Universidad de Deusto
Biblioteca

Université de Poitiers
Bibliothèque

BELARM
DE VERBO DEI
SCRIP. ET NCN
SCRIPT.

T 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISPVTATIONVM

ROBERTI BELLARMINI POLITIANI

SOCIETATIS IESV,

DE CONTROVERSIIS CHRISTIANÆ fidei, aduersus huius temporis Hæreticos.

Tomus Primus

25326

AD S. D. N. SIXTVM V. PONT. MAX.

Cum duplici Indice, altero locorum S. Scripturæ in hoc Opere expositorum, altero rerum & verborum insignium, eo longè copiosiore, qui anteà in altera editione constructus fuerat.

Accesserunt Appendicis loco ad libros de Pont. Max. eiusdem auctoris libri tres de translatione Romani Imperij, quos ad calcem huius primi Tomi reperies.

LVGDVNI,
EX OFFICINA IVNTARVM.
M. D. XC.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATISSIMO SANCTISSIMOQVE PATRI SIXTO V. PON. MAX. ROBERTVS BELLARMINVS.

VERE omnino ac sapienter, BEATISSIME PATER, scriptum reliquit S. Hieronymus, neminem esse tam impium, quem hæreticus impietate non vincat. Nam cum fides spiritualis totius ædificij, atque omnium cœlestium beneficiorum fundamentum & origo sit: qui fidem tollere de Ecclesia moliuntur, quod hæretici faciunt, omnia Ecclesiæ bona simul corrumpere, atque ipsam Ecclesiam funditus euertere moliuntur. Quare sanctus Ioannes, & eum sequuti multi veteres Patres, vt vno verbo exprimerent innumerabiles clades, atque horribilem vastitatem, quam & Ecclesiæ & Reipublicæ hæretici adferunt, Antichristi nomine eos appellandos esse censuerunt. Nulla enim inter omnes Ecclesiæ persequutiones atrocior, nulla grauior futura est ea, quam Antichristus in ipso mundi interitu excitabit. Itaque maiores nostri etsi in persequutionibus omnibus contra portas inferorum rem fortiter gererent, cùm tamen caussa fidei agebatur, ita animis omnes commouebantur, vt non sibi satisfacerent, nisi vniuersas Ecclesiæ vires colligerent, ac tanquam communi classico euocati omnes vna ad resistendum occurrerent. Alios hostes vt ab Ecclesiæ finibus submouerent, nemo custodiam gregis sibi crediti deserebat: hæresim vt propulsarent, relictis gregibus, altaribus, sedibus, longè positas regiones, non sine magno & sumptu, & periculo adire non dubitabant. Neque vero Episcopi tantùm in Concilijs congregati quasi instructa acie aduersus hæreses depugnabant, sed & ante Episcopos cæteros summi ipsi Pontifices excelsissima specula, atque arce religionis primi signum dabant, primi fulmina anathematum in aduersarios iaculabantur, & post Episcopos Imperatores edictis, legibus, mulctis piè in hæreticos sæuiebant, vna autem omnium ordinum & nationum Doctores, & literis & sermonibus tanquam ad commune restinguendum incendium, accurrebant. Quod si priscis illis temporibus vnus aliquis error totum Christianum orbem vsque adeò commouebat, vt aliquando

Lib. 7. in Isa.

1. Ioan. 2. & 4.

Cypri. lib. 4. ep. 7. Hilar. cõtra Auxẽ. August. lib. 2. cõtra aduers. leg. & proph. c. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando ſummo Pontifice conuocante, ſexcenti & eo amplius Epiſcopi ex remotiſſimis prouinciis in vna, vt ita dicam, caſtra momento temporis conuenirent: quo tandem animo nos eſſe oporteret, qui non vno aliquo errore, ſed ipſa hæreſum colluuione appetimur & exercemur: nec de vno, vel altero capite fidei, ſed de tota propemodum religionis ſumma, cum Eccleſia hoſtibus dimicamus? Et tu quidem SIXTE V. Pontifex beatiſſime, in hoc ſpirituali prælio operam atque induſtriam tuam Eccleſiæ Catholicæ ita probaſti, vt hac maximè de cauſſa in hæc periculoſiſſima tempora à diuina prouidentia reſeruatus, & in ſummum ſpiritualis militiæ ducem lectus fuiſſe videare. Multarum quidem in te virtutũ ſplendor elucebat, quæ te ſummo ſacerdotio digniſſimum oſtenderent: integritas morum ex ſingulari indole tua, & religioſæ vitæ inſtituto, quod in clariſſima D. Franciſci familia ſuſcepiſti puer, adoleſcens piè coluiſti, illuſtraſti Doctor inſignis, Generalis autem Miniſter in priſtinum decus & candorem reuocare conatus es: Prudentia ſingularis, qua tibi facem præferente in Quæſitoris officio, in ſupremo religioſi ordinis magiſtratu, in Epiſcopali functione, in ampliſſimo & ſacroſancto Cardinalium Collegio inoffenſo ſemper pede cucurriſti: Celſitudo animi, robur mentis, conſtantia ſummo Principe digna, quam nihil vnquam à recto, nihil à legum ſeueritate deflexit, quæ etſi nunc cum ſumma poteſtate coniuncta in improborum comprimenda audacia cernitur maximè, non eam tamen Pontificatus peperit, ſed oſtendit.

HÆC & alia id genus multa gradum tibi ad ſummam dignitatem opinione omnium faciebant: ſed inter tot clariſſimas virtutes illa te, præter cæteras, Deo Eccleſiæ ſuæ proſpiciente, ad faſtigium iſtud euexit, quæ eſt hoc tempore Summo Sacerdoti præcipuè neceſſaria, ardor videlicet ac ſtudium Hæreticæ peſtis ab Eccleſia auertendæ. quod quidem iam dudum in te ſpiritus Domini & ſacrarum literarũ ſcientia excitauit, acuit deinde Quæſitoris munus fortiter adminiſtratum, incenderunt tandem Pij V. Pontificis verè pij exempla, qui te vt ſacrilegis impiorum hominum ſectis infeſtiſſimum, ſimul inter illuſtriſſimos Romanæ Eccleſiæ Patres ac principes cooptauit, & Eccleſiæ vniuerſæ ad hæreſes horum temporum profligandas Ducem præſtantiſſimum præparauit, cuius quidem ſapientiſſimi, ſanctiſſimique viri iudicium continuo Pontificatus tui primordia comprobarunt. Sub ipſum enim tui Apoſtolatus initium eum actionum tuarum curſum inſtituiſti, facile vt omnes intelligant, quid in omne reliquũ tempus à tua iſta magnitudine animi ſperandum Catholicis, quid hæreticis pertimeſcendum.

EGO vero, vt ad me ipſe nunc veniam, qualiſcunque Eccleſiæ Catholicæ filius, piæ matri tam grauiter laboranti, accedente præſertim Superiorum meorum imperio, opem, quam potui, tuli. Et cùm annos iam quindecim in Controuerſiis fidei explicandis poſuerim, partim Louanij in florentiſſima totius Germaniæ Academia, partim Romæ, ad eos iuuenes inſtituendos, quos è Tranſalpinis regionibus Apoſtolica benignitas euocarat: vt ea quæ docẽdo diſſeruerã, aliquando typis

do typis mandarem, atque in lucem ederem, eorundem me Superiorum meorum compulit auctoritas. Quæ porrò diſputationes, in cuius potiſſimùm nomine apparere deberent, non fuit mihi magnopere cogitandum. ſiue enim in libros, qui hoc volumine continentur, ſiue in rationes dedicandi huiuſcemodi laboris, mentem animúmque conuerterem, ſola occurrebat Sanctitas Tua, quæ omnibus aliis ſummo iure anteponenda videretur, vt non quærendus fuerit qui legeretur, ſed legendus qui emineret. Libri qui offerendi erant, quòd fidei Controuerſias ex veræ Theologiæ principiis explicent, nulli ſanè iuſtius debebantur, quàm tibi, qui & ſummus Theologus es, & vnus Controuerſiarum omnium Iudex, ab ipſo Deo ſingulari prouidentia conſtitutus.

QVOD ſi in operũ nuncupatione eius potiſſimũ ratio haberi ſolet, qui poſſit, & velit oblatum ſibi munus, vel patrocinio defendere, vel ſplendore nominis illuſtrare, nullius certè ratio mihi potius habenda fuit, quàm tui, qui & ea es poteſtate, qua proximè accedis ad Deum, eáque benignitate, qua (vt communis omnium parens) concedis hominum nemini, & a quo patrocinium ac tutelam opus hoc noſtrum iure ſuo poſtulare videbatur. quòd enim hoc ſeculo inter tam multas hæreſes, quibus Catholica oppugnatur fides, nulla ſit longiùs latiúſque diffuſa atque propagata, nulla grauior, nulla infeſtior ea, quæ ſummum iſtum Pontificatum labefactare contendit: vt non iam alio nomine Catholici ab hæreticis, quàm Papiſtæ vocitemur: quaſi ſola ſit inter nos & illos de Papatu contentio: ea cauſa fuit, cur in noſtro opere nulla diſputatio eſſet diligentiùs copioſiúſque tractanda, nulla maior, nulla inſtructior ea, qua ſummi Pontificatus inſtitutio & auctoritas aſſeritur atque defenditur, Quare non immeritò patrocinium Apoſtolicæ ſedis libri illi viciſſim flagitare videntur, qui in eiuſdem ſedis auctoritate tuenda, atque ab hæreticorum morſibus & calumniis vindicanda potiſſimùm conſumũtur. Poſtremò ſi librorũ dedicationes teſtimonia eſſe ſolet animi grati, ac memoris acceptorũ à magno aliquo Principe beneficiorum, nõ poterat vllo modo Societatis IESV alumnus quemquã tuæ Beatitudini in hoc officij genere anteferre. quidquid enim à nobis prodit, id ſuo ſibi iure depoſcit ampliſſima ſedis Apoſtolicæ in vniuerſam ordinis mei Societatẽ beneficẽtia, quã tu, Parẽs optime Sixte, facis indies cumulatiorẽ. Vix dũ enim inito Pontificatu, Sodalitas noſtra à te nõ humaniſſimis modò accepta verbis, ac bene ſperare iuſſa; ſed paulò poſt vbi ſe primũ obtulit occaſio, ea beneficia conſequuta eſt, vt & re in præſens accepta gaudeat, & ſpem etiã præcipere poſſit rerũ ampliorũ in futurũ.

ACCIPE igitur, Beatiſsime Pater, munuſculũ tibi multis nominibus debitum, ac de noſtra Sodalitate, exigua illa quidem, ſed tibi addictiſſima, déque vniuerſa Chriſtiana Republica vt hactenus feciſti, bene mereri perge, noſtræ videlicet partes erũt, aſſiduè Deũ precari, vt Sanctitatẽ tuã vniuerſo orbi Chriſtiano conſeruet incolumẽ, tuũque iſtũ Pontificatũ maximè diuturnũ, & (quod nomini tuo reſpondeat) conſiliorum, ac rerũ tuarum curſum iubeat eſſe felicem.

*

AD LECTOREM PRAEFATIO.

TRES OMNINO, Christiane Lector, me causſæ impulerunt, vt has qualescũque Disputationes meas in lucem prodire sinerem. Illa prima me ratio mouit, quòd non solùm non obesse, sed etiam prodesse censeam Ecclesiasticæ causſæ, si plurimi hoc tempore scribant. Sancti Augustini, sententia est, & nota multis, & digna quæ ab omnibus cognoscatur, optandum esse, vbi hæreses vigent, vt quicunque aliqua scribendi facultate præditi sunt, ij scribant omnes, & si non modò de rebus iisdem scripturi sint, sed eadem etiam aliis verbis fortasse scripturi. Expedit enim vt hæretici intelligant, in castris Catholicorum non vnum aut alterum esse, sed multos, qui cum eis aduersa fronte congredi audeant. Illud præterea ex multorum scriptione commodum accedit, quod breuius & facilius libri ipsi Catholici ad manus omnium deferuntur, & cùm alij in alios incidant, omnes tamen armis iisdem in communi periculo instruuntur. Quam sententiam hominis prudentissimi atque doctissimi, & veterum Patrum exempla, & experimenta quotidiana confirmant. Ariana hæresi quondam grassante, scripserunt accuratè & copiosè tum Græci, tum Latini propemodum infiniti, Athanasius, Basilius, Epiphanius, Didymus, vterque Gregorius, vterque Cyrillus, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Beticus, Idacius Clarus, Phægadius, Fulgentius, & alij. Ita verò conueniunt inter se, & quasi conspirant, siue testimonia Scripturæ pro Catholica fide adducant, siue ad hæreticorum argumenta respondeant, vt eadem omnes repetere atque inculcare, & omnes etiam ab vno aliquo accepisse videantur. Neque in illis vitio verti solet, aut potest. Nam quòd multi scriberent, causſa erat ardor fidei, & zelus religionis, quem in eorum pectoribus Spiritus sanctus accenderat, quod eadem scriberent, inde fiebat, quod antidotum veneni eiusdem ex eodem fonte eodem spiritu hauserant, & ex iisdem præsidiis aduersus hostes eosdem, de possessione eadem, eodem auctore ac duce Deo pugnabant.

1. Trin. c. 3. Cõtra mendacium, cap. 6.

QVÒD si veteres illi tanto ardore tum ipsi scribebant, tum alios ad scribendũ prouocabant, cùm vna vel altera hæresi orbis terræ laboraret: & inter hæreticos non admodum multi scriberent: & nondum ars typographica excogitata esset, quæ ex vno volumine librorum examina penè momento extrudit, quid hoc nostro

nostro seculo fieri par esset, quo & innumerabiles hæreses Ecclesiam vndique lacerant, & rari sunt apud aduersarios, qui non aliquid scribant, quorum libri non iam, vt cancer serpunt, sed velut agmina locustarum volitant, & denique certum est atque exploratum, non modo multis hominibus hæretica scripta quotidie pestem adferre, sed totis aliquando prouincijs perniciem attulisse. Hæc igitur causſa fuit, cur has disputationes typis mãdari paterer: alioqui enim ab ea re non mediocriter abhorrebã. Sed altera me ratio vehementiùs incitauit.

EDIDERVNT hac ætate præclara volumina, omnium ordinum & nationũ scriptores, & communis fidei causſam aduersus cõmunes hostes cõspirantibus animis egregiè propugnarunt. Et quoniam alius aliud argumentũ explicandum susceperit, atque in eo quàm accuratissimè pertractando totis viribus laborauit, exstant hodie de singulis fermè controuersiarum capitibus variorum auctorum plurimæ, eæque doctissimæ, & (quod necesse erat) longissimæ disputationes. Sed non multi tanta librorum copia, tantóque otio abundant, vt ex tam varijs & prolixis disputationibus controuersias omnes breui tempore cognoscere, & ea præsidia atque arma facilè sibi comparare possint, quibus ad omnes partes fidei pro virili tuendas egent: qui apud Germanos, Gallos, Britannos, Polonos, Bohemos, Pannones, Illyricos, Heluetios, aliasque nationes hæresi laborantes, pastorum ac doctorum munere fungi debent. Quapropter post insignium virorum doctissimos labores, id etiam desiderari videbatur, vt controuersiæ omnes in vnum quasi corpus redigerentur, certáque ratione & via ita proponerentur, & explicarentur, vt paruo tempore, facili sumptu, nec magno labore, ex vno armamentario, qui vellent, arma peterent, quibus vtcunque saltem instructi, sine magno suo periculo aduersus hostes in acie starent. Quod quidem ego non mea sanè sponte, sed superiorum meorum iussu efficere conatus sum, an perfecerim, aliorum erit iudicium. Ceterùm, quia genus ipsum scriptionis vtilissimũ videbatur, disputationes hasce in lucem dedimus, vt ijs vtantur qui volent, donec aliquid plenius & elaboratius ab alio aliquo, qui magis abundet & otio & ingenio in eodem genere prodeat.

TERTIA restat causſa, quæ me nõ incitauit modò, sed planè etiam, vt initiò dicebã, impulit, & coegit, vt hosce labores posteritati mandarem. Cùm beatæ memoriæ GREGORIVS XIII. Pontifex Maximus Germanicæ atque Anglicæ nationis adiuuandæ studio, Germanorũ Anglorũque adolescentiũ amplissima duo Collegia in vrbe Roma, id est, in ipsa arce religionis, instituisset: ea mihi prouincia demandata est, vt eorum Collegiorũ alumnis controuersias fidei, quàm diligẽtissimè & planissimè fieri poterat, nostro in Gymnasio explicarẽ, & quasi nouos Ecclesiæ milites, in suis ipsorum prouincijs cum inferorum copijs congressuros, pro mea tenuitate armarem. Ea igitur oblata occasione rem aggressus, eam disputandi rationem iniui, vt controuersias fidei omnes complecterer, ac partim eas in sua membra tribuerem, partim cum alijs iungerem & copularem, vt alia aliam sereret, & alia penderet & nasceretur ex alia, & ex omnibus vnum doctrinæ corpus integrum & perfectum, suisque numeris absolutum existeret. Quæ nostræ disputationes ab auditoribus primùm

in Gym

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Gymnasio inter docendum exceptæ, deinde à multis iterum atque iterum non sine magno vel labore, vel sumptu descriptæ, atque ad varia loca delatæ, tanta contentione ad prælum cœptæ sunt postulari, vt etiam aliqui minarentur se typis eas, nobis inuitis ac repugnantibus, mandaturos. Quare coactus sum, opus adhuc rude & impolitum (neque enim quotidiano docendi munere impeditus, extremam illi manum imponere potui) ipse emittere, ne magno meo cum dolore disputationes in scholis exceptas, lacerias videlicet ac mutilas, & mendis vndique refertas, typis excusas cernerem.

T V velim, optime Lector, si quid erit in his commentariis, quod ad Dei gloriam, & Ecclesiæ Catholicæ vtilitatẽ tibi vsui esse possit, eo vtare, & vni bonorum auctori Deo, non mihi, gratias agas. Si quid verò inter legendum occurrerit, quòd sæpe fiet, aut nimis breue, aut parum æquabile, aut minus propriè & eleganter dictum, illud memineris, non eo animo hæc initiò scripta fuisse, vt ederentur, sed vt memoriam meam inter docendum iuuarent, nec quomodo quidque dicatur, sed quid dicatur, attendas.

Opus hoc R. P. ROBERTI BELLARMINI, *Societatis* IESV, *quoniam omnes Christianæ fidei controuersias aduersus huius temporis hæreticos, ita copiosè, orthodoxè, erudite ac solidè explicat, vt non immeritò integerrimum, pulcherrimum, absolutissimumque controuersiarum omnium Corpus appellari queat, dignum profectò cum primis est, quod ad plurimorum vtilitatem multo maximam, typis procudatur.*

Ita sentio ego ALBERTVS HVNGERVS S. Theologiæ D. Professor, & Procancellarius in Alma Academia Ingolstadiensi.

DISPVTATIONVM
DE
CONTROVERSIIS CHRISTIANAE FIDEI, ADVERSVS NOSTRI TEMPORIS HAERETICOS,

***

Tomus primus.

CONTROVERSIA PRIMA, DE VERBO DEI SCRIPTO ET NON SCRIPTO,

QVATVOR LIBRIS EXPLICATA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRAEFATIO

ROBERTI BELLARMINI

POLITIANI, SOCIETATIS IESV,

IN DISPVTATIONES DE CONtrouersiis Christianæ fidei aduersus huius temporis hæreticos,

HABITA IN GYMNASIO ROMANO,

ANNO cIↃ. LXXVI.

AGREDIOR de Cõtrouersiis fidei aduersus omnes huius temporis hæreticos disputare, & quæstiones plurimas, ac diuersissimas, in vnum quasi locum cogere, & tanquam vnius corporis membra, pro viribus, quas Deus è cælo suppeditare dignabitur, singula quæque complecti. Arduum sanè opus, & certè, mea quidem sententia, eiusmodi, vt si non leuiter & perfunctoriè, sed accuratè, ac vt rei dignitas, & difficultas exigit, tractandum sit: scientiam propè infinitam, non modò variarum disciplinarum, & linguarum, sed etiam totius antiquitatis, omnium historiarum, & temporum requirat. Quæ omnia cùm ipse sentiam in me, quàm sint exigua, & tamen onus mihi impositum sustinere, ac perferre necesse sit: enitar saltem ingenij tarditatem, labore, ac diligentia compensare, atque id efficere, vt quando cetera omnia doctrinæ præsidia, atque adiumenta nobis desint, studium certè & industria minimè desideretur.

SED antequam de propositis quæstionibus disputare incipiam, pauca quædam dicenda mihi esse videntur de vtilitate eiusmodi disputationum, deinde exponendum breuiter, quæ sint, & quot huius temporis controuersiæ.

AC vtilitas quidem propositarum nobis disputationum ex eo intelligi facilè potest, quòd meliorem, ac magis necessariam totius Theologiæ partem comprehendunt. Agendum est enim non de stillicidiis, & fundis, non de rebus leuibus, quæ parum refert, vtrum sic an aliter se habeant: non de Metaphysicis subtilitatibus, quæ sine periculo ignorari, & interdum etiam cum laude oppugnari possunt: sed de Deo, de Christo, de Ecclesia, de Sacramentis, de Iustificatione, de auxilio gratiæ, de arbitrij libertate, déque aliis permultis grauissimis, & difficillimis quæstionibus, quæ ad ipsa fidei pertinent fundamenta, quorum si vel vnum quis labefactare disputando velit, vt sanctus Augustinus libro primo contra Iulianum, capite secundo sapienter monuit, totum quod in Christum credimus, is auferat necesse est. Deinde hæreticos homines, ad lumen fidei reuocare, vel saltem impetum eorum, & furorem frangere, ab ouili Dominico feras illas arcere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesiam Christi protegere,& iam captas oviculas, de faucibus luporum eruere,& in caulas Domini restituere, quanta quæso, vtilitas est, quàm vera caussa lætitiæ, quàm copiosa gloriæ seges? At nihil horum vnquam efficiet, qui non prius in his quæstionibus diu & multum versatus, cùm ipse se armis Ecclesiæ diligenter instruxerit, tum hostium tela repellere, atque in ipsos hostes retorquere didicerit.

AC ne fortè aliquibus minus nostra probetur oratio, q. pestē hæreseos esse iudicent leuiorem, quàm re vera sit, cùm eam ex communibus vitiis, & peccatis fortè metiantur, quæ quotidie per Sacramentum pœnitentiæ purgari, sanariq; animaduertunt: dicam de grauitate hæreseos non omnia, quæ dici possent, nec etiam plurima, ne immensam orationem suscipiam, sed pauca tantùm, quæ cùm necessaria esse, tum etiam sufficere hoc loco posse videantur.

OMITTAM enim quòd S. Ioannes Chrysostomus homilia ad populum Antiochenum 50. & S. Augustinus cap. 25. lib. 21. de ciuitate Dei, hæreticum hominem longè peiorem Ethnicis & Publicanis faciunt: non commemorabo, quòd vt procellæ ventorum maria commouere, & perturbare solent: sic hæresis, quam regionem inuaserit, mox in ea tumultus, prælia, seditiones excitat: tacebo, quod maiores nostri, cùm in alijs persecutionibus, tranquillo animo hostem expectarent, tamen bello fidei ingruente, ita animis omnes cōmouebantur, vt non sibi satisfacerent, nisi vniuersas Ecclesiæ vires colligerent, & tanquam communi classico euocati, omnes vnà ad resistendum occurrerent. Alia vitia vt depellerent, nemo de sua statione discedebat, hæresim vt propulsarent, domos ac prouincias suas deserere, & ignotas ac longè positas regiones, cum maximo rerum & vitæ discrimine adire non dubitabant. Alia propè infinita libenter patiar sileri, quæ me tamen alioqui non mediocriter iuuarent. Hoc vnum dicam, hæreseos peruersitatem tantò esse grauiorem ceteris omnibus sceleribus, atque flagitiis, quantò communibus morbis magis est formidolosa & metuenda pestis.

DVO sunt, quæ pestem præ ceteris morbis meritò horrendam terribilemq; efficiūt. Vnum, quod summa velocitate venenum suum ad cor vsque diffundit, & hominem paulò antè sanum penè in momēto temporis extinguit. Alterum, quod cum vnum interficit, centum alios inficit, & longè lateque tam celeriter serpit, vt si hodie domum vnam inuaserit, breui ciuitatem totam cadaueribus repleat.

ID ipsum omnino est in animis hæresis, quod in corporibus pestis. Primum gratiæ munus, quod à Patre cœlesti in conuersione ac iustificatione recipimus, primus cordis reuiuiscentis motus, primus vitæ spiritualis sensus, absque vlla controuersia & dubitatione, fides est, inde paulatim postea ad sperandum animus excitatur, ad amandum voluntas accenditur, lingua soluitur ad confessionem, manus expediuntur ad opera. Cùm igitur hæresis cor ipsum animæ cōtinuò petat, & in eripiendis muneribus gratiæ ad primum vsque deueniat, & initium illud vitæ diuinæ atque cœlestis extinguat: quæ lues hæresi pernicioſior ac pestilentior cogitari potest?

PRIMVM ædificij spiritualis fundamentū, omniū confessione, ac sententia, fides est. Inde enim spei parietes paulatim consurgunt, tectum caritatis extenditur, ac demum varia multiplicia q; operum bonorum ornamenta accedunt. Domus Dei, inquit S. Augustinus serm. 22. de verbis Apostoli, credēdo fundatur, sperādo erigitur, diligendo perficitur: quādo igitur in huius ædificij cōcussione & motu, non in tecto, non in parietibus sistitur, sed vsque ad vltima fundamenta effodienda ac euertenda, quod facit hæresis, peruenitur: quanta, quæso, est illa ruina? quanta iactura? quid tunc remanet spei, quando nulla pars ædificij reliqua est, sed totum simul vno impetu funditus corruit? Primus lucis diuinæ radius, quem in cordibus nostris ille accendit, qui nos de tenebris vocauit in admirabile lumen suum, quid aliud est quàm fides? inde enim quasi ab

quasi ab aurora incipiens lumen iustorum procedit, & crescit, vt sapiens ait, vsque ad perfectam diem.

CVM igitur hæresis menti humanæ subitò diem eripiat, & ne illum quidem primū auroræ fulgorem accensum relinquat: quid hæresi horribilius, miserius, funestius? Dicam hæc ipsa planius. Si Catholicus quispiam labitur in peccatum, si furtum, si adulterium, si homicidium fortè committit: miserè certè cum illo agitur. At nihilominus quoniam adhuc aliquis vitæ sensus, adhuc ædificij fundamentum, adhuc lumen auroræ, id est, fides in ipso est, multa & magna præsidia ad salutem æternam habet, non ambulat in tenebris, nouit medicum suum, potest adhuc ex fide, quam habet, ad Deum clamare, super fundamentum ædificare, communem liberatorem appellare, clementiam eius, & misericordiam implorare, neque deest illi maternus Ecclesiæ sinus, & patent quoque officinæ omnes spiritualium pharmacorum. At homo hæreticus nihil horum habet, sed extincto in corde ipsius lumine fidei vmbras inanes & phantasmata consectatur, nescit quò vadat & quò magis currit, eò longius à via recedit, & tenebris dēsioribus semper inuoluitur, donec à tenebris interioribus, quas in animo patitur, ad exteriores illas, quæ sunt in gehenna, perueniat. Neque verò hæc amplificatio est, sed extenuatio potius.

ANtibi tenebræ densissimæ, atque palpabiles non videntur iis esse offusæ, qui cùm sapientissimi omnium hominum videri velint, tamen ea dicunt interdum, ea proferunt in medium, ea pro Euangelio venditant, quæ somnia, ac deliramenta esse, pueri quoque, atque anus etiam decrepitæ intelligerent? quid magis impium, ac stultum fingi potest, quàm Deum, qui fons est bonitatis & iustitiæ, auctorem omnium scelerum, & flagitiorum facere? At hoc facit Petrus Martyr in commentario libri secundi Regum, necnon Ioannes Caluinus in lib. instit. 1. cap. 18. §. 4.

QVID magis puerile, & ineptum, quàm dicere Deum in lapide, verè & propriè esse lapidem, in ferro, ferrum, in tronco, truncum, in stipite, stipitem, in rebus omnibus, res omnes: at hoc docet Michaël Seruetus in epistola sexta ad Caluinum. Quid magis absurdum, & contra omnem non solum rationem, sed etiam sensum, quàm palam asserere, infantes dum baptizantur, exemplo S. Ioannis Baptistæ diuinas quasdā motiones internis sensibus percipere, promissiones Euangelicas audire, & promittenti Deo fidem habere? At hoc palam asserit Martinus Lutherus in commentario tertij capitis epistolæ ad Galatas, & qui eum secuti sunt Centuriatores, Centuriæ 2. cap. 4. nec saltem reuerentur S. Augustinum, qui in epistola ad Dardanum, quæst. 2. scriptum reliquit: Si propter vnum Ioannem credibile est infantes omnes ante ætatem consilio, & ratione vti: & propter asinam Balaam, quæ sapienter aliquando loquuta est, admonendos esse homines, in deliberationibus suis asinina exspectare consilia.

DEINDE quis non obstupescat potuisse homines reperiri, qui sibi persuaderent, nihil aliud ad iustificationem impiorum requiri, quàm vt certò statuant se esse iustos, sibi remissa esse peccata: vt iam non opinio à veritate rei, sed è contrario, rei veritas ab opinione dependeat? & tamen hoc ipsum incredibile paradoxum, est articulus quartus illius celeberrimæ Augustanæ Confessionis, quæ pro Euangelio est maximæ parti nostri temporis hæreticorum.

QVID iam de Ioanne VVicleso dicemus, cuius hic est articulus sextus, in Concilio Constantiensi damnatus sess. 8. Deus debet obedire Diabolo? quid de Ioāne Caluino, qui in lib. institutionis 2. cap. 16. tam seriò, tam ex proposito docet, Dominum nostrum Iesum Christum, quod certè piæ aures audire recusant, cruciatus gehennæ cum damnatis ac reprobis spiritibus aliquando pertulisse? vnde etiam extiterunt posteà qui dicerent Christum in cruce desperasse, atque adeo ad inferos esse damnatum. Quàm tætra, putas, caligine tenebatur animus ille, qui tantam impietatem cogitare potuit?

Universidad de Deusto
Biblioteca

SED quo in loco ponemus Martini Lutheri verba illa, quæ is in libro de Conciliis scripta reliquit: Mihi paulò antè negotium fuit cum Nestorianis, qui pertinacissimè contra me disputabant, quod diuinitas Christi non possit pati.

EN tibi, Christiane Lector, quibus non tam erroribus laborant, quàm furoribus agitãtur, quibus tenebris inuoluuntur, in quæ præcipitia ruunt, qui semel circa fidem naufragium fecerunt. Nec tamen attingere volui mysteria longè absurdiora Anabaptistarum, & Libertinorum. En quanto miraculo diuisit Deus Israelẽ ab AEgyptiis. Vbi Israel, id est, Catholica Christi Ecclesia est, ibi lux est, vt omnes omninò à maximo vsque ad minimum viam iustitiæ, & veritatis agnoscant: vbi verò Aegyptij, id est, hæretici sunt, ibi tenebræ sunt horrendæ, atque palpabiles, vt etiam in ipsos humanos sensus frequenter incurrant.

AT QVE vtinam soli sibi noceret hæreticus, & non continuò venenum suum longè, latéque diffunderet, sed verissimè scriptum ab Apostolo esse, hæreticorum verba, vt cancrum serpere, testis est locupletissimus nostra hæc ætas. Quis enim ignorat pestem Lutheranam in Saxonia paulò antè exortam, mox Germaniam penè totam occupasse: inde ad Aquilonem, & Orientem profectam: Daniam, Noruegiam, Suetiam, Gotthiam, Pannoniam, Hungariam assumpsisse: tum ad Occidentem, & meridiem pari celeritate delatam, & Galliam, Angliam, Scotiam, florentissima quondam regna, breui tempore populatam, ad extremum, alpes transcendisse, & in Italiam vsque penetrasse?

QVAE cùm ita sint, vt ij, qui peste laborant, ne ceteros inficiant ab aliorũ consortio meritò excluduntur, & neque domos illorum ingredi, neque aliquid, quod ipsorum fuerit, contingere audemus: sic etiam hæreticorum libros, congressus, colloquia, cõuiuia, iam inde à primo Ecclesiæ ortu, sapientissimo consilio, fidelibus omnibus maiorum nostrorũ auctoritas interdixit. Nulla (inquit S. Cyprianus: in epistola 3. libri 1.) cum talibus commercia copulentur, nulla cõuiuia, vel colloquia misceantur: simúsque ab eis tã separati, quàm sunt illi de Ecclesia profugi. Et S. Leo sermone de passione Domini 18. Viperea, inquit, hæreticorum vitate colloquia, nihil vobis cõmune sit cum eis, qui Catholicæ aduersantes fidei, solo sunt nomine Christiani. Beatus quoque Athanasius in vita magni Antonij. Sic, inquit, hæreticos detestabatur Antonius, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendũ. Quid, quod Apostolus Paulus tam sæpè, & tam seriò, de hæreticis loquens, illud inculcat: Et hos deuita? Et S. Ioãnes Apostolus & Euangelista, vt cap. 3. lib. 3. contra Valentinum auctor est Irenæus, cùm balneum aliquando esset ingressus, mox, vt Cherinthum hæreticum intus esse cognouit, de balneo exiliuit non lotus. nimirum, exemplo suo posteros omnes admonere volens, hæresim morbum esse contagiosum, totisque viribus, & summa animi prouisione cauendum.

INTELLEXIT hoc sanè quondam, Ariana peste grassante, Ecclesia Samosatensis, nam, vt est apud Theodoretum lib. 4. hist. c. 14. cùm esset in ea ciuitate populus Catholicus, & Episcopus hæreticus, concionabatur Episcopus in Ecclesia, sed scamnis & parietibus, omnes enim eum vt peste laborantem fugiebant: ibat Episcopus ad balnea, & alios, qui fortè aderant, vt secum lauarent: comiter inuitabat: at nemo vnquam ipso præsente locum introiuit: nemo etiam posteà, nisi prius aqua omni eiecta, & noua rursum adducta, lauit: ludebant aliquando pueri in foro, contigit verò, vt lusoria pila pedem contingeret iumenti, quo Episcopus vehebatur, continuò exclamant omnes, & magno in ipso foro accenso igne, in eum pilam conijciunt.

TALIS erat veterũ Christianorũ zelus, talis pro pietate cõtentio, talis fidei Catholicæ ardor, quem si Germania, si Boëmia, si Anglia, si Gallia, si populi ceteri imitari voluissent, aliam profectò Rempublicam haberemus: si ad hæresim arcendam ea saltem diligentia initiò adhibita fuisset, quam ad pestem excludẽdam vbique adhiberi videmus: multa certè Ecclesiæ membra, quorũ iam propè est desperata salus, adhuc integra & incorrupta manerent. Sed quando, peccatis nostris exigentibus, pestis hæreseos iam vehementer creuit, & crescit indies, & res nostræ in tam magnum, atque apertum discrimen adductæ sunt, vt non nisi longo tempore, & multis multorum laboribus & sudoribus, tantis malis remedium adferri possit: hoc vnum superest, vt Ecclesiæ filij, atque ij præsertim, qui ad alios iuuandos à Domino vocati sunt, ad resistendum hæreticis diligenter se parent. Quod ita fiet, si in iis cognoscẽdis, quæ tum illi contra Ecclesiam adferunt, tum pro Ecclesia nostri respondent, satis magnam curam operámque ponant: quorum studiis hos nostros qualescunque labores, aliquid etiam prodesse vehementer optamus, & profuturos Domino adiuuante confidimus. Atque hæc sunt quæ de vtilitate nostrarum disputationum dicenda esse putauimus.

NVNC paucis exponam, quæ sint, & quot eæ controuersiæ, quas explicaturi sumus. Humani generis hostis, etsi totus alioqui peruersus & ordinis perturbator esse soleat, tamen non sine quodam ordine Catholicæ Ecclesiæ veritatem oppugnare voluit. Itaque primis CC. annis ab Ecclesiæ Christianæ exortu, totus fuit in ipso primo articulo Apostolici Symboli labefactando occupatus. Quid enim volebãt Simoniani, Menandriani, Basilidiani, Valentinistæ, Marcionistæ, Manichæi, & vniuersa schola Gnosticorum, quàm nõ esse vnum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ? Vbi verò id non successit, rursus tempore consequente post annum Domini CC. noua castra Diabolus instruxit, & articulum secundum, quo Christi Domini nostri diuinitas explicatur, exagitare aggressus est. Inde enim Praxeas, Noetus ac Sabellius, necnon Paulus Samosatenus.

POST annum verò CCC. Photinus, Arius, & Eunomius exstiterunt: qui vel Christi diuinam personam à Patris persona non distinguebãt, atque eam proinde, vt Hilarius loquitur, perimebant, vel diuinam eius naturam diuersam atq; alienam à patris natura faciebant, & ea ratione non verè diuinam, sed creatam esse disputabant. At cùm ne tunc quidem aduersus Ecclesiam portæ inferi prævalere potuissent, tertiò Diabolus nouo delectu habito, articulum tertium & simul quartum, quintum, sextum, & septimum, quoniam inter se connexionem quandam & quasi cognationem habent, maiori conatu & viribus oppugnare instituit.

ITA QVE Nestorium excitauit ac Theodorum Mopsuestenum, post annum CCCC. Deinde paulò post, Eutychem & Dioscorum: circa verò annum quingentesimum, Petrum Gnapheum, Seuerum Antiochenum, Iulium Halicarnasseum: post annum autem D C. & DCC. Iacobum Syrum, Cirum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, ac Paulum Constantinopolitanos: denique omnem illam innumerabilem Eutychetis in minutissimas sectas variè concisam ac dissectam posteritatem, cuius adhuc hodie germina quædam in Oriente reperiuntur.

ISTI si quidem omnes diuersis quidem, atque inter se contrariis artibus & machinis, sed tamen vnũ & idẽ diuinæ incarnationis mysterium, necnon passionis, resurrectionis, atque aduentus ad iudicium, id est, quinque sequẽtes Symboli Apostolici partes destruere atque euertere studuerunt. Priores enim, duas in Christo personas constituentes, diuinam vnam, humanam alteram, & Christum Deum ab homine Christo separantes, solum hominem, non etiam Deum esse volebant eum, qui conceptus de Spiritu sancto, natus de Maria Virgine, passus, mortuus, & sepultus, ac deinde rediuiuus in cœlũ ascendisse, & rursum ad iudicandum orbẽ terrarum reuersurus, ab Ecclesia Catholica prædicatur. Posteriores autem, naturas ipsas, diuinã & hu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

manam in Christo permiscentes, & vnam conflantes ex duabus, mysteria saluti nostræ, incarnationem, passionem, resurrectionem, ascensionem, aduentum ad iudicium, ficta & simulata esse docebant.

SED posteaquam de his etiam copiis Ecclesia Catholica more solito triumphauit, non propterea deterritus Diabolus est. sed rursum exercitum reparauit, & articulum sequentem, id est, octauum, qui est de Spiritu sancto, magno impetu labefactare adorsus est. Nam circa annum Domini DCCC.LX. temporibus Nicolai primi Romani Pōtificis exortum est (vt ego quidem arbitror, quamuis alij aliter sentiant) schisma Græcorum, ab Apostolica sede & Ecclesiis Occidentis, cuius quidem schismatis fundamentum est error ille Græcorum in tot Conciliis confutatus, quo Spiritum sanctum à filio non procedere, pertinacissimè contendunt. Tametsi enim multò antè Macedonius Spiritum sanctum Deum esse, & Theodoretus eundem Spiritum sanctum à filio procedere negauit: adeò tamen eo tempore in ipsa Christi vera Diuinitate atque humanitate oppugnanda Satanas occupabatur, vt articulum fidei, qui ad Spiritum sanctum pertinet, ac potissimùm eam partem, quæ de processione est à Patre & Filio, non nisi leuiter tentasse videatur.

VERVM enim verò, cùm versutissimus hostis noster animaduerteret, parum se in articulis illis conuellendis proficere, qui ad ipsas diuinas personas pertinerent, totum se ad eos commouendos & destruendos cōuertit, qui ad Ecclesiam & Sacramenta pertinent. Hos duos articulos, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem: Remissionem peccatorum, ab anno millesimo vsque ad hanc diem, sæpius mutatis, auctis, renouatis, exercitibus, per Berengarianos, Petrobrusianos, VValdenses, Albigenses, VViclefistas, Hussitas, Lutheranos, Zuuinglianos, Confessionistas, & Anabaptistas, omni arte atque industria: & omnibus totius inferni viribus euertere conatus est, & adhuc hodie conatur.

ILLVD autem mirabile & animaduersione dignū mihi videri solet, quòd Berengarius tanquam auctor & parens hæreticorum huius temporis, tribus suis erroribus fundamenta iecerit trium præcipuarum sectarum, ad quas hoc tempore ceteræ omnes reuocari possunt: Sacramentariorum videlicet, Confessionistarum, Anabaptistarum. Primus enim Berengarij error fuit, non esse in Eucharistia verum Christi corpus, sed tantùm ea significari. Hunc errorem tanquam suum & proprium Sacramentarij receperunt. Alter eiusdem fuit error, quem post secundam palinodiam excogitauit, esse quidem in Eucharistia verum Christi corpus sed vna cum substantia panis, atque hunc suum fecit Confessio Augustana, & in eo Confessionistæ omnes perseuerant. Tertius eiusdem Berengarij error fuit paruulos non esse baptizandos, nec Matrimonia colēda, cùm omnes fœminæ omnibus masculis sint cōmunes, vt Guitmundus libro primo contra Berengarium auctor est. ista verò ipsissima est Anabaptistarum fides & doctrina.

CVM igitur hæreses huius tēporis propriè circa hos duos articulos Symboli Apostolici nonū & decimū ferè omnes versentur, nos etiam controuersias omnes ad eosdē duos articulos referemus. Initio igitur de sancta Ecclesia disseremus: in qua disputatione agendum erit primùm de ipso Christo, qui caput est & princeps Ecclesiæ vniuersæ: deinde de ea parte Ecclesiæ quæ laborat in terris, necnon de capite eius visibili summo Pontifice, deque omnibus eius membris, id est, Clericis, Monachis, Laicis: tum de altera parte Ecclesiæ, quæ in locis purgatoriis expiatur: postremò de illa, quæ iā cum Christo beata in cœlis triumphat. vbi de cultu & inuocatione Sanctorū, de reliquiis, & imaginibus, aliisq; similibus rebus disputabitur. Quibus expeditis ad sanctorum communionem, id est, ad Sacramentorum tractationem accedemus, vbi tot

erunt capita controuersiarum, quot sunt Sacramenta. Nam quicquid ferè Theologi de Sacramentis affirmant, id totum hæretici huius temporis negant. Sequitur postremò remissio peccatorum, ad quam illæ quæstiones omnes pertinebunt, quæ sunt de gratia primi hominis, de gratiæ amissione, de vulneribus ex peccato relictis, de gratiæ reparatione, de libero arbitrio, de iustificatione, de meritis operum bonorum.

PORRO his omnibus quæstionibus præmittenda erit, quasi magnum quoddam proœmium controuersia de Verbo Dei, Neque enim disputari potest, nisi prius in aliquo communi principio cum aduersarijs conueniamus: conuenit autem inter nos & omnes omnino hæreticos verbū Dei esse regulam fidei: ex qua de dogmatibus iudicandum sit: esse commune principium ab omnibus concessum, vnde argumenta ducantur: denique esse gladium spiritalem, qui in hoc certamine recusari nō possit. Tamen de isto ipso cōmuni principio multæ quæstiones sunt. Alij enim verbum Dei solum internum recipiunt, alij externum, sed scriptum, alij partim scriptum, partim voce traditum. Rursum alij hos libros, alij illos pro verbo Dei habent: alij hac editione, alij illa vtendum censent: alij Scripturam clarissimam esse per se, alij obscuram, & interprete indigere contendunt: denique alij sensum Scripturarum à Spiritu interno reuelante, alij ab Ecclesia, eiúsque summo Pastore petendum docent, quæ omnes quæstiones initio exponi debent: vt habeamus aliquid: vnde de cæteris statuamus, sed hæc omnia index totius operis pleniùs explicabit.

***

Universidad de Deusto
Biblioteca

THEOLOGORVM ET SCRIPTORVM IN HOC VOLVMINE CITATORVM DVPLEX INDEX.

Primus tum vetuſtiores, tum recentiores Eccleſiæ Romanæ Auctores complectitur: Alter verò Sectarios & ſuſpectæ fidei ſcriptores comprehendit.

A

Abbas Vrſpergenſis.
Ado Viennenſis.
Adrianus Finus.
AElius Lampridius.
AEneas Syluius.
Aimoinus.
Alanus Copus.
Albertus Krantius.
Albertus Magnus.
Albertus Pighius.
Albertus VVidmenſtadius.
Albinus Aleuinus.
Alcimus Auitus.
Alexander Alenſis.
Alphonſus à Caſtro.
Alphonſus Thoſtatus.
Alphonſus Viruesius.
Aluarus Pelagius.
Amalarius Treuirenſis.
S. Ambroſius.
Ambroſius Ansbertus.
Ambroſius Catharinus.
Ammonius Alexandrinus.
Amphilochius.
Anaſtaſius Antiochenus.
Anaſtaſius Bibliothecarius.
Andreas Barbatius.
Andreas Cretenſis.
Andreas Vega.
S. Anſelmus.
S. Antoninus.
Antonius Nebriſſenſis.
Appion.
Arator.
Arethas.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Athenagoras.
Athenæus.
S. Athanaſius.
S. Auguſtinus.
Auguſtinus Anconitanus.

B

Bartholomæus Caranza.
S. Baſilius.
Beda.
S. Bernardus.
Bernardus Lutzenburgius.
Beſſarion.
Blondus.
Boetius Seuerinus Martyr.
S. Bonauentura.
Burchardus.

C

Caietanus.
Caſsianus.
Caſsiodorus.
Catechiſmus Romanus.
Cedrenus.
Cerealis Epiſcopus.
Claudius Cauſſordius.
Claudius Eſpencæus.
Claudius Marius Victor.
Clemens Alexandrinus.
Conradus Clingius.
Conradus Halberſtatenſis.
Conradus Coelin.
Cornelius Ianſenius.
Cunerus Petri.
S. Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
S. Cyrillus Hieroſolymitanus.

D

S. Damaſus.
Didymus.
Dieghus Payua.
Diodorus.
Dionyſius Alexandrinus.
S. Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Carthuſianus.
Dionyſius Romanus.
Dodechinus.
Dominicus Iacobatius.
Dominicus à Soto.
Durandus.

E

Egeſippus.
Eginhardus.
Emmanuel Calleca.
S. Epiphanius.
Euagrius.
S. Eucherius.
S. Eugenius Carthaginenſis.
Euodius.
Euſebius Emiſſenus.
Euſebius hiſtoricus.
Euthymius.
Eutropius.

F

Felicianus Ninguarda.
Franciſcus Ferrarienſis.
Franciſcus Lucas Brugenſis.
Franciſcus Orantius.
Franciſcus Titelmannus.
Franciſcus Turrianus.
Franciſcus Vargas.
Franciſcus Victoria.
Fortunatus.
Freculphus.
Fridericus Staphylus.
S. Fulgentius.

G

Gabriel Biel.

Gagnæus.

Gagnæus.
Gaſpar Contarenus.
Gaſpar Cardillus Villalpandæus.
Gaſpar Schatzgerus.
Gaudentius.
Gelaſius.
Gennadius Sholarius.
Germanus.
Gilbertus Genebrardus.
Giſelbertus.
Gratianus.
Gregorius Beticus.
Gregorius Haloander.
S. Gregorius Nazianzenus.
S. Gregorius Nyſſenus.
S. Gregorius Papa.
S. Gregorius Thaumaturgus.
S. Gregorius Turonicus.
Gotfridus Viterbienſis.
Guido Carmelita.
Guitmundus.
Gulielmus Lindanus.
Gulielmus Tyrius.

H

Haymo.
Herodotus.
Hermannus Contractus.
Heruæus.
S. Hilarius.
S. Hieronymus.
Hieronymus Hermes Bolſec Medicus Lugdun.
Hincmarus Remenſis.
S. Hyppolytus.
Homerus.
Hoſius Cardinalis Varmienſis.
Hugo Etherianus.
Humbertus Cardinalis.

I

Iacobus Chriſtopolitanus.
Iacobus Latomus.
Iacobus Ledeſma.
Iacobus Sprenger.
Iunilius Africanus.
Idacius Clarus.
S. Ignatius.
Ignatius Niceus.
Innocentius III.
Ioannes Antonius Delphinus.
Ioannes Benedictus.
Ioannes Bunderius.
Ioannes Caſsianus.
S. Ioannes Chryſoſtomus.
Ioannes Cochlæus.
Ioannes Curopalatus.
S. Ioannes Damaſcenus.
Ioannes à Dauentria.
Ioannes Diaconus.
Ioannes Driedo.
Ioannes Echius.
Ioannes Faber.
Ioannes Fiſcherus Epiſcopus Roffenſis.
Ioannes Garetius.
Ioannes Gerſon.
Ioannes Hieronymus Albanus.
Ioannes Hofmeiſterus.
Ioannes à Louanio.
Ioannes Maxentius.
Ioannes Nauclerus.
Ioannes Pierius Valerianus.
Ioannes Stobæus.
Ioannes de Turrecremata.
Ioannes Vaſeus.
Ioannes Villanus.
Ioannes Zonaras.
Iodocus Clichthoueus.
Iodocus Tiletanus.
Ionas Aurelianenſis.
Ioſephus Iudæus.
S. Irenæus.
Iſichius.
Iſidorus.
Iſocrates.
S. Iuo Carnotenſis.
S. Iuſtinus Philoſophus.

L

Lactantius.
Lambertus Schaffnaburgenſis.
Laurentius Surius.
Leo Hoſtienſis.
S. Leo Pontifex.
Liberatus.
Lippomanus.
Lucifer Caralitanus.

M

Marianus Scotus.
Marianus Victorius.
Marius Victorinus.
Marſilius.
Martinus Bracarenſis.
Martinus Laudenſis.
Martinus Nauarrus.
Martinus Pereſius Aiala.
Martinus Polonus.
Matthæus Galenus.
Mathæus Palmerius.
S. Maximus Taurinenſis.
Melchior Canus.
Melito Aſianus.
Mercator.
Metaphraſtes.
Michael Medina.
Micrologus.
Minutius Felix.
Mutius Iuſtinopolitanus.

N

Nicephorus Calixtus.
Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus.
Nicetas.
Nicolaus Lyranus.
Nicolaus Sanderus.

O

Oecumenius.
Onuphrius.
Optatus Afer.
Origenes.
Otho Friſingenſis.

P

Palladius.
S. Paulinus.
Paulus Aemilius.
Paulus Burgenſis.
Paulus Diaconus.
Paulus Oroſius.
Pelagius Aluarus.
Petrus ab Aliaco.
Petrus Antonius Beuter.
Petrus Caniſius.
Petrus Chryſologus.
Petrus Cluniacenſis.
Petrus Crinitus.
Petrus Damianus.
Petrus Diaconus.
Petrus Lombardus.
Petrus de Monte.
Petrus Palladius.
Petrus à Soto.
Philaſtrius.
Philo.
Photius.
Platina.
Plato.
Plutarchus.
Primaſius.
Procopius.
Proſper.
Prudentius.

Pſellus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pſellus.

R

Rabanus.
Radeuicus.
Radulphus Flauiacenſis.
Reginaldus Polus.
Remundus Ruſſus.
Reynerius.
Rhegino.
Ricardus Armachanus.
Richardus Cœnomanus.
Richardus de S. Victore.
Robertus Arboricenſis.
Ruffinus.
Rupertus Tuitienſis.

S

Sabellicus.
Sœbadius qui & Fœbadus.
Saluianus.
Sedulius.
Sextus Aurelius Victor.
Sigebertus.
Sixtus Senenſis.
Solinus.
Sozomenus.
Strabo.
Strabus.
Suidas.
Sybillina.
Syluester.
Syneſius.

T

Tertullianus.
Tharaſius.
Theodoretus.
Theodoretus Balſamon.
Theodoretus Lector.
Theophanes Iſaurus.
Theophilus Alexandrinus.
Theophylactus.
S. Thomas.
Thomas Caietanus.
Thomas Campegius.
Thomas Stapletonus.
Thomas VValdenſis.
Trithemius.
Troilus Maluezius.

V

Vega.
Victor Vticenſis.
S. Vigilius Tridentinus.
Vincentius Lyrinenſis.
Volaterranus.
VValfridus Strabo.

Z

Zonaras.

INDEX SECTARIORVM ET Hæreticorum, quorum errores in hoc opere perſtringuntur.

A

Andreas Muſculus.
Arius.
Auguſtinus Marloratus.

B

Bernardinus Ochinus.

C

Carolus Molinæus.
Cerinthus.
Cornelius Agrippa.

D

Dauid Chytræus.

E

Eutyches.

F

Franciſcus Dauid.
Franciſcus Stancarus.

G

Gaſpar Suenchfeldius.
Georgius Blandrata.
Georgius Maior.

H

Henricus Bullingerus.
Henricus Pantaleon.
Hermanus Hamelmannus.

I

Iacobus Andreæ Smidelinus.
Ioannes Brentius.
Ioannes Caluinus.
Ioannes de Ianduno.
Ioannes Huſs.
Ioannes de VVeſſalia.
Ioannes VVielefus.
Ioannes VVigandus.
Ioannes Timannus.
Ioſias Simlerus.

M

Magdeburgenſes Centuriatores.
Mahumetes Pſeudopropheta.
Marſilius Paduanus.
Martinus Kemnitius.
Martinus Lutherus.
Mathias Illyricus.
Memnon Anabaptiſta.
Michael Seruetus.
Miniſtri Hungarici & Polonici.

N

Nicolaus Selneccerus.
Nilus Theſſalonicenſis.

P

Petrus Martyr.
Philippus Melanchthon.
Pomeranus.

S

Sebaſtianus Meyer.
Staniſlaus Sarnicius.

T

Themiſtius Diaconus.
Theodorus Beza.
Theodorus Bibliander.
Tilmannus Heshuſius.
Trinitarij.

V

Valentinus Gentilis.
Vbiquetarij.
Vdalricus Velenus.
Vigilantius.
VValdenſes.
VVolfgangus Muſculus.

Z

Zuinglius.

FINIS.

INDEX TOTIVS OPERIS.

PRIMI TOMI CONTROVERSIÆ GENERALES SEPTEM.

De Verbo Dei ſcripto, & non ſcripto.
De Chriſto capite totius Eccleſiæ.
De ſummo Pontifice capite militantis Eccleſiæ.
De Eccleſia militãte, tum in Concilijs congregata, tum ſparſa toto orbe terrarum.
De membris Eccleſiæ militantis, Clericis, Monachis, Laicis.
De Eccleſia, quæ eſt in Purgatorio.
De Eccleſia, quæ triumphat in cœlis.

TOMI SECVNDI CONTROVERSIÆ GENERALES QVINQVE.

De Sacramentis in genere.
De Baptiſmo & Confirmatione.
De Euchariſtia & ſacrificio Miſſæ.
De Pœnitentia.
De Extrema vnctione, Ordine, & Matrimonio.

TOMI TERTII CONTROVERSIÆ GENERALES TRES.

De Gratia primi hominis, & ſtatu innocentiæ.
De gratiæ amiſſione, & ſtatu peccati.
De gratiæ reparatione, & ſtatu iuſtificatorum per Chriſtum.

INDEX

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX LIBRORVM
PRIMI TOMI.

Primæ Controuersiæ generalis.

De Verbo Dei,

Lib. I. De libris sacris & apocryphis.
II. De editionibus, Hebraica, Chaldaica, Græca, Latina, vulgaribus.
III. De interpretatione & vero sensu Scripturæ.
IV. De Verbo Dei non scripto.

Secundæ Controuersiæ generalis.

De Christo capite totius Ecclesiæ,

Lib. I. De vera Christi Diuinitate.
II. De distinctione personali à Patre & Spiritu sancto, ac de processione Spiritus sancti à Filio.
III. De anima Christi, & descensu ad inferos.
IV. De veritate & maiestate carnis Christi.
V. De officio & merito Mediatoris.

Tertiæ Controuersiæ generalis,

De summo Pontifice,

Lib. I. De primatu S. Petri in Ecclesia militante.
II. De successione Romani Pontificis in eo primatu.
III. De Antichristo quod nihil commune habeat cum Romano Pontifice.
IV. De potestate Romani Pontificis in caussis spiritualibus.
V. De temporali dominio, & potestate eiusdem Pontificis.

Quartæ Controuersiæ generalis,

De Conciliis & Ecclesia.

Lib. I. De natura & caussis Concilij.
II. De potestate Conciliorum.
III. De Ecclesiæ natura & proprietatibus.
IV. De notis veræ Ecclesiæ.

Quintæ Controuersiæ generalis,

De membris Ecclesiæ.

Lib. I. De Clericis & Sacerdotibus.
II. De Monachis & Religiosis cæteris.
III. De Laicis ac potissimum de Magistratu politico,

Sextæ Controuersiæ generalis,

De Ecclesia, quæ purgatur in locis subterraneis.

Lib. I. De Purgatorio, an sit.
II. De loco, tempore, pœnis, & alijs, quæ ad Purgatorium pertinent.

Septimæ Controuersiæ generalis,

De Ecclesia quæ triumphat in cœlis.

Lib. I. De Beatitudine & cultu Sanctorum.
II. De eorum reliquiis & imaginibus.
III. De Basilicis, festis diebus, aliisque rebus, quibus Sanctorum memoria à mortalibus colitur.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM
PRIMAE CONTROVERSIAE.

LIBER PRIMVS.

De Verbo Dei.

Cap. I. Sit ne scriptura verbum Dei.
II. Libris, qui Canonici nominantur, verbum Dei contineri.
III. Refellitur obiectio ex verbis D. Pauli: *Litera occidit, spiritus viuificat.*
IIII. Qui sint libri sacri.
V. De hæreticis, qui libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnarunt.
VI. De hæreticis, qui libros Testamenti noui suprà numeratos oppugnarunt.
VII. De libro Esther.
VIII. De libro Baruch.
IX. De quibusdam capitibus Danielis.
X. De libris Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum.
XI. De libro Tobiæ.
XII. De libro Iudith.
XIII. De libro Sapientiæ.
XIIII. De Ecclesiastico.
XV. De libris Machabæorum.
XVI. De quibusdam partibus librorum Marci, Lucæ, Ioannis.
XVII. De epistola ad Hebræos.
XVIII. De epistola Iacobi, Iudæ, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis.
XIX. De Apocalypsi.
XX. De libris apocryphis.

LIBER SECVNDVS.

De Verbo Dei.

Cap. I. Ostenditur, editionem Hebraicam Mosis & Prophetarum nunquam periisse.
II. Num Hebraica editio sit corrupta.
III. De editione Chaldaica.
IIII. De editione Syriaca.
V. De variis Græcis editionibus.
VI. De interpretatione LXX. Seniorum.
VII. De editione Græca testamenti noui.
VIII. De Latinis editionibus.
IX. De auctore vulgatæ editionis.
X. De auctoritate Latinæ editionis vulgatæ.
XI. Soluuntur obiectiones hæreticorum contra vulgatam Latinam editionem.
XII. Defenduntur loca, quæ Kemnitius deprauata esse dicit in editione vulgata.
XIII. Defenduntur loca, quæ in Psalmis malè reddita fuisse à Latino interprete Caluinus contendit.
XIIII. Defenduntur loca, quæ hæretici aiunt esse corrupta in editione Latina Testamenti noui.
XV. De editionibus vulgaribus.
XVI. Soluuntur obiectiones hæreticorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER TERTIVS,

De verbi Dei interpretatione.

CAP. I. Scripturam non esse tam apertam per se, vt sine explicatione sufficiat ad controuersias fidei terminandas.
II. Soluuntur obiectiones aduersariorum.
III. Proponitur quæstio de iudice controuersiarum, & simul disseritur de sensibus Scripturarum.
IIII. Adferuntur testimonia ex Testamento veteri pro sententia Catholicorum.
V. Idem probatur ex testamento nouo.
VI. Idem probatur ex consuetudine Ecclesiæ.
VII. Idem probatur testimoniis Pontificum & Imperatorum.
VIII. Idem probatur testimoniis Patrum.
IX. Idem probatur ex ratione.
X. Soluuntur obiectiones.

LIBER QVARTVS,

De verbo Dei non scripto.

CAP. I. Qui potissimùm defenderint, vel oppugnarint non scriptas traditiones.
II. Quid sit, & quotuplex traditio.
III. Explicatur status quæstionis, & mendacia quædam aduersariorum deteguntur.
IV. Ostenditur necessitas traditionum.
V. Esse aliquas veras traditiones, demonstratur ex Scripturis.
VI. Idem ostenditur testimoniis Pontificum & Conciliorum.
VII. Idem probatur ex Patribus.
VIII. Idem probatur quatuor aliis argumentis.
IX. Explicantur regulæ quinque, quibus in cognitionem verarum traditionum deuenimus.
X. Soluuntur obiectiones aduersariorum, quæ ex Scripturis petuntur.
XI. Soluuntur obiectiones ex Patribus.
XII. Soluuntur rationes aduersariorum.

DE VERBO DEI, LIBER PRIMVS,

CAPVT PRIMVM.

Sitne Scriptura Verbum Dei.

INSTITVENTI mihi de libris sacris disputare, primò se offert illa quæstio: Sitne Scriptura Prophetica & Apostolica, vt verbũ DEI recipienda: an id solũ pro verbo DEI habẽdum sit, quod Spiritus sanctus priuatim vnicuique in corde loquitur. Quam quæstionem, indignã alioqui, quæ tractetur apud Theologos Christianos, peperit nobis hoc tempore partim Suenckfeldij & Libertinorũ deliratio, partim improbitas & impudentia Lutheranorũ. Gaspar Suenckfeldius (vt Fridericus Staphylus, in lib. de concordia discipulorum Lutheri, & Petrus Palladius in lib. de hæresibus huius temporis testantur) verbum scriptum tanquam literam Occidentem respui, solóq; spiritu interno cõtentos nos esse iubet. De Libertinis, qui auctoribus Coppino & Quintino exorti sunt, in hunc modũ scribit Ioannes Caluinus in instructione aduersus Libertinos, c. 9. *Iam*, inquit, *diximus illos imitiò apertè ridere solitos, si quis Scripturas allegaret, nec dissimulasse, quin eas pro fabulis haberent. Interim tamẽ non desinebãt iis vti, si quis esset locus, quẽ in sensum suũ torquere possent. Non quòd ei adhiberent fidem, sed tantùm vt perturbarent Idiotas, atque ita concuterent, vt tandẽ eos ad se possent facilius adducere. Si quis locus ipsis obiiceretur, respondebant, nos literæ minimè obnoxios esse, sed spiritũ, qui viuificat, sequi oportere. Quin etiam porcus ille Quintinus, vnumquemq; Apostolorum aliquo scommate notauerat, veluti Picardico suo sermone Paulum vocans vas fractum: Ioãnem, iuuenem stolidulum, Petrum abnegatorem Dei: Matthæum fœneratorem.* Hæc ille.

PORRO Martinus Lutherus, & Ioãnes Caluinus, & quotquot sectatores & discipuli eorum sunt, hunc ipsum Suenckfeldij & Libertinorum errorem, Romano Põtifici, totíque Catholicæ Ecclesiæ impudentissimo mẽdacio adscribere nõ verentur. Lutheri verba in lib. de Cõciliis & Ecclesia, propè extremo, sit habent: *Papa, hac ipsa de re, penè totum orbem terrarũ immani mole commentariorum & librorum refersit, & in meros laqueos conscientiarum, leges, exactiones, iura diuina & humana, articulos fidei, nomen peccati, & iustitiæ conuertit, vt meritus sit denuo tradi ignibus suum Decretale. Facile enim carere posset Ecclesia tali libro, qui horribile & irreparabile damnũ dedit in magna parte generis humani, SACRAM SCRIPTVRAM in cœno & puluere sepeliit, & doctrinam Christianam penè integram deleuit.* Hæc Lutherus, quorum similia passim leguntur in libro aduersus Regem Angliæ, & in libro de falso statu Cleri, & alibi. Caluini verba initio libri, seu institutionis aduersus Anabaptistas hęc sunt: *Nec enim Papistarum more dicimus sacrosanctas Scripturas missas fieri oportere, vt auctoritati hominũ acquiescamus, hoc enim effugium censemus blasphemiã execrabilem esse.* Quapropter vt & illorum errorem, & horum mendacium breuiter refellamus, illud in primis statuendum erit: Propheticos & Apostolicos libros iuxta mentẽ Ecclesiæ Catholicæ, & olim in Concilio tertio Carthaginensi cap. 45. & nuper in Concilio Tridẽtino sess. 4. explicatam, verum esse verbum Dei, & certam ac stabilem regulam fidei. Id verò his argumentis comprobamus.

CAPVT SECVNDVM.

Libris, qui Canonici nominantur, Verbum DEI *contineri.*

PRINCIPIO Moses, Prophetæ, Christus ipse, Ioannes, Apostoli, vel diuina dogmata, ex Scripturis ipsis confirmabant, vel certè ad Scripturas legendas alios hortabantur, nec vllum vnquã ad interni spiritus iudicium, Scripturis neglectis, remiserunt. Quorum testimonia non eò à nobis adferẽtur, quòd ab aduersariis magnifieri existimemus: sed ne Scripturę, quarũ auctoritate aduersus nos, qui eas meritò veneramur, aduersarij interdum abutuntur, pro eorum sententia facere videantur.

MOSES igitur Deute. 17. *Si difficile*, inquit, *& ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, &c.* Et infrà. *Facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quẽ elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius.* Vbi satis apertè sanctus Moses cõtrouersias exortas in populo Dei, ex lege Domini diiudicandas docet. Ad eũdem modũ & Isaias clamat cap. 8. *Ad legem magis & ad testimonium.* Et Malachias cap. 2. *Labia sacerdotis custodient scientiã, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituũ est.* Dauid quoque in Psal. 118. *Beati qui scrutantur testimonia eius.*

CHRISTVS verò primum hic quater legationem suam: Scripturæ testimonio confirmat, illis Prophetæ verbis in medium allatis: *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me, &c.* Deinde Marc. 12. Sadducæos ex diuinis literis confutat, cùm ait: *Nonne ideò erratis nescientes Scripturas?* Et infrà: *De mortuis autem quod resurgãt, non legistis*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in libro Mosis, &c. Porrò Matth. 22. Pharisæis, quo alio argumento silentium imposuit, quàm illo, quod ex Dauide deprompsit, Et rursus eosdem Pharisæos nõ ad spiritum aliquẽ internum, sed ad Scripturas diuinas reiicit, dicens Ioannis 5. *Scrutamini Scripturas.*

IAM verò Ioannes Baptista testem legationis suæ, nõ spiritus interni iudicium, sed Isaiam Prophetã adhibuit. Siquidem interrogatus quis esset: *Ego* (inquit Ioãnis 1.) *Vox clamantis in deserto: dirigite viã Domini, sicut dixit Isaias Propheta.* De Bercœensibus illud non sine laude commemoratur in actis Apost. c. 17. quod cùm Paulum Apostolum audiuissent, scrutabantur quotidie Scripturas, si hæc ita se haberent. Ipsi verò Apostoli Petrus, Paulus, Ioannes, Iacobus, Iudas, non modò in singulis epistolis frequenter adhibent testimonia Legis & Prophetarum, quæ nimis lõgum esset hoc loco recensere, sed interdũ etiam Scripturarum auctoritatẽ vniuersè prædicant. *Habemus*, inquit sanctus Petrus 2. Pet. 1. *Firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, tanquã lucernæ lucenti in caliginoso loco.* Et Sanctus Paulus 2. Timoth. 3. *Ab infantia*, inquit, *Sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutẽ. Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Denique Deus ipse ad Iosue cap. 1. *Non recedat*, inquit, *volumẽ legis huius ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus.* Cum Mose igitur pugnant, cum Prophetis, cum Apostolis, eũ Christo ipso, ac Deo Patre & Spiritu sancto, qui sacras litteras, & oracula diuina cõtemnunt.

DEINDE regula Catholicæ fidei certa notáque esse debet: nam si nota non sit, regula nobis non erit, si certa non sit, ne regula quidem erit. Porrò priuata spiritus reuelatio, vt in se certa sit, nobis tamen nota esse nullo modo potest: nisi fortè diuinis testimoniis, id est, C veris miraculis confirmetur, quorum extrema penuria ij præsertim laborant, qui hoc nostro sæculo non minus quàm cæteri spiritum iactant. Nam quis mihi fidem faciet, non mentiri Anabaptistam, cùm se à spiritu afflatũ dicit? sed fac non mentiri, qua via cognoscam spiritum illum, spiritum lucis, & non spiritum tenebrarum esse? & cùm tam multi hoc tempore ducẽ ac doctorem Spiritum sanctum habere se glorientur, & tamen inter se sic animis sententisque dissideant, vt alij aliis sint hæretici, fieri certè non potest, vt omnes rectè sentiant.

QVOD si aut falluntur omnes, aut quod est omninò necessarium, aliqui: quis affirmare audebit, ex eorũ numero se non esse, qui à spiritu satanæ deluduntur? At sacris Scripturis, quę Propheticis & Apostolicis literis cõtinentur, nihil est notius, nihil certius, vt stultissimũ esse necesse sit, qui illis fidem esse habendam neget. Notissimas enim esse testis est orbis Christianus, & consensio D omnium gentium, apud quas multis iam sæculis summã semper auctoritatem obtinuerunt. Certissimas autem atque verissimas esse, nec humana inuenta, sed oracula diuina continere.

PRIMO testis est veritas vaticiniorũ, de qua sic loquitur sanctus Augustinus lib. 12. Ciuit. cap. 9. *Scripturæ fides mirabilem auctoritatem non immeritò habet in orbe terrarum, atque in omnibus gentibus quas sibi esse creditura, inter cætera, quæ dixit, vera diuinitate prædixit.* Et rursus capit. 10. *Quanquã minus* (inquit) *credendum est illis literis, quas plenas fabulosis velut antiquitatibus proferre voluerunt, contra auctoritatem notissimorum diuinorumque librorum, quæ totum orbem sibi creditum esse prædixit, & cui totus orbis, sicut ab ea prædictum est, credidit, quæ vera se narrasse præterita ex his, quæ futura prænunciauit, cùm tanta veritate complentur, ostendit.*

SECVNDO testis est incredibilis quædam & planè A diuina consp iratio, atque concordia tot virorum, qui diuersis locis, temporibus, linguis: occasionibus sacra volumina conscripserunt, vt non tam ipsi scriptores diuersi, quàm vnius scriptoris diuersi calami fuisse videantur. Itáque rectè Theodoretus præfatione in Psalmos, & sanctus Gregorius præfatione in Iob: Linguas & manus scriptorum sacrorum nihil aliud, quàm Spiritus sancti calamos appellandos esse censuerunt.

ET SANCTVS AVGVSTINVS lib. 18. Ciui. cap. 41. de hac admirabili cõcordia Scripturarum loquens: *Auctores nostri*, inquit, *in quibus non frustra sacrarũ literarum figitur & terminatur Canon, absit vt inter se aliqua ratione dissentiant. Vnde non immeritò cùm illa scriberent, eis Deum, vel per eos loquutum, non pauci in scholis, atque Gymnasiis litigiosis disputationibus garruli, sed in agris atque vrbibus, cũ doctis atque indoctis, tot tantique populi crediderunt. Ipsi sanè pauci esse debuerunt, ne multitudine vilesceret, quod clarum* B *religione esse oporteret, nec tamen ita pauci, vt eorum non sit mirãda cõsensio. Neque enim in multituding Philosophorũ, qui labore etiam literario monumenta suorũ dogmatũ reliquerũt, facilè quis inuenerit, inter quos cuncta quæ sensere conueniant.*

TERTIO testis est Deus ipse, qui aliquãdo cœlesti animaduersione Scripturam hanc suam ab humana prophanatione defendit. Miranti siquidem Ptolemæo regi, cur diuinorum librorum nulli, neque Historici, neque Poëtæ veteres meminissent, Demetrius Phalereus respondit, vt ex Aristæo referũt Iosephus lib. 12. antiquit. cap. 2. & Eusebius lib. 8. præparat. Euangel. cap. 1. Diuinam hanc Scripturam esse, atque à Deo ipso datam: propterea si qui prophanorum hominum eam attingere voluerunt, eos à Deo percussos continuò resiliisse. Affirmauitque Theopompum quendam, quòd aliquid diuinorum voluminum Græca oratione ornare voluerat, subitò mentis quadam agitatione diuinitus immissa, vehementer perturbatũ ab incepto opere coactum esse desistere: Theodorum verò Tragœdiarum scriptorem, quòd nescio quid è diuina Scriptura ad fabulam quandam transferre decreuerat, luminibus captum orbatúm que esse: ita repentina calamitate insignem temeritatem, continuò esse repressam.

QVARTO testis est ipsa Scriptura, cuius si veræ fuerunt prædictiones rerum futurarum, vt euentus postea comprobauit, cur vera non sint rerum præsentiũ testimonia? Verum igitur est quod ait Dauid lib. 2. Reg. cap. 23. *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam.* Verũ quod ait Zacharias Luc. 1. *Benedictus Dominus Deus Israel*, &c. *Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt Prophetarum eius.* Verũ quod ait Petrus, secunda Pet. c. 1. *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Et Paulus 2. Timoth. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata.* Verum denique id, quod omnes Prophetæ identidem repetunt. *Hæc dicit Dominus.*

POSTREMO testis est infinitus propè numerus diuinorum miraculorũ, quæ omnibus sæculis facta sunt ad ea dogmata cõprobanda, quæ in his literis continentur.

QVARE cùm sacra Scriptura regula credẽdi certissima tutissimaque sit, sanus profectò non erit, qui ea neglecta spiritus interni sæpe fallacis, & semper incerti iudicio se commiserit. Et probè sanctus Augustinus in prologo de doctrina Christiana, his verbis Christianos admouit: *Caueamus tales tentationes superbissimas & periculosissimas, magisque cogitemus, & ipsum Apostolum Paulum, licet diuina & cœlesti voce prostratum, ad hominem tamen missum esse, vt Sacramenta perciperet, atque copularetur Ecclesiæ, & Centurionem Cornelium, quamuis exauditas orationes eius, eleemosinásque respectas ei Angelus nunciauerit, Petro tamen traditum imbuendum, per quem non solùm Sacramenta perciperet, sed etiam*

etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset, A *audiret.*

HVC accedit, quòd prouidentia Dei ita quódque regit, & moderatur, vt cuiúsque natura postulat: natura autem hominum id postulat, vt quoniam animo & corpore prædíti sumus, & corporalia facilius quàm spiritualia capimus: per ea, quæ sensibus corporis percipiũtur quasi per quosdam gradus ad spiritualia & cœlestia deducamur. Non igitur omnes vulgò per internum afflatum Deus docet, quid de se credi, quidve à suis agi velit: sed p corporales literas, quas & cerneremus & legeremus, erudire nos voluit. *De illa ciuitate vnde peregrinamur* (inquit Augustinus concione secunda in Psalm. 90.) *hæ literæ nobis venerunt, ipsæ sunt Scripturæ, quæ nos hortantur, vt bene viuamus.*

NEQVE verò si Dauid, Moses, Isaias, Petrus, Paulus, Ioannes, & alij quidam pauci in cœtum quodammodo Angelorum admissi, ab ipso fonte veritatis, per se sapientiam hauserunt, continuò cæteri etiam homines, neque diuinis literis, neque vllis doctoribus opus habebunt. Alia siquidem ratio esse debet fundamentorũ, alia parietum, alia montium, alia colliũm. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes fundamenta? nunquid omnes montes? & si omnes montes, vbi colles? si omnes fundamenta, vbi domus? si omnes Apostoli & Prophetæ; vbi synagoga populorum? de qua scriptum est in Psalm. 7. *& synagoga populorum circumdabit te.* Nos igitur *superædificamur* (vt Apostolus ait in 2. cap. Epist. ad Ephesios) *super fundamentum Apostolorum & Prophetarum*, quorum prædicatione & literis erudimur. Illi verò, qui ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis, sustentantur atque nituntur, ipso summo angulari lapide CHRISTO IESV.

SOLE exoriente montium cacumina illustrantur: inde autem ad colles, & vsque ad imas valles radij luminis deriuantur. Ita iuxta Psal. 71. *Suscipiant montes pacẽ* C *populo, & colles iustitiam: Montes* (inquit Sanctus Augustinus tract. 1. in Ioan.) *excelsæ animæ sunt & colles paruæ animæ sunt, sed idcò montes excipiunt pacem, vt colles possint excipere iustitiam. Quæ est iustitia, quam colles excipiunt? Fides: quia iustus ex fide viuit. Non autem acciperent minores animæ fidem, nisi maiores animæ, quæ montes dictæ sunt, ab ipsa sapiẽtia illustrarẽtur, vt possẽt paruulu traiicere, quod possẽt paruuli capere.* Et infrà. *Oculos nostros cùm leuamus ad Scripturas, quia per homines ministratæ sunt Scripturæ, leuamus oculos nostros ad montes, vnde veniat auxilium nobis.*

POSTREMÒ si in quauis humana Repub. sublatis legibus, institutisque maiorum, id vnicuique liceret, quod naturali sua prudentia, æquum ac iustum censeret, quanta perturbatio rerum omnium, quanta confusio sequeretur? quàm breui tẽpore tota ea Respub. funditus interiret? & nemo tamen est, qui non aliquid sapiat in rebus humanis, quíq; omni prorsus iudicio careat. Quid D igitur fieret, si in ea Republica, quæ diuina potius, quàm humana est, & in qua multa necessariò supra rationem naturalem credenda, multa supra humanas vires agenda sunt, sacra eloquia diuinitus inspirata tollerentur è medio, & solus internus afflatus expectandus & sequendus esset? quid, quod maxima pars hominum, ex rudibus & imperitis constat, qui nihil sibi diuinitus indicari ne per somnium quidem vnquam senserunt? Quid igitur isti? expectabunt semper? nihil interim credent? in omnem æternitatem peribunt? an assequentur sine fide iustitiam? vel beatitudinem sine iustitia? Sed habent Suenckfeldiani ac Libertini argumenta, quibus sententiam confirment ac tueantur suam, scilicet, vt non sine ratione insanire videantur. Illa igitur qualia sint, inspiciamus.

CAPVT TERTIVM.

Refellitur obiectio ex verbis D. Pauli: Litera occidit, spiritus viuificat.

APOSTOLVS *Paulus*, inquiũt, *diserte verbum literæ à spiritu distinguit, & illam ad Testamentum vetus aperte reiicit: quam etiam occidentem vocat, hunc autem noui Testamenti proprium esse confirmat, & viuificantẽ nominat. Idoneos*, *inquit 2. Corinth. 3. nos fecit ministros noui Testamenti non literæ, sed spiritus: Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Igitur quemadmodum vetus Testamentum Iudæorum est, & nihil ad homines Christianos pertinet: ita nec Scripturæ diuinæ, quæ nihil aliud, quàm literæ sunt ad Christianos homines pertinebunt.*

AD hoc argumentum facilè respondemus: ac primùm si res ita se habet, & nihil ad nos sacræ literæ pertinent, cur ipse Christus ait, Ioãnis 5. *Scrutamini Scripturas?* cur Paulus tot literas scripsit? cur 1. Timoth. 4. discipulum monuit, vt lectioni operam daret? Sed nimirum Apostolus Paulus neque per literam occidentem, sacrã Scripturam, neque per spiritum viuificantem, internam Spiritus alloquutionẽ intelligi voluit. Neque aliud sunt Paulo litera & spiritus, quàm Ioanni lex & gratia. *Lex*, inquit Ioannes cap. 1. *per Mosem data est, gratia & veritas per* IESVM CHRISTVM *facta est.* Et sanctus Augustinus lib. 15. contra Faustum, cap. 8. *Eadem*, inquit, *lex quæ per Mosem data est, gratia & veritas per* IESVM CHRISTVM *facta est, cùm accessit litera Spiritus, vt inciperet impleri iustitia legis, quæ non impleta reos etiam præuaricatione faciebat.* Quod autem Paulus per literam legem significet, ex verbis sequentibus potest intelligi. Nam cùm dixisset; *Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti: non literæ, sed Spiritus: Litera enim occidit, Spiritus autem viuificat*, subiecit continuò, *Quod si ministratio mortis, literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israël in faciem Mosi, propter gloriã vultus eius, quæ enacuatur: quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?* Quibus verbis nullum reliquit dubitandi locum; quin per literam occidentem lex in lapidibus descripta intelligenda sit.

SED operæpretiũ erit breuiter explicare, lex illa per Mosem data, cur litera. cur occidens, cur Testamẽti veteris, ppria esse dicatur. Ne dũ Libertinos & Suẽckfeldianos refellim⁹, aliqd Lutheranis cõcedere videamur.

AC prima quidem dubitatio facillima, & penè nulla erit, si Moses cum Christo, & lex conferatur cũ gratia. Etenim Moses cũ legẽ datã à Deo deferret ad populũ, nihil detulit aliud, quã literas incisas in lapide: Christus verò, nec literas vllas scripsit, nec ab alio scriptas attulit, sed Spiritum dilectionis & gratiæ, qui ne scribi quidem potest, cordibus suorũ afflauit. Itaq; meritò Christi lex, Spiritus & gratia: lex Mosis, litera nominata est.

CVR autẽ occidere lex dicatur, nõ eadẽ omniũ sententia est. ORIGENES lib. 6. cõtra Celsum, ppè extremo, literã occidentẽ significare videtur esse Scripturam ipsam, cũ iuxta propriã verborũ significationẽ exponitur: eandẽ autẽ Spiritũ esse viuificantẽ, si mysticè & spiritualiter exponatur. *Literã*, inquit, *nominauit, cũ iuxta sensum diuinas literas accipimus: Spiritũ verò cũ iuxtà intellectũ.* Et clarius lib. 7. ante mediũ: *Dicimus*, inquit, *legẽ esse duplicem, videlicet, alterã iuxta literã, alterã iuxta sententiam, sicut & maiores nostri docuerũt. Iã illã, quæ sic, vt scriptũ est, accipitur, nõ tã nos, quã Deus, per quendã Propheta ius non bonũ nominat, & præcepta nõ bona. Quẽ imitatus Paulus noster pronũtiauit literã occidere: quod perinde est, ac si verba dixisset occidnos eorũ intellectu vitã cõferẽ scripsisset.* Hæc Origenes, cui⁹ sententia si ita accipiatur, vt nihil omninò in diuinis Scripturis ad literã exponi possit, exploratũ errorẽ cõtinet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& iam dudum à Patribus exploſa eſt. Vide Epiphanium epiſtola ad Ioan. & in hæreſi Origenis. Chryſoſtomum hom. 13. in Gen. Hieronymum in epiſt. ad Pāmachium, de erroribus Ioan. Hieroſolymit. & in cap. 10. Danielis, Auguſtinum, li. 13. Ciuit. Dei, c. 21. & li. 8. Gen. c. 1. Si ſic autem vt quæ figuratè dicta ſunt, ea ſecundum propriam verborum ſignificationem explicari prohibeātur: Vera quidem ſentētia eſt, ſed in hunc Pauli locū minimè quadrat. Nec enim Apoſtolus, cum literā dicit occidere, de figuris Scripturarū loquitur, ſed de notiſſimis illis præceptis, quæ in duabus tabulis lapideis ſcripta erant. Sic enim ait: *Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Quod ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria,* &c. Et rurſum in epiſt. ad Rom. vbi aliquoties repetit, legem occidere, non aliam legem adfert in mediū, quàm illā, non concupiſces. *Et vtique* (vt verbis vtar Auguſtini, li. de ſpiritu & litera, c. 4.) *non figuratè aliquid dicitur, quod accipiendum non ſit ſecundum literæ ſonum: cùm dicitur, non concupiſces: ſed apertiſſimum ſaluberrimumq; præceptum eſt quod ſi quis impleuerit, nullum habebit omninò peccatum.*

Iam verò S. Ioannes Chrysostomvs in 2. ad Cor. c. 3. & qui eū ſequuti ſunt, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, necnō commentarius, qui S. Ambroſio attribuitur, & alij nonnulli, literam occidentem, legem punientem, ſpiritum viuificantem, gratiam liberantem à peccatis eſſe docent. Lex enim non modò adulteros, & latrones, ſed etiam eum, qui ſabbato ligna collegerat, imperabat occidi, Num. 15. Gratia verò ſceleſtiſſimos etiam homines, & omni flagitiorum genere cōtaminatos, per lauacrum regenerationis, aut per verbum reconciliationis abſoluit.

Caetervm hæc etiā explicatio nō omninò ſatisfacit, nā lex diuina ſicut improbis pœnas, ita præmia bonis cōſtituit, & ſicut ſcriptū eſt Deuter. 27. *Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit:* ita ſcriptum etiam eſt Leuit. 18. *Cuſtodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis*, cur igitur lex occidere dicitur, non etiam vitam afferre, nam ſi propterea litera occidēs meritò appellari poteſt, quod trāſgreſſores ſuos occidat: pari ratione litera viuificans dici poterit, quod cultoribus ſuis vitam propaget.

Veriſsima igitur, & verbis Apoſtoli maximè conſentanea S. Auguſtini ſententia eſt, legem videlicet ſine gratia literā occidentē ab Apoſtolo Paulo duabus de cauſſis eſſe appellatā. Primū, quod cùm impleri non poſſit, eum cui datur quodammodo præuaricatorē efficiat. *Lex*, inquit idem Apoſtolus Ro. 4. *iram operatur, vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio.* Deinde quod ipſa prohibitione concupiſcentiā augeat, nā, vt ille rectè ait, *nitimur in vetitum, ſemper, cupimuſque negata. Occaſione*, inquit Apoſtolus, *accepta, peccatum per mandatum operatū eſt in me omnem concupiſcentiam* Rom. 7. & S. Auguſtinus de ſpiritu & litera, c. 4. *Doctrina*, inquit, *illa quæ præcipit non concupiſces, bona & laudabilis lex eſt: ſed vbi ſanctus non adiuuat Spiritus inſpirans pro concupiſcentia mala concupiſcentiā bonam, hoc eſt, caritatem diffundens in cordibus noſtris, profectò illa lex quamuis bona, auget prohibendo deſiderium malum: ſicus aquæ impetus, ſi in eam partem non ceſſet influere, vehemētior fit obice oppoſito, cuius molem cùm enicerit, maiore cumulo præcipitatus violētius per prona prouoluitur. Et hoc eſt quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cum accedit etiam præuaricatio, quæ nulla eſt, vbi lex non eſt.*

Qvare nec per ſe, aliqua propria vitioſitate ſua, ſed ex occaſione ſolum eáque accepta, non data lex occidit. *Nam peccatum*, vt Apoſtolus ait Rom. 7. *occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, iuſtum, & bonum, quod ergo bonū eſt, mihi factum eſt mors? abſit, ſed peccatum,*

vt appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem.

Postrema reſtat quæſtio, cur lex ſiue litera propria Teſtamenti veteris eſſe dicatur. Nam nec in Teſtamento veteri viguit lex ſine gratia ſiue litera ſine ſpiritu. Cum tam multi floruerint eo tempore iuſtiſſimi viri *incedentes* vt ait Luc. c. 1. de Zacharia & Elizabeth, *in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Domini ſine querelā*: Nec in Teſtamento nouo regnat ſpiritus ſine litera, ſiue gratia, ſine lege: cùm Chriſtus dixerit Matth. 5. *Auditis quia dictum eſt antiquis, non occides, qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio*, & quæ ſequuntur, & rurſum Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei*: & Matth. 28. *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis.*

Qvid eſt igitur quod Apoſtolus ait, idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti, non literæ, ſed Spiritus? qua ratione literam, hoc eſt, legem à Teſtamento nouo excludit, in quo tot leges ab ipſo Chriſto præſcribi videmus? Sed facilè quæſtio iſta diſſoluitur, ſi quid per ſe, & propriè ad vtrumque Teſtamentum pertineat, ex proprio vtriuſque Teſtamenti fine diſcernamus. Teſtamenti veteris finis proprius erat id efficere, vt genus humanum in ipſo primo parente, tanquam in radice corruptum, & vitiarum ægrotationis vulnerumque ſuorum admoneretur, atque inde timore & dolore concepto medicum quæreret. Ad hunc finem lex perducit, *per legem cognitio peccati*, inquit Apoſtolus Roman. 3. & rurſum: *Peccatum non cognoui, niſi per legem.* Roman. ſeptimo, & Diuus Auguſtinus; *Vtilitas*, inquit (epiſtola 200. ad Aſellicum) *legis eſt, vt hominem de ſua infirmitate conuincat, & gratiæ medicinam, quæ in Chriſto eſt, implorare compellat.*

Qvare per ſe, ac propriè, Teſtamentum vetus legibus, ac literis continetur, timorem adducit, in ſeruitutem generat, vt Paulus loquitur Ro. 8. & Gal. 4. Qui verò ſub veteri Teſtamēto iuſti, liberique fuiſſe leguntur, ij non litera Teſtamenti veteris, ſed ſpiritu Teſtamenti noui tales fuerunt. *Diſpenſabant*, inquit ſanctus Auguſtinus (epiſt. 120. ad Honoratum) *illi ſancti pro congruentia temporis Teſtamentum vetus, pertinebant verò ad Teſtamentum nouum.* Et de peccatorum merit. & remiſſ. libro 1. cap. 11. *Regnum mortis ſola in quolibet homine gratia deſtruit ſaluatoris, quæ operata eſt in antiquis ſanctis, quicunque antequam in carne Chriſtus veniret, ad eius tamen adiuuantem gratiam, non ad legis literam, quæ iubere tantum, non adiuuare poterat, pertinebant.* Finis autem Teſtamenti noui non alius eſt, quàm mederi, ſanare, liberare. Id verò totum præſtat gratia *Infelix ego homo*, inquit D. Paulus Rom. 7. *quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per* Iesvm Christvm *Dominum noſtrum*, & ſanctus Auguſtinus lib. de ſpiritu & litera cap. 29. *Per legem*, inquit, *cognitio peccati, per gratiam ſanatio animæ à vitio peccati.*

Igitvr Teſtamentum nouum per ſe, ac propriè non legem adfert, ſed gratiam, nec litera, ſed ſpiritus ſolius miniſterium eſt, nihilque eſt aliud, quàm caritas Dei diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, quod tanto ante Propheta prædixit, cùm ait Hierem. 31. *Ecce, dies venient, dicit Dominus: & feriam domui Iſraël, & domui Iuda fœdus nouum: non ſecundum pactum, quod pepigi cum patribus veſtris, in die quæ apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti: pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus ſum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Iſraël poſt dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Itaque ſi de eo agatur, quod per ſe, ac propriè, ad vtrumque Teſtamentum

mentum pertinet, veriſſimè Paulus dixit 2. Corinth. 3. *Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti, non literæ, ſed ſpiritus.* Nec minus verè Ioannes 1. c. *Lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per* Iesvm Christvm *facta eſt.*

Sed quamquam Teſtamētum nouum, per ſe, ac propriè leges non adferat, leges tamen duplici ratione cōplectitur. Primum enim eas omnes leges, quæ ad bene, beatéque viuendum referuntur, gratia noui Teſtamenti non deſtruit, ſed confirmat, quippe quæ humanæ infirmitati, ad eas implendas vires præbet. *Legem*, inquit Apoſtolus Rom. 3. *Deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtatuimus*, & infrà cap. 8. *Quod enim impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem. Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.* Et Sanctus Auguſtinus lib. de gratia Chriſti, cap. 19. *Lex ergo data eſt*, inquit, *vt gratia quæreretur, gratia data eſt, vt lex impleretur. Neque enim ſuo vitio non implebatur lex, ſed vitio prudentiæ carnis. Quod vitium per legem demōſtrandum, per gratiam ſanandum fuit.*

Deinde nouas etiam quaſdam leges Chriſtus tulit, vt de Baptiſmo, de Euchariſtia, de Sacramentis cæteris, vel exhibendis, vel ſuſcipiendis; quia tametſi Chriſtus non ideo ad nos venit, vt tanquam alter Moſes nouæ legis pondere nos premeret, ſed vt iacentes ſub onere legis, auxilio gratiæ ſubleuaret, tamen ad vetera morum præcepta ſaluberrimas illas leges adiungendas putauit: quæ dum ad Sacramenta nos ducunt, atque ad gratiam per Sacramenta perducunt, non ſolùm non premūt onere ponderum, verum attollunt etiam vice pennarum, vt loquitur Auguſt. lib. de perfect. iuſt. Sed de prima obiectione ſatis dictum eſt.

Obiectiones cæteræ, quia communes ſunt Suenckfeldianis & Libertinis, cum Lutheranis & Caluiniſtis, in ea diſputatione commodius diſſoluentur, in qua de interprete ſcripturarum, & iudice controuerſiarum adiuuante Domino diſſeremus.

CAPVT QVARTVM.

Qui ſint libri ſacri.

Scriptvram Propheticam & Apoſtolicam, ſacram, diuinámque eſſe, ſatis, vt arbitror, demonſtratum eſt diſputatione ſuperiore. Sequitur, vt qui ſint verè Prophetici aut Apoſtolici libri, deinceps explicemus. Eſt autem omnis hæc de numero ſacrorum librorum diſputatio diuiſa in partes tres. Primum enim de iis libris agendum erit, de quorum auctoritate nulla vnquam fuit inter Catholicos homines diſceptatio. Deinde de iis qui tametſi verè Prophetici, aut Apoſtolici ſint, non tamen ſemper æquè certa, & explorata eorum auctoritas fuit. Poſtremò de iis, qui quamquam à nonnullis clariſſimis doctiſſimiſque viris aliquando in numero diuinorum voluminum haberentur, publico tamen totius Eccleſiæ iudicio nunquam approbati ſunt.

Primi ordinis librorum hæc ſunt nomina; Pentateuchus Moſis, liber Ioſue, Iudicum, Ruth, Regum, quatuor; Paralipomenon, duo; Eſdræ, & Nehemiæ, duo; Iob. Pſalterium C L. Pſalmorum; Prouerbia, Eccleſiaſtes, Cantica, Prophetæ maiores quatuor, Prophetæ minores duodecim, Euangeliorum libri quatuor, Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ Pauli numero 13. omiſſa videlicet ſola Epiſtola ad Hebræos, Epiſtolæ Canonicæ duæ, Petri vna, Ioannis altera.

Secvndvs ordo hos libros continet; Heſther, Baruch, Danielis partem. Tobiam, Iudith, Sapientiam, Eccleſiaſticum, Machabæorum primum & ſecundū, Marci, Lucæ, Ioannis partes quaſdam, Epiſtolā ad Hebræos, Epiſtolam Iacobi, poſteriorem Petri, primæ Ioannis particulam, ſecundam, & tertiam Ioannis, Epiſtolam Iudæ, Apocalypſim.

Tertivs ordo illa omnia comprehendit, quæ recenſentur ab Innocentio epiſt. 3. ad Exuperium; Gelaſio diſt. 17. can. Sancta Romana; Athanaſio in Synopſi, & Euſebio lib. 3. hiſt. cap. 25. ex quibus hæc pauca videntur exſtare, oratio Manaſſæ, III. & IV. liber Eſdr. III. Item & IV. Machabæorum, Pſalmus centeſimus quinquageſimus primus, Appendix libri Iob, liber Hermetis, qui inſcribitur Paſtor.

Ac primi quidem ordinis libros in Eccleſia Catholica diuinam auctoritatem ſemper habuiſſe, teſtes ſunt omnes ſummi Pontifices, omnia Concilia, omnes Patres, qui quacunque de cauſſa libros enumerare ſtuduerunt. Vide ex Pontificibus Innocentium I. in epiſt. 3. ad Exuperium cap. vlt. Gelaſium I. in decreto de libris ſacris, quod exſtat in ſecundo Tomo Conciliorum. Ex Cōciliis, Laodicenum can. 59. Carthaginenſe III. can. 47. Florentinum in inſtitut. Armeniorum, iuxta fidem ſummæ Conciliorum, Tridentinum ſeſſ. 4.

Ex Graecis Patribus Origenem apud Euſeb. lib. 6. hiſt. cap. 18. Ipſum verò Euſeb. li. 3. hiſt. cap. 25. Athanaſium in Synopſi, Gregorium Nazianzenū in lib. de genuinis ſcripturis carmine conſcripto, Epiphanium in lib. de menſuris & ponderibus. Item eundem aduerſus hæreſim Anomœorum, Cyrillum Hieroſolymitanū Catecheſi 4. Ioannem Damaſcenum li. 4. de fide c. 18.

Ex Patribvs Latinis, Hieronymū, cum in prologo Galeato, tum in Epiſtola ad Paulinum de ſtudio ſanctarum Scripturarum, Ruffinū in explicatione ſymboli, Auguſtinum lib. 2. de doctrina Chriſtiana, capite octauo, Iſidorum lib. ſexto Etymologiarum, capite primo. His adde tres alios ſcriptores, qui ſolius Teſtamenti veteris libros recenſent. Ioſephum libro primo aduerſus Appionem, Melitonem Sardenſem apud Euſeb. lib. 4. Hiſt. cap. 16. & Hilarium præfatione in Pſalmos.

Porro cæteri Patres Iuſtinus, Irenæus, Baſilius, Tertullianus, Cyprianus, Ambroſius, omnéſque alij, cū Græci, tum Latini, quamuis diuinorum librorum ſeriem non deſcribant; paſſim tamen eorum teſtimoniis ſic vtūtur, vt eos omnes in ſacris diuiniſque libris à ſe habitos non obſcurè teſtentur.

CAPVT QVINTVM.

De hæreticis, qui libros Teſtamenti veteris primi ordinis oppugnarunt.

Ex his verò in Eccleſia Catholica, Orthodoxorum omnium conſenſione, enumeratorum librorum ſemper viguit auctoritas, non defuere tamen hæretici, qui libris iiſdem omnē prorſus auctoritatem detrahere niterentur. Quoniam autem illas eorum hæreſes maiorum noſtrorum diligentia iam dudum exſtinctas, ac ſepultas, rurſum hoc noſtro ſæculo Sixtus Senenſis in extrema ſua bibliotheca ſtylo proſequutus eſt; quam breuiſſimè potero ab antiquis iſtis non tam hoſtibus, quàm vmbris hoſtium me expediam. Igitur decem & octo hæreſes aduerſus eos libros, quos in primo ordine recenſuimus, diuerſis temporibus exſtiterunt.

Prima eorum eſt, qui libros Teſtamenti veteris, q eos à malo Deo quodam dictatos exiſtimarent, in vniuerſum reſpuebant. Ita ſenſere primum Simoniani, Baſilidiani, Marcionitæ apud Irenæum li. 1. cap. 10. 22. 29. Deinde Manichæi apud Epiphanium hær. 66. Bogomilus apud Euthymium Panopliæ parte 2. tit. 23. cap. primo. Albigenſes apud D. Antoninū, par. 4. tit. 11. capit. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NOSTRO etiam sæculo quindecim Anabaptistarũ prædicantes in colloquio Franckental, vetus Testamẽtum haud aliter in disputationem fidei admittendũ censuerunt, quàm quatenus cũ nouo Testamento cõcordat.

REFELLVNT hanc hæresim Epiphanius in hæresi Manichæorum, Augustinus cùm in lib. aduersus Faustum Manichæum, tum in aliis duobus contra aduersarium legis & Prophetarum, & Petrus Cluniacensis in Epist. contra Petrobrusianos.

ET SANE mirandum videtur, eos hæreticos, qui Testamenti noui libros venerabantur, contemnere potuisse libros Testamenti veteris cum hi ab illis, & plurima & luculentissima suæ auctoritatis habeant testimonia. *Necesse est*, inquit Dominus, Lucæ vltimo, *Impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis, & Psalmis de me.* Et Apostolus Rom. primo: *Paulus*, inquit, *Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod antè promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis*; Et rursum ad Galatas 4. *Scriptũ est, quia Abrahæ duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, quæ sunt per allegoriam dicta; hæc enim sunt duo Testamenta.* Item alibi, ad Hebræos primo: *Multifariam multisque modis, olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè loquutus est nobis in Filio, &c.*

ALTERA hæresis Ptolomæi cuiusdam fuit: qui (vt Epiphanius refert hær. 33.) legem Mosis tres in partes diuidebat: atque vnius quidem mundi opificem auctorem faciebat; alterius Mosem; tertiæ seniores Synagogę. Nec verò mundi opifex Ptolomæo Deus verus erat, sed medium quoddam numen inter Deum & diabolũ. Itaque non modò legem vniuersam, sed nec vllam eius partem sacram diuinamque esse censebat.

REFELLIT hanc hæresim Zacharias apud Lucam, capite primo, vbi testatur Dominum Deum Israel C loquutum esse per ora Sanctorum, qui à sæculo sunt, id est omnium Prophetarum eius. Refellit eandem Apostolus Paulus cùm omnem Scripturam diuinitus inspiratam esse affirmat, 2. Timoth. 3.

TERTIA est hæresis Theodori Mopsuestiæ Episcopi, qui Prophetas omnes non quidem apertè reiicit, sed dum impudenter affirmat, nihil eos de Christo vnquam prædixisse (vt ex fragmentis commentariorum eius, quæ in prima Synodo, collat. 4. recitantur intelligi potest) cum ipsorum Prophetarum vtilitatem & auctoritatem nimium extenuat, tùm ipsum Christum, & Apostolos clarissimorum mendaciorum reos facit. Quid enim aliud, quàm mendacium erit, quod ipsa veritas de se ait, cum perlecto testimonio Isaiæ subiunxit Lucæ 4. *Hodie impleta est hæc Scriptura in auribus vestris?* Quid aliud quàm mendacium erit, quod Actorum 10. Petrus ait: *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent?*

OMITTO cætera Prophetarum testimonia, quæ passim in Testamento nouo de Christo ab Euangelistis D & Apostolis explicantur. Tot enim sunt, vt breui enumerari non possint. Vide Matth. 1. 2. 4. 12. 21. 27. Marc. 12. 15. Lucæ 11. Ioannes 2. 12. 19. Actor. 2. 4. 13. Ephes. 4. Hebr. 1. 10 &c.

QVARTA hæresis Psalmos Dauidis, vt humana, vel prophana potius cantica sine vllo diuino afflatu cõscripta repudiat. Auctores huius erroris Philastrius in catalogo hæret. capite 127. Nicolaitas, & Gnosticos, facit. Paulum Samosatenum scriptum reliquit Eusebius lib. 7. hist. cap. 25. Psalmos illos, qui in Christum canebantur, tanquã recens excogitatos de Ecclesia sustulisse.

SED fortasse Paulus iste non tam Psalmos Dauidis, quàm Hymnos aliquos Ecclesiasticos ab Ecclesia sua remouit. Neque enim credibile est Dauidis Psalmos post tot sæcula Samosateno recens excogitatos videri potuisse. Sanè deliramentum hoc refellunt apertissimis A verbis, cùm ipse Dauid, tum etiam Christus & Apostoli: *Hæc sunt nouissima verba*, inquit auctor libri Regum. 2. Reg. 23. *Quæ locutus est Dauid filius Isai: dixit vir, cui constitutum est de Christo. Dei Iacob egregius Psaltes Israël; Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meã*; Et Dominus Matthæi 22. *Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis?* Quæ verba in 109. Psalmo scripta legũtur. Et Apostoli omnes vna voce. *Tu Domine*, inquiunt, Act. 4. *Qui Spiritu Sancto per os Patris nostri Dauid pueri tui dixisti. Quare fremuerunt gentes*, Psal. 2. Denique Apostolus Paulus in Epistola ad Hebræos cap. 2. *Sicut dicit*, inquit, *Spiritus sanctus: hodie si vocem eius audieritis.* Quæ sunt verba Psalmi 94.

QVINTA hæresis Hebræorum est, qui in Thalmud ord. 4. tract. 3. nec librum Iob in diuinis voluminibus B habent, nec ipsum Iob vnquam vixisse inter homines putant. posteriores Rabbini, vt R. Salomon, R. Leui ben Gerson, & alij nonnulli librum quidem recipere videntur, quippe quem commentariis illustrare conati sunt: sed ipsum Iob non semel, nec leuiter reprehendunt. Siquidem R. Salomon audacter affirmat, sanctum Iob impatientem calamitatis, quæ illi acciderat, non verbis, sed corde peccasse. R. autem Leui vlterius progressus scribit, hunc beatum virum abnegatæ prouidentiæ diuinæ, resurrectionisque mortuorum iustissimas pœnas dedisse.

MARTINVS quoque Lutherus in conuiuialibus sermonibus, tit. de Patriarchis & Prophetis, affirmat se non credere omnia ita esse gesta, vt in libro Iob narrantur. Et rursus tit. de libris veteris & noui Testamenti, ait, librum Iob esse veluti fabulæ argumentum, ad proponendum patientiæ exemplum.

AT profectò, nec historiam Iob esse confictam, & ipsum Iob verè sanctum atque perfectum virum fuisse, locupletissimus testis aduersus Hebræos Ezechiel esse potest. *Si fuerit*, inquit Deus per Ezechielem cap. 14. *In medio Noë, Daniel & Iob, ipsi in iustitia sua liberabunt animas suas:* Vt interim omittamus, quæ de S. Iob Tobias cap. 2. & Iacobus cap. 5 scribunt; nec non quæ ex hoc libro cap. 5. Apostolus, vt ex reliqua diuina Scriptura in medium adducit primæ Corinth. 3. horum enim testimonia Thalmutistæ non recipiunt.

SEXTA hæresis eorum est hæreticorum, qui teste Philastrio in catal. hæreseõn, cap. 132. & Iacobo Christopolitano præfatione commentariorum in Cantica, librum Salomonis repudiant, qui inscribitur Ecclesiastes: quod eum librum Salomon in extrema senectute composuisse videatur, cùm deprauatus amore mulierum summum bonum in corporis voluptatibus constituebat, atque ad Epicuri siue Aristippi philosophiam aditum parabat.

MARTINVS Lutherus in conuiuialibus sermonibus tit. de lib. vet. & noui Testamenti, dicit auctorem libri, qui Ecclesiastes inscribitur, sibi videri ocreis & calcaribus destitutum, equitare tantum in soccis, quemadmodum ipse soleret, cùm adhuc esset in cœnobio.

SED tantum abest, vt Salomonis Ecclesiastes de voluptate concionetur, vt omnes potius ad humanarum rerum despicientiam, Deique metum quasi magister morum seuerus, & vehemens oratione grauissima adhortetur. Quale est illud exordium? *Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes. Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* Ecclesiastis primo. Qualis illa peroratio? *Finem loquendi pariter omnes audiamus; Deum time, & mandata eius obserua, hoc est enim omnis homo.* Ecclesiast. 12. Nec verò media dissentiunt. *Risum*, inquit, cap. secundo. *reputaui errorem, & gaudio dixi, cur frustra deciperis?* Et capite tertio. *Dixi in corde meo, Iustum & impium iudicabit Deus.* Et capite 4. *Custodi*

Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua A *vt audias. Melior est enim obedientia, quàm stultorum victimæ.* Et cap. 5. *Ne temerè quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem.* Et cap. 7. *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij.* Et capite octauo. *Quia nõ profertur citò contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala.* Et cap. 9. *Melior est sapientia, quàm arma bellica, & qui in vno peccauerit multa bona perdet.* Et cap. 10. *Væ tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes mane comedunt; Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Denique cap. 11. *Scito, quod pro his omnibus adducet te Deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua; Adolescentia enim & voluptas vana sunt.* Num ista sapiunt Aristippum? An ne vnquam ex Epicuri officina tam seuera præcepta prodierunt?

QVOD si Ecclesiastes interdum edendi & bibendi B delectationem non esse aspernandam præcipit, non eò facit quòd omnia voluptate metiatur, sed vt auaros & sordidos quosdam perstringat, qui malunt necessariis, ac licitis vitæ humanæ cõmodis, & delectationibus seipsos fraudare, quàm de cumulo pecuniarum, vel minimum detrahere.

NEC pauca etiam sunt, quæ in hoc libro non ex sententia Salomonis, sed ex vulgi, atque insipientium, & voluptuariorum hominum opinione dicuntur, quod eleganter & copiosè demonstrat S. Greg. li. 4. dialog. ca. 4.

SED nec illud verè ab hæreticis affirmatur, librum hunc eo tempore esse conscriptum, quo Salomon amore mulierum corruptus erat, id quod quatuor rationibus demonstrari potest. Primum enim in 3. lib. Reg. cap. 4. & 11. & in eo libro qui Ecclesiasticus inscribitur, cap. 47. cùm ordine recenseantur acta Salomonis, prius de libris eius, quàm de amoribus narratur. C

DEINDE in hoc ipso libro, de quo agimus, constãter affirmat Ecclesiastes sapientiam suam, quam videlicet diuino munere quondam acceperat, ad eam vsque ætatem secum permansisse. *Sapientia quoque*, inquit cap. 2. *Perseuerauit mecum*, non est autem verisimile cœlestis sapientiæ lumen cum ea cordis deprauatione simul habitare potuisse, de qua loquitur Scriptura, cùm ait 3. Reg. 11. *Et auerterunt mulieres cor eius. Cúmque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos.*

DEINDE in secundo capite huius libri enumerat Salomon omnes delicias suas, palatia, piscinas, pomaria, seruos, ancillas, cantica, modulationes, aurea vasa atque argentea, & alia id genus permulta: tot verò concubinarum atque vxorum, præ quibus omnes alias delicias facilè contemnebat, quæque solæ cor eius emollire, atque corrumpere potuerunt, ne meminit quidem. Amare igi- D tur nondum cœperat, quo tempore librum hunc conficiebat.

POSTREMO quis credat, ab animo illo tam molli, atque effœminato, qualis erat Salomonis, cùm is septingentarum coniugum, & trecentarum pellicum amoribus inseruiret, tam graues sententias, quales paulò antè recitauimus, proficisci potuisse?

NON ignoro, sententiam veterum Iudæorum esse, teste sancto Hieronymo, in caput primum Ecclesiastæ, librum hunc esse compositum à Salomone post peractã peccatorum pœnitentiam, quam etiam sententiam idem Hieronymus approbare videtur in commentario Ezechielis cap. 43. Sed probabiliorem semper existimaui sancti Augustini sententiam, qui in Psal. 126. & alibi sæpe, Salomonem reprobatum à Deo fuisse scribit; Quod Scriptura diuina senectutem eius grauissimè reprehendat, nec de pœnitentia aliquid vsquam addat. Si quis ta- men priorem sententiam sequi malit, nihil impedio, cũ vtraque sententia ad id, quod modò agimus, deseruiat. Atque hactenus de Ecclesiaste.

SEPTIMA hæresis non dissimilis est superiori, vt enim Philastrius cap. 133. & Iacobus Christopolitanus loco notato scriptum reliquerunt, non defuerunt ex antiquis hæreticis, qui existimarunt, Canticum Canticorũ non Spiritu Dei veri, sed Cupidinis afflatu scriptũ esse, nihilque aliud eo Cantico comprehendi, quàm sermones amatorios Salomonis Regis, & vxoris eius, filiæ Pharaonis. Quo circa prophanum esse Canticum, eaque de caussa nullum in toto libro Dei nomẽ inueniri; quod idem Castalioni tribuit Beza, præfatione in Iosue.

AT SI sponsa illa, quæ his carminibus tantopere celebratur, filia Pharaonis, id est, potentissimi Regis esset, quàm multa ineptissimè à sapientissimo homine dicerentur? An illud Cant. 1. in filiam Regis conuenire potest. *Filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis. Vineam meam non custodiui?* Num etiam illud ibidem. *Abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hœdos tuos.* Quid illud ex cap. 5. *Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem, percusserunt me, & vulnerauerunt me?* Quid item illud ex capite octauo: *Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te?* Quis credat filiam Regis Ægypti, vel mulierem rusticanam, vel sororem Salomonis esse, vel à custodibus murorum vulnerari potuisse?

AT eadem, quæ alicubi vt rusticana describitur, alibi filia Principis appellatur. *Quàm pulchri*, inquit capite septimo, *Sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis?* Et rursum, quæ cap. 5. vulnerata dicitur à murorum custodibus, eadem ca. 6. *Terribilis* introducitur. *vt castrorum acies ordinata.* Nimirum hæc est prudentia Spiritus sancti, vt explicaret Deus beneuolentiam suam in genus humanum, & quàm ardenti caritate per mysterium Incarnationis, Ecclesiam quasi sponsam aliquam, sibi Christus copulauerit, multò antè cani voluit carmen nuptiale.

VT AVTEM nulla daretur occasio suspicandi, vel filiam Pharaonis, vel aliam certam fœminam, isto carmine laudari, ea de sponsa sua scribi voluit, quæ nulli vni mulieri aptari possent.

QVA etiam ratione factum esse credimus, vt cum sponsæ forma commendatur, & quasi coloribus suis depingitur, ea dicantur, quæ aptissimè quidem in Ecclesiã conueniunt, fœminam verò aliquam dedecorare potius quàm ornare possint. Quæ namque esset species eius mulieris cuius caput esset vastum, vt Carmelus, nasus, vt turris; oculi, vt piscinæ; dentes, vt greges ouium detonsarum; ipsa verò tota nigra, vt tabernacula Cedar?

NEQVE verò illud alienum est, quod ex decem nominibus DEI, quæ passim occurrunt, in diuinis libris Testamenti veteris, quæque breuiter explicantur in Epistola sancti Hieronymi ad Marcellam, quæ est numero 136. nullum in hoc spirituali epithalamio locum habet: Siquidem in reliquis libris Testamenti veteris; DEVS, quod ageret cum synagoga, id est, cum ancilla, identidem se DEVM, Dominum, fortem, omnipotentem nominabat: in canticis verò amoris, vbi DEI Filius cum Ecclesia, id est, sponsus cum sponsa colloquitur, meritò ea nomina prætermittit, quæ ad incutiendum terrorem accomodata erant; & solum se sponsum, patrem, amicum, amantem, atque amatum appellat; quæ nomina ad amorem fouendum, vel excitandum pertinent.

OCTAVA hæresis Porphyrij est, de quo ita scribit sanctus Hieronymus, præfatione commentariorum in Danielem. *Contra Prophetam Danielem 12. librum scribit Porphyrius, nolens eum ab ipso, cuius inscriptus est*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nomine, esse compositum, sed à quodam qui temporibus Antiochi, qui appellatus est Epiphanes, fuerit in Iudæa, & non tam Danielem uentura dixisse, quàm illum narrasse præterita. Denique quicquid usque ad Antiochum dixerit, ueram historiam continere, si quid autem ultra opinatus sit, quia futura nescierit, esse mentitum.

Ac, vt omittamus de libro Danielis diuinum Christi testimonium ex cap. 24. S. Matthæi, quod à Porphyrio non recipitur, scribit Iosephus. lib. 11. antiq. cap. 8. Alexandro magno uenienti Hierosolymam, oblatum à Sacerdotibus fuisse volumen Danielis, atque eum locũ cap. 8. demonstratum, vbi arietem ab hirco, id est, Regẽ Persarum à Rege Græcorum deuictum ac profligatum iri, Daniel idem & prædicebat, & explanabat. Cùm autem Alexander Antiochum annis amplius centum & quinquaginta præcesserit, qua ratione fieri potest, vt is liber Antiochi tempore scriptus fuerit, qui tanto antè Alexandro demonstratus fuit? Quæ verò post Antiochi ætatem, in Daniele sequuntur vaticinia, ea non mendacia, vt vult Porphyrius, sed oracula esse verissima, is demum intelliget, qui eos libros diligenter euoluet, quos sanctus Hieronymus præfatione commentarij in Danielem legendos monet.

CAPVT SEXTVM.

De hæreticis, qui libros Testamenti noui suprà numeratos oppugnarunt.

NOna hæresis Euangeliorum libros in vniuersum fere repudiat. Auctores huius erroris bifariam diuiduntur. Nonnulli enim in ea hæresi sunt, vt neque ab Apostolis, neque ab aliis discipulis DOMINI scripta esse Euangelia arbitrentur, sed à quibusdam impostoribus, qui multa falsa veris admiscuerint, & tamen hæc sua cõmenta pro scriptis Apostolicis vẽditauerint. Ita sensisse atque scripsisse Faustum Manichæum auctor est S. Augustinus li. 32. contra Faustum, cap. 2. & lib. 33. ca. 3. Nonnulli verò Euangelia quidem ab Apostolis scripta esse non negant, sed ea tamen plurimis in locis, vel ipsa secum, vel cum veritate pugnare contendunt. Propterea quod Apostoli partim vt homines interdum errauerint, partim studiosè magistri sui gloriam cõfictis narrationibus ornare non dubitauerint.

Atque hæc sententia permultos habuit patronos. Primum Ethnicos, teste Augustino 2. Retract. capite decimo sexto; Deinde Iulianum apostatam, teste Cyrillo libro decimo in Iulianum; Tum Mahumetem pseudoprophetam, teste Ioanne Damasceno, libro de centũ hæresibus; Denique etiam nostris temporibus Othonem Brunfelsium, teste Ioanne Cochlæo, lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate, cap. 3. & 4.

Ac priorem quidem hæresim, quæ est Manichæorum, sanctus Augustinus lib. 32. contra Faustum, cap. 16. & 21. & lib. 33. cap. 7. duplici ratione confutat. Primum quod Manichæi, cùm ex Euãgeliis errores suos confirmare nitantur, & tamen eadem Euangelia ab impostoribus quibusdam scripta esse contendant, ita sanè agere videantur, ac si quis testem suum prius dicat falsitate esse corruptum, & tunc demum eum producat ad testimonium.

Deinde, quoniam si ex tam clara tot sæculorum sibi inuicem succedentium contestatione continua non satis probatur Apostolorum esse eas literas, quas Apostolorum dicit, & tenet Ecclesia, ab ipsis Apostolis propagata, & per omnes gentes longè latèque diffusa, omnium literarum atque librorum fides pereat necesse sit. Siquidem Hippocratis libros, Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varronis, aliorúmque huiusmodi auctorum, vnde constat esse ipsorum? Vnde, si quis hoc neget, nec saltem refellitur, sed ridetur? nisi quia sic eos ab ipso eorum tempore vsque ad hoc tempus successionis series commendauit, vt planè sit hac de re dubitare dementis.

Alteram deinde hæresim hisce argumentis idem Augustinus lib. 1. de consen. Euang. c. 7. & 8. non minus breuiter, quàm acutè refellit: Primum si de Pythagora atque Socrate, qui nihil ipsi suum scripserunt, discipulis eorum scribentibus credimus, quæ caussa est, cur Apostolis de magistro suo scribentibus non sit fides habenda? An illi fortassis quoniam sapientes erant, discipulos facere veraces potuerunt: non potuit veraces facere discipulos Christus, qui ipsis etiam consentientibus sapiẽtia omnibus præstitit?

Deinde cùm illi ipsi, qui falsa scripsisse Apostolos clamant, Christum sapientissimum hominem fuisse censeant, neque id aliunde, quàm ex Apostolorum literis discere potuerint; an non satis perspicuè conuincuntur Apostolorum libris modò credere, modò non credere, non rationis iudicio, sed arbitrio voluntatis? Propterea si magistri gloriam discipuli nimis cupidè scriptis suis amplificare studuissent, debebant certè crucis ignominiam aut silentio tegere, aut attingere quam breuissimè; In reditu verò ab inferis, atque ascensione in cœlum explicanda, orationẽ longissimam ponere. Quo igitur consilio Euangelistæ omnes, resurrectionẽ atque ascensionem vix commemorant: in exponendis vinculis, flagellis, cruce, contumeliis, dedecore, cruciatibus quam diutissimè immorantur? Nimirum non magistri laudes falsa narratione prosequi, sed Christi sermones, réique ab eo gestas simpliciter, ac verè literis commendare propositum habuerunt.

Decima hæresis tres Euangelistas recipit, Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannem vt illis contrarium repudiat. Hanc hæresim sine nomine auctoris, Philastrius refert cap. 60. Sed Alogianorum, siue Alogorum, dici posse censet Epiphanius hær. 51. quem sequitur S. Augustinus hær. 30.

Vndecima hæresis solum Matthæum ex Euangelistis probat: auctorem huius hæresis Ebionem fuisse scribit Irenæus lib. 1. cap. 26. Vide etiam de hac re Epiphanium hær. 30. & Euseb. li. 3. hist. Eccles. cap. 21.

Dvodecima hæresis, quæ est Cerinthi, eodem teste Irræneo libro tertio, cap. 11. solius Marci Euangelio vtitur.

Decimatertia hæresis Marcionis est, vt Irenæus ibidem, & Tertullianus lib. de præscript. aduersus hæreticos scriptum reliquerunt, & solum Lucam in pretio habet; quamquam nec integrum, sed mutilũ & corruptum, vt ex Tertulliano libro 4. contra Marcionem & Epiphanium hære. 42. planum est.

Decimaquarta hæresis, Euangelistam nullum agnoscit, præter vnum Ioannem; cuius hæresis auctorem Valentinum ibidem Irenæus facit. Atque hanc hæresim vigere ac florere vehementer optasse videtur Martinus Lutherus, tametsi quoniam rem esse hoc tempore nimis difficilem intellexit, non nimium operæ ac laboris in eo ponendum esse putauit. Certè præfatione in nouum Testamentum, vt etiam Ioannes Cochlæus animaduertit in li. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate c. 3. & in Septicipite, cap. 5. abolendam esse dicit illã falsam opinionem, quod sint tantum quatuor Euangeliã. Itẽ Ioannis Euangelium esse vnicum, pulchrum, verum, ac principale Euangelium, aliisque tribus longè, ac longè præferendum, adeò vt etiam Pauli ac Petri epistolæ longe præcedant tria illa Euangelia Matthæi, Marci, ac Lucæ.

Has quinque postremas hæreses veteres Patres vt refuta

refutarent, multis rationibus demonstrare conati sunt, non modò quatuor tantùm esse libros Euangeliorum, verùm etiã nec plures nec pauciores confici debuisse. Vide Irenæum libro 3. cap. 11. Tertullianum libro 4. in Marcionem, Ambrosium præfatione commentariorum in Luc. & lib. 10. cap. 101. Eucherium lib. 1. in Gen. c. 14. Hieronymum præfat. commentariorum in Matth. Augustinum lib. 1. de consensu Euangel. cap. 6. Gregorium hom. 4. in Ezec. Et sanè vt rationes alias interim omittamus, quid significare credenda sunt quatuor illa animantia, quæ Ezechieli & Ioanni diuinitus ostensa sunt, Homo, Leo, Vitulus, Aquila, nisi quatuor Euangelistas, Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem? Id enim non solùm literis & vocibus populi vbique testantur, sed ipsi etiam parietes signis & imaginibus clamant.

Qvintadecima hæresis librum Actorum Apostolorum è numero diuinorũ voluminum detrahit. Auctores huius hæresis multos habemus, Cherinthũ apud Philastrium cap. 36. Cerdonem apud Tertullianum de præscript. Tatianũ apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 29. Manichæũ apud Augustinũ li. de vtilitate credendi. c. 3.

Sextadecima hæresis Ebionitarum est, qui scripta omnia Pauli Apostoli reiiciunt, & ipsum Paulum Græcum atque apostatam vocant, testes sunt Irenæus lib. 1. cap. 26. & Epiphanius hæres. 30. Eundem errorem Helchesaitis postmodum placuisse scribit Eusebius in 6. libro hist. Eccles. cap. 27.

Septimadecima hæresis quæ est Marcionis, testibus Epiphanio, hæres. 42. ac Hieronymo, præfa. comment. epistolæ ad Titum, epistolas ad Timotheũ & Titum integras respuit, è cæteris, quod sibi videtur spógia sua delet. Refellit has tres hæreses accuratè Petrus Cluniacẽsis Abbas. in epistola priore aduersus Henricianos & Petrobrusianos. Nec est operæpretium in re tam perspicua tempus terere.

Postrema eorum hæresis est, qui in ipsis beati Pauli epistolis, aliisq; sactis ac diuinis libris non omnia scripta esse volunt, dictante Spiritu sancto, sed aliqua interdum sola prudẽtia, & ratione humana duce. Quocirca totã epistolã ad Philemonem, vt more humano scriptam contempserunt. Laborabãt olim hoc errore, tum Anomœi apud Epiphanium hæres 76. tum etiam alij quidam apud Hieronymum in caput quintum Michææ, & præfatione comment. epistolæ ad Philemonem, & apud Augustinum lib. 2. contra aduersariũ legis & Prophetarum, cap. 2.

Nostro seculo Erasmus eandem hæresim renouauit, siquidem in annotationibus suis ad secundum & 27. caput Matthæi, non obscurè scripsit, nõ esse metuendum, ne totius Scripturæ corruat auctoritas, si leuis aliquis error in ea deprehendatur, præsertim cùm Euãgelistas interdum memoria lapsos Augustinus concedat, libro 3. de consensu Euangel. cap. 7. & negari nullo modo posse videatur.

Refellvnt hãc hæresim Epiphanius, Hieronymus, & Augustinus locis paulò antè notatis. Quia verò S. Augustini testimonio Erasmus aburitur, operæpretiũ erit, vt huius vnius doctoris verba in medium adferamus. Sic igitur loquitur sanctus Augustinus libro 2. de consens. Euangelistarum, capite duodecimo: *Omnem autem falsitatem abesse ab Euangelistis decet, non solùm eam, quæ mentiendo promitur, sed etiam eam, quæ obliuiscendo.* Nõ igitur, vt vult Erasmus, errorem ex memoriæ lapsu Euangelistæ tribuit Augustinus.

Rvrsvm in epistola octaua ad S. Hieronymum: *Admisso*, inquit; *in tantum auctoritatis fastigium aliquo mendacio, nulla particula horum librorum manebit, quæ non possit in dubium reuocari.* Quæ ratio Augustini firmissima est: si enim erratum aliquod in Scripturis, siue imperitia, siue obliuione, siue alia quacũque humana imbecillitate ab auctorẽ commissi potuit, quicunque locus proferatur, de eo quæstio esse poterit, an in eo scribendo auctor non dormitarit.

Qvid igitur, inquies, sibi voluit Augustinus, cùm in tertio libro de consensu Euangelistarum capite 7. quod apud Matthæum legatur Hieremias pro Zacharia, nominis errorem tribuit lapsui memoriæ? Respondeo, nõ legisse me apud Augustinum errorem, vel lapsum, vt Erasmus dicit, sed à Spiritu sancto mirabiliter gubernatam mentem Euangelistæ, sine errore, & sine lapsu. Id vnum Augustinus dicit, scribẽti Euãgelistæ diuina prouidentia vnius Prophetæ nomen pro alio occurrisse: in quo si lapsus aut error fuit, certè Spiritus sancti fuit. Spiritum sanctum verò labi, aut errare posse, nemo sanæ mentis vnquam dixit. Sed verba ipsa sancti Augustini audiamus.

Qvid, inquit, *intelligendum est, nisi hoc actum esse secretiori consilio prouidentiæ Dei, qua mentes Euangelistarum sunt gubernatæ? Potuit enim fieri, vt animo Matthæi Euangelium conscribentis pro Zacharia Hieremias occurreret, vt fieri solet: quod tamen sine vlla dubitatione emendaret, saltem ab alio admonitus, qui ipso adhuc in carne viuente hoc legere potuerat, nisi cogitaret recordationi suæ, quæ sancto Spiritu regebatur: non frustrà occurrisse aliud pro alio nomen Prophetæ, nisi quia ita Dominus hoc scribi constituit. Cur autẽ ita constituerit Dominus, prima illa caussa vtilissima debet facillimè cogitari, etiãsi fic esse infinuatũ ita omnes sanctos Prophetas vno spiritu locutos, mirabili inter se consensione constare, vt hoc multo amplius sit, quàm si omnia Prophetarũ vno vnius ore dicerentur, & ideò indubitanter accipi debere, quæcunque per eos Spiritus sanctus dixit, & singula esse omniũ, & omnia singulorũ. Cùm igitur & quæ dicta sunt per Hieremiam, tam sint Zachariæ quàm Hieremiæ: & quæ dicta sunt per Zachariam, tã sint Hieremiæ quàm Zachariæ: quid opus erat vt emendaret Matthæus, cùm aliud, p alio sibi nomen occurrens, a se scriptum relegisset, ac nõ potius sequens auctoritatem Spiritus sancti, à quo mentem suam regi plus nobis ille vtique sentiebat, ita hoc scriptum relinqueret, sicut eum admonẽdo constituerat ei Dominus: ad informãdas nos tantam verborum suorum inter Prophetas esse concordiam, vt non absurdè, immò congruentissimè etiam Hieremiæ deputaremus, quod per Zachariam dictum reperiremus.*

Argvmenta quæ Melchior Canus lib. 2. de locis Theolog. cap. 16. 17. 18. pro hac hæresi adducit & diluit, prætermittenda mihi esse putaui, tum quod ea apud nullum hæreticorum legerim, tum etiam quod ab ipso Cano facilè peti possint.

CAPVT SEPTIMVM.

De libro Esther.

SAcrarvm de primo ordine sacrorũ librorum disputandũ est, nunc de libris singulis secundi ordinis de quibus maior difficultas est, seorsum differemus. Ac primus se offert liber Esther, quẽ librũ tres grauissimi scriptores extra Canonem posuerũt. Melito Asianus apud Eusebiũ lib. 4. hist. cap. 26. Athanasius in Synopsi, & Gregorius Nazianzenus in eo carmine, quod scripsit de genuinis Scripturis. Non defuerũt etiã, qui librũ quidẽ Esther inter sacros libros numerandum censuerint. septem verò postrema capita, q in Hebraicis textibus nõ habeantur, eius libri vera membra esse negauerint, & tanquã adulterina atque aliena, à reliquo corpore resecanda putauerint. In qua sententia fuisse B. Hieronymũ, ex eius præfatione colligitur. Sequuti sanctum Hieronymum sunt, non modo

ante

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante Concilium Tridentinum Nicolaus Lyranus, Dionysius Carthusianus, Hugo, & Thomas de Vio Cardinales, in commentariis huius libri: verùm etiam post Concilium Sixtus Senensis in libro primo & octauo Bibliothecæ sanctæ.

A Ad librum hunc sacrum & diuinũ esse satis certè ꝓbant omnia illa Pontificum & Cõciliorum decreta, nec non tam multa Patrum Hebræorum, Græcorum, & Latinorum testimonia, quæ suprà in quarto huius libri capite annotauimus. Nã si Melitonem, Athanasiũ, & Gregorium detrahas, reliqui omnes de libri huiꝰ diuina auctoritate consentiunt. Quod verò attinet ad ea capita, quæ in Hebraicis codicibus non habentur, ea quoq; ad sacrũ Canonem pertinere his rationibus confirmamus.

Primvm enim negari non potest, quin vetera Cõcilia, Laodicenum cap. 59. & Carthaginẽse III. can. 47. veteréſq; Patres Græci, Origenes in primum Psalmum, Eusebius lib. 3. hist. cap. 25. Cyrillus catech. 4. & Damascenus lib. 4. ca. 18. nec nõ Patres Latini, Hilarius in primum Psalmum, Innocentius epist. 3. Ruffinus in symbolo, & Augustinus lib. 2. doctr. Christ. cap. 8. cùm inter sacros libros volumen Esther numerant, de eo volumine esse locutos, quo tum ipsi, tum Ecclesia vniuersa eo tẽpore vtebatur: Vtebatur autem eo tẽpore vniuersa Ecclesia libris sacris iuxta eam editionẽ, quam sanctus Hieronymus præfatióne in librũ Esther, & sæpè alibi vulgatam appellare solet, quæ, vt ipse ait, Græcorũ lingua & literis continetur: in qua editione septẽ illa capita libri Esther, de quibus nunc agimus, non defuisse, testes sunt imprimis ipsi Græci textus, q̃ nomine septuaginta duorum interpretum circumferuntur, testis quoque est sanctus Athanasius in Synopsi, vbi summam, & primas sententias singulorum librorum adscribit: testis denique est sanctus Hieronymus, qui in sua translatione aliquot locis admonet, septem ista capita in Hebræis textibus nõ haberi, sed ex vulgata editione à se esse deprópta. Quare si Cõcilia & Patres librum Esther, qualem ipsi legere cõsueuerant, in sacrũ Canonem retulerunt: certè librum integrum, atque his septẽ adiunctis capitibus retulerũt.

Qvid, quod Patres non modò librũ ipsum inter sacros numerant, sed etiam ex postremis septẽ capitibus non raro testimonia petunt? Vide Chrysostomũ hom. 3. ad populum Antiochenum, & Augustinum epist. 199. ad Ediciam. Quid, quod Origenes in Epist. ad Iulium Africanum, hanc ipsam partem libri Esther, quæ in Hebræorum voluminibus non habetur, sacram & canonicam esse demonstrat? *In libro*, inquit, *Esther, neque Mardochai, neque Esther preces, quæ legẽtes poſſunt ædificare, habẽtur apud Hebræos: sed neque epistola, neque quæ ab Amã scripta est de euersione gentis Iudæorũ, neque Mardochæi ex nomine Regis Artaxerxis gentem à morte liberans. Apud septuaginta autem & Theodotionem ea sunt.* Et infrà: *Vide ergo, ne imprudentes & inscientes abrogemus exẽplaria, quæ habentur paſſim in Ecclesiis. Et legem ſtatuamus fraternitati, vt deponant quidem sacros, qui apud nos feruntur libros, aſſententur autẽ Hebræis, & persuadeant, vt eos puris impertiant & qui nihil habent figmẽti. An non prouidẽtia in sanctis Scripturis dedit omnibus Christi Ecclesiis ædificationem? non curam geſsit eorum, qui empti sunt pretio: pro quibus Christus est mortuus?*

Accedit postremo decretũ Tridentini Concilij, sess. 4. quo libri omnes in ipso decreto paulò antè numerati, cum omnibus suis partibus approbantur, prout in Ecclesia legi consueuerunt, & in Latina vulgata editione habentur: cuius Concilij auctoritas quamuis apud hæreticos nulla sit, apud Sixtum tamen, cæteróſque Catholicos maxima, atque antiquissima est.

Sed Conciliũ, inquit Sixtus lib. 1. de veris librorum partibus loquitur, non de additamentis, qualia sunt postrema capita libri Esther. Atqui si ista Sixti responsio vera esset, multæ aliæ partes sacrorum librorum, Danielis, Marci, Lucæ, Ioannis apud Catholicos in discrimen vocarẽtur. Quid enim haberet Sixtus quod diceret, si ei ad eas partes diuinorũ voluminum conseruandas, Concilij decretum, quasi murum quendam obiicienti, reſpóderetur ab aduersariis. Concilium de veris partibus esse loquutum, ea verò additamenta esse, non partes?

Deinde quis ambigere poterat, certis libris à Cõcilio approbatis, omnes etiã veras partes eorũ librorum esse approbatas? Quorsum igitur addit Concilium illa verba (*cum omnibus suis partibus*) nisi vt omnes intelligant, eas etiam partes, de quibus aliquando controuersia fuerat, ad sacrorum librorum Canonem pertinere?

Denique Tridentinum Cõciliũ sententiam suam sequẽtibus verbis ita luculenter explicuit, vt nullus omnino tergiuersationi locus sit relictus. Cũ enim dixisset: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus* adiunxit continuò, *prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt*. Quis autem nescit, feria quarta post Dominicam secundam Quadragesimæ, publicè in Ecclesia inter ipsa sacrorum solemnia lectionem decantari, ex 13. capite Esther? Et rursum ex eodem capite lectionem pronunciari in ea Missa, quæ legi solet aduersus Paganos? Ac demum orationem Esther recitari ex cap. 14. eiusdem libri, in Dominica vigesima secunda post Pentecosten, Euangelio ac symbolo decantato? Sed operæpretium erit, iam aduersariorum argumenta diluere.

Aivnt primo, cũ liber Esther Hebraico sermone scriptus sit, septem ista capita, quæ apud Hebræos nõ habentur, sine dubio censeri debere suppoſita. Respondemus cum Origene loco notato, probabile esse, aliquãdo ista etiam capita in textu Hebraico fuisse, deinde casu aliquo excidisse. Certè Iosephus lib. 11. antiquit. c. 6. dũ historiam Esther enarrat, duas epistolas Assueri, & orationem Mardochæi non prætermittit: cùm tamen nihil horum nunc in Hebræorum codicibus habeatur, neque credibile est, à Iosepho hęc esse conficta, cum ipse idem lib. 10. c. 12. de se ista loquatur: *In ipso*, inquit, *historiæ meæ principio propter eos, qui quæſtionem faciũt, aut in aliquo culpare nituntur, aſtruxi dicens translaturum me libros Hebraicos in eloquium Græcum: & hos volentibus aperire, neque addicere me aliquid seorsum, neque subtrahere me promittens.*

Potest etiam reſponderi, primũ libri huius auctorem, qui Hebraicè historiam Esther scribendam suscepit, summam tantum historiæ conscripsisse, deinde alio tempore scriptã fuisse historiam eandem ab aliquo alio copiosius, & translatam in linguam Græcam a Lysimacho, regnãte in Ægypto Ptolemæo Epiphane & Cleopatra, vt indicatur in hoc ipso lib. cap. 11. Porrò prioris auctoris librũ ipsum Hebraicum, posterioris autem nõ ipsum librũ, sed solum translationem ad nos peruenisse.

Secvndo obiiciunt, non cohærere postrema ista capita cum superioribus. Nam cap. 2. narrantur insidiæ duorum Eunuchorum, & detectio earundem industria Mardochæi. Deinde rursum eædem narrantur cap. 11. & 12. sed priori loco dicuntur insidiæ factæ fuisse anno septimo Assueri, & cap. 6. additur, nihil omnino mercedis accepisse Mardochæum, qui eas patefeceratin loco autem posteriore dicuntur factæ anno secundo Assueri, & additur, *datis pro delatione muneribus*.

Respondeo septem illa capita libri Esther, quæ sunt postrema in editione Latina vulgata, nõ esse re vera postrema, sed quędam eorũ pertinere ad initium libri, vt caput 11. & 12. Quædam ad mediũ, vt caput 13. 14. 15. 16. Quædam ad finẽ, vt caput 10. quod perspicuum est tum ex Græcis codicibus, vbi omnia suo ordine collocata sunt, tum ex annotatione sancti Hieronymi inserta capiti

capiti 10. 11. & sequentibus huius libri in Bibliis Latinis. Patitur autem Ecclesia ea capita simul ad finem libri permanere, vbi ea sanctus Hieronymus collocauit, vt intelligamus, quid huius libri sit, & quid etiam non sit in codicibus Hebræorum.

Narratio igitur insidiarum, quæ habetur cap. 12. in Latinis Bibliis, ad initium libri pertinet, atque ibi narrantur insidiæ per anticipationem, quæ rursum narrantur postea suo loco capite 2. Factæ sunt autem anno septimo, vt habetur cap. 2. non autem anno secundo, vt videtur colligi ex cap. 11. siquidem illa verba cap. 11. *Anno secundo regnante Artaxerxe*, &c non debent extendi vsque ad narrationem insidiarum, sed solum ad ea, quæ dicuntur, in ipso cap. 11. id est, ad somniũ, quod Mardochæus vidit antequam Esther Assuero coniungeretur.

Qvod verò obiiciebatur de mercede delationis, nõ habet difficultatem. Nam etsi non habuerat Mardochæus mercedem, pro delatione, quando Rex iussit relegi sibi annales, vt dicitur ca. 6. tamen habuit postea amplissimam mercedem, quæ describitur in eodem sexto capite, & ea significatur capite duodecimo per illa verba. *Datis pro delatione muneribus*.

Dices fortasse, si ista narrãtur per anticipationem, cur in Græcis textibus sequitur. *Et factum est post hæc in diebus Artaxerxis*, &c. Narratur enim coniunium Regis Assueri factum anno tertio regni eius, & indicat Scriptura, id factum esse post detectionem insidiarum, quas suprà diximus anno septimo factas esse: respondemus illud *post hæc* non referri ad ea, quæ narrata sunt per anticipationem, sed ad somnium Mardochæi, quod suo loco narratum fuerat.

Obiicivnt tertio, pugnare ista capita postrema cum aliis partibus huius libri totúmque librum suspectum reddere. Siquidem in epistola Assueri, quæ habetur cap. 16. dicitur Aman gente atque animo Macedo fuisse, Persarúmq; Imperium ad Macedones trãsferre voluisse; Ex quibus verbis colligitur, historiam Esther incidisse in vltima tempora Regum Persarum. Nec enim timere potuit Assuerus, ne regnum Persarum ad Macedones transferretur; nisi esset iam illud regnum alicuius nominis. Fuit autem regnum Macedonum obscurissimum vsque ad tempora Philippi patris Alexandri Magni, vt Iustinus testatur ad finem lib. sexti, nec initio regni Philippi, sed anno vigesimo primum cœperunt vires eius regni suspectæ esse Persis, vt Diodorus refert li. 16. Incidit autem annus Philippi vigesimus, in annum vigesimum tertium Regis Artaxerxis Ochi, vt ex Chronico Eusebij cognosci potest.

Atqvi nullo modo fieri potest, vt post annum vigesimum tertium Ochi cõtingerit historia Esther, quæro enim, quis fuit Rex ille Persarum, qui habuit Esther vxorem? Ochúsne? At hæc historia non post annum 23. sed anno 12. Regni Assueri completa est, vt habetur in libro Esther cap. 3. Nom Arses Ochi successor? At ille solis quatuor annis regnauit, qua ratione, nec Darius Arsis successor, & postremus Persarum Rex maritus Esther esse potuit qppe q̃ sex tãtũ annis regno potitus est.

Adde, quod si ad finem regni Persarum pertineret historia Esther, superuixisset Mardochæus ferè ad trecentos annos. Fuit enim Mardochæus translatus cum Iechonia ex Hierusalem in Babylonem à Nabuchodonosor Rege Chaldæorum, Esther 2. & 11. & certè habuit tunc aliquot annos: deinde manſit in captiuitate annis LXX. Superuixisset postea ab initio regni Cyri, vsque ad finem Ochi, qui sunt anni ducenti & viginti.

Conivnge annos LXX. cum annis CCXX. & adde adhuc aliquot alios, quos egit ante captiuitatem, & inuenies ferè CCC. annos, & angetur difficultas etiã propter Esther: nam cùm ipsa fuerit neptis Mardochæi, iuxta Hieronymi versionẽ, aut patruelis, iuxta Hebraicos & Græcos codices, vel fuit æqualis Mardochæo, vel nõ multo iunior, & quãdo etiam fuisset centũ annis posterior, habuisset saltem vitæ annos ducentos, cũ ad nuptias Assueri peruenit. Quis autem credat anum ducẽtorum annorum esse illam formosissimam virginem, quam Rex Persarũ præ omnibus mulieribus adamanit?

Respondemvs, multas esse de tẽpore, quo vixit Esther, scriptorũ sentẽtias, & quanquam nõ sunt omnes æquè probabiles, tamẽ nulla est tã improbabilis, vt si eã sequamur, propositã obiectionem diluere nõ possimus.

Aliqvi igitur historiam Esther ante solutionem captiuitatis Babylonicæ constituunt, volúntque Assuerum Darij Medi patrem, cuius fit mẽtio Danielis nono, eum esse, qui Esther duxit vxorẽ. Quæ opinio placuisse videtur Melchiori Cano libro vndecimo de locis, capite sexto, & Gerardo Mercatori in Chronologia, qui auctores ad illam obiectionem de Aman, qui transferre voluit Imperium Persarum ad Macedones, reſponderẽt: non ideo hoc voluisse Amam, quod iam tum Regnum Macedonum ita floreret, vt cum Persis de Imperio orbis terræ contenderet, sed contra potius, quia cum ipse gente Macedo esset, voluit gentem suam, per ea tempora obscuram, illustrissimam reddere, transfato ad se, & suos nobilissimo Imperio.

Est tamen improbabilis hęc sententia, Primo, quia maritus Esther passim dicitur Artaxerxes, quod nomen Medis non conuenit, cùm sit proprium Regũ Persarum.

Secvndo, quia maritus Esther regnabat ab India, vsque ad Æthiopiam, Esther primo. Nunquam autem Medi tam amplum Imperium possederunt. Loquimur autem de temporibus regni Medorum ante Cyri Monarchiam. Tametsi enim eo tempore maius esset Medorum, quàm Persarum regnum, vt sanctus Hieronymus testatur in cap. 5. Danielis: non tamen erat regnum illud Medorum tam amplum, quàm posteà fuit Monarchia Persarum, siue Regnum Assueri mariti Esther.

Tertio, quia maritus Esther se, & Persam, & Persarum Regẽ disertè vocat, Esther vltimo. At Assuerus, de quo agitur Danielis 9. de semine Medorum erat.

Qvarto, quia maritus Esther regnum suũ à Deo Hebræorum recognouit, Esther vltimo. Nusquam autem legimus Medos coluisse Deum Iudæorum: de Cyro verò & posteris eius id legimus. Nam 2. Paralip. vlt. & in 1. Esd. 1. Cyrus dicit. *Omnia regna mundi dedit mihi Deus cœli, & ipse iussit, vt ædificarem domum in Hierusalem.* & 1. Esd. 6. & 7. leguntur Epistolæ Darij & Artaxerxis; Regum Persarum, quibus Deum Iudæorum hi Reges agnoscunt, & sacrificari pro se, ac regno suo iubent.

Qvinto, quia maritus Esther Susis Regiam suam habebat, Esther primo. At Susa non erat Medorum Regia, sed Persarum, vt scribunt Solinus c. 58. Diodorus li. 11. & Plutarchus in Artaxerxe. Neq; his repugnãt Iustinus lib. 1. & Q. Curtius lib. 4. qui Regiam Persarũ scribunt fuisse Persepolim. Nam, vt refert Strabo libro 15. & Persepolis & Susa Regiæ vrbes Persarum erant. Sed Persepolis ideo Regia dicebatur, quod apud eam gazæ & sepulchra Regum essent: Susa verò quod in ea Reges ipsi morarentur. Susis autem sedem suam Cyrus constituit, quod cùm ea ciuitas sita esset in finibus Assyriæ, Persidis, & Mediæ, cõmodissimè poterat inde vniuersum Imperium defendi, & regi. Non igitur Assuerus maritus Esther Medus aliquis fuit, sed Persa.

Aliorvm opinio est, Maritum Esther non alium esse posse, quàm Cambysem, qui etiam Assuerus dicitur 1. Esdr. 4. Quæ sentẽtia Iudæorũ est in ea Chronologia, quæ סדר עולם *Seder olã*. Id est, ordo sæculi inscribitur,

& eandem

Universidad de Deusto
Biblioteca

& eandem sequitur Gilbertus Genebrardus in sua A Chronologia.

PORRO Iudæi tres tantum numerant Reges Persarum, Cyrum, Assuerum, & Dariũ, qui à Magno Alexandro victus fuit, quocirca nulla eis quæstio remanet de ætate Mardochęi & Esther: vel de Amã, & regno Macedoniæ. Tres autem tantum fuisse reges Persarũ, duobus testimoniis Scripturarum probant. Vnum est Danielis 11. c. vbi Daniel posteaquàm dixerat tres Reges futuros fuisse in Perside post Dariũ Medum, continuò subiungit de Alexandro, *Surget verò Rex fortis, & dominabitur*, &c. Alterum est in 2. li. Esdr. cap. 12. vbi enumerat Nehemias magnos sacerdotes à Iosue filio Iosedech vsque ad Iaddũ, quem constat temporibus Alexandri Magni sacerdotio functum. Ex quo sequi videtur, vt pauci admodũ fuerint Reges Persarũ, cùm Nehemias, qui tẽpore Cyri primi Regis vir maturus erat, tẽpora Alexan- B Magni attigerit, qui Persarum Monarchiam destruxit.

SED hæc Iudæorũ opinio nullo modo nobis probari potest. Nam Assuerus maritus Esther supra duodecim annos regnauit. Est. 3. Cambyses autem non vixit in regno nisi annos septem, & menses quinque, iuxta Herodotum lib. 3. vel annos tantum sex, si Iosepho Hebræo credimus, lib. 11. antiquit. cap. 2. quibus omnes alij scriptores assentiuntur. Nec possunt Iudæi dicere, multos præterea annos Cambysem regnasse cum patre suo Cyro, cùm ipsum Cyrum tribus tantũ annis regnasse iidem Iudæi velint.

DEINDE Cambyses toto tempore Imperij sui Iudæos odio persequutus est, nec vnquã permisit templum ædificari Hierosolymæ; vt apertè colligitur ex li. 1. Esd. c. 4. Quis igitur credat Cambysem illum Assuerum esse, qui post mortem Aman Iudæorum amantissimus fuit? C Quid, quod Assuerus noster in li. Esther. c. vlt. indicat, se longo interuallo distare à temporibus Cyri, cùm dicit, beneficio Dei cœli datum fuisse regnum maioribus suis, atque vsque ad sua tempora conseruatum. quæ certè in Cambysem non conueniũt, qui Cyro proximus fuit.

NEQVE fundamentum Hebræorum de tribus Persarum Regibus solidum est, cùm non solùm omnes omnino historici Græci & Latini contradicant, & ipse etiã Iosephus natione, ac religione Hebræus, sed etiam Daniel atque Esdras. Nam Danielis cap. 11. post illa verba; Ecce adhuc tres Reges stabunt in Perside sequitur: *Et quartus ditabitur opibus nimiis super omnes, & cùm inualuerit diuitiis suis, concitabit omnes aduersus regnum Græcorum.* Quibus verbis apertè describitur Xerxes qui cum innumerabili exercitu venit in Græciam.

IN LIBRO autem 1. Esdræ c. 4. fit mentio Cyri, qui templũ extrui iussit: Assueri, seu Artaxerxis, qui idipsum prohibuit: & Darij, qui iterum imperauit, vt tẽplum æ- D dificaretur, deinde c. 6. post Darium ponitur alius Artaxerxes, qui etiam nominatur in lib. 2. Esdræ c. 2. Cur autem Daniel post Xerxem continuò transeat ad Alexandrum Magnum, ratio est, vt scribit in eum locũ S. Hieronymus, quia Daniel non proposuerat historiã Regum texere, sed prædicere regnorum mutationes. Numerauit igitur Reges Persarum vsque ad Xerxem, qui bellum gessit aduersus Græcos, vt indicaret, inde postea natam esse occasionem, vt Græci armarentur in Persas, eósque tandem Alexandro Duce Imperio spoliarent.

ALTERVM illud argumentum de numero Pontificum diluit Beda lib. 3. in Esd. cap. 32. vbi docet, Nehemiam enumerasse genealogiam Iosue Pontificis vsque ad Iaddũ, quia Iaddi infantiã attigit. Nam, vt habemus in 2. lib. Esd. c. vlt. tẽpore Nehemiæ summus Pontifex erat Eliasib nepos Iosue, & proauus Iaddi, qui tempore Alexandri iam senex Pontificatum gerebat. Inter finem autem Artaxerxis Longimani, cuius pincerna erat Nehemias, & initium Alexandri, sunt anni nonaginta quinque. Fieri igitur optimè potuit, vt Iaddus, qui tempore Alexandri senex erat, tempore Nehemiæ infans esset.

ALIA sententia aliorum est, maritum Esther esse Darium Histaspis, qui Cambysi successit. Quæ sententia Ioannis Carionis est in Chronico, & Ioannis Benedicti in annotationibus marginalibus ad librum Esther. & quamquam superioribus duabus probabilior est, mihi tamen ob illa ipsa argumenta, quæ ipsi pro se adferũt, reiicienda videtur.

DICVNT, existimare se Darium Histaspis esse Assuerum nostrum, tum quia duas vxores habuit, Atossam & Artystonam, tum etiam quia morabatur in vrbe Susa: quæ duo referuntur de Assuero nostro in libro Esther. At Herodotus lib. 3. docet, tam Atossam quàm Artystonam vxorem Darij, filias Cyri fuisse, quod certè nostræ Esther non conuenit. Incoluisse autem Susam non est proprium Darij, sed commune Regibus Persarum, vt suprà docuimus ex Strabone.

ALIA sententia, & quidem valde celebris, Artaxerxem Mnemonem maritum Esther facit, ita Eusebius docet in Chronico, quem Beda in lib. de sex ætatibus, & permulti alij scriptores sequuntur.

SED aduersus hanc sententiam duo sunt non leuia argumenta. Primum, scribit Iosephus in 1. libr. contra Appionem, non haberi apud Hebræos in canone sacrorum librorum, eos libros, qui post tempora Artaxerxis Longimani scripti sunt. Si quidem librorum sacrorum canonem Esdras composuit, cuius vita non extenditur vltra tempora Longimani, at liber Esther semper in canone Hebræorum fuit, vt ex eodem Iosepho in lib. 11. antiquit. cap. 6. & in eodem libro primo contra Appionem colligitur, non igitur historia huius libri ad tempora Mnemonis referenda est.

DEINDE Artaxerxis Mnemonis vitam diligenter scripsit Plutarchus, qui tamen ne innuit quidem aliquid eorum, quæ habentur in libro Esther. quin potius contrarium inde colligitur. Narrat enim Plutarchus, Artaxerxem Mnemonem duas coniuges habuisse, Statirã & Atossam, neutra autẽ esse potest Vasthi aut Esther, quæ vxores Assueri nostri fuerũt: Nam Vasthi repudiata fuit, Esther. 1. Statira autem veneficio interfecta, dum adhuc Regina esset, & cum ingenti Regis dolore: Atossa verò repudiata nunquam fuit, sed vixit cum Artaxerxe vsque ad eius mortem. Iam verò Esther Hebræa erat genere, & in matrimonium accepta ab Artaxerxe anno septimo regni eius, Esther 2. Atossa autem non Hebræa, sed Persica. & ipsius Artaxerxis filia erat: Statira verò non anno septimo regni assumpta, sed antequam regnare inciperet Artaxerxes, ab eo ducta fuerat.

EST IGITVR postrema sentẽtia, eáque meo quidem iudicio maximè probabilis, Iosephi li. 11. c. 6. necnon Sulpitij lib. 2. sacræ historiæ, & Nicephori Constãtinopolitani in Chronico, & multorum aliorum, quos sine nomine refert Eusebius in Chronico, qui docent, Assuerum maritum Esther non alium esse posse, quam Artaxerxem, qui dictus est Longimanus, quam sententiã nos etiam sequimur, tum quod argumenta, quibus alias sententias refutauimus, aduersus hanc sententiam nihil efficiant, tum etiam quia si cui fides habenda est in hac historia, maximè Iosepho, qui & Hebræus, & sacerdos, & peritissimus rerum Hebraicarum erat. Verisimile etiã est Nehemiam Hebræum idcirco pincernam tanti Regis esse potuisse, quia & Regina Esther Hebræa. & præfectus palatij Mardochæus Hebræus erat.

AT, inquiũt, si Mardochæus cũ Rege Ioachim trãslatus fuit ex Hierusalem in Babylonem: quomodo fieri potest,

potest, vt vsquead tempus Artaxerxis Longimani superuixerit? Respondeo non esse id omnino incredibile, sunt enim ab initio captiuitatis Babylonicę, vsque ad Longimanum anni circiter CLXV. Nõ est autem incredibile eo tempore Mardochæum superasse annum CLXV. quando diu postea S. Paulus Eremitæ annum attigit CXV. sancto Hieronymo teste, & nos ipsi viderimus senem annorum CV. ita robustum, & vegetum, vt multos adhuc annos superuicturus esse videretur.

DEINDE quod Scriptura dicit, Mardochæum translatum fuisse in Babylonem cum Rege Ioachim: rectè intelligi potest, etiamsi nondum natus fuisset Mardochæus. Si quidem transferri potuit, non in se, sed in parentibus, aut maioribus suis, quemadmodum Zorobabel & Iosue dicuntur rediisse in Hierusalem ex captiuitate, quam transtulerat Nabuchodonosor. 2. Esd. 7. & tamen Zorobabel natus est in ipsa captiuitate, Matth. 1. B & idem verisimile est de Iosue filio Iosedech. Et Gen. 46. ac Deut. 10. legimus, intrasse in Ægyptũ cum Iacob septuaginta animas, in quo numero comprehenduntur duo filij Ioseph, qui nati erãt in Ægypto, nec alia ratione dici possunt in Ægyptum esse ingressi, nisi quia Ioseph, in cuius lumbis ipsi erant, in Ægyptum intrauerat.

CAPVT OCTAVVM.

De libro Baruch.

DE libro Baruch controuersia fuit, & est, tum quia non inuenitur in Hebræis codicibus, tũ etiam quia nec Concilia antiqua, neque Pontifices, neque Patres, quos suprà citauimus, qui catalogũ librorum sacrorũ texunt huius Prophetæ dilertis verbis meminerunt. Itaque propterea ex Catholicis Ioannes Driedo hunc librum negat esse canonicum, li. 1. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis c. vlt. ad argumentũ vltimum; ex hæreticis Ioannes Caluinus lib. 3. instit. ca. C 20. §. 8. & Kemnitius in examine quartæ sessionis Concilij Tridentini.

CETERVM nobis contrarium persuadet Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, quæ in Conc. Trid. sess. 4. Prophetam Baruch inter sacros libros numerat: & in profesto Pentecostes palam lectionem ex libro Baruch, cum lectionibus aliorum sacrorum librorum legi iubet.

NEC desunt etiam veterum Patrum testimonia, quę aduersariis opponamus. CYPRIANVS li. 2. contra Iudæos, cap. 5. *Item apud Baruch*, inquit, *Hic est Deus noster, &c.* & serm. de orat. Dominica citat epistolam Hieremiæ, quæ est vltimum caput Baruch. *Per Hieremiam*, inquit, *Spiritus sanctus suggerit & docet dicens, in sensu autem tibi debet adorari Deus.* S. HILARIVS præfat. comment. in Psalm. nominatim ponit in canone epistolam Hieremiæ. D. CYRILLVS lib. 10. in Iulianum, nominatim citat Baruch. CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 2. pædagogi, cap. 3. *Pulchrè*, inquit, *dicit alicubi diuina Scriptura &c.* citans caput tertiũ Baruch. B. AMBROSIVS lib. 1. de fide, cap. 2. citans illa verba Baruch tertio; *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum, Vnum Deum*, inquit, *dicit Scriptura, &c.* Et infra: *Quid discutimus eum, de quo tantus Propheta dicit, Spiritus sanctus dicit, quod ad eum non possit alius æstimari?* THEODORETVS totum hunc librum exponit, & in cap. 2. scribens, apertè vocat diuinam Scripturam. EVSEBIVS lib. 6. demonst. Euang. c. 19. citat c. 3. Baruch. & postea; *Nihil oportet*, inquit, *addere diuinis vocibus.*

DENIQVE veteres passim allegãt hunc librum sub nomine Hieremiæ, propterea q̃ Baruch notarius, & discipulus fuerit Hieremiæ, vt patet ex li. Hieremiæ. c. 36. quæ caussa fuit cur Concilia antiqua: & Patres non posuerint Baruch nominatim in canone, quia nimirũ hunc librum partem esse, iudicabant Hieremiæ vaticiniorum. Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagogi, c. 10. citat nomine Hieremiæ illud Baruch 3. *Audi Israël mandata vitæ*, & illud Baruch 4. *Beati sumus Israël, quia quæ Deo placent manifesta sunt nobis.* B. Ambrosius lib. 1. de pœnitentia c. 8. recitat nomine Hieremiæ quædam ex c. 3. & quædam ex c. 5. huius libri: & li. 3. hexam. c. 14. ponit alia ex c. 4. S. Basilius li. 4. in Eunomiũ, non procul à fine, & S. Ioannes Chrysostomus in oratione, quod Christus sit Deus, contra gentes; adducunt locum illum Baruch 3. *hic est Deus noster*, nomine Hieremiæ. S. Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 33. eundem locum dicit ab aliquibus citari nomine Baruch, sed à pluribus nomine Hieremiæ. Denique eundem locum nomine Hieremiæ citant Sixtus Papa I. in epist. ad omnes fideles. Felix IV. in epist. ad Petrum Antiochenum, & Pelagius I. in epistol. ad Vigilium.

QVAE cùm ita sint, non poterit certè Baruch repudiari nisi Hieremias etiam repudietur. Vt enim nulla fuit vnquam apud veteres controuersia de libro Hieremiæ, ita quoque censendum est de libro Baruch, nullam apud eos controuersiam extitisse.

CAPVT NONVM.

De quibusdam capitibus Danielis.

IVDAEI teste B. Hieronymo præfatione in Damelem nihili faciunt Hymnum triũ puerorum qui habetur c. 3. Danielis, necnõ Susannæ historiam, quę habetur c. 13. & historiam draconis quem Daniel interfecit, quæ habetur c. 14. Pari ratione Porphyrius lib. 12. ex iis quindecim, quos scripsit aduersus Christianos eodem Hieronymo teste præfatione comment. in Danielem; nec non hæretici huius temporis, vt Kẽnitius in examine 4. sess. Cõcil. Tri. & præcipuè Anabaptistæ in eodẽ versantur errore.

NEC solum Hæretici, Pagani, & Iudæi, sed etiam ex Christianis Catholicis, olim Iulius Africanus historiam Susannæ tanquam adulterinam & neotericam repudiauit, teste Eusebio li. 6, hist. c. 23. Ex recentioribus, Ioan. Driedo li. 1. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis c. vlt. Ex semichristianis, Erasmus in scholiis super præfationem B. Hieronymi in Danielem, idem senserunt.

AT nihilominus certũ est has omnes partes Danielis, vere esse canonicas, quod probatur primo ex Concilio Tridentino & vsu Ecclesiæ, quod argumentum apud Driedonem ceterósque Catholicos magnam vim habere debet. Concilium sess. 4. iubet recipi libros sacros cũ omnibus suis partibus prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt: Hymnus autẽ trium puerorum legitur cùm in Missa in Sabbato quatuor tẽporum, tũ omnibus dieb. festis in precibus officij matutini: Historia Susannæ legitur tota in Missa in Sabbato ante Dominicã quartã quadragesimæ; denique historia draconis interfecti legitur in Missa feriæ tertiæ post Dominicã quintam quadragesimæ. Nequè solum hoc tempore sed etiã ante annos M C C. legebãtur in Ecclesia iitę oẽs partes Danielis, vt Ruffinus testatur li. 2. aduersus Hieronymũ.

PROBATVR secũdo testimoniis veterũ. B. IGNATIVS in ep. ad Magnesianos citat historiam Susannæ ex c. 13. Danielis, eandẽ citat TERTVLLIANVS li. de corona militis. B. CYPRIANVS in serm. de oratione Dominica, producit hymnũ trium puerorum, ac dicit Scripturam esse diuinã in qua ille hymnus cõtinetur. Idẽ in serm. de lapsis: *Loquitur*, inquit, *Scriptura diuina, &c.* citat verba eorũdẽ puerorũ in igne. Li. 1. ep. 8. adducit historiã Susannæ; li. 4. ep. 6. historjã draconis, & eandẽ l. 3. ep. 1. lib. 1. epi. 4. Itẽ serm. de oratione Dominica, & serm. de eleemosyna citat historiã prandij Abacuch allati ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Danielem. B. BASILIVS li. de Spiritu sancto cap. 30. A EPIPHANIVS in ancorato, & B. IOANNES CHRYSOSTOMVS hom. 4. ad populum, citant hymnum, vel historiam trium puerorum, & serm. de tribus pueris. ac ser. de Susanna, qui habentur in fine primi tomi, eosdem historias explicat, & diuinas vocat. THEODORETVS in comment. Danielis, etiam hymnū triū puerorum cum cæteris partibus Prophetæ eiusdem exponit. B. AMBROSIVS li. 3. de Spiritu sancto, c. 7. tractans historiam Susannæ, apertè docet eam Scripturam esse diuinam, vt sunt aliæ partes eiusdem Prophetæ.

D. AVGVSTINVS lib. de natura boni, c. 16. probat contra Manichæos, res corporeas esse bonas, ex hymno trium puerorum, vbi lux & tenebræ, &c. laudant Deum. Et Epist. 122. ad Victorianum citat orationem Azariæ, quam fudit in fornace ignis ardentis. Et Tracta. 36. in Ioannem adducit historiā Susannæ. ORIGENES stu- B diosè defendit has partes Danielis; & præcipuè Susannę historiam canonicam Scripturam esse contendit, tum Homilia 1. in Leuiticum, tum in Epistola ad Iuliū Africanum. B. ATHANASIVS in Synopsi, vbi ad Danielē peruenit, & argumentum totius libri breuiter explicat, distertis verbis meminit Susannæ, hymni trium puerorū, & draconis interfecti: & apertè indicat hæc omnia ad corpus diuinæ Scripturæ pertinere.

DENIQVE credibile est Concilia vetera, vt Laodicenum & Carthaginense III. & priscos patres qui Græca editione vtebantur, cùm Danielem in numerum sanctarum Scripturarum retulerunt, de eo lib. Danielis esse loquutos, qui in Græcis vulgatis codicibus habebātur. In Græcis autem vulgatis codicibus istæ omnes partes sine dubio habebantur, vt ex Synopsi Athanasij, & commentario Theodoreti apertè colligitur, necnon ex præfatione Hieronymi in Danielem, vbi testatur Ecclesiam Christi Danielem legere ex editione Thedotionis, C in qua editione hæc omnia habebantur.

Sed obiiciunt aduersarij: PRIMO. B. Hieronymi sententiam, qui cùm in præfatione Danielis à se in Latinū conuersi. tum in præfatione comment. in Danielem satis indicat, ista capita non esse alicuius auctoritatis. Respondet ipse Hieron. in Apologia secunda contra Rufinum, circa finem, se nō quid sentiret explicuisse in prologis illis, sed quid Iudæi dicerent indicasse.

AT HIERO etiā ibi vocat fabulas, historiā Susannæ & draconis. Respondeo, cum cùm dicit fabulas, velle dicere historias, quas Iudæi fabulas vocant; addo etiam interdum veteres nomine fabularum non res fictas, sed veras narrationes appellare. Quomodo Luc. vlt. *Et factū est dum fabularentur, & secum quærerent, &c.* & Minutius Felix initio dialogi, quem Octauium inscripsit, fa- D bulam vocat veram quandam narrationem nescio cuius nauigationis. Clemēs quoq; Alexandrinus apud Eusebiū lib. 3. hist. cap. 23. narraturus verissimam historiā S. Ioannis; Audi, inquit, fabulam non fabulā, &c. quasi, audi fabulā, non tamen fictam & falsam, sed certam & veram.

SECVNDO obiiciūt, quod in historia Susannæ Daniel introducitur tanquam puer: *Suscitauit*, inquit *Dominus, Spiritum sanctum pueri iuniores.* At hoc non potest esse verum: nā in primis suprà c. 6. dicitur Daniel fuisse vnus ex primis satrapis regni Darij Medi, quo tēpore certè nō erat puer: quomodo ergo postea c. 13. dicitur esse puer?

SI dicas, Scripturam non ordine narrare omnia, sed prius quæ postea facta sunt, & propterea in codicibus Græcorum, vbi ordo seruatur, ab historia Susannæ totū librū incipere: Cōtrà, nam in isto c. 13. satis apertè indicatur historiam Susannæ contigisse initio regni Cyri Persarum Regis. Sic enim cōcluditur caput. *Et Rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius.* Itaque ex isto capite habemus Danielem fuisse puerum tempore Cyri. hoc autem est falsum. Nam Daniel puer translatus est cū Rege Iechonia à Nabuchodonosor ex Hierusalem in Babylonē, vt dicitur Daniel. primo.

PORRO ab eo tempore vsque ad Cyrum fluxerunt anni septuaginta, vt patet li. 1. Esr. c. 1. Initio igitur regni Cyri Daniel agebat circiter annum LXXX. vel XC. qualis ergo puer erat nonaginta annorum?

ADDE quod etiam tempore Nabuchodonosor non videtur Daniel fuisse puer; sed iam olim defunctus; cùm Ezechiel, qui prophetauit tempore Nabuchodonosor anno quinto transmigrationis, vt dicitur Ezech. 1. meminerit Danielis, tanquam olim defuncti. Sic enim ait cap. 14. *Si fuerint tres viri isti, Noë, Daniel, & Iob in medio eius, viuo ego, dicit Dominus, quia filios & filias non liberabunt.* " Daniel igitur eo tempore iam habuerat filios, & mor- " tuus erat sicut Noë & Iob. "

RESPONDEO, historiam Susannæ contigisse ſōgè ante tempora Cyri, cùm Daniel reuera esset puer, & idcirco meritò apud Græcos poni in principio libri. nec tamen malè apud Latinos reiectam esse ad extremum librum, vt intelligeremus eā non haberi apud Hebræos. Quod autem dicitur in fine cap. 13. post historiam Susannæ; *Et Rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses Regnum eius*; non refertur ad historiam Susannæ proximè narratam, sed est initium alterius historiæ, quæ contigit sub Cyro. Itaque in Græcis codicibus historia Susannæ est 1. c. totius libri: illa autē verba; *Et Rex Astyages appositus est ad patres suos*: Ponuntur in " principio vltimi capitis, vbi narratur historia Belis de- " structi, & draconis interfecti.

AD illud autem de Ezechiele respondet B. Hier. l. 1. in Iouinianū, ab Ezechiele mentionē fieri Danielis non olim defuncti, sed adhuc viuentis in ætate puerili: annumerari autē viris illis grauissimis Noë & Iob, quia notus erat populo ob liberationem Susannæ. & interpretationē somniorū Vel, vt idē Hier. dicit in c. 14. Ezechi. quia sicut Noë vidit felicitatem mundi ante diluuium, postea calamitatem tempore diluuij, & rursum felicitatem post diluuium: & Iob vidit felicitatē suam ante tentationem, postea suam miseriam in tentatione, & rursum felicitatem post tentationem; ita Daniel vidit se felicē in regia Iudæorum ante captiuitatem, postea captiuum & miserū, tandē rursum felicē, cùm à Dario inter summos Principes est constitutus. Neque necesse est, rūc Danielē habuisse filios & filias, quia per hypothesim loquitur Ezech. ac si diceret, etiam si isti tres hic essent, & haberēt filios & filias, nō possent eos ab imminēti malo liberare.

OBIICIVNT III. q̄ dicūtur c. 14. de Daniele mis- so in lacū leonū, pugnare cū iis, quæ dicūtur c. 6. Nā c. 6. dicitur fuisse tātū vna nocte in lacu leonū. c. 14. 6. diebus.

RESPONDEO, bis Danielem missum esse in lacum leonū, semel à Dario Medo, quoniam precatus erat Deū contra præceptū Regis, & tunc fuisse tātum vna nocte; & hoc narrari c. 6. iterū autem missum esse à Cyro propter interfectum draconem, & tūc fuisse 6. diebus. vt dicitur c. 14. Adde, quod nō est improbabile, nō eūdē esse Danielem istū qui Susannam liberauit, Bel, destruxit, ac draconē interfecit, & in lacu leonum sex diebus fuit, cū eo de quo agitur in superioribus capit. Id enim multos olim sensisse testatur Hierony. præfat. in comment. Daniel. & apertè Græca editio LXX. habet hunc posteriorē fuisse de tribu Leui, vt ibidem Hieron. notat, cum certum sit priorem fuisse de tribu Iuda. Quæ si ita se habeant, duo argumenta iā facta nullā habent difficultatē.

OBIICIVNT Quarto, historiā Susannæ videri omnino confictam ab aliquo Græco. Nam vbi nos habemus. *Dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi, qui ait sub Schino*

sub Schino. Dixit autem Daniel, recte mentitus es in caput tuū; ecce enim Angelus Domini scindet te medium. In Græco alluſio quædam est elegantissima ab arbore Schino ad actionem scindendi; nā σχίνος est arbor, σχίζειν est scindere, & cùm alter dixerit se vidisse eos sub Prino, alluſit Daniel ab arbore Prino ad actionē secandi; nā πρίνος est arbor, πρίζειν est secare, quomodo si qs diceret, vbi vidisti eos? sub ilice, illico ergo interficieris. At in Hebræis nulla talis alluſio fieri potuit; nā quod Græci dicūt πρῖνον, nos ilicem, Hebræi dicerēt תדרוח *thirua*, At secare, scindere, diuidere dicunt, שסע בולק *Schasa, Malac,* ברק פלח בקע שסם. *Parac, Palach, Bacha, Schasaph.*

RESPONDET Origenes in Epist. ad Iulium Africanum, Danielem non dixisse ilicem, neque lentiscum, sed aliquid aliud nobis ignotum, cui tamē secundū proprietatem linguæ Hebraicæ, vel Chaldaicæ, qua ipse vtebatur, aliquod verbum secandi respondēret. Plurimas enim voces Hebræi habent, quæ significant scindere, vel secare. Porro interpretem Græcum non vertisse ad verbum, sed ad sensum, & vt seruaret alluſionem, accepisse alias arbores similes, quibus in Græco responderet alluſio ad verbum scindendi.

CAPVT DECIMVM.

De libris Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Ecclesiastici & Machabæorum.

OMNI libri simul omnes reiiciuntur ab Hebræis, vt B. Hieronymus testatur in prologo Galeato. Deinde Hebræorum sententiam sequūtur hæretici huius temporis ferè omnes. Magdeburgenses lib. 2. centuriæ 1. cap. 4. col. 51. solos eos libros recipiunt, quos Iudæi recipiebant. Idem facit Martinus Kemnitius in examine sess. 4. Concil. Trid. C Item Ioannes Brentius in confessione VVittembergensi, cap. de Scriptura sacra, eos tantum libros, de quibus nunquam est dubitatum, recipi vult, qui sunt ij soli, qui à Iudæis recipiuntur. Caluinus lib. 1. instit. c. 11. §. 8. arguit mendacij lib. Sapientiæ, tantum abest, vt eum recipiat. lib. 2. cap. 5. §. 18. lib. Ecclesiastici non vult esse solidæ auctoritatis. lib. 3. cap. 5. §. 8. idem iudicat de libris Machabæorum. In antidoto autem Concilij Trident. sess. 4. Tobiā quoq; & Iudith repudiare videtur. Caluinū sequūtur ministri illi, qui apud Pissiacum confessionem fidei ediderunt. Denique Lutherus & Zuinglius in præfationibus Bibliorum à se conuersorum, quinque istos libros à sacro canone auellunt, & præcipuè libros Machabæorum non esse alicuius auctoritatis contendit Lutherus in asser. articuli 37. qui est de purgatorio.

ECCLESIA verò Catholica libros istos, vt cæteros D pro sacris & canonicis habet. Sed antequam id probetur, notandum est, hæreticos, & præsertim Kemnitium, non negare hos libros esse bonos, & sanctos, & dignos, qui legantur, sed tamen non esse tales, vt ex iis firma argumenta duci possint: hoc modo eludere conātur ea testimonia veterum, in quibus hi libri vocantur sacri, vel Ecclesiastici. Quocirca probandū nobis est, hos libros ita esse sacros, vt sint infallibilis veritatis, id quod probatur, primum de omnibus generatim, deinde seorsim de singulis.

PRIMVM igitur hos libros vna cum cæteris in canone ponunt, Cōcilia, Cartha III. can. 47. Trid. sess. 4. Pontifices, Innocentius I. in Epist. ad Exuperium. Gelasius I. in decreto de libris sacris, & Ecclesiasticis, cum LXX. Episcopis. Denique patres, AVGVSTINVS li. 2. doct. cap. 8. ISIDORVS lib. 6. etymol. cap. 1. CASSIODORVS lib. 1. diuinarum lectionū, & RABANVS li. 2. de institutione clericorum. Poni autem in his locis, A vt libros infallibilis veritatis inde colligitur, quod numerantur & ponuntur in eodem ordine cum aliis, qui sunt infallibilis veritatis.

PRAETEREA quod Concilium Carthaginense ex quo cætera Concilia istum canonem desumpserūt, vocat hos libros non solum canonicos, sed etiam diuinos: Librum autem esse diuinum, quid aliud est, quàm diuinā auctoritatem habere! Item quod in locis prædictis dicantur libri canonici, & ad canonem pertinere: porro librum esse canonicum, est esse infallibilis veritatis.

ET certè vanissima est distinctio Kemnitij, qui libros quosdam canonicos dicit esse infallibilis veritatis, & quosdam non esse. nam vt ipsemet rectè deducit ex B. Augustino li. 11. contra Faustum cap. 5. & li. 2. contra Cresconium c. 32. dicūtur libri canonici, quia sunt quasi norma, & regula, qua imperitiæ nostræ regatur infirmitas, & ex qua de omnibus aliis libris iudicetur. Quomo- B do ergo erunt norma, & regula libri illi, qui non sunt infallibilis veritatis?

AT contra primo obiicit hoc modo Kemnitius. D. *Augustinus lib. 2. doct. Christ. c. 8. dicit in libris canonicis illud obseruandum, vt qui recipiuntur ab omnibus Ecclesiis præponantur illis, qui non recipiuntur ab omnibus: & maioris auctoritatis habeantur. At si essent omnes infallibilis veritatis, nō deberet vnus alteri præponi, sed essent omnes eiusdem auctoritatis.* Adde quod D. Hieron. in prologo Galeato dicit, libros canonicos diuidi in legē, prophetas, hagiographa: & ipse idē præfatione in Tobiā, & præfatione in Iudith, dicit hos libros inter agiographa etiā à Iudæis numerari, & tamē nō esse idoneos ad fidei dogmata cōfirmāda.

RESPONDEO B. Augustinum fuisse certissimum omnes libros canonicos esse infallibilis veritatis: sed nō fuisse æquè certum de omnibus libris, quos enumeraverat, an essent canonici. Nam etsi ipse ita sentiebat, tamen sciebat rem non fuisse adhuc à generali Cōcilio definitā, & propterea potuisse sine labe hæreseos quosdam libros ab aliis non recipi. Id igitur est quod dicit obseruandū esse in libris, qui dicūtur canonici, vt ij qui ab omnibus recipiuntur, præponantur iis, qui non ab omnibus recipiuntur. Quia videlicet de prioribus maior tunc erat certitudo, quàm de posterioribus, quod essent canonici: nunc autem quia generalia Concilia rem totam definierunt, æquè certi sumus de auctoritate omnium librorum, nec vnum alteri præponere debemus.

QVOD autem D. Augustinus reuera senserit, omnes eos libros, quos ibi vocat canonicos, esse infallibilis veritatis, patet tum ex Concilio Carthaginensi III. cui ipse subscripsit: tū etiam quia non potest proferri vnus locus ex Augustino, vbi librum aliquem vocet canonicum, & tamen de eius veritate dubitari posse dicat: contra verò possunt infinita loca proferri, vbi dicit omnes libros, qui canonici vocantur, esse infallibilis veritatis. Epist. 19. ad Hieron. *Ego solis eis Scripturarum libris, qui iam canonici appellātur, hunc timorem, & honorem didici deferre, vt nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissimè credā.* Eodem modo loquitur epist. 8. 9. 48. 112. lib. 2. de baptis. c. 3. in Psal. 67. lib. 2. contra Cresconium c. 31. & 32. Lib. 11. contra Faustum c. 8. & alibi passim.

AD locum Hieronymi dico duo genera hagiographorū Iudæos habuisse, quædā intra arcam, & quædam extra arcam, vt docet Epiph. li. de mensu. & ponde. Quæ erant intra arcam, hagiographa dicebātur, ad distinctionem historicorum, & propheticorum voluminū, & hæc canonica habebantur: & de his loquitur Hieronymus in prologo Galeato: quæ autem erant extra arcam, dicebantur hagiographa ad distinctionem canonicorum & sacrorum, & de his loquitur Hieronymus in præfatione Tobiæ & Iudith: ex quo patet, nunquam canonicos

Universidad de Deusto
Biblioteca

dici à Hieronymo eos libros, de quibus dubitari possit.

SECVNDO obiiciunt iidem Kemnitius, & cæteri aduersarij hanc rationem; Ecclesia quæ fuit eo tempore quo libri isti editi sunt, dubia fuit de eorum auctoritate: necessario igitur etiam Ecclesia posterior de eisdem libris dubia esse debet. Nam duplex est via cognoscēdi, an aliquis liber sit verè diuinus, vna ex testimonio alicuius, quem constat Prophetam, vel Apostolum esse, cui Deus mysteria reuelare soleat: altera, vt Augustinus docet lib. 33. contra Faustum c. 6. per testimonia certa eorum, qui viuebant dum liber ederetur, qui testentur libros illos à Prophetis, vel Apostolis editos, & quorum testimonia per successionem hominum iis libris vtentiū ad nos vsque deuenerint. Sic enim non solum de sacris, sed etiam de prophanis librisiudicamus.

NON habet locū hoc tēpore prima via, non enim nunc Prophetæ, vel Apostoli in terris viuunt, ergo secūda via progrediendum est, & ex testimoniis primæ Ecclesiæ debemus nos de libris canonicis statuere: ergo si prima Ecclesia dubia fuit, multo magis nos dubitandi causſam habemus. Dubitasse autem de his libris synagogam Iudæorum patet ex Iosepho lib. 1. contra Appionem: in simili dubitatione versatam primam Ecclesiam Christianorū patet ex Origene, Athanasio, Nazianzeno, Epiphanio, Hiero. & cæteris Patribus suprà citatis, qui hos libros in canone nō ponūt, & apertè dicunt semper de his libris quæstionem inter doctos homines fuisse.

RESPONDEO, Ecclesiam veterem dubitasse de his libris, duobus modis intelligi posse: Vno modo, quod ita fuerit dubia, vt nulli homines eius temporis essent, qui testari possent eos libros à Prophetis vel Apostolis editos, & hoc modo argumentū suas habet vires, ideò enim librum Henoch non recepit Ecclesia, quia nulla habuit testimonia eius temporis, quo liber scriptus erat, nec etiam temporum proximorum, vt D. Augustinus docet li. 18. de ciuit. Dei, cap. 38. Sed negamus hoc modo dubiam fuisse priscam: Ecclesiamcōstat enim semper fuisse aliquos fide dignos, qui hos libros canonicos putarēt.

ALTERO modo potest intelligi Ecclesiā dubitasse quia aliqui dubitabant, nec tamen ipsa Ecclesia tunc rē istam definire voluit, & hoc verissimum est, vt rectè probant testimonia adducta, sed nō potest inde colligi posteriorem Ecclesiā dubiam esse debere, idque hoc modo probamus. De libro Iudith fuit initio dubitatum, & tamen Nicæna Synodus eum librum in canonem recepit teste Hieronymo præfatione in Iudith, quam Synodum vna cum tribus aliis hæretici recipiunt, & magni faciūt; non igitur cogimur semper dubitare, etiam si aliquando dubitatum est.

PRAETEREA si libri isti Testamēti veteris nō possunt nunc certo pro canonicis recipi, quia de eis dubitauit prima Ecclesia: eadem ratione non poterunt certò pro canonicis accipi Epistola Iacobi, & Iudæ, & Apocalypsis, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis, & Epistola ad Hebræos, quia de his etiam dubitatū est in prima Ecclesia. At Caluinistæ recipiunt pro verè canonicis hos omnes libros, vt patet ex Caluini libris, in quibus passim hi libri citātur, & ex confessione ministrorū Caluinistarum art. 3. quam Pissiaci obtulerunt anno 1561. Lutherani autem etiamsi variè sentiant de his libris, tamen Magdeburgenses recipiunt Apocalypsim vt verè canonicam, cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 56.

AD illud autem quod obiiciebant, de duabus viis indagandi librorum auctoritatem, admitto illas duas esse vias, & nunc non esse Prophetas, vel Apostolos, & oportere progredi secunda via, & c. sed affirmo ad hoc, vt sequens Ecclesia possit decernere librum aliquem esse canonicum, satis esse si habeat aliqua testimonia hominum fide dignorum illius temporis, vel certè proximi.

ITAQVE non dicimus, vt Kemnitius impudentissimè calumniatur, Ecclesiam, id est, Papam posse pro suo arbitratu sine vllis veterum testimoniis, facere librum canonicum de non canonico, & de canonico non canonicum: & quòd si Papa vellet, Scriptura diuina non plus haberet auctoritatis, quàm fabulę Æsopi; ista enim non sunt nostra asserta, sed ipsorum mendacia. Fatemur enim Ecclesiam nullo modo posse facere librum canonicū de non canonico, nec contra, sed tantum declarare quis sit habendus canonicus, & hoc non temerè, nec pro arbitratu, sed ex veterum testimoniis, & similitudine librorum de quibus ambigitur, cum illis de quibus non ambigitur, ac demum ex communi sensu, & quasi gustu populi Christiani, quomodo D. Hieronymus libr. de viris illustribus in Iacobo, dicit Epistolam Iacobi paulatim tempore procedente meruisse auctoritatem.

IAM hæc tria in his libris declarandis canonicis Ecclesia obseruauit. Primum enim habuit de singulis veterum testimonia. Etsi enim non habeantur testimonia à synagoga Iudæorum, tamen habentur de Ecclesia Apostolica, & hoc sufficit. Apostoli enim poterant sine aliis testimoniis declarare libros illos esse canonicos, quod & fecerunt; alioquin nunquam Cyprianus & Clemens, & alij, quos citabimus, tam constanter dixissent eos esse diuinos. Deinde viderunt esse conformes aliis. Denique obseruarunt istos libros paulatim ab omnibus Christianis pro canonicis receptos, quòd argumētum habere non poterant, qui in prima Ecclesia fuerunt.

POSTREMA obiectio huiusmodi est; Ecclesia eos libros recipit, quos B. Hiero. recipit, eos reprobat quos ille reprobat, vt patet dist. 15. cano. Sancta Romana. B. autem Hieronymus in prologo Galeato, & in prologo Prouerbiorum asserit hos quinque libros non esse canonicos. ita Caietanus, Catholicus alioqui, & pius doctor argumentatur, ad finem commentariorum Hester.

RESPONDENT aliqui. B. Hieronymum solum dicere non esse canonicos apud Iudæos, at certè in prologo Galeato simul cum istis libris veteris Testamēti numerat etiam librum Pastoris, qui est noui Testamenti, & omnes simul dicit non esse in canone: non igitur de canone Iudæorum tantum loquitur. Præterea in prologo Prouerbiorum, *Sicut igitur*, inquit, *Tobiam, Iudith, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit; ita & hæc duo volumina Sapientiam, & Ecclesiasticum legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.*

ADMITTO igitur Hieronymū in ea fuisse opinione, quia nondum generale Concilium de his libris aliquid statuerat, excepto libro Iudith, quem etiam Hieronymus postea recepit. Quod autem Gelasius dicit in illa dist. 15. can. Sancta Romana, intelligitur de libris doctorum, vt Origenis, Ruffini, & similium, non de libris sacris, vt ex ipso canone manifestè deducitur.

CAPVT VNDECIMVM.

De libro Tobiæ.

NVNC de singulis libris seorsum agemus, eosque & propriis argumentis cōmuniemus, & peculiares obiectiones, quę aduersus eos fiūt, breuiter diluemus. Iā igitur liber Tobiæ præter cōmunia testimonia Conciliorū & Patrū paulò antè adducta, testimonium insigne habet à S. CYPRIANO, qui in ser. de eleemosyna, *Loquitur*, inquit, CYPRIANVS, *in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit, eleemosynis & fide purgantur delicta.* CALIXTVS Papa I. in Epist. 2. Tobiam allegans: *Bene*, inquit, *sacra ait Scriptura.* & S. AMBROSIVS in li. de Tobia, ca. 1. librū hunc prophetica Scripturam

pturam esse dicit. Item S. BASILIVS in oratione de auaritia, sententiam ex Tobia descriptam diuinum præceptum appellat. Sanctus quoque AVGVSTINVS in speculo præfatur ex canonicis libris se sententias collecturum, nec tamen omittit Tobiam.

Contra vero obiici solet, quod hic liber secū ipse alicubi pugnare videatur. Nam in c. 3. dicitur Sara, quā in vxorem habiturus erat Tobias iunior, habitasse in Rages ciuitate Medorum: vbi etiam fuisse Gabelum habemus, Tob. 4. postea tamen c. 9. cum Tobias peruenisset ad locum vbi erat Sara, inde misit Angelū ad Gabelum in Rages: falsum est igitur domum Sarę fuisse in Rages.

Michael Medina lib. 6. de recta in Deum fide ca. 14. vitio scriptorum c. 3. legi arbitratur, in Rages, cum in Græco sit ἐν βατάνοις. Sed vix credibile est talē errorem contingere potuisse, cùm nulla sit inter Rages & Ecbatana similitudo. Alij, vt Lyranus, dicunt vel duas fuisse Rages in Media vel certè in c. 3. vocari Rages nō ipsam ciuitatem, sed locum aliquem vicinum: dicitur enim habitare Romæ, qui Tusculi, vel alibi in agro Romano habitat. Hæc sententia communior est, & verior.

CAPVT DVODECIMVM.

De libro Iudith.

LIBRVM IVDITH egregium testimonium habere à Synodo Nicæna prima, omnium Synodorum generalium prima & celeberrima, testatur S. Hieronymus præfatione in Iudith. Ac ne fortè Kemnitius dicat librum Iudith sanctū esse, sed non plenæ auctoritatis ad fidei dogmata cōfirmāda, notāda sunt verba S. Hieronymi. Asserit enim sanctissimus doctor, apud Hebræos librum Iudith numerari in sanctis libris, qui tamē nō sint idonei ad dogmata fidei comprobanda: deinde huic Hebræorum sententiæ opponit Nicænæ Synodi auctoritatem; igitur teste Hieronymo, Nicæna Synodus librum Iudith ita retulit in numerū sacrorum librorum, vt eum idoneū esse cēnsuerit ad fidei dogmata confirmanda. Ad hæc IVNILIVS AFRICANVS li. 1. de partibus diuinæ legis, & ISIDORVS lib. 6. etymologiarū cap. 1. Ecclesiam Christi hunc librum inter diuinos libros honorare, & prædicare testantur.

EST AVTEM aduersus hunc librū difficillima quædā obiectio. Nam videtur historia ista omnino conficta, cum cap. 5. dicatur contigisse post reuersionem populi à Babylonica captiuitate: & tamen dicatur c. 1. eo tempore Nabuchodonosor Rex Assyriorum pugnasse contra Arphaxad regem Medorum, qui ædificauerat Ecbatana, quæ nullo modo cohærent, nam quo tempore populus rediit à captiuitate, euersa erat Monarchia Assyriorum, & non Nabuchodonosor, sed Cyrus, vel Darius Assyriis, & Persis ac Medis imperabat.

HAEC SVMMA difficultas miro modo exercuit ingenia hominum eruditorum. Duæ sunt autem sententię principales. VNA eorum, qui volūt historiā Iudith contigisse post captiuitatem Babylonicam: quorum aliqui referunt eam ad tempora Cambysis, quem esse volunt Nabuchodonosor, vt Euseb. in Chron. Augustinus lib. 18. ciui. Dei, cap. 26. Beda in lib. de sex ætatibus, Lyranus in primum caput lib. Iudith, Ioannes Driedo de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus lib. 1. cap. 2. parte 2. & lib. 3. cap. 4. par. 3. aliqui referunt ad tempora Darij Hystaspis, vt Gerardus Mercator in sua Chronologia, & alij nonnulli. Seuerus Sulpitius li. 2. Sacræ historiæ ad regnum Artaxerxis Ochi eam pertinere existimauit.

ALTERA sententia est aliorum, qui docent historiā Iudith contigisse ante captiuitatem Babylonicam. Sed horum aliqui eam referūt ad tempora Regis Sedechiæ, vt Gilbertus Genebrardus in secūdo lib. Chronologiæ, aliqui ad tēpora Regis Iosiæ, vt Ioannes Benedictus in annotationibus marginalibus ad quartū cap. lib. Iudith.

Sed nulla harum sententiarum videtur esse satis probabilis; & quidem tres priores manifestis argumentis refelluntur. PRIMO: Arphaxad, cum quo pugnauit Nabuchodonosor, ædificauit Ecbatana. Iudith 1. At qui ædificauit Ecbatana, teste Herodoto li. 1. & Eusebio in Chronico, fuit Diocles quintus Rex Medorū, qui longissimo interuallo temporis distat à Cambyse, & Dario Hystaspis, & Ocho. Neque mouere debet, quod Plinius li. 6. c. 14. scribit, Ecbatana à Seleuco ædificata, diu post tempora Dioclis; vel quod scribit Diodorus lib. 2. ca. 7. tempora Arbacis, à quo quintus fuit Diocles. iam Ecbacana extitisse. Nam potest facilè fieri, vt ciuitas illa antiquissima, aliquoties euersa, atque iterum condita, nunc à Diocle, nunc à Seleuco, nunc etiam fortasse ab aliquo alio fuerit.

SECVNDO, nusquam legimus Reges Persarum appellatos Nabuchodonosor, nec in sacra, nec in prophana historia, sed solum Reges Babylonios. nō igitur Cābyses, aut Darius est ille Nabuchodonosor, de quo agitur in historia Iudith.

TERTIO, Nabuchodonosor, de quo in libro Iudith regnabat in Niuiue, Iudith 1. At tempore Cambysis, & Darij, & Ochi, Niniue non exstabat; euerterat enim eam vrbem Nabuchodonosor Rex Chaldæorū primo anno regni sui, vt Genebrardus annotauit in Chronico suo, vel certè Ciaxares Rex Medorum, vt volunt Herodotus li. 1. & Eusebius in Chronico. Certè Nahum, qui tempore Ezechiæ vaticinatus est apertè prædicit euersionem Niniue breui futuram fuisse. Vide commentarium S. Hieronymi. Accedit, quod Reges Persarum non in Niniue regnabant, sed in Susis, aut Babylone, vt ex libro Danielis & lib. Esther, nec non ex prophanis omnibus historicis cognosci potest.

QVARTO, Nabuchodonosor, de quo in libro Iudith occupare conatus est Ciliciam, Damascum & Palæstinam, Iudith 1. At Cambyses, & Darius, non erat cur id conarentur, cùm eas regiones pacificè possiderent, vt perspicuum est ex lib. 1. Esdræ, cap. 4. & 5.

QVINTO, Filij Israël parauerunt se ad pugnam contra Nabuchodonosor, Iudith. 4. At tempore Cambysis & Darij, nec poterant, nec valebant filij Israël resistere vllis Regibus, & maximè Regibus Persarū, quibus subiecti erant adeo, vt ad nutum eorum vel inciperent, vel desisterent templum ædificare, vt videre est in libro primo & secundo Esdræ.

SEXTO, temporibus Iudith summus sacerdos erat Eliachim, qui & Ioachim dicebatur, Iudith 4. & 12. At tempore Cambysis & Darij Hystaspis erat Iesus Iosedech, vt patet ex lib. 1. Esdræ cap. 2. & ex Zachariæ 3. Tēpore autem Ochi summus sacerdos erat Iaddus, qui occurrit Alexandro Magno, aut certè pater eius Ionathan, vt colligitur ex lib. 2. Esdræ cap. 12.

SEPTIMO, metuebant filij Israël, ne Nabuchodonosor euerteret Hierusalem, & templum Domini, Iudith 4. At tempore Cambysis, nec Hierusalem, nec templum exstabat, quippe quæ iam euersa, & incensa fuerāt à Chaldæis: tempore autem Darij Hystaspis, templum quidem reædificatum est, sed non ciuitas Hierusalem. Præterea cum Dario isto iubente templum reædificatum sit 1. Esdræ 6. quomodo credibile est timuisse Iudæos, ne ab eodem iterum euerteretur?

OCTAVO, Holofernes interroganit, Iudith 5. quis esset populus, qui habitabat in Iudæa, & q̄ potentia ei', quis Rex quæ multitudo. At certè Rex Persarū, & Principes eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihil horum ignorare poterant: cùm paulò antè Iudæos à se dimisissent.

NONO, filij Israël cùm se pararent ad bellum contra Holofernem, muris circundederunt vicos suos per omnem Samariam vsque Hiericho, Iudith 4. At tempore Cambysis & Darij, non habitabant Iudæi in Samaria, sed gentiles, vt habetur 1. Esdræ 4. nec poterant Iudæi muris circundare ipsam Hierusalem, quanto minus omnes vicos per circumitum.

DECIMO, scribitur in fine libri Iudith, pacem fuisse in Israël toto tempore quo superuixit Iudith, & multis annis postea: vixit autem Iudith annis CV. vt ibidē habetur. At post annum decimum tertium Ochi, quo vult Sulpitius gestum esse bellum Holofernis, vsque ad Ptolemæum Lagi, qui iterum debellauit Iudæos, non sunt nisi triginta anni: debuisset ergo tunc Iudith esse annorum LXXX. vel XC.

VNDECIMO, Nabuchodonosor anno decimo tertio regni sui bellum gessit contra filios Israël, Iudith 2. At Cambyses non regnauit nisi octo annos, teste Herodoto lib. 3. Non igitur ipse est ille Nabuchodonosor.

DVODECIMO, accedat probabilis coniectura ex numero Maiorum ipsius Iudith. Nam in lib. Iudith cap. 8. numerantur Patres, & aui, aliique maiores Iudith vsque ad Simeonem filium Ruben, vel, vt correctius videntur habere Græci codices, filium Israël, & inueniuntur solum quindecim: in libro autem primo Esdræ cap. 7. numerantur maiores ipsius Esdræ, qui floruit tempore Cambysis, & Darij vsque ad Aaron, & inueniuntur septemdecim, quibus si addas alios vsque ad Leui fratrem Simeonis erunt viginti. Cùm igitur à Iacob Patriarcha vsq; ad Iudith sint multo pauciores generationes, quàm ab eodem Iacob, vsque ad Esdram, rectè coniicimus, Iudith multò antiquiorem fuisse, quàm Esdrā, qui tamen, vt diximus, tēporibus Cambysis, & Darij maximè floruit.

Iam verò posteriores illæ sententiæ, quæ historiam Iudith ad tempora Sedeciæ vel Iosiæ referunt, duabus rationibus refelluntur. Prima ratio talis est: In libro Iudith cap. vltimo legimus, nullum fuisse, qui vexaret Israël toto spatio vitæ Iudith, & multis annis postea. Vixit autem Iudith, vt ibidem legimus, vsque ad annum centesimum quintum, nec erat vetula, sed puella, quando interfecit Holofernem. vt colligitur ex eo, quod puella vocatur, Iudith 12. Igitur pax fuit in terra Israël annis octoginta vel nonaginta. At ab initio regni Iosiæ vsque ad bellum, quod intulit Rex Ægypti Ioachaz Regi Iudæ non fuerūt nisi anni triginta, 4 Reg. 23. ab initio autem regni Sedeciæ vsque ad bellum, quod intulit Nabuchodonosor, non sunt nisi anni nouem, 4. Reg. 24. Itaq; nisi fuerit Iudith. quando Holofernem occidit, annorum circiter I.XXX. aut centum, nō potest esse verum, quod Scriptura dicit in omni spatio vitæ eius, & multis annis postea non fuisse qui perturbaret Israël.

Altera ratio est, quia tempore Iudith sacerdos magnus erat Eliachim, qui & Ioachim dicebatur, vt patet Iudith 4. & 15. At tempore Iosiæ sacerdos magnus erat Helcias, 4. Reg. 23. tempore autem Sedeciæ erat Saraia, 4. Reg. 25.

NOBIS IGITVR dicendum videtur historiam Iudith incidisse in tēpora Manassæ Regis Iuda. Siquidem eo tempore regnabat apud Medos Diocles, qui Ecbatana ædificauit teste Eusebio in Chronico: atque hunc Scriptura nostra Arphaxad appellat. Item eo tempore regnabant Assyriorum Reges in Niniue, vt cōstat ex 4. Reg. 19. & ex Tobia capite primo. Credibile autem est eum, qui in libro Iudith dicitur Nabuchodonosor, alio nomine dictum esse Merodach Baladan, qui fuit etiam Rex Babylonis. Nam post Sennacherib regnauit sub fi-

A nem regni Ezechiæ patris Manassæ, Assar Addō, 4. Reg. 19. post Assar Addon regnauit Merodach Baladā, cuius fit mentio 4. Reg. 20. & Hieremiæ 50. nec nō Isaiæ 39. qui quidē Rex Babylonis erat, sed transtulit ad se etiam regnum Assyriorū, & propterea nulla deinceps in Scripturis mentio sit regum Assyriorum, sed solū Babylonis.

Cœpit autem regnare tertio anno Manassæ, vt probabiliter, & ex coniecturis colligimus (nam certum initium regni eius ex nullo auctore probato haberi potest) quocirca annus eius decimus tertius, in quo bellum mouit contra Iudæos duce Holoferne incidit in annum XVI. Manassæ, quem Manassem paulò antè captiuum duxerat in Babylonem.

Exstabant etiam tūc Hierosolyma, & templum Domini, quorum fit mētio in historia Iudith ca. 4. Viuebat quoque eo tempore sacerdos magnus Eliachim, vt patet ex Chronologia Nicephori Patriachæ Cōstantinopolitani, qui enumerans Pontifices Iudæorū, inter Sobnam, qui fuit Pontifex tēpore Ezechiæ, & Heleiam, qui fuit tempore Iosiæ ponit Eliacim. Constat autem inter Ezechiam & Iosiam intercessisse Manassem: conuenit etiam id cum lib. 4. Reg. ca. 18. vbi Eliachim nominatur inter prēcipuos sacerdotes; & magis etiam quadrat cum prophetia Isaiæ ca. 22. vbi prædicitur depositio Sobnæ impuri Pontificis, & exaltatio Eliachim in locum eius.

Præterea facile est hac ratione inuenire tempus illud longissimæ pacis, quod fuit toto tempore vitæ Iudith & deinceps multis annis. Nā Manasses initio regni sceleratissimus fuit, ac propterea Deo permittente victus fuit à Rege Babylonis, qui terram Iuda deuastauit, & ipsum Regē vinctum in Babylonem abduxit: deinde tamen peccatum suum agnouit. & in patriā remissus tranquillissimè vixit, vt habetur lib. 2. Paralipom. cap. 33.

Ab hac Manassæ captiuitate vsque ad regnum Ioachaz filij Iosiæ summa pax fuit in terra Iuda. Quantum hoc tempus fuerit Scriptura non indicat, sed facile colliguntur anni LXXII. Nam Manasses regnauit annos LV. è quibus accipio XXXIX. post captiuitatem eius. Constat enim initio regni eam captiuitatem accidisse, vt etiam Iosephus annotauit lib. 10. antiquit. ca. 5. &, vt diximus paulò antè, annus decimus tertius Regis Assyriorum & Babyloniorum incidit in annum Manassæ decimum sextum. Annis tringinta nouem addendi sunt duo anni, quibus post Manassem regnauit Ammon filius eius; 4. Reg. 21. ita erunt XLI. his addantur anni XXXI. quibus post Ammon regnauit Iosias, 4. Reg. 22. & efficientur LXXII.

Iam hoc idem tempus ostendemus fuisse post mortem Holofernis vsque ad finem vitæ Iudith. Iudith vixit vsque ad annum cētesimum quintum (sic enim intelligi debet quod habetur de numero annorum Iudith in fine libri, vt clarius colligitur ex Græco textu) ex quibus annis detrahendi sunt illi, quos vixit ante occisionē Holofernis, quos pono fuisse quadraginta. Nā etsi tempus certū definire non possim, cū nullus auctor hoc tradat, potuit tamen ita esse. Ea enim ætate adhuc potuit esse pulcherrima, & iudicari ab Assyriis puella propter incredibilem pulchritudinem, præsertim quia, vt habetur Iudith 10. Dominus ei contulerat, non sine nouo miraculo, quendam eximium splendorem, vt in cōparabili pulchritudine omnium oculis appareret. Quanquam etiam naturaliter aliquæ fœminæ ita conseruāt formam corporis, vt quamuis grandæuæ sint tamen inueniculas iudicentur. Certè Sara annorum LXV. vel etiam XC. tā iuuenis, & formosa videbatur, vt quocunque iret, à Regibus adamaretur & raperetur. Vide Gen. 12. & 20. Iam igitur si ex annis CV. detrahātur XL. fuperunt LXV. anni continuæ pacis vsque ad mortem Iudith, quibus addo alios

alios septem, vt illud etiam verum sit, quod additur in A libro Iudith, post mortem eius multis annis non fuisse qui perturbaret Israël. Habemus igitur annos LXXII. quos quærebamus.

Dices fortasse; Si tempore regis Manassæ contigit hæc historia, quare in præparatione illa ad bellum, quę narratur in hoc libro, nulla fit mentio regis? cur negotium hoc totum tribuitur magno sacerdoti?

RESPONDEO, fortasse hoc bellum incidisse in ipsam captiuitatem Manassæ, & idcirco Rege absente per Pontificem negotia regni procurata fuisse. fortasse etiam Regis mētio facta non est, quia non accessit bellum ad ipsam vrbem Hierusalem, vbi Rex erat.

QVOD autem habetur Iudith 4. sacerdotem Eliachim scripsisse ad omnes Hebræos, & deinde circumuisse omnem Israëlem, vt eos ad constantiam hortaretur, non est mirandum. Nam etiam tempore Ezechiæ idem Eliachim, quamuis nondum esset summus sacerdos, nomine regis multa faciebat, vt patet ex lib. 4. Reg. cap. 18. & Isaias prædixerat cap. 22. fore vt Eliachim esset quasi pater omnium habitantium Hierusalem. Ac tum præcipuè, credibile est, summa negotia & periculosa tractata esse per summum sacerdotem, quando rex de captiuitate reuersus, & ad Deū serio conuersus erat. Nam etsi non est improbabile, adhuc Rege captiuo, bellum hoc gestum: probabilius tamen videtur, eo iam reuerso gestum esse.

SED rursum obiicies, colligi ex quinto capite libri Iudith, bellum hoc Holofernis contra Iudæos gestum esse paulò pòst reditum ex captiuitate Babylonica: sic enim legimus: *Nam & ante hos annos cum recessissent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati sunt prælio à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam: nunc autem reuersi ad Dominum* C *Deum suum ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Hierusalem vbi sunt sancta Sanctorum.*

RESPONDEO non esse intelligendum hunc locum de captiuitate Babylonica, sed de variis afflictionibus præcedentibus. Nam si sermo esset de Babylonica captiuitate, non dicerentur Iudæi exterminati à multis nationibus, sed ab vna, id est, Chaldæorum: nec dicerentur plurimi abducti captiui, sed omnes, fuit enim generalis captiuitas Babylonica, paucissimi enim remanserunt relicti à Nabuchodonosor, & illi ipsi paulò pòst fugerunt in Ægyptum, 4. Reg. 25. Ita dispersio, ac desolatio plenissima fuit.

IGITVR loquitur Scriptura de variis afflictionibus populi Iudæorum, quas variis temporibus à variis nationibus passus est, sed præcipuè de illa vltima, quæ acciderat cùm caperetur Manasses: tunc enim tota regio deuastata fuit, & Rex ipse cum aliis multis captus, & ductus in Babylonem: & multi etiam dispersi, fugatique in varia loca. Quod autem additur: *Nunc autem reuersi ex dispersione, &c.* vel intelligitur de reuersione regis Manassæ cum suis ex Babylone, vel (si absente rege gestum est hoc bellum) intelligi poterit de reuertione ex iis locis ad quæ fugiendo peruenerant, cùm rex Assyriæ vastaret regionem ipsorum,

NEC verò mouere quenquam debet, quod in textu Græco additur, etiam templum fuisse solo æquatum, quando dispersi sunt Iudæi. Nam illa verba supposititia videntur, quandoquidem sanctus Hieronymus, qui fidelissimè transtulit hunc librum ex Chaldæo sermone in Latinum, nihil de euersione tēpli in sua editione posuit. Et fortasse ista additio Græci text' in causſa fuit, cur tot grauissimi auctores, Eusebius, Augustinus, Sulpitius, Beda in hac historia suo tēpore collocāda decepti fuerint.

CAPVT XIII.

De libro Sapientiæ.

LIBER Sapientiæ testimonium habet ab antiquis Conciliis & Patribus. Concilium Sardicense in epist. ad omnes Episcopos, cuius meminit Theodoretus lib. 2. hist. c. 8. ex ca. 7. huius libri probat, filium Dei esse rerū omniū effectorem, & verum Deum: Concilium item Toletanum 11. cap. 1. librum Sapientiæ Scripturam sacram nominat.

DENIQVE Patres idem docent. Nam DIONYSIVS ca. 4. diuinorum nom. vt librum sacræ Scripturę citat. MELITO Asianus in epist. ad Onesimum in Catalogo sanctarum Scripturarum sapientiam ponit. CYPRIANVS in lib. de habitu virginum: *Cum dicat*, inquit B *Scriptura diuina, quid vobis prosunt superbia, &c.* Similiter CYRYLLVS lib. 2. in Iulianum, vltra medium, vocat Scripturam diuinam. B. AVGVSTINVS ex professo docet & probat, ex hoc libro posse confirmari dogmata, & librum esse Canonicum. lib. 1. de prædest. cap. 14.

ET quoniam Kemnitius incredibili impudentia hunc locum Augustini truncatè citat, & asserit apertè ex hoc loco colligi, hunc librum non fuisse Augustino diuinum & infallibilis veritatis: totū locum audiamus. *Quod*, inquit, *à me quoque positum, nimirum testimonium de libro Sapientiæ, fratres istos ita respuisse dixistis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quasi & excepta huius libri attestatione res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri.* Hæc citat Kemnitius.

SED audiamus quæ in eodem capite infrà ponūtur. *Non debuit repudiari sententia libri Sapientiæ, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu Lectorum Ecclesiæ Christi tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis Episcopis vsque ad extremos laicos fideles, pœnitentes, catechumenos cum veneratione diuinæ auctoritatis audiri.* Et infrà. *Oportet vt librum istum Sapientiæ omnibus tractatoribus anteponant, quoniam sibi eum anteposuerunt etiam temporibus proximi Apostolorum egregy tractatores, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere nisi diuinum testimonium crediderunt.*

ADDE, quod omnes veteres hunc librum Salomonis esse asserunt, ex quo manifeste sequitur esse canonicum. EVSEBIVS lib. 4. hist. cap. 22. dicit Egesippum & Irenæum, & omnē antiquorum chorum hūc librum Salomonis esse existimasse. Pari ratione Tertullianus de præscrip. Cyprianus sermo. de mortalitate. Hilarius in Psalm. 127. Ambrosius serm. 8. in Psalm. 118. Basilius lib. 5. contra Eunomium, Epiphanius hæres. Anomœorum nomine Salomonis hunc librum citant.

QVOD vero D. Hieronymus præfatione in libro Salomonis, hunc librum dicit à multis putari Philonis Iudæi, & D. Augustinus lib. 2. doct. Christ. cap. 8. dicit D esse Iesu filii Sirach, non est contrarium communi sententiæ doctorum. Nam sententiæ quidem sunt Salomonis, non Philonis, vt veteres dicunt, & clarissimum est ex c. 9. vbi auctor libri dicit: Tu elegisti me regem populo tuo, & dixisti me ædificare templum, in monte sancto tuo, &c. tamen collectæ sunt hæ sententiæ ab aliquo alio, qui à multis putatur Philo, non ille, qui fuit post Christum, sed alius antiquior, qui quidem verbis Græcis Salomonis sententias complexus est, Spiritu sancto dictante, sicut Prouer. 25. dicuntur parabolæ illæ Salomonis translatæ in librum à viris Ezechiæ regis Iuda, cum antea à forte in schedulis haberātur. D. Augustinus autem sententiam retractauit lib. 2. retract. cap. 4.

IOANNES Caluinus li. 1. instit. c. 11. §. 8. librum Sapientiæ mēdacij coargūit de *Idolorum*, inquit, *origine publico ferè consensu receptū est, quod in libro Sapientiæ habetur primos scilicet exstitisse eorum auctores, qui hunc honorem de-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuleru[m] ... aortuis, vt ipsorum memoriam superstitiose colerent; fateor pervetustum hunc morem fuisse vetustissimum, nec fuisse nego, qua accensus hominum ad idololatriam furor, ita exarsit: non tamen concedo hunc fuisse primum mali fontem. Idola enim iam fuisse prius in vsu, quam ista in consecrandis imaginibus mortuorum ambitio inualuisset, cuius apud prophanos scriptores crebra fit mentio, constat ex Mose, qui cum Rachelem narrat furatam esse patri suo idola, nō secus ac de communi vitio loquitur. Hæc ille, qui satis apertè, falsum esse contendit, quod habetur Sap. 14. de origine idolorum.

A Aт Caluinus assumit falsum, & inde colligit aliud falsum. Assumit enim ante Rachelis tempora non fuisse idola, que hominum figuram referrent: & cùm constet tunc aliqua idola fuisse, deducit prima idola non fuisse imagines hominum, vt liber Sapientiæ docet. At falsum assumit: nam imprimis ista ipsa idola, quæ furata est Rachel, erant imagines hominum; vel potius imago hominis. Vna enim tantum erat imago, sed nomine multitudinis vtitur Scriptura, quia illud nomē in Hebræo nō habet numerū singularē. vox Hebræa est תרפים, *theraphim* quæ quidem idolum significat hominis figuram repræsentans, & quod arte diaboli loquebatur, & responsa dabat.

B Qvod hominis figura sit תרפים, *theraphim* patet ex 1. Regum 19. vbi Michol cùm vellet eruere Dauidē de manibus Saul, emisit illum per fenestram, & in lecto loco eius posuit simulacrum, quod hominem referret, in Hebræo est תרפים, *theraphim* pro eo, quod nos habemus statuam, vel simulacrū. Quod autē ista idola loquerentur, patet ex Ezechiel. 21. vbi enim nos legimus. *Interrogauit idola*; in Hebræo est תרפים, *theraphim* & similiter Zachar. 10. vbi legimus, *Simulacra locuta sunt vana.*

C Deinde certum est Belum primum Regem Assyriorum, qui fuit ante Rachelem, immò & ante Abraham fuisse pro Deo habitū post mortē, vt Eusebius testatur initio Chronici, & statuam illi à Nino filio positā. fuisse primum idolum publicè propositum ad adorandum, docet Ambrosius in primum cap. ad Rom. siue quicunque fuit eorum commentariorum auctor, & Beatus Cyrillus lib. 3. in Iulianum nō procul à fine. Denique initium idolorum fuisse fabricationem imaginum humanarum in memoriam defunctorum, vt liber Sapientiæ docet, testatur Cyprianus initio libri de idolorum vanitate. Chrysostomus hom. 87. in Matt. Egesippus apud Hieronymum in libro de viris illustribus, & alij passim.

Sed obiicies. Si statua erecta Belo à Nino filio fuit primum idolum: quomodo verum est, quod liber Sapientiæ dicit primum idolum factum esse à patre in memoriam filij? Respondeo, statuam Beli fuisse primum idolum publicè ad adorandum propositum: at primum idolum absolutè fuisse imaginem filij mortui à parente factam, & pruatim honoratam. Inde enim inualescente praua consuetudine (vt in eodem cap. 14. Sap. dicitur) cœpta sunt tyrannorum imperio publicè coli figmenta.

CAPVT XIIII.

De Ecclesiastico.

Libvm Ecclesiastici, quod ex eo multa dogmata fidei luculēter probentur, vehementer Caluinus odit. *Vnde*, inquit in antidoto, *melius facem hauriret?* nec tamen habet aliquid, quod ei obiiciat. Nos autem contra multis veterum testimoniis auctoritatē eius libri confirmare possumus. Clemens Alexandrinvs. li. 3. stromatū propè extremo citans c. 4. Ecclesiastici, sic ait. *Sequentes autē Scripturæ confirmemus quod dictum est.* Cyprianvs lib. 3. epist. 9. citans cap. 7. *Sed Salomon,* A inquit, *in Spiritu sancto constitutus testatur, & dicit.* Epiphanivs in hæres. Anomœorū numerat inter sacros ac diuinos libros Sapientiam Salomonis, & filij Sirach id est, Ecclesiasticum. Ex quo intelligimus eundem Epiphanium cùm in lib. de mens. & ponder. dicit hos libros non esse receptos; de sententia Iudæorum esse oquutum. D. Ambrosivs li. 4. de fide cap. 4. verba Ecclesiastici, ex cap. 24. diuina oracula nominauit. B. Avgvstinvs in lib. ad ad Orosiū contra Priscillianistas, *Clamat*, inquit, *Scriptura diuina; Altiora te ne quæsieris*: quæ sententia Ecclesiastici nostri est. cap. 3.

Deniqve Clemens, & Cyprianus locis citatis, Sixtus I. Lin epist. ad Gratum, Damasus in epist. ad Episcopos Italiæ. Basilius li. 4. in Eunomium, Ambrosius in ca. 7. prioris ad Corinthios, Hieronymus in cap. 10. Ecclesiastæ, & Grægorius. lib. 10. Moralium ca. 14. hunc librum non solùm citant, sed etiam Salomoni attribuunt: nunquam autem dubium fuit, quin Salomonis libri canonici, ac diuini habendi essent.

Aт Epiphanius in hæresi Anomœorum, & alij nonnulli auctorem libri huius Iesum Sirach esse volūt. Respondeo facilè potuisse fieri, vt Iesus Sirach sententias Salomonis à se diligenter collectas in vnum volumen redegerit, ita vterque auctor dici poterit.

CAPVT XV.

De libris Machabæorum.

Libri Machabæorum præter cōmunia testimonia, testimonium habent, & honorificè producūtur à S. Cypriano in li. de exhort. martyrij. c. 11. à S. Gregorio Nazianzeno in oratione de Mahabæis, à S. Ambrosio li. 2. de Iob. c. 10. 11. & ab aliis passim, eosdem libros Scripturā diuinā disertis verbis appellant. S. Cyprianus lib. 1. ep. 3. ad Cornelium; & Isidorus li. 6. etymologiarum c. 1. S. autē Augustinus (cui multum auctoritatis sæpe Caluinus tribuit) li. 18. de ciuit. Dei. c. 36. *Libros*, inquit, *Machabæorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Et lib. 2. contra epistolas Gaudentij. c. 23. eorundē librorū auctoritatem studiosè defendit, Scripturam sanctam eos appellans. Sed aduersariorum argumenta videamus.

Primvm obiicit Caluinus li. 3. instit. ca. 5. §. 8. quod auctor horum librorum laudat præposterū zelum, & superstitiosum factum Iudæ Mæchabæi, qui pro mortuis sacrificium offerri iussit. 2. Machab. 12. Nam præterquā quod superstitiosum est pro quibuscūque mortuis orare, accedit etiam quod isti, pro quibus Iudas orari iussit decesserant lethali crimine obligati, pro qualibus non esse orandum etiam Catholici docent: sic autem eos decessisse patet. Nam ibidem dicitur; *Inuenta sunt sub vestibus mortuorum omnium quædam de donariis idolorum contra prohibitionem Domini, quā habetur Deuter. 7.*

Respondeo. Orare pro mortuis, quos non est certū esse in cœlo, vel in gehenna, pium & religiosum esse, vt ostendemus suo loco; nunc satis sit opponere Caluino Augustinum, qui ex hoc ipso loco probat pium esse orare pro mortuis, in epist. 61. ad Dulcitium, li. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 23. & li. de cura pro mortuis, c. 1. itaq; tantum interest inter spiritum Augustini & Caluini, vt Augustinus, quia libros Machabæorum credit esse canonicos, inde colligat bonū esse orare pro mortuis, inde Caluinus quod existimet malū esse orare pro mortuis deducat libros Machabæorum non esse canonicos.

Ad illud autem quod obiicitur, respondeo. Iudam piè existimasse eos in articulo mortis dolorem de peccato suo coram Deo concepisse, & misericordiam apud Domi

num inuenisse, quod significant illa verba: *Quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.*

Secvndo obiicit Caluinus in antidoto Concilij, non posse huius libri auctorem haberi canonicum, cùm lib. 2. c. vlt. veniam petat erratorum. Adde quod c. 2. ait, „ *Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breuiandi causſa suscepimus „ non facilem laborem, immò verò negotium plenum vigiliarum, „ & sudoris assumpsimus.* Quibus verbis indicat se humano more hunc librum composuisse. Auctores enim verè sacri non ingenio, & labore suo, sed Spiritu sancto reuelante scripserunt, vt patet Hierem. 36. de Hieremia, qui tāta facilitate dictabat notario suo Baruch ea quæ Deus ei reuelabat, vt ex libro aliquo legere videretur.

Respondeo, Deum quidem esse auctorem omniū diuinarum Scripturarum, sed aliter tamen adesse solitū Prophetis, aliter aliis, præsertim historicis. Nam Prophetis reuelabat futura, & simul assistebat ne aliquid falsi admiscerent in scribendo; & ideò Prophetæ non alium habuerunt laborem, quàm scribendi, vel dictādi: aliis autem scriptoribus Deus non semper reuelabat ea, quæ scripturi erant, sed excitabat, vt scriberent ea quæ viderant, vel audierant, quorum recordabantur, & simul assistebat, ne falsi aliquid scriberent: quæ assistentia non faciebat ne laborarent in cogitando, & quærendo quid & quomodo scripturi essent. Quare S. Lucas præfatione in Euangelium à se scriptum, testatur se assequutum omnia diligenter, quæ ad Euangelij scriptionem pertinebant, idque ab iis, qui ipsi audierant, & viderant, & ministri fuerant sermonis. Quod autem ad veniam attinet, non petit veniam iste auctor erratorum, quippe qui nulla esse sciebat; sed orationis minus politæ; quemadmodum etiam B. Paulus se imperitum sermone cōfitetur. 2. Corinth. 11.

Obiectio Tertia aliorum. 2. Machab. 1. dicitur. Cùm in Persidem captiui ducerētur patres nostri: at certum est non in Persidem, sed in Babylonem abductos fuisse Iudæos; non igitur veram historiam narrat auctor huius libri.

Nonnvlli valde laborant, vt ostendant quando in Persidem ducti fuerint Iudæi, sed existimo rem esse facillimam. Nam auctor huius libri Persidem vocat nō solùm eam regionem, quæ propriè dicitur Persis, sed etiam alias finitimas; id patet ex lib. 1. Machab. cap. 6. vbi nuncius, qui venit in Babylonem ad Antiochum, dicitur venisse ad eum in Persidem. Neque iste loquendi modus ab aliis scriptoribus alienus est, cùm Chrysostomus ho. 6. in Matth. dicat Iudæos ex captiuitate Persica liberatos.

Obiectio Qvarta. 2. Machab. 2. dicitur Hieremias, cùm spoliaretur & incenderetur Hierusalē, & templum à Chaldæis, abscondisse tabernaculum, & arcam fœderis in spelunca quadā montis Nebo; & dixisse, locum illū fore occultum, donec Deus iterum congregaret populum suum. At hic duo mendacia continentur. Vnum quod Hieremias illud fecerit; nā antequam vrbs à Chaldæis caperetur, Hieremias semper fuit in carcere & erat inuisus penè omnibus in Hierusalem, vt habetur Hierem. 37. & 38. quocirca nec per se nec per alios potuit id efficere: postquam autem capta est vrbs, Chaldæi omnia diripuerūt, vt habetur 4. Reg. vlt. proinde non remansit aliquid, quod Hieremias posset abscondere. Alterum mendacium est, quod iterum reuertentes à captiuitate essent arcam & tabernaculum habituri; non enim vnquam eam postea habuerunt.

Respondeo, potuisse illud optimè fieri, & ante spoliationem vrbis, & templi (vt Epiphanius sentit in vita Hieremiæ) & etiam postea, vt alij volunt. Antè quidem; non tempore Sedechię, sed Ioachim. Ter enim Nabuchodonosor venit in Iudæam, & abduxit inde captiuum regem & populum: Primum tempore Ioacim habetur 2. Paral. vlt. Secundo, tempore Ioachim, vt habetur 4. Reg. 24. & tertio, tempore Sedechiæ, 4. Reg. 25.

Tametsi autem tempore Sedechiæ Hieremias fuerit ferè semper in carcere & omnibus inuisus: tamen tempore Ioachim liber erat, & magnæ auctoritatis, ita vt credibile sit ad eius persuasionem Ioachim se sponte tradidisse Regi Babylonis. Constat enim Hieremiam hoc suasisse, Hierem. 27. & simul constat Ioachim, id fecisse. Hierem. 29. potuit igitur Rege consentiente arcam, & tabernaculum asportare, potuit etiam postea quā ciuitas capta est: nā Hieremias à Nabuchodonosor maximi fiebat, vt patet Hierem. 39. Non fuisse autem à militibus diripientibus vrbem Hierosolymam, ablatam arcam, aut tabernaculum, satis patet ex Hierem. 52. vbi enumerantur omnia, quæ ex templo Domini Chaldęi abstulerunt, vsque ad phialas & mortariola, & arcæ, ac tabernaculi nulla mentio fit.

Neqve verò alterum est mendacium, quod rursum arca inuenienda esset, quando iterum congregaretur populus. Nam non loquebatur Hieremias de illa congregatione, quæ fuit tempore Cyri; sed vel de tempore, nouissimo, quod proximè diem iudicij præcedet, vt vult Epiphanius in vita Hieremiæ; vel mysticè intelligēdum est, arcam apparituram, id est, Christum in carne venturum in noua populi congregatione, vt exponit Rupertus lib 10. de victoria verbi cap. 21.

Obiectio qvinta, Lib. 1. Machab. c. 1. Alexander Magnus primus regnasse dicitur in Græcia: at hoc falsum videtur, cùm non fuerit Alexander primus, sed ante illum multi fuerint Reges Lacedæmoniorum, Macedonum, Corinthiorum, Athenienſium, &c. vt ex Chronico Eusebij patet.

Praeterea ibidem dicitur Antiochus illustris regnasse anno CXXXVII. regni Græcorū cum tamen constet ex eodem Eusebio Antiochum regnasse anno CLVI. tot enim sunt anni à primo anno Monarchiæ Græcorum vsque ad Antiochum.

Denique lib. 1. cap. 8. dicuntur Romani singulis annis committere vni homini magistratum suum, & omnes vni obedire: at hoc est falsum, nam duo consules eo tempore creabantur.

Respondeo, Scripturā cùm dicit Alexandrū primum regnasse in Græcia, non de regno quocunque, sed de Monarchia Græcorum loqui, & cùm dicit Antiochum illustrem regnasse anno CXXXVII. regni Græcorum, non numerare annos ab Alexandro, sed à Seleucho, qui post Alexandrum primus regnauit in Syria, vt monet Eusebius in Chronico: quia enim Iudæa pars est Syriæ, à primo rege Syriæ annos numerabant Iudæi: à Seleuco autem ad Antiochum sunt anni CXXXVII. quibus si addas annos XIX. qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt anni CLVI.

Ad illvd autem de Romanis respondeo, vnius tantum cōsulis mentionem fieri: quia in more apud Romanos positum erat, vt alternis diebus consules imperarent. Cuius rei testis esse potest infelix exitus pugnæ Cannensis, cuius causſa temeritas fuit alterius consulis, penes quem eo die imperium erat. Itaque licet duo consules essent vni tamen commissa esse Respublica videbatur. Idque institutum est ab ipso primo exortu consularis dignitatis, ne videlicet (vt ait Liuius lib. 2.) si duo simul consules imperarent, Regibus exactis non remotus, sec duplicatus terror videretur.

Obiectio Sexta. Lib. 1. Mach. c. 4. Iudas legitur purgasse templū anno CXLVIII. Id est, vno anno ante

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante obitum Antiochi, qui obiit anno CXLIX. vt dicitur 1. Machab. 6. At id repugnat lib. 2. ca. 10. vbi habetur Iudam purgasse templum biennio post mortem Antiochi.

PRAETEREA lib. 1. c. 6. dicitur, Antiochus illustris mortuus in Babylonia in lecto suo præ dolore animi, quia non successerant ei negotia sicut optauerat: at li. 2. c. 1. dicitur membratim cæsus cum multis ex suis in tẽplo Nanneæ; & rursum lib. 2. c. 9. dicitur mortuus tum dolore interno viscerum, tum quia de curru in itinere ceciderat.

DENIQVE lib. 1. ca. 9. dicitur Iudas mortuus anno CLII. at lib. 2. cap. 1. dicitur scripsisse epistolam anno CLXXXVIII. quod si esset verum, anno XXXVI. post mortem suam eam scripsisset. Hæc omnia cùm tam malè inter se cohæreant, manifesta indicia falsitatis præbent.

AD primam argumenti huius partem Sixtus Senensis vt respondeat, scribit in li. 8. Bibliothecæ sanctæ, bis factam esse templi repurgationem: sed neque id verum esse videtur, neque ad argumenti solutionem necessariũ. Et quidem verum non esse satis indicat Scriptura, cùm omnia quæ de hac repurgatione vno in loco refert, referat etiam in alio. Non esse autem necessariũ inde probatur, quia posita vna tantum repurgatione, in vtroque loco adhuc nulla est in hoc libro repugnantia. Tametsi enim repurgatio templi in li. 1. c. 4. narratur ante mortem Antiochi, & li. 2. c. 10. narratur post mortem Antiochi: tamen hoc posteriore loco narratur quidem post mortem Antiochi, sed non asseritur facta post mortẽ Antiochi. Voluit enim auctor absoluere, quæ de Antiocho dicturus erat, & tum demum redire ad Iudam & templi repurgationem; quod autem dicitur facta post biennium, non significatur, post biennium à morte Antiochi, sed post biennium à prophanatione. Nam prophanatum fuit templum anno CXLV. vt dicitur lib. 1. c. 1. & post biennium exactũ anno CXLVII I. repurgatum fuit, vt habetur li. 1. c. 4 Quare rectè Eusebius in Chronico, & Iosephus lib. 12. antiquit. cap. 10. scribunt templum repurgatum tertio anno à prophanatione, id est, post biennium iam exactum.

QVOD attinet ad alteram partem argumenti, cõueniunt ferè omnes, eundem esse Antiochum Epiphanem videlicet, cuius mors describitur li. 1. c. 6. & li. 2. c. 9. nã potuit in itinere corripi doloribus viscerum, & cadere ex curru, vt dicitur li. 2. c. 9. & postea sic æger peruenire in Babylonem, & ibi addito dolore animi ex nuncio ad se allato rei malæ gestæ in Iudæa à suis, tandem mori.

AT de Antiocho, cuius mors describitur lib. 2. c. 1. maxima quæstio est. Aliqui volunt esse Antiochum magnum, vt Lyranus in hunc locum, & quidam alij: sed nõ potest. Nam Antiochus magnus obiit antequam Iudas, qui hanc epistolam scripsit, dux Iudæorum esset, nec fuit vllum bellum Iudæis cum Antiocho magno.

ALII volunt esse Antiochum Demetrij filium, qui etiam Tryphon, seu Gryphus dicitur ab Eusebio. Ita Rupertus li. 10. de victoria verbi c. 6. sed neque hoc potest esse verum. Nam tempore istius Antiochi nõ Iudas, sed Ioannes Hircanus dux Iudæorum erat: & tamen Iudas epistolam scribit. Præterea epistola scribitur Aristobulo magistro Ptolemæi Philometoris, quem constat ex Eusebio in Chronico fuisse tempore Iudæ, ideſt, diu ante tempora Antiochi Gryphi.

DICENDVM igitur est, hunc Antiochum esse Antiochum Epiphanem illum ipsum, de quo agitur in li. 1. c. 6. & li. 2. c. 9. nã imprimis tunc viuebat Iudas, qui epistolam scripsit: & etiam Aristobulus, ad quẽ scripta est. Præterea iste fuit primus & summus ex Regibus Syriæ inimicus Iudæorum, vt meritò de eius morte tanta lætitia esset in Iudæa.

DENIQVE quod dicitur lib 2. c. 9. de Antiocho illustri, quod templum in Perside spoliare voluit, & turpiter fugatus est; omnino conuenit cum eo, quod hic dicitur de isto Antiocho, quod in templo Nanneæ ceciderit, & percussus fuerit, & quod multi eius milites membratim cæsi fuerint. Neque verò necesse est affirmare illic eum interiisse vbi dicitur cecidisse; cecidisse enim dici potest, quoniã exercitus eius fusus, fugatúsque est. Quemadmodum Gen. 14. Regem Sodomorum in prælio cecidisse narrat Scriptura diuina. Et tamẽ paulò post eum viuentem, & Abrahæ occurrentem introducit. Itaque Antiochus in eo sensu dicitur cecidisse, quoniam exercitus eius cæsus, percussúsque fuerat, & ipse turpi fuga elapsus, fortè etiam vulneratus, in ipso itinere de curru cecidit, & paulò post mortuus est.

AD tertiam probationem aliqui respondent, non esse Iudam Machabæum, sed aliquem alium, qui eam epistolam scripsit. Ita Rupertus li. 10. de victoria verbi c. 15. sed nõ videtur id esse verũ. Nã anno CLXXXVIII. non Iudas, sed Ioannes Hircanus dux Iudæorum erat: nec vllus fuit ex ducibus Iudæorum, qui vocaretur Iudas, præter vnum Machabæum: nec est verisimile, cum senatu, & populo in titulo literarum alium nominari, quàm principem.

ALII volunt hunc Iudam esse quidem Machabæũ, sed annos, qui initio literarum ponuntur, supputari, non more Græcorum à Seleuco, sed more Hebræorum ab anno duodecimo Assueri, quo liberati fuerunt omnes Iudæi à nece opera Esther reginæ. Ita Lyranus, & Hugo Cardinalis in hunc locum, quos ferè recentiores omnes sequuntur.

SED primum nõ videtur credibile, in his libris semper annos supputari more Græcorum, præterquam in hoc vno loco; deinde etiam numerando ab anno duodecimo Assueri, non potest incidere annus 188. in tempora Iudæ Machabæi. Lyranus enim, quem cæteri sequuntur, ita computat; ab anno XII. Assueri vsque ad finem regni eius, sunt anni XXIX. his addãtur sex anni, quibus regnauit Darius filius Assueri, & sunt XXXV. quibus si rursum addantur CXLVIII. qui sunt ab initio regni Græcorũ vsq; ad Iudã, erũt CLXXXVIII. anni.

SED in ista supputatione tres sunt grauissimi errores. Primus, quod ex 29. & 148. non fiunt 188. sed 183. vt patet. Secundus, quod omittunt hi auctores annos nouemdecim, qui sunt à principio Monarchiæ Alexandri vsque ad regnum Seleuci: illi enim CXLVIII. anni Græcorum qui numerantur li. 1. Machabæorũ c. 4. vsq; ad victoriam Iudæ, numerantur à Seleuco, non ab Alexandro, vt suprà diximus. Si ergo addas annos nouẽdecim qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt omnes anni CCII. ab anno 12. Assueri, nõ CLXXXVIII. vt ipsi volũt. Tertius error est, quod in ista supputatione faciũt Assuerum penultimum Regem Persarum, sequuti somnia Iudæorum aduersus sententiam Latinorum & Græcorum omnium. Eusebius in Chronico post Assuerum adhuc tres Reges Persarum ponit: Iosephus, quem ego suprà sequutus sum, septem Reges post Assuerum numerat: ex quo sequitur ab anno duodecimo Assueri vsque ad Iudam non CLXXXVIII. annos, sed longè amplius quàm ducentos effluxisse.

IGITVR cum Melchiore Cano, & alijs nonnullis existimo, sic esse quæstionem dissoluendam, vt dicamus illa verba, Anno CLXXXVIII. nõ esse principiũ Epistolæ sequentis, quam Iudas scripsit, sed finem præcedentis, quæ scripta est à toto populo Iudæorum duce Ioanne Hircano. Id apertè indicant Græci codices, qui post

post illa verba, anno CLXXXVIII. distinctionem constituũt: & ratio certè id exigit, vt cùm sint illa verba inter initium vnius epistolæ, & finem alterius, & numerus annorum in fine potius, quàm in principio poni soleat, ea nos ad epistolam præcedentem, non ad sequentem, referamus.

OBIECTIO SEPTIMA sumitur ex eo, quod liber prior Machabæorum cum Euangelio pugnare videatur. Nam li. 1. c. 1. affirmat auctor eius libri vaticinium Danielis de abominatione desolationis stante in loco sancto, impletum esse quando Antiochus Epiphanes idolũ in templo Dñi collocauit. At Christus Matth. 24. Vaticinium illud asserit implendum in nouissimis diebus.

RESPONDEO, in libris Machabæorum nullam fieri mentionem vaticinij Danielis, sed solum idolũ Antiochi vocari abominandum idolum desolationis, vt reuera erat.

OBIECTIONEM POSTREMAM, quam afferunt nonnulli, ex eo quod in his libris videntur ij commendari, qui semet occiderũt, qualis fuit Eleazarus li. 1. c. 6. & Razias li. 2. c. 14. diluit iamdudum S. Augustinus in ep. 71 ad Dulcitium, & li. 2. contra ep. Gaudentij, c. 23. Et summa responsionis est, mortes horum hominum narrari in Scriptura, non laudari: vel certè non ita laudari quasi piè & sanctè fecerint quod fecerunt, quamuis audacter, & viriliter, & hominum iudicio fortiter eos fecisse negari non possit.

CAPVT XVI.

De quibusdam partibus librorum Marci, Lucæ, Ioannis.

VLTIMVM caput Marci, tempore B. Hieronymi non fuisse ab omnibus receptum vt canonicum, patet ex ep. ad Hedibiam q. 3. Causa dubitationis erat propter quædam verba apocrypha, quæ in isto vlt. c. inserta erant, vt patet ex Hieronymo libr. 2. contra Pelagianos ante medium. Hæc enim inserta erant verba, quæ satis apertè Manichæismum redolent, *Et illi satisfaciebant, dicentes, seculum istud iniquitatis, & incredulitatis substantia est, quæ non sinit per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem: idcirco iam nunc reuela iustitiam tuam.*

NVNC nobis dubitare non licet: nã imprimis Concil. Trid. sess. 4. iubet libros integros recipi cum omnibus suis partibus, vt in Ecclesia Catholica legi cõsueuerunt: legitur autẽ caput hoc in diebus celeberrimis Resurrectionis & Ascensionis: & idem exponitur à Beda, & à B. Gregorio ho. 21. & 29. in Euangelia. Athanasius etiam in Synopsi, in summa Euangelij secundum Marcum, hoc caput vt verè Marci agnoscit. & similiter Augustinus lib. 3. de consensu Euang. cap. 24.

DENIQVE incredibile est, Marci Euangelium ita mutilum, & truncum esse, vt nihil de resurrectione contineat. Adde, quod etiam Caluinus c. 17. §. 47. instit. hoc vltimum caput Marci admittit vt partem Euangelij: vt non sit opus in hac reprobanda diutius laborare.

EX CAPITE 22. Lucę quidam in dubium reuocant historiam illam de sudore Christi sanguineo, & angelica apparitione, & cõsolatione, vt Hilarius testatur li. 10. de Trinit. & Hieronymus li. 2. contra Pelagianos. Caussa, quæ hos permouit, ea fuit, ne Christo infirmitatem, & animi dolorẽ tribuere viderentur. Qua etiam de caussa quosdam Catholicos præpostero zelo è suis codicibus ex illis verbis Luc. 19. *Videns ciuitatem fleuit super illam* abrasisse verbũ, *fleuit*, testatur Epiphanius in ancorato.

AT certè isti timuerunt vbi non erat timor. Si enim Christus vt homo potuit imminente passione pauere, & tædere, vt etiam Matth. c. 26. & Mar. c. 14. testantur: cur non potuit eadem ratione sudare, & angelicam consolationem admittere? & si corpus habuit passibile, & animam sentientem, cur non potuit dolere & flere? Itaque ATHANASIVS lib. 6. ad Theophilum, qui est de beatitudine filij Dei, anathema dicit iis, qui Christum sanguinem sudasse negant, Epiphanius quoque in ancorato, & Augustinus lib. 3, de consensu Euang. c. 4. hunc locum Lucæ vt Euangelicum agnoscunt: neque Hilarius, & Hieronymus locis citatis contrarium docent, sed tantùm monent, non in omnibus codicibus suo tempore fuisse, & propterea non ita certæ fidei habitum.

INITIVM CAPITIS 8. Ioannis, quo adulteræ historia continetur, non fuisse olim certæ fidei Erasmus docet in annotatione huius loci, ex Eusebio lib. 3. histo. cap. 39. vbi sic dicit de Papia loquens: *Historiam quandã subiungit de muliere adultera, quæ accusata est à Iudæis apud Dominum, habetur autem in Euangelio, quod dicitur secũdum Hebræos scripta ista parabola.* Quibus verbis apertè indicat, se non vidisse eam historiam in Euangelio Ioannis: & sibi non tam historiam, quàm parabolam videri.

NIHILOMINVS dubium esse non debet, quin ea & historia sit, & Euangelica, cùm legatur in Ecclesia in sabbato post Dominicam III. Quadragesimæ, & eam agnoscãt grauissimi Patres Græci, & Latini: Ammonius Alexandrinus in suo monotessaro Euangelico. Athanasius in Synopsi in cõpendio Euangelij Ioannis, Chrysostomus ho. 60. in Ioãnem, Ambrosius in ep. 58. li. 7. ad Studium, Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos, & Augustinus tract. 33. in Ioannem. Idem quoque Aug. li. 2. de adulterinis coniugiis, c. 7. eam historiam ab inimicis veræ fidei erasam fuisse de nonnullis codicibus dicit.

NEQVE caussæ nostræ officit, sed prodest potius quod Eusebius scribit, Papiam Ioannis discipulum huius historiæ meminisse: id enim signum est rem esse veram. Quod autem eã Eusebius in suo codice Euangelij nõ habuerit, parum refert: forte enim ab aliquo erasa erat. Adde quod probabile est Eusebium non loqui de hac historia adulteræ, sed de alia verè apocrypha, nam in textu Græco Eusebij non habetur nomen adulteræ, sed περίγραπτός τις περὶ πολλῶν ἁμαρτίας διαβολῆς.

DE verbis illis, quæ habentur c. vlt. ep. 1. Ioannis, TRES *sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnũ sunt*; dubium aliquando extitisse, & nunc eriã esse debere, longa oratione cõtendit Erasmus in annotatione huius loci. At certe in Ecclesia publicè leguntur hæc verba in Dominica in Albis. Eũdem locum agnoscit Cyprianus li. de simplicitate prælatorum, Athanasius lib. 1. ad Theophilum, qui est de vnica Deitate, Ioannes II. Papa in epist. ad Valerium, Hieronymus in prologo epistolarum canonicarum, Idacius in lib. aduersus Varimundum, & Eugenius Carthaginensis apud Victorem libro 2. de persecutione VVandalica.

CAPVT XVII.

De Epistola ad Hebræos.

DVPLEX dubitatio de hac epistola fuit, vna de auctore, altera de auctoritate eius, quæ tamen ita cõnexæ sunt, vt pauci sint, qui de vno dubitauerint, & non de altero. Primum igitur ex antiquis hæreticis Marcion, teste Hieron. præfat. in epist. ad Titum; & Arius, teste Theodoreto præfatione in epist. ad Hebræos, epistolam ad Hebræos neque Pauli esse, neque sacram docebant.

EX nouis hæreticis Lutherus in prologo ep. ad Hebræos hanc epistolam nec esse Pauli, nec vllius Apostoli contendit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

contendit, q̃ quædam contineat contra Euangelicam & Apostolicam doctrinam. Luthero subscribit Brentius in confess. VVittemberg. c. de sacra Scriptura, & Kemnitius in exam. 4. cess. Concil. Trident. Magdeburgenses quoque cent. 1. lib. 2. c. 4. col. 55. & alij huius temporis hæretici exceptis Caluinistis. Caluinus enim in instit. impressa anno 1554. cap. 8. §. 216. contendit hanc epistolã esse verè Apostolicam, & errare in hac parte Lutheranos, tamen an Pauli sit, an alterius Apostoli, vt Barnabę, aut Lucæ, dubitat Caluinus, vt patet ex eadem instit. ca. 10. §. 83. & c. 16. §. 25. quocirca Ministri Caluinistæ in ea confessione quam obtulerunt Pissiaci art. 3. ponunt hãc epistolam in numerum diuinarum Scripturarum, sed tanquam auctoris incerti:

PRAETER hos manifestos hæreticos, Catholicos etiam quosdam, & præsertim Latinos de auctore huius Epistolæ dubitasse, & propterea eam minoris fecisse testis est Eusebius li. 3. hist. c. 3. necnon D. Hieronymus in lib. de viris illustribus in Paulo, vbi dicit, Hãc epistolam à quibusdam Latinorum negari esse Pauli, sed vel Barnabæ, vel Lucæ, vel Clemenris Rom. Pontificis. Addit Sixtus Senensis lib. 7. Bibliothecæ sanctæ à quibusdam etiam attribui Tertulliano.

NOSTRIS temporibus Erasmus ad finem annotationum in hanc epistolam, & Caietanus ad initium cõmentariorum in eandem epistolam quæstionem iã olim sopitam, iterum reuocarunt in lucem. Verum hanc epistolam & canonicam esse, & Pauli Apostoli facilè probari potest.

PRIMVM, quoniam nomine Apostoli Pauli legitur in Ecclesia in die natalis Domini, & aliàs frequenter.

SECVNDO, quia producta in testimonium, ac recepta est vt Pauli, à multis antiquissimis Pontificibus, vt Clemente I. in epist. ad Corinthios apud Eusebium lib. 3. c. 38. Innocentio I. in ep. 3. ad Exuperium. Gelasio I. Concilio Episcoporum LXX.

TERTIO, quia ponitur in canone sacrarum Scripturarum nomine Pauli, à Cõcilio Laodiceno canone 59. Carthag. III. can. 47. & Trid. sess. 4. & agnoscitur etiam vt Pauli à Nicæno I. teste beato Thoma in hanc epistolam, & ab Ephesino I. & Chalcedonensi approbantibus duodecim capitula Cyrilli, quorum decimum tale est. Pontificem & Apostolum confessionis nostræ factum esse Christum diuina Scriptura commemorat, &c. etiã ab Arausicano II. can. vltimo, vbi & Apostoli & diuina Scriptura esse dicitur.

QVARTO, quoniã recepta fuit semper ab omnibus Græcis Patribus, vt patet, tum quia omnes eam vt Apostoli citant, tum quia B. Hieronymus in ep. ad Dardanum id affirmat, tum etiam quia omnes, qui canonem exponunt, hanc epistolam cum ceteris Paulinis numerant, vt Origenes apud Eusebium li. 6. ca. 18. hist. & ipse Eusebius lib. 3. c. 3. Gregorius Nazianzenus in carmine de canone Scripturę, Athanasius in Synopsi, Epiphanius hæres. 76. Damascenus lib. 4. cap. 18.

QVINTO, recepta fuit etiã ab omnib⁹ Latinis post Lactantium. Soli enim Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius hanc epistolam non videntur agnoscere, nec enim eam vnquam citant, quod sciam, at Hilarius, lib. 12. de Trinitat. Ambrosius lib. 2. de Cain. c. 2. Hieronymus in ep. ad Dardanum de terra promissionis, Augustinus lib. 2. doctr. Christian. ca. 8. & Ruffinus in symbolum, & alij deinceps omnes, eam vt Paulinam agnoscunt, & frequentissimè citant. PHILASTRIVS verò in catalogo hæresum, inter hæreticos numerare nõ dubitauit, qui eam epistolã vel reiiciunt, vel Pauli esse negant. Non autem debet duorum aut trium Latinorum, dubitatio anteponi certissimæ cõfessioni omniũ aliorũ.

SEXTO, videtur B. Petrus huius epistolæ mentionem facere, Petrus enim priorem epistolam scripsit ad Hebræos inter gentes dispersos, vt patet ex titulo, vtque Oecumenius docet, & ipse etiam Erasmus ad initium annotationum in hanc epistolam contendit: posteriorem ad eosdem scripsit, vt colligitur ex illis verbis. ca. 3. *Hanc vobis carissimi secundam scribo epistolam.* In eodem autem capite postea subiungit; *sicut & carissimus frater noster Paulus scripsit vobis.* Scripsit igitur Paulus, Petro teste, epistolam aliquam ad Hebræos.

POSTREMÒ, epistola hæc Catholicorum omnium consensu vel est Pauli, vel Lucæ, vel Barnabæ, vel Clementis Romani, vel certè Tertulliani: sed Tertulliani esse non potest, cùm Clemens Alexandrinus, qui aliquãto antiquior Tertulliano fuit, affirmet, hanc epistolam esse Pauli, apud Eusebium lib. 6. hist. c. 11. Quid, quòd ipse Tertullianus hanc epistolam Barnabæ esse putauit, vt Hieronymus docet lib. de viris illust. in Paulo? Neque etiam esse potest Clementis Romani, cùm ipse Clemẽs eam citauerit tanquam Apostoli Pauli in quadam sua epistola ad Corinthios, vt Eusebius refert lib. 3. hist. ca. 38. Et rursum idem Clemens Paulo eam tribuat in canonibus Apostolorum, can. vlt. ac demum cùm in fine huius epistolæ auctor dicat: *Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.* Ista enim verba nullo modo Clementi conuenire possunt, qui cùm esset Episcopus Romanus non in Iudæa, sed Romæ habitaturus erat. Ex quibus apparet quàm ineptè Erasmus ad finem annotationum in hanc epistolam, eius auctorem Clementem facere conetur.

DENIQVE nec Lucæ, nec Barnabæ epistolam esse, nec alterius omnino quàm Pauli satis probant argumẽta suprà allata, sed quãdo etiam aut Lucæ, aut Barnabæ esset, Apostolici viri esset, nec Apostolica auctoritate carere deberet.

AT contra hanc epistolam quinque argumẽta profetunt Magdeburgenses, quibus argumenta Lutheri & Erasmi simul cõplectuntur. PRIMVM est quia prudẽs vetustas de hac epistola dubitauit. Respondeo, ineptè dici vetustatem de hac epistola dubitasse, cùm vnũ solũ Caium, ex Græcis, & duos vel tres ex Latinis proferre possint, & nos cõtrà, tot Pontifices, tot Concilia, omnes Græcos, vno excepto, & omnes Latinos, tribus vel quatuor exceptis, pro nobis habeamus. Et si de antiquitate non de multitudine agatur, antiquior est Clemens Romanus Caio, & Clemens Alexandrinus Tertulliano, & Dionysius Areopagita vtroque, qui tamen hanc epistolam Pauli nomine citat in Epistola ad Titum.

SECVNDVM argumentum est, quia non habet adiectum initio nomen Pauli, vt habent omnes aliæ epistolæ; quanquam hoc argumentum fatentur ipsi ibidem non esse vsque adeò graue.

RESPONDEO cum Hieron. præfat. in ep. B. Pauli; Si ideò nõ est Pauli, quia non habet præfixũ nomen Pauli; nullius esset, quia nullius habet nomẽ. Quid? quod epistola prima Ioãnis nõ habet eius nomẽ præfixũ, & tamẽ Ioãnis esse minimè dubitatur, Et contra, Euãgelia quædam Thomæ, Bartholomæi, Iacobi, Nicodemi nomen præferunt, & ab omnibus tamẽ nec immeritò reiiciũtur.

ADDO præterea, iustis de caussis nomen suum huic epistolæ Paulũ non addidisse: vel enim id fecit, vt ibidẽ Hieronymus docet, quia sciebat nomen suum inuisum Hebræis esse, quãuis ad fidẽ iam conuersis, propterea q̃ ipse præ ceteris legẽ veterẽ esse abrogatã acerrimè disputabat: cuius legis illi adhuc æmulatores erant, Act. 21. Vel, vt idem Hieronymus docet in c. 1. ad Galathas, quia in hac epist. ad Heb. c. 3. dicturus erat, Christum esse Apostolũ confessionis nostræ, noluit initio se more solito

solito Paulum Apostolum nominare, ne videretur se cũ Christo aliqua ex parte cõferre. Vel denique (vt Theodoretus præfat. comment. in hanc epistolam docet, quia Paulus non erat Apostolus Hebræorum, sed gentium; vt ipse fatetur Gal. 2. noluit more solito incipere, Paulus Apostolus, sed nudam doctrinam exponere, non quasi Apostolus & magister, sed vt amicus & socius. Quocirca in fine epistolæ ponit: *Rogo autem vos fratres, vt sufferatis verbum solatij, etenim perpaucis scripsi vobis,* &c. quasi dicere velit, non ægrè feratis, si ego, qui proprius Apostolus vester non sum, per literas vos monere, & cohortari voluerim. Id enim feci, vt vos consolarer, non vt imperarem. Has omnes rationes attigit Clemens Alexand. apud Euseb. lib. 6. hist. ca. 51.

TERTIVM argumentum sumunt à diuersitate styli, siquidem oratio huius epistolæ lõgè grauior, copiosior, ornatior est, quàm cæterarum. Neque satisfaceret, qui responderet, hanc epistolam esse scriptam Hebraicè, & Apostolum propria lingua melius loqui potuisse, quam aliena, id est, Græca. Nam epistolam hanc non Hebraicè scriptam esse, sed Græcè, patet tum ex eo q̃ citantur in hac epistola testimonia secundum versionem LXX. tum etiã quia auctor epistolæ ca. 7. interpretatur nomẽ Hebraicũ Melchisedech, id est, Rex iustitiæ, & Rex Salẽ, id est, Rex pacis, quod nõ faceret si Hebraicè loqueretur.

RESPONDENT aliqui, hanc epistolã non Hebraicè, sed Græcè primùm esse scriptã, & quidem sententias Pauli esse, verba autem Lucæ, aut Clementis, quo tanquã interprete & scriba Paulus vsus sit. Et ideò epistolam hanc esse magis ornatam, quàm cæteræ sint, quia sermo huius epistolæ, non à Paulo, vt cæterarum, sed ab alio magis diserto compositus sit. Ita Origenes apud Eusebium libro 6. cap. 18.

ALII existimant, epistolam hanc Hebraicè primùm esse scriptam, ac deinde translatã in Græcum sermonẽ à Luca, vel à Clemente. Ita respondet Eusebius lib. 3. histor. c. 38. & Clemens Alexandrinus apud Eusebiũ li. 6. c. 11. Neque repugnat huic responsioni interpretatio. Non enim Apostolus interpretatur Melchisedech nomen Hebraeũ Græcè, sed Hebraicè, vt ex etymologia, & vi nominis aliquid probet. Quemadmodũ si Latinè quis dicat homicidiũ, est hominis cædes & Græcè ἀνθρώπου φόνος est ita Hebraicè, מלכי-צדק *Melchi-tsedech*, est מלך-צדק *Melech-tsedech*, quamquã si interpres addidisset interpretationem, non esset absurdum; vt Exod. 12. *est enim phase, id est, transitus Domini*, quæ interpretatio non habetur in Hebræo, & Matth. 27. *Eli, eli*, &c. *Id est, Deus meus, Deus meus*, &c. Neque illud obstat de Scripturis citatis secundum versionem LXX. Apostolus enim si Hebraicè scripsit, ex Hebræo fonte testimonia protulit: tamen interpres Græcus ea verba à Paulo citata, ita vertere voluit, vt antea verterant illa eadem LXX. ne aliquid noui Græcorum auribus inferret. Neque id est nouum, quàm multa enim testimonia Hebræo sermone protulit idem Apostolus in concione, quam habuit in synagoga Antiochena? & Lucas tamen ea omnia retulit, Act. 13. secundum versionem LXX.

Ex his duabus solutionibus, tametsi vtraque probabilis est, tamen prior cùm simplicior, tum etiam expeditior esse videtur.

QVARTVM argumentum, quo maximè nituntur
» Magdeburgenses: eiusmodi est; *Auctor huius epistolæ ca. 2.*
» *ponit se in numero eorum, qui ab Apostolis ad fidem conuersi*
» *sunt: dicit enim. Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexe-*
» *rimus salutem: quæ cum initio cœpisset enarrari per Dominum,*
» *ab eis, qui audierunt, confirmata est in nos contestante Deo si-*
» *gnis & virtutibus, &c.* At Paulus Gal. primo grauiter affirmat, se nõ ab homine, nec per hominem, sed à Christo per reuelationem didicisse Euangelium; nõ igitur Paulus huius epistolæ auctor est.

RESPONDEO primum, D. Paulum hæc dicere, nõ de se, sed de hominibus sui temporis, quemadmodum Isaias cap. 64. in persona populi dicit: *Facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, non est qui inuocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te, &c.* quo loco non loquitur Isaias de seipso, patet, quia ibidem longa oratione Deum inuocat.

ADDO præterea, non esse absurdum, si Paulus ponat se in numero eorum, qui ab Apostolis confirmati sunt. Nõ enim hic agit de cõfirmatione per doctrinã, sed per miracula: ait enim *salutẽ*, id est, salutis prædicationẽ *confirmatam esse per Apostolos, contestante Deo signis & prodigijs.*

QVIS autem negare potest, Paulum quando cõuersus est, etsi Euangelium plenissimè didicerit per reuelationem, tamen confirmatum esse in fide, auditis miraculis Petri & aliorũ Apostolorum, & præcipuè eo miraculo, quo ipse per manus Ananiæ lumen oculorũ recepit?

QVINTVM argumentum, auctor huius epistolæ pugnat cũ doctrina Domini. Dominus enim dicit Matth. 11. *Venite ad me omnes:* hic autem excludit eos, qui semel peccauerunt, sic enim loquitur cap. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, iterum renouari ad pœnitentiam.* Et cap. 10. affirmat, *non relinqui hostiam pro peccato iis, qui voluntarie peccant post acceptam notitiam veritatis.* Et c. 12. *Esau non inuenisse locum pœnitentiæ.*

RESPONDEO, in primis nõ magis hæc loca pugnare cum illo: *Venite ad me omnes*, quàm pugnẽt verba Domini, Matth. 12. vbi dicit, *Blasphemiam in Spiritum sanctũ non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Apostolus enim non de quocunque peccatore loquitur, sed de eo, qui peccat in Spiritum sanctum, id est, qui voluntariè oppugnat cognitam & exploratam veritatem.

PORRÒ dicũtur talia peccata irremissibilia tribus de caussis. Primo, quia vt plurimum eiusmodi homines non conuertuntur, nec eiusmodi peccata remittuntur; etsi absolutè contrariũ potest accidere, & aliquando re ipsa accidit; sicut in morbis coporalibus eos vocamus incurabiles, qui, vt plurimum non curantur, etsi quandoque curentur, & eos vocamus curabiles, qui vt plurimum curantur, etsi quandoque non curentur.

SECVNDO, quoniam qui in Spiritum sanctum peccant, directè resistunt gratiæ, qua sola curari possent: quemadmodum qui non potest sanari, nisi sectione venæ, & nullo modo admittit hoc remediũ, rectè medicus de eo pronunciat, fieri non posse vt sanetur, nec tamen propterea negatur, quin possit aliquis sapientissimus medicus ægroto persuadere, vt admittat venæ sectionem.

TERTIÒ, qui ex malitia peccat, nihil habet in se vnde remissionem mereatur, & propterea dicitur eius peccatum irremissibile, quãuis absolutè remitti possit. Qui autem peccat ex ignorantia vel infirmitate, aliquid habet vnde misericordiam Dei prouocet, iuxta illud Apostoli, 1. Timoth. 1. *Misericordiam cõsequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*

ATQVE hæc quidem responsio satis esse videtur ad eam tollendã difficultatem, quæ ex prioribus locis oriebatur, potest etiam alia adhiberi. Nam priorem locum, qui habetur Heb. 6. exponunt multi ac fermè omnes, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, & alij in hunc locum, necnõ Augustinus in fine expositionis cuiusdam oratiõnis, in epist. ad Romanos, de renouatione ad pœnitentiam, quæ fit in Baptismo, non ad eam, quæ fit in reconciliatione post Baptismum. Nam quod de Baptismo loquatur hic D. Paulus, satis indicant verba illa, *non rursum iacentes fundamentum Pœnitentiæ, Fidei, Baptismatum*, &c. & illa; *Eos qui semel*

 sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt illuminati. Nam apud Dionysium, capite secundo Ecclesiasticæ hierarchiæ,& alios veteres, Baptismus dicitur illuminatio, quia est Sacramentum fidei. Et illa; *Rursum renouari*: nam (vt Augustinus loco citato docet) *per Baptismum proprie renouamur, per reconciliationem curamur.* Denique illa: *Iterum crucifigentes Filium Dei*: nam in Baptismo repræsentamus Christi mortem & sepulturã, vt dicitur Roman.6.& sicut semel tãtum Christus mortuus est, ita & nos semel tantum baptizari possumus. Beatus Paulus igitur aduersus fidei desertores disputat, ac docet, neminem sperare debere, se post Baptismum in Ecclesia susceptum, alibi posse iacere aliud fundamẽtum,& inuenire aliud Baptisma: nam id impossibile est, cũ vnũ sit tantũ verũ Baptisma, & illud repeti nõ possit.

EVNDEM sensum habet secundus locus. Verè enim *voluntariè peccantibus*, id est, recedentibus à iam cognita, & susceptа fidei veritate, *non relinquitur hostia pro peccato*: non quia non est locus pœnitentiæ, sed quia nulla est verè efficax hostia, nisi mors Christi, quam illi apostasia sua contẽnunt. Nec enim alius Christus inueniri potest, nec alius Baptismus, in quo mors eius repræsentetur.

AD illud ex capite duodecimo dico, Esau duobus modis non inuenisse locum pœnitẽtiæ: vno modo apud patrem suum, quia res perdita erat irrecuperabilis: altero modo apud Deum, quia nõ rectè pœnitentiam egit, vt Chrysostomus hũc locum exponit. Apostolus igitur deterrere volens homines à lapsu, proponit incertum exitum pœnitentiæ. Vt enim Esau non potuit recuperare hæreditatem, quia erat irrecuperabilis: ita peccator non potest recuperare innocentiam, virginitatem,& similia: & quemadmodum Esau non rectè pœnitentiam egit, quamuis fleuerit, & ideò Deum non placauit, ita sæpe peccatores pœnitentiam agere videntur,& tamen Deũ non placant, quia nõ agunt pœnitentiã vt oportet.

ARGVMENTVM SEXTVM est Caietani in commentarjo huius epistolæ. Auctor huius epistolæ probat ca.1. Christum esse Filium Dei: ex illis verbis li.2.Reg. cap.7. *Ego ero illi in patrem*: & hæc verba intelliguntur ad literam de Salomone,& solum ex literali sensu sumuntur argumenta firma: igitur vel iste auctor non est Paulus, vel Paulus non solidè argumentatur.

RESPONDEO, similiter argumentari Apostolum Roman.10.& 1.Cor.9. nec tamen posse dici, aut nõ esse Pauli eas Epistolas, aut Paulum non solidè argumẽtari: argumentum igitur Apostoli ideo fortissimum est, quoniam illi ad quos scribit, admittebant, Salomonem typum Christi gessisse, nec poterant hoc negare, vt D. Augustinus probat lib. de vnit. Ecclesiæ, cap.8. Nam & 2. Reg.7.& Psal.71. dicuntur multa de Salomone, quæ ei non conueniunt, nisi vt figura erat Christi. Vt illud: *Stabiliam regnum tuum vsque in æternum.* Et illud: *Dominabitur à mari vsque ad mare,& adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei,&c.*

ARGVMENTVM SEPTIMVM eiusdẽ Cajetani est. Ad Heb.9. dicit auctor, fuisse in arca vrnam habentem mãna,& virgam Aaron, quæ fróduerat,& tabulas legis: sed lib.3.Reg.cap.8. solæ tabulæ referuntur fuisse in arca, igitur aut mentitur Paulus, aut huius epistolę auctor non est Paulus.

RESPONDEO, tempore Salomonis non fuisse in arca aliud, quàm tabulas legis, vt dicitur 3.Reg.8. tamen postea à Iudæis posita intra arcam etiã vrnam & virgam. Id quod Paulus ex traditione scire potuit. Ita solùit Theophylactus, qui etiam monet, Hebræos sui temporis id sensisse. Adde quod auctor libri Regum, cùm dicit: *In arca autem nihil erat aliud, nisi duæ tabulæ*, videtur innuere suo tempore fuisse aliquid aliud, quod nõ erat tempore Salomonis: videtur enim dicere voluisse etsi nunc alia quædam sint in arca præter tabulas legis, tamen quo tempore arca in templum a Salomone adducta est, nihil in ea erat, præter duas tabulas. Quid si etiam, vt quidam volunt, vrna & virga in parte aliqua exteriore arcæ, non intra ipsam arcam fuerint?

ARGVMENTVM POSTREMVM Erasmi & Caietani est. Auctor huius epistolæ cap.9. loquens de testamento propriè dicto, quod morte testatoris confirmatur, allegat verba Exod. 24. *Hic sanguis testamenti quod mandauit ad vos Deus*: atqui in Exodo secundũ Hebraicam veritatem nulla fit mẽtio testamenti, sed pacti: illa enim verba Exo.24. חנה דם הברית אשר כרת יהוה *hinne dã habberith, asçher barath* ADONAI *immechem al col haddeucarim aelle*, non habent alium sensum, quàm istum, *Ecce sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super omnibus verbis istis*; igitur aut Paulus non tenebat Hebraicam linguam, aut huius epistolæ auctor non est Paulus.

RESPONDEO, vel est quæstio de re, vel de nomine: si de nomine iniustè Erasmus hunc auctorem accusat, nam non solùm iste auctor, sed etiam LXX. interpretes vocem ברית *berith* perpetuo verterunt *διαθήκην*, id est, testamentum, vt patet ex Psalmis, quos ex versione LXX. habemus, & ex Hieronymo in caput secundum Malachiæ; vbi affirmat LXX. semper ferè vertisse testamentum. Et Apostolus Paulus Rom.6. Gal.3.& 4. & alibi loquens de lege veteri, semper testamentũ vocat, id quod Hebræi dicuntur ברית *berith* immò adeo trita est in Ecclesia hæc vox testamentum, pro Hebraica ברית *berith* vt nihil frequentius dicamus; vel audiamus, quàm testamentum vetus & testamentum nouum.

SI autem non de nomine, sed de re quæstio est, quasi auctor huius epistolæ ad testamentum propriè dictum detorserit hunc locum Exodi, in quo agitur de fœdere, respondendum est, promissionẽ vitæ æternæ, de qua per figuras in testamẽto veteri,& apertè in nouo agitur, esse simul testamentũ & pactum: testamentum, quia cõtinet dispositionẽ de hæreditate æterna danda filiis Dei, quæ non fuit rata ante mortẽ testatoris. Testamentũ enim est dispositio de hæreditate, quæ non prius rata est, quã testator moriatur: est autẽ simul pactũ illa Dei promissio, quia habet annexam conditionẽ: non enim vult testator Deus dare hæreditatem æternam, nisi iis, qui leges suas obseruauerint, & hac ratione dicitur fœdus & pactum.

IAM ergo de eadem re loquitur Moyses Exod.24. & Paulus Hebr.9.& Moyses quidem vocat pactum, sed intelligit non quodcunque pactum, sed pactũ de danda hæreditate post mortem testatoris,& propterea sanguinem asperfit in populum, qui figura est sanguinis Christi pro nobis effundendi; Paulus autem vocat testamentum, sed intelligit de testamento non qualicunque, sed conditionato, id est, quod simul sit pactum.

CAPVT XVIII.

De epistola Iacobi, Iudæ, secunda Petri, secũda & tertia Ioãnis.

DE HIS epistolis quosdam olim dubitasse, an reuera Apostolicæ essent, testis est Eusebius li.3.hist.c.25.& D. Hieronymus li. de viris illustribus, in Iacobo, Iuda, Petro,& Ioãne. Ex recentioribus Lutherus in prologis harum epistolarũ, Brentius, Kemnitius,& Centuriatores locis notatis capite superiore, epistolam Iacobi,& Iudæ penitus contemnunt, de reliquis dubij hærent, quamquam Lutherus in prologo epistolæ ad Hebræos, posteriorem Petri epistolam inter canonicas ponit.

ERASMVS in annotationibus ad has epistolas, epistolam Iacobi affirmat, nõ redolere Apostolicã grauitatem de secũda Petri dubitat: de secunda & tertia Ioãnis asserit,

asserit eas non esse Ioannis Apostoli, sed cuiusdam alterius: de epistola Iudæ nihil dicit.

CAIETANVS de auctoribus epistolæ Iacobi, Iudæ & secunda ac tertia Ioannis dubitat,& propterea etiam eas minoris auctoritatis vult esse, quàm cæteras. Porrò Caluinus omnes recipit: & Caluinistæ in illa confessione Pissiacensi, art.3.

NOBIS iam non licet aliud sentire, quàm esse has epistolas Apostolicas & diuinas. Probatur primo de omnibus simul, quoniam ponuntur in catalogo nomine Apostolorum Petri, Iacobi, Ioãnis,& Iudæ, à Concilio Laodicensi, Carthaginensi III. Florentino,& Tridentino suprà citatis: item ab Innocentio I. ad Exuperium, epist.3.& Gelasio in Concilio LXX. Episcoporum. Præterea ab Origene ho.7. in Iosue, Epiphanio hæres. 76. Athanasio in Synopsi, Hieronymo in ep. ad Paulinũ, de studio Scripturarum, Augustino li.2. de doctr. Christ. c.8. Ruffino in expos. Symboli Isidoro, li.6. de etymol. c.1. Damasceno li.4.c.18. Deinde de singulis seorsim. Nam epistolã Iacobi adfert ad probandum dogma Ecclesiasticum Concilium Mileuitanum can.7. eandem citat Dionysius de diuin. nom. c.4. Cyprianus in li. ad Nouatianum, Augustinus in epist.29. ad Hieron.& alij passim. Legitur quoque frequenter in Ecclesia nomine Iacobi Apostoli.

EPISTOLA secunda Petri citatur nomine Petri ab Higino epist.2. à S. Gregorio hom.18. in Ezechielem, & ab aliis passim. Legitur in Ecclesia in festo transfigurationis. Præterea vel oportet confiteri hanc epistolam esse Petri, vel continere intolerabilem errorem, quod nullus hactenus dicere ausus est. Nã c.2. auctor dicit, *hãc vocem nos audiuimus, cùm essemus cum illo in monte sancto,&c.* At certè in monte sancto cùm Dominus transfiguratus est, soli cum Domino fuerunt, Petrus, Iacobus, & Ioannes, vt Euangelium loquitur, Matth.17. Igitur epistolæ huius auctor, aut insignis aliquis impostor fuit, aut est vnus è tribus Apostolis Christi primariis.

ET quanuis parum referat, cuius sit è tribus, quantũ attinet ad auctoritatem, tamen satis constat, non esse Iacobi, aut Ioannis, tum quia nemo hoc vnquam dixit, tũ etiam, quoniam auctor apertè initio epistolæ vocat se Simonem Petrum Apostolum IESV CHRISTI. Quo argumento persuasus Beda in commentario ad hanc epistolam; miratur, qua ratione dubitari potuerit de auctore huius epistolæ.

EPISTOLA Iudæ citatur vt Iudæ Apostoli à Dionysio de diuin. nom. c.4. à Tertulliano li. de habitu muliebri, à Cypriano in li. ad Nouatianum,& à posterioribus frequentissimè. Eadem quoque testimonium habet ab Origene li.5. in c.5. ad Rom. ab Epiphanio hæresi 76. & à Hieronymo in cat. ad Titum, & in catalogo script.

EPISTOLA secunda Ioannis citatur à Cypriano in lib.2 sententiarum Concilij Carthaginensis, circa finẽ.

EPISTOLA tertia eiusdem citatur à Dionysio de Cœlest. hierarch. cap.3.

AT contra non desunt argumẽta. Ac PRIMVM quidem Erasmi est contra epistolã Iacobi. Hæc epistola si est vllius Iacobi, illius certè erit, qui fuit primus Episcopus Hierosolymorum,& de quo tam multa dicuntur in Actis Apostolorum; & in epist. ad Gal. Sed hunc non vere esse Apostolum ex duodecim, constat ex Hieronymo in comment. c.1. ad Gal. vbi dicit, graviter errare eos, qui dicunt Iacobum istum esse vnum ex duodecim.

RESPONDEO, argumentum hoc Erasmi manifesto mendacio innitι. Hieronymus enim non dicit errare eos, qui sentiunt, hunc Iacobum esse vnum ex duodecim, sed eos, qui dicunt, hũc Iacobum esse fratrem Ioannis, quem Herodes capite plecti iussit.

ESSE autem hunc nostrum Iacobum vnũ ex duodecim, idem Hieronymus docet,& probat in lib. aduer. Heluidium, his verbis: *Nulli dubium est duos fuisse Apostolos Iacobi vocabulo nuncupatos, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi; istũ nescio, quem minorem Iacobum, quę Mariæ filium, nec tamen matris Domini, Scriptura cõmemorat, Apostolum vtique esse, an non? Si Apostolus est, Alphæi filius erit: si non Apostolus, sed tertius nescio quis Iacobus, quomodo esi frater Domini putandus? & quomodo tertius ad distinctionẽ maioris, appellabitur minor? cũ maior & minor non inter tres, sed inter duos solẽat præbere distantiã? & frater Domini Apostolus sit. Paulo dicere, aliũ Apostolorũ vidi: neminem, nisi Iacobum fratre domini.*

PRAETEREA hoc idem multis rationibus probari posset: sed quia non est necessariũ hoc loco, & ego brevitati studeo, hoc solum dicã: Si nõ est Iacobus hic noster vnus ex numero 12. Apostolorum, vnius Apostoli ex duodecim nullã fieri memoriam in Ecclesia, constat enim ex Euang. Matt.10. duos fuisse Iacobos inter duodecim, Iacobum Zebedæi & Iacobum Alphæi: In Ecclesia autẽ nõ fit memoria, nisi Iacobi fratris Ioannis, die XXV. Iulij,& huius Iacobi, qui scripsit hãc epistolam, & fuit Episcopus primus Hierosolymæ, die 1. Maij: si ergo iste nõ est ille Iacobus Alphæi, sequitur illius nullã prorsus fieri memoriã, quod est certè absurdissimum.

ARGVMENTVM SECVNDVM. Auctor huius epistolæ non vtitur solita Apostolorũ salutatione, sed prophano more tãtum dicit, *Iacobus Dei & Domini nostri Iesu Christi seruus duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione salutem.* Ergo non est verisimile, eam esse Iacobi.

RESPONDEO ad hoc argumentum quod est Caietani in hunc locum: Si ista prophana salutatio cẽtenda est, illã esse habendam magis prophanam, quæ habetur Act.15. *Apostoli & seniores fratres his qui sunt Antiochiæ, Syriæ,& Ciliciæ fratribus ex gentibus, salutem.*

ARGVMENTVM TERTIVM. contra eandẽ epistolam est Magdeburgensium cent.1, lib.2. c.4. col.54. quemadmodum & cætera quæ sequuntur. Eusebius affirmat li.2. hist. cap.23. hãc epistolam,& illam Iudæ esse adulterinas, igitur non sunt firmæ auctoritatis.

RESPONDEO, mendaciũ esse hoc, non argumentum, hæc enim sunt Eusebij verba loco citato ab aduersariis: *Sciendum*, inquit, *est quod à nonnullis non recipiantur*, & addit: *Nos tamen scimus etiam istas cum cæteris ab omnibus pene Ecclesiis recipi.*

ARGVMENTVM QVARTVM. Hæc epistola multum aberrat ab analogia doctrinæ Apostolicæ. Nã c.2. iustificationem non fidei soli, sed operibus adscribit, cum Paulus Rom.3. dicat, hominem iustificari ex fide sine operibus.

RESPONDEO, hoc argumento confiteri Lutheranos, se esse filios veterum illorum hæreticorum, contra quos Epistola ista scripta fuit. Audi enim, quid Augustinus scribat lib. de fide & operibus ca.14. *Quare*, inquit, *iam illud videamus, quod excutiendum est à corabus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint: bene autem viuere & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdam fuisse obscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere, &c.* Et infrà: *Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta, alia Apostolica Epistola Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maxime dirigunt intentionem, vt vehementer astruant fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus nõ qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planèque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt.*

AD argumentum autẽ respondemus cum Augustinõ præfatione in Psal.31. Apostolos nõ pugnare inter se. Nã Paulus loquitur de prima iustificatione, qua homo fit

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustus ex iniusto, & nomine operum intelligit opera, quæ fiunt sine fide, & gratia solis viribus liberi arbitrij: Iacobus autem loquitur de secunda iustificatione, qua quis ex iusto fit iustior: iuxta illud Apocalypsis vltimo: *Qui iustus est, iustificetur adhuc.* & nomine operum intelligit opera, quæ fiunt cũ fide, & auxilio gratiæ Dei. Quẽadmodum enim non potest homo seipsum procreare, vel à mortuis excitare, tamen posteaquam natus est, potest seipsum opere suo alere & augere: ita nõ potest peccator seipsum iustum facere: tamẽ potest cùm iustus est, operibus suis augere iustitiam. Sed de hac quæstione suo loco plenius disputabitur.

ARGVMENTVM QVINTVM. Hæc epistola muta est de opere Christi, & doctrina fidei, & solùm de operibus concionatur: solent verò Apostoli semper aliquid interserere de fidei doctrina: non igitur Apostolica hæc epistola est.

B RESPONDEO, Apostolum Iacobum de industria totum esse in operibus commẽdandis, vt ex Augustino supra demõstrauimus, propterea quod fidei doctrinam satis explicauerant Euangelistæ, & Paulus: & ij aduersus quos ipse scribit, doctrinam fidei nimis extollebant, & bona opera negligebant.

ADDO præterea, si ideo hæc epistola adulterina iudicanda est, quia tota ferè consumitur in operibus bonis commendandis: Prouerbia quoque & Ecclesiasten Salomonis adulterinos libros existimari debere, cùm nihil in iis, præter conciones de moribus legatur, vel si Prouerbia, & Ecclesiastes inter sacros libros habendi sunt, aduersariis etiam consentiẽtibus, nulla certè caussa est, cur Iacobi epistolam libris illis persimilem reiiciamus.

ARGVMENTVM SEXTVM. Iste auctor c. 1. & 2. vocat legem libertatis legem testamenti veteris, at eam vocat legem seruitutis Apostolus Paulus Galat. 4. non igitur vtraque epistola Apostolica esse potest: constat autem epistolam ad Galatas Apostolicam esse, igitur quæ fertur nomine Iacobi, non Apostolica, sed Apostolicæ contraria est.

C RESPONDEO, Iacobum non loqui de lege vetere, sed de noua, cùm eam legẽ libertatis appellat. Sed ideò illis visus est Iacobus loqui de lege vetere, quia mẽtionem facit Decalogi præceptorum, & ipsi somniant, legẽ nouam non continere vlla præcepta, sed solas promissiones gratiæ, fidei que prædicationem.

AT sine vlla dubitatione falluntur: Siquidem præcepta Decalogi non minus ad Christianos, quàm ad Hebræos pertinent, vt ex 5. cap. Matthæi aliisq; locis colligitur: sed hoc interest inter nouum ac vetus Testamentum, quod vetus leges adferebat, non autem vires ad eas leges implendas suppeditabat: proindè lex timoris ac seruitutis, & dicebatur, & erat: Testamentũ verò nouũ vna cum legibus gratiam præbet, qua homines adiuti, facilè & libere, ac libẽter implent ipsa præcepta, & propterea dicuntur Christiani non esse sub lege, & iustis dicitur lex non esse posita, non quod eam seruare nõ debeant, sed quia lex eos non premit, aut grauat, cùm eam libentissimè liberrimèque seruent.

D SED Augustinum hæc ipsa docentem audiamus, lib. de nat. & gratia, cap. 57. *Si spiritu dicimini*, inquit, *non estis sub lege, vtique lege quæ timorem incutit, non tribuit caritatem, quæ caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per legis literam, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hæc est lex libertatis non seruitutis, quia caritatis vtique, non timoris, de qua & Iacobus Apostolus ait. Qui autem perspexerit in lege perfecta libertatis, &c.* Et in cap. 6. ad Galatas: *Eadẽ*, inquit, *Scriptura, & idem mandatum cum bonis terrenis inhiantes premit seruos, Testamentum vetus, cum in bona æterna flagrantes erigit liberos, Testamentum nouum vocatur.* Et libro de continentia, cap. 3. *Non sumus sub lege bonum non dante: sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberè imperare.*

ARGVMENTVM SEPTIMVM. Auctor huius epistolæ testimonia profert ex epistolis Petri & Pauli, non igitur ipse Apostolus, sed aliquis ex Apostolorum discipulis fuit.

RESPONDEO, non citari in hac epistola vlla loca Petri vel Pauli. Sed inde aduersarios esse deceptos, quod viderint ad marginem libri è regione verborum Iacobi, loca quædam Petri vel Pauli annotari. At etiam in marginibus epistolarum Pauli notari videmus loca quædã ex epistolis Petri, & aliorum Apostolorum, & ad marginem prioris epistolæ Petri, & primæ Ioannis annotãtur plurima loca Pauli, nec tamen epistolæ istæ Petri, Pauli; Ioannis in dubium reuocantur. Nec enim eiusmodi annotationes significant vnum Apostolum ab alio citari, sed similes sententias in Apostolis inueniri, quod Spiritus sanctus ideo fecit, vt ostenderet se vnum, atque eundem eorum omnium auctorem esse. Quod idem videmus etiam in Prophetis: Isaias enim & Michæas vno atque eodem vixerunt tempore, cùm vterque initio sui libri se scripsisse commemoret in diebus Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ Regum Iuda, & tamen inuenimus Isaiæ 2. & Micheæ 4. inlignem Prophetiam de Christo, non modo sententiis, sed etiam verbis iisdem descriptam.

ARGVMENTVM OCTAVVM. Epistolæ huius auctor non se vocat Apostolum Christi, vt Paulus facit, non igitur, credibile est, eum Apostolum esse, sed discipulum aliquem inferioris notæ.

RESPONDEO, si eiusmodi ratiunculis fides habẽda esset, non solùm epistolam Iacobi, sed etiam aliquot alias Pauli & Ioannis reiiciendas fore. Siquidem Paulus in epist. ad Philippenses, in vtraque ad Thessalonicẽses. & ad Philemonem, non vocat se Christi Apostolum, sed aut seruum, vt facit Iacobus, aut nihil addit; Ioannes quoque nec in epistolis, nec in Apocalypsi Apostolum se nominat.

CONTRA epistolam Iudæ profetunt iidem Magdeburgenses argumenta quatuor.

PRIMVM, quia non se vocat Apostolum, sed hoc iã est solutum.

SECVNDVM, quia Iudas asserit, se post Apostolos vixisse, cum ait; *Memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri* IESV CHRISTI, *qui dicebant vobis, quoniam in nouissimis temporibus venient illusores*, &c. citans apertè quædam ex secunda epistola Petri.

RESPONDEO, Iudam simul cum Apostolis vixisse, sed tamen posterius epistolam scripsisse, quàm Petrũ & Paulum, & ideo meritò potuisse eorum epistolas citare: quemadmodum etiam Petrus in secunda epistola mentionem facit epistolarum Pauli, cùm tamẽ & simul vixerint, & eadem die sint coronati.

ARGVMENTVM TERTIVM. Iudas non in Græcia, sed in Persida prædicauit, igitur si quid scripsisset, nõ Græcè, sed Persicè scripsisset.

RESPONDEO. Iudam, etsi in Persida prædicauerit, tamen non ad Persas, sed ad Iudæos per orbem terræ dispersos epistolam suam scripsisse, ad quos etiam Petrus & Iacobus scripserant. Meritò proinde scribere voluisse lingua Græca, quæ tunc communissima erat. Præterea quis non videt quàm ineptum argumentum sit, Iudas in Persida prædicauit, igitur lingua Persica scribere debuit: Si quid enim valeret eiusmodi argumentũ, pari ratione colligeremus, Petrũ, qui Romæ docuit, & ex eadẽ vrbe duas epist. scripsit, Latinè, nõ Græcè scribere debuisse, & Matthæũ, qui prædicauit in Æthiopia, oportuisse Æthiopica

pica lingua scribere Euangelium: Paulum quoque, qui in Italia prædicabat, cum scriberet ad Timotheum, ad Philemonem & ad Hebræos, debuisse Latinè scribere, non Græcè vel Hebraicè.

ARGVMENTVM QVARTVM. Iudas refert, historiam altercationis inter Michaëlem Archangelum & diabolũ de Moysi corpore, & vaticinium quoddã Henoch. At nihil horum legitur in probatis Scripturis. Igitur epistola hæc inter apocryphas numeranda est.

RESPONDEO, quamuis Tertullianus lib. de habitu muliebri contendat librum Henoch esse canonicum, & Beda in hanc epistolam dicat, tempore Iudæ librum Henoch verum & canonicum in manibus hominum fuisse, etsi modò non extet: tamen probabilius videri librum esse apocryphum. Cæterum, vt Hieronymus in c. 1. ad Titum, & Augustinus lib. 15. de ciuit. Dei, c. 23. & lib. 18. c. 38. dicunt, etiam in apocryphis esse aliquid veri & hoc Iudam protulisse, nec tamen propterea totum librum approbasse, sicut etiam Paulus Act. 17. 1. Cor. 15. & ad Titum. 1. profert testimonia ex Ethnicis Poëtis; Arato, Menandro & Epimenide: nec tamen idcirco Poëtas illos consecrauit.

AT IVDAS, inquit Caietanus, librum Henoch non vt apocryphum, sed vt propheticum citat.

RESPONDEO cum Augustino lib. 15. de ciuit. Dei, c. 23. sine dubio credendum esse, Henoch, aliquid prophetici & diuini scripsisse, & eius vaticinium insertum fuisse in eo libro, quem Iudas citat: sed eum librum propterea apocryphum esse, & multa incerta & fabulosa cõtineat, simul eũ hoc vero vaticinio, quod Iudas citat.

CONTRA secundam Petri solùm obiicitur diuersitas styli à prima, quam constat certò esse Petri: quæ obiectio Erasmi est, à quo non parum dissentiunt Magdeburgenses, quippe qui scribũt, sibi videri valde similem stylum huius epistolæ stylo epistolæ prioris.

C RESPONDET B. Hieronymus q. 11. ad Hedibiam, styli diuersitatem, si quæ sit, natam ex interpretis diuersitate. Nec enim Petrum semper vno atque eodem interprete vsum esse.

CONTRA secundam & tertiam Ioannis solũ obiiciunt auctoritatem Papiæ apud Eusebium, lib. 3. hist. c. 39. & Hieronymum de viris illustribus in Ioanne. Tradidit enim Papias duos fuisse Ioannes, vnum Apostolũ, & alterum qui senior dicebatur: & quoniam auctor harum epistolarum non Apostolum, sed seniorem se nominat: verisimile esse videtur duas has breuissimas epistolas à Ioanne seniore, non ab Apostolo Ioanne scriptas esse.

AT hæc leuior coniectura est, quàm vt opponi debeat, ne dicam præponi, tot Conciliorum, Pontificum & Patrum auctoritati, qui has epistolas Ioanni Apostolo tribuunt, præsertim cùm nec Papias dixerit, has epistolas non esse Ioannis Apostoli (solùm enim ille duos D Ioannes nominat, vter autem epistolas scripserit, tacet) & Ioannes Apostolus meritò senior dici potuerit, quod post omnes Apostolos vixerit, & ad extremam vsque peruenit senectutem.

PORRÒ S. Hieronymus de his epistolis adeo non dubitauit, vt eas citaturus in epist. 85. ad Euagriũ ita cœperit: *Clangat tuba Euangelica, filius tonitrui, quem* IESVS *amauit plurimum, qui è pectore Saluatoris doctrinarũ fluenta potauit.*

CAPVT XIX.

De Apocalypsi.

APOCALYPSIM Ioannis ex antiquis hæreticis Marcionistæ reſpuebant, teste Tertulliano lib. 4. contra Marcionẽ, nec non Alogiani & Theodotiani, teste Epiphanio hæres. 51. & 54.

EX nouis, Lutherus in prologo dicit, se aliquid in ea desiderare cum Apocalypsis afferat fore beatos, qui seruant ea, quæ in ipsa scripta sunt, cum tamen nemo intelligat, quæ illa sint. In præfatione verò antiquiore Testamenti noui ait, se Apocalypsim neque pro Prophetico, neque pro Apostolico libro recipere, sed similem iudicare libro 4. Esdræ.

BRENTIVS & Kemnitius locis notatis Luthero subscribunt: Magdeburgenses autem cent. 1. lib. 2. c. 4. col. 56. à Luthero deficiunt ad Caluinum, & cũ eo acriter pugnant pro Apocalypsi aduersus alios Lutheranos. Erasmus in fine annotationum in Apocalypsim varias coniecturas anxiè quærit, vnde probet hũc librum non esse Ioannis Apostoli.

NEC defuerunt olim Catholici, qui de huius libri auctoritate, vel auctore dubitarent. Nam Caius quidam B vetustus auctor librum hunc Cherinthi hæretici esse affirmabat, teste Eusebio lib. 3. hist. c. 28. DIONYSIVS verò Alexãdrinus apud Eusebium lib. 2. c. 73. hanc opinionem Caij refellens, librum diuinum & canonicum esse asserit, tamen subdubitãs, sit ne Ioannis Apostoli, an alterius Ioannis. Denique beatus Hieronymus in Epist. ad Dardanum testatur, ita Græcos de Apocalypsi dubitasse contra communem consensum Latinorũ, quemadmodum Latini de epistola ad Hebræos, contra communem Græcorum sententiam dubitabant.

VERVNTAMEN Apocalypsim tum Ioannis Apostoli verum esse fœtum, tum librum admirabilem ac diuinissimum esse facilè probare possumus.

PRIMVM ex Conciliis: nã in Ancyrano Concilio ante MCC. annos, can. vlt. citatur nomine Ioannis: in Carthaginẽsi tertio: cã. 47. & in Concilio Romano sub Gelasio I. inter sacros & canonicos libros annumeratur C itẽ in Concilio Tolet. 4. cã. 16. multorũ Conciliorum & Pontificum sanctionibus confirmatur, Apocalypsim esse Ioannis Apostoli, & vere canonicam & diuinam.

DEINDE ex Patribus Græcis: & Latinis idipsum comprobari potest. Nam DIONYSIVS c. 3. Eccles. hierarch. vocat Apocalypsim arcanam, & mysticam visionem dilecti discipuli. IVSTINVS in dialogo cum Tryphone, vltra medium, Apocalypsim dicit esse Ioannis Apostoli, & eandem commentariis illustrauit, vt D. Hieronymus testatur libro de viris illustribus in Ioanne. IRENAEVS lib. 5. circa finem asserit, Apocalypsim esse Ioannis Apostoli, & scriptam pene suo sæculo, ad finem imperij Domitiani: in eandem quoque commentaria edidit, auctore Hieronymo de viris illustr. THEOPHILVS Antiochenus, MELITO Sardensis, & DIONYSIVS Alexandrinus Episcopi Græci antiquissimi & doctissimi, Apocalypsim vt diuinitus scriptam receperunt, teste Eusebio libro 4. capite 24. & D 26. & libro septimo, cap. 23. CLEMENS Alexandrinus libro 2. pædagogi, capite 12. Apocalypsim citat. ORIGENES homil. 7. in Iosue, & in Psalmum primum, Apocalypsim Ioanni Apostolo tribuit: quod etiã facit Eusebius in Chronico anni Domini XCVI. ATHANASIVS in Synopsi. EPIPHANIVS hæresi 51. & 76. CHRYSOSTOMVS homil. 3. in Psal. 91. & DAMASCENVS lib. 4. c. 18. Apocalypsim vt sacram, & Ioannis agnoscunt. Quocirca Græcos, qui Hieronymo teste, Apocalypsim non recipiebant, & paucos & obscuros fuisse necesse est.

PROBATVR vltimo ex communi Latinorum consensu, nam TERTVLLIANVS lib. 4. contra Marcionem, Apocalypsim Ioannis Apostoli esse affirmat. CYPRIANVS de exhortatione martyrij, cap. 3. 8. 10. 11. & 12. Apocalypsim vt reliquas

diuinas Scripturas passim citat, quod etiam facit HILARIVS præfatione in Psalm. AMBROSIVS in Psal. 40. Apocalypsim Ioannis Euangelistæ esse dicit, Beatus AVGVSTINVS tractat. 36, in Ioannem, dicit Apocalypsim eiusdem esse Ioannis, cuius est Euangelium: Et lib. 2. doctr. Christianæ, cap. 8. inter sacros & diuinos libros eam refert: quod etiam facit INNOCENTIVS primus in epistola 3. ad Exuperium: RVFFINVS in expositione Symboli, & ISIDORVS lib. 6. Etymolog. cap. 1. Sanctus HIERONYMVS non solùm in epistola ad Paulinum, de studio Scripturarum, Apocalypsim Ioannis esse docet, sed eandem sententiam esse omnium Latinorum affirmat in epistola ad Dardanum, de terra promissionis. Denique SVLPITIVS libro 2. sacræ historiæ ait, Apocalypsim à nonnullis aut stultè, aut impiè non recipi.

AD ARGVMENTVM autē Lutheri, qui inde probat, Apocalypsim non esse paris auctoritatis cum cæteris libris sacris, quia capite primo & vltimo huius libri dicitur, *Beatus, qui seruat verba prophetiæ huius*: cùm tamen nemo sciat, quod sibi velit hæc prophetia.

RESPONDEO, etsi permulta sint obscurissima vaticinia, in hoc libro tamen permulta etiam esse præcepta vitæ clarissima: vt de constantia in persecutionibus, de hæreticis odio habendis, de Pseudoprophetis fugiendis &c. & argumentum & scopus totius libri non aliud est, quàm vt nos hortetur ad perseuerantiam, & patientiam tempore persequutionum. Quæ quidem res clarissima & apertissima est.

SED videamus, quid etiā adferat Erasmus. Is obiicit, PRIMO quosdam auctores, qui huius libri non meminerunt, vt Dorotheum & Anastasium, & quosdam, qui dubitarunt, an esset Ioannis Apostoli, vt Dionysium & Eusebium.

SECVNDO, quod passim nomen suum inculcat, dicens: *Ego Ioannes, ego Ioannes, perinde*, inquit, *quasi syngraphā scriberet non librum*, cum alioqui Ioannes modestiora de se narrans nomen suum nusquam exprimat in Euangelio.

POSTREMO, quod in Græcis codicibus, titulus nō sit Ioannis Apostoli, sed Ioannis Theologi.

SED hæc leuissima sunt. Nam pro duobus, qui huius libri non meminerunt, & duobus, qui de auctore subdubitarunt, nos citauimus quatuor Concilia & plurimos Patres, qui constanter hūc librum Ioanni Apostolo tribuunt. Quamquam Eusebius, quē Erasmus inter dubitātes numerat, apertè in Chronico declarat, se nihil omnino de huius libri auctore, vel auctoritate dubitasse.

IN secunda obiectione modestiam Erasmi desideramus, qui arrogantiæ accusare audeat auctorem huius libri, quem tota Ecclesia vt sacrosanctum semper venerata est. Nec est verum illud: *Ego Ioannes*, in hoc libro tam sæpè repeti, cùm ad summum ter in toto libro inueniatur. Neque verò est nouum in Prophetis, vt sæpè nomen suum repetant: certè Daniel vt minimum octies ait: *Ego Daniel*.

DENIQVE nihil officit nostræ sententiæ, q̄ auctor Apocalypsis Ioānes Theologus appelletur: Nullus enim est alius Ioannes, qui cognomē Theologi habuerit, præter Apostolum & Euangelistam Ioannem, & meritò. Nam, vt Augustinus notat tract. 36. in Ioan. ideo Ioānes volanti aquilæ compāratur, alij verò Euangelistæ animalibus in terra gradientibus, quòd cæteri de humanitate CHRISTI, ipse de diuinitate præcipuè scripserit. Quare Dionysius Areopagita in epistola ad Ioannē Apostolum, eum Theologum & Apostolum salutat: & Athanasius in Synopsi, aliique veteres Theologum illum vocant.

CAPVT XX.

De libris Apocryphis.

SACRORVM librorum canone explicato, ac pro instituti operis breuitate ab aduersariorū argumentis defenso: restat, vt de libris istis pauca dicamus, qui tametsi nonnullis canonici visi sunt, tamen iure ac merito non canonici, sed apocryphi nominantur.

IGITVR vox, Apocryphus, Græca est, & rem occultam ac reconditam significat, siquidem ἀποκρύπτειν celare est, ἀπόκρυφα latibulum. Porro Ecclesiastici scriptores non semper eodem modo hanc vocem vsurpant. Interdum enim vocant Scripturas apocryphas eas, quas non est certum an sint canonicæ & diuinæ, etiamsi satis constet, nullos in eis errores inueniri. Sic Hieronymus in prologo Galeato vult eos omnes libros, qui non sunt in canone, esse inter apocryphos numerandos. Interdū autem vocant apocryphos libros eos, qui errores admixtos habent. Sic vtitur hac voce Origenes homil. 1. in Cantica, Hieronymus in Epistola ad Lætam, de institutione filiæ, & Augustinus libro decimoquinto, de ciuitate Dei, capite vigesimotertio. Quam significationem sequutus Gelasius in decreto de libris Ecclesiasticis, eos libros vocat Apocryphos, qui sunt editi ab auctoribus hæreticis, vel certè suspectis.

QVOD autem glossa in canone Sancta Romana, distinct. 15. dicit, Apocryphos vocari eos libros, quorum auctor ignoratur: non est probabile: nam tunc multi libri sacri essent Apocryphi, vt liber Iudicum, Ruth, Iob primus Machabæorum, & permulti alij, quorum auctores ignorantur, quod tamen abhorret ab vsu loquendi Ecclesiæ. Quis enim vnquam audiuit, librum canonicū esse Apocryphum?

ENVMERANTVR libri Apocryphi plurimi à Gelasio, vt habetur dist. 15. canone Sancta Romana; ab Innocētio primo epistola tertia, ab Athanasio in Synopsi, & ab Eusebio li. 3. hist. c. 25. sed magna ex parte non exstant. Qui exstant, hi sunt. Oratio Regis Manasse, quæ solet annecti libris Paralipomenon, quam ideò Apocryphā, aut non certò canonicam dicere posse videmur, quia non est pars alicuius libri sacri, nec ponitur nominatim in canone ab aliquo Concilio, vel pontifice, vel Patre suprà citatis, nec habetur in Hebrea, aut Græca, sed solùm in Latina editione.

APOCRYPHVS quoque est Psalmus 151. Dauidis, cuius meminit Athanasius in Synopsi, & inuenitur in Græcis Psalteriis. Quem Psalmum Apocryphum dico, quia Concilium Laodicenū can. 59. Concilium Romanum sub Gelasio, & Tridentinum sess. 4. nominatim ponunt in canone 150. Psalmos.

ITEM Apocrypha est appendix libri Iob, quæ tantū habetur in Græcis codicibus. Concilium enim Tridentinum sess. 4. eos tantum libros canonicos haberi voluit, qui in Latina vulgata editione habentur. Præterea beatus Hieron. in quæstionibus in Genesim ostēdit, falsum esse, quod in illa appendice habetur, Iob fuisse de stirpe Esau, cum fuerit de stirpe Hus, qui fuit filius Nachor fratris Abrahæ, vt dicitur Genes. 22.

ADDE quod illa appendix nititur potissimùm auctoritate capitis 36. libri Geneseos, vbi numeratur Iob inter posteros Esau: at longè aliud nomen est איוב *Iob* quod est proprium ipsius Iob, quàm יובב *Iobab* quod habetur in Genese, cap. 39.

APOCRYPHA quoque esse videtur præfatiuncula, quæ præfigitur Threnis Hieremiæ, nam nec est in Hebræis codicibus, nec in omnibus Latinis, & ab expositoribus non attingitur.

NEC

NEC minus apochryphus censendus est liber Hermetis, qui inscribitur Pastor. Tametsi enim eum diuinitus inspiratum esse putauerit Origines lib. 10. in epist. ad Romanos, & ex eodem testimonia proferant Tertullianus libro de oratione, Irenæus libro quarto ca. 38. Clemens Alexandrinus libro sexto Stromatum, Athanasius in libro de decretis Nicænæ Synodi, Cassianus collat. 13. cap. 12. & eundem librum vtilē iudicauerit Eusebius libro tertio hist. cap. 3. Ruffinus in symbolum, & Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis in Hermete: nihilominus tamen nec ab vlla Synodo relatus est in canonem; & disertis verbis eum à canone reiicit Gelasius in decreto de libris Ecclesiasticis, & Athanasius in Synopsi, idem etiam Athanasius in libro de decretis Nicænæ Synodi, & Theodoretus libro primo hist. cap. decimooctauo, Arianos, qui ex hoc libro testimonia petebant, dicunt ex libro non canonico testimonia petisse.

POSTREMO apocryphi sunt, liber tertius & quartus Machabæorum, necnon tertius & quartus Esdræ. Et quidem de quarto Machabæorum res perspicua est, cùm solum nominetur ab Athanasio in synopsi, & ab eodē extra canonem ponatur. Quartus autē Esdræ citatur quidem ab Ambrosio libro de bono mortis, & libro secundo in Lucam, ac in Epistola vigesima prima ad Horatianum: tamen sine dubio non est canonicus, cùm à nullo Concilio referatur in canonem, & non inueniatur neque Hebraicè, neque Græcè ac demū contineat capite sexto quædam fabulosa de pisce Henoch, & Leuiathan, quos maria capere non poterant, quæ Rabbinorum Thalmudistarum somnia sunt. Itaque mirandum est, quid Genebrardo venerit in mentem, vt hunc etiam librum ad canonem pertinere vellet in Chronologia sua pagina 90.

AT de tertio Machabæorū maior difficultas est, quoniam Clemens in canonibus Apostolorum, canone 84. refert in canonem tres libros Machabæorum. Nec minor est difficultas de li. tertio Esdræ; nam in Græcis codicibus ipse est, qui dicitur primus Esdræ, & qui apud nos dicuntur primus & secundus, in Græco dicuntur secundus Esdræ. Quocirca verisimile est antiqua Concilia, & Patres, cùm ponunt in canone duos libros Esdræ, intelligere nomine duorum librorū omnes tres. Sequebantur enim versionem septuaginta interpretum, apud quos tres nostri, duo libri Esdræ nominantur. Accedit etiam, quod citatur hic tertius Esdræ ab Athanasio, oratione tertia cōtra Arianos, ab Augustino libro decimooctauo de ciuitate Dei, ca. 36. à Clemente Alexandrino libro Stromatum primo, ab Auctore operis imperfecti, homilia prima in Matthæum, & à sancto Cypriano in Epistola ad Pompeium.

QVOD AD priorem difficultatē attinet, probabile videtur, canonem illum non esse Clementis. Nam imprimis Zepherinus Papa decimus quintus à Petro, in Epistola prima tradidit, solum LXX. fuisse canones Apostolorum; at iste est LXXXIIII. Et certè melius nouerat Zepherinus, quot essent Apostolorum canones, quàm vlli posterorum. Quocirca non sine caussa Gelasius distinctione 15. canone Sancta Romana, posuit inter apocrypha canones Apostolorum, quod propter aliquos vel corruptos, vel additos ab hæreticis, fecisse videtur. Nec obstat, quod in canonibus, qui dicuntur sextæ Synodi, canone secundo, approbentur LXXXV. canones Apostolorum: nam illi canones non sunt verè sextæ Synodi, sed cuiusdam alterius Concilij postea celebrati, quod Summus Pontifex Sergius, qui tunc sedebat, non solùm non approbauit, sed etiam reprobauit, vt patet ex Beda in libro de sex ætatibus, in Iustiniano.

DEINDE in isto canone LXXXIIII. numerantur libri canonici, & omittuntur quidam, qui certissimè sunt canonici, vt libri Esdræ, Tobiæ, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, Apocalypsis, quæ res non minimi momenti esse videtur. Nam Ecclesia, quæ post Apostolos fuit, non aliunde didicit, qui libri sint canonici, & qui nō sint, quā ex traditione Apostolorum.

PORRO Clementem exactissimè tenuisse Apostolicas traditiones, quippe qui cū Apostolis Petro & Paulo diu vixerat, testantur Irenæus lib. 3. cap. 3. & Euseb. lib. 5. hist. cap. 6. ergo qui libri à Clemente non ponuntur in canone, absolutè canonici non videntur. Proinde vel libri Esdræ, Tobiæ, Iudith, Apocalypsis, non sunt canonici, vel decretum illud non est Clementis.

QVOD autem quidam dicunt, Apocalypsim omissam à Clemente, quia nōdum scripta erat eius tempore, probare non possum. Nam Apocalypsim Ioannes scripsit ad finem imperij Domitiani, vt docet Irenæus lib. quinto extremo: Clemens autem obiit Anno III. Traiani, vt docet Hieronymus in lib. de viris illustribus. Potuit igitur Clemens Apocalypsim videre.

DEINDE, nonne in hoc ipso canone octuagesimo quarto ponitur Ioannis Euangelium? At Apocalypsim ante Euangelium scriptam fuisse, plurimi, grauissimique auctores testantur. Eusebius lib. tertio historiarum, capite vigesimo quarto: *Ioannem*, inquit, *traduntur vsque ad vltimum penè vitæ suæ tempus, absque vllius Scripturæ indiciis Euangelium prædicasse*. Athanasius in Synopsi: *Euangelium*, inquit, *secundum Ioannem, & prædicatum est ab Ioanne Apostolo & dilecto, cum esset exul in Pathmos insula, & postea ab eodem editum Ephesi*. Epiphanius hæresi 51. quæ est Alogorum, disertis verbis scribit, editum esse Euangeliū à Ioāne post nonaginta annos vitæ eius, & post reuersionem ipsius à Pathmo.

THEOPHYLACTVS, EVTHYMIVS, BEDA, & RVPERTVS præfatione commentariorum in Ioannē communi consensu docent, aut in Pathmo, aut post reditum à Pathmo, Ioannis Euangeliū scriptum editumque esse. Neque his repugnat quod scribit Dionysius Areopagita in Epistola ad Ioannē in exilio agentem, vocat enim Dionysius Ioannem Euangelij Solem, & cœlestem eius Theologiam, non ob scriptionem aliquam, quæ tunc exstaret nomine Ioānis, sed ob diuinam & admirabilem eius prædicationem.

PRAETEREA in isto eodem canone LXXXIIII. numerantur inter sacros libros non solùm tertius Machabæorum, sed etiam epistolæ duæ Clementis, & constitutiones Apostolicæ eiusdem Clementis, quos tamen libros Ecclesia nunquam pro sacris agnouit. At si ille canon verè esset Clementis, non posset Ecclesia sine magna temeritate hos libros non recipere: siquidem Clemens, summus Pontifex erat, & canones Apostolorum vel ipse condidit, vel quod verius est, ab Apostolis conditos, literis commendauit; non autem licet Ecclesiæ Apostolicas leges, vel etiam Pontificias recusare, nisi tantum eas, quas, quòd tēpori potius, quàm veritati dogmatum inseruirent, iam abrogatas certò constat, qualis est illa, de sanguine & suffocato non comedendo.

AD ALTERAM difficultatem RESPONDEO; Etsi in Græcis codicibus duo libri Esdrę sint nostri tres, tamen non propterea Concilia antiqua & veteres Patres, qui in canone ponunt duos libros Esdræ, intelligere nomine duorum nostros tres. Nam in primis multi veterū, vt Melito, Epiphanius, Hilarius, Hieronymus, Ruffinus in canone exponendo Testamenti veteris, apertè sequuti sunt Hebræos, non Græcos, Hebræi autem tertium Esdræ non habent. Deinde nihil ex hoc tertio libro in Ecclesiastico officio vnquam legitur: quod argumentum est à longo iam tempore non fuisse eum librum habitum in numero sacrorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRAETEREA Gelasius in cõcilio Romano septuaginta Episcoporum, vnum tantum Esdræ librum ponit in canone. Quo vno sine dubio nostros duos intelligit, qui, vt Hieronymus testatur præfatione in Esdram, vno volumine continentur. Itaque disertis verbis Gelasius priorem illum, qui est apud Græcos, reiecit.

DENIQVE B. Hieronymus præfat. in Esdrã aperte significat, tertium & quartum Esdræ non solùm apud Hebræos non haberi, sed ne apud septuaginta quidem. Quare, licet quidam codices Græci haberent tria volumina Esdræ in duobus libris, correctiores tamen non habebant. Porro veteres Patres vtuntur interdum testimoniis ex hoc libro petitis, quem & nos non inutilem esse fatemur, sed & raro id faciunt, & nusquam sacrum, & diuinum appellant.

***

DE VERBO DEI, LIBER SECVNDVS

CAPVT PRIMVM.

Ostenditur editionem Hebraicam Mosis & Prophetarum nunquam periisse.

DISSERVIMVS lib. superiore de libris ipsis sacris, vt eorum numerum & auctoritatem ab hæreticorum calumniis vendicaremus. Sequitur, vt de librorum eorundem variis editionibus, id est, Hebraica Chaldaica, Græca, Latina, Germanica, Gallica, & similibus, quæ vulgares dicuntur, breuiter disseramus. Partũ enim prodesset, librorum diuinorum numerum non ignorare, si cui editioni ex tam variis, quæ nunc extant, auctoritas tribuenda sit ignoraremus.

VT igitur ab editione Hebraica ordiamur, duo sunt quæ veniunt in quæstionem. Vnum, An Scriptura illa ipsa, quæ à Mose & Prophetis condita est, ad nos vsque peruenerit. Alterũ, An ea Scriptura, quę Hebraicis codicibus continetur, peruerso studio Iudæorũ ita corrupta, ac deprauata sit, vt auctoritatem nullam in Ecclesia mereatur.

DE priore quæstione duplex sententia est. Vna eorum qui docent, Scripturam sacram vniuersam periisse tempore captiuitatis Babylonicæ, quando ciuitas euersa, & templum incensum fuit, ac deinde ab Esdra fuisse rursum reparatam, Spiritu sancto ei suggerente, & dictante omnia, sicut antea fuerant. Ita sentire videtur Basilius in Epistola ad Chilonem: *Hic campus*, inquit, *in qua facessu facto Esdras omnes diuinos libros ex mandato Dei eruditauit.* Hæc ille. Addunt quidam in eãdem sententia Irenæum, Tertullianum, & Clementem Alexandrinum, sed illi non apertè hoc docent.

HAEC opinio improbabilis nobis videtur, Non enim alio fundamento nititur, quàm testimonio libri apocryphi, id est, libri quarti Esdræ, capite decimoquarto, vbi diuersis verbis scribitur, Esdram totis quadraginta diebus diuino spiritu afflatum dictasse quinque viris, qui summa celeritate, quæ ab eo dicebantur, excipiebant, atque eo modo vniuersam Scripturam, quæ planè perierat, esse reparatam. Sed hic liber non modò apocryphus est, & ab Ecclesia Catholica nunquam receptus, sed etiam multis in locis redolet fabulas Iudaicas, & in hoc ipso capite decimoquarto non aliter loquitur de quibusdam libris occultis, & perfectioribus, quàm omnes Thalmudistæ faciant de sua Cabala. Quare potius testimonium libri huius detrahit huic sententiæ fidem quã afferat. ex libris autem canonicis nihil tale colligitur.

QVOD autem quidam dicunt, id colligi ex libro secundo Esdræ, capite octauo, tantum abest, vt sit verum, vt potius contrarium inde colligatur. Sic enim habemus; *Dixerunt Esdræ scribæ, vt adferret librum legis Mosi: Attulit ergo Esdras*, &c. non dixerunt, vt iterum componeret librum legis, sed vt adferret, quia sciebant adhuc inueniri. Præterea etsi Scriptura, quæ publicè seruabatur, in templo fuerit incensa, & perierit, tamen incredibile est, non fuisse etiam aliqua exemplaria vel certè partes eorum apud priuatos homines, & præcipuè apud Ezechielem, Danielem, Hieremiam, Aggæum, Zachariam, Mardochæum, & ipsum Esdram qui tunc viuebant, & quibus sine dubio curæ fuit lex Domini.

EST ERGO altera sententia, fuisse quidem Esdram librorum Sanctorum instauratorem, non omnia iterum dictando, sed colligendo, & ordinando Scripturas in vnum corpus, quarum partes variis in locis inuenerat, & etiam emendando, si quæ deprauata erant negligentia scribarum, cùm toto tempore captiuitatis negligenter lex seruata sit, cùm non haberent Iudæi templum & tabernaculum.

ITA SENSISSE videntur grauissimi auctores. Nam CHRYSOSTOMVS homilia octaua in Epistolam ad Hebræos docet, Esdram ex reliquiis Scripturæ iterum eam composuisse. HILARIVS præfatione in Psalmos ait, Esdram omnes Psalmos collegisse, & ex eis vnum librum confecisse. THEODORETVS præfatione in Psalmos, ait, Scripturam veterem deprauatam tempore captiuitatis, ab Esdra fuisse restitutam. Quod idem mihi significasse videntur Irenæus libro tertio capite vigesimo quinto; Tertullianus libro

libro de habitu mulierum. & Clemẽs libro primo Stromatum. Dicunt enim Esdram recensuisse, & instauasse libros omnes Testamenti veteris: sed non addunt, memoriter. nec meminerunt historiæ illius, quæ habetur in libro quarto Esdræ.

B. HIERONYMVS in prologo Galeato dicit, Esdram inuenisse nouas literas Hebraicas, & antiquas quidem reliquisse Samaritanis. nouas autẽ tradidisse Iudęis, quibus etiam nunc vtimur. Nam, vt idem Hieronymus in c. 9. Ezechielis testatur, litera postrema alphabeti Hebraici antiqui similis erat T. Græcorum, & figuram crucis referebat, quoniam finis legis Christus crucifixus est, nunc postrema litera alphabeti nullam videtur habere crucis similitudinem. Proinde sine dubio nouas literas habemus. De noua autem librorum sanctorum editione per Esdram facta, nihil Hieronymus dicit, cùm tamen ibi maximè esset locus dicendi.

DENIQVE si Esdras libros sanctos iterum dictasset, verisimile est, eum id facturum fuisse non lingua Hebraica, sed Chaldæa, vel mixta ex Hebraica & Chaldæa, quæ tunc erat in vsu, & qua videmus scriptos esse libros Esdræ, & Danielis, at certũ est, sanctos libros præter istos Esdrę & Danielis, lingua Hebraica esse scriptos, & illa ipsa, qua Adã & Eua, & Patriarchæ omnes loquuti sunt. Quod manifestè colligitur ex nominũ propriorũ etymologia, quæ sæpe non inuenitur in vlla alia lingua.

AC vt pauca exempla de multis proferamus. Dixit Adam de vxore sua recens creata. *Hæc vocabitur virago*, Hebraicè אשה *Isschàs*, quia sumpta est de viro, qui in Hebræo dicitur איש *Isch*. Geneseos secundo. At in nulla alia lingua vir & mulier habent hanc nominis similitudinem. Nam Chaldaica lingua, quę Hebraicæ est affinis, vir dicitur נעל *Naal*, mulier איתתא *Itteha*, quæ ne vnã quidem literam communem habent. Pari ratione Græca vocabula ἀνὴρ & γύνη, & Latina, vir & mulier, nullam inter se habent similitudinem literarum. Aut igitur non dixit Adam ea verba, quæ supra posuimus. & Prophetarum eximius mentietur: aut fateamur necesse est, ea lingua diuinos libros scriptos esse, qua primi homines vtebantur.

SIMILIA sunt quæ in scripturis dicuntur de ratione nominis Euæ, Cain, Abel, Seth, Noë, Phaleg, Abraham, Isaac, Iacob, & omnũ eius filiorum; nec non montium, fluminum, vrbium aliarúmque multarum rerum: siquidem in Hebraica lingua semper allusiones illæ similium vocum reperiuntur, in cæteris linguis aut nunquam, aut raro.

DENIQVE linguam Hebraicam, qua sacros libros scriptos esse videmus; antiquissimam, atque adeò primã omnium linguarum esse testatur, tum ipsius breuitas & simplicitas, tum auctoritas doctissimorum hominum. Vide Eusebium libro decimo præparationis Euangelicæ capite secundo. Ambrosiũ in caput tertium ad Philippenses; Hieronymum in Epistola ad Damasum de visione Isaiæ; Augustinum libr. decimosexto, de ciuitate Dei, capite vndecimo.

NEQVE his repugnat, quòd Augustinus libro decimosexto, de ciuitate Dei, capite vltimo, dicit, linguam Hebræam inuentam post tempora Noë. Non enim Augustinus indicare voluit, eam linguam antea non fuisse, sed solum tum primum cœpisse vocari linguam Hebręã. Vt enim rectè explicat Eucherius in capite vndecimo Geneseos, ante diuisionem linguarũ, lingua Hebræa cõmunis erat omnibus hominibus, & ideo nõ habebat certum nomen: At tẽpore Heber, cùm multæ linguę esse cœpissent, illa communis ad distinctionẽ dicta est Hebræa, quia mansit in domo Heber, vnde Hebræi dicti sunt.

CVM igitur planũ sit libros Esdræ plenos esse vocibus Chaldaicis, libros autem legis & Prophetarum puro Hebraico idiomate scriptos esse: planum quoque videri debet, legis & Prophetarum libros non ab Esdra, sed à Mose & antiquis Prophetis cõscriptos nos habere.

CAPVT SECVNDVM.

Num Hebraica editio sit corrupta.

SEQVITVR nunc altera quæstio, integrãne, an corrupta, & vitiata sit Hebraica editio. Ac primum hæretici huius temporis odio editionis vulgatæ nimium tribuunt editioni Hebraicæ. Caluinus enim in antidoto Concilij Tridentini, nec non Kemnitius in examine eiusdem Concilij; & Georgius Maior præfatione in Psalmos, omnia examinari & emendari volunt ad Hebræum textum, quem purissimum fontem non semel appellant.

QVAE sententia apertissimè falsa est. Nam in primis Caluinus institutionum, cap. 6. §. 11. contendit esse legendum Isaię nono, & vocabitur admirabilis, & c. at Hebræus textus modo non habet vocabitur, id est, יקרא *Iiccharè*, sed vocabit יקרא *Iiccha*, atque ignorauit Caluinus, meliorẽ hoc loco vulgatam editionem esse, quàm Hebraicam. Sic enim ait: *Neque est quod obstarent Iudæi, & sic lectionem inuertant: hoc est nomen quod vocabit eum* DEVS *fortis, pater futuri sæculi, ac demum hoc vnum filio reliquum faciant, vt sit princeps pacis: quorsum enim tot epitheta in* DEVM, *hoc loco congesta forent!* Igitur confessione Caluini turbidus alicubi fluit ille fons, quem ipse idem vbique purum videri volebat.

PARI ratione Hierem. 23. vult ibidem Caluinus esse legendum, & hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustitia nostra. At fons Hebraicus constanter habet יקראו *Iicchreo*, vocabit eum, non יקראוהו *Iicchreuhu*, vocabunt eum.

PRAETEREA Psal. 21. nemo Christianorum est, qui non legat, *Foderunt manus meas, & pedes meos*, textus verò Hebraici legunt, sicut leo כארי *Caari* non foderunt, quod dicitur ברר *Caru*, Item Psalm. 18. Hebraici codices legunt *In omnem terram exiuit*, סום *Chauam* id est, linea, siue perpendiculum eorum, cùm tamen septuaginta verterint φθόγγος αὐτῶν: & eorum versionem approbauerit B. Paulus Rom. 10. vbi hunc Psalmum citat. Quid quod Hieronymus ad literam reddidit ex Hebræo, exiuit sonus eorũ? vt omninò necesse sit aut Paulũ & Hieronymũ reprehendere, aut certè fateri fontẽ hoc loco non esse purum, verisimile autem est legi debere, קולם *cholam*, vna enim litera tantum addita ex סום *chauam*, fit קולם *cholam*.

ADDE quod interdum desunt integræ sententiæ in Hebræo, cùm non desint nec in versione LXX. nec in Hieronymi translatione. Exemplum habemus Exod. 2. vbi deest totum illud; *Alium quoque genuit, & vocauit nomen eius Eliezer dicens, Deus patris mei auxiliatus est mihi, & liberauit me de manu Pharaonis.*

HIS igitur omissis, qui Hebraico fonti nimiam puritatem falsò attribuunt. aliis quoque occurrendum videtur, qui zelo quidem bono, sed nescio an secundum scientiam, omninò contendunt Iudæos in odium Christianæ fidei studiosè deprauasse & corrupisse multa loca Scripturarum. Ita docet Iacobus Episcopus Christopolitanus præfatione in Psalmos. & Canus lib. 2. cap. 13. de locis Theologicis.

PVGNANT autem aduersus hanc sententiã grauissima argumẽta. Primũ est Origenis in octauo libro in Esaiam, vt Hieronymus refert in cap. 6. Esaiæ, & Hieronymi ibidem, qui hunc in modum ratiocinatur. Si Scripturas Hebræi aliquando corruperũt, vel id fecerũt ante Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi aduẽtum, vel postea. Si antea, quare Christus & Apostoli nunquam eos de tam insigni crimine reprehẽderunt, præsertim cum leuiora nõ tacuerint. Quare Dominus ait Ioã. 5. *Scrutamini Scripturas*, & Matthæi. 23. *Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, quæcunque ergo dixerint vobis, ſeruate & facite.* Cui credibile erit, Christum ad corruptas Scripturas legẽdas sine vlla præmonitione homines inuitasse? vel ad corruptores audiendos, & sequendos amandasse? Sin autem post Christi aduentum id factum est, quo pacto testimonia, quæ à Christo, & Apostolis citantur, omnia ferè inueniuntur nunc in Mose & Prophetis, vt ab illis citata sint? Numquid fortè sic ea protulerunt, vt per spiritum cognoscebant deprauanda postmodum à Iudæis fuisse? Igitur si nec ante, nec post Saluatoris aduentum sacræ literæ ab Hebræis vitiatæ sunt, illud certè sequitur, vt nunquam vitiatæ fint. Atque hoc HIERONYMI & ORIGENIS argumentum est.

ALTERVM argumentum est S. Augustini in lib. 15. ciuit. Dei, cap. 13. qui inde probat, quod non videatur vllo modo credibile Iudæos voluisse suis codicibus eripere veritatem, vt nostris detraherent auctoritatem; & etiam si voluissent, non sit verisimile potuisse. Sed verba ipsius audiamus. *Si quæram*, inquit, *quid ſit credibilius, Iudæorum gentem tam longè, latéque diffuſam in hoc conſcribẽdum mendacium vno conſitio conſpirare potuiſſe: & dum aliis inuideant auctoritatem ſibi abſtuliſſe veritatem, an ſeptuaginta homines, qui etiam ipſi Iudæi erant, in vno loco, poſitos ipſam veritatem gentibus alienigenis inuidiſſe, & communicato iſtud tunc feciſſe conſilio, quis non videat, quid procliuius, faciliuſque credatur? Sed abſit, vt prudẽs aliquis vel Iudæos cuiuſlibet peruerſitatis, atque malitiæ tantum potuiſſe credat in codicibus tam multis, & tam longè, latéque diſperſis, vel LXX. illos memorabiles viros hoc de inuidenda gentibus veritate vnum communicaſſe conſilium.* Hæc Augustinus.

DICET aliquis generalem istam deprauationem Hebraicorum codicum post Augustini & Hieronymi tempora accidisse, proinde eorum testimonia parum ad rem præsentem facere.

AT AVGVSTINI rationes omni tempore locũ habent. Deinde si post illorum Patrum tempora deprauatio illa contigisset, quæ caussa reddi posset, cur Psalmorum interpretatio Hieronymiana ita cum textu Hebraico, qui nunc extat in omnibus conueniret? & tamẽ de Psalmorum deprauatione præcipua querimonia est, num ita Hieronymus vertit sicut Iudæi falsatori erant? neque his repugnat locus Psalm. 22. vbi Hieronymus vertit *foderunt*. In Massoreth enim quem post Hieronymi tempora scripserunt, monent Rabbini in Psal. 22. scribi debere כארי *Chaaru*, non כארי *Chaari*, ex quo euidenter colligitur, errore scribarũ nũc legi כארי *Chaari*,

ARGVMENTVM TERTIVM sumi potest ab incredibili religione Iudæorũ erga sacros libros. Scribit Philo in lib. de egressu filiorum Israel ab Ægypto, & citatur etiam ab Euseb. lib. 8. cap. 2. præparat. Euang. vsque ad sua tempora per spatium amplius quàm duorum millium annorum, ne verbum quidem fuisse vnquam in lege Hebræorum immutatum, & quemlibet Iudæum cẽties potius moriturum, quàm vt pateretur legem in aliquo mutari. De superstitione autem recentiorũ Iudæorum, qui legem ferè vt Numen adorant, et si aliquando in terram ceciderit, ieiunium publicum indicunt. Vide Ioannem Isaac in responsione ad libros Lindani de optimo genere interpretandi Scripturas.

ARGVMENTVM QVARTVM, Si Iudæi falsare voluissent diuinas Scripturas in odium Christianorum, sine dubio præcipua vaticinia sustulissent. Id autem minime fecerunt, si quidem ea, in quibus discrepant Hebræa à Græcis & Latinis, sæpe nullius momenti sunt, quãtum attinet ad fidem, & religionem, & sæpe codices Hebræi magis Iudæos vexant, quàm Græci, aut Latini.

CERTE in 2. Psal. Latini & Græci habent; *Apprehendite diſciplinam, ne iraſcatur Dominus.* Ex quo nihil aperte cõtra Iudæos deduci potest: at in Hebræo est נשקו-בר *naſſechu-bar*. Osculamini filium, ne iraſcatur, id est, reuerentiam exhibete filio Dei, ne ipse iraſcatur, &c. qui locus, est inuictissimus cõtra Iudæos. An ne credibile erit, Iudæos mutasse Scripturam, vt luculentius Dei filio testimonium perhiberet? Item Isaiæ 53. vbi nos habemus; *Et nos putauimus eum, quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum*: In Hæbreo legi potest, percussum Deum & humiliatum, מכה אלהים ומבעגה *mucceh elohim vmuuneh*. quod certè magnum negotium Iudæis facessit, qui Christum futurum esse Deum non credunt.

QVINTVM & vltimum argumentum à prouidentia dicitur, qua Deus Ecclesiæ suæ semper prospicit. Nõ enim verisimile est, Deum id passurum fuisse, vt verba tot illustrium Prophetarum generaliter falsarentur, præsertim cùm ad hunc finem Iudæos dispersserit per totum orbem terrarum, & circumferre eos voluerit libros legis, & Prophetarum, vt inimici nostri Christianæ veritati testimonium præberent.

OBSERVAVIT ID S. Iustinus in oratione exhortatoria, & S. Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 46. & ex Psalmo 58. manifestè deducitur. *Ne occidas eos, ne quãdo obliuiſcantur populi mei, diſperge illos in virtute tua*, &c. ideò enim dispersi sunt Iudæi libros sacros circumferẽtes, vt cũ pagani non credunt ea, quæ dicimus de Christo esse prædicta, sed à nobis eiusmodi vaticinia conficta, mittamus eos ad inimicos nostros Iudæos, qui vaticinia secum ferunt.

AT CONTRA OBIICIVNT. Primo Patrum testimonia, vt Iustini in Dialogo cum Thryphone, Euseb. lib. 4. hist. c. 18. Origenis homil. 12. in Hieremiã, Chrysostomi homi. 5. in Matth. & Hieronymi in Epist. ad Augustinum in c. 5. Micheæ, & in cap. 3. ad Galatas, qui suspicantur Iudæos quædam erasisse ex Hebraicis codicibus, quædam in odium Christianorum corrupisse.

RESPONDEO, Iustinum & Eusebium nusquam scripsisse ab Hebræis textum Hebraicum esse corruptũ, sed textum Græcum LXX. interpretum. Verba Iustini hæc sunt in Dialogo cum Tryphone. *Ac*, inquit, *quod illi multos, & integros locos illarum ex tranſlatione eorum, qui cũ Ptolemæo fuere ſeptuorum ſuſtulerint, in quibus clarè hũc ipſum crucifixum, & hominem eſſe, eúmque in cruce pẽdere, & mori, pronunciatum eſſe oſtenditur, ſcire vos volo.* Hæc Iustinus. Nequa vsquam alibi scribit quidquam de corruptione textus Hebraici. Euseb. autem nihil dicit aliud, quam coniectum à Iustino Tryphonem fuisse, maiores suos à Scripturis quædam capitula abstulisse. Quod non aliter intelligendũ est, quã vt ipse Iustin. verbis suis exposuit.

ORIGENES quoque apertè loquitur de corruptione versionis LXX. dicit enim sublatam à Iudæis in versione septuaginta vocem, Iuda, in illo Hieremiæ 17. *Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo*, & positum, *Peccatum eorum ſcriptũ eſt ſtylo ferreo*: Sic enim Origenes loquitur. *Deinde alia ſequitur prophetia, quam neſcio quare apud 70. non inuenientes in ceteris editionibus, quæ cum Hebræo fermone conſentiunt reperimus.* Et infrà: *Iudæi, qui exemplaria nonnulla falſarunt, etiam in hoc loco pro peccato Iuda, peccatum eorum poſuerunt.* Cuius etiã corruptionis meminit Hieronymus in hunc locum Hieremiæ.

PORRO CHRYSOSTOMVS loquitur de interpretibus Iudæis, id est, Aquila, Symmacho & Theodotione, qui in suis interpretationibus de Hebræo in Græcum, multa perperam posuerunt in odium Christianæ fidei, &

in reprehensionem LXX. interpretum. De quibus etiã loquitur B. Hieronymus in Epist. ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini, vbi dicit, se voluisse ex Hebræo vertere diuinos libros, vt restitueret, quæ Iudæi vel omiserant, vel corruperant. Idem autem HIERONYMVS in commentariis citatis dubitat, non asserit. At in commentariis Isaiæ, quæ posterius scripsit, vt patet ex præfatione comment. in Isaiam, ex libro de viris illustribus extremo apertè videt eos, qui putant Hebræos codices esse falsatos.

SECVNDO obiiciunt confessionem Iudæorum, qui passim affirmant, multa à quibusdã suis sapientibus mutata esse in sacris libris, & eas mutationes vocant correctionem scribarum. תיקון סופרים. *Tikun Sophrim.*

RESPONDEO dupliciter, Primum fortè non esse verum vllam emendationem Bibliorum factam à scribis. Origo enim huius sententiæ est Talmud, qui liber est fabulosissimus. Quare nec Epiphanius, nec Hieronymus, qui sunt antiquiores libro Talmud, vnquam meminerunt huius Tikun Sophrim.

ADDO deinde, si Tikun Sophrim non est fabula, nõ esse corruptionem, sed veram emendationem, non factã à quibuscunque scribis, sed ab Esdra, & aliis sanctis Prophetis, qui post reditũ à captiuitate libros sacros repatrauerunt, qui, vt Iudæi perhibent, Concilium celebrauerunt, quod ipsi vocant magnam Synagogam, quia magni viri interfuerũt, & in eo libros sacros, qui tẽpore captiuitatis dispersi & deprauati fuerant, suę integritati restituerunt. Certè in editione nostra vulgata ista loca ita habentur, vt scribæ dicuntur correxisse: & B. Hieronymus in commentariis suis in Prophetas eodem modo ista loca se legisse significat.

AIVNT Genes. 10. vbi nunc habemus, Abraham adhuc stabat coram Domino: olim fuisse, Dominus adhuc stabat coram Abraham, sed à Scribis locum fuisse mutatum. At vulgata editio priorem lectionem retinet.

ITEM Nume. 11. vbi nunc habemus, *Inueniam gratiã in oculis tuis, & non videam* ברעתי *beraathi* hoc est, *malum meum*; dicunt esse correctionem scribarum, & antea fuisse ברעתו *beraatho*, malum tuum. Cæterum priore modo legit editio vulgata.

AIVNT præterea Oseæ 9. olim fuisse בשרי *besschari*, מחם *mehem*, id est, in carne mea ex eis: Scribas autẽ correxisse בשוררי מחץ *besſuri mehem*, cũ recessero ab eis. At vulgata editio habet, *Cum receſſero ab eis*, & sic etiam legit Beatus Hieronymus.

ITEM aiũt Abacuch 1. antea fuisse. *Nũquid nõ tu à principio Domine Deus meus ſancte meus*, לא תמות *lo thamuth*, nõ morieris? Scribas autẽ correxisse לא נמות *lo namuth* nnn moriemur. At hoc vltimo modo habet editio vulgata. & sic etiam legit B. Hieronymus.

AIVNT quoque Malachiæ 1. fuisse, *& exſufflaſtis*, אותי *othi*, *me*: Scribas verò correxisse, & exsufflastis אותו *otho*, illud. At certè vulgata Latina editio cũ Hier. & septuaginta senioribus nõ habet me, sed illud, aut illa. Idem dico de aliis correctionibus scribarum, quas collegit Prochetus in 1. li. de victoria contra Iudæos, & Figuerola Valentinus capit. 3. partis primæ libri sui contra Iudæos.

EX quo apparet imprudenter quosdam, dum se Hebræos oppugnare credunt, Ecclesiam ipsam oppugnare. Si enim illæ correctiones scribarum sunt Hebraici textus corruptiones, sequitur apertè vulgatam quoque editionem esse corruptissimam, quam tamen nobis Ecclesia pro versione authentica tradidit.

TERTIO obiiciunt, in Psalmo 13. deesse octo versiculos in omnibus impressis Hebræis codicibus, nimirum illos;

Sepulchrum patens eſt guttur eorum.
Linguis ſuis dolose agebant.
Venenum aſpidum ſub labiis eorum.
Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt.
Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.
Contritio & infelicitas in viis eorum.
Et viam pacis non cognouerunt.
Non eſt timor Dei ante oculos eorum.

QVI tamen citantur ab Apostolo Rom. 3. & habẽtur apud septuaginta. Hoc autem non videtur potuisse accidere ex negligentia scriptorum, sed ex pura malitia Iudæorum, qui hos versus detraxerunt ex Hebræo, vt ostenderent Apostolum nostrum non fideliter protulisse testimonium Psalmi.

RESPONDIT B. Hieronymus ad hanc obiectionem, quæ ipsi etiam olim facta fuerat, in præfat. li. 16. in Esaiam, hos versus non pertinere proprie ad Psal. 13. sed ab Apostolo aliegari ex variis Scripturæ locis, deinde ab aliquo alio ex Apostolo in Psalterium esse translatos. Inueniuntur enim primus & secũdus eorũ versuũ Psal. 5. Tertius, Psal 139. Quartus, Psalm. 9. Quintus, sextus & septimus habentur Isaiæ 59. Vltimus, Psalmo 35. Atq; ibidem addit Hieronymus hos versus non esse in interpretatione LXX. nec vllum Græcum auctorem in suis commentariis hos versus exponere voluisse.

ORIGENES quoque in commentariis cap. 2. epi. ad Roma. dicit Apostolum hos versus sumpsisse ex variis Scripturæ locis: Quibus verbis manifestè significat, eos versus nec in Hebræo textu, nec in 70. seniorum interpretatione reperiri.

SED instant & probant aliquando hos versus fuisse in Hebræo, quia nunc reperiũtur in quodam codice vetustissimo Anglicano.

RESPONDEO, illos versus codicis Anglicani manifestè esse addititicios. Nam nec verba sunt omnia Hebraica, vt illud מיזל *Mazal*, fors, nec etiam phrasis præsertim in illo versu אשר פיהם אלח *Aſcher pichem alla*, ורורה מלא *vmarach malla*, quorum os dolus & amaritudo impleuit. Non enim Hebræi verbum ad finem collocare solent. Vide plura de hac re in libro notationum ad varias lectiones vulgatæ editionis Francisci Lucæ Brugensis.

DICES, si ita est, cur Ecclesia in editione vulgata hos versiculos esse patitur? Nimirũ ea de caussa, quoniã sunt etiam ipsi sacræ Scripturæ partes quædam, & quoniam sine turbatione & scandalo populi nõ possent auferri cum longo iam tempore ibi fuerint: quomodo etiã patitur nonnullos errores Typographorum.

VLTIMO obiicit Canus, euidens esse ab Hebræis corruptos esse diuinos codices, quia Ge. 8. in Hebræo legitur; *Coruus egrediebatur & reuertebatur*, cum vulgata editio, & LXX. & omnes Patres legant, nõ reuertebatur.

RESPONDEO in Hebræo non haberi, & reuertebatur, sed ויצא יצ׳ארשוב *Vaetſe, iatſo vaſchub*. hoc est & exiit exeũdo & redeũdo donec ficcarẽtur aquæ, quod non significat eorum rediisse intra arcam, sed volitasse circa arcam eundo & redeundo, vt aues solent, & fortasse etiã redeundo ad tectum arcæ, & inde abeundo, idque sæpius donec ficcarentur aquæ; cum quo benè cohærẽt quod egrediebatur & non reuertebatur, nimirũ intra arcã. Adde quod etiam non desunt Latini codices, qui habeant, egrediebatur, & reuertebatur, vt ex variis lectionibus ad Biblia Louaniensia annotatis cognosci potest.

HIS ergo duabus sententiis refutatis, restat tertia quam ego verissimam puto, quæ est Driedonis libro secundo de Ecclesiasticis dogmatibus & Scripturis, ca. 1. & aliorum, qui docent Scripturas Hebraicas non esse in vniuersum deprauatas opera, vel malitia Iudæorum: nec

tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen esse omninò integras & puras, sed habere suos quosdam errores qui partim irrepserint negligentia, vel ignorantia librariorum, præsertim cùm in Hebræo facile sit errare ob literas quasdam simillimas, quales sunt ב & כ: ר & ד: ח & ת: ו & נ. Partim ignorantia Rabbinorum, qui addiderunt puncta. Cùm enim possint dictiones Hebraicæ variis modis legi, si punctis careant: non est mirum, si aliquando ipsi quoque in notatione punctorum à vero aberrauerint. Potest etiam fieri, vt ex prauo affectu, & odio in Christum ea lectio interdum ipsis magis probata sit, quæ minus Christianis fauebat.

CAETERVM non tanti momenti sunt eiusmodi errores, vt in iis, quæ ad fidem, & bonos mores pertinent Scripturæ sacræ integritas desideretur. Plerúmque enim tota discrepantia variarum lectionum in dictionibus quibusdam posita est, quæ sensum aut parum, aut nihil mutant. Errores autem, qui ex additione punctorum acciderunt, nihil omnino veritati officiunt: puncta enim extrinsecus addita sunt, nec textum mutant. Itaque possumus si volumus puncta detrahere & aliter legere.

CAPVT III.

De editione Chaldaica.

CHALDAICA lingua editi sunt libri Tobiæ & Iudith; & ex parte libri Esdræ, & Danielis: Præterea tota Scriptura vetus translata est paraphrastice ex Hebræo in Chaldæum, quam paraphrasim ipsi Targum vocant. Et quidem pentateuchum transtulisse fertur R. Aquila, qui Chaldaicè Onkelus dicitur. Prophetas priores & posteriores, id est, Iosue, Iudices, & Regum libros; Item Isaiam. Hieremiam, & cæteros Prophetas: R. Ionatham Vzielis filius: Psalmos, Iob, Ruth, Esther, & Salomonis opera, R. Ioseph cœcus.

QVAE paraphrasticæ translationes apud Hebræos magnæ sunt auctoritatis, & idcirco nobis etiam vtiles, vt ex iis conuincamus Hebræos. Alioqui ab Ecclesia nõ vsque adeo magni fiũt, neque ex iis argumentum firmũ duci potest. Siquidem (vt rectè ait Franciscus Ximenius Cardinalis præfatione Complutensium Bibliorum) Chaldaicæ paraphrases illa excepta, quæ est in pentateuchum, Iudaicis fabulis, & Thalmudistarum nugis cõsperſæ sunt. Idq; verissimũ esse experimento suo cõprobabit quicunq; paraphrasim in Threnos, in Cantica, in Iob, in Psalmos, & in Prophetas omnes legere voluerit.

CERTE caput 53. Isaiæ, vbi de Christi passione apertissimè Propheta cõcionatur, totum paraphrasis detorquet ad calamitates populi Iudæorum. In ea vero paraphrasi, quæ est in Cantica & Threnos passim legũtur, libri Thalmudim, tertium templum; duo Messiæ; liberatio à Captiuitate Titi & Vespasiani, minæ aduersus Christianos, & Mahumetanos, quos per Esau, & Ismaël more suo significant.

DENIQVE fabulæ permultæ de lamẽtatione Dei, de alcẽsione Mosis in cœlũ, de tabulis legis, ex sapphyro throni diuini excisis; deq; aliis rebus generis eiusdem.

SED neque paraphrasis Aquilæ in pentateuchũ omnino integra & incorrupta censeri debet. Habet enim etiam illa suos errores tametsi pauciores, & leuiores, quam cæteræ Ionathæ, & Iosephi paraphrases habeant.

AC vt ex libris singulis aliquid exempli gratia proponamus. In Geneſi c.4. ver.23. vbi textus Hebræus habet קיני האיש הרגתי. *Chi, ish, haragthi*, & cõcordat Græcus ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα: & Latinus. Quoniã occidi virũ: Chaldea paraphrasis addit negationẽ לא אברי *loguebar*, קטילית *cathileth*, non occidi virum. & contrarium sensum reddit. Item c.22.n.18. & ca.26.n.4. & ca.28.n.14. textus Hæbræus habet Benedicentur בזרעך *bezaracha*, in semine tuo omnes gentes terræ: & cõcordat Græcus ἐν τῷ σπέρματί σου & Latinus in semine tuo: & Apostolus Paulus ad Gal.3. obseruari iubet promissiones Abrahæ factas, & semini eius, nec esse dictum, & seminibus quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Paraphrasis verò Caldaica in his omnibus locis reddit numerum multitudinis, benedicẽtur. ברזיל *bedil*, בנך *benac*, propter filios tuos omnes populi terræ.

IN Exodo cap.n.43. vbi legimus, in textu Hebræo כל-בן נכר *col-ben necar*, *Omnis filius alienigena non comedet ex eo*: & concordat Græcus, πᾶς ἀλλογενὴς & Latinus omnis alienigena: Chaldea paraphrasis in odium neophytorum posuit, כל-בר ישראל *col-bar, Israel*, דאשתמד *deischtammad*, Omnis filius Israel destructus. Sic enim passim Iudæi eos appellant, qui ad fidem Christianam, relicto Iudaismo, conuertuntur.

IN Leuitico c.10.n.6. & ca.21.n.10. vbi textus Hebræus habet ראשיכם אל תפרעו *vhaschechẽ al thiphrau Capita vestra non radetis seu nudabitis*, & concordat Græcus & Latinus: Chaldea paraphrasis cõtrarium reddidit. לא תרבון פרוע *la theraſbun perua*. Non multiplicabitis comam.

IN Numerorum li.c.21.n.19. ponitur fabula de puteo, quem fingunt Hebræi descendisse cum filiis Israel ad torrentes, & de torrentibus ascẽdisse cum eis ad colles; & de collibus rursum descendisse ad valles, & ca.28. n.9. vbi textus Hebræus habet, *Populus solus habitabit*, hoc est, cum aliis gentibus non miscebitur; paraphrasis Chaldæa, more Iudaico, reddidit; Ecce populus solus possidebit sæculum, id enim illi expectant, vt soli dominentur in orbe terrarum.

DENIQVE in Deuteron.cap.4.n.28. & ca.28.nu. 64. vbi Scriptura Hebraica, Græca & Latina prædicit fore vt Hebræi seruiant Diis alienis; quod etiam impletum nouimus non semel fuisse; Chaldaica paraphrasis deriuat hoc scelus idololatriæ ab Hebræis ad gẽtes. Vertit enim. Seruietis populis seruientibus idolis. Nũc pauca quædam de Syriaca editione addenda sunt.

CAPVT IIII.

De editione Syriaca.

DE editione Syriaca dicẽda sunt tria. PRIMVM, quid intersit inter linguã Syriacã & Chaldaicam. DEINDE; qui libri sacri Syriaca lingua scripti habeantur. POSTREMO, quanta sit huius editionis auctoritas.

QVOD igitur ad primũ attinet, Syriaca lingua quãsi proles quædam est Hebraicæ & Chaldaicæ linguæ. Hebræi siquidem, qui vsque ad captiuitatem Babylonicam Hebraicè solum, id est, lingua sua loqui consueuerant: cùm abducti essent in Babylonẽ cœperunt obliuisci linguam propriam, & addiscere alienam, id est, Chaldaicã, quia tamen non perfectè eam pronunciare poterant, & semper aliquid ex Hebraica retinebant; factum est, vt lingua quædam tertia nasceretur, mixta ex Hebraica, & Chaldaica; atque ea est, quam pro vulgari, ac materna deinceps Hebræi habuerunt. Quæquidem Syriacha dicta est à regione, vbi maximè eius vsus viget; siue Hierosolymitana, à ciuitate præcipua Hebræorum: quemadmodum lingua Chaldaica, quæ hoc nomẽ habet à regione Chaldæa, vocata est etiam Babylonica, à ciuitate Chaldææ nobilissima.

PORRO distinguuntur hæ duæ linguæ characteribus, verborum coniugationibus; affixis, punctorum notatione, sono vocalium, idiotismis, ac tota ferè linguæ structura, & multis etiam propriis dictionibus.

QVOD

QVOD autem pertinet ad secundum, Primo certũ est, nullum librum veteris Testamenti scriptum esse à primo auctore in hac lingua, nisi fortassis liber primus Machabæorum & Ecclesiasticus, quorum priorem Hebraicum se vidisse scribit Hieronymus in prologo Galeato; de posteriori idem scribit in prologo Prouerbiorum. Credibile enim est lingua vulgari Hebræorum, id est, Syriaca scriptos fuisse hos libros, qui tamen non extant hoc tempore, nisi Græcè. De cæteris libris cõstat, aut Hebraicè, aut Chaldaicè, aut Græcè à primis auctoribus scriptos esse.

DE Testamento nouo maior est dubitatio: & quidẽ valdè probabile est Euangelium S. Matthæi, & epistolam S. Pauli ad Hebræos, Syriaca lingua scriptã esse: id enim efficacissimis argumentis probat Albertus VVidmanstadius Ferdinandi Imperatoris Cancellarius, qui primus in Europa Testamentum nouum Syriacum imprimi curauit; & Guido Fabritius, cuius est Latina interpretatio noui Testamenti Syriaci in regiis Bibliis.

NEQVE his repugnant veteres scriptores Irenæus Origenes. Eusebius, Athanasius, Epiphanius, Hieronymus, qui hos libros, ac præsertim Euangelium S. Matthæi, Hebraicè scriptos fuisse dicunt: loquuntur enim de lingua Hebraica, quæ Apostolorum tempore vulgaris erat; quemadmodum in ipso Euangelio passim legimus dictum aliquid esse Hebraicè, quod tamen constat vulgari lingua, id est, Syriaca dictum esse: quale est illud Ioan.19. *Exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locus, Hebraicè autem Golgotha*. De quibus vocibus vide S. Hieronymum in libro de nominibus Hebraicis, vbi diligenter notauit omnes voces, quæ Syriacæ sunt, cùm tamen Hebraicæ esse dicãtur ab Euangelistis. Præter hos duos libros, totum nouum Testamentum translatum est ex Græco idiomate in Syriacum, auctore (vt ipsi Syri arbitrantur) S. Marco Euangelista.

QVOD si verũ esset, nulla esset causſa, cur de huius editionis auctoritate (vt iam ad postremum caput veniamus) dubitaretur. Sed non facilè adduci possum, vt credam à S. Marco traditam Ecclesiis Syriæ, & Ægypti editionem Syriacam Testamenti noui vniuersi, & eius editionis nullam prorsus mentionem extare apud Clementem Alexandrinum, Origenem, Eusebium, Athanasium, Theophilum, Epiphanium, Hieronymum, Cyrillum, Theodoretum, Ioannem Damascenum, aliósque Patres, qui vel in Syria, vel in Ægypto aut Episcopi, aut Presbyteri fuerunt, & vel de variis Scripturarum editionibus accuratè disputarunt, vel certè multa de Scripturis sanctis posteritati scripta reliquerunt.

QVOD si editio Syriaca ætate horum Patrum posterior est, vt ego quidem mihi certò persuadeo, nõ potest eius auctoritas tanta esse, vt cum editione Græca, aut Latina meritò cõparari possit, vt interim illud omittam, quod non desunt etiam quædam in ea editione, quæ viris doctis, & piis non admodum placeant.

VNVM tamen est, præter alia, eius editionis commodum insigne, quod cùm in titulis, ac sectionibus capitũ, mẽtio fiat ieiuniorum, venerationis crucis, precum pro defunctis, vigiliarum, memoriæ sanctorum, aliarúmque eiusmodi rerum, quas Lutherani tanquam Romani Pontificis traditiones detestantur, apertissimi mẽdacij hæc ipsa editio Lutheranos conuincit, sed de editione Chaldaica & Syriaca satis multa pro instituti operis breuitate dicta sunt: nunc ad Græcam veniamus.

CAPVT QVINTVM.

De variis Græcis editionibus.

EDITIONES Græcæ Testamenti veteris nouem omnino numerantur, præter eam cuius meminit Clemens Alexandrinus lib.1. Stromatum, quæ antequam rerum potiretur Alexander Magnus, incertũ quo auctore prodiit, & ex qua Plato, cæterique Philosophi non pauca hauserunt: sed quoniam ea, succedente postea trãslatione illa celeberrima septuaginta seniorum, primum negligi: deinde etiã amitti cœpit, ita, vt longo iam tempore vix memoria eius conseruata sit:

PRIMA omnium à scriptoribus numerari solet illa, quam Ptolemæi Philadelphi iussu septuaginta seniores ediderunt, de qua in sequenti capite plura dicemus. Vide Eusebium lib.6. hist. cap.13. Athanasium in Synopsi, & Epiphanium in lib. de mensuris & ponderibus, qui translationes ordine recensent.

SECVNDA translatio Testamẽti veteris ex Hebraica lingua in Græcam facta est ab Aquila Pontico, anno duodecimo Adriani Imperatoris, vt Epiphanius loco notato auctor est. Fuit autem Aquila, primum gentilis, deinde Christianus, tum ab Ecclesia pulsus, quòd Astrologiæ iudiciariæ studiosus esset, ad Iudæos se contulit, & quoniam hoc extremo tempore Scripturas interpretatus est, nõ satis bona fide in eo opere versatus creditur.

TERTIA translatio Commodo Imperãte à Theodotione facta est; qui auctor etsi ex hæretico Marcionista proselytus Iudæorum factus sit, maiori tamen fide Epiphanio teste in interpretatione vsus est, quàm cæteri eius similes. Quòcirca semper Ecclesia Danielem ex interpretatione Theodotionis legit, vt Hieronymus testatur præfatione in Danielem.

QVARTA est Symmachi editio, qui Seueri Augusti temporibus sacros libros ex Hebræo in Græcum sermonem transtulit. Nescio autem quo errore factum sit, vt cùm Athanasius, & Epiphanius distertis verbis scribant Symmachum sub Seuero, Theodotionem sub Cõmodo Marci filio Scripturas interpretatos esse, neque dubium vllum esse possit, quin Commodus Seuerum præcesserit; tamen iidem auctores Symmachum priorẽ, posteriorem Theodotionem faciant.

QVOD verò ad Symmachum attinet, fuit is primum Ebionita, si Eusebio credimus: vel Samaritanus, si Athanasium & Epiphanium sequimur: & cùm apud suos principatum obtinere non posset, se Iudæis adiunxit, ac secundo circumcisus est. Vbi obiter admonet Epiphanius non esse mirandum, quod Symmachus bis potuerit circumcidi; siquidem arte medica, & certis instrumentis Iudæi solebant resectum præputium iterum superinducere. siue attrahere; & hoc esse quod Apostolus ait, 1. Corint.7. *Qui circumcisus vocatus est, non adducat præputium*: vel, vt clarius sonant verba Græca, μὴ ἐπισπάσθω, hoc est, no attrahatur.

QVINTA editio Græca sine vllo nomine auctoris reperta est in doliis quibusdam apud vrbẽ Hiericho anno VIII. Antonini Caracallæ, qui Seuero patri in Imperio successerat, vt Epiphanius loco notato auctor est.

SEXTA quoque sine nomine auctoris, eodem Epiphanio teste in doliis inclusa apud Nicepolim inuenta est Alexandro Mammææ filio imperante.

EX quibus omnibus editionibus compositi Origenes, vt Eusebius li.6. hist. c.13. & Epiphanius hæresi 63. & lib. de mensuris & ponderibus. narrant, illa, quæ dicebantur

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

bantur hexapla, siue tetrapla, siue etiam octapla. Nam diuisit primum Origenes singulas paginas in sex columnas, ac in prima quidem descripsit Hebraicum textum literis Hebraicis; in secunda eundem textum Hebraicū Græcis literis; in tertia interpretationē Aquilæ, in quarta interpretationem Symmachi; in quinta interpretationem LXX. seniorum; in sexta interpretationem Theodotionis. Atque hæc volumina propter quatuor interpretationes tetrapla, propter sex columnas hexapla dicebantur.

ADDIDIT deinde quintam & sextā versionem in duabus colūnis aliis, & ea volumina octapla nominauit.

SEPTIMA Origenis editio est, qui Scripturas quidem ex Hebræo non transtulit, sed interpretationem septuaginta seniorum ita emendauit, multis ex Theodotione admixtis, & notatis signo stellæ radiantis, multis etiam obelo, id est, veru iugulatis, vt nouam editionem fecisse videatur. Ita vero probata est eo tēpore hæc editio, vt breui Bibliothecas omnes repleuerit: vt scribit S. Hieronymus in epist. 89 ad Augustinum, quæ est vndecima inter epistolas Augustini. Eandem quoque editionem κοινήν, hoc est, communem appellari solitam scribit idem Hieronymus præfatione lib. 16. in Isaiam.

OCTAVA editio S. Luciani Presbyteri & Martyris est, qui cùm in editionibus iam numeratis multa vitia obrepsisse cognosceret, rursum magno labore nouam editionem molitus est. Quam editionem scribit Athanasius sub Constantino Imperatore repertam esse Nicomediæ ipsius Martyris manibus descriptam, & in pariete quodam asseruatā. Passus est autem S. Lucianus in persecutione Diocletiani, & Maximiani, & Maximino in Oriente tyrannidem exercente, vt idem Athanasius breuiter indicat in Synopsi, & fusius narrat Eusebius li. 9. hist. cap. 6.

NONA ac postrema editio Hesychij est, qui interpretationem LXX. seniorum iterum emendauit, atque Ægypti Ecclesiis tradidit. De quibus editionibus in hūc modum loquitur S. Hieronymus, præfatione in librum Paralipomenon: *Alexandria & AEgyptus in septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis vsque Antiochiā Luciani Martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouinciæ Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgauerunt.*

CAPVT SEXTVM.

De interpretatione LXX. Seniorum.

DE interpretatione septuaginta seniorum, quæ inter omnes Græcas editiones meritò primū locum semper obtinuit quæstiones quinque existunt. Prima, quo tempore facta sit. Secunda, quorum librorum sit. Tertia, quomodo facta. Quarta, quantæ sit auctoritatis. Quinta, num hoc tempore germanā interpretationem 70. seniorū habeamus.

PRIMA quæstio facilis est. Nam etsi Irenæus lib. 3. cap. 25. & Clemēs Alexandrinus li. 1. Stromat. scribant Ptolemæo Lagi filio regnante id factum esse; Aristæus autem in historia de hac ipsa re, Iosephus li. 12. antiquit. cap. 2. Philo lib. 2. de vita Mosis; Tertullianus in Apologetico c. 18. Athanasius in Synopsi, Epiphanius de mensuris & ponderibus, aliique scriptores omnes Ptolemæū Philadelphum nominent: tamen interuallum nō est vsque adeo magnum, cùm hic Ptolemæus superiori proximè successerit.

EST autem hæc sententia posterior multo probabilior priore, tū quod plures, tū quod antiquiores testes, habeat. Porro Epiphanius non solùm tempus regis, sed etiam annum regni annotare curauit. Scribit enim anno decimoseptimo Ptolemæi Philadelphi eam translationem esse factam, atque ab eo tempore, vsque ad Christi natalē diē fluxisse annos CCXCI. tot igitur annis ante Christi aduentum ea translatio facta est, nec sine diuino consilio. Nam vt Eusebius scribit lib. 8. de præparat. Euangelica ca. 1. si post Christi aduentum id fieri debuisset, aut scripturā Iudæi, ex inuidētia occultassent, aut corruptiorem nobis dedissent, aut certè in suspicionem translatores facilè vocarentur.

SECVNDA quæstio paulò difficilior est. Nā B. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis, & in c. 5. Ezechielis & in 2. caput. Michææ, propendere videtur in eam sententiam, vt solùm Pētateuchum verterint, quod probat ex Aristæo in lib. de septuaginta duobus interpretibus & ex Iosepho præfatione in libros antiquit. & li. 12. antiquit. c. 2. quibus adde Philonem li. 2. de vita Mosis, qui solius legis mentionem faciunt.

AT eos vertisse omnia scribit Iustinus in Dialogo cum Tryphone, Irenæus li. 2. c. 25. Clemens Alexandrinus li. 1. Stromatum, Epiphanius de mensuris & pōderibus, Eusebius lib. 8. c. 1. præparat. id quod longè probabilius est. Nam Apostoli vsi sunt Græca versione in testimoniis Prophetarum citandis: tempore autem Apostolorum nulla erat alia versio Græca, quàm septuaginta interpretum.

DEINDE non est verisimile regē illum, qui ex toto orbe terrarum libros adducebat in suam Bibliothecā, noluisse etiam Prophetarum oracula, & alios libros antiquissimos Iudæorum.

PRAETEREA quomodo mirabile fuisset spatio septuaginta duorum dierum potuisse absolui illam editionem, si Pentateuchus tantum vertendus erat, qui breuiore tempore sine vllo miraculo verti posset? Neque Hieronymus contrarium docet asserēdo, sed dubitando: nā alioqui passim in commentariis Prophetarum mentionem facit versionis LXX. & eam explicat. Neque Aristæus nomine legis solùm Pentateuchum intelligebat, vt Iudæi sensisse videntur; sed omnes libros sacros. Nam à lege quæ erat præcipuus liber, omnes libri denominabātur, Hinc Ioānis 10. & 15. Dominus dicit in lege Iudæorum scriptum esse, id, quod in Psalmis scriptum est, & B. Paulus 1. Cor. 14. in lege scriptum esse dicit, quod habetur in Isaia.

IAM IN TERTIA quæstione illud certum esse videtur, quod omnium consensu celebratur: septuaginta duos viros Hebræos senos videlicet ex qualibet tribu filiorum Israël vtriusque linguæ peritissimos spatio dierum septuaginta duorum mirabili consensione diuinas literas apud Pharum Ægypti ex Hebræo sermone in Græcum idioma transtulisse.

VTRVM autem singuli separatim, an bini & bini, aut potius omnes simul inter se conferentes interpretationem illam fecerint, in quæstionem vertitur, & adhuc sub iudice lis est. Ac EPIPHANIVS quidem in libro de mensuris & ponderibus, scribit hos interpretes binos in cellulis inclusos fuisse; & diuino miraculo singula paria ipsorum iisdem verbis totam Scripturam transtulisse, ita vt simul confecerint sex & triginta exempla eiusdem prorsus versionis.

IVSTINVS autem in oratione exhortatoria ad Gētes, dicit singulos in singulis cellulis inclusos, & maiori adhuc miraculo à singulis seorsum totam Scripturam iisdem verbis redditam: & se apud Alexandriam vestigia cellularum vidisse. Iustinum sequuti sunt multi ex posterioribus, vt Irenæus lib. 3. cap. 25. Cyrillus catechesi quarta. Clemens Alexandrinus, lib. 1. Stromat. & Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 42. quamuis Augustinus, lib.

lib. 2. doct. Christ. cap. 15. non audeat rem affirmare.

HIS addunt recentiores quidam patroni harum cellularum Philonem lib. 2. de vita Mosis, Tertullianum in Apologet. cap. 19. & Chrysostomum homil. 5. in Matthæum. Sed isti tres cellularum non meminerunt: tantum dicunt mirabiliter hos interpretes in eandem sententiam & in eadem verba conuenisse.

AT B. HIERONYMVS præfatione in Pentateuchum aperte ridet hanc historiam. *Nescio*, inquit, *quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit, &c.* Itaq; existimat B. Hieronymus septuaginta duos interpretes in eadem basilica sedentes, & inter se conferentes Scripturam trāstulisse. Id quod probat primum testimonio Aristæi, qui negotio interfuit. & aperte dicit eos simul conferendo singulis diebus vsque ad horam nonam hāc versionem tandem septuaginta duobus diebus absoluisse. Idem probat testimonio Iosephi qui cum esset cupidissimus gloriæ suæ gentis, tamen lib. 12. antiqui. cap. 2. narrans hanc historiam, cellularum ne meminit quidem.

ADDERE possumus nos etiam Eusebium, qui li. 8. de præpara. Euangel. cap. 1. similiter rem totam narrat sine vlla mentione cellularum, referens ad verbum quæ habentur in libro Aristæi. Addamus etiam Philonem, Tertullianum, & Chrysostomum supra citatos, qui cum miracula narrent, quæ in hac versione contigerunt, nunquam de cellulis siluissent, quod erat omnium præcipuum, si eas vere fuisse credidissent.

QVOD autem ipsi dicunt de summa illa consensione in eandem sententiam, non necessariò conuincit eos loqui de cellulis. Nam reuera miraculum fuit, quod tot homines simul conferendo tam breui tempore potuerint conuenire in singulis sententiis transferendis. Vbi enim est multitudo, diuersitas iudiciorum euitari non potest, & vel nunquā conueniunt, vel non nisi post longas disceptationes. Quocirca B. Augustinus lib. 2. doct. Christ. cap. 15. illud ab omnibus decantatum de istis interpretibus, quod quasi vno ore Scripturas verterint, rectissime intelligi posse significat, tam secundum eos, qui cellulas tuentur, quàm secundùm eos, qui illas oppugnant.

HAEC sententia mihi probabilior videtur. Ac etiam visa est probabilior Titelmanno in prologo Apologetico pro editione vulgata, & Andreæ Masio præfatione suarum annotationum in Iosue. Nam quod Iustino Iudæi fabulam à se confictam persuaserint, & quasdā ruinas ostendentes cellulas esse dixerint septuaginta interpretum, facile fieri potuit: nec minus facile vt Iustino viro sancto fidem habuerint aliqui posteriores.

AT Aristæum, qui interfuit, falsum scripsisse credibile non est. Quod enim Ludouicus Viues in c. 42. lib. 18. ciuit. Dei, & Leo à Castro præfat. in commentaria Isaiæ cap. 35. dicunt hunc librum non esse veri Aristæi, sed confictum ab Hebræis, nihil me mouet: nam omnia, quæ Iosephus, Tertullianus, Eusebius, & Hieronymus ex Aristæo proferunt, in hoc nostro, qui nunc exitat, ad verbum inuenimus.

AT, inquiunt, Epiphanius Aristæum legit, & citat, & tamen meminit cellularum, quod non faceret si in ipso vero Aristæi libro excluderentur cellulæ. Nescio quid Leo à Castro velit conficere ex hoc testimonio Epiphanij: vel enim vult concludere, tempore Epiphanij librum Aristæi integrum fuisse, & postea esse corruptum: & tunc manifestè refellitur ex Iosepho, & Eusebio, qui ante Epiphanium scripserunt, & tamen in Aristæo cellulas non inuenerunt: vel vult ante Epiphanij tempora nondum fuisse inuentum librum verum Aristæi, sed tūc primùm esse repertum: & hoc etiam dici non potest: nam Hieronymus qui simul cum Epiphanio, & etiam post Epiphanium vixit, diserte affirmat ex Aristæo non probari, sed refutari cellulas.

PRAETEREA EPIPHANIVS contra omnium sententiam ponit solùm triginta sex cellulas, cum alij vel septuaginta duas, vel nullas ponant: nec sanè æquum est vnū Epiphanium omnibus aliis anteponere. Itaq; credibilius est Epiphanium, vel non legisse Aristæum, sed aliis referentibus credidisse, vel certè cùm hæc scripsit, non habuisse eum in manibus, & memoria lapsum esse. Omninò enim verisimile est, historiam de cellulis Epiphanium à Iustino & Irenæo accepisse, & tamen videmus eum ex obliuione aliter rē narrasse, quā illi fecerūt.

SEQVITVR QVARTA quæstio de auctoritate horum interpretum: & quamuis B. Hieronymus præfat. in Pentateuchū, asserat septuaginta interpretes non vates, sed interpretes fuisse: Et in quæst. Hebraicis in li. de optimo genere interpretandi. in epist. ad Suniam & Fretellam, & in commentariis Prophetarum passim reprehendat versionem Septuaginta, nihilominus tamen certissimum esse debet LXX. interpretes optimè transtulisse, & peculiari modo Spiritum sanctum assistentem habuisse, ne qua in re errarent, vt non tam interpretes, quàm Prophetæ fuisse videantur.

ID in primis probatur ex communi sentētia. Constanter enim hoc asserunt omnes citati auctores, Aristæus, Philo, Iosephus, Iustinus, Irenæus, Eusebius, Clemens Alexandrinus, Epiphanius, Chrysostomus, Cyrillus, & ex Latinis, Tertullianus & Augustinus, item Hilarius præfat. in Psalmos, & alij omnes. Neque ab hoc numero debet excludi B. Hieronymus, quippe qui præfatio. 1. in Paral. scribit, Si versio LXX. integra haberetur, vt ab eis edita fuit, frustra se laboraturū in Bibliis transferendis: Et præfat. secunda dicit, Septuaginta interpretes Spiritu sancto plenos, quæ vera sunt transtulisse. In Apologia quoque contra Ruffinum libr. 2. affirmat se nunquam LXX. interpretibus detrahere voluisse.

EX quo intelligimus, eum cum reprehendit versionem LXX. nō reprehendere ipsam versionem, sed vitia, quæ in eam postea irrepserunt negligentia, vel malitia, aut etiam ignorantia aliorum.

QVOD autē ait interpretes eos non vates, non pugnat cū eo, quod alij passim dicunt, Prophetas eos fuisse potius, quàm interpretes: nam nec alij volunt dicere proprie eos fuisse Prophetas, sed tantùm Spiritu sancto peculiariter illustratos: neque id Hieronymus negat, vt ex verbis ipsius ostendimus.

ACCEDIT, quod Apostoli hac versione frequenter vtuntur, vt ex eorum citationibus patet, & aperte id asserit Irenæus lib. 3. cap. 25. immò etiam ipse Hieronymus præfatione Euangeliorū ad Damasum. Et postmodum Catholica Ecclesia multis seculis eandem interpretationem secuta est, vt idem Hieronymus præfatione prima in Paralipomenon scribit.

ACCEDIT denique quod non sine miraculo fieri potuit, vt tanta celeritate, tantáque consensione tantum opus conficeretur, quo factum est, vt Philo scribit de vita Mosis, vt singulis annis festus dies in loco, vbi facta est hęc interpretatio, in memoriam tantæ rei multis temporibus ageretur.

DE POSTREMA quæstione licet nō ignorem non nullos in ea sententia esse, vt existiment interpretationem LXX. seniorum penitus interiisse: multo probabilius censeo, illam adhuc superesse, sed adeo corruptam & vitiatam, vt omninò alia esse videatur. Quod enim adhuc superfit, fidem faciunt plurima testimonia, quæ à veteribus citantur ex versione LXX. & eadem nunc in nostris Græcis codicibus inueniuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEINDE cùm hæc fuerit semper celeberrima, & communissima translatio; quis credere poterit, hac abolita, vel neglecta, aliam aliquam esse conseruatam? Non esse autem incorruptam, sed valde vitiatam in pluribus locis, vt iam tutum non sit Hebraicos vel Latinos textus ex Græcis codicibus emendare, probari potest multis argumentis.

PRIMVM, testimonio B. Hieronymi, qui præfatione in Paralipemenon, & in Esdram, & alibi frequenter, monet versionem LXX. esse vitiatam multis & variis modis.

SECVNDO, quoniam LXX. interpretes dicuntur omnia transtulisse ad verbum, ita propriè, vt quicunque sciret vtramque linguam, statim iudicaret fidelissimam esse translationem. Sic enim scribit Philo lib. 2. de vita Mosis: *Reddita*, inquit, *sunt propria propriis nominibus Græcis ad Chaldaica exactè respondentibus. Id experimentis quotidianis creditur, siue Chaldæus Græcam linguam, siue Græcus Chaldæam didicerit, in vtraque Scriptura tum Chaldaica, tum eius interpretatione, miratur germanitatem, immo rerum verborúmque consonantiam adorat*, &c.

NEC vero moueat quemquam, q linguam Hebraicam vocat Chaldaicam; id enim idcirco facit, quod linguæ sint affines, & notior tunc esset Chaldæa propter imperium Assyriorum, quàm Hebræa. Alioqui Hebraicam & Chaldaicam nō esse eandem demonstrat B. Hieronymus in caput primum Danielis, ex eo quod Daniel Hebræus iussus est à Rege Nabuchodonosor discere linguam Chaldæorum.

NEQVE solus Philo, sed etiam ante Philonem Aristæus, testatus est admirabilem fuisse rerum & verborum consonantiam, inter codices illos Græcos & Hebræos. Et ad finem libri sui adiecit eam interpretationem à plurimis discussam, consideratam, examinatam, antequā in Regis Bibliotheca poneretur, & ab omnibus acclamatum sanctè & fideliter singula esse translata, vt nihil addi, nihil demi posset.

AT ista Græca versio quam nunc habemus, in pluribus locis dissentit ab Hebræo, multa nō habet quæ sunt in Hebræo; multa habet, quę nō sunt in Hebræo, vt omnes nouerunt, qui in ea versati sunt. Et qui de hac re ob linguarum imperitiam iudicare non possunt, legant Hieronymi præfationem in Pentateuchum, epistolā ad Suniam & Fretellam; quæstiones Hebraicas, comment. in Prophetas, & lib. de optimo genere interpretandi.

NEQVE videtur satis aptè hoc argumentum solui ab iis, qui respondent textum Hebræum esse corruptum vbicunque à Græco discrepat. Nam neque hæretici hoc admittūt, qui anteponunt Hebræum textum Græco, neque Catholici admittere debent, ne fateri cogātur vulgatam editionem Latinam, qua Ecclesia Catholica tot iam seculis vtitur, & quam Tridentinum Concilium authenticam esse iudicat, totam quoque esse corruptam. Nam excepto Psalterio, Latina editio cum Hebræis codicibus magis conuenit, quàm cum Græcis.

SCIO quidem Epiphaniū libro de mensuris & ponderibus, Hieronymū in præfat. in Pentateuchum, & lib. de opt. gen. interpret. & Augustinum li. 18. de ciuit. Dei, c. 43. & 44. scriptum reliquisse, septuaginta seniores de industria quædam omisisse, quædam addidisse, & quædā aliter vertisse, quia sic eis dictabat Spiritus sanctus. Sed isti Patres piè quærebant rationes excusandi, & defendendi eam versionem, qua tunc Ecclesia vtebatur. Cæterum si ita esset, quomodo Philo diceret, summā fuisse consonantiam rerum & verborum? Quomodo etiam assereret Aristæus omnes, qui eam initio viderunt, acclamasse singula esse bene & fideliter versa? quomodo non admirati fuissent, tam multa detracta, tam multa addita, tam multa contrario sensu reddita?

TERTIO probatur ex multis sententiis, quæ in hac versione inueniuntur, quæ nullo modo cū veritate cohærent. Quale est illud de supputatione annorum Mathusalem Gen. 5. Nam secundum Græcam editionem inuenitur Mathusalem vixisse 14. annos post diluuium, cùm tamen in arca non fuerit. Solum enim octo animæ per arcā saluæ factæ sunt, id est, Noë, Sem, Cham, & Iaphet, & vxores eorum, vt habemus Gen. 6. & 1. Petri 3.

QVEM nodum non aliter soluere potuerunt B. Hieronymus in quæst. Hebraicis, B. Augustinus lib. 15. ciui. c. 13. Eucherius & alij in c. 5. Geneseos, nisi admittendo esse errorem in codicibus Græcis, quem errorem licet non adscribāt Patres illis senioribus septuaginta, sed iis, qui primi scripserunt libros ex Bibliotheca Regis Ptolemæi: interim tamen codices, quos nunc habemus, vitiatos esse negare non potuerunt. Tale est etiam illud Gen. 26. vbi LXX. habent, dixisse seruos Isaac de puteo: *Non inuenimus aquam*; cùm Hebræi & Latini codices habeant; *Inuenimus aquam*, quæ simul vera esse non possunt. Et certum est nostram lectionem esse veriorem, cùm proximè sequatur, propterea Isaac vocasse nomen loci illius abundantiam. Tale quoque est illud Ionæ 3. vbi LXX. habent, *Adhuc tres dies, & Ninive subuertetur*, cùm Hebraici & nostri codices habeant, *Adhuc quadraginta dies*. Quem locum exponens B. Hieronymus ostendit, non posse vllo modo defendi lectionem LXX. etiam B. Augustinus libro 18. de ciuitat. Dei, cap. 44. fatetur Ionam scripsisse dies quadraginta, non dies tres. Multa sunt alia eiusdem generis, sed hæc tria loco exempli adferre placuit.

PROBATVR VLTIMO, quia satis constat editionē LXX. interpretū à Iudæis multis in locis fuisse corruptam, vt Iustinus affirmat in Dialogo cum Tryphone. Constat item eandem editionem sæpe sæpius emendatam ab Origene, Luciano, Hesychio, Hieronymo: nihil autem emendatur nisi quod ante vitiatum est. Neque credibile est, eam editionem, quæ primis trecentis annis tot maculas contraxerat, reliquis annis mille ducentis inuiolatam atque integram seruatam.

DENIQVE constat tempore B. Hieronymi, vt ipse scribit in epist. ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini, omnes ferè Græcos codices, ex versione septuaginta, habuisse admixta multa ex Theodotione, asteriscis præfixis, deinde paulatim asteriscos excidisse interiisse etiam editionem Theodotionis. Inde autem necessario orta est confusio, vt iam nemo iudicare possit, quid in iis libris sit LXX. quid verò Theodotionis. Hæc de Septuaginta.

CAPVT SEPTIMVM.

De editione Græca Testamenti noui.

DVAE QVAESTIONES de Græca editione Testamenti noui disputari solent. Prior est de auctoribus eius editionis. Posterior de auctoritate, & integritate eiusdem editionis.

AC prior quidem quæstio nec admodum necessaria, nec valde difficilis est. Nā inprimis cōstat Testamētum nouum Græcè scriptū esse ab iis Apostolis vel Euangelistis, quorum nomina in titulis singulorum librorum, vel epistolarum præfiguntur, exceptis duntaxat Euangelio Matthæi & Marci, & epistola ad Hebræos. si quidem Matthæum Hebraico sermone scripsisse Euangelium suum testantur Irenæus lib. 3. cap. 1. Athanasius in Synopsi, Hieronymus præfat. in Matthæum, & in cap. 11. Oseæ.

Oseæ, & in lib. de scriptoribus Ecclesiast. in Matthæo, & alij omnes.

PORRO Athanasius loco citato existimat, ab Apostolo Iacobo Matthæi Euangelium in Græcam linguā esse translatum, alij vero Ioanni Apostolo, & alij ipsi Matthæo eam translationem tribuunt. Sed cuiuscunque sit, ita recepta est ab Ecclesia illa translatio, ac si ea lingua primum scriptum fuisset Euangelium Matthæi.

QVOCIRCA non multum egemus Euangelio Hebraico, quod Munsterus edidit: nec illo etiam quod nuper edi curauit Ioan. Tilius, in quo multa desunt, multa superuacanea sunt, non pauca etiam immutata cernūtur; & Deus nouit, vtrum id factum non sit ad detrahendam fidē Græcæ & Latinæ editioni, astutia videlicet Iudæorum, ex quorum promptuario Euāgelium illud prodiit.

MARCI verò librum Latinè ab ipso Marco Romæ scriptum esse, ac deinde ab eodem Aquiliæ in Græcam linguam conuertium, docet Adrianus Finus lib. 6. flagelli Iudæorum cap. 89. & lib. 8. cap. 62. & qui Finum sequutus est, Petrus Antonius Beucher annot. 8. & 9. ad sacram Scripturam. In vita quoque sancti Petri, quæ in Pontificali Damasi primum locum tenet satis apertè indicatur, Marci Euangelium initio Latinè ab ipso scriptum fuisse.

DE epistola ad Hebræos iam antea disseruimus, atq; ostēdimus eam epistolam vel ab ipso Paulo Græcè scriptam esse, vel certè ab Apostolico aliquo viro ex Hebraico sermone in Græcum esse translatā. Itaque Græca editio Testamenti noui vniuersa, Apostolos & Euāgelistas auctores habet.

IAM verò quod attinet ad auctoritatem, dubium esse non potest, quin editio Apostolica summæ sit auctoritatis, nisi fortè constet eam esse corruptam. De qua re ita sentiendum censeo, vt suprà de Hebraicis diximus, videlicet non esse Græcos codices corruptos generaliter: nec tamen fontes esse purissimos, vt necessario quicquid ab eis dissentit corrigendum sit, vt falsò existimāt Caluinus, Maior, Kemnitius, cæterique huius temporis hæretici.

ET verò non esse Græcos codices in vniuersum atq; omnino corruptos facilè demonstrari potest: nam etsi multa deprauare conati sunt hæretici, tamen nunquam defuerunt Catholici, qui eorum corruptelas detexerint, & non permiserint libros sacros corrumpi. Plurima ex toto nouo Testamento abstulit, mutauitque Marcion, vt testatur Tertullianus li. 5. contra Marcionem: sed illa omnia ferè notauit Epiphanius hæres. 42. & in nostris codicibus Græcis habentur rectè. Ariani quoque abstulerant ex Euangelio Ioan. 4. Spiritus est Deus, sed indicauit & notauit B. Ambrosius libro 3. de Spiritu sancto ca. 11. & nostri codices Græci omnes hoc testimonium habent.

QVOD autem nō sint vbique incorrupti, sed aliqui interdum errores irrepserint, saltem negligentia librariorum, & non sit tutum semper Latina ad Græca corrigere, aliquot exemplis planum fiet. Certè 1. Corinth. 15. legendum est: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis*, vt non solùm nostra Latina versio habet, sed etiam Caluinus probat cap. 7. instit. §. 12. At Græci constanter legunt secundus homo Dominus de cœlo, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Quam deprauationem manasse vitio scriptorum ex corruptionibus Marcionis, patet ex Tertulliano lib. 5. in Marcionem.

PRAETEREA 1. Corinth. 7. vbi nos habemus; *Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est: mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt*, &c. Græci codices longè aliter habent, nam illud diuisus est, coniungunt cum sequentibus, sic μέμε-

A

B

C

D

μερισται καὶ ἡ παρθένος, diuisa est vxor & virgo: Quam lectionem B. Hieronymus in lib. 1. contra Iouinianum affirmat non esse Apostolicæ veritatis.

ROM. 12. vbi nos legimus; *Domino seruientes*: Græci non habent τῷ κυρίῳ sed καιρῷ δουλεύοντες, id est, tempori seruientes. Et tamen nostram lectionem esse verissimam patet tum ex Hieronymo in epist. ad Marcellam, quæ incipit, Post priorem epistolam, vbi dicit, in emendatis Græcis codicibus haberi non καιρῷ, sed κυρίῳ tum ex Origene, Chrysostomo Theophylacto, & aliis Græcis Patribus, qui sic legerunt, & explicauerunt in suis commentariis.

DENIQVE constat in plurimis Græcis codicibus deesse multas veræ Scripturæ partes, vt historiam adulteræ, Ioan. 8. Vltimum caput Marci; Testimonium pulcherrimum Trinitatis, 1. Ioannis 5. & alia de quibus suprà disseruimus.

CONSTAT etiam quædā in omnibus Græcis codicibus inueniri, quæ non sunt partes diuinæ Scripturæ, vt Matt. 6. orationi dominicæ additur. *Quia tuū est regnū & potentia, & gloria in secula*: quæ verba nō esse de textu, sed, addita à Græcis, ex duobus intelligi potest. Primo ex eo quod Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronimus, Augustinus orationem Dominicam exponunt, & tamen nullam horum verborum mentionem faciunt, cùm omnes isti Græcè bene nouerint. Secundo ex eo quod Græci in sua Liturgia recitant quidem hæc verba, sed non continuant cum oratione Dominica.

CAPVT OCTAVVM.

De Latinis editionibus.

DE Latinis editionibus tria nobis explicanda sumpsimus. Primū, quot & quæ fuerint olim Latinæ editiones. Secundo, quis sit auctor eius, quæ nunc vulgata dicitur. Tertio, quantæ sit auctoritatis hæc ipsa vulgata editio.

AC vt incipiamus à PRIMO, editiones Latinas Testamenti veteris ex Græca versione LXX. & Testamenti noui ex Græco fonte propè innumerabiles fuisse ante tempora Hieronymi testatur S. Augustinus l. 2. de doct. Christ. c. 11. his verbis. *Qui*, inquit, *ex Hebræa lingua Scripturas in Græcam verterunt linguam, numerari possunt. Latini autem nullo modo. At enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & qui aliquātulū facultatis sibimet vtriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari.* Idē docet B. Hieronymus præfat. in Iosue; *Apud Latinos*, inquit, *tot sunt exemplaria, quot codices, cùm vnusquisque pro arbitrio suo vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum est.*

NIHILOMINVS tamen vna erat cōmunior, quæ vetus & vulgata editio dicebatur: vt patet ex D. Gregorio præfat. in libros moral. c. 5. & ex B. Hieronymo in c. 14. & 46. Isaiæ, & alibi. Et hæc videtur esse Itala interpretatio, quam B. Augustinus lib. 2. de doct. Christ. c. 15. omnibus aliis anteponit, cùm ait, *In ipsis interpretationibus Itala cæteris præfertur: nam est verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ.*

AT S. Hieronymus bis testamentum vetus in Latinū conuertit; Primum ex Græco, id est, ex versione LXX. vt intelligi potest ex lib. 2. contra Ruffinum, & ex epist. 10. Augustini & seq. 11. quę est Hieronymi ad Augustinum, necnon ex præfatione in Iob. Et rursum ex Hebræo, vt ipse idē testatur in lib. de viris illust. extremo, & in præfationibus singulorum librorum, quos Latinos fecit.

NOVVM autem Testamentum non conuertit de Græco in Latinum, sed solùm emendauit à multis erro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus, qui vitio librariorum irrepserant. De quo suo labore sic ipse loquitur libro de viris illustr. in fine. *Nouum Testamentum*, inquit, *Græcæ fidei reddidi*. Et præfat. Euangeliorum ad Damasum. *Ita* inquit, *calamo temperauimus, vt inter tantum, quæ sensum mutare videbantur, correctis, reliqua manere pateremur, vt fuerant.*

QVOD si quis putet conuersum esse ab illo nouum Testamentum, quoniam B. Augustinus ep. 10. ad Hieronymum scribit. *Proinde non paruas Deo gratias agimus de opere tuo, quod Euangelium ex Græco interpretatus es, &c.* audiat Hieronymum dubium hoc soluentem in epistol. ad Augustinum, quæ est 11. inter epist. Augustini; *Si me*, inquit, *in noui Testamenti emendatione suscipu, &c.*

PORRO D. Hieronymi versio ex Hebræo in Latinum mox cœpit à quibusdam Ecclesiis recipi, & publicè legi, vt patet ex ep. 10. Augustini ad Hieronymum, ita tamen vt etiam alia editio antiqua non contemneretur. B Quod apertius intelligitur ex D. Gregorio præfat. in li. moral. c. 5. vbi dicit suo tempore Romanam Ecclesiam vtraque editione vti consueuisse, id est, antiqua versa ex Græco, & noua Hieronymi versa ex Hebræo.

POST tempora autem B. Gregorij, viderentur omnes Latinæ editiones euanuisse præter vnam istam, quam nunc vererem, & vulgatam vocauimus; de cuius auctore mox dicemus. Hoc autem nostro seculo iterum ad illã ætatem rediisse videmur, in qua omnes, qui aliquid poterant, continuò sacros libros transferebant. Siquidem recentiorum, ac præsertim hæreticorum, Latinæ interpretationes numerari vix possunt. Sed de his hactenus.

CAPVT IX.

De auctore vulgatæ editionis.

C NON parua quæstio est de hac nostra vulgata Latina editione, sit ne illa antiqua, quæ erat ante Hieronymum, an verò ipsius Hieronymi, an mixta ex vtraque.

NON esse B. Hieronymi arbitrantur, vel certè suspicantur, Sanctes Pagninus præfat. suæ interpretationis Bibliorum ad Clementem VII. Pontificem Max. Paulus Foro-Sempronij Episcopus lib. 2. cap. 1. de die Passionis Domini.

CONTRA esse B. Hieronymi contendunt Augustinus Eugubinus, & Ioãnes Picus Mirandulanus in libris de hac re editis, aliique nonnulli. At mixtam esse ex vetere, & noua, docent Ioannes Driedo lib. 2. cap. 1. de Eccles. dogm. & Scripturis, & Sixtus Senensis lib. 8. Bibliothecæ sanctæ extremo.

NOS igitur gratia breuitatis & claritatis, sententiam nostram quatuor propositionibus complectemur.

PRIMA propositio. Testamentum nouum Latinum D editionis vulgatæ ex antiqua versione habemus, quam tamen B. Hieronymus emendauit. Id verò eo potissimũ argumento probamus, quod multa loca, quæ B. Hieronymus reprehendit in antiqua versione, nos in nostra inuenimus ita correcta, vt ipse affirmat esse corrigenda.

AC vt aliqua loca conferamus, In comment. ca. 2. Matth. dicit illud: *In Bethlehem Iudææ*, debere esse: *In Bethlehem Iudæ*. Lib. 1. in Iouinian: reprehendit illud 1. Corin. *Diuisa est mulier, & virgo*, & vult legendum. *Mulier innupta & virgo, &c.* In ep. ad Marcellam, ad finem secundi tomi, reprehẽdit illud Rom. 12. *Tempori seruientes*, & legi vult, *Domino seruientes*. Ibidem reprehendit illud, 1. Timoth. 1. *Humanus sermo*. & docet legẽdum, *Fidelis sermo*. In cõment. c. 2. ad Gal. reprehendit illud: *Quibus ad horam cessimus*, & restituit. *Quibus neque ad horam cessimus*. Et in comment. cap. 5, reprehẽdit illud: *versuasio pestra ex Deo est*, & vult legi: *Non est ex eo qui vocat vos*. In comment. cap. 1. ad Ephes. reprehendit illud: *Qui est pignus hæreditatis in redemptionem adoptionis*, & vult legi: *In redemptionem acquisitionis*.

HAEC autẽ omnia, & alia id genus permulta, ita nũc habemus in editiõe vulgata, vt ipsũ monet legi debuisse.

PRAETEREA constat, Hieronymũ emendasse nouum Testamentum iussu Pontificis Damasi: constat etiam eius emendationem fuisse receptam, & valde placuisse hominibus eius temporis, vt intelligi potest ex epist. 10. Augustini ad Hieronymum. Non est igitur verisimile postea fuisse reiectam, sed potius retentam & conseruatam.

NEQVE mouere debet, quod quædam loca non sunt emendata, vt Hieronymus monuit emẽdanda, quale est illud Rom. 12. *Sapere ad sobrietatem*, quod Hieronymus lib. 1. in Iouinianum vult legi: *Sapere ad pudicitiã*. Et illud 1. Cor. 13. *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam*, quod Hieronymus in ca. 5. ad Galat. vult legi, *Ita vt glorier*: & quædam alia, quæ ipse corrigit in comment. epistolarum ad Galatas, ad Ephesios, & ad Titum. Nã ipse idem præfat. Euangeliorum ad Damasum fatetur, se nõ omnia correxisse, quæ corrigenda esse putabat, ne nimis multa immutasse videretur.

PRAETEREA potest fieri, vt dum ista commẽtaria scriberet existimaret illa esse mutanda, quæ tamen postea cùm Testamentum nouum suscepit emendãdum, re melius considerata iudicauit nõ esse mutanda. Nã prius eum scripsisse ista commentaria, quam Testamentum nouum emendauerit, colligitur ex li. de viris illustr. extremo: & sanè nostra versio in his duobus locis melior est quã illa quam B. Hieronymus substitui tũc volebat.

SECVNDA propositio Psalterium vulgatæ editio- C nis Latinæ non est illud quod D. Hieronymus transtulit ex Hebræo; neque illud, quod trãstulit ex versione Græca. LXX. interpretum, sed illud quod ipse emendauit, translatum ab antiquo interprete ex editione S. Luciani Martyris: si quidem B. Hieronymus circa Psalterium quater laborauit.

TRANSTVLIT enim illud ex Hebræo in Latinum, vt patet ex epistola eiusdem ad Sophroniũ. Itẽ conuertit ex Græco in Latinum ex pura editione septuaginta, vt habebatur in exaplis Origenis, vt ipse testatur in epist ad Suniam & Fretellam. Denique bis emendauit antiquam editionem, quæ trãslata erat ex Græca communi & vulgata, vt patet ex præfat. Psalt. ad Paulam & Eustochium, Sed singula breuiter demonstremus.

DICIMVS igitur Psalterium nostrum non esse illud quod B. Hieronymus transtulit ex Hebræo, idque certũ est nam illud extat in operibus B. Hieronymi, & ferè vbique dissentit à nostro, saltem quoad verba.

ADDIMVS, neque esse illud, quod ipse vertit ex Origenis exaplis, sed illud commune, quod bis emendauit, idque probatur ex epist. ad Suniam & Fretellam: nam ibi dicit, quod habetur Psal. 5. *Dirige in conspectu tuo viam meam*, aliter haberi apud LXX. & omnes alias interpretationes, excepta communi & vulgata. At nostra editio ita habet: igitur nostra editio est illa communis & vulgata, & à pura interpretatione LXX. seniorum distincta. PRAETEREA ibidem Hieronymus dicit quod habetur Psa. 73. *Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra*, haberi apud LXX. in exaplis, & apud omnes alios interpretes *Incendamus vel cõburamus omnes dies festos*, & solũ in vulgata haberi, *Quiescere faciamus*. At nos habemus, *Quiescere faciamus*. Item quod habemus Psal. 103. *Petra refugium herinacis*, dicit. LXX. vertisse, *refugium leporibus*: igitur nostra non est illa ipsa versio LXX.

DENI-

DENIQVE in tota illa Epistola sæpissime ponit A verba Latini Psalterij, vt tunc erat in comunni vsu, & in Ecclesiis cantabatur: at illa omnia in nostro inuenimus. Igitur nostrum est Psalterium illud commune, & peruulgatum. Porro commune à Hieronymo vocari illud, quod Origenes, & postea Lucianus emendauit, perspicuum est ex illa ipsa epist. ad Suniam & Fretellam. Sic enim initio Epistolę S. Hieronymus loquitur. *Sciatis aliã esse editionem, quam Origenes, & Cæsariensis Eusebius, omnesq; Græci tractatores, κοινὴν, id est, communem appellant, atque vulgatam, & à pleriſq; nunc* λουκιανὸς *dicitur, aliam septuaginta interpretum, quæ in ἑξαπλοῖς codicibus reperitur.*

TERTIA propositio. Probabile nobis est lib. Sapientiæ, & Ecclesiastici, & Machabæorum nos non habere ex versione Hieronymi, sed ex antiqua translatione, cuius auctor ignoratur. Ad hoc mouemur. Primo, quia B. Hieronymus nusquam affirmat se transtulisse hos libros, B neque vllæ exstant præfationes eius in hos libros, cùm tamen in Epist. ad Augustinum, quæ est 11. inter Epist. Augustini, dicat se singulis libris præfatiunculas præfixisse. Secundo, quia B. Hieronymus hos libros arbitrabatur apocryphos, vt patet ex prologo Galeato, & ex præfatione Prouerbiorum; proinde verisimile est, eum neglexisse horum librorum interpretationem. Tertio, quia multa citantur ex his libris à B. Cypriano, præsertim in lib. de exhortatione martyrij, & aliis Patribus B. Hieronymo antiquioribus, eo modo prorsus, vt nos in nostra vulgata editione habemus.

QVARTA propositio. Reliqua omnia ex Hieronymi versione ex Hebræo habemus in editione vulgata. Id probatur.

PRIMO, quoniam constat B. Hieronymum primũ & solum ex antiquis transtulisse ex Hebræo in Latinum C Testamentum vetus: & rursum constat, nostram editionem translationem esse ex Hebræo in Latinum, exceptis Psalmis, Sapientia, Ecclesiastico, & Machabæis.

QVOD HIERONYMVS transtulerit ex Hebræo; ipse testatur lib. de viris illustribus extremo. Quod ipse primus ex antiquis, patet ex Augustino in Epist. 8. & 10. lib. 18. de ciuitat. Dei, cap. 43. & ex omnibus Hieronymi præfationibus, in quibus semper deprecatur calumniam, quod ausus sit ex Hebræo transferre. Quod post eum vsque ad nostra tempora, nemo idem tentauerit, certo certius est.

IAM verò quod vulgata editio, translatio sit ex Hebræo, ipsa quodammodo clamat, dum penè vbique concordat cum Hebræo, & à Græco dissentit. Sunt præterea certa indicia huius rei ferè in omnibus libris. Nam in Pentateucho, præsertim Genes. 5. omnes libri antiqui quia erant ex versione LXX. expressi, continebant errorem illum de numero annorum: at nostra editio Hebraicæ veritati consentit. In lib. Esther & Danielis sæpe D in ipsis libris inuenimus annotatiunculas B. Hieronymi dicentis, se expressisse fideliter, quæ erant in Hebræo, reliqua autem de editione vulgata, vel ex Theodotione addidisse.

PRAEFATIONE in Iob dicit in antiqua editione Latina & Græca libri Iob deesse ad 800. versus quos ipse de Hebræo in sua editione posuerit: at nostra editio integerrima & plenissima est, non minus quàm Hebraica. Denique in commentariis Prophetarum ferè vbique duas versiones ponit & explicat. id est, suam, quæ est nostra vulgata, & aliam septuaginta interpretum.

SECVNDO probatur, quia illa omnia, quæ B. Hieronymus præfatione in Pentateuchum, & li. de opt. genere interpretandi, dicit non haberi in editione LXX. & se addidisse in sua translatione ex Hebræo, in nostra vulgata editione inuenimus, vt illud: *Ex Aegypto vocaui filium meum*, Oseæ 11. & *Videbunt in quem transfixerũt*. Zach. 11. & *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit diligentibus te*. Isa. 64.

TERTIO probatur ex iis locis, quæ B. Hieronymus monet se aliter vertisse, quàm LXX. verterint, quæ in nostra editione omnia inuenimus, vt ipse se vertisse dicit. In epist. ad Augustinum, quæ est 11. inter Epistolas Augustini, ait Ionæ 4. se vertisse *Hederam*, vbi LXX. verterũt *Cucurbitam*. Item in quæst. Hebraicis in Genesim dicit, Genes. 2. legendum: *Complevit die septima opus suum*, cùm apud LXX. legeretur, *Die sexta*. Ibidem dicit legendum: *Vocata est virago*. cùm apud LXX, dicatur, *Mulier*. Ibidem dicit legendum: *Immisit soporem in Adam*, cùm apud LXX. sit, *Immisit ecstasim*. Similia multa inueniũtur tum in quæstionibus Hebraicis, tum in comment. Prophetarum.

S. GREGORIVS quoque lib. 20. moral. cap. 24. B explicãs illud; *Mutatus es mihi in crudelem*; dicit antiquam translationem longè aliter habuisse, sed hanc nouam ex Hebraico factam esse meliorem. At in nostra est, *Mutatus es mihi in crudelem*, Iob. 30.

QVARTO probatur ex præfationibus. Nam ipse testatur in Epist. ad Augustinum iam citata, se editioni suæ ex Hebræo singulis penè libris præfatiunculas præfixisse, quas etiam nunc videmus in Bibliis vulgatæ editionis. nec vllus vnquam negauit, eas esse Hieronymi. At certè non est credibile totum opus periisse, præter solas præfatiunculas. Qui enim abiecerunt vel neglexerunt editionem beati Hieronymi, cur, quæso, præfatiunculas conseruarunt?

AT in contrarium tria argumenta potissimum fieri solent.

ARGVMENTVM PRIMVM Pauli Forosempro- niẽsis & Sanctis Pagnini sumitur ex multis locis, in quibus nostra versio ab Hebraica veritate dissentit; nec enim credibile est, Hieronymum Hebraicæ linguæ peritissimum in ea re labi potuisse.

RESPONDEO, duplici de caussa accidisse, vt nostra versio ab Hebraico textu aliquando dissentire videatur. Vna est, eáque longè latéque patens, incuria librariorũ, de qua re passim ipse in præfationibus suis conqueritur. Altera caussa est, quia sæpe B. Hieronymus non tam verba quam sensum exprimere studuit, vt faciendum esse ipse idem docet in lib. de optimo genere interpretandi.

EXEMPLVM sit in illis verbis Eccle. 1. *Peruersi difficilè corriguntur, & stultorum infinitus est numerus*. Videntur enim hæc verba longè aliud sonare, quàm Hebraica, quæ ad verbum sic habent: מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות *Meuuat lo iucal litheõ vechesron lo iucal lehimmanoth*, hoc est, *Peruersum non poterit ad dirigere; & stultum nõ poterit ad numerari*. Sed certè Hieronymus elegantissimè sensum expressit. De hoc argumento plura dicemus in sequenti capite.

ARGVMENTVM SECVNDVM. Hieron. præfat. in Psal. & in Iob. & in Paralip. admonet se distinxisse suam editionem per asteriscos & obeliscos: at in nostra vulgata non videmus ista signa: non igitur est Hieronymi vulgata nostra editio.

RESPONDEO ex ipso Hieronymo in Epistola ad Augustinum suprà citata, Hieronymum distinxisse per asteriscos & obeliscos eam editionem, quam fecerat ex Græco, non autem eam, quã fecerat ex Hebræo. In Psalterio igitur nostro vulgato debuissent esse asterisci. & obeliſci, quorum meminit Hieronymus in præfatione, sed exciderunt negligentia librariorum: neque hoc est mirum: nam etiam tempore ipsius cœperant excidere, vt patet ex illa ipsa præfatione, & ex Epistola ad Suniam & Fretellã. In li. autem Iob & Paralipomenon nostræ editionis vulgatæ, nunquam fuerunt, nec esse debent aste-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rissi vel obelisci. Hinc enim duas præfationes nos habemus tam in Iob, quàm in Paralipomenon, quarum prior, in qua non fit mentio asterisci & obelisci, pertinet ad nostram versionem, quæ est ex Hebræo, posterior in qua fit mentio eorum signorum, pertinet ad aliam versionem, quam fecit ex Græco.

TERTIVM ARGVMENTVM. Multa inueniuntur in nostra editione vulgata, quæ B. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis, in lib. de optimo genere interpretandi, in commentariis in Prophetas, & in Ecclesiasten docet, aliter fuisse vertenda: igitur fieri non potest, vt editio nostra vulgata sit illa ipsa translatio, quàm Hieronymus fecerat ex Hebræo.

RESPONDEO, quatuor de caussis accidisse, vt quædam in nostro textu sint, quæ beatus Hieronymus reprehendit.

PRIMA est, error & negligentia librariorum.

SECVNDA caussa est, varia significatio vocabulorum, interdum enim possunt duo significare, & D. Hieronymus modò vnam, modò alteram significationem sequutus est, exemplum habemus in Ecclesiasten nam B. Hieronymus bis vertit Ecclesiasten, vt patet ex præfatione commentariorum in Ecclesiasten, & præfatione Prouerb. Et quidem in prima translatione vertit. cap. 2. *Cogitaui trahere carnem meam in vinum*, & sic etiam in commentario exponit: at in secunda translatione maluit vertere; *Cogitaui abstrahere carnem meam à vino*: quam lectionem nos habemus, & melior est nostra lectio. Nam verbum Hebræum יין *haiain*, potest significare in vino, seu in vinum, & etiam de vino siue à vino, nam litera ב deseruit & loco, in, & loco, de, contextus autem magis requirit, à vino, quàm in vinum. Sequitur enim. *Vt animum meum, transferrem ad sapientiam.* C

QVOD autem litera ב accipiatur frequenter pro מן *min*, id est, ex, de, ab, perspicuum est ex his locis, Exod. 12. versi. 43. Exod. 35. versi. 32. Exod. 38. versi. 8. & Leuit. 8. versi. 32. & 2. Paralipom. ca. 16. versi. 6.

QVOD verò Beatus Hieronymus soleat variis modis vertere, quando verba id ferant, testatur ipsemet libro primo apologiæ contra Ruffinũ, vbi dicit Psal. 2. se vertisse, *Adorate purè*: & tamen in commentariis exposuisse, *Adorate filium*, quoniã vox Hebræa ambigua est.

TERTIA caussa est, quia ipsemet postea mutauit sententiam, & loca sua correxit.

AC VT exemplũ aliquod proferamus, libro de optimo genere interpretandi, & præfatione in Pentateuchũ, dicit Isaiæ 11. non debere legi: *Flos de radice eius ascendet.* sed, *Nazareus de radice eius ascendet*: & LXX. hoc nomen Nazarei, malè prætermisisse, & hunc locũ citari à Matthæo cap. 2. vbi dicit: *Vt impleretur quod dictum est per Prophetas, quoniam Nazareus vocabitur*, at ipse idem postea vertit, sicut verterãt septuaginta, nimirum; *Et flos de radice eius ascendet.* Et in commentario cap. 11. Isaiæ, reddit rationem huius rei; quoniam verbum Hebræum ibi positum נצר *netser*, scribitur per Tsade, cùm Nazaræus dicatur à verbo נזר *Nazar*, per Zain, quocirca comment. cap. 2. Matth. dicit illud: *Quoniam Nazareus vocabitur*, non esse desumptum ex aliquo vno Propheta, sed ex eo, quod omnes Prophetæ Dominum sanctum futurum esse prædixerunt. D

PARI ratione lib. 5. comment. in Isa. fatetur ca. 19. malè se vertisse: *Erit terra Iudæ Aegypto in festiuitatem*, cùm potiùs verti debuerit, *in pauorem.* & hoc posteriore modo nos iam habemus in vulgata editione.

QVARTA caussa est, quia etsi B. Hieronymus interdum senserit, quædam mutanda in sua versione, & ea notauerit in suis commentariis, tamen Ecclesia postea magis iudicauit veram primam versionem, & illam retinere A maluit in editione vulgata. Nam li. 5. cõment. in Isaiam, vbi B. Hieronymus dicit, se vertisse Festiuitatem pro Pauore, ibidem dicit, se malè vertisse, *resplendentem*, pro *Lasciuientem*, & tamen videmus in nostra editione vulgata priorem correctionem Hieronymi admissam, posteriorem non admissam, quod certè non videtur casu factum, sed iudicio posteritatis, vel potius ipsius Ecclesiæ. Et hoc modo ad multa alia responderi potest.

HIS omnibus addi potest interdum Hieronymum videri reprehendere versionem nostram, cùm tamen eam non reprehendat, sed solùm explicet, quæ sit vis Hebrææ vocis, vt cùm in quæst. Hebr. dicit cap. 1. Genesis, pro eo quod nos habemus. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: in Hebræo esse. Incubabat seu fouebat more auis.

CAPVT DECIMVM.

De auctoritate Latinæ editionis vulgatæ.

TERTIA, eáque potissima restat quæstio. Quantæ videlicet auctoritatis sit Latina vulgata editio. Et quidem hæretici nostri temporis, quamquam inter se non parum dissentiant in authentica editione Latina eligenda, tamen aduersus Ecclesiam mirificè omnes contendunt.

SIQVIDEM Lutherani volunt solã Lutheri versionẽ habendam esse authenticam, vt patet ex decreto quodam Lipsiensi, cui Melãthon, Pomeranus, Maior, aliiq; permulti subscripserunt. De quo decreto vide Staphylũ in tertio topico prædicamento Lutheranæ Theologiæ.

AT Zuingliani, quibus Anabaptistæ & Caluinistæ consentiunt, nullam esse volunt authenticam versionem, vt ex præfatione Tigurinæ editionis patet, vbi docent, non debere Ecclesiam alligari ad vnam aliquam versionem. Nihilominus tamen tã Lutherani, quam Zuingliani in eo conueniunt, vt editio Latina vulgata non sit habenda pro authentica, cùm innumerabiles errores in ea deprehendantur.

HINC ex castris Lutheri prodiit in aciem Martinus Kemnitius; ex castris Zuinglianorum Ioãnes Caluinus, qui aduersus Concilium Tridentinum scribentes, quartam sessionem præ cæteris vexant, in qua Concilium definit, vulgatam editionem Latinam habendam esse pro authentica. Scripsit etiam de eadem re Georgius Maior præfatione in Psalmos, & Tilemannus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 1.

AT non pauciores pro vulgata editione scripserunt, in quibus sunt Ioannes Driedo libro secũdo cap. primo, de Ecclesiast. dog. & Scrip. Franciscus Titelmannus in prologo apologetico pro editione vulgata noui Testamenti. Andreas Vega lib. 15. in Concilium Tridentinum, cap. 9. Iodocus Tiletanus in prima parte apologiæ pro Concilio Tridentino contra Kemnitium, Lindanus lib. 1. de optimo genere interpretandi, Melchior Canus lib. 2. de locis, cap. 13. Sixtus Senensis lib. 8. Bibliothecæ sanctæ, in refutatione vltimæ hæresis. Quorum diligentiam imitari cupientes, his argumentis rem eandem comprobamus.

PRIMVM est argumẽtum ipsius Concilij. Ait. n. Synodus Tridentina, eam à se probari sacrorum librorum Latinam editionem, quæ longo tot sæculorum vsu in ipsa Ecclesia probata est. Nec enim temerè per annos ferè mille, hoc est, à tempore B. Gregorij omnis Ecclesia Latina hac vna editione vsa est, omnes concionatores hanc explanauerunt, & populis proposuerunt, omnia Concilia ex hac editione testimonia protulerunt ad confirmanda dogmata fidei.

PORRO Ecclesiã totis octingentis vel nongentis annis

nis germana Scripturæ interpretatione caruisse: atque in iis quæ ad fidem & religionem pertinent, errores interpretis nescio cuius pro verbo Dei coluisse, mirum est, si cui mirum & absurdum non esse videatur; præsertim si ex Apostolo didicerit, 1. Timoth. 3. eam esse columnam, & firmamentum veritatis.

SECVNDVM argumentum sumo ex testimoniis veterum. Nam vel hæc nostra versio est Hieronymi, vel certè illa antiqua communis, quam Augustinus vocat Italam: si est illa antiqua, magnum testimonium habet ab Augustino lib. 2. de doct. Christ. c. 15. vbi dicit, eam omnibus esse præferendam: si autem est Hieronymi, vt nos suprà probauimus, habet testimonia omnium veterum, qui eam videre potuerunt. Nam in primis D. AVGVSTINVS lib. 18. decinit. Dei. c. 43. *Non defuit*, inquit, *temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, & trium linguarum peritissimus, qui ex Hebræo in Latinum diuinas Scripturas conuertit: cuius tantum literarum laborem Hebræi fatentur esse veracem.* Et Epist. 10. ad Hieronymum dicit eius versionem, seu potius emendationem Testamẽti noui omnibus probari. Item B. GREGORIVS lib. vigesimo moral. cap. vigesimo quarto. *Quia*, inquit, *hæc nouæ translatio ex Hebræo nobis eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est, quicquid in ea dicitur, & oportet, vt verba illius nostra expositio subtilius rimetur.* B

S. ISIDORVS lib. 6. etymol. cap. 5. *Presbyter*, inquit, *Hieronymus trium linguarum peritissimus, ex Hebræo in Latinum eloquium diuinas Scripturas conuertit, eloquenterq; trãstudit; cuius interpretatio merito cæteris anteponitur.* Et lib. 1. de offic. diuin. c. 12. *De Hebræo*, inquit, *in Latinum eloquium tantummodo Hieronymus presbyter sacras Scripturas conuertit, cuius editione generaliter omnes Ecclesiæ vsquequaque vtũtur, eò quòd veracior est in sententiis, & clarior in verbis.* Hæc ille, cui subscribit Rabanus libro secundo de institutione clericorum, cap. 54. C

PORRO qui deinceps secuti sunt diuus Anselmus, diuus Bernardus, Rupertus, Haymo, Hugo, Richardus, & alij omnes satis ostendunt, se hanc editionem præ cæteris probasse, cùm eam solùm explanandam susceperunt.

ADDE etiam, quod non solùm Latini versionem hãc probarunt, sed etiam Græci, qui quædam diuina volumina à Hieronymo in Latinum ex Hebræo conuersa, ipsi ex Latino in Græcum transfuderunt, vt diuus Hieronymus testatur libro de viris illustribus, in Sophronio, & libro secundo contra Ruffinum.

TERTIVM argumentum. Habuerunt Hebræi sua lingua authenticam Scripturam; Græci quoque habuerunt Græcè authenticam Scripturam, id est. Testamentum vetus ex versione LXX. & Testamẽti noui ipsos primos fontes: igitur æquum fuit, vt Latina Ecclesia, in qua sedes Petri est, & in qua perpetuò fides Christiana mansura erat, haberet sua lingua authenticam Scripturam; non autem habuit aliam ferè à mille annis, quàm istam; igitur ista authentica censenda est. D

QVARTVM argumentum. In conciliis generalibus Ecclesiæ aut paucissimi, aut interdum nulli inueniuntur linguæ Hebraicæ peritissimi: igitur prouisum esset Ecclesiæ, si in rebus grauibus non posset fidere Latinæ editioni, sed deberet recurrere ad Hebraicos codices, & mendicare à Rabbinis hostibus suis veritatem. Idem dicere possumus de Græca lingua: nam etsi nunc vtcũque multi inueniuntur, qui Græcè nouerint, tamen non semper ita fuit.

NAM si Ruffino credimus libro hist. 10. capite 21. ex sexcentis Episcopis, qui ad Concilium Ariminense conuenerũt, nemo fuit quid sciret, qui sibi vellet ὁμοούσιον. Et propterea cùm callidi quidam hæretici Ariani proponerent Synodo, an vellet Christũ colere, an ὁμοούσιον, Ai omnes clamauerunt, se nolle ὁμοούσιον, sed Christum.

DENIQVE idem experimento comprobatur. Videmus enim nouos hæreticos, qui contempta antiqua editione nouis interpretationibus studeant, adeo diuersas, & inter se dissentientes editiones cudere, vt nihil ferè certi ex eorum editionibus haberi possit.

QVARE Martinus Lutherus in lib. contra Zuingliũ de veritate corporis Christi in Eucharistia: *Si diutius*, inquit, *steterit mundus, iterum erit necessarium, vt propter diuersas Scripturæ interpretationes, quæ nunc sunt, ad conseruãdam fidei vnitatem, Conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus.*

SVPEREST argumenta aduersariorum soluere, sed antea libet notare mendacia quædam aperta, quæ Martinus Kemnitius & Ioannes Caluinus suis argumentis admiscuerunt.

PRIMVM Caluini mendacium est, nec iudicio, nec recto delectu factum esse, vt ex interpretationibus diuersis vna obtinuerit inter indoctos.

AT certè cum omnibus interpretationibus abolitis, hæc nostra supra mille annos in vsu totius Latinæ Ecclesiæ fuerit, aut nulli fuerunt totis mille annis in Ecclesia docti, aut impudenter mentitur Caluinus.

DEINDE Sophronium, Augustinum, Gregorium, Isidorum, Bedam, Anselmum, Rupertum, Bernardum, alioſq; tam multos insignes viros non existimo inter indoctos numerandos esse: & tamen isti omnes editionem nostram, vt suprà demonstrauimus, aut inter cæteras, aut etiam præter cæteras laudarunt.

ALTERVM eiusdem mendacium est, decreuisse Tridentinos Patres, minimè esse audiendos eos, qui ex fonte ipso purum liquorem proferunt; & ex certa veritate fallium coarguunt.

HOC ideo mendacium voco, quod nihil eiusmodi in decreto Concilij legatur. Nec enim Patres fontium vllam mentionem fecerunt, sed solùm ex tot Latinis versionibus, quæ nunc circumferuntur, vnam delegerunt, quam cæteris anteponerent; & (quod Ecclesiæ grauitatem, & constantiam decebat) antequam nouis probatam longo vsu recentibus adhuc, ac, vt sic loquar, crudis, denique vnam multis inter se dissidentibus & pugnantibus prætulerunt.

TERTIVM mendacium est eiusdem Caluini, adeo nullam esse in vulgata editione integram paginam, vt vix tres sint continui versus, non insigni aliquo errore fœdati.

AT si ita est, cur ibidem Caluinus, cùm suscepisset notandos locos in Psalmis perperam versos, nihil omnino in primi Psalmi translatione notauit? non habet fortasse primus Psalmus tres continuos versus? Sed non est opus, opinor, in tam apertis mendaciis refellendis immorari. Ad Kemnitium veniamus.

PRIMVM KEMNITII mendacium est, Conciliũ Tridentinum decreuisse, vt pro iis quæ Spiritus Sanctus in fontibus Hebraicis & Græcis scripsit, ea recipiamus quæ à librariis mutata mutilata, vel addita sunt.

HOC esse mendacium manifestum, nemo non intelligit. Quis enim, non dico Catholicus, sed sanæ mentis homo, vnquam diceret, librariorum vitia suscipienda pro Spiritus sancti verbis? Deinde nonne Concilium eodem loco iubet, vt sacra Biblia, quàm emendatissimè fieri poterit, imprimantur?

SECVNDVM est eiusdem, In indice librorum prohibitorum à Paulo IIII. edito, damnari omnes editiones Bibliorum, etiam veteris interpretis, in quibus vel manifestissima quædam vulgatæ editionis errata correcta sunt.

HOC etiam crassissimum mendacium est: non enim damnan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

damnantur in eo indice nisi editiones quædam ab hæreticis, vel suspectis impressoribus factæ: & omnes aliæ permittuntur.

TERTIVM eiusdem Kemnitij mendacium est, Concilium Tridentinum sessione vigesimaprima capite secundo, vt probet Ecclesiam habere auctoritatem dispensandi in Sacramentorum substantialibus contra institutionem Christi, abuti æquiuocatione veteris versionis, vbi primæ Corinth. quarto ministri Christi vocantur *dispensatores mysteriorum Christi*. Quo loco exclamat Kemnitius: *Bone Deus, quanta est Antichristi impudentia in tanta luce cognitionis linguarum, de tam grani materia tam pueriliter ludere? cùm Paulus οἰκονόμους vocet ministros Christi*: Hæc ille.

AT nobis meritò licet exclamare; Bone Deus, quanta est hominis hæretici impudentia, vt crassissima mendacia pro veritate obtrudere non vereatur? Nam in primis Concilium ibidem disertè testatur, Ecclesiam non posse mutare substantialia Sacramentorum, sed tantum statuere modum & ordinem, quo Sacramenta administrari debeant.

DEINDE Concilij non abutitur voce dispensatoris vt Kemnitius somniat: non enim dicit, Ecclesiā posse dispēsare in Sacramētis, quomodo dispēsat in votis & legibus, sed posse dispensare Sacramenta, id est, administrare, porrigere, tradere fidelibus: & instar fidelis ac prudentis œconomi in dispensandis bonis Domini sui, & familia alenda, certam rationem & modum posse præscribere, modò nihil fiat cōtra leges & mādata principis.

POSTREMVM Kemnitij mendacium est, Concilij Tridentinum ideo voluisse vulgatam editionem esse authenticam, quia tota transformata est ad dogmata Pontificia.

QVOD mendacium non solùm est hominis impudentis, sed etiam imprudentis, siquidem contra suum auctorem maximè pugnat. Si enim Pontificia dogmata habentur in editione vulgata, sequitur Pontificia dogmata esse antiquissima, & ipsorum dogmata contraria planè esse recentia: nam editionem vulgatam etiam ipsi fatentur esse vetustissimam.

PRAETEREA, si editio vulgata facta esset post Lutheri tempora, esset aliqua ratio suspicandi, eam esse accommodatam de industria ad potificia dogmata: At facta est ante mille annos, & omnia, quæ illi reprehendunt in vulgata editione, nos ostendemus, sic esse citata ab antiquissimis Patribus, & semper sic fuisse in vulgata editione.

SED aduersarij, quod ipsi faciunt, idem etiā ab aliis fieri credunt: & quia Martinus Lutherus Biblia pessima fide conuertit, vt patet ex Ioanne Cochlæo in vita & actis Lutheri anno M. D. XXII. vbi legimus, in noua translatione Testamenti noui per Lutherum facta, fuisse notata ad mille loca immutata, id est, addita, vel detracta, vel deprauata: idcirco putāt etiam Catholicos hoc facere, sed certè falluntur. Fides enim Catholica non eget præsidiis mendaciorum, vt illorum figmenta.

CAPVT VNDECIMVM.

Soluuntur obiectiones hæreticorum contra vulgatam Latinam editionem.

ARGVMENTA hæreticorum cōtra vulgatam editionem, ad tria reuocari possunt.

PRIMVM est, quia beatus Hieronymus multa aliter vertit, quàm nos habeamus, & multa reprehendit in nostra editione vulgata: sed iam est responsum suprà capite octauo.

SECVNDVM argumentum. Magis credendum est esse verbum Dei, quod habetur in fontibus Hebraicorum & Græcorum codicum, quam quod habetur in riuulis versionum: nam Hebræi & Græci codices, Prophetarum & apostolorum sunt, qui errare non poterant. Latini autem sunt variorum interpretum, qui errare poterant. Nam aliud esse interpretē, aliud Prophetam docet Hieronymus in Pentateuchū. Et idem Hieronymus passim reprehendit veterem interpretem in suis commentariis, & lib. 1. contra Iouinianum; Beatus Augustinus autem non solùm in genere dicit, interpretes posse errare lib. 2. de doctrina Christiana, capite 12. & Epist. 19. & 59. sed etiam epist. 8. ad Hieronymum asserit, Hieronymum in sua interpretatione errare potuisse.

ACCEDIT, quod Patres passim docent ad fontes Hebræos & Græcos esse recurrendum. Hieronymus in libro contra Heluidium, & in Epistola ad Marcellā, quæ incipit; Post priorem epistolam, docet Latinam editionem Euangeliorum ad Græcos fontes reuocandam, & idem dicit de Latina editione Testamenti veteris emendāda ex Hebræo, in comment. cap. 8. Zachariæ.

IDEM habet Augustinus lib. 2. doctr. Christi. cap. 11. 12. 15. & Epist. 59. & alibi. Et quod mirabilius est, in ipso iure Pontificio dist. 9. can. Vt veterum, ita dicitur. *Vt veterum librorum fides de Hebraïs voluminibus examinanda est, ita nouorum veritas Græci sermonis normam desiderat.*

RESPONDEO, negari non posse, quin sint fontes Scripturarum anteponendi riuulis versionum, quando constat fontes non esse turbatos: nunc autē fontes multis in locis turbidos fluere, iamdudē ostendimus, & certè vix dubitari potest, quin sicut Latina Ecclesia constantior fuit in fide retinenda, quàm Græca; ita etiam vigilātior fuerit in suis codicibus à corruptione defendēdis.

QVOD enim olim Hieronymus scripsit ad Damasum in epistola de nomine hypostasis, nunc maxime habet locū, videlicet profligato à Græcis patrimonio, apud Latinos tātum incorruptam Patrum hæreditatem seruari.

AD illud autem quod obiiciebatur, interpretes interdum labi potuisse: non desunt, qui respondeant veterem, interpretem noui Testamenti, & etiam beatum Hieronymum interpretem Testamenti veteris, peculiari Spiritus sancti lumine illustratos, errare non potuisse: sed non est opus eò confugere. Admittimus enim, interpretem non esse Prophetam, & errare potuisse: tamen dicimus, cum non erasse in illa versione, quam Ecclesia probauit.

NAM vulgata editio non est vnius auctoris, sed quædam habet ex Hieronymo, quædam ex Luciano, quædam ex Theodotione, quædam ex alio quodā interprete innominato. stultum autem videtur dicere, Theodotionem hæreticum non potuisse errare, & etiam Hieronymum nusquam erasse, cum ipse in cap. 19. Isaiæ, dicat se errasse, & Ecclesia correctionem eius receperit.

NON igitur auctores illos canonizauit Ecclesia, sed tantum hanc versionem approbauit: nec ita tamen approbauit, vt asseruerit nullos in ea librariorum errores reperiri: sed certos nos reddere voluit, in iis præsertim, quæ ad fidem & mores pertinent, nulla esse in hac versione interpretum errata.

AD aliud, de emendatione Latinorum codicum ad Hebræos & Græcos, respondeo, quatuor temporibus licere nobis recurrere ad fontes Hebræos & Græcos, vt illi Patres monent.

PRIMO, quādo in nostris codicibus videtur esse error librariorum, sic videmus nunc in Missalibus nouis emendatum illud Eccles. 45. *Dedit illi coram præcepta*, cùm anteà prauè legeretur: *Cor ad præcepta*. Nam in Græco est κατὰ πρόσωπον vbi nulla est ratio dubitandi, facilè autem fuit, *ex coram*, facere, *cor ad*.

SIC

SIC Ecclesiastici 24. illud: *Ego quasi fluuius Dorix*, deberet corrigi: *Ego quasi fluuij Dioryx*, vt est in Græco. Nā Dorix fluuius nusquam est. Quamquam enim Rabanus in commentario huius loci dicat, ex sententia quorūdam, flumen Armeniæ esse, qui Dorix appelletur: tamen id nullo auctore probat. Διῶρυξ autem est fossa à flumine deducta ad irrigandam terram.

SIC Sapient. 12. *Ipsum qui non debet puniri condemnas, & exterum extimas à tua virtute*: non malè correctum, videmus in Bibliis Louanien sibus hoc modo: *Ipsum qui nō debet puniri condemnasse exterum putas à tua virtute*, vt clarè ex Græco colligitur: & manifestè librariorum est error, licet Sanctus Gregorius lib. 3. moralium, capite vndecimo, priorem sententiam piè exposuerit.

SIC illud Psalmi 41. *Ad Deum fontem viuum*, tutò mutari posset, *in fortem viuum*. Nam in Hebræo est apertè לאלהים לאלהי *lelohim leelhai*, ad Deum, ad fortem, viuum, & in Græco est etiam πρὸς τὸν θεὸν ἰσχυρὸν, vbi nulla est occasio erroris. In nostro facilè potuit mutari fortem in fontem, præsertim cùm præcedat. *Sitiuit anima mea*. Sic etiam in Missali emendatū videmus illud Ioan. 19. *Accepit eam in sua*, quod ante erat, *in suam*, cùm Græcus codex apertè habeat εἰς τὰ ἴδια.

SECVNDO, quando Latini codices variant, vt non possit certò statui, quàm sit vera vulgata lectio, possumus ad fontes recurrere, & inde iuuari ad veram lectionem inueniendā. Sic Iosue 5. quidam Latini codices habent: *Quibus iurauit, vt ostenderet eis terram fluentem lacte & melle*; quidam habent, *vt non ostenderet*, &c. Vera lectio videtur esse posterior. Nam in Hebræo constanter additur, *Non*. Sicut è contrario Iosue 11. quidam codices habent. *Non fuit ciuitas, quæ non se traderet*: quidam habent; *Non fuit ciuitas, quæ se traderet*: & hoc est verius quia conforme est Hebræo, & verba sequentia id requirunt. Sic Lucæ primo quidam codices habent: *Redemptionem plebis suæ*: quidam, *plebi suæ*. & hæc videtur verior, cùm in Græco sit. τῷ λαῷ αὐτῆς.

TERTIO, quando verba, aut sententia in Latino est anceps, possumus recurrere ad fontes, si fortè ibi non sit ambiguitas. Sic quod legimus Genes. 3. *Maledicta terra in opere tuo*, potest intelligi de opere futuro, id est, dum coles eam: & de præterito, id est, de peccato Adæ, propter quod terra maledicta est. At in Hebræo non est ambiguum, siquidem בעבורך *baaburecha*, non potest significare nisi propter te, id est, propter peccatum tuum. Vnde etiam nonet Beatus Hieronymus in quæstionibus Hebraicis, rectè vertisse eos, qui dixerunt: *Maledicta terra in transgressione tua*. Quamquam non inficior potuisse fieri, vt in Hebræo esset, בעבורך *baabudecha*, & librariorum vitio mutatum sit Daleth in Resch.

SIC etiam quod legimus Lucæ secundo: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*, illud, *bonæ voluntatis*, ambiguum est, potest enim referri ad homines, & ad pacē, sed ex Græco colligitur, melius coniungi cum pace, vt hic sit sensus, in terra pax hominibus. Pax, inquam, bonę voluntatis Dei erga homines. Nam εὐδοκία vt plurimum, non est bona voluntas hominis, sed bona voluntas Dei erga homines.

SIC Psalmo secundo: *Ne quando irascatur Dominus. Et; Cùm exarserit in breui ira eius. Et; Beati, qui confidunt in eo*: apud Latinos dubium est, an hæc dicantur de Patre, an de Filio: nam de vtroque fit mentio in Psalmo isto: sed ex Hebræo manifestè colligitur, hoc dici de Filio.

DENIQVE Psal. 138. *Non est occultatum os meū à te*, in Latino dubiū est, an sit os oris, an os ossis. Sed in Hebræo est clarum. est enim עצמי *atsemi*, non פי *Pi*.

QVARTO & vltimo, licet recurrere ad fontes, ad energiam & proprietatem vocabulorum intelligendam. Sic illud Exodi primo: *Aedificauit illis domos*; intelligimus ex Hebraica phrasi significare fœcūditatem, & filiorum copiam. Vt etiam illud Psal. 112. *Qui habitare facit sterilem in domo*. Illud quoque Psal. 138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui*. Hebræa vox apertè declarat propriè embryonem significare. Et illud ibidem: *Mirabilis facta est scientia tua ex me*, ex Hebræo textu facile declaratur, significat enim mirabiliorem esse scientiam Dei, quàm vt possit homo capere. Qualem etiam Hebraismū agnoscent, qui huius linguæ periti sunt, in illis Pauli verbis Ephes. 3. *Scire etiam supereminentem scientiæ caritatē Christi*. Non enim sensus est, caritatem Christi donum esse scientia eminentius, vt verba sonare videntur, sed caritatem Christi maiorem esse, quam vt scientia comprehendi possit.

ARGVMENTVM TERTIVM sumunt ex variis locis, in quibus videtur omnino vulgata editio errorem continere. Et quamquam absque vllo ordine ista loca ipsi proponunt; nos tamen ordine referemus; primū locа, quæ adferunt ex variis libris Scripturarum Testamenti veteris, deinde quæ adferunt ex Psalmis; Postremo quæ adferunt ex Testamento nouo.

CAPVT DVODECIMVM.

Defenduntur loca, quæ Kemnitius deprauata esse dicit in editione vulgata.

PRIMVS locus est Genes. 3. vbi legimus: *Ipsa cō. teret caput tuum*. Quem locum Kemnitius dicit esse corruptum, vt inde probetur interceissio, & patrocinium MARIAE, cum legendum sit. Ipsum conteret caput tuum. nam de semine, id est, Christo loquitur Scriptura, vt omnes veteres docent.

RESPONDEO in primis, editionem vulgatam variè habere; quidam enim codices habent Ipse, quidam Ipsa. Et propterea non esse contra vulgatam editionem, si cōuincatur debere legi. Ipse, vel Ipsum.

DICO SECVNDO, non esse improbabile debere legi, Ipsa, neque esse hanc deprauationem Papistarum. Nam etiam si multi codices Hebraici habeant הוא *hu*, tamē legi vnum, in quo erat scriptum היא *hi*, id est Ipsa, ac præterea remotis punctis illam vocem Hebraicā הוא *hu*, posse interpretari, *Ipsam*, nimis rudis est qui nescit. Passim enim occurrit in sacris Bibliis הוא *hu*, pro היא *hi*. Sic Genes. 3. vers. 12. Exod. 3. vers. 8.

ADDE quod (Ipsa) legerat CLAVDIVS Marius VICTOR lib. 1. in Genesim, ALCIMVS Auitus lib. 3. carminum, cap. 6. CHRYSOSTOMVS hom. 17. in Genesim, AVGVSTINVS l. 2. de Gen. contra Manichęos, c. 18. & l. 11. de Genesi ad literā, c. 36. AMBROS. lib. de fuga sæculi, cap. 7. GREGORIVS lib. 1. moralium, cap. 38. Eucherius, Rupertus, Beda, Rabanus, & Strabus, ac Lyranus in hunc locum, & BERNARDVS serm. 2. super Missus est. Itaque mendacium est, quod Kemnitius dicit, omnes veteres legere Ipsum.

AT DICES, verbum cōteret, in Hebræo est masculini generis, igitur refertur ad semē, quod etiam est masculini generis, non ad mulierem, quæ est fœminini.

RESPONDEO, id non esse nouū in Scriptura, vt cū nominibus fœmininis coniūgantur pronomina, aut verba generis masculini, Ruth. 1. vers. 8. dicit Ruth ad nurus suas. יעשה יהוה עמכם חסד כאשר עשיתם עם חמותים *Iaascheh* ADONAI *Immechem cheffed caascher aschitem im hammethim. Faciat Dominus misericordiā vobiscū, sicut feciſtis cum mortuis.* & Esther 1. vers. 20. תנשים יתנו *hannescim itthenu. Vxores exhibebūt.* Et Eccle. 12. vers. 4. וישחו כל בנות *Veiischschachu col benoth. Humiliabuntur omnes filiæ.* & alia huiusmodi plurima reperiuntur.

SECVNDVS locus est Genes. 6. vbi legimus: *Cuncta cogitatio*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cogitatio cordis intenta est ad malum. quem locum Kemnitius vult esse corruptum, ad extenuandum peccatum originale, cùm in Hebræo sit יצר מחשבת לבורק רע *Ietser measchebath libbi rach ra col-iamim*, figmẽtum cogitationis cordis eius tantum malum omni die.

RESPONDEO, sensum esse eundẽ, nam illud figmẽtum cordis significat cogitationem cordis, quia à corde fingitur & formatur. vt etiã Hebræi in eum locũ docẽt. Idẽ autẽ est, cuncta cogitatio cordis intẽta est ad malũ, & figmentũ. id est, cogitatio cordis non est, nisi malum.

NON autem sequitur hinc, vt Lutherani putant, omnia opera hominum esse mala, nam illa est hyperbole Scripturæ, qua sæpe vtitur ad rem aliquam extollendam: sicut in eodem capite dicitur; *Omnis caro corruperat viam suam.* Et tamen ibidem dicitur. *Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis.*

TERTIVS locus est Geneſis nono, vbi legimus: *Qui effuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius.* Hunc locum dicit Kemnitius mutilatum esse, cùm in Hebræo sit. Qui effuderit sanguinem hominis per hominem, fundetur sanguis illius.

RESPONDEO, illam omissionem non reddere sensum falsum, neque imperfectum, proinde nõ esse magni momenti. Sensus enim est, tam in Hebræo, quam in Latino, Qui occiderit hominem, occidetur etiam ipse.

QVARTVS locus est Genesis decimoquarto, vbi legimus: *At verò Melchisedech Rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi.* Hunc locum dicit corruptum, vt inde probare possemus sacrificium Missæ: nam in Hebræo non habetur verbum offerendi, nec rationalis coniunctio, vt in vulgata editione.

RESPONDEO, in primis falsò Kemnitium dicere, haberi in vulgata editione verbum offerendi. Nec enim legimus, obtulit, sed protulit panem & vinum. Coniunctionem autem rationalem habet vulgata editio, sed habet etiam Hebræus textus, etsi eam Kemnitius, vel propter imperitiam non viderit, vel propter malitiam videre noluerit. Nam licet in Hebræo sit ר *ve*, non בר *chi*, tamen illud ו sæpissimè accipitur pro בי vt Isaiæ 64. *Tu iratus es, & peccauimus*, id est, quia peccauimus. Vbi similiter ו, pro בי, Genesis vigesimo: En moriẽris propter mulierem, quam tulisti. habet enim virum בעלת בעל *vehi beulath baal*, Gene. 30. Experimẽto didici, quia benedixerit mihi Dominus נחשתי ויברכני יהוה *Nichaschethi vaiebarecheni*, ADONAI, & eiusmodi loca plurima in Hebræorum codicibus reperiuntur.

ITAQVE Melchisedech protulit panem & vinum, vt illud Deo in sacrificium offerret, quia erat sacerdos Dei altissimi, & hoc facto gessisse cum figuram sacrificij nostri, quo sub specie panis & vini corpus & sanguinem Christi offerimus Deo, omnes veteres Græci & Latini affirmant, vt Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatum, Euseb. lib. 5. demonstrat. Euange. c. 3. Epiphanius hæres. 69. Chrysostomus homi. 36. in Genes. Cypr. lib. 2. epist. 3. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. Hieronymus in comment. c. 26. Matthæi. Augustinus li. 17. ciuit. Dei, cap. 17. & Eucherius lib. 2. in Genes. c. 18.

DENIQVE Psal. 109. dicitur de Christo. *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, vt exponit Paulus Hebr. 5. & 7. At cur Christus sacerdos est secundum ordinem Melchisedech, nisi quia ille obtulit panem & vinum, hic eiusdem in specie panis & vini?

QVINTVS locus est Numerorum vltimo capite, vbi nos habemus. *Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua: & cuncta fœmina de eadem tribu maritos accipient:* quem locum non Kemnitius, sed Osiander in annotationibus ad harmoniam Euangelicam notauit.

NAM hoc præceptum videtur aduersari plurimis exemplis Scripturarum. Iosabeth enim filia Regis Ioram de tribu Iuda, fuit vxor Ioiadæ Pontificis de tribu Leui. 2. Paralip. 22. Ruth Moabitis fuit vxor Booz de tribu Iuda, Ruth. 4. Michol de tribu Beniamin fuit vxor Dauidis de tribu Iuda, primo Regum decimooctauo. Item omnes Hebræi iurarunt Iudicum vltimo, se nõ daturos vxores de filiabus suis alicui ex tribu Beniamin: igitur si iuramentum non intercessisset, licebat dare filias de vna tribu viris de altera tribu. Et Beata Virgo MARIA de tribu Iuda cognata erat Elizabeth de tribu Leui, Lucæ 1.

DENIQVE videtur etiam contra textum Hebreum, vbi solùm habetur, vt mulieres, quæ sunt hęredes bonorum paternorum, non possint nubere aliis viris, quam de sua tribu: de viris autem & de mulieribus quæ non sunt hæredes, nulla habetur lex.

ABVLENSIS in hunc locum dicit, legem istam nõ includisse tribum Leui, nec mulieres alienigenas: & in casu necessitatis, & propter magnos Principes & Reges, potuisse in ea dispensari, sic respondet ad omnia exempla allata. At in lege diuina nemo poterat dispensare. Deinde Dauid cùm accepit Michol in vxorem, nõ erat Rex, nec erat eius coniugium cum Michol tam necessarium, vt propterea debuerit in lege diuina dispensari.

MELIVS respondet Canus lib. 2. de locis, cap. decimoquarto, sed nõ plenè rẽ explicat. Sensus igitur legis tã vulgatæ editionis, quã textus Hebraici hic est, vt cũ aliqua mulier caret fratribus, & proinde est hæres, nõ possit nubere alicui, qui nõ sit de tribu sua, & nullus vir possit eã accipere, etiã si ipsa vellet, nisi sit de eius tribu. Itaq; datur lex, & viris & mulierib" sed tñ propter mulierũ bona,

QVOD hic sit verus sensus legis, patet ex fine legis. Finis enim est, vt ibi dicitur, ne commisceantur hæreditates, & transeant de vna tribu in aliam. Porrò ad hunc finem obtinendum, non oportuit iubere absolutè, ne matrimonia fierent extra propriam tribum, sed tantũ ne fierent extra tribum, cùm mulier nuptura est hæres. Et hoc modo satisfit omnibus exemplis allatis.

AD id autem, quod dicebatur, aliter haberi in Hebræo, Respondeo falsum esse. Nam in primis lex data mulieribus in textu Hebreo clara est, vt etiam in Latino. Lex autem data viris, quam isti dicunt non haberi in Hebræo, illis verbis cõprehenditur אישׁ בנחלת מטה אבתיו ירבסו בני ישראל *Isch banachalath Mattheh auotau iidceku bene Israel.* Filij Israel adhærebunt, vnusquisque in possessione tribus patrum suorum.

ADVERSARII putant illud (*adhærebunt*) referri ad possessionem, vt sit sensus; Adhærebunt possessioni, id est manebunt in possessione tribus suæ; at non ita est, sed refertur ad coniugem, vt sit sensus, Filij Israël adhærebunt, nimirum vxori, id est, coniungẽt matrimonia vnusquisque in possessione tribus suæ, id est, non transeundo per coniugium ad possessionem alterius tribus. Hunc esse sensum colligitur ex sequentibus: sequitur enim, *Et omnis filia hæreditans possessionem adhærebit viro tribus sua, &c.* atque ita hunc locum intellexerunt Eusebius. lib. primo hist. capit. sexto, Epiphanius hæresi septuagesima octaua. Ambros. in cap. 3. Lucæ. Beda in caput 1. Lucæ, Damascenus libro quarto, capite decimoquinto.

SEXTVS est primo Esdræ nono, vbi dicit, nos habere, pax illius, cum esse daberet paxillus.

RESPONDEO, hic etiam esse errorem librariorũ: nam Hebræa vox est, יתד *iather*, paxillus, seu clauus, & multi Latini codices habent paxillus.

SEPTIMVS est Iob quinto: *Voca si quis est, qui tibi respondeat: & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Hunc locum vult Kemnitius depraua tum, ad inuocationem Sanctorum comprobandam.

RESPON-

RESPONDEO, fortè fuisse ebrium, cùm hoc scripsit Kemnitium: nam apertissimè in Hebræo est Iob 5. קרא-נא חיש ענך ואל מי מיקדשים תפנה *kera-na haiesch oueneca, ve el mi mikkedoschim thiphneh.* suã ad verbum sic habent; Voca nunc, si est respondens tibi, & ad aliquem de Sanctis respice. Et sanè si quæritur verbum expressum, hic expressissimum est.

OCTAVVS locus est. Prouerbiorum decimosexto, vbi habemus: *Pondus & statera iudicia Domini sunt, & opera eius omnes lapides saculi*, cùm deberet esse lapides sæculi iuxta Hebræum כיסא *ciſſe*, quod marsupium significat, non sæculum, quod dicitur עולם *Olam* vel עד *ad.*

RESPONDEO, in nostra editione esse varias lectiones, & eam esse veram, quæ habet sæculi: in alia, errore scribarum, positum esse sæculi.

NONVS est, Ecclesiastæ nono: *Nescit homo, vtrũ odio vel amorè dignus sit.* Quem locum vult Kemnitius esse depraua tum, vt inde probetur dubitatio fidei de remissione peccatorum: quod idem antea scripsit Caluinus capite quinto institut. §. 28.

RESPONDEO, interpretem nostrum optimè vertisse, non quidem numerando verba Hebraica, sed ea expendendo, & sensum eorum exprimendo. Sic habet textus Hebræus: גם אהבה גם שנאה אין יודע האדם חבל לפניהם *gam ahaba gam schinah en iodea adam ha col lipnehem.* Hoc est, & amorem & odium nõ est sciẽs homo, sed omnia ante faciem ipsorum. Sensum horum verborum hunc esse vult beatus Hieronymus in commentario huius loci: *Porro*, inquit, *hic sensus est: Inuenti iustorum quidem opera in manu Dei esse, & tamen vtrum amentur à* DEO, *an non, nunc eos scire non posse: in futuro igitur scient, & in vultu eorum sunt omnia, id est, antecedit eos, cùm de hac vita decesserint, notitia istius rei, quia tunc est iudicium, nunc certamen.* Hæc ille. Quam verissimam loci huius intelligentiam non potuit interpres melius reddere, quàm illis verbis: *Nescit homo vtrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.*

AT ne quis obiiciat, scire impios, se dignos odio: animaduertendum est, de solis iustis Ecclesiasten loqui, qui cùm nullius peccati sibi conscij sint, tamen certò statuere non possunt, dum hic viuunt, iusti ne sint, an non: ex quo sequitur, vt ignorent, vtrum odio vel amore digni sint.

DECIMVS est Ecclesiastici quinto: *De propitiato peccato noli esse sine metu.* Hunc etiam locum vult Kemnitius deprauatum ad probandam incertitudinem remissionis peccatorum.

RESPONDEO, varias hic esse lectiones, vt Cornelius Iansenius in hunc locum ostendit. Quidam enim codices habent, de propitiato peccato; & quidam, de propitiatione, siue de propitiatu peccati, quæ posterior videtur melior, cùm sit conformior Græco textui περὶ ἐξιλασμοῦ μὴ ἄφοβος γίνου.

SED etiam hinc conuincitur esse falsa hæreticorum sententia, qua iubent, hominem certò credere se esse iustum, vel fore iustum, si ita credat: nam vel loquitur Sapiens de propitiatione iam obtenta, vt sit idem, de propitiatione peccati, & de propitiato peccato, & tunc falsum est, quod illi dicunt, hominem debere esse securum de obtenta venia: vel loquitur de propitiatione obtinẽda, & tunc falsum est, quod iidem dicunt, hominẽ debere esse securum de venia obtinenda. Sed de his suo loco.

VNDECIMVS est, Ecclesiastici decimosexto: *Misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum.* Conqueritur Kemnitius nos addidisse nomen Meriti, quod non est in Græco, & sic deprauasse hunc locum ad merita bonorum operũ ostendẽda, sicut antea conquestus erat Caluinus institutionum, c. 10. §. 52.

RESPONDEO, in Græco textu non esse nomẽ Meriti, quia hoc nomen est Latinum, & ille textus est Græcus, tamen esse aliquid, quod idem significet, & rectissimè per meriti vocabulum exprimatur. est enim ἔργα. nemo autem, qui Græcæ linguæ vel tenuissimè sit peritus, negare potest, quin ἔργα, significet Latinè pro meritis operum.

DVODECIMVS est, Ioël secundo: *Præstabilis super malitia.* Quæ verba Kemnitius dicit nihil significare, & in Ecclesia nostra sine vllo intellectu cani.

RESPONDEO, Hieronymum in textu suo hoc verbum posuisse, & in commẽtario hac voce vsum, cui pati debet Kemnitius, vt plus tribuamus, quàm sibi: significat autem *præstabilis super malitia*, excellens in miserendo, & in pœna condonanda, quod propriè Deo conuenit. Estque idem cum illo; Pœnitens super malitia, quod ad verbum est in Hebræo. Nam נחם *Nicham*, est pœnitere, in niphal.

POSSET etiam non malè, si verba Latina considerem Præstabilis super malitia, idem esse, quod melior, quàm vt à malitia vinci queat. Quod quidem verissimũ est, cùm nulla immanitate, aut numerositate peccatorum infinita Dei benignitas vnquam superetur.

DECIMVSTERTIVS est, Michææ quinto, vbi legimus: *Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël.* Hunc locum deprauatum vult esse Osiander in annotationibus ad harmoniam Euangelicam; & corrigendum pro Parvulus es, parum est, vt sis in millibus Iuda, &c. Dicit enim, imperitum interpretem non animaduertisse, Hebræos carere neutro genere, & pro eo vsurpare masculinum vel fœmininum, proinde licet צעיר *tsair*, sit masculini generis, tamen debere verti in neutro Parũ, non Parvulus. Et probat, quia quod sequitur; *Ex te mihi egredietur*, &c. non rectè cohæret cum superioribus, nisi dicatur, Parum est, &c.

RESPONDEO, interpretem nostrum rectè vertisse: nam ei consentiunt Chaldæus, & Græcus codex, & Hieronymus sic legit in commentario huius loci, & quod maius est, Matthæus capite secundo, sic citauit, dixit enim; *Minima es*, non parum est. & quamuis Hebræi vtantur interdum aliis generibus pro neutro, tamen non semper.

AD RATIONEM eius, dico optimè cohærere sequentia cum præcedentibus, si præcedentia legantur cum interrogatione, vt legit MATTHAEVS, qui propterea vertit negatiuè, *Nequaquam minima es*, quia legerat. *Parvula es?*

CAPVT XIII.

Defenduntur loca, quæ in Psalmis malè reddita fuisse à Latino interprete, Caluinus contendit.

NVNC AD EA loca veniemus, quæ Ioannes Caluinus in antidoto Concilij Tridentini, tanquam corrupta & deprauata in Psalmis notauit, & quamuis ante nos diligenter hoc idem præstiterit Guilielmus Lindanus in libris de optimo genere interpretandi: tamen non videtur inutile, si hæreticorum calumniæ à pluribus refellantur.

IGITVR PRIMVS locus est in illis verbis Psalmi secundi: *Apprehendite disciplinam.* Quem locum ostendit Caluinus vitio interpretis deprauatum, cùm in Hebræo sit נשקו-בר *Nasschekv bar*, Osculamini filium; hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

potuerit hoc vllo modo accidere culpa librariorum, cùm nulla sit literarum similitudo.

RESPONDEO, ad verbum in Hebræo esse, Osculamini; siue adorate filium: tamen sensum eius loci rectissimè vertit, per Apprehendite disciplinam. Nam sic vertit Chaldæus, sic Græcus, sic omnes veteres Græci & Latini hactenus legerunt. Est igitur obseruandum, cũ dicitur, Osculamini filium, sensum esse, agnoscite Filium Dei esse verum Regem, & Messiam vestrum osculando illi manum honoris gratia: vt & beatus Hieronymus exponit libro primo contra Ruffinum: & propterea etiam verti posse, Adorate filium. Porro agnoscere filium esse Regem & Messiam, non aliter possumus, quàm fidem & doctrinam eius recipiẽdo. Et quid aliud est: Apprehendite disciplinam, nisi eruditionem & doctrinam Filij Dei recipite?

SECVNDVS locus Psalmo quarto: *Filij hominum vsquequo graui corde.* Hunc locum reprehendit ibidẽ Caluinus, quod in Hebræo nihil simile sit; nam pro illis verbis nostris *graui corde, vt quid*; in Hebræo est לִבְלִמָּה בבודי *Cauodi liclimmah*, gloria mea ad ignominiam. B

RESPONDEO, valde verisimile esse, corruptũ esse textum Hebræum vitio librariorum: nam si mutetur ב in כ & puncta mutentur, fiet graues corde vt quid, nimirum sic כְּבוֹדִי לָכְ לִכְלִמָּה *Cebude leb lammah*, & sine dubio sic legerunt septuaginta, quorum versionem omnes Patres Græci & Latini sequuti sunt, præter Hieronymum, qui quoniam aliter legit, vertit, *inclyti mei*: sensus tamen semper est idem, quod sufficit ad veritatem interpretationis.

DEVS enim eo loco conqueritur de hominibus, quod neglectis æternis, diligant temporalia: & quidem secundum versionem Græcam & Latinam, vocat eos graues corde, quia tales sunt vitio suo: secundũ Hebræũ textum, vt modo se habet, vocat eos gloriam suam, seu inclytos suos, quia tales sunt beneficio diuino, si in eis C imaginem cœlestem, non vitium proprium consideremus. Porro illud בבודי *Cecude*, esse potest vel participium passiuum verbi כבד *Cacad*, vel nomen verbale.

TERTIVS est, Psalmo trigesimo primo: *Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.* Hunc etiam locũ reprehendit Caluinus, propterea quod in Hebræo sunt alia verba, & alius sensus. Ad verbũ enim est in Hebræo; *Succus meus sine humore, & viror meus versus est in siccitates æstiuas.* Et quidem sensus nostræ editionis est; Conuersus sum ad pœnitentiam tempore ærumnæ, & afflictionis, dũ spina calamitatis in me figi cœpit: sensus aũt Hebraicæ veritatis est; Omnia mea bona perierunt, quomodo humor & viror in æstate Solis ardore siccatur, & perit.

RESPONDEO, nostrum interpretem non posse reprehendi in hoc loco, quia non vertit ex Hebræo, sed de Græco transtulit in Latinum; Græcus autem textus no- D stro textui optimè respondet. Videntur autem septuaginta interpretes paulò aliter legisse textum Hebræum, quàm modò se habeat. Proinde esse errorem scribarum in Hebræo. Nam minima mutatione vnius vel duarum literarũ potest fieri, vt sit in Hebræo sensus nostræ editionis. Illud enim נהפך לשדי *Nehepac, leschaddi*, versus est Viror meus, si legatur נהפכתי לשרי *Nehepacti lescharai*, erit; Conuersus sum in ærumna mea, quemadmodum legit etiam beatus Hieronymus, qui vertit, *Versatus sum in miseria mea.* Et quod sequitur: בהרבוני סיך *Beharbone kaiuſt.* In siccitates æstiuas, si legatur sic; בחר- ברוני סיך *becharboni koſt*, erit; Dũ configitur mihi spina.

ET CERTE si cùm videmus in Latino textu, facilè potuisse aliquid mutari à librariis propter literarum similitudinem, & non potuisse in Hebræo, dicimus errorem librariorum esse in Latino: cur hoc loco, vbi facilè potuit fieri error in Hebræo, & non in Græco, vel Latino, non etiam dicemus, in Hebræo errore librariorum textum esse immutatum?

QVARTVS est, in eodem Psalmo: vbi enim legimus: *In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* Vult Caluinus, deberi legi; In lupato & freno ora eorum ad coërcendum, ne accedant ad te.

RESPONDEO, miram esse eius in hac re impudentiam: nam & septuaginta, & Beatus Hieronymus in suo Psalterio ad Sophronium, & omnes Patres sic semper legerunt, vt nunc legimus: & Hebræa verba, etiam vt nunc habentur, sic possunt commodissimè exponi.

QVINTVS est, in Psal. 37. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus.* Et quid intelligemus, inquit Caluinus, per lumbos impletos illusionibus?

RESPONDEO, verbum Hebræum נִקְלָה *Nikleh*, ignominiam & ardorem significare: quocirca Dauidem loqui de eo pruritu ac ardore libidinis, qui dum in corpore existit, illusiones in mente gignit: porrò Græcum interpretem, quem Latinus; & (quod magis est mirum) Chaldæus sequutus est, effectum pro caussa posuisse, quod neque horum neque, mirũ cuiquam videri debet.

SEXTVS est, in Psal. 67. *Qui habitare facit vnius moris in domo.* Caluinus vult debere legi, qui habitare facit vnicos in domo, id est, q orbos & solitarios ditat familia.

RESPONDEO, verba Hebræa optimè recipere plures sensus, & omnes veros. Vnus sensus est; Qui in domo sua, quæ est Ecclesia, habitare facit, homines vnius moris, id est, vnius fidei, vnius spei, vnius voluntatis, iuxta illud Act. 4. *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.* Qui enim diuersæ fidei, aut voluntatis sunt, vt hæretici & schismatici, in Ecclesia permanere non possunt, sed vel ipsi exeunt, vel eiiciuntur. Hunc sensum expresserunt septuaginta, & inde Latinus interpres, & omnes ferè Græci & Latini Patres. Neq; hic sensus ab Hebræa voce discedit, nam יחרים *iachidim*, venit à verbo יחר *iachad*, quod est vnire, inde fit יחיד *iachid*, vnitus, siue vnus è multis compositus.

QVIA tamen etiam vnicum & solitarium significat, inde est alius sensus etiam verus; Qui facit vt homines derelicti & solitarij, qui non habent, à quibus defendantur, tamen securi habitent in domibus suis, diuino eos auxilio protegente. Huc videtur respexisse diuus Hieronymus, qui vertit solitarios. Tertius sensus est etiã verus, & alios non destruens; Qui facit homines vnicos, id est, orbos, vel steriles habitare in domo, id est, magnã familiam possidere.

NEQVE absurda est eorum expositio, qui sic interpretantur; Facit habitare solitarios in domo, id est, facit, vt quidam præ amore cœlestis contemplationis, relicta frequentia ad loca deserta se recipiant, & soli habitent, vt olim Helias, postea Ioannes Baptista, & noster Paulus, Antonius, Hilarion, & alij fecerunt.

SEPTIMVS est, in eodem Psalmo, vbi pro eo, quod habemus. *Qui habitant in sepulchris.* Caluinus contendit esse legendum; In siticuloso loco. Et quidem negari nõ potest, quin vox Hebræa צחיחה *tsechichah*, locũ arentẽ, & siccum designet. Sed neque credibile est, id ignorasse Græcum interpretem, cùm vocabulum sit satis notum. Voluit igitur interpres horrorẽ deserti illius exprimere, vnde Deus populum suum eduxit; quod quidem instar sepulchri esse videbatur. Qua phrasi vsum videmus Ezechielem cap. trigesimo septimo, qui Babylonicam captiuitatem sepulchra Iudæorum nominauit.

OCTAVVS est, in eodem Psalmo, vbi dicitur: *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, Rex virtutum dilecti, dilecti, & speciei domus diuidere spolia. Si dormiatis inter medios cleros, pẽna colũbæ deargẽtatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri.* Hunc locum præ cæteris maximè vexat Caluinus, dicens interpretem, vbi sensus optimè fluit in verbis Dauidis, inuoluisse ænigmata, vnde se nullus Oedipus expediat, vult autem ipse legi, Reges exercituum fugerunt, fugerunt, & habitatrices domus diuiserunt spolia. Si dormistis inter medias ollas, eritis sicut pennæ columbæ, quæ tecta est argento, & cuius alæ tectæ sunt flauo auro.

RESPONDEO in primis, non posse accusari Latinũ interpretem qui vertit fidelissimè, quod in Græco reperit. Et quãquam in Latina editione locus iste valdè obscurus est, tamè etiam est obscurus in Græco & Hebræo & in ipsa Caluini versione, vt patet.

DICO præterea, posse facilè Hebræum textum ad nostram lectionem accõmodari: nã illud מִלְבִי צְבָאוֹת *Malee tsebaoth*, significat Reges virtutum, seu exercituũ: tamen si puncta mutentur, & legamus מַלְכִּי צְבָאוֹת *Melcitsubaoth* erit. Rex virtutum, sicut מַלְכִּי צֶדֶק *Melcitsedech*. Rex iustitiæ. & illud יְדוּדֶן *iedodum*, significat, Fugient, tamen LXX. videntur legisse יְדֻדֶן *iedudum*, vna tantum litera mutata, quod significat, Dilectum; quæ vox habetur in titulo Psalmi quadragesimi quarti, vbi dicitur canticum dilecti. Illud autem רְוִיחַ בַּיִת *vneuath bauch*, significat habitatricem domus non habitatrices, vt malè vertit Caluinus: significat etiam mulierem speciosam & delicatam, quæ ferè semper domi manet; & inde translato vocabulo, significat speciem & pulchritudinem. Nam beatus Hieronymus hoc loco vertit Pulchritudo, & alibi ferè semper. B

DENIQVE illud שְׁפָתַיִם *schephathaiim*, non significat ollas, vt Caluinus putat. Nam est dualis numeri, & proinde significat aliquid natura sua duplicatum. Sic enim ferè vtuntur duali Hebræi. Ollæ autem sunt infinitæ: sed significat duo labia, siue duos terminos, aut ordines. Nam שָׁפַת *schaphath*, est ordinare. Vnde Hieronymus hic vertit, Inter terminos: & septuaginta, Inter cleros, id est, sortes, siue hæreditates, quasi dicerent, Inter terminos duarum sortium. Habemus igitur lectionem nostram, non esse alienam à textu Hebræo. Nunc sensum explicemus. C

SENSVS igitur illorum verborum, vt ex Augustino & aliis Patribus colligitur, talis est; *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa*, id est, Dominus dabit prædicatoribus Euangelij os & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij eorum. Nam quæ dicent, signis etiam & prodigiis confirmabunt. *Rex virtutum dilecti, dilecti*, id est, ille Dominus, de quo dicebamus, est Rex virtutum, id est, Rex potentissimus, Dominus exercituum multorum millium Angelorum, & simul Pater *dilecti, dilecti*, id est, Messiæ filij sui dilectissimi, qui etiam dabit diuidere spolia speciei domus, id est, dabit iisdem prædicatoribus, vt diuidant spolia gentium ad Christum conuersarum, ad speciem & decorem domus suæ, quæ est Ecclesia. Illud enim: speciei, est datiui casus, & idem valet quod ad speciem. *Si dormiatis inter medios cleros*, id est, si ô vos prædicatores, & pastores Ecclesiæ maneatis inter duas sortes siue hæreditates, cœlestem & terrenam, ita vt dum hic viuitis, non toti sitis in rebus temporalibus occupati, nec toti in spiritualibus; nec toti in actione, nec toti in contemplatione, sed in medio: tunc erit Ecclesia quasi columba formosissima, & pulcherrima, habens alas deargentatas, & dorsum deauratum, &c. D

NONVS est ibidem, vbi legimus: *Vt quid suspicamini montes coagulatos.* Vult enim Caluinus esse legendum, vt quid inuidetis montibus opimis.

SED cùm verbum illud, רָצַר *ratsar*, non nisi hoc loco inueniatur, & tot sint ferè expositiones huius verbi, quot sunt interpretes, cur, quæso, magis sequendus erit vnus Campensis, quàm interpretes septuaginta? Certè non poterit Caluinus ex vllo alio loco Campensis sui versionem confirmare.

CVM igitur necessariò interpretum iudicio acquiescendum sit, quis non videt septuaginta interpretes omnibus aliis anteponendos esse, præsertim cùm eorum versionẽ Catholica Ecclesia tã longo vsu approbauerit?

DECIMVS est ibidem, vbi legimus: *Etenim nõ credentes inhabitare Dominum Deum.* Sic enim legendũ Caluinus cẽset. Etiã defectores, vt inhabitet Domin⁹ Deus.

AT profectò nimia est hæc libido contradicendi, cũ & sensus sit idem, & verba vulgatæ editionis sint meliora, & ipse etiam sanctus Hieronymus ex Hebræo vertit. *Non credentes inhabitare Dominum Deum.*

VNDECIMVS est ibidem, vbi legimus: *Conuertam in profundum maris* Nam in Hæbreo contrarium haberi Caluinus dicit, hoc est, *Reducam ex profundis maris.*

AT PRIMVM, posse rectè ex Hebræo verti, in profundum, testatur R. Dauid, qui asserit interdum מִן *Min*, pro ב *be*, vsurpari, vt Deuteronomij trigesimotertio, versu secundo, מִסִּינַי *Misinai*, In Sinai. Deinde variæ sunt lectiones tam in Græcis, quàm in Latinis codicibus cùm alij legant, In profundum, alij, In profundis. Quæ lectio posterior, & verior esse videtur, & cum Hebraica voce satis cohæret. Nam quid aliud est. *Conuertam in profundis maris*, quàm eos etiam, qui sunt in profundis maris, extraham, & conuertam? quemadmodum Augustinus, Beda, Euthymius, & alij non pauci exposuerunt.

DVODECIMVS locus est in eodem Psalmo: *Ibi Beniamin adolescẽtulus in mentis excessu.* Miratur Caluinus, quid cogitarit interpres, qui sic vertit, cùm in Hebræo sit רֹדֵם *rbodem*, id est, dominator eorum.

RESPONDEO, illud verbum posse significare dominator eorum à verbo רָדַד *Rhadah*, & etiam altè dormiens à verbo רָדַם *Rhodam*, posteriorem lectionem sequuti sunt Græcus, & Latinus interpres, sed vtraque est vera interpretatio, nec vna alteram destruit: nam per Beniamin intelligunt Catholici scriptores cum Augustino Apostolum Paulum, qui & fuit in mentis excessu tam altè dormiens, vt nesciret, an esset in corpore, & simul fuit præcipuus Dominus siue Princeps spiritualis Ecclesiæ gentium.

DECIMVSTERTIVS est in Psalmo centesimo trigesimoprimo, vbi legimus: *Viduam eius benedicens benedicam.* Quem locum & Caluinus & Kemnitius dicunt esse corruptum, cùm in Hebræo sit צֵדָהּ *tserah*. Id est, victum eius. Addit Caluinus, aliquem sacrificulum luscioſum habuisse in suo codice, victum, & putasse c, & t, esse vnum, d, & propterea legisse Vidum, & quia hoc nihil significabat, addidisse vnum a, & fecisse Viduam, & neminem fuisse qui hunc errorem aduertere potuerit.

RESPONDEO, bis mentiri Caluinum in hoc loco. Primo, cùm dicit, neminem aduertisse hanc varietatem: nam notarunt eam Chrysostomus & Hilarius in hunc locum, necnon beatus Hieronymus in quæstion. in Genesim. Item recentiores plurmi, Caietanus, Titelmãnus, & alij in hunc locum. Secundo, cùm dicit, sacrificulum luscioſum ita corrupisse hunc locum: nam non ex Latino, sed ex Græco nata est hæc varietas, in Græcis enim codicibus ferè omnibus est χήραν, id est, viduam. & sic legerunt Ambrosius, Hilarius, Augustinus, Chrysostomus, Prosper, Cassiodorus, & alij. Asserit quoque sanctus Hilarius, antequam Christus nasceretur, fuisse in hoc textu, χήραν, id est, viduam.

DICO præterea, si vllus error hic est, esse in Græco nã cùm χήραν & θήραν tantũ vna litera differãt, facilè potuit fieri, vt aliqui pro θήραν scripserint χήραν. Nã etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

time aliqui Græci habent θέαν, & Hieronymus in suo Psalterio vertit venationem, & sic exponunt Chrysostomus & Theodoretus in commentariis huius loci.

QVIA tamen sensus ferè est idem, & semper in Ecclesia Græca & Latina lectum & cantatum est, Viduam, non putarem hunc locum debere mutari: nam Hieronymus in epistola ad Suniam & Fretellam sapienter monet, ea quæ in Psalmis Latinis videtur dissentire ab Hebræo, esse quidem notanda & obseruanda à doctis, tamen non esse propterea mutandum textum qui tot sæculis in Ecclesiastico vsu fuit, & tantam obtinuit auctoritatem. Quod Hieronymi consilium minimè seruauit Caluinus, qui ita omnia inuertit & mutauit, vt aliud planè Psalterium fecerit.

VISVM est, ad extremum adscribere verba quædã Conradi Pellicani hominis Zuingliani, vt verè de nostra editione dicere possimus, quod de Deo vero Moses ait, non est editio nostra, vt editiones eorum, & inimici nostri sunt Iudices. Ille igitur cùm bis Psalterium ad Hebraicam veritatem à se conuersum edidisset, hoc testimonium de nostro Psalterio dedit in præfatione anni millesimi quingentesimi trigesimi quarti. *Tanta dexteritate, eruditione, & fide, Hebraico, quo ad sensum, concordare deprehendimus vulgatam editionem Psalterij, vt eruditissimũ, pariterq; piissimum, & verè prophetali spiritu præditum fuisse interpretem Græcum, & Latinum non dubitem; quamquam alicubi dissentiant à punctis Hebraicis, quibus nunc Iudæi vtuntur, quæ olim non fuisse similia ambigere cogor, & quarundam literarum mutationem factam suspicio sit conferentibus singula diligenter.* Hæc ille. Atque hactenus de Testamento veteri.

CAPVT XIIII.

Defenduntur loca quæ hæretici aiunt esse corrupta in editione Latina noui Testamenti.

PRORRO in Testamento nouo non pauca etiam loca Kemnitius & Caluinus annotarunt, quæ ab interprete Latino corrupta esse dicunt.

PRIMVS locus est Matthæi nono: *Non veni vocare iustos, sed peccatores.* Mutilata est, inquit Kemnitius, pulcherrima sententia: nam deest in Latino, *Ad pœnitentiam.*

RESPONDEO in primis in quibusdam Latinis inueniri illam particulam, deinde dico veri similius esse, illam particulam in Græco esse superfluam, & in emendatis codicibus Græcis non fuisse. Nam beatus Hieronymus in Comment. eam non legit, & tamen Hieronymus diligenter contulit Græcum cum Latino, & ex Græco Latinum correxit. Quod autem non sit necessaria, perspicuum est. Nã vocare peccatores, non iustos, apertè significat hortari ad pœnitentiam eos, qui egẽt, non qui non egent, quod Dominus paulò antè exemplo medici illustrauerat.

SECVNDVS locus est Ioan. 14. *Spiritus sanctus suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* Hunc locum vult Kemnitius esse deprauatum, ad probandum quæcunque in conciliis definiuntur, accipienda esse pro oraculis Spiritus Sancti: nam in Græco non est dixero, sed, Dixi, εἰπον ὑμῖν.

RESPONDEO, S. Augustinum & alios veteres sic legere, vt nos legimus, & sensum esse eundem cum Græco. Non enim intelligimus Dominum dixisse, Spiritus sanctus suggeret vobis omnia, quæ tunc dixero vobis; sed quæ nunc dixero, id est, ea quæ nunc à me auditis. & non intelligitis, tunc Spiritus sanctus in memoriam vobis reuocabit, & explicabit. Neque in hoc verbo ponũt A Catholici fundamentum auctoritatis Conciliorum, sed alia præsidia habemus, de quibus postea.

TERTIVS est Rom. 1. *Qui prædestinatus est filius Dei.* Hunc locum reprehendit Caluinus tanquam malè redditum, tum quia in Græco est ὁρισθέντος, id est, declarati, siue manifestati, tum quia illa prædestinantur quæ non sunt, Christus autem semper fuit filius Dei: quo argumento vtitur etiam Origenes hoc loco.

RESPONDEO, interpretem nostrum optimè reddidisse. Nam etsi verbum illud Græcum ὁρίζειν significet finire, & apud prophanos auctores accipiatur sæpe pro declarare: tamen in Scriptura aliter accipitur. Vt enim docet Beatus Dionysius libro diuin. nom. capit. 5. hoc verbum est proprium Theologiæ, id est, habet in Scriptura peculiarem significationem, nam vbique significat statuere, decernere, definire, nunquam autem declarare, vt patet Actor. 2. 4. 17. Romanorum 8. Ephes. 1. & alibi. Nam cùm dicitur Act. 2. hunc definito Concilio, & præscientia Dei traditum interemistis, habetur hæc vox ὡρισμένῃ βουλῇ, & tamen certum est non significare declarationem, sed diuinam ordinationem. Similiter Roman. 8. quos prædestinauit hos & vocauit, in Græco est προώρισε, quam vocem ne ipsi quidem aduersarij significare volunt declarauit.

ET QVONIAM ordinatio, & definitio Dei non potest esse temporalis, sed æterna, ideo interpres noster videns Apostolum loqui de æterna destinatione, maluit vertere prædestinatum, quàm destinatum. Et sic legerũt omnes Latini etiam antiquissimi, vt Irenæus lib. 3. contra Valent. c. 32. Hilarius li. 7. de Trinitate, Ambrosius, Sedulius, & alij in hunc locum, Augustinus, lib. de prædest. c. 15. & in Ioan. tract. 105. Tertullianus lib. contra Praxeam legit definitus, quod est idem cum nostro.

ADDE Concilium Toletanum XI. cap. 1. quod & legit, & exponit prædestinatus. Neque ratiuncula illa Caluini aliquid efficit: non enim id prædestinatum esse dicimus, vt verbum Dei sempiternum filius Dei esse inciperet, sed vt verbum Dei fieret homo, & proinde vt ille, qui factus est Deo ex semine Dauid, vt Paulus loquitur, sit filius Dei, quod pulchrè explicant Augustinus & Concil. Tolet.

QVARTVS locus est Rõ. 1. in fine capitis, vbi habemus. *Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Hunc locum non solùm Kemnitius sed etiam Valla, Erasmus, Iacobus Faber, & alij corruptum esse volunt. Primo quoniam Græcus textus ita habet ὅτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν ἀλλα καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι.

ITAQVE in nostro codice Latino sunt addita in primis illa, *non intellexerunt*, & deinde illud, *qui*, cùm dicitur, qui ea faciunt, & qui consentiunt.

SECVNDO, quia Chrysostomus, Oecumenius, Theophylactus exponunt, vt habetur in Græco.

TERTIO, quia quod habetur in nostro textu videtur falsum, aut certe parum verisimile. Dicitur enim, *qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte*, &c. Nam si hoc non intellexerunt quomodo iustitiam Dei cognouerunt? quæ est enim iustitia Dei, nisi vt qui malè agit, puniatur?

RESPONDEO, nostram lectionẽ omnino esse meliorẽ: nam secundũ Græcũ sensus est, peius esse cõsentire malè agẽti, quàm malũ agere: secundum Latinam sensus est contrarius, peius esse malè agere, quàm consentire malè agentibus. At certè absolutè peius est malè agere, quàm consentire malè agenti. Quis enim neget peius esse occidere hominem, quàm tantum consentire vt

vt occidatur, id est, permittere cùm possis impedire? A non enim hic loquitur Apostolus de imperio, vel incitatione ad malum, sed de simplici consensu.

IGITVR ad Primum dico, nihil nos posse certi colligere in hac parte ex Græco fonte, nam varia est lectio in Græcis. Aliter enim legit Origenes, quàm Chrysostomus, vt patet ex eorum commentariis, & Oecumenius annotat aliquos legisse, vt nos nunc legimus. Titelmannus quoque collat. 1. in Epist. ad Rom. asserit se legisse in vetusto codice Græco manuscripto, illa verba παντελῶς, id est, non intellexerunt.

AD SECVNDVM opponimus auctores auctoribus: nam legunt, vt nos habemus, & exponunt, Cyprianus li. 1. Epist. 4. Ambrosius, Sedulius, Haymo, Anselmus, & alij latini in hunc locum, Hesychius li. 6. in Leuiticum, exponens cap. 20. & Symmachus Papa in Apologetico contra Anastasium Imperatorem.

AD TERTIVM dico, id quod habetur in Græco B potius videri falsum. Nam quod dicitur in Latino, *cùm cognouissent iustitiam Dei.* non pugnat cum eo, quod sequitur, *non intellexerunt.* Nam cùm dicit, *cùm cognouissent*, loquitur de theorica cognitione: cùm dicit, *nõ intellexerunt*, loquitur de practica. Itaque sensus est, cùm cognouissent veritatem, tamen propter affectus prauos excœcati, non potuerũt serio sibi persuadere sic esse agendũ.

POSSET etiam dici, illud non intellexerunt, non referri ad illud, quia qui talia agunt, &c. sed ad illud, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Est enim sensus, isti Philosophi ethnici, cùm cognouissent vnum esse Deũ, & proinde malum esse colere Iouem & Martem, & cætera falsa numina, non intellexerunt, non solum hoc esse malum, quod turbæ faciebant, sed etiam esse malum cõsentire talibus, ac non eos admonere, & increpare: quod ipsi Philosophi faciebant.

QVINTVS locus est Rom. 4. vbi dicitur Abraham non esse iustificatus ex operibus. Conqueritur enim Kemnitius nos addidisse, legis, vt possemus exponere locum illum de operibus legis illius, quæ cæremonias præscribebat.

RESPONDEO, meram calumniam esse. Nam codices Latini, vel omnes, vel ferè omnes non habent illud, legis. Neque nos intelligimus locum illum de operibus legis veteris, sed de operibus factis viribus propriis. Adde, quod Ambrosius & in textu habet, legis, & in cõmen. exponit de lege veteri. Non igitur papistæ locum istũ, vt Kemnitius mentitur, corruperunt. Sed de hoc postea.

SEXTVS est Rom 11. vbi legimus. *Si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.* Calumniatur Kemnitius nos detraxisse integram sententiam, nimirũ, Si autẽ ex operibus, non amplius est gratia, alioqui opus iam non est opus.

RESPONDEO, esse quidem in Græcis Codicibus illam sententiam, & à Theophylacto explicari, tamen à nullis aliis agnosci: nam nec Origenes, nec Chrysosto. nec Ambrosius, nec vlli alij explanatores huius loci, eius meminerunt: sed nec Augustinus qui frequentissimè hũc locum tractat, & præcipuè lib. 2. de bono perseuer. cap. 18. Immò & Erasmus in annotationibus ad hunc locum reiicit hanc additionem, tanquam superfluã. Quod certè satis esse deberet Kemnitio, qui in eadẽ pagina remittit nos ad Eras. vt ab eo discamus errata vulgatæ editionis.

SEPTIMVS locus est Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Kemnitius enim docet malè versum esse Sacramentum, cùm sit Græcè μυστήριον, atque ait id à nobis factum esse, vt possemus inde probare Matrimonium esse Sacramentum.

RESPONDEO, idem esse mysterium Græcis, & Latinis Sacramentum; Græci enim cùm de Sacramentis A agunt, semper μυστήρια vocant. Et hunc locum Apostoli explicantes sancti Patres, Ambrosius, Hieronymus, & alij Latini semper vtuntur hac voce.

OCTAVVS locus est Ephes. 6. *Accipite armaturã Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.* Kemnitius vult hunc locum esse deprauatum, quia in Græco est, omnibus perfectis ἅπαντα κατεργασάμενοι, & sic exponit Ambros. Hieronymus, Chrysostom. & alij.

RESPONDEO, sensum esse eundem, sed oportere illud, perfecti, coniungere cum voce, omnibus, non cum verbo, stare. Siquidem sensus Apostoli est, vt armemur ex omni parte spiritualibus armis, vt sic armati possimus in acie contra Diabolum, nõ cadere, sed stare. Dicit igitur, accipite armaturam Dei, Græce πανοπλίαν, id est, omnia arma, galeam, scutum, gladium, loricam, &c. vt in omnibus perfecti, id est, ab omni parte muniti, & armati, id est, præditi, & perfecti omnibus virtutibus, possitis stare contra diabolum: siue, & est idem, vt omnibus perfectis, id est, cùm omnia arma comparaueritis, & indueritis, tunc possitis stare, &c.

NONVS est Hebr. 9. *Ad multorum exhaurienda peccata.* Cõqueritur Kemnitius, malè esse reddita Græca verba, nam ἀναφέρειν non est exhaurire, sed auferre.

RESPONDEO, & hoc loco eundẽ sensum esse. Præterea videtur interpres propriissimè vertisse, nã ἀναφέρω est propriè sursum ferre, efferre, educere: sicut ergo cum aqua, vel sordes educuntur ex aliqua sentina, dicuntur sordes exhauriri, ita etiam peccata, quæ Christus extulit, & eduxit ex profundo pectoris nostri, rectè dicuntur ab illo esse exhausta.

DECIMVS est Hebr. 13. *Talibus hostiis promeretur Deus.* Hic vult Kemnitius esse positum nomen meriti quod in Græco non habetur.

RESPONDEO, verbum Græcum εὐαρεστεῖται θεός C significare propriè, delectatur Deus, siue vt Erasmus vertit, placet Deo. Latinè autem rectè dici, bene mereri de aliquo eum qui facit rem illi gratam, nemo est qui nesciat. Si ergo dixit noster interpres, his hostiis promeretur Deus, id est, his hostiis res grata fit Deo, & bene meretur de Deo, qui illas offert. Accepit enim interpres mereri in passiua significatione.

VNDECIMVS est Iacobi 5. *Et alleuiabit eum Dominus.* Kemnitius dicit non bene redditum verbum Græcũ ἐγερεῖ, & studiosè locum esse deprauatum, vt ex eo confirmaremus effectus Sacramenti extremæ vnctionis, cùm nihil tale sonet verbum Græcum.

RESPONDEO, nescire Kemnitium quid loquatur: nam verbum Græcum melius ostẽdit effectus extremæ vnctionis, quos Catholici in eo Sacramento agnoscunt, D quàm verbum Latinum.

CATHOLICI enim tres effectus attribuunt huic Sacramento. Vnum præcipuum quidem, sed communẽ aliis Sacramentis, videlicet, vt remittat peccata, si quæ remanserint. Alterum proprium huius Sacramẽti, vt hominem in illo articulo temporis, mœstitia, & doloribus oppressum, & torpentem erigat, & exhilaret. Tertium vt interdum etiam corporaliter sanet.

HOS tres effectus, incipiendo à minus præcipuis diserte ponit Iacobus his verbis. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, remittẽtur ei.* Effectum igitur huius Sacramenti secũdum, vt hominẽ in articulo mortis mœstitia doloribus, tẽtationibus depressum, ac torpẽtem exhilaret, erigat, excitet, propriissimè exprimit verbum ἐγείρω nimirum excito, erigo, &c.

DVODECIMVS est 1. Ioannis 5. *Hæc scribo vobis, vt sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine*

Universidad de Deusto
Biblioteca

filij Dei, Kemnitius dicit sententiam hãc esse mutilatam: nam in Græco sic habetur: Hæc scribo vobis, qui creditis in nomine filij Dei, vt sciatis, quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis in nomine filij Dei.

RESPONDEO, non esse Latinum codicem mutilum, sed Græcum redundãtem, vt etiam suspicatur Erasmus in hunc locum, cuius tamen iudicio plurimum tribuere solet Kemnitius. Nam cum dictum sit; Hęc scribo vobis, qui creditis in nomine filij Dei: quorsum additur, vt credatis in nomine filij Dei? quid enim erat opus monere, vt facerent, quod iam fecerant? adde quod etiam S. Beda legit, vt nos habemus.

CAPVT XV.

De editionibus vulgaribus.

CONTROVERSIA est inter Catholicos & hæreticos, an oporteat, vel certè expediat diuinarum Scripturarum vsum communem esse in lingua vulgari, & propria vniuscuiusque regionis.

ET quidem hæretici huius temporis omnes in eo conueniunt, vt oporteat Scripturas omnibus permittere, immò & tradere in sua lingua, & cùm publicè legũtur, vel canuntur, vt in sacris officiis, id quoque fieri lingua propria & materna. Ita Brentius docet in confess. VVittẽberg. ca. de horis canonicis. Caluinus li. 3. instit. c. 20. §. 33. Kemnitius in exam. 4. sess. Concil. Tridentin. quod idem alij omnes reipsa docent, dum passim vertũt Scripturas in linguã Germanicam, Gallicam, Anglicã, & iisdem linguis publicè Scripturas legunt & canunt.

AT Catholica Christi Ecclesia non quidem prohibet omnino vulgares translationes, vt Kemnitius impudenter mentitur, (nam in indice librorum prohibitorũ à Pio IIII. edito, Reg. 4. videmus concedi lectionem eiusmodi librorum iis, qui vtiliter, & cum fructu ea vti possunt, id est, iis, qui facultatem ab ordinario obtinuerint:) prohibet tamen, ne passim omnibus sine discrimine concedatur eiusmodi lectio, & ne in publico, & communi vsu Ecclesiæ, Scripturæ legantur vel canantur vulgaribus linguis, vt in Concil. Trident. sess. 22. cap. 8. & can. 9. statuitur: sed contenti simus illis tribus linguis, quas Dominus titulo crucis suæ honorauit Ioannis 19. & quæ omnium consensu antiquitate, amplitudine, & grauitate omnibus aliis præstant; ac demum quibus ipsi libri diuini ab auctoribus suis initio scripti fuerũt, hoc est, Hebræa, Græca, & Latina.

DE quibus ita loquitur S. Hilarius præfatione in Psalmos: *Hu maximè tribus linguis Sacramentum voluntatis Dei, & beati regni exspectatio prædicatur, ex quo illud Pilati fuit, vt his tribus linguis Regem Iudæorum Dominum* IESVM CHRISTVM *esse præscriberet.*

SCRIPSERVNT de hoc argumẽto, quod ego quidem sciam, auctores duo, Hosius Cardinalis Varmiensis in Dialogo de sacro vernaculè legendo, & Iacobus Ledesma nostræ Societatis Presbyter, in libro quem scripsit de hoc eodem argumento.

EX quibus nos aliqua decerpemus, & in hanc nostrã disputationem, quo ea sit plenior, inferemus. PRINCIPIO igitur Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem comprobare possumus ex vsu Ecclesiæ veteris Testamenti, qui fuit à tempore Esdræ vsque ad Christum.

NAM à temporibus Esdræ desiit in populo Dei lingua Hebraica esse vulgaris. Siquidem in illis LXX. annis, quibus Hebræi fuerunt inter Chaldæos in Babylone, obliti sunt linguam propriam & Chaldaicam didicerunt, & deinceps Chaldaica, seu Syriaca fuit illis materna, quocirca lib. Esdræ secundo, cap. 8. habemus, quod cũ legeretur liber legis Domini vniuerso populo, Nehemias, & Esdras, & Leuitæ interpretabantur. quia alioquin nihil populus intelligebat. Itaque propterea, vt ibidem dicitur, facta est lætitia magna in populo, quia intellexerant verba legis Esdra interpretante.

PRAETEREA id apertissimè colligitur ex verbis Christi, & Euangelistarum. nam Marci 5. *Talitha cumi*, id est, Puella surge, Syrum est. Nam puella Hebraicè, non dicitur *Talitha*, sed ילדה *ialadah*, aut נערה *naara*, sic Abba Marc. 14. nam אב *ab* dicitur Hebraicè, & Mat. 27. Hacheldema Syrum est, Hebraicè dicitur שדה דם *schedeldam* Ibidem Golgotha Syrum est. Hebraicè diceretur גלגלת *Gulgoleth* & apud omnes Euangelistas habemus Pascha, quod non est Græcum nec Hebræum, Hebraicè dicitur פסח *pessah*. Vide plura apud Hieronymum in libro de nominibus Hebraicis.

ITAQVE dubium esse non potest, quin eo tempore lingua vulgaris non esset Hebraica, & tamen Hebraicè solum Scripturas in templo aut synagogis publicè legebant, aut canebant. Nam in primis ex lib. 2. Esdræ, ca. 8. satis colligitur tunc lectam fuisse Scripturam Hebraicè non Syriacè, nam non intelligebat populus sine interprete. Huc etiam pertinet, quod Ioan. 7. dicitur: *Turba hæc, quæ non nouit legem.*

DENIQVE vsque ad hanc diem in synagogis Iudæi Scripturas Hebraicè legunt, cùm tamen nulli nationi hoc tempore lingua Hebraica sit vulgaris. Neque his repugnat, quòd extet paraphrasis Chaldaica Scripturarum: nam illa vel tota, vel maiori ex parte facta est post Christi aduentum, & præterea eam nunquam Hebræi ita receperunt, vt publicè eam pro Scriptura legerent: de quo nos agimus.

PROBATVR secundo ex vsu Apostolorum: nã Apostoli per totum orbem terrarum Euangelium prædicarunt, & Ecclesias constituerũt, vt patet ex Paulo ad Ro. 10. & ad Colos. 1. & ex Marci Euangelio c. vlt. Item ex Irenæo lib. 1. cap. 3. qui cum fuerit vicinissimus Apostolicis temporibus, tamen dicit suo tempore fuisse Ecclesias iam fundatas in Oriente, in Lybia, in Ægypto, in Hispaniis, in Germania, & in mediis regionibus, id est, Italia & Gallia. Et tamen non scripserũt Euangelia aut epistolas linguis earum gentium, quibus prædicabant, sed tantum Hebraicè, aut Græcè, & vt quidam volunt Latinè. Sunt enim qui existiment Marci Euangelium, vt etiam suprà monuimus, Latinè scriptum Romæ ab ipso Marco: & postea ab eodem in Græcam linguã translatum, de quo vide Damasum in vita B. Petri, Adrianum Finum. l. 6. flagelli contra Iudæos. c. 80. & lib. 8. c. 62. & Petrum Antonium Beuter annot. 9. ad sacrã Scripturã.

QVOD autem non scripserint vllis aliis linguis, etsi eas non ignorarent, cum haberent donum linguarum, potest multis modis ostendi.

PRIMO, quia nullum exstat vestigium vllius scripti Apostolici, nisi Græcè: nec vllus veterum tradit scripsisse nisi Hebraicè, aut Græcè, aut Latinè.

PRAETEREA Paulus Romanis Græcè scripsit, cũ tamẽ Romanis non Græca, sed Latina esset vulgaris: itẽ Petrus & Iacobus scripserunt Græcè Iudæis per orbem terrarũ dispersis, quibus tamẽ non Græca erat materna, nec Hebræa, sed lingua eius regionis, in qua habitabãt, vt patet ex illo Act. 2. *Nónne isti qui loquũtur, Galilæi sunt? & ecce nos audiuimus eos loquẽtes nostris linguis, &c.* Ita enim dicũtur à Iudæis, qui ex variis regionibus cõuenerãt ad vrbem Hierosolymæ. Sic enim Lucas ait Act. 2. *Erãt autẽ in Hierusalem Iudæi, viri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est.* Item Ioannes Græce scripsit 1. epistolã Parthis, vt B. Higinus testatur in ep. 1. & B. Augusti. lib. 2. quæst.

2. quæst. Euang. q. 39. & Ioannes II. Papa in ep. ad Valerium, eam tamen Parthis Græca non esset materna.

PROBATVR Tertio ex vsu vniuersalis Ecclesiæ: nã vt Augustinus docet epi. 118. contra id quod vniuersa Ecclesia facit disputare, insolentissimę insaniæ est. Vniuersa porrò Ecclesia semper his tantũ linguis Hebræa, Græca, & Latina vsã est in cõmuni & publico vsu Scripturarum, cũ tamen iamdudum desierint esse vulgares.

IDIta esse, demonstratur primum ex eo quod B. AVGVSTINVS lib. 2. de doct. Christ. cap. 11. dicit ad intelligentiam Scripturarum esse necessariam cognitionem tantum trium linguarum, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ, quia in illis linguis Scriptura diuina legeretur, nec vllus antiquus auctor meminit alicuius alterius trãslationis; & tamen tunc sine dubio multæ aliæ erant linguæ vulgares.

IGITVR saltem primis CCCC. annis, quo Ecclesia maxime floruit, non legebantur Scripturæ lingua vulgari. Deinde iuxta regulam Augustini li. 4. contra Donatistas. c. 24. & Leonis ser. 2. de ieiunio Pentecostes, id quod in vniuersa Ecclesia seruatur, si non possit assignari eius initium, de Apostolica traditione descendere, & & sic semper fuisse meritò creditur.

AT nos videmus nunc in Italia, Germania, Gallia, Hispania, Græcia, vbicunque Catholici sunt, tantum Græcæ & Latinæ linguæ esse vsum in publica Scripturarum lectione, nec potest huius rei assignari principiũ, quis enim dicat quando cœperit iste vsus?

AD hæc in toto Oriente tempore B. Hieronymi in publico vsu erat tantum editio Græca LXX. interpretum per Origenem, Lucianum, aut Hesychium emẽdata. Nam vt ex ipso Hieronymo discimus præfa. in Paral. à Constantinopoli vsque ad Antiochiam in publico vsu erat editio Græca Luciani: ab Antiochia vsque ad Ægyptum, id est, per totam Syriam erat in publico vsu editio Origenis per totam Ægyptum vtebantur editione Hesychij, & tamen lingua Græca non erat vulgaris, à Constantinopoli vsque ad Antiochiam, & multo minus in Syria & Ægypto. Nã Galatia est inter Cõstantinopolim, & Syriam, tamen propria lingua Galatarũ tempore beati Hieronymi non erat Græca, sed alia quædam simillima linguæ Treuirensium, vt ipse Hieronymus testatur præfatione libri 2. in epistolã ad Galat.

PRAETEREA Pontus, Cappadocia, Asia minor, Phrygia, Pamphilia sunt inter Constantinopolim, & Antiochiam sitæ, & tamen non habebant eandem vulgarem linguam, sed diuersam, vt alij alios nõ intelligerẽt, vt pater ex Act. 2. & tamen isti omnes vna, & eadem editione Scripturarum vtebantur, nimirùm S. Luciani.

IN Syria autem eo tempore linguam vulgarem non fuisse Græcam, sed aliã longè diuersam testatur B. Hieronymus in vita Hilarionis, vbi dicit Hilarionem interrogasse quẽdam obsessum primo Syriacè, deinde Græcè, vt intelligerent Græci qui aderant. Sanctus quoque Ephrem multa Syro sermone, id est, sibi vernaculo scripsit, vt S. Hieronymus in Catalogo scriptorum refert.

QVOD autẽ Ægyptus etiã propriam linguam haberet, testis est Athanasius in vita D. Antonij. vbi dicit eum per interpretem disputasse cum quibusdam Philosophis Græcis. D. HIERONYMVS quoque lib. de viris illust. in Antonio, dicit eũ scripsisse Ægyptiacè epistolas aliquot, quæ postea in Græcã linguam versæ sint.

IN Africa certum est, quousque ibi Christiani fuerũt, semper in vsu publico Scripturarum fuisse solã Latinam linguam: nam nulla est mentio apud vllum auctorẽ vllius translationis Punicæ. Et D. AVGVSTINVS li. 2. de doct. Christ. ca. 13. dicit tempore suo Psalmos in Ecclesia Latinè cãtari consueuisse. Itẽ B. CYPRIANVS A serm. de orat. Dominica, testatur sue tempore in Missa dici solitum præfationẽ illam; *Sursum corda*. Augustinus de bono perseuer. c. 13. dicit in Missa post illud: *Habemus ad Dominum*, mox subdi à sacerdote; *Gratias agamus Domino Deo nostro*, & responderi, *Dignum & iustum est.*

EX quibus manifestè colligitur, in Africa Missam Latinè dici consueuisse, necnon Lectionem, vel Epistolã & Euangelium, quæ ex præcipuis partibus sunt Missæ.

AT eo tempore non fuisse Latinam linguam omnibus vulgarem in Africa, idem Augustinus testis est. nam in expositione inchoata ep. ad Rom. circa mediũ, dicit vocem hanc, SALVS, esse etiam Punicam, sed Punicè significare tria, & ibidem affirmat quosdam Latinè, & Punicè, quosdam Punicè tantum scisse, & tales fuisse penè omnes rusticos. Item serm 35. de verbis Domini, dicit Punicam linguam affinem esse Hebraicæ. & quod Romani lucrum vocant, à Pœnis vocari mammon. B. Hieronymus etiam præfat. lib. 2. in ep. ad Gal. dicit linguam Afrorũ esse linguam Phœniciæ nonnihil immutatam. Phœnicia verò pars est Syriæ.

IN Hispania fuisse semper in publico vsu Scripturarum solam Latinam linguam, patet ex ISIDORO in libris duobus de diuinis officiis, item ex Cõcil. Toletano IV. c. 2. ante annos DCCCC. celebrato, vbi statutum est, vt in tota Hispania idem ordo seruaretur in canendis Psalmis, in Missis, in Lectionibus, & aliis Ecclesiasticis officiis: & deinde c. 12. 13. 14. & 15. satis apertè ostenditur, tunc Latinè consueuisse illa omnia legi, qui modus vsque ad hoc tempus seruatus est.

NEC extat vlla memoria, aut vestigium mutationis, & tamen à multis iam seculis desiit in Hispania lingua Latina esse vulgaris. Nam ante M C. annos separata fuit à Romano imperio, & subiecta partim Gothis, partim Mauris, qui nouam linguam sine dubio inuexerunt. Gothos enim, quos Gethas alij vocant, propriam linguam habuisse, docet Hieron. initio ep. ad Suniam & Fretellã.

QVIN etiam antequam Gothi linguam Hispanorũ corrupissent, fuisse in Hispaniis propriam linguam, insinuat B. Hieronymus præfat. lib. 2. in ep. ad Galat. vbi dicit, in insulis Balearibus linguam Græcæ affinem fuisse tunc vulgarem.

IN Anglia testatur BEDA suo tempore li. 1. hist. gẽtis suæ cap. 1. quatuor fuisse linguas vulgares, pro diuersitate regionum eiusdem Insulæ: tamen Latinam communem fuisse omnibus propter Scripturas: quia scilicet omnes vtebantur editione Latina scripturarum, etsi aliqui linguas maternas proprias haberent. Idem postea seruatum patet ex Thoma VValdensi tomo 3. de sacramentalibus tit. 3. & 4.

IN Gallia fuisse etiam vsum linguæ Latinæ in publica Scripturarũ lectione, quando Gallis non erat vulgaris lingua Latina, colligitur ex ALBINO Alcuino præceptore Caroli Magni in lib. de diuinis officiis, necnon ex AMALARIO Treuirẽsi, qui circa annũ DCCCXL. floruit, & accuratissimè scripsit de officiis Ecclesiasticis, vbi etiam ostendit non solùm in tota Gallia, sed etiam in toto reliquo Occidente eodem modo celebrata fuisse diuina officia.

TVNC autem in Gallia maternam linguã non fuisse Latinam, ex eo colligitur, quod CC. annis ante Amalaconia Germaniæ regione venientes, in Galliis cum ingenti multitudine consederunt.

PORRO Frãcos linguam propriam habuisse scribit Hieronymus in vita Hilarionis, vbi de quodã obsesso à dæmone loquas. *Videres*, inquit, *de ore barbaro, & qui Frãcam tantum, & Latinam linguam nouerat, Syra ad purũ verba resonare.* Immò etiam antequam Franci Gallias occu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

parunt, fuisse linguam Gallorum diuersam à Latina, indicat B. Hieronymus præfat. lib. 2. in epist. ad Gal.

IAM in Germania eodē tempore solius Latinæ linguæ vsum fuisse in publica Scripturarū lectione, apertè colligitur ex RABANO Episcopo Moguntino, qui fuit anno DCC. Is enim li. 1. de institutione clericorum, explicans ordinem diuinorum officiorum qui tunc in Germania seruabatur, manifestè significat, solum Latinè diuinas Scripturas publicè legi solitas: & nō solum in Germania, sed etiam in reliquo Occidente idem seruatum fuisse, indicat eodem libro c. 9. cùm ita dicit. *Iste est Catholicus ordo diuinarum celebrationum, qui ab vniuersa Ecclesia Christi incommutabiliter seruatur &c.*

IDEM ipse colligi potest ex RVPERTO Tuitiensi, qui ante annos CCCC. in Germania floruit, & libro 1. de diuinis officiis apertissimè ostēdit, in Germania, sicut in reliqua Ecclesia, non nisi Latinè diuinas Scripturas in Ecclesia legi consuevisse. Germanis autem nunquam fuisse linguam Latinam vulgarem certissimum est, tum ex Hieronymo in ep. ad Sunniam & Tretellam, & in vita Hilarionis, tum etiam quia lingua Germanica nō habet vllam cum Latina affinitatem, vt dici possit nata paulatim ex Latinæ linguæ corruptione; quomodo natæ sunt Italica, Hispanica, atque Gallica.

IN Boëmia, & finitimis regionibus, quibus etiā nunquam fuit lingua Latina vulgaris ante annos D. Latinè diuinæ Scripturæ in Ecclesiis legebātur. Nam extat epistola Gregorij VII. lib. 7. epistolarum eius manu scriptarum, ad Ducem Boëmorum, in qua dicit se iustis de caussis non voluisse eis permittere, vt diuina officia lingua Sclauonica celebrarent, vt ipsi postulauerant.

DENIQVE in Italia sine controuersia vlla semper Latinè Scripturæ diuinæ in Ecclesia lectæ sunt. Nā ordo Romanus diuinorum officiorum idem est nunc, quoad substantiam, qui fuit ab initio Ecclesiæ. Isidorus enim li. 1. de officiis Ecclesiasticis c. 15. affirmat, à B. Petro cœpisse hunc ordinem diuinorum officiorum, quo vtitur Ecclesia Romana; quem tamē postea auxit, & in meliorem formā redegit Gelasius I. vt patet ex decreto dist. 15. can. Sancta Romana; Et postea rursum Gregorius I. vt patet ex libro Sacramentorum, ab ipso edito.

DEINDE etiam Gregorius VII. eum ordinem, tēporum negligentia nonnihil deprauatum, in pristinam formam restituit, vt patet ex can. In die, de consecr. dist. 5. quod idem nostris diebus fecit Pius V. Pontifex.

ITAQVE ex collatione horū locorum intelligimus, hoc tempore Romanam Ecclesiam non solum eadem lingua, sed etiam eodem ordine, & numero lectionum & Psalmorum diuina officia celebrare, quo ante annos mille tempore Gelasij celebrabat.

DESIISSE autem iamdudum in Italia linguæ Latinæ vsum apud populum dubium esse non debet. siquidem Radevicus, qui anno MCLXX. florebat, lib. 2. de rebus gestis Friderici, c. 70. scribit, in electione Victoris Papæ, his vocibus populum acclamasse; *Papa Vittore santo Pietre l'elegge.*

B. etiam THOMAS, qui ante annos CCC. floruit, in comment. c. 14. primæ ad Corinth. testatur suo tempore aliam fuisse in Italia linguam, qua populus vtebatur, & aliam, qua Scripturæ in Ecclesia legebantur. Habemus igitur in vniuersa Christi Ecclesia id semper esse seruatum, vt sacræ Scripturæ Græca tantum, & Latina lingua publicè legerentur, tametsi eæ linguæ maternæ, ac vulgares non essent. Quo argumento certè non video, quid efficacius desideremus ad reprimendam audaciam huius temporis nouatorum.

SED accedat argumentū QVARTVM ab ipsa ratione petitum. Nam conuenit omnino ad Ecclesiæ vnitatē conseruandam, vt publicus vsus Scripturarum sit in aliqua lingua communissima, nisi enim sit Scripturarum publicus vsus in lingua cōmuni, tolletur imprimis communicatio Ecclesiarum. Nemo enim neque doctus neque indoctus frequentabit Ecclesias, nisi in sua patria: & præterea non poterunt fieri vlla generalia Concilia, nec enim Patres omnes, qui ad Concilium veniunt habent donum linguarū, & hæc est ratio à priori, cur Apostoli omnia ferè Græcè scripserint, quia tunc lingua Græca erat omniū communissima, vt M. Tullius testatur in oratione pro Archia poëta: *Græca*, inquit, *leguntur in omnibus ferè gētibus. Latina suis finibus exiguis sanè cōtinētur.*

DEINDE autē conuersæ sunt Scripturæ in linguam Latinam, quia paulò post crescente imperio Romano, desiit Græca lingua esse cōmunis in Occidente, & cœpit Latina esse communis saltem apud eruditos in tota Italia, Gallia, Hispania, Africa, aliisque regionibus. Cū igitur etiam nunc nulla sit communis toti Occidenti, nisi Latina, certè in ea Scripturæ diuinæ legendæ sunt.

QVINTO, si vlla ratio esset cur Scripturæ linguæ vulgari in cœtu fidelium legi deberēr, ea certè esset potissima, vt omnes intelligerent. At certe populus nō intelligeret Prophetas & Psalmos, & alia quæ in Ecclesiis leguntur, etiamsi lingua materna legerentur. Nos enim qui Latine scimus, non propterea continuò intelligimus Scripturas nisi expositores legamus vel audiamus. Quomodo ergo intelligerent homines imperiti? præsertim cum Scripturæ eo sint obscuriores, quo magis in peregrinas linguas transferuntur.

QVID, quod populus non solùm non caperet fructum ex Scripturis, sed etiam caperet detrimentum? acciperet enim facillime occasionem errandi, tum in doctrina fidei, tum in præceptis vitæ ac morum: nam ex Scriptura non intellecta natæ sunt omnes hæreses, vt ostendit Hilarius in extremo libro de Synodis; Quod etiā Lutherus agnouit, qui Scripturā librum hæreticorum vocauit. Et experimento idem comprobatur.

REFERT enim CASSIANVS collat. 10. c. 2. 3. 4. & 5. Anthropomorphitarum absurdissimos errores ex sola imperitia esse natos. Et AENEAS SYLVIVS in libro de origine Boëmorum refert errores crassissimos Thaboritarum, Orebitarum & aliorum, qui Scripturas materna lingua legebant, & non intelligebant. Quod idem accidit Dauid Georgio omniū hæreticorum pestilentissimo, qui nullam linguam nouerat, nisi suā maternam, id est, Batauorum, & tamen ex Scripturis collegerat se esse Dei filium & Messiam, vt patet ex libro siue epist. quā de illius erroribus ediderunt Basileenses.

PRAETEREA si populus rudis audiret lingua sua vulgari legi ex canticis canticorum: *Osculetur me osculo oris sui.* Et: *Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* & illud Oseæ: *Vade, & fac tibi filios fornicationum*, necnon adulteriū Dauidis, incestum Thamar, mendacia Iudith, & quemadmodū Ioseph fratres suos inebriauit, Sara, Lia, & Rachel dederunt ancillas viris suis in cōcubinas, & multa alia eorū quæ in Scripturis magna cum laude commemorantur, vel prouocaretur ad huiusmodi imitanda; vel contemneret sanctos Patriarchas, vt olim Manichæi; vel putaret mēdacia esse in Scripturis, Et cum tam multas apparentes contradictiones in Scripturis esse videret, & soluere non posset, periculum esset, ne tandem nihil crederet.

AVDIVI ab homine fide digno, cùm in Anglia à ministro Caluinista in templo legeretur lingua vulgari cap. 25. Ecclesiastici, vbi multa dicuntur de malitia mulierum, surrexisse fœminam quandam, atq; dixisse, istúdne est verbum Dei? immò potius verbum diaboli est.

SEXTO, si oporteret lingua vulgari Scripturas sacras publicè

publicè legere, oporteret etiam singulis ætatibus mutare translationes. Nam linguæ vulgares singulis seculis magna ex parte mutantur, vt Horatius in arte poëtica, & experientia ipsa docet. Tot verò trāslationum mutationes, non sine grauissimo periculo, & incommodo fierēt. Nam non semper inueniuntur idonei interpretes; atque ita multi errores committerentur, qui nō possent postea facilè tolli, cùm neque Pontifices, neque Concilia de tot linguis iudicare possint.

SEPTIMO, videtur omnino maiestas diuinorum officiorum requirere linguam magis grauem, & venerandam, quàm sint illæ, quibus vulgo vtimur, si id cōmodè fieri possit. Præsertim cùm in sacris mysteriis multa sint, quæ secreta esse debent; vt etiam veteres docēt. Dionysius c. 1. & vlt. Eccles. hierarch. Origenes ho. 5. in Num. Basilius de Spiritu sancto c. 27. Chrysostomus hom. 24. in Matth. & Gregor. lib. 4. Dialog. c. 56.

NEQVE ad rem est responsio Kemnitij, qui conatur ostendere, nō esse vllo modo Latinam linguam sanctiorem, & magis venerandam, quàm cæteras sint. Nō enim dicimus esse sanctiorem, nec etiam grauiorem, si verba spectemus, sed dicimus hoc ipso esse grauiorem, & magis reuerendam, quòd non est vulgaris.

HIS omnibus accedant duorum grauissimorum Patrum testimonia, Basilij Græci, & Hieronymi Latini, qui quidem non iudicabant expedire, vt omnes homines sine delectu Scripturas tractarent, etiamsi id non posset eo tempore facilè impediri, cum Græca, & Latina lingua quibusdam populis adhuc essent vulgares.

REFERT Theodor. li. 4. hist. c. 17. cùm Præfectus cubiculæ imperatoris nescio quid de Scripturis protulisset, eum à magno BASILIO reprehensum audiuisse. *Tuum est de pulmētis cogitare, non dogmata diuina decoquere.* Quid obsecro, nunc diceret S. Basilius, si pharmacopolas, sutores, cæterósque opifices, etiam è pulpitis sacra eloquia tractare, apud Lutheranos, Caluinistas, atque Anabaptistas videret? Hieronymus in epist. ad Paulinum de studio Scripturarum. *Quod medicorū est*, inquit, *promittūt medici, tractant fabrilia fabri, sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicant. Scribimus indocti, doctique poëmata passim, hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent antequam discant.*

QVAE Hieronymi querimonia nunc maximè locum habet in tota Germania, & Gallia. Omnes enim opifices non solùm viri, sed etiam fœminæ Scripturas habēt in manibus, & ex earum lectione ad imperitiam suam adiungunt indocilitatem, & arrogantiā. Quia enim possunt verba Apostoli recitare, & allegare libros, & capita, putāt se omnia scire, nec vllo modo doceri se patiuntur. Vide Ioannem Cochlæum in libro de vita, & actis Lutheri, anni 1522.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones Hæreticorum.

SED videamus quid illi contra obiiciant. PRIMO loco. proferunt verba S. Pauli ex priore ad Cor. c. 14. vbi Apostolus docet, publicas Ecclesiæ lectiones & preces, debere fieri lingua vulgari. Sic enim ait: *Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.* Et infra: *Si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est, Quid ergo? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet Amen super tuā benedictionem? quoniam quid dicas nescit. nam tu quidem bene gratias agis, sed aliter non ædificatur.*

RESPONDEO, in primis certū esse in magna parte huius capitis non agi de lectione Scripturarum, nec officiis diuinis, sed de exhortatione spirituali, siue collatione. Vt enim olim Monachi inter se cōueniebant, & conferebant de rebus spiritualibus, vnde existunt collationes Patrum apud Cassianum, ita etiam in prima Ecclesia, vt indicat B. IVSTINVS in fine Apolog. 2. conueniebant Christiani diebus Dominicis, & primum legebantur Scripturæ, deinde fiebat concio ab Antistite, tū celebrabantur mysteria, postremo inter se de rebus diuinis sermones miscebant.

NE igitur turbationem pareret multitudo, Apostolus instituerat, vt duo aut tres tantum in singulis collationibus loquerentur, & cæteri audirent ac diiudicarent, & si fortè dum vnus diceret, alteri inspiratum fuisset aliquid melius, vt primus taceret, & secundus loqueretur. Et quia apud Corinthios interdum aliqui erāt, qui vtostentarent donum linguarum, peregrina lingua vtebantur, Apostolus eos corrigit: nam exhortationes ab omnibus debent intelligi.

HANC esse veram expositionem maioris partis huius capitis intelligi potest, tum ex eo quod hunc locum ita interpretati sunt veteres. CYPRIANVS in epist. ad Pompeium, & in epist. ad Quirinum de hæreticis rebaptizandis, cuius expositionem laudat B. AVGVSTINVS lib. 2. de bap. contra Donatistas cap. 8. item BASILIVS in quæ. breuiter explicatis. q. 278. Ambrosius, Sedulius Haymo, Theodoretus & Oecumenius in hunc locum, tum etiam ex verbis Apostoli.

NAM illud: *Prophetæ duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent.* Et illud: *Si alij reuelatum fuerit, prior taceat.* Et illud. *Mulieres in Ecclesia taceant.* Et similia multa nō nisi ad exhortationem referri possunt: nam lectio Scripturarum, & diuina officia non debent à Prophetis diiudicari: nec tunc inspirantur, cùm leguntur, sed iam olim inspirata recitantur: nec vnquam mulieres in Ecclesia diuina mysteria celebrauerunt. De exhortatione igitur intelliguntur illa verba nobis obiecta. *Si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? ita & vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.*

AT manet adhuc difficultas de illis verbis: *Si orē lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo? Orabo spiritu, orabo & mente: Psallam spiritu, psallam & mente. Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ quomodo dicet Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit.* In his enim verbis non de exhortatione, sed precibus, & Psalmis agi videtur. Vbi obiter notandum est Ambrosium & Haymonem legisse hunc locum cum duplici interrogatione. *Quis supplet locum idiotæ? quomodo respondebit amen?* tamen Græci semper legerunt, vt nostra vulgata lectio habet, *qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit amen?* quam etiam Caluinus, Beza, & alij aduersarij nostri probant, vt veriorem.

AD hanc igitur tollendam difficultatem aliqui respondent, etiam in his verbis agi de exhortatione, nō de precibus. Ita Basilius, Theodoretus & Sedulius, paulò antè nominati. Sed videtur difficilè hoc defendere: nam προσεύξομαι, & ψαλῶ & εὐλογήσῃς, quibus vocibus Apostolus vtitur non significant concionari, sed precari & canere, & gratias agere, quocirca Chrysostomus & Theophylactus, necnon Ambrosius, & Haymo hunc locum de precibus intelligunt.

ALII ergo dicūt, Apostolum quidē loqui de diuinis officiis, sed non requirere, vt totus populus intelligat, sed solum vt intelligat aliquis, qui vice populi respōdeat hoc,

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc enim significari illis verbis, *qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit amen.*? Ita intellexerunt hunc locum Haymo, Primasius, Petrus Lombardus, D. Thomas, & alij quidam ex Latinis.

SED non videtur omnino solida solutio: nã illa verba Apostoli ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τῦ ἰδιώτου, nõ significant secundũ vsum Græcæ linguæ, qui gerit vices idiotæ, sed qui adimplet locum idiotæ, id est, qui sedet in locis idiotarum, qui occupat locum idiotarum, qui est ex idiotis & idiota, vt exponũt Chrysostomus & Theophylactus hoc loco: nam non solũm prophani auctores, sed etiam sacri nõ vtuntur nomine illo τόπος pro vice, sed aduerbio ἀντὶ vt patet li. 1. Machab. c. 9. Surrexit loco Iudæ; & cap. 11. Vt regnaret loco patris sui; & c. 13. loco Ionathæ fratris sui; & c. 14. Summus sacerdos loco eius, semper enim est ἀντί.

ALIA est aliorum sententia. Apostolum cũ dicit, qui adimplet locum idiotæ, intelligere eum, qui est idiota: tamen idiotam vocare non eum, qui est reuera idiota, sed qui officio est idiota, id est, qui respondet pro idiotis: sicut vocamus interdum hominem popularem eum, qui, etsi patritius sit, tamen sequitur factionem populi: ita hæc opinio erit eadem cum superiori, sed paulò aliter explicata.

ITA hunc nodum expedire voluit Sixtus lib. 6. Bybliothecæ sanctæ annot. 263. vbi etiam monet verba Chrysostomi hom. 35. in priorem ad Cor. non esse fideliter reddita. Verba enim Chrysostomi sunt, ἰδιώτην δὲ λαϊκὸν λέγει, vertit autem interpres, idiotam autem promiscuam plebem vocat, cùm vertere debuerit, idiotam autem vocat laicum, id est, hominem pro laicis in Ecclesia constitutum.

SED neque hæc explicatio videtur huic loco omnino quadrare: siquidem obiici potest, tẽpore Apostolorum totum populum respondere solitum in diuinis officiis, nec fuisse vllum pro laicis constitutum. Nam Iustinus sub finẽ secundæ Apologiæ pro Christianis, disertis verbis dicit totum populum in Ecclesia respondere consueuisse, Amẽ. cùm sacerdos terminabat orationem, vel gratiarum actionem.

IDEM etiam postea longo tempore seruatum esse tã in Oriente quàm in Occidẽte, patet ex liturgia Chrysostomi, quæ habetur in fine operum eius, vbi apertissimè distinguuntur, quæ sacerdos, quæ Diaconus, & quæ populus in diuinis officiis canebat. Item ex Cypriano serm. de oratione Dominica, vbi dicit plebem respõdere: *Habemus ad Dominum*: & ex Hieronymi præfat. li. 2. in epist. ad Galat. qui scribit in Ecclesiis vrbis Romæ, quasi cœleste tonitru audiri populum reboantem, Amen.

VERA igitur sententia est, Apostolũ hoc loco non agere de diuinis officiis, nec de publica Scripturarũ lectione, sed de canticis spiritualibus, quæ Christiani cõponebãt, ad laudandũ Deũ, & gratias ei agẽdas, & simul ad suam, & aliorum consolationem & ædificationem.

NON loqui Apostolum de Scripturis, vel officiis diuinis, ex eo probatur, quod Scripturę fine dubio legebãtur Græcè, & diuina officia fiebant Græcè in Græcia, vt etiam hæretici admittũt: Apostolus autem hic loquitur de oratione, & gratiarum actione, quæ fit per donũ linguarum, lingua aliqua maximè extranea, quam nemo intelligebat, vt Arabica, vel Persica, vt Chrysostomus & alij omnes exponunt, immò etiam, quã non intelligebat sæpe is, qui loquebatur, vt illa verba indicant. *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu est*, id est, si orem ex dono linguarum, lingua, quam non intelligam spiritũs meus orat, id est, affectus meus orat, tamen mẽs sine fructu est, id est, intellectus non eruditur, quia non intelligo quid dicam. Item illa. *Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit*, id est, nemo attendit, quia nemo intelligit. Non ergo loquitur de diuinis officiis, quæ cùm Græcè fierent, à multis intelligebãtur, sed loquitur de oratione, seu laude Dei, & gratiarũ actione, quas interdum lingua peregrina aliqui in collationibus illis canebant.

PORRO consueuisse Christianos cantica spiritualia componere, & canere in Ecclesia tempore collationum spiritualium, certissimum est. Nam hoc docet Eusebius lib. 2. hist. c. 17. ex Philone, item Dionysius c. 3. de diuin. nom. & capite etiam sequenti, vbi adducit multa ex cãticis Hierothei. Tertullianus quoque in Apologet. c. 39. describẽs Agapen Christianorum; id est publicam cœnam, quæ in Ecclesia fiebat, dicit cõsueuisse eos qui poterant, ex proprio ingenio aliquid canere Deo. Denique Apostolus ipse Ephes. 5. Col. 3. hortatur; vt in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus cõmoneant seipsos, quem locum Haymo intelligit de canticis, quæ ipsi componebant.

QVONIAM igitur ista cantica fiunt ad populi consolationem, vult Apostolus vt fiant lingua, quæ intelligatur: vt idiotę, qui nõ sciunt similia componere, saltem possint ea confirmare dicendo, Amen.

ATobiicies; Sicut Apostolus volebat ista cãtica fieri lingua vulgari, vt populus subiiceret, Amẽ, ita etiam debuit velle, vt diuina officia celebrarentur lingua vulgari, vt populus respondere posset, Amen.

RESPONDEO negando consequentiam, quia diuina officia fiebant lingua Græca, quam multi de populo intelligebant, etsi nõ omnes; & hoc satis erat; nõ enim volebat Apostolus, vt omnes possent respondere. Præterea tunc, quia Christiani erãt pauci, omnes simul psallebant in Ecclesia, & respondebant in diuinis officiis: at postea crescente populo, diuisa sunt magis officia, & solis clericis relictum est, vt communes preces, & laudes in Ecclesia peragant.

DENIQVE finis præcipuus illorum canticorũ, erat instructio, & consolatio populi, fiebant enim in collationibus loco exhortationis, & ideo æquũ erat, vt à plurimis intelligerentur; & nisi lingua nota facta fuissent vel mox sequuta fuisset interpretatio, periisset præcipuus fructus ipsorum: at diuinorum officiorum nec est finis præcipuus instructio, vel consolatio populi, sed cultus Dei: & quæ populum scire oportet, ex diuinis officiis à pastoribus explicantur.

SECVNDA obiectio. Ex oratione nõ intellecta nulla vtilitas sequitur, Isaiæ 29. & Matth. 15. *Populus hic labiis me honorat, &c.* & 1. Corinth. 14. *Si orẽ lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu est.* igitur preces omnes tam publicæ, quàm priuatæ lingua vulgari fieri debent.

QVAE obiectio Caluini est, sed facilem habet solutionem: nam in primis falsum est, ex publica oratione Ecclesiæ nullum fructum à populo percipi, nisi ea oratio à populo intelligatur: nam oratio Ecclesiæ non fit populo, sed Deo pro populo. itaque nõ est opus, vt populus intelligat, vt ei, psit, sed satis est, si intelligat Deus. Quemadmodum si quis apud Regem Latinè oraret pro aliquo rustico, certè rusticus fructũ inde percipere poterit, etiamsi non intelligat orationem aduocati sui.

PRAETEREA, Ecclesia orat pro fidelibus, & aliis peccatoribus, qui sæpe non solũ non intelligunt, sed nec audiũt, nec volũt pro se orari, & tamen nõ frustra Ecclesia orat; quanto igitur magis non frustra orat pro fidelibus præsentibus, & cupiẽtibus orari pro necessitatibus suis? Hinc Leuitici 16. Deus præcipiebat, vt dum sacerdos sanctuarium ingressus pro se, & pro populo oraret, populus foris maneret, ita vt non solũ non intelligeret, sed nec audiret, nec videret sacerdotẽ; quod etiã factum esse

esse tempore Zachariæ legimus Luc. 1. & tamen quis dubitare potest, quin illa oratio populo prodesset? Hinc etiam ORIGENES ho. 20. in Iosue. *Si vides*, inquit, *aliquando legi Scripturam in auribus tuis, quam nõ intelligis, interim hanc primam scias te suscepisse vtilitatem, quod solo auditu velut precatione quadam noxiarum virtutum, quæ te obsident, virus depellitur.* Et CHRYSOSTOMVS hom. 3. de Lazaro. *Quid*, inquit, *si non intelligamus, quæ continentur in sacris libris? maximè quidem, etiamsi non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia.*

NEQVE solùm populus ex oratione alterius fructũ percipere potest, quamuis eam non intelligat, sed etiam ex ea, quam ipsemet pro seipso ad Deum fundit: nã vt S. Augustinus docet li. 3. de doct. Christ. c. 9. Iudæi non frustra colebãt Deum figuris & cæremoniis variis, quarum significationes multi eorum minus intelligebant, quàm verba Latina nostri rustici.

PRAETEREA idem Augustinus li. 6. de bapt. c. 25. *Multi inruunt*, inquit, *in preces, non solùm ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hæreticis compositas, & per ignorantiæ simplicitatem non eas valentes discernere, vtuntur eis, arbitrantes eas bonæ sint, nec tamen quod in eis peruersum est, euacuat illa, quæ in eis bona sunt, sed ab eis potius euacuãtur.* Quibus verbis docet S. Augustinus etiam preces, in quibus aliquid hæretici admixtũ est, non carere fructu, quando simpliciter dicũtur ab eo, qui nescit quid dicat, & putat se benedicere. Nã vt idem Augustinus ibidem ait, plerunque precis vitiũ superat precãtis affectus. Deus enim nõ tam respicit quid dicamus, quã quid dicere cupiamus, si ergo preces non intellectæ & malæ, nõ sunt infructuosæ, quãdo dicuntur bona fide: quanto magis preces optimæ ab Ecclesia institutæ, etiamsi non intelligantur, proderunt?

HINC ORIGENES hom. 20. in Iosue. *Et si nos*, inquit, *non intelligimus, quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes, quæ nobis adsunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ adesse nobis, & ferre auxilium delectantur, &c.* Quam rem duabus similitudinibus illustrat. *Si enim creditum est*, inquit, *à gentibus, quod quædam carmina, quas præcantationes appellãt, quibus illud artis est, insusurrantes, nominibus quibusdam cõpellatis, quæ ne illi quidem qui inuocant norunt, ex solo vocũ sono, vel sopiantur serpẽtes, vel etiam de cauernis protrahantur, quanto magis totius præcantationis, & carminis validiorem & potentiorem ducendam credimus quamcunque Scripturæ sanctæ, vel sermonũ, vel nominum appellationẽ?* Et infrà: *Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdũ etiam potum dare, nec tamen in edendo ipso cibo, vel in potando sentimus, quia vtile est, &c. hoc ergo modo*, inquit, *credendum est etiam de Scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest: etiãsi sensus noster ad præsens intelligentiã nõ capit.* Hæc ille.

PRAETEREA, si necessarium esset intelligere quicquid orantes, vel Deũ laudantes dicimus, profectò rari, aut nulli possent Psalmos Dauidis canere, & Prophetas, atque Apostolos in diuinis officiis legere. Quotus enim quisque est, qui intelligat omnium Psalmorum, Prophetarum & Apostolorum sententias? Quàm multa occurrunt dum Psallimus, quæ non intelligimus? nec tamẽ debemus currere ab Ecclesia ad commentaria, & nõ propterea frustra psallimus, modo cum deuotione, & reuerentia psallamus. scimus enim quicquid illud sit, ad Dei laudem pertinere.

QVID? quod S. Antonius dicere solebat, illam esse perfectam orationem, in qua animus ita absorbetur in Deum, vt non intelligat ipse verba sua.

NEQVE his repugnant Scripturæ illæ. *Populus hic labiis me honorat. &, Si orem lingua, spiritus meus orat, mẽs autẽ sine fructu est:* Nam in priore non agitur de oratione, aut lectione, sed de iis, qui ore profitentur pietatem, dicuntque se Deum diligere, & tamen factis contrarium agũt, vt exponit Hieron. in c. 29. Isaiæ, & August. li. 22. cõtra Faustum, c. 55. Si tamen quis velit ea verba ad orationẽ referre, is dicere debet, reprehendi eos, qui, quamlibet sibi nota lingua orantes, non attendunt quid dicant, sed vagantur animo ad alia negotia.

IN posteriore Scriptura, nõ reprehẽditur oratio, quæ non intelligitur, sed ei anteponitur oratio, quæ intelligitur. Non enim Apostolus dicit orationẽ esse sine fructu, sed mentem. Qui enim orat lingua, quam nõ nouit, vt cùm rudes homines recitant Latinè septem Psalmos, affectu quidem, & spiritu proficiunt, tamen mẽs eorum sine fructu est, quia non eruditur.

EIVSMODI verò orationẽ, non reprehẽdi vt malã, & penitus infructuosam, declarat Apostolus illis verbis. *Nam tu quidem bene gratias agis.* Et idẽ confirmat apertè Chrysostomus hoc loco. Adde, quod, vt supra ostẽdimus, Apostolus loqtur de lingua, quã nemo in tota Ecclesia intelligere potest. Quocirca frustra hęc Apostolica verba aduersus cõsuetudinẽ Ecclesię Catholicę adducũtur, Etsi enim in cõmunibus Ecclesiæ precibus Latinis mẽs rusticorũ sine fructu maneat, tamẽ nõ manet affectus rusticorũ sine fructu, nec mẽs plurimorũ aliorũ, qui Latinè sciũt; & fructus mẽtis; qui deest idiotis, cõpẽsatur vtilitatibus multis; q̃ inde proueniunt, q̃ Scripturæ in publicò cõuẽtu cõmunissimo idiomate, i. Latino, assiduè legũtur.

OBIECTIO TERTIA Brentij, in] decretalibus c. Qm̃ in plerisq; tit. de off. iudicis ordinarij. Innocentius, III. præcipit, vt cũ in aliqua vrbe permixti sunt homines diuersarum linguarum, Episcopus prouideat viros idoneos, qui diuersis linguis diuina officia celebrent, & Sacramenta administrent diuersæ linguæ hominibus.

RESPONDEO, Innocẽtium tantum loqui in eo decreto de lingua Græca, & Latina. Quia enim tẽpore Innocentij capta est Constantinopolis à Latinis; & Imperatore ac Patriarcha Constantinopolitano Latinis existentibus, permulti erant in Græcia Latini Græcis admixti: postulatum fuit à Pontifice in Concilio generali Lateranensi, ad quod Græci, & Latini conuenerant, vt permitteret duos Episcopos ordinari in talibus locis.

PONTIFEX autem cum Concilio respondit, non conuenire, vt sint duo Episcopi in vna Ecclesia, sed tamen debere Episcopum prouidere, vt sint ministri idonei, qui Græcè Græcis, & qui Latinè Latinis sacra celebrarent. Estq̃ hoc decretum, cap. 9. Concilij, & inde sumptum est cap. Quoniam in plerisque.

QVOD igitur nõ loquatur decretum de linguis vulgaribus; patet tum ex historia iam recitata, tũ etiam quia decretum fuisset maximè in Italia obseruatum, vbi Põt. Max. residet, & temporale Dominiũ habet. At in Italia nunquam id obseruatum est: nam S. Thomas, qui floruit paulò pòst decretum factũ, officium composuit Latinè de festo corporis Domini, quod etiã hodie retinemus, cùm tamen ipse in comment. 1. Cor. 14. fateatur linguã vulgarem Italorum suo tempore non fuisse Latinam.

OBIECTIO QVARTA eiusdẽ Brentij. Finis diuinorum officiorum publicarũmq; lectionum est populi instructio, consolatio, & ædificatio: nam Ro. 15. dicitur: *Vt per patientiã & cõsolationem Scripturarũ spem habeamus.* Et 1. Cor. 14. *Volo quinque verba in sensu meo loqui, vt alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.* Et ibidem. *Cũ conuenitis, vnusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, linguã habet, interpretationẽ habet, omnia ad ædificationẽ fiãt.* At ex lingua ignota, & peregrina quæ instructio, q̃ ædificatio, q̃ cõsolatio percipi potest?

RESPONDEO, & propositionẽ, & assumptionẽ huius argumenti falsam esse. Nam finis præcipuus diuinorum officiorum non est populi instructio, vel consolatio, sed cultus Deo ab Ecclesia debitus.

CLERICORVM

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLERICORVM enim officium est, nomine totius populi Christiani perpetuo immolare Deo sacrificium laudis, vt ipse requirit Psal. 49. & more militum excubare, ac vigiliis & orationibus tota castra Ecclesiæ protegere. Isaiæ 62. *Super muros tuos Hierusalem constituí custodes, tota die, & nocte in perpetuum non tacebunt.*

DEINDE, qui non sunt imperitissimi, ij Latinè sciũt, & instruuntur, dum audiunt diuina officia: cæteri autem non instruerentur, etiamsi vulgari lingua officium celebraretur, non enim in verbis, sed in sensu instructio est. Quare plebis instructioni deseruiunt cõciones frequẽtissimæ, quæ in singulis Ecclesiis fieri debent. Neq; tria illa Scripturæ testimonia sententiæ nostræ vlla ratione officiunt. Fatemur enim Scripturas sacras magnam adferre fidelibus consolationem, vt Rom. 15. Apostolus monet, sed doctis quidem dum leguntur, indoctis autem dum àconcionatoribus explicantur.

ET meritò S. Paulus mauult quinque verba in sensu suo ad instructionem loqui, quàm decem millia verborum in lingua, quia melior est cohortatio, quæ ab omnibus intelligitur, licet breuissima sit, quàm ea, quæ non intelligitur, etiamsi sit longissima.

DENIQVE per illa quinque vocabula, Psalmum, doctrinam, Apocalypsim, linguam, & interpretationem, non intelliguntur Scripturæ diuinæ, sed quinque dona gratis data: Nam paulò antè in hoc eodẽ capite Apostolus de iisdem donis ita loquitur: *Si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar, aut in reuelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?*

ITAQVE per linguam intelligit donum linguarum; per doctrinam intelligit donum docendi, quæ ad bonos mores, vel etiam fidem pertinent; per Apocalypsim donum reuelationis, sæpe enim Deus tunc sedentibus in Ecclesia reuelabat mysteria; per interpretationem intelligit donum exponendi Scripturas, & de vna lingua in aliam transferendi. quod donum etiam prophetiam sæpissimè Paulus vocat; per Psalmum intelligit donũ gratis datum psallendi, vt rectè Chrysostomus exponit, id est, donum componendi spiritualia cantica, & ea in Ecclesia modestè canendi.

SENSVS igitur est, cùm in vestris conuentibus, & collationibus possitis exercere hæc omnia dona linguarum. reuelationes. &c. videte, vt nihil fiat ad ostentationem, sed omnia ad vtilitatem, & ædificationem.

OBIECTIO QVINTA Kemnitij, Christus prædicauit lingua vernacula: Apostoli in die Pentecostes loquebantur variis linguis magnalia Dei, Act. 2. & postea dispersi per orbem terrarũ, prædicauerunt vbiq; linguis eorum populorũ, quibus prædicabant; igitur oportet variis linguis, iisque vernaculis Scripturas diuinas habere. Nam si non inquinatur verbũ Dei, si proferatur lingua vulgari, cur inquinabitur si scribatur lingua vulgari?

RESPONDEO, hoc argumento nihil concludi: nam si bona est consequentia à prædicatione ad Scripturam, cur Apostoli solùm scripserunt Græcè, cùm prædicauerint tam multis linguis? igitur verbum Dei rectè prædicatur lingua vulgari, quia prædicatio explicationem continet, quam omnes facilè capiunt, at cùm scribitur, nudum scribitur, nec ab omnibus capitur.

ITAQVE quemadmodum non licet sic argumẽtari; Matres dant infantibus panem dissectum in particulas, vel etiam præmansum, possent igitur dare etiam integrum, & solidum, nam est idem panis. Ita non licet argumentari, ministratur populis verbum Dei explicatũ à concionatore, igitur ministrari etiam debet sine explicatione, & lingua vulgari scriptum.

SEXTA obiectio eiusdem Kemnitij. B. Hieronymus testatur se vertisse scripturas in linguam Sclauonicam. Itẽ Scripturæ versæ sunt olim in linguam Chaldaicam, quę tunc erat vulgaris & postea in Græcã linguam, quæ etiam tunc erat vulgaris, & Apostoli illa translatione vsi sunt. postmodum etiam versæ sunt in linguam Latinam quando illa erat vulgaris: & Christus in cruce Scripturã citauit sermone Syriaco, id est, vulgari, igitur nullum est piaculum eas vertere in linguas vulgares.

RESPONDEO, in primis nos nõ negare posse Scripturas verti in linguas vulgares; sed quod contendimus est, non debere publicè legi lingua vulgari, nec passim omnibus permitti legendas Scripturas lingua vulgari. Vtrum autem Hieronymus verterit in linguam Sclauonicã diuinas literas, non certo scio. Nusquã enim id legi apud Hieronymum, vel apud vllum veterem; tamen si id fecit, nõ ideo fecit, vt publicè legeretur Scriptura Sclauonicè, sed ad consolationem eorum hominum, qui ea sine periculo vti poterant, quemadmodum & apud nos hoc tempore certis quibusdam hominibus conceditur.

PORRÒ, editio Chaldaica, non tam versio, quàm paraphrasis est, nec vnquam apud Catholicos magnã habuit auctoritatem.

QVOD verò de Græca trãslatione adfertur, pro nobis facit, non enim in linguam Græcam translatæ sunt Scripturæ, quia ea lingua esset quibusdam vulgaris, sed quia communissima erat. Nam certè Ptolemæo Regi Ægypti, qui eas transferri curauit, non erat vulgaris lingua Græca.

IDEM dico de Latina, translatas videlicet Scripturas in linguam Latinam, eo quod illa esset cõmunis in toto Occidẽte, tametsi quibusdã paucis adhuc esset vulgaris.

AD illud de Christo. Etsi Epiphanius hæresi 69. quæ est Arianorum, existimet, Christum in cruce partim Hebraicè, partim Syriacè protulisse illam sententiam; *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me:* tamen probabilius est, totam Hebraicè a Christo pronunciatam, vt est in ipso Psalmo 21. nulla enim erat caussa, cur Dominus verba Dauidis Hebraicè inciperet, ac deinde mutaret in Syriacam idioma. Quare. D. Hieronymus in li. de nominibus Hebraicis tractans hunc locum, nõ dicit esse verba Syriaca, quod tamen semper monere solet in iis, quæ Syriaca sunt: sed ponit verba Hebraica אלי אלי לִמָה עזבתני & Latinis literis ita reddit; Eli, eli, lamma azabthani, quæ certum est esse Hebraica.

ERASMVS quoque, cui multum Kemnitius tribuit in annotatione ad hunc locum docet; Christũ purè Hebraicè illa verba protulisse. Adde, quod Syriacè sic dixisset, *hil, hil lemana sebactani.* quod autem in Græco, & Latino habemus *sebactani, non azabthani*, vt esse debuit, factum est, vt facilius pronunciaretur. quemadmodum dicere solemus, Isaiam, Ezechiam, Hieremiam, Assuerum, & alia huiusmodi pro Iesaiahu, Irmeiahu, Chizkiahu, Achasc ueros, & aliis Hebraicis durissimis vocibus.

OBIECTIO SEPTIMA Kemnitij. Chrysostomus sæpissimè hortatur laicos ad lectionem Scripturarum, igitur par est Scripturas vulgari lingua omnib⁹ permitti.

ET quamquam Kemnitius nulla Chrysostomi loca adduxit. possumus tamen nos loca eius annotare. Hom. 9. in ep. ad Colos. *Audite*, inquit, *obsecro, seculares omnes, cõparate vobis Biblia, animæ pharmaca, si nihil aliud vultis, vel nouum Testamentum acquirite, Apostolorum acta, Euangelia, &c.* Similia habet hom. 2. in Matt. præfat. in ep. B. Pauli; hom. 3. in 2. ad Thes. ho. 10. in Ioan. & ho. 3. de Lazaro.

RESPONDEO, verba Chrysostomi, quæ in cõcionibus proferebat semper accipienda esse iuxta mentem ipsius, & occasiones: quibus ad ea dicenda adducebatur Qm igitur eo tempore dediti erant homines Theatricis spectaculis, aliisq; nugis, & Scripturas diuinas nunquam legebãt, ne ij quidẽ qui capaces erãt, propterea Chrysostomus.

stomus ad eam desiderandam excutiendam, perpetuò hortabatur omnes ad lectionem Scripturarum, non quòd vellet omnes omnino etiam eruditissimos id facere, sed vt ij saltem id facerent, qui cum fructu poterãt. Sciebat enim se cum iis agere, qui talibus amplificationibus indigerent. Id autem ita esse ex multis eius locis demonstrari posset; sed tribus tantùm in præsenti contentus ero.

IGITVR hom. 3. de Lazaro sic ait: *Non potest fieri, vt quisquam salutem assequatur, nisi perpetuò versetur in lectione spirituali.* At si hoc propriè accipiatur, quis non videat esse falsissimum? quid enim? qui literas non didicerunt, salui esse non poterunt? igitur hyperbolica ea locutio est, non propria. Homil. 15. in Genes. *Neque*, inquit, *in re iusta neque iniusta iurare licet.* & hom. 17. in Matthæ. *Quid igitur* inquit, *si aliquis iuramentum exigat, & necessitatem iurationis imponat? sit tibi timor Dei omni necessitate violentior.* Itaque videtur velle nullo modo esse iurandũ, cum tamen certum sit esse actum religiosum & bonum, iurare in re iusta & necessaria, sed Chrysostomus eiusmodi amplificationibus in concionibus vtebatur, quoniam populus ipsius miro modo addictus erat iuramentis, vt colligitur ex homil. 9. in Acta Apostolorum, & aliis locis eiusdem auctoris.

OBIICIVNT VLTIMO. Morauis cõcessum fuisse ante annos DC. ab Apostolica sede, vt lingua Sclauonica diuina officia celebrarent, & præterea nunc Ruthenos, Armenos, Ægyptios, Æthiopes. & nescio quos alios populos suis vulgaribus linguis sacra facere.

RESPONDEO, exemplis Ruthenorum, Armenorũ, & similium, non magis nos moueri, quàm moueamur exemplis Lutheranorum, Anabaptistarum, & Caluinistarum, qui Germanicè, aut Gallicè, aut Anglicè, aut etiam Polonicè, aliisque linguis vulgaribus Scripturas publicè legunt. Sunt enim etiam illi vel hæretici, vel schismatici, & scimus maiores eorum Catholicos aliter fecisse, vt suprà est demonstratum.

AD illud de Morauis respondeo, fuisse iustam causam, cur id eo tempore fieri deberet, quia nimirum (vt refert Æneas Syluius lib. de origine Boemorum ca. 13.) totum regnum simul conuertebatur, & non poterant inueniri ministri, qui Latinè celebrarent, visum est summo Pontifici melius permittere, vt Sclauonicè id fieret, quam nullo modo. Tamen postea vbi creuit eruditio, & ministri idonei inueniebantur, qui possent Latinè idem præstare, melius fuit omittere vsum linguæ Sclauonicæ, & communem totius Ecclesiæ consuetudinem sequi, vt hoc tempore Morani Catholici faciunt. Ac de editionibus Scripturarum hactenus.

DE VERBI DEI INTERPRETATIONE, LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Scripturam non esse tam apertam per se vt sine explicatione sufficiat ad controuersias fidei terminandas.

SCRIPTVRVS In hoc tertio libro de interpretatione diuinarum literarũ ab illa quæstione principium faciendum esse duxi, Sine ne Scripturæ sacræ per se facillimæ, atque apertissimæ, an verò interpretatione indigeant.

ET QVIDEM Martinus Lutherus præfatione assertionis articulorum à Leone Põtifice damnatorum sic ait. *Oportet Scripturæ iudice hanc sententiam ferre, quod fieri non potest, nisi Scripturæ dederimus vt sit ipsa per se certissima, facillima, apertissima sui ipsius interpres, omnium omnia probans, iudicans, & illuminans, &c.* Ibidem eõtendit. Scripturã esse clariorem omniũ Patrũ cõment. Similia docet in lib. de seruo arbitrio & alibi.

QVIA tamen videbat Lutherus mox posse obiici, vnde sint tot cõtrouersiæ, si Scriptura est tam clara, duo effugia excogitauit. Vnum, quod Scriptura, etiam si alicubi sit obscura, tamen illud idem alibi clarè proponat. Alterum, quod Scriptura, licet per se clarissima, tamen superbis & infidelibus sit obscura ob eorum cœcitatem, & prauum affectum.

ADDIT BRENTIVS in proleg. contra Petrum à Soto tertium effugium, quod etiam interdum sit obscura, propter phrases alienæ linguæ, id est, Hebraicæ & Græcæ, tamen sensus eius clarissimus sit.

QVAE sententia manifestè falsa est: nam in primis Scriptura ipsa de sua difficultate, atque obscuritate testimonium perhibet. Psal. 118. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Ibidem: *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Ibidem: *Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.* Et certè Dauid nouerat totam Scripturam, quæ tunc erat, & nouerat phrases linguæ Hebraicæ, nec erat superbus aut infidelis. Quocirca meritò sanctus HIERONYMVS in Epistol. ad Paulinum, de institutione Monachi, tractans hæc verba, sic ait: *Si tantus Propheta tenebras ignorantiæ confitetur, qua nos putas paruulos, & penè lactentes inscitiæ nocte circumdari?*

PRAETEREA, Lucę vltimo Dominus intrepretabatur Scripturas discipulis suis, qui certè nouerant phrases Hebraicas, cùm essent Hebræi, nec erant superbi, vel infideles. Act. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum versabatur in Scripturis, easque diligenter legebat, & sanctus, pius, & humilis erat, vt Hieronymus docet, in Epistola ad Paulinum de studio Scripturarum; & tamen interrogatus à Philippo; *Putas intelligis, quæ legis?* respondit; *Et quomodo possum, nisi aliquis ostenderit mihi!*

DENIQVE, secundæ Petri vlti Beatus Petrus asserit in Epi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Epistolis Pauli esse quædam difficilia intellectu, quæ A indocti & instabiles deprauant. Vbi notādum est; Apostolū Petrū nō dixisse, esse quædam difficilia indoctis & instabilibus, vt hæretici exponunt, sed difficilia absolutè.

NAM B. AVGVSTINVS, qui certè indoctus & instabilis non erat, libro de fide & operibus, cap. 15. & 16 facetur, sibi difficillimum esse intellectu locum illum 1. Corinth. 3. *Si quis autem superædificat super fundamentum, &c.* & dicit, hunc esse vnum ex illis locis, quæ Beatus Petrus monuit esse difficilia intellectu.

DEINDE, præter Scripturæ testimonium, idem ostendi potest ex communi consensu veterum Patrum. IRENAEVS, lib. 2. cap. 47. posteaquam in rebus creatis & naturalibus plurima nos latere docuit, adiungit. *Si ergo & in rebus creatis, quædam quidem eorum adiacent Deo, quædam autem, & in nostram venerunt scientiam, quid mali est, si & eorum, quæ in Scripturis requiruntur, vniuersis Scripturis spiritualibus existentibus, quædam quidem absoluamus secundum gratiam Dei, quædam autem commendemus Deo, & non solùm in hoc seculo, sed & in futuro, vt semper quidem Deus doceat, homo autem semper discat, quæ sunt à Deo.*

ORIGENES libro septimo cōtra Celsum. *Alij quoque cordati viri scrutando Scripturam intellectum eius inuenire potuerunt; licet re vera sit multis locis obscura.* Item homilia quinta in Leuiticum, similem sentētiam habet, adducens similitudinem hostiarum, quarum pars comedebatur à Sacerdotibus, & pars incendebatur Deo. Item homil. 12. in Exod. *Diebus ac noctibus*, inquit, *obsecrandum est, vt veniat agnus de tribu Iuda, & ipse librum signatum dignetur aperire.*

DE BASILIO & GREGORIO Nazianzeno ita scribit RVFFINVS lib. 11 histor. capit. nono *Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ per annos tredecim, omnium Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ* C *Scripturæ voluminibus operam dabant, earúmque intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione intelligendi regulam suscepisse constabat.*

IAM CHRYSOSTOMVS, quem solum hæretici nobis obiicere solent, homilia quadragesima in Ioannē, in illud; *Scrutamini Scripturas. Christus*, inquit, *Iudæos ad Scripturarum non simplicem, & nudam lectionem, sed ad inuestigationem per quam diligentem relegauit. Non dixit, Legite Scripturas, sed, Scrutamini. Diuina enim summa indigent diligentia. In vmbra enim maioribus illis non abs re loquutus est, idcirco effodere profundius iubet vt quæ altè delitescunt, inuenire possimus. Non enim rem in superficie, & in promptu posi.* tam effodimus, *sed quæ tanquam thesaurus profundè reconditur. Qui enim huiusmodi quærit, nisi summam adhibeat diligētiam & laborem, nunquam quæsita inueniet.*

ITEM auctor operis imperfecti homilia quadragesi- D ma quarta in Matthæum, duas adfert rationes, cur obscuræ sunt Scripturæ. Prima, quia Deus voluit alios esse magistros, alios discipulos, Secūda, ne si clara esset, non tam esset vtilis, quàm contemptibilis. AMBROSIVS in Epistola 44. ad Constantinum. *Mare*, inquit, *est Scriptura diuina, habens in se sensus profundos, altitudinem prophetarum enigmatum, &c.*

HIERONYMVS in Epistola ad Paulinum, de studio Scripturæ, ex instituto docet, non posse Scripturas disci sine magistro; percurrens breuiter nomina singulorum librorum, ostendit in omnibus, magnas & multas esse difficultates. Idem præfatione commentar. in epist. ad Ephesios. *Nunquam*, inquit, *ab adolescentia, aut legere, aut doctos viros, quæ nescieham interrogare cessaui, aut meipsum habui magistrum. Denique nuper ob hanc vel maximè causam Alexandriam perrexi, vt viderem Didymum, & ab eo in Scripturis omnibus, quæ habebam, dubia sciscitarer.* Et in Epistola ad Algasiam, quæst. 8. *Omnis*, inquit, *Epistola ad Romanos nimis obscuritatibus inuoluta est.*

AVGVSTINVS lib. 2. doctr. Christi. cap. 6. *Sed multis*, inquit, *& multiplicibus obscuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temere legunt aliud pro alio sentientes, quibusdam autem locis, quid vel falsò suspicentur non inueniunt; ita obscurè quædam dicta densissimam caliginem obducunt: quod totum prouisum diuinitus esse non dubito ad edomādam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum, cui facile inuestigata plerumque viluerunt.* Item libro duodecimo Confess. capite decimoquarto: *Mira*, inquit, *profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiēs paruulis, sed mira profunditas. Deus meus, mira profunditas. Horror est intendere in eam; horror honoris, & tremor amoris.* Et Epistola tertia: *Tanta est Christianarum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere.* Et Epist. 119. cap. 21. B *In ipsis sanctis Scripturis multò nescio plura, quàm scio.*

GREGORIVS homilia sexta in Ezechielem: *Magna*, inquit, *vtilitatis est ipsa obscuritas eloquiorum Dei, quia exercet sensum, vt fatigatione dilatetur, & exercitatus capiat, quod capere, non potest otiosus. Habet quoque adhuc maius aliud, quia si Scripturæ sacræ intelligentia in cunctis esset aperta, vilesceret, quæ in quibusdam locis obscurioribus tanto maiori dulcedine inuenta reficit, quanto maiori labore fatigat animū quæsita*, &c. Certè isti Patres norāt phrases alienę linguæ nec erāt superbi, aut infideles, & tamē ingenuè cōfitētur, Scripturas esse difficiles: ex quo Lutheri & Brētij temeritas ac vanitas satis, opinor, apertè coarguitur.

NEQVE deest ad hoc idem confirmandum præter auctoritates, etiam ratio. Nam in Scripturis duo considerari possunt, res, quæ dicuntur, & modus, quo dicūtur. Si res consideres, necessariò fatēdum est, Scripturas esse obscurissimas, Siquidem tradunt summa mysteria, de diuina Trinitate, de incarnatione Verbi, de Sacramentis cœlestibus, de natura Angelorum, de operatione Dei in mentibus humanis, de æterna prædestinatione, ac reprobatione, déque aliis rebus arcanis, & supernaturalibus, quæ non sine magno studio & labore, nec sine grauissimi erroris periculo inuestigantur.

CERTE si scientia Metaphysicorum difficilior, atq; obscurior est omnibus aliis naturalibus disciplinis, quia causas altissimas tractat, quomodo non obscurissima erit sacra Scriptura, quæ de rebus longè altioribus agit? Quid? quod magna pars Scripturæ vaticinia cōtinet de rebus futuris, & vaticinia carmine scripta, quibus certè nihil difficilius, nihil obscurius.

SI VERO modum dicendi consideremus, inueniemus innumerabiles rationes difficultatis.

PRIMO, sunt in Scripturis plurima, quæ prima fronte videntur contraria, vt illud Exod. 20. *Ego Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem.* Et illud Ezec. decimo octauo: *Filius nō portabit iniquitatē patris, sed anima, quæ peccauerit, ipsa morietur*

SECVNDO, sunt verba & orationes ambiguæ. vt Ioan. 8. petentibus Iudæis: *Tu quis es? respondit Christus; Principium, qui & loquor vobis.* Mire enim torquent hic se omnes interpretes, nec adhuc scitur, quid illud sit; *Principium, qui.* & in Græco adhuc est res obscurior, vbi, Principium, est accusatiui casus τὴν ἀρχήν.

TERTIO, sunt orationes imperfectæ, vt Roman. 5. *Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* & quæ sequuntur, vbi in tota periodo non est verbum principale.

QVARTO, sunt orationes præpositeræ, vt Genes. 10. *Isti sunt filij Sem secūdum cognationes, & linguas, & regiones in gentibus suis.* Nam continuo sequitur initio capitis vndecimi: *Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem.*

QVINTO, sunt phrases propriæ Hebræorū, vt Psal. 88. *Thronus eius sicut dies cœli.* Item Psalm. 118. *Anima mea in manibus meis semper.* & aliæ permultæ.

SEXTO, sunt orationes figuratæ plurimæ, Tropi, Metaphoræ, Allegoriæ, Hyperbata, Ironiæ, & alia id genus sine vllo numero.

ACCEDAT postremo testimonium aduersariorū, quod velint nolint, huic veritati coguntur perhibere. Nam, si Scriptura esset tam clara, vt ipsi dicunt, cur tot commentaria Lutherus, & Lutherani scriberent? Cur tam diuersas ederent Scripturæ versiones? cur tam variè Scripturam explicarent.

CERTE OSIANDER in cōfutatione scripti, quod aduersus eum Philippus ediderat, testatur 20. sententias diuersissimas de iustificatione secundum Scripturas versari inter solos Confessionistas. Et Lutherus ipse in libro B primo contra Zuinglium & Oecolampadium, nónne scriptum reliquit; *Si diutius steterit mundus, iterum fore necessarium, propter diuersas Scripturæ interpretationes, quæ nūc sunt, vt ad conseruandam fidei vnitatem, Conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus?* Et vnde, quæso, tot Scripturæ interpretationes, si Scriptura est tam facilis & aperta? Quid, quod in hac sententia ipsi secum mirificè pugnant?

LVTHERVS, qui in præfat. assertionis articulorum suorum asseruit. Scripturam per se apertissimam & clarissimam esse, & libro de seruo arbitrio, iactauit, nihil difficultatis esse in sacris literis, & nullum sibi locum adferri posse, quem ipse non facilè interpreteretur: idem tamen præfat. in Psalmos: *Nolim*, inquit, *ab vllo id de me præsumi, quod nullus adhuc præstare potuit sanctissimorum & doctissimorum. id est, Psalterium in omnibus suo legitimo sensu intelligere, & docere. Sat est, aliquos, & eosdem ex parte intellexisse. Multa sibi reseruauit spiritus, quod nos semper discipulos habeat; multa solùm ostendit, vt alliciat; multa tradit, vt efficiat.* Et infra: *Scio esse impudentissima temeritatis, eum qui audeat profiteri, vnum Scripturæ librum à se in omnibus partibus intellectum.* Et in libro de Conciliis, pagina duodecima: *Ante viginti annos*, inquit, *coactus sum contemnere Patrū commentaria, cum Scriptura legenda esset in Scholis, & magno sudore veram ac germanam sententiam quærerem.*

BRENTIVS in prolegomenis contra Petrum à Soto: *Nugantur*, inquit, *Scripturam esse obscuram, ideóque interpretatione indigere.* Et infra dicit: *Impiis & incredulis tātum Scripturam esse obscuram, non autem pijs credentibus.* At ipse in sua confessione VVittembergica, capite de sacra Scriptura, sic ait: *Non est obscurum*, inquit, *quod donum interpretandæ Scripturæ non sit humanæ prudentiæ, sed sancti Spiritus; Spiritus Sanctus autem est liberrimus, nec est ad certū genus hominum obligatus, sed distribuit dona hominibus pro suo ipsius beneplacito.* At cur, quæso, Brenti, donum interpretationis necessarium est, si vt tu ipse paulo ante dicebas, Scriptura interpretatione non eget?

IAM VERO MARTINVS KEMNITIVS in examine quartæ sessionis Concilij Tridentini: DEVS, inquit, *voluit in Ecclesia exstare donum interpretationis, quod sicut donum sanationum, miraculorum, & linguarum, non est commune omnibus.* Et infra: *Grati*, inquit, *& reuerenter vtimur Patrum laboribus, qui multa Scripturæ loca commentariis suis vtiliter illustrarunt.* Valde gratus nimirum Patrum laboribus fuit parens vester Lutherus, cùm in libro de Conciliis pag. 52. Patrum commentarios scripsit esse carbones pro auro.

NEC MINVS Luthero suo repugnant CENTVRIATORES, qui tamen rigidi sunt Lutherani, centuria prima, lib. 2. cap. 4. colum. 52. dum ita scribunt: *Sensefunt Apostoli, Scripturas non posse intelligi sine Spiritu sancto & interprete.* Sed argumēta Lutheri & Brentij videamus.

CAPVT SECVNDVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

OBIECTIONEM PRIMAM desumunt ex illis verbis Deuter. trigesimo: *Mādatum, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cœlo situm, neque trans mare,* &c. In quibus verbis summa quædam ostenditur Scripturarum facilitas; *Vt non sit opus*, inquit Brentius, *montes superare, & ire Romam pro interpretatione Scripturarum.*

RESPONDEO, bifariam hunc locum intelligi solere. Plurimi veterum hunc locum intelligunt non de facilitate intelligendi Scripturas, sed de facilitate implendi mandata Decalogi, cum adest gratiæ auxilium, quod est contra omnes Lutheranos, qui docent, impossibilia esse Dei mandata. Ita exponit Tertullianus libro quarto contra Marcionem, Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, & alij in cap. 10. ad Romanos, & Augustinus lib. de perfectione iustitiæ, resp. penultima.

ALII TAMEN, in quibus est ABVLENSIS, in hunc locum, intelligunt hæc verba de facilitate cognitionis, non quidem Scripturarum sanctarum, quæ tunc adhuc nullæ erant fortasse, sed præceptorum tantū Decalogi, quæ cùm sint naturalia, facillimè intelliguntur; & Iudæi illi præcipuè facilè poterant ea scire, qui Mosen, explicantem audierant, & confessi fuerant, se percepisse omnia, & promiserant se ea obseruaturos. Ideo subditur: *Prope est sermo in ore tuo, & in corde tuo*, id est, in corde tuo, quia iam intellexisti, quid fit agendum; & in ore tuo; quia iam confessus es te intellexisse.

NEQVE pugnat cum hac explicatione, quod Dauid suprà citatus fateatur, sibi difficilem fuisse legem Domini ad intelligendum. Dauid enim nomine legis non intelligit decem illa præcepta solùm, sed omnes diuinas Scripturas. Qua significatione vtitur etiam Dominus in Euangelio, cùm ait: *Vt adimpleatur quod in lege eorum scriptum est, quia odio habuerunt me gratis.* Ioannis decimo quinto.

SECVNDVM ARGVMENTVM, ex Psal. 18. *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* & Psal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & declaratio sermonum tuorum*, &c. Et Prouerb. 6. *Mandatum lucerna est, & lex lux.*

RESPONDEO PRIMO, non agi hoc loco de vniuersis Scripturis, sed tantùm de præceptis Dominicis, D quæ dicuntur lucida, lucerna & lux. Non quod facilè intelligantur, quamquam & hoc est verum; quid enim facilius, quàm *Diliges proximum tuum?* sed quod intellecta & cognita dirigant hominem in operando.

SECVNDO dici potest, agi quidem de Scripturis omnibus, sed Scripturas dici lucidas, immò lucem & lucernam, non quòd facilè intelligantur, sed quòd intellectæ cùm fuerint, mentem illustrant. Propheta enim in Psal. 18. loquutus fuerat de cognitione Philosophorum, quam assequuti fuerant ex creaturis, cùm ait: *Cœli enarrant gloriam Dei*, &c. Postea vt ostenderet, eos non peruenisse ad eam lucem, ad quam peruenīūt ij, quos Deus erudire dignatur, & quibus legem scriptam dedit, subiungit: *Lex Domini immaculata conuertens animas*, &c. Similiter Psal. 118. demonstrare voluit, maiorem esse cognitionem, quæ habetur ex verbo Dei reuelato, quàm ex creaturis, ac propterea comparauit verbum Dei lucernæ, quæ ad noctis tenebras dissipandas multò nobis vtilior est, quàm omnium stellarum lumen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM TERTIVM, Matth. 5. *Vos estis lux mundi.* At si Apostoli lux mundi sunt, quomodo prædicatio & Scripturæ Apostolorum non clarissimæ sunt?

RESPONDEO, Loquitur Dominus de luce exemplorum, probitatis, & morum: voluit enim Apostolos esse quædam exempla sanctitatis omnibus hominibus ad imitandum proposita. Quocirca subiicit cõtinuò: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videãt opera vestra bona.*

AD HAEC, si loqueretur Dominus de luce doctrinę, non esset sensus, Apostolorum Scripturam esse facillimã ad intelligendum, sed intellectam illustrare mentem, & erudire de rebus altissimis, & tenebras errorum omnium effugare. Non tam enim illuminat, qui clarè loquitur, vel scribit, quàm qui, siue clarè, siue obscurè loquatur, aut scribat, lumen veritatis in mente accendit, & tenebras errorum depellit.

ARGVMENTVM QVARTVM, secundæ Petri primo: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco.*

RESPONDEO, hoc etiam loco Prophetarum voces vocari lucernam, non quia facilè intelligantur, sed quia intellectę illuminant, & iter ostendunt ad CHRISTVM, qui est verus Sol iustitiæ.

ARGVMENTVM QVINTVM, secunda Corinthiorum quarto: *Quod si opertum est Euangelium nostrum, in iis, qui pereunt, est opertum, in quibus Deus huius sæculi excæcauit oculos infidelium, vt non fulgeat eis illuminatio gloriæ* CHRISTI. Fidelibus igitur omnibus scriptura est aperta & facilis.

RESPONDEO, Apostolus non loquitur de intelligentia Scripturarum, sed de cognitione & fide in Christum, quam Apostoli prædicabant. Dixerat enim capite superiore, hoc esse discrimen inter vetus Testamentũ & nouum, quòd in veteri homines non videbant mysteria Christi, incarnationem, passionem, &c. nisi per velamen figurarum & vmbrarum. Id quod significabat velamen illud, quo Moses faciem suam tegebat, cùm loqueretur ad populum, at in nouo Testamento figuris omnibus iam impletis reuelata facie gloriã Domini speculamur, & non est anus, nec puer Christianus, qui non sciat Deũ incarnarum, passum, &c.

QVONIAM igitur poterat aliquis petere, si ita est, cur tam multi post Euangelium prædicatum adhuc non credunt, & nihil vident, præsertim Iudæi, nisi vmbras & figuras? Ideo subiũgit Apostolus, quibusdam esse opertum Euangelium, quia oculi interni eorum prauis affectibus excœcati sunt, de qualibus dixit Dominus Ioannis quinto: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis?*

PORRO, Deus huius sæculi, non intelligitur Deus aliquis creator rerũ corporalium, distinctus à Deo vero, vt Marcionitæ & Manichæi interpretabantur, vt hic refert Chrysostomus, sed vel illud; *Huius sæculi*, coniungi debet, non cum *Deus*, sed cum *Infidelium*, vt Ambrosius, Chrysostomus, & alij in hunc locum volunt, & Augustinus libro vigesimo primo contra Faustum, capite secundo. Vel certè Deus huius sæculi vocatur diabolus, non quia sit Deus absolutè, sed quia est Deus infidelium, sicut Psalmo nonagesimo quinto dicitur, *Dij gentium dæmonia.* Ita Augustinus libro vigesimoprimo contra Faustum, cap. 9. & Cyrillus apud Oecumenium.

ARGVMENTVM SEXTVM, Augustinus libro secundo doctrinæ Christianæ, capite sexto, sic ait: *Magnificè & salubriter Spiritu sancto ita Scripturas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret; nihil enim fere de illis obscuritatibus eruit, quod non planissime dictum alibi reperiatur.*

RESPONDEO, in primis nõ frustra beatum Augustinum addidisse illud (Ferè) Nam quædam reperiuntur obscurissima, quæ nunquam in tota Scriptura explicantur, vt magna pars Apocaly. principiũ & finis Ezec. &c.

DEINDE hoc ipsum est valdè difficile, inuenire nimirum id, quod vno loco obscurissimè dicitur, vbinam apertè dicatur; alioqui quomodo diceret idem Augustinus in epistola centesima decimanona, capite vigesimo primo, se plura nescire, quàm scire in sacris literis? Quid, quod illa etiam loca quæ nobis videtur apertissima, alicui alteri obscura fortè videbuntur? Non igitur Scriptura sola sufficit dirimere controuersias.

CERTE illa verba Matthæi vigesimo sexto: *Hoc est corpus meum.* Videntur nobis tam clara, vt non potuerit clarius loqui Euãgelista: at Zuinglianis videntur obscura & figurata. Et illa ibidem: *Bibite ex hoc omnes.* Videntur clarissima, & nobis, & Lutheranis: tamẽ diuerissimè explicãtur. Nos enim cùm legamus Marci decimoquarto: *Et biberunt ex eo omnes*, quod de duodecim discipulis intelligitur, Scripturam per Scripturam interpretantes, dicimus Dominum duodecim discipulis dixisse: *Bibite ex hoc omnes.* BRENTIVS verò in suis illis prolegom. dicit clarissimè, hic præcipi non solùm Apostolis, sed etiã aliis omnibus, vt ex calice Domini bibant. Et cùm petimus, an etiam Turcæ, & Iudæi, & infantes bibere debeant? tum verò adiiciunt glossam, *Omnes*, id est, omnes fideles adulti.

ARGVMENTVM SEPTIMVM. Summa totius Scripturæ, quæ in præceptis Decalogi, Symbolo, oratione Dominica, & Sacramentis cõsistit, habet in Scripturis apertissima testimonia, igitur tota Scriptura apertissima est.

RESPONDEO, Negatur cõsequentia, & antecedẽs. Consequentia quidem, quia etsi omnia aliquo modo ad illa reduci possint, tamen ipsa in se obscurissima sunt, vt patet de vaticiniis Prophetarum, de Canticis canticorũ, de Epist. ad Romanos, de Apocalypsi, &c. Antecedẽs autẽ esse falsum certo certius est. Si enim tã clara testimonia exstarent de omnibus articulis Symboli, omnibusq; sacramentis omnes controuersiæ essent finitæ, cũ tamen de singulis articulis Symboli, & singulis etiã Sacramẽtis cõtrouersiæ sint grauissimæ, nec solùm de his rebus Catholici cũ hæreticis, sed etiam hæretici inter se dissideãt.

ARGVMENTVM OCTAVVM. Ioãnes Chrysostomus homilia tertia de Lazaro, vbi ostendit, Philosophos obscurè loquutos, ita subiungit: *Apostoli verò & Prophetæ omnia contrà fecerunt, manifesta, clarãque prodiderunt, exposuerunt nobis, veluti communes orbis doctores, vt per se quisq; discere possit ea quæ dicuntur, è sola lectione.* Item homilia tertia in secundam ad Thessalonicenses. *Quamobrem*, inquit, *opus est concionari omnia clara sunt & plana ex Scripturis diuinis: sed quia delicatuli estis auditores, de lectationem audiendo venantes, propterea concionatores quæritis.*

RESPONDEO, CHRYSOSTOMVS ad excutiendum torporem multorum, qui posset si vellet, magno cum fructu Scripturas legere, illis amplificationibus vti solet. Nam alioqui in iisdem locis affirmat, Scripturas esse difficiles. In homilia tertia de Lazaro ante verba citata sic ait: *Quid igitur*, inquiunt, *si non intelligamus ea quæ continentur in libris? Maximè quidem, etiamsi non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia.* Et infrà testatur, se, cùm dicit Scripturas esse faciles, loqui solùm de historia, & similibus rebus; ac ne ista quidem esse omnibus clara & facilia: *Sume*, inquit, *librum in manus, lege historiam omnem, & quæ nota sunt memoriæ tene, & quæ obscura sunt, pariterque manifesta, frequenter percurre. Quod si non poteris assiduitate lectionis inuenire quod dicitur, accede ad sapientiorem, vade ad doctorem.* Et in illa homilia tertia in secundam ad Thessalonicenses

censes, post verba citata subdit: *Quæ est ista obscuritas? dic, quaso, non historiæ sunt? nosti quæ clara sunt, quid de obscuris. Rogas? Mille historiæ sunt in Scripturis. Dic mihi vnam ex illis sed non dices. pratextus sunt ista, & mania verba.* Item homilia decima in Ioannem, monet auditores, vt antequã ad concionem veniant, prælegant sectionem, & quæ obscura sunt, notent, vt a concionatore explicationem accipiant. Denique homilia quadragesimaquarta in Ioannem clarissimè docet, Scripturas esse obscuras, vt suprà dictum est.

ARGVMENTVM NONVM. Hoc est discrimen inter Testamentum vetus & nouum, quod in vetere, Scriptura erat liber signatus, vt dicitur Isaiæ vigesimonono; in nouo autẽ est liber apertus, vt dicitur Apocalypsis quinto: Aperuit enim agnus occisus librum: in cuius rei argumentum in morte Domini velum templi scissum est, Matthæi vigesimo septimo, & confirmatur ex Hieronymo in caput quadragesimum quartum Ezechielis, vbi ista loca Scripturæ de ipsius Scripturæ difficultate & facilitate exponit

RESPONDEO, discrimen veteris Testamẽti, & noui in hoc consistere, quod tunc nõ solum sententię Scripturarum, sed etiam mysteria Christi non intelligebantur, quia omnia recta erant figuris, & propterea Isaiæ vigesimonono dicitur liber signatus tam scienti literas, quàm nescienti. At in nouo Testamento, quia Christus implenit figuras, & prophetias, etsi multi non intelligãt sententias Scripturarum, intelligunt tamen ipsa mysteria redemptionis etiam rustici & mulieres.

QVOD autem neque Scripturæ, neque Hieronymus loquantur de sententia Scripturæ, patet tum ex Origene in homilia duodecima in Exodum, vbi dicit, adhuc nunc esse opus, vt agnus de tribu Iuda aperiat nobis libros signatos, tum ex ipso Hieronymo, qui in Epistola ad Paulinum de institutione monachi, dicit adhuc hodie manere velamen non solùm in facie Mosis, sed etiã in facie Euangelistarum & Apostolorum, si consideremus Scripturarum difficultatem, & propterea orandum cum Propheta; *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.*

ARGVMENTVM DECIMVM, proprium Lutheri, Patres probant sententias suas ex scriptura, sed nõ debet probari, quod notius est ex minus noto, igitur Scripturæ sunt clariores, quàm commentaria Patrum.

RESPONDEO, mirum est, cur Lutherus, qui tam sæpe sophistas reprehendit, nunc sophistam agere non vereatur. Cum enim Philosophi dicunt minus notum ex magis noto probandum esse, non loquuntur de notitia verborũ, quæ in perspicuitate sententiæ consistit, quemadmodum dicimus, notiorem esse, id est, faciliorem, & clariorem sententiam propriam, quàm figuratam: sed de notitia veritatis rei, quæ in eo posita est, vt quis intelligat id quod dicitur, esse verum: exemplo sint motus & vita. Nam si verba respicias, æquè facilè intelligitur hæc sententia, homo viuit, atque ista, homo mouetur. Et tamen quod ad notitiã attinet veritatis rei, notius est hominem moueri, quàm viuere.

ITA igitur Patres sententias suas Scripturarum testimoniis confirmant, quia notius est verum esse, quod in Scripturis habetur, quàm quod habetur in Patribus; & tamen iidem Patres commentariis suis Scripturas illustrant, quia verba Scripturæ sunt obscuriora, quam verba Patrum.

ARGVMENTVM VNDECIMVM. Patres primæ Ecclesiæ sine commentariis Scripturas legerunt: & idẽ fecerunt postea omnes alij veteres; quorum igitur nos nouam istam semitam commentariorum ingredimur?

RESPONDEO, contrarium est verum, nec vllum exemplũ Lutherus attulit, cùm nos innumerabilia possimus adferre. Aio igitur primos Patres, qui cõtinuò post Apostolos fuerunt, non legisse commentaria, quia nulla erant: sed tamen adisse commentaria viua, id est, Apostolos, & eorum discipulos, & non ex proprio ingenio Scripturas intelligere voluisse. Ita PAPIAS de seipso testatur apud Eusebium libro tertio historiæ, capite vltimo, & Clemens Alexandrinus libro primo Stromatum, vbi enumerat præceptores suos Apostolorum discipulos, & in iis præcipuè Pauthenum.

DEINDE Iustinus & Irenæus, & alij cœperunt cõmentaria in diuinas litteras scribere, vt Hieronymus testatur in libr. de viris illustribus in Ioanne, & similiter cœperunt posteriores antiquiorum rescripta euoluere; quod de Basilio & Gregorio scribit Ruffinus libro vndecimo hist. cap. 9. & Gieronymus de seipso præfatione commentar. ad Ephesios. Et idem de aliis omnibus ostendi posset, si opus esset.

CAPVT TERTIVM.

Proponitur quæstio de iudice controuersiarum, & simul disseritur de sensibus Scripturarum.

CVM Scripturam obscuram esse, & interprete indigere iam cõstiterit, sequitur alia quæstio; Num Scripturæ interpretatio ab vno aliquo visibili, & communi iudice petenda sit, an vnicuiq; arbitro relinquẽda? Quæ sane grauissima quæstio est, & ex ea, quasi dependent omnes cõtrouersiæ.

SCRIPSERVNT multi de hac quæstione, sed præcipuè Ioannes Driedo lib. 2. cap. 3. de Ecclesiasticis dogmatibus, Ioannes Cochlæus in lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate, Cardinalis VVarmiensis libr. 2. & 3. contra prolegomena Brẽtij, & Petrus de Soto in defensione suæ confessionis, contra eadem prolegomena Brẽtij, parte secunda & tertia, necnon Martinus Peresius in libr. de traditionibus assertione 2. 3. 4. & 5. Michaël Medina libro septimo de recta in Deum fide, & Melchior Canus libro secundo cap. 6. 7. & 8.

VT IGITVR in primis intelligatur, quid sit quod quæritur, sunt aliqua prænotanda. Ac primum de sensibus Scripturæ. Est enim Scripturæ diuinæ propriũ, quia Deum habet auctorem, vt sæpenumero contineat duos sensus, literalem, siue historicum, & spiritualem, siue mysticum: LITERALIS est, quem verba immediatè præ se ferunt; SPIRITVALIS est, qui aliò refertur, quàm ad id quod verba immediatè significant; quæ partitio ex Apostolo colligitur 1. Corinth. 10. vbi dicit, omnia accidisse Iudæis in figura ad correctionem nostrã. Et quæ ad literam dicũtur de egressu Iudæorum ex Ægypto, de transitu maris, de manna quod pluit in deserto, de aqua quæ fluxit è petra, spiritualiter accommodat Christianis. Quos etiam duos sensus significatos esse per librum scriptum intus & foris, de quo agitur Apoca. 5. & Ezechiel. secundo, docet Hieronymus in cap. 2. Ezechielis.

PHILO in libro de vita Theorica supplicũ, & NAZIANZENVS ad Nemesium, literalem cõparant corpori, spiritualem animæ: & sicut Verbum Dei genitum habet naturam diuinam inuisibilem, & humanam visibilem: ita verbum Dei scriptum habet sensum externum & internum. Esse autem hoc proprium solius diuinæ Scripturæ, docet beatus Gregorius libro 21. moralium, capite primo.

PORRO literalis est duplex; alius SIMPLEX, qui consistit in proprietate verborum; alius FIGVRATVS, quo verba trasferũtur à naturali significatione ad alienã. Et huius tot sunt genera, quot sunt genera figurarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cùm Dominus Ioannis decimo dicit. *Alias oues habeo, A quæ non sunt ex hoc ouili;* &c. sensus literalis est, sed figuratus, alios homines, præter Iudæos, congregandos in Ecclesiam, quod propriè dictum est Ioan. 11. vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.

VIDE de his figuratis locutionibus Augustinum libro tertio de doctrina Christiana.

SPIRITVALIS autè sensus à recentioribus Theologis distinguitur triplex, allegoricus, tropologicus, anagogicus.

ALLEGORICVM vocant, cùm verba Scripturæ, præter literalem sensum, significant aliquid in nouo Testamento, quod ad Christum, vel Ecclesiam pertineat; quomodo Abraham, qui reuera ad literam habuit duas vxores, vnam liberam, & vnam ancillam, & duos filios, Isaac, & Ismaël, Deum auctorem duorum Testamentorum, & Patrem duorum populorũ significauit, vt Apostolus explicat. Galat. 4.

TROPOLOGICVM appellant, cùm verba aut facta referuntur ad aliquid significandum, quod pertineat ad mores. Quomodo; *Non allegabis os boui triturãti*, Deuteronom. 25. Quod intelligitur ad literam de veris bobus, significat spiritualiter non debere prohiberi concionatores, quin victum accipiant à populo, vt Apostolus explicat. 1. Corinth. 9.

ANAGOGICVM vocant, cùm verba aut facta referuntur ad significandam vitam æternam. Quomodo illud Psal. 94. *Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Quod ad literam intelligitur de terra promissionis, spiritualiter etiam refertur ad vitam æternam, vt Apostolus explicat Hebr. 4.

HAEC distinctio spiritualium sensuum à veteribus non semper obseruatur. Etsi enim agnoscunt, quantum ad rem attinet, hos omnes sensus, tamen interdum omnes vocant allegorias, vt BASILIVS initio hom. 9. exam. & AVGVSTINVS libro de vtilitate credẽdi ca. 3. Porro HIERONYMVS in Epistola ad Hedibiam, quæst. 12. nomine tropologici comprehendit etiam allegoricum: & è contrario in caput quartum Amos, nomine allegorici comprehendit tropologicum.

EX HIS SENSIBVS, literalis inuenitur in omni sententia, tam veteris, quàm noui Testamenti. Nec est improbabile, interdum plures literales in eadem sententia reperiri, vt beatus AVGVSTINVS docet multis in locis, & præsertim libro duodecimo Confessionis, capite vigesimo sexto, lib. 11. ciuit. Dei, capite 19. & lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 27.

AT SPIRITVALIS inuenitur quidem omnis in vtroque Testamento. Nam de Testamento veteri nemo dubitat, quin habeat sensum allegoricum, tropologicũ, & anagogicum. de Testamento nouo idem sentiunt permulti, & meritò. Nam Allegoricè exponit Augustinus Tract. 122. in Ioan. illam capturam piscium, quãdo scindebatur rete, Luc. 5. Anagogicè autem illam, quando rete non scindebatur, Ioan. 21. Et similiter Tracta. 124. in Ioan. allegoricè exponit, quod dictum est Petro: *Sequere me*: & anagogicè quod dictum est de Ioanne; *Sic eum volo manere*, Ioã. 21. Tropologicè autem exponit ipse Dominus Ioannis 13. illam suam humilitatem, qua discipulorum pedes lauit.

SED quamquam hæc ita se habeant: tamen non inuenitur spiritualis sensus in omni sententia Scripturæ, nec in testamento veteri, nec in nouo. Illud enim: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, Deuteronom. 6. & Matth. 22 & similia præcepta, non habent nisi vnũ sensum, id est, literalem, vt rectè docet Cassianus collat. 8. cap. 3. His ita constitutis conuenit inter nos & aduersarios, ex solo literali sensu peti debere argumenta efficacia: nam eum sensum, qui ex verbis immediatè colligitur, certum est, sensum esse Spiritus sancti. At sensus mystici & spirituales varij sunt, & licet ædificent, cùm non sunt contra fidem, aut bonos mores, tamen non semper constat, an sint à Spiritu sancto intenti.

QVOCIRCA beatus AVGVSTINVS in Epistola quadragesima octaua ad Vincentium, meritò ridet Donatistas, qui ex illis verbis mysticè explicatis: *Indica mihi vbi cubes in meridie* Cant. 1. colligebant Ecclesiam Christi in sola Africa remãsisse. HIERONYMVS quoque in commentario, cap. 13. Matth. docet, fidei dogmata ex mysticis sensibus non posse efficaciter confirmari.

DE IPSO autem sensu lite rali duabus de caussis interdum dubia oriuntur. Prior est verborum ambiguitas, qualis cernitur in illo Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes.* Illud, *omnes*, est ambiguum: nescitur enim, an omnes homines absolutè significet, an omnes fideles tantũ, an omnes B Apostolos. Posterior & grauior est verborũ proprietas.

CVM enim literalis sensus modò sit (vt diximus) simplex, modò figuratus, dubium est in multis locis, an sensus verus sit simplex, an figuratus. Illud enim Matth. 26. *Hoc est corpus meum*; Catholici volunt accipi simpliciter secundum verborum proprietatem, Zuingliani autem per figuram Metonymiam. Et ex hac caussa in grauissimos errores aliquando nonnulli inciderunt. Exemplo sit Origines, qui propterea errauit, quod quæ accipienda erant simpliciter, accepit figuratè, vt Hieronymus docet in Epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani, vbi dicit, Originem sic Paradisum terrestrem allegorizare, vt historiæ auferat veritatem, dum pro arboribus, Angelos; pro fluminibus, virtutes cœlestes intelligit; & tunicas pelliceas Adæ & Euæ, corpora humana interpretatur, quasi ante peccatum sine C corpore vixerint.

ALII è cõtrario lapsi sunt, quod simpliciter & propriè acceperint, quæ erant accipienda figuratè, vt Papias, & qui eum secuti sunt, Iustinus, Irenæus, Tertullianus, Lactantius, alíque nonnulli, qui quæ dicuntur Apocalypsis vigesimo, de noua Hierusalem, & mille annis quibus regnaturi sunt Sancti cum Christo, hic in terris implenda existimauerunt, quorum errorem reprehendit Hieronymus præfa. libri 18. in Isaiam, & in cap. 36. Ezechielis, & Augustinus lib. 20. ciuit. Dei. cap. 7.

CONVENIT etiã inter nos & aduersarios, Scripturas intelligi debere eo spiritu, quo factæ sunt, id est, Spiritu sancto. Quod Apostolus Petrus Epistola secũda capite primo docet, cùm ait. *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim humana voluntate allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Vbi beatus Petrus probat, non debere exponi Scripturas ex proprio ingenio, sed secũdum dictamen Spiritus sancti, quia non sunt scriptę humano ingenio, sed ex inspiratione Spiritus Sancti. D

TOTA igitur quæstio in eo posita est, vbi sit iste Spiritus. Nos enim existimamus, hunc Spiritum, etsi multis priuatis hominibus sæpe conceditur, tamen certò inueniri in Ecclesia, id est, in Concilio Episcoporum confirmato à summo Ecclesiæ totius pastore, siue in summo pastore cum Concilio aliorum pastorum. Non enim disputare volumus hoc loco de summo Pontifice & Cõciliis, an solus Pontifex possit rem definire, & an solùm Cõciliũ, de hoc enim suo loco agemus. Sed de his in genere dicimus, iudicem veri sensus Scripturæ & omnium controuersiarum, esse Ecclesiam, id est, Pontificem cum Concilio, in quo omnes Catholici conueniunt; & habetur expressè in Concilio Tridentino, sessione quarta.

AT hæretici omnes huius temporis docent, Spiritum

tum sanctum Scripturæ interpretem non esse alligatum A Episcopis, vel vlli hominum generi. & ideo vnumquemque iudicem esse debere, siue spiritum suum sequendo, si ipse donum interpretationis habeat, siue alicui alteri adhærendo, quem eodem dono præditum viderit.

LVTHERVS præfatione assertionis suorũ articulorum aperte nos remittit ad spiritum, quem quisq; habuit, dum Scripturas diligenter legit. Et in articulo 115. ex illis 500. quos Cochlæus collegit ex libris Lutheri, sic ait. *Caput hoc Euangelium, quia neque Papæ, neque Concilio, neque vlli hominum commissum est, vt constituat, & concludat, quid sit fides. Ideo debeo dicere: Papa, tu conclusisti cum Concilio, nunc habeo ego iudicium, an acceptare queam, nec ne. Quare? quia non stabis pro me, & respondebu pro me, quando debeo mori. Et falsam doctrinam nemo iudicare potest, nisi spiritualis homo. Ideo res est insana, quod Concilia concludere & statuere volunt, quid credendum sit: cùm sæpè nullus vir sit ibi, qui diuinum spiritum vel modicum olfecerit.* Idem confirmat in assertionibus articuli 27. 28. & 29.

PHILIPPVS in locis, capite de Ecclesia, videtur quidem aliquid Ecclesiæ tribuere: sed reuera totum iudiciũ vnicuique priuato homini relinquit. *Quis*, inquit, *erit iudex, quando de Scripturæ sententia dissentio oritur, cùm tunc opus sit voce dirimentis controuersiam? Respondeo, ipsum verbũ Dei est iudex, & accedit confessio veræ Ecclesiæ.* Hæc ibi tamẽ infrà, cùm docet per verã Ecclesiam non intelligi Prælatos Ecclesiæ, nec maiorem partem fidelium, sed paucos illos, qui cum verbo Dei consentiunt, omnia tenebris inuoluit, & vnumquemque iudicẽ facit. Nec enim iudicare possum, quæ sit vera Ecclesia, nisi prius iudicẽ, quæ sit sententia congruens verbo Dei. *Eſt*, inquit, *dissimilitudo aliqua iudiciorum Ecclesiæ, & iudiciorũ politicorum. Nam in politicis aut Monarcha solus auctoritate sua pronuntiat, aut in senatu valet sententia maioris partis: sed in Ecclesia valet sententia congruens cum verbo Dei, & confessio piorum siue sint plures siue pauciores impiis.* Vide plura in loco de C notis Ecclesiæ.

SIMILITER BRENTIVS docet in confessione VVirtẽbergica, capite de sacra Scriptura: & copiosius in Pflegomenis cõtra Petrũ à Soto, vbi duo dicit: Primo; *Non licet*, inquit, *in causſa aterna salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur.* Secundo addit: *Ad vnumquemque hominem priuatum pertinet, de doctrina religionis iudicare, & veram à falsa internoscere. Sed hoc inter est inter priuatum & principẽ, quod vt priuatus priuatam, ita princeps publicam habet de doctrina religionis potestatẽ iudicandi & decidendi, &c.* Et toto ferè libro hæc duo probare nititur, quod Princeps secularis teneatur cogere subditos, etiam mortis supplicio ad eam fidem quam ipse iudicat esse verã. Et simul & subditi obligentur sequi proprium iudicium, non alienum, cuiuscunque sit: nec aduertit Brentius, quàm sint hæc absurda, & pugnantia, vt teneatur princeps iubere, & subditi teneãtur non obedire. Nec illud aduertit, si hæc sententia vera sit D rectè facturum Cæsarem, & alios Catholicos Germaniæ Principes, si etiam mortis supplicio cogant omnes Lutheranos ad fidem Catholicam.

IOANNES CALVINVS libro quarto institutionum, capite nono, §. 8. 12. & 13. Conciliorum, etiã maximè generalium, definitiones ad amussim Scripturarũ examinari iubet: proinde priuatos homines iudices facit in causſa fidei, non solùm Patium, sed etiam Conciliorum, nec vllum omnino relinquit Ecclesiæ commune iudicium.

DENIQVE MARTINVS KEMNITIVS in examine quartæ sessionis Concilij Tridentini, cæteriq; omnes huius tẽporis hæretici auctoritatem interpretandæ Scripturæ ab Episcoporũ Conciliis, ad priuatorum hominum spiritum deducunt.

CAPVT QVARTVM.

Adseruntur testimonia ex Testamento veteri pro sententia Catholicorum.

ROBATVR Nunc sententia Catholicorum, primo testimonio Testamenti veteris.

PRIMVM testimonium habemus Exodi 18. ibi enim legimus, quod cùm cœpisset populus Dei redigi ad quandam formam Ecclesiasticæ Reipublicæ, sedebat Moses tanquam princeps & caput illius Ecclesiæ, & ad omnia dubia circa legem domini exorta respondebat, nec homines remittebat ad spiritum aliquẽ reuelantem. Ibidem: Cum constituisset iuxta consilium soceri sui minores magistratus, qui populum iudicarẽt, semper tamen sibi reseruabat dubia circa religionem: nimirum vt intelligeremus, vnum esse debere commune tribunal, à quo omnes petant diuinæ legis interpretationem, & cui omnes simpliciter acquiescant. B

HOC argumentum à quibusdam eludi solet, quod dicant: Moſen fuisse Principem politicum, non Pontificem, aut sacerdotem, cùm Aaron esset Pontifex summus. Et propterea ex hoc loco non posse concludi, iudicium de rebus fidei pertinere ad Pontifices, sed potius aliquo modo pertinere ad Reges.

RESPONDEO Mosem fuisse Pontificẽ, & quidem summum, & Aarone maiorem, non quidem ordinarium cui succederetur, is enim vnus tantum esse poterat, & ille erat Aaron, sed extraordinarium à Deo specialiter constitutũ. Sicut in nouo Testamento Apostoli omnes non quidem maiores, nec omnino pares: sed tamen aliquo modo æquales Petro erant in Ecclesiastica potestate, vt CYPRIANVS docet in Tractatu de simplicitate Prælatorum cùm hoc tamen discrimine, quod Petrus ordinarius erat pastor totius Ecclesiæ, cui soli succedi debebat, reliqui extraordinarij, quibus non erat in illa potestate succedendum.

QVOD autẽ Moses fuerit sacerdos, testatur Dauid, cùm ait in Psal. 98. *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen Domini.*

SED, inquiunt, dicitur sacerdos Moses, qui erat vir primarius, quomodo secundo Regum octauo legimus, filij Dauid sacerdotes erant. At contra, quia si hoc loco viri primarij dicerentur sacerdotes, etiam Samuel, qui erat vir primarius, fuisset vocatus sacerdos. Quod tamen non fecit Dauid, qui sciebat, Samuelem non fuisse sacerdotem, sed iudicem tantum: non enim descendit ex familia Aaron, sed Core, consobrini eius. 1. Paral. 6.

VERE autem & propriè fuisse Mosem sacerdotem, patet ex libro Exod. cap. 28. & 29. vbi Moses exercet omnia munera sacerdotalia. Siquidem sacrificat, docet, consecrat vestes, & quod maius est, Pontificem & sacerdotes inungit & initiat. Quocirca Mosem propriè sacerdotem fuisse, docent omnes fere veteres: PHILO libro tertio de vita Mosis extremo: DIONYSIVS capite quinto Ecclesiast. hierarch. NAZIANZENVS in oratione habita coram Gregorio Nysseno: AVGVSTINVS in Psal. 98. HIERONYMVS libro primo in Iouinianum, vbi etiam ostendit, Samuelem non fuisse sacerdotem.

SECVNDVM testimonium habetur Deuteronomij decimoseptimo, vbi lex generalis fertur. *Si difficile, atque ambiguum, apud te iudicium esse perspexeris, inter causſam & causſam lepram & lepram, & iudicũ intra portas tuas videris verba variare, surge, & ascẽde ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniẽsque ad sacerdotẽ Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quærẽsque ab eis, qui indicabũt tibi iudicij veritatem, & facies quodcũque dixerint, qui præsunt*

Universidad de Deusto
Biblioteca

loco,quem elegerit Dominus,& docuerint iuxta legem eius,sequeris,& sententiam eorum nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio,qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo,ex decreto iudicis morietur. Hic etiam valde clarè non remittuntur dubitantes ad spiritum suum, sed ad iudicem viuum, id est,summum sacerdotem.

SED obiicit BRENTIVS, Præceptum esse conditionale,quia additur:*Faciesquodcunque dixerint: qui præsunt loco,& docuerint iuxta legẽ eius.* Videtur enim ex hoc loco colligi,non esse stãdum iudicio summi sacerdotis, nisi proferat testimonium legis diuinæ.

RESPONDEO,Illud:*Et docuerint te*,&c.nõ esse nisi in editione vulgata,quam Lutherani non recipiunt,nec sonare conditionem,sed assertionem, siue promissionẽ: non enim voluit dicere;Si iudicio sacerdotis,si docuerit te secundum legem:tunc enim fuissent homines magis dubij & perplexi quàm anteà:nec opus fuisset ire ad sacerdotem, si ipsi potuissent ex lege Domini per se iudicare causam suam. Immò nõ sacerdos fuisset iudex, sed ipsi; quippe qui de sententia sacerdotis iudicaturi erant,non igitur illa cõditio est,sed promissio,vult enim Dominus secum reddere populum,qui sacerdotis iudicio acquieuit,quod facit, cùm affirmat iudicaturum eum secundum legem suam.

SECVNDO obiicit BRENTIVS,hoc loco nõ solùm ad sacerdotem, sed ad iudicẽ etiam remitti eos qui dubitant:iudicem autem fuisse politicum principem.

RESPONDEO, Nomine iudicis posse hic intelligi Principem sacerdotum : nam in Hebræo est: *Ascende ad sacerdotes,& ad iudicem*. quasi diceret, ad concilium sacerdotum, & eorum Principem summum sacerdotem. Dico secũdo, si intelligamus nomine iudicis politicum principem,hic esse distincta officia. Nam sacerdoti tribuitur sententia definitiua, iudici autem exequutio in contumaces. *Qui superbierit*,inquit,*nolens obedire sacerdotis imperio,ex decreto iudicis moriatur*.

TERTIO obiiciunt, hic non agi de dubiis religionis,sed de politicis.

RESPONDEO,falsum esse;nam lex generalis est de omnibus dubiis,quæ ex lege oriebantur. Præterea occasio huius legis fuit propter eos, qui seruiunt Diis alienis vt patet ex initio capitis. Seruire autem Diis alienis, contra religionem est.

TERTIVM testimonium est Ecclesiastæ duodecimo: *Verba sapientum sicut stimuli, & sicut claui in altum defixi,quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno. His amplius,fili mi,ne requiras*.

HOC loco Salomon docet,non esse vlterius inquirendum,sed acquiescendum penitus, quando sententia data est à summo pastore, adiuncto præsertim consilio sapientum. Quod si hæc dicuntur de sacerdote veteris Testamenti, quanto magis dici possunt de sacerdote Testamenti noui, qui longè maiores promissiones à DEO accepit?

QVARTVM testimonium est Aggæi secundo: *Hæc dicit Dominus Deus exercituum, interroga sacerdotes legem*. Malachiæ 2.*Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius,quia Angelus Domini exercituum est*. Ex quibus verbis intelligimus,non esse priuatorum hominum iudicare de sententia legis Domini, sed sacerdotis qui cùm sit Angelus,id est,nuntius Dei ad eum pertinet ex officio explicare sententiam Dei.

ACCEDAT VLTIMO illud ex libro 2.Paralipom. cap.19. vbi sic loquitur ad sacerdotes Rex optimus Iosaphat.*Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorũ, qui habitant in vrbibus suis, inter cognationem & cognationẽ vbicunque quæstio est de lege,de mandato,de cæremonijs,de iustificationibus,ostendite eis,vt non peccent in Dominum. Amarias autem sacerdos & Pontifex vester,in his, quæ ad Deum pertinẽt præsidebit:porro Zabadias filius Ismael,qui est Dux in domo Iuda,super ea opera erit,quæ ad Regis officiũ pertinent*. Vides hîc,quàm clarè Rex distinguat officium Pontificis ab officio Regis, & soli Pontifici tribuat iudicium de dubijs legis.

CAPVT QVINTVM.

Idem probatur ex Testamento nouo.

IAM VERO EX nouo Testamẽto PRIMVM testimonium est Matth.16.*Tibi dabo claues regni cælorum*,&c. Per istas enim claues non solùm intelligitur potestas soluendi à peccatis sed etiam ab omnibus aliis vinculis, & impedimentis, quæ nisi tollantur,non potest intrari in regnum cælorũ: siquidem promissio generalis est: nec dicitur, Quemcunque solueris, sed *Quodcunque solueris*, vt intelligamus,nodos omnes, seu legum,dispensando, seu peccatorum,& pœnarum,relaxando,seu dogmatum,& cõtrouersiarum,explicãdo,à Petro,eiusque successoribus solui posse. Sed de hoc loco in primo libro de summo Pontifice plura dicemus.

ALTERVM testimonium esse potest illud Matthæi 18.*Si Ecclesiam non audierit,sit tibi veluti ethnicus & publicanus*. Est autem hoc loco obseruandum,hîc quidẽ Dominum loqui de iniurijs quas vnus ab alio patitur: sed à maiori intelligendum etiam esse de iniurijs, quæ fiunt in totam Ecclesiam,& in Deum,qualis est hæresis. Qui enim iubet deferri adulterum ad Ecclesiæ iudiciũ, multò magis hæreticum. Non autem potest fieri,vt deferantur ad congregationem omnium fidelium,igitur nomine Ecclesiæ intelligi debet Prælatus, vt Chrysostomus exponit,vel(vt alij malunt)Prælatorum congregatio.

VT enim homo non loquitur neque audit, nisi per caput,& tamen totus homo dicitur loqui & audire, ita Ecclesia per suos prælatos audit, & loquitur. Si ergo qui Ecclesiam,id est,Ecclesiæ pastores non audit,debet esse vt ethnicus & publicanus, sequitur pastorum esse vltimum iudicium.

TERTIVM testimonium Matthæi 23. *Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis,seruate & facite, secundum opera eorum nolite facere*. Vbi nota tria;Primo,toto illo capite Dominum reprehendere vitia Scribarum & Pharisæorum:& quia poterant infirmi ex eo colligere,non esse credendum Prælatis,qui male viuũt, ideò initio capitis aperte docere voluisse, non obstante mala vita Prælatorum sequendam esse eorum doctrinam.

SECVNDO,nota cum CYPRIANO lib.4.epist.9. Nunquam Dominum, neque Apostolos in tota Scriptura reprehendisse Pontifices & sacerdotes Iudæorũ, nominãdo eos Pontifices vel sacerdotes,sed solùm sub nomine Scribarum & Pharisæorum,ne videretur reprehendere cathedram & sacerdotium,& vt intelligeremus semper deberi honorem sacerdotio & pontificatui,etiã si fortè persona,quæ in cathedra sedet, sit minus bona. Ex quo intelligimus hæreticos huius temporis,qui passim in Episcopos,& sacerdotes, & præcipuè in ipsum summum Ecclesię Pontificem inuehuntur,nihil habere commune cum moribus Domini & Apostolorum.

TERTIO nota,quod Dominus de cathedra Mosis dicit,intelligi à fortiori de cathedra Petri. Sic enim veteres intellexerunt,& præcipuè AVGVST.in ep.165.*In illum*,inquit, *ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsq; ad Anastasium,qui nunc eandem cathedram sedet,etiamsi quisquã traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret.Ec*

ret Ecclesia,& innocentibus Christianis,quibus Dominus prouidens,ait,de præpositis malis,Quæ dicunt,facite:quæ faciunt,facere nolite.

QVARTVM testimonium Ioan.vltimo:*Simon Petre: pasce oues*. Hic etiam sunt annotanda tria. Primo,quod dicitur Petro,dici etiam successoribus:nec enim prouidere voluit Christus Ecclesiæ ad annos 25.tantùm, sed quousque mundus duraret,

SECVNDO illud (pasce) intelligi præcipuè de doctrina:sic enim pascũtur oues rationales,Hierem. 3.*Dabo vobis pastores iuxta cor meum*,& pascent vos scientia & doctrina.

TERTIO illud (oues) significare omnes Christianos:qui enim non vult pasci à Petro,nõ est ouis Christi.

EX his efficitur,Petro & successoribus eius singulariter commissum esse,vt doceant omnes Christianos. Id autem non potest commodius intelligi, quàm hoc modo,vt dicamus,commissum esse Petro,& successoribus, vt doceant omnes,quid circa doctrinam fidei tenẽdum sit. Nam si intelligamus tantùm de concionibus, nunquam implebitur hoc præceptum,nec enim potest Pontifex omnibus hominibus concionari,nec est opus,cùm sint in singulis Ecclesiis,qui concionentur.

SI etiam intelligamus solùm de concione, & commentariis in sanctas literas,vt quos Pontifex non potest verbo docere,doceat per scripta commentaria, reprehendemus plurimos sanctissimos Pontifices, qui nihil tale fecerunt. Ergo loquitur Dominus de singulari officio docendi totam Ecclesiam,constituendo,ac decernendo quid ab omnibus sit credendum.

ATQVE adhunc modum intellexit hunc locum B. HIERONYMVS in ep.ad Damasum, de nomine Hypostasis, petens enim à Pontifice controuersiæ cuiusdã explicationem circa fidem,*A Pastore*, inquit, *præsidium ouis flagito*.

QVINTVM testimonium Lucæ 22. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua,& tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*. Ex hoc loco,Romanum Pontificem ex cathedra docentem.non posse errare, deducit B.BERNARDVS epist.190.ad Innocentium,& ante eũ LVCIVS I. in epist.1.ad Episcopos Hispaniæ & Galliæ,FELIX I. in epistola ad Benignum, MARCVS in epistola ad Athanasium,LEO I.sermone tertio de assumptione sua ad Pontificatum,LEO IX.in epist.ad Petrũ Antiochenum Patriarcham,AGATHO in epistola ad Constãtinum Imperatorẽ,quæ lecta est in sexta Synodo, Act.4. & deinde Act.8.à toto Concilio approbata.PASCHALIS II.in Concilio Romano,apud Abbatem Vrspergensem in Chronico,quibus addo, velint, nolint hæretici,Innocentium III.ca.Maiores,de Baptismo & eius effectu. Si ergo Romanus Pontifex errare nõ potest ex cathedra docens, certè iudicio eius acquiescendum est, & ipse esse debet summus iudex.

SEXTVM testimoniũ est Act.15.ibi enim legimus, cùm orta esset quæstio grauis de fide, an seruanda esset lex Mosis à gentibus conuersis, non fuisse remissos vnum quemque ad Spiritum suum, sed ad Concilium Hierosolymæ habitum,cui Petrus præerat,& Petrũ omnium primum in Concilio loquutum, deinde Iacobum sententiam Petri confirmasse,& sic quæstionem solutã, illis verbis : *Visum est Spiritui sancto & nobis*, &c. Quibus ostendunt,sententiam Concilij,cui præest Petrus,sentẽtiam esse Spiritus sancti. Et ibidem in fine capitis legimus,Paulum quocunque ibat,præcipere solitum,vt seruarent decretum illius Concilij,id est,vt acquiescerent, & non vellent ipsi de sententia Concilij iudicare.

SEPTIMVM est in epistola ad Gal.capite 2. *Ascendi*, inquit Paulus, *Hierosolymam cum Barnaba, & contuli cum illis Euangelium,quod prædico in gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse, ne forte in vanum currerem, aut cucurrissem*. Quinam autem essent illi,quibuscum contulerat,infertius explicat,dicens fuisse Petrum, Iacobum, & Ioannem. Quem locum explicantes TERTVLLIANVS lib.4. in Marcionem, B.HIERON.in epistola ad Augustinum, quæ est vndecima inter Epistolas Augustini,& AVGVST.lib.29.contra Faustum,cap.4. diserte affirmant, Ecclesiam non fuisse Paulo credituram, nisi eius Euangelium à Petro cõfirmatum fuisset. Ergo Petri erat tunc,& proinde successoris eius nunc,de doctrina fidei iudicare.

OCTAVVM testimonium 1.Corinth.12. *Alij datur per Spiritum sermo sapientiæ,alij sermo scientiæ,alij interpretatio sermonum,alij prophetia*, &c. Hic apertè dicitur,non dari omnibus fidelibus spiritum interpretandi Scripturas. Et præterea constat ex illo 2.Petri 1.*Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit*,non posse sine spiritu interpretandi bene Scripturam exponi. Igitur euidenter colligitur,non esse iudicem veri sensus Scripturæ vllum hominem priuatum. Quid enim faciet,qui spiritum non habet?immò quis erit certus,se habere hunc spiritum:cùm sciamus,non dari omnibus, & nõ sciamus quibus detur?

RESTAT igitur,vt iudicem agnoscamus solam Ecclesiam,de qua dubium esse noc potest,quin habeat spiritum Dei,& filios suos sine errore doceat, cùm sit colũna & firmamentũ veritatis. Id quod etiam LVTHERVS in libro de potestate Papæ,his verbis confitetur (quicquid alibi scripserit, vt miro modo varius & instabilis fuit.)*De nullo priuato homine certi sumus,habeat necne reuelationem Patris: Ecclesia autem ipsa est, de qua dubitare non licet*,&c. Porro Ecclesia non aliter loquitur, quàm per os pastorum ac doctorum, ac præcipuè in generali Concilio congregatorum.

AT,inquiunt,ille est certus,se habere, qui petit:scriptum est enim : *Quanto magis Pater vester dabit spiritum bonum petentibus se*. Lucæ 11. & Iacobi primo: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus abundanter*.

RESPONDEO, in his & similibus locis Dominum loqui nõ de spiritu interpretationis,qui est gratia quædam gratis data,sed de Spiritu Fidei,Spei, Caritatis, & Sapientiæ necessariæ ad Salutem. Vt enim B.AVGVST. docet tract.73.81.& 102.in Ioannem,nõ impetrat oratio infallibiliter nisi id quod est necessarium, vel vtile ad salutem ei,qui orat. Porro donum interpretandi, sicut donum linguarum & miraculorum, & alia ibidem enumerata,non semper sunt vtilia ei,qui illa habet.

SICVT igitur spiritum loquendi linguis,vel faciendi miracula,non possumus semper impetrare,etiã si scriptum sit: *Dabit spiritum bonum petentibus se*. ita nec spiritum interpretationis. Nam alioqui posse fieri, vt totum corpus Ecclesiæ esset vnum membrum,id est,omnes essent oculi,omnes manus,&c.contra Apostolum, Rom. 12.& 1.Corinth.12.

PRAETEREA etiam si Dñs in illis locis loqueretur de dono interpretandi,adhuc non esset certus quicunque petit,se illud habere,quia nõ est certus,an bene petierit:scriptum est enim:*Petitis,& non accipitis,eò quòd male petatis*. Iacob.4. Alioqui cùm spiritum istum petant Lutherani,petant Anabaptistæ,petant Zuingliani,vnde est quod diuersissimos & inter se pugnantes spiritus accipiunt, si omnibus petentibus datur ille vnus & verus Spiritus sanctus?

NONVM testimonium est 1.Ioan.4.*Carissimi, nolite omni spiritui credere,sed probate spiritus,si ex Deo sunt. Multi enim Pseudoprophetæ exierunt in mundum*. Spiritus hominis priuato

Universidad de Deusto
Biblioteca

priuatorum probandus est,an ex Deo sit,multi enim iactant Spiritum sanctum,qui agitantur spiritu vertiginis & mendacij,vt dicitur 3.Reg.vltimo,2.Paralip.18.Isaiæ 19.& 29.Igitur non potest priuatus spiritus esse iudex. Quomodo enim erit iudex,cùm de ipso adhuc iudicandum sit!

QVARE si quis illud:*Hoc est corpus meum*, exponat per,Hoc significat corpus meum,quia sic ei spiritus renelat,adhuc non est quæstio definita.Nam Ioannes monet,vt illum tũ probemus,an sit ex Deo,ne potius fortè sit spiritus vertiginis. Nõ autem potest probari ex Scriptura,vt ipsi volunt, quia de Scripturæ ipsius sententia hoc loco dubitamus,ergo debet probari ex conformitate ad spiritum eorum quos constat verum spiritũ habere,tales autem sunt Prælati in concilio legitimè congregati.

LEGIMVS enim Act.15.concilium dixisse:*Visum est Spiritui sancto & nobis*.Talis etiam Pontifex ex cathedra docens,quem ostendimus semper à Spiritu sancto dirigi,vt errare non possit: tales etiam fuerunt Apostoli & antiqui fideles,quos certũ est Spiritum sanctũ habuisse.

NEQVE id CALVINVS negare potest:quippe qui in hunc modum ratiocinatur in instit.lib.1.c.9.§.1,contra Svvenckfeldium, qui solum spiritum volebat iudicem, repudiatis Scripturis. Si spiritus iste esset bonus, idem esset cum spiritu Apostolorum,& primorum fidelium:at spiritus illorum non volebat esse iudex Scripturis contemptis.

SED ita etiam nos contra Caluinum & alios hæreticos argumentamur,Si spiritus ipsorũ esset bonus,esset idem cum spiritu Apostolorum,& primorum fidelium sed spiritus illorũ non volebat esse iudex,sed recurrebat ad Petrum, & ad Concilium,& eorum sententiæ acquiescebat,vt suprà ostẽdimus ex Act.15.igitur spiritus istorum,qui se iudicem constituit,non est spiritus bonus.

CAPVT SEXTVM.

Idem probatur ex consuetudine Ecclesiæ.

PROBATVR TERTIO ex praxi Ecclesiæ; Nam in omnibus seculis in Ecclesia exorta sunt noua dubia,& semper eodem modo terminata sunt,nimirum iudicio Pontificis Romani & Episcoporum qui tunc erant, non rectè autem fieri,quod vniuersa Ecclesia fecit semper,& facit,dicere aut scribere,insolentissimę insaniæ est,vt Augustinus ait in epistola 118.

ET NOTA:nos non tantũ dicere,fuisse omnes causas iudicatas per Pontificem Romanum & Episcopos, sed per Pontificem Romanum & Episcopos, qui tunc erant.Nunquam enim propter vllam dubitationem iudicandam creati sunt nouus Papa & noui Episcopi, id quod dicimus propter confessionistas, qui in confessione Augustana art.28.fatentur, ad Episcopos pertinere, discernere veram doctrinam à falsa. Sed cùm petimus, cur ergo non acquiescant Concilio Tridentino;Respõdent illos,qui nunc sunt,non esse Episcopos, sed hostes Euangelij.

AT hoc idem dixerunt Ariani & alij omnes hæretici de Episcopis sui temporis:& tamen hoc nõ obstante, iam per M D.annos semper dubia religionis explicata sunt ab Episcopis, qui secundum ordinariam successionem erant in Ecclesia,quando dubia illa exorta sunt.& qui non acquieuerunt,hæretici sunt habiti.

PRIMO igitur Ecclesiæ seculo,quod extenditur vsque ad annum C.à Christo nato,orta est quæstio de cerimoniis legis veteris an essent seruandæ à gentibus ad Christum conuersis.Et sicut illa fuit prima quæstio in Ecclesia exorta, ita tunc celebratum est primum Concilium,præsidente Petro:& eius Concilij decreto omnes acquieuerunt.Act.15.

SECVNDO seculo,id est,vsque ad annum CC.orta est quæstio de celebratione Paschæ,quibusdam volentibus Pascha celebrare cum Iudæis, decimo quarto die primi mensis, siue esset dies Dominicus, siue non, alij autem tantùm die Dominico. Constat autem propter hoc celebrata esse multa Concilia Episcoporum, & tãdem à Victore Romano Pont. ita terminatam, vt omnes Ecclesiæ Asiæ ab eodem excommunicatæ fuerint: quod adhuc in errore persisterent.Scribit historiam totam Eusebius lib.5.hist.c.23.& 24.

POSTEA verò,non solum excommunicati, sed etiã hæretici habiti sunt,qui decreto Pontificis non obedierunt. Hinc enim apud Epiphanium hæres.50. Augustinum hæres.26.& Tertullianum de præscrip,in fine,inter hæreticos numerantur Quartodecimani.

TERTIO seculo,id est,post annum CC.orta est hæresis Nouatianorum,qui negabant,Ecclesiam posse absoluere à peccatis eos, qui post Baptismum lapsi erant. Explicata autem fuit veritas per Concilium Romanũ, cui Cornelius Papa præerat, vt refert Eusebius lib.6. hist.c.33.& deinceps Nouatiani semper inter hæreticos habiti sunt.

EODEM seculo, orta est quæstio de Anabaptismo, & quidem cũ varij varia sentirẽt;Cornelius Romæ Cõcilio habito,decreuit non esse rebaptizãdos,qui ab hæreticis baptizati essent,vt Euseb.refert.lib.7.hist.c.2.& postea etiam Stephanus Papa scripsit,& præcepit, vt nõ rebaptizarentur qui ab hæreticis secũdum formam Ecclesiæ baptizati essent. Cuius decreti meminit Cyprianus in ep.ad Pompeium,& D.August.li.5.de Baptismo, c.23.& Vincentius Lirinensis in suo commonitorio.

QVARTO seculo,post annum CCC.orta est hæresis Arianorum, quæ quidem per Concilium Nicænum generale sublata est.Porro in eo Cõcilio,CCCXVIII. Episcopi fuerunt,& ij soli iudices fuisse legũtur vnà cũ legatis Romanæ sedis, Vito & Vincentio presbyteris, qui cum Hosio Episcopo Cordubensi, Concilio præerant,nomine Syluestri Papæ,& postea adhuc totũ Concilium per epistolam à Syluestro cõfirmationem petiit. Imperator autem aderat quidem,sed nulla in re iudicem egit.Hæc omnia patent,tum ex primo tomo Conciliorum,tum ex historicis Eusebio lib.3.de vita Constantini.Ruffino,Socrate,Sozomeno, Theodoreto lib.1.hist. Ecclesiasticæ.

EODEM seculo,hæresis Macedonij contra Spiritũ sanctum,iudicata,& condemnata est per Concilium Constantinopol.quod iussu Damasi Papæ celebratum fuisse testatur Concilium ipsum, in ep.ad Damasum, quæ est apud Theodoretum li.5.hist.c.8. neque in hoc Concilio quidquam egisse Imperatorem legimus, nisi quod mandatum Pontificis Damasi de Concilio celebrando ad Episcopos misit,vt in illa eadem epistola habetur.

QVINTO seculo, hæresis Nestorij condemnata est in Concilio Ephesino I.præside Cyrillo, nomine Cœlestini Papæ, vt Euagrius testatur li.1.c.4. & paulo pòst hæresis Eutychetis in Concilio Chalcedonensi, præsidentibus legatis Papæ Leonis,vt Euagrius testatur li.2. c.4.& huius etiam Synodi petita est à Pontifice Rom. confirmatio,& nec in ista,nec in illa vllam subscriptionem legimus imperatoris, aut laicorum quorumlibet, sed tantum Ecclesiasticorum. Vide tomum primum & secundum Conciliorum,& Breuiarium Liberati.

EODEM secundo,damnata est hæresis Pelagianorũ, quam Lutherani præ cæteris vidẽrut odisse,sed à Põtificibus Romanis dãnata est.Sic enim AVGVST.ait.li.2. retract.c.50.*Pelagiana hæresis cũ suis auctoribus ab Episcopis Ecclesiæ*

*Ecclesiæ Romanæ,prius Innocentio,deinde Zozymo,cooperantibus Conciliorum Africanorum litteris,conuicta,atque damnata est.*Et in Chronico Prosper anno CCCCXX.*Concilio*,inquit,*habito apud Carthaginem CCXVII. Episcoporum,ad Pontificem Zozymum Synodalia decreta perlata sunt, quibus probatis,Pelagiana hæresis in toto mundo damnata est.*

SEXTO seculo,multæ hæreses damnatæ sunt, in V. Synodo,in qua etiam soli Episcopi fuerunt iudices.

SEPTIMO seculo,dãnati sunt Monothelitæ in VI. Synodo generali, cui præfuerunt Legati Rom.Pontificis,& Imperator quidẽ interfuit, & subscripsit,sed post omnes Episcopos,& non iudicando,vel definiendo, vt Episcopi subscribebant,sed tantùm consentiendo.

OCTAVO seculo,dãnati sunt Iconomachi in VII. Synodo,cui præfuerunt etiam Legati Romani Pontificis,& nulla in ea legitur subscriptio Laicorum. De his Synodis lege tomos Conciliorum,& librum Photij de septem Synodis.

NONO seculo,controuersiæ quędam Ecclesiasticæ definitæ sunt in VIII.Synodo,cui præfuerunt etiã Legati Romani Pontificis.Imperator aderat,& subscripsit quidem post Legatos Pontificis & Patriarchas,sed ibidem disertè affirmauit, ad se non pertinere iudicium rerum diuinarum, sed tantùm subscribere in signũ consensus,&c.cuius verba paulò post adferemus.

DECIMO seculo,quod omnium est obscurissimum nulla exorta est hæresis,& propterea etiam nullum legimus celebratum Concilium: schisma tamen, & error Græcorum,quæ paulò antè cœperant,hoc seculo maximè vigebant,de quarum damnatione mox dicemus.

VNDECIMO seculo,heresim Berengarij damnauit Leo IX.in Concilio Vercellensi,& Nicolaus II.postea in Concilio Romano,vt Lanfrancus,& Guimundus referunt lib.1.contra Berengarium.

DVODECIMO seculo, damnata est hæresis Petri Abailardi ab Innocentio II.vt est in epistolis B.Bernardi epist.194.Item damnatus est error Gilberti Porretani ab Eugenio III.in Concilio Remensi,teste B.Bernardo,serm.80.in Cantica.

DECIMOTERTIO seculo, dãnatus est error Ioachimi Abbatis ab Innocentio III.in Cõcilio generali Lateranensi.Et postea error Græcorum à Gregorio X. in Concilio Lugdunensi generali. Vnde extat ca.fideli. de summa Trinit.& fide Catholica.in sexto.

DECIMOQVARTO seculo, damnati sunt errores Begardorum in Concilio Viennensi à Clemẽte V. Vnde extat capit.ad nostrum.in Clementi.de hæreticis.

DECIMOQVINTO seculo, damnati sunt errores Ioannis VVicleff,& Ioannis Hus in Concilio Constãtiensi,præside Martino V.Et rursum errores Græcorum in Concilio Florentino sub Eugenio IV.

DENIQVE hoc nostro seculo DECIMOSEXTO, damnati sunt errores Lutheranorum in Concilio Tridentino confirmato à Pio IV. Inueniant iam ipsi vnum exemplum antiquitatis,quo probent, aliquem nouum errorem verè habitum pro errore in Ecclesia, & tamen non damnatum à Pontifice,sed ab Imperatore, vel alio principe seculari: aut dicant si possunt, quinam vnquam de sententia Conciliorum à Rom.præsule approbatorũ iudicare ausi fuerint, & non continuò hæretici ab Ecclesia Catholica habiti sint.

CAPVT SEPTIMVM.

Idem probatur testimoniis Pontificum,& Imperatorum.

ACCEDANT QVARTO loco testimonia veterum Pontificum, & veterum Imperatorũ,id est,auctorũ vtriusq; Iuris.DAMASVS in ep.3. ad Stephanum,INNOCENTIVS I.in epistolis ad Concilia Carthaginense & Mileuitanum,quæ sunt apud Augustinum 91.& 93.Leo I. in Ep.84.ad Anastasiũ, & 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ, GELASIVS in epist.ad Episcopos Dardaniæ. GREGORIVS lib.4. ep.52.ad Episcopos Galliæ (vt etiam posteriores) docent, causas grauiores, & præsertim fidei, ad iudicium sedis Apostolicę pertinere:& ad hoc citat Iulius in Epi. 2.decretum Nicæni Concilij.

IAM Imperatores idem senserunt. Tempore AVRELIANI Imperatoris, cùm esset quæstio inter Catholicos,& Paulum Samosatenum hæreticum de domo Ecclesiæ,Imperator licet gentilis respondit, & iussit illi dari Ecclesiam,cui scriberent Italiæ sacerdotes,& Episcopus Romanus:nimirum edoctus à suis, Episcopum Romanum esse iudicem suprèmum Christianarum causarum.Ita scribit Euseb.lib.7.hist.cap.26.

CONSTANTINVS teste Euseb.lib.3.de vita Constãtini, in Concilio Nicæno non prius assedit,quã Episcopi,vt sederet,annuissent.Quo signo satis indicauit,se non esse præsidentem Concilij.Deinde finito Cõcilio scripsit epistolam omnibus Ecclesiis, quam Eusebius ibidem totam ponit,in cuius fine sic ait: *Quæ cum ita se habeant libentibus animis hoc decretum Concilij,tanquam donum Dei & mandatum reuera cultus demissum amplectamini.Nam quod in sanctis Episcoporum Concilijs decernitur, id vniuersum diuinæ voluntati debet attribui.*

DE eodem sic loquitur D.AMBROSIVS epist.32. *Constantinus* inquit,*nullas leges ante præmisit,sed liberũ dedit iudicium sacerdotibus.* De quo etiam Augustinus in epi. 162.testatur,quod cum Donatistæ vellent ab ipso iudicari causam suam,ipse eos remisit ad suum iudicem proprium,id est,Melchiadem Papam, & cùm illi appellassent à sententia Pontificis ad ipsum Imperatorem:*Dedit ille*, inquit Augustinus,*aliud Arelatense iudicium*, (aliorũ scilicet Episcoporum) *non quia tã necesse erat,sed eorũ peruersitatibus cedens.* Neq; enim antea est Christianus imperator sic eorũ tumultuosas & fallaces querelas susciperet,vt de iudicio Episcoporũ,qui Romę sederãt,ipse iudicaret.

GRATIANVS Imperator sic loquitur in epistola ad Episcopum Aquileiensem quę lecta est in Concilio Aquileiẽsi.*Neque controuersiæ dubiæ sententia rectius poterat experiri* (expediri fortasse) *quam si oborta altercationis iudicium,interpretes ipsos constituissemus antistites, vt videlicet à quibus proficiscuntur institutæ doctrinæ,ab eisdem discordiæ eruditionis repugnantia soluerentur.* Quæ verba Ambrosius in Concilio illo interpretatus est.*Ecce*,inquit, *quod Christianus constituit Imperator.Noluit inuitum facere sacerdotibus,ipsos interpretes constituit Episcopos.*

THEODOSIVS iunior, in ep. ad Synodum Ephesinam,quã etiam citat Nicolaus I. in ep. ad Michaẽlem, *Deputatus*,inquit,*est Candidianus magnificus comes strenuorũ domesticorum,transire vsque ad sanctissimã vestram Synodũ:ac in nullo quidẽ quæ facẽda sunt de pijs dogmatibus quæstiones cõmunicare.Illicitum nãque est eũ qui non sit ex ordine sanctissimorũ Episcoporum Ecclesiasticis immisceri tractatibus.*

MARTIANVS Imperator.l.nemo.C.de summa Trinitate,& fide Catholica.*Iniuriam*, inquit,*facit iudicio venerandissimæ Synodi,qui semel indicata reuoluere, & disputare contendat.*

VALENTINIANVS senior,vt scribit Sozomenus li.6.hist. c.7. rogatus vt permitteret Synodum congregari ad quædam fidei dogmata explicanda, sic respondit.*Mihi*,inquit,*qui sum in sorte plebis fas non est talia curiosius perscrutari,sacerdotes, quibus ista cura sunt, inter seipsos, quocunque voluerint loco,conueniant.*

BASILIVS Imperator in VIII. Synodo sic loquitur. *De vobis autem*,inquit, *laicis, tam qui in dignitatibus quã qui absolutè*

Universidad de Deusto
Biblioteca

absolute ver saminis, quid amplius dicam non habeo, quàm quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonē mouere: neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hæc enim mucstigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotū est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi, & ligādi potestatem habent: qui Ecclesiasticas adepti sunt claues, no nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Ibidē dicit idem Imperator, Imperatores alios prædecessores suos, Constantinum, Theodosium, Martianum, & alios nunquam in Synodis subscripsisse, nisi post omnes Episcopos.

DENIQVE de THEODORICO Rege Gothorū, etsi Ariano in IV. Sydono Romana sub Symmacho Papa sic legimus. *Ad hæc serenissimus rex taliter Deo aspirante, respondit: In Synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negotiis pertinere.*

CAPVT OCTAVVM.

Idem probatur testimoniis Patrum.

PROBATVR QVINTO testimoniis Patrum Græcorum & Latinorum. IRENAEVS lib. 3. c. 2. docet, controuersias non posse finiri ex solis Scripturis, quia variè ab hæreticis exponuntur: & deinde c. 3. docet, finiri debere controuersias ex doctrina Rom. Ecclesiæ. *Ad hanc*, inquit, *Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, omnes, qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

ATHANASIVS in ep. ad solitariam vitam agentes, loquens de Imperatore Constantio Ariano, qui aliquod iudicium sibi in Conciliis vsurpabat. *Quando*, inquit, *à condito euo auditum est, quod iudicium Ecclesiæ auctoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antea Synodi fuere: multa iudicia Ecclesiæ habita sunt. Sed neque Patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt, nec princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit.* Et infrà: *Quis*, inquit, *videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, non meritò dicat, illam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est?*

BASILIVS in ep. 52. ad Athanasiū, dicit, videri sibi bonum, vt quando Synodus tunc fieri non poterat, scriberent ad Rom. Episcopum, vt ipse auctoritate sua mitteret aliquos in Orientem, qui acta Concilij Ariminensis dissoluerent.

GREGORIVS NAZIANZENVS in oratione, qua se excusat, quod diu ab Ecclesiastica functione se abstinuerit. *Vos*, inquit, *oues nolite pascere pastorem, neque super terminos eorum eleuamini: satis enim est vobis, si recte pascimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus, &c.* Quomodo autem non iudicat iudices & pascit pastores, qui de sententia Concilij, vel summi Pontificis iudicare præsumit? Et ne putes, à Gregorio excipi Imperatores, idem in oratione ad suos ciues timore perculsos, & Imperatorem irascentem: *Num vocem*, inquit, *Imperatores alloquens, suscipitis liberam? & quod lex Christi vos meæ potestati, meoq; subiecit tribunali? Imperamus enim & ipsi, addo, & Imperio maiori & perfectiori, suscipe igitur vocem liberiorem, scito te ouem esse gregu mei, &c.*

CHRYSOSTOMVS hom. vlt. in Ioannem, dicit Petrum toti orbi magistrum à Christo præpositum.

CYRILLVS in thesauro, vt D. Thomas citat in opusculo de erroribus Græcorum. *Debemus nos*, inquit, *capiti nostro Romano Pōtifici adherere, ad omnes pertinet ab eo, quid credendum, ac tenendum sit accipere.* Vide etiam DAMASCENVM in prima & secūda oratione pro imaginib⁹.

EX Latinis, TERTVLL. libro de præscrip. hæret. pulchrè deducit id quod volumus: Primo enim docet, non debere cum hæreticis disputari ex Scripturis, quia cùm possessio & intelligentia vera Scripturarum sit Ecclesiæ Catholicæ, prius debet constare, quæ sit vera doctrina Ecclesiæ, & tūc ex illa intelligendæ sunt Scripturæ, quæ sit autem vera doctrina Ecclesiæ, non potest tutius quæri, quàm in Ecclesiis Apostolicis, quarum præcipua est Romana. Nā Deus doctrinam veritatis Christo tradidit, Christus Apostolis, Apostoli successoribus suis. Hæc ille in summa.

CYPRIANVS lib. 1. epist. 3. *Nec enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut natæ sunt schismata, quàm inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, &c.* Nam ante definitionem Pontificum licet de dubiis rebus, sine vitio hæresis, vtramuis partem teneret, at post definitionē qui non obtemperant, fiunt hæretici.

AMBROSIVS epist. 32. ad Imperatorē Valentinianum iuniorem, qui ab Arianis deprauatus volebat de rebus fidei iudicare. *At certè*, inquit, *si vel Scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis abnuat in caussa fidei, in caussa, inquam, fidei Episcopos solere de imperatoribus Christianis, id est, de fide eorum, non imperatores de Episcopis (id est, eorū fide) iudicare? Erit Deo fauente etiā senectutis maturitate prouectior, & tūc de hoc censebis, qualis Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus vir maturioris ætatis dicebat: Non est meum iudicare inter Episcopos: tua tunc dicit Clemētia, Ego debeo iudicare?* Et infrà: *Si cōsecrandū de fide, sacerdotū debet esse ista collatio: sicut factum est sub Constantio augustæ memoriæ principe; qui nullas leges ante præmisit, sed liberū dedit iudiciū sacerdotibus. Factū est etiā sub Constantino augustæ memoriæ imperatore, paternæ dignitatis hærede. Sed quod bene cœpit, aliter consummatū est. Nā Episcopi sincerā primo scripserant fidē: sed dū volunt quidam de fide intra palatiū iudicare, id egerunt, vt circumscriptionibus illa Episcoporum iudicia mutarentur.* Nota Lector hæc vltima verba: Laici enim in domo principis, dū volūt de sententia Episcoporū iudicare, in errorē incidere meruerunt.

HIERONYMVS in epist. ad Damasum; de nomine hypostasis. *Discerne*, inquit, *si placet, obsecro, non timebo tres hypostases dicere, si iubetis.* Et infrà: *Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per ἰωβάιον Trinitatem vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur auctoritas.* Idem patet epistola sequenti. Et Nota, Hieronymum fuisse longè doctiorem Damaso, vt patet ex tot quæstionibus Scripturarum, quas Hieronymus Damaso explicauit, & tamen cùm agitur de iudicio fidei, vt aliquid definiatur, Hieronymus totum iudicium tribuit Damaso Pontifici.

SVLPITIVS li. 2. sacræ historiæ refert, S. Martini Maximo imperatori aliquando dixisse: *Nouum esse & inauditum nefas, quod causſam Ecclesia iudex seculi iudicaret.*

AVGVSTINVS libro secundo, contra Cresconium capite trigesimotertio, *Quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate Scriptura sancta demonstrat.* Et epist. 106. ad Paulinum loquens de epistolis Innocentij, in quibus disertè positum erat, ad sedem Apostolicam pertinere iudicium de rebus fidei, sic ait. *Ad omnia ille nobis respondit sicut fas erat, atque oportebat Apostolicæ sedis antistitem respondere.* Et lib. contra epistolam fundamenti c. 5 *Ego verò*, inquit, *Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoueret auctoritas.*

RESPONDET Caluinus, loqui Augustinū de quadam persuasione priuata fidelium, qua nonnulli conuertuntur

tuntur ad fidem, vt sensus sit; *Ego Euangelio non crederem*, id est, ego nunc non essem Christianus, nisi me commouissent suis persuasionibus Christiani.

AT frigida est ista solutio, nam in primis de præsenti loquitur AVGVSTINVS cùm dicit. *Nisi ne commoueret auctoritas Ecclesiæ.* Deinde paulò infrà: *Quibus ergo*, inquit, *præcipientibus credidi, his iubentibus tibi non credam.* Vbi nō suasionem, sed imperium tribuit Ecclesiæ. Et infrà loquens de libro Actorum Apostolicorū, *Cui libro*, inquit, *necesse est, vt credam, si credo Euangelio; quoniam vtranque Scripturam similiter mihi Catholica commendat auctoritas.* Idem in proœmio librorū de doctrina Christiana quasi præuidens spiritum istum priuatum, qui dedignatur habere præceptorem, *Caueamus*, inquit, *tales tentationes superbissimas & periculosissimas, magisq; cogitemus centurionem Cornelium: quamuis exaudita sint oratione eius eleemosynasq; receptas Angelus nuntiaret. Petro tamen traditum imbuendum.* *Et certè Spadonem illum, qui Isaiam Prophetam legens non intelligebat, neque Apostolus ad Angelum misit, nec per Angelum ei quod non intelligebat expositum, aut diuinitus in mente sine hominis ministerio reuelatum est, &c.*

PROSPER in libro contra collatorem, in fine, non aliter probat Pelagianos verè esse hæreticos, quàm quia damnati fuerant à Rom. Episcopis, Innocentio, Zozymo, Bonifacio, Cælestino.

VINCENTIVS LYRINENSIS in suo commonitorio. *Hic*, inquit, *forsitan requirat aliquis: cum sit perfectus Scripturarum canon, quid opus est, vt ei Ecclesiastica intelligentia iungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sui altitudine non vno eodemq; sensu omnes accipiunt: sed eadem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt pene quot homines sunt, tot illic sententiæ erui posse videantur. Atque idcirco multum necesse est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt prophetica & Apostolicæ interpretationis linea secundum Ecclesiastici, & Catholici sensus normam dirigatur, &c.* Normam autem sensus Catholici, ibidem aperrè ostendit esse Conciliorum decreta, cōsensionem Patrum, & similia.

GREGORIVS lib. 5. Epist. 25. *Scimus*, inquit, *piissimos Dominos disciplinam diligere, ordinem seruare, canones venerari, & se sacerdotalibus negotiis non miscere.*

ANSELMVS in lib. de incarnatione Verbi, c. 1. sic Vrbanum Romanum Pontificem alloquitur: *Quoniam*, inquit, *diuina prouidentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam, & fidem Christianam custodiendam, & Ecclesiam suam regendam committeret: ad nullum aliū rectius refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in Ecclesia, vt eius auctoritate corrigatur, &c.*

BERNARDVS Epi. 190. ad Innocētium Papam II. *Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque, & scandala emergentia in regno Dei, ac præsertim quæ de fide cōtingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri dāna fidei, vbi non possit fides sentire defectum.* Et infrà: *Tempus est, vt vestrum agnoscatis, Pater amantissime, principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra auctoritate contritis fidei corruptores.* Et epist. 189. *Dicebam sufficere scripta eius ad accusandum eum, nec mea referre. sed Episcoporum, quorum esset ministerij de dogmatibus iudicare.*

CAPVT NONVM.

Idem probatur ex ratione.

PROBATVR Vltimo ratione. Non ignorabat Deus multas in Ecclesia exoriturus difficultates circa fidem, debuit igitur iudicem aliquem Ecclesiæ prouidere. At iste iudex nō potest esse Scriptura, neque spiritus reuelans priuatus, neque princeps secularis. igitur princeps Ecclesiasticus, vel solus, vel certè cum concilio, & consensu Coepiscoporum, nec enim fingitur, neque potest fingi aliquid aliud, ad quod hoc iudicium pertinere posse videatur.

AC primum, non esse iudicem Scripturam, planum est, quia varios sensus recipit, nec potest ipsa dicere, quis sit verus. Præterea in omni Republica bene instituta & ordinata, lex & iudex distinctæ res sunt. Lex enim docet quid agendum, & iudex legem interpretatur, & secundum eā homines dirigit. Deniq; de Scripturæ interpretatione quæstio est: non autem se ipsa interpretari potest.

AT, inquiunt, ex collatione variorum locorum facilè potest à quouis linguarum perito erui verus sensus. Sed quid si multi sint linguarum periti, & eadem loca inter se conferant, & tamen adhuc cōuenire non possint, quis tum erit iudex? certè multi Lutheranorum, multi item Zuinglianorum linguarum periti fuerunt, & Scripturas inter se magno labore contulerunt, & tamen in explicatione illius sententiæ, *Hoc est corpus meum*: conuenire nunquam potuerunt.

AT ZVINGLIANI, dicet Lutheranus, excœcati sunt, proinde nihil mirum, si clarissima Domini verba non intelligant. Sed quid si Zuinglianus Lutheranos excœcatos dicat, quis erit iudex?

QVOD autem spiritus reuelans vnicuique priuato homini, iudex esse non possit, facilè demonstratur; siquidem ille qui est in te, à me neq; videtur, neq; auditur; iudex debet videri, & audiri ab vtraque parte litigante: nā tales sunt qui cōtēdunt, nimirū homines corporales, si enim spiritus essemus, fortè sufficeret iudicium spiritus.

PRAETEREA, in Republica temporali omnes homines habent verum lumen naturale, quo lex cōdita est, & quod sufficit ad eam exponendam, & tamen nunquam permittitur legis interpretatio priuato iudicio vniuscuiusq;: & si permitteretur, diu Respub. durare nō posset. quanto ergo minus permittenda est Scripturæ interpretatio iudicio vniuscuiusq;, cū non habeant omnes verū illud supernaturale lumen, quo Scriptura condita est, & quod est necessarium ad eam rectè intelligendam.

PRAETEREA, iudex debet habere auctoritatē coactiuam, alioqui nihil prodesset eius iudicium: at priuati homines nullam habent talem auctoritatem. Item plurimi sunt adeo rudes, & imperiti, vt ipsimet fateantur, se nullo modo posse iudicare de quæstionibus fidei, & tamen etiam illi saluari possunt. non est igitur necesse, vt omnes iudicent.

DENIQVE, si spiritus iste reuelans priuatus esset iudex, præcluderetur via conuersioni hæreticorum, nec vllæ controuersiæ vnquam terminari possent. Nam nemo est hæreticorum, qui spiritum non iactet, & qui spiritum suum non præponat spiritibus aliorum, & sicut 2. Paralip. c. 18. cùm diceret Michæas Propheta Domini, se loqui in nomine Domini, Pseudoprophetas autem agitari spiritu mendacij; respondit ei Sedecias Pseudopropheta; *Et per quam viam transiuit spiritus Domini à me, vt loqueretur tibi?* ita si Catholicus diceret, spiritus ita mihi reuelat, respōderet hæreticus, & per quam viā? &c.

QVOD autem non sit princeps secularis iudex, probatur. Nam nihil potest vltra virtutem à caussis suis acceptam: causſæ autem principatus sæcularis, humanæ & naturales sunt; nam efficiens est electio populi, finis est pax, & tranquillitas temporalis Reipub. Igitur non habet virtutē, neque auctoritatē princeps, vt talis, nisi humanam, qualem populus dare potuit, & qualis requiritur ad conseruandam temporalem pacem, cuius signum est, quòd etiam sine Ecclesia sunt veri reges, & principes tēporales: & sine illis esse potest vera Ecclesia, vt fuit in

Universidad de Deusto
Biblioteca

orbe Romano primis 300. annis.

NEQVE obstat, quod Rom. 13. dicitur; *Non est potestas, nisi à Deo: & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Nam non vult Apostolus dicere, regiam potestatem esse immediatè à Deo, sed mediatè, quia Deus instinctū illum naturalem posuit in hominibus, vt crearent sibi regem: sicut etiam leges humanæ dici possunt à Deo, quia fiunt lumine naturali, quod Deus in mente humana in creatione impressit.

AT principatus Ecclesiasticus causas habet diuinas, & supernaturales: nam efficiens immediatè est Deus, neque enim Pontifex ab Ecclesia auctoritatem habet, sed à Christo, qui dixit ei; *Pasce oues meas*, Ioan. vltimo; *Tibi dabo claues regni cælorum, &c.* Matth. 16. Finis autem est æterna beatitudo.

QVOCIRCA extra Ecclesiam non inuenitur verus Pontifex, nec veri sacerdotes, nec sine his esse potest Ecclesia. Et hinc NAZIANZENVS in oratione ad ciues timore perculsos, CHRYSOSTOMVS in hom. 4. in verba Isaiæ, & AMBROSIVS lib. de dignitate sacerdotali cap. 2. dicunt Episcopum tanto esse maiorem rege, quanto Spiritus carni, cœlum terræ, aurum plumbo præstat. Et propterea etiam pontificatus, & sacerdotium per se ad Ecclesiam pertinent: principatus autem temporalis per accidēs. Igitur cùm res fidei definire & Scripturas diuinas interpretari sit actus spiritualis & Ecclesiasticus, certè non ad principem temporalem, sed ad spiritualem, & Ecclesiasticum pertinet.

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur obiectiones.

AT obiiciunt Primo illud Isaiæ 54. *Dabo omnes filios tuos doctos à Domino.*

RESPONDEO, non loquitur Isaias de spiritu priuato reuelante, sed vel loquitur de doctrina Euāgelij, quam Deus ipse, id est, Christus prædicauit, & docuit, vt exponit hoc loco Cyrillus: vt sensus sit; Populum Christianum non docebo per Prophetas, sed per me ipsum, iuxta illud Heb. 1. *Multifariā, multisq; modis, &c.* Vel (quę subtilior, & germanior expositio) loquitur de gratia Spiritus sancti, qua homo interius à Deo mouetur, & suauiter impellitur ad credendum, & amandum, vt exponit. D. Augustinus lib. de gratia Christi, cap. 12. 13. & 14.

ITAQVE nō est sensus, omnes Christianos intellecturos diuina reuelatione omnia arcana Scripturarū, sed tales futuros; vt non solùm audiant magistrum exterius explicantem verbum Dei, sed etiam audiant intus magistrum Deum suadentem, vt faciant quod audiunt.

DVM sit concio, omnes audiunt, & intelligunt quod dicitur, sed vnus credit, alius non credit, vnus cōuertitur à peccato ad pœnitentiam, alius non cōuertitur, illi priores dicuntur docti à Deo, isti posteriores non item.

IN hunc sensum protulit ex hoc loco testimonium Dominus Ioannis 6. *Est*, inquit, *scriptum in Prophetis; & erunt omnes docibiles Dei: omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me.* Et Apostolus 1. Thess. 4. *De caritate fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, ipsi enim à Deo didicistis, vt diligatis inuicem.*

SECVNDVM Argumentum Hierem. 31. *Dabo legē meam in cordibus eorum, & in corde eorum scribam eam, & non docebit vltra vir proximum suum, dicens; Cognosce Dominum. Omnes enim scient me à minimo eorum vsque ad maximum eorum.*

RESPONDEO cum AVGVSTINO li. de spiritu & litera, c. 24. illis verbis; *Dabo legem meā, &c.* significari gratiam Testamenti noui, id est, fidem per caritatem operantem, quam Deus diffundit in cordibus nostris, vt non solùm sciamus, sed etiam impleamus diuina mandata: illis autem; *Et non docebit vltra, &c.* significari præmium fidei, id est, beatitudinem, in qua omnes electi videbunt Deum facie ad faciem.

SI tamen quis contendat, etiam ista vltima verba de hoc tempore intelligenda esse; respondeti potest, hic nō loqui Prophetam de mysteriis absconditis Scripturarū, sed de cognitione vnius Dei. Cùm enim tempore Testamenti veteris non solùm gentiles adorarent Deos falsos, sed etiam frequentissimè populus Dei ad idola, & Deos alienos conuerteretur, prædixit Hieremias futurū, vt tempore noui Testamēti omnes homines cognoscāt vnum Deum, quod certè nunc impletum cernimus. Nā gentiles conuersi sunt ad fidem, & ipsi etiam Iudæi & Turcæ, licet impij sint, tamen vnum Deum colunt.

TERTIVM argumentum Matth. 23. *Vos autem nolite vocari rabbi, vnus est enim magister vester Christus.* Igitur solo interno Doctore debemus esse contenti.

RESPONDEO. Non prohibet Dominus nomen & officium magistri, sed ambitionem, & affectationem illius honoris. Nam 2. Tim. 1. Apostolus vocat se doctorem & magistrum gentium. Præterea in illo c. 23. Dominus reprehenderat Scribas & Pharisæos, quod amarent primas cathedras, & salutari ab hominibus rabbi. Et ibidem dicit: & nolite vocare patrem super terram, cùm tamen certo certius sit, non prohiberi nomen, aut officium patris, sed nimium affectum erga parentes.

QVARTVM argumentū Ioan. 5. *Ego testimoniū ab homine non accipio* Nec verbum igitur Dei accipit testimonium à verbo hominis. Sed Pontifex, & Concilium homines sunt, igitur eorum testimonio Scripturæ nō egent sed per se sufficiunt ad omnes controuersias dirimědas.

RESPONDEO, Christus non eguit testimonio hominum pro se, quia maiora testimonia habebat, sed tamen testimoniis hominū vtebatur propter alios. Ioan. 1. *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Et Ioan. 15, *Vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.* Act. 1. *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa.* Denique martyres cur dicūtur martyres, nisi quia testes Christi fuerunt?

CVM ergo Dominus ait: *Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati, ego autem testimonium ab homine non accipio, sed hæc dico, vt salui sitis*: Sensus est, Ego profero vobis Ioannis testimonium, quod vos ipsi quæsiuistis; non quod ego indigeam pro me, sed quia vtile est vobis, vt facilius credatis.

AD eundem modum, Scriptura pro se non eget hominum testimonio, siue enim intelligatur, siue non, in se verissima est, tamen propter nos eget testimonio Ecclesiæ, quia alioqui non sumus certi, qui sunt libri verè sacri ac diuini, nec quæ sit eorum vera ac germana intelligentia.

QVINTVM argumentum Ioan. 7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere qui misit me, cognoscet de doctrina mea, vtrum ex Deo sit.* Non ergo præter spiritum dilectionis Dei, requiritur aliud magisterium ad Scripturas intelligendas.

RESPONDEO, non hoc dicit Dominus, vt ostēdat, omnes viros bonos per se intelligere posse omnia loca Scripturarum, sed vt doceat viros probos carere impedimentis quibusdam, propter quæ alij quidam nec per se, nec per alios fidei veritatem intelligere possint: nam cupiditas gloriæ, & pecuniarum, & similium rerum excæcat oculos. Vnde Ioan. 5. *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis?* & Luc. 16. *Audiebant hæc omnia Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum.*

SEXTVM

SEXTVM argumentum Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me.* igitur non egemus alio præceptore.

RESPONDEO, loquitur Dominus de prædestinatis, vt hic exponit Augustinus, qui ante mortem omnino audiunt vocationem Dei, & eam sequuntur perseuerantes vsque ad mortem: neque est hic sermo de difficultatibus Scripturarum. Quod si etiam ageretur de Scripturarum intelligentia, diceremus Christum loqui suis ouibus multis modis, per Scripturam, per internam inspirationem, & apertissimè per os vicariorum suorum, de quibus dixit Luc. 10, *Qui vos audit, me audit.* Nec enim cū Dominus ait, *oues meæ vocem meam audiunt*, excluſit vicarios, sed hostes suos. Sic enim ibidem ait, *Alienum autem non sequuntur.* Et, *Non audiunt vocem alienorum.*

SEPTIMVM Argumentum, Act. 17. *Beroenses scrutabantur Scripturas, an ita se haberent, quæ Paulus prædicabat.* Si ergo licuit hominibus illis, haud dubiè laicis, examinare verba Pauli, cur non liceat nobis examinare verba Papæ, & Conciliorum?

RESPONDEO, etsi Paulus erat Apostolus, & non poterat falsam doctrinam prædicare, tamen non cōstabat hoc initio Beroensibus, nec tenebantur mox credere, nisi prius viderent miracula, aut alias probabiles rationes credendi. Itaque cùm Paulus probaret illis Christum ex oraculis Prophetarum, meritò illi scrutabantur Scripturas, an hæc ita se haberent: at Christiani, quibus constat Ecclesiam non posse errare in explicanda doctrina fidei, tenentur eam recipere, & non dubitare, an hæc ita se habeant.

ADDO etiam, quod etsi hæreticus peccat dubitando de auctoritate Ecclesiæ, in quam per baptismum regeneratus est, neque est eadem conditio hæretici, qui semel fidem professus est, & Iudæi aut Ethnici, qui nunquam fuit Christianus: tamen posito hoc dubio, & hoc peccato, non malè facit scrutando, & examinādo an loca Scripturæ & Patrum à Concilio Tridentino prolata ita se habeant, modò id faciat intentione inueniendi veritatem, non calumniandi. Deberet quidem ille sine examine recipere doctrinam Ecclesiæ, tamen melius est, vt examinando præparetur ad veritatem, quam negligendo remaneat in suis tenebris.

OCTAVVM argumentum Rom. 12. *Habentes autem donationes, secundum gratiam quæ data est nobis differentes: siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, &c.* Hic Apostolus docet donum prophetiæ, id est, interpretationis Scripturarum, haberi secundum rationem, Græcè ἀναλογίαν fidei, id est, secundum mensuram, & proportionem fidei; igitur non debet peti Scripturæ interpretatio à Papa, vel Concilio, sed ab eo, qui magis fide abundat, quicunque ille sit.

RESPONDEO, posset primo negari consequentia: nam Papa, & Concilium magis abundāt fide, quàm vllus homo priuatus, cùm nec Papa, vt sic, nec Concilium in fide errare possit, omnis autem homo priuatus possit.

SECVNDO, posset dici, prophetiam hoc loco non accipi pro interpretatione Scripturæ, sed propriè pro dono prædicendi futura, vt exponunt Ambrosius, Theodoretus, Theophylactus, Thomas, & alij hoc loco, & Chrysostomus in 1. Cor. 12.

SED TERTIO dico, quomodocūque sumatur prophetia, siue pro dono prædicendi futura, siue pro dono interpretandi, ex hoc loco nihil colligi contra nos: nam illud, secundum rationem fidei, non coniungitur cū verbo, habētes, sed cum verbo sub intellecto, *administremus.* Exponit enim Apostolus vsum gratiarum gratis datarū, & docet, prophetiam debere administrari secundum rationem fidei, ita vt nemo vaticinetur aliquid contra fidē vt faciebant Pseudoprophetæ, neque interpretetur Scripturas in aliquem sensum Catholicæ fidei contrarium, vt hæretici plerunque faciunt.

NONVM argumentū 1. Cor. 2. *Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur.* Igitur ad spirituales homines pertinet interpretatio Scripturarum, non ad Papam, aut ad Concilia.

RESPONDEO, non negamus, fuisse in Ecclesia, & esse homines spirituales & perfectos, qui rectè interpretentur Scripturas, immò etiam futura prospiciāt, & cordium secreta scrutentur. Negamus tamen ad eos pertinere iudicium definitiuum controuersiarum fidei, duplici de causa.

PRIMO quia non sumus certi certitudine fidei, qui nam sint isti spirituales, sicut certi sumus, Papam & Cōcilium esse spirituale, regi videlicet à Spiritu sancto.

SECVNDO, quia scimus etiam maximè spirituales non semper illustrari, & quædam interdum ignorare, vt patet de Heliseo, qui habebat duplicem spiritum Heliæ, & tamen dicit 4. Reg. 4. *Dominus celauit hoc à me & non indicauit mihi.*

DICES, quid ergo significat illud. *Iudicat omnia?* dico significare omnia tam spiritualia, quàm temporalia; tam cœlestia, quàm terrena, dixerat enim homines animales non percipere quæ Dei sunt, sed tantum iudicare posse de rebus terrenis, nunc dicit, spirituales iudicare omnia, id est, & terrena, & diuina, non tamen sequitur, quòd possint omnia diuina: nā quis neget multos veterum Patrum habuisse excellenter donum interpretandi, & fuisse spirituales? & tamen cōstat quosdam ex præcipuis eorum non leuiter in quibusdam lapsos.

DECIMVM argumentum. 1. Cor. 12. loquens Apostolus de dono interpretandi, & similibus gratiis: *Hæc omnia*, inquit, *operatur vnus, & idem spiritus diuidens singulis prout vult.* Non est igitur alligatum hoc donum Concilio, vel Papæ, sed datur liberè à Deo, cui ipse voluerit, & confirmant, quia sæpe præteritis sacerdotibus, & Pōtificibus, Deus excitauit Prophetas ex populo: nā Amos erat pastor ouium, & tamen factus est Propheta, & Delbora mulier prophetauit.

RESPONDEO, Apostolum loqui de particularibus hominibus, ac dicere velle, non dari omnibus hominibus passim donum interpretādi. Neque hinc sequitur, non esse in Concilio, vel Pontifice docēre ex cathedra, donum interpretationis, alia enim ratio est Concilij, & Pontificis, alia priuatorum hominum.

AD illas confirmationes dico, priuilegia paucorum nō facere legē generalē. Quod si cōtendāt dari omnibus quia datū est Amos, & Delborę, etiā cōcludēt dari donū loquendi omnibus iumētis, quia datū est asinæ Balaam.

PRAETEREA, aliud est loqui de nouis reuelationibus, aliud de explicatione doctrinæ iam acceptæ, nam nouæ reuelationes non sunt alligatæ Pontificibus, nec nunc, nec in Testamento veteri. Nam in Testamento veteri prophetabant Isaias, Hieremias, & similes, non autē Aaron, & eius successores: & in Testamento nouo prophetauit Agabus, & filiæ Philippi, & tamen Pontifices Linus, & Clemēs, & cæteri non prophetabant. At explicatio doctrinæ acceptæ, & iudicium de dogmatibus, semper spectauit ad Pontifices, vt suprà ostendimus.

VNDECIMVM argumentum. 1. Thessalon. 5. *Omnia probate, quod bonum est tenete.* 1. Ioan. 4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Igitur etiam Concilij, & Papæ sententia probanda, & examinanda est: nihil enim Paulus & Ioannes excipiunt. Colligunt etiam ex his locis, iniustè prohiberi libros hæreticorum, cùm Paulus dicat, *omnia probate, &c.*

RESPONDEO, & dico duo, Primo, Paulū & Ioannē

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm aiunt, *omnia probate*, vel *probate spiritus*, non velle dicere, vt omnes de Ecclesia id faciant, sed vt id faciant ij, ad quos pertinet. Sicut si scribatur ad aliquam Academiam, vt examinent aliquem librum, non significatur, vt derur examinãdus liber omnibus hominibus illius Academiæ, sed tantum doctoribus eius facultatis, de qua liber ille tractat.

DICO secũdo, in vtroque loco agi de doctrina dubia, nam illa sola probatione indiget. Nõ est autem doctrina dubia librorum prohibitorum, aperte enim est mala, cùm sit examinata, & damnata: neque est doctrina dubia Conciliorum, sed aperte bona. Et ideo Paulus Apostolus Act. 15. cùm deferret ad Ecclesias decretum Concilij Hierosolymitani, non dicebat, probate, sed præcipiebat custodire decretum illud.

DVODECIMVM argumentum. 1. Ioã. 2. *Nõ necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed vnctio docet vos de omnibus.*

RESPONDEO: Non loquitur Ioannes absolutè de cognitione rerum diuinarum, quasi nõ egeant magistro vllâ in re, qui Spiritum sanctum acceperunt. Nam si ita esset, cur Ioannes hanc epistolam scriberet, & moneret ac instrueret eos, quos vnctio docebat de omnibus? & quorsum Deus in Ecclesia posuisset pastores, & doctores? loquitur igitur de iis tantum dogmatibus, quæ iam acceperant ab Apostolis, & cooperante vnctione Spiritus sancti didicerant, & crediderant: atque eos monet, vt in fide permaneant, & non præbeant aures Pseudoapostolis contrà docentibus. Quomodo si Catholicus aliquis scriberet Catholicis, qui ab hæreticis obsiderentur, & perturbarentur: Non necesse habetis, vt aliquis Lutheranus, vel Caluinista doceat vos doctrinam Christi, omnino enim quæ vos scire oportet iam didicistis, & tenetis ex prædicatione Ecclesiæ adiuuante vnctione Spiritus sancti.

HVNC esse sensum, docent verba præcedentia, & sequentia; in præcedentibus sic ait: *Non scripsi vobis, quasi ignorantibus veritatẽ, sed quasi scientibus eam. & vos, quod audistis ab initio, in vobis permaneat, hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos. &c.* in sequentibus autem ait: *Sicut docuit vos manete in eo, vt cùm apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur in aduentu eius.*

DECIMVMTERTIVM argumentum. Apostolus Ephes. cap. 2. scribit, *Estis ciues Sanctorum & domestici Dei superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum.* At si Scripturæ intelligentia penderet à Papa, vel à Conciliis, fundamentum nostrum esset super Papa, & Conciliis magis, quàm super Apostolorum & Prophetarum scriptis.

RESPONDEO ad hoc argumentum, quod sæpe repetit, & inculcat Caluinus, nos nõ negare, immò defendere contra negantes, verbum Dei ministratum per Apostolos & Prophetas esse primum fundamentum nostræ fidei. Ideo enim credimus, quicquid credimus, quia Deus id per Apostolos, & Prophetas reuelauit: sed addimus, præter hoc fundamentum primum, requiri aliud fundamentum secundarium, id est, Ecclesiæ testificationem. Neque enim scimus certò quid Deus reuelauerit, nisi ex testimonio Ecclesiæ, & propterea sicut legimus, Christum esse lapidem fundamentalem, & fundamentũ primum Ecclesiæ, ita legimus Matth. 16. de Petro, *super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Itaque fides nostra adhæret Christo, primæ veritati, reuelanti mysteria, vt fundamento primario; adhæret etiam Petro, id est, Pontifici proponenti, & explicanti hæc mysteria, vt fundamento secundario.

DECIMVMQVARTVM argumẽtum. Si Pontifex iudicat de Scripturis, sequitur Pontificem seu Cõcilium esse supra Scripturam, & si Scripturæ sensus sine Pontifice, vel Concilio non est authenticus, sequitur verbum Dei accipere robur & firmitatem à verbo hominũ. &c.

RESPONDEO, hoc argumentum, quod ab hæreticis plurimi fit, totum in æquiuocatione versari: nam duobus modis potest intelligi Ecclesiam iudicare de Scripturis. Vno modo, quod iudicet, verum ne sit an falsum, quod Scripturæ docent. Altero modo, quod posito vt fundamento certissimo. Scripturæ verba esse verissima, iudicet quæ sit vera eorum interpretatio.

ET quidem si primo modo Ecclesia iudicaret, verè esset supra Scripturam, sed hoc non dicimus, quamuis hæretici calumnientur id nos dicere, qui passim vociferantur nos subiicere Scripturam pedibus Papæ.

AT secundo modo iudicare Ecclesiam, vel Pontificem de Scripturis, quod nos asserimus, non est Ecclesiam esse supra Scripturam, sed supra iudicia priuatorum hominum. Non enim iudicat Ecclesia de veritate Scripturæ, sed de intelligentia tua, & mea, & alio um, neque hinc sumit verbum Dei aliquod robur, sed intelligentia nostra. non enim Scriptura est verior, aut certior, quia sic ab Ecclesia exponitur, sed mea sententia est verior, quando ab Ecclesia confirmatur.

DECIMVMQVINTVM argumentum. Si à iudicio Ecclesiæ pendet fides nostra, igitur à verbo hominum, ergo debilissimo nititur fundamento. Præterea Scriptura facta est spiritu Dei, ergo spiritu Dei, non Ecclesiæ intelligenda est.

RESPONDEO, verbum Ecclesiæ, id est, Concilij vel Pontificis docentis ex Cathedra, non esse omnino verbum hominis, id est, verbum errori obnoxium, sed aliquo modo verbum Dei, id est, prolatum assistente & gubernante Spiritu sancto; immò dico, hæreticos esse qui reuera nitantur baculo arundineo. Sciendũ est enim, propositionem fidei concludi tali syllogismo. Quicquid Deus reuelauit in Scripturis, est verum, hoc Deus reuelauit in Scripturis, ergo hoc est verum. Ex propositionibus huius syllogismi prima certa est apud omnes, secunda apud Catholicos est etiam firmissima; nititur enim testimonio Ecclesiæ, Concilij, vel Pontificis, de quibus habemus in Scripturis apertas promissiones quod errare non possint. Act. 15. *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Et Luc. 22. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.*

AT apud hæreticos nititur solis coniecturis, vel iudicio proprij spiritus, qui plerúmque videtur bonus, & est malus. & cùm conclusio sequatur debiliorem partẽ, fit necessariò, vt tota fides hæreticorum sit coniecturalis, & incerta.

DECIMVMSEXTVM argumentum. Augustinus & alij Patres cùm Scripturas exponunt, non vsurpant prætoriam iudicandi potestatem, sed permittunt explanationes suas ab aliis iudicari.

RESPONDEO. Aliud est interpretari legem more doctoris, aliud more iudicis: ad explanationem more doctoris requiritur eruditio; ad explicationem more iudicis requiritur auctoritas. Doctor enim non proponit sententiam suam, vt necessariò sequendã, sed solùm quatenus ratio suadet: at iudex proponit vt sequendam necessariò.

ALITER accipimus glossas Bartholi & Baldi, aliter declarationem principis. Augustinus igitur, & cæteri Patres in commentariis fungebantur officio Doctorum: at Concilia, & Pontifices funguntur officio iudicis à Deo sibi commisso.

DECIMVMSEPTIMVM argumentum. Augustinus contendit Ecclesiam non debere se Christo præponere, quòd ille semper veraciter iudicet: Ecclesiastici autem iudices, sicut homines, plerúmque f. untur. Hæc sunt Caluini verba in præfat. instit. ex qu. deducit, nõ esse

esse Prælatos iudices controuersiarum.

RESPONDEO, in primis falsò citari locum à Caluino: is enim in margine ponit, c. 2. contra Cresconiũ. At contra Cresconium sunt quatuor libri, & in nullo eorũ librorum cap. 2. illa verba inueniuntur, sed habentur lib. 2. ca. 21. vbi loquitur Augustinus de quæstionibus facti, non iuris, in quibus iudices Ecclesiastici falli possunt. Docet enim in eo sæpe Ecclesiasticos iudices falli, quod eos baptizent, qui ficto animo accedunt ad Sacramentum, & tamen syncera voluntate accidere videntur.

ET quoniam Caluinus videbat nihil pro se facere locũ illum, ideo fortè nõ notauit distincte locum. Solet enim alias satis diligenter notare libros, & capita, præterquã quando loca solutionẽ secum ferunt apertissimã.

ALIA multa argumenta quæ huc pertinere posse videbantur, tunc soluemus, cùm tractabimus, An Ecclesia, vel Concilium, vel Papa errare possint, & cuius sit in Conciliis præsidere.

DE VERBO DEI NON SCRIPTO,

LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

Qui potissimùm defenderint, vel oppugnauerint non scripta traditiones.

DE VERBO DEI scripto hactenus disseruimus; nunc de verbo Dei non scripto breuiter disputare aggrediemur, si prius tamen in gratiam studiosorũ annotauerimus, qui potissimum hoc nostro sæculo de traditionibus scripserint, vel certè quos ipsi legerimus. Nec enim omnes videre nobis licuit.

IGITVR scripsit de hoc argumento præclarè Cardinalis HOSIVS in 4. lib. aduersus prolegomena Brentij, item PETRVS à SOTO in sua defensione aduersus eundem Brentium parte 2. a. cap. 50. vsque ad 66. Melchior Canus lib. 3. de locis Theologicis; Martinus Peresius initio operis sui de traditionibus; Iodocus Tiletanus in Apologia cõtra Kemnitium pro Cõcilio Trid. ALPHONSVS à CASTRO lib. 1. c. 5. sui operis contra hæreses; & Episcopus ROFFENSIS initio etiã sui operis contra assertionem articulorum Lutheri; Doctores Colonienses in examine Catechismi Monhemiani, in reprehensione sexti Dialogi; PETRVS CANISIVS in suo Cathechismo de præceptis Ecclesiæ, & GVILIELMVS LINDANVS libris quinque suæ Panopliæ; Ioannes à Louanio in lib. de inuocatione Sanctorum, c. 23. 24. & 25. FELICIANVS NINGVARDA in assertione fidei Catholicæ; Gaspar Cardillus Villalpandæus in libello de Traditionibus.

EX hæreticis præcipuè contra traditiones scripserũt IOANNES CALVINVS lib. 4. instit. c. 8. §. 6. 7. 8. & cap. 10. §. 18. 19. 20. & in antidoto ad sess. 4. Concilij Tridentini; IOANNES BRENTIVS in suis prolegomenis contra Petrum à Soto; MARTINVS KEMNITIVS in lib. quem inscripsit, Theologiæ Iesuitarum præcipua capita; & prolixissimè in examine Concil. Triden. examinans de Traditionibus, quod habetur sess. 4. & quidã HERMANNVS HAMELMANNVS, qui nuper edidit ingens volumen contra traditiones, quod diuisit in tres libros prolegomenorum, & deinde in tres partes operis præcipui, quarum quælibet multos libros habet.

CAPVT SECVNDVM.

Quid sit & quotuplex traditio.

NOMEN traditionis generale est, & significat omnem doctrinam siue scriptam, siue nõ scriptam, quæ ab vno cõmunicatur alteri Exo. 17. *Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade in auribus Iosue.* Act. 6. Lex Mosis scripta vocatur traditio. *Audiuimus eum dicentem, quoniam* IESVS *destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moses.* Act. 1. Cor. 11. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Traditio, vocatur doctrina viua voce exposita, & 2. Thess. 2. *Tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per Epistolam.*

TAMETSI verò traditionis nomen generale sit tamen hoc ipsum nomen accommodatum est à Theologis ad significandam tantùm doctrinam non scriptam. Sic Irenæus lib. 3 c. 2. *Euenit,* inquit, *neque Scripturis, neque traditioni consentire eos.* Tertullianus lib. de corona militis: *Si legem,* inquit, *postules, Scripturam nullam inuenies, traditio tibi prætenditur auctrix, &c.* Cyprianus lib. 2. epist. 3. *Admonitos autem nos scias, vt in calice Domini offerendo Dominica traditio seruetur, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Quem locum falso Kemnitius exponit de traditione scripta, nusquam enim in toto Euangelio, aut Epistolis Apostolorum scriptũ est, vt calix mixtus vino. id est. vinum, & aqua offerantur.

AD eundem modum ferè omnes veteres nomen traditionis pro non scripta doctrina vsurpant, & hoc modo deinceps vtemur hoc nomine.

VOCATVR autẽ doctrina non scripta, non ea, quæ nusquã scripta est, sed quæ nõ est scripta a primo auctore, exemplo sit Baptismus paruulorum. Paruulos baptizandos, vocatur traditio Apostolica nõ scripta, quia nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

inuenitur hoc scriptum in vllo Apostolico libro, tametsi A scriptum est in libris ferè omnium veterum Patrum.

Est autem duplex partitio traditionum; prior sumitur penes auctores traditionum; posterior penes materiam. Prior est, in traditiones diuinas, Apostolicas, Ecclesiasticas.

Diuinae dicuntur, quæ acceptæ sunt ab ipso Christo Apostolos docente, & nusquam in diuinis literis inueniuntur: talia sunt ea quæ ad materiam & formam Sacramentorum pertinent, pauca enim de his habemus in diuinis literis, & tamen certum est Sacramentorum essentiam nō potuisse, nisi à Christo institui. Propterea enim Apostolus 1. Corinth. 11. loquens de Sacramento Eucharistiæ dicebat: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.*

Apostolicae traditiones propriè dicuntur illę; quæ ab Apostolis institutæ sunt, non tamen sine assistentia Spiritus sancti, & nihilominus non extant scriptæ in B eorum Epistolis: quale est ieiunium Quadragesimæ, & quatuor temporum, & alia multa, de quibus posteà.

Solent tamen interdum etiam diuinæ traditiones dici Apostolicæ, & Apostolicæ dicuntur diuinæ: diuinæ traditiones dicuntur Apostolicæ, non quod ab illis sint institutæ, sed quod ab eis primum Ecclesiæ traditæ sint, cùm ipsi seorsim eas à Christo accepissent: & Apostolicæ dicuntur diuinæ, non quod eas Deus immediatè instituerit, sed quod non sine spiritu Dei eas Apostoli instituerint. Quomodo omnes Epistolæ Apostolorum dicuntur diuina & Apostolica scripta, etiāsi quædam in eis sint præcepta diuina, & quædā propriè Apostolica, vt patet ex illo 1. Cor. 7. *Præcipio non ego sed Dominus*, & postea. *Dico ego non Dominus.*

Ecclesiasticae traditiones propriè dicuntur consuetudines quædam antiquæ vel à prælatis vel à C populis inchoatæ, quæ paulatim tacito consensu populorum vim legis obtinuerunt. Et quidem traditiones diuinæ eandem vim habent, quam diuina præcepta, siue diuina doctrina scripta in Euangeliis: & similiter Apostolicæ traditiones non scriptæ eandem vim habent, quam Apostolicæ traditiones scriptæ, vt in Concilio Trident. sess. 4. asseritur, & ratio est manifesta, nam verbum Dei non est tale, nec habet vllam auctoritatem, quia scriptum est in membranis, sed quia à Deo profectum est, vel immediatè, vt sunt sermones Domini, vel mediantibus Apostolis, vt est decretum Apostolorum, Act. 15.

Neque hoc negant, aut negare possunt hæretici: nam, vt postea dicemus, non est quæstio, quanta sit vis diuinæ aut Apostolicæ traditionis, sed an sit aliqua traditio verè diuina, aut Apostolica.

Ecclesiasticae autem traditiones eandem vim habent, quam decreta, & constitutiones Ecclesiæ scriptæ: nam etiam in Republica ciuili eadem vis est cōsuetudinum adprobatarum, & legum scriptarum, vt patet dist. 1. can. consuetudo, & l. diuturna. ff. de legibus.

Altera partitio traditionum est penes materiam, in traditiones de fide; & traditiones de moribus: quę rursum aut sunt perpetuæ, aut temporales; & vel vniuersales, vel particulares; vel necessariæ, vel liberæ.

Traditio de fide est, quòd B. Maria semper fuerit virgo, quod quatuor sint tantùm Euangelia, &c. Traditio ad Mores pertinens est, quòd signum Crucis in fronte pingendum sit, quòd certis diebus ieiunia, aut festa celebranda, &c.

Traditio Perpetua est, quę instituitur, vt semper seruetur, vsque ad mundi consummationem, vt in exemplis positis. Temporalis est, quæ instituitur ad certum tempus, vt obseruatio legalium quarundam cæremoniarum, quæ seruandæ erant vsque ad plenam Euangelij promulgationem, vt facilius Ecclesia ex Iudæis & Gentibus coalesceret.

Traditio vniuersalis est, quæ toti Ecclesiæ seruanda traditur, qualis est Paschatis, Pentecostes, & similium magnorum festorum obseruatio, vt B. Augustinus docet epist. 118. Particularis est, quæ traditur vni tantum aut pluribus Ecclesiis, qualis erat tempore Augustini ieiunium Sabbati, quod Petrus Rom. Ecclesiæ tradiderat, & ab ea sola, & quibusdam aliis seruabatur, vt Augustinus docet epist. 86. ad Casulanum.

Traditio necessaria est, quæ traditur in forma præcepti, vt celebratio Paschæ die Dominico post decimamquartam Lunam Martij. Libera est, quæ traditur in forma Concilij, vt aspersio aquæ lustralis, & similia.

CAPVT TERTIVM.

Explicatur status quæstionis, & mendacia quædam aduersariorum deteguntur.

Controversia igitur inter nos, & hæreticos, in duobus consistit. Primvm est, quod nos asserimus in Scripturis non contineri expressè totam doctrinam necessariā siue de fide, siue de moribus: & proinde præter verbum Dei scriptum, requiri etiam verbum Dei non scriptum, id est, diuinas & Apostolicas traditiones.

At ipsi docent, in Scripturis omnia contineri ad fidem, & mores necessaria, & proinde non esse opus vllo verbo non scripto. Lutherus in comment. c. 1. ad Galat. *Neque*, alia inquit, *doctrina in Ecclesia tradi, & audiri debet, quam purum verbum Dei, hoc est sancta Scriptura, doctores, vel auditores alij cum sua doctrina, anathema sunto.* Ioannes Brentivs in prologomenis cap. de traditionibus. *Perspicuè*, inquit, *significat Apostolus, quòd nulla traditio contra, & præter testimonia Scripturæ agnoscenda sit pro dogmate necessario ad salutem.* Ioannes Caluinus lib. 4. instit. c. 8. §. 8. *Esto igitur*, inquit, *hoc firmum axioma: nō aliud habēdum esse Dei verbum, cui detur in Ecclesia locus, quam quod lege primùm, & Prophetis, deinde scriptis Apostolicis continetur.* Martinvs Kemnitivs in exam. Concil. Trid. sess. 4. sæpissimè repetit, hunc esse statum quæstionis, an Scripturę contineant omnia dogmata ad salutem necessaria, & se affirmare, nos negare.

Secvndo dissidemus, quod illi existimāt Apostolos quidem quædam instituisse præter Scripturam, quæ ad ritus, & ordinem Ecclesiæ pertinent, quæ tamen non sint necessaria, nec præcepta; sed libera: nihil autē tradidisse præter Scripturam, ad fidem, aut mores necessariò D pertinens. Id clarè docet Kemnitivs cum agit de septimo genere traditionum, & Caluinus lib. 4. instit. c. 10. §. 20. Nos autem agnoscimus traditiones Apostolicas omnium generum, vt suprà exposuimus.

Tertio dissidemus, quòd illi putant, traditiones Apostolicas, si quæ fuerunt, nunc non exstare, id est, nō posse certò demonstrari aliquam Apostolicam traditionem. Ita Kemnitius ibidem. *Nullis*, inquit, *certis & firmis documentis probari potest, qui sint ritus certò ab Apostolis traditi, qui ex Scriptura ostendi non possint.* Nos è contrario asserimus, nō deesse certas vias, & rationes, quibus Apostolicæ traditiones ostendantur.

Nvnc antequam ad probationem veniam, pauca dicam more solito de contradictionibus, & mendacijs ipsorum. In primis Brentius & Kemnitius locis notatis apertè dicunt, nihil posse æquari sacris Scripturis. Brentius sic ait. *Non contenti Scriptura diuinitus commendata, & confirmata, iactant Apostolos multa tradidisse posteris sermone,*

mone, quæ non minorem habent auctoritatem, quàm quæ scripto A *mandata sunt.* Kemnitius autem ait. *Insignis audacia est, manifestati, & auctoritati Scripturæ canonicæ aliquid æquare.*

At iidem fatētur Apostolos aliquid tradidisse præter Scripturas. Brentius ibidem sic ait. *Negari non debet, nec potest, quin tam Christus multa dixerit, & fecerit, quàm Apostoli multa tradiderint, & instituerint, quæ nō sunt ab ipsis literis comprehensa.* Kemnitius autem sic ait. *Apostolos igitur ritus quosdam ordinasse & tradidisse Ecclesiis, ex scriptis ipsorum certò constat: & verisimile est quosdā etiam alios externos, qui in Scriptura annotati non sunt, ab Apostolis traditos esse, &c.*

Iam verò si non minor est auctoritas Apostoli ore præcipientis, quā literis mādantis, certè non est audacia æquare aliquid nō scriptū, verbo scripto. Possumus enim vt minimū æquare ordinationē ritus externi ab Apostolis traditam, cum simili ordinatione literis mandata. Ipsi enim vtroque modo fatentur Apostolos aliquid ordinasse. Cur ergo clamāt insignem audaciam esse aliquid æquare verbo scripto?

Nvnc ad mendacia veniamus. In primis commune est Caluino, Brentio & Kemnitio sæpius repetere, nos velle omnem ritum Ecclesiæ esse Apostolicam traditionem sine vllo delectu. Caluinus lib. 4. instit. c. 10. §. 19. *Romanenses magistri extorquere volunt*, inquit, *vt nulla sit apud eos cæremoniola, quæ non pro Apostolica censeatur.* At non hoc dicimus, sed eas tantùm recipimus pro Apostolicis, quas firmis testimoniis antiquorum probare possumus esse Apostolicas.

Deinde commune est iisdem sic agere, quasi ipsi Scripturas tantùm, nos traditiones tantùm defendamus, neque curemus an traditiones sint secundum Scripturā an contra Scripturam: at non ita est; nam Scripturā nos pluris facimus, quàm illi, nec vllam traditionem admittimus contra Scripturam.

Sed Kemnitij mendacia sigillatim enumeranda C sunt. In examine igitur edito anno salutis M.D.LXVI ad 4. sess. pag. 68. & 69. dicit nos asserere Deum constituisse, vt doctrina Christi, & Apostolorum non scriberetur in libris, sed tantùm viua voce traderetur, & ipse postea pag. 189. asserit, Apostolos habuisse mandatum, vt scriberent. Sed vtrumque est mendacium, & veritas est in medio.

Nvllvs enim Catholicorum docuit vnquam, Deum constituisse, vt nouum Testamentum non scriberetur, vel proferat Kemnitius auctorem, qui hoc dixerit sic enim Euangelistæ, & Apostoli nostra sententia peccassent grauissimè scribendo: sed tantùm dicimus, nouū Testamentum præcipuè in corde scribi debere, nec necessariò exigere, vt scribatur in libris.

Falsvm quoque est, Deum mandasse Apostolis, vt scriberent. Legimus enim Matth. vlt. mandatum, vt prædicarent Euangelium; vt autem scriberent, nusquam legimus. Itaque Deus nec mandauit expressè vt scriberēt, D nec vt non scriberent. Nec tamen negamus, quin Deo volente, & inspirante Apostoli scripserint, quæ scripserunt. aliud enim est aliquid facere Deo suggerente, & inspirante, aliud eo apertè præcipiente.

Neque obstat, quòd in Apocalypsi aliquoties legimus, Scribe quæ vides. iubetur enim Ioannes scribere quasdam arcanas visiones. non doctrinam Euangelij, & præcepta morum de quibus nos agimus.

Deinde in fine disputationis de traditionibus, pag. 420. sic ait. *Postremo multa monebit lectorē & hæc obseruatio, quod Pontifices non verentur multa ad Apostolorum traditiones referre: quæ ab aliis auctoribus multò posterioribus instituta, & profecta esse ex ipsis Pontificiorum scriptoribus ostendi potest, &c.* Hoc autem probat vndecim exemplis, quo- A rum nullum caret mendacio.

Primvm est, vbi dicit scripsisse Innocentium III. cap. cum Marthæ, extra de celebratione Missarum, plura quidem esse verba in consecratione calicis, quam Dñs in Euangelio dixerit; sed tamen illa haberi ex Apostolica traditione. *At*, inquit Kemnitius, *scriptores Pontificij annotarunt, à quibus Roman. Pontificibus illa verba adiecta sint.* Mendacium est. Nam scriptores Catholici annotarunt quidem in reliquo canone, quis Pōtifex quid addiderit: at in verbis consecrationis nemo inuenitur aliquid addidisse. nec est, qui in hac re contradixerit Innocentio.

Secvndvm mendacium. *Totum canonem Missæ*, inquit, *esse ex Apostolica traditione, si quis vel dubitare se ostenderit, anathemate percellitur.* Mendacium est. Nam etiam in canone fiat commemoratio multorum Sanctorum, quorum aliqui C C. annis post Apostolos fuerunt, quis dubitare potest nō totū canonē esse ex Apostolica tra- B ditione? vel dicat apertè Kemnitius, vbi legerit quod tā audacter affirmat. Non igitur totum canonem, sed summam, & præcipuam partem asserimus esse ex Apostolica traditione, cui postea summi Pontifices aliquid addiderint.

Tertivm mendacium. *Alexander*, inquit, *aquam vino esse admiscendam in celebratione Eucharistiæ statuit, idem aquam & salem benedictum instituit. igitur falsò ipsi ritus ad Apostolorum traditionem reuocantur.* Mendacium. Audi enim Alexandri verba in epistola prima. *Repulsis*, inquit, *opinionibus superstitionum, panis tantùm, & vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à Patribus accepimus & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri.* Itaque verum est, quod dicit Cyprianus lib. 2. epist. 3. hanc esse diuinam traditionem. Alexander enim satis apertè significat, non à se incepisse hūc vsum, cùm eum se à Patribus accepisse dicat. De aqua etiam C benedicta non dicit, se primum eam iussisse benedici, sed indicat se facere, quod est antiquæ cōsuetudinis. Sic enim ait. *Aquam*, inquit, *sale conspersam populis benedicimus &c.* Itaq; meritò dicitur esse Apostolica traditio à Clemente lib. 8. Apostolicarum constit. c. 35. & à D. Basilio lib. de Spiritu sancto, c. 27.

Qvartvm est. *Telesphorus ieiunium quadragesimale instituit.* Mendacium. Telesphorus enim in epistola sua non dicit se instituisse Quadragesimam, sed tantùm vt clerici ad solitum ieiunium omnium Christianorum adderent tres dies, id est, inciperent à carnibus abstinere in Dominica quinquagesimæ. *Cognoscite*, inquit, *à nobis & à cūctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctū Pascha omnes clerici à carne ieiunent.* Quibus verbis optimè cohæret, quod dicit Hieronymus in epistol. ad Marcellam, de erroribus Montani, Quadragesimam ab Apostolis institutam traditione non scripta.

Qvintvm mendacium. *Hyginus*, inquit, *chrisma instituit.* Mendacium sine vllo fundamento. Nihil enim de D chrismate in epistolis Hygini inuenitur: nec extat apud alios tale aliquod decretum, nisi quod Gratianus de cōsecrat. dist. 4. can. In catechismo, affert decretum quoddam Hygini, quo statuit, vnum & eundem esse posse eū, qui suscipit baptizatum, & qui confirmatū, id est, patrinum; etsi melius sit, vt sint diuersi. Itaque rectè à Fabiano Papa in epist. 2. dicitur chrisma singulis annis renouandum, quod sic Apostoli instituerint.

Sextvm est. *Calixtus ieiuna quatuor temporum instituit, ergo falsum est, quod sint ex Apostolica traditione.* Mēdacium est, quod Calixtus omnia instituerit quatuor temporum ieiunia. ipse enim in epistol. 1. dicit, sed tantùm addidisse vnum ieiunium ad tria, quæ antea erant. Quocirca quod sanctus Leo serm. 2. de ieiunio Pentecostes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& serm.8.de ieiunio septimi mensis, dicit illa ieiunia esse ex Apostolica traditione, non pugnat cum decreto Calixti.

SEPTIMVM est. *Sylvester confirmationem puerorum iussit.* Mendacium impudentissimum. Nihil enim tale de Sylvestro vsquā legitur, & inueniuntur decreta Pōtificum longè Sylvestro antiquiorum, de consecrat. dist. 4. canon. In catechismo, & can. Non plures. & dist. 5. can. 1. 2. & sequentibus, vbi non ipsum Sacramentum, sed aliqui ritus circa eius administrationem instituuntur.

OCTAVVM est. *Felix altarium consecrationem instituit.* Et hoc mendacium est. Cōstat enim Sylvestrum auctorem huius ritus fuisse. Videtur Kemnitium decepisse epistola prima Felicis I V. vbi multa disputantur de cōsecratione altarium. sed nihil ibi instituitur noui, sed solùm ant iqui ritus explicantur.

NONVM est. *Felix I V. instituit, vt infirmi ante obitum inungantur.* Mēdacium solemne. Nam Marci sexto Apostoli vngebant ægrotos oleo. Et Iacobi quinto præcipitur, vt Presbyteri vngant ægrotos oleo. Et Innocētius I. Felice I V. centum annis antiquior, in epistola prima quæ est ad Decentium. c. 8. vnctionem infirmorum Sacramentum Ecclesiæ dicit.

DECIMVM est. *Syricius memoriam, & inuocationem Sanctorum Missæ addidit.* Et hoc mēdacium est. Nam Cyrillus Hierosolymitanus Syricio antiquior, in catechesi 5. mystagogica. *Cum hoc sacrificium*, inquit, *offerimus, facimus mentionem eorum, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrū, vt Deus orationibus illorum suscipiat preces nostras*, &c. Et similiter in liturgia Basilij, qui antiquior fuit Syricio: videmus fieri memoriam, & inuocationem Sanctorum.

VNDECIMVM est. *Pelagius memorias mortuorum anniuersarias Missæ adiecit.* Et hoc mēdacium est. Nam Tertullianus longè antiquior Pelagio Papa, libr. de Monogamia, meminit anniuersariæ oblationis pro defunctis, & libro de corona militis dicit, suffragia pro defunctis ex Apostolica traditione descendere.

HIS addamus mendacium DVODECIMVM. ex libro, quem inscripsit, Theologiæ Iesuitarum præcipua capita. *Notabis*, inquit Kemnitius, *hoc loco lector, quā faciāt Iesuitæ differentiam inter traditiones Apostolorum scriptas, & inter eas, quas ipsi sub nomine Apostolorum confingunt. Scriptas dicunt esse arbitrarias, cōfectas dicunt obligare sub periculo salutis.* Hoc mendacium tam intigue, inde collegit Kemnitius, quod Colonienses in libro contra Catechismum Monhemij, scripserant, illud, *Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis*, &c. 1. Corin. 11. non significare, præcepi vobis, sed, docui vos, atque inde deduxerunt, ex eo loco non colligi, obligari laicos ad vsum calicis in Sacramento altaris.

SED si illud, *Tradidi vobis*, nō significat, docui, sed, præcepi; quis, quæso, sensus est? Quid sibi vult, *Ego præcepi vobis, & Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur. accepit panem*, &c. nónne hic historia narratur, & non lex constituitur.

ITAQVE non dicūt Iesuitæ, traditiones scriptas nō obligare, sed dicunt obligare diuerso modo. Quādo traditio est de doctrina fidei vel re gesta, obligat ad credēdum, non ad operandum, sicut traditio de morte Christi. At quando est de morum præceptis, obligat ad operandum; quod idem & de non scriptis intelligendum est.

CAPVT QVARTVM.

Ostenditur necessitas traditionum.

NVNC vt ad probationem veniamus, tria demōstrare conabimur. Primum, Scripturas sine traditionibus nec fuisse simpliciter necessarias nec sufficientes. Secundò, traditiones Apostolicas, non solùm de ritibus sed etiam de fide reperiri. Postremo, qua via certi esse possimus de veris traditionibus.

PRIMVM probo ex variis ætatibus Ecclesiæ. Nam ab Adam vsque ad Mosem fuit Ecclesia Dei aliqua in mundo, & colebant homines Deum fide, spe, & Caritate, & externis ritibus, vt patet ex Genesi, vbi introducūtur Adam, Abel, Seth, Enoch, Noë, Abraham, Melchisedech, & alij homines iusti: & ex Augustino lib. 11. ciuit. Dei, & sequentibus, vbi deducit ciuitatem Dei ab initio mundi vsque ad finem: at nulla fuit Scriptura diuina ante Mosem, vt patet, tum quia omnium consensu Moses est primus scriptor sacer: tum quia in Genesi non fit mentio doctrinæ scriptæ, sed solum traditæ, Gen. 18. *Scio*, inquit Deus, *quod Abrahā præcepturus sit filiis suis, & domui suæ, post se, vt custodiant viam Domini.* Igitur annis bis mille conseruata est religio sola traditione: non est igitur Scriptura simpliciter necessaria.

QVOMODO enim conseruari potuit antiqua illa religio sine Scriptura ad duo millia annorum, ita potuit doctrina Christi conseruari sine Scriptura ad mille quingētos annos. Deinde à Mose vsque ad Christum per alia duo annorum milia, exstiterunt quidem Scripturæ, tamen eæ solæ erant Iudæorum, reliquæ autē gentes, in quibus etiam erat apud aliquos vera religio, & fides, sola traditione non scripta vtebantur.

NAM quod præter Iudæos multi alij ad Ecclesiam pertinerent, patet ex Iob, & amicis eius. Item ex Augustino, qui hoc constanter asserit lib 2. de peccato originali, cap. 24. & lib. 1. de prædestinatione sanctorum cap. 9. & lib. 18. ciui. Dei, cap. 47. & in ipso populo Dei, etsi Scripturæ exstarent, tamen magis vtebantur Iudæi traditione, quàm scriptura, vt patet ex illo Exodi 14. *Narrabis filio tuo in illo die dicens, hoc est quod fecit dominus*; &c. Deut. 32. *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Iob, 8. *Interroga generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam.* Iudicum 6. *Vbi sunt mirabilia quæ narrauerunt nobis patres nostri?* Psal. 43. *Deus, auribus nostris audiuimus, patres nostri annunciauerunt nobis, opus quod operatus es*, &c. Psal. 77. *Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera, filij qui nascentur, & exurgent, & narrabunt ea filiis suis.* Ecclesiast. 8. *Non te prætereat narratio seniorū, ipsi enim didicerunt à patribus suis.* Et tamen fuit Ecclesiasticus ex vltimis scriptoribus Testamenti veteris.

CAVSSA autem, cur vterentur Hebræi magis traditione quàm Scriptura, videtur fuisse, quia vsque ad tempora Esdræ, Scripturæ non erant redactæ ad formā librorum vt facilè & commodè haberi possent, sed erāt dispersæ in variis annalibus, & chartis, & interdū ex negligentia sacerdotū, lōgo tempore non inueniebantur, vt patet ex 4. Reg. 22. vbi narratur tanquam nouum quid, quod in diebus Iosiæ fuerit inuentum vnum volumen legis domini in templo.

ESDRAS autem post captiuitatem omnia collegit, & simul in vnum corpus redegit, addens in Deut. vlt. caput de vita Mosis, & quædam alia hinc inde ad historię continuationem. De quo vide Theodoretum præfatione in Psalmos, Bedam in cap. 7. li. 1. Esdræ, & Petrum Antonium Beuter annotatione 9. de sacra Scriptura.

PORRO è Christi aduentu per annos multos fuit Ecclesia sine Scripturis, ita vt adhuc suo tempore scribat IRENAEVS lib. 3. cap. 4. fuisse Gētes aliquas Christianas, quæ solis traditionibus sine Scriptura optimè viuerent. Igitur ex hac deductione satis apparet, Scripturas non esse simpliciter necessarias.

QVOD autem CHRYSOSTOMVS dicit homilia 1. in Matthæum, Scripturas non fuisse necessarias Patriarcharum

triarchis & Apostolis: tamen nobis propter hominum corruptionem esse necessarias: intelligitur de necessitate non simpliciter. sed ad bene esse, id est, de vtilitate, nam alioqui etiam tempore Patriarcharum & Apostolorum multi improbi fuerunt.

QVOD autem Scripturæ non omnia ita contineant, vt sufficiant ipsæ sine alia traditione, probo PRIMO, quia vel totus canon Scripturarum simul sumptus, est sufficiens, vel singuli libri per se sunt sufficientes. Non potest dici, q singuli libri sint sufficientes, nam tunc falsum esset, quod dicit Kemnitius, traditionis vsum fuisse in Ecclesia vsque ad complementū totius canonis Scripturarum. PRAETEREA videmus Euangelistas nō singulos omnia continere. Nam Ioannes nihil scripsit de Annuntiatione. Natiuitate, Circumcisione, Epiphania Domini, & aliis multis rebus. idem de aliis dici potest. ITEM, si vnus liber continet sufficienter omnia, quid opus fuit tot libris? DENIQVE ipsi apertè dicunt, totum canonem esse necessarium ad hoc, vt sufficiens doctrina habeatur.

AT neque id verè affirmari potest. Nam multi libri verè sacri & canonici perierunt, igitur non habemus, nec habuimus, à M.D. annis sufficientem doctrinam, si tota sita est in Scripturis. Nam ex Testamento veteri multos libros periisse docet CHRYSOSTOMVS hom. 9. in Matth. in illud, *Nazaræus vocabitur. Multa*, inquit, *ex Prophetiis periere monumentis, quod de historia Paralipomenon probare possibile est. Desides enim cùm essent Iudæi: nec desides modò, sed etiam impij, alia quidem perdiderunt negligētes, alia verò tum incenderunt: tum conciderunt.* Idem docet hom. 7. in priorē ad Corinth. neq; respondeti potest, illa omnia quæ perierant fuisse reparata per Esdram: nam Chrysostomus vult probare, nunc non omnia exstare vaticinia Prophetarum, & probat, quia Iudæi multa amiserunt.

PRAETEREA Esdras non reparauit libros perditos, sed emendauit, & collegit eos, qui extabant. 1. Paral. vlt. *Gesta autem Dauid*, inquit, *priora & nouissima scripta sunt in libro Samuel videntis, & in libro Nathan Prophetæ, atque in volumine Gad videntis.* Et 2. Paralip. 9. *Reliqua autē operā Salomonis scripta sunt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in visione quoque Addo videntis.* Et li. 3. Reg. 4. *Loquutus est Salomon tria milli a parabolarum: & fuerūt carmina eius quinque millia.* Vbinam sunt hæc omnia? Ex Testamento nouo certum est, periisse epistolam Pauli ad Laodicenses, cuius ipse meminit Colos. vlt. & facilè potest fieri, adhuc aliqua alia periisse. Viderint ergo hæretici, vnde resarcient tam insignem defectum.

SECVNDO, probatur hoc idem ex discrimine, quod est inter prædicationem, & Scripturam Apostolorum. Nam si Christo & Apostolis fuisset propositum verbū Dei coarctandi & restringendi ad Scripturam, in primis rem tanti momēti Christus apertè præcepisset, & Apostoli alicubi testarentur, se ex Domini mandato scribere: quemadmodum ex Domini mandato in toto orbe docuerunt, at id nusquam legimus.

DEINDE, ad prædicandum viua voce nō expectarūt Apostoli oblatam occasionem, vel necessitatem, sed spōte sua, & ex proprio instituto perrexerunt: at ad scribendum non nisi necessitate quadam coacti animum applicuerunt.

MATTHAEVM, scribit Eusebius libro tertio historiæ, capite 24. ea occasione scripsisse, quia cùm prædicasset Hebræis, & ad Gentes ire pararet, vtile iudicauit, si iis quos corpore deserebat, aliquod memoriale doctrinæ suæ, & prædicationis relinqueret.

MARCVM, refert idem Eusebius lib. 2. histo. cap. 15. nec sponte sua, nec à Petro (cuius discipulus erat) iussū, sed cōpulsum precibus Romanorū scripsisse Euāgeliū.

LVCAM. idem Eusebius tradit lib. 3. hist. cap. 24. ideo solum scripsisse, quia viderat multos alios temerè præsumpsisse ea literis mandare, quæ non perfectè noncrant; vt nimirum nos abstraheret ab incertis aliorum narrationibus.

IOANNEM, scribit idem Eusebius ibidem vsque ad extremam senectutem sine vlla Scriptura Euangelium prædicasse; & addit Hieronymus in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, tandē eum compulsum fuisse ab Asiæ Episcopis, Euangelium scribere propter Ebionitarū hæresim tunc exorientem. Itaque nisi Ebionis hæresis exstitisset, Ioannis Euangelium fortasse non haberemus; quemadmodum nec alia tria, nisi prædictæ occasiones oblatæ fuissent. Rectè enim scribit Eusebius loco notato, solùm duos, ex Apostolis duodecim, Euangelium scripsisse, & eos necessitate quadam ad hoc prouocatos.

EX quo manifestè colligitur, Apostolos non de scribendo, sed de prædicando Euangelio primaria intentione cogitasse.

PRAETEREA, si doctrinam suam literis consignare ex professo voluissent: certè Catechismum, aut similem librum confecissent. At ipsi vel historiam scripserunt, vt Euāgelistæ; vel epistolas ex occasione aliqua, vt Petrus, Paulus, Iacobus, Iudas, Ioannes; & in iis non nisi obiter disputationes de dogmatibus tractauerunt.

DENIQVE, vel singuli Apostoli edidissent scriptā doctrinam Euangelicam, cum singuli haberent curam alicuius prouinciæ, vel certè omnes simul congregati, antequam discederent in suas prouincias, communem aliquem librum edidissent, sicut constat eos communiter Symbolum fidei composuisse, quod tamen non scripserunt, sed viua tantùm voce tradiderunt, vt docent beatus Irenæus libro tertio, cap. quarto, diuus Hieronymus in epistola ad Pammachium contra errores Ioannis Hierosolymitani, & beatus Augustinus libro de fide & operibus, capite nono, beatus Ambrosius epistola 81. ad Syricium, Beatus Leo epistola decima tertia ad Pulcheriam, Ruffinus & beatus Maximus in expositione Symboli.

PROBATVR TERTIO, ex multis, quæ ignorari non possunt, & tamen in Scripturis non continentur. Ac PRIMVM, tempore Testamenti veteris sine dubio nō minus fœminæ, quàm viri remedium aliquod habebant, quo à peccato originali purgarentur, & tamen pro masculis instituta erat circumcisio secundum multorum opinionem, quid autem esset pro fœminis, nusquam habet Scriptura.

DEINDE, eodem tempore nō est vllo modo credibile, non fuisse remedium vllum pro masculis morientibus ante octauum diem, quo solo poterant circumcisi & tamen nihil extat de hac re in Scriptura.

TERTIO, gentiles multi saluari poterant, & saluabātur tempore Testamenti veteris, & verè ad Ecclesiā per tinebant, vt suprà ostendimus, & tamen nihil prorsus de eorum iustificatione à peccato originali, aliisque peccatis in Scriptura habetur.

QVARTO, necesse est nosse, extare libros aliquos verè diuinos, quod certè nullo modo ex Scripturis haberi potest. Nam etiamsi Scriptura dicat, libros Prophetarum, & Apostolorum esse diuinos, tamē non certò id credam, nisi priùs credidero, Scripturam, quæ hoc dicit, esse diuinam. Nā etiam in Alcorano Mahometi passim legimus, ipsum Alcoranum de cœlo à Deo missum & tamen ei non credimus. Itaque hoc dogma tam necessarium, quòd scilicet aliqua sit Scriptura diuina, non potest sufficienter haberi ex sola Scriptura. Proinde cùm fides nitatur verbo Dei, nisi habeamus verbum Dei nō scriptum, nulla in nobis erit fides.

QVINTO,

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVINTO, non satis est scire, esse Scripturam diuinã, A sed oportet scire, quæ sit illa. id quod nullo modo potest haberi ex scripturis. Quomodo enim colligemus ex Scriptura, Euangelia Marci & Lucæ esse vera, Euãgelia Thomæ & Bartholomæi esse falsa? cùm ratio potius dicter, magis credendum libro præferenti titulum Apostoli, quàm non Apostoli.

ET vnde colligam, epistolam ad Romanos esse verè Pauli, epistolam ad Laodicenses, quæ nunc circumfertur non esse Pauli? cùm vtraque præferat titulum Pauli, & cùm Paulus in epistola ad Colossenses, cap. vlt. dicat se scripsisse ad Laodicenses, nusquam autem dicat, se scripsisse ad Romanos?

SEXTO, oportet etiam non solùm scire, qui siat libri sacri, sed etiam in particulari istos, qui sunt in manibus B esse illos. Non enim satis est, credere, Euangelium Marci esse verum, Euangelium Thomæ non esse verum, sed oportet etiam credere, hoc Euangelium, quod nunc legitur nomine Marci, esse illud verum, & incorruptum quod scripsit Marcus, quod certè ex Scripturis, haberi non potest. Quomodo enim ex Scriptura colligam, hoc Euangelium non esse supposititicium, vt dicũt Mahometani, vel certè totum depraua tum, vt dicebant olim Manichæi & nunc Anabaptistæ?

AD hæc tria respondet Caluinus libro primo instit. capit. 7. §. primo & secundo, Scripturas sacras discerni à non sacris per se, vt lucem à tenebris, dulce ab amaro.

AT contrà, nã si ita esset, cur Lutherus iudicaret epistolam Iacobi stramineam, & Caluinus Apostolicam?

IDEO addit Caluinus ibidem. §. 4 non omnibus apparere hanc differentiam Scripturarum, sed solùm habentibus spiritum, nam etiam lucem à tenebris non discernit cœcus. C

AT contra, nam Caluinus ibidem cap. 9. §. primo, contendit, Apostolos, & primæ Ecclesiæ fideles, habuisse verum spiritum: sed illi iudicabant librum Sapientiæ esse sacrum. vt Augustinus testatur, de prædestinatione, cap. 14. quem tamen librum Caluinus, qui etiam spiritum iactat, vult esse prophanum.

PRAETEREA, veteres vno ore testantur, non aliũde nos habere Scripturam esse diuinã, & qui sint libri sacri, quàm ex traditione non scripta. Sic apud Eusebium lib. 6. hostoriæ, cap. 10. Serapion reiicit quędam falsò inscripta Petro, quia per traditionem acceperat, nihil tale scripsisse Petrum. Et capite vndecimo, Clemens Alexãdrinus secundum traditionem sibi à senioribus commendatam, docet quæ sint vera Euangelia. Et capite decimo octauo, ORIGENES: *Ex traditione*, inquit, *didici de quatuor Euangeliis, quòd hæc sola*, &c. BASILIVS quoque libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, dicit, si traditiones non scriptæ negligantur, fore vt Euange- D lium etiam magnum detrimentum patiatur. Denique, AVGVSTINVS libro contra epist. fundamenti, cap. 5. clarè dicit, se Euangelio non creditrum, nisi Ecclesia id præcipiat.

SED instat Caluinus, fundamentum Ecclesiæ sunt scripturæ Apostolorum & Prophetarum, Ephes. 2. igitur non credimus, Scripturas esse diuinas ex traditione Ecclesiæ, quia tunc fundamentum Scripturæ esset Ecclesia.

RESPONDEO, Apostolum non dicere, scripta Apostolorum & prophetarum esse fundamentum, sed Apostolos & Prophetas. Isti autem non solùm scripserunt, sed etiam ore tradiderunt, & docuerũt se scripsisse. Atque ita ex verbo Apostolorum non scripto, & per Ecclesiam nobis tradito cognoscimus, quod sit verbum Apostolorum scriptũ. Sed de his diximus lib. superiore.

BRENTIVS igitur in prolegomenis, non inueniẽs exitum, fatetur, hanc vnam & solam traditionem non scriptam esse recipiendam. Et idem docet Kemnitius, tractans secundum genus traditionum, in examine Cõcilij Tridentini.

AT si ita est, non igitur sola Scriptura sufficiens est, vt ipsi tam sæpe & tam serio docent. Si enim destituatur hac traditione non scripta, & Ecclesię testificatione, parum proderit. Præterea si hæc traditio ad nos peruenire potuit, cur non per eandem viam potuerunt etiam aliæ peruenire? Denique vel hæc traditio est verbum Dei, vel non; si non, igitur nõ habemus fidem. fides enim verbo Dei nititur; si sic, cur ergo clamãt, nullum esse Dei verbum, nisi scriptum?

SEPTIMO necesse est non solùm Scripturam posse legere, sed etiam intelligere. At sæpissimè Scriptura ambigua & perplexa est, vt nisi ab aliquo, qui errare nõ possit, explicetur, non possit intelligi, igitur sola nõ sufficit. Exempla sunt plurima; nam æqualitas diuinarum personarũ, processio Spiritus sancti à Patre & Filio, vt ab vno principio, peccatum originis, Descensus Christi ad inferos, & multa similia deducuntur quidem ex sacris literis, sed non adeo facilè, vt si solis pugnandum sit Scripturæ testimoniis, nunquam lites cum proteruis finiri possint.

NOTANDVM est enim, duo esse in Scriptura, voces scriptas, & sensum in eis inclusum; voces sunt quasi vagina, sensus est ipse gladius spiritus. Ex his duobus primum habetur ab omnibus, quicunque enim nouit literas, potest legere Scripturas: at secundum non habent omnes, nec possumus in plurimis locis certi esse de secundo, nisi accedat traditio. Et hoc fortè dicere voluit Basilius de Spiritu sancto, cap. 27. cùm ait, *sine traditionibus non scriptis Euangelium esse purum nomen*, id est, esse tãtum voces & verba sine sensu.

OCTAVO credendum est, beatam MARIAM semper fuisse Virginem, cõtra errorem Heluidij, vt semper tota Ecclesia credidit: & tamen nullum de hac re est *in* Scripturis testimonium.

NONO credendum est, in nouo Testamẽto Pascha esse celebrandum die Dominico, nam hæretici habiti sunt ab Ecclesia antiqua Quadragesimani: & tamen nihil prorsus de hac re exstat in Scripturis. Idem dici posset de multis aliis.

DECIMO credere oportet, & credunt nobiscum Lutherani & Caluinistæ, contra Anabaptistas, Baptismum paruulorum esse ratum. Id autẽ ex solis Scripturis nec Catholici probant, nec Lutherani probare vllo modo possunt. Nam illi existimant, Baptismum sine fide actuali propria nihil valere, & propterea credunt, infantes dum baptizantur, actu credere. id quòd non solùm Lutherus docet in caput tertium ad Galat. & KEMNITIVS in examine sessionis septimæ Concilij Tridentini, sed & Synodus generalis Lutheranorum VVittembergæ habita definiuit.

AT hoc nullo modo ex Scripturis ꝓbari potest. Vbi enim, quæso, Scriptura indicat, infantes vti ratione, atite vsum rationis, dũ baptizãtur? Hinc videlicet Anabaptistæ Lutheranos redigũt ad miras angustias, & cogũt eos, velint, nolint, ad traditionẽ & vsum Ecclesiæ recurrere.

VNDECIMO credit Lutherus Purgatoriũ esse. Sic enim ait in assertionibus articuli trigesimi septimi: *Ego tamen & credo purgatorium esse, & consulo, suadeoq́, credendum.* Et tamen in articulo illo 37. asserit, purgatorium non posse probari ex sacris literis.

DENIQVE credunt omnes hæretici huius tẽporis nullum esse verbum Dei, nisi scriptum: at hoc certè in tota Scriptura nusquã inuenitur. Quod enim præcipuè solent adferre ex Deuter. quarto: *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo.* nihil eos iuuat; non enim

enim dicit Moses, ex verbo scripto, sed, ex verbo quod A loquor.

CAPVT QVINTVM.

Esse aliquas veras traditiones, demonstratur ex Scripturis.

DEMONSRAVIMVS hactenus Scripturas sine traditionibus nec omnino necessarias, nec sufficientes fuisse, nunc quod secũdo loco proposuimus ostendemus, esse videlicet aliquas veras traditiones.

AC Primum colligi potest ex his; quæ diximus. Nã si Scriptura non continet omnia, & necessarium est verbum traditum, sequitur esse aliquod verbum traditum, alioqui Deus non bene prouidisset Ecclesiæ.

SECVNDO, probatur testimoniis Scripturarũ. Primum est Ioan. 16. *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò.* Et Ioan. vlt. *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* B

CONSTAT igitur, multa Dominum fecisse, & dixisse, quæ non sunt scripta. Nam istos libros, qui exstãt, vna manus capere potest: Ioannes autem dicit, totum mundum non posse capere libros, qui scribendi essent. Et præterea illa, quæ promittebat Dominus se dicturũ Ioan. 16. dixit haud dubiè post resurrectionem suam, vt Lucas testatur Actor. 1. *Per dies quadraginta apparens eis & loquens de regno Dei.*

AT de gestis & verbis Domini post resurrectionem pauciſſima scripserunt Euangelistæ. Non autem est vllo modo credibile, Apostolos, qui illa viderant & audierãt non tradidisse Ecclesiis, nec enim inuidi, aut obliuiosi erant, vt nollent, aut non possent ea dicere. C

RESPONDENT, setiamsi non sint scripta omnia, quæ dixit, aut fecit Iesus, esse tamẽ scripta omnia necessaria. sed hoc iam est refutatũ. multa enim necessaria, nõ sunt scripta, & præsertim de Sacramentorum institutione, quæ sine dubio Dominus tradidit in illis diebus quadraginta.

SECVNDVM testimoniumest, 1. Cor. 11. vbi Paulus duas quæstiones tractat, vnam de modo orãdi in Ecclesia, alteram de modo sumendæ Eucharistiæ. Primam exorditur à traditione: *Laudo*, inquit, *vos, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Ista enim præcepta de modo orandi, & sumẽdæ Eucharistię, nusquam scripta inueniuntur. Et apertè Chrysostomus & Theophylactus notant hoc loco, Apostolum loqui de præceptis non scriptis; necnon Epiphanius hæres. 61. D quæ est Apostolicõrum; & Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 29. & Damascenus lin. 4, cap. 17.

DEINDE, quia adhuc aliquid deerat præceptis traditis, addit, vt etiam hoc seruent, vt viri in Ecclesia orẽt capite aperto, mulieres capite velato. Et vt ostendat multum tribuendum esse traditioni & consuetudini Ecclesiæ, etiam sine scripto, concludit: *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei.* Itaque vult reptimi contentiosos ex Ecclesiæ consuetudine.

ALTERAM quæstionem exorditur etiam à traditione: *Ego enim*, inquit, *accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Et concludit: *Cætera cum venero, disponam.* Quid autẽ disposuerit nusquam scriptum inuenitur. Merito autẽ censent Catholici, eum non solum disposuisse quæ ad ritus & cæremonias pertinebant, sed etiam tradidisse alia multa, vt de ordinatione ministrorum, de sacrificio altaris, de aliorum Sacramentorum forma & materia: nec hæretici possunt vllo modo contrarium ostendere.

TERTIVM testimonium est, 2. Thessal. 2. Itaque *fratres, tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Ad hunc locum respondent duobus modis Kemnitius & Hermannus. Primo dicunt, Apostolum eadem tradidisse prius sermone, deinde epistola, & idcirco non loqui de traditione non scripta.

AT ridicula est expositio. Primo, quia illa particula disiunctiua, *sine*, apertè indicat, diuersa esse, quæ tradiderat & quæ scripserat. Secundo, quia si ita esset, deberet epistola vna ad Thessalonicenses continere omnem doctrinam, quam Apostolus illis prædicauerat, vt etiam colligitur ex cap. 1. & 2. prioris epistolæ: deberet igitur illa epistola complecti totum Euangelium, non autem continet centesimam partem, vt patet.

SECVNDO respondent, Apostolum hic loqui de sermone, quem ore pronunciauerat, & quem ipse non scripserat, sed qui tum scriptus erat, vel fuit postea ab Euangelistis. Apostolus enim, vt ipsi dicunt, nihil prorsus docuit, quod non sit alicubi scriptum in Nouo Testamento. Cui solutioni subscribit etiam Brentius in prolegomenis.

AT contra, Nam primo, in hoc ipso capite Apostolus dicit, se illis prædicasse de Antichristo, & præter alia docuisse, quando esset venturus. *Et nũc*, inquit, *quid detineat, scitis.* Et, *Num retinetis, quia cum essem vobiscum, hæc dicebam vobis?* Hoc autem nusquam scriptum est, quandò scilicet sit Antichristus venturus. Quare B. AVGVSTINVS li. 20. cap. 19. ciui. Dei, dicit illos scisse, quod Apostolus docuerat hoc viua voce, nos autem non posse id scire, C qui Apostolum non audiuimus; ergo non omnia scripta sunt quæ Apostolus dixit.

PRAETEREA, siue scripta postea fuerint, siue non, quæ Apostolus docuerat, non multum refert, quantum ad argumentum, quod ex hoc loco colligimus. Nã Apostolus non promittit se, vel alium ea scripturum, quę ore tradiderat, sed simpliciter præcipit, vt non minus obseruent, quæ acceperant sine scripto, quam quę per epistolam. Et hoc modo hunc locum veteres intellexerunt.

BASILIVS lib. de Spiritu sancto, cap. 29. *Apostolicũ*, inquit, *arbitror esse etiam in non scriptis traditionibus perseuerare. Laudo*, inquit, *vos quod omnia mea meministis, & quẽadmodum tradidi vobis, traditiones continetis.* Et, *Tenete traditiones, quas accepistis siue per sermonem, siue per epistolam.*

CHRYSOSTOMVS in hunc locum: *Hinc patet*, inquit, *quòd non omnia per epistolam tradiderint Apostoli, sed multa etiam sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa, quàm ista.* Iisdem ferè verbis vtuntur. OECVMENIVS & THOPHYLACTVS hoc loco, quibus accedit D. MASCENVS li. 4. de fide, cap. 17. *Quòd plurima*, inquit, *Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus: Ergo fratres, state, & tenete traditiones, quas edocti estis sine per sermonẽ, siue per epistolam.* Eodem modo exponit octaua Synodus generalis, act. vltima, canone primo.

HIS quinque Patribus, qui diserte exponunt hunc locum pro nobis, obiicit Hermannus alios quinque, Hieronymum, Ambrosium, Primasium, Theodoretum, & Anselmum in hunc locum quos dicit contra nos exposuisse.

SED respondeo in primis, commentaria illa in epistolas nomine Hieronymi inscripta, non esse Hieronymi, sed Pelagij hæretici, vt beatus Augustinus docet libro tertio de peccatorum meritis & remiss. cap. primo, quinto, & duodecimo, & ipsa verba commentarij in caput quintum, septimum, octauum, & nonum ad Romanos clamant auctorem esse Pelagium.

DEINDE nec Pelagius in hac re est cõtra nos: solũ

enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim hoc dicit: *Quando*, inquit, *sua vult teneri, non vult extranea superaddi: Apostolica autem traditio est, qua in toto mũdo prædicantur Baptismi Sacramenta.* Quid hic est contra nos? Admittimus enim, nõ esse addenda extranea, id est, aliena, & supposita Pseudoapostolorum commenta, ad vera Apostoli dogmata. Quod autẽ sequitur, pro nobis est. Nam ideò dixit Pelagius, Baptismi Sacramenta esse Apostolicam traditionẽ, nõ Baptismi Sacramentũ: quia nouerat multa esse mysteria circa Baptismum: quæ seruantur in Ecclesia ex traditione Apostolorum non scripta, vt exorcismum, exsufflationem, vnctionem, &c.

PRIMASIVS quoque est pro nobis, nam ponit in primis quasi ad verbum Pelagij expositionem, de qua iam diximus, & addit: loqui Apostolum non solùm de Sacramẽtis Baptismi, sed etiam de iis traditionibus, quæ toto mundo obseruantur, & quæ propterea Apostolicæ esse dignoscuntur.

HERMANNVS putat, eum loqui de Euangelio scripto, qui à toto mundo seruatur: sed aduertere debuit, multa etiam non scripta in toto mundo seruari, vt festa Natalis, Paschæ, Ascẽsionis, Pentecostes, vt Augustinus docet in epist. 118.

PRAETEREA cùm dicit Primasius, loqui Apostolum de illis traditionibus, quæ dignoscũtur Apostolicæ, quia toto mundo seruantur, sine dubio loquitur de non scriptis. Ipse enim, quippe qui discipulus est Augustini nouerat regulam Augustini esse in eadem ep. 118. quæ toto mundo seruantur, etiamsi scripta non sint, ex Apostolica traditione seruari.

AMBROSIVS neque est cõtra nos, neque pro nobis: solum enim dicit, Apostolum hoc loco monere, vt persueremus in doctrina Euangelij. Nihil autem dicit de scripto, vel non scripto.

ANSELMVS est potius pro nobis: sic enim exponit; Tenete in corde, & operibus traditiones, quas didicistis, siue per sermonem nostrum, cùm essemus præsentes siue per epistolam, quam vobis misimus absentes. Quid hic est contra nos? Quid non potius pro nobis.

DENIQVE THEODORETVM etiam existimo esse pro nobis, sic ille ait: *Habetis*, inquit, *regulam fidei, sermones nostros, quos prædicauimus vobis, & in epistola scripsimus.* Hunc locum pro se facere dicit Hermannus, quia Theodoretus videtur indicare, Apostolum eosdem sermones scripsisse, quos antea prædicauerat; sed falsò hoc dicit Hermannus. Verba enim Theodoreti possunt etiã intelligi de diuersis sermonibus, hoc modo. habetis regulã fidei sermones nostros, & quos, id est, & illos, quos prædicauimus, & illos, quos in epistola scripsimus.

HVNC autem sensum esse magis ad mentem Theodoreti, patet, tum quia est cõformior expositioni Chrysostomi, quam vbique sequi solet Theodoretus; tum etiã quia prior sensus est falsus, cùm certum sit, non omnia in illa epistola scripta esse, quæ Apostolus ore prædicauit. Manet igitur in suo robore argumẽtum nostrum ex isto loco Pauli.

QVARTVM testimonium est prima Timoth. vltim. *O Timothee, depositum custodi.* Et 2. Tim. 1. *Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti: bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.* Et cap. 2. *Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quæ est in* CHRISTO IESV, *& quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.*

IN his locis nomine depositi, non potest intelligi Scriptura. sed thesaurus doctrinæ intelligentia dogmatũ diuinorum, id est, tam sensus Scripturarum, quàm aliorum dogmatum, quam totam doctrinam propagari volebat per traditionem, vt explicant Chrysostomus & Theophylactus in hunc locum, quo alludit etiam IRENAEVS libr. 3. cap. 4. cùm ait: *Apostoli quasi in depositorium diues plenissime in Ecclesiam contulerunt omnia, quæ sunt veritatis.* Et lib. 4. cap. 43. *Obaudire*, inquit, *oportet Presbyteris Ecclesiæ, qui successionem habent ab Apostolis, qui cùm episcopatus successione charisma veritatis certum, secundum placitum patris acceperũt.* Et facilè ex ipsis verbis cõligitur.

NAM si loqueretur de verbis scriptis, non tam anxiè commendaret depositum. Scripturæ enim facilè cõseruantur in thecis, & à librariis: Apostolus autem vult seruari per Spiritum sanctum in pectore Timothei. Et deinde non adderet; *Hæc commenda fidelibus, qui idonei erunt & alios docere*, sed diceret, commenda librariis, vt multa exempla transcribant. Nec diceret; *Quæ audisti à me per multos testes*, sed, quæ scripsi tibi.

ITAQVE non verba solùm, sed etiã sensum, ac multo magis hunc, quàm illa Timotheo Apostolus commẽdat, ac vt per manus tradat successoribus suis, iubet. Vide de hoc loco commonitorium Vincentij Lirinensis aduersus prophanas vocum nouitates.

VLTIMVM testimonium 2. & 3. epist. Ioannis: *Multa habeus scribere vobis, nolui per chartam, & atramentum*, &c. Ex his enim intelligimus, multa ab Apostolo Ioãne dicta esse discipulis, & per discipulos Ecclesiæ vniuersæ, quæ tamen scripta non sunt.

CAPVT SEXTVM.

Idem ostenditur testimoniis Pontificum & Conciliorum.

AD LOCA Scripturarum addemus pauca quædam veterum sanctorum Pontificum & Conciliorum testimonia.

AC PRIMVM, S. FABIANVS Papa & martyr in epistola secunda ad Episcopos Orientis, posteaquam docuerat singulis annis sacrum chrisma renouandum esse, ita subiunxit: *Ista à sanctis Apostolis, & eorum successoribus accepimus, vobisque tenenda mandamus.* Hæc ille. Et certè de chrismate renouando nihil in sacris literis legimus.

S. INNOCENTIVS in epistola prima, quæ est ad Decentium: *Si institutra*, inquit, *Ecclesiastica, vt sunt à Beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini sacerdotes, nulla varietas in ipsis ordinibus, & consecrationibus haberetur.* Hæc ille. Vbi de traditionibus non scriptis agit, ac præsertim capite tertio, cùm docet, Confirmationem etiam paruulis conferendam & à solo Episcopo, & sub certa forma verborum.

ATQVE adeo non scriptas eiusmodi Apostolicas traditiones esse testatur, vt nec in ea epistola formam illam verborum adscribere voluerit: *Verba*, inquit, *dicere non possum, ne magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.*

S. LEO primus sermone sexto de Quadragesima: *Apostolica*, inquit, *institutio, quadraginta dierum ieiuniis impleatur.* Et sermone secundo de ieiunio Pentecostes: *Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ, & quidquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica & de sancti Spiritus prodire doctrina.* Vide etiam sermonem octauum & nonum de ieiunio septimi mensis.

IAM verò Concilium antiquissimum & celeberrimum NICAENVM primum ex doctrina non scripta damnauit hæresim Arij, vt disertè testatur Theodoretus lib. 1. historiæ, cap. 8. Etsi enim quædam Scripturæ poterant adferri contra Arium, tamen quia Arius etiam proferebat Scripturas; ex doctrina, non scripta, sed tradita per manus Patrum sibi in Ecclesia succedentium, eum damnauerunt.

NICAENVM

NICAENVM secundum act. 6. tomo 4. *Quod autem*, inquit, *cum multis aliis, quæ in Ecclesia obseruantur sine Scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit ab Apostolorum tẽporibus, late per historias traditum est.* Et Act. 7. in fine sic habet: *Si quis traditionem Ecclesiæ, siue scripto, siue consuetudine valentem non curauerit, anathema sit.* Idem reperitur in Concilio octauo generali Act. 8. Et post Act. vlt. can. 1. profitentur Patres, se seruaturos omnes traditiones, nõ solùm Apostolicas, sed etiam Ecclesiasticas. Ex quo mirum videri non deberet Lutheranis, si tale aliquid etiam docuit Concilium Tridentinum sess. 4. nihil enim noui statuit.

CAPVT SEPTIMVM.

Idem probatur ex Patribus.

ACCEDANT nunc testimonia Patrum Græcorum & Latinorum, qui incredibili consensione hanc veritatem docent. Ac vt à Græcis incipiamus. Beatus IGNATIVS apud Eusebium lib. 3. hist. cap. 36. hortabatur omnes, Apostolorum traditionibus tenacius inhærere: *Quas traditiones*, inquit Eusebius, *cautela gratia etiam scriptas se asserit reliquisse.* Hæc ille. Ex quo sequitur, eas ab Apostolis scriptas non fuisse.

AD hoc testimoniũ nihil respondet Hermannus, nisi non extare ista scripta Ignatij. At falsum est, non extare ista scripta Ignatij. Scribit enim Hieronymus in libro de viris illustribus. Ignatium scripsisse epistolã ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallianos, ad Romanos, ad Philadelphienses, ad Smyrnenses, ad Polycarpum, quæ omnes nunc exstant, & in eis inuenimus ieiunium Quadragesimæ, ordines minores, diem Dominicum, & alia quæ non sunt in scripturis, & tamen ab Apostolis sine dubio Ignatius didicit.

DIONYSIVS Areopagita ca. 1. Ecclesiasticæ hierarchiæ: *Primi illi*, inquit, *nostri sacerdotalis muneris duces summa illa, & supersubstantialia, partim scriptis, partim non scriptis, institutionibus suis nobis tradiderunt.*

AD hæc & similia respondere solent Lutherus, Caluinus, & cæteri, libros, qui nomine Dionysij circumferuntur, non esse Dionysij.

AT citãtur opera hęc nomine Dionysij Areopagitæ in 6. 7. & 8. Synodo generali; item à Gregorio I. in hom. de centum ouibus; à Martino I. in Concilio Romano; & ab Agathone in epistola ad Sextam Synodum: ex quo coguntur fateri hæretici, hũc auctorem ante annos mille scripsisse: proinde non esse contemnendum.

EGESIPPVS apud Eusebium lib. 4. hist. ca. 8. Apostolicas traditiones quinque libris comprehendit, qui etsi modò non extent, tamen satis indicat hoc testimonium, Apostolos non omnia scripsisse, quæ docuerant.

POLYCARPVS apud Eusebium lib. 5. c. 20. referebat verba quæ dicta à Domino ab Apostolis ipse audierat, & de virtutibus eius ac doctrina.

IRENAEVS autem, vt ibidẽ habetur, quæ Polycarpus tradebat, describebat nõ in charta, sed in corde suo. Hic certum est agi de traditionibus nõ scriptis. Si enim de scriptis ageretur, nihil singulare diceretur de Polycarpo, vel Irenæo. nam etiam ego possum referre dicta à Domino, quæ in Apostolis legis, nec est opus, vt ea describam in charta.

AT nihilominus respondet Kemnitius, loqui Eusebium de traditionibus, quæ probari possunt ex Scripturis. Ait enim ibidem, illa omnia, quæ Polycarpus dicebat, fuisse consona Scripturis, sed errat Kemnitius; nam aliud est esse consonum Scripturæ, aliud posse probari ex Scriptura. Omnis enim vera traditio, immò omnis veritas est consona Scripturæ, cùm verum à vero dissonare non possit, nec tamen omnis veritas probari potest ex Scriptura.

IVSTINVS in fine secundæ apologiæ pro Christianis, posteaquam exposuit multa de Christianis, & inter alia quædam non scripta in diuinis literis, vt quod conueniant singulis Dominicis, & post lectionem Scripturarum, & concionem offeratur, & consecretur panis & vinum aqua temperatum, & quod non liceat vllo modo participare de Eucharistia, nisi post Baptismum, & alia subiungit statim. *Postridie Saturni, qui dies Solis est, cùm Apostolis, discipulisq; suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque cõsideranda permittimus*, &c.

ET quamuis etiam Iustinus nõ diceret, hæc esse tradita à Christo, tamen cum Iustinus vicinissimus fuerit temporibus Apostolorum, necessariũ esset credere, quæ ipsius tempore in Ecclesia gerebantur, ab Apostolis tradita fuisse. Quis enim alius fingi potest auctor?

AD hunc locum & similia Cypriani, Ambrosij, Hilarij, Hieronymi, & aliorum, quæ adferemus, nihil ferè respondent Hermannus & socij eius, nisi istos omnes alicubi errasse. Sed hoc nobis non officit. Etsi enim errauerint aliqui Patrum in quibusdam dogmatibus, nunquã tamen omnes simul in eodẽ errore conuenerunt: proinde cùm ostendimus, omnes conuenire in traditionibus non scriptis asserendis, satis efficaciter probamus, in eo illos non errasse.

IRENAEVS lib. 3. c. 2. 3. & 4. multa præclara de traditionibus dicit, quæ tamen à Brentio & Kẽnitio trahuntur in alium sensum, de quo nunquam Irenæus cogitauit.

BRENTIVS dicit, loqui Irenæum de traditione Scripturæ, id est, de traditione illa, qua per successionem Patrum intelligimus, quæ sint veræ Scripturæ: At non hoc velle Irenæum, verba eius nos docebunt, lib. 3. c. 4. *Quid autem*, inquit, *si neque Apostoli Scripturas quidem reliquissent nobis, nonne oportebat ordinẽ sequi traditionis, quem tradiderant iis, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes.* Si loquitur Irenæus de traditione Scripturæ, quomodo isti barbari habebant, & custodiebant diligenter traditionem; qui Scripturas nullas habebant?

KEMNITIVS autem dicit, loqui Irenæum de traditione eorum dogmatum tantùm, quę in Scripturis inueniuntur, & quæ per Scripturas probari possunt.

AT hoc etiam esse falsum, docebunt eiusdem Irenæi verba; nam cap. 2. 3. & 4. docet, non esse aliam viam perueniendi ad veritatem, quàm consulendo Ecclesias, in quibus est successio Episcoporum ab Apostolis, & considerando quid ibi doceatur, & quam dicãt illæ Ecclesiæ esse Apostolicam traditionem.

VVLT igitur Irenęus, traditionem laicis patere, quã Scripturas; & sensum Scripturarum difficilium non ex Scriptura, sed ex traditione haberi; ita vt traditio sola sufficiat, Scripturæ autem non sufficiant.

AT falsum esset hoc totum, si nihil aliud traditio cõtineret, quàm id, quod euidenter colligitur ex Scripturis, vt Kemnitius somniat. Postquam igitur capite 2. dixerat, hæreticos non posse conuinci ex Scripturis; & capite tertio enumerauerat Romanos Pontifices à Petro vsque ad Eleutherium, qui tunc sedebat, vt ostenderet, esse in Ecclesia continuatam successionem Episcoporum conseruandum traditionem Apostolicam: ita loquitur capite 4.

TANTAL igitur ostensiones cùm sint hę, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere: cùm Apostoli quasi in depositorium diues plenissime in

Universidad de Deusto
Biblioteca

eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis; vt omnis quicũque velit, sumat ex ea potum vitæ: Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt & latrones, propter quod oportet deuitare quidem illos: quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim, etsi de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quib' Apostoli cõuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum est, & re liquidum est? Quid autem, si neque Apostoli Scripturas quidem tradidissẽt, nónne oportebat ordinem sequi traditionis? &c. Quibus verbis addenda sunt, quæ idem habet lib. 4. cap. 43. *Qui successionem habent ab Apostolis, cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt.* Vides, quomodo Apostoli tradiderunt successoribus non solùm Scripturas, sed charisma veritatis certum, id est, veram Scripturarũ intelligentiam, & vniuersam doctrinam Euangelicam.

A

Clemens Alexandrinvs in libro de Paschate, vt est, apud Eusebium libro 6. hist. cap. 11. dicit extorqueri sibi à fratribus, vt ea quæ à Presbyteris Apostolorum successoribus voce sibi sola tradita essent, describeret in libris, ac posteris traderet, nescio quid clarius pro traditionibus dici possit.

B

Origenes in caput sextum epistolæ ad Romanos: *Ecclesia*, inquit, *ab Apostolis traditionem accepit, etiam paruulis Baptismum dare.* Et homilia quinta in librum Numerorũ: *In Ecclesiasticis observationibus*, inquit: *sunt nõnulla, quæ cum omnibus facere necesse sit, eorum tamen ratio non omnibus patet*, Et enumerat statim multas traditiones non scriptas.

Eysebivs libro primo de demonstratione Euangelica, cap. 8. *Cæterum*, inquit, *Moses in tabulis inanimatis: Christus autem in mentibus vita præditis perfecta noui Testamenti documenta descripsit. Eius verò discipuli, ad magistri sui nutum, auribus multorum doctrinam suam cõmendantes, quæcunque quidem veluti vltra habitum progressis à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis, qui capere poterant, tradiderunt; quæcunque verò iis conuenire arbitrabantur, qui animæ adhuc affectibus obnoxiæ gererent, curationisque indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se dimittentes, partim literis partim sine literis, quasi iure quodam non scripto seruãda commendarunt.*

C

Athanasivs in libro de decretis Nicænæ Synodi, contra Eusebium: *Ecce*, inquit, *nos quidem ex Patribus ad Patres per manus traditam fuisse hanc sententiam, demonstrauimus. Vos autem, O noui Iudæi, & Caiphæ filij, quos tandẽ nominum vestrorum potestis ostendere progenitores?*

Basilivs libro de Spiritu sancto, cap. 27. *Dogmata*, inquit, *quæ in Ecclesia seruantur, ac prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione in mysterio ad nos delata recepimus. Quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit, qui vel mediocrem saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet*, &c. Et enumerat cõtinuò plurimas traditiones nõ scriptas: & similia habet cap. 29.

D

Respondet Kemnitius; hæc, quæ Basilius refert non esse dogmata fidei, aut morũ, sed tãtùm ritus quosdam liberos, vt signare se signo Crucis, adorare ad Oriẽtem, benedici aquam, &c.

At in primis meminisse debet Kemnitius, se dixisse, non posse ostendi vllum ritum certò ab Apostolis institutum: hic autem Basilius audacter enumerat plurimos ab Apostolis institutos.

Deinde etsi non sit necessaria ad salutem observatio aliquorum ex his ritibus tamen necessarium est ad salutem, credere esse bene institutos, & eos non cõtemnere: quemadmodum multa quæ sunt in Scripturis, non sunt necessaria ad salutem, vt quod vir apertò capite oret, & mulier velato, primæ Corinth. vndecimo, & tamen necesse est ad salutem ista credere, & non contemnere.

Denique Basilius non solùm ritus quosdam, sed etiam quædam refert essentialia, vt Confessionem fidei, id est, Symbolum Apostolicum, quod ex traditione habemus & olei vnctionem in Sacramento Confirmationis; quædam etiam alia commemorat, quæ etsi ex se non sint necessaria, tamen postquam præcepta sunt, ita sunt necessaria, vt si de industria omittantur, grauiter peccetur, vt signum Crucis in consecratione aquæ, Eucharistiæ, chrismatis: necnon abrenuntiatio Satanæ, & pompis eius in Baptismo, &c. Dicit enim Augustinus tractatu 118. in Ioannem, sine signo Crucis nulla Sacramenta ritè peragi? & idem docet Chrysostomus homil. 55. in Matthæum.

Brentivs autem inuerecundior respondet, has Basilij sententias esse ex næuis & erroribus Basilij, qui pro honore tanti viri deberent silentio tegi: & nos vocat porcos & imitatores Cham, qui Patrum nostrorum turpitudines denudamus. Non enim existimat esse ferẽdum, quod Basilius dicat eandem vim habere ad pietatẽ traditiones pædagogicas (vt ipse loquitur) de signo Crucis, & aqua benedicta, cum scripturæ sanctæ dogmatibus.

Sed omissis conuitiis, nec enim nostrum est, reddere mala pro malis; respondeo ad id quod Brentius obiicit, rectissimè æquari traditiones Scripturis. Nã vt in Scripturis quædam sunt magna præcepta, vt diligere Deum, quædam minora, vt non dicere verbum otiosum, quæ non æquè obligant ad obseruationem, & tamen æquè obligant ad fidem & venerationem.

Non enim minus est hæreticus, qui non credit, aut non veneratur Scripturam illam, quæ dicit; *De omni verbo otioso reddent rationem in die iudicij*; quam qui non credit, aut non veneratur illam; *Diliges Dominum Deum tuum*, &c. Ita etiam in traditionibus quædam sunt maiora, & quædam minora, quo ad obligationem agendi, & tamen omnia æquè obligant ad fidem, & venerationem.

Et eodem modo quædam sunt traditiones maiores, quo ad obligationem, quàm quædam Scripturæ; quædã minores, & quædam æquales, cùm tamen omnes traditiones, & omnes Scripturæ sint æquales, quantum ad fidem & venerationem, quæ illis debetur, cùm proficiscãtur ab eodem auctore Deo, & veniant ad nos per manus eiusdem Ecclesiæ Catholicæ, quæ est mater nostra & Christi sponsa.

Deniqve Hermannus non contentus iis, quæ Brentius & Kemnitius dixerat, addit; *Ista omnia non esse Basilij, sed inserta in libro Basilij ab aliquo nebulone*, Quæ sanè expeditissima responsio est. Sic enim facile est soluere omnia argumenta, neque adfert aliam probationem Hermannus, quàm Erasmi testimonium qui visus est sibi nescio quam diuersitatem styli olfecisse in his capitibus à superioribus.

At B. Ioannes Damascenus longè antiquior & doctior, & in Basilij scriptis magis versatus est, nihil tale olfacere potuit. Is enim, (vt omittam recentiores plurimos) in oratione prima pro sacris imaginibus, sic ait: *Sic ad verbum ait D. Basilius in vigesimo septimo capite illius libri, quem de Spiritu sancto triginta distinctum capitibus ad Amphilochium scribit. Quæ in Ecclesia seruantur, & prædicantur instituta, partim ex scripta constat doctrina, partim ex Apostolorum traditione, &c.*

Gregorivs Nazianzenvs oratione prima in Iulianum, vltra medium, postquam dixerat propter dogmata Testamenti veteris & noui doctrinã Ecclesiæ visam

visam fuisse Iuliano mirabilem: addit cõtinuò: *Cæterum*, inquit, *maiorẽ atque insigniorem ob eas Ecclesiæ figuras, quas traditione acceptas in hunc vsque diem seruamus.* &c. Explicat autem postea, se figuras Ecclesiæ, vocasse disciplinã politiam, ordinem Ecclesiæ, rationem psallẽdi, modum pœnitentiæ imponendæ, sacraria in templis, monachatum, virginum cœnobia, & alia permulta, quæ ex sola traditione habẽtur. Quæ nomina Iulianus voluit ethnicos imitari, vt eo modo Christianos facilius traheret ad paganismum.

A

Chrysostomvs in 2. Thessal. 2. *Patet*, inquit, *q; non omnia per epistolam tradiderint Apostoli, sed multa sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam ista, quàm illa.* Idẽ hanent Theophylactus & Oecumenius.

Hic illud notandum, cùm Basilius, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius æquent traditiones Scripturis, quid sit iudicandum de censura Kemnitij, qui ait: *Insignis omnino audacia est, auctoritati, & maiestati Scripturæ canonicæ aliquid æquare.* Et passim ridet Concilium Tridentinum, quòd pari pietatis affectu veneretur traditiones & Scripturam.

B

Idem Chrysostomus homilia 69. ad populum, & homilia tertia in epistolam ad Philippenses: *Non frustra*, inquit, *ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerant illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis.*

Theophilvs lib. 1. & 3. Paschali, disertè docet, legem iciuniorum Apostolicam esse traditionem.

Cyrillvs Hierosolymitanvs in catechesibus mystagogicis, nihil ferè explicat aliud, quàm traditiones non scriptas de Baptismo, & aliis Sacramentis.

Epiphanivs hæres. 55. quæ est Melchisedecianorum: *Termini*, inquit, *nobis positi sunt & fundamenta, & ædificatio fidei: & Apostolorum traditiones, & Scripturæ sanctæ, & successiones doctrinæ, & vndequaque veritas Dei munita est: & nemo decipiatur nouis fabulis.* Item hæresi sexagesima prima, quæ est Apostolicorum: *Oportet*, inquit, *& traditione vti, non enim omnia à diuina Scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in Scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt.* Similia vide hæresi 75. Aërij, & in compendiaria doctrina.

C

Ad hæc nihil respondent, nisi blasphemãdo Epiphanium delectatum esse nimium traditionibus & apocryphis fabulis, &c. Et inter alia putat Brentius non ferendum, quòd Epiphanius dixerit, Apostolicam esse traditionem, quòd non liceat nubere post votum emissum virginitatis: cùm nimirum id fecerint primi parẽtes Lutheranorum Lutherus & Catharina, sed hæc alibi suo loco refellentur.

Damascenvs libro quarto, capite decimo septimo: *Plurima*, inquit, *Apostoli sine scripto tradiderunt*, &c. Multa etiam habet oratione prima pro imaginibus sacris.

D

Ex Latinis Tertullianus lib. de corona militis: *Etiã*, inquit, *in traditionis obtentu exigenda est, inquit, auctoritas scripta. Ergo quæramus, an & traditio non scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla præiudicent exẽpla aliarum obseruationum, quas sine vllius Scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio vendicamus.* Deinde enumeratis cæremoniis Baptismi, signi Crucis, Sacrificij anniuersarij pro defunctis, & aliis quibusdam, subdit: *Harum*, inquit, *& similium disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam inuenies, traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.* Idem passim traditione vtẽdum docet, libro primo contra Marcionem, libro secundo ad vxorem, libro de velandis virginibus, & libro de præscript. hæret. vbi ex instituto docet, hæreticos non ex Scripturis, sed ex traditione confutandos. Quæ ad hæc loca respondent, iam confutata sunt, cùm ageremus de Irenæo & Basilio.

A

Beatvs Cyprianvs lib. 1. epistola duodecima: *Vngi quoque necesse est*, inquit, *eum, qui baptizatus sit, &c.* At constat, nihil de chrismate in scripturis haberi, sed tantùm in traditione. Idem lib. secundo, epistola 3. *Admonitos nos scio, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur mistus vino offeratur.*

B

Respondet Kemnitivs, loqui Cyprianum de traditione scripta. At falsum est, non enim aquæ meminerunt Euangelistæ. Hermannus dicit, quia non est scriptum: Dominũ potuisse aquam in calice, melius esse, non ponere: sic enim Dominum fecisse. At cùm neutrum scriptum sit, mirum est, vnde tantum sibi assumat Hermannus, vt velit sibi potius, quàm Cypriano credi.

Brentivs vertit se ad contumelias, dicit enim, Cyprianum semper esse nimium in suis opinionibus asserendis: & hæc illi incogitãter excidisse. Et ratio Brentij est, quia videtur Cyprianus inepta ratione probare hunc ritum, dicit enim: *Debere misceri aquam vino, quia vinum significat Christum, aqua populos Ecclesiæ: & dum miscetur aqua vino, Ecclesia iungitur Christo, si autem vinum solùm consecraretur, iam inciperet Christus esse sine Ecclesia. Quod certè ridiculum videtur. Quis enim credat, si vnus sacerdos non miscuerit aquam cum vino in calice, mox Christum amissurum Ecclesiam?*

C

At non animaduertit Brentius, vel animaduertere fortasse noluit, Cyprianum non de reali coniunctione, vel separatione Christi & Ecclesiæ agere, sed tantùm de significatiua. Rectissime enim in materia Sacramentorum argumentamur ab imperfecta significatione.

Praeterea Cyprianus non vult seruari hunc ritum propter illam rationem præcipuè: sed quia Dominus sic docuit. Ratio autem illa addita est, vt ostendatur traditio rationi conformis esse. Quocirca, etiamsi Cyprianus non attulisset conuenientem rationem, non propterea negandum esset, ritum hunc esse seruandum, vel à domino traditum.

D

Sanctvs Hilarivs libro contra Constantiũ Imperatorem, circa medium, obiicienti Ariano principi: *Nolo verba quæ non scripta sunt, legi.* Respondet: *Hoc tandem*, inquit, *rogo, quis Episcopis iubeat? quis Apostolica prædicationis vetet formam? Dic prius, si rectè dici putas, nolo aduersus noua venena noua medicamentorum comparationes, &c.* Quibus verbis duo indicat Hilarius: vnum, prædicationem consubstantialitatis Patris & Filij esse Apostolicæ prædicationis licet expressè non sit scriptum, Filium esse Patri consubstantialẽ: alterum, nomẽ ipsum ὁμοούσιον esse quidẽ nouũ, sed tamẽ retinendũ, licet non sit scriptũ, quia conforme est prædicationi Apostolicę.

Hermannvs hunc locum sua glossa deprauat, sic enim exponit: *Hoc*, inquit, *rogo, quis Episcopis iubeat*, id est, *vt aliquid extra scripturam proferant.* At si ista est bona glossa, Hilarius consentit cum Constantio: igitur malè subiicit: *Dic prius, si rectè dici putas, nolo aduersus noua venena*, &c. Quid, quod toto libro ferè hoc agit, vt nomen ὁμοούσιον retineatur? at secundum glossam Hermanni aboleri potius voluisset.

Sanctvs Ambrosivs libro de iis, qui initiantur mysteriis, capite secundo & sexto, & libro 1. de Sacramentis, capite primo & secũdo, explicat ritus, qui ab vniuersa Ecclesia seruãtur in Baptismo, qui nusquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

scripti inueniuntur in diuinis literis,& quos cæteri constanter referunt in Apostolos auctores,Sermone 25.34. & 36.docet,Quadragesimam à Christo præceptam. Et epistola 81.& sermone 38.docet, Symbolum Apostolorum Apostolicam esse traditionem non scriptam.Cõtra Ambrosium multa blasphemat Hermãnus, sed nihil officiunt nostro proposito.

S. HIERONYMVS in epistola ad Marcellam de erroribus Mõtani:*Nos*,inquit,*vnam Quadragesimam ex Apostolica traditione tempore nobis congruo ieiunamus.* Item in dialogo aduersus Luciferianos,ante medium, cum hæreticus dixisset;Multa,quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt.Respondit Orthodoxus:*Non quidem abnuo,hanc esse Ecclesiarum consuetudinem. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?*

S. AVGVSTINVS epistola centesima decima octaua:*Illa autem, quæ non scripta,sed tradita, custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe seruantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis,vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas commendata,atque statuta retineri: sicut quod Domini Passio,& resurrectio, & Ascensio in cœlum, & Aduentus de cœlo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebratur.*

AD hoc respondet Hermannus, multa garriens, & tandem concludens:*Cur*,inquit,*Augustine, extra Scripturam traditiones cum aliis Patribus Ecclesiis obtrudis ?* Itaque fatetur Hermannus,Augustinũ cum aliis Patribus agnoscere traditiones non scriptas. Quæ sanè confessio sufficere deberet,si quid haberet sanitatis,ad ipsius petulantiam coërcendam.

AT Brentius dupliciter respondet. Primò dicit, si verum sit,hanc esse Apostolicam traditionem,non esse accipiendam vt legem necessariam, sed vt liberam obseruationem.At contrà,nam Augustinus ibidem subdit: *Alia verò quæ per loca terrarum regionúmque variantur*, &c. *liberas habẽt obseruationes*,&c. Vbi Augustinus distinguit inter has Apostolicas traditiones necessarias,& obseruationes liberas.

SECVNDO dicit Brentius,Augustinum falsò docere,ista festa esse ex Apostolica traditione, cùm Apostolus arguat Galatas,cap.4.quod dies obseruarent & tempora.Sed respondet Augustinus epistola 119.c.7. Apostolum reprehendere eos,qui secundum Astrologorum regulas obseruant tempora.Et libro contra Adimantũ, cap.16.dicit,Apostolum loqui de festis Iudæorum, non Christianorum. Quomodo exponunt etiam Hieronymus & Chrysostomus; Ambrosius autem vtramque simul expositionem amplectitur.

IDEM verò Augustinus libro 2.de Baptismo contra Donatistas. cap.7. *Quam consuetudinem*, inquit, *credo ex Apostolica traditione venientem, sicut multa non inueniuntur in literis eorum,neque in Conciliis posterorum, & tamen quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam,non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.* Et libro quarto capite sexto: *Illa consuetudo,quam & tunc homines sursum versus aspicientes,non videbant à posterioribus institutam, rectè ab Apostolis tradita creditur.* Et libro 4.cap.24. *Quod vniuersa*, inquit, *tenet Ecclesia,nec Conciliis institutum,sed semper retẽtum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.* Et libro 5. capite 23. *Apostoli*, inquit, *nihil quidem exinde præceperunt,sed consuetudo illa,quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium sumpsisse, credenda est, sicut sunt multa, quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquàm scripta non reperiantur.* Item libro de vnitate Ecclesiæ, capite 19. *Hic fortè dicis*, inquit, *lege mihi, quemadmodum Christus suscipi iusserit eos, qui ab Hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc apertè atque euidenter, neque ego lego,nec tu*,&c. Et postea subdit: *Cum hoc nusquam legatur, credendum esse testimonio Ecclesiæ, quam veracem esse Christus testatus est.* Similia habet libro 1.contra Cresconium,cap.31.32.& 33.

AD hæc Kemnitius respondet duo.PRIMO,Augustini quæstionem in istis locis esse, an posset proferri exemplum ex Scriptura,quo hæreticus aliquis rebaptizatus, vel sine nouo Baptismo susceptus fuisse doceretur,non autem,an essent rebaptizandi, vel non rebaptizandi hæretici, & quidem Augustinum putasse, non posse proferri tale exemplum, & hoc docere in locis allegatis.

SECVNDO ait, Augustinum sine dubio credidisse, extare certa & aperta testimonia in Scripturis, quibus probetur, non esse hæreticos rebaptizandos, proinde hanc traditionem esse scriptam.

PRIMVM probat ex lib.1.contra Cresconium,c.33. vbi Augustinus ait: *Proinde quamuis huius rei certum de Scripturis canonicis non proferatur exemplum*, &c. & similia habet libro de vnitate Ecclesiæ,cap.19.

SECVNDVM probat.Primò,ex lib.1.contra Donatistas,cap.7.*Ne videar humanis argumentis agere, ex Euangelio profero certa documenta.*

SECVNDÒ,ex lib.2.c.14. *Quid sit perniciosius, vtrum non baptizari an rebaptizari,iudicare difficile est,verùm tamẽ recurrens ad illam stateram Dominicam, vbi non ex humano sensu, sed ex auctoritate diuina rerum momenta pensantur: inuenio de vtraque re Domini sententiam.*

TERTIÒ,ex lib.4.cap.7.*Huc accedit,quia bene perspectis ex vtroque latere disputationis rationibus,& Scripturarum testimoniis,potest etiam dici, quod veritas declarauit, hoc sequimur.*

QVARTÒ,ex lib.4.c.24.*Veraciter cõiici potest,quid valeat paruulis Baptismi Sacramentũ ex circũcisione carnis*, &c.

QVINTÒ,ex libro 5.cap.4.*Quisquis & Ecclesiæ consuetudine & posteriori robore plenarij Concilij, & tot tantisque sanctarum Scripturarum testimoniis, & perspicuis rationibus veritatis intelligit,Christi Baptismum verbis Euangelicis consecratum,non fieri cuiuslibet hominis peruersitate peruersum.*

SEXTÒ,ex libro 6.cap.1. *Poterat iam sufficere, quod toties repetitis rationibus,adiunctis etiam Scripturarum documentis,ostendimus.*

SEPTIMÒ,ex lib,5.cap.23. *Contra mandatum Dei esse,quòd venientes ab hæreticis, si iam illi Baptismum Christi acceperunt, baptizantur, Scripturarum sanctarum testimoniis non solùm ostenditur, sed planè ostenditur.*

OCTAVÒ,ex lib.5.ca.26.*Quod nos admonet,vt ad fontem recurramus,id est,Apostolicam traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus,optimum est, & sine dubitatione faciendum.Traditum est ergo nobis,sicut ipse commemorat ab Apostolis,quòd sit vnus Deus,vnum Baptisma.*

RESPONDEO ad PRIMVM, falli Kemnitium; Nam & si Augustinus in illo vno loco libri primi contra Cresconium,cap.33.de exemplis agit,tamen in aliis locis citatis non agit de exemplis,sed de præceptis; siue de documentis Scripturæ, præsertim libro quinto contra Donatistas,cap.23.cùm ait. *Quæ vniuersa tenet Ecclesia, ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur*, Præterea in illo etiam vno loco quæstio præcipua non erat de exemplo,siue de facto,sed de iure.Constat enim, cum tractare quæstionem de Anabaptismo, quæ erat inter Catholicos, & Donatistas: certum autem est,Donatistas non certasse de exemplis: sed de iure.

QVIA verò inter disputandum hæretici petierant, vt ostenderent Catholici aliquod exemplũ in Scripturis alicuius recepti ab Ecclesia sine baptizatione,Augustinus respondit,exempla in Scripturis nulla esse, nec pro vna

vna parte,nec pro alia;& inde concludit, cum non sint vlla in Scripturis non solum præcepta,sed nec exempla, standum esse consuetudini Ecclesiæ,quæ rectissimè creditur ab Apostolis introducta.

QVOD autem hæc ita se habeant,patet tum ex ipsis locis, tum ex eo, quod, si quæstio præcipua fuisset de exemplis,Donatistæ non fuissent hæretici,nec vllo modo errassent;nam verissimum est quod illi dicebant,consentiente eis etiam Augustino nullum exemplum extare in Scripturis de hac re.

AD SECVNDVM dico duo;Primò,nos non adferre illa loca Augustini præcipuè propter id quod ipse ait consuetudinem non rebaptizandi esse ex Apostolica traditione sed propter id, quod ipse illis locis subiungit plurima seruari ex traditione Apostolica,quæ scripta nõ sunt.Hoc enim principium, tam certum erat apud Augustinum,vt inde probare vellet, etiam consuetudinem non rebaptizandi esse ab Apostolis traditam.Itaque nõ magis nitimur hoc principio Augustini, quam conclusione eius.Kemnitius verò ita nos oppugnat, quasi sola conclusione niteremur.

DICO secundò, illam ipsam consuetudinem nunquam putasse Augustinum posse sufficienter probari ex Scripturis, & ideo attulisse quidem eum vndecunque rationes & Scripturas,tamen præcipuum fundamentum eõstituisse in traditione,quam declarabat Ecclesiæ consuetudo, & quam etiam postea declarauit Concilium generale,vt patet tum ex locis citatis, tum ex libro secũdo contra Donatistas,capite 4.vbi adeo non putabat esse clara testimonia Scripturæ de hac re,vt diceret:*Nec nos ipse tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersæ Ecclesiæ concordissima auctoritate firmati.* Et magis adhuc patebit respondendo ad singula loca à Kemnitio notata.

AD PRIMVM ex li.1.c.7.cõtra Donatistas,respondeo mala fide à Kemnitio omissa fuisse verba,quæ erãt in medio,& coniuncta prima cum postremis.Nam postea quam dixerat Augustinus: *Iam ne videar humanis argumentis agere*,subiunxit,quod omisit Kemnitius; *quoniã quæstionis huius obscuritas compulit magnos viros diu fluctuare,donec plenario totius orbis Concilio quod saluberrimè sentiendum erat,remotis dubitationibus firmaretur*, & tunc demum addit:*Ex Euangelio profero certa documenta.*

DIXIT ergo Augustinus,non potuisse ex Scripturis finiri quæstionem illam ante Concilium Ecclesiæ plenarium, sed postquã Concilium explicauit dubitationem,& quæstionem totam, iam adferri posse certa documenta Scripturæ.Scripturæ enim explicatę à Cõcilio firmiter & certò probant, id quod antea non firmiter probabant quod etiam verũ esse ostendit locus ex Euangelio,quem refert B.Augustinus.Adfert enim illud Lucæ.9.*Nolite prohibere;qui enim non est cõtra vos,pro vobis est.* Quo loco ostenditur extra Ecclesiam posse esse aliqua dona Dei,vt erat illud donum eiiciendorum dæmoniũ,an autem inter illa etiam Baptismus numerandus esset,non potest colligi ex isto loco solo.

AD SECVNDVM respondeo, locum illum non esse ad propositum;ibi enim Augustinus probat ex Scripturis,non licere rebaptizare, quando quis verum Baptismum semel in Ecclesia Catholica suscepit, non autem probat Baptismum hæreticorum esse verum Baptismum,de quo est nostra quæstio.

DOCERE enim eo loco volebat, posse admitti in Ecclesiam per pœnitentiam eos,qui agnoscebãt se male fecisse rebaptizando Catholicos. Neque aliud Scripturæ testimonium profert nisi illud Ioan.13.*Qui lotus est, non indiget,nisi vt pedes lauet.* Ex quo loco nemo colligeret,Baptismum hæreticorum esse ratum, sed solũ(quod Augustinus colligit) post verum Baptismum non esse addendum alium baptismum. quod nec Donatistæ negassent.

AD III.IV.V.& VI.dico, Augustinum ibi adferre coniecturas ex Scripturis, quæ post definitionem Concilij,& exploratam traditionem non scriptam aliquid valent ad veritatem confirmandã:per se autem non sufficiunt.Id patet ex verbis Augustini, vbi semper ponit Scripturas post consuetudinem,& Concilium, & vtitur illis verbis; *Accedit huc*; *Coniicere possumus*; *Additis etiam Scripturis*,&c.

AD SEPTIMVM dico Kemnitium mala fide citasse. Illa enim verba(*Scripturarum sanctarum testimoniis planè ostenditur*)nõ referuntur ad superiora,quæ posuit Kemnitius,sed ad sequentia,quæ ille tacuit.Sic enim ait Augustinus.*Planè ostenditur multos Pseudochristianos, quamuis non habeant eandem caritatem cum sanctis, sine qua nihil prosunt quæcunque sancti habere potuerint, Baptismum tamẽ communem habere cum sanctis.*,Vbi diuus Augustinus dicit,certum esse ex Scripturis multos Christianos baptizatos in Ecclesia perdere caritatem, & tamen non perdere Baptismum,id quod etiam Donatistę concedebãt. non autem dicit,certum esse ex Scripturis Baptismum datum ab hæreticis esse ratum.

PRAETEREA,etiamsi illa verba referrentur,ad superiora,adhuc nihil haberet Kemnitius, nam ibi etiam non dicit Augustinus,certum esse, Baptismum hæreticorum esse ratum, sed dicit certum esse,eum qui verum Christi Baptismũ accepit,non debere rebaptizari,quod etiam Donatistæ concedebant:sed post supererat quæstio an Baptismus hæreticorum esset verus Christi Baptismus,nec ne.

AD OCTAVVM dico, ibi Augustinum nõ probare ex Scripturis sententiam suam,sed referre qua Scriptura conabantur aduersarij probare contrariam sententiã.

CAPVT OCTAVVM.

Idem probatur quatuor aliis Argumentis.

PRAETER communem hunc Patrum consensum id ipsum suadet consensus hæreticorum in traditionibus cõtemnendis. Vt enim ex communi consensu sanctorum Patrum omnium ætatum recipientium traditiones, colligimus eas esse recipiendas: ita ex communi consensu hæreticorum omnium ætatum reiicientium traditiones, colligimus eas non esse reiiciendas.

DE Valentinianis,Marcionistis,& similibus testantur Irenæus libro 3.capite 2.& Tertullianus de præscrip. quod traditiones Ecclesiæ non scriptas reiicerent.

CYPRIANVS quoque cum errorem illum de Anabaptismo defendere vellet, non aliter id facere potuit, quam à traditione ad Scripturam prouocando,vt appareret ex epistola eiusdem Cypriani ad Pompeium, & ex altera ad Iubaianum.Quamquam antea Cyprianus traditiones agnouerat, vt supra ostendimus, & errorem etiam posteriorem eum correxisse ante mortem existimat beatus Augustinus in epist.48.ad Vincentium.

DONATISTAE quoque semper Scripturas vrgebãt,& B.Augustinus eis traditiones, & Ecclesiæ cõsuetudinẽ obiiciebat,li.de vnitate Ecclesiæ, c.19.& alibi.

ARIANOS nullo modo quidquam præter Scripturas admisisse testatur Hilarius,qui in libro contra Constantium introducit Arianum dicentem: *Nolo verba,quæ nõ scripta sunt legi.* Maximin⁹ Arianus apud Augustinũ libro 1.contra Maximinum,in principio sic ait: *Siquid de diuinis Scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus necesse est vt audiamus; hæ verò voces quæ extra Scripturam*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt: nullo casu à nobis susciptuntur. Præterea cum ipse Dominus moneat nos & dicat; Sine caussa colunt me docentes mandata & præcepta hominum. Idem testatur Epiphanius hæres. 69. & 73.

ADRIANOS quoque traditiones reiecisse scribit Epiphanius hæres. 75. Idem de EVNOMIANIS patet ex Basilio libro de Spiritu sancto, capite vigesimo septimo, & vigesimo nono.

IDEM de NESTORIO EVTYCHETE DIOSCORO refert Basilius Ancyranus Episcopus in confessione Catholica quã recitauit in VII. Synodo Act. primo. idem de Apostolicis sui tẽporis Bernardus homilia 66. in cantica. Idem de IOANNE VVICLEFO Thomas VValdensis, libro 2. doctr. fidei antiquæ, ca. 19. Ab his ergo quasi per manus acceperunt Lutherani dogma suum de traditionibus contemnendis: vt nos à sanctis Patribus nostrum didicimus, de iisdem cum omni honore recipiendis.

HIS adde morem omnium gentium. Nam Iudæos habuisse aliquas, traditiones extra Scripturam, docent ORIGENES hom. 5. in Num. & comment. cap. 3. ad Rom. & HILARIVS in Psal. 2. necnon ANATOLIVS antiquissimus auctor Christianus apud Eusebium lib. 7. hist. c. 28. Et quamquam non desunt aliqui Catholicorum, qui negant vllam fuisse traditionem non scriptam apud Iudæos, tamen non possum illis assentiri, cũ vt suprà docuimus, non omnia sufficienter continuerit lex vetus scripta. & multo tempore populus ille, etiam post Mosem natum, sine lege scripta vixerit.

DEINDE omnes profanæ Respub. magna ex parte legibus non scriptis reguntur. PERICLES apud Thucydidem partitur ius Athenarum in scriptum, & nõ scriptum. ARISTOTELES li. 3. politicorum cap. 11. partim optimis legibus, partim arbitrio optimi viri ciuitatem regendam esse statuit; & lib. 5. de moribus c. 4. iudicem siue arbitrum ius animatum vocat, quod videlicet aliud quoddam præterea exstet ius scriptũ, veluti mortuũ. Porrò, Lacedæmoniis LICVRGVS nullam legem scriptam dare voluit, vt ait Plutarchus, sed solis traditionibus viuere, quo essent in agendo, quàm in legendo diligentiores. Idem placuisse CICERONI satis apparet ex libro primo de legibus. Et idem de sapientibus Gallorum scribit Cæsar libro sexto de bello Gallico.

NOBILISSIMI Philosophorum PYTHAGORAS & SOCRATES. cum plurima docuerint, nihil tamen scripserunt, vt beatus Augustinus docet lib. 1. de consensu Euang. cap. 7. nisi quod Socrates fabulas ab Æsopo scriptas versibus prosequutus est.

DENIQVE in iure ciuili leg. diuturna. ff. de legibus, & in iure canonico dist. 1. can. consuetudo, eadem tribuitur auctoritas legi scriptæ, & consuetudini non scriptæ. Itaque natura ipsa quodammodo clamare videtur traditiones non scriptas vel necessarias, vel certè vtilissimas esse.

ACCEDAT Ecclesiæ Catholicæ dignitas. Nam vt olim Iudæi excellebant omnibus nationibus, quia credita erant illis eloquia Dei, vt dicitur Rom. 3. ita nunc præstat Ecclesia Christi omnibus sectis, quod ipsa sola, quippe quæ sponsa Christi est, nouerit omnia mysteria veræ religionis, & conscia sit secretorum sponsi, & propterea appelletur columna, & firmamẽtũ veritatis. 1. Tim. 3.

AT si omnia essent scripta, & apertissimè, vt hæretici dicunt, nullum esset priuilegium Ecclesiæ. Nam nihil minus scirent hæretici. & pagani, & Iudæi de mysteriis fidei nostræ, quam nos ipsi, atque antistites nostri sciũt: neque esset verum, quod ait Irenæus lib. 3. capite 4. in solam Ecclesiam tanquam in depositorium diues reposita ab Apostolis scientiam rerum diuinarum.

ACCEDAT postremo dignitas mysteriorum multorum, qui silentium requirunt, nec decet, vt in Scripturis, quæ toti mundo leguntur, explicentur. Si enim ad videnda tremenda mysteria Missæ non licet admittere vllos non baptizatos, quomodo licebit eis eadem scripta tradere? Hinc Dominus seorsim discipulis interpretabatur parabolas, quas populo loquutus erat Luc. 8. & Apostolus ait 1. Cor. 2. *Sapientiã loquimur inter perfectos.* Et passim veteres, cùm de Sacramento Eucharistiæ loquuntur, dicere solent; *Norunt fideles, norunt initiati.* Hãc ratione attingunt Dionysus c. 1. Ecclesiast. hierar. Origenes hom. 5. in Numer. Basilius capite vigesimo septimo, lib. de Spiritu sancto, & Innocẽtius I. in epist. prima.

CAPVT NONVM.

Explicantur regulæ quinque, quibus in cognitionem veratum traditionum deuenimus.

SEQVITVR nunc vt ostendamus, quibus viis ac rationibus indagãdum sit, quæ sint veræ ac germanæ Apostolorum traditiones.

PRIMA igitur regula est, Quando vniuersa Ecclesia aliquid tanquam fidei dogma amplectitur, quod non inuenitur in diuinis literis, necesse est dicere ex Apostolorum traditione id haberi. Ratio huius est, quia cum Ecclesia vniuersa errare non possit, cum sit columna & firmamẽtũ veritatis. 1. Tim. 3. & cum de ea dictum sit à Domino, Matth. 16. *Portæ inferi non præualebũt aduersus eam:* certè quod Ecclesia de fide esse credit, sine dubio est de fide. at nihil est de fide, nisi quod Deus per Apostolos, aut Prophetas reuelauit, quod euidenter inde deducitur. Non enim nouis reuelationibus nunc regitur Ecclesia, sed in iis permanet, quæ traditerũt illi, qui ministri fuerunt sermonis, & propterea dicitur, Ephes. 2. *Ædificata supra fundamentũ Apostolorum, & Prophetarum:* Igitur illa omnia, quæ Ecclesia fide tenet, tradita sunt ab Apostolis, aut Prophetis, aut scripto, aut verbo. Talis est perpetua virginitas beatæ MARIAE. numerus librorum Canonicorum, & similia.

SECVNDA regula est, Quando vniuersa Ecclesia aliquid seruat, quod nemo constituere potuit, nisi Deus quod tamen nusquam inuenitur scriptum, necesse est dicere ab ipso Christo & Apostolis eius traditum. Ratio est similis superiori.

NAM Ecclesia vniuersa non solùm non potest errare in credendo, sed nec in operando, ac præsertim in ritu: & cultu diuino: rectèque Augustinus epist. 118. docet, insolentissimæ insaniæ esse existimare, non rectè fieri, quod ab vniuersa Ecclesia fit.

ERGO illa, quæ Ecclesia non potest rectè seruare, nisi à Deo sint instituta, & tamen seruat, necesse est dicere à Deo instituta, etiam si nusquam id legatur. Tale est Baptisma paruulorum. Erraret enim grauissimè Ecclesia, si sine Dei mandato paruulos qui actu non credunt baptizaret. Quocirca Augustinus lib. 10. de Gen. cap. 23. *Consuetudo,* inquit, *matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est neque vllo modo superflua deputanda, nec omnino credenda nisi Apostolica esset traditio.* Tale etiam, Baptismum hæreticorum esse ratum, & propterea Augustinus semper mandatum non rebaptizãdi ab hæreticis baptizatos, ad Apostolorum traditionem reuocat: nec enim potest Ecclesia dare Baptismo auctoritatem, si eam à Christo non habet.

TERTIA regula est, Id quod in Ecclesia vniuersa, & omnibus retrò temporibus seruatum est, meritò ab Apostolis creditur institutum. etiamsi illud tale sit, vt potuerit ab Ecclesia institui. Hæc regula est Augustini, li. 4. contra Donatistas, c. 24. Exẽplo sit ieiuniũ. Quadragesimæ

Quadragesim æ. Id enim poterat ab Ecclesia institui, si Christus, vel Apostoli non instituissent: tamen dicimus, & probamus, à Christo, vel Apostolis institutum, quia sursum versus ascendentes, & quærentes originem huius institutiũ, nõ inuenimus, nisi tẽpore Apostolorũ, etiamsi Caluinus. lib. 4. cap. 12. instit. §. 20. doceat esse Quadragesimam meram superstitionem, & nec à Christo, nec ab Apostolicis traditam, sed à posterioribus ex κατ' οἰκονομίαν excogitatem.

BEATVS BERNARDVS serm. 3. de Quadragesima. *Hactenus,* inquit, *vsque ad nonam ieiunauimus soli, nunc* (in Quadragesima) *vsque ad vesperam nobiscum ieiunabũt pariter vniuersi, reges & principes, nobiles, & ignobiles, clerus, & populus simul in vnum diues & pauper.* Ante Bernardum GREGORIVS hom. 16. in Euangelia, Quadragesimę meminit, rationem reddens, cur quadraginta dies ieiunemus. Ante Gregorium, LEO in sermonibus 12. de Quadragesima. Ante eum AVGVSTINVS in epi. 118. & 119. & sermonibus 44. de Quadragesima. Ante eum HIERONYMVS in cap. 9. Matth. & in 3. cap. Ionæ, & alibi. Et PAVLINVS in epi. ad Amandũ 6. Et CHRYSOSTOMVS hom. 1. in Genes. & alibi. Ante hos AMBROSIVS sermonibus octo de Quadragesima. EPIPHANIVS in compẽdiaria doctrina. BASILIVS oratione 2. de ieiunio. NAZIANZENVS oratione in sanctum lauacrum, & CYRILLVS catechesi 18. Ante hos ORIGENES hom. 10. in Leuiticum. Ante eum IRENAEVS apud Eusebium lib. 5. c. 24. hist. Ante eum TELESPHORVS Papa in epist. decretali. Ante eum IGNATIVS in epist. ad Philippenses, & CLEMENS lib. 5. constit. cap. 3. & can. 68. Apostolorum.

PARI ratione CALVINVS lib. 4. c. 19. instit. §. 24. dicit ordines minores esse inuentum nouitium, de quo nusquam legitur, nisi apud ineptos rabulas, Sorbonistas, & canonistas.

AT nos ostendimus ex regula posita, esse Apostolicæ traditionis. Nam ante omnes Sorbonistas, & canonistas fuit ISIDORVS qui lib. 7. etymol. cap. 12. enumerat singulos ordines, & rationes nominum exponit. Ante Isidorum fuit Concil. Carthag. IV. in quo à cap. 1. vsque ad decimum traditur, quo ritu ordinẽtur Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolythi, Lectores, Exorcistæ, Ostiarij. Et ante hoc Concilium fuit HIERONYMVS, qui in cap. 2. ad Titum enumerat ordines omnes, præter Acolythos, quorum meminit in epistola ad Nepotianum de vita clericorum.

ANTE Hieronymum fuit Concilium Laodicenum, cuius cap. 24. nominantur omnes minores ordines, ante quod Concilium CORNELIVS Papa in epist. ad Flauianum Antiochenum, vt est apud Eusebium li. 6. hist. c. 33. asseritsin Ecclesia Romana suo tẽpore fuisse præter Episcopũ Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem. Acolythos XLII. Exorcistas cum Lectoribus & Ostiariis LII. Sed & ante Cornelium Ignatius salutat nominatim omnes ordines in epist. ad Antiochenses.

QVARTA regula est, Cum omnes doctores Ecclesiæ communi consensu docent, aliquid ex Apostolica traditione descendere, siue in Concilio generali congregati, siue scribentes seorsim in libris, illud credẽdum est, Apostolicam esse traditionem. Ratio est huius regulæ, quia si omnes doctores Ecclesiæ, cum in aliqua sententia conueniunt, errare possent, tota Ecclesia erraret, quippe quæ Doctores suos sequi tenetur, & sequitur.

EXEMPLVM primi est, imaginũ veneratio, quã esse ex Apostolica traditione asseruerũt Doctores Ecclesię congregati in Concilio Nicæno II. generali, Act. vltima. Exemplum secundi vix inuenitur, si debeant omnes penitus Patres, qui scripserunt, expressè aliquid dicere; tamen videtur sufficere, si aliquot Patres magni nominis expressè id asserant, & cæteri non contradicant, cùm tamen eius rei meminerint: tunc enim illa esse omnium sentẽtia nõ temerè dici poterit, quãdo enim in re graui aliquis veterum errauit, semper multi inueniuntur qui contradicunt.

HAC regula probamus, Apostolicam traditionem esse ritus, qui seruantur in Baptismo; quod nimirum qui baptizatur, baptizetur aqua prius è sacerdote benedicta: quod iubeatur abrenunciare Satanæ, & põpis eius, quòd signetur signo Crucis, quòd vngatur oleo benedicto, &c. Id enim diserte asserunt BASILIVS de Spiritu sancto, cap. 27. TERTVLLIANVS de corona militis, & alij quidam, nemo autem vnquam contradixit, cũ nullus ferè sit veterũ, qui non meminerit harũ cæremoniarum tanquã in Ecclesia ab omnibus receptarum.

PARI ratione Quadragesimam esse diuinã, vel Apostolicam traditionem, possemus etiam hac regula firmiter probare, quia diserte id asserunt Irenæus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Leo, & nullus contradicit, cùm tamẽ omnes huius obseruationis meminerint.

QVINTA regula est. Id sine dubio credendum esse ex Apostolica traditione descendere, quod pro tali habetur in illis Ecclesiis, vbi est integra, & continua successio ab Apostolis. Hanc regulam tradit IRENAEVS lib. 3. c. 3. & TERTVLLIANVS libro de præscri. Ratio regulæ est, quia Apostoli tradiderunt successoribus suis cũ officio Episcopatus, etiam doctrinam religionis.

SI ergo in aliqua Ecclesia ascendẽdo per Episcopos sibi inuicem succedentes perueniamus ad Apostolum aliquem, & non possit ostendi, quod vllus eorũ Episcoporum introduxerit nouam doctrinam, certi sumus, ibi cõseruari Apostolicas traditiones. Et quidem olim inueniebatur successio non interrupta, non solùm Romę sed etiã Ephesi, Corinthi, Antiochiæ, Alexandriæ, Hierosolymæ, & alibi: ac propterea Tertullianus remittit homines ad quamlibet ex Apostolicis Ecclesiis, vt ibi inueniãt Apostolicas traditiones. & THEODOSIVS I. cunctos populos. C. de summa Trini. & fide Catholica, iubet omnes seruare eam fidem, quam prædicabant eo tempore Damasus Romæ, & Petrus Alexandriæ, duo Pontifices præcipuarum Apostolicarum Ecclesiarum.

AT nũc defecit certa successio in omnibus Ecclesiis Apostolicis, præterquã in Romana, & ideo ex testimonio huius solius Ecclesiæ sumi potest certum argumentum ad probandas Apostolicas traditiones: ac tum potissimum, cum doctrina, vel ritus earum Ecclesiarum à doctrina, & ritibus Ecclesiæ Romanæ dissentiunt.

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum, quæ ex Scripturis petuntur.

RESTAT vltima pars quæstionis, in qua argumenta aduersariorum exponenda, & soluenda sunt. Tria sunt genera argumentorum quorum Primum à Scripturis: Secundum à Patribus: Tertium à rationibus sumunt. E Scripturis primo proponunt eas, quæ iubent nihil debere addi verbo se sufficientes, & continere omnia necessaria. Tertiò illas, quæ aperte damnant traditiones.

PRIMVM igitur argumentum ex tribus locis constat. Deute. 4 & 12. *Non addetis ad verbum, quod ego præcipio vobis, nec auferetis ex eo.* Apocalypsis vltimo. *Si quis apposuerit ad hæc, &c.* Gala. 1. *Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquã quod euangelizauimus vobis, anathema*

Universidad de Deusto
Biblioteca

thema sit. Vbi notat Kemnitius non esse dictum contra sed præter; & ne dicamus loqui Paulum de verbo tam scripto, quam non scripto, adducit AVGVSTINVM sic exponentem lib. 2. contra literas Petiliani, capite sexto: *Siquis, siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam, si nos, sed, quod Paulus adiecit, si Angelus de cœlo vobis annũtiauerit præterquam quod in Scripturis legalibus, & Euangelicis accepistis, anathema sit.* Similia habet Basilius in summa moralium, summa 72. cap. 1.

AD, PRIMVM respondeo, Primo ibi non agi de verbo scripto, sed tradito viua voce: nam non ait, ad verbum, quod scripsi, sed quod ego præcipio. SECVNDO dico, veram expositionem eius loci esse, quod Deus velit integrè & perfectè seruari mandata, vt ipse præcepit & nullo modo ea deprauari falsa interpretatione.

ITAQVE non vult dicere, non seruabitis aliud, quã id quod nunc præcipio, sed in hoc quod præcipio, nihil mutabitis addendo, vel minuendo, sed integrè facietis, vt iubeo. & non aliter, Quod idem solet Scriptura significare illis verbis. *Non declinabis ad dexterã, neq; ad sinistrã.* Et quod hoc sit verũ, patet, quia alioqui peccasset Prophetæ & Apostoli, qui tam multa postea addiderũt.

RESPONDENT Brentius Kemnitius, Caluinus, Prophetas non addidisse quidquam ad legem, quantũ ad doctrinam attinet, sed tantum vaticinia quædam de futuris scripsisse, & legis doctrinam explicauisse. Testamentum quoque nouum non esse additionem ad vetus, sed explicationem, cum Apostolus ad Rom. 1. dicat Euangelium promissum à Deo per Prophetas in Scripturis sanctis. Et Act. 15. non sint ausi Apostoli in Concilio aliquid decernere sine testimonio Scripturæ.

AT contra, nam hoc modo etiam traditiones non sunt additiones, sed explicationes. Nam in lege Mosis non continentur Prophetarum scripta, neque in lege & Propheris continetur Testamentum nouum, nisi in vniuersali, & quodãmodo in virtute, sicut tota arbor continetur in semine. Habemus enim in lege Deut. 18. *Prophetam suscitabit tibi Deus, &c. illum audies.* Ibi autem cõtinetur in genere quidquid Christus fecit & dixit: at in particulari tamen, quod Christus deberet prædicare Trinitatem personarum in Deo, instituere Sacramenta, facere talia miracula, &c. ibi non habetur.

QVOD verò allegant ex Act. 15. contra ipsos est. Nã etsi Iacobus in eo Concilio probauit ex Scripturis, Ecclesiam ædificandam ex gentibus: tamen decretum Concilij nusquam inuenitur in Scripturis Testamenti veteris. decreuerunt enim vt gentes non seruent legalia, excepta tamẽ abstinentia à sanguine, & suffocato, Cuius decreti secunda pars nusquam in Testamento veteri legitur. Vbi enim, quæ so vllus Propheta prædixit, Messiæ temporibus prohibenda esse suffocata, & sanguinem?

SIC etiam quia scriptum est. 2. Thess. 2. *Tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam.* Et Luc. 10. *Qui vos audit me audit.* Et Matt. 18. *Si Ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Ideirco nos affirmamus, traditiones esse quodã modo explicationes verbi scripti, non quod nudã contineant eius expositionem, sed quia omnes traditiones, & Ecclesiæ decreta continentur in Scripturis in vniuersali: sed in particulari non continentur, nec debent contineri. Quare Augustinus li. 1. contra Cresconium c. 33 sic ait: *Quamuis certũ de Scripturis non proferatur exemplũ, tamen earundẽ Scripturarum nobis tenetur veritas eũ id facimus, quod vniuersa placet Ecclesia, quã ipsarum Scripturarũ comendat auctoritas.*

AD SECVNDVM, certum est Ioannẽ, ibi prohibere corruptionem libri illius non autem ne alij libri scribantur, aut alia dogmata tradantur, alioqui ipse secum pugnasset, qui iuxta Kemnitium in examine, pag. 202. scripsit Euangelium post Apocalypsin.

AD TERTIVM, quo maximè Brentius, & Kemnitius nituntur, duplex solutio est, & vtraque solida. Prior quod Apostolus nó loquatur de solo verbo scripto, sed de omni verbo, siue scripto, siue tradito. Non enim dicit, si quis euangelizauerit præter id quod scripsimus, sed *præter id quod euangelizauimus.*

NEQVE obstant illa verba Augustini vel Basilij: illi enim non exponunt ex professo hunc locum, sed probant ex hoc loco, non licere quidquam asserere contrarium Scripturis: quod verissimum est. Cùm enim Paulus loquatur in genere de prædicatione Apostolica, & illa partim sit scripta, partim non scripta, possumus inde rectè probare, non licere aliquid asserere contra scriptam prædicationem Apostolorum. Ex vniuersali enim negatione rectè ducitur argumentum ad negationẽ particularis: non tamen è contrariò. Et similiter possumus ex hoc verbo Pauli argumentari contra eos, qui euangelizant contra traditiones Ecclesię iam receptas, etiãsi ex Scripturis videantur euangelizare vt pulchrè docet ATHANASIVS in lib. de incarnatione Verbi, & CYRILLVS Athanasium citans lib. de recta fide ad Reginas, non procul ab initio.

ALTERA solutio est, quod per illud (præter) Apostolus intelligat contra: & proinde non prohibeat noua dogmata, & præcepta, modo non sint contraria iam traditis, sed prohibeat dogmata, & præcepta contraria, & aliena.

ID patet PRIMO, quia Apostolus ipse multa alia postea docuit, & post hanc epistolam scripsit Ioannes Apocalypsim, & Euangelium suum.

SECVNDO, ex proposito Apostoli, agit enim cõtra eos, qui docebant seruanda esse legalia, cum ipse docuisset non esse seruanda. Igitur cum dicit, *prater*, intelligit contra.

TERTIO, ex alio loco, vbi Apostolus sic vtitur voce, *preter*. Nam Rom. vltimo: *Obseruate*, inquit, *eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam accepistis, faciunt.* Quo loco adeo clarum est illud *præter*, significare contra, vt Erasmus vertit contra. In vtroque autem loco eadem est vox Græca παρὰ.

QVARTO, ex Patrum expositione. S. Ambrosius exponit. *Si contra*, S. Hieronymus *Si aliter*, Chrysostomus, Oecumenius, & Theophylactus dicũt. Apostolum non dixisse, si contraria, sed *si præterquam quod, &c.* vt indicaret, non solum eos anathematizari, qui apertè contraria toti doctrinæ docent, sed etiam eos, qui quomodocunque siue aperte, siue oblique quidliberlabefactãt ex doctrina tradita.

SANCTVS BASILIVS summa morali 72. cap. 1. (quem locum pro se citauerat Kemnitius) docet ex hoc loco haberi, eos recipiendos, qui consona Scripturis tradunt eos, reiiciendos, qui aliena.

DENIQVE S. AVGVSTINVS lib. 17. contra Faustum cap. 3. exponit, contra & tract. 89. in Ioannem sic loquitur: *Non ait plus quam accepistis, sed præterquam quod accepistis. Nam si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses: vt supplerent, quæ illorum fidei defuerunt. Sed qui supplet, quod minus erat addit, nõ quod meritat tollit. Qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via, &c.*

ARGVMENTVM SECVNDVM sumunt ab iis locis, quæ videtur indicare Scripturam sufficienter omnia continere, quæ duo sunt. Primus Ioan. 20. *Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autẽ scripta sunt, vt credatis, q Iesu est Filius Dei, & vt credẽtes vitã habeatis in nomine eius.* Vbi Ioannes indicat scripsisse

sisse, non quidem omnia, sed ea, quę sufficiebant. Si enim possumus vitam habere per ea, quæ scripta sunt, quid amplius quærimus?

CONFIRMAT Kemnitius ex tribus testimoniis veterum. Augustinus tract. 49. in Ioan. *Sanctus Euangelista testatur*, inquit, *multa Dominum Christum & dixisse, & fecisse, quæ scripta non sunt. Electa sunt autem, quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur.* Idem Augustin. lib. 1. de consensu Euangel. capite vltimo: *Quidquid*, inquit, *Christus de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum Apostolis tanquam suis manibus imperauit.*

CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. vlt. *Non, omnia*, inquit, *quæ Dominus fecit, conscripta sunt, sed quæ scribentes tã ad mores, quam ad dogmata putarunt sufficere, vt recta fide, & operibus, ac virtute rutilantes ad regnum cœlorũ perueniamus.*

SECVNDVS locus est, 2. Timoth. 3. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Qui locus est Achilles Brentij, & Kemnitij. Sic autem explicatur à KEMNITIO. *Illud: omnis Scriptura, non significat quemlibet librum sacrum. sed totum corpus simul librorum canonicorum. Nam quod sequitur.* Vtilis est ad docendum, arguendum, &c. *Non potest conuenire vni alicui libro, sed solùm toti Scripturæ simul.*

ILLVD *autem*: Vtilis est. *non significat esse vtilem Scripturam eo modo, quo vtile distinguitur à necessario, & sufficienti, sed significat Scripturam esse factam tanquam medium ad perficiendum hominem Dei: quasi diceret Paulus, Scriptura hunc habet vsum, ad hoc facta est, ad hoc dirigitur; quomodo dicimus, cibum esse vtilem ad alẽdum hominem: sine quo tamen viuere non potest.*

ILLVD verò, Ad docendum, arguendum, &c. *Explicat sufficientiam Scripturæ. Quatuor enim solum sunt necessaria homini Dei, id est, doctori Christiano. Primo, vt possit docere doctrinam fidei. Secundo, vt possit refellere errores contra fidẽ. Tertio, vt possit docere doctrinam morum. Quarto, vt possit corrigere errantes circa mores: hæc autem omnia præstat Scriptura. Seruit enim ad docendum, id est, ad dogmata fidei: ad arguẽdum, id est, ad refutandos errantes de fide: ad erudiendum in iustitia, id est, ad docenda præcepta morum: ad corripiendum, id est, ad corrigendos errantes in moribus: ex quo concludit Paulus hominem Scripturis institutum esse perfectũ, & aptum ad omne opus bonum.*

RESPONDEO ad Primum, Ioannem in eo loco tantùm loqui de miraculis Christi, ac dicere se scripsisse tantùm aliqua miracula, non omnia, quia illa sufficiebãt ad persuadendum mundo, Christum esse filium Dei: sic enim ait: *Multa quidem & alia signa fecit* IESVS *in cõspectu discipulorum suorum, &c.* Ineptè autem Kemnitius, quę de solis miraculis dicuntur, tranfert ad omnia dogmata fidei, & morum præcepta.

PRAETEREA, Ioannes non loquitur, nisi de rebus à se scriptis, ergo si illæ sufficiunt, superfluæ erunt omnes aliæ Scripturæ.

RESPONDET Kemnitius, Ioannem loquí de tota Scriptura. At refellit hoc mendacium Ioannes, qui ait: *Multa quidem & alia signa fecit* IESVS, *quæ non sunt scripta in libro hoc.* Quod verò additur, *hæc autem scripta sunt, &c.* non significat signa sola sufficere nobis ad salutem, sed illa ad hoc referri, & ordinari, & esse vnum ex mediis requisitis ad nostram salutem, etiãsi solum non sufficiat.

AD illa loca AVGVSTINI & CYRILLI dico, eos Patres de solis dictis, & factis Christi loqui: ac propterea dicere eos voluisse scripta esse sufficienter, non omnia absolutè, sed omnia dicta & facta Christi. Præter quæ dicta & facta, multa sunt alia necessaria, alioqui omnes historiæ, & documenta Testamẽti veteris, & ipsa Acta Apostolorum, & Epistolæ Petri, Pauli, Ioannis, Iacobi, & Iudæ superuacanea essent.

NEQVE hoc pugnat cum eo quod suprà diximus, Scripturas non fuisse absolutè necessarias, etsi enim necessaria est cognitio multarum rerum, quas Christus & Apostoli dixerunt, aut fecerunt, ea tamen cognitio, etiã sine Scripturis, sola traditione haberi potuisset, quamquam vtilissimum fuisse, vt præcipua capita scriberentur nullo modo negandum sit.

ADDE, quod sine dubio Patres illi, ex dictis & factis Christi non intelligunt esse scripta sufficienter omnia necessaria absolutè, sed esse scripta sufficienter ea, quæ Apostoli scribenda esse putauerunt. Cùm enim quędam scribenda essent, quædam sine scripto tradenda, ac præcipuè interpretatio, atque intelligentia Scripturarum: in libris sacris continentur sufficienter omnia, quæ scriptis mandanda erant, siue (vt Augustinus loquitur) quæ Christus legi voluit. Alia enim non legi in diuinis literis, sed ab Ecclesia accipi voluit quæ tamen suo etiam modo in Euangelio continẽtur, non quidem in particulari, sed in vniuersali, quia Euangelium monet, vt de rebus dubiis Ecclesiam consulamus.

AD ALTERVM locum ex Paulo, potest in primis responderi eodem modo, quod nimirum Scriptura sufficienter instruat, & perficiat hominem Dei, quia multa expressè continet, & quæ non continet ostendit, vnde sint petenda.

DEINDE dico. Paulum eo loco ne hanc quidem sufficientiam Scripturæ tribuere: quod ex duobus colligitur. Primo ex illo, *Omnis scriptura.* Secundo ex illo, *Vtilis est.* Nam cùm dicit omnis Scriptura, non solùm toti corpori Scripturarum sed etiam singulis libris tribuit eam laudem, quòd vtiles sint ad docendum, arguẽdum, &c. & tamen fatetur Kemnitius non sufficere quemlibet librum sacrum.

QVOD autem ita sit, patet Primo ex ipso modo loquendi. Nam iudicio omnium Latinè scientium, quod dicitur de omni Scriptura diuinitus inspirata, dicitur de singulis libris qui sunt diuinitus inspirati.

SECVNDO ex eo quod cum hæc Epistola scriberetur nondum exstabat Apocalypsis, nec Euangelium Ioannis; & fortè aliquid aliud deerat ex corpore Scripturarum, non loquitur igitur de toto & solo corpore Scripturarum.

TERTIO ex Apostoli ratiocinatione: nam ex hoc principio vniuersali volebat concludere in particulari, Scripturam Testamenti veteris, quia diuinitus inspirata erat, vtilem fuisse ad docendum, arguendum, &c. Sic enim ait. *Ab infantia sacras literas nosti* (id est, Testamentum vetus. Nam cùm esset infans Timotheus, nondum exstabat Testamẽtum nouum, vt patet, & aduersarij admittunt) *quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in* CHRISTO IESV. Vbi Apostolus paucis verbis tribuit Scripturæ Testamenti veteris id totum, quod paulò pòst multis verbis tribuit omni Scripturæ. Et ne Timotheus de eo dubitaret, probat Apostolus, subiungens, *Omnis Scriptura diuinitus inspirata, &c.*

NEQVE obstat quod Kemnitius obiicit, non inueniri in quolibet libro has omnes vtilitates: nam falsum est non inueniri. Nulla est enim pars Scripturæ breuior epistola secunda Ioannis, & tamen in ea videmus prædicari Christum esse verum Dei filium, quod est dogma fidei. Itẽ videmus prædicari, vt diligamus alterutrũ, quæ est doctrina morum. Præterea videmus apertè in ea scribi, esse Antichristos eos, qui dicunt Christum non venisse in carne, quod pertinet ad hæreticos refellendos. Postremo videmus reprehendi eos, qui dicunt hæreticis *Aue*, quod ad correctionem morum pertinet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IAM verò illud (*vtilis est*) quàtumuis à Kemnitio torqueatur, nunquam tamen significabit, sufficiens. est. Ipse enim vtcumque probat, non deduci ex ea voce, quod Scriptura non sit sufficiens: sed nec deducitur, quod sit sufficiens, quod ei probandum erat. Siue enim dicas, Scriptura vtilis est adhoc, siue hunc habet vsum, siue ad hoc refertur, & ordinarur, siue quidlibet aliud simile, nunquam tamen significabis eam solam sufficere. Sicut etiam qui dicit, cibus vtilis est ad nutriendum hominem dicit quidem cibum ad hoc esse institutum, vt nutriat, sed non dicit sufficere solum cibum: nam si calor naturalis deficiat, aut aliquod instrumentum corporis ad nutritionem necessarium, cibus non nutriet.

ITAQVE Apostolus non dicit, solam Scripturã sufficere ad docendum arguẽdum, &c. & proinde ad hominem perficiendum & absoluendum, sed tamen ad hæc omnia prodesse, & iuuare.

ET quamuis ipse idem Apostolus non dicat nõ sufficere, tamẽ id colligimus ex aliis eius locis: vt ex illo 1. Corinth. 11. *Cætera cùm venero, disponam.* Et 2. Thessal. 2. *Tenete traditiones siue per sermonem, siue per Epistolam, &c.* Et hoc etiam loco, licet non colligatur Paulum dixisse, Scripturam non sufficere; colligitur tamen euidenter eũ non dixisse, Scripturam solùm sufficerẽ, quia ipse tribuit has laudes cuilibet operi canonico, & scimus ex confessione etiam aduersariorum, non sufficere quodlibet opus canonicum, quia tunc alia essent superflua.

ARGVMENTVM tertium ex locis, in quibus damnantur traditiones: Isaiæ 29. *In vanum colunt me docentes mandata & doctrinas hominum.* Matth. 15. *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Galat. 1. *Aemulator existens paternarum mearum traditionum.* Colos. 2. *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum.* 1. Timoth. 1. *Ne intendas fabulis Iudaicis, &c.* 1. Pet. 1. *Redempti estis de vana vestra conuersatione paterna traditionis.* Hic damnantur traditiones, quas Iudæi iactabant se per manus accepisse à Mose, & Prophetis: ergo similiter damnatæ esse intelliguntur traditiones, quas nos dicimus à Christo & Apostolis ad nos deuenisse per manus Patrum.

RESPONDEO, Christum & Apostolos non reprehendere traditiones, quas acceperant Iudæi à Mose & Prophetis, quarum vna erat de ipsis libris canonicis, qui essent veri, & qui nõ essent. sed traditiones quas acceperant à quibusdam recentioribus, quarum aliquæ inanes, aliquæ pernicioſæ erant, & contra Scripturas.

NAM nec Christus aut Apostoli vnquam vocant eas traditiones Mosis, & Prophetarum: & apertè dicunt se loqui de illis, quæ cum Scripturis pugnant. Et præterea Patres veteres explicuerunt disertè quis fuerit auctor traditionum, quas Christus, & Apostoli reprehendunt.

IRENAEVS lib. 4. ca. 25. & 26. disputat contra veteres hæreticos, qui putabant nomine traditionum à Christo & Apostolis reprehensarum intelligi legem Mosis, & docet, non Mosis legem, sed recentiorum seniorum traditiones legem corrumpentes, à Christo & Apostolis reprehendi.

EPIPHANIVS in hæresi Ptolemæi, docet traditiones Iudæorum fuisse quatuor expositiones librorum sacrorum, Primam Mosis, & eam non reprehendi. Secundam R. Akibam. Tertiam R. Iuda. Et quartam filiorum Asamonæi, atque has esse, quæ reprehenduntur à Domino.

HIERONYMVS in caput 8. Isaiæ, & in cap. 3. epist. ad Titum, & in epist. ad Algasiam, quæst. 10. docet traditiones Iudaicas, quas Dominus reprehendit, initiũ habuisse à Sammai, Killel, Achiba, & quibusdam aliis, qui paulò ante ortum Saluatoris exstiterant, & legem non tam exposuerant, quàm corruperant; quas traditiones ipsi *διορθώσεις* vocant.

DE QVIBVS exstat in iure ciuili constitutio quædam Iustiniani, quæ est 146. nouel. in hęc verba. *Quæ deuterosis quasi secundaria traditio ab ipsis dicitur, in vniuersum interdicimus, vt quæ sacris libris comprehensa non sit, neque desuper tradita per Prophetas. sed excerpta quædam virorum cõtineat, qui terrena duntaxat loquuntur, nec quidquam diuini in se habeant numinis.* Porrò ex his fontibus descenderunt fabulæ, quæ nunc sunt in Talmud, & in omnibus libris ferè Rabbinorum. Sed nihil hæc ad traditiones nostras, quæ Christum & Apostolos auctores habent, & Scripturis diuinis consonæ sunt.

CAPVT VNDECIMVM.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

NVNC ad ea testimonia, quæ ex Patribus adferunt, respondendum est. Kemnitius igitur primo producit. IRENAEVM lib. 3. ca. 1. vbi sic loquitur. *Non enim per alios, inquit, dispositionem salutis cognouimus, quàm per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos. Quod quidẽ tunc præconiauerunt, postea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamẽtum & columnam fidei nostræ futurum.* Eadem igitur, inquit Kemnitius, scripserunt omnia Apostoli, quæ prædicarunt viua voce.

RESPONDEO, Irenæum non dicere nihil aliud Apostolos prędicauisse, quàm quod scripserunt: sed solum scripsisse Euangelium, quod antea prædicauerant, quod est verum, & non contra nos. Sed etiamsi diceret Irenæus Apostolos omnia scripsisse, quæ prædicauerunt, nihil diceret aduersus sententiam nostram. Sunt enim duo diligenter notanda, tum ad hũc locum Irenæi, tum ad alia multa aliorum veterum intelligenda.

PRIMVM est, quædam in doctrina Christiana tam fidei, quàm morum, esse simpliciter omnibus necessaria ad salutem, qualis est notitia articulorũ Symboli Apostolici: item cognitio decem præceptorum, & nonnullorum Sacramentorum. Cætera non ita necessaria sunt, vt sine eorum explicita notia, & fide, & professione homo saluari non possit, modo promptam habeat voluntatem ea suscipiendi, & credendi, quando sibi fuerint legitimè per Ecclesiam proposita.

HAEC distinctio ex eo colligitur, quod sine notitia, & fide mysteriorum primi generis, nemo adultus admittitur ad Baptismum: sine notitia autem, & fide saltem explicita posteriorum, ordinarie admittuntur. Act. 2. post vnum Petri sermonem, quo docuerat præcipua capita fidei de Christo, baptizati sunt vno die homines ad tria millia, qui sine dubio nihil aliud nouerant, nisi illa necessaria & ideo subditur, quod post Baptismum erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, id est, discebãt, quæ nondum audierant de mysteriis Christianis.

SIC Paulus cũ Thessalonicenses in numero Sanctorum haberet, & fidem, atque caritatẽ eorum miris laudibus extolleret, tamen 1. Thess. 3. dicit. *Orantes, vt videamus faciem vestram, & compleamus, quæ desunt fidei vestræ.*

NOTA secũdo, ea quæ sunt simpliciter necessaria, Apostolos cõsueuisse omnibus prædicare; aliorũ autẽ non omnia omnibus, sed quædã omnibus, quę nimirũ omnibus vtilia erãt, quędã solis Prælatis, Episcopis, & Presbyteris, vt de ratione gubernãdæ Ecclesiæ, de Sacramentis administrãdis, de refellẽdis hæreticis, &c. sicut etiã modo alia disputãtur in scholis inter doctos, alia explicãtur in cõcione populari. Sic Act. 20. Apostolus seorsim instruit Episcopos Asiæ. Sic 1. Cor. 2. sapientiã loquitur inter perfectos. Sic 2. Tim. 2. *Hæc*, inquit, *commenda fidelibus hominibus, qui idonei erũt & alios docere.* Sic Irenæus lib. 4. capite

capite 43. dicit Apostolos cum Episcopatu tradidisse A successoribus charisma scientiæ.

HIS notatis, dico illa omnia scripta esse ab Apostolis, quæ sunt omnibus necessaria, & quæ ipsi palam omnibus vulgo prædicauerant: alia autem non omnia scripta esse. Cũ igitur Irenæus ait Apostolos scripsisse, quæ prædicauerant in mundo, verum est, & non contra traditiones, quia non prædicauerunt populis omnia, sed solùm ea, quæ illis necessaria, vel vtilia erant, cætera seorsim perfectioribus tradiderunt.

SECVNDO profert Origenem, in cap. 3. ad Rom. in Matth. hom. 25. in Ezechiel. hom. 7. in Hierem. hom. 1. vbi dicit, oportere nos de rebus diuinis non loqui ex proprio sensu, sed omnia confirmare Scripturæ testimoniis *Necesse nobis est*, inquit, *Scripturas sanctas in testimonium vocare. Sensus quippe nostri, & enarrationes sine his testibus non habent fidem.*

RESPONDEO. Loquitur Origenes de obscurissimis B quæstionibus, quales vt plurimum non sunt illæ, quæ testimonium habent traditionis in tota Ecclesia receptæ. Alioqui enim disertè asserit Origenes homil 5. in Numeros, plurima in Ecclesia seruari, & ab omnibus necessariò seruanda esse, cũ nulla exstẽt de illis testimonia.

TERTIO producit in testem Constantinum Imperatorem, qui in Concilio Nicæno, teste Theodoreto lib. 1. cap. 7. sic ait; *Euangelici, & Apostolici libri, & antiquorum Prophetarum oracula planè instruunt nos, quid de rebus diuinis sentiendum sit. Proinde hostili posita discordia, ex verbis diuinitus inspiratis sumamus quæstionum explicationes.*

RESPONDEO, non esse hoc testimonium tanti faciẽdum, quanti Caluinus: & Kemnitius illud faciunt. Erat enim Constantinus Magnus Imperator, sed non magnus Ecclesiæ doctor, præsertim cùm secundum opinionem nouorum hæreticorum, & antiquorum Arianorũ, Constantinus eo tempore nondum fuerit baptizatus, & proinde non nouerit arcana religionis. C

SED admissa auctoritate Constantini, dico eorũ omnium dogmatum, quæ ad naturam Dei pertinent, exstare in Scripturis testimonia, & posse nos circa ea dogmata plenè, & planè instrui ex Scripturis, si eas rectè intelligamus: verum tamen sensum Scripturarum pendere ex traditione Ecclesiæ non scripta.

QVO CIRCA Theodoretus, qui li. 1. ca. 7. narrauerat hanc orationem Constantini, idem c. 8. refert prolatas fuisse vtrinq; Scripturas; & cùm ex iis nõ conuinceretur Ariani, eo quod easdẽ Scripturas aliter exponerent, quàm Catholici, damnatos eos fuisse ex sermonibus non scriptis, piè tamen intellectis: cui damnationi Constantinum assensum esse nemo vnquam dubitauit. D

PROFERT quarto Athanasiũ, qui in libro cõtra gẽtes, siue cõtra idola, in ipso initio. *Sufficiunt*, inquit, *sanctæ ac diuinitus inspiratæ Scripturæ ad omnẽ institutionẽ veritatis.*

RESPONDEO illud, (*omnem*) de suo adieciſſe Kẽnitium: nam Athanasius non habet, nisi ad veritatis indicationem. Loquitur enim ibi non de omnibus dogmatibus, sed solùm de duobus, quæ sunt argumenta duorum librorum, quos ad Macharium scribit; videlicet, quod idola non sint Dij, & quod Christus sit verus Deus, & similiter homo, quæ duo habent in Scripturis expressa testimonia. Præterea Athanasius ibidem addit. Scripturas quidem sufficere ad indicationem veritatis horum duorum dogmatum: tamen non sine explicatione sanctorum Patrum: quorum libri cùm non facilè ab omnibus haberi possint, dicit se velle scribere de his rebus, quas à maioribus ipse didicerit.

PROFERT quinto Basilium in serm. de fidei confessione: vbi sic loquitur. *Infidelitatis argumẽtum fuerit, & signum superbiæ certissimum, si quis eorum quæ scripta sunt, aliquid velit reiicere, aut eorum quæ nõ scripta sunt introducere.* Et similia habet in summa morali 72. cap. 1. & summa 80. capite 22.

RESPONDEO. Loquitur Basilius de iis, qui addunt ad Scripturæ dogmata aliqua alia contraria, & aliena, Scripturisq; repugnãtia. Nam in eodẽ sermone de confessione fidei dicit, se contra hæreticos disputantem sæpe vsum esse sermonibus non scriptis, tamen cùm Scripturis consentientibus; & Apostolum quoque non solùm scripturis, sed etiam ex Philosophis testimonia accepisse, quando illa non erant contraria Scripturis.

ADDO etiam de iis quoque Basilium loqui, qui non contenti vocibus scriptis, ex proprio capite alias inueniunt: id enim superbiæ signum est certissimum. Itaque agit de traditionibus, quæ excogitantur à priuatis hominibus, non de iis quas ab Apostolis Ecclesia per successiones Episcoporum accepit.

ALIVM locum affert ex epist. 80. vbi Basilius ait. *Non putamus æquum esse, vt quæ apud illos obtinuit, consuetudo, pro lege, & canone habeatur rectæ doctrinæ, Stemus itaque arbitratu à Deo inspiratæ Scripturæ.*

RESPONDEO. Omisit Kemnitius verba, quæ erant in medio, & contra illum faciebant. Erat enim tũc quæstio, an dicendum esset, esse in Deo tres hypostases, & vnam naturam. Aliqui dicebant, non esse sic dicendum, & proferebant pro argumento consuetudinem suæ regionis, vbi talibus verbis nemo vteretur. Quibus respõdet Basilius, qui contrarium sentiebat, in aliis regionibus esse consuetudinem, vt dicerent in Deo tres hypostases. & vnam naturam, & ideo si nollent ipsi acquiescere huic consuetudini, non esse etiam æquum, vt ipsi suã aliam consuetudinem vellent esse regulam, sed tarent vtrique iudicio Scripturæ, quam nemo reiicere potest.

HIC igitur vides, in primis non agi de traditione in tota Ecclesia recepta, sed de particularibus consuetudinibus. Deinde Basilium ideo prouocasse à consuetudine ad Scripturas, quia ex consuetudinibus contrariis nihil certi statui poterat.

SEXTO profert Chrysostomum hom 1. in Matth. hom. 3. in 2. ad Thessal. & hom. 13. in Genes. vbi Chrysostomus dicit, Scripturam esse vtilem, & claram in rebus necessariis. Sed quorsum hæc?

DEINDE profert eiusdem testimonium ex homil. 49. in Matth. vbi exponens illud ca. 24. *Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes.* Dicit tempore hæresum non esse vllam rationem inueniendæ veritatis, nisi lectionẽ Scripturarum. Sed hoc testimonium non est Chrysostomi, sed auctoris operis imperfecti, qui vel fuit Arianus, vel certè opus eius ab Arianis multis in locis depraua tum est. Nã homil. 48. hæreticos vocat homousianos, & ho. 49. contra eosdem ferè semper loquitur, & propterea totus his locus tanquam ab Arianis insertus, è quibusdam codicibus nuper emendatis sublatus est.

ALIVD profert testimonium Chrysostomi ex homil. in Psal. 95. circa finem. *Si quid dicatur absque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat, nunc annuens, nunc hæsitans: verùm vbi ex Scriptura diuinæ vocis prodiit testimonium, & loquentis sermonem, & audientis animum confirmat.*

RESPONDEO, cùm in verbis immediatè præcedẽtibus Chrysostomus dixerit. (*Neque enim oportet quidquã dicere sine testibus, solãq; animi cogitatione*) intelligere debemus, eundem, cùm continuò subiungit (*si quid dicatur absque Scriptura*) subintelligi voluisse, sed sola animi cogitatione. Itaque sensus verborum eius is est, vt si quid dicatur ex propria inuentione, non ita facilè persuadetur, atque fieret, si quod dicitur, Scripturæ testimonio confirmari posset.

ALIVD profert eiusdem ex homil. 13. in secundam epist.

Universidad de Deusto
Biblioteca

epist. ad Corint. *Cùm habeamus omnium exactissimam trutinam gnomonem, & regulam, diuinarum legum assertionē oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic, vel illi videatur, & de his à Scripturis hæc omnia inquirite.*

RESPONDEO. Non loquitur de dogmatibus fidei, aut morum obscuris, sed de opinione carnalium, qui anteponunt opes paupertati, cū Scripturæ apertissimè doceant paupertatem esse longè vtiliorem ad salutem. Itaque Chrysostomus nihil hic aliud dicit, quàm magis credendum esse Scripturis in hac parte, quàm hominum opinioni.

VLTIMO profert eiusdem Chrysostomi testimonium ex comment. in cap. 22. Matth. *Quidquid quæritur ad salutem, totum iam impletum est in Scripturis.*

RESPONDEO. Loquitur Chrysostomus de remediis vitiorum, ac docet nullum esse vitium, ad quod sanandum non inueniatur in Scriptura aliquod remedium. Quod etiam docet Basilius oratione in primum Psalmum. Sed quid hæc valent contra traditiones? B

SEPTIMO profert Epiphanium, qui hæres. 61. ait *Nos vniuscuiusque quæstionis inuentionem non ex propriis ratiocinationibus dicere possumus, sed ex Scripturarū cōsequētia.*

RESPONDEO. Non dicit Epiphanius, ex Scripturarum consequentia solùm. alibi autem clarissimè dicit, vt supra ostendimus, non omnia à Scriptura accipi posse, & ideo necessariam esse traditionem.

OCTAVO profert Cyrillum, qui libro de recta fide ad reginas sic ait. *Necessarium nobis est diuinas sequi literas, & in nullo ab earum præscripto discedere.*

RESPONDEO. Non dicit non licere aliquid dicere, quod in Scripturis non habeatur; sed non licere contra Scripturas dicere. Hoc enim est nō discedere à præscripto Scripturarum, quod quidem & nos libenter amplectimur, nec enim traditiones cum Scriptura pugnantes vnquam defendimus.

ITEM profert illud eiusdem ex hom. 5. in Leuit. *Ego puto in hoc biduo duo Testamenta posse intelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, requirri & discuti, atque ex ipsis omnem rerum scientiam capi. Siquid autē superfuerit, quod non Scriptura diuina docernat: nullam aliā debere tertiam Scripturam ad auctoritatem scientiæ fustineri.*

RESPONDEO. Primo, homilias illas in Leuiticum non esse B. Cyrilli, sed Origenis, vel nescio cuius alterius, qui passim literam destruit, vt mysticos sensus ex capite suo statuat. Proinde homilias illas non esse magnæ auctoritatis. Adde, quod in eo ipso loco auctor homiliæ non excludit verbum Dei non scriptum, sed solùm tertiam Scripturam. id est, humanam Scripturam, quæ se pro diuina venditare velit.

PROFERT Nono Theophilum libro 2. Paschali; D qui sic ait, *Diabolici spiritus est aliquid extra Scripturarum sacrarum auctoritatem putare diuinum.*

RESPONDEO. Loquitur de libris apocryphis, qui pro diuinis à quibusdam supponebantur. Ineptum autem est, ne quid grauius dicam, quæ de vna re dicuntur, torquere ad aliam.

PROFERT decimo Apollinarem, qui apud Euseb. li. 5. hist. c. 15. dicit, se longo tempore dissuluisse scribere contra Montani hæresim, ne videretur quibusdam aliquid addere Euangelico Dei verbo.

RESPONDEO. Primo, ista verba non in omnibus codicibus inueniri. Secundo, non dicere eum auctorem, Euangelico verbo scripto. Tertio, intelligere additionem noui dogmatis contrarij: nam ibidem accusat Montanum, quod non seruauerit doctrinam, quam Ecclesia ex traditione, & successione Episcoporum ab Apostolis acceperat.

PROFERT vndecimo Tertullianum, qui libr. contra Hermogenem, *Adoro*, inquit, *Scripturæ plenitudinem. Scriptum esse, doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat væ illud, adicientibus, vel detrahentibus destinatum.*

RESPONDEO. Loquitur Tertullianus de vno dogmate tantùm, quod scilicet. Deus creauerit omnia ex nihilo, non ex præiacente materia, vt Hermogenes somniabat. Et quoniam hoc dogma apertissimè continetur in Scripturis, dicit Tertullianus, se adorare Scripturæ plenitudinem, quātum ad hoc dogma; & addit, Hermogenem, qui addebat ad Scripturam dogma contrarium, & repugnans ipsi Scripturæ, incidere in illam maledictionem qua prohibemur nihil addere, aut detrahere Scripturæ, ita vt veritas eius immutetur.

PROFERT duodecimo Cyprianum, qui sic loquitur in Epist. ad Pompeium. *Vnde est*, inquit, *ista traditio? vtrum de Dominica, & Euangelica auctoritate descendens, an de Apostolorum mandatis, atque epistolis veniens? Ea enim facienda esse, quæ scripta sunt, testatur Deus, & proponit ad Iosue dicens; Non recedet liber legis huius ex ore tuo. Si igitur aut in Euangelio præcipitur, aut in Apostolorum epistolis, & actibus continetur, obseruetur etiam hæc sancta traditio, &c.*

RESPONDEO, Cyprianum hæc scripsisse, cum errorem suum tueri vellet, & ideo non mirum, si more errantium tunc ratiocinaretur. Quare S. Augustinus lib. 5. contra Donatistas cap. 23. & sequentibus, hanc Epistolam meritò refellit. Præterea etsi Cyprianus illam vnam traditionem de Baptismo reiiciebat, quia contra Scripturas esse putabat; tamen non propterea reiici volebat alias, quæ etsi in Scripturis non sint, tamen cum Scriptura non pugnant.

DECIMOTERTIO profert illud celebre dictum Hieronymi in caput primum Epistolæ ad Titum. *Sine auctoritate Scripturarum garrulitas non habet fidem.* Et illud in cap. 23. Matt. *Quod de Scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Et illud in c. 1. Aggæi. *Quæ absq; auctoritate, & testimoniis Scripturarum, quasi traditione Apostolica sponte reperiunt, atque confingunt, percutit gladius Dei.* Denique illud ex commentario in Psalm. 86. in illud: *Dominus narrabit in Scripturis populorū, & principum horum, qui fuerunt in ea. Videte*, inquit, *quid dicat, qui fuerunt, non qui sunt, vt exceptis Apostolis, quidquid postea aliud dicetur, abscindatur, non habeat auctoritatem.*

RESPONDEO ad Primum, deprauatum esse locum à Kemnitio. sic enim Hieronymus habet: *Sine auctoritate Scripturarum garrulitas non habet fidem, nisi viderentur peruersam doctrinam, etiam diuinis testimoniis roborare.* Nō ergo vocat garrulitatem quod profertur extra Scripturam sed dicit, homines garrulos non inuenire fidem apud vllos, nisi suos errores ex Scripturis confirmare nitantur; quod maximè quadrat in hæreticos.

AD secundum dico, illud etiam non fideliter citatum, nam Hieronymus non dixit vniuersaliter, quod de Scripturis auctoritatem non habet, &c. Sed loquens de particulari quadam sententia, qua quidam nitebantur ex libro apocrypho probare Zachariam; quem Iudæi occiderunt inter templum & altare, fuisse Zachariam patrem Ioannis Baptistæ, ait: *Hoc quia de Scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate cōtemnitur, qua probatur.* Et sensus est, quia hæc sententia probatur ex libro apocrypho, non ex canonico, facilè contemnitur.

AD TERTIVM patet solutio: solum enim agit contra illos, qui confingunt aliquid, & tamen videri volunt suum figmentum Apostolicam traditionem esse,

AD VLTIMVM dico, reiicere eo loco Hieronymū ea, quæ sunt aliena à doctrina Apostolica, id est, contraria & repugnantia Scripturis.

VLTIMO proferunt Augustini testimonia. Ac Primum illud ex lib. 2. de doctrina Christiana, c. 9. *In his inquit*

inquit, *quæ aperte posita sunt in Scriptura, inueniuntur illa* A *omnia quæ continent fidem, moresque viuendi.*

RESPONDEO. Loquitur de illis dogmatibus, quæ necessaria sunt omnibus simpliciter, qualia sunt, quæ habentur in Symbolo Apostolico, & in Decalogo. Ideo idem Augustinus libro secundo de peccatorum meritis & remiss. capite vltimo: *Credo*, inquit, *quod etiam hinc diuinarum eloquiorū clarissima auctoritas esset, si homo illud sine expendio promissæ salutis ignorare non posset*: At præter ea multa sunt alia, quæ sola traditione habentur, vt suprà ostendimus ex multis locis Augustini.

ITEM SECVNDO illud ex lib. 3. contra literas Petiliani, capite 6. *Si quis siue de Christo, siue de eius Ecclesia siue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem, vtámque nostram, non dicam si nos, sed quod Paulus adiecit, Si Angelus de cœlo vobis annunciuerit præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit.*

RESPONDEO. Iam suprà ostendimus ex Augustino Tract. 98. in Ioannem, illud *Præterquam*, significare, contra quam.

TERTIO, profert loca quædam ex libro decimonono ciuitatis Dei, capite decimo octauo; Tract. 2. in epist. Ioan. epist. 163. ex libro de pastoribus, capite decimo quarto, & libro sexto cōfess. capite quinto, sed in his locis nihil est prorsus contra traditiones, solùm enim dicit B. Augustinus, ex Scripturis probanda esse dogmata. B quando testimonia Scripturæ habentur: & credendum esse Scripturæ nihil esse dicendum contra Scripturas, & similia quæ sunt verissima, sed frustrà adferuntur contra traditiones, vel pro Scripturæ sufficientia, cum nullo verbo tale aliquid Augustinus in illis locis indicauerit.

QVARTO, illud profert ex libro de bono viduitatis, capite primo. *Quid amplius te doceam, quam id, id quod apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus sapere plusquam oportet. non sit ergo animi alicuius tumor, nisi verba tibi doctoru exponere.*

RESPONDEO. Loquitur Augustinus non de omni dogmate, sed solùm de professione viduitatis quod quale bonum esset, satis expositerat Apostolus 1. Cor. 7. & ideo dicit Augustinus, satis sibi esse, si exponat verba C Apostoli. Quod autem generaliter Augustinus ponit, Scriptura nouæ doctrinę regulā figit, ne audeamus sapere plusquam oportet; contra illos dictum est, qui ex proprio iudicio fingunt nouas doctrinas, quæ Scripturis contoniæ non sunt.

QVINTO, illud ex libro tertio contra Maximinum, cap. 14. *Sed nunc nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense, tanquam præiudicaturus proferre Concilium. Nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris: Scripturarum auctoritatibus non quorumcunque propriis, sed vtriusque communibus testibus res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet.* Item in Psal. 57. *Auferantur de medio chartæ nostræ procedat in medium codex Dei. audi Christum dicentem, audi veritatem loquentem.* Similia habentur lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 3. 6. 10. & 16.

RESPONDEO. In primis videri quidem in his locis dici aliquid contra Concilia, sed nō contra traditiones D at nec contra Concilia aliquid ab Augustino doceri, facilè possumus ostendere. Nam certum est. Augustinū non voluisse remoueri Concilia ab his disputationibus, & solas Scripturas recipi, quod non crederet, maximam esse legitimorum Cōciliorum auctoritatē; sed dubici de caussa. PRIMO, vt expeditius ageret. Si enim voluisset ex Concilio argumentum sumere, debuisset prius probare Concilia esse recipienda, quod nimis longum erat. Et hæc ratio præcipuè locū habebat contra Arianos, qui nullo modo admittebant Cōcilium Nicænum. ALTERA ratio est, quia in illis quæstionibus, quæ tūc erant exstabant in Scriptura clarissima testimonia, quæ sine dubio an eponenda sunt omnibus Conciliorū testimoniis. Et hæc ratio præcipuè locum habet contra Donatistas in quæstione de Ecclesia, alioqui idem Augustinus in epistola. 118. 162. 165. 166. & in libro de Baptismo sæpe vrget Concilia & traditiones; immo etiam responsa Pontificum & Imperatorum.

SEXTO, proferunt illud ex lib. 2. de peccatorum mer. & remiss cap. 36. *Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio nihil faciens in alteram partem declinando.*

RESPONDEO. Loquitur de quæstionibus obscurissimis, qualem esse putabat ipse de origine animarum, ad quas diffiniendas non suppetunt vlla firma testimonia, sed solùm coniecturæ aliquæ ex diuinis literis.

AT nihil hoc ad traditiones, quæ totius Ecclesiæ & omni veterum consensu firmantur: quod argumentum grauissimum esse passim docet Augustinus, & præsertim lib. 1 contra Cresconium, cap. 33. vbi dicit, *Scripturæ veritatem à nobis teneri, quando facimus quod vniuersa Ecclesia placet, etiam si nihil de ea re scriptum legamus.*

SEPTIMO, illud ex libro de catechizandis rudibus, cap. 3. 6. vbi docet Augustinus, proponendam Catechumenis summam breuem doctrinæ ex Scripturis, quam cum illi credere se dicent, & velle obseruare promittent, baptizandi sunt. Hinc enim efficere vult Kemnitius, sufficere Christiano, quæ habentur in Scripturis,

RESPONDEO, id quidem sufficere, vt quis possit baptizari, non autem sufficere Ecclesiæ Dei absolutè: Alioqui possumus etiam concludere sufficere Ecclesiæ Symbolū Apostolorū, & reliqua omnia esse superflua.

HAEC sunt ergo testimonia veterum ab hæreticis citata in quibus tria notanda sunt; vnū, duplo esse plura ea, quæ nos citauimus in contrarium; alterum nostra testimonia expresè docere de traditionibus non scriptis recipiendis. adeo, vt hæretici cùm id negare non possent passim verterentur ad blasphemias: Testimonia autem ab eis adducta, nō propriè ad traditiones pertinere, sed per malas cōsequētias eò tādē ab aduersariis detorqri.

POSTREMVM est, aduersarios euidētia testimoniorum conuictos, aliquando fateri, à quibusdam Patribus traditiones esse defensas: nos autem adigi non posse, vt admittamus, abvllo Patrū oppugnatas traditiones fuisse.

CAPVT DVODECIMVM.

Soluuntur rationes aduersariorum.

SVPEREST tertium genus argumētorū, q̄ dicitur à ratione. Igitur PRIMA ratio est, quia videtur impossibile, potuisse cōseruari traditiones non scriptas: cum plurima semper fuerint impedimenta, obliuio, imperitia, negligentia, peruersitas, quæ nunquam desunt in genere humano. Ex quo etiam factum esse videmus, vt dogmata Lycurgi, Pythagoræ & similium, qui docebant, & non scribebant, penitus interierint.

RESPONDEO, non solum nō esse impossibile, traditiones conseruari, sed etiā esse impossibile nō conseruari. nā cura ista non incūbit peculiariter hominibus, sed Deo qui Ecclesiā regit. Sicut ergo Deꝰ cōseruauit verā Ecclesiā vsq; ad hanc diē, contra tot persequutiones Imperatorū, Philosophorū, Iudæorū, Hebræorū: & sicut potuit conseruare traditiones ab Adā vsq; ad Mosem p duo annorū millia; & deinde Scripturas à Moyse vsq; ad hoc tempus per tria millia annorū, & amplius, ita potuit sine dubio cōseruare traditiones à Christo vsq; ad nos per M. D. annos præsertim cū præter Dei prouidentiā quæ est

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcipua causſa, ſint aliæ quatuor cauſſæ adiuuantes.

PRIMA eſt Scriptura. Etſi enim non ſint ſcriptæ traditiones in diuinis literis, ſunt tamen ſcriptæ in monimentis veterum, & in libris Eccleſiaſticis.

SECVNDA eſt vſus continuus. pleræque enim traditiones ſunt in continua obſeruatione, vt ritus Sacramentorũ adminiſtrandorum, dies feſti, ieiuniorum tempora, celebratio Miſſæ, & officiorum diuinorum, & aliageneris eiuſdem. Vt ergo conſeruantur linguæ vulgares etiamſi nullæ quandoque exſtent Grammaticæ propter continuum vſum, vt lingua Hebraica, quæ cõſeruata eſt vulgaris in populo Dei ab Adam vſque ad captiuitatem Babylonis, per tot millia annorum, ita etiam ſine vlla Scriptura, vſu conſeruari poſſent eiuſmodi traditiones.

TERTIA cauſſa, ſunt monimenta quædam externa, quæ ad longiſſimum tempus durant, vt templa antiquiſſima, & in iis altaria, ſacri fontes, memoriæ Sanctorum, cruces, imagines, libri Eccleſiaſtici, & ſimilia.

BALEOLVS in Flandria anno M.D.LXXI. narrauit mihi, cũ fortè ad ea loca veniſſem, paſtor eius loci quod cum miniſter hæreticus perſuaſiſſet populo altariũ lapideorum erectionem eſſe nouum inuentum, & vix centum annorum: cœperunt ciues altaria demoliri: ſed cum eſſent in opere, aduerterunt literas quaſdam antiquiſſimas incilas eſſe in vno eorum altarium, quibus notabatur annus, quo altare illud dedicatum fuerat: ex illa autem notatione intellexerunt, altare illud fuiſſe erectum multò antè, & ni fallor, aliquot centuriis annorum ante illud tempus, quo dixerat hæreticus altaria incepiſſe. Ita lapideum monumentum hæreticum confudit, & traditionem Eccleſiaſticam conſeruauit.

QVARTA cauſſa, eſt hæreſis. Deus enim mirabiliter vtitur hoſtibus Eccleſiæ ad Eccleſiam conſeruandã. quia enim ſingulis ætatibus orti ſunt noui hæretici, qui diuerſa dogmata Eccleſiæ oppugnarunt, ideo etiam ſingulis ætatibus exſtiterũt homines docti, qui vt hæreticis reſiſterent, diligenter inueſtigarunt doctrinam Eccleſiæ, & traditiones antiquas, & magna diligẽtia eas poſteris commendarunt. Quemadmodum qui diu pacificè poſſidet bona ſua, facilè amittit inſtrumenta & literas, quibus continetur, vnde illa bona ad eum peruenirent & quo iure bona illa poſſideat. At qui ſemper litigat, diligẽtiſſimè illa cuſtodit, nec excidere vlla ratione patitur.

ARGVMENTVM SECVNDVM. Literæ diuinæ ſcriptæ ſunt, vt habeamus regulam & normam fidei & morũ, vt Auguſtinus docet lib. 19. ciuit. Dei, ca. 18. & lib. 11. contra Fauſtum, cap. 5. At Dei perfecta ſunt opera, igitur Scriptura eſt regula perfecta, & adæquata fidei noſtræ: igitur quicquid eſt in Scriptura, eſt de fide, & quicquid nõ eſt in Scriptura, non eſt de fide: igitur ſola Scriptura eſt neceſſaria, & ſufficiens ad fidem conſeruandã.

RESPONDEO ad maiorem propoſitionem dupliciter. PRIMO, Scripturæ finem proprium & præcipuum non fuiſſe, vt eſſet regula fidei, ſed vt eſſet commonitorium quoddam vtile, ad conſeruandam, & fouendam doctrinam ex prædicatione acceptam.

QVOD non ſit finis præcipuus Scripturæ, vt ſit regula fidei, probatur: Nam tunc contineret deberet omnia, & ſola illa, quæ ex ſe ad fidem pertinent, ſicut videmus factum eſſe in Symbolo, quod verè dicitur, & eſt compoſitum, vt ſit breuis quædã regula fidei. At in Scripturis plurima ſunt quæ ex ſe non pertinent ad fidẽ, ad eſt, quæ non ideo ſcripta ſunt, quia neceſſariò credẽda erant, ſed neceſſariò creduntur, quia ſcripta ſunt. vt patet de omnibus hiſtoriis Teſtamenti veteris, de multis etiam hiſtoriis Euangelij, & Actuum Apoſtolorum. & de ſalutationibus Pauli in epiſtolis, aliisque id genus rebus.

QVOD autem multa ſint credenda, quæ non ſunt in Scripturis, ſuprà copiosè oſtenſum eſt; igitur finis Scripturæ præcipuus non eſt, vt ſit regula fidei, ſed vt variis documentis, exemplis, adhortationibus, nunc terrendo, nunc inſtruendo, nunc minando, nunc conſolando adiuuet nos in hac peregrinatione. Hinc enim eſt, quod Scriptura non eſt vnũ opus continuum, quale eſſe deberet regula fidei, ſed continet varia opera, hiſtorias, conciones vaticinia, carmina, epiſtolas, &c. Quem finẽ expreſſit Paulus Rom. 15. *Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt; vt per patientiam & cõſolationem Scripturarum ſpem habeamus* Et 2. Petr. 1. *Iuſtum arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in cõmonitione.* Et cap. 3. *Hanc ecce ſecundam vobis ſcribo epiſtolam, in quibus excito in commonitione veſtram ſinceram mentem*, &c.

DICO SECVNDO, Scripturam, etſi non eſt facta præcipuè vt ſit regula fidei, eſſe tamen regulam fidei, non totalem, ſed partialem.

TOTALIS enim regula fidei, eſt verbum Dei, ſiue reuelatio Dei Eccleſiæ facta, quæ diuiditur in duas regulas partiales, Scripturam & traditionem. Et quidẽ Scriptura, quia eſt regula, inde habet, vt quidquid continet, ſit neceſſariò verum & credendum, & quidquid ei repugnat, ſit neceſſariò falſum & repudiãdum: quia verò non eſt regula totalis, ſed partialis, inde illi accidit, vt non omnia menſuret, & propterea aliquid ſit de fide, quod in ipſa non continetur. Et hoc modo intelligi debent beati Auguſtini verba, nuſquam enim dicit, Scripturam ſolam eſſe regulam, ſed dicit Scripturam eſſe regulã, ad quam examinari debent ſcripta veterum Patrum vt ea recipiamus quæ Scripturæ conſona ſunt; illa reiiciamus quæ Scripturæ aduerſantur.

ARGVMENTVM TERTIVM ſumunt ex incõmodo quod ſecum ferunt traditiones. Si enim aperitur hæc porta, vt dicamus eſſe recipienda dogmata aliqua, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari poſſunt, dabitur occaſio multis fingendi & introducendi in Eccleſiã multa falſa ſub nomine traditionis. Nam videmus, olim etiã ſanctiſſimos veros hoc modo fuiſſe deceptos. PAPIAS enim ex traditione fertur docuiſſe regnum Chriſti futurum mille annorum poſt reſurrectionem hic in terris, cui fidem habuerunt Irenæus, Tertullianus, Lactantius aliique permulti. Vide Euſebium li. 3. hiſt. ca. 39.

PRAETEREA IRENAEVS li. 2. c. 39 & 40. ex traditione docet. Chriſtum anno ætatis ſuæ quinquageſimo aut circiter, paſſum eſſe: è contrario verò TERTVLLIANVS li. cõtra Iudæos, c. 4 & CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 1. Stromatum docent Chriſtum anno XXX. ætatis ſuæ eſſe paſſum, quæ omnes traditiones falſæ ſunt.

RESPONDEO. Primò, ſi quid valeret hoc argumẽtum, non ſolũ traditiones, ſed etiam Scripturæ reiiciendæ eſſent. Nam multi etiam libri falſi & pernicioſi ornati fuerunt olim titulo librorũ canonicorũ, Petri, Pauli, Bartholomæi, atque aliorum Apoſtolorum, vt patet ex Gelaſio in Concilio ſeptuaginta Epiſcoporum, ex Hieronymo in lib. de viris illuſtribus, in Luc. Quocirca etiam 2. Theſſ. 2. Paulus ait: *Ne terreamini, neque per ſermonem neque per epiſtolam, tanquam per nos miſſam.* Quia nimirũ & ſermones vna voce, & epiſtolas ſcriptas nomine verorum Apoſtolorum promulgabãt falſi Apoſtoli.

PRAETEREA PAPIAS errorẽ illum ſuũ de mille annis non tam ex traditione non ſcripta, quã ex Scriptura malè intellecta Euangeliorũ & Apocalypſis deſumpſit, vt Hieronymus docet in c. 49. Iſaiæ & in c. 19. Matt. IRENAEVS quoq; ex traditione & ex Scriptura conatur probare Dominũ ad annũ ferè quinquageſimũ peruenſſe. Id enim probat ex illo Ioan. 8. *Quinquaginta annos nondũ habes, & Abraham vidiſti?* Denique TERTVLLIANVS & CLEMENS Alexandrinus, ex ſola Scriptura malè intellecta

intellecta nituntur probare errorem ſuum. Fruſtra igitur & temerè iſta contra traditiones Kemnitius attulit.

DICO SECVNDO, iſtud incommodum, quod eſt commune traditionibus & Scripturis, non multum obeſſe neque veris traditionibus, neque veris Scripturis. Eſt enim in Eccleſia auctoritas, & certa etiam via ac ratio diſcernendi veras traditiones & Scripturas à falſis: neque vnquam publico iudicio Eccleſiæ receptus fuit liber aliquis apocryphus pro canonico, nec falſa traditio pro vera.

ARGVMENTVM QVARTVM. Proprium eſt hæreticorum, abſcondere ſua dogmata, ac dicere, Chriſtum & Apoſtolos quædam palam omnibus prædicaſſe, quædam occultè quibuſdam tantùm tradidiſſe. Siquidem IRENÆVS libro primo, capite 23. ſcribit de Baſilidianis, quod aſſerant, non oportere ipſorum myſteria effari, ſed in abſcondito continere per ſilentium. Et capite vigeſimo quarto, de Carpocratianis: IESVM, inquit, *dicunt in myſterio diſcipulis ſuis & Apoſtolis ſeorſum loquutum, & illos expoſtulaſſe, vt dignis & aſſentientibus ſeorſum hæc traderent.* TERTVLLIANVS quoque libro de præſcript. *Solent*, inquit, *dicere, non omnia Apoſtolos ſciſſe; vel omnia quidem ſciſſe, ſed non omnia omnibus tradidiſſe.*

RESPONDEO, hæreticos eſſe ſimias Catholicorum, vt Cyprianus docet in Epiſtola ad Iubaianum, & propterea velle etiam ipſos habere myſteria. Intereſt tamen inter myſteria illorum & noſtra, quod eorum myſteria ideo ſecretum petunt, quia turpiſſima ſunt, vt patet de illis ipſis gnoſticis, qui ex ſemine viri, & menſtruis mulierum conficiebant Euchariſtiam, vt Epiphanius refert: quod etiam refert Auguſtinus de Manichæis, libro de hæreſibus cap. 46. & ſimilia conſtat eſſe myſteria Anabaptiſtarum.

ET idem eſt, quod ipſi volunt, ea ſecreta eſſe hominibus doctis, & ſolùm imperitis manifeſta. De hoc enim arguunt Irenæus & Tertullianus veteres hæreticos, quod dicerent, Chriſtum non tradidiſſe ea myſteria Apoſtolis, nec Apoſtolos ſuis ſucceſſoribus Epiſcopis, ſed neſcio quibus aliis.

AT myſteria noſtra non traduntur ſolùm quibuſdã, quia timeant lucem, ſed vel quia non eſt opus, vt illa ſciantur ab omnibus, vel quia non ſunt omnes capaces. Alioqui talia ſunt, vt poſſint publicè prædicari; nihil enim, niſi purum & caſtum agitur ab Eccleſia. Et hoc puto voluiſſe Dominum, cùm ait Matth. 10. *Quod in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta.* nimirum ſi opus fuerit. Et Ioan. 18. *Ego palàm loquutus ſum mundo, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus ſum nihil*, id eſt, nihil dixi, quod non poſſit vbique dici, quod attineat ad veritatem & puritatem doctorum, cum quo tamen non pugnat, vt aliqua ſeorſum diſcipulis exponerit.

***

I 2

Finis primæ Controuerſiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE CHRISTO CAPITE TOTIVS ECCLESIÆ,

QVINQVE LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

Liber primus de Christo.

Præfatio, De duplici genere hostium Diuinitatis Christi.

Cap. I. Explicatur sententia nouorum Samosatenorum.
II. Explicatur sententia nouorum Arianorum.
III. Deum vnum numero esse, ex Scripturis & Patribus demonstratur.
IIII. Diuinitas Filij Dei asseritur: Et prima Classis argumentorum ex vtroque Testamento.
V. Secunda Classis ex veteri testamento.
VI. Tertia Classis ex Testamento nouo.
VII. Quarta Classis ex nominibus veri Dei.
VIII. Quinta Classis ex attributis.
IX. Sexta Classis ex operibus.
X. Septima Classis ex Patribus.
XI. Octaua Classis ex Sibyllis.
XII. Nona Classis ex diuinis testimoniis visionum & miraculorum.
XIII Demonstratur diuinitas Spiritus sancti.
XIIII. XV. XVI. XVII. XVIII. & XIX. Soluuntur argumentas hæreticorum.
XX. Soluuntur obiectiones contra Diuinitatem Spiritus sancti.

Liber secundus de Christo.

Cap. I. De distinctione Personarum in eadem essentia.
II. De vocibus, quibus vtimur in hoc mysterio explicando.
III. De vocibus, Essentia & Homousios.
IIII. De vocibus, Hypostasis & Substantia.
V. De cæteris vocibus.
VI. Ostenditur distinctio Personarum.
VII. VIIII. & decem sequentibus, diluuntur argumenta contra distinctionem Personarum in eadē essentia.
XIX. An Filius Dei sit Autheos.
XX. De processione Spiritus sancti à Filio.
XXI. De origine huius hæresis, quod Spiritus sanctus non procedat à Filio.
XXII. Ex Scripturis ostenditur, Spiritum à Filio procedere.
XXIII. Idem probatur testimoniis Conciliorum.
XXIV. Idem probatur ex Patribus Latinis.
XXV. Idem probatur ex Patribus Græcis.
XXVI. Ex ratione idem confirmatur.
XXVII. Soluuntur argumenta Græcorum.
XXVIII. Demonstratur rectè factam additionem illam, Filióque
XXIX. Soluuntur obiectiones Græcorum.
XXX. Concluditur disputatio diuino testimonio.

Liber tertius de Christo.

In quo tractatur Pars tertia, quæ est de carne eiusdem, siue de incarnatione.

Cap. I. De erroribus huius temporis circa Incarnationem.
II. Explicatur hæresis Eutychetis.
III. Refellitur hæresis Eutychetis.
IIII. Soluuntur argumenta, quæ fiebant olim aduersus ea, quæ superiore capite demonstrata sunt.
V. Explicatur hæresis Nestorij.
VI. Refellitur hæresis Nestorij.
VII. & VIII. Soluuntur argumenta aduersariorum.
IX. Proponitur quæstio, an ex vnione hypostatica sequatur communicatio realis attributorum diuinorum, ac præcipuè Immensitatis siue Vbiquitatis.
X. Ex vnione hypostatica non fluxisse communicationem Idiomatum realem respectu naturarum.
XI. Refellitur Vbiquitas humanitatis Christi, quia pugnat cum Scripturis.
XII. Refellitur Vbiquitas corporis Christi, quia repugnat Symbolo Apostolico.

 XIII. Refel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM

XIII. Refellitur Vbiquitas, quia repugnat præsentiæ corporis Domini in Eucharistia.
XIV. Refellitur Vbiquitas testimoniis Patrum.
XV. Soluitur argumentum hæreticorum.
XVI. Soluuntur aliæ obiectiones ex verbo Dei petitæ.
XVII. Soluitur argumentum ex ipsa Incarnatione ductum.
XVIII. Soluitur argumentum ex Patrum testimoniis petitum.
XIX. Soluitur argumentum depromptum ex doctrina Scholasticorum.
XX. Soluitur postremo obiectio ex naturali ratione deducta.

Liber quartus de Christi Anima.

Cap. I. Proponitur controuersia prima de scientia Animæ Christi.
II. Probatur veritas ex Scirpturis.
III. Idem probatur ex doctrina Patrum.
IIII. Idem probatur rationibus.
V. Soluuntur argumenta aduersariorum.
VI. Proponitur quæstio secunda, quæ est de descensu ad inferos.
VII. Quod descendere ad inferos non sit omnino extingui.
VIII. Christum non pertulisse pœnas damnatorum.
IX. Proponitur tertius error refellendus de descensu Christi ad inferos.
X. Inferos esse loca subterranea distincta à sepulcris.
XI. Animas piorum non fuisse in cœlo ante Christi ascensionem.
XII. Christum verè ad inferos descendisse, ostenditur ex Scripturis.
XIII. Explicatur locus obscurissimus ex epistola prima S. Petri, capite tertio & quarto.
XIV. Adfertur traditio Patrum de descensu Christi ad inferos.
XV. Christum propriè ac re ipsa descendisse ad inferos.
XVI. Soluuntur quædam dubia.

Liber quintus de Christo.

Qui est de Mediatore & eius merito.

Cap. I Explicatur breuiter secundum quam naturam Christus sit Mediator.
II. Refutatur error Stancari de Mediatore.
III. Refutan ur ex Scripturis errores Caluinistarum & Lutheranorum de Mediatore.
IIII. Refellitur idem error ex Patribus.
V. Refellitur idem error rationibus.
VI. Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex Scripturis.
VII. Explicantur testimonia Patrum quæ aduersarij proferunt.
VIII. Soluuntur argumenta ex ratione petita.
IX. Ostenditur Christum sibi etiam aliquid meruisse.
X. Soluuntur argumenta Caluini.

LIBER

LIBER PRIMVS
DE CHRISTO.
PRAEFATIO.

De duplici genere hostium diuinitatis Christi.

DE ECCLESIA VNIVERSA, QVAE IN TERRIS, IN PVRGATORIO, & in cœlis est, disputaturus, à Christo summo capite, ac principe Ecclesiæ totius, initium faciendum esse duxi, Id enim ordo rerum tractandarum postulare videtur: tametsi non ignorem, à re omnium grauissima & difficillima principium me ducere. Nam, vt omittam rei ipsius, de qua nunc agendum est, præstantiam & magnitudinem, quæ tantum rebus omnibus, quas deinde tractaturi sumus, antecellit, quantum Ecclesiæ Catholicæ splendor & amplitudo ab immensa diuini numinis luce & maiestate superatur. Genus certè hostium tam varium ac multiplex in hac concertatione nobis occurrit, vt cum eo reliqui aduersarij nulla ex parte conferri posse videantur. Siquidem in aliis controuersiis, quasi præliis vtrinque indictis & proclamatis, hostes semper habebimus certos, notos, à fronte pugnantes, proprij ducis insignia præferentes.

IAM verò in hac summa quæ de Christo ipso instituitur, disceptatione, res nobis futura est cum exercitibus duobus, quorum alter ex iis constat, qui se, id quod sunt, hostes atque aduersarios esse, & signa conferre, atq; aperto Marte pugnare profitentur: Alter etsi longe maior, ex proditoribus & insidiatoribus comparatus, qui partim symbolis, ac nominibus ementitis in castris nostris contra nos armantur: partim in insidiis absconditi delitescunt, vt in medio ardore prælij nos circumueniant, atque à tergo & lateribus adoriantur.

ET quoniam non parum ad victoriam refert insidias detegere, latebras aperire, ab amicis inimicos secernere, omnium denique hostium copias in conspectu habere: operæpretium esse duxi, antequam ad ipsam dimicationem veniamus, castra hostium lustrare, præcipuorum Ducum nomina recognoscere, atque ad eos, si fieri poterit, eos omnes reiicere, qui castris nobiscum, animo cum aduersariis iuncti, sic in hostes tela conijcere videntur, vt nos interim feriant, & mira arte quæ pro nobis sumpserant, eadem in nos arma conuertant.

ORDIAMVR igitur, si placet, ab iis, qui Imperatoris nostri Christi Diuinitatem & Maiestatem oppugnãt & infelicissimo errore non se putant ad vnici Patris gloriam, vt eleganter Augustinus ait nisi per vnici Filij contumeliam peruenire. In castris duo sunt agmina, & quasi cornua præcipua.

PRIMI agminis Dux atque Imperator est MICHAEL SERVETVS Hispanus. Is cum esset iuuenis ferox, atque audax, & in scholis Lutheranorum, quibus operã dabat identidẽ repeti audiret, verbum Dei non esse Patrum aut Ecclesiæ explicationi, sed spiritus solius testimonio, atque iudicio alligatum, cæpit & ipse spiritum tactare, & eo spiritu admonente mirari, cur Lutherani cum Papistis de Ecclesia & Sacramentis tantopere contenderent, de Christo ipso litem nullam haberent, atque ita cum dissentirent de corpore, de capite conuenirent. Maiora igitur moliri meditans, ac metuens, ne ætas sibi ad faciendam fidem non parum obesset, annorum quippe erat solum quinque & viginti, quod ætati videbatur deesse, prophetici nominis auctoritate, & maiestate compensauit.

ITA QVE maxima tetri spiritus vbertate perfusus, summũ sẽ orbis terræ Prophetam nominauit, cuius appellationis testem habemus Caluinum in lib. 4. instit. cap. 16. Hinc verò prophetica libertate assumpta, libros illos eodem spiritu aspirante effudit, quos inscripsit. De erroribus Trinitatis, quorum librorum summa hæc est, nullam esse in Dẽo distinctionem personalem, & Christum Dei Filium appellari, quod ex ipsa Dei substantia caro eius in vtero Virginis concepta & conformata sit: ita paucissimis verbis, & personarum Trinitatem destruxit cum Sabellio, & Christi naturas confudit, atque incarnationem sustulit cum Eutychete.

EXITVM verò si quis requirat, talem Seruetus inuenit, qualem eius impietas & scelera postulabant. Nam in media Geneuensium vrbe igni traditus, non constanter, atque alacriter, vt sancti olim Martyres solebant, sed tam iniquo atque impatienti animo supplicium pertulit, vt, Caluino ipso teste, qui hostiam mortis eius conferi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pſit magnis clamoribus, ſiue, vt ipſe ait, magno boatu gladium flagitaret. Sed cum in iudices planè inexorabiles incidiſſet, tandem aliquando eſt longiſſimo illo acerbiſſimoque dolore conſumptus, Anno M.D.L.V.

HVNC ducem & principem ſequuti ſunt GEORGIVS BLANDRATA, PAVLVS ALCIATVS, LÆLIVS SOZINVS, FRANCISCVS DAVID, & omnis illa miniſtrorum colluuies, quæ nunc in Tranſſluinia erroris ſui ſedem conſtituit, & Eccleſiarum conſentientium titulum ſibi aſſumit: quæ quidem & publicis diſputationibus, & libris etiam editis omnes veteres Patres, omniáque antiqua Concilia, & ipſum orbem terrarum, qui per annos M. D. L X X X. tres in Deo perſonas, duas in Chriſto naturas credidit Tritheiſmi damnare, Sophiſtices accuſare, atque ad Antichriſtum reiicere impudentiſſimè audet.

ALTERIVS agminis Princeps eſt VALENTINVS GENTILIS Italus. Hic primum ſtudio rerum nouarum ex patria ſua Conſentia Geneuam ad Caluinum venit, fama Caluinianæ eruditionis, vt ipſe dicebat, in primis permotus, ſed non diu inter diſcipulos, atque auditores ſe numerare paſſus eſt: cùm enim & ipſe ſpiritu abundaret, & aquè ac Seruetus moleſtè ferret, quòd Eccleſiæ reformatæ adhuc in fide Trinitatis cum Papiſtis conuenirent, nec tamen Serueti diſcipulus dici, aut ſpiritum ſuum ſpiritui eius ſubiicere dignaretur, nouam excogitauit ſententiam, quæ, & cum Seruetiana non conſentiret, & tamen penitus à Catholica diſcreparet.

ITAQVE aſſeruit, veram eſſe in Deo non modo perſonarum, ſed etiam naturarum Trinitatem, ſic vt tres ſint diuini, ac ſempiterni ſpiritus, eſſentiali numero differentes. Quæ ſententia Philoponi quondam fuiſſe dicitur, ſi vera ſunt, quæ de eius erroribus Suidas & Nicephorus ſcripta reliquerunt, Hunc igitur lapidem primum Valentinus offendit, ſed cum animaduerteret hanc Deorum Trinitatem non poſſe ex diuinis literis vllaratione defendi, cum nihil in Scripturis frequentius inculcetur, ac repetatur, quàm vnum & ſolum eſſe Deum, extra quem præter quem, ante quem, poſt quem, cum quo nullus omnino ſit alius Deus, mutata ſententia paulatim ad Arianiſmum delapſus eſt.

NAM, vt ex variis confeſſionibus, & protheſibus eius, quæ in manibus ſunt, cognoſci poteſt, Dei Patris propriũ eſſe ſtatuit, vt vnus, & ſolus appelletur Deus, eumque ſolum eſſe illum ſummum, atque altiſſimum Deum, quem nobis paſſim ſacræ literæ prædicant. Atque hunc eundem ſolum Patrem eſſe ipſam veram eſſentiam, & naturam Diuinitatis, Porro Filium, & Spiritum ſanctum non eſſe eſſentiam diuinam, ſed eſſentiæ proles, & proles ipſa eſſentia longè inferiores, atque, vt ipſe loquitur, pro modulo generationis, vel propagationis definitas, atque circumſcriptas.

CVM igitur ille Geneuæ ab inſano illo ſpiritu impulſus, in renouando Arianiſmo occupatus eſſet interim ab alio ſpiritu Caluinus agitur, vt ſe Valentino opponat, ſic inter ſe dæmonibus colludentibus. Valentinus fit reus hæreſeos apud tribunal hæretici magiſtratus. vbi metuens Valentinus Caluini ſeueritatem, & ad memoriam reuocans incendium illud formidoloſum, quo in eadem vrbe, eodem auctore Caluino, Seruetus paulo antè perierat, vt tempori ſeruiret, errorem ſe ſuum agnoſcere ſimulauit. Itaque ex ſententia Iudicum ad pœnitentiam publicam damnatus, depoſitis veſtibus. ſolo excepto induſio, nudis pedibus, detecto capite, facem accenſam manu geſtans, præeunte præcone, totam vrbem ſic obiit: deinde à magiſtratu ſupplex veniam petiit, librum ipſe ſuum in ignem abiecit, ac iure iurando promiſit, non abiturum ſe Geneua, niſi prius à magiſtratu veniam impetraret.

SED præclarus iſte Apoſtolus Arianus poſtquam tam inſigni palinodia & inconſtantia renaſcentem Arianiſmum decorauerat, voluit etiam eundem ornare periurio. Quare Geneua clãculum ſe proripuit, & cùm apud Gallos, Heluetios, Polonos, aliáſque gentes Arianiſmum ſuum propagare conatus eſſet, & ad primum periurium, alterum, ac tertium addidiſſet, tandem anno vndecimo à morte Serueti apud Bernam Heluetiorum à Zuinglianis comprehenſus, & capitis damnatus meritas ſuæ temeritatis pœnas dedit, qui tametſi, dum in vinculis & carcere ſeruabatur, ſe Martyrem primum ſuæ ſectæ eſſe iactaret, ac diceret, Martyres cæteros pro Chriſti gloria mortuos ſe autem primum omnium pro eminentia Dei Patris mortem oppetere, tamen, vbi nuncium mortis acceptum, ita expauit, atque expalluit, vt omnes omnino aditus ſupplicij euadendi quæſierit, paratus etiam doctrinam ſuam contemnere, ſi iudicum animos inflectere potuiſſet. Extant acta publica Geneuenſium in cauſſa Valentini, necnon integra hiſtoria ſupplicio eiuſdem à Bernenſi Paſtore conſcripta. Ex quibus hæc pauca, quæ ſunt commemorata, collegimus.

NEQVE verò feliciorem exitum ſortiti ſunt Gentilis Symmiſtæ, atque Collegæ, MATTHÆVS GRIBALDVS, FRANCISCVS LISMANINVS, atque alij, de quibus multa Theodorus Beza, præfatione ad librum Caluini aduerſus Gentilem. Siquidem GRIBALDVS, peſte correptus, atque ab omnibus deſertus, vt canis interiit LISMANINVS Apoſtata Franciſcanus in puteum ſemet præcipitem dedit. FRANCISCVS DAVID in vinculis agens, & in amentiam ac furorem verſus ex hac vita migrauit.

VNVS eſt IACOBVS PALÆOLOGVS, qui ſingulari Dei benignitate, anno M. D. L X X X I I I. in vrbe Româ poſt multas diſputationes, & colloquia, tandem ad ſanitatem rediit, & omnibus erroribus publicè renocatis Eccleſiæ Dei reconciliatus eſt. Reliqui parentes ſui Arij probroſam mortem imitati infeliciſſimè perierunt.

PORRO genus hoc hominum tam apertè, tam liberè, tam audacter, tam impudenter Arianiſmum vel eo peiorem Paulianiſmum renouat, vt ipſe GENTILIS trium perſonarum eiuſdem eſſentiæ Trinitatem nouum idolum,

idolum, turrim Babel, Deum fictitium, ac Sophiſticum appellare non dubitauerit. GREGORIVS PAVLVS vnam Dei eſſentiam, ſiue vnum Deum in tribus perſonis, Satanæ ſtratagemata eſſe dixerit. MICHAEL SERVETVS (quod certè horret animus cogitare) Cerberum tricipitem, & tricorporem Geryonem ſacroſanctam Trinitatem appellauerit. GEORGIVS NIGER Symbolum Athanaſij, Satanaſij Symbolum appellandum cenſuerit. In publico colloquio Petricouiæ habito, Poloni miniſtri Nicænum Concilium improbauerint, Athanaſium, Auguſtinum, aliosq; Patres Catholicos repudiauerint, Conſtantinum, Gratianum, Theodoſiũ, pios Imperatores, vituperauerint, & contrà dolere ſe dixerint propter caſum Arij diſcipulorum in eodem Concilio damnatorum, ac demum ampliſſimè laudauerint tam ipſum Arium, diſcipulóſq; eius, quàm Conſtantium Cæſarem fautorem Arianorum: Denique Franciſcus Dauid (vt ex epiſtola Blandratæ refertur in confutatione iudicij Polonicarum Eccleſiarum) eò vſque progreſſus fuerit, vt diceret ſepeliendum eſſe Euangelium, & reuertendum ad Moſem, ad legem, & ad circumciſionem: Moſem, & Moſis doctrinam eſſe lineam rectam, Chriſtum autem Ieſum, & eius doctrinam indirectam. Neque voce ſolum & ſcriptis, ſed etiam depictis tabellis fidem ſuam toti orbi terrarum teſtatam eſſe voluerunt.

PRODIIT enim nuper tabula ex ipſorum officina, in qua Eccleſia Catholica inſtar magni ædificij depicta cernitur, in cuius tecto Lutherus ſedet cum ſuis, teguláſque & lateres lõgè proiicit. Inde nudato iam tecto Zuinglius cum cohorte Sacramentariorum parietes magna vi demoliri pergit: ſed ad fundamẽtum eruendum, atque adeo domum totam funditus euertendam ipſi Tritheitæ, nouíque Ariani armati malleis, & ligonibus, omnique genere ferramentorum diligenter incumbunt, obliti videlicet Euangelicam illam, atque fideliſſimam Chriſti vocem, Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam. Sed de prioribus hoſtium copiis ſatis multa, ni fallor, dicta ſunt.

VENIAMVS ad poſteriores. Rem magnam, ac pene incredibilem dicturus ſum, ſed nolo mihi prius fidem haberi, quàm rem totam ſolis luce clariorem effecero. Conſurgunt hoc tempore vndique Lutherani, Brentiani, Melanctonici, Zuingliani, Caluiniſtæ aduerſus Tritheiſtas: per omnem Germaniam, Galliam, Poloniam, libri volitant contra Seruetum, contra Gentilem, contra Blandratam, contra Gregorium Paulum, contra miniſtros in Polonia, atque Hungaria, vel Arianos, vel Samoſatenos, nouam hanc doctrinam, quaſi ſignum quoddam in medio propoſitum confodiunt telis librorum ſuorum. Ex Geneua Caluinus, & Beza, ex VVittẽberga Philippus Melanctthon, Ex Tiguro Simlerus, ac Bullingerus, Ex Berna Benedictus Aretius, Ex Lipſia Alexander Aleſius, Ex Marpurgo Andreas Hyperius, Ex Polonia Staniſlaus Sarnicius: Ex Hungaria Petrus Melius. Aliis ex locis Ioannes Vigandus, Iacobus Scheckius, Franciſcus Stancarus, & quis nõ? Atque hi omnes cum Papiſtis de Trinitate ſentire, ſex prima Concilia venerari, veteres Patres cum honore recipere, Sabellium, Samoſatenum, Arium, Neſtorium, Eutychetem, omnéſque hæreticos deteſtari ſe dicunt. Quis igitur non mirabitur, ſi tam iſtos, quàm eos, quos ipſi pro magiſtris, & quaſi Prophetis colunt, Eraſmum, ac Lutherum, vel Arianos, vel Sabellianos, vel Neſtorianos, vel Eutychianos fuiſſe, demonſtrare potuero?

INCIPIAMVS ab ERASMO, quem Hungarici miniſtri, in eo libro, quem anno M.D.L X V I I. Ioãni Regi obtulerunt, præcurſorem Prophetæ ſui Serueti non ſine cauſſa nominauerunt. Eraſmus igitur in ſcholiis tomi I I I. epiſtolarum S. Hieronymi, Arianos dicit non tam hæreſim docuiſſe, quàm ſchiſma feciſſe, cùm eſſent illi noſtris numero ferè pares, eloquentia doctrináque ſuperiores. En patronum egregium Arianorum, qui ab hæreſi illos vindicat, & doctiores Catholicis facit. quid reſtabat aliud, niſi vt Arianos Catholicos, & Catholicos hæreticos diceret? Sed pergamus ad alia.

PRÆFATIONE in libros Hilarij. Audemus, inquit Eraſmus, Spiritum ſanctum appellare Deum quod veteres auſi non ſunt. O mendacium incredibile? Nónne Hilarius ipſe, in quem præfaris, ad finem librorum de Trinitate Spiritum ſanctum rem creatam eſſe negat? & ſi res creata non eſt, quid aliud quæſo, quã Deus eſt? Nónne Athanaſius in diſputatione cum Ario, Baſilius lib. de Spiritu ſanctõ, cap. 16. Nazianzenus oratione in Neronem: Didymus in primo de Spiritu ſanctõ, Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſanctõ, cap. 2. Auguſtinus lib. 1. contra Maximinum, Nyſſenus in lib. quod Spiritus ſanctus ſit Deus, & cæteri Patres omnes, & clariſſimè, & frequentiſſimè Spiritum ſanctum Deum nominant? Sed cætera videamus.

ANNOTATIONE in illud Roman. 9. Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Mirum eſt quid non agat Eraſmus, quò ſe non vertat, quid non moliatur, vt hoc telum de manibus nobis extorqueat. Primum vocem, Deus, ſuppoſititiã vult videri. Deinde ait, hunc locum non eſſe efficacem ad reuincendos Arianos. Denique ſic optimè exponi poſſe docet, vt poſt illa verba: Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, interpoſito puncto, ſequatur actio gratiarum, ſuper omnia Deus, videlicet Pater, ſit benedictus in ſecula. An poterat manifeſtius Arianam cauſſam ſuſcipere defendendam?

ANNOTATIONE ad illud Epheſ. 5. In regno Chriſti & Dei, verum, inquit, id alias admonuimus, Patrem ex cõſuetudine ſermonis Apoſtolici ſignificari, quoties Deus abſolutè nominatur. At hoc cùm fauet Arianis plurimum, tum eſt falſum apertiſſimè. Certè enim, vt alia interim loca prætereã, Act. 20. cùm Paulus ait, Regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo, non Patrem, ſed filium Deum abſolutè vocat.

ANNOTA

Universidad de Deusto
Biblioteca

ANNOTATIONE *item ad illud Philipp.2.* Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. *Primum cum Maximino Ariano exponit:* Non vsurpauit sibi cum Deo æqualitatem: *Deinde addit,* Scio magnos auctores, Hilarium, Augustinum, vt cæteros taceam, sic interpretari, Non rapinam arbitratus est, quòd esset æqualis Deo. Nam quod erat naturæ, non potuit esse rapinæ: cùm esset in forma Dei, hoc est, cùm verè esset Deus, atque hanc præcipuam habent clauam, qua conficiantur Ariani, qui solum Patrem verè volunt esse Deum. atqui si veris agere fas est, quid magni tribuit Paulus Christo, si cum Deus esset natura, intellexit id non esse rapinę, hoc est, nouit seipsum? Illud autem compertum est, nusquam maiorem vim fieri Scripturis sacris, quàm vbi cum hæreticis agentes nihil non detorquemus ad victoriam, tametsi non videó, quid hic locus propriè faciat aduersus Arianos. *Quæso te, Erasme si mercedem ab Arianis accepisses, poterásne diligentius caussam illorum agere? Augustini Catholicam explicationem refellis, Maximini Arianam amplecteris. Hunc locum præcipuam esse clauam Catholicorum contra Arium non negas, & tamen hanc ipsam clauam nihil valere dicis, quid ergo restat, vt dicas, nisi meliorem esse caussam Arianorum, quàm Catholicorum? Quid si tuam illam Annotationem his addamus, quam fecisti ad postremum caput epistolæ primæ sancti Ioannis? nónne eo loco totis viribus cõtendis verba Domini,* Ego & Pater vnum sumus, *& illa discipuli,* & hi tres vnum sunt, *non de vnitate naturæ, cum omnibus patribus, sed de vinculo caritatis, cum Arianis intelligi debere? & in operibus sancti Augustini ad marginem libri primi contra Maximinum, vbi vna atque eadem asseritur Dei natura, quis notationem illam adiecit,* non vna numero, *nisi Erasmus? & quid manifestius dixerunt vnquam Tritheitæ.*

SED *mittamus Erasmum, atque ad Lutherum veniamus.* MARTINVS *igitur* LVTHERVS *cõtra Iacobum Latomum scribẽs,* Anima mea, *inquit,* odit hoc verbum ὁμοούσιον. *Quid quæso, vel sentiret, vel diceret aliud Arius, si ab inferis nunc existeret? Nam tota illa tragœdia, quæ Ecclesiam tot annis miserè vexauit, ac vastauit, propter hanc vnam vocem excitata est, cùm Patres Catholici nihil aliud suis libris, & Conciliis conarentur, quàm hanc sententiã stabilire quæ Christum ὁμοούσιον Patri esse docet. Hæretici contra nihil aliud decem conciliabulis suis igni quoque, & ferro, armis, & exercitibus molirentur, quàm vocem hanc eandem abolere.*

SED *audiamus inauditam calumniam, & mendacium eiusdem Lutheri. In eodem contra Latomum libro affirmat, hanc ipsam vocẽ sancto Hieronymo displicuisse, quod nescio quid veneni latere in syllabis arbitraretur. Neque hoc Luthero per incogitantiam, aut lapsum calami excidisse putemus, id enim rursum repetit in libro de Conciliis in hæc verba* Sanctus Hieronymus vehementer perturbatus lamentabiles literas scribebat ad Episcopum Romanum Damasum & cupiebat expungi vocabulum ὁμοούσιον. *Quid faciemus hominibus istis, qui caussam non quærunt tueri suam, nisi fraudibus, & mendaciis? Nam S. Hieronymus eo loco, quem Lutherus adducit, qui est in epistola priore ad Damasum de hypostasibus, in voce hypostasis, non in voce* ὁμοούσιον, *venenum latere dicit, quòd ea vox ambigua sit, & tam personam, quàm substantiam significare possit. Tantúmque abest, vt S. Hieronymo vox* ὁμοούσιον *displicuerit, vt potius solo metu, ne ea vox nobis eriperetur ab Arianis, tres hypostases dicere formidauerit. Itaque epistolam totam in hæc verba concludit.* Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum mundi salutem, per ὁμοούσιον Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur auctoritas.

QVID, *quòd non solum nomen* ὁμοούσιον, *sed etiam nomen Trinitatis Luthero displicuit, & ex Germanorũ precibus illam precandi formulam submouit.* Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis.

QVID, *quod non solum Ario, sed etiam Nestorio, & Eutycheti plurimum Lutherus fauit? Nam in magnis postillis, in concione de natali Domini, imperitos quosdam ait, Christum facere hominem omnipotẽtem. Quid autem est aliud, non esse Christum hominem omnipotentem, quàm non esse Christum hominem Deum, sed duas esse in Christo personas, vt quondam impius hæresiarcha Nestorius prædicauit? In libro verò de Conciliis parte secũda,* Mihi, *inquit,* paulò antè negotium fuit cum Nestorianis, qui pertinacissimè contra me disputabant, quod diuinitas Christi non posset pati. *Et infrà:* Oportet, *inquit,* dici, hic homo Christus, hæc caro & sanguis condidit cœlum & terrã. *Certè nomina diuinitatis & carnis, nomina sunt naturarum nõ personarum: ergo si Luthero diuinitas patitur, si caro cœlum, & terram condidit, quis non videat à Luthero Christi naturas, cum Eutychete confundi?*

AC, *vt propensionem animi Lutheri in hos duos summos hæresiarchas planius perspiciamus, in illo eodem de Conciliis libro Nestorium, & Eutychetem ex inscitia solùm aliquã, & hoc modo loquendi lapsos dicit: nam alioqui vtrique Zelum bonum, animum syncerum, & fidẽ rectam tribuit. Totam verò caussam tumultus, & tragœdiarũ illo tempore excitatarum in Episcopos Catholicos Leonem videlicet, & Cyrillum refert, & eò vsque tandem progreditur, vt dicat vereri se, ne in extremo iudicio aliqui hæretici sedeant iudices? & Episcopi qui eos in Conciliis damnauerunt, in æternum pereant, tantum non aperte dicens, Nestorium, & Eutychetem cum Christo iudices futuros, sanctos verò Cyrillum, & Leonem, in æternum perituros. Non vacat mihi hæc portenta exagitare, nec est opus, cum ipsa per se satis apertè clament. Vnum tantum addam? Si Nestorius Zelum tam bonum, & animum tam syncerum habuit, cur, vt Euagrius refert lib.1.cap.7. historiæ suæ, viuenti Nestorio linguam totam vermes diuinitus immissi tam horribiliter corroserunt?*

TRANSEA-

TRANSEAMVS *ad Melanchthonem.* PHILIPPVS MELANCTHON *in locis communibus anno XXXIX. in lucem editis fol.8.* Necesse est, *inquit,* in Filio aliquid esse diuinæ naturæ. *Et rursum fol.10.* Necesse est in Christo aliquam esse diuinam naturam. *Et in locis anni XLV. folio 35. ac Spiritu sancto verba faciens.* Testatur, *inquit,* per Ioelem Deus non mitti creatam agitationem, sed aliquid essentiæ Dei. Necesse est autem personam esse distinctam, quæ est aliquid Dei, & tamen non est Pater. *Philippo igitur aut multæ sunt naturæ diuinæ, & habent quod volunt noui Tritheitæ, aut certè multæ sunt partes diuinæ naturæ, quæ est antiqua illa hæresis, aliquanto Ariana absurdior: de qua sic olim Augustinus in libro de hæresibus c.74.* Est, *inquit,* alia hæresis, quæ triformem sic asserit Deum, vt quædam pars eius sit Pater quædam Filius quædam Spiritus sanctus. *Porro in locis eiusdem anni XLV. idem Philippus.* Non est quidẽ, *inquit,* lacerata, aut mortua diuina natura, sed fuit obediens Patri: quieuit, cessit iræ æterni Patris. *Quid clarius pro Ariana hæresi dici poterat? Nam si natura diuina filij Patri fuit obediens, certe non est vna Patris, & filij natura, nec est Deus filius, Deo patri æqualis: qua sententia nihil iucundius noui Ariani audire potuerunt.*

SED *iam si placet* CALVINVM *inspiciamus. Is igitur in libro aduersus Gentilem, in refutatione decimæ protheseos, non veretur Valentino concedere nomen Dei* ἐπ' ἐξοχήν, *id est, per excellentiam quandam soli Patri attribui. at si Pater est per excellentiam Deus, quomodo non maior est filioẽ Rursum ibidem affirmat, non esse veritati contrariam sententiam illam Gentilis, Deum habuisse vim generandi filium, ac propagandi Spiritum sanctum, quia voluit. at Deum quidem volentem genuisse Filium, non absurdè dicitur: sed genuisse, quia voluit, &, quod absurdius est, vim habuisse gignendi, quia voluit, quis, quæso, sanus diceret? at si Filium suum Deus propterea genuit, quia voluit, non igitur necessariò genuit. non est igitur filius Patri æqualis. Nam qua ratione fieri potest, vt qui potuit non esse, æqualis sit ei, qui necessariò semper est?*

QVID, *quod in libro eodem idem Caluinus ait, Filium personæ respectu non nisi impropriè creatorem cæli & terræ nominari, Patrem autem propriè, quod quid est aliud, quàm Filium redigere in ordinem rerum creatarum? Est ne hoc defendere, an prodere caussam fidei? patrocinari, an præuaricari? hæreticum refellere, an cum eo iocari, & ludere? Quid quod ibidem ait, impropriam, ac duram esse locutionem Symboli Nicæni, Deum de Deo, lumen de lumine? quod iam olim in Ario apud S. Vigilium his verbis Athanasius reprehendit,* Propriè Filius, *inquit,* propriè est Deus de Deo, lumen de lumine. *Iam verò in lib. Institutionum 2.c.14. verba illa Apostoli Pauli.* Tunc & ipse Filius subiectus erit ei qui subiecit sibi omnia: *Ad vtramque filij naturam videlicet diuinam & humanam, referenda esse contendit, nec animaduertere potuit, aut voluit, non posse naturam diuinam filij Deo Patri subiectam intelligi, quin à Patris naturæ distincta, & ea longe inferior, atque adeo res creata esse intelligatur.*

HIS *accedit, quod permulta Scripturæ loca, ac præsertim illum* Ego & Pater vnum sumus, *ita Caluinus hæretico more exponit, vt noui Samosateni in publica disputatione de sententia huius loci Caluinum iudicem appellauerint. Multa restant dicenda, & ego tamen breuitati studere cupio. Itaque cæterorum errores indicabo potius, quàm explicabo.*

HENRICVM BVLLINGERVM *Zuinglij successorem non puduit scribere in libro de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate, tres esse in diuinitate personas non statu, sed gradu: non substantia, sed forma: non potestate, sed specie differentes. Certe personas diuinas, gradu forma & specie esse differentes, vix Ariani ipsi dicere ausi essent.*

IAM *verò* PETRVS MELIVS, *is qui in Transyluania pro Lutheranis aduersus Blãdratam, & Franciscum Dauidem totos decem dies publicè disputauit in actione octaua sic ait,* Scriptura distinguit Filium Dei a Filio hominis *& rursum distinguitur, inquit,* Filius ille æqualis Patri ab eo qui nõ est æqualis.

QVOD *idem* THEODORVS BEZA *confirmasse videtur, tum in libro contra Brentium de omnipotentia carnis Christi, tum in altero contra Andream Iacobi, de hypostatica vnione duarum in Christo naturarũ, vbi apertissimè docet duas esse in Christo hypostaticas vniones vnam carnis cum anima, alteram Dei cum homine. Quod quid est aliud quàm Nestorium iam dudum sepultum ab inferis reuocare?*

STANISLAVS SARNICIVS *quem Caluinus in epistolis ad Polonos mirificè laudat cum in colloquio plebis resideret, palam asseruit, & scribi etiam imperauit,* solam diuinam Christi naturam, Pontificem esse & sacerdotem, humanam verò, victimam & sacrificium: ac propterea ratione officij, minorem esse Patre filium etiam in natura diuina. *Atqui hæc ipsa verba legi possunt apud sanctum Augustinum in sermone Arianorum, propositione 33. Ita pulcrè nimirum Caluinistæ, dum Arianos nouos oppugnare se dicunt, Arianorum veterum & verba & sententias imitantur.*

IACOBVS SCHECKIVS *Brentianus in lib. contra Tritheitas tam egregiè fidem propugnat vt tamen dici nolit tres esse in Deo hypostases: sed vnam tantùm cum tribus potentiis. At hoc non est vincere Arianos sed vinci ac debellari a Sabellianis.*

IOANNES VIGANDVS *in libro contra nouos Arianos, Lutheri sententiam approbat, ac defendit essentiam in diuinis generare, ac generari. Ex qua tamen sententia velut nolit Vigandus, efficitur alia Patris*

aliam

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliam Filij esse naturam, cùm nihil possit seipsum gignere, nihil à seipso generari possit.

QVID iam de BRENTIO, SMIDELINO, KEMNITIO, *ac cæteris dicam, qui dum in Christi carnem, omnipotentiam, omnipræsentiam, omniáque diuina attributa conferunt, eam sine dubio cum diuinitate confundunt? Quid item de* STANCARO, *eiusque sectatoribus, qui sic ad solum hominem Christum officium mediatoris referunt, vt duas in Christo personas distinguere, ac ad castra Nestorij transire velle videãtur?*

QVID denique de TIGVRINIS, GENEVENSIBVSQVE *ministris, qui tanto ardore in Stancarum inuehuntur, vt interim ad scopulum ipsi longè duriorem nauiculam suam allidant? Dum enim vtrique naturæ Christi mediatoris efficia tribuunt, diuinam Christi naturam, & à Patris natura distinguunt, & rem creatam cum Arianis faciunt.*

QVÆ cum ita sint, vides, credo lector, non minus hoc tempore cum Sabellio, Ario, Nestorio, Eutychete sentire Seruetum, Gentilem, Blandratam, & cæteros qui palam se eos sectari ac defendere profitentur, quàm Erasmum, Lutherum, Philippum, Caluinum, Bullingerum, Martyrem, Brentium, Bezam, Sarnicium, Scheckium VVigandum, aliósque omnes qui eosdem se odisse ac detestari vociferantur. Sed si verè, & ex animo eos execrarentur, non possent etiam seipsos, doctrinámque suam non execrari, cùm id sanè negare non possint, se illis ad progrediendum in castra Arianorum non modo occasionem aliquam dedisse, sed etiam portam latissimam patefecisse.

QVID enim, quæso, Lutherani & Caluinistæ respondeant, si cum eis ita agant Tritheistæ. Cur nos filios vestros tanto furore, parentes, vexatis? Cur ferro & igni persequimini, quos genuistis? Cur tam iniquo animo Euangelij vestri fructus cogillitis? Nulli certè ex Papistis Ariani fiunt, sed quotquot Ariani sumus, ex vobis, Lutherani & Caluinistæ, omnes prodiuimus. A vobis sanè, non à Papistis didicimus nihil omnino credendum esse quod expresse in sanctis literis non habeatur. Quia verò ὁμόουσιον, Trinitatem, essentiam, personam, relationem, proprietatem, in Scripturis expresse non legimus, hæc omnia damnare conĉti sumus. A vobis didicimus, neque patrum, neque Conciliorum, neque totius Ecclesiæ, sed solius spiritus acquiescendum esse iudicio. Nobis autem hoc spiritus dictat, nec possumus salua conscientia aliud credere, vel dicere. A vobis didicimus, Papam Antichristum, Episcopos, Monachos, Papistas, denique omnes ad Antichristi membra pertinere. Quis autem credat Antichristum de Christo rectè credere? ab Antichristo verum Christum prædicari? ergo si nobis constare vellemus, alium Christum quærere debuimus. A vobis denique, non à Papistis, didicimus, diuinitatem filij patri obedire, illi sacrificare, & pati, & mori posse, aliáque sexcenta generis eiusdem: ex quibus profectò, nisi stipites essemus, omnia, quæ nunc docemus, colligere debuimus. Quid ad hæc respondere debeant Lutherani, ipsis cogitandum relinquemus. Nos verò quæ nostræ partes sunt, Deo bene iuuante, operam dabimus, vt hæc tam blasphema, & horribilia dogmata, quæ fidem Christianam funditus euertunt, quæque ad Mahumetismum viam sternunt, ac muniunt quàm accuratissimè ac luculentissimè fieri potest refellamus.

Ordo disputationis de Christo.

QVINQVE erunt partes huius disputationis. PRIMA, *de Diuinitate Christi:* SECVNDA, *de Distinctione personali à Patre & Spiritu sancto.* TERTIA, *de Carne, siue Incarnatione Domini.* QVARTA, *de Anima eiusdem.* QVINTA, *de Officio Mediatoris.*

Ordo primæ quæstionis, quæ est, An Christus sit vnus numero Deus cum Patre & Spiritu sancto.

QVÆSTIO hæc prima & maxima est inter omnes quæstiones de Christo. Habebit autem partes sex. Primò explicanda erit sententia nouorum Samosatensium, qui Seruetum sequuntur. Secundò, explicanda est sententia nouorum Arianorum, qui sequuntur Valentinum Gentilem. Tertiò, probandum est vnam esse numero veram Diuinitatem, siue vnum tantum esse verum Deum. Quartò, Christum esse illum ipsum verum Deum. Quintò Spiritum sanctum esse illum eundem verum Deum. Hinc enim sequitur, Christum esse vnum numero Deum cum Patre & Spiritu sancto. Nam quòd Pater sit verus Deus, omnes fatentur. Sextò soluendæ sunt omnes obiectiones aduersariorum.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

Explicatur sententia nouorum Samosatenorum.

QVOD AD PRIMVM attinet, Auctor nouorum Samosatensium fuit Michaël Seruetus, qui innotescere cœpit anno M.D.XXXII. teste Surio: Anno verò M.D.LV. Geneuæ combustus est. Sequuti sunt eũ, qui nunc in Transyluania præcipuè sedem habent, quorum Princeps erãt Georgius Blandrata, qui adhuc viuit, & Franciscus Dauid, qui anno M.D.LXXX. cum Christũ negaret esse inuocandum, aut Ecclesiæ curam habere, à Principe Trãsyluaniæ ad perpetuos cæteres damnatus fuerat, sed Paulò pòst in phrenesim incidit, & post biduum extinctus est.

SENTENTIA Seruetianorum tria docet, & composita est ex tribus antiquis hæresibus.

PRIMO, asserit nullam esse in Deo distinctionem personalem. Ita Seruetus li. 5. Trinit. pag. 189. & in responsione ad art. 1. & ministri Trãsyluani li. 2. c. 4. Quod idem olim docuerunt Hermogenes, Praxeas, Noetus, Sabellius. Quorum omnium meminit Augustinus lib. 1. de hæres. cap. 41. Ac deinde etiam Paulus Samosatenus, & Photinus, teste Hilario, lib. de Synodis.

SECVNDO, asserit Christum ante incarnationem nihil fuisse, nisi in mente Dei per Ideam. Ita Seruetus li. 3. Trinit. pag. 92. & ministri Hungarici lib. 2. ca. 3. Quod idem olim docuerunt Ebion, & Cherinthus apud Irenæum lib. 1. cap. 25. & 26. & & deinde Paulus Samosatenus, ac Photinus apud Augustinum hæresi. 44. & 45.

TERTIO, asserit Christo homini communicatam à Deo diuinitatem, non per generationem æternam, sed per vnctionem gratiæ, & inhabitationem, ac proinde posse Christum dici Deum, sed Deum factum & temporalem, non æternum. Ita Blandrata disputatione sexta Albana, & Ministri lib. 2. c. 7. Quod idem olim docuit Nestorius apud Theodoretum lib. 4. hæreticarum fabularum.

C

AC in his quidem omnes noui Samosateni conueniunt. Dissident autem inter se de inuocatione IESV CHRISTI, & in tres quasi sectas diuisi sunt. Nã Franciscus Dauid, & multi ex Hungaricis ministris docent IESVM CHRISTVM non esse inuocandum, sed solũ Patrem, qui solus est verus Deus, & solus hoc tempore curam Ecclesiæ gerit. Exstant theses de hac re Francisci Dauidis, & responsio eiusdem ad rationes Fausti Socini qui theses illas confutauerat. Ipse autem Faustus asserit in confutatione iam allegata, Christum in precibus inuocari posse, sed tamen addit maiores esse perfectionis ad Deum Patrem recta accedere.

D

DENIQVE GEORGIVS BLANDRATA in thesibus, & ministri Poloni in iudicio, quod ediderunt de causa Fracisci Dauidis, docent IESVM CHRSTVM non modo inuocãdum esse, sed etiam debere inuocari, nec esse impefectionem ad eum confugere. Accidit autẽ peropportunè hæc eorũ dissensio, nõ solũ quia, vt ait S Hilarius, bellum hæreticorũ pax est Ecclesiæ, sed etiã quia vtraque pars ad miras angustias redigi cœpit. Nam qui Christum inuocandum esse docent, proferunt plusquam quinquaginta testimonia Scripturę, quibus aduersarios repugnare ostendunt: qui verò non inuocandum asserunt, certissima ratione demonstrant, aduersarios secum ipsos pugnare, quippe qui nolint inuocari Sanctos quia non sunt Dij veri, & tamen Christum inuocari velint, quem idem palam affirmant non esse Deum verum.

CAPVT SECVNDVM.

Explicatur sententia nouorum Arianorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, Sententia VALENTINI GENTILIS, & aliorum, qui eius comites, vel discipuli fuerunt tria docet.

PRIMO, tres esse spiritus æternos, Patrem Filium, Spiritum sanctum, essentiali numero differentes. Ita docet ipse Gentilis prothesi 20. & 23. & refert hoc idem Benedictus Aretius initio historiæ de supplicio Valẽtini Gentilis, quæ sentẽtia fuit olim Peratarũ apud Theodoret. lib. 1. cap. 18. hæret. fab. Isti enim dicebant Trinitatem esse tres Deos, tres mẽtes, &c. Fuit etiam IOANNIS PHILOPONI, vt referunt Suidas verbo Ioannes Grammaticus & Nicephorus li. 18. hist. c. 48. qui etiam c. 46. dicit, Philoponum tempore Phocæ imperatoris vixisse circa annum Domini DCIV.

IDEM docuit quidam Gallus tempore sancti Anselmi circa annum Domini M.XC. aduersus quem scripsit ipse B. Anselmus librum de incarnatione Verbi.

IDEM etiam circa annum MCXC. docuisse videtur ABBAS IOACHIMVS: asseruit enim tres personas nõ esse vnam rem, siue vnam essentiam numero, sed solum per collectionẽ, sicut multi fideles dicuntur vna Ecclesia. Id patet ex Concil. Lateranensi sub Innocentio III. c. 2. Denique eodem accessit, teste Bernardo Lucẽ burgensi. RAIMVNDVS LVLLVS circa annum Domini MCCLX. qui docuit tres personas tres essentias esse.

SECVNDO, docuerũt Gentilis, & socij eius has tres personas non esse æquales, sed Patrem longè esse eminentionem cæteris, ita vt ipse essentiator, cæteri duo essentiati dici debeant. Ita Gentilis li. Antidotorum, antidoto 3. fol. 26. vbi ait proprium esse Patris, vt appelletur vnus, & solus Deus, similia vide prothesi 8, 10. 22. 24 38. & 40. Itaq; noui Tritheitæ iã à Philopono ad Arium declinauerunt. Arius enim primus fuit, qui filium minorem Patre esse docuit, teste Epiphan. hær. 69. Exortus est autem Arius circa annum Domini CCCXXIV. teste Theodoreto, lib. 3. de hær. fab.

TERTIO, docuerunt Filium Dei non esse ex nihilo neque in tempore genitum, sed ab æterno, & ex Patris substantia. Id habet Gentilis prothesi 11. & 21. quæ sententia fuit recentiorum Arianorũ nam vt B. Augustinus docet lib. 6. Trinit. c. 1. posteriores Ariani filium æternum esse concesserunt, tametsi contrarium senserat Arius. Vnde etiam Maximinus apud Augustinum li. 1. confitetur filium non ex nihilo, sed ex Patris substantia genitum iuxta sententiam Concilij Ariminensis. Non erit fortasse abs re, si aliquas ex prothesibus Valentini hic subiiciamus, vt lector nouorum Arianorum sententiam ex ipsis eorum verbis certius cognoscat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PROTHESI I SEXTA *Pater non est hypóstasis, siue persona in vno Deo, sed, teste Apostolo, est vnus ille Deus, à quo omnia.* SEPTIMA *solus Pater est vnus Deus, id est sine vllo principio, autorigine iniuetus.* OCTAVA. *Solus Pater αὐτόθεος, id est, à nullo superiore numine essentiatus, sed à seipso Deus.* NONA. *Qui vnum Deum in tres proprietates, seu personas distinguit, vel sibi præstigias facit, vel necessariò vnius Dei substantiam diuidit. atque discerpit.* DECIMA. *Deus habuit vim generandi, ac propagãdi, quia voluit: ideóque, & λόγον ante secula genuit, & spiritum propagauit.* VNDECIMA *Æterna λόγος substantia principium & originem habet à Deo, quatenus genita ac distincta fit, non quatenus sit, non enim est ex nihilo creata, aut de aliqua non exstante materia facta, sed de immensa substantia illius summi Dei genita.* VIGESIMA *Genitus à genitore substantiali numero differt, non protestate, sententia, aut diuersitate naturæ. XXI. Vnus Deus, & λόγος eius, duæ sunt eiusdem naturæ substantiæ intelligentes, id est, duo æterni spiritus consubstantiales, congruo gradu ordine, & proprietate distincti. VXXII. Plures spiritus immensæ substantiæ esse non possunt. XXI. Solus Pater est spiritus αὐτόνομος, vniuersitatis auctor, immẽsaque substantiæ; Filius verò spiritus est ex Deo ineffabiliter genitus, paternæ voluntatis exequutor, ac pro generationis modulo circũscriptibilis genitus, XXXIII. Confusio trium in vnum, & eundem numero spiritum, fundamentũ & origo omniũ errorũ fuit.*

CAPVT TERTIVM.

Deum vnum numero esse, ex Scripturis & Patribus demonstratur.

VANTVM ad TERTVLLIANVM, probanda est vnitas numerica Dei contra Peratas, Philoponũ Ioachimum, & huius temporis Tritheitas.

PROBATVR PRIMO Scripturis, in lege; Deut. 4. *Dominus*, inquit Moses, *ipse est Deus, & non est alius præter vnum*, Et paulò pòst: *Scito, ergo hodie, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus est Deus sursum, & in terra deorsum & non sit alius.* Cap. 6. *Audi Israel. Dominus Deus noster, Dominus vnus est.* Et c. 32. *Videte quod ego sum solus, & non est alius præter me.* Nec possunt hæc referri ad vnitatẽ specificam: nam qui loquitur in Scripturis non est Deus vniuersalis, neque ipsa species Dei; sed est Deus quidã singularis, vt patet, cũ sola singularia sint in re, & loquãtur, atque agãt. At singularis Deus falsò dicit se esse vnũ & solum Deum, & præter se non esse alium, si inueniuntur alia individua eiusdem speciei. Nec enim verè dicere potuisset Adam, postquam filios genuerat, Ego sum solus homo, præter me nullus est homo, &c.

IDEM probatur ex libris historialibus 1. Reg. 2. *Non est sanctus, vt est Dominus, neq; enim est alius extra te.* 3. Reg. 8. *Deus Israel, non est similis tui Deus in cælo desuper, neque in terra deorsum.* At quare Deus Israel non habet similem, si sunt duæ aliæ individuæ naturæ sub eadem specie? D

IDEM probatur ex Psalmis, Psal. 17. *Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum?* Psal. 82. *Tu solus altissimus in omni terra:* Psal. 85. *Tu es Deus solus.*

IDEM ex Prophetis. Isa. 33. *Ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum. Ego sum Dominus, & absque me non est Deus.* Et cap. 45. *Ego Dominus, & non est amplius, extra me non est Deus.* Et infrà: *Nunquid non ego Dominus, & non est vltra Deus absque me. Deus iustus & saluans non est præter me.* Similia passim docent omnes Prophetæ.

IDEM ex Sapientialibus. Sap. 12. *Non enim est alius Deus quam tu.* Eccl. 1. *Vnus est altissimus.*

IDEM patet ex Euangelio Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Mar. 12. *Vnus est Deus & nõ est alius præter eum.* Ioan. 17. *Vt cognoscant te solum verum Deum.* Est enim sensus, Tu habes Deitatem, quæ sola est vera Deitas. non ergo inuenitur alia Deitas.

DENIQVE ex Apost. 1. Cor. 8. *Scimus quod nullus est Deus nisi vnus.* Item ibidem, *Nobis vnus est Deus.* Gal. 5. *Mediator vnius non est, Deus autem vnus est.* Ephes. 4. *vnus Deus & Pater omnium.* 1. Tim. 2. *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei & hominum.* 1. Tim. 6. *Qui solus est potens Rex Regum & Dominus dominantium.*

PORRO ex his omnibus, & singulis locis a pertè colligi, vnum numero esse verum Deum, non vnum specie, ex similibus loquutionibus potest intelligi. Non enim de vno aliquo homine rectè diceremus, ille est solus homo. aut ille solus est verus homo, aut præter illum nullus est homo; aut ille est homo, & nemo alius, cuius rei non potest reddi alia caussa, nisi quia natura humana non est in vno solũ individuo, sed in multis. Rectissimè autem de Sole. cui vna tantùm natura individua est dicimus, ille solus est verus Sol, vnus est in mundo Sol præter eum non est alius Sol, &c.

SECVNDO, probatur ex patrtibus. Ac primum omnes Patres passim dicũt, esse vnum Deũ, vt IVSTINVS libro de recta fide, AVGVSTINVS libro primo contra Maximinum, & alij. Et de hoc non est dubium; sed quia possent respondere, Patres, dum dicunt, vnum esse Deũ loqui de vnitate specifica, non numerica, propterea multis modis ex doctrina Patrum demonstrabimus, vnum numero esse Deum. B

PRIMO, si multa essent individua diuina, vt illi volũt, possent quidem illa dici vnus Deus, id est, vna species diuina, sicut Porphyrius dicit c. 2. plures homines sunt vnus homo, id est, vna species humana, at nõ posset tamen negari, quin etiã rectè dicerentur plures Dij, sicut rectè dicimus, Adam, Abel, & Cain sunt tres homines. At Patres perpetuò negant, tres personas esse tres Deos vnum igitur numero Deum esse volunt.

QVOD negent patet ex ATHANASIO in Symbolo: *Deus Pater, Deus Filius Deus Spiritus sanctus: & tamen non tres Dij, sed vnus est Deus.* CYRILLVS li. 9. Ioan. cap. 30. *Eadem*, inquit, *substantia Deitatis est, quare non tres, sed vnũ Deum prædicamus* BASILIVS scripsit orationem in eos, qui calumniantur nos, quod tres Deos dicamus. NYSSENVS librum scripsit ad Ablabium, non oportere dicere tres Deos. AVGVSTINVS lib. 2. cont. Maximinũ, ca. 1. *Tene*, inquit, *cum Catholica fide, Patrem quidem non esse qui Filius est: & Filium nõ esse, qui Pater est. At Deum esse Patrem, & Deum esse Filium: verumtamen ambos simul, non duos Deos esse, sed vnum.* Et ibidem dicit, Arianos non ausos esse dicere duos Deos, licet hoc sentirent, *sed*, inquit, *duos Deos à vobis coli, quamuis non negaueris, tamen non es ausus confiteri. Sensisti enim duos Deos esse colendos, Christianas aures ferre non posse, &c.* At cur non possunt id ferre Christiãæ aures si verè sunt duo Dij numero? AMBROSIVS li. 1. de fide, c. 2. *Deus in Deo est, sed non duo Dij.* Et ibidem sæpius repetit, idem omnino esse Patris & Filij Diuinitatẽ, & addit, naturã ipsam clamare vnũ esse Deũ sicut vnus est mũdus. Similia in omnibus Patrib⁹ inueniẽtur. C

SECVNDO, Patres negant numerum inueniri in Diuinitate, & solum in proprietatibus personalibus eũ admittunt. At certè non posse Diuinitatẽ numerari, falsum esset, si Diuinitas non esset vna numero NAZIANZENVS oratione 3. de Theologia: *Tria hæc*, inquit, *vnum, si Diuinitatem spectes; & vnum tria, si proprietatum rationem habeas* FVLGENTIVS de fide ad Petrum cap. 1. *Trinitas*, inquit, *ad personas refertur, Vnitas ad naturam.* certè Trinitas ista numerica est, non specifica, etiã secundum aduersarios, ergo opponitur Vnitati numericę. ATHANASIVS in Symbolo: *Fides autem Catholica hæc est, vt Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate veneremur.* Et statim explicat, Trinitatẽ esse personarũ. Vnitatẽ diuinitatis. BASILIVS epist. 141. ad Cæsarium dicit, ab essentia Dei omnẽ numerũ reiciendũ. Vbi tamen nota, quod cum

cum dicit, Deum non esse vnum numero vult dicere, Deum non esse compositum, ita vt contineat in se numerum verum ex multis vnitatibus constantẽ. NYSSENVS in lib. de Trinit. ad Eustachium: *In multitudinem*, inquit, *extendere numerum Deitatum, eorum duntaxat est, qui laborant errore multitudinis Deorũ.* AMBROSIVS li. 1. de fide c. 2. *Vnitas testatis excludit numeri quantitatem, quia vnitas numerus non est.* HORMISDA. in epistola ad Iustinum, c. 2. *Etsi*, inquit, *admittit numerum ratio personarum vnitas tamen non admittit essentiæ separationem.* Concilium TOLETANVM vndecimum, c. 1. *In relationibus personarum numerus cernitur, in diuinitatis verò substãtia, quid enumeratum sit non comprehenditur.* ANASTASIVS Antiochenus li. 1. de rectis dogmatib. *Trinitatem*, inquit, *dicimus non essentiarum, sed personarũ. vnum enim Deũ glorificamus, non numero personarũ, sed naturæ: quod enim est Dei, hoc prorsus vnũ numero est.* Et infrà: *Itaq; sancta Trinitas essentia quidem vnus Deus est, numero autem Trinitas.* Vide libros huius auctoris in Bibliotheca sanctorũ Patrum tomo octauo. A B

TERTIO, Patres sæpe vocant Deum singularem, aut naturam eius individuam. IVSTINVS li. de Monar. Dei probaturus vnum esse Deum: *Ex poëtis gentilium*, inquit, *ac primus*, AESCHYLVS *de Deo singulari vocẽ protulit.* Et ipso titulo libri de Monar. Dei satis ostendit Iustinus se vnum Deum singularem agnoscere. Monarchia. n. non potest dici regimen multorum eiusdem speciei, sed vnius singularis tantum. Item ATHENAGORAS in apol. pro Christi. *Sed cum ratio*, inquit, *& professio nostra Deum singularem & vnum celebret. &c.* NAZIAN. orat ad Euagr. de Diuin. *Individua*, inquit, *summi nimirũ naturæ est.* AVGVST. li. 1. cont. Maximi. circa medium: *Pater, Filius, & Spiritus sanctus vnum sunt propter individuam eandemque naturam.* AMBROS. li. 1. de fide, c. 2. *Cum igitur*, inquit, *pluit Dominus à Domino, vnitatem diuinitatis agnosce operationis. n. vnitas non facit pluralem Diuinitatem.* C

QVARTO. Patres non semel negant, Deum esse vnum specie. CYRILLVS lib. 11. in Ioan. cap. 29. in fine, post quam dixerat, Apostolos inter se consubstantiales esse & similiter Patrem & Filium inter se, addit: *Licet consubstantialitas non æquali ratione de nobis, ac de Patre, & de Filio dicatur.* At de nobis verè & propriè specificè dicitur consubstantialitas. Igitur de diuinis personis non specificè, sed numericè dicitur. Aug. li. 7. Trinit. cap. vlt. quærit; An essentia diuina sit genus, an species, & vtrumque negat: idque propter duas rationes.

PRIMO. quia tametsi genus, vt animal, diuidatur in species, hominem, equum, leonem; & species, vt homo, diuidatur in individua, Abrahã, Isaac, Iacob, & cæteros homines singulares: tamen vnum animal, & vnus homo singularia sunt, nec possunt diuidi in inferiora; at essentia Dei dicitur vna essentia, & Deus dicitur vnus Deus, igitur Deus in plura individua non diuiditur. D

SECVNDO, quia tres homines plus valent, quam duo, & duo quam vnus, at non plus sunt in Deo tres personæ quam duæ, vel vna, non igitur tres personæ sunt tres Dij eiusdem speciei.

QVINTO, Patres dicunt esse mysterium ineffabile, quomodo tres personæ sint vnus Deus. at si essent vnus Deus specie. nullum esset mysteriũ. NAZIANZENVS in oratione ad Euagrium conatur ostẽdere multis similitudinibus, quomodo vna & simplex natura Dei sit cõmunis tribus. At nulla quæstio esset, si natura diuina esset vna specie, Idem oratione in Neronem seu Maximũ, secundũ alios. *Nunc vero*, inquit, *satis habe docere Trinitatem in Vnitate & Vnitatem in Trinitate, cuius & diuisio & coniunctio plane admirabilis sit.* Augustinus libro primo in Maximinũ ante medium. *Ipsa*, inquit, *Trinitatis ineffabilis & excelsa coniunctio, vnũ Deum ostendit, vnũ Dominum.*

Ideũ li. 7. Trini. c. vlt. postquam diu disputauit, quomodo tres personæ sint vna essentia, & remouit omnes similitudines, concludit: *Si intelle&tu capi nõ potest, fide teneatur.*

SEXTO, Patres, vt BASILIVS oratione contra Sabellium & Arium. NAZIANZENVS oratione de natali Domini. AMBROSIVS li. 1. de fide, c. 1. & 2. dicunt Sabellium ad Iudæos, Arium ad Paganos pertinere, Ecclesiam verò mediam viam tenere, quæ nimirum nec vnam personam credat cum Iudæis, nec plures naturas cum Gentilibus. At Ecclesia non verè medium tenebit si naturam diuinam multiplicet, sic enim nihil commune habebit cum Iudæis, & plane conueniet cum Gentilibus quorum plerique Deos eiusdem speciei colebant, vt Ionem, Martem Mercurium, &c.

ADDE, quod Patres docent, Gentiles, etsi vulgo plures Deos colerent, tamen vnum Deum naturaliter cognoscere potuisse, sicut re ipsa Philosophi vnum Deum cognouerunt, & ea ex parte quasi naturaliter Christiani fuerunt. At si Patres de vno Deo, non numero, sed specie loquerentur, nihil dicerent. Nam vulgus Deos cœlestes non solũ eiusdẽ speciei, sed etiam consanguineos faciebat. Vnde est illud Virgilij tam crebro repetitũ, & ex Homero desumptum; *Diuum pater, atque hominũ Rex.*

PATET hoc imprimis ex testimoniis plurimis & clarissimis veterum Poëtarum, ex quibus IVSTINVS librum de Monarchia Dei composuit, & in apologia ad Antoninum dicit, Socratem & Platonem fuisse in hac parte Christianos. ATHENAGORAS idem ostendit, adducens etiam testimonia multa veterum Ethnicorũ in apologia pro Christianis, IRENAEVS li. 2. c. 5. dicit, ab omnibus posse naturaliter cognosci vnum esse Deũ. TERTVLLIANVS in apologetico, c. 17. dicit, etiam cultores idolorũ, cum in angustiis sunt, attollere oculos ad cœlum, & oblitos Deorum vnum Deum naturaliter inuocare. Idipsum docet CYPRIANVS Tract. 4. de vanitate idolorum. Arnobius li. 2. contra Gentes. *Da*, inquit, *verum iudicium & hæc omnia circumspiciens, quæ videmus magis an sint Dij cæteri dubitabit quam in Deo cunctabitur, quem esse omnes naturaliter scimus siue cum exclamamus, O Deus siue cum illum testem Deum constituimus improborũ, & quasi, nos cernat, faciem subleuamus ad cœlũ.* Et li. 3. contra Gentes dicit, multos Græcos & Latinos Gentilium confutasse Deorum multitudinem, &, in iis Ciceronem, in libro de natura Deorũ tam efficaciter demonstrasse, non posse esse plures Deos, vt non defuerint, qui putarent ex Senatusconsulto eos libros aboleri debere. LACTANTIVS li. 1. c. 3. neminẽ esse dicit, qui si rationẽ consulat, non vnũ Deũ esse intelligat: & probat toto libro ex Platone, aliisq; Philosophis. Similia vide apud Clementẽ in exhortatione ad Gentes, Eusebium lib. 11. præparat c. 9. & Theodoretum li. 2. de curan. Græcorum affectũ. Denique PAVLVS OROSIVS li. 6. hist. capite 1. dicit, communem sententiam sapientium esse, vnum esse solum & verum Deũ: cæteros autem, qui dicuntur Dij nihil esse, nisi vnius illius seruos & ministros. Quod idem ferè scripsit PRVDENTIVS in *περὶ στεφάνων*.

Consule barbati deliramenta Platonis.
Consule & hircosos cynicos, quos somniat & quos.
Texit Aristoteles torta vertigine neruos.
Hos omnes, quamuis anceps labyrinthus, & error
Circumflexus agat, quamuis promittere & ipsi
Gallinam soleant aut gallum. clinicus vt se
Dignetur præstare Deus morientibus æquum.
Cum ventum tamen ad normam rationis & artis.
Turbidulos sensus, & litigiosa fragosis.
Argumenta modis concladunt numen in vnum.

TERTIO probatur rationibus. Prima ratio, Deus est summũ ens, vt patet Exodi. 3. *Ego sum qui sum* Igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus est summè vnus. Nam vnum est passio entis, & proinde quo aliquid est magis ens, est etiam magis vnũ. Item, quo aliquid perfectius habet esse, eo longius abest à non esse, & proinde à diuisione, quæ est via ad non esse, ergo Deus est vnus non specie, sed numero, Nam hæc est maxima vnitas, quæ non est vlterius diuisibilis.

SECVNDA, Deus est suum esse, vt patet tum ex eodem textu Exod. 3. *Ego sum qui sum.* tum etiam quia Deus omnium consensu caret omni compositione. ergo in Deo idem est esse & essentia. ergo Dei natura non est multiplicabilis, & diuisibilis in plura individua: nam esse proprium vnius, non potest vllo modo diuidi, vt conueniat pluribus, sed esse huius Dei, est ipsa essentia Dei, ergo nec essentia Dei est vllo modo diuisibilis ĩ plures.

DICES, Argumento hoc tantum probari, non posse essentiam huius Dei multiplicari. non autem essentiam Dei in communi.

RESPONDEO, probari etiam de essentia Dei in communi. Pro quo nota, esse, siue existentiam non esse aliquid abstrahibile ab inferioribus, vt est natura, nec esse aliquid contrahibile per differentias, aut contrahẽs instar differentiæ: sed esse ipsam actualitatem omnium quæ sunt in re. Ex quo fit, vt in creaturis, in quibus non est idem omnino esse & essentia, possit multiplicari vnum sine altero: potest enim abstrahi à singularibus natura communis, remanente vnicuique singulari sua existentia. At in Deo, vbi est omnino idẽ esse & essentia, sicut est proprium huius Dei esse hunc Deũ, ita est proprium, esse Deum, nec potest abstrahi natura cõmunis.

TERTIA, Deus est altissimus, vt Scripturæ passim docent, Psalmo 82. *Tu solus altissimus.* Ecclesiast. primo; *Vnus est altissimus.* Ergo vnus tantum. nam si plures essent vel essent æquè alti, & sic nullus, qui supra omnes; vel vnus altior cæteris. & sic ille solus esset vnus Deus verus.

QVARTA, Deus est vltimus finis omnium rerum, Prouerbiorum decimo sexto; *Vniuersa propter semetipsum fecit altissimus.* Et Apocalypsis primo. *Ego sum α & ω, principium & finis.* Vnus igitur tantum est Deus. Nam si plures essent Dij, vel referrentur omnes ad vnum, & ille tantum esset verus Deus: vel non, & tum nullus esset vltimus finis omnium.

QVINTA, Deus est infinitus in essentia, potentia, sapientia, &c. Ergo vnus numero; nam infinitum omnia comprehendit Psalmo centesimo quadragesimo quarto, *Et magnitudinis eius non est numerus.*

SEXTA, Si plures Dij essent vel sine principio sunt omnes, vel vnus ab alio. Primum est impossibile, quia tunc essent multa principia prima disparata, & in varias partes mundum distraherent, saltem, quia non necessariò conuenirent in vna eadémque voluntate; sed posset vnus vnum, alius aliud velle. Vnde etiam Ethnici vocabant Iouem Deorum parentem. Si est vnus ab alio, vel creatione, vel generatione.

SI primum, ergo secundus est creatura. Ergo non est Deus; Atqui hinc videlicet Ariani recentiores, & Tritheistæ non audent dicere, Filium esse creatum, cum Deum esse velint. Quamquam secum ipsi pugnant, cum increatum Deum faciunt, & tamen alium Deum à Deo vero esse volunt.

SI secundum vel dedit totam substantiam, vel partem: si partem ergo partibilis Deus, si totum, ergo habent eandem Deitatem numero.

SEPTIMA, Deus est Rector mundi; *Tua autem, Pater, prouidentia cuncta gubernat.* Sapien. 14. At simplex Monarchia est optimum regimen, quando inueniri potest Princeps bonus, & sapiens, vt patet consensu omnium: id enim docent ex Christianis, IVSTINVS oratione parænet. ad Gẽtes. Cyprianus tractatu quarto, vbi etiam probat, Deum esse vnum, hoc argumento, quia Monarchia est optimum regimen. Athanasius oratione contra Idola. Chrysostomus homilia vltima in epistolam ad Hebræos. Gregorius libro 4. epist. quinquagesima secunda.

EX Iudæis, Philo libro de confusione linguarum. Ex Gentilibus, Plato in politico. Aristoteles lib. 8. de moribus, capite 10 & in 12. Metaph. Plutarchus in opusculo de formis Reipublicæ. Homerus in 2. Iliados. Isocrates in Nicocle. Herodotus libro qui dicitur Thalia. Ioannes Stobæus sermone quadragesimo quinto, vbi & alios permultos ad ducit. Deus igitur Monarcha est, id est, vnus & solus summus Princeps omnium rerum creatarum; Ac proinde vnus & solus verus Deus.

ATQVE ex his intelligi debent loca quædam Patrum, quæ alioqui paulò duriora esse videntur. Nam Basilius, Nyssenus, & alij interdum comparant tres diuinas personas tribus hominibus, aut tribus Angelis. Sed nihil aliud docere volunt, quam esse tria vera suppositа, siue personas eiusdem naturæ. Porro naturæ identitatem lõgè esse maiorem in tribus diuinis personis, quàm in tribus hominibus, aut in tribus Angelis, etsi Patres illi non vbique dicant, tamen nunquam negant, alicubi etiam dicunt, vt supra ostendimus.

CAPVT QVARTVM.

Diuinitas Filij Dei asseritur.

VANTVM ad Quartum, probandum est, Filium Dei esse verum Deum, & proinde vnum numero Deum cum Patre. Nam Patrem esse verum Deum, nemo negat, & patet ex illo Ioannis decimo septimo; *Vt cognoscant te solum Deũ verũ.*

EST autem hoc diligentissimè probandum; nam id negant hoc tempore tam noui Ariani, quam noui Samosateni, & præterea omnes Iudæi, & Mahumetani. Proferemus nouem Classes argumentorum Primam, ex Testamento vereri & nouo. Secundam, ex veteri. Tertiã ex nouo, Quartam, ex nominibus Dei. Quintã, ex operibus. Sextam, ex attributis. Septimam, ex Patribus. Octauam, ex Sybillis Nonam, ex miraculis.

Prima Classis ex vtroque Testamento.

PRIMO afferemus testimonia, quæ habentur in Testamento veteri, de vnico & vero Deo Israël, & in Testamento nouo exponuntur de Christo ad quod argumentũ nulla fingi potest solutio, Numer. 21. *Loquutus,* inquit, Moses, *populus contra Dominum, & Mosem ait: Cur eduxisti nos de AEgypto?* &c. *Quamobrem Dominus immisit in populum ignitos serpentes,* &c. Hic omnium consensu agitur de vero & summo Deo quem soli Iudæi nouerant: At Seruetiani & Gentilistæ habent hoc pro axiomate, Deum Israël esse verum Deum, & eum esse solum Patrem. At primæ Corin. 10. Paulus ait illum ipsum Deum esse Christũ; *Neque tentemus,* inquit, *Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt.* Igitur oportet, Christum esse Deum verum & vnũ omnino Deũ cum Patre.

SECVNDVS locus est Exod. 20. & Iudæ epist. Nam Exod. 20. dicitur. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra AEgypti.* & Deuter. 32. *Dominus solus Dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus.* At Iudas ait: IESVS *populum de AEgypto saluans, secundo eos, qui non crediderunt perdidit, Angelos autem, &c.* Notauit hoc argumentum etiam Beda in hunc locum.

TERTIVS locus Psal. 67. dicitur de Deo Israël: *Currus Dei decẽ millibus multiplex, millia lætantiũ, Dominus in eis in Sinai in sanctio, ascendisti in altum, cepisti captiuitatem; accepisti dona in hominibus.* Et hoc idẽ Paulus tribuit Christo ad Ephes. 4. *Vnicuique nostrum,* inquit, *data est gratia secundum mensurã donationis Christi, propter quod dixit: Ascendens in altũ, captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus.*

QVARTVS & QVINTVS locus Psalm. 96. *adorate Deum omnes Angeli eius.* Psal. 101. *Tu Domine initio terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt, tu autem permanes,* &c. Vtrumque locum Paulus applicat Christo, Hebr. 1. vbi illum probat maiorem esse Angelis, quia iuxta Psal. 96. Angeli iubentur adorare Christum, & iuxta Psal. 101. Christus dicitur creator cœli & terræ quod Angelis nullo modo conuenit.

SEXTVS locus Isaiæ 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & ea, quæ sub ipso erant replebant templum. Seraphim stabant super illud: sex ale vni, & sex ale alteri, duabus velabant faciem, & duabus velabãt pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis terra gloria eius.* Et infrà *Et dixit Dominus ad me, dic populo huic excæca oculos ipsorum, & cor eorum aggraua,* &c. Nõ potuit clarius describi maiestas summi Dei. Et quamuis aduersarij soli Patri hoc tribuant, tamẽ Ioannes c. 11. exponit de Christo. Nam posteaquã posuit verba illa c. 6. Isaiæ, *Excæcauit oculos eorum, & induravit cor eorum, vt non videant oculis,* &c. Subiungit: *Hæc dixit Isaias quãdo vidit gloriam eius, & loquutus est de eo.* Quare idem Ioannes Apocalypsis quarto dicit, se audiisse clamãtes; *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venturus est.* At quis venturus est, nisi Christus?

SEPTIMVS locus Isaiæ 8. *Dominum exercituũ ipsum sanctificate, ipse pauor vester, & ipse terror vester & erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, & petrã scandali duabus domibus Israël, in laqueum, & in ruinam habitantibus Hierusalem, & offendent plurimi, & cadent & conterẽtur.* Hic apertissimè, etiam Iudæis omnibus cõsentientibus, vocatur summus Deus, & Dominus exercituum, quibusdam sanctificatio, quibusdam lapis offensionis, petra scandali, laqueus & ruina.

AT hoc ipsum tribuunt Christo Lucas, Petrus, Paulus. nam Luc. 2. Simeon de Christo dicit: *Positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum.* Et Rom. 9. *Quid ergo dicemus? quod Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehẽderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est Israel verò sectando legem iustitiæ, in legẽ iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Offenderunt enim in lapidẽ offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali.* 1. Pet. 2. *Vobis honor credentibus, nõ credentibus autem lapis offensionis, & petra scandali.*

OCTAVVS locus Isaiæ 40. *Vox clamantis in deserto, parate viam Domino, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* Hæc de Deo Israël dicuntur ab Isaia. Nec enim Iudæi alium Dñm & Deum suum absolutè vocabant, quã vnum verum Deum, ac præsertim Prophetæ, aliiq; sancti viri: & tamen hanc vocem esse Ioannem, qui paruit viam Christo, testantur omnes Euangelistæ, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 1. Ioan. 1. Est igitur Christus ille Dominus & Deus Israël, quem solum Patrem aduersarij faciunt.

NONVS locus Isaiæ 45. *Ego Deus, & non est alius, in memetipso iuraui, quia mihi curuabitur omne genu.* Rom. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim: Viuo ego, dicit Dominus, quia mihi flectetur omne genu.* Vides, quẽadmodum, Apostolo teste, Christus est ille Deus, præter quem non est alius Deus.

DECIMVS locus Isaiæ 41. 44. 48. *Ego sum, primus: ego nouissimus.* Hæc dicuntur passim de Deo Israël. Apocalypsis 1. *Ego sum α & ω.* Et infrà, *Ego sum primus, & nouissimus & viuens, & fui mortuus,* &c.

VNDECIMVS locus Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Hic etiam loquitur Deus Israel. Nam omnes codices, Hebræus, Græcus, Chaldæus, Latinus, habent, *Ante faciem meam.* Et tamen Christus ipse Matt. 11. ait, Angelum hunc esse Ioannem Baptistam, qui præparauit viam ante faciem Christi. Et Luc. 1. Zacharias ait: *Præibis ante faciem domini parare vias eius.* Quid clarius? Cui enim Ioannis viam parauit, nisi Christo?

SED opere pretium erit videre, quid aduersarij respondeant. Nam etsi non respondent ad omnia tamen ad aliqua respondere conati sunt. Igitur TRANSYLVANI libro secundo, capite 20. generatim respõdent, posse de Christo exponi, quæ de Deo dicuntur, quia Deus Christo suam Deitatem communicauit. Deinde in particulari.

AD PRIMVM respondent, sensum esse, Non tentemus nos nostrum Christum, sicut illi tentauerunt Deum suum. Vel ne tentemus re ipsa Christum, sicut illi tentauerunt in figura eundem Christum; Nam in eodem loco dicitur: *Omnia contingebant illis in figuram.*

AD SECVNDVM non vidi responsionem.

AD TERTIVM respondẽt FRANCISCVS DAVID, & BLANDRATA in disputatione V. Albana, illa verba (*Ascendens in altum*) esse prophetiam de Christo futuro, non autem hoc dici de Deo Israëlis.

AD QVARTVM respondet Franciscus Dauid disputatione tertia, & Blandrata disputatione 6. Albana, Christum esse adorandum, quia Deus id iussit, non tamen vt altissimum, sed vt altissimi Filium.

AD QVINTVM respondent Ministri Transyluani lib. 2. cap. vlt. & Franciscus Dauid disputatione Albana tertiæ diei, verba illa (*Et tu domine initio terram fundasti*) de solo Patre debere intelligi, etiam ad Hebræos primo: voluisse enim Paulum ostendere, Christum esse Filium veri Dei, & ideo apostrophen fecisse ad Patrem dicendo: Et tu domine, &c. Et probãt hoc, quia alioqui pugnaret Paulus primo cum Symbolo Apostolorum, vbi Pater solus dicitur creator cœli & terræ. Secundo, pugnaret cum Christo, qui sæpissimè Patrem suum vocat creatorẽ cœli & terræ, Mat. 11. *Confiteor tibi pater cœli & terræ,* &c. Tertio, quia pugnaret secũ, quia iam dixit secula esse facta per Filium, non ergo Filius condidit cœlum sed per Filium Pater. Quarto, quia ineptè cõferret Filium cum angelis, si Filius esset creator, cum inter creatorem & creaturam nulla sit comparatio.

AD SEXTVM, ex Isa. 6. & Ioan. 12. respondet quidam Basilius in disputatione II. Albana, fuisse illam visionem in figura. Nam Deum vt est in se nemo vidit vnquam, & ideo nihil inde probari.

AD NONVM insinuat solutionem Franciscus Dauid disputatione Albana VIII. vbi dicit, Christo curuari omne genu, nõ quia sit ille Deus altissimus, qui loquitur Isaiæ 45. sed quia Deus Christum hominẽ exaltauit, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen Philip. 2. id est, nomen IEHOVA, & vt in nomine Iesu omne genu flectatur.

AD DECIMVM ex illis verbis: *Ego sum primus & nouissimus,* respõdet Franciscus Dauid disputatione III. Albana, & VIII. illa verba non eodem modo accipi cum dicuntur de Deo, Isa. 48. & cùm dicuntur de Christo, Apocal. 1. Nam in Apocalypsi intelligũtur de Christo homine, quia sequitur, *& fui mortuus,* &c. Dicitur ergo Christus primus, quia est exaltatus super omnia. Nouissimus, quia est complementum operum Dei.

SED HAEC omnia facile refellũtur. Ac primũ, non ideo possunt exponi de Christo, quæ dicuntur in Testamento veteri de Deo Israël, quia Deus Israël cũ Christo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ito communicauit suam Diuinitatem. Nam si, vt ipsi dicunt, Christus antequam nasceretur ex Maria, non erat; & proinde Deus in tempore fecit Christum Deum, ergo quæ dicuntur de Deo, non poterant Christo ante illud tempus accommodari. At Paulus dicit 1. Corinth. 10. à Iudæis in deserto, cùm redirent illi ab Ægypto, tentatum esse Christum.

PRAETEREA quæro, quomodo donauerit Deus Christo suam Diuinitatem? Nam non donauit gignendo illum ab æterno; Id enim ipsi negant, sed donauit, vt ipsi dicunt, per inhabitationem & vnctionẽ; at hoc modo etiam Angelis & hominibus sanctis donat Deus suam Diuinitatem, & tamen non possunt exponi de illis, quæ dicuntur de Deo in Scripturis.

PRAETEREA inhabitatio Dei in Christo, non potest facere Christum Deum, alioqui etiam palatium regium esset Rex. Vnctio autem non tribuit ipsam veram Diuinitatem, sed quandam participationem creatam, vt notum est; non igitur quæ dicuntur de vno & solo vero Deo Israël, tribui possunt ei, qui solùm vnctione est DEVS.

NEC PRIMI loci solutio aliquid valet, nã Paulus & illorum tentationem, & nostram refert ad eundem Christum, nõ ergo possumus distinguere, ac dicere, illos tentasse Deum, nos Christum. Quod autem addunt de figura, nihil est: Nam figuræ Testamenti veteris sunt historiæ veræ ad literam, & secundum verborum proprietatem exponẽdæ, quamuis aliquid aliud præterea significent, vt patet ex toto isto capite 10. epistolæ ad Corinthios. Nam dicuntur filij Israël fornicati, & idola coluisse, ac propterea à Deo variis modis puniti, & in his omnibus figurã gessisse populi Christiani, qui similiter punietur, si similia peccata faciet, at certè propriè & ad literã illi fornicati sunt, idola coluere, puniti sunt; ergo etiam propriè, & ad literam intelligendum est, quod Christum tentauerint. Adde, quòd ideò solùm Transyluani confugiunt ad figuras, ne cogãtur admittere Christum fuisse, antequam nasceretur ex Virgine.

AT Paulus ibidem clarissimè dicit, in deserto cum Mose Christum (vt Deum videlicet, non vt hominẽ) Iudæis adfuisse. *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus*, id est, Iudæi in deserto biberunt aquam de petra, sed non erat ea petra materialis quæ sua virtute potum præbebat, sed erat alia quædam petra inuisibilis & spiritualis, quæ illis perpetuò aderat, eósque comitabatur, & omnia illis procurabat, ea verò petra erat Christus; & sic exponunt omnes, nec facilè potest excogitari alius sensus.

TERTII loci solutio nihil valet. Nam etiam Dauid Psal. 67. de futura Christi Ascensione vaticinatur: & tamen de eodem Christo ibidem dicit, q. descẽderit olim ad montem Syna, & pertransierit cũ populo per desertũ & alia, quæ non possunt conuenire ei, qui nõ fuerit ante incarnationẽ. Vnde rectè HIERONYMVS & THEODORETVS exponentes hũc locum, dicunt, Dauidem, significare voluisse, vnum atque eundum esse eum, qui descendit in montem Syna coram Iudæis olim, & qui postea in cœlum coram Apostolis ascendit.

QVARTI loci solutio non est solida, quia nos non argumentamur ex adoratione. sed ex eo, quod Paulus dixit, scriptum esse de Christo, Psalmo 96. quod constat, scriptũ esse de Deo Israël. Hinc enim sequitur Christũ esse Deum Israël. Non enim ita ratiocinamur, Christus iubetur adorari ab Angelis, igitur est Deus verus (quãquam & hoc est bonum argumentum, & eo vtitur sanctus Paulus) sed hoc est argumẽtum nostrum. Dauid in Psal. 96. dicit, Deum Israël adorari debere ab Angelis; sed Paulus affirmat, Christum esse illum, qui ex sententia Dauidis adorari debet ab Angelis; ergo Dauid, Paulo teste, Christum asserit esse Deum Israël.

QVINTI loci solutio est mera corruptio Scripturę; nam Paulus nõ facit Apostrophen ad Patrem, sed citat varia loca de Christo, & inter alia istum locum. vt patet ex illa particula coniunctiua (Et) *Ad Angelos*, inquit, *dicit, Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammã ignis. ad Filium autem, Thronus tuus Deus in seculum seculi, & tu Domine initio terram fundasti*. &c

RATIVNCVLAE autem Transyluanorum leuissimę sunt, & mirum est, non fuisse à Petro Melio refutatas. Ad PRIMAM & SECVNDAM dico. Patrem Christi esse creatorem, sed non sine Verbo suo, cum quo sicut est Deus vnus, ita & vnus creator.

AD TERTIAM dico, nõ pugnare, esse creatorem, & esse eum, per quem Deus Pater creat. Nam idẽ Christus dixit Ioannis 5. *Pater meus operatur, & ego operor*: & tamẽ etiam Dicit Ioannis decimo quarto: *Pater in me manens, ipse facit opera*; Itaque vterque creat, quia vterque habet in se omnipotentiam, & eandem omnipotẽtiam. dicitur autẽ Pater creare per Filium, non Filius per Patrem, quia Deus potentia & sapiẽtia sua mundum creauit, Filius autem, *Virtus & Sapientia Dei*, à Paulo nominatur, primæ Corinthiorum primo, & *Brachium Domini* ab Isaia, cap. 53.

AD QVARTAM dico, Paulum conferre Christum cum Angelis, quia dicturus erat, eum paulò minus ab Angelis fuisse minoratum per passionem. Itaque, ne putaremus, Christum esse omninò Angelis minorem, confert eum cum Angelis, & ostendit, nullam esse inter eos comparationem, cùm Christus sit Filius: Angeli autem serui. Vide Athanasium oratione 2. in Arianos.

SEXTI loci solutio, nihil valet, quia etsi Isaias nõ vidit essentiam Dei, tamen species illa, quam vidit, *Deum* Israëlis repræsentabat: & cùm Ioannes dicat, ea specie demonstratum esse Christum, sequitur Christum esse Deum Israëlis.

NONI loci solutio nulla est, quia Paulus Rom. 14. non solum Christo flectenda esse dicit omnia genua; vt dicit Philippens. 2. sed addit, id scriptum esse, & citat locum Isaiæ, vbi Deus Israël loquitur de se. Ex quo clarissimè patet, Christum esse ipsum Deum Israël. Neque obstat quod dicitur Philippens. 2. *Dedit illi nomen, quod est super omne nomen*; nam iuxtà commentarium Ambrosij, Pater dedit Filio nomẽ super omne nomẽ per æternam generationem: iuxta alios omnes, dedit homini Christo post resurrectionem, nomen super omne nomẽ id est, nomen veri Dei, non quòd antea id non haberet sed quia non cognoscebatur; Deus autem ita clarificauit eum, vt totus mundus nouerit, hominem illum crucifixum esse verum Deum.

ET quòd hic locus de manifestatione nominis intelligi debeat, patet, quia Christus id petiit, Ioan. 17. *Pater clarifica me claritate, quam habui apud te priusquam mundus fieret*. Præterea Philipp. 2. id explicatur, cùm dicitur; *Et omnis lingua confiteatur*, &c. Denique etiam ante mortem Christus dicebatur Filius Dei viui, Matth. 16. & Ioan. 11. & passim dicebatur Dominus Ioan. 13. *Vos vocatis me Magister & Domine, & bene dicitis, sum etenim*. Nõ igitur propter mortem acquisiuit nomen Filij Dei, aut nomen Domini, sed manifestationem eius. Vide Cyrillum libro 4. thesauri, capite secundo, egregiè hunc locum tractantem.

DECIMI loci solutio similis est prioribus. Nam non ideo sumi debent hæc verba, *Ego sum primus & nouissimus*, aliter in Apocalypsi, quàm apud Isaiã, quia dicitur in Apocalypsi, *Et fui mortuus*, id enim contendimus, eum, qui est mortuus secundum formam hominis, esse etiam

etiam verum Deum, æternum, primum & nouissimum secundum formam Dei, vt Isaias dixit: nam ad verba Isaiæ Ioannes respexit.

PRAETEREA absolutè vocatur Christus primus & nouissimus, vt sunt absolutè prima & vltima literæ, α & ω. At si Christus solùm sit primus inter creaturas, & cõplementum operum Dei, non erit simpliciter primus & vltimus, sed secundum quid tantùm. Deus enim solus est simpliciter primum principium, & vltimus finis omnium rerum.

CAPVT QVINTVM.

Secunda Classis ex veteri testamento.

PRIMVS LOCVS Psalmo secundo, qui Psalmus de Christo intelligitur, tum quia Rabbi Salomon, & cæteri Rabbini de Messia exponũt, teste Galatino, libro tertio, capite septimo, tum etiam quia de Christo intelligitur Actor. quarto & decimotertio, & Hebr. primo; & certè Paulus ad Hebræos primo, non adduceret ex hoc Psalmo argumentum contra Hebræos, nisi sciuisset Hebræos hunc Psalmũ de Christo intelligere solitos. In hoc igitur Psalmo dicitur; *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ac ne putemus, Messiam esse Filium Dei per adoptionem, quomodo ẽtiam Israel dictus est primogenitus Dei; subiungit, *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, apprehendite disciplinam*, &c. Vbi nota, in Hebræo fonte, quem aduersarij semper requirũt, esse נשקו בר *Nassichekv bar*, Osculamini Filium, id est, in signũ subiectionis osculamini manum Filij, aut pedem. Neque obstat, quod septuaginta verterint, *Apprehendite disciplinam*: Illi enim ad sensum, non ad verba respexerunt: tunc enim adoramus verè Christum, cùm eius doctrinam recipimus.

NOTA præterea in sequentibus verbis; *Ne quando irascatur Dominus*. In Hebræo non esse Dominum, sed referri ad Filium illa verba. Ne quando irascatur, nimirum Filius. Ex quo intelligimus vocem, Domini, à septuaginta additam, ad Filium esse referendam: de quo etiam intelligitur necessariò id quod sequitur; *Cùm exarserit in breui ira eius, beati omnes, qui confidunt in eo*.

HINC est iam argumentum; Messias est Filius Dei, adorãdus ab omnibus Regibus; & quibus ille irascitur, ij omnino peribunt, & qui in illo cõfidunt, ij beati erũt: ergo Messias est verus Deus. Nam solus verus Deus habet imperium vitæ & mortis, 1. Reg. 2. Item in Scripturis passim in solo vero Deo confidendum esse dicitur, vt Hieremiæ decimoseptimo; *Maledictus homo qui confidit in homine*. Et infrà: *Benedictus vir qui confidit in Domino*.

SECVNDVS locus, Isaiæ quadragesimo octauo: *Audi me Iacob & Israel, quem ego voco. Ego ipse, & ego primus & ego nouissimus: manus quoque mea fundauit terram, dextera mea mensa est cœlos*: Et infrà: *Accedite ad me, & audite hoc non à principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fierent, ibi eram. & nũc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius*. Certum est, hunc missum, non esse Patrem, tum quia Pater non habet, à quo mitti possit, tum etiam quia Filius testatur, se missum esse à Patre. Ioan. 8. & à Spiritu sancto. Lucæ quarto, & tamen videmus hunc ipsum missum, esse illum Dominum Deum, qui fecit cœlum & terram, & qui est primus & nouissimus.

RESPONDIT ad hunc locum, quem obiecerat ei quidam Paulus Thurius, FRANCISCVS DAVID, disputat. Albana V. dicit, illa verba; *Et nunc Dominus Deus misit me*. dicta esse ab ipso Propheta de se ipso; quã explicationẽ à Vatablo accepit, Vatablus autem à Rabbinis.

PROBAT Franciscus Dauid suã sententiam. PRIMO, quia si iste locus intelligeretur de Christo, Christus fuisset ante incarnationem. At 1. Ioan. 4. dicitur, spiritus Antichristi esse, qui asserit Christum fuisse extra & ante carnem. SECVNDO, quia Paulus dicit Hebr. 1. Deum nouissimè locutum esse in Filio. Isto igitur loco Isaiæ non est Christus, qui loquitur; nam dicit, se à principio locutum esse. TERTIO, quia illud, *Ibi eram*, solet exponi à Catholicis, ibi, id est in monte Syna. At Gala. tertio dicitur, Lex data in monte Syna per Angelos, non per Christum. At istæ rationes nihil probant, & mirum est, illum Paulum Thurium non potuisse eas refellere.

AD PRIMVM, Ioannes non ait, Christum nõ fuisse ante carnem, sed ait, Antichristũ esse, qui negat Christi incarnationem, vt negabant eo tempore Ebion & Cherinthus, & nũc ipsi Transyluani. Hæc enim sunt verba Ioannis: *Omnis spiritus, qui cõfitetur* IESVM CHRISTVM *in carne venisse, ex Deo est, & omnis spiritus, qui soluit* IESVM, *ex Deo non est, & hic est Antichristus*. Quid est autem soluere IESVM, nisi diuidere Verbum à carne, ac dicere, Filium Dei non esse factum verè Filiũ hominis, sed solùm in eo tanquam in templo inhabitasse? Quid verò est, IESVM in carne venisse, nisi Verbum Dei veram carnem in vnitatem hypostasis suæ assumpsisse, atq; ita verum hominem factum ad homines venisse?

AD SECVNDVM, Paulus non negat. Dei verbũ loquutũ ante incarnationem, sed tantùm ait. Deum vltimo tẽpore loquutum esse corporali ore & voce per Filium incarnatum, qui olim loquebatur per ora Prophetarum.

AD TERTIVM dico, legem datam in Syna à Deo Patre, & Filio, & Spiritu sancto, sed ministerio Angelorum. Quod autem Isaias ad literam loquatur de Christo, patet primo ex patribus. nos enim habemus in primis consensum Patrum. Nam ORIGENES lib. 1. contra Celsum, vltra medium. EVSEBIVS lib. 5. demonstrat. capite sexto. ATHANASIVS in sermone de sanctissima Deipara, vltra medium. CHRYSOSTOMVS de sancto & adorando Spiritu, circa finem, tomo tertio. AMBROSIVS libro secundo de fide, capite quarto, HIERONYMVS & CYRILLVS in hunc locum Isaiæ, & AVGVSTINVS libro 20. ciuitatis Dei, capite vltimo, ita exposuerunt.

PRAETEREA textus ipse id clamat: *Ex tempore antequam fierent, ibi eram, & nunc Dominus Deus misit me*, in Hebræo habetur, &c. מעת היותה שם אני ועתה יהוה אלהים שלחני *Meeth heiotha scham ani, veatthe* ADONAI *elohim schalaehthani*, à tempore essendi hoc, ibi ego, & nunc Dominus Deus misit me, hoc est, cùm fierent, ibi eram; & sic verterunt septuaginta ἀπὸ τοῦ γενέσθαι τὸν οὐρανὸν ἐκεῖ ἤμην, vel ante tempus essendi hoc, id est, vt vertit Hieronymus, Antequam fierer, ibi eram. Quid est autem illud, Essendi hoc? aliqui exponunt cœlum & terram, vt Hieronymus, & tunc sensus est, antequam fieret, vel, Cũ fieret cœlum & terra, ego ibi eram. Et hoc certè non potest conuenire Prophetæ.

ALII intelligunt per illud (Hoc) legem datã in Syna. & hoc etiam non conuenit Prophetæ in persona sua; quippe qui natus est multis sæculis post legem datam, ne dicam post creationem cœli & terræ. Itaque duæ istæ explicationes nobis maximè fauent.

ALII exponunt de hac prophetia, vt sit sensus. Cùm fieret hæc prophetia, ego aderam. At ridiculum est. quis enim non est, vbi loquitur?

ALIQVI exponere possent de euersione Babylonis per Cyrum, nam de hac re paulò antè loquebatur Isaias, sed, ibi, id est, in Babylonia nõ erat Isaias, cùm id fieret, immò euersa est Babylon à Cyro ducentis annis post mortem Isaiæ. & tamen hic loquitur de re iam facta, cùm ait, Cùm hoc fieret, vel antequam fieret.

RESTAT solùm, vt dicant, Prophetã de improuiso

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutare personam: & cùm dixisset in persona Dei, Antequam fieret, ibi eram, iam in persona sua dicere, Nunc Dominus Deus misit me, sed obstat copulatiua, Et, quę habetur in textu Græco, Hebræo, & Latino. Cogit enim ea copula, vt de eodem omnia intelligamus. Qui enim dixit. Antequam fieret, ibi eram, subiungit. Et nùc misit me Dominus. Alioquin si licet sine caussa fingere mutationes personarum, nihil vnquam certi ex diuinis literis colligi poterit.

TERTIVS locus est Isaiæ 35. *Deus ipse veniet, & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut cervus claudus, & soluta erit lingua mutorum.* Hunc locum de Christo intelligi patet. Primo, quia Dominus Matthæi vndecimo respondit discipulis Ioannis, *Euntes nunciate Ioanni*, &c. *cæci vident, surdi audiũt, claudi ambulant*, &c.

SECVNDO, quia nunquam Deus per vllum Prophetam hæc signa fecit. Qui enim tempore Testamenti veteris miracula fecerunt, sunt Moses, Iosue, Helias, Heliseus, & ipse Isaias. At nulli eorum curarunt cæcos, surdos, mutos, claudos, quę signa Isaias nominauit, & Christus passim fecit. Præterea loquitur Isaias de tempore futuro; *Deus*, inquit, *ipse veniet*, &c. at omnes illi Prophetæ, qui signa aliqua fecerunt, ante tempora Isaiæ fuerũt. Vnde Dominus Ioannis 15. *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit*, &c.

TERTIO, quia Patres sic exponunt. Irenæus libr. 3. c. 22. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos, cap. 7. Eusebius lib. 6. demonstrat. cap. 21. Hieronymus & Cyrillus in hunc locum Isaiæ. Item Cyrillus lib. 4. in Ioannem, cap. 28. Augustinus lib. de quinque hæresibus, cap. 6. Athanasius libro de humanitate Verbi, vltra medium. Quod autem Dominus Deus, de quo hic est sermo, sit Deus Israel, patet, quia absolutè Propheta dicit, Deus ipse veniet, nam Deos falsos & metaphoricos nunquam absolutè appellant Deos Prophetæ, & præsertim illud pronomen. Ipse, indicat verum Deum, non autem ministrum aliquem loco eius venturum.

QVARTVS locus est Isaiæ. 52. *Dicit Dominus, Iugiter tota die nomen meum blasphematur, propter hoc sciet populus nomen meũ in illa die, quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum.* Quod is, qui initio loquitur, sit Dominus Deus, certum est, nam vtitur nomine ineffabili, & conqueritur, quod blasphemetur nomen suum; & nominat se Deum Israel, & vocat Iudæos, populum suũ; ac denique dicit, se esse, qui per Prophetas loquebatur: quæ omnia soli Deo vero conueniunt.

QVOD autem idem ipse sit Christus, probatur: Nã dicit; *Ego, qui loquebar, ecce adsum.* Quando enim, quæso, qui loquebatur olim per Prophetas, adfuit præsens, vt per se loqueretur, nisi cùm natus est Christus? Vnde rectè legitur hæc prophetia in nocte Natalis Domini: & omnia sequentia mirabiliter cohærẽt. Nam statim Propheta quasi videret Christum iam perambulantem mõtes Iudææ & euangelizantem, subiungit; *Quàm pulchri super montes pedes euangelizantis pacem, prædicantis bonum?* Item, *Oculo ad oculum videbũt.* Et infrà, explicans fructus huius aduentus: *Consolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem. parauit brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.* Et infrà; *Præcedet vos Dominus, & congregabit vos Deus Israel.* Denique sic exponunt Patres, Tertullianus libro quarto in Marcionem, ante medium. Eusebius libro sexto demonstrat, capite vigesimo quarto. Ambrosius libro secundo de fide, capite tertio, Hieronymus & Cyrillus in hunc locum.

QVINTVS locus est Isaiæ quadragesimo quinto, *Hæc dicit Dominus, Labor Ægypti, & negotiatio Aethiopię &* A *Sabaim, viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: post te ambulabunt, vinčti manicis pergent, & te adorabunt, teq; deprecabuntur, tantùm in te est Deus, & non est absque te Deus. Verè tu es Deus absconditus. Deus Israel Saluator.* Hæc tam manifestè dicuntur à Domino Deo de Filio suo incarnando, vt HIERONYMVS in hunc locum scribat, nullum esse effugium à laqueis huius testimonij. Nam etsi in superioribus loquitur de Cyro, tamen quia Cyro non conuenit illud, Non est absque te Deus, oportet vel hæc dici de Cyro, vt Christum referebat, vel simpliciter de Christo: nec de Patre possunt intelligi, cum ipse Pater sit, qui dicit de alia persona, *te adorabunt, teq; deprecabuntur.* Et subiungit verba deprecãtium. *Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus.* Adde quod Patri non rectè diceretur, in te est Deus. Christo autem rectissimè omnia conueniunt; nam & in ipso est Deus, cùm sit eius humanitas B quasi templum Diuinitatis: & absq; ipso non est Deus quia ipse solus cum Patre & Spiritu sancto est verus Deus.

SEXTVS locus est Baruch tertio. *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum, hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Iacob dilecto suo, post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Hic de Deo Israel clarissimè agitur, qui solus similem non habet, & qui postquàm tradidit disciplinam Israeli, id est, legem in monte Syna, tandem homo factus in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Atque ita exponũt Patres. Cyprianus libro 2. contra Iudæos, c. 5. Eusebius lib. 6. demonst. cap. 19. Ambrosius lib. 1. de fide, cap. 2. Hilarius lib. 5. Trinit. in fine. Nazianzenus orat. quarta de Theologia. Basilius libro quarto in Eunomium, nõ procul à fine. Chrysostomus in oratione, quòd Christus sit C Deus. Augustinus libro decimo octauo ciuitatis Dei, c. 33. Cyrillus libro decimo in Iulianum. Theodoretus in hunc locum.

AD hunc locum nihil respondent, nisi librum esse apocryphum, quia non habetur in Hebræo. At certè lõgè maior est tot Patrum auctoritas, qui hunc librum vt sacrum & canonicum citant, quàm paucorum hæreticorum, qui eundem librum reiiciunt.

SEPTIMVS locus est Zachariæ secundo. *Hæc dicit Dominus exercituum; Post gloriam misit me ad Gentes, quæ spoliauerunt vos, qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei, quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt prædabis, qui seruiebant sibi, & cognoscetis, quia Dominus exercituũ misit me. Lauda & lætare filia Sion, quia ego ecce venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & applicabuntur Gentes multæ ad Dominum in illa die, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & scies quia Dominus exercituum misit me ad te.* Hic locus efficacissimus est, vt notauit Euseb. li. 5. demonstr. cap. 25. & 26. Augustinus libr. 20. ciuitat. Dei, capite vltimo. Item Ambrosius lib. 2. de fide, cap. 3. Hieronymus, Theodoretus, Rupertus, in commentario huius Prophetæ. Nam verè Dominus exercituum dicitur missus à Domino exercituum, idque frequenter repetitur.

RESPONDET tamen Franciscus Dauid disputatione octaua, hunc locum non esse ad propositum, quia est vaticinium de futuro, licet Propheta loquatur in præterito: nam loquitur de conuersione gentium, quæ facta est post Christi ascensionem; ex quo non potest probari, Christum ante incarnationem fuisse.

PRAETEREA negat Franciscus Dauid scriptũ esse. Iehoua misit me Iehoua.

AT contrà, nã nos non vim facimus in præterito aut futuro, sed in eo, quod iste, qui se missum dicit à Domino exercituum, vocat etiam se ipsum Dominum exercituum. Et cùm constet, vnum tantùm esse Dominum exercituum, sequitur Christum esse vnum & eundem A Deum & Dominum exercituum cum Patre suo, licet distinguantur personaliter.

IMPVDENTER autẽ negat Franciscus Dauid scriptũ esse, Iehoua misit me Iehoua, nam etiamsi non sit his verbis simul positis scriptũ: tamẽ est his verbis licet quibusdam interpositis, quæ nõ mutant sensum, vt patet.

OCTAVVS locus Zachariæ tertio. *Ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnũ stantem coram Angelo Domini & diabolus stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei, & dixit Dominus ad diabolum; Increpet te Dominus, Satan, Dominus qui elegit Hierusalem.* Hic apertissimè videmus dominum יהוה ADONAI dicere diabolo; Increpet te Dominus יהוה Ex quo sequitur Dominum יהוה non esse vnam personam, sed plures. Quod autem altera harũ sit Christus docent Eusebius li. 5. demonstrat. cap. 27. Hieronymus, Theodoretus, & Rupertus in hunc locum. Et rationem reddit Theodoretus, cur Filius potius sit, quam Spiritus sanctus, qui ait; *Increpet te Dominus*: quia ni- B mirum Satan aduersabatur Iesu filio Iosedech, qui gerebat figuram Christi: Vnde cum non posset ille Iesus per se Satanæ resistere, Filius Dei, qui etiam IESVS dicendus erat, increpuit pro illo Satanam, & simul hac increpatione significauit, se, cum carnem acciperet, diabolũ increpaturum, quod fecit Matth. 4. cum ait; *Vade Satana.*

POSSET aliquis respondere, hoc loco Angelum, coram quo stabat Iesus Dominũ vocari, & eum dixisse; *Increpet te Dominus*, ita enim exponit Benedictus Arias Montanus in commentario huius loci: & potest confirmari eius explicatio, tum quia in epistola Iudæ Angelo Michaëli tribuitur hæc vox ad Satanam; *Increpet te Dominus*, tum etiam quia frequenter in Scripturis Angeli appellantur nomine Domini, quia legati eius erant, & C eius personam gerebant. vt patet Genes. decimo octauo Exodi tertio, Iudicum sexto, & alibi.

AT contra, nam Iudas non loquitur de hac increpatione, sed de alia, quæ facta est ab Angelo contendente cum diabolo de Moysis corpore.

PORRO, Angeli nunquam appellantur nomine יהוה ADONAI, sed is, qui per Angelos loquebatur, qui erat verus Deus: aut certè Angelus dicitur יהוה ADONAI non vt Angelus, sed vt Dominũ repræsentans. Sed siue hoc loco Dominus ipse loquatur, siue Angelus Domini personam gerens; semper tamen colligitur esse duas personas, quæ sint vnus numero Dominus. Nam si esset tantum vna persona Dominus, non diceret Angelus illam personam repræsentans: *Increpet te Dominus*, sed ipse increparet, vt personam Domini referens.

NONVS locus Zachariæ duodecimo, *Effundam super Domum Dauid, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ & precum, & aspicient ad me, quem confixerunt.* Hic locus intelligitur de Christo confixo in cruce, & tamen loquitur Deus Israël qui solus potest effundere in homines spiritũ gratiæ & precum. Nec est opus, afferre testimonium Patrum. Nam Ioan. 19. dicitur; Impletum D hoc, quando Christus crucifixus, & lancea perforatus fuit, & præterea res ipsa clamat. Nam quando, quæso Deus auctor gratiæ, confixus fuit, nisi quando Christus verus Deus, & Dominus gloriæ (vt Paulus loquitur) crucifixus fuit? Vel si hoc non placet, ostendant aduersarij, vbi & quando Deus Pater confixus fuerit, vt possit verè dicere, *Aspicient ad me, quem confixerunt.*

CAPVT SEXTVM.

Tertia Classis ex Testamento nouo.

PRIMVM testimonium sit illa confessio Petri ex reuelatione Dei Patris, Matthæi 16. *Tu es Christus Filius Dei viui.* Vbi nota, hic Petrũ asse-

rere, Christum esse Filium verum, & naturalẽ Dei, idcò enim addidit, *Viui*, quia proprium est viuentiũ, gignere sibi simile in natura. Et confirmatur ex aliis locis, nam Ioan. 3. dicitur Christus: *Filius vnigenitus.* Rom. 8. dicitur *Filius proprius.* 1. Ioann. 5. dicitur: *Filius verus.* Colos. 1. & Heb. 1. dicitur *Naturalis*, nam dicitur imago seu character hypostasis paternæ, quod non conuenit adoptiuis. Item ibidem dicitur talis Filius, vt respectu eius Angelis serui dicantur, qui tamen alioqui Filij Dei sunt adoptiui, & quidem præcipui.

DENIQVE Christus accusatus fuit, quod se prædicasset Filium Dei, Ioan. 19. *Nos legem habemus, & secundùm legem debet mori, quia Filium Dei se fecit.* Et certum est, non fuisse accusatũ, quod se fecisset Filium Dei adoptiuum, aut metaphoricum: nam etiam Iudæi dicebant: *Vnum Patrem habemus Deum.* Ioannis octauo. Et tamen Christus non diluit hanc accusationem, sed tanquam veram admisit, & in ea confessione mori voluit.

AT si verus, proprius, vnigenitus, naturalis Filius est, ergo ex substantia Patris genitus: non autem partẽ substantiæ accepit, quia Deus impartibilis est, ergo accepit totam, igitur est vnus numero Deus cum Patre.

RESPONDENT ministri Transyluani lib. 2. cap. 7. & BLANDRATA disputatione VI. Albana, Christum esse Filium verum & proprium Dei, quia de Spiritu sancto conceptus fuit & probant. Nam Lucæ 1. dicitur: *Spiritus sanctus superuenit in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideóque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*

AT contra: nam etiam Adam, Eua, Angeli omnes, non geniti sunt ex semine viri, sed immediatè opera Dei. Quomodo ergo dicitur Filius vnigenitus? Secundo, si ideo est Filius Dei Christus, quia cõceptus est in vtero virginis opera Spiritus sancti, ergo Filius Spiritus sancti dici poterit: at hoc nusquã habet Scriptura, imò cõtrà, Spiritũ à Filio procedere dicit. Ioan. 15. & alibi. Tertiò, hoc non est. esse naturalem & verum Filiũ, non enim Deus ex substantia sua genuit Christum in vtero virginis, sed ex sola substãtia Virginis, vnde Heb. 7. dicitur Christus, sine patre & sine matre. i. sine patre in terris sine matre in cœlis, vt oẽs Græci & Latini exposuerũt.

AD locum illum Lucæ 1. dico cum AMBROSIO sermone 5. in Psalmum 118. Gregorio libro 18 moral. cap. 12. Beda & Bernardo in hunc locum, virtutem altissimi esse verbum Dei, quod in vterum Virginis descendit; ibique carnem induit, ac ideò Filius Mariæ Filius altissimi dicitur. Posset etiam dici, conceptionem de Spiritu sancto, signum, nõ caussam esse cur Christus dicatur Filius Dei. Decuit enim, vt si Dei filius, hominis Filius fieri vellet, non nisi ex Virgine nasceretur, & si Virgo paritura esset, non nisi Deum pareret, vt rectè ait S. Bernardus serm. 2. super Missus est.

PORRO IACOBVS PALAEOLOGVS, qui vnus cum esset ex præcipuis doctoribus nouorũ Samosatenorũ, Romæ tandem, vt suprà diximus, ad veram fidem D conuersus est: argumentũ nostrum non solum nihili faciebat, sed etiã aduersus nos hac ratione retorquebat. Nõ potest vllus verus Dei Filius esse Deus verus: Christus autẽ est verus Dei Filius, non igitur est Deus verus.

ATQVE hunc syllogismum (vt ego sæpe ex illo audiui) iactabat vt si missimã demonstrationem, & cũ ei dicerem, maiorem propositionẽ syllogismi illius adeo esse falsam, vt cõtraria sit verissima. Vt enim verus filius hominis est verus homo, verus filius leonis est verus leo, & in cæteris omnibus ad eundem modum; Ita quoque verum Dei filium, verum Deum esse necesse est.

RESPONDEBAT, secundũ Philosophiã quidẽ, verũ filium eiusdẽ esse naturæ cum patre tuo: nõ autẽ secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cūdum Scripturam. Siquidem Scriptura eos veros Dei filios facit, qui à Deo constituuntur hęredes, vt de Christo dicitur Hebræorum primo: non autem potest esse Deus verus, qui à Deo hæres constituitur.

NON expectas, credo, prudens lector, harum ineptiarum refutationem. Quid enim? non erat secundum Scripturas verus filius Adami Seth, & Abrahami Isaac, & Iacobi Ruben? & nonne erant eiusdem naturæ cum patribus suis? Deinde Scriptura nónne apertè dicit, hominem esse hæredem, quia filium; non filium, quia hæredem? Rom. 8. *Quod si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei; cohæredes autē Christi.* Et de Christo Heb. 1. prius dicit; *Loquutus est nobis in Filio.* Deinde addit, *Quem constituit hæredem vniuersorum*, Nec intelligas eum constitutum hæredem temporali donatione, sed æterna generatione.

SECVNDVM Testimoniū Lucæ primo. *Multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum & ipse præceder ante illum in spiritu & virtute Heliæ.* Dominus Deus Israël omnium iudicio, & maximè hæreticorum huius tēporis est solus verus Deus. At Angelus hoc loco vocat Christum Dominum Deū Israël. Sic enim interpretantur Irenæus li. 3. c. 11. Ambrosius, Beda Euthymius & alij in hunc locū. Nec potest aliter intelligi: nam illud *Et ipse præcedet ante illū*, non potest referri, nisi ad Dominum Deū Israël, immediatè antea nominatum. Constat autē Ioannem præsisse ante Christū, non ante Deū Patrē. *Eduxit*, inquit Paulus Actor. 13, *Deus Israel Saluatorem* IESVM, *prædicante Ioanne ante faciē aduentus eius Baptismū pœnitentiæ.* Idem confirmatur ex illis verbis; *Multos filiorū Israel conuertet ad Dominum Deū ipsorum.* Ioannes enim non conabatur conuertere homines, nisi ad Christum, illum enim assiduè Prædicabat. Vnde Ioan. 1. *Cū vidisset Ioannes* IESVM, ait, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et continuò ad illa verba, Andreas, q Ioānis discipulus erat, conuersus est ad Christum, & sequutus est eū.

TERTIVM testimonium Ioannis 5. *Magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non solùm soluebat Sabbatum, sed etiam Patrem suum dicebat Deum æqualem se faciens Deo.* Si Christus æqualem se Deo Patri prædicabat, ergo erat verus Deus sempiternus & altissimus, &c.

AD hoc posset aliquis dicere, Christum non se prædicasse æqualem Deo Patri. sed id credidisse Iudæos; vt sensus, sit quærebant eū Iudæi interficere, quia non solū soluebat Sabbatum opinione ipsorum, sed etiā Filium Dei se faciebat, æqualē se faciēs Deo ipsorū opinione.

AT parum refert, vtrum Euangelista referat sententiam Iudæorum, an exponat id quod erat. Nā, vt Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus, & alij omnes in hunc locū dicunt, vera erat opinio Iudæorum, & hoc Euangelista narrat, nimirū illos benè intellexisse, Christū prędicare, se æqualem Deo. Nam si falsa fuisset opinio Iudęorum, vt rectè notauit Chrysostomus, certè Christus, aut Euangelistæ admonuissent, ne in tāta re erraremus: sicut quando dixerat Dominus Ioan. 2. Templū triduo se reædificaturum, exposuit Euangelista, hoc dixisse de templo corporis sui. Et Ioan. vltimo, cū ex verbis Domini discipuli collegissent, Ioannē non moriturum; addit ipse Ioānes; *Non dixit* IESVS *non moritur, &c.* Christus autē non solū non correxit opinionem Iudæorum, sed etiam confirmauit, dicens se operari eadē, quæ Pater operatur; & sicut Pater excitat quos vult, ita & Filius Vide Cyrillum in totum hoc caput quintum, vbi ostendit, Christū multis modis se æqualem Patri ostendisse.

QVARTVM testimonium Ioan. 10. *Ego & Pater vnū sumus.* Hoc testimonio vtuntur omnes Patres contra Arianos, vt probent, vnam esse essentiam Patris & Filij.

RESPONDENT Transylvani li. 2. c. 9. & Frācisćus Dauid disputat. II. Albana, hunc locū intelligi de concordia caritatis, qua erant vnum Pater & Filius. Et probant. PRIMO auctoritate Erasmi & Caluini, poterant etiam addere Arium & Ennomium. SECVNDO probant ex Ioan. 17. vbi dicitur de Apostolis. *Vt sint vnum sicut & nos vnum sumus.*

AT quod de vnitate essentiæ hic locus intelligatur, probo Primo cum Basilio li. 1. in Eunom. circa finem, & Chrysostomo in hunc locum ex præcedentibus verbis. Christus enim, vt probet non perituras suas oues, facit hoc argumentum: *Nemo potest rapere oues de manibus Patris mei, quia ipse maior omnibus est.* Ergo nec de manibus meis potest vllus oues meas rapere. Ego enim & Pater vnum sumus. Quod argumentum nihil concludit, nisi illud, *Vnum sumus*, significet vnam & eandem esse manū id est, potentiam Patris & Filij, quod & eadem potentia certè etiam eadem essentia. Nam in Deo non distinguuntur potentia & essentia.

SECVNDO probo cū AVGVSTINO & CHRYSOSTOMO in hunc locum: *Quia audito hoc verbo Iudæi sustulerunt lapides, vt tacerent in eū.* Ego intellexerunt per illud, *Vnum sumus*, Christum se verè Deum cum Patre prædicare: non enim lapidare voluissent, si tātum credidissent, Christum se dicere vnum esse cum Patre concordia voluntatis. Cum autem Iudæi sic intellexerint, nec tamen Christus correxerit eorum sententiam, constat eos rectè intellexisse.

TERTIO, quia Christus exposuit, quid sit *Ego & Pater vnum sumus.* Nam cum Iudæi propter hoc eum vel lent lapidare. dixit: *Vos dicitis quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum ergo idem est*, Ego & Pater vnum sumus. & Filius Dei sum. Non ergo sunt vnum concordia sola voluntatis, quæ potest esse inter eos, qui non sunt consanguinei, sed vnum sunt quomodo Pater & Filius sunt vnum qui eandem habent naturam.

AT obiciunt hæretici ac in primis Franciscus Dauid disput. VIII. Albana & Ministri Transyluani lib. 2. c. 7. Nam Christus in sequentibus verbis videtur corrigere sententiā Iudæorum, ac declarare, se esse Deum per solam gratiam. sic. n. ait: *In lege vestra scriptum est, Ego dixi, Dij estis: Si ergo eos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est: quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum?*

RESPONDEO cum HILARIO li. 7. Trin. Christū voluisse dicere, si illi possunt appellari Dij, qui dono gratiæ participant Deitatem, quia sermo Dei ad eos factus est & sunt à Deo principes aliorum cōstituti, actoritate ab ipso accepta quanto magis ego possum ut civerè Deus, licet homo sim, cum Pater me sinqudidono sanctificauerit, id est, sanctum sanctorū fecerilari ipsa conceptione vniendo naturæ meæ humanæ ht, in stasim verbi sui? Quia enim Iudæi dixerūt. *De blasphypolapidamus te, quia tu cum homo sis, facis teipsum Deh emia* minus ostendere voluit non solū se esse Deum ū: Dose hominem verum existētem, esse etiam verum sed etiā Id autem fecit explicando suam eximiam & si Deum sanctificationem non per creatam gratiam, sed ngularē tiam vnionis hypostaticæ. Quod autem talis per grasius sanctificatio, per quam esset verus Deus, fuerit iperibus soli Deo vero propriis: ait enim: Sprobat ex *opera Patru mei, nolite mihi credere*, Et infrà: *Vti non facio* inquit, *quia ego in Patre, & Pater in me est.* Ist *cognoscatu*, inhabitatio non potest intelligi sine identi a. n. mutua POSSET etiam dici, vt innuit Chrysosto rate naturæ. dupliciter respondisse Iudæis. Primo sic, mus, Christū purus homo, non propterea blasphemaetiam si essem esse Filium Dei, cum multo minores ui, dicens. me Scripturis Dij. Secundo, repulsa iam me dicantur in disse ex operibus se esse verum Deum. calumnia osten-

VALENTINVS GENTILIS ex hoc ipso loco argumentabatur pro suo errore, vt testatur Caluinus in libro suo contra Gentilem. Nam Dominus non ait; Ego & Pater vnus sumus, sed. Vnum sumus: ergo sunt eiusdē naturæ, & diuinitatis, sed non vnus numero Deus & cōfirmat ex illo Ioan. 17. vbi dicuntur Apostoli esse vnum sicut Pater & Filius vnum sunt. Vbi Apostoli dicuntur vnum, & tamen differebant numero.

RESPONDEO, Non potuisse Christum dicere; Ego & Pater vnus sumus, quia tunc confudisset personas. Aliud enim est; Ego & Pater vnū sumus, vel vnus Deus, aut vnus Spiritus sumus; aliud autem; Ego & Pater vnus sumus. Nam Ego & Patet vnum sumus, significat eos esse vnū ens, siue vnam naturā, quod non repugnat personarum pluralitati. Similiter, Vnus Deus sumus, significat eos esse vnū in Deitate, & hoc etiam est verum, nec repugnat personarum distinctioni; at, Vnus sumus, significat eos esse vnā hypostasim, & implicat cōtradictionē.

QVOD autem hic locus nō sit pro Gentili, sed contra ipsum, patet. PRIMO, quia licet absolutè & vniuersaliter (vnum sumus) non significet vnum numero, sed vnū in essentia: siue specie, siue numero illa sint vnum: tamen in Deo necessario significat vnum numero, quia, vt probatum est suprà, vna tantùm est Diuinitas numero.

SECVNDO idem patet, quia licet Gentilis videatur dicere Patrem & Filiū esse vnum in essentia siue specie; tamen cogitur fateri, se ponere differentiam essentialem inter Patrem & Flium, quandoquidem dicit prothesi 22. & 24. solum Patrem esse immensum, Filium autem pro modulo generationis circumscriptum, &c.

AD locum Ioan. 17. Respondet AVGVSTINVS li. 2 contra Maximinum, c. 22. & lib. 3. cap. 12. in Scripturis nunquam esse dictum de rebus diuersarum naturarum, Vnum sunt. Nam non dictum est, vt Apostoli & Deus vnum sint, sed vt ipsi vnum sint, sicut Pater & Filius vnū sunt. Et rursum, vt in Deo sint vnum, &c tamen hæc obseruatio, licet aliquo modo vera sit, nō videtur necessaria

NAM licet Apostoli essent eiusdem naturæ inter se, tamen cum dictum est à Christo vt ipsi vnum sint, illud vnum non significat vnitatem naturæ, sed vnitatem concordiæ. Præterea, cur non posset orari eodem modo, vt Angeli & homines vnum sint? Et tamen Angeli differūt specie ab hominibus. Denique sicut dictum est; *Quy adhæret Deo, vnus spiritus sit cum illo*, 1. Corinth. 6. cur non posset dici; Qui adhæret Deo, vnum sit cum eo? Nam vnus spiritus est vna res: vna res & vnum idem sunt.

FACILIVS cū CHRYSOSTOMO hom. 1. in Ioan. & CYRILLO lib. 11. in Ioan. cap. 20. dicere possumus, Christum nō velle, vt Apostoli sint ita vnum omnino, vt sunt vnum diuinæ personæ, sed velle, vt Apostoli per gratiam Dei efficiantur vnum ex concordia voluntatis, & eo modo imitentur diuinas personas, quæ sunt, naturaliter vnum voluntate & consensu, & proinde etiam essentia. Non enim possunt naturaliter agentia libera idem velle, nisi habeant eandem numero naturam.

PRAETEREA, etiā si absolutè ex eo, quod Pater & Filius dicuntur vnum, non sequeretur esse vnū in essentia tamen Ioan. 10. id necessariò sequeretur, propter rationem, qua illa verba ibi dicuntur, vt iam ostendimus.

QVINTVM testimonium Ioan. 14. *Creditis in Deum & in me credite.* Hinc deducit AVGVSTINVS libro primo de Trinitat. capite duodecimo, & interpretes eius loci, Christum esse illum verum Deum, quem Iudæi colebant. Nam si non est ipse ille verus Deus, non potest sibi arrogare fidem, quæ illi soli debetur, nec mouere debet particula (ET) quasi Christus distinguat se à Deo & faciat se quasi alterum Deum: nam addita est particula (ET) propter naturam humanā, qua distinguitur Christus à Deo. Sensus igitur est, Si in Deum creditis, debetis etiā in me quem hic videtis hominem, credere. Nam ego, non solum sum homo, sed etiam ille Deus in quem creditis. Ibidem; *Si cognouissetis, me & Patrem vtique cognouissetis.* Item; *Philippe, qui videt me, videt Patrem.*

CYRILLVS lib. 9. cap. 37. in Ioan. conuincit ex hoc loco Christum esse vnum Deum cum Patre. Non enim potest esse verum non posse cognosci Christum, quin cognoscatur Pater nisi sit vna vtriusque natura. Accedit quod Apostoli bene nouerant, IESVM esse hominem bonum, sapientem. Prophetam, Christum: & tamen audiunt, *Si cognouissetis me*; Et rursum; *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Restabat ergo, vt cognoscerent illum esse Deum verū & vnum cum Patre. Nam cætera iam cognouerant. Denique Philippus dixerat; *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Sciebāt enim Apostoli nihil homini posse sufficere ad beatitudinem sine cognitione veri Dei, quem verum Deum, Patrem esse non dubitabant. Christus ergo respondens Philippo; *Philippe, qui videt me, videt & Patrem*, non satis feciſſet quæstioni illius, nisi significare voluisset, se esse verum Deum, & vnum cum Patre. atque in cognitione sui beatitudinem consistere, sicut & in cognitione Patris.

RESPONDET FRANCISCVS DAVID disputatione II. Albana, Christū hominem fuisse imaginē Dei, & ideo q. Christū videbat, in sua imagine Deū videbat.

CONTRA. Nam si admitteret Franciscus, Christum esse imaginem naturalem patris. & eiusdem essentię rectè diceret: at ipse putat Christi formam visibilem & creatam esse imaginē Dei: Talis autē imago distat longissimè ab exemplari: Nihil enim creatū potest esse perfectè & expressè Deo simile, vt dicitur 3. Reg. 8. *Non est similis tibi Deus.* Et Isa. 40. *Quam imaginē ponetis ei.* Qui autem videt talem imaginem, non potest dicere se vidisse ipsum exemplar. immò cum videmus imagines similimas rebus, non propterea contenti sumus, sed accendimur ad videndam rem ipsam. Christus autē reprehendit Philippum, qui putabat non satis videri Patrem ab eo, qui videt Filium. Ex quo patet Christum, vt Deū, esse omnino eandē formam. & pulcritudinem, quę est Pater.

SEXTVM testimonium Ioan. 16. *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*, ergo essentiam Patris habet Filius. Ac ne quis dicat hoc intelligi de rebus, quæ sunt extra Deum, quomodo dicimus omnia quæ habet vir, sunt vxoris, & tamen sæpe vir habet sapientiam, quam non habet vxor; verba superiora excludunt hunc sensum: præcedit enim, *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* Illud ergo est commune Patri, & Filio, quod accipit Spiritus sanctus ab vtroque. Quid accepit Spiritus à Filio? scientiam sine dubio: nam dicit; *De meo accipiet, & annunciabit vobis.* Et suprà; *Non loquetur à se, sed quæcunque audiet loquetur.* Scientia ergo eadem est Patris & Filij, sed scientia in Deo & essentia sunt idem. vt etiam Aristoteles cognouit, ergo vna est essentia vtriusque. Et sic exponunt omnes Catholici, Chrysost. Cyril. Aug. & alij in hūc locū.

SEPTIMVM testimonium est illud Ioan. 20. *Dominus meus, & Deus meus.* Quo testimonio, vt efficacissimo vtitur AVGVSTINVS in epist. 174. ad Pascētium, Et quidem certum est. hoc loco Dominū Deum, significare verum Deū Israël, tum quia in Græco habetur articulus, tum etiā qua Thomas homo Israëlita non nouerat alium dominum Deum, quā illum, de quo scriptum erat Deuter. 6. *Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus vn⁹ est.* Addit CHRYSOSTOMVS in hom. de Trin. 3. tom. Thomā, cum hæc dixit, impleuisse illud Psalm. 76. *Manibus meis Deum quæsiui & non sum deceptus.* Dubium autem esse non potest, quin in eo Psalmo de vero Deo sit sermo.

NESTORIANI (vt cognosci potest ex V. Synodo

Universidad de Deusto
Biblioteca

c.12.) dicebãt, illa verba, *Dominus meus & Deus meus*, referri ad Patrẽ per exclamationem Thomæ admirantis Christi resurrectionem. At hæc mera corruptio Scripturæ est. nam in Græco non est, ὦ, signum exclamantis, sed articulus ὁ prætera præcedit in Euangelio, *Respondit Thomas & dixit ei, Dominus meus & deus meus, &c.* Quid significat illud, *dixit ei?* nónne dixit Christo? nam cum Christo loquebatur Thomas, non cum Patre. Ad hæc, certum est Thomam illis verbis voluisse confiteri, quod nõ satis crediderat, at Patrẽ esse Deum, semper crediderat; de Filij autem diuinitate nonnihil dubitauerat. Deniq; omnes eõmentarij hæc ad Christi diuinitatẽ referũt etiam Erasmi ipsius, quem Transyluani maximi faciunt.

OCTAVVM testimonium ad Rom. 9. *Ex quibus Christus est secundum carnem qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Hunc locũ Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Origines Oecumenius, & omnes alij sic intelligunt, vt Christus dicatur verus Deus, quandoquidẽ super omnia nihil est, nisi summus Deus.

ERASMVS tamen conatur in annotationibus in hũc locum argumentum infringere, sed leuissimis coniecturis. PRIMO dicit voculam, Deus, fortè non esse de textu quia CYPRIANVS li. 2. contra Iudæos. c. 6. & HILARIVS in Psal. 122. hunc locum citant sine illa voce, Deus. At Cyprianus, Aldi, & Morelij habent vocem, & Deus, nec potest deesse: nã in eo capite probare vult Christũ vocari Deũ, & affert loca Scripturæ vbi vocatur Deus. HILARIVS non citat locum integrum: nam omittit etiam secũdum carnem, qui tamen. li. 4. & 8. de Trin. citat hunc locum cum voce, Deus. Denique etiã ablato, Deus, adhuc remanet argumentum, quia si Christus est super omnia, certè est Deus. SECVNDO dicit Erasmus, posset illud (qui est super omnia Deus) referri ad Patrem. si nimirum post voces (*ex quibus Christus secundum carnem*) ponatur punctum, quomodo dicit se legisse apud Chrysostomum.

AT imprimis in Chrysostomo Græco, ego nõ inueni punctum, sed virgulam, qualis est in omnibus codicibus Paulinis Græcis, & Latinis. Deinde num propter vnũ punctum in commẽtario Chrysostomi inuentum, quod potuit relinq; ab insidẽte musca, aut irrepere vitio Scriptoris, debent corrigi omnes codices Græci, & Latini?

DENIQVE, si non obstante illo puncto, Chrysostomus ipse refert hæc verba, *Qui est super omnia Deus*, ad Filium, & idem faciunt omnes auctores nullo excepto, quæ temeritas est velle iam nouum sensum inuenire? Nam nullum omnino pro se Erasmus citauit, & nos præter omnes commentarios, habemus etiam IRENAEVM li. 3. c. 18. TERTVLLIANVM li. contra Praxeam. CYPRIANVM vbi suprà HILARIVM lib. 4. & 8. Trinit. AMBROSIVM li. 1. de Spiritu sancto, c. 3. & lib. 1. de fide, ca. 5. & AVGVSTINVM li. 3. contra Faustũ cap. 3. & 6. & lib. 2. Trinitat. cap. 13. CYRILLVM lib. 1. thesauri c. 5. GREGORIVM hom. 8. in Ezech. ATHANASIVM orat. I I. cõtra Arianos. VICTORINVM lib. I. contra Arianos. IDACIVM li. 1. cõtra Varimãdum. CASSIANVM lib. 3. de incarnacione. & alios omnes.

QVOD ibidem notat Erasmus, non esse Scriptum à Paulo ὃς ὤν, sed ὁ ὤν, nimis frigidum est. quis enim ignorat, articulum præpositiuum sæpe poni pro postpositiuo & adiunctum participio vim relatiui habere? certè Mat. 6. (vt alia loca præteream) legimus, Pater noster ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, non autem, ὃς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

NONVM testimonium habetur in epistol. ad Galat. c. 1. *Notum vobis facio Euangeliũ quod prædicatũ est à me quia non est secundũ hominẽ: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationẽ* IESV CHRISTI. Et initio epist. *Paulus Apostolus, nõ ab hominibus, neq; per hominẽ, sed per* IESVM CHRISTVM, *ac Deum Patrẽ, &c.* Vbi B. Paulus opponit Christum hominibus, ac proinde docet, Christum non esse purũ hominem, vt Transyluani volũt, sed esse etiam Deum, vt est Deus Pater, nec solũ opponit hominibus, sed etiã Angelis, ac proinde omnibus creaturis. Addit enim: *Si nos, aut Angelus de cælo euangelizauerit vobis præterquam quod euangelizamus vobis, anathema sit.* Clarissimè igitur Paulus hoc loco separat Christum ab omnibus creaturis, & cum Deo Patre quasi ex altera parte coniungit, & Deum creatorem esse docet.

DECIMVM testimonium Philipp. 2. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Hic videtur clarissimè explicari Christum esse verum Deum, cùm habeat formam, id est, naturam Dei, & secundum illam non sit rapina, sed natura æqualis Deo Patri.

SED occurrunt Ariani, Transyluani, & Erasmus. Ac vt distinctè procedamus. Primo explicandum est, quid sit: *Cum in forma Dei esset*, Secundo quid sit: *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.*

DE PRIMO Erasmus in hunc locũ, & Franciscus Dauid disputatione II. Albana, contendunt, formam hoc loco significare opera exteriora, in quibus fulgebat diuinitas, tamen non eodem modo exponunt. Nam FRANCISCVS DAVID vult Christum dici in forma Dei, quia erat imago quædam visibilis, in qua Deus inuisibilis cernebatur. Et quod forma significet speciem exteriorem probat ex Deut. 4. *Vocem verborum audistis, formam autem penitus nullam vidistis.*

ERASMVS autem vult Christũ fuisse in forma Dei, quia exterius talia opera faciebat, vt plane se Deum esse ostẽderet. Quod autem forma hoc loco significet opera exteriora, probat primò, quia opponitur forma Dei formæ serui, quã dicitur Christus suscepisse: Christus autem non suscepit substantialiter formam serui: semper enim Filius fuit, non seruus, sed suscepit exteriori specie formam serui, quia humiliauit se, & ligari, ac flagellari permisit. Secundò probat ex commentario Ambrosij.

AT expositio communis omnium aliorum veterum & recentiorum est, formam Dei significare essentiam Dei. Et primo sententia Francisci Dauidis est mera corruptio textus: nam in primis neminem pro se habet, ac ne Erasmum quidem: nam Erasmus ex hoc loco probat Christi diuinitatem. Præterea Paulus non dicit Christum esse formam Dei, sed esse in forma Dei.

DEINDE sententia Erasmi est apertè falsa: nã primo vox Græca μορφὴ quæ hic habetur, nusquã in Scriptura accipitur pro forma exteriori. seu pro opere, vt patet percurrenti omnia loca. Immò CHRYSOSTOMVS in hunc locum, dicit etiam apud alios scriptores Græcos nunquam ita accipi. Accipitur quidem apud Aristotelem μορφὴ pro forma accidentali aliquãdo, licet sæpius pro substantiali, semper tamen pro forma inhærente & intrinseca, nunquam pro actione exteriori.

QVOD allegat ex Deut. 4. Franciscus, non est ad propositum: nam in Græco non est μορφὴν sed ὁμοίωμα, id est similitudinem, vt in Hibræo תְּמוּנָה. *themunah* & alibi, vbicumque in Latino est forma, in Græco nõ est μορφὴ, sed εἶδος, τύπος aut aliquid aliud

SECVNDO si esse in forma Dei, est facere opera diuina nimirũ miracula, ergo Apostoli quoq; dici possent fuisse in forma Dei, cùm miracula fecerint maxima:

TERTIO, forma Dei opponitur formę serui hoc loco: at forma serui, est natura humana, nõ opus aliquod; nam explicans Paulus quid sit, formam serui accipiens, subiungit, *in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo.* Ideo igitur formam serui accepit, quia inter homines vt homo apparuit, similis cæteris etiam exteriori figura. Nec enim habitus hoc loco vestem significat, sed figuram; nam est in Græco σχῆμα non ἔνδυσις.

NEC

NEC argumentum ERASMI quicquam valet. Nã Christus licet sit Filius, non seruus, si hypostasim respicianus, tamen ratione naturæ humanæ rectè dicitur seruus. vt enim quia est Deus, & homo, dicitur æqualis Patri, & minor Patre; immortalis & mortalis; creator & creatura: ita etiam dici potest Dominus & seruus, & sic appellatur ab Isa. cap. 49. Ex quo loco Hieronymus in 1. cap. ad Titum docet, Christum rectè dici seruum ratione humanæ naturæ. Et illud Isaiæ 42. *Ecce seruus meus, suscipiam eum.* Matthæus exponit de Christo Matth. 12. & est in Hebræo עַבְדִּי *Ebodi*, quod propriè seruum significat. Immo Christus Ioan. 20. nónne ait; *Ascendo ad Patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deũ vestrũ!*

VLTIMO accedat, quod omnes interpretes huius loci, excepto Ambrosio, de cuius commentariis non parum dubitatur, an sint eius, per formam Dei intelligunt essentiam Dei: & præter interpretes, ita etiam intelligũt ATHANASIVS serm. 4. contra Arianos. NAZIANZENVS orat. V. de Theologia. Nyssenus lib. de serm. in monte, explicans 1. beatitudinem. Hilarius in Psal. 138. & li. 8. de Trin. vltra medium. Cyrillus li. 3. Thesauri, ca. 1. & 2. Hieronymus in 1. caput ad Titũ. Augustinus lib. 2. contra Maximinũ, c. 5. Denique Ambrosius epist. 47. *Quid est*, inquit, *in forma Dei? in natura Dei.* Et similiter exponit li. 2. de fide. cap. 4. Vnde magis probabile efficitur, commentarios in epistolas non esse Ambrosij, quanquam quicunque fuerit auctor, etiamsi minus probabiliter exponit, nihil tamen fauet hæreticis, cùm clarissimè dicat, Christum esse verum Deum, & Patri æqualem.

QVANTVM ad alteram partem huius sententiæ, *Non rapinam, &c.* FRANCISCVS DAVID disputatione secunda Alb. dicit Christum esse æqualem Patri, quia Deus euexit illum ad suam æqualitatem.

SED hoc est in primis cõtra Scripturam Isai. c. 42. *Ego Dominus, gloriam meã alteri non dabo.* Et deinde est impossibile creaturam fieri æqualem creatori, cùm necessariò sit finita, temporalis, &c. Vnde in disputat. IV. idem Franciscus videns non posse consistere, quod antea dixerat, docet Christum non esse æqualem Patri dignitate, cùm ipse adoret Patrem, non contrà; sed esse æqualẽ, quia habet omnipotentiam communicatam à Deo.

SED quæro ab illo, quomodo habeat omnipotentiam, an intrinsecè, ita vt ipse homo Christus sit omnipotens. an extrinsecè per inhabitationem, quia habet in se habitantem Deum omnipotentem? Si primo modo, tedit prior difficultas, quia si ille homo habet intrinsecè infinitam potentiam, ergo & infinitam essentiam, ergo est ille vnus Deus, qui etiam est Pater. Si secũdo modo, nihil Paulus diceret. nam hoc modo omnes iusti essent æquales Deo, quia habent in se Deum habitantem.

QVIA igitur ista expositio non quadrat, TRANSYLVANI Ministri lib. 2. c. 6. dicunt, Paulum non dicere Christum esse æqualem Deo Patri, sed contrariũ potius: hunc enim esse volunt sensum; nõ rapinam arbitratus est, nimirum faciendam, vt esset æqualis Deo. quomodo exponit Erasmus hoc loco, & ante eum Maximinus Arianus apud Augustinum lib. 2. cap. 5.

ET probant Primo, quia particula aduersatiua (SED) id videtur ostendere. Si enim sic legamus, Christus meritò se censuit Patri æqualem, sed semetipsum exinaniuit, quis erit sensus? At si dicas, Christus non putauit rapiendam æqualitatem, sed è contrario semetipsum exinaniuit, optimus erit sensus.

SECVNDO probãt ex Tertulliano, qui lib. de Trini. sic ait. *Quamuis se ex Deo Patre Deum esse meminisset, nunquam se Deo Patri aut comparauit, aut contulit, &c.*

AT contrà. Nam primo Patres omnes antea citati dicunt Christum fuisse æqualem Patri, non ex rapina, quia ex natura. Secundo, locus ipse ita sonat, nisi violenter trahatur alio. Tertiò, quia si in forma Dei esse, est esse in essentia Dei, vt supra diximus, non poterat Paulus dicere Filium non esse æqualem, quem iam dixerat esse in forma Dei.

AD illud de aduersatiua. Respondeo vocem SED, & Græcè, ἀλλὰ, habere multiplicem vim. aliquando enim habet vim correctionis, & hoc modo accepit Chrysostomus cũ Theodoreto, Theophylacto, & Oecumenio. hi enim qui rectè intelligebant Græcam linguam, volunt, ἀλλὰ esse notam correctionis, & hunc esse sensum, cum Christus esset in forma Dei, adeo non putauit rapinam æquare se Deo, vt potius non dubitauerit dissimulare suam diuinitatem, & deponere quodammodo insignia huius æqualitatis, quia certus erat non posse se eam amittere, cùm naturalis sibi esset.

PONVNT exemplum de rege & tyranno. Qui enim scit se verum & legitimum regem, nec vllo modo timet sibi, ille facilè deponit purpuram, & accipit vestem plebeiam, siue vt oblectet se, siue vt tutior sit in prælio, siue alia de causa. non enim timet, ne propter mutationem habitus pereat sibi regnum. At tyrannus, qui rapuit regiam potestatem, non audet vel ad modicum tempus comparere sine purpura, & sceptro, ne si conspiciatur in veste plebeia, nõ agnoscatur pro rege, & paulatim amittat regnum, &c.

LATINI accipiunt vt sit aduersatiua, & æquiualeat particulæ, tamẽ, siue, sed tamen. Ita Augustinus li. 2. contra Maxim. c. 5. vbi hunc vult esse sensum; cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed tamen exinaniuit se, &c. id est, licet esset æqualis Deo, non tamen horruit formam serui.

ITA etiam Ambrosij commentarius; etiamsi erat æqualis Deo, non tamen sibi defendit æqualitatem, sed exinaniuit se, id est, non voluit prætextu æqualitatis cũ Deo quam naturaliter habebat, recusare humilitatem passionis, & mortis.

AD LOCVM Tertulliani dico duo. Primo, librũ de Trinitate, qui Tertulliano tribuitur, non esse ipsius, sed potius Nouatiani, vt Hieronymus asserit lib. 2. in Ruffi. & de scriptoribus Ecclesiast. in Nouatiano. Secundò dico, sententiam huius auctoris non esse contra nos. ille enim dicit, Filium non se comparasse Patri, solum propter originis auctoritatem, non propter aliquam differentiam naturæ. Nam ibidem clarè asserit, Filium fuisse in forma Dei, quia in natura Dei, & super omnia, sicut est Pater. & tamen, quia ipse est à Patre, nõ è contrario, detulisse cum semper aliquid Patri.

NEQVE est hoc solius Tertulliani, sed Hilarij lib. 9. Trinit. Basilij li. 1. in Eunom. Nazianzeni orat. 4. Theologiæ, & Cyrilli lib. 2. thesauri, cap. 3. qui exponũt de Filio Dei, non solùm vt est Filius hominis, sed etiam vt est Filius Dei, *Pater maior me est*, dicunt enim Patrem esse maiorem ratione principij, & tamen Filium non esse minorem propter naturæ identitatem.

VNDECIMVS locus est 1. Ioan. 5. *Tres sunt, qui testimoniũ dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: & tres sunt, qui testimoniũ dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis.* Quo loco S. Ioannes vult ostendere, Christum verum Deum, & verum hominem; & propterea affert testimonia diuina, & humana. nec enim cũ ait. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo.* Per illam vocem (*in Cælo*) intelligit locũ cœlestẽ, sed testimonij qualitatẽ alioqui etiã Angeli sunt in cœlo, & testimoniũ Christo non semel dederunt, & tamen tres tantùm testes in cœlo Ioannes ponit, Patrem, Verbum, & Spiritum sanctum.

ITAQVE per testes, qui sunt in cœlo, intelliguntur testes diuini, vt distinguũtur à testibus humanis, & creatis: &

L

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis: & propterea etiam paulò pòst ait. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est.* Sicut igitur spiritus, aqua, & sanguis sunt testimonia terrena, & cóprobarunt veram Christi humanitatem, quando videlicet in morte Christi ex ore ipsius spiritus, ex latere aqua & sanguis fluxerunt: ita quoque Pater, verbum, & Spiritus sanctus sunt personæ diuinæ, & testimonium diuinum perhibuerunt de vera Christi diuinitate, tum alibi sæpe, tum etiam in Baptismo, & transfiguratione.

SED OBIICIT Gregorius Blandrata in disputat. 2. Albana. PRIMO, illa verba (*tres sunt qui testimonium dant in cœlo*) à nullo auctore legi, excepto Hieronymo, qui parum pudens fuit. SECVNDO, non secus dici de spiritu, aqua, & sanguine, vnũ sunt, quàm de Patre, Verbo, & Spiritu sancto: ac proinde sicut spiritus, aqua, & sanguis non sunt vnũ numero, immò nec specie, ita nec Patrem, Verbum, & Spiritum sanctum esse vnum numero, aut specie, sed sola consensione voluntatis.

RESPONDEO, Blandratam non esse parum pudẽtem, sed multum impudentem, cùm S. Hieronymum parum pudentem, Erasmum videlicet imitatus, appellat, nec solum aio, multum impudentem esse Blãdratam, sed etiam imperitum, aut mendacem, cùm ait solùm Hieronymum ita legisse. Nam ita etiam legerunt Higinus in epist. 1. Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ; Idacius in li. aduersus Varimandum; Athanasius in lib. 1. ad Theophilum, de vnita Deitate Trinitatis; Auctor disputationis eiusdem Athanasij cum Ario, habitæ in Concilio Nicæno; Fulgentius in lib. contra obiectiones Arianorum, propè extremo; & Eugenius Carthaginensis in explicatione fidei Catholicæ.

QVOD autem attinet ad illud (*& hi tres vnum sunt*) sciendum est, illa verba in multis Latinis Codicibus nó haberi, vbi sermo est de spiritu, aqua, & sanguine. Nam in Bibliis Louanien sibus notantur ad marginem XV. Codices manu scripti, qui ea verba non habent. Græci autem Codices habent quidem, sed differenter. nam de Patre, Verbo, & Spiritu sancto dicunt, καὶ οὗτοι εἰς τοῦ ἓν εἰσι, & hi tres vnum sunt. de spiritu, aqua, & sanguine, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν, & hi tres in vnum sunt. vbi apertè vides, non esse vnum, spiritum, aquam, & sanguinem; sed solum conspirare in vnum testimonium.

DVODECIMVS locus est 1. Ioan. 5. in vltimis verbis; *Vt simus in vero Filio eius, hic est verus Deus & vita æterna:* At vnus solus est verus Deus Ioan. 17. *Te solum verum Deum:* Vnde Transyluani lib. 2. c. 5. dicunt esse nomen proprium Patris, verus Deus, ergo Christus est ille idem Deus, qui est Pater.

AD hunc locum respõdent Transyluani, noui Samosateni, lib. 2. cap. 4. & 7. & Seruetus lib. 1. de Trinit. Christum esse verum Deum, sed tẽporalem, quia accepit à Deo veram diuinitatem; sed hoc iam alias refutauimus. non enim diuinitas potest vniri creaturæ, nisi hypostaticè, si ea dici debeat verus Deus: nam accidentaliter non potest vniri, ita vt intrinsecè inhæreat, vt notum est, quia tunc à subiecto pẽderet: nec potest vniri essentialiter, vt anima corpori, & forma quæuis substantialis suæ materiæ. quia tunc esset pars: intrinseca autem vnio non sufficit ad denominandum Deum.

SED OBIICIT Seruetus illud Apoc. 5. *Dignus est agnus accipere virtutem & diuinitatem.*

RESPONDEO. Aliqui legunt non diuinitatẽ, sed diuitias, vt legit PRIMASIVS, nam Græcè est τὸν πλοῦτον. Sed vulgata editio habet etiam optimum sensum. nam per diuinitatẽ possumus intelligere manifestationem diuinitatis, non ipsam diuinitatem. Erasmus adnotatione in hũc locũ vult referri illud, hic est verus Deus, ad Patrem, hoc modo, vt simus in vero Filio eius, hic nimirũ Pater huius Filij, est verus Deus. At debuisset saltẽ vnum auctorem proferre qui ita distinctè explicaret. Cur enim illud demonstratiuum, HIC, non demonstrat potius proximam personam, quàm remotam? Præsertim cùm in Græco textu ante illud, hic, immediatè præcedat nomen IESV CHRISTI. ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ιησοῦ χριστῷ. οὗτος ὁ ἀληθινὸς θεός.

DEINDE Patres de Filio exponunt. Hilarius lib. 6. Trin. vltra medium, postquàm citauerat hũc locum, addit post 17. lineas: & cùm hic verus Dei Filius nobis sit & vita æterna, &c. vbi quod citauerat, hic est verus Deus, & vita æterna, exponit de Filio, cùm dicit ipsum esse vitam æternam. Hieronymus in ca. 95. Isa. Iurabit in Deo Amen. Dicit non solùm Patrem esse Deum Amen, id est, Deum verum, sed etiam Filium, & probat ex hoc loco, hic est Deus verus, & vita æterna. Augustinus lib. 1. Trin. c. 6. *Et*, inquit, *Filius non tantùm Deus, sed & verus Deus, quod Ioãnes apertissime in Epistola sua dicit, Scimus quia Filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, &c. Hic est verus Deus*, &c. Cyrillus lib. 12. Thesauri cap. 13. posteaquam hũc locum adduxerat, sic ait. *Quid dicent hæretici ad hæc B. Ioannis verba, quibus apertissimè Deus verus Filius appellatur? Nam si Deus verus est substantialiter, non participatione hoc ipsum est, sicut creatura: qui autem Deus verus est, natura Deus est.* Similiter exponunt Beda & Oecumenius in commẽtario huius loci.

EVNOMIANI olim conuicti euidentia huius testimonij, admittebant, vt refert Gregorius Nazianzenus orat. 3. de Theologia, Patrem esse verum Deum, & similiter Filium esse verum Deum, sed æquiuocè, sicut canis cœlestis & terrestris dicuntur æquiuocè canes, vtérque tamen propriè & verè.

AT facile est, hanc solutionem refutare. Nam vel loquitur Eunomius de æquiuocatione perfecta, vel de analogia quadam. Si de perfecta æquiuocatione, qualis est inter nomina rerum eiusdem speciei, tunc non erit Pater magis Deus, nec prior Deus, quàm Filius, sicut Iudas Iscariotes non est magis homo, aut maior homo, aut prius homo, quam Iudas Thaddæus. Præterea tunc plures essent veri Dij, sicut Iudas Iscariotes, & Iudas Thaddæus sunt plures veri homines. At Scriptura vnum solum Deum esse docet. Si de analogia quadam, vel Pater, vel Filius non erit verè & propriè, vel simpliciter Deus, sicut homo pictus non est simpliciter & verè ac propriè homo, neque canis cœlestis est propriè ac verè canis, sed ita dicitur, quia terrestrem canem repræsentat. At Christus est verus. DEVS, & similiter Pater, ergo nó sola analogia Filius est Deus.

DECIMVSTERTIVS locus Ioan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbũ.* Item. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ex quo loco tria sumuntur argumenta.

PRIMVM sumitur ex nomine Verbi; Verbum enim seu λόγος est mentis proles seu notitia, & conceptus. Et quamuis conceptus mentis in nobis non dicatur Filius, quia est accidens, tamen est valde similis generationi eius productio: nã mẽs intelligens, vices patris gerit: obiectũ verò, matris; species est quasi materia generationis quam mater suppeditat, inde ex complexu mẽtis & obiecti, mediante specie, prodit notitia seu verbum.

EST autem notandum in Deo, vt etiam Aristoteles docet, idem esse intelligentem, intellectum, intellectionem & speciem intelligibilem, exceptis tamen relationibus mutuis producentis & producti. Ex quo sequitur, *Verbum Dei necessariò esse idem cum Deo*, id est, eiusdẽ numero substantiæ & naturæ. Sed Christus est Verbũ Dei, nam *Verbum caro factum est*, ergo Christus habet eãdem numero naturam cum Patre.

SECVN-

SECVNDVM argumentũ sumitur ex eo, quod Verbum dicitur Deus. Nam hoc loco verbum Dei, quod est Christus, expressè nominatur Deus, & sine dubio idem Deus, qui est etiam Pater. Nam Ioannes in toto illo ferè capite semper repetit initio sequentis sententiæ, id quod posuerat in fine præcedentis. *In principio*, inquit, *erat verbum*: deinde subiungit, *& verbum erat apud Deum.* Vbi vides idem nomen poni in fine primæ sententiæ, & initio secundæ, sic etiam quia in secunda dixerat, *& verbum erat apud Deum*: in tertia dicit, *& Deus erat verbum.* Vbi idem Deus esse dicitur, & is apud quem erat Verbum; & is, qui erat ipsum Verbum. Idipsum obseruare licet in sequentibus, *In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*, &c.

TERTIVM argumentum est in illis verbis, *Omnia per ipsum facta sunt.* Hinc enim sequitur, vt colligit Augustinus lib. 1. Trin. cap. 6. Verbum non esse factum, & proinde non esse creaturam, & proinde esse vnum Deum cum Patre, nihil enim est nisi Deus, & creaturæ eius.

SED respondent ad Primum Ministri Transyluani li. 3. cap. 2. & 11. Verbum hoc loco significare Christum hominem, dicique Verbum, quia verba Dei nobis annũciant; & probant: nam cùm dicitur, *Verbum caro factũ est*, in Græco est ἐγένετο, quod significat erat, seu fuit, vt patet ex similibus locis, nam in hoc cap. dicitur, *Fuit homo missus à Deo*, Græcè ἐγένετο. similiter Luc. 1. *Fuit in diebus Herodis sacerdos.* & Luc. vlt. *Qui fuit vir propheta, &c.* semper est ἐγένετο. Itaque non est sensus Verbum esse factũ hominem per incarnationem, sed Verbum illud, de quo tam multa dicuntur præclara, nihil esse aliud, quàm carnem, id est, hominem quendam; sicut Ioannes dictus est vox, non quòd esset vox incarnata, sed quòd esset homo clamans in deserto.

AD SECVNDVM respondent Franciscus Dauid disputatione IX. Albana. & Ministri Transyluani libr. 2. cap. 11. Christum meritò vocari Deum, sed non eundem cum Patre; nam in hoc ipso loco dicitur, *Verbum apud Deum*, nimirum Patrem; cùm autem subiungitur, *& Deus erat Verbum*, si vox Deus acciperetur eodem modo significaretur Filium esse Patrem.

AD illud autem, *Omnia per ipsum facta sunt*, respondẽt, intelligi de reparatione facta per Christum, quæ etiam solet dici noua creatio. 2. Corint. 5. *Si qua ergo in Christo noua creatura: vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua.* Ephes. 1. *Instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terris sunt.* Et cap. 2. *Ipsius enim factura sumus creati in* CHRISTO IESV, *In operibus bonis.* Et Psalm. quinquagesimo. *Cor mundum crea in me Deus.*

SED errant ac primum sententia istorum de Verbo similis est errori Eunomij, quem refellit Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 4. & cap. 7. dicebat enim ille, Verbũ, quod est Christus, non esse aliquid æternum in Deo, seu subsistens, sed esse quid creatum, sed dici verbum, quia esset simile, & quasi imago verbi intimi, & quia verba Dei audiens nobis enunciauit,

REFELLITVR vtrorumque error. Primo ex sequentibus, quia hoc Verbum, quod factum est caro, erat Deus, & Deus creator omnium rerum, non ergo creatũ. Secundò, quia hoc Verbum erat in principio apud Deũ, antequam mundus fieret, nec vnquam in tota Scriptura dicitur factum. Tertiò, quia si Christus est imago verbi illius æterni, & interni, quod est in Deo; nõ debuit dicere Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus*; sed, ego & verbum vnus sumus, nec Ioan. 14. *Qui videt me, videt & Patrẽ*, sed, videt & verbum. Vide plura apud Cyrillum loco citato.

AD argumentum autem ex voce ἐγένετο. Respõdeo vocem esse ambiguam, & tam esse, quam fieri significare: vnde Ioan. 3. *Nuptiæ factæ sunt.* γάμος ἐγένετο. Et cap. 1. *mundus per ipsum factus est.* κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. & infrà, *Aquam vinum factã.* ὕδωρ οἶνον γεγενημένον. hoc autem loco significat, fieri, non esse. & patet Primo ex dictis: nam si verbum erat ante mundi creationem, certè ante carnem erat: nam & caro vna est ex creaturis. non igitur verbum caro erat, sed factum est postea caro, cùm carnem assumpsit.

SECVNDO, quia si esse, non fieri, significare voluisset Ioannes, non dixisset ἐγένετο, sed ἦν ἐγένετο, vel γίνεται), id est, non dixisset, fuit, sed, est, vel erat. fuit, enim dicitur solum de eo, quod nunc non est. at Christus est etiam nunc caro.

TERTIO, quia Patres Græci Chrysostomus Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, bene norant potestatẽ Græci vocabuli, & tamẽ omnes exponunt, *factũ est*, quomodo etiam habet versio Erasmi, & quæ in Bibliis Vatabili exstat, quibus aduersarij plurimum tribuere solẽt.

QVANTVM ad secundùm argumentũ, iam diximus, Ioannem in isto capite solere frequentissimè idem bis repetere in fine vnius sententiæ, & principio alterius. Ita igitur hic nomen, DEVS, bis ponitur in eadem significatione: & sensus est. *Verbum erat apud Deum.* id est, apud Patrem, qui est Deus; *& Deus erat verbum*, id est, & idem Deus erat etiam verbum. Siue, vt alij volunt, qui faciunt Deum prædicatum, & verbum subiectum; & verbum erat ille idem Deus.

NEQVE obstat quod ibi, *apud Deum*, est articulus τὸν θεόν, hìc autem, *& Deus erat verbum*, non est articulus ante vocem, Deus. Vnde Origenes argumentabatur, Patrem esse maiorem filio. Nam, vt notat Chrysostomus hõ. 3. & 5. in Ioã. sæpe Deus pro Patre sumptus nõ habet articulum, vt in hoc cap. *fuit homo missus à Deo*, & infrà, *Deum nemo vidit vnquam*, & aliquando Deus, pro filio, habet articulum, vt 1. Ioã. 5. *Hic est verus Deus.* & ad Titum. 2. *Aduentum gloriæ magni Dei.*

AD illud autẽ: *Omnia per ipsum facta sunt.* Dico PRIMO, explicationem aduersariorum esse adeò nouam, vt nulli veterum in mentem venerit, vt patet legenti Origenem, Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Theophylactum, Bedam, Rupertum, Euthymium in Ioannem. Dico SECVNDO, non debere Scripturam exponi metaphoricè ad libitum, sed tunc solum cum ipsa Scriptura præbet occasionem, alioqui poterimus peruertere omnes Scripturas: & eadem ratione possemus dicere in 1. capite Geneseos non describi creationem, sed renouationem rerum. Neque obstant loca in contrarium allata: nam in illis semper est aperta mentio renouationis, vt patet legenti illa loca. Hic autem simpliciter dicitur, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Dico Tertiò, etiamsi hic locus pateretur vtrúmque sensum, tamen aduersarios probare non posse debere eum exponi de renouatione potius, quàm de prima creatione. Rationes enim quas ipsi afferunt, nihil valẽt.

PRIMO probant, non agi de creatione, quia Christus non erat natus tunc, cùm mundus creabatur. At negamus non fuisse tunc Christum natum ex patre Deo, licet nondum esset natus ex matre. dum autem aduersarij assumunt, quod probare deberent, nonne principium petunt?

SECVNDO probant, quia Scripturæ passim tribuunt Patri opus creationis. At non soli Patri tribuunt, tribuunt etiam Filio. Prouerb. 8. *Cum eo eram cuncta componens.* & in hoc primo capite Ioannis. *Et mundus per ipsum factus est.*

PROBANT tertio, quia Ioannes hoc loco postquã dixerat, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, mox restringit, dicens, *quod factum est*, quasi diceret

Universidad de Deusto
Biblioteca

non omnia absolutè per Christum facta esse, sed illa dūtaxat omnia, quæ ad ipsius officium pertinebant, & quæ per ipsum facta sunt.

AD HAEC esset ridicula restrictio. esset enim ac si diceretur, *Omnia per ipsum facta sunt, quæ per ipsum facta sunt.* non autem hoc ait Ioannes, *sed sine ipso factum est nihil quod factum est*, id est, nulla est res quæ sit facta, & non sit facta per ipsum, quod addidit Ioannes propter Spiritum sanctum, ne putaretur inclusus inter omnia illa, quæ facta sunt per verbum. Adde, quod lectio illa probabilior est, quā sequitur Augustinus, vt illa verba (quod factum est) non pertineant ad præcedentem periodum, sed ad sequentem, hoc modo. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat: & vita erat lux hominum.* Ex qua lectione planè ruit aduersarij argumentum. An igitur propter tam leues & falsas ratiunculas relinquenda est Patrum communis explicatio.

DICO quarto, hunc locum explicari paulò infrà, cū dicitur. *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est; & mūdus eum non cognouit.* Hic enim habemus eum mundum factum esse per Christum qui Christum non cognouit. At si effectio mundi non esset creatio, sed renouatio, falsum esset illud, *Mundus eum non cognouit*, cùm renouatio fiat per fidem, & cognitionem Christi.

RESPONDENT pertinacissimè, hunc esse sensum; *In mundo erat.* id est, Christus homo inter homines versabatur, *Et mundus eum non cognouit*, id est, & homines illi initio eum non cognoscebant: *Et mundus per ipsum factus est*, id est, & tamen ipse homines illustrauit, & fecit nouas creaturas.

AT contrà. Nam in primis aduersarij mutant ordinem verborum, volunt enim prius mundum nō cognouisse, & deinde factum fuisse. At Euāgelista dicit primo. *Mundus per ipsum factus est.* Deinde notat eius ingratitudinem, dicens. *Et mundus eum non cognouit.*

PRAETEREA mundus in Scripturis, aut significat substantiam cœli & terræ, vt Eccles. 3. *Mundum tradidit disputationi eorum.* Aut homines impios dilectores mundi Ioan. 12. *Princeps huius mundi eiicietur foras.* Ioan. 17. *Pro his rogo non pro mundo.* Ergo cum dicitur. *Mundus per ipsum factus est*, vel significatur substantia cœli & terræ, vt exponunt omnes Patres. Vel sensus erit, per Christum factos esse homines impios, quæ est ingens blasphemia. accipiendo enim mundum pro impiis, Christus non facit, sed destruit mundum, vt faciat nouam creaturam.

DECIMVSQVARTVS locus habetur Coloss. 1. *In ipso condita sunt vniuersa in cœlis, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constant.* Hic locus est clarior superiore. nam explicantur quæ sint illa omnia quæ Christus creauit & conseruat, & dicuntur esse omnia omnino terrestria, & cœlestia vsque ad summos Angelos. Ex quo sequitur, Christum non esse creaturam, sed verum DEVM.

RESPONDENT tamen Transyluani lib. 2. cap. 12. & Franciscus Dauid disputatione VII. Albana, in toto isto ea. vocari creationem reparationem spiritualē, quæ facta est per Christum. Probat PRIMO, quia ita exposuit Procopius in cap. 1. Genes. pag. 39. SECVNDO, quia non ait Paulus, cœlum & terram creata per Christum, sed ea, quæ sunt in cœlo, & in terra, id est, Angelos, & homines. quos creasse dicitur Christus, quia eos pacificauit, & reconciliauit inter se.

AT contrà. Primo omnes interpretes hunc locū intelligunt de prima creatione. vnde aduersarij, cùm omnes bibliothecas lustrassent, nō potuerunt inuenire nisi vnum auctorem Procopium, meliorem Rhetorem, quā Theologum, & qui non interpretatur hanc Epistolam, sed obiter cùm scriberet in Genesim, allegauit ad suū propositum vnam sententiam ex hac Epistola, nō respiciens quid præcederet, & quid sequeretur. Et ne gloriētur tamen se inuenisse vnum socium sui erroris, notandū est, Procopium eundem folio præcedenti, dum exponeret illud, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, acerrimè inuehi in eos, qui negant tres esse personas eiusdem essentiæ. qui etiā paulò pòst sic ait; *Christus humanam carnem induit, vt hominem, quem creauerat, restitueret, & sanaret.* Cū igitur paulò pòst dicit. per Christum omnia creata secundū Apost. ad Coloss. & exponit, instaurata, vult dicere, Christum instaurasse, quod antea creauerat.

SECVNDO probo ex præcedentibus. nam dixerat Christum esse *primogenitum omnis creaturæ*, id est, prius à Patre genitum, quàm vlla creatura fieret, vt rectè exponit Chrysostomus. Deinde hoc probaturus subiunxit. *In ipso enim condita sunt vniuersa, &c.* At si condere significet instaurare, Paulus nihil probat: non enim sequitur, *Instauruit omnes creaturas*, ergo fuit ipse ante omnes creaturas, quàm sæpe enim architecti instaurant ædificia, quæ multis annis antea exstructa fuerant, quàm ipsi nascerentur? vt igitur Paulus rectè probet Christum esse primogenitum ante omnem creaturam, non oportet interpretari, ipse omnia condidit, id est, instauravit, sed simpliciter creauit.

TERTIO ex sequentibus. nam postquam Paulus dixerat, per Christum omnia creata, subiungit alia encomia Christi, dicens ipsum etiam esse caput Ecclesiæ, & primogenitum mortuorum, & per ipsum instaurata omnia, & pacificatos per crucem eius Angelos cum hominibus. Nisi ergo faciamus Paulum ineptè loquacem, qui semper eadem repetat, oportet fateri, in prima parte capitis agi de creatione, in secunda de reparatione.

QVARTO probo ex ipso contextu. nam dicit omnia creata per Christum. etiam thronos, & dominationes: at Angeli non fuerunt renouati per Christum, quippe qui non facti sunt veteres per peccatū. dicuntur quidem pacificati cum hominibus, sed pacificare non est condere, & creare, neque vllum exemplum in Scriptura proferri poterit.

NEC obstat locus ad Ephes. 1. vbi dicuntur *Instaurari omnia per Christum, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt.* Nam vox Græca ἀνακεφαλαιώσασθαι est recapitulare, & in summam redigere, & sensus est, Deum voluisse Angelos & homines vnire sub vno capite Christo.

QVOD si etiam accipiamus Latinū verbū instaurare in sua propria significatione, tunc sensus erit, Deum voluisse instaurare in cœlestibus per Christum, nō ipsos Angelos, qui non egebant instauratione, sed numerum Angelorum imminutum per casum dæmonum, vt exponit Augustinus Enchir. cap. 61. & etiam cap. 62. vbi dicit Christum non esse mortuum pro Angelis, & ca. 108. dicit non habituros fuisse homines opus mediatore, & sanguine eius, si Adam non peccasset. At hîc ipsi Angeli dicuntur conditi, & creati per Christum, ergo de vera creatione agitur, non de reparatione.

DECIMVSQVINTVS locus est Heb. 1. vbi dicitur de Filio. *Per quē fecit & secula.* Et infrà. *Et tu Domine initio terrā fundasti, & opera manuū tuarū sunt cœli.* Hic habemus clarissimè, q requirebāt aduersarij in duobus locis superioribus, nimirū Christū fecisse cœlū & terrā, & proinde ipsum nō esse creaturam, sed creatorem vnum cū Patre.

RESPONDENT Ministri Transyluani lib. 2. cap. vl. & Franciscus Dauid disp. III. Albana, per secula intelligi noua secula, id est, reparationem humani generis.

CONTRA.

CONTRA. Nam Paulus explicās ca. 11. quid sit facere secula, ait; *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.* Quod certè non potest intelligi, nisi de creatione prima cœlorū. Vide supr. c. 4.

CAPVT SEPTIMVM.

Quarta Classis ex nominibus veri Dei.

PRIMVM nomen diuinum est, DEVS, ex quo non leue argumentum sumi potest: nam Scriptura non solet absolutè vocare Deum, nisi Deum verum, vt IRENAEVS notat lib. 3. cap. 6. *Neque Dominus*, inquit, *neque Spiritus sanctus, neque Apostoli eum qui non esset Deus, definitiuè & absolutè Deum nominassent aliquādo, nisi esset verus Deus.* Et cap. 8. *Soluta igitur*, inquit, *& hac illorum calumnia, manifestè ostensum est, quoniam nunquam Propheta, neque Apostoli alium Deum nominauerūt, vel Dominum appellauerunt, præter verum & solum Deum.*

ATQVE hinc Erasmus in c. 5. ad Ephes. notat Patrem intelligi, quoties absolutè Deus nominatur. Quod Erasmi dictum falsum est, vt modo patebit: sed testimonium eius annotare placuit, vt constaret, etiam aduersarij testimonio vocem (DEVS) absolutè positam soli vero Deo conuenire. Et fine Irenæi, vel Erasmi testimonio res ipsa per se clamat. Nā cùm Scriptura nihil sæpius repetat, quàm vnum esse Deum, quomodo non pugnaret secum, si non solùm Deum verū, sed etiam aliquid aliud, Deum absolutè vocaret? Iam hoc nomen tribuitur absolutè Christo, Isa. 9. *Vocabitur nomē eius admirabilis, Deus, fortis, &c.* Ioan. 20. vbi Thomas Christo dicit; *Dominus meus & Deus meus.* Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiā Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Rom. 9. *Qui est super omnia Deus.* Apoc. 4. *Dominus Deus omnipotens, qui erat, qui est, & qui venturus est.* 1. Ioan. 3. *In hoc cognouimus caritatem Dei, quia ille pro nobis animam suam posuit.* Quomodo ergo nō est Deus verus, qui tam sæpe in Scripturis absolutè pronunciatur Deus? & quomodo, quæso, cohæret hoc, quod tā absolutè Christus dicatur Deus, cum illo Exo. 20. *Nō habebis Deos alienos coram me*, & 1. Corinth. 8. *nobis vnus est Deus:* Si Christus non est vnus Deus cum Patre?

ALTERVM nomen, & quidem maximè proprium veri Dei est, יהוה ADONAI, quod Græci τετραγράμματον vocant: sic enim legimus Exod. 15. יהוה שמו, ADONAI *schemo*, pro quo noster interpres vertit, omnipotens nomen eius. Sed in Hebræo nō est propriè omnipotens, sed nomen illud ineffabile.

TRANSYLVANI quoque ita persuasi sunt, hoc nomen esse proprium Deo conuenire, vt lib. 2. cap. 7. dicant hoc nomen esse proprium Dei Patris; alia verò nomina, vt *Elohim*, *Sadai*, *Adonai*, &c. communicari interdū etiam Christo, Angelis, aliisque rebus creatis.

PROBEMVS igitur hoc nomen soli vero Deo proprium, Christo conuenire. Hieremias c. 23. sic loquitur. *Et suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit.* Et infrà. *Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dominus iustus noster, seu iustitia nostra.* יהוה צדקנו ADONAI *tsidkeni*, hoc de Christo intelligi nemo negat.

SED RABBINI respondent, non significari hoc loco nomen Christi fore יהוה ADONAI sed tempore Christi, & propter ipsum Christū cognoscituros homines Dominum Deum esse iustitiam nostram, sicut Exod. 13. *Aedificauit Moses altare, & vocauit nomē eius Dominus exaltatio mea.* In Hebræo illud Dñs est, soli vero. יהוה ADONAI, Ezechielis vlt. *Et vocabitur nomen Hierusalem.* יהוה שבות ADONAI *schāmach*, Dñs ibi.

SED hoc facilè refellitur. Nam verum quidem est Christum non fuisse vocandum quasi proprio nomine, Dominus iustitia nostra, sed tamen ex hoc loco deducitur ipsum esse verè יהוה ADONAI, nā de ipso dicitur; *Dominus iustitia nostra*, nō de Patre: ipse est enim, qui pro nobis diuinæ iustitiæ satisfecit. Vnde Isa. 53. dicitur; *In scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos.* Et 1. Corint. 1. *Qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & redemptio.*

PRAETEREA nec ara, nec Hierusalem dicūtur simpliciter יהוה ADONAI, at Christus nuncupatur יהוה ADONAI, Isa. 40. *Vox clamantis in deserto, parate viā Domino.* Siquidem illud, Domino, in Hebræo est יהוה ADONAI, & intelligi hæc verba de Ioāne Baptista, qui parauit viam Christo, testātur omnes Euāgelistæ, Matt. 3. Mar. 1. Luc. 1. & Ioan. 1. & similiter appellatur Christus in tot locis Isa. Zacha. & Psalmorū, explicatis in 1. & 2. classe argumentorum.

PRAETEREA nomen hoc יהוה ADONAI deductum est ex illo Exod. אהיה אשר אהיה *ehieh ascher ehieh.* ero qui ero, siue, vt noster interpres vertit, sum qui sum. Inde enim addita litera nominis proprij formatrice, id est, Iod, factum est nomen יהוה ADONAI, & significat propriè eum, qui est fons essendi, & cùm nō habeat esse ab alio, dat rebus omnibus, vt sint. Quocirca nonnulli rectè docent, hoc nomen, si vllo modo efferri debeat, melius efferri per vocē Ihie, id est, erit, sic enim legi potest. יהיה, quam per vocem Iehoua, quæ nuper excogitata est.

VIDEMVS autem de Christo dici id quod hoc nomen significat: igitur & ipsum nomen ei conueniet. De Christo dicitur Apoc. 1. 4. & 11. *Qui est, qui erat, & qui vēturus est.* Et Ioan. 13. *Amodo dico vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.*

DENIQVE huic nomini semper in versione LXX. respondet κύριος & in versione Hieronymi, Dominus. Porro κύριος seu Dominum absolutè, passim Christum vocant Euangelistæ, & ipse se ipsum. Matth. 21. *dicite; Quia Dominus his opus habet.* Ioan. 13. *Vos vocatis me Magister, & Domine. & bene dicitis, sum etenim.*

ALTISSIMVS. Nomen est solus veri Dei. Psal. 82. *Tu solus altissimus in omni terra.* Et Transyluani lib. 2. ca. 5 dicunt hoc esse nomen, quo distinguitur Pater, qui solus est verus Deus, à Filio, quod idem olim Ariani dicebāt, teste Hieronymo in commentario: & verba ipsa satis apertè hoc significant. *Tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.* Vbi Ioannes dicitur esse futurus Propheta Altissimi, quia præibit ante illum parare vias eius: præiuit autē ante Christum, non ante aliquem alium, vt notum est.

PRAETEREA, quomodo datum est Christo nomen super omne nomen, vt Paulus ait Philip. 2. si non potest ipse vocari Altissimus? Denique idem Paulus cùm scribit Rom. 9 *Ex quibus est Christus, qui est super omnia Deus*, quid aliud significat, quàm esse Christum altissimum Deum? nec enim est super omnia, nisi qui est altissimus.

INVISIBILIS. Nomē est ferè proprium veri Dei. Nam etsi in symbolo dicimus, Deum esse factorem visibiliū, & inuisibiliū rerum: tamen in Scripturis hoc nomen ferè non tribuitur nisi Deo. 1. Timo. 1. *Inuisibili, soli Deo honor, & gloria.* Et cap. 6. *Qui lucem habitat inaccessibilem.* Vnde etiam hoc nomen soli Patri tribuunt Transyluani li. 2. cap. 5. Et olim Ariani apud Augustinum libr. 3. contra Maximinum cap. vlt. Et verè solus Deus est inuisibilis, quia non potest videri, nisi se ipse manifestet.

ANGELI enim, licet nobis sint inuisibiles, tamen aliis Angelis & ipsi Deo se abscondere non possunt. Ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filius simpliciter inuisibilis est, sicut & Pater. nã Matth. 11 dicitur. *Nemo nouit Filium, nisi Pater, nec Patrem quis nouit, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare.* Et Colos. 1. dicitur *Imago Dei inuisibilis:* etsi enim illud *(inuisibilis)* est gemtiuus, vt ex Græco patet, tamen ideo dicitur imago Dei inuisibilis quia etiam ipsa imago est inuisibilis, est enim simillima exemplari, & proinde talis, qualis ipsum: Apocal. 19. *Et nomen habet scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse, & nomen eius est Verbum Dei.* Ergo verbũ Dei est quid inuisibile, quandoquidẽ solus ille, qui est Verbum Dei, nouit quid hoc sit, nec tamẽ excludũtur Pater, & spiritus sanctus, qui eandẽ cũ verbo essentiã, & scientiã habent.

ALIVD nomen Deo vero proprium est, *Deus Gloriæ, siue etiam Rex Gloriæ.* illud enim Actor. 7. *Deus Gloriæ apparuit Patri nostro Abrahæ,* omnes intelligũt de Deo Israel. at 1. Corinth. 2. de Filio dicitur. *Si cognouissent, nunquam Dominũ gloriæ crucifixissent.* Et illud. Psal. 23. *Attollite portas principes vestras, & elcuamini portæ æternales, & introibit Rex Gloriæ.* De Messia exponit Iustinus in dialogo cum Tryphone. Hieronymus in c. 2. Zachariæ. & Ambrosius li. 4. de fide c. 1. item Augustin. & alij in hunc locum Psalmi.

REX REGVM, & DOMINVS DOMINANTIVM tribuitur soli Deo vero. 1. Timoth. 6. *Qui solus est potens Rex regum, & Dominus dominantium.* At de Filio dicitur Apocal. 17. *Agnus vincet illos, quoniam Rex regum est, & Dominus dominorũ.* Et c. 19. *In femore scriptum habet Rex Regũ, & Dominus dominantiũ.* Deniq; Deo Patri tribuunt Transyluani lib. 2. c. quòd dicatur vnus, verus, solus, magnus, Pater omnium. Nam Deut. 6. dicitur. *Dominus Deus tuus Dominus vnus est.* Et Ioan. 17. *Vt cognoscant te solum Deum verum.* Deuter. 32. *Videte, quòd ego sim solus,* videlicet Dominus. Iob 36. *Ecce Deus Magnus vincens scientiam nostram.* Malachiæ 2. *Nonne vnus Pater omnium nostrum?*

AD hæc omnia etiam dicuntur de Filio. 1. Cor. 8. *Nobis vnus est Dominus.* IESVS CHRISTVS. 1. Ioan. 5. *Hic est verus Deus.* Epist. Iudæ. *Solum dominatorem, & Dominũ nostrum* IESVM CHRISTVM *negantes.* Hunc tamen locũ Transyluani ita exponunt, ac deprauant, vt illud, solum dominatorem, ad Patrem referant. illud autem, & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, ad Filium.

AT repugnat ratio linguæ Græcæ. Vnus enim articulus est pro duobus nominibus. τὸν μόνον δεσπότην καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, non possunt autem ad duas personas referri, quæ vno articulo coniunguntur. Tit. 2. *Expectates beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri* IESV CHRISTI.

TRANSYLVANI Erasmũ sequuti, illud, magni Dei, ad Patrẽ referũt. At hic quoq; repugnat articulus vnus vtriq; nomini adiũctus, τῦ μεγάλυ θεῦ καὶ σωτῆρος. Quare Chrysost. Hierony. & alij de solo Filio exponũt, quippe qui videbãt alium sensum non pati sentẽtiam Græcam.

PRAETEREA, non expectamus Patrem venturũ, sed Filium: Paulus autem dicit, nos expectare aduentum gloriæ, id est, aduentum glorioſum (est enim Hebraica phrasis) magni Dei. igitur Filius est magnus Dominus. Denique Isa. 9. *Paruulus natus est nobis, &c. & vocabitur admirabilis, Consiliarius, &c. Pater futuri saculi.* Est ergo Christus Pater omniũ nostrũ. Vnde Ioan. 14. *Non relinquam vos orphanos.* & Matth. 10. ac Ioan. 13. filiolos Apostolos vocat. Cùm igitur omnia nomina veri Dei Christo conueniant; est omnino Christus verus Deus.

CAPVT OCTAVVM.

Quinta Classis ex attributis.

ATTRIBVTA Dei præcipua sunt, primo AETERNITAS. Genes. 21. *Inuocauit ibi nomen Dei æterni.* Et Rõ. 16. *Secundum præceptum æterni Dei.*

A ET 1. Tim. 6. *Qui solus habet immortalitatem.*

SECVNDO IMMENSITAS. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.* Psal. 114. *Cœlum & terram ego impleo.* Hiere. 23.

TERTIO POTENTIA. *Qui solus est potẽs, &c.* 1. Ti. 6.

QVARTO SAPIENTIA. *Soli Sapiẽti Deo.* Rõ. 16.

QVINTO BONITAS. *Nemo bonus nisi solus Deus.* Lu. 18.

DENIQVE SEXTO MAIESTAS, digna summo cultu. Deut. 6. & Mat. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Et ferè hæc omnia Ministri Transyluani tribuunt soli Patri. libr. 2. cap. 5. Si igitur hæc Filio conuenire ostenderimus, probatum erit eum verum Deum, & vnum cum Patre esse.

IGITVR AETERNITAS Filio tribuitur Prou. 8. *Ab æterno ordinata sum.* Hic enim sapientia loquitur, non autem sapientia essentialis, quæ est omnino idem cum essentia Dei. nam illa non gignitur, hæc autem dicit. *Ante omnes ego colles parturiebar.* Nec est sapiẽtia creata, quæ hic loquitur; nam nihil creatum est ab æterno. Et præterea hæc sapientia distinguit seipsam à creaturis dicens, *Dominus possedit me ab initio, antequam quicquam faceret à principio.* Ergo necessariò est sapientia genita, id est, Filius, de qua 1. Cor. 1. *Christũ Dei virtutẽ, & Dei sapientiam.*

AD hunc locum respondet Franciscus Dauid disputatione Albana 11. & Blandrata disputatione V I. & Ministri Hungarici lib. 2. c. 10. librum Prouerbiorum non esse Canonicũ: at hæc est nimis crassa ignorantia. Nam de hoc libro nunquam fuit dubitatũ, nec à Iudæis, nec à Christianis, vt patet ex prologo Galeato Hieronymi; sed decepti sunt aduersarij, ex eo quod Sapientia & Ecclesiasticus non recipiuntur à Iudæis, nec à Lutheranis: existimarunt enim eandem esse rationem huius lib. & illorum, cùm omnes ferè idem argumentum tractẽt, & eidem Salomoni tribui soleant.

C PRAETER hunc locum habemus alium Micheæ 5. *Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda; exte mihi egredietur Dux, qui regat populum meũ Israel, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.* Quem locũ de Christo intellexerunt etiam Scribæ Iudæorum. Matth. 2.

RESPONDET Franciscus Dauid disputatione I II. dies æternitatis vocari primos illos sex dies mundi, propter cõtinuam successionẽ, tunc autem dici egressum Christũ, quia tũc facta est promissio de Christo ad Adã.

AT in primis Hieronymus, Theodoretus, Rupertus, & omnes alij interpretes hunc locum exponũt de æterna Christi generatione; Ipse etiam Vatablus, cui multũ tribuere videntur aduersarij.

PRAETEREA sine caussa dicunt, dies æternitatis vocari primos illos dies propter successionem. Id enim nec auctoritate, nec exemplo, nec ratione vlla ostendere possunt. Itẽ sicut in illis. *Ex te egredietur Dux.* significatur vera natiuitas, non autem promissio aliqua: ita etiam in illis, *Et egressus ab initio, à diebus æternitatis*, debet significari vera natiuitas. idem enim est vocabulum vtrobique tam in textu Latino, quàm Hebraico.

ALIVS locus est Ioã. 1. *In principio erat Verbum.* Quid est enim in principio erat Verbum, nisi Verbum non cœpit, sed fuit semper?.

RESPONDENT Transyluani li. 2. c. 11. illud. *In principio*, nõ significare initiũ creationis rerũ, sed innouationis, quę facta est per Christũ. Itaq; sensum huius loci esse volũt, *In principio renouationis Ecclesia Verbum.* Id est Christus homo erat quidem in mundo, quia iam erat natus ex Maria, sed erat apud Deũ, quia erat occultus hominibus, & soli Deo notus, donec à Ioanne manifestatus est.

AT repugnant huic explicationi verba sequentia, *Omnia per ipsum facta sunt.* Et illa, *Et mundus per ipsum factus est.* Sed de hoc loco suprà disputatum.

ALIVS

ALIVS locus est Ioan. 8. vbi Dominus ait. *Antequam Abraham fieret ego sum,* Qui locus non valet contra Arianos, sed contra Samosatenos, & Transyluanos, qui volunt Christum non fuisse ante MARIAM.

VNDE respondet Franciscus Dauid disputatione I V. Christum fuisse ante Abraham, sed in typo, & figura, & variis promissionibus Dei de ipso mittẽdo. At hoc modo Christus nõ respondet ad rem; nã Iudæi dixerãt: *Quinquaginta annos nondum habes & Abraham vidisti?* Respondit Dominus, *Antequam Abraham fieret ego sum*, id est, vidi Abraham, quia antequam ille nasceretur, ego eram. At certè si in figuris latebat, non eum vidit.

PRAETER hæc loca, sunt alia quædam, ad quæ nihil respondent. Vnus est Ioan. 17. *Clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus esset apud te.* Solet autem Scriptura describere æternitatẽ per illud, antequam mundus fieret, siue ante mundi constitutionem, vt patet Ephes. 1. *elegit nos ante mundi constitutionem,* & Ioan. 17. *Dilexisti me ante mundi constitutionem.* Et 1. Pet. 1. *Præcogniti ante mundi constitutionẽ.* Alius est Heb. 7. *Neque initium dierum, neque finem vitæ habens.* Alius est Hebr. 13. IESVS CHRISTVS *heri, & hodie, & in secula*, id est, semper fuit, semper est, & semper erit? quod in Apocalypsi capite 14. & 11. sæpissimè repetitur. *qui erat, qui est, & qui venturus est.* Denique 1. Ioan. 5. *Hic est verus Deus, & vita æterna.* Certè si Christus vita æterna est, non potest nõ fuisse, atque esse etiam ipse æternus, ac proinde Deus verus.

IMMENSITAS tribuitur Filio Dei. Baruch. 3. *Magnus est, & non habens finem, excelsus, & immensus.* Et paulò pòst: *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum.* Et paulò pòst: *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Ex hoc loco AVGVSTINVS lib. 3. contra Maximi. cap. vlt. probat Filium esse immensum.

NEC obstat quod videatur Prophieta loqui de loco magno Dei, non de ipso Deo, quia præcedit. *O Israël, quã magna est domus Dei, & quam ingens locus possessionis eius.* Et statim sequitur, *Magnus est, & non habet finem.* Nam, vt notat Theodoretus in commẽtario, non loquitur de loco materiali, sed loco spirituali Sanctorum, qui est ipse idem Deus; nec de finita aliqua possessione, sed de infiniti boni possessione, quæ ipse Deus est, alioqui falsum esset, Dei possessionem immensam esse, & finem nullum habere.

ALIVS locus est Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.* Si Christus (ie enim vocat Filium hominis) in cœlo erat, quando loquebatur in terris, igitur simul in cœlo, & in terra erat: non autem corpore tunc erat in cœlo, cum se diceret ascensurum in cœlum, igitur alia in Christo natura erat, præter humanã illam, quæ cernebatur oculis mortalium, videlicet diuina, quæ immensa est, & cœlũ simul, ac terram replet.

ALIVS locus est Matth. 18. *Vbi fuerint duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Quis nõ hinc colligat immensitatem? nam in cœlo, & in terra, & in omnibus prouinciis, ac regionibus simul necesse est esse eum, qui præsens adsit, vbicunque sunt aliqui congregati in nomine Christi.

POTENTIA, seu potius omnipotentia tribuitur Filio Dei in Apocalypsi sæpissimè cap. 1. *Ego sum α & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui erat, qui est, & qui venturus est omnipotens.* Cap. 4. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, qui est, & qui venturus.* Cap. 11. *Gratias tibi agimus Domine Deus omnipotens, qui es, qui eras, & qui venturus es.*

SED obiiciunt Ariani illud Ioan. 5. *Non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem.*

RESPONDEO cum Nazianzeno oratione 4. de Theologia. & Ambrosio lib. 4. de fide c. 3. solum his verbis significari potẽ etiam Filij esse à Patre, & eandem cũ potentia Patris. non enim dictum est, non potest Filius facere quicquam, nisi Pater iubeat, aut iuuet: sed nisi viderit Patrem facientem. Ideirco subiungit continuò, *quæcunque Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Itaque vterque eadem omnia facit, sed Filius Patrem videre facientem, siue à Patre discere dicitur, quia scientia Filij à Patre est, non tamen per doctrinam, sed per generationem. Nam idem est Deo scire, & esse; & proinde idem est Filio Dei accipere sapientiam, & accipere essentiam.

TRANSYLVANI obiiciunt illud Matthæi vltimo. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Inde enim sequi videtur, vt non ab æterno, nec ex natura, sed dono gratiæ, & ex tempore Christus omnipotentiam quandã habeat.

RESPONDEO ea dici de Christo, qua homo erat, non qua Deus. Cùm enim ipse idem & Deus, & homo sit, qua Deus, omnipotentiã ab æterno, & ex natura sua habet: qua homo summam potentiam à Deo ex tempore, & dono gratiæ accepit. Vel, si mauis de Christo homine in concreto, non de humanitate abstracto loqui; accepit homo Christus omnipotentiam ex tempore, sed dono gratiæ increatæ. videlicet hypostaticæ vnionis, & propterea nõ post resurrectionem primum, sed ab ipsa conceptione sua ille homo Christus omnipotens, & Deus fuit. Quod enim ait Matth. 28. post resurrectionẽ *Data est mihi omnis potestas.* Dixerat ante passionẽ Ioan. cap. 13. *Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus.*

SAPIENTIA tribuitur Filio adeo frequenter, vt à Theologis sapientia vocetur appropriatum eius. 1. Corinth. 1. *Christum Dei sapientiam* Coloss. 2. *In Christo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei.* Ioan. vlt. *Domine omnia nosti.*

SED occurrunt Ariani cum eo loco Matt. 24. *De die illo nemo scit, neque Angeli, neque Filius, nisi solus Pater.*

RESPONDEO hæc dici de Christo, qua homo erat vt docent Patres. Ambrosius in cap. 17. Luc. Cyrillus li. 9. thesauri. cap 4. & alij. Quare hic locus nihil Arianis fauet. Quomodo autem Christus homo dicatur non sciuisse diem illum, exponemus in quæstione de scientia animæ Christi.

DICES, hoc loco solus Pater dicitur scire, ergo excluditur Filius etiam, vt Deus.

RESPONDEO cum Augustino li. 3. in Maxim. c. 13. particulam, solus, non excludere eas personas, quæ sunt eiusdem naturæ cum Patre, sed res creatas: nisi fortè sit de actione, quæ conueniat Patri ratione personæ, non ratione essentiæ, quoniam igitur scientia conuenit Patri, qua Deus est, non qua Pater est: propterea nõ excluditur Filius, aut Spiritus sanctus, cùm solus Pater dicitur aliquid scire.

INSTANT Transyluani; nam Rom. 16. cum dicitur, *Soli sapienti Deo honor & gloria per Iesum Christum*, illud; *soli sapienti*, de Patre tantum dici videtur. nam distinguitur eo loco Pater apertissimè à Filio, cum addatur, per Iesum Christum.

RESPONDET Augustinus lib. 3. contra Maxim. c. 13. *Soli sapienti*, de tota Trinitate dici, cui per Christum defertur honor. Nam Christus Deus & homo cum sit, vt Deus honorem recipit cum Patre & Spiritu sancto, vt homo, illum defert. Detulit autem, cum prædicauit in mundo Trinitatem, & iussit baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti omnes gentes.

BONITAS tribuitur Filio. Sap. 7. *Omnibus mobilibus mobilior est sapientia, attingit autem vbique propter suã munditiã, vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædã claritatis*

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnipotentis syncera, & nihil inquinatum in eam incurrit. Cãdor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula maiestatis Dei, & imago bonitatis illius, & cum sit vna omnia potest, &c. Item Matth.20.dicit Christus; *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?*

Quomodo ergo (inquiunt Ariani & Transyluani) Dominus Luc.18.ait, *Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi solus Deus.*

Respondeo cum Basilio li.4.in Eunom. Ambrosio lib.2.de fide, c.1. Hieronymo & Chrysostomo in c. 19.Matth. Christum respondisse ad mentem illius, qui dixerat, *Magister bone, quid faciendo, &c.* Ille enim non putabat Christum esse Deum, &c. sed vnum ex Rabbinis.

Maiestas adoranda tribuitur Christo Hebr.1. *Adorent eum omnes Angeli eius.* Vbi notandum, hæc verba allegari à Paulo ex Psalm.95.vbi agitur de adoratione latriæ soli Deo propria. nam præcesserat, *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis.* Et statim; *Adorate eum omnes Angeli eius.* Vbi opponitur idololatria cultui Dei. B

Praeterea Christus habet templum, quod est proprium latriæ signum. Malach.3. *Tunc veniet ad templũ sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis.*

Item inuocatio absentis apud aduersarios est adoratio latrię. At Christus inuocatur: nam Ioan.14.ait ipse, *Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.* In quem locum Augustinus tract.73.in Ioannem, *Sic ergo*, inquit, *perrexit ad Patrem, vt non desereret indigentes, sed exaudiret petentes,* Et Cyrillus lib.9.in Ioannem c.42. *Liquido*, inquit, *hic se Deum verum esse ostendit. Suscepturum enim orationes suorum se dicit, omniáque eis concessurum, quæ petant.* Item Stephanus Act.7. *Domine* Iesv, inquit, *accipe Spiritum meũ.* Et Act.9.dicit Ananias Christo, *Hic habet potestatem alligandi omnes, qui inuocant nomen tuum.* Et Paulus 2.Cor. 12. *Ter Dominũ rogaui, & dixit mihi, sufficit tibi gratia mea.* Quo loco Dominum appellari Christum, patet ex sequentibus. *Libenter igitur*, inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi,* & 1.Cor.1. ac in omnibus ferè epistolis ita Paulus salutat Christianos, *Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino* Iesv *Christo.* Vbi precatur fidelibus à Deo Patre, & à Deo Filio simul. gratiam & pacem. C

Sed quia aduersarij eludunt hæc loca propter ambiguitatem textus Græci, vbi illud, & Dño Iesu Christo, posset legi, & Domini Iesu Christi, hoc modo, Gratia vobis, & pax à Deo, qui est Pater noster, & qui etiam est Pater Domini Iesu Christi: ideo notandus est locus in ep.2.Ioannis, vbi habetur clarissimè, ἔσται μεθ' ἡμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη παρὰ θεοῦ πατρὸς καὶ παρὰ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, *Pax à Deo, & à Domino Iesu Christo.* ex quo loco exponenda sunt loca Pauli obscuriora.

Denique omnes ferè Prophetæ prædixerũt post aduentum Messiæ, exterminandam idololatriam; Ecclesia autem semper in toto orbe terrarem Christum coluit tẽplis, aris, inuocationibus, festis diebus, ergo vel Christus est verus Deus dignus latriæ cultu, vel omnes Prophetæ decepti sunt. Nã si Christus non est verus Deus, nunquam fuit tam insigne idolum in mundo, nec tam floruit idololaria, quàm post Christi aduentum; & tamẽ clamat Spiritus sanctus Isa.2. *Eleuabitur Dominus solus in die illa, & idola penitus conterentur.* Zachar.13. *In die illa erit fons parens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris, & menstruatæ, & erit in die illa, dicit Dominus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra & non memorabuntur vltra.* Vide etiam Isa.31. Ezech.6. & 30.Oseæ 10.& Mich.1. D

Respondent ad hoc de adoratione Transyluani lib.2. cap.4. & Franciscus Dauid disput.3. & Blandrata A disputatione IV.& VI. Christum esse adorandum, tum quia Deus Pater id iussit, tum quia in se habet adorandam diuinitatem.

At contrà. Nam si Christus non est verus Deus, nõ potuit Deus Pater id iubere, quin ipse sibi contradiceret. nam Deut.6. iussit scribi; *Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Et Isaiæ 42. *Gloriam meam alteri nõ dabo.* quomodo ergo iuberet, vt creaturæ seruiremus, & gloriam eius cum creatura communicaremus?

Item, si Christus est Deus, sed nõ summus, & altissimus, ergo non debetur ei cultus Latriæ, qui soli altissimo conuenit. Quod autem in Christo Deus habitet, nõ sufficit, vt ille possit adorari. alioqui totus mũdus posset adorari, & præcipuè sancti Angeli, & homines, in quibus singulariter Deus habitat.

Propter hæc argumenta Franciscus Dauid, etsi antea sæpe docuerat Christum esse Deum, & adorandũ non quidem vt altissimum, sed vt Filium altissimi, tamen posteà mutauit sententiam, ad docuit Christum nõ esse vocandum Deum, nec esse adorandum, nec inuocãdum, & respondit ad omnia loca, quæ nos suprà citauimus pro inuocatione Christi, vt patet ex libro eius contra Faustum.

Sed non est opus, vt tempus cõteramus in eius refutatione, nam argumenta eius, aut sunt meræ nugæ, aut si vim habent, efficiunt aliquid contra Blandratam, qui vult Christum non esse verum Deum, & tamen esse adorandum & inuocandum; contra nos autem nihil efficiũt, nam ea sunt præcipua argumenta. Si Christus est adorandus cultu diuino, & inuocandus, vt Deus: ergo cum Papistis dicendum erit, Christum esse vnum Deum cũ Patre, & oportebit restituere Trinitatem, quã hactenus impugnauimus. Item si Christus non est verus Deus, & tamen inuocari potest, ergo etiam Spiritus sanctus, immò & Maria, & Angeli, & Sancti cæteri inuocari poterũt. quorsum igitur hactenus Papistas accusauimus *idololatriæ*, quia Sanctos inuocabant.

Haec argumenta demonstrationes sunt certissimæ contra Blandratam, & Faustum, & cæteros Antitrinitarios; qui tamen, vt manifestè conuincantur à Francisco Dauide, & eius sectatoribus, q̃ secum ipsi, & cum ratione clarissima pugnent: Ita contra conuincunt ipsi Franciscum Dauidẽ, & eius socios, quòd incredibili temeritate Scripturarum testimonia peruertant.

Libet autem loco exempli proponere responsiones Francisci Dauidis ad illud testimonium Act.7. *Lapidabant Stephanum inuocantem & dicentem, Domine Iesu accipe spiritum meum.* Primvm respondit Franciscus Dauid illud esse exemplum, seu factum Stephani, non testimonium Scripturæ. At exemplum est hominis, qui teste Scriptura, *erat plenus fide & Spiritu sancto.* Act.6.& 7.

Secvndo respondit, illud. *Domine Iesu*, esse inuocationem Patris; vult enim, vocem, Iesu, esse genitiui casus, vi sit sensus, Tu Pater, qui es Dominus Filij tui Iesu, accipe Spiritum meum.

At nunquam legimus alibi, Domine Iesu, in eo sensu, ita vt Iesv, sit genitiui casus; Legimes autem Apocalypsis vltimo in casu vocandi, ναὶ ἔρχου κύριε Ἰησοῦ, etiam veni Domine Iesv. Præterea Act.7. Stephanus viderat Iesum stantem à dextris Dei, quando ait, *Domine Iesu accipe Spiritum meum*: igitur ipsum Iesum inuocauit.

Respondet Franciscus Dauid, illa verba Stephani: *Ecce vidi cœlos apertos*, posse facere hunc sensum. Ego tam certò credo Iesum resurrexisse, & esse nũc in cœlo, ac si nunc aperto cœlo ipsum Iesum viderem.

A¶ Lucas dicit, Intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, igitur verè vidit, & non solùm ita credidit, ac si vidisset.

Respon-

Respondit Tertio, illa verba; *Domine* Iesv, dirigi ad Patrem, quia etiam Pater vocari potest Dominus Iesvs, cum sit proprium Patris dominari, & saluare, At quæ est hæc temeritas nomen proprium Filij tribuere Patri? Nónne hoc est confundere Patrem cum Filio more Sabellij?

CAPVT NONVM.

Sexta Classis ex operibus.

Vinqve sunt opera Dei solius, Creatio, Conseruatio, Saluatio, Præcognitio occultorum, Patratio miraculorum.

Primvm opus Dei propriũ est Creationis, Isaiæ 44. *Ego sum dominus extendens cœlos solus, stabiliens terrã, & nullus mecum.* Iob nono: *Qui extendit cœlos solus.* Vnde per hoc opus Deus vult distingui à non veris diis, Psal.95. *Dij gentium dæmonia, dominus autem cœles fecit.* Hiere.10. *Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de sub cœlo.* B

Si ergo probemus, Christum fecisse cœlum & terram, probatum erit, ipsum esse vnum verum Deum cũ Patre. Habemus autem loca multa suprà explicata, nimirum Ioannis primo; *Omnia per ipsum facta sunt.* Ibidem. *Et mundus per ipsum factus est.* Colossi. 1. *Omnia per ipsum creata sunt*, Heb.1. *Et tu domine initio terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.*

His addamus illud Prouerbior.8. *Quando appendebat fundamenta terræ, quãdo certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, &c. Cum eo eram cuncta componens.* Qui locus non potest intelligi de Sapientia essentiali, vt suprà docuimus, quia illa non gignitur: hæc autem dicit, Ante omnes colles ego parturiebar: nec de Sapientia creata, quia illa non fuit ante mundũ, Nec potest dici, librum non esse canonicum, vt Transyluani dicunt, quia de hoc libro nec Iudæi, nec Christiani vnquam dubitauerunt.

Item Ioänis quinto: *Quæcunque pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Sed Pater creat quotidie animas hominum, qui nascuntur, & creauit quondam cœlum & terram: Igitur etiam Filius creat nunc animas, & creauit olim vniuersum mundum.

Ad hoc argumentum diuersimodè respondent Samosateni & Ariani. Samosateni noui negant Christum esse Creatorem, cum non fuerit antè Virginẽ matrem, & quid respondeant ad loca allegata, suprà retulimus, & refutauimus. Vnum addo contra illos. Si Christus non creauit cœlum & terram, aut non esse Deum, aut debere exterminari de mundo: nam Hieremiæ decimo dicitur: *Dij qui cœlum & terram non fecerũt, pereãt de terra & de cœlo.* At Samosateni non negãt Christum esse Deum, nec volunt eum exterminandum esse, ergo admittere debent eum esse Creatorem.

Ariani veteres apud Augustinum libro.1. contra Maximinum, & in sermone Arianorum, & Valentinus Gentilis Arianismi renouator prothesi 24. respondent solum Patrem esse principalem auctorem cœli & terræ, filium autem ministrum fuisse patris in creatione. Transylvani quoque lib.2.cap.6. dicunt, Christũ non esse Deum æternum, nec quicquam egisse in mundi creatione, tamen, si deberet ei concedi aliquid, non posse plus concedi, quàm vt instrumentum fuerit patris.

Argvmentvm præcipum ipsorũ, quo etiã vtuntur Transyluani, est, quia in Scriptura semper dicitur, pater per filium fecisse, & patri tribuitur præpositio, Ex, Filio præpositio, per. 1.Cor.8. *Vnus Deus Pater, ex quo omnia, Vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.* Ioan.1, *Omnia per ipsum facta sunt:* Hebr.1. *Per quem fecit & sæcula.* Colossi.1. *Omnia per ipsum creata sunt.* C

Addvnt etiam Transyluani loco notato Concilii Syrmiense, quod tãquam orthodoxum ab Hilario recipitur, & explicatur in libro de Synodis. nam canone 3.& rursum canone postremo Concilium illud asserit, Filium Dei Patri ministrasse in creatione mundi. Item addunt testimonia Irenæi lib.3. cap.8. & lib.4. cap.13. Tertulliani libro de Trinit. Eusebij libro 1. histor. capite primo & secundo, & Lutheri, quem Dei nuncium vocant: in primum caput Genes. vbi Christum instrumentum Dei vocat.

Demonstrandvm igitur nobis est, Filiũ Deũ non vt instrumẽtum, sed vt principalem caussam creasse mundum. Ac Primvm id patet ex illo Hebr.1. *Et tu Domine initio terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.* Nam quod hoc non intelligatur ministerialiter, probo ex eo, quod hoc idem dicit Dauid de Deo Israel, quem aduersarij volunt esse Patrem, & quem certum est non fuisse instrumentum creationis. D

Praeterea Paulus in isto capite confert Christũ cum Angelis, & dicit hoc interesse, q̃ Angeli sint ministri, Christus non sit minister; sic enim ait: *Cui dixit aliquando Angelorum. Sede à dextris meis? nónne sunt omnes administratorij spiritus in ministerium missi?*

Secvndo, probo ex Isaia cap.48. nam is qui dicit. *Et nunc Dominus misit me, et Spiritus eius*, quem esse Filium ostendimus suprà in prima Classe argumentorum; iste idem dicit: *Propter me faciam, vt non blasphemer, & gloriam meam alteri non dabo.* At qui operatur propter se, certè non est instrumentum.

3 Tertio, ex Apoc.1. vbi Filius vocatur α & ω *principium et finis*, & Dñs omnipotens. Nam si est principium & finis, vt sunt in alphabeto α & ω, certè est principium primum, & vltimus finis omnium rerum; proinde nõ est instrumentum; neutrum enim horum instrumento conuenit. Item, si est omnipotens, potest, vt auctor principalis, mundum creare, non ergo debuit alteri ministrare.

Qvarto, ratione demonstratiua per resolutionem: si Pater creat per Filium, vel Pater solùm iubet, & Filius solùm facit; vel vterque facit, sed Pater vt caussa prima, Filius verò secunda; vel vterque totum, vt caussa primaria, sed Pater sua voluntate. Filius à Patre iussus: nõ enim facilè est assignare alium modum, quo potuerit Filius concurrere cũ Patre ad creationem, & tamen non æquè principaliter ac Pater: sed nullus eorum modorum cum veritate consentit, vt ex iis, quæ mox dicemus, plagium fiet, igitur Filius creator est rerum æquè principalis, ac Pater.

Ariani quidem aiebant, Patrem per se nihil fecisse, sed Filium omnia fecisse iussu Patris, eo quod creaturæ non sint capaces immediatæ actionis diuinæ; & quia indignum est, summam illam Virtutem ad ista minima descendere, vt Cyrillvs refert lib.5. thesauri, capite tertio.

At contrà. Nam Prouerb.8. legimus etiam Patrem fecisse; *Quãdo præparabat cœlos aderam.* Et Ioan.5. *Quæcũque Pater facit, hæc et Filius similiter facit.* Item; *Pater meus operatur, et ego operor.* Et de minimis, Matth.10. *Vnus passer non cadit in terram sine Patre vestro.*

Praeterea nusquam legimus, Patrem imperasse Filio: item legimus, Filium imperãdo fecisse. Baruch.3. tus est, dicitur; *Qui emittit lumẽ, et vadit, vocat illud, & obedit ei cum tremore, stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, vocatæ sunt, & dixerunt, adsumus, & luxerunt ei in iucunditate, qui fecit illas.* Et Lucæ 8. *Quis putas est hic, quia imperat ventis, et mari, et obediunt ei?*

Nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

NEC ratio Arianorum valet. nam vt bene eã refellunt Athanasius sermone tertio contra Arianos, & Cyrillus libro 5, thesauri capite 2. & 3. aut Filius est Deus, aut creatura. Si Deus, non ergo potuit, ipsorum opinione, creare immediatè: si creatura, ergo non potuit creari à Patre immediatè, nisi fortè velint filium esse quid medium inter Deum & creaturam; quod sanè esse non potest. Nam vel est productus ex nihilo, vel ex re creata, vel ex ipsa Dei substantia. Si primum aut secundum, ergo est creatura. Si tertium, ergo est Deus, non ergo datur medium. habemus igitur, tam Patrem, quàm Filium re ipsa operatum esse in creatione mundi. Ac per hoc refutauimus primum illum modum, quem in argumento posueramus.

RVRSVM, non potest illud dici, quod vterque fecerit, sed Pater maiorem, Filius minorem partem; nam id pugnat cum Scriptura Prouerbiorum 8. *Cùm eo eram cũcta componens.* Et Ioannis 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Et Ioannis 5: *Quæcunque Pater facit, hæc similiter & Filius facit*, ergo vterque facit totum.

RVRSVS, non potest illud dici, quod vterque totum fecerit, sed Pater sit agẽs principale, & Filius sit instrumentum. Nã vel habet Filius vim creandi in se, quo modo Sol habet vim illuminandi, licet sit Dei instrumentum; vel non habet, sed est similis vmbræ Petri, aut cingulo Pauli, respectu miraculorum, quæ per ea fiebant. Si secũdum ergo Filius Dei nihil habet præ aliis creaturis.

ET præterea quid est, quod ait Paulus 1. Corinth. 1. *Christum esse Dei virtutem?* Et Heb. 1. *Qui portat omnia verbo virtutis suæ?* Habet ergo in se virtutem faciendi, quæ facit. At virtus creandi est virtus infinita; nec potest esse in instrumento, sed solùm in summo infinito artifice. Quare omnes Patres numerant Basilidem, & alios quosdam inter hæreticos, quia dicebant, mundum creatum per Angelos. Vide Irenæum libro 1. cap. 22. Athanasium in serm. 3. contra Arianos. Augustinum lib. 12. ciuit. Dei, c. 24. & 25. Cyrillum 2. in Iulianum, & Damascenum libro 2. cap. 3. Est ergo Filius principalis Creator.

DICES, habet virtutem creandi, non tamen est principalis, quia Pater suo arbitratu agit, Filius alieno. Contra. nam Ioan. 5. *Sicut Pater quos vult viuificat, ita & Filius quos vult viuificat.* Item Spiritus sanctus liberè & sua voluntate agit, 1. Corinth. 12. *Diuidit omnibus prout vult.* At Spiritus sanctus non est maior Filio, immò secundum aduersarios est minor: igitur & Filius liberè agit, & prout vult.

DENIQVE si Filius habet virtutem creandi, vel eãdem numero quam Pater habet, vel diuersam. Si eãdem ergo sunt vnus Creator, & vnum est opus, vna voluntas, vna essentia vtriusque. Si diuersam, ergo falsum est illud 1. Reg. 2. *Non est fortis sicut Deus noster.* Et illud Exod. 15. *Quis similis tui in fortibus Domine?* Nam inuenitur alius æquè fortis, nimirum Christus.

AD ARGVMENTVM de præpositione, Ex, & Per, Respondeo, præpositionem, Ex, sæpius tribui Patri; Per, Filio; In, Spiritui sancto: nõ quia vna persona sit instrumentum alterius, sed ad denotandas eorum proprietates. Nam, vt docet Basilius libro de Spiritu sancto, ca. 4. Patri tribuitur, Ex, ad denotandum, quòd ipse sit principium sine principio. Ex, enim est nota caussæ efficiẽtis, PER, tribuitur Filio, quia PER, est signum caussæ mediæ, & Filius est principium de principio: habet enim à Patre, vt sit principium. Vnde dicitur Filius à Patre facere; *Cùm venerit*, inquit, *Spiritus quem mittam vobis à Patre.* Quamquam posset etiam dici, particulam PER, tribui Filio, quia sapientia est appropriatum Filij; & Deus per sapientiam & artem suam omnia creauit, vt Damascenus libro primo cap. 9. docet.

DENIQVE IN, significat continentiam, & tribuitur Spiritui sancto, qui est nexus Patris & Filij. Tamen ne hæc diuersitas præpositionum fidei obesset, prouidit Deus dupliciter.

PRIMO, indicando hæc omnia cõuenire eidẽ Deo. Nam dicitur Rom. 11. *O altitudo diuitiarum scientiæ & sapientiæ Dei*, &c. *Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Nam hæc omnia dicuntur de vno atque eodem Deo, vt patet ex eo, quod præcedit: *Scientiæ Dei, iudicia eius, sensus eius*, &c. Et ex eo quod sequitur: *Ipsi gloria in seculum.* Vel ergo dicuntur de solo Patre, & tunc patet, Per, non significare ministerium, quia tribuitur Patri, quem constat nullius esse ministrum: Vel de solo Filio, aut solo Spiritu sancto: & tunc Filius & Spiritus sanctus non sunt ministri, quia tribuitur eis, Ex, quæ conuenit principali auctori, vt ipsi quoque fatentur: vel dicuntur de omnibus simul, & tũc omnes simul sunt vnus Deus. Ita monent AMBROSIVS lib. 4. de fide, cap. 6. BASILIVS de Spiritu sancto, cap. 5. & AVGVSTINVS lib. 1. de Trinitate. cap. 6.

SECVNDO, prouidit miscendo has præpositiones, nam interdum, Per, tribuitur Patri. 1. Corinth. 1. *Fidelis Deus per quẽ vocati estis in societatem Filij eius.* Gal. 4. *Quod si Filius, & hæres per Deum.* Interdum Ex, & DE, tribuuntur Filio, vt Ioan. 1. *De plenitudine eius omnes accepimus.* Coloss. 2. *Ex quo totum corpus per iuncturas*, &c. Ioan. 16. *Ille de meo accipiet.* Monent etiam hoc Ambrosius & Basilius locis notatis.

AD canonem concilij Syrmiensis RESPONDEO cum Hilario ibidem, Filium dictum esse ministrum, non quod propriè sit inferior, aut subiectus, sed quia est à Patre. Ministrauit enim non vt famulus domino, sed vt filius patri, inter quos licet non sit inæqualitas naturæ, aut dignitatis, est tamen in Patre auctoritas principij, quæ nõ est in Filio respectu Patris. Est enim filius à Patre, non contra. Quod autem hoc non faciat propriã seruitutem, patet, quia alioqui omnes filij essent serui.

ADDE, quod nescio quantam auctoritatem habeat Concilium hoc Syrmiense, videtur enim mihi magis toleratum, quàm approbatum. Certe apud TRATIANVM dist. 16. & 20. vbi Concilia Catholica enumerantur, nulla fit mentio Syrmiensis.

AD IRENAEVM, Tertullianũ; Eusebium, & Lutherum idem respondeo, quamquam Tertulliani, & Eusebij in dogmatibus parua fit auctoritas, Lutheri autem nulla, omnes enim manifesti hæretici sunt, sed Tertullianus & Eusebius doctissimi fuerunt, Lutherus plus habet loquacitatis, quam solidæ doctrinæ.

ALTERVM opus Deo proprium, est conseruatio totius mundi, quæ est quasi quædam creatio, de quo Act. 17. *In ipso viuimus, mouemur & sumus.* At hoc idẽ cõuenit Filio. Heb. 1. *Qui portat omnia verbo virtutis suæ.* Et Coloss. 1. *Omnia in ipso constant*, hoc est (vt exponit rectè Chrysost.) omnium subsistentia pendet è Filio Dei, ita vt si ab ipso conseruetur, consistat, sin minus, continuò intereat; igitur verus Deus est Filius.

TERTIVM opus est saluatio, Isaiæ 43. *Ego sum Dominus; & non est absque me Saluator.* Et ca. 45. *Deus iustus & saluans non est præter me.* & Oseæ 13. *Ego sum dominus Deus, & saluator non est præter me.* At quid magis conuenit Christo, quàm saluare? Matt. 1. *Vocabis nomen eius* IESVS, *ipse enim saluum fecit populum suum.* Nam nomen IESV, à ישע *Iescha* quod salutẽ significat, sumptũ est.

AC ne dicas, eũ salutare ministrando, audi Paulum Heb. 1. *Qui portat omnia verbo virtutis suæ, per semetipsum purgationem peccatorum faciens.* Etsi enim desit apud Latinos illud, per semetipsum, est tamẽ in Græco δι ἑαυτοῦ & ibidem confert Christum Paulus cum Angelis, & illos seruos,

seruos, Christum Dominum dicit. Item Isaiæ 35. *Deus ipse*, id est, per se, non per legatos, *veniet, & saluabit nos.* Item Apostoli se Christi ministros, non comministros, dicebant, 1. Cor. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi:* & in nomine eius baptizabant, reconciliabant, miracula faciebant, &c. vt se ministros Christi demonstrarẽt.

QVARTVM opus. PRAEDICTIO est futurorũ & scrutatio cordium, Isaiæ 45. *Annũciate quæ futura sunt, & sciemus, quia dij estis.* 3. Reg. 8. *Tu solus nosti omnia corda, filiorum hominum*, Hieremiæ 17. *Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud: Ego Dominus scrutans corda, & probans renes.*

AT hæc omnia Christo conueniunt, Ioan. 13. *Hoc dixi vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit credatis, quia ego sum.* Et 1. Pet. 1. *Scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, prænũcians eas quæ in Christo sunt passiones & posteriores glorias.* Ioã. 2. *Ipse sciebat, quid esset in homine.* Et Apocal. 2. *Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans corda, & probans renes.*

DICES, etiam Prophetas prædixisse futura, & præuidisse cordium cogitationes, vt de Elisæo patet. AT contrà. nam Paulus ad Hebr. 3. confert Christum cum Mose summo Prophetarum, & dicit Mosem famulum, Christum Dominum esse, Item Christus loquitur eodẽ modo, quo summus Deus, quo modo nullus Prophetarum loqui auderet. Quis enim vnquã ait: Ego sum scrutans renes & corda, nisi Deus verus & summus? Deniq; si Spiritus Christi illustrauit omnes Prophetas, 1. Pet. 1. Quomodo ipse Christus non altiori modo, quàm Prophetæ, occulta nouit.

QVINTVM opus est PATRATIO miraculorum, Psal. 71. *Qui facit mirabilia solus.* Et Psal. 75. *Faciẽs mirabilia tu es Deus solus.* Et Psal. 135. *Qui facit mirabilia magna solus.* Quod tamen intelligitur, propria auctoritate, alioquin etiam sancti Apostoli & Prophetę miracula fecerunt, sed per inuocationem Dei, vt hoc loco notat Hilarius.

AT Christus miracula propria auctoritate faciebat, vt paret, tum quia imperabat, Marci 4. *Dixit mari, tace, obmutesce.* Et c. 4. *Surde & mute spiritu, ego præcipio tibi, exi ab eo.* Tum quia sola voluntate etiam absens curabat, vt patet de puero Centurionis, Matth. 8. & de filio Reguli, Ioan. 4. Tum denique, quia vt verus Dominus totius naturæ, concessit etiam aliis potestatem faciendi miracula, Matthæi 10. & ad eius inuocationem Apostoli miracula faciebant, vt patet ex illo Actorum 3. *In nomine* IESV CHRISTI *Nazareni surge, & ambula.*

CAPVT DECIMVM.

Septima Classis ex Patribus.

EX PATRVM doctrina probanda est veritas Catholica, nam etsi aduersarij parũ aut nihil tribuant Patribus, tamẽ Patres, qui ante Cõcilium Nicænũ fuerunt, suos putant, vt Ignatium, Iustinum, Irenæum, Tertullianum, Cyprianũ. Alios etsi contrarios sibi esse fateantur, tamen testimonia Hilarij, Chrysostomi, Ambrosij, Cyrilli, Hieronymi, & Augustini citant cõtra nos, vt ostendant Patres varios fuisse, & sibi ipsis cõtradixisse coactos euidẽtia veritatis, ac breuiter conantur eneruare nostrum argumentum ex consensu Patrum omnium ætatum. Nos ergo producemus testes consentientes omnium ætatum, & maximè ante Nicænum Concilium.

PRIMAE ÆTATIS, quæ extenditur vsque ad annũ 100. Domini, habemus Clementem, Ignatium, Dionysium, Martialem. Primus prodeat Clemens, qui lib. 8. constit. cap. 16. dicit Patrem sine medio genuisse Filium ante omnia, quod est dicere, Filium non esse factum, sed naturaliter & necessariò prodiisse ex Patre. Nam vt docet Basilius lib. 4. in Eunom. Nihil factum, est immediatum opus artificis, quia mediat operatio, & inter Deũ & creaturas mediat voluntas creandi: nec enim posito Deo, immediatè ponitur creatura: at posito Deo immediatè ponitur, Verbum eius. Item capit. 17. postquã recitauerat illud, Sanctus, Sanctus, Sanctus, subiungit explicans, *Sanctus Deus Pater, Sanctus Filius*, &c. Et c. 18. in fine, dicit Deo: *Tibi omnis gloria, & honor, & adoratio Patri, Filio, & Spiritui sancto, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum.* Similem locum huic profert ex isto Clemente Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29.

IOAN. B. DIONYSIVS AREOPAGITA. B. Pauli discipulus in lib. de diuin. nom. c. 1. *Itaque*, inquit, *in omni ferme Theologica tractatione summam diuinitatem sanctè celebrari vidimus, vt singularem quidem atque vnicam, propter simplicitatem, & vnitatem illam impartibilem: vt Trinitatem verò, propter supereſſentialiu fœcunditatis in suppositis tribus expreſionem.* Et infrà dicit, hanc summam essentiam in vna suarum hypostaseon carnem humanam assumpsisse. Similia habet c. 3. de mystica Theologia.

S. MARTIALIS in epistola prima ad Burdegalenses, cap. 20. *Nihil*, inquit, *discretum in diuinitate Trinitatis sentiatis.* Et infrà: *Et hæc Pater, Filius, & Spiritus sanctus in personis, tria diuisa, in diuinitate vnus Deus indiuisus est.* Hanc epistolam multis de caussis suspicor non esse illius Martialis, qui dicitur fuisse discipulus Christi; Tamen cuiuscunque sit; nihil habet pro aduersariis, sed omnia pro nobis.

S. IGNATIVS Ioannis Apostoli discipulus, & martyr, in epistola ad Philippenses: *Non in vnum trinomine, neque in tres incarnatos, sed in tres eiusdem honoris credẽdum esse dicit.* Et infrà: *Si verò*, inquit, *Deus & homo est, cur iniquũ vocas Dominum gloriæ, qui natura inuariabilis est?* Et infrà: *illud*, inquit, *Si Filius Dei es, ignorantiæ argumentum est. Si enim reuera agnouisses, scisses, quòd ex æquo potest verum cõditor vniuersarum, & facere quod non est, & mutare quod est.* In epistol. ad Philadelphiẽses: *Si quis dicat vnũ esse Deum, & confiteatur Christum Iesum, sed eundem nudum esse hominem putet, huiusmodi serpens est: fraudem & errorem prædicãs, in exitium hominum, & est eiusmodi inops sensu cognomento Ebion.*

NOTA, hunc locum propriè pugnare aduersus nouos Ebionitas, qui Christum purum hominem faciunt. Quia enim lingua Hebraica אביון Ebion inopem significat, eleganter Ignatius Ebionitas inopes sensu appellauit.

RVRSVM idẽ in epistola ad Antiochenos: *Abiicite*, inquit, *omnem Gentilem, & Iudaicum errorem, vt nec multitudinem introducatis Deorum, nec prætextu vnius Dei negetis Christum. Moses enim Dei famulus fidelis dicẽs; Dominus Deus tuus Deus vnus est. & vnum & solum prædicans Deum, cõtinuò confessus est & Dominum nostrum, dicens: Dominus pluit super Sodomam & Gomorram à Domino ignem & sulfur.* Et infrà: *Omnis*, inquit, *qui annunciat vnũ solum Deum, & tollit Christi diuinitatem, is est diabolus, & hostis omnis Iustitiæ.* In epist. ad Polycarpum: *Expecta*, inquit, *Christum Filium Dei in tẽpore, qui omni tempore caret, palpabilem, omnémque contactũ refugientem, vtpote incorporeum.* Hæc omnia sunt expresè contra Trasyluanos, qui Christum temporalem, & nudum hominem faciunt. Sunt etiam contra nouos Tritheitas, & Arianos, qui Christum etsi æternum esse fateantur, tamen verum Deum esse negant. Ex quibus etiã facilè colligi potest, quemadmodum sint intelligenda loca, quæ citant ex Ignatio Valentinus Gentilis & Trãsyluani lib. 2. cap. 6.

PRIMÒ, proferunt epistolã ad Magnesianos vbi dicitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

citur, *Vnum & solum verum Deum Patrem suum annunciauit.* Ergo, inquit hæreticus, solus Pater est verus Deus,

RESPONDEO, illud *Solum* separare Patrem Christi ab iis, qui non sunt eiusdem substãtiæ cum ipso. Est enim sensus, Patrem Christi esse illum Deum, qui est vnus & solus verus Deus, quod idem de Filio dici potest, & de Spiritu sancto. Nam cùm vna sit tantum vera Diuinitas; & Pater est ille Deus, qui est vnus, & solus Deus; & Filius est ille Deus, qui est vnus, & solus Deus; & Spiritus sanctus est ille Deus, qui est vnus, & solus Deus. Deniq; nihil aliud Ignatius dixit, quã quod antea Christus ipse Patri suo dixerat: Ioan. 17. *Vt cognoscant te solũ verũ Deũ.*

SECVNDÒ, proferunt epistolam ad Tharsenses, vbi Ignatius dicit. Christum esse Filium Creatoris, nec esse illum, qui est super omnia Deus, sed Filium eius.

RESPONDEO, Christum sic esse Filium Creatoris, vt sit etiam ipse ille idem Creator, vt idẽ Ignatius dicit epistola ad Philippenses. Ratio huius est, quia Pater gignendo, suam totam essentiam Filio communicauit, ac propterea etiam totam potentiam & sapientiam; qua mundus creatus est.

PORRÒ Pater solus dicitur esse super omnia Deus ab Ignatio, propter principij auctoritatem, non propter naturę diuersitatem. Alioqui pugnaret cum Paulo Rom. 9. & etiam ipse secum, qui asseruit in epistola ad Philippenses, esse eiusdem honoris Patrem & Filium.

TERTIÒ, proferunt epistolam ad Philippenses, vbi de Patre exponit illud Deut. 6. *Dominus Deus tuus Dominꝰ vnus est.* Et infrà, inducit Christum loquentem ad Satanam: *Noui vnum, scio solum, non sum Deo aduersus, confiteor excellentiam.*

RESPONDEO, Ignatium ex loco Deut. 6. probare velle, vnum esse Patrem, & non plures Patres: vt etiam infrà docet vnum esse Filium, & non plures. Probat igitur optimè hoc modò: *Dominus Deus vnus est*, Deut. 6. Ergo vnus est tantùm Deus Pater. nam si essent plures Patres, illi non possent esse vnus Dominus Deus. Nunc enim Pater & Filius sunt vnus Deus, qa vnus est ab alio.

PORRO excellentiam Patris Filius cõfitetur ratione principij tantùm; vnde statim subiungit; *Noui generationis meæ auctorem Patrem.* Posset tamen locus hic intelligi de Christo homine: alloquitur enim Christus homo diabolũ, & tum omnia aptissimè quadrant: est enim Christus vt homo verè minor Patre, & Patrem Deũ ac Dominum suum appellare potest, sicut ipse dicit Ioan. 20. *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meũ & Deum vestrum.*

QVARTÒ, proferuntur vltima verba epistolę ad Antiochenos? *Valete Deo & Christo.*

RESPONDEO, hic distingui Christum à Deo ratione humanitatis; nã alioqui in hac epistola Ignatius diabolum vocat eum, qui prætextu vnius Dei negat Christi Diuinitatem.

VLTIMÒ, profertur illud ex epistola ad Ephesios: *Medicus autem noster est solus verus Deus ingenitus, & inuisibilis, &c.*

RESPONDEO. hunc locum variè legi; nam quædam antiquiora exemplaria sic habent; *Medicus autem noster vnus est solus verus Deus, vnigenitus, & inuisibilis omnium vnigeniti Pater & Genitor.*

ALIA est lectio apud Theodoretum in primo dialogo, vbi sic citatur; *Medicus noster est genitus ex ingenito*, &c. Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleucię celebratis, citat hunc locum hoc modo; *Vnus est medicus noster corporalis & spiritualis genitus & ingenitus, in homine Deus*, &c. Et exponit ingenitum, id est, increatum. Tamẽ etiam prima lectio non pugnat contra sententiam nostram. Nam posteaquam dixerat Ignatius; *Medicus autem noster est solus verus Deus ingenitus*; subiunxit, *Habemus antè etiam medicum Iesum Christum ante secula vnigenitum Verbum.* Ex quo intelligimus, illam exclusiuam, (*Solus*) cum dixit Ignatius (*Medicus est solus verus Deus ingenitus*) non excluisse Filium Dei, sed res creatas, quæ non sunt eiusdem essentiæ cum vero Deo ingenito.

SECVNDAE ÆTATIS vsque ad annũ C C. habemus quatuor alios Patres, Iustinum, Athenagoram, Irenæum, & Clementem Alexandrinum. Iustinus in libro de recta fidei explicatione, initio: *Vnus*, inquit, *reuera est vniuersitatis huius Deus, qui in Patre, Filio, & Spiritu sancto agnoscitur, cùm namque ex substãtia sua Pater Filium genuerit, atque ex eadem Spiritum produxerit, sure optimo, quæ vnã habent eandemq; essentiam, vna atque eadem dignantur Diuinitate.* Et infrà probat, non esse creaturam Filium & Spiritum, sed vnum Deũ creatorem cum Patre. In apologia ad Senatum: *Porro Filius eius*, inquit, *qui solus propriè dicitur Filius, verbum simul cum illo ante creaturas, & existẽs, & nascens, quoniam per eum primitus cuncta condidit, & ornauit.* In apologia ad Antoninum, initio: *Profitemur*, inquit, *nos talium, qui habẽtur, Deorum esse expertes, & Atheos: sed non verissimi illius Dei Patris iustitiæ, & castitatis, & virtutum aliarum. Verum hunc ipsum, & qui ab eo venit Filium, & Spiritum propheticũ colimus, & adoramus cum ratione & veritate venerantes.* Vbi opponit cultum Trinitatis cultui idolorum & falsorum Deorum, ac proinde docet, Patrẽ, & Filium, & Spiritum sanctum esse verum Deum. Ibidẽ vltra medium vult illa verba Exod. 3. *Ego sum qui sum*, à Christo dicta esse. *Eò autem*, inquit, *quòd Mosi è rubo est dictum: Ego sum existens ille Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum tuorum, significatum est, mortuos quoque illos extare, & ipsius Christi homines esse.*

IDEM repetit prolixè in dialogo cum Tryphone, vbi etiam non procul à fine docet, Patrem & Filiũ verè esse duos, & tamen vnius essentiæ. *Virtutem*, inquit, *eam à Patre nullo pacto disiungi, & secerni posse.* Et infrà; *Virtutem istam, quam Deum sermo propheticus vocat, non ita vt Solis lumen nomine tantum numerari, verùm numero quoque aliud quoddam esse, suprà explicui, virtutem hanc dicens de Patre genitam, non per recisionem veluti ab essentia Patris dispartitam, prout omnia alia diuisa, & secta non eadem sunt, quæ antea fuerunt, quàm scinderentur.*

EX quibus soluitur obiectio Gentilis ex Iustino. Obiicit enim, quod in dialogo cum Tryphone dicat, Christum esse alium Deum, præter mundi conditorem. At Iustinus non hoc ait, sed tantùm docet, esse alium, id est, aliam personam, quæ sit, & dicatur Deus; & Dominus præter Patrem, cui attribuitur mundi creatio, hæc enim sunt verba eius: ἑτέρῳ καὶ λέγεται θεὸς ὑπ' ἐμοῦ ἕτερος ὑπὲρ τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων, vbi illud, ἕτερος, non coniungitur cum, Deus, sed cum verbo ἐστι, vt sensus sit, alius præter mundi conditorem est, & dicitur Deus. Item, ἕτερος ὁ τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τῷ Ἰακὼβ, καὶ τῷ Μωσῆ ὀφθεὶς λελεγμένος καὶ γεγραμμένος θεὸς, ἕτερος ἐστι τοῦ τὰ πάντα ποιήσαντος θεός, hoc est, hic qui apparuit Abrahæ, Isaac, Iacob, quique dictus & scriptus est Deus, alius est ab eo, qui omnia fecit. Et mox explicans, quemadmodũ sit alius subiungit, κἀγὼ δὲ λέγω, ὅ γνώμῃ numero, inquit, non sententia, id est, persona, non essentia.

DICES, Si distinguitur Christus à conditore mũdi, ergo non est ipse conditor mundi.

RESPONDEO, per conditorem mundi describi Patrem, quia Patri attribui solet potentia & creatio. Nam alioqui etiam Filium esse creatorem mundi, idem Iustinus apertissimè docuit in Apologia ad Senatum.

ATHENAGORAS in apologia ad Antoninum, *Filius*, inquit, *Dei ratio, & verbum est Patris in forma, & efficacia. Ab ipso namque, & per ipsum, facta sunt omnia, quòd vnum*

vnum sint Pater & Filius, & quod Filius sit in Patre, & Pater in Filio. Et infrà: *Primum germen Patris est Filius, non tanquam factum. A primordio enim Deus meus æternus existens habuit in se ipso rationem & verbum.* Et infrà: *Quis igitur nõ obstupescat, si atheos vocari nos audeat, qui dicimus, Deum Patrem & Filium Deum, & Spiritum sanctum; illorum & in vnione virtutem, & in ordine distinctionẽ demonstrantes?* Et multò infrà: *Vt æquali honore & potestate cognoscamus Deũ & verbum eius & Spiritum sanctum.*

SANCTVS IRENAEVS li. 3. cap. 6. *Neque igitur*, inquit, *Dominus neque Spiritus sanctus, neque Apostoli eum qui non esset Deus definituè & absolutè Deum nominassent aliquando, nisi esset verus Deus; neque Dominum appellassent aliquem ex persona sua, nisi qui dominatur omnium Deũ Patrem & Filium eius.* Et infrà: *Verè igitur cùm Pater sit Dominus, & Filius verè sit Dominus merito Spiritus sanctus Dominꝰ appellatione signauit eos.* Lib. 3. c. 8. *Is quidem, qui omnia fecit cum Verbo suo, iustè dicitur Deus, & Dominus solus: quæ autem facta sunt non iam eiusdem, vocabula percipibilia esse, neque iustè id vocabulum sumere debere, quod est creatoris.* Lib. 3. cap. 12. *Annunciauerunt Apostoli, hunc esse Christum Filium Dei æternum, eorum Regem.* Et capite decimo sexto: *Cùm*, inquit *declaratum sit manifestè, quoniam neminem aliũ Deum vocauerunt, vel Dominum nominaueruunt, qui veritatis fuerunt prædicatores, & Apostoli libertatis, nisi solum verum Deum Patrem, & Verbum eius, qui in omnibus principatum habet manifestè erit ostensum, quod factorem cœli & terræ, & qui loquutus sit cum Mose, & legis dispositionem ei dederit, qui conuocauerit Patres, Dominum Deum confiteri eos, & alterum neminem nosse*, &c. Capite vigesimo: *Exclusa est*, inquit, *omnis contradictio dicentium, si ergo tunc natus est, non erat antè Christus. Ostendimus enim, quia tunc non cœpit Filius Dei, existens semper apud Patrem.* Libro quarto capite vndecimo: *ipse igitur Christus*, inquit, *cum Patre viuorum est Deus, & loquutus est Mosi, & qui Patribus manifestatus est.*

SED obiiciunt Gentilis & Transyluani multa ex Irenæo. PRIMO illud ex libro primo cap. 2. Ecclesia accepit eam fidem, quæ est in vnum Deum Patrẽ omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Et in vnum IESVM Christum Filium Dei, incarnatum pro nostra salute. Et Spiritũ sanctum, &c. Vbi vnus Deus omnipotẽs & creator dicitur Pater, & huius vnius Dei creatoris Filius dicitur IESVS Christus. Ex quo sequi videtur, Christum non esse vnum Deum creatorem cum Patre.

RESPONDEO, hic vocem, Vnum, tenere se ex parte Dei, non ex parte Patris. Nõ est enim sensus, quod vnus Pater, id est, solus Pater sit Deus creator, sed quod Pater sit ille Deus, qui est vnus & solus creator cœli & terræ. Quod autem non dicatur etiam de Filio, quod sit ille vnus Deus creator, id factum est, quia Irenæus ibi recitat Symbolũ fidei, & Symbolũ debet esse breuissimum, & ideo non debẽt reperi, quæ possunt colligi ex dictis.

POTERAT autem intelligi, Filium esse etiam illum vnum Deum creatorem, tũ vt docet Cyrillus in explicatione Symboli Nicæni, quia in Patre Filius intelligitur: tum etiam, quia dictum erat, vnum tantũ esse Deum & tamen fides in Deum dicebatur esse fides in Patrem, in Filium, & in Spiritum sanctum. Vnde idem Irenæus in locis citatis à nobis dicit, Christũ esse Deum, & Dominum creatorem, & sempiternum, & tamen semper repetit, vnum tantum esse Deum.

SECVNDO, proferunt multa loca ex libro secundo cap. 3. & lib. 3. cap. 6. 9. 11. 12. 16. 18. & lib. 4. c. 1. 2. & 37. & lib. 5. vbi repetit sæpissimè Irenæus, Deũ Israël creatorem cœli & terræ esse Patrem Christi, & quod Christus seductor fuisset, si alium Deum prædicasset præter Patrem suum, &c. Hinc enim deducunt, Christum non

esse vnum Deum cum Patre, cum Pater & Filius distinguantur, & sint duo, non vnus; & alter eorum dicatur Deus Israël creator.

RESPONDEO, Irenæũ tã sæpe illa repetere propter Valentinum & Marcionem hæresiarchas, qui introducebant alium creatorem & Deum Israelis, præter Patrem Christi. Cæterum ex eo, quod Pater Christi dicitur Creator & Deus Israëlis, non modo non sequitur Filium non esse illum ipsum Creatorem & Deũ Israelis sed potius sequitur esse. Nam sicut homo hominẽ generat, & Rex Regem: ita Creator Creatorem, & Deus Deum, cum hoc tamen discrimine, quod quia natura diuina est impartibilis. Deus gignit eundem numero Deum, sed distinctum tamen in persona homo verò gignit hominem eundem tantùm in specie.

TERTIO obiiciunt, quod Irenæus exponat de solo Patre, non de Trinitate, illa verba Deuter. 6 *Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus vnus est.* Sic enim ait lib 4. cap. 2. *Christus suum Patrem confitetur, quem & lex annunciat dicens; Audi Israel Dominus Deus tuus vnus est.*

RESPONDEO. Non dicere Irenæum de solo Patre eum locum debere intelligi, nec nos ita de Trinitate eum intelligere, vt non intelligatur etiam de qualibet persona seorsim. Nec enim Trinitas est vt somniant aduersarij, à Patre Filio, & Spiritu sancto distincta. Sed quod de qualibet persona dicitur seorsim, dicitur etiam de omnibus simul, & contra exceptis tantum proprietatibus personalibus.

CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 1. pædagogi, cap. 6. *Sed*, inquit, *eum Filium, cum Deus esset, nihil dedicisse, sunt consentaneum. Neque enim quis Verbo maior fuerit, sed neq; magister, aut doctor est eius, qui solus est magister. An non ergo vel inuiti fatebuntur, Verbum perfectum ex perfecto Patre natum?* Lib. 3. cap. vltimo in fine sic ait: *Laudamus vnum Patrem, & Filium vna cum sancto Spiritu, qui vnus est omnia, in quo omnia per quem omnia, qui est vndequaque bonus vndequaque pulcher, vndequaque sapiens, vndequaque iustus, cui gloria nunc, & in secula seculorum Amen.*

DENIQVE testatur RVFFINVS in apologia pro Origene Clementem hunc in omnibus suis scriptis celebrare vnam gloriam & maiestatem trium personarũ.

TERTIAE ÆTATIS habemus alios sex, ac primũ Origenem. ORIGENES Clementis discipulus, habet quidem in suis scriptis apertissimas blasphemias contra Filium Dei, & Spiritũ sanctum, vt patet ex Epiphanio in epi. ad Ioannem Hierosolymitanum, & ex Hieronymo in epi. ad Auitum de erroribus Origenis. tamen valde credibile est eos insertos ab Arianis postea, vt Ruffi. docet in apolo. pro Orig. Nam inueniuntur etiam in scriptis eius sententiæ omnino Catholicæ. & Athanasius in epi. de decretis Nicenę Synodi. citat Origenem contra Arianos, & addit; Arianos nullum ex veteribus pro suo errore afferre potuisse.

PRAETEREA, magister Origenis Clemens & discipulus Origenis Gregorius Thaumaturgus rectissimè de Trinitate sentiunt, quomodo igitur probabile est, ipsum tam malè sensisse? Origenes igitur li. 7. in epist. ad Rom. exponens cap. 9. sic ait. *Miror quomodo quidam legentes quod Apostolus dicit, vnus Deus Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus IESVS Christus, per quẽ omnia, negent Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos Deos dicere videantur. Et quid de hoc loco Apostoli facient, in quo apertè Christus super omnia Deus esse perscribitur? Sed non aduertunt, qui hæc ita sentiunt quod sicut Dominũ IESVM Christũ non ita vnum esse Dominum dixit, vt ex hoc Deus Pater non esse Dominus dicatur, ita etiã Deum Patrẽ non ita vnum Deum esse dixit, vt Dei Filius non credatur. Vnus autem vterque est Deus.* Item: *Qui autem est super omnes, suprà se neminem habet,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

non enim post Patrem Filius, sed de Patre. Item infrà: *Manifestè ostenditur natura Trinitatis, & substantia vna quæ est super omnia.* Hæc Origenes, quæ certè clarissima sunt.

SANCTVS Gregorius Thaumaturgus Neocæsariensis Episcopus in confessione fidei, quæ exstat apud Eusebium ex versione Ruffini lib. 7. hist. cap. 25. & apud GREGORIVM NYSSENVM oratione in Gregorium Thaumaturgum & in tomis Conciliorum ante V. Synodum, dicit. Verbum Dei esse verum Filium veri Patris, Deum ex Deo, inuisibilem ex inuisibili, æternũ ex æterno. Et addit. *Trinitas perfecta, maiestate, æternitate, & regno minime diuiditur.* Item: *Neque seruiens quid, neque factum, neque additium in Trinitate reperitur.*

SANCTVS DIONYSIVS ROMANVS Episcopus volumina edidit præclara: de quibus ita Athanasius in epistola de sententia Dionysij Alexandrini. *Porro*, inquit, ex DIONYSII *Episcopi Romani voluminibus contra eos, qui Filium Dei opus, aut creaturam asseuerant, scriptis clarè ostenditur hæresim Christo rebellium Arianorum non tam primum, sed olim ab omnibus damnatam fuisse.* Item in epistola de decretis Nicænæ Synodi, vltra medium, idem Athanasius recitat hæc verba Dionysij Episcopi Romani: *Audio quosdam apud vos diuini verbi magistros, huius sententiæ professores qui ex diametro, vt sic dicam, pugnant cum placitis Sabellij: Ille enim cum blasphemia dicit Filiũ esse Patrem, Patremque Filium. Isti autem quodammodo tres Deos constituunt dum in tres substantias alienigenas sanctam Vnitatem diffartiuntur. Vniri enim necesse est omnium Deo Dei verbum, & in eodem hærere, versarique Spiritum sanctum; & sanctam Trinitatem in vnum omnium rerum Deum omnipotẽtem, veluti in verticem & principẽ consummari & coalescere.* MARCIONIS *enim vaniloqui doctrina sectionem diuisionémque Monarchiæ in tres principatus instituit, sed diabolica institutio est non autem verorum Christi discipulorum. Illi enim vt Trinitatem prædicari à sacris literis plane sciũt ita tres esse Deos à veteri, aut a nouo Testamento induci nequaquam agnoscunt.*

CAETERVM *non minus culpaueris eos qui Filium Dei opus credunt, & factum Dominum opinantur: cũ sacra eloquia generationem ei congruentem, non formationem, aut creationem tribuant.* Et infra: *Non igitur diuidenda est in tres Deitates admirabilis & diuina Vnitas, neque sub nomine creationis minuenda est dignitas, & immensa maiestas.* Et infrà: *Ita & diuina Trinitas, professióque Monarchiæ conseruari poterit.* Hæc ille qui ante M.CCC. annos non solum Arianos nondum natos, sed etiam nostri temporis Tritheitas, & Samosatenos condemnauit.

SANCTVS Dionysius Alexandrinus Episcopus, cum accusatus fuisset apud Romanum Episcopum Dionysium, quod Filium Dei creaturam dixisset, scripsit apologiam, ex qua quædam citat Basilius libro de Spiritu sancto, ca. 29. Multa verò Athanasius in epistola de sententia Dionysij Alexandrini, inter alia hæc ponit. *Iam*, inquit, *quia, splendor est æternæ lucis, omnibus modis ipse quoque æternus est.* Et infrà: *Hoc pacto Vnitatem, quæ indiuisibilis est, in Trinitatem dilatamus, & Trinitatem, quæ diminui non potest, in Vnitatem consummamus; & tamen scilicet accusamur quasi qui dicamus, Filium vnum esse ex numero rerum factarum & nequaquam Patri suo consubstantialem.* Et infrà: *Offendo*, inquit, *falsum esse crimen, quo mihi obiiciunt, quod Christum Deo consubstantialem esse negassem.* Hæc ille.

TERTVLLIANVS li. quarto in Marcionem, vltra medium: *Omnia sibi tradita*, inquit, *à Patre credas, si creatorem est Christus, cuius omnia. & quia non minoris se tradidit omnia Filio Creator, quæ per eũ condidit.* Libro contra Praxeam: *Quoniam*, inquit, *ipsa regula fidei à pluribus Diu seculi ad vnicum & verum Deum transfert, non intelligentes vnicũ quidem, sed cum œconomia esse credendum, expauescunt ad œconomiam; numerum, dispositionem Trinitatis, diuisionẽ prasumunt Vnitatis, quando Vnitas ex semetipsa deriuans Trinitatem, non destruatur ab illa, sed administretur.* &c.

NOTA, vocari à Tertulliano œconimiam Dei, ordinem & dispositionem trium personarum. Infrà: *Ecce.* inquit, *dico alium esse Patrem, alium Filium, alium Spiritum, malè accepit idiotes quisque aut peruersus hoc dictum, quasi diuersitatem sonet, & ex diuersitate separationem protendat Patris, & Filij, & Spiritus. Necessitate autem hoc dico, cum eundem Patrem, & Filium, & Spiritum contendunt aduersus œconomiam Monarchiæ adulantes, non tamen diuersitate aliũ Filium à Patre, sed distributione, nec diuisione alium, sed distinctione, quia non sit idem Pater, & Filius vel modulo alius ab alio.* Et infrà.: *Alium autem quomodo accipere debeas, iam professus sum personæ non substantiæ nomine, ad distinctionem non ad diuisionem. Cæterum vbique teneo vnam substantiam in tribus cohærentibus.* Et infrà: *Si vna persona & Dei & Domini in Scripturis inueniretur, meritò Christus non esset admissus ad nomen Dei ac Domini. Nemo enim alius præterquam vnus Deus prædicabatur.* Et paulò infrà: *Itaque*, inquit, *Deos omnino non dicam, nec Dominos, sed Apostolum sequar, vt si pariter nominandi fuerint Pater & Filius, Deum Patrem appellem; & IESVM Christum Dominum nominem. Solum autem Christum potero Deum dicere, sicut idem Apostolus, ex quibus Christus, qui est, inquit, Deus super omnia benedictus in æuum omne.* Et infrà: *Et nomen Patris*, inquit, *Deus omnipotens, altissimus, Dominus virtutum, Rex Israelis, qui est; hæc dicimus & in Filium competisse, & in his Filium venisse, & in his semper egisse, & sic ea in se hominibus manifestasse. omnia inquit, Patris mea sunt. cur non & nomina?* Et infrà: *Qui tres vnum sunt, non vnus, quo modo dictum est: Ego & Pater vnum sumus, ad substantiæ vnitatem, non ad numeri singularitatem.*

EX HIS explicari possunt loca in contrarium adducta à Gentili & Transyluanis. PRIMO obiiciunt, ex libro contra Hermogenem, non procul ab initio: *Nam* inquit, *nec Pater esse potuit ante Filium, nec iudex ante delictum. Fuit autem tempus cùm & delictum & Filius non fuit quod iudicem, & qui Patrem Dominum faceret.*

RESPONDEO, verba ista malè sonare, nec vsurpanda esse: non tamẽ apud Tertullianum significare Filium Dei, vt Deum non semper fuisse. Nam in libro contra Praxeam sic ait: *Sermo ergo & in Patre semper sicut dicit, Ego in Patre; & apud Deum semper, sicut scriptũ est. Et sermo erat apud Deum & nunquam separatus à Patre quia ego & Pater vnum sumus.* Et folio præcedente dixerat: *Ante omnia Deus solus erat. Solus autẽ, quia nihil extrinsecus præter illum. Cæterum ne tunc quidem solus, habebat enim secum rationem suam.*

ILLE ergo Filius, de quo dicit Tertullianus in libro contra Hermogenẽ, quod non semper fuit, non est Verbum Dei, sed Filius per adoptionem, id est, quiuis alius sanctus homo, vel Angelus: nõ enim hic de Christo agitur, sed de creatura rationis participe, quæ extrinsecus accessit, & Deum ex tempore Patrẽ denominauit. Vel si sit Filius ille Verbum Dei, per tempus, quo non erat, nõ intelligitur verum tempus, sed prioritas quædam originis. Solum enim Tertullianus ibi dicere intendit Deum non potuisse vocari Patrem, nisi postquam Filium habuit, sed prior explicatio solidior est & facilior.

SECVNDO, obiiciunt ex libro contra Praxeam: *Deum Filium agnosco, secundum à Patre dafendo.*

RESPONDEO, secundum vocat Filium, & Spiritũ tertiũ propter ordinem originis, nõ propter gradus diuersos in essentia. Nam libro contra Hermogenem, longè ante medium sic ait: *Diuinitas gradus non habet, vt pote vnica.* Et in libro contra Praxeam sæpissimè repetit, vnã esse substantiam Patris & Filij. Vnde in eodẽ libro circa principium, cum dixit, Filium distingui à Patre, non statu, sed gradu: Per gradum intelligit ordinẽ personarũ

TERTIO

TERTIO obiiciunt illud ex eodem loco: *Pater tota substantia est, Filius verò deriuatio totius, & portio.*

RESPONDEO, cum Tertullianus dixerit, Diuinitatem non habere gradus, & euidens sit, eam esse omnino impartibilem necessario hæc verba intelligi debent de sola distinctione personali, quam in toto libro intendit. Vocat autem Filium portionem, & Patrem totam substantiam quia Pater est fons & principium aliarum personarum, & ea ratione quandam maioritatem habet, & hoc modo se ipsum explicat. *Filius*, inquit, *deriuatio totius & portio sicut ipse profitetur, quia Pater maior me est: Sic & Pater alius à Filio, dum Filio maior; dum alius qui generat, alius qui generatur; dum alius qui mittit alius qui mittitur,* &c. & tamen antea, dum loqueretur de substantia, dixerat Filium non esse alium à Parre.

QVARTO, obiiciunt illud ex eodem libro. *Consequens erit.* inquit, *vt inuisibilem Patrem intelligamus pro plenitudine maiestatis, visibilem verò Filium agnoscamus pro modulo deriuationis.* Vnde ibidem docet, in omnibus apparitionibus Dei in Testamento veteri semper visum fuisse Filium, Patrem autem mansisse inuisibilem.

RESPONDEO, apud Tertullianum Patrem dici inuisibilem, & Filium visibilem, non quod natura Filij visibilis, sit Patris autem inuisibilis, sed quia Pater, vt Tertullianus & multi alij putant nunquam apparuit in forma corporea, Filius autem multoties tam in Testamẽto veteri assumens ad tempus formas visibiles, quàm in nouo assumens carnem. Cum autem dicit, Filium visibilem pro modulo deriuationis, nõ loquitur de deriuatione Filij à Patre per æternam generationem, sed de deriuatione ad nos per assumptionem formæ visibilis: id verò ita esse patet.

PRIMO, quia paulò pòst sic ait TERTVLLIANVS: *Dicimus & Filium suo nomine eatenus inuisibilem, qua Sermo & Spiritus Dei ex substantia conditione iam nunc, & quia Deus & Sermo, & Spiritus Dei: Visibilem autem fuisse ante carnem eo modo quo dicit ad Aaron & Mariam. Et si fuerit Prophetes apud vos, in visione cognoscar illi.*

SECVNDO, quia paulò infrà, de Patre dicit dictum esse illud primæ Timothei primo. *Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo.* De Filio autem contraria dici posse, cùm constet eum mortuum & visum, vbi manifestè loquitur de Filio secundum formam humanam.

EST autem hic obseruandum, Tertullianum vndecunque arripere occasionem probandi, Patrem non esse Filium, quæ erat hæresis Praxeæ. Et quoniam Scripturæ dicunt, Deum esse visum Abrahæ, Iacob, Mosi Isaiæ: & Christum Deum visum Apostolis: Tertullianus inde facit argumentum, duas esse in Deo personas, vnã inuisam, alteram visam. Et vt argumentum melius consistat, omnia loca, vbi dicitur Deus apparuisse exponit de Filio, & omnia, vbi dicitur Deus non posse videri, exponit de Patre.

ET quanquam hoc argumentum eius non est adeo solidum: nam potest dici eadem persona diuina visibilis, & inuisibilis: visibilis in specie creata, inuisibilis in essentia & personalitate sua: Tamen ex hoc eius argumẽto colligimus mentem eius non fuisse, negare Christi diuinitatem, sed asserere eius propriam personalitatem.

QVINTO, obiiciunt ex libro de Trinitate, vnum Deum Iudæorum esse Patrem Christi, & Deo Patri nihil comparari posse, & Filium non eripere Patri illud quod vnus est Deus.

RESPONDEO, PRIMO librum non esse Tertulliani, vt patet, tum quia nominatim refelluntur in hoc libro Sabelliani, qui nondum orti erant tempore Tertulliani, tum etiam quia beatus Hieronymus lib. 2. contra Ruffinũ, hunc librũ tribuit Nouatiano. SECVNDO dico, ea loca non esse contra nos: nam verè vnus Deus Iudæorũ est Pater Christi, neq; Christus eripuit Patri, vt sit vnus Deus, quia Christus nõ est aliquis secundus Deus sed idem Deus cum Patre. Nec tamen Patri quicquã comparari potest, si spectes originem, cum ille sit principium aliarum personarum, non contra: cum quo tamen consistit æqualitas in substantia triũ personarum.

SANCTVS CYPRIANVS tractatu de idolorum vanitate vltra medium: *Vnus*, inquit, *omnium Dominus est Deus neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cùm sola omnem teneat potestatem.* Et infrà: *Hic Deus noster, hic Christus est.* Et lib. 2. ad Quirinum, cap. 6. quod Deus sit Christus probat ex illis Scripturæ locis, quæ omnium consensu loquuntur de vno vero Deo Israël vt ex illo Gen. 35. *Fac illic altari illi Deo, qui tibi apparuit cum fugeres à facie Esau.* Item ex illo Isaiæ 45. *Inte Deus est & non est Deus alius præter te, tu enim es Deus, & non sciebamus, Deus Israel Saluator.* Itẽ ex illo Romanorũ nono. *Ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Ex quibus apparet Christũ esse Cypria. verum Deum Israel.

EX Cypriano allegant pro se Transyluani libro secundo, capite sexto, locum vnum in explicatione Symboli; vbi dicitur Creator Deus Pater Christi, & vnum esse Deum Patrem, vnum Dominum Iesum Christum, vnum Spiritum sanctum.

RESPONDEO PRIMO, Symboli explicationem non esse Cypriani, sed Ruffini; nam ibi refellũtur nominatim Arius, Eunomius, & Photinus, qui tempore Cypriani nondum nati erant. Ex quo habes, quanta sit eruditio historica Transyluanorum, qui nondum didicerunt quo tempore exstiterint ipsorum prædecessores & parentes.

SECVNDO, dico paulò infrà ea verba, quæ Transyluani citant, habere expressam ipsorum refutationem. Sic enim ait auctor. *Concilium vanitatis est, quod ait Paulus Samosatenus, & post eum successor eius Photinus docuit; qui asseruit Christum non fuisse ante secula natum, sed ex homine Deum existimat factum. Concilium vanitatis est. & quod Arius, atque Eunomius docuit qui Filium non ex ipsa Patris substantia natum sed ex nihilo creatum voluit; & Filium Dei habere initium, & minorem esse Patre,* &c. Sed certè maiore ratione dici potest, concilij vanitatis synagoga Transyluanorum, qui non solum idem docent, quod olim Paulus Samosatenus, sed etiam pro se allegant eos libros, quibus ipsi apertissimè refelluntur.

DICO TERTIO Christum esse Filium Creatoris, & ideo ipsum etiam esse Creatorem, & eundem cum Patre quia totam Patris essentiam nascẽdo accepit, &c. Nec officit sententiæ nostræ quod Pater vocetur vnus Deus: nam etiam Filius dicitur vnus Dominus, & tamẽ constat etiam Patrem esse Dominum.

QVARTAE AETATIS habemus imprimis generalem SYNODVM NICAENAM Patrum CCCXV III. quæ Symbolum edidit, quod recitatur à Ruffino libro decimo hist. cap. 6. & rursum repetitur in Symbolo Constantinopolitano, capite primo, & explicatur ab Athanasio, & Cyrillo; & cuius omnes ferè Patres cum honore meminerunt. In eo Symbolo hæc de Filio dicuntur PRIMO, quod sit verus Deus SECVNDO, quod sit ὁμοούσιος Patri, id est, eiusdem essentiæ cum illo.

TERTIO, quod sit æternus. QVARTO, quod sit immutabilis, & inuertibilis sicut Pater. QVINTO, quod sit genitus, non factus. Itaque non potuerunt Patres clarius refellere eos, qui Filium creaturam esse volunt.

DE hoc Symbolo Transyluani mirum iudicium protulerunt: nã libro primo, capite primo, dicunt esse Symbolum Antichristi, & illa verba, *Genitum non factum*, esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antichristi deliria, cùm tam apertè pugnent cum Paulo qui dicit, *Factum esse ex semine Dauid*, Rom.1. Et, *Factum esse ex muliere*, Galat.4.

At lib.3.c.6. dicunt in hoc Symbolo suam sententiam contineri, cũ dicatur solus Pater vnus Deus Creator. Sic enim incipit *Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, & in vnum Dominum nostrum* IESVM *Christum Filium Dei*,

At in vtroque verè ipsi delirant. Symbolum enim cùm ait, Filium genitum, non factum, loquitur de Christo, vt Deus est: nam paulò infra dicitur, Et incarnatus & homo factus est. Itaque idem Symbolum asserit. Filium factum & non factum: factum, quà homo est; non factũ quà Deus est. Quemadmodum etiam B. Paulus factum dicit ex muliere, & ex semine Dauid quod attinet ad naturam humanam quam assumpsit in tempore; & alio loco dicit, non factum ex materia creata, sed genitum à Patre ante omnem creaturam.

Porro Pater sic dicitur vnus Deus, vt sæpe iam diximus, sicut Filius vnus Dominus vt enim hinc non excluditur Pater à nomine Domini, ita nec Filius à nomine Dei, sed vtrobique vnus tenet se ex parte prædicati, non subiecti, id est, non est sensus quod vnus Pater sit Deus, sed quod Pater sit ille Deus, qui est Deus vnus.

Praeter Concilium Nicænum habemus hoc eodẽ seculo Synodvm Constantinopolitanam CL. Patrum quæ iterum asseruit, Filium Patri homousion. Præterea habemus in hac ætate multos Patres Græcos & Latinos: Athanasivs enim scripsit quinque sermones longissimos contra Arianos, & omnia præterea sua opera eodem direxit. Basilivs li.5. cõtra Eunomium. Gregorivs Nazianzenvs orationes quinque de Theologia. Gregorivs Nyssenvs libros etiam quinque, id est, librum vnũ de Trinitate, & quatuor sequentes ferè eiusdem argumenti. Cyrillvs Hierosolymitanvs quinque catecheses de hac re scripsit, id est, à septima ad vndecimã. Epiphanius accuratè scripsit, tũ contra Paulum Samosatenum, hær.65. tum cõtra Arianos hær.69.

Ex Latinis scripsit Hilarius libros duodecim de Trinitate. Lucifer Caralitanus lib. ad Constantium pro Athanasio, & alterum quod sit moriendum pro Dei Filio Marivs Victorinvs libros quatuor contra Arium Gregorivs Beticvs librum de fide contra Arianos. Saebadivs librum aduersus Arianos. Ambrosius libros quinque de fide. Philaristus in libro de hæresibus, Samosatenum & Arium breuiter confutauit.

Ex Patribus quartæ huius ætatis aduersarij solum obiiciunt Hilarium & Ambrosium: nam Hilarius lib.9. de Trinit. dicit, solum Patrem esse vnum Deum, licet etiam Christus sit Deus. Ambrosius in cap.11. ad Timoth explicat de solo Patre illa verba: *Regi seculorum immortali inuisibili, soli Deo.* Et ibidem de solo Patre dicit esse dictum à Domino; *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Et in caput sextum exponit de solo Patre, illud: *Qui solus est potens Rex Regum*, &c.

Respondeo, Hilarium dicere, solum Patrem esse verum Deum, sic tamen, vt non negetur etiam Filius esse verus Deus: quia in Patre intelligitur Filius, qui eiusdem essentiæ est cum Patre; Verba ipsa quæ Transyluani citant lib.2.cap.6. ex Hilarij lib.9. hoc docent *Sed solus forte*, inquit, *Deus verus, Christo non relinquit, vt Deus sit. Non relinquat sanè. Si vnus Deus Pater Christo, vt vnus sit Dominus non relinquit; quòd si vnus Deus Pater Christo non adimit, vt vnus sit Dominus, sta solus Deus Pater verus Christo* IESV *non auferat, vt Deus verus sit.* Vbi apertissimè sanctus Hilarius confitetur, Christum esse verum Deum, & vnum cum Patre, sicut est vnus & verus Dominus cum eodem Patre.

Ad locum Ambrosij, Primo obiicio istis cõmentariis, quæ non certò sunt Ambrosij, librum.2. de fide, cap.1. & lib.3.cap.2. vbi contendit illa nomina: *Rex Regum, immortalis inuisibilis bonus, potens*, Etiam Filio conuenire, & non soli Patri.

Secvndo dico, in his commẽtariis auctorem eorum tribuere soli Patri illa epitheta, non quia solus habeat, sed quia solus habet à se. Nam in cap.6. ita se explicat, *Hæc omnia*, inquit, *habet Pater similiter & Filius à Patre.* Solam inuisibilitatem tribuit simpliciter soli Patri, quia solus Pater non apparuit in forma visibili: Filius autem apparuit, vt dictum est in locis Tertulliani. Tertullianum enim hic auctor sequutus est.

Et quia Transyluani lib.2.cap.6. audent dicere, Ambrosium vbique defendere Patris æterni eminentiam, notemus vnum, aut alterum locum eius, lib.5. de fide, cap. vltimo, *Ad te*, inquit, *nunc omnipotens Pater cum lacrymis verba conuerto. Ego te quidem inaccessibilem, incõprehensibilem inæstimabilem promptè dixerim, sed Filium tuum minorem non ausim dicere.* Et infrà: *Si maiorem Filio dixero, vt Arius asserit, impiè iudicaui.* Item in c.2. ad Philippenses: *Iure*, inquit, *exæquauit se Deo. Item Christus sciens in forma Dei se esse, æqualem se ostendit Deo.* Quanta igitur est impudentia dicere, ab Ambrosio vbique prædicari eminentiam Patris, cùm ipse disertis verbis nec Patrẽ maiorem, nec Filium minorem pronunciare audeat, & cõtra æqualem vbique asserat? Sed non est hoc primum, nec erit postremum hæreticorum mendacium.

Qvintae Aetatis ab anno CCCC. vsque ad D. habemus duas Synodos generales, quæ iterũ approbauerunt Symbolum Nicænum, nimirum Synodum primam Ephesinam, in epistola ad Nestorium, & Chalcedonensem, Act.2. Præterea multos Patres, qui ex professo scripserunt prò vera Christi diuinitate nimirum ex Græcis Chrysostomvs multa eloquentissimè ac doctissimè scripta reliquit in oratione, quòd Christus sit Deus. Et in præcedente in dictum Apostoli, tunc & ipse Filius subiicietur ei, &c. Et in cõmentariis suis in 1.c. Ioãnis. & 1. ad Coloss. & 2. ad Philp. & alibi. Item Theophilus Alexandrinus in prima Paschali epistola. Cyrillus edidit libros septem de Trinitate contra Arianos, & quatuordecim lib. thesauri. Præterea in comment. in Ioan. nunquam omittit occasionem refellendi Arianos. Theodoretvs libro 4 de hær. fab. lib.2. ad Græcos, in epitome diuinorum decretorum; & in epistolas B. Pauli passim disputat contra eos qui negant, Christum esse Deum verum.

Ex Latinis Gaudentius tract.7. in Exodum, & in epist ad Paulum de dicto Euangelij, *Pater maior me est*, eleganter Arianos refellit Hieronymvs sæpe Arianos reprehendit, atque etiã conuincit, ac præsertim in lib. contra Luciferianos, in epist. ad Marcellã de erroribus Montani; item in alia ad Auitũ de erroribus Origenis, & in duabus ad Damasum de nomine hypostasis.

Avgvstinvs scripsit libros quindecim de Trinitate, tres contra Maximinum Arianũ, item librũ contra sermonem Arianorum, epistolas aliquot, vt 174. & sequentes, in quibus acutissimè Arianos confutat. Denique in comment. Euangelij Ioannis passim disputat contra Arianos. Rvffinvs in explicatione Symboli, breuiter quidem, sed apertissimè Samosatenum & Arium reprehendit. Idacivs Clarvs librum scripsit ad Varimãdum contra Arianos Cassianvs in septem libris de incarnatione multa inserit aduersus eandem hæresim, quod etiam facit Prosper libro tertio, de promissionibus & prædictionibus

nibus Dei, cap.2.3. & 4. Sanctus Leo Pontifex in epist. ad Flauianum celeberrima, & passim in suis epistolis, & sermonibus, sed præcipuè sermone primo de Pentecoste, Arianorum hæresim destruit. Idem facit denique Cerealis Episcopus in libro contra Maximinum Arianum.

Ex his Patribus Transyluani lib.2.cap.6. obiiciunt Primo Chrysostomum, qui in primum caput primæ Timoth. dicit, illa epitheta, *Regi seculorum immortali, inuisibili*, &c. habere Patrem per se, Filium autem à Patre. Ex quo ipsi colligunt, Filium dono gratiæ factum esse Deum, Regem immortalem, &c.

At Chrysostomvs repugnat sic enim ait; *Ipse Pater hanc per naturam habet nos autem per gratiam nunquid ita & Filius? minimè verò. Verum & ipse hanc per naturã habet.* Et infrà: *Cùm audio Patrem Regem seculorũ, non à Filio Dominatũ tollo. Cõmunia enim ista sunt, & Patris & Filij.*

Secvndo, obiiciunt Cyrillum, qui lib.10. thesauri c.4. exponit de Patre non de Trinitate, illud Isaiæ 44. *Ego primus & ego nouissimus.*

Respondeo, dicit eo loco Cyrillus, illa verba cõuenire Patri, sed non negat conuenire Filio. Immò cap. 6. sic ait hunc locum explicans; *Non ad deiectionem Filij hæc à Patre dicũtur, nisi forte, vt apud fabulas Gentiũ fertur, inter Filium & Patrem bellum esse credatis: sed ad deiectionẽ falsorum Deorum primum postremúmque, hoc est sempiternũ se Pater Deum, appellat: secúmque Filium necessario intelligit.* Et capite quarto citato. *Nam*, inquit, *cùm ipse Filius naturæ increatus sit, & omnium Dominus atque creator*, &c.

Tertio, obiiciunt Hieronymũ, quem dicunt diu reluctantem veritati tamen claritate Scripturæ victum confessum esse vnum Deum esse Patrem: nam in cap.4. ad Ephes. illud, Vnus Deus, & Pater omnium, dicit de, Deo Patre esse intelligendum.

At Hieronymvs ibidem istam calumniam refellit: dicit enim non excludi Filium, cum dicitur Pater vnus Deus, sicut non excluditur Pater cum dicitur Filius vnus Dominus, *Si* inquit, *vt existimant Ariani Deus Pater est Deus, solus eadem consequentia solus erit Dominus* IESVS *Christus, & nec Dater erit Dominus, nec Filius Deus, sed abfit, vt non sit vel in Dominatione Deitas, vel in Deitate Dominatio. Vnus est Deus, & vnus est Dominus, quia Patris & Filij Dominatio, vna duumitas est. Præterea & Fides vna dicitur, quia similiter in Patrem & Filium & Spiritum sanctum credimus;*

Vltimo, obiiciunt Augustinum lib.6. Trin. cap.9. vbi sic ait. *Quid agimus de illo testimonio Domini? Patri enim dicebat & Patrem nominauerat, ad quem loquebatur, cũ dixit Hæc autem est vita æterna, vt cognoscãt te vnum verum Deum: Videndum est, an intelligere cogamur, tanquam hoc insinuare voluerit, quia solus Pater Deus verus est: ne non intelligeremus Deum, nisi ipsa tria simul.*

Hic videtur Augustinus dicere nos cogi ad assentiendum solum Patrem esse Deum verum. Vnde Transyluani lib.2.cap.6. exultantes aiunt, Augustinus contradicendo huic veritati corroborat eam. Item clarissimam lucem non ferens, ipse quoque veritatem vel inuitus confessus est.

At miseri Transyluani æquiuocatione decepti sunt, Nam ista propositio, (Solus Pater est verus Deus) potest habere duplicem sensum; Vnvm eiusmodi, Solus Pater est verus Deus, id est, nulla persona est verus Deus præter Patrem. Altervm: Solus Pater est verus Deus, id est Pater etiam seorsim, & solus consideratus, adhuc est verus Deus.

Prior sensus est Arianus, & eum arripuerunt Transyluani posterior est Catholicus, & ab Augustino intentus vt pater ex verbis citatis. Dicit enim, ideo fortè vocari solum Patrem verum Deum, ne putaremus nomen Dei non conuenire nisi tribus simul, id est, nõ posse tribui singulis personis seorsim.

Praeterea ibidẽ Augustinus nominatim excludit Arianos, qui Filiũ verũ Deũ esse negabant, & cõcludens disputationẽ, ait: *Nunc aqualitas Trinitatis, & vna eademque substantia, quantũ breuiter potuimus demonstrata est.*

Sextae aetatis habemus quintam Synodum, quæ cap.1. asserit tres personas vnius essentiæ, & cap.11. anathema dicit Ario, Eunomio, &c. Item habemus Fulgenitum lib de fide ad Pet. cap.1. in 3.li. ad Monimum, in libro alio ad obiectiones Arianorum, item in libris ad Trasimundum, Vigilium Tridentinum lib.4. & 5. contra Eutychen, & in disputatione Athanasij, Sabellij, Arij & Photini. Ioannem Maxentium in professione fidei.

Habemvs denique Boëtium Seuerinum, qui librũ acutissimum de Trinitate scripsit. Hunc Transyluani lib. 2.cap.5. apertissimè delirare, & Sabellianissimum docere asserunt, quia dicit, repetitionem eiusdem esse, non enumerationem diuersam, cum dicitur Pater Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus.

Atipsi verè delirant à diabolo fascinati Boëtius enim non ait, esse repetitionem eiusdem personæ, sed eiusdem diuinitatis quod necessariò dicere cogimur, nisi multos Deos cum Paganis introducere velimus.

Septimae aetatis habemus VI. Synodum generalem, act.17. Item Gregorium Magnũ lib.3. dialog. c.29. & sequent. Gregorium Turonicum lib.5. cap.43. & lib.6. cap.4. historiæ. Isidorum libro de Trinitate.

Octavae aetatis habemus VII. Synodum, act.7. & Bedam, qui præter alia scripsit commentaria in Boëtium de Trinitate. Item Ioannem Damascenum lib.1. de fide Orthodoxa, c.2.6. & 8. & toto ferè libro.

Nonae aetatis habemus VIII. Synodum act. vltima. Item Photium, & Theophylactum, Haymonem, & Rabanum in c.9. ad Romanos, & 2. ad Philip. & alibi.

Decimae aetatis, quæ obscurissima omnium fuit habemus Ambrosium Ansbertum in commentariis in Apocalypsin, præsertim in initio & in fine; Itẽ Radulphum Flauiacensem in Leuit. cap.2.

Vndecimae aetatis habemus S. Anselmum in li. de S. Trin. Item Giselbertum in lib. de altercatione Ecclesiæ, & Synagogæ ad Anselmum.

Dvodecimae aetatis habemus Richardum de S. Victore, in libris sex de Trinitate, & S. Bernardum in epistola 190. ad Innocentium contra Petrum Abailardum.

Decimae tertiae aetatis habemus Concilium Lateranense cap.1. ac simul multos insignes Theologos, vt etiã omnibus sequentibus ætatibus, qui vel ad sententias Petri Lombardi commentaria addiderunt vel ipsi proprias summas Theologicas ediderunt vt Alexander Alensis, Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonauentura, & alij.

Decimae qvartae aetatis, Concilium Viennense. Vnde exitat clementina vnica de summa Trinitate & fide Catholica.

Decimae qvintae aetatis, Concilium Florentinvm sess. vltima in decreto de processione Spiritus sancti.

Decimae sextae, Concilium Tridentinvm sess.3. Cõtinua est igitur fides S. Trinitatis consubstantialis, quæ vnus Deus verus est, ab Apostolicis temporibus vsque ad nos, quod est argumentum insigne veritatis nec enim hæreses tamdiu durauerunt vnquam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT VNDECIMVM.

Octaua Classis ex Sybillis.

SIbyllae multa clarius prædixerũt,quam vlli Prophetarum. Citant verò Sibyllarum testimonia Iustinus,Athenagoras,Clemens Alexandrinus, Lactantius, Augustinus & alij veteres frequentissimè.Quin etiam Clemens lib.6. Stromatum, ante medium , dicit Apostolum Paulum hortatum gentiles ad lectionem Sibyllarum.Exstat carmẽ Sibyllæ Erithreæ celeberrimũ,cuius capitales literę faciunt hanc sententiam,Iesus Christus Dei Filius Saluator,crux,& concluditur hoc distichо:

Vnus & æternus Deus,hic seruator,& idem
Christus pro nobis passus,quem carmina signant.

ET supra dixerat de Christo venturo ad iudicium.

Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis.

LEGI possunt hæc carmina in oratione Constantini Magni ad Sanctorum cœtum,quæ habetur apud Eusebium post vitam Constantini.in qua etiam oratione Constantinus dicit,Ciceronem incidisse in ista carmina,& ea Latina fecisse. Et licet non inueniantur inter opera Ciceronis: tamen libr.2.de diuinatione affirmat Cicero se vidisse carmina Sibyllæ,quæ initialibus literis certam sententiam redderent,quod genus carminis Græcè dicitur ἀκροστιχὶς,vbi satis indicat,se hæc ipsa carmina legisse,nec enim alia exstant, quæ capitalibus literis aliquid significent.

PRAETEREA LACTANTIVS li.4.c.18.& Augustinus libr.18.ciuit.Dei, c.23. referunt hæc carmina Sibyllarum de Christi diuinitate.

Ipsa tuum stulta Deum non agnouisti, sed spinea coronasti corona,horridumque fel miscuisti, Item illa: *Et dabunt Deo alapas manibus incestis.*

Præterea lib.6.Sibyllinorum circa finem hæc legimus:

Cum domus effundet stirpem Dauidica,cuius
In manibus totus mundus,tellus,mare,cœlum.

Et infrà::

Namque Dei malè sana cui te notio fugit,&c.
O lignum felix,in quo Deus ipse pependit,&c. Et lib.7.
Non nosti miseranda tuum quem peruit olim
In Iordane Deum ,&c.

Lib.8.ponuntur verba Angeli ad Mariam.

Accipe Virgo Deum gremio intemerata pudico,&c.

CAPVT DVODECIMVM.

Nona Classis ex diuinis testimoniis visionum & miraculorum.

PRAE VIDENS Spiritus sanctus Arianam hæresim sæpius renouandam , & plurimum Ecclesiæ nocituram , testatissimum esse voluit,eam verissimam esse hæresim.

PRIMO igitur annis circiter quinquaginta ante exortam Arij hæresim,apparuit S. Gregorio Thaumaturgo Virgo Maria , & cum ea S.Ioannes Euangelista: & Virgine imperante Ioannes tradidit Gregorio eam fidei confessionem , in qua prædicatur Verbum Deus verus,æternus,inuisibilis,increatus,& Trinitas consubstantialis.Refert hanc visionem Gregorius Nyssenus in orat.de laudibus eiusdem Thaumaturgi.

SECVNDO,paulo ante Arianam hæresim reuelauit Deus S.Antonio vt Athanasius scribit in eius vita,horribilia illa mala,quæ Arius in Ecclesia inuecturus erat. Ex quo factum est vt Antonius nullum Arianum ad mõtem suum ascendere pateretur sed vt pestem quandam ex toto illo monte fugaret.

TERTIO,circa idẽ tẽpus S.Petro Martyri Episcopo Alexandrino,cũ iam prima semina Arianæ hæresis apparere cœpissent apparuit in carcere Christus veste

A cissa à summo vsque deorsum,& cùm S.Petrus rogaret, quid hoc sibi vellet,responsum accepit, Arius hoc fecit,quia populum meũ à me separauit.Scribunt BEDA & ADO in martyrologiis 25.Nouembris.

QVARTO, Arius ipse Constantinopoli in publicis latrinis subita ventris solutione occupatus intestina omnia cum vita profudit.Scribunt hæc ATHANASIS in orat.1 .contra Arianos. RVFFINVS lib,10. histor. cap.13. Gaudentius in Epist.ad Paulum. Epiphanius hæresi 68.& 69.& alij.

ADDIT Athanasius in Epistola ad Serapionem fratrem,antequam hoc fieret,Arium Constantino iureiurando affirmasse se Catholicam fidem colere: à Constantino autem audiuisse. *Si recta est fides tua, bene iurasti, si autẽ impia est,& tamen iurasti,Deus te pro iuramento condemnet.* Deinde cum vellet Arius vi in Ecclesiam intrare,scribit ibidem Athanasius, S.Alexandrum Episcopũ Constantinopolitanum orasse Deum , vt si permitteret Arium ingredi Ecclesiam,tolleret se de hoc mundo,sin autem Ecclesiæ parceret tolleret Arium.

EX quo intelligimus,non casu factum fuisse, vt tam fœda morte Arius extingueretur,sed planè Dei prouidentia singulari , qui ea ratione implere voluit & pij Principis comminationem, & sancti Pontificis orationem. *Ipse Domiuus* , inquit Athanasius, *iudicem se præbens Arianam hæresim condemnauit.*

QVINTO, cum Lucius Episcopus Arianus Catholicos vbique persequeretur: Monachi his verbis miracula faciebant.In nomine IESV , quem Lucius persequitur,surge & ambula. Scribit Ruffinus li.11.hist.ca.4.

SEXTO, S.Hilarius ab Arianis in exilium relegatus, insulam quandam solo imperio & præsentia sua à serpentibus liberauit,postmodum etiam mortuum ad vitam reuocauit,vt scribit Fortunatus in eius vita.

SEPTIMO S. Martinus , vt Sulpitius scribit,adeo vehementer Arianis resistebat,vt publice virgis cæsus, & à patria expulsus fuerit , cum interim innumerabilibus quotidie miraculis coruscaret.

OCTAVO, S.Basilius cùm quæstio esset de quadam Ecclesia,vtrum eam Catholici,an Ariani possidere deberẽt,conditionem illis obtulit, vt Ecclesia firmissimis repagulis clauderetur & eorum esset,qui iuxta suã fidem orãtes,solo verbo nulla vi alia externa adhibita eã aperirent.Accepta conditione priores Ariani diu orantes iuxta fidem suam nihil efficere potuerunt:Deinde Basilio cum Catholicis orante tanta vi continuò fores Ecclesiæ apertę sunt,ac si verba illa tonitrua quædam fuissent. Scribit hoc AMPHILOCHIVS in vita Basilij.

NONO,cùm IVSTINA Imperatrix Ariana,cũ suis Ambrosium , & Catholicos persequeretur , reuelauit Deus eidem Ambrosio corpora incorrupta sancti Gerualij & Prothasij,& per ea cæcum illuminauit,multáq; alia edidit miracula. Fuisse autem hæc ad Arianorum confusionem,docet Augustinus lib.9.confess.cap.7.& idem etiam patet ex eo quod Ariani,quantum poterãt, ista miracula calumniabantur , vt ipse Ambrosius testis est in sermone de S.Gerualio,& Prothasio.

DECIMO,scribit VICTOR VTICENSIS libro primo de persecutione VVandalica,cum sancti Martyres pro fide Catholica ab Arianis flagellarentur vsque ad ossium denudationem,sæpe accidisse,vt sequenti die diuino miraculo incolumes conspicerentur. Lib.2.idẽ auctor scribit à S.Eugenio cæcum illuminatum eo ipso tempore, quo Ariani Catholicos maxime vexabant.li.3.scribit,aliquot Catholicis hominibus iussu regis Arianis linguas radicitus euulsas fuisse, & nos tamen semper loquutos optime quousq; vixerũt. Cuius miraculi meminit etiam S.Gregorius libro 3.dial.cap.32.ac dicit se loquutum

loquutum cum quodam Episcopo sene , qui vnum ex illis viderat sine lingua loquentem.

VNDECIMO,idem GREGORIVS eodem lib.3. c.29.30.& 31.tria mirabilia narrat , quæ suo tẽpore acciderunt PRIMVM accidit in orbe Spoletana. Cum enim Arianus Episcopus in Ecclesiã sancti Pauli intrare & suo errori eam Ecclesiam dedicare vellet,Catholici metuentes Ecclesiam lampadibus omnibus extinctis diligentissimè clausserunt.sed cũ accederet Arianus cum suorũ grege impetum facturus,continuò omnes portæ simul magno fragore edito per se patuerunt , & effuso cœlitus lumine lampades omnes accensæ sunt,sed simul cœcitate Episcopus percussus est,tantóque terrore omnes affecti,vt intrare ausi non fuerint , sed Episcopum suum cœcum effectum in domũ suã confusi retulerint.

SECVNDVM Romæ accidit : nam cùm Ecclesiam quandam,quæ Arianorum fuerat, ipse B.Gregorius introductis sanctorum reliquiis reconciliasset , Diabolus in specie horrenda suis exiuit. Item nubes lucidissima super altare descendit, & simul ingens suauitas odoris in eum omnem locum effusa est , lampadésque omnes accensæ diuinitus.

TERTIVM,in Hispania,vbi cum Herminigildus regis filius à Patre Ariano propter fidem necatus esset, vitæ sunt noctu circa eum lampades accensæ , & Angelorum cantus à multis est auditus.

DVODECIMO , vt scribit Gregorius Turonicus lib.2.hist.Franc.cap.3. cum in Africa Cirola quidam Patriarcha Arianorum Catholicos persequeretur , & eodem tempore tres sancti Episcopi,Eugenius, Vindemialis , & Longinus qui præter cæteros ei resistebant omnes miraculis coruscarent , voluit etiam hæreticus miraculum facere,itaque cuidam quinquaginta aureos numerauit,vt se cœcum fingeret:sed dum transeunte per viam Cirola ille cœcum se simulans Cirolæ auxilium postularet,accessit Cirola , & oculos eius tetigit,imperans vt videret in signum veritatis,quam prædicabat:repente verò tantus ardor oculos illius miseri occupauit, vt coactus fuerit manibus eos comprimere,ne è fronte exilirent:tum verò detexit dolum , & fidem Catholicã alta voce confessus, à sancto Eugenio signo crucis repentè curatus est.

HIS igitur,aliisque diuinis testimoniis satis apertè probatur eorum sententiam Deo inimicã esse, qui Dei Filium Deum verum esse negant. Sed iam tempus est, vt ad confirmandam Spiritus sancti diuinitatem accedamus;quæ erat quinta pars disputationis institutæ.

CAPVT XIII.

Demonstratur Diuinitas Spiritus sancti.

QVOD igitur ad QVINTVM attinet probandũ est,Spiritum sanctum esse verũ Deum: id quod aduersarij tametsi negant, tamen non magnopere de eo laborant. Ipsi enim contendunt pro excellentia Patris:sed si ea excellentia tolli debeat propter confessionem alicuius personæ æqualis Patri parum referre credunt,vtrum ea persona sit vna , vel duæ. Itaque VALENTINVS GENTILIS semper ferè dicebat, de Spiritu sancto non esse quæstionem. Transyluani autem li.2.c.5.negant quidem Spiritum sanctũ esse adorandum,aut vocandum Deum ,tamen non accuratè id probant nec refellunt contraria quare contenti erimus id probare ex Classibus argumentorum,quibus probauimus Filij diuinitatem,sed breuissimè.

PRIMA Classis ex Testamẽto veteri , quæ multa loca suppeditare posset,sed quia breuitati studemus, sufficiet vnus locus.Sic igitur loquitur Scriptura diuina 2.

A Reg.23.Hæc verba nouissima quæ dixit Dauid: *Spiritus Domini loquutus est per me,& sermo eius per linguam meam dixit Deus Israel mihi loquutus est fortis Israel dominator hominum.* Vbi apertè vides illum ipsum,qui dicitur Spiritus Domini,eundem dici Deum Israel ex quo sequitur,vt sit Deus verus.

SECVNDA Classis ex nouo Testamẽto, quod multa quoque loca subministraret,si opus esset;sed ille vnus erit satis,vbi Dominus Apostolis dicit Matthæi vltimo *euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris , & Filij,& Spiritus sancti.* Non enim Dominus copularet cum Patre & Filio Spiritum sanctum, si creatura esset. Deinde,vt sanctus Gregorius Nazianzenus ratiocinatur oratione V.de Theologia.Quomodo posset Spiritus sanctus per Baptismum nos regenerare , & Deos quosdam facere nisi esset ipse verus Deus?nam *gratiam, & gloriam dabit Dominus*,ait Dauid in Psal.83.

TERTIA Classis ex vtroque simul Testamento clarissimum nobis testimonium præbet ad probandam Spiritus sancti diuinitatẽ,Nam illũ ipsum , quem Isaias vocat Dominum exercituum quémque omnes fatentur esse Deum verum,illum,inquam,ipsum Apostolus dicit esse Spiritum sanctum.Sed ipsa verba Scripturæ audiamus.Isaiæ 6.*Dicit Dominus exercituum Isaiæ;V ade dic populo huic audite audientes,& nolite intelligere, &c.* Act.vlt. *Benè Spiritus sanctus loquutus est per Isaiam dicens ; Vade ad populum istum & dic eis,aure audietis,& non intelligetis,&c.*

PRAETEREA,omnes Prophetę cum sermones suos ad populum explicarent, nónne identidem repetebant: *Hæc dicit Dominus Deus?* At 2.Petr.1.dicitur. *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Igitur ille Dominus Deus erat Spiritus sanctus quare Zacharias ait Lucæ 1.*Benedictus Dominus Deus Israel, &c.* Et mox:*Sicut loquutus est per os Sanctorum,qui a seculo sunt Prophetarũ eius.* Quibus verbis non potuit clarius Zacharias exprimere Spiritũ sanctũ esse ipsum Dominũ Deum Israel:quibus vocibus verũ Deũ significari aduersarij passim testãtur.

QVARTA Classis ex nomnibus est , & quidem ex hac Classe tria sumuntur argumenta. PRIMVM negatium,quia nusquam in Scripturis Spiritus sanctus dicitur creatura,aut factus;cum tamẽ multis in locis enumerentur omnes præcipuæ creaturæ , vt Dan.3.in cantico puerorum.Psal.102.& 148. vbi excitantur omnes creaturæ ad laudem Dei , & nominatim Angeli , cœli, aquæ,homines , bestiæ, &c. Spiritus verò sancti nulla mentio fit,sic etiã Col.1.enumerantur nobilissimæ creaturæ,throni,dominationes,principatus,potestates.Et 1. Pet.3.Angeli, potestates , & virtutes , vt illis omnibus Christus maior esse demõstretur.Quibus locis debuisset omnino etiam Spiritus sanctus nominari,si creatura esset,& ipso Filio Dei minor vt aduersarij docẽt. At nusquam cum creaturis, semper cum Patre,& Filio Spiritũ sanctum nominari videmus.

HOC argumentum faciunt multi Patres IVSTINVS lib.de recta fidei confessione.initio.BASILIVS lib.de Spiritu sancto c.18.EPIPHANIVS in ancorato,non procul ab initio , & CHRYSOSTOMVS tom.5. hom.in illud,*Tunc & ipse Filius subiicietur*,

SECVNDVM argumentum sumitur ab ipso nomine Dei;nam solus Deus verus in Scriptura dicitur absolutẽ Deus , vt supra ostensum est ex Irenæo lib.3.c.6.At Spiritus sanctus vocatur absolutè Deus Act.5.*Ananía cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus hominibus,sed Deo*,Ecce expressum nomẽ Dei tributum Spiritui sancto , contra mendacium Transyluanorum lib.2.c.5.vbi dicunt nusquam expressè vocari Deum Spiritum sanctum.

TERTIVM ex confessione aduersariorum; nã Aria-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ni eraserant ex suis codicibus illa verba Ioan.4.*Spiritus est Deus*,vt testatur Ambrosius lib.3.de Spiritu sancto, c.11.Ergo putauerunt Spiritum sanctum in Scripturis Deum esse appellatum.

SI enim putabant,sensum esse,*Spiritus est Deus*,id est, Deus est spiritualis naturæ quare deleuerunt illa verba? Sed magis eis nocuit litura sua,quã litera Dei,si quidẽ verba illa Dei non necessariò de Spiritus sancti persona intelligenda sunt: at litura illa clamat hæreticos Arianos in reprobum sensum datos esse,& in Spiritum sanctum peccare,cùm malint Scripturas sanctas delere, quàm errores suos deponere.

QVINTA Classis constat ex attributis solus Deus est immẽsus & vbiq;.At de Spiritu sancto legimus Psal. 138.*Quò ibo à spiritu tuo?* Et Sap.1.*Spiritus Domini replenit orbem terrarum.* Item solus Deus est omnipotens;at de Spiritu sancto legimus Sap.7.*Omnẽ habens virtutem.* Item solus Deus cognoscit seipsum perfectè.at de Spiritu sancto legimus 1.Cor.2.*Nemo sit quid sit in Deo, nisi spiritus Dei.* Et rursum.*Spiritus omnia scrutatur etiã profunda Dei.* Item solus Deus est bonus:at de Spiritu sancto legimus Psal.142.*Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Denique solus Deus habet templum:at de Spiritu sancto legimus 1.Cor.6.*Membra vestra templum sunt spiritus sancti.* Et ita:*Portate & glorificate Deũ in corpore vestro.* Quem locum tractans Augustinus lib.1. de. Trint. c.6.*Non est*,inquit,*creatura Spiritus sancti, quia cui corpus nostrum templum exhibemus, necesse est huic eam seruitutem debeamus.quã non nisi Deo seruiendum est,quæ Græcè appellatur λατρεία.* & lib.1.contra Maximinum cap.vlt.*Cùm audis*,inquit,*nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti?* Et in eodem loco:*Nescitis,quia corpora vestra membra sunt Christi? Noli negare,Deum esse Spiritũ sanctum,ne templum creatura factas membra creatoris.*

SEXTA Classis ex operibus.PRIMO,solius Dei opus est creatio,& tamen legis Iob.33.*Spiritus Dei fecit me.* Et Psal.32.*Verbo Domini cæli firmati sunt & Spiritu oris eius omnis virtus eorum:* Et Psal.103.*Emitte Spiritum tuum, & creabuntur*

SECVNDO,solius Dei est conseruare, & tamen legis Sap.1.*Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia,&c.*

TERTIO,solius Dei est saluare, & iustificare & tamen legis 1.Cor.6.*Iustificati estis in nomine Domini* IESV CHRISTI,*& in spiritu Dei nostri.*

QVARTO,solius Dei est futura prædicere,& scrutari corda, & tamen legis.2.Pet.1.*Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Et Sap.1.*Renum illius testis est Deus,& cordis illius scrutator est verus,quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiã habet vocis*:id est,ideo Deus scrutatur corda,quia Spiritus eius est vbique: omnia penetrat, omnia nouit genera linguarum,etiam quæ in intimo corde fiunt.

QVINTO,solius Dei est miracula facere, at Christus ipse,*in Spiritu Dei eiiciebat dæmonia.* Mat.12.& Paulus.1.Cor.12.auctorem facit doni linguarum, sanitatũ &c.Spiritum sanctum. Et Heb.2.omnia miracula, quæ per Apostolos fiebãt,vocat.*Spiritus sancti distributiones.*

SEXTO, solius Dei est Ecclesiam regere absoluta potestate.At Spiritus sanctus gubernat Ecclesiam,quæ est regnum Christi,planè,vt Dominus absolutus, & nõ minus,quàm Pater,& Filius.Act.10.*Dixit spiritus Petro, vade ad eos nihil hæsitans,quia ego misi eos.* Act.13.*Ait Spiritus sanctus segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos.* Ibidem.*Et ipsi missi à Spiritu sancto.* Act. 15.*Visum est Spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris.* Act.16.*Vetati sunt à Spiritu sancto ,loqui verbum in Asia.* Act.20.*Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos*

A *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.*1.Cor. 12.*Omnia operatur vnus atque idem Spiritus diuidens singulis prout vult.*

SEPTIMA Classis constabit ex comparatione Spiritus sancti ad Christum:nam si probemus Spiritũ sanctum maiorem Christo esse, quatenus Christus homo est,probatum erit quoque Spiritum sanctum vnum esse Deum cum Patre. Siquidem aduersarij nihil omnino esse volunt Christo ,quem nudum hominem faciunt, maius præter Deum Patrem.

ESSE igitur Spiritum sanctum homine Christo maiorem demonstratur illis omnibus argumentis, quibus aduersarij probant,Deum Patrem esse Christo maiorẽ. Maior est Pater homine Christo;quia eum misit.Ioan. 8.At eundem misit Spiritus sanctus , sic enim legimus Isaiæ 48.*Et nunc Dominus meus misit me , & Spiritus eius.* Pater sanctificauit Filiũ Ioan.10. *Quem Pater sanctificauit,& misit in mundum.* Sanctificauit etiam Spiritus sanctus Isaiæ 51.& Luc.4.*Spiritus Domini super me , eo quod vnxerit me,euangelizare pauperibus misit me.*

ITEM Pater Filij incarnationem operatus est Rom. 8.*Misit Filium suum in similitudinem carnis peccati.* Idem operatus est Spiritus sanctus Matt.1.*Quod in ea natum est de Spiritu sancto est.* Item in virtute Patris Filius faciebat miracula.Ioan.14.*Pater in me manens , ipse facit opera.* Et de Spiritu dicit Mat.12.*Si ego ī Spiritu Dei eiicio dæmonia.*

ITEM Pater Filium obtulit ad mortem Rom.8.*Proprio Filio non pepercit , &c.* Idem fecit Spiritus sanctus Heb.9.*Per Spiritum sanctum obtulit semetipsum.*

DENIQVE Pater Filium suscitauit. Act.2. Idem Paulus dicit de Spiritu Rom.8.*Spiritus eius,qui suscitauit* IESVM *à mortuis,habitat in nobis.*

ACCEDIT,quod grauius est , peccare in Spiritum sanctum quàm in Christum hominem Matt.12.Ex quo planè sequitur maiorem esse Spiritum sanctum Christi humanitate:ac proinde esse Deum verum.

OCTAVA Classis ex Patribus: Patres citati pro Christi diuinitate loquuntur & ibidem fere omnes etiã de Spiritu sancto,idcirco satis erit hic notare eorum nomina qui ex professo scribunt de solius Spiritus sancti diuinitate.Athanasius in epistola ad Serapionẽ. BASILIVS lib.3.& 5.in Eunom.& lib.ad Amphilochium de Spiritu sancto. NAZIANZENVS lib.5.de Theologia. Nyssenus libro ad Eustathium , quod Spiritus sanctus sit Deus Epiphanius hæres.74 DIDYMVS libris duobus de Spiritu sancto. Cyrillus Hierosolymitanus catech.16.& 17.CHRYSOSTOMVS in homiliis aliquot de Spiritu sancto.Cyrillus Alexandrinus lib.7. de Trinitate toto.& lib.13.& 14.thesauri, & in libro speciali de Spiritu sancto HILARIVS lib.12.Trinit.AMBROSIVS libris tribus de Spiritu sancto. AVGVSTINVS lib.1.Trinitatis,c.6.& lib.1.contra Maximinum in fine THOMAS lib.4.contra gentes à cap.16.ad 27.

NONA Classis ex miraculis constat , sed quia miracula quæ facta sunt ad confirmandam Christi diuinitatem, eadem confirmant etiam diuinitatem Spiritus sancti.solum repetemus vltimum miraculum suprà cõmemoratum. Sic igitur scribit Gregorius Turonicus lib.2.hist.Francorum c.3 *Erant tunc temporis cum sancto Eugenio viri prudentissimi , atque sanctissimi Vindemialis & Longinus Episcopi,pares gradu, & virtute non impares.Nam sanctus Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum suscitasse: Longinus autẽ multis infirmis salutem tribuit:Eugenius quoq; non solũ visibilium oculorum cæcitatem,sed etiam mentiũ depellebat.Quod cernẽs ille nequã Arianorum Episcopus,vocatum ad sequendam hominem ab illo, quo ipse viuebat, errore decepti,ait non patior,quod hi Episcopi mulcea in populo signa depromunt,illosq; cũcti me neglecto sequũtur.Acquiescẽ nũc hit.*

quæ præcipio,& acceptis quinquaginta aureis sede in platea per quam nobis est transitus,& manus super clausos oculos ponens me prætereunte cum reliquis exclama magna virtute dicens,te beatissime Cyrola nostræ religionis antistes,deprecor vt respiciens manifestes gloriam,ac virtutem tuã vt oculos meos aperiens merear lucem videre,quam perdidi.Qui iussa cõplens, resideúsque in platea,transeunte hæretico cum sanctis Dei iste, qui Deum irridere cogitabat,exclamat magna virtute dicens: Audi me beatissime Cyrola:audi me sancte sacerdos Dei:respice cæcitatem meam:experiar ego medicamenta, quæ sæpe cæci reliqui,à te meruerunt,quæ leprosi experti sunt,quæ ipsi etiam mortui præsenserunt.Adiuro te per ipsam virtutem quã habes vt mihi desideratam restituas lucem,quia graui sum cæcitate percussus.Veritatem enim nescienς verum dicebat:quia cæcauerat eum cupiditas , & virtutem Dei omnipotentis irridere per pecuniam æstimabat.

Tunc hæreticorum Episcopus paululum se diuertit, & quasi in virtute triumphaturus elatus vanitate, atq; superbia posuit manũ suã super oculos eius dicens ? Secundum fidẽ nostrã, quã recte credimus aperiantur oculi tui,& mox vt hoc nefas eructauit,risus muratus in planctum,& dolus Episcopi est patefactus in publico:nam tantus dolor oculos illius inuasit , vt eos digitis vix comprimeret,ne creparent.

Denique clamare cœpit miser,ac dicere : Væ mihi misero quia seductus sum ab inimico legis diuinæ.Væ mihi,quia Deum per pecuniam irridere volui,& quinquaginta aureos accepi. vt hoc facinus perpetrarem.Ad Episcopum autem aiebat,Ecce aurum tuum,redde lucem meam, quã dolo tuo perdidi,vosq; rogo gloriosissimi Christiani,ne despiciatis miserum,sed velociter succurrite pereunti:verè enim cognoui,quia Deus nõ irridetur.

Tunc sancti Dei misericordia moti sunt,inquiunt,credit,omnia possibilia sunt credenti.At ille clamanabat voce magna;Qui nõ crediderit Christum Filium Dei,& Spiritum sanctum æqualem habere substantiam,atque Deitatem cum Deo Patre, hodie quæ ego perfero,patiatur.Et adiecit ; Credo Deum Patrem omnipotentem ; Credo Filium Dei Christum IESVM *æqualẽ Patri;Credo Spiritum sanctum, Patri,& Filio consubstantialem,atque coæternum.*

Hæc illi audientes,& se inuicem honore mutuo præuenientes.oritur inter eos sancta contentio , quis oculis eius signum beatæ crucis imponeret, Vindemialis, ac Longinus Eugenium, ille è contra eos exorat,vt manus imponerent cæco. Quod cum fecissent,& manus suas super caput eius tenerent, S.Eugenius crucem super oculos cæci faciens ait:In nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti veri Dei quem trinum in vna æqualitate atque omnipotentia confitemur aperiantur oculi tui.Et statim ablato dolore ad pristinam rediit sanitatem. hæc ille. Atque hæc de Spiritu sancto sufficient.

NVNC ad postremam disputationis patrẽ veniamus, atque aduersariorum argumenta breuiter confutemus.

CAPVT XIIII.

Soluitur primum argumentum hæreticorum.

GITVR PRIMA obiectio Transyluanorum li.1.c.1.talis est. Christus & Apostoli prædixerunt statim vẽturum Antichristum fuisse post Christi obitũ , & aboliturũ fidẽ veram Christi: sed videmus post Christi mortem toto orbe terrarum adoratum Deum trinũ in personis & vnũ in essentia:igitur aut fides Trinitatis,est fides Antichristi,aut certè mentiti sunt Christus & Apostoli.

PROPOSITIONEM his testimoniis probãt.Ioan. 5.*Ego veni in nomine Patris mei,& non recepistis me: si alius venerit in nomine suo,illum recipietis.* Item Ioan.9.*Me oportet operari,donec dies est:venit autem nox,in qua nemo potest operari:quam diu in mundo sum,lux sum mundi.* Luc.21. *Videte ne seducamini,multi enim venient in nomine meo dicẽtes quia ego sum,& tempus appropinquauit,nolite ergo ire post eos.*

VIDE,inquiit,quomodo Christus dicat tempus suæ abolitionis in proximo fuisse. Act.20.*Scio quia post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces nõ parcentes gregi.*Col.2.*Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam , &c.* Quæ maior Philosophia;quam disputationes de essentia,hypostasi,relationibus? 2.Thess.2.*Mysterium iam operatur iniquitatis,&c.* 1.Ioan.4.*Antichristus iam nunc est in mundo:omnis qui negat Christum in carne venisse,hic seductor est,& Antichristus.* Vbi notant non esse dictum in carnẽ venisse,ne fortè putaremus aliquam personam diuinam descendisse,& carnẽ assumpsisse: sed in carne,vt intelligeremus Christum nihil esse aliud, quàm carnem,id est hominem Denique in epistola Iudæ dicuntur iam ipso tempore eius intro gressi impij , qui negarent Deum & Christum.

RESPONDEO,Miram esse Diaboli astutiam , qui argumentum Catholicorum ab anquitate,& consensu totius orbis terrarum petitum,in nos retorquere conatur.Sed facile erit obiectionem hãc primam diluere. Constat enim propositionem,qua totum argumentum nititur,esse falsissimam. Nam si statim à morte Christi vera fides eius penitus abolenda erat,cur venit Christus cur laborauit?cur mori voluit? vt nihil faceret?at hæc stulcitia fuisset,quæ in summam sapientiam cadere non poterat.

DEINDE,si omnino ita futurum erat , quid opus fuit præmonere,vt caueremus à seductoribus, qui nullo modo impediri poterant, ne totum mundum peruerterent? Demique vbi essent illę promissiones Danielis 2.& Luc.1.*Et regni eius nõ erit finis?* Et illa Christi Matth.16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam?* Et Matth.vlt. *Ego vobiscum sum vsque ad mundi consummationem ?* Vbi etiam illæ promissiones manerent quæ omnes gentes in Christum crediturας testantur ? Gen.22.*In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ.* Psal.2.*Dabo tibi gentes hæreditatem tuã & possessionẽ tuã terminos terræ* Psal.71.*Adorabunt eum omnes Reges,omnes Gẽtes seruient ei.* Hæc enim omnia necesse est falsa esse si Christi regnũ vixdum exortum destruendum erat:nec testimonia ab aduersariis allata quid quam probant.

AD PRIMVM locum dico , ibi non haberi statim venturum Antichristum , nec abolendam esse omnino fidem Christi,sed venturum suo tempore Antichristum videlicet prope finem mundi;& venturum in nomine suo,non in nomine Patris.At noster Christus,quem totus mundus colit,Patrem habet,Patrem agnoscit,& in nomine venit patris.

DENIQVE ibi Christus alloquitur solos Iudæos: nam cum dixisset Euangelista ; *Propterea quærebant eum Iudæi interficere* , subiungit : *dixit ergo eis,* IESVS *&c.* At Iudæi Christum nostrum non receperunt,sed totis viribus oppugnant:nec Deum,& hominem suum Messiam futurum credunt,sed purũ hominem.Ille igitur ,de quo Christus loquitur non est noster Christus verus Deus quem gentes receperunt, sed est Antichristus , quem Iudæi pro Messia aliquando recipient & sic exponunt hunc locum omnes interpretes , vt Chrysostomus,Augustinus Cyrillus & cæteri.

AD SECVNDVM locum dico,ibi per noctem, non intelligi tempus,ꝙ fuit & est ab ascẽsione Christi. qua si dies tantum fuerit tempus illud,quo Christus corporaliter in mundo viuebat deinceps autem semper fuerit nox.Nam si ita esset post eius ascensionem nemo potuisset operari,& proinde nemo posset conuerti , & credere.*Hoc enim est opus Dei.*Ioan 6. *Vt credatis in eum, quem misit ille.* At si nemo potest credere , quare tantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

laborant Ministri Transyluani, vt fidem suam nobis persuadeant?

A DIEM ergo ibi Christus vocauit totũ tempus huius vitæ, & cursum omnium seculorum vsque ad mundi cõsummationem in quo licet salubriter operari; noctem verò, tempus vitæ futuræ, *Quia nec opus, nec ratio erunt apud inferos*, vt Sapiens ait Eccles. 9. Nec obstat illud, *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Nam Christus etiã modo est in mundo, quia Mat. vlti. ait. *Ecce ego vobiscum sum vsque ad mundi consummationem.* Et verè nunc est in mundo, quia adest nunc per gratiam omnibus, & lucet iustis & impiis: at post iudicium non erit amplius in mũdo, quia non lucebit impiis. Vnde Isaias cap. 55. *Quærite Dominum dum inueneri potest inuocate eum dum prope est.* Et Dauid in Psal. 90. *Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra.* Atque hæc quidem explicatio est Augustini, & Chrysostomi in commentario huius loci.

B AD TERTIVM posset dici cum Caietano, illud *Tempus appropinquauit*, non asseri à Christo, sed referri vt verbum seductorum, qui dicturi essent iam instare diem iudicij. Vnde Paulus monet. 2. Thes. 2. *Ne terreamini, quasi instet dies Domini, &c.*

DICO præterea, Christum asserere quidem tempus appropinquasse, non quidem iudicij, aut Antichristi, aut abolitionis fidei suæ, sed multorum seductorum, qui sibi nomen Christi vsurparent, talis enim fuit Simon Magus tempore Apostolorum, & post eum Menander. vterque enim se Christum dixit, teste IRENAEO, lib. 1. c. 20. & 21. Et Iosephus li. 20. antiquit. c. 4. 11. 12. & 14. meminit multorum, qui suo tempore Iudæos seduxerũt seque ipsos prædicarunt, ac si essent saluatores Israel.

C AD QVARTVM dico, Paulum loqui de hæreticis, qui non diu postea ex ipsa Asia prodituri erant, sic enim ait. *Ex vobis ipsis* (alloquebatur autem Asianos) *exsurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se.* Id verò impletũ esse in Montano, & Montani discipulis, aliisque hæreticis Asiaticis non dubium est. Vide Eusebium ex versione Ruffini lib. 5. hist. cap. 14. & sequentibus.

AD QVINTVM dico, Paulum alloqui homines illius temporis, quia nondum nati erant Scholastici, qui disputant de Trinitate. Præterea Philosophia non docet vnum Deum in tribus personis: nec enim solo lumine naturali tam sublimia mysteria vnquam inuestigari aut persuaderi potuissent, & nostri Doctores non disputãt philosophicè, vt ostendant Trinitatem, sed vt soluãt sophismata Philosophorum. Paulus ergo loquitur de Philosophia Ethnicorum, qui tunc vigebant, qui negabant resurrectionem, & pollicebantur vitam beatam sine Christo.

D AD RELIQVA dico Apostolos prædixisse hæreticos, qui fuerunt paulò post illa tempora, vt Ebionitas, Marcionitas, & cæteros, quos etiam vocant Antichristos, non quod essent eximius ille Antichristus, qui in fine mundi veniet, sed quia erant præcursores illius, & illi similes in oppugnando Christo: sicut vnus est Christus summus & eximius, & tamen omnes Prophetæ, & Reges, dicti sũt Christi in testamẽto veteri, iuxta illud; *Nolite tangere Christos meos.* Psal. 104. Et hoc est mysterium iniquitatis, quod cœpit tempore Pauli, quia tunc cœpit hæresis Simonis Magi, & similium.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum Secundum.

SECVNDA obiectio Transyluanorum lib. 1. c. 1. & 3. & lib. 2 in explicatione primi capitis Euangelij secundum Ioannem. Tempore Apostolorum Ebion, & Cherintus docuerunt Christũ æternũ descendisse in hominem IESVM. vt Irenæus docet lib. 3. c. 19. nec est verũ quod vulgo fertur, Ebionitas docuisse Christum nudum hominem esse. Igitur illi sunt veri Ebionitæ, qui Christum faciunt compositum ex duabus naturis.

RESPONDEO, & hanc etiam miram Diaboli artem fuisse: qua hæresis Ebionis, quam Transyluani verè sequuntur, nobis attribuitur. Nico igitur veram hæresim Ebionis fuisse Filium MARIAE nudum esse hominem, sed anno XXX. in eum descendisse, & in eo habitasse aliam personam, quã dicebat Ebion esse Christum: & hoc modo fuisse IESVM vnitum cum Christo per coniunctionem & inhabitationem, quod idem Transyluani docent.

AC vt mendacium eorum arguatur proferamus testimonia veterum, dicentium, Ebionem asseruisse, Filium MARIAE purum hominem. IGNATIVS in epi. ad Philadelphienses; *Qui dicit*, inquit, IESVM *purum esse hominem serpens est, mentis inops, cognomine Ebion.* IRENAEVS lib. 2. cap. 11. *Secundum nullam sententiam hæreticorum Verbum caro factum est.* Et lib. 1. cap. 25. & 26 dicit secundum Ebionem & Cherintum, IESVM nudum hominem natum deinde autem descendisse in eum Christum in forma columbæ, vt in eo habitaret. Et lib. 3. cap. 20. *Ex eo*, inquit, *quod Verbum quod semper fuit caro factum est excluditur contradictio hæreticorum dicentium, si tunc natus est, non erat antea.*

TERTVLLIANVS lib de carne Christi; *Poterit*, inquit, *hæc opinio Ebioni conuenire qui nudum hominem constituit* IESVM. Et lib. de præscript. hæret. *Cherintus*, inquit, *Christum hominem tantũmodo sine diuinitate contendit.* EVSEBIVS li. 3. hist. c. 27. dicit Ebionitarum quosdã facere Christum Filium Iosephi: quosdã solius Virginis, omnes tamen in eo conuenire, vt ante Mariã non fuerit.

HIERONYMVS de viris illustribus, in Ioanne, dicit, sanctum Ioannem compulsum ab Episcopis Asiæ Euangelium scribere, & æternam Christi generationem edicere propter Ebionitas, qui tunc docebant Christũ purum esse hominem. Augustinus hæres. 10 *Ebionei*, inquit, *Christum tantummodo esse hominem docent.* Idem habet IOANNES CASSIANVS libro primo de Incarnatione: & alij nonnulli.

CAPVT XVI.

Soluitur argumentum Tertium.

TERTIA obiectio ex lib. 2. c. 5. Nomen Dei non est nomen essentiæ, sed dignitatis & imperij. vt patet, quia in Scripturis Principes & Iudices dicuntur Dij: sed Pater Christi habet imperiũ summũ in omnes absolutè, etiã in ipsũ Christũ: Christus habet imperiũ in omnes, excepto Patre: ergo Pater est summus Deus simpliciter: Christus autem est Deus summus post Patrem. Nã Ioan. 14. Christus ait; *Pater maior me est.* Et Ioan. 6. *Descendi de cœlo, non vt faciã voluntatẽ meã sed voluntatẽ eius qui misit me.* Et 1. Cor. 15 Paulus dicit Christum subiectum esse Patri. Christo autem omnia solo Patre excepto, qui subiecit illi omnia.

RESPONDEO nomen Dei, si respiciamus etymologiam, non significare imperium, sed prouidentiam Dicitur enim θεὸς à θέειν, id est, videre. vel à θεῖν id currere, quia omnibus succurrit, vt dicit Damascenus lib. 1. cap. 12. nisi magis placeat ratio Theodoreti lib. 3. ad Græcos, qui dicit hoc nomen inuentum ab illis qui putabant sydera esse Deos, & quia sydera perpetuò currunt, Deum, quasi currentem nominauerunt. Hebraicè autem nomen primarium Dei יהוה ADONAI ab חיה *haiah*, id est, esse, desumptum

ptum est & illud אלהים *Elohim* quod vertitur Deus ab אלה *halah* quod est iurare, quia per Deũ iuratur execratoriè: sed vndecunque sit sumpta etymologia, certũ est hoc nomen non esse impositum ad significandum solum imperium, sed rem summam & præstantissimam, alioqui Deus non esset æternus, cum ab æterno nihil fuerit, cui Deus imperare posset.

PRAETEREA falsum est quoque, Filium Dei, qua Deus est, subiectum esse Patri, aut Principem esse Patre minorem. Siquidem, vt Deus nulli subiectus est, sed omnium omnino extra se dominatur, sicut Pater, cum sit Patri æqualis, Ioan. 10. & Philip. 2.

AD PRIMVM ergo locum ex Ioan. 14. multi veteres responderunt, Patrem dici maiorem Filio, ratione principij, non ratione naturæ: notatur enim quædam auctoritas in eo quod Pater est principium Filij, non contra. Ita BASILIVS lib. in Eunomium. NAZIANZENVS orat. 4. de Theologia. HILARIVS lib. 9. de Trinit. & li. de Synodis.

B QVAE solutio non est omnino improbanda: tamen non cogimur eam sequi, cum possimus facilius & probabilius exponere de Filio ratione naturæ humanæ: sic enim Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus in hunc locũ Ioannis, & Gaudentius in epistola ad Paulum exponũt.

ADDE, quod CHRYSOSTOMVS in hunc locum, & CYRILLVS lib. 2. thesauri, c. 3. & AVGVSTINVS lib. 2. Trinit. cap. 7. meminerunt etiam prioris expositionis, & hanc tamen posteriorem prætulerunt idque duplici de causſa. Primum, quia si ideo Pater diceretur maior Filio, quia auctor eius est, diceretur etiam tam Pater, quàm Filius maior Spiritu sancto, propter eandem causſam: at hoc nusquam legimus. Item Dominus ait; *Vado ad Patrem, quia Pater maior me est.* ergo in ea natura est Filius minor, in qua vadit ad Patrem, non autem ibat vt Deus, sed vt homo.

C ADDE testimonium Symboli Athanasij, vbi sic legimus de Filio Dei; *Æqualis Patri secundum diuinitatem minor Patre secundum humanitatem.*

AD SECVNDVM locum idem responderi potest: Venit enim Christus facere voluntatem Patris sui, non voluntatem suam, quatenus videlicet habebat vt homo voluntatem humanam subiectam diuinæ voluntati, quã ipse idem habebat, vt Deus. Sed dices, Dominus descendit de cœlo, vt faceret voluntatem Patris, at non descendit vt homo de cœlo, nec enim vt homo fuerat vnquam in cœlo; igitur descẽdit vt Deus: ergo, vt Deus est minor Patre.

RESPONDEO, descensum Filij Dei nihil esse aliud quàm eius exinanitionem & assumptionẽ formæ serui. itaque ille ipse Filius Dei, qui descendit cœlo, obediebat Patri, sed obediebat non secundum formam Dei, quam habebat in cœlo, sed secundum formam serui quam descendens assumpsit in terris.

D AD TERTIVM locum. *Tunc & ipse Filius subiectus erit* &c. non defuerunt, qui dicerent, Christum subiectum fore Deo post diem iudicij, significare, naturam humanam Christi tunc conuertendum esse in Deum, & absorbendam penitus à diuinitate. Ita refert Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 8. & 10. sed hoc tam est absurdum, vt non egeat refutatione, nam contrarium sequitur ex Pauli sententia. Subiectio enim arguit distinctionem. GREGORIVS NYSSENVS & CHRYSOSTOMVS in tractatu proprio super hanc Pauli sententiam & CYRILLVS li. 10. thesauri cap. 8. dicunt Apostolum loqui de Ecclesia, siue de Christo, vt est in suis membris. vt sensus sit, tunc demum futurum esse, vt totum Christi corpus, id est, omnis Ecclesia subiecta Deo conspiciatur nullo membro existente rebelli, aut contumaci.

ATVIDETVR huic explicationi repugnare quod Paulus dicit, illum subiectum fore Patri, cui Pater subiecit omnia; ille autem est Filius in persona sua. COMMENTARIVS Ambrosij, Oecumenij, & Theophylacti accipiunt hanc Pauli sententiam de Filio Dei absolutè, sed volunt illam subiectionem, non significare seruitutem, sed concordiam cum Patre & processionem Filij à Patre: ita vt Filius dicatur subiectus, quia est de Patre, non contra.

SED non est opus ad has angustias redigi; possumus enim cum Ambrosio lib. 5. de fide cap. 6. & Augustino lib. 1. de Trinitat. cap. 8. & Theodoreto, Primasio. Sedulio & aliis in hunc locum, simpliciter exponere de natura humana Christi, quæ verè subiecta erit Deo. Sed cur dicit; *Tunc ipse Filius subiicietur?* Nunquid tunc primum incipiet subiici Christus homo Deo Patri suo? Nunquid non magis fuit subiectus, quando fuit obediens vsque ad mortem?

RESPONDEO illud, TVNC, quandam habere emphasim. est enim sensus: etiam tunc in illa gloria erit subiectus Christus vt homo Deo. Notant Græci omnes Paulum scribere de Corinthiis, qui paulò antè recesserãt à fabulis gentiliũ, quæ docent Deos inter se pugnare soliros, & à Ioue Filio Saturnũ Patrẽ regno pulsum.

QVONIAM igitur dixerat Paulus, Christũ euacuaturum omnem principatum, & potestatem, ne putarent Corinthij iuxta fabulas, à Christo etiam Patrem in ordinem redigendum esse, quomodo Saturnus à Ioue filio in ordinẽ redactus fuit: ideo addit omnia subiicienda Christo, præter eum, qui subiecit ei omnia: & non solũ hoc, sed etiam ipsum Christum, etiã tunc in illo triũpho postquam tanta fecerit, subiectum fore suo Patri.

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum Quartum.

QVARTA obiectio ex eodem lib. 2. c. 6. Solus Pater est vnus verus Deus, vt ipse Dominus ait Ioan. 17. *Agnoscant te solum verum Deum.* Et Paulus, 1. Cor. 8. *Nobis autem vnus est Deus Pater.* Et 1. Tim. 2. *Vnus Deus, vnus & mediator Dei, & hominum.* Si igitur solus Pater est vnus solus verus Deus, certè sequitur, Filium non esse verum Deum.

CONFIRMANT hoc argumentum his sophismatibus Christus est Filius vnicus veri Dei, ergo qui non habet Christum Filium, non est vnus verus Deus, sed Trinitas non habet Christum Filium, ergo Trinitas non est vnus verus Deus.

PRAETEREA Christus est mediator vnius veri Dei: ergo qui non habet mediatorem, non est ille vnus verus Deus; sed Trinitas non habet mediatorem, sed solus Pater, alioqui idem esset mediator sui ipsius; ergo Trinitas non est verus Deus, sed solus Pater. Et confirmatur; Quia Christus non docuit inuocare Trinitatem, sed Patrem suum, & orationes Ecclesiæ olim omnes dirigebantur ad Patrem, de quo exstat decretum Concilij Carthagenensis III. ca. 23. cuius non est alia causſa nisi quia solus Pater habet mediatorem.

RESPONDEO ad primum locum dupliciter. PRIMO cum Chrysostomo, Cyrillo, Augustino in hunc locum, & Ambrosio li. 5. de fide c. 2. particulam, SOLVM non restringi ad Patrem, sed extendi etiam ad Filium. Nam dictum est; *Et quem misisti* IESVM *Christum*; ita vt hic sit ordo verborum, vt agnoscant te, & quem misisti IESVM Christum solum verum Deum. Et affert Chrysostomus locum similem ex 1. Corinth. 9. *An ego solus, & Barnabas non habemus hanc potestatem?* vbi, *solus*, non excludit Bernabam, sed includit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDO & facilius dico cum HILARIO lib.9. Trinit. solum Patrem hic dici verum Deum, sed tamen in Patre intelligi etiam Filium, & Spiritum sanctũ, quæ sunt personæ eiusdem essentiæ cum Patre, ita vt illud, *solum*, excludat tantum creaturas: quod autem additur, *Et quem misisti* IESVM *Christum* dicatur de Christo vt homo est. Hic igitur erit sensus; *Hæc est vita æterna*, id est, hæc est in hoc mundo via & ratio perueniendi ad vitam æternam: vt cognoscant homines per fidem te solũ verum Deum, id est, te Patrem qui es ille Deus, qui solus habet verã diuinitatem: & præterea cognoscant vnum mediatorẽ Dei & hominũ, quẽ misisti IESVM Christũ.

AD SECVNDVM idem dico. Illud autẽ enim, *Vnus Deus*, excludit falsos Deos, non filiũ, sicut quod sequitur *Vnus Dominus* IESVS, excludit falsos Dominos nõ Patrẽ.

AD TERTIVM dico, Vnum Deum eo loco significare totam Trinitatem, a qua distinguitur Christus, vt mediator, id est, vt homo; Ideo enim Paulus addidit, *homo Christus* IESVS.

AD PRIMVM sophisma, negatur prima consequentia. Est enim similis huic, Petrus est Filius vnius veri hominis, ergo qui non habet Filium Petrum, non est verus homo. tametsi enim Deitas non est quid vniuersale, vt humanitas, tamen est in pluribus suppositis, & ideo vim habet vniuersalis.

AD SECVNDVM, nego assumptionem illam, Trinitas non habet mediatorem: nam Christus mediator est, vt homo, non vt Deus, & ideo mediator est non solum Patris, & Spiritus sancti, sed etiam sui ipsius, quatenus ipse Deus est. Sed de hac re in vlt. lib. erit peculiaris disputatio.

AD TERTIVM, de vsu precandi, fateor, vt plurimũ orationes Ecclesiæ dirigi ad Patrem, quia hoc modo commodius terminantur, per IESVM Christum Filium tuum: Tamen in Patre inuocamus omnes tres personas vt TERTVLLIANVS docet in lib. de oratione, & patet ex conclusione, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus.

FALSVM autem est, Christum solum Patrem inuocari voluisse nam Ioan. 14 dicit Christus; *Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Et Matth. vlt. baptizari iubens omnes gentes *in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*, quid aliud iubet, quam inuocari Trinitatem? Et in LITVRGIIS Basilij & Chrysostomi Græcis, & in nostra etiã Latina nõ semel inuocatur Trinitas; in Litaniis quoque iam olim recepta est in Ecclesia, illa formula precandi (etiamsi nolint cum nouis Arianis Lutherus & Caluinus) *Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis.*

PRAETEREA Dionysius lib. de mystica Theologia, inquit; *Trinitas supereſſentialis dirige nos.* Et NAZIANZENVS oratione secunda de pace circa finem; *O Trinitas sancta, & longanimis (es enim longanimis, quæ tamdiu frementes te tolerasti) ſuſcipe etiam iſtos, &c.* Et in oratione ad CL. Episcopos; *Vale ô Trinitas meditatio mea & decus meum hũ velim ſeruetis, & hos ſerua, &c.* MARIVS Victorinus in 3. hymno de Trinitate. *Da*, inquit, *peccatis veniam præſta æternam vitam, dona pacem & gloriam, ô beata Trinitas. Libera nos, ſalua nos iuſtifica nos, ô beata Trinitas.* AVGVSTINVS in fine librorum de Trinitate; *Domine Deus meus, Deus Trinitas, quæcunque dixi in hu libru de tuo, cognoſcant & tu ipſi qua de meo, & tu ignoſce & tui, Amen.*

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum Quintum.

VINTA obiectio, Euangelistæ & Apostoli perpetuo inculcant verum Christum natum esse ex Virgine, passum, mortuum: nec alium nouerunt ante istum; alioqui Matthæus Marcus, & Lucas non incepissent Euangelium à natiuitate, sed narrassent aliquas res gestas Christi ante carnem & Ioannes non dixisset; *Hoc fuit initium ſignorũ* IESV. Ioan. 2. si ab æterno Christus fuisset. Præterea Actor. 2. *Certiſſimè ſciat*, ait Petrus, *omnis domus Iſrael, quia & Dominũ & Chriſtum fecit Deus hunc* IESVM, *quem vos crucifixiſtis.* At Christus æternus Deus, non potuit fieri Dominus & Christus, non fuit ab æterno, ac propterea nec verus Deus esse, quia id semper naturaliter fuisset, igitur verus Christus potest. Hoc argumentum non semel repetunt Transyluani in illo suo opere, quod iam sæpe citauimus.

POSSVMVS addere ad confirmationem huius erroris (vt ex solutione magis eluceſcat veritas) quę proferebãt testimonia veteres Ariani. Igitur illi quidem Christum fuisse ante incarnationem agnoscebant, sed creatum probabant ex illo Prouerb. 8. iuxta septuaginta. *Dominus creauit me initio viarum ſuarum.* Et Eccles. 24. *tum dixit mihi creator omniũ, & qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.* Ioan. 1. *Qui poſt me veturus eſt, ante me factus eſt.* Coloſ. 1. *Primogenitus omnis creaturæ:* At primogenitus est similis fratribus in natura. Heb. 1. *Tanto melior Angelis effectus, quanto excellentius præ illis nomen hæreditauit, &c.* Et agitur hic de natiuitate ex Patre, vt omnes docent. Heb. 3. *Conſiderate pontificem confeſſionis noſtræ.* IESVM *Chriſtum, qui fidelis eſt ei qui fecit illum.*

RESPONDEO ad argumentum Transyluanorum, nos quoque non agnoscere alium Christum, quam eum qui natus, passus, mortuus est. Vnus enim est Christus, non plures: tamen illum vnum credimus bis natum secundum duas naturas.

AD illud quod Euangelistæ non meminerunt vllius Christi ante carnem, dico Euangelistas proposuisse sibi habuisse describere aduentum Messiæ, & res gestas eius, id est, Dei incarnati aduentum vitam doctrinam, mortem, resurrectionem, &c., propterea non fuisse necessarium, vt altius inciperent. Et tamen ne putaremus Verbum ante carnem non fuisse, Ioannes Euangelista ita incepit. *In principio erat Verbum, &c.* Et in 1. epistola incepit. *Quod fuit ab initio quod vidimus, &c.* Et in 1. cap. Apocal. *Qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt.*

AD locum ACTORVM 2. Respondeo cum Cyrillo libro 9. thesauri, cap. 3. Christum factum Dominum à patre ratione humanitatis quomodo etiam posset dici factus Deus, id enim factum est per incarnationem, vt ille homo IESVS sit Deus, & Dominus, nõ p participationem, & gratiam, sed per vnionem verbi & carnis.

POSSET, etiam dici, vt idem Cyrillus ibidem notat, illud, *fecit*, positum esse pro declarauit, sicut Philip. 2, *Dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.*

AD illud PROVERBIORVM 8. *Dominus creauit me.* Patres multis modis responderunt. Prima responsio refertur ab ATHANASIO in lib. de decretis Nicænæ Synodi ex Dionysio Romano, quod verbum Græcum ἔκτισε hoc loco non significet facere, sed præficere, vt sensus sit, Dominus in initio præfecit me omnibus operibus suis creandis.

SECVNDA est Athanasij serm. 3. contra Arianos, & CYRILLI lib. 5. thesauri, cap. 6. qui dicunt Scripturam promiscuè vsurpare vocabula faciendi, creandi, gignendi. Nam Deut. 32. dicitur; *Deum qui te genuit dereliquiſti.* Et tamen legimus Gen. 1. & 2. *Fecit Deus hominem*; itaque non ex solo verbo creauit, aut genuit, sed ex adiunctis sensum Scripturæ elicere oportet. Et quia hic dicitur Filius creatus antequam Deus quicquam faceret, apparet, creatum, dictum esse pro, genitum.

TERTIA est eiusdem ATHANASII ibidem, & NAZIANZENI orat. 4. de Theologia, Cyrilli lib. 5. thesauri, cap. 4. 5. 6. 7. & AVGVSTINI li. 1. Trin. ca. 12. qui monent in hoc eodem capite scriptum esse, *ante omnes colles ego parturiebar.* & proinde hic explicari vtrãque naturam Christi, naturam diuinam cum dicitur, *parturiebar*, humanam cum dicitur, *creauit me.*

QVARTA est BASILII lib. 2. in Eunomium, Epiphanij hæresi 69. quæ est Arianorum, & Hieronymi in epist. ad Cyprianum; qui monent recurrendum ad fontem Hebraicum; siquidem in Hebræo non est, creauit, quod ipsi dicunt ברה *Barah*, sed possedit קנה, *Kanah*, quo verbo solet explicari vera generatio, vt Gen. 4. *Poſſedi hominem per Deum*, dixit Eua, quando genuit Cain, קניתי איש את יהוה: *Kanithi iſch eth* ADONAI. & hoc modo hic habetur קנני *Konani*, hoc est, possedit per generationem. & forte ita etiam verterunt LXX. sed deprauatus est codex mutatione vnius literulæ, nam ἔκτισε est creauit, ἔκτησε est possedit.

QVINTA est pulcherrima, & seruit etiam sequenti testimonio Eccles. 24. vbi nõ potest negari quin scriptũ sit, creauit. est autem hæc explicatio Concilij cuiusdam Catholici Orientalis can. 5. apud HILARIVM lib. de Synodis paulò pòst principium, & eandem sequitur B. Thomas lib. 4. contra gentes, cap. 8.

DICIMVS igitur productionem Filij Dei nũc vocari generationem, nũc creationem, quia nullo vocabulo perfectè explicari potest: nã generatio significat productionem in eadem substantia, sed cum mutatione quadam generãtis: creatio significat productionem alterius substantiæ, sed sine mutatione creantis.

PORRÒ Filius Dei ita producitur, vt recipiat substãtiam gignentis, & ea ratione dici potest generari, sed recipit sine mutatione, aut alteratione producentis, & ea ratione dici potest creari. Vtrumque igitur dicitur, vt ex vtroque sumatur, quod est perfectionis, & quod est imperfectionis omittatur.

AD illud IOAN. 1. *Ante me factus eſt*, dico significari illis verbis, non Christum productum ante Ioannẽ, sed Ioanni præfatum, & antepositum fuisse, ac si Ioannes dixisset, qui post me venit, maior me est. Ita explicat AMBROSIVS li. 4. de fide c. 5. & omnes interpretes, vt Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, & colligitur ex textu. nam sic ait. *Ante me factus eſt, quia prior me erat*, id est, præcessit me dignitate, quia æternus erat, & ego temporalis.

AD illud; *Primogenitus omnis creaturæ.* CYRILLVS li. 10. thesauri, c. 4. respondet, Christum dici primogenitũ, vt homo est, sicut dicitur vnigenitus, vt Deus est. Addit etiam, Christum posse dici primogenitum etiã vt Deus est. quia ipse est causa vt alij efficiantur Filij Dei. Dicitur enim primum, quod est causa aliorum.

VERVM simplicior & magis ad literã videtur Ambrosij & Chrysostomi cõmentarius, qui docẽt, primogenitũ omnis creaturæ dici Filiũ, quia est genitus antequã vlla creatura fieret, quod clarius dicitur Ecclesiastici 24. *Ego ex ore altiſſimi prodij, primogenita ante omnem creaturã.* Si enim ante omnẽ creaturã genitus, nõ est ipse creatura. ILLVD Heb. 1. *Tanto melior Angelis effectus, &c.* Chrysostomus & Theophylactus exponunt, id est, declaratus, & rectè. nam hic agitur de statu adepto post resurrectionem, sic enim ait Paulus, *Purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, &c.* id est, post passionem exaltatus est, & declaratus tanto excellentior omnibus Angelis, quantum distat Filij gloria à conditione serui.

POTEST etiam dici cũ CYRILLO li. 8. thesauri, c. 2. illud, *Effectus melior*, significare, magis honoratus, seu pluris æstimatus, quomodo dicimus pluris facio, vel maioris facio probũ quã diuitẽ, Angelũ quã hominẽ, &c.

AD vltimũ patet responsio. Non enim dicitur Christus simpliciter factus ad Hebr. 5. sed factus Pontifex, quod quidem verissimum est, si intelligatur, vt debet intelligi, de Christo, qua homo erat, non qua Deus erat.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum Sextum.

VLTIMA obiectio. *Beatius eſt dare quã accipere*, vt Dñs ait, Apostolo teste Act. 20. & potest idipsum ratione demõstrari; nã dare est diuitis & perfecti, accipere est indigẽtis & imperfectiſed Pater dat, & Filius recipit. Dedit enim Pater Filio potẽtiã, Matth. vlt. *Data eſt mihi omnis poteſtas, &c.* Dedit vitam, Ioan. 5. *Dedit ei vitam habere in ſemetipſo.* Dedit sapientiam, ibidem. *Pater diligit Filium, & omnia demõſtrat ei.* Et Ioan. 15. *Quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Deniq; quicquid habet Filius, habet à Patre. Matt. 11. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*; non igitur sunt æquales Pater & Filius, & multò minus sunt vnus Deus.

NEQVE satisfaciet qui respondeat, Patrẽ dare quidem Filio omnia, sed naturaliter & necessario, non liberè & gratuitò; tunc autem solum beatius esse dare, quàm accipere, quando quis liberè dat. Nam etiam qui naturaliter dat, est perfectior eo qui recipit, vt patet de forma & materia. de cœlo & terra, & similibus.

ADDEBANT Ariani, omnia quidem quæ habet Filius, habere à Patre, sed non omnia absolutè habere, quæ habet Pater. Nam Matth. 20. dicit Filius; *Sedere ad dexteram meam vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo.*

RESPONDEO, tunc solùm esse beatius dare quàm accipere, quãdo qui recipit est in potẽtia ad recipiendũ: & proinde est indigẽs & imperfectus. Porrò Filius Dei sic accepit vitam, vt tamen nunquam fuerit non viuens; sic accepit potentiam & sapientiam, vt nunquam fuerit infirmus & ignorãs, nã hæc omnia accepit nascendo; ab æterno autem natus est, & perfectus natus est. AVGVSTINVS lib. 3. contra Miximi. c. 24. *Beatius eſt*, inquit, *dare quàm accipere, ſed in hac vita, vbi eſt inopia, qua vtique melior eſt copia.* Vide Augustinum & Chrysostomum in c. 5. Ioan. vbi explicant Patrem demonstrare Filio non docendo, sed gignendo, & Filium audire à Patre nõ discendo, sed nascendo. Dicitur autem Pater demonstrare & Filius audire, quia Pater communicando essentiam, communicat scientiam.

AD illam confirmationem ex Matth. 20. dico cum Hieronymo, Chrysostomo, & Cyrillo lib. 10. thesauri, c. 5. Christum voluisse dicere, non est meum, qui iustus sum & sapiens, dare vobis primas sedes, quia amici vel affines mei estis, sed iis, qui eas merebũtur. talibus enim Pater ab æterno destinauit; nec fine verbo, & Spiritu sancto destinauit.

AT, inquies, illi merebantur. nam ait Dominus; *Poteſtis bibere calicem, &c.* respondentibusque *Poſſumus*, ait, *Calicem quidem meum bibetis, ſedere autem, &c.*

RESPONDEO, per calicis epotationẽ illos meruisse regnum, sed non propterea primas sedes. Nam quod omnia absolutè sint communia Patri & Filio, patet ex illo Ioan. 16. *Omnia quæ habet Pater mea ſunt.* Et cap. 17. *Omnia tua mea ſunt.*

CAPVT XX.

Soluuntur obiectiones contra diuinitatem Spiritus sancti.

TRANSYLVANI lib. 2. c. 5. nihil ferè aliud adferunt aduersus diuinitatẽ Spiritus sancti, quam quòd nusquam in Scripturis appelletur Deus, aut Dominus, quod argumentum fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam veterum Arianorum, teste GREGORIO NAZIANZENO lib.5.de Theologia.Sed facile est respondere.nam & falsum est,non vocari Deum,cùm Actor.5. legamus. *Ananiæ cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto?non es mentitus hominibus,sed Deo.* Et 1.Cor. 6.*Membra vestra templum sunt Spiritus sancti.* Et paulò infrà: *Glorificate ergo, & portate Deum in corpore vestro.* Et præterea,licet nomen, Deus,in Scripturis non haberetur,nónne satis esse debet,si euidèter ostendatur in Scripturis ex operibus Deo soli propriis, Spiritum sanctum esse Deum?quid,quod Scriptura nusquam dicit, Spiritum sanctum esse creaturam: & tamen aduersarij audacter Spiritum sanctum creaturam appellant?

VETERES Ariani obiiciebant quædam loca Scripturæ, quæ tamen facilè à S. Patribus explicabantur. PRIMO obiiciebant illud Amos 4. *Ego firmans tonitru, & creans spiritum.* Sed respondit BASILIVS lib.3.in Eunomium,ventum eo loco spiritum esse vocatum,non Spiritum sanctum,quemadmodum & in Psal.148. dicitur spiritus procellarum.Eodem modo exponũt omnes interpretes eius Prophetæ, vt Hieronymus, Theodoretus,& Rupertus.

SECVNDO obiiciebant illud Rom.8.*Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Respõdit AVGVstinus lib.1.contra Maximinum,non longè à principio, his verbis *Intellige,*inquit,*loquutionem;blasphemiam deuitabis,sic enim dictum est,gemitibus interpellat, vt intelligeremus, gemitibus interpellare nos facit. Denique alio loco Apostolus, cùm dicit,clamantem Abba pater,alio loco dicit,in quo clamamus Abba pater, exposuit quid sit clamantem Abba pater,dicendo,in quo clamamus Abba pater:ac per hoc,quid est,clamãtem,nisi clamare facientem?* Hæc ille. CHRYSOSTOMVS quoque hom.14.in epistolam ad Rom. per Spiritũ sanctum clamantem intelligendum esse docet donum orationis,quo anima clamat,ac gemit.

TERTIO obiiciebant illud Ioëlis 2.*Effundam de spiritu meo.* Ioan.15. *Cùm venerit spiritus veritatis, quem ego mittam vobis à Patre,&c.* Nam,vt refert AVGVSTINVS lib.2.Trinit.c.5.Ariani docebant,eum qui mittitur, minorem esse eo,à quo mittitur:& quoniam legebant, Filium missum esse à Patre, Spiritum verò sanctum à Patre & Filio,inde colligebant, Filium minorem esse Patre,& Spiritum sanctum vtroque.

SED respondit Augustinus, missionem per modum imperij, significare excellentiam mittentis, non autem quamlibet missionem.

PORRÒ Filium & Spiritum sanctum non mitti secundum imperium, sed solùm dici *mitti*, quia à Patre Filius procedit,& Spiritus sanctus à Patre, & Filio, & tam Filius quàm Spiritus sanctus cœpit ex tempore, nouo modo,& quidem manifesto,ac visibili esse in creatura. Nam Filius apparuit in carne, Spiritus sanctus in columbæ specie,& rursum aliàs in linguis igneis.

ITAQVE illa manifestatio visibilis personæ inuisibilis,ab alio procedentis,in Scripturis missio dicta est. nihil autem officere hanc missionem veræ diuinitati Filij, aut Spiritus sancti,ex eo colligit Augustinus,quod vterque missus est ad eum locũ, vbi antea erat inuisibili maiestate.nam de Filio dictum est Ioan.1.*In mundo erat, & mundus eum non cognouit;* & postea, *in propria venit.* & de Spiritu sancto in Psalmo 138. *Quò ibo à Spiritu tuo.*

QVARTO obiiciebant illud Ioan.1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Respondet CHRYSOSTOMVS ho.4.in Ioannem, Euangelistam idcirco statim addidisse; *Et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Vt excluderetur obiectio Arianorum,& intelligeremus,non omnia omnino, quæ sunt,facta esse per Verbum, sed solùm omnia quæ facta sunt, CYRILLVS autem,& Augustinus legunt,*Et sine ipso factum est nihil.Quod factum est,in ipso vita erat,&c.* Et Arianis respondent.Ioannem sine dubio loqui solum de creaturis,cũ ait, *Omnia per ipsum facta sunt.* Alioqui enim etiam Patrem oporteret esse factum per Verbum, si omnia quæ sunt,per Verbum facta sunt.

OBIICIEBANT POSTREMO eiusmodi ratiunculam.Sũt modi duo agẽdis,per naturam & per artem: nam per naturam gignuntur Filij, per artem efficiuntur opificia: at solum Verbum productum est à Deo per modum naturæ, siquidem est Filius vnigenitus: igitur Spiritus sanctus ex arte processit,proinde opificium est.

RESPONDEMVS, modum agendi per naturã duplicem esse in iis rebus,quæ mente, atque intelligentia præditæ sunt,vnum per intellectum,alterum per voluntatem.nam & intellectus naturaliter producit notionem & voluntas naturaliter producit amorem. Hoc tamen interest, inter Deum, & creaturas, quod ille intelligendo,atque amando, substantiam producit;creaturæ verò accidentia.ex quo fit vt Verbum, & Spiritus sanctus veræ sint hypostases:nostræ verò mentis conceptus, nostræque voluntatis amor hypostases dici non possint. Sed de his plura dicemus in libro sequenti, si Dominus adiuuare dignabitur.

* * *

LIBER SECVNDVS DE CHRISTO.

CAPVT PRIMVM.

De distinctione personarum in eadem essentia.

IAM tenus ostendimus,vnum verum Deum esse non solum Patrem,sed etiã Filium,& Spiritum sanctum. Nunc ostendere oportet hæc tria, Patrem, Filium,& Spiritum sanctum,esse verè tria quædam suppositа ac distincta, nõ autem tria nomina, aut tria entia rationis. Quæ quidem quæstio disputanda est propter eosdem aduersarios,nouos videlicet Arianos,& nouos Samosatenos.

NAM Valentinus GENTILIS & eius Sectatores, etsi fatentur cum Ario,Patrem;Filium,& Spiritum sanctum esse tria distincta re,tamen non agnoscunt in ipso vero Deo intrinsecam distinctionẽ, ita vt eadem essentia sit in tribus:& idcirco nolunt Patrem dici personam primam,immò dicunt personam primam esse personam sophisticam,&.quod horribilius est, diabolicam, vt patet ex historia Benedicti Aretij de supplicio Valentini Gentilis:& ideirco etiam rident ista nomina, Essentia, Persona.Relatio,Proprietas,&c.

PORRÒ TRANSYLVANI agnoscunt etiam Patrem à Christo distinctum-quippe qui Christum purum hominem faciunt tamen ante incarnationem)nullam agnoscũt in Deo distinctionem,vt patet ex lib.2.c.4. vbi dicunt, Verbum & Spiritum sanctum, quæ leguntur in Scripturis Testamenti veteris esse potentias seu virtutes Patris,non distinctas ab eo persona. relatione, aut proprietate. Vnde etiam ipsi in toto opere rident ista omnia nomina.

NOS ergo PRIMO differemus de istis nominibus ac ostendemus deduci ex Scriptura & antiquissimis Patribus.SECVNDO,probabimus, verè tres esse re distinctos,Patrem,Filium,& Spiritum sanctũ,licet vnus Deus sint, vt libro superiore ostendimus. TERTIÒ, soluemus præcipuas difficultates circa hoc ineffabile mysterium,quo vnũ numero Deum, tres personas re ipsa distinctas esse credimus,& docemus.QVARTO, disputabimus in particulari de distinctione Filij à Patre, propter eos,qui Filium αὐτόθεον esse dicunt. QVINTO, de distinctione eiusdem,Filij à Spiritu sancto, siue quòd idem est,de processione Spiritus sancti à Filio.

CAPVT SECVNDVM.

De vocibus,quibus vtimur in hoc mysterio explicando.

QVANTM ad PRIMVM,nomina sunt hæc, Essentia,Homousios,Hypostasis,Substantia,Persona,Proprietas,Relatio,Notio,Circumincessio;Trinitas.De quibus vocabulis duo dicenda sunt.Primò refellenda, quæ in vniuersum reprehendunt Transyluani lib.2.c.9.Deinde explicandũ ordine de singulis.

ILLI igitur dicunt,hæc nomina,quamuis prophana sint,tamẽ à nobis retinert quinque de causis.PRIMO, quia vtilia sunt ad oppugnãdos hæreticos.SECVNDO, quia Patres illis vsi sunt.TERTIO,non vt aliquid dicamus,sed vt non taceamus.QVARTO,quia vtilia sunt,ad explicanda mysteria Scripturæ.QVINTO, quia etsi ea in Scripturis non habeantur,tamen habentur eorum semina,& æquiualentia.Deinde has omnes rationes, quas ipsi sibi proposuerunt,refellunt.

AD PRIMAM respondent non esse facienda mala vt eueniant bona,& præterea hæreticos, qui non vincũtur Scripturis,multò minus his vinci posse.Sed nõ rectè exponunt Catholicorũ sententiam,nec enim Catholici dicũt,istis nominibus oppugnari hæreticos, sed dãnari, & excludi ab Ecclesia;nam propter nouas hæreses cogimur noua nomina inuenire, vt perspicuè distinguantur ab illis,& Catholici sciant, quid credere debeant. Vide AVGVSTINVM tract.97.in Ioannem,vbi ostendit fugiendas profanas vocum nouitates,sed non ipsa nomina noua,quæ contra nouas hæreses instituuntur.

AD SECVNDAM respondẽt, ergo recipiendi erũt omnes errores Patrum.Sed negamus consequentiã. Patres enim nunquam omnes simul errant, etiamsi aliquis eorum interdum erret: nos verò sequimur eos quando simul aliquid docent, non quando proprias ac singulares sententias aliis contradicentibus defendunt. Exẽplo sit B.Cyprianus,quẽm non sequimur docentem, Baptismum esse irritum,si ab hæretico tribuatur.Scimus enim hac in re doctores cæteros Cypriano non consensisse:& tamen sequimur Cyprianum docentem Christum esse Deum verum,quia id ipsum omnes Patres summa consensione docent.

AD TERTIAM respondent,stultum esse loqui, vt nihil dicas.Sed non intellexerunt isti verba AVGVST. li.5.Trin.c.9.cùm ait,dici tres personas in Deo, non vt dicatur,sed vt non taceatur.Voluit enim Augustinus dicere,nullum nomen satis explicare quid sint illa tria,tamen dici personas, non vt perfectè declaremus vim, & naturam diuinarum personarum, sed vt nõ omnino muti videamur,cùm interrogamur,quid tria?

AD QVARTAM respondent,nomina ista exotica & obscurissima esse.proinde inutilia ad explicanda mysteria fidei.Sed falsum id esse,paulò pòst demonstrabimus, cum de singulis differemus. Certè exotica dici non possunt, quæ iam tot seculis fuerunt in communi vsu totius Ecclesiæ Catholicæ.

AD QVINTAM, negant,inueniri synonyma, & æquiualentia in scripturis.Sec hoc esse mendacium,mox planum facienus.

CAPVT TERTIVM.

De vocibus,Essentia & Homousios.

DICTVR prima vox est ESSENTIA,Græcè οὐσία quæ in Scripturis inuenitur, Luc.15.vbi enim adolescentior filius petit à patre portionem substantiæ, in Græco est, μέρος τῆς οὐσίας.vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ὀσίας. vbi, ὀσία, opes paternas significat. Quæ sunt autē Dei opes, nisi ipsius Diuinitas, quæ est summū & infinitum bonū? quia tamē nō expresse hoc loco Dei natura vocatur ὀσία, meritò EPIPHANIVS dicere potuit hær. 77. *Essentia nomen nudo modo in vetere ac nouo Testamento nō habetur, sensus autem & significatio vbique habetur.* Hæc ille.

ITAQVE etsi hæc vox nō habetur in Scriptura, tamen habētur eius synonyma. Nā Ro. 1. dicitur de Deo; *Sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas.* Græcè θεῖότης, quid est autem θεότης, nisi ὀσία τῦ θεῦ? Item Philip. 2. habetur μορφὴ τῦ θεῦ, *forma Dei.* Certè nō minus Philosophicum est forma, quàm essentia. Et 2. Pet. 1. habetur *diuinæ consortes naturæ*, Græcè θείας φύσεως. At idem omnino sunt essentia & natura.

DENIQVE habetur ipsum nomē Essentiæ in sua radice: nā Essentia dicitur ab esse. & est abstractū eius nominis, quod in concreto dicitur ens. Potrò ens & esse in Scripturis de Deo dicitur, Exod. 3. *Ego sum qui sum, & est, misit me ad vos.* Græcè ὁ ὤν. Si igitur Deus dicit ens secūdum Scripturas, cur eius natura nō poterit dici essentia?

AD hunc locū ridiculè Trāsyluani respondent. Dicunt enim Deū posse vocari ens, sed non essentiā, quia si quis hominē aliquem vocaret humanitatē, ab omnibus rideretur: At non aduertunt Deū esse simplicissimum, & proinde dici de illo nomina tam abstracta quàm cōcreta. vocatur enim in Scripturis Deus verus, & veritas; sapiēs, & sapiētia, iustus, & iustitia: cur nō eodē modo igitur dici potest ens & essentia? Sed neque id hoc loco cōtendimus, Deum posse vocari essentiam; sed illud solum essentiæ nomen, quo Dei natura explicatur, nō esse alienum à Scriptura, nec esse vt absurdum repudiandum.

EX hoc nomine fit ὁμοούσιος, id est, eiusdē essentiæ, q nomen Ariani & veteres, & noui maximè oderāt, tū quia extra Scripturas, tū quia nouū illis esse videbatur. Et tamen vtebātur ipsi nominibus multò magis nouis. & qui in nulla Scriptura reperiuntur, qualia sunt ἑτερούσιος, id est, alterius essentiæ, & ὁμοιούσιος, id est, similis essentiæ.

SED primam calumniā duobus modis Patres refutarunt. PRIMO demōstrarunt, nomē hoc non ideo esse reiiciendū, quod in Scripturis nō sit, cū constet in Scripturis sensum huius nominis reperiri, dicente Domino Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* ita respondit Aug. tract. 97. in Ioan. & in disp. cū Pascētio. SECVNDO Patre sostēdere conati sūt, nō esse hoc nomē alienū à Scripturis.

A C primum Ambrosius lib. 3. de fide c. 7. probat hoc nomē non esse alienū à Scriptura, quia similibus vocibus Scriptura vtitur. Dūs enim Luc. 6. τὸν ἄρτον ὑμῶν ἐπιούσιον dixit. & Moses Deut. 7. 14. & 26. vocat filios Israël λαὸν περιούσιον. Sūr autem plane similia ἐπιούσιος, περιούσιος & ὁμοούσιος; vt etiā Latina, supsubstātialis, & cōsubstātialis. Cyrillus li. 1. de Tri. probat. Homousiō nō esse omnino extra Scripturam, cùm deducatur ab ὄντος, & allegat hūc locum Exod. 3. *Ego sum* ὁ ὤν.

ALTERAM calūniā de nouitate huius nominis multi Patres apertissimè cōfutarūt; atq; ostēderūt, nō fuisse inuentū hoc nomē in Nicæno Cōcilio, vt ipsi Ariani olim iactabāt; sed fuisse etiā antea in vsu Patrū. Nā Dionysius Alexā. in apol. ad Diony. Ro. vt Athanasius refert in ep. de sentētia Dionysij Alexand. dicit se vsum hoc nomine qa etsi nō inuenitur in Scripturis, tamē est cōforme his quæ in Scripturis de Patre & Filio dicūtur. & rursum idē Athanasius in lib. de decr. Nicænæ Syno. dicit, Arianos immeritò cōqueri de hoc nomine, quasi sit nouū, & ꝓbat non esse nouū ex duobus Dionysiis Ro. & Alexand. Item ex Theognosto, & Origene. Et rursum in libris de Syno. Arimini & Seleucię, dicit, Cōcil. Nicæ. nihil noui statuisse, sed vsū esse iis vocib⁹, quib⁹ maiores vsi fuerāt.

THEODORETVS etiā 1. li. hi. c. 12. & 13. ꝓbat, hoc A vocabulū nō esse nouum etiā testimonio Eusebij Cæsarienſis, qui licet faueret Arianis, tamen confessus est in quadā epist. antiquos & illustres Patres hoc nomine vsos.

AMBROS. li. 3. de fid. c. 7. scribit, Patres in Cōc. Niceno occasionē accepisse huius nominis vsurpādi ex verbis Eusebij Nicomediēsis hæretici Ariani, qui scripserat in epistola quadam; *Si verum Dei Filium & increatum dicimus, homousion cum Patre incipimus confiteri. Hæc*, inquit Ambr. *cùm lecta esset epistola in Concilio Nicæno: hoc verbum in tractatu fidei posuerunt patres, quod viderunt aduersariis esse formidini.* Vide igitur quàm impudenter Ariani querebantur, nouum esse nomen, quod ipsi anteà vsurpabant. Ex quo refellitur etiam mendacium Transyluanorum, qui li. 1. cap. 3. dicunt in Concilio Nicæno introductum secundum Deum Patri coessentialem: & proinde esse Deum recentem, & Patribus incognitum.

SVNT autē hoc loco duo notanda de hoc nomine; B PRIMVM est, nō solum Arianis displicuisse hoc nomē; sed etiā quibusdā Catholicis, ꝓpterea q Patres Cōcilij Antiocheni cōtra Paulū Samosatenū disertè negauerūt, Filiū esse Pr̄i Homousiō, idq; accideret añ natā hær. Arij.

QVIBVS Athanasius in primis obūcit auctoritatē Dionysij Ro. & Alex. q antiquiores fuerūt Cōcilio illo Antioch. & Filiū Patri Homousiō dixerūt. Deinde cōciliat oēs, ac dicit Antiochenos Patres negasse Homousiō Pr̄i esse Filiū ad mētē Samosateni, nō simpliciter. Samosaten⁹. n. accepat corporaliter hoc vocabulū, quasi significaret Filiū esse Pr̄i cōsubstātialē, qūo est homo homini cōsubstātialis; ita vt duę subst̄ātię sint, sed eiusdē speciei.

DE qua re ita loquitur etiam S. HILAR. in li. de Synod. extremo. *Male Homousion Samosatenus confessus est, sed* C *nunquid melius Ariani negauerunt? octoginta Episcopi olim respuerunt, sed trecenti decem & octo nuper receperūt. illi contra hæreticum improbauerunt: nunquid & isti non aduersum hæreticum probaueruntᵉ? & probando & improbando vnum vtrique statuerunt, quid bene constituta conuellimus?*

NOTANDVM est SECVNDO, hoc nomē diuinitus inuentū videri, siquidē destruit simul contrarias hæreses Arij & Sabellij. Nā, vt docet Athanasius in li. de Synod. Arimini & Seleuciæ, & etiā Basil. in quadā epist. ad ancillas Dei, nō dicitur Homousios de iis, quæ quomodocunque habent similem essentiam, sed de iis tantū quorū vnū est ab altero, & ab illo recipit eandē essentiā. Sabellius fatebatur Patrem & Filium habere eandem essentiā, sed negabat vnum esse ab alio. Ariani fatebantur Filium esse à Patre, sed negabant accepisse eandem essentiam.

VNDE Athanas. in li. de decr. Nicæ. Syno. dicit Arianos omnes alias voces toleraſſe præter istā, quia omnes alias poterāt trahere ad suum sensum, & ideo Nicænum Cōcil. in Symbolo, postquam dixerat Filium Deum de Deo, Deū verū de Deo vero, genitū nō factū, & ex substātia Patris natū, animaduertisse, ista omnia eludi posse ab astutia Arianorū; & ꝓpterea addidisse, Homousiū Pr̄i. D

EPIPHAN. quoque in Ancorato monet, aliud esse συνούσιον, aliud ὁμοούσιον. Illud enim primum posse recipi etiā à Sabellio, hoc secundū non posse. Nā synousion significat vnitatem sine distinctione, Homousiō significat vnitatem cū distinctione, & processione vnius ab altero.

DENIQVE Ambros. li. 3. de fide c. 7. *Rectè*, inquit, *Homousion Patri Filium dicimus, quia verbo eo & personarū distinctio, & naturæ vnitas significatur.* Hæc ille.

POTEST hoc illustrari ex antepredicamētis Aristotelis, vbi vocat συνώνυμα, quæ nos dicimus vniuoca: ὁμώνυμα, quæ nos dicimus æquiuoca. Vt enim vniuocū nomē est omnino vnū & voce & significatione, ita synousiō significat aliquid omnino vnū sine distinctione: & quo æquiuocum est vnum voce, sed multiplex significatione: ita Homousion est vnū in essentia, distinctū in personis.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

De vocibus Hypostasis & Substantiæ.

HYPOSTASIS significat primā substantiam quam vniuersè dicimus suppositum, & in natura intelligente personam. Distinguitur autem ab essentia, quod hæc significatur per modum formæ totalis in alio existentis: hypostasis autem significatur per modum totius, quod non in alio, sed in se & per se existit.

EX quo sequitur, hypostasim nō addere ad essentiam aliquem gradum naturæ aut actum, sed solum modum essendi. Ipsa enim essentia si re ipsa existat, & non sit in alio, vt pars in toto, vel vt forma in subiecto, dicitur hypostasis. Ex quo iterum sequitur, essentiam esse communicabilem, hypostasim incōmunicabilem: repugnat enim vt quod est in se, sit in alio. Nā esse in alio, est non esse in se, ex quo vltimo sequitur, hypostasim superaddere essentiæ proprietatem aliquam, id est, aliquid, seu B aliquem modum, ratione cuius fiat incommunicabilis.

QVÆ omnia deducūtur ex BASIL. epi. 43. ex NYSSENO in li. de diff. essentiæ & hypostasis, & Dama. li. 3. c. 3. ex CYRIL. li. 1. de Trin. ex IVST. in li. de rect. fidei conf. & ex THEOD. in libell. con. Sabell. qui habetur to. II. Conciliorū in additioni. ad Breuiariū S. Liberati.

TAMETSI. n. hi Patres non videantur aliā differentiam ponere inter essentiam & suppositum, quàm eam, quæ est inter speciem & indiuiduum, vt inter hominem & Petrum: tamen iidē Patres apertissimè profitētur (vt suprà ostendimus li. 1 c. 3.) ita esse Deum vnū numero, nō specie, vt tres diuinę hypostases nō possunt dici tria indiuidua diuina, ratione naturę, quasi tres sint indiuiduę deitates, sed solū tria, ratione hypostaticæ proprietatis.

HÆC igitur vox, licet quibusdam suspecta videretur, vt quæ ad significationē substantiæ. i. essentiæ trahi posset, vt patet ex HIER. in epi. duabus ad Damas. de hypostasibus, ex Greg. NAZIAN. ora. de laudib. Athan. & ex MARIO Victor. in li. de homousio: tamen omnino recipiēda est, & tutò dici possūt in Deo tres hypostases. C

ET probatur ptimo ex Apost. Heb. 1. vbi dicit de Filio: *Qui cū sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius*, Græcè χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτῦ: vbi nomine hypostaseos licet aliqui intellexerint essentiam, vt videtur exponere Epiph. hær. 69, tamen rectius alij accipiūt personā paternā, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius in comment. huius loci: nec nō BASILIVS ep. 43. & Greg. Nyssenus in li. de differētia essentiæ & suppositi: non enim Filius est imago essentiæ, sed personę: illius enim est imago, cui⁹ est filius. imago enim distinguitur ab exemplari, vt res producta à producēte.

SED occurrit Francis. Dauid in II. disp. Alb. vbi volens ostendere, Paulum non posuisse in Deo personam, adfert alia loca eiusdem epistolæ, vbi nomen hypostasis non accipitur pro persona, seu supposito Heb. 8. *Participes Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque in finem retinuerimus.* Græcè pro substantia legitur: ὑποστάσεως. Et Heb. 11. *Est autem fides sperandarum substantia rerum.* Græcè ὑπόστασις. D

RESPONDEO, hæc loca pro nobis facere. His. n. locis explicatur nomē hypostasis in genere significare fundamentum seu basim, quæ alia sustentat, & ipsa, per se subsistit. Quemadmodum etiam 2. Corinth. 9. & 11. idem Apostolus fundamentū gloriæ vocat ὑπόστασιν τῆς καυχήσεως. Hinc autē postea hoc nomen traducitur & accōmodatur ad fidē, quia fides est fundamētum iustitiæ & non solum ipsa per se exittit, sed etiam dat subsistentiam rebus speratis: quæ enim speramus, in se non sunt, sed per fidem quodammodo iam existere videtur.

A HINC etiam accommodatur ad suppositū, seu personam, quæ est fundamentum naturæ, & omnium quæ ad naturam consequuntur, omnia enim in persona existunt, & ipsa per se existit. Quando ergo dicitur, Filius imago hypostasis paternæ, non potest aliud eo loco hypostasis significare, quàm personā Patris, quę quia Per se existit, & in ea essentia: & omnia attributa, & ipse etiam relationes subsistunt, ideo fundamentum & basis dici potest.

SECVNDO, probatur ex vsu Ecclesiæ & Patrum. nā DIONYS. li. de diu nom. c. 1. & alibi, vocat tres personas tres hypostases. Idem facit IVSTIN. in li. de recta fidei confes. Idem ATHANAS. in Symbol. Idem omnes Græci Patres, & Concilium V. c. 1. Idem Hilarius lib. de Syno. & Aug. lib. 5. Tri. c. 8. & 9. & lib. 7. c. 4.

DENIQVE Greg. NAZIAN. orat. de laudibus Athanasij, ferè extrema, refert Athanasiū demonstrasse idē omnino sentire Græcos, cùm asserunt in Deo tres esse hypostases, cum eo quod Latini sentiunt, cùm dicūt tres esse diuinas personas; & sine caussa Latinos aliquando offensos fuisse ea Græcorum phrasi, cùm de re nulla dissentio esset.

NEC his repugnat Concilium SARDICENSE apud Theodor. li. 2. hist. c. 8. vbi legimus, hęreticorū esse, tres hypostases asserere: Catholicorū autem vnā tantùm. Nam Concilium idem ibidem explicat sententiā suam, affirmans, vnam tantùm esse in Deo hypostasim, si hypostasis accipiatur pro essentia, vt hæretici accipere solent.

SED operæ pretium erit ipsa verba Græca Concilij adscribere, ne hic vllus scrupulus remaneat. Sic igitur ait: ὑμᾶς τῶν τῆν παρεπιδημοῦν, καὶ διδάσκομεν, καὶ τῶν ἔχομεν τῆν καθολικῆν παράδοσιν, καὶ ὁμολογίαν, μίαν ἴσμεν ὑπόστασιν, ἣν δητοὶ τὰ αἱρετικοὶ θείαν προσαγορεύουσι τῆ πατρὸς, καὶ τῦ υἱῦ, καὶ τῦ ἁγίῦ πνεύματος.

OBIICIVNT TRANSYLVANI lib. 1. c. 8. auctoritatem Nicephori, qui li. 10. hist. c. 15. hæc dicit de nomine hypostasis & vsiæ. PRIMO primum qui mentionem fecit horum nominum in disput. de Deo, fuisse Hosium Cordubensem, quem miserat Constantinus Alexādriam ad sedādos tumultus ab Ario excitatos. SECVNDO, Concilium Nicænum noluisse attingere istā quæstionem, de differentia essentiæ, & subsistentiæ, tanquam indignam quæ tractaretur. TERTIO, Conciliū Alexād. paulò pòst Nicænum celebratum, statuisse, vt non dicerentur istā nomina de Deo, quandoquidem substantiæ & subsistentiæ nomen non est in Scriptura. QVARTO, apud veteres Philosophos nomen hypostasis non reperiri, essēque barbarum. QVINTO, ex huius distinctionis inuentione multa nugamenta in Ecclesiam inuecta. & breuiter, apertè reprehēdit vsum horum vocabulorum.

RESPONDEO, NICEPHORVM ea quæ dicit accepisse à Socrate lib. 3. cap. 5. & Sozomeno lib. 5. cap. 11. qui auctores non tam ipsa nomina reprehendunt, quàm nouam quæstionem de distinctione earum vocum. Itaque etsi fortè HOSIVS primus fuit, qui de hac distinctione disseruit: non tamen ipse primus hæc nomina excogitauit, siquidem inueniuntur apud Dionysium & Iustinum locis citatis, & apud ipsum Paulum nomen hypostasis; & de nomine Homousios, quod ab vsia descendit iam ostendimus antiquissimum esse.

PORRÒ Concilium Nicænum, licet quæstionem non explicuerit de differentia essentiæ & subsistētiæ, tamen ab his vocibus nō abhorruit, vt patet ex Symbolo, quod est apud Cyril. lib. 1. de Trinit. & habetur Græcè etiam in Latinis codicibus: in eo enim Symbolo vtrumque nomen est ὀσίας & ὑποστάσεως.

IAM verò Cōcilium Alexand. non prohibuisse vsum harum vocum absolutè, sed solùm sustulisse contentio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes non necessarias, ex eo apertè colligitur, quod iidē auctores referunt, in eodem Concilio statutum fuisse, vt his vocibus Catholici vterentur in disputatione aduersus Sabellianos, ne vocabulorum penuria cum Sabellianis sentire viderentur.

Qvod autem Socrates & Nicephorus addunt, vocem ὑποστάσεως barbaram esse, & Philosophis penè incognitam, & quod Nicephorus nugamenta appellat disputationes de distinctione horum vocabulorum, nō multum refert: nam hanc ipsam vocem non fuisse incognitam Philosophis veteribus, patet ex commen. Budæi, qui citat Aristotelem & Themistium, nobilissimos videlicet Philosophos, qui voce ὑποστάσεως non rarò vsi sunt. Et licet nulli Philosophi vnquam ea voce vsi essent, nōne satis nobis deberet esse, quòd ea voce vtitur Paulus, Concilium Nicænum, & omnes Græci Patres?

Non esse autem nugamenta, disputationes de οὐσία & ὑποστάσι, patet ex Basilio epist. 43. qui dicit ex ignorantia huius distinctionis natum esse plurimorum errorem circa Dei cognitionem, & prætereà si hæc nugamenta essent, cur Iustinus, Cyrillus, Basilius, Nyssenus, Theodoretus, Damascenus, & alij tam multa de hac re & tam serio disputassent.

Iam vero nomen Substantiæ ambiguum est: nunc enim hypostasim, nunc essentiam significat, quocirca in rigore posset dici, in Deo tres substantiæ, vt Hilarius concedit in lib. de Synod. vbi explicans fidem Antiocheni Concilij, dicit, non malè dici tres substantias, accipiendo substantiam non pro οὐσία, sed pro ὑποστάσι, præsertim cum hoc vocabulo vsus sit vulgatus interpres epi. ad Hebræos 1.3. & 11. tamen absolutè negandæ sunt in Deo tres substantiæ, & vna aserenda, quia vsus communis Latinorum accipit substantiā pro essentia, nam semper Aristoteles in prædicamento substantiæ οὐσίαν vocat, quam nos dicimus substantiam.

Præterea Tertvl. li. contra Prax. semper in Deo vnā substantiam dicit. Item Hier. in epi. ad Damas. & Avgvs. li. 5. Trin. c. 9. & li. 7. c. 4. & Rvffinvs lib. 10. hist. c. 29. vnam substantiam dicunt, tres negant. Deniq; etiam Concil Lateran. sub Inno. III. c. 2. & Tole. 2. c. 1. vnam substantiam in Deo esse definiunt.

CAPVT QVINTVM.

De cæteris vocibus.

De nomine Personæ, nota est Vallæ sententia lib. 6. c. 34. qui personam asserit qualitatem significare. Dicimus enim, agere aliquem personam regis, &c. & addit, si persona pro substantia accipiatur, non esse in Deo personā magis quam in bruto: ac denique dicit, quas in Deo Theologi personas ponunt, eas esse tres qualitates.

Sed malè agit Valla personā Theologi: nā in Deo persona est, in quo tamen nulla est qualitas, vel si placeat in Deo ea nomine qualitatis appellare, quæ per modū qualitatis significantur, non iā tres, sed infinitæ personę diuinæ numerandæ erunt, aut vna tantum constituenda. Siquidem ea quæ aliquo modo in Deo qualitates dici possunt, nō re, sed ratione solùm distinguuntur, quare si personales proprietates in Deo, qualitates sunt, vna erit persona diuina re ipsa, plures autem ratione. Id si Vallę placeat, præclarè aget idem Valla personam Sabelliani.

Qvamvis igitur sciamus personę nomē sępe accipi pro qualitate, & pro larua histrionum: tamen etiam pro substantia prima à Scripturis & Patribus accipi nō ignoramus. Nā in Scripturis passim legimus, Deū nō esse acceptatorem personarum, vt Act. 10. Rom. 2. & alibi, in quibus locis persona significat ipsam hypostasim humanam. Nam vt explicat Avgvs. lib. 2, ad Bonif. c. 7. tunc est acceptio personarum in distributione præmiorum, quando qui distribuit non respicit merita hominum, sed ipsos homines, id est, tribuit plus vni quàm alteri, non quia ille plus meretur, sed quia illā personā plus diligit.

Præterea Patrem, Filium & Spiritum sanctum tres personas vocat Tertvl. lib. 2 cont. Prax. Hila. li. de Synod. Hieron. in epistola ad Damas. August. lib. 5. & 7. de Trin. & ex Græcis Nazianz. in orat. in Athanas. & alibi sæpe vocat πρόσωπα.

Ac ne glorietur Valla, se saltem personam Grāmatici probè egisse, prodeat etiam M. Tlulius qui li. de Inuēt. in Topicis & Partitionibus sæpè vtitur nomine personæ in hac nostra significatione, cum dicit, alia esse rerum, alia personarum attributa, & rursum personam in Deo, & in homine considerari. Item Valer. Maximus lib. 2. cap. 21. quoslibet homines personas vocat. Et in Institutione Iustiniani, quæ latinissima est, lib. 2. tit. 9. in hac significatione ponitur persona.

Qvid, quod ipsi etiam Grammatici cùm in verborum inflexionibus distinguunt tres personas, Primam, Secundam, & tertiam; non qualitatem intelligunt nomine personæ, sed res quascunque inrer se distinctas?

Proprietas, Relatio, Notio, non sunt nomina Scripturarum, tamen ex Scripturis colliguntur, per euidentem cōsequentiam. Nam si Filius est *vnigenitus*, Ioan. 1. ergo proprium est illi esse Filium, & proinde filiatio est proprietas; Et si *vnus est Deus Pater*. 1. Corin. 8. ergo proprium est Patri esse Patrem, & paternitas erit proprietas; Et si *solus Spiritus à Patre, & Filio procedit*, Ioan. 14. talis processio erit proprietas eius.

Vtvntvr autem nomine proprietatum Hilarius li. 2. Trin. Basilius ep. 43. Nazianzenus orat. 3. de Theologia. Augustinus li. 5. Trin. c. 11. 12. & sequentibus, Cyrillus lib. 1. Trin, & omnes alij.

Pari ratione, si Christus est verus Filius veri Patris 1. Ioan. 5. certè erit relatio vera inter Patrem & Filium; nec enim fingi potest, quemadmodum sit verus Filius, qui nullam habet veram relationem ad Patrem. Vtuntur autem hoc nomine iidem Patres, maximè Naziāzenus & Augustinus.

Denique, si Pater à Filio distinguitur secundum Scripturas. cur non potest paternitas dici notio Patris, id est. nomē quo Pater distinctus cognoscitur à cæteris personis? Vtuntur autem hoc nomine Basil. epist. 43. & August. li. 5. Trin. c. 6. & inde acceperunt Scholastici, qui quinque numerāt notiones. innascibilitatē, paternitatē, filiationem, spirationem actiuam, & spirationē passiuam; ex quibus quatuor tantùm dicūtur proprietates, nimirū innascibilitas, paternitas, filiatio, spiratio passiua, quatuor item relationes, paternitas, filiatio, spiratio actiua & passiua. De quibus fusius disputare non est huius loci.

Circvmincessio, Græcè περιχώρησις, dicitur illa intima & perfecta inhabitatio vnius personę in alia, & è conuerso, de qua dicitur Ioan. 14. *Ego sum in Patre, & Pater in me est*. De quo mysterio singulari disputant Hilarius lib. 4. de Trinit. Ambrosius in caput 13. 2. ad Cor. & Avgvstinvs lib. 6. de Trin. cap. vlt. qui tandem ita concludit. *Singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum omnia. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum, & in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, & sicut Deum, & honoret, & gratias agat. Qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per cæcitatem* (vt nunc Transyluani faciunt) *ad calumniandum. Quoniam vnus est Deus, sed tamen Trinitas, nec confusè accipiendum est, ex quo omnia, per quem omnia. in quo omnia; nec Dijs multis, sed ipsi gloria in secula seculorum.* Vtitur autē voce περιχώρησις Damascen. li. 1. c. 11. ex illo Scholastici Circūincessionē appellare cōsueuerunt.

Tri-

trinitas, Græcè τριὰς, non habetur etiam expressè in Scripturis, tamen deducitur euidenter ex illo Matth. vltimo: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Et Ioan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus*. Et vtuntur hoc nomine omnes Patres, etiam antiquissimi vt Dionysivs 1. cap. de diuinis nominibus, & alibi sæpè. Itē Ivstinvs de recta cōfessione fidei. Gregorivs Thavmaturgvs in sua fidei confessione. Tertvllianvs libro contra Praxeam. Cyprianvs sermone de oratione Dominica, & omnes posteriores.

Est autem obseruandum, Trinitatem non significare trium vnitatem, vt putauit Valentinus Gentilis, sed simpliciter ternarium personarum, vt patet tum ex Græca voce τριὰς, tum ex illa Symboli Athanasij sententia; *Trinitatem in Vnitate veneremur*. Quàm absurdè enim diceremus, *Trium Vnitatem in Vnitate veneremur*.

Deinde, si vox, Trinitatis, Vnitatem expressè significaret, quomodo non reprehendendi essent Patres, qui opponunt Vnitatem Trinitati, ac dicunt in essentia Vnitatem in personis Trinitatem considerari; item in Trinitate numerum cerni, in essentia quid numeratū sit non inueniri? Fvlgentivs de fide ad Petrum, ca. 1. *Trinitas*, inquit, *ad personas refertur, Vnitas ad naturam*. Cōcilium Toletanum XI. cap. 1. *In relationibus personarū numerus cernitur; in Diuinitatis verò substantia quid enumeratū sit non comprehenditur*. Quod idem fusè explicat Isidorvs lib. 7. Etymologiarum, capite quarto, & libro de. differentiis, capite primo.

Sanctvs autem Thomas 1. p. q. 31. art. 1. etsi dicat Trinitatem videri dictam quasi trium vnitatem, si quis sonum vocis cōsideret; tamen ibidem affirmat, non hoc propriè ea voce significari, sed solùm numerum trium personarum.

Est etiam obseruandum, non rectè Genebrardum libro secundo de Trinitate tribuere Caluino, quòd dixerit, in personis non comprehendi essentiam. Nam vt perspicuum est ex lib. de perfidia Valentini Gentilis Gēneuę excuso, & ex ipso etiam loco, quem Genebrardus adducit, id est, libr. 1. institut. cap. 13. §. 25. Valentinvs dixerat, Trinitatem esse trium Vnitatē: & illa tria esse declarauerat Essentiam, Filium & Spiritum sanctum. quibus verbis essentiam posuerat loco primæ personæ, & eam numerauerat cum aliis duabus. Hæc enim sunt verba Gentilis. *Tria*, inquit, *concurrunt in Trinitate, Essentia, quæ dicitur Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Atq; hæc est vera Trinitas, quæ est trium Vnitas, non quatuor: quicquid dicat Dominus Caluinus de etymo.*

Hoc verò delirium refellens Caluinus, ait, in Trinitate non comprehendi essentiam, quasi vna sit ex numero trium, sed includi in omnibus tribus, quod quidem verissimum est. atque vtinā semper sic errarent Caluinus.

CAPVT SEXTVM.

Ostenditur distinctio personarum.

Qvantvm ad Secvndvm, probandum est in Deo vno & simplici verè inueniri tria re ipsa distincta, quæ nos personas, seu hypostases dicimus: in qua reali distinctione trium, fundantur illa omnia, de quibus iā egimus, id est, personæ, proprietates, relationes, &c. Magister li. 1. dist. 2. & multi alij afferunt pro argumento, quòd Scriptura coniungat nomen Dei plurale cum verbo singulari, vt Gen. 1. *In principio creauit Dij*, ברא אלהים *Bara Elohim*, Psalm. 36. *Dominus irridebit eum.* ארנג יצחק *Adonai itsehak*. Domini ridebit. Sed non puto argumētum esse admodum solidum. Siquidem Scripturæ consuetudo id habere videtur, vt nomina illustrium personarum ponātur in numero multitudinis, licet verba retineant numerum singularem. Quam cōsuetudinem nos Itali ex parte imitamur, dum viris grauibus non dicimus, Tu, sed Vos: licet vnum, non multos alloquamur.

Ac ne id, quod dico, Rabbinismum redolere videatur, à quo ego longè abesse cupio, proferam rationes sententiæ meæ. Moueor igitur his rationibus. Primo, quia video in Scriptura hoc idem fieri, quādo est sermo de hominibus, aut falsis Diis, vt Exod. 20. *Non habebis Deos alienos*: in Hebræ. *Non erit tibi Dij aly.* לא יהיה לבה אלהים אחרים, *Lo iihieh lechah elohim acherim*, Genes. 24. *Posuit manum super femur Abraham Domini sui*. In Heb. est ארניר *Adoniau*, Dominorum suorum. Exod. 21. *Si deserit Dominus eius vxorem illi*. Hebraicè, *Si dederit Domini eius.* ארניר יתן *Adoniau iitthen*, At certè si quid mysterij hic lateret: non ita passim nomina pluralia cum verbis numeri singularis coniungerentur.

Secvndo, quia si ista vocabula haberent significationem pluralem, liceret dicere, esse plures Deos veros. Quis enim reprehenderet, si in hoc Scripturā sequeremur? Cur enim, quæso, liceat Hebraicè diuinas personas appellare Deos, & hoc idem non liceat Latinè?

Dices, Scriptura non ponit nomen Dei in plurali, nisi coniungendo cum verbo singulari.

Respondeo, hoc non esse verum: nam 2. Reg. 7. vbi legimus. *Quæ est autem gens sicut populus Israël, propter quem iuit Deus vt redimeret*, &c. Hebraicè legimus הלכו אלהים *halecu Elohim, Iuerunt Dij*. Et alibi similia multa reperies.

Hoc igitur est quod quæro, quare liceat Hebraicè de diuinis personis dicere, *Iuerūt Dij*. & Latinè nō liceat? Certè nulla alia ratio est, nisi quia Hebræorum consuetudo est, vt nomen plurale rem singularem significet, Latini autem eiusmodi consuetudinem non habent.

Tertio, quia nunquam septuaginta, nec Hieronymus vertit Dij, nec vllus ita vertere auderet. Quod est argumentum, pluralem significationem in iis locis ea nomina non habere, sed singularem.

Qvarto, quia si nomen Dei in textu Hebraico haberet pluralem significationem, vbicunque inuenitur in numero multitudinis, esset apertissima & frequentissima contradictio in verbis diuinæ Scripturę. Siquidem frequentissimè legimus, vnum tantum esse Deum, & ramen frequentissimè etiam legimus Deos. Non est autē credibile, voluisse Deum his apparentibus cōtradictionibus perturbare populum suum, & occasionē blasphemandi præbere aduersariis.

Igitvr his omissis, Primvm argumentum & quidem demonstratiuū est hoc: Qui accipit esse ab alio, necessariò ab eo distinguitur re ipsa: nec enim fieri potest, vt aliquis producatur à seipso; sed Filius accipit esse à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque, ergo distinguuntur re ipsa inter se Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

Rvrsvm, in Deo nihil potest fingi inhærens, seu nō subsistens, quia in Deo nullum est accidens, nulla compositio. Ergo hæc tria cùm sint re distincta, sunt tria subsistentia, & proinde tres hypostases, seu personæ.

Probanda est assumptio primi argumenti ex Scripturis; nā per se cætera sunt euidentia; ac Filiū quidē habere ipsum suum esse à Patre, probatur primò ex illo Prouerb. 8. *Dominus possedit me*, id est, acquisiuit per generationem. id enim significat vox Hebræa קנני *Konni* Et ne dicant intelligi hoc de Christo homine in prædestinatione, seu præuisione generato ante colles; ibidē dicitur: *Cum eo eram cuncta coponens*. Nec enim is, qui solū habebat esse in prædestinatione, poterat cum Patre mū-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum creare, quod enim habet esse solum in prædestinatione, non est, sed futurum est; quod autem non est, operari non potest. Igitur Filius Dei, qui cum Patre cuncta composuit, in principio mundi iam erat, & tamen per generationem à Patre acceperat esse.

PRÆTEREA Eccle. 24. dicitur, *Sapientia primogenita ante omnem creaturam.* Item Ioan. 5. *Dedit Filio vitam habere in semetipso.* Nec dici potest, hoc esse intelligendũ de Christo homine. repugnat enim illud. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitã habere in semetipso.* Vbi docemur, vitam datam esse Filio à Patre, non quomodo vitam habent creaturæ, sed quomodo ipse Pater habet. Item Colos. 1. dicitur *Filius primogenitus Dei, & imago eius.* Vtrumq; autem nomen includit necessariò distinctionem, & processionem; Nec potest intelligi de Christo homine, quia ibidem dicitur de hoc Primogenito, *In ipso, & per ipsum condita sunt vniuersa.* Item Hebr. 1. vocatur Filius splendor & figura paternæ hypostasis, quæ omnia dicunt processionem. Et ne hæc trahantur ad humanitatẽ, additur ibid. *Per quẽ fecit & sæcula.*

DENIQVE 1. Ioan. 5. legimus, *Vt simus in vero Filio eius.* Certè verus Filius à Patre est natus verè, & ne dicãt hoc pertinere ad solum hominem Christum, subditur; *Hic est verus Deus, & vita æterna.* Itaque de Filio res est certissima, habere illum esse à Patre, ac propterea distingui re ipsa à Patre.

DE SPIRITV sancto probabitur posteà in quæstione propria. Interim sufficiat illud Ioannis 15. *Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Hic enim expresè dicitur Spiritus sanctus procedere à Patre, & proinde ab illo distingui. dicitur etiam mitti à Filio, & proinde etiam ab illo distingui: Missio enim in diuinis non potest intelligi, nisi secundum processionem, vt suprà dictum est, & infrà etiam dicetur.

SECVNDVM argumentũ sumitur ex voce, ALIVS. Scriptura siquidem vocat Patrem alium à Filio, & Spiritum sanctum alium ab vtroque. Quod quidem apertã distinctionem, & quidem realem indicat. Ioan 5. Filius de Patre loquens; *Alius*, inquit, *est, qui testimonium perhibet de me.* Et Ioan. 14. de Spiritu sancto; *Alium*, inquit, *Paracletum dabit vobis.* Non autem diceremus de vna persona, alius est Marcus, alius Tullius, alius Cicero: nec de eodem, alius est orator, alius consul, alius imperator.

EST tamen obseruandum cum S. FVLGENTIO in li. de obiectionibus Arianorum, Patrem, Filium, & Spiritum dici alium, & alium, & alium; non aliud, & aliud, & aliud. Siquidem, aliud, distinctionem in essentia, alius distinctionem in persona significat. Quare Ioã. 10. Christus ait: *Ego & Pater vnum sumus*, non aliud sumus.

TERTIVM argumentũ sumitur ex particulis quibusdam denotantibus distinctionem, vt APVD, CVM, IN ET. Prouerb. 8. *Cum illo eram cuncta componens.* Ioã. 1. *Et verbum erat* apud *Deum*: Ibidem: *Vnigenitus qui est in sinu Patris.* Ioã. 14. *Ego sum* in *Patre, & pater* in *me est.* Matt. vlti. *Baptizate omnes* in *nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Isa. 48. *Dominus Deus misit me, & Spiritus eius.* Et Ephes. 2. *Per ipsum* (Filium) *habemus accessum ad Patrem* in *vno Spiritu.* Nam si Pater, Filius, & Spiritus sanctus essent sola nomina, & non res, essent omnino Synonyma, quomodo M. T. Cicero. At quis diceret. Marcus erat cum Tullio, vel apud Tullium, vel in Tullio? vel Marcus & Tullius hoc fecerunt? vel per Marcum habemus accessum ad Tullium in Cicerone?

DICENT Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum non esse sola nomina, sed Patrem esse verũ Deum, Verbum autem, & Spiritum sanctum esse virtutes, siue attributa Dei Patris, ratione tamen, non re distincta ab ipso.

AT nec de virtutibus, seu attributis eiusmodi sententiæ verè dici possunt. Quis enim diceret, Sapientia est apud intellectũ? vel sapientia cũ intellectu hoc fecit? vel homo & manus eius hoc fecerunt? Confitendũ est igitur, aut Scripturam ineptissimè loqui, aut veram esse distinctionem inter Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.

QVARTVM argumentum ex eo sumitur, quod Scriptura inducit Deum loquentem in numero multitudinis, vel loquentem de Deo tanquam de alia persona. Gen. 1. *Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem nostram.* Gen. 3. *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est.* Genes. 11. *Venite descendamus, & confundamus linguam eorum.* Genes. 19. *Pluit Dominus à Domino.* Oseæ. 1. *Dicit Dominus, saluabo eos in Domino Deo suo.* Zachar. 3. *Dixit Dominus ad Satan, increpet te Dominus, ô Satan.*

ET licet Rabbini hæc omnia eludant, dicentes, esse phrases linguæ, &c. & difficile sit eos conuincere, tamen apud Catholicos habent suam auctoritatẽ, quia Patres passim his argumentis vtũtur. Et Concilij SYRMIENSE apud Hilarium lib. de Synodis, dicit anathema iis, qui aliter explicant loca citata ex Genesi.

PRÆTEREA habemus alia loca in Testamento nouo, quæ nulla ratione possunt eludi. Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* Et Ioan. 14. *Ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus.* Nec enim vna & eadem persona, quæ plura nomina vel officia habeat, verè dicere potest, ratione eorum nominum vel officiorum, nos faciemus, aut nos veniemus. Siquidem facere & venire personarum est, non hominum, aut officiorum. & quis non rideret, si legeret dixisse Ciceronem. Ego & Tullius veniemus?

QVINTVM argumentum sumitur ex eo, quod Scriptura sæpè de Deo loquens, ternario numero vtitur. Exo. 3. *Ego sum, qui sum, qui est misit me ad vos.* Ibidem. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.* Num. 6. *Sic benedicetis filijs Israel, Benedicat tibi Dominus, & custodiat te; ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui, conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem.* Deut. 6. *Dominus Deus Dominus vnus est.* Psal. 66. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.* Psal. 135. *Confitemini Domino, quoniam bonus, confitemini Deo Deorum, confitemini Domino Dominorum.* Isa. 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus.*

VBI notandum est cum THEODORETO lib. 2. ad Græcos, Deum in testamento veteri noluisse proponere mysterium Trinitatis expresè, quia Iudæi incapaces erant & quia recens exierant de Ægypto, vbi colebantur multi Dij, & intraturi erant in terram Chanaam, vbi etiam multi habebantur Dij, ne videlicet putarent, sibi etiam tres Deos proponi colendos: voluisse tamen Deum adumbrare hoc mysterium, idque multis modis, vt cùm in Testamento nouo prædicaretur, nõ videretur omnino nouum, vel repugnans Testamento veteri.

SEXTVM argumentum ex numeris binario & ternario in Scriptura expressis. Ioan. 8. *In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater:* vbi apertè se, & Patrem duos testes facit. Et Ioan. 15. de Spiritu sancto addit: *Ille testimonium perhibebit de me.* Atq; ita sunt tres. Et 1. Ioã. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbũ & Spiritus sanctus.*

VLTIMO, addi possunt congruentiæ naturales, quæ non demonstrant fidem, sed ea supposita ostendunt id, quod asserimus, non esse contra rationem, quas congruentias non prosequar fusius, sed solum indicasse cõtentus ero, ne videamur in eiusmodi rationibus fidei nostræ fundamentum collocare.

IGITVR PRIMA est, summi & infiniti boni est, se sũmè & infinitè cõmunicare: non autem Deus infinito ac summo

summo modo se communicauit in productione creaturarum.

SECVNDA, perfecta beatitudo comprehendit omnia bona: & vnum, & quidem insigne bonum est consortium æqualium personarum.

TERTIA, generare sibi simile est perfectio, quæ nõ debet abesse à Deo, qui est vndequaque perfectus.

QVARTA, melius est ab æterno Deum aliquid produxisse, quàm otiosum fuisse.

QVINTA, quia inuenitur vna natura in hypostasi, vt in quolibet Angelo; plures in pluribus, vt in multis Angelis; plures in vna, vt in homine, vbi duæ naturæ, anima & caro, vna spiritualis, altera corporalis, in vnã hypostasim humanam conuenjunt: igitur credibile est, esse quoque vnam naturam, id est, diuinam in pluribus hypostasibus, hoc est, in Patre, in Filio, & in Spiritu sancto.

SEXTA ratio sumitur ex vestigiis, quæ Deus impressit quodammodo in creaturis; de quibus vestigiis differit S. August. à lib. 9. de Trin. vsque ad 15.

ITAQVE res omnes ita affectant numerum ternarium, vt planè omnia clamare videantur, auctorem suum esse Trinitatem; quæ omnia fecit in pondere, numero, & mensura. Primum igitur tres solæ sunt passiones omnibus rebus communes, vnum, verum, bonum. Deinde tota rerum vniuersitas distribuitur in partes tres. quicquid enim est, aut spiritale est, aut corporale, aut mixtum ex vtroque.

RES spiritales in tres hierarchias diuiduntur. singulæ hierarchiæ in tres ordines; singuli verò spiritus Angelici non tam vestigium, quam imaginem Trinitatis referunt, cum tribus sint præditi facultatibus, memoria, intelligentia, voluntate; atque in eis ex mente nascatur notitia, ex notia amor procedat.

PORRO in rebus corporalibus penè innumerabilia reperiuntur vestigia Trinitatis; sed ea persequi nimis lõgum, miniméque necessarium hoc loco esse videtur. Nunc ad argumenta aduersariorum diluenda veniamus.

CAPVT SEPTIMVM.

Diluitur argumentum primum contra distinctionem personarum in eadem essentia.

PRIMVM argumentũ est Valẽtini GENTILIS; Qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, nõ est verus Deus: sed vnus Deus in essentia non gignit, nec gignitur, nec procedit, ergo vnus Deus in essentia non est verus Deus. sed Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt per vos verus Deus, ergo non sunt vnus Deus in essentia. Propositio primi syllogismi ita probatur. Nullus est Deus præter Patrem, Filium, & Spiritum sanctũ, sed Pater gignit, Filius gignitur, Spiritus sanctus procedit: ergo qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est verus Deus. Assumptio eiusdẽ primi syllogismi probatur hoc modo, Deus in essentia nihil est aliud, quàm ipsa essentia communis tribus; essentiam autem nõ generare, nec generari, nec procedere, Sẽtentiarij docent.

AD hoc ARGVMENTVM, Ioannes VVigandus li. contra nouos Arianos, non potuit respondere, nisi negãdo essentiam non generare, nec generari, quicquid dixerint Sententiarij: & affert hanc, vt ipse quidem putat, demonstrationem. Filius Dei est genitus secundum Scripturas, & Filius Dei est essentia quædã viua, non figmẽtum, secundum Scripturas. ergo essentia secundum Scripturas gignitur, & proinde etiam gignit. Quo argumẽto proposito, quasi vno ictu omnes Sententiarios prostrauisset, subiungit. Mulier, id est, ratio in Ecclesia taceat.

AT PROFECTO VVigandus non soluit argumentum, sed incidit in grauissimum errorem; nam si essentia gignit & gignitur, ergo duæ sunt essentiæ: nec enim intelligi potest vnum & idem à seipso produci. & ne dicat, hoc non esse secundum Scripturas, cogiter nos non aliter probare ex Scripturis Patrem & Filium esse distinctos ipsa re, quàm quia vnus ab alio producitur.

RECTE igitur Concilium LATERANENSE ca. 2. definit essentiam non gignere nec gigni. Nec argumentum VVigandi aliquid concludit. sed laborat fallacia accidentis: nam Filius licet includat essentiam, tamẽ distinguitur ratione ab ea propter relationem, quam dicit præter essentiam: & quatenus ab ea distinguitur, cõuenit ei generari, quod non conuenit essentiæ: quemadmodum Pater includit eandem essentiam, sed distinguitur ab ea, ratione, propter relationem paternitatis. quàm habet præter essentiam, & idcirco Pater generare dicitur, essentia non dicitur. Similis fallacia esset si diceres: Homo est species, Petrus est homo, igitur Petrus est species: vel Petrus est individuum, & Petrus est homo, ergo homo est individuum.

AD ARGVMENTVM principale, potest distingui propositio. nã cum dicitur, qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est verus Deus, si vox (DEVS) accipiatur pro persona diuina in commuri, propositio est vera, nam qui nõ gignit, nec gignitur, nec procedit, non est persona diuina: tum verò si in assumptione per vnum Deum in essentia intelligatur ipsa essentia, vera est etiã assumptio. Sed inde tantùm concluditur, essentiam non esse personam diuinam formaliter, non autem concluditur, essentiam non esse verum Deum.

SI TAMEN vnus Deus accipiatur in assumptione, vt verba sonant, hoc est, pro personis in communi, tum assumptio est falsa. Nam verum est dicere, vnus Deus in essentia gignit, gignitur, & procedit. Nã ille vnus Deus est Pater, qui gignit, est Filius, qui gignitur, & est Spiritus sanctus, qui procedit. Si verò vox (DEVS) in propositione accipiatur pro Deitate, sicut potest accipi, quia in Deo non distinguitur persona à natura, propositio est falsa, vt patet, nec probatio concludit. Nam essentia nõ est Deus, præter tres personas, & tamen non gignit, nec gignitur, nec procedit, quia distinguitur ratione à personis, quibus propriè conuenit gignere, gigni, & procedere.

CAPVT OCTAVVM

Diluitur argumentum secundum.

SECVNDVM argumentum est TRANSYLVANORVM lib. 1. ca. 5. Si tres personæ sint vnum in essentia, erit in Deo quaternitas, non Trinitas. nam in primis essentia, Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt quatuor nomina, & non synonyma. ergo quatuor res significant. Item Pater, Filius, Spiritus sanctus sunt tres, sed essentia nihil est horum. Nam essentia non est Pater, quia non genuit, nec Filius, quia non est res genita, nec Spiritus, quia non processit. est igitur quartum aliquid.

PRÆTEREA essentia est fons personarum: ab illa enim emanant relationes, & proinde personæ, quæ relationibus constituuntur, at fons, & riuuli distinguuntur realiter. ergo essentia distinguitur realiter a tribus personis; ergo cum illis facit numerum quaternarium.

PRÆTEREA Papistæ in Symbolo post illa verba, *Credo in vnum Deum*, ponunt virgulam, ne cogantur dicere, *Credo in vnum Deum Patrem*. ergo distinguunt Deũ à Patre: sed infrà etiam distinguunt Patrem à Filio, & Filium à Spiritu sancto; ergo sunt quatuor.

PRÆTEREA

Universidad de Deusto
Biblioteca

» PRÆTEREA Papistæ dicunt, tres personas in vno
» Deo residere, & vnum Deum se in tribus personis mani-
» festasse: at quis est ille Deus? certè non Pater, non Filius,
» nec Spiritus. Nullus enim horum se in tribus personis
» manifestauit, nec in vllo horum tres personæ residen-
» igitur est quartus quidam Deus.

RESPONDEO, nullam nos quaternitatem in Deo constituere, quin potius anathema dicere iis, qui quaternitatem pro Trinitate colunt. Nec argumenta proposita nos quidquam mouent. Respõdemus enim ad PRIMAM rationem, illa nomina non esse synonyma, nec tamen significare quatuor res, sed vnam tantùm, si de re absoluta dicatur: vel tres tantùm, si de relatiuis. id quod indicare videtur AVGVSTINVS li. 1. de doct. Christ. ca. 5. cùm ait; *Res, quibus fruendum est, Pater, & Filius, & Spiritus est: eademq; Trinitas vna quædam summa res.* Sed apertius ANSELMVS lib. de incarnatione Verbi, cap. 3. docet, tres personas esse tres res, & vnam rem: tres res relatiuas, & vnam absolutam. Nec est insolitũ plura nomina, non synonyma, significare vnũ, sed diuerso modo.

DICES, si ista nomina significant vnam rem absolutam, & tres relatiuas, ergo significant quatuor res.

RESPONDEO, nullam esse consequentiam: nam res illa absoluta non distinguitur re, sed ratione tantùm ab illis tribus relatiuis. Proinde in Deo est vnitas essentiæ, est Trinitas personarum, nulla verò quaternitas est.

AD SECVNDAM dico, Essentiam esse illa tria, & illa tria essentiam. Quod autem Essentia non generet, & Pater generet, non arguit distinctionem realem, sed rationis tantùm. Nam etiam homo & humanitas sunt vna res, & tamen homo generat, humanitas non generat.

AD TERTIAM nego, Essentiam esse fontem personarum, aut relationum. nam personæ à personis producuntur, relationes autem non producuntur, sed per se consequuntur ad productionem suppositorum. Immò AVGVSTINVS lib. 4. Trinit. cap. 20. contrario modo loquitur, cùm dicit Patrem esse principium totius Diuinitatis. vbi tamen non vult dicere, Diuinitatem produci, sed Patrem esse principium omnium diuinarum personarum; quãdoquidem Filium producit per generationem: & Spiritum sanctum per spirationem: ipse autem à nulla persona aut gignitur, aut spiratur.

DICES, Filiatio simul cum Filio producitur, sed non potest produci à Patre, quia paternitati opponitur, ergo producitur, & pullulat ab Essentia, quæ est in Filio.

RESPONDEO, relationes posse dici pullulare ab Essentia, non quod ab illa producãtur, sed quòd propter essentiam sint, non è contrario: nam ea, quæ consequũtur ad aliquam Essentiam in creaturis, producuntur effectiuè ab eo, qui producit illam essentiam, dicuntur tamen pullulare ab illa essentia, quia propter eam dantur ab agente. Vnde si qua essentia non producatur, vt est diuina, nec proprietates producentur, sed dicentur tamen ab illa pullulare, quia propter illam sunt.

NOTA tamen, relationes non vt sunt relationes formaliter, dici pullulare, siue manare ab Essentia, sed vt sunt proprietates constitutiuæ personarum, nam vt sunt relationes, pullulant à personis, si vllo modo pullulationis vocabulum in Deo admittendum est.

AD QVARTAM de Symbolo, dico, illud argumentum militare contra Benedictum ARETIVM Zuinglianum. Ille enim in historia de supplicio Valentini Gentilis, ca. 6. & 11. cùm nesciret respondere ad argumentum Gentilis, qui probabat solum Patrem esse vnũ Deum, quia in Symbolo dicitur, Credo in vnum Deum Patrem: opem imploratit virgulæ vnius, quam inferendam esse dixit inter Deum & Patrem.

CÆTERVM Catechismũ Catholici non habent istã virgulam, & Patres veteres, exponẽtes Symbolum, semper legerunt vnum Deum Patrem, vt IRENÆVS lib. 1. cap. 2. CYRILLVS catech. 7. RVFINVS explicat. Symboli, & alij. Quanquam etiamsi distingueremus Deum à Patre, per interiectam virgulam, nõ propterea introduceretur quaternitas. nam ibi Deus distingueretur à Patre, vt significaretur, nomine Dei non comprehendi solum Patrem, sed etiam Filium & Spiritum sanctum. Quemadmodum autem vocari Patrem in Symbolo vnum Deum, non repugnat Filij Diuinitati, suprà nõ semel est explicatum; præsertim cùm in eodem Symbolo dicatur Filius vnicus Dominus noster, nec tamen vllus neget Patrem quoque esse vnicũ Dominũ nostrũ.

AD QVINTAM respondeo, cùm Deum dicimus se manifestasse in tribus personis, velle nos dicere, Deũ esse tres personas, & hoc nobis reuelatum esse diuinitus. Quando petunt, quis est ille Deus? an Pater? an Filius?

RESPONDEO, est Diuinitas, siue est Trinitas, siue est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: quidquid enim horum respondeatur, rectissimè respondebitur. pari ratione qui dicunt, si qui tamen Catholicorum ita dicunt, tres personas in vno Deo residere, nihil aliud significare volunt, quàm tres personas vnius esse Deitatis, vnius Essentiæ, vnius naturæ, nec de verbis, cùm res constat, controuersia facienda est, vt AVGVSTINVS bene monuit libro 1. retract. cap. 15.

CAPVT NONVM.

Diluitur argumentum tertium.

TERTIVM argumentum Pater est ingenitus, « & Filius genitus. ergo non sunt vnus Deus, « alioqui vnus Deus erit genitus, & non geni- « tus, quæ implicant contradictionem. «

ITEM generabile & ingenerabile differunt pluſquã « genere, sicut corruptibile & incorruptibile: ergo Pater « & Filius differunt pluſquam genere.

ITEM vel genitum & ingenitum sunt accidentia, « vel substantiæ. Si primum, ergo in Deo sunt accidentia: « si secundum, ergo Pater & Filius differunt substãtialiter.

RESPONDEO ad PRIMAM rationẽ, si vtraq; propositio sit affirmatiua, vtraq; est vera, & nulla est contradictio. Nam Deus est genitus, & Deus est ingenitus, nõ sunt contradictoriæ, quia in prima propositione Deus accipitur Pro Filio, in secunda pro Patre. At si fiat altera negatiua hoc modo, Deus est genitus, & Deus nõ est genitus: vel sic, Deus genuit, Deus non genuit, sunt contradictoriæ, sed prima est vera, secunda est falsa. Ratio est, quia nomen, Deus, absolutè accipitur pro personis indistinctè; sed quando dicitur, Deus genuit, vel Deus est genitus, ratione prædicati notionalis, restringitur subiectum, Deus, ad vnam certam personam. Et sic est verum, Deus genuit, quia restringitur nomen, Deus, ad Patrem. At quando est negatiua, subiectum non restringitur per prædicatum, quia tunc nihil asseritur, sed negatur. Itaque cùm dicitur, Deus non generat, vel Deus nõ est genitus, est sensus, nulla persona diuina generat, nulla est genita. quæ sunt falsa.

AD SECVNDAM respondeo, generabile per motũ differre genere ab ingenerabili, tale enim generabile natura sua est corruptibile. At generabile sine motu, & mutatione non necessariò differt ab ingenerabili. Sed facilius potest responderi, generabile & ingenerabile tum solùm differre genere, cùm natura eius, quòd generatur, per generationem producitur: non autem cùm solùm communicatur vni ab alio: porrò Filium dici genitum, non quod natura ipsa eius genita sit, seu producta, sed quod eam Filius à Patre per generationem acceperit.

ITAQVE

ITAQVE non distinguitur Filius à Patre natura sed solum quoad modum naturam illam habendi. Sicut Adam ex nullo homine est productus. Eua ex solo Adamo, Cain ex Adamo & Eua, & tamen erant omnes tres eiusdem naturæ specificæ. quod exemplum affert IVSTIN. de recta fid. confes. NAZIAN. lib. 5. de Theol. DAMAS. lib. 1. cap. 9. & AVGVST. lib. 1. & 2. con. Max.

AD TERTIAM dico genitum & ingenitũ nec esse substantias, nec accidentia. nam ingenitum est negatio quædam processionis, genitum autem dicit relationem; vt etiam paternitas, ac spiratio tam actiua quam passiua relationes sunt. Ita respondit Augustinus libro quinto Trin. cap. 3. 4. & 5. vbi eleganter argumẽtum retorquet in Arianos. nam cùm dicitur, Ego & Pater vnum sumus, *Vnum ne.*, inquit, *dicuntur Pater & Filius secundum substantiam aut secundum accidens? Si primum, ergo sunt eiusdem substantiæ Pater & Filius, si secundum, ergo in Deo sunt accidentia.*

SED dices, si ad essentiam & substantiam Dei non pertinet esse genitum vel ingenitum, quomodo non accidit hoc illi?

RESPONDEO cum Augustino ibidem, Deo nihil accidere posse; nam omne accidens compositionem dicit & mutationem. Vnde concedendum est, Deo esse proprium, naturale, & necessarium simpliciter, vt sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus. & proinde vna persona sit ingenita, alia genita, alia procedens; sic tamen hæc sunt naturalia & necessaria Deo, vt non sint propriè & formaliter de essentia eius, quomodo in rebus creatis naturale est animali, & necessarium, esse rationale vel irrationale, & tamen neutrum est de essentia eius. cùm tamẽ è contrario animal sit de essentia vtriusque, id est, tam hominis, quam bruti.

ITA igitur Essentia diuina essentialiter includitur in relationibus; nihil enim est in Deo, quod non sit essentialiter Deus, alioqui esset essentialiter creatura: at contrà ipsa relatio non includitur essentialiter in essentia; nec tamen accidit ei, vt dictum est. Quin potius clarius hoc cernitur in nostro proposito, nã paternitas, filiatio, & spiratio relationes sunt; relatio autem secundum suã formalem rationem abstrahit à substantia & accidente.

CAPVT DECIMVM.

Diluitur argumentum quartum.

» QVARTVM argumentum. Generare est sum-
» ma perfectio in viuente: hanc autem perfe-
» ctionem Pater habet, Filius non habet; non
» igitur est Filius æqualis Patri. Proinde non
» sunt eiusdem naturæ Pater & Filius. Et quod inde sequi-
» tur, non sunt plures personæ eiusdem essentiæ in Deo. &
» confirmatur, quia productum dicit intrinsecè dependẽ-
» tiam ab alio, & posterius est eo, à quo producitur, si non
» tempore, certè natura. at verus Deus est ens ex se inde-
» pendens, & necessarium, & nulla re posterius, igitur Fi-
» lius non est verus Deus, &c.

RESPONDEO, generare dicere perfectionem, sed minimè eam deesse Filio. Est enim in Filio omnis perfectio actuæ generationis, licet ipsa actiua generatio in Filio nõ sit, quia non est opus: nam omnẽ perfectionẽ quam habet generatio, ab essentia habet, essentiam autẽ totam etiam Filius habet. id quod facilius intelliget, qui obseruauerit, quod sicut principiũ quo generationis actiuæ, est essentia diuina, & ideo generatio actiua est infinitæ perfectionis: ita terminus quo generationis passiuæ, est essentia diuina, & ideo illa etiam infinitæ perfectionis, immò eiusdem prorsus infinitæ perfectionis est.

DICES, si terminus quo generationis diuinæ, est essentia, ergo essentia generatur saltem per accidens.

RESPONDEO, nullam esse consequentiam. nam in creaturis natura, quæ est terminus quo, per accidens generatur, quia nõ cõmunicatur natura Filio eadẽ numero cũ ea, quæ in Patre, sed alia quædã noua quę quia, nisi producatur, nõ est, ideo producitur, vt cõmunicari possit: At essentia diuina vna numero est in Patre, & cõmunicatur Filio. ideo per generationẽ minimè producitur.

AD confirmationem respondeo, in creaturis dependere Filium à Patre, quia accipit aliam numero naturam ab illa, quam habet Pater: in diuinis autem non esse eiusmodi dependentiã, quia eadem natura, quæ ex se est simpliciter independẽs, cõmunicatur à Patre Filio, idq; naturaliter & necessariò. Vnde solũ est relatio mutua Patris ad Filium, & contra, sed sine vlla dependẽtia in esse.

PARI ratione negandum est, omne productũ necessario esse posterius. Solùm enim productio per se requirit ordinem inter producentem, & productum, sed non priorit atem, nisi per accidens in creaturis, vbi noua natura ex non esse deducitur ad esse. At inter personas diuinas non potest vlla esse prioritas, & posterioritas, cùm nihil habeant istæ personæ, nisi essentiam & relationem, & essentia sit vna, & eadẽ in omnibus: relationes autem id requirant, vt sint simil natura.

CAPVT VNDECIMVM.

Diluitur argumentum quintum.

« VINTVM argumẽtum. Quando Filius ge- «
nitus est, vel erat, vel non erat. Si erat, quare «
genitus est? Si nõ erat, ergo aliquãdo Filius «
non fuit, ergo non est verus Deus, ergo non «
sunt plures personæ eiusdem essentiæ. «

ITEM, vel Filius semper gignitur, vel semper est ge- «
nitus, vel aliquando gignebatur, & aliquando fuit geni- «
tus: si semper gignitur, nũquam terminum & perfectio- «
nem vltimam assequetur; si semper fuit genitus, quo pa- «
cto ad terminum sine via peruenit? si aliquando gigne- «
batur, & aliquando fuit genitus: nõ semper eodem mo- «
do se habuit, sed mutatus est. Quę omnia absurda sunt in «
Deo. non igitur in Deo plures personæ asserendæ sunt. «

ITEM, vel Filius præfuit in Patre actu, vel potentia, «
vel nullo modo: si actu, ergo fuit antequam gigneretur; «
si potentia, ergo in Deo est potẽtia passiua; si nullo mo- «
do, ergo ex nihilo factus est. «

RESPONDEO ad rationem PRIMAM cum BASILIO li. 2. in Eunomiũ. Filium non fuisse antequam gigneretur, tamen fuisse cùm gigneretur, nec sequitur, frustrà genitũ esse. Id enim frustrà fieret, immò nec posset fieri, quod esset antequam fieret. Quod autẽ est, dum fit, nõ frustra fit. certè in rebus creatis momenta tẽporis & sunt cùm fiunt, & fiunt cùm sunt. Nec etiam sequitur, Filium non semper fuisse, si non erat antequam gigneretur. nam semper genitus est, atque ita semper etiam fuit.

AD SECVNDAM Caluinus li. 1. instit. ca. 13. §. vlt. respõdet, Filium semel genitum fuisse, nec iam generari: dicit enim, stultè fingi in Deo continuum actum generandi, sed profectò Caluinus repugnat AVGVSTINO in epist. 174. ad Paleentium, qui sic ait: *Semper gignit Pater, & semper nascitur Filius.* Et rationem affert optimam, quia si Pater aliquando genuit, & postea destitit, ergo aliquando etiam cœpit gignere. & antea non gignebat, ergo Filius non est æternus. Idẽ tamen Augustinus lib. 83. quæst. q. 37. & GREGORIVS lib. 29. moral. cap. 1. dicũt, melius dici Filiũ Dei semper natum, quàm semper nasci; nam etiamsi semper durat actus generandi, & nascendi, tamen semper etiã est perfectus & consummatus.

AD argumentũ ergo dico, in generatione diuina esse quidquid perfectionis est in via & in termino generationis, remota imperfectione. In via, quæ exprimitur per vocẽ *Nascitur*, inuenitur perfectio ipsius actus nascendi,

& im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& imperfectio carentia termini;in termino, qui exprimitur per vocem (*Natus est*) inuenitur perfectio ipsius rei productæ.sed deest perfectio actus nascēdi. In Deo ergo semper est natiuitas,sed perfecta.semper enim Filius Dei nascitur,sed perfectus. Et hoc est semper natū esse.

AD TERTIAM respondeo, rem aliquam dici esse in potentia dupliciter. Vno modo in potentia actiua agentis,& hoc proprie conuenit suppositis, quæ producuntur;altero modo in potentia passiua materiæ,& hoc conuenit formæ.non enim suppositum educitur de potentia materiæ,sed forma.

IAM ergo si consideres ipsum suppositum Filij,præfuit in potentia actiua Patris,& hoc nullā ponit in Deo imperfectionem.nam potentia passiua imperfectionem dicit,actiua perfectionem.Si respicias formam Filij, id est,essentiam eius,quam Paulus Philip. 2.vocat formam Dei:illa præfuit actu in Patre,non in potentia, quia est communis vtrique. B

AD ARGVMENTVM,cùm dicitur,Si præfuit actu, ergo fuit antequam fieret, respondeo, non esse factam ipsam formam, sed communicatam: nec est absurdum, immò necessarium,vt præexisteret quæ communicanda erat.Intelligenda autē sunt hæc omnia,quæ sonant prioritatem, secundum modum nostrum intelligendi. nam quod ad rē attinet,nulla est prioritas, sed Pater semper actu gennit,ac gignit Filium.

CAPVT DVODECIMVM.

Diluitur argumentum sextum.

SEXTVM argumentum.Aut persona in Deo est finita,aut infinita:si infinita,ergo vna tantum.si finita,ergo infinitæ personæ deberent esse,vt respondeant infinitati essentiæ.

PRÆTEREA, multiplicatio suppositorum vel est necessaria ad conseruationē speciei,vel vt vnū suppositū perficiatur ex altero.At Deus,cum sit æternus, nō eget conseruatione;nec perfectione, cùm sit perfectissimus. C

DENIQVE,vel persona,vt persona,dicit perfectionem,vel non.Si dicit perfectionem, ergo vna perfectio est in vna persona,quæ non est in alia; & cùm illa nō sit accidens,erit substantialis perfectio in vna, & non in alia.Si verò persona,vt persona,non dicit perfectionem, ergo perfectior erit persona humana,quàm diuina;nam humanam certum est dicere perfectionem.

RESPONDEO, personam diuinam vt talem, esse infinitam,& proinde dicere summam perfectionem.

AD ARGVMENTVM autem respondeo,non posse inde colligi,ergo vna tantùm est persona,sed hoc solum, ergo vna est perfectio omnium personarum;est enim vna & eadem infinita perfectio in omnibus personis,sed nō eodem modo.In Patre enim illa perfectio est paternitas,in Filio filiatio,&c. D

AD SECVNDVM dico, multiplicari suppositа in diuinis,non ad conseruationem speciei, nec ad perficiēdum vnum ex alio,sed quia id postulat natura rei intelligentis,quæ duos habet modos producendi aliquid intra seipsam,videlicet cognitionem,& amorem. Quæ etiam est ratio cur sint tres personæ tantum,& non plures, nec pauciores.vna enim esse debet producēs,non producta; alia producta per cognitionē; alia producta per amorē.

AD TERTIVM dico,eandem perfectionem dicere omnes personas,sed alio modo.

Quæres fortasse, an ille modus, id est, an illa relatio dicat perfectionem. Respondeo, relationem in genere sumptam non dicere perfectionem, cùm abstrahat ab ente reali,& rationis;tamen relationē realem,perfectionem dicere,& relationem diuinam,infinitam perfectionem,non tamen aliam perfectionem dicere hanc diuinā A relationem,aliam illam.sed omnes eandem, quæ est diuina essentia.

CAPVT XIII.

SEPTIMVM argumentū.Intellectus diuinus & voluntas idem sunt, & similiter intellectio & volitio:ergo etiam verbum & amor,id est,Filius, & Spiritus sanctus. ab vno enim non procedit,nisi vnum.

PRÆTEREA intelligens in Deo, & intellectio idē sunt, & similiter amans & amor: ergo Pater & Filius non distinguuntur inter se,nec à Spiritu sancto.

DENIQVE aut Filius intelligit,aut non.si intelligit,ergo producit notitiam seu verbum,&c.si non intelligit, ergo verbum non est Deus, nec enim Deus esse potest, qui nihil intelligit.

IDEM de Spiritu sancto dici potest. Nam si amat, producit amorē,ergo aut se,aut alium.si non amat, non est Deus,nec enim Deus actu voluntatis carere potest. B

RESPONDEO ad PRIMAM rationem, minorem distinctionem requiri in principiis,quàm in terminis,vt planum est ex eo,quod vnus Deus tot genera rerū creauit,animus noster tot conceptus parit;vnus truncus tot ramos producit.ex quo fit,vt satis sit distinctio rationis inter intellectum & voluntatem, ad hoc vt habeant terminos re distinctos.

AD SECVNDAM dico,inde solum probari, Patrē, Filium,& Spiritum sanctum esse vnum in essentia. Nam in Deo,intelligens,seu potius dicens, & verbum, idem sunt,excepta relatione producentis & producti: & amās & amor idem sunt,excepta relatione producentis amorem,& amoris producti.

AD TERTIAM dico,Filium intelligere, & tamen non producere notitiam;& Spiritum sanctum amare,& tamen non producere amorem,est enim obseruandum, intelligere,& producere notitiam, vt etiam amare, & producere amorem, esse idem re,sed distingui ratione. Nā intelligere & amare,dicunt ordinē ad obiectū,id est, ad rem,quæ intelligitur,& amatur:at producere notitiā, & amorē,dicit ordinem ad rem,quæ producitur,hoc est, ad ipsam notitiam,& amorem.sic etiam notitia & verbū sunt idē,sed distinguuntur ratione. Nā notitia dicit ordinem ad obiectum,verbum autem ad dicētem. iam ergo Pater est intelligens cum vtroque ordine, & ideo est etiam producens: Filius est intelligens, sed cum primo ordine,& non cum secundo, quia habet oppositum ordinem.Vnde ipse non est dicens,seu producens verbum.

PARI ratione, Pater est notitia, sed non verbum; Filius est notitia & verbum,quia habet ordinem producti,quem non habet Pater.Hinc S. AVGVSTINVS li. 15.Trin.cap.14.*Sciunt*,inquit,*se inuicē Pater, & Filius. sed ille gignendo,iste nascendo.*Similiter Spiritus sanctus intelligit,& est ipsa notitia,sed sine relationibus producētis, aut producti.Vnde neque est dicens,neque verbum. Idē dico de amore.nam Pater,& Filius amant cum relatione producentis amorem:Spiritus sanctus amat,sed cum relatione amoris producti.

CAPVT XIIII.

OCTAVVM argumentū.In Deo nihil est nisi essētia,& relatio: sed neutrū generat,aut generatur: ergo nihil in Deo generat, & nihil generatur:nō igitur sūt in Deo plures psonę.

ITEM, verus Filius debet produci similis gignenti: sed verbum non est simile gignenti,sed obiecto, vt notum est. igitur non est verbum Dei verus Filius Dei, proinde nec eiusdem essentiæ cum Deo.

ITEM. Spiritus sanctus aut producitur similis Deo Patri in essentia,aut dissimilis:non similis,quia esset Filius,

& tunc non esset Verbum vnigenitus Filius ergo dissimilis,ergo non est verus Deus, ergo non sunt tres personæ vnus verus Deus. A

RESPONDEO ad Primam rationē,nec essentiam, nec relationem seorsim sumptam gignere, aut gigni:sed constitutum ex vtroque.Itaque constitutum ex essentia & paternitate gignit, & constitutum ex essentia & filiatione gignitur,quemadmodum etiam in creaturis non gignit essentia,nec subsistentia: sed persona ipsa principium est,quod gignit,essentia est principiū quo gignit, subsistentia est conditio, sine qua non gigneret.

AD PRIMAM confirmationem, quæ erat eiusmodi,Verbum non est simile intelligenti,sed rei intellectæ, ergo non est Filius intelligentis.Respondeo,Deum intelligendo seipsum,producere verbum, & proinde rem intellectam, cui verbum est simile, esse ipsum Deum, qui producit verbum.

AT INQVIES,Verbum non est simile Deo,vt intelligenti,sed vt intellecto,at Deus non gignit vt intellectus,sed vt intelligens, ergo Verbum non est simile gignenti,proinde nec est Filius. Præterea Filius vel est similis Patri in essentia,vel in proprietate: non in essentia,quia in essentia est idem,non in proprietate, quia in illis est dissimilis,ergo, &c.

RESPONDEO.Patrem debere producere Filium sibi similem in essentia,non similem in relatione producentis,quia non producit Patrem suum,sed Filium suū, & ideo Verbum non debet esse simile Patri,vt Pater est dicens,sed vt Pater habet talem naturam, quæ dicendo exprimitur.

AD ILLVD autem,quod addebatur,Filius Patri in essentia est idem,ergo non similis.Respondeo esse eundem & esse similem.nam quatenus vterque habet illam essentiam,sunt idem in essentia; tamē quatenus ipsi sunt duo distincti,& conueniunt in illa essentia, sunt similes in essentia.Vnde cùm Ariani vellent Filiū dicere ὁμοιούσιον Patri,non ὁμοούσιον.Patres responderunt, posse quidem dici ὁμοιούσιον,sed non debere negari ὁμοούσιον. Vide Hilarium lib.de Synodis prope finem. C

AD Postremam rationem, quæ erat de Spiritu sancto,Respondeo, Spiritum sanctum similem produci in essentia Patri,& Filio,nec tamen esse Filium, cuius rei caussa non est vsque adeo certa.Scriptura siquidem rem docuit,caussam tacuit,non in hac re solùm,sed in multis etiam aliis,vt semper nos exerceat, & humiles discipulos habeat. Vide Athanasium in Epist. ad Serapionem Gregorium Nazianzenum lib.5.de Theologia: Basiliū lib.3.in Eunomium:Damascenum lib.1.c.10. Augustinum lib.15.Trinit.c.27.lib.3. contra Maximinum cap. 14.& tract. 99.in Ioannem, qui docent rem esse altiorem,quàm vt à nobis perfectè intelligi possit.Quamuis Augustinus duas rationes excogitauerit, quæ vtcunque animo quærentis satisfacere possunt.Ait enim lib. 5. de Trin.c.14.ideo Spiritum sanctum non esse Filium, quia non procedit quomodo natus,sed quomodo datus. Addit verò lib.15.ca.26. propterea quoque non posse vocari Filium,quia procedit ex duobus, qui nec duo Patres dici possunt,nec alter pater,alter mater. D

CLARIVS S.Thomas 1.par.q.27.art.4. & in quæstionibus de potentia q.10.art.2. ad argumentum 22.rē istam explicuisse videtur. Ait enim, Verbum Dei,Filiū esse Dei,quia cum procedat per actum intellectus,procedit vt similitudo quædam & imago producentis, idq; ex vi ipsius productionis. Nec enim res verè intelligitur,nisi producatur notitia, seu Verbum, quod sit ipsius rei,quæ intelligitur,similitudo.

At Spiritum sanctum idem B.Thomas docet non esse Filium Dei,quia licet similis sit Patri & Filio, non procedit similis ex vi productionis, cùm per actum amoris procedat; amor autem non sit ex natura similitudo rei amatæ,sed impulsus quidam in rem amatam.

CAPVT XV.

NONVM argumētum.Vel substantia est de intrinseca ratione essentiæ.vel non est.Si est,ergo essentia est incommunicabilis,vel si communicatur,communicabitur etiam subsistentia,& tunc vel habent personę præter istā subsistentiam, quam accipiunt cum essentia,aliam propriam,vel non.si habent,ergo quatuor erunt subsistentiæ,& proinde quatuor personæ.si non habent.ergo vna tantùm erit subsistentia,ac proinde vna tantùm persona.si verò subsistentia non est de ratione essentiæ,ergo essentia non est infinita simpliciter,cum non contineat omnem perfectionem, & præterea erunt diuinæ personæ compositæ ex essentia,& subsistentia,quod est absurdissimum. B

RESPONDEO,hic tangi quæstionē difficillimā,& in qua Patres discordes videntur.Nam B.AVGVSTINVS lib.7.Trin.c.4.dicit,aliud esse in Deo esse Patrem,aliud esse Deum. sed ibidem docet, subsistere, dici ad se,non ad aliud.proinde esse absolutum.& commune tribus.

Denique addit,sic esse in Deo vnum subsistere,quomodo est vnum sapere: & sicut non sunt in Deo tres sapientiæ,ita nec tres esse substantias.& cap.6.dicit personam esse quid absolutum,& non esse aliud personam esse,aliud verò Deum esse: quamuis sit aliud, Deum esse, & Patrem esse. Vbi videtur S. Augustinus distinguere subsistentiam à relatione, & subsistentiam vnam asserere,relationes autem multas.

ITEM ANSELMVS in monologio c.43.dicit personas diuinas per suam sapientiam, essentiam, & vitam subsistere sapere & viuere: & BOETIVS lib.de duabus naturis:*Subsistit*,inquit.*quo alio nō indiget vt sit.quare quod Græci dicunt ὑφίστασθαι,nos subsistentiam vocamus.* Similia habet RICHARDVS lib.4.Trin.c.8.& 29.Et ipse etiam Beatus THOMAS q.9.de potentia,art.5.ad 13.vbi dicit relationes habere ab essentia quod subsistant, non è contrario essentiam à relationibus. quod alibi etiam sæpe repetit.& in 1.Sententiarum dist.26.q.1.ar.2.ad 4.clarè dicit,subsistentiam esse vnam sicut essentiam. C

IDEM quoque ratione demonstrari potest.subsistere enim est propriū substantiæ,non relationis,ergo nō habet hoc essentia à relatione,sed à se. Et præterea si haberet à relatione,nō posset explicari, quomodo sit in Deo vera generatio.nam relatio sequitur generationē,cùm in ipsa fundetur:suppositū autē subsistens præcedit generationē.cùm nihil agere possit,nisi sit suppositū.quomodo ergo Pater gignere potuit,si nō habuit esse subsistēs,nisi per relationē,& eam nō habuit,nisi post generationem? D

AT ex altera parte Ioannes Damascenus lib.1.ca.6. de fide Orthodoxa sic ad verbum ait, ἀ τῷ διδάχθη,ὅτι τὰ μὲν ὑφεστάναι καθ' ἑαυτὸν,δύνασθαι πρὸς ἑαυτὸν,καὶ ὃ ὑπόστασιν ἔχειν,hoc est,*Verbum Dei hoc ipso.quod per se subsistit,distinguitur ab eo,à quo habet subsistentiam*: vbi satis apertè plures ponit subsistētias.Item Sexta Synodus generalis Action.11.legi iussit epistolam Sophronij,& recepit eādem postea Action.13.in qua epistola bis repetitur Trinitatem esse numerabilem personalibus subsistentiis.

PRÆTEREA in Symbolo Athanasij, & apud oēs Græcos,dicitur alia hypostasis Patris,alia Filij. at certè fistentiæ, sicut ideo non possumus dicere plures Deos, quia non sunt plures Deitates.non enim multiplicantur concreta substantiua,nisi multiplicentur formæ.

ITEM, si non sunt tres subsistentiæ.quomodo distinguuntur realiter tres personæ?nec enim realis distinctio

Universidad de Deusto
Biblioteca

habere potest locum,vbi non sunt distinctæ existentiæ, aut subsistentiæ.certum autem est, diuinas personas nó distingui existentiis.

ITEM, si non sunt plures subsistentiæ, quo pacto constabit,incarnationem esse factam in hypostasi solius Filij.

DENIQVE, si in Deo cum vna sola subsistentia sunt plures personæ, propter solam multiplicationem relationum oppositarum;cur etiam in Christo non sunt multæ personæ propter multiplicationem naturarũ oppositarum,id est,naturæ creantis & creatæ?

ADDE quod beatus Thomas 1.p.q.40. art. 3. dicit relationes afferre secum,hypostases non præsupponere, & abstractis relationibus ab essentia non remanere hypostases.

VT IGITVR tantà hæc lis componatur, dicendũ nobis esse videtur,subsistentiam diuinam partim esse vnam,partim multas;partim absolutam, partim relatiuã; partim communem tribus,partim propriam singulorũ; denique partim de ratione essentię,partim non de ratione essentiæ.Quod vt facilius intelligatur, aliqua prænotanda erunt.

AC PRIMVM quidem,ex S.Thoma q.8.de potentia art.3.ad 7.subsistentiam duo habere officia,vnum, vt constituat suppositum,& faciat illud esse in se,id est, nõ pendere ab alio.Alterum,vt distinguat illud ab aliis suppositis.quæ duo officia valde inter se distinguuntur. Nã vnum potest esse ante aliud,vt patet in Adamo, qui quãdo erat solus,habebat esse in se; sed non distinguebatur ab aliis.Item aliquid distinguit,quod non constituit, vt patet de spiratione actiua in Deo.

NOTA SECVNDO, aliud esse loqui de subsistentia respectu essentiæ,aliud respectu personarum, nam si de essentia loquamur,illa non constituitur per relationem,nec accipit ab illa subsistentiam, sed habet in se intrinsecè subsistentiam.ita vt si mente separemus ab essentia relationes, illa erit in se existens, & distincta ab omnibus aliis essentiis, quamuis non habebit in se distinctas personas.

NOTA TERTIO,certum esse,personas habere distinctionem à relatione,& proinde subsistentiam quoad secundum officium : personæ enim diuinæ distingui debent minima distinctione,vt B.Cyrillus lib.1.Trin.& B. Thomas p.1.q.40.art.2.ad 3.docent:minima autem distinctio est per relationem,& hoc ipsum docent passim Patres & Concilia,quæ dicunt solam relationem distinctionem & numerum in Deo efficere.

AT VERO vnde habeant personæ diuinæ subsistentiam quoad primum officium, Patres non ita perspicuè expresserunt,tamen nos cum S.Thoma dicimus, totam subsistentiam habere personas à relatione,sed non eodẽ modo.nam relatio includit essentiam & superaddit respectum,cùm sit aliquid ad aliud ; & quidem quatenus includit essentiam , constituit & dat personæ esse in se; quatenus dicit respectum,distinguit,& proinde ipsa relatio seu subsistentia partim est de ratione essentiæ , & sonat quid absolutum,partim non est. esse autem hanc sententiam S.Thomæ non negabit,qui eius opera diligenter euoluerit.siquidem ipse vbique docet, relationẽ constituere & distinguere personas: sed constituere , vt identificatur cum essentia:distinguere autem, vt relatio est.Vide de potentia q.8.ar.3.ad.7.q.9.ar.5.ad 13.& q. 10.art.5.ad 12.contra gent.lib.1.cap.21.& 22.lib.4. c. 10.14.& 49.& p.1.q.3.art.3.& q.29.ar.4.& q.40. art.2. & 4.& 1.d.26 q.1.ar.1.ad quartum.

DICES, si relatio non constituit hypostasim vt relatio est , sed vt essentia, ergo ipsa essentia constituit, non relatio.

RESPONDEO,idem videri,essentiam cõstituere, & relationem,vt est essentia,constituere: tamen melius dici,relationem,vt est essentia,constituere, quàm essentiã simpliciter,quia idem debet esse principium constituẽs, & distinguens , quamuis non eadem ratione vtrumque faciat.Constat autem distinctiuum principium esse relationem.relatio igitur etiam debet constituere. sed tamen hoc facit,vt includit essentiam,siue,quod est idem, vt identificatur cum essentia; & per hæc cessant omnia argumenta pro vtraque parte.

AD ILLVD Primum,ergo essentia est incommunicabilis,Respondeo,negando consequentiam:nam essentia non sic communicatur,vt quæ erat in se,incipiat esse in alio. semper enim illa est in se , & nunquam in alio, cùm sit simplicissima , & de eius ratione sit subsistere, sed vt quæ est in se vno modo,sit in se etiam alio modo. Itaque essentia Patris est in seipsa , sed cum relatione producentis,& essentia Filij est in seipsa , sed cum relatione producti,&c.

AD illud,vel habent personæ proprima subsistentiã, præter istam essentiæ,vel non.Respondeo , personas singulas non habere nisi subsistentias singulas, sed eas partim esse de ratione essentiæ ,partim non esse , vt dictum est.

AD illud pro altera parte,ergo essentia non erit infinita simpliciter. Respondeo negando consequentiam: essentia enim continet intrinsecè quicquid perfectionis habet subsistentia.nam vt suprà diximus, relationes non dicunt aliam perfectionem , quàm eam quæ est ipsa essentia.

AD illud,ergo persona erit composita. Respondeo negando consequentiam.nam subsistentia Patris, quatenus distinguitur ab essentia , est purus respectus ad aliud,& proinde nou habet ordinem ad ipsam essentiam, sed solùm ad terminum.

AD illud argumentum,quod solet videri insolubile: suppositi constitutio præcedit generationem,generatio relationem,ergo suppositum non constituitur per relationem.Respondeo suppositi constitutionem præcedere generationem,sed suppositi distinctionem sequi post generationem,& propterea dicimus relationem vt sic, quæ sequitur generationem,distinguere suppositum,nõ constituere:at relationem vt identificatur cum essentia, & præcedit generationem, secundum modum nostrum intelligendi,constituere suppositum.

DICES,relatio etiam vt identificatur cum essentia, si relatio est,fundamẽtum aliquod requirit; alioqui nulla erit ratio,cur sit potius paternitas , quàm alia species relationis, fundamentum autẽ paternitatis nullum potest fingi,præter generationem , igitur nullo modo paternitas præcedere potest generationem, & suppositum constituere.

RESPONDEO, relationes quæ accidentia sunt semper requirere fundamentum,nimirum vt habeatur ratio, cur talis relatio in tali subiecto inhæreat : at relationes, quæ sunt ipsa essentia subiecti,nullum fundamentum requirere.vt enim nemo quærit , cur homo sit animal rationale,quia illa est eius essentia:ita non debet quęri,cur prima persona diuina sit paternitas subsistens, quia hæc est eius essentia:& tamen fundamentum assignamus , videlicet generationem,cur hęc prima persona sit formaliter Pater,& distinguatur à Filio.

AT, INQVIES,S.Thomas 1.p.q.40.art.3.dicit abstractis relationibus , non remanere in Deo hypostases.ergo subsistentia nullo modo est de ratione essentiæ.

RESPONDEO , beatum THOMAM velle dicere non remanere hypostases distinctas:nam subdit statim, hypostasis enim significat aliquid distinctum.

CAPVT

CAPVT XVI.

DECIMVM argumentũ.Relatio.vt distinguitur,ab essentia,distinguit personas:sed relatio, vt distinguitur ab essentia , non est in re , sed solùm in mente;relatio enim suprà essentiam non addit rem,sed rationem tantùm, aliàs esset in Deo aliquid ab essentia realiter distinctum;ergo personæ nõ distinguuntur re,sed ratione tantum.

PRÆTEREA vel tota realitas, quæ est in Patre, est etiam in Filio,vel non est;si est,ergo non distinguuntur re,Pater & Filius;si non est,ergo aliqua res est in Patre, quæ non est in Filio,& cùm res,vnum,verum,& bonum conuertantur,aliqua vnitas,veritas,& bonitas erit in Patre,& non in Filio.

RESPONDEO, respectum,quem superaddit ad essentiam relatio , distinguere personas, sed eum respectum non esse solùm in mente, sed etiam in re; & vt est in re, distinguere, nam personæ distinguuntur realiter , etiam si cesset omnis operatio intellectus.

QVARE ad propositionem respondeo,nõ distingui personas relationibus,quatenus distinguuntur ipse relationes ab essentia quomodocunque , sed quatenus sunt relationes reales,siue vt sunt idem re cum essentia,& ab ea ratione distinguuntur.

AD confirmationẽ dico,totam realitatem absolutã, quæ est in Patre,esse etiam in Filio,& in Spiritu sancto, sed non totã realitatem relatiuã;verè enim sunt tria entia realia,sed relativa,Pater & Filius, & Spiritus sanctus.

AD probationem cùm dicitur,ens,verum,& bonum conuertuntur,&c. Respondeo ista tria entia, esse etiam tria vera,& tria bona,si accipiãtur hæc nomina adiectiuè,hoc est,sunt tria habentia veritatem,& bonitatẽ,non tamẽ sunt in illis tres veritates,aut bonitates,sed vna.Et ratio est , quia relatio non dicit perfectionem quatenus est ad aliud , sed quatenus est aliquid ad aliud. In Deo autem illud aliquid relationis,identificatur cum essentia & proinde relatio in Deo nõ dicit aliam perfectionem, quàm ipsam essentiam,quæ est vna.

ET hinc est,quòd cùm dicimus in Deo esse tria entia, aut tres res,aut tres subsistentias,aut tres personas,semper addimus,vel subintelligimus relatiuas,& nunquam multiplicamus,aut numeramus absoluta,quia sola relatio est eius naturæ , vt veram afferat distinctionem sine multiplicatione perfectionũ:quia ratione sui, AD,habet oppositionem,& proinde distinctionem;& tamẽ ratione ipsius, AD,non dicit perfectionẽ:quatenus verò perfectionem dicit , cum essentia identificatur. Vide ANSELMVM lib.de incarnat.c.3.vbi dicit Patrem & Filiũ posse dici duas res , modò per res, relationes, non substantiæ intelligantur,& Concilii TOLETANVM XI. cap.1.vbi legimus in relationibus numerum cerni,in diuinitatis verò substantia, quid enumeratum sit, non inueniri.Vbi enim verus numerus admittitur,ibi necessario plura entia admittuntur.

CAPVT XVII.

NDECIMVM argumentum. Intelligentiæ, & voluntatis actiones, immanentes sunt, ac proinde steriles, vt Philosophus docet lib.9. Metaph.textu 16.non igitur aliquid producunt.At si filius, & Spiritus sanctus nõ producuntur per intellectum, & voluntatem, nullo modo producuntur. non enim facilè explicari potest,quo alio modo producantur,& cur duæ tantùm personæ producantur , & cur vna Verbum,altera Amor dici soleat.

RESPONDEO , actiones immanentes , ac proinde intelligẽtiæ,& voluntatis actus, quos intellectionem & dilectionem appellare possumus,nihil producere, quod maneat post actionẽ;aliquid tamen producere intimum? ipsi actioni,& quod nomine ipso actionis appellari potest. Siquidem duobus modis actionis vocabulum accipitur:vno modo pro nuda,& sola actione , quæ pertinet propriè ad prædicamentum actionis : altero modo pro actione coniuncta cum aliqua qualitate , quæ sit quasi terminus eius.Quomodo calefactionem vocamus,cùm ea tamen non sit simplex actio de prædicamento actionis,sed includat calorem aliquem acquisitum.

ITA igitur intellectio , & dilectio non nudæ sunt actiones,sed includũt etiã aliquid per modum qualitatis, quod est quasi terminus actionis. alioqui si intellectio nuda esset actio,quomodo intelligens per intellectionẽ fieret similis rei intellectæ?Nónne similitudo in forma. seu qualitate fundatur?Quare Philosophus non ait, per actiones immanentes nihil omnino produci , sed nihil produci,quod maneat post actionẽ,quemadmodum per actiones transeuntes producitur opus aliquod re distinctum ab actione,& quod perseuerat post actionem.

PRODVCITVR igitur per intellectionem Verbum, per dilectionem Amor,quę quidem in nobis accidentia sunt,in Deo subsțantia,quoniam in Deo intelligere est ipsum esse,non autem in nobis. Quare S. Patres passim affirmant, Deum Patrem ab æterno genuisse Verbum suum,quoniam ab æterno sapiens fuit. quod non dicerent,nisi crederent,per actum intellectus Verbum Dei produci.Vide Athanasium serm.1. 2.& 3. contra Arianos.Basilium lib.4.in Eunomium.Nazianzenum orat.3. de Theolog.Cyrillum lib 1.thesau.c.5.& lib.12.cap. 7. Ambrosium libr.4.de fide c.4.& Augustinum lib. 6. de Trinit.c.1.& lib.7.cap.1.

NEC rarò etiam Patres disertè docent, Deum Verbum per intellectionem produci. vt Basilius homil. in initium Ioannis.Cyrillus libr.1.in Ioan.c.5. Theodoretus lib.2.ad Græcos,& Damascenus libro primo,capite 6. Denique Augustinus toto libro 9. de Trinit. Filium sapientiam, Spiritum sanctum amorem appellat, & Cõcilium Toletanum XI.capite primo.Spiritum sanctum caritatem vocat.

CAPVT XVIII.

DVODECIMVM argumentum. Hoc mysterium destruit tria principia naturaliter nota. Primo illud principium. Omne est, vel non est:nam paternitas est idem re cũ essentia,essentia idem re cũ filiatione:ergo paternitas est idem re cũ filiatione,& tamen non est idẽ re cum filiatione, si abilla distinguitur realiter.ergo.

SECVNDO illud principium , quæ sunt eadem vni tertio,sunt eadem inter se:nam paternitas & filiatio sunt eadem res cum essentia , & tamen non sunt eadem res inter se.

TERTIO syllogismum expositorium:nam cum dicitur,hæc essentia est Pater,hæc essentia est Filius , ergo Filius est Pater.bene videtur concludi,& tamen falsum concluditur,si fides est vera.

RESPONDEO ad Primum,negando primam consequentiam, quia essentia habet se per modum termini communis , quia licet singularis sit, tamen verè est in pluribus suppositis. Quare in prædicationibus fungitur munere vocis vniuersalis, vt S. Thomas annotauit in 1. p. q.39.ar.4. ad 1.

QVEMADMODVM igitur hic syllogismus nõ valet;Homo est idem re cum animali, animal est idem re cum equo,ergo homo est idem re cum equo:ita nec iste valet,paternitas est idem re cum essentia,& essentia idẽ re cum filiatione , ergo paternitas est idem re cum filiatione.

AD SECVNDVM dico,eam maximam non esse ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram vniuersaliter,nisi quando aliqua sunt eadem vni tertio adæquatè,sicut in Mathematicis,vbi si duę lineæ sint æquales vni tertiæ,vniuersaliter erunt æquales inter se, quia ibi est summa adæquatio.

At verò si dicas homo, & equus sunt idem re cum animali:ergo & inter se,non valet,quia homo & animal non sunt idem re adæquatè; ita etiam essentia & paternitas non sunt idem adæquatè, quia essentia ad plura se extendit,nec est verum,istam maximam esse fundamentum totius discursus humani, si nullæ addantur limitationes.alioqui frustra essent tot figuræ,& modi syllogismorum,quibus explicatur quomodo coniungi debeant duo extrema cum medio, vt possit concludi esse etiam inter se coniuncta.

Adde, quod etiamsi illa maxima esset vniuersaliter vera in rebus finitis, non propterea deberet esse vera in Deo infinito:nam si anima rationalis, quia spiritualis, naturaliter est in pluribus partibus corporis realiter distinctis,nec valet iste syllogismus manus & pedes sunt idem loco cum anima;sunt ergo idē loco inter se;quāto magis Deus,quia est infinitus Spiritus, poterit esse simul in pluribus suppositis.

Ad Tertivm nego esse syllogismum expositorium:nam (hæc essentia) habet se per modum termini communis,vt dictum est.Quare sicut non valet, aliquis homo est Petrus,aliquis homo est Paulus, ergo Paulus est Petrus:ita nō valet,hæc essentia est Pater, hæc essentia est Filius,ergo Filius est Pater. Atque hactenus quidem de distinctione Trinitatis generatim disseruimus. Nunc speciatim de distinctione Patris à Filio disseremus,quæ erat pars quarta propositæ disputationis.

CAPVT XIX.

An Filius Dei sit autotheos.

Est nova quædam hæresis,quæ nescio an sit in re,an solùm in verbis.Genebrardus enim lib.1.de Trinit.refellit ex professo hæresim,quam vocant autotheanorum,id est, eorum, qui dicunt Christum esse Deum a seipso,non à Patre,& hanc hæresim tribuit Caluino,& Bezæ, & in præfatio. eorum libr.suspicatur Franciscum Stancarum auctorem primum huius hæresis fuisse.Gulielmus etiam Lindanus in secundo Dialogo,quem inscribit,Dubitātius,& Petrus Canisius præf. li.de S.Ioā.Baptista eundē errorem Caluino attribuūt.

Ex quo errore apertè sequitur aut Filiū non distingui personaliter à Patre,qui est error Sabellij; aut certè distingui etiam natura,& non esse Filium Dei; sed aliud quoddam principiū; qui error accedit proximè ad Manicheismum.Dicā igitur quid de tota hac re sentiam.

Primvm in Stancaro nihil tale inuenire potui, fateor tamen,me non legisse omnia ipsius opera,sed ea solùm,quæ de Trinitate, & mediatore scripsit. Caluinum existimo,quoad modum loquendi,sine dubio errasse,& dedisse occasionem, vt de illo scriberentur, quæ scripta sunt à nostris.Nam lib.1.inst.cap.13.§. 19. ita ait. *Nunc scriptores Ecclesiastici Patrem Filij principium esse tradunt, nunc Filium à seipso,& diuinitatem, & essentiam habere asseuerant.*Et infrà:*Ergo cum de Filio sine Patris respectu simpliciter loquimur,bene,& propriè Filium à se esse asserimus.*Et §.23.de Filio loquens;*Quomodo,*inquit,*creator,qui omnibus esse dat,non erit à seipso,sed aliūde essentiam mutuabitur?* Et idem Caluinus in Epistolis ad Polonos, & in li.contra Gentilem,passim asserit Filiū esse αὐτόθεον hoc est, à seipso Deum,& impropriè, & durè etiam dictum esse in Symbolo,Deum de Deo,lumen de lumine.

Sed quamquam hæc ita se habeant, tamen, dum rē ipsam excutio,& Caluini sententias diligenter considero,nō facilè audeo pronunciare,illū in hoc errore fuisse. siquidem docet Filium esse à se respectu essentiæ, non respectu personæ.& videtur dicere velle,personam esse genitam à Patre,essentiam non esse genitā, nec productam,sed esse à seipsa, ita vt si à persona Filij remoueas relationē ad Patrem,sola restet essentia,quæ est à seipsa.

Cvr autem Caluinum ita sensisse credam, exponā breuiter,non tam vt illum defendam,aut excusem,qui se tot suis hæresibus indignum reddidit non modò defensione,sed etiam communione Catholicorum, quàm vt ostendam non esse opus immorari in ista quæstione, cū in re non sit quæstio.

Primo Caluinus fatetur lib.1.instit.cap.13.§.13. vnam numero naturam esse in tribus distinctis personis, & ibi dicit Filium à Patre genitum.At certè non est intelligibile,quomodo Filius sit à Patre, & habeat eandē naturam cum Patre,& non habeat illam à Patre. nec enim Filius dici potest sola relatio, sed aliquid subsistens in natura diuina.

Præterea ibidem §.23.apertè dicit,essentiam à Patre Filio esse communicatā.*Si in essentia,*inquit, *est discretio,respondeant, an non cum Filio eam communicauerit? hoc verò non potuit esse ex parte, quia dimidium fabricare Deum nephas esset. Adde quòd hoc modo fœdè lacerarent Dei essentiam.restat vt tota,& in solidum Patris, & Filij sit communis.*Hæc ille,qui rursum §.25.dicit Filium esse sapiētiam genitam,& Patrem esse fontem Deitatis.

Denique qui asserunt Filium à seipso habere essentiam,ideo errant,quia coguntur vel facere Filium ingenitum,& eandem personam cum Patre, vel multiplicare essentias,vel certè distinguere essentiam à persona realiter,& sic introducere quaternitatem.

At Calvinvs lib.1.institut.cap.13.§.19.Filium asserit genitum à Patre, & vnam numero ponit essentiā in tribus personis.item §.23.docet essentiam Patris Filio communicatam esse.Denique §. 25. non distinguit essentiam à personis realiter,sed solùm ratione.

Secvndo probo ex caussa,quæ impulit Caluinum ad hanc sententiam.Caussa enim fuit,quia Valentinvs Gentilis perpetuò iactabat solùm Patrem esse αὐτόθεον,& per hoc nomen intelligebat solum Patrem habere essentiam verè diuinam,& increatam:Filiū autem,& Spiritum sanctum habere aliā essentiam productam à Patre;& ideo quoad essentiam eos nō esse autotheos. Caluinus igitur occurrere volens Valentino contrarium asseruit,nempe Filium esse autotheon quoad essentiam, id est,in eo sensu, quo id à Valentino negabatur.

Tertio probo ex discipulorum eius doctrina. Nam Beza in axiomatibus de Trinitate,axiomate 14. dicit Filium esse à Patre per ineffabilem totius essentiæ communicationem ab æterno:& tamen ipse etiam cum suo magistro facit Christum autotheon.

Item Iosias Simlerus Caluini sectator in epist. ad Polonos defendit autusian Filij,& sic explicat suam & Caluini sententiam;*Non negamus,*inquit,*Filium habere essentiam à Deo Patre,sed essentiam genitam negamus;*quæ Iosiæ sententia,non video,cur Catholica dicenda non sit.

Restat,vt modū loquendi Caluini,qui dicit Filiū habere à se essentiā,simpliciter esse repudiandū,& contrario modo loquendū esse demōstremus. Primū igitur is loquendi modus pugnat cū verbo Dei. legimus enim Ioan. 5.*Pater dedit Filio vitam habere in semetipso.*Et Ioan. 6.*Ego viuo propter Patrem.* At si vitam dedit Pater Filio, certè & essentiam. idem enim Deo est esse & viuere. Item Matthæus 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Cur non & essentia? Ioannes 7. *Ege scio eum, quia ab ipso*

*ipso sum.*Et cap.8.*Sicut docuit me Pater loquor in mundo, & quæ audiui à Patre meo,&c.* At non potest intelligi quomodo Pater tradiderit Filio scientiam, nisi tradendo essentiam,vt suprà ex Augustino docuimus.

Pvgnat Secvndo cum Conciliis.Nam omnia ferè Concilia post Nicænum receperunt Symbolū Nicænum cum illis verbis, *Deum de Deo, lumen de lumine,* vt Sardicense, Constantinopolitanum I. Ephesinum I. & omnia alia.At profectò est intolerabilis Caluini superbia, qui eam formam loquendi reprehendit, quam omnia Concilia primaria approbarunt.

Nec dissimilis est in hac parte Caluinus Arianis.Nā in Concilio Aquileiensi S.Ambro. nunquam potuit extorquere à duobus hæreticis. Arianis, vt dicerent Filium esse Deum verū de Deo vero.semper enim illi respondebant,Filium esse verum vnigenitū,veri Dei Filium,& similia. nunquam autem verum Deū de Deo vero,etiamsi fortè centies interrogati sint. & à Caluino in Concilio Lausanensi nunquam potuisse extorqueri;vt fateretur Filium esse Deum de Deo, refert Petrus Carolus,qui interfuit,in Epist.ad Cardinalē Lotharingiæ.

Pvgnat Tertio cum doctrina Patrum. Nam Gregorivs Thavmatvrgvs in suo Symbolo dicit Filium esse Deum ex Deo. Et ante eū Ivstinvs initio lib.de rectā fidei confessione. *Pater,* inquit, *innascibiliter habet essentiam,Filius nascibiliter.*Epiphanivs hæres.69.vocat Filium Deum de Deo. Hylarivs initio lib.4.de Trin.*Nihil,*inquit, *nisi natum habet Filius,*id est,*Omnia habet propter natiuitatem.*Avgvstinvs tract. 31.in Ioan.*Quicquid,*inquit,*est Filius, de illo est, cuius est filius,ideo Dominum Iesvm dicimus Deum de Deo, lumen de lumine.*

Pvgnat Qvarto cum ratione,& cum ipsa Caluini sententia.Nam si ipse asserit Patrem communicasse Filio essentiam, quomodo potest verè dicere Filium habere à se essentiam? Item, si dicit, Filium esse productum à Patre, quomodo potest negare essentiam, & vitam in Filio esse à Patre? nec enim Filius dicitur sola proprietas,sed integra hypostasis.

Adde, quod rationes eius nihil valent. Nā Primo Caluinus dicit se moueri Patrum auctoritate, qui interdum dicunt Filium à se ipso esse. Citat autem Augustinum in Psal.109.& Cyrillum lib. 7. Trinit. qui dicunt Patrem & Filium esse vnum principium. Ex quo videtur sequi tam Patrem,quàm Filiū carere principio, & proinde esse à se.Item citat Augustinum, qui in Psal. 68.initio,& tract. 39.in Ioan. ait.Filium ad Patrem dici, Deum autem ad seipsum, sicut Pater ad Filium dicitur Pater,ad se dicitur Deus.

Sed ista argumenta nihil concludunt. Nam Patrē, & Filium esse dicimus vnum principium respectu creaturarum,cum quo tamen cohæret, vt Pater sit principiū sine principio,Filius principium de principio, vt idem Avgvstinvs explicat tract. 39. in Ioan. vbi exponens illud,Ioā.8. *Tu quis es.principium,qui & loquor vobis,* dicit Filium esse principium, sed de principio, sicut est Deus de Deo,lumen de lumine.

Nec est idem,Filium esse Deum ad se, & Deum à se.Nam illud primum significat nomen Dei non esse relatiuum, & tamen conuenire Filio, & hoc Augustinus dicit,& verum dicit,quia etiamsi Filius sit relatiuum,tamen est relatiuum subsistens,& diuinum, & proinde essentiam includens,quæ absoluta est.At verò Filium esse Deum à se, significat Filium Dei non esse Filium Dei, sed ingenitum,quod Augustinus nūquam dixit,sed Caluinus falsò illi attribuit.

Secvnda ratio Caluini est,quia si Filius non haberet à se essentiam,esset precariò Deus,immo Deus tu-

tularis,& re ipsa similis creaturis,quæ aliunde suum esse accipiunt.

Respondeo, hoc argumentum bene concludere contra Gentilem,qui ideo dicebat Filiū nō habere à seipso essentiam, quia putabat ipsum habere essentiam quandam creatam a Patre. At contra nos nihil valet illæ consequentiæ,nam etsi dicamus Filium à Patre habere essentiam,tamen dicimus eam habere per necessariam,& naturalem communicationem, & ideo non esse precario,sed naturaliter Deum. Item dicimus, eū à Patre accipere eandem essentiam,quā habet Pater, & ideo non esse titularem,sed verum,& realem Deum.

Tertia ratio est,quia Filius dicitur Iehoua sicut Pater, & hoc nomen significat ipsum esse seu fontem essendi,& proinde a seipso est,quoad essentiam.

Respondeo,hoc etiam argumentum contra Gētilem bene concludere,quia si Filius est fons essendi, nō ergo habet essentiam derivatam ab alia essentia, sed habet illam vnā essentiā,à quā pendēt omnes essentiæ; tamē sicut dicitur Deus de Deo,& principiū de principio, sic potest dici fons essendi de fonte essēdi, vt B.Avgvstinvs dicit in li.7.de Trin.ca. 2.& li.15. ca.14. vbi ait,*Filium esse Deum de Deo,lumen de lumine,sapientiā de sapietia,essentiā de essentia;& tamē Patrē & Filiū vnū esse,Deū, vnū lumen,vnā sapientiā.vnam essentiam.* Vbi tamen obseruandū est eum accepisse nomina abstracta pro cōcretis, cum dixit essentiam de essentia,sapientiam de sapientia.

Addendvm est hoc loco tā Patrem,quàm Filium posse dici ἀσυγχύτως, sed alio sensu quàm acceperint Valentinus, & Caluinus hoc vocabulum. Nam si ἀσυγχύτως significaret eum,qui est Deus à seipso, vt illi existimant certè nec Pater,nec Filius posset dici ἀσυγχύτως, nam Filius non est Deus à se,sed à Patre,Pater etiā nō est Deus à se, sed à nullo. esse enim à se est productum esse à se. Pater autem est simpliciter ingenitus, & in productus.

Nec probanda est forma loquendi Lactantii, qui lib.1.cap.7.dicit,Deum a seipso esse procreatum. at potest ἀσυγχύτως significare eum,qui est ipse Deus,id est, verissimè Deus,quomodo dicimus,hæc est ipsa veritas, & Græci dicunt ἀυτοαλήθεια. Item ἀυτάδελφος proprius, seu germanus frater, ἀυτοξύσιος proprij iuris. & in hac significatione Epiphanius hær.69.vocat Filiū Dei ἀυτέλειον, & ἀυτόθεον, id est, verè perfectū, & verè Deum.

CAPVT XX.

De processione Spiritus Sancti à Filio.

Restat pars postrema disputationis de distinctione personarum, in qua explicanda est distinctio,& processio Spiritus Sancti à Filio, quæ cōtrouersia necessariò tractanda est tum propter Armenos,Græcos,Ruthenos,Moscos, & alios qui adhuc in errore perseuerant,tū etiam propter nouos Arianos.Nā Valentinus Gentilis prothesi 37.& 36.solū Patrem vult esse essentiatorem Filij & Spiritus Sancti.

Et quoniā Græci non solùm non credunt Spiritum sanctum à Filio procedere,sed etiam conquerūntur Latinos ad Symbolum addidisse particulam, *Filioq,* sine consensu ipsorum: tria tractanda erunt. Primo, de origine huius hæresis,& schismatis, & de tempore illius filio procedat.Tertio, an potuerint & debuerint Latini addere ad Symbolum illam particulam.

Vide de tota re Magistrū cum Doctoribus lib.1.d. 11.Ansel.in lid.de processione Spiritus sancti.B.Tho.in opusculo de erroribus Græcorū.& de potentia q.10. ar. 4.& 5.Richardum Armachanum li 6.qq Armenicarū, Gennadium Scholarium in opusculo pro Latinis c.1.& Hugonem Etherianum de processione Spiritus sancti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

denique Bessarionem in oratione dogmatica,& Concilium Florentinum.

CAPVT XXI.

De origine huius hæresis.

PRIMVS auctor huius hæresis videtur fuisse Theodoretus (qui tamen postea in Concilio Chalcedonensi opera S. Leonis Papæ Ecclesiæ reconciliatus est,& in suam sedem,ex qua pulsus fuerat,restitutus) cum aliis qui Nestorio fauebãt circa annũ Domini CCCCXXX. Nam quod in prolegomenis quintæ Synodi quidã Iustinianus Episcopus Siciliæ in epistola ad Petrum asserit,Macedonium docuisse,Spiritũ sanctum à solo Patre spirari,nõ est vllo modo probabile. Nam Macedonius de Spiritu sancto cum Arianis sentiebat, teste AVGVSTINO, de hæres.c.52. Ariani autem Spiritum sanctum filij creaturã dicebant,vt S.BASILIVS testatur lib.2.in Eunomium,vbi dicit,Arianos ex eo probare solitos, Filium esse Patre minorẽ, quod Pater creauerit Deum quendã paruum,hoc est Filium: Filius autẽ non potuerit creare Deum,nec magnũ,nec paruum,sed Spiritum sanctum produxerit,qui nullo modo est Deus.

ADDE, quòd Concilium secundum congregatum est contra Macedonium,& tamen in symbolo potuit ex Patre procedentem: sed fortasse incorrectum textum habemus illius epistolæ,& pro, spirat Macedonius à solo Patre Spiritum sanctum,legendum est,separat. Separabat enim Spiritum Macedonius à solo Patre,quia solius Filij volebat illum esse facturam.

EXSTANT igitur refutationes anathematismorum S.Cyrilli per Theodoretũ editę,tam in tomis Conciliorum,quàm in operibus S.Cyrilli, in quibus refutationibus c.9. diserte Theodoretus dicit Spiritum sanctũ nec esse à Filio,nec per Filium,sed à solo Patre.

EXSTAT etiam in tomis Conciliorum & in operibus S.Cyrilli,& in Concilio EPHESINO nuper edito. tom.2.c.37.Symbolum Nestorianum, in quo etiam habetur, Spiritum sanctum non habere per Filium suam subsistentiam,sed à solo Patre esse.

QVIA tamen hoc obiter Nestoriani dixerãt, & alia erat caussa quæ tunc seriò agebatur, non videtur iste error altius radices tunc egisse. nulli enim inueniuntur,qui de hac re tractent vsq; ad annũ Domini DCCLXVII. Hoc autem anno,scribit ADO Viennẽsis in Chronico, celebratum fuisse magnum Concilium Gentiliaci,& disputatum coram PIPINO Rege Caroli Magni patre inter Romanos & Græcos de Trinitate, & imaginibus: cuius disputationis & Cõcilij meminerunt etiam Rhegino,Sigebertus, & Abbas Vrspergensis in Chronico. Nec videtur vlla potuisse tractari alia quęstio inter Græcos,& Latinos de Trinitate, quam de processione Spiritus sancti: non enim alia controuersia est,nec fuit inter Græcos,& Latinos de Trinitate.

POST annos deinde circiter centum tempore Nicolai. I. qui sedit anno DCCCLX. Græci apertius cum Latinis de hac re contendere cœperunt. Nam eo tempore Theophylactus floruit qui in c.3.Ioã.scribens, nominatim arguit Latinos,quod credant Spiritum sanctum ex Filio procedere.Et Ioannes Diaconus,qui eodem tempore vixit,lib.4.vitæ S.Gregorij.cap. 75. dicit Græcos vertisse in Græcam linguam dialogos S. Gregorij, & abrasisse illam particulam. *filióque procedit.*

CETERVM post alios CC.annos,id est,anno MLIV. tempore LEONIS IX.perfectum schisma cœpit,adeo vt antea solùm semina iacta videantur. Hoc enim anno, imperante CONSTANTINO X. qui dicebatur Monomachus,Patriarcha Constantinopolitanus, Michaël nomine,cupiens vniuersalis Patriarcha reipsa fieri, cuius dignitatis nomen iamdiu sibi vsurpauerant eius prędecessores, promulgare cœpit Romanum Pontificem, & omnes alios Latinos excommunicatos esse,quod cõtra decretum Concilij Ethesini ad Symbolum aliquid addidissent:Romano autem Episcopo deiecto de prima sede, ad se primatum Ecclesiæ iure pertinere,qui post Romanum primus esset.Nec id solùm tũc Græci fecerunt,sed etiam omnes Ecclesias Latinorum, quæ in eorum ditione erant claudi iusserũt.Imperator etiam præmium constituit iis,qui cõtra Latinos aliquid scriberẽt.

HAEC ita esse,cognosci potest ex Epist. LEONIS IX. ad Imperatorem Constantinum,& Patriarchã Michaëlem,item ex Anselmo, qui illo ipso seculo scripsit librum suum de processione Spiritus Sancti cõtra Græcos.Item ex Sigeberto in Chronico anni MLIV.& ex S.Antonino in historia p.3.t.22.c.13.§.11. Hæc de origine huius schismatis.

QVANDO autem additum sit ad Symbolum illud; Filioque,non est planè certum.Antoninus loco citato, §.10.dicit Nicolao I.obiectum fuisse à Græcis, quod addidisset ad symbolum.sed in historiis antiquis hoc nõ inuenitur,& præterea in Concilio Florentino sess.7.Andreas Episcopus Colossen.qui partes Latinorum tuebatur,asseruit Græcos Nicolao id non obiecisse, cùm tamen quærerent omnes occasiones eum lædendi. Deniq; certum est,additionem hanc multo esse antiquiorem.

IDEM Andreas ibidem dicit, tempore sextæ Synodi,id est,post annum Domini DC.hanc additionem factam esse à Romano Pontifice in Concilio ingenti Latinorum Patrum,propter dissensiones quasdam exortas in Gallia & in Hispania.

ET QVAMVIS non possimus certò notare annum, aut pontificem certum, tamen videtur omnino hoc tẽpore id esse factum.Nam in Concilio Toletano VIII. recitatur symbolum cum hac additione.Fuit autem celebratum hoc Concilium circa annũ Domini DCLIII. & ante hoc tempus non inuenitur Symbolum Constantinopolitanum cum tali additione:Nam in Cõcilio Toletano.III. celebrato anno DLXXXIX. legitur Symbolum sine vlla additione.

SIGNVM etiam huius rei est illa quæstio,quam diximus tractatam inter Græcos & Latinos in Concilio Gentiliacensi.quia enim Ecclesia Latina iam cœperat vti Symbolo cũ additione,Græci quæstionẽ mouerũt. signum etiam huius rei est, quòd in VII. Synodo generali Act.7.idem Symbolum cum additione recitatur.

QVOD autem quidam dicunt, additam hanc particulam fuisse in Concilio Romano à Damaso Papa, illo ipso tempore ,quo celebratum est Concilium I. Constantinopolitanum,quæ duo Concilia vnum Concilium generale efficiunt:non video quemadmodum rectè defendi possit. Exstat quidem inter opera S. Hieronymi Symbolum quoddam sub nomine Damasi, in quo hæc particula habetur,sed non quærimus, quis in suo Symbolo posuerit,Spiritum sanctum ex Filio procedere,sed quis id addiderit Symbolo Constantinopolitano. Non fuisse autem Damasum,his argumentis.probamus. nam si ita esset,cur nulla huius rei mentio inueniretur, vel in 1.tomo Conciliorũ,vel lib.9.c. 16. historiæ tripartitæ? Quomodo Theodoretus,vir planè doctissimus,& qui in historia sua inseruit epistolas Concilij Constantinopolitani ad Damasum,& Damasi ad Concilium,additionẽ istam ignorasset?Ignorasse enim eum eiusmodi additionem ex eo colligitur,quod tam audacter scripsit, Spiritum sanctum ex Filio non procedere.

CVR item Leo Papa III.Symbolum Constantinopolitanũ(vt refert Petrus Lõbardus lib. 1. sententiarum dist. 11.)in argentea tabula sine illa additione scribi iussit?Ignorauit fortasse Leo acta prædecessoris? an voluit cõtrarium potius definire?Cur Concilium Toletanum III.sine illa additione Symbolum recitauit,si tanto antea in Symbolo locum suum illa additio obtinuerat? Cur denique Græci non ante annum DC. quæstionem mouerunt?& quo colore dicere ausi sunt Latinos peccasse contra canones Concilij 3. illius particulæ adiectione,si ea in Concilio secundo addita fuerat?Maneat igitur quod suprà diximus, post annum Domini DC. additionem illam esse factam.

CAPVT XXII.

Ex Scripturis ostenditur,Spiritum à Filio procedere.

IAM igitur, quod Spiritus sanctus à Filio procedat. PRIMVM ex Scripturis demonstrandum est.Ait Dominus Ioan.16. *Omnia quæ habet Pater mea sunt.* Et Ioan.17. *Omnia tua mea sunt.* Ex quibus verbis ita concludi potest argumentũ. Quicquid Pater habet,habet etiam & Filius, excepta solùm relatione paternitatis, vt Augustinus exponit:sed Pater habet esse principium Spiritus sancti,ergo & Filius idipsum habet: Vnde Augustinus li.5. Trinit.cap.14.*Est Filius,*inquit,*hoc omninò,quod pater,non tamen Pater,quia iste Filius,ille Pater.* Vbi Augustinus sequutus verba Domini docet Filium esse omnino idem cum Patre,excepta relatione paternitatis.

EX QVO manifestè sequitur esse etiam Filium spiratorem Spiritus sancti,nam hoc non est esse Patrem, & tamen habet hoc Pater,vt sit spirator.

DEINDE si Pater, & Filius non haberent omnia communia,excepta relatione opposita,distinguerentur plus quàm relatione,& proinde distinguerẽtur substantia,nam Pater,vt spirator,non est relatiuum ad Filium: ergo si vt spirator,distinguitur à Filio, distinguitur per spirationem,non vt relatio est,sed vt est forma quædam in Patre subsistens:proinde Pater & Filius in substantia differrent,quæ est hæresis Ariana.

SECVNDO probatur ex illis verbis eiusdẽ capitis: *Ille me clarificabit,quia de meo accipiet, & annũciabit vobis.* Quid,quæso,accipiet à Filio Spiritus nisi scientiam?nã paulò ante dixit,*non enim à seipso loquetur, sed quæcunque audiet loquetur,* & de scientia exponunt Chrysostomus, Cyrillus,& Augustinus,necnon etiam Theophylactus, & Euthymius.Quomodo autẽ potest Spiritus accipere à Filio scientiam,nisi accipiẽdo ab illo essentiam? quicquid enim aliud dicatur,fiet Spiritus sanctus creatura.

INSINVANT duas solutiones Theophylactus, & Euthymius:Primùm dicunt,Spiritum accipere de scientia Filij,quia nihil docet contrarium iis,quæ docuit Filius.Deinde addunt illud,de meo, significare de meo thesauro,qui est Pater:ac si Filius diceret,inde Spiritus accipiet,vnde ego accepi.

AT certè PRIMA solutio non quadrat,nam non solùm Christus dicit, accipiet de meo, sed etiam dicit, non loquetur à semetipso,vbi apertè indicat scientiam Spiritus sancti non esse illi à seipso,sed à Patre & Filio.

SECVNDA solutio etiam non quadrat,nam thesaurus scientiæ in Deo non est persona Patris præcisè, vt persona,sed essentia diuina,quæ est communis Patri, & Filio,nam & thesaurus & scientia perfectionem absolutam significant,quæ sine dubio ipsa essentia est.Quocirca B.Paulus de Filio dicit.Col.2.*In Christo* IESV *omnes thesauri sunt scientiæ & sapientiæ Dei.* Spiritus ergo accipiens de hoc thesauro,accipit necessariò de re cõmuni Patri & Filio,& proinde nõ magis ab vno accipit, quã ab alio,vnde DYDIMVS lib.2;& Cyrillus in hunc locum fatentur,hinc deduci Spiritum à Filio esse. Sed petes,cur dixit,*de meo,* & non potius,meam essentiam, seu sapientiam accipiet? & cur ait in futuro, *accipiet,* & non potius in præterito,accepit?,

RESPONDEO, dixit,*de meo*, quia procedens de Filio Spiritus sanctus non totum id, quod est in Filio,accepit,non enim filiationem accepit,sed essentiã, ex qua & filiatione constituitur Filius secundum modum nostrum concipiendi.Et hoc indicauit ipse Dominus cùm ait; *Omnia quæ habet Pater mea sunt:ideo dixi, quia de meo accipiet,*id est,accipiet id quod est commune mihi,& Patri,non autem propria vtriusque.

CVR autem dixerit in futuro,ratio est,quia acceptio illa æterna est,& continet in se virtute omnia tempora, & ad omnia tempora accommodari potest,vnde S.Augustinus exponens hunc locum sic ait: *Erit, fuit, est. Erit quia nunquam deerit;fuit,quia nunquam defuit;est, quia semper est.* Itaque cùm omnia tempora in æternitate contineantur,& omnes propositiones de rebus æternis veræ sint, quocunque tempore exprimantur: Scriptura varia tempora exprimit,prout res de qua agitur postulat.hoc autem loco describitur Spiritus sanctus tanquã legatus à Patre & Filio mittendus ad Apostolos: legati autem tunc solent instrui,quando mittuntur,ideo dicit, *quæcũque audiet,& de meo accipiet.*

TERTIÒ probatur ex eodem textu,vbi legimus.*Si non abiero,paracletus non veniet ad vos:si autem abiero, mittã eum ad vos.* Et c.15.*Cùm venerit paracletus, quem ego mittã vobis à Patre.*Omnis missio aut est per imperiũ, quomodo mittuntur serui à dominis,aut per cõsilium,quomodo mitti dicuntur,qui instruuntur à sapientioribus;vt cũ mittuntur ægroti à medico ad capiendam medicinam aut per naturalem productionem, quomodo arbores mittere dicuntur radices,emittere flores,&c.

CERTVM autem est Spiritum sanctum non posse mitti vt seruum, vel ignorantem à potentiore vel sapiẽtiore:constat enim inter nos & Græcos, Spiritum sanctum esse Deum, ergo missio eius erit intelligenda secundum productionem. & hoc idem confirmatur ex Augustino lib.4.Trin.c.19.20.& sequentibus, qui dicit Filium mitti,esse Filium nasci,Spiritum sanctum mitti, esse Spiritum sanctum procedere.

RESPONDENT Græci,missionem Spiritus sancti per Filium,vel à Filio nõ significare processionẽ,quoad internam substantiam,sed missionem externam ad creaturam per donorum largitionem; & quoniam etiam Filius donat hominibus gratiam, fidem, spem, caritatem, ideo dicitur dare, seu mittere Spiritum sanctum, quia nimirum dat dona,quæ dicuntur Spiritus sancti.

AT certè quando dicitur dari seu mitti Spiritus sanctus,non solùm dantur dona creata, sed cum donis illis datur etiam verè,& mittitur Spiritus sanctus:& contrarium asserere,est manifestus error.Nam Rom.5.dicitur: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ quia datus est nobis.* Vides apertè distingui Spiritum sanctum & dona eius,& vtrumque dari.Item 1.Corinth.6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis.*Et infra:*Portate Deum in corpore vestro.* At certè dona Spiritus sancti non sunt Deus, neque illis debetur templum.Et 1.Ioan.4.*Qui manet in caritate,in Deo manet, & Deus in eo.* Ergo non sola caritas in nobis manet,quæ non est Deus,sed manet verè ipse Deus.

DENIQVE quæ dicuntur Ioan.16.*Si non abiero, paracletus non veniet ad vos,& si abiero,mittam eum ad vos.* Et Ioannis decimoquarto.*Alium paracletum dabit vobis, &c.* non nisi absurdissimè exponentur de donis.Dona enim nec veniunt, nec mittuntur, nec possunt conferri cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christo,vt vnus paracletus cum alio.

ACCEDAT auctoritas Patrum, AMBROSII li.1, de Spiritu sancto,c.4.& 5.AVGVSTINI lib.15.Tri. c.26. CHRYSOSTOMI in c.5.ad Rom. CYRILLI in cap.16.Ioannis, qui omnes ipsum Deum Spiritum sanctum à Filio mitti docent.

ACCEDAT postremò manifestissima ratio,nam si ideo diceretur mitti Spiritus à Filio,quia Filius est auctor donorum,posset etiam dici mitti Pater à Filio,immo & Pater & Filius à Spiritu sancto,quia quælibet persona est auctor omnium donorum.

ITEM si mitti Spiritum à Filio esset mitti dona eius, etiam cum legimus Filium à Patre missum in mundum, possent, qui id non credunt, respondere,non esse missum verè Filium,sed aliquod donum creatum,& sic euacuaretur mysterium incarnationis.

FORTASSE dicent,venire quidem ad nos ipsum Spiritum sanctum, sed dici mitti à Filio,quia ille fuit causa suis meritis, vt ad nos veniret Spiritus sanctus. Sed hoc modo posset etiam dici,mitti Patrem à Filio, nam suis meritis fuit etiam causa, vt ad nos Pater veniret,iuxta illud Ioan.14. *Si quis diligit me,sermonẽ meum seruabit,& Pater meus diliget eum,& ad eum veniemus.* Pari ratione si dicant à Filio mitti Spiritum sanctum, quia Filius consentit vt veniat,eodem modo dicam Patrem à Filio,& Spiritu sancto mitti.

NEC obstat quod Isa.48.& 61.dicitur Filius à Spiritu mitti,à quo tamen non procedit. Nam Filius mittitur à Spiritu,quatenus homo est,secundum quam formam verè Filius à Spiritu sancto est,vt à caussa actiua, id patet Lucæ.4. *Spiritus Domini super me,eò quòd vnxerit me,euangelizare pauperibus misit me.* Secundum eam formam igitur Spiritus misit Filium, secundum quam est super eum,& illum vnxit. Quæ cùm ita sint,aut oportet ex Euangelio delere illa verba Christi de Spiritu sancto *ego mittam eum*, aut certè concedendum,Spiritum sanctum à Filio procedere per internam, atque æternam hypostasis eius productionem.

CVR autem dicat Filius. *mittam*,in futuro, cùm tamen processio sit æterna, facilè potest explicari : nam missio duplicem relationem importat,vnam ad eum qui mittit, alteram ad eum,ad quem mittit. Quantum ad primam relationem, missio est æterna,& de omni tempore verificari potest,at quantum ad secundam,est temporalis. Mittitur enim Spiritus sanctus ad homines, quando incipit in eis esse nouo modo,id est,per cognitionem & amorẽ,id est,quãdo incipit cognosci & amari per infusa ab ipso dona. Quoniam ergo ista missio quoad terminum ad quem futura erat, quoad terminum à quo semper fuit, est, & erit : ideo dictum est mittam : sic enim est vera propositio quoad totam rationem missionis.

QVARTO probatur ex illo Ioã.20. *Insufflauit & dixit, accipite Spiritum sanctum.* Hac enim ceremonia, vt exponunt Augustl.lib.3. in Maximin.c.14. & Cyril.lib. 12.in Ioan.c.56.significare voluit Christus,à se procedere spiritum sanctum. THEOPHYLACTVS quidem scribens in c.3.Ioan.ridet hoc argumentum, sed quam bene ipse viderit,nam nullam ipse eius ceremoniæ caussam reddere potest. Et præterea ipso doctiores, sanctiores,& antiquiores sunt Cyrillus,& Augustinus,qui hoc argumento vtuntur. Nec dubito, quin ridendus sit ipse non modo à Latinis, si Augustinum ridere voluerit,sed etiam à Græcis si Cyrillum.

QVINTO probatur ex illo Ro.8.*Si quis spiritũ Christi non habet,hic non est eius.* Et Gal.4.*Quoniã estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamãtem Abba pater.* Cur enim dicitur spiritus sanctus,spiritus filij? certè non quia est seruus eius,vel quia est frater eius,sed quia spiratur ab eo, quomodo etiam dicitur spiritus Patris. Rom.8.*Si Spiritus eius qui suscitauit* IESVM,*&c.* Et Matt. 10. *Spiritus Patris vestri loquitur in vobis.* Dicent fortasse, vocari Spiritum sanctum, Spiritũ Filij,quia simul cum illo à Patre procedit, vel quia est similis illi,aut alia de caussa,non autem,quia spiratur à Filio.

AT si ita est,cur nõ posset eadem ratione dici Christus filius,aut verbũ Spiritus sancti? quod tamen nusquã legimus. Nec potest responderi, Filium habere relationẽ ad Patrem & verbum ad dicentem ; nam etiam Spiritus habet relationem ad Spirantem. Sicut ergo Spiritus sanctus,licet à Filio non spiretur, potest dici Spiritus Filij, quia est illi similis in essentia;& cũ eo simul à Patre procedit;ita quoque Filius licet à Spiritu sancto non generetur,poterit dici filius Spiritus sancti,quia est illi similis in essentia, & cum eo simul à Patre procedit. Atque hoc argumẽtum tanti fecit S.Augustinus,vt tract.99.in Ioan. hoc solo argumento contentus fuerit ad probandum Spiritum sanctum à Filio procedere.

CAPVT XXIII.

Idem probatur testimoniis Conciliorum.

NON possum equidem satis mirari, qua fronte Hieremias, qui se Patriarchã Oecumenicũ appellat, nuper in censura sua ad confessionẽ Lutheranorũ scribere ausus sit,à Nicæna Synodo & omnibus aliis consequentibus generalibus Conciliis definitũ esse,Spiritum sanctũ ex solo Patre procedere. Sic enim ipse loquitur in ipso 1.c.cẽsuræ.*Nicæna Synodus,& reliquæ cũ ea consentientes,omnes decreuerũt;Spiritũ sanctum ex ipso solo Patre procedere.* Hæc ille. Quod si mendacium nõ est, non video quid vnquam mendacium appellari poterit.

AC ne fortè suspicemur, reconditum aliquẽ canonẽ esse,in quo eiusmodi decretum habeatur, subiungit idẽ Hieremias. *Quod quidẽ sacra illa & incorrupta fidei Christianæ confessio,sacrum,inquam,Symbolũ, hoc tra esse disertiß.mis verbis explicat; Spiritũ scilicet sanctũ ex solo Patre procedere, Quam quidem sententiam à trecentis decem & octo plenis Deo Patribus,in Nicæna primum Synodo ; deinde in Cõstantinopolitana à CL.confirmatam:reliqua item vniuersales quinque Synodi nihil addentes, nihil detrahentes, verum in idem planè vno Spiritu sancto conspirantes,obsignarunt.* Hæc ille.

CONSVLAMVS ergo Symbolum Nicænum ac videamus an disertissimis verbis doceat Spiritum sanctũ ex solo Patre procedere. Integrum Symbolum Nicænũ recitant ex Græcis Cyrillus lib.1.de Trin.& in li.de explicatione Symboli;ex Latinis Ruffinus lib.10. hist.c.6. nihil autẽ aliud in eo Symbolo legitur de Spiritu sancto quàm hæc sententia,τὸ ἅγιον πνεῦμα, & in Spiritũ sanctum.testatur autem GREGORIVS NAZ.in ep.2. ad Chelidonium ,,Nicænam Synodum non tradidisse perfectam doctrinam de Spiritu sancto,propterea quod nondum exorta erat quæstio de Spiritu sancto. Viderit ergo Hieremias,in quo Symbolo Nicæno legerit, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere.

PORRÒ Concilium CONSTANTINOPOLITANVM symbolo addidit illa verba. *Qui ex Patre procedit*; sed nõ ait disertissimis verbis,vt Hieremias loquitur,qui ex solo Patre procedit,illa enim particula *(solo)* adiectio est Hieremiæ,non Concilij propriũ verbum. Cur autem Concilij non adiecerit, ex Filio,sed satis esse censuerit dicere,qui ex Patre procedit,ratio est certissima, quia eo tẽpore dubiũ non erat, an Spiritus ex Filio procederet, id enim hæretici concedebãt,vt cõstat ex BASILIO, li.2.in Eunomium,sed dubium erat de Patre,à quo alienum omnino Spiritum sanctum tanquam solius Filij creaturam hæretici esse dicebant. Concilium igitur vt remedium morbo adferret, id posuit in symbolo,quod necesse erat.

HIS ergo omissis proferamus nos Cõcilia,quæ Spiritum sanctum à Filio procedere testantur. Primum ALEXANDRIÆ Concil. celebratũ est,ex quo Concilio scribit Cyrillus ep.ad Nestoriũ, in qua hæc sunt verba: *Spiritus appellatus est veritatis:& veritas Christus est, vnde & ab ipso similiter,sicut ex Patre procedit.* Habetur hæc epist.in Concil.Ephesino, tomo.1.cap.14. & est approbata tam ab ipso Concilio Ephesino,quàm à IIII.Synodo Act. 5.& à V. Synodo Act. vlt. & VI. Synodo Act.17.& à VII.Synodo Act.7.

HABEMVS igitur quinque generalia Concilia apud Græcos celebrata,quæ sententiam illam recipiunt apertissimam,& clarissimam,Spiritus sanctus à Filio, sicut à Patre procedit. Quid igitur iã quærunt? quid postulant? quid,quod rursum in Cõcilio VII.generali Act.7.symbolum legitur cùm hac additione(FILIÓQVE)& tamen illud Concilium maxima ex parte Græcorum fuit?

GRÆCI quidem in Concil.Florentino, sess.5.& 7. dicebant in suis codicibus non ita haberi, tamen Latini protulerunt exemplum antiquissimum, & vbi nullũ erat vestigium corruptionis, & præterea citauerunt historicum antiquum testem huius rei, & certum est nunquam fuisse morem Latinorum corrumpendi libros, sed Græcorum.

SED OBIICIES,si in hoc Concilio fuisset receptum Symbolum cum particula (Filióque) quomodo S.Ioannes Damascenus, qui tempore huius Concilij vixit, tam apertè negasset Spiritum à Filio procedere lib.1.de fide cap.11.

RESPONDEO,probabile esse Damascenum obiisse ante Concilĩ VII.nam florebat maximè tẽpore Leonis III.vt patet ex 2.orat.de cultu imaginũ,& Synodus celebrata est annis XLVIII.post mortẽ Leonis.Vnde ipse in suis operibus non citat Concilia, nisi vsque ad sextum.Deinde etiamsi ad tempus VII.Synodi fortasse peruenerit, tamen sine dubio libros illos de fide antea scripsit,vt apertè colligitur ex Act.6.Cõcilij Nicæni II.

IAM verò præter Concilia ista Græca,extant etiam permulta celebrata apud Latinos. Ac primum apud BARVM Concilium est celebratum à Græcis simul & Latinis tempore Vrbani II.paulò pòst inchoatum schisma circa annum M.XC. in quo Anselmus euidentissimis rationibus Græcos conuicit. Meminit huius Conc.lij ipse ANSELMVS lib. de processione Spiritus sancti, cap.4. & fusius rem totam narrat auctor vitæ Anselmi lib.2.qui in eodem Concilio interfuit.

SECVNDVM est Concilium LATERANENSE sub Innocent.III.anno M.CC.XV. vbi etiam in 1.c.definitum est Spiritum sanctum à Patre, Filióque procedere,& in Concilio interfuerunt Græci, & consenserunt, vt patet ex cap.4.eiusdem Concilij.

TERTIVM Cõcil.est LVGDVNENSE sub Greg. X.anno M.CC.LXXIII.vbi Græci interfuerunt, & omnibus consentientibus,cantatum est symbolum cum additione,Filióque,ter Græcè,ter Latinè.Exstat definitio huius Concilij in 6.decr.tit.1.c.1.

QVARTVM Concilium est FLORENTINVM, anno M.CCCC.XXXVIII. vbi rursum idem est definitum post longissimas disputationes,consentientibus Græcis & Latinis.

ADDE Concilia TOLETANA I.c.21.III.c.1.IV. cap.1.VIII.cap.1.& XI.c.1.quæ omnia celebrata sunt ante dissidium Græcorum, nimirum ante annũ Domini DCC.Ex his apparet nõ solùm sententia Ecclesiæ, sed etiam Græcorum pertinacia, & leuitas,qui toties victi in disputationibus semper ad vomitum redierunt.

CAPVT XXIV.

Idem probatur ex Patribus Latinis.

PROFEREMVS nunc testimonia Patrũ Latinorum, qui florerunt doctrina,& sanctitate ante schisma,& litẽ Græcorũ?quos nolle recipere nimis magna temeritas est, tũ quia nulla est caussa, cur debeant recipi Græci,& non Latini.si sint eiusdem antiquitatis,eruditionis,& sanctitatis; tum etiam, quia videmus Conciliũ EPHESINVM allegasse ad probandũ dogma Ecclesiasticum,& Latinos;& Græcos, nimirũ Felicem, Iulium,Cyprianum,Ambrosiũ,Latinos:Basilium, Nyssenũ,Nazianzenũ,Athanasiũ,Græcos;vt testatur Vincẽtius Lirinensis prope finẽ sui opusculi.Itẽ constat V.VI. & VII. Synodũ pariter adduxisse testimonia Græcorũ, & Latinorum,quod etiã facit Basilius lib.de Spiritu sancto,c.29.& Augustinus.lib.1.& 2. in Iulianum. vterque enim profert testimonia Græcorũ pariter & Latinorũ.

QVI sunt igitur isti Græci nouelli,qui S.Patres Latinos,etiãsi antiquissimos,& probatissimos nihili faciũt? nónne videt hac ratione se schismatis accusare antiquissimam Ecclesiam;vel potius docere, nunquam Græcos cum Latinis coniũctos fuisse?at certè aliud testantur acta septem generalium Conciliorum, vbi summã videmus Latinorum Græcorúmque concordiam. Sed noui isti doctores non solùm à doctrina, sed etiam à moribus veteris Ecclesiæ longissimè recesserunt.

PRIMVS igitur ex Latinis est TERTVLLIANVS qui lib.contra Praxeam:*Spiritum sanctum*,inquit, *à Patre per Filiũ deduco* Ad hunc locum Græci responderent, se non negare Spiritum sanctum procedere per Filium,sed à Filio.Nam,vt docet Bessarió in fine orationis dogmaticæ,Græci admittunt illud *(Per Filium)* sed exponũt tribus modis. Primò,ꝙ *Per Filium*,addatur ad denotandam relationem ad Patrem.Secundò, ad notandam consubstantialitatem Patris & Filij.Tertiò,quia *Per*,solet accipi pro,*Cum*,& citant nescio quem Poëtam.

AT prima & secunda euasio frigidissimæ sunt. nam eodem modo liceret etiam dicere, Filium procedere à spiratore per Spiritũ sanctũ. Sic enim significaremus relationẽ Patris spiratoris ad Spiritũ sanctũ.& cõsubstantialitatẽ Patris & Spiritus sancti. Deinde quid opus est, vt cũ dicitur Spiritus à Patre procedere,simul indicetur relatio Patris ad Filiũ,aut cõsubstãtialitas Patris & Filij?

TERTIA non est etiã sufficiẽs. PRIMO,quia idem absurdũ sequeretur,nimirũ posse dici,Filiũ procedere à Patre p Spiritũ. SECVNDO,qa quicq̃d sit de illo Poëta in Scripturis & Patribus,immò etiã in cõmuni modo loquendi,PER significat caussã,& sæpe etiã pro Ex,accipitur,vt docet Basil.li.de Spiritu sancto, c.29. Legimus enim Gen.4.*Possedi hominem per Deũ*,id est à Deo. Item Ioan.1.*Omnia per ipsum facta sunt.* Et Colos.1. *Omnia per ipsum creata sunt.* Et Hebr.1.*Per quem fecit & secula.*

SI enim in his locis,PER,significaret, CVM, sensus esset,Filium esse factum seu creatũ à Deo vnà cum ipsis creaturis. quod certè ne Græci quidẽ admittent nisi cũ Arianis desipere malint,quã cùm Ecclesia Catholica re ctè sapere. Planum est igitur,Spiritũ per Filium ,duci, secundum Scripturas nihil esse aliud,quã à Filio,siue ex Filio procedere,& produci, sed pergamus ad cæteros.

SECVNDVS est B.CYPRIANVS, qui serm.de aduentu Spiritus sancti:*Spiritus sanctus*,inquit, *à Patre procedens,a Patre & Filio quaternario superfertur, opus suum comditor benignus amplectitur*,&c. Loquitur de Spiritu sancto quando initio mundi fetebatur super aquas, & quatuor elementa formabat.

TERTIVS B.HILAR.li.2.de Trin.sic ait: *De Spiritu sancto nec tacere oportet, nec loqui necesse est.Sed fieri à nobis, eorum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

eorum causſa qui neſciunt,non poteſt. Loqui autem de eo, non neceſſe eſt,quia de Patre & Filio auctoribus conſtitendum eſt,& quidem puto,an ſit,non eſſe tractandum.

QVARTVS B.Ambroſius,quem certè Græci reiicere non deberent,cùm in tertia Synodo generali,vt ſanctum doctorem allegatum videant,lib.2.de Spiritu ſancto,c.12.*Omnia*,inquit,*Patris habet Filius quia ait; Omnia quæ habet Pater mea ſunt,& quæ accepit ipſe per vnitatẽ naturæ,ex ipſo per eandem vnitatem accepit Spiritus, ſicut ipſe Dominus de ſuo Spiritu declarat dicens;Propterea dixi quia de meo accipiet.*

QVINTVS B.HIERONYMVS in ep.ad Hedib.q. 9.*Ipſe*,inquit, *Spiritus ſanctus cùm mittitur, à Patre & Filio mittitur:in alio atque alio loco,Spiritus Dei Patris & Chriſti Spiritus appellatur.*Et in c.57.Iſaiæ.*Spiritus à Patre egreditur,& propter naturæ ſocietatem à Filio mittitur.*

SEXTVS RVFFINVS in explicat.Symb. *Spiritus ſanctus*,inquit,*de vtroque procedens,& cuncta ſanctificans.*

SEPTIMVS AVGVSTINVS tract.99. in Ioan. *Hic*, inquit,*aliquis forſitan quærat, vtrum & à Filio procedat Spiritus ſanctus.*Et infrà:*Cur non credamus,q; etiã de Filio procedat Spiritus ſanctus, cùm Filij quoque ipſe ſit Spiritus?* Vide etiã li.15.Trinit.c.17.26.27.& li.3.contra Maxim.c.14.

OCTAVVS B.PROSPER li.1.de vita contemplatiua,cap.18.*Spiritus*,inquit,*ex Patre Filioq; procedit.*

NONVS B.LEO in ep.ad Turbium 91.aliàs 93.ca.1. *Alius*,inquit,*eſt,qui genuit;alius,qui genitus eſt; alius, qui de vtroque proceſſit.*Atq; hic eſt magnus ille Leo,quẽ Syno. IIII.DCXXX.Epiſcoporũ,q fermè omnes Oriẽtales erãt,in ſingulis actionib⁹ ſummis laudib⁹ extulerũt:& de quo idẽtidẽ repetebãt,vt credit Leo,ſic & nos credim⁹.

DECIMVS B.FVLGENTIVS li.de fide ad Petrũ, cap.2.*Proprium*,inquit,*eſt Spiritus ſancti,quòd ſolus de Patre Filióque procedit.*

VNDECIMVS IDACIVS CLARVS lib.contra Varimãd.vltra med.*Si tibi*,inquit,*dixerint;Oſtende Spiritũ ſanctum,vnde trahat originem. Reſponde, certa & manifeſta origo Spiritus ſancti Pater & Filius.*

DVODECIMVS BOETIVS li.1.de Tri.c.12.*Ita cogitare debemus,Filiũ ex Patre eſſe,Spiritũ ſanctũ ex vtriſq;,&c.*

DECIMVSTERTIVS HORMISDA Papa in ep. ad Iuſtinum Imperatorem,c.2.*Propriũ*,inquit,*eſt Spiritus ſancti,vt de Patre & Filio ꝓcederet,ſub vna ſubſtãtia Deitatis.*

DECIMVSQVARTVS B.GREGORIVS Papa Symbolũ edidit,quod recitatur in eius vita lib.2.c.2.q ita habet:*Credo in Spiritũ ſanctũ,nec genitũ,nec ingenitũ, ſed æternũ de Patre & Filio procedẽtẽ.* Idẽ Gregorius li.2.dial. c.vlt.dicit,*Spiritũ à Patre Filioq; procedere.*Idẽ habet lib.1. moral.c.8.quẽ Gregorium mirum eſt,cur Græci in ſuo Calendario eſſe patiantur,& vt verè ſanctum honorent, cùm tamẽ eius ſententiam tanquam hæreſim execrẽtur.

DECIMVSQVINTVS & poſtremus ex Latinis ſit venerabilis BEDA.eos enim ſolùm adferre ſtatui,qui ante ſchiſma exortũ floruerunt.Sic igitur loquitur Beda lib.1.de elementis Philoſophiæ:*Spiritus*,inquit,*iſte,à Patre & Filio procedit.* Idem quoq; in collectaneis ex Auguſtino ſuper epiſtolas Pauli,ad locum illum Gal.4.*Miſit Deus Spiritum Filij ſui*, adducit prolixam diſputationẽ Auguſtini,qua probatur,Spiritum ſanctum à Patre, Filióque procedere.Sed iam ad Græcos veniamus.

CAPVT XXV.

Idem probatur ex Patribus Græcis.

EX Græcis primus ſit S.Gregorius Thaumaturgus qui in confeſſione fidei diuinitus accepta,quæ exſtat apud Greg.Nyſſen. in vita huius Gregorij,ita loquitur:*Vnus Spiritus ſanctus ex Deo ortum & exiſtentiam habens,qui per Filium apparuit,imago perfecta Filij perfecti.*Quo loco non eſt mouenda quæſtio de particula,Per,nec de verbo,apparuit;nam iam ſupra oſtendimus,particulam,Per, ſignificare cauſſam,ſiue principium productiuum:& ex eo,quod Filius miſit Spiritum ſanctum ad creaturas, colligi euidenter, Spiritum ſanctum à Filio procedere etiam ab æterno.

EST autem notandum illud, *Imago Filij*:nã etſi Spiritus ſanctus non ſit tam propriè imago Filij; quàm eſt Filius imago Patris,quia non procedit ex vi ſimilitudinis:tamen non poſſet dici vllo modo imago Filij,niſi ab illo procederet,& eſſet ei ſimilis in eſſentia.Imago enim dicit relationem producti ad producentem: & ſine hac habitudine non ſufficit quælibet ſimilitudo. Vnde non dicitur frater imago fratris,etiãſi illi ſimillimus ſit; nec ouum vnum alterius oui eſt imago,quanquã propter ſimilitudinem vnum vix diſcernatur ab alio. Non enim ſufficit ſimilitudo, ſed requiritur, vt vnũ ꝓcedat ab alio, quod in ouis & fratribus non reperitur. Cùm ergo ſanctus Gregorius Spiritum ſanctum imaginem Filij dixerit, ſine dubio exiſtimauit eũ à Filio verè procedere.

DICES,non requiritur,vt exemplar ſit cauſſa actiua imaginis,ſed ſat eſt ſi ſit exemplaris, vt patet in ſtatuis.

RESPONDEO,in rebus artificiatis exẽplar non eſſe cauſſam actiuã, at in naturali productione eſſe. Siquidẽ neceſſariò coincidit cũ principio actiuo, vt planum eſt in omnibus rebus. Omnia enim quæ naturaliter agunt, producunt effectus ſuos ad ſimilitudinẽ propriæ formæ. quare cũ Spiritus ſanctus nõ liberè,ſed naturaliter ꝓducatur,idẽ eſt principiũ actiuũ,& exẽplar reſpectu ipſius

SECVNDVS ex Gxæcis eſt B.Athanaſius, qui in Symbolo ita loquitur; *Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus,nec creatus,nec genitus,ſed procedens.*

AD hoc teſtimonium duo dici poſſunt,PRIMO nõ eſſe hoc ſymbolum verè Athanaſij: ſed hoc facilè refellitur,tum ex Greg.Nazian.in orat.de laudibus.Atha.vbi dicit,eum compoſuiſſe perfectiſſimam fidei confeſſionẽ quam torus Occidens & Oriens veneratur; tum verò ex Auguſt. qui nominatim Athanaſium Epiſcopũ Alexãd. citans in Pſal.120.integrum verſiculum huius Symboli adducit;& ſine nomine Athanaſij vtitur integris ſententiis huius Symboli,tanquam in Eccleſia notiſſimi,lib.5. de Trin.c.8.& epiſt.174.Ad Paſcentium.Enchirid.c.36. & ſerm.295.de tempore.

SECVNDO dici poſſet, hæc verba *(Et Filio)* eſſe addita à Latinis.At neque hoc dici poteſt, tum quia etiam in Græcis Symbolis hæc particula inuenitur,tum etiam in Concilio Toletano IV.c.1. recitatur confeſſio, ferè ad verbum deſumpta ex hoc Symbolo, & ibi legimus, à Patre & Filio.& fuit celebratum hoc Concilium circa annũ DCXXXIII. & ꝓinde ante ſchiſma Græcorũ.

ADDE, quod Gẽnadius Scholarius in li.pro defenſione Cõc.Florẽtini,c.1.ſect.5.dicit,Græcos ſui tẽporis dicere ſolitos,Athanaſiũ fuiſſe ebriũ,quãdo hęc ſcripſit. Ex quo apparet illos nõ negaſſe,Athanaſiũ ita ſcripſiſſe.

SECVNDVS locus Athanaſij ſit ex ſerm.4. contra Arianos,longè ante mediũ fol.233.*Non enim*, inquit,*tria principia,aut tres Patres introducimus,ſicut Marcioniſtæ, cùm non tres Soles ad comparationem adducamus,ſed vnicũ Solem, eiuſq; ſplendorẽ,& ex vtroque lucem procedentem.* Vides hic clariſſimè tria eſſe,Solẽ,ſplendorẽ, & ex vtroque lucem procedentẽ?nec puto dubitari poſſe,quin per Solẽ,Patrem,per ſplẽdorẽ,Filiũ;per lũcẽ.Spiritum ſanctũ Athanaſius intellexerit.Quid,quæſo, hic reſponderi poteſt?

TERTIVS locus Athanaſij in lib.qui inſcribitur redargutio hypocriſis Meletij,circa finem; *Atq;*inquit, *impoßibile eſt,in Trinitatis gloria Spiritum ſanctum numerari, ſi non emanaßet ex Deo per Filium,ſed per modum creaturæ à Deo ſit factus, vt putant.*

NOTA

NOTA,non dixiſſe Athanaſium,ex Patre per Filium, ne Græci recentiores dicerent, appoſitum Filium ad denotandam relationem; ſed dixiſſe,ex Deo per Filiũ. Nec poſſunt hæc referre ad miſſionem ad creaturas, cũ hæc emanatio opponatur creationi.

QVARTVS locus eſt in epiſtola illa longiſſima ad Serapionẽ,vbi probat,contra Macedonianos,non poſſe vllo modo defendi Spiritum ſanctum eſſe creaturam, ſi Filius nõ eſt creatura.Et hoc eſt argumentũ totius epiſt.

ID autẽ probat hac ratione,quã in tota ferè epiſtola variis modis proponit; Talis ordo & vnio eſt inter Spiritum ſanctum & Filium,qualis inter Filium & Patrem; ſed Filius,quia eſt ex Deo Patre,eſt Deus ſicut Pater,ergo ſimiliter Spiritus ſanctus, qui eſt ex Deo Filio, erit Deus ſicut Filius; vel ſi ipſe nõ eſt Deus, nec Filius erit Deus,immò nec Pater.*Cũ igitur*, inquit vltra mediũ epiſtolæ, *iſtiuſmodi ordinẽ & naturam habeat Spiritus ad Filiũ, qualẽ Filius habet ad Patrẽ,qui fieri poteſt,vt qui Spiritũ creaturã dicit,non illud idem neceſſariò & de Filio ſentiat?Si enim Filij creatura Spiritus eſt,conſequens eſt,vt dicant etiã Verbum Patris creaturã eſſe.*Hæc ille. Vbi adeò certũ eſſe credidit Athanaſius,Spiritũ ſanctum à Filio produci,vt inde tanquàm ex principio firmiſſimo,& notiſſimo concludat id q̃ erat dubium,videlicet Spiritum ſanctum eſſe Deum.

RESPONDERE poſſunt ſolùm,ordinẽ Spiritus ad Filium & Filij ad Patrem in hoc conſiſtere,q̃ ſicut Pater mittit Filium ad creaturas,ita Filius mittit Spiritũ. Sed hoc nõ poteſt dici,niſi cum miſſione ad creaturas,intelligamus veram proceſſionẽ quoad eſſe.nã alioqui argumentum Athanaſij nihil valeret;quomodo nõ valet hoc argumentum,Deus mittit Angelos,ergo vel Angeli nõ ſunt creaturæ,vel Deus eſt creatura.hoc enim ideo nihil valet,quia Angeli ſic mittũtur à Deo ad creaturas,vt illa miſſio non includat æternam proceſſionem Angelorum ab ipſa Dei ſubſtantia.Si ergo Spiritus ſanctus mittitur à Filio ad creaturas, & ab ipſo Filio non procedit ſubſtantialiter,ſicut à Patre;certè non aliter mittitur,quam Angeli mittantur;& propterea non poteſt inde colligi ipſum eſſe Deum, aut Filium non eſſe Deum, quod tamen Athanaſius colligit.

DEINDE ſi Athanaſius loqueretur de miſſione ad creaturas,non diceret;*Si enim Filij creatura Spiritus ſanctus eſt,&c.* Iſta enim verba productionem ſignificant, non miſſionem:at contendit Athanaſius, Spiritum ſanctum à Filio produci,ſed non creari ex nihilo.

PRÆTEREA poſt vnum ſolium inquit Athanaſius: *Quin etiam Filij imago eſt,& dicitur Spiritus.* Et infrà:*Quod ſi Filius,quia ex Deo,& Patre eſt,proprius ipſius ſubſtantiæ eſt, neceſſe eſt & Spiritum, quia ex Deo eſſe dicitur, proprium eſſe Filij ſecundum ſubſtantiam.*

SANÈ Athanaſius,cùm dicit Spiritum ex Deo eſſe, intelligit ex Deo Filio,alioqui nõ bene cõcluderet,ideo illum eſſe propriũ Filij,ſicut Filius ideo eſt proprius Patris,quia ex Patre eſt.Exſtãt etiam duæ epiſtolæ breuiores ad eundem Serapionem.vbi eadem dicit aliis verbis.

TERTIVS Græcus Pater eſt S.BASILIVS,quẽ quidẽ Græci ferè aliis omnibus anteponũt. Is igitur li.2.in Eano.circa finẽ:*Illud verò*,inquit.*cui ex omnibus obſcurum eſt,quod nulla Filij operatio à Patre diſſecta eſt. neq; eſt aliquid in rerum natura,quod Filio adſit,& a Patre alienũ ſit.Omnia enim*,inquit,*mea tua ſunt, & tua mea ſunt. quomodo igitur Spiritus cauſſam ſoli vnigenito attribuit?* Hæc ille.

NEC verba Græca ab his vllo modo diſſentiunt.ſic enim ait.πῶς ἂν τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ τὸν αὐτὸν τῷ μονογενεῖ μόνῳ περιβάλοι; certè Baſilius probans non ſolùm Filium eſſe cauſſam Spiritus,ſed etiam Patrem,quia omnia quæ habet Filius habet Pater,ſimul docet,immò pro cõperto aſſumit,Spiritus cauſſam (vt Græci loquuntur) eſſe Filium. Nec poteſt iſta cauſſa referri ad dona Spiritus ſancti.Nã Baſilius ſcribit contra Eunomium, qui nõ de donis diſputabat,ſed de ſubſtantia Spiritus ſancti,ac volebat ſolum Filium eſſe verè cauſſam Spiritus ſancti.

ALTER eſt locus BASILII lib.3.contra Eunom. circa principium:*Cur*,inquit,*neceſſe eſt,ſi dignitate & ordine tertius eſt Spiritus, natura quoque ipſum tertium eſſe? Dignitate namque ipſum ſecundũ à Filio,cùm ab ipſo eſſe habeat, & omninò ab illa cauſſa dependeat,pietatis ratio tradit:natura verò tertium, vti neque ex ſanctis Scripturis didicimus, neque ex prædictis colligere poßibile eſt.*

HVNC locũ in Concilio Florentino ſeſſ.20.dixerũt Græci corruptũ eſſe,& non haberi in Græcis codicibus omnibus,ſed ſolũ in quibuſdã. Et verè in Græco textu Baſileæ edito anno 1551. ſic habetur: ἀξιώματι μὴ ἀφωρισμένῳ τῆς υἱότητος, παραδίδωσιν ὑπὸς ἐνοεῖσθαι λόγος,&c. ac deſunt illa verba (Cũ ab ipſo eſſe habeat,& omnino ab illa cauſſa depẽdeat)in quibus vis rationis tota poſita eſt.Tamẽ Latini reſponderũt.Græcũ codicem potius eſſe corruptũ ab ipſis,& exhibuerũt codicẽ antiquiſſimũ ſcriptũ ante annos 600.vbi erãt omnia quæ recitauim⁹.

SED præterea ex conſequentibus colligimus euidẽter,aut illa verba debere eſſe in textu, aut certè ſenſum eorum.Nam ſic pergit Baſilius:*Nam quemadmodum Filius ordine quidem à Patre ſecundus eſt,quoniam ab illo eſt, & dignitate,quoniam origo atque cauſſa eſſendi Pater ipſe eſt;natura verò nullo modo ſecundus, quoniam in vtroque vna eſt Deitas:ita Spiritus ſanctus,etſi dignitate & ordine ſecundus à Filio eſt,non tamen alienæ ipſum eſſe naturæ inde conſequetur.* Et habentur hæc omnia in Græco ad verbum.

PERPENDE,obſecro,rationẽ Baſilij. Dicit Spiritũ eſſe ſecundum à Filio ordine & dignitate,non tamẽ natura.Et probat,quia ſicut Filius eſt ſecũdus à Patre,quia ab illo habet eſſe;ita quoque & Spiritus eſt ſecundus à Filio.vbi niſi addatur,vel ſubintelligatur id,quod eſt in noſtris codicibus,videlicet Spiritũ habere eſſe à Filio, ſicut Filius habet eſſe à Patre:ratio Baſilij nihil cõcludet;nec vllo modo probari poſſet,Spiritum ſanctum eſſe ſecundum à Filio,vt Filius eſt ſecundus à Patre.

TERTIVS locus eſt in lib.5. contra Eunom. c.8.q̃ Spiritus ſanctus ſit vera & naturalis imago Dei & Chriſti.Iſte enim titulus:ἔστι εἰκὼν ἀληθὴς, καὶ φυσικὴ τοῦ θεοῦ, καὶ χριστοῦ τὸ πνεῦμα:ſatis indicat,Spiritũ ſanctũ habere eſſe à Patre & Filio.Nã,vt ſuprà diximus,non eſt vera & naturalis imago,quæ non producitur ab ipſo exemplari.

QVARTVS locus eſt in libro eodem,c.11.vbi ſic legimus in ipſo titulo capitis: ὅτιὸς υἱὸς πρὸς πατέρα ἔχει, ὅτως πνεῦμα πρὸς υἱόν.hoc eſt,*Quod vt ſe habet Filius ad Patrem,ſic etiã ſe habet Spiritus ad Filium.*Et mox pergit: διὰ τοῦτο θεὸς μὲν ὁ υἱὸς,θεὸς δὲ υἱὸς τὸ πνεῦμα. hoc eſt, *Quapropter Verbũ Dei eſt Filius, Verbũ autem filij eſt Spiritus ſanctus.*Hæc ille. At quomodo Verbũ Filij Spiritus dici poteſt,ſi ab ipſo nõ procedit?Et quomodo ſic ſe habet Spiritus ad Filiũ,vt Filius ad Patrẽ; ſi Filius quidẽ à Patre procedit, Spiritus autẽ ſanctus nõ procedit à Filio?

QVINTVS locus eſt in eodẽ libro,cap.12.vbi talis proponitur quæſtio: διὰ τίμὴ καὶ τὸ πνεῦμα υἱὸς τοῦ υἱοῦ; Quare Spiritus non eſt Filius Filij.

RESPONDET autem Baſilius: ἔστι δὲ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐκ θεοῦ δι᾽ υἱοῦ;ἀλλ᾽ ἔχειν τριὰς μὲν νοουμένη πλὴν ἀπέρου,& quæ ſequuntur hoc eſt.*Non ideo nõ dici Filij,quia non ſit ex Deo per Filium,ſed ne ſuſpicemur Trinitatem multiplicari in infinitũ.*Nã ſi Spiritus diceretur Filius Filij,cõſequẽs videretur,vt etiã ipſe haberet alium Filiũ,& ſic deinceps.

SVNT autem hic aliqua obſeruanda,ac PRIMVM ipſum titulũ quæſtionis eſſe argumentũ pro noſtra veritate;nã ſi Spiritus eſſet à ſolo Patre,certè nõ quæreretur cur nõ dicatur Filius Filij:ſicut nemo quærit, cur frater

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non dicatur Filius fratris: cùm res tam sit perspicua, vt ne suspicio quidem vlla inde nasci possit. cùm ergo serio quæritum sit, cur Spiritus non dicatur Filius Filij, signum est, in confesso apud omnes fuisse, Spiritum à Filio procedere.

NOTA SECVNDO, istam quæstionem magnum negotium fecisse, tã Basilio, quàm Athanasio in epistolis citatis ad Serapionem, vterque enim videtur magnas angustias pati: & hoc ipsum est ingens argumentum pro nostra veritate. nam potuissent vno verbo dicere, Non dicitur Filius, quia non est ab illo, & tamen hoc nunquã dixerunt, sed dicunt, hoc esse mysterium inscrutabile, & satis nobis esse debere, in his rebus scire, quia est, & nõ quærere debere, cur & quomodo, &c.

NOTA TERTIO, responsionem Basilij (non quia non sit à Deo per Filium) esse item argumentum pro nobis. Nam si illud, *Per*, nõ significaret caussam, sed poneretur loco, *Cum*, vt Græci volũt, Basilius nihil dixisset. Si enim Spiritus esset à Deo per Filium, id est, cum Filio, nemo potuisset suspicari, illum esse Filium Filij, sed potius suspicari debuisset, esse fratrem Filij.

NOTA VLTIMO, responsionem Basilij hunc sensum habere, est Spiritus à Filio, tamen per alium modũ productionis, quàm per generationem, ideò non dicitur Filius, &c.

SEXTVS locus est in li. de Spiritu sancto. ca. 17. vbi sic loquitur Basilius: *ὡς τοίνυν ἔχει ὁ υἱὸς πρὸς πατέρα, οὕτω πρὸς υἱὸν τὸ πνεῦμα.* hoc est, *Sicut se habet Filius ad Patrem, sic ad Filium se habet Spiritus.* Hæc ille. Quæ autem est habitudo inter Patrem, & Filium, nisi producẽtis ad productum? Idem, enim sunt Pater & Filius, eo excepto, q̃ Filius est à Patre non Pater à Filio: igitur & inter Filium. & inter Spiritum sanctum ea sola distinctio est, q̃ Spiritus sanctus à Filio est; non Filius à Spiritu sancto.

QVARTVS sit Gregorius Nyssenus qui tria testimonia nobis præbebit. Vnum citat Gennadius in defensione Concilij Florentini, capite primo ex hom. 4. in orat. Dominicam: *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur. & ex Filio præterea esse ostenditur*, &c. Hunc tamen locum dicit Gennadius ex plerisque codicibus à Græcis esse sublatum, & verè non reperitur in exemplaribus, quæ nunc exstant.

ALTERVM testimonium adducit BESSARION in sua orat. c. 6. ex lib. 1. Greg. in Euno. qui libri nondum Latini extant: *Spiritus*, inquit, *Patri coniunctus est, secundum quod vterque increatus est, rursum ab eo distinguitur eò q̃ ipse non est Pater: filio verò & secundũ quod vterque increatus est, & secundum quod vterque ex primo principio suam substantiã habet, coniunctus; distinguitur sua proprietate, quæ est, q̃ nec vnigenitus ex Patre productus est, & quod per ipsum Filium sit manifestatus.* Hæc ille. Vbi NOTA PRIMO illud, *Per*, nõ posse accipi pro (*Cum*) quia Spiritus quatenus cum Filio à Patre procedit, non distinguitur à Filio, sed coniũgitur cum eo, hic autem de distinctione agitur. NOTA SECVNDO illud, *Manifestatus*, non posse accipi pro sola effusione donorum temporalium. nam hic agitur de ipsa distinctione personarum: personæ autem distinctæ erãt suis proprietatibus ante omnem missionem externam Spiritus sancti.

TERTIVM testimonium habetur in li. ad Ablabiũ, quod non oporteat tres Deos dicere. circa finem libri. vbi cùm docuisset Gregorius, vnam esse naturam simplicissimam Dei, subiungit, nõ ideo confundi personas, sed distingui per hoc, quod vna est ab alia. *Eam*, inquit, *quæ circa caussam & caussatum consideratur differentiam, non negamus, per quod solum discerni alterum ab altero deprehendimus, mirum ne eò q̃ credimus aliud quidem caussam esse, aliud verò ex caussa, & ex eo quod ex caussa est. At rursum aliã differentiam consideramus. nam aliud quidem continenter & sine medio ex primo est, aliud verò per id, quod immediatè & ex continenti est.*

NOTA PRIMO, ex illis primis verbis (*Per quod solũ*) colligi euidenter Filium esse caussam, seu principium Spiritus sancti. Nam Gregorius dicit, solùm discerni tres personas per hoc, quod vna est caussa alterius. Hinc enim sequitur, si Filius non est caussa Spiritus sancti. Filium & Spiritum sanctum non distingui. Nec enim dicturi sunt Græci, Spiritum sanctum esse caussam Filij. at neque dicturi sunt, Spiritum à Filio non distingui; ne Dualitatem pro Trinitate colant; eo guntur igitur fateri, si Gregorio fidẽ habẽt, Filiũ esse caussã Spiritus sancti.

NOTA SECVNDO, in illis verbis (*Aliud caussã, aliud ex caussa, & ex eo quod ex caussa est*) notari tres proprietates triũ personarum, Nã Pater, caussa est, Filius ex caussa, Spiritus sanctus ex eo, quod est ex caussa, id est, ex Filio.

NOTA TERTIO, in illis verbis (*Ac rursum aliã differentiam*) non proponi aliam differentiam specie diuersam à superiore, tunc enim pugnaret secum Gregorius, qui dixerat hoc solo distingui personas, q̃ vna est caussa alterius; sed differentiam aliam vocat illam eandem alio modo propositam. est autem hæc: quòd Filius est immediatè à solo Patre, Spiritus autem mediatè à Patre, immediatè à Filio, quod tamen sano modo intelligendum est. nam Spiritus est à Patre mediatè & immediatè; mediatè quatenus est à Filio, qui est à Patre; immediatè autem, quatenus Pater non solùm per Filium, sed etiam per seipsum Spiritum producit. In hoc ergo differentia consistit, quòd Filius nullo modo est à Patre mediatè; sed solùm immediatè; at Spiritus aliquo modo à Patre est mediatè.

QVINTVS est S. GREGOR. NAZIANZENVS. qui orat. 5. de Theologia, quæ est de Spiritu sancto, ita loquitur: *τίδ' ἐρεῖ, φησὶν, ἐλλείπει τῷ πνεύματι πρὸς τὸ εἶναι υἱὸν, εἰ γὰρ μὴ λείπει τι τὸν υἱὸν ἀφ' οὗ ἐστὶν, ἐλλήφθω φαμὲν. ἐλλὶ γὰρ ἕλκωσης θεός. τὸ δὲ τῆς ἐκφύσεως, ἴσθ' ὅτως ἔστω, ἢ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως διαφερόν, διαφορὰν δ' οὖν καὶ τὴν τυχοῦσαν πάντως.* Quibus verbis quærit, quid desit Spiritui sancto quare non sit Filius.

RESPONDET: *Nihil, dicimus, neque enim Deo quidquã deest, verum manifestationis, vt ita dicam, mutuæq̃ eorum relationis differentia, diuersa quoque ipsis nomina procreauit*, &c. Quo loco Gregorius reddit istam caussam, cur Spiritus non dicatur Filius, quia habent diuersas immò oppositas, ac mutuas relationes; at certè non possunt esse mutuæ relationes inter Filium & Spiritum sanctum, nisi quia vnus spirat, alter spiratur. nec enim Filius, qua Filius, est relatiuum ad Spiritum sanctum, sed Filius, qua spirator, refertur ad Spiritum sanctum.

NEC potest responderi, distingui Filium & Spiritũ sanctum per diuersas relationes respectu Patris, non respectu ipsorum ad inuicem; nam clarè dixit Gregorius. Spiritum non esse Filium, hoc est, distinctum esse à Filio, propter habitudinem, quam habent inter se, hoc est, propter mutuam relationem.

PRAETEREA paulò infrà scribit, eodem modo Filio nihil deesse, cur non sit Pater, & tamen non esse Patrem, quia nimirum habẽt oppositas relationes. Et paulò infrà ponit exemplum Adæ, Euæ, & Seth; quorum Adam à nullo est homine, Eua à solo viro, Seth ab vtroque, *ὁ ἀδὰμ τί ποτε ὂν. πλάσμα θεοῦ, τί δὲ ἡ Εὐᾶ. τμῆμα τοῦ πλάσματος, τί δὲ ὁ Σὴθ, ἀμφοτέρων γέννημα.* Quid, inquit, erat Adam? figmentum Dei. Quid Eua? segmentum figmenti. Quid Seth? germen ex vtroque. Cùm ergo his tribus hominibus tres diuinas personas Gregorius cõparauerit: quis non videt ex sententia Gregorij, Filium esse à Patre, Spiritum vero à Patre & Filio?

SEXTVS, CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS cateche. 18. ante medium: *Vnus tantum*, inquit, *est, atque idem Spiritus sanctus veniens & subsistens, qui vbique Patri & Filio adest, non qui ab ore & labiis Patris & Filij loquẽdo formetur, vel effletur, aut in aërem diffundatur, sed substantialis loquens ipse, & operans*, &c. Vbi non diceret Cyrillus, eũ non formari corporali modo ab ore Patris, & Filij, nisi crederet eum spirari aliquo modo à Patre & Filio. Satis enim erat dicere, non formari ab ore Patris. Vult ergo Cyrillus Spiritum sanctum esse Spiritum Patris & Filij & ab vtroq; procedere, sed modo spirituali & ineffabili.,

SEPTIMVS, IOANNES CHRYSOSTOMVS tom. 5. hom. 1. de Symb. *Iste*, inquit, *est Spiritus de Patre & Filio procedẽs qui diuidit propria dona singulis prout vult.* Et hom. 2. *Istum*, inquit, *Spiritum sanctum dicimus Patri & Filio coæqualem, & procedentem de Patre & Filio.* Et hom. 76. in Ioan. *Ecce*, inquit, *quòd non Pater solus, sed etiam Filius Spiritum mittit.* Ac ne dicant Græci, Chrysostomum loqui de temporali missione donorũ Spiritus sancti, idẽ Chrysost. hom. 77. explicans, cur dicatur mitti Spiritus à Filio: *Præterea*, inquit, *& personarũ differentiam ostendit cùm duas ponit*, &c. Ergo si missio exprimitur ad significandã distinctionem personarum, verè persona ipsa mittitur. non sola dona, & cum distinctio personarum sit æterna, hæc missio æternam emanationem includat necesse est.

DENIQVE GENNADIVS in sua apologia pro Latinis, c. 1. §. 4 adducit aliũ locũ Chrysostomi ex hom. de incarnat. in hæc verba: *Venit Christus ad nos, dedit nobis descendentem ex ipso Spiritum, & corpus nostrum suscepit.*

OCTAVVS, EPIPHANIVS hær. 69. quæ est Arianorum, pag. 219. *Sed neque sanctus Spiritus aliis Spiritibus adæquatur quoniam vnus est Spiritus Dei, Spiritus ex Patre procedens, & de Filio accipiens; hi verò volunt hunc creaturam creaturæ esse*, &c. Quo loco illud (*Ex Filio accipiens*) nihil significare potest, nisi ex Filio procedens per æternam emanationem. Nam opponit Epiphanius istud (*Accipere ex Filio*) creationi. Docet enim, Spiritum non esse creatum à Filio, vt hæretici dicebant, sed accepisse subsistentiam suam à Filio alio modo, quàm per creationẽ. Vnde paulò infrà iterum ait: *Et quandoquidem non alienus est Filius à Patre, sed ex ipso genitus, etiam non alienus est Spiritus sanctus. Verùm Filius quidem vnigenitus genitus sine principio sine tempore, sanctus autem Spiritus neque genitus est, neque creatus, sed ex Patre procedens, & de Filio accipiẽs.* Et pa. 223. *Omnia à Deo sunt creata, solus verò Filius Dei genitus est, & solus Spiritus sanctus ex Deo processit, & ex Filio accepit: reliqua verò omnia sunt creata, & neque progressa ex Patre processerunt, neque ex Filio acceperũt.* Pa. 229. *Quo ostendat*, inquit, *sontem ex fonte, ex Patre & vnigenito Spiritum sanctũ.*

ITEM in anchor. pa. 332. *Spiritus sanctus Spiritus Dei, & Spiritus Patris, & Spiritus Filij non iuxta aliquam compositionẽ, quẽadmodũ in nobis anima & corpus, sed in medio Patris & Filij ex Patre & Filio tertius nomenclatura.* Pa. 249. *Si verò Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, & Spiritus ex Christo, aut ab vtrisq;.* Pa. 350. *Vita*, inquit, *ex vita est Filius, Spiritus autem sanctus ab vtrisque.* Pag. 351. *Filium*, inquit *vocat eũ qui est ex ipso, Spiritũ verò sanctum ab vtrisq;.* Et infrà: *Audi, ô bone, quod Pater veri Filij est Pater, totus lux, & Filius veri Patris, lux de luce, nõ sicut factura aut creatura nomine solum. & Spiritus sanctus Spiritus veritatis est, lux tertia à Patre & Filio.* Et infrà: *Spiritus sanctus ex Patre & ex Filio solus est lux veritatis.*

NONVS, DYDIMVS ALEXANDRINVS lib. 2. de Spiritu sancto, vltra medium: *Non loquetur*, inquit, *à semetipso, hoc est, non sine meo & Patris arbitrio, quia inseparabilis à mea, & Patris est voluntate, quia non ex se est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi est.* Et infrà: *Spiritus*, inquit, „*sanctus, qui est Spiritus veritatis Spiritusque sapientiæ, non potest à Filio loquente audire, quæ nescit, cùm hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est procedens à veritate, consolator manans, de consolatore.* Et pagina sequenti: *Neque*, inquit, *alia substantia est Spiritus sancti, præter id quod datur ei a Filio.*

DECIMVS, CYRILLVS ALEXANDRINVS lib. 11. in Ioan. c. 1. *Verum*, inquit, *quoniam consubstantialis Filio est, procedítque per eum, omnem eius habens virtutem, ideo ait: Quia de meo accipiet.* Et infrà: *Nam cùm per Filium naturaliter procedat, vt proprius eius, cum omnibus, quæ absolutè habet, accipere dicitur quæ ipsius sunt.*

NOTA, Spiritum procedere per Filium cũ omnibus quæ absolutè habet. Quid enim id aliud significat, quã Essentiam diuinam, & omnes absolutas perfectiones Spiritui sancto per processionem à Filio communicari? Et c. 25. *Ex ipsa*, inquit, *substantia Dei Patris prodiens, profusus autem ad, Sanctos per consubstantiale Verbum, à quo est secundam emissionem ad esse atq; subsistere.* potuitne clarius sanctus Cyrillus dicere Spiritum sanctum à Filio procedere? Id enim intelligimus nos per processionem à Filio, habere esse, & subsistere Spiritum sanctum à Filio, quod disertis verbis Cyrillus affirmat. Itẽ li. 12. in Ioannem, c. 56. *Ex Patre*, inquit, *per Filium procedit.* Item li. 13. thesauri. c. 2. *Et ideo*, inquit, *Spiritum sanctum Dominum similiter appellat, sicut ex ipso Filio & in ipso naturaliter existẽtem.* Et infrà: *Sic Filium Dei ex ipso & in ipso Patre naturaliter esse intelligimus. Ex Filio autem naturaliter ac substantialiter Spiritum sanctũ, sic vt ex Patre prouenire credimus.* Item lib. de recta fide ad Theodosium, vltra medium. Et lib. 5. 6. & 7. de Trinitate similia habet. Denique in cap. 2. Ioelis (vt citat Bessario in sua oratione, cap. 7.) *Proprius*, inquit, *ipsius, & in ipso, & ex ipso Spiritus est, quemadmodum sanè de ipso Deo & Patre intelligitur.*

VNDECIMVS, SIMEON METAPHRASTES, cuius in Concilio Florentino honorifica mentio fit, in vita sancti Dionysij Areopagitæ. *Ascendit*, inquit, *meus Christus in cœlum, & ad paternam sedem reuertitur, & Spiritum, qui ex ipso procedit, mittit discipulis.*

DVODECIMVS, ANASTASIVS, cuius fit mentio cum magno honore in VI. Synodo: in 1. libro de rectis dogmatibus, sic loquitur: *Spiritus sanctus appellatus est Spiritus oris Dei. eos enim Patris est Filius.* Hæc ille. Vbi satis apertè indicat, Spiritum sanctum sic à Filio procedere, qui os Dei dicitur: sicut Spiritus oris nostri à nostro ore spiratur. Idem infrà: *Vt doceat*, inquit, *vnam esse essentiam tam eius, qui accipit, quàm illius, à quo accipit, ipsius etiãnum à quo procedit.* Hæc ille. Vbi per eum, qui accipit essentiã intelligit Spiritum, per eum, à quo accipit, Filium: per eum, à quo procedit, Patrem.

QVOD si Spiritus à Filio essentiã accipit, quid aliud requirimus? Nec enim de voce, *Procedit*, quæstio esse debet, cùm de re ipsa constet. Vnde ibidem subiungit: *Neque enim ex ea prodiit, quod aliena sit essentiæ aut quidquis accepit ex non sibi consubstantiali.* Et inf. *Rursum*, inquit, *ipse Spiritus & ab ipso procedit & mittitur, nõ à Patre solo, sed & à Filio.* Et inf. *Equidẽ Dominus declarans Spiritũ sanctũ à se emergere, insufflãs in discipulos dicebat, accipite Spiritũ sanctũ.*

DECIMVS TERTIVS, THARASIVS in epistola ad Patriarchas Orientis, quæ habetur in VII. Synodo, act. 3. *Credimus*, inquit, *in Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit.*

DECIMVS QVARTVS, MAXIMVS vir doctissimus & sanctus in c. 4. Zach. *Spiritus sanctus*, inquit, *quẽadmodũ secundũ essentiã Dei & Patris est, ita & Filij secundum essentiam est, tanquam ex Patre essentialiter, per Filium ineffabiliter natum procedens.* Citat hunc locum Bessario c. 6.

DECIMVS QVINTVS, est IOANNES DAMASCENVS li. de. 1. fide, cap. 18. *Imago*, inquit, *Patris est Filius*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Filij Spiritus sanctus. At certè imgo ab exemplari habet esse. Et infrà: *Deus Spiritus sanctus medius ingeniti, & geniti & per Filium Patri coniunctus.* Habemus igitur quindecim testes Latinos, & quindecim Græcos, qui ante dissidium nostrum exortum apertissimè docuerunt, Spiritum sanctum à Patre & Filio produci, ac spirari, vt iam intolerabilis planè Græcorum obstinatio videri debeat.

CAPVT XXVI.

Ex ratione idem confirmatur.

VIDE rationes multas apud sanctum THOMAM lib. 4. contra Gentes, c. 24. & quæst. 10. de potentia, artic. 4. Ratio præcipua sancti Thomę est hæc. Si Spiritus sanctus non procederet à Filio; nō distingueretur ab illo, hoc autem est contra fidem, quia tunc esset dualitas, non Trinitas. Igitur procedit à Filio Spiritus sanctus.

PROPOSITIO argumenti ita probatur, Omnis distinctio in Deo nascitur ex relationibus originis: at si Spiritus non procederet à Filio, non esset inter eos relatio originis, ergo si Spiritus non procederet à Filio, non distingueretur à Filio.

HVIVS argumenti probatur iterum propositio: nam in Deo nihil est, nisi essentia, & relatio, siue absolutum & relatiuū; sed essentia, & omnia absoluta sunt communia, ergo sola relatio distinguit. Vnde in Concilio TOLETANO XI. capite 1. dicitur, in solis relationibus numerum cerni; proinde omnem distinctionē ex relationibus ortum ducere: vbi enim non est distinctio, nec numerus esse potest. Præterea, si nō essent communia tribus personis omnia absoluta, non essent tres personæ vna res, vt docet Concilium LATERANENSE cap. 2. Item non possemus defendere Dei simplicitatem, nec possemus ostendere nullam perfectionem esse in vna persona quæ non sit in alia, quare dubitari non debet, quin sola relatio distinguat Trinitatem.

RVRSVM, nō quælibet relatio sufficit ad distinctionem faciendam; nam relationes non oppositæ non distinguunt, vt patet, quia in vno Patre sunt duæ relationes paternitas, & spiratio actiua, & tamen non distinguunt duas personas, ergo debent esse relationes oppositæ, vt distinguant.

RVRSVM, non quælibet oppositæ distinguunt, sed reales esse debent: nam relatio identitatis dicit oppositionem, sed non distinguit, quia nō dicit oppositionem realem, rursum relationes oppositæ, & reales, vel fundātur super quantitate, vt æqualitas, vel super qualitate, vt similitudo, vel super actione, vt paternitas, & filiatio: sed in Deo nō sunt relationes reales fundatæ in quantitate, aut qualitate, ergo solùm remanent relationes fundatæ in actione, quæ dicuntur relationes originis, quæ distinguere possunt personas.

PROBATVR assumptio, nam in Deo est quidem æqualitas. & similitudo, sed quia fandamentum horum omnium est sola essentia, quæ est vna numero, ideo istæ relationes rationis sunt, non reales. Non enim possunt esse reales relationes, vbi non sunt fundamēta proxima distincta realiter. Et licet æqualitas & similitudo in Deo essent relationes reales, vt vult Scotus. tamen adhuc non posset inde sumi distinctio personarum. Nam Scotus putat ad hoc vt sint relationes reales non requiri distincta fundamenta, sed sufficere distincta subiecta relationum, & quoniam Pater & Filius sunt extrema realia, ideo putat eorum æqualitatem & similitudinem esse relationes reales.

ITAQVE secundum hanc sententiam non sunt distinctæ personæ, quia æquales, aut similes sunt reali relatione æqualitatis vel similitudinis: sed è cōtrario ideo reali relatione sunt æquales, aut similes, quia distinctæ personæ sunt. Solæ ergo relationes originis distinguūt, & inde sequitur, vt iam probatum est aut Spiritū sanctum originem ducere à Filio & ad eum referri relatione originis, quod est ab ipso procedere, aut certè ab eo non distingui, quod ne Græci quidē vnquam docuerunt.

SED contra hanc rationem est obiectio molestissima, nam non videtur verum, solas relationes oppositas distingui in Deo realiter. Nam paternitas, & spiratio passiua distinguuntur realiter, & tamen non opponuntur. Similiter filiatio & spiratio passiua.

RESPONDENT aliqui, paternitatem distingui à spiratione passiua, quia identificatur cum spiratione actiua quæ passiuæ opponitur.

AT contra. Nam tunc spiratio actiua non posset esse in Filio, quia identificatur cum paternitate, quæ opponitur filiationi: & similiter essentia non posset esse in Filio aut Spiritu sancto, quia identificatur cum paternitate, quæ distinguitur realiter à filiatione & spiratione passiua.

RESPONDENT alij paternitatem & spirationem passiuam distingui, quia sunt in distinctis suppositis.

AT neque hoc satisfacit: nam etiam spiratio actiua est in distinctis suppositis, nimirum in Patre, & Filio, & tamen est vna & eadē in vtroque. Et ipsa essentia nónne est in tribus suppositis re distinctis, & tamen est vna & eadem in omnibus? Et præterea ipsa suppositа, id est, Pater & Spiritus sanctus non sunt opposita propriè, ergo non omnis distinctio oritur ex oppositione.

RESPONDENT alij, paternitatem & spirationē passiuā esse oppositа virtualiter, quia paternitas fundatur in productione notitiæ, spiratio passiua in productione amoris, quæ productiones oppositæ sunt, cum includāt relationes originis: nam amor ex cognitione nascitur.

AT contra. Nam amor non oritur ex cognitione effectiuè, intellectus enim solum proponit obiectum voluntati non autem est distinctio realis necessariò ponēda inter obiectum & actum, vt patet in Deo, vbi essentia est obiectum cognitionis & amoris, & non distinguitur à cognitione & amore.

RESPONDEO igitur paternitatem non opponi spirationi passiuæ, & tamen distingui ab ea ratione alicuius oppositæ relationis. Est enim obseruandum, cum duæ relationes opponuntur, non solum ipsas distingui, sed etiam propter ipsas distingui ipsa suppositа relatiua. Itaque non solum distinguuntur spiratio actiua & passiua, sed etiam distinguuntur spirator & spiratus, & quia istа relatiua sunt personæ subsistentes, consequenter distinguuntur proprietates constitutiuæ harum personarum alioqui vna esset alia.

QVONIAM igitur paternitas est constitutiua personæ spirantis, necessario distinguitur à spiratione passiua, quæ est constitutiua personæ spiratæ, alioqui Spiritus sanctus à seipso procederet. Nam à Patre procedit & ipse esset Pater, si non distingueretur paternitas & spiratio passiua.

IDEM dico de filiatione, quæ distinguitur à spiratione passiua, quia Filiatio constituit personam Filij, & proinde spiratoris, si à Filio procedit Spiritus sanctus: spiratio autem passiua constituit personam spirati. Opponuntur autem spirator & spiratus. Itaque aliqua distinguuntur in DEO, quæ non opponuntur relatiuè, sed ratio distinctionis semper est aliqua oppositio relatiua, quæ si tollatur, nulla remanet distinctio.

DICES, si Spiritus non procederet a Patre, sed à solo Filio, nulla esset oppositio relatiua inter Patrem & Spiritum

Spiritum, & tamen ab eo distingueretur: nam alioqui Spiritus esset Pater, & sic produceret suum auctorem, id est, Filium.

RESPONDEO, non posse vllo modo tolli à Patre spirationem actiuam, nisi tollatur etiam à Filio, nam si Filius spirat Spiritum sanctū, eo ipso etiam Pater spirat saltē mediatè, & sic mediatè opponitur Spiritui sancto; at si tollatur à Filio spiratio actiua, nō necessariò tolletur à Patre, sed tunc nō distingueretur Filius à Spiritu sancto. Quod si fingam⁹ tolli ab vtoq;, tolletur etiā ipsa processio Spiritus sancti, atq; adeo ipse Spiritus sanctus.

ALIA est obiectio aduersus eandem nostram rationem; generari & spirari sunt duo modi productionis planè incompossibiles, & in eis fundantur relationes incompossibiles, etiamsi nullo modo sint oppositæ, vt patet, quia nihil potest bis produci, aut duobus modis produci; & idem testantur exempla, nam nemo potest gignere Filium per naturam, & eundem producere ex arte, & facere vt sit idem filius, & statua, etiamsi non opponantur hæc vllo modo.

ACCEDIT etiam sancti ANSELMI auctoritas, qui libro de processione Spiritus sancti, capite primo ait: *Quoniam adhuc non constat, an Spiritus de Filio procedat, aliā causſam distinctionis eorum esse assignandam, & hanc esse quia Filius nascendo, Spiritus procedendo producitur.*

RESPONDEO quæ sunt in creaturis multa, & diuisa, in Deo esse vnum & simplex, modo non impediat oppositio. Vnde si à Filio non procederet actiuè Spiritus sanctus, sine dubio generari & spirari non essent duo modi, sed vnus realiter, qui tamen distingui possent ratione. Nam sicut in Deo idem sunt intellectus & voluntas, intelligere & velle, idem etiā esse posset verbum & amor, nisi vnum ab altero verè precederet, & sicut non repugnat vni personæ, vt sit dicens & amans, seu Pater & spirator, ita non repugnat vni personæ, vt sit verbum & amor, Filius & Spiritus sanctus.

ADDE quod non deest etiam exemplum in creaturis: nam gignere & docere sunt diuersissima formaliter, & similiter relationes Patris & Filij plurimum differūt à relationibus doctoris & discipuli, & tamen vnus & idem potest esse pater & doctor respectu eiusdem, qui erit filius & discipulus eius. Quando autem id non videmus, vt in illo exemplo de filio & statua, id accidit, propter multiplicationem & distinctionem materiæ, non propter incompossibilitatem relationum.

RATIO ergo sancti Thomę solidissima est, & deducta ex fundamentis fidei: & præterea est cōmunis Patrum doctrina, quod sanè Scotus non aduertit. Nam NAZIANZENVS oratione quinta de Theologia, solum agnoscit distinctionem ob relationes originis. NYSSENVS in fine libri ad Ablabium, solùm dicit distingui in Deo personas per esse causſam & causſatum, quod est idem cū præcedente sententia. AVGVSTINVS libro septimo Trinit. capite vltimo, & decimoquinto, capite decimoquarto, solum vult distingui personas per hoc, quod vna est ad aliam. BOETIVS lib. 1. de Trinitate, capite duodecimo: *Sola*, inquit, *relatio multiplicat Trinitatem.* ANSELMVS libro de processione Spiritus sancti capite secundo, omnia dicit esse vnum, vbi non obuiat relationum oppositio. RICHARDVS lib. 2. de Trinitate, dicit, distinctionem personarum nasci ex numero producentium, quia vna persona producit, & non producitur: alia producit, & producitur: tertia producitur, & non producit.

EX his ad locum ex Anselmo citatum facilè est respondere. Anselmus enim in primo & secundo capite exponit ea, in quibus nos cum Græcis conuenimus, quorum vnum est, quòd Filius à Spiritu sancto distinguatur,

quia vnus nascēdo, alter procedendo accipit esse. Deinde autem ostendit, non posse esse hos duos modos distinctos, nisi Spiritus sanctus sit à Filio, quia omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio. Superest iam. vt argumenta Græcorum breuiter proponamus, & confutemus.

CAPVT XXVII.

Soluuntur argumenta Græcorum.

PRIMVM argumentum sumunt ex illi verbis Ioannis decimoquinto: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Cùm enim tam disertè Dominus dixerit, Spiritum sanctum à Patre procedere, & non addiderit, à Filio, temeritas videtur asserere, Spiritum à Patre, Filióque procedere.

RESPONDEO cum AVGVSTINO lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. nominari solum Patrem, non ad excludendum Filium, sed quia Pater est principalis auctor Spiritus sancti: Filius enim à Patre habet, vt spiret.

QVOD autem Filius non excludatur etiam si non nominetur probatur PRIMO ex aliis similibus locis. Nam Matthæi decimosexto dicit; *Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est*; & tamen illa reuelatio facta fuit ab omnibus personis. Et de Spiritu sancto, Ioan. 15. *Ille vos docebit omnia.* & tamen etiā Pater & Filius nos docent omnia.

SECVNDO, cum dicitur, *à Patre procedit*, non potest intelligi, à Patre, vt Pater est formaliter, quia tunc Spiritus esset Filius, ergo à Patre, vt habet essentiam communem cum Filio: proinde, etiam à Filio procedit.

TERTIO, vt acutè Anselmus libro de processione Spiritus sancti ratiocinatur, si dictum esset; Nemo producit Spiritum sanctum, nisi solus Pater, adhuc non excluderetur Filius; vt ex simili sententia perspicuum est, nam dicitur Matthæi vndecimo: *Nemo nouit Filium, nisi Pater:* & tamen non excluduntur à cognitione Filij ipse Filius & Spiritus sanctus, qui sunt eiusdē naturę. Et ibidē addit: *Neque Patrem quis nouit, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare*: Nec tamen excluditur Pater & Spiritus à cognitione Patris, etiamsi Filius nihil eis reueler. Eodem igitur modo, si dictum esset; Nemo producit Spiritum sanctum, nisi Pater non excluderetur Filius ab ea productione. Quantò igitur minus excluditur per eam sententiam, Spiritus sanctus à patre procedit? Hic enim nulla est exclusio, nulla negatio.

SECVNDVM argumentum sumunt Græci ex eo, quod in Concilio EPHESINO lectum est Symbolum Nestorianorum, & liber Theodoreti contra anathematismos Cyrilli, & in vtroque habebatur expresè, Spiritum non procedere à Filio, & tamen Patres Concilij tacuerunt. ergo approbasse videntur.

RESPONDEO PRIMO, retorquendo argumentū nam in eodem Concilio Ephesino, & postea in quarta & quinta Synodo lecta est epistola Cyrilli cum anathematismis ad Nestorium, in qua bis habetur Spiritum à Filio habere suum esse, & tamen Patres non cūtradixerunt, ergo approbauerunt.

SECVNDO, Theodoretus non solùm ait, Spiritum non procedere à Filio, sed etiam non procedere per Filium, quod tamen Græci modo asserunt, ergo si Concilium suo silentio approbauit, Spiritum non procedere à Filio, quod videtur contra nos, approbauit etiam non procedere per Filium, quod est contra ipsos.

DICO Vltimo, Ephesinum Concilum etsi noluerit tunc expresè disputare de ista quæstione, quia propter

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliud negotium conuenerat, tamen satis apertè significasse sententiam suam, cum summo consensu probauit totam Cyrilli doctrinam,& damnauit contrariam Nestorianorum & Theodoreti:quod idem fecerunt quarta & quinta Synodus:immò etiam sexta & septima,ac breuiter omnes Synodi consequentes.

TERTIVM argumentū ex Patribus sumūt,ac PRIMO adducunt DIONYSIVM AREOPAGITAM,qui de diuinis nominibus,cap. 2.pagina prima:*Solus*,inquit, *fons supersubstantialis Deitatis est Pater*.

RESPONDEO,id esse verum,quia Pater non habet aliunde Diuinitatem. Vnde aliqui comparant Patrem fonti,qui dat,& non accipit,Filium flumini,qui accipit, & dat;Spiritum sanctum lacui,qui accipit, & non deriuat alio aquam.Sed quanquam hac ratione dicatur solus Pater fons,quia non accipit aliunde, tamen alia ratione etiam Filium fontē Epiphanius vocat,hæres. 69. sed fontem de fonte, sicut Deum de Deo, quia accipit eandem essentiam,quam habet Pater.

SECVNDO proferunt BASILIVM, qui epist.43. *Nullam*,inquit,*secundum propriam notionem communionem habet Filius cum Patre*. Ergo non conuenit cum Patre in spiratione, quæ est quædam notio. Præterea ibidem dicit,propriam notionem Spiritus sancti esse quod per Filium,& cum Filio cognoscatur,& ex Patre subsistentiam habeat.

RESPONDEO ad PRIMVM, non loqui Basilium de notione qualibet,sed de notione quæ est proprietas, vt patet ex verbis eius. Vult ergo dicere,Filium ratione filiationis,quæ sola est eius propria notio, non conuenire cum Patre aut Spiritu sancto.

AD SECVNDVM dico,locum esse pro nobis, si bene intelligatur:nam cùm dicit,Spiritum sanctum per Filium & cum Filio cognosci, non vult dicere, Spiritum sanctum cognosci ex prædicatione & doctrina Filij:sed cognosci per Filium,& cum Filio, vt relatiuū per suum correlatiuum. Nā paulò antè dixerat,Spiritum sanctum ex Filio pendere.& non posse vnum sine alio cogitari, quod est proprium relatiuorum.

PRÆTEREA disserit eo loco de distinctione personarū intima & æterna;non autem debet sumi distinctio æterna à temporali nostra cognitione,alioqui ante nostram cognitionē non fuissent personæ distinctæ.Quod si relatiua sunt Filius & Spiritus sanctus,necesse est:ideo esse relatiua,aut quia Filius sit Filius Spiritus sancti, & Spiritus sanctus sit Pater,quod nemo dicit;aut quia Spiritus sanctus spiretur à Filio,& sit Filius spirans,seu spirator Spiritus sancti, quod Ecclesia Chatholica dicit. Neque obstat quod Basilius dicit, Spiritum ex Patre subsistere,id enim tribuit Patri tanquam principali auctori,sicut ipse Dominus dixit,*Qui ex Patre procedit*.

TERTIO proferunt NAZIANZENVM qui in oratione ad Episcopos,qui venerant ex Ægypto, *Omnia*, inquit,*quæ habet Pater,habet etiā Filius excepta caussalitate*. Hinc enim sequi videtur, Filium non esse caussam Spiritus sancti,sed solum Patrem.

RESPONDEO,loqui sanctum Gregoriū de caussalitate respectu ipsius Filij,quæ est proprietas Patris,ac si dixisset,Omnia Filius habet, quæ habet Pater, præter esse Patrem.Quid,quod ibidem apertè Gregorius insinuat,Spiritum esse à Filio?Nam sicut contulerat Filium cum Patre tanquam productum cum producente; ita postea confert Spiritum cum Filio:*Omnia*, inquit, *quæ habet Filius, habet Spiritus sanctus excepta filiatione*, id est, excepta proprietate eius personę,à qua ipse producitur.

QVARTO adducūt DAMASCENVM lib.1.c.11.de fide:*Spiritum*,inquit,*per Filiū esse dicimus,ex Filio non dicimus*.Beatus Thomas quæst.10.de potentia art.4.reiicit Damascenum,tanquam qui sequutus sit Theodoretum sed non videtur id verum esse. Siquidem Theodoretus disertè negauit Spiritum sanctum à Filio,vel per Filium esse,Damascenus autem negat esse à Filio, non negat esse per Filium.

RESPONDEO igitur cum Bessarione & Gennadio. Damascenum non negasse, Spiritum sanctum procedere ex Filio,quod ad rem attinet;cum dixerit, Spiritū esse imaginem Filij,& per Filium esse, sed existimasse, tutius dici per Filium,quam ex Filio,quantum ad modū loquendi propter hæresim Macedonij & Eunomij, qui ex Filio tanquam primaria,immò etiam sola caussa processisse dicebant Spiritum sanctum.Quemadmodum dicimus,post hæresim Nestorij MARIAM non Christiparam,sed Deiparam,non quod non sit Christipara, sed ne putetur solum Christipara,& non Deipara. Cæterū sicut propter hæresim Macedonij rectè dicebatur. Spiritus esse à Patre per Filium, ita propter errorem Græcorum rectius dicitur nunc à Patre & Filio.

QVINTO adducunt,vt Magister testatur li.1.dist.11. LEONEM III.Pontificem Romanum,qui ad fidei cautelam iussit scribi in tabula argentea Symbolum Constantinopolitanum sine additione, FILIOQVE,& poni in altari post corpus sancti Pauli.Vixit autē iste Pontifex circa annum DCCC.à Christo nato,quo tempore iam additio facta fuerat:ergo illam abstulit Pontifex.

RESPONDEO.Pontificem dedita opera hoc fecisse,vt seruaretur memoria Symboli Constnatinopolitani,quale fuerat,& vt intelligerent omnes, non damnari illud Symbolū, nec esse cōtrarium nostro. Habet enim Ecclesia plura Symbola.Apostolicum Nicænum, Athanasij,Constantinopolitanum sine vlla additione,& illud idem cum additione,quæ omnia vnum, & idem sunt,licet vnum sit alio clarius & explicatius.Porro omnia illa Symbola Ecclesia Catholica recipit.& honorat:& sicut condito Nicæno Symbolo, nō fuit abrogatū Symbolū Apostolicum:& sicut condito Cōstantinopolitano, nō fuit abrogatū Nicænū ita quoque condito nostro Symbolo,non debuit abrogari Constantinopolitanum.Itaque prudentissimo consilio summus Pontifex,ne Græci putarent,reprobari à nobis Symbolum Constantinopolitanū,iussit illud honorificè in Ecclesia cōseruari.

SEXTO adducunt THEOPHYLACTVM in cap.3. Ioannis:*Sanè*,inquit,*Latini malè hæc exponentes & minus rectè intelligentes dicūt,quod Spiritus etiam ex Filio procedat*.

RESPONDEO, schismatis tēpore vixisse Theophylactum,ideoque non recipi eius auctoritatem, alioqui nos etiam plurimos alios proferre potuissemus, vt Bernardum,Rupertum,Richardum.Thomam,Bonauenturam,& alios Sanctos recentiores.

VLTIMO afferunt rationes. PRIMA ratio est Theophylacti loco citato.Spiritus sanctus vnus est, ergo vnum habet principium,non duo, & vna spiratione procedit non duabus.

RESPONDEO,rationem istam,quæ præcipua tamē est Græcorum,nihil valere. Nam licet Pater & Filius sint duo spirantes, tamen vnica spiratione spirant, & vnū principium sunt Spiritus sancti. Nihil enim multiplicatur in Deo,nisi relatio opposita: spiratio autē,qua Pater spirat,non opponitur spirationi,qua spirat Filius. & certè si argumentum concluderet, efficeret etiā Filiū non esse craetorem mundi,nam mundus est vnus, ergo vnum principium habet,& vna actione producitur, ergo si duæ personæ non possunt esse vnū principium,nec vna actione creare,non creauit Filius mundū, sed Pater solus:sicut ergo Pater,& Filius, immò etiam Spiritus sanctus,vnum sunt mūdi principiū,& vna actione creāt, quia vnā essentiā habent:ita quoq; Pater, & Filius vnū sunt

sunt principium Spiritus sancti, & vna spiratione spirāt quia vnam habent potentiam spiratiuam.

SECVNDA ratio, Pater est sufficiens principium Spiritus sancti,ergo non requirit auxilium Filij.

RESPONDEO,Patrem etiam esse sufficiens principiū creationis,& tamen hoc non obstante omnes personę creant,quia habent eandem potentiam & essentiā. Non enim Filius cū Patre spirat,quia Pater egeat auxilio,sed quia eandē vim spiratiuā habēt Pater & Filius.

ADDE, quod Spiritus sanctus procedit necessariò à duobus,quia alioqui non esset tertia persona, sed coincideret cum secunda, vt ostensum est. Itaque mundus producitur necessario à tribus,necessitate producentis, non necessitate producti,at Spiritus sanctus producitur à duobus necessariò, necessitate producentium, & necessitate producti.

TERTIA ratio,si à Filio procedit Spiritus, ergo Patri similior est Filius,quàm Spiritus sanctus;nam Filius spirat cum Patre spirante, & Spiritus non generat cum Patre generante.

RESPONDEO, si Spiritus à solo Patre procedit, fore similiorem Filium Spiritui, quàm Patri: nā Filius procedet cum Spiritu,& non producet cum Patre, sed neutrum horum argumentorum concludit:nam similitudo attenditur ex patre essentiæ,nō ex parte relationū.

CAPVT XXVIII.

Demonstratur rectè facta additionem illam, FILIOQVE.

SVPEREST ostendere, Latinos potuisse & debuisse explicare Symbolum addendo illā particulam(FILIOQVE)ac primū ostendam,debuisse Symbolum explicari;deinde id potuisse facere Latinos sine Græcis.

QVOD ergo debuerit explicari Symbolum probatur;nam necessarium est ad salutem, non credere,Spiritum sanctum à solo Patre procedere: ergo orta hæresi, quæ docebat,Spiritum à solo Patre procedere, debuit adhiberi remedium per explicationem, quia debent tolli occasiones errandi.

PROBATVR antecedens, nam ATHANASIVS in Symbolo,vbi posuerat à Patre & Filio,&c. dicit:*Hæc est fides Catholica,quam nisi quisque integram, inuiolatámque seruauerit,in æternum peribit*.Et in epistola ad Serapionē: *Iuxta quod*,inquit,*mandat Apostolus hæreticum hominē post vnam aut alteram correptionem deuita, etiam si quos videas cum Helia volantes per aëra,& cum Petro,& Moyse sicco pede calcantes maria,nisi Spiritum sanctum profiteātur Deū essentialiter ex Deo Filio existentem, sicut & Filium naturaliter Deum genitum essentialiter ex Deo Patre existentem, vt nos profitemur eos non recipias*. Vide similia loca Cyrilli & Epiphanij apud B.Thomā in opusculo contra Græcos.

PRAETEREA probatur ex decreto Cōcilij FLORENTINI,vbi sic habetur:*Definimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, ac suscipiatur, quia Spiritus sanctus à Patre & Filio æternaliter est*.

DENIQVE ratione. Nam credere Spiritum non esse à Filio,est,vt demonstrauimus,error cōtra Scripturas,ergo necessariò vitandus. Est tamen hoc loco animaduertendum,non semper necessarium fuisse,nō credere non esse à Filio Spiritum sanctum. Nam antequā oriretur & definiretur quæstio,satis erat credere,Spiritum à Patre procedere,in quod includebatur etiā, quod procederet à Filio:nec erat opus quęrere,an à Filio procederet,necne:nō enim tenemur omnia scire,sed tamen tenemur nunquam positiuè asserere errores.

ITAQVE postquam mota est quæstio, & multi cœperunt errare,necesse fuit remedium adhibere, & hoc ipsum etiam definiuit Concilium Florentinum in hæc verba:*Definimus explicationem verborum illorum* (FILIOQVE)*veritatis declarandæ gratia,& imminente tunc necessitate licitè & rationabiliter Symbolo fuisse appositam*.

VENIAMVS nunc ad alteram Partem, ac demonstremus,hanc explicationem à Latinis sine Græcorum consensu fieri potuisse.

PRIMO,Papa Romanus est Pastor & doctor totius Ecclesiæ vt in ipso Concilio Florentino Græci confessi sunt & patet ex illo Ioannis vltimo, *Pasce oues:* ergo potest ipse etiam sine Concilio, definire res fidei; nam quia Pastor & doctor vniuersalis est, non potest errare, cum docet ex cathedra; alioqui tota Ecclesia erraret, quæ illum sequi tenetur, definire autem res fidei ad illum pertinet,qui non potest errare.

SECVNDO,etiamsi Papa nō esset Pastor totius Ecclesiæ,nec posset definire controuersias fidei sine Concilio tamen non propterea requireretur Conciliū Græcorum & Latinorum,sed sufficeret Concilium aliquot Episcoporum ab ipso Romano Pontifice conuocatum. Est enim ipse(vt minimum) primæ sedis Episcopus, & sine ipso Concilia non habent robur, & cū ipso habēt, vt fusè docet Gelasius in tomo de vinculo anathematis. Nam firmitas Conciliorum non oritur ex multitudine & diuersitate Episcoporum,sed ex connexione cum sede Petri,cui dictum est:*Rogaui pro te,vt non deficiat fides tua*.Luc.22,id quod etiam exempla testantur.

NAM Concilium Ariminense habuit D C. Episcopos,partim Græcos,partim Latinos,& tamen quia Romanus Episcopus dissensit, semper est habitum erroneum ab omnibus tam Græcis quàm Latinis. Contra. Concilium II.C L,Episcoporum Græcorum,& in quo nullus fuit Latinorum, quia à Pontifice Damaso confirmatum fuit,à quo Ariminense fuerat reprobatū,semper habitum est in honore. Videmus igitur à sede Petri Conciliorum firmitatem esse.

TERTIO,etiamsi Papa nō esset caput totius Ecclesiæ nec primæ sedis Episcopus,sed vnus Patriarcha, nihilo maior cæteris,adhuc Græci non possent conqueri propter istam additionem:Nam vel quæstio est de fide vel de ritu,id est, vel nolunt Græci hanc additionem, quia est falsa,& contra fidem,vel quia licet sit vera, tamen non placet illis in Symbolo.

SI est quæstio de ritu:certè sicut multi alij sunt ritus diuersi Græcorum & Latinorum,& non propterea fieri debet schisma:ita etiam iste ritus tolerari poterat sine schismate.Præterea potest vnus Episcopus in sua Ecclesia aliquem ritum instituere sine consensu aliorum: quanto magis tota natio Latinorum simul.

SI autem quæstio est de fide,non possunt quidem Cōcilia prouincilia vel nationalia aliquid ita definire, vt statim debeat ab omnibus recipi: tamen possunt definire,& alij non debent conqueri, sed probare si viderint rem esse bene definitā:sin minus, cōuocare maius Conciliū.Nam ita factū videmus sæpissimè in Ecclesia.

HÆRESIM Pauli Samosateni damnauit Conciliū Antiochenum paucorum Episcoporum, nec alij multò plures in toto mundo conquesti sunt,sed ratum habuerunt,vt patet ex historia Eusebij lib.7.cap.vltimo.Hæresim Macedonij damnauit Consiliū Constantinopolitanum,in quo nullus fuit Latinorum,nec Latini cōqueruerunt Concilia prouincialia, Mileuitanum & Carthaginense, nec vllus propterea fecit schisma, quia non fuisset vocatus.Hæresim NESTORII damnauit Concilium Ephesinum, antequam adessent Latini, quos Pontifex Cælestinus mittebat, non tamen Latini conquesti sunt,sed voluerunt cognoscere rem gestam

Universidad de Deusto
Biblioteca

& cognitam appprobauerunt. Et huiusmodi sunt infinita exempla.

GRÆCI ergo non possunt conqueri, quod sine ipsis quæstio definita est; præsertim cùm post illam definitionem sint vocati ad Concilia generalia, non semel, neque bis, sed sæpius, & rursum quæstio proposita & discussa sit ipsis præsentibus.

SI petas, licet nō fuerint necessariò Græci initio vocandi, tamen cùm vocari potuerunt, quare initio non sunt vocati?

RESPONDEO primò, non esse certum, non fuisse vocatos, vt dicitur in Concilio Florētino, vt enim ignoramus, in quo Concilio fuerit facta additio, ita ignoramus an interfuerint Græci, nec ne. Sed si vocati non sunt, causa fuit, PRIMO, quia non erat necesse, cū quæstio esset facilis. Nam, vt Augustinus respondit Pelagianis petentibus generale Concilium, lib 4 ad Bonifaciū B c. 12. & li. 2. retract. c. 50. non omnis hæresis est talis, vt propter eam debeant vexari omnes prouinciæ. Et profecto talis est hæc de Spiritu sancto. Etsi facta sunt Concilia generalia, facta sunt vt satisfieret Græcis non quod rei difficultas hoc exigeret. SECVNDO, quia necessitas vrgebat & requirebat celeritatem propter contentiones in Galliis & Hispanias natas. Nec poterant tam cito ex remotis regionibus Episcopi aduocari. TERTIO, quia inutile erat. Nam eo tempore nulli ferè erant in Græcia homines docti. Has tres causas reddit Bonauentura 1. d. 11. q. 1.

CAPVT XXIX.

Soluuntur obiectiones Græcorum.

SED necesse est obiectiones ipsorum diluere. PRIMA est huiusmodi: Synodus III. generalis prohibuit omnem mutationē circa Symbolum; hæc enim habentur ad finem Concilij: *Decreuit sancta Synodus alteram fidem nemini licere proferre, aut scribere aut exponere præter eam, quæ definita fuit à sanctis Patribus apud Nicænam vrbem in Spiritu sancto congregatu. Eos autem qui fuerint ausi aliam fidem cōponere, siue porrigere, aut proferre his qui volunt ad veritatis cognitionem conuerti ex Gētibus, vel ex Iudæis, vel etiam ex qualibet hæresi istos si quidem Episcopi fuerint, aut Clerici, alienos Episcopos quidem ab Episcopatu, Clericos ab clericatu; si verò Laici fuerint anathematizatos.*

RESPONDENT nostri, hoc decreto non prohiberi explicationem Symboli, & mutationem quoad verba, sed prohiberi corruptionem per additionem, aut detractionem contrarium sensum reddentem, id quod probant multis modis.

PRIMO, sic intelliguntur etiam verba Pauli Galat. 1. vbi anathematizat eos, qui docent, præter id, quod ipse docuit: nā ipsemet multa alia docuit postea, & Ioānes totū Euangeliū postea scripsit, vbi sunt multa, quæ D nō inueniūtur in Paulo, non ergo prohibet Paulus addi doctrinam, sed addi aliquid contrarium superioribus.

SECVNDO, si Concilium Ephesinum loqueretur de qualibet mutatione Symboli, iam esset abrogatum Symbolum Constantinopolitanum, vbi habetur, Ex Patre procedentem; nam Symbolum Constantinpolitanum addidit ad Nicænum inter alia, etiam hanc particulam, *Ex Patre procedentem*, & tamen Græci semper vsi sunt Symbolo Constantinopolitano, & non Niceno.

TERTIÒ, in Concilio Chalcedonensi, vbi videntur interfuisse multi ex Episcopis, qui fuerunt in Concilio Ephesino, actione quinta, cum esset conscribenda fides, Episcopi clamabant, addatur ad Symbolum; *Sanctam* MARIAM *esse Deiparam*, & in illa ipsa actione scribi-

A tur nouum Symbolum, in quo multa mutantur, adduntur, detrahuntur ex particulis Symboli Nicæni & Constantinopolitani, & ad finem additur illa prohibitio: *Decreuit sancta Synodus alteram*, &c. vt in Ephesino Concilio. Ex quibus euidenter apparet explicatio decreti. nisi dicamus Concilium quartum pugnare cum tertio, & esse excommunicatos omnes Episcopos quarti Concilij, quod nemo hactenus dixit.

ADDE etiam, quod Græci non ignorarunt olim, Latinos esse huius sententiæ. Nam HORMISDA in epistola ad Iustinum imperatorem diserte scripsit, *ex Patre Filióque Spiritum procedere*. Item non ignorarunt additionem factam, & tamen per annos circiter CCC. siluerunt, nec schisma fecerunt vt patet, quia additio facta est circa annum DC. & postea celebrata sunt ex cōmuni consensu Græcorum & Latinorum tria Concilia generalia, sextum, septimum, & octauum, & tandem postea illis venit in mentem, vt nobis obiicerent Ephesinū decretum cur non obiecerunt antea, nisi quia intelligebant nihil facere contra nos.

RESPONDENT Græci, Concilium Ephesinū prohibuisse omnem mutationem Symboli, tam quoad rem quam quoad verba.

ADid quod obiecimus de Symbolo Constantinopolitano, quod addidit ad Nicænum, respondent Ephesinum Concilium accepisse pro vno & eodem Symbolum Nicænum & Constātinopolitanum, & prohibuisse mutationem circa Symbolum Nicænum, vt erat explicatum à Synodo Constantinopolitana.

ADid verò, quod obiecimus ex Cōcilio Chalcedonensi respondēt, Concilium CHALCEDONENSE edidisse quidem aliam confessionem fidei, sed non composuisse aliud Symbolum, quod in Ecclesia frequētari deberet, & tradi iis qui catechizandi erat. Et de tali Symbolo locutum esse Concilium Ephesinum. Occasio enim huius decreti fuit quia, multi Symbola scribebant & ea tradebant rudibus, & interim errores admiscebant.

C AT contra obiiciunt nostri, si Symbolum Nicænum & Constantinopolitanum pro eodem accipiuntur, quia in re conueniunt, idem poterit dici de aliis, quæ in re conueniunt.

PRÆTEREA ex hoc ipso, quod Concilium Chalcedonense non composuit Symbolum quod in Ecclesia frequentandum esset, & tamen addidit illam clausulam vt nemo audeat aliā fidē scribere, & proferre, iis qui catechizantur nostri colligunt istam prohibitionem nō debere intelligi de Symboli mutatione quoad verba, sed quoad rem. Hæc est communis, & solida solutio, sed forte posset aliter obstrui os Græcorum.

NAM etiamsi Concilium Ephesinum loqueretur de verbis Symboli, nec vellet vllo modo addi, vel detrahi quidquam, tamen hæc prohibitio nō extenderetur nisi ad singulos Episcopos, vel Clericos, aut Laicos, nō autem ad Concilia Episcoporum. Nam verba Canonis, harum personarum mentionem faciunt, nimirum Episcoporū, Clericorum, & Laicorum. Constat autem Concilia non ex Clericis, & Laicis, sed Episcopis tantum constare & occasio huius Canonis scribendi idem confirmat. Scriptus enim fuit canon quoniam plurimi cœperāt eo tempore sua symbola scribere non solum Episcopi, vel Clerici, sed etiam Laici.

DEINDE quomodo credibile est Synodū Ephesinā voluisse præscribere regulam summo Pontifici, aut Synodo generali? num ignorabant Episcopi illi, nō posse vllū superiori suo, aut æquali legem dare? Cum igitur particulā (FILIOQVE) non aliquis particularis Episcopus, Clericus, aut Laicus symbolo addiderit, sed sum^e totī Ecclesię pastor, & Cōcilia generalia tria id ipm proba-

probauerint: dubium esse non potest, quin id iure A factum sit.

SED rursum quidam obiiciunt: etsi licuerit Latinis per eam additionem explicare Symbolum, tamen non videtur debuisse ipsa explicatio apponi in Symbolo. Si enim omnia, quæ definiuntur circa symbolum, ipsi symbolo addenda essent multa alia fuissent addenda; vt Virginem esse Deiparam; Christi corpus verè esse in Eucharistia, licet ascenderit in cœlum; & alia.

RESPONDEO, non omnia debere poni in symbolo; tamen hanc particulam rectè fuisse appositam, propter duas causas. PRIMO, quia post exortam hæresim, ipsum symbolum sine hac particula dabat occasionem errandi. SECVNDO, quia facilè addi poterat sine additione noui articuli, aut mutatione notabili ipsius symboli: quæ causse in aliis additionibus locum non habēt. B Nec tamen negamus, posse addi aliquam aliam particulam ad maiorem explicationem, si id summo Pontifici, aut Concilio orbis terræ expedire videatur.

CAPVT XXX.

Concluditur disputatio diuino testimonio.

QVAM ad finem totius disputationis placuit annotare diuinum siue iudicium, siue testimonium. Nam Deus multis modis ostendit post exortum schisma, vtri errent, Græci, an Latini. Nam vsque ad tempus schismatis ita floruit Græcia viris doctis, & sanctis, vt omnia Concilia generalia apud Græcos celebra sint; post schisma autem per annos ferè DCCC. nullum habuerunt Concilium, nullum virum sanctum miraculis clarum, paucissimos homines doctos. Latini verò hoc eodem tempore habuerūt duo- C decim generalia Concilia & innumerabilia particularia. Item singulis ætatibus viros miraculis clarissimos, nouos ordines religiosorum, plurimos homines doctos.

PRÆTEREA hoc tempore fides Latinorum propagata est accessione Indorum Orientalium, & noui orbis in Occidente: fides Græcorū minuitur in dies quotidie. Græci in Concilijs conuicti, ad nostram fidem conuersi sunt quater, aut quinquies, & fortassis etiam sæpius, & semper ad vomitum suum redierunt.

LATINI semper in disputationibus superiores in eadem fide & doctrina permanserunt: denique apud Latinos regna, & imperia potentissima adhuc florent, imperium verò Græcorū per Turcas Christi hostes euersum; ac destructum est penitus, ipsique omnes in miserima seruitute degere, grauissimúmque iugum captiuitatis perferre coguntur.

AC vt intelligant causam exitij sui esse pertinaciam in errore de processione Spiritus sancti, in ipsis ferijs Spiritus sancti capta fuit Cōstantinopolis à Turcis, Imperator occisus, & imperium omnino extinctum. Nam vt probat GERARDVS Mercator in sua Chronologia, anno M.CCCC.LII. die 26. Maij indixit Mahumetes exercitui suo vltimam oppugnationem, & sequenti die Constantinopolim cepit. Illo autē anno fuit Pentecoste die 28. Maij, vt planum est ex aureo numero, & litera dominicali. vnde festa mobilia inuestigantur. Erat enim

aureus numerus 8. & litera dominicalis A.

Itaque multi comparant Ecclesiam Græcā regno Samariæ, quod separauit se à verò templo, & tandem in captiuitatem perpetuam adductum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER TERTIVS DE CHRISTO.

In quo tractatur pars tertia, quæ est de carne eiusdem, siue de incarnatione.

DE Christi diuinitate, quæ illi communis est cum Patre, & Spiritu sancto, necnon de distinctione personali ab vtroque, disseruimus libris superioribus. Nunc ad humanitatem eius accedemus: ac de carne quidem, & incarnatione in hoc tertio libro, de anima verò in sequenti disputabimus. Porrò præsens controuersia quinque partes habebit. In PRIMA *referemus errores huius temporis de incarnatione. In* SECVNDA *ostendemus in Christo esse duas naturas. In* TERTIA *demonstrabimus in Christo vnam esse personam. In* QVARTA *exponemus in quo propriè consistat vnio hypostatica. In* QVINTA *an ex hac vnione caro Christi id obtinuerit, vt sit vbique, breuiter disseremus.*

CAPVT PRIMVM.

De erroribus huius temporis circa incarnationem.

QVO dergo ad PRIMVM attinet, duo sunt hoc tempore genera errantium circa incarnationē. aliqui enim apertè & directè oppugnāt hoc mysterium; alij obscurè & quasi oblique. Ad PRIMVM genus pertinent Anabaptistæ & Svvenckfeldiani. Anabaptistæ disertè docent, Christū non habuisse veram carnē ex virgine assumptā. Testatur Ioannes Cochlæus in libro de erroribus Monasterienſium Anabaptistarū hūc esse vnū ex præcipuis eorū articulis.

PRAETEREA MEMNOM ex signiferis Anabaptistarum docet, Christi corpus ex Patris substantia cœlitus delatum in vterum virginis, vt patet ex Colloquio VVismarienſi.

MICHAEL SERVETVS & ipse Anabaptistarum vnus lib. 2. de Trinit. docet Christi carnem esse diuinam & cœlestem, ac ex Patris essentia genitam.

GASPAR etiam SVVENKFELDIVS in lib de diuina maiestate humanitatis Christi docet, Christi humanitatem post ascensionem non esse creaturalem, sed supercreaturalem, & ipsum Christum etiam ratione humanitatis esse verum Deum.

DENIQVE testatur Petrus Canisius præfat. li. 1. de corruptelis verbi Dei, anno M.D.LXXI. publicè factā potestatem Anabaptistis disputandi quæstionem illam; An Christus ex virgine carnem assumpserit, an aliunde, idque in ditione Palatini prope Heidelbergam.

AD SECVNDVM genus pertinent hoc tempore ferè omnes Lutherani, qui duo docent, ex quibus sequitur, eos vel esse Eutychianos, vel Nestorianos, vel monstrum ex vtraque hæresi temperatum. PRIMO docent. Christi carnē habere attributa diuinitatis, ac præcipuè omnipræsentiam. SECVNDO docent hypostaticam vnionem consistere in ista communicatione attributorum diuinorum ipsi carni & humanitati. Et siquidem volunt ista attributa coniungi essentialiter humanitati, iam illa fiet vnum cum diuinitate, quæ est hæresis Eutychiana. Si verò coniungi volunt accidentaliter, tū distinctæ erunt personæ Dei & hominis, & vna erit in alia per inhabitationem & per accidens, quod est apertè Nestorianum, sed de refutatione postea agemus. Nunc sententiam ipsorum tantùm explicamus.

AVCTOR huius erroris videtur IACOBVS FABER Stapulensis ita enim scribit in c. 12. ep. prioris ad Corinthios: *Corpus Christi, id est, assumpta humanitas, cœlum implet & terram, est enim vbicunque verbū Dei est quia Verbum caro factum est, quare Verbum nusquam est sine carne.* Et in c. 14. Ioan. ita scribit. *Cum Filius sit in Patre & in omnibus sanctis qui sunt in cœlo & in terra, an etiam corporaliter sit? quid mi? sed absque modo, nisi dicas diuino & incomprehensibili modo, qui non tā modus, quā non modus dici debet.*

HVNC sequutus est in primis Lutherus, qui etsi vbique iactet se credere in Christo vnam personā, & duas naturas, tamen doctrina eius aliud habet. Nam in ser. de Sacramēto cœnæ Domini, tomo 2. operū eius fol. 112. *Credimus*, inquit, *quod IESVS Christus sit iuxta humanitatem super omnes creaturas collocatus, & omnia impleat.* Et paulò pòst: *Et habeat omnia in sua manu, & sit vbiuis præsens.* Item in lib. quod verba Christi, *Hoc est corpus meū*, adhuc firma constēt, prolixè docet dexteram Dei esse vbique.

DENIQVE assumit corpus Christi esse in dextera Dei, &, vt ipse ait, *Non in minimo digito, aut vngue dextera, sed in tota*: atque inde concludit corpus Christi necessariò esse vbique. Item in lib. qui inscribitur, Confessio Martini Lutheri de cœna Domini, dicit se probare euidenter Christi corpus esse realiter præsens in cœna, quia est vbique. Esse autem vbique dicit se probare, quia est in dextera Dei, quę est vbique, & ibidem ponit tres modos essendi in loco.

PRIMVM localiter, id est, circumscriptiuè: & hoc modo non vult Christi carnem esse vbique.

SECVNDVM spiritualiter seu per penetrationem: hoc dicit conuenire corpori glorioso, sed neque hoc modo ponit Christi carnem vbique.

TERTIVM cœlestem & diuinum per vnionem hypostaticam, & hoc modo tribuit carni Christi vbiquitatē, & ait: *Necesse habes Christi carnem, quæ est cum Deo vna persona, lōgissimè extra creaturas collocare, adeoque tā longè quā Deus ipse extra creaturas est*, &c. Quibus verbis videtur omninò velle Christi carnē nō esse creaturā, sed Deum, cū velit eam longissimè distare à creaturis, & tamen esse vbique

vbique. Hinc enim colligitur eam non distare à creaturis distantia locali, cū sit vbique, sed distantia dignitatis, & excellentiæ, ac proinde esse reuera Deum: & ibidem reprehendit Zuinglianos, quod passionem Christi soli tribuant humanitati, non etiam Deitati.

AT certè si caro Christi nó est creatura, & Deitas passa est, videtur omnino vnum quid factum ex vtraque natura. & hoc idem repetit in libro de Conciliis, nimirum errasse Zuinglianos. cùm dicūt Christi diuinitatēm pati non potuisse, vbi (vt aliàs dixi) defendit Nestorium & Entychetem non errasse nisi in modo loquendi.

IOANNES BRENTIVS adeo locupletauit hanc doctrinā, vt putetur auctor Vbiquitatis, cū tamen verè non sit, sed Lutherum sequatur. PRIMVM igitur in Apologia pro confessione VVittembergēsi, in tractatu de cœna Domini, ex professo tradit Christi carnem esse vbiq; ratione vnionis hypostaticæ. & in lib. de duabus naturis Christi, & assentione & sessione à dextris, idem asserit, & probat multipliciter, cuius argumenta postea soluemus. ibidem asserit Christi corpus etiam ante passionem fuisse in cœlo inuisibiliter, & nunc quoque non esse in aliquo certo loco cœli, sed vbique.

DENIQVE in alio libro de maiestate Christi hominis, in hoc ponit vnionem hypostaticam, quod Filius Dei in Filium Mariæ effuderit omnia dona, & proprietates suas, vbi simul Nestorianus est distinguens Filium Dei à Filio Mariæ, & Eutychianus est tribuens carni omnia diuina attributa. *Et Petri*, inquit, *humanitas in vno tantùm loco est, diuinitas autem qua impletur & sustentatur, vbique sese diffundit, & cùm propter hanc causſam Petrus, & Deus, seu Filius Dei, qui est in Petro, sint duæ distinctæ hypostases, seu personæ: quomodo non etiam propter eandem causſam Filius Mariæ, & Filius Dei, qui est in Filio Mariæ, duæ fierēt personæ?* Hæc ille. vbi hoc solum discrimen ponit inter vnionem Dei cum Christo, & cum Petro; quod Deus non habet Petrum vbique sibi vnitum & ideo ab eo distinguitur personaliter; Christus autem habet vbique vnitum, & & ideo ab eo non distinguitur personaliter.

NOTABIS verò hoc loco, & in sequentibus Brentij verbis Nestorianas illas Phrases, Filius Dei est in Filio Mariæ; item, Filius Dei assumpsit Filium hominis. Sic cum pergit in eodem lib. *Cùm dicitur Deus, seu Filius Dei assumpsiſſe, aut vniuisse hominem sibi, seu Filium hominis personaliter, non id solum significatur, quod Deus substantia seu essentia sua existat in homine, & conferat aliquot dona sua in hominem (sic enim dici posſet quod Deus sibi vniuisset personaliter, non tantùm semen Abrahæ, aut filium Virginis, verum etiam quemuis hominem, immò quamuis creaturam) sed illud propriè significatur quod Deus ita se vniat, & coniungat cum homine, vt in ipsum omnem maiestatem suam conferat, nec eum vno tantum aut altero, aut etiam multis, sed infinitis adeóque omnibus, omnibus, inquam, suis cœlestibus ac diuinis donis ornet.* Et infrà: *Cum omnipotentiam suam Filius Dei in incarnatione contulerit in Filium hominis, adeo vt eam communem habeat cum Filio hominis, omnipræsentia verò ab omnipotentia pendeat, negari non potest quin etiam contulerit omnipræsentiam.* Et infrà declarans quid sit. Verbum caro factum est. *Hoc*, inquit, *tale est quod Filius Dei sic impleat Filium Mariæ, vt communicet cum eo omnem suam potentiam, sapientiam & felicitatem, & præsentiam: nisi enim hæc sit sententia, non habebitur inter Christum & alios homines discrimen.* Et hęc sæpissime repetit. in quibus certè vides vnionē hypostaticam nihil esse aliud, quàm effusionem donorum, & attributorum Dei in naturam Christi humanam.

IAM MATTHIAS ILLYRICVS in lib. de ascensione Domini, & loco Petri Act. 3. *quē oportet cœlū suscipere*, contendit Christum hominem non esse in cœlo, vt in loco, sed potius cęlum esse in Christo, cùm ipse sit vbique. Et ibidem vult Christum in die ascensionis ascendisse vsque ad nubes, deinde non vlterius perrexisse in illa forma corporis visibili & circumscripta, sed quodam modo euanuisse, ita vt iam nusquam sit in illa forma aspectabili, sed vbique sit inuisibili maiestate. quod quid est aliud, quàm veram Christi carnem plane destruere?

MARTINVS KENMITIVS in lib. de duabus Christi naturis vult videri valde cautus, & omnia mirabiliter inuoluit. nam c. 30. vbi tractat ex professo, An caro Christi sit vbique, non audet dicere absolute esse vbique, sed dicit esse vbi voluerit, & posse esse vbique, si voluerit: tamē vel pugnat secum, vel dicit quod alij dicūt. Nā in primis initio libri proponit præcipua loca Scripturę pro maiestate Christi, & inter alia ponit illum ex Matth. vlt. *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Et hoc modo explicat, data est mihi omnis potestas. id est omnipotentia, in cœlo & in terra, id est, omnipræsentia.

DEINDE c. 4 habet hæc verba: *Quæ vnio adeo arcta, indiuidua, & insolubilis, & inseparabilis est, vt diuina natura τῆ λόγῳ nec velit, nec possit, nec debeat extra hāc cum carne vnionem, sed in arctissima illa vnione cogitari, queri, aut deprehēdi.* Et hoc aliquoties infrà repetit.

AT si natura diuina nō potest cogitari, vel cōprehendi sine carne, necessariò habet vnū esse de essentia alterius, & proinde vna natura erunt. Ibidē dicit, ex vnione hypostatica cōmunicari carni, seu humanitati omnes diuinas dotes. Et c. 21. dicit præter dona infusa, & creata cōmunicari naturæ assumptæ, etiā attributa propria diuinitatis, & proinde omnipotentiam, & omnipræsentiam.

DENIQVE c. 30. dicit Christi humanitatem non solùm esse in cœna. sed etiam extra cœnā in Ecclesia præsentem fidelibus reipsa, & addit, etiam extra Ecclesiam omnia subiecta esse Christi humanitati, & Christi humanitatē omnibus rebus dominari, & omnia regere, nō per vicarios, quasi à rebus distet, quomodo reges gubernant prouincias per alios, sed habere omnia præsentia. an nónne hoc est esse vbique?

SIMILIA docet IOANNES VVIGANDVS in lib. de communicatione idiomatum, & NICOLAVS SENNECCERVS in lib. de pędagogia spirituali, vbi symboli articulum de ascensione exponit. IOANNES etiam TIMANVS pastor Bremensis in libro quem vocat farraginem sententiarū, adducit plurima Testimonia insignium Lutheranorum, quod Christi corpus sit vbique.

ANDREAS MVSCVLVS, teste Staphylo in libro de concordia discipulorum Lutheri, cōtendit, diuinitatem Christi in cruce passam esse, idque probat pluribus Lutheri testimoniis.

ITEM IACOBVS ANDREAS SMIDELINVS superintendens VVittembergensis insignis Brentianus in thesibus Tubingæ disputatis omnino nō agnoscit aliam vnionem hypostaticam, quàm per communicationem donorum, eámque accidentalem. Nam thesi. 20. sic ait. *Non est imaginanda aut fingēda alia Dei in Christo, quàm in creaturis reliquis omnibus, quoad ὅσον, diuinitatis præsentia, quæ vt in creaturis energia discernitur, quod alia in aliis agat & operetur, ita in Christo tota effunditur, vt tam extra ipsum nihil, sed in homine & per hominem Christum omnia in omnibus operetur.* Et thesi. 22. sic ait. *Neque verò hac realis plenitudine, omnis diuinitatis communicatione natura humana cum diuinitate miscetur aut plane aboletur, sed quod diuinæ est per essentiam, id humanæ suo modo per accidens communicatur.* Et thesi. 24. *Hæc sola*, inquit, *idiomatum necessaria hypostatica vnio definenda est.*

DENIQVE Concordia Euangelica anno. M.D. LXXX. edita, hūc præcipuè scopū habere videtur, vt stabiliat Vbiquitatem, & destruat mysterii incarnationis. Nā in epitome articulorū cōtrouersorū art. 7. §. 5. habes

dexte

Universidad de Deusto
Biblioteca

dexteram Dei esse vbiq;,& ad eam esse euectam Christi humanitatem. Art. 8. §. 11. habes, ab ipsa conceptione Christi illum hominem assumptum fuisse in Deum, & exaltatum ad dexteram Dei, ita vt non solum Christus, vt Deus, sed etiam vt homo omnia possit, omnia sciat, omnibus creaturis sit præsens. Cæterum hæc omnia Christum non ostendisse nisi post resurrectionem, quando deposuit formã serui. Deinde in repetitione copiosa eorundem articulorum ista omnia prolixè probãtur.

EST autem obseruandum, Saxonicas Ecclesias ter mutasse sententiam. Nam initio, Luthero docente, defendebant cum ipso Vbiquitatẽ. Deinde Luthero mortuo, regnante Melanchthone, cœperũt oppugnare Vbiquitatem contra Illyricum & Brẽtium. Nam Philippus in 3. c. ep. ad Col. apertè damnat Vbiquitatem, & vult Christum esse in certo loco cœli quoad carnem, vbique autẽ quoad diuinitatem. Et in ep. ad Fridericum Comitem Palatinum, quam scripsit anno M.D.LIX. *Alij*, inquit, *vbiquitatem excogitarunt.* Et addit, *Hæc sunt portenta omnia, ignota eruditæ vetustati.*

VNDE etiam anno M.D.LXXI. celebrauerunt Synodum DRESDENSEM, conuenientibus & consentientibus omnibus superintendentibus ducatus Saxonici, necnon, Doctoribus Academiarũ Lipsiæ, & VVittembergæ, atque ibi statuerunt Vbiquitatem corporis Christi esse horribilem prophanationem omnium articulorum Symboli, & renouationem omnium hæreseon. *Quod*, inquiunt, *præcipuum fidei nostræ, & Ecclesiæ caput est videlicet articulus de duabus naturis in Christo, id commentitia idiomatum reali, & physica in ipsis naturis communicatione deprauari horribiliter, atq; è contrario hæreses iam olim damnatas Marcionitarum, Valentinianorum, Manichæorum, Samosatenium, Sabellianorum, Arianorum, Nestorianorũ, Eutychianorum & Monotheletarum reduci, atque innouari, satis euidẽter demonstrarum est.* Et infrà: *Commentitia ista communicatio physica, quæ nostro primũ tempore cum Vbiquitate corporis Christi introduci cœpta est, vniuersæ Orthodoxæ Ecclesiæ, & toti orbi Christiano inde vsque ab initio incognita fuit, atq; etiã nunc à Pontificiis ipsis reiicitur, & taxatur acerrime.* Et infrà: *Commentitia illa vbiquitas horrendum in modũ corrupit omnes penè articulos fidei de Christo, ac discrimen diuinæ, & humanæ naturæ in Christo in primis delet, atque euertit.* Hęc illi tunc. Vbi etiam gloriabantur, in Saxonia semper fuisse eandem fidem immobilem, & cõsensum in doctrina.

AT non fluxerunt anni decem, quando prodiit ex eadem VVittẽberga. & Lipsia, & cęteris eius regionis locis noua Concordia, in qua tãtopere damnata illa Vbiquitas recipitur pro articulo fidei: sic enim habet ea cõcordia edita in 4. anno 1570. pag. 731. *Reuera omnia implet, & vbique non tantũ vt Deus, verum etiam vt homo præsens dominatur à mari vsque ad mare.* Hæc illi, qui eadem reprehendunt, & suprà pag. 572. & infrà pag. 745. ac proinde Dresdense Concilium, in Spiritu sancto congregatum, reiiciunt tanquam impium, & adhuc non vident, quàm apertè deludantur a Satana?

SCRIPSERVNT contra hanc Vbiquitatem præter Scholasticos in 3 d. 22. CLAVDIVS Sanctesius episcopus Ebroicẽsis repetitione 4. de Euchar. & GILB. GENEBRARDVS in extremo penè tertio lib. de Trinitate & ante eos scripsit quidam ex nostris theses quasdam de Maiestate Christi hominis, quæ sunt Ingolstadij excusæ anno M.D.LXXIV. Ex aduersariis scripserunt HENRICVS BVLLINGERVS libro de duabus naturis Christi, PETRVS MARTYR dialogum de loco corporis Christi, & THEODORVS BEZA librum de omnipræsentia carnis Christi contra Brentium, & alterum de vnione hypostatica duarum in Christo naturarum contra Schmidelinum.

CAPVT SECVNDVM.

Explicatur hæresis Eutychetis.

IAM verò vt ad SECVNDVM veniamus, demonstrandum est, duas esse in Christo naturas, sed prius explicanda est sententia Eutychetis, qui signifer habetur eius hæreseos, quam nunc refellimus. Sciendũ igitur est, hæresim fuisse EVTYCHETIS, in Christo post incarnationem vnã tantum fuisse & esse naturam. Non enim putabat aliter posse defendi contra Nestorium, esse vnum Christum & non duos.

DEINDE dicebat vnam esse factam naturam ex diuinitate, & carne, per conuersionem diuinitatis in carnem, quia scriptum est Ioan. 1. *Verbum caro factum est*: & vnum fieri alterum, est, verti in illud, sicut cum *aqua facta est vinum*, aqua conuersa est in vinum, & nunc cum panis per consecrationem fit caro Christi, panis cõuertitur in carnem Christi.

TERTIO afferebat diuinitatẽ Verbi natam, passam, mortuam; sepultam fuisse, quod quidem ex priore errore nascitur. Si enim diuinitas versa est in carnem, & caro nata, passa, mortua, sepulta dicitur certè: diuinitas nata passa, mortua, sepulta dicenda est, non enim ita diuinitas fingitur versa in carnem, vt desierit esse diuinitas: quo modo aqua cum in vinum vertitur desinit esse aqua.

RATIO huius erroris fuit, quia non putabat posse refelli Nestorium, qui Christum Deum natũ & passum negabat, nisi diuinitas Christi nata, & passa ostẽderetur.

QVARTO asserebat. Christi carnem, non esse eiusdẽ naturæ cum nostra, neque Verbum in veram carnem esse conuersum, sed in carnem quãdam apparentem & phantasticam: ita vt potius Verbũ simulauerit se hominem, & natum & mortuum esse, quàm reuera fuerit.

RATIO eius est, quia videtur indignum Deo, quod vera caro fuerit, & verè natus, passus, & mortuus sit.

ATQVE ita hæresis ista in hæresim Valentini, Manichæi, & aliorum qui veram humanitatem in Christo negabant, tandem recidebat: quam postea ex Lutheranis secuti sunt GASPAR SVVENCKFELDIVS, & ANDREAS MVSCVLVS, si Staphylo credimus in libro de concordia discipulorum Lutheri.

HANC fuisse hæresim Eutychetis, cognosci potest ex epistola S. FLAVIANI ad B. Leonem, quæ est 9, inter epistolas B. Leonis, & ex epistola 97. S. Leonis ad Leonem Imperatorem, & ex li. 4. de hęreticis fabulis Theodoreti in fine.

NOTANDVM autem est, hanc hæresim exortã fuisse ante tempora Eutychetis, ipsumque Eutychetem non tam fuisse primum auctorem, quàm præcipuum propagatorem huius hæresis. Idẽ enim antea docuerat Apollinaris, vt testatur EPIPHANIVS hæresi 77. AVGVSTINVS hær. 55. & VINCENTIVS LIRINENSIS in suo cõmonitorio: Eandẽ quoq; hæresim refellũt sine nomine auctoris ATHANASIVS in epist. ad Epictetũ AMBROSIVS lib. de incarnationis Dominicæ Sacramento c. 6. & CYRILLVS lib. de recta fide ad Theodosiũ: qui omnes mortui erant cũ Eutyches exortus est.

PORRO Catholica fides semper agnouit in Christo post incarnationem duas integras & perfectas naturas, diuinam & humanam, quæ quidem sine vlla confusione, vel permixtione in vna persona verbi subsistant item naturam diuinam neque natam, neque passam esse, sed solum humanam, ac demum illam humanam esse ac fuisse eiusdem speciei cum nostra, quæ omnia probari possunt testimoniis Scripturarum Conciliorum, & Patrum.

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

Refellitur hæresis Eutychetis.

PRIMVM igitur, duas esse in Christo naturas, contra primum Eutychetis errorem testantur illa verba Domini Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo Filius hominis qui est in cœlo*, Certè iste qui loquebatur & videbatur & Filium hominis se dicebat, secũdum eam naturam, per quam videbatur & loquebatur & Filius hominis erat, non erat tunc in cœlo, sed tantum in terra, id est, in domo Nicodemi, neque erat Deus, sed homo, quia Deus non potest audiri, videri, tangi corporeis sensibus. Neq; descenderat de cœlo, sed natus erat in terra ex muliere, & tamen iste idem asserit se descẽdisse de cœlo, & etiam tunc, cùm loquebatur in terra, dicebat se, esse in cœlo ergo alteram naturam Christus habuit præter humanam, secundum quam potuit esse in cœlo, quando secundum humanam erat in terra.

IDEM probatur ex verbis Domini Ioan. 5. 10. & 24. nam Ioan. 5. dicitur: *Non solum soluebat Sabbatum, sed etiã Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Ioan. 10. dicebat; *Ego & Pater vnum sumus.* Vnde Pharisæi rectè colligerũt, Christum per ea verba se Deũ asserere voluisse, At Ioã. 14. *Pater*, inquit, *maior me est.* Nõ autẽ potest vllo modo fieri, vt secũdum eãdem naturã esset Patri æqualis, immò vnum cum illo, & tamẽ minor Patre.

PRÆTEREA Ioã. 8. Dominus; ait. *Antequã Abraham fieret, ego sum.* At ille idẽ natus erat in dieb⁹ Aug. Cæsaris. Luc. 2. & habuerat XXX. annos, anno XV. Tiberij. Luc. 3. Nõ autem potest fieri vt idẽ, secũdum idem, fuerit ante Abraham, & post Abraham. Ioan. 20. Thomas postquam viderat & fortè tetigerat Domini cicatrices, exclamauit; *Dominus meus & Deus meus.* At certè quod viderat & tetigerat non erat Deus, sed caro, & tamen eũ ipsum Deum & Dominum confitetur, cuius carnem viderat, igitur ille & Deus, & homo erat, quod etiã apertè docet S. Petrus, cùm ait Act. 2. *Dextera igitur Dei exaltatus effudit hoc donum, quod vos videtis & auditis.* Nam ex altari non est Dei, sed creaturæ, effundere Spiritum sanctum non est creaturæ, sed Dei.

ITEM Paulus sic ad Episcopos loquitur Act. 20. *Spiritus sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* At Deus, vt Deus, non habet sanguinẽ: nam spiritus est Deus, & qui habet sanguinem, vt sic, non est Deus, ergo qui est Deus, & sanguinẽ effudit, necessariò habet duas naturas. Rom. 9. *Quorũ Patres*, inquit Paulus, *ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Hic Apostolus dicit Christũ esse ex parẽtibus Iudæis secundum carnem, & tamen simul esse Deum super omnia nimirum secundũ diuinitatem.

DENIQVE idem Paulus Philipp. 2. asserit Christũ *Cùm in forma Dei esset, serui formam accepisse.* Quæ verba explicans S. VIGILIVS li. 2. *Mirũ est*, inquit, *cur timeãt quidam dicere duas naturas, cum Paulus dicat duas formas.*

IAM verò quod illæ naturæ non sint permixtæ, nec sit diuinitas versa in humanitatem contra secundum errorem probatur. Nam tota Scriptura clamat, Deũ esse immortalem & incorruptibilem, vt Malach. 3. *Ego Dominus & non mutor.* Num. 23. *Non est Deus vt Filius hominis, vt mutetur.* Iacobi. 1. *Apud quẽ non est transmutatio.* 1. Tim. 1. *Regi seculorum immortali, inuisibili, &c.* Et cap. 6. *Qui solus habet immortalitatem, &c.*

NON esse autem diuinitatem natam passam, mortuã, vt error tertius asserebat tum ex dictis colligitur: nam qui est immutabilis, & immortalis, nec in tempore nasci nec mori vllo modo potest secũdũ id, vnde est immortalis & immutabilis: tum etiam quia Scripturæ, cùm docent Christum in tempore natum, passum, & mortuum esse, addunt, secundum carnem: qua voce clarè indicant Christum non esse natum, nec passum, nec mortuum secundum diuinitatem. Rom. 1 *Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.* Et cap. 9. *Ex quibus est Christus secundum carnem.* Et 1. Pet. 3. *Mortificatus quidem carne, &c.* Et cap. 4. *Christo igitur in carne passo, &c.*

ADDE postremo, ad confusionem eorum Lutheranorum, qui Deitati passionem attribuere non verentur aliquot clarissima testimonia illustrium Ecclesiæ Doctorum. EPIPHANIVS hær. 76. Aëtij pag. 286. *Nam*, inquit, *neque quod passus est vnigenitus in carne passionem Deitati ipsius adscisceat.* Et infrà: *Sed & ipse Dominus venit, & passibilitate in seipso suscepta, verè passus est, Deitate ipsius à passione aliena.* Similia leges in Ancorato pag. 357.

ATHANASIVS in epistola ad Epictetum. *Quis*, inquit, *insanus ista eructauit, vt consubstantiale dicant corpus ex* MARIA *genitum cum verbi diuinitate? aut quis ita impius fuit, vt vel verbum diceret, vel animo cogitaret ipsam Deitatem circumcisam fuisse?* Et CYRILLVS in epistola ad Nestorium nomine Synodi Alexãdrinæ. *Dicimus*, inquit *illum passum esse & resurrexisse, non quia Deus Verbum in sua natura passus sit: Deus namque extra passionem, sed quia corpus illud quod proprium ipsius factum est, passum sit.*

S. ANASTASIVS lib. 4. qui est de passione, & impassibilitate Christi. Et *Christum*, inquit. *passibilem fuisse iuxta sapientissimi Pauli loquutionem, confiremur, non id aliquoi secundum diuinam naturam, vt neque secundum humanitatem dicimus impassibilem.* Et infrà: *Est quidem Deus, qui patitur, diuinitate interim nihil in se recipiente externæ passionis.*

IOANNES DAMASCENVS lib. 3. c. 4. *Diuinitatem dicentes, non de illa nominamus ea quæ humanitatis sunt propria, non enim dicimus Deitatẽ passibilem.* S. AMBROSIVS lib. 10. in Luc. c. 49. *Nec mors illa diuinitatis, sed quasi hominis fuit.* Concilium HISPALENSE II. c. 13. *Stultum*, inquit, *est crucis passionem diuinæ applicare naturæ, sed tantum creabili & humanæ, sola enim caro crucis exitium sensit.*

S. AVGVSTINVS lib. de hæres. c. 73. *Est*. inquit *hæresis quæ dicit in Christo diuinitatem doluisse cum figeretur caro eius in cruce.* S. LEO, epi. 10. *Natura*, inquit, *inuiolabilis naturæ est vnitæ passibili, vt quod nostris remediis cõgruebat, vnus atq; idẽ mediator Dei & hominũ Christus* IESVS, *& mori posset ex vno, & mori non posset ex altero.* B. VIGILIVS lib. 4. *Ipse*, inquit, *vnus idemque Dei Filius & mortuus est secundum formam serui, & non est mortuus secundũ formã Dei.*

QVOD autem Christi caro sit eiusdem speciei cum nostra, contra quartum errorem, & Christum nõ simulatorie, sed verè natum passum, mortuum esse, nullo negotio probari potest: nam in primis Mat. 1. & Luc. 2. dicitur B. Virgo peperisse Filium suum primogenitũ. quomodo autem potuit Virgo Christum habere Filium, si Christi caro non fuit vera caro ex carne Virginis concepta? item Paulus ait. Hebr. 2. *Quia pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem.* Quid quæso est. eisdem, nisi eiusdẽ naturæ, carni, ac sanguini?

IAM verò Euangelia & Apostolorũ epistolæ nõne plurimorum mendaciorum argui deberent, cum passim Christum hominem, & hominis Filium vocent. & matrem atque cognatos habuisse, nec non esuriuisse, comedisse. ambulasse, fatigatum esse, denique passum, mortuum suscitatum affirment? nec enim aliquid horum de phantasmate verè affirmari potest.

NEC solum Scripturæ Christum hominem vocant ante resurrectionem, sed etiam postea. Nam Act. 7. *Stephanus dicit video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.* Et Paulus Act. 17. *Statuit Deus diem, in quo iudicaturus est orbem in viro quem definuit, &c.*

Dein-

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEINDE, si Christus nō verè mortuus: nec verè resurrexit, ergo non verè nos redemit, & adhuc sumus in peccatis nostris, vt Apostolus dicit 1. Cor. 15. Denique Luc. 24. cum discipuli suspicarentur phantasma, vel spiritum esse quod videbant, non verum hominem. Dominus, *sit: palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere.* Atque hæc ex Scripturis,

NVNC ex Conciliis idem probari potest. Nam in primis contra hanc hæresim celebratum est Concilium CHALCEDONENSE, quod fuit omnium maximum nempe D.C.XXX. Episcoporum, & cū in prima actione recitaretur fides Eutychetis & Dioscori, in qua cōtinebatur duas fuisse Christi naturas ante vnionem, posteà verò vnam esse factam ex vtraque, Concilium exclamauit; *Anathema ei, qui dixit ista, anathema eis, qui ista dixerunt.* Postea actione 5. in Symbolo fidei posuerunt hoc modo. *Confitemur in nouissimis diebus Filium Dei vnigenitum in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indiuisè inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differētia naturarum propter vnionem.*

IDEM statutum est etiam postea in Concilio V. can. 2. in Concilio VI. act. 4. & 17. & Concilio LATERANENSI contra Monothelitas à Martino I. celebrato, consultatione vlt. can. 4. & 6 In Concilio TOLETANO VI. cap. 1. Toletano XI. cap. 5. & 6. HISPALENSI II, c. 13. & aliis multis.

IDEM ex Patribus confirmari posset, sed Theodoretus, Leo, Vigilius, & Gelasius, necnō Hispalense Concilij II. nos labore leuarunt. THEODORETVS enim in dialogo, *Immutabilis*; & in dialogo, *Inconfusus*; & in dialogo, *Impatibilis*, quibus hunc errorem refellit, adducit prolixè testimonia omnium ferè veterum Patrum, qui ante ipsum fuerunt. Idem fecit S. LEO in epistol. 97. ad Leonem Augustum & B. VIGILIVS lib. 5. contra Eutychetem, & GELASIVS in libro de duabus naturis Christi, & Concilium II. Hispalense capite vltimo. quę testimonia satis esse nobis visa sunt.

CAPVT QVARTVM.

Soluuntur argumenta quæ fiebant olim aduersus ea, quæ superiore capite demonstrata sunt.

SVPEREST soluere argumenta aduersariorū. Ac PRIMVM occurrit auctoritas Patrū & Conciliorum. Nā in ipso CHALCEDONENSI Cōcilio act. 1. post epistolā Cyrilli ad Ioānem Antiochenum, EVSTACHIVS Episcopus Beritensis asseruit. S. Cyrillum scripsisse, non oportere intelligere in mysterio incarnationis duas naturas, sed vnam naturam Dei verbi incarnatam. Et in Concilio LATERANENSI sub Martino I. dicitur anathema non confitentibus naturam Verbi incarnatam.

IDEM ex Athanasio & Cyrillo admittit DAMASCENVS lib. 3. de fide, c. 6. & 7. GREGORIVS etiam NAZIANZENVS in epist. ad Chelidonium dicit carnem deificatam, quod idem videtur esse, ac si diceret diuinitatem incarnatam.

RESPONDEO, naturam Verbi esse incarnatam dici posse, si intelligatur sano modo, vt explicat Concilij V. & Damascenus loco notato, nimirum quod sit incarnata non per conuersionem in carnem, sed per vnionem cum carne in vna hypostasi Verbi. Quanquam verba quæ citantur in Concilio Chalcedonensi ab Eustachio tanquam si essent Cyrilli, verisimile est non esse Cyrilli, sed apposita tunc fuisse in operibus eius ab hæreticis Catholici enim in ipso Concilio multum reclamabant verbis illis auditis dicentes ea Dioscori hæretici potius, quàm Cyrilli videri.

PORRO quod Gregorius Nazianzenus epist. 1. ad Chelidonium dicit carnē deificatam per incarnationē, sensum illum habet, factam esse carnem Dei per vnionem cum Verbo, non factam esse Deum per conuersionem in diuinitatem.

ARGVMENTVM SECVNDVM, si duæ sint naturæ in Christo, duo Christi erunt secundū hæresim Nestorij. & proinde nō Trinitas erit, Deus, sed quaternitas. Nam si Pater & Filius dicuntur vnus Deus propter vnam essentiā, cur propter duas essentias nō erunt Christi duo?

RESPONDEO, nomina concreta nunquam multiplicantur, nisi multiplicentur suppositа, & si substantiæ sint requirūt etiā formæ multiplicationem, alioqui non possunt efferri nisi in singulari. nam qui habet duas artes non dicitur duo artifices, sed vnus artifex, & habens plures vestes non dicitur plures vestiti, sed vnus

QVONIAM ergo in Christo vnum tantum est suppositum, non possunt dici plures Christi, vel Domini, vel Filij, sed vnus. E contrario Pater & Filius dicuntur vnus Deus, propter vnitatem formæ. Nam cum duo requirantur ad multiplicationē substantiuorum, si alterum desit, efficitur vnitas, quę est priuatio diuisionis: ratio autem horū omnium, est potissima consuetudo loquentiū.

PORRO Christi nomen non naturam, sed personam significat, & propterea, vt NAZIANZENVS monet in epi. 1. ad Chelidonium, sicut in Trinitate dicimus alium & alium propter numerum personarū, non tamen aliud & aliud propter naturæ vnitatem; ita in Christo post incarnationē dicimus aliud & aliud, propter numerū naturarum, non tamen aliū & aliū, propter personæ vnitatē.

NEQVE sequitur in Deo esse quaternitatem post incarnationem, quia Trinitas quæ est in Deo est personarum non naturarum; incarnatio autem non auxit numerum personarum, Et præterea per incarnationē nihil accessit Deo, qui perfectissimus est, nec augeri, nec minui potest; sed accessit multum boni humanæ naturæ, vt rectè docet ATHANASIVS in epistola ad Epictetum hoc ipsum argumentum soluens.

ARGVMENTVM TERTIVM, Ioan. 1. Non dicitur Verbum carnem accepit, sed *Verbum caro factum est*, quemadmodum dicitur Ioan. 2. *Aqua vinum facta est*, in nuptiis, sed aqua facta est vinum per conuersionē vnius in alterum, ita vt postea non fuerint duæ naturæ, sed vna: igitur eodem modo Verbum factum est caro per conuersionē Verbi in carnē, & licet ante vnionē duæ naturę essent Verbi, & carnis: tamē post vnionē vna natura est.

RESPONDET ad hoc argumentū accuratè THEODORETVS in Dialogo qui dicitur *Immutabilis*. ac profert Scripturas, quæ testantur, Verbum non modo factū esse carnem, sed etiam à Verbo assumptam esse carnem. Nam in epistola ad Philipp. c. 2. sic legimus: *Cùm in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* Et Heb. 2 *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* Et Ioan. 1. postquam dixerat Euangelista; *Verbum caro factum est.* ne putaremus id factum esse per conuersionem, statim subdit; *Et habitauit in nobis*, id est, Verbum factum est caro, quia nostra carne assumpta, in ea habitare cœpit.

ITAQVE *Verbum caro factum est*, non ita debet intelligi, vt illud, aqua facta est vinū, vel panis factus est caro, sed sicut dicitur, Aaró à Deo factus est Pontifex. Dauid factus est Rex. Non enim intelligimus mutatum esse Aaronem in pontificē, vel Dauidem in Regem, sed cœpisse eos esse, quod non erant, non amisso eo quod erāt: & sicut dicitur Galat. 3. *Christus pro nobis factus est maledictum.* Quem locum adducunt etiā in explicationem huius sententiæ Athanasius in epistola ad Epictetum. Nazianzenus in epistola priore ad Chelidoniū. Chrysostomus

mus in hunc locum Ioan. & Ambrosius in lib. de incarnationis dominicæ Sacramento, cap. 6.

ARGVMENTVM QVARTVM, si diuinitas passa & mortua non sit, sequetur veram hæresim esse Nestorij, qui solum hominem passum & mortuum dicebat.

RESPONDEO, consequutionem non esse bonam; nam actiones & passiones personarum sunt, non naturarum. Itaque Christus Deus passus & mortuus est, sed secundum formam serui, non secundum formam Dei. nā Paulus dicit: *Ipsum Dominū gloriæ crucifixum fuisse.* 1. Cor. 2. sed secundum quam naturam id passus fuerit, explicat Petrus cùm ait: *Christo igitur in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini,* 1. Pet. 4.

ARGVMENTVM QVINTVM, indignum diuinitate esse videtur, vt in veram carnem conuersa esse dicatur, vt in vtero fœminæ concluſa manserit, vt in cruce mortua pependerit, &c. ergo non verè sed simulatoriè Verbum caro factum est, &c.

RESPONDEO, verissimum esse antecedens, & inde rectè colligi, nec verè, nec simulatoriè in carnem conuersam esse diuinitatem. At non esse indignum Deo, vt secundum formam humanam assumptam in vtero Virginis clausus manserit, & in cruce mortuus pependerit: & idcirco nec sequi, vt Verbum non verè, sed simulatoriè caro factum dici debeat.

CAPVT QVINTVM.

Explicatur hæresis Nestorij.

ALTERA hic tractanda est cōtrouersia cum Nestorianis, quæ est tertia pars propositæ disputationis. Sciendum igitur est, Cherintum olim separasse IESVM à Christo, & IESVM purum hominem esse voluisse, ex Maria & Ioseph natū; Christum autem esse Filium Dei, qui tandem tempore Baptismi in forma columbæ in IESVM descenderit, vt refert Irenæus lib. 1. cap. 25.

HANC hæresim postea iterum excitarunt Pelagiani quidam, qui, vt scribit CASSIANVS lib. 1. & 6. de incarnatione, docuerunt, purum hominem de Maria esse natum, & eundem suis meritis anno XXX. factum esse Christum, & post passionem suis etiam meritis, factum esse Deum, & posse eodem modo alios homines suis viribus bene viuere, & ad beatitudinem peruenire, sicut Christus peruenit.

PAVLŌ post eandem hæresim docere cœpit Nestorius Patriarcha Constantinopolitanus. & cum eo Anastasius eius Presbyter, necnon Theodorus Mopsuestenus Episcopus. & alij quidam. Docuerunt enim B. Virginem purum hominem peperisse, & qui non solùm naturam, sed etiam personam humanam haberet. & proinde B. MARIAM non esse Dei genitricem, sed Christi genitricem: & natiuitatem, passionem, resurrectionem, ascensionem Christi soli homini tribuendam.

ADDEBANT autem, Filiū Dei vnitum esse postea Filio hominis multis modis, non quidem substantialiter communicando hypostasim, sed accidēraliter. PRIMO, secundum habitationem, quia verbum habitauit in homine Christo, vt in suo templo, iuxta illud Ioan. 2. *Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Et propterea dicebant Isaię capite 7. cautè scriptum esse, *Vocabitur nomen eius Emmanuel*, id est, non vocabitur Deus, sed nobiscum Deus, id est, in nobis habitās, iuxta illud Ioan. 1. *Et habitauit in nobis.*

SECVNDŌ, per vnionem voluntatis & dilectionis, quia Filius ille hominis coniunctissimus erat semper cū Dei voluntate. Addebat Theodorus similitudinem, quæ refertur in V. Synodo can. 12. vt enim vir, & mulier duæ personæ sunt, & tamen dicuntur vna caro in Scripturis propter copulam coniugalem, ita etiam Filius Dei, & Filius hominis duæ personæ sunt, & tamen dici possunt vnus Christus propter coniunctionem spiritualem.

TERTIŌ, secundum operationem, quia Christus homo erat instrumentum, quo vtebatur Verbum in operibus illis admirandis, quæ à Christo facta sunt.

QVARTŌ, secundum participationem, quia Verbū illi homini impertiuit nomen & dignitatem suam, vt ni mirum Deus, & Dei Filius vocaretur, & ab omnibus creaturis adoraretur, non propter se, sed propter eum, à quo assumptus fuerat, eo modo, quo imagines Sanctorum nominibus eorum interdum appellātur, & propter eos etiam honorantur & adorantur.

HANC fuisse Nestorij hæresim, intelligi potest ex illa expositione fidei, quā ipse edidit, & habetur nunc in vlt. tomo operum Cyrilli. Item ex historia Euagrij lib. 1. cap. 2. & sequentibus, in quorum septimo refert Euagrius, Nestorium miserè interiisse, lingua ei à vermibus penitus antea corrosa. Item ex Breuiario Liberati cap. 4. Denique ex Theodoreto lib. 4. de hæret. fab. prope finē, & in reprehensione 12. anathematismorum S. Cyrilli. Theodoretus enim initio scripsit pro Nestorio contra S. Cyrillum, & prot terea anathematizantur scripta eius in V. Synodo c. 12. amē postea resipuit, & recōciliatus fuit Ecclesiæ in Concilio Chalcedonensi Act. 8. & ideo posuit Nestorium inter hæreticos, lib. 4. de hær. fabulis.

HVIC hæresi non obscurè fauent, saltem in modo loquendi, Lutherus & Caluinus. Ille enim in concione de natali Domini: *Imperiti quidā*, inquit, *Christum hominē omnipotentem faciunt.* Idem tamen Lutherus sæpè cōtrarium docuit, vt mihi sanè magis Eutychianista, quam Nestorianus fuisse videatur, Quod etiam vidit, & notauit Beza; nam ad finem libri aduersus Iacobi Andreæ theses recitat hanc Lutheri sententiam, atque addit Germaniæ, & totius mundi peccata fecisse, vt in ea confessione Lutherus non perseuerarit.

CALVINVS autem lib. 1. institutionum c. 13. §. 9. de Christo disputans, vt est persona quædam diuina, sic ait; Mediatoris personam nondum attingo. & §. 23. *Respondeo*, inquit, *Dei esse Filium, quia sermo est a Patre ante secula genitus, nondum enim de mediatoris persona nobis sermo est.* Et §. 24. *Nam ex quo manifestatus est in carne Christus, Filius Dei vocatur, non tantùm quatenus ante secula genitus ex Patre, fuit aternus sermo, sed quia mediatoris suscepit personam, & munus.* Vbi perpetuò distinguere videtur Caluinus in Christo duas personas, vnā Filij Dei, alterā mediatoris.

NEC videtur excusari posse, quasi nomine, personæ Mediatoris, non substantiam, sed qualitatem intelligat, quo modo dicere solemus, aliquem suscepisse personam iudicis, aut aduocati. Nam ibidem §. 6. *Personam*, inquit, *voco subsistentiam.* Et in toto illo capite, personæ nomine vtitur ad designandam substātiam incommunicabilem. Itaque saltem à vitiosa æquiuocatione excusari nō potest. Clarissimè autem huic hæresi fauent Brentius in li. de Maiestate hominis Christi. vbi sæpissimè repetit, Filium Dei esse in Filio Mariæ; & SMIDELINVS in thesibus, vt supra notauimus. Et Theodorus Beza in lib. de hypostatica duarum in Christo naturarum vnione pag. 64. & 65.

CAPVT SEXTVM.

Refellitur hæresis Nestorij.

SED iam hanc ipsam hæresim breuiter refellamus, ac demonstremus, vnā in Christo esse personam, & non purum hominē, sed ipsum Deum Verbum, secundum carnem, de Virgine natum passum in cruce, ac mortuum esse. Ac primū omnia testimonia quæ protulimus contra nouos Samosatenos,

Universidad de Deusto
Biblioteca

satenos & nouos Arianos in primo lib. vt probaremus, Christum esse verum Deum, non minorem vim habent aduersus Nestorium, quàm aduersus nouos Samosatenos & Arianos.

PRAETEREA nouum Testamentum plenum est testimoniis. Matth. 16. *Quem dicunt homines esse Filium hominis? Respondit Petrus; Tu es Christus Filius Dei viui.* Vbi apertè B. Petrus ipsum Filium hominis, Filiũ Dei viui esse confitetur. Luc. 1. *Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* Ille igitur ipse, qui natus ex Virgine, non aliquis alius, verè vocatur; & est Filius Dei. Item Ioan. 1. *Et verbum caro factum est.* Vt enim suprà diximus contra Eutychianos, verus sensus eorum verborũ est, Verbum caro factum est, id est, Deus factus est homo; sicut dicimus, Dauid factus est Rex. vt ergo Dauid & Rex non sunt duæ personæ sed vna, licet diuersæ formæ sint, natura humana, & dignitas regia; ita quoque vna persona est Verbi, & carnis, licet duæ, ac diuersæ sint formæ, siue naturæ, diuinitas Verbi, & hominis caro.

SIMILE est illud Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo.* Hũc enim locũ non facilè est aliter exponere, quàm vt Chrysostomus, Augustinus & Cyrillus in hunc locum, & Nazianz. epistol. 1. ad Chelidonium exposuerunt, nimirum Dñs eundem asserit Filium hominis, & Filium Dei. alioqui enim falsum esset Filium hominis descendisse de cœlo, & tunc cùm loquebatur in terra, simul in cœlo fuisse.

ITEM Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus.* Quæ certè verba humanæ personæ conuenire non possunt. ac propterea ille homo Christus qui tũc loquebatur, nõ Verbi tẽplum tantummodo, sed Verbũ ipsum erat. Et c. 9. dixit Dñs cœco, paulò antè illuminato: *Tu credis in Filium Dei? Respõdit ille; Quis est Domine, vt credam in eum? dixit ei Iesus, Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est. At ille ait, Credo Domine: Et procidens adorauit eum.* Non poterat sanè Dñs apertius demonstrare vnam esse personam Filij Dei, & Filij hominis. Nam illũ ipsum, quem cœcus illuminatus vidit, audiuit, adorauit, Filium Dei appellari videmus.

ET c. 20. dixit Thomas Dño, quem videbat: *Dominus meus, & Deus meus.* Hunc locum mirè deprauabat Theodorus Mopsuestenus, vt patet ex V. Synodo Act. vlt. c. 12. dicebat enim Thomam non dixisse de Christo, Dominus meus, & Deus meus, sed obstupescentem de miraculo resurrectionis glorificasse Deum, oculisq; in cœlũ sublatis dixisse Deo Patri, Dñs meus, & Deus meus.

SED præterquam quod Sancti omnes aliter exponunt, etiam ipse S. Ioannes ibidem præuidens hæresim Nestorij, immò scribẽs cõtra Cherintum eadem hæresi laborantem, mox subdit: *Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia Iesus est Christus Filius Dei*, id est, vt nõ diuidatis Christum in duas personas, in Filium Dei, & Filium hominis, sed credatis IESVM Filium MARIAE eundẽ esse Christum Filium Dei.

PRAETEREA non ait Ioannes, dixit Thomas, Dñs D meus, & Deus meus: sed ait, respondit ei, dixit ei, id est, Christo, Dominus meus, & Deus meus. Neque est in textu Græco ὦ nota exclamationis vel admirationis, sed ὁ, articulus designans simplicem confessionem veritatis. Sed de hoc loco plura diximus suprà, lib. 1. cap. 6.

IAM Apostolus Rom. 8. *Qui proprio Filio*, inquit, *non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quid clarius? & c. 9. *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, amen.* Ille igitur Christus homo, qui Filius erat Abrahæ secundum carnem, nõ Dei templum, aut instrumẽtum erat, sed ipse Deus verus super omnia benedictus in secula, Phil. 2. *Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* Et infrà: *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem.* 1. Cor. 2. *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Et hæc planè clarissima sunt. hinc enim habemus, illud ipsum Verbum quod est apud Patrem in forma Dei, & Dominus gloriæ verissimè nominatur, illud, inquam, ipsum hominis formam accepisse, atque in ea verè crucifixum, & mortuum esse.

RVRSVM idem Apostolus cùm ait 1. Corin. 8. *Vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia*, per illud, *per quem omnia*, idem significat quod Ioannes illis verbis cap. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Quæ de Verbo Dei omnium consensu intelliguntur.

ITAQVE Apostolus dicere voluit vnum & eundem esse Iesum Christum de Maria natum, & illum Filium Dei, per quem omnia facta sunt. & Hebr. 1. clarissimè. *Multisfariam, multiq; modis olim loquens Deus Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula.* Vbi cùm dicit, loquutus est nobis in Filio, de Christo homine loquitur, & tamen de isto eodem dicit: *Per quem fecit & secula.* Et c. 2. *Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia, per passionem consummari.* Et infrà: *Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem, vt per mortem destrueret eum, qui mortis habebat imperium:* Vbi dicit, eum propter quem omnia, & per quẽ omnia, id est, verum Deum, qui est principium & finis omniũ rerum, mori debuisse pro nobis, &, vt verè mori posset, quomodo nos morimur, participasse carnem, & sanguinem eo modo quo nos participamus, id est, verè factum esse hominem, vt nos sumus.

PRAETEREA Ioannes in ep. 1. nihil aliud ferè docet, quàm vnam esse Dei, & hominis in Christo personã, c. 1. *Quod fuit*, inquit, *ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris*, & c. ait. se vidisse oculis corporalibus Verbũ C quod fuit ab initio, quod non potest esse verum, nisi ratione vnitatis personæ. & c. 2. *Quis est mendax, nisi qui negat quoniã Iesus est Christus*, id est, qui diuidit saluatorem in duos, vt Cherintus & Nestorius faciunt. Et c. 3. *In hoc cognouimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit.* Quid est, Deus pro nobis animam suam posuit, nisi Deus pro nobis mortuus est? nõ igitur alius est Dei Filius immortalis, alius Mariæ Filius, qui mortẽ pertulit, sed vnus & idem qui qua Filius Dei semper immortalis, qua Filius Mariæ, aliquando mortalis fuit. Et c. 4. *Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo nõ est, & hic est Antichristus.* Et infrà: *Quisquis ergo confessus fuerit, quoniam Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet.* Et cap. 5. & vltim. *Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est Filius Dei.*

AD hæc omnia loca respondent Nestoriani se non negare, IESVM esse Filium Dei & Deum, & vnum tãtum, non duos: sed vnitate habitationis, voluntatis, operationis, participationis. vt suprà diximus, non vnitate personæ. At Cherintus ista etiam confitebatur de Christo, & tamen Ioannes dicit illum soluere Iesum, & non confiteri Iesum esse Filium Dei.

PRAETEREA illa omnia, quæ Nestoriani tribuunt Christo, conueniunt etiam aliis sanctis hominibus. Nã quod Deus in sanctis suis vt in templis habitet, habetur 1. Cor. 3. *Nescitis quoniam templum Dei estis.* Et 1. Cor. 6. *An nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est? Glorificate & portate Deum in corpore vestro.*

QVOD etiam per vnionem voluntatis Sancti vnum sint cum Deo, non minus quàm vir & vxor per carnalẽ copulam, quod Theodorus Mopsuestenus pro magna dignitate tribuebat Christo, habetur ibidem 1. Corin. 6. *Qui adhæret*, inquit Paulus, *meretrici, vnum corpus efficitur, erunt enim* (inquit) *duo in carne vna. Qui autem adhæret Deo vnus spiritus est*, quid clarius?

QVOD

QVOD autẽ per homines sanctos, vt per instrumenta, Deus operetur, habetur Rom. 15. *Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non effecit Christus, verbo & factu, in virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti, &c.* Primæ Corinthiorum duodecimo: *Diuisiones operationũ sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.*

DENIQVE quod sancti homines sint Filij, & Dij etiam per participationem & gratiam, habetur Psal. 81. *Ego dixi Dij estis, & Filij excelsi omnes*, Et Galat. 4. *Quoniam estis Filij Dei, misit Deus spiritum Filij sui in corda vestra, &c.* Itaque omnia quæ Nestorius tribuit Christo, in sanctis cæteris inueniuntur.

AT certum est longè aliter Christum esse Deum, & Dei Filium, quàm nos simus, cùm Apostolus dicat, magnum esse pietatis mysterium, quod Deus apparuerit in carne, 1. Timoth. 3. B

PROBATVR SECVNDO ex omnibus Symbolis fidei. Nam in Symbolo Apostolorum legimus: *Et in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex* MARIA *Virgine, &c.* Vbi is, qui est Filius Dei vnicus, dicitur natꝰ ex MARIA Virgine. Idem habetur in Symbolo Nicæno, & Constantinopolitano. In Symbolo autem Athanasij additur explicatius: *Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus, vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ.*

PROBATVR TERTIÒ ex Conciliis. Nã in primis in Concilio III. quod fuit Ephesinum I. nihil aliud definitum est, quam vnam esse Christi personam, nõ duas. Et ibidem recepta est epistola Cyrilli ad Nestorium, cũ duodecim capitulis seu anathematismis, quæ Cyrillus ediderat in Concilio prouinciali Alexandrino, antequã cogeretur Concilium Ephesinum. Vnde ista duodecim capitula habita sunt postea tanquam Concilij generalis C Ephesini, vt patet ex Concilio Romano sub Martino I.

IN PRIMO igitur capite ita legis: *Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, & propterea Dei genitricem sanctam Virginem, anathema sit.*

IN SECVNDO autem capite sic: *Si quis nõ confitetur carni secundum substantiam vnitum Dei Patris Verbum, vnumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum & hominem simul, anathema sit.*

DEINDE in Concilio Chalcedonensi etiam generali actione quinta probata fuerunt acta in Ephesino Concilio contra Nestorium, & rursum sic definitum: *Salua vtriusque naturæ proprietate, & in vnam personam ac substantiam concurrente, non in duas personas distributum, vel diuisum, sed vnum, & ipsum vnigenitum Filium Deum Verbũ agnoscimus, &c.* Item in V. Synodo generali can. 4. *Si quis dicit secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum æqualitatẽ honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, D vnitionem Dei Verbi ad hominem factam esse.* Et infrà: *Et non confitetur vnitatem Dei Verbi ad carnem secũdum compositionem, siue secundum subsistentiam factam esse, anathema sit.* Et Can. 5. *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, &c. anathema sit.* Et Can. 6. *Si quis abusiuè, & non vere Dei genitricem esse dicit gloriosam semper Virginem Mariam, anathema sit.*

IDEM habetur in Concilio Lateranensi sub Martino I. cõsultatione vltima, canone 6. *Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie & secundum veritatem ex duabus naturis substantialiter vnitis inconfuse & indiuise vnũ eundemq; esse Dominum & Deum Iesum Christum, sit condẽnatus.* Idem in Concilio V I. generali actione quarta, in Concilio Hispalensi II. cap. vltim. Toletano V I. cap. 1. & aliis multis.

PROBATVR QVARTO ex Patribus. Ac in primis B. Cyrillus & Ioannes Cassianus ex professo hanc hæresim refutarunt. Cyrillus in libro de incarnatione Domini, & in Apologetico pro duodecim capitulis, & in aliis ferè omnibus tuis operibus, vbi etiam multa veterum testimonia pro se adducit. Cassianus libros 7. de incarnatione scripsit contra Nestorium iussu S. Leonis, I. & in fine libri septimi, plurima recitat Græcorum & Latinorum Patrum testimonia. A

PRAETER ea quæ isti adducunt, possumus alia quædam afferre. Sanctus Ignatius in epistola ad Ephes. *Filius*, inquit, *Dei, qui ante secula natus est, ipse in vtero portatus est à* MARIA *secundum Dei dispositionem ex semine Dauid & Spiritu sancto.*

B. IVSTINVS Martyr in libro de recta fide confessione, circa medium: *Vnus*, inquit, *est Filius & qui mortuus est, & qui id quod mortuum erat excitauit. Cum ergo de vno Filio contrarias voces audies, ea quæ dicuntur naturis tribue. ac si magnum quiddam & diuinum, diuinæ id naturæ tribuito, si quid paruũ & humanum, humanæ adscripto. Sic enim & verborum discrepantiam vitabis, cum sua vtraque natura recipiet; & Filium vnũ omnia secula antecessisse, & nouum ex Scripturis fatebere.* B

S. IRENAEVS libro 3. contra hæreses à capite 18. vsque ad 22. probat multis testimoniis Scripturarum vnum & eũdem esse IESVM Filium MARIAE, & Verbum Dei Patris. Athanasius in epistola ad Epictetum circa finem: *De solo*, inquit, MARIAE *Filio scriptum est, Verbum caro factum est. In quibus ostenditur, ad reliquos sanctos Verbum factum esse, prophetandi gratia, ex* MARIA *autem ipsum Verbum, carne assumpta, hominem prodiisse.* Et infra: *Non quod Filium à Verbo segregemus, sed quia eundem hunc esse agnoscimus, per quem omnia facta sunt, & per quem nos liberati sumus.*

GREGORIVS NAZIANZENVS epistola prima ad Chelidonium: *Si quis*, inquit, *Virginem* MARIAM *nequaquam Dei genitricem esse credit, is etiam à Deitate sit separatus. Si quis duos introducit Filios, vnum quidem ex Deo Patre, secundum autem ex matre, & non vnum & eundem, adoptione filiali quæ promissa est iis qui rectè credunt, excidet. Si quis non adorat crucifixum, anathema sit, ac Dei annumeretur intersectoribus.*

BASILIVS libro quarto in Eunomium exponens illud: *Dominus creauit me: Accipiendum est* inquit *verbum genuit, de Deo Filio: creauit autem, de eo qui formam serui suscepit. In omnibus verò his non duos dicimus, Deum per se, & hominem per se. Vnus enim erat, sed iuxta intelligentiam cuiusque naturam reputantes.*

DAMASCENVS libro 3. de fide capite 9. *Ipsius*, inquit, *Verbi hypostasis vtriusque naturæ hypostasis existens nullã insubsistentem esse permittit, &c.*

IAM ex Latinis S. Cyprianus libro secundo contra Iudæos capite octauo. *Quod*, inquit, *cùm à principio Filius Dei fuisset, generari deberet denuo secundum carnem, &c.* Et capite 10. quod homo & Deus Christus ex vtroque genere concretus, vt mediator esse inter nos; & Patrem posset. &c.

HILARIVS lib. 2. de Trinitate: *Vnus vnigenitus Deus in corpusculi humani formam sanctæ Virginis vtero insertus accrescit, qui omnia continet, & intra quem omnia sunt, humani partus lege profertur, &c.*

AMBROSIVS libro de incarnationis Dominicæ Sacramento capite quinto: *Cùm Deus*, inquit, *semper esset æternus, incarnationis Sacramenta suscepit, non diuiduus, sed vnus, quia vtrumque vnus & vnus in vtroque, hoc est, vel in diuinitate, vel in corpore. non enim alter ex Patre, alter ex Virgine, &c.*

HIERONYMVS in cap. 14. Matth. *Quod*, inquit, *ascendit solus orare, non ad eũ refer as, qui de quinque panibus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quinque hominum millia satiauit, sed ad eum, qui audita morte Ioannis secessit in solitudinem. non quod personæ Domini separemus, sed quomodo opera eius inter Deum & hominem diuisa sint ostendamus. Et in ep. de virginitatis custodia ad Eustochium: *Dei Filius*, inquit, *pro nostra salute hominis factus est Filius, decem mensibus in vtero, vt nascatur expectat, & ille cuius pugillo mundus includitur, præsepij continetur angustijs.*

AVGVSTINVS Enchir. c. 5. *Proinde*, inquit, CHRISTVS IESVS *Dei Filius Deus & homo est, Deus quia Dei Verbum, homo autem, quia in vnitatem personæ accessit Verbo anima rationalis & caro.* Et cap. 36. *Quid enim natura humana in homine Christo meruit, vt in vnitatem personæ vnici Filij Dei singulariter esset assumpta?* Similia habet lib. 13. Trinit. cap. 17. epist. 3. ad Volusianum; 102. ad Euodium. & 120. cap. 4. ad Honoratum. & alibi.

DENIQVE B. LEO nihil frequêtius repetit in omnibus suis sermonibus & epistolis, sed præcipuè epistola 97. ad Leonem Augustum c. 1. vbi sic ait: *Anathematizetur ergo Nestorius, qui B. Virginem* MARIAM *non Dei, sed hominis tantummodo credidit genitricem, vt aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis.*

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumẽta soluere Nestorianorum, quæ vt plurimum sophistica sunt. Argumentum PRIMVM, Ioan. 2. Dominus ait: *Soluite templum hoc*, cum loqueretur de sua humanitate, ergo Deus Christus & homo Christus duæ personæ sunt. Nam non dixit, soluite me: & propterea nõ potest esse idem templum, & qui in templo habitat. Hoc argumentum facit Theodoretus in reprehensione secundi anathematismi Cyrilli, & postea sæpe repetit.

RESPONDEO, hoc argumento rectè probari, duas esse in Christo naturas, non autem duas personas. Nam etiam animus noster dicitur habitare in corpore, vt in suo tabernaculo, quia diuersa est natura animi à natura corporis, & tamẽ vna persona est, quæ ex animo & corpore constat. Iob. 4. dicũtur homines inhabitare domos luteas. & 2. Cor. 5. Apostolus dicit; *Si terrestris domus huius nostræ habitationis, &c.* Ibidem: *Qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus grauati.* Et 2. Pet. 1. *Velox est depositio tabernaculi mei.* Itaque rectè Chrysostomus hom. 10. in Ioan, ex illo, *Et habitauit in nobis*, colligit duas esse naturas in Christo: non rectè autem Theodoretus colligit duas personas.

ARGVMENTVM SECVNDVM, Apostolus de Christo dicit Philip. 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Non igitur Christus Deus, homo tuit. sed hominibus similis propter indumentum humanitatis. Quemadmodum Rex indutus rusticis vestibus, non esset rusticus, sed rusticorum similis. Quare Theodoretus (qui, vt supra diximus, aliquando Nestorij partes sequutus est) in commentario huius loci scribit, Paulum voluisse dicere, Verbum non esse factum hominem, sed induisse hominem.

RESPONDEO cũ Ambrosio, Chrysostomo, Theophylacto, & Oecumenio in hunc locum, Christum non fuisse hominem, sed similem hominibus, in ea significatione qua hic accipitur, homo; Nam cùm Paulus dicit, Christum factum esse in similitudinem hominum, & habitu inuentum vt hominem; *Hominis* vocem accipit, vt significat ordinariè purum hominem, conceptum ex semine viri, natum in peccato, peccatis obnoxium. Talis enim Christus videbatur, sed non erat, qua significatione vtitur idem Paulus cùm ait ad Galatas 1. *Se Euangelium non didicisse ab homine, sed à Christo.* Vbi sine dubio per hominem, purum hominem intelligit: alioqui non diceret, sed à Christo, quasi Christus non esset homo, cùm idem Paulus dixisset: *Vnus est mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus.* 1. Timothei 2.

PORRÒ Chrysostomus indicat etiam aliam explicationem, quam sequuntur Haymo & sanctus Thomas, vt illud (*In similitudinem hominum*) significet similitudinẽ in specie humana, & sensus sit. Christum factum esse verum hominem, proinde similem cæteris in specie. Cui explicationi satis conuenit id, quod præcedit; *Formam serui accipiens.* Est enim forma serui natura humana, vt suprà ostendimus. Vox autem, *Habitus*, hoc loco non significat vestem, sed externam figurã, vt Chrysostomus, Theophylactus, & Oecumenius exponunt. Non enim Græcè est, ἔνδυμα, sed σχῆμα. itaque sensus est, Christus figura corporis exteriore videbatur vnus de turba hominum, cùm tamen esset singularis quidam, & diuinus homo, vel figura exteriore ostendebat se verũ esse hominẽ.

QVIA tamen AVGVSTINVS li. 83. quæst. 73. Cyrillus lib. 11. in Ioannem, capite 14. Haymo & Thomas in hunc locum, per habitum intelligunt indumentum. Responderi potest ad argumentum, humanitatem vocari indumentum Verbi, non quia Verbum non sit verè, & substãtialiter homo, sed propter similitudinem, quæ est inter vestes, & humanitatem. Nã vt per vestes homines cognoscuntur, sic per humanitatem Deus agnitus est. & quemadmodum cùm vestes induimus, aptantur vestes ad figuram corporis, & proinde vestes mutantur, non homo; sic etiam, cùm Verbum caro factum est, humanitas mutata est Verbo immutabili permanente.

IGITVR propter has & alias eiusmodi similitudines dici potest humanitas indumẽtum Verbi, licet alioqui Verbum verè & subsstantialiter homo factum sit.

ARGVMENTVM TERTIVM, Heb. 7. Filius Dei Christus dicitur *esse sine matre & sine genealogia*, ergo alius est Filius Mariæ, qui matrem & genealogiam habet, & alius Filius Dei, qui vtroque caret.

RESPONDET rectè CASSIANVS li. 7. de incarnatione, posse argumentum in aduersarios retorqueri. Nam ibidem ab Apostolo, de quo dictũ est sine matre, sine genealogia; de eodem dicitur sine patre; ergo si iste locus intelligitur de Filio Dei, sequitur Filium Dei non habere Patrem, quod est contra Nestorium, qui distinguit Filium Dei Patris à Filio Virginis Matris. Dicit deinde Cassianus, Apostolum duas Christi natiuitates explicare voluisse; vnam sine matre, nimirum diuinam; alteram sine Patre, nimirum humanam.

ARGVMENTVM QVARTVM; Nomẽ DEVS, absolutè positum non significat Deum homini vnitum, sed Deum tantum; at MARIA non peperit Deum tantùm, sed Deum homini vnitum, ergo non debet dici MARIA Dei genitrix. Hoc argumentum Nestorij fuisse scribit Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabulis, in hæresi Nestorij.

RESPONDEO, Nomen (DEI) absolutè positum, non significare quidem Deum homini vnitum, sed neque excludere id à sua significatione; proinde malam esse consequentiam argumenti. Quòd autem nomen DEI, absolutè secundum Scripturas, tribui possit ei qui de Virgine natus est, probatur ex eo, quod tribuitur ei, qui mortuus est; cùm eiusdem sit nasci & mori. Actorũ 20. *Attendite vobis*, inquit Paulus, *& vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Et primæ Ioannis tertio: *In hoc cognouimus caritatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit.*

ARGVMENTVM QVINTVM; Filius Mariæ dicit Deus

» *meus, vt quid dereliquisti me?* Matthæi 27. Et: *Pater, saluifica me ex hac hora.* Ioannis duodecimo. Et Angelo » eguit consolatore, Lucæ vigesimo secundo. At ista Filio Dei non conueniunt, non igitur idem erat Filius » Dei, & Filius MARIAE.

RESPONDET CYRILLVS in defensione quarti anathematismi contra Theodoretum, ista omnia conuenire Filio Dei secundum formam humanam, sicut contraria ei conueniunt secundum formam Dei, est enim verus Deus & verus homo.

» ARGVMENTVM SEXTVM. Nemo potest anteriorem se gignere, Deus anterior est MARIA, non » igitur MARIA Deum gignere potuit, quare non est » appellanda Dei genitrix.

HOC argumentum copiosè refellit CASSIANVS libro 7. de incarnatione, sed breuiter respondeo, non posse vllum gignere aliquem se antiquiorem secundum id, quo est antiquior. Itaque MARIA peperit Deum Christum, non secundùm Diuinitatem, qua erat anterior, sed secundùm humanitatem, qua erat posterior. Nec est mirum, si exempla non habeamus, quia mysterium hoc singulare est.

» ARGVMENTVM SEPTIMVM. Filius debet esse » homousios parentibus, sed Christus Deus non est ho» mousios MARIAE, cùm ipse sit Deus æternus, & om» nipotens, quæ MARIAE nullo modo conueniunt.

HOC etiam argumentũ fusè refellit CASSIANVS, sed summa est, Filium debere esse homousion parentibus, secundum eam naturam, quam ab eis accepit, siue quatenus eorum Filius est. Christus autem Deus non accepit à MARIA naturam diuinam, sed humanam, nec est eius Filius, nisi quatenus homo. & propterea satis est, si matri sit homousios quatenus homo est, quemadmodum Patri est homousios quatenus Deus est.

» ARGVMENTVM OCTAVVM. Christus vocatur » homo Deifer à B. Basilio in Psal. 59.

RESPONDEO, BASILIVM nó dicere Christum esse hominem Deiferum, vt Theodoretus falsò citat in reprehensione quinti anathematismi, sed carnem Christi esse σάρκα θεόφορον, id est, carnem Dei gestatricem: est autem non paruum discrimen inter hominem & carnem, nã homo personam significat, vt etiam Deus: caro autem non personam, sed naturam, vel potius partem naturæ humanæ significat. Quare homo Deifer, non rectè dicitur de Christo, in quo non sunt duæ personæ, homo & Deus: at caro Deifera, dicitur rectè, quia duæ sunt naturæ, caro & Deitas, & vna est quasi domicilium ac sedes alterius.

ADDE, quod sanctus IGNATIVS in singulis fere epistolis seipse θεόφορον inscribit. At quis credat, sanctũ illum virum Christi vocabulum sibi assumere voluisse.

QVOD si alicubi apud Patres (quod tamen ego inuenire nõ potui) Christus dicatur homo Deifer, pie explicandum est, vt videlicet sensus sit, Christum ratione humanitatis templum ac sedem esse diuinitatis. Quemadmodum sanctus Augustinus cum in enchiridio cap. 36. & in libro de prædestinatione Sanctorum, ca. 15. & alibi non raro dicit, Dei Filium assumpsisse hominem, intelligit nomine hominis humanitatem.

CAPVT OCTAVVM.

Explicatur, in quo propriè consistat vnio hypostatica duarum naturarum.

SEQVITVR nunc quarta pars nostræ disputationis, in qua explicanda est definitio incarnationis, vt videamus, quid sit proprie vniri hypostatice.

BRENTIVS & SMIDELINVS suprà citati volũt; vniri hypostaticè diuinam & humanam naturã in Christo, nihil esse aliud, quàm communicari attributa, seu proprietates omnes diuinitatis humanitati Christi; cõmunicari autem dicunt non per se, sed per accidens. explicat enim CONCORDIA nuper edita in repetitione copiosa articuli 8. id fieri non per dona creata, & infusa, nec ita vt illa diuina attributa fiant proprietates naturales humanitatis, sed quia diuinitas inhabitat tanquam in suo proprio corpore in Christi humanitate, & in ea lucet omni sua maiestate, potentia, sapientia, iustitia, &c. & in illa & per illam omnia operatur.

ITAQVE talem volunt esse vnionem, qualis est inter agentem principalem & instrumentum. Vnde etiam tam Brentius quàm Smidelinus solùm per energiã differre volunt Christum ab aliis hominibus, quia Deus per Christum omnia, per alios quædam operatur. Hæc sententia falsissima est, & apertè Nestoriana, vel peior quam Nestoriana.

VERA autem sententia est, vniri hypostaticè Deum & hominem nihil esse aliud, quam naturam humanam non habere propriam subsistentiam, sed assumptam esse à Verbo æterno ad ipsam Verbi subsistentiam. Quod vt intelligatur facilius, obseruandum est, tribus modis posse aliqua plura vniri.

PRIMO essentialiter, cùm videlicet ex pluribus fit vna essentia: quomodo vniuntur materia & forma, genus & differentia. Et hoc modo non est facta vnio incarnationis, vt patet, tum quia vna esset in Christo natura, & illa nec esset diuina, nec humana, sed tertia quædam; tum etiam quia vnio essentialis nunquam fit, nisi ex imperfectis naturis, vel, si ex perfectis, per corruptionem, aut conuersionem aliquam; in Christo autem sunt naturæ perfectæ & integræ.

SECVNDO modo accidentalicer, vt cùm accidentia subiecto adiunguntur, vel cùm substantia substantiæ copulatur, sed ex copula non exurgit, nisi forma accidentalis, vt cùm ex lapidibus vel lignis fit domus; & hoc etiam modo non est facta vnio hypostatica, quia Deus vt notum est, nec potest esse accidens, nec accidentium subiectum.

TERTIO modo substantialiter, vt cùm substantia, quæ alioqui per se existeret, trahitur ad esse alterius suppositi, & ab illo pendet tanquam pars ipsius, & hoc modo facta est incarnatio. Et licet nullum sit exemplum omnino simile; tamen aliqua dantur à doctoribus, quæ vtcunque rem explicant.

VNVM est de anima & corpore, quo vtitur Iustinus in libro de recta fidei confessione, Athanasius in Symbolo, & Augustinus epistola tertia ad Volusianum. Nã anima rationalis, extra corpus, per se subsistit, & corpus etiam, antequam animetur, per se subsistit, & tamen quando vniuntur, vna tantùm est vtriusque subsistentia. Sed exemplum hoc valde deficit, tũ quia anima & corpus sunt naturæ imperfectæ; tum etiam quia faciũt vnam naturam, tum etiam quia neutrum trahit alterum ad suã subsistentiam, sed vtrumque pendet à tertia subsistentia, quæ est totius compositi. In hoc autem mysterio Verbum in se perfectè subsistens, trahit ad se humanam naturam.

SECVNDVM est de ferro ignito, quo vtuntur Basilius in oratione in sanctam Natiuitatem, & Damascenus lib. 3. cap. 11. & Origenes lib. 2. de principiis, cap. 6. quia ferrum candens, est quid vnum, & tamẽ habet proprietates ferri & ignis, &c.

HAEC similitudo maximè placet Brentio, Kemnitio, & aliis aduersariis, & tamen maximè omnium deficit. Nam in ferro candenti sustentatur calor à ferro, non contrà. & tamen ipsi volunt calorem referre Deum, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferrum hominem. Item, calor non est substantia, sed accidens. Item non fit communicatio idiomatum, non enim calor dicitur ferrum, nec ferrum calor. Denique, non trahitur calor ad subsistentiam ferri, neque contrà.

TERTIVM est de homine, in quo sint duę formę accidentales, vt ars medicinæ, & iuris prudẽtiæ. Vnũ enim suppositum est, & tamen suscipit varias appellationes, & varia opera facit, & communicantur idiomata. Nam ille idẽ & medicus & iurisperitus dicitur, & verè potest dici, medicus agit causſas, & iurisperit° curat morbos, &c.

VTITVR hac similitudine AVGVSTINVS epistola 99. vbi dicit, istam propositionem, Deus est mortuus, esse illi similem, Philosophus est mortuus, vt enim Philosophia non est capax mortis, & tamẽ Philosophus dicitur mortuus, quando ille homo periit, qui erat philosophus, sic etiam licet diuinitas non possit mori; verè tamen Deus mortuus dicitur, quia ille homo mortuus est, qui erat etiam Deus. Eandem similitudinem præ cæteris probat Ioannes Scotus in 3. distinct. 1. q. 1. quæ tamen similitudo deficit, quia istæ sunt formæ accidentales. & proinde non trahuntur ad subsistentiam hominis, quod est in hac re præcipuè considerandum.

QVARTVM est beati THOMAE. & beati BONAVENTVRAE in 3. dist. 1. q. 1. vbi comparant hoc mysterium arbori, cui inseritur ramus alterius speciei. Exístat exemplo, pirus, cui malus inseratur, illa certè pirus substantia est prima, atque adeò verum suppositum. nec pendet ab illo ramo mali insito, & post insitionem sustentat ramum illum, qui alioqui per se existeret, & vocatur iam pirus & malus, & facit pira & mala, & potest pirus vocari malus, & contrà: & si ramus ille fortè siccetur, & deinde reuiuiscat: non propterea arbor piri mutatur, sed omnis mutatio in illo ramo existit.

ITA prorsus Verbum diuinum instar magnæ arboris suscepit ramusculum humanæ naturæ suo trunco à cœlesti agricola mirabiliter insertum, inde fuit Verbum Deus & homo. & opera diuina, & humana faciebat: nec Verbum ab humanitate, sed humanitas à Verbo pendebat. Et cum paulò post per passionem & mortem humanitas illa quodammodo exaruisset. Ac deinde per resurrectionem floruisset, nulla mutatio in Verbo facta est, sed omnis mutatio humanitatis fuit.

HAEC tamen similitudo deficit in duobus. Nam & ille ramus non est perfecta arbor, sed pars arboris, non enim habet radices, truncum, & alia. Et antequam insereretur, per se existebat, natura vero humana, quam ramo inserto comparauimus, & perfecta natura est, & nunquam habuit propriam subsistentiam: quod si diuina virtute aliquis ramus simul produceretur & insereretur, non deficeret similitudo nisi in vno.

QVONIAM igitur omnes similitudines aliquo modo à veritate deficiunt, ideò sanctus BERNARDVS sermone 3. in vigilia Natalis. & DAMASCENVS libro 3. cap. 5. comparant mysterium incarnationis mysterio Trinitatis, vt ex vna re singulari illustrent aliam æquè singularem, vt enim singulare est, quod sint in Deo tres perfectæ hypostases, cum vna sola, & simplicissima natura, ita singulare est quod sint in Christo tres naturæ, Deitas, Anima, & caro cum vna simplicissima hypostasi. Tres autem naturas in Christo, deitatem, animam, & carnem, ne forte id nouum videatur, distinguit, ac numerat etiam Augustinus lib. 13. Trinit. cap. 17.

HIS igitur ita explicatis demonstrandum est, rem ita se habere, hoc est, vnionem hypostaticam consistere in communicatione subsistentiæ Verbi, non in communicatione attributorum Deitatis.

AC PRIMVM ex dictis. Nã ostẽdimus ex Scripturis, in Christo vnã esse personam, duasq; naturas, at non potest hoc esse verum, nisi vna tantũ sit in Christo subsistentia; nam si duæ essent, duæ essent personę, cum persona sit natura intellectualis per se existens. Quod si in Christo vna tantùm est subsistentia, ergo aut Verbum communicauit suam humanitati, aut contrà, humanitas Verbo. Non autem communicauit Verbo subsistentiam suam humanitas, vt omnes confitentur, igitur communicauit Verbum subsistentiam suam humanitati, atque ita facta est vnio hypostatica.

SECVNDO, idem probari potest testimoniis grauissimis eorum Conciliorum, quæ etiam ab aduersariis recipiuntur. In epistola Concilij Alexandrini cum duodecim anathematismis; quæ recepta & ꝓbata est in Synodo Ephesina & Chalcedonensi, sic habetur in secũdo anathematismo: *Si quis non confitetur carni secundum subsistentiam vnitum Dei Patris Verbum, anathema sit.* Et anathematismo tertio: *Si quis in vno Christo diuidit subsistẽtias post vnionem, anathema sit.* Et anathematismo quarto: *Si quis in personis duabus, vel subsistentiis diuidit eas voces, quæ dicũtur de Christo in Euangelicis & Apostolicis scriptis, anathema sit.*

ADDE quod in apologetico cõtra Orientales, in defensione quarti anathematismi, CYRILLVS adducit pro se hæc verba S. Iulij Romani Pontificis: *Incarnatus est ex Virgine Dei Filius, qui & habitauit in hominibus, non in homine energiam operans, hoc enim in Prophetis est & in Apostolis, perfectus Deus in carne,* &c. Vides sententiam disertis verbis contrariam Brentianæ. Et in altero apologetico contra Theodoretum, ponit Idem Cyrillus hæc verba Theodoreti contra secundum anathematismum *Secundũ subsistentiam vnionem omnibus modis ignoramus.* Vbi etiam vides apertam hæretici confessionem.

ITEM in Concilio Chalcedonensi Act. 5. *Salua,* inquiunt Patres, *vtriusque naturæ proprietate, & in vnam personam ac subsistentiam concurrente, vnigenitum Filium & Deum Verbum agnoscimus.* Quo loco notabis, non misceri proprietates naturarum, & proinde non communicari vni naturæ dotes alterius, sed subsistentiam tantùm communicari.

ITEM in V. Synodo actione vltima, cap. 5 sic habes: *Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum honoris æqualitatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, vnitionem factam esse.* Et infrà: *Et non secundum compositionem, id est, secundum subsistentiam, vnitionem Verbi ad carnem factam esse, anathema sit.* Et infrà: *Sancta Dei Ecclesia vtriusque impietatem reiiciens, vnitionem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam.* Quid clarius contra Brentium & sectatores eius, qui introducunt vnitionem factam secũdum gratiam, & operationem, & dignitatem? Et cap. 5. eiusdem Concilii: *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, vel personas, & vnam personam dicit per dignitatem, & honorẽ, & adorationem, & non confitetur Verbum carni substantialiter vnitum, & propterea vnam esse eius subsistentiam, &c. anathema sit.*

ITEM in Concilio Lateranensi sub Martino I. consultatione vltima, can. 6. *Si quis secundum sanctos Patres nõ confitetur propriè & secundũ veritatem ex duabus & in duabus naturis substantialiter vnitis inconfusè, & indiuise vnum eundemq; esse Dominum & Deum Christum, sit condemnatus.* Et can. 8. *Si quis non confitetur secundum sanctos Patres propriè & verè secundum compositionem, id est, secundum subsistentiam naturarum vnionem, ex quibus vnus existit Christus inconfuse & indiuise in eo cognitam, sit condemnatus.*

ITEM in VI. Synodo actione quarta, in epist. Agathonis, quam totum Concilium recepit, sic legitur: *Non per vnionem, quæ secundum subsistentiam facta cognoscitur, vnunt, sed blasphemantes per affectum voluntatis, tanquam duas subsistentias duos quosdam iungunt,* &c. Idem habetur actione 17. in ipsa definitione Concilij. Vbi vides disertis verbis tanquam blasphemos damnari eos, qui aliter quàm per subsistẽtiam, explicant hypostaticã vnionem.

TERTIO, probatur argumento Concilij Toletani VI. capite primo, *Solus Filius Dei est incarnatus,* ergo vnio facta est per communicationem eius, quod est propriũ Filij, non eius quod est commune aliis personis; sed sola subsistentia Filij est propria Filio, attributa autem omnia essentialia communia sunt omnibus tribus personis, ergo vnio hypostatica facta est per communicationem solius subsistentiæ.

HAEC ratio planè conuincit, aut esse verum id quod nos dicimus; aut totam Trinitatem esse incarnatam, si vera est definitio Brentij & Smidelini; nam illa attributa, omnipotentia, omnipræsentia, omniiustitia, &c. quorum communicatione volunt factam esse incarnationẽ, communia sunt toti Trinitati.

QVARTO, pater æternus communicauit Filio omnia sua attributa perfectissimè, & multò perfectius, quã Brentiani velint eadem illa communicari à Filio Dei Filio hominis; & tamen quia subsistentiam suam propriam Pater non communicat Filio; non sunt vniti hypostaticè, sed distincti potiùs hypostaticè Pater & Filius, ergo vnio hypostatica non consistit in communicatione attributorum, sed solius subsistentiæ.

HAEC etiam ratio vel planè conuincit Patrem & Filium esse vnam hypostasim, si est vera definitio Brentij & Smidelini, vel fateri debent, velint nolint, hypostaticam vnionem non consistere in attributorum communicatione.

DICENT fortasse, cum aliis attributis communicari etiam subsistentiam. At in primis verba ipsorum aliud sonant. Nam Brentius in libro de Maiestate Christi hominis, vbi conatur ostendere, quid propriè sit vnio hypostatica, qua distinguitur Christus à puris hominibus, sic ait: *Itaque discrimen Christi, & Petri non est simpliciter sumendum ab inhabitatione Filij Dei, sed à communicatione proprietatum eius; Filius enim Dei etsi sua essentia implet Petrum, sicut & hominem Christum, non tamen communicat Petro omnes suas proprietates, sed tantum nonnullas. viuificat Petrum, conseruat in vita, dat Petro potestatem eiiciendi dæmones, immò excitandi mortuos, Inter ea autem non facit eũ omnipotentem, omniscientem, omnisapientem, omniiustum, & omnipræsentem; Filium verò hominis ornat non aliquibus tantum, sed vniuersis suis donis.* Et infrà. *Ostendit,* inquit, *Eum factum esse omnium Dei proprietatum sine vlla exceptione capacem, & nisi eam habeat capacitatem, non esse discrimen inter Christum & alios homines, nec Verbum fieri potuisse carnẽ.*

SIMILIA habent theses Smidelini, & liber Concordiæ; vbi non video mentionem fieri subsistentiæ, sed solùm attributorum essentialium.

PRAETEREA, quidquid sit de subsistentia, saltem volunt requiri ita necessariò ad rationem hypostaticæ vnionis communicationem omnium attributorum, vt vbi desit talis communicatio, non sit vnio hypostatica, & vbi adsit, sit. Nam Brẽtius asserit, quòd si Petrus esset omnipotens, & omnipræsens, esset etiam vnitus Deo hypostaticè. Hoc autem posito, concludunt necessariò rationes factæ, quòd nimirum sequeretur, totam Trinitatem esse incarnatam, & Patrem ac Filium vnam esse hypostasim.

PRAETEREA sequuntur duo alia absurda, & cõtra fidem, quæ esse possunt. V. & VI. argumentũ. PRIMO, corpus Christi in triduo mortis nõ fuisse vnitum hypostaticè Verbo. Nam corpus mortuum nó est capax omnipotentiæ, omnisapientiæ, omniiustitiæ. SECVNDO, Christum hominem non semper fuisse Deum. Nã Christus meruit sibi aliqua dona, vt gloriã corporis, & exaltationem nominis, immo & ascensionem in cœlum, & sessionem ad dexteram Dei. Dicitur enim Luc. vlt. *Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam.* Et Philippens. 2. *Factus obediens vsque ad mortem,* &c. *Propter quod & Deus exaltauit illum.* Et Hebræorum secundo; *Videmus Iesum propter passionem gloria & honore coronatum.* At si omnium donorum communicatio requiritur ad vnionem hypostaticam constituendam, ergo Christus meruit sibi aliqua saltem ex parte vnionem hypostaticam, ergo fuit antequam vniretur. neque enim meréri potest qui non est. proinde non semper fuit vnitus hypostaticè, quæ est hæresis Pelagiana.

SEPTIMO si vnio hypostatica requireret communicationem omnium proprietatum, atque attributorũ, esset omnino impossibilis talis vnio; nam multa sunt Deo propria, quæ implicant contradictionem communicari creaturæ, quale est esse increatum, & esse actum purum, esse infinitum ens. & similia.

QVAEDAM etiam sunt, quæ siue potuerint communicari, siue non, certum est non esse communicata humanitati Christi, vt carere principio temporis, creare cœlum & terram, & Angelos, & reliqua quæ fuerunt ante illam humanitatem.

QVAEDAM etiam sunt, quæ licet collata sint humanitati Christi, non tamẽ ante resurrectionem, vt esse impassibilem, esse immortalem, & tamen ante resurrectionem fuit vnio hypostatica.

NEC valet quidquam responsio eorum, qui dicunt, Christum tempore exinanitionis debuisse occultare suã Maiestatem. Nam ista dona nó occultauit, sed verè non habuit re ipsa, nisi dicant, Christi corpus semper fuisse immortale & impassibile, quæ est alia hæresis apud Enagriũ li. 4. hist. c. trigesimo octauo, & trigesimo nono.

OCTAVO, fatentur ipsi, hæc dona per accidens conuenire humanitati Christi, vt patet ex thesi. 22. Smidelini, at vnio hypostatica non est accidentalis, sed substantialis, vt patet ex allegatis conciliis, & maximè ex concilio V. cap. 4. & 5. vbi hoc expresè habetur.

ITEM, quia tunc Christus homo, esset Filius Dei per gratiam. non per naturam: quod sanè repugnat omniũ Patrum sententiæ.

ITEM, non posset homo verè nominari Deus, nec Deus homo. Nã ista vnio accidentalis non est per inhærentiam donorum, vt ipsi dicunt, & rectè dicunt, quia loquuntur de donis increatis, quę sunt ipsa essentia Deij sed est per coniunctionẽ extrinsecã, qualis est inter agẽs principale & instrumentum, vt inter nauem & nautam. Docent enim, vnionem Dei & hominis in eo consistere, quòd Deus omnia per illum hominem operetur.

AT eiusmodi vnio non satis est ad communicanda nomina & proprietates: nec enim nauta dici potest nauis, neque nauis nauta. Non igitur Christus homo, dici potest Deus. neque Christus Deus, dici potest homo, atque hoc idem de proprietatibus dicemus, vt enim nauta non potest appellari expers sensus & rationis, quæ sunt proprietates nauis, neque nauis dici potest sensu & ratione prædita, quæ sunt proprietates nautæ: sic etiam Christus Deus dici non poterit crucifixus & mortuus, quæ propriè conueniunt homini: nec Christus homo dici poterit omnipotens, & cœli terræq; creator, quæ propriè conueniunt Deo.

DENIQVE, si vnio hypostatica tantũ esset ista communicatio accidẽtaria donorum, etiam nos essemus hypostaticè vniti cum Deo, licet minus arctè, nam quod ille plura dona habeat, nos pauciora, non mutat speciem.

ADDE, quod nullum habet argumentũ alicuius momenti: præcipuum est illud, quod BRENTIVS obiicit, & sæpissimè repetit, quod nisi ita sit, non poterit inueni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri distinctio inter vnionem Dei cum Christi humanitate, & vnionem eiusdem Dei cum sancto Petro, & aliis hominibus, cùm Deus omnes sustentet, & omnibus sit intimus per essentiam, præsentiam, & potentiam; & solum hoc sit discrimen, quod per solum hominem Christum omnia operetur.

AT hoc facillimè soluitur, nam discrimen in hoc cõsistit, quod Christi humanitas non habet propriam subsistentiam, sed in Verbo existit, vt brachium in corpore; at cæteri homines habent subsistẽtiam propriam & distinctam re ipsa ab illa, quæ est in Verbo Dei. Vnde aliter sustentat Deus Petrum, aliter Christi carnem. Nam Petrũ dicitur sustentare, quia conseruat illum cum sua essentia & subsistentia, vt cùm quis baculum manu tenet: at CHRISTI humanitatem Dei Verbum sustentat, eo modo quo totum sustentat partes intimè sibi coniunctas & vnitas.

CAPVT NONVM.

Proponitur quæstio, an ex vnione hypostatica sequatur communicatio realis attributorum diuinorum, ac præcipuè Immensitatis siue vbiquitatis.

SVPEREST iam tractare, postquam ostẽdimus, vnionem hypostaticam non consistere in illa communicatione omnium attributorum diuinorum; an saltem ex illa vnione id sequatur, vt attributa omnia, vel aliqua ac nominatim omnipræsentia sit communicata humanitati Christi.

ET QVIDEM Kemnitius in libro de duabus naturis, cap. 4. 21. & 23. docet, non esse quidem de essentia vnionis hypostaticæ istam communicationem, in quo à Brentio & Smidelino dissentit, sed tamen consequi ad vnionem hypostaticam talem communicationem, & quidem realem, ita vt natura humana verè sit omnipotens & omnipræsens, &c.

SIMILIA habet VVigandus in libro de communicatione idiomatum, nisi quod quasdam proprietates dicit non communicari, nisi verbaliter, vt esse creatorem cœli & terræ; quia tunc Filius Dei non erit homo; at reliquas realiter, ac nominatim Vbiquitatem.

SIMILIA etiam docet Nicolaus Selneccerus, tum in pædagogia, tum in Epistola ad Theologos VVittembergenses scripta, anno M. D. L X X I. vbi damnat hãc propositionem vt blasphemam (*Humana natura in Christo non est omnipotẽs.*) Et ibidem docet, realiter communicata esse Christi humanitati ex vnione hypostatica infinita dona. Et addit hæc verba, quibus videtur omnino confundere proprietates naturarum: *Quod*, inquit, *ad potentiam attinet, cum Paulo loquimur, si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc non nouimus. Cessante enim infirmitate carnis nihil in eo iam nouimus, nisi virtutem Diuinitatis.* Et infrà. *Ac per hoc quidquid vel fuerat prius, vel est, & manet substantiæ duplicis, factum est virtutis vnius.*

DENIQVE omnes Lutherani suprà citati initio huius libri banc realem communicationem defendunt, licet non conueniant in eo, vtrũ illa sit de essentia vnionis hypostaticæ an eam tantùm sequatur.

CATHOLICA verò doctrina duo docet. Primo, ex vnione hypostatica consecuta esse in Christi humanitate multa dona creata & infusa; vt gratiam excellẽtissimam, sapientiam maximam, potentiam singularem, & alia id genus, quæ tamen non sunt attributa Deitatis, nisi per participationem quandam, quomodo etiam nos participamus Dei attributa per creatas qualitates, licet minus perfectè, quàm Christi humanitas ea participet.

NEQVE in his consistit communicatio idiomatũ, nam illa communicatio est mutua, horum autem communicatio donorum non est mutua. nihil enim Deitati accessit.

SECVNDO, ex vnione hypostatica sequitur communicatio idiomatum; quæ quidem communicatio nõ est realis respectu ipsarum naturarum, quasi ipsa Diuinitas facta sit passibilis, & humanitas realiter sit facta omnipotens, vt volunt Lutherani, neque est planè verbalis, vt vult BEZA in lib. contra Brentium; & Petrus Martyr in dialogo de duabus naturis. Sed est realis quidem, sed respectu hypostasis vtriusque naturæ, non autem respectu ipsarum naturarum, vt expressè docent Patres. AMBROSIVS lib. 2. de fide, cap. 4. AVGVSTINVS lib. 1. de Trinitat, cap. 13. CYRILLVS in defensione quarti anathematil. & DAMASCENVS lib. 3. cap. 4. vbi dicit idiomata communicari, nihil esse aliud, quàm proprietates vtriusque naturæ applicari communi hypostasi, & proinde ipsis naturis in concreto, quia concreta nomina pro supposito accipi possunt, licet formaliter naturas significent.

ITAQVE rectè dicimus, Deus est natus ex Virgine, passus, mortuus, &c. quia Deus accipi potest pro quolibet supposito diuino, & proinde pro supposito secundæ personæ, quod est simul diuinum & humanum. Quod suppositum verè & realiter est Deus, & verè & realiter est homo, & proinde verè & realiter est natum ex Virgine, passum, mortuum, &c.

PARI ratione rectè dicimus, Christus homo est omnipotens, æternus, vbique, &c. quia, homo, in concreto stat pro supposito humano. In Christo autem suppositum diuinum & humanum vnum est, & cùm sit diuinum, consequenter est omnipotens, æternum, & vbiq; &c. Quæ omnia facilè probari possunt, sed gratia perspicuitatis. Primò agemus de idiomatibus in genere. Secundò in particulari de Vbiquitate.

CAPVT DECIMVM.

Ex vnione hypostatica non fluxisse communicationem idiomatum realem respectu naturarum.

IGITVR non communicari realiter attributa, siue idiomata vnius naturæ, alteri naturæ ex vi hypostaticæ vnionis, Primo docẽt sacra Cõcilia. Nã in Cõcilio Chalcedonẽsi Act. 5. sic legimus. *Salua vtriusq; naturæ proprietate, & in vnam concurrente personam, &c.* Quod idẽ habetur in Concil. V I. Act. 4. & 17. in Cõcil. Martini Papæ, cã. 9. & in Epi. 10. S. Leonis ad Flauianũ.

PRAETEREA in Concilio V I. Act. 17. & in Concilio Martini Papæ, can. 10. 11. 12. & sequentib. definitur contra Monothelitas, in Christo nõ solùm duas esse naturas cum suis proprietatibus, sed etiam duas existere voluntates & operationes inconfusas.

DENIQVE in Epist. AGATHONIS Papæ, quæ recitatur in Concilio VI. Act. 4. & à toto Concilio approbatur, habemus, in Christo omnia esse duplicia, id est, naturas proprietates, voluntates, operationes, sola excepta subsistentia, quæ est vna, & ibidem additur, duas inconfusas naturas colligi ex naturalibus earundem naturarum proprietatibus. Ex quo sequitur, etiã proprietates manere inconfusas & distinctas.

EX his colligimus, multis modis erroneam esse aduersariorum sententiam. Nam primo, si communicãtur verè & realiter propria vnius naturæ alteri naturæ & cõtrà, ergo non manent distinctæ & inconfusæ proprietates. Quomodo enim manent distinctæ, si humana natura habet diuinas, & diuina natura habet humanas proprietates? Item, si cõmunicantur, ergo non sunt amplius proprietates, sed cõmunitates. Quomodo, enim est proprium, quod est factum commune? Item, proprietates harum

harum naturarum, vt plurimum sunt incompossibiles, vt esse esse creatum & increatum, finitum & infinitum, vbique, & non vbique, ergo, si diuina natura recipit humanas proprietates, cogitur amittere suas: & si humana recipit diuinas, cogitur amittere suas. Quomodo ergo saluis proprietatibus facta est incarnatio?

MERITO itaque sanctus Augustinus sermone centesimo nonagesimo primo, de tempore, qui est tertius de Trinitate, ita loquitur: *Illorum quoque execramur similiter blasphemiam, qui nouo sensu asserere conantur, à tempore acceptæ carnis, omnia quæ erant Diuinitatis in hominem demigrasse: & rursum quæ humanitatis erant, in Deũ esse trãsfusa, vt quod nulla vnquam hæresis ausa est dicere, vincatur, hac confusione vtraque exinanita: esse substantia, & Deitatis, scilicet, & humanitatis, & omisso proprio statu in aliud esse mutata.*

AD hæc respondere conantur aduersarij; & primum Brentius libro de Maiestate Christi hominis dicit, Cõcilium Chalcedonense tantum loqui de proprietatibus essentialibus, quæ non possunt tolli sine abolitione essentiæ, non autem loqui de accidentalibus, quales sunt esse in loco, esse corruptibile, &c.

AT hæc solutio aliquid dicit ad tertiã consequentiã ad primam & secundam nihil. Præterea nec tertiæ satisfacit. Nam esse finitæ potentiæ, & maiestatis, & virtutis, sunt proprietates inseparabiles à creatura. Contrariæ enim arguunt infinitam essentiam, ergo tribuere humanitati, quæ creatura est, & finita, infinitam potentiam, & infinitam maiestatem, ita vt non solùm sit in toto mundo, sed etiam possit actu replere infinitos mundos, vt potest Deitas, est planè tollere ab humanitate essentiales eius proprietates. Hoc autem ipsi dicunt, nam Christi humanitatem volunt esse verè omnipotentem. & vbique eo modo quo est DEVS, qui quidem non solùm est in toto mundo, sed etiam posset actu replere infinitos mundos.

PRAETEREA ex hoc vlterius sequitur, duo esse in mundo omnipotentia, immensa, & infinita, nimirũ Deitatem & humanitatem Christi. Hoc autem est contra Symbolum Athanasij, & contra omnes Scripturas. Nec possunt respondere, vnam esse omnipotentiam, infinitatem, & immensitatem duarum illarum naturarum, sicut vna est trium diuinarum personarum. Nam omnipotentia, & infinitas, atque immensitas Dei nihil est aliud, quã eius essentia, ergo non potest esse eadem immensitas & omnipotẽtia Deitatis & humanitatis Christi, nisi sit eadem essentia vtriusque naturæ, sicut est eadem essentia trium personarum. Atque ita semper eò reditur, vt confundantur naturæ in Christo.

AVCTORES Concordiæ in repetitione articulorum controuersorum, articulo octauo, & Kemnitius lib. de duabus naturis, capite 21. & 22. & 23. docent in primis, proprietates humanitatis non communicari re ipsa diuinitati, & proinde naturam diuinam manere illæsam. Deinde addunt, diuinas proprietates communicari re ipsa humanitati, sed DEO non tolli, nec misceri proprietates, quia diuinæ proprietates nunquam fiunt naturales & essentiales proprietates humanitatis, sed illi tantum communicãtur per gratiam, sicut ex coniunctione animæ & corporis non fiunt proprietates corporis eæ, quæ erant animæ, sed tantùm communicantur corpori, quia anima in illo habitans, omnia in illo & per illud operatur.

ADDIT Kemnitius similitudinem ferri candentis, qua etiam, vt suprà diximus, vsus est Origenes libro secundo de principiis, capite sexto, & Basilius oratione de natali Domini, qua similitudine existimat Kemnitius apertissimè declarari, quomodo ista communicatio fiat saluis vtriusque naturæ proprietatibus.

AT neque hæc solutio sufficiens est: Primo, quia si proprietates humanæ non tribuuntur Diuinitati, sequitur non esse mutuam communicationem idiomatum, quod est contra omnes veteres, & præcipuè contra Damascenum libro tertio, capite quarto. Quid, quod hac ratione coguntur discedere à suo Luthero, qui apertè docuit Diuinitati tribuenda, quæcunque de passione Domini.

SECVNDO, non est verum, omnia omnino Deum operari per carnem. Nam actiones saltem immanentes, vt intelligere, & velle diuinum, non erant, nec sunt per carnem. Item excitatio carnis CHRISTI à mortuis non fuit per carnem, sed per spiritum Dei, Romanorum octauo.

TERTIO, non omnia Dei attributa consistunt in operatione externa, vt planum est, de Simplicitate, Infinitate, Sapientia, Potentia, Bonitate, ergo etiamsi Deus omnia opera exteriora per carnem operaretur, non propterea communicasset illi sua attributa.

PRAETEREA, etiamsi omnia omnino Deitas per humanitatem ageret, & attributa omnia in actione consisterent, adhuc non posset dici, humanitas omnipotẽs, omnisapiens, omniiusta, &c. Nec enim epitheta causæ principalis conueniunt instrumento, alioqui cùm quis doctè & sapienter scriberet, Calamus doctus & sapiens diceretur.

DENIQVE ipsa similitudo animæ & corporis est contra ipsos. Nam anima non cõmunicat corpori suas veras proprietates, neque corpus animæ. Non enim corpus intelligit, discurrit, deliberat, quæ sunt propria animæ, neque è contrario anima currit, sedet, esurit, sitit, quæ sunt propria corporis. Et præterea anima tota est in capite, & tamen eadem tota est in pede, vbi non est caput, & contra.

SIMILITVDO quoque ferri cãdentis nihil Kemnitium iuuat; immò imperitum planè ostendit. Ait enim Kemnitius, ignem communicare ferro suam ipsius vim vrendi & lucendi, non per informationem, sed per vnionem, qua ferrũ penetratur ab omni parte ab igne, & addit, ferrũ adhuc retinere suas proprietates, id est, naturalem duritiem, nigrorem, frigus, licet non appareant.

AT profectò qui hęc dicit, caret sensu. Nam remotis miraculis & præstigiis, calor, & frigus, durities, & mollities, candor, & nigror si non apparent, & sentiũtur, non sunt. At quis vnquam vidit in ferro cãdente nigrorem? quis sensit frigus? qui duritiem diceret esse in ea re, quæ flectitur instar ceræ?

AT, inquit Kemnitius, si remoueatur ignis, apparebunt nigredo, frigus, durities, ergo etiam antea erant.

RESPONDEO, remoto igne à ferro, paulatim recedere calorem, & candorem ferri, quæ non solũ ab igne in ferro producebantur, sed etiam conseruabantur. Itaque cum iterum existit in ferro frigus & nigredo, nõ apparet quod latebat, sed redit quod abierat.

PRAETEREA, quale paradoxum est, quod ignis penetret totum ferrum, non per calorem productum, sed per seipsum & quòd ferrum luceat, & vrat, non per calorem acceptum ab igne, sed per illũ ipsum qui est in igne? Nam hoc modo subsistantia ignis sine vllo miraculo penetrabit aliam subsistantiam, quod non faciunt sine miraculo corpora gloriosa. Et præterea, quantumuis intimè penetretur ferrũ ab igne, certè nunquam erit verum dicere, ferrum vrit, aut lucet, nisi ipsum ferrum sit affectum qualitatibus sibi inhærentibus calotis & lucis, sed dicere oportebit, ignis, qui est in ferro, vrit, ac lucet.

ADDE, quod in ferro candenti nõ cernitur ea communicatio idiomatum, quæ cernitur in incarnatione; non enim dicimus, ferrum esse ignem, & ignem esse ferrum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum: quemadmodum dicimus, Deum esse hominem, & A hominem esse Deum.

NEQVE obstat, quod Patres hac similitudine vtantur: illi enim non volunt ostendere hac similitudine cõmunicationem idiomatum, nec totum incarnationis mysterium, sed vnam eius conditionem, quomodo videlicet per incarnationem non lædatur Diuinitas, & multùm perficiatur humanitas. Vt enim ignis in ferro non nigrescit, nec frigescit, nec consumitur rubigine, ita &c. Atque hæc de attributis in genere.

CAPVT VNDECIMVM.

Refellitur Vbiquitas humanitatis Christi, quia pugnat cum Scripturis.

NVNC in speciali de Vbiquitate disputandũ est, vel potius ipsa vbiquitas destruẽda. Primo ergo ista Vbiquitas repugnat expressis Scripturis, quæ dicunt, Christum hominem ratione humanitatis alicubi nõ fuisse, & proinde non semper fuisse vbique. Ioannis vndecimo: *Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quia non eram ibi.* Ioan. 6. *Cùm vidisset turba, quia Iesus non esset ibi.* Matth. vlt. *Non est hic, sed surrexit.*

SED ad hæc respondent, significari his testimoniis, Christum non fuisse vbique localiter, non autem non fuisse vbique diuino modo. At etiam in cœna corpus Christi non est localiter, & tamen quia reuera ibi est, nemo Lutheranorũ auderet absolutè dicere, corpus Christi non est hîc, id est, in cœna. Item, Deus non est in mundo localiter: & tamen non toleraretur, qui diceret, Deus non est in cœlo nec in terra. Eodem igitur modo, C si Christi humanitas verè est vbique, quocunque modo ibi sit. falsum erit absolutè, quod Scripturæ dicunt, *Non est hic: Non eram ibi*, &c. Scriptura autem falsa esse nõ potest, igitur falsa est sententia aduersariorum.

PRAETEREA, anima Christi non erat in inferno localiter, sed spiritualiter, & tamen non semper ibi fuit; nam non est relicta in inferno, Act. 2. ergo reuera nõ est vbique non solùm localiter, sed nec alio modo.

SECVNDO, repugnat illis Scripturis, quæ dicunt, Deum esse vbique, vt hoc modo illum discernãt ab omnibus creaturis. Hieremiæ. 23. *Cœlum & terrã ego impleo.* Et alibi. Et Psal. 138. *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* Vnde Patres ex hoc Dei attributo probant, Spiritum sanctum esse verum Deum, non creaturã, quia scriptum est, Sapient. primo: *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* Vide AMBROSIVM libro primo de spiritu sancto, capite septimo. Hieronymum & Cassiodorum in Psalmum 138. Cyrillum libro septimo de Trinitate. Basilium libro de spiritu sancto; cap. 22. Didymum libro primo de Spiritu sancto. Fulgentium in libro ad Donatum, capite octauo. Vigiliũ in disputatione Athanasij. Arij, & Sabellij. August. libr. 3. contra Maximinum capite vigesimo primo.

RESPONDENT, proprium esse Deo, esse vbique per se, tamen hoc idem conuenire Christi humanitati per accidens, ratione vnionis cum Deo.

AT hoc non satisfacit. Nam esse vbique per accidẽs, potest dupliciter intelligi. PRIMO, quòd Christi humanitas verè non sit vbique, sed dicatur esse vbiq;, quia est coniuncta cum Verbo, quod est vbique. SECVNDO, quod reuera sit vbique, tamen hoc habeat non ex natura sua, sed per gratiam Dei, quæ est accidens respectu ipsius essentiæ humanæ.

SI PRIMO modo intelligãt, nec propriè loquuntur, nec habent quod intendunt. Non loquuntur propriè quia non potest absolutè dici tale, id quod non est ipsum tale, sed est coniunctum cum alio, quod est tale. Alioqui corpus posset dici spiritus, quia est coniunctum cum anima, quæ est spiritus, & oculus esset in calcaneis, quia est coniunctus cum anima, quæ est in calcaneis.

NEC habent quod intendunt; nam ex vbiquitate volunt stabilire veram præsentiam corporis CHRISTI in cœna, at ex ista vbiquitate accidentaria non sequitur, CHRISTI corpus esse in cœna reuera, sed tantum sequitur esse coniunctum cum Deitate, quæ est præsens in cœna.

SI Secundo modo accipiant, vt sine dubio accipiunt, tunc argumentum Patrũ pro Spiritu Sancto Planè concidit. Nam Ariani dicent, Spiritum sanctum esse quidem vbique, sed per accidens, & ideo non esse Deum verum, sed creaturam. Cùm ergo Patres rectè probarint ex vbiquitate, Spiritum sanctum esse Deum, manifestè B sequitur soli Deo conuenire verè esse vbique, nec id esse per gratiam communicatum vlli creaturæ.

DICES, nónne corpus Christi, vt est in tot locis simul sacramentaliter, posset etiam esse in toto mundo? nónne posset Deus totum mundum conuertere in panem, & panem illum in corpus suum? & tamen non propterea corpus Christi posset esse Deus.

RESPONDEO, potest quidem id fieri; sed hoc non est esse vbique, quomodo est Deus, & quomodo Brentiani intelligunt de corpore Christi. Nam Deus ita est in toto mundo, vt non contineatur mundo, sed sit tantæ immensitatis, vt possit replere infinitos mũdos, id quod nos corpori Christi, quod est finitũ, minimè tribuimus.

DEINDE, quidquid sit de eo quod potest, aut non potest fieri, satis nobis est, reipsa id non esse communicatum, nec communicandum vlli creaturæ, vt sit vbique, & ideo inde euidenter probari, Spiritum sanctum esse Deum.

TERTIO, repugnat Vbiquitas testimoniis, quibus Patres probant in Christo duas esse naturas præcipuus enim locus est ille Ioan. tertio, *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo.* Ex quo loco plurimi Patrum deducunt Christum esse Deum & hominem, quia quando erat corpore solum in terra, dicebat tamen se esse in cœlo, nimirum Deitate. Ita Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Beda in eum locum. Item Nazianzenus Epistola prima, ad Chelidonium, & Hilarius libro decimo de Trinitate, & alij.

AT SI vera sit Vbiquistarum sententia, hoc argumentum nihil concludit. Nam dicerent Eutychiani ab Vbiquistis edocti, etiam carne tunc fuisse Christum in cœlo, & in terra, & vbique.

PRAETEREA probant Patres Christum Deũ esse & hominem, ex illis locis, vbi dicitur Christus iter fecisse, ac mutasse loca, nunc naui, nunc pedibus, nunc etiam asello, cùm tamen, vt Deus, vbique esset, & moueri non posset. Vide beatum Ambrosium libro 2. de fide capite quarto, & Athanasium apud Vigilium in disputatione cum Ario.

AT, secundum Vbiquistas, ista omnia nihil probant. Nam si Christi caro vbique erat, certè non poterat moueri, nisi metaphoricè, sicut Deus dicitur aliquando descendere de cœlo in terram, quia apparet hominibus, nó vbi non erat, sed vbi nõ videbatur. Nam moueri propriè de loco ad locum, est deserere vnum locum, & acquirere alium: qui autem est vbique, nec potest deserere vnum, nec acquirere alium.

NEC valet quod dicunt, corpus Christi fuisse vbiq; inuisibiliter, sed visibiliter in certo loco, & hoc secundo modo potuisse moueri. Nam non potest esse in eodem

dem loco visibiliter, & inuisibiliter simul, quia tunc bis A esset in eodem loco, & proinde geminaretur ipsum corpus. deinde nónne inuoluit contradictionem, rem eandem in eodem loco videri, & non videri?

DENIQVE moueri propriè, non potest intelligi sine noni loci adeptione, igitur Christus si erat vbique, non poterat verè moueri, sed solũ apparenter. Et proinde, sicut ex motu Dei metaphorico non probatur, Deũ esse creaturam; ita ex motu Christi, qui solum metaphoricus esse potuit, nó poterat rectè colligi, Christum esse hominem. Et confirmatur ex responsionibus aduersariorum, qui cùm volunt ostendere, non pugnare cum Vbiquitate motum corporis Christi, probant, quia etiam de Deo dictum est Genes. 11. *Descendamus & confundamus linguam eorum.* Et Genes. 19. *Descendam & videbo, &c.* Ita enim Brentius in libro de maiestate Christi hominis ratiocinatur. Fatentur igitur ipsi, nõ aliter posse moueri de loco ad locum Christi humanitatem, B quàm possit moueri Deus.

CAPVT DVODECIMVM.

Refellitur Vbiquitas corporis Christi, quia repugnat Symbolo Apostolico.

DEINDE pugnat Vbiquitas cum articulis Symboli de Christi conceptione, Natiuitate, Morte, Sepultura, Descensu ad inferos, Resurrectione, Ascensione, & Aduentu ad Iudicium.

AC PRIMVM cùm Conceptione, nam fides habet, in solius MARIAE vtero fuisse carnem Christi.

AT SECVNDVM Vbiquistas mox à Conceptione C fuit illa caro in vteris omnium mulierum, immò & virorum, & proinde illa laus communis est omnibus: *Beatus venter qui te portauit.* Lucæ. 11.

ITEM fides docet Christi corpus post nonum mensem prodiisse ex vtero in lucem, & sic verè esse natũ. At secũdum Vbiquistas, ante nonum mensem, immò primo die Conceptionis fuit extra vterum, & post decimum mensem adhuc erat in vtero, immò inde nunquã exiit.

DICENT, exisse quia localiter erat in vtero, & nõ extra vterum, & postea fuit localiter extra vterum, & non in vtero.

AT CONTRA, quia istud esse localiter, nihil videtur esse aliud, quàm apparẽtia quædam, sicut cùm Deus, qui est vbique, in certo loco apparet. Nã si verè ab ipsa Conceptione Christi caro fuit præsens omni loco, non potuit verè aliquo proficisci, sed tantùm se ostendere (vt suprà diximus) vbi antea non videbatur. Natiuitas igitur non fuit vera sed apparens. vt Manichæi dicebant.

ITEM fides requirit, vt in morte Christi corpus & a- D nima separata fuerint, & corpus quidẽ in sepulchro iacuerit anima ad infernum descenderit. At secundũ Vbiquistas, in sepulchro etiam erat anima cum corpore, & in inferno erat caro cum anima.

ET ne multum laboremus in probando, auctores Concordiæ in repetitione articuli noni dicunt, se credere, quòd post sepulturam Christi tota persona Deus & homo descenderit ad inferos, At certè si homo ad inferos descendit, non sola anima descendit.

ITEM fides tradit Christi corpus post tres dies à morte rediisse ad vitam, & exisse de monumento clauso, & intrasse ad discipulos ianuis clausis, quæ notantur ab Euangelistis tanquam miracula. At secundum Vbiquistas, nunquam exiit Christus de sepulchro, nec intrauit ad discipulos, sed manifestauit solum se extra sepulchrum, quamuis ibi manserit inuisibiliter; nec mirũ vllo modo fuit, quod scribit Ioannes de ingressu Christi ad discipulos ianuis clausis, quandoquidem non verè intrauit ianuis clausis, sed tantum fecit se visibilẽ in loco, vbi erat inuisibiliter. Et tamen Brentius vrget hæc miracula contra Zvvinglianos in lib. de Maiestate hominis Christi, & eadem afferuntur in libro Concordiæ, pag. 718.

DENIQVE fides habet, Christum ascendisse in cœlum, & inde venturum ad iudicium: at secũdum Vbiquistas, nec ascendit, nec descendit.

RESPONDENT ad hoc de Ascensione, in articulo Symboli de Ascensione in cœlum: nomen cœli, accipi figuratè, non propriè, & solum significare gloriam, regnum, & maiestatem Dei, non autem certum aliquem locum. Et probat id Illyricus in libro de Ascensione Christi. Primo, ex verbis Petri, Act. 3. *Quem oportet cœlum suscipere.* Nam si sermo esset de loco, dictum esset, Quem oportet cœlo recipi.

SECVNDO, probat ex ipso Symbolo, nam quid sit, *Ascendit in cœlum*, explicatur per verba sequentia (*Sedet ad dexteram Patris*) hæc autem sunt metaphorica verba. Nec enim Pater habet propriè dexteram, aut sinistram, igitur etiam Ascensio in cœlum metaphoricè accipi debet.

TERTIO, si Christus verè ascendisset in cœlum hoc corporeum, debuisset permittere se, immò imperare discipulis, vt viderent quomodo ipse ascenderet vsque ad summum cœlum, & ascendendo perrumperet stellas & globos illos cœlestes, vt id testari possent toti mundo quod tamen non est factum. Et addit, more suo, vmbras verberans, & tamen triumphans: *Profectò ista est plane inuicta demonstratio contra istorum localitatem Christi in cœlo inclusi.*

BRENTIVS autem in lib. de duabus naturis Christi, & ascensione, idem probat. Primo, quia Christus dicitur suprà omnes cœlos ascendisse Ephesiorum quarto. *Ascendit super omnes cœlos.* Hebræorum quarto; *Penetrauit cœlos.* Non ergo inquit Brentius, hæsit in aliquo. Hebræ. septimo: *Excelsior cœlis factus.* Non est ergo Christus in cœlo, vt in loco.

SECVNDO, quia si esset in cœlo corporeo, deberet esse in polo antarctico. Nã debet esse in loco quieto, alioqui valde malè se haberet in illa perpetua agitatione: soli autem poli sunt immobiles: ergo debet esse in altero polorum, & in puncto consistere: polus autem antarcticus est superior secundum Aristotelem, & arcticus est inferior, igitur in antarctico polo Christus locandus est. Et confirmat, quia si in cœlo corporeo esset, quo se reciperet, quando cœlum destruetur? Ita nimirum filios tenebrarum iuuat ludere, & iocari de mysteriis Christi.

TERTIO, probat in alio libro de Maiestate Christi, quia Christus ascendit in cœlum illud, ex quo descẽdit Ioannis tertio: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo*, &c. At non descendit de cœlo corporeo, igitur nec ascendit in cœlum corporeũ: sed sicut metaphoricè dicitur descendisse, quãdo *exinaniuit semetipsum*; ita metaphoricè dicitur ascendisse, quando *Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.*

AT Catholici credunt, Christum in verum cœlum corporeum ascendisse, siue maneat intra ipsum cœlum, vt videtur sentire sanctus AVGVSTINVS Epistola quinquagesima septima ad Dardanum, vbi dicit in fine Epistolæ, Christũ esse vbique vt Deus, & in aliqua parte cœli propter veri corporis modũ: siue maneat supra, & extra omnes cœlos, ita vt pedibus tangat conuexum summi cœli, vt vult B. Thomas in tertia parte. quæst. 57. artic. 4. Ista enim non sunt certa, nec necessariò cognoscenda, immò etiam monet Augustinus de fide & Symbolo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

bolo, capite sexto, curiosissimum esse & superuacaneum id quærere.

Illvd est certum, Christi corpus nunc esse visibile & palpabile, & tantum spacium occupare, quanta est moles corporis, & esse in cœlo isto corporeo, siue sit intus, vt aliquis dicitur esse in domo, siue supra, vt aliquis dicitur esse in tecto. Et probatur Primo quia Christus ad illud cœlum ascendit, vbi est sedes Dei, illud autem cœlū corporeū est, vt patet ex Psal. 113. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* vbi cùm opponatur cœlum terræ, & terra propriè accipiatur ista corporea quam calcamus, certè & cœlum propriè accipi debet. Isa. 66. *Cœlum mihi sedes, terra autem scabellum pedū meorum.* Item Matth. 5. *Nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terrā, quia scabellum est pedum eius.* Et cap. 6. *Pater noster qui es in cœlis.* Et infrà: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.* Vides vbicunque cœlum dicitur sedes Dei, semper opponi terræ, quam nos habitamus. Quæ antithesis apertissimè docet, cœlum istud corporeum, quòd suprà nos cernimus, sedem esse Dei, ac proinde ad hoc cœlum Christum ascendisse.

Secvndo, idem probatur ex historia Ascensionis, quæ ita describitur in Scripturis, vt non possit vllo modo per tropos euerti, nisi quis planè impudens esse velit. Actorum primo: *Videntibus illis*, inquit Lucas, *eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.* Huc vsque non est locus tropis. Nam Apostoli viderunt eum euntem vsq; ad nubes, quæ autem videntur corporea sunt, nisi fortè præstigiatorem faciant Christum.

Qvod autem terminus ac finis illius veri motus nō esset nubes, patet Lucæ 24. *Et factum est*, inquit, *dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.* Christum autem verè eo peruenisse, quò ibat, testatur Marcus ca. 16. *Et Dominus quidem*, inquit, Iesvs, *postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei.* Itaque narrant Euangelistæ initium, progressum, & finem ascensionis. Initium autem fuit verum, ac proprium, non metaphoricum, non phantasticum, igitur & progressus & finis vera, ac propria fuerunt; verè igitur ac propriè Christus ascendit in cœlum.

Tertio, id probatur ex descensu de cœlo ad iudicium; namad iudicium de eo cœlo descendet, ad quod ascendit, vt habetur Actorum primo: *Ita veniet, sicut vidistis eum euntem in cœlum.* Matthæi 24. *Tunc apparebit signum Filij hominis in cœlo.* Primæ Thessalonicen. quarto. *Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo.* Et secundæ Thessalonicens. primo: *In reuelatione Domini* Iesv *de cœlo.*

At certum est, Dominum non descensurum de cœlo metaphoricè, ita vt descendere de cœlo sit relinquere Gloriam, Regnum, & Maiestatem, quin potius tum maximè apparebit in maiestate & potestate magna, igitur cœlum vnde descendet, non est Regnum & Maiestas, sed locus quidam: ergo ad locum etiam quendā ascēdit.

Qvarto, probatur ex loco Sanctorum. Nam ibi est homo Christvs, vbi sunt, & erunt sancti homines. Ioannis decimo quarto: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt, si quo minus dixissem vobis, quia vado parare vobis locum, & si abiero, & parauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis.* At Sancti non erunt vbique, sed in certo loco, & si in certo loco, certè in nobilissimo, id est, in cœlo, ergo & Christus homo in eo loco est, & erit.

Denique hæc est sententia omnium Sanctorum, & præcipue Augustini Epistola 57. ad Dardanum, vbi eum monet, vt recolat Symbolum, & simpliciter credat, Christum hominem post resurrectionem veram verè ascendisse in cœlum, atque ibi in certo loco nunc esse. Et libro de fide & Symbolo, capite sexto, scribit, licet Ethnici mirentur, quomodo corpus Christi in cœlo esse possit; ramen verè ita credendum esse, quod idem docet in libro de agone Christiano, capite vigesimo quinto. Nec rationes in contrarium aliquid probant.

Ad Primam Illyrici dico, sententiā Petri omnino esse ambiguam tam Græcè, quàm Latinè, sed quocumque modo exponatur, non sequi quod ipse vult; nam si legamus. *Quem oportet cœlum suscipere*, vt sensus sit, Oportet vt cœlū suscipiat Christum, vt locus locatum, tunc sententia est pro nobis.

Si verò sensus sit, Oportet vt Christus suscipiat cœlum, tunc etiam non erit contra nos. Nam vt Christus suscipiat cœlum, non est necesse, vt Christus sit diffusus per totum cœlum, sed satis est, vt sit in aliqua parte cœli, sicut dicitur, Rex suscipere regnum, vel palatiū regale, vel thronum regium, quando incipit esse in regno, vel palatio, vel throno, etiam si non sit præsens re ipsa toti regno, vel throno, vel palatio.

Prima tamen explicatio est magis conueniens textui: nam dicitur. *Quem oportet cœlum suscipere, vsque ad tempora restitutionis omnium*, vbi non indicatur acceptio possessionis regni, quę in momento fit, sed mansio in loco, quæ longo tempore durat, & hoc modo exponit Oecumenius. Est etiam conformior aliis locis, quę dicunt, Christum assumptum, vel eleuatum in cœlum, Marci vltimo, & Actorum primo, & profectum in cœlum, primæ Petri tertio.

Ad Secvndam rationem, nego idem esse, ascendere in cœlum, & sedere ad dexteram Dei; nam in Symbolo non debet aliquid repeti, cùm sit breuissimū compendium. Quid autem sit sedere ad dexteram Dei, dicemus postea.

Ad Tertivm dico, non, fuisse opus, vt Apostoli viderent Christvm penetrantem omnes cœlos; nam si non habemus eorum testimonium de hac re, habemus testimonium Angelorum, qui Actorum primo apertè indicarunt, Iesvm assumptum in cœlum, & eadem forma descensurum ad iudicium, immò conuenientius fuit, vt non viderent finem ascensionis illius, tum ne putarent esse illusionem, quandoquidem naturaliter non potest eò pertingere visus humanus, tum vt fides etiam in ipsis locum haberet, sicut etiam non viderunt Christvm incarnari, nasci, resurgere, immò nec mori, excepto Ioanne, & tamen futuri erant prædicatores & testes primi & præcipui omnium mysteriorum fidei Christianæ.

Ad Primam Brentii dico, inde probari sententiam Sancti Thomæ, videlicet, quòd Christi corpus sit supra conuexum vltimi cœli, non autem quòd nusquam sit persona conspicua. Quāquam nec sententia Diui Thomæ planè conuincitur ex illis locis, responderi enim potest, ascendisse Christum super omnes cœlos, & excelsiorem cœlis factum, & penetrasse omnes cœlos, quia est in parte suprema vltimi cœli, atque ita habet sub pedibus summum cœlum pro maxima parte. Immo locus Hebræorum quarto fauet sententiæ Avgvstini; nam Pavlvs Hebræorum quarto alludit ad Pontificem Aaronicum, qui penetrabat singulis annis vsque ad interiora velaminis, & ipsa Sancta Sanctorum, sed non vltra illa progrediebatur. Ita ergo & Dominvs, vt cœlestis Pontifex, penetrauit vsque ad intimum recessum summi cœli, sed non vltra progressus est, nec extra ipsum cœlum mansit.

Ad Secvndam dico, illa esse verba otiosa Brentij, ne dicam blasphema, cùm in iocum conuertat mysteria

mysteria diuina. Sed ne & ipsi ioci noceant, respondemus, Christi corpus non redigi ad angustias poli antarctici; sed esse in qua parte voluerit, nec periculum esse agitationis, cùm cœlum empyreum quietum ponatur ab omnibus; nec illud sit periturum, licet inferiores cœli sint aliquo modo immutandi. Sed hæc omnia superant modum intelligentiæ huius vitæ. Sat est cum Augustino, libro vltimo ciuitatis Dei, capite vltimo, scire in cœlo habituros corpora gloriosa statum & motum prout voluerint, sed omnino decentem.

Adtertiam dico, Christvm ascendisse in cœlum, ex quo descendit. Porro autem ex vero cœlo descendisse, licet metaphoricus fuerit ipse descensus: nec tamen inde sequi etiam, ascensum debere exponi metaphoricè, si descensus fuit metaphoricus: nam descensus fuit Verbi increati spiritualis, & immensi, ascensus fuit carnis corporeæ creatæ, & finitæ.

CAPVT XIII.

Refellitur Vbiquitas, quia repugnat præsentiæ corporis Domini *in Eucharistia.*

Tertio pvgnat Vbiquitas cum ipso Sacramento Eucharistiæ, pro quo stabiliendo est excogitata. Nam si caro Christi est vbique, certè non egemus Eucharistia, & frustrà imus ad templa, frustrà recitamus verba cœnæ, frustrà paramur ad illam cœnam, cum domi habeamus in pane, & vino, & aliis omnibus cibis corpus Christi.

Lvtherv s in libro, quod verba Christi, *Hoc est corpus meum*, adhuc firma stent, obiicit sibi hoc argumentum his verbis: *Si corpus Christi est in omnibus locis, agedum deuorabo, & helluabor ipsum in omnibus hospitiis, & in omnibus scutellis, paculis, cantharis.* Respondet autem ne, etiamsi corpus Christi sit in omnibus locis, non tamen statim ipsum vel deuorabis, vel helluaberis. Et infrà: *Abiego te in haram tuam porcorum, vel in tuum sterquilinium* Summa responsionis est, licet sit vbique, non tamen posse vbique capi. Et ponit exemplum de radiis Solis, qui nos vndique attingunt, & tamen si quis velit illos includere in cistam, & secum ferre, non poterit.

At hæc solutio nihil valet. Nā si corpus Christi verè est vbique, non potest separari ab vlla re, & proinde est impossibile, vt habeam panem in mēsa, vel in manu, vel in ore, vel in stomacho, & non habeam ibidem corpus Christi. Nec similitudo radiorum valet, quia radij non modo non sunt vbique, sed nec penetrare possunt corpora non transparentia.

Ioannes Brentivs in libro de duabus naturis, & Ascensione Christi respondet paulò aliter, vel potius explicat sententiam Lutheri. Dicit enim corpus Christi vbique esse personaliter, sed in cœna esse etiam definitiuè, id est, ex definitione, & decreto Dei per consecrationem, qui modus essendi addit solum efficaciam, nam in Eucharistia sumitur efficaciter, & nusquam alibi.

Hæc solutio apertè includit Caluinismum, nā Brentius cogitur dicere, nihil sumi in cœna, quod non habeatur extra cœnam, nisi efficaciam corporis Christi, & proinde in cœna non sumi reuera corpus Christi, sed solum quandam energiam eius.

Et licet Brentius id non diceret, tamen sequitur euidenter ex Vbiquitate. Nam sicut, quia Deus est vbique, non potest moueri, nec per se, nec per accidens, & ideo nemo comedens panem, dici potest verè comedere Deum, licet in pane sit Deus, nam panem verè comedo, quia panis vere transit ad os, de ore ad stomachum. At Deus non transit, qui simul est in manu, in ore, in stomacho, & vbique. Ita etiamsi Christi corpus est vbique, non potest verè cum pane comedi, quia non potest verè transire cum pane de manu ad os, de ore ad stomachum, quia nō potest moueri, cùm sit vbique, ergo solum in cœna Christi corpus sit præsens, & manducatur per energiam, & non per realem sumptionem.

Vides quomodo Lutherani & Brentiani, dum Caluinistas oppugnant, illis fauent, & tamen Brentius in suo Testamento execratur sacramentarios, nec patitur vllum locum eis in Ecclesia dari.

CAPVT XIIII.

Refellitur Vbiquitas testimoniis Patrum.

Pvgnat vltimo Vbiquitas cum omnibus Patribus. Sanctus Ambrosivs libro secundo de fide, capite quarto. *Neque enim*, inquit, Deus *de loco ad locum transit, qui vbique semper est. Vt homo est, qui vnquit ipse est, qui venit denique. & alibi dicit, Surgite eamus. In eo ergo vadit & venit, quod est commune nobiscum.*

Cyrillvs Hierosolymitanvs cateche. 14. in fine: *Non enim*, inquit, *quia nunc non adest in carne, ex eo putes quod spiritu medio hic non adsit audiens quæ de illo dicuntur & videns quæ tu cogitas, & scrutans renes & corda.*

Chrysostomvs in illud Ioan. 3. Filius hominis, qui est in cœlo, &c. *Non de carne*, inquit, *loquitur, sed à summa substantia seipsum denominat.*

Ryffinvs in Symbolum: *Ascendit ergo*, inquit, *ad cœlum, non vbi Verbum Deus ante non fuerat, quippe qui erat semper in cœlis, sed vbi Verbum caro factum, ante non fuerat.*

Avgvstinvs tractatu septuagesimo octauo in Ioānē. *Sed à quibus*, inquit, *homo abscedebat, Deus nō recedebat, & idem ipse Christus homo & Deus. Ergo & ibat per id quod homo erat, manebat per id quod Deus erat, Ibat per id quod vno in loco erat, manebat par id quod vbiq; erat.* Et epistola ad Dardanum: *Non est autem consequens*, inquit, *vt quod in Deo est, ita sit vbique vt Deus; nam & de nobis veracissima Scriptura dicit, quod in illo viuimus, mouemur, & sumus, nec tamen sicut ille vbique sumus, sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine, proprio quodam ac singulari modo. Vna enim persona Deus & homo est, & vtrumque vnus Christus* Iesvs, *vbique per id quod Deus est, in cœlo autem per id quod homo.*

Cyrillvs Alexandrinvs libro vndecimo in Ioan. cap. 21. *Putabant*, inquit, *discipuli absentiam Christi, vt hominis dico (Deus enim vbique est) multorum eis incommodorum causam futuram, cùm non adesset qui eos posset ab omnibus malis eruere; sed oportebat non solùm in carnem Christi verùm etiam in Deitatem respicere; quæ quamuis oculis non cernitur, adest tamen semper summa cum potestate, nec quicquam est quod prohibere possit quin omnia repleat, & quod velit peragat. Non enim loco aut dimensionibus circumscriptibilis natura diuina est: quare cùm Deus & homo Christus verè sit, oportuit intellexisse ineffabili Dei potestate vna cum eis semper futurum, etiamsi carne abesset.*

Theodoretvs dialogo secundo: *Igitur*, inquit, *corpus Dominicum surrexit quidem à corruptione & interitu alienū, & impassibile, & immortale, & diuina gloria glorificatum, & à cœlestibus potestatibus: corpus tamen est, & habet quam prius habuit circumscriptionem.* Et dialogo tertio: *At qui post resurrectionē*, inquit, *visum est circumscriptum, & habens manus & pedes, & alias corporis partes, & tangi poterat, & sub aspectum cadebat, vulneraque & cicatrices habebat, sicut ante resurrectionem. Duorum ergo alterū dicere necesse est, vel diuinæ etiā naturæ esse has partes tributas, siquidē*

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpus in diuinitatis naturam conuersum has partes habuit, A vel fateri corpus manisse in suæ naturæ finibus.

Leo sermone secundo de Ascensione. *Ineffabili,* inquit, *modo per ascensionem cœpit esse diuinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.*

Gregorius hom. 28. quæ est de Ascensione. *Illo euertebatur,* inquit, *vbi erat, & inde redibat, vbi remanebat quia cum per humanitatem ascenderet in cœlum, per diuinitatem suam & terram pariter continebat, & cœlum.*

Vigilius libro primo contra Eutychetem: *Sed & nobiscum est,* inquit, *& non est nobiscum: quia quos reliquit, & à quibus discessit humanitate sua, non reliquit, neq; deseruit diuinitate sua. Per formam enim serui, quam abstulit à nobis in cœlum, absens est nobis, per formam Dei, qua à nobis non recessit, præsens est nobis.* Et libro quarto: *Deinde,* inquit, *si verbi & carnis vna natura est, quomodo cum verbum vbique sit, vbique non inueniatur & caro? namque quando in terra fuit, non erat vtique in cœlo, & nunc quia in cœlo est, non est vtique in terra.* B

Fvlgentivs li. 2. ad Trasimundum, cap. 17. *Vnus,* inquit, *idémque secundum humanam substantiam absens cœlo, cum esset in terra, & derelinquens terram, cùm ascendisset in cœlum: secundum diuinam verò immensámque substantiam, nec cœlum dimittens, cùm de cœlo descendit, nec terram deserens, cùm ascendit in cœlum.*

Adhæc testimonia respondit Kemnitivs li. de duabus naturis. c. 30. & multa dicit. Primo, veteres loqui contra Manichæos, & Eutychianos qui Christi humanitatem volebant conuersam esse in immensam & illocalem diuinitatem. Secvndo, voluisse Patres dicere, Christi humanitatem non esse vbique secúdum naturales suas proprietates. Tertio, Patres velle Christi humanitatem secundum visibilem formam non esse vbique diffusam, nec localiter, circumscriptiuè, & sensibiliter nunc esse in terris.

At leuia sunt hæc omnia. Nam quod ad Primam C solutionem attinet, verum quidem est Patres loqui contra Eutychianos, sed eos hoc argumento refellunt, quia cum Christi caro non sit vbique, sicut diuinitas, necessariò distinctæ naturæ esse debent, qui ergo negat Patrum fundamentum, atque asserunt Christi carnem esse vbique, apertè Patribus repugnant, & proinde à Patribus refelluntur.

Secvnda item solutio nimis est debilis. Nam Patres non disputant de proprietatibus naturalibus carnis, sed simpliciter negant illam esse vbique. Immò Augustinus in epist. ad Dardanum ex professo tractat de eo, quod conuenit carni non ex se, sed ex vnione cum verbo & clarissimè affirmat, non esse consequens, vt si verbum est vbique, etiam caro illi vnita vbique sit.

Tertia quoque solutio non est solida, tum quia nemo poterat dubitare, an Christi caro visibiliter vbique esset diffusa, tum quia etiam Patres non opponunt carnem visibilem carni inuisibili, sed carnem Deitati, D & dicunt Christum secundum Deitatem vbique esse, secundum carnem non vbique.

CAPVT XV.

Soluuntur argumenta hæreticorum.

Sed iam soluenda sunt argumenta aduersariorum, quæ partim à Scripturis, partim à testimoniis Patrum, & Scholasticorum depromuntur.

Primvm argumentũ & precipuum sumũt ex dextera Dei: nam Christus vt homo exaltatus est ad dexteram Dei Patris, Matth. 26. Act. 2. Eph. 1. Col. 3. 1. Per. 3. Hebr. 1. & alibi, at dextera Dei est vbique: non enim est dextera corporalis, quæ certo in loco statui possit, igitur Christus, vt homo, non est in certo aliquo loco, sed vbique.

Respondeo, & dico tria. Primo, si esse in dextera Dei accipiatur crasso modo, vt accipit Lutherus in libro, quod verba Domini: *Hoc est corpus meum,* adhuc firma stẽt, vbi probat Christi carnem esse vbique, quia est in dextera Dei, & non in minimo digito, aut vngue illius dexteræ dico, consequentiam nullam esse. Nam etiam dicuntur esse *animæ iustorum in manu Dei,* Sap. 3. & fine dubio non sunt in extremo digito, aut vngue illius manus, sed in tota manu. Et pari ratione manus Dei est vbique, & tamen non propterea animæ iustorum sunt vbique, cuius ratio est, quia manus Domini non est vbique per extensionem, quasi partem habeat hic, & partem ibi, sed tota est hic, & tota ibi.

Secvndo dico, per dexteram Dei à multis intelligi beatitudinem æternam, non autem maiestatem, aut potentiam diuinam. Ita explicat Hieronymvs in cap. 1. ad Ephes. & Augustinus libro de fide & symbolo cap. 7. & libro de agone Christiano, cap. 26. qui non solum Christum vult sedere à dextris Dei, sed etiam omnes electos sessuros à dextris Dei, iuxta illud Ephes. 2. *Consedere nos fecit in cœlestibus in Christo.* Et Matth. 25. dicuntur oues futuræ à dextris.

Et potest confirmari hæc sentẽtia ex eo quod apud antiquos sedere à dextris erat minus honorificũ, quàm sedere à sinistris, vt obseruat & probat multis testimoniis Antonius Nebrissensis in explicatione quinquagin ta locorum Scripturæ. Vnde etiam in sigillis plumbeis Pontificum, & in multis antiquis picturis Petrus ponitur à sinistris, cùm tamen constet Petro semper delatum primum locum fuisse.

Si igitur Christus, vt minor & inferior à dextris sedet, non ergo illa sessio debet referri ad maiestatem diuinam, in qua Filius Patri est æqualis, sed ad humanam gloriam & beatitudinem, quæ conuenit Christo, vt minor est Patre, & secundum hanc expositionem argumentum hæreticorum nihil valet. Nam esse hoc modo à dextris Dei, non requirit vbiquitatem, sed solam beatitudinem, quam habere potest etiam qui in minimo angulo mundi tantum hæreret.

Tertio dico, probabilius esse per dexteram Dei ad quam Christus sedet, intelligi debere gloriã, potentiam, & maiestatem diuinam, ita vt sensus sit illius articuli, Christus sedet à dextris Patris, id est, pari potentia, & honore regnat, iudicat, & gubernat omnia cum ipso patre, ita vt dextera sumatur simpliciter pro latere, id est pro loco æquali, non superiore: vel inferiore, nã in Psal. 109. Sicut dicitur filius à dextris patris, ita dicitur postea pater à dextris filij: *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges.* Ex quo patet dexterã significare æqualitatẽ.

Præterea ita exponũt fere omnes patres Athanasius sermone 2. contra Arianos. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 6. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 14. Cyrillus Alexandrinus lib. 12. thesauri, ca. 7. Damascenus lib. 4. c. 2. Leo serm. 1. & 2. de Ascensione. Denique Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius in c. 1. ad Heb. & 1. ad Ephes. Ambrosius lib. 2. de fide, cap. 3. & in cap. 1. ad Ephes. & alij.

Deinde idem indicant ipsæ Scripturæ. Nã Matt. 22. Christus attulit locum Psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis:* Ad probandam diuinitatem suam, & cum patre veram æqualitatem. Et hoc ipsum testimonium Psalmi à Paulo affertur ad probandam Christi diuinitatem, cùm ait Hebr. 1. *Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit: cui enim Angelorum dixit aliquando Sede à dextris meis?*

Nec etiam conuincit contra hanc sententiam illud quod affert Augustinus ex ca. 2. ad Ephes. *Consedere nos fecit, &c.* Non enim sensus est, omnes nos esse sessuros ad dexterã Dei in propriis personis, sed in Christo, vt Paulus dicit. Quia enim eiusdem speciei, & naturæ sumus cũ illo homine, qui est in dextera Dei, omnes dicimur per illum sedisse in dextera Dei. Alioqui enim tota Scriptura tribuit Christo soli sedere ad dexteram Patris.

Et secundum hanc expositionem argumentum hæreticorum aliquid videtur valere. Nam ista sessio ad dexteram Patris, quæ significat potentiam & maiestatem, data est humanitati Christi, vt patet Actor. 2. *Dextera igitur Dei exaltatus, &c.* Et Ephes. 1. *Sedere eum fecit ad dexteram suam.* Non enim conuenit Deitati exaltari, & constitui ad dexteram; Ruffinvs etiam in explicatione symboli dicit id datum humanitati, vt eueheretur ad dexteram Dei, & B. Leo sermone primo & secundo de Ascensione Christi dicit ipsam humanitatem euectam esse ad thronum Patris, & ad consortium gloriæ ipsius. Theodoretvs quoque in Psal. 109. & in primum caput ad Hebræos dicit illud; *Sede à dextris meis,* dictum esse humanitati. Nam Verbum non egebat Patris iussione ad sedendum. Quæ cùm ita sint, videtur iam negari non posse quin ipsa humanitas sit prædita maiestate diuina, & proinde sit etiam vbique. B

Respondeo. datam esse humanitati istam sessionẽ sed datam non ipsi in se, sed in suppposito. Non enim factum est, vt humanitas in seipsa sedeat ad dexterã Dei, sed vt sit humanitas illius personæ, quæ sedet ad dexterã Dei: sicut non factum est per incarnationem, vt humanitas sit Deus, sed vt sit humanitas Dei, & proinde in cõcreto dici possit, iste homo est Deus, & sedet ad dexteram Patris: & apposita est similitudo de purpura regis. Cùm enim rex induit purpurã, & sedet in solio suo, euehit purpuram, ad illud solium, nõ sic, vt purpura dicatur sedere aut regnare, sed vt dicatur vestis sedentis aut regnantis, & etiam, vt dicatur purpuratus rex sedere, aut regnare. Tametsi autem hoc factum sit in ipsa incarnatione, tamen dicitur Christus sedisse à dextris Dei post C ascensionem, quia tũc primum perfectè innotuit gloria, & maiestas huius hominis, vt dicitur Philip. 2.

Qvod autem res ita se habeat, facilè probari potest. Siquidem per dexteram secundum hanc explicationem intelligitur æqualitas honoris, & potestatis: humanitas autem nec est, nec esse potest æqualis Deo. Nam cùm Dominus Ioan. 14. dicit; *Pater maior me est,* sine dubio intelligit ratione humanitatis. & 1. Cor. 15. Apostolus scribit etiam post diem iudicij fore Filium subiectũ ei; *Qui subiecit illi omnia.* Quæ etiam subiectio non potest, vt suprà docuimus, rectè intelligi, nisi ratione humanitatis.

Denique si humanitas est creatura nónne cõtradictionẽ inuoluit, vt sit, vel esse dicatur æqualis creatori?

Sed respondent humanitatẽ Christi non esse æqualem omnino Deo, & tamen sedere à dextris eius. Nam habet quidem ipsam potentiam, & maiestatem Dei, quod est sedere ad dexteram Dei: & tamen quia id non habet à seipsa, sicut habet Deus, sed habet à Deo, propterea non potest omnibus modis æquari Deo. D

At hoc non difficulter refellitur. Nam habere ab alio, nõ facit inæqualitatem: nam Filius Dei habet à Patre omnia, & tamen est illi verè & propriè æqualis. Respondent, Filium habere naturaliter, humanitatem habere per gratiam. Contra. Nam habere per gratiam, non est habere illam ipsam maiestatem, sed quandam eius participationem, quæ nõ sufficit ad constituendam sessionem, de qua loquimur.

Denique vel est humanitas verè æqualis Deo, vel non est: si est, ergo falsum est illud, *Pater maior me est,* & illud, *Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia.* si non est, igitur non sedet Christi humanitas à dextris Dei hoc tertio modo, sed solum secundo modo, ex quo non colligitur vbiquitas, vt paulò ante demonstrauimus. A

CAPVT XVI.

Soluuntur aliæ obiectiones ex Verbo Dei petitæ.

Secvndvm argumentum sumunt ex duobus locis. Nam in epistola ad Philip. cap. 2. legimus Christum esse in gloria Dei Patris. Quid sit autem gloria Dei Patris, describitur, Isai. 40. vbi dicitur de Deo: *Qui terram pugillo continet. & metitur cœlum palmo.* Et 2. Paralip. 2. *Cœlum, & cœli cœlorum eum capere non possunt.* Et Hierem. 23. *Cœlum & terram ego impleo.* Igitur Iesvs Christus terram pugillo continet, & cœlum palmo metitur, & cœlum ac terram implet, id autem est esse vbique.

Respondeo, vt suprà, datam esse gloriã Dei patris humanitati Christi, non in ipsa, sed in suppposito, id est, per gratiam vnionis accepisse Christi humanitatem, vt esset natura Filij Dei, & proinde illum hominẽ Christum esse in gloria Patris, & terram pugillo continere, & cœlum ac terram implere.

Tertivm argumentum Mat. 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Et Matthæi vltimo. *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Quo loco omnis potestas, notat omnipotentiam: in cœlo & in terra, omnipræsentiam; proinde Christus verè præsens omnia gubernat.

Addvnt Brentius & Kemnitius illud Psal. 8. *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Et illud Ioan. 14. *Omnia dedit ei Pater in manus.* Inde verò acutè concludũt ergo Christus vt homo, pedibus, & manibus omnia cõtingit. Ac ne fortè respondeatur, omnipotentiam, & omnipræsentiam, vt res infinitas, nõ posse communicari creaturæ finitæ, addunt secundo, Christo *datam esse potestatem in terra dimittendi peccata.* Matth. 9. quæ tamen est infinita potestas: nam quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? C

Respondeo, priora duo loca posse intelligi dupliciter. Primo, de potentia diuina, quam accepit Filius Dei à Patre per æternam generationem, & tunc non sunt hæc loca ad propositum.

Secvndo, de potentia diuina quam accepit natura humnna per vnionem hypostaticam, & tunc eadem est responsio, quæ ad superiora argumenta.

Tertio, potest locus posterior intelligi de potentia collata Christi humanitati in omnes creaturas, quæ tamẽ nec est absolutè omnipotẽtia, nec requirit omnipræsentiam. Nã solum illis verbis significatur, omnibus creaturis Christi humanitatem præesse, & ius habere in omnes, ex quo non sequitur, quod possit quidquid Deus potest, vel quod sit vbique: cur enim non possit ius habere in rem absentem? nónne apud homines id ordinariè cernimus, vt rex in vniuersum suũ regnum ius habeat & tamen non occupet præsentia sua nisi, exiguum Angulum domus, vel cubiculi vnius? D

Ad Primam confirmationem respondeo, miram esse istorum peruersitatem, & impudentiam, qui tropos inueniunt vbi minimè oportet, & vbi oportet, nolunt admittere: quid enim notius & vsitatius quàm per manus intelligere potestatem? Quid enim aliud significat illud Psal. 84. *In manu eius sunt omnes fines terræ?* Et illud Ioa. 10. *Et non rapiet eas quisquam de manu mea?*

Qvid item notius, & vsitatius, quàm describere per subiectionem sub pedibus, attributionem dominij? Ad de quod verba Psal. 8. etiam si intelligũtur præcipuè de Christo, tamen possunt intelligi etiã de prima creatione hominis, quæ describitur in Genesi, & tamẽ cõstat

Universidad de Deusto
Biblioteca

non fetigisse Adamum pedibus totum mundum, licet A de ipso dictum sit. *Omnia subiecisti sub pedibus eius*: Nisi forte ad fabulas Iudaicas conuertamur. Scribit enim R. Salomon in cap. 4. Deuteronomij, Adamum tantæ proceritatis fuisse, vt capite cœlum attingeret.

AD ALTERAM confirmationem respondeo, si ea concluderet aliquid, posse inde colligi etiam cæteros homines esse vbique. Nam Ioan. 20. Christus dedit potestatem discipulis remittendi peccata. Ac proinde, si qui potest remittere peccata quouis modo, is potest esse vbique: certè Apostoli, eorúmque successores, vbiq; esse potuissent.

DICO igitur remittere peccata propria auctoritate, esse infinitæ virtutis, remittere autem vt instrumẽtum alterius, non requirere infinitam virtutem, vt notum est. Iam ergo Christus, vt Deus remittebat peccata propria auctoritate, idem vero vt homo, remittebat, vt instrumentum diuinitatis.

QVARTVM argumentum Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Et Matth. 28. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationẽ seculi.* B

RESPONDEO, hæc dici de Christo, quatenus adest suis per gratiam, & auxilium ad quod non requiritur præsentia corporalis, vt patet. Nam hoc modo, quo Christus adest congregatis in nomine suo, certè non adest congregatis in nomine alienorũ Deorum. Quare ex his locis non modo non colligitur eum esse vbique, sed colligitur non esse vbique.

QVINTVM argumentum Ioan. 5. *Filius quos vult viuificat.* Item: *Pater non iudicat quẽquam, sed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificãt Patrẽ.* Ex his enim habemus, Christo collata esse tria diuina idiomata, nimirum potestatem iudicãdi, virtutem viuificãdi, & maiestatem summo honore dignam. Eadem autem ratio est de omnibus aliis idiomatibus, ergo omnia alia sunt ei tributa, ac proinde omnipotentia & omnipræsentia. Et ne respondeatur, hæc data esse Filio, vt Deus est, additur ibidem: *Potestatẽ dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Et confirmat BRENTIVS ex Cyrillo libro de Incarnatione cap. 7. & 28. vbi dicit, Verbum cómunicasse carni suæ maiestatis operationes, & similia habet Leo epist. 83. ad Monachos Palestinæ. C

RESPONDEO, tribus modis eũ locũ posse intelligi. PRIMO, vt omnia quę hic dicũtur data Christo à Patre intelligantur data ipsi Verbo per æternã generationem. Sic enim Chrysostomus in hunc locum, qui illud: *Quia Filius hominis est*, dicit debere coniungi cum sequẽtibus, non cum præcedẽtibus, ita vt non sic legamus, dedit ei iudiciũ facere, quia Filius hominis est, sed sic: *Quia Filius hominis est, nolite mirari hoc*, id est, nolite mirari, si ego cũ sim Filius hominis, tamen dixerim me habere potestatẽ viuificandi, & iudicandi, & debere honorari vt Patrem, nã non sum Filius hominis tantùm, sed etiã Filius Dei. D

SECVNDO, potest intelligi ea ratione, vt illa omnia significentur data humanitati nõ in se, sed in supposito, idq; per gratiam vnionis, vt suprà diximus de sessione à dextris, ita videtur accepisse Augustinus & Cyrillus. Ex quorum explicatione non sequitur, Christi humanitatem habere in se formaliter diuina attributa, sed solùm esse naturam eius suppositi, quod illa attributa habet.

TERTIO, potest intelligi in eo sensu, vt agatur de potestate iudicãdi, non quomodocũque, sed exterius & sensibiliter: quæ quidem potestas data Christo est, quia Filius hominis est. Nam quia iudex hominum in exteriori iudicio debet videri à iudicandis, ideo non Deus Pater, qui est inuisibilis, iudicabit, sed iudicium dabit Filio, qui propter carnem assumptã factus est visibilis.

Ad confirmationem dico, Leonem, & Cyrillum in illis locis explicare communicationẽ idiomatũ eo modo, quo nos suprà exposuimus, ita vt sit realis respectus suppositi, verbalis autem respectu naturarum. Nam ibidem docent Leo & Cyrillus, hanc communicationem esse mutuam ita vt etiam natura humana communicauerit Verbo suas passiones, & tamen ibid em asserunt, Verbi diuini naturam esse omnino impassibilem.

SEXTVM argumentum Col. 2. *In Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Item: *In ipso sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei absconditi.* At si communicata est humanitati Christi omnis plenitudo diuinitatis certè etiam omnipotentia, & omnipræsentia.

RESPONDEO, aliud esse communicari humanitati diuinitatis plenitudinẽ, & thesauros sapiẽtiæ, quod Paulus non dixit, aliud inhabitare diuinitatem, & latere thesauros sciẽtiæ in Christi humanitate, quod Paulus dixit. Nam illud primum significaret Christi humanitatem esse Deum, quod non significat hoc secundum, sicut nõ quia aliquis in domo habitat, ideo dicitur domus esse homo, aut habere formaliter attributa hominis: solum ergo Paulus voluit dicere in Christi humanitate habitare diuinitatem corporaliter, id est, non vmbraticè, vt in Angelis & Prophetis, qui gerebãt Dei personam, sed verè ita vt ille homo verè fuerit Deus, & illa humanitas, Dei fuerit humanitas.

SEPTIMVM argumentum c. 4. ad Ephes. *Ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia*, quod exponit OECVMENIVS hoc modo, quia antea diuinitate omnia repleuerat descendit, & ascendit, vt etiam carne omnia repleret: vbi videtur velle Christum ad eum modum repleuisse omnia corporali præsentia quemadmodum antea omnia repleuerat maiestate diuinitatis. Itẽ THEOPHYLACTVS ibidem dicit, non fuisse impedimento Christo descensum & ascensum, quia nimirum simul poterat vbique esse. C

RESPONDEO, PRIMO, illud: *Vt impleret omnia*, posse intelligi de adimpletione vaticiniorum. Nam fuerat prædicta à Prophetis tam descensio quàm ascensio: & quamuis hanc explicationem irrideant aduersarij, tamen adhuc eam non confutarunt.

SECVNDO, dico posse intelligi de impletione locorum, sed per effectus suos. Voluit enim Christus omnia replere gloria sua, & in omnibus operari mirabilia.

TERTIO, potest intelligi de repletione locorũ successiua, accipiendo per loca genera locorũ, sicut dicitur aliquis fuisse in tota Europa, quia fuit in omnibus prouinciis Europæ, etsi non fuerit in omnibus oppidis, vel domibus Europæ. Ita enim Christus fuerat in terra, ambulauerat super mare, fuerat in aëre, in cruce, fuerat sub terram, in inferno. Debuit ergo ascendere in cœlum, vt omnia loca præsentia sua illustraret & repleret.

IMMO hic idẽ locus manifestè docet, Christũ nõ repleuisse omnia presentia carnis suæ; nã descẽdere, & postea ascendere, repugnat repletioni: debuisset potius diffundere se, quam descendere & ascẽdere, si omnia simul replere volebat; immò, nec fuit opus descendere, vel ascendere, vel etiam diffundere se, si vbique semper fuit.

NEC Oecumenius & Theophylactus contrarium docent. Nam Oecumenius solum ait; *Christi carnem repleuisse omnia.* Quod intelligitur eo modo quo poterat, id est, non simul, sed successiuè obeundo omnia loca. Et Theophylactus non dixit Christi descensum non impediuisse, quo minus simul ascenderet, sed non impediuisse, quo minus ascenderet nimirũ postea. Hortatur enim Theophylactus ad humilitatẽ; & ostendit quod quo magis hic sese aliquis deiiciet, eo magis exaltabitur sicut in Christo factum est. Itaque perperam hi duo auctores allegantur ab auctoribus Concordiæ.

CAPVT

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum ex ipsa incarnatione ductum.

QVARTVM argumentum per incarnationem id factum est, vt esset vna persona Deus & homo, persona autem est indiuidua substantia, ergo non potest vna pars personæ ab altera vllo modo diuelli, ergo vbicunque est vna, ibi est altera. Confirmatur PRIMO ex Cócilio Chalcedonẽsi act. 5. & Concilio VI. act. 17. & LEONE epi. 83. ad Monachos Palestinæ, vbi habemus incarnationem factam esse ex duabus naturis indiuisis inseparabiliter, & inconfusè, ergo vbi vna est, etiam est altera, alioqui quomodo sunt indiuisæ & vnitæ inseparabiliter. si vna est in cœlo, & altera est in terra? & confirmatur. Iterũ ex DAMASCENO, lib. 3. ca. 3. qui non solũ dicit naturas in Christo vnitas esse inseparabiliter, sed etiam ἀδιαστάτως: id est, indistanter, ergo vna nunquam distat ab altera, at quomodo non distant, si vna non est, vbi altera? Confirmatur vltimo, si caro Christi non est vbique cum verbo, sequitur verbum alicubi esse hominem, alicubi non esse hominẽ, quod sanè absurdissimum est. A

RESPONDEO, cùm dicitur in definitione personę. indiuidua substantia, non significatur talis indiuisio, vt vbi est vna pars personæ, ibi sit altera, id enim patet esse falsum. Nam nostræ manus & pedes, & cætera membra occupant diuersa loca, & tamen vnam personam faciũt dicitur igitur persona, indiuidua substantia, quia est vnum subsistens non diuisum in se in ratione subsistentiæ, & diuisum ab omnibus aliis, & talis est Christus Deus & homo.

AD PRIMAM & SECVNDAM confirmationem dico, vnionem inseparabilem, & indistantem non requirere, vt vnum sit vbicunque est aliud, sed tantùm vt alicubi simul sint. nam si nusquam simul essent, tunc verè inter se distarẽt. Exemplo existat globus solis. Is vnitus est inseparabiliter, & indistanter suo orbi, & tamen orbis solis totum orbem inferiorem ambit, & est simul in Occidente & Oriente, quod solis globo nõ cõuenit.

INSTANT, Sol non est vnitus suo orbi secundum totum, sed secundum partem tantùm: at humanitas est vnita toti verbo.

RESPONDEO, humanitas est quidẽ vnita toti verbo, quia verbum est indiuisibile, tamen non propterea adæquat eius immensitatem. Itaque sicut stella, quia minor est molis quantitate, quàm sit suus orbis, non potest simul esse vbicunq; est ipsius orbis: ita humanitas Christi, quia est minor verbo quãtitate virtutis, nõ potest esse vbicunque est verbũ. licet ab eo nõ separetur, nec distet.

AD VLTIMAM confirmationem dico, illam propositionem, Verbum alicubi non est homo, esse falsam, si significet verbum alicubi deseruisse humanitatẽ. Licet enim alicubi sit verbum, vbi non est humanitas, tamen etiam ibi verbum est homo, quia verbum ibi existens sustentat humanitatem, vt suam & propriam, licet alibi existentem. Quemadmodum anima rationalis in pede existens vnita est cum capite, & informat caput, licet caput ibi non sit, vbi sunt pedes. B C D

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum ex Patrum testimoniis petitum.

NONVM argumentũ ex Patribus. ac PRIMO proferunt CHRYSOSTOMVM hom. 17. in epi. ad Heb. sic dicentem de Christo. *Quid dicis, inquit, nisi intrauerit in cœlum, non apparebit Deo, qui vbique est, & omnia replet?*

RESPONDEO, in verbis sequentibus esse solutionem. *Intueris, inquit, quia carnis sunt hæc omnia?* quibus verbis Chrysostomus docet, Christum qui, vt Deus, vbique est tamen secundum carnem debuisse intrare in cœlum, vt appareat vultui Dei pro nobis, quia secundum carnem non erat in cœlo antequam ascenderet.

SECVNDO proferunt Cyrillũ epi. 1. ad Successum. *Dei, vt dixi, inquit, proprium corpus existens omnia humana transcendit.* Item lib. 12. in Ioan. c. 32. explicans de vestibus Christi in quatuor partes diuisis, & tunica indiuisa manente, dicit hoc significare, Christi carnem impartibiliter communicari omnibus hominibus, qui sunt in quatuor mundi partibus. *In singulos*, inquit, *partibiliter transiens vnigenitus, & animas, & corpora eorum per carnem suam sanctificans, impartibiliter atque integrè in omnibus est, cùm vnus vbique sit nullo modo diuisus*, quod idem ferè iisdem verbis habet Theophylactus in cap. 19. Ioan.

RESPONDEO, in PRIMO testimonio tantũ asserit Cyrillus corpus Dominicum transcendere dignitate omnia humana, sed non inde sequitur esse vbique. Sed quoniam Brentius literis maiusculis hæc verba Cyrilli imprimi curauit, tanquam si argumentum insolubile illis paucis verbis contineretur, oportet accuratius respondere.

IGITVR ex duobus colligitur, quomodo intelligat Cyrillus Christi corpus omnia humana transcendisse. PRIMO ex præcedentibus, nam Cyrillus deducit hanc suam sententiam ex verbis illis Pauli 2. Cor. 5. *Et si nouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus.* Vbi Paulus voluit dicere, Christum nunc non habere carnem passibilem, & fami, siti, iniuriæ morti obnoxiã, sicut dicit 1. Cor. 15. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et Heb. 5. *Qui in diebus carnis suæ preces & obsecrationes, &c.* Nam alioqui idẽ Paulus 1. Tim. 2. dicit, Christum etiam nunc esse hominem & 1. Corinth. 15. prolixè ostendit Christi corpus verè resurrexisse. Hoc ergo etiam vult Cyrillus, Christi corpus iam transcendisse omnia humana, id est, omnes humanas passiones.

SECVNDO, patet ex sequentibus. Nam explicans Cyrillus ipse, quid sit omnia humana transcendisse, dicit esse factum incorruptibile, & viuificum, & gloria ineffabili illustratum, non autem addit esse factum immensum & vbique existens.

QVOD autem attinet ad alterum testimonium, Cyrillus & Theophylactus disputant eo loco de Eucharistia, vt patet ex sequentibus, vbi ponunt typum agni Paschalis quo circa non voluerunt significare, Christi carnem esse absolutè vbique, sed vbique, vbi sunt qui communicant. Potest enim fieri, vt simul in omnibus mundi partibus distribuatur communio.

QVID autem interfit inter hanc vbiquitatem, & eã quam ponunt hæretici, suprà ostendimus in secundo nostro argumento nimirum, esse Christum vbique, vbicunque sunt hostiæ cõsecratæ, nõ est esse absolutè vbiq; nec in infinitis locis simul, nec postulat immensitatem: esse autem vbique, vbicunque est Verbum, est esse absolutè vbique, & esse, vel esse posse in infinitis locis simul, & planè immensitatem diuinam requirit.

TERTIO proferunt AMBROSIVM lib. 7. in Luc. capite 47. in illud; *Si quid supererogaueris.* Luc. 10. *Quando, inquit, reuerteris Domine, nisi in die iudicij? nam licet vbique sis semper, & stans in medio nostrum, non cernatur a nobis, erit tamen tempus quo vniuersa caro aspiciat te reuertentem.* Hæc ibi, vbi videtur dicere Christum secundum eam formam esse vbique inuisibiliter, secundum quam videbitur ab omnibus in die iudicij: illa autem forma humana est.

RESPONDEO, eundẽ Christũ reuersurum in forma

Universidad de Deusto
Biblioteca

humana,qui est vbique in forma Dei & eundem videri & nō videri ratione duarum naturarum,siue formarum.

QVARTO,proferunt Hieronymum in libro contra Vigilantium. vbi dicit agnum Dei,id est,Christum esse vbiq;.item in epist.148.ad Marcellam, vbi proponenti Marcellæ quæstionem de Christo,an post resurrectionē illis XL.diebus alicubi tantùm fuerit, id est, in terra,an verò latenter aliquoties ascenderit in cœlum,& descenderit de cœlo,respondit,non fuisse opus Dei Filio sæpius ascendere,ac descendere, cùm semper vbique sit. qua responsione aut Hieronymus docuit,Christi corpus semper esse vbique,aut certè insignis impostor fuit,nam de corpore interrogatus fuerat.non de diuinitate.

RESPONDEO ad PRIMVM locum,ibidem haberi solutionem.Proinde miram esse Brentij impudentiā, qui eiusmodi loca propterea solum proponit, vt fallat incautos. Hæc enim sunt verba S.Hieronymi:*Si agnus*, inquit,*vbique est,& sancti vbique esse credendi sunt.*Hæc ille.At certum est Sanctos non esse vbique simul,sed succissiuè,id est,posse migrare ad quæ loca voluerint. Cur ergo non eodem modo intelligamus agnum esse vbiq;, hoc est posse continuò adesse,vbicunque voluerit.

AD SECVNDVM dico, Hieronymum,cùm ait Filium Dei esse vbiq;,loqui de sola Deitate, id quod verba eius testantur.*Stultum*,inquit, *est illius potentiam vnius corpusculi paruitate finiri,quem non capit cœlum:& tamē qui vbique erat,etiam in Filio hominis totus erat. Diuina quippe natura,& Dei sermo in partes secari non potest,nec locis diuidi: sed cū vbiq; sit,totus vbiq;est.*Vbi vides Hieronymū asserere non finiri diuinam potentiam paruitate vnius corpusculi Christi,& proinde latius patere Deitatem,quàm carnem Christi. Item vides Hieronymum dicere, Dei naturam,& sermonem Dei,id est,Filium,vt Deum, esse vbique,& simul totum in homine Christo, quia indiuisibilis est Deitas,licet omnia repleat.

AT,inquiunt,Marcella nō petierat de Deitate,sed de humanitate,nec ignorare poterat illa Deitatē esse vbiq;

RESPONDEO,Marcellam proposuisse quæstionē de Domino,& quia Dominus duas habet naturas,Hieronymus rectè respondit, Dominum secundum vnam naturam semper vbique fuisse.Nec est incredibile Marcellam,aut eum cuius nomine quæstionem illam proponit,suspicatum fuisse verbum Dei non fuisse extra suam humanitatem.Nam videmus etiam Augustino propositam similem quæstionem à Volusiano,An videlicet verbum Dei reliquisset cœlum, & intra vnius corpusculi angustias se redegisset.Vide epistolam tertiam Augustini.Cerè Hieronymus tota sua responsione hanc suspicionem tollere conatur, ne credatur Deus redactus ad angustias vnius corpusculi.

QVINTO proferunt AVGVSTINVM serm.14.de verbis Apostoli:*Sedet*,inquit,*in cœlo,qui ambulat in terra: in cœlo erat,quia vbique Christus, idémque Christus & Filius Dei,& Filius hominis.*

RESPONDEO,hæc omnia de persona dicūtur, non de natura humana. Vnde paulò pōst loquēs de Christo in terris degente ante passionem,ait: *Propter vnitatē personæ in terra Filius Dei,propter eandem vnitatem in cœlo Filius hominis.*Vides non dictum esse in cœlo humanitatem in , terra Deitatem, sed in cœlo Filium hominis, id est,personam,in terra Filium Dei, id est,eandem personam,quia vbique est illa persona.

SEXTO,proferunt GELASIVM in libro de duabus naturis:*Quod*,inquit,*dictu audituque fugiendum est, vel homo Deus esse iam desinat, si sola illic humanitas,non etiā Deitas perseuerat:vel Deus homo consequenter esse desistat. si sola illic Diuinitas, non etiam humanitas vnita permaneat.*

RESPONDEO,illud;*illic*, non significare locum,sed Christū seu mysteriū incarnationis. Vult enim dicere, si in Christo sit sola diuinitas, aut sola humanitas, iam Christus non erit Deus,& homo.Et patet ex verbis sequentibus: *Videbitur*, inquit, *quod abhorret animus dicere, sed cogit necessitas non tacere,diuinitas in vtroque mutabilis,si vel in carnem est ipsa conuersa,vel sic est in Deitatem humanitatis transfusa conditio,vt proprietas eius esse desierit.*

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum depromptum ex doctrina Scholasticorum.

DECIMVM argumentum ex Scholasticis contendit BRENTIVS hanc suam vbiquitatem esse doctrinam non modo antiquorum Patrum, sed etiam præcipuorum Scholasticorum.Ac primo profert Magistrum in lib.3.d.22.vbi dicit; *Christus totus est, vbicunque est,sed non totum.*Quid autem sit,totus vbique, sed non totum,exponi dicit Brentius à Thoma 3.p. q.52.art.3. vbi Thomas docet Christum totum esse vbique,sed nō totaliter.quia nullo loco circumscribitur.

ADDIT BONAVENTVRAM in 3.d.22.q.2.qui sic ait: *Cùm dicitur iste homo est vbique,hoc pronomen, iste demonstrare potest personam Christi. vel singulare hominis , si personam Christi,sic absq; dubio ista vera est,iste homo est vbique,si verò singulare hominis,adhuc vera est,non autē per propriā naturā.sed per cōmunicationē idiomatum,quia quod conuenit Filio Dei per naturam,cōuenit Filio hominis per gratiā.*

POSTREMO allegat compendiū Theologicæ veritatis lib.1.cap.17.vbi sic habetur: *Corpus Christi licet nō sit vbique , cùm sit creatura , nec æquari possit in huiusmodi creatoris:in pluribus tamen locis est totum sub diuersis hostiis & hoc propter vnionem carnis ad verbum.* At ista ratio,inquit BRENTIVS, concludit illud esse planè vbique, nusquam enim non est personalis vnio carnis ad verbum.Quare aut compendium pugnat secum , aut cum dicit Christi corpus non esse vbique,intelligit non esse vbique per se,sed gratia Dei.

RESPONDEO,Scholasticos omnes ex professo cōtrarium docuisse,vt etiam hinc impudentia Brentij non mediocriter illustreret. Ac PRIMVM Magister cū ait: *Totus Christus est vbique,sed non totum.* Seipsum ibidē explicat,sic dicens:*Totum ad naturam refertur,totus ad hypostasim,&c.*Itaque totus Christus est vbique, quia persona diuina tota est vbique: at non totum Christi est vbique,quia altera naturarum eius non est vbique.

PORRO sanctus Thomas loco citato cū dicit, Christum totum est vbiq;, sed nō totaliter,quia non circumscribitur loco,non exponit Magistrum,nec loquitur de corpore Christi,sed de persona diuina.Vnde in corpore articuli dicit,in triduo mortis animam Christi fuisse in inferno , corpus in sepulchro;Deitatem vbiq;.Et cōtra Gentiles lib.4.c.49.*Quia verbum*,inquit,*non accipit subsistentiam à natura humana,sed ei potius tribuit, nihil prohibet verbum esse vbique,licet natura humana à verbo assumpta,non sit vbique.*Et in 3.d.22.q.1.art.2.*Respondeo*,inquit *dicendo,quòd natura humana non est vbique.*

IAM verò BONAVENTVRA in 3.d.22.q.2. tā clarè loquitur,vt non possit clarius. Nam proposita quæstione,an Christus vbiq; sit homo,respōdet his verbis: *Quæstio ista potest esse de re , & de sermone: si de re de plano dici potest,quod humanitas Christi non fuit,nec est,vbicunq; est eius diuinitas,cùm Deitas sit immensa & incircumscripta,nullum sibi locum determinans:humanitas verò cùm sit creata,& finita determinat sibi locum,quātum est ex parte ipsius,quamuis sacramentaliter sit in pluribus locis.*Hæc ille.

CVM igitur postea addit. Filium hominis esse vbiq; per

per communicationem idiomatum, quia Filio hominis conuenit per gratiam,id quod Filio Dei conuenit per naturam,non loquitur de re,sed de modo loquēdi.Nam quia per gratiam vnionis(de ista enim gratia loquitur, non de creata aliqua gratia)factum est,vt vna sit persona Deus & homo,ideo rectè dicitur, Filius hominis est vbique,quia nimirum illa persona,quæ est Filius hominis,est vbique.

DENIQVE compendium illud Theologiæ.cùm dicit Christi corpus esse in pluribus locis sacramentaliter propter vnionem ad verbum,non vult dicere rationem formalem,& immediatam cur sit corpus Christi in pluribus locis,esse vnionem ad verbum,tunc enim pugnaret secum nimis apertè,& deberet concedere etiam extra Sacramencum,Christi corpus esse in pluribus locis, immò etiam fuisse ab ipsa cōceptione,sed indicare voluit,propter vnionem ad verbum,posse hominem Christum statuere suum corpus in pluribus locis: quia enim ille homo est Deus,ideo potest hoc facere, Nos enim qui tantùm homines sumus , possumus quidem à Deo si ipse voluerit,poni in pluribus locis , sed non possumus nos ipsos ponere in pluribus locis.

ET deinde quidquid sit de isto compendio , certum est Scholasticos Doctores omnes,Albertum,Durādum Scotum,Gabrielem,& cæteros in 3.d.22. disertis verbis,& summo cōsensu hoc ipsum docere. Omnes enim dicunt,de re ipsa non esse quæstionem , cùm certum sit carnem Christi non esse vbique , de modo autem loquendi statuunt tres regulas.

PRIMA est,quando quæritur, an Christus homo sit vbique,si homo sit subiectum propositionis , absolutè concedendum est esse vbique,quia tunc vox.*homo*, supponit pro suppositio. Itaque ista est vera simpliciter, Christus homo est vbique.

SECVNDA est si,*Homo* sit prædicatum.& aduerbium *vbique*,teneat se ex parte subiecti,similiter concedenda est proposito. Itaque cum dico, Christus vbiq; est homo,verum dico,si illud,*vbique*,tenet se ex parte subiecti est enim sensus,Christum,qui est vbique,esse hominem.

TERTIA est,si *Homo* sit prædicatum,& *vbique*,teneat se ex parte prædicati , tunc falsa est propositio. Nam cùm dico,Christus vbique est homo , si vbique , efficit coniunctionem subiecti cum prædicato,significat Christum omni loco habere secum præsentem humanitatem, quod est falsum.

CAPVT XX.

Soluitur postrema obiectio ex naturali ratione deducta.

VLTIMVM argumentum Brentij. Christus homo sine dubio est summè felix , summè pulcher,summè beatus,ergo est vbique præsens.Nam loco circumscriptum esse, & de loco in locum ambulare non est diuinæ excellentiæ,sed corporeæ imbecillitatis,nō cœlestis maiestatis, sed terrestris paruitatis,non spiritualis pulchritudinis, sed carnalis deformitatis.

RESPONDEO,beatum esse eum(vt definit sanctus Augustinus lib.13.de Trinit.c.5.)*Qui habet quicquid vult, & nihil mali vult.*Pulchritudinem autem esse membrorū proportionem,cùm suauitate coloris,vt idem Augustinus habet li.22.de ciuitat.Dei, c.19.ex quibus sequitur Deo,qui est natura immēsis,necesse esse ad felicitatem & pulchritudinem,vt vbique sit.si enim enim non ita esset,nō haberet quicquid vellet,aut aliquid mali vellet. At verò homini qui naturæ est finitæ & corporeæ , & habet instrumenta motus,malum & turpe esset,si moueri non posset,& somnia repleret, ita vt periret forma & figura conspicua membrorum.

ARGVMENTVM igitur Brentij tam est admirabile, vt planè contrarium efficiat eius,quod efficere debebat.

SED hoc loco præterire non possum illa verba Brentij.(*Loco circumscriptum esse,& de loco in locum ambulare, non est diuinæ excellentiæ,sed corporeæ imbecillitatis, non cœlestis maiestatis,sed terrestris paruitatis,nō spiritualis pulchritudinis,sed carnalis deformitatis.*)Quid enim aliud spirant hæc verba,quàm verissimum Eutychianismum? nam si Christi humanitati tollas esse corporeum,terrenum,& carneum,vt Brentius tollit,& tribuas diuinam excellentiam,cœlestem maiestatem,& spiritualem pulchritudinem,vt Brentius tribuit, nónne manifestè mutabis humanitatem in Deitatem , & mysterium incarnationis omnino dissolues? nimirum huc Satanas ab initio spectabat,cùm Lutherum excitauit,vt paulatim per indulgentiarum purgatorij,& similium rerū reprehensionem tādem eò res deueniret, vt Christus ipse,& summa fidei nostræ mysteria impiè abnegarentur.Sed de his satis. Veniendum enim iam est ad postremas de Christo disputationes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER QVARTVS
DE CHRISTI ANIMA.
CAPVT PRIMVM.

Proponitur controuersia prima de scientia animæ Christi.

DISSERVIMVS hactenus de Christi diuinitate & incarnatione; nunc de anima eius, non quidem omnia quæ à Theologis disputari solent, sed ea solùm, quæ ab hæreticis huius temporis in dubium reuocantur, explicare aggrediemur.

DVÆ sunt igitur de Christi anima huius temporis controuersiæ; Vna de perfectione ipsius; Altera de descensu ad inferos.

AC vt de priore prius dicamus, Fuit hæresis antiqua AGNOITARVM, qui auctore Themistio Diacono, vt referunt B. LIBERATVS in Breuiario c. 19 & B. GREGORIVS lib. 8. epist. 42. docebant Christum ignorasse diem iudicij: neque verò diuinitati Christi, sed animæ eam ignorãtiam tribuebant, vt planum est ex eorum argumento. Sic enim colligebant, Verbum accepit corruptibile corpus, vt moriẽdo pro nobis nos à morte liberaret, ergo accepit etiam nostram ignorãtiã, id est, mentem humanã ignorantẽ, vt nos ab ignorantia liberaret. B

HANC hæresim sequuntur omnes ferè huius tẽporis hæretici, qui asserunt Christi animam paulatim didicisse quę verè ignorabat; & aliquid etiam egisse, quod corrigi debuerit: quod etiam si peccatum fuisse illi non audent dicere, tamen peccatum reuera fuit, si corrigi debuit.

MARTINVS LVTHERVS in concione de natali Domini tractans locum Marci 13. de die illo, &c. *Intempestiuam*, inquit, *narrationem quidam hic afferunt dicentes, Filius nescit, id est, noluit scire. Quid opus est istu commentu? Christus verus homo fuit, quare vt alius purus, sed sanctus homo, non quolibet tempore cogitauit, dixit voluit, intellexit omnia.* Et infrà: *Sicut enim non quolibet tempore omnia vidit, audiuit, atque sensit, ita etiam corde non omnia semper agnouit, sed quantum illud duxit, ac docuit Dominus.* Similia habet idem Lutherus in homilia Dominicæ primæ post Epiphaniam, explicans illud; *Proficiebat sapientia & gratia.*

ZVVINGLIVS quoque in confessione ad Carolum V. art. 1. dicit Christi sapientiam paulatim creuisse. C

BVCERVS in c. 24. Matth. *Vt ergo*, inquit, *omnia alia humanæ infirmitatis in se recepit, hominibus per omnia similis factus, excepto peccato, ita etiam humanam scientiam, & ignorantiam rationem videlicet mentémque humanam, quæ per interualla augetur, siue accrescit, siue diminuitur, assumpsit, secũdum quam nimirum aliquid nescire dicitur. Ideo alibi habetur; Proficiebat sapientia, ætate & gratia.*

CALVINVS in caput 24. Matth. *Porro ter & quater*, inquit, *insanus foret, qui se grauatim ignorantiæ subiiceret, quam ne ipse quidem Dei Filius nostra caussa subire abnuit, &c.* Similia habet in cap. secundo Lucæ & vtitur argumento eodem, quo Agnoitæ. A

THEODORVS BEZA in libro contra Andream Iacobi de duabus naturis Christi, cùm ei obiiceretur quod Christi animæ ignorantiam tribuisset, non negauit, sed respondit se secutum esse Lutherum & Caluinum.

RVRSVM Caluinus in cap. 26. Matth. dicit: *Christi orationem in horto, abruptum fuisse votum.* Et infrà: *Metu percussus*, inquit, *& anxietate constrictus fuit, vt necesse foret inter violentos tentationum fluctus alternis votis quasi vacillare. Hæc ratio est cur mortem deprecatus, mox sibi frenum iniiciat, patrisque imperio subiiciẽs, votum illud subitò elapsum castiget ac reuocet.* NOTA illa verba: *Subitò elapsum*, item illa, *castiget, ac reuocet.* Et infrà: *Videmus*, inquit, *vt Christus statim ab ipsis carceribus affectum suum cohibeat, seque ipsum maturè cogat in ordinem.* Ibidem: *Non fuit*, inquit, *hæc meditata Christi oratio, sed vis & impetus doloris subitam ei vocem extorsit, cui statim addita fuit correctio, eadem vehementia præsentem cælestis decreti memoriam illi abstulit.* Hæc ille, qui non ignorantiam modò, sed etiam obliuionem, & peccatum Christo tribuere non veretur.

FVNDAMENTVM suæ sententiæ constituũt in quinque locis Scripturæ. PRIMVS est Heb. 2. & 4. *Debuit assimilari fratribus per omnia absque peccato.*

SECVNDVS est Luc. 2. *Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.* Nã in Græco non est, plenus, sed qui implebatur, non enim est πλήρης, sed participium præsens πληρούμενον.

TERTIVS est ibidem: IESVS *autem proficiebat sapientia, ætate & gratia.*

QVARTVS est Mar. 13. *De illo die nemo scit, neque Angeli, neque Filius, nisi solus Pater.*

QVINTVS est Mat. 26. *Si possibile est transeat à me calix iste, sed non quod ego volo, sed quod tu.* Videtur enim Dominus reuocare & corrigere priorem orationẽ suam Et præterea vel sciebat Dominus possibile fuisse vt trãsferretur calix, vel sciebat id fuisse impossibile, vel ignorabat. possibile ne esset, an impossibile. Si ignorabat, ignorans erat, si sciebat esse possibile, cur dubitabat? si sciebat esse impossibile, cur petebat? denique, nónne venerat pro genere humano moriturus? cur igitur mortem deprecabatur?

AT Catholicorum communis sententia semper fuit, Christi animam ab ipsa sua creatione repletã scientia & gratia, ita vt nihil postea didicerit, quod antea nesciret, nec vllam actionem fecerit, aut facere potuerit, quæ emendatione eguerit. Ita docent cum Magistro omnes Theologi in 3. dist. 13. & etiam omnes Patres, vt mox videbimus.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM:
Probatur veritas ex Scripturis.

DAVCIS igitur nobis demõstrandum est, Christi animam ab ipsa sua creatione sapientia, & gratia plenissimam fuisse. Id quod Scripturarũ testimoniis, Patrum doctrina, & argumentis ab ipsa ratione petitis probare conabimur. Habemus imprimis testimonium Isaiæ cap. 11. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini spiritus sapientiæ, &c.* Quem locum de Christo omnes omnino intelligunt, & hoc idem significabant illa omnia loca, vbi dicitur Christus vnctus à Deo Spiritu sancto, vt Psal. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus, &c.* Et Isai. 61. *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit.* Et Actor. 4. *Conuenerunt verè aduersus sanctum puerum tuum IESVM. quem vnxisti.* Et Actorum decimo: *Vnxit eum Dominus Spiritu sancto & virtute.* B

SED circa hæc loca est duplex difficultas. PRIMA, quia in nullo horum locorum habetur, quod ista vnctio sit facta in ipsa conceptione, immò videtur facta anno XXX. quando super eum descendit Spiritus sanctus in specie columbæ, vt indicare videtur S. Hieronymus in comment. Isaiæ cap. 61.

ALTERA difficultas est, quia licet constaret in ipsa conceptione fuisse Christum vnctum Spiritu sancto, & repletum omnibus donis; tamen adhuc potuisset postea augeri sapientia & gratia. Nam Luc. 1. dicitur de Ioanne: *Et Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Et tamen omnes fatentur illum auctum postea multis donis fuisse.

RESPONDEO ad PRIMAM difficultatem, istam vnctionem non potuisse fieri, nisi in ipsa conceptione.

PRIMO, quia verba Isaiæ hoc significant: *Egredietur* inquit, *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiesceret super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ, &c.* Coniungit enim Isaias cum ipsa incarnatione, seu conceptione Christi ex Virgine (quid enim est aliud virga florens, quàm Virgo cõcipiens? fructus siquidem in arboribus, partum, flos conceptum designat) descensum Spiritus sancti super Christum cum omni donorũ suorum copia. Itaque super ipsum florẽ, id est, super Christum hominem nondum natum, sed cõceptum, Spiritus sanctus descendit, eumque sapientia, intellectu, consilio, fortitudine, scientia, & pietate repleuit. C

SECVNDO, quia si anno demum XXX. Dominus IESVS vnctus fuisset, non dixisset Angelus ad pastores Lucæ secundo, *Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus.* Quid est Christus, nisi vnctus? iam tunc erat vnctus, & Christus iure dici poterat, cùm ex Virgine nascebatur.

TERTIO, quia Ioan. primo legimus: *Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre) plenum gratiæ & veritatis.* Vbi illud, *plenum gratiæ*, cùm sit nominatiuus masculini generis in Græco textu, πλήρης, coniungi debet cum illa voce, *Verbum*, Græcè, λόγος, vt sensus sit, Verbum caro factum est plenum gratiæ & veritatis. proinde etiam cum incarnatione coniungitur plenitudo gratiæ. D

QVARTO, quia si alio tempore, quàm in conceptione facta est vnctio, maximè in anno tregesimo factam dicamus necesse est, quando descendit super eum Spiritus sanctus: at tũc non est facta. Nam vt AVGVSTINVS dicit lib. decimo quinto Trinitatis, capi. vigesimo sexto absurdissimum est dicere, Christum anno XXX. accepisse Spiritum sanctum, cùm eius præcursor acceperit in vtero matris suæ. Et præterea Lucæ secundo, Christus adhuc infans dicitur plenus, seu quòd implebatur sapientia, & quod gratia Dei erat in illo. Non ergo expectauit spiritum sapientiæ & gratiæ per annos XXX. A

NEQVE obstat quod HIERONYMVS in ca. sexagesimum primum Isaiæ dicit; Vnctione Christi expletam anno eius XXX. Voluit enim Hieronymus dicere, Christũ qui fuerat vnctus in conceptione sua inuisibiliter fuisse vnctum in Baptismo visibiliter, id est, manifestatam tunc fuisse exteriore signo vnctionem, quam intus antea iam acceperat.

AD SECVNDAM difficultatem respondeo. Licet Ioannes, & alij homines ita fuerint pleni initio, vt tamẽ adhuc potuerint proficere, tamen Christum non potuisse proficere; quia initio accepit gratiam sine mẽsura: alij verò acceperunt cum mensura. Nam de Christo dicit Ioannes cap. 1. *De plenitudine eius omnes accepimus.* Non enim secundum mensuram dat Deus spiritum, nimirum Filio suo. De aliis dicitur Ephes. 4. *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Vnde dicitur Ioannis vltimo. *Domine tu omnia nosti.* Et Colos. 2. *In quo sunt omnes thesauri scientiæ, & sapientiæ Dei.* B

CAPVT TERTIVM.
Idem probatur ex doctrina Patrum.

ACCEDANT nunc testimonia Patrum. EVSEBIVS libro decimo demonstrat. Euangel. capite vltimo, exponens Psal. 21 ex illis verbis: *De ventre matris meæ Deus meus es tu*, deducit Christi animam in vtero Virginis perfectissimã cognitionem, & constantiam habuisse, immò & Deum vidisse, cui cognitioni nihil addi potest. *Cùm*, inquit, *adhuc intro cellam gestantis me in vtero laterum, te tamen Deõ meum videbam, &c.* Et suprà: *Putabar, vt reliqui hominum infantes, imperfectus esse, & absque vsu rationis, non autem eram talis: licet mihi cæteris hominibus simile esset corpus.*

AMBROSIVS libro quinto de fide, capite 8. proponit quorundam sententiam, qui dicebant Christum vt Deum omnia sciuisse, non autem vt hominem, quia scriptum sit, *Proficiebat sapientia*, &c. Deinde refellit, dicens: *Hæc tamen alij dicant; ego autem multò magis arbitror, quod Filius qui cum hominibus conuersatus est, & hominem egit, & carnem susceperit, nostrum assumpsit affectum, vt nostra ignorantia nescire se diceret, non quòd aliquid ipse nesciret, &c.*

GREGORIVS NAZIANZENVS oratione in Basilium, parum à medio, *Proficiebat*, inquit, *sapientia, non vt incrementum aliquod acciperet, cùm ab initio Dominus gratia sapientiáque absolutus esset, sed quòd hæc hominibus ignaris paulatim apparerent.*

HIERONYMVS in cap. vndecimum Isaiæ dicit, in Christum ex MARIA conceptum descendisse Spiritum sanctum non per partes vt in alios Sanctos: *Sed iuxta Euangelium Nazarenorum*, inquit, *descendit in eum omnis fons Spiritus sancti.* Et in caput 31. Hierem. in illud: *Mulier circumdabit virum. Absque viri semine, absque vllo coitu*, inquit, *fœmina circumdabit virum gremio vteri sui, qui iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus & infantiam proficere videbitur sapientia & ætate: sed perfectus vir in vtero Virginis solitis mensibus continebitur.*

ATHANASIVS sermone quarto contra Arianos, vltra medium, simpliciter negat Christum in sapientia profecisse. *Est ne*, inquit, *ille homo, vt vulgus hominum, an Deus humanitate, & carne indutus? Quod si vulgaris est homo, esto, vt pro conditione aliorum hominum profectus capiat. at istiusmodi est Samosatensis sententia, quam vos tanto animo, ope fouetis, &c.*

VERVM est quidem, Athanasium præcipuè loqui de Christo, quà Deus erat, cùm negat eũ profecisse, tamen

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm solum admitrit profectum, quoad externam demonstrationem sapientiæ, & simpliciter negat Christũ interno profectu vllo modo auctum esse; satis apertè significat, se loqui etiam de Christo, quâ homo erat.

AVGVSTINVS libro secundo de pec.mer.& rem. cap.29. *Quam*, inquit, *ignorantiã nullo modo crediderim fuisse in infante illo in quo Verbum caro factum est, vt habitaret in nobis; nec illam ipsius animi infirmitatẽ in Christo paruulo fuerim suspicatus, quam videmus in paruulis.* Et infrà: *Sed quia in eo erat similitudo carnis peccati, mutationes etatum perpeti voluit ab ipsa exorsus infantia, &c.* Vbi Augustinus solùm ætate concedit Christum profeciſſe, & mutationẽ passum, non autem in dotibus animæ. Et lib.15. Trinitatis, cap.26. absurdissimum iudicat, Christum accepisse Spiritum sanctum alio tempore, quàm in ipsa conceptione.

CYRILLVS libro 20. thesauri, capite 7. apertè dicit, nihil additum Christo, etiamsi legamus eum profeciſſe sapientia, & gratia. Et libro primo in Ioan. capite decimo septimo: *Quia magis eum*, inquit, *indies homines admirabantur, illorum potius de IESV opinio, quam illius perfecta, crescebat gratia.*

GREGORIVS libro octauo epistola quadragesima secunda, laudat Eulogiũ qui scripserat cõtra Agnoitas, & ipsa etiam eam hæresim breuiter refellit.

SOPHRONIVS quoque in epistola ad Sergium, quæ legitur in VI. Synodo actione vndecima, damnat Themistium auctorem Agnoitarum.

BEDA in homilia Dominicæ primæ post Epiphaniã: *Iuxta hominis*, inquit, *naturam proficiebat sapientia, non quidem ipse sapientior ex tempore existendo, qui à prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanebat, sed eandem quã plenus erat, sapientiam cæteris ex tẽpore ministrando, &c.* DAMASCENVS libro 3. cap. 22. *Qui*, inquit, *proficere ipsum dicunt sapientia & gratia, & horum accessionem additionemque subinde suscipientem, nõ secundum hypostasim adorant vnionem*, &c.

BERNARDVS homilia secunda super Missus est, *Siue latens*, inquit, *in vtero, siue vagiens in præsepio, siue iam grandiusculus in templo, siue tam perfecta ætatis docens in populo, æquè profectò plenus fuit Spiritu sancto, nec fuit hora in quacumque ætate sua, qua de plenitudine illa, quam in conceptione sui accepit in vtero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adiiceretur.* Vide quoque ANSELMVM libro primo, Cur Deus homo, & THEOPHYLACTVM in secundum caput Lucæ.

CAPVT QVARTVM.

Idem probatur rationibus.

ADDAMVS POSTREMO argumenta ex ratione petita. PRIMVM, Non est vllo modo credibile, vt Verbum personaliter factus sit homo, & non simul effuderit in ipsa incarnatione in illam humanitatem omnia dona quorum capax erat. Nam si fecit illam animam suam propriam, ita vt verè dicatur, & sit anima Dei, quomodo verisimile est, non illam continuò sapientissimã reddidisse? Absurdum est enim, animam sapientiæ aliquando insipientem fuisse; & hoc est quod vrget DAMASCENVS, cùm ait eos non credere incarnationem, qui credunt, illam animam paulatim profeciſſe.

SECVNDA RATIO, sapiẽtia & gratia Christo homini naturalis fuit, vt docet AVGVSTINVS in Enchiridio, capite quadragesimo; non quidem quod non fuerit à Deo animæ infusa, sed quia in Christo ab intrinseco principio, & per modum naturæ fluebat: siquidem ipse Christus seipsum gratia & sapientia replebat, id est, ex vna Christi natura in alteram hęc dona redundabant, ergo non accepit Christus illam sapientiam, vel gratiã post incarnationem, sed in ipsa incarnatione, nã ideo dicitur naturalis, quia statim & abundantissimè manauit.

TERTIA RATIO, Christus homo in incarnatione cœpit esse Filius Dei, ergo tunc debuit repleri omnibus donis. Nam Filius est hæres omnium bonorum paternorum: nec debuit expectare Christus successionem ex morte Patris, vt notũ est. Et hæc esse videtur ratio CYRILLI libro primo in Ioannem, capite decimo septimo, vbi dicit, Deum dedisse Christo omnem sapientiã & gratiam, quia Filius erat. Cæteris autem dedisse munera quædam, quia serui sunt, vt etiam legitur fecisse Abraham, Geneſis vigesimo quinto, qui filio Isaac dedit omnia sua adhuc viuens, filiis autem concubinarum largitus est munera.

QVARTA RATIO, Christus homo in ipsa incarnatione factus est caput, non solùm hominum, sed etiam Angelorum, vt omnes concedunt, ergo debuit tunc repleri sapientia, gratia, & ipsa etiam beatitudine. Nec enim conueniebat, vt caput esset minus ornatum, & minus sapiens quàm sint membra.

QVINTA RATIO, Adam creatus est sapientissimus vt ex eo colligitur, quod mox à creatione imposuit nomina omnibus animantibus, Geneſis secundo, ergo multo magis secundus Adam debuit in ipsa conceptione sapientissimus fieri.

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

AD RATIONEM Agnoitarum & Caluinistarum, quam proponit beatus Gregorius, & non soluit, dicens se alio tempore soluturum, Respondeo, CHRISTVM accepisse duo quædam ex nostris rebus in incarnatione.

PRIMO, naturam integram cum omnibus, quæ ad eius perfectionem pertinent. Nam, vt ait in Symbolo Athanasius: *Perfectus Deus est Christus, & perfectus homo.*

SECVNDO, accepit aliquos defectus consequentes naturam nostram corruptam, vt mortem, famem, sitim, &c. non tamen omnes defectus. Nam non accepit peccatum fomitem, ignorantiam: cuius rei caussa est, quoniam cùm defectus non pertineãt ad essentiam, vel perfectionem naturæ assumptæ, ex eiusmodi defectibus nõ debuit accipere nisi illos, qui conducebant ad finem incarnationis qui erat saluare homines. Iam verò moriendo & patiendo poterat mereri apud Deum, quia patientia virtus est: at verò, fomes, peccatum, ignorantia non erant vtilia ad saluandos homines, sed potius noxia. Non enim peccatum peccato tolli potest, sicut morte mors occisa est.

CVM igitur Scriptura docet, *Christum debuisse assimilari fratribus per omnia absque peccato*, Hebræorum secundo & quarto, non oportet inde colligere, assimilari etiã debuisse in ignorantia, quæ non est peccatum, & tamen est in nobis. Nam cùm excipitur peccatum, per illas voces, *absque peccato* in elliguntur excepta non solùm peccata, sed etiam omnes illi defectus, qui non erant vtiles redemptioni. Et cùm dicitur; *Per omnia assimilari*, nomine omnium, intelliguntur omnia, quæ ad perfectionem naturæ pertinent, vel ad redemptionem conducunt. Alioqui si omnia deberent esse in Christo, quæ sunt in nobis non debuisset concipi de Spiritu sancto, nec nasci ex Virgine, nec in infantia impleri sapientia nec carere rebellione partis inferioris, imò etiam oportuisset eum febri, podagra, cæterisque morbis affligari.

ADDE, quod nusquã habetur illa sententia, vt ab eis citatur. Nam Hebræorũ secundo sic legimus: *Debuit per omnia*

omnia fratribus assimilari. sed non habetur hoc loco, excepto peccato, & sensus est, Debuit assimilari per omnia, quæ ad naturam pertinent. Hebręorum quarto legimus: *Tentatus per omnia pro similitudine, absque peccato.* Et sensus est, Tentatus fuit Christus omnibus modis, id est, expertus est omnia mala, quæ solent homines perpeti, in corpore, in anima, in honore, in facultatibus, in amicis, & consanguineis: & tamen nulla harum tentationum eum ad peccatum vnquam adduxit.

IAM verò ad alterum Scripturæ testimonium, cuius tota vis posita est in illa voce Græca. πλησθήναι &c.

RESPONDEO PRIMO, illud πληρόω, aliquando significare redundans, quod est idem quod πλήρης, & hanc significationem sequutus est noster interpres, qui vertit, *plenus*.

SECVNDO dico, si legamus passiuè, implebatur, sensum hunc esse, quòd sapientia tam increata, quàm creata, quæ in ipso erat; replebãtur indies magis organa corporea, & mouebantur, arq; aptabãtur ad opera excellentiora facienda. Quem sensum indicat ATHANASIVS sermone quarto contra Arianos, & quadrat hic sensus valde contextui. *Puer enim crescebat*, corpore, *& roborabatur spiritu*, non extrinsecus adueniente, sed qui in ipso erat, vt opera perfectiora faceret, & pariter *implebatur sapientia* non aliunde adscita, sed ea, quæ in ipso erat, diffundente se, & possidente omnia membra, & omnes sensus. Vnde sequitur; *Et gratia Dei erat in illo*; non ait, Acquisiuit gratiam, sed gratia erat in illo, cum fouens & dirigens. Sicut ergo in ipsa conceptione, Spiritus & sapientia repleuit illud corpusculum, tanquam paruum templum suum: ita posteà crescente illo templo, quodammodo se extendebat spiritus, & totum replebat.

TERTIO, idem etiam dici posset, quod replebatur sapiẽtia acquisita per experimentum proprium, tametsi enim nihil ignoraret theoricè, cùm haberet infusam scientiam omnium rerum: tamen practicè ignorabat illa omnia, quæ non fuerat expertus. Quomodo Paulus dicit, eum didicisse obedientiam per ea, quæ passus est, Hebræorum quinto. Et hæc videtur expositio beati AMBROSII libro de incarnat. Domi. Sacramento, c.7. vbi dicit, Christum habuisse naturam humanam initio perfectam, & tamen sensu humano profeciſſe.

RESTAT TERTIVM Scripturæ testimonium ex capite secundo Lucæ: IESVS *autem proficiebat sapientia, ætate, & gratia.* Sed est certa & cõmunis expositio eorũ Patrum quos suprà citauimus Gregorij Nazianzeni, Cyrilli, Damasceni, Theophylacti, Bedæ, Anselmi, Bernardi, & aliorum, quod Christus profecerit sapientia & gratia opinione hominum, quibus indies magis aperiebat sapientiam suam. Quomodo Sol, quo magis ascendit versus medium cœlum, tantò magis dicitur proficere in lumine & calore, non quòd in se fiat lucidior, & calidior, sed quia magis apparet eius virtus.

ADDIT Damascenus loco notato, quòd sicut Episcopus dicitur proficere in Ecclesia sua suis concionibus, quãdo populus proficit, & doctor in schola dicitur proficere, quando doctos reddit auditores, ita etiam Christ⁹ dici potest profeciſſe, quia fecit alios proficere.

SED instat Caluinus, nam Lucas dicit, Christum profeciſſe apud Deum & homines, at non profecit in opinione Dei, nec fecit proficere Deum.

RESPONDEO, illud: *Apud Deum & homines*. debere coniungi cum profectu in gratia, non cum profectu in sapientia vel ætate. Non enim solemus dicere, aliquem profeciſſe sapientia, vel ætate apud Deum & homines, Nam sunt absolutę res, sapiẽtia & ætas, nec ab alio pendent. At rectiſſimè dicimus, aliquem proficere in gratia apud alios, quibus indies fit gratior.

CHRISTVS igitur dicitur gratia apud Deum & homines profeciſſe, quia quotidie magis diligebatur ab hominibus, & recipiebat signa beneuolentiæ Dei, siue quod est idem, crescebat quotidie in externis signis beneuolentiæ DEI & hominum, sicut de Samuele dicitur 1. Regum secundo: *Puer autem proficiebat, & crescebat, & placebat tam Deo, quàm hominibus.*

PRÆTEREA proficiebat apud homines sapientia, quatenus, vt dictum est, multiplicando opera sapientiæ, faciebat alios proficere, & ipse etiam quotidie sapientior apparebat.

PRÆTEREA secundò, per opera plena sapientiæ & gratiæ quæ edebat, verè proficiebat sapientia & gratia apud Deũ & homines, quia faciebat opera dignissima, & maximè meritoria tam iudicio Dei quàm hominum.

IAM de QVARTO Scripturæ testimonio variè sentiunt Patres. AMBROSIVS libro quinto de fide, capite octauo, & HIERONYMVS in cap. 24. Matth. suspicantur illud (*Neque Filius*) additum ab Arianis, eo quòd non habeatur in omnibus Græcis codicibus, tamen quia Marci decimo tertio, in omnibus habetur, aliter respondendum est.

PRIMA sit expositio GREGORII libro quarto, epistola 42. ad Eulogium, vbi approbat Eulogij sententiam, quod Christus dicatur nescire diem illum, non in persona sua, sed in persona Ecclesiæ. Multa enim, quæ dicuntur de Christo, intelliguntur de corpore, nõ de capite: contra hoc tamen posset obiici, quia tunc non debuisset Dominus dicere, (*Neque Angeli neque Filius*) nam cùm Angeli contineantur etiam in corpore Christi, quod est Ecclesia: satis erat dicere, Filius non nouit. Et fortasse propterea Gregorius alias duas expositiones addidit, quia videlicet hæc prima non omnino satisfacere videbatur.

SECVNDA expositio eiusdem Gregorij ibidem, nec non AMBROSII in caput 17. Lucæ. NAZIANZENI oratione quarta de Theologia. & CYRILLI lib. nono thesauri, capite quarto, est, quòd Christus homo dicatur nescire eum diem, quia non sciebat vt homo, id est, humana sciẽtia, sed diuina reuelatione, seu infusione, sed non videtur planè id etiam satisfacere. Nam Apostoli cupiebant à CHRISTO discere illum diem: ipse verò respondit, se non scire, ac propterea etiam non posse docere: At si sciebat diuina reuelatione, certè poterat docere.

TERTIA expositio est EPIPHANII in Ancorato; & CHRYSOSTOMI homilia de Trinitate, tom. 3. & BERNARDI lib. de duodecim gradibus humilitatis quod dicatur nescire, quia nõ sciebat practicè: quomodo Adam dicebatur ante peccatum non scire bonum & malum. Pater autem dicatur scire, quia practicè scit, quandoquidem omne iudicium dedit Filio, & ipse quodammodo iam iudicauit, sed neque hæc videtur admodum quadrare. Nam Apostoli non cupiebant scire practicè, sed theoricè ac proinde ad rem non pertinebat, siue sciret Dominus practicè eam diem, siue non sciret.

EST igitur Postrema expositio eiusdẽ sancti GREGORII loco notato, necnõ Ambrosij libro quinto de fide, capi. octauo, Hieronymi, Chrysostomi, Theophylacti in caput vigesimum quartum Matthæi, Basilij lib. 4. in Eunomium, & Augustini libro primo de Genesi contra Manichæos capite vigesimo secundo, & libro primo Trinitat. capite duodecimo, quod Filius dicatur nescire, quia non sciebat ad dicendum aliis, & quia eos nescientes faciebat. Quæ quidem explicatio est ad prosam, cur non manifestet eum diem, & dicit causſam esse, quia non scit, id est, nõ didicit hoc à Patre, vt reuelaret

Universidad de Deusto
Biblioteca

latere Cælius, sed vt sibi secretum hoc seruaret.

PRÆTEREA Scriptura passim ita loquitur, vt Genesis vigesimo secundo: *Nunc cognoui, quod timeas Deum*, id est, nunc ostendi tibi, & aliis quantū me colas. Ioannis decimo quinto: *Vos autem autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis*. Et tamen non omnia simpliciter eis indicauerat. Nam capite decimo sexto ait: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*. Dixerat ergo illis, quæcunque audiuerat a Patre ad dicendum illis. Ita igitur hoc loco dicit se non scire, nisi quæ sciebat, vt illis diceret.

SED cōtrà obiicit CALVINVS; nam cum Christus dicat: *Nemo scit neque Angeli, neque Filius*: si illud (*Neque Filius*) sic intelligatur, quod Filius scit quidem, sed non ad dicendum, ergo etiam de Angelis dici poterit, illos quidem scire, sed non ad dicendum.

PRÆTEREA posset obiici; nam cū dicimus, Filium non scire ad dicendum: vel intelligendum est, non scire ad dicendum vlli, vel non scire ad dicendum Apostolis. Si primum falsum est, Filium non scire ad dicendum, B nam dixit Spiritui sancto. Si secundum, falsa est illa exceptio, nisi solus Pater: nam nec Pater sciebat ad dicendum Apostolis.

RESPONDEO ad PRIMAM obiectionem, Ex verbis Domini habetur, nec Angelos nec Filium scire ad dicendum. Vtrum autem alio modo sciant, hic non explicatur. Sed tamen scimus aliunde Christum scire, tum quia ipse est Iudex constitutus, tum etiam. *Quia in eo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei*. Colossens. secūdo. De Angelis verò credimus, eos non scire vllo modo, tum quia non est eis necessaria hęc cognitio, tum etiam, quia nusquam legimus Angelos omnia nosse.

AD SECVNDAM dico. Filium non scire ad dicendū vlli omnino, sed intelligo de Filio, vt homo est, quomodo non fecit scire Spiritum sanctum. Solus autē Pater dicitur scire, quia fecit scire Christum hominem, vt AVGVSTINVS dicit lib. 1. de Genesi, contra Manichæos, capite vigesimo secundo, quod autem conuenit Patri, conuenit etiam aliis personis, quæ sunt eiusdem naturę. Itaq; idem est ac si dixisset, Nemo scit nisi Deus.

AD VLTIMAM Scripturam dico, Impiam esse blasphemiam, quod Christus sine spiritu orauerit, aut correxerit, vel reuocauerit orationem suā. Nam de eo scriptum est: *Qui peccatum non fecit*. primæ Petri, secundo. Et *Qui peccatum non nouit*, 2. Cor. 5. Et patres passim docent Christum non solum non peccasse, sed ne peccare potuisse. Vide ATHANASIVM orat. 2. contra Arianos, CYRILLVM lib. 10. in Ioan. c. 11. & AVGVSTINVM D in Enchiridio, c. 36. & 40. & alios

AT Scriptura ait, illum dixisse; *Pater, si possibile est*. Vel sciebat igitur, vtrum esset possibile, vel non sciebat. Si nō sciebat ergo, aliquid ignorabat. Si sciebat esse possibile, quare dubitando loquitur? Si sciebat esse impossibile, quare petit.

PRÆTEREA cum dicit; *Transfer calicem hunc*, videtur repugnasse rectæ rationi, & voluntati Patris: nam ad hoc venerat, vt pateretur.

DENIQVE cum addit *Non mea, sed tua voluntas fiat*, videtur apertè emendare quod prius petierat.

RESPONDEO, illud; *Si possibile est*, significare, si placet tibi. Sciebat enim, Deo nihil esse impossibile, sed petit, an sit possibile secundum Dei beneplacitum. & patet hoc ex aliis Euangelistis. Nam q apit Matthęi vigesimo sexto capite; *Si possibile est*, dicit Mar. 14. *Omnia tibi possibilia sunt*. Et Luc. cap. 22. *Pater, si vis, transfer*, &c. Dicit autem, si vis, non quod ignoret Patrē nolle, sed vt ostendat affectum naturalem suæ voluntatis, ad fugiendam mortem coniunctum cum omni subiectione ad pater- A nam voluntatem. Est enim ac si dicerē. Volo vt non fiat quod volo, id est, volo voluntate deliberata, quæ respicit obiectum cum omnibus circunstantiis, vt non fiat id quod ego volo voluntate naturali, quæ refertur in obiectum secundum se tācum consideratum. Neque sunt contrariæ hæ voluntates, nam non sunt circa idem eodem modo consideratum. Et præterea, vna est potius velleitas, quam voluntas.

DICES, quare Christus orando voluit exprimere illam voluntatem naturalem, quam sciebat non implendam.

RESPONDEO cum CHRYSOSTOMO in hunc locum, vt ostenderet se esse verum hominem, & verè doluisse, ac passum, & mortuum esse. Si enim, cùm tam sæpe expresserit naturales affectus, adhuc plurimi fuerunt hæretici negantes Christi veram carnem & passionem quid fieret si nullum talem affectum ostendisset.

PRÆTEREA voluit hoc exprimere, vt doceret nos non ægrè ferre, cùm non impetramus à Deo, id quod petimus: Christus enim in hac oratione partim fuit auditus, partim non auditus. Auditus fuit in eo, quod absolutè petebat, iuxta illud Ioannis vndecimo: *Sciebam quia semper me audis*. Non fuit autem auditus in eo quod petit ex naturali affectu, iuxta illud Psalmi vigesimi primi: *Clamabo per diem, & non exaudies*.

CAPVT SEXTVM.

Proponitur quæstio secunda, quæ est de descensu ad inferos.

C QVÆRITVR II. An & quomodo Christus ad inferos descenderit. Ac primum omnes conueniunt, quod Christus aliquo modo ad inferos descenderit. Nam & Scripturæ passim hoc docent, vt Actorum secundo: *Non derelinques animam meam in inferno*. Et Ephesiorum quarto: *Descendit ad inferiores partes terræ*. Et præterea in Symbolo Apostolico legimus. *Descendit ad inferos*.

EST autem obseruandum, hanc particulam olim nō fuisse in Symbolo apud omnes Ecclesias. Nam IRENÆVS li. 3. c. 2. ORIGENES in tio librorū περὶ ἀρχῶν id est, de principiis, & TERTVLLIANVS initio librorum contra Praxeam, & libro de velandis virginibus, explicant regulam fidei ab Apostolis traditam, & non meminerunt huius particulæ, sed à Sepultura transeūt ad Resurrectionem. Item AVGVSTINVS in libro de Fide & Symbolo, & quatuor libris de Symbolo ad Catechumenos, non meminit huius partis, cùm totum Symbolum quinquies exponat.

RVFFINVS in explicatione legit & explicat hanc particulam, sed monet, non haberi in Symbolo Romanæ Ecclesiæ, nec apud Orientales, tamē implicitè contineri in articulo de sepultura, quia sicut corpus descendit ad locū corporum, ita anima ad locū animarum. Porrò CYRILLVS catech. 4 & decimaquarta & Chrysostomus hom. 2. de Symbolo, legunt, & exponunt hanc particulā, & hoc tempore habetur vbique. Et ita etiam legūt Catechismus Lutheri maior & minor item Catechismus Caluini, Brentij, & aliorum. Ita quoque legunt CENTVRIATORES Centuria prima, libr. secundo, capite quarto. & PETRVS MARTYR in libello de Symbolo. Immò CALVINVS libro secundo institutionum, capite decimo sexto, §. octauo, dicit, hunc articulum in præcipuis habendum esse.

PARI ratione in Symbolo Niceno hęc particula nō habetur; in Symbolo Athanasij habetur, & cùm hæc Symbola inter se nō pugnent, certum est, saltem implicitè

citè hanc particulam deesse non posse. Vnde ANSELMVS in libro de processione Spiritus sancti, dicit, hunc articulum non esse in Symbolo Nicæno, & tamen recipi summo consensu ab omnibus Ecclesiis Orientis & Occidentis. A

AT quæstio tota est de explicatione huius articuli. Quatuor autem inuenio expositiones aduersariorum, de quibus ordine disputandum est.

CAPVT SEPTIMVM.

Quod descendere ad inferos non sit omnino extingui.

PRIMA sententia est, quòd descendere ad inferos sit penitus interire & extingui. BRENTIVS in Catechismo anni M.D.LI. dicit, descendere ad inferos, esse penitus interire. Et in caput secundum Actorum introducit CHRISTVM sic loquentem; *Descendam in infernum, Sentiam dolores inferni, & planè periisse videbor*. B

ITEM Caluinus in psychopannichia volens probare, animas iustorum post discessum à corpore non dormire, id est, non extingui, vt quidam Anabaptistæ aiūt. quos in toto libro refellit: probat ex anima Christi, quæ post separationem à corpore, non est extincta; nec absorpta à morte, sed immortalis māsit. Et hoc dicit significari illis verbis Act. 2. *Non derelinques animam meam in inferno. Hæc nobis*, inquit, *certissimam fidem faciunt, Christum extingui morte non potuisse, etiam secundum hominem. Vera mors fuit corporis & animæ solutio; Caterùm anima vitam suā nunquam perdidit, quæ Patri commendata, non poterat nō salua esse. Id volunt verba ex concione Petri, quibus affirmat, impossibile fuisse, teneri ipsum à morte, vt Scriptura impleretur, quoniam non derelinques animam meam in inferno. Nam anima eius diuina virtute suffulta est, ne in perditionem rueret, & corpus eius in sepulchro seruatum ad resurrectionem, &c.*

VIDETVR certè hoc loco Caluinus per infernum intelligere perfectam extinctionē animæ. Probat enim, animam Christi in morte corporis non fuisse extinctam quia anima eius non fuit absorpta ab inferno. Quid igitur est Caluino, absorberi ab inferno, nisi animam penitus extingui? Sed paulò pòst idipsum clarius declarat, sic enim ait: *Præbet & nobis aliud argumentum immortalitatis animæ suæ, cùm Ionam triduo immersum in ventre ceti, mortis suæ typum constituit. Venter ille mors est. animam igitur saluam in morte habuit*. Et infrà probat ex sacrificio Isaac: *Quid est*, inquit, *quòd Isaac nō moritur, nisi quia, quod propriū est homini, immortale Christus præstitit, hoc est, animam? Aries verò animal irrationale, qui in eius locum ad mortem substituitur, corpus est*.

HÆC sententia nō eget refutatione, nam est fundamentum Atheismi. Si enim Christus, quia Diuinitate suffultus erat, animam immortalem retinuit in morte D corporis, ergo cæteri homines, qui non sunt suffulti Diuinitate, in morte penitus extinguuntur. Non igitur anima humana est immortalis.

DICET fortasse, pios non extingui in morte, quia pro se & pro suis Christus mortem vicit: ergo saltē omnes impij extinguuntur penitus. & hoc est descendere in infernum.

NEGAT id in fine libri Caluinus, vbi asserit, etiam impios viuere post mortem, licet in pœnis. At hoc non bene cohæret cum superioribus. aut enim ipse non bene probat, CHRISTI animam mansisse immortalem ex eo, quòd Diuinitati coniuncta, non est permissa ruere in infernum, aut certè sequitur, animas impiorum, quæ in infernum ruunt, planè extingui.

PRÆTEREA S. Petrus, Actorum 2. non dixit Christi animam non fuisse in inferno, sed non ibi longo tempore relictam. Et in Symbolo nonne legimus, *Descendit ad inferos?* ergo si descendere ad inferos est interire, etiā Christi anima interiit, licet postea fuerit excitata. At hoc ipsum est, quod volunt Anabaptistæ. Igitur Caluini sententia & seipsam destruit, & Atheismo viam aperit.

CAPVT OCTAVVM.

CHRISTVM non pertulisse pœnas damnatorum.

ALTERA sententia est eiusdem Caluini lib. 2. instit. cap. 16. §. 8. 9. 10. 11. & 12. in Catechismo paruo; in psychopānichia, & in harmonia Euāgelica ad caput 27. Matthæi, vbi docet, Christum dici descendisse ad inferos, quia passus est dolores animarum damnatarum. B

VT autem id faciliùs intelligatur; quædam annotanda sunt. Ac primum obseruandum est apud Caluinum, nullum esse locum subterraneum pro impiis, nec purgatorium, nec etiam limbum patrum. Nam lib. 2. institutionum, c. 16. §. 9. dicit, esse pueriles fabulas ista omnia, de qua re paulò pòst tractabimus. In libro autem tertio institutionum, cap. vltimo, & in psychopannichia docet, nihil esse aliud, pœnas damnatorum, quàm terrorem, & anxietatem conscientiæ cogitantis, Deum sibi esse iratum & infestum.

NOTA SECVNDO, Christum, secundum CALVINVM, descendisse ad inferos, quia apprehendit Deum tanquam sibi iratum, & infensum propter nos, & ex metu salutis propriæ amittendæ, incredibilem anxietatem animi passus est, qualem pateretur, quia sciret se in æternum esse periturum. Vnde etiam verba desperationis eū protulisse affirmat lib. 2. institutionum, capite 16. §. 10. *Diros in anima cruciatus*, inquit, *damnati ac perditi hominis pertulit*. Et §. 11. dicit, eum non fuisse securum de salute. *Christus ergo*, inquit, *cum lachrymis & clamore valido orans, à metu suo exauditur: nō vt à morte sit immunis, sed ne absorbeatur vt peccator, quia illic personam nostram gerebat. Et certè nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quàm sentire te à Deo derelictum, & alienatum, & cùm inuocaueris, non exaudiri: perinde ac si in tuam perniciem ipse conspiraset*. Et infrà: *Ita cum diaboli potestate, cùm mortis horrore, cum inferorum doloribus manum conserendo factum est, vt referret de illis victoriam*. Et §. 12. *Hic*, inquit, *nebulones quidam, licet indocti, malitia tamen magis, quàm insciția impulsi clamitant, me atrocem facere Christo iniuriam? quia minimè consentaneum fuerit, eum de animæ salute timere*, &c. Item in harmonia explicans 27. caput Matthæi, dicit. Christum non quidem desperasse, tamen emisisse vocem desperationis, cùm ait, *Deus, Deus, meus, vt quid dereliquisti me*. C D

NOTA TERTIO, secundum Caluinum, Christum cœpisse versari in inferno, illa hora, qua in horto cœpit contristari, & orare. Deinde profundius descendisse, quando in cruce clamauit: *Deus, Deus, meus*, &c. Denique profundissimè, quando coram Dei tribunali comparuit tanquam reus æternæ mortis, & seueriſſimum iudicium irati Dei sustinuit. Ita docet libro secundo instit. capite 16. §. 12. *Si nunc*, inquit, *voget quispiam, an tunc descenderit Christus ad inferos, cùm mortem deprecatus est: respondeo, hoc fuisse exordium, vnde colligi potest, quàm diros & horribiles cruciatus perpessus fuerit, cùm se ad tribunal Dei reum stare cognosceret nostra causſa*. Hæc ille. Et quamuis non apertè dicat quamdiu fuerit in inferno, tamen innuit fuisse vsq; ad resurrectionem.

NOTA QVARTO, CALVINVM tribuere huic pœ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

næ infernali totam ferè nostram redemptionem, ita vt A
sine hoc defensu ad inferos mors in cruce non fuerit
futura vllius pretij. Ita enim loquitur lib. 2. instit. c. 16. §.
10. *Nihil*, inquit, *actum erat, si corporea tantùm morte defunctus fuisset Christus. Sed operæ simul pretium erat, vt diuinæ vltionis seueritatem sentiret.* Et infrà: *Vnde etiam eum oportuit cum inferorum copijs, æternaq; mortis horrore, quasi conflictu manibus luctari.* Similia repetit, & fusius in capite vigesimo septimo Matthæi.

Hæc est Caluini sententia, quam videntur etiam ex parte sequi Melanchthon & Brentius. Siquidem MELANCHTHON in locis, capite de Filio, bis dicit. Christum luctatum grauissimè cum tentatione de abiectione. BRENTIVS in capite 2. Actor. dicit, Christum passum esse dolores inferni. Et in lib. de Christi Maiestate in 2. parte, vbi agit de Ascensione, nihil aliud ferè docet, quàm inferos non esse certum aliquem locum, sed statũ damnatorum. Immò addit, vbique esse inferos, vbi sunt B
impij, qui tentantur de æterna sua damnatione.

Et hinc tâdem processit illa incredibilis blasphemia cuiusdam apostatæ, cuius meminit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri, & Laurẽtius Surius in historia anni M.D. XXVII. qui asseruit, Christum desperasse, & esse damnarum: & fortè in pœnã huius peccati Caluinus in morte desperauit, & maledixit diei, quo libros scribere cœpit, vt in eius vita legimus, cap. 22. *Damonibus*, inquit auctor, *inuocatis, iurans, execrans, & blasphemans miserè expirauit. Cuius illi testimonium perhibuere, qui decumbenti ad extremum vsque halitum ministrarunt. Immò hoc etiam quòd diem atque horam detestatus sit, & execratus, quam vnquam studio, vel scriptionibus impendisset.* Hæc Hieronymus Hermes Bolsec, medicus Lugdunensis, qui Caluini vitam scripsit.

Refellitvr hæc noua & inaudita impietas. Primo, quia Scripturæ totam salutem nostram tribuũt sanguini & morti corporali ipsius Christi, & post mortem corporalem nullam vlterius pœnam agnoscunt. Philippen. 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis propter quod Deus exaltauit illum, &c.*

Vides, hic nullam mentionem fieri inferorum, sed obedientiæ vsque ad mortem omnia tribui; & mox subiungi exaltationem. Item Psal. 21. & Isaiæ 53. describuntur sigillatim omnes Christi afflictiones: nulla autem mentio fit inferni. Matth. 20. Marci 10. Lucæ 18. prædicit Dominus Apostolis passionem suam, & nominat flagella, sputa, crucem, mortem, & subiungit continuò: *Et tertia die resurget.*

Et vbi, quæso, reliquit dolores damnatorum, & cruciatus gehennæ? Rom. 5. *Commendat autem caritatem suã in nobis, quia cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Ephes. 1. *In quo habemus redemptionem per sanguinem eius.* Colos. 1. *Pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt.* Heb. 9. *Per proprium sanguinem introuit semel in sancta, æterna redemptione inuẽta.* 1. Pet. 1; *Non corruptibilibus, auro vel argẽto redempti estis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati & incontaminati Christi.* 1. Ioan. 1. *Sanguis eius emundat nos ab omni peccato.* Denique Apocalyps. 5. Sancti clamant in cœlo; *Redemisti nos Domine Deus in sanguine tuo*, &c.

Vide ergo, quàm sit verum quod dicit Caluinus, corporali morte Christum nihil egisse; sed inferni doloribus, cùm Scripturæ passim inculcent, nos Christi morte redemptos, dolorum autem inferni ne meminerunt quidem. Nam quæ loca pro se Caluinus adducit, paulò pòst demonstrabimus, nihil ad rem propositam facere.

Secvndò, probatur ex circumstantiis passionis Christi. Nam si ab oratione illa in horto, vsque ad resurrectionem Christus fuit in inferno, & Deum, vt sibi aduersum, & iratum apprehendebat, & non erat securus de sua salute, quomodo tam audacter dicebat Caiphæ: *Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus cœli?* Item Pilato: *Regnum meum non est de hoc mundo?* Item, Quomodo orat Patrem pro crucifixoribus suis? Quomodo promittit latroni Paradisum? Quomodo Patri animam suam commẽdat? Certè hæc non sunt signa diffidentis de beneuolentia Patris, multò minùs desperantis, aut metuentis de salute propria.

Tertiò probatur, quia si redempti essemus per infernales pœnas Christi, deberent figuræ præcessisse, deberet etiam aliquod Sacramentum exstare in memoriã tanti beneficij, vt est Eucharistia in memoriam passionis. Item Ecclesia deberet celebrare memoriam huius beneficij, vt celebrat memoriam natalis Domini, passionis, mortis, resurrectionis. Item deberet depingi Christus in igne gehennæ in medio damnatorum, vt depingi solet in cruce inter duos latrones. At nihil tale videmus fieri, aut legimus vnquam factum, ergo Ecclesia vel semper fuit ingratissima, vel figmenta sunt, quæ docet Caluinus.

Qvartò, omnes Patres, qui descensum Christi ad inferos describunt, describunt vt descensum victoris & triumphatoris, non vt rei, nec vllo modo indicant, Christum aliquid passum in inferno. CYRILLVS Catech. 14. *Exterrita est mors*, inquit, *videns nouum quendam descendentem in infernum vinculis, quæ illic sunt, non ligatum. Quæ de causa, ô portæ inferi, hunc videntes exhorruistis? Quis insuetus vos cepit timor?*

Ambrosivs lib. de mysterio Paschæ, ca. 4. *Expers* C
peccati Christus cùm ad tartari ima descenderet, feras inferni, tanuasq; confringens, vinctas peccato animas mortis dominatione destructa, à diaboli faucibus reuocauit ad vitam, atque ita diuinus triumphus æternis characteribus est conscriptus. Similia habent Hilarius lib. 10. de Trin. Augustinus epist. 69. ad Euod. Chrysostomus, Eusebius Emissenus, & alij in homiliis de Paschate. Procul igitur à doctrina Patrum abest Caluini sententia, quæ Christum non victorem, sed reum ad inferos demittit.

Qvintò, fundamentum Caluini est falsum, quòd videlicet esse in inferno, nihil sit aliud, quàm timere Deum iratum. Nam ista est hæresis damnata in Origine, teste Hieronymo, in epist. ad Auitum.

Præterea inde sequeretur, multos hic viuentes iam esse in inferno, & esse dãnatos, quòd certè repugnat statui huius vitæ. Quàm multi enim in hac vita reperiũtur, qui certò sibi persuadent, Deum se habere iratum? Quam multi qui de salute æterna desperare incipiunt? Num igitur illi omnes iam apud inferos degunt? Quid est hoc aliud, quàm inferos omnino negare, & atheismo viam munire; Denique ostẽdemus paulò pòst, veros inferos esse loca subterranea.

Sextò, si Christus emisit verba desperationis, certè videtur grauissimè peccasse, quomodo autem per peccatum nos à peccato redimere potuit?

Respondet Caluinus, Christum emisisse verba desperationis, & timuisse de sua salute, quantum ad sensum carnis, tamen nunquam fuisse destitutum fide, & spe in Deum, quæ illum erigebat cõtra tentationes desperationis. Nam etsi dixit; *Vt quid dereliquisti me*, quę sunt verba desperationis, tamen etiam dixit; *Deus meus, Deus meus*, quæ sunt verba fidei & spei. Hæc enim sunt eius verba in c. 27. Matth. *Sed absurdum videtur, Christo elapsam esse desperationis vocem. Soluto facilis est, quamquam sensus carnis exitium apprehenderet, fixam tamẽ stetisse fidem eius in corde.* Et infrà: *Quod satis clare patet ex duobus querimoniæ membris. Nam antequam tentationem exprimat, præfatur se ad Deum confu-*

gere, tanquam Deum suum. Et infrà: *Cum desperatione*, inquit, *luctatus est, non fuit tamen victus.*

At contrà. Primo, Christus verè pertulit statum damnatorum secundum Caluinum. Hęc enim sunt verba eius lib. 2. cap. 16. §. 10. *Diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulit.* Et ibidẽ: *Significat*, inquit, *Propheta in locum sceleratorum sponsorem, ac vadem, adeoq; instar rei sanum, sum, qui dependeret, ac persolueret omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas, vno hoc dumtaxat excepto, quod doloribus mortis non poterat demeri.* Et in Catechismo paruo, in expositione huius articuli, dicit, hoc interfuisse inter damnatos & Christum, quòd illi perpetuo, iste ad breue tempus pœnas fustinuit.

At pœna damnatorum includit essentialiter desperationem salutis, sicut felicitas includit certitudinem salutis nũquam amittendæ. Spes autem cum desperatione consistere non potest, ergo Christus vel simpliciter desperauit, vel verè non pertulit pœnas damnatorum, & proinde secundum Caluinum, non verè nos liberauit. B

Præterea, quando Christus emisit verba desperationis, vt Caluinus dicit in c. Matth. 27. vel emisit deliberata voluntate, vel non. Si primum, ergo verè desperauit, & peccauit. Si secũdum, ergo in Christo fuit inordinatio passionum, quandoquidem potuit metus præuenire rationem, & extorquere vocem desperationis inuita voluntate. At hoc est contra ipsum Caluinum, qui lib. 2 institutionum, capite 15. §. 12. dicit, Christi naturam fuisse perfectam, & nullam in eo fuisse passionum inordinationem.

Præterea, quomodo potest vel cogitari, vt in eadem sententia, prima pars sit deliberata, secunda indeliberata? At in illa sententia: *Deus meus, quare dereliquisti me.* Illa verba (*Deus meus*) sunt verba fidei & deliberata secũdum Caluinum, quomodo ergo sequentia (*Quare me dereliquisti*) possunt esse verba desperationis indeliberata? An Christus tam imperfectus & inconstans fuit, vt C
non posset ex fide quatuor verba continuare? *At*, inquit, *vis doloris extorsit.* Et nunquid non dolebat, quando dixit, *Deus meus?* cur ergo etiam ista non sunt extorta.

Adde, quod idem Caluinus in commentario Psalmi 22. dicit, ista verba (*Deus meus*) esse correctionem illorũ, *Quare me dereliquisti.* At quis vnquam audiuit, correctionem præponi errori? Nónne correctio sequi debet errorem? Non igitur illa verba exciderunt indeliberatè, & proinde deliberatè Dominus desperauit, si vllo modo desperauit. Audeat igitur Caluinus, & ad cætera sua peruersa dogmata adiungat etiam hoc; & Agno Dei, qui tulit peccata mundi, non solùm peccatum, sed etiam maximum peccatum tribuat.

Denique Christus, Caluini sententia, dubitauit de sua salute, quando ad inferos descendit, vt suprà ostẽdimus ex lib. 2. instit. cap. 16. §. 12. D

At idem Caluinus lib. 3. instit. cap. 2. §. 16. docet, dubitare de sua salute esse peccatum contra virtutem fidei, ergo Christus contra fidem peccauit. Respõdit, in Christo non fuisse dubitationem deliberatam, sed immissam à Diabolo per tentationem. Sic enim ipse respondit in eod. lib. 3. cap. 2. §. 17. de fidelibus, quos dicit cum fide pati dubitationum tentationes.

At ib. dem §. 18. idẽ Caluinus asserit, has dubitationes, licet non extinguant fidem, tamen oriri ex imperfectione fidei, quæ cùm non plenè repleat & occupet nos, non etiam perfectè curat ab omni diffidentiæ morbo, ergo saltem cogetur Christo tribuere fidem imperfectã & diffidentiæ morbum, quandoquidem illi tribuit dubitationem de propria salute.

En igitur quam bene pugnat Caluinus pro gloria Christi, quãdo non solùm non tribuit illi beatitudinem A
cum Catholicis, sed ne perfectam quidem fidem cum Lutheranis. Sed argumenta eius videamus.

Primvm argumẽtum sumit ex Isaia cap. 53. vbi dicitur Christus à Deo percussus; hinc enim colligit, Deũ iratum & infensum sibi Christum fuisse.

Respondeo Primo, Christum dici percussum à Patre, non quia Pater illum oderit, sed quia permisit occidi pro nobis, vt explicat Apostolus Romanorũ 8. *Proprio Filio nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quomodo, quando Abraham Filium suum immolare voluit, vt Deo obediret, nec filium oderat, nec filius putabat se odio haberi, sed intelligebat id fieri ad obediẽtiam Deo præstandam, sine vlla ira, vel odio erga se.

Dico Secvndò, istam percussionem à Hieronymo, & omnibus aliis expositoribus referri ad solam mortem temporalem, nõ ad pœnas gehennæ, de quibus nullus veterũ somniauit, cùm de passione Christi ageret.

Dico Tertiò, figmentum esse Caluini, omnes, qui percutiuntur à Deo irato, pati pœnas infernales. Quàm sæpè enim Deus in hoc mundo flabellat impios, qui tamen non dicuntur propterea iam esse in inferno?

Secvndvm argumentum ex eodem cap. 53. Isaiæ. "
Correctio pacis nostræ super eum. Ergo Christus luere debuit omnes pœnas, quas nostra peccata merebãtur. Sed "
nostra peccata non merebantur solùm mortem corporis, sed etiam pœnam gehennæ: Christus igitur sustinuit "
etiam pœnas gehẽnæ, & sanè alioqui solum Redemptor "
corporum esset. "

Respondeo, Si hoc argumentum aliquid cõcluderet, debuisset Dominus æterno tempore manere in inferno, & infinitum propè numerum pœnarum perpeti. Nos enim merebamur æternam damnationem, & sumus propè infiniti, qui hoc merebamur.

Vt ergo Caluinus cogitur admittere, vnam pœnam temporalẽ Christi satisfacere potuisse pro multis æternis: Ita nos dicimus; mortem corporis Christi satisfacere potuisse pro morte animarum omnium. Prętiũ enim redemptionis à Christo persolutum non debet pensari ex multitudine, vel qualitate, vel diuturnitate pœnarum, sed ex dignitate personæ, quæ patiebatur, & ex caritate qua patiebatur. Nec sequitur, solùm corporum esse Redemptorem, tum quia Christus animo & corpore passus est, tum etiam quia vna pœna corporis erat infiniti pretij. "

Tertivm argumentũ sumit ex illa tristitia & metu, quem in horto passus est Dominus, Matth. 26. Nam "
si solùm timuisset mortem corporis, fuisset infirmior "
multis puris hominibus, qui audacter mortem subeunt. "

Certe multi martyres in passionibus exultabant, "
nec solùm martyres, sed etiam ipsi latrones sæpenumero constantissimè moriuntur. Qui verò timidiores sunt, "
trepidant quidem, sed nunquam se adeò vinci, ac deiici "
à perturbatione patiuntur, vt sanguinem sudẽt; at Christus horrebat, cadebat, sanguinem sudabat, Angelica cõ- "
solatione indigebat; ac demum in agonia positus prolixius orabat. Aut igitur infirmior omnibus hominibus "
fuit, aut non solùm corporis mortem, sicut cæteri, sed "
etiam animæ periculum metuebat. "

Respondeo, Sanctos Patres variè exposuisse hũc timorem Christi, nullum tamen vel minimo verbulo insinuasse, hunc timorem Christi fuisse de salute animæ. Hilarivs can. 31. in Matth. dicit, Christum nihil timuisse pro se, sed pro discipulis, quos præuidebat negaturos. Sed cùm ait: *Transfer calicem à me*, voluisse dicere, transfer à me ad alios, id est, fac vt sicut ego alacriter bibo, ita etiam mei discipuli bibant.

Hieronymvs in caput 26. Matthæi, dicit, Christum tristem fuisse propter populum Iustæorum, quem

Universidad de Deusto
Biblioteca

videbat illa nocte grauissimè peccaturum, & ideò dixisse; *Transfer calicem istum à me*, id est, fac ne illi me occidãt, sed aliqui alij, &c. AMBROSIVS in caput 22. Lucæ, & CHRYSOSTOMVS in caput 26. Matthæi, dicunt, Christum naturali affectu mortem corporis horruisse.

AD ARGVMENTVM autem Caluini respõdeo, Si Christus non potuisset nõ timere, & coactus timuisset, meritò infirmior multis videretur. At non ita est. nam timuit, quia voluit, cæteri si nõ timent, vel est, quia Deus infundit consolationem maiorem, quàm sit ea pœna: vel quia diabolus obtupefacit sensum aliquorum sibi addictorum; vel quia auertunt animum à cogitatione pœnarum, & alibi eum defigunt, quamuis rarissimi isti sint.

AT Christus, vt copiosa esset redemptio, voluit etiã pœnam mœroris & timoris subire, & ideo nec obstupefecit sensum suum, nec permisit vt redundaret ex parte superiore gaudium in partem inferiorem, nec auertit cogitationẽ à morte imminente, sed potius de industria B defixit mentem in omnia tormenta impendentia, quod sine dubio summæ fuit fortitudinis & caritatis.

NAM, vt ait Euangelista Matth. 26. *Assumpsit Petrum, Iacobum & Ioannem, & tunc cœpit mœstus esse*, &c. Quare tunc cœpit, nisi quia tunc voluit? Nã etiam antè sciebat se moriturum, cùm hoc prædiceret discipulis, & Sacramentum institueret, in memoriam passionis suæ, & tamẽ non solum non metuebat, sed etiam consolabatur metuentes discipulos, vt patet Ioannis 14. & 15. Vnde etiã finita oratione, quia nõ amplius voluit timere, non amplius timuit, sed alacriter occurrit se quærentibus ad mortem. & in toto decursu passionis suæ nullum signũ timoris dedit. Hinc est etiam quod Ioan. 1. legimus, eum à seipso turbatum. In quem locum scribens AVGVSTINVS tract. 49. in Ioan. *Non est*, inquit, *dubitandum, eum non animi infirmitate, sed potestate turbatum.* Vide totum sermonem, vbi de hac re multa præclarè dicit.

C QVARTVM argumentũ ex Matth. 27. vbi Christus
» exclamat. *Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti?* Videtur enim Christus nõ potuisse in hæc verba prorũpere, nisi apprehendisset Deum, vt sibi iratum & infensum.

RESPONDEO, Nullam fieri hic mentionẽ iræ Dei erga Filiũ, sed solius derelictionis; dereliquit enim Deitas humanitatem in pœnis. & cùm posset eam inde eripere, noluit, vt sacrificium perficeretur, quo mundus redimendus erat. Voluit autem Dominus hoc modo clamare. vt intelligeremus, illum verè grauissimos dolores pertulisse, & nõ sua culpa pertulisse. Id enim significat illud, *Quare*, ac si diceret, nõ est in me causa huius pœnæ.

» QVINTVM argumẽtum ex Act. 2. *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.* Nam si non pertulit Christus dolores inferni, quomodo potuit ab illis solui? Quis enim soluitur à vinculis, quibus nunquam fuit ligatus?

D RESPONDEO, PRIMO in Græco legi solutis doloribus mortis, τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, & sensum esse, secundũ Chrysostomum & Oecumenium, quod Deus per Christi resurrectionem ipsam mortem à doloribus liberauerit. mors enim quasi dolorem patiebatur, cùm Christũ detineret, quem tenere non poterat. Sed fortè planior sensus erit, si dicamus, Christum sua resurrectione destruxisse ac dissoluisse mortem cum omnibus doloribus, qui illam comitantur. Resurrexit enim immortalis & impassibilis.

QVOD autem Caluinus per dolores mortis intelligi vult dolores, quos parit maledictio & ira Dei, quæ origo mortis est, & proinde dolores damnatorum minimis longè peritum est. Nam si, quia ira Dei fuit causa mortis, ideo dolores quos patiebatur in morte Christus, erãt ab irato Deo. & dolores damnatorum dici poterant eadem ratione omnes qui moriuntur, etiam martyres, habe-

A berent Deum infestum, & paterentur dolores gehennæ.

EST igitur ira Dei causa remota, & generalis ipsius mortis: tamen proxima & particularis causa, sæpissimè est beneuolentia & gratia specialis Dei, vt AVGVSTINVS dicit lib. 13. ciuit. Dei, ca. 6. & alibi. Et ipse Dauid, qui canit: *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* Psal. 114. Et Ioannes audiuit vocem de cœlo dicentem sibi: *Beati mortui qui in Domino moriuntur* Apocal. 14. Denique Paulus mortem lucrum sibi esse dicebat, Phil. 1.

DICO SECVNDÒ, in nostra editione Latina haberi. *Solutis doloribus inferni*; quæ lectio fortè est præferẽda Græcæ. Nã IRENÆVS li. 3. c. 12. legit doloribus inferorum. Et Augustinus epi. 99. ad Euodiũ, & alij similiter legũt, ac, vt docet Augustinus, duplex sensus esse potest. VNVS (*Solutis doloribus inferni*) id est, irritis effectis: Soluit enim Christus dolores inferni, non quibus tenebatur, sed ne teneretur; *Quomodo*, inquit Augustinus, *soluti possunt laqui venantium, ne teneant, non quia tenuerunt.* ALTER est) *Solutis doloribus inferni* (quibus teneri ipse non poterat, sed quibũs tenebantur alij, quos ipse nouerat liberandos. Vbi Augustinus non solũ explicat rectè hunc locum, sed etiam pro confesso asserit contrarium eius, quod Caluinus probare intendit.

SEXTVM argumentum ex illo Heb. 5. *In diebus carnis* «
suæ preces supplicationesq; ad eum, qui posset illũ saluum facere «
à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est «
pro sua reuerentia. Vult enim Caluinus illud *Pro sua reuerentia* debere sic intelligi, Exauditus est à suo metu, ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, quasi dicat, Christus non orabat vt non «
moreretur, sed vt non absorberetur vt peccator, id est, ne «
damnaretur in æternum, & ab hoc metu perdendæ salutis æternæ per paternam exauditionem liberatus est. «

AT oportet Caluinum ostendere εὐλαβείαν accipi p
metu pœnæ; significat enim pietatem & reuerentiam. &
C proinde etiam metum reuerentialem. Ipse enim Caluinus in caput secundum Lucæ, vbi nos legimus de Simeone, quòd esset timoratus, ipse legit, pius, & exponit de vera pietate; & tamen vox Græca est, εὐλαβὴς.

BEZA quoque in annotatione ad eundem locum Euangelij, ita scribit. *Εὐλαβέια significat, non quemcunque timorem, sed cum reuerentia potius quàm cum animi trepidatione coniunctum. Latini religionem vocant.* At si ita est, cur Hebræorum, quinto, eandem vocem accommodare conantur Caluinus & Beza ad metum mortis æternæ, coniunctum cum summa trepidatione?

SED BEZA vrget, voculam, ἀπὸ, quam dicit non posse accipi pro particula, Pro, vel, Propter; sed pro, Ex, vel. Ab. Et quia absurdum videtur, Christum voluisse liberari à pietate & religione sua, ideo vertendum existimat, à metu, videlicet mortis, aut damnationis.

AT profectò faciliùs nos ostendemus, voculam, ἀπὸ, cum genitiuo idem significare, quòd διὰ cum accusatiuo quæ omnium consensu significat, Propter quã Beza posset ostendere εὐλαβέιαν, accipi pro metu pœnæ. Nam Matthæi decimo tertio, vers. 44. Lucæ vigesimo quarto versu 41. & Actorum duodecimo, versu 14. legimus, ἀπὸ χαρᾶς, præ gaudio, siue ob gaudium, Lucæ 22. versu 45. ἀπὸ τῆς λύπης, ob tristitiam. 2. Machabæorum quinto, vers. 23. ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ob superbiam vt ibidem explicatur per alias voces, διὰ τὸν μετεωρισμὸν τῆς καρδίας, ob elationem cordis.

QVARE Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius in hunc locum, exponunt illam vocem de veneratione, quę Christo debebatur, vt sit sensus; Exaudicus est quia merebatur exaudiri, cùm esset dignissimus omni honore & reuerentia. vel. Exauditus est ob reuerentiam, qua ipse Patrem suum prosequebatur. Et certè negare non possunt aduersarij, quin Chrysostomus, Theo-

Theophylactus, & Oecumenius Græcas phrases intel- A ligerent.

QVID, quod Erasmus quoque in annotationibus ad eundem locum per εὐλαβείαν, reuerentiam & pietatem intelligi debere docet? etsi autem non certo scimus quæ fuerit hæc oratio. de qua Paulus agit hoc loco, tãmen probabile est, eam esse, quam Dominus in horto fudit imminente passione. In eo autem exauditus est, quod absolutè petiit, nimirum vt fieret voluntas Dei in morte sua, vel vt liberaretur à morte per resurrectionẽ.

SEPTIMVM argumentum sumit Caluinus ex HILARIO, qui lib. 2. de Trinitate sic ait: *Crux, mors, inferi, nostra vita sunt.* Et lib. 3. *Filius Dei*, inquit, *in infernis est: sed homo refertur ad cœlum.* Et li. 4. dicit, per descensum Christi ad inferos id nos consecutos, vt mors perempta sit. Et in fine libri, *Mortem*, inquit, *in inferno perimens.*

RESPONDEO, miram esse Caluinsi impudentiam in Hilario citando, cum constet. Hilarium vix dolores corporis in Christo agnouisse. Certè Theologi multum la- B borant, vt ostendant, ab Hilario non esse omnino negatos Christi dolores.

PRÆTEREA in libro 10. de Trinitate refellit ex professo Caluini hæresim, ac docet, Christum non potuisse vllo modo metuere dolores inferni, pag. 195. *Lazaro*, inquit, *in Abrahæ sinibus lætante, infernum chaos Christus timeret? Hæc stulta atq; ridicula sunt.* Et pag. 203. *Anne tibi*, inquit, *metuere infernum chaos, & torrentes flammas, & omnem pœnarũ vltricium abyssum credendus est, dicens latroni. Hodie mecum eris in paradiso?* Et infrà: *Dominus communionem ei paradisi mox pollicetur, tu Christum in infernis sub pœnali terrore concludis?* Hæc Hilarius, qui tantum nõ nominat Caluinum, cum nescio cuius errorem confutat.

CVM ergo dicit Hilarius, inferos Christi nostram esse vitam, & in inferno mortem occisam, vult dicere, Christum descendisse ad loca inferorum, vt inde sanctos eriperet, & deinde locum illum obstrueret, na ad eum amplius vlli descenderent, qui in eum crederent, eúmque diligerent.

C

CAPVT NONVM.

Proponitur tertius error, refellendus de descensu CHRISTI *ad inferos.*

SEQVITVR TERTIA explicatio, quæ est BVCERI, in cap. 27. Matthæi & BEZÆ in caput 2. Actor. qui docent, intelligi sepulchrum in Scripturis nomine inferni proinde nihil esse aliud Christum descendisse ad inferos, quam sepultum esse.

CALVINVS partim hanc sententiam sequitur, partim eam refellit. Nam in Psal. 15. vbi nos habemus: *Non derelinques animam meam in inferno*, ipse vertit: *Non derelinques animam meam in sepulchro.* Et lib. 2. institutionum capite 16. §. 9. cum Bucero dicit, fabulam esse, quod sint loca animarum subterranea, & quod ad ea Christus descenderit, tamen in hoc dissentit, quod descensum Chri- D sti ad inferos, qui ponitur in Symbolo, non vult esse sepulturam, sed vt iam refutauimus, descensum ad pœnas damnatorum.

SI quis petat à Caluino & Beza, vbi fuerint ante Christi mortem animæ iustorum. Respondent, fuisse in cælo, licet nec viderent Deum, nec sint visuræ vsque ad diem iudicij. Ita Caluinus in psychopannychia, & Beza in libro contra Brentium de Christi maiestate, parte 2. vbi de ascensione disputat.

AD refutationẽ igitur huius sententiæ tria probanda sunt. PRIMO, inferos esse loca subterranea distincta à sepulchris. SECVNDO, animas ante Christi mortem non fuisse in cœlo, sed in inferno subterraneo, & proinde Christum, qui ad locum animarum descendit, in infernum subterraneum descendisse. TERTIO, directè Christi animam descendisse ad inferos, à sepulchro distinctos.

CAPVT DECIMVM.

Inferos esse loca subterranea distincta à sepulchris.

QVANTVM ad PRIMVM, ex nomine inferorum, quo vtuntur Scripturæ Hebraicæ, Græcæ, & Latinę, cognosci potest, vbi sint inferi. Nomẽ Inferni Latinum, non dubium, quin sit distinctum à nomine sepulchri, & cùm significet aliquid inferius nobis, & infra nos nihil sit nisi centrum terræ, necessariò loca inferorum intelliguntur loca profunda subterranea. Sed de Latino nomine parum curant aduersarij, quia Scripturæ Græcè & Hebraicè solùm scriptæ sunt.

NOMEN Græcum, quod habemus Matth. 11. Lucæ 16. Actorum 2. & vbicũque Latinè est infernus, est, ἅδης, quod nomen THEODORVS BEZA in Act. 2. asserit, ordinariè accipi pro sepulchro: aliquando tamen apud Poëtas pro loco damnatorum. Sed hæc est nimis aperta impudentia.

NAM, vt omittam, quod Græcè sepulchrum dicitur τάφος, non ἅδης, vnde Epitaphia dicuntur etiam à Latinis carmina quæ ad sepulchra scribi solent. Certè Matthæi 11. cùm dicitur de Capharnaum: *Et tu Capharnaum vsque ad cœlum exaltaberis? vsque ad infernum descendes;* non potest accipi pro sepulchro vox ἅδης. Esset enim ridicula antithesis, cùm cœlum multis millibus stadiorum distet à terræ superficie, vbi erat Capharnaum, & sepulchrum nõ distet nisi paucis vluis. Vult autem Dominus dicere, illam vrbem tam profundè descensuram, quã altè videbatur exaltata. Lucæ 16. vbi dicitur, diues purpuratus *in inferno* fuisse in tormentis, non potest vox ἅδης exponi de sepulchro, nisi quis velit animas esse in sepulchris cum corporibus.

ADDE, quod CHRYSOSTOMVS in homiliis de Lazaro semper intelligit per infernum, vbi erat diues, gehennam. Præterea LVCIANVS in dialogo de luctu dicit, ἅδου esse locum sub terra profundum. PLATO in lib. 2. de Republica, dicit, ἐνθάδε δίκην ἀποτίσει, id est, in inferno rationem reddemus operum nostrorum. Certum autem est, non reddi rationẽ in sepulchro. Denique HENRICVS STEPHANVS in suo magno thesauro in gratiam Bezæ (vt videtur) dicit posse accipi pro sepulchro vocem ἅδου, sed nullũ inuenire potuit auctorem, qui ita loquutus fuisset, cùm tamen multos citauerit pro significatione inferni.

IAM verò nomen Hebræũ, quod habetur passim in Testamento veteri, est שְׁאוֹל *scheol*, quod verbum contendit Beza vbique accipi pro sepulchro, sed falsum est. Nam significat voraginẽ; & ordinariè accipitur pro loco animarum subterraneo, & vel rarò, vel nunquam pro sepulchro. Et probo primò ex illo Geneseos trigesimo septimo: *Descendam luges ad Filium meum in infernum.* Vbi vox est שְׁאוֹל *scheol*, & non potest accipi pro sepulchro, quia dicit, se iturum ad Filium suum, quem putabat mortuum, & deuoratum à feris, & proinde carnifi- C cem sepulchro.

ITEM Numeri decimo sexto: *Descenderunt viuentes in infernum operti humo.* Quæ verba de loco damnatorum intelligit EPIPHANIVS in Ancorato, longè à medio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIERONYMVS in caput quartum ad Ephesios,& Beda in caput decimum sextum Nume. Et certè Epiphanius & Hieronymus doctissimi erant Hebraicè,& eo loco verbum est שאול *scheol.*

ITEM Psalmo centesimo trigesimo octauo: *Si ascendero in cœlum,tu illic es:si descendero in infernum ades.* Vbi opponuntur terræ superficiei,vbi tunc erat Dauid, duo loca distantissima,altissimum cœlum,& profundissimus infernus.Sepulchrum autem non abest à terræ superficie duobus palmis. Sæpe etiam supra terram exstant marmorea sepulchra.

ITEM Isaiæ decimo quarto dicitur Regi Babylonis, & in eius figura dicitur Diabolo. *Dixisti, in cœlum conscendam,* &c. *verumtamen vsque ad infernum detraheris, in profundum laci.* Vbi quatenus agitur de Diabolo, non potest infernus significare sepulchrum,quia Diabolus non est in sepulchro, vt notum est: quatenus agitur de Rege Babylonis,nó potest etiam significari sepulchrũ, & quia periret antithesis, & quia ibidem dicitur Rex ille carituru sepulchro.

HVC accedit consensus ferè omnium illorum, qui de hac re iudicare poterant. Nam LXXII. seniores שאול *scheol,*vbique verterunt, *ἅιδου,* nusquam *τάφος:* Hieronymus vbique vertit infernũ,nusquam sepulchrũ Chaldæus vertit גיהנום *Gehinnom*,gehennam. Rabbi DAVID in Psal.8.in illud:*Conuertantur impij in infernũ.* Et idem Rabbi Dauid & Rabbi Abenezra in illud Psal. 138.*Si descendero in infernum ades,*& Rabbi Leui in cap. 15.Prouerbiorum,& 26.libri Iob,exponunt per שאול *scheol* locum animarum subterraneum.

CONFIRMATVR item hoc idem ex ipso Caluino præceptore Bezæ: is enim in psychopannychia dicit, שאול *scheol* interdum accipi pro sepulchro.sed vt plurimum pro statu damnatorum.

QVID, quod Beza se ipse pulcherrimè refutat?scripsit enim duos libros,qui in eodem volumine cõpingi solent,vnum contra SEBASTIANVM CASTALLIONEM,de sua &illius versione Testamenti noui:alterum cõtra Brentium,de omnipræsentia carnis Christi, in 1. lib.tractans illum locum Actorum 2.*Non derelinques animam meam in inferno,* dicit, in meridie cæcutire, qui non intelligunt per infernum sepulchrum.

ET cum ei obiiceretur locus ille Luc.16. de diuite & Lazaro contendit ibi etiam per infernum significari sepulchrum.Et cum Christus dicit,diuitem illum fuisse in tormentis,exponit Beza Christum figuratè esse loquutum,quasi constitueret nobis diuitis sepulchrum in mediis flammis, in quo non tam cadauer, quam viuus homo cõtineretur.cùm tamen re vera nihil in eo sepulchro præter corpus inanime fuerit,& de alio loco,quàm de sepulchro scripturas exponere, dicit esse orcum, & herebum cum Poëtarum fabulis fingere.

AT in libro contra Brentium assumit iam contrariã personam,& dicit eos in meridie cæcutire,qui ex historia Lazari & diuitis:Lucæ 16.non deducunt verũ locum inferorum,vbi damnati torqueantur.Et ibidem defendit BVLLINGERVM,qui ex loco Num.16.probauerat,inferos esse vera loca subterranea,cùm tamen ibi sit vox שאול *scheol.* Item ibidẽ profert locum Psal.138. *Si descendero in infernum,ades,*ad probandum inferos contra Brentium,& tamen ibi etiam est שאול *scheol.*

DENIQVE non minus acriter pugnat pro inferis corporalibus, localibus & subterraneis, vt Brentio contradicat,quã alibi pugnat,vt veros & locales inferos destruat,vel in sepulchra conuertat,vt nobis resistat.

SECVNDO,probo esse inferos præter sepulchra,ex nomine abyssi.Nam Luc.8. Dæmones rogabant Christum,ne mitteret eos in abyssum.Certum est, abyssum esse profundam voraginem.& proinde infra terrę superficiem.Item,certum est,non esse sepulchrum, nec enim Dæmonibus parătur sepulchra.Denique certũ est,abyssum non esse aliquid spirituale,vt vult Brentius, vbique diffusum.Non enim Dæmones petiuissent non mitti in abyssum.Quid ergo restat,nisi vt abyssus sit profundissima vorago subterranea?

TERTIO,probo ex Apocalypsi 5.vbi legimus, non fuisse inuentos, qui soluerent librum, *Nec in cœlo, nec in terra,nec sub terram.*Et infrà: *Dixerunt laudem Deo omnes creaturæ in cœlo,in terra,& sub terram.*Et Philip.2.*Vt in nomine* IESV *omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum.*In quibus locis vox,*καταχθονίων*, nihil aliud significat,quàm subterraneorum.At certè nõ sunt cadauera sepulchrorum, quæ non poterant aperire librum, vel quæ Deum laudant,& in nomine IESV flectunt genua;igitur spiritus sunt,qui dicunt subterranei, eò quòd in locis subterraneis degant.

QVARTO,probo ex Patribus.IRENÆVS li.5. cap. 31. dicit Christum descendisse ad inferiora terræ, vbi erant animæ.TERTVLLIANVS in apolog.c.45.vocat infernum,arcani ignis subterraneũ thesaurum.CYRILLVS lib.de recta fide ad Theodosium,vocat infernũ,vbi erant animæ,subterraneã specum.AMBROSIVS li.2. contra Gentes: *Audetis,*inquit,*ridere nos cùm gehennas dicimus,& inextinguibiles quosdam ignes,*&c.Et infrà,de Platone sic ait:*Non est absonè suspicatus, iacì eas animas in flumina torrẽtia flammarum globis,& cœnosis voraginibus tetra.* AMBROSIVS in caput quartum ad Ephesios, dicit, Christum vt mortuis prædicaret in inferno,in cor terræ descendisse.Idẽ habet NYSSENVS oratione prima de resurrectione Dñi.HIERONYMVS in caput 14.Isaiæ. *Dicimus,*inquit,*quòd infernus sub terra sit.*AVGVSTINVS lib.2.retractationum,cap.24.*De inferis,*inquit,*magis mihi videor dicere debuisse,quòd sub terris sint,quàm rationem reddere,cur sub terris esse credantur, siue dicantur, quasi non ita sit.* GREGORIVS lib.4.dialog.ca.42.BEDA lib.3.in Iob ca.7.PRIMASIVS in caput 7.Apocal.& DAMASCENVS lib.3.cap,vlt.infernum sub terra esse definiũt.

ACCEDAT POSTREMO etiam naturalis ratio. siquidem consentaneum est rationi,vt locus dæmonum & hominum impiorum ac reproborum lõgissimè distet ab eo loco, in quo Angelos ac beatos homines perpetuo futuros non dubitamus. Locus autem beatorum (etiam aduersariorum testimonio) cœlum est:à cœlo verò nihil ab est longius,quàm terræ centrum.

CAPVT VNDECIMVM.

Animas piorum non fuisse in cœlo ante CHRISTI *Ascensionem.*

QVANTVM ad SECVNDVM,q animæ piorum non fuerint in cœlo ante Christi Ascẽsionem,probatur PRIMO,quia est ea sentẽtia prorsus inaudita in Ecclesia Dei.Id quod sanè deberet sufficere ad refutationem. PRÆTEREA Genes.37.Iacob ait:*Descendam ad filium meum in infernũ.* Pius erat Iacob,pius etiam Ioseph: & tamen vtrumque non ascendisse ad cœlũ,sed ad inferos descendisse, Scriptura significat.ITEM Luc.16.dives in inferno cũ esset, vidit à longè animam Lazari in sinu Abrahæ,& audiuit inter loca ipsorum magnum hiatum esse, id enim significat *χάσμα:* ex quo apparet,nihil solidi fuisse interiectũ inter locum damnatorum & sinum Abrahæ, sed vtrasq; animas in eadem voragine fuisse, licet multum inter se distantes.ITEM lib.1.Regum, cap.28. anima Samuelis apparens Sauli de terra ascendere visa est.

ET

ETQVAMVIS non desint qui negent, illam fuisse veram animam Samuelis,tamen opinio contraria & cõmunior & probabilior & tutior est.Id enim docent IOSEPHVS lib.6.antiq.ca.15. IVSTINVS Dialogo cũ Tryphone.BASILIVS epist.80.ad Eustachium, Ambrosius.in 1.cap.Lucæ.Hieronymus in 7.Isaiæ, AVGVSTINVS de cura pro mortuis, cap. 15. Et recentiores, Lyranus,Abulensis,Dionysius Carthusianus, & Caietanus in eum locum.Et deducitur satis apertè ex textu diuinæ Scripturæ;*Cùm vidisset,*inquit,*mulier Samuelem.* Itẽ. *Dixit Samuel ad Saul.Intellexit ergo Saul,quòd Samuel esset.* Certè nõ diceret Scriptura,*Intellexit,*sed putauit,vel cogitauit,si non esset verum.

PRÆTEREA in Eccles.cap.46.ponitur in laudibus Samuelis,quòd mortuus prophetauerit, & annunciauerit Regi,quæ ventura erant.At quæ laus esset Samuelis, si non ipse, sed dæmon aliquis in eius forma apparens futura prædixisset?At incredibile videtur, animam tanti Prophetæ subiectam fuisse incantationibus Pythonissę. Id quidem est verum,atque ideirco apparitio Samuelis præuenit incantationem & eius effectum. Id quod intelligi potest ex perturbatione mulieris,quę turbata est, cùm vidit Samuelem apparuisse, antequam euocaretur.

PRÆTEREA idẽ patet ex 1. Pet.3. *Iis qui in carcere erant spiritibus prædicauit, qui increduli fuerunt aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noë:cùm fabricaretur arca.*Hic dicitur animæ in carcere fuisse,nó ergo erãt in cœlo,nã ridiculũ est dicere animas in cœlo, tanquam in carcere inclusas fuisse, cùm cœlũ sedes Deisit.

NEQVE obstat,quod videtur hic agi de spiritibus impiorum.Nam Caluinus admittit agi de spiritibus iustorum.Sed de hoc loco paulò pòst agemus.

ITEM Zachar.9.*Tu autem in sanguine Testamenti eduxisti vinctos de lacu,in quo non erat aqua.* Quem locũ Hieronymus & Rupertus in commentario exponunt de descensu Christi ad inferos.Et sanè conuincitur hinc, animas Sanctorum ante Christi mortem non fuisse in cœlo,vt Caluinus,& Beza volunt,nec enim cœlum per lacum significari potest, aut ex cœlo Dominus Sanctos suos eduxit,aut in cœlo vlli sunt vincti.

QVOD autem Caluinus dicit libro secundo institutionum cap. 16.§ 9. à Zacharia vocari lacum sine aqua, profunditatem Babylonicæ captiuitatis, vnde liberati fuerunt Iudæi, nullam habet probabilitatem. Nam in verbis præcedentibus ponitur vaticinium de Christo: *Exulta filia Sion,ecce Rex tuus venit tibi. &c.* Quod Euangelistæ de Christi ingressu in Hierosolymam exposuerunt,Matthæus cap.21.& Ioannes cap. 12. inde fit apostrophe ad ipsum Christum,& tu in sanguine Testamenti:Quomodo ergo ista cohærerent,si de captiuitate Babylonica ageretur? & præterea in quo sanguine Testamenti liberati sunt Iudæi de Babylone?

DENIQVE patres communi consensu hoc docent. IRENÆVS lib.5.cap.31. Tertullianus lib. 4. in Marcio.Origenes in cap. 5.ad Rom.Cyrillus catech. 4. Cyrillus alter de recta fide ad Reginas, in fine locorum ex Matthæ. Hilarius libro decimo de Trinitate. Basilius in Psal.48. Athanasius in Epistola ad Epictetum. Epiphanius hæresi 46.Ambrosius libro tertio de fide,capite tertio.Hieronymus in cap.9. Zachar. in tertium Ecclesiastæ. Primasius in caput quintum Apocalyp. Gregorius libro 13.moral.cap. 21. Concilium Toletanum IIII. capite primo. Denique AVGVSTINVS, etsi in epistola 99.ambigere videatur,an sinus Abrahæ, vbi erant animæ Patrum olim,in inferno esset,an alibi:tamẽ libro 20.de ciuitate Dei,ca.15. affirmat in inferno fuisse, vt cæteri omnes Patres semper docuerunt, quorum verba in sequenti capite referemus.

CAPVT DVODECIMVM.

Christvm ad inferos descendisse verè, ostenditur ex Scripturis.

QVANTVM ad TERTIVM,probo ex Scripturis,Christum verè descendisse ad inferos. PRIMVS locus, qui tamen non conuincit, sed probabiliter suadet, habetur in illis verbis Psalmi 107.*Contriuit portas æreas,& vectes ferreos confregit.*Hunc enim locum intelligunt de descensu ad inferos,HILARIVS in Psalmum centesimum trigesimum octauum. AMBROSIVS lib. de mysterio Paschæ,& alij,sed in sensu mystico.Nam ad literam certum est tractari de liberatione ab Ægypto.

SECVNDVS locus est Ecclesiastici. 24. vbi sic loquitur sapientia Dei:*Penetrabo omnes inferiores partes terræ,& inspiciam omnes dormientes,& illuminabo omnes sperantes in Domino.* Hic locus non conuincit hæreticos, tum quia ipsi non recipiunt hunc librum, tum etiam, quia hæc verba desunt in Græco textu, tamen apud Catholicos suam habet auctoritatem.

TERTIVS locus adducitur ex illo Matth. 12. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus,& tribus noctibus,sic erit Filius hominis in corde terræ.*CALVINVS in psychopannychia vult, ventrem ceti fuisse figuram mortis, quæ Christum triduò detinuit. At Christus dicit,ventrẽ ceti similem fuisse cordi terræ.Cor terræ, non est mors, sed locus aliquis sub terram.

ALII dicũt,sepulchrum appellari cor terræ,sed repugnat similitudo. Nam cor est in profundissimo loco animalis: sepulchrũ autem est prope superficiem terræ, & Christi sepulchrũ videtur fuisse supra terrã:erat enim monumentum excisum in lapide supra terram exstans. Item:*Sicut Ionas fuit viuus in ventre ceti,*ita aliquid viuum debuit esse in corde terræ, at in sepulchro fuit corpus mortuum.non igitur cor terræ est sepulchrum,sed infernus sepulchro multò profundior, vbi Christi anima viuens triduo commorata est.

PRÆTEREA,HIERONYMVS in caput secundũ Ionæ:*Sicut cor,*inquit, *in medio est animalis, ita infernus in medio terræ esse perhibetur.*Eodem modo hunc locum explicant Irænæus libro quinto, cap. 31. TERTVLLIANVS libro de anima,capite trigesimo primo. NYSSENVS oratione prima de resurrectione. AMBROSIVS in cap.4.ad Ephes.

QVARTVS locus est Actorum secundo: *Non relinques animam meam in inferno.*BEZA vertit.*Non relinques cadauer meum in sepulchro.*Et in defensione huius versionis contra Sebastianum Castallionem:*Hic,*inquit,*agi de corpore,& de sepulchro nemo dubitare potest,nisi quis velit meridie cæcutire.* Et paulò antè causſam reddens,cur ita mutauerit animã in cadauer,& infernum in sepulchrũ: *Non temerè feci,*inquit,*cùm hunc præcipuè locũ à Papistis torqueri ad suum limbum constituendum videamus,& veteres etiam inde descensum illum animæ Christi ad inferos excogitauerint.*

VIDETVR BEZÆ placuisse decretum Rabbinorum,quod refertur à Rabbi Salomone in capit. 21. libri secundi Regum.bonum esse mutare aliquid de lege, vt Deus publicè sanctificetur. At nos habemus in primis verborum proprietatem.Nam in textu Græco Actor.2. ψυχὴ non nisi animam propriè significat, & ἅδης infernum propriè designat,& hoc probatione non eget,consulantur omnia dictionaria.

RESPONDET BEZA,licet,ψυχὴ,animam propriè significet,tamen accipi etiam posse pro corpore,tribus modis.

PRIMO,quia anima accipitur pro vita: vita autem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporis respectu videtur obruta sepulcro non minus quàm corpus.

SECVNDO, quia ex anima potest intelligi totum, & idem est dicere, non derelinques animam meam, & non derelinques me. Rursus ex toto potest intelligi pars, & ita idem erit dicere, non derelinques me, & non derelinques cadauer meum.

TERTIO, quia ψυχὴ Græcum & (נפש *Nephesch.*) Hebraicum idem significat. Porrò (נפש *Nephesch*) inuenitur in Scriptura acceptum pro cadauere Leuit. 21. v. primo & 11. vbi legimus, *Super anima non contaminetur*; prohibet lex tangi cadauera, & ea animas appellat.

SED istæ argutiæ nihil valent, nam etiamsi posset pro anima intelligi corpus, non tamen propterea continuò probatum esset, hoc loco ita exponendum esse. Præterea hic distinguitur anima à carne, cùm dicitur paulò infrà, nec anima eius derelicta est in inferno, nec caro eius vidit corruptionem, sic enim habetur in Græco, ergo nõ potest hoc loco anima accipi pro carne.

PRÆTEREA vox ἅδης, (vt suprà ostendimus) significat semper infernum, nũquam sepulchrum, at corpus Christi non fuit in inferno, ergo anima ibi fuit. Præterea de anima & inferno exponunt, Ambrosius sermone septuagesimo quarto, de martyribus. Hieronymus in Psal. 15. Augustinus Epistol. 99. ad Euodium. Beda in secundum cap. Actor. & alij.

AD PRIMAM rationem Bezæ, respondeo, licet anima possit accipi pro vita, quia dat vitam corpori, tamen nusquam accipi pro cadauere, cùm in cadauere sit priuatio vitæ. Nec possumus dicere vitam esse in sepulchro, cùm ibi sit corpus sine vita, nec enim contraria simul poni debent.

AD SECVNDAM dico, Grammaticã non admittere illam dialecticam ratiocinationem, pars accipitur pro toto, & totum pro parte; ergo pars pro parte. Nam vocabula sunt ad placitum, & ab vsu loquentium pendent; vsus autem admittit synecdochẽ, qua ponimus partem pro toto, & contrà, sed non admittit partem pro parte. Quis enim ferret, si diceremus hominem pedibus videre, quia pes potest poni pro homine, & homo pro oculo.

AD TERTIAM dico, multũ inter נפש *Nephesch*, & ψυχὴν interesse, Nam נפש *Nephesch*, est generalissima vox. & significat sine vllo tropo tã animam, quã animal, immò etiam corpus, vt patet ex plurimis Scripturæ locis. Vnde etiam ferè semper adiungitur cum subsitãtiuo, *Nephesch* adiectiuum (viuens) quod est proprium totius compositi. Genes. primo: *Producant aquæ reptile animæ viuẽtis*. Ibidem. *Producat terra animam viuentem*. Ibidem: *Factus est in animam viuentem*. Quibus in locis frustra adderetur adiectiuum, viuens, nisi vox Hebræa נפש *Nephesch* quam interpres vertit animam, significaret aliquid indifferens ad viuum & non viuum. Quare Numerorum vigesimo tertio, dicit Balaam: *Moriatur anima mea morte iustorum*. Et Num. 31. dicuntur omnes animæ sexus fœminei ex præda Madian fuisse triginta duo millia.

PORRO anima humana, nec mori potest, nec sexum habet. Proinde in illis locis anima non alteram partem hominis, sed totum hominẽ, aut certè ipsum corpus significat. Item Genes. trigesimo septimo: *Nõ interficiamus animam eius*. Vbi anima nec pro anima propriè dicta, nec pro homine per tropum (nam repugnat pronomen *eius*) sed pro ipsa carne propriè accipitur. Numer. 19. cadauer, vocatur morticinium animæ hominis.

AT Græcum ψυχὴ vt Latinum, anima, non est tam generale, vt sine tropo possit accipi pro toto animali. Itaq; in Leuitico non ponitur pars pro parte, id est, anima pro corpore, sed vocabulum, quod ipsum corpus significare solet, aut certè ponitur totum pro parte, id est, viuens pro corpore. At Actor. 2. ponitur ψυχὴ, quæ animã solam significat.

PRÆTEREA etiam nephes, quando opponitur carni, non potest sumi pro carne, vt Leuit. decimo septimo: *Anima carnis in sanguine est*. Hic autem anima opponitur carni, cùm dicitur, neque anima relicta est in inferno, neque caro vidit corruptionem, ergo hoc loco nullo modo tolerari potest Bezæ interpretatio, qui pro anima cadauer intelligi voluit.

QVINTVS locus est Romã. decimo: *Ne dicas in corde tuo. Quis descendet in abyssum, id est, Christum à mortuis reuocare?* Ergo Christus post mortem fuit in abysso. Non potest autem nomine abyssi intelligi status damnatorum, nam in illo secundum Caluinum fuit Christus adhuc viuens, hic autem agitur de loco, vbi erat solùm cùm esset mortuus. Neque potest intelligi sepulchrum; nam abyssus profundissimam voraginem significat, qualis non est sepulchrum.

PRÆTEREA facilè erat in sepulchrum descendere, at hic ponitur tanquam res homini viuenti impossibilis, descendere in abyssum. Denique opponitur hoc loco abyssus cœlo, tanquam terræ superficies sit media inter abyssum & cœlum; nam præcedit: *Quis ascendet in cœlũ, id est, Christum deducere*. Et continuò sequitur per antitheth esim: *Quis descendet in abyssum*, id est, *Christum à mortuis reuocare*. Fuit igitur Christus post mortem, & ante resurrectionem in abysso, quæ longissimè abest à cœlo, id est, in profundissimis terræ partibus.

SEXTVS locus est ad Ephes. Quarto: *Qui ascendit, ipse est, & qui descendit in inferiores partes terræ*.

AD hoc respondet BEZA in annotatione in hunc locum, inferiores partes terræ esse sepulchrum. Augustinus MARLORATVS intelligit descensum in hanc terram, quasi dictum esset, descendit in hanc imam terram.

AT nos habemus inprimis HIERONYMVM, AMBROSIVM, CHRYSOSTOMVM, & THEOPHYLACTVM, qui exponunt de inferno, infrà quẽ nihil est.

SECVNDO habemus verborum proprietatem. Nã inferior pars terræ non significat totam terram, sed vnã partem, eamque aliis inferiorem. non ergo significat terræ superficiem, quæ est pars superior; nec etiam sepulchrum Christi, quod etiam supra terram fuit.

TERTIO pro nobis facit id quod sequitur. *Vt adimpleret omnia*; voluit enim Christus descendere vsque ad verum infernum, sicut descenderat in terras, vt præsens visitaret omnes partes regni sui, quod tripartitum est, iuxta illud Philipp. 2. *Vt in nomine* IESV *omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum*. Vbi Græcè, vt suprà monuimus, est καταχθονίων, id est, subterraneorum, qua voce non possunt intelligi cadauera, quæ sunt in sepulchris; illa enim etsi subterranea sunt tamẽ nõ possunt in nomine IESV genua flectere, hoc est, honorem illi præstare. Sunt ergo in locis subterraneis aliqui spiritus, qui Christo reuerentiam exhibere debent, & ad eum locum Christus descendit, vt se totius mundi Regem ac Dominum declararet.

CAPVT XIII.

Explicatur locus obscurissimus ex Epistola 1. S. Petri cap. 3. & 4.

AD ea Scripturæ testimonia, quibus probatur descẽsus Christi ad inferos, pertinet etiã locus ille S. Petri: *Christus semel p peccatis nostris mortuus est. p iustus iniustis, vt nos offerret Deo mortificatus quidẽ carne, viuificatus aũt spiritu. in quo his q in carcere*

cere erant spiritibus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando; quando expectabant Dei patientiã in diebus Noë. 1. Petri 3. Cui loco videtur iungendus alius ex cap. quarto: *ideo & mortuis prædicatum est Euangelium, vt iudicentur quidem secundum hominem in carne, viuant autem secundum Deum in spiritu*. Vt autem hic locus, qui semper obscurissimus habitus est, intelligatur, tres expositiones discutiendæ sunt.

PRIMA expositio est sancti AVGVSTINI Epistola nonagesima nona ad Euodium, quem sequitur Beda. Sic Augustinus exponit, vt per spiritus in carcere cõstitutos intelligat homines qui erant tempore Noë, quorum animæ erant in corpore mortali tanquam in carcere; est enim corpus tanquam carcer animæ; ac dicit Christum non secundum humanitatem, quam nondum assumpserat, sed secundum Deitatem prædicasse per internam inspirationem, aut per linguam Noë illis hominibus, qui tamen increduli fuerunt. Itaque nõ vult Augustinus hunc locum ad inferos pertinere.

HANC expositionem non refutaram, si ipsi Augustino placeret omnino; sed ipsemet fatetur se hunc locũ non intellexisse, & rogat, vt quæratur ratio, quomodo possit hic locus ad inferos pertinere.

IPSO igitur non solùm permittente, sed etiam cupiente Augustino, hanc expositionem primam breuiter refellemus. PRIMO, non placet hæc sententia, quia communis Patrum est in contrarium. Nam CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 6. Stromatum ante medium. ATHANASIVS Epist. ad Epictetum, & libro de incarnatione, qui incipit, *Mos pij hominis*. EPIPHANIVS hæresi. 77. CYRILLVS lib. de recta fide ad Theodosium, & libro duodecimo in Ioannem cap. 36. HILARIVS in Psalm. 118. in illud: *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, Quando consolaberis me?* AMBROSIVS in caput decimum ad Romanos. RVFFINVS in expositione Symboli. Oecumenius in hunc locum Petri, exponunt de descensu Christi ad inferos, vbi spiritus defunctorum degere existimabant.

PRÆTEREA IVSTINVS in Dialogo cum Tryphone, & IRENÆVS lib. 3. cap. vigesimo tertio, citãt verba quædam Isaiæ, quæ modo non inueniuntur, similima istis verbis sancti Petri, vt credibile sit inde sanctũ Petrum accepisse. Sunt autem hæc verba: *Commemoratus est Dominus sanctus Israël mortuorum suorum, qui dormierant in terra sepultionis, & descendit ad eos euangelizare salutem, quæ est ab eo, vt saluaret eos*.

SECVNDÒ, non probatur ea sententia, quia dicitur Christus profectus spiritu ad prædicãdum spiritibus. Id enim refert illud, *in quo*, nimirum spiritu veniens, &c. at spiritus, qui hic distinguitur contrà carnem, non videtur posse significare aliud, quàm animam, non ergo sola diuinitate, sed etiam anima Dominus ad prædicandum spiritibus profectus est.

SANCTVS AVGVSTINVS ex hac ipsa ratione dicit se moueri ad hoc, vt non intelligat per hunc spiritũ animam Christi. Nã cùm dicitur (*viuificatus autẽ spiritu*) si spiritus significaret animam, sequeretur aliquando animam Christi mortuam fuisse, nihil enim viuificatur nisi quod mortuum est. Vult igitur ipse sensum esse, Christũ mortificatum fuisse carne, quia secundum carnem mortuus est, & viuificatum spiritu, quia virtute spiritus Dei excitatus est à mortuis.

SED hæc ratio non concludit; nam in Scriptura passim dicitur viuificari id quod non occiditur. 1. Reg. 27. *Verum, & mulierem non viuificabat Dauid*, id est, non relinquebat viuum, & 2. Reg. 8. dicitur: *Dauid extendisse duos funiculos super Moab, vnũ ad occidẽdum, vnum ad viuificandũ*, id est, definiuisse quot ex Moabitis vellet occidi, quot seruari. Et Actorum septimo: *Affligit Patres nostros, vt exponerent infantes suos, ne viuificarentur*, id est, vt non viuerent, sed occiderentur ad vnum omnes. Vult ergo sanctus Petrus dicere, Christum carne mortificatum; spiritu viuificatum in passione, quia caro mortua mansit, anima verò non potuit occidi, sed mansit viua, & operans, ac triumphans de inferno.

TERTIÒ, non placet ea sententia, quia illud; *Veniens prædicauit*, si de anima intelligatur, propriè accipi poterit. verè enim venit ad locum, vbi non erat. at si de diuinitate, non potest accipi, nisi impropriè. Præterea verbũ in Græco est προελθὼν, id est, profectus, quod idem repetitur paulò infrà, cùm dicitur, profectus in cœlum, &c. at in hoc secũdo loco accipitur propriè, ergo & in primo.

QVARTÒ, quia per spiritus, qui in carcere erant, non videtur posse intelligi homines viuentes, nisi de industria sanctus Petrus affectauerit improprietatem, & obscuritatem. at certè quando habemus sensum propriũ & facilem, non licet fingere tropos. Adde quod, capite 4. de iisdem loquens Petrus dicit: *Ideo enim & mortuis prædicatum est Euangelium*.

ET LICET AVGVSTINVS per mortuos intelligi velit mortuos in peccatis, qui tamen viuant in corporibus, tamen videtur obstare præcedens sententia, nã dicit; *Reddent rationem ei, qui paratus est iudicare viuos & mortuos, ideo enim & mortuis prædicatum est*. At cùm dicimus Christum esse iudicem viuorum & mortuorum, intelligimus ad literam, quòd iudicabit eos, qui viuunt, & eos qui mortui sunt verè, & propriè, vt idem Augustinus docet in Enchiridio, capite quinquagesimo quinto. Igitur veris mortuis Christus prædicauit, id est, ad veros inferos descendit.

QVINTÒ, si hic locus intelligatur de prædicatione facta in diebus Noë, non apparet quorsum hic sit inserta ista narratio. Quomodo enim ista cohærent, Christus in passione sua carne mortuus est, spiritu viuus mãsit, ideo Deus olim prædicauit hominibus per Noë? At si intelligamus de descensu ad infetos, omnia cohærent. Nam volens Petrus ostendere Christum in passione, & morte mansisse viuum, quoad animam, probat, quia illo tempore anima eius profecta est in infernum, & prædicauit spiritibus in carcere conclusis.

SED obiicit AVGVSTINVS, quia non videtur ratio, cur prædicauerit solùm iis, qui increduli fuerunt tẽpore Noë, cùm tam multi alij essent in inferno. Itẽ, quia videtur absurdum valde, quòd Christus prædicauerit in inferno. Videtur enim inde sequi, vt debeat etiam in inferno constitui Ecclesia, vbi conuertantur, & reconcilientur animæ.

ID autem absurdum sequi ex nostra sententia, probat Augustinus, quia sinus Abrahæ, vbi erant omnes iusti, non videtur fuisse in inferno, sed ab inferno remotissimus, cùm esset chaos magnum inter diuitem inferni colonum, & Lazarum habitatorem sinus Abrahæ, ergo si hic locus de descensu ad inferos intelligitur, Christus solis peccatoribus prædicauit: at non prædicauit frustrà, nec sine fructu, ergo aliquos cõuertit. At hoc nullo modo est asserendum, ergo præstat hunc locum non intelligere de descensu ad inferos. Et hæc est potissima difficultas quæ Augustinum à communi sententia recedere coegit. Timuit enim ne cogeretur admittere conuersionem, & reconciliationem spirituum damnatorum.

RESPONDEO. PRIMAM obiectionem posse retorqueri. Nam etiam non apparet ratio, cur dicat Petrus, Christum in diebus Noë prædicasse potius, quã in diebus Abrahæ, & aliorum Patriarcharum, vel etiam aliorum omnium hominum.

DICO præterea, Christũ prædicasse in inferno omnibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus bonis spiritibus,sed nominatim fuisse expressos illos,qui fuerũt in diebus Noë increduli,quia de illis erat maius dubium,an essent salui nec ne, cum puniti fuerint à Deo,& submersi aquis diluuij. Indicat ergo hic Petrus etiam ex illis incredulis fuisse aliquos, qui etiam in fine vitæ pœnitentiam egerint, & licet quantum ad corpus perierint,tamẽ quantum ad animam salui fuerint, quod etiam Hieronymus docet in quæstionibus Hebraicis in Genes. tractans illud cap. sexto. *Non permanebit spiritus meus in homine,&c.* Vbi dicit Deum puniuisse multos eorum tẽporaliter aquis diluuij, ne deberet eos punire in gehenna in æternum. Et hunc etiam sensum videntur facere illa verba capitis quarti: *Ideo mortuis prædicatum est Euangelium, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum Deum spiritu*, id est, vt secundum homines exterius iudicentur carne, id est, damnati existimentur humano iudicio, quia corpora eorum aquis necata fuerunt, tamen viuant spiritu secundum Deum, id est, animæ eorum saluæ sint apud Deum.

A

B

Ad Secvndam dico, ipsum Augustinũ postea cognouisse sinum Abrahæ fuisse in inferno, vt patet ex tractatu in Psal. 85. & libro vigesimo de ciuitate Dei capite decimoquinto, quæ sententia est omnium Patrum, & totius Ecclesiæ.

Dico igitur, prædicationem Christi in inferno non fuisse ad conuertẽdos infideles, sed fuisse solũ ad annunciationem gaudij magni piis animabus: quibus annunciauit completam esse redemptionem, vt intelligerent se iam inde liberandas, & tempore suo etiam corpora recepturas. Atq; hæc de expositione sancti Augustini, quam refutauimus, sequuti mentẽ eius, non verba.

Secvnda expositio est Bezæ in annotationibus ad eum locum, vbi sic exponit. *Christus in spiritu*, id est, diuinitate, *veniens prædicauit spiritibus in carcere*, id est, spiritibus qui nunc sunt in carcere inferni, sed tunc quando eis prædicabatur, non in carcere, sed in corpore erant, quando videlicet fiebat arca Noë. Hanc expositionem ita iactat Beza in defensione suæ versionis contra Castallionem, vt propter illam dicat sibi coram, & per literas a multis gratias actas.

C

Athæc non differt ab illa sancti Augustini, nisi in tribus. Primo quod Augustinus suã proponit vt dubiam, & quæ teneatur donec melior, non inuenitur: Beza suam vult esse certissimam.

Secvndò, quod Augustinus seruat textum, vt inuenit à maioribus scriptum; Beza pro sua audacia mutat, & vbi nos habemus, qui in carcere erant, ipse vult legi, qui in carcere sunt. Et licet in Græco nullũ sit verbum, tamen omnes Latini hactenus legerunt, *erant*; & Græci, quos citauimus, exponunt, *erant*; non autem, sunt. Siquidem eos volunt à Christo liberatos de carcere; non potuit autem verè dici tempore Petri de illis spiritibus, eos tunc in carcere fuisse.

D

Tertiò, quod Augustinus per carcerem intellexit corpus mortale, Beza intelligit infernũ, id quod pro nobis est. Itaque sententia Bezæ, quatenus differt ab illa sancti Augustini, non eget refutatione, quia pro nobis est. quatenus cum illa conuenit, iam refutata est.

Argvmenta quoque ipsius, ex dictis omnia facilè soluuntur. Primvm obiicit, quia dicitur Christus in spiritu veniisse, Respondeo, iam ostendimus, hoc loco spiritum significare animam.

Secvndò, quia tantùm sit mentio incredulorum, quibus nihil profuisset descensus ad inferos. Respõdeo, iam diximus, illos quondam incredulos fuisse, sed postea conuersos ad Deum & piè mortuos.

Tertiò obiicit, quia nihil hic dicitur de liberatione animarum. Respondeo, prædicationem Christi nihil fuisse aliud, quàm nuncium liberationis.

Qvartò obiicit, absurdum esse mortuis prædicare, qui non possunt conuerti. Respõdeo, non esse prædicatum, vt conuerterentur impij, sed vt gauderent animæ piorum.

Tertia expositio est Calvini libro secundo institutionum capite decimosexto. §. 9. & in psychopannychia, vbi dicit, ex sententia Petri Christum prædicasse spiritibus defunctorum & bonis & malis, non quod ad eos venerit per animæ præsentiam, sed quod effecerit, vt sentirent effectum passionis & mortis suæ, & boni quidem gaudium reciperent, mali mœrorem.

Et quia poterat aliquis dicere, quomodo animæ piorum dicãtur esse in carcere, cùm per Caluinum semper fuerint in cœlo? Respondet (*in carcere*) debuisse verti, in specula; iam vox Græca φυλακὴ, significat tam carcerem, quàm etiam vigiliam, obseruationem, excubias. Itaque animæ piorum dicuntur fuisse in specula, quia erant in continua expectatione passionis Christi.

Addit præterea, posse etiam dici eas fuisse in carcere, quia veluti sub nube, & vmbra eminus lucem prospiciebant, ita vt illa expectatio carcer dici posset.

Hanc explicationem dicit Caluinus talem esse, vt planè confidat se eam bonis omnibus persuasurum. At falsus Propheta fuit; nam ne suo quidem vicino, atque addictissimo sibi, ac successori Bezę persuasit. Siquidem Caluinus per spiritum intelligit, efficaciam; Beza diuinitatem. Caluinus per carcerem, speculam cœlestem; Beza custodiam infernalem. Caluinus per (*spiritus in carcere*) animas piorum; Beza animas damnatorũ. Caluinus vult, hoc esse factum in morte Christi; Beza tempore Noë. Velergo Beza non est vir bonus, vel Caluinus non persuasit omnibus bonis.

Sed his omissis, expositio Caluini facilè refelli potest. Primvm enim per spiritum non potest intelligi efficacia, sed anima; tum quia hic distinguatur contra carnem, tanquam contra alteram partem eiusdem compositi; tum etiam quia hic dicitur Christus spiritu profectus præ dicasse, vbi illud *profectus* notat mutationem personæ de loco ad locum.

Secvndò falsum est φυλακὴν, significare speculã in eo sensu, quem Caluinus intẽdit; nam φυλακὴ, propriè custodiã significat, à verbo φυλάττω, quod est custodio, obseruo, &c. & inde traducitur ad significanda omnia, quæ ad custodiam & tutelam pertinent, qualia sunt carceres, excubiæ, vigiliæ, &c. at non potest significare simplicem expectationem, seu vigiliam, quæ non referatur ad custodiendum; nec facilè inueniet Caluinus aliquod exemplum in bonis auctoribus pro hac specula sua.

Qvod autem dicit, expectationem in vmbra posse dici carcerem, ridiculum est. Nam hoc modo nocturno tempore, dum expectamus diem, omnes essemus in carcere: & præterea animæ piorum, etiãsi subobscurè prospicerent Christum, tamen multa alia perspicuè cernebant, & absolutè in lumine erãt. Immò verò, quo pacto, Caluini sententia, dici poterant esse in tenebris, vel in carcere, si in cœlo erant? quis enim capiat, in cœlo esse tenebras & carcerem?

Tertiò, Caluini sententia seipsam destruit. nam ipse duo dicit. Primò, spiritus in carcere esse animas piorũ expectantes Christũ, & istis Christum annunciasse gaudiũ. Secvndò, dicit Christũ terruisse sua prædicatione animas impiorũ, & hoc significari illis verbis, qui increduli fuerunt aliquãdo, cũ fabricaretur arca. At Petrus de iisdẽ loquitur. sic enim ait: *Spiritibus qui in carcere erant veniẽs prædicauit, qui increduli fuerũt aliquãdo, &c.* Et in Græco est participiũ ἀπειθήσασι, inobedientibus seu non credentibus. Oportet igitur in eo carcere fuisse spiritus

ritus illos aliquando inobedientes; & si isti sint spiritus A
impiorum, oportet necessario vel spiritus impiorũ fuisse in specula cœlesti, vel illud φυλακὴ, non speculam, sed carcerem significare.

Vltimo accedit, quod hæc est sententia singularis & contraria omnibus veteribus. Maneat igitur sententia Patrum, quæ docet, Christum in carcere inferni sanctis Patribus prædicasse.

CAPVT XIIII.

Adfertur traditio Patrum de descensu Christi ad inferos.

NVNC id ipsum, quod ex Scripturis probauimus, ex Patrum traditione breuiter confirmabimus. Ac Primvm habemus Symbolvm Apostolorum ab hęreticis receptum, vbi post expressam sepulturam habetur: *Descendit ad inferos*; Non sunt ergo vnum & idem sepeliri, & descẽdere ad inferos. Nec potest dici posteriorem sententiam esse repetitionem prioris. Nam Symbolum est compendium fidei breuissimũ, in quo summum vitium esset aliquid repeti. Nec potest esse posterior sententia explicatio prioris, quia explicaretur notum per ignotum.

B

Præter Symbolum, habemus duo Concilia. nam Toletanvm IV. cap. 1. sic ait: *Descendit ad inferos, vt animas, quæ illic tenebãtur, eruret.* Et Lateranense sub Innocentio III. cap. 1. *Descendit*, inquit, *ad inferos, resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum: sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit pariter in vtroque.*

Præterea omnes Patres hoc docent. Thaddæus discipulus Domini apud Eusebium lib. 1. hist. cap. vlti. prædicans fidem Christi, inter alia hæc dicit: *Descendit ad inferos, & disrupit maceriem, quam in seculo nemo disruperat, qui descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine.* Hæc de sepulcro intelligi nequeunt. neque enim corpus in sepulcro disrupit maceriem, nec inde ascendit cum multitudine. Loquitur igitur Thaddæus de descensu ad inferos, vnde sanctorum Patrum multitudo cum Christo ascendit.

C

Ignativs in epistola ad Trallianos: *Verè*, inquit, *Non hominum opinione crucifixus & mortuus est, videntibus cœlestibus, terrenis, & iis qui sub terra detinebantur.* Item: *Descendit ad infernum solus, regressus autem cum multitudine.*

Ivstinvs in Dialogo cum Tryphone conqueritur à Iudæis abrasum testimonium Hieremiæ, vbi dicebatur. *Dominus descẽdisse ad inferos, vt liberaret mortuos suos.*

Irenevs lib. 5. cap. 31. *Dominus*, inquit, *legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque in diem tertiam in inferioribus terræ, &c.* Et ne dicant hic agi de sepulcro, subdit: *Cum Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, &c.*

D

Clemens lib. 6. Stromat. *Prædicauit*, inquit, *is Dominus, qui erant apud inferos.* At certè corpus in sepulcro non prædicauit.

Origenes hom. 15. in Genes. *Vnigenitus*, inquit, *Filius pro salute mundi vsque ad inferna descendit, & inde protoplastum reuocauit. Quod enim dicit ad latronem, Hodie mecum eris in paradiso, non hoc illi soli dictum, sed etiam omnibus sanctis dictum intellige, pro quibus in inferna descenderat.* Vide eundem lib. 2. contra Celsum, & lib. 5. in epist. ad Rõ.

Evsebivs lib. 4. demonstr. Euang. cap. 12. *Vsque ad mortem*, inquit, *atque vsque ad ipsos mortuos, leges caritatis ipsum vocabant, vt eorum quoque qui antea mortui erant, animas reuocaret.*

Cyrillvs Hierosolymitanvs catecheli quarta postquàm dixerat de sepultura, subiungit: *Descendit ad inferos, vt & illinc iustos liberaret, &c.* Vide etiam catechesim. 14.

Athanasivs in libro de incarnatione, qui incipit, *Mos pij hominis*, vltra medium: *Credite*, inquit, *animam interiorem hominem esse, quoniam id & a prima plasmatione ostenditur, & à secunda dissolutione monstratur, cùm non solũ nobis, sed etiam in Christi corpore id pateat, corpore non vltra sepulchrum delato, anima ad inferos penetrante, locis ingenti interuallo discriminatis, sepulcro quidem id quod corporeũ erat recipiẽte, inferno verò id quod incorpoream fuit, &c.* Et infrà docet, Christũ descẽdisse ad inferos, vt animas liberaret.

Basilivs in Psal. 14. exponens illud: *Myrrha, & gutta, & casia. Itaque*, inquit, *Christi fragrantiam myrrha quidem spirat propter passionem: stacten verò propterea quod nõ immobilis, neque mefficax, & otiosus mansit tribus noctibus, & descendit ad infernum gratia dispensationis circa resurrectionẽ, vt vniuersa seipso impleret.* Et infrà: *Habes igitur myrrham propter sepulturam, stacten propter descensum ad inferos.* Et in Psal. 48. exponens illa verba: *Deus redimet animam meam de manu inferi: Manifestè*, inquit, *vaticinatur Domini ad inferos descensum, qui cum alios etiam ipsius animam redimat, ne illic maneat.*

Gregorivs Nyssenvs oratione prima de resurrectione Christi ante medium: *Vultis*, inquit, *aliquid de tridui tempore scire? sufficit tantum didicisse, quod cum Domino, omnipotens sapientia, in tam exiguo temporis spacio fuisset in corde terræ, quod est mentu illius* (Diaboli) *domicilium, magnam illam mentem, quæ in eo habitat, potuit decipere, atque infatuare.* Et infrà, loca subterranea vocat cor terræ, vbi sedes est Diaboli.

Gregorivs Nazianzenvs oratione secunda e Paschate, non procul a fine. *Si in infernum descendat*, inquit, *simul descende, ea quoque mysteria cognosce, quæ Christus illic designauit, &c.* Ibidem proponit quęstionem, nec soluit, An Christus omnes ex inferno eduxerit, an tantùm aliquos.

Epiphanivs in ancorato, ante mediũ. pag. 340. *Dicitur*, inquit, *inter mortuos liber.* Liber significat, infernum non obtinuisse in ipsum imperium, verùm propria voluntate ad infernum ipsum descendisse cum anima. Vide etiam hæresim 46. quæ est Tatiani, vbi dicit Christum ad inferos descendisse, vt animam Adami, & aliorum Patrum liberaret.

Chrysostomvs hom. 2. de Symbolo, postquàm exposuerat sepulturam, subiungit: *Descendit ad inferna, vt & ibi à miraculo non vacaret.*

Cyrillvs libro de recta fide ad Theodosiũ circa medium: *Anima*, inquit, *ad verbum copulam, & vnionem sortita, descendit quidem ad infernum diuina virtute, & potestate vtens, etiam spiritibus qui illic erant, apparuit, & dicebat compeditis, Egredimini, & iis, qui in tenebris, reuelamini.* Item: *Quemadmodum vnigenitus cum iis, qui adhuc in carne erant, cum carne conuersatus est, ita & animabus in inferno prædicauit, animam habens sibi vnitam, in qua fuit.* Vide etiam li. 12. in Ioan. cap. 36.

Theodoretvs in Psal. 15, ex illo Psal. *Non relinques animam meam in inferno*, dicit. euidenter refelli Ariũ, & Apollinarem, qui dicebant Christum non assumpsisse animam.

Damascenvs lib. 3. de fide, cap. vlt. *Descendit*, inquit, *in infernum anima deificata, vt quemadmodum iis, qui in terra, iustitiæ ortus est sol. sic & iis qui sub terra in tenebris, & vmbra mortis sedebant, lux refulgeret.*

Ex Latinis Tertvllianvs in libro de anima cap. 31. *Nobis*, inquit, *inferi non nuda cauernositas, nec subdialis aliqua mundi sentina creditur, sed in fossa terræ, & in alto vastitas, in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas, siquidẽ Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctũ, id est, in recessu intimo, & interno, & ex ipsa terra aperto, & intra ipsa clauso, & inferioribus adhuc abyssis substructo.* Et cap. 32. *Si*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus descendit in inferiora terrarum, vt illic Patriarchas, & Prophetas compotes sui faceret, habes & regionem inferorum subterraneam credere.

HIPPOLYTVS Martyr in oratione de Antichristo, initio: *Beatam*, inquit, *in cruce passionem, sepulturam eius, descensum ad inferos, ascensum, redemptionemq; animarum, &c.*

CYPRIANVS sermone de vnctione Chrismatis, in fine: *Passus est Rex illudi*, inquit, *& vita occidi, descendensq; ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit.* Similia habet serm. sequente.

HILARIVS in Psalm. 138. in illud: *Si descendero in infernum, ades. Humanæ*, inquit, *ista lex necessitatis est, vt sepultis corporibus, animæ ad inferos descendant, quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit.* Et lib. 10. de Trinitate vltra medium: *Nunquid descendisse ad inferos corpus, quod in sepulchro iacuit, dicetur?*

PHILASTRIVS in lib. de hæresibus, cap. de descensu ad inferos, dicit errare eos, qui putant descendente Christo ad inferos liberatas fuisse animas Poëtarum, & & Philosophorum, & similium infidelium, & addit: *Nam si Deum esse credidissent, Deorum, & Dearũ, turpia nomina nõ seminassent, descensione Christi ad infernum veniam meruissent.*

GAVDENTIVS Tract. 6. de Exodo: *Nõne*, inquit, *qua corpus exanime relinquens in cruce, Dei Filius transiit cum anima ad Ægyptum inferiorem, vt animas in inferno positas visitaret, &c.*

PRVDENTIVS in hymno 9. καθημερινὸν.

Quin & ipsum, ne salutis
Inferi expertes forent,
Tartarum benignus intrat,
Fracta cedit tanua, &c.

ET HYMNO PRIMO:

Inde est quod omnes credimus,
Illo quietis tempore,
Quo gallus exultans canit.
Christum rediisse ex inferis.

AMBROSIVS lib. 3. de fide, cap. 3. *Liber*, inquit, *est, qui mortis vincula nescivit, non captus ab inferis, sed sine adiutorio est qui non per nũcium, neque per legatum, sed ipse per se Dominus saluum fecit populum suum.* Vide etiam de mysterio Paschæ ca. 4. & in ca. 10. ad Rom. & cap. 4. ad Ephes.

HIERONYMVS in cap. 4. ad Ephes. *Inferiora terræ*, inquit, *infernus accipitur, ad quem Dominus noster, Saluatorq; descendit, vt Sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cœlos victor abduceret.* Similia clarissimè docuit in tertium Eccles. & in 9. Zachar.

RVFFINVS in explicatione Symboli sic loquitur: *Sed & Ioannes dicit; Tu es qui venturus es, in infernum sine dubio. an aliam exspectamus?* Et infrà: *Rediit ergo victor à mortuis, inferni spolia secum trahens, eduxit enim eos qui tenebantur à morte.*

AVGVSTINVS epistol. 57. ad Dardanum. q. 1. *Neque*, inquit, *ipso die in cœlo futurus erat homo* CHRISTVS IESVS, *sed in inferno secundum animam, in sepulchro autẽ secundum carnem.* Epist. 99. *Quis ergo nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christũ?* Et ne per inferos intelligamus sepulcrum, subiungit infrà: *Secundum animam eum fuisse apud inferos, aperte Scriptura declarat.* Tract. 78. in Ioann. *Quis non est derelictus in inferno?* CHRISTVS IESVS, *sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo iacuit in sepulchro?* CHRISTVS IESVS, *sed in carne sola.* Vide etiam lib. 17. ciuit. Dei. ca. 11. & lib. 20. cap. 15. & in Psalm. 85.

LEO serm. 1. de resurrectione Domini. *Resurrectio*, inquit. *Saluatoris nec animam inferno, nec carnem diu morari passa est in sepulchro.*

FVLGENTIVS in lib. 3. ad Thrasimundum c. 23. *Quam tamen carnem, nec in morte diuinitas deseruit, sicut nec in inferno animam dereliquit.* Et cap. 35. *Sciebat quod ille sacerdos pleni hominis Deus, totus esset cum carnè sua in sepultura, totus cum anima sua in inferno.*

VIGILIVS Martyr lib. 2. contra Eutychetem *Caro*, inquit, *ipso die non fuit in paradiso, nec in inferno, sed examinis iacuit in sepulcro: anima per illud triduum in inferno, non in sepulchro.*

ARATOR Subdiaconus lib. 1. in Act. Apost. tractãs ca. 2. *Pauidis*, inquit, *resplenduit vmbris.*

Pallida regna petens, propria quem luce coruscum,
Non potuit fuscare chaos, fugere dolores,
Infernus tunc esse timet, &c.

GREGORIVS lib. 13. moral. cap. 20. *Dum conditor ac redemptor noster in claustra inferni penetrans electorum exinde animas eduxit, nos illò ire non patitur, vnde iam alios descendendo liberauit.* Vide etiam cap. 21. & expositionem Psalmi. *De profundis.*

BEDA libro 3. in Iob cap. 7. *Hoc dixisse*, inquit, *Dominum puto, quod circa finem seculi pro redemptione hominis esset ad inferos descensurus, vbi pro potestate descendentis dẽbulasse dicitur, quia impossibile erat, vt quasi reus peccati infernalibus vinculis teneretur.*

HABEMVS igitur consensum Patrum, qui ante annos, vt minimum, octingentos floruerunt, quos certè, stultissimi sumus, si non paucis recentioribus hæreticis prætulerimus.

CAPVT XV.

CHRISTVM *propriè, ac re ipsa descendisse ad inferos.*

QVARTVS error est DVRANDI in 3. d. 22. q. 3. vbi docet Christi animam descendisse ad inferos non secundum substantiam suam, sed per effectus quosdam, quia nimirum beatificauit & illuminauit sanctos Patres, qui erant in limbo. tale aliquid de profectione Christi ad animas sanctorum Patrum, per efficaciam, non per essentiam, docuit Caluinus, vt superiore distinctione indicatum est.

SED multum interest, inter Caluini & Durandi sententiam. PRIMO, CALVINVS non vocat hoc (descendere ad inferos) sed fingit alium descensum per dolores inferni à Christo toleratos: Durandus autem vult hoc modo Christum descendisse ad inferos.

SECVNDO, Caluinus negat inferos reales, & præcipuè limbum Patrũ: Durandus ibidem agnoscit vtrumque locum.

TERTIO, Caluinus locat animas Sanctorum in cœlo, etiam ante Christi aduentum: Durandus dicit eas fuisse im limbo.

QVARTO, Caluinus negat animas Sanctorum à Christo beatificatas: Durandus concedit.

QVINTO, Caluinus sententiam suam vult esse certissimam: Durandus verò dicit non esse pertinaciter asserendum, Christi animam non descendisse secundum essentiam ad infernum, immò fortè descendisse, sed id non constare, cùm tamen constet eum descendisse secundum effectum.

IN HOC ergo solùm Durandus errat, quod non existimat credendum esse necessariò Christi animam reipsa secundum essentiam fuisse in inferno. Et quidem hanc sententiam esse erroneam probatur.

PRIMO, quia Scripturæ, Concilia, & Patres citati disertè dicunt Christi animam descendisse ad inferos, & carnem mansisse in sepulcro. Certum autem est carnem verè ac propriè, non per tropum; per se, non per effectum mansisse in sepulcro.

SECVNDO, si per effectũ fuisset Christus in inferno, non

non solùm anima, sed etiam caro in inferno fuisset, causa enim illius effectus etiam caro fuit. Neque satisfacit Durandus cùm respõdet præcipuam causam fuisse animam. Nam præcipua causa fuit compositum, id est, totus ille homo, qui patiebatur & merebatur.

PRÆTEREA, esto, fuisset anima præcipua causa, tamen etiam caro & sanguis fuit causa, alioqui non verè diceretur, 1. Ioan. 1. *Sanguis eius emundat nos*, ergo verè dici posset, caro & sanguis Christi descendisse ad inferos quod est contra Scripturam & Patres.

TERTIÒ, si per effectum tantùm descendit ad inferos, ergo eodem tempore anima Christi fuit in multis locis simul, in inferno, in Paradiso terrestri, in terra, in cœlo, Nam sine dubio mors Christi habuit aliquẽ effectum in his omnibus locis, illustrans animas Patrum in limbo, lætificans Angelos in cœlo, consolans Enoch, & Heliam in Paradiso; & in terra compũctionem in hominibus efficiens.

QVARTÒ, Christi anima triduo fuit in corde terræ: at ille effectus in momento peractus est. Item Christi anima rediit tertio die, nimirum quando resurrexit, tunc enim rediit ab inferis ad superos. At secundum effectũ nunquam rediit, quia effectus ille semper manet, aut si rediit peracto negotio suo; certè ipso die rediit, quo mortuus est; nam continuò post mortem dispulit Dominus tenebras inferni, & Patres diuina visione illustrauit. Itaque vnum è duobus concedendum videtur aut nunquam Dominum ab inferis rediisse; aut ipso primo die rediisse, vtrumque autem Symbolo fidei, & Scripturis ipsis, ac Patrum confessioni repugnat.

DENIQVE ex fundamento DVRANDI sequitur Christum nullo modo descendisse ad inferos. Fundamẽtũ enim eius est: quia animæ nõ possunt esse in loco nisi per operationem: & rursum, nõ possunt esse in loco nisi in proprio corpore, cuius sunt formæ. ex quo seqtur animas separatas nõ posse, ppriè & simpliciter esse in loco.

ET quia poterat, quis dicere, ergo animæ impiorum non sunt in inferno, vel animæ Sanctorum non erant in limbo; nec modo sunt in cœlo: addit Durandus, olim animas fuisse in limbo per deputationem; quia deputatæ erant ad eum locum, quando recepissent corpora, nisi Christus eas redemisset; animas autem impiorum esse in inferno per deputationem simpliciter, quia deputatæ sunt, vt ibi sint, quando corpora recipient.

AT hinc sequitur, in primis, animas Sanctorum non fuisse in inferno, nec nunc esse in cœlo, sed fuisse futuras in inferno, & nũc esse futuras in cœlo. Nam esse in loco per deputationem, est, non esse, sed esse futurum. Quemadmodum consules designati in annum sequentem, non dicebãtur nec erãt cõsules, sed solùm erãt futuri cõsules.

HINC verò vlterius sequitur, Christum nullo modo descendisse ad inferos; nam descendit ad locum animarum, sed animæ illæ erant quidem futuræ in inferno, re autem ipsa tunc nusquam erant. Igitur Christus nusquã descendit, proinde nec ad inferos.

AT obiicit PRIMÒ Durandus, Animæ sunt in loco corporeo solùm per operationem; quam exercent in illo loco; sed animę nihil possunt operari nisi in suo corpore, & per suum corpus, igitur cum vacant corpore, nusquam sunt.

RESPONDEO primùm, nõ esse improbabilem eorum sententiam, qui docent tam Angelos, quàm animas esse in loco per suam essentiam, quæ cùm sit res quædã, & finita, necessariò est præsens vni certo loco, & non alteri, nisi mutetur de loco ad locum.

SECVNDÒ dico secundum B. Thomam, animas quidem naturaliter non posse applicari certo loco, nisi per operationem, quæ sententia expressè est Nysseni li. de anima cap. 11. nec operari posse extra suum corpus; tamen supernaturaliter vtrumque posse, vt idem B. Thomas fatetur 1. p. q. 117. Et B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 16.

ITAQVE Deo iubente potest anima separata mouere corpora, & apparere, ac loqui, & operari eò modo quo Angeli operantur, vt patet de Anima Samuelis 1. Reg. 28. & de anima Mosis Matth. 17. & de anima S. Felicis, quæ, teste B. Augustino, loco citato, palàm apparuit multis: & de anima Paschasij, quã in thermis Puteolanis vidit S. Germanus ministrantem in caloribus illis, teste S. Gregorio lib. 4. Dialog. cap. 40. Et multa similia referri possent, quæ nullo modo negari queunt.

POTEST etiam anima Deo iubente nihil operari in corpora, & tamen alligari certo loco, etiamsi nos modũ quo id fiat non intelligamus, vt Augustinus docet li. 21. ciuita. Dei, cap. 10. nam nec perfectè intelligimus quomodo anima nostra, quæ Spiritus est immortalis, vniatur tam intimè corpori mortali, vt vna res fiant, & tamen id omnes credimus.

SECVNDA, obiectio DVRANDI est, quia anima Christi dicitur descendisse in infernum, vt animas Sanctorum beatificaret: at animæ Sanctorum beatificatæ fuerunt in eodem instanti, quo Christus mortuus est; nec potuit anima Christi in eodẽ instanti esse in inferno, quia fuisset simul in duobus locis, ergo non descẽdit per motum verum, sed metaphoricum, id est, per effectum.

RESPONDEO, ineptum esse propter has argutias reuocare in dubium mysteria fidei. Nam PRIMÒ vnde habet Durandus, animas necessariò debuisse beatificari in eodem instãti indiuisibili, quo Christus mortuus est? Nam etiamsi tũc fuerit persolutum pretium redemptionis, & debuerint animæ iustæ mox beatificari, tamen illud, mox, posset esse tempus quoddam breuissimũ, quod requirebatur, vt Christi anima fieret præsens animabus Patrum.

LICET enim non esset necessaria præsentia animæ Christi, vt Patres diuina visione illustrarẽtur, tamen congruum esse videbatur, vt illa esset præsens, dum id fieret; neque periculum erat, ne sanctæ illæ animæ, quæ patienter expectauerant multas annorum centurias, iam molestè ferrent dilationem temporis breuissimi, ac planè imperceptibilis.

DEINDE non propter solam beatificationem animarum Christus ad inferos descẽdit, id enim facere poterat sine descensu, sed etiam vt maneret in loco animarum illo triduo, quo corpus iacebat in loco corporum: & propter alias etiam causas.

TERTIA obiectio Durandi est, quia in illo triduo anima Christi fuit cum latrone in Paradiso, iuxta illud Luc. *Hodie mecum eris in Paradiso.* at non fuit in Paradiso quoad locum, vt notum est, sed quoad effectum, quia anima Christi beata beatificauit etiam animam latronis, ergo pari ratione, cùm dicitur fuisse eodem tempore in inferno, non debet intelligi de inferno, quoad locum, sed quoad effectum, vel si in inferno fuit, & in Paradiso, quoad locum, ergo in duobus locis simul.

RESPONDEO PRIMO, Paradisum hic accipi metaphoricè, infernum autem propriè. Nam Paradisus propriè pomarium significat. Vnde Eccles. 2. dicit Salomõ, *feci mihi horros, & pomaria*, & in Hebræo גנות ופרדסים *gannot vpardesim* vox autem, infernus, propriè locum inferiorem designat.

SECVNDO, Cùm patres omnes doceãt Christi animam fuisse in illo triduo in inferno, vbi erãt cæteræ animæ, immò ipsum Scripturæ, & Cõcilia, & Symbolum testentur; id nullo modo negandum est homini Christiano; siue Paradisi vox accipiatur metaphoricè, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

valle, & consentaneum est rationi; siue etiam propriè. Nec enim Deo impossibile erat efficere, vt Christi anima, simul esset in duobus locis.

His igitur expeditis, quasi per modum appendicis, explicabimus aliquot breues quæstiones, quæ de hoc ipso descensu Christi ad inferos inter Catholicos tractari solent.

CAPVT XVI.

Soluuntur quædam dubia.

PRIMVM dubium. *Ad quæ loca inferni descenderit.* S. THOMAS 3.p.q.52.art.2. docet Christū per essentiam præsentiam solum descendisse ad limbum, per effectum autem ad omnia loca inferni. Nam damnatos incredulitatis arguit, eis verò qui purgabantur ipsem gloriæ dedit.

AT probabile est profectò Christi animā ad omnia loca inferni descendisse. PRIMO propter locum illum Ecclesiastici 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inspiciam omnes dormientes.* Nam quod B. Thomas respondet, hoc intelligi de penetratione per effectum, non videtur satisfacere. Nam hoc modo possemus cum Durando dicere, ad nullum locum Christum descendisse aliter, quam per effectum, cum Scriptura non distinguat loca.

SECVNDO quia AVGVSTINVS epist. 99. dicit Christum descendisse ad loca inferni, vbi erant dolores & tormenta. Et FVLGENTIVS libr. 3. ad Transimundum, cap. 30. dicit Christum descendisse vsque ad infernum, vbi solebāt peccatorum animæ torqueri. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS catech. 4. AMBROSIVS in li. de myst. Paschæ. EVSEBIVS EMISSENVS in oratione de Pascha; & alij Patres dum describunt terrorem gehennæ ac dæmonum descensu Christi, apertè indicant Christum præsentiam suam illis manifestasse. Immò NYSSENVS oratione prima de Resurrectione clarè dicit cor terræ, quo Christus descendit, esse sedem illius magnæ mentis, quæ dicitur Diabolus.

PORRO alter CYRILLVS lib. 12. in Ioan. c. 36. & alij Patres dicunt, Christū descendisse ad inferiores partes terræ, vt viuorum & mortuorum dominaretur, id est, vt quasi caperet possessionem totius regni sui. At etiam ad Regnum eius pertinent damnati, vt qui in carceribus, tormentis ipsius iussu contineantur.

SECVNDVM dubiū. *An Christo fuerit aliqua pœna esse in inferno.* B. Thomas. 3.p.q.52.art.1. & 3. videtur dicere fuisse aliquam pœnam Christo, esse in inferno secundū animam, & in sepulchro secundum carnem. Dicit enim voluisse eum ibi esse, vt nostras pœnas in se susciperet. Caietanus in Act. cap. 2. dicit dolores mortis duasse in Christo vsque ad Resurrectionem ratione pœnalitatū, quæ selin quuntur ex morte, quæ sunt præcipuè tres. PRIMA, quòd anima maneat separata, quæ melius se haberet coniuncta. SECVNDA, quòd anima maneat in loco sibi non conuenienti, id est, in inferno. TERTIA, quòd corpus maneat in sepulchro, & hoc dicit significari illis verbis Petri, soluis doloribus mortis.

AT Bonauentura in 3.dist.22.q.4. dicit Christi animam, dum esset in inferno fuisse in loco pœnæ, sed sine pœna, cuius modus loquendi mihi videtur magis conformis Patribus. Itaque etsi, quòd maneat anima separata a corpore, pœna vel pœnalitas, vel potius minor perfectio dici possit, tamē manifestum animæ Christi in inferno, & corporis in sepulchro, nō auderē vocare pœnā; nec pœnalitatem, nam illæ animæ pœnam trahunt ex inferno quæ ibi sunt tāquam in carcere, nec possunt egredi quando volunt. At Christus fuit in inferno liber & liberator aliorum, vt omnes Patres clamant.

NON autem vocatur pœna, si rex mutat carcerem vt aliquos liberet; sed vocatur dignatio, & humilitas. Patri ratione, esse in sepulchro non est pœna, nec malū corpori simpliciter, immò bonum est corpori defuncto. At malum est corrumpi in sepulchro, & putrefieri, caro autem Christi in sepulchro fuit, sed sine corruptione.

VNDE FVLGENTIVS libro 3. ad Trasimundum cap. 30. dicit debuisse Christum ad plenum redemptionis effectum descēdere cum anima vsque ad locum tormentorum, sed non pati vlla tormenta, & cum corpore vsque ad locum corruptionis, sed non pati corruptionē, sicut acceperat humanam naturam similem nostræ peccatrici, sed acceperat sine peccato. Nec ratio Caietani ex loco Petri Act. 2 *Soluto doloribus mortis*, aliquid probat. Nam, vt suprà ostendimus contra Caluinum, dolores mortis dicuntur, qui mortem comitantur & præcedunt, non qui sequuntur.

AT obiicit CAIETANVS, quia illud; *Non relinques animam meam in inferno*, significat beneficium fuisse animæ Christi, quod fuerit liberata ex eo loco, ergo pœna erat ibi manere.

RESPONDEO, beneficium fuisse animæ Christi, & celeriter corpori coniungeretur, sicut malum erat ei separatio, & hoc modo beneficium illi fuit liberatio ab inferno, non ratione loci, sed ratione separationis à corpore. Et hoc fortasse voluit etiā dicere B. Thomas: quod videlicet pœna fuerit Christo, esse in inferno, & sepulchro, solum ratione separationis. Nam ratio eius nihil aliud probat, nimirum quia debuit subire pœnas nostras.

HÆC enim ratio, si adferatur ad probandū, debuisse Christum verè mori, & proinde pati separationem animæ a corpore; recte cōcludit. Si verò inde quis probare velit, debuisse Christum esse in inferno, vt in loco misero, & pœnali: nihil efficiet, aut efficiet plus quàm velimus. Nam secundum istam rationem debuisset Christi anima esse in inferno vt in carcere, & caro debuisset in sepulchro corrumpi. ista enim est pœna nostra.

TERTIVM dubium. *Quid contulit animabus iustorum descensus Christi ad inferos?* B. AVGVSTINVS in epistola 99. ad Euodium videtur sentire eas animas etiā antea fuisse beatas, & nihil eis contulisse Christi descensum: *Illis*, inquit, *iustis, qui in sinu Abrahæ erant, cum Christus in infernum descendit, nondum quid contulisset inueni, à quibus secundum beatificam præsentiam diuinitatis suæ nunquam video recessisse.*

RESPONDEO, cum communi Catholicorum sententia duo magna bona eis contulisse Christum. PRIMÒ, beatitudinem essentialem. SECVNDÒ, eductionem ex eo carcere, ac deductionem in cœlum, quorum primum continuò illis præstitit, secundum autem nō diu posteà.

DE PRIMÒ habemus testimonium illud Eccles. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, illuminabo omnes sperantes in Domino.* Item illud Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Quod verbum, inquit Origenes homilia 15. in Genes. non solùm latroni, sed etiam omnibus iustis, qui in inferno erant, dictum fuit. Item cōsensum Scholasticorum in 3.dist.22.

DENIQVE ostendemus in libro 1. de cultu Sanctorum, propria disputatione, post Christi passionem animas Sāctorum statim admitti ad visionem Dei. De SECVNDÒ beneficio habemus consensum Patrum suprà citatorum.

AD locum ergo Augustini respondet beatus Thomas tertia p.q.52. articulo 5. ad primum, Augustinum non velle dicere, non se inuenisse quid contulerit iustis Christus, descendens ad inferos, absolutè, sed quantum ad dolores inferni, quos soluit: vt sensus sit, Christus descendit dolores inferni soluere; at iusti non dolebant, ergo quantum ad solutionem dolorum, nihil eis contulit.

FORTASSE melius dicemus. Augustinum dum scribebat eam epistolam, nondum cognouisse, vbi erat sinus Abrahæ, & propensum etiam fuisse in eam partem, vt nó esset in inferno, & propterea, hoc dubio manente, meritò eum dixisse, quid contulerit iustis Christi descensus ad inferos, nondum se intelligere potuisse.

NAM, vt diximus, duo beneficia contulit Christus animabus iustorum, visionem beatificam, & eductionem ex carcere inferni: ratione primi non fuit opus descensu, cùm diuinitas sit, quæ propriè beatificat, & illa est vbique. Et hoc est, quod ibi dicit (cùm ait) *Beatificantem sapientiam suæ diuinitate nunquam abfuisse ab animabus illorū iustorum.* Non enim vult dicere illas animas semper fuisse beatas, sed non fuisse opus motu Christi, vt beatentur, cùm sapientia beatificans vbique sit.

RATIONE secundi beneficij, non fuit etiam opus Christi descensione ad inferos, si illæ animæ non erant in inferno, &c.

QVARTVM dubium. *An præter animas iustorum, quæ erant in sinu Abrahæ, aliquæ aliæ liberatæ sint?*

RESPONDEO, in primis non esse liberatas vllas animas damnatorum ad gehennā. Nam PHILASTRIVS in libro de hæresi. capite de descensu ad inferos. Et AVGVSTINVS lib. de hæresi. c. 79. dicunt esse hæresim, si quis asserat, vllos impios in inferno Christo prædicante conlersos & saluatos.

PRÆTEREA videtur implicare contradictionem, quòd aliqui fuerint damnati ad æternas pœnas, & tamē postea saluati fuerint. Nam æterna damnatio includit certitudinem pœnæ nunquam finiendæ: at quomodo certi esse possunt, se fine fine puniendos, qui aliquando liberantur?

ADDE locum Eccles. 24. *Illuminabo omnes sperantes in Domino.* Hinc enim deducitur, nullos eorum fuisse illuminatos, qui damnati erant ad æternas pœnas, quippe qui sine dubio non sperabant in Domino.

ADDE præterea illud Ioan. 9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Et 2. Corint. 5. *Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis.* Et Galat. 6. *Quæ seminauerit, homo, hæc & metet. Dum tempus habemus, operemur bonum.* Hæc enim omnia satis apertè indicant, non esse post hanc vitam locum pœnitentiæ, & reconciliationis.

ADDE postremò consensum Theologorū in 3.dist. 22. Quare inter fabulas numeranda est illa narratio, quā in historiis Patrum circumferri dicit NICETAS in comment. ad secundam orationem Gregorij Naziāzeni de Pascha. Ait enim, cuidam Christiano maledictis infectanti memoriam Platonis, vt impij & damnati, Platonem per quietem apparuisse, atque dixisse; Ego quidē peccatorem me fuisse non nego, verùm cùm Christus ad infernum descendit, nemo ante me ad fidem accessit.

HÆC quidem fabula est; Illud autem est credendum quod idem Nicetas ibidem dicit, Chrysostomum affirmasse, nullos in inferno à Christo descendente ad ea loca, liberatos, nisi qui digni erant salute, cùm hinc descenderent.

EADEM est ratio de animabus infantium, qui discesserunt cum peccato originali; nam neque ex illis vllam saluatam credibile est. Quocirca quod ait Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum, prædicante Christo apud inferos, non defuisse qui crediderint, ac pœnitentiā egerint; improbabile est.

DE animabus purgatorij maius dubium esse potest. Nam in primis colligi videtur ex illo Eccles. 24. *Illuminabo omnes sperantes in Domino*; beatificatas tūc fuisse omnes pias animas. Præterea Augustinus epistola 99. ad Euodium, & lib. 12. de Genesi cap. 33. apertè dicit, à Christo aliquos solutos doloribus inferni, & explicat se non loqui de animabus sanctis, quæ erant in sinu Abrahæ, nec de animabus impiis, quas absurdissimum existimabat fuisse Christo ad inferos descendente conuersas: igitur restat, vt loquatur de animabus, quæ adhuc luebant purgatorias pœnas. Item Gregorius libro 13. moral. ca. 20. dicit omnes electos liberatos.

AT B. Thomas 3.p.q.52.arti.8. docet animas purgatorij non esse liberatas simpliciter ex descensu Christi ad inferos. nec enim Christus aliquid contulit vlli, nisi quod meruerat passione sua; passio autem Christi non habet effectum temporalem, sed æternum. Semper enim est æquè efficax. Non ergo tunc liberasset Christus, nisi illos qui habuerunt talem dispositionem, qualem habēt, qui nunc liberantur.

ADDIT tamen B. Thomas, duobus modis potuisse accidere, vt tunc aliqui liberarentur. Primo, si expleuerant tempus purgationis suæ. Secundo, si ex deuotione peculiari ad Christi passionem id meruerant in hac vita, vt tunc liberarentur cùm Christus in eum locum descēderet. Et hoc modo debet exponi S. Augustinus, qui dicit eos liberatos quos nouerat Dominus liberandos.

AD locum Ecclesiastici & Gregorij posset dici, Christum liberasse omnes electos cùm descendit ad inferos, sed non simul; nam quosdam statim liberauit, alios postea, finita nimirum purgatione: sed tamen omnibus id præstitit, vt non manerent in lymbo expectātes beatitudinem. Quamquam non esset error, si quis diceret, multos alios, aut etiam omnes tunc liberatos ex purgatorio, ex gratia speciali, quia Dominus non est alligatus Sacramentis, aut meritis nostris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER QVINTVS DE CHRISTO

QVI EST DE MEDIATORE ET EIVS MERITO.

CAPVT PRIMVM.

Explicatur breuiter, secundum quam naturam CHRISTVS sit Mediator.

DVÆ SVPERSVNT de Christo disputationes; VNA, secundum quam naturam Christus sit Mediator; ALTERA, num tãtùm nobis, an etiam sibi Mediator Christus aliquid suis operibus & laboribus promeruerit; quibus quæstionibus explicandis postremum hunc librum, seu potius libellum dedicauimus.

VT igitur à priore incipiamus, explicandum erit initiò, quid sit propriè Mediator. Vocamus MEDIATOREM eum, qui inter aliquos dissidentes, aut certè non coniunctos medium se interponit, vt eos redigat ad cõcordiam, vel nouo fœdere coniungat. Contingit autem hoc dupliciter. Primò, per substantialem aliquam mediationem. Secundò, per operationem.

PRIMO modo Christus dici potest Mediator, quatenus personalitas eius coniunxit nouo & mirabili fœdere diuinam & humanam naturam. Et licet de hac mediatione sæpè loquantur Patres, tamen non est ea, de qua nunc disputamus. Nam de ista mediatione non est opus quærere, secundum quam naturam fiat. non enim fit secundum aliquam naturam, sed secundum personalitatẽ, quæ connectit duas naturas.

PRÆTEREA, ista mediatio non est inter naturas dissidentes. Nec enim vnquam Christi humanitas fuit contraria Diuinitati. Nos autem loquimur de mediatione qua Christus innocens Patri reconciliauit peccatores. Omissa igitur substantiali hac mediatione, MEDIATIO, quæ in opere consistit, quatuor modis potest fieri.

PRIMO, discernendo, & iudicando caussam; quomodo arbitri dici possunt mediatores. Et hic primus modus tribuitur Christo ab Ambrosio in capite secundo, 1. ad Timoth. dicit enim Ambrosius, Christum factum à Deo arbitrum, iudicasse sic fieri posse pacem, si Deus primum ignosceret, & homo deinceps in Dei fide permaneret.

SECVNDO, referendo hinc inde pacta, & conditiones vtriusque partis, quo modo omnes internuncij dici possunt mediatores. Et in hac significatione videtur accipiendum nomen Mediatoris, cùm Moses dicit Deut. 5. *Ego medius & sequester fui inter Deum & vos in illo tempore.* Et Galat. 3. *Data est lex per Angelos in manu Mediatoris*, id est, Mosis. Et hic etiam modus Christo conuenit, qui annunciauit hominibus Dei voluntatem, & leges. Et propterea dicitur Malachiæ 3. *Angelus Testamenti.* Et ad Hebræos nono & duodecimo: *Mediator noui Testamenti.* Vbi Paulus alludit ad Mosem, qui fuit Mediator Testamenti veteris.

TERTIO, orando & supplicando vni parti pro altera. Id quoque conuenit Christo, qui Roman. 8. dicitur, *Interpellare pro nobis.* Et primæ Ioannis secundo, dicitur: *Aduocatus noster.*

QVARTO, soluendo & satisfaciendo vni parti pro altera. Et hic modus mediationis propriissimè conuenit Christo, qui in tota Scriptura describitur, vt hostia pro peccato. Ideo 1. Timoth. 2. postquam Apostolus dixerat: *Vnus Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus*: mox addidit caussam, dicens: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro multis.*

ET ideo etiam Rom. 8. & 1. Ioan. 2. vbi dicitur Christus aduocatus & interpellator apud Deum pro nobis; non dicitur vnus aduocatus, aut interpellator, quia etiam alij interpellant pro nobis. Nec solus ipse Mediator fuit per modum arbitri, seu internuncij, sed etiam Moses. At solus ipse pro nobis soluit; nósque proprio sanguine Deo reconciliauit.

ITAQVE tres modi priores mediationis communes sunt Christo cum aliis; quartus propriè soli Christo cõuenit. Hoc tamen loco de omnibus modis potest intelligi quæstio nostra, qua inuestigamus, secundum quam naturam Christo conueniat Mediatoris officium.

EST autem sententia communis Catholicorum, ipsum quidem mediatorem, siue (vt Theologi loquuntur) principium, quod operabatur opera Mediatoris, non fuisse Deum solum, vel hominem solum, sed vtrumque simul, hoc est, Verbum incarnatum, siue Deum humanatum. Principium tamen, quo illa opera à Mediatore fiebant, fuisse naturam humanam, non diuinam. Tametsi enim Deus incarnatus erat, qui orabat, patiebatur, obediebat, satisfaciebat: tamen hæc omnia faciebat secundum formam serui, non secundum formam Dei.

ATQVE hæc est sententia Magistri in 3. d. 19. propè finem, sancti Bonauenturæ ibidem, articulo secundo, quæstione vltima, & cæterorum Theologorum in eadem distinctione, necnon sancti Thomæ 3. p. q. 26. art. 2.

Repugnant huic sententiæ hoc tempore duo contrarij inter se errores, quorum vnus ad Nestorianismum, alter ad Eutychianismum deflectit. Vtrumque paucis, Deo iuuante, refellemus.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

Refutatur error Stancari de Mediatore.

ERROR prior est FRANCISCI STANCARI, qui ita soli homini Christo tribuit officium Mediatoris, vt non videatur suppositum diuinum requirere vllo modo, nec saltẽ vt principium quod vllius operis. Videtur quidẽ Franciscus Stancarus in multis locis rectè sentire: In libro enim de Trinitate & Mediatore contra Tigurinos, & in alio libro eiusdem argumenti contra Caluinum, & in examine Pinczouianorum, & in libro alio de officio Mediatoris, & in alio libello de particula tantùm, sæpius repetit, Christi personam constare ex duabus naturis, diuina & humana, & in libro contra Tigurinos circa finem profitetur se sequi doctrinam magistri sententiarum, & Scholasticorum, ac de magistro ita honorificè loquitur, vt eũ omnibus sectariis anteponat, *Plus valet*, inquit, *vnus Petrus Lombardus, quàm centum Lutheri, ducẽti Melanchthones, tercenti Bullingeri, quadringenti Petri Martyres, & quingenti Caluini, qui omnes, si in vno mortario contunderentur, non exprimeretur vna vncia veræ Theologiæ.* Tamen verba etiam suspecta, & malè sonantia leguntur in libris eius.

NAM in libro de Trinitate & Mediatore, in refutatione prioris epistolæ Tigurinorum, dicit, dignitatem precum Christi non fuisse à solo filio, sed à tota Trinitate ita ordinante & acceptante. Vbi videtur satis apertè non tribuere infinitam dignitatem operibus Christi ex dignitate suppositi, sed ex acceptatione diuina. Quod certè non faceret, si existimaret opera Mediatoris, non esse opera suppositi humani, sed diuini.

ET in eodem libro in cõfutatione secundæ epistolę. In abstracto dicit in Christo humanam naturã esse mediatricem, conciliatricem, pacificatricem. Vbi videtur totum opus ipsi naturæ tribuere, quasi illa per se existat & per se agat, præsertim cum in eodem libro antea dixerit, vnum opus mediatoris personæ tribui non posse.

ET in libro de officio mediatoris & Pontificis, sic ait: *Sacerdos & sacrificium, est homo Christus, non Deus Christus, hoc est Christus secundum hominem, non secundũ Deum.* Quæ verba possent trahi in bonũ sensum, tamen simpliciter nõ bene sonant, & præsertim, quia paulò post explicans, dicit in Christo homine tria esse Spiritum, Animam, & corpus. Et ratione Spiritus. Christum esse Sacerdotem, ratione animę, & corporis esse victimã. Vbi nullam facit vnquã mentionẽ suppositi diuini operãtis.

DENIQVE in examine Pinczouianorũ: *vox*. inquit, MEDIATOR. *Primò capitur pro humanitate Christi exequente officium Mediatoris, Secundò verò: capitur pro persona ipsius Christi, qui est Deus & homo.*

HIS accedit, quod FRIDERICVS STAPHYLVS in lib. de successione & concordia discipulorũ Lutheri, & GVLIELMVS LINDANVS in secundo dialogo Dubitantii, affirmãt Stancarianos docere, Christum esse iustificatorem solum secundum humanitatẽ, quia videlicet existimãt, nos formaliter iustificari per Christi iustitiam, seu obedientiã nobis imputatã, Christi autem obedientiam & iustitiam esse opus solius humanitatis.

DENIQVE PETRVS CANISIVS præfatione lib. 1. de corruptelis verbi Dei, scribit Stancarianos interrogatos, cur in Christo existimẽt vnitas duas naturas, respondere solitos, vt natura humana diuina virtute sustentata, pari posset omnia, quæ patienda erant.

HÆC sententia siue Stancari sit, siue non sit, (nec enim affirmare audeo, de quo non sum omnino certus) apertissimè deflectit ad Nestorianismum. Voce enim fatetur vnam personã in Christo, re autem ipsa ponit duas, & euacuat planè mysterium redemptionis. Nam si sola natura humana egit opera illa satisfactoria, ergo natura humana per se existebat, & proinde suppositum erat à diuino supposito distinctum; agere enim suppositorum est. Duo igitur in Christo suppositа erant, quæ est ipsissima hæresis Nestorij.

PRÆTEREA repugnat hæc sententia Scripturæ & Patribus. Nam opus Mediatoris præcipuum fuit passio Christi. Hæc autẽ ipsi Deo & Domino tribuitur in Scripturis, atque ideò necesse est illi conuenire, saltem ratione suppositi. An non enim, Actorum 20. dicitur Deus; *Sanguine suo Ecclesiam acquisiuisse?* Et 1. Corinth. 2. nónne dicitur *Dominus gloriæ crucifixus?* Et ad Philippenses 2. nónne dicitur ille; *Qui in forma Dei erat æqualis Patri, humiliatus esse, & obediens factus vsque ad mortem, mortem autem crucis?*

PRÆTEREA Patres, Ambrosius Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & alij in secundum caput primæ ad Timoth. Item Hilarius li. 9. de Trinitate, non procul ab initio. Epiphanius in Anchorato ante medium. Cyrillus libro 12. Thesauri, capite 10. & libro de Trinitate, ante medium. Augustinus lib. 9. de ciuitate Dei, capite 17. & Fulgentius libro de fide ad Petrum capite 2. dicunt. Christum ideo vocari à Paulo vnicum Mediatorem, quia ille solus est verè medius inter Deum & hominem, cum vtriusque naturam habeat. Vbi Patres volunt ostendere, non potuisse Christum esse efficacem Mediatorem, nisi esset diuina persona, quæ officium Mediatoris exerceret. Non autem poterat esse diuina persona, nisi haberet diuinam naturam, propterea illi dicunt, vnicum & verum Mediatorem Deum & hominem esse debuisse.

PRÆTER hæc loca sunt alia quædam clarissima. BASILIVS in illud Psalmi quadragesimi octaui, *Frater non redimit, redimet homo? Si homo*, inquit, *nos redimere non potest, qui nos redemit, non est homo. Ne igitur propterea quòd in similitudine carnis peccati ad nos accesit, hominem solum putes Dominum nostrum*, &c. NAZIANZENVS oratione secunda de Pascha te, circa finem: *Indigebamus*, inquit, *vt Deus carnem assumeret, & mortem subiret, vt viueremus.*

CYRILLVS lib. de recta fide, ad Reginas. *Ex confesso*, inquit, *salutaris est mors Christi, sed si non esset Deus, quomodo ipse & solus sufficeret ad hoc, vt esset pretium? Sed sufficit solus pro omnibus mortuus, quia super omnes est.*

AVGVSTINVS homilia de ouibus, capite duodecimo: *Non Mediator homo*, inquit, *præter Deitatem. Non Mediator Deus, præter humanitatem. Ecce Mediator. Diuinitas sine humanitate non est mediatrix, sed inter Diuinitatem solam, & humanitatem solam, mediatrix est humana Diuinitas, & diuina humanitas Christi.* Vbi Augustinus impropriè quidem loquitur, dum vtitur nomine abstracto pro concreto, tamen exprimit apertissimè quod volumus, nimirum non esse purum hominem, illum, qui officium Mediatoris exercuit. Et in Enchiridio, capite centesimo octauo: *Nam neque*, inquit, *per ipsum liberaremur vnum Mediatorem Dei & hominum, hominem* CHRISTVM IESVM, *nisi esset & Deus.*

LEO sermone 1. de natali Domini: *Nisi esset*, inquit, *verus Deus, non afferret remedium, nisi esset verus homo non præberet exemplum.*

ACCEDIT vltimò, q̃ si humana persona pro nobis satisfecit, non ex rigore iustitiæ satisfecit, ac propterea non fuit necessaria incarnatio. Nec rationes Stancari, probant aliquid cõtra nos, sed solùm contra Caluinistas. Recta est in VI. Synodo, actione 4. negatur opus personale, & asseritur opus naturale in Christo, id est, tribuitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

opera CHRISTI naturis, non personæ. Sed facilis est A solutio.

NAM non vult Agatho negare, opera Christi esse opera personæ, & vnius atque eiusdem personæ, sed vult dicere, non esse in Christo vnum tantum opus, iuxtà vnã personam operantis. sed esse duo opera iuxta duas naturas, per quas persona vna operatur. Opera enim multiplicantur ad multiplicationem principij formalis. Sicut etiam in Trinitate tres sunt, qui operantur, & tamen vnũ est eorum opus, quia vnum est principium formale, videlicet vna natura.

CAPVT TERTIVM.

Refutantur ex Scripturis errores Caluinistarum & Lutheranorum de Mediatore.

ALIVS ERROR priori contrarius est eorum, qui contendunt, Christum exercere officium Mediatoris secundum vtramque naturam, diuinam & humanam. Ita docet apertè CALVINVS in B epistolis duabus ad Polonos. Idem etiam Ministri Tigurini, HENRICVS BVLLINGERVS, PETRVS MARTYR, & alij in epistolis item duabus ad Polonos. Idem ex professo docet IOSIAS SIMLERVS in libro contra Stancarum, vbi defendit epistolas Tigurinorum à Stancaro oppugnatas.

IDEM etiam sentit MARTINVS KEMNITIVS. Nam in libro de duabus naturis refert inter absurdas sententias, quod Christus sit Mediator secundum humanã naturam tantùm. Idẽ habet MELANCHTHON in locis, capite de Filio, vbi dicit, Deitatem Filij obediuisse Patri. Idem habet liber CONCORDIÆ, pagina 556. & 645. & 736.

AC ne forte isti existimentur velle, CHRISTVM C esse Mediatorem secundum vtranque naturam ratione suppositi, nõ ratione formalis principij, obseruandũ est, ex duobus apertè colligi posse, quæ sit eorum sententia.

PRIMO, ex eo quod fatentur, se dissentire in hac re à magistro & à Scholasticis. Magister autem & Scholastici dissertis verbis docent, Christum esse mediatorem secundum naturam humanã, non secundum diuinam, licet ipse Mediator sit, & esse debeat, Deus & homo.

SECVNDO, colligitur ex eo, quod distingunt opera Mediatoris, & quædã esse volunt humanitatis quoad rem, Diuinitatis quoad efficaciam, vt pati & mori, quædam solius Diuinitatis esse volunt, vt illuminare mentes, remittere peccata, &c. immo etiam sacrificium offerre diuinæ naturæ tribuunt. Victimam verò esse, naturæ humanæ.

TESTATVR enim STANCARVS in libro de Tri- D nitate & mediatore, STANISLAVM SARNICIVM, quem fidelem Christi seruum appellat Caluinus in epistola ad Polonos, in publico colloquio ita scribi iussisse: *Est Pontifex & Sacerdos diuina natura, sacrificium vero humana.* Qui error apertè introducit partim Arianismum, partim Eutychianismum.

PROBANDVM est igitur, solùm secũdum naturam humanam Christum fuisse Mediatorem, si sermo sit (vt diximus) de principio formali, non de ipso supposito. Ac PRIMVM ex Scripturis habemus locum illum beati Pauli 1. ad Timoth. 2. *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei hominum, homo* CHRISTVS IESVS. Cur, quæso, addit, *Homo*, nisi ad exprimendum naturam, secundum quam Christus est Mediator? Notauit hoc Augustinus libro 2. de peccato originali, cap. 28. & sermo. 11. de verbis Apostoli.

PRÆTEREA hîc distinguit Apostolus Mediatorẽ à Deo, *Vnus*, inquit, *Deus, vnus & Mediator Dei & hominum.* Ergo Christus non est Mediator secundum naturam diuinam, sed tantùm secundum humanam, secundum quã Christus à Deo distinguitur.

SED respondent aduersarij, hîc fieri distinctionem ratione personæ. Nam per vnum Deum intelligitur Pater, à quo distinguitur Filius personaliter. *Alioqui*, inquiũt, *sequeretur quaternitas, si à tota Trinitate distingueretur Mediator.* Vnde Caluinus in secunda epistola ad Polonos, risit has expositiones: *Vnus Deus*, id est, *Trinitas*; Et, *Creditis in Deum*, id est, *in Trinitatem.* At profectò hoc ipso Caluinus & Caluinistæ vehementer confirmant Arianismum. Id enim Ariani cupiunt, vt vbicunque legitur vnus Deus, aut simpliciter, Deus, intelligatur Pater, non Trinitas.

PRÆTEREA Chrysostomus, Oecumenius, Theophylactus in hunc locum, notant, per illud, VNVS non excludi Filium, sed Deos gentium. Ergo per vnum Deũ, non Patrem, sed Trinitatem intellexerunt. Item Augustinus concione 1. in Psalmum 29. explicans hæc ipsa verba, dicit, Vnum Deum significare Trinitatẽ; & Christum esse Mediatorem inter Trinitatem, & homines peccatores. Sic enim loquitur: *Quid est*, inquit, *Mediatorẽ, esse inter Deum & homines? Non inter Patrem & homines, sed inter Deum & homines. Quid est Deus? Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Qui sunt homines? peccatores, impij, mortales. Inter illam Trinitatem, & hominum infirmitatem, & iniquitatem. Mediator factus est homo non iniquus, sed tamen infirmus.* Idem repetit in commentario capitis tertij epistolæ ad Galatas. Et idem docent Augustinum sequuti Beda & Anselmus in commentario secundi capitis epistolæ primæ ad Timotheum.

ET ratio etiam ipsa id manifestè testatur. Nam non C solus Pater erat nobis ob nostra peccata infensus, & Apinde à Mediatore placandus, sed etiam Filius & Spiritus Sanctus. Tota igitur Trinitas à Mediatore hominibus reconcilianda erat. Quare cùm Paulus dicit, *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei & hominum*; per vnum Deum Trinitatem totam significet necesse est.

VNDE Caluinus, dum reiicit istam expositionẽ, Augustinum, Bedam, Anselmum, & Græcos omnes Patres, & ipsam rationem reiicit. nec propterea sequitur quaternitas; nam idem Christus propter duas naturas, & numeratur inter personas Trinitatis, cui debetur satisfactio & simul ipse est, qui satisfacit. Ipse enim, vt homo est, Mediator est, ad seipsum, vt Deus est.

CAPVT QVARTVM.

Refellitur idem error ex Patribus.

ACCEDANT nũc testimonia Patrum. Ac primum Cyrillus in Apologia pro duodecim capitibus contra Orientales, proponit hanc obiectionem contra decimum caput: *Si Deus Verbũ est Sacerdos, cui vel quali Deo suum ministerium offert?* Deinde respondet hoc modo: *Quando factus est homo, vocatus est Pontifex, non quòd maiori Deo offerret sacrificium, sed sibi ipsi & Patri.* Et infrà: *Audiens quod dictus est Sacerdos propter humanitatem, erubescisne? Deinde quomodo non admiratus es, quod non secundum sacerdotum morem alteri fecerit sacrificij modum, sed sibi ipsi potius & Patri vt dixi.*

HIC Cyrillus non solùm apertè dicit, Christum esse Pontificem propter humanitatem, sed etiam cogit nos intelligere negatiuam, id est, non propter Diuinitatem, cùm dicit, eum sacrificium sibi ipsi obtulisse & Patri. Non enim potest vnus & idem, vt idem, sacrificium offerre & accipere: sed sacrificium accepit, vt Deus, ergo non

non offert vt Deus: offert igitur tantùm vt homo. Idem A libro vndecimo in Ioannem, capite septimo: *In quantum*, inquit, *Filius & Deus est, vnà cum Patre nobis bona largitur: in quantum verò Mediator est & Pontifex, nostras preces ad Patrem adducit.*

CHRYSOSTOMVS in caput nonum ad Hebræos, explicans illud; *Ideo noui Testamenti Mediator est*, &c. *Quid est*, inquit, *Mediator? Mediator non est Dominus rei, cuius est Mediator, sed & aliã quadam res.* At quis dicat, Christum vt Deum, non esse Dominum? ergo Chrysostomus solùm secundum formam serui, vult Christum esse Mediatorem.

RIDICVLA est autem Glossa IOSIÆ SIMLERI, dicit enim, Deitatem Christi nudam esse Dominam, tamen ratione exinanitionis non esse Dominam. At exinanitio non conuenit diuinæ naturæ, sed personæ Filij, qui dicitur exinanitus, quia formam serui accepit, non amissa tamen forma Dei. Dicere autem, Deitatem Filij non esse Dominam est dicere, nõ esse veram Deitatem, B sed naturam creatam, vt Ariani volunt.

AVGVSTINVS lib. 10. confessionum, capite quadragesimo tertio: *In quantum homo*, inquit, *in tantum Mediator, inquantum autem Verbum, non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum, & cum Patre & Spiritu sancto vnus Deus.* Item ad Paulinum, epistola quinquagesima nona. *Per Mediatorem*, inquit, *non Deum, quod semper Verbum erat, sed hominem Christum* IESVM. Et libro primo Trinit. cap. 7. *Christus*, inquit, *in forma Dei æqualis Patri, in forma serui Mediator Dei & hominum.* Libro primo de consensu Euangelistarũ, capite tertio; *Secundum hominem*, inquit, *Christus & Rex & Sacerdos effectus est, vt esset ad interpellandum pro nobis Mediator Dei & hominum homo Christus* IESVS. Libro decimo ciuit. Dei, capite vigesimo: *Vnde verus ille Mediator, in quantum formam serui accipiens, Mediator effectus est Dei & hominum: cùm in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo vnus est Deus, tamen in forma serui sacrificium maluit esse.* Libro decimo sexto contra Faustum, capite decimo quinto: *Dissimilis hominibus Christus, quia Deus: similis hominibus, quia homo, Mediator Dei & hominum.* Libro secundo de peccato originali, cap. 28. *Non per hoc Mediator est, quod æqualis Patri, per hoc enim quantum Pater, tantum & ipse à nobis distat. Et quomodo erit medietas, vbi eadem distantia est? Ideo Apistolus non ait, Christus* IESVS *sed homo Christus* IESVS. *Per hoc ergo Mediator, per quod homo. Inferior Patre, per quod nobis propinquior; superior nobis, per quod Patri propinquior. Quod apertius ita dicitur. inferior Patre, quia in forma serui. superior nobis, quia sine labe peccati.* Item in Psalmum vigesimum nonum: *Inter trinitatem, & hominum infirmitatem & iniquitatem factus est Mediator homo, non iniquus, sed infirmus.*

DENIQVE (vt ex omnibus decem tomis Augustini testimonia habeamus) tractat. octogesimo secundo in D Ioannem: *Mediator*, inquit, *Dei & hominum, nõ in quantum Deus, sed in quantum homo est* IESVS *Christus.* Et sermone vndecimo de verbis Apostoli: *Vnus Deus, vnus & Mediator Dei & hominum. Non ait*, inquit, *Christus* IESVS, *ne tu putares secundum Verbum dictũ, sed addidit, homo. Mediator Dei & hominum homo Christus* IESVS. FVLGENTIVS li. de incarnat. & gratia Christi, capite decimo tertio: *Hic in humana natura Mediator Dei & hominum factus est.*

CAPVT QVINTVM.

Refellitur idem error rationibus.

ACCEDANT vltimò efficacissimæ rationes. PRIMA RATIO ex definitione, & conditionibus Mediatoris. Mediator debet esse medius, id est, distans ab vtraque parte dissidente aliquo modo. Nam si omnino sit idem cum vna parte, non potest cogitari, immò nec fingi, quo pacto sit Mediator. Porro hæc definitio conuenit Christo, vt homo iustus est, non autem, vt Deus est. Nam vt homo, distat à Deo; vt iustus, conuenit cum Deo. & contrà, vt homo, conuenit cum cæteris hominibus; vt iustus, distat ab omnibus hominibus. Omnes enim nascuntur natura filij iræ. at Christus, vt Deus, nõ distat à Deo vllo modo, id est, nec natura, nec iustitia, nec vllo alio modo. igitur non vt Deus, sed vt homo iustus Mediator est inter Deum, & homines peccatores. Et hoc est quod ait Augustinus, *inter Trinitatem & hominum infirmitatem & iniquitatem, Mediator est homo, non iniquus, sed infirmus.* In Psalmum vigesimum nonum.

SECVNDA RATIO, si Christus est Mediator secundum vtramq; naturam, vel secundum vtramque coniunctim sumptas, vel secundum vtrãq; seorsim acceptas: non secundum vtramque simul; Christus enim secundũ vtramque naturam simul sumptam, distat quidem à cæteris hominibus, & etiam à Deo Patre & Spiritu sancto, at non distat à Deo Filio, nec persona, nec natura, & tamen eriam ab illo distare debet, cum & ipse sit pars offensa, ad cuius placationem Mediatore opus sit.

NEC valet responsio Iosiæ, qui dicit Christum, vt Deum, esse Mediatorem sui ipsius. Nam est quidẽ Christus, vt homo, Mediator sui ipsius, vt Deus est. At ipsum vnum & eundem, vt Deus est, Mediatorẽ esse sui ipsius, vt Deus est, inuoluit apertissimam contradictionem. Sequitur enim inde, Christum à seipso distare, & non distare, eadem ratione & modo consideratum. Non igitur Christus secundum vtramque naturam simul sumptam esse potest Mediator.

QVOD autem non sit Christus Mediator secundum vtramque naturam seorsim, patet, quia non secũdum diuinam seorsim acceptam, cùm illa sit pars offensa, & secundum illam nihil distet Christus à Deo. Restat ergo, C vt solùm secundum humanam sit Mediator.

TERTIA RATIO, si Christus esset aliquo modo Mediator secundum naturam diuinam, omnes tres personæ essent Mediatores. Nam cùm natura diuina sit cõmunis tribus, quidquid secundum illam conuenit vni personæ, id conuenit omnibus tribus. Vnde est illa maxima sanctorum Patrum; *Opera Trinitatis esse indiuisa.* Porro absurdum esse, vt omnes tres personæ dicantur esse Mediatores, non videtur egere probatione. Nam si tota Trinitas sit Mediator, cuius, quæso, erit Mediator? Num est aliquis Deus suprà Trinitatem, apud quem ipsa Trinitas Mediatoris fungatur officio?

RESPONDET IOSIAS, opera Trinitatis sic esse indiuisa, vt tamen alia aliis sæpè tribuantur, tãquam propria. Et ponit exempla duo. VNVM, in internis actibus; nam solus Pater gignit, solus Filius gignitur, licet opera Trinitatis sint indiuisa. ALTERVM, in externis; nam in Baptismo Christi, Matthæi tertio, Pater solus dixit; *Hic est Filius meus dilectus.* Et solus Spiritus in forma columbæ apparuit. Et simile legitur Matth. 17. de voce & nube in transfiguratione. & confirmat testimoniis August. serm. 11. de verbis Domini; & Leonis sermone de transfiguratione, & sermone 2. & 3. de Pentecoste.

AT hæc nimis frigida sunt. Nam generare & generari in diuinis non sunt actiones essentiales, quæ sunt communes tribus personis, sed dicuntur actus notionales, qui nihil proprij in personis ponunt, præter relationem. Nam generare est intelligere diuinũ cum relatione producentis notitiam. Et quidem ipsum intelligere commune est tribus, sola relatio est propria gignentis; at actiones Mediatoris sunt actiones ad extra, & ideo si conueniunt Christo, vt Deus est, conuenient omnibus aliis personis; quæ sunt idem Deus cum Christo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nec etiam secundum exemplum valet. Nam in Baptismo Christi illa vox, quæ audita est, à tota Trinitate formata est, sed ad solum Patrem significandum. Quemadmodum & columba à tota Trinitate formata est, sed ad solum Spiritum sanctum repræsentandum. Itaque actio vera & realis, qua res illæ factæ sunt, communis erat; sola autem repræsentatio, propria vnius. Et hoc docent allegati Patres. & clarius idem AVGVSTINVS li. 2. de Trinitate, capite decimo: *Patris*, inquit, *persona ostenditur, & in ea voce, vbi super baptizatum columba descendit, nō quia fieri potuit vox sine opere Filij & Spiritus sancti, Trinitas quippe inseparabiliter operatur, sed quia ea vox facta est, quæ solius personam Patris ostenderet.* Cùm ergo non disputemus, quid significent opera Mediatoris, sed à quo fiant, concedere debet Iosias, actiones Mediatoris communes esse toti Trinitati. Itaque licebit dicere, Pater interpellat pro nobis, fudit sanguinem pro nobis, & alia id genus, quę ad hæresim Patripassianorū manifestè pertinēt.

QVARTA RATIO, officium Mediatoris proprium est sacrificare, & sacrificādo satisfacere, vt constat ex ca. 7. 8. & 9. ad Hebræos, & ex confessione aduersariorum. At sacrificare non potest Christo conuenire secundum Diuinitatem, sed solùm secundum humanitatem; siquidem facere Diuinitatem Filij, sacerdotem, est apertissimus Arianismus. Nam omnis sacerdos est minor eo, cuius est sacerdos; officium enim eius est ministrare.

QVARE AMBROSIVS lib. 3. de fide, capite quinto. *Idem*, inquit, *sacerdos, idem & hostia, & sacerdotium tamē & sacrificium humanæ conditionis officium est.* Et infrà: *Nemo igitur vbi ordinem cernit humanæ conditionis, sibi ius Diuinitatis ascribat.*

HIERONYMVS in Psalm. 109. in illud: *Iurauit Dominus*, &c. *Tu es sacerdos in æternum. Non illi*, inquit, *iurauit, qui ante luciferum genitus est, sed illi, qui post luciferum natus ex Virgine est.*

FVLGENTIVS de fide ad Petrum, capite secundo: *Solus*, inquit, *sacerdos, sacrificium, & templum, & hæc omnia Deus secundum formam serui.*

AVGVSTINVS libro 1. de consensu Euangelistarum, cap. 3. *Secundum hominem*, inquit, *Christus Rex, & Pōtifex effectus est.* Denique in sermone Arianorum propositione 33. apud Augustinum tom. 6. habetur, quòd Filius sit minister & sacerdos Patris sui: nō ergo Christus, vt Deus, sacrificauit, nisi ex sententia Arianorum.

IDEM dici potest de aliis officiis Mediatoris Christi, vt quod *interpellat pro nobis*, Rō. 8. quòd *aduocatus noster est*, 1. Ioan. 2. quòd *dedit semetipsum redemptionem pro nobis*, 1. Timoth. 2. Hæc enim omnia arguunt naturam inferiorē nō igitur potest Christus, vt Deus, esse Mediator, nisi, vt Deꝰ, sit minor Patre, & Patri seruiat, vt minister.

QVINTA RATIO est, si operatio propria Mediatoris conuenit Christo ratione vtriusque naturæ, sequitur confusio operationum, & consequenter naturarum in Christo, quæ est hæresis Monothelitarū & Eutychianorum damnata in VI. Synodo act. 17. Nam cùm in VI. Synodo reiicitur vna operatio in Christo, non reiicitur vna operatio respectu Dei tanquam principalis agentis, & hominis vt instrumenti. Nam certum est, in Christo multa eiusmodi opera inueniri. Talia enim erant omnia miracula, quæ fiebant à Deo Verbo per carnem, vt instrumentum. Sed reiicitur vna operatio, respectu Dei & hominis, tanquam propriæ & principalis causſæ. Illa autem dicitur causſa propria & principalis, quæ agit ex virtute sua, quam habet ex propria sua forma & essentia.

AC, vt exemplis rem illustremus, quādo Christus curabat febres imponendo ægrotis manus, impositio manuum erat operatio propria & principalis humanitatis, quia ex propria sua forma id habebat, at expulsio febris erat propria & principalis operatio Deitatis, quia non habebat hoc ex sua forma manus Christi, sed tantum vt applicabatur à Deo ad illud opus.

DICERE autem, imponere manus, fuisse propriam operationem Deitatis, vel expellere febrim fuisse propriam humanitatis, & proinde vnam tantùm fuisse operationem imponere manus, & pellere febrim, est confundere operationes & naturas, & hæc est hæresis in eo Concilio damnata.

IAM ergo sacrificare, quod est officium Mediatoris, proprium est Christi, vt homo est. Nam conuenit ei secundum humanam formam, vt patet, quia conuenit etiā puris hominibus, ergo si hoc idem conuenit Christo, vt Deus est, eadem erit operatio vtriusque naturæ, vt causſæ propriæ & principalis, nisi velint Deitatem esse instrumentum humanitatis, quo nihil absurdius cogitari potest. Quare introducitur hac sententia hæresis Eutychianorum & Monothelitarum, iam dudum magno labore damnata, ac ferè extincta.

RESPONDET IOSIAS, non esse omnino eandem actionem Deitatis & humanitatis, sacrificare, licet sit vnum opus. Nam substantia operis est propria humanitatis, sed efficacia & dignitas illius operis est propria Deitatis.

CONTRA, si ita esset, non posset Deitas appellari Sacerdos & Pontifex, vt tamen Sarnicius appellauit, nec posset denominari sacrificans; sicut non dicitur Deus dormire vel ambulare, cò quòd det nobis efficaciam ad dormiendum, aut ad ambulandum.

PRÆTEREA efficacia & dignitas sacrificij Christi non est aliqua actio physica, aut aliquis influxus aut efficientia realis Deitatis in illud opus. Tunc enim illa efficacia, & proinde sacrificium non magis essent Filij, quā Patris & Spiritus sancti, cùm omnis operatio sit communis, quæ per essentiam diuinam illis conuenit.

VNDE igitur, inquies, habet sacrificium Christi infinitam efficaciam & dignitatem? Habet ex eo, quod est sacrificium personæ diuinæ, licet in natura humana peractum. Quemadmodum etiam idem opus factum à Rege & à priuato homine, differunt valde, quoad pretium, ratione dignitatis operantium, & tamen regia Maiestas nihil physici & realis influit in illud opus. Non ergo potest vlla ratione concedi, sacrificare esse actionē vtriusq; naturæ, nisi quis velit in hæresim Monothelitarum, iam dudum damnatam & explosam, incidere.

CAPVT SEXTVM.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex Scripturis.

SED obiiciunt. PRIMO, verba illa Domini Ioannis octauo: *Ego pono animam meam. Hoc* inquit Caluinus in epistola ad Polonos, *Mediator dicit, nec tamen dicit vt homo, sed vt Deus. Nemo enim habet arbitrium vitæ & mortis, nisi Deus.*

RESPONDEO, ponere animam, non esse Dei, sed hominis, quamuis potestas ponendi illam & recipiendi ad libitum sit à Deo data ipsi homini. Nam ponere animam, quid aliud est, quàm mori? & resumere animam, quid est, nisi resurgere? Mori autē & resurgere certè hominis est, nō Dei. Et sic exponūt hęc verba sancti Patres.

AVGVSTINVS tract. 47. accepit animam pro ipsa substantia animæ, & quærit, cuius sit ponere animam, an Verbi, an carnis, an ipsius animæ? Et respondet, non esse Verbi, quia Verbum nunquam dimisit animam; nec esse animę, quia anima à seipsa separari nequit: sed esse carnis quæ animam aliquando deseruit, aliquādo recepit. *Caro*, inquit, *ponit animam suam, & caro iterum sumit eam, non tamen sua potestate caro, sed potestate inhabitantis carnem.* Et libro tertio contra Maximinum, capite decimoquarto: *Quid*, inquit, *quod etiam illud commemorandum putasti, quod manifestissimè, vt homo, loquitur, potestatem habeo ponendi animam meam*, &c.

CHRYSOSTOMVS etiam aliquoties repetit in hunc locum, hæc dici à Christo secundum humanitatē. Viderit ergo Caluinus quos auctores sequatur, dum ponere animam suam, & iterum sumere eam, Diuinitati attribuit. Sed rursum proferunt illud. 2. Corinth. 5. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum.* Et infrà: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.* Et infrà: *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Et illud Colossen. primo. *Pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in cœlis, quæ in terris sunt.*

AT reconciliare, exhortari, pacificare, actiones Mediatoris sunt. Igitur Christus, vt Deus, Mediator fuit.

RESPONDEO primùm, reconciliare, exhortari, & pacificare, non semper esse Mediatoris. Mediatoris enim est reconciliare vnum alteri. At si quis per se ipsum reconciliet sibi inimicum, is non dicitur Mediator. Itaque omnis Mediator reconciliat, sed non omnis qui reconciliat continuò est Mediator.

ADDO præterea, aliud esse reconciliare per Mediatorem, aliud verò esse Mediatorem. Potest enim altera ex partibus dissidentibus procurare Mediatorem, & per eum reconciliationem, non tamen ipsa pars erit, Mediator. Ita ergo Deus reconciliauit nos sibi, sed per Mediatorem, quem ad nos misit.

POSTREMO, adferunt illud Hebræor. quarto: *Habemus Pontificem, qui penetrauit cœlos.* Item illud Hebræorū septimo: *Sine patre, sine matre, sine genealogia.* Nam penetrare cœlos, non potest homini puro conuenire. nec est vllus sacerdos sine patre, & sine matre, nisi Christus Deus & homo. Is enim, vt Deus, caret matre; vt homo, caret patre. Igitur Christus Sacerdos, ac proinde Mediator est, secundum vtramque naturam. Quocirca ATHANASIVS in libro de humanitate Verbi, & Cyrillus in epistola ad Nestorium, capite decimo. Verbū ipsum fatentur Sacerdotem esse.

RESPONDEO, hæc omnia rectè probant, personam Pontificis nostri esse diuinam, id quod nos libentissimè confitemur. Verè enim IESVS est Pontifex summus, qui penetrauit cœlos, quiq; sine patre, & sine matre est, & simul patrem habet & matrem, Deus est; sed non, quā Deus est, penetrauit cœlos; nec, quā homo est, caret matre, aut patrem habet; ac denique non quā Deus est. Pōtifex est. Nam virtus quidem, qua Christus penetrauit cœlos, à Deo erat, tamen ipsum penetrare cœlos, cùm sit loco moueri, non potest Christo secundum formam Dei, quæ immutabilis est, sed solùm secundum formam hominis conuenire.

PARI ratione Christus Deus caret patre, sed vt homo; caret matre, sed vt Deus. Idem verò patrem habet, quia est Deus de Deo; & matrem habet, quia Filius hominis est. Denique Verbum Deus, vt Athanasius & Cyrillus rectè docent, Sacerdos est, sed secundum formam hominis, vt idem Cyrillus in Apologia sua testatur.

CAPVT SEPTIMVM.

Explicantur testimonia Patrum, quæ aduersarij proferunt.

SECVNDO loco proferunt testimonia Patrum. AC PRIMVM obiiciunt DIONYSIVM AREOPAGITAM, qui in Epist. 4. ad Caium dicit, Christum administrasse θεανδρικὴν ἐνέργειαν, id est, operationem Dei virilem. Et idem habetur in cap. 2. de diuinis nominibus.

RESPONDEO, hanc sententiam Dionysij tribus modis intelligi posse. AC PRIMO, si quis intelligat per Dei virilem operationem, vnam operationem propriam vtriusque naturæ, vt videntur velle nostri aduersarij, manifestè errat. Nam in Synodo VI. actione octaua, Macarius hæreticus Monothelita hanc ipsam sententiā ex Dionysio afferebat in hunc sensum, ad suam hæresim stabiliendam.

POTEST tamen SECVNDO vocari Dei virilis operatio aliquod opus Christi, in quo concurrant Deitatis & humanitatis actiones; sed distinctæ, & duæ reuera. Quæ sententia est vera, & ab auctore intenta. Et hoc modo exponitur à Sophronio in illa insigni oratione, quæ legitur in VI. Synodo actione vndecima, vbi distinguit tria genera operum Christi: quædam purè diuina, vt creare & conseruare omnes creaturas; quædam purè humana, vt comedere, bibere; quædam partim diuina, partim humana, vt ambulare super aquas. Nam ambulare, hominis erat. Dare autem aquis soliditatē, erat Dei. Et hæc dicuntur θεανδρικὰ, hoc est, diuinè humana opera, qualia erant omnia miracula, non tamen omnia opera Christi: porro talia non sunt opera Mediatoris, vt Mediator est, nimirum sacrificare, & orare. Hæc enim omnia humana sunt.

POTEST etiam afferri TERTIA intelligentia huius theandricæ operationis ex Damasceno libro tertio, capite decimonono, qui docet, omnem Christi actionē posse vocari theandricam ratione suppositi operantis. Semper enim Deus homo operabatur, non nudus Deus, aut nudus homo. Quomodo etiam videtur exponere DAMASCENVS id, quod ait sanctus LEO epistola decima, vtraque natura operatur cum alterius communione, quod proprium est. Id enim vult esse cum cōmunione alterius, ac si dictum esset, manente vnione cum altera in eodem suppositō. & secundum hanc intelligentiam auctoritas Dionysij non est ad rem.

SECVNDO. obiiciunt IRENÆVM. qui libro tertio, capite 20. *Oportuerat*, inquit, *Mediatorem Dei & hominum per suam ad vtrosq; domesticitatem in amicitiam & concordiam vtrosq; reducere, & facere, vt Deus assumeret hominem, & homo se redderet Deo.* Item proferunt similia verba ex EPIPHANIO in Ancorato, ante medium; CHRYSOSTOMO, AMBROSIO, THEODORETO, & THEOPHYLACTO in caput secundum prioris ad Timotheum, qui dicunt Mediatorem Dei & hominum debuisse vtramq; naturam in se habere, vt Deum & homines in amicitiam redigeret.

RESPONDEO, hi omnes loquuntur de mediatione substantiali, quæ facta est in ipso Christo per incarnationem, & necessaria fuit ad mediationem per operationem. Nisi enim esset Christus Deus homo, nō esset suppositum diuinum in natura humana operans, & proinde non essent opera Mediatoris infiniti pretij.

ITAQVE formaliter Christus est Mediator, quantum ad mediationem operationis, per solam humanitatem, tamen vt esset Mediator, & posset totū mundū redimere ex rigore iustitiæ, debuit præter formam humanitatis habere diuinum suppositum, non autem poterat habere diuinum suppositum in natura humana, nisi in illo esset mediatio substantialis duarum naturarum.

TERTIO, obiiciunt AVGVSTINVM Enchirid. c. 108. *Nam*, inquit, *neque liberaremur per vnum Mediatorem Dei & hominum, nisi esset & Deus.* Item libro primo de cōsensu Euangelistarum, cap. trigesimo quinto: *Ideo Christus Mediator Dei & hominum dictus est inter Deū immortalē & hominē mortalē, Deus est homo reconcilians hominē Deo manens*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nens quod erat, factus quod nō erat. Item homilia de ouibus, capite duodecimo: *Nō Mediator homo præter Diuinitatem.* Item : *Diuina humanitas, & humana Diuinitas mediatrix est.* Item lib. nono ciuit. Dei, capite decimo quinto: *Quærendus est Mediator, qui non solùm homo, verùm etiã Deus sit.*

RESPONDEO, loquitur AVGVSTINVS de persona, quæ operi dare debebat dignitatem. id quod patet tum ex locis à nobis allegatis, tum ex libro 9. ciuita. Dei, cap. 15. ab aduersariis citato. Nam postquam dixerat Augustinus Mediatorem esse debuisse Deum & hominem, subiungit. *Nec tamen ob hoc Mediator, quia Verbū, maximè quippe immortale, & maximè beatum Verbum longè est à mortalibus miseris, sed Mediator per quod homo.*

CAPVT OCTAVVM.

Soluuntur argumenta ex ratione petita.

VLTIMO obiiciunt rationes. Renouare corda, & dare Spiritum sanctum, sunt opera Mediatoris; docet enim Augustinus in Enchir. cap. 33. per Mediatorem nos recipere Spiritum sanctum, & tamen certum est, dare Spiritum sanctum, & renouare corda, esse solius Dei.

ITEM, docere est opus Mediatoris, & tamen Augustinus in libro de Magistro affirmat, solum Deum esse verum Magistrum, qui docet hominem scientiam. Christus ergo, vt Deus, Mediator est.

RESPONDEO, dare Spiritum sanctum meritoriè, est proprium Mediatoris, sed hic modus dãdi Spiritum, non est Dei formaliter, sed hominis; dare autem Spiritū sanctum, & renouare corda efficienter, & vt auctorem doni, non est Mediatoris, sed eius, apud quem Mediator intercedit, id est, Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et patet, quia cùm donum Spiritus sancti, & omnis illuminatio detur à tota Trinitate, si eiusmodi donatio esset Mediatoris, tota Trinitas esset Mediator.

PARI ratione, docere principaliter est Dei, id est, Trinitatis: docere per modum instrumenti, est hominis; Christus igitur, vt Deus, Doctor ac Magister est verus ac principalis; idem Christus, vt homo, Mediator Dei & hominum, Doctor fuit, vt instrumentum Diuinitatis, sed instrumentum coniunctum & singulare, non separatum & commune, qualia instrumenta fuerunt Apostoli & Prophetæ.

SECVNDA ratio est Caluini, in epistola ad Polonos: Christus fuit caput Angelorum & hominum, etiam ante lapsum Adæ, integro adhuc statu rerum, Coloss. 1. *Primogenitus omnis creaturæ*: igitur fuit etiam Mediator Christus ante lapsum primi hominis: atqui tũc Christus nondum erat homo, ergo, vt Deus, erat hominũ & Angelorum caput; & Mediator.

ADDE etiam, quod Chrysostomus, Augustinus, & Hieronymus in commentario capitis tertij epistolæ ad Galatas, exponentes illud: *Lex ordinata per Angelos in manu Mediatoris*, volunt per Christum Mediatorem datam esse legem, & de hoc loqui Paulum eo loco. Immò etiã Hieronymus vlterius progreditur, ac dicit, per hũc Mediatorem non solum legem esse datam, sed etiam mundum esse creatum: Constat autem Christum nõn fuisse hominem, quãdo lex data est Hebræis, & multò minus, quando mundus creatus est; quare necessariò sequitur, vt secundum formam Dei Mediator fuerit.

RESPONDEO. Christum, vt Deum, fuisse etiam ante lapsum Angelorum & hominum, caput eorum, sed nó ipsum solùm, verum etiam Patrem, & Spiritum sanctum. Mediatorem autem Angelorum fuisse Christum, aut etiam hominum ante peccatũ, falsum est, alioqui etiam Patrem & sanctum Spiritum faceremus Mediatores. Nam in primis Scriptura facit quidem Christum caput omnium Angelorum & hominum, Ephes. 1. & Colossen. primo; at Mediatorem Angelorum nusquam facit. Paulus enim primæ ad Timoth. secundo, dum de Mediatore loquitur, disertis verbis affirmat, *Christum Mediatorem esse Dei & hominum.*

AVGVSTINVS autem in Enchiridio, capite 108. addit, quòd si homo non peccasset, Christo Mediatore non eguisset. Et in caput tertium ad Galatas, dicit, Christum non esse Mediatorem Dei & Angelorum, sed Dei & hominum tantùm, eò quòd Angeli, qui peccauerunt, nunquam reconciliandi sunt: qui autem non peccauerũt, Mediatore non egeant.

ITAQVE quod Caluinus dicit de Mediatore Christo ante peccatum Adæ, est expresse cõtra Augustinum, & videtur esse manifestus Arianismus.

NEQVE enim Caluinus ideo Christum ante incarnationem facit Mediatorem, quòd ob incarnationem, & merita eius præuisa existimet datam fuisse Angelis, & primo homini gratiam, quod nõnulli ex Catholicis sensisse videntur, de quorum sententia modò non disputo: sed quod arbitretur ipsum Verbum æternum, quâ Deus erat ante incarnationem, inter Patrem & Angelos, atq; etiam homines, in statu innocentiæ constitutos, Mediatoris officio functum. Quod sine suspicione Arianismi non dicitur. Nam Mediator, quâ Mediator est, cùm debeat sacrificare, supplicare, intercedere, necessariò minor est DEO, cui sacrificat, cui supplicat, apud quem intercedit.

SI ergo Christus, cùm adhuc non esset homo, Mediator erat, certè cùm adhuc non esset homo, Deo Patre minor erat: atqui tunc nihil erat, nisi Deus, igitur, vt Deus, minor erat, Filius Patre.

NEQVE ab hac hæresi abesse videtur id quod idem CALVINVS ait lib. 2. instit. cap. 12. §. 4. *Fateor*, inquit, *in primo creationis ordine, & integro naturæ statu præfectum Angelis & hominibus fuisse caput. Qua ratione dicitur à Paulo primogenitus omnis creaturæ.* Hæc ille. Qui quidem solum Filium, etiam ante incarnationem, facit caput hominum & Angelorum. Illum enim facit caput, qui est primogenitus omnis creaturæ. Solus autem Filius est primogenitus omnis creaturæ. At si solus Filius erat caput hominum & Angelorum, igitur aliquid influebat Filius in Angelos & homines, quod Pater non influebat, non sunt ergo indiuisa opera Trinitatis, proinde nec est vna natura, atque essentia Trinitatis.

DEINDE quid sibi vult illud: *Filium, vt Deum, præfectum fuisse caput Angelu & hominibus?* A quo enim, quæso, præfectus fuit? Nónne à Patre? Igitur Patris minister, & quasi vicarius fuit Filius, etiam antequam esset homo. Et quid aliud Ariani volebant?

NEC iuuat Caluinum locus Apostoli ad Colossenses primo. Nam cùm dicit, Christum esse primogenitum omnis creaturæ, vel loquitur de Christo secundum formam serui; vel, vt exponit Chrysostomus, loquitur quidem de Christo secundum formam Dei, sed non facit eum fratrem primogenitum creaturarum, sed significat genitum fuisse è Patre, priusquam vlla creatura efficeretur, iuxta illud Prouerbiorum octauo: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio.* Sed de his multa diximus in primo libro.

IAM quod attinet ad Patres, qui dicunt, Christum Mediatorem dedisse legem Hebræis, vel mundum creasse, Respondeo, Patres loqui de Mediatore materialiter, non formaliter; non enim dicunt, Christum fuisse Mediatorem in creando mundo, aut in lege danda, sed dicunt, Christum Mediatorem, id est, illam personã, quæ postea futura erat mediatrix, esse verum Deũ, & auctorẽ mundi, & legis, & omnium rerum.

VNDE CHRYSOSTOMVS expresse dicit, Christum auctorem fuisse legis, & proinde abrogare illam potuisse. ex quo sequitur, eum non vt Mediatorem, sed vt auctorem primarium id fecisse: nec enim Mediator est auctor, nec legem abrogare potest, qui non est auctor. Et ibidem AVGVSTINVS dicit, Christum esse quidem Mediatorem, sed mediare inter totam Trinitatem & homines peccatores. Ex quo iterum sequitur, eum non fuisse propriè Mediatorem, quando nulli erat homines peccatores.

CAPVT NONVM.

Ostenditur, CHRISTVM sibi etiam aliquid meruisse.

RESTAT postrema quæstio; An videlicet Christus operibus, ac laboribus suis, non solùm nobis omnibus gratiam & gloriam acquisierit, sed etiam aliquid acquisierit sibi. Et quidem Theologi Doctores apud Magistrum, in tertio Sent. distinctione decimaoctaua, conueniunt inter se, atque vno consensu docent, Christum præter ea bona, quæ suis laboribus peperit nobis, meruisse etiam sibi corporis gloriam, & nominis exaltationem.

REPVGNAT CALVINVS lib. 2. institut. capite decimo septimo, §. sexto: *Quærere*, inquit, *an sibi meruerit, quod faciunt Lombardus, & Scholastici, non minus stulta est curiositas, quàm temeraria definitio, vbi hoc idem asserunt. Quid enim opus fuit descendere vnicum Dei filium, vt sibi acquireret quidquam noui? Et consilium suum exponens. Deus, omnem dubitationem exemit. Non enim Filij vtilitati consuluisse dicitur Pater in eius meritis. sed eum tradidisse in mortẽ, neque ei pepercisse, quia mundum diligeret. Et notandæ sunt loquutiones Prophetica: Puer natus est nobis. Item; exulta filia Sion; Ecce Rex tuus venit tibi; frigeret etiam alioqui confirmatio illa amoris, quam Paulus commendat, quòd Christus pro inimicis mortem subierit. Inde etiam colligimus rationem sui non habuisse. Idq; clarè affirmat, dicens; Pro illis sanctifico meipsum. Se etiam nihil acquirere testatur, qui fructum sanctitatis suæ in alios transfert. Et certè hoc maximè dignum obseruatu, quod Christus, vt se totum adiceret in salutem nostram, quodãmodo sui oblitus est.* Hæc ille. Et paulò infrà: *Quibus meritis*, inquit, *assequi potuit homo, vt iudex esset mundi, caput Angelorum, atque vt potiretur summo Dei imperio?*

HÆC tamen nihil impedient veritatem. Dicimus ergo, Christũ meruisse sibi illa omnia quæ accepit post passionem suam. Et probatur hoc primò expressis Scripturis. ad Philippenses secundo: *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen*, &c. Ad Hebræos secundo: *Videmus IESVM propter passionem mortis gloria & honore coronatum.*

RESPONDET CALVINVS his testimoniis solùm significari, Christum post passionem suam habuisse gloriam, non autem vnum fuisse causam alterius; sicut cum dicitur Lucæ vltimo. *Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam.*

AT in primis etiã iste locus potest significare causam. Est enim, ac si dictum esset: Oportet vincere, & sic triumphare. Deinde, non sunt omnino similia illa loca. Nam Philippens. secundo, & ad Hebræos secundo, habetur particula (PROPTER) quæ particula causam vbiq; significare solet. Deinde particula (Et) in illis verbis: *Propter quod & Deus exaltauit illum*, apertè indicat causam. Est enim sensus, Christus obediuit Deo, & vicissim Deus honorauit illum; sicut Matthæi 16. post cõfessionem Petri, dicit ei Dominus: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. Vbi HIERONYMVS: *Mercedem*, inquit, *recepit vera confessio.*

DENIQVE sic exposuerunt omnes Patres.

CHRYSOSTOMVS homilia septima in Epistolam ad Philip. *Extremam*, inquit, *Christus præstitit obedientiam, propterea accepit & supremum honorem*, &c. Vbi hortatur CHRYSOSTOMVS ad obedientiam & humilitatem: quæ exhortatio frigidissima esset, si illud, *propterea*, non diceret causam.

AMBROSIVS in cap. 2. Philip. *Quid*, inquit, & *quãtum humilitas mereatur, hoc ostenditur*, &c. AVGVSTINVS tract. 104. in Ioan. hunc locum tractãs: *Humilitas*, inquit, *claritatis est meritum claritas humilitatis est præmium. sed hoc factum est in forma serui.* Vide etiam CYRILLVM lib. 3. thesau. cap. 2. BASILIVM lib. 4. in Eunom. AVGVSTINVM lib. 2. contra Maximin. cap. 5. & libro 3. capite 2. THEOPHYLACTVM, OECVMENIVM, PRIMASIVM, BEDAM, ANSELMVM, & alios in hæc loca. Omnes enim ex his locis colligunt, Christum meruisse humilitate gloriam, non solum nobis, sed etiam sibi. Et certè longè tutius est, tot veteres Patres, Græcos & Latinos in Scripturarum explicatione sequi, quàm nouellos istos Doctores, qui non videntur sibi sapere, nisi omnibus contradicant.

PRÆTEREA est etiam congruentia rationis, nam melius est, cæteris paribus, aliquid ex merito habere, quàm sine merito.

SI dicas, quare ergo non etiam gratiam, & scientiam, & gloriam animæ habuit Christus ex merito?

RESPONDET B. THOMAS 3. p. q. 19. art. 3. Christum debuisse habere omnia optimo modo: sunt autem quædam bona tam excellentia, vt melius sit illis nunquã carere, quàm ea acquirere ex merito, quia magis dettahit perfectioni alicuius carentia illorum ad tempus, quã dignitas merendi: & tamen non potest quis ea mereri, nisi aliquando illis careat. Et talia sunt gratia, gloria, scientia, & præcipuè vnio hypostatica, quæ omnia Christus ab initio habuit. At gloria corporis, & nominis exaltatio minora sunt, quàm ipsa dignitas merendi, & ideo melius fuit carere illis ad tempus, & ex merito illa acquirere, quàm carere dignitate merendi.

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur argumenta Caluini.

NEQVE argumenta CALVINI valde metuenda sunt. Nam cùm ait; *Quid opus fuit descendere vnicum Filium Dei, vt sibi acquireret aliquid noui?*

RESPONDEO, non eguisse Dei Filium vlla re, nec descendisse, vt sibi aliquid acquireret. Nam qui descendit, Deus fuit, non homo; immò hoc ipsum descendere fuit hominem fieri, & seipsum exinanire. At postquã descenderat, & formam serui acceperat aliquid sibi acquisiuit in ea forma, quam assumpserat; nõ in ea, qua descenderat. Porro in forma serui aliquid ei defuisse ante resurrectionem, quis ambigere potest?

DICES; gloria corporis sequitur perse ex gloria animæ, at accessorium non cadit sub meritum.

RESPONDEO, in primis gloriam corporis non videri absolutè accessoriam. Nam sequitur ex gloria animæ secundum Dei determinationem, & meritorum cõgruentiam. Deus enim voluit vt gloria animæ redundaret in corpus, quia gloria animæ acquiritur per actus animę, qui in corpore exercentur, & ideo tam gloria animæ, quam gloria corporis cadit sub meritum.

DEINDE quid prohibet, id quod accessoriũ est, cadere sub meritũ. Etsi enim iam debitum est ratione eius, cui

Universidad de Deusto
Biblioteca

cui accedit, tamen potest etiam cadere sub meritum, vt alio quodam titulo debeatur. Quare licet fateamur debitam fuisse Christo gloriam corporis, etiamsi pro ea non laborasset: tamen quia quod debetur vno modo, potest deberi etiam alio modo: ideo voluit Deus, vt gloria corporis deberetur Christo etiam iure præmij ac mercedis.

ALTERVM Caluini argumentum sumebatur ex his locis, vbi dicitur Christus pro nobis laborasse vsque ad mortem. Rom. 8. *Proprio Filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum.* Isaiæ 9. *Puer natus est nobis.* Zachariæ 9. *Ecce Rex tuus venit tibi.* Ioan. 17. *Pro eis ego sanctifico meipsum.*

RESPONDEO primum, in nullo horum locorum legi, propter nos tantum Christum laborasse. Proinde hæc omnia nihil aliud efficere, quàm nobis Christi labores profuisse, quod minimè negamus. Addo deinde, in his locis nullam factam esse mentionem gloriæ ipsius Christi, quasi propter nos tantùm laborasset, quia nos fuimus causa, sine qua non fuisset passus. Si enim Adam stetisset in ea innocentia, in qua conditus fuerat, sine B dubitatione vlla, Dei Filius passus non fuisset: fortasse etiam nec carnem assumpsisset, vt ipse etiam Caluinus docet libr. 2. institut. cap. 12. §. 4.

IAM verò TERTIVM Caluini argumentum illud erat, *frigeret confirmatio illa amoris, quàm Paulus commendat* Rom. 5. *quod Christus pro inimicis mortem subierit.*

SED respondeo, nihil impedire meritum proprium, quo minus ostendatur ardor caritatis Dei erga homines. Nam in primis Scripturæ, vt plurimum, extollunt caritatem Dei Patris, qui nihil lucrari poterat, Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum, &c.* Romano. 8. *Proprio Filio non pepercit, &c.*

DEINDE etiam Christi maxima apparet caritas, si respicias diuinam eius personam, cui nihil accessit vtilitatis; & hoc Paulus nobis proponit 2. Corinth. 8. *Scitis,* inquit, *gratiam Domini nostri* IESV CHRISTI, *qui propter nos egenus factus est, cùm esset diues.* Et Philip. 2. *Cùm in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, &c.*

DENIQVE etiam Christi hominis apparet maxima caritas, quia poterat ipse sine passione & morte per alios actus mereri sibi gloriam corporis, & nominis exaltationem, & tamen mori voluit, & pro inimicis mori, vt copiosa esset redemptio. Quod autem Christus non sui omnino oblitus fuerit, vt Caluinus dicit, patet ex verbis illis Ioannis decimo septimo: *Clarifica me Pater claritate quam habui apud te, &c.* Vbi postulat à Deo gloriam resurrectionis, & nominis exaltationem, vt exponit eo loco sanctus Augustinus.

ARGVMENTVM POSTREMVM illud fuit: *quibus meritis assequi potuit homo, vt iudex esset mundi. & caput Angelorum, atq; vt summo Dei imperio potiretur, atque in eo resideret maiestas illa, cuius millesimam partem cunctæ hominum & Angelorum virtutes attingere nequeunt?*

SED facilis solutio est. Nam nemo Catholicorũ docet, Christum suis meritis id assequutum, vt esset caput Angelorum, & summo Dei imperio potiretur, atque in eo Dei maiestas resideret. Si enim id meruisset, vnionẽ hypostaticam meruisset. Quod Augustinus apertè negat libro de prædestinatione Sanctorum capite 15. & nos etiam paulò antè negauimus.

PORRO, vt iudex esset mundi facilè Christus mereri potuit. Nam Christi merita si non fuissent sufficientia ad hoc, vt ipse fieret iudex mundi, multò minus fuissent sufficientia ad reconciliationem totius mundi. Maius enim & difficilius fuit totius mundi peccata expiare, quàm mundi iudicem constitui. Et tamen primæ Ioan. 2. dicitur. *Christi sanguis esse propitiatio pro peccatis nostris, & non pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi.*

***

Finis secundæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

TERTIA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE SVMMO PONTIFICE.

QVINQVE LIBRIS EXPLICATA.

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Romani Pontificis Ecclesiastica Hierarchia.

PRÆFATIO IN LIBROS DE SVMMO PONTIFICE.

CAP. I. Proponitur quæstio, Quodnam sit optimum regimen?
II. Probatur prima propositio, Quod Monarchia simplex, simplici Aristocratiæ & Dimocratiæ præstet.
III. Quod Monarchia Aristocratiæ & Dimocratiæ admixta vtilior sit in hac vita, q̃ simplex Monarchia.
IIII. Quod circumstantiis exclusis, Monarchia simplex absolutè & simpliciter excellat.
V. Proponitur secunda quæstio, Debeátne Ecclesiasticum regimen esse Monarchicum?
VI. Quod Ecclesiæ gubernatio non sit Dimocratia.
VII. Quod non sit Ecclesiasticum regimen penes Principes seculares.
VIII. Quod non sit Ecclesiasticum regimen præcipuè penes Episcopos.
IX. Quod regimen Ecclesiasticum præcipuè Monarchicum esse debeat.
X. Proponitur tertia quæstio, & probatur Petri Monarchia ex loco Euangelij. Matth. 16.
XI. Quid sit super petram ædificari Ecclesiam. Matth. 16.
XII. Quis sit ille cui dicitur, *Tibi dabo claues*. Matth. 16.
XIII. Quid intelligatur per claues. Matth. 16.
XIIII. Soli Petro esse à Christo dictum, *Pasce oues meas*. Ioan. 21.
XV. Quid significet, *Pasce*, Ioan. 21.
XVI. Quod illis verbis Ioan. 21. *Oues meas*. vniuersa Ecclesia significata sit.
XVII. Explicatur prima prærogatiua S. Petri ex mutatione nominis.
XVIII. Explicatur secunda prærogatiua ex modo, quo ab Euangelistis Apostoli numerantur.
XIX. Explicantur quatuor aliæ prærogatiuæ ex Euangelio S. Matthæi.
XX. Explicantur tres aliæ prærogatiuæ ex Euangelio S. Lucæ.
XXI. Explicantur aliæ duæ ex Euangelio S. Ioannis.
XXII. Explicantur aliæ nouem prærogatiuæ ex Actis Apostolorum & Epistola ad Galatas.
XXIII. Proponuntur aliæ prærogatiuæ ex variis auctoribus.
XXIIII. Tres vltimæ prærogatiuæ in medium adferuntur.
XXV. Testimoniis Patrum Græcorum & Latinorum confirmatur primatus Petri.
XXVI. Diluitur argumentum ex comparatione Petri cum Paulo.
XXVII. De comparatione Petri cum Iacobo.
XXVIII. Refellitur obiectio, ex quindecim peccatis S. Petri à Magdeburgensibus concinnata.

LIBER SECVNDVS.

De Summo Pontifice.

CAP. I. Proponitur quæstio, An B. Petrus Romæ fuerit, ibidémque existens mortuus sit?
II. Quod Petrus Romæ fuerit.
III. Sanctum Petrum Romæ mortuum esse.
IIII. Petrum Romæ vsque ad mortem Episcopum fuisse.
V. Soluitur argumentum primum hæreticorum.
VI. Soluitur secundum argumentum.
VII. Soluuntur alia quinque argumenta.
VIII. Soluuntur alia octo argumenta.
IX. Soluitur decimum sextum argumentum.
X. Soluitur decimum septimum argumentum.
XI. Soluitur vltimum argumentum.
XII. Romanum Pontificem Petro succedere in Ecclesiastica Monarchia, probatur ex diuino iure & ratione successionis.
XIII. Idem probatur ex Conciliis.
XIIII. Idem probatur ex testimoniis Summorum Pontificum.

Acta

XV. Idem probatur ex Patribus Græcis.
XVI. Idem probatur ex Patribus Latinis.
XVII. Idem probatur ex origine & antiquitate primatus.
XVIII. Idem probatur ex auctoritate, quam exercuit Romanus Pontifex in alios Episcopos.
XIX. Idem probatur ex legibus, dispensationibus, & censuris.
XX. Idem probatur ex Vicariis Papæ.
XXI. Idem probatur ex iure appellationum.
XXII. Soluuntur argumenta Nili de iure appellationum.
XXIII. Soluitur argumentum primum Lutheranorum.
XXIIII. Soluuntur alia tria argumenta.
XXV. Soluitur argumentum vltimum.
XXVI. Idem probatur ex eo, quòd summus Pontifex à nemine iudicatur.
XXVII. Soluuntur argumenta Nili.
XXVIII. Soluuntur obiectiones Caluini.
XXIX. Soluuntur alia nouem argumenta.
XXX. Soluitur argumentum vltimum, & tractatur quæstio, an Papa hæreticus deponi possit.
XXXI. Idem probatur ex nominibus, quæ Romano Pontifici tribui solent.

LIBER TERTIVS.

De Summo Pontifice.

CAP. I. Proponitur Disputatio de Antichristo.
II. Antichristum certum quendam hominem futurum.
III. Ostenditur Antichristum nondum venisse.
IIII. Explicatur prima Demonstratio, quòd nondum venerit Antichristus.
V. Explicatur secunda Demonstratio.
VI. Explicatur tertia Demonstratio.
VII. Explicatur quarta Demonstratio.
VIII. Explicatur quinta Demonstratio.
IX. Explicatur sexta Demonstratio.
X. De nomine Antichristi.
XI. De Charactere Antichristi.
XII De Generatione Antichristi.
XIII. De Sede Antichristi.
XIIII. De Doctrina Antichristi.
XV. De Miraculis Antichristi.
XVI. De regno & Præliis Antichristi.
XVII. De Gog & Magog.
XVIII. Refelluntur deliramenta hæreticorum quibus non tam probant, quàm impudenter affirmant, Papam esse Antichristum.
XIX. Refelluntur nugæ Synodi Smalchaldicæ Lutheranorum.
XX. Refelluntur Caluini mendacia.
XXI. Refelluntur mendacia Illyrici.
XXII. Refelluntur ineptiæ Tilemani.
XXIII. Refelluntur mendacia Chytræi.
XXIIII. Refutantur argumenta Caluini & Illyrici, qui probare conantur, Papam non esse amplius Episcopũ, vbi etiam refellitur fabula de Ioanne Papa fœmina.

LIBER QVARTVS

De potestate spirituali Summi Pontificis

CAP. I. Quòd Papa sit Summus Iudex in controuersiis fidei & morum diiudicandis.
II. Proponitur quæstio, Sitne certum Papæ iudicium?
III. Statuitur prima propositio de infallibili iudicio Summi Pontificis.
IIII. De Romana Ecclesia particulari.
V. De decretis morum.
VI. De pontifice, vt est particularis quædam persona.
VII. Soluuntur obiectiones ex ratione petitæ.
VIII. De erroribus qui falsò ascribuntur Summis Pontificibus, Petro, Lino, Anacleto, Telesphoro, Victori, Zephyrino, Vrbano, Pontiano, Cornelio & Marcellino, qui non solùm Pontifices, sed etiã Martyres fuerunt.
IX. De iis quæ Liberio & Felici II. obiiciuntur.
X. De Siricio, Innocentio, & aliis septem Pontificibus.
XI. De Honorio I.
XII. De aliis septem Pontificibus.
XIII. De Gregorio. VII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XIIII. De cæteris Pontificibus,quibus error in fide falsò tribuitur.
XV. Proponitur quæstio, An Summus Pontifex habeat iurisdictionem verè coactiuam,ita vt possit leges condere,quæ obligent in conscientia,& iudicare ac punire trangressores?
XVI. Probatur testimoniis verbi Dei,posse Pontifices veras leges condere.
XVII. Soluuntur argumenta aduersariorum ex Scripturæ testimoniis ducta.
XVIIII. Soluitur argumentum ex comparatione legum.
XIX. Soluitur argumentum ductum ab exemplis.
XX. Soluuntur argumenta duo desumpta ex ratione conscientiæ.
XXI. Soluitur argumentum ex Patribus.
XXII. Proponitur quæstio postrema,An Christus iurisdictionem Ecclesiasticam soli Pontifici Summo immediatè contulerit.
XXIII. Apostolos à Christo iurisdictionem omnem accepisse.
XXIIII. Episcopos omnes à Papa iurisdictionem accipere.
XXV. Soluuntur argumenta aduersariorum.

LIBER QVINTVS.

De potestate Pontificis temporali.

CAP. I. Proponitur quæstio de potestate temporali.
II. Papam non esse Dominum totius mundi.
III. Papam non esse Dominum totius orbis Christiani.
IIII. Papam non habere vllam temporalem iurisdictionem directè.
V. Soluuntur argumenta contraria.
VI. Papam habere temporalem potestatem indirectè.
VII. Rationibus probatur Theologorum sententia.
VIII. Idem probatur exemplis.
IX. Non pugnare cum verbo Dei,vt vnus homo sit Princeps Ecclesiasticus & Politicus simul.
X. Soluuntur argumenta contraria.

IN

IN LIBROS DE SVMMO PONTIFICE, HABITA IN GYMNASIO ROMANO, ANNO CIↃ. IↃ. LXXVII.

PRÆFATIO.

ANTEQVAMAD *Disputationem de Pontifice maximo aggrediamur paucaquædam præmittēda esse censui. Primum de vtilitate & magnitudine institutæ disputationis: Deinde de iis qui Romanum primatum scriptis libris oppugnare, vel etiam e contrario propugnare,ab exordio Ecclesiæ vsque ad nostra tempora studuerunt. Postremo de ratione & ordine,quo præsens Controuersia,quæ necessariò longissima futura est,à nobis tractanda, atque explicanda sit.*

ET *quidem quæstionis de Pontifice magnitudo,atque vtilitas ex duobus potissimum intelligetur:ex magnitudine rei de qua agitur,quæq; in dubium reuocatur, & ex multitudine & contentione aduersariorum,etenim de qua re agitur,cum de primatu Pontificis agitur? breuissimè dicam,de summa rei Christianæ.Id enim quæritur,debeátne Ecclesia diutius consistere,an verò dissolui & concidere. Quid enim aliud est quærere,an oporteat ab ædificio fundamentū remouere,à grege pastorem,ab exercitu imperatorem,solē ab astris, caput à corpore,quā an oporteat ædificium ruere,gregem dissipari,exercitū fundi,sydera obscurari,corpus iacere?*

PORRO *aduersary,id est,hæretici,cum in aliis fere dogmatibus,non minus inter se,quàm à nobis dissentiant, in hoc tamen omnes conueniunt,vt totis viribus summáque animi contentione Romani Pontificis sedem oppugnent.nulli fuerunt vnquam hostes Christi,atque Ecclesiæ,qui simul cum hac sede bellum nō gesserint. Quæ duo mihi Isaias Propheta longe antè prouidisse ac prædixisse videtur.Rei quidem magnitudinem & vtilitatem,cum ait:*Ecce ego ponam in fundamentis Sion lapidem,lapidem probatum, angularem, preciosum,in fundamento fundatum. *Hæreticorum verò contentionem & impetum, cum hunc ipsum lapidem.*Lapidem offensionis,& petram scādali esse dicit. *Quæ posteriora verba etsi ab Isaia non eodem loco posita sunt,quo priora (hæc enim c.8.illa capite 28.continentur) tamen Apostolus Paulus ad Rom.9. & Apostolus Petrus in epist. priore c.2.ita hæc omnia Prophetæ verba copularunt,vt nemini dubiū esse possit,quin ad eundem finem,idemque propositum referantur, & quanquam hæc verba in Christum præcipue conuenire non ignoramus, eadem tamen non inepte in Christi vicarium quadrare censemus.*

QVÆ *sunt igitur fundamenta Sionī Explicat hoc Apostolus Ioannes in Apocalypsi. Describens enim huius eiusdem sanctæ Ciuitatis partes omnes,atque ornamenta,inter cætera sic ait:*Et murus ciuitatis habēs fundamēta duodecim,& in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorū Agni. *Fundamēta ergo Sion Apostoli sunt:in his numeratur,& excellit singularis quidā lapis:*Ecce,*inquit,*ponam in fundamentis Sion lapidem. *Quis isse lapis sit,nemo ignorat qui Euangelium legit.Cum enim ex Apostolis duodecim vnus diceretur Simon.Dominus ei nomen mutauit,& pro Simone Petrum dici voluit,petram inquam: siquidem lingua Syrorum,quæ Dominus sine dubio vtebatur,nihil aliud Cephas,quam petram significat. Ait igitur illi Dominus:* Tu es Simon,tu vocaberis Cephas *id est,petra,sæpe vt nos Latini commodius dicimus,Petrus, & rursum alio loco:* Tu es Petrus,*siue tu es petra,*& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. *Ecce vobis lapidem in fundamentis Sion.Sed qualē lapidem putatis?* Lapidem,*inquit,*probatum,angularē,preciosum, in fundamento fundatum. *Lapidem probatum. Si quidem omni genere probationis tētata est hæc petra,omnes portæ inferorum in eam impetum fecerunt.*

AC, *vt omittam persecutiones Iudæorum atque Ethnicorum,quæ huic sedi cum reliqua Ecclesia communes fuerunt: certe in primis hæretici permulti non semel neque bis, sed frequentissime renouatis exercitibus cum hac sede aperto Marte conflixerunt. Deinde Græcorum æmulatio ac superbia non ante destitit cum hac sede bellum gerere,quam ipsi à Turcarum Imperatore oppressi religionem quoque cum dignitate amiserunt.Tum Imperatores potentissimi & Christiani,& quod maius est,sub nomine religionis & pietatis,hanc ipsam sedem, vnde ad eos Imperij Romani sceptra peruenerant,deiicere,atque euertere sæpe conati sunt.*

NEC *enim ignoratis quas tragœdias in Ecclesia Henricus IV. Henricus V.Otho IV. Fridericus II. aliiq; nonnulli diuersis temporibus excitarint. Et quasi hæc parua fuissent, addidit Satan Romanum populum contra*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontifices cõmouere. Exstat adhuc B. Bernardi epistola grauissima ad senatũ populũque Romanũ, qua seditionem eorum contra Eugenium Papam à diabolo concitatam, sedare conatur. Eiusmodi verò seditiones turbulentissimæ & pernitiosissimæ, atque ad Romanum Pontificem perdendum aptissimæ aliquot, non diebus, neque mensibus, sed annis, immo & seculis durauerunt.

HVC accesserunt schismata grauissima, & plurima ipsorum inter se Romanorum Pontificum, quibus non potuisset vllo modo non cedere, & tandẽ labefactari ac destrui Petri sedes, si non petra esset firmissima, ac probatissima, & ab illo in fundamentis Sion constituta, qui ait: Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ac ne fortè putaremus, ob vitam incorruptã & mores integerrimos Summorum Pontificum, tam diu stetisse hãc sedem permisit ad extremum Deus, vt etiam quidam parum probi Pontifices aliquando hãc sedem tenerent & regerent. Quales sanè fuerunt Stephanus VI. qualis Leo V. Christophorus I. Sergius III. Ioannes XII. aliique non pauci, si vera sunt, quæ de eorum vita & rebus gestis apud Historicos eorum temporum scripta leguntur.

ITAQVE nihil est, quod hæretici tantum laborent in quorundam Pontificum vitiis conquirendis. Nos enim agnoscimus & fatemur, ea fuisse non pauca: sed tantum abest, vt iis gloria huius sedis obscuretur, vel minuatur, vt iisdem potius vehementer crescat & amplificetur. Hinc enim intelligimus, non humano cõsilio, prudentia, viribus, Romanum Pontificatum tam diu consistere, sed quia hæc petra ita à Domino roborata, diuinitus fundata, Angelorum custodiis septa, singulari Dei prouidentia, & protectione munita est, vt aduersus eã portæ inferorum nullo modo præualere possint, siue illis portis persequutio Tyrannorũ, siue rabies hæreticorũ, siue schismaticorũ furor siue scelera & flagitia designentur. Lapidẽ ergo probatum posuit Deus in fundamentis Sion, nec solũ probatum, sed etiã angularẽ, qui duos parietes connectat quod mihi videtur ad demonstrandũ discrimen inter Pontificem Christianorum & Iudæorum esse positũ. Ille enim lapis quidẽ & fundamentum erat, sed non lapis angularis. Nec enim parietes duos, sed vnũ tantum sustentabat: at noster lapis angularis est, nam & Iudæi, & Gentes, quasi parietes duo simul coniuncti, atque vnam Christianã Ecclesiam facientes, ab hoc vno angulari lapide continentur.

ADDIT Isaias, & Preciosum. Quo vno verbo infinitus bonorum thesaurus significatus est, qui à Petri sede in omnem Ecclesiam copiosissimè atque vberrimè derivatur. Vnde enim ad Germaniam, Galliam, Angliam, alias q remotissimas prouincias missi sunt, qui Euãgelium prædicarent, nisi ab hac sede? Vbi nam Episcopi de suis sedibus pulsi, totoq orbe profugi, vt Athanasius quondam & Petrus Alexandrini, Paulus & Chrysostomus Constantinopolitani, auxilium & refugium inuenerut, nisi in hac sede? Vnde dogmatum explicationem, ritus Sacramentorum indulgentiarum communicationem habemus, nisi ab hac sede?

VNDE, vt cætera prætermittam, quæ nimis longum esset enumerare, cõsensio in doctrina, vinculũ pacis, vnitas fidei, quæ est ipsa salus & vita religionis, nisi ab hac sede? Alioqui enim, cur hæretici nostri temporis, cùm satis multas & amplas prouincias obtineant, Angliam, Scotiam, Daniam, Noruegiam, Sueciam, & Germaniæ, Poloniæ, Boemiæ, Hungariæ, non exiguam partem, nunquã adhuc vnum generale Concilium, in quo vel de vno articulo omnes conuenirent, cogere potuerunt? Cur etiam Græci ab anno DCCC. quo à sede Petri, Romanáque Ecclesia discesserunt, per illos totos fermè DCCC. annos ne vnam quidem Synodum celebrauerunt in argumentũ mutuæ per ipsos consensionis & pacis? Cum nos è contrario ab eo tempore circiter decem Concilia Generalia eáque frequentissima habuerimus, quorum postremum est hoc ipso tempore, quo Lutherani inter se acerrimè digladiantur, & de concordia planè desperant, summa Patrum consensione celebratum. Quæ potest esse huius tantæ differentiæ ratio nisi quod illi eo duce ac rectore carent, qui solus potest ac debet fratres omnes in fide confirmare, & Ecclesiam vniuersam in vnitate retinere?

ADDIT postremo idem Propheta. In fundamento fundatum. Quid est enim in fundamẽto fundatum nisi fundamentum posti fundamentum, fundamentum secundarium, non primarium? Siquidem primum ac præcipuum Ecclesiæ fundamentum non ignoramus esse Christum, de quo Apostolus ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus IESVS. At post Christum, fundamentum est Petrus, & nisi per Petrum non peruenitur ad Christum. Iactent licet hæretici Christum eiusque verbum ac doctrinam sequi se glorientur, necesse tamen est, vt inquit Magnus Leo in epistola ad Episcopos Viennensis prouinciæ, exortem mysterij illum esse diuini, qui ausus fuerit à Petri soliditate recedere.

EST igitur Petri sedes lapis probatus, angularis preciosus, in fundamento fundatus & id quidẽ nobis. At verò aduersariis nostris hæreticis nihil est aliud, quàm lapis offensionis, & petra scãdali. Cùm enim deberent se super eam ædificare in templum sanctum in Domino, illi contra, vt verè cæci atque furentes in eam impingunt. Displicet enim humanæ sapientiæ, displicet superbiæ eorum, qui in oculis suis prudentes sunt, vt vnus mortalis, quo, nec eruditione, nec probitate nec vlla alia ratione inferiores se iudicant, fundamentũ dicatur Ecclesiæ super quod tantum tã ingens, tam sublime tam immensum ædificium collocetur. Propterea verò eis hoc displicet, quia non intelligunt, quã sit Deo non solum facile, sed etiam gloriosum infirma eligere, vt confundat fortia. Nec animaduertunt hanc esse Dei consuetudinem, vt per fidem, & humilitatem, ad sapientiã & gloriam nos deducat.

SIC nimirum constituit, per stultitiam prædicationis crucifixi, saluos facere credentes: sic piscatores elegit, vt conuerteret Imperatores: sic rebus abiectis ac vilibus aqua, oleo, panis, vinique speciebus Sacramentorũ virtutes, & infinitos donorũ cælestiũ thesauros alligauit: vt dum fide & humilitate rebus illis abiectis subiicimur, ad sortem

tem filiorum Dei, & ad ipsius diuinæ naturæ consortium euehamur. Sed illi ad hæc omnia oculos claudunt & solum contra salutarem petram, contráque Dei consilium insanire, & debacchari non cessant vt vere sit illis lapis offensionis & petra scandali. Hanc enem sedem Donatistæ quondam cathedram pestilentiæ nominabant: huius sedis Pontificem BERENGARIVS Pompificem atque Pulpificem vocitabat: hanc VVALDENSES purpuratam meretricem: hanc Ioannes VVICLEF Satanæ synagogam, hanc Lutherani, Caluinistæ, Anabaptistæ, Antichristi solium esse contendunt. Et cùm à nobis in plurimis aliis rebus dissideant, tamen hinc nobis solum nomen imponere voluerunt. Nec enim aliud, quàm Papistas nos vocant, quasi vel solum vel præcipuè in Summo Pontifice tuendo errare nos arbitrentur. Neque putant se maiori contumelia aliquem officere posse, quàm si eum nominent Papam. Quin etiam è contrario loca omnia cænosa ac sordida, & quidquid turpe ac fœdum in rerum natura reperitur, Papæ vocabulo appellare cæperunt.

DENIQVE is est LVTHERI atque CALVINI, eorumque similiũ in Pontificẽ animus vt cũ de aliis rebus omnibus mordaciter ac petulanter scribant, in Pontifice Summo vexando, & probris, calumniis, conuiciis onerando, furiis agitari, & malo Dæmone pleni esse, vel potius hominẽ exuisse, ac Dæmonem induisse videantur. Cæterum quia ipsi, velint, nolint lutei fragilesq sunt, summus verò Pontificatus petra firmissima est, non ipsi, dum apud hanc sedẽ offendunt, eam confringent, sed ab ea potius sine dubio conterentur. Qui ceciderit. ait Dominus, super lapidẽ hunc confringetur, super quem vero lapis ceciderit, conteret eũ. Et Magnus Leo loco ante notato: Quisquis (inquit) huic sedi principatum existimat denegãdũ, illius quidẽ nullo modo potest minuere dignitatẽ, sed inflatus spiritus superbiæ suæ semetipsum in inferna demergit.

VT enim ingens aliquis scopulus qui in medio mari super vndas ac fluctus eminet, non deiicitur vnquã, nec mouetur, licet identidem ventorum flatus marisque fluctus magno impetu in eum incurrant, sed eos potius omnes soluit ac frãgit: sic Petri sedes toties tam ab Iudæis, ethnicis, hæreticis, seditiosis, schismaticis, incredibili furore pulsata, illis ferè omnibus, vel consumptis, vel subactis, vel prostratis, supra mille & quingentos annos stat immota: & semper (vt S. Augustinus ait) fruſtrà circumlatrantibus hæreticis, culmen auctoritatis obtinuit. Quæ cùm ita sint, vides, ni fallor, eius controuersiæ magnitudinem, quæ nobis ad explicandum proposita est.

VENIO nunc ad id quod secundo loco posuimus. PRIMI, qui seriò primatum Rom. Pontificis oppugnarunt, videntur fuisse Græci. Ipsi enim iam inde ab anno Domini CCCLXXXI. Episcopum Constãtinopolitanum, qui anteà ne Patriarcha quidem erat, tribus Patriarchis Orientis anteponere, & secundum à Rom. Pontifice facere voluerunt. Id intelligi potest ex Concilio II. Generali can. 3. Deinde anno CCCC. LI. eo Græci non contenti, eum Episcopum Constãtinopolitanum Rom. Pontifici parem efficere conati sunt, Nam in Synodo Chalcedonẽsi, act. 16 definiunt Græci Patres, non tamen sine fraude, & absentibus legatis Romanis, Constantinopolitanum Episcopum ita secundum à Romano esse debere, vt tamen habeat æqualia priuilegia. Neque etiam contenti, temporibus S. Gregory ac prædecessoris eius Pelagij, eius nominis secundi, circiter annum DC. Episcopum Constantinopolitanum, Oecumenicum, id est orbis terræ, siue vniuersalem Episcopum appellare cæperunt. Cuius rei testis est ipse sanctus Gregorius in epistolis, quas multas breui tempore de hac causſa scripsit ad Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, ad Imperatorem Mauricium, ad Imperatricem Constantiam, ad Patriachas cæteros Orientis.

DENIQVE anno M.LIV. apertè pronunciarunt Rom. Episcopum propter additionem particulæ, FIOLIOQVE, ad Symbolum Constantinopolitanum ex sententia Synodi Ephesinæ, quæ id prohibuerat, de suo gradu excidisse, & tam summum ac primum Episcoporum omnium esse Pontificem Constantinopolitanum. Refert id Sigebertus in Chronico, & alioqui epistolis Leonis IX satis aperte colligitur. Exstat etiã libellus Græce scriptus à Nilo Thessalonicæ Archiepiscopo aduersus primatum Romani Pontificis, quem nuper Illyricus ex nescio quibus latebris productum ad lucem Latinitate donauit.

EX Latinis primi sunt VVALDENSES, qui se ab obdientia Rom. Pontificis subtraxerunt. Exorti sunt autem VValdenses Anno M.C.LXX., vt Reynerius scribit, qui ante annos CCC. floruit. Anno deinde M.CCC. Matthæo Palmerio teste in Chronico, exstiterunt quidam, qui FRATICELLI dicebantur qui præter alios errores hunc etiã habuerunt, Petri auctoritatem in Romana Ecclesia iam dudum cessasse, atque ad sectam Fraticellorum esse translatam. Vide Ioannem de Turrecremata lib. 4. de Eccl. par. 2. cap. 37. Non diu post, eodẽ Ioanne de Turrecremata teste, exstitere MARSILIVS Paduanus, & Ioannes de IANDVNO, qui Rom. Pontifici non modo Episcopos omnes, sed omnes etiam Presbyteros pares fecerunt.

DEINDE circiter annum Domini M.CCC.XC. exortus est Ioannes VVICLEF. & eũ secutus est Ioannes Hus, quorum sententiæ aduersus Apostolicam sedem legi possunt in Concilio Constantiensi, sess. 8. & 15.

AD extremum nostro hoc seculo MARTINVS LVTHERVS, & quotquot post eũ hæretici apparuerunt. Rom. Pontificatũ totis viribus omnique animi cõtentione labefactare conati sunt. Ac summa quidẽ doctrinæ ipsorum hæc est, Romanũ Episcopum fuisse aliquãdo Pastorem & Concionatorẽ Ecclesiæ Romanæ, atque vnũ de ceteris non supra cæteros: nunc vero nihil esse aliud quam Antichristum. Vide LVTHERVM in libro de potestate Papæ, & in assert. art. 25. Philippum MELANCHTHONEM (si tamen ipse est libri auctor) in lib. de potestate & primatu Papæ, seu de regno Antichristi, nomine Synodi Smalcaldẽsis conscripto Ioãnem Caluinum

Universidad de Deusto
Biblioteca

lib. 4 inst. c. 6. & sequent. Ioannem BRENTIVM *in confessione VVittemberg. cap. de Summo Pontifice, & in Prolegomenis aduersus Petrum à Soto, Matthiam* ILLYRICVM *in centuria prima lib. 2. c. 7. col. 524. & sequent, & cap. 10. col. 558. & seq. ac deinceps in singulis centuriis, cap 7. item in libro de primatu Papæ, & in altero de Historia concertationis Papæ & Concilij VI. Carthaginensis.*

IAM veroqui pro Summi Pontificis auctoritate scripserunt, ex omnibus nationibus multi reperiuntur, sed ne aliquis forte quæratur se prætermissum profiteor me no omnes enumeraturum, sed eos tantum, qui ad manus meas peruenire potuerunt. EX POLONIA *vnum habemus sed qui instar multorum esse possit,* HOSIVM *videlicet Cardinalem, cùm in explicatione Symboli, capite 26. tum in lib. 2. contra Brentium, tum in libro de auctoritate Summi Pontificis.*

EX GALLIA *duos habemus: Remundum* RVFFVM *in libro aduersus Carolum Molinæum, pro Summo Pontifice, &* ROBERTVM *Arboritensem, in primo tomo, de vtriusque gladij potestate.*

EX GERMANIA *quinque Io.* ECKIVM *in libris tribus de primatu sancti Petri: Ioannem* FABRVM *in refutatione libri Lutheri de Pontificis potestate, Ioannem* COCHLÆVM *in quarta Philippica, Gasparem* SCATZGERVM, *in Controuersijs Conradum* CLINGIVM, *lib. 3. de locis communibus.*

EX *inferiori Germania sex: Ioan.* DRIEDONEM *lib. 4. c. 3. p. 2. de Scripturis & dogmatib. Ecclesiast. Alber.* PIGHIVM *lib. 3. 4. & 5. Eccl hierar. Ioannem à* LOVANIO *de perpetua cathedræ Petri protectione & firmitate, Iacobum* LATOMVM *lib. de primatu Petri: Gulielmum* LINDANVM *libro 4. panopliæ, Ioan* BVNDERIVM *in compendio Concertationum, tit. 31.*

EX ANGLIA *sex, Thomam* VVALDENSEM *lib. 2. doctrinalis fidei, art. 1. & 3. Ioan.* ROFFENSEM *in refuta. artic. 25 Reginaldum* POLVM *libro de summo Pontifice, & libr. 1. & 2. ad Regem Henricum:* ALANVM *Copum Dialogo primo: Nicolaum* SANDERVM *in libris de visibili Monarchia, Thomam* STAPLETONVM *libro sexto Controuersiarum.*

EX HISPANIA *sex: Ioannem de* TVRRECREMATA *lib. 2. de Ecclesia: Alphonsum de* CASTRO *lib. 12. contra hær. Melchiorem* CANVM *lib. 6. de locis: Petrum de* SOTO *in defensione suæ confessionis à c. 74. vsq. ad finem: Franciscum* HORANTIVM *lib. 6. de locis Catholicis: Franciscum* TVRRIANVM *in libris contra Antonium Sadeelem.*

EX ITALIA *octo. D.* THOMAM *in opusc. con. Græcos: B.* AVGVSTINVM *Triumphum Anconitanum in summa de potestate Papæ: B.* ANTONINVM *3. p. tit. 22. summæ Theologiæ: Thomam* CAIETANVM *de institutione & auctoritate Romani Pontificis: Gasparem* CONTARENVM *de potestate Romani Pontificis: Thomam* CALPEGIVM *in libro eiusdem tituli: Ioannem Antonium* DELPHINVM *lib. 1. & 2. de Ecclesia.*

EX GRÆCIA *duos:* GENNADIVM *Scholarium in defensione capituli quinti:* MVTIVM *Iustinopolitanum contra Viretum de Pontificatu.*

QVOD autem attinet ad ordinem & dispositionem: Proposita disputatio duas habet partes præcipuas: Vnam de institutione Summi Pontificatus, siue Ecclesiastica Hierarchia: Alteram de Summi Pontificis officio & potestate. A parte quidem priore sex quæstiones continentur.

PRIMA, *Sitne Monarchia optimum regimen?*

SECVNDA, *Num regimen Ecclesiæ debeat esse Monarchicum?*

TERTIA, *Fuerit ne sanctus Petrus primus Ecclesiæ Catholicæ spiritalis Monarcha?*

QVARTA, *Num idem beatus Petrus Romam venerit, atque ibidem Pontificalem sedem perpetuò mansuram constituerit?*

QVINTA, *Succedátne sancto Petro Romanus Episcopus, non solum in Episcopatu Romano, sed etiam in vniuersæ Ecclesiæ Principatu? Ad quam quæstionem quædam etiam aliæ reuocabuntur, quæ cum ea ita coniuncta sunt, vt seiungi nullo modo possint: vt, de Appellationibus ex toto orbe terrarum audiendis, de instituendis confirmandis, transferendis, puniendis etiã & ab officio remouendis Episcopis, & aliæ nõnullæ generis eiusdem?*

SEXTA, *Num idem Romanus Episcopus ex Vicario Christi in Antichristum aliquando transierit?*

Iam verò posterior Controuersiæ pars sex alias quæstiones complectitur.

PRIMA, *Sitne Romani Pontificis statuere de controuersijs fidei, & morum?*

SECVNDA, *An in eo iudicio errare possit?*

TERTIA, *Possitne summus Pontifex leges condere, quæ hominum conscientias verè ligent, & simul animaduertere in præuaricatores?*

QVARTA, *An sit Ecclesiastica iurisdictio soli Pontifici Summo à Christo ita commissa, vt non nisi per eum ad cæteros deriuetur?*

QVINTA, *An præter spiritualem iurisdictionem habeat idem Pontifex temporalem aliquam potestatem, ea ratione qua Pontifex est?*

SEXTA, *An possit habere, ac re ipsa habeat, Principum donatione, imperium aliquod temporale in certas prouincias, aut regiones?*

LIBER

LIBER PRIMVS DE ROMANI PONTIFICIS ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæstio, Quod nam sit optimum regimen?

NEMINI dubium esse potest, quin & potuerit & voluerit Saluator noster Iesus Christus Ecclesiam suam ea ratione & modo gubernare; qui sit omnium optimus, & vtilissimus. Tres autem sunt formæ bonæ gubernationis: MONARCHIA, id est, vnius principatus, cuius contrarium vitium est Tyrannis: ARISTOCRATIA, id est, regimen optimatium, cui opponitur Oligarchia, hoc est, factio paucorum, & DIMOCRATIA, hoc est, populi totius imperiũ, quod in seditiones nõ raro degenerat.

DOCENT hoc principes Philosophorum, PLATO in politico, & Aristoteles lib. 3. polit. ca. 5. & lib. 8. Ethic. c. 10. Nec sine magna ratione id docent. Nam si multitudo gubernanda est: fieri non potest, quin aliquo modo ex tribus gubernetur. Aut enim vnus præficietur Reipublicæ, aut aliqui de multis, aut omnino omnes. Si vnus, Monarchia erit: si aliqui de multis, Aristocratia; si omnes omnino, Dimocratia.

QVANQVAM autem tres tãtùm sunt formæ simplicis gubernationis; possunt tamen inter se illæ quasi permisceri, ex qua permixtione quatuor aliæ formæ mixti regiminis producerentur. Vna, temperata ex omnibus tribus: Altera, ex Monarchia, & Aristocratia: Tertia, ex Monarchia & Dimocratia. Postrema, ex Dimocratia & Aristocratia. Quibus ita constitutis, prima nascitur quæstio, quæ sit ex septem formis gubernationis optima?

AC Ioannes quidem Caluinus, vt omnes omninò vias obstruat, quibus ad Ecclesiasticam Monarchiam constituendam disputando peruenirí solet, Aristocratiã ex formis simplicibus; ex mixtis verò, temperatum regimen ex ipsa, & Dimocratia, omnibus aliis anteponit: detertimam omnium vult esse Monarchiam, præsertim si in toto orbe terrarum, aut in Ecclesia vniuersa constituatur. Verba eius ex lib. 4. Instit. cap. 6. §. 9. hæc sunt: *Verum sit saluè vt volunt, bonum atque vtile, orbem totum Monarchia contineri, quod est tamen absurdissimum, sed ita sit; nunquam tamen concedam id ipsum in Ecclesiæ gubernatione valere.* Et cap. 20. §. 8. *Equidem si in se considerentur tres illæ, quas ponunt Philosophi, regiminis formæ, minimè negauerim vel Aristocratiam, vel temperatum ex ipsa & politia statum aliis omnibus longè excellere.* Subiicit deinde rationes duas; vnam ab experientia ductam, alteram ab auctoritate diuina. Id, inquit, *cum experimento ipso semper fuit comprobatum, tum sua quoque auctoritate Dominus confirmauit, cum Aristocratiam politiæ vicinam, apud Israelitas instituit.*

NOS verò B. THOMAM, aliósque Theologos Catholicos sequuti, ex tribus simplicibus formis gubernationis, Monarchiam cæteris anteponimus: quanquam propter naturæ humanæ corruptionem, vtiliorem esse censemus hominibus hoc tempore Monarchiam temperatam ex Aristocratia & Dimocratia, quàm simplicẽ Monarchiam: modo tamen primæ partes Monarchiæ sint, secundas habeat Aristocratia, postremo loco sit Dimocratia.

VERVM, vt faciliùs res tota explicari & argumentis confirmari possit, sententiam nostram tribus propositionibus complectemur. PRIMA propositio, ex formis simplicibus præstantissima est Monarchia. SECVNDA, regimen temperatum ex omnibus tribus formis, propter humanæ naturæ corruptionem vtilius est, quàm simplex Monarchia. TERTIA, circumstantiis seclusis simplex Monarchia simpliciter & absolutè excellit.

CAPVT II.

Probatur prima propositio, quòd Monarchia simplex simplici Aristocratiæ & Dimocratiæ præstet.

MAgitur à prima incipiamus; Non comparamus hoc loco Monarchiam eum mixti regiminis formis, neque eam mixtis & simplicibus omnibus anteponimus: sed hoc solum asserimus, si simplex aliqua forma regiminis necessariò eligenda sit, sine dubio eligendam esse Monarchiam. Id verò his argumentis comprobamus.

PRIMÒ, conueniunt in hanc sententiam veteres omnes scriptores Hebræi, Græci, Latini, Theologi, Philosophi, Oratores, Historici, Poëtæ. Ex Theologis Hebræis, PHILO in lib. de confusione linguarum, laudans Homeri sententiam: *Illud*, inquit, *multos imperitare malum est, Rex vnicus esto; non ad ciuitates, & homines magis pertinet, quàm ad mundum, & Deum.*

EX Græcis, B. Iustinus in oratione exhortatoria ad gentes, multorum principatum noxium esse docet, & contrà, vnius vtilem, & salutarem: *Vnus enim*, inquit, *principatus, à bellis dissidijsque solutus, ac liber esse solet.* Beatus quoque Athanasius in oratione aduersus idola: *Vt*, inquit, *multitudo Deorum, nullitas est Deorum, ita quoque necesse est multitudinem Principum id efficere, vt nullus princeps videatur: Vbi autem princeps non est, ibi prorsus disturbatio nascitur.*

EX

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex Latinis idem docet, B. Cyprianus, qui in tractatu de Idolorum vanitate, ex eo potissimum probat, Deum esse vnum, quia Monarchia sit optimum, & naturalissimum regimen: *Ad diuinum*, inquit, *imperium etiam de terris mutuemur exemplum, quomodo vnquam regni societas, aut cū fide cœpit, aut sine cruore desiit?* Et B. Hieronymus in Epist. ad Rusticum Monachum: *Vnus*, inquit, *Imperator, Iudex vnus prouinciæ: Roma, vt condita est, simul habere duos reges nō potuit*. Denique S. Thomas in 1. par. q. 103. art. 3. & lib. 4. contra gent. cap. 76.

Iam ex Philosophis, Plato in politico vltra medium: *Vnius*, inquit, *dominatio bonis instructa legibus, sex illarum omnium optima est; Gubernationem verò eam, in qua non multi imperant, mediam censere debemus, cæterum multorum administrationem omnibus in rebus debilem, atque infirmam.* Platonem sequutus Aristoteles lib. 8. Ethic. c. 10. posteaquàm tres illas formas regiminis enumerauerat, ista verba subiecit: *Harum optima regnum, pessima Respublica est.* Seneca lib. 2. de benef. Marcum Brutum, ait, nō satis prudenter egisse, cùm Iulium Cæsarem spe libertatis occidit; & rationem reddens, ait: *Cùm optimus ciuitatis status sub rege iusto sit,*

Porrò Plvtarchvs integrum opusculum de Monarchia, cæterisque formis regendę multitudinis cōscripsit, in quo opusculo sententiam suam ita expressit. *Si optio*, inquit, *eligendi concessa fuerit; non aliud eligat, quàm vnius potestatem.* Et rursum idem Plutarchus in Solone, cùm dixisset Athenis plurimas seditiones ortas esse, cùm Democratia vigeret, addidit continuò: *Vna autem superesse ratio videbatur ad salutem, & quietem, si res delatæ ad dominatum essent.*

Ex Oratoribus, Isocrates in ea oratione, quæ inscribitur Nicocles, multis rationibus hoc ipsum probare contendit. Ioannes verò Stobæus 45. sermonem hoc titulo prænotauit, ὅτι κάλλιστον ἡ μοναρχία. atque in eo sermone Hesiodi, Euripidis, Serini, Ecphantis, aliorúmque multorum ad hoc ipsum confirmandum testimonia producit.

Herodotvs ex Historicis li. 3. qui Thalia inscribitur, cùm exposuisset cædem Magorum, qui regnum in Persida occupauerāt, exponit etiam disputationem, quæ inter principes versata fuerat de Republica constituenda. Cuius disputationis is exitus fuit, vt diligenter excussis eorum sententiis, qui pro Aristocratia vel Politia certabant, omnium consensione, vno tantùm excepto. Monarchia vtilissima & præstantissima iudicaretur, & propterea etiam in Persida retineretur.

Denique ex Poëtis, Homerus in 2. li. Iliados sententiam illam protulit ab omnibus penè scriptoribus celebratam, Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Ad quod Homeri testimonium, quod solùm ex tam multis aduersus sententiam suam obiecit, respondet Caluinus lib. 4. Instit. c. 6. §. 8. *Factilis est*, inquit, *responsio, non enim hoc sensu vel ab Homerico Vlysse, vel ab alijs laudatur Monarchia, quasi vnus debeat totum orbem imperio regere: sed iudicare volunt, regnum duos non capere, & potestatem (vt ait ille) impatientem esse consortis.*

At certè si facilè fuit Caluino respōdere, facilius nobis erit responsionem eius refutare. Nam vel nihil dicit, vel quod nos dicimus, dicit, vel falsum dicit, & sibi contradicit. Si enim, cùm ait, vnum regnū non capere duos, vim facit in verbo, *Regnum*, & vult dicere, regnum propriè dictum non capere duos, quia si duo sint, nō erit regnum propriè dictum, cùm regnū propriè sit vnius hominis summa potestas: tum nihil omnino dicit, sed solū ambiguitate verborum offundit tenebras imperitis.

Nam eo sensu dicere, regnum non capit duos, idem significat ac si aliquis diceret, regimen vnius non est regimen duorum: & vnus homo non sunt duo homines. Ad quod pronunciandū nihil opus erat sapientia Vlyssis.

Si verò non vim in verbo facit, sed per regnum intelligit multitudinem, quæ regi debet: tum id ipsum dicit, quod nos dicimus. Idcirco enim asserimus, Monarchiam præstare Politiæ & Aristocratiæ, quod multitudo non commodè regatur à multis, & potestas impatiens sit consortis.

Si denique vult intelligi per regnum, non quamuis multitudinem, sed vnam aliquam prouinciam, siue vnum exiguum regnum: vt sensus sit, vni prouinciæ vnum esse regem attribuendum, non tamen idem esse iudicium de toto orbe terrarum: tum & falsum dicit, & sibi ipse contradicit. Nam Homericus Vlysses non disputat de constituenda Republica in aliqua vna prouincia, sed concionatur ad vniuersum exercitum Græcorum, qui tunc pugnabat ad Troiam, in quo exercitu multæ nationes erāt, multi principes, aliquot etiam reges; atque affirmat, non oportere eam omnem multitudinem à multis regi, sed ab vno.

Itaqve sensus eius celeberrimæ sententiæ nō alius esse potest, quam in quauis vna multitudine vnum esse debere rectorem primarium. quod quidem æquè locum habet in exiguo regno, & in maximis imperiis, nō enim vni regno exiguo vnus debetur rex, quod illud regnum sit exiguum, sed quod sit vnum.

Qvare si regnum aliquod amplissimum, quale fuit Nini, vel Cyri, vel etiam Alexandri, aut Augusti, vnum sit; vnus ei debebitur princeps, & quoniam Ecclesia *vna est*, Luc. 1. *Regni eius non erit finis*. & Dan. 2. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum nō dissipabitur*: propterea etiam ab vno regi debet.

Porrò pugnat etiam secum Caluinus: siquidem nō solùm in toto orbe terrarum non existimat vtilem esse Monarchiam, sed neque in aliqua vna ciuitate, aut Ecclesia, vt apertè colligitur ex lib. Inst. 4. capit. 11. §. fexto vbi omnem Ecclesiasticam potestatem cœtui seniorum tribuit: & ex libro quarto capite vigesimo §. octauo, vbi laudat eas ciuitates, quæ excusso iugo principū, à senatu, & populo gubernātur, vt est Respublica Geneuensium. Cùm igitur nullum omnino locū Monarchiæ Caluinus relinquat, viderit ipse quàm bene respondeat tot, & tam grauibus auctoribus, qui Homeri sententiam laudant.

Altera ratio ducitur ab auctoritate diuina, quæ tribus modis ostendit Monarchiam esse optimum regimen. Ac Primvm, institutione generis humani. Deus enim ex vno fecit omne genus hominum, vt Apostolus ait Act. 17. non enim virum & fœminam pariter ex humo produxit, sed virum ex humo, fœminam ex viro. Cuius rei causam exponens Sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 34. in epistolam primam ad Corinth. ca. 13. eam esse dicit, vt esset inter homines non Dimocratia, sed regnum.

Etenim si plures homines simul ex humo producti fuissent, omnes illi ex æquo principes suæ posteritatis esse debuissent. Quocirca meritò dubitare potuissemus, nū placeret Deo regimen vnius. Nunc verò cùm ex vno fecerit omne genus hominum, & omnes omnino pendere voluerit ab vno: satis apertè significasse videtur vnius principatum se potius approbare, quàm multorū gubernationem.

Deinde indicauit Deus sententiam suam, cùm nō solùm hominibus, sed etiam omnibus penè rebus inseuit naturalem propensionem ad Monarchicum regimen, neque dubium esse potest, quin naturalis propensio ad auctorem naturæ Deum referenda sit. Esse autē, præter ceteras regiminis formas, maximè naturalem principatum

tum vnius, declarat inprimis, quod in qualibet domo naturaliter ad vnum patremfamilias pertinet gubernatio coniugis, filiorum, seruorum, rerum denique cæterarum, item quod maxima pars orbis terrarum à Regibus gubernatur. Præterea quod longè vetustiora sunt regna quàm Respublicæ. *Principio rerū* (inquit Iustinus lib. 1.) *gentium nationúmque Imperium penes reges erat.*

Denique, quod etiam animantia rationis expertia, vnius principatum expetere videantur. Sic enim loquitur S. Cyprianvs in tract. de Idolorum vanitate. *Rex vnus apibus, Dux vnus in gregibus, & in armentis Rector vnus.* Addit S. Hieronymvs in Epist. ad Rusticum. *Et grues vnam sequuntur ordine literato.* Ridet Calvinvs hanc rationem lib. 4. Instit. cap. 6. §. 8. *Huius rei*, inquit, *si Deo placet probationem sumunt à gruibus & apibus, quæ sibi ducem vnum semper eligunt, non plures. Recipio sanè quæ proferunt exempla. Sed an ex toto orbe confluunt apes, vt regem vnum eligant? suis alueatibus contenti sunt reges singuli, ita quoque in gruibus, vnaquæque caterua proprium regem habet, quid inde aliud euincent, quàm singulis Ecclesiis debere suos Episcopos attribui?*

Sed facile est refellere istā Caluini responsionem. Nam Ecclesia sicut vnum est ouile, Ioan. 10. non multa ouilia, sic etiam vnum alueare, & vna caterua dici potest, idcirco quèadmodum rex vnus est apibus, & grues vnam sequuntur ordine literato, ita debet Ecclesia vniuersa vnum habere ac sequi ducem, & ductorem primarium.

Deinde grues & apes non sunt eius naturæ, vt possint cum absentibus & longè positis animorum coniunctione copulari, & propterea mirum non est, si ex toto orbe non confluant, vt regem vnum eligant: tum hoc ipso quod quælibet earum caterua regem suum habet, satis apertè ostendunt, quàm sit naturale regimen vnius.

Denique si his exemplis à grauissimis Patribus allatis euincimus, vt Caluinus dicit, singulis Ecclesiis debere suos Episcopos attribui, cur Episcopos ipse nō patitur, nisi fortè solo nomine, re autem ipsa omnem Ecclesiasticam potestatem cœtui seniorum attribuit.

Sed his omissis, quam formam regiminis Deus auctoritate sua confirmare voluerit, colligi potest etiā, atque hinc maximè, ex ea Repub. quam in populo Hebræorum instituit, non enim vt Caluinus ait, nec probat, gubernatio Hebræorum Aristocratiça fuit, ac politiæ vicina, sed planè Monarchica.

Principes apud Hebræos fuerunt primò Patriarchæ, vt Abraham, Iacob, Iudas, & cæteri: deinde Duces, vt Moses, Iosue, tū Iudices vt Samuel, Samson: & alij, postea Reges, vt Saul, Dauid, Salomon: postremo iterum Duces, vt Zorobabel, & Machabæi,

Ac Patriarchas quidē regia potestate præditos fuisse indicant res gestæ ipsorum. Abraham, Genes. 14. bellum gessit aduersus quatuor reges, nec legitur ab vllo senatu optimatum potestatem accepisse, sed nec vllum quidem senatum consuluisse. Iydas Gen. 38. nurum suam quæ stupri fuerat accusata igni adiudicauit. Nec ipse vllum senatum consuluit, aut rogauit.

Moses Exod. 32. vt verus & summus princeps populi Iudaici multa milia Iudæorum propter vitulū aureum, quem erexerant, vna die iussit occidi: neque legimus vllum senatusconsultum, aut plebiscitum præcessisse. Idem omnino de iudicibus dici potest, qui nulla facultate à senatu vel populo accepta, & bella gerebāt, & quos volebant necì dabant. Certè Gedeon Iud. post victoriam de Madianitis, occidit septuaginta viros vrbis Socoth, & turrim Phanuel subuertit.

Porrò reges & qui eos sequuti sunt, Duces Iudeorum, summa atque adeo regia potestate præditos fuisse, illustrius est, quàm vt sit necesse probari. Viderit ergo Caluinus vbi legerit, Rempublicam Iudæorum ab optimatibus & populo, non ab vno aliquo principe gubernari solitam.

Sed obiiciet fortasse id quod habemus lib. 1. Reg. capite 8. vbi adeo reprehenduntur Israëlitæ, quòd postulassent regem. Nam si Deo non placuit regem instituti ad eam Rempub. gubernandam, quomodo credibile est Duces, & Iudices, à Deo constitutos regiam potestatem habuisse?

Respondemvs, duobus modis posse aliquem vnum toti Reipubl. cum summa potestate præfici: Vno modo, & Regem & Dominum, quia à nullo dependeat: Altero modo, vt Proregem seu ducem primarium, qui toti quidem populo præsit, sed regi tamen suo subiiciatur.

Iam igitur Deus hoc posteriore modo Rempub. Iudæorum instituerat tempore Ducum & Iudicum, vt nimirum esset ipse quasi proprius & peculiaris rex illius populi: Et tamen quoniam illi homines erant, & rectore indigebant visibili, & quem adire & appellare possent, præficeret eis hominem aliquem tanquam proregē, qui nullo modo à populo sibi subiecto, sed à solo vero rege Deo penderet. Hinc est illud ad Samuel. 1. Reg. 8. *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Et illud Apostoli Hebr. 3. *Moses fidelis fuit in tota domo eius tanquam famulus.*

Qvia verò non contenti Iudæi hoc statu Reipublicæ, ad priorem illum modum regem habere voluerunt, qui non modò vnus omnibus imperaret, quod etiā Duces & Iudices faciebant, sed etiam vniuersum regnū, vt suum & proprium possideret, & ad filios & nepotes tanquam hæreditatem aliquam transmitteret; Propterea merito reprehensi & castigati à Domino sunt. Nec tamen ita displicuit Deo illa populi cupiditas habendi proprium regem, vt iusserit eos ad Politiam potius vel Aristocratiam animum applicare: quin potius ipse regem illis optimum designauit, ac postea tam din & regem & regnum eorum seruauit & protexit, donec in officio permanserunt.

Sequitvr postrema ratio, quæ ducitur ab enumeratione, earum proprietatum, quas pro comperto omnes habent optimo regimini cōuenire. Ac Prima quidem proprietas est ordo. Eo siquidem melior gubernatio est, quo magis est ordinata. Magis autem ordinatā Monarchiam esse, quàm Aristocratiam, vel Dimocratiam, sic demonstrari potest. Omnis ordo in eo positus est, vt alij præsint, alij subiiciantur: nec enim inter pares, sed inter superiores & inferiores ordo dignoscitur. Vbi autem Monarchia est, ibi omnes omnium ordinem aliquem habent, cùm nemo sit, qui non subiiciatur alicui, eo solum excepto, qui curam omnino gerit. Hac ratione in Catholica Ecclesia summus est ordo, vbi plebes subiiciūtur Parochis, Parochi Episcopis, Episcopi Metropolitanis, Metropolitani Primatibus, Primates Pontifici Maximo, Pontifex Maximus, Deo.

Vbi verò gubernatio penes optimates est, plebes quidem ordinem suum habet, cùm subiiciantur optimatibus: sed optimates inter se ordinem nullum habent. Multo etiam magis Dimocratia ordine caret, cùm omnes eiusdem conditionis, & auctoritatis in Republica censeantur.

Altera proprietas est, assequutio proprij finis: Nec enim dubium esse potest, quia illa sit melior forma regendæ multitudinis, quæ commodius & facilius propositum finem assequitur. Finis autem gubernationis est, ciuium inter se coniunctio, atque pax; quæ coniunctio in eo potissimum sita esse videtur, vt idem sentiant

idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem velint, idem sequantur omnes. Id verò multò certius & facilius obtinebunt, si vni parendum sit, quàm si multis. Vix enim fieri potest, vt multi, quorum vnus ab alio non dependeat, de rebus iisdem eodem modo iudicent.

ITAQVE si multi sint, qui multitudinem regunt, & alius aliud imperet, aut alicui non parebitur, aut in varia studia populum scindi necesse erit. Quod tunc minimè potest accidere, cùm ad vnius tantùm officium pertinet imperare.

CONFIRMAT hoc idem vsus, atque experiētia rerum magistra. Siquidem apud Romanos sub regibus raræ admodum inter ciues dissensiones leguntur fuisse: exactis autē regibus, cùm per annuos magistratus Respublica gereretur, rarus ille annus fuit, in quo nō contenderent patricij cū plebeiis: ac tādem eo vsque ciuiles contentiones progressæ sunt, vt suis quodammodo manibus potentissima illa Respublica interierit.

ACCEDIT etiam illud, quod nunquam maiori & diuturniore pace Romana ciuitas vsa est, quā sub imperio Augusti, qui primus Romæ stabilem Monarchiam B instituit.

TERTIA proprietas est roburac potentia Reipublicæ. Illa enim gubernatio omniū iudicio cæteris antecellit, quæ potentiorem ac fortiorem Rempublicam facit. Illa verò fortior Respublica est, in qua maior est ciuiū inter se coniunctio & conspiratio. vires enim coniunctæ se ipsis dissipatis fortiores sunt. At maior cōiunctio est vbi ab vno pendent omnes, quàm vbi à multis, vt suprà demonstratum est: igitur monarchia & fortiorem facit Rempublicam, & ipsa optima gubernatio est.

ACCEDIT experientia, siquidem ex quatuor potentissimis imperiis, tria sub regibus creuerunt, imperium videlicet Assyriorum, Persarum & Græcorum: vnū est Romanum, quod sub populari dominatu creuit, sed & C illud in maximis rerum perturbationibus sine Dictatore, id est, rege ad tempus constituto, conseruari non poterat, & multo magis posteà sub Augusto Monarcha floruit, quàm tempore reipublicæ vnquam floruisset.

QVARTA proprietas est, stabilitas ac diuturnitas. Neque enim negari potest, quin illa sit melior gubernatio, quæ stabilior & diurnior est. At Monarchiam quidem multo quàm Aristocratiam, vel Dimocratiam diutius duraturam, si de externa vi agatur, iam demonstratum est, cùm docuerimus eam sine dubio esse cæteris fortiorem.

NVNC illud supereest demonstrandum, nulla adhibita vi externa, minus esse Monarchiam casibus & mutationi obnoxiā, quàm vllam aliam formam gubernationis. Id verò ita probatur. *Omne regnum in se diuisum desolabitur*, vt Christus ait Matth. 12. difficilius autem diuidi D potest Monarchia: quàm vlla alia forma regiminis. Id enim minus facile diuiditur, quod est magis vnum, magis autem vnum est ipsum simplex vnum quàm multitudo conspirans in vnum. illud enim est vnum per se, & naturaliter, & nihil aliud est quàm vnū, hæc autē solum ex arte est vnum, per se verò & naturaliter multa. Igitur Monarchia, quæ pendet ab vno, minus facile scindi, destrui potest, quàm Aristocratia vel Dimocratia, quæ pendet à multitudine conspirante in vnum.

HINC nimirum Monarchia Assyriorum à Nino ad Sardanapalum sine interruptione duravit annis M.CC. XL. vt Eusebius docet in Chronico; vel M.C.C.C. vt colligit Iustinus lib. 1. vel suprà M.C.C.C.C. vt vult Diodorus lib. 2. cap. 7. Sic autem duravit hoc regnum vt semper successor in regno fuerit demortui regis filius, si verum est quod scribit Velleius Paterculus in priore volūmine historiarum.

SCYTHARVM autem regnum, quod est habitum omnium vetustiss. mum, nec ab vllo externo hoste destrui potuit, vt Iustinus lib. 2. scribit; nec est per se vllo vnquam tempore dissolutum. Quocirca aliquot annorum millibus regnum illud stetisse necesse est, nulla autem Respublica est, quæ diuturna & stabilis fuerit.

CERTE Respublica potentissima Romanorum vix annos C.C.C.C.LXXX. numerare potuit. tot enim sunt ab exactis Regibus vsque ad Imperium Iulij Cæsaris. At sub Monarchis in Oriente à Iulio vsque ad Constantinum vltimum sine interruptione durauit annis M.C.C.C.C.X.C.V. in Occidente autem ab eodem Iulio vsque ad Augustulum supra quingentos; & à Carolo Magno vsque ad præsentem Imperatorem annos ferè D.C.C.C.

SED nec illis C.C.C.C.LXXX. annis quibus floruit in Roman. Imperio Dimocratia, semper eodem modo Respub. regebatur. Initio enim annui Consules creati sunt; paulo pōst additi Tribuni: tum Consulibus & Tribunis sublatis creati decemuiri; illis etiam post annum electis, iterum Consules & Tribuni reuocati, non raro etiam Dictatores, & aliquoties Tribuni militares cum Consulari potestate introducti. Itaque nulla vna forma diu durauit, nec omnes simul ad ætatē nobilium Regnorum peruenire potuerunt.

OBIICIENT fortasse Rempub. Venetorum, quæ annos numerat supra mille & centum. At nec ipsa peruenit ad annos regni Scytharum, vel Assyriorum; immò ne Francorum quidem. & præterea non est Respublica Venetorum Aristocratia admixta Politiæ, quam formā Caluinus laudat, sed Aristocratia admixta Monarchiæ; nec vllum in ea ciuitate locum habet Dimocratia.

QVINTA ac postrema proprietas est, facilitas gubernationis. Multum enim refert, facile ne an difficulter obtineri possit, vt ciuitas benè gubernetur. Facilius autem esse, vt ab vno rectè ciuitas regatur quàm à multis: his rationibus probari potest.

PRIMVM, facilius est vnum hominem bonum reperire, quàm multos. Deinde facilius populi vni, quàm multis parebunt.

PRÆTEREA Magistratus qui per vices, atque ad breue tempus Rempublicam gerunt, prius sæpe deponere coguntur prouinciam, quàm Reipublicè negotia planè cognouerint; Rex autem qui semper eodem officio fungitur, tametsi interdum tardioris ingenij sit, tamen vsu atque experientia multis aliis præstat.

ITEM, annui magistratus negotia Reipublicæ eo quod non propria sed communia sint, quasi aliena respiciunt; Rex verò tanquam sua & propria: certum autem est cùm facilius, tum etiam diligentius propria, quàm aliena curari.

ADHÆC, vbi multi sunt qui regunt: vix fieri potest, vt inde absit æmulatio, ambitio, contentio: ex quo non raro accidere solet, vt alij alios impediant, atque id efficiant, vt qui in præsentia res gerunt, malè Rempublicam administrent, quo maior ad se, cùm magistratu ipsi fungentur, gloria redundet: At verò Monarcha, quia non habet cui inuideat, aut cum quo de gubernatione contendat, faciliùs omnia moderatur.

POSTREMÒ, quemadmodum in amplis familiis, vbi multis seruis idem ministerium assignatur, negligenter negotia procurantur, quòd vnus alij prouinciam communem relinquat: Sic etiam vbi multi sunt principes Reipublicæ, vnus alium respicit, & dum vnusquisque in collegas onus reiicit, nemo satis diligentem curam adhibet ciuitati. Rex autem, qui scit à se vno pendere omnia, cogitur nihil negligere. Atque hactenus quidem demonstratum est; Monarchiam simplicem, sim-

simplici Aristocratiæ longè præstare. Nunc ad secundā propositionem comprobandam accedemus. A

CAPVT TERTIVM.

Quod Monarchia Aristocratiæ & Dimocratiæ admixta vtilior sit in hac vita, quàm simplex Monarchia.

ALTERA igitur propositio talis erat, Regimen temperatum ex omnibus tribus formis propter naturæ humanæ corruptionē, vtilius est, quàm simplex Monarchia, quæ sanè gubernatio id requirit, vt sit quidem in Repub. summus aliquis Princeps, qui & omnibus imperet, & nulli subiiciatur. Præfides tamen prouinciarum vel ciuitatum, non sint Regis vicarij, siue annui iudices, sed veri principes, qui & imperio summi principis obediant, & interim prouinciam vel ciuitatem suam, non tanquam alienam, sed vt propriam moderentur. Ita locū B haberet in Repub. tām regia quædam Monarchia, quàm etiam principum optimatum Aristocratia.

QVI si his adderetur, vt neque summus ille Rex neque principes minores hæreditaria successione dignitates illas acquirerent, sed ex vniuerso populo optimi quique ad eas eueherentur: iam esset etiam suus quidem locus Dimocratiæ in Republica attributus. Hanc esse optimam & in hac mortali vita maximè expetendam formam regiminis, duobus argumentis comprobamus.

PRIMVM enim haberet eiusmodi gubernatio ea omnia bona, quæ suprà demonstrauimus inesse in Monarchia; & esset præterea in hac vita gratior & vtilior. Ac bona quidem Monarchiæ in hac nostra gubernatione inesse, planum est: cùm hæc gubernatio Monarchiam quandam verè ac propriè comprehendat: futuram autem in omnibus gratiorem, ex eo perspici potest, quòd C omnes illud genus regiminis magis amant, cuius participes esse possunt: quale sine dubio est hoc nostrum, cùm virtuti non generi deferatur.

DE vtilitate verò nihil est quod dicamus, cùm certū sit, non posse vnum aliquem hominē per se prouincias, & ciuitates singulas regere, & velit nolit cogatur earum procurationem vel administris vicariis suis, vel propriis earum principibus demandare: & rursum æquè sit certum multò diligentius ac fidelius principes res suas, quā alienas vicarios procuraturos.

ACCEDIT alterum argumentum ex auctoritate diuina. Deus enim eiusmodi regimen, quale paulò antè descripsimus, in Ecclesia sua tam veteris quàm noui Testamenti instituit.

AC de veteri quidem Testamento facilè probari potest: habuit enim populus Hebræorum semper vnum siue Ducem, siue Iudicem, siue Regem, qui toti multitudini imperaret, quod pertinet ad Monarchiam; habuit præterea multos principes minores, de quibus ita legimus Exod. 18. *Electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos principes populi, tribunos & centuriones, & quinquagenarios & Decanos, qui iudicabant plebem omni tempore.* Id autem ad Aristocratiam pertinet. Denique ex omni plebe, non ex vna aliqua tribu principes assumebantur, vt ex eodem loco Exod. 18. & etiam Deut. 1. apertè colligitur, quod aliquo modo Dimocratiæ est.

DE Ecclesia Testamenti noui idem postea probandum erit, esse in ea videlicet summi Pontificis Monarchiam, atque Episcoporum (qui veri principes & pastores, non vicarij Pontificis maximi sunt) Aristocratiam; ac demum suum quendam in ea locum habere Dimocratiam, cùm nemo sit ex omni Christiana multitudine, qui ad episcopatum vocari non possit; si tamen dignus eo munere iudicetur.

CAPVT QVARTVM.

Quòd circunstantiis seclusis, Monarchia simplex absolutè & simpliciter excellat.

SEQVITVR tertia propositio, quæ talis erat. Circunstantiis seclusis Monarchia simplex omnibus aliis gubernandi formis absolutè, & simpliciter præstat. Nam si ea de caussa mixtum regimen inter homines, Monarchiæ simplici anteponimus, quod nequeat vnus homo omnibus locis adesse, & necessariò cogatur aut per administros vicarios suos, aut per principes negotia Reipub. procurare; certè hac circumstantia personæ, & aliis, si quæ sunt eiusdem generis exclusis; nulla erit ratio, cur simplex Monarchia aliis formis regiminis non præferatur.

SED habemus præterea aliud efficacius argumentū. Siquidem Monarchia simplex in imperio, Dei & Christi locum habet: debent autem Deo & Christo optima quæque attribui: igitur optimum regimen simplicem Monarchiam esse necesse est. Si quis autem id negare voluerit, non video quemadmodum in Marcionis ac Manichæi, atque etiam Ethnicorum errorem non prolabatur. Nam cùm mundus ab effectore suo & fine controuersia, optimè gubernetur; Si Aristocratia præstantissima est forma regiminis, multi erunt mundi huius moderatores, & quod inde sequitur, multi effectores, multa principia prima, multi Dij.

QVOCIRCA veteres Patres, S. CYPRIANVS in tract. de Idolorum vanitate, S. IVSTINVS in oratione exhort. S. ATHANASIVS in oratione aduersus idola, quibus etiam Philo Iudæus adiungi potest in lib. de cōfusione linguarum: vnum esse Deum, qui res omnes creatas regit, & moderatur, eo potissimum argumento probant, quia Monarchia est optimum regimen. qua etiam de caussa Iustinus & Philo libros inscriptos de Monarchia Dei, posteris reliquerunt.

QVÆ cùm ita sint, excusari non potest IOANNIS CALVINI error, qui excœcatus odio Ecclesiasticæ Hierarchiæ, Aristocratiam prefert omnibus aliis gubernandi formis, etiam si per se & præcisis circūstantiis omnibus confideretur. Hęc enim sunt ipsius verba li. 4. Inst. cap. 20. §. 6. *Et si ipsos status citra circunstantias inter se compares, non facile sit discernere, quis vtilitate præponderet, adeò æquis conditionibus contendunt.* Et paulò post. *Equidem si in se considerentur tres illæ, quas ponunt Philosophi, regiminis formæ, minimè negauerim, vel Aristocratiam, vel temperatum ex ipsa & Politia statum, aliis omnibus longè excellere.* Hæc ille.

AT inquies, lege quod sequitur, & solutionem tuæ obiectionis inuenies. Sic enim Caluinus subiungit: *Non id quidem per se, sed quia rarissimè contingit reges ita sibi moderari, vt nunquam à iusto & recto discrepet eorum voluntas: deinde tanto acumine & prudentia instructos esse, vt vnusquisque videat, quantum satis est. Facit ergo hominum vitium vel defectus, vt tutius sit, ac magis tolerabile, plures tenere gubernacula.*

AVDIO. Sed quid fiet de editione anni M. D. LIV. vbi verba ista non habentur. sed inquies, admonitus magistro in Israel, ferendum non erat, vt vnquam tam grauiter laberetur. Illud miror, non potuisse Caluinum errorem illum corrigere, nisi secum ipse pugnaret. Nam si, vt ipse dicit, non facilè est discernere, quis status præponderet, etiam si citra circumstantias inter se

Universidad de Deusto
Biblioteca

comparentur, & si dum in se considerantur tres illæ, quas ponunt Philosophi, regiminis formæ, Aristocratia iudicetur excellere; quomodo verum est, quod statim addit. *Non id quidem per se. &c.* Et, *Facit ergo hominum vitium vel defectus, vt utilius sit ac magis tolerabile, plures tenere gubernacula?* Pugnant enim ista ni fallor: *Si in se cõsiderentur formæ ille tres, Aristocratia excellit*; Et, *Non id quidem per se, sed quia rarissimè contingit, reges a recto non discrepare.*

Nec minus illa pugnant; *Non potest discerni quis status præponderet, si citra circumstantias considerentur*; Et, *Facit vitium hominum, vt Aristocratia iudicetur vtilior.* Nam secluso isto vitio hominum, atque omnibus aliis circũstantiis remotis, vel excellet Monarchia, vel non; si excellet, qua ratione verum erit illud, non posse discerni quis status præponderet, etiam si citra circumstantias inter se comparentur: si non excellet, quo pacto Dei Monarchiam aduersus Manichæos atque Ethnicos defendemus? sed iam ad alteram quæstionem veniendũ est.

CAPVT QVINTVM.

Proponitur secunda quæstio; Debeat ne Ecclesiasticum regimen esse Monarchicum.

QVM demonstratum sit, Monarchiam esse optimum regimen: secunda nascitur quæstio, An Ecclesiæ Christi conueniat Monarchia gubernatio. Atque vt certa à dubiis seperemus;

In tribus nobis cum aduersariis conuenit. VNVM est, in Ecclesia esse aliquod regimen. Nam Cant. 4. dicitur: *Castrorum acies ordinata.* Actor. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, quos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris.*

Secvndvm est, regimen Ecclesiasticum spirituale esse & distinctum à politico. quando enim Paulus dicebat: *Qui præsunt in sollicitudine.* Rom. 12. Et, *Qui bene præsunt, duplici honore digni habeantur.* 1. Timoth. 5. & similia: nondum erant vlli, aut certè rarissimi in Ecclesia seculares principes. quæ duo docet etiam Caluinus Institut. lib. 4. capit. 11. §. 4.

Tertivm est, Regem absolutum & liberum totius Ecclesiæ solum Christvm esse, de quo dicitur Psal. 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius.* Et Lucæ primo. *Et regni eius non erit finis.* Itaque non quæritur in Ecclesia, absoluta & libera Monarchia, vel Aristocratia, vel Dimocratia; sed talis, qualis esse potest ministrorum & dispensatorum, cùm dicat Paulus 1. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi ac dispensatores mysteriorum Dei.*

Et quidem aduersarij existimant, regimen Ecclesiasticum hominibus commissum à Christo, nullo modo esse Monarchicum, sed Aristocraticum & Dimocraticum, quanquam nec ipsi inter se omnino conueniunt. Illyricvs enim Cent. 1. lib. 2. cap. 7. docet nullum esse in Ecclesia, qui omnibus præsit, sed totam auctoritatem Ecclesiasticam esse, tum in ministris, tum in populo. tamen in libro de Episcoporum electione summam potestatem attribuit multitudini totius Ecclesiæ, existimatque Dimocratiam in Ecclesia habere primas partes, secundas verò Aristocratiam, id est, seniorum congregationem.

Calvinvs autem è contrario in institut. lib. 4. capite 11. §. 6. summam potestatem Ecclesiasticam tribuit cœtui seniorum, quibus vult præesse Episcopum, vt consulem senatui: & ibidem apertè docet, maiorem esse auctoritatem cœtus seniorum, quàm Episcopi. Plebi autem tribuit quidem Caluinus aliquid, sed minus quàm cœtui seniorum.

Porro Ioannes Brentivs in prolegom. contra Petrum à Soto, concedit summam potestatem optimatibus; sed eos non vult esse Episcopos, sed principes seculares, quos nobilissima Ecclesiæ membra esse contendit.

Iam verò Doctores Catholici in eo conueniunt omnes, vt regimen Ecclesiasticum hominibus à Deo commissum, sit illud quidem Monarchicum, sed temperatum, vt suprà diximus ex Aristocratia & Dimocratia. Id quod præcipuè tractant B. Thomas in 4. contra Gent. cap. 76. Ioannes de Tvrrecremata libro secundo de Eccles. cap. 2. & Nicolaus Sanderus in libris de visibili Monarchia Ecclesiæ. Quorum vestigiis insistẽtes, quatuor propositiones in medium adferemus, ac pro viribus defendemus.

Prima erit, Regimen Ecclesiæ non esse præcipuè penes populum. Secvnda. Non esse penes principes seculares. Tertia, Non esse potissimum penes principes Ecclesiasticos. Qvarta. Esse præcipuè penes vnum summum totius Ecclesiæ Præsidem ac Sacerdotem.

CAPVT SEXTVM.

Quod Ecclesiæ gubernatio non sit Dimocratia.

PRima igitur propositio, quæ regimen Ecclesiasticum negat esse populare, his argumentis confirmari potest. Primùm ex quatuor rebus, quæ inesse debent in omni populari gubernatione.

Primo, Vbi est populare regimen, magistratus ab ipsa plebe constituuntur, atque ab eadem auctoritatem sumunt. Cùm enim plebs per se ad ius dicendum sedere non possit, debet saltem alios constituere, qui nomine suo id faciant. Quocirca M. Tullius initio secundæ Agrariæ, consulatum, qui summus erat in Repub. Rom. magistratus, populi beneficium vocat. & ibidem dicit consueuisse creari Consules ad suffragia populi.

Secvndo, Vbi est populare regimen, appellatur à sentẽcia magistratus in reb. grauiorib. ad iudiciũ populi. id consuetum fuisse in Repub. Rom. testatur Liuius lib. 2. & 4. quod idem de Repub. Athenien sium docet Plutarchus in Solone.

Tertio, Leges quibus Respublica gubernãda est, à magistratu quidem proponuntur, sed à populo iubentur, vt constat ex Liuio lib. 3. idem cognosci potest ex orationibus M. Tullij de lege Manilia, & de lege Agraria ad populum Romanum.

Qvartò, Accusari solent magistratus apud populum, nec non dignitate priuari, & in exilium deportari, vel etiam morte mulctari, si ita populo videatur, exẽpla sunt plurima. Romani enim ex duobus primis Consulibus, quos creauerant, Tarquinium Collatinum, solum propter odiosum nomen Tarquiniorum, ante tempus magistratu priuarunt, vt refert Liuius lib. 2. iidem cùm Decemuiros creauissent, eosdem postea inuitos deposuerunt, teste Liuio lib. 3.

Iam quòd nihil horum conueniat Christianæ plebi, facillimũ est demõstrare. Ac Primvm de primo, satis ex eo constat, quod in tota Scriptura non est vnum verbum, quo detur auctoritas plebi creandi Episcopos, vel Presbyteros: est autem quo datur Episcopo talis auctorita. sad Tit. 1. *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.* Deinde Apostoli, qui primi fuerunt Ecclesiæ ministri, à Christo, non

non ab Ecclesia leguntur electi & constituti. Marci 6. Primi quoque Episcopi post Apostolos, quo tempore purissima erat Ecclesia, non à populo, sed ab Apostolis facti sunt, vt cognosci potest vel ex ipsa historia Magdeburgensium.

Nam Cen. 1. lib. 2. cap. 2. col. 15. testantur Centvriatores Iconij & Antiochiæ à Paulo datos esse pastores. & cap. 10. col. 624. docent ex Nauclero aliisq; Historicis; Apollinarem Rauennæ: Maternum Treuetis: & Hermagoram Aquileiæ à B. Petro Episcopos esse constitutos.

Ad hæc B. Irenævs lib. 3. cap. 3. asserit Linum ab Apostolis Petro & Paulo Romæ factum Episcopum. Tertvllianvs de præscrip. scribit Clementem Romæ à Petro factum Episcopum, & Polycarpũ Smyrnæ à Ioanne. Evsebivs lib. 3. cap. 4. hist. affirmat Timotheum Ephesiis, & Titum Cretensibus à Paulo Episcopos datos. Nicephorvs lib. 2. cap. 41. scribit à Matthæo Apostolo Platonẽ Episcopum factum in oppido quodam Anthropophagorum, nomine Mirmena. S. Marcum à B. Petro creatum Episcopum, & Alexandriam missum scribit Leo epist. 81. ad Dioscorum, & Beda lib. de sex ætatibus, in Claudio. Dionysiũ quoque Areopagitam à Paulo Athenarum constitutũ Episcopum, colligitur ex Evsebio libro tertio, capit. 4. hist. & clarissimè idem asserit Beda in martyrologio. Idem de multis aliis, si opus esset, facilè possemus ostendere. quæ cùm ita sint, satis apparet in ipsa prima & purissima Ecclesia, nullum locum habuisse Dimocratiam, cùm Ecclesiasticum magistratum non plebs, sed Apostoli constituerint.

Neqve Secvndvm illud de appellatione ad populum, conuenit plebi Christianæ. Nusquam enim est auditum in Ecclesia, vt appellaretur ab Episcopis ad populum, neque vt populus absoluerit, quos Episcopi ligauerant, vel ligauerit, quos Episcopi soluerant. Neque etiam vnquam accidit, vt populus iudicauerit de controuersiis fidei. & nos quidem proferimus multa iudicia Episcoporum & præcipuè summi Põtificis, quæ exstant in tomis Conciliorum. At aduersarij nõ possunt vel vnum iudicium plebis adferre.

Adde, quod sunt innumera, Scripturæ, Conciliorum, & Patrum testimonia, quibus probatur, nullo modo conuenire Christianæ plebi exercere iudicia Ecclesiastica: quæ nos attulimus in quæstione de iudice Ecclesiastico, & in quæstionibus de Conciliis. at certè si in Ecclesia vigeret status popularis, mirum esset in istis M. D. annis nihil vnquam fuisse à populo iudicatum.

Porro Tertivm illud de legibus ferendis minus etiam conuenit plebi. Omnes enim leges Ecclesiasticæ vel à Pontificibus, vel à Conciliis inueniuntur latæ, nec vnquam exspectatum est suffragium populi, vt ex eo cenſerentur auctoritatem habere. Hinc Acto. 15. D. Paulus transiens Syriam & Ciliciam, præcipiebat populis, vt custodirent præcepta Apostolorum, & Seniorum. Nulla autem exstat lex, quæ dici possit Plebiscitum in Ecclesia, quales leges permultæ exstabant in Repub. Romanorum.

Denique illud extremum de iudicando magistratu, minimè omnium conuenit. Nullus enim poterit ostendi Episcopus, qui à populo fuerit vel depositus vel excommunicatus, cùm plurimi inueniantur depositi, & excommunicati à Summis Pontificibus & Conciliis generalibus.

Certe Nestorivm ab Episcopatu Constantinopolitano depositum à Concilio Ephesino ex mãdato Cælestini Papæ, testatur Evagrivs lib. 1. ca. 4. & Dioscorvm Episcopatu Alexandrino priuatum a Concilio Chalcedonensi ex sententia S. Leonis, patet ex ipso Concilio, act. 3. atque hæc quidẽ est ratio prima.

Altera ratio sumitur à sapientia Dei; non enim credibile est Christum regem sapientissimum instituisse in Ecclesia sua illud regimen quod est omnium deterrimum. deterrimum autem regimen esse Dimocraticum, docet Plato in Axiocho: *Quis* inquit, *beatus esse possit vulgi vitæ arbitrio, tametsi faueatur ei, plaudatur q;, &c.* Aristot. lib. 8. Ethi. cap. 10. ex tribus formis regendæ multitudinis Monarchiam optimam, Dimocratiam pessimam esse pronunciat. Plvtarchvs in Solone refert Anacharsidem Scytham, miratum quod in Græcia sapientes dicerent, stulti iudicarent: quia nimirũ oratores dicebant, populus iudicabat. Idem in Apophteg. Dicit Lycurgum interrogatum, cur Spartæ non instituisset Dimocratiam, respondisse interroganti, vt ipse primus domui suæ eam institueret.

Ex nostris S. Ambrosivs lib. 5. hexam. cap. 21. de multitudine vulgi dicit: *Non merita virtutis expẽdit, nec publicæ vtilitatis emolumenta rimatur, sed mobilitatu nutat incerto.* Hieronymvs in cap. 21. Matthæi, *Semper*, inquit, *turba mobilis est, nec in proposita voluntate persistens, atq; in morem fluctuum diuersorumq; ventorum huc illucq; transfertur.*

S. Chrysostomvs hom. 2. in Ioan. *Definit populum quiddam tumultus perturbationisq; plenũ, e stultitia maiori ex parte constans atque compositum, temere instar fluctuũ maris, varia, & pugnante sententia sæpenumero tactatum.* deinde subdit. *Qui ergo sub eiusmodi seruitio premitur, nonne omnium est sane miserrimus?*

Accedit etiam ratio. Nam non potest non pessimum esse regimen, vbi sapientes reguntur à stultis, periti ab imperitis, boni à malis. tale autem est regimen Dimocraticum; nam vbi viget Dimocratia, plurium suffragiis omnia statuuntur. constat autem semper plures esse stultos, quàm sapientes; malos, quàm bonos; imperitos, quàm peritos.

Ad hæc, si vt Aristoteles lib. 1. polit. cap. 1. & 3. docet, qui pollent ingenio, ij naturaliter Domini sunt eorum, qui sunt tardiores: & vt S. ait Avgvstinvs lib. de vtilit. credendi, cap. 12. *Non possunt stulti beatius viuere, quam si seruiant sapientibus.* Quis non videt quanta perturbatio ordinis sit, gubernacula Reipub. inconditæ plebis multitudini permittere?

Postremò, si plebs haberet auctoritatem aliquam in Ecclesia gubernandi: vel eam à se haberet, vel ab alio: non autem à se, quia non est de iure naturę, vel gentium, hæc potestas, sed de iure diuino, & supernaturali. Non enim est similis ciuili potestati, quæ est in populo, nisi à populo transferatur in principem.

Neqve habet plebs ab alio. Debet enim à Deo habere, si ab alio habet, at à Deo non habet; siquidem in libro Dei, id est, in sacris literis nusquam traditur populo potestas docendi, pascendi, regendi, ligandi, soluendi, sed semper populus vocatur grex, qui pasci debeat. Petro autem dicitur: *Pasce oues meas*, Ioan. vlt. *Et Episcopos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei.* Act. 20. Habemus igitur non esse popularem Ecclesiæ gubernationẽ.

Sed aduersus hanc propositionem tria sunt argumenta. Primvm sumitur ex verbis illis Matth. 18. *Dic Ecclesiæ.* vbi videtur Summum tribunal Ecclesiæ penes fidelium vniuersitatem esse constitutum.

Respondemvs, illud; *Dic Ecclesiæ*, significare, defer ad publicum Ecclesiæ iudicium, id est, ad eos, qui publicã personam in Ecclesia gerunt. Ita enim Chrysostomus exponit, *Dic Ecclesiæ*, id est, Præsuli. quod idẽ sanè confirmat Ecclesiæ consuetudo. nec enim vnquam vidimus, aut audiuimus, aliquem criminosum apud multitudinem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinem populi causſam dixiſſe; ſed qui apud Epiſcopum A eo loco S.Ambroſius de iudicio priuato, quo quiſque cauſſam dixerit, ſæpe vidimus, ſæpius audiuimus.

ALTERVM argumentum ducitur ex cap.1.& 6. Act. Apoſtolicorum. Nam Act. 1. tota Eccleſia elegit Matthiam; & Act. 6. eadem Eccleſia elegit ſeptem Diaconos; & Patres paſſim docent, Epiſcoporum electionem ad populum pertinere.

RESPONDEMVS, de electione miniſtrorum alio loco à nobis diſputandum eſſe. Interim verò negamus ex illo iure, quod habuit aliquando populus in electione miniſtrorum, Dimocratiam Eccleſiaſticam vllo modo probari. Siquidem populus non ordinauit vnquam, neque creauit miniſtros, neque tribuit illis vllam poteſtatem: ſed nominauit ſolum & deſignauit, ſiue, vt veteres loquuntur, poſtulauit eos, quos ab Epiſcopis, per manus impoſitionem, ordinari cupiebat.

QVARE Act. 6. dicunt Apoſtoli: *Conſiderate viros* B *boni teſtimonij ſeptem, quos conſtituamus ſuper hoc opus.* Vbi ſolum tribuunt populo, vt quærat & offerat aliquos idoneos ad illud munus. Sed oblatos Apoſtoli, non populus Diaconos creauerũt. Quod etiam CYPRIANVS docet: *Apoſtolos*, inquit, *Dominus elegit, Diaconos Apoſtoli ſibi conſtituerunt.* lib.3. epiſt.9.

PRÆTEREA, quando etiam populus verè crearet Epiſcopos, non continuò eſſet Eccleſiaſticum regimen præcipuè Dimocraticum. Nam vt ſit aliquod regimen Dimocraticum, requiritur quidem vt populus conſtituat magiſtratus, ſed multa alia requiruntur; neque id ſolum per ſe ſufficit.

PRIMI enim reges electi ſunt à populo, & tamen eorum regimen Monarchicum eſt, non Dimocraticum.

PARI ratione Imperatores Romani eligebantur olim à militibus, & nunc à certis principibus eliguntur: & nihilominus Imperium ad Monarchiam pertinet, nõ ad Dimocratiam, vt enim Dimocratia eſſet, oporteret, vt facta electione principis, adhuc maior eſſet in populo, quàm in principe auctoritas, & à ſententia principis ad iudicium populi prouocaretur. Id quod nõ fit in Eccleſia, quemadmodum nec in regno, aut imperio Romanorum.

QVOD intelligens VALENTINIANVS ſenior, vt refert Sozomenus lib.6.cap.6. cùm ei milites collegam in imperio dare vellent, Reſpondit: *Me ad imperium eligere penes vos erat: ſed cùm iam à vobis electus ſim, conſortem imperij quem poſtulatis, non amplius in veſtra, ſed in mea tantum poteſtate eligere ſitum eſt.*

TERTIVM argumentum ab auctoritate ſanctorũ Cypriani & Ambroſij petunt. CYPRIANVS lib.3. epiſt.14.ad Presbyteros & Diaconos ſcribens de quibuſdam turbulentis fratribus: *Interim*, inquit, *prohibeantur offerre, acturi & apud nos, & apud plebem vniuerſam cauſſam ſuam, &c.* AMBROSIVS in epiſt.32. agens de iudicio D fidei: *Iſte populus*, inquit, *iudicat.* Item: *Auxentius*, inquit, *veſtrum refugit examen.*

RESPONDEO, S.Cyprianum conſueuiſſe ferè omnia negotia maiora tractare coram clero, & populo. & nihil agere ſine eorum conſenſu. Cæterum, hoc faciebat ſponte ſua, non coactus vlla lege, vt patet lib.3.epiſt.10. vbi ſic ait: *Ego a primordio epiſcopatus mei ſtatueram, nihil ſine conſilio veſtro, & ſine conſenſu plebis mea priuatim ſententia gerere, &c.* At non propterea Cyprianus clero, aut populo ſubiectus erat: quemadmodum nec Aſſuerus Rex ſapientibus illis viris, quorum faciebat cũcta conſilio, vt legimus in lib. Eſther. ca.1. & quãdo etiam Cyprianus ſponte ſe clero & populo ſubiecciſſet, quod non eſt vllo modo credibile, non continuò legem toti Eccleſiæ præſcripſiſſet.

QVOD verò ad AMBROSIVM attinet, loquitur

CAPVT SEPTIMVM.

Quod non ſit Eccleſiaſticum regimen penes principes ſeculares.

ALTERA propoſitio, quæ negat Eccleſiaſticum regimen ad ſeculares principes pertinere, aduerſus duos Brentij errores pugnat. PRIMVS error BRENTII eſt, optimates Eccleſiæ eſſe principes ſeculares; Epiſcopos verò adeò Brentius deprimit, vt velit eſſe principum mancipia. SECVNDVS eſt, ad hos optimates curam & regimen Eccleſiæ præcipuè pertinere. Quos errores habuit etiam HENRICVS VIII. Angliæ Rex. Is enim ſe caput Eccleſiæ Anglicanæ conſtituit, & eodem modo cenſuit, alios principes capita ſuprema Eccleſiæ in ſuis ditionibus eſſe debere.

AC primus quidem error facilè refutatur: PRIMO ex illis propheticis verbis, Pſal. 44. *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Sic enim hunc locum B.AVGVSTINVS exponit *pro patribus*, id eſt, Apoſtolis, *nati ſunt filij*, id eſt, fideles multi, quos Deus conſtituit Epiſcopos, & eo modo principes ſuper omnem terram. Et S.HIERONYMVS in eũdem locum: *Fuerunt*, inquit, *ô Eccleſia, Apoſtoli patres tui, quia ipſi te genuerunt, nunc autem quia illi receſſerunt à mundo, habes pro his Epiſcopos filios.* Et infrà: *Principes Eccleſiæ, id eſt, Epiſcopi conſtituti ſunt.* Nec multò aliter Græci Patres, Chryſoſtomus & Theodoretus exponunt, qui per Patres Patriarchas; per filios principes, Apoſtolos intelligunt. Itẽ Apoſtolus 1.Cor.12.& Epheſ.4. *Deus*, inquit, *in Eccleſia poſuit primum Apoſtolos, Deinde Prophetas, tum paſtores, & Doctores.*

SI primi ſunt Apoſtoli, qui Epiſcopi fuerunt, & quibus Epiſcopi ſuccedunt; certè primi non ſunt reges & principes ſeculares, immò, vt rectè annotauit DAMASCENVS in ſecunda oratione pro imaginibus. Apoſtolus reges non ſolùm non poſuit primo loco, ſed nec vllo alio, vt indicaret, non eſſe reges Eccleſiæ magiſtratus, ſed tantum ſeculi.

SECVNDO refutatur ex Patribus. IGNATIVS in epiſt.7.ad Smyrnenſes, nihil eſſe dicit honorabilius Epiſcopo in Eccleſia. & addit primum honorẽ deberi Deo, ſecundum Epiſcopo, tertium Regi. NAZIANZENVS in oratione ad ciues timore perculſos. CHRYSOSTOMVS lib.3.de ſacerdotio, & homilia 4.in cap.6. Iſaiæ. & AMBROSIVS lib.de dignitate ſacerdotali cap.2. Epiſcopum Regi apertiſſimè anteponunt.

QVIN etiã CHRYSOSTOMVS hom.83.in Matt. Reges non Epiſcopis ſolùm, ſed etiam Diaconis ſubiicit. Sic enim ad Diaconũ ſuum loquitur: *Si Dux*, inquit, *quiſpiam, ſi conſul, ſi is, qui diademate ornatur, indignè adeat, cohibe & coërce; maiorem tu illo habes poteſtatem.* AVGVSTINVS in Pſal.98.probat Moſem fuiſſe ſacerdotẽ ea ratione, quia Moſes maximus fuit, & nihil eſt maius ſacerdote. Et Gelaſius in Epiſt. ad Anaſtaſiũ: *Noſti*, inquit, *fili clementiſſime, quod licet præſideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen præſulibus diuinarum deuotus colla ſubmittis.* Et infrà: *Subdi*, inquit, *te debere cognoſce religionis ordine potius quàm præeſſe, noſti itaque ex illorum te pẽdere*

dere iudicio, non illos ad tuam redigi poſſe voluntatem.

GREGORIVS lib.14.moral.cap.19. aſſerit: prima membra in corpore Domini eſſe ſacerdotes. Et lib.4. epi.31.ad Mauricium, docet, ſacerdotes eſſe Deos quoſdam inter homines, & propterea ab omnibus etiam regibus honorandos, quod idem & docet & probat Nicolaus primus in tepiſt.ad Michaëlem.

TERTIÒ ex geſtis Epiſcoporum & Regum. Nam FABIANVS Papa primum Imperatorem Chriſtianũ Philippum excluſit à communione Sacramenti altaris in die Paſchatis propter quædam eius peccata publica: nec antea eum admiſit, quàm ille confeſſione & pœnitẽtia peccata purgauit. Scribit hoc EVSEBIVS li.6.c. 25.hiſt. Item Conſtantinus apertè profeſſus eſt, de Epiſcopis ſe iudicare non poſſe, vt qui Dij quidem ſint: ſed contra potius eorum ſe ſtare ſubiectum iudicio ſcribit RVFFINVS lib.1.cap.2.hiſt.

THEODOSIVM ſeniorem B. AMBROSIVS ab Eccleſiæ luminibus expulit, & pœnitentiam publicam B ſubire coegit, ac deinde cũ Imperator in Eccleſia ad loca ſacerdotum aſcendere, atque ibidẽ ſedere vellet, iuſſit cum Ambroſius deſcendere, & cum plebe conſiſtere: id quod ille libenter fecit: ſcribit Theod.li.5.hiſt.c.17.

DENIQVE Maximus Imperator, cum in conuiuio ſederet, aſſidente quoque B. MARTINO, & pincerna primum calicem Imperatori, vt omnium nobiliſſimo vellet offerre, ille ad Epiſcopum miſit, qui non recuſauit, ſed primus bibit, & poſtea non Imperatori, ſed Presbytero ſuo calicem tradidit, nullum ſcilicet, exiſtimans digniorem qui poſt ſe biberet: nec integrum ſibi fore, ſi aut Regem, aut eos qui à Rege erant proximi, Presbytero prætuliſſet, vt ſcribit Sulpitius in vita ſancti MARTINI.

POSTREMO refellitur idem error duplici ratione. Primum Epiſcopus Regem inungit, docet, ligat, ſoluit, benedicit, ait autem Apoſtolus ad Heb.7. *Sine contradictione minor à meliore benedicitur.*

PRÆTEREA, principatus ſecularis inſtitutus eſt ab hominibus, eſtq; de iure gentium: at principatus Eccleſiaſticus eſt à ſolo Deo, & de iure diuino: ille regit homines, vt homines ſunt, & magis ratione corporum quàm animarum: iſte verò regit homines, vt Chriſtiani ſunt, & magis ratione animarum quàm corporum: ille habet pro fine temporalem quietem & ſalutem populi: iſte vitam & felicitatem ſempiternam: ille vtitur naturalibus legibus & inſtitutis humanis: iſte legibus diuinis & Sacramentis diuinitus inſtitutis: ille gerit bella cum hoſtibus paucis & viſibilibus: iſte cum inuiſibilibus & infinitis.

SED contra, obiicit BRENTIVS, Epiſcopi ſerui ſunt Eccleſiæ, 2.Corin.4. *Non noſmetipſos prædicamus; ſed* IESVM *Chriſtum, nos autem ſeruos veſtros per* IESVM. D Quanto igitur magis regum ſerui erunt, præſertim cum de regibus dicat B.Petrus, 1.Per.2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis.*

RESPONDEO, duplex eſſe genus ſeruitutis: Omnes enim qui laborant in alterius commodũ, dicũtur ei ſeruire, ſed quidã laborãt & ſeruiũt alteri eũ regendo, eiq; præſidendo: quidam laborant & ſeruiunt obediendo & parendo, qualia propriè ſunt mancipia: Epiſcopi autem ſerui ſunt Eccleſiæ, ſed ad priorem modum, quemadmodum etiam magiſtratus ſeruit Reipublicæ; & Rex populo (ſi rex, non tyrannus ſit) & pater filiis, & magiſter diſcipulis.

QVARE B.Paulus 1.Cor.4. quorum ſe dixerat ſeruum, eorum patrem ſe eſſe dicit: *Per Euangelium*, inquit, *ego vos genui.* Et addit: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in caritate, & ſpiritu manſuetudinis?* Et Heb.13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis.* Et Act.20. *Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Hac ratione B.GREGORIVS ſeruum ſeruorum Dei ſe vocat. Et B. AVGVSTINVS lib.9.Confeſſ.cap.vltimo: *Inſpira Domine*, inquit, *ſeruis tuis, fratribus meis, filiis tuis, dominis meis, quibus voce & corde, & litteris ſeruio.* Et B. Bernardus lib.2. de conſideratione ait, Eugenium, cũ factus eſſet Pontifex, eleuatum ſuper gentes & regna, ſed ad miniſtrandũ, non ad dominandum.

AT, inquies, reges ſunt reges etiã in Eccleſia; & illis Chriſtiani ſubiecti eſſe debent, *tanquam præcellentibus.*

VERVM eſt id quidem: ſed in iis rebus tantum, quæ ad ſtatum politicum pertinent. Præſunt enim Chriſtiani reges hominibus Chriſtianis, non vt Chriſtiani, ſed vt homines ſunt, quemadmodum etiam Iudæis & Turcis interdum præſunt & ipſi reges, nõ vt Chriſtiani ſunt præſunt, ſed vt homines politici: nam vt Chriſtiani, oues ſunt paſtoribus Epiſcopis ſubiecti, vt Nazianzenus docet in oratione ad ciues timore perculſos, & vt ait ſanctus Ambroſius in oratione de tradendis Baſilicis, *nihil honorificentius dici poteſt, quam vt Imperator Eccleſiæ filius eſſe dicatur, Imperator enim bonus intra Eccleſiam, non ſupra Eccleſiam eſt.*

POSTERIOR Brentij error, ex iis quæ dicta ſunt, facile refutatur. Si enim principes non ſunt Eccleſiæ optimates, ad eos non pertinet Ariſtocratia Eccleſiæ. Sed poſſunt præterea adiungi hæc argumenta.

PRIMVM, Regimen Eccleſiæ ſupernaturale eſt, nemini igitur conuenit, niſi cui Deus commiſit. Legimus autem in Scripturis commiſſum Apoſtolis & Epiſcopis eorum ſucceſſoribus. Nam Petro Apoſtolo dictum eſt, *Paſce oues*, Ioan.vlt.& de Epiſcopis dicitur, Act.20. *Quos poſuit Deus Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* De regibus nihil eiuſmodi vſquam legimus.

DEINDE ad annos fermè CCC, nullus fuit in Eccleſia ſecularis princeps, excepto ſolùm Philippo Imperatore, qui breuiſſimo tempore ſuperuixit: & fortè aliquis alius in prouinciis non ſubiectis Imperio Romano, & tamen eadem fuit Eccleſia quæ nunc eſt, & eandem habuit regiminis formam, non igitur principes ſeculi Chriſti Eccleſiam regunt.

ITEM qui habent ſummam poteſtatem in Republica, ij poſſunt omnia, quæ inferiores magiſtratus poſſunt. Quis enim prohibere poſſet regem, ſi eas cauſſas, per ſe cognoſcere & iudicare vellet, quas Proregibus, & Prætoribus, & Iudicibus minoribus commiſit?

AT non poſſunt reges officium Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ſibi vſurpare: qualia ſunt, verbum Dei prædicare, baptizare, conſecrare, &c. non igitur ſunt reges ſupremi Eccleſiæ magiſtratus.

Non poſſe autem reges officia ſacerdotũm inuadere, ita probamus. In primis reges non ſolum viri, ſed etiam fœminæ eſſe poſſunt, at fœminas publicè docere Apoſtolus prohibet, 1.Cor.14. & 1.Tim.2. & Pepuzitæ ab Epiphanio hær.49.& Aug. hær.27. inter hæreticos numerantur, quod fœminis ſacerdotium attribuerint.

DEINDE in 2.Par.19. Ioſaphat rex optimus. *Amarias*, inquit, *Sacerdos & Pontifex in omnibus, quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porrò Zabadias ſuper ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent.* Et 2.Paral.26. cum Ozias rex vellet thus adolere prohibuit eum Pontifex, dicens: *Non eſt tui officij Ozia, adolere incenſum Domino, ſed ſacerdotum.* Et cum ille perſeueraret, continuò grauiſſima lepra diuinitus percuſſus eſt. Quod ſi in Teſtamento veteri non poterat rex fungi munere ſacerdotum, multò minus in nouo, vbi ſunt munera ſacerdotalia longe auguſtiora.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ITEM in Syn. MATISCONENSI can.6. in Con. MILEVITANO can.19.& TOLETANO III.can.13. puniuntur grauissimè clerici, qui causſam Ecclesiæ ad iudicem secularem deferunt. Et AMBROSIVS epi.33. ad Sororem, dicit se Valentiniano dixisse: *Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, aliquod imperiale ius habere. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum, &c.* Item Theodosio Imperatori dixisse eundem Ambrosium, purpura Imperatores facit non sacerdotes refert Theodoretus lib.5. cap.17. hist. qui etiam libr.4. c.16.scribit EVLOGIVM quendam, cùm ei Modestus præfectus Valentis Imperatoris Ariani dixisset: *Communica cum Imperatore*, facetè respondisse: *Nunquid cum Imperio est etiam sacerdotium consequutus?*

ATHANASIVS quoque in epist.ad solitariam vitã agentes, reprehendit Constantium, quod se rebus Ecclesiasticis admisceret, & addit, Hosium Episcopum Cordubæ eidem Constantio dixisse: *Ne præcipe nobis in hoc genere, sed ea potius à nobis disce: tibi enim Deus imperium commisit, nobis ea quæ sunt Ecclesiæ concredidit.* Similia eidem Constantio Leontium Episcopum dixisse, testatur Suidas in voce Leontius. SVLPITIVS li.2.sacræ hist. circa finem refert, S. Martinum Maximo Imperatori dixisse nouum esse & inauditum nephas; vt causſam Ecclesiæ Iudex seculi iudicaret.

B. AVGVSTINVS epist.48.& 50.& 165.docet, piorum regum munus esse, Ecclesiam defendere, seueriſq; legibus ac pœnis blasphemos, sacrilegos & hæreticos ab Ecclesia damnatos coercere: sed ibidem reprehendit Donatistas, quod causſam Episcopalem non ad Coëpiſcopos, sed ad regem terrenum iudicãdam detulissent. S. GREGORIVS lib.5.epist.25 de Mauricio Imperatore loquens: *Scimus*, inquit, *piissimos dominos disciplinam diligere, ordinem seruare, Canones venerari, & se sacerdotalibus negotiis non miscere.* Idem prolixè docet IOANNES DAMASCENVS in prima & secunda oratione pro imaginibus.

DENIQVE BASILIVS Imperator in VIII. Synodo disertè asseruit, nec sibi, nec vllis laicis licere negotia sacerdotalia tractare: quod idem professum etiam Valentinianum seniorem testatur Sozomenus lib.6.cap.7.

ARGVMENTA BRENTII sumuntur ab exemplis Testamenti veteris, vbi legimus, Mosem, Iosue, Dauidem, Salomonem, Iosiam, qui Duces aut Reges erant, sæpe se in negotiis religionis miscuisse.

ADDIT etiam BRENTIVS ad argumenti confirmationem, regibus à Deo commissam esse custodiam legis diuinæ, & ideirco ad eos curam Ecclesiæ pertinere. Sic enim Apostolus ait Roman.13. *Non sine causſa gladium portat. Minister enim Dei est, vindex in iram ei qui male agit.*

RESPONDEMVS. Mosem non solùm Ducem, sed etiam Sacerdotem summum fuisse, vt in quæstione de Iudice controuersiarum, lib.3. de Verbo Dei demonstratum est, cæteros autem quædam interdum egisse extraordinaria auctoritate, non tam vt Reges, quàm vt Prophetas. Sed non propterea deleadum fuisse ex Deuteron. legem illam, qua ordinariè in dubiis de religione, remittebantur homines non ad Regem, sed ad Sacerdotem Leuitici generis, Deut.17.quocirca, vt suprà diximus, Ozias Rex punitus est lepra, quod munus sacerdotis sibi assumpsisset.

AD confirmationem autem respondemus, reges custodes esse debere legum diuinarum, sed non interpretes. Ipsorum est enim edictis & pœnis impedire blasphemias, hæreses, sacrilegia: quæ sint autem hæreses, & contrà, quæ sit fides Orthodoxa, ab Episcopis discere debent, quod Imperatores pios, Constantinum, Valentinianum, Gratianum, Theodosium, Martianum fecisse, ex ipso Codice cognosci potest. *L. cunctos populos, tit. de sum. Trin. & fide Ca.* & in toto tit. de hæreticis. Vide plura in quæstione de Iudice controuersiarũ, & in quæstione de Præside Concilij generalis.

CAPVT OCTAVVM.

Quod non sit Ecclesiasticum regimen præcipuè penes Episcopos.

SEQVITVR tertia propositio, quæ Ecclesiæ regimen non esse præcipuè penes Episcopos & Presbyteros aduersus duos Caluini errores docet. Prior Caluini error est, Episcopos & Presbyteros iure diuino pares esse. Posterior autem est in cœtu seniorum supremam Ecclesiæ potestatem residere. In quo errore fuit etiam Ioannes HVS, vt ex articulis 27.28.& 29.in Concilio Constan.sess.15.damnatis intelligi potest.

AC PRIOR quidem error in ea disputatione commodius refutabitur, quam de clericis, suo loco instituemus. Satis erit interim hunc errorem priorem ex posteriore refellere, si quidem hi duo errores inter se pugnant.

SI enim Ecclesia regitur ab optimatibus, vt habet secundus error: certè Presbyteri non sunt optimates: vel si Presbyteri sunt optimates: Ecclesia non regitur ab optimatibus: constat enim in Conciliis generalibus, in quibus de administratione totius Ecclesiæ agitur, & vbi leges, quibus Ecclesia regitur, feruntur vel abrogantur: nunquam interfuisse Presbyteros cum auctoritate definiendi, nisi essent legati, & locum tenerent aliquorum Episcoporum, id quod non opus est aliter probare, quam ex ipsis actis Conciliorum quæ adhuc exstant.

IAM vero POSTERIOR error, qui huius loci proprius est, his rationibus confutatur. PRIMVM nusquam in Scripturis legitur collata summa potestas Concilio sacerdotum. Quæcũque enim auctoritas Apostolis cæterisque discipulis concessa à Christo est, non solùm omnibus, sed etiam singulis concessa est: neque ad eam exercendam erat opus Concilio, poterant enim sine dubio Apostoli singuli, & possunt etiã nunc singuli Episcopi, docere, baptizare, soluere, ligare, ordinare ministros, &c. solus est locus Matth.18.vbi tribuitur aliquid Concilio, cùm dicitur: *Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

AT neque hic explicatur, quæ sit potestas Concilij summãne an mediocris, an infima, & Caluinus ipse, aduersus quem præcipuè disputamus, li.4.Inst.cap.9.§.2. hunc Euangelij locum adeo non magni facit, vt dicat eum nihilominus in quemuis particularem cœtũ competere, quàm in Concilium vniuersale. Itaque non est cur in præsentia de hoc loco multum laboremus.

SECVNDO, si penes optimates esset summũ Ecclesiæ regimen, sequeretur Ecclesiam ferè semper carere rectoribus, & vt plurimum neminem esse, cui curæ sit commune bonum: proinde Rẽpub. Ecclesiasticam omnium esse miserrimam, optimates enim cum pares inter se sint, non possunt commune bonum, vt par est, administrare, nisi vel congregati sint, vel aliquem elegerint, communi consensu magistratum, cui omnes obediant: quemadmodum Romani suos Consules eligebant.

AT in Ecclesia rarissimè congregantur optimates ad generale Cõcilium. Primus enim CCC. annis nulla fuit congregatio generalis: postea vero vix centesimo quoque anno. Magistratum autem, cui Ecclesia vniuersa saltem

saltem ad tempus pareret, nullum vnquam optimates A isti crearunt. Nam si creassent aliquem, is maximè fuisset vnus ex primariis quinque Patriarchis, qui semper in Ecclesia præ cæteris eminuerunt: at Patriarcham Romanum nunquam habuisse hanc potestatem aduersarij contendunt: de cæteris quatuor res certissima est. Nunquam enim ALEXANDRINVS Patriarcha aliquid iuris habuit extra Ægyptum, neque alij extra suas regiones.

QVARE S. Hieronymus in epist. ad Pammachium aduersus Ioannem Episcopum Hierosolymæ: *Respondeo*, inquit, *mihi. Ad Alexandrinum Episcopum Palestina quid pertinet?* Et CHRYSOSTOMVS in epist. priore ad Innocentium I. grauiter quæritur de Theophilo Patriarcha Alexandrino, qui se negotiis Ecclesiasticis extra suam Prouinciam ingerebat: *Neque enim*, inquit, *æquum est, vt qui in Ægypto sunt, iudicent eos qui in Thracia.*

QVAM autem hoc sit absurdum, vt Ecclesia Catholica, quæ adeo est vna, vt vna ciuitas, vna domus, vnum B corpus in Scripturis dicatur, nullum in terris habeat, qui eius curam gerat, quis non videt? Nam si Ecclesiæ particulares non essent inter se ita colligatæ, vt vnum corpus facerent, sufficeret vnicuique suus rector, nunc autem non magis possunt vno aliquo rectore carere, quam possit vnus grex vno pastore, & vnum corpus suo capite.

TERTIO, si esset in cœtu optimatium summa potestas: quo numerosius cogeretur Concilium, eo plus haberet auctoritatis: neque vnquam euenire posset, vt minori Concilio plus tribueretur quàm maiori.

AT Concilium ARIMINENSE Episcoporum sexcentorum, nullius vnquam auctoritatis in Ecclesia Catholica habitum est: Concilium autem primum Constantinopolitanum CL. Episcoporum summæ semper auctoritatis fuit. At nos quidem Catholici huius rei causſam reddimus, quod illud fuerit à Pontifice Summo, in quo est summa Ecclesiæ potestas, reprobatum, hoc autem confirmatum, qui autem summam potestatem tribuunt optimatibus, nullam causſam possunt adferre, cur Ariminense Concilium damnent, Constantinopolitanum autem amplectantur. C

AT, inquiũt, Ariminense Concilium errauit, non errauit Constantinopolitanum; propterea hoc amplectimur, illud damnamus. Sed quid est hoc aliud, quam se Consiliorum & totius Ecclesiæ iudicem facere?

QVARTO, tametsi Dimocratia est absolute pessimũ regimen: tamen Ecclesiæ perniciosior esse videtur Aristocratia. Siquidem summum Ecclesiæ malum hæresis est: hæreses autem ab optimatibus potiùs quàm è plebeiis hominibus excitantur.

CERTE Hereſiarchæ ferè omnes, aut Episcopi, aut Presbyteri fuerunt, itaque sunt hæreses quædam quasi optimatium factiones, sine quibus nullæ essent in Ecclesia populorum seditiones. Factiones autẽ nunquam facilius, & frequentius oriuntur, quàm cùm optimates regunt, vt non solum experimento, & Philosophorum testimonio, sed etiam Caluini ipsius confessione, lib.4. D Inst.c.20.§.8.comprobari potest.

SED obiiciunt tria Scripturæ testimonia, adiunctis etiam tribus testimoniis Patrum PRIMVM est Act.15. vbi legimus, primam controuersiam in Ecclesia exortam, non ab vno aliquo summo iudice fuisse desimtam, sed à conuentu Apostolorum, & seniorum. *Conuenerunt* inquit Lucas, *Apostoli & seniores videre de verbo hoc.*

RESPONDEO, nullum hinc argumẽtum sumi posse pro Aristocratia asserẽda. Si quidẽ in eo Concilio prima illa quæstio definita est, vbi præses & caput Petrus erat, nec enim Petrus in aliena diœcesi, & Episcopo præsente Iacobo, loqui primus ausus fuisset, nisi ipse loti Concilio præfuisset.

NEQVE Monarchiæ repugnat, quod aliquid in publico conuentu communi principum cõsilio & consensu statuatur, quemadmodum fieri solet hoc tempore in Comitiis imperialibus.

ALTERVM testimonium est Act.20.vbi B. Paulus Episcopos admonet his verbis: *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.*

TERTIVM est 1.Petri 5.vbi B. Petrus ita loquitur: *Seniores qui in vobis sunt obsecro consenior, & testis Christi passionum, pascite, qui in vobis est gregem Dei.*

RESPONDEO, ex neutro horum locorum aliquid probari; nec enim negamus Episcopis & Presbyteris conuenire vt Ecclesiam Dei pascant & regant: sed quæstio nostra est de summa totius Ecclesiæ potestate. Sitne ea in cœtu ministrorum, an in aliquo vno homine? Quã quæstionem in his locis neque Paulus, neque Petrus attingit, sed solùm Episcopos admonent, vt erga subiectos sibi populos, pastorali munere strenuè fungantur. B

IAM ex Patribus primo loco CYPRIANVM proferunt, qui lib.3.ep.19.ad Clerum suum ita scribit: *Quæ res cum omnium nostrum consilium & sententiam spectet: præiudicare ego, & solum mihi rem omnem vendicare non audeo.*

RESPONDEO, Cyprianum propterea id non esse ausum, quod sponte sua se ipse obstrinxerat, cum episcopatum susciperet, nihil sine cleri & populi consilio, & consensu esse facturum, vt ex li.3.ep.10.suprà docuimus.

PROFERVNT deinde Ambrosium, qui in commẽtario tertij capitis prioris epistolæ ad Timotheum ita loquitur. *Et synagoga, & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur.*

RESPONDEO, nõ magis ex his verbis probari posse Aristocratiam Ecclesiasticam, quàm ex senatu & cõsilio regio probetur, nullam esse in regnis Monarchiam. Certè enim Salomon 3.Reg.12. seniorum cœtum habebat à consiliis. & Assuerus, Esther 1. sapientum, consilio in rebus omnibus vtebatur, nec tamen ideo non erant reges.

PRÆTEREA, quòd Episcopi veteres sine Presbyterorum consilio nihil agerent, vtile, ac salutare, non tamen necessarium fuisse, vel ex eo intelligi potest, quod Ambrosij tempore non fiebat: nec tamen Ecclesia ipsa penitus interierat.

POSTREMÒ HIERONYMVM producunt, qui in cap.1.ad Titum sic ait: *Antequam diaboli instinctu studia in religione fierent. & dicerentur in populis; Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ; communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret; & schismatum semina tollerentur.*

IGITVR primo tempore Ecclesiæ, quando ea purissima erat, Aristocratia vigebat, & optimates Presbyteri erant.

RESPONDEO, videtur B. Hieronymus in ea sententia fuisse, vt existimaret Episcopos, si de iurisdictione agatur, esse quidem Presbyteris maiores, sed iure Ecclesiastico, non diuino, quæ sentẽtia falsa est, & suo loco refellẽda. Interim tamẽ nihil Caluini Aristocratiã Presbyterorum iuuat, sed contrà maximè lædit. Nõ enim Hieronymus dicit, in prima Ecclesia viguisse Aristocratiam Presbyterorum, & fuisse illud bonum regimen, & paulatim postea per abusionem aliquam introductam esse à malis hominibus Monarchiam: sed è cõtrario affirmat. Aristocratiam, quæ initio erat, quia non benè succedebat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

bat,& plurimæ inde oriebantur seditiones & schismata, communi orbis terræ consilio in Monarchiam esse mutatam.

NEQVE dubium esse potest,quin Hieronymus senserit, mutationem hanc esse factam Apostolorum temporibus,& ipsis Apostolis auctoribus; nam hoc loco dicit,tunc factam esse mutationem,cùm cœpit dici; Ego sum Pauli, ego Apollo. quod accidisse tempore suo testatur Paulus 1.Cor.1.

DEINDE Hieronymus in libro de viris illustribus, in Iacobo dicit, Iacobum statim à passione Domini ab Apostolis creatum Episcopum Hierosolymæ, & in epistola ad Euagrium,quæ est 85,asserit S.Marcum Episcopum fuisse Alexandriæ.

ADDE, quod non loquitur Hieronymus de regimine vniuersalis Ecclesię,sed solum particularium cùm ait, initio cœpisse gubernari Ecclesias communi Presbyterorum consilio.alioqui enim Petrum fuisse caput totius Ecclesiæ à Christo constitutum, disertis verbis docet idem Hier. in lib.1.contra Iouin. *Ex duodecim vnus eligitur,vt capite constituto schismatum tolleretur occasio.*

CAPVT NONVM.

Quòd regimen Ecclesiasticum præcipuè Monarchicum esse debeat.

RESTAT postrema propositio, quæ Ecclesiæ regimen præcipuè Monarchicum esse debere affirmat. Ac PRIMVM quidē ratio,qua id probetur ex iis,quę dicta sunt deduci potest; nam si tres sunt regiminis formę.Monarchia,Aristocratia.Dimocratia,& iam probatum est,Ecclesiæ gubernationem, nec Dimocratiam nec Aristocratiam esse debere:quid aliud supereſt,quàm vt sit Monarchicum.

DEINDE,si Monarchia est optimum ac præstātissimum regimen,vt suprà docuimus; & certum est Ecclesiam Dei à sapientissimo principe Christo institutam optimè gubernari,quis inficiari potest,eius regimen debere esse Monarchicum?

SED occurrit Caluinus li.4.inst.c.6.§.9.ac negat, si Monarchia sit optimum regimē,inde sequi,debere Ecclesiam ab vno aliquo homine gubernari, cùm constet eius Regem ac Monarcham esse Christum.

SED facilè refellitur; nam & si Christus vnus sit ac primus Ecclesiæ Catholicæ Rex,& Monarcha,eámque spiritualiter ac inuisibiliter regat,& moderetur, tamen eget Ecclesia quæ corporalis,& visibilis est, vno aliquo visibili summo Iudice, à quo lites de religione exortæ componantur, quique omnes inferiores præfectos in officio & vnitate contineat.Alioqui nó solum Summus Pontifex,sed etiam Episcopi,pastores,doctores, ac ministri omnes superuacanei essent. Christus enim pastor est,& *Episcopus animarum nostrarum*, 1.Pet.2.Ipse est vnicus magister, *quem audire iubet Pater cœlestis*, Matth.17. Ipse est,*qui baptizat in Spiritu sancto*,Ioan.1.

QVEMADMODVM igitur Episcopi,doctores,cæteique ministri superuacanei non sunt, tametsi,quod ipsi vt ministri faciunt,Christus principaliter faciat: sic etiá non est,è medio tollendus is, qui totius Ecclesiæ curam vt summus Oeconomus gerit,quamuis eandem curam Christus principaliter gerat.

SECVNDA ratio ab ea similitudine ducitur, quam habet Ecclesia mortalium hominum, cum Ecclesia immortalium Angelorum. Qua ratione vtitur etiam Sanctus Gregorius lib.4 ep.12. Siquidem certum est istam illius exemplar,& quasi ideam quandam esse,vt Apostolus indicare videtur ad Hebræos 8.& S.BERNARDVS diserte affirmat in li.3.de cōsideratione ad Eugenium, vbi militātem Ecclesiam in Apocalypsi, Hierusalem nouam descendentem de cœlo, appellatam esse dicit, propterea quod ad exemplum cœlestis illius ciuitatis instituta & conformata sit.

NEC minus certum & exploratum est,inter Angelos præter summum Regem omnium Deum,esse vnum qui aliis omnibus præsit. Ac initio quidem hac dignitate præditum fuisse eum,qui nunc diabolus dicitur:testes sunt TERTVLLIANVS lib.2.contra Marcionē, GREGORIVS hom.34.in Euangelia,& lib.32.mor. cap.24.HIERONYMVS seu potius Beda in c.40.Iob. ISIDORVS lib.1.de summo bono,c.12.& deduci potest ex Scriptura,Iob 40.vbi Behemot,id est,diabolus, dicitur principium viarum Domini,& Isaiæ 14.vbi cōparatur Lucifero,id est,stellarum maximæ,& pulcherrimæ,saltem quoad apparentiam,& vulgi opinionem,ad quam se scripturæ accommodare solent.

HVNC autem Luciferum esse diabolū,docent Hieronymus & Cyrillus in hunc locum,& Augustinus lib. 11.ciuit.Dei,cap.15.Et Ezechie.28.vbi dicitur:*Omnis lapis pretiosus operimentum tuum.* Et mox enumerantur nouem lapides, quibus significantur,vt Greg. exponit lib.32.moral.cap.25. nouem Chori Angelorum, qui hunc Angelum tāquam Principem suum circūstabant.

POST casum vero diaboli S.Michaëlem Principem esse omnium Angelorum colligitur ex cap.12. Apocalypsis,vbi dicitur: *Michaël & Angeli eius.* Quid enim est Michaël & Angeli eius, nisi Michaël & exercitus eius? vt enim,cùm ibidem dicitur:*diabolus & Angeli eius*,intelligimus omnes Angelos malos diabolo esse subiectos, vt milites Imperatori:ita cùm dicitur:*Michaël & Angeli eius*,intelligere debemus, omnes Angelos bonos Michaëlem Principem suum agnoscere, quocirca rectè in Ecclesiastico officio S.Michaël paradisi præpositus, & Princeps cœlestis militiæ nominatur.

CALVINVS nihil respondet aliud li.4.inst.cap.6. §.10.quàm non oportere,nisi valdè sobriè loqui de rebus cœlestibus, & non esse quærendum alium typum Ecclesiæ,quàm qui expressus est in Euangelio & Epistolis sanctorum Apostolorum. Quasi vero non sobriè loquatur, qui nihil ex capite suo dicit, sed Apostolum & sanctos Patres sequitur.

TERTIA ratio sumitur ex Ecclesia Testamenti veteris.Constat enim Testamentum vetus fuisse figuram noui,dicente Apostolo 1.Corin.10. *Hæc omnia contingebant illis in figuram.*Tempore autem Testamenti veteris semper fuit vnus qui omnibus præerat.in iis,quæ ad legem & religionem pertinebant. Ac præsertim ab eo tempore,quo cœperunt Hebræi redigi ad formam populi,& gubernari legibus, & magistratibus: quod fuit post egressionem ab Ægypto, tunc enim Moses ordinauit Rempub.Iudęorum,scripsit eis leges quas à Deo acceperat,Aaronem consecrauit Pontificem, eique vni Sacerdotes omnes & Leuitas subiecit.

AC deinde vsque ad Christi tempora nunquam defuit vnus Princeps sacerdotum, qui omnes Synagogas totius mundi gubernaret,id quod facilè probari posset, nisi ab aduersariis concederetur. Sic enim loquuntur Magdeburgenses Cent.1.lib.1.cap.7.col.257.*In Ecclesia populi Iudaici vnus tantum erat lege diuina sacerdos summus, quem omnes cogebantur agnoscere,eiq; parere.* Idem fatetur CALVINVS Inst.lib.4.cap.6.§.2.

IGITVR cùm illius tēporis Ecclesia,Ecclesiæ huius temporis figura fuerit,ratio omnino exigit,vt sicut illa præter Deum inuisibilem rectorē,vnum habuit rectorem

rem visibilem,ita quoque & ista habeat. nulla siquidem perfectio in figura reperiri debet, quæ non reperiatur, & quidem exactius,in exemplari.

IOANNES Caluinus lib.4.cap.6. Inst.duas adhibet solutiones ad hoc argumentum.Prior est, non esse eandem rationem vnius exigui populi Iudaici, & vniuersi orbis Christiani.*Debuit enim*,ait,*vnus populus Iudæorum obsessus circum circa ab idololatris,habere vnum summum principem, qui omnes in vnitate contineret, ne variis religionibus distraherētur.At populo Christiano toto orbe diffuso velle dare vnum caput,absurdissimum est.* Et addit similitudinem: *Sicut*,inquit,*non propterea debet totus mūdus committi vni homini,quia vnus ager ab vno homine colitur.*

VERVM hæc solutio prima non tam soluere, quàm magis, ac magis ligare nodum argumenti mihi videtur. Nam si ratio,cur habuerit vnum caput populus Iudæorum fuit,vt Caluinus dicit,vt in vnitate contineretur, & non deficeret ad Idololatras,qui eum obsidebant:maiori ratione habere debet vnum caput Ecclesia Christianorum.Nam ibi magis requiritur vnum caput,vbi difficilius seruatur vnitas, & vbi maius periculum est, ne distrahatur populus variis religionibus:difficilius autē seruatur vnitas in maiori multitudine, quàm in minori, & maius periculum est,vbi sunt plures hostes fidei,quā vbi sunt pauciores. AT multò maior est populus Christianorum,quàm fuerit vnquam Iudæorum,& plures hostes habent Christiani, qui non solùm obsidentur à Turcis, Tartaris,Mauris,Iudæis, aliisque Infidelibus, sed etiam versantur inter innumeras sectas hæreticorum. IGITVR apud Christianos difficilius vnitas conseruatur, & maius periculum imminet ab hostibus religionis,quàm apud Iudæos olim vel vnitas seruaretur, vel periculum immineret.

PROINDE qua ratione CALVINVS populo Iudæorum vnum caput attribuit,eadem vel maiori attribuere debet populo Christianorum. Neque similitudo illa de agro aliquid efficit. Nec enim volumus, vt vniuersum orbem Christianum vnus prefectus per se regat, quemadmodum agrum vnum vnus agricola per se colit, sed ita vni summo Pastori totum orbem Christianum regendum commisimus, vt per multos alios minores pastores regat,quemadmodum vnus diues paterfamilias colit multos agros per multos agricolas, & vnus Rex multas ciuitates & prouincias per multos proreges & præfides administrat.

SVBIICIT deinde Caluinus aliam solutionem, ac dicit, Aaron figuram gessisse non Pontificis Testamenti noui, sed Christi. Proinde cum Christus eam figuram in seipso iam expleuerit, nihil ex ea sibi Papam vendicare posse.

AT nos non tam vrgemus figuram Aaraonis, quàm totius Testamenti veteris. cùm enim Testamentum vetus sit figura noui, sicut in veteri fuit regimen Monarchicum,ita dicimus esse debere in nouo.

ADDO præterea,ipsum etiam Aaronem,non solùm Christi gessisse figuram,sed Petri quoque,ac successorū eius.sicut enim veteris legis sacrificia,& sacrificium crucis significabant,& simul typi erant eius sacrificij,quod nunc offertur in Ecclesia: ita summus Sacerdos Testamenti veteris, & Christum summum Sacerdotem referebat,& simul typus erat eius Sacerdotij,quod nunc esse videmus in Ecclesia.Eadem enim sacrificij & Sacerdotij ratio est.

NEGABVNT fortasse, sacrificia vetera Christi passionem, & simul nostram oblationem designasse, at, id docet B.AVGVSTINVS li.20. contra Faustum,ca.18. *Hebræi*,inquit;*in victimis pecorum,quas offerebant Deo,multis & variis modis,sicut re tanta dignum erat,prophetiam celebrabant futuræ victimæ,quàm Christus obtulit.vnde iam Christiani peracti eius sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione,& participatione corporis & sanguinis Domini.* Et lib.1. con.aduersa.Leg.& Prophet.c.18. *Quod totum*,inquit,*fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt,cuius vmbræ fuerunt omnia priorum genera sacrificiorum.*Lib.3.de Baptis.cap.19. *Ipse Dominus quos mundauit à lepra misit ad sacerdotes, vt pro eis sacrificium offerretur, quia nondum eis sacrificium successerat quod ipse postea in Ecclesia voluit celebrari pro illis omnibus, quia illis omnibus ipse prænunciabatur.*

NEC alia ratio est,cur B.Gregorius in libro de cura pastorali,parte 2.cap.4.omnia quæ dicuntur de vestibus & ornatu Aaraonis,interpretetur de iis virtutibus, quæ requiruntur in Pontificibus Christianis. Et Cyprianus lib.1.epist.7.exponat de sacerdotibus nostris,quæ dicitur in Testamēto veteri de Aaronicis sacerdotibus quod frequenter omnes alij Patres faciunt:nisi quia sacerdotium nouum veteri sacerdotio, & Pontifices Christiani Iudaicis Pontificibus,tanquam suis quibusdam typis & adumbrationibus successerunt.

QVARTA ratio ab iis similitudinibus petitur, quibus in Scriptura describitur Ecclesia,omnes enim ostēdunt, necessariò debere esse in Ecclesia vnum caput. Comparatur Ecclesia *exercitui ordinato*,Cant.6.Corpori humano seu *mulieri speciosæ* Cant.7.*Regno*,Daniel.2.*Ouili*, Ioan.10. *Domui*,1.Tim.3.*Naui seu arcæ Noë*,1.Pet.3.Iam nulla sunt castra ordinata, vbi non sit vnus imperator, multi Tribuni,plures Centuriones, &c. Hieronymus in epist.ad Rusticum Monachum:*In quamuis grandi exercitu vnius signum expectatur.* Quomodo ergo Ecclesia est exercitus ordinatus, si omnes Episcopi, immò omnes Presbyteri sunt pares? pari ratione in quolibet corpore humano vnum est caput.

AC ne fortè dicas,habet Ecclesia suum caput Christum: propterea non comparamus hoc loco Ecclesiam cum Christo, vt membra cum capite,sed vt sponsam cū sponso,qua similitudine Scripturæ vtuntur. Apoc,21.2. Cor.11.Ephes.5.& in Canticis frequentissimè.

AC profectò si Ecclesia, quæ est in terris Christo seclusо,non ineptè comparatur sponsæ: seclusо etiā Christo vnum caput habere debet. præsertim cùm disertè Cant.7. inter alia eius membra etiam caput numeratur: *Caput tuum*,inquit sponsus ad sponsam, *sicut carmelus.* Et sponsa de sponso, *Caput eius aurum optimum.* Cant.5. Et sponsus quidem comparat caput sponsæ mōti carmelo, quoniam & si Summus Pontifex ingens est mons:tamē nihil aliud est quam terra, id est, homo. Comparat autem sponsa sponsi caput auro optimo, quia caput Christi Deus est.

IAM verò,quòd vnquam regnum fuit, quod non regeretur ab vno? & quāquam Rex Ecclesiæ Christus est: tamen ex eo colligimus Ecclesiam habere debere præter Christum aliquem vnum à quo regatur quòd regna semper administrantur regiè,id est,per vnum qui omnibus præsit.& si quidem Rex præsens est; per se id facit: si abest,per alium, qui dicitur Prorex. sæpe etiam Rege præsente,generalis aliquis vicarius constituitur.

QVOD verò ouile vnum, pastorem quoque vnum requirat,ex Euangelio colligitur: *Fiet vnum ouile*, inquit Dominus,Ioan.10.*& vnus pastor.* Vbi est obiter annotādum,posse illud,*& vnus pastor*,intelligi de pastore secundario,id est,de Petro,eiúsque successoribus, vt Cyprianus exponit. Nam cùm Dominus *alias oues habere* se dicit, *quæ non sunt ex hoc ouili.* De populo gentili & potes maltos electos,qui vel iam fideles sint, vel certè futuri sint,& tamen ad populum illum Iudaicum non pertineant.

QVAMVIS

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAMVIS autem, si de Pastore Deo agatur, semper fuerint populus Iudæorum, & populus gentilium vnum ouile, & Deus vnus eorum pastor: non tamen semper fuerit vnum ouile, & vnus pastor, respectu gubernationis humanæ. nec enim gentiles, vel qui inter eos ad Ecclesiam pertinebant, à Iudæorum Pontifice regebantur.

AT voluit post aduentum suum Christus, ex vtroque populo vnum ouile fieri, omnésq; homines ab vno pastore homine gubernari. Hinc CYPRIANVS lib. 1. ep. 6. ad Magnum loquens de Nouatiano, qui voluit fieri Episcopus Romæ, cùm iam creatus esset, & sederet Cornelius. *Et idcirco*, inquit, *Dominus insinuans nobis vnitatem de diuina auctoritate venientem, ponit, & dicit; Ego & Pater vnum sumus: ad quam vnitatem redigens Ecclesiam suam denuò dicit: Et erunt vnus grex & vnus pastor. Si autè grex vnus, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore & in Ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente, nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus sit & prophanus?*

RESTAT domus ac nauis; & quidem omnis domus vnum habet Dominum; & vnum Oeconomum, iuxta illud Luc. 12. *Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituet Dominus super familiam suam?* Quæ verba dicuntur Petro, & de ipso Petro, nam paulò ante cum Dominus dixisset: *Beati serui illi, quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes*, quæsiuit Petrus: *Domine ad nos dicis hãc parabolam, an ad omnes?* Respondit Dominus Petro: *Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* quasi diceret, tibi ô Petre inprimis dico, tibi enim incumbit cogitare, quid requiratur in Oeconomo fideli & prudenti, quem constituet Dominus super familiam suam.

ET paulò post, vt ostendat se loqui de vno, qui præsit omnibus conseruis, & qui soli Domino subiiciatur, subiungit: *Quod si dixerit malus ille seruus in corde suo, morãfacit Dominus meus venire, & cœperit percutere seruos, & ancillas, & manducare & bibere cum ebriosis: veniet Dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partémque eius cum infidelibus ponet.* Quibus verbis Dominus apertè indicat se vnum seruum toti domui suæ præpositurum, qui à se solo iudicari possit.

CERTE hunc locum disertè explicat CHRYSOSTOMVS de Petro, & successoribus eius, li. 2. de sacerdotio, circa principium, cui AMBROSIVS assentiens, vel quicunque est auctor illius commentarij. in ca. 3. ad Timotheum: *Domus Dei*, inquit, *est Ecclesia, cuius hodie rector est Damasus.*

DENIQVE de naui HIERONYMVS in epistola ad Rusticũ: *In naui*, inquit, *vnus gubernator*, & CYPRIANVS libro 1. epistola 6. posteaquam docuit arcam Noë, typum fuisse Ecclesiæ, inde probat, Nouatianum non potuisse fieri huius arcæ gubernatorem, quia iam Cornelius factus erat, & nauis vna vnum rectorem postulabat, non plures.

QVINTA ratio ducitur à primordiis gubernationis Ecclesiæ. Constat enim Ecclesiam à Christo cõgregatam cœpisse mitio regimen visibile, & externum habere Monarchicum, non Aristocraticum, aut Dimocraticum. Christus enim, cùm in terris degeret, eam visibiliter administrabat, vt summus eius pastor, & rector, vt etiam fatentur MAGDEBVRGENSES Cent. 1. lib. 1. ca. 7. col. 260. & sequentibus, igitur etiam nunc habere debet Ecclesia externum & visibile regimen Monarchicum, alioqui non esset Ecclesia, quæ nunc est eadem ciuitas Dei cum illa. Vt enim Philosophus docet li. 3. pol. cap. 2. *Ciuitas dicitur eadem specie, donec remanet eadem forma Reipublicæ*, id est, idem communis gubernationis modus, quo mutato, mutatur etiam ciuitas.

SEXTA ratio ducitur à simili. Rectè in locis singulis singuli constituuntur Episcopi, qui cæteris omnibus eius loci ministris & pastoribus præsint: quod Caluinus in lib. 4. instit. cap. 6. §. 7. his verbis confitetur; *Quid aliud euincent, quam singulis Ecclesiis debere suos Episcopos attribui?*

RVRSVM in prouinciis singulis rectè cõstituuntur singuli Metropolitani, qui suæ prouinciæ Episcopis præsideant: & in maioribus vrbibus Primates seu Patriarchæ, qui, vt loquitur S. LEO in epist. ad Anastasium Thessalonicę Archiepiscopum, curam suscipiãt ampliorem (neque id Caluinus negare ausus est. sic enim loquitur cap. 4. §. 4. li. 4. instit. *Quod autem*, inquit, *singulæ prouinciæ vnum habebant inter Episcopos Archiepiscopum, quod item in Nycana Synodo constituti sunt Patriarchæ, qui essent ordine & dignitate Archiepiscopis superiores: id ad disciplinæ conseruationem pertinebat*) igitur æquum est, vt sit etiam vnus aliquis, qui toti Ecclesiæ præsit, & cui primates quoque & Patriarchæ subiiciantur.

NAM si Monarchicus principatus cõuenit vni ciuitati, vni prouinciæ, vni nationi; cur non etiam Ecclesiæ vniuersæ? quæ ratio postulat, vt partes Monarchicè, totum autem Aristocraticè gubernetur?

DEINDE quibus rationibus probatur, debere vnũ Episcopum præesse Parochis, Archiepiscopum Episcopis, Patriarcham Archiepiscopis. iisdem probari potest vnum Pontificem summum præesse debere Patriarchis. cur necessarius est in singulis Ecclesiis vnus Episcopus nisi quia vna ciuitas non potest bene regi nisi ab vno? at etiam vna est Ecclesia vniuersa.

ITEM, cur vnus requiritur Archiepiscopus, nisi vt contineantur Episcopi in vnitate, vt dissoluantur eorum lites, vt ad Synodum conuocentur, vt cogãtur fungi suo munere? At propter easdem causas requiritur vnus qui Archiepiscopis & Primatibus omnibus præsit.

RESPONDEBIT Caluinus, Episcopos Presbyteris, cæteris Episcopis Archiepiscopos, atque istis Primatem maiorem esse honore & dignitate, non auctoritate & potestate. Sic enim ipse docet lib. 4. institutionum, cap. 4. §. 2.

SED certè fallitur aut fallit, nam (vt omittam alia) 1. Timoth. 5. cum Apostolus ait: *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Episcopum Iudicem Presbyterorum facit, Iudex autem sine potestate nullus est.

PRÆTEREA, in Concilio Antiocheno can. 16. statuitur, vt si quis Presbyter aut Diaconus, à proprio Episcopo damnatus, & honore priuatus, ad alium Episcopũ accesserit, nullo modo recipiatur. Potest igitur Episcopus Presbyterum damnare, & honore priuare, quòd certè potestatis & iurisdictionis est.

ITEM, in Concil. III. Carthaginen. cap. 45. asserunt Patres licere Primati ex quauis diœcesi Episcoporum assumere clericos & ordinare Episcopos, vbi fuerit opꝰ, etiã inuito Episcopo cui clericus ille subiectus erat. An non apertè hic vidimus, primatem potestate maiorem esse cæteris Episcopis?

DENIQVE LEO in epist. ad Anastasium Thessalonicensem, quæ est 84. & Gregorius, lib. 4. ep. 52. apertè docent, non esse omnes Episcopos pares potestate, sed esse alios aliis verè subiectos: & inde S. Leo rectè deducit, ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ regimen pertinere.

SEPTIMA ratio ex propagatione Ecclesiæ sumi potest; Nam Ecclesia semper creuit, & crescere debet, donec in toto mundo prædicatum sit Euangelium, vt patet Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euãgelium regni in vniuerso mũdo, & tunc veniet consummatio.* Non autem potest id fieri, nisi

nisi sit vnus summus Ecclesiæ præsul, cui sollicitudo incumbat totius huius corporis conseruandi & propagandi. Nam nemo debet prædicare, nisi mittatur, Rom. 10. *Quomodo prædicabunt nisi mittantur?* Mittere autem in alienas prouincias non est Episcoporum particularium; Illi enim habẽt suos certos fines Episcopatus sui, extra quos nullum ius habent, nec ad eos pertinet cura, nisi tuendi gregis sibi assignati.

QVOCIRCA in historiis Magdeburgensiũ vix inuenimus Ecclesiam propagatam post Apostolorum tempora per alios, quàm per eos quos in opus Dei miserant Romani Pontifices. Germanos conuertit S. BONIFACIVS à Papa Gregorio II. missus. Francones S. KILIANVS missus à Papa Conone. Anglos AVGVSTINVS à Papa GREGORIO I. destinatus. INNOCENTIVS verò I. in epist. 1. constanter affirmat, per omnem Hispaniam, Galliam, Africam Ecclesias esse fundatas per eos, quos Petrus aut eius successores in hoc opus miserant.

OCTAVA ratio ducitur ex vnitate fidei. Necesse est enim, vt omnes fideles idem omnino sentiant in rebus fidei: *Est enim vnus Deus, vna fides, vnum Baptisma*, Ephes. 4.

AT vna fides in Ecclesia esse non potest, si non sit vnus summus Iudex, cui omnes acquiescere teneantur. Quod certè satis apertè docet, quando nulla esset alia ratio, dissensio ipsa Lutheranorum, quos videmus, quia non habent vnum, cui omnes iudicium suum subiicere teneantur, in mille sectas esse diuisos, cùm tamen omnes ab vno Luthero descenderint: neque adhuc potuisse vnum Concilium cogere, in quo omnes conuenirent.

SED & apertissima ratio id suadet. Cùm enim multi sunt pares, vix fieri potest, vt in rebus obscuris & difficilibus vllus velit alterius iudicium suo iudicio anteponi.

RESPONDENT MAGDEBVRGENSES Cent. 1. lib. 2. cap. 7. col. 522. & sequentibus, posse conseruari vnitatem fidei per consociationem multarum Ecclesiarum, quæ se inuicem inuent, & per literas inter se agant de quæstionibus fidei. Verùm id certè non sufficit; nam ad vnitatem fidei conseruandam non sat est consilium: imperium requiritur.

QVID enim fiet: si Episcopus errans nolit scribere ad alios, vel si postquam scripserit, nolit consilium aliorum sequi? Nonne ipse ILLYRICVS à collegis admonitus, vt Manichæum errorem de peccato originis, à se iterum excitatum ab inferis, retractaret nunquam adduci potuit, vt vel patienter eos audiret? Et si ista consociatio tam efficax est, cur pacem, & concordiam non efficit tandem aliquando inter molles & rigidos Lutheranos?

DICES, terminabuntur quæstiones à Concilio generali. Omnes enim maiori parti Episcoporum acquiescent. At etiam in Concilio generali maior pars potest errare, si auctoritas desit summi pastoris, vt experimento comprobatum est Ariminensis & Ephesini II. Concilij.

ADDE, quod non semper cogi possunt Concilia generalia. Primis enim CCC. annis, nullum fieri potuit generale Concilium, & tamen plurimæ tunc hæreses extiterunt.

SVPEREST vt obiectiones eorum diluamus. Ac PRIMVM obiicit Caluinus in instit. libro quarto capite vigesimo. §. 7. locum Euangelij Lucæ 22. vbi sic legimus: *Facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior?* Dominus autem ait, *reges gẽtium dominantur eorũ, vos autem non sic!* Vbi CALVINVS: *Hanc vanam eorum ambitionem*, inquit, *vt compesceret Dominus, eorum ministerium non esse regnis simile docuit, in quibus inter cæteros vnus eminet.*

RESPONDEO, tum hoc loco, tum Matth. 20. Dominum non remouisse Monarchiam ab Ecclesia, sed potius eam instituisse, atque admonuisse diuersam esse à Monarchia ciuili gentium. Primum enim non ait Dominus; Vos non præsidebitis vllo modo, sed non sic vt reges gentium: Qui autem dicit; Tu non sic præeris vt ille: id significat, præeris quidem, sed aliter quàm ille.

DEINDE, nónne clarè hoc loco subiungitur: *Qui inter vos maior est, fiat sicut minor, & præcessor.* Græcè ἡγούμενος, id est, dux & princeps: *Fiat sicut ministrator?* vnus igitur erat à Domino dux designatus.

DENIQVE, exemplo suo rem declarauit: *Sicut ego*, inquit, *non veni ministrari, sed ministrare*; Et, *Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Et tamen de se dicit Ioan. 13. *vocatis me magister & Domine, & bene dicitis, sum etenim.* Sicut ergo Christus non dominabatur, nec præerat sicut reges gentium, sed ministrabat & laborabat, & tamen verè præerat, immò & Dominus erat: ita quoque vult vnum ex suis verè præesse, sed absque libidine dominandi, qualis est in regibus gentium, qui tyranni sunt plerumque, imperántque subiectis, vt seruis, & omnia referunt ad suum commodum & gloriam. Vult enim suum vicarium præesse Ecclesiæ vt pastorem & patrem, qui non lucrum & honorem quærat, sed commodum subiectorum, & ideò præter cæteros laboret, & seruiat omnium vtilitati.

PRÆTEREA reges gentium etiam illi qui tyranni non sunt, ita regna sua administrant, vt propriam hæreditatem, quam filiis derelinquant: at prælati Ecclesiæ non sic; non enim reges, sed vicarij sunt, non patres familias, sed œconomi. Hinc BERNARDVS libro tertio de consideratione: *Quid*, inquis, *præesse non negas, & dominari vetas? plane sic, quasi non bene præsit qui præest in sollicitudine: præsis vt prouideas, vt consulas, vt procures, vt seruas: præsis vt prosis, præsis vt fidelis seruus & prudens, quem, &c.*

SECVNDA obiectio Caluini in instit. libro quarto capite sexto, §. primo, talis est. Ad Ephes. quarto delineauit nobis Apostolus totam Ecclesiasticã hierarchiã quam Christus post Ascensionem suam in terris reliquit: ibi autem nusquam est mentio vnius capitis, sed multis in commune traditur Ecclesiæ regimen. Si enim ait: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores, & doctores.* Et non dixit primum quidem vnum summum Põtificem, deinde Episcopos, Parochos, &c.

ITEM, *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides*, & non dixit vnus Pontifex Maximus, qui Ecclesiam in vnitate contineat. Et ibidem. *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Et non dixit, vni data est plenitudo potestatis, & vt vices Christi gerat, sed data est, inquit, singulis sua portio.

RESPONDEO, Pontificatum summum disertè positum ab Apostolo in illis verbis: *Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos:* & clarius 1. Cor. 12. vbi ait; *Et ipse posuit in Ecclesia primum Apostolos, deinde Prophetas.* Siquidem summa potestas Ecclesiastica non solum data est Petro, sed etiam aliis Apostolis. Omnes enim poterant dicere illud Pauli *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* 2. Cor. 11. sed Petro data est, vt ordinario pastori, cui perpetuo succederetur: aliis verò tanquam delegatis, quibus non succederetur.

FVIT enim in illis Ecclesiæ primordiis necessariũ ad fidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem toto orbe terrarum celeriter disseminandam, vt primis prædicatoribus & Ecclesiarū fundatoribus summa potestas, & libertas concederetur. Mortuis autem Apostolis, Apostolica auctoritas in solo Petri successore permāsit. Nullus enim Episcopus præter Romanum, iustitudinem habuit vnquam omnium Ecclesiarū: & solus ipse vocatus est ab omnibus Apostolicus Pontifex, & sedes eius Apostolica simpliciter, & per antonomasiā, & munus eius Apostolatus. Cuius rei pauca quædam testimonia subiicienius.

HIERONYMVS in ep. 2. ad Damasum de nomine hypostasis: *Qui Apostolos*, inquit, *honore sequeris, sequaris & merito*. Et lib. 2. contra Ruffinum: *Miror*, inquit, *quomodo Episcopi receperint, quod sedes Apostolica condemnauit*. Et in epistola plurimorum Episcoporum Gallorum ad Leonem, quæ est inter epistolas LEONIS 52. *Det*, inquiunt, *Apostolatus vester nostra veniam tarditati*. Et in fine epistolæ: *Ora pro me Domine beatissime, merito & Apostolico honore venerande Papa*. ITEM: *Apostolatum vestrum in Domino* B *venerans salu*to.

AVGVSTINVS epi. 162. *In Romana Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus*.

DENIQVE (vt omittam infinita similia) Concilium CHALCEDONENSE in epistol. ad Leonem, quæ habetur post tertiam actionem: *Et post hæc omnia*, inquiunt, *insuper & contra ipsum cui vineæ custodia à Domino commissa est, extendit insaniam, id est, cōtra tuam quoque Apostolicam sanctitatem*.

HINC D. BERNARDVS lib. 3. de cōsiderat. circa initium, loquens de Apostolis omnibus, de quibus dicitur, Psalm. 44. *Constitues eos principes super omnem terram*, ait Eugenio Papæ: *Eis tu successisti in hæreditatem: ita tu hæres & orbu hæreditas*. Et infra, hunc ipsum locum, *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos*, intelligit de Pontificia auctoritate.

POTEST etiam responderi, Apostolum hoc loco nō delineasse hierarchiam Ecclesiæ, sed tantùm enumerasse varia dona, quæ sunt in Ecclesia. Primum enim posuit Apostolos, id est, eos qui primi à Deo missi sunt. Secūdo, Prophetas, id est, qui futura prædicunt, vt exponunt Chrysostomus, Oecumenius, Theophylactus. Tertio, Euangelistas, id est, eos qui Euangelia scripserunt, vt exponunt Oecumenius & Theophylactus. vltimo, Pastores & Doctores, quo vno verbo significauit confusè totam hierarchiam ministrorum Ecclesiæ. Et 1. Corinth. 12. addidit genera linguarum curationes, & alia, quæ non Ecclesiastica ministeria, sed Spiritus sancti carismata sunt.

AD illud autem, de vno corpore, vno spiritu, vna fide, vno Deo, in quibus non est annumeratus vnus Papa: Respondeo, vnū Papam in illis verbis esse comprehensum, vnum corpus, & vnus spiritus, vt enim in corpore D naturali, ideo seruatur vnitas membrorum, quia omnia parent capiti: ita quoque tunc in Ecclesia seruatur vnitas, cùm omnes obediunt vni.

ET quanquam caput Ecclesiæ totius est Christus, tamen quia ipse à militante Ecclesia abest secundum visibilem præsentiam, exigitur necessariò vnus aliquis Christi locū, qui visibilem hanc Ecclesiam in vnitate contineat.

QVARE OPTATVS lib. 2. Petrum caput appellat. & vnitatem Ecclesiæ in eo ponit, vt omnes cohæreant cum isto capite. Ioannes quoque Chrysostomus homil. 55. in Matth. ita loquitur de Ecclesia. *Cuius pastor & caput piscator homo, atque ignobilis, &c.*

AD illud de plenitudine potestatis: Respōdeo, summum Pontificem si conferatur cum Christo, non habere plenitudinem potestatis, sed tantum suam quandam A portionem secundum mensuram donationis Christi. Christus enim regit omnem Ecclesiam, quę est in cœlo, in purgatorio, in terris: & quæ fuit ab initio mūdi, & erit vsque ad finem: ac præterea pro arbitrio potest leges condere, Sacramenta instituere, gratiam tribuere, etiam sine Sacramentis.

AT Papa solum regit eam Ecclesiæ partem, quæ est in terris, dū ipse viuit, nec potest leges Christi mutare, aut Sacramenta instituere, aut peccata sine Sacramento remittere. Si tamen summus Pontifex cum Episcopis cæteris comparetur; meritò habere dicitur plenitudinē potestatis. Quia cæteri definitas habent regiones, quibus præsint, definitam etiam potestatem: ipse verò toti orbi Christiano præpositus est, & totam, ac plenam habet eam potestatem, quam Christus ad Ecclesiæ vtilitatem in terris reliquit.

TERTIA obiectio est Caluini lib. 4. instit. capit. 6. §. 9. vbi hoc argumento vtitur; *Christus est caput Ecclesiæ*, Ephes. 4. igitur iniuriam facit Christo, qui aliud caput nominat.

RESPONDEO, nullam fieri iniuriam Christo ex eo quod Papa sit caput Ecclesiæ, immò potius gloriā eius augeri, Non enim asserimus Papam caput Ecclesiæ esse cum Christo, sed sub Christo, vt eius ministrum & vicarium. Non autem fit iniuria regi, si dicatur prorex esse caput regni sub rege, quin potius augetur eius gloria. Omnes enim qui audiūt proregem esse caput sub rege, mox cogitant regem esse caput nobiliore modo.

ADDE, quod in Scriptura Christus ipse, qui de se ait: *Ego sum lux mūdi*, Ioan. 8. idem dixit Matth. 5. Apostolis, *vos estis lux mundi*, nec tamen sibi ipse iniuriam fecit. Et Apostolus, qui dixit: *fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus*, 1. Corin. 3. idem dixit: *Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum* Ephes. 2. & cum Christus sit, *Pastor & Episcopus animarum nostrarum*. 1. Pet. 2. & *Apostolus confessionis nostræ*. Heb. 3. & *vir Propheta*, Luc. Vlt. & *doctor iustitiæ* Ioel 2. tamen non fecit illi iniuriam Paulus cùm Ephes. 4. scripsit, in Ecclesia esse Apostolos, Prophetas, Pastores & Doctores.

DENIQVE quod est nomen augustius quàm Dei? & tamen non semel in Scripturis homines dicuntur Dij sine vlla iniuria veri Dei, Psal. 81. *Ego dixi, Dij estis*. Cur ergo iniuria erit Christo capiti Ecclesię, si alius quidam sub ipso dicatur etiam caput?

AT inquiunt, nusquam Ecclesia dicitur corpus Petri, aut Papæ, sed Christi.

RESPONDEO, eius rei causſam esse, quod solus Christus sit caput principale & perpetuum totius Ecclesiæ. Vt enim regnū nō dicitur esse proregis, sed regis: & domus non est œconomi, sed Dñi: Sic Ecclesia nō est corpus Petri aut Papæ, qui solum ad tempus, & alterius loco eam gubernat, sed Christi, qui propria auctoritate & perpetuò illam regit.

PRÆTEREA cùm dicitur Ecclesia corpus Christi, vox illa CHRISTI, potest commodè referri non tam ad Christum, vt caput, quàm ad eūdem Christum, vt hypostasim eius corporis: quemadmodum cùm dicimus, illic iacet corpus Petri, illic Pauli; non significamus Petrum, aut Paulum esse capita, sed personas quarum illa sunt corpora. Christus enim non modò caput est Ecclesiæ, sed est ipse quasi magnum quoddam corpus ex multis & variis membris constans.

ANNOTAVIT id S. Augustinus li. 1. de peccatorum. merit. & remiſ. cap. 31. ex eo quod Apostolus 1. Cor. 12. cùm ait: *Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra cùm sint multa, vnum est corpus*; non addidit, ita & Christi corpus; sed, ita & Christus.

IAM

IAM igitur Ecclesia corpus est Christi, non Petri, A quia Christus tanquam corporis huius hypostasis omnia membra sustētat, & omnia in omnibus operatur. per oculum videt, per aures audit; ipse est enim qui per doctorem docet, per ministrum baptizat; per omnes denique omnia facit. Quod certè nec in Petrum, nec in vllū alium hominem conuenit.

» OBIECTIO QVARTA est Theodori BEZÆ, qui
» in confessione, c. 5. art. 5. Deum solum oneri totius Ec-
» clesiæ regendæ parem esse posse dicit: proinde rem im-
» possibilem à nobis affirmari, cùm summo Pontifici to-
» tius Ecclesiæ regimen committimus. Quod idem antè
» Lutherus in lib. de potestate Papæ scriptum reliquit, ei-
» que assensus est libellus de primatu Papæ in Synodo
» SMALCHALDICA conscriptus.

RESPONDEO, fieri non posse sine miraculo, vt vnus homo solus totam Ecclesiam per se regat: neque id vllus Catholicorum docet: vt autem vnus per multos sibi subiectos ministros & pastores id faciat; non modò possibile, sed etiam vtile & commodum esse censemus. B

NAM in primis, nónne, 2. Cor. 11. Apostolus dicit se habuisse sollicitudinem omnium Ecclesiarum; neq; loquitur solum de omnibus Ecclesiis, quas ipse plantauerat, sed de omnibus simpliciter. Nam Chrysostomus in hunc locum scribit, Paulum totius orbis terræ curam gessisse: & idem probari posse ex epistola ad Rom. & ad Colossen. & ad Hebr. scribit enim ad eos quibus non prædicauerat, & quos tamen ad curam suam pertinere arbitrabatur.

ET quanquam Apostoli inter se distribuerant quibus peculiari studio verbum Domini prædicarent: non tamen propterea vnius prouinciæ finibus sollicitudinem C suam concludebant, sed vnusquisque, eorum ita totius Ecclesiæ curam gerebat, ac si ad se solum ea cura pertineret.

DEINDE multi principes seculares habuerūt à Deo regna amplissima, & certè maiora quàm nunc sit orbis Christianus vniuersus: quæ nisi administrare potuissent: data eis à Deo nunquam fuissent. Exempla habemus in Nabuchodonosor; de quo Daniel. 2. hoc modo legimus: *Tu Rex regum es, & Deus cœli regnum & fortitudinē, & imperium dedit tibi, & omnia in quibus habitant filij hominum, & sub ditione tua vniuersa constituit*. Item de Cyro Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam, &c.*

QVAM amplum autem fuerit hoc regnum, patet ex c. 1. Esther, vbi dicitur regnasse rex Persarum Assuetus super CXXVII. prouincias ab India vsque ad Æthiopiam. De Augusto legimus Luc. 2. *Exiit edictum à Cæsare* D *Augusto, vt describeretur vniuersus orbis*. Et certè nunquam felicius administratus est orbis terrarum, quàm temporibus Augusti.

QVOD autem regnum eius à Deo præparatum fuerit, vt facilius Euangelium per totum mundum deferretur: scribunt EVSEBIVS lib. 3. c. 9. demonstrat. Euang. & LEO Serm. 1. de SS. Petro & Paulo.

CVM igitur Deus totum ferè orbem terrarum vnius hominis imperio parere voluerit: cur non potuit etiam Ecclesiam vniuersam vnius hominis prudentiæ ac sollicitudini commendare? præsertim cùm facilior sit gubernatio Ecclesiastica, quàm politica, & reges illi non alia præsidia haberent, quàm humanam prudentiam & generalem Dei prouidentiam? Pontifex autem noster habeat supernaturale lumen fidei, Scripturas sacras, cœlestia Sacramēta & particularē diuini Spiritus assistentiā?

ADDE, quòd longè difficilior est Dimocratia, vel Aristocratia in Ecclesia, quàm Monarchia. Nam Dimocratia Ecclesiæ non talis esset qualis erat Romanorum, vel Atheniēsium, vbi soli dominabantur homines vnius ciuitatis, qui non difficulter in vnū conuenire, & ad plura suffragia statuere poterant, quidquid volebant. In Ecclesia enim si popularis gubernatio esset, omnes Christiani totius mundi suffragij ius haberent: quis autem posset congregare omnes Christianos ad aliquod commune toti Ecclesiæ statuendum?

PARI ratione Aristocratia Ecclesiæ non esset talis, qualis nunc est Venetorum, in qua soli patricij vnius vrbis dominantur, qui facilè congregari & decernere possunt quod volunt: sed esset talis, qualis nunquam fuit, in qua videlicet omnes magistratus totius mundi, id est. omnes Episcopi & Presbyteri totius orbis Christiani æquale ius gubernationis haberent: quos etiam congregare aut difficillimum aut impossibile sine diuino miraculo esset.

OBIECTIO QVINTA eius libelli est, quem de « primatu Papæ in Synodo Smalchaldica Lutherani edi- « derunt. Paulus, inquiunt, 1. Cor. 3. ministros omnes exæ- « quat, & Ecclesiam super ministros esse docet, cùm ait, « omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas. «

RESPONDEO, me non esse merito tā acuta, vt vim huius argumenti percipiā. Nā si propterea exæquantur ministri, quia simul numerantur, cùm dicitur, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas: pares quoque erunt duces, consules, imperatores, quia Chrysostomus hom. 83. in Matth. ait: *Si dux quispiam, si consul, si is qui diademate ornatur indignè adeat, cohibe & coërce, &c.*

NEQVE sequitur, Ecclesiam auctoritate & potestate esse supra ministros, qui sunt instituti propter Ecclesię C vtiliratem, quod illis verbis Paulus significauit; *Omnia vestra sunt*: alioqui & pueri pædagogos regerent, & populi regibus auctoritate præstarent, quia sunt pædagogi propter pueros, & reges propter populos, non contrà.

OBIECTIO SEXTA est in eodē libello; Christus « omnes Apostolos pariter misit, cùm ait: Ioan. 20. *Ego* « *mitto vos*, non igitur vnum cæteris præposuit. «

RESPONDEO, illis verbis non esse vnum aliis præ- « positum, sed non deesse alia loca, quibus vnus aliis præ- « ponatur. Certè Ioannis vigesimoprimo, vni dicitur; *Pa-* « *sce oues meas*.

VLTIMO obiiciunt alij: Si mūdus debet gubernari « ab vno, in iis quæ ad religionem pertinent, vtile etiam « esset, vt regeretur ab vno in iis quæ ad politicum ordinē « spectant; at hoc neque factum est vnquam, neque expe- « dit vt fiat. Vt enim docet Augustinus lib. 4. ciuit. Dei, c. « 15. *Feliciores essēt res humanæ, si omnia regna essent paria, &* « *concordi vicinitate latantia*. «

RESPONDEO, non esse eandem rationem politici & Ecclesiastici regiminis. Siquidem orbis terrarum nō necessariò debet esse vnum regnum, proinde non necessariò postulat vnum, qui omnibus præsit: at Ecclesia tota vnum est regnum, vna ciuitas, vna domus, & ideo ab vno tota regi debet. Cuius differentiæ illa est ratio, quod ad conseruationem politicorum regnorum non necessariò requiratur, vt omnes prouinciæ seruent easdem leges ciuiles, & eosdem ritus. Possunt enim pro locorum & personarum varietate diuersis vti legibus & institutis, & idcirco non requiritur vnus qui omnes in vnitate contineat.

AD conuersationem verò Ecclesiæ necesse est, vt omnes conueniant in eadem fide, iisdem Sacramentis, iisdémque præceptis diuinitus traditis: quod sanè fieri non potest, nisi sint vnus populus, & ab vno in vnitate contineantur.

VTRVM autē expediret, omnes prouincias mundi ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

vno summo rege gubernari in rebus politicis, quamuis A id non sit necesse, posset esse quæstio. Mihi tamen omnino expedire videtur, si posset eò peruenirì sine iniustitia, & bellicis cladibus. Præsertim si summus Monarcha sub se haberet non vicarios & proreges, sed veros principes quomodo summus Pontifex sub se habet Episcopos.

Qvia tamen nō videtur posse fieri talis Monarchia, nisi adhibita magna vi, & multis ac magnis bellis: ideo rectè B. Augustinus dicit, *felciores fore res humanas, si essent vbique parua regna concordi vicinitate latantia, quam si vnusquisque regnum per fas & nefas imperium suum extendere & propagare contendat.*

Adde, quod S. Augustinus probat quidem parua regna, sed non negat vtile futurum, si paruis istis regibus vnus aliquis summus imperator præsit. Quin potius id affirmare videtur, cùm ait, parua illa regna concordi vicinitate lætantia esse debere, quemadmodum multæ domus se habent in ciuitate: constat enim vnum esse cui omnes domus parent, tametsi quælibet suum proprium habeat patremfamilias.

CAPVT DECIMVM.

Proponitur terra quæstio, & probatur Petri Monarchia ex loco Euangelij, Matth. 16.

EXplicatvm est hactenus, & satis diligenter, ni fallor, probatum, Monarchiā esse optimum regimen: & eiusmodi regimen in Ecclesia Christi esse debere. Restat nunc quæstio 3. Fueritne Apostolus Petrus Ecclesiæ totius caput & princeps loco Christi, ab ipso Christo constitutus? C

Hæretici omnes, quos initio citauimus, disertè hoc negant: Catholici è contrario, quos citauimus; id affirmant. Est enim reuera non simplex error, sed perniciosa hæresis negare B. Petri primatum à Christo institutum. Eum nos triplici ratione & via confirmare aggredimur. Primvm ex duobus locis Euangelij, in quorum altero promittitur, in altero exhibetur. Deinde ex plurimis D. Petri priuilegijs ac prærogatiuis. Postremo ex apertissimis Græcorum & Latinorum veterum testimoniis.

Ac vt à Primo incipiamus, prior locus est, Matt. 16. vbi sic legimus: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Quorum verborum planus & obuius sensus est, vt intelligamus sub duabus metaphoris promissum Petro totius Ecclesiæ principatum. D

Prior metaphora est fundamēti ac ædificij, quod enim est in ædificio fundamentum, id est, in corpore caput, in ciuitate rector, rex in regno, paterfamilias in domo. Posterior est clauium. cui enim traduntur claues ciuitatis, ille instituitur rex, vel certè gubernator ciuitatis, qui quos vult admittat, quos vult excludat.

Verum hæretici totum hunc locum miris modis deprauant. Nam nec Petrum per petram intelligi volūt; nec Petro claues esse promissas concedunt, nec per metaphoras fundamenti, & clauium summam potestatem Ecclesiasticam significatam esse sibi persuadere possunt.

Qvæstiones igitur quatuor nobis explicandæ sunt. Prima, an Petrus sit illa petra, super quam fundatur Ecclesia. Secvnda, an esse fundamentum sit esse gubernatorem totius Ecclesiæ. Tertia, an Petrus sit ille, cui dantur claues. Qvarta, an per claues intelligatur potestas plena Ecclesiam gubernandi.

De Prima quæstione quatuor sententiæ sunt. Prima Catholicorum communis, petram illam esse Petrum, id est, illam personam, quæ dicebatur Petrus: nō tamen vt persona erat particularis, sed vt pastor & caput Ecclesiæ.

Secvnda est Erasmi in hunc locum, omnem hominem fidelem esse hanc petram.

Tertia Caluini lib. 4. Instit. ca. 6. §. 6. petram illam esse Christum.

Qvarta Lutheri lib. de potestate Papæ, & Centuriatorum lib. 1. Cent. 1. c. 4. col. 175. & lib. 1. Smalchaldici de primatu Papæ, fidem seu fidei confessionem esse petram, de qua Dominus hoc loco loquitur.

Prima sententia, quæ verissima est, primum ex ipso textu apertè deducitur. Nam illud pronomen, Hanc, cùm dicitur: *Et super hanc petram*, demonstrat aliquam petram, de qua paulò antè Dominus sit loquutus: proximè autem Dominus Petrum vocauerat petram; Syriacè enim loquebatur, & Syriaca lingua Petrus dicitur Cephas, vt habemus Ioan. 1. Cephas autē petram significat, vt Hieronymus docet in c. 2. ad Galat. & res certissima est, nam vbicunque in textu Hebræo est סלע *sela*, id est, petra, in Syriaco est Cepha, quin etiā כיפא *cepha* Hebraicè saxum seu rupē significat. Vbi enim Hier. 4. legimus, ascēderant rupes, in Hebræo est, בכפים עלא *Baccephim allu*. Dixit ergo Dns. Tu es Cepha, & super hoc Cepha, vel Latinè: *Tu es petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Ex quo sequitur illud, *hanc*, non posse referri nisi ad Petrum, qui eo loco vocatus est petra.

At cur Latinus interpres non vertit, Tu es petra, & super hāc petram? quod Græcum codicem sit sequutus. Non enim vertit ex Syriaco, sed ex Græco, in quo legimus, σὺ εἶ πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω τὴν ἐκκλησίαν μου. Aur verò Græcus non verterit, σὺ εἶ πέτρα καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, caussa est, quoniam cùm apud Græcos tam πέτρος quàm πέτρα significet lapidem, visum est interpreti commodius homini nomen masculinum, quā fœmininum tribuere. Deinde verò ad explicandam metaphoram, secundo loco non voluit dicere, ἐπὶ τῷ πέτρῳ quod fuisset ambiguū, sed ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, quod nihil aliud quàm saxum significat.

Accedat consensus Ecclesiæ totius & Græcorū ac Latinorum Patrum, totum Chalcedonense Concilium D.C.XXX. Patrum, Act. 3. appellat Petrum petram & crepidinem Ecclesiæ Catholicæ. Item in Ecclesia canuntur hodie omnium ore, & cantati sunt à M.C C. annis illi versus diui Ambrosii in Hymno laudum diei Dominici, *Hoc ipsa petra Ecclesiæ canente culpam diluit.* Testatur enim D. Avgvstinvs lib. 1. retract. cap. 21. jam suo tempore cœptum cani ex versibus Ambrosij, Petrum esse petram, super quam Dominus Ecclesiam ædificauit.

Præterea ex Patribus Græcis Origenes hom. 5. in Exod. *Vide*, inquit, *magno illi Ecclesiæ fundamento, & petræ solidissimæ, super quam Christus fundauit Ecclesiam, quid dicatur à Domino, modicæ fidei quare dubitasti?*

Athanasivs in epist. ad Felicem, quam scripsit nomine suo & Synodi Alexandrinæ: *Tu es*, inquit, *Petrus & super fundamentum tuum Ecclesiæ columna, id est. Episcopi, sunt confirmatæ, &c.* Eleganter Athanasius Petrum facit fundamentum, quo nituntur Episcopi, super quos vt columnas totum ædificium collocatur.

Basilivs libro secundo in Eunomium: *Petrus*, inquit, *propter fidei excellentiam Ecclesiæ ædificationem in se ipsum suscepit.*

Gregorivs Nazianzenvs in oratione de moderatione seruanda in disputationibus: *Petrus*, A inquit, *petra vocatur, atque Ecclesiæ fundamenta fidei suæ credita habet.*

Epiphanivs in Ancorato. *Dominus*, inquit, *constituit Petrum primum Apostolorum petram firmam, super quam Ecclesia Dei ædificata est.*

Chrysostomvs hom. 55. in Matth. *Dominus ait*, inquit, *Tu es Petrus, & ego super te ædificabo Ecclesiam meam.* Et hom. 4. in c. 6. Haiæ: *Quid autem*, inquit, *Petrum basit Ecclesiæ, ille vehemēs amator Christi, ille sermone indoctus, & rhetorum victor, ille imperitus, qui tamen Philosophis obturauit os, ille qui Græcanicam sapientiam non aliter, quàm aranearum telam dissoluit, ille qui sagenam misit in mare, & piscatus est orbem?*

Cyrillvs li. 2. c. 2. in Ioannem: *Nec Simon fore tam nomen illi, sed Petrus prædixit: vocabulo ipso commode significans, quod in eo tanquam in petra, lapideque firmissimo sua esset ædificaturus Ecclesiam.*

Psellvs in cap. 5. Cant. in illud: *Crura eius sicut columnæ marmoreæ. Per crura*, inquit, *Petrum intellige Apostolorum principem, super quem Dominus in Euangelio se Ecclesiam suam ædificaturum promisit.* Habentur commentaria Psselli in commentariis Theodoreti in Cant.

Theophylactvs in c. 22. Luc. *Post me*, inquit, *Ecclesia petra es, & fundamentum.*

Evthymivs in c. 16. Matth. *Te ponam*, inquit, *fundamentum credentium, ædificabo super te Ecclesiam meam.*

Ex Latinis Tertvllianvs lib. de præscript. *Latuit*, inquit, *aliquid Petrum, ædificanda Ecclesia petram dicā?*

Cyprianvs in ep. ad Quirinū: *Petrum Dominus primum elegit & super eum ædificauit Ecclesiam suam*: similia passim repetit.

Hilarivs in c. 16. Matth. *O in nuncupatione nouī nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ inferorum leges dissolueret: O beatus cœli ianitor,* C *&c.* Hinc tamen ad marginem annotauit Erasmvs, *fides Ecclesiæ fundamentum.* Quasi fidei sit nomen mutatū, & nō Simoni, & fides sit beatus cœli ianitor. Quid, quod Hilarius hoc loco fidē ne nominauit quidem? Ambrosius Serm. 47. *Denique*, inquit, *pro soliditate deuotionis Ecclesiarum petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus, &c. Petra enim dicitur eo quod primus in actionibus fidei fundamenta posuerit, & saxum immobile totius operis Christiani compagem molémque contineat.*

Hieronymvs in ca. Matth. 16. *Secundum metaphoram petræ, rectè dicitur ei, ædificabo Ecclesiam meam super te.* Et in epist. ad Damasum de nomine hypostasis, de sede Petri loquens: *Super hanc petram*, inquit, *ædificatam Ecclesiam scio.*

Avgvstinvs in Psalm. contra partem Donati *Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, ipsa est petra quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Vbi nota tam Hieronymum quàm Augustinum, non tam Petrum quàm eius sedem vocare petram, super quam fundatur Ecclesia, & contra quam non prævalent portæ inferorum, quia Petrus est petra, non vt particularis homo, sed vt Pōtifex. Idem Avgvstinvs Serm. 15. de Sanctis: *Petrum itaque fundamentum Ecclesiæ Dominus nominauit, & ideo digne fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod Ecclesiasticī ædificij altitudo consurgit.*

Maximvs Serm. 1. de SS. Petro & Paulo. *Per Christum Petrus factus est petra, dicente ei Domino: Tu es Petrus & super hanc petram, &c.*

Paulinvs epist. 4. ad Seuerum: *Petra est Christus, sed etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, cui ait, Super hanc petram, &c.*

Leo Serm. 2. de anniuersario Assumptionis suæ ad Pontificatum die: *Manet ergo dispositio veritatis, & B. Petrus in accepta fortitudine petræ perseverans, suscepta Ecclesiæ gubernacula nō reliquit. Si enim præ cæteris est ordinatus, vt dum petra dicitur, dum fundamentum pronunciatur, dum regni cœlorum ianitor constituitur, qualis ipsi cum Christo esset societas per ipsa appellationum mysteria nostis erunt.*

Gregorivs lib. 6. epistol. 37. ad Eulogium: *Quis nescit sanctam Ecclesiam in Apostolorum principis soliditate firmatam, &c.*

Ex his apparet, quanta sit quorundam hæreticorum impudentia. Calvinvs enim loco notato dicit se nolle Patres adducere, non quod non possit, sed quod nolit de re tam clara disceptando molestus esse Lectoribus.

Erasmvs autem in hunc locum Matth. miratur aliquos fuisse qui hunc locum ad Rom. Ecclesiam detorserint, nititurque excusare Cyprianum & Hieronymum quod dixerint, super Petrum tundatam esse Ecclesiam; quasi hoc sit paradoxum inauditum; cùm tamen omnes Patres id doceant: & plurimi recentiores tam Theologi quàm Canonistæ, neenon antiquissimi Pontifices, Clemens, Anacletus, Marcellus, Pius, Iulius, & alij, quos omitto tum gratia breuitatis, tum quia ab aduersarijs non recipiuntur. B D

Excvtiamvs nunc Secvndam opinionem quæ est Erasmi. Probat Erasmus nomine petræ intelligi omnes fideles ex Origene, qui tract. 1. in Matth. hūc locum exponens, sic ait: *Petra est omnis, qui imitator est Christi, & super omni eiusmodi petra ædificatur Ecclesia Dei. In singulis enim quibusq; personis, qui habent in se congregationē verborum, & operum, & sensuum omnium, consistit Ecclesia, cui portæ non prævalent inferorum.*

At Origenes allegoricè exponit hunc locum, nō literaliter, vt Erasmus somniat. Ad literā autem exposuit in loco suprà citato. Et sanè ad literam non posse hunc locum intelligi de omnibus fidelibus, patet ex eo quod Dominus, vt de solo Petro se loqui indicaret, descripsit illum multis modis: Vocauit enim eum Simonē, quod erat illi nomē à parentibus impositum, & addidit nomen patris, vocans eum filium Ionæ, seu Ioannis, vt distingueret à Simone fratre Thaddæi: addidit etiam nomen Petri, quod ipse illi indiderat: vsus est præterea pronominibus certam personam designantibus, dicens: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c.* Si ergo adhuc licet asserere, nihil hinc Petro peculiare esse collatum, vel promissum, quod non aliis omnibus, certè omnia loca Scripturæ deprauari poterunt.

Deinde, si omnes fideles sunt illa petra, super quā fundatur Ecclesia, omnes erunt fundamentum: si omnes fundamentum, vbi erunt parietes & tectum huius ædificij? quemadmodum si totum corpus, oculus, vbi auditus? vbi cætera membra? 1. Cor. 12.

Adde, quod ibidē Erasmus absurdum esse censet, super hominem Petrum ædificari Ecclesiam: quomodo igitur super singulos fideles ædificabitur? nónne cæteri quoque homines sunt?

Iam Tertia explicatio Caluini est, qui etsi paulò obscurius loquatur, videtur tamen per petram Christum intelligere. Ait enim rem esse perspicuam, super quam petram ædificetur Ecclesia, cum Apostolus dicat, 1. Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.*

Accedit etiam Augustinus, qui tract. vlt. in Ioan. *Super hanc*, inquit, *petram, quam confessus es, ædificabo Ecclesiam meam.* Et Serm. 13. de verbis Domini idem habet, & lib. 1. Retract. cap. 21. vbi retractat quod dixerat alicubi super Petrum ædificatam Ecclesiā, & docet super Christum potius ædificatam dici debere; & sic intelligendū hunc locum de quo agimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NEMO dubitat, quin Christus sit petra, & primum fundamentum Ecclesiæ. & quod etiam ex hoc loco id aliquo modo colligitur. Nam si Petrus est fundamentū Ecclesiæ loco Christi, multò magis Christus est fundamentum.

AT nihilominus sensus proprius, &, vt sic loquar, immediatus & literatus est, super Petrum ædificandam Ecclesiam, id quod præter rationes suprà allatas, probatur propris argumentis.

PRIMO pronomen, 'HANC, non potest referri ad Christum petram, sed ad Petrum petram; debet enim referri ad aliquid proximum, non ad remotum. Proximè autem dictum fuerat non Christo, sed Petro, *Tu es Cepha*, id est, petra.

DEINDE licet Christus dici possit petra, tamē hoc loco non est vocatus petra à Petro confitente: sed Christus filius Dei viui: debet autem referri illud, *hanc*, ad eū qui nominatus est petra, non ad eum, qui non est appellatus hoc nomine. B

ITEM si referretur ad Christum, quorsum dictum fuisset: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus?* planè frustrà, nisi id quod sequitur ad Petrum referatur.

DENIQVE si ad Christum referretur, non diceret Dominus, *ædificabo*, sed ædifico Ecclesiam meam: nam in se iam ædificauerat Apostolos & discipulos multos. Dicit autem, *ædificabo*, quia nondum constituerat Petrum fundamentum, sed post resurrectionem suam id futurus erat.

AD Argumentum Caluini dico, B. Paulum loqui nō de quocunque, sed de primario fundamento: alioqui puguaret secum, cùm ait: *Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum*, ad Ephes. 2. Et Ioanni etiam repugnaret, qui Apocal. 21. describit fundamenta duodecim in ædificio Ecclesiæ, & explicat per ea fundamēta Apostolos designari.

AD Augustinum dico, in primis eum non reprobare nostram sententiam, sed tantum anteponere aliam. Sic enim loquitur lib. 1. Retract. c. 21. *Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in eo tanquam in petra fundata sit Ecclesia, qui sensu etiam cantatur ore multorum in versibus beatissimi Ambrosij, vbi de gallo gallinaceo ait; Hoc, ipsa petra Ecclesia, canente culpam diluit. Sed scio me postea sapissime sic exposuisse, vt super hanc petram intelligeretur, quem confessus est Petrus; non enim dictum est illi: Tu es petra, sed tu es Petrus; petra autem erat Christus. Harū autem duarum sententiarum, quæ sit probabilior, eligat Lector.* Hæc ille. Nō igitur Augustinus putat blasphemum, vt censet Caluinus, asserere, super Petrum ædificatam esse Ecclesiam.

ADDE, Augustinum ex sola ignorantia linguæ Hebraæ esse deceptum. Nam argumētum ipsius est (vt hoc loco indicat) quia non est dictum, Tu es petra: sed *tu es Petrus*. Itaque existimauit petram, super quam ædificatur Ecclesia, non esse Petrum, quia credidit, Cepham non significare petram, sed aliquid à petra deriuatum, vt si diceremus, petrinum vel petreium, quomodo Christianus non significat Christum, sed aliquid à Christo deriuatū. D

QVIA igitur Ecclesia super petram, non super aliquem petrinum vel petreium ædificanda est, ideo existimauit Augustinus per illam petram intelligi non Petrū, sed Christum. At si aduertisset Cepham nihil aliud significare quàm petram, & Dominum dixisse, Tu es petra, & super hanc petram: nihil dubitasset de veritate nostræ sententiæ.

QVARTA restat sententia, quæ omniū ferè Lutheranorum communis est, & veterum Patrum testimoniis confirmari posse videtur. Siquidem Hilarius lib. de Trinit. *Super hanc*, inquit, *confessionis petram, Ecclesiæ ædificatio est.* Item: *Hæc fides Ecclesiæ est fundamentum, per hanc fidem infirmo aduersus eam sunt portæ inferorum: hæc fides regni cœlestis habet claues,* & AMBROSIVS lib. 6. c. 9. in Lucam *Fundamentū*, inquit, *Ecclesia fides est.* CHRYSOSTOMVS hom. 55. in Matth. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, id est, fidem atque confessionem.* Eodem modo exponit hom. 83. in Matth. Item Cyrillus li. 4. de Trinit. *Petram*, inquit, hunc locum exponens, *opinor nihil aliud quā inconcussam, & firmissimam discipuli fidem vocauit, &c.*

ADDIT ILLYRICVS, si super Petrum, & nō potius super fidei confessionem fundata esset Ecclesia, continuò corruisset. Petrus enim mox incurrit in articulum de passione Domini, & corruit: in eodē enim c. 16. Mat. dicitur ei: *Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis quæ Dei sunt.* Deinde etiam Christum tertiò, nec sine magna execratione abnegauit, Matth. 26.

RESPONDEO, fidē, siue confessionem duobus modis posse considerari; Vno modo absolutè, secundum se, ac sine relatione ad personā Petri; Altero modo cum relatione ad Petrum. Priore modo videntur velle aduersarij fidem esse fundamentum Ecclesiæ, sed certè falluntur. Si enim ita esset, non diceret Dominus: *Super hanc petram ædificabo*, sed ædifico vel ędificaui Ecclesiam meā. Iam enim multi crediderant, eum esse filium Dei viui, vt prisci Prophetæ, B. Virgo, Simeon, Zacharias, Ioan. Baptista, Apostoli, & discipuli cæteri.

DEINDE fides absolutè sumpta rectè quidem dicitur fundamentum iustificationis, & omnium virtutum. vt enim ait Augustinus Sermo. 22. de verbis Apostoli. *Domus Dei credendo fundatur, sperādo erigitur, diligendo perficitur.* At Ecclesiæ non propriè est fundamentum fides. Debent enim eiusdem generis esse fundamentum, & reliquum ædificium. Est autem Ecclesia hominum cōgregatio, quasi lapidum viuorum, vt dicitur 1. Pet. 2. debet ergo lapis, qui est fundamentum, esse etiam aliquis homo, non aliqua virtus. C

DENIQVE illud pronomen, *Hanc*, clarissimè ostendit per petram non posse intelligi fidem absolutè. Nam refertur ad petram proximè nominatam, proximè autē dictum fuerat Simoni. *Tu es petra*, non fides. Oportet igitur posteriore modo accipere fidem, ac dicere, nō quamlibet fidem, sed Petri fidem. & Petri non vt hominis priuati, sed vt pastoris Ecclesiæ esse fundamentum. Id quod coincidit cum eo, quod hactenus diximus, Petrum esse fundamentum.

DICITVR enim Petri fides fundamentum Ecclesiæ duplici ratione. PRIMVM, quia ob meritum eius fidei consequutus est Petrus, vt sit fundamētum Ecclesiæ; vt exponunt Hieron. Hilarius, Chrysostomus, & alij hoc loco. SECVNDO, quia Petrus in eo potissimum est Ecclesiæ fundamentum, quòd cùm fides eius deficere non possit, ipse omnes alios in fide confirmare & sustentare debet. Sic enim ad eum Dominus ait Luc. 22. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos:*

ITAQVE cum ratione fidei suæ indefectibilis Petrus sit petra firmissima, totam Ecclesiam sustentans, idē est dicere super Petrum & super eius fidem Ecclesiam esse fundatam, atque hoc modo loquuti sunt Patres citati. Nam S. Hilarius loco notato, postquam dixerat Petri fidem esse fundamentum Ecclesiæ, & claues regni accepisse, subiungit de ipso Petro: *Supereminētem*, inquit, *beatæ fidei suæ confessione locum promeruit.* Et paulò pòst: *Hinc regni cœlorum habet claues, hinc terrena eius iudicia cœlestia sunt, &c.*

SICVT ergo dixerat, fidē esse fundamentū, & habere claues, ita nunc dicit Petrū ratione eius fidei meruisse locum supereminentem, id est, vt sit caput, seu fundamentum, & habeat claues. Et ipse idem in ca. 16. Matth. clarissimè

clarissimè dicit de Petro: *O in nuncupatione nouo nominis fælix Ecclesiæ fundamentum.*

PARI ratione AMBROSIVS in Lucam lib. 6. c. 9. vbi dicit fidem Petri esse fundamentum Ecclesiæ, ibidē dicit: *Etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit vt & ipse sit Petrus, qui de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem.*

CHRYSOSTOMVS in vtroque loco citato, explicans quid sit ædificari Ecclesiam super cōfessionem Petri, introducit Dominum sic loquentem: *Ego super te ædificabo Ecclesiam meam.*

DENIQVE CYRILLVS etiam loco citato nō cuiuslibet fidem, sed illam inconcussam & firmissimam B. Petri: dicit esse fundamentum. & lib. 2. capite 2. in Ioan. scribit Petrum ipsum esse petram, super quam fundatur Ecclesia.

AD illud ILLYRICI, respondeo in primis cum Hieronymo in commentario huius capitis, Petrum, quādo audiuit: *Vade post me Satana*, & quando negauit Christum, nondum fuisse fundamētum. Hoc enim loco Christus ei promisit, quod post resurrectionem suam daturus erat. Addo, Petrum non erasse circa fidem, sed tantùm aliquid ignorasse, cùm audiuit: *Vade Satana*, & à caritate excidisse, non à fide, quando Christum negauit. Quod in tractatu de Ecclesia antè docuimus.

CAPVT VNDECIMVM.

Quid sit super petram ædificari Ecclesiam, Matth. 16.

SEQVITVR altera difficultas explicāda, quid videlicet sit super Petram ædificari Ecclesiā. Et aduersarij quidem parum de hoc laborant. Nam cùm iam negauerint Petrum esse Ecclesiæ fundamentum, parum referre existimant, quid significet ipsa ædificatio.

CATHOLICI autem docent, hac metaphora significari, Petro esse commissum regimen totius Ecclesiæ, & præcipuè circa fidem. Petræ enim fundamentali hoc est proprium, totum ædificium regere, & sustentare. Atque hoc modo exponunt Patres. Chrysostomus hom. 55. in Matth. hunc locum exponens: *Ecclesiæ*, inquit, *pastorem illum constituit.* Et infrà: *Hieremiam quidem vnigeniti Patet, Petrum autem vniuerso terrarum orbi Christus præposuit.* Ambrosius Serm. 47. *Petra*, inquit, *dicitur Petrus, eo quod tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem, molémque contineat,* C

GREGORIVS libro 4. epistola 32. *Cunctis*, inquit, *Euangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto & omnium Apostolorum principi Petro totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.*

SED cōtrà obiici solent tria argumenta. PRIMVM est Lutheri in lib. de potestate Papæ, vbi dicit, non valere istam consequutionem; super Petrum ædificatur Ecclesia, igitur Petrus est rector Ecclesiæ. Quemadmodum rectè dicitur super fidem ædificari Ecclesiam, & tamen non sequitur, igitur fides est rector Ecclesiæ. D

RESPONDEO in primis ideo nos dixisse, non propriè dici Ecclesiam ædificari super fidem. Deinde, etiāsi propriè diceretur: nihil concluderet argumentum. Nam sunt omnia intelligenda accommodatè ad naturas rerum.

ITAQVE si dicatur Ecclesia ædificari super fidē, sensus esse debebit, vt intelligatur Ecclesia pēdere à fide, vt à principio iustificationis: Et à dono quodā, sine quo sponsa Christi non esset: si autem dicatur ædificari super Petrum, sensus erit, Ecclesiam pendere à Petro, vt à rectore. Talis enim est dependentia vnius hominis ab alio. A

ALTERVM argumentum difficilius est. Quemadmodum hoc loco Petrus dicitur fundamentum Ecclesiæ, sic alibi dicuntur omnes Apostoli fundamēta. Psal. 68. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, id est, vt exponit AVGVSTINVS, in Apostolis & Prophetis. Et Apoca. 21. *Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in eis duodecim nomina duodecim Apostolorum agni.* Et Ephes. 2. *Superædificati supra fundamētum Apostolorum & Prophetarum.* Quibus verbis alludēs B. Hieronymus lib. in Iouinianum 1. *Sed dicis*, inquit, *super petram fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur.* Nihil igitur propriū & singulare Petro datum vel promissum est.

RESPONDEO, tribus modis Apostolos omnes fuisse Ecclesiæ fundamenta, sine vllo tamen Petri præiudicio. Vno modo, quia ipsi primi Ecclesias vbiq; fundarunt, nec enim Petrus conuertit ad fidem totum orbem terrarum, sed alias regiones Petrus, alias Iacobus, alias cæteri ad Christum adduxerunt. Quare B. Paulus Rom. 15. *Sic*, inquit, *prædicaui, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem.* Et 1. Cor. 3. *Vt sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat.* Atque hoc modo ex æquo sunt Apostoli fundamenta. Id quod significatum credimus Apocal. 21. B

ALTERO modo, dicuntur fundamenta Ecclesiæ Apostoli & Prophetæ ratione doctrinæ à Deo reuelatæ. Siquidem fides Ecclesiæ nititur reuelatione, quam habuerāt à Deo Apostoli & Prophetæ. Nec enim semper reuelantur Ecclesiæ noui articuli, sed in ea doctrina Ecclesiæ acquiescit, quam Apostoli & Prophetæ à Domino didicerunt, & prædicatione, vel literis ad posteros mandauerunt.

ATQVE hac ratione superædificamur, vt Apostolus ait ad Ephes. 2. supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nec in his duobus maior est Petrus cæteris, sed vt Hieronymus ait, in omnes ex æquo Ecclesiæ fortitudo solidatur. C

TERTIO modo dicuntur fundamēta omnes Apostoli, ratione gubernationis. Omnes enim fuerunt capita, rectores, & pastores Ecclesiæ vniuersæ, sed non eodem modo quo Petrus. Illi enim habuerunt summam atque amplissimam potestatem vt Apostoli seu legati Petrus autem vt pastor ordinarius. Deinde ita habuerunt plenitudinem potestatis, vt tamen Petrus esset caput eorum, & ab illo penderent non è contrario.

ATQVE hoc est quod promittitur à Petro, Mat. 16. cùm ei soli coram aliis dicitur. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Id quod præter alios supra citatos docet Hie. in lib. 1. contra Iouinianum, explicans enim quid sit super Petrum ædificare Ecclesiam, sic ait: *Licet super omnes Apostolos ex æquo Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tolleretur occasio.* D

CAPVT DVODECIMVM.

Quis sit ille, cui dicitur: Tibi dabo claues, Matth. 16.

ALTERIA dubitatio est de persona cui dicitur *Tibi dabo claues.* Tametsi enim Doctorib. Catholicis sensus horū verborū apertissimus videatur, tamen aduersarij ita hæc ipsa verba deprauāt, vt videātur iā esse obscurissima. Quis, quæso, simpliciter legens: *Beatus es Simon Bar-Iona.* & statim

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tibi dabo claues; non diceret, Ionæ filio claues à Christo esse promissas?

At nihilominus Lvtherus in lib. de potestate Papæ. Calvinvs lib. 4 inst. c. 6. § 4. & sequentibus, Magdeburgenses Cent. 1. lib. 1. & 2. passim. Liber Smalchaldicvs de primatu Papæ. & alij omnes huius temporis hæretici, nihil peculiare Petro filio Ionæ promissum esse volunt, sed quidquid hic dicitur ad totam Ecclesiam pertinere, cuius Ecclesiæ Petrus eo tempore personam gerebat.

Est autem animaduertendum, duobus modis potuisse Petrum personam Ecclesiæ gerere, historicè & parabolicè, & quidem Historice, is gerit personã alterius, qui re aliqua verè à se gesta rem ab alio gerendam significat, & eam quodammodo repræsentat. Sic Abraham verè duos filios habens, Deum significauit, qui duos populos habiturus erat, vt Apostolus exponit ad Gal. 4. Sic Martha sollicita circa frequens ministerium, & Maria sedens secus pedes Domini, duas vitas demõstrarunt, quarum altera in actione, altera in contemplatione versatur.

Parabolice, per vnum aliud significatur, quando res verè gesta nulla proponitur, sed aliquid verisimile fingitur ad aliud significandum. Quomodo in Euangelio, qui seminat bonum semen Christum prædicantem significat. Ad quem modum etiam solent interdum legati Principum, vrbium claues accipere, cùm interim nihil sibi propriè acquirant, sed tantùm Principis sui personam repræsentent.

Qvibvs ita constitutis, existimant aduersarij Petrum posteriore hac ratione significasse Ecclesiam, cùm à Domino audiuit: *Tibi dabo claues*. Ex quo sequitur claues datas esse primo ipsi Ecclesiæ, & per Ecclesiam pastoribus communicari, atque hũc esse literalem sensum huius loci: *Tribuit igitur*, inquit Synodus Smalchaldica in lib. de Primatu Papæ: *principaliter claues Ecclesiæ & immediatè, sicut & ob eam causam Ecclesia habet sus vocationis.*

Nos vero priore modo Petrum Ecclesiæ personam gessisse credimus. Ita nimirùm, vt ipse verè, & principaliter, ac (vt ipsi loquũtur) immediatè claues acceperit, & & simul eas accipiendo significauerit, vniuersam Ecclesiam suo quodã modo postea accepturam. Quem modum paulo post explicabimus, nunc vero ita de rem habere breuiter ostendamus.

Primvm igitur tot modis Christus Petri personã designauit, vt non pluribus circumstantiis (quod rectè Caietanus annotauit) describere soleant aliquem certũ hominem notarij illi, qui instrumenta publica conficiunt. Nam in primis expressit substantiam personæ singularis, per pronomen Tibi, deinde addidit nomen inditum in natiuitate, cum ait: *Beatus es Simon.* adiunxit nomen Patris, cum ait: *Filius Iona*; nec omittere voluit nomen à se recens impositum, & *ego dico tibi*, inquit, *quia tu es Petrus*. Quorsum tam accurata descriptio, si nihil ipso Petro propriè promittitur?

Deinde non erat eo tempore Petrus Ecclesiæ legatus, aut vicarius, quis enim eiusmodi prouinciam illi imposuerat? non igitur suspicari possumus, nomine illum Ecclesiæ, & non potius suo claues accepisse.

Præterea illi propriè claues promittuntur à Christo qui dixerat: *Tu es Christus filius Dei viui.* id enim significabãt illa verba. *Et ego dico tibi*, & vt sanctus Hieronymus dicit, *mercedem recepit vera confessio.* At illam præclaram confessionem Petrus edidit, & in persona sua edidit: in persona igitur sua clauium promissionem accepit.

Ad hæc, si propterea negandum est Petro promissas esse claues, quia figuram gerebat Ecclesiæ, eadem certè ratione negabimus, Abrahamum duos filios habuisse, quia duo illi filij duos populos, Apostolo teste, significabant.

Neqve verum esse fatebimur, Martham sollicitam fuisse circa plurima, dum soror eius Maria ad pedes Domini sederet, quia nimirum actionem & contemplationem duæ illæ fœminæ adumbrabant. Quod si graue est tam apertas historias in dubium reuocare, graue etiam videri debet dubitare, sit ne Petro aliquid singulariter promissum, cùm tam perspicuè id narretur in Euangelica historia,

Deniqve illi dictum est à Domino: *Tibi dabo claues regni cælorum*, qui paulò pòst ab eodem Domino audiuit: *Vade post me Satana, scandalum es mihi*: atque hæc posteriora verba soli Petro, & in persona propria dicta sunt, vt ex Euangelio non obscurè colligitur, & ipse quoque Lutherus docet in libro de potestate Papæ. Quis igitur infitiari poterit, Petro claues in persona propria esse promissas?

Sed fortasse non eidem dictum est: *Tibi dabo claues, & vade post me Satana*: immò verò prorsus eidem. Nam & in eodem capite Euãgelij habetur vtrumque, & vtrobique Petri nomen exprimitur: & in hanc sententiam veteres Patres omnes conueniunt. Certè Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, & Theophylactus in cap. 16. Matth. disertè docent eidem Petro dici: *Tibi dabo claues*, cui dicitur, *Vade post me.*

Nam etsi Hilarius in hunc locum non sit ausus verbum *Satana*, referre ad Petrum: tamen ad Petrũ refert ea quæ præcedunt, id est, *vade post me.* Et ipse idem lib. 6. & 10. de Trin. & Psal. 131. etiam verbum Satanas refert ad Petrum. *Tanta*, inquit, *ei religio fuit pro humani generis salute patiendi, vt Petrum primum filij Dei confessorem, Ecclesiæ fundamentum; cœlestis regni ianitorem, & in terreno iudicio iudicem cœli, Satanæ comitio nuncuparet.*

Et Avgvstinvs libro 2. contra duas epistolas Gaudentij. cap. 23. *Nunquid melior*, inquit, *Durias quàm Petrus Apostolus, qui vbi dixit, Tu es Christus filius Dei viui, tam beatus à Domino appellatus est, vt claues regni cœlorum accipere mereretur? nec tamen creditur imitandus, vbi mox eodem momento reprehensus audiuit, Vade post me Satana, scandalum es mihi.*

Simile est quod ait Ambrosius lib. de Isaac, cap. 3. vbi exponens illa verba Domini ad Petrum Ioan. 21. *Non potes me sequi modò, sequeris autẽ postea. Claues*, inquit: *commiserat regni cœlorum, & sequelam imparem indicauit.* Vbi clarissimè B. Ambrosius eidem omnino vult esse commissas claues, cui dictum est, non potes me modò sequi, sequeris autem postea: constat autem hæc verba dicta esse Petro in persona propria, quemadmodum in persona propria verè crucifixus, & moriendo Christum est sequutus.

At contrà obiicit Lutherus hæc argumenta in libro de potestate Papæ. Primvm, Petro certum est à Domino dictum esse, *Vade post me Satana*: *non sapis quæ Dei sunt*, at non conueniunt hæc illi, cui Pater reuelauit secreta cœlestia, & qui claues regni cœlorum accepit; igitur non in persona propria, sed in persona Ecclesiæ audiuit reuelationem cœlestem, & accepit claues regni cœlorum.

Respondemvs, eidẽ personæ illa omnia cõuenire, vt iam à nobis demonstratũ est, sed nõ eadem ratione. Petrus enim ex Dei munere habet reuelationem, & accipit claues: ex propria autem infirmitate offenditur de passione & morte Christi. Neque mouere nos debet nomen Satanæ. Nec enim diabolum significat, sed aduersarium. Siquidem שטן *schathan* apud Hebræos nihil est aliud, quàm aduersari. Itaque licet diabolus passim Satanas

nas appelletur, non tamen vbique nomen Satanæ diabolum designat.

Secvnda obiectio, Petrus nomine omnium discipulorum dixit: *Tu es Christus filius Dei viui*, igitur nomine omnium audiuit. *Tibi dabo claues.* Porro nomine omnium Petrum Christo respondisse, satis constat, tum ex Chrysostomo, qui in hunc locum scribit, Petrũ fuisse os Apostolorum, & ex Hieronymo, qui ait Petrum pro omnibus esse loquutum, & ex Augustino, qui Ser. 13. de verbis Domini, dicit vnum pro omnibus respondisse: tũ etiam ex eo quod omnes discipulos Christus interrogauit. *Vos autem quem me esse dicitis?* Nam vel sunt accusandi omnes discipuli, quod non respouderint interrogati, vel, quod credibilius est, Petrus nomine omnium respondit.

Respondeo, Petrum respondisse nomine omniũ, non vt præconem aliquem, sed vt principem & caput atque os, vt Chrysostomus loquitur, Apostolorum. Ipse enim solus respondit, cùm ignorarent cæteri quid potissimùm responderent: sed Petri confessionem silentio suo approbauerunt, & eo modo per os Petri omnes responderunt. Quemadmodum igitur Petrus solus respõdit, & ei cæteri assenserunt, ita Christus soli Petro claues promisit, sed tamen post eum etiam cæteris communicandas.

Id verò ita esse hac ratione comprobamus. Si nomine omnium Petrus respondisset, vel id fecisset, quod cæteri hanc illi prouinciam demandassent; vel quod sciret quid illi responsuri essent. Neutrum autem est verũ. Non primum, quia ex reuelatione Patris hoc didicit, nõ ex cõsultatione humana. ait enim Dominus: *Caro & sanguis non reuelauit tibi*, &c. Non secundum, quia soli ipsi facta est reuelatio.

Item, quia si scisset mentem aliorum, aliquo modo hoc indicasset, quomodo fecit Ioan. 6. cùm ait: *Ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes*, Et, *Nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei.* In quem locum Chrysostomvs notat, quod Petrus pro omnibus dixerit, *& nos credimus*, &c. Ideo Christum monuisse, id non esse verum de omnibus. Nam Iudas non credebat. *Nonne ego*, inquit, *vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est?* at cũ Petrus dixit; *Tu es Christus filius Dei viui*, quia non fecit mentionem aliorum. Petri cõfessionem Dominus simpliciter approbauit.

Accedant testimonia veterum Patrum, qui non obscurè docent, Petrum ita primum esse loquutum, vt nescirent quidem quid alij de ea re sentirẽt. Hilarivs in hunc locũ: *Dignus*, inquit, *iudicatus est, qui quod in Christo Dei esset, primus cognosceret*, &c. Si primus; igitur non simul aliis facta reuelatio est. Et lib. 6. de Trinit. *In cunctorum*, inquit, *Apostolorum silentio, Dei filium reuelatione Patris intelligens*, &c. & ibidem. *Loquutus est*, inquit, *quod vox humana nondum protulerat.*

Chrysostomvs hom. 55. in Matth. *Quandoquidem de sententia vulgi putabat, omnes responderunt, cùm verò de sua eos rogaret, Petrus confestim præsiluit ac præueniens, ait: Tu es Christus filius Dei viui.*

Cyrillvs lib. 12. in Ioann. capite 64. *Vt princeps*, inquit, *capitque cæterorum primus exclamat: Tu es Christus Filius Dei viui.*

Avgvstinvs Serm. 124. de tempore: *Hic est*, inquit, *Petrus, qui diuina reuelatione primus omnium veritatem meruit confiteri, dicens: Tu es Christus Filius Dei viui.*

Leo Serm. 11. de passione Domini: *Merito*, inquit, *B. Apostolus Petrus in huius vnitatis confessione laudatus est, qui, cum Dominus quid de ipso intelligerent discipuli scrutaretur, omnium celerrimè ora præueniens: Tu es*, inquit, *Christus filius Dei viui.* Et Ser. 2. de SS. Petro & Paulo: *Tam diu respondẽtium sermo communis est, quandiu humanæ intelligentiæ ambiguitas explicatur: at vbi quid habeat discipulorum sensus exigitur, ille primus est in Domini confessione, qui primus est in Apostolica dignitate.* Ex his testimoniis manifestè colligitur non alia ratione Petrũ pro omnibus respondisse, quã quod Petri sententiæ cæteri omnes facilè assensi sunt.

Obiectio Tertia, Claues promittuntur Petro non vt est filius Ionæ, sed vt est cœlestis Patris auditor: propriè igitur Patris cœlestis auditori, non carni & sanguini promittuntur. De nullo autem certo homine nobis constat, sitne is verus Patris auditor; Ecclesiã verò certissimi sumus ab ore Dei Patris assiduè pendere: igitur non alicui certo homini, sed Ecclesiæ promissæ sunt claues.

Respondeo, in primis hoc Lvtheri argumentum mirificè puguare cum ipsis verbis Euangelij. Christus enim dicit: *Beatus es Simõ Bar-Iona.* Et paulò pòst *& tibi dabo claues.* Lvtherus autẽ dicit, non sunt datæ vel promissæ claues Simoni Bar-Ionæ. Rursus Christus dicit: *Reuelauit tibi Pater meus, qui in cœlis est.* Lvtherus autem dicit, de nullo certo sumus an Patre audiat, proinde nec de Petro. Falsum igitur est, vel incertum quòd Christus ait: *Reuelauit tibi Pater.* Quid enim Petro reuelauit Pater, si nihil Petrus audiuit? Si verò Petrus audiuit, & certum est testimonij Christi: certum etiam esse debet, Petro cœlestis Patris auditori claues esse datas.

Deinde esse Patris auditorem, non est formalis ratio cur dentur claues; alioqui penderet Ecclesiastica potestas à probitate ministrorum, quæ est hæresis Donatistarum, quam etiam in Confessione Augustana cap. de Ecclesia reijci videmus; sed occasio fuit, seu causa meritoria illa præclara Petri cõfessio, cur ipsi potius quã aliis claues promitterentur; vt ex cõment. Hilarij, Hieronymi, Chrysostomi, ac Theophylacti colligitur.

Obiectio Qvarta, D. Paulus in Epi. ad Rõ. cap. 4. dicit: *Quomodo Abrahæ reputata est fides ad iustitiam*, ideo etiam omnibus qui crediderint, reputandam esse fidem ad iustitiam: igitur eodem modo, si quia Petrus confessus est, Christum filium Dei viui, accepit claues; certè omnes fideles, qui Christum confitentur, habent claues. Hoc argumentum, inquit Lutherus, est similis formæ cum argumento Pauli, nec potest refelli, nisi etiã Pauli argumentum refellatur.

Respondeo cum Caietano, hoc argumentum esse similis formæ, sed dissimilis materiæ; ac propterea nihil concludere. Nam fides natura sua ducit ad iustitiã, & iustum ex iniusto, vel ex iusto iustiorem facit, si cætera non desint, quæ simul cum fide ad iustificationem requiruntur. At confessio fidei, non ducit natura sua ad claues accipiendas: sed cum posset sexcentis modis remunerari confessio Petri, placuit Christo dono clauium id facere.

Et simile aliquid videmus in exemplo Abrahæ, siquidem Abraham per fidem non solùm iustificatus est, sed etiam meruit fieri Pater multarum gentium, vt ibidem Apostolus dicit, nec tamen omnis qui credit, fit pater multarum gentium. Nimirum non est per se, & naturaliter connexa fides cum dono clauium, aut fœcunditatis, quemadmodum est per se, & naturaliter connexa cum iustitia.

Obiectio Qvinta, aut moriente Petro mãserunt in Ecclesia claues, aut cum Petro perierũt: si primum, ergo Ecclesiæ datæ fuerant; si secundum; ergo nõ amplius possunt nunc homines solui aut ligari.

Item, alio modo, vel cum eligitur Pontifex, adfert secum claues, vel non: si primum, ergo erat Pontifex antequam fieret; si secundum, vnde ergo habet claues? num ab aliquo Angelo deferuntur ei de cœlo? an potius accepit ab Ecclesia, cui à Christo initio traditæ sunt?

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, moriente Pontifice claues nō pe- A rire, nec tamē remanere formaliter in Ecclesia, nisi quatenus communicatæ sunt inferioribus ministris: sed manere in manib. Christi. Cum autem eligitur nouus Pontifex, neque adferri ab eo claues, neque illi dari ab Ecclesia, sed à Christo, non noua traditione, sed antiqua institutione. Siquidem Petro eas cùm dedit, omnibus eius successoribus dedit.

SIMILE ESSET, si Rex aliquis cum prorege gem prouinciæ imponit, ediceret simul, placere sibi, vt eo mortuo alium ipsi eligerent, ac nominarent, seq; illi iam nunc eandem potestatem concedere, quàm priori concessisset.

OBIECTIO Sexta Lutheri & Caluini, in locis antea notatis eiusmodi est, Matth. 16. claues regni cœlorū non dantur, sed promittuntur, dantur autem Matth. 18. & Ioan. 20. in quibus locis non vni Petro, sed Apostolis omnibus dantur. Nam Matth. 18. dicitur: *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunq;* B *solueritis super terram erunt soluta & in cœlo.* Et Ioann. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Igitur & cum promittuntur, non vni, sed omnibus promittuntur.

RESPONDEO, de posteriore loco nullam esse difficultatem; nam certum est, non dari per illa verba omnē potestatem clauium, sed tantum potestatem ordinis ad remittenda peccata: Siquidem hoc loco determinatur potestas ad peccata; Matth. 16. non determinatur, sed dicitur: *Quodcunque ligaueris, &c.* Ligant homines nō solùm peccatis: sed etiam legibus.

DEINDE minus est retinere peccatum, quàm ligare peccatorem: nam retinere est relinquere hominem in suo statu, siue non soluere: ligare autem est nouum vinculum ei imponere quod sit per excommunicationem, interdictum, Legem, &c.

DENIQVE Patres disertè asserunt, dari hîc potestatem remittendi peccata, per Sacramenta Baptismi & Pœnitentiæ. Vide Chrysostomum & Cyrillum in hunc locum, & Hieronymum in epist. ad Hedibiam. q. 9.

DE priore loco maior est difficultas, & quidē ORIGENES in cōment. huius loci contendit, nō tradi hoc loco Ecclesiasticam potestatem, sed correptionem fraternam cōmendari. atq; eū hoc loco soluere, qui admonitione sua causſa est, vt peccator resipiscat, & per debitā pœnitētiam soluatur à vinculis peccatorum: eū autē ligare, qui denunciatione sua causſa est, vt peccator, habeatur tanquā Ethnicus & Publicanus. Sed ibidē addit Origenes, non esse idē, quod hoc loco habetur, cum eo quod habetur Matth. 16. quæ Origenis explicatio non videtur admodum probabilis; tamen ex ea satis apertè colligitur Origenem Lutheranis nullo modo fauere.

ALIA est expositio THEOPHYLACTI, qui exi- D stimat verba Domini dirigi ad eos, qui iniuriam patiuntur: eos autem ligare, dum iniuriam retinent; soluere dū remittunt, quæ sententia non est vsque adeò vera. nam vel qui iniuriam accipit, remittit pœnitenti, vel nō pœnitenti: Si primum, tunc erit quidē ille solutus in cœlo, sed non propterea quod iste remittat, nam etiamsi nollet remittere, esset ipse solutus in cœlo: Si secundum, tūc non est solutus in cœlo, quem iste soluit in terris. atque idem de alligatione dici potest. quamuis autē vera esset sententia, nihil tamen officeret causſæ nostræ. Certum est enim Petro aliquid aliud datum, quàm vt remittat iniurias sibi factas.

EST ergo communis expositio HILARII, HIERONYMI, ANSELMI, & aliorum in hunc locum, necnon Augustini tract. 22. & 49. in Ioannem, Dominū loqui de potestate clauium, qua Apostoli, & eorum successores ligant vel absoluunt peccatores.

ET quamuis hic tractari videatur præcipuè de potestate iurisdictionis, qua peccatores excommunicātur, tamen Patres iam nominati locum hunc de vtraque potestate, ordinis videlicet & iurisdictionis exponunt, & certè videtur ex ipso textu, id posse deduci. nam ita generaliter hic dicitur: *Quæcunque solueritis, &c.* Sicut Matt. 16. *Quodcunque solueris.* Sed si hæc ita se habent, quid adversarijs respondebimus? nónne id quod soli Petro promissum videbatur, iam omnibus Apostolis datur?

THOMAS CAIETANVS in tract. de instit. & auctoritate Rom. Pont. cap. 5. docet non esse idem claues regni cœlorum, & potestatem soluendi, & ligandi; claues enim regni cœlorum includere potestatem, tam ordinis, quàm iurisdictionis, quæ significantur per actiones ligandi & soluendi, & aliquid præterea amplius, cùm latius patere videatur, aperire & claudere, quàm soluere & ligare.

VERVM hæc doctrina subtilior quàm verior nobis esse videtur. Inauditū est enim, in Ecclesia esse alias claues, quàm ordinis & iurisdictionis. Et planus sensus illorum verborum: *Tibi dabo claues, & quodcunque solueris super terram, &c.* iste est, vt primo promittatur auctoritas seu potestas designata per claues: deinde earum actiones siue officium explicetur per illa vocabula soluere, & ligare, ita vt omnino sit idem soluere & aperire; claudere & ligare.

EXPRESSIT verò Dominus clauiū actiones, per soluere & ligare, nō per claudere & aperire, vt intelligeremus esse omnes istas metaphoricas loquutiones, & tū demū cœlū hominibus aperiri, cùm homines soluuntur à peccatis, quæ ingressum in cœlum prohibebant.

HIS igitur sententiis prætermissis, asserimus illis verbis quę habentur Matth. 18. nihil dari, sed tantū promitti vel explicari, ac prædici, quantam potestatem essent Apostoli, eorúmque successores suo tempore habituri. PRIMVM enim planum est Apostolos non esse factos sacerdotes, nisi in vltima cœna, neque Episcopos & pastores, nisi post resurrectionem, proinde quo tempore hæc loquebatur, priuati homines erant, nec vllam habebant Ecclesiasticam potestatem.

DEINDE si his verbis: *Quæcunque ligaueritis, erunt ligata*, datur re ipsa potestas ligandi, etiā illis verbis: *Quodcunq; ligaueris, erit ligatum, &c.* erit data, non promissa potestas: sunt enim verba omnino similia. At fatentur aduersarij, per illa verba: *Quodcunque ligaueris.* Nihil esse datum, sed tantùm promissum, igitur & per ista: *Quæcunque alligaueritis*, nihil datur, sed tantùm promittitur.

CAVSSA verò huius promissionis fuit, quia dixerat Dominus, habendum esse pro Ethnico & Publicano, qui Ecclesiam non audiret. ne quis ergo putaret contēnendam Ecclesiæ auctoritatem, subiunxit, tantam fore Prælatorum Ecclesiæ potestatem, vt quæ ipsi ligauerint in terris, sint ligata & in cœlis.

DICES, si non sunt Apostolis datę claues hoc loco, sed tantùm promissæ, quo tandem loco sunt datæ?

RESPONDEO datas esse, Ioan. 20. & 21. Nam Ioā. 20. cùm Dominus ait Apostolis: *Pax vobis, sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Tū eis potestatē seu claue iurisdictionis attribuit; fecit enim his verbis eos quasi legatos, & nomine suo gubernatores Ecclesię: verbis autē sequētibus; *Accipite Spiritū sanctū, quorum remiseritis peccata, &c.* dedit eisdem potestatem ordinis, vt suprà diximus.

VT autem intelligeremus hanc summā potestatem collatam Apostolis omnibus, vt legatis, non vt pastoribus ordinarijs, & cùm quadam subiectione ad Petrum, soli Petro dicitur, Ioannis. 21. *Pasce oues meas*, quemadmodum soli illi dictum erat: *Tibi dabo claues.* Claues enim regni

regni, vt principalis & ordinarius præfectus, tunc solum A accepit, cùm audiuit: *Pasce oues meas.* Tunc enim etiam Apostolorum fratrum suorum cura ei commissa est.

ET propterea etiam, quemadmodum Matth. 16. in promissione clauium Simon Bar-Iona appellatus est, ita quoque in exhibitione Ioan. vlt. Simon Ioannis, vel, vt est in Græco, Simon Iona dictus est. Et sicut Matth. 16. non antè sunt ei claues promissæ, quam fidem suam singularem in Christum testaretur: ita Ioan. vltim. non antè dictum est illi: *Pasce oues meas*: quàm interrogatus esset, num plus cæteris Christum diligeret.

ET sanè nulla causſa erat, cur ita singulariter Petro diceretur. *Tibi dabo claues.* Et, *Pasce oues meas.* atque id ob singularem eius fidem & dilectionem, si nihil præter cęteros accepturus erat. Rectè igitur S. LEO in epist. 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ, scribit. Petro præ cæteris soluendi, ac ligandi traditam potestatem.

OBIECTIO vltima Lutheri & Caluini ex Patrum B testimoniis sumitur. S. enim CYPRIANVS in libro de simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ docet, non alia de causſa datas Petro seorsim claues, quæ postea data sunt omnibus, quam vt vnitas Ecclesiæ significaretur. *Hoc*, inquit, *erat vtique & cæteri Apostoli, quod fuit & Petrus pari consortio præditi, & honoris, & potestatis; sed exordium ab vnitate proficiscitur, & primatus Petro datur, vt Ecclesia vna monstretur.*

SANCTVS etiam HILARIVS lib. 6. de Trinitat. ita loquitur: *Vos ô Sancti & beati viri, ob fidei vestræ meritū claues regni cœlorum sortiti, & ligandi atque soluendi in cœlo & in terra ius adepti, &c.*

S. HIERONYMVS lib. 1. in Iouinian. *At dicit*, inquit, *super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti accipiant, &c.*

S. AVGVSTINVS tract. 50. in Ioan. *Si in Petro non* C *esset Ecclesiæ Sacramentum, non ei diceret Dominus: Tibi dabo claues regni cœlorum. Si hoc Petro dictum est, non facit hoc Ecclesia: si autem hoc in Ecclesia fit, Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit.* Similia habet tract. vltim. in Ioan. Item in Psal. 108. & lib. 1. doct. Christ. cap. 17. & li. de agone Christiano cap. 30.

DENIQVE S. Leo ser. 3. de anniuersario assumptionis suæ ad pontificatum, explicans hæc ipsa verba, *Tibi dabo claues*, &c. *Transiuit*, inquit, *in alios Apostolos vis potestatis istius, & ad omnes Ecclesiæ Principes decreti huius constitutio commeauit.*

RESPONDEO, S. CYPRIANVM, cum dicit Apostolos fuisse pares honore, & potestate, nihil dicere aduersus sententiā nostram, fatemur enim Apostolos fuisse pares in Apostolica potestate, & habuisse in populos Christianos eandem omninò auctoritatem. sed non fuisse pares inter se, id quod S. Leo in epi. 84. ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, quasi explicans ista verba Cypriani docet, *Inter beatissimos*, inquit, *Apostolos, in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, & cū omniū par esset electio, vni tamen datū est, vt cæteris præemineret.*

QVOD idem S. Cyprianus ibidem & alibi passim docet. Nam cum ait: *Exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur*: non intelligit prius ordine temporis hanc potestatem datam esse vni Petro, quàm cæteris, vt per illum significaretur vnitas Ecclesiæ: sed cœpisse Ecclesiam in vno Petro, tanquam in fundamento & capite: vt ex eo quod Ecclesia vnum haberet fundamentum, & caput, vna tantum esse monstraretur: sicut vna domus dicitur ab vno fundamento, & vnum corpus ab vno capite.

HANC verò sententiam esse Cypriani verborum, PRIMVM ex eo probatur, quod falsum est, tēporis ordine prius datam esse Petro quàm cæteris, Ecclesiasticam potestatem nam omnibus data est. Ioan. 20. soli autem Petro postea dictum est. *pasce oues*, Ioann. 21. ergo exordium profectum ab vno, non intelligitur, quia vni prius datæ sint claues, sed quia vni tantum datæ sunt, vt ordinario, & primo pastori & capiti cæterorum.

DEINDE idem probatur ex verbis ipsius Cypriani, nā in hoc ipso libro de simplicitate Prelatorū, explicans Ecclesiæ vnitatem, & qua ratione exordiū fieret ab vno Petro, scribit Ecclesiā esse vnā eo modo, quo omnes radij solis dicuntur vnum lumen, quia ab vno sole manāt; & multi riui vna aqua, quia ab vno fonte deriuantur; & multi rami vna arbor, quia ab vna radice oēs pullulant.

PORRO hanc radicem & hunc fontem, vnde vnitas Ecclesiæ sumitur, Petri sedem esse, multis in locis Cyprianus docet lib. 1. epist. 3. ad Cornelium; *Nauigare*, inquit, *audent ad Petri Cathedram. & Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est* Quid clarius? Et libr. 4. epist. 8. ad Cornelium, de Cathedra Petri loquēs: *Scimus*, inquit, *hortates nos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ matricem & radicem agnoscerent ac tenerent.* Et in epist. ad Iubaianum. *Nos*, inquit, *Ecclesiæ vnius caput & radicem tenemus.* Et infrā, explicans quæ sit hæc radix, ait: *Nam Petro primū Dominus, super quem ædificauit Ecclesiam, & vnde vnitatis originem instituit & ostendit, potestatem illam dedit.* Et infrā: *Ecclesia quæ vna est, super vnum qui claues eius accepit, voce Domini fundata est, &c.* Vbi clarè vides Ecclesiā dici vnam, quia super vnum Petrum fundata est.

IAM ad testimonium HILARII fatemur, omnes Apostolos accepisse claues, sed non eodem modo quo Petrum. Quare idem HILARIVS ibidem scribit, Petrum quia solus respondit cunctis Apostolis silentibus, supereminentem fidei suæ confessione locum promeruisse, habuit ergo Petrus inter Apostolos locum supereminentem, si Hilario credimus. & in cap. 16. Matth. singulariter de Petro dicit. *O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur.*

AD HIERONYMVM dico, solutionem esse in eodem loco. nam Hieronymus dicit sic habuisse claues omnes Apostolos, vt tamen subiecti essent Petro capiti.

AD LEONEM dico, transfuisse quidē in alios multos eam auctoritatem soluendi & ligandi, sed tamen Petro principaliter datam. Nam idem LEO ibidem ait: *Si quid cum eo commune cæteris Christus voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum Petrum dedit, quidquid aliis non negauit.* Et in epist. 89. ad Episcopos Viēnensis prouinciæ: *Petro*, inquit, *præ cæteris soluendi & ligandi tradita est potestas.*

RESTANT Augustini testimonia, quæ vt diligētius explicentur, tria, sunt annotanda. PRIMVM est, Augustinum, cùm ait Petrum gessisse figuram Ecclesiæ, quando claues accepit, historicè hoc accepisse, non parabolicè, ita vt nullo modo negandum putauerit. reuera Petrum in sua persona claues accepisse. Id patet ex tract. D in Psal. 108. quem locum Lutherus obiecit; ibi enim Augustinus dicit, ita Petrum fuisse figuram Ecclesiæ, quando accepit claues, sicut Iudas fuit figura ingratorū Iudæorum, quando Christum prodidit. at certum est historicè reuera Iudam in sua persona Christū prodidisse.

ITEM tract. vlt. in Ioann. dicit AVGVSTINVS sic Petrum gessisse personam Ecclesiæ militantis, & vitæ actiuæ, quando audiuit: *Sequere me.* Et: *Alius cinget te & ducet quo tu non vis*, & quando accepit claues regni: sicut Ioannes gessit figuram Ecclesiæ triumphantis, & vitæ contemplatiuæ, quando recubuit supra pectus Domini, & quando de eo dictum est: *Sic eum volo manere.*

AT certum est, Ioannem historicè & verè in propria persona recubuisse supra pectus Domini, & ad literam impletum in illo, *Sic eum volo manere*, siue sit mortuus, siue non sit mortuus vitalēta morte, siue quid aliud intelligatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ligatur per ea verba nec minus certum est ad literam, in A
persona sua Petrum audiuisse: *Alius cinget te, &c.* Igitur
historicè quoq; debet intelligi Petrum accepisse claues.

Denique lib. 15. de Trin. ca. 26. Avgvstinvs
dicit Christum gessisse figuram Ecclesiæ, quando bapti-
zatus est, & tamen sine dubio, verè, & ad literam bapti-
zatus est, non igitur apud Augustinum excluditur histo-
rica narratio, cum vnum alterius figura esse dicitur.

At, inquies, Avgvstinvs in Psalm. 108. sentire
videtur non posse intelligi omnia de persona Iudæ, quæ
dicuntur in illo Psalmo, & ideo oportere multa ex-
ponere de Iuda, vt personam gerebat impiorum, & tract.
vlt. in Ioan. Augustinus figuratè exponit, quæ dicuntur
de Petro & Ioanne, quoniam non videntur eorum per-
sonis propriè conuenire.

Nam de Petro scribitur, quòd plus dilexerit Chri-
stum quàm Ioannes: & contrà scribitur de Ioane, quòd
plus fuerit a Christo dilectus quàm Petrus, quæ ad lite-
ram nō possunt esse vera, cùm Christus sit iustus, & sem-
per diligat eos amplius, à quibus amplius diligitur, igi- B
tur Augustinus cum aliquid exponit de Petro, vt Eccle-
siæ personam gerebat, ideò id facit, quoniam existimat
illud Petro non propriè conuenire.

Respondeo, Avgvstinvm nusquam dicere,
non esse vera ad literam, quæ dicuntur de Iuda, vel de
Petro & Ioanne in Scripturis, neque enim tam imperi-
tus, aut impius erat Augustinus, vt negare vellet, Ioan-
nem historicè recubuisse supra pectus Domini, vel de
ipso ad literam dictum: *Hic est discipulus quem dilegebat Ie-
sus.* Vel Petro ad literam dictum: *Simon Ioannis amas me
plus his?* Vel illud: *Sequere me.*

Non itaque negat Augustinus ad literam posse, &
debere intelligi, quæ dicuntur de Iuda, Petro, & Ioanne,
sed tantùm dicit literalem sensum sæpe esse obscurum,
& nō facilè inueniri: sensum autem mysticum esse mul-
tò illustriorem & clariorem, & propterea se, omisso lite-
rali, figuratè ea loca exponere voluisse. C

Secvndo loco obseruandum est, S. Augustinum,
cùm ait B. Petrum in persona Ecclesiæ accepisse claues,
nō velle significare ab eo claues reuera & historicè esse
acceptas, sicut à vicario quodam seu legato Ecclesiæ,
quemadmodum à legato regis, nomine principis sui,
claues accipi solent alicuius ciuitatis, sed potius vt à
principe & moderatore totius Ecclesiæ: quo pacto di-
cimus regno dari, quod regi ipsi datur, præsertim si ad in
publicam vtilitatem cedat.

Hanc autem S. Avgvstini mentem, ac senté-
tiam esse, ex eo manifestè colligitur, quòd ipse ferè vbi-
cunque dicit Petrum fuisse figuram Ecclesiæ, explicat
se hoc dicere ratione primatus, tract. vltimo in Ioan. *Cū
ipsa Ecclesia*, inquit, *Petrus Apostolus, propter Apostolatus sui pri-
matum gerebat figurata generalitate personam.* In Psal. 108.
Cuius Ecclesiæ *ille agnoscitur gessisse personam, propter pri-* D
matum quem in discipulis habuit. Serm. 23. de verbis Do-
mini: *Petrus*, inquit, *a petra cognominatus, Beatus Ecclesiæ fi-
guram portans, Apostolatus principatum tenens.*

Obseruandum Postremò est, duobus modis Pe-
trum propter suum primatum gessisse figuram Ecclesiæ
apud Augustinum. Primvm enim Petrus, vt summus
Ecclesiæ præsul accipiens claues, significauit omnes
præsules eadem habituros esse claues, sed à Petro, nec
sine mensura communicatas, non enim Petrus eas acce-
pit, vt solus ipse illis vteretur, sed vt eas cum omnibus
Episcopis & Presbyteris communicaret. Apostolis vi-
delicet successuris exceptis, qui extraordinaria quadā ratio-
ne eas à Christo immediatè acceperūt, vt alibi diximus.

Itaqve primum figura fuit Petrus totius cœtus
Ecclesiasticorum ministrorum, & hoc sibi voluit Augu-

stinus tract. 50. in Ioannem, cùm ait: *Si hoc Petro tantum
dictum est, non facit hoc Ecclesia: si autem hoc in Ecclesia sit,
Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit.*
Ex quo loco Calvinvs abstulerat illud (Tantvm)
vt nobis persuaderet Petro nihil esse dictum vel datum,
nisi quatenus Ecclesiam significabat.

At Augustinus non ait, si hoc Petro dictum est, non
facit hoc Ecclesia; sed ait. *Si hoc Petro tantum dictum est,
&c.* & sensus eorum verborum est; si ita dictum est soli
Petro. *Tibi dabo claues*, vt ipse solus debeat soluere & li-
gare, sequitur Ecclesiam reliquam, id est, reliquos mi-
nistros hoc non facere, si autem etiam alij hoc faciunt,
vt videmus, certè Petrus cum claues accepit, vniuersam
Ecclesiam repræsentauit.

Altero modo idem Petrus accipiens claues, fi-
gura fuit totius Ecclesiæ sanctæ, id est, omnium iustorū
& viuorum membrorum corporis Christi: nam beatus
Augustinus propter Donatistas excogitauit nouū mo-
dum loquendi de clauibus, & remissione peccatorum.
præter enim eum modum loquendi, quo dicimus à sa-
cerdotibus remitti peccata in administratione Sacra-
mentorum Baptismi, & Pœnitentiæ, quo modo loquēdi
cum cæteris Patribus passim vtitur, solet etiam frequen-
ter dicere, peccata remitti à caritate Ecclesiæ, à gemitu
columbæ, ab orationibus Sanctorum, & hoc modo cla-
ues regni esse tantum iustorum, & hoc significasse Pe-
trum cum accepit claues.

Tract. 121. in Ioannem: *Ecclesia*, inquit, *caritas, quæ
per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participū
suorum peccata dimittit: eorum autem, qui non sunt eius partí-
cipes, tenet.* Item lib. 3. de Bapt. cap. 18. *Remissam*, inquit,
*peccatorum non dabant, quæ per orationes Sanctorum, id est,
per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet, si ad eius pacem
illi pertinent, quibus datur. non enim raptoribus & fœneratori-
bus diceret Dominus: Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur
ei, si cui tenueritis, tenebuntur. Foris quidem nec ligari aliquid
potest nec solui, vbi non sit qui aut ligare possit, aut soluere: sed
soluitur, qui cum columba fecerit pacem, ligatur qui cum co-
lumba non habet pacem.* Et cap. 17. *Nam quod in typo vnitā-
tis Dominus Petro dedit potestatem, vt id solueretur in terra,
quod ille soluisset, manifestum est, quod illa vnitas etiam vna
columba perfecta sit dicta.* Et infrà. *Per orationes Sanctorum
spiritualium, qui sunt in Ecclesia, tanquam per columbæ cre-
berrimum gemitum magnum geritur Sacramentum, & occul-
ta dispensatio misericordiæ Dei, vt eorum etiam peccata soluā-
tur, qui non per columbam, sed per accipitrem baptizantur, si
ad illud Sacramentum cum pace Catholicæ vnitatis accedunt.*
Similia vide li. 5. de Baptis. ca. 21. li. 6. ca. 3. & li. 7. ca. 51.

Cætervm per hæc verba non significat S. Augu-
stinus; Ecclesiam iustorum, ex auctoritate peccata re-
mittere, sed nemini peccata remitti, quantumuis baptí-
zetur, vel reconcilietur, nisi ad eum extendatur caritas
Ecclesiæ, & fiat membrum vnum columbæ, & proinde
particeps orationum al orum iustorum. Orationibus é-
nim Sanctorum tanquam gemitu columbæ impetratur
pœnitentia interior, & caritas, per quam formaliter iu-
stificantur, quicunque iustificantur.

Excogitavit autem hunc modum loquendi B.
Augustinus propter Donatistas, quibus mirabile vide-
batur, hæreticos posse per Baptismum homines iustifi-
care, & in Ecclesiam introducere, cùm sint ipsi cooperti
peccatis, & extra Ecclesiam.

Ad hanc admirationem collēdam dicit Augustinus,
non tam eum qui baptizat, remittere peccata, quàm
gemitum columbæ, quoniam non ideò iste qui baptiza-
tur, iustificatur, quia ab isto vel illo baptizatur, sed quia
per baptismum à quocunque exhibitum, in eum extē-
ditur caritas Ecclesiæ.

CAPVT

CAPVT XIII.

Quid intelligatur per claues. Matth. 16.

Svperest Qvartvm, quid nimirū
intelligatur per claues; nā Calvinvs
institut. lib. 4. cap. 6. § 3. & c. 11. §. 1. con-
tendit, non esse datum Petro principatum
Ecclesiæ, etiam si conuinci possit, illi soli
datas claues regni cœlorum. Et probat hac ratione.

» Qvid sit soluere & ligare, Dominus exposuit Ioā.
» 20. cùm dedit Apostolis auctoritatem remittendi & re-
» tinendi peccata. Soluere enim est remittere peccata, li-
» gare est retinere. Quomodo autem remittantur & reti-
» neantur peccata, Scriptura passim docet, cùm per Euan-
» gelij prædicationem testatur illuminari homines, & li-
» berari de prauitate vitiorum. 2. Corinth. 5. *Posuit in nobis
» verbum reconciliationis; pro Christo ergò legatione fungimur,
» tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, re-
» conciliamini Deo.* B
» Itaqve ille remittere dicitur peccata, qui annun-
» ciando Euangelium homines conuertit ad Deum; ille
» dicitur retinere, qui eos quos videt obstinatos, declarat
» sempiternis pœnis esse mancipandos. Ex quo sequitur,
» accipere claues regni cœlorum, non esse accipere prin-
» cipatum vel potestatem in alios, sed nudum ac solum
» ministerium verbi.

Qvam expositionem dicit Caluinus esse, non argu-
tam, non coactam, non detortam; sed germanam, fluen-
tem, obuiam.

Magdebvrgenses Cent. 2. lib. 2. capit. 7. col.
526. idem probant alia ratione, quia nimirum si his ver-
bis fuisset Petro datus, vel promissus primatus: Apostoli
non dubitassent postea, quis eorum videretur esse maior:
At de hoc quæsierunt, Matth. 18. Mar. 9. Luc. 9. & Luc.
22. & præterea Dominus saltem respondisset: Nolite vl-
terius litigare, nam Petrum constitui principem. Nihil C
autem eiusmodi Dominus respondit, igitur promissio
illa clauium nihil ad primatum facit.

At nos & Catholici omnes per claues datas Petro,
intelligimus summam potestatem in omnem Ecclesiā.
Id tribus rationibus confirmamus. Primvm ipsa me-
taphora clauium, vt in Scripturis accipi solet. Siquidem
Isaiæ 22. describitur depositio vnius summi Pontificis,
& institutio alterius his verbis: *Vade, ingredere ad eum, qui
habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices
ad eum: Quid tu hic?* Et infrà. *Expellam te de statione tua, &
de ministerio tuo deponam te. Et erit in die illa: vocabo seruum
meum Heliachim filium Helciæ, & induam illum tunica tua, &
cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu
eius: & erit quasi Pater habitantibus Hierusalem, & domui
Iuda. Et dabo clauē domus Dauid super humerum eius: & ape-
riet, & non erit qui claudat; & claudet, & nō erit qui aperiat.* D

Hic apertè per claues non intelligitur remissio pec-
catorum, aut ministerium verbi, sed principatus Eccle-
siasticus. Quo etiam pertinet illud Isaiæ 9. *Factus est prin-
cipatus super humerum eius.* Idcirco enim dicitur princi-
patus super humerū impositus, quoniam claues, quibus
principatus designatur, super humerum poni solebant.

Neqve per claues, Christi principatum significari,
negare potest, qui legit illud de Christo, Apocal. 3. *Hæc
dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, &
nemo claudit, claudit, & nemo aperit.*

Accedit etiam communis consuetudo, etiam in
rebus prophanis. quādo enim vrbes dedūtur alicui prin-
cipi, offeruntur ei claues in signū subiectionis: & ei qui
instituitur œconomus in domo, claues tradi solent.

Secvndò probatur verbis illis: *Quodcunque liga-
ueris, &c.* Nam in Scripturis ligare dicitur, qui præcipit
& qui punit. De præceptis loquitur Dominus, Matt. 23.
Alligant, inquit, *onera grauia & importabilia in humeros ho-
minum, &c.* De pœnis Matthæi. 18. *Quæcunque alligaueritis
super terram, &c.* Hic enim etiam, Calvino teste, lo-
quitur Dominus de censura excommunicationis. ligat
enim Ecclesia eos; quos punit pœna excōmunicationis.

Hinc etiam communiter dicimus homines obli-
gari ad legem seruandam, & etiam obligari ad pœnam
subeundam, si eam non seruent. Soluere autem dicitur,
qui remittit peccata, qui liberat à pœna, qui dispensat in
lege, in votis, iuramentis, & similibus obligationibus.

Cvm ergo dicitur Petro generaliter: *Quidquid solue-
ris, &c.* datur ei potestas præcipiendi, puniendi, dispēsan-
di, remittēdi. proinde fit iudex & princeps omnium, qui
sunt in Ecclesia.

Tertio probatur ex Patribus: nam Chryso-
stomvs Homil. 55. in Matth. hanc promissionem ex-
ponens, dicit, Petro commissum vniuersum orbem ter-
rarum, & ipsum factum pastorem & caput totius Eccle-
siæ. Et Gregorivs libro quarto epist. 32. cùm di-
xisset: *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce Domi-
nica sancto & omnium Apostolorum principi Petro totius Ec-
clesiæ cura commissa est.* Continuò rationem reddens ait:
Ipsi quippè dicitur: Tibi dabo claues regni cœlorum, &c. Ne-
que Calvini argumentum aliquid concludit; nam
in primis non est verum, claues promissas Petro, Matth.
16. datas illi, Ioan. 20. cùm amplius fit ligare & soluere,
quàm remittere, & retinere peccata, vt supra docuimus.
Et sanè frustrà singulariter Petro sunt promissæ claues,
& hoc in præmium singularis eius confessionis, si ni-
hil ei postea singulariter est datum.

Deinde falsum quoque est, nihil esse aliud remit-
tere peccata, quàm Euangelium prædicare. Et mirum
est, tam obuiam expositionem nulli veterum obuiasse,
sed vni Caluino tandem occurrisse.

Certe Chrysostomvs & Cyrillvs in
hunc locum Ioannis, & Hieronymvs in epist.
ad Hedibiam q. 9. intelligunt per auctoritatem remit-
tendi peccata, potestatem conferendi Sacramenta Ba-
ptismi & Pœnitentiæ; non potestatem concionandi. Nō
esse autem idem concionari & baptizare, docet Paulus
1. Corinth. 1. vbi dicit se missum à Domino. *Non bapti-
zare sed Euangelizare.*

Ad illud autem 2. Cor. 5. de verbo reconciliationis,
Respondeo, eo loco per verbum reconciliationis, in-
telligi quidem concionem, sed non velle B. Paulum di-
cere, sufficere concionem ad reconciliandum: Sed per
concionem moueri homines ad hoc, vt velint reconci-
liari Deo; quod postea fit per Baptismum & Pœniten-
tiam, vt dicitur Actor. 2. Nam post concionem Petrus
ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrū.* Non
autem dixit satis est audiuisse concionem.

Ad Argvmentvm Magdebvrgensivm
respondeo. Apostolos non intellexisse apertè promissio-
nem Domini Petro factam, nisi post Christi resurrectio-
nem: & tum suspicatos esse Petrum fortè constituendum
omnium principem, & ideo inter se contendisse.

Neqve mirum est eos non intellexisse, nam meta-
phoricè Dominus loquutus erat. Illi autem adeò rudes
erant, vt multa etiam propriè dicta non intelligerent.
Scribit enim Marcus capite nono. *Descendentibus illis de
monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi
cùm Filius hominis à mortuis resurrexerit. Et verbum con-
tinuerunt apud se, conquirentes quid esset. Cùm à mortuis
resurrexerit.*

Qvod autem ex illa suspicione, quam habebant de
Petri primatu inter se contenderint, testantur Origē-
nes, Chrysostomus, & Hieronymus in capit. Matth. 18.

neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitque verum est quod Magdeburgenses dicunt, Dominum non respondisse iam esse designatum principem. Quid enim sibi volunt illa Christi verba Lucæ 22. *Qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui præcessor ἡγούμενος, fiat sicut ministrator?* Nónne, vnum maiorem & ducem luculenter appellauit?

CAPVT XIV.

Soli Petro esse à Christo dictum: Pasce ouas meas. Ioan. 21.

ACTENVS de verbis illis Domini disseruimus: quibus Apostolo Petro summa potestas Ecclesiastica promittebatur. Nunc de verbis illis disputandum erit, quibus eadem illa potestas eidem Petro data fuit. Sunt autem hæc verba: *Simon Ioannis, Pasce oues meas.* In quorum verborum explicationem tria demonstranda sunt. PRIMVM soli Petro dictum esse: *Pasce oues meas.* DEINDE verbo illo: *Pasce* traditam esse summam Ecclesiasticam potestatem. POSTREMO illis vocibus: *Oues meas*, vniuersam Christi Ecclesiam esse designatam. Siquidem hæc omnia aduersarij negant.

AC PRIMVM quidem soli Petro dici: *Pasce oues meas*, probatur. PRIMO ex illo nomine, *Simon Ioannis.* nam eo nomine solus Petrus vocabatur, nec sine mysterio, vt suprà monuimus, eodem modo Christus Petrũ appellat, & cùm promittit ei claues, Matth. 16. & cum oues pascendas committit, Ioan. vltimo, vt nimirum intelligeremus, illud ipsum re ipsa dari, Ioan. vltimo, quod fuerat promissum. Matthæi 16. & eidem illi Simoni dari, cui fuerat antè promissum.

SECVNDO probatur ex verbis illis: *Diligis me plus his?* Illi enim dicitur: *Pasce oues meas*, cui dicitur: *Diligis me plus his?* Hoc autem soli Petro dici manifestum est, cum C disertis verbis excludantur cæteri, illa comparatione plus his.

PORRO qui excluduntur, non quicunque homines, sed præcipui Apostoli sunt. Erant enim tunc præsentes cum Petro Nathanaël, quem multi Bartholomæũ esse putant, Iacobus, Ioannes, Thomas, & duo alij discipuli, quorum alterum credibile est, fuisse Andream: nõ igitur omnibus Apostolis, sed soli Petro dicitur: *Pasce oues meas.*

TERTIO probatur ex trina interrogatione; nam ex Cyrillo & Augustino & aliis in hunc locum, discimus Petrum ter interrogatum; an diligeret plus cæteris, quia ter negauerat. At solus ipse ter negauit, igitur solus ipse interrogatur. Proinde soli ipsi dicit. *Pasce oues meas?*

QVARTO probatur ex illis verbis: *Contristatus est Petrus, &c.* Propterea enim contristatus est Petrus, si Chrysostomo credimus, quia metuebat, ne fortè falleretur, cùm diceret: *Tu seu Domine quia amo te*: quemadmodum falsus fuerat, quando dixerat: *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Sed ista caussa tristitiæ soli Petro, qui Dominum negauerat, conuenit, igitur solus Petrus tristabatur, & solum Petrum alloquitur Christus, cùm ait: *Pasce oues meas.*

QVINTO ex illis verbis: *Cùm senueris extendes manũ tuam, &c.* Illi enim dicitur, *Pasce*, cui prædicitur crucifixio: soli autem Petro & in propria persona mors prædicitur.

SEXTO ex illis: *Hic autem quid?* & ex respõsione Domini: *Quid ad te? tu me sequere.* Nũquam enim Petrus interrogasset, quid Ioannes acturus esset, si intellexisset dictum omnibus: *Pasce oues meas.* neque Dominus dixisset: *Quid ad te? tu me sequere.* sed dixisset, idem faciet quod tu.

SEPTIMO ex Patribus: nam præter CHRYSOSTOMVM, CYRILLVM, AVGVSTINVM, in hunc A locum qui dicunt ei dictum, *Pasce* quiter negauerat, qui sine dubio solus erat Petrus. Idem habet AMBROSIVS in caput vltimum Lucæ, exponens enim hæc ipsa verba: *Ideò*, inquit, *quia solus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur.*

ITEM MAXIMVS sermone de sanctis Petro & Paulò: *Iam necessarium*; inquit, *reor, vt proprias eorum, specialesq; virtutes prosequamur. Hic est Petrus, cui Christus ascẽsurus ad Patrem pascendas ouiculas suas, oueſq; commendat.* ergo proprium & speciale hoc fuit Petro. Item LEO Epistola 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ: *Cui cũ præ cæteris soluendi & ligandi potestas tradita sit, pascendarũ tamen ouium cura specialis mandata est.*

SED contrà in hunc modum ratiocinatur libro 4. cap. 6. §. 3. Ioannes Caluinus: Petrus hortatur Compresbyteros suos, vt pascant gregem Dei, 1. Petr. 5. igitur vel illa verba; *Pasce oues*, dicta sunt omnibus, vel certè Petrus ius suum in alios transtulit.

RESPONDEO, Petrum hortari Compresbyteros, vt pascant gregem non vniuersalem, sed particularem. Ait enim: *Pascite gregem qui in vobis est.* Quemadmodum & Paulus cùm Actor. 20. hortatur Asianos Episcopos, vt *attendant sibi & vniuerso gregi*, statim adiungit. *In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos*, id est, non vniuerso simpliciter, sed tantum vniuerso illi gregi, qui vobis commendatus est.

ITAQVE ista verba Petri non prohibent, quin soli Petro sit commissa potestas generalis, totum gregem Christi pascendi, & quin ipse ius suum plenarium in neminem transtulerit.

DEINDE obiici possunt Augustinus & Chrysostomus. nam AVGVSTINVS libro de agone Christiano, cap. 30. ita scripsit; *Cum ei* (Petro) *dicitur, omnibus dicitur, Amas me, Pasce oues meas.* CHRYSOSTOMVS lib. secundo de sacerdotio, persuasurus Basilio, vt Episcopatum, ad quem vocabatur, susciperet, hunc locum allegat, atq; ait: *Tum ostensurum Basilium eximiam suam dilectionem in Christum, si pascat eius gregem, cùm scriptum sit. Si diligis me, pasce oues meas.* Itaque vult CHRYSOSTOMVS non ad solùm Petrum, sed ad omnes Episcopos verba ista Domini pertinere.

RESPONDEO, Etsi hæc verba propriè & principaliter ad solùm Petrum pertineant, omnibus tamen Episcopis suo quodam modo cõuenire: quia videlicet, omnes qui in partem sollicitudinis à Petro vocantur, Petri formam in pascendo grege imitari debent. Itaque quod summo Pastori dicitur, id etiam suo modo, seruata proportione, aliis minoribus pastoribus dicitur.

ATQVE idcirco Dominus facturus Petrum pastorem Ecclesiæ, interrogauit eum, an diligeret plus cæteris, vt admonerentur ij, ad quos pertinet eligere & constituere pastores, vt eos eligerent ad Episcopatus, qui caritate cæteris excellunt. Atq; huc pertinet illud LEONIS sermone tertio, de anniuersario suæ assumptionis *Ideò Petro hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ Rectoribus Petri forma præponitur.*

CAPVT XV.

Quid significet, Pasce, Ioan. 21.

IAM verò cùm constet, Petrum esse cui dicitur, *Pasce oues meas*; sequitur, vt quid significet hoc ipsum; pascere videamus. Martinus enim Lutherus in lib. de potestate Papæ, cõtendit, per illam vocem; *Pasce*, nullam dari nouam potestatem, sed tantùm iniungi officium diligendi, prædicandi, & docendi Petro, qui iam antea constitutus erat Apostolus,

Apostolus, & Pastor, non quidem Ecclesiæ vniuersæ, sed A cuiusdam portionis, quemadmodum & cæteri Apostoli & Pastores. Id verò his rationibus probat.

» PRIMVM, pascere, non est præesse, sed cibum præ-
» bere, ac ministrare; quod etiam ab inferiore fieri potest:
» non igitur continuò institutitur Præsul, cui dicitur, *pasce.*
» DEINDE, non imperat Dominus Christianis, vt o-
» bediant Petro, sed potius ipsi Petro præcipitur, vt præ-
» beat alimenta Christianis: igitur minister, non princeps,
» per hoc verbum. *Pasce* constituitur.
» POSTREMO, si per hæc verba institueretur Pontifi-
» catus, sequeretur, non esse Pontifices eos, qui non dili-
» gunt, aut non pascunt: proinde sæpè nullum Pontificem
» haberemus. Maior enim Pontificum pars neque diligit
» gregem, neque eum verbo & exemplo pascit. Quare nõ
» Pontificis institutio, sed simplex præceptum diligendi
» & docendi hoc verbo *pasce*, continetur.

AT nobis difficile non erit ex ipsa voce. PASCE, demonstrare summam potestatem illi attribui, cui dicitur; *Pasce oues meas.* B

PRIMVM enim, non propriè dicitur pascere alium, qui cibum quacunque ratione ministrat: sed qui procurat ac prouidet alteri cibum: quod certè præpositi & gubernatoris est. *Quis putas*, inquit Dominus Lucæ 12. *est fidelis dispensator ac prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram?* Itaq; illius est pascere, qui est super familiam cõstitutus.

DEINDE per verbum *Pasce*, intelligitur ex communi vsu loquẽtium omnis actus pastoralis. Idem enim est pascere, quod agere pastorem, siue esse pastorẽ. Porro actus pastoralis non est tantùm præbere cibum, sed etiam ducere, reducere, tueri, præesse, regere, castigare.

QVID? Pastores ouium nùm solum pabulum illis præbent? nónne etiam regunt, & baculo cogunt vt pa- C reant? Hinc videlicet in Scripturis passim pascere accipitur pro eo, quod est regere, vt Psal. 2. vbi legimus: *Reges eos in virga ferrea.* In Hebræo תרועם *therohem*, id est, pasces eos. Et sanè qui pascuntur in virga ferrea, verissimam potestatem in pastore suo esse negare non possunt. & Isaiæ 44. *qui dico Cyro* רעי *roai*, id est, *pastor meus est tu.* Quo loco tamen non ministerium præbendi cibum, sed amplissimum regnum Cyro prædicit.

DEINDE hoc idem efficacius demonstrari potest, ex eo verbo, quod Ioannes in Euangelio suo posuit. Scripsit enim ποίμαινε, id est, pasce regẽdo & præsidẽdo Nam & Homerus libro secundo Iliados, frequenter vocat Regem Agamemnonem ποιμένα λαῶν, id est pastorem populorum; & in Scriptura, vbi legimus Matt. 2. *Ex te mihi exiet Dux, qui regat populum meum Israel.* In Græco est, ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ.

ET notandum, in Hebræo apud Michæam ca. 5. vnde Matthæus accepit, non esse verbum רעה *raah*, quod pascere significat, sed verbum משל *maschal*, quod est dominari. ממך לי יצא לחיות מושל בישראל *Mimmecha li ieſſe lihioth moschel beisrael.* Deniq; Apocalipsis 19. vbi dicitur; *Et ipse reget eos in virga ferrea.* Græcè est, καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. D

IGITVR cùm ποίμαινε non significet pascere quocunque modo, sed regere ac præesse; & Petro dictum sit à Domino, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, manifestè sequitur esse Petrum rectorem ac præsidem Ecclesiæ constitutum.

ACCEDANT Postremò testimonia veterum Patrũ. CHRYSOSTOMVS lib. 2. de sacerdotio, nõ semel vocat præfecturam officium Petro commissum per illam vocem, *Pasce*, idq; explicat per illam aliam Scripturam Matthæi 24. *Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Sanctus AVGVSTINVS in hunc locum: *Oues ipsas*, inquit, *pascendas*, id est, *docendas, regendasq; committit.*

DENIQVE GREGORIVS in libro de cura pastorali, passim pastores vocat rectores, & curam pastoralem regimen, immò & culmen regiminis; & ipsum pascere, regere, ac præesse interpretatur.

NEQVE Lutheti ratiunculæ aliquid efficiunt. Ad PRIMAM enim iam responsum est, pascere non esse dapiferi officium, sed rectoris. Nec enim Domini pascuntur à seruis, quamuis illi cibos ad mensas dominorum adferant, sed contra potius à dominis pasci dicuntur serui, quippe qui sumptibus dominorum viuunt.

AD SECVNDAM respõdeo, præesse ac subesse, regere ac regi, pascere & pasci, relationem quandam inter se habere, ita vt vnum sine altero esse non possit. Proinde quo verbo dicitur Petro, vt præsit, regat, pascat; eodem nos iubemur Petro subesse, atque ab eo nos regi & pasci sinere. B

AD TERTIAM respondeo, *pasce*, esse præceptum quidem, sed eo præcepto institui Ecclesiasticum principatum. Significatur enim per actum ipsa potestas, vnde actus ille procedit. Quemadmodum cùm Deus ait: *Germinet terra herbam virentẽ*; & animalibus: *Crescite & multiplicamini*; fœcunditatẽ attribuit rebus, & naturas aptas ad generandum instituit.

NEC solùm Deus, sed etiam homines per verbum modi imperandi instituere solẽt præfectos. Si enim Rex dicat alicui, Vade, rege talem prouinciam, omnes intelligunt, eum præfectum esse constitutum eius prouinciæ.

AT, inquit LVTHERVS, si per illud præceptum insti- "
tuitur pontificatus, ergo definit esse Pontifex, qui desi- "
nit implere præceptum. "

RESPONDEO, per illa præcepti verba sic institui principatum, vt tamen potestas collata non pendeat ab obseruatione præcepti. Id quod etiam in rebus humanis videmus, nec enim Prorex desinit esse Prorex, donec à Rege non reuocatur, etiãsi non rectè prouinciam regat.

DEINDE nec est verũ, quod assumit LVTHERVS, Romanos Pontifices à longo iam tempore non pauisse gregem. Nam tametsi plerique eorum non concionantur, tamen alios multos exercent actus pastorales, dum ligant, soluunt, dispensant, controuersias iudicant; Episcopos creant, & quod per se concionando non faciunt, per alios faciunt. Quemadmodum & Episcopus Hipponensis Valerius, & alij nonnulli vel senio, vel linguæ vitio impediti, per suos Presbyteros concionandi munus implebant.

CAPVT XVI.

Quòd illis verbis Ioannis vigesimo primo, Oues meæ vniuersa Ecclesia significata sit.

RESTAT quæstio, num per *Oues meas*, intelligatur Ecclesia vniuersa. Negant id Lutherani omnes, & præcipuè Lutherus, lib. de potestate Papæ, ILLYRICVS, in libro contra primatum Papæ, MAGDEBVRGENSES centuria prima, libro secundo, capite septimo, colum. 525, Liber SMALCALDICVS de primatu Papæ, & Caluinus libro quarto institutionum, cap. 6. §. 7.

NOBIS autem exploratum certúmque est, omnes omninò Christianos, etiam Apostolos ipsos Petro tanquam ouiculas commendari, cùm ei dicitur: *Pasce oues meas.*

EST autem obseruandum, Christum bis dixisse: *Pasce agnos meos*, & semel; *Pasce oues meas.* Tametsi enim in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Græco textu semel est, *pasce agnos*, & bis, *pasce oues*: tamen corruptus videtur locus vitio librariorum, qui in secundo loco scripserunt προβατα, cùm scribere debuissent προβατια id est ouiculas seu agnos. Facilè autem fuit excidere vnum Iota.

Ita esse, colligo Primùm ex Ambrosio & Maximo. Ambrosivs enim in caput vltimum Lucæ, dicit Christum primò commendasse Petro agnos, Græcè ἀρνία. Secundò ouiculas, quæ dicuntur Græcè προβατια. Tertiò oues Græcè, προβατα. Maximvs sermo. de S. Petro & Paulo dicit, *Petro ouiculas & oues cõmendatas*. qui certè hoc non diceret, nisi legisset προβατια & πρόβατα.

Deinde idem colligo ex nostra versione, nam si fuisset in Græco bis πρόβατα, nec indoctissimus quidem puer secundo loco vertisset Agnos. Quis enim ignorat, agnos dici ἀρνία. non πρόβατα.

Cvm ergo omnes Latini codices legant Agnos, nec vnquã fuerit hæc lectio à Hieronymo, vel vllo alio improbata, necesse est dicere, interpretem legisse προβατια. id est, ouiculas, & vertisse Agnos, quia ouiculæ & agni B sæpè pro eisdem accipiuntur.

His notatis, ex hac variatione, quæ mysterio nõ videtur carere, probamus, Petro omnes Christianos esse subiectos. Nã si per ouiculas intelligamus agnos, dicemus agnos bis repetitos esse, ad significandum duos populos, Iudaicum & Gentilem: oues autem semel nominatas significare Episcopos, qui sunt veluti matres agnorum.

Itaqve commisit Dominus Petro curam agnorũ, id est, populi Iudaici, & agnorum, id est, populi Gentilis, & ouium, id est eorum qui agnos istos pepererunt in Christo. qui sunt Apostoli & Episcopi.

Si verò per ouiculas intelligimus oues paruas maiores agnis, minores perfectis ouibus, dicendum erit cum sancto Ambrosio, loco notato, Petro committi agnos, ouiculas, & oues, id est, incipientes, proficientes, & perfectos, ita vt nulli sint in Ecclesia, quantumuis spirituales, eruditi & sancti, qui Petro nõ subsint. Vel per agnos intelligemus populos, qui nullam habent curam pastoralem. quique solùm filij sunt, non parentes: per ouiculas accipiemus sacerdotes minores, id est, presbyteros, & parochos. qui sic parentes sunt populorum, vt sint filij Episcoporum: per oues denique interpretabimur sacerdotes maiores, id est, Episcopos, qui & agnis & ouiculis præsunt, & tamen etiam ipsi Petro subiiciuntur.

Atqve huc videtur respexisse sanctus Leo, cùm in tertio sermone de anniuersario assumptionis suæ, dicit, Petrum esse à Christo præpositum omnibus Gentibus, omnibus Patribus, & omnibus Apostolis. Gentes enim agni sunt, Patres ouiculæ. Apostoli oues magnæ, atque perfectæ.

Deinde aliam rationem, eamq; insignem nobis suppeditat pronomen illud, *Meas*. Nam cùm absque vlla D restrictione addatur ad nomen *Oues*, pronomen, *Meas*, manifestè significatur, eas omnes oues Petro commendari, ad quas extenditur pronomen *Meas*; certum autem est illud, *Meas*, extendi ad omnes simpliciter. Nec enim vllus est in Ecclesia, qui se Christi ouem esse non glorietur. igitur omnes omnino Christianos, nullo excepto, Petro dominus commendauit.

Et similes loquutiones vulgo passim vsurpari videmus. Nam qui dicit; Relinquo mea bona filiis meis, sine dubio nihil ex suis bonis, nec vllum ex suis filiis excludit. Et Dominus cùm ait Ioannis 10. *Cognosco oues meas, & oues meæ vocem meam audiunt, & ego pono animam meam pro ouibus meis*; tametsi non dicat, omnes oues, & omnibus ouibus, tamen nemo negare potest, quin de omnibus sit loquutus.

Præterea, quid aliud est, *Oues meas*, quàm habe curam mei ouilis? Est autem vnum tantum Christi ouile, Ioannis 10. *Erit vnum ouile & vnus pastor*. igitur vniuersum gregem suum Petro Christus commisit.

Adhæc, cùm Dominus ait: *Pasce oues meas*, vel commendauit Petro oues suas omnes; vel nullas; vel aliquas certas ac definitas; vel aliquas indefinitas. At nemo dixerit, nullas, aut aliquas certas esse commendatas. Id enim est manifestè falsum: nec etiam aliquas indefinitas, quia nõ est sapientis prouisoris relinquere indefinitam curam, cùm possit eam definire. præsertim cùm certa confusio & perturbatio ex illa indeterminatione oriatur.

Præterea commendare aliquas, & non indicare quas, idem esse videtur, ac si cõmendarentur nullæ. Quas enim, quæso, pasceat, qui gregem suum non cognoscit? Restat igitur, vt omnes omnino suas oues Petro Christus pascendas assignauerit.

Atqve hæc est sententia omnium veterum Patrum. Epiphanivs in Ancorat. *Hic est*, inquit, *qui audiuit, Pasce oues meas, cui concreditum est ouile*. Vnum autem solum esse Christi ouile, paulò antè ex Euangelio demonstrauimus.

Ioannes Chrysostomvs in hunc locum: *Aliis*, inquit, *omissis, Petrum duntaxat affatur: fiatrum ei curam committit*. Et infrà: *Nam*, inquit, *cùm magna Dominus Petro communicasset, orbis terrarum curam demandasset*, &c.

Ambrosivs in capite vltimo Lucæ, dicit, Dominum per hæc verba: *Pasce oues meas*, reliquisse nobis Petrum, tanquam vicarium amoris sui. *Quem*, inquit, *eleuandus in cœlum amoris sui vicarium relinquebat*. vt nimirũ haberemus, Petrum, qui nos amore paterno & pastorali foueret, quemadmodum Christus ipse fecerat; & ibidẽ: *Quia*, inquit, *solus profiteturex omnibus, omnibus anteferetur*.

Leo serm. 3. de assumptione sua ad Pontificatum: *De toto mundo*, inquit, *vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisq; Ecclesiæ Patribus præponatur. vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus*.

Gregorivs libro quarto Epist. trigesima secunda, cùm dixisset, Petro totius Ecclesiæ curam esse commissam. rationem reddidit, dicens: *Ipsi quippe dicitur; Pasce oues meas*.

Theophylactvs In caput vltimum Ioan. *Finito*, inquit, *prandio, præfecturam ouium totius mundi Petro commendabat; non autem alii, sed huic tradidit*. Et in cap. 22. Lucæ: *Tu*, inquit, *Petre conuersus, bonum exemplum pœnitentiæ omnibus eris, qui cùm Apostolus fueris, & negaueris iterum, receperis primatum omnium, & præfecturam orbis*.

Bernardvs libro 2. de consideratione. *Cui*, inquit, *nõ dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolutè & indiscretè tota commissa sunt oues? Si me amas, Petre, pasce oues meas, Quas? illius, vel illius populos tuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit*. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.

Sed iam aduersariorum argumenta refellamus.

Prima Lvtheri obiectio est. Non ait Christus; *Pasce omnes oues meas*. Quemadmodum dixerat alio loco; Docete omnes Gentes: igitur non omnes oues suas Petro pascendas tradidit.

Respondeo, pronomen illud, *Meas*, æquipollere signo vniuersali, vt suprà demonstrauimus.

Secvnda obiectio eiusdem Lutheri, atque etiam Illyrici est. Si Petro omnium ouium pascendarum cura commissa est, debuit igitur Petrus omnes pascere: atqui hoc

» hoc ipse non fecit. pauerunt enim & Apostoli cæteri
» partem suam gregis Domini, & non à Petro: sed à Christo missi sunt.

Respondeo, sanctum Petrum partim per se, partim per alios vniuersum Dominicum gregem, vt sibi imperatum fuerat, pauisse. Nam etsi Apostolos omnes Dominus ad prædicandum & ad pascendum gregem suum miserit, tamen hoc ipso, quod eorum curam (vt Chrysostomus ait) Petro commisit, quod illi agebant, Petrus per illos agebat: à quo illi, tanquam à capite, & imperatore suo pendebant.

Tertia obiectio communis est Luthero cùm cæteris, quorum loca initio capitis annotauimus. Apostolus Paulus capite secundo epistolæ ad Galatas, nullam agnoscit subiectionem ad Petrum aut Iacobum, aut Ioannem. *Quibus*, inquit, *neque ad horam cessimus subiectionis*. Item: *Mea nihil refert, quales fuerint, qui aliquid esse videtur*. Item: *Qui videbantur esse aliquid, nulla mihi mandata dederunt*. Item: *Nihil mihi contulerunt*. Item: *Dexteram dederunt societatis*.

Respondeo propositũ Pauli in epistola ad Galatas, non fuisse ostendere se non esse Petro subiectũ, quod attinet ad gubernationem; nullam enim huius rei mentionem facit, sed Euangelium suum æquè verum & diuinum esse, & à Christo ipso immediatè acceptum, atque Euangeliũ Petri, & Iacobi, & Ioannis. Id enim est, quod pseudoapostoli iactauerant, nimirum Petrum, Iacobum, & Ioannem à Christo doctos. Paulum hominem esse discipulum, proinde verius existimandum illorum, quàm Pauli Euangelium.

Itaqve aduersus hasce pseudoapostolorum calumnias, ita Paulus orditur epistolam suam: *Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per* Iesvm *Christum & Deum patrem*. Et infrà. *Notum facio vobis Euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi*.

Atqve huc pertinet illud: *Qui videbãtur esse aliquid, nihil mihi contulerunt*. Significat enim his verbis Paulus, nihil se doctrinæ ab Apostolis cæteris accepisse, sed de omnibus à Christo diligenter instructum. Quod autem addit: *Dexteram mihi dederunt societatis*. Cogit quidem, vt credamus Petrum & Paulum socios fuisse in officio prædicandi; sed non prohibet, vt intelligamus Petrum Paulo fuisse maiorem in officio gubernandi. Nam etiam libro primo Regum cap. 23. Scriptura dicit: *Iuit Saul & socij eius*. Et tamen eadem Scriptura Saulem Regem, cæteros autem seruos eius facit.

Illvd verò: *Quibus nec ad horam cessimus subiectionis*; non ad Petrum & Iacobum, sed ad pseudoapostolos, ab ipso Paulo refertur. Sic enim legimus: *Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatẽ nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent. Quibus nec ad horam cessimus subiectionis*.

Illvd autem: *Mea nihil refert, quales fuerint, qui aliquid esse videntur*. Non ad contemptionem Petri & Ioannis dicitur, vt liber Smalchaldicus existimari voluit, sed ad laudem & honorem. Causam enim Paulus reddit, cur cum illis Apostolis, qui erant Hierosolymis, conferre voluerit Euangelium suum. tametsi illi aliquando imperiti homines, viliffimiq; piscatores fuerint; ac dicit, parũ sua interesse, quales illi fuerint aliquando; Deus enim personam, non accipit, sed se ad eos profectum, qui iam Dei gratia magni Apostoli & columnæ quædam Ecclesiæ videbantur.

Illvd denique: *Qui videbantur esse aliquid, nulla mihi mandata dederunt*. Viderit Smalchaldica Synodus Lutheranorum, vbi legerit, & vnde in suum libellum de primatu Papæ, illa verba transtulerit; nam certum est, in Paulo non inuenire. Sed nimirum ista est familiaritas, quam aduersarij habent cum Deo, vt ad verbum eius audacter addant, nec metuant plagas, quas Deus ad verbum suum addentibus commminatur.

Qvarta obiectio eorundem, Apostolus in Epistola ad Galatas, capite secundo, docet, iure diuino & humano diuisam fuisse iurisdictionem inter Petrum & Paulum; ac Petro quidem attributum populum Iudæorum, Paulo autem Gentium: non igitur Petro omnes Christi oues commendatæ fuerunt. Apostoli verba hæc sunt: *Cùm vidissent*, inquit, *quod creditum est mihi Euangelium præputij, sicut & Petro circumcisionis, qui enim operatus est Petro in Apostolatu circumcisionis, operatus est mihi inter Gentes, dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem*. Itaque Petri Apostolatus nihil ad nos pertinet, quippe qui Gentes sumus.

Respondeo diuisionem, de qua Paulus loquitur in epistola ad Galatas non esse iurisdictionis, sed prouinciarum, ad commodius prædicandum Christi Euangelium. Quanquam enim poterant Apostoli omnes, & etiam singuli in vniuerso orbe terrarum Euangelium prædicare, tamen vt celerius & facilius id fieret, duplex distributio prouinciarum inter Apostolos facta est.

Vna inter Apostolos duodecim, qui, vt ex Origene refert Evsebivs libro tertio historiæ, capite primo, ita inter se prouincias diuiserunt, vt Andreas Scythiam, Thomas Parthiam Indiam Bartholomævs, Mãtthævs Æthiopiam, Ioannes Asiam, atque alias alij Christi Euangelio susciperent imbuendas.

Altera distributio inter Petrum & Paulum facta est, nimirum vt Petrus præcipuam operam in conuersione Iudæorum poneret, nec tamen à Gentilium conuersione prohiberetur; Paulus è contrario Gentilium conuersioni potissimum studeret, nec tamẽ ab Hebræorum conuersione penitus vacaret. Quæ omnia ex diuinis literis paruo negotio confirmabimus.

Ac Primvm, quod Petro licuerit Gentibus prædicare, tametsi Iudæorum Apostolus esset, constat ex multis locis. Ipse enim prædicauit Cornelio & toti domui eius. Actorum 10. de qua re sic ipse loquitur Actor. 15: *Vos*, inquit, *scitis quoniam ab antiquis diebus Deus elegit per os meum Gentes audire verbum Euangelij, & credere*. Deinde Matthæi vltimo, Dominus omnibus Apostolis dixit: *Euntes ergo, docete omnes Gentes*. Et Marci vltimo: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*. Poterant igitur iure diuino prædicare omnes Apostoli omnibus Gentibus. Et certè non excluditur princeps Apostolorum ab eo iure, quod omnibus Apostolis datur.

Præterea Innocentivs I. in Epistola 1. ad Decentium, cap. 1. docet, in tota Italia, Gallia, Hispania, Africa, Sicilia, Ecclesias constitutas à Petro, vel ab iis, quos partim ipse, partim successores eius miserunt. Has autem Ecclesias Gentilium præcipuè fuisse, negari non potest.

Denique, si Petrus tantùm Iudæorum, & non gentium Apostolus erat, cur sedem Episcopatus sui non posuit Hierosolymis, quæ Metropolis erat Iudææ, sed primùm Antiochiæ in Syria, deinde Romæ, quæ vrbes Gentium erant? Et cur Gentiles, qui erant Antiochiæ, quæstionem de legibus non detulerunt ad Paulum, qui erat Gentium Apostolus, sed ad Petrum & Iacobum, qui erant Apostoli Iudæorum?

Iam verò potuisse etiam Paulum Iudæis euangelizare, licet principale mandatum de salute Gentium accepisset, ex eius rebus gestis perspicuum esse potest. Nam quocunque ibat, in Synagogis Iudæorum euãgelizabat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Actorum decimo tertio, prædicat in Synagoga Iudæorum apud Salaminam, & Antiochiam Pisidiæ; item capite decimo quarto, apud Iconiũ, capite 17. apud Thessalonicam, cap. 18. apud Corinthũ & Ephesum; & Acto. 28. Romæ primum omnium Iudæis annunciat Euãgelium. Et primæ ad Corinthios nono dicit: *Iudæis factus sum tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer.* Denique scribit ad Hebræos, curam illorum agens, & 2. Corinth. 11. fatetur, se sollicitudinem gerere omnium Ecclesiarum; & si omnium, certè Hebraicarum.

Poterant ergo iure diuino tam Petrus, quàm Paulus omnibus prædicare, tã Iudæis, quàm Gentibus. Quia tamen Paulus Gentium præcipuè Apostolus erat; idcirco Actor. 9. Dominus ipse de Paulo dicit: *Vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Israel.* Vbi filij Israël ponuntur vltimo loco; Gentes autem primo. Petro autem cum aliis Apostolis dicitur, Actorum primo: *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.* Vbi Iudæi ponuntur primo loco, & Gentes vltimo.

Hoc ergo est, quod Paulus dicit Gal. 2. Petrũ fuisse Apostolum circumcisionis, se autem præputij. Et sic exponit Hieronymus in hunc locum, vbi proposita quæstione; An non licuerit Petro Gentilem trahere ad fidẽ, & Paulo Iudæum? Respondet, licuisse omnino. Immò hoc fuisse vtrique propositum, vt ex toto mundo Ecclesiam congregarent. sed tamen Petrum habuisse principale mandatum de Iudæis, Paulum de Gentibus.

Est autem præterea obseruandum, honorificentius fuisse munus Petri, quam Pauli, cùm Dominus ipse per se Iudæis prædicare voluerit, Gentibus autem per discipulos, Matth. 15. *Non sum missus*, ait Dominus, *nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel.* Et Apostolus Rom. 15. dicit: *Christum Iesvm minstrum fuisse circumcisionis.* Et idẽ Paulus Ro. 11. cõparat Iudæos oleæ, Gẽtes oleastris inserẽdis in bonã oliuã, vt fiãt participes pinguedinis illi⁹,

Obiectio quinta, Apostolus Paulus in eadẽ ad Gal. epist. cap. 2. dicit, se Petro in faciem restitisse, non igitur illi subiectus, sed aut maior, aut certè æqualis erat. proinde non omnes Christi oues Petro subiiciũtur.

Responsio. Scio Clementẽ Alexandrinũ apud Evsebivm li. 1. hist. cap. 14. non Petrum Apostolum, sed quendam alium à Paulo reprehensum dicere. Scio etiam Hieronymum, & alios multos velle non verè, sed simulatoriè Petrum reprehensum: sed quia probabilior est Augustini sententia, quod seriò fuerit Petrus reprehensus: dico, licere minori reprehendere maiorem, modo res id postulet, & debità reuerentia seruetur.

Itaqve Cyprianvs in epist. ad Quintũ, Petri humilitatem laudat; quòd à Paulo reprehensus non dixerit, se primatum tenere, & sibi potius obtemperari à nouellis & posteris oportere. Vbi indicat, Petrum à minore reprehensum fuisse. Et Avgvstinvs in epist. 19. ad Hieronymus, sic ait: *Rarius & sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarẽtur à posterioribus corrigi: quam Paulus, quo confidenter auderent minores maioribus pro defendenda veritate, salua caritate resistere.*

Gregorivs quoque homil. 18. in Ezechielem: *Se*, inquit, *etiam minori fratri ad consensum dedit, atque in eadem re factus est sequens minoris sui, vt in hoc etiam præiret, quatenus qui primus erat in Apostolatus culmine, esset primus etiam in humilitate.* Et infrà: *Ecce à minore suo reprehẽditur, & reprehendi non dedignatur.*

Obiectio sexta, Apostoli sine vllo Petri mandato Diaconos constituunt, Actor. 6. Ac rursum, Petrũ ipsum mittunt in Samariam. Act. 8. nõ igitur Petrus caput & pastor Apostolorum erat, sed ipse potius illorum imperio subiiciebatur.

Præterea ambigit Petrus, Act. 10. Liceátne sibi Gentibus euangelizare; & quia id fecit, à discipulis cæteris reprehenditur, Actor. 11. quis igitur facilè credat, ad eius ouile pertinuisse Gentiles?

Respondeo, in primis nihil præiudicare primatui Petri, quod Apostoli omnes communicato inter se concilio, Diaconos constituerint. Credendum enim est, id factum esse Petro auctore, vel certè consentiente. Tũc autem derogaret eius primatui, si probaretur factum eo nolente & inuito.

Ad illud autem de missione Petri & Ioannis, de qua Actorum octauo, respondeo, nomen Missionis, non necessariò significare subiectionem in eo, qui mittitur. Dicitur enim mittere, quicunque est auctor alicui vt eat, siue id faciat præcepto; quomodo Dominus mittit seruos, de quo dicitur Ioan. 13. *Non est seruus maior domino*; siue consilio, suasione: quomodo & par parem, & minor maiorem aliquando mittit.

Nam, Matthæi secundo, Herodes misit Magos in Bethlehem, in quos tamen nullum habet imperium; & populus Iudæorum Iosue 22. misit Phinees sacerdotem ad filios Ruben & Gad: cùm tamen iure diuino toti populo præesset summus Sacerdos, vt Magdeburgenses fatentur. igitur miserunt Apostoli consulendo & suadẽdo Petrum ad Samaritanos, quia res maxima erat, nouam illam gentem in fide confirmare.

Ad ea verò quæ adferuntur ex c. 10. & 11. Actorum, dico multos decipi in eo, quod putant, Petrũ non sciuisse prædicandum esse Gentibus, nisi quando reuelationẽ illam habuit, Actor. 10. Id enim absurdissimum est, nam Marci vltimo & Matthæi vltimo, iubentur Apostoli docere omnes Gentes; & ne quis diceret, Apostolos non intelexisse, Lucas ait: *Aperuit illis sensum, vt intelligerent Scripturas.* Et mox subiungit explicans quas Scripturas: *Quoniam*, inquit, *oportebat Christũ pati, & resurgere a mortuis, & prædicare in nomine eius pœnitentiam in omnes Gẽtes.* Et Petrus Actor. 1. 2. & 3. palam ostendit, se intellexisse Scripturas, citans psalmos, Ioëlem, Deuteronomium, & nominatim illud Gene. 22. *In semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.*

Vidit ergo Petrus illam visionem partim propter se, partim propter alios: propter se quidem, non vt disceret, sibi licere Gentibus prædicare, sed vt intelligeret, tunc esse tempus eis prædicandi. Nam quia Dominus dixerat. Act. primo: *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.* Quibus verbis illum ordinem Apostolis præscripserat, vt primũ prædicarent in Hierusalem, deinde in reliqua Iudæa, tum in Samaria, vltimo in regionibus Gentium: ideo Petrus subdubitabat, quandonam tempus esset prædicandi Gentibus, & an liceret eis oblata occasione prædicare, antequam per totam Iudæam & Samariam prædicatum esset. Hoc dubium sustulit Spiritus Sanctus ostensa illa visione.

Qvare Cyrillvs lib. 9 in Iulianum, explicans hanc visionem: *Statim*, inquit, *intellexit Petrus, quòd instaret tempus transformandi in veritatẽ vmbras.* Propter alios autem vidit Petrus visionem, quia multi erant ex Pharisæis conuersis ad fidem, qui existimabant, non oportere Gentibus prædicare, & qui etiam reprehensuri erant factum Petri, si Cornelio prædicasset, quemadmodum postea fecerunt, Act. 11.

Vt ergo haberet Petrus optimã rationẽ satisfaciendi eiusmodi reprehensionibus, Deus ei hanc visionem ostẽdit, vt rectè explicat Chrysostomvs hom. 42. in Matthæum: *Aliorum*, inquit, *gratia hoc discebat, &, vt satisfactionem ad accusantes præpararet.* Et in commentario huius capitis decimi Actorum: *Nunquid* Petrvs, inquit, quit, *timuerat comedere? Absit sed dicit diuina dispensatione totum hoc factum esse propter eos, qui ipsum erãt reprehensuri.*

CAPVT XVII.

Explicatur prima prærogatiua S. Petri ex mutatione nominis.

Actenvs attulimus quæ ad promissionem, & institutionem primatus Petri pertinebant: nunc ad eiusdem primatus confirmationem singulares variásque prærogatiuas Petri in medium adferemus.

Id verò eo libentius facimus, quod Magdebvrgenses Cent. 1. libro 2. capite 10. col. 558. & seq. diligenter enumerare studuerint quindecim peccata, atq; horrendos lapsus (vt ipsi loquuntur) S. Petri, quæ diuino consilio in diuinis literis exstare dicunt, ne nimis multum Petro tribuamus.

Et quanquam excepta Christi negatione, quã grauissimum peccatum fuisse negari non potest, cætera quatuordecim non beati Petri horrenda peccata, sed Magdebvrgensivm horrenda mendacia, & blasphemiæ sunt, vt postea demonstrabimus, interim tamẽ pro XIV. falsis criminibus adferamus nos XXVIII. veras prærogatiuas.

Prima igitur prærogatiua est mutatio nominis: nam Ioã. 1. ait Dominus Petro. *Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas*, Vbi obseruandum cũ Chrysostomo in hunc locum, Deum nunquam imponere noua nomina, nisi maximis de caussis, & ad significanda priuilegia concessa eis, quibus nomina mutantur. Ita Abrahamum, cùm diceretur אברם *Abram*, id est, pater excelsus dici voluit אברהם *Abraham*, id est, patrem multitudinis Gen. 17. vt eo nomine significaret hominem illum qui iam senex erat, & vxorem anum, & sterilem habebat, tamen ex dono Dei sic immutandum, vt fieret pater plurimorum filiorum, vel potius gentiũ. & populorum.

Est autem duplex prærogatiua in hac mutatione nominis Simonis in nomen Petri.

Vna, quod soli Petro ex omnibus Apostolis nomẽ mutauerit. Nam etsi Marc. 3. imposuit nomen filiis Zebedæi, Boanerges, tamen fuit illud potius quoddam cognomen, quàm proprium nomen.

Itaqve nusquam postea ab Euangelistis vocantur Boanerges, sed tantùm, Iacobus & Ioannes, vt antea vocabantur. At Petrus deinceps ferè semper vocatur Petrus. & Paulus Galat. 2. Petrum sæpe nominat, & nũquam aliter quàm Petrum aut Cepham, quod est idem, Ioannem autem sæpe quidem nominat, sed Ioannem perpetuò, nunquam Boanerges.

Altera est, quod tale nomen ei dederit. Nam Syriacè Cepha significat petram, vt nos suprà docuimus & Hieronymus testatur in caput 2. epistolæ ad Galat. Græcè autem significat. caput, vt libr. 2. contra Parmenianum annotauit Optatus.

Ac demum vnum est ex celeberrimis Christi nominibus. Nihil enim frequentius in Scripturis Christus appellatur, quàm petra, vide Isaiæ 8. & 28. Daniel. 2 Psal. 117. Matth. vigesimo primo. Rom. 9. primo Corint. 10. Ephes. 2. primo Petri 2. & alibi.

Christvs ergo cum solo Petro suum ipsius nomen communicans, & nomen illud quo ipse significatur, vt fundamentum & caput Ecclesiæ vniuersæ, quid aliud indicare voluit, quàm se facere Petrum fundamentum & caput Ecclesiæ loco suo?

Itaqve rectè beatus Leo epistola 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ: *Hunc*, inquit, *in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo; Tu es Petrus, &c.* Et sermo. 3. de anniuersario die assumptionis suæ ad pontificatum ita Christum loquentem ad Petrum introducit. *Sicut meus Pater tibi manifestauit diuinitatem meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cum ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum, ego fundamentum præter quod nemo potest aliud ponere; tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia.*

CAPVT XVIII.

Explicatur secunda prærogatiua ex modo quo ab Euangelistis Apostoli numerantur.

Altera Petri prærogatiua est, quod cùm ab Euangelistis nominantur Apostoli, vel omnes, vel aliqui, semper primo loco ponitur Petrus. Matth. 10. *Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc, primus Simon, qui dicitur Petrus, &c.* Similiter legimus Marc. 3. Luc. 6. Act. 1. quod autem hoc non sit factum, quia Petrus fuerit primus à Christo vocatus, certum est. Nam Andream Dominus primum vocauit vt Ioannes testatur cap. 1.

Sed occurrunt Magdebvrgenses qui Cent. prima libro secundo, cap. 7. columna 524. dicunt, Petrum vocari primum, vel propter insignia sua dona, vel propter ætatem quia nimirum erat omnibus senior, non quia esset caput aliorum. Capite autem decimo col. 561. scribunt, casu factum esse, vt Petrus primus in Catalogo poneretur. Debuit enim aliquis primo loco numerari, casu autem Petrus occurrit.

Sed nulla harum rationum aliquid valet. Non prima, nam vel loquuntur de insignibus donis, quæ Petrus habuit in ordine ad Ecclesiam, vt quod accepit singulariter claues, quod factus est fundamentum Ecclesiæ, quod constitutus est pastor omnium ouium Christi, &c. & tunc pro nobis loquuntur. Vel loquuntur de donis personalibus & propriis, id est, de virtutibus eius; & tunc falsum est, quod dicunt.

Nam Euangelista non facilè scire potuit, nec iudicare ausus fuisset, quis esset inter Apostolos optimus, præsertim cùm sciret Ioannem fuisse virginem, Petrum coniugatum; & Ioannem eundem ita diligi videret à Domino, vt vocaretur *Discipulus, quem diligebat* Iesvs. Nec ignoraret Iacobum minorem tanta sanctitate præditum, vt iustus, & frater Domini ab omnibus diceretur.

Qvod verò de ætate dicunt, pugnat cum veterum traditione. Nam Epiphanivs hære. 51. quæ est Alogorum: *Occurs us*, inquit, *Andreæ primus contigit, cùm esset Petrus minor tempore ætatis.*

Hieronymvs quidem libro 1. in Iouinianum dicit, Ioannem non fuisse electum in caput aliorũ, quia erat penè puer: at Petrum fuisse omnibus seniorem non dicit. Adde quod Magdebvrgenses Cent. 1. li. 2. ca. 10. in vita Andreæ, probabile esse dicunt Andreã seniorem Petro fuisse.

Qvod etiam non sit factum casu quia nimirum debuit vnus primus in Catalogo poni, & casu occurrit Petrus: sed quod sit positus Petrus primus ratione dignitatis, patet ex duobus.

Primvm ex modo enumerandi, nam Petrum nominatim Matthæus vocat primum, deinde cæteros non vocat vnum secundum, alium tertium, &c. sed sine vlla obseruatione ordinis nominat.

Itaqve inter Petrum & cæteros ordinem esse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matthæus docet; quia Petrus superior est, cæteri inferiores: at inter alios nullum statuit ordinẽ, quia sunt omnes æquales; vt rectè annotauit Albertus Magnus in commen. huius loci: & ex hoc nomine, *primus*, deducunt Patres primatum, quam vocem tantopere oderunt hæretici. Nam vt à principe principatus, à consule consulatus; sic à primo fit primatus. Hinc AMBROSIVS 2. Cor. 12. *Prior Andreas sequutus est saluatorem: sed primatum non accepit Andreas, sed Petrus.* Et AVGVSTINVS tract. vlt. in Ioã. *Petrus*, inquit, *propter Apostolatus sui primatũ &c.* Certè autem primus non dicitur de eo, qui casu scriptus est primus in Catalogo, sed qui iure & merito scribitur primus, propter gradum & auctoritatem suam.

SECVNDO idem colligitur ex eo, quod ordo aliorum plerumq; mutatur: Petrus autem semper ponitur primo loco. Nam Matth. 10. post Petrum ponitur Andreas; Marc. 3. post Petrum est Iacobus; Luc. 6. post Petrum numeratur quidem Andreas sed mutatur ordo cæterorum: Nam Matthæus antepositit sibi Thomam, & B Simonem Zelotem antepositit Thaddæo. Lucas autem anteponit Matthæum Thomæ, & Thaddæum Simoni. Act. 1. post Petrum ponitur Ioannes, & in cæteris etiam magna mutatio inuenitur.

PARI ratione vbi nominantur duo vel plures semper ponitur primus Petrus Mar. 5. & Luc. 8. *Non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannẽ.* Luc. 22. *Misit Petrum, & Ioannem.* Matth. 17. *Assumpsit Petrum, Iacobum, & Ioannem.* Mar. 13. *Interrogabant eum Petrus, Iacobus, Ioannes, & Andreas.* Ioan. vlt. *Erant simul Simõ Petrus, & Thomas, & Nathanael, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo.* Vides vbique Petrum esse primum, quod sine dubio casu factum esse non potest.

VNVS tantùm est locus vbi Petrus non nominatur primo loco, nimirum Galat. 2. vbi dicitur *Iacobus, Cephas, & Ioannes.* Sed in primis non est certum, an Paulus sic dixerit. Nam Ambrosius, Augustinus, & Hieronymus in C hunc locum, & in textu, & in commentario legunt Petrus, Iacobus, & Ioannes, & Chrysostomus in commentario huius loci, *Petrus*, inquit, *Iacobus, & Ioannes* indicãs se ita legisse, & sic credibile est Paulum esse loquutum.

SI verò admittamus debere legi, Iacobus, Petrus, & Ioannes, dicendum erit, vel cum D. Anselmo & D. Thoma in hunc locum, hoc factum esse, quia Iacobus erat Episcopus Hierosolymorum, vbi tunc erant Apostoli, de quibus Paulus loquitur; vel Paulum hoc loco nullum ordinem seruasse.

NAM quod alioqui intelligeret Paulus, maiorẽ esse Petrum Iacobo, patet ex illa ipsa epist. ad Gal. cap. 1. vbi dicit. *Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrũ.* Non dicit veni videre Iacobum, etiamsi ipse quoque esset Hierosolymis. & 1. Cor. 1. *Vnusquisque*, inquit, *dicit, ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego Christi.* Vbi apertè progreditur ascendendo, & Petrum proximum sub Christo constituit.

NEQVE verò Petrus solùm primo loco ponitur, & primus vocatur, sed etiam passim in Scripturis describitur, vt paterfamilias, vt dux, & princeps reliquorum. Nã quemadmodum Apocaly. 12. dicitur *diabolus, & Angeli eius. Michael, & Angeli eius.* id est, dux & milites eius: Ita dicitur Marc. 1. *Et prosequutus est eum Simon, & qui cum eo erant.* Luc. 8. *Dixit Petrus, & qui cum illo erant.* Luc. 9. *Petrus verò, & qui cum illo erant.* Marci. 16. *Dicite discipulis eius & Petro* Actor. 2. *Stans Petrus cum vndecim.* Ibidem: *Dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos.* Actor. 5. *Petrus & Apostoli dixerunt.* 1. Cor. 9. *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* An, quæso, Cephas non erat discipulus? non erat Apostolus? cur ergo dicitur Petrus, & Apostoli? discipulis, & Petro? Apostoli, & Cephas? nisi quia Petrus princeps, & caput aliorum erat. A

QVOCIRCA B. IGNATIVS in epist. ad Smyrnenses dicit Christum post resurrectionẽ venisse ad eos, qui circa Petrum erant. Ad eandem prærogatiuam pertinet, quod Petrus ferè semper loquitur nomine omnium, vt Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia, &c.* Luc. 12. *Ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes?* Ioan. 6. *Domine ad quem ibimus?* In quem locum CYRILLVS ita scribit: *Per vnum, qui præerat, omnes respondent.* Hinc etiã CHRYSOSTOMVS Homilia 55. in Matth. Petrum vocat os Apostolorum.

CAPVT XIX.

Explicantur quatuor aliæ prærogatiuæ ex Euangelio Sancti Matthæi.

TERTIA prærogatiua est Matth. 14. vbi solus Petrus vna cum Domino ambulat super aquas. De qua prærogatiua sic loquitur S. BERNARDVS lib. 2. de consideratione. *Instar Domini*, inquit, *gradiens super aquas, vnicum se Christi vicarium designauit, qui non vni populo, sed cunctis præesse deberet. siquidem aquæ multæ, populi multi.* Simile est quod narratur Ioan. 21. vbi cæteris discipulis in naucula venientibus ad Dominum, qui in littore exspectabat, Petrus se misit in mare & natando venit. De quo B. Bernardus ibidem *Quid istud? nempe signum singularis Pontificij Petri, per quod non nauem vnam, vt cæteri quisq; suam, sed seculum ipsum susceperit gubernandum, mare enim seculum est, naues Ecclesiæ.*

QVARTA prærogatiua est, illa peculiaris reuelatio facta soli Petro Matth. 16. insigne enim priuilegium est, quod Petrus primus omnium Apostolorum à Deo edoctus, cognouerit summa mysteria nostræ fidei, distinctionem videlicet personarum in Deo, & incarnationẽ. Nam etsi antea non raro Christus vocatus fuerat Filius Dei, vt Matth. 14. cùm dixerunt discipuli: *Verè Filius Dei es.* Et Ioan. 1. cùm dixit Nathanaël. *Tu es filius Dei*, tamen isti vocabant Filium Dei Christum, eo modo quo omnes Sancti dicũtur Filij Dei. At Petrus intellexit, Christum esse Filium Dei verum ac naturalem. Quod patet cùm ex textu Græco, vbi omnia exprimuntur cum articulis emphasim habentibus. οὐ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. tum ex magnifica Christi approbatione, cùm ait: *Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.* tum etiã ex veterum Patrum testimoniis.

NAM HILARIVS in Psal. 131. vocat Petrum primum Filij Dei confessorem, & lib. 6. de Trinitate dicit eum loquutum esse, quod vox humana nondum protulerat. Et in cap. 17. Matth. dicit Petrum dignum factum, qui quod in Christo Dei est, primus cognosceret.

ATHANASIVS serm. 4. contra Arianos dicit, Petrum omnium primum cognouisse Christi diuinitatem, deinde autem alios omnes discipulos. Similia habent Chrysostomus in cap. 16 Matth. Cyrillus lib. 12. in Ioãnem c. 64. Augustinus ser. 124. de tempore, & Leo serm. 2. de natali Petri & Pauli. D

QVINTA prærogatiua est Matth. 16. vbi dicitur: *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Quo verbo non solũ promittitur perpetua stabilitas Ecclesiæ vniuersæ, sed etiam petræ, supra quam fundatur Ecclesia, vt notat Origenes hoc loco. Itaque speciali priuilegio promissum est Petro, sedem eius nunquam esse ruituram. quam promissionẽ si habuissent Apostoli cæteri, adhuc staret sedes Iacobi Hierosolymis: Ioannis Ephesi; Matthæi in Æthiopia, Andreæ in Scythia: cæterum illæ omnes paulatim manus dederunt portis inferorum. Hinc

AVGVSTI-

AVGVSTINVS in Psalmum contra partem Donati: *Numerate* inquit, *sacerdotes vel ab ipsa sede Petri, ipsa est petra quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* A

SEXTA est Matt. 17. vbi Dominus iubet solui tributum pro se & Petro. *Da*, inquit, *illis pro me & te.* Ex quibus verbis collegisse Apostolos, Petrum omnibus aliis esse prælatum, scribũt Origenes, Chrysostomus, & Hieronymus in c. 16. Matth. & præterea Chrysostomus disertè asserit hoc loco, Petrum omnibus aliis antepositũ, tãtóque honore affectum, vt noluerit ipse hoc de se scribi à discipulo suo Marco. Marcus enim in Euãgelio suo diligentissimè scribit Petri negationem, quæ autem ad Petri gloriam maximè faciebant, aut omisit, aut breuissimè perstrinxit, cuius rei non alia potest reddi causa, nisi quia sic Petrus voluit.

AVCTOR denique quæstionum veteris & noui Testamenti, quæ habentur in 4. tomo operum Augustini q. 75. dicit Christum soluisse duo didrachma, vnum pro se, & alterum pro Petro, quia sicut in Christo, ita & in Petro omnes continebantur: *Ipsum enim constituit*, inquit, *esse caput eorum, vt pastor esset gregis Dominici.* B

AT Hieronymus in cap. 18. Matth. posteaquam dixerat Apostolos ex solutione didrachmi collegisse. Petrum principem omnium futurum, subiungit continuò. *Dominus causam erroris intelligens, gloriæ desiderium humilitatis contentione sanauit.* Etrabant igitur Apostoli, existimantes Petrum fore caput.

RESPONDEO, errasse quidem Apostolos, non tamẽ in eo quod Petrum principem futurum suspicabantur, sed quia temporalem principatum somniabãt. Nec enim aliud eo tempore sibi promitti censebant, cùm tamen multa de Christi regno audirent. Hunc errorem Dominus sæpè correxit, monens præfectos Ecclesiæ non fore similes regibus gentium, & vt se ad persequutiones, & C mortem in hoc mundo, non ad honorem, & gloriam præpararent.

CAPVT XX.

Explicantur tres aliæ prærogatiuæ ex Euangelio S. Lucæ.

SEPTIMA prærogatiua sumitur ex c. 5. Luc. & Ioan. 21. in quibus locis explicantur duo miracula Christi, edita in piscatione Petri. Quorum primum manifestè designat, vt monet S. Augustinus tract. 122. in Ioannem, Ecclesiam militantem; secundum, Ecclesiam triumphantem; nam idcirco id factum est ante resurrectionem Christi, secundum post resurrectionem.

ITEM IN PRIMO retia nó iactiũtur in dexterã partem tantùm, nec in sinistrã tãtùm, ne solos bonos, aut solos malos ad Ecclesiam venire credamus, sed indifferẽter dicitur: *Laxate retia in capturam.* at in secundo tantùm in dexteram partem nauigij iaciuntur retia, quia soli boni colligentur ad vitam æternam.

PRÆTEREA in primo rũpebatur rete, & nauis penè mergebatur, quod significat schismata, & hæreses, & scandala, quæ Ecclesiã fluctuare cogunt: at in secũdo nó est ruptum rete, vt ipse Euangelista admonuit, quasi respiciens ad illam piscationẽ priorem, in qua retia rumpebãtur, nec nauis fluctuauit. quia in alia vita nulla erunt schismata, nec scandala.

ADHÆC in primo sine vllo numero comprehenduntur pisces, vt impleretur quod scriptum est Psal. 39. *Annunciaui, & loquutus sum, & multiplicati sunt super numerũ* at in secundo nulli fuerunt super numerum, sed certus numerus CLIII. nulli enim præter numerum electorum colligentur ad regnum.

DENIQVE in primo pisces introducũtur in nauẽ ad- D huc fluctuãtem, in secundo trahũtur ad littus, quod propter stabilitatem vitam immortalem, & beatã designat.

IAM ergo insignis prærogatiua Petri est, quod in vtraque naui, & piscatione, quæ apertissimè totius Ecclesiæ statum significãt, semper Petrus princeps inuenitur. Nam Luc. 5. cum vidisset Dominus plures nauiculas, intrauit in vnam, quę erat Simonis, & ex ea docebat, vt intelligeremus in ea tantum Ecclesia esse, & docere Christum, cuius gubernator est Petrus.

AMBROSIVS sermon. 11. *Hanc*, inquit, *solum Ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus.* Ibidem soli Petro dicitur: *Duc in altum, & laxate retia in capturam.* Vbi Petrus iubetur tanquam summus nauclerus, & piscator ducere alios ad piscandum. Ibidem Dominus exponens figuram, soli Petro dicit: *Noli timere, ex hoc enim homines eris capiens.* Sic etiã Ioan. 21. Petrus dicit: *Vado piscari, dicúntque ei alij, venimus & nos tecum.* Ibidem: *Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram.* Quid verò significatur aliud his figuris, quàm Petrum esse, qui homines de mundo ad fidem, & Ecclesiã militantem adducit, & qui eos regens & gubernans ad Ecclesiam triumphantem perducit.

OCTAVA est Luc. 22. vbi Dominus ait: *Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribaret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Quibus verbis clarissimè Dominus ostendit, Petrum fore principem & caput fratrum suorum. Sic enim exponunt Græci & Latini.

THEOPHYLACTVS in hunc locum: *Quia te habeo*, inquit, *vt principem discipulorum, post quam negato me fleueris, confirma cæteros, hoc enim te decet qui post me Ecclesiæ petra es, & fundamentum.* LEO sermon. 3. de anniuersario assumptionis suæ ad Pontif. *Pro fide Petri*, inquit, *propriè supplicatur tanquam altorum status certior sit futurus, si mens principis vitia non fuerit.*

NONA est, quod Christus resurgens primum omniũ ex Apostolis Petro se videndum præbuerit, colligitur id ex illis verbis Lu. 24. *Surrexit Dominus vere & apparuit Simoni.* Vbi notat Ambrosius Simoni omnium primo Christum apparuisse ex viris. Nam ante Mariæ Magdalenæ apparuerat, vt scribit Mar. c. vl. colligitur hoc idẽ, & quidem apertissimè ex verbis S. Pauli. 1. Cor. 15. *Tradidi*, inquit, *vobis in primis quod & accepi, quoniam Christus mortuus est, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secũdum scripturas, & quia visus est Cephæ, & post hoc vndecim: deinde visus est plusquam quingentis fratribus: deinde visus est Iacobo: deinde Apostolis omnibus, nouissimè autem omnium tanquam abortiuo visus est & mihi.* In quem locum Chrysostomus: *Itaque*, inquit, *non omnibus initio visus est, nec pluribus simul, sed vni tantum, & ei principi, & fide maximè digno.* Et infrà, *Itaque*, inquit, *Petro primum apparet, nam qui Christum primus confessus erat, non ab re primus etiam resurgentem videt.* Similia habet Theophylactus in hunc locũ. C D

CAPVT XXI.

Explicantur aliæ duæ ex Euangelio sancti Ioannis.

DECIMA est, quod Petrus primus fuit, cui Dominus pedes lauit, vt exponit Augustinus in c. 13. Ioan. Et quanquam Chrysostomus, & Theophylactus in eundem locum putant primum fuisse Iudam, secundum Petrum, tamen etiam ipsi ex hoc loco colligũt primatum Petri. Dicunt enim nullum alium præter Iudam passurum fuisse, vt sibi ante principem Apostolorum pedes lauarentur, Iudam autem impudenter ante Petrum se constituisse. At nihilominus probabilior Aug. sententia esse videtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VNDECIMA est Ioan.21. vbi Petro soli mortem Christus prædixit,& mortem crucis, vt sicut ei nomen suum donauerat,& officium suum imposuerat, ita & in morte socium illum haberet: *Cũ senueru*, inquit Dominus, *extendes manus tuas & alius cinget te,& ducet quo tu nõ vis. Hoc autem dixit*, addit Euangelista: *significans qua morte clarificaturus esset Deum.*

DEINDE ibidem subiungit Dominus loquens ad Petrum, *Sequere me*, quæ verba quidam accipiunt de officio pastorali, vt Theophylactus qui exponit, *Sequere me*, qui educo te ad prædicandum, & totum orbem in manus tuas trado. Alij accipiunt de similitudine mortis, vt Euthymius qui exponit, *sequere me*, id est, crucem patiendo me imitare.

SED plenus commentarius erit, si vtramque sententiam coniungamus. Cùm enim Dominus oues Petro commendasset,& mortis genus prædixisset, quasi concludens omnia vno verbo ait: *sequere me*, id est, esto id quod fui,& viuens & moriens, age pastorem animarum dum viuis, & postea per crucis mortem transi de hoc mundo ad Patrem. Et ne suspicaremur hæc dici omnibus, diserte Dominus excludit Ioannem, qui tunc corporaliter sequebatur. *Sic eum*, inquit, *volo manere quid ad te? tu me sequere.*

CAPVT XXII.

Explicantur aliæ nouem prærogatiuæ ex Actis Apostolorum,& Epistola ad Galatas.

DVODECIMA prærogatiua est Act.1. vbi Petrus tanquam paterfamilias colligit in vnum cœtum discipulorum, & vnũ eligendum esse docet in locum Iudæ. In quem locũ CHRYSOSTOMVS: *Quàm*, inquit, *agnoscit Petrus commissum sibi gregem? quàm in hoc choro princeps est?* OECVMENIVS, *surgit*, inquit, *Petrus non Iacobus, vt is cui præsidentia discipulorum commissa erat. Neque vllus oration: Petri cõtradixit, sed mox ad eius præceptum constituerunt duos, quos dignissimos eo gradu existimabant, vt vnum eorum Deus, ipse designaret.*

DECIMA TERTIA est Act.2. vbi post acceptum Spiritum sanctum Petrus omnium primus promulgat Euangelium,& prima illa concione tria millia hominũ conuertit vbi Chrysostomus: *Petrus*, inquit, *omnium erat os, sed astabant illi vndecim testimonio suo comprobantes ea, quæ ab illo dicebantur.*

DECIMA QVARTA est Act.3. vbi primum miraculum in testimonium fidei à Petro fit. Etsi enim Petrus, & Ioannnes simul erant, tamen solus Petrus dixit claudo: *aurum & argentum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do*,&c. Notat pulchrè Ambrosius ser.69. merito Petrum primũ miraculum edidisse in pedum confirmatione, vt ostenderet se fundamentũ esse totius Ecclesiæ.

DECIMA QVINTA est Actor.5. vbi Petrus tanquam summus & diuinus iudex agnouit & damnauit hypocrisim,& fraudem Ananiæ & Saphiræ,& eos verbo suo occidit.

DECIMA SEXTA est Act.9. vbi sic legimus: *Factum est, cùm Petrus transire tper omnes.* In quem locũ CHRYSOSTOMVS: *Quemadmodũ*, inquit, *dux in exercitu obambulans considerabat quæ pars sit coadunata, quæ ornata, quæ suo aduentu egeat, vide vbique illum circumcursare & primum inuenire.*

DECIMA SEPTIMA est Act.10. vbi Petrus omniũ primus incipit prædicare gentilibus, sicut ipse omnium primus prædicauerat Iudæis. Et soli ipsi visio illa ostensa est, quia monebatur tempus esse prædicandi gentilibus. vbi etiam pulchrè dicitur ei, macta,& manduca. Nã capitis est manducare,& per manducationem traiicere ei bum in stomachum,& illum sibi incorporare. Significatur enim hac metaphora Petro conuenire, vt ipse tanquam caput Ecclesiæ, infideles cõuertat,& efficiat membra Ecclesiæ.

SED obiicies: Nónne Act.8. Philippus conuerterat Ethnicum hominem, Eunuchum videlicet Reginæ Æthyopum? & nónne Paulus Act.9. loquebatur gẽtilibus, & disputabat cum Græcis? quomodo ergo Petrus dicitur primus prædicasse gentilibus?

RESPONDEO. Eunuchum illum fuisse Proselytum, id est, iam conuersum ad Iudaismum, non autem planè gentilem, vt erat Cornelius. Nam Petrus non mentitur, Act.15. cùm indicat se primum prædicasse gentibus.

DEINDE Act.11. scribit Lucas eos, qui dispersi fuerant à tribulatione quæ facta est sub Stephano, perambulasse varias regiones euangelizando, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis. vnum autem ex his fuisse Philippum, patet ex Act.8.

PRÆTEREA, si Philippus iam prædicauerat homini gentili,& nemo eum reprehenderat, cur postea Petrus dubitat, an sit tempus prædicandi gentilibus? cur cœlesti visione ad hoc animatur? cur hoc audito aliqui ex Iudæis obstupuerunt, alij Petrum accusauerunt, vt rem insolitam ausum?

ADDE, quod iste Eunuchus ibat in Hierusalem ad templum, & Isaiam in curru legebat: quæ sunt aperta signa Iudaismi.

DENIQVE HIERONYMVS in ep.ad Saluinã, de Cornelio loquens: *Primus*, inquit, *ab Apostolo baptizatus, salutem gentiũ dedicauit.* Et Chrysostomus ho.22. in Act. de Cornelio loquens: *Vides*, inquit, *vnde initium sit gentiũ? à viro pio qui operibus dignus est habitus.* Quod si aliquando Patres dicũt, Eunuchum illum, quem baptizauit Philippus, fuisse gentilem, intelligunt, natione, non religione,

DE Paulo autem secundum Græcos codices nulla est difficultas. Non enim est in Græco illud: *Loquebatur gentibus*, sed tantum est, *loquebatur, & disputabat aduersus Græcos.* Græcos autem hic vocat Iudæos in Græcia natos & Græcè loquentes, vt indicant Chrysostomus & Oecumenius. nec est verisimile Paulum prædicasse gentilibus in ipsa Hierusalem,& nullũ rumorem excitatum ab Hebræis, qui postea tam vehementer in Petrum insurgebant, quia prædicauerat Cornelio.

QVIA tamen Latini codices habẽt, loquebatur gẽtibus,& disputabat cum Græcis, dici potest eum loquutũ esse, ac disputasse cum gentilibus, non eos ad fidẽ pertrahendo, sed fidem ab eorum calumniis, defendendo. Itaque ibidem Lucas subiungit non aliquos esse conuersos, sed odium adeo graue in Paulum excitatum; vt quæsierint eum interficere. Primus ergo Pater tam Iudæorum, quàm gentilium, Petrus fuit.

DECIMA OCTAVA est Act.12. vbi pro Petro in carcere constituto oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia. Vnde etiam insigni miraculo liberatus est. Scimus ante illud tempus Stephanum in periculo fuisse, & postea etiam lapidatum; item Iacobum in eodẽ carcere constitutum,& postea interfectum: nec tamen legimus ita fine intermissione ab Ecclesia pro illis oratum, vt nunc pro Petri periculo fieri videmus. Quæ potest alia ratio assignari, nisi quia multum interest, vtrum membrũ vnũ, an caput ipsum periclitetur? Itaque Chrysostomus in hunc locum: *Magni*, inquit, *amoris indicium, oratio, Patremomnes quærebant.&c.*

DECIMA NONA est Act.15. vbi Petrus in Concilio primus loquitur,& sententiam eius Iacobus, omnésque alij sequuntur, vt Hieronymus docet in epistola ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini,& THEODORETVS in epistola ad Leonem de eadem re, sic

sic loquitur *Paulus*, inquit, *præco veritatis, tuba sanctissimi spiritus ad magnum Petrum cucurrit, vt iis qui Antiochiæ de legalibus institutis contendebant, ab ipso adferret solutionem.*

VIGESIMA est ad Galat.1. vbi Paulus dicit: *Post annos tres ascendi Hierosolymã videre Petrum.* In quem locum OECVMENIVS dicit, ascendisse Paulum in Hierusalem vt videret Petrum, tanquam se maiorem. CHRYSOSTOMVS homil.87. in Ioan. Os, inquit, *erat Apostolorũ, & princeps, propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit.* AMBROSIVS in cap.1. ad Galat. *Dignum fuit*, inquit, *vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apostolos, cui delegauerat saluator curam Ecclesiarum.* HIERONYMVS in Epistola ad Augustinum 89. suprà citata: *Tantæ Petrus auctoritatis fuit, vt Paulus in epistola sua scripserit, deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum.*

CAPVT XXIII.

Proponuntur aliæ prærogatiuæ ex variis auctoribus.

RACTENVS eas prærogatiuas recensuimus, quæ ex diuinis literis colliguntur: addemus nunc alias octo, quas ex variis auctoribus decerpsimus.

IGITVR VIGESIMA PRIMA prærogatiua est: q̃ Christus suis manibus solum Petrum baptizauerit. Scribit enim Euodius, Petri successor in Episcopatu Antiocheno, in epistola, quæ inscribitur τὸ φῶς, à Christo ex mulieribus solam virginem matrem suam ex viris baptizatum solum Petrum; à Petro Andream, Iacobum, & Ioannem, ab iis cæteros. Id quod referunt Euthymius in c.3. Ioannis,& Nicephorus lib.2. hist.cap.3.

VIGESIMA SECVNDA est, q̃ solus Petrus à Christo Episcopus ordinatus fuerit: cæteri autẽ à Petro Episcopalem consecrationem acceperint. Id quod probat Ioannes de Turrecremata lib.2. summæ de Ecclesia cap. 32. multis rationibus: sed præcipuæ sunt duæ. PRIMA est; quoniam vel Dominus nullum ordinauit Episcopũ, vel omnes, vel aliquos, vel vnum.

QVOD nullum, non potest dici. Nam si ita esset, nullum haberemus iam Episcopum. Nemo enim potest dare alteri, quod ipse non habet; non ergo potest non Episcopus Episcopum ordinare. si ergo Dominus neminẽ, ac ne Petrum quidem reliquit ordinatum Episcopum, quis postea ordinauit Petrum & alios?

QVOD autẽ non omnes Apostoli immediatè à Domino sint ordinati, patet. Nam saltẽ Paulum, quem ipse de cœlo vocauit,& Apostolum fecit, non Episcopũ ordinauit, sed iussit ordinari per manuum impositionem ministrorum Ecclesiæ, vt patet Act.13. & ex Leone in epist.ad Dioscorum, quæ est 81. in operibus eius, sed in tomis Cõciliorum 79. vbi loquens Leo de ordinatione Episcoporum, exemplum hoc Pauli adducit: & ex Chrysostomo, qui in hunc locum Actorum dicit, adeo veram fuisse Pauli ordinationem, vt in ipsa nomen mutauerit. Statim enim subiungitur, Saulus, qui & Paulus.

PRÆTEREA, q̃ Iacobus minor, vnus ex duodecim; fuerit ordinatus Episcopus Hierosolymæ ab Apostolis, & non à Christo immediatè, docet Anacletus in epistola secunda vbi scribit, Episcopum debere ordinari à tribus Episcopis, sicut Iacobum minorem ordinauerunt Episcopum Petrus, Iacobus maior,& Ioannes.

ITEM Clemens Alexandrinus apud Eusebium lib.2. hist.c.1. idem tradit; Iacobum scilicet à Petro, Iacobo,& Ioanne ordinatum Episcopum. Idem habet Hieronymus de viris illustribus in Iacobo: *Iacobus*, inquit, *statim post passionem Domini ab Apostolis Hierosolymorum Episcopus ordinatur.*

NEQVE dici potest, hunc Iacobum nõ fuisse Apostolum ex duodecim. repugnat enim Hieronymus in li. contra Heluidium, & nos lib.1. de Verbo Dei, cap.18. idem ostẽdimus ea ratione. quia sequeretur, vnius Apostoli ex duodecim nullam fieri memoriam in Ecclesia.

QVOD autem non aliquos Dominus ordinauerit, alios non ordinauerit, inde satis probatur, quòd Apostoli, excepto Petro, essent inter se æquales,& nullus in aliũ ius haberet, & omnis potestas eis tradita, communiter omnibus sit tradita, quantum ex Euangeliis colligi potest. Ergo si neque nullum, neque omnes, neque aliquos plures Dominus ordinauit, sequitur solum Petrum ab eo ordinatum.

SECVNDA ratio est, quia passim docent veteres, Romanam Ecclesiã esse matrem omnium Ecclesiarum, & ab ea omnes Episcopos habuisse consecrationem,& dignitatem suam. Quod nõ videtur esse verum, nisi in eo sensu, quia Petrus qui Episcopus fuit Romanus, omnes Apostolos, omnésque alios Episcopos, vel per se, vel per alios ordinauit. Alioqui enim cùm omnes Apostoli plurimos Episcopos in variis locis constituerint, si Apostoli ipsi nõ sunt facti Episcopi à Petro, certè maxima pars Episcoporum non deducet originem suam à Petro.

QVID est ergo quod Anacletus epistola prima dicit: *In nouo Testamento post Christum à Petro sacerdotalis cœpit ordo?* Non enim loqui potest de ordine minorum Sacerdotum, id est, Presbyterorum. Nam constat Apostolos in vltima cœna simul omnes ordinatos Sacerdotes: loquitur ergo de ordine maiorum Sacerdotum, id est, Episcoporum, qui à Petro non rectè dicitur incepisse, si omnes Apostoli immediatè à Christo ordinati fuerunt Episcopi.

QVID est etiam quod Cyprianus dicit lib.4 epist. 8. Romanam Ecclesiam esse matricem & radicem totius Catholicæ Ecclesiæ?

QVID est quod ait Innocẽtius I. in epistola ad Cõcilium Carthaginense, quæ est nonagesima prima inter epistolas Augustini. *A quo*, Petro, *ipse Episcopatus, & tota auctoritas nominis huius emersit?* Item quod in epistola ad Concilium Mileuitanum scribit, quę est 93 inter epistolas Augustini: *Quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & Coëpiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sedis nominis, & honoris ductorem deferre debere?*

QVID est quod ait Iulius I. in epistola 1. ad Orientales: *Quam culpam incurrere non potuisset, si vnde consecrationis honores accipitis, inde legem totius obseruantiæ sumeretis, & B. Apostoli Petri sedes, quæ vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset Ecclesiastica magistra rationis?*

QVID est denique, quod ait S. LEO sermo.3. de assumptione sua ad Pontif. cum dicit: *Si quid eum eo*, Petro, *commune cæteris voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negauit.* Et epist.89. *Huius muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet?*

SED obiiciunt quidam hoc argumentum: In Apostolatu Episcopatus includitur, alioqui verum non esset, quod Anacletus scribit in epistola 2. Episcopos Apostolis succedere: At Apostolos omnes Christus fecit, non Petrus, igitur & Episcopos Christus eos ordinauit, non Petrus.

QVID quod de Iuda proditore intelligitur illud Psal.107. *Episcopatum eius accipiat alter*: vt explicat Petrus Act.1. at Iudam non ordinauit Petrus: igitur non omnes ordinauit Petrus.

RESPONDEO. in Apostolatu cõtineri Episcopatũ, & Episcopos succedere Apostolis, nõ quia eo ipso quod

aliquis

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquis eſt Apoſtolus ſit Epiſcopus: (nam Dominus Lu. 6. elegit duodecim diſcipulos, & Apoſtolos nominauit, etiam antequam Sacerdotes eos faceret, necdũ Epiſcopos: ad Apoſtolatum enim propriè pertinet ius prædicandi, cui annexa fuit ampliſſima iuriſdictio quædã delegata, qualis etiam in nõ Epiſcopis eſſe poteſt:) ſed quia omnes Apoſtoli fuerunt Epiſcopi, immò etiam primi Epiſcopi Eccleſiæ, tametſi non ſint ordinati.

Ad illud de Iuda, reſpondeo, in Pſalmo 108. vocari Epiſcopatum non id quod nunc propriè vocamus Epiſcoparum, ſed præfecturam quamcunque. eſt enim in Hebræo פְּקֻדָּה *pekudah*. quod viſitationem ſeu præfecturam ſignificat. & credibile eſt Petrum Hebraicè allegaſſe hunc Pſalmum, & nomẽ illud præfecturæ ad Apoſtolatum Iudæ accommodaſſe.

Lvcas autem hæc referens Græcè, ſequutus eſt LXX. interpretes, qui verterunt, *τὴν ἐπισκοπὴν*, qua voce LXX. interpretes nõ potuerunt intelligere niſi præfecturam in genere, cum non eſſet ipſorum tempore Epiſcopatus propriè dictus adhuc inſtitutus.

Adde quod etiam Cicero lib. 7. epiſtol. ad Atticum epiſt. 11. hoc nomine vtitur, cùm dicit ſe à Pompeio totius Campaniæ Epiſcopum conſtitutum.

Potest etiam reſpondeci, Pſalmum iſtum loqui de Epiſcopatu propriè dicto, non quem Iudas habuit, ſed quem erat habiturus; ſi Dominum non prodidiſſet.

Vicesima Tertia eſt, quod Petrus primum Hæreſiarcham, & Principem, ac Patrem omnium hæreticorum, qui poſtea fuerunt, Simonem videlicet Magũ, primus detexit, vt patet Act. 8. & poſtea damnauit, & planè extinxit. Decuit enim omnino vt princeps, & pater Eccleſiæ principem & patrem omnium hæreticorum ſuperaret. Simonem autem patrem fuiſſe omnium hæreticorum ſcribit Irenæus lib. 1. cap. 20. & initio lib. 3.

Qvia verò Caluinus in inſtit. lib. 4. c. 6. §. 15. habet pro abſurda fabula contentionem B. Petri cum Simone; adferamus veterum de hac re teſtimonia. Id enim tradit Egeſippus li. 3. de excidio Hieroſolymæ c. 2. & Clemẽs lib. 6. conſtitut. Apoſt. cap. 7. 8. & 9. qui totam hiſtoriam fuse explicant.

Item Arnobius li. 2. cõtra gentes: *Ipſam*, inquit, *apud dominam Romam, in qua cùm homines ſint Numæ regis artibus, atque antiquis ſuperſtitionibus occupati, non diſtulerũt tamen res patrias linquere, & veritati coaleſcere Chriſtianæ: Viderant enim curſum Simonis Magi, & quadrigas igneas Petri ore diſſipatas, nominato Chriſto euanuiſſe. Viderant, inquam, ſidentem Diis falſis, & ab eiſdem metuentibus proditum, pondedere præcipitatum ſuo, cruribus iacuiſſe præfractis.*

Idem narrant Damaſus in vita Petri. Cyrillus Catechet. 6. Epiphanius hæreſi 21. Theodoretus lib. 1. hæret. fabularum. Ambroſius oratione in Auxentiũ. Hieronymus in lib. de viris illuſtribus, in Simone Petro. Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtoriæ. Gregorius Turonen. lib. 1. hiſt. c. 25. Euſebius li. 2. hiſt. ca. 13. Maximus in ſer. vlt. de SS. Petro & Paulo; denique Auguſtinus, cuius hæc verba ſunt lib. de hæreſ. c. 1. *In vrbe Roma B. Apoſtolus Petrus Simonem Magum vera omnipotentis Dei virtute extinxit.*

Ex quibus intelligimus eundem Auguſtinum in ep. 86. ad Caſulanum, cùm ait; *Eſt quidem & hæc opinio plurimorum, quamuis eam falſam eſſe perhibent plerique Romani, quòd Apoſtolus Petrus cum Simone Mago die Dominico pugnaturus, propter ipſum magnæ tentationis periculum, pridie cum eiuſdem vrbis Eccleſia ieiunauerit, & conſequuto tam proſpero glorioſoq; ſucceſſu, eundem morem tenuerit, eumq; imitata ſint omnes de Occidentu Eccleſiæ, &c.* Non velle dicere, eſſe opinionem incertam de contentione Petri cum Simone, vt Caluinus putauit, ſed de cauſſa ieiunij Sabbati.

Etsi enim auctores citati concorditer tradunt, Petrum Romæ cum Simone contendiſſe, eúmque ſuperaſſe: tamen nulli tradunt hoc factum eſſe die Dominico, neque pridie eſſe ieiunatum, neque propterea inſtitutum Sabbati ieiunium, de quo in illa epiſtola diſputat Auguſtinus.

Vicesimaquarta eſt, quod Romæ potiſſimũ Petrus ſedem ſuam diuino iuſſu collocauerit. Signum enim apertum principatus Petri eſſe videtur, quod cùm Apoſtoli ab eo in totum orbem mitterentur, Petrus ad ipſum orbis terrarum caput, & vrbium reginam miſſus ſit. Id quod etiam docet Leo ſerm. 1. de natali ſanctorũ Petri & Pauli: *Nam* inquit, *cùm duodecim Apoſtoli, accepta per Spiritum ſanctum omnium loquutione linguarum, imbuendum Euangelio mundum diſtributis ſibi terrarum partibus ſuſcepiſſẽt: Beatiſſimus Petrus princeps Apoſtolici ordinis ad arcẽ Romani deſtinatur Imperij, vt lux veritatis, quæ in omniũ gentium reuelabatur ſalutem, efficacius ſe ab ipſo capite per totum mundi corpus effunderet:* Et Maximus ſerm. 1. de natali ſanctorum Petri & Pauli: *Vbi mundus*, inquit, *caput habebat imperij, ibi regni ſui principes collocauit.* Sed de hoc plura in ſequenti quæſtione.

Vicesimaquinta eſt, quod ſub finẽ vitæ Petri, Chriſtus ipſe Petro apparere, & roganti: *Domine quo vadis?* reſpondere dignatus ſit: *Venio Romam iterum crucifigi.* Id Egeſippus lib. 3. de excidio Hieroſol. c. 2. & Ambroſius in oratione contra Auxentium teſtantur, *Nocte*, inquit Ambroſius, *muro egredi cœpit, & videns ſibi in porta Chriſtum occurrere, vrbemq; ingredi, ait, Domine quo vadis? reſpondit Chriſtus, venio Romam iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad ſuam crucem diuinum pertinere reſponſum.*

Indicat etiam hoc Athanaſius, licet obſcurius, cùm in apologia pro fuga ſua, de Petro ait. *Cùm audiſſet oportere ſe Romæ martyrium ſubire, non abiecit eam profectionem, ſed cum gaudio Romam venit.*

Deniqve idem refert S. Gregorius in explicatione quarti Pſalmi pœnitentialis: *Petro*, inquit, *ait, venio Romam iterum crucifigi, qui enim in ſeipſo iam pridem crucifixus fuerat, in Petro iterum ſe crucifigendum dicebat.* Quid autem ſignificare voluit Dominus, cùm ait, in Petri crucifixione ſe iterum crucifigi, niſi Petrum ſuum eſſe vicarium, & quod Petro fit, ſibiipſi fieri? ſic enim antea Samueli dixerat 1. Reg. 8. *Non te abiecerũt, ſed me, ne regnẽ ſuper eos.*

CAPVT XXIV.

Tres vltimæ prærogatiuæ in medium adferuntur.

Vicesimasexta prærogatiua eſt, quod ſolæ illæ Eccleſiæ ſemper ſint habitæ Patriarchales, & primæ, quas Petrus fundauerat. Siquidem apud veteres tres Eccleſias tantùm fuiſſe propriè Patriarchales. & primas, Romanã. Alexandrinam, & Antiochenã, patet ex Concilio Nicæno can. 6. ex Chalcedonen. Act. 16. ex epiſt. 3. Anacleti; ex epiſt. 53. Leonis ad Anatolium, ex epi. Gregorij ad Eulogiũ, quæ eſt 37. li. 6. neque id negat Lutherus aut Caluinus.

Porrò Hieroſolymitana per annos ferè quingẽtos habita quidem eſt quarta Patriarchalis, ſed nomine, non re; ſeu honore, non poteſtate. Nam Patriarcha Alexãdrinus non ſolùm ſecundo loco ſedebat in Conciliis, ſed etiam verè præerat omnibus Archiepiſcopis & Epiſcopis Ægypti & Lybiæ: & Antiochenus non ſolũ ſedebat tertio loco, ſed etiam præerat omnibus Archiepiſcopis & Epiſcopis Oriẽtis: at Hieroſolymitanus ſedebat quarto loco, ſed nulli Archiepiſcopo, vel Epiſcopo præerat. immò ſubiectus erat Archiepiſcopo Cæſarienſi, qui erat Metropolitanus Palæſtinæ, & præterea Patriarchæ Antiocheno,

tiocheno, qui, vt diximus, toti Orienti præſidebat.

Id ita eſſe patet ex concilio Nicæno can. 7. vbi decernitur, vt Epiſcopus Hieroſolymæ habeat honorem poſt Romanum, Alexandrinum, & Antiochenum, ſed tamen nihil propterea detrahatur de auctoritate Metropolitani, qui erat Cæſarienſis.

Qvare B. Hieronymus in epiſt. ad Pammachium contra Ioannem Epiſcopum Hieroſolymæ, ſic alloquitur eundem Ioannem: *Tu*, inquit, *qui regulas quæris Eccleſiaſticas & Nicæni Concilij canonibus veteris, reſponde mihi, ad Alexandrinum Epiſcopum Paleſtina quid pertinet? ni fallor hoc ibi decernitur, vt Paleſtinæ Metropolis Cæſarea ſit, & totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæſarienſem Archiepiſcopum referre debueras, cui ſpreta communione tua, communicare nos nouerat, aut ſi procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius literæ dirigenda. Sed noui cur Cæſaream, cur Antiochiam malueris mittere. Maluiſti occupatis auribus moleſtiam facere, quam debitum Metropolitano tuo honorem reddere.*

Hinc etiam Leo in ep. 62. ad Maximũ Antiochenum. *Iuuenalis*, inquit, *Epiſcopis ad obtinendum Paleſtinæ prouinciæ principatum, credidit ſe poſſe ſufficere. & inſolentes auſus per commentitia ſcripta firmare, &c.* Denique neq; Anacletus, neque Leo; neque Gregorius ſuprà citati vbi Patriarchales ſedes enumerant, vllam Hieroſolymitanæ faciunt mentionem.

His acceſſit poſtea Patriarchatus Cõſtantinopolitanus. Nam tempore Nicæni Concilij nõdum erat Cõſtantinopolis, nedum Patriarchatus Conſtantinopolitanus. Nam anno XXV. Imperij Conſtantini, id eſt, quinto anno poſt Nicænum Concilium Conſtantinopolis dedicata eſt, vt ſcribit B. Hieronymus in Chronico. poſtea tamen in Concilio primo Conſtantinopolitano, ac deinde in Chalcedonenſi conatus eſt Epiſcopus Cõſtantinopolitanus non ſolùm Patriarchatum adipiſci, ſed etiam ſecundum locum inter Patriarchas obtinere. Sed non ante Iuſtiniani tempora id à Romanis Pontificibus impetrauit. Tempore autẽ Iuſtiniani, id eſt, poſt annum Domini D. tum imperatoris opera. tum Pontificum Romanorum permiſſione cœpere Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Epiſcopi in numero Patriarcharum haberi, nullo amplius reclamante.

His ita conſtitutis miratur Caluinus inſtit. li. 4. c. 6. §. 13. nec immeritò. cur tam paucæ, & cur iſto ordine collocatæ fuerint ſedes Patriarchales. Nam ſi antiquitatem ſpectes, Hieroſolymitana ſedes deberet poni primo loco, & tamen ponitur quarto, vel potius nullo. Si dignitatem primi Epiſcopi conſideres, certè poſt Romanam ſedem deberet eſſe ſedes Epheſina, quam Paulus fundauit, & Ioannes vſque ad mortem rexit. Hieroſolymitana quoque, in qua primus ſedit Iacobus Apoſtolus. & frater Domini, & poſt eum Simon etiam frater Domini, deberet præcedere Alexandrinam, in qua ſedit Marcus Apoſtolorum diſcipulus.

Præterea cur Alexandrina præcedit Antiochenam, cùm Antiochena ſit antiquior, quàm Alexandrina, & in Antiochena Petrus ipſe, in Alexandrina diſcipulus Petri ſederit?

Qvod ſi dicas, vt Caluinus ſuſpicatur inſtit. lib. 4. c. 7. §. 17. in conſtituendis Patriarcharum ſedibus Concilium Nicænum ſolum habuiſſe rationem nobiliſſimarũ & regiarum vrbium; repugnabit B. Leo, qui in epiſt. 54. ad Martianum Auguſtum, reſpondens ad argumentum Græcorum, qui aſſerebant Conſtantinopolitanam ſedem debere eſſe Patriarchalem poſt Romanã, quia erat etiam ſedes imperatoria, ſic ait: *Habeat*, inquit, *Conſtantinopolitana ciuitas gloriam ſuam, ac protegente dextera Dei, diuturno clementiæ veſtræ fruatur imperio, alia tamen ratio eſt rerum ſecularium, alia diuinarum. Nec præter illam petram*

quã Dominus in fundamento poſuit, ſtabilis erit vlla conſtructio.

Et Gelasivs in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ: *Nam quod dicitur*, inquit, *de regia ciuitate, alia poteſtas eſt regni ſecularis, alia Eccleſiaſticarum diſtributio dignitatum. Sicut enim quælibet paruæ ciuitas prærogatiuam præſentis regis non minuit: ſic imperialis præſentia menſuram diſpenſationis religioſæ non mutat.*

Deinde petemus, cur tãtùm tres fuerint ſedes Patriarchales conſtitutæ. cùm multò plures ſint vrbes nobiles & regiæ? deinde nobiliſſimæ & regiæ vrbes ſemper ſunt habitæ, vbi erat ſedes imperatoris; ac circa tempora Nicæni Concilij, ſedes imperatoria in Oriente, erat Nicomediæ. quæ eſt vrbs Bithyniæ longè clariſſima. In Occidente erat Treuiris, & Mediolani, quarum Treuiri in Gallia Tranſalpina, & Mediolanum in Ciſalpina celeberrimæ vrbes habebantur.

Siqvidem eodem tempore Diocletianus Nicomediæ ſedens, inde totum Orientem regebat. Maximianus ex Mediolano Italiam, Africam, & Illyricum gubernabat; Cõſtantius pater Conſtantini ex Treuiris Gallias & Britannias moderabatur.

Hinc Gelasivs in ep. ad Epiſcopos Dardaniæ: *Riſimus*, inquit, *quod prærogatiuam volunt Acacio comparari, quod Epiſcopus fuerit regiæ ciuitatis: nunquid apud Mediolanũ, apud Rauennam, apud Syrmium, apud Treuiros multis temporibus non conſtitit imperator? nunquid harum vrbium ſacerdotes vltra menſuram ſibimet antiquitus deputatam quidpiam ſuis dignitatibus vſurparunt?* Cur ergò non fiebant Patriarchales ſedes Nicomedienſis, Treuirienſis, Mediolanẽſis?

Adde, quod Concilium Nicænum non inſtituit, vt falsò docet Caluinus, ſedes Patriarchales, ſed confirmauit tantum. Sic enim habent verba Concilij Nicæni in can. 6. *Mos antiquus perduret in Aegypto, vel Lybia, & Pentapoli, vt Alexãdrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem.* Et infrà: *Similiter autem & apud Antiochiam, eteraſq; prouincias, honor ſuus vnicuique ſeruetur Eccleſiæ.* Et infra, can. 7. *Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetuſta traditio, vt Aeliæ, id eſt, Hieroſolymorum Epiſcopo honor deferatur, habeat conſequenter honorem.*

Vera igitur & ſola cauſſa illius numeri Patriarchalium ſedium, eſt dignitas Petri. Solæ enim illæ Eccleſiæ habitæ ſunt Patriarchales propriè, in quibus Petrus tãquam Epiſcopus ſedit. Petrus autem Antiochiæ & Romæ per ſeipſum ſedit, Alexandriæ autem ſedit vel per ſe vt Nicephorus teſtatur li. 14. c. 3. vel per diſcipulum ſuũ Marcum, quem eò miſit, vt nomine ſuo fundaret Eccleſiam, vt docet D. Gregorius li. 6. epiſt. 37. ad Eulogium Alexandrinum, vbi ſic ait: *Cùm multi ſint Apoſtoli, pro ipſo tamen principatu ſola Apoſtolorum principis ſedes in auctoritate conualuit, quæ in tribus locis, vnius eſt. Ipſe enim ſublimauit ſedem in qua etiam quieſcere & præſentem vitã finire dignatus eſt: ipſe decorauit ſedem, in qua Euangeliſtam diſcipulũ miſit: ipſe firmauit ſedem, in qua ſeptem annis quamuis diſceſſurus ſedit. cũ ergo vnius atque vna ſit ſedes, cui ex auctoritate diuina tres nunc Epiſcopi præſident, quidquid ego de vobis boni audio, hoc mihi imputo.* Ibidem ait: *Ille mihi de Petri cathedra loquutus eſt, qui ſuper Petri cathedram ſedet, &c.* Vbi affirmat Epiſcopum Alexandrinum ſuper cathedram Petri ſedere, quia nimirum nomine Petri, Alexandriæ Marcus primus Epiſcopus ſedit.

Eandem rationem reddit Leo in ep. 53. ad Anatolium: *Nihil*, inquit, *Alexandrinæ ſedi eius, quã per S. Marcum Euangeliſtam B. Petri diſcipulum meruit, per eat dignitatis Antiochena quoque Eccleſia, in qua primum prædicante Apoſtolo Petro Chriſtianum nomen exortum eſt, in paternæ conſtitutionis ordine perſeueret, & in gradu tertio collocata nunquam fiat inferior.*

Item Anacletvs epiſtol 3. *Secunda*, inquit, *ſedes apud*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod Alexandrinam B. Petri nomine à Marco eius discipulo cõ- A *secrata est. Tertia autem sedes apud Antiochiam eiusdem B. Petri Apostoli nomine habetur honorabilis.* Hæc ergo est ratio numeri harum sedium. Ratio autem ordinis est, quia cũ omnes tres sint sedes Petri, tamẽ Romanam per se vsq; ad mortem administrauit; Alexandrinam per Marcum Euangelistam, Antiochenam per Euodium.

SICVT ergo maior est Petrus Apostolus Marco Euangelista, & Marcus Euangelista Euodio, qui neque Apostolus, neque Euangelista fuit, ita quoque Romana Ecclesia Alexandrinam, & Alexandrina Antiochenam auctoritate & dignitate superat.

ET quamquam non est negãdum, quin Petrus in his sedibus eligendis habuerit etiam rationem magnitudinis, & nobilitatis vrbium, vt D. LEO docet in ep. 84. ad Anastasium circa finem: tamen (vt dictum est) propria & immediata caussa honoris; & potestatis harum sedium fuit primatus & dignitas Petri. B

VICESIMASEPTIMA est festum cathedræ Petri: Nam quod publicè in Ecclesia celebretur dies festus in honorem institutionis Episcopatus Petri, & nihil tale fiat pro sedibus aliorum Apostolorum argumentum est, sedem Petri singulariter præstare omnibus aliis, immò ipsam esse solam & singularem cathedram, ex qua totus mundus doceri debeat, vt OPTATVS ait libr. 2. contra Parmenianum. esse autem vetustissimum festũ cathedræ B. Petri, facilè potest tum ex martyrologio Bedę, tum ex eo sermone cognosci, quem habuit S. Augustinus ad populum, qui est serm. 15. de Sanctis.

VICESIMAOCTAVA prærogatiua est, quod in literis formatis antiqui post nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nomen Apostolorum principis adiungebãt. Scribit ATTICVS Episcopus, vt ad finem Concilij Chalcedonensis legitur in hunc modum: *Ne in faciendis epistolis Canonicis, quas mos Latinus formatas appellat, aliqua* C *fraus falsitatis temere præsumeretur, hoc à Patribus trecentis decem & octo congregatis saluberrimè inuentũ est, & constitutũ, vt formatæ epistolæ hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem, id est, vt assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, & Filij, & Spiritus sancti, hoc est, ω, υ, α, quæ elementa octogenarium, quadringentesimum & primum significant numerum. Petri quoque Apostoli prima litera, id est, ω, quæ numerum LXXX. significat. Eius quoque qui scripsit epistolam, prima litera cui scribitur, secunda litera; accipientis, tertia litera ciuitatis quoque, de qua scribitur, quarta & indictionis, quæcunque est, temporis idem qui fuit numerus assumatur. Atque ita his omnibus Græcis literis, quæ vt diximus, numeros exprimunt, in vnum ductis, vnam quæcunque fuerit collecta summam, epistola teneat.* Hæc ille.

MEMINIT formatarum epistolarum OPTATVS Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum his verbis: *Cum quo (Siricio) nobis totus orbis commercio formatarum in vna* D *communionis societate communicat.* Et Concilium Mileuitanum can. 20. vetat Clericis, ne fine formatis literis ad comitatum eant. Vide Burchardum li. 2. c. 227. Iuonem li. 6. c. 433. & 434. & Sidonium Apollinarem lib. 7. ep. 2.

CAPVT XXV.

Testimonijs Patrum Græcorum & Latinorum confirmatur primatus Petri.

SVPEREST, vt adferamus veterum Patrũ testimonia pro primatu S. Petri. Est autẽ ante obseruãdum, quod si Patres dixerint Petrum fuisse caput Ecclesiæ, aut primatum in Apostolos, vel Ecclesiam habuisse, id latis esse debebit ad ostendendum ex Patrum sententia id quod volumus. Fatentur enim aduersarij per hæc duo nomina caput, & primatus, significari summam in Ecclesia potestatem.

ITAQVE Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 7. col. 527. dicũt propriam esse notam Antichristi, habere primatum in Ecclesiam. Et Caluinus instit. lib. 4. cap. 7. § 3. *Certè*, inquit, *quandiu durauit Ecclesiæ vera & pura facies, ista omnia superbiæ nomina, quibus postea insolescere cœpit Romana sedes prorsus erant inaudita.* Loquitur autem de nomine capitis & primatus. Et ibidem indicat, tempore Hieronymi adhuc durasse veram Ecclesiæ faciem.

PRIMVS ergo prodeat ex Græcis ORIGENES (nam Dionysium, Clementem Romanum, Anacletum, & similes omitto, quia ab aduersariis non recipiuntur) qui in c. 6. ad Rom. sic ait: *Petro*, inquit, *cùm summa rerum de pascendis ouibus traderetur, & super ipsum velut super terram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo* B *nisi caritatis exigitur.* Eusebius in Chronico anni XLIV. à Christo nato: *Petrus*, inquit, *Apostolus natione Galilæus, & Christianorum Pontifex primus.*

VBI est obseruandum discrimẽ, quod Eusebius ponit inter Petrum, & aliorum ciuitatum Episcopos. Nam de Petro non dicit, Romanorum Episcopus primus. Sicut ibidẽ dicit de Iacobo: *Ecclesiæ Hierosolymorum primus Episcopus ab Apostolis ordinatur Iacobus frater Domini.* Et de EVODIO: *Primus Antiochiæ Episcopus ordinatur Euodius:* non ita de Petro loquitur, sed *Christianorum Pontifex primus*; nimirum vt intelligeremus, Iacobũ vnius ciuitatis, Petrum totius orbis Christiani Pontificem fuisse. Idem lib. 2. hist. c. 14. vocat Petrũ omnium Apostolorum probatissimum & maximum primorum Principem & Ducem, ac magistrum militiæ Dei. Quid autẽ aliud est esse Ducẽ militiæ Dei, quàm esse caput militantis Ecclesiæ?

S. BASILIVS ser. de iudicio Dei, de Petro loquẽs; *Ille*, inquit, *beatus qui cæteris prælatus discipulis fuit, cui claues regni cœlestis commissæ, &c.*

S. GREGORIVS NAZIANZENVS oratione de moderatione in disputationibus seruanda, ostendere volens in omnibus rebus esse debere ordinem, argumentũ sumit ab Apostolis, qui etsi omnes magni essent, attamẽ vnum præpositum habuerunt. *Vides*, inquit, *quemadmodũ ex Christi discipulis, magnis vtique omnibus & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamẽta fidei suæ credita habeat, ac reliqui discipuli post haberi se tranquillo animo ferant.*

S. EPIPHANIVS hæres. 51. *Petrum*, inquit, *elegit, vt dux esset discipulorum.* Et in Ancorato. *Hic est*, inquit, *qui audiuit, Pasce agnos meos, cui creditum est ouile.*

CYRILLVS Hierosolymitanus Catech. 2. Petrum Principem Apostolorum excellentissimum vocat.

CYRILLVS Alexandrinus li. 12. in Ioannem c. 64. *Vbi princeps*, inquit, *caputq; cæterorum primus exclamat; Tu es Christus Filius Dei viui.* Et in thesauro (si D. Thomę credimus in opusculo cõtra Græcos) *Sicut Christus* (inquit) *accepit à Patre sceptrum Ecclesiæ gentium, dux ex Israël egrediens, super omnem principatum & potestatem. super omne quodcunque est, vt ei cuncta curuentur: sic & Petro & eius successoribus plenissimè commisit, & nulli alij quàm Petro Christus quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit.*

S. IOANNES CHRYSOST. ho. 11. in Matth. *Petrum*, inquit, *Ecclesiæ futuræ pastorem constituit.* Et infrà: *Deus concedere solus potest, vt futura Ecclesia tot tantisq; fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput* (ecce nomen CAPITIS Caluino inauditũ) *homo piscator, atque ignobilis.* Et infrà: *Hieremiam vnigeniti Patet, hunc autem vniuerso terrarum orbi Christus præposuit.* Et hom. vl. in Ioan. aliquoties repetit, Petro fratrum, id est, Apostolorum curã demandatam, & orbem totum commissum.

EVTHYMIVS

EVTHYMIVS in c. vlt. Ioannis bis repetit, Petrum A accepisse præsidentiam super discipulos. Ibid. *Si dicas*, inquit, *quomodo Iacobus sedem Hierosolymis accepit? respondeo hunc* (Petrum) *totius orbis magistrum esse constitutum.* Vbi docet Euthymius, sicut Iacobus fuit Episcopus Hierosolymorum, ita Petrum fuisse Episcopum totius orbis.

THEOPHYLACTVS in c. 22. Luc. in illud: Cõfirma fratres tuos: *Plenus*, inquit, *huius intellectus is est. Quia te habeo vt principem discipulorum postquam negato me fleueris, & ad pœnitentiam veneris, confirma cæteros, hoc enim decet te, qui post me Ecclesiæ petra es, & fundamentum.* Et infrà: *Tu Petre conuersus, bonum exemplum pœnitentiæ eris omnibus, qui cùm Apostolus fueris, & negaueris, iterum receperis primatum omnium, & præfecturam orbis.* Hic etiam audis nomen PRIMATVS Caluino inauditum.

OECVMENIVS in c. 1. Act. *Surgit*, inquit, *Petrus, non Iacobus, & velut feruentior, & velut is cui discipulorum præ-* B *sidentia commissa erat.*

HVGO ETHERIANVS siue Heretrianus circa annum Domini M. C. LX. tempore Emmanuelis imperatoris, scripsit libros de processione Spiritus sancti aduersus Græcos suos: in quo opere lib. 3. ca 17. sic ait: *Ex ipsa*, inquit, *rei euidentia liquidò apparet, quod Petrum eiusq; successorem Christus principem & caput nõ modò Latinorum, & Græcorum, Occidentis & Septentrionis vniuersi, verùm etiam Armenorum, Arabum, Iudæorum, Madianitarum & totius Orientis, & meridiani climatis in perpetuum constituit.*

Ex Latinis S. CYPRIANVS in ep. ad Quintum dicit Petrum noluisse dicere, cùm à Paulo reprehenderetur se habere primatum, & sibi obediendum esse. Quibus verbis indicat eum habuisse primatum, & potuisse alijs omnibus iubere.

Ac ne fortè dicant aduersarij Petrum ex sententia Cypriani non ideo dixisse se habere primatum, quia falsum C dixisset. Audiamus AVGVSTINVM exponentem hunc locum Cypriani lib. 2. de Baptismo c. 1. *Idem Cyprianus*, inquit, *in epist. ad Quintum ita loquitur: Nam nec Petrus, quem primum Dominus elegit, & super quem ædificauit Ecclesiam suã, cùm secum Paulus de circumcisione disceptaret, postmodum vindicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, vt diceret se primatum tenere, & obtẽperari à nouellis & posteris sibi poãnas debere. &c.* Et paulò post: *Ecce*, inquit, *vbi commemorat Cyprianus, quod etiam nos in Scripturis sanctis didicimus, Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum, tam excellenti gratia præeminet, &c.*

Idem S. CYPRIANVS in libr. de vnitate Ecclesiæ. siue de simplicitate prælatorum (vt suprà deduximus) facit Petrum caput, fontem, radicem totius Ecclesiæ. Et de eodẽ dicit in epist. ad Iubaianum: *Nos vnius ecclesiæ caput, & radicem tenemus.* Itaque illa duo nomina Cyprianus libenter vsurpat, quæ Caluinus inaudita fuisse dixerat in D antiqua Ecclesia.

S. MAXIMVS in 3. sermo de Apostolis: *Quanti ergo* inquit, *meriti apud Dominum suum Petrus erat, vt ei post nauiculæ paruæ remigium totius Ecclesiæ gubernacula traderentur.*

OPTATVS lib. 2. contra Parmenianum: *Cathedra*, inquit, *vna est, & negare non audes, scire te Petro primùm in vrbe Roma cathedram esse collatam, vbi sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, nec cæteri Apostoli singulas, sibi quisque defenderent, vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergo cathedra vna est, quæ est prima de dotibus. In ea sedit primus Petrus, succedit Linus, Lino Clemẽs, &c.* Vides nomen CAPITIS & Petri CATHEDRAM, ac successorum, vnicam totius Ecclesiæ cathedram nominari. quæ Caluino erant prorsus inaudita.

Sanctus AMBROSIVS in caput vltimum Lucæ vocat Petrum VICARIVM amoris Christi erga nos, & eum dicit omnibus prælatum. Et in caput 12. epistolæ secundæ ad Corinthios: PRIMATVM, inquit, *non accepit Andreas, sed Petrus.* Ecce iterum nomen Caluino inauditum. Idem in caput 1. ad Gal. dicit Petro curam Ecclesiarum à Domino demandatam. Denique sermon. 11. *Hanc*, inquit, *solam Ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus, dicente Domino: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quæ nauis in altum seculi istius ita natat, vt pereunte mundo omnes quos suscepit seruet illæsos, cuius figuram iam in veteri vidimus Testamento. Sicut enim Noë arca, naufragante mundo, cunctos quos susceperat, incolumes reseruauit, ita & Petri Ecclesia conflagrante seculo, omnes quos amplectitur, repræsentabit illæsos: & sicut tunc transacto diluuio ad arcam Noë columba signum pacis detulit, ita & transacto iudicio ad ecclesiam Petri Christus gaudium pacis re-* B *feret.*

Beatus HIERONYMVS lib. 1. in Iouinianum: *Inter duodecim vnus eligitur, vt CAPITE constituto schismatis tolleretur occasio. Sed cur non Ioannes electus est virgo? ætati delatum est, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens ac pene puer progressæ ætatis hominibus præferretur.* Hic etiam audis nomen capitis Caluino inauditum.

Beatus AVGVSTINVS passim dicit Petrum habuisse primatum, ac præsertim lib. 2. cap. 1. de Baptismo, vt iam ante citauimus, vbi etiam addit: *Puto*, inquit, *quod sine vlla sui contumelia Cyprianus Episcopus Petro Apostolo comparatur, quantum attinet ad martyrij gloriam. Cæterum magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatui præferendum? sed etsi distat ea honorum gratia, vna est tamen martyrum gloria.*

Obseruandum hoc loco est, multum omnino, ex sen- C tentia Augustini, Petri cathedram præstare particularij Episcoporum cathedris: cùm veritus sit, ne contumeliã Petro videretur facere, si cum eo compararet Cyprianum, qui tamen non solùm Episcopus, sed etiam primas erat totius Africæ.

Notandum quoque, putasse Augustinum posse comparari martyrium Cypriani cum martyrio Petri, licet Petri esset multò nobilius, quia in eodem genere sunt martyrum omnium palmę: at Cypriani sedem non posse cõferri cum sede Petri; quia non solùm sedes Petri est nobilior sede Cypriani, sed est quodammodo in alio genere, nam differunt, vt totum & pars. Non solùm enim Petrus erat Episcopus Romæ. vt Cyprianus Carthaginis, sed etiam erat Petrus pontifex orbis terræ totius, cum tantum partis vnius esset pontifex Cyprianus.

Idem AVGVSTINVS de pœnitentia Petri loquens, sermon. 124. de temp. *Totius*, inquit, *corporis morbum in ipso capite curat Ecclesiæ, in ipso vertice componit membrorum omnium sanitatem, &c.*

AVCTOR quæstionum veteris & noui Testamenti, quæ sunt in IV. tomo operum Augustini. q. 75. *Sicut*, inquit, *in saluatore erant omnes caussæ magisterij, ita & post saluatorem in Petro omnes continentur. Ipsum enim constituit caput eorum, vt pastor esset gregis Dominici.* Et infrà: *Manifestum est*, inquit *in Petro omnes contineri, rogans enim pro Petro, pro omnibus rogasse dignoscitur. Semper enim in præposito populus aut corripitur, aut laudatur.*

Sanctus LEO passim hæc docet, præsertim serm. 2. de assumptione sua ad pontificatum: *De toto mundo*, inquit, *vnus eligitur Petrus, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* Et in epist. 84. ad Anastasium in fine: *Magna,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit, *dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendica-* A *rent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: Et rursus quidam in maioribus vrbibus constituti sollicitudinem susciperent amplorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura confluereret, & nihil vnquam à suo capite dissideret,* Ecce habes hic quoque nomen capitis,& curam vniuersalis Ecclesiæ.

SANCTVS PROSPER libro de ingratis:

Sedes Roma Petri quæ pastoralis honoris
Lacta caput mundo, quidquid non pœnitet armis,
Religione tenet, &c.

ARATOR in caput primum Actorum, de Petro sic ait:

-cui tradidit agnus
Quas passus saluauit oues, totúmque per orbem
Hoc auget pastore gregem, quod munere summus
Surgit,&c.

D. GREGORIVS lib 4. epist. 32. ad Mauritiũ: *Cunctis* inquit, *Euangelium scientibus liquet quod beatissimo, & omnium Apostolorum principi Petro, Dominica voce totius Ecclesiæ cura commissa est.* Et infrà: *Ecce*, inquit, *claues regni cœlestis accepit, potestas ei ligandi atque soluendi tribuitur, cura ei totius Ecclesiæ & principatus tribuitur.*

BEDA homil.in vigilia sancti Andreæ,in illud. Intuitus eum,&c. Ioa.1. *Vidit*, inquit, *cordis eius simplicitatẽ, vidit animi sublimitatem, cuius merito cunctis esset præferendus Ecclesiæ*, Et homilia in festo Petri & Pauli: *Ideo*, inquit, *beatus Petrus, qui Christum vera fide cõfessus, vero est amore sequutus, specialiter claues regni cœlorum, & principatũ iudiciariæ potestatis accepit, vt omnes per orbem credentes intelligant, quia quicunque ab vnitate fidei, vel societatis illius quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absoluti, nec ianuam possint regni cœlestis ingredi.*

SANCTVS BERNARDVS in ep.137.ad Eugeniũ: *Locus, in quo stas, terra sancta est, locus Petri est, locus principis Apostolorum; vbi steterunt pedes eius, locus illius est quem constituit Dominus dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.* Et lib.2. de consideрat. ait de Petro, *Instar Domini gradiens supra mare, vnicum se Christi Vicarium designauit, qui non vni populo sed cunctis præesse deberet, siquidem aquæ multæ, populi multi.*

His XXIV. Patrũ testimonijs quasi vocibus XXIV. Seniorum de Apocalypsi, apertè ostenditur consensus veteris Ecclesiæ tam Græcæ,quàm Latinæ, ad quæ nihil omnino respondeti potest, nisi quod LVTHERVS & CALVINVS de Leone dicunt, eos humana passos, ac deceptos esse.

SED si ita est, cur nemo vnquã eos reprehendit? Certè Epiphanius, Theodoretus, Augustinus, Damascenus, indicem hæresum & hæreticorum texuerunt, & in eo etiã Origenem posuerunt. At cur quæso, in erroribus Origenis illum non annotarunt, quod dixerit, Petro summam rerum de pascendis ouibus à CHRISTO traditam? Cur Cyprianum, Ambrosium, Chrysostomum, Optatũ, Leonem; & alios, inter hæreticos non numerarunt cùm tam clarè docuerint, habuisse Petrum primatum, & fuisse caput Ecclesiæ; & totum orbem terrarum illi commissum? Certè tantum errorem qui Antichristo, vt ipsi dicunt, tam apertè fauet, omnium scriptorum calamis, confodi oportebat.

QVARE cũ vno ore veteres clament, Apostolo Petro primatum Ecclesiasticum à Christo esse delatum, cùm idem tot insignes Petri prærogatiuæ testentur; cùm in sacris diuinisque literis hunc ipsum primatum tam libenter promissum, quàm fideliter datum esse videamus: nimis profectò pertinaces erimus, si aduersus tam claram veritatis lucem oculos clauserimus.

CAPVT XXVI.

Diluitur argumentum ex comparatione Petri cum Iacobo.

ARGVMENTA, quæ aduersus primatũ Petri fieri solent, maxima ex parte soluta sunt in explicatione duorum locorũ Scripturæ, Matth.16. & Ioan.vlt. vbi de petra, de clauibus, & de ouibus disseruimus. Tria tamen supersunt. Vnum ex comparatione Petri cum Iacobo: alterum ex collatione eiusdem cum Paulo: postremò ex horrendis fœdisque lapsibus Petri, quos diuino consilio Spiritus sanctus literis mandari voluit, ne nimis multum Petro Apostolo tribueremus.

AC PRIMVM quidem argumẽtum, LVTHER ieſt, B in libro de potestate Papæ, vbi Iacobum maiorem Petro fuisse, his rationibus probat. PRIMVM, Christus fuit Episcopus Hierosolymæ, non Romæ, & Apostoli eius Presbyteri fuerunt: Igitur Iacobus, qui post Christi passionem Episcopatum Hierosolymę sortitus est Christo succedit, vel certè Vicarius eius est non Petrus. DEINDE. Hierusalem est mater omnium Ecclesiarum; nam de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem, Isaiæ secundo. Igitur Iacobus omnium Ecclesiarum pater est, non Petrus. PRÆTEREA, Nicænum Concilium canone septimo, Episcopo Hierosolymæ primatum tribuit: idque ex antiqua consuetudine, & traditione confirmat,

POSSVMVS addere duo grauissima testimonia. Vnũ CLEMENTIS, qui lib.6. dispositionum, apud Eusebiũ lib.2 historiæ, capite 1. sic ait: *Petrus, Iacobus, & Ioannes post assumptionem Saluatoris, quamuis ab ipso fuerint omnibus pene Prælati, tamen non sibi vindicabant primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur Iustus, Apostolorum Episcopum statuunt.*

HVC respexit LVTHERVS libro de potestate Papæ, cùm ait. Petrum, Iacobum, & Ioannem, primatus suos reiecisse, & in Iacobum minorem eos contulisse.

ALTERVM est CHRYSOSTOMI, qui homilia tertia in Acta: *Vide*, inquit *Iacobi modestiam. Is acceperat Hierosolymis Episcopi munus, & tamen hic nihil loquitur. Considera autem & aliorum discipulorum singularem modestiam, quo pacto concedunt ei solium, nec amplius ambigunt disceptantes inter se.*

RESPONDEO ad PRIMVM argumentum, Christum non fuisse Episcopum vllius particularis vrbis, sed fuisse, & esse Pontificem non solius Hierosolymæ; sed totius Ecclesiæ: neque vllum ei succedere, cùm semper viuat. Porrò Vicarium suum generalem magis decuisse, vt alibi, quàm Hierosolymis constitueret, quoniam sicut mutabatur per Christi aduentum lex & sacerdotium, ita etiam decuit, vt locus mutaretur summi Sacerdotis, & fierent verè omnia noua. Atque ideo fortasse templum & Hierusalem breui euersa, & incensa post ascensionem Domini fuerunt.

AD ALTERAM rationem dico, Hierosolymorũ Ecclesiam esse matrem omnium Ecclesiarum antiquitate, & multis priuilegijs insignem, ob Domini & Apostolorum præsentiam, quam longo tempore habuit, & præcipuè ob mysteria redemptionis nostræ eo loco perfecta & consummata, sed nihil hoc tamen præiudicare Petri primatui: Nam quemadmodum Ecclesiæ Hierosolymorum Iacobus fuit pastor & Episcopus, ita Petrus fuit pastor & Episcopus totius Ecclesiæ; ac proinde etiã Hierosolymæ, quæ vniuersalis Ecclesiæ portio quædam est. Ita solunt hoc argumentum Chrysostomus & Euthymius in com.vltim.cap.Ioannis, quibus accedit BERNARDVS lib.2.de conside.vbi ait: *Iacobus vna Hierosolyma contentus, vniuersitatem Petro cedit.*

AD TERTIAM rationem respondeo, Lutherum non bene legisse Nicænum Concilium. Nã, vt suprà demonstraimus, in Niceno Concilio datur Episcopo Hierosolymæ quartus locus inter Patriarchas quantum ad honorariam quandam sessionem, nullus autem locus quantum ad veram iurisdictionem. Subiicitur enim, vt simplex Episcopus Episcopo Cæsariensi totius Palæstinæ Metropolitano.

AD testimonium EVSEBII Respondeo, locum Eusebij siue dubio esse corruptum. Nam etsi in Basiliensi codice versionis Rufini, habeantur verba, quæ suprà citauimus, tamen in codice Coloniẽsi, ab homine Catholico verso & edito, non habetur nomen primatus, & pro illis verbis: *Apostolorum Episcopum*, habetur, *Hierosolymorum Episcopum.*

QVÆ lectio cohæret inprimis cũ Nicephoro, ita hũc locum allegante, lib.2.cap.3. necnon cum eiusdem Eusebij sententia, qui in eodem lib.2.c.14.hist. dicit, Petrũ fuisse Apostolorum maximum, & primorum principem.

COHÆRET deinde cũ Græco codice, tam Vaticanæ Bibliothecæ, quàm etiam Parisiẽsi nuper edito. Sic enim habet vtrinque: Πέτρος γὰρ φησι καὶ Ἰακωβον καὶ Ἰωάννην μετὰ τὸν ἀνάληψιν τὸ σωτῆρος ὡς ἂν ὑπὸ τοῦ κυρίου προτετιμημένους, μὴ ἐπιδικάζεσθαι δόξης, ἀλλὰ Ἰακωβον τὸν δίκαιον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων ἐλέσθαι.

CLEMENS ergo Alexãdrinus apud Eusebiũ non ait, Petrum, Iacobum, & Ioannem detulisse primatum Ecclesiæ vniuersæ Iacobo minori, & eum Episcopum Apostolorum constituisse, quod absurdissimum est sed tantùm ait, eos Apostolos præcipuos non quæsiuisse gloriã propriam, & ideo nõ sibi assumpsisse Episcopatum omnium eo tempore nobilissimum, sed eum Iacobo minori detulisse. Etsi enim Episcopatus vnius vrbis non derogat primatui, tamen non parua gloria erat fieri Episcopum Hierosolymæ eo tempore, quo nullus erat ex particularibus Episcopatibus illo nobilior.

AD locum CHRYSOSTOMI dico loqui Chrysostomum de solio particularis Episcopatus, cum ait: *Apostolos concessisse Iacobo solium.* Nam quod absolutè Chrysostomus Petrum Iacobo anteposuerit, ex plurimis eius locis manifestum est. Nam in Ioannem homilia vltima, in illud: Sequere me. *Quibus verbis*, inquit, *iterum curam, & familiarem in eum affectum ostendit. Quod siquis percontaretur quomodo Iacobus sedem Hierosolymis acceperit? Respondere, hunc Petrum totius orbis Magistrum constituisse.*

IDEM Chrysostomus homilia tertia in Acta, post ea verba, quæ nobis obiiciuntur, subiungit de Petro: *Merito*, inquit, *Primus omnium auctoritatem vsurpat in negotio, vt qui omnes habeat in manu. Ad hunc enim dixit Christus: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.*

CAPVT XXVII.

De comparatione Petri cum Paulo.

" ALTERVM argumentum sumitur ab eo, " quod Paulus per Antonomasiam vocatur " Apostolus; inde. n. sequi videtur, vt ipse po- " tius, q̃ Petrus princeps Apostolorũ sit. Ac- " cedit quod in antiquis sigillis, quibus di- " plomara Summi Pontificis obsignãtur, inueniuntur ima- " gines Petri & Pauli, sed huius à dexteris, illius à sinistris. " Quod etiam obseruauit diuus Thomas in epistola ad Ga " latas, lectione prima, & Petrus Damianus in tractatu de " hac ipsa re.

RESPONDEO Paulũ vocari Apostolũ per Antonomasiam, non quia fuerit maior Petro potestate vel auctoritate, sed duabus alijs de caussis, quę nihil detrahunt de primatu Petri. VNA fuit, quia plura scripsit, & doctior ac sapientior fuit cæteris. Tunc enim ferè vocamus eum Apostolum per Antonomasiam, quando scripta eius citamus. ALTERA fuit, quia ad Apostolum propriè, vt Apostolum, pertinet, plantare fidem. Paulus autem pluribus in locis plantauit fidem, quàm vllus alius. Nam cæteri Apostoli missi sunt ad certas prouincias, Paulus ad omnes Gentes, sine certæ prouinciæ determinatione. Et ipse de se ait: *Plus omnibus laborani*, 1.Corinth.15.

TESTATVR quoque HIERONYMVS in cap.5. Amos, in illa verba: *Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ*, Paulum nõ solùm plantasse fidem Christi per totum eum longissimum tractum, qui est ab Hierusalem vsque ad Illyricum, vt etiam ipse Paulus ait Roman.15 sed etiam à mari rubro vsque ad Occanum per totum ferè orbem vt prius eum terra defecerit, quàm studium prædicandi.

ITAQVE in eo quod est propriũ Apostoli, Paulus excelluit, & sicut Petrus dicitur princeps Apostolorũ, quia institutus est caput & pastor ouium: Ita etiam Paulus dici potest princeps Apostolorum, quia munus Apostolicum excellentissimè adimplenit. Quomodo Virgilius dicitur princeps Poetarum, & Cicero princeps Oratorum.

VTRVMQVE rationẽ sanctus AVGVSTINVS paucissimis verbis complexus est, lib.4.ad Bonifacium, capite tertio: *Apostolus*, inquit, *cùm dicitur, si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur nisi Paulus, quia pluribus est epistolis notior, & plus omnibus illis laborauit.*

QVOD autem obiicitur de imaginibus Petri & Pauli, quæ ita disponi solent, vt Paulus ad dexteram Petri conspiciatur, multis modis solui potest. PRIMVM enim, tametsi satis constat, Petrum Paulo auctoritate maiorem fuisse, vt suprà docuimus testimonio Cypriani in epistola ad Quintum; Augustini epist.19.ad Hieronymũ; Hieronymi epistolæ 89.ad Augustinum: Gregorij homil.18. in Ezechielem, Theodoreti in epistola ad Leonem, & Oecumenij in primum caput ad Galatas.

TAMEN etiãsi constaret, Paulum Petro omnibus nominibus anteponendum esse, nihil id Romanis Pontificibus officeret, aut ipsi etiam Petri summo pontificatui.

NON quidem Pontificibus Romanis, quoniam ipsi tam Petrum, quàm Paulum prædecessorem & parentem agnoscunt, Siquidem vterque Apostolus Romanam Ecclesiam fundauit, & gubernauit, vt præter alios testatur Irenæus lib.3.capite 3. & in vrbe Roma vterque per martyrium vitam finiuit. Itaque omnis Pauli gloria ad Romanos Pontifices pertinet.

NIHIL etiã Petri pontificatui officeret summa dignitas & auctoritas Pauli: quoniam extraordinaria erat, quanta quanta tandem esset.

QVARE, quemadmodum in populo Iudæorum maior erat Moses Aarone, & nihilominus tamẽ Aaron verè ac propriè summus Pontifex fuit, & non Mosis, sed Aaronis posteri in summa illa dignitate patri successerunt, quoniam potestas Mosis extraordinaria, Aaronis ordinaria erat: ita quoque si admitteremus, extraordinario priuilegio Paulum Petro maiorem fuisse, non propterea negaremus Petrum ordinarium, ac summum Ecclesiæ Pontificem fuisse.

DEINDE potest etiã responderi, non esse hoc perpetuum, vt in antiquis imaginibus Paulus dexteram partem occupet. Siquidem in iis, quæ Romæ nunc extant, vt in quibusdam Paulus cernitur ad dexteram,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita in aliis non paucioribus cernitur ad finistrā: & sicut A in diplomatibus Paulus obtinet dexteram, ita in numismatibus obtinet finistram.

Et fortasse cōsultò id veteres obseruarūt, vt ex duobus summis Apostolis modò vnū, modò alterum antēponerent. Nimirum vt eo modo significarent, hos Apostolos vel pares esse inter se, vel certè ignorari, vter alteri præstet. Nam etsi Petrus maior est potestate, Paulus maior est sapientia: vt eleganter monet sanctus Maximus, sermone vltimo, de sanctis Petro & Paulo, vbi Petro clauē potentiæ, Paulo clauem sapientiæ datam esse dicit.

Hinc sanctus Leo sermone primo, de natali Apostolorū: *Hos*, inquit, *gratia Dei in tantum apicem inter omnia Ecclesiæ membra prouexit, vt eos in corpore, cui caput est Christus, quasi geminum cōstitueret lumen oculorum: de quorum meritis atque virtutibus nihil diuersum nihil debemus sentire discretum, quia illos & electio pares, & labor similes, & finis fecit æquales.*

Et sanctus Maximus loco notato: *Ergo*, inquit *beati Petrus & Paulus eminent inter vniuersos, & peculiari quadam prærogatiua præcellunt: verùm inter ipsos quis cui præponatur, incertum est. Puto enim illos æquales esse meritis, quia æquales sunt passione.* B

Et sanctus Gregorius lib. 1. Dialog. capite vltimo: *Paulus*, inquit, *Apostolus Petro Apostolorum primo in principatu Apostolico frater est.*

Tertia quoq; responsio adhiberi potest. Nam vt annotauit Antonius Nebrissensis in annotatione ad quinquaginta Scripturæ loca, cū duo simul incedebant, olim id obseruabatur, vt senior & honoratior ad læuam esset: iunior autem latus ei dexterum clauderet, & nonnihil præcederet in signum obsequij. Inde enim dicti sunt laterones, &, per contractionem, latrones, qui dextrum latus nobiliorum hominum defensionis caussa tegebāt.

Idille probat multis argumentis, sed præcipuè testimonio duorum illustrium Poëtarum. Nam Ouid. lib. 5. Fastorum, de sene ait:

Et medius iuuenum, non indignantibus illis,
Ibat, & interior si comes vnus erat.

Porro interiorē dici eum, qui ad partem læuam est, ex Virgilio discimus, qui lib. 5. Aeneidos ait de Cloantho, qui ad finistram partem Gyæ nauigabat:

Ille inter nauēmque Gyæ, scopulósque sonan es
Radit iter læuum interior, subitúsque priorem
Præterit.

Addere possumus Eusebii testimoniū, qui li. 1. de vita Constantini scribit, se vidisse in Palæstina Constantinum adolescentem obeuntem prouinciam cum seniore Augusto, sempérque ad dexteram eius incedentem. Neque dubium esse potest, quin Constantinus adolescens, ac penè priuatus in loco minus honorato esset, quàm senior Augustus.

Neque his repugnat quod Ambrosius in ser. de Pentecoste, qui est 61. & Hieronymus in commentario primi capitis ad Ephesios, dicunt, sedere ad partem dexteram esse maioris honoris signum. Nam absolutè dextera honoratior est, & præsertim in sedibus recto ordine collocatis. Vt si ad parietem ponantur duæ sedes, & vna alteram non tegat, dubium esse non potest, quin dextera debeatur præstantiori: tamen alia ratio est de incessu, & quando vnus alterius latus corpore suo tegit.

Iam igitur credibile est initiò cœpisse depingi Paulum ad dexteram Petri, vt iuniorem & minorem, nam idcirco in diplomatibus pontificiis ita Paulus ad Petri dexteram collocatur, vt eum præcedat, & fermè totum tegat, quod est argumentum obsequij in Paulo, & dignitatis in Petro.

Quod autē postea cœperit pingi ad dexterā, etiam cùm Petrum non tegit, vel cum Christus, aut beata Virgo medium locum tenent: ex imperitia factum videtur, nimirum viderant alicubi Paulum depictum ad dexterā, nec aduerterant, sic eum esse ad dexteram, vt Petrum tegeret, existimarunt ob honorem Pauli id fieri, ac propterea, in sedibus quoque, vel cùm inter se multum distarent, dexteram partem Paulo tribuerunt.

Cæterum ob Pauli honorē id à veteribus factum esse; vel inde probari potest, quod in omnibus aliis rebus semper Petrus Paulo anteponitur. Si nominandi sunt, Petrus præcedit, si in precibus inuocandi, præcedit Petrus; si festi dies in eorum honorem celebrandi, prior est Petrus. Cur igitur in imaginibus ordo iste alioqui perpetuus mutaretur?

Denique, si hęc aliquibus nō probantur, admitti potest honoris gratia Paulum à dextris Petri in signis & imaginibus collocari: cuius honoris caussæ tres potissimùm esse videntur. Prima, quoniam plus ipse videtur Ecclesiæ profuisse, quàm Petrus; plures enim in Gentibus ad Christi fidem adduxit; plures prouincias summo cum labore peragrauit, plura scripta, eaque vtilissima nobis reliquit.

Ecclesia verò in colenda Sanctorū memoria, non tam respicit gradum honoris, quem habuerunt in terris, quàm vtilitatis, quam posteris attulerunt. Cùm enim gratitudinis caussa eos honoret, illis maiorem cultum defert, quibus plus debet. Certè Stephanus & Laurentius Diaconi tantùm erāt, quorum ille S. Iacobo Episcopo & Apostolo, iste S. Sixto summo Pontifici ministrauit, & tamen Ecclesia magis honorat Stephanum, quàm Iacobum, & Laurentium, quàm Sixtum: quia clarissima horum Diaconorum martyria toti Ecclesiæ mirabiliter præluxerunt.

Pari ratione S. Hieronymus & S. Thomas Aquinas, simplices Presbyteri fuerunt; Antonius, Benedictus, Franciscus, ne Presbyteri quidem: & tamen ab Ecclesia, quod ad cultum attinet, multis sanctis Episcopis & Martyribus, & Summis etiā Pontificibus præponuntur, quoniam illi scriptis libris, isti ordinum religiosorum institutione plurimum Ecclesiæ profuerunt. C

Altera ratio est, quia Paulus, Doctor Gentium præcipuè fuit, Petrus Iudæorum: vt igitur significaret Ecclesia, Gentiles Iudæis tandem antepositos esse, ab eo qui dixit: *Maior seruiet minori*, Paulum anteposuit Petro.

Tertia ratio esse potest, quoniam Petrus à Christo vocatus fuit, adhuc mortali & quodammodo in sinistris constituto; Paulus autē de cœlo vocatus est à Christo immortali, & regnante, ac sedente à dextris Patris. Atque hanc rationem attingunt etiam Petrus Damiani in epistola ad Desiderium, quam de hac ipsa quæstione scripsit: Innocentius III. in sermone de Euangelistis, & sanctus Thomas lectione prima in epistolam ad Galatas. D

Addit Petrus Damiani & Quartam rationem, quia videlicet Paulus de tribu Beniamin erat, & in ipso Beniamin demonstratus, ac typicè expressus in Scripturis: porro Beniamin etsi postremus erat inter fratres suos; tamen & à patre filius dexteræ est appellatus, & à Ioseph omnibus fratribus antepositus. Vide in Gene. cap. 35. & 42.

CAPVT XXVIII.

Refellitur obiectio ex quindecim peccatis sancti Petri, à Magdeburgensibus concinnata.

Argumentum postremum sumitur ab horrendis lapsibus sancti Petri, quos Magdeburgenses enumerant Cent. 1. libro secundo. cap. 10. col. 558. 559. 560. atque eos dicunt non sine consilio Spiritus sancti memoriæ traditos, ne Petro nimium tribueretur: id quod posterioribus seculis futurum esse Deus præuidit.

Primum lapsum esse volunt, quod Matthæi 14. Petrus ex curiositate, vt ipsi dicunt, petierit à Domino, vt euocaretur in mare. ideóque postea punitus sit, & in maiora inciderit peccata, nempe in dubitationem.

Respondeo, nullum in hac re Petri esse peccatum, sed contrà potius, singularem fidē. Nā si peccasset Petrus petendo, vt euocaretur in mare, non obtinuisset quod petiit. Non.n. miracula Dei cooperantur peccatis nostris.

Quare Maximus sermone primo de natali Apo. *Hic est*, inquit: *Petrus quem Christi esse confidentissimum subiecta vestigia eius maria probauerunt. Nam à domino suo nouos sibi dari in fluctibus gressus, vt fidelis poposcit, & vt dilectus emeruit. Qui ab id solum trepidasse visus est, vt fragilitas humana cognosceret, quanta esset inter dominum seruumq; distantia.* Et infrà: *Vere beata Petri, & dū trepidat, mirabilis fides, quem nec perurgentis periculi potuit turbare formido. Clamando enim dum mergitur, Domine libera me, de se diffisus et non de Domino dubitauit. ne quis ergo timorem hunc gloriosissimi Petri ducat in vitium, &c.* B

Secundo ponunt quod Matthæi 16. Petrus dixerit Christo: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc.* Quibus verbis fœdum inquiunt Magdeburgenses, & horrendū lapsum commisit. Et infrà: *Hisce verbis horrendus lapsus describitur, quo quidem æternam meruisset damnationem, nisi ex ingenti misericordia esset retractus. Nec dubium est, quin serio tantum peccatum fuerit deprecatus.*

Respondeo, longè aliter hoc factum diuus Hieronymus æstimauit. Nam in c. 14. Matth. *In omnibus locis*, inquit, *ardentissima fidei inuenitur Petrus. Interrogatis discipulis, quem homines dicerent Iesum, Dei Filium confitetur: volens ē ad passionem pergere, prohibet, & licet erroret in sensu, tamē non erret in effectu.* Et in caput decimum sextum: *Mihi inquit, his error Apostolicus, & de pietatis affectu veniens, nunquam incentiuum Diabolo videbitur.* C

Tertio ponunt quod ait Petrus Matth. 17. *Domine, bonum est nos hic esse, si vis faciamus hic tria tabernacula, &c. Peccabat*, inquiunt, *Petrus, quod extra verbum De memoriam istius rei, cultumq; cogitaret instituere, immo & voc. Patris cœlestis ista superstitio Petri castigatur.*

Respondeo; quòd Petrus nullo modo peccauerit, patet ex Marc. c. 9. qui ait: *Nesciebat quid diceret, erant enim timore exterriti.* Itaque Petrus raptus erat quodammodo extra se, cùm ea dixit, & licet in tali excessu mentis errare potuerit, certè peccare nullo modo potuit. Immò docet Chrysostomus in hunc locum, ex maximo feruore Petri hæc verba procedere: *Vides*, inquit, *quanto Christi seruore incendebatur, non enim querere debuit, quàm prudenter hortabatur, sed quàm feruens charitate Christi quámque inflammatus esset.* D

Mirum est præterea, vnde nouū cultum in memoriā transfigurationis, & superstitionem olfecerint Magdeburgenses, cùm Petrus clarè dicat: *Bonum est nos hic esse*, & proinde tabernacula non in memoriā rei præteritæ, sed ad præsentem habitationem cum Christo glorioso erigere voluerit. Vnde Leo in serm. de transfiguratione, dicit, bonum fuisse, quod Petrus petebat, sed minus ordinatum, quia nondum tempus erat adipiscendæ gloriæ illius. Nec tamen peccauit in petenda gloria ante tempus, quia nesciebat quid diceret.

Quartum lapsum in eo ponunt, quòd Petrus vnus fuerit, & fortè non postremus ex numero illorum, qui agitabant quæstionem, quis eorum futurus esset maximus, quam inscitiam & ambitionē Christus graui oratione retundere cogitur, Matth. 18.

At Scriptura nusquam dicit, in eo numero fuisse Petrum, Patres autem in cap. 18. Matthæi, Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, & alij, diserte docent, non Petrū, sed alios discipulos eam quæstionem mouisse, quia suspicabantur Petrum omnibus anteponendū, & hoc ipsum ex Euangelio colligitur. Nam cum dixisset Matthæus cap. 17. extremo Petrum esse missum ad mare, subiungit initio cap. 18. *In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes; Quis putas maior est.* Quibus verbis indicat, absente Petro, quæstionem illam fuisse motam. Siquidē in illa hora qua Petrus ad mare amandatus fuerat, discipuli cæteri Dominum adierunt. A

Quintum lapsum esse volunt, quod Matth. 18. Petrus restringere voluerit remissionem peccatorū ad numerum septenarium, dicens, *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei vsque septies?*

Nugæ sunt pueriles. nec enim Petrus restringere voluit, sed interrogat præceptorem suum. B

Sextum lapsum in eo constituunt. quod Matt. 19. Petrus eruperit in illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis?* Vbi videtur somniasse carnalia quædam præmia, & arroganter etiam loquutus.

Sed audi Chrysostomi comment. *Non ambitione*, inquit, *aut mani gloriæ, verùm vt pauperum plebem introduceret, hæc dicit.* Ipse quoque Dominus non Petrum arguit tanquam peccantem, sed ei maxima præmia pollicetur.

Septimum lapsum numerant, quòd Petrus Ioā 13. dixerit: *Non lauabis mihi pedes in æternum, Petre*, inquiunt, *insolita quadam & praua deuotione negat se admissurum, vt Christus sibi pedes lauet.*

Respondeo, longè aliter sancti Patres de actis Petri iudicant. Augustinus in hunc locum dicit, Petrum id fecisse recusando, quod quilibet alius Apostolorū fecisset. Chrysostomus in hunc locum: *Non parui, inquit, amoris & reuerentiæ argumentum fuit.* Et infrà: *Ob nimiam*, inquit, *dilectionem ita loquutus est.* Item: *In recusando vehemens Petrus, & in permittendo vehementior, vtrumque ex amore.* C

Basilius in serm. de iudicio Dei, qui moralibus præponitur, de hac re loquens: *Nullus*, inquit, *peccati, nullius contemptus significationem dedit, verùm potius excellenti erga Dominum honore vsus est, & conuenientem seruo, ac discipulo reuerentiam ostendit.* D

Cyrillus lib. 9. c. 4. in Ioan *Iure*, inquit, *tantæ rei pondus fidelis discipulus pertimuit, & solutæ sibi vsus reuerentiæ fructu recusauit.*

Octauum lapsum esse volūt, quod Petrus dixerit: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Matth. 26. videtur enim mendacij arguere voluisse Dominum, qui eum negaturum esse prædixerat.

Sed audi Hieronymum, in hunc locum: *Non est*, inquit, *temeritas, neque mendacium, sed fides est Apostoli Petri, & ardens affectus erga Saluatorem.* Audi Chrysostomum: *Vnde*, inquit, *id tibi accidit? ex multo certè amore, & multa voluntate.* Itaque aut nullus hic lapsus fuit, aut amoris & pietatis excessus fuit.

Nonum in eo ponunt, quod in horto iussus vigilare obdormierit.

Sed excusat eum & Apostolos cæteros Euangelista, dicens: *Erant enim oculi eorum grauati.* Et sanè cùm ad multam noctem vigilassent, non video, cur tam graue peccatum fuerit à somno superari.

Decimum lapsum numerant, quòd Matthæi 26. Petrus Malcho auriculam absciderit. *Contra Christi interdictum*, inquiunt, *gladio vtitur, temerario, & impio conatu auriculam Malcho Pontificis ministro amputans.* Et infrà: *Violenta vi Dei consilium in Scriptura prædictum, quantum quidem in ipso est, conatur impedire.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

AT in primis mendacium est, quod contra Christi interdictum Petrus gladio sit vsus. Nihil enim Dominus prædixerat de gladij vsu, præter id quod habetur Luc. 22. *Qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium.* Et cùm discipuli dicerent: *Ecce duo gladij hic,* respondit Christus: *Satis est*, id est, sufficiunt gladij duo. Quibus verbis etsi tenera non præcipiebat, vt gladio vterentur, tamen multò minus prohibebat.

ET quamquam Petri factum Dominus postea improbauit, quia non egebat illa defensione: tamen animum Petri nec Dominus reprehendit, & sancti Patres etiam laudant. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matthæum: *Tu*, inquit, *discipuli amorem pium & humilitatem considera. Alterum enim id est, ferire Malchum, ex diligenti feruore, alterum, id est, reponere gladium in vaginam, ex obedientia fecerat.* CYRILLVS libro 2. capite 35. in Ioannem, *Intentio*, inquit, *Petri, qui gladium aduersus hostes accepit, à mandato legis non fuit aliena.* AMBROSIVS in caput vigesimum secundum Lucæ: *Petrus*, inquit, *eruditus in lege, promptus affectu, qui sciret Phinees reputatum ad iustitiam, quòd sacrilegos peremisset, percussit Principis seruum.*

BLASPHEMVM ergo est, quod dicunt Magdeburgenses, Petrum impio conatu id feciſſe, & violenter impedire voluisse Dei consilium. Non enim ex odio contra consilium Dei, sed ex amore in magistrum suum, defensionem illam parabat.

VNDECIMO, ponunt negationem Petri, quam maguum peccatum fuisse non negamus, sed tantùm abest, vt hoc peccatum obsit primatui, vt potius eum confirmet. Sic enim ait GREGORIVS hom. 21. in Euangel. *Considerandum*, inquit, *nobis est cur omnipotens Deus eum quem cunctæ Ecclesiæ præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere, & seipsum negare permisit. Quod nimirum, magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, vt is qui futurus erat Pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter alijs misereri debuisset.*

DVODECIMVM lapsum faciunt, quòd comprehenso Domino à Iudæis, præclarus & animosus ille heros Petrus fugam arripuerit.

AT PRIMVM id non solus Petrus fecit, sed, vt ait Matthæus c. 26. *Discipuli omnes relicto eo fugerũt* DEINDE Petrus etsi initio fugit, tamen mox rediit. *Et sequebatur eũ à longè*, vt ibidem legimus. Adde VLTIMO, quòd nullum in hac fuga peccatum inesse videtur. Nam si Dominum sequi debuissent, vel vt eum defenderent, vel vt se morti obiicerent, sequi debuissent. At iam intellexerant, Dominum nolle defensionem vllam pro se fieri: nec tenebantur se morti obiicere, quin potius mandatum acceperant fugiendi. *Cùm vos*, inquit Dominus Matthæi decimo, *persequentur in vna ciuitate, fugite in aliam.*

TERTIVMDECIMVM lapsum esse volunt, quod post resurrectionem Domini, cùm Petrus magno ardore ad sepulchrum cucurrisset, nondum tamẽ articulum resurrectionis rectè percepit, vt Ioannes significat capitulo 20.

SED ibidem Ioannes se ipse ac Petrum simul defendit ab ista criminatione, cùm ait: *Nondum sciebant Scripturas, quia oporteret eum resurgere à mortuis.* Itaque ignoratione quadam laborabat ipse Petrus eo tempore, sed absque culpa sua. Nec enim ex illis erant, qui nolunt intelligere, vt bene agant, sed simpliciter ignorabant.

DECIMVMQVARTVM lapsum in eo ponunt, quòd Ioannis vigesimo primo curiosè de Ioanne quæsierit. *Hic autem quid?* Nam à Domino reprehensus audiuit, *Quid ad te? Tu me sequere.*

CÆTERVM, si ista curiositas dicenda est, venia dignissima est. Nam, vt in hunc locũ scribit Chrysostomus, ex nimia charitate Petri erga Ioannem profecta est. Existimabat enim Petrus Ioannem cupere, sed non audere de se interrogare, propterea vt illi gratificaretur, Dominum interrogauit.

POSTREMVM lapsum in eo constituunt, quòd Antiochiæ non ambulauerit ad veritatem Euangelij, & idcirco meritò à Paulo fuerit reprehensus.

IN quo peccato referendo satis apertè maiores suos imitantur, Marcionem videlicet hæresiarcham, & apostatam Iulianũ, qui grauissimi peccati à Paulo notatum, & reprehensum Petrum fuisse dicebant. Quorum calumnias iam olim refutarunt Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem, & Cyrillus libro 9. in Iulianum. Res autem ita se habet.

APOSTOLVS Petrus cùm Antiochiæ degeret, Christiana libertate cum gentibus cibum capiebat: superuenerunt interim Iudæi quidam à Iacobo Apostolo ad Petrum missi. Tum Petrus cogitare cœpit, vix posse se offensionem, aut gentilium, aut Iudæorum euadere. Nam si pergeret cum gentibus cibum capere, sine dubio Iudæos offenderet, qui adhuc infirmi in fide cùm essent, nondum persuadere sibi potuerant, licere Iudæis cibis gentium vti: sinautem segregaret se à gentibus, & seorsum cum Iudæis cibum sumeret, in offensionem gentilium incurreret, quippe qui aut Petri leuitatem arguerent, aut exemplo tanti viri ipsi quoque Iudaizare inciperent.

ITAQVE in hac fluctuatione animi B. Apostolus id elegit, quod minus malum putauit, vt videlicet, quia Iudæorum præcipuè Apostolus erat, gentiles potius, quàm Iudæos offenderet. Paulus autem electionem illam improbauit, & Petrum satis acriter reprehendit.

IAM hoc Petri factum Græci Patres omni peccato vacare volunt, vt patet ex commen. eorum in c. 2. ad Gal. & Græcis subscripsit S. Hieronymus, tum in comment. eiusdem epist. tum in epist 89. ad Augustinum. plerique autem Latinorum peccatum aliquod in hoc Petri facto agnoscunt, vt Tertullianus libr. 4. in Marcionem, Cyprian. in epis. ad Quintum, Ambros. in c. 2. ad Gal. Augustinus in epist. ad Hieron. 8. 9. & 19. Greg. lib. 28 moral. cap. 12. & alij nonnulli.

CAETERVM sine dubio peccatum illud aut veniale, ac leuissimum fuit, aut etiam solum materialiter peccatum fuit, id est, erratum quoddam, sed absque vlla Petri culpa. Siquidem certum est, eum optimo animo fecisse quod fecit.

QVOD autem errauerit in eligendo, causa fuit aut alia qua incõsideratio, & tum peccatum fuit veniale, aut defectus luminis, & ignoratio quædã inuoluntaria, & tunc nulla culpa sua id fecit. Credibile autem est diuinam prouidentiam id egisse, vt in eo negotio magis illustraretur Pauli, quàm Petri mens, vt exemplum vtilissimum haberemus tam libertatis in Paulo, quàm patientiæ & humilitatis in Petro.

LIBER

LIBER SECVNDVS
DE SVMMO PONTIFICE
CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæstio, An B. Petrus Romæ fuerit ibidemq; Episcopus existens mortuus sit.

CONSTITVTIS IIS, quæ ad Petri primatum explicandum, & defendendum pertinebant: ad ea veniendum nobis est, quæ ad primatum successorum eius pertinent. Quoniam autem ius successionis Pontificum Romanorum in eo fundatur, quod Petrus Romæ sedem suam, iubente Domino collocaueriť, atque ibidem vsque ad mortẽ sederit; prima nascitur quæstio: *An Petrus Romæ Episcopus fuerit, nec inde vnquam sedem suam aliò transtulerit.*

HÆRETICI huius temporis plurimi in dubium reuocant, id quod iam supra mille quingentos annos constantissimè à toto orbe terrarum creditum est, nimirum B. Petrum Episcopum Romanum fuisse; ac Romæ per crucis martyrium spiritum Domino reddidisse: sed alij modestius, alij impudentius hoc argumentum tractant.

PRIMVS quod sciam, qui docuit D. Petrum neque Episcopum fuisse Romę, neque Romam ipsam vnquam vidisse fuit GVLIELMVS quidam, Ioannis VVieleffi præceptor, vt Thomas VValdensis refert lib. 2. doctr. fidei, ar. 1. c. 7. Huic sequutus est VDALRICVS VELENVS Lutheranus, qui librũ integrum de hac re edidit, in quo XVIII. persuasionibus (sic ipse eas vocat) demonstrasse se putat, Petrum nunquam fuisse Romæ, & tam Petrum, quàm Paulum non Romæ, sed Hierosolymis esse occisos. Pro quo opere ad finem libri affirmat, se sine vllo dubio immarcessibilis coronæ præmia à Deo percepturum. Et sanè si mendacia coronantur à Deo, splendidissimam coronam sine vlla dubitatione Velenus accipiet.

ILLYRICVS quoque in li. contra primatum Papæ: *Demonstratio*, inquit, *certa est Petrum Romæ non fuisse.* IOAN. CALVINVS lib. 4. instit. cap. 6. §. 15 postquam rem totam esse dubiam ostendit: ita concludit, *Tamen*, inquit, *propter scriptorum consensum, non pugno quin illic mortuus fuerit: sed Episcopum fuisse præsertim longo tempore persuaderi nequeo.* Similia habent MAGDEBVRGENSES, Cent. 1. lib 2. cap. 10. col. 561.

EST autem obseruandum, quatuor esse quę in dubium reuocantur, Primo, an Petrus fuerit Romæ? Secundo, an sit mortuus Romæ? Tertio, an fuerit Episcopus Romæ? Quarto, an Romanum Episcopatum semel susceptum nunquam mutauerit?

EX his quatuor solum postremum & requiritur necessariò, & sufficit ad Romani Pont. primatum constituendum. Quæ causa fuit, cur Caluinus, solum hoc quartum nullo modo admiserit, cùm de cæteris tribus parum sollicitus esset; nam illud primum neque requiri neque sufficere, planum est, cùm multi veniũt Romam, qui tamen Romani Pont. nunquam cuadũt, & multi Romani Pontifices nunquam fuerint Romæ, vt Clemens V. Ioannes XXII. Benedictus XII. Clemens VI. Innocentius VI. Vrbanus V. qui in Galliis ordinati, ibidem semper manserunt.

ALTERVM itẽ neque requiri, neque sufficere testantur multi Romani Pontifices, qui extra Romam mortui sunt; nam Clemens I. obiit in Ponto, Pontianus in Sardinia, Ioannes I. Rauennę, Agapetus Constantinopoli, Innocentius III. Perusiæ, Innocentius. IV. Neapoli, Ioannes XX. Viterbij, & alij in alijs locis. Idem testantur multò plures qui quotidie moriuntur Romæ, nec tamen Romani pontifices sunt.

TERTIVM autem requiri, sed non sufficere, ex eo colligitur, quod Petrus Episcopus Antiochiæ fuit, & tamen quoniam sedem aliò transtulit, nunquam deinceps locum primum Episcopi Antiocheni habuerunt.

IGITVR quartũ solum & requiritur, & sufficit. Quia tamen omnia sunt vera, suis ac propriis argumentis singula demonstrabimus.

CAPVT SECVNDVM.
Quod Petrus Romæ fuerit.

ACVt à primo incipiamus, S. Petrum Romæ aliquando fuisse, ostendimus primùm ex testimonio ipsius Petri, qui sic ait ad finem prioris epistolæ? *Salutat vos Ecclesia in Babylone collecta, & Marcus filius meus.* Hanc enim epistolam ex Roma scriptam esse, quæ dicitur Babylon à Petro, testis est Papias Apostolorum discipulus apud EVSEBIVM libr. 2 hist. cap. 15. *Papias*, (inquit Eusebius) *& hoc dicit, quod Petrus in prima epistola sua, quam de vrbe Roma scripsit, meminerit Marci, in qua tropicè Romam Babylona nominauit, cùm dicit, Salutat vos ea, quæ in Babylone est collecta Ecclesia, & Marcus filius meus.*

TESTIS est etiam HIERONYMVS in lib. de viris illust. in Marco, cuius hæc sunt verba: *Petrus in epistola prima sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: Salutat*, inquit, *vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta.* Eodem modo exponunt Oecumenius, Beda, & quotquot in hanc epistolam commentaria ediderunt.

PRÆTEREA Ioannes in Apocalypsi passim Romam vocat Babylonem, vt TERTVLLIANVS annotauit lib. 3. contra Marcionem, & lib. contra Iudæos; & apertè colligitur ex ca. 17. Apocalypsis, vbi dicitur Babylon magna sedere supra septem montes, & habere imperium super reges terræ. Nec enim alia ciuitas est, quæ Ioannis tempore imperiũ habuerit super reges terræ, quàm Roma; & notissimum est supra septem colles Romam ædificatam esse.

DENIQVE aduersarij passim clamant, Romam esse Babylonem de Apocalypsi. Ideo enim LVTHERVS librum inscripsit de Babylonica captiuitate; & MAGDEBVRGENSES, nõ alia de causa recipiunt Apocalypsim in numerum diuinorum librorum, quàm quod in eo libro multa aduersus Romam, sub nomine Babylonis, dicantur, vide Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 56. Quare si Roma

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Scripturis est Babylon, vt ipsi volunt, & Petrus ex A Babylone scribit, certè ex Roma scribit.

RESPONDET VELENVS, *Ac vera Babylon*, inquit, *duplex tantum fuit, vna apud Assyrios, altera apud AEgyptum, quæ nunc dicitur Chayrum, ex quo sequitur Petrum ex Assyria, vel ex Aegypto, non ex Italia scripsisse, cùm ex Babylone scripsit.*

SED nihil dicit Velenus, nam Petrus nó de Babylone propriè dicta, sed de ea, quæ figuratè Babylon dicitur in Apocalysi, loquitur, vt ex pluribus ostendimus. Quibus certè magis credendum est, quàm vni Veleno, qui nullum pro sua positione auctorem proferre potuit. Alioqui respondeat nobis Velenus, si nulla fuit Babylon extra Assyriam, & Aegyptũ, quænam est illa Babylon, quæ in Apocalypsi habere dicitur imperium super reges terræ? Constat, enim id neque Assyriæ, neque Aegypto conuenire.

SED instat VELENVS: *Si apud Petrum (inquit) nomine Babylonis intelligunt Romam: vt etiam apud Ioannem, igitur rectè faciunt omnes qui recedunt à Romana Ecclesia, Nam Apocalypsis 18. sic legimus: Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio Dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, &c.* Et rursum, *Exite de illa populus meus, vt ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis.*

RESPONDEO, Babylonẽ vocari nõ Romanã Ecclesiam, sed Romanam vrbem, qualis erat Ioannis tempore. Nã, vt exponit TERTVLLIANVS lib. 3. contra Marcionem, quemadmodum vera Babylon fuerat caput imperij, & regem habuerat Nabuchodonosor, qui populum Dei persequebatur, & in captiuitatem adducebat: ita quoque & Roma tempore Apostolorum erat caput imperij, & Imperatorem habebat Neronem, qui populum Dei crudelissimè persequebatur.

PRÆDICIT autẽ Ioannes, hãc Babylonẽ ruituram, quia Romanum imperium delendum erat. Id quod iam ferè factũ esse cernimus. An non enim Gothi, VVandali, Hunni, Longobardi, Romanæ vrbis imperium ferè ad nihilum redegerunt? C

EANDEM Babylonem vocat habitationẽ Dæmoniorum, & custodiam omnis spiritus immundi, quia (vt ait S. LEO serm. 5. de natali Apostolorum) cum omnibus dominaretur Gentibus, omnium Gentium seruiebat erroribus.

DE hac dicit: *Exite de ea populus meus*, quod intelligitur corde, non corpore, vt S. Augustinus exponit, in breuiculo collationis, collatione 3. Iubet enim Ioannes, vt Sancti non coniungantur cum Ethnicis, & idololatris morum & vitæ similitudine, tametsi in eadem vrbe simul cum eis esse possint. Vnde etiam constat, propter hæc verba Ioannis, nunquam Christianos de vrbe exiuisse.

QVOCIRCA B. HIERONYMVS in ep. ad Marcellã, qua nomine Paulæ & Eustochij eam hortatur, vt ex Roma in Bethlehem migret, posteaquam hæc verba de Apocalypsi contra Romam protulit, subiungit continuò, *Est quidem ibi Ecclesia, sunt trophæa Apostolorũ, & Martyrum, est Christi vera confessio, est ab Apostolo prædicata fides, & gentilitate calcata in sublime quotidie se erigens nomen Christianum, &c.* Quibus verbis docet non contra Ecclesiam Romanam, sed contra gentilitatem Romanam Ioannem esse loquutum. Et lib. 1. in Iouinianum propè finem sic alloquitur Romam, *Ad te (inquit) loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione delesti.* D

SECVNDO, probatur hoc idem ex Act. vlt. & ex epist. ad Rom. constat enim ex his locis, Romæ multos fuisse Christianos, immo Ecclesiam amplam & florentem, antequam Paulus eò veniret, Petro igitur quis hos Christianos fecerit, si Petrus non fuit Romæ.

NAM quod Petrus primus omnium prædicauerit Romanis, & ecclesiam fundauerit antequam Paulus eò veniret, multi veterum scribunt, quod autem aliquis alius id fecerit, non potest vllo firmo argumẽto demonstrari.

CERTE IRENAEVS lib. 3. cap. 3. dicit Romanam Ecclesiam à Petro & Paulo fundatam, id est, primùm à Petro: deinde à Petro & Paulo simul. EVSEBIVS lib. 2. hist. cap. 14. de Petro loquens, *Salutaris*, inquit, *prædicationis verbo, PRIMVS in vrbe Roma Euangelij sui claues ianuam regni cœlestis aperuit.* ARNOBIVS lib. 2. cõtra Gentes dicit Romam ideo conuersam ad Christum, quia viderat Simonis Magi igneas quadrigas, Petri ore dissolutas, Christi nomine inuocato cõtinuò euanuisse. EPIPHANIVS hæres. 27. quæ est Carpocratis, *Primi*, inquit, *in Romam fuerunt Petrus & Paulus.* CHRYSOSTOMVS in Psal. 48. *Piscator Petrus quoniam ciuitatem maximè regiam occupauit, etiam post mortem resplendet sole clarius.*

PAVLVS OROSIVS lib. 7. hist. c. 6. *Exordio*, inquit, *regni Claudij, Petrus Apostolus Domini nostri IESV (Christi Romam venit, & salutarem cunctis fidem fideli verbo docuit, potentissimisque virtutibus approbauit, atque exinde (nota) Christianã Romæ esse cœperunt.*

LEO serm. 1. de natali Apostolorum, *Cùm Apostoli imbuendum Euangelio mundum distributis sibi terrarum partibus fusi essent, Beatissimus Petrus princeps Apostolici ordinis ad arcem Romani destinatur imperij.* THEODORETVS in c. 1. ad Rom. *Primus*, inquit, *eis (Romanis) magnus Petrus doctrinam euangelicam prabuit.* GREGOR. TVRONICVS lib. 1. hist. cap. 25. vbi dixerat Petrum sub Claudio Romam venisse, subiungit: *Ab illis diebus Christiani apud ciuitatem Romanam esse cœperunt.*

THEODOSIVS imperator, C. de summa Trinitate, & fide Catholica L. cunctos populos, *Cunctos*, inquit, *populos quos clementia nostræ regit imperium, in tali volumus religione versari, quam B. Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque adhuc insinuata declarat.*

ADDE SIBYLLAE Erythrææ vaticinium, quæ inter cætera prædixit, Christum nõ in gladio & bello Æneadem vrbem sibi subiecturum, sed in hamo piscantis. Refert hoc vaticinium D. ANTONINVS in summa historiali par. 1. tit. 3. cap. 9. §. 14.

RESPONDET VELENVS, statim post passionem Christi, adhuc Tiberij tẽpore, cepisse Romæ esse Christianos, vt tradũt, inquit Orosius lib. 7. hist. Tertullianus in Apologetico, Platina in vita Christi, & Tranquillus in vita Tiberij. Ex quo sequitur, non fuisse à Petro eam Ecclesiam fundatam, quippe qui dicitur tempore Claudij primùm Romam venisse.

ADDAMVS in gratiam Veleni testimoniũ Clementis, lib. 1. recognitionum, vbi legimus Barnabam tempore Tiberij Romæ prædicasse. Quem sequutus Dorotheus Tyrensis in Synopsi, dicit Barnabam esse primum qui Romæ prædicauit.

RESPONDEO, falsum esse, quod vel fuerint Christiani Romę tempore Tiberij, verissimumque esse quod Patres dicunt, primum Petrum prædicasse Romanis, idque tempore Claudij.

NAM ex quatuor auctoribus, à Veleno citatis, duo antiquissimi Tranquillus & Tertullianus, non hoc dicunt, mentiturque apertè Velenus, tametsi in præfatione sanctè iurat per conscientiam suam, se nullum mendacium, nullamque fraudem obtrudere velle.

TRANQVILLVS enim in vita Tiberij non meminit Christianorũ, sed in vita Claudij, vbi dicit Iudæos Christo impulsore tumultuantes, à Claudio fuisse Roma expulsos. Id quod nostræ sententiæ fauet. Id enim contendimus tempore Claudij cœpisse Romæ esse Christianos.

TER-

TERTVLLIANVS verò in Apologetico potius contrarium indicat. Nam dicit Pilatum ex Palæstina scripsisse Tiberio de resurrectione Christi, & quod à multis Deus credebatur, Tiberium autem retulisse ad senatum, an videretur Christus in Deum recipiendus, porro senatum recusasse, propterea quod antea cœpisset à populis Deus haberi, vt Pilatus scripserat, quàm à senatu consecratus esset.

EX qua narratione nõ potest colligi, tunc Romæ fuisse Christianos, sed potius non fuisse. Si enim fuissent, ex illis prius Tiberius cognouisset famam Christi, quàm ex literis Pilati.

PORRO OROSIVS, quem sequutus est PLATINA, ad verba Tertulliani addidit, senatum decreuisse, exterminandos ex vrbe esse Christianos, quod non ita intelligendum est, quasi tunc in vrbe Christiani essent. Idem enim Orosius in eodem lib. 7. disertè docet, non fuisse B Christianos Romæ, nisi post Petri aduentum, Petrum autem imperante Claudio venisse.

ITAQVE sensus edicti senatus hic erat, vt nõ reciperetur vllo modo Christiana religio: & ex vrbe exterminarentur si qui vnquam Christiani aduenirent. Quod tamen edictum nullam vim habuit. Nam vt ibidem Orosius refert, Tiberius pœnam statuit accusatoribus Christianorum.

AD illud de Barnaba respondeo, non esse verisimile, Barnabam prædicasse Romanis tempore Tiberij. Constat enim nullum fuisse ausum prædicare Gentilibus antequam Petrus cœlesti visione admoneretur, Act. 10. & 11. Ab illo autem tempore semper fuit Barnabas cum Paulo coniunctus vsque ad peractum Concilium Hierosolymitanum, vt patet Act. 11. 12. 13. 14. & 15. & cùm Paulus toto illo tempore non fuerit Romam, constat nec Barnabam iisse. Celebratum autem est Concilium Hierosolymitanum anno XVIII. post passionem Domini, vt colligitur ex Paulo ad Galat. 1. & 2. qui erat annus XIII. à morte Tiberij, non igitur Tiberij temporibus Barnabas Romam venit. C

ADDE huc, libros recognitionũ Apocryphos censeri. Porro Synopsim quæ Dorotheo Tyrensi falsò adscribitur, plenam esse narrationibus confictis, atque mendacibus.

NAM (vt alia prætermittam) qua ratione auctor ille defendi potest, cum inter discipulos LXXII. numeret Eunuchum Reginæ Aethiopum, quem à Philippo conuersum constat, post ascensionem Domini, & Iuniam Episcopum faciat, quam tamen certum est fœminam quandam fuisse? & Cæsarem, cuius meminit Paulus ad Philippenses, discipulum Christi, & Episcopum fuisse dicat, cùm perspicuum sit de Nerone Cæsare Paulum esse loquutum? D

ADDE vltimò quod si reciperemus recognitionũ libros & Dorothei Synopsim, adhuc parum, aut nihil Velenus lucraretur. Idem enim Clemens, quem Dorotheus sequutus est, ibidem refert Barnabam nihil profecisse Romæ, & statim post primam concionem sine fructu habitam, in Iudæam redijsse.

TERTIO, probatur ex historia de Euangelio Marci. Scribunt enim constanter grauissimi auctores, Marcum Romæ scripsisse Euangelium, prout ibidem Petrum prædicantem audierat, id enim scribit EVSEBIVS lib. 2. hist. cap. 15. ex Papia, & Clemente Alexandrino. Idem asserit IRENÆVS lib. 2. cap. 1. HIERONYMVS de viris illustribus in Marco, & DAMASVS in Pontificali in vita Petri. Idẽ ISIDORVS in vita Marci, & ADO in Chronico anni XLV.

DENIQVE TERTVLLIANVS li. 4. cõtra Marcionẽ, dicit Marci Euãgelium Petro adscribi, eo quod Marcus Petri interpres, & discipulus fuerit, sicut Lucæ Euangelium tribuitur Paulo, *cæpit enim*, inquit, *magistrorum videri, quæ discipuli promulgarint.* C

RESPONDET VELENVS, istos omnes esse deceptos, quod non aduerterint duos fuisse Marcos, vnum, qui dicebatur Ioannes Marcus, de quo fit mentio in Actis Apost cap. 12. & 15. alterum, qui dicebatur Marcus Aristarchus, de quo in ep. ad Philemonem. Ex his enim duobus priorem scripsisse Euangelium, & fuisse Episcopum Alexandrinum, & Petri discipulum ac sectatorem, sed Romam nunquam vidisse, posteriorem Romæ fuisse cum Paulo, sed Euangelium non scripsisse.

PORRO veteres Patres, quæ duobus Marcis cõueniũt, vni attribuisse, proinde in eum errorem lapsos esse, vt existimarent Marcum Romæ scripsisse Euangelium.

AT noster VELENVS tria peccata committit. VNVM, quod existimet in epistola ad Philemonem, Marcum Aristarchum vnum hominem esse, cùm apertissimè sint duo. Sic enim Paulus loquitur: *Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo IESV, Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, adiutores mei.* Et clarius Coloss. vlt. *Salutat vos*, inquit, *Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ.* B

ALTERVM, quod velit Marcum Euangelistam non fuisse vnquam Romæ: quia fuit Episcopus Alexandrinus, quasi non potuerit ex Roma Alexandriam à S. Petro mitti: vel etiam ex Alexandria venire Romam, & rursum ex Roma reuerti Alexandriam.

TERTIVM, quo asserat à Ioanne Marco scriptum Euangelium esse. Nam Ioannes Marcus Barnabæ consobrinus erat, & Pauli discipulus, vt colligitur ex cap. 12. & 15. Actorum. & ex epist. ad Coloss. cap. vlt. & superuixit vsque ad XIV. annum Neronis. Si quidem Paulus in epist. posteriore ad Timotheum cap. 4 quã scripsit XIV. Neronis anno, martyrio suo imminente, iussit Marcum ad se venire: Marcus autem Euangelista & Episcopus Alexandriæ anno VIII. Neronis occisus est, vt Eusebius in Chronico, Hieronymus in lib. de viris illustribus in Marco scribunt.

QVARTO probari potest hoc idem, ex historia de Simone Mago à S. Petro Romæ gloriosissimè superato, quam esse verissimam multis veterum testimonijs suprà demonstrauimus

ACCEDANT postremo argumenta omnia, quibus in sequenti capite planum faciemus, S. Petrum pro Christo Romæ martyrium subijsse, nec enim Romæ mori potuit qui Romæ nunquam fuit.

CAPVT TERTIVM.

Sanctum Petrum Romæ mortuum esse.

IAM verò S. Petrum non solùm Romam aliquãdo venisse, sed etiã Romæ vnà cũ Paulo pro Christi gloria vitã posuisse, testantur inprimis eorum sepulchra. Nam si Romæ Petrus & Paulus mortui nõ sunt, quis eorum corpora Romam detulit? vnde, & quando, & quibus testibus detulit? Si fortè respondeant, Apostolorum corpora Romæ non esse, vbi nam, quæso sunt? certè nusquam alibi esse dicũtur. Nec est verisimile summorum Apostolorum corpora neglecta fuisse, cùm tot Sanctorum aliorum corpora videamus diligentissimè conseruata.

HOC argumentum tanti fecit EVSEBIVS, vt superfluum putauerit talia quærere. Sic enim ait, lib. 2. hist. cap. 25. *Igitur Nero, vt apertum se hostem diuinitatis pietatisque professus est, ipsorũ primùm Apostolorũ, quippe qui duces, & signiferi erant in populo Dei, expetit neces, & Paulum quidem capite in ipsa vrbe Roma, Petrum verò crucis patibulo condemnat. Horum testimo-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

testimonium quærere extrinsecus superfluum puto, cùm rem ge-
stam insignia vsque in hodiernum diem & splendissima eorum
monumenta testentur.

DEINDE testatur hoc idem consensus totius orbis terrarum, qui præcipuè ex peregrinationibus ad limina Apostolorum colligitur. Scribit enim Nicolaus I. in ep. ad Michaelem, tot millia hominum ex omni orbe terrarum religionis caussa ad sepulchra Apostolorum quotidie confluere, vt ipsa sola Romana ciuitas satis ostendat Ecclesiam Christi esse Catholicam siue vniuersalem, cùm ex omni hominum genere semper multi ad sepulchra Petri & Pauli conspiciantur.

SED neque negant aduersarij, persuasum fuisse omnibus Christianis vsque ad tempora Ioannis VVicleph, id est, vsque ad annum ferè M. CCCC. B. Petrum Romæ fuisse & mortuum esse: non est autem vllo modo credibile in tam longo tempore nunquam fuisse aliquem, qui errorem istum, si error esset, detegeret, præsertim cùm id, quod totus mundus tam diu credidit, non sit res aliqua gesta in angulo & in momento, & sine testibus, vt facilè fingi & difficulter refelli potuerit.

DICIMVS enim S. Petrũ in vrbe Roma multos annos pontificatum gessisse, & tandem post deuictum publicè Simonem Magum iussu imperatoris potentissimi, & fama crudelitatis notissimi, in crucem actum, capite deorsum verso vicam finiuisse. Quomodo credibile est rem istam, quam tam celebrem fuisse dicimus, esse falsam, & neminem fuisse per annos M. CCCC. qui eã refelleret?

POSTREMO testantur hoc idem testimonia veterum Patrum Græcorum & Latinorum. IGNATIVS, qui tempore Apostolorum vixit, in epist. ad Romanos, cuius magnam partem recitat B. Hieron. in lib. de viris illustribus in Ignatio, rogans Romanos, ne impedirent passionem eius, ait, *Non sicut Petrus & Paulus præcipio vobis, &c.* quibus verbis videtur alludere ad passionem Petri & C Pauli, quæ paulò antè Romæ contigerat.

ROMANI enim Christiani conati sunt impedire eorum passiones. Nam lacrymis suis Petrum coegerunt ex vrbe discedere, cùm ad supplicium à Nerone quæreretur. Dicit ergo Ignatius, & si ego non possim vobis præcipere vt poterant Petrus & Paulus: tamen rogo, ne me impediatis, sicut illos impedire conati estis.

DIONYSIVS Corinthius, qui centum annis ab obitu Apostolorum floruit, cùm Romæ esset, vt Eusebius refert lib. 2. hist. cap. 25. inter cætera sic ait: *Ambo*, inquit, *in hac vrbe simul docentes, etiam martyrio pariter, vno eodemque tempore coronati sunt.*

CAIVS, qui circiter L. annos, fuit Dionysio posterior apud eundem Eusebium, ibidem sic ait, *Ego*, inquit, *habeo trophæa Apostolorum, quæ ostendam. Si enim procedas via regali, quæ ad Vaticanum ducit, aut via Ostiensi, inuenies trophæa defixa, quibus ex vtraque parte constitutis Romana communitur Ecclesia.*

EGESIPPVS & ipse vicinus Apostolorum temporibus lib. 3. de excidio Hierosolymæ cap 2. totam historiam prolixè recitat, addens ad ea quæ priores dixerunt, Petrum capite deorsum verso crucifixum, vt ipse postulauerat.

EVSEBIVS in Chronico anni LXXI. à Christo nato, *Primus*, inquit, *Nero super omnia scelera sua etiam persequutionem in Christianos facit, in qua Petrus & Paulus gloriosè Romæ occubuerunt.*

THEODORETVS in ep. ad Leonem Papam, de Roma loquens, *Habet*, inquit, *communium Patrum & veritatis doctorem Petri & Pauli sepulchra, quæ fideles animas illuminant.*

ORIGENES lib. 3. in Genesim, vt refert Eusebius lib. 3. hist. cap. 2. *Et Petrus*, inquit, *ad vltimum in vrbe Roma commoratus, ibi & crucifixus est, deorsum capite demerso, quod* A *ipse ita fieri precatus est, ne exaquari Domino videretur.*

ATHANASIVS Apologia pro fuga sua, *Petrus*, inquit, *& Paulus cùm audissent, oportere se Roma martyrũ subire, non abiecerunt eam profectionem, sed cum gaudio abierunt.*

CHRYSOSTOMVS hom. 32. in epist. ad Rom. *Non ita cœlum splenderet, quando radios suos sol ex se demittit, quem admodum Romanorum vrbs duas illas lampadas vbique terrarum effundens. Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus. Considerate & horrete quale spectaculum visura sit Roma, Paulum videlicet repentè ex theca illa cum Petro resurgentem, in occursum Domini sursum ferri.*

EX Latinis. TERTVLLIANVS de præscription. cap. 36. *Si Italiæ*, inquit, *adiacet, habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præsto est. Felix Ecclesia cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur.*

LACTANTIVS lib. 4. diuinarum institut. cap. 21. *Christus*, inquit, *decedens aperuit discipulis suis futura omnia, quæ Petrus & Paulus Roma prædicauerunt.* Et infrà, *Cùm eos Nero interemisset, Iudæorum nomen, & gentem Vespasianus extinxit, fecitque omnia, quæ illi futura prædixerant.*

AMBROSIVS in oratione contra Auxentium, quæ habetur lib. 5. epist. *Nocte*, Petrus, *muro egredi cœpit, & videns sibi in porta Christum occurrere, vrbemque ingredi, ait, Domine quo vadis? respondit Christus, venio Romam iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum pertinere responsum, &c.* Et infrà: *Statimque correptus per crucem suam honorificauit Dominum IESVM.*

HIERONYMVS de viris illustrib. in Petro, *Simon Petrus*, inquit, *ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit, ibique XXV. annis Cathedram sacerdotalem tenuit vsque ad vltimum, id est, XIV. Neronis annum: à quo & affixus cruci, martyrio coronatus est capite ad terram verso.*

AVGVSTINVS lib. 1. cap. 10. de consen. Euang. *Merita Petri & Pauli propter eundem passionis diem celebrius & solennius Roma commendat.*

MAXIMVS serm. 5. de natali Apostolorum, *Petrus*, inquit, *& Paulus martyrium pertulerunt in vrbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum, scilicet vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis.*

SVLPITIVS lib. 2. sac. hist. *Diuina apud vrbẽ religio inualuerat, Petro ibi Episcopatum gerente, & Paulo postea Romam deducto.* Et infrà, *Paulus ac Petrus capitis damnati, quorum vni ceruix gladio defecta, Petrus in crucem sublatus est.*

PAVLVS OROSIVS lib. 7. hist. *Nam primus (Nero) Romæ, Christianos supplicijs, & mortibus affecit, ipsumque nomen exstirpare conatus, beatissimos Christi Apostolos Petrũ cruce, Paulum gladio occidit.*

EVTROPIVS lib. 7. in vita Neronis, *Denique*, inquit, *omnibus fis gitiis suis etiam hoc addidit, quod sanctos Dei Apostolos Petrum, Paulumque trucidauit.*

PAVLINVS natali 3. *Ipsaque cœlestium sacris procerum*
D *monumentis, Roma Petro Pauloque potens.*

ISIDORVS in vita Petri, *Septimo*, inquit, *& tricesimo anno post passionem Domini à Nerone Cæsare in vrbe Roma, deorsum verso capite, vt ipse voluit, crucifixus est.*

LEO serm. 1. de natali Apostolorum *Hodierna*, inquit, *festiuitas præter illam reuerentiam, quam toto terrarũ orbe promeruit, speciali & propria nostræ vrbis exultatione veneranda est, vt vbi præcipuorum Apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrij eorum sit lætitiæ principatus.*

GREGORIVS Turonicus lib. 1. cap. 25. *Nero*, inquit, *Petrum cruce, Paulum gladio iubet interfici.*

GREGORIVS Papa lib. 6. ep. 37. de Romana Ecclesia loquens, *Petrus*, inquit, *sublimauit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est.*

PRVDENTIVS in hymno de S. Laurentio sic ait,
Discede adulter Iuppiter stupro sororis oblite,
Relinque

Relinque Romam liberam, plebémque iam Christi fuge.
Te Paulus hinc exterminat, Te sanguis exturbat Petri,
Tibi id, quod ipse armaueras, Factum Neronis officit.

ARATOR in fine Actorum Apostolorum sic ait:
Dignaq; materies Petri, Pauliq; corona,
Cæsareas superare minas, & in arce tyranni
Pandere iura poli, summumq; in agone tribunal
Vincere, ne titulos paruus contingeret hostis.

ELPIS vxor Boethij in hymno de Apostolis:
O Roma fœlix quæ tantorum principum
Es purpurata precioso sanguine
Non laude tua, sed ipsorum meritis,
Excellis omnem mundi pulchritudinem.

OMITTO innumerabiles alios, vt Bedã, Adonẽ, Freculphum, Bernardum, & cæteros. Siquidem hi sufficere possunt, cùm omnes floruerint primis quingentis annis, & cùm aduersarij ne vnum quidem hactenus proferre potuerint, qui contrarium senserit.

ADDE vltimò, quòd Ethnici auctores, & si nõ meminerunt nominatim Petri, & Pauli, qui apud eos contemptibiles videbantur, tamen conueniunt cum cæteris Patribus, in eo, quod Romæ primus Nero Christianos occidi mandauerit, vt patet ex Cornelio Tacito lib. 15. annalium, & Suetonio in Nerone.

AD hæc testimonia nihil respondet VELENVS, nisi id quod dictum est ab aliquibus ex Patribus, Christum videlicet apparuisse Petro ad portam Romanam, & dixisse: *Venio Romam iterum crucifigi*: esse horrendum mendacium, & blasphemiam contra ipsum Petrum, & Spiritum sanctum. Nam Christum nunquam descensurum de cœlo, nisi in die iudicij, testatur Spiritus Sanctus per os Petri Act. 3. *Quem*, inquit, *oportet cœlum suscipere vsque in tempora restitutionis omnium.*

AT profectò Velenus potius mentitur & blasphemat, qui conatur Christo compedes injicere, ne se commoue C re possit vsque ad diem iudicij. Nam, vt omittam alias apparitiones Christi, quæ in probatis auctoribus leguntur, certè Act. 9. Christus in aere terræ proximo constitutus Paulo apparuit.

NAM quod tũc Paulus verè corporalibus oculis Christum sibi præsentem & vicinum viderit, patet tum ex luce, quæ illum circumfulsit, & ex cœcitate, quã post visum Christum gloriosum incurrit, vt ibidé dicitur: tum præcipuè ex verbis Scripturæ. Nã Act. 9. dicit Ananias ad Paulum: *Dominus IESVS misit me, qui apparuit tibi in via.* Et ibidem: *Barnabas apprehensum Paulum duxit ad Apostolos, & narrauit illis quomodo vidisset Dominum.* Et Paulus ipse 1. Corinth. 9. ait: *Nunquid non sum Apostolus? Nonne IESVM Christum Dominum nostrum vidi?* Et 1. ad Corinth. 15. *Nouissimè autem tanquam abortiuo visus est mihi.* Vbi enumerat testes resurrectionis, qui Dominum oculis corporeis viderant, & se inter eos ponit.

AD illud igitur ex Act. 3. respondeo, Petrum significare voluisse, Christum non venturum publicè, & co- D ram omnibus, nisi in die iudicij: sed hinc non efficitur, quin possit priuatim & cui voluerit, apparere.

CAPVT QVARTVM.

Petrum Romæ vsque ad mortem Episcopum fuisse.

RESTANT postrema duo capita, quæ simul demõstrari poterũt. Igitur Petrũ Episcopũ Romanũ fuisse, & eũ Episcoparũ ad mortẽ vsq; retinuisse, Primũ suadere videtur ipsa summa dignitas Romanæ Ecclesiæ: semper cũm omniũ consensũ habita est prima, & præcipua omnium aliarum A vt etiam Caluinus fatetur.

NON potest autem vlla ratio reddi huius excellẽtiæ, nisi quia princeps Apostolorum illius Ecclesiæ proprius pastor, & Episcopus fuit, vt suprà ostendimus, cùm de XXVI. prærogatiua. S. Petri disputaremus.

DEINDE, si non fuit Petrus Episcopus Romæ vsque ad mortẽ, exponant aduersarij, vbi Petrus sederit ab eo tempore, quo reliquit Antiochiam. Nam non mansisse Petrum perpetuo apud Antiochiam, Antiocheni ipsi confitentur, & satis id probat Ecclesiæ consuetudo, quę nunquam attribuit primum locum Episcopo Antiocheno. Et nulla Ecclesia est, aut fuit quę assereret Episcopum suum fuisse Petrum, excepta Antiochena, & Romana. num ergo dicemus, Petrum non fuisse vllius loci Episcopum?

SED aduersarij hoc dicere non possunt, quippe qui Petrum volunt fuisse non Episcopum vniuersalis Ecclesię B sed alicuius tantum particularis, sicut fuit Ioannes Ephesinę, Iacobus Hierosolymitanę.

DICANT igitur vbi fuerit Episcopus Petrus, vel si fuit Romę Episcopus, & postea mutauit sedem? dicant si possunt, quò eam transtulerit?

ACCEDAT testimoniũ, & consensus omniũ veterum quibus Caluinus teneri credere, nisi secum pugnare velit: ipse enim ait, se propter consensum scriptorum nolle pugnare, quin Petrus Romę sit mortuus: cùm ergo iidem scriptores summo consensu dicant, Petrum Romę fuisse Episcopum, & nemo veterum vnquam id negauerit, cur nequit persuaderi Petrum Romę Episcopatum gessisse?

SANCTVS IRENAEVS li. 3. c. 3. texit Catalogũ Romanorum Episcoporum, & primo loco ponit Petrum & Paulum, secundo Linum, tertio Anacletum, quarto Clementem, & cæteros vsque ad Eleutherium, qui tunc se- C debat. & nominatim de Clemente, Sixto, & Eleutherio repetit, quod Apostolis succedant: Clementem dicens tertium ab Apostolis, Sixtum sextum, Eleutherium duodecimum, at profectò non potest verè dici, Romanos Episcopos Petro succedere, si Romæ Petrus Episcopus non fuit.

TERTVLLIANVS lib. de præscr. c. 32. *Euoluãt*, inquit, *ordinem Episcoporum suorum ita per successiones decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquis ex Apostolis, vel Apostolicis viris fuerit.* Et infrà: *Sicut*, inquit, *Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum profert.*

QVOD autẽ non intelligat Clementem à Petro quidem ordinatum fuisse, sed Petrum postea alio sedem transtulisse, patet ex eodem libro, vbi Tertullianus scribit, Petrum Romæ crucifixum: ex quo intelligimus Clementem à Petro ordinatum imminente passione ipsius Petri, & proinde Clementem Petro iam mortuo successisse.

SANCTVS CYPRIANVS frequẽtissimè Romanã sedem Petri Cathedram vocat, quod sanè non diceret, si crederet Petrum alibi sedem suam statuisse, quàm Romæ. Libro primo epistola tertia ad Cornelium: *Nauigare audent*, inquit, *ad Petri Cathedram, atque ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est: à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, ad quos perfidia habere non possit accessum.* Et libro 4. epist. 2. ad Antonianum. *Factus est*, inquit, *Cornelius Episcopus, cùm Fabiani locus, id est, cùm locus Petri, & gradus Cathedræ sacerdotalis vacaret.*

EVSEBIVS in Chronico anni XLIV. *Petrus natione Galilæus, Christianorum Pontifex primus, cùm primùm Antiochenam Ecclesiam fundasset, Romam profecturus, vbi Euangelium prædicans, XXV. annis eiusdem vrbis Episcopus perse-*
nerat.

Epi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

EPIPHANIVS hæres.27.quæ est Carporatis: *Episcoporum*,inquit,*in Roma successio hanc consequentiam habuit,Petrus,& Paulus,Linus,Cletus,Clemẽs,Euaristus,Alexander,&c.*

ATHANASIVS in epistola ad solitariam vitã agentes,*Primum*,inquit,*ne Liberio quidem Romano Episcopo pepercerunt,nulla reuerentia moti,quod sedes illa Apostolica esset.* Et infrà inducit Liberium sic loquentem, *Nunquam talem à Patribus traditionem accepimus,qui à beato & magno Petro acceperunt,&c.* Vbi Liberius inter prædecessores suos Petrum numerat.

DOROTHEVS in Synopsi,*Linus*,inquit,*post coryphæum Petrum, Romæ Episcopus fuit.* SOZOMENVS libro quarto. capite 14.*Non sine diuina*, inquit, *prouidentia factum est,vt mortuo Felice solus Liberius Romanæ Ecclesiæ præesset,ne Petri sedes vlla infamiæ macula aspergeretur.* EVLOGIVS Alexandrinus apud Gregor. lib. 6. epist. 37. dicit, Petrum Romæ nunc vsque in suis successoribus sedere.

OPTATVS libro secundo contra Parmenianum: *Igitur*,inquit,*negare non audes,scire te in vrbe Petro primùm Cathedram Episcopalẽ esse collatam.* Et infrà enumerat Romanos Episcopos à Petro vsque ad Anastasium, qui suo tempore sedebat. AMBROSIVS libro tertio de Sacramẽtis,capite primo:*Vtique*, inquit,*ipse auctor est nobis huius assertionis Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit Ecclesiæ Romanæ.*

HIERONYMVS de viris illustribus in Petro, dicit eum XXV.annis Romæ sacerdotalem Cathedram tenuisse. Idem in prima epistola ad Damasum, de nomine hypostasis,*Cum successore*,inquit,*piscatoris, & discipulo crucis loquor,ego beatitudini tuæ,id est.Cathedræ Petri communione conſocior.*

AVGVSTINVS lib.2. cap.51. contra literas Petiliani, *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua nunc Anastasius sedet?* Idem in epistola decima sexta enumerat Romanos Episcopos à Petro vsque ad Anastasium.

PRVDENTIVS in hymno de sancto Laurentio,*Romæ iam regnant duo Apostolorum principes, Alter vocatur Gentium, alter Cathedram possidens Primam,resludit creditas Aeternitatis ianuas.* PROSPER libro de ingratis,*Sedes Romæ Petri,quæ Pastoralis honoris Facta caput mundo, &c.* SVLPITIVS libro secũdo sacræ historiæ, *Imaluerat apud vrbem diuina religio,Petro Episcopatum gerente.*

PETRVS Episcopus Rauennæ in epistola ad Eutychem, quæ habetur inter præambulares ad Concilium Chalcedonense,*Hortamur*, inquit, *te frater honorabilis, vt his quæ à beatissimo Papa Romanæ ciuitatis scripta sunt,obedienter attendas. Quoniam beatus Petrus,qui in propria sede,& viuit,& præsidet præstat quærentibus fidei veritatem.*

THEODORETVS in epistola ad Leonem,postquam dixerat Petrum & Paulum Romæ esse mortuos, subiungit,*Ii vestram sedem effecere magis illustrem,ea est vestrorum bonorum summa.Illorum autem* DEVS *nunc quoque sedem clarã insigniẽmque reddidit,cùm vestram sanctitatem in ea collocauerit,quæ radios fidei Orthodoxæ emittit.*

ISIDORVS in vita Petri, *Hic*, inquit, *postquam Antiochenam Ecclesiam fundauit,sub Claudio Cæsare cõtra Simonem Magum Romam pergit, ibique prædicans Euangelium,viginti quinque annis eiusdem tenuit pontificatum.* Idem habent BEDA de sex ætatibus.FRECVLPHVS tom. 2. Chronicorum,lib. 1. cap. 13.ADO Viennensis in Chronico, anno Christi XLV.& recentiores omnes.

Accedant etiam præter tot Patrum auctoritatem, testimonia veterum Romanorum Pontificum martyrum, vel confessorũ.CLEMENS.I.lib.7.constit.Apostolicar. cap.46.docet Petrum imminente morte sibi reliquisse Romanũ Episcopatum. ANACLETVS epist.3. docet propter Petri sedem,Romanam Ecclesiam esse omnium aliarum caput.MARCELLVS I. in epist.ad Antiochenos.*Petri*,inquit,*sedes primitus apud vos fuit,quæ iubente Domino Romam translata est,&c.* DAMASVS in pontificali in Petro,dicit Petrum XXV.annis Romæ fuisse Episcopum;id est, vsque ad mortem. INNOCENTIVS I.in epist.ad Concil.Mileuitanum,quæ est 93. inter epistolas Augustini.LEO sermone primo de natali Apostolorum. GELASIVS in epist. ad Episcopos Lucaniæ & Siciliæ. IOANNES III. in epist.ad Episcopos Germaniæ,&Galliæ.GREGORIVS lib.2.epist.33.AGATHO in epistola ad Constantium Imperatorẽ. ADRIANVS in epist.ad Tharasim.NICOLAVS I. in epistola ad Michaelem,& alij omnes,qui aliquid scripserunt, affirmant sedem suam sedem esse Petri, quorum testimonia non recipiuntur quidem ab aduersarijs, quia dicunt eos causam propriam agere,sed certè immeritò nõ recipiuntur, cùm & sanctissimi fuerint, & nemo veterum vnquã eos hac in parte reprehenderit.

Accedant testimonia veterum Conciliorum, quæ ab hæreticis nostri temporis recipiuntur. Ac primum in Concilio SARDICENSI Episcoporum CCC. can. 3. *Sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, vt scribatur ab his, qui causam examinarunt, Iulio Romano Episcopo, & si iudicauerit renouandum esse iudicium, renouetur, & det iudices.* Item in Concilio EPHESINO I.tom.2.cap.16.vocatur Celestinus Romanus Pontifex, *ordinatus successor & vicarius B. Petri Apostolorum principis.*

In Concilio CHALCYDONENSI act. 2. cùm lecta esset epist.Leonis,omnes clamauerunt,*Petrus per Leonem loquutus est.* Act. 3.cùm sententia fertur in Dioscorum,dicitur Leo Petri Apostoli præditus dignitate Dioscorum deposuisse. Et in epi. ad Leonem totum Concilium dicit,Leonem vocis Petri interpretem fuisse,id est,Petrum per Leonem loquutũ. Quæ omnia apertè indicant,fuisse persuasissimum illis DCXXX. Patribus,Leonem Episcopum Romanum,Petri esse successorem.

In Concilio V.act.prima,Menas Patriarcha Concilij præses sententiam ferens in Anthimum,& alios hæreticos,*Contempserunt*,inquit,*Romanam Ecclesiam,in qua successio est Apostolorum,quæ sententiam contra ipsos protulit.*

In Concilio VI.act.8. subscribunt Episcopi epistolæ Agathonis,varijs modis. Inter alios quidã sic loquitur, *Suggestiones*,inquit,*directas à patre nostro Agathone sanctissimo Archiepiscopo Apostolicæ, & principalis sedis antiquæ Romæ,tanquã à Spiritu sancto dictatas,per os sancti ac beatissimi principis Apostolorum Petri,& digito ter beatissimi Papæ Agathonis scriptas suscipio,& amplector.* Ex his quinque probatissimis Conciliis habemus plusquam 1200.antiquos Episcopos maiori ex parte Græcos, qui testantur Romanum Pontificem Petro succedere.

CAPVT QVINTVM

Soluitur argumentum primum hæreticorum.

NVNC obiectiones VELENI, quibus Caluini quoque & Illyrici argumenta continentur, diluamus.PRIMA persuasio eius talis est,Auctores qui dicunt Petrum Romam venisse,non consentiunt inter se de tempore quo venerit, nam Orosius dicit venisse in exordio regni Claudij, Hieronymus dicit anno II.Claudij,Fasciculus temporum dicit anno IV.eiusdem Claudij,passionale de vitis Sanctorum dicit anno XIII. Claudij.

Præterea mira varietas inuenitur in Petri successoribus numerandis. Nam quidam post Petrum immediatè ponunt Clementem,vt Tertullianus de præscrip.& Hieron.in ca.52.Isaiæ: alij post Petrum ponunt Linum,& postea

postea Clementem, 3. loco, vt Optatus lib.2. contra Parmenianum,& Aug.in ep.165.alij post Petrum ponunt Linum & Cletum,siue Anacletum,& tandẽ Clementem,4.loco,vt Irenæus li.3.ca.3.Eusebius in Chronico Epiphanius hæres.27.& Hieron.de viris illustribus in Clemente.

ADDE quod isti omnes ex Cleto & Anacleto vnũ faciunt.igitur nihil certi statui potest. discordia enim auctorum argumentum est falsitatis.

RESPONDEO ad PRIMVM, discordiam de tempore,si qua esset,quo Petrus Romã venit,non infirmare sententiam nostram, quod Petrus Romam venerit. Nam sæpissimè accidit, vt constet de re, & non cõstet de modo vel alia circũstantia. Nam constat apud Christianos, Christum esse mortuum in cruce pro nobis: tamen maxima discordia est de tẽpore, quo mortuus est.TERTVLLIANVS li.cõtra Iudæos; CLEMENS Alexandrinus lib.1. Stromatum, & LACTANTIVS lib.4.diuinar.institt.ca.10. docent Christum mortuum anno XV. Tiberij, ætatis autem suæ anno XXX. IGNATIVS ad Trallianos,& EVSEBIVS in Chronico,& alij dicunt eum anno ætatis XXXIII. & Tiberij XVIII.crucifixũ. Onuphrius, Mercator, & aliquot alij recentiores,anno ætatis suæ XXXIV. Christũ passum esse volunt. IRENÆVS li.2.c.39.contẽdit, Christũ ferè ad annum quinquagesimum peruenisse, proinde nõ sub Tiberio, sed sub Claudio passum esse.

DE die ac mense, quo Christus mortuus est, tanta est discordia veterum,& recentiorum,vt adhuc sub Iudice lis sit.Vide Clementem li.1.Stromatum,vbi multas opiniones refert; at numquid propterea negabimus Christum esse passum?

PARI ratione cùm constet impletas esse in Christi passione hebdomadas Danielis, tamen plurimæ sunt opiniones de tẽpore,quo incipiant, & quo desinant. Item de annis regum Persarũ, de annis Samuelis,Saulis,aliorumque nonnullorum principum Iudæorum, de annis Imperatorum, & Pontificum Romanorum. Denique de annis mundi,qui hactenus fluxerunt, tot sunt ferè sententiæ,quot Chronologi. Num igitur propterea dicemus, reges Persarum non fuisse, Samuelem,& Saulem non præfuisse, Imperatores & Pontifices nunquam extitisse,& mundum ipsum non incepisse,vel non durasse vsque ad hanc diem?

DISCORDIA ergo Scriptorum, argumentum est falsitatis, quantum ad id, in quo discordant,quia necessariò aliqui ex discordantibus falluntur: sed sicut discordia est signum falsitatis, ita concordia summa, quæ est inter omnes Patres, quod Petrus Romæ sederit,mortuúsque sit,signum est veritatis.

DEINDE respondeo, nullam esse inter bonos auctores discordiam. Nam EVSEBIVS in Chronico, HIERONYMVS libro de Scriptoribus Ecclesiasticis in Petro,& ADO Trenetẽsis in martyrologio,dicũt, Petrum Romam venisse anno II.Claudij,à quibus nõ dissentit Orosius lib.7. qui ait, venisse eum in exordio regni Claudij. Nam si regnum Claudij tres in partes diuidas,id est,in exordium,medium & finem; annum secundum ad exordium pertinere videbis.

CVM his consentiunt omnes illi auctores, qui Petrũ asserũt Romæ sedisse annis XXV.& anno XIV. Neronis obiisse, videlicet Damasus, Isidorus, Beda, Freculphus,Ado Viennẽsis,& cæteri quos suprà citauimus.Nec enim fuit anni XXV. vsq; ad annũ XIV. Neronis,nisi à secundo Claudij numerare incipiamus.

QVOCIRCA Fasciculũ temporum, & Passionale merito contemnimus, præsertim cum fasciculus ille Marianũ Scotum sequutus sit,qui secum ipse, & cum veritate apertissimè pugnat. Ait enim MARIANVS Scotus in suo Chronico, Petrũ anno IV.Claudij Romam venisse,postremo anno Neronis obiisse, & tamẽ sedisse in Romano Episcopatu annis XXV. & mensibus duobus;quæ nullo modo inter se cohærent.

NAM regnauit Claudius in vniuersum annis XIII. mensibus VIII.diebus XX. Nero autem regnauit annis XIII. mẽsibus VII. dieb. XXVIII. testibus Dione Cassio, Suetonio Tranquillo, Eusebio, & ipso etiã Mariano Scoto. Nam quod in Chronico Eusebij tribuuntur Neroni anni 14.M. 7. D. 28. planum est errore Librariorum factum esse: siquidem postea cùm anni singuli numerantur, non inueniuntur nisi 13. & aliquid amplius.

IAM verò hæc tempora Claudij & Neronis simul iuncta non efficiunt maiorem summam, quàm annorum XXVII.mensium IV. dierum XVIII. ex quibus si tollas annos III.menses V. dies XVIII. quos vult Marianus Scotus effluxisse de Imperio Claudij, antequam Petrus Romam veniret;soli supererunt anni XXIII. menses XI. Igitur aut Petrus obiit post Neronem,aut non sedit annis viginti quinque.

QVOD verò attinet ad ALTERAM argumenti partem, de successione quatuor primorum Pontificum. Primum illud respondeo, etiam si plane ignoraremus, quis Petro proximè successerit, non tamen propterea in dubium reuocari debere, an aliquis successerit. Quemadmodum maxima quæstio inter Scriptores versatur,quis fuerit maritus Esther, cùm aliqui Assuerum Medũ alij Cambysem Persam,alij Darium Hystaspis,alij Artaxersem Longimanum,alij denique Mnemonem fuisse scripserint;nec tamen vllus vnquam dubitandum censuerit,maritũ ne habuerit Esther an nõ.

DEINDE respõdeo, posse rem totam ita componi & explicari.Apostolus Petrus passione sua immutatæ B.Clementi sedem Episcopalem reliquit. Id testantur grauissimi auctores,Tertullianus de præscriptionibus, cap.32 Hieronymus lib.1.in Ioannianum, & in ca.52. Isaiæ,Ruffinus præfatione recognitionum, & inuectiua in Hieronymum, Ioannes III. Papa in ep. ad Episcopos Germaniæ, & præterea Clemens ipse lib.7. const.Apost.ca.37.Anacletus epist.1.Alexander epist. 1.& Damasus in vita Petri.

CÆTERVM, Petro mortuo, Clemens in sede Apostolica sedere noluit, donec vixerunt Linus & Cletus, qui ipsius B. Petri adiutores in Episcopali officio fuerant. Quocirca primus à Petro Pontifex non Clemẽs, sed Linus fuit.Id ita esse colligimus,Primum ex EPIPHANIO hæres.27.qui ex sententia veterum tradit,à Clemente sedem recusatam, dum viverent Linus & Cletus.Deinde ex hac ipsa ambiguitate.

SI enim absque vlla contentione successisset Petro Clemens,aut Linus, aut quicunque alius, nulla certè quæstio de primo successore Petri exstitisset:quemadmodum de primo successore Iacobi Hierosolymis, & Marci Alexandriæ, & ipsius Petri Antiochiæ, nulla vnquam fuit quæstio.

QVIA vero in Romana Ecclesia post Petri obitũ sanctæ contentio ex humilitate nata est,& vnus fuit,& alter esse debuit primus successor Petri,inde nonnulla obscuritas in hanc successionem inuecta est. Atque ex his conciliari possunt auctores; qui aut Clementem Lino,aut Linum Clementi anteponunt;siquidem Irenæus, Eusebius, Epiphanius, Optatus, Augustinus, Hieronymus,dum asserunt Petro Linum proximè successisse,verum asserunt,sed non negant id factum esse, quia Clemens Episcopatum illum recusauerat: porro Tertullianus, Hieronymus, Ruffinus, & cæteri, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clementem à Petro successorem relictum esse scribunt,sem veram narrant,sed nec ipsi negant Clemẽtem eo tempore sedem accipere noluisse.

NEQVE multũ me mouet, quod Pontificalis Damasi,Sophronius,& Simeon Metaphrastes in vita Lini dicunt,Linum ante Petrum obiisse. Nam Sophronius,& Simeon recentiores sunt, Pontificalis verò liber,qui Damaso tribuitur, dubiæ in hac re auctoritatis est. Auctores autem, qui Linum Petro successisse scribunt,cum antiquissimi;tum etiam plurimi & probatissimi sunt.

IAM verò post Linum Cletus, siue Anacletus, post quem Clemens quarto loco collocandus est. Auctores sunt Irenæus,Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, item Canon Missæ vetustissimus, vbi legimus Lini, Cleti,Clementis;denique Ignatius in epistola ad Mariam Zarbensem,vbi significat Clementem Anacleto successisse. Post Clementem Anacletus alius sine dubio subiiciendus est, vt Optatus, Augustinus, Damasus,& alij subiiciunt.

DVOS enim fuisse Anacletos,quorũ alter etiã Cletus dicebatur,tametsi propter nominis similitudinem multi veteres vnum ex duobus fecerint. PRIMVM nobis persuadet Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, quæ duos festos dies in eorum memoriam celebrat, Cleti videlicet mense Aprili, & Anacleti mense Iulio, & Cletum Romanum,atque Aemiliani filium, Anacletũ Athenienſem,& filium Antiochi esse dicit. Nec enim credibile est in re tanta Ecclesiam vniuersam falli.

DEINDE idem colligimus ex eo,quod aliqui veterum Anacletum Clementi anteponunt, vt Ignatius, Irenæus,Eusebius:alij subiiciunt, vt Optatus, Damasus, Augustinus: id enim argumento est, duos fuisse, non vnum Priorem porro Anacletum,etiam Cletum appellari solitum, inde constat, quod eundem omnino Pontificem, quem Ignatius, Irenæus, & Eusebius Anacletum vocant,Epiphanius, Hieronymus, Damasus,Ioannes tertius,& ipse sacrosanctus Missæ Canon Cletum nominat.

NEQVE verò mirum videri debet propter nominis similitudinem, à veteribus quibusdam ex duobus Anacletis vnum esse factum, cùm constet apud Græcos passim confundi Nouatum, cum Nouatiano, cùm tamen certissimum sit Nouatũ Carthaginensem, Nouatianum Romanum Presbyterum fuisse: & Eusebius, ac Nicephorus Constantinopolitanus in Chronicis, ex Marcello, & Marcellino vnum fecerint, cùm duos fuisse certum omnino & exploratum sit.

CAPVT SEXTVM.

Soluitur argumentum secundum.

SECVNDA persuasio Veleni, quæ est & Caluini,& Magdeburgensium,Petrus nõ potuit Romam venire ante XVIII. annos à passione Domini; nam cùm fieret Concilium Hierosolymitanũ, Actor. 15. adhuc erat Petrus in Iudæa; factum est autem illud Concilium anno XVIII. à passione Domini, vt colligit B. Hieronymus in ca. 2. ad Galat. Nam Paulus post annos tres à conuersione sua venit in Hierusalem videre Petrum,Galat. 1. Deinde post annos XIV. rediit in Hierusalem ad Concilium, Galat. 2. quibus si addas vnum annum, qui fluxit à passione Domini, vsque ad conuersionem Pauli, fient anni 18.

ADDE, quod Petrus dicitur fuisse quinq; annis in Iudæa, deinde septẽ annis Antiochiæ, tũ multis annis aliis in Ponto,Galatia,Cappadocia,Asia, & Bythinia. nec enim vno die poterat in tot locis prædicare:itaque vt minimum XVIII. anni fluxerunt, antequam Romam Petrus venire posset.

PRÆTEREA si ante annũ XVIII. Petrus Romã venisset,venisset certè anno secundo Claudij, vt nos suprà diximus:at id fieri nõ potest, tum quia illo anno nondum sanctus Petrus ex vinculis liberatus fuerat,in quæ illum coniecerat Herodes. Contigit enim ea liberatio anno tertio Claudij, vt ex Luca Actorum 12. & ex Iosepho lib. 19. antiquit. ca. 7. colligitur, tum etiam quia mandauerat Christus Apostolis, vt ex Hierusalem ante annos duodecim non recederent,vt ex Thrasea martyre refert Eusebius lib. 5. histor. cap. 18. incidit autem annus duodecimus à Christi resurrectione in annum tertium Claudij:non igitur anno secũdo Claudij Petrus Romam venit;sed post annum nonum, qui erat decimus octauus à Passione Domini.

DICITVR autẽ Petrus sedisse Romæ annis XXV. à Damaso,Eusebio,Hieronymo, & aliis:superuixit ergo vsque ad annum XLIII. à passione Domini: sed tunc iam obierat Nero, immò etiam Galba, Otho, & Vitellius,& imperabat Vespasianus: igitur tempore Vespasiani obiit Petrus, sed Vespasianus fuit mitissimus Imperator, nec vllos Christianos Romæ occidit vt omnes testantur. Vide Tertullianum cap. 5. apologetici,& Augustinum libro de ciuitate Dei 5. ca. 21. Eusebium,Sulpitium,Orosium, & cæteros omnes historicos. Petrus igitur alibi obiit,quàm Romæ.

RESPONDEO primum, etiamsi errassent Patres, qui dixerunt Romæ sedisse XXV. annis Apostolum Petrum,non tamen propterea sequeretur Petrũ nunquam sedisse Romæ, vt suprà multis allatis similibus demonstrauimus. Sed non est opus àd ista confugere: verè enim sedit Romæ annis XXV. & septem Antiochiæ,& omnia cohærent. Hæc enim est verissima & breuissima historia vitæ sancti Petri.

MANSIT B. Petrus quinque ferè annis in Iudæa: quocirca facilè potuit S. Paulus post annos tres à sua conuersione Petrum Hierosolymis conuenire. Et rectè Eusebius anno quinto à passione Domini ponit ingressum Petrum in vrbem Antiochiam. Neque his repugnat illa Thraseæ martyris traditio:nõ enim Dominus imperauit,vt omnes Apostoli ad annos duodecim Hierosolymis morarentur, id enim constat esse falsum ex Actis Apostolorum,cap. 8. 9. & 10. vbi legimus Petrum profectum in Samariam, Lyddam, Ioppem,& Cæsaream, antequam in vincula cõiceretur, atque adeò ante annum duodecimum à Christi passione:sed vt non omnes inde recederent, verũ aliquis semper, aut etiam aliqui ex Apostolis Hierosolymis manerent,ad testimonium Hebræorum.

IGITVR ex Iudæa anno quinto à passione Domini Petrus profectus in Syriam,Antiochiæ fixit sedem, & mansit annos ferè septem Episcopus eius vrbis. Nec enim probabile est, quod Onuphrius docet in additionibus ad Platinam, sanctum Petrum non sedisse Antiochiæ, nisi post reditum ab vrbe Roma. Siquidem nullum ipse veterem auctorem pro se adducere potest.

QVOD autem nos docemus, docuerunt ante nos Anacletus epist. 3. Marcellus epist. 3. Innocẽ. epist. 14. Damasus in põtificali. Hieronymus de viris illust. Eusebius in Chronico. Leo sermone 1. de sanctis Petro & Paulo. deniq; Beda, Isidorus, Ado, & cæteri omnes.

NON tamen hoc ita accipiendũ est, quasi nunquã ex Antiochia toto illo tẽpore egressus sit, immò verò eodem tẽpore peragrauit vicinas prouincias, Põtum, Asiã, Galatiam, Cappadociã, & Bythiniam: inde autem profectus anno septimo Episcopatus Antiochẽsis, qui erat vndecimus à passione Domini, rediit in Hierusalem: ibiq; comprehensus ab Herode in vincula coniectus est in diebus azymorum, Actor. 12 sed paulò pòst ab Angelo liberatus. eodem anno, qui erat secundus Claudij, Romam venit, ibiq̃ sedem fixit, ac tenuit annis XXV.

NEC tamen toto eo tempore, quo fuit Episcopus Romanus, mansit Romæ, sed posteaquam septem annis Romæ prædicauerat, rediit in Hierusalem, expulsus à Claudio ex vrbe vnà cum cæteris Iudæis. Scribit enim Lucas, Actorum 18. Claudium expulisse ex vrbe omnes Iudæos: idem scribit Suetonius in Claudio, idem Iosephus, vt Orosius citat,& ipse Paulus Orosius lib. 7. hist. qui addunt, hoc factũ esse anno nono Claudij, id est. 18. à passione Domini.

ITAQVE cùm audissent ij, qui erant Antiochiæ, Petrum venisse in Hierusalem, miserunt ad eum Paulum & Barnabam,& tunc factum est Concilium Hierosolymitanum: mortuo autem Claudio, rediit Petrus Romam,& ibidem vitam finiuit.

NEQVE his repugnat, quod Petrus in vinculis fuerit Hierosolymis paulò ante mortem Herodis, vt colligitur ex actis Apostolorum, cap. 12. cùm ex Iosepho lib. 19. antiquit. ca. 7. cõster, Herodẽ obiisse anno III. Claudij. Nam S. Lucas Actor. 12. non ait Petrum in vinculis fuisse paulo ante mortem Herodis: sed contrarium potius indicat, cùm narrat post Petri liberationem à vinculis, Herodem profectum esse Cæsaream, ibiq̃ commoratum. Illa enim mora, tẽpus vtcumq; longum significat, quod vt minimum vnius anni fuit. Refert autem S. Lucas post necem Iacobi, & vincula Petri, continuò ferè mortem Herodis vt indicaret horribilem illum Herodis interitum, pœnã peccati fuisse in Apostolos Domini ab eo commissi.

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur alia quinque argumenta.

PERSVASIO TERTIA talis est. Petrus non potuit venire Romam vsque ad annum IX. Claudij, vt suprà probatum est, sed neque postea venire potuit: nam Claudius, qui iussit Iudæos ex vrbe pelli, sine dubio iussit etiam in vrbem non recipi, igitur nunquam venit.

SED iam ostendimus Petrum anno IX. Claudij non venisse Romam, sed discessisse ex Roma,& postea tempore Neronis rediisse: quod enim tempore Neronis potuerint Romæ esse Iudæi, patet ex Act. vlt. vbi Paulus Romæ Iudæis prædicat.

PERSVASIO QVARTA. Quando Paulus reprehendit Petrum Antiochiæ, Galat. 2. erat peractũ Concilium Hierosolymitanum, & tamen adhuc Petrus nõ viderat Romam. Respondeo: iuerat & redierat.

PERSVASIO QVINTA. Paulus scribens ad Romanos, multos iubet salutari, cap. vlt. Petri autem ne meminit quidem: atque hæc non solum Veleno persuasio, sed etiam Illyrico demonstratio est, Petrũ Romæ nunquam fuisse.

RESPONDEO, in primis argumentum hoc nihil concludere: nam alioqui sequeretur, Ioannem non fuisse Episcopum Ephesi, neque Iacobum Hierosolymis, quia Paulus scribens ad Ephesios & ad Hebræos, non meminit Ioannis & Iacobi.

DEINDE dico, Paulum non iussisse Petrũ salutari, quia scripsit epistolam eo tempore, quo Petrus redierat ex Roma,& versabatur in Syria. Nã Paulus scripsit epistolam ex itinere, quo proficiscebatur Hierusalem, vbi & cõprehensus fuit. Sic enim scribit ipse Rom. 15. *Et nunc,*inquit, *proficiscor in Hierusalẽ, ministrare sanctis, probauerunt enim Achaia & Macedonia collationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt in Hierusalem.* Et Actor. 24. idem Paulus, cùm causam diceret ad tribunal Felicis Syriæ præsidis, ait: *Eleemosynas facturus in gentem meam veni,& oblationes,& vota.*

PORRO hæc Pauli captiuitas contigit medio tempore inter Concilium Hierosolymitanum, & obitum Claudij. Siquidem post Concilium illud Paulus adiit Macedoniam & Achaiam, vbi antea nunquam fuerat, vt patet ex Actis ca. 16. peruenit autem in Hierusalem Felice præside, qui præfuit Syriæ vsque ad mortem Claudij,& initium Neronis, vt Iosephus testatur li. 20. antiquit. cap. 9. & 13.

EX quo sequitur, epistolam ad Romanos scriptam esse circiter vndecimum aut duodecimum annũ Claudij, quo tempore S. Petrus ex Roma redierat, & Syriæ regiones iterum peragrabat, & visitabat. Quid igitur mirum, si Paulus ad Romanos scribens, non salutat Petrum, quem eo tempore constat Romæ non fuisse?

PERSVASIO SEXTA. Ambrosius in cap. 16. ad Romanos dicit, Narcissum, quem Paulus iubet salutari, fuisse Romanum Presbyterum: at Presbyter & Episcopus idem sunt apud Paulum, igitur iste Narcissus erat Episcopus Romanus: proinde non fuit Petrus Romanorum Episcopus primus.

RESPONDEO, Narcissum Presbyterum fortasse Romanũ fuisse, Episcopum sine dubio non fuisse. Siquidem Irenæus, Eusebius, Optatus, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus,& cæteri qui catalogum Romanorum Pontificum scripserunt, nullam huius Narcissi mentionem fecerunt. Nec his repugnat Ambrosij auctoritas: nam Ambrosius idem in cap. 3. 1. ad Timotheum, Omnis Episcopus, inquit, Presbyter est, non tamen omnis Presbyter Episcopus: & Cornelius apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, Romæ vnum fuisse Episcopum, quadraginta autem & sex Presbyteros.

PERSVASIO SEPTIMA. Paulus cum Petro fœdus percussit, vt ille Iudæorum, ipse Gentiũ esset Apostolus, Gal. 2. quomodo ergo verisimile est, Petrũ tam citò pacti immemorem, alienam prouinciã inuasisse, id est, Romam iuisse, quæ mater gentilitatis erat?

SI dicas Petrũ Romæ prædicauisse Iudæis qui ibi erant; contrà, nam illi, veniente Paulo, & prædicare incipienti, mirantur doctrinæ nouitatem, vt cognosci potest ex illis verbis Iudæorum, Actorum vltimo: *Notum,* inquit, *est nobis de secta hac, quia vbique ei contradicitur, rogamus autẽ audire quæ sentis.* Et infrà: *Quidã,* inquit, *credebant his quæ dicebantur: quidam verò non credebant, cùmque inuicem non essent consentientes discedebant.*

RESPONDEO, fœdus inter Petrum & Paulũ non fuisse, vt Petrus tantum Iudæis, aut in Iudæa tantũ, Paulus autem tantũ Gentibus, aut extra Iudæam tantum prædicaret: sed vt Petrus prædicaret omnibus,& vbicunque vellet, sed principaliter Iudæis; Paulus omnibus,& vbicunque vellet, sed principaliter Gentilibus, alioqui Paulus diceretur inuasisse alienam prouinciã, quando Romam veniens, mox Iudæis prædicare cœpit, vt patet Actor. vltimo, & Petrus non solum Romã venire non debuisset, sed nec Antiochiam, aut in Asiam, Galatiam, Ponrum, Cappadociam, Bythiniam, ad quæ loca tantum cum iuisse Velenus fatetur.

FALSVM autem est quod Velenus dicit, Iudæos Romæ miratos doctrinæ nouitatem, quando Paulus prædicauit eis Christũ, quasi nemo antea tale aliquid prædicasset. Nam si Romæ nullus prædicauerat Iudæis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dæis, antequam Paulus eò veniret, quis eos Iudæos Romanos conuerterat, ad quos ipse epistolam scripsit? constat enim epistolam illam partim scriptã ad Gentiles, & partim ad Iudæos ad fidem Christi conuersos: nam ideo primis quatuor capitibus disputat de iustificatione ex fide sine operibus legis, contra superbiam Iudeorum, qui suis meritis tribuebant aduentũ Messiæ. Et cap. 14. agit de illis, qui adhuc Iudaizabant abstinentes à quibusdam cibis secundum legem immundis. Et cap. 16. salutat multos, quos constat Christianos ex Iudæis fuisse.

DICET aliquis fortasse, si epistola ad Romanos, viuente Claudio, qui Iudæos expulerat ex vrbe, scripta est, qui sunt isti Iudæi, quos Romæ Paulus salutari iubet? Non enim credibile est Claudio viuente Iudæos ad vrbem redire potuisse.

RESPONDEO. nõ modò credibile esse, paulò pòst eam expulsionem Iudæos redire potuisse, sed sine vllo dubio rediisse: nam Paulus Actor. 18. inuenit Corinthi Aquilam & Priscillam Iudæos, qui nuper ex vrbe venerant, pulsi à Claudio: deinde cùm hæsisset in Achaia annum vnum & sex menses, & in Asia annos duos, Actor. 18. & 19. iter cœpit versus Hierusalem; atq; in eo itinere scripsit ad Romanos, & salutari iussit Aquilã & Priscillam, qui iam Romã reuersi fuerant.

AD illa ergo verba Iudæorum: *Rogamus à te audire quæ sentis, &c.* dico ea verba non esse omnium Iudæorũ qui Romæ erant, sed tantùm eorũ, qui ad fidem Christi adhuc conuersi non fuerant, præter quos multi alij Romæ viuebant, quos Petrus conuerterat. Neque verbis illis significatur, eos nunquam audiuisse prædicationem Christi, sed non fuisse adhuc persuasos, & ideò voluisse adhuc Paulum audire, & cum ab eo efficacissimè conuincerentur, partem eorum fuisse persuasos, vt crederent, partem in sua obstinatione mansisse.

CAPVT OCTAVVM.

Soluuntur alia octo argumenta.

» PERSVASIO 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. sumuntur » ex Actor. vlti. & epistolis quas Paulus è Roma » scripsit, nimirum ad Galat. ad Ephes. ad Colos. » ad Philippen. ad Hebræos, ad Timotheum. 2. & ad Phi » lemonem: & ex epistolis Pauli ad Senecam, & Senecæ » ad Paulum: nam in his omnibus Scripturis occasio » fuit loquendi de Petro, si is Romæ fuisset: mirum au- » tem silentium vbique reperitur.

» ACCEDIT, quod non solum in his locis non di- » citur Petrus fuisse Romæ, sed etiam apertè indicatur » non fuisse. Nam Philip. 2. dicitur de iis qui Romæ erãt: D » *Omnes quærunt quæ sua sunt.* Et Col. vlt. *Salutat*, inquit, » *vos Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus consobrinus Bar-* » *nabæ, & Iesu qui dicitur Iustus, hi soli sunt adiutores mei in* » *regno Dei.* Et 2. Timoth. 4. *In prima mea defensione nemo* » *mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt.*

» AVT igitur Petrus Romæ non fuit, aut maximam » iniuriam illi Paulus facit, cùm eum numerat inter eos, » qui quærunt quæ sua sunt, & qui non erant adiutores » sui in regno Dei, & qui se in angustiis positum deser- » uerunt, quod argumentum non solum Veleni, sed etiã » Caluini est.

» RESPONDEO, PRIMO nihil concludi ex argu- » mentis ab auctoritate negatiuè. Non enim sequitur » Lucas, Paulus, & Seneca, non dicunt Petrum fuisse Ro » mæ, igitur non fuit Petrus Romæ: non enim isti tres » omnia dicere debuerunt, & plus creditur, tribus testi- » bus affirmantibus, quàm mille nihil dicentibus, modò A isti non negent, quod alij affirmant. Alioqui quia Matthæus non scribit in Euangelio, Christum circuncisum; Marcus non meminit præsentationis, Lucas non meminit stellæ nouæ, Ioannes non dicit Christum natum de Maria Virgine, ista omnia erunt falsa: quod absurdissimum est.

AD illa autem tria loca dico, non negari in illis Petrum tunc fuisse Romæ, nam cùm Coloss. vlt. dicit: *Hi soli sunt adiutores mei in regno Dei*, loquitur tantùm de suis domesticis, qui ei ministrare soliti erant. Quomodo etiam 2. Timot. 4. cùm dicit: *Lucas est mecum solus*, de domesticis & ministrantibus sibi loquitur. Certum enim est ex vltimo capite epistolæ ad Romanos, multos alios, tam Iudæos, quã Gentiles, cõuersos ad fidem, fuisse Romæ, qui regnum Dei promouebant. Et in epistola ad Philip. cap. 2. cum dicit: *Omnes quærunt quæ sua sunt*, per figuram intellectionis, loquitur tantũ de quibusdam, non de omnibus absolutè. Nam ibidem dixerat paulò antè, apud se fuisse Timotheum, qui certè nõ B quærebat quæ sua sunt. Et capite primo dixerat, quosdam prædicare Euãgelium *ex caritate*, & proinde non quærere quę sua sunt, sed quę IESV Christi.

DENIQVE in posteriore ad Timotheum ca. 4. vbi dicit: *Nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt*, quem locum Caluinus præ cæteris vrget, non loquitur, nisi de iis, qui eum iuuare apud Cæsarem potuissent. Nam ibidem dicit, tunc apud se fuisse Lucam, & tamen generaliter ait: *Nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt.* Certum est Petrum nõ potuisse eum iuuare, cùm ipse non minus Cæsari inuisus esset, quàm Paulus. Itaque loquitur tantùm de quibusdam nobilibus Romanis, qui potuissent pro se adire Cæsarem, sed metu tyranni id non fecerunt.

SECVNDO responderi posset, eo tempore, quo C Paulus Romam peruenit, & quo scripsit eas epistolas, Petrum non fuisse Romæ. Nam etsi Romæ sedem suã fixerat, tamen fœpissimè aberat, cùm oporteret eum in variis locis Ecclesias cõstituere, vt Epiphanius annotauit hæres. 27. Nam propterea Petrus assumpsit sibi in coadiutores Linum & Cletum, qui in absentia sua Romæ Episcopalia munera obirent.

CAPVT NONVM.

Soluitur argumentum decimum sextum.

» PERSVASIO XVI. Ambrosius sermone « 67. dicit de Petro & Paulo, vna die, vno « in loco, vnius tyranni toleratæ sententiam. At Linus in passionibus Petri & « Pauli dicit eos, nec eodem tempore pas- « sos, nec eodem loco, nec eodem tyranno iubente. «

PRÆTEREA Iosephus qui tẽpore Neronis vixit, « scripsit Romę historiam de bello Iudaico, & in ea me- « minit interfectorum à Nerone, & tamen non memi- « nit Petri, quem certè non omisisset; si verè à Nerone « occisus fuisset. Fuit enim Iosephus Christianorum « amicus, & libenter data occasione ipsorum meminit. « Scribit enim de morte Christi, lib. 18. antiquitatis, & « Ioannis Baptistæ, ibidem, & Iacobi, lib. 20. «

ADDE quod Petrus erat senex, quando Paulus erat « adolescens; nam post passionem Domini, Paulus vo- « catur adolescens, Actorum 7. quo tempore Petrus iam « vxorem habuerat, & tanquam annosissimus omnium « Apostolorum primus inter eos habebatur: & tamen « Paulus ad senectutem etiam peruenit, vt ipse scribit « in epistola ad Philemonem, igitur non est verisimile « eos vno tempore obiisse. «

SED

SED hoc argumentum facilè refutari potest. Nam A in prima parte argumenti bis labitur Velenus. PRIMVM, quod fatetur Lini historiam esse confictam, vt verè est, & tamen ex ea dicit refutari sententiã Ambrosij. Si enim Lini historia conficta est, non est vllius auctoritatis. Si nullius est auctoritatis, quomodo potest inde refelli Ambrosij probatissimi auctoris sententia?

DEINDE peccat, quòd per eundem locum apud Ambrosium intelligit eandem partem vrbis, & inde vult Ambrosiũ dissentire ab alijs, qui in diuersis partibus eiusdem vrbis dicunt Apostolos interfectos. At Ambrosius per eundem locum intelligit eandem vrbem, non eandem partem vrbis. Sic enim subiungit: *In eodem loco*, inquit, *ne alteri Roma deesset.*

AD illud de Iosepho, dico. PRIMVM, Iosephum ipsum li. 2. de bello Iudaico ca. 11. respõdere; ibi enim dicit, se dilectu præterire velle scelera Neronis, vt quod matrem & vxorem occiderit, & similia, quoniam sci- B ret narrationẽ illam esse molestã: & merito hæc dicit, nam dedicabat libros illos Romanis Imperatoribus, qui non libenter audiunt vituperari prædecessores suos.

DEINDE potest argumentũ retorqueri in auctorem; nam ibidem Velenus dicit Petrum esse occisum Hierosolymis, iussu Anani Pontificis Iudæorum. Peto ergo, quare Iosephus, li. 20. antiquitatis scribit gesta illius Anani, & quos homines occiderit, non meminit eo loco Petri: Suo igitur gladio se ipse iugulat Velen⁹.

AD illud de ætate, dico, Petrum non fuisse senem, quando Paulus erat adolescens, sed virum maturæ ætatis. Quod enim habuerit vxorem, & fuerit primus Apostolorum non arguit, nisi virilem ætatem. Nec est vllo modo credibile, senes à Christo fuisse electos ad summos obeundos labores, & orbem terrarum ferè C tantum eo, vt discamus, varia futura fuisse martyriorum genera. Porro NICOLAVS LYRANVS, non tantæ auctoritatis est, vt opponi debeat omnibus antiquis Patribus, & Historicis, qui Petrum Romæ à Nerone, Andream in Achaia ab Ægæa necatos tradunt.

ACCEDIT, quod sine dubio Lyranus Hieronymũ sequitur, & solum dicere voluit, Petrum & Andream propter Christum crucifixos fuisse, quanquam minus cautè loquutus est.

DEMVS ergo Petrum fuisse annorum circiter quinquaginta, quando erat Paulus circiter XXV. hoc est duplo seniorem: tamen adhuc potuerũt ambo esse senes, & simul mori: fuisset enim anno vlt. Neronis Petrus annorum LXXXVI. & Paulus vnius & sexaginta.

CAPVT DECIMVM.

Soluitur decimum septimum argumentum.

» PERSVASIO XVII. Scriptura & Patres aperte D » docent, Petrum & Paulum Hierosolymis, non » Romæ; a Scribis & Pharisæis, non ab Imperato- » ribus Romanis occisos. Nam Matt. 23. Dominus ait: » *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas, &* » *ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in Syna-* » *gogis vestris.*

IN quem locum CHRYSOSTOMVS: *Intelligit*, inquit, *Apostolos, & qui cum Apostolis fuerunt.* Et HIERONYMVS in hunc eundem locum: *Obserua*, inquit, *iuxta Apostolum, varia esse dona discipulorum Christi, alios Prophetas, qui ventura prædicebant, alios Sapientes, qui nouerunt, quando debeant proferre sermonem, alios Scribas in lege doctissimos, ex quibus lapidatus est Stephanus Paulus occisus, crucifixus Petrus, flagellati in Actibus Apostolorum discipuli.* Item NICOLAVS LYRANVS in hunc locum: *Ex eis*, inquit, *occidetis, sicut Iacobum fratrem Ioannis*, Actorum 12. *& Stephanum*, Actor 7. *& multos alios: & crucifigetis, vt Petrum, & Andream fratrem eius, &c.*

RESPONDEO, ex verbis Domini Matt. 23. & Chrysostomi expositione, nihil colligi aduersus sententiam nostram. Dominus enim & Chrysostomus non dicũt omnes Apostolos occidendos fuisse à Iudæis, in Hierusalem, sed tantùm aliquos. Id enim significat illa sententia: *Ex illis occidetis, & crucifigetis, &c.* Idque impletũ est in Stephano, quem lapidauerunt, Actor. 7. & in Iacobo maiore, quem Herodes in Iudæorum gratiã occidit, Actor. 12. & in Iacobo minore, quem Iudæi ipsi in Hierusalem necauerunt, teste Iosepho, lib. 20. antiquit. cap. 16. & in Simeone Iacobi successore, qui in Hierusalem crucifixus est, vt docet Eusebius in Chronico, Matthiam quoque in Iudæa crucifixum, multi probabiliter existimant.

QVOD si de omnibus Apostolis Dominum loqui Velenus contendat, negandæ erunt omnes historiæ quæ Andream in Achaia, Philippum, & Ioannem in Asia, Thomam in India, Bartholomæum in Armenia, Matthæum in Æthiopia, Simonem, & Iudam in Persia obiisse testantur.

SANCTVS vero HIERONYMVS non voluit significare Petrum, & Paulum Hierosolymis occisos, cùm diserte doceat lib. de viris illustribus, eos Romæ à Nerone interfectos, sed ex verbis Domini deducit varia fuisse dona, & mortes diuersas discipulorum Christi. Quia enim Dominus dixerat, se mittere illorum Prophetas, Sapientes, & Scribas, obseruat Hieronymus varia esse dona discipulorum, quia rursum Dominus ait: *Quosdam occidetis, quosdam crucifigetis*, obseruat idem Hieronymus diuerso mortis genere discipulos de hac vita migraturos fuisse, & exempla ponit Stephani lapidati, Pauli capite cæsi, Petri crucifixi.

ITAQVE exempla hæc non eò tendunt, vt intelligamus, quosnam ex discipulis Iudæi occisuri erãt, sed tantum eo, vt discamus, varia futura fuisse martyriorum genera. Porro NICOLAVS LYRANVS, non tantæ auctoritatis est, vt opponi debeat omnibus antiquis Patribus, & Historicis, qui Petrum Romæ à Nerone, Andream in Achaia ab Ægæa necatos tradunt.

ACCEDIT, quod sine dubio Lyranus Hieronymũ sequitur, & solum dicere voluit, Petrum & Andream propter Christum crucifixos fuisse, quanquam minus cautè loquutus est.

CAPVT VNDECIMVM.

Soluitur argumentum vltimum.

» POSTREMA VELENI Persuasio eiusmodi est. « Cùm de rebus nuper gestis, sæpe confingantur « errores, quid, inquit Velenus, de tam remotis ac « perturbatissimis temporibus Romanæ curiæ palpo- « nes circa Petri Romam aduentum, passionem, & pon- « tificatum confingere non poterant? «

AT si Irenæus, Tertullianus, Eusebius, aliiq; XXX. vel XL. Patres citati, Romanæ curiæ palpones fuerũt, rectè loquitur Velenus. Sin autem pars eorũ sunt antiquissimi, vt Irenæus, & Tertullianus, quorum tempore Romana Ecclesia non erat opulenta, vt palpatores haberе potuerit; pars sunt Græci, vt Eusebius, Theodoretus, Sozomenus, & alij, quorum natio inuidere potius, quam adulari Romanæ Ecclesiæ consueuit; pars autẽ, vel potius penè omnes sunt viri sancti, vt Ambrosius, Hieronymus, Augustin⁹, Chrysostomus, & alij, à quorum moribus procul aberat adulationis vitium; certè sequitur Velenũ, qui hos Romanæ curię palpones vocat, impudentissimè mentiri. Præterea argumentũ eius nihil valet. Nã tam de rebus nuper gestis, quàm de antiquis finguntur errores, quando res sunt clangestæ, & sine

Universidad de Deusto
Biblioteca

sine testibus,aut quantum ad numerum annorum, vel similes circumstantias, quæ facilè mandantur oblivioni:non autem quantum ad ipsam summam,& substantiam rerum celeberrimarum; præsertim quando præter testimonia scriptorum exstant etiam earum rerum monumenta lapidea,aut ærea permulta, qualis est res de qua agimus. Atque hæc de tota hac disputatione sufficere posse existimani,de qua librum insignè iam pridem à Ioanne Rossensi, beatæ memoriæ viro, editum accepi,sed librū ipsum videre nunquam potui.

CAPVT DVODECIMVM.

Romanum Pontificem Petro succedere in Ecclesiastica Monarchia, probatur ex diuino iure & ratione successionis.

DEMONSTRAVIMVS hactenus Romanū Pontificem Petro succedere in Episcopatu Romano:nunc id ipsum demōstrare aggredimur de successione in vniuersæ Ecclesiæ primatu. Negant hoc hæretici omnes huius temporis, sed præcipuè pugnant contra primatum Romani Pontificis. LVTHERVS lib. de potestate Papæ; Synodus SMALCHALDICA in libro eiusdem argumenti; Ioan. CALVINVS lib.4 instit. cap.6.& 7. & MAGDEBVRGENSES in singulis centuriis ad finem cap. 7. Et ante hos omnes NILVS Thessalonicensis Episcopus in lib.aduersus primatum Papæ.

HIC enim auctor nō negat,Petrum totius Ecclesiæ pastorem fuisse, & Romæ Episcoparum gessisse vsque ad mortem,sed hoc solùm contendit, non successere Petro Romanum Pontificem,in præfectura totius Catholicæ Ecclesiæ,sed solùm in Romano Episcopatu.

ADDIT verò, habuisse postea Romanū Pontificē ex Conciliorū decretis primatū quendam,vt videlicet primus Episcoporum esset,primus sederet,primus sententiā diceret:non tamen cæteris omnibus imperaret.

QVONIAM autem tam nostra, quàm aduersariorum argumenta ex iisdem fontibus & capitibus sumūtur:reducemus omnem disputationem ad aliquot capita,siue genera argumentorum, & simul probabimus veritatem, & refellemus aliorum obiectiones. PRIMVM ergo probatur,Romanum Pontificem Petro succedere in pontificatu Ecclesiæ vniuersæ, ex diuino iure,& ratione successionis. Debet Petro iure diuino aliquis succedere:ille non potest esse alius,quàm Pontifex Romanus:igitur ille succedit.

NEGAT vtramque partem argumenti Ioannes CALVINVS sic enim loquitur lib.4. instit. cap.9.§.8. *Verum,* inquit,*vt de Petro illu concedam quod petunt : non est tamen causa, cur ex singulari exemplo vniuersalem faciant regulam,& quod semel factum fuit, ad perpetuitatem trahāt.* Rursum § 11. *Iam,* inquit,*vt alterū illu largiar,quod nunquam apud sanos homines obtinebunt,sic constitutum in Petro primatum,vt perpetua successione semper maneret : vnde tamen eruimus, sedem Romæ ita collocatam, vt quicunque sit vrbis illius Episcopus,orbi vniuerso præsideat?*

NOS ergo vtrumque seorsim ostendamus.Ac PRIMVM, oportere Petro aliquem succedere in pontificatu Ecclesiæ vniuersæ,colligitur ex fine pontificatus. Nam certum est, Pontificem esse propter Ecclesiam, non Ecclesiam propter Pontificem.Sic enim AVGVSTINVS lib.de pastoribus ca.1. *Quod Christiani sumus* inquit,*propter nos est,quod præpositi sumus propter vos est.*

ATQVE Ecclesia non minus eget nunc vno pastore,quàm tempore Apostolorum, immò verò etiā magis,cùm nunc sint Christiani, & plures,& peiores.Nō igitur moriente Petro,interire debuit pontificatus,qui non in Petri commodum, sed in Ecclesiæ vtilitatem institutus erat:sed manere ac perseuerare, donec ipsa Ecclesia manet,aut certè donec in terris peregrinatur, & vnius summi pastoris cura & vigilantia opus habet.

SECVNDO,ex vnitate Ecclesiæ.Nā Ecclesia est vna & eadē omni tempore:non debet igitur mutari forma regiminis, quæ est forma etiam Reipub. & ciuitatis. Quare si Apostolorum tempore vnus erat supremus rector,& caput Ecclesiæ, hoc etiā tempore esse debet.

TERTIO,ex verbis Domini,Ioannis vltimo:*Pasce oues meas.* Nam officium pastoris, est officium ordinarium & perpetuum:siquidem ex natura rei tam diu durare debet officium pastoris, quamdiu manet ouile. Ouile autem manet,& manebit vsque ad mundi consummationem: igitur eò vsque successores Petri in summo isto pastorali officio manere necesse est.

QVARTO,ex eodem loco,nam cùm Dominus ait Petro:*Pasce oues meas,* omnes oues suas ei commisit, vt suprà ostendimus, neq; solùm omnes ratione loci,sed etiā ratione tēporis,cùm nō minus nobis,quàm antiquis Christus prospicere debuerit.sed Petrus nō semper victurus erat in carne, igitur cùm ei Dominus ait : *Pasce oues meas,* in illo omnes successores eius alloquutus est.

ITAQVE CHRYSOSTOMVS lib. 2. de Sacerdotio,circa principium: *Qua nam,* inquit, *de caussa ille sanguinem effudit suum? certè vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat.* Et sanctus LEO sermone 2.de anniuersario assumptionis suæ ad pontificatum:*Manet,* inquit, *dispositio veritatis,& beatus Petrus in accepta fortitudine Petræ perseuerans,susceptа Ecclesiæ gubernacula non reliquit:perseuerat videlicet Petrus,& viuit in successoribus suis.* Et beatus PETRVS Episcopus Rauennæ,in epistola ad Eutychē: *Beatus,* inquit, *Petrus,qui in propria sede viuit & præsidet,præstat quærentibus fidei veritatem.*

QVINTO, Ecclesia est vnum corpus,& suū quoddam caput hîc in terris habet præter Christum,vt patet ex 1.Corinth.12.vbi posteaquam dixit Paulus, Ecclesiam esse vnum corpus,subiecit: *Non potest caput dicere pedibus,non est mihi necessarij.* quod certè non conuenit Christo. Ipse enim potest dicere nobis omnibus non estis mihi necessarij : nullum autem aliud caput assignari potest præter Petrum;nec debet moriēte Petro corpus Ecclesiæ manere sine capite : oportet igitur aliquem Petro succedere.

SEXTO, in veteri Testamento successio erat summorum Pontificum. Nam Aaroni successit Eleazarus, Num.20 & Eleazaro Phinees, Iudic.20.& sic de cæteris. At sacerdotium Testamenti veteris, figura fuit sacerdotij Testamenti noui : igitur & nunc successio in sede Petri, primi ac summi Christianorum Pontificis, conseruare debet.

DENIQVE omnia argumenta,quibus in secunda quæstione probatum est,regimen Ecclesiæ debere esse Monarchicum,etiam hoc probant, quod nūc agimus.

IAM verò quòd iste Petri successor, sit Romanus Pontifex, facilè probari potest. Nullus enim est, nec fuit vnquā,qui se Petri successorem vllo modo asseruerit,vel pro tali sit habitus, præter Romanum & Antiochenum Episcopum: atqui Antiochenus non successit Petro in pontificatu Ecclesiæ totius : nam non succeditur nisi cedenti locum, vel per mortem naturalem, vel per mortem legitimam, id est, depositionem , vel per renunciationem : Petrus autem adhuc viuens, & pontificatum gerens, Antiochenam Ecclesiam reliquit, & Romæ sedem suam fixit, vt quæstione superiore demonstrauimus : restat igitur, vt Romanus

Romanus Episcopus,qui Petro in vrbe Roma morienti A succesit, eidem in tota ipsius dignitate & potestate successerit.

PRÆTEREA,si Antiochenus Episcopus Petro in summo pontificatu successisset, primus Episcoporum fuisset.At Nicænum Concilium can. 6. Antiochenum Episcopum tertium Patriarchā,non primū nec secundum esse declarauit,sicut fuerat semper, nec vnquam Antiocheni Episcopi altiorem locum quæ fierunt.

VT autem res hæc tota melius intelligatur, obseruanda sunt quædam. PRIMO,aliud esse successionem, aliud rationē successionis.nam successio Romani Pōtificis in pontificatum Petri,ex instituto Christi est, ratio autem successionis qua Romanus Pontifex potius, quàm Antiochenus,vel aliquis alius succedat, ex facto Petri institum habuit.

SVCCESSIO,inquam,ipsa ex Christi instituto, & B iure diuino est,quia Christus ipse instituit in Petro pōtificatum duraturum vsque ad finē mundi, & proinde quicunque Petro succedit, à Christo accipit pontificatum.

AT verò,quòd Episcopus Romanus, quia Episcopus Romanus est,sit Petri successor, ex facto Petri ortum habuit,non ex prima Christi institutione. Nā potuisset,Petrus nullam sedē particularem sibi vnquam eligere sicut fecit primis quinque annis, & tunc moriente Petro,non Episcopus Romanus, neque Antiochenus successisset,sed is, quem Ecclesia sibi elegisset. potuisset quoque semper manere Antiochiæ, & tunc Antiochenus sine dubio successisset. quia verò Romæ sedem fixit,& tenuit vsque ad mortē, inde factum est, vt Romanus Pontifex ei succedat.

ET quoniam sanctus Marcellus Papa in epistola ad Antiochenos scribit,Petrum Domino iubente venisse Romam,& S.Ambrosius in oratione contra Auxentium,& Athanasius in apologia pro fuga sua, dicunt, C Petrum Christi iussu Romæ martyrium pertulisse, non est improbabile Dominum etiam aperte iussisse, vt sedem suam Petrus ita figeret Romæ, vt Romanus Episcopus absolutè ei succederet.sed quidquid de hoc sit, saltem ista ratio successionis non est ex prima institutione pontificatus,quæ in Euangelio legitur.

OBSERVANDVM est SECVNDO, tametsi fortè non sit de iure diuino,Romanum Pontificē, quia Romanus Pontifex est,Petro succedere in præfecturā totius Ecclesiæ,tamen si quis absolutè petat,an iure diuino Romanus Pontifex pastor sit, & caput totius Ecclesiæ,omnino esse id asserendum. Nam ad hoc nihil aliud requiritur,quam vt ipsa successio sit de iure diuino,hoc est,vt ordinarium officium Ecclesiam vniuersam cum summa potestate gubernandi, non sit ab hominibus,sed à Deo immediatè institutum.id autem ita D esse,suprà demonstrauimus.

OBSERVANDVM est TERTIO. licet fortè non sit de iure diuino Romanum Pontificem, vt Romanum Pontificem,Petro succedere, tamen id ad fidem Catholicam pertinere.Non enim est idem,aliquid esse de fide,& esse de iure diuino. nec enim de iure diuino fuit,vt Paulus haberet penulam, est tamen hoc ipsum de fide,Paulum habuisse penulam.

ETsi autem Romanum Pontificem succedere Petro, non habeatur expressè in Scripturis, tamen succedere aliquem Petro deducitur euidenter ex Scripturis, illum autē esse Romanum Pontificem,habetur ex traditione Apostolica Petri,quam traditionem Concilia generalia,Pontificum decreta & Patrum cōsensus declarauit,vt postea demonstrabitur.

OBSERVANDVM est POSTREMO,Romanū episcopatū,& Ecclesiæ vniuersæ præfecturā,nō esse duos Episcopatus,neque duas sedes, nisi in potentia. Nam Petrus pontifex totius Ecclesiæ à Christo institutus, non adiunxit sibi Episcopatum vrbis Romæ,quo modo Episcopus alicuius loci adiungit sibi alium Episcopatum,vel Canonicatum,aut Abbatiam,sed Romanæ vrbis Episcoparum euexit ad summū orbis terræ Pontificatum quemadmodum cum Episcoparus simplex erigitur in Archiepiscopatum,vel Patriarchatum.Non enim Archiepiscopus,vel Patriarcha est bis aut ter Episcopus,sed semel tātùm.& in huius rei signū non datur Pōtifici summo nisi vnū palliū,etiam si Episcopus, Archiepiscopus, Patriarcha,& summus Pōtifex sit. Hæc enim omnia sunt vnū actu,& tantùm in potētia multa.

EX quo sequitur,vt qui eligitur Romanus Episcopus,eo ipso sit Pōtifex summus Ecclesiæ totius, etiam si fortè id non exprimant electores. Sed iam Nili & Caluini obiectionibus respondeamus.

PRIMA NILI obiectio, Romanus Pontifex primatū habuit à Patribus,eo quod ea ciuitas toti orbi terræ " imperaret,vt legimus in Concilio Chalcedonensi act. " 16.Non igitur id habuit ex Petri successione. "

RESPONDEO,decretum illud illegitimum fuisse, quod reclamantibus ijs,qui Concilio præsidebant, factum sit.Sed de hoc plura in capite XXVII.

SECVNDA obiectio,Romanus Papa non est Apo- "
stolus,sed Episcopus tantùm ,Non enim Apostoli A- "
postolos ordinarūt,sed pastores & doctores,igitur Pa- "
pa Romanus nō succedit Petro in Apostolica potesta- "
te,quæ in omnem Ecclesiam erat,sed solùm in Roma- "
mano particulari Episcopatu. "

RESPONDEO,in Apostolatu tria contineri.PRIMO,vt qui Apostol⁹ est,sit immediatus verbi minister, ita vt ab ipso Deo doctus sit, & sacros libros scribere possit,& hoc fatemur non cōuenire in Romanū Pontificem.Non enim necesse est,vt quotidie nouæ reuelationes habeantur,& noui libri sacri scribantur.

SECVNDO,vt qui Apostolus est. Ecclesias constituat:& fidem propaget in ijs locis, vbi nunquam fuit. & hoc ad Romanum Pontificem pertinere & ratio & experientia ipsa nos docet. Nam ab Apostolicis temporibus,qui Ecclesias fundauerunt, in varijs partibus orbis terræ,& adhuc hodie fundant,Romani Pontifices fuerunt.

TERTIO,vt qui Apostolus est,summam habeat in omnem Ecclesiā potestatem, atque id quoque ad Romanum Pontificem pertinere contendimus, ea ratione,quia Petro succedit,in quo hæc potestas ordinaria est,non delegata,vt in Apostolis cæteris.

NEQVE Nili argumentū cōcludit,cùm ait, apostoli nō Apostolos, sed pastores constituerunt. Nec enim Rom.Pontificem totius Ecclesiæ Pontificem, siue Apostolicū Pontificem Apostoli creare debuerunt.cùm id ipse Christus fecerit. Quare ab omnibus Patribus semper Romani Pontificis sedes,Apostolica sedes appellata est,& in ipso Concilio Chalcedonensi, quod Nilus citat,act.1.vocatur Apostolatus, dignitas Papæ Romani,& act.16.vocatur sedes ejus Apostolica.

TERTIA obiectio,Petrus pastor & doctor fuit to- "
tius orbis terrarum, at Papa , & est,& vocatur solùm "
Romanæ vrbis Episcopus. "

RESPONDEO, id falsum esse,vt ex ipso Concilio Chalcedonensi,omissis cæteris,cognosci potest. Nam act.3.leguntur tres epistolæ Orientalium ad Leonem, & in omnibus vocatur LEO vniuersalis Ecclesiæ Papa quod idem nomen habetur etiam act.16.

QVARTA obiectio,Petr⁹ Antiochię & Alexādrię Epi- "
scopos ordinauit:at id Papæ Romano nō permittitur. "

RESPON

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, etsi hoc tempore Græcorū pertinacia id non permittit, tamen olim id Romano Pontifici licuisse. Nam in Concilio Chalcedonensi actio. 7. legimus Maximum Episcopum Antiochenū ideò receptum à Cœlio, quia à S. Leone in Episcopatu confirmatus fuerat. & Liberatus in Breuiario cap. 21. 40 Ioannes Zonaras in Institiniano, scribūt ab Agapito Romano Pontifice Anthimum depositum fuisse ab Episcopatu Constantinopolitano, & in eius locum ab eodem Pontifice Menam ordinatum. Sed de his plura infrà eo loco.

» QVINTA obiectio, Quidquid Petrus dixit, aut scripsit, oraculum est Spiritus sancti. At id Papæ non conuenit. Non igitur Papa habet omnes prærogatiuas Petri. Respondeo, neque id nos contendimus.

» SEXTA obiectio, Petro sine conditione dictum est, *Quidquid ligaueris, erit ligatū, &c.* At Papæ Romano Petrus præscripsit, vt id solum liget, aut soluat, quod meritò ligandum aut soluendum est.

RESPONDEO, nihil hoc argumēto aliud probari, quàm Nilum istum verè fuisse Græcum, id est, leuem & garrulum. Quis enim vnquam audiuit, licuisse Petro id ligare quod meritò ligandum non esset? & vbi habetur illa præscriptio Petri ad Papam, quam Nilus profert? B

» OBIICIT PRIMO CALVINVS li. 4. instit. cap. 6. » §. 8. Non sequitur si Petrus duodecim Apostolis initio » præfuit, nunc toti orbi debere aliquem præesse: nam » pauci facile & utiliter ab vno regūtur, multa verò milia non nisi à multis gubernari possunt.

RESPONDEO, in primis Petrum non XII. Apostolis tantùm præfuisse, sed etiam multis millibus Christianorum nam Ioan. vlt. non tantùm XII. Apostolos, sed omnes oues suas Christus Petro commisit. Legimus autē Act. 2. creuisse oues Petri ad tria milia, & Act. 4. ad quinque millia in sola Hierosolymia. Deinde, quo sunt homines plures, eo magis indigent vno rectore, à quo in vnitate cōtineantur. Sed de hoc in prima quæstione dictum est.

» SECVNDO obijcit ibid. §. 11. si ideo Romæ est se» des summi pontificatus, quia Petrus Apostolus Romæ » pontificatum gerens defunctus est: ergo Pontificatus C » Iudaici sedes, debuit semper esse in deserto, quia ibi » Moses, & Aaron pontificatum gerentes mortui sunt, » & sedes pontificalis Christianorum Hierosolymis esse » deberet, quia ibi Christus summus Pontifex obiit.

RESPONDEO, ex dictis, nō ideo Romæ esse sedem pontificalem, quia Petrus Romæ obijt, sed quia Romanus Episcopus fuit, nec sedem ex Roma vnquam aliò transtulit. Moses autem, & Aaron non fixerunt in deserto sedem, sed ibi in rinere cùm essent, mortui sunt, sicut etiam Christus non fixit sedem Hierosolymis, nec in vllo particulari loco, vt suprà diximus.

» TERTIO obijcit ibidem §. 12. Priuilegium hoc de » primatu totius Ecclesiæ, vel est locale, vel personale, » vel mixtum. Si primum, ergo cùm semel fuerit concessum Antiochiæ, non potest ab ea tolli, etiā si inde Petrus recesserit, & alibi mortuus sit. Si secundum, ergo D » nihil ad locū, igitur nihil iuris habet Roma in pontifi» catu magis quam alia ciuitas. Si tertiū, ergo non sufficit » esse Romanum Episcopum ad hoc, vt aliquis habeat » primatum. nam si est priuilegium partim locale, par» tim personale, non datur loco nisi pro tempore, quo » in eo est talis persona, id est, Petrus.

RESPONDEO, ex prima Christi institutione dignitatem pontificalem fuisse personalem, tamen ex facto Petri factam esse postea localem, seu potius mixtam, neque id sine diuino nutu. DICO fuisse initio personalem, quia à Christo non fuit alligata vlli certo loco, sed in personā Petri absolutè collata, sic autē personale fuisse affirmo, vt tamen Publica, non priuata fuerit.

PRIVILEGIA personalia priuata dicuntur, quæ dātur alicui personæ pro se tantùm: publica verò, quæ dantur pro se & successoribus. Quia tamen postea Petrus Romæ sedē fixit, factū est hoc priuilegium etiam locale, & proinde mixtum. Nā est alligatum Romanæ vrbi, donec Petri successores Romæ sedem retinent.

NAM si diuino iussu sedes alio transferretur, non essent amplius Romani Episcopi, totius Ecclesiæ Episcopi, si transferretur, inquam, ipsa sedes, ita vt qui nunc sunt Romani Pontifices, alicuius alterius loci Episcopi dicerētur. Non enim sola absentia Pontificum ab vrbe, sedem transferre dicitur. Atque hæc ex hypothesi dicta sunt, nō enim credimus vnquam futurum, vt Petri sedes aliò transferatur.

QVARTO obijcit ibidem §. 13. si Romanus Pontifex quia succedit Petro, est primus Episcopus, debet i- « gitur esse Ephesin⁹, II. Hierosolymitanus, III. & sic de « cæteris, at videmus, secundum fuisse Alexandrinum, « qui nulli Apostolo successit: Ephesinum autem ne ex- « tremo quidem angulo hærere potuisse. «

RESPONDEO, ordinem & numerum Patriarchalium sedium non pendere ex dignitate priorum Episcoporum, alioqui non tres, sed duodecim fuissent, pro numero Apostolorum, sed ex sola Petri dignitate & voluntate, vt ex Anacleto, Leone, & Gregorio ostendimus in q. 3. in prærogatiis Petri.

QVINTO obijcit eodē lib. 4. cap. 7. §. 28. si quæ di- « cuntur Petro, intelliguntur dicta etiam successoribus, « ergo fateri debent Romani Pontifices se omnes esse « Satanas. Nam hoc est dictum Petro, Matth. 16. in eo- « dem loco, vbi dictum est ei, *Tibi dabo claues regni cœ- « lorum.* «

RESPONDEO, ea quæ dicūtur Petro in triplici esse differentia, quædam enim dicuntur ei pro se tātùm: quædam pro se & omnibus Christianis, quædā pro se & successoribus. Id quod euidenter colligitur ex ratione diuersa, quæ ei dicuntur. Nam quæ dicuntur, ei vt vni ex fidelibus, certè omnibus fidelibus dicta intelli- C gūtur. Vt Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, &c.* Quæ dicūtur ei ratione aliqua propria personæ ipsius, ei soli dicuntur, vt, *Vade post me Satana.* Et, *Ter me negabis*, ista enim dicuntur ei ratione propriæ imbecillitatis & ignorantiæ.

QVÆDAM denique dicūtur ei ratione officij pastoralis, quæ proinde dicta intelliguntur omnibus pastoribus, vt *Pasce oues meas.* Et, *Confirma fratres tuos.* Et, *Quodcunque ligaueris, &c.*

ARGVMENTA LVTHERI luissima sunt, & ex dictis facillime à quouis solui possunt, & præterea diligenter soluuntur ab Eckio, Fabro, Roffensi, & Caietano, quorum libri sunt in omnium manibus, ideo ea prætermitto.

CAPVT XIII.

Idem probatur ex Concilijs.

SECVNDO loco probandus est Romani Pontificis primatus ex Concilijs. Et quidem LVTHERVS lib. de potestate Papæ, & ILLYRICVS in lib. contra primatum, & CALVINVS lib. 4. ca. 7. §. 1. dicunt, contra nos apertè pugnare VI canonem Nicæni Concilij, in quo assignatur Romano Pontifici certa regio gubernanda, eaque perexigua, declaraturque vnus ex Patriarchis, non autem caput aliorum, pro nobis autem nullius Concilij testimonium minuenire potuerunt.

AT sunt nihilominus quàm illustrissima Cōciliorum generalium

generalium testimonia pro Romani Pontificis primatu: ex quibus nouē ita generalia fuerunt, vt in eis Græci & Latini interfuerint. Quod est notandum contra Græcorum leuitatem & pertinaciam. A

PRIMVM ergo habemus Nicænum Concilium, & illum ipsum VI. canonem, quem aduersarij objiciunt. sed explicatione aliqua indiget iste canon, vt argumētum inde sumi possit. Igitur VI. canon Nicæni Concilij sic habet in tomis Cōciliorum, quæ hodie exstant, *Mos antiquus perduret in Aegypto, vel Lybia, & Pentapoli, vt Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam quidem & Episcopo Romano parilis mos est.*

SVNT autem circa hunc canonem aliqua notanda. PRIMO ex Nicolao I. in epistola ad Michaelem, Concilium NICÆNVM nihil statuisse circa Romanā Ecclesiam, quoniam potestas eius, non ab hominibus, sed à Deo est, sed tantùm ex forma Romanæ Ecclesiæ constituisse statū aliarum Ecclesiarū. Non enim dicit B Conciliū, Habeat Romanus Episcopus huius vel illius regionis administrationem, sed ait: *Habeat Episcopus Alexandrinus curam Aegypti, & Lybiæ, quoniam Romanus Episcopus ita consueuit.* Vbi apertè Romana Ecclesia fit regula aliarum, & nihil circa eam propriè statuitur.

ITAQVE errant Caluinus, Illyricus, & cæteri, qui dicūt, à Cōcilio Nicæno certos fines assignatos Romano Episcopo, vt nimirum solum curam gerat suburbanarum Ecclesiarum.

SECVNDO est obseruandum, in libris vulgatis deesse initium huius canonis, quod tale est, *Ecclesia Romana semper habuit primatum, mos autem perduret, &c.* Sic enim iste canon citatur in Concilio Chalcedonensi, act. 16. à Paschasino Episcopo, Sic etiā vertit ex Græco ante annos circiter mille Dionysius quidā Abbas, vt Alanus Copus annotauit in primo Dialogo.

QVOCIRCA in eodem Concil. Chalcedonensi, C act. 16. post lectum hunc canonem VI. Nicæni Concilij, iudices dixerunt, *Perpendimus omnem primatum & honorem præcipuum, secundum canones, antiquæ Romæ Deo amantissimo Archiepiscopo conseruari.*

OBSERVANDVM est TERTIO, illa verba, *Quoniam talis est Episcopo Romano consuetudo*, quatuor modis exponi solere PRIMO, exponit Ruffinus lib. 10. hist. Ecclesiast. cap. 6. decretum esse à Concilio, vt Alexandrinus Episcopus habeat curā Aegypti, sicut habet Episcopus Romanus curā suburbanarum Ecclesiarum.

AT falsa expositio est, nam si Episcopus Romanus est primus & præcipuus Patriarcha, quomodo credibile est illi assignatum angustissimam regionē, aljs autem Patriarchis minoribus latissimā? Nam Antiochenus habuit totum Orientem, Alexandrinus tres amplissimas prouincias, Aegyptum, Lybiam, & Pentapolim, Romanus autē habuisset tantùm suburbanas Ecclesias, id est, sex Episcopatus Romæ vicinissimos. D

DEINDE, illa particula, quoniam, rationalis particula est? non est autem bona ratio, vt Episcopus Alexandrinus trium prouinciarum curam gerat: quia Romanus Episcopus curam gerit suburbanarum Ecclesiarum. Igitur aut ratio Concilij nihil valet, aut non rectè Concilij sententiam Ruffinus exponit.

DENIQVE, Cōcilium Nicænum, nec vt citatur in Cōcilio VI. Carthaginensi, nec vt legitur in Concilio Chalcedonēsi, act. 16. nec vt habetur in proprio loco in tomis Concilium, nec vt est apud Abbatem Dionysium, meminit suburbanarum Ecclesiarum, sed tantùm ait, *Habeat Alexandrinus Episcopus potestatem in tota Aegypto, Lybia, & Pentapoli, quoniā & Episcopo Romano talis consuetudo est.* Itaque mera diuinatio fuit illa Ruffini, quem sequitur Caluinus, de suburbanis Ecclesiis.

SECVNDA expositio est Theodori Balsamonis in explicatione horum canonum, & Nili in suo libro cōtra primatum, Concilium decreuisse, vt Episcopus Alexandrinus habeat curam totius Aegypti, sicut Romanus Episcopus habet curam totius Occidentis.

HÆC quidem sententia liberalior est, sed tamē falsa. Nam Concilium cùm ait, *Quoniam talis est Episcopo Romano cōsuetudo*, reddit causam, vt diximus, cur debeat permanere antiquus mos in Aegypto, & Lybia, & Pētapoli, vt eorū locorum habeat curam Episcopus Alexandrinus. Nō est autem causa huius rei, quia Romanus Episcopus habet curam Occidentis. Quomodo enim sequitur, Episcopus Romanus habet curā Occidētis, igitur Alexandrinus debet curam gerere Aegypti, Lybiæ, & Pentapolis? cur nō totius Africæ potius? aut cur non Aegypti tantum? aut cur Alexādrinus, & non Carthaginensis, aut aliquis alius istam curam habebit?

ADDE, quod Concilium non meminit Occidentis, neque Orientis, sed tantùm ait, *Quoniam talis Episcopo Romano est consuetudo.*

TERTIA expositio est auctoris summæ Conciliorum. qui ex quodam vetusto codice putat restituēdum (Quoniam Metropolitano talis consuetudo est.) pro eo, quod habemus (Quoniam Episcopo Rom. talis consuetudo est.)

ATneque hæc est solida expositio. Exēplaria enim Nicæni Concilij nusquam extabant pleniora, & emēdatiora, quàm in scrinijs Romanorū antiquorū Pontificum, vt infrà ostendemus, cùm agemus de appellationibus, nam quæ in Græcia erant, concremata fuerunt ab Arianis, teste Athanasio, in epistola ad omnes Orthodoxos, & ideo non mirū, si quæ citantur à Græcis, & Ruffino, mutila, & corrupta sunt.

PORRO ex Romanæ Ecclesiæ scrinijs tulit hunc canonem Paschasinus beati Leonis legatus ad Concil. Chalced. & in eo legimus, *Quoniam talis Episcopo Romano consuetudo est.* C

ADDE, quod non est bona ratio, cur debeat Alexandrinus Episcopus tantam ditionē habere, quia ita consueuerunt Metropolitani. Nam Metropolitani non regunt nisi vnā prouinciam: Alexandrino autē multæ prouinciæ, & multi Metropolitani subiiciuntur.

QVARTA igitur, & vera expositio est, Alexandrinum debere gubernare illas prouincias, quia Romanus Episcopus ita consueuit, id est, quia Romanus Episcopus ante omnem conciliorum definitionem cōsueuit permittere Episcopo Alexandrino regimen Ægypti, Lybiæ, & Pentapolis: siue consuerit per Alexandrinū Episcopū illas prouincias gubernare. Sic intelexit hūc canonem Nicolaus I. in epistola ad Michaelem, nec apparet vlla alia probabilis expositio.

SECVNDVM Concilium generale in epistola ad Damasum, quæ exstat apud Theodoretum libro 5. hist. cap. 9. dicit se conuenisse apud Vrbem Constantinopolim, ex mandato literarum Pontificis, per Imperatorem ad se missarum. Et ibidem fatetur, Romanam Ecclesiam caput esse, se autem membra. D

TERTIVM Concilium, vt est apud Euagrium libro primo hist. cap. 4. dicit se deponere Nestorium ex mandato literarum Cælestini Papæ Romani. Et in epistola ad eundem Cælestinum, idem Concilium scribit, se causam Ioānis Patriarchæ Antiocheni, quæ maiudicare, sed reseruasse iudicio ipsius Cælestini.

QVÆ omnia perspicuè indicant supremā Romani Pontificis auctoritatem. Concilij Chalcedonense act. 1. 2. & 3. passim vocat Leonē *vniuersalis Ecclesiæ Pontificem.* Et in epist. ad Leonem, Et *post hæc*, inquiunt, *omnia insuper.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

insuper,& contra ipsum,cui vineæ cuſtodia à ſaluatore cõmiſſa est,extendit inſaniam,id est,contra tuam quoque Apoſtolicam ſanctitatem. Hic vides maximum Concilium confiteri, Romano Pontifici à Deo ipſo vineæ, id eſt, Eccleſiæ vniuerſæ cuſtodiam eſſe commiſſam.

SYNODVS CONSTANTINOPOLITANA, quæ ante quintam Synodum in cauſſa Anthimi congregata eſt, act. 4 per Menam Patriarcham Concilij præſidem ita loquitur, *Nos*, inquit, *Apoſtolicam ſedem ſequimur, & obedimus, & ipſius communicatores, communicatores habemus, & condemnatos ab ipſa, & nos condemnamus.* Iam ſi totum Conciliũ Apoſtolicæ ſedi obedire ſe profitetur, certè Apoſtolica ſedes toti Eccleſiæ cum auctoritate præeſt.

SEPTIMA Synodus act. 2. recipit, & probat epiſtolam Adriani ad Tharaſium, in qua hæc habentur, *Cuius*, inquit, *ſedes per totum terrarum orbem primatum obtinens lucet, omniumque Eccleſiarum Dei caput exiſtit, Vnde & ipſe beatus Petrus Apoſtolus Dei iuſſu Eccleſiam paſcens nihil omnino prætermiſit, ſed vbique principatum obtinuit, & obtinet, &c.* NOTA, in præſenti dici, *Primatum obtinens lucet*, Et, *caput exiſtit, &c.*

LATERANENSE Concilium ſub Innocentio III. in quo Græci & Latini interfuerũt, cap. 5. *Romana*, inquit, *Eccleſia, diſponente Domino ſuper omnes alias ordinaria poteſtatis obtinet principatum, vt pote mater vniuerſorum Chriſti fidelium, & magiſtra.*

CONCILIVM LVGDVNENSE generale ſub Gregorio decimo, vt habetur in Sexto, tit. de Electione, cap. vbi periculum, vocat Romanum Epiſcopum, vicariũ Chriſti, ſucceſſorem Petri, & rectorem vniuerſalis Eccleſię. & in hoc etiam Cõcilio Græci, & Latini interfuerunt.

DENIQVE Concilium Florentium Græcis, & Latinis conſentientibus ita ſtatuit: *Diffinimus ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum, & ipſum Pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe beati Petri principis Apoſtolorum, & verum Chriſti vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput & omnium Chriſtianorum patrem, ac doctorem exiſtere, & ipſi in beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi, vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro* IESV CHRISTO *plenam poteſtatem traditam eſſe.*

OMITTO quinque alia Cõcilia generalia, quia nec à Græcis recipiuntur, cùm ipſi non interfuerint, nec à Lutheranis, cùm ſint poſt annũ DC. celebrata. Nimirum LVGDVNENSE ſub Innocentio IV. vt habetur cap. primo de Homicidio in Sexto. VIENNENSE ſub Clemente V. vt habetur Clementina vnica, de ſumma Trinitate, & fide Catholica. CONSTANTIENSE ſeſſ. 8. & 15. LATERANENSE ſub Leone X. ſeſſ. 11. & TRIDENTINVM ſeſſ. 14. cap. 7. & alibi.

CAPVT XIIII.

Idem probatur ex teſtimonijs Summorum Pontificum.

TERTIVM argumentum ſumitur à Summorum Pontificum ſententijs. Eſt autem obſeruandum epiſtolas Pontificum in tres quaſi claſſes diſtribui poſſe.

PRIMA claſſis continet epiſtolas Pontificum, qui ſederunt vſque ad annũ CCC, in quibus Magdeburg. & Caluinus fatẽtur, verè aſſeri primatum, & eos Pontifices ſanctos, & veros Pontifices fuiſſe, ſed eas epiſtolas dicunt eſſe confictas, & recentes, ac falsò Pontificibus illis adſcriptas.

SECVNDA claſſis complectitur epiſtolas eorũ Pontificum, qui ſederũt ab anno DC. vſque ad noſtra tẽpora in quibus fatentur aduerſarij, verè aſſeri primatum, & eſſe eorum auctorum quibus inſcribuntur, ſed eos Pontifices non eſſe dignos fide, & Pſeudo pontifices non Pontifices fuiſſe.

TERTIA claſſis cõprehendit illas epiſtolas, in quibus & apertè aſſeritur primatus, & quas cõſtat eſſe ſcriptas à ſanctis & veris Pontificibus, qui floruerunt ab anno CCC. ad DC. videlicet Iulio, Damaſo, Syricio, Innocentio, Zozimo, Leone, Gelaſio, Anaſtaſio II. Ioanne II. Felice IV. Pelagio II. Gregorio Magno.

ERGO in teſtimonijs primæ & ſecundæ claſſis, non erit opus immorari in citandis verbis, ſed ſatis erit notare loca, & reſpondere ad obiectiones hæreticorum, quandoquidem fatentur in illis epiſtolis apertè aſſeri ſententiam noſtram. Verba autem adferenda tantùm erunt in teſtimonijs tertiæ claſſis.

PRIMVM itur diſertè aſſerunt primatum hi ſancti Pontifices. Clemẽs ep. 1. Anacletus ep. 3. Euariſtus ep. 1. Alexãder ep. 1. Pius ep 1. & Anicetus ep. 1. Victor ep. 1. Zephyrinus ep. 1 Calixtus ep 2. Lucius ep. 1. Marcellus in ep. 1. Euſebius epiſt. 3. Melchiades epiſt. 1. Marcus epiſtola 1.

AD hæc teſtimonia nihil reſpondent, niſi eſſe recẽtia & ſuppoſititia. At quamuis aliquos errores in eas irrepſiſſe non negauerim, nec indubitatas eſſe affirmare audeam, certè tamẽ antiquiſſimas eſſe nihil dubito, mentiuntur enim Magdeburgenſes Cent. 2. cap. 7. ad finem, cùm dicunt, nullum fide dignum auctorem citaſſe has epiſtolas ante tempora Caroli Magni.

NAM Iſidorus, qui CC. annis antiquior eſt Carolo, in procœmio ſui collectanij ſacrorum Canonum, dicit ſe ex concilio 80 Epiſcoporum collegiſſe Canones ex epiſtolis Clemẽtis, Anacleti, Euariſti, & cæterorum Rom. Pontificum. Item Concilium Vaſenſe, Can. 6. citat epiſtolas Clementis, vt nunc exſtant. Et celebratum eſt hoc Concilium tẽpore Leonis I. id eſt. CCCL. annis ante imperium Caroli.

DENIQVE Ruffinus, qui annis CCCC. præceſſit Carolum, Præfatione in recognitiones Clementis à ſe conuerſas ex Græco, meminit epiſtolæ Clementis ad Iacobum, & eam ſe vertiſſe dicit ex Græco. Eſſe autem verè hanc verſionem Ruffini, teſtatur Gennadius lib. de viris illuſtrib. in Ruffino.

IN SECVNDA claſſe eſt Adrianus I. in ep. ad Tharaſium, Nicolaus I. in ep. ad Michaelem imperatorem, Leo IX in epiſt. ad Michaẽlem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, Paſcalis in epiſt. ad Epiſcopum Panormitanũ. quæ habetur cap ſignificaſti, extrà. de Electione, Innocentius III. in epiſt ad imperatorem Conſtãtinopolitanũ, quæ habetur cap. ſolitæ, extrà. de Maioritate, & obedientia. Qui omnes ſeriò, & ex profeſſo docent, Romanum Pontificem toti Eccleſiæ præeſſe.

AD HÆC aduerſarij reſpondẽt, hos Põtifices omnes Antichriſtos fuiſſe. Id quod in ſequenti quæſt. one refellemus. Interim hoc ſolum dicimus, ſi iſti Pontifices Antichriſti fuerunt, totam Eccleſiam ab annis ferè 1000. perijſſe, conſtat enim ex hiſtorijs Eccleſiám vniuerſam his Pontificibus adhæſiſſe, eorumq́ue ſententiam eſſe ſequutam. Si verò Eccleſia perijt, mentitum eſſe Chriſtũ, qui ait Matth. 16. aduerſus eccleſiam portas inferi nõ præualituras. Sed de hac re ſatis multa diximus in quæſtionibus de Eccleſia. Veniamus ad tertiam claſſem, & duodecim & optimos, & ſanctiſſimos Pontifices proferamus.

PRIMVS ſit ſanctus IVLIVS I. qui in epiſtola ad Oriẽtales, quæ exſtat in Apologia ſecũda ſancti Athanaſij, ita loquitur, *An ignari eſtis, hãc conſuetudinem, vt primùm nobis ſcribatur, vt hinc quod iuſtũ eſt, definiri poſſit? quapropter ſi iſthic eiuſmodi ſuſpicio in Epiſcopũ concepta fuerat, id huc ad noſtrã Eccleſiã referri oportuit.* Et infrà. *Quæ* (inquit)

quit) *accepimus à B. Petro Apoſtolo, ea vobis ſignifico, nõ ſcripturus alioqui, quæ nota apud vos eſſe arbitror, niſi facta ipſa nos conturbaſſent.*

HIS verbis S. Iulius affirmat, ad ſe pertinere officiũ diiudicandi cauſſas Epiſcoporum, etiam Orientalium, tametſi Patriarchæ primarij eſſent (nam de cauſſa S. Athanaſij Alexandrini Patriarchæ agebatur) & hoc ius à B. Petro ſe accepiſſe, atque id omnibus notum eſſe. Quid, quęſo, reſponderi poteſt: auctor eſt ſanctus, & veruſtiſſimus, epiſtola certa, & à S. Athanaſio tota deſcripta, verba denique ipſius perſpicua, & diſerta.

SECVNDVS ſit S. DAMASVS, qui in epiſtola ad omnes Epiſcopos Orientales, quam Theodoretus recitat li. 5. hiſt. cap. 10. *Quoniam*, inquit, *Apoſtolicæ ſedi reuerentiam debitam caritas veſtra diſtribuit. vobis quam plurimum, cariſſimi filij, præſtitiſtis.* Vbi agnoſcit debitam reuerentiã, & filios vocat omnes Epiſcopos. Item in epiſtola quarta ad Epiſcopos Numidiæ, *Cuncta quæ poſſunt aliquam recipere dubitationem, ad nos tanquam ad caput, vt ſemper fuit conſuetudo, deferre non deſinatis.*

TERTIVS S. SYRICIVS in epiſtola ad Himericum Epiſcopum Tarraconenſem, quã etiam Caluinus verè Syricij eſſe fatetur. *Pro officij*, inquit, *noſtri conſideratione, non eſt nobis diſſimulare, non eſt tacere libertas, quibus maior cunctis Chriſtianæ religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium qui grauantur. Quinimo hæc portat in nobis B. Apoſtolus Petrus, qui nos in omnibus, vt confidimus, adminiſtrationis ſuæ protegit, & tuetur hæredes.* Et infrà cap. 15. *Explicauimus, vt arbitror frater cariſſime, vniuerſa quæ digeſta ſunt in querelam, & ad ſingulas cauſſas, de quibus per filium noſtrum Baſſianum Presbyterum ad Romanã Eccleſiam, vt pote ad caput tui corporis retuliſti, &c.* Deniq; præcipit Epiſcopo, vt hæc ſua decreta dirigat ad alios Epiſcopos omnes.

QVARTVS S. ZOZIMVS in epiſtola ad Heſichium Solitanum Epiſcopum, *Ad te*, inquit, *potiſſimum ſcripta direximus quæ in omnium fratrum & Epiſcoporum noſtrorum facies ire notitiam.* Et infrà, *Sciet quiſquis hoc, poſt poſita Patrum, & Apoſtolicæ ſedis auctoritate, neglexerit, à nobis diſtrictius vindicãdũ, vt loci ſui minimè dubitet ſibi non conſtare rationem ſi hoc putat poſt tot prohibitiones poſſe tentari.*

QVINTVS S. INNOCENTIVS in epiſtola vicesima ſecũda ad Epiſcopos Macedoniæ, *Aduerti*, inquit, *ſedis Apoſtolicæ, ad quam relatio, quaſi ad caput Eccleſiarum miſſa currebat, fieri iniuriam, &c.* Item, in epiſtola ad Concilium Mileuitanum, quæ eſt inter epiſtolas ſancti Auguſtini nonageſima tertia, *Diligenter*, inquit, *& congruè Apoſtolico conſultis honori, Honori*, inquam, *illius quẽ præter illa, quæ extrinſecus ſunt, ſollicitudo manet omnium Eccleſiarum, antiquè ſcilicet regulæ formam ſequuti, quã toto ſemper ab orbe mecum noſtis eſſe ſeruatam.* Idem in epiſtola ad Concil. Carthag. quæ eſt 91. Romanam ſedẽ dicit eſſe fontem, & caput omnium Eccleſiarum.

AD hoc teſtimonium Magdeburgenſes nihil reſpõdent, niſi Innocentium nimis multum ſibi arrogare. Quo circa cum per contumeliam Nocentium vocant.

AT ſi ita eſt, cur veteres Patres hunc Innocẽtij errorẽ non reprehenderunt? Cur Auguſtinus in epiſtola 106 ad Paulinum de his duabus epiſtolis Innocentij loquens ait, *Ad omnia ille nobis reſcripſit eodẽ modo, quo fas erat, atque oportebat Apoſtolicæ ſedis Antiſtitẽ?* Cur ibidem Auguſtinus Innocentium B. memoriæ Papã appellat.

SEXTVS eſt ſanctus LEO. Sed quoniã LVTHERVS & CALVINVS dicũt, veteres Põtifices nihil auctoritatis habuiſſe extra Occidentẽ, adferamus teſtimonia Leonis, quibus ſimul primatus aſſeratur, & oſtendatur eo tempore Pontifex in Græciam, Aſiam, Aegyptum, & Africam iuriſdictionem exercuiſſe.

IGITVR in epiſtola 84. ad Anaſtaſiũ Epiſcopũ Theſſalonicẽſem, *Sicut*, inquit, *præceſſores mei præceſſoribus tuis, ita etiam ego dilectioni tuæ priorum ſequutus exemplum, vices mei moderaminis, delegaui, vt curam, quam vniuerſis Eccleſijs principaliter ex diuina inſtitutione debemus, imitator noſtræ manſuetudinis effectus, adiuuares, & longinquis ab Apoſtolica ſede prouincijs præſentiam quodãmodo noſtræ viſitationis impenderes.* Et infrà, *Vices*, inquit, *noſtras ita tuæ credidimus caritati, vt in partem ſis vocatus ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis.* Et in fine, vbi dixerat magna prouidentia conſtitutos Epiſcopos, Archiepiſcopos, & Primates, ſubdit, *Per quos ad vnam Petri ſedem vniuerſalis Eccleſiæ cura conflueret, & nihil vnquam à ſuo capite diſſideret.* Ex his apparet non ſolum primatus, ſed etiam auctoritas Leonis in Eccleſias Græciæ.

IDEM LEO epiſtola quadrageſima ſexta ad Anatholium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, *Reſidentibus*, inquit, *vobis, quibus executionem noſtra diſpoſitionis iniunximus, &c.* Vides, vt præcipiat Patriarchæ Conſtantinopolitano.

IDEM epiſtola ſexageſima ſecunda ad Maximum Antiochenum, monet eum, vt frequenter ad ſe ſcribat, quid agatur circa Eccleſias, Et ibidẽ, *Iuuenalis*, inquit, *Epiſcopus ad obtinendum Paleſtinæ prouinciæ principatum ere didit ſe poſſe ſufficere. Quod ſanctæ memoriæ Cyrillus meritò perhorreſcens, ſcriptis ſuis mihi rem indicauit, & ſollicita prece multum popoſcit, Vt nulla illicitis conatibus præberetur aſſenſio, &c.* Vides quomodo Patriarcha Alexandrinus ſupplicat Leoni, ne permittat Iuuenali ſubijci Palæſtinã. Et cum ea prouincia ad Antiochenũ Patriarchatum ſpectaret, cur nõ petiit hoc potius Cyrillus ab Antiocheno Patriarchã?

IDEM epiſtola octuageſima prima ad Dioſcorum Patriarcham Alexandrinum: *Quod*, inquit, *à Patribus noſtris propenſiore cura nouimus eſſe ſeruatum, à vobis quoque volumus cuſtodiri, &c.* Vides LEONEM imperare Patriarchæ totius Aegypti, & Lybiæ.

IDEM epiſtola octuageſima ſeptima ad Epiſcopos Africæ: *Quod*, inquit, *vtcunque patimur eſſe veniale, inultum poſtmodum eſſe non poterit, ſi quiſquam, quod omnino interdicimus vſurpare præſumpſerit.* Et infrà *Cauſſam*, inquit, *Lupicini Epiſcopi illic iubemus audiri, &c.* LEO igitur imperabat Epiſcopis Græciæ, Aſiæ, Aegypti, Africæ. Exſtant etiam epiſtolæ eius ad Epiſcopos Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Italiæ, in quibus apertè ſe eorum iudicem, & caput agnoſcit.

DENIQVE ſerm. 1. de natali Apoſtolorum, his verbis Romanam vrbem alloquitur, *Per ſacram B. Petri ſedem caput orbis effecta latius præſides religione diuina, quàm dominatione terrena. Quamuis enim multis aucta victorijs, ius imperij tui terra, marique protuleris, minus tamen eſt, quod tibi bellicus labor ſubdidit, quàm quod pax Chriſtiana ſubiecit.* Quid clarius.

AD hæc loca reſpondet CALVINVS dupliciter li. 4. inſtit. cap. 7. §. 11. Primo dicit Leonẽ ſupra modũ auidum gloriæ, & dominationis fuiſſe, & ambitioni eius multos reſtitiſſe. In cuius rei probationem citat in margine epiſt. eius 85.

AT in epiſtola nihil tale exſtat, nec in alijs epiſtolis eius inuenimus vllos reſtitiſſe S. Leoni, excepto vno Epiſcopo Gallo, qui Hilarius dicebatur. Is tantum legitur in ep. 89. Leonis, ſe ſubtrahere voluiſſe ab Apoſtolicæ ſedis obedientia. Qui tamen, vt ibidem legimus, Romam venit ad dicendam cauſſam, & conuictus in Concilio punitus eſt.

EXSTANT autẽ inter epiſtolas Leonis epiſtolæ variorũ Conciliorũ, Epiſcoporum, Imperatorũ ad ipſum Leonẽ, & nominatim epiſtolæ Epiſcoporum Galliæ, in quibus pietas eius, & auctoritas mirificè prædicatur.

Nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nec puto ante Lutherum,& Caluinum vllum fuisse, A quin B.Leonem superbiæ,& ambitionis reprehenderit.

SECVNDO respondet, Leonē non vsurpasse sibi iurisdictionem in alios Episcopos:sed tātùm se in dissidijs componendis interposuisse,quantum lex,& natura Ecclesiasticæ cōmunionis patiebatur. Et probat, quia idem Leo ep.84.vbi videtur maximè iubere Episcopis,tamen dicit se velle eruari in omnibus priuilegia Metropolitanorum, quasi dicat,se ex pietate monere,auctoritatem autem relinquere ijs,quorum est.

ATsi ita est,ergo non gloriæ, & dominationis auidior fuit,nec ambitionis accusandus erat. Deinde verba ipsa Leonis suprà citata satis apertè docent, eum verè & ex auctoritate Episcopis imperasse. Quod autem vult seruari iuraMetropolitanorū,nihil officit nostræ causæ. Nam ita vult seruari,vt simul illi subiciātur sedi Apostolicæ,& eius vicario. Sic enim loquitur in ep.84.*Agitur*,inquit,*secundū sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos,* B *Metropolitanos singularum prouinciarum Episcopos,quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura prætenditur,ius traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus, ita vt à regulis præstitutis nulla aut negligentia, aut præsumptione discedat*. Et infrà,*Si forte*, inquit,*inter ipsos,qui præsunt de maioribus,quod absit,peccatis,causa nascatur,quæ pronunciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotij qualitate Metropolitanus curabit instruere, & si coram positis partibus,nec tuo fuerit res sopita iudicio,ad nostram cognitionem quidquid illud est transferatur.*

SEPTIMVS.S.GELASIVS sic ait in ep.ad Episcopos Dardaniæ:*Cuncta per mundum nouit Ecclesia,quoniam quorumlibet sententijs Romana Pontificum sedes B.Petri Apostoli ius habeat resoluendi.Vt potè quæ de omni Ecclesia fas habeat iudicandi,neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio*, Similia habet in epistola ad Anastasium imperatorē, & in tomo de vinculo anathematis. Neque ad hæc vlla responsio dari potest. Constat enim hæc verè esse verba Gelasij,& Gelasium virum sanctum fuisse,& ante mille annos Ecclesiæ præfuisse. C

OCTAVVS IOANNES II.qui etiā ante mille annos sedit,in epistola ad Iustinianum seniorem Augustū,quæ habetur in ipso codice Iustiniani, in 1.titulo, *Inter claras*,inquit,*sapientiæ ac mānsuetudinis veræ laudes, Christianissimi principum puriore luce tanquam aliquod sydus irradiat,quod amore fidei,quod cāritatis studio enodati, Ecclesiasticis disciplinis Romanæ sedis reuerētiam conseruatis, & eiuncta subiectis,& ad eius deducitis vnitatem, ad cuius auctorem,hoc est, Apostolorum primum,Domino loquente,præceptū est,Pasce oues meas,quā esse omnium verè Ecclesiarum caput,& Patrum regulæ,& principum statuta declarant,&c.*

NONVS ANASTASIVS II.in ep.ad Anastasium Imperatorem:*Per mm steriam* (inquit) *humilitatis meæ,sicut semper est sedes B.Petri in vniuersali Ecclesia,assignatum sibi* D *à Domino teneat principatum.*

DECIMVS sit FELIX IV.qui in epistola prima ad varios Episcopos,inquit,*Sanctitatis vestræ scripta,quæ ad sedem Apostolicam misistis tanquam ad caput, vt inde acciperetis responsa,vnde omnis Ecclesia totius religionis sumpsit exordium,gratanter suscepi,&c.*

VNDECIMVS sit PELAGIVS II.qui in epistola prima ad Episcopos Orientis, *Romana sedes*, inquit, *instituente Domino,caput est omnium Ecclesiarum.*

DVODECIMVS.S.GREGORIVS Magnus non minus quàm Leo se totius Ecclesiæ caput agnouit,lib. 1 ep.72.ad Gennadium,*Ex Consilio* (inquit) *Numidiæ si qui desiderauerint ad Apostolicam sedem venire,permittite,& si quilibet eorum viæ contradicere voluerit obuiate.* Hinc igitur apparet auctoritas Gregorij in Episcopos Africæ.

Item,lib.2.ep.73.ad Natalem,*Postquam*,inquit,*ad beatitudinem vestram,& decessoris mei,& mea in causa Honorati Archidiaconi scripta directa sunt, tunc contempta virtusque sententia præfatus Honoratus proprio gradu priuatus est. Quod si quilibet ex quatuor Patriarchis fecisset,sine grauissimo scandalo tanta contumacia tiāsire nullo modo potuisset.* Certè his verbis sanctus Gregorius omnibus Patriarchis se præpositum fuisse,apertissimè demonstrat.

ITEM libro quarto,epistola quinquagesima sexta,ad Episcopos prouinciæ Helladis: *Pallium*, inquit, *Ioanni fratri nostro Corinthiorum Episcopo nos transmisisse cognoscite,cui vos magnopere conuenit obedire.* Vides Gregorij auctoritatē in Græcos Episcopos,quibus Corinthiorum Episcopum,Archiepiscopum ordinat per pallij transmissionem?Idem libro septimo, epistola sexagesima tertia ad Ioannem Episcopum Syracusanum, *Nam*,inquit,*de Constantinopolitana Ecclesia, quis eam dubitet Apostolicæ sedi esse subiectam? quod & Dominus pijssimus Imperator,& frater noster Eusebius eiusdem ciuitatis Episcopus assidue profitetur*,Et epistola 64 ad eūdem:Nā,inquit, *quod se dicit sedi Apostolicæ subiici,si qua culpa in Episcopis inuenitur,nescio quis ei Episcopus subiectus nō sit*,&c.Quid clarius? Omitto epistolas ad Episcopos Italiæ,Galliæ,Hispaniæ. Nam de subiectione eorum nulla dubitatio est.

RESPONDET CALVINVS libro quarto capite septimo,§.duodecimo,ad primum ait, Gregoriū tribuisse sibi ius corrigendi alios, non autem paruisse ei,nisi illos,qui volebant.

AThoc dici non potest,nā Gregorius sanctissimus, & humillimus fuit.Quo circa etiam Græci eius diem festum colunt,& Caluinus in hoc libro quarto, capite septimo.§.vicesimo secundo, Gregorium virum sanctum fuisse fatetur.Non autem potest cū sanctitate cōsistere vsurpatio iuris alieni Neque est nævus,aut macula venialis,subiicere sibi omnes Episcopos,sed intolerabilis superbia,& ipsissima nota Antichristi,vt ipsimet frequēter docent.Quomodo ergo Gregorius sanctus erat,si omnes Episcopos sibi iniustè subijciebat?

SECVNDO respondet, Gregorium ex mādato Imperatoris iudicasse Episcopum Constantinopolitanū, vt ex libro septimo,epistola sexagesima quarta ipsius Gregorij,cognosci potest.

ATin ea epistola Gregorius dicit,Imperatorem voluisse à se iudicari Patriarchā illum, quia canones hoc iubēt.Quod idem est,ac si diceret, Imperatorem noluisse impedire,quin iuxta canones Episcopus,licet regiæ vrbis à Gregorio puniretur. Quare in epistola superiore Gregorius dicit.Imperatorem assiduè profiteri, Ecclesiam Constantinopolitanam Romæ esse subiectam.

TERTIO respondet,Gregorium, sicut alios puniebat,ita paratum fuisse ab alijs emendari, vt ipse dicit libro secundo,epistola tricesima septima,ad Natalem Salonitanum,ac proinde non magis præfuisse, quàm subiectum fuisse.

AT Gregorius in illa epistola de correptione fraterna loquitur,non de censura iudiciali,*Fece*, inquit,*fraternitas tua ægrè se tulit de conuiuio à me esse reprehensam, cùm ego,qui essi hanc non vitam, tamē loco transgredior,ab omnibus corripi,ab omnibus emendari paratus sim, & hunc solum mihi amicum æstimo,per cuius linguam ante apparitionem districti iudicis meæ maculas mētis tergo.* Adde quod inuoluit contradictionem,eundem omnibus prælatum esse, & tamen aliquibus subijci.

QVARTO respondet, hunc statum pontificū valde Gregorio displicuisse. Subinde enim conqueritur, inquit,

tur, inquit, se sub colore Episcopatus ad seculum redijsse,vt lib.1.epist.5.& 7. A

AT Gregorius deflebat quidem,quòd ex quiete monasterij ad onera Episcopalia translatus esset,nō autem displicebat ei,quòd Apostolica sedes omnium Ecclesiarum curā gereret. Nam ipse idem acerrimè pugnauit pro honore sedis suæ contra Ioannem Episcopum Constantinopolitanū. Et lib.4.epist.36. ad Eulogium: *Humilitatem*,inquit,*teneamus in mente, & tamen ordinis nostri dignitatem seruemus in honore.* Et li.11. epistola 42.ad Ioannem Panormitanum Episcopum: *Illud*,inquit,*admonemus,vt apostolicæ sedis reuerentia nullius præsumptione turbetur. Tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulset iniuria.* Et in explicatione Psal. quarti pœnitentialis: *In tantum*, inquit, *suæ temeritatē extendit vaſaniæ, vt caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicet, & in Domina Gentium terrenæ ius potestatis vsurpet.*

CAPVT XV.

Idem probatur ex Patribus Græcis.

VENIAMVS ad testimonia veterum Patrum,qui Summi Pontifices non fuerunt. CALVINVS & ILLYRICVS tres tantùm nobis obiiciunt,Cyprianum,Hieronymū & Bernardū, de quibus dicemus suo loco. Nos autem pro illis tribus,ferè triginta illis obiiciemus.

PRIMVS igitur sit beatus IGNATIVS, qui epistolam ad Romanos inscribit: *Ignatius Ecclesiæ sanctificatæ, quæ præsidet in regione Romanorum.* Cur dicitur Ecclesia præsidens,nisi quia caput est omnium aliarum?

SECVNDVS beatus IRENÆVS lib.3.c.3.*Maximæ*, inquit, *& antiquissimæ, & omnibus cognitæ, à gloriosissimis* C *duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ eam quam habet ab Apostolis traditionem & annunciatam omnibus fidem,per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos,indicantes,confundimus eos,qui quoquo modo vel per sui placentiam malam,vel vanam gloriam,vel per cæcitatem,& malam scientiam, præter quàm oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam,hoc est,eos,qui sunt vndique fideles,in qua semper ab his,qui sunt vndique,conseruata est ea,quæ ab Apostolis est,traditio.*

NOTA illud:*Necesse est*.Et illud:*Omnem conuenire Ecclesiam*.Et illud:*Propter potentiorem principalitatem*. Et illud:*In qua semper ab omnibus conseruata est Apostolica traditio*.Nam Irenæus probat,posse nos confundere omnes hæreticos ex doctrina Romanæ Ecclesiæ, quia necesse est ad hanc Ecclesiam omnes conuenire,& ab ipsa tanquam à capite & fonte pendere:& proinde necesse est, eius doctrinam esse Apostolicam & veram.

QVOD autem necessarium sit omnibus Christianis D pendere à Romana Ecclesia probat. PRIMO à priori, quia datus est huic Ecclesiæ principatus.SECVNDO à posteriori,quia hactenus semper omnes conseruarunt fidem in hac Ecclesia,id est, in vnione & adhæsione ad hanc Ecclesiam,vt ad caput & matrem.

TERTIVS EPIPHANIVS hæresi 68.quæ est Meletianorum:*Versacius*,inquit,*& Valens pœnitentiā agentes, vnà cum libello profecti sunt ad beatum Iulium Romanum Episcopum pro ratione reddenda de suo errore, ac delicto*. Certè isti Episcopi erant, cur igitur à Romano Pontifice veniam petebant,si non est Romanus Pontifex etiā Episcoporum iudex & caput?

QVARTVS ATHANASIVS in secunda Apologia,cosdē Episcopos à beato Iulio veniam delicti petiuisse testatur. Et in epistola ad Felicem Papam: *Ob id vos,prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet Præsules,in summitatis arce constitutos,omnibusque Ecclesiarum curam habere præcepit,vt nos succurratis,&c.*

DENIQVE in libro de sententia Dionysij Alexandrini Episcopi:*Quidam*,inquit,*ex Ecclesia rectè quidē sentientes,sed ignari eius causæ,cur ita ab eo scriptum esset,Romam ascenderunt,vbiq, eum apud Dionysium Romanum Præsulem accusauerunt*.Cur,quæso,Dionysius Alexandrinus Patriarcha à bonis viris accusatur apud Romanū Pontificem,nisi quia sciebant Romanum Pontificem communem esse omnium iudicem?

QVINTVS BASILIVS in epist.52.ad Athanasium:*Visum est*, inquit, *consentaneum scribere ad Episcopum Romanū,vt videat res nostras,& iudicij decretū suum interponat.Vt quia difficile est,aliquos inde de Concilij sententia mittī,ipse auctoritatem rei tribuat delectis viris,qui laborem quidem itineris perferre possint,leuitatemverò ac facilitate morum,* B *tum commoda & prudenti oratione eos qui à recta via deflexerunt,monere,quique acta Ariminensis Concilij secum ferant, ad rescindenda quæ illic violentè acta sunt,&c.* Hìc Basilius tribuit Romano Episcopo auctoritatem visitandi Ecclesias Orientis,& ex auctoritate decreta faciēdi,ac rescindendi Concilia generalia, quale erat Ariminense.

SEXTVS S.GREGORIVS NAZIANZENVS in carmine de vita sua, dicit, Romanam Ecclesiā semper conseruasse veram de Deo sententiam, vt decet vrbem, quæ toti orbi præsidet. Nec loquitur de imperio temporali: nam eo tempore imperij Romani sedes Constantinopoli erat non Romæ.

SEPTIMVS, S. IOANNES CHRYSOSTOMVS in epist.1.ad Innocentium Papam: *Obsecro*, inquit, *vt scribas,quòd hæc tam inique facta non habeant robur, illi autem,qui inique egerunt, pœnæ Ecclesiasticarum legum subiaceant*, &c. Deposuerat Chrysostomum ab Episcopatu Constantinopolitano Theophylus Episcopus Alexandrinus in Concilio multorum Episcoporum. Chrysostomus ad Romanum Pontificem scribit, vt ipse sua auctoritate decernat,irritam esse sententiam Theophili,& Theophilum ipsum puniat. Agnoscit ergo Chrysostomus Innocentium Papam, vt summum iudicem etiam Græcorum.

ITEM in epistola secunda ad eundem: *Perpetuas*,inquit, *vobis gratias agimus, quòd paternam erga nos benevolentiam declarastis*, &c. Agnoscit Chrysostomus Innocentium vt patrē,cùm tamen ipse senior Innocentio esset,& Episcopus regiæ vrbis.Denique, in eadē epistola petit ab Innocentio,ne inimicos suos excommunicet,tametsi illi hoc mereantur.*Vestram*, inquit,*oro vigilantiam,vt licet omnia tumultibus impleuerint, si tamē curari morbo voluerint,ne affligantur, neque à cœtu ejiciantur.*

OCTAVVS S.CYRILLVS epist. decima ad Nestorium,& epist.11. ad clerum & populum Constantinopolitanum,scribit,Nestorium, nisi intra terminum à Cælestino Papa Romano præscriptum, hæreses suas reuocet, ab omnibus vt excommunicatum & depositum debere vitari. Et in epist 18.ad Cælestinum,quem in inscriptione sanctissimum Patrem appellat,petit ab eo,num velit cum Nestorio ad tempus adhuc communicari,an verò deinceps ab omnibus vitari. Quæ omnia satis declarant, quo loco Romanum Pontificem sanctus Cyrillus habuerit. cùm in damnatione, ac depositione Nestorij,nihil se aliud, quàm exequutorem & administrum Romani Pontificis exhibuerit. Et in libro thesauri:*Petro*, inquit, *omnes iure diuino caput inclinant, & primates mundi tanquam ipsi Domino* IESV *obediunt*. Item:*Debemus nos,vt qui membra sumus,capiti nostro Romano Pontifici,& Apostolicæ sedi adhærere*,&c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAE verba non habentur in libris Thesauri, qui A nũc exstant, sed citantur à Beato Thoma in opusculo contra Græcos, & à Gennadio Scholario Græco auctore in lib. de primatu Romani Pontificis. Cõstat autẽ multos libros Thesauri periisse: nam citatur in sexta Synodo, act. 10. liber tricesimus secundus Thesauri Cyrilli, cùm nõ extent hoc tempore libri, nisi quatuordecim. Præterea Andræas Colossensis Episcopus in Concilio Florentino, sessione septima, affirmauit in Thesauris Cyrilli mirificè prædicari Romani Pontificis auctoritatem, nec vllus Græcorum contradixit.

NONVS THEODORETVS in epist. ad Leonem Papam. *Ego*, inquit, *Apostolicæ vestræ sedis exspecto sententiam, & supplico & obsecro vestrã sanctitatem, vt mihi opem ferat, iustum vestrum & rectum appellanti iudicium, & iubeat ad vos accurrere, & ostendere meam doctrinam vestigia Apostolica sequentẽ.* Hic Episcopus Asianus erat, & DCCC. Ecclesiis præerat, vt ipse ibidẽ dicit, & tamen Romanum Pontificem supremum iudicem suum agnoscit. Idem in epist. ad Renatum Presbyterum Romanum: *Spoliarunt*, inquit, *me sacerdotio, eiecerũtque ex ciuitatibus, B neque atatem in religione exactam, neque caniciem reueriti. Quamobrem te precor, vt sanctissimo Archiepiscopo Leoni persuadeas, vt Apostolica vtatur auctoritate, iubeatq; ad vestrum Concilium adire. Tenet enim sancta ista sedes gubernacula regendarum cunctis orbis Ecclesiarum.*

DECIMVS SOZOMENVS lib. 3. cap. 9. *Cùm propter sedis propriæ dignitatem cura omniũ ad ipsum spectaret, singulis Ecclesiam suam restituit.* Loquitur de Iulio I. qui reddidit Episcopatum Athanasio Alexandrino, & Paulo Constantinopolitano.

VNDECIMVS ACACIVS in epist. ad Simpliciũ Papam, quæ habetur tomo secundo Conciliorum: *Sollicitudinem*, inquit, *omnium Ecclesiarum, secundum Apostolum circumferentes, nos indefinenter hortamini, quamus sponte vigilantes, ac præcurrentes.* C

DVODECIMVS: de Episcopo Patarensi sic scribit LIBERATVS in Breuiario, capite vicesimo secundo: *Sylverio*, inquit, *veniente Pataram venerabilis Episcopus ciuitatis ipsius venit ad Imperatorem, & iudicium Dei contestatus est de tantæ sedis Episcopi expulsione, multos esse dicens in hoc mundo Reges, & non esse vnum, sicut ille Papa est super Ecclesiam mundi totius, à sua sede expulsus.*

DECIMVS TERTIVS IVSTINIANVS senior Augustus in epistola ad Ioannem II. quæ habetur in Codice, in primo titulo *Nec enim*, inquit, *patimur quidquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quod non etiam vestræ innotescat sanctitati, quæ caput est omnium sanctarum Ecclesiarum.*

CAPVT XVI.

Idem probatur ex Patribus Latinis. D

IAM EX Latinis beatus CYPRIANVS ꝛpè hoc docet. Sed antequã loca propria adferamus, explicandũ est breuiter argumentũ libri eius de vnitate Ecclesiæ, inde enim alia eius testimonia facilius intelligentur. Igitur libri de vnitate Ecclesiæ propositum est ostendere, in quo consistat Ecclesiæ vnitas, ac primum demonstrat, vnde oriatur diuisio & hæresis. *Hoc eo fit*, inquit, *dum ad veritatis originem non redditur, neque caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina seruatur.* Vbi tria ponit. PRIMO, originem veritatis de Ecclesia. SECVNDO, caput Ecclesiæ, & quidem à Christo diuersum. Nã paulò antè dixerat, omnes hæreticos Christum quærere, & tamẽ hîc ait inde nasci omnes hæreses quòd hæretici non quærunt caput Ecclesiæ. TERTIO, doctrinam cœlestis magistri, id est, quæ sit doctrina Christi, de Ecclesia & eius capite.

His propositis, mox declarat ista tria, dicens: *Loquitur*, inquit, *Dominus ad Petrũ: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam: & eidem post resurrectionem suam dicit, Pasce oues meas, &c.* Vbi Cyprianus docet originem veritatis de Ecclesia, quam dixerat quærendam esse in his verbis Domini. Hic enim cœpit doctrina de Ecclesia, & similiter caput Ecclesiæ, quod quærendum dixerat, esse Petrum: & doctrinã cœlestis Magistri, esse hæc eadem verba.

QVARE paulò pòst subiungit, ac docet Ecclesiam esse vnam in radice & capite, licet propagatione multiplicetur, & ponit tria exempla, lucis, fontis, & arboris. Quæ omnia sunt vnum in radice, & propagatione multiplicantur. Habemus ergo ex hoc loco, Petrũ esse caput totius Ecclesiæ.

QVOD autem hoc idem Romano Episcopo conueniat, declarat idem Cyprianus libro 1. epistola tertia ad Cornelium, vbi loquens de schismate Nouatianorum, qui non agnoscebant Cornelium Pontificem, sic ait: *Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa: nemo aduersus Sacerdotum collegium quidquam moueret, &c.*

ADVERSARII quidem respondent, hîc loqui Cyprianum de singulis Episcopis, & particularibus Ecclesiis, & velle dicere, in qualibet Ecclesia vnum debere esse ad tempus Iudicem, & Sacerdotem. At si conferatur hic locus cũ superiore, apparebit manifestè loqui Cyprianum de Ecclesia vniuersa. Nam sicut ibi dixerat, inde nasci hæreses, quod non quæritur caput: & explicuit caput totius Ecclesiæ esse Petrum, ita hîc, dicit inde nasci hæreses, quod non cogitatur vnus in Ecclesia iudex vice Christi, nimirum Cornelius: nam de eo loquitur. Quocirca paulò infrà in eadem epistola vocat Romanam Ecclesiam, Petri sedem, & Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est.

IDEM lib. 2. epistola 10. ad eundem Cornelium: *Miseramus*, inquit, *nuper collegas nostros, vt ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem scissi corporis membra componerent, sed diuersa partis obstinata & inflexibilis pertinacia non tantũ radicis & matricis sinum, atque complexũ recusauit, sed etiam adulterum, & contrarium caput extra Ecclesiam fecit, &c.* Hic apertè de Ecclesia Catholica sermo est, extra quã sunt Nouatiani. Ac dicit Cyprianus, non tantum noluisse Nouatianos redire ad Ecclesiam & agnoscere radicem & matricem, seu caput huius Ecclesiæ, sed etiam adulterum, & contrarium caput sibi constituisse. Sicut ergo Nouatianus fuit caput omniũ Nouatianorum, ita Cornelius fuit caput omnium Catholicorum.

IDEM lib. primo, epistola octaua, ad plebẽ vniuersam: *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium nouum fieri præter vnum altare, & vnum sacerdotium non potest. quisquis alibi collegerit, spargit.* Hîc sanè sicut Deus vnus est, & Christus vnus, & Ecclesia vna numero, non specie, ita, & Cathedra vna est numero, id est, cathedra quædam singularis, quæ totam Ecclesiam docet, & illa est Petri, extra quam quicunque colligit, spargit.

DENIQVE, lib. 4. epist. 8. itẽrũ vocat Romanam Ecclesiam radicem, & matricem Catholicæ Ecclesiæ:

AT obijciunt aduersarij. PRIMO, librum Cypriani A de vnitate Ecclesiæ, vbi sic ait: *Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur*, Ergo non est vnus Episcopus totius Ecclesiæ.

SECVNDO, obijciunt epistolam Cypriani ad Quintum, vbi Cyprianus in Concilio residens, ait: *Neque enim quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit: aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis, & potestatis suæ arbitrium proprium, tanquam iudicari ab alio non possit cùm nec ipse possit alterum iudicare. Sed expectemus vniuersi iudicium Domini nostri* IESV *Christi, qui vnus, & solus habet potestatem, & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi.*

RESPONDEO ad PRIMVM, Episcopatus vnus est eo modo quo Ecclesia vna est. Ecclesia autem est vna eo modo, quo multi arboris rami sunt vna arbor. multi riui vna aqua, & multi radij vna lux. vt ibidẽ Cypria- B nus dicit. Sicut ergo in ramis, riuis, & radiis vnitas est ratione vnius capitis, id est, radicis, fontis, Solis, licet rami ipsi, riui, & radij multiplicentur, ita etiam Ecclesia est vna, & Episcopatus vnus in radice, & capite, quamuis multæ sint particulares Ecclesiæ, multique particulares Episcopatus.

VNIVS igitur magni Episcopatus ab Episcopis singulis in solidum pars tenetur, sed non æqualis, neque eodem modo. Nam Petrus, & eius successores tenent eam partem, quæ est veluti caput, & radix, & fons: cæteri tenent alias partes, quæ sunt veluti rami, & riui.

EST enim iste vnus Episcopatus (vt diximus) similis corpori heterogeneo, non homogeneo ex quo sequitur, vt non eodẽ modo teneant Episcopi singuli partem huius Episcopatus. Nam sicut radix, licet sit pars, vt etiã est ramus, tamen sustentat, & regit ramos: & omnia quæ sunt in ramis, sunt etiam virtualiter in C radice, non è contrario: ita etiam licet Ecclesia Romana, & Episcopatus Romanus pars sit Ecclesiæ vniuersæ, & Episcopatus vniuersalis sicut est Ecclesia Tusculana, & eius Episcopatus, tamen Ecclesia Romana regit Tusculanam, non contrà.

ITAQVE ex sententia Cypriani rectè colligitur non esse Papam Romanum solum Episcopum omnium Ecclesiarum: sunt enim, & alij veri Episcopi, qui partem suam ragendam susceperunt Ecclesiæ vniuersalis. Non tamen rectè colligitur, non esse Romanum Pontificem caput & pastorem Episcoporum omnium, & proinde etiam Ecclesiæ vniuersæ: quandoquidem pars quæ ipsi regenda commissa est, eum locum habet in Ecclesia, quem habet radix in arbore, caput in corpore, & fons in aquarum riuulis.

AD SECVNDVM dico Cyprianum, cùm ait: *Neminẽ se facere Episcopum Episcoporum*, loqui de iis, qui in Concilio illo Carthaginensi erant, nec inficior ea sententia Romanum Pontificem, qui verè est Episcopus Episcoporum, & Pater Patrum, & infrà ostendemus, cùm de titulis agemus. D

AD illud, quod ait, Episcopum non posse iudicari, nisi à Deo, sicut à solo Deo constituitur, dico intelligi debere in rebus dubiis, & occultis: Sic enim exponit beatus AVGVSTINVS libro tertio de Baptismo cap. 3 nã his verbis Cypriani recitatis: *Opinor*, inquit, *in his quæstionibus, quæ nondum eliquatissima perspectione discussæ sunt, &c.* vbi docet, Cyprianum significare voluisse, singulos Episcopos in Concilio, dum res discutitur, posse liberè sententiam suam dicere, nec debere à præside tyranice cogi ad suam sententiam, antequam quæstio definita sit. Nam quod alioqui possit Pontifex iudicare & deponere Episcopos hæreticos vel schismaticos manifestos, patet ex libro tertio, epist. decima tertia ad Stephanum Papam, vbi Cyprianus cum hortatur, vt iubeat deponi Episcopum Arelatensem, & alium constitui eius loco.

SECVNDVS OPTATVS, Cypriani sententiam sequitur, de vnica cathedra totius Ecclesiæ, libro contra Parmenianum secundo, vbi dicit, quinque esse Ecclesiæ Catholicæ dotes, ac primam esse vnicam, & singularem Petri cathedram, in qua ab omnibus seruari debet vnitas. Eam verò singularem cathedram, non solùm Petri, sed etiam successorum esse ostendit, enumerans Romanos Pontifices vsque ad Syricium. Et tandem concludit: *Igitur de dotibus supradictis cathedra est prima, quam prabuimus per Petrum nostram esse.*

TERTIVS beatus AMBROSIVS in caput tertium primæ ad Timotheum: *Cum totus mundus*, inquit, *Dei sit, tamen domus eius Ecclesia dicitur, cuius hodie Rector est Damasus.* Item oratione in Satyrum: *Percontatus*, inquit, *Episcopũ esse, si cum Episcopo Catholicæ, hoc est si cum Romana Ecclesia conueniret.* cur, quæso, Episcopi Catholici non sunt, nisi qui cum Romana Ecclesia conueniant, nisi quia Romana Ecclesia caput est Catholicæ Ecclesiæ?

IDEM libro tertio de Sacramẽtis, capite primo: *Non ignoramus*, inquit, *quod Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur, & formam.* Et infrà: *In omnibus*, inquit, *sequi cupio Ecclesiam Romanam, sed tamẽ & nos homines sensum habemus, ideò quod alibi rectius seruatur, & nos rectè custodimus.* Vbi obseruandum est, cùm Ambrosius dicat, in omnibus se velle sequi Romanam Ecclesiam, & tamen eam sequi nolit in consuetudine non lauandi pedes recèns baptizatis: illud, in omnibus, intelligendum esse de omnibus necessarijs, & ad salutem pertinentibus. alioqui secum pugnaret.

QVARTVS beatus HIERONYMVS in epistola ad Ageruchiam de Monogamia: *Ante annos*, inquit, *plurimos, cum in chartis Ecclesiasticis iuuarem Damasum, Romanæ vrbis Episcopum, & Orientis atque Occidentis synodicis consultationibus responderem, &c.* Vides, quomodo ex vniuersa Ecclesia, & toto terrarum orbe responsa tunc petebantur à sede Apostolica;

IDEM in epistola ad Damasum de nomine hypostasis: *Quanquam*, inquit, *tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas, à pastore præsidium oui petere. Cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum, primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ iungor, cathedræ Petri communione consocior. super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio.* Et infrà: *Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.*

OBSERVA PRIMO Hieronymum, qui Presbiter Antiochenus erat, tamen ouẽ se agnoscere Episcopi Romani. SECVNDO, confiteri Hieronymum, Damasum esse Petri successorem. TERTIO, cum dicit. *Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ communione consocior*, velle dicere, se primum Christo, deinde Christi Vicario adhærere. Idem enim est, ac si dixisset. Ego neminem tibi Damase Pontifex, nisi Christum præpono. QVARTO, à Hieronymo Romani Pontificis sedem fieri fundamentum eius domus & nauis, quę est Ecclesia vniuersalis. ac proinde Romanum Pontificem fieri caput totius Ecclesiæ. POSTREMO, maluisse Hieronymum Romanæ sedis Pontifici adhærere, quam Episcopo suo proprio Paulino, qui tamen non vnus de turba, sed Patriarcha Antiochenus erat, Sic enim ait: *Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVARE ipse etiã ERASMVS, qui alioqui iniquior A esse solet Romanæ Ecclesiæ, in annotatione ad hunc locum, dicit, videri sibi Hieronymum his verbis asserere, omnes Ecclesias subiectas esse Apostolicæ sedi. Quod est notandũ aduersus nouos hæreticos, qui Erasmum habent pro oraculo.

AT CALVINVS obiicit PRIMO epistolam Hieronymi ad Nepotianum vbi vnitatis exempla recẽsens Hieronymus: dicit *Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiacoui, & omnis ordo Ecclesiasticus suis Rectoribus nititur. Nec addit*, inquit Caluinus, *vno capite tanquam vinculo omnes Ecclesias inter se esse colligatas.*

SECVNDO obiicit non solum Caluinus, sed etiam Illyricus, Melanchthon, & alij, epistolam ad Euagrium vbi Hieronymus dicit. *Si auctoritas quæritur orbis maior est vrbe. Quid mihi profers vnius vrbis consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in Iuges Ecclesiæ vindicas? Vbicunque fuerit Episcopus, siue Romæ, siue Eugubij siue Cõstãtinopoli siue Rhegij, siue Alexãdriæ, siue Tanis eiusdẽ meriti est, & eiusdem sacerdotij: potentia diuitiarum, & pauperatis humilitas, sublimiorẽ vel inferiorẽ Episcopũ non facit.* B

AD PRIMVM. dico Hieronymum non omisisse vnum caput, nam cùm ait: *Et omnis ordo Ecclesiasticus suis Rectoribus nititur*, indicat præter vnum Episcopum, vnum Archipresbyterum, & vnum Archidiaconũ, esse adhuc alias vnitates, nimirum in singulis regionibus maioribus vnum Primatem, in tota Ecclesia Pontificem. Alioqui non erit verum, in omni ordine Ecclesiastico esse vnum Rectorem.

AD SECVNDVM dico, Hieronymum eo loco reprehendere malam quandã consuetudinẽ, quæ Romæ erat. non in tota Ecclesia Ramana vel in Summo Pontifice, sed in Diaconis tantùm Romanis. Quoniam enim Diaconi pauci erant, & curã habebant Thesauri Ecclesiastici, paulatim incipiebant se præponere Presbyteris. & inter eos sedere, cum antiqua consuetudo sit, vt Presbyteris eum Episcopo sedentibus, Diaconi stent, non sedeant. De his ergo dicit. *Quid mihi profers vnius vrbis consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum est supercilium.*

QVOD autem Romanus Pontifex non probaret eam consuetudinem, ibidem Hieronymus indicat. dicit enim solum absente Episcopo ausum fuisse Diaconum inter Presbyteros sedere. Illud autem, quod Hieronymus dicit, Episcopos *esse eiusdem meriti, & sacerdotij*. verũ est, sed intelligi debet de Episcopatu ratione ordinis non iurisdictionis. Nec enim negare voluit Hieronymus, maiorem esse ditionem Episcopi Alexandrini, quam Tanenzis, cum constet, illum tribus magnis prouinciis, istum vni tantum ciuitatulæ præfuisse.

QVINTVS D. AVGVSTINVS in epi. 162. *In Romana*, inquit, *Ecclesia semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus* Item epist. 92. ad Innocentium. *Quia te Dominus gratia suæ præcipuo munere in sede Apostolica collocauit, talemque nostris temporibus præstitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quã ea tu positis vel fastidiose, vel negligenter accipere magnis periculi infirmorũ membrorũ Christi pastoralem diligentiam quæ sumus adhibere digneris* Quibus verbis petit AVGVSTINVS cũ toto Concilio Mileuitano, vt Innocentius pastoralẽ curam adhibeat Ecclesiæ, coercendo Pelagianos, qui Palæstinam, & Africam præcipue inficiebant. Quod certè non peteret, nisi Innocentium etiam Palæstinæ, & Africæ Pastorem esse crederet.

DEINDE, curnó scribit Augustinus Patriarchæ Hierosolymitano, vel Metropolitano Palæstinæ, & primati Africæ Carthaginensi Episcopo potius, quàm Romano Pontifici, nisi quia sciebat, maiorem esse Romani Pontificis in Palæstina & Africa auctoritatem, quam propriorum Episcoporum.

ITEM in epist. 157. ad Optatum: *Me apud Cæsaream præsente venerunt, quo nos iniuncta nobis à venerabili Papa Zozimo, Apostolicæ sedis Episcopo Ecclesiastica necessitas traxerat, &c.* Iusserat nimirum Zozimus, vt Episcopi Africæ apud Cæsaream Concilium celebrarẽt, & sanctus Augustinus parendum esse, & necessariò parendum Zozimo Papæ existimauit. Item lib. 1 ad Bonifacium, capite 1. *Non dedigneris*, inquit, *qui non alta sapis quamuis altius præsideas, esse amicus humilium.* Et infrà: *Communis*, inquit, *est omnibus nobis, qui fungimur Episcopatus officio, quamuis ipse in eo præcmineas celsiore fastigio, specula pastoralis.* Vide hic ab Augustino omnes Episcopos subiici fastigio celsiori Romani Pontificis

SEXTVS, S. PROSPER libro de ingratis: *Sedes Romæ Petri, quæ pastoralis honoris facta caput mundo, quidquid non possidet armis, Religione tenet*, &c. Et libro secundo de vocatione Gẽtium, capite sexto; *Roma*, inquit, *per sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.* B

SEPTIMVS B. VICTOR Vticensis lib. 2. de persecutione VVandalica, Ecclesiam Romanam caput appellat omnium Ecclesiarum.

OCTAVVS VINCENTIVS Lyrinensis in suo cõmonitorio: *Lecta*, inquit *sunt ibi quædam ad quosdam epistolæ sanct: Felicis martyris, & sancti Iulij, vrbis Romæ Episcoporum. Et vt non solum* CAPVT *orbis, verum etiam latera illi iudicio testimonium perhiberent, adhibitus est à meridie beatissimus Cypri nus, à septemtrione sanctus Ambrosius, &c.* Vides Romanum Pontificem vocari caput orbis terrarũ. C

NONVS CASSIODORVS libro vndecimo epistola secunda ad Ioannem Papam: *Vos*, inquit, *speculatores Christiano populo præsideris, vos Patris nomine vniuersa diligitu.* Et infrà: *Quapropter nos decet custodire aliqua* (Erat enim Cassiodoro demandata cura vrbis Romæ à Rege Theodorico) *sed vos omnia.* Et infrà: *Sed es illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores: quæ licet generalis mũdo sit præstita, vobis etiã cognoscitur & localiter attributa.*

DECIMVS BEDA, lib 2. hist. gentis Anglorum. c. 1. *Cum primùm*: (Gregorius) inquit, *in toto orbe gereret Pontificatum, & conuersis iam dudum ad fidem veritatis esset Prælatus Ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatã, Christi fecit Ecclesiam.*

VNDECIMVS B. ANSELMVS li. de incarnatione Verbi, c. 1. dedicat librum Vrbano Papæ: his verbis *Domino & Petri vniuersæ Ecclesiæ in terra peregrinantis, Sũmo Pontifici Vrbano frater Anselmus vita peccator, habitu Monachus, siue iubente, siue permittente Deo, Cantuariæ Metropolis vocatus Episcopus debitã subiectionem cum humili seruitio, & deuotis orationibus Quoniam diuina prouidentia vestrum elegit sanctitatem, cui vitã, & fidem Christianam custodiendã, & Ecclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in Ecclesia, vt eius auctoritate corrigatur, nec vlli alij tutius, si quid cõtra errorẽ repõdetur, ostẽditur, vt eius prudentia examinetur* D

DVODECIMVS HVGO de S. Victore, libr. 2. de Sacramen. parte 3. c. 15. *Apostolica sedes*, inquit, *cunctis in orbe terrarum præfertur Ecclesiis.*

DECIMVS TERTIVS B. BERNARDVS, (quem etiam Caluinus pro se affert. & sanctum vocat, lib. 4 in stit. cap. 7. § 22.) lib 2. de considerat. *Age indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras, videlicet, pro tempore, persona in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos Magnus, summus Pontifex, tu Princeps Episcoporũ, tu hæres Apostolorũ, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abrahã, ordine Melchisedech dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate* A *Petrus, vnctione Christus. Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt, sunt quidem, & alij cœli ianitores, gregúmque pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto, & differentius vtrumque præ ceteris nomẽ hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges singuli singulos, tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouiũ, sed, & pastorum tu vnus omnium pastor.* Et infra: *Ergo iuxta canones tuos alij in partem solicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur, & in ipsos, qui potestatẽ super alios acceperunt. Nónne, si causſa exstiterit, tu Episcopo cœlũ claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam, & tradere Satanæ potes? Stat ergo inconcussum priuilegium tuum tibi tam in datis clauibus quàm ouibus commendatis.* Hæc ille, vir sanctus, teste Caluino, & sine Caluino testibus innumerabilibus miraculis. at sanctitas vera sine vera fide esse non potest. Vera igitur fide S. Bernardus credebat Romanũ Pontificem esse pastorem Ecclesiæ vniuersæ.

SED obiicit CALVINVS multa, quæ idem Bernardus contra abusus, & vitia Romanæ curiæ scripsit in libris de cõsideratione, quod videlicet, extoto orbe terrarũ Romã occurrãt ambitiosi, auari simoniaci, qui Apostolica auctoritate ad honores Ecclesiasticos velint assumi. Sed hæc solutione non egent. Nam, vt idẽ S. Bernardus serm. 66. in cantica, expressè docet, malimores prælatorum non impediunt, quo minus illi prælati sint & nos obedire teneamur: cùm Dominus dicat Matth. 23. *Quæ dicunt facite, secundum opera eorum nolite facere.*

ACCEDAT VLTIMO Imperatoris Latini testimoniũ, sicut suprà retulimus testimoniũ Imperatoris Græci.

VALENTINIANVS in epi. ad Theodosium, quę exstat inter præambula ad Concilium Chalcedonense: *Decernimus*, inquit, *dignitatem propriæ venerationis B. Apostolo* C *Petro in nostris temporibus conseruare, quatenus beatissimus Romanæ ciuitatis Episcopus cui principatum sacerdotij super, omnes, antiquitas contulit, locum habeat, & facultatem de fide & sacerdotibus iudicandi.* Similia habentur in epistolis Gallæ Placidiæ, & Liciniæ, Eudoxiæ Augustarum ad eundem Theodosium ibid.

Inde enim probat, Papam non esse supra Ecclesiam iure diuino, quia Ecclesia elegit Papam. QVARTAM eorum qui docent esse ab Imperatoribus introductam quam vltimam multi hęretici amplectuntur. Discutiamus ergo breuiter singulas.

PRIMA opinio tria pro se habet testimonia. Vnum ANACLETI in epist. 2. vbi dicit; *Cæteri Apostoli cum eo* (Petro) *pari consortio honorem, & potestatem acceperunt, ipsumque principem suum esse voluerunt.* Alterum est IVLII I in epist. 1. vbi de Apostolis loquens: *Sanctam*, inquit, *Romanam Ecclesiam primatum omnium Ecclesiarum habere voluerunt.* Tertium est ex can. *Ego Ludouicus*, dist. 63. vbi Romanus Pontifex, vicarius dicitur B. Petri. Ex quo sequi videtur, vt non Christus, sed Petrus Romano Pontifici auctoritatem tribuerit.

B SED hæc sententia nullo negotio refutatur. Nam idem Anacletus in ep. 1. sic ait. *Sacrosancta Romana Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino, & Saluatore nostro primatum obtinuit, sicut B. Petro ait: Tu es Petrus, &c.*

QVARE cùm idem auctor scribit, Apostolos Petrũ principẽ suum esse voluisse, non loquitur de voluntate instituente, sed de approbante, & agnoscente quod Dominus instituerat, quemadmodum etiã loquitus videtur Iulius Papa. Quamquam potest quoque aliter ad testimonium illud Iulij responderi. Nimirum Petrum à solo Christo primatum habuisse: tamen Romanam Ecclesiam de qua ibi Iulius loquitur, aliquo modo habuisse ab Apostolis. Nam (vt suprà diximus) Romanus Pontifex vt est successor Petri, à Christo primatum habet, tamẽ ratio successionis ex facto Petri orta est. Quo circa B. Gregorius lib 6. epist. 37. ad Eulogium: Ipse inquit, subl mauit sedem, in qua etiam quiescere, &, præsentem vitam finire dignatus est.

QVODverò de nomine *Vicarij* additur, non habet difficultatem. Nam si vno in loco Romanus Pontifex Petri vicarius dicitur. in sexcentis locis dicitur successor, vt ex testimonijs suprà citatis perspicuũ est. Porro vicarius Petri dicitur summus Pontifex, quoniam sanctus Petrus adhuc viuit, & gubernacula Ecclesię nõ reliquit, vt ait LEO serm. 2. de anniuers. assumptionis suæ: quia tamen sanctus Petrus non propriè fungitur munere pastorali, sed meritis ac præcibus suis Ecclesiã regit, & protegit: impropriè sunt illæ loquutiones, & solum ob reuerẽciã B. Petri aliquãdo usurpãtur. Quare S. Leo loco notato, se etiam hæredẽ B. Petri esse dicit.

ALTERA sententia, quæ à Conciliis primatum institutum esse docet, probatur à Nilo duobus argumentis. PRIMVM est in Concilio Chalcedonensi canone 28 (vt ipse citat) vel act. 16. in nostro codice. Ibi enim Concilium dicit, Romanam Ecclesiam à Patribus habuisse primatum, eo quod illa ciuitas imperio orbis terræ eo tempore potiretur. D

SECVNDVM est in constitutione Nouella centesima Iustiniani, quę tamen 131. est apud nos, vbi sic legimus, *Decernimus secũdum sacratum Synodorum decreta sanctissimum veteris Romæ Episcopum, Primũ esse omnium sacerdotum.* Quæ Nili rationes confirmari possunt ex Concilio IV. sub Symmacho, vbi sic legimus: *Apostolicæ sedi primò meritum B. Petri, deinde Conciliorum venerandorum auctoritas singularem in Ecclesijs tradidit potestatem.*

HANC eandẽ sententiam ILLYRICVS in libro contra primatum, & in historia de primatu, quatuor in locis probat testimonio epistolæ 301 (vt ipse citat, est tamen 288.) Aeneæ Syluij, qui Pius II. Papa postea dictus est. siquidẽ in ea epistola ita Aeneas loquitur, *Ante Nicænum Concilium sibi quisque viuebat, & ad Romanam Ecclesiam paruus habebatur respectus.*

SED hæc argumẽta facilè solui possunt. Et Romanũ

CAPVT XVII.

Idem probatur ex origine, & antiquitate primatus.

ATQVE hactenus quidẽ ex diuino iure, ex generalibus Conciliis, ex Pontificũ sanctorum testimonio, ex cõsensu Patrũ Græcorũ, & Latinorũ, ostẽdimus Romani Pontificis Ecclesiasticum principatũ ab ipsa Christi resurrectione, eodẽ auctore Christo, principiũ accepisse: quod genus argumẽti ostẽsiuũ dici solet: nũc altero genere argumenti, quod ad impossibile ducens appellatur, id ipsum demonstrare aggrediemur.

NAM si non est, vt dicimus, igitur alio tempore, & alio auctore cœpit Romani Pontificis Ecclesiasticus principatus. At nullum tẽpus assignari, nullus auctor notari potest, quin eo antiquiorẽ hunc primatum fuisse demonstremus, nisi ad Christum auctorem, & Christi tempora veniatur: eò igitur veniamus necesse est.

RESPONDENT aduersarij, se tẽpus, & auctorẽ assignare posse. Et quidẽ IOANNES de TVRRECREMATA lib. 2 c. 39. summę de Ecclesia, quatuor opiniones hęreticorum ponit. PRIMAM eorum, qui dicunt Romani Pontificis auctoritatẽ esse ab Apostolis. SECVNDAM eorum, qui asserunt esse à generali Concilio, quam sententiam Nilus sequitur. TERTIAM eorum, qui existimãt ab electoribus Cardinalibus tribui, quam, vel certè similem docet etiã libellus Smalchaldicus, de primatu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontificem non à Concilijs, sed à Christo primatum habere, præter tot argumenta iam adducta, testatur GELASIVS in Concilio LXX Episcoporum his verbis: *Sancta Romana Ecclesia nullis synodicis constitutis cæteris Ecclesijs prælata est, sed Euangelica voce Domini, & Saluatoris nostri primatum obtinuit.*

QVARE ad PRIMVM Nili argumentū respondeo, decretum illud magni quidem esse Concilij, sed non legitimè factum; proinde nullius esse roboris, vel auctoritatis. Nam ex ipsa act. 16 eiusdem Concilii constat, decretum illud absentibus legatis Apostolicæ sedis, qui Concilio præsidebant, esse factum: constat itē, eosdem legatos postea apertissimè reclamasse.

NON esse autem legitimum decretū generalis Concilij, quod sine Romano Pontifice aut eius legato fit, testatur VII. Synodus (quam Nilus ibidem recipit) act. 6. vt alia testimonia interim omittamus. Nec solum legati sancti Leonis in Synodo restiterunt, quantum ad illud decretum attinebat: sed ipse etiam sanctus Leo qui reliqua decreta Concilij confirmauit, illud vnum damnauit, ac reprobauit in epistola 51. ad Anatolium, & B sequentibus ad Martianum, ad Pulcheriam, ad Maximam, ad Iuuenalem.

QVID, quod in eo decreto duo sunt manifestè falsa? ALTERVM est, Romano Pontifici à Patribus Nicænis primatum esse attributum. Nam Concilium Nicænum non attribuit Romano Pontifici primatū, quasi antea non habuerit, sed agnouit eum habere, ac semper habuisse. Sic enim incipit sextus canon Nicæni Concilii (vt in eodem Concilio Chalcedonensi, Actio. 16. recitatur) Ecclesia Romana semper habuit primatum.

DEINDE, si ante Nicænum Concilium Papa non habuit primatum, quo iure Alexandrinus Patriarcha Dionysius annis circiter LX. ante Nicænā Synodum accusatur apud Romanum Pontificem Dionysium; & C nec Romanus Pontifex Iudicem se esse negauit, nec Alexandrinus iudicium illud recusauit, cùm tamen vterque sanctus esset; hæc autem ita esse scribit Athanasius in libro de sententia Dionysij Alexandrini. Denique nullum est verbum in toto Nicæna Synodo, quo noua aliqua potestas Romano Pontifici tribuatur, vt suprà satis ostendimus.

ALTERVM quod in eo decreto asseritur, nō minus est falsum, caussam, videlicet cur Patres Romanæ vrbi primatum concesserint, esse, quia ea ciuitas sedes esset imperij. Nā id refellunt disertis verbis sanctus Leo in epistola 52. ad Martianū, & sanctus Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ: & ratio in promptu est: Nam D vt rectè Gelasius annotauit, Mediolanū quoque, & Rauenna, & Sirmiū, & Treueri, & Nicomedia sedes imperij multis temporibus fuerunt, nec tamen Patres illis Episcopis primatū vllū dederunt. Maneat igitur, quod Patres omnes cōmuni consensu docent, Romanam sedem idcirco primam sedium esse, quod principis Apostolorum sedes sit. Quod certè nec imperatoris præsentia conferre, nec absentia potuit auferre.

AD alterum argumentum respōdeo, Canones Conciliorum quodammodo tribuisse Romanæ Ecclesiæ auctoritatem quia eam declarārūt, & asseruerunt: quemadmodum etiam dicitur Nicænum Concilium definiuisse, Filium Dei esse Patri consubstantialē. Vnde Ioannes II. in epistol. ad Iustinianum postquā dixerat Romanam Ecclesiam esse caput Ecclesiarū, subiungit. *Sicut Patrū regulæ, & statuta declarāt.* Et Nicolaus I. in epi. ad Michaēlē impera. *Ista*, inquit, *priuilegia huic S. Ecclesiæ à Christo sunt donata, à Synodis nō donata, sed celebrata, & honorata, &c.* Et in IV. Synodo sub Symmacho tes causse numerātur, si quis prudenter aduertat, primatus Roma

næ Ecclesiæ. Sic enim legimus: *Eius*, id est, Symmachi, *sedi primum Petri Apostoli meritum, deinde sequuta iussione Domini Conciliorum venerandorum auctoritas, singularem in Ecclesijs tradidit potestatem.*

VBI PRIMÒ ponitur Petri meritum, quia ob meritum confessionis obtinuit Petrus primatū, Matth. 16. SECVNDÒ, ponitur Domini iussio, qua institutus est primatus, & Petro collatus, cùm ei dictum est, *Pasce oues meas*, Ioan vlt. TERTIÒ ponitur Conciliorum auctoritas, quæ hanc Domini iussionem declarauit.

AD primum ILLYRICI facile est respondere. Nam Aeneas Syluius in ea epistola nihil aliud demonstrare nititur quàm Romani Pontificis primatū à Christo fuisse institutum. Sic enim incipit epistola ad Martinum Mayer: *Sunt nonnulli nationis tuæ homines parū pensi habentes, quibus Romani Pontificis auctoritas neque necessaria esse videtur, neque à Christo instituta. Contra quos hanc epistolam scribere & tibi transmittere decreuimus, vt si quando tales homines te adierint, habeas ex nobis quo gladio eorum temeritatem confodias, &c.*

CVM igitur dicit postea, ante Nicænum Concilium quemque sibi vixisse, & ad Romanā Ecclesiā paruum respectum fuisse: nihil aliud significat, quàm propter persequutiones cōtinuas nō potuisse Romanos Pontifices liberè exercere eam, quā à Christo acceperant auctoritatē. Et propterea coactos fuisse Episcopos cæteros sibi viuere: & non multum respicere ad Romanā Ecclesiā. Quæ sententia Aeneæ Syluij, partim est vera, partim non est vera. Verum enim est, impeditam fuisse eo tempore non parum Pontificis auctoritatem, vt patet ex pluribus hæresibus, quæ eo tēpore exortæ sunt. Non tamen est verum, adeò paruum respectum ad Romanam Ecclesiam habitum fuisse, vt exēpla, quæ nos infrà adferemus, declarabunt.

TERTIA opinio nullum ferè fundamentū habet. Nam constat, prius fuisse Pōtifices, quàm Cardinales, & item aliquos veros Pontifices, nō à Cardinalibus creatos. Certè Petrum non Cardinales, sed Christus creauit Pontificem, & Clemētem non Cardinales, sed Petrus elegit.

PRAETEREA, si Cardinales conferrent Pontificī potestatem, iidem possent auferre. Hoc autē est falsum omnium consensu: nam etiam dubium Pontificē non Cardinales, sed Concilium generale deponit.

SED DICES, quicquid de Cardinalibus sit, constat Romanum Pontificē ab hominibus eligi, & creari: ab illis igitur accipit potestatē. verè autem, & propriè summum Pontificem ab hominibus fieri, testatur Decretum de electione Gregorij VII. quod habetur in vita eius apud Platinam in his verbis: *Nos sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Clerici, Acolyti, Diaconi, Subdiaconi, Presbyteri, præ entibus Episcopis, Abbatibus, multísque, tum Ecclesiasticis, tum Laicis ordinis, eligimus hodie, X. Calend. Maij, in Basilica S. Petri ad vincula, anno salutis M. LXXIII. in verum Christi vicarium, Hildebrandum Archidiaconum, virum multæ doctrinæ, magnæ pietatis, prudentiæ, iustitiæ, constantiæ, religionis, modestum, sobrium, continentem, domum suam gubernantem, pauperibus hospitalē, in gremio sanctæ matris Ecclesiæ liberè à teneris annis vsque ad hanc ætatem educatum, doctum, quem quidem cum ea potestate Ecclesiæ Dei præesse volumus, qua Petrus quondam Dei mandato præfuit.*

EX quo duo quædā deduci posse videntur: VNVM, non esse Pontificem supra Ecclesiam, sed Ecclesiæ esse subiectum, quandoquidem Ecclesia facit Papam, non Papa Ecclesiam, quæ est consequentia Synodi Smalchaldicæ, in libro contra primatum. ALTERVM, Pontificem iure humano, non diuino habere eam omnem, quam habet potestatem.

Ac

AC PRIMA quidem consequentia nulla est. Nam A etiam electores imperij creant Imperatorem, & populus creat Regem. & tamen imperator est supra electores, & rex est supra populum. Sed nec SECVNDA aliquid valet.

OBSERVANDVM est enim in Pontifice esse tria; *Pontificatum ipsum*, qui est quasi forma quædam, *personam*, quæ est subiectum pontificatus; & *Coniunctionem* vnius cū altero. Ex quibus rebus, prima, hoc est, ipse pōtificatus à solo Christo est, persona tamen est quidem à suis caussis naturalibus absolutè, tamē vt est talis persona, idest, electa, & designata ad pontificatum, est ab electoribus, illorum est enim designare personam. Ipsa verò coniunctio est à Christo, mediante actu humano electorū: dū enim eligunt, & designant certam personam, concurrunt ad coniūctionem pontificatus cū illa persona.

ITAQVE electores vere dicuntur creare Pontificē, & esse caussa, vt talis sit Pontifex, vt habeat eam potestatem, non tamen dant ipsi eam potestatē, neque sunt B caussa eius potestatis. Sicut in generatione hominis, quia anima infunditur à solo Deo, & tamen pater generans, disponendo materiam, est caussa coniunctionis animæ cum corpore; dicitur homo generare hominē, tamen non dicitur producere animam hominis. Porro illa verba electorum: *Quem quidē cum ea potestate præesse volumus, &c.* solùm declarant, & exprimunt perfectam electionem hominis in successorem Petri.

QVARTA sententia est hæreticorum multorū, qui tamen non conueniunt inter se, Nam MARSILIVS de Padua, & postea Ioannes VVICLEF, & Ioannes HVSS. qui dixerunt Pontificem à Cæsare accepisse auctoritatem, videtur intellexisse nomine Cæsaris Constantinum Magnum, propter canonē, qui incipit Constantinus. dist. 96. vbi Constantinus decreuit Rō. Pontificem esse habendum eo loco ab omnibus sacerdotibus, quo habetur Rex ab inferioribus iudicibus totius regni. Vide de horum opinione Ioannem de TVRRECREMATA lib. 2. ca. 42. & lib. 4. ca. vlt. & penultimo.

IOANNES CALVINVS lib. 4. cap. 7. § 17. dicit primatum pontifici in Græcos donatum à Phoca imperatore fuisse; in Gallos autem, & Germanos primùm à Pipino, deinde à Carolo regibus Francorum.

LVTHERVS lib. de potestate Papæ dicit Constantinum IV. fuisse qui pontifici primatum detulit, & in huiusmodi rei testimonium Platinam citat in vita Benedicti II. Idem tamen Lutherus in lib. de supputatione temporum, à Phoca primatum Papę introductum fuisse docet; quod idem habent CENTVRIATORES Cent. 6. c. 1. ILLYRICVS in historia de primatu; liber Smalchaldicus de primatu Papæ; Theodorus BIBLIANDER in Chronico tabula 11. & alij permulti.

HÆC omnia facilè possunt refutari, ac primum sententia prima nihil nobis obest. Nam Constantinus Magnus donauit quidem palatium suum Lateranense, D & multa alia temporalia summo Pontifici, ditionem tamē spiritualem neque vidit vllam, neq; dare potuit. Nam in eodem canone fatetur Constantinus B. Petrū vicariū Christi fuisse, & idcirco successores eius principes, & capita totius Ecclesiæ haberi debere. Itaque solum declarauit ius antiquum, & ornauit pontificem additis multis temporalibus donis.

ADDE, quod Lutherani, & Calainistę istum canonem supposititicium esse contendunt. Proinde hoc tempore nulla est nobis de edicto Constantini cum hæreticis contentio, quantum ad spiritualem iurisdictionem. fatentur enim illi nō cœpisse à Constantino.

PORRO, opinio LVTHERI nititur falsò fundamento. Platina enim non dicit, Constantinū IV. dedisse Pō-

tifici primatum, sed remisisse ius suum, quod habebat, vel habere se existimabat in confirmatione pontificis. Consueuerant enim prædecessores Constantini IV. à temporibus Iustiniani, qui vrbem à GOTHIS liberauerat, nō permittere noui Pontificis electionem, nisi à se confirmatam, & Pontifices hoc tolerabant propter bonum Ecclesiæ, quia videbant se non posse inuito imperatore munus suum exequi. Id quod ex vno S. Gregorio intelligi poterit.

NAM in explicatione 4. Psal. pœnitentialis vehementer detestatur temeritatem imperatorum, qui ius sibi in Romana Ecclesia vsurpabāt. Et tamen idē ipse S. Gregorius: vt scribit Ioannes Diaconus lib. 1. c. 40. vitæ S. Gregorij, cum à clero, & populo in pontificem esset electus, clam ad imperatorem scripsit, supplicans, vt nullo modo cōsentiret: sed præfectus vrbis re cognita misit aliquos, qui nuncium Gregorij in itinere comprehēderent, & literas eius lacerarēt, quod & fecerūt: B direxitq; ipse alios nuncios: qui cleri, & populi electionē imperatori indicarent, & confirmationem peterēt.

SCRIBIT ergo Platina, Constantinum IV. permotum sanctitate Benedicti II. misisse ad eum sanctionē, qua iubebat, vt is quem clerus, & populus elegisset, mox verus Christi vicarius haberetur, non exspectata vlla imperatoris sententia, Itaque sanctio Constantini IV. non fuit circa potestatem Papæ, vt Lutherus putauit, sed circa electionem tantùm.

AD illud de PHOCA respondeo, Phocam edidisse quidem sanctionem, qua declarauit Romanam Ecclesiam caput esse omnium Ecclesiarum, vt Beda in libro de sex ætatibus, in Phoca, & Ado in Chronico ac Paulus Diaconus lib. 18. de rebus Romanis, testantur: sed non propterea à Phoca introductum esse hūc primatum. Nam Phocas id sanxit declarando & asserendo, C non instituendo aliquid noui, id quod certissima ratione demonstrari potest. Nam Gregorius lib. 7. epist. 63. ad Ioannem Syracusanum. *De sede*, inquit, *Constantinopolitanæ quis dubitet eam Apostolicæ sedi esse subiectam? quod & Dominus pijssimus Imperator, & frater meus Eusebius eiusdem ciuitatis Episcopus assiduè profitentur.* Scripta autem epistola est ante Phocæ imperium annis circiter quinq;, vt ex indictionis numero apertè colligitur.

DEINDE IVSTINIANVS senior, qui ante Phocam LXX. annis fuit, in epist. ad Ioannem II. affirmat Romanam Ecclesiam esse caput omnium Ecclesiarum: & Valentinianus, qui Phocam C. XL. annis præcessit, in epist. ad Theodosium asserit Romanum Pontificem principatum sacerdotij super omnes semper habuisse. Id ipsum ex testimoniis Irenei, Athanasij, Cyrilli, Theodoreti, Sozomeni, & aliorum Græcorum, quos suprà citauimus, comprobatur.

CAVSSA autem cur Phocas rem tā certam iterum lege sua sanciendam putauerit, fuit superbia Episcoporum Constantinopolis, vt Beda Ado, & Paulus Diaconus loco citato annotarunt. Quoniam enim illi se Patriarchas vniuersales, & primos omnium Episcoporum scribebant, contra omne ius, & fas; & excommunicationes, quas in eos tulerāt Pelagius, & Gregorius Romani Pontifices, non potuerant obstinationem eorum frangere, visum est imperatori bonum, vt ipse, quem Græci magis timebant, se interponeret.

ITAQVE declarauit Romanam Ecclesiam caput esse omnium Ecclesiarum, proinde Constantinopolitanum Episcopum non esse Episcopum vniuersalem, sed particularem, & subiectum Apostolicæ sedi.

AD illud de PIPINO respondeo Caluinum miro artificio veram quandam historiam duobus mēdaciis inuolutam in patrocinium suę hæresis aduocasse. Nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod ait, Pontificum suffragio Pipinum ad regnum Francorum, & Carolum Magnum ad imperiũ Romanorum peruenisse, verũ est & à multis historicis literis mãdatum. Quod autem dicit, iniustè, ac sceleratè à Zacharia pontifice & Pipino, verum regem Frãcorum regno spoliatũ, falsum est, & contumeliosum, non solùm in pontificẽ, sed etiam in reges Galliæ, & in imperatores Germaniæ: vtriq; enim ab isto Pipino descendunt. quod verò addit, propterea à Pipino, & Carolo cõcessum pontifici in Gallias, & Germaniam primatum, & more latronum eos diuisisse prædam, ita vt Pipino, & Carolo cederet tẽporale dominiũ, pontificibus autem sacerdotij principatus, non modò falsum est, sed etiam contrarium superiori mendacio; mẽdacia enim illa secum pugnant, & vnum alterum destruit.

A c primùm quod Zacharias iustè, & legitimè deposuerit Childericum regem, & creari iusserit Pipinũ, affirmant omnes, quotquot hanc historiam scribũt, tam Græci, quàm Latini exceptis Magdeburgensibus Cent. 7. c. 10. in Vita Zachariæ, & Caluino loco citato.

Refert enim Eginhardus in vita Caroli Magni, Cedrenus in vita Leonis Isauri, Paulus diaconus lib. 6. c. 5. de gestis Longobardorum, Blondus lib. 10. decadis primę, Rhegino lib. 2. Chronicorum, Marianus Scotus lib. 3. Chronologiæ, Otho Frisingensis libr. 5. historiarum. Ado Viennensis in Chronico, ætate sexta, Abbas Vrspergensis in Chronico, Sigebertus item in Chronico, & Paulus Aemylius lib. 1 & 2. de gestis Frãcorum paulò ante Pipini tempora ita reges Francorum degenerasse à suis maioribus, vt omni prorsus regni cura trãslata in magistros equitum, seu præfectos aulæ, tantùm semel in anno Kalendis Maij se populo ostentarent: toto verò reliquo tempore deliciis, & voluptati operam darent; & propterea omnium procerum consensu à Pontifice maximo postulatum, vt eis permitteret regium titulum in eos transferre, qui verè, ac reipsa reges erãt, & regni negotia iamdudum feliciter administrauerant. Quod sane iustissimum postulatum erat. Laborabat enim Gallia propter illa monstra apud omnes nationes grauissima infamia, & similiter regnum innumeris dissensionibus replebatur.

Neque solùm (vt isti auctores dicunt) nulla regni negotia reges illi curabant, sed etiam propter eorum inertiam religio in Gallijs ita laborauit, vt penè extincta sit, vt patet ex epistola sancti Bonifacij Episcopi Moguntini ad Zachariam Romanum Pontificem, vbi dicit per LXXX. circiter annos in Frãcia illis Sardanapalis regnantibus nullam Synodum fuisse celebratã, Ecclesias Episcopales à laicis, & publicanis possessas, clericos quatuor aut quinq; simul cõcubinas habuisse, religionẽ denique omnem conculcatam, & dissipatam.

Cvm ergo Zacharias intelligeret iã per multos annos reges Frãcorum solo titulo fuisse reges, & Childericum, qui tunc regnabat, non solum, more maiorum, nihil curare, sed etiam omni prorsus ingenio carere. ac verè stupidum & dici, & esse: & simul videret regnum, & religionẽ in Gallijs ruere, & omnes proceres regni Pipinum regem optare, tandem, vt is, ad quem spectabat prouidere omnium suorum saluti, iudicauit licere Francis regnum Childerici in Pipinum transferre. atq; ipse eos iuramento, quo se Childerico obstrinxerant, soluit. Quod sanè iustum fuisse nemo sanæ mentis negabit, Præsertim cùm euentus docuerit mutationem illam felicissimam fuisse. Nunquam enim regnum Francorum potentius, aut religio in Gallia florentior fuit, quàm tempore Pipini, & Caroli.

Addepostremò, quod, vt citati auctores ferè omnes scribunt, qui iubente pontifice, Pipinum regem inunxit, & coronauit, vir sanctissimus fuit, B. videlicet Bonifacius Episcopus & Martyr; qui certè auctor iniustitiæ, & sceleris publici nunquam fuisset.

Iam verò quod non propterea Pipinus, aut Carolus pontifici primatum in Gallias & Germaniã detulerint, facillimè ostendi potest. Primvm, quia nullus hoc scribit, præter Caluinum. Auctores citati, ac præcipuè Paulus Aemylius, dicunt quidem, reges Francorum suscepisse sedis Apostolicæ protectionem contra Longobardos, aliosque hostes, & pontifici donauisse exarchatum Rauennæ, & quædam alia temporalia: at de spirituali ditione nulla vsquam mentio.

Deinde, si proceres regni per legatos à pontifice petierunt absolui à iuramẽto, & vt liceret sibi regnum transferre à Childerico in Pipinum, vt scribunt Paulus Aemylius lib. 2. & alij, certè existimabãt pontificẽ toti Ecclesiæ ac nominatim Frãcis præesse. Alioqui enim cur non à suis Episcopis hoc petebant, vel cur sine Papæ licentia nõ faciebãt quod volebãt? Immò cur exspectarunt, vt pontifex id iuberet, vt Rhegino, & alij scribunt? Si ergo pontifex primatum in Frãcos exercebat antequam Pipinus rex crearetur, quomodo primatum istum à rege Pipino accepit? nónne ista inter se pugnant?

Denique, ante Pipini tempora constat Francos & Germanos Romano Pontifici subiectos in spiritualibus fuisse. Nam S. Bonifacius Episcopus Moguntinus epistol. ad Zachariam Papam scripsit, principe Carolomano, vt ipse ibidem indicat: proinde antequã Pipinus fieret rex: nam constat Carolomanum deposito principatu Monachum esse factum ante Pipini exaltationem in regnum. In ea verò epistola apertè profitetur, Ecclesias Germaniæ subiectas põtifici tunc fuisse, atque inter alia à pontifice petit, vt tres Episcopatus in Germania erigeret, & sibi auctoritatem daret Concilium Episcoporum in Francia congregandi, & alia multa eiusdem generis. Item Beda, qui annis circiter centum Pipini tempora præcessit, lib. 3 hist. Anglorum cap. 1. *Cum*, inquit, *Gregorius in toto orbe gereret pontificatum.* Credo non excipiet Caluinus Galliam, & Germaniam ab orbe terrarum vniuerso.

S. Gregorius, qui ferè CC. annis Pipinũ præcessit. lib. 4. epistol. 52. vniuersis Episcopis Galliarum committit vices suas Vigilio Episcopo Arelatensi, ac præcipit, vt graviores causas ad sedis Apostolicæ iudicium referat: *Quatenus*, inquit, *à nobis valeat congrua sine dubio sententia terminari.*

S. Leo, qui CCC. L. annis Pipinum præcessit, in ep. 89 ad Episcopos Gallię: *Nobiscum*, inquit, *vestra fraternitas recognoscat, Apostolicã sedem à vestræ etiam prouinciæ sacerdotibus innumeris relationibus esse consultam, & pro diuersarum apellatione causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia.*

S. Cyprianvs, qui annis amplius quingentis ante Pipinum floruit, epist. 13. lib. 3. scribit ad Stephanum Papam, vt Episcopum Arelatensem deponat, & alium ei substituat.

Denique Irenæus, qui sexcentis annis eadẽ Pipini tempora anteceſſit, lib. 3. capite 3. cùm ait: *Ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, omnes, qui sunt vndique fideles*, non excipit Gallos cùm ipse Gallus Episcopus esset, vt illud omittam, quod cùm Dominus Petro, & in Petro successoribus ait, *Pasce oues meas*: Germanos, & Gallos in ouibus suis sine dubio nominauit.

CAPVT

CAPVT XVIII.

Idem probatur ex auctoritate quam exercuit Romanus Pontifex in alios Episcopos.

Argvmentvm VI. sumitur ex auctoritate, quam semper exercuerunt veteres Pontifices in Episcopos cæteros. Siquidem legimus à pontificibus Romanis Episcopos in toto orbe institutos vel depositos, vel restitutos, quorum singula per se sufficerent ad hunc primatum ostendendum.

Ac primùm de institutione multa exempla afferri possent. In Cõcilio Chalcedonensi act. 7. legimus, Maximum Antiochenum à S. Leone cõfirmatum in Episcopatu. Item de confirmatione Anatolij Episcopi Constantinopolitani ita scribit idẽ Leo epist. 54. ad Martianum: *Satis sit*, inquit, *quod vestra pietatis auxilio, & mei fauoris assensu episcopatum tanta vrbis obtinuit.* Et epist. 84 ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum: *De persona*, inquit, *consecrandi Episcopi, & de cleri, plebisq; consensu Metropolitanus Episcopus ad tuam fraternitatem referat, quod, in prouincia bene placuit, scire te faciat, vt ordinationem ritè celebrãdam tua quoque firmet auctoritas.* Et infrà: *Sicut enim iustas electiones nullis dilationibus volumus fatigari: ita nihil permittimus, te ignorãte, præsumi.* Et in epist. ad Episcopos Africæ: *Donatũ*, inquit, *Salicinensem ex Nouatiano cum sua, vt comperimus, plebe conuersum, ita Domino volumus gregi præsidere, vt libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum.*

S. Gregorius libr. 4. epist. 34. ad Constantiam Augustã: *Salonitanæ ciuitatis Episcopus me ac responsali meo nescienie, ordinatus est & facta res est, quæ sub nullis anterioribus principibus euenit.* Et passim in epistolis suis indicat se mittere palliũ, quod est Archiepiscopatus insigne, ad varios Archiepiscopos Græciæ, Galliæ, Hispaniæ, &c.

Notandvm tamen est, quod etsi ex confirmatione Episcoporum probatur primatus Romani pontificis tamen non est necesse, vt omnes Episcopos semper confirmauerit. Potuit enim id permittere Patriarchis & primatibus vt in multis locis factum videtur.

De depositione multa etiam exstant exempla, ac inprimis Cyprianvs lib 3. epist. 13. ad Stephanum: *Dirigantur*, inquit, *in prouinciam, & ad plebem Arelatæ consistentem à te literæ, quibus absente Martiano alius in locum eius substituatur.* Et infrà: *Sign fizabis planè nobis quis in locũ Martiani Arelatæ fuerit constitutus, vt sciamus ad quem fratres nostros dirigere, & cui scribere debeamus.*

Calvinvs lib. 4. instit cap. 7. §. 7. ex hoc ipso loco argumentum sumit: *Quæso*, inquit, *si Gallis tunc præfuisset Stephanus, an non dicturus erat Cyprianus, coerceas istos quia tu sunt? sed longè aliter loquitur, Hoc fraterna inquit societas, qua inter nos deuincti sumus, requirit, vt mutuo moneamus.*

Respondeo, Verba ista, quę Caluin⁹ citat, nusquã in Cypriano inueniri. Deinde si Cyprian⁹ putasset Stephanũ non præesse Galliis, sed tantùm ex amicitia potuisse monere, cur non ipse per se Gallos monuisset?

Nicolavs I. in epist. ad Michaẽlẽ enumerat octo Patriarchas Constantinopolitanos, quos Romani pontifices deposuerunt, inter quos vnus fuit Anthimus, quẽ Agapetus Papa deposuit, non obstãtibus minis Augusti, & Augustæ, & loco eius ipse suis manibus Constãtinopoli Menã ordinauit, vt Liberat⁹ scribit ĩ Breuiario c. 21. & Zonaras in vita Iustiniani. Itẽ Gelasivs in epist. ad Episcopos Dardaniæ: *Dioscorum*, inquit, *secunda sedis præsulem sua auctoritate sedes Apostolica damnauit.* Et ibidem: *D. Petri sedis Alexandrinum Patrum, quem se tantummodo damnasse non etiam soluisse nouerat, non recepit.*

Præterea Flauianũ Pattiarcham Antiochenũ deposuit Damasus, vt scribit Theodoretus lib 5. hist. c. 23. Et licet Imperator Theodosius niteretur Flauianũ in Episcopatu stabilire, tamen iussit eum Romam pergere ad causã dicendã, Et Theophilus Alexandrinus per legatos apud Romanũ pontificẽ pro Flauiano intercessit, vt refert Socrates lib 5. hist. ca. 15. & simile operam nauasse Chrysostomum testatur Sozomenus lib. 8. c. 3.

Denique nõ antè potuit cum Episcopatũ Flauianus tenere, q̃ Romanus Pontifex placatus consenſiſſet, & legatos eius se admissurũ promiſiſſet, qui mox multos Episcopos, & præcipuos Antiochenæ Ecclesiæ Presbyteros ad Papã misit, vt scribit idẽ Theodoretus ibidẽ.

Episcopvm etiã Hierosolymitanũ Polychronium deposuit Sixtvs III. misso ad hoc in Hierusalem S. Leone Archidiacono, qui posteà fuit Papa, vt patet ex tomo primo Conciliorũ in actis Sixti III. Si ergo Romanus Põtifex omnes Patriarchas, idest, Constantinopolitanũ, Alexandrinũ, Antiochenũ, Hierosolymitanũ aliquãdo deposuit, certè summus est iudex in Ecclesia.

Denique de restitutione Episcoporũ ab alijs depositorum, sunt etiam multa exempla. Nam Cyprianus lib. 1. ep. 4. *Nec rescindere*, inquit, *ordinationem iuste peractã potest. quod Basilides post crimina sua detecta Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum & gestæ rei ac veritatis ignarum fefellit, vt exambiens reponi se iniustè in Episcopatum, de quo fuerat iustè depositus. &c.*

Deinde Athanasiũ Alexandrinum Paulum Constãtinopolitanum, & Marcellum Ancyranum, Episcopos á Synodo Oriẽtali depositos Iulius I, restituit, vt scribit Gelasius in ep. ad Episcopos Dardaniæ, & Sozomenus lib 3. c. 7. *Cùm*, inquit, *propter sedis dignitatẽ cum omnium ad ipsum spectaret, singulis suam Ecclesiam restituit.* Et infrà: *Athanasius & Paulus ad suas sedes reuertuntur, literæ que Iulij Episcopis Orientis mittunt.* Itũ de Theodoreto deposito à Synodo II. Ephesina ita legimus in Concilio Chalcedonẽsi act. 1. *Ingrediatur & reuerendissimus Episcopus Theodoretus, vt sit particeps Synodi, quia restituit ei Episcopatũ sanctissimus Archiepiscopus Leo.* Multæ similia afferri possent, ad quæ nihil omnino respondere possunt, nec respondent aduersarij.

Sed contrà Nilvs quinque argumenta proponit. Primvm argumẽtum: Romanus Episcopus dicitur primus, quia secũdus ab ipso est Cõstantinopolitanus, tertius Alexãdrinus, quartus Antiochenus, quintus Hierosolymitanus. At non dicitur primus, & secundus de superiore, & inferiore, sed de ijs tantùm qui sunt eiusdem ordinis, & dignitatis. Non enim Romanus Episcopus dicitur primus ratione Tusculani, aut Tyburtini, qui ei subiecti sunt.

Respondeo, Romanum pontificẽ simul Episcopum, Archiepiscopum, Patriarcham, & Papam esse. Et quidẽ vt Episcopum, primũ esse in hac prouincia ratione Ostiensis, qui est secundus, & Portuensis, qui est tertius, & cæterorum, qui suo ordine numerari possunt. At verò vt Archiepiscopum, non esse primum ratione Ostiensis, qui nõ est Archiepiscopus, sed simplex Episcopus, Archiepiscopo Romano subiectus: esse tamẽ primũ ratione Archiepiscopi Rauuẽnatis, Mediolanensis, & cæterorum Archiepiscoporũ Occidentis.

Porrò vt Patriarcham proprium Occidentis, non esse primum ratione Rauennatis, & cæterorum, qui Patriarchæ non sunt, sed ratione Constantinopolitani, Alexandrini, Antiocheni, & Hierosolymitani Patriarcharũ, Et hoc modo numerari quinq; primarias sedes, quarũ quælibet multis, & magnis prouincijs præsidet.

Postremo vt Papã, & caput Ecclesię vt iuersę nõ esse primũ ratione Constãtinopolitani, aut vllius alterius, sed solum principem, ac pastorem omniũesse, nec vllũ in ea potestate secundũ, aut collegam habere. Nãque

Universidad de Deusto
Biblioteca

quemadmodum esse debuit inter Episcopos eiusdem
pronincię vnus, qui cęteris pręesset, & Archiepiscopus
dicęretur, & inter Archiepiscopos multatum prouin-
ciarum, vnus, qui præsset cæteris, & dicęretur Patriar-
cha; pari ratione inter Patriarchas eiusdem Catholicę
Ecclesiæ esse debuit vnus, qui cæteris præsideret, & Pa-
pa, seu Christi vicarius nominaretur: atq; hunc Roma-
nũ Pontificẽ esse multis iã argumentis demõstrauim⁹.

" ARGVMENTVM SECVNDVM: sexta Synod⁹ can.
" 36. renouat constitutionẽ II. & IV. Synodi, quæ Episco
" po Cõstantinopolitano paria priuilegia tribuerũt cũ
" iis, quę habet Episcop⁹ Romanus nõ igit Romanus E-
" piscop⁹ maior est auctoritate, ac dignitate Cõstãtino-
" politano: proinde nõ potest omnib⁹ Episcopis imparei.

RESPONDEO, in Concilio II. generali nõ fuit Epis-
copus Constãtinopolitanus equatus Romano, sed so
lùm antepositus Alexandrino, atq; Antiocheno, vt pa-
tet ex can 5. eiusdẽ Concilij, cuius hęc sunt verba: *Con-
stantinopolitanæ ciuitati Episcopum, habere oportet primatus
honorẽ post Romanũ Episcopum propterea quod sit noua Roma.*

IN Concilio verò Chalcedonensi act. 16. ad istum ca-
nonem addiderunt oportere eũ paria priuilegia habe-
re cum Romano pontifice: sed cùm à legatis pontificis
reclamatum esset, idem Concilium epistolam ad Leo-
nem scripsit, qua petiit confirmari Concilij decreta; ve
rùm ausi non sunt Patres in ea epistola mentionẽ face-
re parium priuilegiorum, sed solùm scripserunt, se re-
nouasse Canonem II. Synodi, quo secundus honor E-
piscopo Constantinopolitano tribuebatur. Habetur
hæc epistola in actis Concilij Chalcedonensis Act. 3.

SANCTVS quoque LEO in epist. 59. qua Concilio
respondet, & in alijs omnibus, quas de hac caussa scri-
psit, nusquam meminit parium priuilegiorum, sed so-
lum acriter damnat Episcopi Cõstantinopolitani am-
bitiosam cupiditatem, quòd se Alexandrino, atque An
tiocheno anteponere voluerit.

SCRIBIT quoque Nicephorus lib. 17. cap 9. cùm
Ioannes I. Papa Constantinopolim venisset, à Iustino
imperatore inuitatum fuisse pontificem, vt assideret E
piphanio, Patriarchæ Constantinopolitano, vt quasi
pares viderentur, sed pontificem non antè sedere vo-
luisse quàm pro prærogatiua Apostolicæ sedis thronus
sibi suprà Epiphanium collocatus fuisset.

Ex quo apparet, Canonem illũ de paribus priuilegiis
non fuisse admissum, etiam longo tempore post Cõci-
lium Chalcedonense: nec ex ipso Concilio vim vllam
habuisse, Alioqui Epiphanius ille canonem Concilij
protulisset, nec passus fuisset in sua Ecclesia Romano
pontifici supra se thronum collocari. Itaque solus est
canon. 36. sextæ Synodi, qui Episcopum Constantino-
politanum Romano æquauit.

CÆTERVM nullius roboris sunt illi canones. Non
enim canones sunt sextæ Synodi verę, legitimæ, atque
œcumenicæ, sed alterius cuiusdã conuẽticuli, quod se
falsò sextam Synodum nominauit. Constat enim sextã
Synodũ, quæ sub Agathone Papa, & Constantino quar
to Imperatore celebrata est, nullos canones edidisse:
sed post annos quinque ab ea Synodo dissoluta, iterũ
conuenisse nescio quot Episcopos Græcos, auctore Iu-
stiniano iuniore, ac multos canones edidisse sub nomi
ne sextę Synodi. Id quod manifestè colligitur tũ ex prin
cipio horũ ipsorum canonum, tum ex cõfessione Tha-
rasij Episcopi Constantinopolitani in VIII. Synodo
act. 4. quos eosdẽ canones erraticã Synodum Beda a-
pellat, & à Sergio Papa, qui tũc sedebat reprobatos fuis
se scribit in libro de sex ætatibus in Iustiniano iuniore.

Ex quo sequitur istam falsam Synodum sextam, aut
non fuisse generalem, aut non fuisse legitimam. Nam
A generalis legitima esse nõ potest, vbi deest auctoritas
primæ sedis, vt ipsimet Græci fatentur in VII. Synodo,
actione 6.

AC deinde qua ratione generalis legitima dici po-
test, ad quam ne vnus quidẽ Latinorum est vocatus? Si
autem legitima non fuit, planũ est nullã auctoritatem
habere potuisse. Si verò legitima fuit, sed particularis,
non generalis, non potuit leges ferre, nisi in homines
sibi subiectos; non potuit igitur sedem Romanam de-
primere, ac priuilegijs spoliare, quod tamen facere co-
nata est, cum ei sedem Constantinopolitanam, alioqui
inferiorem atque subiectam, æquare tentauit.

NAM non fuisse vnquã Romanam sedem Græcorũ
B Concilio subiectam, vel ex eo probatur, quod nec vlla
lege imperatoria, neque canone Ecclesiastico neq; ra-
tione, neq; cõsuetudine id Græci probare possunt. Le-
ges enim & canones nulli sunt, qui primam sedem se-
cundæ subiiciant id ipsum rationi maximè aduersatur.

DENIQVE nulla potest historia in medium adferri,
qua cõstet aliquid actũ ex auctoritate à Græcis Episco-
pis in Romana Ecclesia, aut cęteris Ecclesiis Occidẽtis.

DEINDE primatũ Romanæ Ecclesiæ, aut Christus
dedit, vt nos credimus, aut certè Nicænum generale
Concilium vt Nilus ipse docet; quo iure igitur Trulla-
num particulare Concilium potuit auferre, quod Chri
stus ipse, aut generale Concilium dederat? tollì autem
primatum Romanę Ecclesię per illam communicatio-
nem priuilegiorum, quam Trullanum Concilũ decre
to suo sanciuit, manifestum est. Nõ enim eminet supra
omnes qui aliquem parem habet.

ADDE prætereа, quod temetsi II. & IV. Synodus nõ
æquarint Romano pontifici Constantinopolitanũ, sed
solùm secundũ ab eo fecerint, idipsum tamen non fuit
C ratum, donec Apostolica sedes contradixit. Nã idcirco
in IV. Synodo, cùm Græci vellent sedi Constantinopo
litanæ secundũ locum dare, & ad hoc probandum alle
garent decretum secundæ Synodi ante annos propè
LXXX. celebratæ. legati Romani dixerunt: *Si annis
LXXX. hoc beneficio vsi sunt, quid nunc requirunt? si nunquam
vsi sunt, quare requirunt?* Quibus verbis significabãt fru-
stra allegari decretum illud quod tanquam irritũ nun-
quam in vsu fuerat.

" ARGVMENTVM TERTIVM: Si Romanus ponti-
" fex, quia primus Patriarcharum est, imperium habet in
" secundum. i. in Constantinopolitanum, igitur pari ra-
" tione Constantinopilitanus, quia est secundus, impe-
" rium habebit in Alexandrinum, qui est tertius & Ale-
" xandrinus, quia est tertius in Antiochenũ, qui est quar
" tus. & iste in Hierosolymitanum, qui est postremus. At
" nulla ratio, nulla consuetudo hoc admittit.

RESPONDEO, Romanũ pontificem, non quia est pri
mus Patriarcha, imperium habere in Constantinopoli
tanũ, & cæteros Patriarchas, sed quoniam solus est Pa
pa Ecclesię vniuersę, successor Petri, & Christi vicarius
generalis: Quemadmodũ quilibet Archiepiscopus non
ideo præsidet Episcopis cæteris eiusdẽ prouinciæ, quod
sit primus Episcopus, sed quod solus sit Archiepiscop⁹
eius prouinciæ. Et quælibet Patriarcha non propterea
eminet potestate super omnes Archiepiscopos sibi
subiectos, quod sit ipse primus Archiepiscopus, sed qđ
sit in tota ea regione summus ac solus Patriarcha.

" ARGVMENTVM QVARTVM: Romanus Episco-
" pus nõ ordinat Patriarchas, quemadmodũ Patriarchæ
" suos ordinant Metropolitanos, & Metropolitani suos
" Episcopos. non igitur ita præest ipse Patriarchis, vt illi
" Metropolitanis, & Metropolitani Episcopis.

RESPONDEO, Roman⁹ quidẽ pontifex nõ consue-
erat ordinare Patriarchas, quia non poterat cõmodè
fieri,

fieri, vt vel ipsi Romam venirent, vel ad eos pontifex
ipse proficisceretur: tamen cõfirmabat per literas, vt su
prà ostendimus exemplo Anatolij Constantinopolita-
ni, & Maximi Antiocheni. Et non fuisse inanem istam
confirmationẽ, manifestè declarat caussa Flauiani, qui
nunquam obtinere potuit Antiochenam Ecclesiam,
donec Episcopus Romanus non consensit.

ADhęc, non minus certè est deponere, vel restituere,
quàm ordinare Episcopum: Romanus autem pontifex
non semel, sed quoties opus fuit, vel deposuit, vel resti-
tuit Patriarchas, vt suprà demonstrauimus.

DENIQVE Menam Patriarcham Constantinopo-
litanum ab Agapeto Papa Romano ordinatum, ignо-
rare Nilus non potest, cùm id Zonaras literis manda-
uerit in vita Iustiniani.

ARGVMENTVM QVINTVM: Nicæna Synodus
can. 6. determinauit Patriarchis omnibus suas regio-
nes; ac Romano quidem tradidit Occidentem, Alexan
drino Aegyptum, Lybiam, & Pẽtapolim; Antiocheno
Syriam, & Mesopotamiam. Non igitur vnus pontifex
Romanus omnia regere debet, & Patriarchis cæteris
imperare.

RESPONDEO, Nicęnum Concilium nullam regio
nem Romano pontifici assignat. Quod enim de Occi-
dente Nilus dicit, ex Balsamonis interpretatione didi-
cit, non ex ipso canone Concilij, Nam in ipso canone
nihil est de Romano pontifice, nisi hæc sentẽtiola, qnã
ita citat ipsemet Nilus, Ἐπεὶ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ Ἐπισκόπῳ
τοῦτο συνήθες ἔστιν, hoc est, quoniam & Romano Episco-
po, id est consuetũ. Quę verba cùm rationem reddant,
cur debeat iuxta antiquum morem Episcopo Alexan-
drino subiecta esse Aegyptus, Lybia, & Pentapolis; nõ
possunt alium sensum facere, quàm istum, quoniam Ro
manus pontifex consueuit Alexãdrino Episcopo tres
illas prouincias committere gubernandas.

DEINDE, si Nicænum Consilium Romano pontifi
ci ditionem determinare volebat, quare non ab ipso
incipiebat? Cur cœpit ab Alexandrino, qui secundus
erat? & quare non nominauit regionẽ, quam Romano
pontifici tribuebat?

ADDE postremo, quod etiamsi Nicænum Concil-
lium disertis verbis dixisset, ad Romanum pontificem
propriè Occidentem pertinere, adhuc nihil omnino
Nilus obtineret; nam id sine dubio esset intelligẽdum
de Patriarchali Romani pontificis ditione, præter
quam idem ipse summam habet in omnem Ecclesiam
potestatem.

VBI etiam obiter est obseruandum quod ait Nilus,
Romano pontifici Occidentem debere esse subiectũ,
ab Illyrico interprete fidelissimo prętermissum esse, ne
videlicet ipse Illyricus, Nili sui testimonio, Romano
pontifici subiectus esse cogeretur.

CAPVT XIX.

*Idem probatur ex legibus, dispensationi-
bus, & censuru.*

ARGVMENTVM septimum duci potest ex au-
ctoritate leges ferendi, dispensandi, & puniendi,
quam Romanus Episcopus in Ecclesiæ filios, quam-
uis maximos, & nobilissimos exercuit. De legibus
plurima exempla proferri possent. rari enim fuere
pontifices, qui non aliquid decreuerint.

SANCTVS LEO epistolam primam scribit ad E-
piscopos Campaniæ, Piceni, Thusciæ, & per vniuersas
prouincias constitutos; atque in extrema epistola ita
A loquitur: *Hoc admonitio nostra denunciat, quod si quis fratrũ
contra hæc constituta venerit, vel venire tentauerit, & pro-
hibita fuerit ausu admittere, à suo se nouerit officio submouen-
dum.* Et infrà: *Omnia decreta ita constituta tam beatæ recor-
dationis Innocentij, quàm omnium prædecessorum nostrorum,
quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum ordinata sunt di-
sciplinis, ita vestram dilectionem custodire debere mandamus,
vt si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps nouerit denega-
ri.* Item epist. 81. ad Dioscorum Episcopum Alexandri
num, duas leges præscribit, & in vtraque his vtitur ver
bis: *Id quoque à vobis volumus custodiri.*

HILARIVS Papa in Concilio Romano præsidẽ
Nulli, inquit, *fas sit sine status sui periculo vel diuinas consti-
tutiones, vel Apostolicæ sedis decreta temerare.*

ANASTASIVS iunior Papa in epistola ad Anasta-
sium Augustum: *Præceptis*, inquit, *Apostolicis non dura
superbia resistatur, sed per obedientiam, quæ à S. Romana
Ecclesia, & Apostolica auctoritate iussa sunt, salubriter, im-*
B *pleantur: si eiusdem sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ est caput vestrum
communionem habere desideratis.*

S. GREGORIVS in priuilegio, quod dedit mo-
nasterio S. Medardi, & habetur ad finem epistolarum:
Si quis, inquit, *regum, antistitum, nullicuin, vel quarumcun-
que secularium personarum, huius Apostolicæ auctoritatis, &
nostræ præceptionis decreta violauerit, honore suo priuetur.*

DE dispensationibus exemplum habemus in epist.
1. GELASII: (nam recentiora infinita de industria
prætermittimus) *Necessaria*, inquit, *rerum dispositione
constringimur, & Apostolicæ sedis moderamine conuenimur, sic
canonum paternorum decreta seruare, & retro præsulum, de-
cessorumq; nostrorum præcepta metiri, vt quæ præsentium ne-
cessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit,
adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri, tem-
peremus.* & ibidem in multis dispensat. ITEM Grego-
C rius lib. 12. epistol. 31. Felici Episcopo Siciliæ dicit se
dispensasse cum Anglis circa matrimonialia in gradi-
bus prohibitis: rursum cum Siculis, vt semel tantùm in
anno Concilium celebrent, cùm alioqui regulæ præ-
cipiant bis in anno Concilia celebrari. Porro regula
ista, in qua Gregorius dispensabat, est canon quintus
Concilij primi generalis.

DE censuris plurima essent exempla, & quidem an-
tiquissima. NAM INNOCENTIVS I. cùm audiuisset
mortuum esse Chrysostomum, excommunicauit Im-
peratorem Arcadium &, Eudoxiã vxorem eius, qui non
permiserant restitui Chrysostomum in suam sedem, vt
ipse Innocentius iusserat. Extat de hac re epistola In
D nocentij apud Nicephorum, libro 13. cap. 34.

NEQVE obiici potest, quod etiam Ambrosius, qui
summus Pontifex non erat, Imperatorem excommu-
nicauerit. Nam Ambrosius id fecit in Ecclesia sua,
cum Imperator Mediolani sedem haberet: at excom-
municare aliquem extra Mediolanensem diœcesim,
Ambrosius ausus nunquam fuisset: Innocentius autem
etiam Imperatores Constantinopolitanos, & Con-
stantinopoli existentes excommunicauit.

DEINDE GREGORIVS III. Leonem Imperato
rem Græcum similiter excommunicauit, teste Zonara
in vita Leonis Isauri.

NICOLAVS I. excommunicauit Lotharium regem
Galliæ, & concubinam eius Valdradam, necnon Ar-
chiepiscopos Colonienses, & Treuirensem.

CIRCA quã historiam impudentissimè mentiuntur
Magdeburgenses centur. 9. cap. 10. vbi dicunt, à Nico-
lão Papa iniustè vexatũ Lotharium regem, & Archie-
piscopos illos. Nam, vt Rhegino libro 2. Otho Fri-
singensis libro 6. cap 3. & Sigebertus in Chronico
anni D. CCC. LXII. scribunt, Lotharius ex odio
erga

Universidad de Deusto
Biblioteca

erga Thietbergam vxorem, & amore erga concubinam, subornatis falsis testibus conuinci fecit vxorem incestus, deinde auctoritate Archiepiscopi Coloniensis, & Treuerensis eam repudiauit, & concubinam vxorem duxit, quæ omnia Archiepiscopi illi Romæ in Concilio confessi sunt.

Si ergo Magdeburgenses, vt faciunt, Lotharium, & Archiepiscopos iustos esse volunt, necesse est, vt Paulum accusent, qui prima Cor. 7. docet, etiam propter causam fornicationis non posse aliam vxorem duci, viuente priore vxore, Quid, quod vxor Lotharij non peccauerat, sed tantum ad falsorum testium verba dānata fuerat: num etiam falsa testimonia iustificabunt Magdeburgenses, vt Papam aliquo modo reprehendant?

SED habemus exemplum illustrius & antiquius. Nam cum PIVS I. decreuisset, vt Pascha non celebraretur cum Iudæis decima quarta die primi mensis, sed Dominica sequente, & Asiani nollent acquiscere, eos omnes Victor I. Papa excommunicauit circa annum Domini CXC. vt scribit Eusebius libro 5. histor. capite 14.

AT obiicit Caluinus libro 4. Institu. capit. 7. §. 7. obiurgatum propterea fuisse Victorem ab Irenæo, & parum recte obiurganti, non reclamauisse.

RESPONDEO, quod Irenæus, & multi alij Victorem obiurgauerint, quod tantas Ecclesias leui de causa vt ipsis videbatur à corporis Ecclesiastici vnitate præcidisset, testatur Eusebius ibidem: at quod Victor sententiam suam mutauerit, nusquam legimus. Et etiamsi sententiam mutasset Victor, nihil inde haberet Caluinus. Diceremus enim Victorem, qua potestate Asianos ligauerat, eadem illos absoluisse.

PORRO obiurgatio Irenæi, & aliorum non minuit, sed auget potius vim argumenti nostri. Nam quo plures erant, quibus displicebat sententia Victoris, eò potuissent facilius eam contemnere, ac Victorem potius excommunicare, si putassent Victorem vnum esse de numero Episcoporum, & non potius caput, & iudicem omnium.

AT nulli fuerunt, qui eam sententiam irritam esse docuerint, vel Victorem contemnendum, aut excommunicandum censuerint: vel eum monuerint, ne excederet limites suos, & ne iudicaret non subiectos sibi, quod imprimis monere debuissent, si verè Victor iudex omnium non fuisset. Exitimarunt ergo illi Victorem fecisse quod potuit, sed non quod debuit. Sic enim sonant verba ipsorum: *Exstant*, inquit Eusebius, *etiam ipsorum literæ, quibus asperius obiurgant Victorem velut inuriliter Ecclesiæ commodu consulentem.*

EST autem hic obseruandum, quòd licet Irenæus, & alij tunc putauerint imprudenter egisse Victorē, tamen reuera prudentissime egit, vt postea tota Ecclesia iudicauit. Nam vnus ex præcipuis auctoribus illius sententiæ, de Paschate cum Iudæis celebrando, fuit BLASTVS, qui eo modo paulatim Iudaismum introducere volebat, vt scribit Tertul. de præsc. cap. 53 in fine: *Blastus*, inquit, *latenter Iudaismum vult introducere. Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Mosis, decimaquarta die mensis.* Hic autem Blastus Romæ hæresim suam seminare cœpit tempore Victoris Papæ, vt Eusebius testatur libro quinto histor. capite decimo quinto.

QVONIAM ergo Victor Papa videbat, illam diuersitatem de Paschate, non esse diuersitatem solius obseruationis, sed adferre secum hæresim, immò ipsum Iudaismum, maturè occurrendum putauit. Probauerunt autem sententiam Victoris Patres Nicæni Concilij, vt patet ex Eusebio libro 3. de vita Constantini, & deinceps hæretici habiti sunt, & quatuordecimani appellati, qui contrarium senserunt, vt patet ex Epiphanio hæresi 50. & Augustino hæresi 29.

CAPVT XX.

Idem probatur ex vicarijs Papæ.

ARGVMENTVM octauum ex eo sumitur, quod summus Pontifex vicarios suos in variis regionibus, aut ordinariè aut ad tempus habebat, cum reseruatione tamen maiorum causarum.

NAM quemadmodū ex eo, quod Rex mittit proreges ad prouincias, intelligimus Regi eas prouincias subiectas, & similiter ex eo quod Rex iniungit iudicia præsidibus prouinciarum cum reseruatione certarum causarum, intelligimus regem esse summum iudicem, ita quoque ex eo quod Apostolica sedes vicarios habebat in omnibus ferè longinquis regionibus, vel vices suas ad tempus alicui committebat, & tamen ad se grauiora negotia referri volebat; rectè colligimus ad Apostolicam sedem summum iudicium totius Ecclesiæ pertinere. Exempla sunt plurima.

LEO epistola octogesima quarta facit Anastasium Episcopum Thessalonicensem vicariū suum per Oriētem, sicut eius prædecessores vicarij fuerant prædecessorum sancti Leonis, vt ipse ibidem indicat. Quæ causa videtur fuisse, cur in Sardicensi Concilio can. 20. statueretur, ne clerici extranei diu morarentur Thessalonicæ. Quoniam enim ibi sedebat vicarius Papæ, eo cōfluebant ex tota Græcia clerici, & sæpe diutius hærebant quàm oportebat. Idem epist. 87. committit vices suas Potentio Episcopo in regionibus Africæ.

CÆLESTINVS Papa Cyrillo Alexandrino vices suas commisit in causa Nestorij Episcopi Constantinopolitani, & Ecclesia illa Constantinopolitana regēda Episcopo deposito. Vide epistolā Cælestini ad Cyrillum in tomo 4. operum Cyrilli, & ibidem epistolam Cyrilli ad clerum, & populum Cōstantinopolitanum.

GELASIVS in epistola ad Episcopos Dardaniæ: *Cur*, inquit, *non ad sedem Apostolicam, à qua sibi curam illarum regionum nouerat delegatam, referre curauit Acacius?* Loquitur de Episcopo Constantinopolitano Acacio, cui commiserat Romanus Pontifex curam Aegypti, ac mandauerat, vt deponeret Episcopum Alexandrinum.

HORMISDA in epist. ad Salustium Episcopū Hispalensem, facit eum suum vicarium per Beticam & Lusitaniam. IVSTINIANVS in authenticis collat. 9. tit. 6. siue nouella constitutione 131. scribit, Episcopum primæ Iustinianæ locis quibusdam præesse debere tanquam vicarium Rom. Pontificis, quoniam ita Vigilius Papa constituisset.

GREGORIVS lib. 4. epist 52. vicarium suum per Gallias constituit Vigilium Episcopum Arelatensem, & similiter reseruat sibi causas grauiores.

CAPVT XXI.

Idem probatur ex iure appellationum.

ARGVMENTVM nouum ex eo peti potest, quod ex quauis parte orbis Christiani ad Romanum Pontificem legitimè prouocatur; ab eius verò sententia nulla conceditur appellatio. Id enim est argumentum certissimum principatus, vt ipse quoque

quoque aduersarius confitetur. CALVINVS enim lib. 4. instit. cap. 7. §. 9. *Summum*, inquit, *imperium penes eum esse constat, ad cuius tribunal prouocatur.* Sed mox subiungit: *Multi sæpe Romanum Pontificem appellarunt, ipse quoque causarum cognitionem ad se trahere conatus est, sed semper sunt derisus, quoties suos fines excessit.*

ITAQVE vult Caluinus, multos quidē prouocasse ad Pontificem, vt effugerent legitima iudicia, sed derisas fuisse eiusmodi appellationes: quomodo nunc verè rideretur aliquis, qui damnatus ab Episcopo Florentino, appellaret ad Episcopum Mediolanēsem; vel damnatus à rege Hispaniæ, appellaret ad regē Galliæ.

PROBANDVM igitur est, iure ad Pontificem appellari potuisse, & appellationes nō derisas, sed exceptas cū honore, & efficaces fuisse. Probatur primò ex Concilio Sardicensi, quod generale fuit, & semper in Ecclesia receptū. Nam Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ, ex toto orbe conuocatum scribit, & Socrates lib. 2. ca. 16. histor. Ecclesiasticæ, generale Concilium appellat.

PRÆTEREA, vt scribunt Athanasius in secundæ Apologiæ initio, & Hilarius in libro de Synodis, fuerunt in eo Concilio plusquam CCC. Episcopi Catholici ex triginta sex prouinciis totius orbis Christiani, quas omnes Athanasius nominat, vt Italiam, Galliā, Hispaniam, Britanniam, Africam, Ægyptum, Syriam, Thraciam, Pannoniā, &c. Adfuerūt etiam legati Papæ Iulij, vt Athanasius ibidem refert. Item quòd omnem Ecclesiam hæc Synodus obliget, patet ex illis verbis, quæ habentur in fine Concilij: *Vniuersa quæ constituta sunt, Catholica Ecclesia in vniuerso orbe diffusa custodiat.*

DENIQVE totam hanc Synodum descripserunt etiam MAGDEBVRGENSES vt legitimam, centur. 4. ca. 9. in hac ergo Synodo duo canones de hac re habentur, quartus & septimus. Quartus canō sic habet: *Cùm aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio, qui in vicinis locis cōmorantur, & proclamauerit agendum sibi negotium in vrbe Roma, aliter Episcopus in eius cathedra, post appellationem eius, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Episcop. Romani determinata.*

CANON septimus: *Placuit, vt si Episcopus accusatus fuerit, & iudicauerint Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eū dejecerint, si appellauerit, qui dejectus est, & confugerit ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ, & voluerit se audiri, si iustum putauerit, vt renouetur iudicium, scribere hi Episcopo dignetur, qui in finitima, & propinqua prouincia sunt, vt ipsi diligenter omnino requirant, & iuxta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua mouerit Episcopum Romanum, vt è latere suo Presbyteros mittat: erit in potestate Episcopi quid velit, & quid æstimet. Et si decreuerit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis iudicent, habentes eius auctoritatem, à quo destinati sunt, erit in suo arbitrio: si verò crediderit Episcopos sufficere, vt negotio terminū imponant, faciet, quod sapientissimo consilio suo iudicauerit.*

PROBATVR SECVNDO ex GELASIO, qui in epistola ad Faustum: *Ipsi*, inquit, *sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiæ ad huius sedis examen voluēre deferri: ab ipsa verò nusquam prorsus appellari debere sanxerunt.* Et in epistola ad Episcopos Dardaniæ, *Ad illam*, inquit, *de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt, ab illa autem nemo est appellare permissus.*

PROBATVR TERTIO exemplis eorum, qui appellarunt. Nam etiam ante Concilium Sardicense erat mos in Ecclesia ad Pontificem appellandi, vt meritò LEO epist. 89. ad Episcopos Galliæ dicat, hanc esse antiquissimam consuetudinem.

ANNO C. LIII. Christi, Pio I. Pontifice Marcion excommunicatus ab Episcopo suo in Ponto, venit Romam, vt à Romana Ecclesia absolueretur, vt Epiphanius refert hæres. 42.

ANNO CC. LII. Pontifice Cornelio, Fortunatus, & Felix in Africa à Cypriano depositi Romam nauigauerunt, atque ad Cornelium appellauerunt. Testis Cyprianus lib. 1. epist. 3. Non diu pòst, Stephano Pontifice, Basilides in Hispania depositus, ad Stephanum appellauit. Cyprianus lib 1 epist. 4.

ANNO CCC. L. Iulio I. Pontifice Athanasius, ab Orientalibus depositus, ad Pontificem appellauit, & ab eo restitutus est, vt suprà ostēdimus ex Sozomeno lib. 3. cap. 7. & factum est hoc iudicium ante Concilium Sardicense, vt Athanasius testatur initio secundæ Apologiæ.

POST annum CCCC. Innocentio I. Pontifice, Chrysostomus à Theophilo depositus, ad Pontificem appellauit, vt patet ex epistolis eius duabus ad Innocentiū. ITEM eodem seculo ad Leonē appellauit Flauianus Episcopus Constantinopolis, vt scribit Liberatus in Breuiario, ca. 12. ad eundem appellauit Theodoretus, vt ex epistola eius ad Leonem apparet.

POST annum D. Grego. lib. 2. epist. 6. priuat sacra cōmunione Ioannem Episcopum Græcum primæ Iustinianæ, quòd iudicasset Episcopum Thebanum, qui ad Apostolicam sedem appellauerat. Omitto posteriorum temporum testimonia, quòd ea ab hæreticis contemnantur. Sed iam argumenta soluenda sunt, Nili, Illyrici, & Caluini.

CAPVT XXII.

Soluuntur argumenta Nili de iure appellationum.

NILVS in libro de primatu duobus argumentis contendit, posse ad Episcopum Constantinopolitanū appellari eo modo, quo ad Romanum Pontificē, ac proinde eos esse æquales, & non vnum Romanum Pontificem toti Ecclesiæ præsidere.

ARGVMENTVM PRIMVM est: Quoniam VI. Synodus concessit Episcopo Constantinopolitano paria priuilegia cum iis, quæ habet Episcopus Romanus. Sed hoc argumentum suprà est confutatū. ALTERVM argumentum sumit Nilus ex Concilio Chalcedonensi canō. 9. & 17. vbi statuitur; Vt si clericus causam habeat aduersus alium clericum, ab Episcopo suo iudicetur; si aduersus Episcopum, ab Archiepiscopo; si aduersus Archiepiscopum, à Primate diœceseos, vel ab Episcopo Constantinopolitano. Itaque vltimum iudiciū defertur vrbis regiæ œcumenico Patriarchæ.

RESPONDEO, quis in eo canone dicatur Primas diœceseos, non omnino constat, & quidem Archidiaconus & Ioannes de Turrecremata super canon si clericus, 11. q. 1. docent Primatē diœceseos vocari Episcopum digniorē, & maiorem Archiepiscopo, minorē Patriarcha. At Nicolaus I. Papa in epistola ad Michaēlem imperatorē scribit, per Primatē diœceseos nullū alium significari posse, quàm Episcopum Romanum.

QVÆ sententia verior esse videtur, tum quia auctorem habet grauiorem, antiquiorem, doctiorem: tum quia non facilè probari poterit, tempore Concilij Chalcedonensis fuisse in Ecclesia, ac præsertim in Oriente vllos Primates ab Archiepiscopis & Patriarchis distinctos: tum quia vox Græca huius canonis ἔξαρχος, non propriè primatem, sed principem significat, quæ vox multò aptiùs in Summum Pontificem, quàm primates alios quadrat. Ipse enim solus verè princeps est cuiuslibet Christianæ diœceseos.

HIS notatis, respōdeo PRIMO, eum canonem rectè

Universidad de Deusto
Biblioteca

à Nicolao Pontifice exponi loco citato, vt Concilium A decreuerit, vt is, qui causſam habet cum Metropolitano, adeat Principem diœceſeos, id eſt, Romanum Pontificem. vel ſi eſt vicinus vrbi Conſtantinopolitanæ, & velit eſſe contentus Epiſcopi illius iudicio, illū adeat. Ita vt primùm lex generalis conſtituatur de adeundo Papa Romano, deinde permiſſio quædam addatur pro iis tantùm, qui propè Conſtantinopolim cõmorantur.

SECVNDO, reſponderi poteſt, hos omnes canones non habere robur apud nos, niſi quatenus ſunt renouati à Romanis Põtificibus. Nã LEO in epiſtola quinquageſima nona ad Concilium Chalcedonenſe ſcribit, ſe Concilium illud approbaſſe, ſolũ quantũ ad explicationem fidei. Et Liberatus in Breuiario, ca. 12. teſtatur, iſtos omnes canones conſtitutos fuiſſe abſentibus legatis Papæ, qui tamen aliequi Concilio præſidebant.

PORRO conſuetudo, quę eſt Legũ interpres, apertiſſimè docet, nunquam licuiſſe ad Patriarcham Conſtantinopolitanum appellare, niſi ex locis ſubiectis eidem Patriarchæ: nullum enim proferri poteſt exemplum, quo intelligamus ex Occidente, aut Meridie, aut etiam Septemtrione ad Oriẽtalem Eccleſiam eſſe appellatum. B

TERTIO, etiamſi concederemus, ex toto orbe terrarum poſſe recurri ad iudicium Epiſcopi Conſtantinopolitani iuxta hos canones, non tamen ſequeretur, parem eſſe eum Epiſcopum Pontifici Romano. Nam ex vi canonis iſtius Chalcedonenſis, ſolum iudicare poteſt Epiſcopus Conſtantinopolitanus eos, qui læſos ſe arbitrantur à Metropolitano ſuo: at Papa Romanus iudicare poteſt etiam eos, qui læſi ſunt à Patriarchis ipſis, vel à Concilio Epiſcoporum, quamuis maximo, & frequentiſſimo, vt Athanaſij, Pauli, Chryſoſtomi, C Flauiani, & Theodoreti exempla declarant.

ADDE VLTIMO, quòd iſte canon Chalcedonenſis non eſt de appellatione, ſed de primo iudicio, quod Nilus non animaduertit. Itaque licet ex toto orbe terrarum quaſlibet cauſſas iudicare poſſet Epiſcopus Cõſtantinopolitanus, ab illo tamen appellari poſſet ad Epiſcopum Romanum, iuxta canones Sardicẽſes. Nec enim Chalcedonenſes canones Sardicenſibus canonibus vllo modo repugnant. Ita ſemper remanet vltimum iudicium penes Epiſcopum Romanum.

CAPVT XXIII.

Soluitur argumentum primum Lutheranorum.

VENIAMVS nunc ad argumenta Latinorum. Obiiciunt aduerſarij primò CYPRIANVM, qui libro primo, epiſtola tertia, ait: *Nam cùm ſtatutum ſit ab omnibus nobis, & æquum ſit, pariter ac iuſtum, vt vnuſcuiuſque cauſſa illic audiatur, vbi eſt crimen admiſſum, &c. oportet vtiq; eos quibus præſumus, non circumcurſare, &c.* Et infrà: *Niſi ſi paucis deſperatis ac perditis, minor videtur eſſe auctoritas Epiſcoporum in Africa conſtitutorum, &c.* Vbi reprehendit eos, qui appellauerant ad Romanũ Pontificem, & probat, non debere appellari, tum quia id ſit ſtatutum in Concilio Epiſcoporum, tum quia non eſt minor auctoritas Pontificum Africanorum, quàm Romanorum. D

RESPONDEO, Cyprianum ægrè tuliſſe appellationes eorum, qui de manifeſtiſſimis criminibus conuicti, & iudicati fuerant; non autem omnino appellationes ſuſtuliſſe. Id colligitur ex libro primo, epiſtola quarta vbi loquens de Baſilide, qui damnatus in Hiſpania, ad Stephanum Papam appellauerat, ait: *Nec enim tam culpandus eſt, ille* (Stephanus) *cui ne ligenter non prouocent: niſi ad Africana Concilia, vel ad primates prouinciarum ſuarum. Ad tranſmarina autem, qui putauerit appellandum, à nullo intra Africam in communionẽ ſuſcipiatur.*

RESPONDENT aliqui cum Gratiano, qui 2. q. 6. can. placuit, addidit ad hunc canonem exceptionem, niſi fortè ad Apoſtolicam ſedem appelletur. Sed hæc exceptio non videtur quadrare: nam præcipuè propter Romanam Eccleſiam Africani ſtatuerunt, vt non liceret appellare vltra mare. Non enim appellati vnquã conſueuit vltra mare ab Africanis, niſi ad Romanam ſedem. Neque eſt opus confugere ad has anguſtias exceptionis, cùm ſolutio vera ſit in promptu.

IGITVR reſpõſio eſt, canonem iſtum non eſſe ad propoſitum. Nam quæſtio de appellationibus ad Romanum Pontificem, non eſt de appellationibus Preſbyterorum, & minorum Clericorum, ſed de appellationibus Epiſcoporum. Siquidem Conciliũ SARDICENSE, quod Epiſcopos voluit poſſe appellare ad Pontificem, can. 4. & 7. idem voluit cauſſas Presbyterorum & minorum Clericorum terminari apud vicinos Epiſcopos, ita vt liceat minoribus Clericis appellare à ſuo Epiſcopo ad alios Epiſcopos eiuſdẽ prouinciæ, vt habet canon decimus ſeptimus. Quos duos canones renouari volnit Papa Zozimus, & exequutioni mandari in Africa, vt patet ex Concilio VI. Carthaginenſi, & ex epiſt. Concilij eiuſdẽ ad Bonifaciũ Papam. B

PORRO canon iſte viceſimus ſecũdus Mileuitani Concilij, de Presbyteris & minoribus Clericis loquitur, non de Epiſcopis, vt patet tum ex Auguſtino, qui huic Concilio interfuit, & tamen ſcribit in epiſt. 162. licere Epiſcopis Africanis appellare vltra mare, Clericis minoribus non licere: tum ex verbis ipſius Concilij, ſic enim incipit: *Placuit, vt Presbyteri, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici in cauſſis quas habuerint, &c.* Quare totum Concilium Mileuitanum probauit Innocẽtius 1. in epiſt. ad ipſum Concilium, quæ eſt nonageſima tertia inter epiſtolas beati Auguſtini. Quod certè Innocentius non feciſſet, ſi in eo Apoſtolicæ ſedi derogatum aliquid fuiſſet. C

HINC apparet inſcitia & oſcitantia Caluini, qui loco notato dicit, Zozimum conatum eſſe efficere, vt iſte canon Concilij Mileuitani, in Concilio VI. Carthaginenſi, corrigeretur: Cùm è contrario conſtet. Zozimum iuſſiſſe, vt iſte canon confirmaretur, & ad praxim redigeretur.

„ SED DICES, Si ita eſt, quo iure Romani Pontifi-
„ ces Apiarium Presbyterum ex Africa appellantem ſu-
„ ſceperunt, & in gradũ ſuum reſtitui fecerunt, vt refe-
„ runt Africani Patres in epiſtola ad Bonifacium, & in
„ alia ad Cæleſtinum?

RESPONDEO, Licet prohibitum fuerit Clericis inferioris ordinis appellare ab Epiſcopis ſuæ prouinciæ; non tamen prohibitum fuit, nec prohiberi potuit Summo Pontifici, ne, ſi vellet, eos admitteret. D

PRÆTEREA, Romani Pontifices non tam admiſerunt appellationem Apiarij, quàm audierunt eius querimonias, & mandarũt Africanis, vt eius cauſſam diligenter cognoſcerent, & fideliter iudicarent. Apparet enim ex illis duabus epiſtolis, bis Apiarium veniſſe Romam, & vtraque vice remiſſum in Africam, & ibi in Concilio iudicatum poſt reditum eius ab vrbe.

QVARTO, obiicit Caluinus lib. 4. inſtitu. cap. 7. §. 10. epiſtolã 162. AVGVSTINI, vbi legimus cauſſam Cæciliani iudicatam à Pontifice, & quibuſdam aliis, iuſſu Imperatoris; & deinde rurſum iudicatam ſecundò ab Epiſcopo Arelatenſi eodem Imperatore iubente, & tertiò iudicatam ab Imperatore.

„ AT ſi Pontifex iure diuino eſt ſummus Iudex, quo-
ſtup

„ modo non ex ſe, ſed ſolùm iubente Imperatore, iudi-
„ cat? Item, ſi ab eo appellari non poteſt, quomodo ap-
„ pellatum eſt in cauſſa Cæciliani, & iudicatum poſt
„ Pontificis ſententiam ab Epiſcopo Arelatenſi, & rur-
„ ſum ab Imperatore?

„ DENIQVE, cur ſibi ſocios ab Imperatore adiungi
„ paſſus eſt in primo iudicio?

RESPONDEO ad PRIMVM, Pontificem non iudicaſſe, niſi quando Imperator iniunxit, quia Donatiſtæ cauſſam illam non detulerunt primò ad Pontificem, vt debebant, ſed ad Imperatorem. In quo eos malè feciſſe, docet Auguſtinus ibidem, vbi etiam dicit, Conſtantinum Imperatorem longè ordinatiùs egiſſe, qui cauſſam ad ſe delatam non auſus fuit iudicare, ſed eam ad Pontificem miſit.

AD SECVNDVM dico, Põtificem permiſiſſe ſecũ ſedere alios ab Imperatore aſſignatos; vt ſatisfieret Donatiſtis, quibus Romanus Pontifex ſuſpectus erat.

AD TERTIVM dico, poſt Pontificem iudicaſſe Epiſcopum Arelatenſem, & poſtea Imperatorem, non quia oportebat, vt ibidem ait Auguſtinus, ſed vt omnino obſtrueretur os Donatiſtarum. Itaque Imperator, vt ibidem ait Auguſtinus, veniam petiturus ab Epiſcopis, cauſſam illam inuitus cognouit.

CAPVT XXV.

Soluitur argumentum vltimum.

POSTREMO CALVINVS loco notato, & Magdeburgenſes centur. 5. cap. 9. & etiam Græci in Concilio Florentino, ſeſſ. 20. ſed præcipuè ILLYRICVS in libro de hiſtoria Concilij ſexti Carthaginenſis, argumentum, vt ipſi credunt, fortiſſimum petunt ex hiſtoria Concilij ſexti Carthaginenſis, cuius hæc eſt ſumma.

ZOZIMVS Papa ab Africanis per legatos petiit, vt tres canones Nicæni Concilij exequtioni mandarẽt. Vnum, de appellationibus Epiſcoporum ad Romanũ Pontificem; Alterum, de appellationibus Presbyterorum & minorum Clericorum ad Epiſcopos vicinos; Tertium, de non eundo ad comitatum, id eſt, ne irent Epiſcopi Afri ad aulam Imperatoris.

AFRICANI, his mandatis acceptis, Concilium nationale CCXVII. Epiſcoporũ coẽgerunt, & Pontifici Bonifacio, qui, Zozimo interim mortuo, ſucceſſerat, reſponderunt, ſe non inuenire eos canones in Nicæno Concilio, propterea ſe ſcripturos ad Patriarchas Orientis, Conſtantinopolitanum & Alexandrinum, vt ad ſe mittant authentica exemplaria Nicæni Concilij: interim tamẽ ſe eos canones ſeruaturos, ſalua diligentiore inſpectione authenticorum exemplarium. Interim venerum à Cyrillo Alexandrino & Attico Conſtantinopolitano exemplaria Nicæni Concilij, & in iis non ſunt inuenti iſti tres canones, ſed tantùm viginti illi, qui habentur in hiſtoria Rũffini li. 10. cap. 6. quam etiam hiſtoriam Cyrillus in epiſtola ad Africanos citat.

CVM igitur Africani nõ inueniſſent in exemplaribus ad ſe miſſis illos canones, ſcripſerunt Cæleſtino Papæ, qui Bonifacio ſucceſſerat, vt quandoquidem in Nicæno Concilio illi canones non inuenichantur, deinceps non facilè admitteret appellantes ex Africa. Hæc habentur in VI. Concilio Charthaginenſi, & in illis duabus epiſtolis. Quid autem Pontifex reſponderit, ibi non habetur.

SVPER hãc hiſtoriam ſtruunt Illyricus & Magdeburgenſes immenſam congeriem conuiciorũ, & men-

Universidad de Deusto
Biblioteca

daciorum,& præterea duo argumenta. Quod ad conuicia attinet, ILLYRICVS in illo suo libro de hac historia omniũ ferè Pontificũ illius tẽporis nomina petulanter inuertit. Sanctũ enim Innocentiũ passim Nocentiũ vocat; sanctum Bonifaciũ, Maleficium, sanctum Cœlestinum, Infernalem, sanctum Leonem modò infernalem lupum, modò leonem rugientem appellat.

AD quam petulantiam retundendam sufficere possunt ipsa acta Concilij Carthaginẽsis, & epistolæ eiusdem Concilij ad Bonifacium & Cælestinum, quę omnia integrè suo libello adiecit Illyricus. Quantò enim petulantiùs & scurriliùs Illyricus loquitur de sanctis illis Pontificibus, tantò de iisdem Africani Patres honorificentiùs & grauiùs loquuntur. Vide præterea de laudibus horum Pontificum Augustinũ in epist. 157. ad Optatum. & lib. 1. ad Bonifacium, & Prosperum ad finem libri contra Collatorem.

IAM verò mendacia tot ferè sunt in libro Illyrici, quot sunt sentẽtiæ. Pauca de multis proferam. In ipso libri principio, ait in sexta Carthaginensi Synodo, interfuisse cum Augustino Prosperum, Orosiũ, & alios insignes viros. At Prosper & Orosius nec nominantur in eo Concilio, nec interesse potuerunt, cùm nec Episcopi essent, nec Africani, & Concilium ex solis Africæ Episcopis constaret.

PAVLO pòst affirmat Illyricus, cum Bonifacio Papa simul in schismate electum fuisse Eulabium, sed Eulabium à maiori parte cleri & populi electum tantæ fuisse modestiæ, vt sponte cederet, tametsi alioqui ad eum Pontificatus iure pertinebat.

AT sine teste hoc dicit Illyricus, & nos contrà producere possumus Anastasium Bibliothecarium, qui in vita eiusdem Bonifacij scribit, à Concilio Episcoporũ CCLII. electum Eulabium, vt iniustè ordinatum, Bonifacium verò ab omnibus confirmatum.

ADHÆC Illyricus dicit, & sæpe repetit, Romanos Põtifices ab Africanis Patribus postulasse, iurisdictionem sibi concedi in Africam, & in omnes alias regiones, & cùm toto quinquennio de hac re deliberatum esset, tandem à Concilio decretum, vt nullum ius Pontifici concederetur. Id verò non solùm est mendacium, quia nec tale postulatum, nec talis definitio in eo Concilio reperitur: sed etiam est mendacium impudens, quia sine vlla probabilitate asseritur.

QVIS enim credat, Romanos Pontifices ab Afris iurisdictionem postulasse in Asiaticos & Europæos? Quis item credat, Africanos Patres toto quinquennio in ista causa laborasse, cùm vno verbo respondere possent, se nullum ius in exteras nationes habere, proinde nec aliis posse concedere? An non rideretur, qui à Rege Gallorum iurisdictionem peteret in Hispanos? & Rex ipse nonne ridiculus esset, si quinquennium in eius rei deliberatione poneret?

ALIVD mendacium, idque potissimum & millies repetitum in libro Illyrici, & Centuriis est; Zozimum Papam falsasse de industria, & contra conscientiam suam Nicænum Concilium, vt ea fraude iugum imponeret Africanis. De quo mendacio in solutione argumentorum dicemus. His igitur prætermissis, ad argumenta veniamus.

PRIMVM. Si iure diuino Papa est Summus Iudex Ecclesiæ totius, quare Pontifices non ex iure diuino, sed ex Concilio Nicæno ius sum̃ de appellationibus ad Apostolicam sedem, confirmare nituntur? Et cur tot Catholici, sanctique Patres Carthaginensis Concilij, ius illud admittere nolunt, nisi in Concilio Nicæno reperiatur?

AD hoc eorum argumentum breuiter respõdemus, iure quidem diuino ad Summum Pontificẽ appellari semper potuisse: tamen an expediret ea potestate vti, & omnibus in locis, non sine caussa dubitatum esse. Nam vtrinq; rationes adferri possunt. Si enim passim omnibus appellatio concedatur, facilè fiet, vt multi effugiant legitima iudicia, vt immeritò vexentur Episcopi, qui primo iudicarunt, vt caussæ alioqui faciles, & perspicuæ, in longum tempus protrahantur. Atq; hinc sanctus CYPRIANVS lib. 1. epist. 3. & 4. non semel cõqueritur de iis, qui semel legitimè iudicati, & damnati, Romam ad Pontificem prouocabant. Et sanctus BERNARDVS lib. 3. de consideratione, multa enumerat incommoda, quæ ex nimia frequentia appellationum oriuntur.

CONTRA verò, si nulli concedatur appellatio, dabitur occasio particularibus Episcopis, vt facilè & temerè iudicent, & tyrãnicè populos opprimant; necnõ, vt existiment, nullum se habere superiorem, nulli rationem esse reddendam, quod nihil esset aliud, quàm vnum corpus Ecclesiæ in tot partes scindere, quot sunt Episcopatus.

ITAQVE cùm res dubia esset, Concilium SARDICENSE generale, ipso etiam consentiente Pontifice, declarauit, expedire, vt ordinariè Presbyteris, & aliis minoribus Clericis appellatio concedatur ab Episcopis ad Concilium prouinciale, Episcopis autem ad sedem Apostolicam. Esse autem hanc declarationem, non nouam concessionem, testantur exempla eorum, qui ante Concilij Sardicensis & Nicæni tempora omnibus ætatibus ad Romanum Pontificem appellarũt.

CVR igitur in Concilio Carthaginensi Romani Pontifices non ius diuinum, sed Nicænum Cõcilium, ad ius appellationum stabiliendum proferrent, caussa erat, quoniam demonstrare volebant, non solùm posse ad se ab omnibus appellari, sed etiam Ecclesiæ expedire, vt ita fieret, quandoquidem generale Concilium idem sensserat.

PARI ratione Africani Patres impedire cupiebãt eiusmodi appellationes, quoniam existimabãt eas Ecclesiæ suæ non expedire, tametsi neque ignorarent, neq; negarẽt, eas absolutè impediri nõ posse. Quocirca in vtraq; epistola, quam ad Pontifices Romanos de hac caussa miserunt, subiectionem suam ad Apostolicam sedẽ testantur, dum ad eam referũt acta Concilij, & eius mandata accepisse se dicunt: & non iubent, sed rogant, vt non facilè aures appellantibus præbeat. Sed hæc omnia clariora erũt in solutione alterius argumẽti.

ALTERVM igitur argumentum Magdeburgensiũ & Caluini, eiusmodi est, Zozimus, Bonifacius, & Cælestinus Romani Pontifices ius appellationum ad Apostolicam sedem ex Nicæno Concilio probare voluerunt: atqui discussa caussa, falsatores & corruptores Nicænorum canonum deprehensi sunt, igitur ne humano quidem iure, nedum diuino ad eorum iudicium prouocari potest.

RESPONDEMVS primùm, Africanos Patres ex ignorantia deceptos, Magdeburgenses, & Caluinũ ex malitia peccare. Nam Africani in epistola ad Cælestinum bis repetunt, in nulla Patrum definitione, & in nulla Synodo se inuenisse illos canones, ex quo apparet, eos non habuisse canones Sardicensis Concilij, in quibus tres illi canones disertis verbis continentur, & si eos habuissent, sine dubio acquieuissent. Non enim minor est Sardicensis, quàm Nicæni Concilij auctoritas. Neq; maior est error citare Nicenum Concilium pro Sardicensi, quàm Matthæum pro Ioanne, vel Hieremiam pro Zacharia, vt citauit sanctus Matthæus c. 27.

SICVT ergo nõ possumus vocare Matthæũ falsariũ, quia

quia idem Spiritus sanctus in Hieremia & Zacharia A inter illos XX. Ruffini.
loquutus est, ita, &c. At Magdeburgenses nouerunt Sardicense Concilium, & tanquam legitimum in suã quartam centuriam transtulerunt, ergo necesse est fateantur Africanos deceptos, & caussa excidisse: ergo cùm illis nihilominus obstinatè victoriam tribuunt, secum pugnant, & ex malitia peccant.

SED DICES, in isto Concilio VI. Carthaginensi cap. 6. citatur nominatim Sardicense Concilium, ergo non ignorabant illud Africani.

RESPONDEO illa verba, quibus citatur Sardicẽse Concilium, non esse Africanorum sed legatorum Pontificis. Ipsi enim ex commonitorio sibi daro à Pontifice Zozimo, illa verba citabant. Et præterea existimo, omnino esse corruptum eum locum, & vel positum à Librarius, Sardicensi, pro Nicæno, vel quod magis suspicor, ex margine irrepsisse in textum illud: *Ex Sardicensi Concilio.* Ponitur enim in margine, Sardicense Cõcilium, quia reuera verba, quæ ibi citantur, non inueniuntur nunc, nisi in Sardicensi Concilio. B

AT nihilominus nõ debet esse in textu nomen Sardicensis Concilij. Siquidẽ verba illa citantur ex cõmonitorio Papæ Zozimi, quod ex Roma legatis traderat: legati autẽ illi ex Nicæno Concilio se canones citare dicebant. Vnde mox verbis illis recitatis, Augustinus dixit: *Et hæc nos seruaturos profitemur salua diligentiori inquisitione Nicæni Concilij.* Quibus verbis indicat, se accepisse canonem citatum tanquam ex Nicæno Cõcilio.

ADDE quod Augustinus lib. 3. contra Cresconium, cap. 34 non agnoscit aliud Sardicense Concilium, quã quoddã hæreticum Concilium Orientalium Episcoporum contra Athanasium. Duplex enim fuit Sardicense, vt patet ex Sozomeno li. 3. hist. ca. 10. & 11. vnũ C
Catholicum generale supra CCC. Episcoporum, quod Augustinus nunquam vidit, alterum hæreticum LXXVI. Episcoporum, quod Augustinus vidit.

SECVNDO dico, canones Nicæni Concilij, qui sunt apud Ruffinum lib. 10. hist. cap. 6. & qui missi sunt ex Oriente ad Africanos, sine dubio non esse omnes canones, quos Nicænum Cõcilium edidit, & proinde probabile esse, hos tres canones, quos Zozimus citauit ex Nicæno Concilio, reuera in eo Concilio fuisse.

QVOD illi canones non sint omnes, probant nonnulli ex epistola Athanasij ad Marcum Papam, in qua petit exemplum Nicæni Concilij ex Romani Pontificis scrinio, asserens exempla quæ erant Alexandriæ, fuisse cremata ab Arianis.

SED hoc argumentum ridetur à Magdeburgensibus, & verè non est solidum. Nam illa incensio librorum accidit tempore Constantij Imperatoris, quando Athanasio expulso Georgius quidam Arianus in locũ eius ordinatus est, vt ipse Athanasius testatur in epistola ad omnes Orthodoxos: constat autem ex Chronico Hieronymi, Marcum Papam eo tempore iam fuisse defunctum. D

DEINDE, si Marcus Papa exemplum misisset ad Alexandrinos ex Romano scrinio, certè conueniissent deinde inter se exemplaria Romanum & Alexandrinum. Quomodo ergo in exemplari à sancto Cyrillo ex Alexandria ad Africanos misso, deerant isti canones tres, qui inueniebantur in Romano?

OMISSA ergo ista Athanasij epistola, probatur canones illos non esse integros. PRIMO, quia vnus ex præcipuis canonibus Nicæni Concilij erat, vt Pascha die Dominico celebraretur, vt patet ex epistola Constantini, apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, ex Epiphanio hæres. 69. & ex Athanasio in epistola de Synodis Arimini & Seleucię. At iste canon non exstat

SECVNDO, Ambrosius in epist. 82. docet, in Concilio Nicæno statutum, ne bigamus in clerum asciscatur. At neque hoc in illis 20. canonibus inuenitur.

TERTIO, Hieronymus præfatione in Iudith, asserit, à Concilio Nicæno librum Iudith inter canonicos receptũ. At non reperitur hoc inter canones Ruffini.

QVARTO, Augustinus epist. 120. de designando successore, asserit, in Concilio Nicæno prohibitum, ne duo Episcopi simul sedeant in eadem Ecclesia, contra quem canonem se imprudenter fecisse, dolenter refert. At iste canon nusquam apparet inter illos XX.

QVINTO, in Concilio Africano, canone decimo quarto, asserunt Patres ex canone Nicæni Concilij, nõ licere, nisi ieiunis, offerre Eucharistiam. At vbi est iste canon inter illos XX?

SEXTO, in fine Concilij Chalcedonẽsis, Atticus refert in Concilio Nicæno determinatã fuisse, rationem scribendarũ formatarum epistolarũ, de quibus loquitur Optatus lib. 2. contra Parmenianũ, vbi ait: *Cum quo* (Syricio Romano Pontifice) *nobis totus orbis, commercio formatarum, in communionis societatem communicat,* & Concilium Mileuitanum canone vicesimo, dum prohibet, ne sine formatis literis Clerici ad comitatum eant. At hoc nusquã apparet in illis viginti canonibus Ruffini.

DENIQVE SEPTIMO, Lutherus, Caluinus, Centuriatores, & cæteri hæretici passim obiiciunt ex Socrate lib. 1. histor. cap. 8. canonem Nicæni Concilij, in quo dicunt, permissas coniuges Sacerdotibus. At iste canon nõ inuenitur in illis XX. Ergo si Zozimus corruptor & falsator canonum Nicænorum dicitur, quia citauit nomine Concilij Nicæni vnum canonem, qui non inuenitur in illis XX. canonibus, eadem ratione corruptores & falsatores dicendi sunt Constantinus, Athanasius, Epiphanius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Atticus, Socrates, Africani patres, & ipsi Centuriatores, atque etiam Lutherus & Caluinus. Omnes enim isti citant canones Nicæni Concilij, qui in illis XX. non reperiuntur.

ADDE VLTIMO, quod in Concilio Florentino sessione, vicesima, Ioannes quidã vir doctissimus asserit, se multis Sanctorũ veterum testimoniis posse ostendere, Concilij VI. Carthaginensis Patres tãdem agnouisse, corruptos & falsos canones Nicæni Concilij ad se ex Alexandria & Constantinopoli missos fuisse.

DICO TERTIO, mihi videri probabile admodũ, in Concilio Nicæno non fuisse expresse hos tres canones, de quibus agimus, sed à Zozimo, & à Bonifacio vocari hos canones Nicænos, quia Concilium Nicænum & Sardicense pro vno & eodem habebantur, & vtriusque Concilij canones simul coniuncti erant in Bibliotheca Romana, tanquam si eiusdẽ Concilij essent. Cuius rei ignoratio Africanos Patres perturbauit.

RATIONES quæ me mouent, hæ sunt. PRIMA, quoniã iisdem verbis habentur hi canones in Concilio Sardicensi, quibus eos allegant legati Zozimi: nec est verisimile, eosdem prorsus canones fuisse in Nicæno Concilio, & tamen non indicare vllo modo Patres Sardicenses, se canones non condere, sed renouare.

ITAQVE existimo, in Nicæno Cõcilio implicitè & obscurè decretũ, vt ad Põtificẽ appellaretur, qa nimirũ canone sexto iubet Cõciliũ seruari antiquas cõsuetudines, & vna est hæc de appellationibus, vt patet ex Leone epist. 89. & ex exemplis suprà adductis: & etiam quia iubet idem Concilium, caussam semel iudicatam iterũ in alio loco iudicari posse, vt patet ex epistola Iulij apud Athanasiũ, in secunda Apologia: sed expresse, & disertè Concilium Sardicense rem totam explicuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA, quoniam in Concilio Nicæno à Dionysio ante mille annos conuerso ex Græco, quod exstat in monasterio sancti Vedasti Atrebati, habentur simul, tanquam eiusdē Concilij, canones omnes Concilij Sardicensis.

TERTIA, quoniam alioqui non potest reddi ratio, cur Sardicense Concilium, quod constat vniuersale, & probatum fuisse, non numeretur inter Concilia generalia. Deberet enim dici secundum Concilium, sed ideo non additur ad numerū Conciliorum, quia pro vno & eodem habetur cum Nicæno. Cur autem simul cum Nicæno Sardicense Concilium cōiunctum fuerit, ratio est, quia idem Patres magna ex parte in vtroque Concilio interfuerunt, & nihil noui, quoad fidem, in Sardicensi definitum est, sed solùm Nicæna fides roborata, cùm in aliis Cōciliis semper nouæ hæreses damnatæ fuerint.

ITAQVE Zozimus non fraude aliqua citauit Nicænum pro Sardicensi, sed quia pro eodem habentur: quod idem dicendum puto de Iulio in epistola ad Orientales, Innocentio in epistola ad Victricium, & Leone in epistola vicesima quinta ad Theodosium: qui hunc canonem citant nomine Nicæni Concilij. Quemadmodum enim Symbolum Constantinopolitanum passim vocatur Nicænum, quia est explicatio Nicæni, ita quoque canones Sardicenses, Nicænos appellare solebant veteres, quod nihil sint aliud, quàm explicatio, & confirmatio canonum Nicænorum.

ADDO QVARTO, Carthaginenses Patres nunquam statuisse, vt nullum ius Romano Pontifici in Africam tribueretur: vel, vt non liceret vllo modo Episcopis Afris ad Romanam Ecclesiā prouocare: neq; tantum fuisse dissidium inter Pontifices Romanos, & Episcopos Africanos, quantum Illyricus & Caluinus dicunt. Nam in primis eiusmodi decretum nusquam exstat; deinde ipsi Africani Patres in epistola ad Bonifacium, & in altera ad Cælestinum, concordiā, & subiectionem suam ad Apostolicam sedem apertissimè testantur; sic enim ad Bonifacium scribunt:

QVONIAM *Domino placuit, vt de his, quæ nobiscū egerūt sancti fratres nostri, Coepiscopus Faustinus & Compresbyteri Philippus & Asellus, nō beatæ memoriæ Episcopo Zozimo, à quo ad nos mandata & literas attulerunt, sed tuæ veneration; qui in eius locum es diuinitus constitutus, humilitas nostra scriberet, ea breuiter insinuare debemus, quæ vtrorumque concordia terminata sunt, in quibus, salua quidem caritate, sed nō sine paruo altercationis labore demorati sumus.* Hæc illi. Vbi cùm omnia ad Papam referunt, quæ acta sunt, & à Zozimo Pontifice mandata se accepisse testantur, an non apertè indicant se illum, vt Superiorem, agnoscere?

IN epistola verò ad Cælestinum: *Præfato*, inquiunt, *debitæ salutationis officio, impēdio deprecamur, vt drinceps ad vestras aures hinc venientes, non facilius admittatis.* Quibus verbis nec absolutè recusant legē illam de appellationibus, nec dicunt, non posse Pontificē, si velit, appellantes admittere, sed tantū obsecrāt, vt nō facilè deinceps aures appellātibus præbeat. Sanctus AVGVSTINVS in epist. 157. apertè prædicat Romani Pontificis primatum in Africam, cùm ait: Ex mandato Zozimi, se & alios Episcopos Cæsareā venisse: & in orbem Christianum vniuersum, cùm hæresim Pelagianam scribit ab Innocentio & Zozimo toto orbe esse damnatam.

IDEM Augustinus Bonifacio Papæ subiectus & cōiunctissimus fuit, vt patet ex initio libri primi aduersus duas epistolas Pelagianorum, ad eundem Bonifaciū. Idem quoque in epist. 261. ad Cælestinum Papam, ad ipsum Pontificem refert causam Episcopi cuiusdam Afri, & inter alia sic loquitur: *Collabora nobiscum pietate venerabilis Domine beatissime, & debita caritate suscipiende sancte Papa, & iube tibi, quæ directa sunt, omnia recitari.* Et infrà: *Existat exēplo ipsa sede Apostolica iudicante, vel aliorum iudicata firmāte, &c.* Et contrà, Cælestinus Papa in epistola ad Gallos, miris laudibus effert Augustinum, atque eum dicit in communione Romanæ Ecclesiæ semper mansisse, & à se, & prædecessoribus suis doctorem optimum habitum semper fuisse.

QVÆ coniunctio Augustini cum Romana Ecclesia manifesti mendacij conuincit Illyricum, qui scribit ab Augustino, eiusque collegis Romanos Pontifices tanquam falsarios, & corruptores scelestissimos refutatos, & ab omni Africana ditione exclusos.

NON diu post illud Carthaginense Concilium, sanctus LEO in epist. 87. scribit ad Episcopos prouinciæ Mauritaniæ in Africa, atque ait, se Lupicino Episcopo communionem reddidisse, quoniā ad se ex Africa, appellasset: item se misisse Potentium Episcopum legatum, qui vice sua res Africas cognosceret. Aut igitur Concilium Carthaginense id non prohibuit, aut certè Patres illi sententiam mutauerunt.

RVRSVM, post annos circiter quadraginta, sanctus EVGENIVS Carthaginensis Episcopus cùm à Rege Hunerico Ariano ad collationem de fide compelleretur, respondit se scripturum ad collegas suos transmarinos. Nec enim sine consensu aliorum Episcoporum & præcipuè Romanæ Ecclesiæ, quę caput est omnium Ecclesiarum, de fide aliquid statui posse. Refert id VICTOR li. 2. de persequutione VVandalica. Igitur agnoscebat Episcopus Carthaginensis, etiam post Cōcilium sextum Carthaginense, Romanam Ecclesiam caput esse omnium Ecclesiarum; & si omnium, certè Africanarum quoque: nec à Romano Pontifice dissidebat, cui se scripturum profitetur.

NON diu pòst, cùm Thrasimundus Hunerici successor, omnes penè Africanos Episcopos, hoc est, CCXX. in Sardiniam relegasset, Symmachus Papa Romanus omnes illos Episcopos, vt sua membra, suis sumptibus pauit, ac fouit liberalissimè, vt Paulus Diaconus scribit libro decimo septimo rerum Romanarum: quod certè non dissidij, sed communionis & cōiunctionis est argumentum.

EODEM tempore sanctus FVLGENTIVS Africanorum Episcoporum facilè princeps, cum Romana Ecclesia coniunctissimus fuit, vt ex cap. 12. vitæ ipsius cōstat. Nam cùm in Ægyptum proficisci vellet ad solitudines Monachorum, admonitus est ab Episcopo Syracusano, ne id faceret, propterea quòd illi omnes Monachi à sede beati Petri disiuncti essent; cùm qua ipse communicaret. Itaque relicta Aegypto Romam venit inuisenda sanctorum loca.

IDEM verò Fulgentius, vt ex cap. 29. vitæ ipsius, ab eius discipulo fideliter scriptæ colligitur, cum Ecclesia Carthaginensi, & eius Episcopo coniunctus erat; ex quo efficitur, vt etiam Episcopus Carthaginensis cum Romano coniunctus esset, nec enim sanctus Fulgentius duobus inter se non communicantibus, iure communicare potuisset.

POST ea tēpora beatus GREGORIVS cōiūctionem suam cum Episcopo Carthaginensi, & ius appellationis, & iurisdictionē in eas omnes prouincias manifestè declarat, lib. 1. epist. 72. & 75. & lib. 7. epist. 32.

SED contrà obiicit ILLYRICVS epistolā Bonifacij II. ad Eulabium Alexandrinum Episcopū, & epistolam Eulabij Episcopi Carthaginēsis ad eundē Bonifacium. Ex quibus epistolis colligitur, post Concilium Carthaginense VI. per annos centum separatos fuisse Carthaginenses Episcopos à communione Romanæ

manæ Ecclesiæ, & rum demum reconciliatos subijcīte se Eulabio Apostolicæ sedi, & anathematizante antecessores suos.

RESPONDEO primùm, valde mihi eas epistolas esse suspectas. Nā imprimis pugnare videntur cū ijs, quæ diximus de cōiunctione Augustini, Eugenij, Fulgentij, & aliorum Africanorum cum Romana Ecclesia. Deinde Eulabius Alexādrinus, ad quē Bonifacius scribere videtur, nullus fuit: aut certe eo tēpore non fuit, vt patet ex Chronologia Nicephoti Cōstantinopolitani.

PRÆTEREA Bonifacius significat in epistola sua, Iustino imperante se scribere, at Iustinus obierat, antequam Bonifacius sedere inciperet; vt ex historijs omnibus constat.

ADHÆC, epistola, quæ Bonifacio adscribitur, tota ferè constat ex duobus fragmentis, quorum altetum sumptum ex epistola Hormisdæ Pontificis ad Ioannē, alterū ex epistola sancti Gregorij ad Episcopos Galliæ, quæ est quinquagesima secūda libri quarti. At sanctus Gregorius eo tempore nondū erat natus, neque credibile est Gregorium à Bonifacio illa verba sumpsisse, si quidem stylus omnino Gregorianus est.

IN epistola etiam, quæ Eulabio Carthaginensi tribuitur, quædam sententia Gregoriana inseritur, ex li. 4. epist. 36. ad Eulogium. Et reliquum eius epistolæ nihil est, nisi fragmentū epistolæ Ioannis Episcopi Constantinopolitani ad Papam Hormisdam.

SED si fortè epistolæ istæ veræ sunt (nihil enim affirmo) sine dubio nō in eum sensum accipiendæ sunt, quasi omnes Eulabij prædecessores vsque ab Aurelio Carthaginensis Concilij præside, à Romanæ Ecclesiæ communione disiuncti fuerint. Id enim repugnat certissimis & verissimis historijs, sed id solum significant, Aurelium primùm contra Romanam Ecclesiā superbire cœpisse, deinde eius exemplo ipsum Eulabium, & fortè aliquos alios; cæterum Eulabium, cognita veritate, iterum se Romanæ Ecclesiæ obedientiæ subiecisse. id enim solum ex epistolis illis colligitur.

CAPVT XXVI.

Idem probatur ex eo, quòd Summus Pontifex à nemine iudicatur.

ARGVMENTVM DECIMVM sumitur ex eo quòd Romanus Pontifex à nemine in terris iudicari potest. Non enim potest euidentius ostēdi principatus eius, quàm si ostendatur ita omnibus Prælatus, vt nemini sit subiectus. Sunt autem tria obseruanda antequam ad probationem veniamus.

PRIMO, nos hoc loco nō disputare de Pontifice, vt est princeps temporalis. hoc enim modo, ne aduersarij quidē negāt, eū non posse iudicari in caussis temporalibus. Est enim cōmune omnibus absolutis Principibus, vt nullum agnoscant superiorem in negotijs tēporalib⁹. Loquimur ergo de Pōtifice ratione solius pontificatus, ac dicimus eum, etiam si ditionem temporalē nullā haberet, nō posse vllo modo iudicari in terris ab vllo Principe Christiano, siue seculari, siue Ecclesiastico, neque ab omnibus simul in Concilio cōgregatis.

OBSERVANDVM est SECVNDO, duos fuisse errores de hac re. Vnum corū, qui docuerūt. Pontificem posse ab Imperatore iudicari, puniri, deponi, si nō fungatur rectè suo munere. Ita quondam MARSILIVS de Padua apud Ioannem de Turrecremata lib. 4. summæ de Ecclesia, parte 2. cap. 37. Quem errorem prolixè refellit idem auctor libro secundo, cap. 93. & sequēt⁹. Alter est error NILI, in suo libro de primatu, qui A Pontificē nō quidē à Principe seculari, sed tamē à Cōcilio Episcoporum iudicari & puniri posse contendit.

PORRO CALVINVS lib. 4. instit. cap. 7. §. 19. & cæteri huius temporis hæretici, vtrumque errorem simul coniungunt, & tam Principum, quàm Episcoporum iudicio Pontificem Romanum subijciunt.

OBSERVANDVM est TERTIO, ratione præcipuam, cur Papa iudicari non possit, esse, quia Princeps est Ecclesiæ totius, & proinde superiorē in terris nō habet, nā quia summus Princeps est Ecclesiæ, non potest iudicari ab vllo Ecclesiastico Antistite, & rursum, quia Respublica Ecclesiastica spiritualis est, ac proinde maior ac sublimior quauis Republica temporali, propterea summus Princeps Ecclesiæ dirigere & iudicare potest summum Principem Reipublicæ temporalis, non autem ab eo dirigi, aut iudicari debet, nisi rectus ordo, & ipsa rerum natura peruertatur.

HÆC, inquam, est ratio primaria, & vt Scholæ loquuntur, à priori: tamē quia hæc ratio assumit id, quod in tota hac disputatione probare nitimur, videlicet Romanum Pontificem Principem esse totius Ecclesiæ idcirco hac, & similibus rationibus præmissis, ex testimonijs Conciliorum, Pontificum, Imperatorum, ac Doctorum Ecclesiæ demōstrabimus Romanum Præsulem iudicari non posse, vt inde confirmemus primariam nostram thesim, quæ est, Romanum Pontificem Caput & Principem esse Ecclesiæ vniuersæ.

PROBATVR ergo PRIMO ex Concilijs In Cōc. SINVESSANO dicunt Patres, *Prima sedes à nemine iudicatur.* Refert hæc verba ex isto Concilio Nicolaus in epistola ad Michaelem. Item in Concilio ROMANO sub Syluestro CCLXXX. Episcoporū, canone vltimo, *Neque ab Augusto, neque à Regibus, neque ab omni Clero, neque à populo iudicabitur prima sedes.* Huius decreti meminit idem Nicolaus in epist. ad Michaelem. Item in Synodo ROMANA sub Sixto III. capite 5. legimus dictum, *Non licet in Pontificem sententiā dicere.* Et Sixtum, qui accusabatur, respondisse, *Et si in meo arbitrio sit iudicer, an non iudicer, tamen non abscondatur veritas.*

CVM DIOSCORVS Episcopus Alexandrinus in Synodo II. EPHESINA Leonem Iudicare, & dānare ausus esset. Ita hoc factum exhorruit Catholica Ecclesia, vt Concilium Chalcedonense in epistola ad Martianum & Valentinianum Imperatores, & in altera ad ipsum Leonem, quæ habetur act. tertia eiusdem Cōcilij, scripserit, se damnasse Dioscorum multas ob caussas, sed præcipuè quod in primam sedem sententiam ferre præsumpsisset.

IN Concilio V. sub Symmacho, recipitur liber Ennodij Diaconi, in quo inter alia scriptum erat, *Aliorum hominum causſas Deus voluit per homines terminari, sed sedis istius Præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio.*

CONCILIVM ROMANVM sub Adriano Papa II. cuius verba referuntur in VIII. Synodo, actione septima, sic ait, *Romanū pontificem de omniū Ecclesiarū Præsulibus iudicasse legimus, de eo verò quemquam iudicasse non legimus.* Quod sanè de legitimo iudicio intelligēdum est. Et Concilium ipsum VIII. actione decima, canone vicesimo primo, asserit, non licere terreno Principi iudicare Patriarchas, & imprimis Romanum.

DENIQVE in Concilio MILEVITANO canone 19. puniūtur grauissimè Clerici, qui ab Imperatore iudicari volūt. Si ergo Imperator Clericos iudicare non poterat, quantò minus Pontificem?

SECVNDO, probatur ex testimoniis Pontificum. GELASIVS in epistola ad Anastasiū Imperatorē, *Duo sūt*, inquit, *Imperator Auguste, quibus principaliter mūdus hic regitur, Auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas: In quibus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanto grauius est pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis A Regibus in diuino sunt reddituri examine rationem. Nostri itaque exemplorum te pendere iudicio, non illos ad tuam posse redigi voluntatem.

GREGORIVS libro nono epistola tricesima nona, ad Theoristam, *Si beatus Petrus*, inquit, *cùm à fidelibus culpari etur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset, respondere poterat, vt pastorem suum oues reprehendere non auderent.*

NICOLAVS I. in epistola ad Michaëlem, *Satis*, inquit, *emendetur vel emendatur, à seculari potestate nec ligari prorsus, nec solui posse Pontificem, id est, nec damnari, nec absolui.*

INNOCENTIVS III. in epistola ad Imperatorem, quæ habetur cap. Solitæ, tit. de maioritate, docet hoc idem ex professo. Et in sermone secundo de consecratione Pontificis. Similiter BONIFACIVS VIII. in extrauaganti, Vnam sanctam. Et IOANNES XXII. in extrauaganti, Licet iuxta doctrinam Apostoli.

TERTIO, probatur ex confessione Imperatorum. Nam de Constantino scribit Ruffinus libro decimo histor. capite secundo, eum noluisse Episcopos iudicare, sed dixisse, se potius ab Episcopis iudicari debere. Similis est cõfessio Basilij Imperatoris in oratione, B quam habuit ipse in fine VIII. Synodi. Et inter cætera, monet omnes laicos, in quorũ ordine se antè posuerat, ne velint iudicare iudices aut pascere suos pastores.

DENIQVE, Nicolaus in epistola ad Michaëlem, multis allatis testimonijs, probat pios Imperatores nunquam Pontificibus imperasse, sed obsecrasse solùm vt Patres, si quid ab eis fieri voluissent.

ACCEDANT POSTEMO sanctorũ Doctorũ pauca testimonia. AMBROSIVS in oratione de tradẽdis Basilicis, *Bonus* inquit, *Imperator intra Ecclesiam est, nõ supra Ecclesiam.* Certè si non est supra Ecclesiã, multo minus supra Ecclesiæ Patrem & Pastorem.

GREGORIVS NAZIANZENVS in oratione, qua se excusat, quòd tam diu ab Ecclesiastica functione abstinuerit, *Vos*, inquit, *oues nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini. Satis enim est vobis, si rectè pascamini, nolite iudicare iudices, nec leges ferati legislatoribus.*

AC ne putes, à Gregorio excipi Imperatores, audi C qui idẽ Doctor dicat in oratione ad ciues timore perculsos & Principẽ arascentem, sic enim alloquitur Imperatorem, *Num vocem suscipitis liberam, & quod lex Christi vos meæ potestati, meoque subiecit tribunali? Imperamus enim & ipsi addo, & imperio maiori & perfectiori. Suscipe igitur vocem liberiorem, scio te ouem esse gregis mei, &c.*

SANCTVS BERNARDVS in epistola ad Conradum Imperatorem, *Legi*, inquit, *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quam sententiam cupio vos custodire in exhibenda reuerentia Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari imperio.*

BONIFACIVS martyr apud Gratianũ, distinctione 40. can. si Papa, de Romano Pontifice loquens, ait, *Cunctos iudicaturus à nemine est iudicandus.*

DENIQVE HVGO. de sancto Victore, parte secunda, de Sacramentis, *Spiritualis potestas*, inquit, *iudicat D terrenam, ipsa verò à Deo primùm instituta est, & cùm deuiat, à solo Deo iudicari potest.*

CAPVT XXVII.

Soluuntur argumenta Nili.

SVPEREST, vt argumenta soluamus. Primùm Nili, deinde Caluini, postremò, quæ ex veteribus hæreticis Ioannes de Turrecremata & alij attulerunt.

SED antequam argumenta Nili proponamus, lectorem monẽdũ censuimus, ne Illyrici interpretationi multum fidat. nã cum alibi, tum in hoc præcipuè capite, non semel deprauat verba Nili. Sit exemplo initium huius loci; Nilus sic habet: ἐπὶ δὲ πάντας ἀναμφίλογα αὐτὸς ὑπ' ἐκείνου ἂν ἀναπλήται, τῷ καὶ ἓν ἀδιαίρετον, καὶ τοῖς τῶν ἀνομοίων ὑβρεσιν ἀσύμβατον, hoc est. *Quod autẽ omnes iudicãs, ipse, à nullo iudicetur, id & falsum est, & moribus Apostolorũ nõ cõuenit.* ILLYRICVS autẽ sic reddidit, *Quod blateranè aduersarij, Papã omnes iudicare, ipsum verò à nemine iudicari debere, nomine ac vanitate & mẽdacio plenissimũ est, & ab Apostolorũ æquabilibus, modestisque canonibus plurimũ dissonat.*

AT certè *Blaterant*, non est in Græco. Et quod Nilus simpliciter falsum dicit, Illyricus, pro sua facũdia. *Nomine, vanitate & mẽdacio plenissimũ esse*, ait. Denique. *Mores Apostolorũ*, fidelis interpres, *æquabiles & modestos canones Apostolorũ* reddidit. Nec aduertit id cum sequentibus verbis pugnare: Nam probatus Nilus quod dixerat, non canones, sed facta Apostolorum recenset.

SED bis omissis, NILI rationes videamus. PRIMO, si Paulus, inquit, confert suam doctrinam cũ Apostolis, & Petrus se acriter obiurgari à Paulo patienter tulit; quo iure Papa Romanus nulli mortalium de factis, vitaque sua rationem reddere vult.

RESPONDEO, Pauli exemplum pro nobis facit, ideo siquidem ad Petrum accurrit, & cum eo contulit Euangelium, quia Petrum maiorem se agnoscebat, & exemplum posteris dare volebat, vt ad Petri sedem in eiusmodi rebus accurrerent. Notarunt hoc Hieronymus ex nostris in epistola ad Augustinum, quæ est vndecima inter epistolas Augustini, & Theodoretus ex Græcis in epistola ad Leonem.

PORRO, Petrus obiurgari se à Paulo passus est, q. esset illa nõ iudicialis cẽsura, sed fraterna correptio. Nã, vt Augustinus docet in epistola decima nona ad Hieronymũ, & Gregorius homilia decima octaua in Ezechielẽ, nõ reprehẽdit Paulus Petrũ, quomodo maiores de minoribus ex auctoritate iudicant, sed quomodo minores interdum maiores suos ex caritate corripiũt.

OBIECTIO SECVNDA, Honorius Papa Romanus à sexta Synodo nõ solùm iudicat⁹, sed & dãnat⁹ est.

RESPONDEO, de Honorio alio loco fusiùs disseremus, cùm ad eam quæstionem peruenerimus, an Papa hæreticus esse possit. Interim respondemus, Honoriũ in causa fidei iudicatũ atque damnatum esse (si vera tamẽ sunt quæ de eo feruntur) neque nos negamus, quin Pontificem hæreticum Ecclesia iudicare possit. Quemadmodum autem id cohæreat cum eo quod dicimus, Papam à nullo iudicari posse, in postremi argumenti solutione patebit.

TERTIA. Multæ sunt leges latæ de Episcopis, cùm ab Apostolis, tum à Concilijs, quæ certè omnes Episcopos ligant, atqui Papa nihil est aliud, quam Episcopus, igitur tenetur legibus, proinde superiorem habet, à quo iudicetur.

RESPONDEO, Papa tenetur quidem Ecclesiasticis legibus, sed quoad directionem, non quoad coactionem, vt Iurisconsulti de Principe loqui solent. Quamuis autem Concilia tam generalia, quàm particularia interdum de Episcopis vniuersè loquantur, cum leges ferunt, tamen de iis Episcopis solùm intelligi debent, qui subiecti sunt Legislatori id quod ex Conciliis particularibus planum fieri potest. Ea siquidem Concilia sæpe dicunt, Si quis Clericus, si quis Episcopus id fecerit, &c. & tamen constat, legibus illis non ligari, nisi Clericos, aut Episcopos eius prouinciæ.

QVARTA, Sexta Synodus generalis nominatim Romanæ Ecclesiæ legem præscribit. Nã canone decimo tertio

» tertio reprehendit Ecclesiam Romanam, quòd Pres- A
» byteris, & Diaconis, ac Subdiaconis vsum vxorũ non
» permittat, atque imperat, vt deinceps permittat. Et ca-
» none 55. reprehendit eandem Ecclesiam Romanam,
» quod in Quadragesima etiã Sabbatho ieiunet, ac præ-
» cipit. ne id amplius fiat.

RESPONDEO, Iam antè monuimus, canones istos falsò adscribi sextæ Synodo, cum editi fuerint postea à noua quadam Synodo, quam Romani Pontifices non modò nõ approbarũt, sed etiã reprobarunt. De qua re vide Franciscum Turrianum in libro de sexta Synodo, & Melchiorem Canum libro quinto de locis, capite postremo, in solutione argumenti sexti.

ET sanè isti ipsi duo canones satis apertè indicant, qualis fuerit ea Synodus. Nam canone decimo tertio dicunt, Apostolorũ & vetustatis doctrinã se proponere, cum vxorum contubernium Clericis permittunt. B quod certè falsissimum est. Nam Concilium Carthaginense II. longè antiquius & celebrius ista falsa Synodo sexta, canone secundo. sic ait, *Omnibus placuit, vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel qui Sacramẽta cõtrectãt, pudicitiæ custodes, etiã ab vxoribus se abstineãt, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus.*

ITEM EPIPHANIVS Græcus atque antiquissimus, & probatissimus auctor, hæres. 19. quæ est Catharorum, *Sed*, inquit, *adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit* (Ecclesia) *sed eũ qui se ab vna cõtinuit, aut in viduitate vixit Diaconum, Presbyterũ, Episcopum, & Hypodiaconũ, maximè vbi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiaconos, at hoc nõ est iuxta canonẽ, sed iuxta hominum mẽtem, quæ per tẽpus elanguit.*

AT, inquit NILVS, sexta Synodus citat canonem sextum Apostolorum, qui præcipit, ne Clerici vxores abijciant, prætextu religionis.

RESPONDEO præcipi eo canone, vt Clerici, qui C vxores habent, eis prouideant, quæ ad victum necessaria sunt, non autem vt eis cohabitent cõmercio maritali. Quam explicationem recusare non potest Nilus, tum quòd ita eundẽ canonẽ exponat Synodus ipsa Trullana, canone quadragesimo octauo, tum etiam, quia alioqui iste idem Apostolicus canon pugnabit cum canonibus illis Trullanis, quorum auctoritas nobis obijcitur. Nã canon Apostolorum non solùm Clericis minoribus, sed etiam Episcopis præcipit, ne vxores abijciant. Et tamen canones Trullani Clericis minoribus vxoris commercium permittunt, Episcopis non permittunt. Sed de hac re alibi plura.

QVOD verò attinet ad canonem de ieiunio Sabbathi, cùm res sit indifferens, & quæuis regio motẽ suum seruare possit, vt Hieronymus docet in epistola ad Lucinium Bœticum, & Augustinus in epistola octogesima sexta ad Casulanum, non debuit, nec potuit Cœcilium Græcorum legem ponere Latinis de hac re. Adde quod à nobis facit INNOCENTIVS primus in epistola prima, qui Sabbatho ieiunandum esse docet, nec nõ Epiphanius Græcus, qui in cõpendiaria doctrina D solùm excipit Dominicas à ieiunio Quadragesimæ.

AT canõ sexagesimus quintus Apostolorum vetat » Sabbathis ieiunare. Respondeo, canonem istum supposititium videri, solum enim quinquaginta canones Apostolorum Ecclesia recipit, vt Humbertus Cardinalis testatur in libro aduersus Nicetam, & habetur apud Gratianum dist. 16.

DEINDE, si verè Apostoli id iusserunt, iussérunt certè in odium hæreticorum, qui Sabbatho ieiunabant, ne Creatorem honorare viderentur, qui die septima requieuit. Illa igitur hæresi iam extincta, ieiunare licet etiam die Sabbathi, nec solùm licet, sed etiam pium est, ob memoriam Dominicæ sepulturæ, & vt longiùs recedamus à Iudaismo.

QVINTO, obijcit contra solutionem dupliciter. PRIMO, quia etiamsi canones isti non essent legitimi, tamen ratio ipsa manifestè docet, Papã iudicari posse. Omnes enim Episcopi, vt Episcopi æquales sunt, vt ex Dionysio patet, qui dicit, omnes esse eiusdem ordinis & dignitatis, atqui Papa nihil est amplius, quàm Episcopus, vt cõstat tum ex eo, quòd ab Episcopis ordinatur, tum ex eo, quòd Dionysius nullam agnoscit in Ecclesiastica Hierarchia dignitatẽ Episcopali maiorem, Papa igitur non minus tenetur legibus Conciliorum, & iudicari potest, quàm Episcopi cæteri.

SECVNDO, quoniam canones illos esse legitimos, & vniuersalis Synodi, multis modis demõstratur. PRIMVM quoniam Synodus quæ hos canones condidit, est ipsa sexta Synodus instaurata. Idem enim Patres, qui ad fidem explicandam initio conuenerant, ijdem conuenerunt postmodum ad canones condendos.

SECVNDO, quoniam non defuit in hac Synodo legatio Papæ Romani. Siquidem Gortynæ in Creta Episcopus locum Romani Pontificis tenuit, vt ex historia Basilij perspici potest.

TERTIO, quoniam Synodus, quæ hos canones cõdidit, vniuersalem Synodum se ipsa appellat, nec est credibile, tot Patres mentiri voluisse.

QVARTO, quoniã septima Synodus can. primo, recipit canones sex vniuersalium Synodorum, at sexta Synodus non habet alios canones, quàm istos.

QVINTO, quoniam Adrianus Papa in epistola ad Tharasium, cum admiratione Tharasium laudat, quòd constanter vnà cũ suis hæc decreta obseruaret, & nominatim citat canonem 82. Ex quo sequitur, ab ipso etiã Romano Pontifice hos canones esse confirmatos.

RESPONDEO, primam illã rationem de Episcoporũ æqualitate nihil omnino cõcludere. Nã Episcopi pares sunt ratione ordinis, vt Dionysius dicit, nõ tamẽ ratione iurisdictionis. Siquidẽ ipse etiam Nilus in hoc eodẽ libro affirmat, Episcopũ Constantinopolitanum longè maiorem esse Cæsarienſi, alijsque, qui sedi Constantinopolitanæ subiecti sunt. Porro Summus Pontifex non ideo iudicari non potest, quòd dignitatem, vel ordinationẽ habeat Episcopali maiorẽ, sed quia Episcopalẽ iurisdictionem amplissimam habet, ita vt omnibus præsit, nulli subiectus sit. Neque canones Trullanos legitimos esse, illa argumenta rectè probant.

AD PRIMVM respondeo, non posse dici hanc Synodum sextam instauratam. Nam non fuerunt iidem Cõcilij præsides, non idem Imperator, nõ idem numerus Episcoporum. Nã in sexta verè vniuersali adfuit Imperator Constantinus, item legati Papæ Agathonis, & Episcopi CCLXXXIX. vt habemus in VII. Synodo, actione tertia: at tempore istius pseudo sextæ, iã obierat Agatho Papa, & Imperator Constantinus, & Episcopi fuerunt solùm CCXXVII.

PRÆTEREA initio pseudo sextæ ipsimet dicunt, se quintum & Sextam Synodum quodammodo instaurare. Et ideo Theodoretus Balsamon non tam sextum quàm quinisextum Concilium hoc appellat.

AT Quomodo potuit hæc Synod⁹ dici, vel credi quinta instaurata, cũ nullus omnino ex quinta Synodo hic interfuerit? Siquidẽ inter quintam & quinisextã intercesserunt anni plus q̃ C. XXX. Denique quorsum instauratæ erant quinta & sexta Synodus, & non potius noua Synodus conuocanda? Quoniã, inquiunt, illæ canones nõ fecerunt. At nec facere voluerunt. Nõ enim ad canones condendos, sed ad fidem explicandã conuocatæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

uocatæ fuerant.

AD SECVNDVM respondeo, quis ille Episcopus Gortynēsis fuerit, & quis ei dederit in Synodo locū Papæ Romani, Nilus viderit, quod enim nomē eius non exprimat, quodque historiam adducat omnino incognitam, nescio cuius Basilij, non caret suspicione falsitatis. Sed quidquid de hoc sit, nobis constat, à Sergio Papa, qui tunc sedebat, hanc Synodum tanquam errātem fuisse reprobatam, vt testantur Beda, de sex ætatibus in Iustiniano iuniore, Paulus Diaconus libro sexto de gestis Longobardorū, capite quarto, Ottho Frisingensis lib. quinto, cap. decimo tertio, Ado Viennensis, Marianus Scotus, & Rhegino in Chronico, vbi de Iustiniano iuniore loquuntur.

ESSE autem hanc Synodum, quam Sergius reprobauit, illam ipsam, quæ istos canones condidit, patet ex Tharasio & Epiphanio, qui in VII. Synodo, act. 4. & 6. dicunt, quinque annis post sextam Synodum iterum Patres conuenisse, & hos canones condidisse, porro illo tempore constat, Sergium Romæ sedisse. Nec exstat memoria vllius alterius Synodi eo tempore celebratæ, de qua re fusiùs egimus libro primo de Concilijs.

PRÆTEREA Anastasius Bibliothecarius præfatione in VIII. Synodum scribit, hos canones non haberi, nec apud Romanos Pōtifices, nec apud vllos Patriarchas, excepto Cōstātinopolitano. Ex quo ipse rectè colligit nec Sūmi Pontificis, nec aliorum Patriarcharum auctoritate, Synodum istam coactam fuisse.

DENIQVE, Vmbertus Cardinalis Leonis IX. legatus in libro contra Græcos: Istos eosdem canones non solùm non recipi dicit ab Apostolica sede, sed etiam apertè deliramenta appellat.

AD TERTIVM respondeo, nō esse adeò mirandum, si ementitum titulum isti Patres sibi adscribant, cùm se vniuersalem Synodum appellant. Sciebant, nō se posse vllo colore Romanæ Ecclesiæ leges præscribere, nisi se Synodum vniuersalem facere mentirentur.

DEINDE, cùm in canone secundo recipiant Synodum sub Cypriano habitam, quæ palàm erronea ab vniuersa Ecclesia iudicata est, & canone 19. tā apertè mentiātur, vsum vxorum ex Apostolica consuetudine Sacerdotibus permitti, & alia permulta habeant manifestè falsa: quid mirū, si etiam in titulo mentiantur.

AD QVARTVM respondeo, cum in VII. Synodo recipiuntur canones sex vniuersalium, nomine canonum, non intelligi solùm canones de moribus, sed vniuersè canones. siue de moribus, siue de fide cōditi fuerint. Nam omnes Synodi hac ratione canones condiderunt. De moribus autem, seu de disciplina Ecclesiastica, sola Nicæna Synodus canones propriè condidit. Nam II. & IV. canones quidem quosdā ediderunt, sed non fuerunt ab Apostolica sede approbati, vt constat ex Concilio Chalcedonensi act. 16. Proinde non sunt illi propriè canones dicendi generalium Synodorum. Tertia verò Synodus, quinta & sexta, nullos omnino canones de moribus condiderunt.

AD QVINTVM respondeo, ab Adriano commendari Tharasium, quod vidisset eum rectam fidē custodire, iuxta decreta sex generalium Synodorū, quod verò de his canonibus Synodi quinisextæ, in epistola Adriani haberur, ex epistola Tharasij recitatur, & quanquam eo loco id ab Adriano non reselitur, quia non erat opportunum tēpus id faciendi, tamen non continuò approbatur. Sed quod Adrianus nō fecit, fecit postea Nicolaus in epistola ad Michaēlē, vbi cùm quædā ex his canonibus citare vellet, ait se ab Apostolo didicisse, eriam Ethnicorū testimonijs vti, quādo opus est.

» SEXTO ac postremò Nilus obijcit, intolerabile es-

A se, quòd Romanus Papa sanctorum Patrum canonibus " subijci nolit, cùm ipse à Patribus dignitatem suam ha- " buerit. & ipse etiā multos ediderit canones, & tandem " indignus sit, qui tanquam Pater honoretur, cùm tam " multos sanctos Patres contemnat. "

RESPONDEO, istas ipsas rationes probare, nō posse Papam subijci canonibus, nam non habuit à Patribus, sed à Christo dignitatē suā, vt suprà demōstratum est, proinde Christo nō Patribus subijci debet. Deinde cùm ipse canones condat, signū est eum Principem & Legislatorem esse, non potest autem Princeps suis legibus obligari, cùm non sit ipse seipso superior, & solùm à superiore inferioribus leges ferantur.

DENIQVE, si ipse tanquam Pater ab omnibus honoratur, non habet ipse vllos in Ecclesia Patres, sed omnes filios. Quid verò mirum est, si non pater filijs, sed filij patri suo subijciantur? Adde, quòd Papa, nec patres, nec eorum canones cōtemnit, quamuis ijs cogi non possit. sed & ipse vtitur ijs, quoad directionem, & ab alijs seruari iubet.

B

CAPVT XXVIII.

Soluuntur obiectiones Caluini.

IAM VERÒ CALVINVS, vbi reprehendit quod dicimus, Pontificē à nemine iudicari, mirum lib. 4. Institut. c. 7. §. 19. 20. & 21. nullū argumentū proponit, quod sit prō priū huius loci, sed tantū dicit posse colligi ex Cōciliis, ex historijs, & ex veterū scriptis multa, quibus Romani Pontifices in ordinem cogantur. Interim tamen nihil ei ex tanta copia testimoniorum decerpere placuit.

C

QVOD verò adfert de nomine summi Sacerdotis, & Episcopi vniuersalis, ad sequens caput pertinet. Alio tamen loco, videlicet lib. 4. c. 11. §. 12. producit in medium aliquot loca sancti Gregorij, qui cùm Romanus Episcopus esset, tamen Imperatorē Dominū suū agnouit. Nam lib. 3. epist. 61. serenissimum Dominū suum Imperatorem, se verò indignum eius seruum appellat. Et ibidem obedientiā se ei debere ingenuè cōfitetur.

ITEM lib. 4. epist. 31. *Sacerdotibus*, inquit, *non ex terrena potestate Dominus noster citius indigneturs sed excellenti consideratione propter eum cuius serui sunt, ei ita dominetur, vt debitam reuerentiam impendat.* Quo loco de seipso Gregorius loquitur, & inter eos se numerat, quibus affirmat Imperatorem dominari. Item epist. 34 *In omnipotente Deo confido, quòd longam pijs dominis vitam tribuet, & nos sub manu vestra secundum suam misericordiam disponet.*

D

RESPONDEO, quòd S. Gregorius seruum se Imperatoris nominet, mirū videri non debet. Nam, vt scribit Ioannes Diaconus lib. 4. vitæ ipsius, c. 58. omnes sacerdotes fratres, omnes clericos filios, omnes laicos dominos suos vocabat: nec tamen inde colligere licet, ab omnibus laicis Gregorium iudicari potuisse. Quod verò attinet ad obedientiam & subiectionem: qua humilitate se seruum Imperatoris dicebat, ex eadem petitione eius tanquam mandata, & imperia accipiebat. Neque id abhorret à cōmuni vsu loquendi, vt obedire nos dicamus, cùm id facimus quod alter cupit, etiamsi ille nec iusserit, nec fortè iubere potuerit.

ADDE, quòd nō sine causa Gregorius ita humiliter cum Imperatore loquebatur: siquidem eo tēpore Imperator dominium tēporale in vrbem Romanam obtinebat, & Gregorius eius ope & amicitia vehemēter indigebat, vt tā ipse, quàm bona tēporalia Ecclesiæ suæ, & populus Romanus à Longobardorū gladiis, & furore defenderetur. Multū etiam in administranda Repub. ipsa

ipsa temporali Imperator, qui proculaberat, Gregorij opera vtebatur, vt ex epistolis algleatis perspici potest, & certè de ijs rebus, quas Imperatoris nomine Gregorius faciebat, eidem Imperatori rationem reddere tenebatur.

ABSOLVTE tamen, si personā cū persona comparemus, Imperator ouis erat; Pontifex Pastor, proinde Imperatorem Pontifex iudicare, non Pontifex ab Imperatore iudicari debebat. Vt ex eo clarissimè colligi potest, quod pios Imperatores pij Pontifices sæpe iudicarūt, vt Philippum Fabianus, Theodosium Ambrosius, Archadium Innocentius, nunquam autem Imperatores pij pios Pontifices iudicasse, aut eisdem imperasse leguntur, vt Nicolaus in epistola ad Michaēlem multis testimonijs probat.

NEQVE id Gregorius aut ignorauit, aut tacuit, nam in illa ipsa epistola tricesima prima, lib. quarto, quam CALVINVS citat, etsi seruū se Imperatoris dicat, tamen addit, debere Imperatorem sacerdotibus reuerētiam exhibere, quod certè inferioris est, nō superioris. Ibidem profert Constantini exemplum, qui Episcopos etiam volentes, & perentes, iudicare ausus nō est. Quod exemplum profectò nunquam Gregorius protulisset, si ab Imperatore Pontificem iudicari debere credidisset.

DENIQVE ibidem, cùm ab Imperatore Gregorius, simplex, appellatus esset, non tacuit grauem eo verbo sibi iniuriam esse factam, cùm idem, simplex, & fatuus, significare videantur. At quanta, quæso, esset iniuria, si Dominus seruum, & iudex reum simplicē appellaret? Intelligebat igitur sanctus Gregorius, quam personam in Ecclesia gereret, & quæ sibi ab Imperatore reuerētia deberetur, etsi interim partim ex humilitate, partim ex necessitate se illi subijceret.

CAPVT XXIX.

Soluuntur alia nouem argumenta.

SEQVVNTVR nunc argumenta, quę ex veteribus hæreticis, Ioannes de Turrecremata, & alij quidam proponunt. PRIMVM argumentum, Dominus ipse IESVS CHRISTVS Imperatoriam potestatem supra se agnouit, cùm ait Pilato Ioan. 29. *Non haberes potestatem aduersus me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Multò igitur magis Papa Romanus, qui se Christi vicarium nominat, Imperatoriæ potestati subijci deberet.

CONFIRMATVR ex Augustino in hunc locum, vbi apertè docet, potestatem Pilati in Christum fuisse à Deo, iuxta illud Apostoli, *non est potestas nisi à Deo*, ad Romā. 13. Item, ex Bernardo qui in epistola quadragesima secunda, ad Henricum Episcopū Senonensem, *Dicite*, inquit, *si audetis, sui præsulis Deum ordinationem nescire, cùm Romani præsidis potestatem Christus super se quoque fatentur fuisse cælitus ordinatam.*

RESPONDEO, Christū sine dubio non fuisse subiectū de iure vlli homini, cùm esset Deus ac Dei Filius: sed tamen sponte se subiecisse propter nos Pilati iudicio, non committendo ei super se aliquā auctoritatem, sed tolerando humiliter eā, quam habuit de facto, non de iure. Id quod ostendit Matth. 17. cùm rogatus tributum, docuit primùm se non teneri, & deinde iussit dari propter scandalum tollendum.

AD locū illum Ioan. 19. dupliciter respōdetur PRIMVM cum Cyrillo, & Chrysostomo in hūc locum, loqui Dominū nō de potestate iurisdictionis, sed de permissione diuinā, sine qua ne peccata quidē fieri possūt,

A vt sit sensus? Nō posses quidquā in me facere, nisi Deus permittere decreuisset. de qua potestate intelligitur etiā illud Luc. 22. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.*

SED DICES, si de permissione Dominus loquitur, quomodo statim subiungit: *Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Num Pilatum permisit Deus sententiam dicere in Christum, & Iudæos non permisit, vt illum Pilato traderent, & tamen inuito Deo tradiderunt, & propterea magis peccauerunt.

RESPONDEO, optimè sequi posteriorem sententiam ex priore, siquidem Dominus cùm ait, *Propterea*, non reddidit rationem solùm, cur Iudæi magis peccarent, quàm Pilatus, sed etiam cur Pilatus ipse peccaret, etsi leuius, quàm Iudæi. Itaque hic est sensus eorū verborum? Quia nō iustitia exigente, sed Deo solùm permittente me crucifigis, propterea tu quidem peccas, sed magis tamē ille peccat, qui non solùm iustitia non exigente, sed etiam odio impellente me tradidit tibi, teque clamoribus suis impulit, vt me crucifigeres.

ALTERA expositio est Augustini & Bernardi, qui docent, Christū loqui de vera potestate iurisdictionis, iuxta quam sententiā optimè etiam cohærent cum superioribus illa verba, *Propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet.* Est enim sensus, Tu me crucifigis, quia metuis offendere Cæsarē: à quo habes tuam potestatem, & peccas quidem, quia magis Deo obedire deberes, quàm hominibus: tamen magis peccat Iudæus, qui me tradidit tibi, quoniam ille non metu superioris potestatis, sed ex odio, & inuidentia me crucifigit.

B

ET quamquā prior expositio videtur magis literalis, tamē etiā hæc posterior nihil habet aduersum nos. Nā Pilatus dicitur habuisse in Christū potestatem, & reuera habuit, non per se, sed per accidēs. Habuit enim ille per se potestatē in omnes Iudæos, qui Romano imperio subiecti erant, porro Dominus oblatus ei fuerat, vt vnus aliquis de numero priuatorum Iudæorū. propterea etiam in ipsum, vt sic oblatum, potestatem habuit. Et si enim suspicabatur Pilatus, Christum Dei Filium esse, nō tamen vt Dei Filium, sed vt priuatum Iudæum iudicauit. Quemadmodū si hoc tempore clericus quispiam mutato habitu prætori offerretur iudicandus, posset prætor ex auctoritate in eum animaduerte, & à culpa excusaretur si ignorantia verè esset probabilis.

C

ARGVMENTVM SECVNDVM, Paulus Act. 25, " Cæsarem appellauit, *ad tribunal*, inquit, *Cæsaris sto, ibi me* " *oportet iudicari.* Et infrà, *Cæsarem appello.* Si Paulus Cæ- " sarem agnouit iudicem, certè etiam Petrus: pares enim " Petrus, & Paulus fuerunt. "

RESPONDEO, PRIMO dici posset, Paulū appellasse ad Cæsarem, quia de facto erat iudex ipsius, etsi non de iure. Ita enim respondet Ioannes de Turrecremata lib. 2. cap. 96. summæ de Ecclesia.

SECVNDO dici potest, & melius cum Alberto Pighio libro 5. Hierarchiæ Ecclesiasticæ capite septimo, discrimē esse inter principes Ethnicos, & Christianos: Nam quo tempore principes erant Ethnici, non erat Pontifex iudex illorum, sed è contrario illis subiectus erat in ciuilibus omnibus caussis, non minus quàm cęteri homines.

D

QVOD enim non esset Pontifex iudex illorū, patet, quia non est iudex nisi fidelium, iuxta illud 1. Corin. 6. *Quid ad me de his, qui foris sunt, iudicare?* Quod verò è cōtrario esset ipse illis subiectus ciuiliter de iure, & de facto, patet etiā. Nam lex Christiana neminem priuat suo mines subiecti erant imperatoribus, & regibus, ita etiā post ea. Quare Petrus, & Paul⁹ passim hortātur fideles, vt subditi sint principibus, vt patet ad Romanos 13. ad

Titum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Titum 3.& 1.Petr.2.Meritò itaque Paulus Cæsarē appellauit,eumque iudicem agnouit,cùm accusaretur seditionis & tumultus in populo excitati.

AT verò cùm principes Christiani facti sunt,& spōte leges Euangelij susceperunt, continuò se tanquam oues pastor,& mēbra capiti, subiecerunt præsidi Ecclesiasticæ Hierarchiæ,& proinde ab illo iudicari,non illum iudicare deinceps debent.

» ARGVMENTVM TERTIVM,Paulus Roman.13, » ait,*Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et Pe» trus 1 Pet.2.*Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter* » *Deum,siue regi tanquam præcellenti, &c.* In quibus locis » sermo est de secularibus potestatibus,& nullus excipi» tur à subiectione,non Clericus,non Episcopus,no Pa» pa,cùm dicatur,*Omnis anima subdita sit.*

NEQVE responderi potest,loqui Apostolos solùm de principibus sui temporis,qui Ethnici erant. Nam Ecclesia,quæ easdem lectiones semper repetit, satis aperte indicat,Paulum & Petrum loqui de principibus omnibus,qui erant,& qui futuri erant.

RESPONDEO,tam Petrum, quàm Paulum loqui generaliter,& hortari omnes subditos,vt suis superioribus pareant,tam spiritualibus, quàm temporalibus. Ex qua sententia nō potest deduci, Papam subiectum esse regi,vel regem Papæ,sed solum eum,qui est subiectus,debere suo superiori obedientiam.

QVOD sententiæ illæ generales sint,probatur,nam Paulus ait,*Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Vbi non restringit sermonem ad potestatem secularem,sed de omni potestate loquitur.Neque obstat exemplum de regibus,qui gladium portant. Nam diligentius & expressius voluit Paulus de rege loqui,quia eo tempore accusabantur Christiani seditionis, & rebellionis à calumniatoribus.Quocirca in fine generaliter concludit,*Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributū,cui honorē honorē,cui timorē timorē, &c.* Pari ratione Petrus generaliter loquitur,*subiecti,*inquit,*estote omni humanæ creaturæ,*id est,omni creaturæ potestatē habenti.Quamuis mox exemplum ponat de rege, & ducibus,propter eandem rationem,quam Paulus.

ITAQVE beatus BERNARDVS (vt suprà citauimus)in ep.185 ad Conradum imperatorem: *Legi* inquit,*omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quam sententiam cupio vos custodire in exhibenda reuerentia Petri vicario,sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari imperio.*

» ARGVMENTVM QVARTVM,In veteri lege rex » iudicabat,& deponebat Pontificem, nam Salomon 3. » Reg.2.deposuit Abiathar,& constituit in eius locum » Sadoch:pari igitur ratione in nouo Testamento impe» ratoris Christiani erit Christianū Pontificem iudicare.

RESPONDEO,PRIMVM negari potest similitudo.nam cùm in veteri Testamento promissiones tantùm tēporales fuerint,& in nouo spirituales, & æternæ,vt docent Hieronymus libro primo cōtra Pelagianos,& in epistola ad Dardanum de terra promissionis,& Augustinus q.33.in librum Numeri, & libro decimo nono contra Faustum, capite tricesimo primo, non mirū esset, si in Testamento veteri summa potestas fuisset temporalis,in nouo spiritualis.

SECVNDO dico,etiam in Testamento veteri fuisse Pontificem rege maiorem,vt docent Philo libro de victimis, Theodoretus quæst. 1. in Leuiticum, & Procopius in quartū caput Leuitici.& deducitur hoc tum ex cap.27.Numeri,vbi dicitur, quòd ad verbum Pontificis Eleazari tā Princeps Iosue, quàm omnis populus ingredi,& egredi deberet,tū ex Leuitici quarto,vbi quatuor sacrificia instituuntur,ex quorū ordine,& magnitudine colligitur ordo,& dignitas personarum,pro quibus fiebant.Primum erat vituli pro Pontifice. Secūdū etiā vituli pro toto populo.Tertium Hirci,id est vilius,pro rege. Quartu capræ pro quolibet priuato.

AD illud de Salomone,dico eum non vt regem,sed vt Prophetam,& exequutorem diuinæ iustitiæ deposuisse Abiathar substituto Sadoch.Nam ibidem 3.Reg. 2.dicitur Salomon amouisse Abiathar,*vt impleretur sermo Domini,&c.*

ARGVMENTVM QVINTVM,Christiani Imperatores sæpe iudicauerūt,ac deposuerūt Pontifices.Nam « Constantius in exilium misit Liberium Papā. Iustinianus Siluerium.Theodoricus rex Ioannem I.in carcerē « coniecit.Otho I.Ioannem XII. deposuit,& in eius lo- « cum Leonē.VIII.substituit.Henricus III. Grægorium « VI.deposuit,& Clementem II.ordinari iussit. de qui- « bus omnibus plenæ sunt historiæ illorum temporum. «

RESPONDEO hæc quidem facta sunt, sed quo iure,ipsi viderint.Certè Liberium iniustè pulsum in exilium,testatur Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes.Idem de Siluerio Liberatus in Breuiario capite vicesimo secundo.De Ioanne I.Beatus Gregorius libro quarto Dialogorū capite tricesimo.& certū est Constantiū,ac Theodoricum Arianos,Iustinianum Eutychianistā fuisse.Itaque nō magis mirum est, quod hæretici principes Christianos Pontifices deposuerint Tyrannico iure,quàm quòd Ethnici imperatores eosdem passim occiderint.

ABOTHONE I.satis constat bono zelo, sed nō secundum scientiam depositum esse Ioannem XII. fuit enim iste Ioannes omnium Pontificum ferè detestissimus.Atque ideo non mirum,si pius imperator, qualis fuit Otho I.sed minus peritus rerum Ecclesiasticarum, iudicauerit eum potuisse deponi,præsertim cùm multi doctores idem senserint. Quocirca Otho Frisingensis libro sexto capite vicesimo tertio,vbi historiam hanc exposuit,modestè taxat Imperatorem,*Vtrum,*inquit,*licitè fecerit an non,non est huius temporis dicere.*

DE Henrico III.minor est difficultas, nam vt constat ex eodem Othone Frisingensi lib.6.c.32. Imperator Henricus non deposuit Gregorium, sed persuasit illi,vt cederet,quia videbatur simoniacè ingressus. illo verò sponte cedente,electus fuit Clemens.

ADDIT præterea LEO Hostiensis, qui ipso tēpore floruit,libro secundo Chronici Cassinensis capite octogesimo,Concilium Episcoporum fuisse coactum, & ab Imperatore inuitatum fuisse Pontificem, vt Synodo præsideret,vt quàmuis ipsius Pontificis causa ageretur,ipse tamen summus Index esset, ipsum autem grauiter compūctum erratorum veniam postulasse, & se sponte pontificatu abdicasse.

ARGVMENTVM SEXTVM,Pontifices ipsi se Imperatoribus subiectos fatentur.Nam GREGORIVS « apud Gratianum can.si quis 2,quæst.septima:*Si quis,*in- « quit,*nos super his redarguere voluerit,veniat ad sedem Apo-* « *stolicam,vt ibi ante cōfessionem B.Petri mecum iustè decertet,* « *quatenus ibi vnus ex nobis sententiam suscipiat suam.* Item A- « DRIANVS Papa I.Carolo Magno concessit ius eligē « di Romanum Pontificem, & ordinandi Apostolicam « sedem,vt habetur dist.63. canō.Adrianus.quod idē diu « postea iterum concessit LEO VIII.Othoni I.vt habe- « tur eadem dist.sexagesima tertia canon.in Synodo. Itē « LEO IV.petit iudices à Ludouico Imperatore, & eo- « rum sententiæ se paturum promittit, vt habetur can. « nos si incompetenter 2.q.7. «

RESPONDEO,illud Gregorij non inuenitur in eius operibus.Deinde nō prouocat Gregorius ad iudicium hominum, sed Dei.Videtur enim loqui de disceptatione per iuramentum & de expectatione diuinæ sententiæ

tentiæ,quæ sæpe statim contra periuros fertur.

ADRIANVS & Leo non concessetunt Imperatori, nisi vt confirmaret,vel infirmaret electionē noui Pontificis,& ordinaret Romanam Ecclesiam quo ad temporalem principatum. Ex quo non sequitur eum habuisse potestatem super Pontificem. Et duo illa priuilegia Imperator cōcessit ob frequentia schismata quæ tunc erant, & propter frequentes hostes Longobardos & Græcos,qui Ecclesiam Romanam assidue vexabant,cassis illis vexantibus renouata fuerunt.

LEO IV.subiecit se iudicio discretiuo non coactiuo Imperatoris,vt ex illo ipso capite apertè colligitur.

» ARGVMENTVM SEPTIMVM, Licet vnicuique » Pontificem occidere,si ab illo iniustè inuaditur: nul» tò igitur magis licebit regibus vel Concilio deponere » Pontificem,si is Rempub. perturbet, vel animas malo » suo exemplo nitatur occidere.

RESPONDEO,negando consequentiam,quoniam ad resistendum inuasori, & se defendendum nō requiritur vlla auctoritas.neque est opus, qui vt inuaditur sit iudex,& superior à quo inuaditur, at ad iudicādum & puniendum auctoritas.

ITAQVE sicut licet resistere Pontifici inuadenti corpus, ita licet resistere inuadenti animas vel turbanti Rempublicam,& multò magis si Ecclesiam destruere niteretur:Licet,inquam,ei resistere non faciendo quod iubet,& impediendo,ne exequatur voluntatem suam; non tamen licet eum iudicare,vel punire,vel deponere,quod non est nisi superioris.Vide de hac re Caietanum in tract.de auctoritate Papæ & Concilij ca.17. Et Ioannem de Turrecremata lib.2.c.106.

» ARGVMENTVM OCTAVVM,Pontifex subiectus » est vere in foro conscientiæ suo confessario tanquam » Dei ministro:cur ergo non poterit esse subiectus in fō» ro exteriori,alicui Principi,qui etiā est Dei minister?

RESPONDEO,ratio diuersitatis est;quia in foro cōscientiæ confessarius est merum instrumentum Dei,ita vt potius Deus per hominem iudicet, quàm ipse homo.id quod apparet,tum ex eo quod confessarius non potest pœnitentem omnino inuitum cogere ad pœnā subeundam, tum ex eo quod in confessione iudicatur etiam de occultissimis criminibus, quæ ad solius Dei cognitionem pertinent:at in foro exteriore homo est verus iudex,etiam vt homo,licet à Deo sit constitutus, & idcirco solum iudicat de manifestis. & potest inuitum prorsus cogere ad pœnam.

» ARGVMENTVM NONVM,Pontifex potest dare li » bellum repudij sponsæ suæ Ecclesiæ per Renunciatio» nem,vt patet in 6.de Renunciatione,capit.1.Ergo po » test etiam Ecclesia dare libellum sponso suo Pontifici, » & alium sibi eligere.

RESPONDEO PRIMO,negando consequentiam. Nam Pontifex est supra Ecclesiam,non à conuerso.Vt de etiam Deut.20.poterat vir dare libellum repudij vxori; At quod vxor posset dare libellum viro nusquam legitur.

SECVNDO dico,Pontificem non posse renunciare pontificatui sine consensu Ecclesiæ. & proinde si Ecclesia posset dare libellum repudij Pontifici, non posset sine illius consensu:quando autem ipse consentiret, sponte abdicaret se,non cogeretur inuitus.

CAPVT XXX.

Soluitur argumentum vltimum,& tractatur quæstio,an Papa hæreticus deponi possit.

ARGVMENTVM DECIMVM, Pontifex in casu hæresis potest ab Ecclesia iudicari & deponi, vt patet dist.40.can.si Papa.Igitur subiectus est Pontifex humano iudicio *saltē in aliquo casu.*

RESPONDEO, sunt de hac re quinque opiniones: PRIMA est ALBERTI PIGHII lib.4.capite 8.Hierarchiæ Ecclesiasticæ,vbi contendit Papam non posse esse hæreticum, & proinde nec deponi in vllo casu: quæ sententia probabilis est & defendi potest facilè,vt postea suo loco ostendemus. Quia tamen non est certa,& communis opinio est in contrarium, operæ pretium erit videre,quid sit respondendum,si Papa hæreticus esse possit.

EST ergo SECVNDA opinio,Papam eo ipso quo in hæresim incidit, etiam interiorem tantùm esse extra Ecclesiam & depositum à Deo quocirca ab Ecclesia posse iudicari,id est,declarati depositum iure diuino,& deponi de facto,si adhuc recusset credere.Hęc est IOANNIS de TVRRECREMATA lib.4.par.2.c.20. sed mihi non probatur.Nam iurisdictio datur quidem Pontifici à Deo,sed hominum opera conuertēte,vt patet,quia ab hominibus habet iste homo,qui antea non erat Papa, vt incipiat esse Papa, igitur non auferetur à Deo nisi per hominem:at hæreticus occultus non potest,ab homine iudicari,nec ipse sponte eam potestatem vult relinquere. Adde, quod fundamentum huius opinionis est, quod hæretici occulti sint extra Ecclesiam: quod esse falsum nos prolixè ostendimus in libro primo de Ecclesia.

TERTIA opinio est in altero extremo, nimirum Papam neque per hæresim occultam, neque per manifestam,esse depositum aut deponi posse.Hanc refert & refellit TVRRECREMATA loco notato, & sanè est opinio valde improbabilis.PRIMO, quoniam hæreticum Papam posse iudicari,expressè habetur canō. si Papa,dist.40.& apud Innocentium sermone secundo de consecratione Pontificis.Et quod maius est, in octaua Synodo actione septima recitantur acta Concilij Romani sub Adriano,& in iis continebatur,Honorium Papam iure videri anathematizatum,quia de hæresi fuerat conuictus, ob quam solam causam licet. minoribus iudicare maiores.

VBI notandū est,quod etsi probabile sit Honorium non fuisse hæreticum & Adrianum II.Papam, deceptum ex corruptis exēplaribus VI.Synodi, falsò putasse Honorium fuisse hæreticum:Tamen non possumus negare,quin Adrianus cum Romano Concilio,immò & tota Synodus VIII.generalis senserit in causa hæresis posse Romanum Pontificem iudicari.ADDE,quod esset miserrima conditio Ecclesiæ,si lupum manifestè grassantem pro pastore agnoscere cogeretur.

QVARTA opinio est CAIETANI in trac.de auctoritate Papæ & Concilij,capit.20.& 21. vbi docet Papam hæreticum manifestum non esse ipso facto depositum,sed posse ac debere deponi ab Ecclesia:quę sententia meo iudicio defendi nō potest.Nam in primis, quod hæreticus manifestus ipso facto sit depositus probatur auctoritate & ratione. AVCTORITAS est B.Pauli,qui in epist. ad Titum 3.iubet hæreticum post duas correptiones,id est, postquam manifestè apparet pertinax,vitari,& intelligit ante omnem excommunicationem,& sententiam iudicis,vt ibidem scribit Hieronymus:vbi dicit, alios peccatores per sentētiam excommunicationis excludi ab Ecclesia, hæreticos autem per se discedere & præcidi à corpore Christi.at non potest vitari Papa manens Papa. quomodo enim vitabimus Caput nostrum ? quomodo recedemus à membro nobis coniuncto?

RATIO verò & quidem certissima hęc est.Nō Christianus, non potest vllo modo esse Papa, vt Caietanus fatetur in eodem libro capit.26,& ratio est, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

non potest esse caput id, quod non est membrum, & non est membrum Ecclesiæ is, qui nó est Christianus. At hæreticus manifestus non est Christianus, vt apertè docet Cyprianus libro quarto, epistola secunda, Athanasius sermone secundo contra Arianos. Augustinus libro de gratia Christi capite 20. Hieronymus contra Luciferianos & alij: hæreticus igitur manifestus Papa esse non potest.

RESPONDET Caietanus in Apologia pro tractatu prædicto cap. 25. & in ipso tractatu cap. 22. hæreticum non esse Christianum simpliciter, sed esse secundum quid. Nam cùm duo faciant Christianum, fides & character, hæreticus amissa fide, adhuc retinet characterẽ, & ratione illius adhuc adhæret aliquo modo Ecclesiæ, & capax est iurisdictionis. proinde adhuc est Papa sed deponendus, quia per hæresim est dispositus dispositione vltima ad non esse Papam: qualis est homo, non quidem mortuus, sed in extremis constitutus.

AT contrà, nam in primis si ratione characteris hæreticus maneret actu coniunctus cum Ecclesia, nunquam posset præcidi & separari actu ab ea, quia character est indelebilis: at omnes fatẽtur, quod dã posse præcidi de facto ab Ecclesia, igitur character non facit hominem hæreticum esse actu in Ecclesia, sed solum esse signum quod fuerit in Ecclesia, & quod debeat esse in Ecclesia. Quomodo character oui impressus, quãdo illa errat in montibus, non facit eam esse in ouili, sed indicat ex quo ouili fugerit, & quo iterũ compelli possit.

ET confirmatur ex B. Thoma, qui 3. p. q. 8. artic. 3. dicit eos qui fide carent non esse vnitos Christo actu, sed in potentia tantùm. vbi loquitur de vnione interna, non externa, quæ fit per confessionem fidei, & visibilia Sacramenta. Cùm ergo character ad interna pertineat non ad externa secundum beatum Thomam, solus character non vnit actu hominem cum Christo.

DEINDE, vel fides est dispositio necessaria simpliciter ad vt aliquis sit Papa, vel tantùm ad bene esse. Si PRIMVM, ergo ista dispositione sublata per contrariã, quæ est hæresis, mox Papa desinit esse: neque enim potest forma cõseruari sine necessariis dispositionib⁹. Si SECVNDVM, ergo non potest deponi Papa propter hæresim. Nam alioquin deberet deponi etiam propter ignorantiam & improbitatem, & similia, quę tollunt scientiam & probitatem, & alias dispositiones necessarias ad bene esse Papæ, & præterea fatetur Caiet. in tract. prædicto, capite 26. ex defectu dispositionum non necessariarum simpliciter, sed tantùm ad bene esse, Papam non posse deponi.

RESPONDET Caietanus, fidem esse dispositionẽ necessariam simpliciter, sed partialem, non totalem, & proinde fide remota adhuc Papam manere Papam, propter aliam partem dispositionis, quæ dicitur character, & adhuc remanet.

AT contrà, vel totalis dispositio, quæ est character & fides, est necessaria simpliciter vel non, sed sufficit partialis Si PRIMVM, ergo remota fide non amplius remanet dispositio necessaria simpliciter, quia totalis erat necessaria simpliciter, & iam non est amplius totalis. Si SECVNDVM, ergo fides non requiritur nisi ad bene esse, & proinde propter eius defectum Papa deponi non potest. Deinde quæ habent vltimam dispositionem ad interitum, paulò pòst desinunt esse, sine alia vi externa, vt patet, igitur & Papa hęreticus sine alia dispositione per se desinit esse Papa.

DENIQVE sancti Patres concorditer docẽt, non solùm hæreticos esse extra Ecclesiã, sed etiam ipso facto carere omni iurisdictione, & dignitate Ecclesiastica. CYPRIANVS lib. 1. epist. 6. *Dicimus*, inquit, *omnes omnino hæreticos atque schismaticos nihil habere potestatis ac iuris.* & lib. 2. ep. 1. docet hæreticos ad Ecclesiam redeuntes suscipiendos vt laicos, etsi antea in Ecclesia Presbyteri, vel Episcopi fuerint.

OPTATVS lib. 1. contra Parmenianum docet hæreticos & schismaticos claues regni cœlorũ habere non posse, nec soluere, aut ligare. Ambrosius lib. 1. de pœnitentia c. 2. & Augustinus in Enchiridio c. 65.

IDEM docet HIERONYMVS lib. contra Luciferianos: *Non quod Episcopi*, inquit, *esse possint, qui hæretici fuerant, sed quod cõstaret eos qui reciperẽtur hæreticos non fuisse.*

CELESTINVS Papa I. in epistola ad Ioannem Antiochenum, quæ habetur in Concilio Ephesino, tom. 1. ca. 19. *Si quis*, inquit, *ab Episcopo Nestorio, aut ab aliis qui eii sequuntur, ex quo talia prædicare cœperunt, vel excommunicatus vel exutus est, seu antistitu seu cleri dignitate; hunc in nostra communione & durasse & durare manifestum est, nec iudicamus eum remotum, quia non poterat quenquam eius remouere sententia, qui se iam præbuerat ipse remouendum.* Et in epistola ad Clerũ Constantinopolitanũ: *Sedis*, inquit, *nostræ sanxit auctoritas, nullum siue Episcopum, siue Clericũ seu professione aliqua Christianum, qui à Nestorio vel eius similibus, ex quo talia prædicare cœperunt, vel loco suo, vel communione deiecti sunt, vel deiectum, vel excõmunicatũ videri, quia neminem deicere vel remouere poterat, qui prædicans talia tubauit.* Idẽ repetit & confirmat Nicolaus I. epist. ad Michaëlẽ. Denique etiam D. THOMAS 2. 2. q. 39. ar. 3. docet schismaticos mox perdere omnem iurisdictionem, & irrita esse si quæ ex iurisdictione agere conentur.

NEQVE valet quod quidam respondent, istos Patres loqui secundum antiqua Iura, nunc autem ex decreto Concilij Constantiensis nõ amittere iurisdictionem nisi nominatim excommunicatos & percussores clericorum. hoc inquam nihil valet. Nam Patres illi cùm dicunt hæreticos amittere iurisdictionem, non allegant vlla Iura humana, quę etiam fortè tunc nulla exstabãt de hac re, sed argumentãtur ex natura hęresis. Concilium autem Constantiense, non loquitur nisi de excommunicatis, id est, de his, qui per sententiam Ecclesiæ amiserunt iurisdictionem. Hęretici autem etiam ante excommunicationem sunt extra Ecclesiam, & priuati omni iurisdictione. sunt enim proprio iudicio condemnati, vt docet Apostolus ad Titum tertio, hoc est præcisi à corpore Ecclesiæ sine excommunicatione. vt Hieronymus exponit.

DENIQVE quod secundo Caietanus dicit, posse Papam hæreticum ab Ecclesia deponi verè, & ex auctoritate, non minus videtur falsum quàm primum: Nam si Ecclesia inuitum Papam deponit, certè est supra Papam. Cuius oppositum in illo ipso tractatu idem Caietanus defendit.

SED respondet ipse, Ecclesiã ex eo quod Papam deponit, non habere auctoritatem in Papã, sed solum in illam coniunctionẽ personæ cum pontificatu. Vt enim Ecclesia potest coniungere pontificatum cum tali persona, & tamẽ non dicitur propterea esse supra Pontificem: ita potest separare pontificatũ à tali persona in casu hæresis, & tamen non dicetur esse supra Pontificem.

AT contra. Nam PRIMO, ex eo qnod Papa deponit Episcopos, deducunt, Papam esse supra Episcopos omnes, & tamen Papa deponens Episcopũ non destruit Episcopatum, sed solum separat ab illa persona.

SECVNDO, deponi inuitum à pontificatu, sine dubio est pœna, igitur Ecclesia inuitũ Papã deponens, sine dubio ipsũ punit. at punire est superioris, & iudicis.

TERTIO, quia secundũ Caietanũ, & cęteros Thomistas, re idem sunt, totum, & partes simul sumptæ. Igitur qui habet auctoritatem in partes simul sumptas ita

ita vt eas separare possit, habet etiam in ipsum totum, quod ex partibus illis consurgit.

NEQVE valet Caietani exemplum de electoribus, qui habent potestatem applicandi pontificatum certæ personæ, & tamen non habent potestatem in Papã. Nam dum res fit, actio exercetur circa materiam rei futuræ, non circa compositum, quod nõdum est: at dum res destruitur, exercetur circa compositum, vt patet in rebus naturalibus. Itaque Cardinales dum Pontificem creant, exercent suam auctoritatem non supra Pontificem, quia nondum est, sed circa materiam: idest, circa personam quam per electionem quodammodo disponunt, vt à Deo pontificatus formam recipiat; at si Pontificem deponerent necessariò exercerent auctoritatem supra compositum, idest, supra personam pontificia dignitate præditam, id est, supra Pontificem.

EST ergo QVINTA opinio vera, Papam hæreticum manifestum per se desinere esse Papam. & caput, sicut per se desinit esse Christianus & membrum corporis Ecclesiæ: quare ab Ecclesia posse eum iudicari & puniri. Hæc est sententia omnium veterum Patrum, qui docent hæreticos manifestos mox amittere omnem iurisdictionem, & nominatim CYPRIANI libro quarto, epistola secunda, vbi sic loquitur de Nouatiano, qui fuit Papa in schismate cum Cornelio: *Episcopatũ*, inquit, *tenere non posset, etsi Episcopus primus factus à Coëpiscoporum suorum corpore & ab Ecclesiæ vnitate discederet.* Vbi dicit Nouatianum, etsi verus ac legitimus Papa fuisset, tamen eo ipso casurum fuisse à pontificatu, si se ab Ecclesia separaret.

EADEM est sententia doctissimorum recentiorum, vt IOANNIS DRIEDONIS qui libr. 4. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis. cap. 2 part. 2. sententia secunda, docet eos tantùm ab Ecclesia separari, qui vel eiiciuntur vt excommunicati, vel per se discedunt & oppugnant Ecclesiam, vt hæretici & schismatici. Et sententia septima dicit, in iis qui ab Ecclesia discesserunt, nullam prorsus remanere spiritualem potestatem super eos qui sunt de Ecclesia. Idẽ MELCHIOR CANVS qui libro quarto de locis, capite secundo docet, hæreticos non esse partes Ecclesiæ, nec membra, & capite vltimo ad argumentum duodecimum, dicit, non posse vel cogitatione informari, vt aliquis sit caput & Papa, qui non est membrum, neque pars: & ibidem disertis verbis docet hæreticos occultos adhuc esse de Ecclesia & partes ac membra, atque adeo Papam hæreticum occultum adhuc esse Papam. Eadem est aliorum etiam, quos citauimus in lib. 1. de Ecclesia.

FVNDAMENTVM huius sententiæ est, quoniam hæreticus manifestus, nullo modo est membrum Ecclesiæ, id est, neque animo, neque corpore, siue neque vnione interna, neque externa. Nam Catholici etiam mali sunt vniti & sunt membra animo per fidem. corpore per confessionem fidei, & visibilium Sacramentorum participationem: hæretici occulti sunt vniti & sunt membra solum externa vnione: sicut è contrario boni Catechumeni sunt de Ecclesia interna vnione tantùm, non autem externa, hæretici manifesti nullo modo, vt iam probatum est.

CAPVT XXXI.

Idem probatur ex nominibus quæ Romano Pontifici tribui solent.

ARGVMENTVM POSTREMVM sumitur ex nominibus Episcopi Romani, quæ sunt quindecim, Papa, Pater Patrum, Christianorum Pontifex, summus Sacerdos, Princeps sacerdorum, Vicarius Christi, Caput corporis Ecclesiæ, Fundamentũ ædificij Ecclesiæ, Pastor ouilis Domini, Pater & Doctor omnium fidelium, Rector domus Dei, Custos vineæ Dei, Sponsus Ecclesiæ, Apostolicæ sedis Præsul, Episcopus vniuersalis. Ex quibus omnibus & singulis, apertè colligitur eius primatus.

PRIMVM ergo & communissimũ, atque antiquissimum episcopi Romani nomen est PAPA. Nam B. IGNATIVS in epist. ad Mariam Zarbensem scribens: *Cùm esses*, inquit, *Romæ apud Papam Linum, &c.* Est autem Papa seu Pappas, apud Græcos vox, qua blandientes vel balbutientes pueruli parentes suos appellare solebant, vt apparet ex Philemone Comico apud Athenęũ lib. octauo, vbi legimus: χαῖρε πάππα φίλατε, & Home. Odyss. lib. 6. vbi filia dicit patri, πάππα φίλε: apud Latinos veteres similiter patrem vel auum, id est, patrem patris significabat. Iuuenalis Satyra 6.

Mordeat ante aliquis quicquid porrexerit illa
Quæ peperit, timidus præguster pocula Pappæ.

ITEM Ausonius ad neporem suum:

- Pappos, auidasque trementes
Anteferunt patribus seri noua cura nepotes.

HINC ergo Ecclesiastici patrem spiritualem blando illo vocabulo Papam appellare cœperunt.

QVAMVIS autem nomen hoc tribuatur à veteribus interdum cuilibet Episcopo: nam Hieronymus in omnibus epistolis ad Augustinum eum Papam appellat, sicut etiam nunc quilibet Sacerdos dicitur pater. Nihilominus tamen tribus modis ex hoc nomine colligitur Episcopi Romani primatus. PRIMÒ, quia per Antonomasiam, cùm absolutè pronunciatur Papa, ipse solus intelligitur, vt patet ex Concilio Chalcedonensi, actione. 16. vbi legimus: *Beatissimus & Apostolicus vir Papa hoc nobis præcipit.* Nec additur Leo, aut Romanus, aut vrbis Romæ, aut aliquid aliud.

SECVNDO, quia solus ipse totius Ecclesiæ dicitur Papa. vt patet ex eodem Concilio Chalcedonensi, act. 16. vbi Leo vocatur vniuersalis Ecclesiæ Papa, & ex Liberati Breuiario cap. 22. vbi legimus, nullum esse Papam super Ecclesiam vniuersalem, nisi Romanum pontificem.

TERTIO, ex eo quod Episcopus Romanus à toto mundo & à generalibus Conciliis vocatur pater, siue Papa, ipse verò neminem vocat Papam, vel patrem, sed omnes filios, vel fratres, vt patet ex epistola ad Concilium secundum apud Theodoretum lib. 5. cap. 10. & ex epistola Concilij Chalcedonensis ad Leonem.

SECVNDVM nomen est, PATER PATRVM, quod tribuitur Damaso Pontifici à Stephano Archiepiscopo Carthaginensi, in epist. ad ipsum Damasum, quam scripsit nomine trium Conciliorum Africæ. Beatissimo Domino & Apostolico culmine sublimato S. Patri Patrũ, Damaso Papæ, &c. Nec vlli alteri vnquam hoc nomen communicatum legimus.

TERTIVM est PONTIFEX CHRISTIANORVM, apud Eusebium in Chronico anni XLIV.

QVARTVM est, SVMMVS PONTIFEX, quod in eadem epistola Stephani legimus: sic enim sequitur: *Et summo omnium Præsulum Pontifici.* Quo etiã titulo vritur Gregorius libro primo, cap 4. Dialogorum. B. Anselmus in præfatione libri de Incarnatione Verbi ad Vrbanum Papam. & B. Bernardus in omnibus epistolis ad Romanos Pontifices. Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damasum: *Tu*, inquit, *qui summus Sacerdos es.* Et in VI. Synodo actio. 18. in sermone acclamatorio, totum Cõcilium vocat Agathonem, sanctissimum Patrem nostrum, & summum Papam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVINTVM est, PRINCEPS SACERDOTVM, A de hoc legimus in epistola Valentiniani ad Theodosium, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense, in tomo primo Conciliorum: *Beatissimus Romanæ vrbis Episcopus, cui principatum sacerdotij super omnes antiquitas contulit, &c.* Et apud Prosperum lib. 2. de vocatione Gentium cap. 6. *Roma propter sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis.*

AT obiicit CALVINVS lib. 4. Instit. c. 7. §. 3. Concilium Carthaginense III. can. 26. vbi vetatur, ne quis Princeps sacerdotum, aut summus Sacerdos dicatur, sed solùm primæ sedis Episcopus.

RESPONDEO, Concilium statuisse solùm de Episcopis Africæ, inter quos multi erãt primates æquales, ne vllus eorum summus Sacerdos, aut Princeps aliorũ diceretur. Nec enim Concilium hoc prouinciale, Romanum Pontificem, aut aliarũ prouinciarũ Episcopos B obligare poterat. Itaque Gregorius, Anselmus, Bernardus, & ipsa VI. Synodus non obstante isto Canone Romanum Episcopum summum Põtificem vocauerunt.

SEXTVM est, VICARIVS CHRISTI, quo titulo vtitur S. Bernardus lib. 2. de consideratione, & Concilium Lugdunense sub Gregorio X. vt habetur in Sexto, titulo de Electione, cap. Vbi periculum.

SEPTIMVM est, CAPVT ECCLESIÆ, quo vtitur Concilium Chalcedonẽse in epistola ad Leonem: *Quibus tu velut membris Caput præeras.* & act. 1. eiusdem Concilij dicitur Ecclesia Romana Caput omniũ Ecclesiarum.

AT obiicit CALVINVS lib. 4. Instit. ca. 7. §. 21. S. Gregoriũ, qui lib. 4. c. 28. ad Ioannẽ Episcopũ Cõstantinopolitanũ: *Petrus*, inquit, *primum membrũ sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ est. Paulus, Andreas, Iacobus, quid aliud, quàm singularium plebium sunt capita? omnes tamen sub vno Capite membra Ecclesiæ sunt.* Vbi Gregorius reprehendit Ioannẽ qui se caput totius Ecclesiæ facere volebat, & vtitur hoc argumẽto: Quia nec Petrus, nec vllus alius Apostolus caput fuit totius Ecclesiæ, sed solũ capita fuerũt singularium Ecclesiarũ, & mẽbra Ecclesiæ vniuersalis.

RESPONDEO, aliquẽ esse caput totius Ecclesiæ, dupliciter intelligi potest. VNO modo, vt ita sit caput, vt ipse solus sit caput, & princeps, & cæteri omnes infetiores non sint capita, nec principes, sed solùm eius vicarij. ALTERO modo, vt ipse quidem sit caput, sed generale, ita vt nõ tollat inferiora particularia, & vera capita, quomodo caussæ vniuersales, non tollunt particulares, & quomodo in exercitu Imperator nõ tollit particulares duces legionum & cohortium.

ET quidem PRIMO modo solus Christus est Caput omnium Ecclesiarũ: siquidem comparati ad Christum omnes sunt vicarij, & administri, nec vllus dici potest collega eius, vel Coëpiscopus, & Petrus hoc modo nõ est caput nisi Romanę Ecclesię particularis. Solũ enim huius Ecclesiæ est particularis, & solus Episcopus, & caput: cęterarũ autem particularia capita sunt, ipsarum Episcopi, qui sunt veri Principes, & Petri, non Vicarij, sed collegæ, & Coepiscopi, & de hac significatione agit D hoc loco B. Gregorius.

ALTERO modo Petrus fuit, & nũc est Romanus Põtifex. verè caput omniũ Ecclesiarũ. vt ipse idẽ Gregorius his verbis docet libro 11. epistola 42. *Apostolicæ sedis reuerentia nullius præsumptione turbetur: tunc enim membrorũ status integer perseuerat, si caput fidei nulla pulset iniuria.* Et epist. 54. *Sedes Apostolica omniũ Ecclesiarũ caput est.* Idem quoque habet in explicatione 4. Psalmi pœnitentialis.

OCTAVVM est, FVNDAMENTVM, Hieronymus 1. epist. 1. ad Damasum de nomine hypostasis. *Super hanc petram ædificatam Ecclesiam scio.* Vbi Damasum petram Ecclesiæ vocat.

NONVM est, PASTOR OVILIS Dominici. Ambrosius epis. 81. ad Siriciũ Papam: *Recognouimus literis sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, quam fideliter tibi commissam ianuam serues, & pia sollicitudine Christi ouile custodias.*

DECIMVM est, RECTOR DOMVS DEI, Ambrosius in 1. Tim. 3. *Domus Dei est Ecclesia cuius hodie Rector est Damasus.*

VNDECIMVM est, CVSTOS VINEÆ, Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonẽ: *Insuper contra ipsum, cui vineæ custodia à Saluatore commissa est, id est, contra tuam Apostolicam sanctitatem, extendit insaniam.*

DVODECIMVM est, PATER & DOCTOR omnium Christianorum ita habemus in Concilio Florẽtino sessione vltima: qua ratione etiam Romana Ecclesia vocatur mater & magistra omnium Ecclesiarũ. vt habemus in concilio Lateranensi sub Innocentio III. capite quinto.

DECIMVM TERTIVM est, SPONSVS ECCLESIÆ. sic appellatur Papa in Concilio Lugdunensi generali, vt habetur capit. vbi periculũ, de electione, in 6.

SED obiiciunt aliqui B. Bernardum, qui in epis. 237. monet Eugenium Papam, ne se Ecclesiæ sponsum existimet, sed sponsi amicum, & quod absurdum videtur, vt vicarius regis, reginæ sponsus dicatur.

RESPONDEO, sicut Papa dicitur Caput, Rector, Pastor Ecclesiæ loco Christi, ita etiã dicitur Spõsus loco Christi, siue vt Christi Vicarius & Minister. Nã verus & principalis Sponsus Christus est, vt dicitur Io. 3. ipse enim Ecclesiam spiritu suo fœcundat, & eius solius semine (quod est verbũ Dei) nascuntur filij. Pontifices autem dicũtur sponsi, quia cooperãtur extrinsecus in generatione filiorũ tanquam ministri Verbi & Sacramentorum, & filios nõ sibi, sed Christo generant. Bernardus ergo solùm admonere intendit Pontificẽ, ne se principalẽ sponsum arbitretur, & quamquã absurdum est in carnali generatione regem iuuari à Vicario, & vnã dici multorũ sponsam, tamen in spirituali non est absurdũ.

DECIMVM QVARTVM est, APOSTOLICÆ sedis PRÆSVL. est autem obseruandum, interdum, ab antiquis vocari sedes Apostolicas, non solùm Romanam, sed etiam Antiochenam, Hierosolymitanam, Ephesinam, & alias, quas Apostoli fundauerũt, & in quibus tanquam Episcopi sederunt, vt patet ex Tertulliano libro de præscript. ex Augustino epist. 162. & alijs.

SED in tribus excellit Romanus Pontifex, quantum ad hoc nomen: PRIMO, quia cùm dicitur absolutè sedes Apostolica, & non additur Antiochena, vel Ephesina, vel Romana, &c. semper intelligitur Romana, quę per antonomasiam dicitur Apostolica, vt patet ex Augustino epist. 106. *Missæ sunt*, inquit Augustinus, *de hac re ex duobus Conciliis Carthaginensi & Mileuitano relationes ad Apostolicam sedem.* Non addit Romanam, & tamen eam vult intelligi, siquidem relationes illas ad Innocentium Papam missas fuisse, constat ex epis. 90. & 92. eiusdem Augustini. similia exempla passim occurrunt.

SECVNDO, quia Romanus Pontifex non solùm dicitur sedem Apostolicam tenere, vt Antiochenus, & Ephesinus, sed etiam principatum Apostolicæ sedis, vt patet ex Augustino epist. 162.

TERTIO, quia Romanus Pontifex nõ tantùm dicitur Præsul Apostolicæ sedis, vt Antiochenus & quidã alij, sed etiam munus eius dicitur Apostolatus, vt patet ex Concilio Chalced. actio. prima, vbi legimus, vicarios Leonis dixisse: *Præcipere dignatus est eius Apostolatus, vt Dioscorus nõ sedeat in Cõcilio.* Itẽ Honorius imperator, in epistola ad Bonifacium: *Primum petimus*, inquit, *vt quoti*

quotidianis orationibus Apostolatus tuus studium, ac votum A *suum circa salutem, atque imperium nostrũ dignum intendere.* Item epistola Episcoporum Galliæ, quæ est inter epistolas Leonis 51. *Det*, inquit, *Apostolatus vester nostræ veniam tarditati.* Denique in epistola Bernardi 190. ad Innocentium, legimus: *Oportet ad vestrum referri Apostolatũ pericula quæque & scandala, emergentia in regno Dei, &c.* Quod nomen de nullo alio legimus, quàm de Romano Pontifice.

EX quo deducitur Antiochenum & Ephesinum, & similes fuisse quidem Episcopos Apostolicarum sedium, id est, earũ in quibus Apostoli sederant, sed non successisse Apostolis in Apostolatu vllo modo, alioquin etiam ipsorum dignitas diceretur Apostolatus; at Romanum Pontificem esse Episcopũ Apostolicę sedis, & succedere aliquo modo in Apostolatu, id est, in cura totius orbis terræ, quę erat pars quædam Apostolatus, B & propterea Apostolatum vocari ipsius gradum. Ex quo soluta manet obiectio quædam Nili, qui in suo libro de primatu Papę ex eo probare nititur Romanum Pontificem non habere primatum in alios Episcopos, quod Antiochenus etiam & Ephesinus, & Hierosolymitanꝰ Episcopi thronos Apostolicos habere legãtur.

DECIMVM QVINTVM est, EPISCOPVS VNIVERSALIS. in Concilio Chalcedonensi act. 3 legũtur tres epistolæ diuersorum Græcorum ad Leonem Papam, quæ omnes ita incipiunt: *Sanctissimo & beatissimo vniuersali Archiepiscopo & Patriarchæ magnæ Romæ Leoni.* Ex quibus verbis tria mendacia Hæreticorum refelluntur. VNVM est LVTHERI libro de potestate Papæ, vbi cum dixisset, Gregorium recusasse nomen Vniuersalis, subiungit: *Quid*, inquit, *de nomine Summi & Sanctissimi dixisset?* itaq; significat Lutherus tempore Gregorij nondum fuisse auditum nomen Sanctissimi & Summi. In quo incredibilis imperitia, aut malitia Lutheri detegitur, nam sanctissimum Papam Romanum omnes veteres appellant, & locus iam citatus aperte obstruit os Lutheri.

QVID, quod in actione secunda eiusdem Concilij Chalcedonensis Aetius Episcopus Nicopolis, S. Leonem Dominum nostrum, & sanctissimum Papam vocat? Quo titulo nullus alius hæreticis nostri temporis D magis displicet: cùm tamen is non displicuerit olim vniuerso Concilio, & senatui, ac iudicibus, quibus audientibus Actius dixit: *Quoniã nunc Domini nostri & sanctissimi Papæ lecta est epistola, &c.* Nomine summi, vtitur Gregorius ipse, vt suprà notauimus, in libro primo Dialogorum, capit. 4. & vniuersum Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem (*summitas tua*) Leoni Pontifici dicit.

ALTERVM est MAGDEBVRGENSIVM, qui cent. sexta, capite septimo, column. 439. dicunt Romanum Pontificem creatum fuisse Patriarcham à Iustino Imperatore anno D.XX. At si ita est, quomodo in Cõcilio Chalcedonensi, quod celebratũ est anno CCCC. LIV. frequentissimè vocatur Leo vniuersalis Patriarcha?

TERTIVM est CALVINI, qui lib. quarto instit. capi. 7. §. 3. refert verba beati Gregorij, qui lib. quarto, epistola tricesima secunda, & alibi asserit oblatum prædecessoribus suis in Concilio Chalcedonensi nomen Vniuersalis. & mox subiungit: *Hæc nullam habet veri speciẽ: nec enim tale quidpiam in actis eius Concilij legitur.* At sanè impudens est hoc mendacium, etsi enim Cõcilium nihil de hac re decreuit, tamen satis constat nomẽ hoc tribui Romano Pontifici, non displicuisse Concilio, cùm actio. 3. sæpissimè hoc nomine appelletur Leo Pontifex, & nemo in Concilio talem appellationem reprehenderit.

SED obiicit idem CALVINVS contra hoc nomen verba Gregorij, qui lib. 4. epist. 32. & aliis in locis multis sæpissimè repetit, nomen Episcopi vniuersalis esse profanum, sacrilegum, Antichristi prænuncium, & ideo neminem ex suis prædecessoribus illo vnquam vti voluisse.

OBIICIVNT etiam ILLYRICVS in libro de historia Concilij VI. Carthaginensis, & LVTHERVS libro de potestate Papæ, Canonem Concilij Africani citatum à Gratiano distinctio. 99 canon. Primæ sedis, vbi legimus Vniuersalis autem nec Romanus Pontifex appelletur.

RESPONDEO, duobus modis posse intelligi nomen vniuersalis Episcopi. VNO modo, vt ille qui dicitur Vniuersalis, intelligatur esse solus Episcopus omB nium vrbium Christianarum, ita vt cæteri non sint Episcopi, sed vicarij tantùm illius, qui dicitur Episcopus vniuersalis: & hoc modo nomen hoc est verè profanum, sacrilegum & Antichristianum. & de hac significatione loquitur Gregorius, vt patet ex ratione, quam reddit. Sic enim ait libro quarto epist. 34 ad Constantiam: *Tristè valde est, vt patienter feratur, quatenus despectis omnibus, prædictus frater, & Coepiscopus meus solus conetur appellari Episcopus.* Et libro quarto, epistola tricesima sexta ad Eulogium: *Si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur.* Et libro septimo, epistola sexagesima nona ad Eusebium: *Si vnus Vniuersalis est, restat vt vos Episcopi non sitis.*

ALTERO modo, dici potest Episcopus vniuersalis, qui habet curam totius Ecclesiæ, sed generalem, ita vt non excludat particulares Episcopos. Et hoc modo nomen hoc posse tribui Romano Pontifici ex mente Gregorij, probatur.

PRIMO, quia fatetur Gregorius libro quarto epistola tricesima secunda & aliis sequentibus, tributum nomen vniuersalis Episcopi Romano Pontifici à Cõcilio Chalcedonensi. quod sanctũ & Catholicum fuisse idem Gregorius passim docet. existimauit igitur aliuus Gregorius in aliquo sensu hoc nomen Romano Pontifici conuenire.

SECVNDO, quia idem Gregorius lib. 4. epistola tricesima secũda, asserit Petro totius Ecclesiæ curam esse commissam à Domino, quod est idem ac si diceret, Petrum Episcopum vniuersalem esse à Christo constitutum.

TERTIA, quia etsi Romani Pontifices, vt Gregorius rectè dicit, non se vocauerunt vnquam vniuersales Episcopos, tamen sæpe se vocauerunt Episcopos Ecclesiæ vniuersalis, vt patet ex epistola secunda Sixti I. ex prima Victoris I. ex secunda Pontiani, ex secunda Stephani I. ex quinquagesima quarta, sexagesima secunda, sexagesima quinta Leonis I. Quæ testimonia sine dubio Gregorius legerat, nec ignorabat idem esse quoad sensum, Episcopum Ecclesiæ vniuersalis, & Episcopum vniuersalem.

SED DICES, Si hoc nomen, bonum sensum habere potest quare Gregorius absolutè pronũciat esse superbũ, sacrilegũ, profanum, & absolutè verat vsum illius? RESPONDEO, duabus de caussis, PRIMO, ad cautelam sicut etiam nomen Christotocos bonum sensum habet, & tamen Patres vetuerunt vsum illius nominis, ne videlicet sub illo nomine lateret hæresis Nestorij, qui MARIAM, CHRISTI matrem, Dei matrem appellabat. SECVNDO, quia quæstio tunc erat an Ioanni Constãtinopolitano Episcopo hoc nomen concedi posset, non autem an concedi posset Romano Pontifici: quoniam igitur Ioanni illi in nullo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensu conueniebat nomen Vniuersalis, & tamen illud sibi vsurpabat. Ideo simpliciter & absolutè Gregorius pronunciat hoc nomen esse profanum, & sacrilegum, nimirum quatenus tribuitur Episcopo Constantinopolitano, & nihilominus etiam ipse illud recusauit, quãuis sibi in aliquo sensu conueniret, ad melius & facilius comprimendã superbiam Episcopi Constantinopolitani: ex his manet solutũ argumentum Caluini.

AD alterum Lutheri & Illyrici dico, eos nõ aduertisse, verba illa non esse Cõcilij Africani sed Gratiani, qui postquam retulerat Canonem Concilij Africani, quo prohibetur Episcopus primæ sedis dici Princeps sacerdotum, addit de suo: *Vniuersalis autem nec Romanus Pontifex dicitur.* Quæ verba quia Gratiani sunt non habẽt auctoritatem, & præterea intelligi possunt eo modo quo verba beati Gregorij.

EST autem hoc loco obseruatione dignum, quanta fuerit & sit etiam hoc tempore Græcorũ pertinacia & superbia, & quàm seuerè à Deo punita fuerit. Nã cùm sedem Episcopi Constantinopolitani, quæ per annos amplius CCC. inter sedes primarias nullum locũ habuerat, non solùm ad Patriarchatum euehere, & sedi Alexandrinæ atque Antiochenę præferre, sed etiã Romanæ æquare, & vniuersalẽ facere voluerint, nec potuerint ad sanitatem reduci censuris Pelagij II. & aliorum Pontificum, (sæpius enim pro hac caussa excommunicati fuerunt, vt scribit Leo nonus in epistola ad Michaëlem) nec etiam humilitate B. Gregorij, qui vt scribit Ioannes Diaconus in eius vita libro secũdo, capite primo, hac de caussa se non Archiepiscopum, nec Patriarcham, sed Episcopũ ac seruum seruorum DEI scribere cœpit: nec edicto Phocæ Imperatoris, de quo suprà diximus. Tandem iudicante Deo de cœlo, traditi sunt Græci cum suo vniuersali Patriarcha in manus Turcarum, quod eis euenturum prædixerat sancta Brigitta lib. 7. cap. 9. Reuelationum, necnon Nicolaus Papa V. refert Gennadius Scholarius in libro pro Concilio Florentino, capite quinto paragrapho 14.

LIBER TERTIVS
DE SVMMO PONTIFICE
CAPVT PRIMVM.

Proponitur disputatio de Antichristo.

DEMONSTRAVIMVS hactenus Romanum Pontificem Petro succedere in summo totius Ecclesiæ principatu. Restat vt videamus, num aliquo tẽpore Romanus Pontifex ab isto gradu exciderit, id enim aduersarij cõtendunt, non esse hoc tempore Romæ verum Episcopũ, quicquid antea fuerit. Et quidem NILVS ad finem libelli sui contra primatũ Romani Pontificis ita loquitur, *Sed summa caputque mei sermonis illa sit, vt donec Papa in Ecclesia conueniente, olimq; institutum ordinem seruat, donec veritatem cœlestẽ tenet ac tuetur, & donec Christo summo verõque Ecclesiæ Domino & capiti adhæret, facilè putiur eiũ & caput Ecclesiæ esse, & summum Sacerdotem, & Petri, vel etiam si libet, omnium Apostolorum successorem esse, omnes ei obedire, ac nihilo id quod ad eius honorem pertinet diminui, sed si à veritate discesserit, nec ad eam redire vult, merito pro dãnato reiectóque haberi debet.* Hęc ille.

SED debuisset ostẽdere in quos errores inciderint Romani Pontifices, & quando, & à quibus dãnati fuerint. Scimus enim in Concilio generali Lateranẽsi sub Innocentio III. & Lugdunensi sub Gregorio X. & Florentino sub Eugenio IV. Græcos erroris convictos ad fidem Latinorum rediisse, ac deinde ad vomitum suum semper esse reuersos, ac propterea à Deo grauissimè punitos. Latinos autem ad fidem Græcorum venisse nusquam legimus. Nec vllum proferri potest Ecclesiasticum iudicium contra Latinos, vt nos proferimus multa contra Græcos.

IAM verò CALVINVS lib. 4. Instit. c. 7. §. 23. *Sint,* inquit, *vera illa omnia, quæ tamen illis iam extorsimus, Petrum* A *voce Christi constitutũ fuisse vniuersæ Ecclesiæ Caput, ipsumq; honorem sibi collatum in Romana sede deposuisse, id veteris Ecclesiæ auctoritate fuisse sanctum, longo vsu confirmatum, Romano Pontifici summam potestatẽ fuisse semper ab omnibus debitam, ipsumq; fuisse omnium & caussarum & hominum iudicem, nullius iudicio subiectum fuisse, habeant etiam plura si velint. Respondeo tamen vno verbo, nihil istorum valere, nisi Romæ sit Ecclesia & Episcopus.* Et infrà §. 24. *Hunc nodum mihi soluant Romanenses, nego ipsorum Pontificem esse Episcoporum Principem, cùm non sit Episcopus.* Et infrà: *Fuerit sanè olim Roma omnium Ecclesiarum mater: verùm ex quo Antichristi sedes fieri cæpit desyt esse id quod erat.* Et infrà §. 25. *Videmur nonnulli nimis maledici ac petulãtes cùm Romanum Pontificem vocamus Antichristum, sed qui hoc sentiunt non in-* B *telligunt se Paulum immodestiæ insimulare, post quem nos loquimur, immò ex cuius ore sic loquimur. Ac ne quis obiiciat nos Pauli verba, quæ aliò pertineant, perperam torquere in Romanum Pontificem, breuiter ostendam non aliter, quàm de Papatu intelligi posse.* Hæc ille.

SIMILIA docent omnes hæretici huius tẽporis, ac præcipuè LVTHERVS in supputatione tẽporum, in assertione articulo vicesimooctauo & tricesimo sexto, & alibi passim. Item Magdeburgenses centur. prima, libro secundo, capite quarto, columna 434. & sequentibus, & in omnibus sequentibus centuriis, capite quarto, septimo & decimo. ILLYRICVS in lib. de Primatu. DAVID CHYTRAEVS in caput nonum, C & 13. Apocalypsis. Item VVOLFGANGVS MVSCVLVS in Locis communibus, tit. de Ecclesia. THEODORVS BEZA in Commentario 2. Thessallon. 2. THEODORVS BIBLIANDER in Chronico tabul. 10. 11. 12. 13. & 14. HENRICVS PANTALEON in Chronologia.

nologia. HENRICVS BVLLINGERVS, præfatione A in suas homilias ad Apocalypsim, & ante hos omnes IOANNES VVICLEF artic. 30. inter eos qui damnantur in Concilio Constantiensi, sess. 8. Pontificem esse Antichristum, pronunciauit.

VT igitur quæstio hæc diligenter explicetur, nouem capita tractanda erunt. Primum de ipso nomine Antichristi. Secundum, an Antichristus sit vnus homo, an genus hominum. Tertiũ, de tempore aduentus, & mortis eius. Quartum de nomine eius proprio. Quintum, ex qua gente nasciturus sit, & à quibus præcipuè suscipiendus. Sextum, vbi sedem suam fixurus. Septimum, de doctrina & moribus eius. Octauum, de miraculis eius. Nonum, de regno & prælijs eius.

EX his enim omnibus clarissimè apparebit, quanta impudẽtia hæretici Pontificem Romanum Antichristum faciãt, quibus addemus caput, quo probabimus, Romanum Pontificem non solum non esse Antichristum, sed nec vllo modo desiisse esse Episcopum & Pastorem totius Ecclesiæ, vt nihil remaneat non dilutum ex obiectionibus Caluini.

QVOD ad PRIMVM attinet, aliqui ex aduersarijs docent nomen Antichristi propriè significare Christi Vicarium, ac proinde Papam, qui se Christi Vicarium asserit, ipsum esse Antichristum. Ita docet Vvolfgãgus MVSCVLVS in locis, capite de potestate ministrorũ, & probat, quia illa vox ἀντὶ significat Vice, vnde ἀντίχειρ est vice Christi, sicut ἀντιστράτηγος significat eum, qui pro Duce se obtrudit, id est, qui Vicarius Ducis vult haberi. MAGDEBVRGENSES etiam centuria prima, libro secundo, capite quarto, colum. 435. docent, Papam ideo verum esse Antichristum, quia se Christi Vicarium facit.

AT sine dubio fallũtur: vel fallere conantur. Nomen enim Antichristi, nõ potest vllo modo significare vicarium Christi, sed solùm aliquem Christo contrarium, & contrarium non quomodocunque, sed ita, vt cum eo de sede & dignitate Christi certet, id est, qui sit æmulus Christi, & velit haberi Christus deiecto eo qui verè est Christus.

HANC esse huius nominis significationem, probatur tripliciter. PRIMO, quia apud Græcos illa vox ἀντὶ, propriè significat oppositionem, & quoniam opponi dicuntur non solùm ea, quæ pugnant inter se, sed etiam ea, quæ æquipolent: inde factum est, vt, ἀντὶ in compositione interdum significet contrarietatem, interdum æquiualentiam, nunquam autem subordinationẽ, vt patet in exemplis omniũ taliũ nominum, ἀντίπαλος, significat æmulũ in lucta, ἀντίδοτος, contrariũ remedium, ἀντίφασις, cõtrariã loquutionẽ, ἀντίφορος, æquiualentem, ἀντίθεος, æqualem Deo ἀντίκαρ, est pollex, quia è regione opponitur, & æquiualet tòti reliquæ manui, & sic de cæteris. Vicarius autem non significat oppositionem, sed subordinationem ad aliud, & ideo non potest exprimi per vocem ἀντὶ.

PORRO illud ἀντιστρατηγὸς non significat Vicariũ Ducis, sed ordinariè cõtrariũ Ducẽ, sicut ἀντιστρατεύομαι, est bellum infero, & interdum eum qui est loco Ducis, non vt illi subiectus, sed vt æqualis, quomodo apud Latinos Prætor, vel Proconsul, non significat Vicarium Prætoris, vel Consulis, sed eum qui est in aliqua prouincia, id quod est Prætor, vel Consul in vrbe, & in hoc deceptus est Musculus, quia enim legit apud Budæum ἀντιστρατηγὲς significare prætorem, putauit ipse significare Vicarium Prætoris, quod est falsum.

SECVNDO, idem probatur ex Scriptura. Nam etiam si hoc nomen esset ex se ambiguum, tamen vt in Scriptura accipitur, non est ambiguum, & nostra quæstio non debet esse de voce ἀντίχριστος absolutè, sed vt in Scripturis accipitur. Porro in Scripturis Antichristus dicitur is, *qui extollitur super omne, quod dicitur Deus,* secundæ ad Thessalonicenses secundo, quod certè non est, esse Vicarium, sed hostem Christi veri Dei. Et primæ Ioannis secundo, Antichristus dicitur esse is, *qui negat* IESVM *esse* CHRISTVM, id est, qui negat IESVM, esse CHRISTVM, vt seipsum pro Christo venditet. Et Matthæi vicesimo quarto, Antichristus dicitur affirmaturus se ipsum esse Christum, quod sanè non est Vicarij, sed æmuli.

DENIQVE TERTIO, ex omnibus auctoribus, qui de Antichristo scripserunt, & ex communi sensu omnium Christianorum, qui per Antichristum intelligunt eximium quendam Pseudo Christum. Quomodo etiam exponit hanc vocem ex veteribus Græcis, Damascenus libro quarto de fide, capite vicesimo octauo, & eodẽm modo exponit Hieronymus ex Latinis, qui tamen etiam Græcæ linguæ peritissimus fuit, quæstione vndecima ad Algasiam. B

DENIQVE similiter exponit in suo Thesauro linguæ Græcæ HENRICVS STEPHANVS, qui tamen vnus est de numero hæreticorum Geneuensium. Hinc habemus argumentum primũ contra aduersarios. Nam cùm Antichristi nomen significet hostem, & æmulum Christi: & Romanus Pontifex se Christi famulum, & Christo subiectum in omnibus fateatur, non autem Christum se vllo modo esse dicat, neque illi se parem faciat: manifestum est, eum non esse Antichristum.

C

CAPVT SECVNDVM

Antichristum certum quendam hominem futurum.

IAM QVOD ad secundũ attinet, nos cum aduersariis in vno cõuenimus, in altero discrepamus. Conuenimus in eo quod sicut nomẽ Christi accipitur dupliciter, interdum propriè pro quodã eximio, & singulari Christo, qui est IESVS NAZARENVS: interdum cõmuniter pro his omnibus, qui habent cum Christo similitudinem, quantum ad vnctionem, quomodo Prophetæ, & Reges & Sacerdotes omnes dicũtur Christi Psalmo centesimo quarto: *Nolite tangere Christos meos.* Ita etiam nomen Antichristi interdum accipitur propriè pro quodam eximio Christi hoste, de quo agitur 2. ad Thessalon. secundo. Ioannis quinto, & alibi. interdum verò communiter pro omnibus, qui quoquo modo Christum oppugnant. Nam primæ Ioannis secundo legimus: *Audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt,* id est, audistis venturum Antichristum, & nunc licet ille singularis Antichristus nondum venerit, tamen multi seductores iam venerunt, qui etiam Antichristi dici possunt. D

AT dissentimus de Antichristo propriè dicto, an ille sit vnus homo singularis, Catholici enim omnes ita sentiunt, fore Antichristum vnum quendam hominem: at hæretici omnes supra citati docent, Antichristum propriè dictum, non esse singularem personam, sed singularem thronum, siue regnum tyrannicum, ac sedem apostaticam eorum, qui Ecclesiæ præsident.

MAGDEBVRGENSES centuria prima, libro secundo, capite quarto, colum. 435. *Docent Apostoli,* in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quiunt, *Antichristum non fore vnam tantum personam, sed integrum regnum, per falsos Doctores in templo Dei, id est, in Ecclesia Dei præsidentes, in vrbe magna, id est, in Romana ciuitate, opera Diaboli, & fraude, ac deceptione comparatũ.* Hęc illi. Similia sunt apud alios suprà citatos.

RATIONES corũ hæ sunt. Prima, Paulus secundæ ad Thessalonicenses secundo dicit, iam suo tempore cœpisse in mundo versari Antichristum. Mysterium, inquit, iam operatur iniquitatis, & tamen ibidem dicit, Antichristum in fine mundi à Christo occidendum. Hinc ita concludit BEZA in 2. Thessal. 2. *Manifestè sunt hallucinati, quicunque de vno quopiam homine putarunt hoc intelligi, nisi dent mihi quempiam, qui à Pauli seculo ad diem vsque iudicij superstes maneat.* Similiter argumentatur Caluinus loco citato. Cõfirmatur hæc ratio ex Ioanne qui in epistola 1. capite quarto, dicit: *Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.*

SECVNDA ratio BEZAE est. Quoniã Daniel cap. septimo singularibus nominibus bestiarum, Vrsi, Leonis, Pardi, non intelligit singulares Reges, sed singula Regna, quorum vnumquodque multos Reges continet. Igitur eodẽ modo Paulus 2. Thessal. 2. qui mirè cum Daniele consentit, per hominẽ peccati, & filium perditionis non intelligit vnam singularem personam sed quoddam quasi corpus multorum tyrannorum.

TERTIA ratio CALVINI est, in caput secundum primę Ioannis, vbi ait, delirare & sponte errare eos, qui vnum certum hominem futurũ credunt Antichristum cùm Paulus 2. Thessal. 2. scripserit, Apostasiam venturam, & eius caput Antichristum futurum, siquidem Apostasia est generalis quædam defectio à fide, quæ quidem vnum corpus, & vnum regnum facit, & non est res paucorum annorum, vt sub vno Rege compleri possit.

HIS non obstantibus, veritas est, Antichristum fore vnum singularem hominẽ: Id quod probatur ex omnibus Scripturis, & Patribus, qui de Antichristo agunt. Scripturæ loca sunt quinque. PRIMVS est in Euãgelio Ioãnis 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Hæc verba de falsis Prophetis in generali, nõ de vno aliquo intelligi volunt Musculus, & Caluinus apud Marloratum in commẽtario huius loci, sed eorum explicatio cum antiquis Patribus, & cum ipso textu pugnat. Nam hæc verba dicta esse de vno Antichristo, testantur Chrysostomus & Cyrillus in hunc locũ: Itẽ Ambrosius in 2. Thessal. 2. Hieronymus in epistola ad Algasiã, quæstione vndecima; Augustinus Tractatu vicesimonono, in Ioannem: Irenæus libro quinto contra hæreses Valentini, cap. 25. Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum, capite de Antichristo, & alij.

PRAETEREA hîc Dominus opponit sibi aliũ hominẽ, hoc est, personæ personam, non regnum regno, neque sectã sectæ, vt patet ex illis vocibus: *Ego*, alius, *in nomine meo*, in nomine suo; *me*, illũ: Sicut ergo Christus vnus & singularis homo fuit, ita, & Antichristus vnus, & singularis homo erit.

DEINDE Christus hic dicit, Antichristũ à Iudæis pro Messia recipiendum. Constat autẽ, Iudæos vnum certum, & singularem hominẽ exspectare. Item omnes falsi Prophetæ venerunt in nomine alterius, non in nomine suo. Hieremiæ decimo quarto: *Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, &c.* At hic Dominus loquitur de vno quodam, qui veniet in nomine suo, id est, qui non agnoscet Deum aliquem, sed extollet se vt Paulus ait, supra omne quod dicitur Deus.

DENIQVE, falsi Prophetæ permulti venerãt ante Christi aduentum, permulti etiam postea venturi erãt: non igitur Dominus dixisset: *Si alius venerit*, sed multi veniunt, si de falsis Prophetis loqui voluisset.

SECVNDVS locus est Pauli secundæ ad Thessalonicenses secundo: *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*, &c. Et infrà: *Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus* IESVS *interficiet Spiritu oris sui.* Hæc verba etiam aduersarij intelligunt de vero Antichristo: sed Apostolus loquitur de certa quadam & particulari persona, vt patet ex articulis Græcis: ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας. Et infrà: καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος: vt enim docet EPIPHANIVS hæresi nona, quæ est Samaritanorum, articuli Græci contrahunt significationem ad vnam rem certam, ita vt ἄνθρωπος significet hominem in communi, at ὁ ἄνθρωπος hominem singularem. Et sanè mirum est, nullum aduersariorum, qui tamen iactant linguarum peritiam, hoc animaduertisse.

TERTIVS est primæ Ioannis secundo, vbi sic legimus: ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν. vbi articulum præponit Antichristo propriè dicto: sine articulo verò effert nomẽ Antichristi communiter acceptum: apertissimè indicans, Antichristum propriè dictum esse vnam personam certam, Antichristum communiter acceptum, non esse certã personam, sed in genere omnes hæreticos.

QVARTVS est Danielis septimo, vndecimo, & duodecimo c. vbi loquitur de Antichristo, vt docet Hieronymus & Theodoretus in eum locum. Irenæus libro 6. c. 25. & Augustinus lib. vicesimo de ciuitate Dei, cap. 23. & Caluinus. Magdeburgenses, & Beza, vbi suprà. Ibi autem Antichristus non vocatur vnum regnum, sed vnus quidam Rex, qui ex decem Regibus, quos in mundo inueniet, tres omnino tollet è medio, & alios septem sibi subiiciet.

ADDE, quod Caluinus dicit, ad literam Danielem loqui de Antiocho illustri, & allegoricè de Antichristo, cuius figuram gerebat Antiochus, quod etiam docet Cyprianus libro de exhortatione martyrij, cap. 11. & Hieronymus in Danielis vndecimum & duodecimum cap. sed Antiochus illustris certa quædam & singularis persona fuit: Igitur & Antichristus certa quædam persona esse debet.

QVINTVS & vltimus locus est Apocalypsis decimotertio, & decimoseptimo. quæ loca intelligi de Antichristo docet Irenæus lib. 5. cap. 26. & perspicuum est ex similitudine verborũ Danielis & Ioannis. Vterque enim mentionem facit decem Regum qui erunt in terra quando veniet Antichristus, & vterque Antichristi regnum tribus annis cum medio duraturũ prædicit, &c. Sicut ergo Daniel de vno certo Rege loquitur, ita & Ioannes in Apocalypsi.

IDEM probatur ex Patribus, qui communi consensu de Antichristo docent. PRIMÒ, eum fore instrumentum Diaboli electissimum, ita vt in eo inhabitet omnis plenitudo diabolicæ malitiæ corporaliter, sicut in homine Christo habitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter. SECVNDÒ, Antichristum non regnaturum, nisi tres annos cum medio: ac proinde docent, Antichristum vnum hominem tantum futurum.

VIDE Irenæum libro quinto, capite 25. Cyrillum Hierosolymitanum catechesi decimaquinta: Chrysostomum in secundam ad Thessalonicenses secundo: Theodoretum in cap. septimum Danielis. Lactantium in Epitome diuinæ institutionis, c. vndecimo: Ambrosium in c. vicesimum primum Lucæ: Hieronymum in caput septimum Danielis, & quæstione vndecima ad Algasiam: Augustinum libro vicesimo de ciuitate Dei, per

per multa capita, & in Psalmum nonum, Gregorium libro tricesimo secũdo moral. capite duodecimo: Damascenũ libro quarto, capite vicesimo octauo, & Hippolytum Martyrem in oratione de consummatione mundi.

AD PRIMVM argumentum BEZÆ respondeo, tempore Apostolorum occultè grassari cœpisse Antichristum, nõ in sua persona, sed in suis præcursoribus. Sicut enim Christus venire cœpit ab origine mundi in Patriarchis & Prophetis, qui eum præcurrebant, & significabãt, ita vt dici possit, à principio mũdi cœpisse operari mysterium pietatis, & tamen in sua propria persona nõ venit, nisi quando carnem de B. MARIA suscepit: ita Antichristus mox post Christum in cœlum assumptum cœpit venire in suis præcursoribus, & mysterium operari iniquitatis, nimirum in hæreticis Ecclesiam persequẽtibus, ac præcipuè in Simone Mago, qui se Christum dicebat, & in Nerone, qui primus Ecclesiam oppugnare cœpit, & nihilominus in propria persona non veniet, nisi in fine mundi. Itaque persecutio spiritualis Simonis Magi, & tẽporalis Neronis dicitur mysterium iniquitatis, quia signa erant & figuræ persecutionis Antichristi.

HANC esse veram loci Paulini explicationem, dupliciter probari potest. PRIMO, ex omnibus interpretibus eius loci. Omnes enim per mysterium iniquitatis apud Paulũ intelligunt, vel Neronis persecutionẽ, vt Ambrosius & Chrysostomus in hũc locũ, & Hieronymus quæstione vndecima ad Algasiã: vel hæreticos, qui clàm decipiunt, vt Theodoret° & Sedulius in hunc locum, & Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo nono. SECVNDO, ratione desumpta ex confessione aduersariorum. Illi enim dicunt, Antichristum esse propriè sedem Romani Pontificis.

SI ergo Antichristus propriè dictus, natus est tempore Apostolorũ, sequitur Petrũ & Paulum fuisse propriè dictos Antichristos, licet occultos, & Neronẽ, vel Simonẽ Magum fuisse verum Christum. Constat enim tẽpore Apostolorum nõ fuisse Romæ alios Episcopos, quàm Petrum & Paulum. Disertè enim affirmat Irenæus libro tertio, capite tertio, à Petro & Paulo sedem Romanã fundatam, & primos in ea Episcopos sedisse. Quod idem omnes veteres docent, quos suprà citauimus. Constat etiam, tam Simonem Magum, quàm Neronem cum Apostolis Petro & Paulo dimicasse.

QVOD si aduersarijs non placet, Petrum & Paulũm fuisse Antichristos, & Simonem & Neronem verum Christum, coguntur fateri, tempore Apostolorum non exstitisse Antichristum in se, sed solùm in suo quodam typo. Ex quo consequentia BEZÆ, qua efficiebat, non posse Antichristum esse vnum hominem, nisi daremus vnum hominem, qui viueret à temporibus Apostolorum vsque ad finem mundi: ridicula esse ostenditur.

AD confirmationem dico, Ioannem loqui eo modo, quo loquitur Dominus de Helia, Matthæi decimo septimo, *Helias quidem venturus est, & restituet omnia, dico autem vobis, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum*, id est, Helias in sua persona venturus est, sed iam Helias venit in simili, id est, in Ioanne Baptista.

AD SECVNDVM argumentum, negatur in primis, quòd semper Daniel per singulares bestias intelligit singula regna. Nam per vnam bestiam interdum significat vnum regnum, vt capite septimo, vbi per Leonem intelligit regnum Assyriorum, per Vrsum, regnum Persarum, per Pardum, regnum Græcorum, per aliam bestiam innominatam, regnum Romanorum. interdum vnum Regem, vt capite octauo, vbi per Arietem intelligit Darium Regem Persarum vltimum, per Hircum, Alexandrum Magnum.

DEINDE, negatur consequentia argumenti. Nam Paulus per *Homin. in peccati*, non intelligit aliquam ex quatuor bestijs à Daniele descriptis, sed intelligit illud cornu paruulum, quod apud Danielem præualuit decem cornibus quartæ bestiæ, id est, vnum illum Regem, qui ex modico adeò creuit vt omnes alios Reges sibi subiugauerit.

AD POSTREMVM argumentum respondeo multis modis, vt intelligatur quàm impudenter scripserit Caluinus, eos sponte errare, qui ex illo suo argumento non colligunt, Romanum Pontificem esse Antichristum, PRIMO, per Apostasiam rectissimè apud Paulum ipse Antichristus intelligi potest. Sic enim docent communi consensu Græci interpretes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, & præterea sanctus Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo nono. Dicitur autem Antichristus Apostasia, tum per Metonymiam, quia multis caussa erit recedendi à Deo: tum etiam per excellentiam quãdam, erit enim tam insignis Apostata, vt apostasia ipsa dici possit.

SECVNDO, per Apostasiam potest accipi defectio à Romano imperio, vt exponunt multi Latinorum, vt Ambrosius, Sedulius, & Primasius. Nam, vt in sequenti capite demonstrabimus, non antea veniet Antichristus, quàm omnino intereat Romanorum imperium.

TERTIO, si admittamus, per Apostasiam intelligi defectionem à vera Christi fide & religione (vt Caluinus ostendit) non tamen propterea vllis angustijs constringimur. Nam non est necesse, vt Paulus loquatur de Apostasia multorum seculorum, potuit enim loqui de Apostasia quadam maxima & singulari, quæ solùm erit in illo breuissimo tempore, quo Antichristus regnabit. Atque ita hũc locum intellectũ fuisse à multis veteribus, scribit Augustinus loco notato, hoc est, vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo nono, qui probabiliter docebãt, Antichristo apparente omnes omnino hæreticos occultos, seu fictos Christianos ad eum accessuros, & ex eo Apostasiam maximam, qualis ante anon fuerat, tunc futuram.

QVARTO, si cõcedamus Caluino, loqui diuũ Paulum de Apostasia multorum seculorum, adhuc nihil ipse obtinebit. siquidem dicere poterimus, eam Apostasiam non necessariò ad vnum corpus, & Regnũ Antichristi pertinere. nec postulare vnum caput, sed esse dispositionem ad regnum Antichristi, & in varijs locis, sub varijs regibus, varijs occasionibus fieri, vt nunc cernimus, defecisse Africam ad Mahumetum, Asiæ magnam partem ad Nestorium & Eutychetem, aliásque prouincias ad alias sectas.

QVINTO, ac postremò, si daremus Caluino, generalẽ Apostasiam à fide, & multis iam annis durantem, esse regnum Antichristi, non continuò sequeretur, Papam esse Antichristum. nam adhuc quæstio tractanda esset, quinam defecerint à fide & religione CHRISTI, nónne an illud est, Catholici, an Lutherani. Nam etsi dicunt ipsi, nos esse qui defecimus, tamen nondum probatunt, nec ab vllo communi iudice id declaratum est.

ET sanè multò faciliùs nos probare possimus, Lutheranos esse, qui defecerunt, quàm ipsi, Catholicos defeciſſe probant. Siquidem eos defecisse ab Ecclesia, in qua prius erant, ne ipsi quidem negant. Nam, vt cætera prætermittam, ERASMVS SARCERIVS in illud 2. Thessal. *Tunc reuelabitur ille iniquus*, ingenuè confitetur, omnes ferè prædecessores Lutheranorum, & se etiam aliquando Romano Pontifici paruisse.

ITAQVE

Universidad de Deusto
Biblioteca

ITAQVE defecerunt ipsi à prædecessorũ suorũ Ecclesia & religione. Nos verò ab aliqua Ecclesia defecisse, nec hactenus demonstrarunt, nec vnquã demonstrare poterunt. Cùm igitur apud Paulũ legunt, *Nisi venerit discessio, seu apostasia & reuelatus fuerit ille iniquus*, &c. & se cogitãt discessisse ab Ecclesia, in qua erant, nos autem in ijsdem semper institutis perseuerare. Mirum est, si nõ saltem metuunt, ne de se ipsis Paulus sit loquutus.

Ex hoc secundo capite habemus secundũ argumentum, ad probandum Pontificẽ non esse Antichristum, si enim Antichristus vna tantùm persona est, Pontifices autem multi fuerunt & erunt, eadem dignitate & potestate prædíti, certè alibi quærendus est Antichristus, quam in Romana sede.

CAPVT TERTIVM.

Ostenditur, Antichristum nondum venisse.

QVANTVM ad TERTIVM, de tempore aduẽtus Antichristi, multæ falsæ suspiciones, multique errores exstiterũt, tam Catholicorũ, quàm hæreticorum. Sed cum hoc discrimine, quòd Catholici scientes, Antichristum non venturum, nisi in fine mundi, quæ est veritas: errauerũt tamen in eo quod putauerunt, mundi finem propinquiorem esse, quàm reuera esset, hæretici autem in eo errant, quod existimãt, Antichristum venturum diu ante mundi finem, & iam re ipsa venisse. Dicamus igitur de vtroque errore.

IN primis, omnes veteres animaduertentes suorum temporum malitiam suspicati sunt, tẽpora Antichristi imminere. Ita Thessalonicenses, tẽpore Apostolorum, putabant instare diem Domini, quos Apostolus corrigit, secundæ ad Thessalonicenses secundo. Item CYPRIANVS libro tertio, epistola prima, *Imminente*, inquit, *Antichristo paret ad prælium miles, &c.* &c. Et libro quarto, epistola sexta, *Scire debetis*, inquit, *& pro certo credere ac tenere, præsentẽ diem super caput esse cœpisse, & occasum seculi atque Antichristi tẽpus appropinquasse.* HIERONYMVS epistola ad Ageruchiam de Monogamia, *Qui tenebat, de medio fit, & non intelligimus Antichristum appropinquare?* GREGORIVS libro quarto, epistola tricesima octaua, *Omnia quæ prædicta sunt, fiunt, Rex superbiæ propè est.* Et homilia prima in Euangelia, audacter pronunciat mundi finẽ instare, sed istæ suspiciones erant, non errores. Non enim sancti isti Patres certum tempus definire ausi sunt.

PORRO alij audacius certum tẽpus constituerunt. IVDAS quidam, vt Hieronymus refert in libro de viris illustribus, anno Christi CC. putauit Antichristum venturũ, & mundum finiendũ, qui, vt patet, deceptus est. RVRSVM LACTANTIVS li. 7. cap. 25. diuin. institutionum, *Omnis*, inquit, *exspectatio non amplius quàm ducentorum videtur annorum*, &c. Vbi docet Antichristum fuisse venturum, & mundum finiendum ante annum CC. à sua ætate. Ipse autem vixit temporibus Constantini, anno Christi CCC. itaque anno D. à Christo putauit fore mundi finem, sed ipse quoque, experientia teste, deceptus est.

REFERT beatus Augustinus lib. 18. ciuit. Dei, cap. 53. aliorum errorẽ, qui dixerunt, mundum finiendum anno CCCC. ab Ascensione Domini, & rursum aliorũ, qui annũ millesimũ statuerunt, qui omnes decepti sunt, sicut etiã accidit Paganis, qui, teste eodem Augustino, ibidem, ex nescio quo responso diuino collegerant, Christianam religionem solùm duraturam annis CCC. LXV. Fuit etiam Episcopus quidam Florentinus circa annum Domini M.CV. qui asseruit. Antichristũ tunc natũ fuisse, proinde mundi finem instare. Qua de caussa coactum est Concilium Florentiæ Episcoporum CCC.XL à Paschali II. Vide Chronica Matthæi Palmeri, & Platinam in vita Paschalis II.

DENIQVE, fuit semper celebris opinio multorum asserentium, mundum duraturũ sex millibus annorum, cùm sex diebus Deus mundum creauerit, & mille anni apud Deũ sit quasi dies vna. Ita IVSTINVS q. 71. ad Gentes. Irenæus lib. 5. cap. 28. Lactantius lib. 7. cap. 14. Hilarius in caput 17. Mat. Hieronymus in Psalmũ octogesimum nonum, ad Cyprianũ. Cui sententiæ concordat etiam Thalmudistarũ opinio, qui ex Helia prophetã dicunt se vaticinium habere, quo asseratur, mundus sex millibus annorum duraturus.

HAEC sententia nondũ potest per experientiam redargui. Nam secundum verã Chronologiam sunt elapsi à mundo condito anni plus minus quinquies mille sexcenti. Vnde Ambrosius qui libro septimo in Lucam capite secundo hanc opinionẽ reiicit asserens, tempore suo iam fuisse elapsos annos sex mille, apertè dicipitur. Optima est moderatio D. AVGVSTINI, qui hanc sententiam probabilem putauit, & eam, vt probabilẽ, sequutus est libro vicesimo de ciuitate Dei, ca. septimo. Neque hinc sequitur, nos scire tempus vltimę diei. Dicimus enim, probabile esse, mundum non duraturum vltra sex millia annorum. Non autem dicimus id esse certum.

QVOCIRCA idem Augustinus acriter reprehẽdit eos, qui asserunt, certo aliquo tempore mundum finiendum, cùm Dominus dixerit Actorum primo. *Non est nostrum scire tempora, & momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Vide Augustinum in epist. 80. ad Hesych. in Psal. 80. & lib. 18. ciuit. Dei, cap. 53. Sed his omissis, ad hæreticos veniamus.

HAERETICI huius temporis cum omnes doceant Antichristum esse Rom. Pontificẽ, tamque apparuisse & in mundo versari, tamen inter se non cõsentiunt de tempore quo apparuit. Sunt enim sex eorũ opiniones.

PRIMA SAMOSATENORVM, qui in Hungaria & Transyluania degunt, qui in quodã libello quem inscribunt, Præmonitiones Christi & Apostolorum de abolendo vero Christo per Antichristum, docent, Antichristum paulo post tempora Apostolorũ apparuisse, nimirum quando cœptum est prædicari, Christum esse Filium Dei æternum. Ipsi enim existimant, Christum esse purum hominem, & in Deo vnam tantum esse personam, & hanc fidem à Christo, & Apostolis prædicatam: sed paulò post mortem Apostolorum venisse Romanum Antichristum, & vero Christo puro homine abolito, introduxisse alium Christum æternum, & ferisse Deum trinum, & Christum binum.

HAEC opinio, præter argumẽta, quæ infrà afferemus, contra omnes hæreticos, facillimè refutatur dupliciter: PRIMO quia Antichristus, cum venerit, seipsum faciet Deum, non aliquem alium, vt Apostolus ait 2. Thessa. 2. Romanus autem Pontifex, vt ipsimet dicunt, nõ seipsum fecit Deum, sed Christum prædicauit, & ex puro homine Deum fecit. SECVNDO, quia ipsi dicunt mox post Christi & Apostolorum dormitionem extinctam fuisse penitus per Antichristum verã Christi fidem, & in toto mundo demceps adoratũ fuisse Christũ Deum. At Christus prædixit, contra Ecclesiam suam nõ prævalituras portas inferi. Matth. 16. Et Angelus prædixit æternum fore Christi regnum. Luc. 1. Et Dauid prædixit omnes Reges seruituros Christo. Psalm. 81. Quomodo ergo verum est in ipso initio nascentem Ecclesiam ab Antichristo esse delectam?

SECVNDA opinio est ILLYRICI, qui in Catalogo testium docet, Antichristum venisse, quando cœpit Romanum imperium inclinare ad ruinam. Constat autem, Romanum imperiũ inclinare cœpisse post annum decimum Honorij, quando Roma primum capta est, id est, anno Domini CCCC.XII. vt Blondus ostẽdit lib. 1. decadis primæ historiarum, ab inclinatione Romani imperij, sed hoc intelligere videtur ILLYRICVS de conceptione, nõ de natiuitate Antichristi. Siquidem ipse idem cent. 6. cap. primo, in principio docet, Antichristum conceptum quodãmodo initio anni CCCC. Deinde animatum & formatũ, atque nutritum in vtero matris circa annum quingẽtesimum, & postremò anno DC.VI. natum, quando videlicet Phocas concessit Pontifici Romano, vt caput diceretur totius Ecclesiæ. Idem centuria prima, lib. 2. cap. 4. col. 438. docet, Antichristum regnaturum & fæuiturum gladio spirituali annis M.CC.LX. gladio autem temporali annis DC.LXVI. & tunc finem mundi adfuturum.

PRIOREM numerum collegit ex Apocal. 11. cap. vbi dicitur, duraturum tempus Antichristi diebus M.CC.LX. Vult enim ILLYRICVS accipi diẽ pro anno. Posteriorem numerum colligit ex Apocaly. 13. vbi dicitur numerus bestiæ esse DC.LXVI.

POTEST refelli duobus modis hæc opinio. Sequitur enim primò, iam Antichristum non solùm esse natum, sed etiam mortuum, & proinde mundi finem iam aduenisse. Nam Pontifex Romanus cœpit gladiũ temporalem, id est, temporale dominiũ habere saltem ab anno DC.XCIX. Tunc enim Aripertus donauit Pontifici Romano Alpes Cottias, vbi nunc Genua est, & postea anno DCC.XIV. eam donationem confirmauit Luitprandus, vt scribit Ado Viennensis in Chronico horum annorũ. Blõdus lib. 10. decadis primæ, & idem fatentur Magdeburgẽses, cẽt. 8. c. 10. col. 785. & Theodorus Bibliander, qui hoc anno 714. annotat, factã esse primam prouinciam Papisticam.

NON diu post id est, anno DCC.LV. donauit Pipinus Romanis Pontificibus Exarchatum Rauennę cum magna parte Italiæ, vt testantur Rhegino, Ado, Sigebertus, Blondus lib. 1. secundæ decadis, P. Aemylius, & ipsi etiam Centuriatores, cent. 8. cap. 10. col. 724. ac Theodorus Bibliander in Chronico.

SI igitur hoc anno DCC.LV. cœpit regnum Antichristi, & duraut annis DC.LXVI. Igitur finem accepit anno Christi M.CCCC.XXI. Igitur sunt iam anni plusquam CL. ex quo obiit Antichristus. Quod si initium regni eius ponitur altius, id est, anno Domini DC.XCIX. tunc finis ponendus erit anno M.CCC.LXV. & erunt nunc plusquam CC. anni transacti post mortem Antichristi.

RESPONDEBVNT fortassè post annum DC.LXVI. regni sui temporalis Antichristum non moriturum, sed tantum amissurum temporale dominium. Cùm enim ipsi dicant, regnum spirituale Antichristi duraturum M.CC.LX. annis, qui adhuc finiti nõ essent, & si cœpissent ab anno Christi DC.VI. consequenter dicere debeut duraturum regnum Antichristi spirituale aliquanto tempore post deletum regnum eius temporale, sed certè est absurdum, & contra omnes auctores, & præterea saltem sequitur iam ante annos CC. debuisse Pontifices amittere temporale dominium, quod est contra experientiam.

SECVNDÒ, idem error potest refelli, quia sequitur ex hoc errore, nosse Centuriatores exactè, quando finietur mundus, quod tamen est cõtra verba Domini Act. 1. & Mat. 24. quod sequatur, patet: nam ipsi sciunt, Antichristum cœpisse regnare gladio spirituali anno DC.VI. sciunt etiam regnaturum tantum annis M.CC.LX. & tunc statim venturum Dominũ ad iudicium, vt ipsimet ex Paulo 2. Thes. 2. colligunt: Sciunt igitur iudicium extremum futurum anno Christi M.DCCC.LXVI. vel si hoc nesciunt, coguntur etiam nescire, an Antichristus venerit.

TERTIA opinio est Dauidis CHYTRAEI, qui in commẽtario cap. 9. Apocalypsis cum ILLYRICO docet, Antichristum apparuisse circa annũ Domini DC. & satis apertè significat, S. Gregorium fuisse I. Pontificem Antichristianum. Idem vero Chytræus in coment. ca. 11. & 13. non assentitur Illyrico quantum ad tẽpus durationis Antichristi, sed prudenter monet, non esse id temerè definiendũ. Probat verò tribus rationibus, Antichristum apparuisse anno DC.

PRIMO, quia eo tẽpore Gregorius stabiliuit inuocationem Sanctorũ, & Missas pro defunctis. SECVNDO, quia anno DC.VI. Papa Romanus Bonifacius III. impetrauit à Phoca titulũ Episcopi vniuersalis. Addit TERTIAM rationem in com. ca. 15. quia hoc tempus planè, & perspicuè congruit cum numero nominis Antichristi, quod continet 666. vt in Apoc. c. 13. habetur.

ADDIT ibidem Chytræus, ex hoc eodem numero nominis Antichristi colligi tempus, quo confirmatum fuit à Pipino Antichristi regnũ. Nã tot ferè anni sunt ab anno XCVII. quo Ioãnes scripsit Apocalypsim vsque ad Pipinum, nimirum DCLXVI. Item colligi tempus, quo primùm à Ioanne HVS fuit Papa Romanus derectus, & declaratus Antichristus. Sunt enim ferè anni DC.LXVI. à Pipino ad Ioannem HVS.

HAEC sententia facilè refelli potest, nititur enim solis mendacijs. Nã imprimis nõ fuit Gregorius primus, qui Sanctos innocare, & Missas pro defunctis offerre docuit. Docuerunt idipsum omnes veteres, vt nos alibi demonstrauimus? Nunc vnus Ambrosius sufficit, qui CC. annis Gregorium præcessit, in lib. de viduis: *Obseruandi*, inquit Ambrosius, *sunt Angeli, Martyres obsecrãdi.* Et lib. 2. epist. 8. ad Faustum de obitu sororis. *Itaque*, inquit, *non tam deploranda, quàm prosequenda sunt orationibus meis, nec mœstificanda lacrymis tuis, sed oblationibus animam eius Deo commendandam.* Denique Phocas non titulũ vniuersalis, Papæ tribuit, sed eum caput Ecclesiarum appellauit. Sed hoc idem multò antea fecerat Iustinianus in epist. ad Ioannem II. & antea etiam Concilium Chalcedonen. in epist. ad Leonem. Sine caussa igitur tempore Phocæ ponitur aduentus Antichristi.

QVOD verò addit Chytræus de numero DC.LXVI. omnino ineptum est, quia non congruit præcisè numerus ille cum temporibus, quibus vult Chytræus Antichristum apparuisse, vel confirmatum, vel declaratum esse. Nam à Christo ad Phocæ sanctionem, sunt anni DC.VII. non DCLXVI. ab Apocalypsi reuelata sunt ad Pipinum anni DC.LVIII. à Pipino ad Ioannẽ HVS sunt, vt ipse dicit, anni DC.XL. At certe Ioannes in Apocalypsi præcisum numerũ notauit, cùm etiam minutias addiderit.

ADDE quod Ioan. HVS nõ declarauit primus Papã esse Antichristũ, id enim antea fecerat VViclef, immo nec vnquam dixit Ioan. HVS, papam esse Antichristum: Nam in art. 19. Constantiæ damnato dicit, Clericos per auaritiam suam parare viam Antichristo. Denique Lutherani omnes gloriantur, à Luthero Antichristum esse detectum.

QVARTA opinio est LVTHERI in supputatione temporum qui duos aduentus Antichristi ponit: VNVM, cum gladio spirituali, post annum Domini DC. quãdo videlicet Phocas Pontificem Romanũ, caput omnium Ecclesiarum vocauit. Vbi etiam dicit Gregorium fuisse

Universidad de Deusto
Biblioteca

vltimum Pontificem Romanum. Alterum, cum gladio temporali, post annum Domini millesimum. Idem prorsus docet Bibliander in Chronico tabula 11. & 13.

Itaque in primo aduentu conueniunt Lutherus, & Bibliander cum Centuriatoribus, & Chytræo, eo excepto, quod Lutherus, & Bibliander dicũt Gregoriũ fuisse sanctum, & bonũ Pontificem: Centuriatores autem cen. 6. cap. 1. col. 2. & Chytræus dicũt, Gregorium præ omnibus nauasse operam introducẽdo Antichristo, & proinde pessimũ fuisse, quæ est blasphemia horrendissima: In secundo aduentu dissidet apertè Lutherus, & Centuriatores.

Hæc opinio præter argumẽta cõmunia, quę postea fient, facilè refellitur. Nam omnino sine ratione Luthetus ponit aduentum Antichristi anno DC. & anno millesimo, ac de anno quidẽ sexcentesimo iam diximus in refutatione Chytræi de anno millesimo facilè probari potest. Nam ideo Lutherus ponit eo tempore initium regni tẽporalis Antichristi, quia tunc Papa Gregorius VII. depositus Imperatorem Henricũ IV. & temporaliter dominabatur, & bella gerebat. At quia hæc omnia etiam antea fiebãt: nam Gregorius II. excõmunicauit Leonem Imperatorem, eúmque priuauit regno Italiæ anno DCC.XV. testibus Cedreno, & Zanara in vita eiusdẽ Leonis. Dominium autem tẽporale iam ostendimus ab anno DCC. id est, trecentis annis ante annum millesimum habuisse Romanos Pontifices.

Denique testantur Magdeburgenses cent. 8. cap. 10. Stephanũ III. bella gessisse circa annum Domini DCC.L. & idem dici potest fecisse Adrianũ I. & alios eorum successores. Item circa annum DCCC.L. Leonem IV. virum sanctum, & miraculis illustrem bellum gessisse contra Saracenos, & insigne victoriã reportasse, & vrbem Romanã turribus, & propugnaculis munisse: necnon montem Vaticanũ muro cinxisse, qui inde ab eius nomine ciuitas Leonina appellatus est, scribunt omnes ferè Historici eius temporis, & ipsi etiam Magdeburgenses cent. 9. cap. 10.

Quinta opinio est Henrici Bullingeri, qui præfatione in homilias suas ad Apocalypsim scribit Antichristum apparuisse anno Domini DCC.LXIII. quæ opinio dissidet ab omnibus superioribus, & inde facilè refelli potest, quod nititur debilissimo fundamẽto. Docet enim Bullingerus, in Apocalypsi capite 13. vbi ponitur numerus nominis Bestię 666. significari eo numero tẽpus aduentus Antichristi, id est, quot annis post Apocalypsim scriptam Antichristus venturus esset.

Et quoniam constat ex Irenæo lib. 5. Apocalypsim scriptam circa finem imperij Domitiani, id est, circa annum Domini XCVII. colligit ipse Antichristum venturum fuisse anno DCC.LXIII. Tot enim fiunt si addantur 666. ad 97.

Huc referri potest opinio quorundã Catholicorum qui, vt refert Iodocus Clichtoveus in commentarijs ad cap. 28. lib. 4. de fide Ioannis Damasceni, existimant Antichristum propriè dictum fuisse Mahumetum, quia venit circa annũ DC.LXVI. prout Ioannes prædixerat. At hæc ratio nihil valet. Nam imprimis Magdeburgenſ. reclamant & contẽdunt, numerum illum ex Apocalypsi, non significare tempus natiuitatis Antichristi, sed tempus mortis. Ioannes autem Euangelista cap. 13. Apocalypsis, tam Illyrici quàm Bullingeri commentum reiicit, seipsum enim explicans dicit, illum numerum non esse numerum temporis, sed numerum nominis Antichristi, id est, Antichristum habiturum nomen, cuius literæ Græcæ efficient numerũ 666. vt Irenæus libro 5. cap. 30. & omnes alij exponunt.

Præterea isto anno DCC.LXIII. nulla mutatio facta legitur in Romanis Pontificibus, Mahumetus etiam non venit: nam natus est anno Domini DXCVII. Cœpit se Prophetam dicere anno Domini DC.XXIII. Deinde obiit anno Domini DC.XXXVII. teste Palmerio in Chronico. Itaque non peruenit ad annum DC.LXVI.

Sexta opinio est Vvolfgangi Myscveli, qui in Locis, titulo, de Ecclesia, cap. 12. affirmat Antichristum venisse paulò post tempora Beati Bernardi, id est, circa annum M.CC. & probat, quia D. Bernardus sermone 6. in Psalm. 90. enumeratis multis vitiis hominum, & præcipuè Ecclesiasticorum, & grauissimis Ecclesiæ persequutionibus, subiungit: *Superest vt reueletur homo peccati.*

At hæc etiam opinio nullo negotio refellitur: nam Beatus Bernardus suspicabatur ex malis quæ videbat, Antichristum prope esse, sicut etiam diximus suspicatos suis temporibus Cyprianum, Hieronymum, Gregorium: & sicut illorum, ita & Bernardi suspicio falsa fuit. Præterea fuerunt Pontifices sine comparatione vlla peiores ab anno DCCCC. ad millesimum, quàm a M. C. ad M. CC. Si ergo illi non fuerunt Antichristi, quare isti erunt?

CAPVT IIII.

Explicatur prima demonstratio, quòd nondum venerit Antichristus.

Est igitur vera sententia, nondum regnare cœpisse, neque venisse, sed venturum, & regnaturum circa mundi finem, qui quantum adhuc abest, nullo modo sciri potest. Hæc sententia, quæ destruit omnes superiores, & clarè ostendit, Romanos Pontifices non esse Antichristos: demonstratur sex rationibus.

Sciendum est enim Spiritum sanctum in diuinis literis sex signa certa aduentus Antichristi nobis dedisse: Duo præcedentia ipsum Antichristum, nempè prædicationem Euangelij in toto mundo, & Imperij Romani desolationem: Duo comitantia, videlicet, prædicationem Henoch & Heliæ, & persequutionem maximam & notissimam, ita vt publica sacra omnino cessent. Duo sequẽtia, nimirum interitum Antichristi post tres annos cum medio, & finem mundi, quorum nullum adhuc videmus existere.

Prima ergo demõstratio sumitur ex primo signo, antecedente Antichristum. Scripturæ testantur in toto mundo prædicandum Euangelium, antequam veniet vltima persequutio, quæ excitabitur ab Antichristo, Matthæi 24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus Gentibus.* Quod autem hoc sit futurum ante aduentum Antichristi, probari posset ea ratione, quia tempore Antichristi crudelitas persequutionis illius nouissimæ, impediet omnia publica exercitia veræ religionis.

Sed quia hanc rationem aduersarij nõ admittunt, nec est tempus nunc eam deducendi ex suis principiis, probemus idipsum ex testimoniis Patrum. Hilarius igitur canone 25. in Matthæum, exponens illa verba: *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio*: apertè docet, non venturum Antichristum, quem abominationem desolationis appellat, nisi præcedat Euangelij prædicatio in toto orbe.

Idem

Idem docent diſertis verbis Cyrillus Catecheſi 15. Theodor. in 2. Theſſ. 2. Damaſcen. lib. 4. cap. 28. & alij, & præterea idem colligitur ex textu; Nam dicitur prædicandum Euangelium, antequam veniat illa maxima & nouiſſima tribulatio, qualis nec antea fuit, neque poſtea erit. Qua tribulatione ſignificari Antichriſti perſequutionem, docent Patres, & præcipuè Auguſtinus lib. 20. ciuit. cap. 8. & 19.

Quod autem euangelium non fuerit prædicatum in toto orbe terrarum, eo tempore, quo dicunt noui Samoſateni veniſſe Antichriſtum, id eſt, circa annum Domini C C. vel C C C. patet ex Origene, qui hom. 28. in Matthęum aſſerit, tempore ſuo non fuiſſe adhuc vbique prædicatum Euangelium. Item ex Ruffino, qui lib. 10. hiſt. cap. 9. teſtatur tempore Conſtantini Imperatoris, id eſt, poſt annum Domini C C C. Indis vlterioribus prædicatum fuiſſe Euangelium, cùm antea nunquam illi de Chriſto quidquam audiuiſſent.

Deniqve ex Auguſtino, qui in epiſt. 80. dicit experientia certiſſima ſe comperiſſe ſuo tempore adhuc fuiſſe multas Gentes, quæ nihil de Chriſto audierant. Quod autem neq; completa fuit prędicatio Euangelij circa annũ D C. vel D C C. quibus temporibus ponũt aduentũ Antichriſti Centuriatores, Chytræus, Lutherus, & Bullingerus, patet ex cõuerſione VVandalorũ, Polonorum, Morauorum, & ſimilium, quos cõſtat non audiuiſſe prædicationem Euangelij, niſi poſt annum Chriſti D C C C. vt etiã Centuriatores fatentur, cent. 9. cap. 2. col. 15. & 18. & cent. 10. cap. 2. col. 18. & 19.

Item, quòd non fuerit completa prædicatio tempore D. Bernardi, quo tempore ponit aduentum Antichriſti VVolfgangus Myscvlvs, patet ex ipſo Bernardo, lib. 3. de conſideratione, vbi aſſerit, adhuc ſuo tẽpore fuiſſe Gentes, quæ non audierant Euangelium.

Deniqve, quòd etiam noſtro tempore non ſit prædicatum Euangelium in toto mundo, experientia docet. Inuentæ ſunt enim in Oriente & Occidente regiones vaſtiſſimæ, in quibus nulla extat memoria Euã gelij. Neque dici poteſt fuiſſe ibi fidem, ſed poſtea eſſe extinctam. Nam ſaltem aliqua veſtigia remanerent, vel ibi, vel in Scripturis veterum. Præterea ſcimus, vbi prædicauerunt omnes Apoſtoli, fuiſſe loca multis nota, ne dicam omnibus: at nouus orbis terræ nunc inuentus, non fuit cognitus ab Apoſtolorum temporibus, niſi paulò ante noſtram ætatem.

Contra hanc demõſtrationem vna tantùm obiectio fieri poteſt, quia nimirum fortaſſe Scripturæ, quæ dicunt Euangelium in toto orbe prædicandum, non loquuntur de toto orbe ſimpliciter, ſed per figurã intellectionis accipiunt totum pro parte, ſicut Lucę 2. cùm dicitur: *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.* Alioquin falſum erit, quod Paulus dicit Rom. 10. iam tunc tempore ſuo: *In omnem terram exiuiſſe ſonum Apoſtolorum.* Et quod ait Coloſſ. 1. *A ſpe Euangelij quod peruenit vſque ad vos, ſicut & in toto mundo eſt, fructificans & creſcens.* Et infrà: *Quod prædicatum eſt*, inquit, *in vniuerſa creatura quæ ſub cælo eſt.*

Respondeo, ſine dubio, non per figuram, ſed propriè & ſimpliciter in toto mundo, id eſt, in omni Gente prædicari debere Euãgelium, & Eccleſias conſtitui. Nam in primis id expreſsè docet Auguſtinus epiſt. 80. ad Heſychium, & idem ſentiunt alij Patres citati, & præterea Origenes & Hieronymus, & alij in cap. 24. Matthæi.

Deinde, tribus rationibus id probari poteſt. Primo, Chriſtus ait, prædicationem in vniuerſo mundo eſſe ſignum conſummationis ſeculi. Sic enim ſubiungit: *Et tunc veniet conſummatio.* At ſi non propriè, ſed per ſynecdochem deberet prædicari Euangelium in toto mundo, nihil valeret illud ſignum. Nam eo modo primis X X. annis fuit prædicatum Euangelium ab Apoſtolis in toto mundo.

Secvndo, vt Auguſtinus ratiocinatur, propriè omnes Gentes ſunt Chriſto promiſſæ, Pſal. 71. *Omnes Gentes ſeruient ei.* Et Chriſtus generaliter pro omnibus mortuus eſt, & ideo in Apoc. ca. 7. deſcribuntur electi ex omnibus Gentibus, & populis, & tribubus, & linguis, igitur etiã prædicatio propriè debet eſſe generalis.

Deniqve, Matth. 24. dicitur prædicandum Euangelium in toto mundo, *in teſtimonium omnibus Gentibus*, id eſt, ne vlla Gens in die iudicij poſſit excuſare infidelitatem ſuam prætextu ignorantiæ, igitur ante generale iudicium, generalis prædicatio debet præcedere.

Ad loca illa Pauli reſpondet Auguſtinus in epiſt. 80. ac dicit Paulum, cùm ait Rom. 10. *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, accepiſſe præteritum pro futuro, ſicut fecerat Dauid, cuius illa verba ſunt. Cùm autem ait Coloſſ. 1. *Euangelium eſſe in toto mundo*, non voluiſſe dicere eſſe actum, ſed virtute: quia nimirum iactum fuerat per Apoſtolos ſemen verbi diuini in mundum, quod paulatim fructificando & creſcendo, totum mundum repletutum erat: quomodo aliquis, qui ignem ſuppoſuiſſet diuerſis partibus ciuitatis, verè diceretur totam illam vrbem incendiſſe, quia ignem applicuerat, qui paulatim creſcendo, totam vrbem abſumpturus erat, & hoc idem Apoſtolus indicat, cùm ait: *In toto mundo eſt fructificans & creſcens.* Non enim mundum totum plene occupauerat, cùm adhuc propagaretur, & tamẽ ſuo quodam modo occupauerat, id eſt, virtute, non actu.

Posset etiam reſponderi cum Hieronymo in caput 10. Matth. & B. Thom. in cap 10. ad Romanos, duobus modis peruenisse Euangelium ad omnes Gentes, vno modo per famam, alio modo per proprios prædicatores, & Eccleſiarum fundationem. Et quidem primo modo peruenisse Euangelium ad omnes Gentes totius mundi, tunc noti, tempore Apoſtolorum, & de hoc loqui Paulum: quomodo etiam debet intelligi Chryſoſto. in cap. 24. Matthæi. Secundo modo non peruenisse tunc, ſed peruenturum ſuo tempore, & de hoc loqui Dominum Matth. 24 Luc. vlt. & Actor. 1.

Adde vltimò, non esse absurdum, si concedamus Dominum propriè, Apoſtolum figuratè esse loquutũ. Rationes enim quibus cogimur Domini verba in propria ſignificatione accipere, non eandem vim habent, ſi accommodentur ad verba beati Pauli, præſertim cum Dominus de re futura, Paulus de præterita ſit loquutus.

CAPVT QVINTVM.

Explicatur ſecunda demonſtratio.

Secvnda demonſtratio ſumitur ex altero ſigno antecedente tempora Antichriſti, quòd erit Desolatio omnimoda Romani Imperij. Sciendum eſt enim Romanum Imperium tandem diuidendum in decem Reges, quorum nullus erit vel dicetur Rex Romanorum, etſi omnes occupabunt prouincias aliquas Romani Imperij, ſicut modò Rex Galliæ, Rex Hiſpaniæ, Regina Angliæ, & fortè aliqui alij tenent partes Romani Imperij, & tamen non ſunt Romani Reges vel Imperatores: donec autem hoc non fit, non poteſt Antichriſtus venire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PROBAT hoc IRENÆVS lib.5.ca.26.ex Daniele cap.2.& 7.& ex Apoc.cap.17.Nam ca.2. Danielis describitur successio præcipuorum regnorum vsque ad finem mundi, per statuam quandam, cuius caput aureum significat primum regnum, id est, Assyriorum. Pectus argenteum, est regnum secundum, id est, Persarum. Venter æneus, regnum tertium, id est, Græcorum. Tibiæ ferreæ, regnum quartum, id est, Romanorum. Quod longissimo tempore fuit bipertitum, sicut tibiæ duæ sunt & longissimæ. Porro ex duabus tibiis oriebantur decem digiti. & in eis tota illa statua desinebat, quia videlicet Romanum Imperium tandem in decem Reges diuidendum erat, quorum nullus erit Rex Romanorum, sicut nullus digitus est tibia.

IAM verò cap.7.clarissimè Daniel per quatuor bestias eadem quatuor regna designat, & addit, ex vltima bestia proditura decem cornua, quæ decem vltimos reges significant, qui orientur quidē ex Romano Imperio, sed non erūt Romani Imperatores, sicut cornua ipsa oriuntur ex bestia, sed bestia ipsa non sunt.

DENIQVE Ioannes cap.15.Apocalypsis describit bestiam cum septem capitibus & decem cornibus, super quam mulier quædam sedebat, & explicat mulierem esse vrbem magnam, quæ sedet super septem colles, id est, Romam: septem capita esse septē illos montes, & etiam septem Reges, quo numero intelliguntur omnes Romani Imperatores. Decē cornua dicit esse decem Reges, qui vno tempore simul regnabunt, & ne putemus hos fore Romanos Reges, addit, quòd hi Reges odio habebunt fornicariam, & desolatam facient, quia ita inter se diuident Romanum Imperium, vt illud penitus destruant.

DEINDE, idem probatur ex Paulo 2. Thess.2. vbi dicit: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tēpore, tantū vt qui nunc tenet teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, &c.* Vbi Paulus nō ausus apertè scribere de euersione Romani Imperij, quod tamē apertè illis coram explicuerat, sic loquitur, & sensus est, scitis, quid impediat aduentum Antichristi. Dixi enim vobis Romanum Impetium impedire, quia non sunt adhuc impleta eius peccata, & non antè veniet Antichristus, qui hoc Imperium propter sua peccata tollat è medio. Ideò qui nunc tenet Romanum Imperium, teneat, id est, regnet donec de medio fiat, id est, aboleatur, & tunc reuelabitur ille iniquus.

ITA exponūt Græci Patres & Latini. CYRILLVS Catechesi 15. de hoc loco disputans: *Veniet*, inquit, *prædictus Antichristus, cùm impleta fuerint tempora Romani Imperij.* CHRYSOSTOMVS in hunc locum: *Quando*, inquit, *è medio sublatum fuerit Imperium Romanum, tunc veniet Antichristus.* Similia habent Theophylactus & Oecumenius.

EX Latinis TERTVLLIANVS in apolog. & ca.32. dicit Christianos orare pro diuturnitate Romani Imperij, quod sciant illo Imperio euerso, imminere orbi summam calamitatem: & LACTANTIVS lib.7.cap. 15. explicans ea quæ præcedent Antichristū & mundi finem: *Romanum*, inquit, *nomen quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed dicam quia futurum est) tolletur de terra, & imperium in Asiam reuertetur, ac rursum Oriens dominabitur, atque Occidens seruiet.* Ambrosius in 2. Thess.2. post defectum & abolitionem Romani regni venturum dicit Antichristum.

HIERONYMVS quæst.11. ad Algasiam, eundem locum Pauli enarrans: *Nisi venerit*, inquit, *discessio primùm, vt omnes Gentes, quæ Romano Imperio subiacent, recedant ab eo, & nisi fuerit Romanum Imperium antea desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet, tantū vt Romanum Imperium, quod nunc vniuersas Gentes tenet, recedat, & è medio fiat, & tunc Antichristus veniet.* Denique AVGVSTINVS lib.20.ciuit. Dei cap.19. sic eundem locum exponit: *Tantum qui modo imperat, imperet, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem significare Antichristum nullus ambigit.*

QVOD autem hoc signum non sit impletum illis temporibus, quibus Transyluani Antitrinitarij dicunt venisse Antichristum, id est, circa annum C.C. patet, quia tunc maximè florebat Romanum Imperium, & diu postea floruit.

QVOD etiam non sit impletum vnquam hactenus, patet, quia adhuc manet successio, & nomen Imperatorum Romanorū, & mirabili prouidentia Dei, quando defecit Imperium in Occidente, quod erat altera tibiarum statuæ Danielis, mansit incolume Imperium in Oriente, quod erat altera tibia. Quia verò Imperiū Orientis destruendum erat per Turcas, vt nūc factum videmus, iterum Deus erexit in Occidente priorem tibiam, id est, Imperium Occidentale, per Carolum Magnum, quod Imperium adhuc durat.

NEQVE obstat, quod Roma ipsa iuxta Ioannis vaticinium quodammodo ceciderit, & Imperium amiserit. Nam Imperium Romanum sine vrbe Roma benè consistere potest, & dici Romanus Imperator, qui Roma caret, modo succedat alteri Romano Imperatori in eadem dignitate & potestate, siue plures, siue pauciores prouincias sub Imperio suo habeat. Alioqui nec Valens, nec Arcadius, nec Theodosius iunior, nec alij eorum successores, vsque ad Iustinianum, qui omnes Roma caruerunt, Romani Imperatores dici potuissent. Nec etiam Carolus Magnus, & successores, qui etiam vrbe Romana potiti non sunt, vnquā fuissent Imperatores, quod falsum esse ex duobus patet.

PRIMVM, quia hac sola de caussa Imperator, qui nunc est, præcedit omnes Christianos Reges, etiam se alioqui maiores, & potentiores. DEINDE, quia constat, consentientibus Romanis, Carolum Imperatorē creatū, teste Paulo Diacono, li.23.rerum Romanarum, & ab ipso Græco Imperatore, per legatos Imperatorē salutatū, teste Adone in Chronico anni DCCC. X. & à Persis atque Arabibus, vt Imperatorem muneribus ornatum, teste Othone Frisingensi, lib.5.cap.31.

DENIQVE, Lutherani gloriantur se tres Principes habere, electores Romani Imperatoris. Proinde negare non possunt, quin adhuc Romanū Imperium duret.

RECTE igitur Orosius lib.2.cap.4. comparans Babylonicum Imperium cum Romano, dicit Deum longè mitius egisse cum Romanis quàm cum Babyloniis. Nam post annos M.C.LXIV. ex quo Babylon condita erat, vno die capta est Babylon caput Imperij, necatus est Imperator, & Imperium desolatum destructumque est. At post annos totidem, id est, M.C. LXIV. ex quo cœpit esse Roma, capta est Roma à Gothis, sed incolumi Imperatore Honorio, qui tunc rebus præerat, & saluo Imperio Romano.

HINC apparet deceptio aduersariorum. Illi enim putabant sufficere inclinationem Romani Imperij ad Antichristi aduentum: sed Paulus, Ioannes, & Daniel, & Patres, Irenæus, Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, Tertullianus, Lactantius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, non inclinationem, sed desolationem dicunt necessariam.

SED OBIICIVNT Lutherus, Illyricus, & Chytræus, hanc demonstrationem pro se maximè facere, nam prædictū erat à Ioanne in Apocalypsi cap.13. Bestiam, quæ Romanū Imperiū significabat, vulneran-

dam ad mortem, & ab Antichristo iterum sanandam, quod sanè tunc factum est cum Papa Imperium Occidentale, quod iam fere perierat, iterum instauravit, collato in Carolum Magnum titulo ac dignitate Imperatoris, igitur ex hac ipsa translatione seu instauratione Imperij manifestè colligitur, Papam Romanum vere esse Antichristum. Vide Illyricum in libro contra Primatum Papæ & cent.8.cap.10.col.751. & Chytræum in cap.13. Apocalypsis.

CONFIRMAT hoc argumentum ILLYRICVS ex Ambrosio, qui explicans verba B. Pauli 2. Thess.2. dicit Antichristū redditurum Romanis libertatem, sed sub suo nomine: quod Papa videtur feciſſe, cùm Imperatorē Romanis creauit, qui tamen à se penderet.

RESPONDEO, apud Ioannem nusquam legimus ab Antichristo sanandam bestiam, quæ Romanū Imperium significabat; sed hoc legimus, vnum ex capitibus bestiæ moriturum, & paulò pòst iterum resurrecturum, opera Draconis, id est, Diaboli, id quod omnes fere veteres exponunt de ipso Antichristo, qui fingeret se mortuum, & arte diabolica iterum se ipse excitabit, vt imitetur veram Christi mortem & resurrectionem, & eo modo plurimos seducet.

ITA exponit B. GREGORIVS lib.11.epist.3. necnon Primasius, Beda, Haymo, Anselmus, Richardus, & Rupertus in cap.13. Apocalypsis. Et textus ipse cogit planè, vt per illud caput Bestiæ, quod mortuum erat & reuixit, non intelligamus Carolum Magnum, sed Antichristum, siquidem illud caput, vt Ioannes scribit, potestatem habuit solùm mensibus quadraginta duobus, & blasphemabat Deum, & eos qui in cœlo habitant, & imperauit in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt illud omnes, qui habitant in terra, quarum rerum nullam vidimus, nec legimus in Carolo Magno, aut in aliquo successorum eius. Regnauit enim Carolus diutius, quàm mensibus quadraginta duobus, nec Deum & Sanctos blasphemabat, sed eos potius mirificè coluit, & pietatem eius multi successorum eius imitati sunt.

DENIQVE, nec ipse Carolus, nec vllus successorum eius in omnem tribum, populum, linguā, & gentem Imperium habuit, vt omnibus notum est. Porrò sanctus AMBROSIVS, non ait nouum Romanū Imperatorem ab Antichristo creandum fuisse, quod Papa fecit, sed euerso Romano Imperio libertatem Romanis restituendam, quod Papa feciſſe non legitur.

CAPVT SEXTVM.

Explicatur tertia demonstratio.

TERTIA demonstratio sumitur ex aduentu Henoch & Heliæ, qui adhuc viuunt, & ad hoc viuunt, vt venienti Antichristo se opponant, & conseruent electos in fide Christi, & tandem Iudæos conuertant, quod tamen certum est nondū esse impletum. Quatuor Scripturæ exstant de hac re. PRIMA, Malachiæ 4. *Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & conuertet corda patrū ad filios, & corda filiorum ad patres eorum.* SECVNDA, Eccles.48. vbi de Helia legimus: *Qui receptus es in turbine ignis, in turbine equorum igneorum. Qui inscriptus es in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob.* Et ca.44. *Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det Gentibus pœnitentiam.* TERTIA, Matth.17. *Helias quidem venturus est, & restituet omnia.* QVARTA, Apocal.11. *Dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus M.CC.LX.*

HÆC omnia loca profert etiam Theodorus BIBLIANDER in suo Chronico tab.34. sed ait, per Henoch & Heliā intelligi omnes ministros fideles, quos Deus excitat tēpore Antichristi, qualis nimirū fuit Lutherus, Zuinglius, & cæteri. & tandē concludit: *Quare*, inquit, *puerilis imaginatio est, vel Iudaicum somnium, expectare vel Heliam, vel Henoch, vt personæ suis proprietatibus singularibus desimtas.* Et idē docet CHYTRÆVS in comment. ad hunc locū Apocalypsis. Et probant; quia quæ dicūtur de Helia à Malachia; Dominus docuit intelligi de Ioanne, Matth.11. *Ipse est Helias qui venturus est.* Et Hieronymus in caput 4. Malach. exponit de omni choro Prophetarū, id est, de doctrina omniū Prophetarū.

NOBIS verò non puerilis imaginatio, sed verissima sententia videtur, Henoch & Heliā in suis personis venturos, & contrarium, vel esse hæresim, vel errorem hæresi proximum; probatur, PRIMO ex illis Scripturis quatuor. Nam quod verba Malachiæ non possunt intelligi de quibuscunque doctoribus, vt de Luthero, Zuinglio, & similibus patet: nam Malachias dicit ab Helia conuertendos esse Iudæos, & propter Iudæos præcipuè mittendum, vt patet ex illo: *Mittam vobis*, & Ecclesiastico: *Restituere tribus Iacob*, at Lutherus & Zuinglius nullum Iudæorum conuerterunt.

QVOD etiam non possint intelligi de Ioanne Baptista ad litteram, sed solùm de Helia, patet, quia Malachias loquitur de secundo aduentu Domini, qui erit ad iudicandum. Sic enim ait: *Antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.* Primus enim aduentus non vocatur dies magnus & horribilis, sed tempus acceptābile, & dies salutis. Vnde etiam subditur: *Ne forte veniēs feriam terram anathemate*, id est, ne veniens ad iudicium, & inueniens omnes iniquos, omnem terram condemnem, ideò mittam Heliam, vt habeam aliquos, quos saluem: At in primo aduentu Dominus non venit iudicare, sed iudicari, nec perdere sed saluare.

AD verba Domini Matth.11. paulò pòst respondebitur. Ad Hieronymum dico, eum, etsi in commentario Malachiæ non putauit Malachiam loqui de vero Helia, tamen in commentario Matth.11. & 17. contrarium sentire & docere. Denique, hanc esse communem fidelium interpretationem, testatur August. lib. 20. ciuit. Dei, cap.29.

QVOD etiam Ecclesiasticus loquitur de personis ipsis Henoch, & Helia, non de aliquibus aliis, probatur; Nam Ecclesiasticus dicit illum Henoch venturum, *vt det Gentibus pœnitentiam, qui translatus est in paradisum.* & illum Heliam venturum ad restituendas tribus Israël, qui in curru equorum igneorum raptus fuerat. Quæ certè non conueniunt, nisi illis particularibus personis.

QVOD loco non possum satis mirari, quid Episcopo Iansenio in mentem venit, vt exponens hunc locum scriberet, etiamsi opinio sit omnium veterum Heliam venturum, tamen non cōuinci ex hoc loco; Dici enim posse, Ecclesiasticum id scripsisse secūdum receptam suo tempore opinionem, qua creditum fuit ex verbis Malachiæ, Heliam verè in sua persona venturum ante Messiam, cùm id non esset implendum in propria eius persona, sed in eo qui venturus erat in spiritu, & virtute Heliæ. Si enim ita est, vt Iansenius dicit, sequitur Ecclesiasticum errasse, & falsa scripsisse. Sed, ni fallor, Iansenius mutauit opinionem; nam scribens in caput decimum septimum Matth. docet locum Malachiæ non posse intelligi ad litterā, nisi de vero Helia, quod idem cogitur dicere de loco Ecclesiastici, qui sine dubio Malachiam exponit.

IAM quòd verba Domini Matt.17. intelligantur de

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero Helia, non de Ioanne, planum est, quia Ioannes A iam venerat, & absoluerat cursum suum, & tamen Dominus ait, *Helias venturus est.* Quod verò non intelligātur de omnibus Doctoribus, sed de vno vero Helia, probari potest. PRIMO, quia Apostoli, qui mouerūt quæstionem de Helia, fuerūt Petrus, Iacobus & Ioannes, & occasionem acceperunt, ex transfiguratione Domini, vbi Moysen & Heliam viderunt; Itaque cum interrogabant: *Quid ergo Scribæ dicunt, quia Heliam oportet venire primum,* loquuntur de illo Helia, quem viderant in monte cum CHRISTO. Igitur CHRISTVS respōdens: *Helias quidē venturus est, & restituet omnia,* loquitur etiam de illo Helia particulari, qui apparuerat in transfiguratione.

SECVNDO, idem patet ex illis verbis: *Et restituet omnia.* Id enim non fecit Ioannes Baptista, nec vllus alius. Nam restituere omnia, est omnes Iudæos, & hæreticos & fortè multos Catholicos ab Antichristo deceptos reuocare ad veram fidem.

SED instat BIBLIANDER, quia Dominus Matt. B 11. de Ioanne Baptista dicit: *Ipse est Helias qui venturus est,* quasi dicat; ipse est Helias à Malachia promissus.

RESPONDEO, Dominum velle dicere, Ioannem fuisse Heliam promissum, non ad literam, sed allegoricè: Ideo enim præmisit, & *si vultis recipere,* quasi dicat, Helias quidem in sua persona promissus, venturus est in vltimo aduentu. Tamen si vultis etiam aliquem Heliam in primo aduentu, Ioannem recipite. Ideo etiam subiunxit: *Qui habet aures audiendi audiat.* Indicans mysterium fuisse, quod dixerat Ioannem fuisse Heliam.

QVOD denique verba Ioannis Apocaly. 11. intelligantur de singularibus personis Henoch, & Helia, non de omnibus Doctoribus, patet ex eo quod ibidē Ioannes dicit, eos interficiendos ab Antichristo, & corpora eorum per tres dies mansura insepulta in platea Hierusalem, & post tres dies eos resurrecturos, & in cœlum ascensuros, quæ nulli hactenus contigerunt.

RESPONDERE tamen conatur DAVID CHY- C TRÆVS in commentario ad hunc locū, ac PRIMO ait, Ioannem significare voluisse multos Lutheranos ministros à Papistis interficiendos, quibus tamē Deus vitam restituit, cùm eos ad cœlum euehit, in æternum victuros. SECVNDO, addit paulò infrà, interfectis illis ministris vitam corporis restituēdam in die vltima resurrectionis. Denique TERTIO, ibidem addit, posse etiam significari per hanc vitę restitutionem, quod videamus multos à Deo excitari alios ministros in locum interfectorum cum eodem zelo & virtute.

AT nimis leues sunt hæ responsiones. PRIMA enim defendi non potest, quia beatitudo animæ non est restitutio vitæ amissæ, sed nouæ vitæ acquisitio. Deinde duo illi testes in Apocalypsi coram omnibus D resurgent, & corpore sursum versus eleuabuntur, quod certè in beatitudine animæ non impletur.

SECVNDA solutio nihil etiam valet. Nam Ioannes dicit; Duos illos testes resurrecturos ante vltimum diem durante nimirum adhuc statu huius mundi. Addit enim Ioannes, timorem magnum incutiendū inimicis eorū ex illa resurrectione: & paulò pòst terræ motum futurum, & septem millia hominum peritura.

TERTIA denique solutio non est ad rem. Nam Scriptura dicit, illos eosdem qui mortui fuerant excitandos, & in cœlum assumendos. Nos autem non vidimus adhuc vllum ministrum Lutheranum resurgere, vel in cœlum assumi: quid, quod Ioānes dicit, Henoch & Heliam saccis indutos prædicaturos, & Lutherani saccos ita oderunt, vt si fortè eos habent, dum Lutherani fiunt, continuò eos abiiciunt.

PROBATVR SECVNDO, verè in suis personis Heliam & Henoch venturos tempore Antichristi, ex consensu Patrum. Nam de Helia id asserunt Hilarius, Hieronymus, Origenes, Chrysostomus, & alij omnes Matthæi interpretes in cap. 17. Item Lactantius lib. 7. cap. 17. & Theodoretus in ca. vlt. Malachiæ, & Augu. tract. 4. in Ioannem, & Primasius in cap. 11. Apocal.

DE Henoch & Helia simul id asserunt multi, qui scribunt in Apocalypsim, vt Beda, Richardus, & Arethas, ex quibus Arethas etiam addit, inuariabiliter à tota Ecclesia credi, Henoch & Heliam venturos, vt se Antichristo opponant. Item Damascen. lib. 4. cap. 28. Hippolytus martyr in oratione de mundi consummatione. Necnon beatus Gregorius lib. 21. cap. 36. & lib. 9. cap. 4. moralium, & beatus Augustinus lib. 9. cap. 6. de Genes. ad literam.

PROBATVR TERTIO, quia alioquin non potest reddi ratio, cur isti duo sint rapti ante mortem, & adhuc viuant in carne mortali, aliquando morituri. Nam etsi Iudæi, vt Rab. Salomon in cap. 5. Genes. dicunt Henoch à Deo occisum ante tempus, quia leuis & mutabilis erat, & Heliam asserunt, cū in curru igneo sursum ferretur, ab illo igne toto corpore exustum, & fortè idem sentiunt Lutherani, qui eos redituros negant. Tamen Catholici omnes certa fide tenent vtrūq; in suis corporibus viuere. Quod enim mortuus non sit Henoch, Apostolus docet Hebr. 11. *Henoch translatus est ne videret mortem,* & quod tam ipse quàm Helias mortui non sint, & tamen morituri sint, clarè docent præter supra citatos, Irenæus, Tertullianus, Hieronymus, Augustinus, & Epiphanius.

IRENÆVS lib. 5. cap. 5. loquens de Henoch & Helia: *Dicunt,* inquit, *Presbyteri, qui sunt Apostolorum discipuli eos, qui translati sunt, illuc* (in paradisum terrestrē) *translatos esse, & ibi manere vsque ad consummationem, conspicantes incorruptionem.* TERTVLLIANVS libro contra Iudæos capite primo, de Henoch, sic ait: *Qui necdum mortem gustauit, vt æternitati candidatus:* EPIPHANIVS in Ancorato de Henoch & Helia sic ait: *Hi duo permanent in corpore & anima propter spem.* HIERONYMVS in epistola ad Pammachium contra Ioannem Hierosolymitanum: *Henoch,* inquit, *translatus est in carne, Helias carneus raptus est in cœlum, necdum mortui, & Paradisi iam coloni, &c.* AVGVSTINVS libro de peccato orig. cap. 23. *Henoch,* inquit, *& Heliam non dubitamus, in quibus nos; sunt corporibus viuere.*

CAPVT VII.

Explicatur quarta demonstratio.

QVARTA demonstratio sumitur ex eo quod certum est Antichristi persecutionem fore grauissimā & notissimā ita, vt cessent omnes publicæ religionis ceremoniæ, & sacrificia, quorum nihil adhuc videmus. Quod illa vltima persequutio sit futura grauissima patet ex illo Matth. 24. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque erit.* Et ex Apocalypsis 20. vbi legimus: *Tunc Satanam soluendum,* qui vsque ad illud tempus fuerat ligatus.

DE quo loco disputans AVGVSTINVS lib. 20. ciuit. Dei, cap. 8. & 9. Dicit Antichristi tempore Diabolum soluendum, & proinde tanto graniorem fore illam persequutionem omnibus præcedentibus, quanto crudelius potest Diabolus sæuire solutus, quàm ligatus. Itaque, ait tunc Diabolum omnibus suis

suis & suorum viribus Ecclesiam vexaturum. Et HIPPOLITVS martyr in oratione de mundi consummatione, ac CYRILLVS Cathechesi 15. dicunt martyres, quos Antichristus occidet, futuros illustriores omnibus præteritis; quia præteriti contra homines ministros Diaboli, at futuri contra ipsum Diabolum personaliter grassantem pugnabunt. At certè nihil tale experti sumus ab anno D C. vel etiam millesimo.

DICVNT quidem hæretici se magnam persequutionem ab Antichristo pati, quia interdum comburuntur aliqui de ipsorum numero: at quæ comparatio est talis persequutionis cum persequutione Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani, & aliorum? Siquidem pro vno hæretico, qui comburitur, mille Christiani olim interficiebantur: idque in toto orbe Romano exercebatur, non in vna solum prouincia: & cum modo summa pœna sit comburi hominem, tunc incredibilia. & diuersissima tormentorum genera exercebantur. De quibus vide Cornelium Tacitum in Nerone, & ex nostris Eusebium in historia Ecclesiastica.

SCRIBIT DAMASVS in vita Marcellini, supra XVII. millia Christianorum à Diocletiano interfecta, & Eusebius, qui tunc viuebat, scribit lib. 8. cap. 6. hist. adeo fuisse omnes carceres plenos martyribus, vt nullus relinqueretur locus facinorosis, in toto verò eo libro, tot martyrio coronatos refert infrà biennium, vt impossibile sit, numerum eorum inire.

ADDE quod multo plures Catholicorum hæretici nostri occiderunt, his decem vel quindecim annis in Gallia & Flandria, quam inquisitores combusserint hæreticorum, fortè in centum annis. Itaque non possunt appellare hanc persequutionem, sed potius bellum ciuile. Nam, vt Augustinus docet epist. 80. ad Hesychium, quando erit vera persecutio Antichristi, solis ecclesiæ filiis erit tribulatio, non autem eorū persecutoribus; sicut tempore Diocletiani, & superiorum Principum, Christiani solum cædebantur, non autem etiam cædebant. C

SI verò persequutio dicenda est, Catholici potius eam patiuntur quàm Lutherani, & Caluinistę, Catholici enim sunt, qui ex multis prouinciis electi, Ecclesias, parrimonia, & ipsam etiam patriam amiserunt, inuadentibus nimirum res alienas nouis istius Euangelij ministris; & vt diximus, & ex commentario Laurentij Surij, aliisq; huius temporis historicis cognosci potest, multo plures Catholicorum furor Caluinistarum intra paucos annos absumpsit, quàm hæretici iudicio Principum Catholicorum, abnegatæ fidei pœ- D nas dederint.

QVOD autem illa persequutio sit futura notissima & manifestissima, probat Augustinus lib. 20. ciuit. Dei, cap. 11. ex illis verbis Apocal. 20. *Et circuierunt castra Sanctorum, & dilectam ciuitatem.* His enim verbis significatur omnes prorsus impios simul futuros in exercitu Antichristi. & aperto marte oppugnaturos omnem Sanctorum Ecclesiam. Nunc enim sunt multi ficti in Ecclesia, qui tegentes malitiam suam, corde sunt extra Ecclesiam, corpore intus: *At tunc erumpent omnes,* inquit Augustinus, *in apertam persequutionem ex latebris odiorum.*

HOC sanè adeò non est impletum hoc tempore, vt nunquam ferè fuerit maior numerus falsorum fratrum, & fictorum Christianorum, & adeò non est nota, nec manifesta hæc persequutio, vt nec illi, qui dicunt se eam pati, nec nos qui dicimur eam inferre, possimus dicere, quando cœperit. Certè persequutiones Neronis, Domitiani, atque aliorum Principum Romanorum, ab Eusebio, Orosio, Sulpitio diligenter annotatæ fuerunt, neque est dubium quando cœperint, & quando desierint: sicut etiam de Christi aduentu, quia verus & manifestus fuit, optimè scimus quando fuerit, & quibus primum manifestatus. Nec vllæ sunt inter nos de ea re opiniones. A

AT hæretici, qui dicunt Antichristum venisse, & iam per tot annos persequutionem exercuisse, tamen non possunt proferre vnum auctorem, qui annotauerit quando Antichristus venerit, vel quibus apparuerit primum, vel quando inchoauerit persequutionem, & ipsi inter se ita dissident, vt vnus dicat eum venisse anno C C. Alius anno D C. VI. Alius anno D C C. LXXIII. Alius anno millesimo. Alius anno M. C C. vt non tam vigilantes loqui, quàm per quietem somniare videantur.

DENIQVE quod Antichristi tempore propter atrocitatem persequutionis cessare debeat publicum, B & quotidianum Ecclesiæ officium, & sacrificiū, apertè docet Daniel. cap. 12. *A tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium est. M. CC. XC.* Vbi omnium consensu loquitur de tempore Antichristi, & vt exponūt Irenæus lib. 5. cap. 25. Hieronymus & Theodoretus in hunc locum, Hippolytus martyr in oratione de consummatione mundi, & Primasius in cap. 11. Apocal. sensus est, Antichristum interdicturum omnem diuinum cultum, qui in Ecclesiis Christianorum nunc exercetur. Ac præsertim sacrosanctum Eucharistiæ sacrificium; Hoc autem signum nondum impletum experientia testatur.

EX quo tria colligi possunt. PRIMO, Antichristum nondum venisse, cùm adhuc viget sacrificium iuge. SECVNDO Romanum Pontificem nō esse Antichristum, sed ei maximè cōtrarium, cum sacrificium quod ille ablaturus est, hic maxime ornet & tueatur. TERTIO, huius temporis hæreticos præ omnibus aliis Antichristi esse præcursores, cum nihil ardētius optāt, quàm sacrificium Eucharistiæ penitus abolere.

CAPVT VIII.

Explicatur quinta demonstratio.

QVINTA demonstratio sumitur à duratione Antichristi, Antichristus non regnabit nisi tres annos cum medio: At Papa iam regnauit spiritualiter in Ecclesia plusquā M. D. annis, nec potest assignari vllus, qui sit habitus pro Antichristo, qui precisè regnauerit tribus annis cum medio, non igitur Papa est Antichristus. Proinde nondum venit Antichristus.

PORRO Antichristi regnum trium annorum cum dimidio futurum, colligitur ex Daniele, cap. 7. & 12. Et ex Apocalypsi, cap. 12. Vbi legimus duraturum Antichristi regnum per tempus, & tempora, & dimidium temporis. Nam per tempus intelligitur vnus annus, per tempora duo anni, per dimidium tēporis medius annus; Sic enim explicat idem Ioannes: Nam Apocal. 11. & 13. dicit Antichristum regnaturum mensibus XLII. qui rectè faciunt tres annos cum medio. Et cap. 11. dicit, Henoch & Heliam prædicaturos diebus M. C C. L X. qui idem tempus efficiunt.

NAM Hebræi vtebantur annis & mensibus lunaribus, etsi eos reuocarent ad solares, addendo sexto quoque anno vnam lunationem. Tres autem anni lunares cū medio faciūt rectissimè XLII. menses, siue M. CC. LX. dies; siquidem annus lunaris plenus ac perfectus cōstat ex duodecim mensibus, quorum quilibet habet XXX. dies, vt Augustinus docet lib. 15. ciuit. Dei. c. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NEQVE obstat quod Danielis 12. dicitur Antichristus regnaturus M. C C. X C. diebus, hoc est diebus XXX. amplius, quàm dixerit Ioannes. Nam Ioannes loquitur de Henoch & Helia, qui ab Antichristo occidentur vno mense antequam Antichristus pereat.

AD hæc aduersarij respondent tripliciter. PRIMO Chytræus in cap. 11. & 13. Apocalypsis, dicit non posse accipi hæc tempora pro tribus annis cum medio, quia experientia repugnat: & Paulus 2. Thess. 2. ait Antichristum duraturum vsque ad CHRISTI aduentũ.

SECVNDO dicit poni tempus certum pro incerto, & proinde pro XLII. mensibus, vel M. C C. L X. diebus intelligi debere plus quàm mille annos. Idem dicit BVLLINGERVS serm. 46. in Apocalypsim, cuius ratio videtur esse ea, quam insinuat Lutherus in supputatione temporum, quia nimirum constat ex Apocalypsis 20. Diabolum soluẽdum anno millesimo. Igitur Antichristi aduentus cum gladio temporali, B fuit anno millesimo à Christo, iam igitur regnauit plus quàm quingentis annis; ergo oportet accipere illos menses 42. pro incerto tempore.

TERTIO, respondent Magdeburgenses cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 438. Danielem & Ioannem accipere diem pro anno, & proinde pro mille ducentis sexaginta diebus, intelligi debere, M. C C. L X. annos. Ratio esse potest, quia etiam Dan. 9. septuaginta hebdomadæ ab omnibus intelliguntur de septimanis annorum, non dierum. Et Ezech. 4. dicitur: *Diem pro anno dedi tibi.* Et Lucæ 13. oportet me hodie & cras, & perendie ambulare, id est, tribus annis viuere. Quam rationem ponit Chytræus in cap. 11. Apocalypsis, vbi eiusmodi annos, & menses, Angelicos vocari dicit, non humanos.

AT contrà est communis sententia veterum. Qui C asserũt propter loca citata, solùm tres annos cum medio Antichristum regnaturum. HIPPOLYTVS martyr in oratione de consummatione mundi: *Tres*, inquit, *annos cum dimidio regnabit Antichristus super terrã, pòst auferetur regnum illius & gloria.* IRENÆVS lib. 5. cap. 30. in fine: *Regnabit*, inquit, *annis tribus, & mensibus sex, & tũc veniet Dominus de cœlis.* Et HIERONYMVS in cap. 7. Danielis: *Tempus*, inquit, *annum significat, tempora iuxta Hebraici sermonis proprietatem, qui & ipsi dualem numerum habent, duos annos præfigurant: Dimidium autem temporis, sex menses, quibus sancti potestati Antichristi permittendi sunt.* CYRILLVS catæchesi 15. *Regnabit*, inquit, *Antichristus tribus annis, & dimidio tantùm, quod non ex libris Apocryphis discimus, sed ex Daniele Propheta.* Et AVGVSTINVS lib. 20. ciuit. Dei, cap. 23. *Antichristi*, inquit, *aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum, licet exiguo spacio temporis sustinendum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non finitur. Tempus* D *quippe, & tempora, & dimidium temporis vnum annum esse, & duos, & dimidium. Ac per hoc tres annos & semissem etiam numero dierum posterius posito dilucescit, aliquãdo in scripturis & mensium numero declaratur.* Similia habent Theod. in cap. 7. Daniel. Primasius, Beda, Anselmus, Haymo, Arethas, Richardus, Rupertus in Apocalypsim.

SECVNDO, idem probatur ex eo quod Scripturæ dicunt, tempus Diaboli soluti, & Antichristi, fore breuissimum, Apoc. 12. *Væ terræ & mari, quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.* Et Apoc. 20. *Ligauit eum per mille annos, & post hæc oportet eum solui modico tempore.* Quomodo, quæso, hoc erit verum, si Antichristus regnabit M. C C. L X. annis? Sic enim diutius solutus erit, quàm ligatus.

TERTIO, quia, vt Augustinus argumentatur, lib. 20. de ciuitate Dei, capite octauo, & Gregorius libro 33. moral. capite duodecimo, nisi illa sæuissima persecutio esset breuissima, multi perirent, qui non sunt perituri. Vnde & Dominus ait: Matthæi 24. *Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro.* At quomodo erit breuissima, quæ supra mille annos durabit?

QVARTO, Christus prædicauit solùm tribus annis cum medio, ergo decet etiam, vt Antichristus non permittatur diutius prædicare.

QVINTO, quia summa annorum mille, ducenti, sexaginta, quam aduersarij constituunt, nullo modo potest accommodari ad illa verba Danielis, & Ioan. *Tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Nam per tempus debet intelligi sine dubio aliquis vnus numerus, vt vnus dies, vna hebdomada, vnus mensis, vnus annus, vnum lustrum, vnum iubilæum, vnum seculum, vnum millenarium: Sed si accipiamus vnum millenarium, tunc Antichristus erit regnaturus tribus millibus annorum, & quingentis, quod aduersarij non admittunt. Si accipiamus vnum seculum, tempus Antichristi erunt anni trecenti quinquaginta, quod etiam non admittunt, & idem patet de vno iubilæo, &c.

SEXTO, quia cùm Danielis quarto aliquoties legamus septem tempora transitura, quibus erit futurus extra regnum suum Nabuchodonosor, per illa tempora omnes intelligunt septem annos. Si enim vellemus intelligere annos annorum, vt intelligunt aduersarij, cùm de Antichristo agitur, oporteret dicere, Nabuchodonosor vixisse extra regnum bis mille & quingentos quinquaginta quinque annos.

NEQVE difficile est ratiunculas eorum soluere, nam cùm ait Chytræus, non posse accipi tres annos cum dimidio, de quibus loquuntur Daniel & Ioannes, propriè pro annis nostris vsitatis; quia experientia testatur, Antichristum iam multo longiori tempore esse grassatum: manifestè petit principium, vt Dialectici loquuntur. Assumit enim quod est in controuersia. Id enim quæritur, an Antichristus venerit. Cùm verò addit, Antichristum ex Pauli sententia regnaturum vsque ad secundum Christi aduentum, & inde concludit, oportere eum diutius regnare, quàm tribus annis cum medio, non videt se, aut iterum principium petere, aut nihil dicere. Nihil enim illa consecutio efficere potest, nisi assumatur, Antichristum iam venisse, quod tamen in controuersia est.

AD id verò, quod tam ipse, quàm Henricus BVLLINGERVS dicunt, numerum certum pro incerto hoc loco accipi, respondeo, tum solum certum numerum, pro incerto poni, quando ponitur aliquis numerus plenus & perfectus, vt 10. 100. mille; non autem quando assignantur varij numeri, vbi sunt magni & parui admixti. Tunc ergo accipiendus est certus numerus pro incerto, quando Scriptura dicit Apoc. 20. Diabolum per 1000. annos fuisse ligatum, vt exponit August. 20. ciuit. Dei, cap. 8. & Greg. 33. moral. cap. 12. non autem quando assignat tempus, tempora, & dimidium temporis, siue dies M. C C. L X. vel menses X L II. Quorsum enim numerorum varietas, si tempus incertum designatur?

AD argumentũ ILLYRICI dico, in Scriptura inueniri quidẽ & rectè dici hebdomadas annorũ, nõ tamẽ dies pro annis, vel menses annorũ. Nam hebdomadas annorũ legimus Leuit. 25. *Numerabis tibi septem hebdomadas annorũ.* &c. Et rectè dici patet, quia hebdomada denominatur à numero septenario, Græcè, Latinè & Hebraicè; nam Hebræi dicunt שבע *schabau* septimanam à שבע *schaba*, quod est septem, vt etiam Græcè dicitur

dicitur ἑβδομὰς & Latinè septimana, à numero septe- A nario: sicut ergo septem dies dicũtur hebdomada dierum, ita septem anni hebdomada annorum.

AT mensem annorum, vel diem pro anno nusquam legimus, nec rectè diceretur: Nam mensis non denominatur à numero aliquo, sed à cursu Lunæ, qui X X X. diebus absoluitur: Hinc enim Hebræi vocant mensem ירח *Iorah*, id est, Lunam, vel חדש, *thodesch* id est, innouationem scilicet Lunæ, & Græcis mensis μὴν dicitur, quia Luna dicitur μήνη.

SIMILITER dies non significat numerum, sed tempus lucis, Genes. 1. *Vocauit Deus lucem diem, & tenebras noctem.* Neque obstat illud Ezechiëlis 4. *Diem pro anno dedi tibi.* Nam non vult dicere, pro diebus ad literam significari annos, aliqui oporteret Ezechiëlem dormiuisse super latus suum sinistrum annos C C C. X C. quod est impossibile. Iusserat enim Deus, vt dormiret super latus sinistrum diebus C C C X C. & addidit: *Diem pro anno dedi tibi*, Si ergo dies illi pro annis B accipiuntur, debuit Ezechiel dormire super latus sinistrum C C C. X C. annis: at non tamdiu vixit. Dicendum est igitur, dies ibi accipi verè pro diebus, sed dici pro annis datos, quia erant signum illi 390. dies, quibus dormiuit Ezechiel dormitionis Dei, per quam toleravit peccata Israëlitarum, annis 390.

AD id quod obiicit CHYTRÆVS ex Luc. cap. 13. *Oportet me hodie, & cras, & perendie ambulare.* Respondeo, non significari illis verbis (vt aduersarij errantes dicunt) CHRISTVM tribus annis adhuc prædicaturum fuisse, cùm ea verba loquutus est: siquidem ea verba Dominus pronunciauit vltimo anno vitæ suæ. Nam vt Hieronymus scribit in libro de scriptoribus Ecclesiasticis in Ioãne, & res ipsa loquitur, Matthæus, Marcus, & Lucas nõ scripserunt acta & verba CHRI- STI priorum duorum annorum, sed solùm tertij anni: Dominus igitur per tres illos dies, vel intellexit tri- C duum, quod erat consumpturus in itinere Hierosolymitano, vt Albertus & Caietanus exponunt, vel certè eo loquendi modo significari voluit, se adhuc modicum tempus superuicturum, & prædicaturum, vt Iansenius rectè docet. Itaque viderint Illyricus & Chytræus, vbinam dies, & menses Angelicos repererint, in Scriptura enim nusquam reperiuntur.

CAPVT IX.

Explicatur sexta demonstratio.

SEXTA demonstratio sumitur ex vltimo signo consequente Antichristum, quod erit mundi cõsummatio. Nam Antichristi aduentus erit paulo ante finem mundi: Ergo si Antichristus iamdudum venisset, vt aduersarij dicunt, deberet mundus iamdudum esse finitus. Daniel capite septimo, bis loquens de Antichristo, semel narrans visionem suam, & semel exponens visionem, vtraque vice subiungit, post Antichristum statim sequuturum vltimum iudicium.

Considerabam inquit, *cornua, & ecce cornu aliud paruulũ ortum est, & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, &c.* Et infrà, explicans visionem: *Bestia quarta*, inquit, *quartum regnum erit: Porro cornua decem, decem Reges erũt, & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit, &c. Et tradentur in manu eius per tempus, & tempora, & dimidium temporis, & iudicium sedebit, &c.*

SIMILIS est prophetia Ioannis Apocalypsis 20. *Post hæc oportet illum solui modico tempore, & vidi sedes, & sederunt super illas, & iudicium datum est eis, &c.* Et rursum idem Daniel postquã dixerat, capite duodecimo, Antichristi regnum duraturum diebus mille, ducentis & nonaginta, subiungit: *Beatus qui exspectat & peruenit vsque ad dies mille, trecentos & triginta quinque*: hoc est, vsque ad dies X L V. post mortem Antichristi: tũc enim Dominus veniet ad iudicium, & coronas iustitiæ victoribus reddet, vt exponunt Hieronymus, & Theodoretus in comment. huius loci.

DEINDE idem colligitur ex Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso mundo in testimonium omnibus gentibus, & tunc erit cõsummatio*, id est, paulò post erit finis mundi. Et infrà: *Statim autem post tribulationẽ dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & tunc apparebit signum filij hominis, &c.* Idem ex 2. Thes. 2: *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus IESVS interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, &c.* Vbi Apostolus docet fere immediatè post Antichristum, venturum Christum, quia nimirum intercedet breuissimum tempus, & doli ac fraudes Antichristi, quæ destrui cœptæ erunt per Heliam & He- noch, destruentur penitus per ipsum Christi aduentum, & horribilia signa præcedentia.

IDEM denique habetur ex 1. Ioan. 2. *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt: Vnde scimus quia nouissima hora est.* Vbi Ioannes dicit, hoc tempus à Christo vsque ad finem mundi esse nouissimam horam, id est, nouissimum tempus, siue vltimam ætatem, vt Augustinus exponit. Et probat pulcherrimè ex hoc principio, quia scimus Antichristum venturum in fine mundi: facit enim Ioannes hoc argumentum: Scimus Antichristũ venturum in fine mundi, at nunc videmus iam adesse multos eius præcursores, siue minores Antichristos: Ergo signum est certum hanc esse nouissimam horam, siue ætatem. Quomodo posset aliquis sic argumentari de vltima hora noctis, scimus solem oriturum in ipso fine noctis: videmus autem nunc multos eius radios iam illustrare aërem, ergo scimus hanc esse vltimam horam noctis.

DENIQVE idem habetur ex communi consensu Patrum, Irenæi lib. 5. c. 30. in fine. Tertul. lib. de resurrectione, August. 20. ciuit. Dei, cap. 19. & aliorum, & confessione aduersariorum. Nam aduersarij fatentur Antichristum regnaturum vsque ad finem mundi. Ac proinde paulò post eius interitũ finem mundi futurũ.

EX hoc igitur signo, coniuncto cum superiori, efficitur demõstratio insolubilis, qua probatur Antichristum nondum venisse, nec esse Romanum Pontificem: nam si continuò post mortem Antichristi mundus finietur, & Antichristus nõ viuet, postquã apparuerit & regnare cœperit, nisi tribus annis cũ dimidio: Ergo nõ apparebit, nec regnare incipiet, nisi tribus annis cum dimidio ante mundi finem. At Papa regnauit iam cum vtroque gladio, etiam ipsorũ aduersariorum sententia supra 500. annos, & tamen mundus adhuc durat.

CAPVT X.

De nomine Antichristi.

SEQVITVR quarta disputatio, quæ erit de nomine proprio & charactere Antichristi. Fatentur omnes pertinere omnino ad Antichristum verba illa Ioannis Apoc. 13. *Et faciet omnes pusillos cum magnis, diuites & pauperes, liberos & seruos habere characterem in dextera manu, aut in frontibus suis, & ne quis possit emere, aut vendere nisi habeat characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius, hic sapientia est. Qui habet intellectum cõputet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, & numerus eius 666.*

SVNT autem de hoc numero plures opiniones. PRIMA est eorũ, qui dicunt hoc numero nõ designari nomẽ, sed tempus aduentus, vel mortis Antichristi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ita BVLLINGERVS qui præfat. homiliarum in Apocalypsim vult designari tempus aduentus Antichristi. Item MAGDEBVRGENSES qui cent. 1. lib. 2. c. 4. volunt designari tẽpus mortis Antichristi: Item quidam, qui teste CLICTHOVEO in lib. 4. Damasc. cap. 18. volunt designari mortem Mahumeti, quem dicunt esse Antichristum, quibus consentit LYRANVS in hunc locum, qui non putat quidem Mahumetum esse Antichristum, tamẽ existimat hoc numero significari mortem Mahumeti futuram fuisse anno 666. à Christi aduentu.

HAEC opinio est absurdissima. PRIMO, quia Ioannes dicit se loqui de numero nominis bestiæ. SECVNDO, quia bestia, cuius est hic numerus, præcipiet omnibus mercatoribus, vt eo pro signo vtantur in contractibus, vt patet Apocal. 13. Non ergo numerus est mortis bestiæ, sed ad ipsam viuentem pertinet. TERTIO, quia etiã est falsum Mahumetum mortuum esse anno Christi 666. Quidam enim dicũt eum mortuum anno Domini DC.XXXVII. vt Matthæus Palmerius, quidam anno Domini DC.XXX. vt Cedrenus in compendio historiarum, quidam anno Domini DC. XXVIII. vt Ioannes Vaseus in chronico Hispaniæ.

SECVNDA opinio est DAVIDIS CHYTRAEI in cap. 13. Apocal. qui docet nomen Antichristi esse ΛΑΤΕΙΝΟΣ vel Hebraicè רומית rhomeiit. Romanus. Proinde Papam qui princeps Latinus est, cùm in Latio dominetur, & Romanus est Pontifex, esse Antichristum. Idem docet Theodorus BIBLIANDER tabula 10. & propterea tabulam vndecimã suæ Chronologię, quę incipit ab anno D C. inscribit, Latinos Papa.

RATIONES eorum duæ sunt: Vna, quia Irenæus lib. 5. cap. 30. docet, verisimile esse, hoc futurum nomen Antichristi. Altera, quia reuera literæ huius nominis efficiunt illum numerum, vt patet.

ר	200.	λ.	30.	τ.	300.
ו	6.	α.	1.	ε.	5.
ם	40.	τ.	300.	ι.	10.
י	10.	ε.	5.	τ.	300.
ו	10.	ι.	10.	α.	1.
ן	400.	ν.	50.	ν.	50.
	666.	ο.	70.		666.
		ς.	200.		
			666.		

HAEC opinio est prorsus temeraria. Nam in primis, Irenæus dicit quidem nomen ΛΑΤΕΙΝΟΣ probabiliter posse accommodari Antichristo, sed addit, multò probabilius esse, nomen Antichristi, non fore ΛΑΤΕΙΝΟΣ sed ΤΕΙΤΑΝ quod etiam exprimit illum numerum, & est nomen multò illustrius, cùm solem significet.

PRAETEREA coniectura Irenæi, quæ tunc aliqua erat, modò nulla est. Ipse enim dicit, probabile esse Antichristum vocandum Latinum, non quia dominabitur in Latio, sed quia Latini erant, qui tunc regnabãt latissimè, & orbem totum tenebant. Cùm enim Antichristus debeat esse Rex potentissimus, sine dubio occupabit potentissima regna, quæ tunc inueniet.

POTENTISSIMVM autem regnum est Latinorum, inquit Irenæus. Ipsi enim nunc verissimè regnãt. Sanè coniectura illa hoc tempore nihil valet: Nam Latini non amplius regnant in toto orbe terrarum. Sed Turcæ sunt, qui verissimè regnant, & apud nos Hispani, & Galli, non Latini.

PRAETEREA nomen Latini, vt significat Romanum, non scribitur per α sed per simplex Iota, & tunc non reddit illum numerum. Quomodo etiam refelli potest commentum de nomine רומיית rhomeiit. Nam Romanus non potest terminari in ת, cùm sit nomen masculinum. Illa enim fœmininorum terminatio est apud Hebræos. Remota autẽ litera ת, desunt CCCC. ad numerum Antichristi.

ITEM nomen ΛΑΤΕΙΝΟΣ, si erit Antichristi nomen, erit proprium ei, vt Arethas docet, & vsitatum maximè, nã debebit ostendi in signũ ab omnibus qui emũt, aut vendunt: At nomen ΛΑΤΕΙΝΟΣ, est commune. Nec enim vllus Papa vocatus est vnquam nomine proprio Latinus, nec est hoc nomen vsitatum: nunquam enim Papæ se Latinos vocant, sed solũ Episcopos aut Papas.

PORRO Romanus, nomen fuit proprium vnius solius Pontificis, qui tamen non potuit esse Antichristus, cum non vixerit nisi mensibus quatuor, alioqui autem nomen est commune.

DENIQVE, si solum hoc nomen ΛΑΤΕΙΝΟΣ, vel Romanus efficerent numerum 666. aliquid dicerent aduersarij. At innumerabilia nomina inueniuntur, quæ hũc eundẽ numerũ reddũt. HIPPOLYTVS martyr. in oratione de cõsummatione mũdi, notauit aliud nomẽ, quod reddit illũ numerũ, nimirũ: ἀρνεῦμαι, id est, nego. ARETHAS annotauit septẽ λαμπετης, id est, illustris. τεῖταρ, id est, sol. ὁ νικητης, id est, victor. καλὸς ὀδηγὸς, id est, prauus dux. ἀλιθὸς βλαβερὸς, id est, verè nocẽs. πάλαι βασκάνος, id est, olim inuidens. ἄμνος ἄδικος, id est, agnus nocens. PRIMASIVS addit aliud ἀντεμος, id est, cõtrarius. RVPERTVS, & ante eũ Haymo, excogitauerunt duo alia, nimirũ γίγαντειχες, quod est nomẽ Gothicũ &, DICTVS. Latinũ, quod facit 666. si Latino more accipimus, D. pro quingẽtis, I. pro vno, C pro centum, L. pro quinquaginta, V. pro quinque, X pro decem.

EX recentioribus GVLIELMVS Lindanus lib. 3. Dubitantij notat Martin Lauter reddere numerũ 666. si literæ Latinæ accipiantur pro numeris more Græcarum & Hebraicarum, hoc modo, A. 1. B. 2. C. 3. D. 4. E. 5. F. 6. G. 7. H. 8. I. 9. K. 10. L. 20. M. 30. N. 40. O. 50. P. 60. Q. 70. R. 80. S. 90. T. 100. V. 200. X. 300 Y. 400. Z. 500. Gilbertus GENEBRARDVS lib. vltimo Chronologiæ notauit etiam nomen Lutheri Hebraicè לוטהר Lulther.

ן.	4.	σ.	200.	ADDO ego in gratiam Lutheranorum & Chytręi duo alia, nimirum דביר בימיהו, Dauid chythriau, id est, Dauid Chytræus, & ἀξόνιος eundem numerum reddere, quod nomen ita conuenit Luthero, sicut Papæ nomen Latini.
ב.	2.	α.	1.	
י.	10.	ξ.	60.	
ד.	4.	σ.	70.	
ב.	20.	ν.	50.	
י.	10.	ε.	5.	
ן.	400.	ι.	10.	
ר.	200.	ο.	70.	
י.	10.	ς.	200.	
ן.	6.		666.	
	666.			

TERTIA opinio est multorum Catholicorum, qui suspicantur Antichristum vocãdum ἀντεμος, tum, quia hoc nomen propriè illi conueniat, tum etiã quia reddat exactè illum numerum, Ita Primasius, Anselmus, & Richardus.

REFVTATVR rectè à Ruperto hæc opinio, quoniam nomẽ quod hic Ioannes insinuat, nõ erit nomen Antichristo ab aduersariis impositũ, sed nomen quod ipse sibi vsurpabit, & in quo gloriabit: adeò vt iubeat inscribi in frõtibus hominũ. Non est autẽ credibile eũ sibi assumpturũ nomẽ aliquod odiosum aut vile, quale est ἀντεμος: & etiam omnia ferè alia suprà memorata.

QVARTA sentẽtia est ipsius RVPERTI, q existimat hoc numero nõ significari nomẽ Antichristi, sed significari, triplicem pręuaricationẽ diaboli in Antichristo complendã: nam senarius numerus quia nõ pertingit ad septenarium, in quo est requies & beatitudo, est numerus creaturæ per prævaricationem excidentis à requie, Diabolus autẽ triplicem prævaricationẽ incurrit, seu potius vnam triplicauit. Primùm enim pręuaricatus

catus est cùm in se peccauit, deinde rursum, cũ primùm hominẽ peccare fecit, & tunc ad simplicem senarium addidit sexagenarium; Denique tertiò prævaricabitur, cùm per Antichristum totum mundum seducet, & tũc ad sexagesimum addet sexcentesimum.

QVINTA sententia BEDAE est, qui contraria via incedit, ac docet numerum senarium esse perfectum, quia sex diebus fecit Deus cœlum & terram, sexagesimum verò perfectiorem, & sexcentesimum perfectissimum, ex quo colligit, Antichristũ designari per numerum 666. quia vsurpabit sibi perfectissimum tributum, quod soli debetur Deo. In cuius rei figuram legimus libro tertio Reg. cap. 10. Pondus auri quod adferebatur Salomoni per singulos annos, fuisse talentorum sexcentorum sexaginta sex millium.

HAE duæ sententiæ non videntur satis quadrare cum eo quod Ioannes dicit, numerum illum esse numerum nominis, non dignitatis, aut prævaricationis: sed nec isti Patres voluerunt sententias illas suas alio loco haberi, quàm suspicionum, & coniecturarum.

VERISSIMA igitur sententia est eorũ, qui ignorantiam suã confitentur, ac dicunt adhuc ignorari nomen Antichristi, quę sententia est Irenæi lib. 5. cap. 30. Arethæ in hunc locũ Apocalypsis, & aliorum. Placet autem adscribere verba Irenæi, quoniã ad eum legendum Chytræus lectores suos hortatus est. *Hortor*, inquit, *studiosos, vt de hoc Apocalypsis loco postremas Irenæi paginas 333. & 334. perlegãt. qui verecundè & piè de hoc numero bestiæ disputat, & inter cætera Latinum seu Romanum fore Antichristũ iudicat, nomine ΛΑΤΕΙΝΟΣ, &c.* IRENAEVS igitur sic ait. *Certius ergo & sine periculo est sustinere adimpletionem prophetiæ, quàm suspicari & diuinare nomina quælibet, quando multa nomina inueniri possunt habentia prædictũ numerum. Et, nihilominus quidẽ erit hæc eadẽ quæstio: Si enim multa sunt, quæ inueniuntur nomina, habentia numerũ hunc, quod ex ipsis portabit, qui veniet, quæritur, quoniã autem non propter inopiam nominũ habentium numerum nominis eius dicimus hæc, sed propter timorem erga Deũ, & zelum veritatis: Εὐανθας enim nomẽ, habet numerũ, de quo quæritur. Sed nihil de eo affirmamus. Sed & ΛΑΤΕΙΝΟΣ nomen sexcentorum sexaginta sex numerũ, & valde verisimile est, quoniã verissimum regnũ hoc habet vocabulũ. Latini enim sunt, qui nunc regnãt. Sed non in hoc nos gloriabimur. Sed & ΤΕΙΤΑΝ, prima syllaba per duas Græcas vocales ε, & ι, scripta, omnium nominũ quæ apud nos inueniuntur, magis fide dignũ est.* Et infrà: *Cùm igitur tantum suasionũ habeat hoc nomen Titan, tantã habeat verisimilitudinẽ, vt ex multis colligamus, ne forte Titan vocetur, qui veniet: nos tamẽ non periclitabimur in eo, nec asseuerantes pronunciabimus, hoc eum nomen habiturũ, scientes quoniam si oporteret manifestè præsenti tẽpore præconari nome eius, per ipsũ vtiq, editũ fuisset, qui & Apocalypsim viderat.* Hęc ille.

AVDIAT igitur CHYTRAEVS Irenæum verecundè, piè & eruditè dissentem, & non falsò illi imponat quod nunquam dixit. Nec enim iudicauit Irenæus Antichristum fore Latinum, seu Romanum: sed ait, & aliquoties repetiit, non posse hoc tempore sciri nomen Antichristi: Idque duplici ratione, eáque optima approbauit. PRIMA, quia multa inueniuntur nomina quæ numerũ illum efficiũt: nec diuinare liceat ex tam multis similibus, quod sit illud vnũ, quod prædictum est. DEINDE, quoniam si Deus vellet hoc tempore sciri, per ipsum Ioannem vtique id prodidisset.

ADDIDIT verò, non inopia nominũ se ita loqui, sed ex timore Dei, & zelo veritatis. Ac propterea tria nomina in medium attulit, Εὐανθας, ΛΑΤΕΙΝΟΣ, & ΤΕΙΤΑΝ ex quibus secundum verisimilius primo, & tertium secundo esse affirmauit, nullum verò certum.

TERTIAM quoque rationem addere possumus ex eodem Irenæo. Nam paulò antè disputãs aduersus eos qui falsa nomina Antichristi ex propria sua inuentione colligebant, ait eos propterea in multa incommoda labi. Nam exponunt se periculo errãdi, & alios decipiendi, atque id efficiendi, vt tam ipsi, quàm alij permulti ab Antichristo facillimè seducantur. Nam cùm venerit, & aliud nomen habuerit, quàm ipsi sibi persuaserunt eum habiturum, non habebitur ab eis pro Antichristo, atque ita non euitabitur. Quæ omnia, incommoda sine dubio Lutheranis euenirent, & præcipuè hoc postremum. Quia enim sibi persuaserunt, Romanum Pontificem esse Antichristum, cùm ille verus Antichristus aduenerit, non facilè cognoscetur ab eis, proinde nec euitabitur.

EST autem hoc loco notandũ, Antichristi nomen fore notissimũ, cùm ille venerit. Nam etiam antequã Christus veniret, Iudæi nõ certò nouerant quo nomine appellandus esset, etiamsi multa de eius nomine Prophetæ prædixerant. Quin etiam Sibylla quædam, vt est in primo libro carminũ Sibyllinorum, notauerat numerũ nominis CHRISTI futuri, ac dixerat esse 888. vt Ioannes de Antichristo scripsit, numerum nominis eius esse 666. Et tamẽ nondum poterãt homines ante CHRISTI aduentũ dicere, vocandũ esse IESVM. At posteaquam CHRISTVS venit, omnis controuersia sublata est & oẽs omnino sciunt, eũ IESVM appellari.

Sed (inquit Sibylla) *quæ sit numeri*	ι.	10.
totius summa docebo.	η.	8.
Namque octo monadas, totidem decadas	σ.	200.
super ista	ο.	70.
Atque hecatonadas octo, infidis significabit	υ.	400.
Humanis nomen, tu verò mente teneto.	ς.	200.
		888.

ACCEDAT commune esse omnib⁹ vaticiniis Prophetarum, vt ambigua & obscura sint, donec impleãtur vt Irenæus rectè docet, & probat libro quarto capite quadragesimo tertio.

EX his argumentum insolubile sumi potest ad probandum Romanum Pontificem non esse Antichristũ: & ipsum Antichristum nondum venisse. Namsi Antichristus venisset, atque esset Romanus Pontifex, certò constaret de nomine eius, à Ioanne prædicto: sicut quia Christus noster venit, iam nulla quæstio est, ne apud Turcas quidem, & Iudæos, & Paganos, quemadmodum appelletur. At de nomine Antichristi adhuc maxima controuersia est, vt tot opinionibus recitatis & refutatis planum fecimus. Igitur Ioannis vaticiniũ nondum est impletum, proinde Antichristus nondum venit, nec est Romanus Pontifex.

ADDE confirmationem ex confessione Augustini MARLORATI, qui in magna explicatione ex variis Lutheranis & Caluinistis collecta in testamentum nouum, de hoc loco ita scribit: *Loci huius tot fere sunt expositiones, quot expositores: quo apparet, obscurissimum, & ænigmaticum esse.* Hæc ille. At si adhuc est obscurissimum & ænigmaticum vaticinium: non igitur est impletum, non ergo Antichristus venit. Siquidem omnia vaticinia, cum impleta sunt, clarissima efficiuntur. Cur igitur Marlorate, præfatione in Apocalypsim iactas, ita perspicuum esse Romanum Pontificem esse Antichristum, vt si vos tacueritis, lapides sint clamaturi?

CAPVT XI.

De charactere Antichristi.

DE charactere Antichristi sunt etiã duæ vel tres opiniones. PRIMA est hæreticorũ huius temporis, qui docẽt characterẽ Antichristi esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse signum aliquod obedientiæ, & conjunctionis cum Romano Pontifice. Non tamen eodem modo explicant, quod sit illud signum.

HENRICVS BVLLINGERVS, serm. 61. in Apocalypsim, vult esse vnctionē Chrismatis, quo Christiani omnes Romano Pontifici obedientes in frontibus consignantur.

THEODORETVS BIBLIANDER in Chronico, tabula decima, dicit characterē Antichristi esse professionē Romanæ fidei, ita vt nō habeatur verus Christianæ fidei cultor, qui non profitetur, se Romanæ Ecclesiæ adhærere.

DAVID CHYTRÆVS præter hæc duo addit iuramētum fidelitatis, quod multi Pontifici Romano præstare coguntur. Item vnctionē sacerdotalē, quæ in vertice & manu accipitur, *& imprimit, vt Papista*, inquit, *vocāt, characterē indelebilē*. Denique procūbere ad statuas, & panē consecratum, & Missis funebribus interesse.

NEC dissimilia sunt quæ docēt Sebastianus MEYER, & alij apud Augustinum Marloratum in hunc locum Apocalypsis. Sed facile est has nugas refutare, tū quia non conueniunt cum verbis ipsius textus. Tum etiam quia ista omnia signa fuerunt in Ecclesia Catholica antequam Antichristus eorum opinione apparuisset.

PRIMVM igitur ex textu habemus, characterē vnū futurū, non multos. Semper enim in numero singulari Scriptura loquitur tā de charactere, quàm de nomine, & numero nominis Antichristi. Vnus igitur character erit, vnum item nomen Antichristi proprium, & vnus eius nominis numerus. Proinde cū aduersarij tot characteres multiplicant, indicant se nescire quis ille sit, de quo Ioannes loquitur.

SECVNDO character ille omnibus hominibus cōmunis erit, in Antichristi regno, vt planū est ex illis verbis faciet omnes pusillos & magnos, & diuites & pauperes, & liberos, & seruos accipere characterē. At iuramentum obedientiæ, & vnctio sacerdotalis paucis conueniunt.

TERTIO indicat Scriptura, characterem eiusmodi fore, vt sine discrimine in manu dextera, vel in fronte geri possit. Sic enim ait, *Faciet omnes accipere characterem in dextera manu, vel in frontibus suis*. Nihil autem eorū q̄ aduersarij proferūt, tale est. Nā chrismatis vnctio in manu dextera accipi nō potest. PROFESSIO Romanæ fidei, nec in manu, nec in fronte, sed in ore p cōfessionē, incorde per fidē habetur IVRAMENTVM fidelitatis manu, & ore præstatur, sed in fronte gestari nullo modo potest. VNCTIO sacerdotalis nec in dextera manu propriè, nec in frōte accipitur, sed supra caput, & in digitis vtriusque manus. DENIQVE interesse missis funebribus, procūbere ad statuas, & Eucharistiam, nō sunt frontis aut manuum officia, sed corporis totius, ac præcipuè cernuntur in genibus.

QVARTO eadem Scriptura dicit, in regno Antichristi neminem permittendum emere, aut vendere, nisi characterē ostēderit, aut nomē, aut numerū nominis eius. At quot emunt, & vēdunt in ditione Romani Pontificis, qui nec dū sunt Chrismate inuncti, nec iuramētū præstiterūt fidelitatis, nec sunt Sacerdotes? Nōne in ipsa vrbe Roma, vbi Romanus Pontifex sedem suā habet, plurimi Iudæi publicè negotiātur, emunt, & vendunt, cùm tamen nullum habeāt eorum signorum?

VENIAMVS ad alterā rationē, ac probem? ista omnia signa Antichristo antiquiora esse, Antichristus, aduersariorū sentētia, nō venit ante annū Domini sexcētesimū sextū. At TERTVLLIANVS floruit circa annū CC. & tamē meminit CHRISMATIS in libro de resurrectione carnis. *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur; caro vngitur, vt anima cōsecretur*. CYPRIANVS floruit circa annū CC.L. & meminit Chrismatis libro primo epistola 12. *Vngi*, inquit, *necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiā* CHRISTI *possit*. AVGVSTINVS floruit circa annum CCCC.XX. & tamen ait tractatu in Ioannem 118. *Quid est quod omnes nouerunt signum* CHRISTI, *nisi crux Christi? quod signū nisi adhibeatur siue frontibus credentiū, siue ipsi aquæ, qua regenerātur, siue oleo quo Chrismate inunguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorū rite perficitur*.

PARI ratione, Romanæ Ecclesiæ ADHÆRERE, ante annum Domini DC. signum fuit, & Character hominis verè Catholici. Scribit AVGVSTINVS in epistola 162. de Cæciliano qui floruit circa annum Domini CCC. *Posset non curare multitudinem conspirantium inimicorū, cùm se videret, & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vnde Euāgelium ad ipsam Africā venit, per communicatorias literas esse coniunctum*. AMBROSIVS, qui floruit circa annū Domini CCC.XC. in oratione de obitu Satyri fratris sui, *Percontatus*, inquit, *Episcopum est, an cum Episcopis Catholicis, id est, cum Ecclesia Romana sentiret*.

VICTOR Vticensis, qui floruit circa annū Domini CCCC.XC. in libro primo de persecutione VVandalica, scribit, Arianum Presbyterū, cùm Regi persuadere vellet, ne Catholicū quendam hominē interficeret his verbis vsum. *Si peremeris eū gladio, incipient Romani eum martyrem prædicare*. Quo loco, Romanorum nomine, Afri Catholici designantur, qui certè non alia de caussa Romani dicūtur ab Arianis, nisi quia Romanæ Ecclesiæ fidem, non Arianam perfidiam sequebantur.

IVRAMENTVM obedientiæ Romano Pontifici factum inuenitur tempore sancti Gregorij libro decimo epistolarum eius, epistola 31. Ac proinde ante annum Domini DC.VI. Non enim ad eum annum sanctus Gregorius peruenit.

DE VNCTIONE sacerdotali habemus testimoniū Gregorij NAZIANZENI, qui floruit circa annum CCC. LXXX. Is in Apologetico ad patrē suum, quando Episcopus Sasimorū creatus est, *Super me*, inquit, *rursus vnctio & spiritus, & rursus ego luges & tristis incedo*. Quo loco duplicis vnctionis meminit, vni°, qua antea vnct° fuerat, cùm Presbyter crearetur, & alterius, qua tū vngendus erat in ordinatione Episcopali. Itē oratione prima de pace, de Basilio loquēs, qui Episcopus creatus prouinciam recusabat. *Cùm creditum*, inquit, *sibi spiritum, talentorumque negotiationem, gregisque curam commissam habeat, oleoque Sacerdotij & perfectionis delibutus sit, adhuc tamen pro sua sapientia præfecturam suscipere cunctatur*.

IAM de SACRIFICIO pro defunctis satis erit hoc loco AVGVSTINI testimonium, qui lib. de hæresibus, cap. 53 dicit, proprium dogma Aërij hæresiarchę fuisse, oblationē pro mortuis offerre nō oportere.

DE ADORATIONE imaginum vnus HIERONYMVS, qui circa annū CCCC. floruit, nobis sufficiet. Is in vita Paulæ: *Prostrata*, inquit, *ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat*. Denique de adoratione Eucharistiæ S. AMBROSIVS meritò sufficere debet, qui lib. 3. de Spiritu sancto, c. 12. explicans illud: *Adorate scabellum pedum eius: Itaque*, inquit, *per scabellum terra intelligatur, per terram, Caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, vt suprà diximus, adorarunt*. Quod idem ferè iisdem verbis dicit AVGVSTINVS in explicatione Psal. 98.

CVM igitur ista omnia, quæ aduersarij characteres Antichristi esse volūt, ú vsu Ecclesiæ Catholicę fuerint multis annis antequā Antichristus nasceretur: oportet necessariò aut Antichristū ea ab Ecclesia didicisse: & hoc

hoc dicere, est Antichristum cum Christo cōfundere: Aut nihil eorum ad Antichristi characteres pertinere. Atque hoc est quod nos contendimus. Atque hæc sufficiunt de temeraria ista, & absurdissima aduersariorum sententia, quam ipsi nullis testibus, nullisque rationibus probauerunt.

ALTERA opinio est Catholicorum quorundam, qui putāt characterem Antichristi esse literas, quibus scribetur nomen Antichristi. Ita Primasius, Beda, & Rupertus, qui videntur decepti ex eo, quod legunt, *Nisi qui habuerit characterem nominis bestiæ, aut numerū nominis eius*. At Ioannes non sic ait, sed hoc modo, *Nisi qui habuerit characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius*. Et consentit Græcus textus, ἢ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα τὸ ὄνομα ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

TERTIA sententia est Hippolyti martyris in oratione de consummatione mundi, & aliorum quorundam, characterem bestiæ futurum, non vti signo crucis, sed illud potius execrari & abolere. In quo egregiè Antichristum præcurrunt Caluinistæ. Crediderim ego etiam positiuum Characterem excogitandum ab Antichristo, sicut Christus habet signum Crucis omnibus notum, sed ignorari, quisnam sit iste character, donec Antichristus veniat sicut de nomine diximus.

CAPVT DVODECIMVM.

De generatione Antichristi.

QVANTVM ad quintum, de generatione Antichristi, sunt quædam apertè erronea à quibusdam asserta: quędā probabilia, & quædam explorata ac certa. PRIMVM ergo, de Antichristo plures errores fuerunt olim. PRIMVS, quod Antichristus sit nasciturus de virgine opera Diaboli, quomodo Christus de virgine natus est, opera Spiritus sancti.

REFERT hunc errorem auctor opusculi de Antichristo, quod habetur sub nomine Augustini in fine tomi IX. quod opusculū probabile est esse Rabani, certè Augustini esse nō potest. Error est manifestus, nam producere hominē sine semine viri, est opus soli° Dei, qui potest supplere omnes efficiētes causas, quia ipse est solus infinitæ virtutis, & continet virtualiter omnē perfectionē creaturarū. Diabol° autē qui creatura est, potest quidē mira opera facere, applicando celerrimè actiua passiuis? At supplere virtutes actiuas caussarum nō potest. Quare sanct° Augustinus in epistola tertia ad Volusianū, dicit, nasci de virgine tale miraculum fuisse in CHRISTO, vt maius à Deo expectari non potuerit.

NON esset tamē error, si quis diceret, Antichristum nasciturū ex Diabolo, & muliere, eo modo, quo dicuntur quidā nati ex incubis dæmonibus. Nam etsi Diabolus non possit per se sine semine viri hominem producere, tamen bene potest in corpore assumpto in forma mulieris exercere cū viro actū carnalē, & semē recipere, ac deinde ipse idem in forma viri cum muliere similē actū exercere, & semen à viro acceptū in vterum mulieris injicere, & eo modo hominē gignere. Testatur hoc Augustinus lib. 15. ciuit. Dei, cap. vicesimo tertio, & addit tanta experientia id comprobatum esse, vt adhuc velle negare impudentiæ videatur.

SECVNDVS error fuit beati Martyris HIPPOLYTI, qui in oratione de cōsummatione mūdi docet, Antichristū esse ipsum Diabolum, qui de falsa virgine falsam carnē assumet. Vt enim verbum Dei, quod est ipsa veritas, de vera virgine veram carnem assumpsit, ita probabile existimauit Hippolytus, Diabolum qui est pater mendacij, simulaturum se carnem humanam ex virgine assumpsisse.

REFELLITVR hæc sententia, tum quia 2. Thessal. 2. vocatur Antichristus homo, tum etiam quia Patres cæteri communi consensu scribunt, Antichristum verum hominem futurum.

TERTIVS error est, Antichristum futurū quidem verum hominē, sed simul etiam Diabolum, per incarnationem Diaboli, quomodo CHRISTVS per incarnationē est Deus & homo. Referunt & refellunt hunc errorem HIERONYMVS in caput septimū Danielis, Beda in caput decimum tertium Apocalypsis, & Damascenus libro quarto, capite 28.

HANC sententiam Origenes possibilem esse credidit, quippe qui romo secundo in Ioan. asseruit, aliquot Angelos verè esse incarnatos, quem refellit Hieronymus in præfatione in Malachiam, & in caput primum Aggæi. Ac sine dubio erronea est, nec enim potest persona aliqua creata, ac proinde finita duas naturas perfectas sustētare, vt potest verbum Dei, quod infinitum est. Neque de hoc iam inter Theologos controuersia est. Nam etsi alij doceant id omnino implicare cōtradictionem, alij verò doceant, non implicare, tamen in eo omnes conueniunt, non posse id fieri viribus solius creaturæ, qualis Diabolus est.

QVARTVS error est, Neronem resurrecturum, & ipsum futurum Antichristum, vel certè illū adhuc viuere & seruari occultè in vigore iuuenilis ætatis, & suo tēpore appariturum. Insinuat hūc errorē SVLPITIVS libro secundo sacræ historiæ, tamen in secundo libro Dialogi de virtutibus sancti Martini scribit apertè, nō ipsum Neronem fore Antichristum, sed cū Antichristo venturum, & ab Antichristo tandem perimēdum. Sed, quia hæc omnia sine vlla ratione dicuntur, meritò hāc sentētiā mirā præsumptionē vocat beatus Augustinus libro vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo nono.

PRÆTER hos errores sunt duæ sententiæ probabiles sanctorum Patrum de generatione Antichristi. PRIMA est, Antichristū de fornicaria muliere nasciturū, nō ex legitimo matrimonio. Docēt hoc DAMASCENVS libro quarto, capite vicesimo octauo, & quidam alij, sed cum non possit ex Scripturis ostendi, est quidem probabile, non tamen certum.

SECVNDA sententia est, Antichristū nasciturum de tribu Dan. Asserit hoc IRENÆVS libro quinto, cap. 30. Hippolytus martyr in oratione de mundi consummatione, Ambrosius libro de benedictionibus Patriarcharū, capite septimo, Augustin° quæstione vicesima secūda in Iosue, Prosper de promissionib°, & prædictionibus Dei parte 4. Theodoretus quæst. centesima nona in Genesim. Gregorius libro tricesimo primo moralium, capite decimo octauo. Beda, Rupertus, Arethas, Richardus, & Anselmus in Apocalypsis caput septimum. Probant ex illo Genesis quadragesimo nono, *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c.* Item ex illo Hierem. 8. *Ex Dan audiuimus fremitum equorum eius, &c.*

DENIQVE ex eo qđ Apocalypsis septimo, vbi signātur ab Angelo duodecim millia ex omni tribu filiorum Israēl, omittitur tribus Dan. quod videtur factū in odiū Antichristi. Hæc sentētia est valde probabilis propter tantorum Patrum auctoritatē, nō tamen omnino certa, tum, quia plerique eorum Patrū, non dicunt hoc se scire, sed probabile esse insinuant, tū, quia nulla earum Scripturarum conuincit, Nam in primis Geneseos quadragesimo

Universidad de Deusto
Biblioteca

dragesimo nono, videtur Iacob ad literã loqui de Samsone, cùm ait: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, & mordeat vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro.* Sãson enim fuit de tribu Dan, & fuit verè Philisthæis tãquam coluber in via. Nam vbique eis occurrebat, eósque vexabat. Ita exponit Hieronym⁹ in quæstionib⁹ Hebraicis. Et videtur sanè Iacob benè precari filio suo, cùm hæc dicit, & proinde nõ malũ sed bonum prædicere.

QVOD si ad Antichristum allegoricè id accommodetur, non poterit argumentum duci nisi probabile, quale ex mysticis sensibus ducitur. Hieremias autẽ capite 8. sine dubio non loquitur de Antichristo, neque de tribu Dan, sed de Nabuchodonosor, qui venturus erat, ad Hierusalem euertendã, per eam regionem, quæ dicebatur Dan, vt ibi Hieronymus rectè exponit. Cur autem Apocalypsis septimo omittatur Dan, non satis constat, præsertim cùm etiam Ephraim sit omissus, cuius tribus vna est ex maximis.

PRÆTER hæc duo probabilia, sunt alia duo certissima. Vnum, Antichristum præcipuè propter Iudæos venturum, & ab eis tanquam Messiam recipiendũ, Alterum, ex gente Iudæorum nasciturum, & circumcidẽdum, & Sabbathum obseruaturum, saltem ad tempus. Illud primum habetur: tũ ex Euãgelio Ioannis quinto, vbi Dominus Iudæis dicit, *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me, Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Quem locũ de Antichristo accipi debere suprà demonstrauimus in secundo capite, tum ex Apostolo secundæ ad Thessalonicenses secundo, *Eò quòd caritatem veritatis non receperunt, vt salui fiant, ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, &c.*

HVNC locum CALVINVS, & alij hæretici in cõmentarijs horum verborum, de nobis exponunt, qui, quia non recepimus ipsorũ Euangelium, ab Antichristo Romano seduci finimur. At in primis nullos proferũt testes, Nos verò habemus à nostra parte omnes interpretes, q de Iudæis exponũt. Vide Ambrosiũ, Chrysostomũ, Theodoretum, Theophylactũ, Oecumenium.

PRÆTER hos sic ait HIERONYMVS quæstione vndecima ad Algasiã, *Faciet*, inquit, *hæc omnia Antichristus, non cũ virtute, sed concessione Dei propter Iudæos, vt quia noluerunt recipere caritatẽ veritatis, hoc est, spiritum Dei per Christũ, vt Saluatore suscepto salui fierent, mittet illis Deus non operatorẽ, sed ipsam operationem, id est, fontem erroris, vt credant mendacio, &c.* Et etiã sine commentarijs tot Patrum res ipsa clamat, Apostolum loqui de Iudæis. Ipse enim dicit mittendum Antichristum ad eos, qui Christum recipere noluerũt. Qui sunt autem, qui magis debuerunt, & noluerũt Christum recipere quàm Iudæi? vbi etiam est annotandum, Apostolũ non dixisse, quia veritatem non recipient, sed quia non receperunt. Loquitur igitur de illis qui prædicãte Christo & Apostolis credere noluerunt. Cõstat autem Apostolorũ tempore Gentiles cupidissimè Euangelium recepisse, Iudæos autem recipere noluisse.

ADHAEC præter Hieronymum, & alios iam citatos, idem docent omnes alij Patres, vt Irenæus libro 5. cap. 25. Hippolytus martyr in oratione de cõsummatione mundi. Theodoret⁹ in Epitome diuinorũ decretorũ, capite de Antichristo. Sulpitius ex B. Martino li. 2. Dialogi. Cyrillus catechesi 15. Hilari⁹ can. 24. in Matthæũ. Ambrosius lib. 10 in Lucã in caput 21. Chrysostomus, Augustinus, & Cyrillus Alexãdrinus, in caput 5. Ioãnis. Gregorius libro 31. moral. capite 10. Damascenus libro 4. capite 28. Et ratio etiam id suadet.

NAM Antichristus sine dubio illis in primis se adiunget, qui parati sunt eum recipere, At Iudæi sunt eiusmodi, qui expectant Messiam Regem temporalem, A qualis erit Antichristus, Gentiles enim neminẽ expectant. Christiani autem expectant quidem Antichristum, sed cum metu & terrore, non cum gaudio & desiderio. Sicut ergo Christus primùm ad Iudæos venit, quib⁹ erat promissus, & à quibus expectabatur, & deinde adiunxit sibi etiam Gentes, Ita quoque Antichristus ad Iudæos primùm accedet, à quibus expectatur, & deinde paulatim omnes Gentes sibi subiiciet.

IAM verò quod Antichristus sit futurus Iudæus, & circumcisus, certum est, & deducitur primùm ex dictis. Nam Iudæi nunquam reciperent hominẽ non Iudæum, aut incircumcisum pro suo Messia. Immò etiam quia Iudæi expectãt Messiam ex familia Dauid, & tribu Iuda, sine dubio Antichristus, licet verè sit de tribu Dan, fingit se esse de familia Dauid.

DEINDE omnes veteres clarissimè docent, Antichristũ fore Iudæũ, vt illi duodecim paulò antè citati, qui dicũt eũ futurũ ex tribu Dan. Et præterea Ambrosius, qui in 2. Thess. 2. asserit, eũ fore circũcisum, & Hieronym⁹, qui in caput 11. Danielis dicit, eum de populo Iudæorũ nasciturum, & sanctus Martinus apud Sulpitium lib. 2. Dialog. qui ait, Antichristum imperaturum, vt omnes secundum legẽ circumcidantur. & Cyrillus, qui cathechesi. 15. asserit, eũ valde studiosum futurum tẽpli Hierosolymitani, vt se de progenie Dauid esse ostendat. Denique & Gregorius, qui libro vndecimo, epistola tertia, dicit Antichristum futurum etiã Sabbathi, & aliarum cæremoniarum Iudaicarum cultorem.

EX his habemus demõstrationem euidentissimam, quòd Papa non sit Antichristus. Nam ab anno sexcentesimo sexto quo aduersarij dicunt Antichristũ venisse, cõstat nullum Pontificem fuisse Iudæum, nec gente, nec religione, nec vllo modo: Cõstat etiã Pontificem nunquã hactenus à Iudæis fuisse pro Messia susceptum, sed è cõtrario ꝓ hoste & persecutore præcipuo haberi.

VNDE ipsi in orationibus quotidianis Deũ precãtur, vt det Pontifici viuenti bonã mentẽ erga Iudæos, & vt in diebus illius mittat Messiam, qui nimirum eos liberet de potestate Pontificis, & Episcopum, qualis in primis est summus Põtifex, ipsi vocãt hegmon חגמון qd Syriacè caudã significat, & opponitur capiti. Quia enim nos Episcopũ vocam⁹ caput populi; Illi è cõtrario caudã per contumeliã vocant, tantum abest, vt parati sint Pontificem summum pro Messia recipere.

DENIQVE R. Leui Gerson, capite 7. & 11. Danielis, omnia quæ dicũtur de Antichristo, exponit de Põtifice Romano, quem etiam alterum Pharaonem appellat, & Messiæ venturo opponit. Vide orationes Mahasor. fol. 26.

CAPVT XIII.

De sede Antichristi.

VANTVM ad sextum, aduersarij audacter affirmant, sedem præcipuam Antichristi esse Romam, siue Cathedram Apostolicã Romæ fundatam. Dicunt enim Antichristum inuasurum sedẽ Petri, & eã euecturum ad summum quoddam fastigium, vt inde tota Ecclesiæ præsideat, & tyrãnicè dominetur. Et quidem quod Roma sit vrbs regia Antichristi, probant ex Apoc. 17. vbi Ioannes loquens de sede Antichristi, dicit esse vrbem magnam, quæ sedet super septem colles, & quę habet regnum super Reges terræ.

QVOD autẽ Romæ, non in Palatio Neronis, sed in ipsa Christi Ecclesia, sedem suã sit habiturus Antichristus, probãt ex Paulo, qui 2. Thess. 2 dicit, Antichristum *sessurum in templo Dei.* Cùm enim absolutè dicit in templo

templo Dei, intelligit verum templũ veri Dei, tale autem non est, nisi Christi Ecclesia. Nam templa Gentilium sunt vera templa, sed dæmonum, non Dei, tẽplum autem Iudæorum erat quidem Dei, sed iam desierat esse templum: cùm desissent sacrificium & sacerdotium Iudaicum. Hæc enim tria ita sunt coniuncta, vt vnum sine alio esse non possit. Præterea tẽplum illud Iudæo paulò pòst erat desolandum, & nunquam in ætternum reædificandum dicente Daniele cap. 9. *& vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio*, ergo non potest Apostolus de eo loqui.

ET confirmatur argumẽtum ex Patribus. HIERONYMVS quæst. 11. ad Algasiam, *In templo Dei*, inquit, *sedebit, vel Hierosolymis, vt quidam putant, vel in Ecclesia, vt verius arbitramur.* Et OECVMENIVS, *Non dicit*, inquit, *templum Hierosolymæ, sed Ecclesiæ Christi.*

ADDIT Theodorus BIBLIANDER testimonium Gregorij, qui lib 4. epi. 38 ad Ioan. Constantinopolitanum, *Rex*, inquit, *superbiæ propè est, & quod dici quoque nefas est, sacerdotum ei præparatur exercitus.* Ex quibus verbis duplex argumentum sumitur. Vnum est tale, Ioannes Cõstãtinopolitanus dicitur præcurrere Antichristum, quia vult appellari Episcopus vniuersalis, ergo Antichristus ille erit, qui reipsa se faciet Episcopum vniuersalem, & sedebit in Ecclesia tanquam omniũ caput. Alterũ est, exercitus Antichristi erunt sacerdotes, igitur Antichristus erit Princeps sacerdotũ. Ex quibus putant hæretici se euidenter ostendere Romanũ Pontificem esse Antichristum, quandoquidem Romæ dominatur in templo Dei sedet, Episcopus dicitur vniuersalis, & Princeps est sacerdotum.

AT nihilominus vera sentẽtia est, Antichristi sedem fore Hierusalem, non Romam, & tẽplum Salomonis, ac solium Dauidis, non templum sancti Petri, aut sedem Apostolicam. Id quod dupliciter probare possumus. Primùm, argumento ad hominem: Deinde, ex Scripturis & Patribus.

PRIMVM igitur hoc argumentum instituo. Antichristus in Ecclesia Christi sedebit, eiúsque Ecclesiæ Princeps & caput habebitur: & in ea magistratum & officia geret, vt docent Philippus Melanchthon in apologia art. 6. confes. Augustanæ, Caluinus li. 4. instit. cap. 2. §. 12. & cap. 7. §. 25. Illyricus cent. 1. lib. 2. cap. 4. colum. 435. & omnes alij huius temporis sectarij, est autẽ Papa Romanus Antichristus, vt ipsi ijdem in ijsdem locis docent. Igitur Papa Romanus in vera Christi Ecclesia sedet, & eius Ecclesiæ Princeps & caput est. Sed Ecclesia Christi vna tantùm esse potest, sicut Christus vnus est, vt etiã Caluinus docet, li. 4. inst. cap. 1. §. 2. Igitur Lutherani, & Caluinistæ, & quotquot ab Ecclesia, quæ sub Papa est, alieni sunt, extra veram Christi Ecclesiam sunt.

VIDIT hoc argumentum CALVINVS, ac respondit, sub Papa nõ tam Ecclesiam, quàm ruinas Ecclesiæ Christi cerni. Sic enim loquitur lib. 4 instit. cap. 2. §. 11. *Vt manebant olim inter Iudæos peculiares quædam Ecclesiæ prærogatiuæ, ita nec hodie Papistis adimimus, quæ superesse ex dißipatione vestigia Ecclesiæ inter eos Dominus voluit.* Et infrà: *Sua prouidentia Deus effecit, vt aliæ quoque reliquiæ extarent ne Ecclesia prorsus interiret. Ac quemadmodũ ita sæpe diruuntur ædificia, vt fundamenta & ruinæ maneant, ita non passus est Ecclesiam suam ab Antichristo, vel à fundamẽto subuerti, vel solo æquari, vel ab ipsa quoque vastatione semirutum ædificium esse voluit.* Et infra §. 12. *Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin sub eius quoque tyrannide Ecclesia maneat.*

AT hæc solutio duo nobis argumenta suppeditat. PRIMVM, Si Ecclesiæ Christi solum ruinæ supersunt, igitur ruit Christi Ecclesia, proinde mẽtita est veritas, A quæ dixit Matth. 16. *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* ALTERVM, Ruit Ecclesia, & ruinas eius ac fundamẽtum, quin etiam ædificium ipsum semirutum Papistæ tenent, Igitur Lutherani & Caluinistæ nullam Ecclesiam habent. Nam Christi Ecclesiam integram non habent, illa enim iam ruit, & ruinæ adhuc supersunt, sed nec semirutã habent. Illa enim apud Papistas sub Antichristo est. Quid igitur habent? forrè nouum ædificium, sed hoc ipso quod nouum est, Christi non est. Quis verò, nisi planè cœcus, non videat, tutius esse in vera Christi Ecclesia, quamuis semiruta, manere, quàm in nulla?

VENIO nũc ad Scripturas, quibus probatur sedem Antichristi Hierusalem esse futuram, nõ Romã. PRIMA est in capit. 11. Apocal. vbi Ioannes dicit, Henoch & Heliam pugnaturos cũ Antichristo in Hierusalem & ibi occidendos ab eodem Antichristo, *Et corpora*, inquit, *eorum iacebunt in platea ciuitatis magnæ, quæ vocatur* B *spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus est.* In quem locum ARETHAS: *Corpora*, inquit, *ipsorum insepulta proijciet in plateis Hierusalem. In ea enim regnabit tanquam Rex Iudæorum.* Similiter exponunt omnes alij interpretes. & sanè hæc de Hierusalem dici, nullo modo negari potest. Quæ enim est ciuitas, vbi Dominus crucifixus est, nisi Hierusalem?

QVARE CHYTRAEVS qui vult hanc vrbẽ esse Romam, illa verba: (*Vbi, & Dominus eorum crucifixus est*) prætermittit, quasi ad rem non pertinerent, vel ipse ea non legisset. Neque obstat quod Hieronymus in epist. 17. ad Marcellam, conatur ostendere Hierusalem, non posse vocari Sodomam, cùm passim in Scriptura vocatur ciuitas sancta. Nam in ea epistola suadet Marcellæ, vt relicta Roma veniat in Palæstinam, & ideo congerit omnia, quæ potest in laudẽ Hierosolymæ, & reprehensionem Romæ, & conatur omnibus modis excusare Hierosolymam. Neque id facit nomine suo, sed nomine, Paulæ, & Eustochij, quibus veniam dandam esse putabat, si aliquid explicarent paulò aliter, quàm res se habeat. Nam quod terrena illa Hierusalem dici possit Sodoma propter libidinem, & flagitia Iudæorũ, patet ex Isaia, qui primo capite cùm præmisisset titulũ. *Visio Isaiæ, quam vidit super Iudam, & Hierusalem*, mox subiungit? *Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei mei populus Gomorrhæ.*

NEQVE valet argumentũ illud, Hierusalem dicitur sancta, ergo non potest dici Sodoma. Nam sicut in eadem epistola idem Hieronymus dicit. Romam vocari à Ioanne Babylonem, & purpuratam meretricem, propter Ethnicos Imperatores. & tamen eandem esse sanctam propter Ecclesiam Christi, & sepulchra Petri, & Pauli: Ita etiam Hierusalem est ciuitas sancta. propter Prophetas, & Apostolos, qui ibi prædicauerũt, propter CHRISTI crucẽ, & sepulchrum, & similia, & tamen etiam est Sodoma, & Aegyptus propter infidelium Iudæorum flagitia, & cæcitatem.

SECVNDVS locus est Apocal. 17. vbi Ioannes dicit, decem Reges, qui sibi diuident Romanum Imperium, & quibus regnantibus veniet Antichristus, ódio habituros purpuratam meretricem, id est, Romam, & eam desolatam facturos, atque etiam igne crematuros. Quomodo ergo erit sedes Antichristi si illo ipso tempore debet euerti, & comburi.

ADDE, quod, vt suprà demonstrauimus: Antichristus erit Iudæus, & Iudæorum Messias, & rex: ergo sine dubio sedem suam constituet in Hierusalem, & templũ Salomonis restituere aggredietur. Nihil enim aliud somniant Iudæi quàm Hierusalem, & templum, neque videntur vnquam accepturi pro Messia vllum, qui non

Universidad de Deusto
Biblioteca

sederat in Hierusalem,& templum aliquo modo resti-
tuit.

QVARE Lactantius libro 7. capite 15. dicit tempore Antichristi summum regnum futurum in Asia, & Occidentem seruiturum, Orientem dominaturum, & cap. 17. determinat partem Asiæ, in qua erit hoc regnum, ac dicit esse Syriam, id est, Iudæam, quæ Syriæ pars est, & quæ à Latinis semper vocatur Syria. Item Hieronymus & Theodoretus in cap 11. Daniel. ex ipso Daniele colligunt Antichristum fixurum tentoria sua in regione Hierosolymorum, & tandem in monte Olineti occidendum. Et Irenæus lib. 5. cap. 25. clarè dixit, Antichristum regnaturum in terrena Hierusalem.

TERTIVS locus est in verbis illis Pauli, *Ita vt in templo Dei sedeat*, 2. Thess. 2. Nam etsi variæ dantur expositiones à Patribus, & quidam intelligunt mentes fidelium per templum Dei, in quibus Antichristus sedere dicitur, quādo eas seduxerit, vt exponit Anselm⁹. Quidam verò per tēplū intelligunt ipsum Antichristum, cū toto populo suo, Antichristus enim volet se, & suos videri verum templum spirituale Dei, id est, veram Ecclesiam, vt Augustinus exponit li. 20. ciuit. Dei, cap. 19. Vbi deducit hanc expositionem ex modo loquendi Pauli, qui nō dixit Græcè ἐρτῷ ναῷ, in tēplo, sed εἰς τὸν ναὸν, in templum, quasi diceret, Antichristus sedebit in templum Dei, id est, quasi ipse cum suis esset templum Dei. Quanquam non est necessaria ista annotatio Augustini. nā etsi Latinè nō rectè dicitur sedere in tēplum, pin tēplo, tamē Græcè, nō dicitur malè καθέζομαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, vel εἰς τὸν ναὸν, immò sic cōmuniter dicitur.

QVIDAM etiam intelligunt Ecclesias Christianorum, quas sibi seruire iubebit Antichristus, vt Chrysostomus interpretatur, tamen expositio cōmunior, probabilior, & literalior est eorum, qui docent per tēplum Dei intelligi templum Salomonis, in quo vtcumque reparato sedebit Antichristus. Nam inprimis in Scriptura noui Testamenti per templum Dei nunquam intelligūtur Ecclesiæ Christianorum, sed perpetuò templum Hierosolymitanum, & quod maius est, veteres Patres Latini & Græci per aliquot secula, nūquam Ecclesias Christianorum templa vocauerunt, quæ dicuntur Græcè οἴκους, vt hoc loco Pauli, sed vocabant εὐκτηρίας, id est, oratoria, vel Ecclesias, vel domos orationis, vel basilicas. vel martyria.

CERTE nec Iustin⁹, nec Irenæus, nec Tertullianus, nec Cyprianus templi nomine vtuntur, cùm de Christianorū Ecclesijs agūt, & Hieronymus in ep. ad Ripariū dicit Iulianum Apostatā iussisse, vt basilicæ Sanctorum, aut destruerentur, aut in templa verterentur.

RATIO autem, cur Apostoli non vocent tēpla Christianorum Ecclesias, duplex est. VNA, quia non habebant tunc vlla templa, sed solùm in priuatis domibus loca quædam destinabant orationi, conciom, & sacris Missarū celebrationibus. ALTERA ratio est, quia adhuc vigebat memoria tēpli Iudaici, ne videretur Apostoli simile aliquid introducere, & vt distinguerent Ecclesiam à Synagoga, abstinebant à voce tēpli. Sicut etiam propter eandem rationē Apostoli in Scripturis nunquā vocant sacerdotes Christianos sacerdotes, sed solùm Episcopos, & Presbyteros. At posteaquam fuit euersa Hierosolyma, & templum incensum, & abolita memoria veteris templi, & sacerdotij, passim cœperūt sancti Doctores vti nomine templi & sacerdotij.

CVM ergo Apostolus scribens Antichristum fessurum in templo Dei, diceret aliquid, quod vellet intelligi ab ijs quibus scribebat, & illi tunc non intelligerēt nomine templi, nisi templum Hierosolymorum, certum videtur, Apostolum de illo esse loquutum. Quod etiam confirmatur ex communi Patrum expositione; FRENÆVS li. 5. c. 30. *Cū Antichristus*, inquit, *sederit in tēplo Hierosolymis, tunc veniet Dominus, &c.* HIPPOLYTVS martyr in orat. de mundi cōsummatione, *Tēplū*, inquit, *cōstruet Hierosolymis*. Et idē docet S. Martinus apud Sulpitiū, li. 2. Dialog. CYRILLVS Hierosol. catechesi 15. *Quale*, inquit, *templum dicit Apostolus? In templo quod reliquum est Iudæorū. Absit enim vt in hoc id fiat, in quo sumus.* Et HILARIVS can. 25. in Matth. *Antichristus à Iudæis susceptus in loco sanctificationis subsistet.* Vbi apertè loquitur de tēplo Iudæorum, vocat enim locum sanctificationis id quòd Christus Mat. 24 vocat locum sanctum, cùm ait, *Cùm videritis abominationem stantem in loco sancto.*

AMBROSIVS in cap. 21. Lucæ dicit, Antichristum iuxta historiā fessurum in templo illo, in quod miecerant Romani caput Porci, tēpore Titi Imperatoris, secundum autem mysticum sensum fessurum in templo interiori Iudæorum, id est, in eorum perfidis mētibus.

SEDVLIVS in hunc locū Apostoli, explicat illud, in templo Dei, *Templum*, inquit, *Hierosolyma reficere tentabit, &c.* DAMASCENVS libro 4. cap. 28. *In templo*, inquit, *nō nostro, sed veteris Iudaico.* Chrysostomus, Theodorecus, ac Theophylactus, qui dicunt fessurum Antichristum in Ecclesijs Christianorum, dicunt etiam fessurum in templo Salomonis. Sic enim ait CHRYSOSTOMVS in hunc locum *Iubebit seipsum pro Deo coli, & in templo collocari, non Hierosolymitano solùm, sed etiā in Ecclesijs*, Idem dicunt Theophylactus & Theodoretus. Augustinus etiam lib. 20. ciuit. Dei cap. 19. & Hieronymus q. 11. ad Algasiam non negant Antichristum in templo Salomonis fessurum.

SOLVS est OECVMENIVS, qui negat Antichristū fessurum in templo Iudæorum, sed ipse omnium recētissimus est, & nullo modo omnibus Patribus anteponendus. Fortasse etiam deprauatus est textus ipsius, & deest vna particula tantùm, nō enim credibile est eum à Chrysostomo, Theodoreto & Theophylacto, quos alioqui semper sequitur, nunc recedere voluisse.

NVNC ad argumenta aduersariorum suprà explicata respondeamus. Ad PRIMVM respōdeo tripliciter. PRIMO, dici potest cū Augustino in Psal. 26. Aretha, Haymone, Beda, & Ruperto, in caput 17. Apocalypsis, per meretricem, quæ sedet super montes septem, & habet regnum super reges terræ, non intelligi Romam, sed vniuersam Diaboli ciuitatē, quæ in Scriptura vocatur sæpe Babylon, & opponitur ciuitati Dei, id est, Ecclesiæ quæ dicitur Hierusalem. Per septem autem montes intelligi vniuersitatem superborum, & præcipuè regum terræ, &c. SECVNDO, dici potest, & meo iudicio melius, per meretricem, intelligi Romā, vt exponit Tertul. lib. contra Iudæos, & lib. 3. contra Marcionem, & Hieron. ep. 17. ad Marcellam, & q. 11. ad Algasiam, sed Romam Ethnicam regnantem, idola colentem, & Christianos persequentē, non autē Romam Christianam, sic enim ijdem auctores exponunt.

ET sanè mirabilis est impudentia hæreticorum, qui vt probēt Romanam Ecclesiam esse meretricem purpuratā, vtuntur Tertulliani & Hieronymi testimonio. Nam cùm eo tempore Roma Ethnica contraria esset Romæ Christianæ, vtram, quæso, vocant illi Patres meretricem purpuratā? Si Romam Ethnicam, cur ergo hæretici eorum testimonijs abutuntur? Si Romam Christianam, ergo iam tunc Romana Ecclesia degenerauerat, & iam tunc regnabat Antichristus, quod ne ipsi quidem concedunt.

PRÆTEREA, si Roma Christiana tūc erat Babylō, cur Tertul. de præscript. dicit, *Felix Ecclesia, cui totā doctrinā Apostoli cū sanguine suo profuderunt.* Et cur Hieronymus ep. 59. ad Pammachium & Oceanum, dicit, *Roma quæ quondam Babylon fuit, & nunc Christi Ecclesia est?* Cur Augustinus lib. 18. ciuit. Dei cap. 22. dicit, Romam Christianam esse Babylonem? Cur Ambrosius in cap. 1. Lucæ dicit, Romam Christianam esse Babylonem? Cur Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum extremo, Romam alloquens ait, *Ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione deleſti.*

DENIQVE, idem patet ex ipso Ioanne, qui dicit se loqui de illa Roma, quæ tenebat Imperium super reges terræ, & quæ erat ebria de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum IESV. Quæ certè non habent locum, nisi in ea Roma, quæ regnantibus Nerone & Domitiano, Martyres trucidabat.

TERTIO dico, etiam si illa mulier esset Roma Christiana, vt hæretici volunt, adhuc nihil omnino virium eorum argumentum habiturum. Nam, vt suprà ostendimus. Antichristus odio habebit Romam, quomodocunque accipiatur, & cum ea pugnabit, eámque desolabit, & incendet. Ex quo manifestè sequitur, non fore Romam Antichristi sedem.

AD SECVNDVM, iā diximus Paulum eo loco agere de templo Salomonis. Porro ad rationem quā fecimus, respōdeo, cessante sacrificio, & sacerdotio Iudaico, desiisse etiam templum illud esse templum Iudaicum, at non continuò desiisse esse templum Dei. Poterat enim idem tēplum esse templum Christianorum, & reuera erat, donec mansit. Apostoli enim in eo prædicabant, & orabant post Christi ascensionem, & aduentum Spiritus sancti, vt patet ex illis verbis Lucæ vltimo, *Erāt semper in templo laudantes & benedicētes Dominum.* Item Actor. 3. *Petrus & Ioannes ascendebāt in tēplum, ad horam orationis nonam.* Et Actor. 5. dicit Angelus Apostolis, *Loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius.*

AD illud ex Daniele respondeo, vel Danielem voluisse dicere, non esse reædificandum templum, nisi in fine mundi, quod verum est, Antichristus enim in fine mundi primùm aderit: vel desolationem mansurā in æternum, quia etsi reædificaretur, nunquā tamen esset futurum templum nō prophanatum, post euersionem factam à Tito. Quando enim erigetur ab Antichristo, tunc maximè manebit in eo abominatio desolationis, id est, ipse Antichristus. vel eius imago, vel denique nunquā reædificandum perfectè templum, sed tamen inchoandam reædificationem, & in templo illo vtcunque inchoato Antichristum sessurum.

AD loca Patrum iam respondimus, eos vel asserere, vel saltem non negare, sessurum Antichristum in templo Salomonis. Quòd autem multi eorum addunt, sessurum etiā Antichristum in Ecclesijs Christianorum, verum est, & nobis non contrarium. Non enim Patres dicere volunt, Antichristum sessurum in Ecclesia, vt Episcopum, vt hæretici somniāt, sed sessurum vt Deum. Iubebit enim Antichristus omnia templa totius mundi conuerti in cultum suum, & in eis seipsum adorari faciet. *Iubebit*, (inquit Chrysostomus hoc loco) *seipsum pro Deo coli, & venerari, & in templo collocari, non Hierosolymitano solùm, sed etiam in Ecclesijs.* Eodem modo loquuntur cæteri.

AD argumenta sumpta ex verbis B. GREGORII respondeo, ex verbis eius contrarium deduci ijs, quæ hæretici colligunt. Ipsi enim sic argumentantur, Episcopus Constantinopolitanus præcurrebat Antichristum, quia se faciebat Episcopum vniuersalem, igitur Antichristus erit aliquis Episcopus vniuersalis qui sibi omnia vsurpabit, at contrarium colligitur, nam præcursor non debet esse eum eo, quem præcurrit, sed longè minor, etsi in aliquo illi similis, vt apparet in Ioanne Baptista & Christo.

SI ergo præcursor Antichristi est ille, qui se facit Episcopum vniuersalem, ipse Antichristus verus non hoc se faciet, sed aliquid maius, nimirum se extollet super omne quod dicitur Deus. Vel si verus Antichristus

solùm se Episcopum vniuersalem faciet, ergo ille Ioannes Constantinopolitanus, qui hoc faciebat, non erat præcursor Antichristi, sed ipse verus Antichristus, quod tamen neque Gregorius dicit, neque aduersarij.

SENSVS ergo verborum Gregorij est, quod quia Antichristus erit superbissimus, & caput omnium superborum, ita vt non patiatur consortes, ideo quicunque indebito modo sibi aliquid vsurpat, & vult excedere, & eminere super alios, eum præcurrit, & tales erant Episcopi Constantinopolitani, qui cùm initio Archiepiscopi tantùm essent, sibi primò Patriarchatum, deinde titulum vniuersalis vsurpauerunt.

PARI ratione, cùm ait Gregorius, Sacerdotum ei præparatur exercitus non vult dicere sacerdotes, vt sacerdotes, ad exercitum Antichristi pertinere, sic enim seipsum etiam in illo exercitu collocasset, sed sacerdotes, vt superbos, Antichristo exercitum præparare, loquitur enim de eodem Ioanne, & ei similibus sacerdotibus, qui supra cæteros iniustè eleuabantur. Hinc autem non sequitur, Antichristum fore principem sacerdotum, sed fore principem superborum.

EX hoc capite 6. habemus insigne argumentum, quod Papa non sit Antichristus, quandoquidem sedes eius non est in Hierusalem, nec in templo Salomonis. immò credibile est ab anno 600. nullum Pont. Rom. fuisse vnquam Hierosolymis.

CAPVT XIV.

De doctrina Antichristi.

DE doctrina Antichristi maxima est inter nos & hæreticos controuersia. Constat quidē ex Scripturis, etiam aduersariorū testimonio, quatuor esse futura capita doctrinæ Antichristi. PRIMVM enim negabit IESVM esse Christū, & proinde oppugnabit omnia Saluatoris nostri instituta, vt Baptismū, confirmationē, &c & docebit nondum cessasse Circuncisionē, Sabbathum, & alias legis veteris cæremonias. 1. Ioan. 2. *Quis est mendax, nisi qui negat IESVM esse Christū? & hic est Antichristus, qui negat Patrem & filiū. &c.* DEINDE vbi persuaserit nostrum Saluatorē non esse verum Christum, tunc asseret se esse verum Christū, in lege & Prophetis promissum. 1oā. 5. *Si quis venerit in nomine suo, illum recipietis.* nimirū pro Messia. TERTIO affirmabit se Deum esse, & pro Deo coli volet. 2. Thess. 2. *Ita vt in templo Dei sedeat, ostēdens se tanquā sit Deus.* POSTREMO se non solùm Deum, sed etiam solum se Deum esse dicet, & oppugnabit omnes alios Deos, id est, tam Deum verum, quàm etiā Deos falsos, & omnia idola. 2. Thess. 2. *Qui extollit se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Et Dan. 11. *Et Deum Patrum suorum non reputabit, nec quenquā Deorum curabit, quia aduersum vniuersa consurget.*

HAEC omnia aliquo modo esse vera, & ad Antichristum pertinere, consentiunt nobiscum aduersarij. Sed quæstio est de intelligentia horum quatuor capitum. Catholici enim simpliciter intelligūt, ac vt verba Scripturæ sonant, Antichristū negaturum verū Christum, seipsum Christum facturū, se Deum prædicaturum, & omnes Deos alios, & idola execraturum. Ex quibus sumuntur quatuor argumēta, quòd Pontifex nō sit Antichristus. Constat enim Pontificem nō negare IESVM esse Christum, nec introducere circuncisionē, aut Sabbatum loco Baptismi, & diei Dominicæ, & similiter constat Pōtificem non se facere Christum, nec Deum, & maximè constat eum non se solum facere Deum, cum apertè ipse colat Christum, & Trinitatem, & se

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundum aduersarios, etiam idola colat, id est, imagines & Sanctos mortuos.

A At aduersarij longè aliter hæc omnia interpretantur, dicunt enim in primis Antichristū non negaturum verbo, & palam IESVM esse Christum, & Baptismum, & alia Sacramenta, sed negaturum opere, quia sub specie Christianismi, & Ecclesiæ corrumpet doctrinam de Sacramentis, de Iustificatione, &c. CALLVINVS li. 4. cap. 7. §. 25. *Colligitur*, inquit, *tyrannidem Antichristi talem esse, quæ nec Christi, nec Ecclesiæ nomē aboleat. sed potius Christi prætextu abutatur, & sub Ecclesiæ titulo velut larua deliteſcat.* MAGDEBVRGENSES cēt. 1. li 2. cap. 4. col. 435. *Ita quidem*, inquiunt, *vt conſtet*, (regnū Antichristi) *doctrina Christum profitente, sed tamen eius meritum, & officiū abnegante.* Et infrà, *Ioannes*, inquiunt, *ostendit Antichristum negaturum, Christum in carne veniſſe, hoc est, Christum in sua carne nos redemiſſe. & saluaſſe, sed propter noſtra bona opera etiam aliquid ad salutem nos conferre.*

B DEINDE dicunt, Antichristum non seipsum verbo facturum Christum vel Deum, sed opere, quia occupabit locum Christi, & Dei, & in Ecclesia faciens se caput omniū fideliū, quòd est solius Christi. Ita Magdeburg. loco notato, *Ostendet*, inquiunt, *se pro Deo, vt qui sit Christi vicarius, & caput Ecclesiæ, & poſſit ſigere, atque reſigere articulos fidei.*

C DENIQVE, dicunt Antichristū non reiecturū idola immò verò ea palàm adoraturum, quod probant ex Daniele, qui cap. 11. postquam dixerat Antichristū cōtra omnes Deos surrecturū, subiungit: *Deum autē Maozim in loco suo venerabitur, & Deum, quem ignorauerunt patres eorum colet auro, & argento, & lapide pretioſo, &c.* Per Maozim autem intelligunt hæretici templorum ornatum, Missam, imagines, reliquias, & similia. Ita ILLYRICVS in li. contra primatum & cæteri omnes.

D QVOD autem Apostolus dicit. 2 Thess. 2. Antichristum se eleuaturū supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, exponunt de Romano Pontifice, qui se vicarium Christi facit, & tamen vsurpat maiorem auctoritatē, quàm Christus habuerit. Id probat Illyricus in Catalogo testium (nā cætera nō vidi hactenus quomodo probent) pag. 3. Quia nimirum Christus Matth. 24. declarauit, nihil aliud esse, ostendere se esse Deum, immò efferre se supra Deum, & eius cultum, quàm in nomine Christi venire: Ex quo sequitur, Papam, qui se pro Christi vicario venditat, ipsum esse veriſſimū Antichristum. Item, Christus subijciebat se Scripturæ, dicens, se quæ faciebat & patiebatur, facere, & pati, vt Scriptura impleretur, Papa autem dixit, se posse dispēsare contra Apostolum & Euangeliſtam, recta facere praua & contra. Hæc est summa præcipuæ partis doctrinæ aduersariorum de Antichristo, quæ tota nititur solis Scripturis per nouas glosſas perperam explicatis. In cuius rei signum, ne vnum quidam interpretem aut doctorem pro se citant.

INCIPIAMVS ergo à primo, quod Antichristus sit palàm, & ex professo negaturus IESVM esse Christū, & proinde omnia eius Sacramenta tanquam seductoris cuiusdam inuenta cōculcaturus. Probatur PRIMO ex dictis capit. 5. & 6. Nam si Antichristus natione, & religione Iudæus erit, & à Iudæis pro Messia recipietur, vt ostendimus, certè non prædicabit nostrū Christum, sed eum palàm oppugnabit. Nam alioqui per Antichristum Iudæi Christum nostrum reciperent, quod est absurdiſſimum.

PRÆTEREA cum non possint esse duo Christi, quomodo poterit Antichristus seipsum Iudæis pro Christo obtrudere, nisi prius doceat, nostrum Christum, qui præceſſit, non fuisse verum Christum?

PROBATVR SECVNDO ex illo 1. Ioan. 2. *Quis eſt mendax, niſi qui negat* IESVM *esse Christum? & hic est Antichriſtus.* Nā omnes hæretici dicuntur Antichristi, qui aliquo modo negant IESVM esse Christum, ergo ipse verus Antichristus simpliciter & omnibus modis negabit IESVM esse Christum. Et confirmatur, quia per hæreticos Diabolus operari dicitur mysterium iniquitatis, quia occultè illi Christum negant. At Antichristi aduentus dicitur reuelatio, quia ille palàm Christū negabit.

PRAETEREA ex Patribus, HILARIVS lib. 6. de Trinitate, dicit Diabolū per Arianos conatū esse persuadere hominibus, Christum non esse Dei Filium naturalem, sed adoptiuum. At per Antichristum conaturum persuadere, ne adoptiuū quidem esse, vt funditus extinguat nomen veri Christi. HIPPOLYTVS martyr, in oratione de mūdi cōsummatione, dicit, characterē Antichristi fore, vt homines cogātur dicere, nego Baptismū, nego signū crucis, & similia. AVGVSTINVS lib. 20. ciuitat Dei cap. 8. quærit, an sæuiente Antichristo credibile sit aliquos baptizandos? & tandem respondet: *Profectò*, inquit, *tam ſortes erūt & parentes pro paruulis ſuis baptizandis, & hi qui tūc primitus crediturisunt, vt illum ſortem vincant etiam non ligatum.* Vbi B. Augustinus præsupponit, Antichristum non permissurum illos baptizari, & tamen aliquos pios parentes quiduis potius passuros, quàm vt filij eorum non baptizentur.

HIERONYMVS in cap. 11. Dan. *Conſurgere*, inquit, *habet Antichriſtus de modica gente, id eſt, de populo Iudæorū, & tam humilis erit atque deſpectus, vt ei non detur honor regius, & per inſidias, & fraudulentiam obtineat principatum. Et hoc faciet, quia ſimulabit ſe ducem esse ſæderis, hoc eſt, legis, & Teſtamenti Dei.* Vbi Hieronymus docet apud Iudæos regnum acquisiturum Antichristum, quia se ostendet zelatorem legis Iudaicæ.

SEDVLIVS in 2. Thess. 2. dicit Antichristum instauraturum omnes Iudaicas cæremonias, vt Euangelium Christi soluat. GREGORIVS libro vndecimo epist. 3. *Quia Antichriſtus*, inquit, *Populum Iudaizare compellit, vt exterioris legis ritum renouet, & ſibi Iudæorum perfidiam ſubdat, coli vult Sabbathum.*

DENIQVE, tempore Antichristi ob vehementiam persequutionis cessabunt publica officia, & sacrificia diuina vt capit. 3. ostendimus. Ex quibus euidens est, Antichristum non deprauaturum doctrinam Christi sub nomine Christianismi, vt hæretici volunt, sed apertissimè Christi nomen, & Sacramenta oppugnaturum, & Iudaicas cæremonias introducturum. Quod cùm Papa non faciat, euidens est, eum non esse Antichristum.

IAM verò quod Antichristus se palàm, & nominatim Christum esse dicet, non eius ministrum, aut vicarium, patet primò ex illis verbis Domini, Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum recipietis.* Vbi Dominus videtur de industria addidisse, in nomine suo, præuidens dicturos Lutheranos, & Caluinistas, Antichristum non venturum in nomine suo, sed in nomine nostri Christi, quasi eius vicarium.

PRAETEREA Patres passim hoc docent. IRENAEVS li. 5. cap. 25. *Tentabit*, inquit, *ſe Chriſtū oſtendere.* AMBROSIVS in caput 21. Lucæ. *Ex ſcripturis*, inquit, *diſputabit ſe eſſe Chriſtum.* THEODORETVS in 2. Thessal. 2. *Seipſum*, inquit, *Chriſtū nominabit.* CYRILLVS catechesi 15. *Inducet*, inquit, *quēdam hominē falsò ſeipſum Chriſtum appellantē, ac per hanc Chriſti appellationē Iudæos, qui vētūrum expectant, decipientem.* Breuiter omnes Patres, vt suprà ostendimus, dicunt Antichristum pro Messia à Iudæis recipiendum, igitur se palàm & nominatim Messiam,

Messiam, id est, Christū faciet. Proinde Romanus Pontifex, qui hoc non facit, vt notum est, non est Antichristus. Nam eo ipso, quod se vicarium Christi dicit, asserit se non esse Christum, sed eius ministrum.

QVOD verò Antichristus palàm nominabit se Deū, & pro Deo coli volet, non solùm vsurpando aliquam Dei auctoritatem, sed ipsum nomen Dei, probatur primò ex verbis expressis Apostoli, 2. Thes. 2. *Ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus.* Vbi Paulus nō solùm dicit Antichristum sessurum in templo, nam etiam nos sedemus in templis, nec tamen Antichristi sumus, sed etiam explicat modū, quo sedebit nimirum quod sedebit vt Deus, cui soli propriè erigitur templum. In Græco autem textu clarius hoc habetur. Non enim dicitur ὡς θεὸς, tanquam Deus, sed ὅτι ἐστὶ θεὸς, id est, ostendens, quod sit Deus. Et sic intellexerunt hunc locum omnes veteres.

IRENÆVS libro 5. cap. 25. *Exiſtens*, inquit. *Apoſtata, & latro, quaſi Deus vult adorari.* CHRYSOSTOMVS in hūc locum, *tubebit*, inquit, *ſe pro Deo coli, & in templo collocari.* Et homilia 40. in Ioannem, explicans hunc eundem locum: *Se*, inquit, *omnium Deū profitebitur.* Et infrà: *Se maximum Deorum eſſe gloriabitur.* AMBROSIVS in 2. Thessal. 2. *Ipſum Deum*, inquit, *ſe aſſeret, non Filium Dei.* Similiter omnes exponunt. Ex quo intelligimus, Romanum Pontificem, qui se non Deum, sed Dei famulum agnoscit, non esse Antichristum.

QVOD denique Antichristus non sit passurus vllum Deum, nec verum, nec falsum, nec vlla idola, probatur primò ex illis verbis Pauli secundæ ad Thessalonicenses secundo: *Qui extollitur ſuper omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Vbi notandum, pro eo quod colitur, Græcè esse σέβασμα quod Magdeburgenses volunt significare cultum, id est, actum colendi, non id quod colitur, vt inde probent, Apostolum non velle dicere, Antichristum non adoraturū idola, sed deprauaturum cultum veri Dei mutilando Sacramenta, vel eis addendo varias cæremonias. At certè σέβασμα proprijssimè significat nō actum, sed obiectum, id est, quod colitur, vt aram, delubrum, idolum, &c. Cultus enim dicitur σέβας, vel θεοσέβεια, non σέβασμα.

VNDE idem Paulus Act. decimo septimo, Διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὗρον καὶ βωμὸν, &c. *Prætereuntes*, inquit, *& conſiderans ſimulacra veſtra, inueni aras*, &c. Vbi apertissimè Paulus per σεβάσματα intelligit res ipsas, quæ colūtur, vt delubra, aras, idola. Et Sap. 15. sic legimus: Κρεῖσσων γὰρ ἐστὶ τῶν σεβασμάτων αὐτοῦ, ὧν αὐτὸς μὲν ἐζωσεν ἐνίοτε δὲ ἀπέθανεν. *Melior eſt homo idolis, quæ ipſe fecit. Nam ipſe vixit aliquando, illa autem nunquam.* Quē locum nescio, an quis ita peruertere audebit, vt neget voce σεβασμάτων significari ipsa idola, siue simulachra, quæ manibus hominum fabricantur, quæque vitam habere videntur, cùm tamen non viuant.

ITAQVE omnes Græci, & ipse etiam Erasmus, cui multum tribuunt omnes hæretici, tā in versione, quàm in annotationibus, docet σέβασμα debere verti numen. Deinde verba Danielis, capite vndecimo, clarissima sunt, *nec quenquam Deorum curabit, ſed contra vniuerſa conſurget.* In quem locum Hieronymus scribens, dicit, non posse hæc intelligi de Antiocho, vt volebat Porphyrius, quoniam constat, Antiochum adorasse Deos Græcorum, sed intelligi de Antichristo, qui nullum Deum colet.

ACCEDAT vltimò consensus veterū. IRENAEVS libro quinto: cap. 25. *Idola quidem*, inquit, *ſeponet, ad ſuadendum quòd ipſe ſit Deus: ſe autem extollet vnum idolum.* HIPPOLYTVS sermone de consummatione: *Antichriſtus*, inquit, *idololatriam nō admittet.* CYRILLVS catech. 15. *Idola*, inquit, *odio habebit Antichriſtus*. CHRYSOSTOMVS in hunc locum: *Exiſtitur*, inquit, *ſuper omne quod dicitur Deus, aut numen. Non enim ad idololatriam adducet ille.* Idem docet in hunc locum Theophylactus, Oecumenius, Theodoret⁹, qui etiā pulchrè notat, Diabolū mirabiliter ludere, & lusurū cū filijs pditionis.

ANTIQVIS enim temporibus suadebat multos Deos falsos, & varia idola adoranda, & eo modo plurimos lucrabatur. Tempore autē Antichristi, quia videbit per doctrinā Christi totū fere orbe exacta idola, & falsorum Deorum multitudinem, ipse etiam accusabit idola, & eorum multitudinem, & eo modo adhuc plures decipiet. Ex quo apparet, Pontificem qui secūdum Catholicos agnoscit Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & secundum hæreticos adorat multa idola, nullo modo dici posse Antichristum.

AT, inquiunt, Daniel capite vndecimo, affirmat, ab Antichristo colendum Deum Maozim auro, & argento, & lapidibus pretiosis.

RESPONDETVR PRIMO, per Deum Maozim, qui interpretatur fortitudinum, id est, fortissimus, posse intelligi ipsum Antichristum. Si quidem illud, Venerabitur, in Hebræo non est יְכַבֵּד *iechabbed* sed יְכַבֵּדֵהוּ *iecabbedehu* glorificabit, quomodo Psalmo nonagesimo dicit Deus: *Eripiam eum, & glorificabo eum*, Hebraicè אֲכַבְּדֵהוּ *Acabbedehu* & certè Deus nō glorificat homines subijciendo se illis, sed eos exaltādos. Sic igitur Antichristus seipsum glorificabit, cùm se ab omnib⁹ adorari faciet. Vnde & septuaginta verterunt δοξάσει, & hoc modo exponit THEODORETVS: *Deum*, inquit, *ſortem & potentem hoc enim ſignificat Maozim, ſeipſum appellat. Illud enim in loco ſuo pro ſeipſum poſuit. Eriget enim ſibi ipſi templa, & auro, argento & lapidibus pretioſis ipſe exornabit.* Hæc Theodoretus.

SECVNDO dici potest, quod mihi magis placet. Antichristum Magum futurum, & more aliorum Magorum, occultè Diabolum ipsum, cuius ope mirabilia faciet, adoraturum: & hunc vocari Deum Maozim. Porro Maozim existimare non esse nomen Dei, sed loci cuiusdam munitissimi & secreti, in quo erunt præcipui thesauri Antichristi, & in quo, vt diximus, Diabolum ille adorabit. Sequitur enim apud Danielem, & faciet, vt muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognouit. Et verè מעוז *mahoz* tam fortitudinem, quàm arcem significat. Hoc modo exponit Lyranus.

QVOD autē necessariò dicendum sit, Antichristum esse ipsum Deum Maozim, vel si est aliquis alius, non nisi in occultissimo loco, & clam omnibus ab Antichristo adorandum, cogunt nos verba ipsa Danielis, quæ alioqui secum ipsa pugnarent. Si enim nullum Deorum curabit, quomodo palàm idola colet?

IAM verò duo illa argumēta Illyrici leuissima sunt, Nā in primo argumēto ter peccat Illyricus. PRIMVM, quod asserat, à Christo verba Pauli explicari, cùm Paulus potius Christi verba explicari debuerit. DEINDE quod dicat Mat. 24. venire in nomine Christi, idem significare, atque esse Christi Vicarium. Repugnat enim huic Illyrici explicationi ipsa Christi explicatio. Nam vbi Dominus dixisset, *Multi venient in nomine meo*, mox addidit, explicans. *dicentes, Ego ſum Chriſtus.* Itaque venire in nomine Christi, eo loco est vsurpare sibi Christi nomen. Quod olim Simon Magus fecit, teste Irenæo libro primo, capite vicesimo, & nostris temporibus Dauid GEORGIVS. Et tandem idipsum Antichristus faciet. Papa verò hoc ipso quòd se Vicarium Christi nominat, se Christum non facit.

TERTIO peccat Illyricus, quòd Christū ineptum interpretem Pauli facit. Nam non rectè exponit illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pauli (*Extollit se super omnem Deum*) per istud, *multi venient in nomine meo*, id est, Vicarios meos se facient.) Nam Vicarius Dei non est super omnem Deum, sed infra omnem Deum. Sicut Vicarius Regis est infra omnem Regem. Nec enim potest cogitari aut fingi quemadmodum qui se Vicarium Regis alicuius esse profitetur, idem se supra omnes Reges esse glorietur. Ex quo apparet cœcitas atq; impudētia aduersariorū, qui ea interdū effutiūt, quæ vel ab ipso cōmuni sensu abhorrēt.

Ad illud autem argumētum Illyrici, quo probabat, Papam vsurpare auctoritatem maiorem, quàm habeat Christus, Respondeo, propositionem & assumptionem argumenti illius duo esse mendacia, & præterea consequentiam nihil valere.

Primo enim falsum est, Christū se subiecisse Scripturis, cùm constet, ipsum esse auctorem Scripturarū, & proinde super Scripturas. Cùm autē legimus, Christum fecisse quæ faciebat, vt implerentur Scripturæ, illud, vt, non causſam, sed euentum significat, vt Chrysostomus & Augustinus docent, in c. 12. Ioan. Non enim Christus ideo mortuus est, quia Isaias hoc scripsit, sed ideo Isaias hoc scripsit, quia erat futurum.

Deinde falsum est etiā, Pontificē vnquam dixisse verbo, aut facto, se posse dispensare contra Euangelistā, aut Apostolum. Nam etsi potest dispensare in præceptis positiuis Apostolorum, non tamen hoc est contra Apostolum, sed iuxta Apostolum, qui sine dubio nouerat Apostolicam potestatem, qua ipse præditus pro tempore aliquid in Ecclesia statuerat, futuram esse in successoribus, quā possent ipsi illa eadem moderari vel mutare, prout Ecclesiæ expediret. In Euangelicis autem, id est, diuinis præceptis, nemo vnquam Catholicus dixit, posse Pontificem vllo modo dispensare.

Deinde consequentia etiam est mala. Nā in maiori propositione loquitur Illyricus de subiectione Christi sub Scripturis, nō quoad præcepta, sed quoad prophetias. Nec, nisi ignorabat Illyricus, Christū soluisse Sabbathum, & abrogasse legem cæremonialē. In minori autem loquitur de præceptis, atque ita argumentū habet quatuor terminos, & nihil inde concludi potest. Hæc de doctrina Antichristi sufficiant hoc loco.

CAPVT XV.

De miraculis Antichristi.

De Miraculis Antichristi tria habentur in Scripturis. Primò, multa miracula eum facturū. Secundò, qualia illa erunt. Tertiò, ponuntur tria exempla. Miracula facturum Antichristum, docet Apostolus 2. Thess. 2 *Cuius est*, inquit, *aduentus secundum operationem Satanæ in signis & prodigiis*. Et Dominus in Euangelio, Matth. 24. *Dabunt signa & prodigia, magna, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Dabunt, inquit, non dabit. Quia non solus Antichristus, sed etiam ministri eius signa facient. Adeò, vt B. Gregorius dicat lib. 32. moral. cap. 12. etiam tortores ipsorum sanctorum Martyrum, tunc prodigia & signa facturos. Denique Apocal. 13. *Et fecit signa magna in conspectu hominum*.

Qualia erūt explicat Paul⁹ 2. Thessal. 2. vno verbo dicēs, fore mendacia: *In omni virtute*, inquit, *& signis & prodigiis mendacibus*. Porro mendacia signa erunt ratione omnium causſarū, finalis, efficiētis, materiæ & formæ. Finis enim eorū miraculorum erit ostendere Antichristum esse Deū, & Messiam, quod erit perniciosissimum A mendacium. Chrysostomus in hunc locum docet, mēdacia vocari ea miracula, quia ad mendacium inducēt. Et Ambrosius in hunc etiam locum docet, finem miraculorum Antichristi futurum, vt se probet Deum, sicut Christus noster veris miraculis Diuinitatem suam demonstrauit.

Deinde, vocantur mendacia signa ab efficiente, nam causſa efficiens principalis erit pater mendacij, id est, Diabolus. Sic enim ait Apostolus: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ*. Et omnes Patres asserunt, Antichristum futurum insignem Magum, immò Diabolum ab ipsa conceptione, vel saltem ab infantia in Antichristo habitaturum, & per eum signa perpetraturum. Cyrillus catechesi decima quinta, vbi dixerat, Antichristum futurum Magum, & veneficijs, incantationibus, ac malis artibus instructissimum, indicat, miracula illius dici mendacia, quia à patre mendaciorum proficiscentur.

Erunt etiam mendacia multa ex illis, ratione materiæ, quia erunt phantastica & præstigiæ quædam, vt Cyrill⁹, vbi suprà, & Theodoret⁹ in hūc locū docēt. Videbitur enim excitare mortuos, & sanare ægrotos, sed illusiones Dæmonū erunt, nō veræ excitationes, aut sanitates. Propter quod in Apocalypsi c. 13. dicitur Antichristus facturus miracula in conspectu hominū, id est, apparentia, & deludentia conspectum hominum, nō solida & vera, vt Arethas in eum locum annotauit.

Denique, erunt quædam ex illis mēdacia ratione formæ, licet vera, ratione materiæ, quia interdum res veras operabitur, sed quæ non superabunt vires totius naturæ, & ideo non vera miracula erunt formaliter. Vera enim miracula sola dicuntur illa, quæ à solo Deo fieri possunt, id est, quæ non habent causſas naturales, neque occultas, neque manifestas. Et ideo non solùm in conspectu hominum, sed etiam in conspectu Dæmonum & Angelorum sunt mirabilia. At miracula Antichristi habebunt omnia causſas naturales, sed hominibus occultas.

Exempla miraculorum Antichristi tria ponuntur Apocalypsis 13. Vnum, quòd ignem de cœlo descendere faciet. Alterum quod faciet, vt imago bestiæ loquatur. Tertium, quòd finget se mori, & resurgere. Propter quod miraculum, præcipuè totius ferè mundus eum admirabitur. Ex quibus miraculis duo priora erūt vera ratione materiæ, non ratione formæ, tertium autem nullo modo.

Posset autem obijci contra hæc, quia non videntur hæc omnia miracula posse tribui Antichristo. Nam Ioannes in eo loco duas bestias introducit: Vnam quæ habet capita septem, & cuius vnum caput visum est mori & resurgere, Alteram minorem, quæ fecit ignem de cœlo descendere, & imaginem loqui. Si ergo Antichristus erit prior bestia: non ei tribuuntur duo illa miracula de igne & de imagine. Si erit posterior bestia, non potest ei tribui miraculum resurrectionis.

Respondeo, priorē bestiam significare vel Romanū imperiū, vel multitudinē impiorum, vt suprà diximus, vnū autē, id est, præcipuum eius caput, quod visum est mori & resurgere, esse Antichristum. Erit enim Antichristus supremū & vltimum caput impiorum, & est vltimus Rex, qui imperium Romanum tenebit, tamen sine nomine Romani Imperatoris. Et hoc fictum miraculum resurrectionis, etiam omnino tribuendum Antichristo, docēt Primasius, Beda, Haymo, & Richardus, Rupertus, & Anselmus, in hunc locum, & Gregorius libro 11. epistol. tertia. quod est notandum contra Lyranum, qui exponit hoc de filio quodam Cosdroæ Regis Persarum, quem esse fingit in quodam conflictu

conflictu vulneratum, & tamen nō occisum. Nec enim A dolos regnum Iudæorum adepturū. Secundo, pugnaturum cum tribus Regibus, nimirum Aegypti, Lybię, atque Aethiopiæ, & eorū regua, illis deuictis, occupaturum. Tertio, subacturum sibi alios septē Reges, & eo modo Monarcham totius mundi quasurum. Quarto, cū innumerabili exercitu toto orbe Christianos persequuturum, & hoc esse prælium Gog, & Magog. Quorum omnium cùm nihil in Pontifice Romanum conueniat, sequitur manifestè, eum Antichristum nullo modo vocari posse.

De primo sic loquitur Daniel c. 11. *Stabit*, inquit, *in loco eius despectus, & nō tribuetur ei honor regius, & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia*. Quem in locum Hieronymus scribit, quod etsi hæc intelligunt ur aliquo modo de Antiocho Epiphane, tamen longè perfectius implenda sunt in Antichristo: quemadmodum quæ dicuntur in Psal. 71. de Salomone, intelliguntur quidem de ipso Salomone, sed perfectius impleta sunt in Christo. Propterea ibidem Hieronymus posteaquā exposuerat hunc locum de Antiocho, sequutus Porphyrium, ita subiungit: *Nostri autem & melius interpretatus & rectius quòd in fine mundi hæc fit, faciurus Antichristus. Qui consurgere habet de modica gente, ad ēsi, de populo Iudæorū, & tam humilis erit atque despectus, vt ei nō detur honor regius, & per insidias & fraudulentiam obtineat principatū, &c.*

Vbi Hieronymus significat, hanc esse communem Christianorum expositionem. Quā etiam de causſa capiteseptimo comparat Daniel Antichristum cum cornu paruulo, nimirum propter ipsius vile & obscurum principium.

Et certè hoc primum nullo modo cōuenit Romano Pontifici; oporteret enim dicere, Romanum Pontificē vsq; ad annum sexcētesimum fuisse obscurissimum, & nullius nominis, & tunc repentè, ac per fraudes locum aliquem excelsum occupasse: At hoc est apertè falsum. Nam, vt Avgvstinvs epistola centesima sexagesima secūda ait. *In Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus*. Et Prosper libro secundo de vocatione Gentium capite sexto: *Roma*, inquit, *per sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis*. Et Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, asserit, Romæ lucere Apostolicos radios, qui inde se ad omnes expandunt, & bona sua cum ceteris communicant.

Denique, ipse etiā Ethnicus scriptor Ammianvs Marcellinvs libro vicesimo septimo, scribēs de schismate Damasi, & Vrsicini, dicit, se non mirari, si homines tanto studio contendunt pro Romano pontificatu, cum tantæ sint eius opes, & amplitudo.

De Secvndo sic loquitur idem Daniel. ca. 7. *Considerabam*, inquit. *cornua, & ecce cornu aliud paruulū ortum est de medio eorū, & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius*. Et infrà explicans: *Porro* inquit, *cornua decem, decem Reges erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit*. Et cap. 11. explicans qui sint isti Reges tres: *Mittet*, inquit, *manū suā in terras & terra Aegypti nō effugiet, & dominabitur thesaurorū auri, & argenti, & in omnibus pretiosis Aegypti: Per Lybiam quoque, & Aethiopiam transibit*. In quæ loca Hieronymvs scribens, ac præcipuè in caput septimum, inquit: *Dicamus quod omnes scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum st Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse Regem paruulum* (Antichristum) *qui tres Reges de decē Regibus superaturus sit, id est, Aegyptiorum, & Africæ, & Aethiopiæ, quibus interfectis, etiam alij septē Reges victori colla submittent*. Idem docent de tribus Regibus ab Antichristo occidendis Ireneus

CAPVT XVI.

De regno & præliis Antichristi.

De Regno & præliis Antichristi, quatuor in Scripturis legimus. Primo, Antichristum ex humillimo loco prodeuntem per fraudes &

Universidad de Deusto
Biblioteca

libro 5. cap. 26 Lactantius lib. 7. c. 16. & Theodoretus in c. 7. & 11. Danielis.

Hoc autem maximè refellit insaniam hæreticorum, qui Pontificem Antichristum faciunt. Dicant enim, si possunt, quãdonam Pontifex Romanus occiderit Reges Aegypti, Lybiæ, & Aethiopiæ, & eorum occupauerit regnum? Theodotus BIBLIANDER in suo Chronico dicit, Romanum Pontificem tãquam cornu parvulum, excussisse primum cornu de illis decẽ, quando Gregorius II. excõmunicauit Leonem Imperatorem Græcum Iconomachũ, & prohibuit, tributa illi ab Italis reddi, & paulatim principatum eius, id est, Exarchatum Rauẽnæ obtinuit. SECVNDVM cornu dicit excussisse, quãdo Zacharias Papa deposuit Childericum Regem Francorum, & Pipinum pro eo creari iussit.

DE TERTIO non apertè loquitur, sed videtur indicare, tunc fuisse excussum tertiũ cornu, quando Gregorius VII. excommunicauit, & deposuit Henricum IV. Imperatorem. Exstat etiam epistola quædam Friderici II. Imperatoris contra Pontificem scripta, in qua asserit, tria cornua ab Antichristo euulsa, esse Regnum Italiæ, & Germaniæ, & Siciliæ, quę sibi potissimum Romanus Pontifex seruire coegit.

AT hæc vanissima sunt. Nam inprimis Daniel non de regno Galliæ vel Germaniæ loquitur, sed de regno Aegypti, Lybiæ & Aethiopiæ. Deinde nullum eorum Regum Papa occidit; Antichristus autem tres illos Reges interficiet, vt Hieronymus dicit.

PRAETEREA, Antichristus sibi illa regna vendicabit, non aliis tradet: At Pontifex regnũ Galliæ non sibi sed Pipino tradidit: Et Imperatore deposito, aliũ creari iussit, non sibi imperium vsurpauit. Et similiter quãdo priuauit Leonem Imperatorem principatu Rauennæ, non sibi vendicauit principatum illum, sed Regibus Longobardorum permisit: quem tamen postea Pipinus, deuictis Longobardis, Pontifici donauit.

DENIQVE, si deponere principes est cornua excutere, non erunt tria, sed multò plura ab Antichristo euulsa. Constat enim, à Pontificibus fuisse depositos præter Leonem. III. Græcum, & Childericũ Francum, etiam Henricum IV. à Gregorio VII. Othonem IV. ab Innocentio III. Fridericum II. ab Innocentio IV. Qui omnes reipsa imperium amiserunt.

DE TERTIO habemus testimonia veterum apertissima. Lactant lib. 7. c. 16. & Iren. lib. 5. ca. 26. dicunt. Antichristo posteaquam occiderit tres Reges ex decẽ reliquos continuò subiiciendos, & tum ipsum omnũ Principem futurum. HIERONYMVS in cap. 11. Danielis, in illud: *Et faciet, quæ non fecerunt Patres eius, Nullus*, inquit, *Iudæorum absque Antichristo in toto vnquam orbe regnauit*. Chrysostomus in 2. Thes. 2 asserit, Antichristum Monarcham futurum, & successurum Romanis in Monarchia, sicut Romani successerunt Græcis, Græci Persis, Persi Assyriis.

DENIQVE, CYRILLVS catech. 15. dicit Antichristum Monarchiam adepturum, quæ antea fuerat Romanorum. Et satis aperte deducitur hæc Patrũ sententia, ex Apocal. c. 17. vbi legimus: *Et decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt. Hi vnum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent*. Hoc autem nullo modo cõuenire Romano Pontifici, certum est. Nec enim vnquam Pontifex Rex fuit totius orbis terrarum.

DE QVARTO loquitur Ioannes Apocal. 20. *Et cùm consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo & exibit, & seducet Gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum & ciuitatem dilectam. Et descendit ignis de cœlo, & deuorauit eos, & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris, vbi & bestia & Pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum*. His verbis describitur vltima persecutio, & finis ei⁹. De qua re sic loquitur AVGVSTINVS lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 11. *Hæc erit nouissima persecutio nouissimo imminente iudicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur, vniuersa, scilicet, Ciuitas Christi ab vniuersa Diaboli ciuitate, quantacũque erit vtraque super terrã*. Similia habentur Ezechielis. 38 39. quę sunt breuiter exponenda propter multos, qui de hac re existerunt errores.

CAPVT XVII.

De Gog & Magog.

PRIMA igitur sententia siue potius error est Iudeorum, qui docent, Gog esse Antichristum, Magog esse Gentes Scythicas innumerabiles, quæ latent intra Caspios montes. Venturum autem esse Gog, id est, Antichristum cum Magog, id est, cum exercitu Scythárũ, illo ipso tempore quo Messias primùm apparebit in Hierusalem. & tunc prælium committendum in Palæstina, & tantam stragem futuram in exercitu Gog, vt per septem annos Iudæi non sint cæsuri ligna ex arboribus ad ignem struendum, sed crematuros hastas, & clypeos, & similia instrumenta, quæ iacebunt vbique cum cadaueribus, & deinceps futura secula aurea, &c.

REFERT hanc opinionẽ Hieronymus in c. 38. Ezechielis, & Petrus Galatinus lib. 5. ca. 12. contra Iudeos, & Rabbi Dauid Kimhi in commentariis Psalmorum passim. Sed Iudæi in duobus errant. PRIMO, quòd putant prelium Gog & Magog futurum in primo Christi aduentu, confundentes primum cum secundo, cum tamen Scripturæ apertè doceãt, in primo aduentu Christum venturum in humilitate, & tanquam ouem mansuetam immolandum, vt patet Is. 53. & alibi. SECVNDO, quòd putant, Antichristum venturum contra se, & cum suo Messia pugnaturum, cùm tamen Antichristus reuera ipsorum Messias sit futurus, & pro Iudeis contra verum Christum Saluatorem nostrum pugnaturus.

SECVNDA opinio est LACTANTII li. 7. c. 24. 25. & 26. qui existimat, prelium Gog & Magog futurum mille annis post mortem Antichristi. Docet enim ipse finitis sex millibus annorum à mundo condito, venturum Antichristum, & regnaturum tribus annis cum medio, tunc occidendum Antichristum, appariturum Christum futuram resurrectionem, & regnaturos Sanctos cum Christo hic in terris mille annis, in summa pace, & tranquillitate, infidelibus interim quidem exterminatis sed pacificè seruientibus. Quibus finitis iterum soluendum Diabolum, & excitandum bellũ atrocissimũ omniũ Gentiũ, quę per mille annos seruierũt Sanctis, cõtra eosdem Sanctos. & hoc esse preliũ Gog & Magog de quo loquuntur Ezech. & Ioan. Sed paulò pòst d. uinitus occidendos omnes impios, & tunc futuram secundam resurrectionem, & mundum penitus innouandum.

HÆC opinio fuit etiam multorum veterum, vt Papiæ, Iustini, Irenyi, Tertulliani, Apollinaris, & quorundam alioru, vt refert Hieronymus in c. 36. Ezechielis, & Eusebius lib. 3. hist. cap. vlt. Sed iamdudum exposa est tanquam error exploratus. Dominus enim Mat. 24. & 25. apertè docet, post Antichristi persecutionem statim futurum iudicium vltimum. Et ituros omnes bonos in vitam eternam, omnes malos in ignem eternum. Ac proinde non futura post alios mille annos, nec vnquam deinceps vlla prælia.

TERTIA

TERTIA opinio est EVSEBII, qui libro 9. demonstrationis Euangelicæ, cap. 3. existimat, Gog esse Imperatorem Romanum, & Magog Imperium eius. Sed nititur falso fundamento. Deducit enim hãc opinionem ex cap. 24. Numerorum, vbi secundum versionem LXX. legimus: *Extolletur Gog rex eius, & augebitur regnũ eius. Deus duxit illum ex Aegypto*. &c. Vbi videtur Scriptura dicere quod quando Christus redibit ex Aegypto tempore suæ infantiæ, tunc extolletur regnũ Gog. Constat autem, Christo infante existente nullum regnum fuisse exaltatum, nisi Romanorum.

AT sine dubio corrupta est in hoc loco editio LXX. interpretum. Hebraicè enim habetur non Gog, sed Agag-מגג מלכו *veiarõ meag ig malcho. Et tolletur propter Agag, vel præ Agag Rex eius*. Et sensus est secundum Hieronymum in c. 38. Ezechielis, & tolletur Saul primus Rex Israël propter Agag, id est, quia peccabit non occidendo Agag. Vel secundum alios; extolletur Saul præ Agag, id est, præualebit & superabit ipsum Agag. Vtrumque est verum. Et certum est locum illum Numerorum intelligi de regno Iudæorum, non de Christo, vel Romanis. Incipit enim *Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tentoria tua Israel*, &c.

QVARTA opinio est aliorum, qui per Gog & Magog intelligunt prælia Diaboli, & Angelorum eius, olim in cœlo cum Angelis bonis patrata; quam Hieronymus refellit, tanquam destruentem literam, in c. 38. Ezechielis.

QVINTA est THEODORI BIBLIANDRI, quem sequitur Chytræus in commentario, c. 20. Apo. Igitur Bibliander tab. 14 suæ Chronologiæ, vbi accuratè disserit de Gog & Magog & tandem docet, prophetiam Ezechielis & Ioannis non pertinere ad idem tempus, sed Ezechielis quidẽ vaticinium impletum esse tempore Machabæorum, & Gog ac Magog fuisse Alexandrum Magnum, & posteros eius Reges Syriæ, & AEgypti, qui cum Iudæis multa prælia commiserunt, & à Machabæis tandem superati fuerunt. Ioannis autem prophetiam impletã esse tempore Gregorij VII. Papæ. & sequentium aliquot Pontificũ: Ac Gog & Magog fuisse Põtifices, & alios Christianorum Principes & exercitus, qui diu pugnauerunt cõtra Saracenos pro terra sancta, & sepulchro Domini recuperandis.

PRIMA pars huius opinionis est etiam Theodoreti, in ca. 38. Ezechielis, sed defendi non potest. PRIMO, quia sine dubio vna, & eadem est prophetia Ezechielis & Ioannis, & proinde vtraq; implẽda est post Christi aduentum. Nam inprimis Ioannes dicit, exercitum Gog à quatuor angulis terræ venturum: idem dicit Ezechiel, nominatim exprimens in exercitu Gog futuros Persas ex Oriente, Aethiopas ex Meridie, Tubal, id est, Hispanos ex Occidẽte, & Togorma, id est, Phrygas à lateribus Aquilonis. Deinde Ioannes dicit; Igne de cœlo demisso hunc exercitum perdendum, & idem asserit Ezechiel in fine cap. 38. *Ignem*, inquit, *& sulphur pluam super eum, & super exercitum eius*.

DENIQVE Ioannes huic prælio subiungit continuò innouationem Hierusalem, id est, glorificationem Ecclesiæ, & similiter Ezechiel à ca. 40. vsque ad finem libri, nihil tractat, nisi mirabilem innouationem Hierusalem.

PRAETEREA SECVNDO probatur, prophetiam Ezechielis nõ fuisse impletã tempore Machabæorum. Nam Ezechiel. 38. dicitur ad Gog, *in nouissimo annorum veniens*. At Alexander Magnus cum suis in medio annorũ venit. Deinde Ezechiel apertè dicit, in exercitu Gog futuros Aethiopas, Lybios, Hispanos, Cappadoces, &c. qui tamen nunquam pugnauerunt cõtra Hierusalem, ac præsertim tempore Machabæorum. Soli enim Aegyptij & Syri pugnauerunt cõtra Machabæos.

DENIQVE Ezechiel describit talem victoriã contra Gog & Magog, vt deinceps nulli essent timẽdi hostes, sed esset futurus finis omnium præliorum. At non talis fuit victoria Machabæorum contra Reges Syriæ, & Aegypti. Nam nec Iudæi Regem Syriæ, & Aegypti vnquam penitus superauerunt, & paulò pòst fuerunt Iudæi rursum à Romanis vexati, & capti, nec se vnquam de eorũ manibus liberauerunt. vt Augustinus deducit, & probat lib. 18. de ciu. Dei, cap. 45. Non ergo prophetia Ezechielis ante Christi tempora impleta fuit.

ALTERA pars opinionis BIBLIANDRI, quę propria est eius, non solùm falsa, sed etiam impia est. Nam inprimis Ioannes dicit prelium Gog & Magog, futurum, contra castra Sanctorum, & dilectam ciuitatẽ, id est, contra veram Dei Ecclesiam. At bellum Christianorũ pro terra sancta recuperanda fuit totũ contra Saracenos Mahumetanos, nisi forte velit Bibliander Mahumetanos esse verã Dei Ecclesiã, & castra Sãctorum.

DEINDE Ioannes dicit, homines futuros in exercitu Gog, ex quatuor angulis terræ. At in exercitu Christiano non erant nisi Occidentales, & Aquilonares, id est, Galli, Germani, Itali.

PRAETEREA Ioãnes dicit, finito bello Gog & Magog mox Hierusalem renouandam & glorificandam, Diabolum autem, & Antichristum, & Pseudoprophetas deiiciendos in ignem ęternum: At bellum Christianorum pro terra sancta iamdudum est finitum, nec tamen videmus vllam Hierusalem innouatam, nec Diabolum, & Pseudoprophetas dissectos in Tartarum. Nunc enim, vt etiam aduersarij fatentur, Diabolus & Pseudoprophetæ maximè vigent.

PRAETEREA Deus ipse manifestis signis, & prodigiis tum ad Antiochiani Syrię, tum in aliis locis manifesta ostẽdit, sibi gratum bellum illud fuisse. De quibus vide Gulielmum Tyrium lib. 6. de bello sacro, & Paulum Aemylium lib. 4. de rebus Francorum.

DENIQVE S. BERNARDVS, quem Sanctum siue Diuum nominat idem Bibliander in Chronico, vbi de Eugenij III. tẽporibus agit, præter alios sanctos viros vnus fuit ex præcipuis auctoribus illius belli. Ipse enim & verbis, & miraculis suasit infinitæ multitudini Gallorũ, & Germanorũ, vt ad bellũ illud proficiscerẽtur, vt ipsemet indicat initio li. 2. de consideratione. Et auctor vitę eiusdem Bernardi li. 2. c. 4 scribit B. Bernardũ post prælia peractum, cœcum quendam illuminasse in testimoniũ, quod nomine Dei bellum illud prędicauerat.

SEXTA opinio est Magdeburgensium, cent. 1. lib. 2. c. 4. col. 435. vbi docent, Gog & Magog esse regnum Saracenorum, siue Turcarum. Quę sententia planè opponitur sententię Bibliandri, & ideo melior est, vel potius minus mala. Sed tamen absolutè est falsa. Siquidẽ Gog veniet in nouissimo annorum, & nec diu durabit, vt ex Ioanne & Ezechiele apertè colligitur. Regnum autem Saracenorum iamdudum cœpit, & durauit hactenus annos ferè mille, quòd sanè modicum tempus dici nequaquam potest.

SEPTIMA est B. AMBROSII lib. 2 de fide. ca. vlt. Gog & Gothos, qui multas prouincias populi Romani vastauerunt. Meminit huius opinionis B. Hieronymus in quæst. Hebraicis in Gen. c. 10. & ait: *Vtrum vera sit necne, exitus prælij docebit*. Et nunc sanè exitus prælij docuit, non fuisse veram. Neque enim post bella Gothorum vlla innouatio Ecclesiæ sequuta est, neque bella omnia cessauerunt.

OCTAVA est ipsius S. HIERONYMI in c. 38. Ezechielis, qui videns difficultatem, omisso literali sensu mystice

expo

Universidad de Deusto
Biblioteca

exposuit de hæreticis. Vult enim Gog, quod Hebræis A est tectum, significare hęresiarchas, qui instar tecti elati sunt, ac superbi: Magog autem, quod interpretatur, de tecto, significare eos, qui hæresiarchis credunt, eisque subiiciuntur, vt ædificium suo tecto.

HAEC sententia pro mystico sensu accepta verissima est, non tamen ad literã. Nam Ezechiel c. 38. dixit Gog venturũ in nouissimo annorũ, & Ioannes Apo. 20. dicit post mille annos venturum eundũ Gog, nomine autem mille annorũ intelligunt annos Catholici totum tẽpus, quod est à Christi aduentu vsque ad Antichristũ. Cum ergo Gog non sit venturus nisi circa finẽ mundi, & hæretici initio Ecclesiæ adhuc Apostolis viuentibus cœperint, constat propriè, & ad literam Gog non significare hæreticos.

SCIENDVM est etiam Hieronymũ cũ dicit Gog interpræari tectum, & Magog, de tecto, non velle dicere idẽ omnino esse Hebræis Gog, & Magog, quod nobis tectum, & de tecto, sed velle dicere esse quasi idẽ. Propriè enim Hebræis tectum non est Gog, sed Gag גג & de tecto non dicunt Magog, sed Maggog מגג

NONA sententia est B. AVGVSTINI lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 11. qui per Gog intelligit Diabolum, qui est instar magni tecti, id est, magnæ domus, in qua habitant omnes mali: Per Magog autem intelligit Antichristi exercitũ ex totius orbis nationibus collectum Quæ sententia sine dubio verissima est, & amplectanda quatenus refert Gog, & Magog ad tempora Antichristi tum quod eũ sequũtur omnes Catholici auctores, qui scribunt in Apoc. vt Arethas, Primasius, Beda, Haymo, Rupertus, Richardus, Anselmus, & alij: tũ etiam quod omnia quæ dicũtur ab Ezechiele, & Ioanne, de Gog & Magog, rectissimè conueniant Antichristo. Tunc enim verè erit vltima, & maxima persecutio; & post eã innonabitur Hierusalẽ, hoc est, Ecclesia glorificabitur, nec vlla deinceps prælia audientur. Quatenus autem per Gog intelligit Diabolum, non videtur vera. nam Ioannes dicit Diabolum solutum conuocaturum esse Gog & Magog in prælium: Igitur aliud est Diabolus: aliud est Gog.

NOSTRA igitur sententia, quæ decima est, tria continet. PRIMO, asserimus prælium Gog, & Magog esse prælium Antichristi contra Ecclesiam, vt rectè Augustinus docuit. SECVNDO, dicimus probabile esse admodum per Gog significari ipsum Antichristum, per Magog exercitum eius. Nam Ezechiel perpetuo Gog vocat principem, & Magog vocat terrã, siue nationem. TERTIO dicimus probabile esse Gog dici à Magog, non è cõuerso, ita vt dicatur Antichristus Gog, quia est princeps gentis, quæ dicitur Magog: Porro exercitum Antichristi vocari Magog à gente Scythica, non quod D constat ex illis Scythis, quos Iudæi fingunt esse vltra Caucasum, & Caspium mare: sed vel quod magna pars exercitus Antichristi cõstabit ex barbaris à Scythia oriundis, vt Turcis, Tartaris, & cæteris: vel (quod magis reor) quia erit exercitus immanis & crudelis valde. Quos enim sęuos dicere volumus, Scythas vocamus.

NAM quod Magog reuera Scythicam gentem significat, patet ex Genes. 10. vbi legimus filium Iaphet secundum, dictum esse Magog, ex quo dicta est Magog regio, quã eius posteri habitarunt, quam esse Scythiam docet Iosephus libro primo Antiquitatum. capite vndecimo. & Hieronymus in quæst. Hebraicis in Gene. cap. 10. Nam quemadmodum à tribus filiis Cham, id est Chus, Mizraim, & Canaham, dicta est Aethiopia Chus, Aegyptus Mizraim, Palæstina Chanaham; sic omnino à Magog filio Iaphet dicta est Scythia Magog.

QVOD autẽ Ezechiel nominans Magog respexerit ad gentem denominatam à Magog filio Iaphet, planũ est, quia ibidem adiungit socios ipsi Gog alias gentes denominatas ab alijs filijs, vel nepotibus Iaphet, vt Gomer, Togorma, Mosoch, Tubal, &c. Concludamus ergo prælium Gog & Magog esse nouissimam persecutionem, quam in toto mundo contra Ecclesiam Antichristus excitabit.

NEQVE obstat quod Ezechiel cap. 38 dicit per septem annos cremanda arma Gog & Magog, cùm tamen constet post Antichristi mortem non futuros nisi XLV. dies vsque ad mundi finẽ, vt ex Danielis 12. colligitur, Nam Ezechiel non loquitur propriè, sed figuratè more Prophetarum, nec vult dicere reuera per septem annos comburenda illa arma, sed tam insignem eladem futuram, vt longissimo tempore sufficere possent ad ignem fouendum hastæ, & clypei hominum occisorum, si opus esset.

VNVM superest dubium, Anne propter sæuissimam B Antichristi persecutionẽ extinguenda sit penitus Christi fides & religio. Nam DOMINICVS à Soto in lib. 4. sent. dist. 46. q. 1. artic. 1. id futurum omnino credidit: *Abscessio*, inquit, *& defectio totius orbis ab illa sede signum erit consummationis seculi.* Et infrà: *Extincta fide per discessionem ab Apostolica sede totus mundus vanus erit, ac deinceps in cassum processurus.* Et infrà: *Expauescãt ergo mortales, quàm sit pestilens amor sui. Inde enim dimanat elatio & superbia, quæ sub ductu tandem Antichristi ciuitatem Deo labefactabit.*

AT hæc sententia meo iudicio defendi non potest, Nam imprimis repugnat AVGVSTINO, qui libr. 20. de ciuit. Dei, cap. 11. dicit, Ecclesiam semper inuictam contra Antichristum futuram: *Nec militiam*, inquit, *suam deseret, quæ vocabulo est appellata castrorum.*

DEINDE repugnare mihi videtur etiam Euangelio nam Matth. 16. legimus: *Super hanc petram ædificabo* C *Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam.* At quomodo non præualebunt, si eam penitus extinguent? Item Matt. 24. Dominus ait de ministris Antichristi: *Dabunt signa magna, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest etiam electi.* Vbi Dominus significare voluit, electos multos eo tẽpore futuros, qui Antichristi miraculis seduci se non patientur.

DENIQVE, scriptores omnes qui de Antichristi persequutione loquuntur, vt Ezechiel, Daniel, Paulus, Ioannes, & Patres omnes suprà citati, victoriam illius belli seu persecutionis penes Ecclesiã tandẽ futurã dicunt, Et sanè ratio ipsa idipsum docet. Quis enim credat in eo prælio, in quo totis castris Deus & Diabolus, Christus & Antichristus pugnabunt, Deum à Diabolo & Christum ab Antichristo esse vincendum?

CAPVT XVIII.

Refelluntur deliramenta hæreticorum, quibus non tam probant, quàm impudenter affirmant, Papam esse Antichristum.

ETSI sufficere poterant, quæ hactenus disseruimus de Antichristo, siquidem euidenter ostendimus, nihil eorum summo Pontifici conuenire, quæ Antichristo Scripturæ diuinæ attribuunt: Tamen ne aliquid desideretur, & impudentia aduersariorum manifesta fiat, proponam breuiter, ac refellã, quæ Lutherus, libellus Smalchaldicus, Caluinus, Illyricus, Tilemannus, & Chytræus adferunt, vt probent Papam esse Antichristum.

AC primum LVTHERVS, etsi passim Pontificem summum, Antichristum vocet, ac præsertim in libro de

de captiuitate Babylonica, in libro contra execrabilem A bullam Antichristi, in assertione articulorum, in libro contra Ambrosium Catharinum: tamen vnum duntaxat argumentum eius reperire potui, quo id probare conatur. Nam in assertione artic. 27. ita loquitur: *Daniel prædixit octauo cap. Antichristum fore regem impudentem facie, hoc est, sicut Hebræus habet, potentem specibus, pompis & cæremonijs externorum operum, extincto interim spiritu fidei, sicut vidimus impletum tot religionibus, ordinibus, collegijs, ritibus, vestibus, esibus, ædificijs, statutis, regulis, obseruantijs, vt numerum nominum eorum vix recites.* Atque has easdem Antichristi, vt ipse loquitur, facies enumerat & fusissimè explicat in lib. contra Ambrosium Catharinum de visione Danielis.

SED hoc Lutheri argumentũ in tribus peccat. PRIMVM in ipso fundamento. Nam verba Hebræa פנים-עז *azpanim* ad verbum sonant, *Robustus facie*, & phrasi Hebraica significant hominem perfrictæ frontis, qui B non nouit erubescere. Nã inprimis ita verterunt LXX. ἀναιδὴς προσώπῳ. Item Hieronymus vertit, Ita Theodoretus legit. Ita ex Rabbinorum regulis explicat FRANCISCVS VATABLVS: *Fortu facie*, inquit, *est qui non erubescit, & quem non pudet.*

DENIQVE idẽ colligitur ex verbis similibus Ezechielis 3. *Domus Israel attrita fronte est & duro corde, ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frõtem tuam duriorem frontibus eorum.* Vbi in Hebræo est: *Domus Israel robusti fronte sunt, & dedi faciem tuam robustiorem facicbus eorum.* Quæ non habent alium sensum quàm istum (vt Hieronymus rectè explicat) illi quidem impudentes sunt, sed tu non cedas impudentiæ illorum: etsi illi audacter & sine pudore faciunt mala, tu audacter, & sine pudore reprehẽdas. Quę cùm ita sint, videat Lutherus, ne ipse impudens facie sit, si suam interpretationem Rabbinis, Theodoreto, Hieronymo, LXX. interpretibus, & ipsi Ezechieli anteponere velit.

SECVNDO peccat Lutheri argumentum, quia ex hac sententia, quidquid tandem significet, non rectè colligitur, Papam esse Antichristum: Nam etiamsi constaret Antichristum futurum potentem in pompis & cæremoniis externis, non tamen cõtinuo colligi posset, esse Antichristum quicunque est potens in pompis & cæremoniis externis.

NAM, vt Dialectici docent, ex particularibus affirmatiuis nihil colligitur, alioqui etiam Moyses fuisset Antichristus, qui tot cęremonias in Exodo & Leuitico instituit, vt vix earum numerus iniri possit. Et cùm ibidem de Antiocho, & in eius figura de Antichristo dicitur, illum fore intelligentem ænigmatum, si ratiocinario Lutheri valeret, sequeretur eos omnes qui ænigmata soluere possent, esse Antichristos. Quod certè falsum & ridiculum est.

TERTIO peccat in eo, quod Pontifici Romano tri D buit institutionem omnium ordinũ & cæremoniarum Ecclesiasticarum, cùm tamen constet plurimas earum non à Pontifice Romano, sed ab aliis sanctis Patribus institutas. Nã Ecclesia Græca semper habuit, & adhuc habet, monasteria, ritus, obseruationes, cæremonias, quas à sanctis Basilio, Pachomio, & cæteris Græcis Patribus, non à Romano Pontifice acceperant. Vide libros Cassiani de institutis renunciantium, & sancti Basilij constitutiones. In Occidente quoque sancti Benedicti, sancti Romoaldi, sancti Brunonis, sancti Dominici, & sancti Francisci ordines à Papa quidem approbati, sed ab illis sanctis viris Spiritu sancto docente excogitati & instituti sunt: Vt si eiusmodi ordines ad Antichristi faciem pertineant, potius sancti illi Patres Antichristi dicendi sint, quàm Papa.

ADDE vltimo, verba Danielis nulli hominum (vero Antichristo suo tempore reuelando excepto) aptius conuenire, quàm Luthero. Ipse enim supra omnes impudens facie fuit, nam Presbyter & Monachus palàm vxorem sanctimonialem duxit, cuius rei nullum exemplum in tota antiquitate demonstrari potest. Item mendacia sine vllo numero scripsit, quæ à multis annotata, & literis prodita sunt.

SCRIBIT IOANNES COCLÆVS in actis Lutheri anni M.D.XXIII. à quodã notata, ex vno Lutheri libro, mendacia 50. Ab alio quodam eiusdem Luthe rum conuictum mendaciorum 874. Quahs denique impudentia illa fuit, cùm in libro contra Bullam Leonis X. idem Lutherus excommunicare ausus est Pontificem suum, cum vniuersa Ecclesia, quæ illi adhæret? Quis vnquam audiuit, à Presbytero Episcopum excommunicari potuisse?

EXHORRVIT quondam Chalcedonense Concilium Dioscori audaciam, qui in Cõcilio Ephesino II. præsidens, Leonem Pontificem excommunicare præsumpserat: At quæ comparatio esse potest inter Dioscorum, Patriarcham secundæ sedis in Concilio generali præsidentem, & Lutherum simplicem Monachum in suo cubiculo scribentem? Sed iam Luthero dimisso ad Melanchthonem veniamus.

CAPVT XIX.

Refutantur nugæ Synodi Smalchaldicæ Lutheranorum.

EXTAT libellus de potestate & primatu Papæ, seu regno Antichristi, nomine Synodi Smalchaldicæ editus, qui quidem Melanchthonis mihi esse videtur: sed cuiuscunque sit, nihil nisi verba, & inanem iactationem habet: *Cõstat*, inquit auctor libri, *Romanos Pontifices cum suis membris defendere impiam doctrinam, & impios cultus, ac plane notæ Antichristi competunt in regnum Papæ, & sua membra.* Hactenus propositio, nunc probationes audiamus: *Paulus enim ad Thessalonicenses describens Antichristum, vocat eum aduersarium Christi, extollentẽ se super omne quod dicitur, aut colitur Deus, sedẽtem in templo tanquam Deum. Loquitur igitur de aliquo regnante in Ecclesia, non de regibus Ethnicis, & hunc vocat aduersarium Christi, quia doctrinam pugnantem cum Euangelio excogitaturus sit & usurpabit sibi auctoritatem diuinam.*

QVANQVAM hæc omnia, etsi vera essent, parũ nobis officerent, peto tamen quo fundamẽto nitatur hæc interpretatio? Paulus apertè dicit, Antichristũ seipsum eleuaturũ supra omnem Deum: & in templo sessurum, non vt Regem, nõ vt Episcopum, sed planè vt Deum, & hoc idem disertis verbis affirmant Chrysostomus, Ambrosius, & cæteri huius loci veteres interpretes.

QVO iure igitur vos sine teste, & sine ratione affirmatis Antichristum esse eum qui sedet in templo non vt Deus, sed vt Episcopus, & adeo non se effert super omnem Deum, vt non solùm Deum Patrem, & Filium & Spiritum sanctum adoret, sed etiam coram omni populo sese prosternat ante Sacramẽtum Eucharistię, ante sepulchra Apostolorum, & Martyrum, ante crucem & imagines Christi, & Sanctorum, quæ vos ipsi, licet impiè, Deos alienos, & idola appellare soleti? Sed videamus hoc ipsum quemadmodum accommodetis ad Papam.

PRIMVM *autem constat, Papam regnare in Ecclesia, & prætextu Ecclesiasticæ auctoritatis, & ministerij sibi hoc regnum constituisse. Tratexit enim hæc verba: Tibi dabo claues.*

REGNARE

Universidad de Deusto
Biblioteca

REGNARE Papam in Ecclesia, vos quidem dicitis, A sed non probatis. Nos verò contrarium nullo negotio demonstrare possumus. Nam qui regnat, superiorem in regno suo non agnoscit, Papa verò Christi regis vicarium se, & famulum profitetur. Et quamuis in tota domo Dei, atque in vniuerso Christi regno amplissima potestate vtatur, ea tamen potestas non excedit Oeconomi, ac serui conditionem. Nam & Moyses (vt Paulus ait ad Hebræos 3.) *Fidelis fuit in tota domo, Dei, sed tanquam famulus, Christus autem tanquam filius in sua.* Sed pergite.

DEINDE, *doctrina Papæ multipliciter pugnat cum Euangelio, & arrogat sibi auctoritatem diuinam tripliciter.* PRIMVM *quia sumit sibi ius mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos, & suam doctrinam, & suos cultus obseruari vult tanquam diuina.*

HOC item dicitis, & non probatis; neque solùm id nobis falsum, sed mendacium etiam impudentissimum esse videtur. Nec enim ignoratis, in Ecclesia Catholica, omnium ore doceri, Christi doctrinam, & cultus non posse ab vllo homine, sed nec ab vllo etiam Angelo mutari, nec vnquá inter nos & vos quæstio fuit, an debeat credi, aut fieri quod Christus docuit, aut instit. Sed vos ne, an nos melius Christi doctrinam, & præcepta interpretemur. In qua quidem quæstione vos nihil ferè aliud afferre soletis, quàm vestram ipsorum interpretationem, nos verò Patrum cõsensum, & Catholicæ Ecclesiæ, vel decreta, vel consuetudines. Nec enim (vt vos falsò iactatis) Patrum consensus atque Ecclesiæ decreta & consuetudines, verbo Dei opponimus, sed interpretationi & iudicio vestro. Sed audiamus secundam probationem.

SECVNDO, *quia sumit sibi potestatem non solùm ligandi, & soluendi in hac vita, sed etiam sumit sibi ius de animabus post hanc vitam.*

ET hoc dicitur, sed nõ probatur. Nec enim summus Pontifex ius sibi in animas defunctorum sumit. Cùm non ex auctoritate illas à peccatis vel pœnis absoluat, sed solùm per modũ suffragij preces, atque opera bona fidelium virorum cum illis communicet. Prodesse autem defunctis viuorum preces & eleemosynas, ac præcipuè Missæ sacrificium, omnes veteres docent. De qua re cùm nos alibi fusè disputauerimus, hoc loco vnum Augustini testimonium annotasse sufficiet. Igitur sermon. 34. de verbis Apostoli ita loquitur AVGVSTINVS: *Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & eleemosynu, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari.* Sed pergite.

TERTIO, *quia non vult ab Ecclesia aut ab alio iudicari, & auferri suam auctoritatem iudicio Cõciliorum & totius Ecclesiæ. Hoc autem est se Deum facere, nolle ab Ecclesia, aut ab vlla iudicari.* D

HIC quoque duo dicuntur quæ non probantur. Nã inprimis, quibus Scripturis, quibus Conciliis, qua ratione probatis, debere Papam à Concilijs, vel Ecclesia iudicari? Nos enim legimus (vt alia prætermittã, quæ libro superiore satis disputata sunt) Petro dictum à Christo Ioan. 21. *Pasce oues meas*; nec dubitari posse credimus oues à pastore regendas, & iudicandas esse, non pastorem ab ouibus. Illud etiam legimus Luc. 12. eidẽ Petro dictum: *Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Quo loco videmus œconomum quendam totí familiæ Christi præpositum, certè vt eam regat non vt regatur ab ea.

ATNE forte obiiceret aliquis, quid si œconomus ille fuerit malus, a quo tandẽ iudicabitur, si omnibus præest, nulli subiicitur? Propterea subiecit Dominus continuò: *Quod si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.*

AVDITIS NE quis iudex sit mali illius œconomi, quem constituit Dominus super familiam suam? Non enim ait Christus, à Concilio iudicetur, sed *veniet Dominus in die qua non sperat*, & quæ sequuntur. Itaque sibi Dominus seruat serui illius iudicium, quem super vniuersam familiam suam ipse constituit, proinde non aufert Papa auctoritatem suam iudicio Conciliorum, & totius Ecclesiæ, cùm ab eo se iudicari nõ patitur. Non enim auferri potest quod nunquam est datum. Sed neque Concilia ritè congregata id sibi vnquam assumpserunt, vt extra casum hæresis, in Pontificem summum sententiã dicerent. Sed de hac re satis multa suo loco.

ALTERVM quod dicitis, & nõ probatis, illud est: hoc esse Deum se facere, nolle ab Ecclesia, aut ab vllo iudicari. Nam cùm (*ab vllo*) dicitis, sine dubio ab vllo homine intelligitis, nec enim ignoratis, Pontificem à Christo iudicãdum se esse, & credere, & profiteri. Quo pacto autem se facit Deum, qui iudicandum se esse à Deo credit?

DEINDE reges terræ certè iudicem in terris quo ad res politicas attinet, nullum agnoscunt, & sententia vestra, qui episcopos coactiua potestate spoliatis, nec in Ecclesiasticis rebus verum aliquem iudicem habẽt. Num igitur tot erunt Dij, quot sunt reges? Non existimo ita vos insanire, vt hoc dicatis. Restat igitur, vt verum non sit, qui à nullo homine iudicari velit, eum continuò Deum se facere.

POSTREMO (additis) *hos tã horribiles errores, & hanc impietatem defendit summa sæuitia, & interfecit dissentientes.*

HIS verò quàm impudenter mentiamini, vel ex hoc vno cognoscere potestis quòd ego ipse qui hæc scribo palam assero, idque in ipsa vrbe Roma (& Pontifice non ignorante) nõ licere Pontifici mutare Christi doctrinam, aut cultus, neque cultus nouos instituere, qui habeantur pro diuinis, aut qui cum Euangelio vlla ratione pugnent, & tamen ab ipso non modo non interficior, sed nec aliquid molestiæ patior. Nimirum probè nouit Pontifex me vera dicere, vos verò mentiri. Quẽadmodum etiam paulò pòst cùm additis: *Doctrina de pœnitentia prorsus deprauata est à Papa, & à suis membris: docet enim remitti peccata propter dignitatem nostrorum operum. Item, nusquam docent, quòd gratis propter Christum remittantur peccata.* Quæ sanè non sunt nostra dogmata, sed vestra mendacia. Nec enim id nos docemus, sed contrarium omnino, vt Concilium Tridentinum sess. 6. c. 5. 6. 7. & 8. apertè testatur. Sed de his satis. Transeo ad Caluinum.

CAPVT XX.

Refelluntur Caluini mendacia.

IGITVR IOANNES CALVINVS explanans locum Apostoli 2. Thes. 2. *Qui extollit se super omne quod dicitur Deus.* Multa quidem dicit, & magna pompa verborum, sed nihil ferè probat. *Significauit*, inquit, *Paulus his verbis, Antichristum sibi rapturum quæ vnius Dei propria sunt, vt supra omne diuinũ numen se efferat, vt tota religio, totúsque Dei cultus sub eius pedibus taceat.* Et infrà: *Nunc quisquis è Scriptura edoctus erit, quænam Deo maximè sint propria, & ex aduerso intuebitur, quid sibi Papa vsurpet, etiamsi puer sit decennis, non multum laborabit in noscendo Antichristo.* Magnifica verò pollicitatio.

SED audiamus quibus tandem rationibus demonstrat, quod proposuit. Fortè enim eiusmodi, erunt, vt pueri

pueri etiam decennes non multũ laboraturi sint in iis A dissoluendis. *Scriptura pronunciat, Deum vnicum esse legislatorem, Esa. 33. v. 22. qui saluare potest, & perdere, Iac. 4. v. 12. Vnicum regem, cuius officium est verbo suo regere animas, eundem facit omnium sacrorum auctorem: Iustitiam & salutem ab vno Christo petendam docet, modum simul & rationẽ assignat. Nihil horum est, quod non sui iuris Papa esse asserat, suum esse gloriatur ligare, quibus visum est legibus conscientias, & æternis pœnis subiicere. Sacramenta pro libidine sua, vel noua instituit, vel quæ à Christo instituta erant, corrumpit, & vitiat, immò penitus abolet, vt in eorum vicem substituat, quæ finxit ipse factile. Ita: Media consequendæ salutis aliena prorsus à doctrina Euangelij comminiscitur: Totam denique religionẽ pro suo nutu mutare non dubitat. Quid, obsecro, est se efferre supra omne quod numen reputatur, si hoc Papa non facit?*

NONNE bene dixeram multa dici à Caluino, parum, aut nihil probari? Nam quod Papa glorietur suũ esse ligare, quibus visum fuerit legibus conscientias, quod Sacramenta noua instituat, quod aboleat vetera, quod media ad salutem comminiscatur aliena à doctrina Euangelij, quod omnem religionem mutet: dicit quidem Caluinus, sed non probat, sin autem dicere, apud eum probare est; pari ratione inficiari, refutare esse debebit.

CERTE quotquot Catholici sumus, & Romano Pontifici Christi Vicario obedimus, liberè dicimus, & sine vlla eius iniuria dicimus, non licere ei quibusuis legibus, hoc est, etiam perniciosis, & iniquis homines ligare, nec Sacramenta noua instituere, nec instituta à Christo corrumpere, vel abolere, nec media comminisci ad salutem aliena à doctrina Euangelij, nec religionem Christianam peruertere, vel immutare. Id verò eo libentius dicimus, quod scimus eum quoque ita sentire, ac dicere. Nam si non ita sentit, si putat sibi licere leges iniquas condere, Sacramenta noua instituere, vetera abolere, & alia eiusmodi facere; quomodo patitur, nos ita loqui, qui tamen in eius potestate sumus, & non in angulo nescio quo, sed in ipsa vrbe C Roma, eo sciente & volente, docemus?

SED inquient, non dicit Papa sibi ista licere. sed tamen reipsa & factis sibi licere contendit. Probetur igitur aliquid horum fecisse. Nam alioqui assumere quod probandum erat, quod quidem solenne aduersariis est, petitio principij à Dialecticis vocatur.

PORRO duo illa loca Esa. 33. & Iacobi 4. quæ sola CALVINVS protulit, sententiæ nostræ nihil omnino officiunt. Nam quod Esaias & Iacobus dicunt: *Vnum esse regem, iudicem, & legislatorem nostrum*, certè non pugnat cum verbis illis Prouerb. 8. *Per me reges regnant & legum conditores iusta decernunt.* Et cum illis, Psalmi 2. *Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.* Et cum aliis sexcentis eiusdem generis locis.

NON igitur Isaias & Iacobus quocunque modo vnicum regem, iudicem, & legislatorem Deũ faciunt: sed ea tantùm ratione, quod solus ipse ita sit rex, & iudex, & legislator, vt nulli rationem reddere debeat, à nullo pendeat; auctoritate propria, id est, non accepta ab alio regnet, & iudicet, ac leges ferat; ac deniq; quod solus ipse possit etiam quoad executionem perdere, & saluare, vt Iacobus ait. Nihil enim horum aut Papæ, aut aliis principibus tribuimus.

CAPVT XXI.

Refelluntur mendacia Illyrici.

IAM ILLYRICVS in libro quem scripsit aduersus primatum Papæ: Sed, inquit, *inter alia argumenta nobis illud firmissimum esse debet, quod verissimè & clarissimè, hoc tempore à plurimis probatum est, Papam docere, & defendere impiam doctrinam, & esse ipsissimum Antichristum, cuius rei rationes hic repetam. Ioannes prima secundo definit, Antichristum esse eum, qui negat IESVM esse Christũ. Id planè Papa facit, non verbis, sed re. Nã Messias Hebraicè, Græcè Christus, est persona diuinitus missa, vt sit populi Dei perpetuus sacerdos & rex. Sacerdotis officium est docere, orare, & sacrificare. Sed regis est regere, & d fœdere.* Hæc ille.

AVDIAMVS nunc quomodo probet Papam hæc officia Christo eripuisse, & quæ testimonia, quas rationes adferat. Sed, ni fallor, sola verba inania audiemus. Sic igitur pergit.

ADIMIT ergo Papa Christo sacerdotiũ: *Nam non solum dilectum filium vult audiri, sed magis se, subiectosque Pseudo apostolos, aliud Euangelium asserentes. Item, quia multos alios mediatores in cœlo nobis pro Christo substituit, qui pro nobis coram Patre intercedant neglecto Christo seuero iudice. Item, quia infinitos sacrificulos pro Christo substituit, qui generi humano Deum placent: ad quos dicit à Christo per Petrum sacerdotium translatum esse. Denique, quia per merita suorum spiritualium sanctorúmque nos saluari vult.*

EN quàm claris Scripturarum testimoniis Illyricus nos conuincit. Quid si hæc omnia merè esse mendacia demonstremus? Nam vbi, quæso legistis, Papam velle magis se quàm Christum audiri? Negamus: probate. Nos enim contrà videmus à Papa summũ honorem Scripturis deferri, & pro hæreticis haberi qui aduersus Scripturam aliquid docuerint. Deinde, nonne mendacium est clarissimum quod Papa mediatores pro Christo substituerit, & illos velit pro nobis ad Patrem intercedere Christo neglecto? Nonne Litaniæ nostræ incipiunt, Kyrie eleison. Christe eleison? Nonne omnes omnino Ecclesiæ nostræ preces, quas in Missa, & officio Ecclesiastico legimus, ad Deum diriguntur, & per Christum Dominum nostrum terminantur? Nonne Christi mediationẽ & intercessionem agnoscimus, cùm, quidquid à Deo petimus, siue à sanctis pro nobis peti cupimus, id totum per Christi meritum petamus? Nec enim Sanctos, Dei, aut Christi loco habemus, sed id ab eis petimus, vt suas preces cum nostris precibus coniungant, vt hoc modo facilius, quidquid volumus à Deo per Christum impetremus.

PARI ratione mendacium est, quod Papa sacrificulos pro Christo substituerit, necnon quod sacerdotium Christi per Petrum ad sacrificulos translatum dicamus. Nec enim aliquid horum probaris, aut probabitis vnquam. Nec dubium esse potest, quin si aliquid haberetis, in medium adferretis. Id verò est, quod nos dicimus, Christum, qui est Sacerdos in æternum, & semper viuit ad interpellandum pro nobis, semel quidem seipsum Deo in hostiam placationis per mortem crucis obtulisse: Nunc verò per manus sacerdotum D iterum atque iterum in mysterio se offerre.

ET quemadmodum cùm multi hoc tempore baptizent, verum tamen est quod legimus, Ioan. 1. *Hic est qui baptizat in spiritu sancto.* Non enim translatum est officium baptizandi à Christo ad sacerdotes, sed ipse est qui per ministerium sacerdotum semper baptizat: sic etiam tametsi multi sacerdotes hodie Christũ in tremendis mysteriis offerant, ipse tamen est primarius sacerdos, & verè summus Pontifex, qui per ministerium omnium sacerdotũ semetipsum offert. *Nõ sunt*, inquit, CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipse nũc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus.*

SED libenter à te discerẽ Illyricè, cùm omnes omnino veteres Scriptores, tum Græci, tum Latini sacrificij Eucharistiæ, & sacerdotũ Christianorum mentionem faciunt, quod nemo negat, nisi qui non legit: Cur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tandem soli Pontifici Romano hoc tribuas, quod sacerdotium Christi in sacrificulos transtulerit: sed pergamus ad cætera.

QVOD postremo loco addis: *Per merita suorum spiritualium sanctorumque nos saluari vult.* Insigne quoque mendacium est. Alioqui profer locum, vbi Papa hoc dixerit: *Nos enim per gratiam Domini nostri* IESV CHRISTI *credimus saluari, quemadmodum & Patres salvati sunt.* Vt S. Petrus ait Act. 15. Nec aliam agnoscimus Saluatorem nisi IESVM, & hunc crucifixū *qui dedit semetip um redemptionem pro omnibus.* 1. ad Timoth. 2.

PORRO Sanctorum merita & preces suo etiā modo nobis prodesse, negare non potest, nisi qui nescit, aut non credit inter membra corporis Ecclesiæ communicationem & connexionem esse. De qua re cùm nos alibi tractauerimus, duo solum testimonia hoc loco addidisse sufficiet. Igitur sanctus Augustinus quæst. 149. in Exodum: *Vt eo modo*, inquit, *admoneremur, cùm meri a nostra nos grauassent, ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Ac rursum lib. 21. de ciuit. Dei ca. 27. aliquoties repetit, nonnullos Sanctorum meritis indulgentiam adipisci, atq; hoc significatum esse à Domino, cùm ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Lucæ 16. *Sicut autem* (inquit S. Leo. ser. 1. de natali Apostolorum) *& nos experti sumus, & nostri probauere maiores, credimus, atque confidimus, inter omnes labores istius vitæ ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum propriis peccatis deprimimur, tantùm Apostolicis* MERITIS *erigamur.* Hæc ille.

ET quamuis non solemus ita loqui, vt Illyricus dicit, per merita videlicet spiritualium nos saluari, tamē si quis ita loqueretur, atque id solum significare vellet, meritis Sanctorum ad salutem per Christum obtinendam aliqua ratione nos iuuari; non magis reprehendi posset, quàm Apostolus Paulus, qui 1. Corint. 9. ait: *Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Et Apostolus Iudas, qui similiter loquitur cùm ait: *Hos quidem arguite iudicatos, illos verò saluate de igne rapientes.* Atque hæc de sacerdotio Christi. Pergit Illyricus.

REGNVM *porro Christo aufert, quia in terris vult ipse esse caput Ecclesiæ: in cœlo verò alios opitulatores, & seruatores nobis constituit, ad quos in miseriis nos confugere iubet. Negat ergo Papa* IESVM *esse Christum.*

HIC primum illud quæro vbinam Papa, aut vllus Catholicorum, seruatores sanctos appellauerit. Deinde illud addo, si asserere se caput Ecclesiæ esse sub Christo, vt eius vicarium, & ministrum, quod Papa facit, est negare IESVM esse Christum, cur eadem ratione quicunque se proregem, aut gubernatorem prouinciæ alicuius esse affirmat, non continuò censetur negare Dominum suum esse Regem?

DENIQVE si ad Sanctos, tanquam opitulatores in miseriis confugere, est negare IESVM esse Christū, quomodo, quæso, Paulus non negauit IESVM esse Christum, cùm ait ad Rom. 15. *Obsecro vos fratres per Dominum nostrum* IESVM *Christum, & per caritatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa?* Quomodo magnus BASILIVS non negauit IESVM esse Christū, cùm in oratione de XL. martyribus, ita loquutus est: *Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: Qui rursum lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur: Ille vt duret in rebus lætis?* Omitto cæteros Patres; vereor enim ne si eos excutiamus, nullum inueniamus, qui non negauerit IESVM esse Christum: Pergit Illyricus.

DANIEL *cap. 11. Antichristū pluribus notis insignit. Primum*, inquit, *faciet quod volet: facit sanè Papa quod ei libet.*

AT sanctus Daniel cùm ait de Antichristo, *faciet quod volet*, significare vult ob Antichristo nullum omnino superiorem agnoscendum, ac ne Deum quidem. Sic enim sequitur: *Et elevabitur adversus omnem Deum.* Itaque Antichristus etiā Dei lege, & imperio posthabito, pro arbitrio suo viuet, quod certè Papa non facit, quippe qui Dei lege se constringi non negat, & Christum iudicem & superiorem agnoscit.

CONFITEATVR, inquit Illyricus, *id ipsemet dist. 40. si Papa infinitas animas secum in æternum traheret, tamen nemo debet ei dicere quid facis: & glossa*, inquit, *Papæ est pro ratione voluntas.*

CANON, qui incipit, *si Papa*, non est (vt falsò Illyricus dicit) alicuius Romani Pontificis, sed sancti Bonifacij Episcopi Moguntini, Apostoli Germanorum, & martyris. qui quidem non negat Pontificem summū, si malè vixerit, esse corripiendum atque admonēdum ex fraterna caritate, sed negat, posse argui ex auctoritate, ac iudicari, cùm sit ipse omniū hominum iudex. Qui etiam Bonifacius in iis verbis, quæ canonē illum antecedūt (vt videre est in noua editione Decreti) Romanā Ecclesiā diuersis verbis CAPVT omnium Ecclesiarum appellat, & à Romani Pontificis incolumitate totius Ecclesiæ salutem, post Deum, pendere affirmat.

QVÆRO igitur ab Illyrico, vera sit ne S. Bonifacij Germanorum Apostoli sententia, an non: Nam si vera non est, cur nobis obijcitur? Si vera est, cur non recipitur? Dicam id ipsum planius, si vera non est ea sententia, non igitur verum est, Pontifici plurimas animas secum ad inferos trahenti non posse dici, quid facis? Si vera est, igitur verè caput est Romanus Pontifex omnium Ecclesiarum, & cunctos iudicaturus, à nemine est iudicandus. Quare desinat Illyricus iam canones allegare, qui nihil ei prodesse possunt. Quod ad glossam attinet, sciat Illyricus, eam vel ab ipso Pontifice, tanquam falsam, esse sublatam in noua editione decreti, vel nunquam in decreto fuisse. Ego certè eam reperire non potui. Pergit Illyricus.

SECVNDO (Daniel) *dicit, quod se eleuabit supra Deū: id fecit* (Papa) *vt ex præcedentibus apparet. Item quia vult se audiri plusquam Deum, blasphemansque vociferatur, Scripturam esse fontem omnium hæresum & schismatum: ambiguam & obscuram, &c.*

AT qui oportuerat fideliter Danielis verba referre. Non enim ille ait: *Eleuabit se supra Deum*, sed *eleuabitur aduersus omnem Deum.* Et infrà: *Nec quamquam Deorum curabit, quia aduersus vniuersa consurget.* Quæ nota clarissimè demonstrat Papam nihil habere commune cum Antichristo. Nam Antichristus nullum Deorum curabit, Papa verò vnum verum Deum Patrem, & Filium & Spiritum sanctum colit. Neq; id solùm facit, sed etiā (si vobis credimus) tot Deos palàm adorat, quot sunt in cœlis Sancti, in terris imagines, sub terram reliquiæ.

IAM verò quod addis: *Papam vociferari, Scripturam esse fontem hæresum & schismatum.* Ego certè in nullius vnquam Papæ scriptis legi, sed Lutheri tui verbū esse audio, Scripturam esse librum hæreticorū. Luth. præfatione historiæ, quæ contigit in Stasfort anno 36. Quod quidem verbum si rectè accipiatur, non video cur meritò reprehendatur. Nam sanctus quoque HILARIVS in libro de Synodis extremo demonstrat, pleraſque hæreses ex diuinis literis malè intellectis esse natas. Et TERTVLLIANVS in libro de præscriptione magis audacter: *Nec periclitor*, inquit, *dicere ipsas quoque Scripturas sic esse ex Dei voluntate dispositas, vt hæreticis materias subministrarent, cùm legam, oportet hæreses esse, quæ sine Scripturis esse non possent.*

PORRO

PORRO ambiguas, & obscurissimas in pleriſque locis Scripturas esse, non solùm Papa verissimè docet, sed omnes etiam veteres patres: atq; adeo ipse Lutherus, vellet nollet id fateri coactus est, cùm præfatione in Psalmos in hunc modum scripsit: *Nolim ab vllo id de me præsumi, quod nullus adhuc præstare potuit sanctissimorum, & doctissimorum, id est, Psalterium in omnibus suo legitimo sensu intelligere & docere. Sat est aliquos & eosdē ex parte intellexisse: multa sibi reseruauit spiritus, quo nos semper discipulos habeat, multa solùm ostendit, vt alliciat, multa tradit, vt afficiat.* Et infrà: *Scio esse impudentissimæ temeritatis eum, qui audeat profiteri vnum Scripturæ librum à se in omnibus partibus intellectum.* Idem quoque Lutherus in libro de Conciliis, & Ecclesia pag. 52. Nónne apertè fatetur se magno sudore veram, & germanam Scripturæ sententiam quæsiuisse? Denique tot Scripturæ versiones, tot interpretationes, tot sectæ diuerſissimæ apud aduersarios, quid aliud clamant, quàm Scripturam esse ambiguam, & obscuram?

TERTIO, (Daniel) *dicit quod ei* (Antichristo) *prosperè succedet, donec finiatur ira Dei, oppressit Papa, vt voluit, sua tyrannide, & impietate tum politias plurimas, tum etiam innumeras Ecclesias.*

ET hoc qua ratione, quo auctore, pbatis? Potestisne dicere, quas politias, quas Ecclesias pontifex Romanus oppresserit: quid si nos cōtrà demonstramus, huic tertiæ notæ Antichristi notam planè contrariā, Papæ conuenire? Nam ab eo tēpore, quo per vos Papa Antichristus esse cœpit, non modò non creuit eius imperium, sed semper magis, ac magis decreuit. LEONIS magni tempore, id est, annis centū quinquaginta antequam Antichristus vestra sententia nasceretur, Papa Romanus pluribus Gentibus præsidebat, quā sese Romani Imperij fines extenderent. Sic enim scribit idem LEO sermone primo de natali Apostolorū: *Per sacram Diui Petri sedē Caput orbis effecta* (Roma) *latius præsides religione diuinæ, quàm dom natione terrena. Quamuis enim multis aucta victoriis ius imperij tui, terra marique protuleris, minus tamen est, quod tibi bellicus labor subdidit, quàm quod pax Christiana subiecit.* Et PROSPER in libro de ingratis:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

AT postea, Antichristo, (vt vos vultis) regnāte, paulatim amisit Romana sedes Africam penè totam, Asiæ maximam partem, Græciam vniuersam. Nostris verò temporibus, quibus vos Antichristum maximè furere vociferamini, tam prosperè illi omnia succesſerunt, vt magnam Germaniæ partem amiserit, Suetiam, Gothiam, Noruegiā, Daniam vniuersam, bonam Angliæ, Galliæ, Heluetiæ, Polonię, Bohemię, ac Pānoniæ partē. ITAQVE si prosperè agere nota est Antichristi, nō Papa, qui tot prouinciis exutus est, sed Lutherus, qui prædicatione carnalis libertatis tot populos seduxit, & tam prosperè egit, vt ex priuato Monacho totius Germaniæ Propheta, & quasi Papa quidam euaserit, Antichristus meritò dici potest. Sed perge.

QVARTO (Daniel) *dicit eum non curaturum Deum suorum Patrum. Hoc de Papa verè dici, superius in loco Ioannis clarè probauimus.*

ET nos eodem in loco idipsum clarius reprobauimus. Perge igitur ad alia.

QVINTO, *dicit non curaturum amorem mulierum: quod Papa fecit tum præcipiendo suis cœlibatum, tum per suas Sodomiticas libidines.*

HIC omitto dicere de temeritate vestra, qua quidlibet pronunciare auderis, parū pensi interim habētes, possintne probari quæ dicitis, an nō possint. Illud non omittā verba Danielis etiāsi in textibus Græcis ita sonent, vt vos dicitis, tamen ex Hebraico fonte in cōtrariā planè sententiā à sancto Hieronymo esse translata: sic enim ille vertit; *Et erit in concupiscentiis fœminarum.* Et quamuis verba Hebraica בשׁת תמדת (vel themdat naschim. solū significent in concupiscentia fœminarum, & non habeant vllum verbum adiunctū, quo intelligi possit, vtrum erit aut non erit Antichristus in concupiscentiis fœminarū: duæ tamen cōiecturæ sunt, quæ versionem S. Hieronymi probabiliorem faciunt.

VNA, quod constet Antiochum, de quo ad literam Daniel loquitur, & qui Antichristi figuram gerebat, valde addictum amoribus fœminarū fuisse: *Antiochum*, inquit Hieronymus in comment. huius loci, *luxuriosissimum fuisse dicitur, & in tantum dedecus per stupra, & corruptelas venisse regiæ maiestatis, vt mimū quoque & scortis publicè iungeretur, & libidinem suam populo præsente cōpleret.* Quod cùm ita sit, quomodo credibile est de tali rege Danielem dicturum fuisse, in concupiscentiis fœminarum non erit?

ALTERA coniectura est, quod cùm Antichristus Iudæorum Messias futurus sit, & Iudæi præter cætera bona vxorum multitudinem à Messia suo expectent, non est vllo modo probabile, Antichristum aut imperaturum, aut laudaturum cœlibatum.

ADDO postremo, quod si nota est Antichristi cœlibatum indicere sacerdotibus, non solùm Papa, sed omnes veteres Patres, & ipsi etiā Apostoli, Antichristi quidam erunt. Nam (vt cætera prætermittam quæ suo loco adferentur) audi quid dicant Patres Concilij II. Carthaginensis can. 2. *Omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiā ab vxoribus se abstineant, vt quod Apostoli docuerūt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoq; custodiamus.* Sed pergē.

SEXTO *dicit* (Daniel) *quod colet Deum Maozim, idque auro, & argento, quod fecit, dum totam pietatem in eo collocat, vt multa, magnaq; templa splendidè extructa, omnigenis pretiosis ornamentis niteant, cantuq; reboent.*

DE Deo Maozim suprà multa dicta sunt, vbi ostendimus, Deum Maozim, aut ipsum Antichristum esse, aut ipsum Diabolum, quem occultè Antichristus colet. Sed videtur mihi noster Illyricus IESVM CHRISTVM facere Deum Maozim: quæ sanè intolerabilis blasphemia est. Nam templa omnia, quæ splendidè extruuntur, & auro, atque argento à Romanis Pontificibus exornantur, Christo Deo sacrari, ac dicari nemo est qui nesciat. Igitur, si qui eiusmodi templis colitur, is est Deus Maozim, quis non videt, Christum ipsum esse Deum Maozim? Neque verò templorum extructio atque ornatus, ab anno 666. cœpit, quo anno aduersarij Antichristum apparuisse volunt; sed ante hoc tempus annis fermè trecentis.

AVDI EVSEBIVM ex versione Ruffini lib. 9. historiæ Eccle. cap. 10. *Ex quo aderat cunctis velut diuino manere infusa lætitia, maximè videntibus ea loca, quæ paulò antè impiis tyrannorum machinis fuerant destructa, vberiora constructione clariora, & celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilibus conuenticulis eleuari.* Audi CYRILLVM Hieroſo. catechesi 14. *Isti qui nunc sunt reges, pietatis ergo, argento influentes & auro sanctam hanc Ecclesiam Resurrectionis, in qua nunc sumus, extruxerunt, & argenteis monumentis splendidam effecerunt.*

VIDE præterea, si liber, de templorum Christianorum magnificentia, & splendore sacrorum vasorum Ecclesiæ, Euseb. lib. 3. & 4. de vita Constantini, Gregorium Nyssenum in oratione de sancto Martyre Theodoro, Gregorium Nazianzenum oratione prima in Iulianum, Chrysostomum homilia 66. ad populum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antiochenum, Cyrillum Alexandrinum libro de recta fide ad reginas, Damasum in vita sancti Syluestri, Ambrosium lib. 2. de officijs cap. 21. Hieronymũ in comment. cap. 8. Zachariæ, Augustinum in Psalm. 113. Paulinum Natali tertio sancti Felicis, Prudentium in hymno de sancto Laurentio, & Procopium in libro de ædificiis Iustiniani. Hi certè omnes ante tempora Antichristi floruerunt, & tamen ea testantur fuisse sua quisque ætate ædificia, & ornamenta templorũ Christianorum, vt ea quæ nunc cernimus, cum illis nullo modo comparari possint.

SEPTIMO *dicit Daniel fore, vt Antichristus ditet suos socios, id Papa fecit.*

SCILICET valde ditauit Ioannem Eckium, Ioannem Cochlæum, Ioannem Roffensem, Latomũ, Driedonem, Tapperum, Petrum à Soto, & alios tam multos doctissimos viros, qui cùm dies & noctes laborarent, vt vestros furores comprimerẽt, ne obolum quidem vnquam à Romano Pontifice acceperunt: quanquam neque ipsi mercedem ab homine expetebant, qui pro Dei gloria potissimùm laborabant. Quod si Romanus Pontifex opulenta sacerdotia Cardinalibus & Episcopis attribuit, non tam ipse eos ditare censendus est, quàm fidelium pietas, quæ eiusmodi prouentus Ecclesiis donauit. Pergit Illyricus.

PAVLVS 2 *Thess. 2. quinque notas Antichristi præter prædictas ponit.* PRIMA, *quod in templo Dei sedebit. Hoc facit Papa se Christi vicarium fingendo, & in conscientias hominum regnando. Si enim se Christi hostem profiteretur, vt Mahometes, esset extra Ecclesiam.*

SED Paulus, Illyrice, non solùm ait, Antichristum sessurum in templo Dei (omnis enim Episcopus sedet in templo Dei) sed explicat modum quo ille in templo Dei sessurus est, dicens. *Ostendens seipsum, ὅτι ἐστὶ θεὸς.* Papa verò te teste, vicarium Dei se facit, ac per hoc nõ Deum. Nec enim vicarius Dei, Deus esse potest, nisi fingas Deos minores, & Deos maiores. Deinde quæro abs te, si Papa non est extra Ecclesiam, vt tu hoc loco dicis, ac proinde est intra Ecclesiam, vbi quæso, tu es cum tuis? nõne extra Ecclesiam? Ecclesia enim vna est, & in illa sedet Papa; Vos igitur qui in illa nõ estis, in nulla estis. Sed audiamus cetera.

SECVNDA, *quod ait, iam mysterium agi: id opinor eo spectare, quod Episcopus Romanus, paulò pòst eo pie caput efferre supra alios.*

NIMIRVM id est, quod ego suprà breuiter annotaui, secutus Nicolaũ Sanderum, qui antea idipsum viderat, & scripserat, vobis sanctum Petrum Antichristũ esse, Simonem verò Magum, aut Neronem, Christum. Paulus enim non ait mysterium iniquitatis paulò pòst operabitur, sed iam operatur. Quare si hoc mysterium ad Romanum Pontificem pertinet, ad sanctũ Petrum pertineat necesse est: & si B. Petrus, quod horret animus cogitare, & manus trepidat scribere, Antichristus fuit, quis non videat Simonem, & Neronem S. Petri hostes, Christum & Deum fuisse? Sed habeas tibi eiusmodi Deos & Christos, nec enim inuidemus. Pergit.

TERTIA, *quod dicit, Antichristum venturum cum signis mendacibus: quod Papa, teste experientia fecit.*

QVARTA, *quod mittet Deus efficaciam illusionis: quod in Papatu manifestè accidit: Omnia enim longè firmius credimus Papæ, quàm Deo.*

DE miraculis Antichristi suprà disseruimus ca. 15. & mendacij est impudentissimũ, quod de experientia Illyricus dicit; nam Pontifices nec vera, nec falsa vlla miracula fecerunt, neq; hoc seculo, nec superiore, quibus tamen Antichristum maximè regnare dicunt.

QVOD vero addit de efficacia illusionis, nemo nõ vider, quàm facilè in aduersarios retorqueatur. Quæ enim maior efficacia illusionis fingi potest, quam vt inueniantur hoc tempore qui malint duobus aut tribus apostatis fidem habere, quàm Ecclesiæ vniuersæ, omnibus Conciliis, & omnibus Patribus, qui præter doctrinam admirabilem, & vitæ sanctitatem eximiã, signis etiam & miraculis plurimis, & maximis claruerunt?

IAM verò quod ex Ambrosio, vt QVINTAM notam explicet, adfert Illyricus, suprà est refutatum in secunda demonstratione, qua probauimus Antichristum nondum venisse. Addit postremo Illyricus quædam ex epistola ad Timotheum.

1. ad Timot. 4. posterioribus temporibus discedent quidam à fide, Papa negat esse aliam fidem præter historicam. Attendent spiritibus impostoribus: Papa omnia visionibus spirituum, & animarum probat. Prohibebunt coniugium, & ciborum vsum: horum vtrumque de Papa verissimum & notissimum est.

SED, bone vir, Papa vnam esse fidem à Paulo didicit, tu videris, vnde præter vnam fidem aliam didiceris. *Vnus Deus*, inquit Apostolus ad Ephes 4. *vna fides, vnum baptisma.* Nec istam vnam fidem Paulus vnquam definiuit esse fiduciam innitentem promissioni & verbo Dei, vt vos definitis cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 262. Sed ait ad Rom. cap. 10. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum* IESVM, *& in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Et ad Heb. cap. 11. dicit *Fide credimus apta esse secula verbo Dei.*

QVIS autem nescit, ad sacram historiã pertinere, & Christũ à mortuis resurrexisse, & secula verbo Dei esse aptata? Nec tamen nos istam vnam, solam, & veram fidem, qua certissimè credimus, quidquid Deus per Apostolos & Prophetas reuelare dignatus est, fidem historicam, sed fidem Catholicam nominamus. Vobis enim relinquimus vocum nouitates.

QVOD addis, Papã omnia probare visionibus spirituũ & animarũ, nescio quis tibi spiritus reuelauerit. Nos enim ad ea confirmanda quæ ad statũ animarum pertinent, interdũ aliquid ex animatũ approbationibus approbatis, ac vetustis auctoribus scriptis adferimus. Quale est illud quod scribit Eusebius de apparitione sanctæ Potamienæ, lib. 6. hist. Eccle. ca. 5. & illud quod refert Diuus Augustinus, de apparitione sancti Felicis Nolani, libro de cura pro mortuis, cap. 17.

AD alia verò confirmanda dogmata nescio quis vnquam Catholicorum visiones animarum attulerit. Sed non est hoc primum vestrum mendacium.

QVOD vltimo loco adfers de prohibitione ciborũ, & cõiugij, satis perspicuè refellitur ab AVGVSTINO lib. 30. cõtra Faustum ca. 6. vbi sic ait: *Si ad virginitatem sic hortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina: Qui dat nuptum bene facit, & qui non dat nuptũ melius facit, vt bonas esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia, non vos Spiritus sanctus ita prænunciaret, dicens prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit.* Et infrà: *Videtis ergo multum interesse inter hortantes ad virginitatẽ, bono minori bonum amplius præponendo: & prohibentes nubere, concubitũ propagationis, qui solus propriè nuptialis est, vehementius accusando: Multum interesse inter abstinentes à cibis propter sacratam significationem, vel propter corporis castigationem, & abstinentes à cibis, quos Deus creauit, dicendo, quòd eos Deus non creauit. Proinde illa doctrina est Prophetarum, & Apostolorum, hæc dæmoniorum mendaciloquorum.* Hæc Augustinus pro se & pro nobis. Nec est opus aliquid addere. Cõcludit Illyricus.

CONSTAT *ergo ex hisce signis, Papã esse illũ ipsum verũ Antichristum, de quo Scripturæ vaticinatæ sunt.*

SED aptius fortasse concluderet hoc modo, constat ergo ex hisce mendaciis, Illyricum esse vnum ex præcursoribus illius, quem impudentem ore futurum esse sanctus Daniel multò antè prædixit.

CAPVT XXII.

Refelluntur ineptiæ Tilemanni.

ITILEMANNVS Heshusius in libro quẽ inscripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum; cùm debuisset inscribere, de sexcentis mendaciis Lutheranorũ, proprium titulum de Antichristo fecit, is est 33. titu. & cõplectitur errores quatuor. Sic igitur, ait.

PRIMO, *Pontificij dicunt, Antichristum ex Babylonia de tribu Dan venturum esse. Compendium Theologiæ lib. 7. cap. 8.*

HABEMVS gratias Tilemanno, qui tam antiquos & tam sanctos Pontificios esse docet. Nam si Pontificij sunt qui dicunt ex tribu Dan Antichristum venturum, certè Pontificij sunt Irenæus, Hippolytus, Ambrosius, Augustinus, Prosper, Theodoretus, Gregorius, Beda, Arethas, Rupertus, Anselmus, & Richardus: hi enim omnes, vt suprà ostendimus capite XII. communi consensu docent, Antichristum nasciturum de tribu Dan. Sed perge.

SECVNDO, *Papistæ negant Romanũ Pontificem cum suo sodalitio esse verum Antichristum, cùm id validissimis & apertissimis verbi diuini testimonijs comprobetur & demonstretur.*

SED nos ista testimonia nondum vidimus: nec in nostris Bibliis Hebraicis, Græcis, Latinis, vsquam exstant. Quæ enim à vestris testimonia adferuntur, Romanum Pontificem ne nominant quidem.

TERTIO, *docent. Antichristum tantùm tribus annis cum dimidio regnaturum. Compendium Theologiæ, &c.*

HIC verò immortales tibi gratias agimus, quod Papistas esse fatearis, non solùm omnes veteres Patres, verùm etiam Danielem Prophetam, & Ioannẽ Euangelistam. Et sanè miseret me tui & tuorum, quibus fæcem duntaxat Scriptorum reseruas, omnibus doctis, & probatis Patribus ad Papistas ablegatis. Vide si placet quæ suprà docuimus cap. VIII. atque inuenies dissertis verbis docuisse, quod tu Papistas docere affirmas, Irenæum, Hippolytum, Cyrillum, Hieronymum, Augustinum, Theodoretum, Primasium, Aretham, Bedam, Anselmum, Richardum, Rupertum, & etiam Danielem & Ioannem.

QVARTO, *docent, Antichristum interfectum iri in monte Olueti. Compendium Theologiæ lib. 7. cap. 14.*

AT hic quoque magnos viros Papistas facis. Siquidem Antichristum in monte Olueti interficiendum esse, ex ipso Daniele & Esaia colligit Hieronymus in comment. cap. 11. Danielis. Theodoretus quoque in eundum locum scribens, etiam si montem Olueti nõ nominat, affirmat tamen Antichristum non procul à Hierosolyma esse necandum. Sed videamus iam quibus argumentis errores prædictos refellas. Subijcis enim continuò antidotum in hæc verba.

NVGÆ *pontificiæ de Antichristo, quia nullo testimonio sacræ Scripturæ nituntur, reijciendæ & detestandæ sunt. Nam, vt Hieronymus rectè loquitur, quod in Scriptura autoritatem non habet, eadem facilitate cõtemnitur, qua asseritur. Et Paulus monet, vt nobis caueamus à traditionibus hominũ. Coloss. 2. Hoc autem dico, ne quis vobis falsis rationibus imponat, &c. Item: Videte ne quis vos depradetur per Philosophiam, &c. Ex verbo Dei petendum est quid sit de Antichristo sentiendum, vt 1. Io an. 2. Quis est mẽdax, nisi qui negat* IESVM *esse Christũ? hic est Antichristus. Item 2. Thessal. 2. Homo peccati & filius perditionis effert sese super omnem Deum, &c. Item Matt. 24. Exorientur Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & edent signa, &c. Item Danielis 12. Et faciet muntionem Dei Maozim, &c. Item Apoc. 17. Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum* IESV. *Ex his sacræ Scripturæ testimonijs liquido apparet, quæ sit fides Christiana de Antichristo, quem Christus, & Apostoli prædixerunt venturum. Et cum luce meridiana clarius sit singula exactissimè congruere in Romanum Pontificem, dubitari nõ debet, quin Romanus ille tyrannus pessimus sit Antichristus.* Hæc ille.

NON erit molestum, credo, si hæc tua argumenta propter rudiores ad formam syllogisticã reuocemus, & inde confutationem suprà scriptorum errorum apertissimè concludamus. Sic igitur refellitur error. PRIMVS, Nugæ Pontificiæ, quia nullo testimonio Scripturæ nituntur, reijciendæ & detestandæ sunt. At verbum Dei clamat; Qui negat IESVM esse Christũ hic est Antichristus. 1. Ioan. 2. Igitur error est dicere, Antichristum ex tribu Dan esse venturum.

ALTER error ita confutatur; Vt Hieronymus rectè dicit, quod in Scriptura non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua asseritur. Sed Paulus ait homo peccati & perditionis filius effert sese super omnem Deum. 2. Thess. 2. Igitur errant Papistæ cum negant Papam esse Antichristum.

TERTIVS sic, & fortius, quia ex duabus Scripturis: Paulus ait, hoc autẽ dico, ne quis vobis falsis rationibus imponat, &c. Coloss. 2. At exorientur Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & edent signa, &c. Matth. 24. Igitur error Pontificiorum intollerabilis est, qui Antichristum tribus annis cum dimidio regnaturũ dicunt.

POSTREMVS sic, & fortissimè, quia ex tribus Scripturis Paulus monet: *Videte, ne quis vos depredetur per Philosophiam, &c.* Coloss. 2. Atqui Antichristus faciet munitionem Dei Maozim Daniel. 12. & Ioannes vidit mulierem ebriam de sanguine Sanctorum. Apoc. 17. Errant igitur toto cœlo Papistæ cùm dicunt Antichristum in monte Olueti esse occidendum.

DABIT veniam candidus lector, quod ita ridiculè Tilemannum exceperim. Coegit enim me impudentia hominis, qui cùm nihil adferat dignum confutatione, tamen ita garrit, ita gloriatur, ac si demonstrationes Mathematicis certiores & clariores in medium attulisset.

CAPVT XXIII.

Refelluntur mendacia Chytræi.

DAVID Chytræus in cõment. ca. 9. Apoc. explicans visionem illam Ioannis, qua quinto Angelo tuba canente primũ visa est ingens stella de cœlo cadere in terrã, cui data est clauis putei abyssi: Deinde visus est fumus ex abysso densissimus ascendere, qui solem & aërem obscurauit: Postremo ex fumo visæ sunt prodire locustæ quædam admirabiles, quæ paulò pòst etiam equorum, & leonum, & scorpionum & hominum armatorum speciem præ se ferebant. Hanc inquam, visionem Chytræus explicans, ita eam Romano Pontifici conuenire existimauit, atque ab aliis existimari voluit, vt diceret: *Antichristum, seu ordinem Papatus Romani in hac visione describi, non dubium est.*

ET quidem initium huius visionis ab anno Domini D C. sumẽdum esse docet, ac stellam illam de cœlo cadentem Gregoriũ magnum Romanum Põtificem, eiusque successores esse, qui abiectis clauibus regni

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlorũ claues putei abyssi receperunt. Fumum ex puteo prodeuntem esse corruptelas doctrinæ, variasque traditiones Pontificum Romanorum. Deniq; examen locustarum vult esse Episcopos, Clericos, Monachos, &c. ac vt fumũ istum al quo modo dissiparet, proposuit antithesim doctrinæ Pontificiæ, & Euangelicæ, seu Antichristianę & Christianæ, quę duodecim articulos, quasi alterum Symbolũ Apostolicum comprehendit.

SED hæc eius sententia multis modis refelli potest. PRIMO, quoniam nullo teste nititur. Veteres enim interpretes, vt Arethas, Beda, Primasius, Anselmus, Rupertus, & alij in hunc locum per stellam illam, quæ de cœlo cecidit, Diabolum intelligunt, non Episcopum aliquem. De Diabolo enim dicitur Isaiæ 14. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris?*

ET quia Diabolus multo antè cecidit quàm Ioannes Apocalypsim scriberet, propterea notant Patres non esse dictũ à Ioanne; Vidi stellam de cœlo cadentem; sed, *vidi stellam de cœlo cecidisse in terram.* Vidit enim Ioannes stellam illam per terram iam repentem, quæ olim in cœlo clarissimè fulserat. Diabolo etiam aptissimè conuenit, quod sequitur: *Et data est ei clauis putei abyssi.* Vt enim Christus habet & communicat suis claues regni cœlorum, & regnat in mentibus fidelium, & piorum: Ita Diabolus habet claues putei abyssi, & regnat in filiis diffidentiæ, & in Scripturis passim vocatur: *Princeps tenebrarum, Princeps huius mundi, Deus huius seculi.* Ioan. 12. & 14. 2. Corinth 4. Ephes 6. Coloss. 1. & alibi. Ipse quoque est, qui Deo permittente fumum ex puteo emittit errorum. Et qui noua locustarum examina, id est, nouos hæresiarchas cum exercitibus suis singulis penè seculis in Ecclesiæ fines immittit.

SECVNDO, quia Chytræi sententiæ repugnat quod ait Ioannes in hoc eodem capite de sexto Angelo, & sexta persequutione. Nam sanctus Ioannes in 8. & 9. capit. Apocalypsis describit per tubas sex Angelorum sex persequutiones hæreticorum, quæ futuræ erant à tempore Apostolorum vsque ad mundi consummationem. Et ipse idem Chytræus per PRIMAM tubam intelligit non malè hæresim Ebionitarum, quæ tempore Apostolorum excitata est, per SECVNDAM intelligit hæresim, quæ postea sequuta est, Gnosticorũ: per TERTIAM, hæresim adhuc posteriorem Samosateni & Arij; per QVARTAM, hæresim Pelagij, quæ illis omnibus posterior fuit.

IAM verò si per QVINTAM intelligitur Antichristi Romani persequutio, quæ, vt ipsi etiam fatentur, nouissima persequutio est, quid intelligemus per sextam tubam?

RESPONDET CHYTRÆVS, per SEXTAM tubam significari persequutionem Mahumeti & Turcarum. Sed hoc non rectè dicitur, tum quia Mahumetani non hærerici, sed pagani sunt, tum etiam quia Mahumeti persequutio non sequetur Antichristi persequutionem, sed præcedet, vt nos existimamus, vel simul peragitur, vt Chytræus dicit. Itaque confundere cogitur Chytræus tubam quintam cum sexta, cùm tamen reliquas ad diuersa tempora satis aperte retulerit. Melius igitur Catholici per sextam tubam intelligũt Antichristi persequutionem, quæ verè postrema, & grauissima erit; per quintam autem, hæresim aliquã valde perniciosam, quæ Antichristi tempora proximè antecedet: quam quidem esse hæresim Lutheranam multi valde probabiliter coniiciunt.

TERTIO, quia toto cœlo aberrat Chytræus, cùm stellam cadentem sanctum Gregorium esse docet. Siquidé sanctus Gregorius, si vlla fides historicis haberi potest, non de cœlo ad terram cecidit, sed de terra ad cœlum ascendit. Nam ex Prætore Monachus, ex Monacho Episcopus factus est, nec vnquam ab episcopatu ad prætoram, nec à monachatu ad seculum rediit. Quomodo etiam Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus Græci; Martinus, Paulinus, & Augustinus Latini, ex secularibus Monachi, ex Monachis Episcopi facti sunt: nec vllus dixit vnquam eos propterea de cœlo in terram cecidisse. Deinde Gregorius eõtinẽtia, sobrietate, amore rerum cœlestiũ nulli fuit secundus, humilitate autẽ penè omnibus præstitit: & tamen audet Chytræus dicere, eum de cœlo, id est, à vita cœlesti ad terram, hoc est, ad vitam terrenam, & deliciosam cecidisse.

DENIQVE ipse quoque LVTHERVS Gregorium S. Pontificem fuisse dicit in supputatione temporum, & Lutherũ sequutus Theodorus BIBLIANDER tab. 10. Chronolog. eundem Gregorium miris laudibus effert, & quantum profecerit in studio pietatis & doctrinæ, ex libris eius cognosci posse, dicit, quod sanè verissimum est. Spirant enim scripta eius admirabilem sanctitatem.

NEC minus vanum est, quod addit de fumo putei idem CHYTRÆVS, quem interpretatur corruptelas doctrinæ à Gregorio & successoribus in Ecclesiam introductas. Gregorius enim nihil nouauit, quod attinet ad doctrinam; quod verò ad ritus & disciplinam pertinet, multa correxit, quæ per abusum irrepserant, multa restituit, quæ negligentia temporum obliterata fuerant, pauca admodum, eáque maturo consilio instituit noua, vt cognosci potest, tum ex libris quatuor de vita ipsius, à Ioanne Diacono scriptis, tum ex epistola eius 63. lib. 7. vbi rationem reddit rituum, quos renouauit, vel instituit. Sed maximè hoc ipsum planũ fiet, si percurramus ipsam antithesim doctrinæ Euangelicæ & Pontificiæ, quam Chytræus proponit, & ad quã sæpius postea lectores suos remittit. Sic igitur ait.

I.

De vera Dei agnitione & inuocatione.

EVANGELION *docet, vnum solum Deum inuocandum & colendum esse, sicut se in suo verbo coli præcepit, & omnem fiduciam salutis nostræ in sola bonitate & misericordia Dei collocandam esse. Pontificij iubent, non vnum solum verum Deum sed etiam homines mortuos, seu sanctos inuocare, & in periculis opem & auxilium petere & expectare, &c. Deinde etiam plane Ethnico more alligant inuocationem & cultum Dei ad certas statuas, perinde ac si ad hanc, aut illam statuam inuocanti, Deus magis propitius sit quàm alibi.*

QVONIAM de his controuersiis, quæ in hac antithesi attinguntur, nos alibi copiosè disseruimus: hic solùm breuissimè demonstrabimus, nec pugnare cum verbo Dei, nec cœpisse tempore S. Gregorij eam doctrinam, quæ à Chytræo pontificia nominatur.

IGITVR verbum Dei docet quidem, vnum solum Deum colendum & inuocandum, ea inuocatione & adoratione quæ soli Deo debetur, nec enim patitur Deus verus, qui est etiam Deus Zelotes, vt creaturam quamlibet pro creatore habeamus. Interim tamen idem ipsum verbum Dei iubet, vt creaturas excellentiores honoremus, quasdam etiam inuocemus, non quidem vt Deos, sed vt Deo caros & familiares. Quemadmodum Reges molestè quidem ferrent, si regios honores in seruos suos conferri viderent: Qui tamen libenter accipiũt, cùm eosdem suos seruos honorari & obseruari conspiciunt. *Adorate*, inquit Dauid in Psal. 98. *scabellum pedum eius.* Et Iob cap. 5. *Voca*, inquit, *si est qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorũ conuertere.* Quocirca Abdias vir magnus & sanctus adorauit Heliam pronus in terram, 3. Reg. 18. Et filij Prophetarum cùm audiuissent requieuisse spiritum Heliæ super Helisæum, accedentes, *adorauerunt eum proni in terram*, 4. Reg. 2. Et Apostolus Paulus in singulis ferè epistolis implorat orationes Christianorum, vt per eas liberetur à multis periculis. Nec vlla ratio reddi potest, cur minuatur honor Deo debitus, si à Sanctorum spiritibus postulemus, vt pro nobis Deum orent, & non minuatur, si illud idem à viuentibus postulemus.

DENIQVE beatus AMBROSIVS annis CC. antiquior sancto Gregorio fuit, & tamen in libro de viduis ita loquitur: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt: Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare.* Et infrà: *Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, &c.*

PORRO ad statuas Sanctorum, ad memorias Martyrum, & cætera monumenta religiosa non aliter alligamus cultũ, & inuocationem, quàm alligauerit olim Deus ad sanctuariũ, siue ad templum Salomonis. Etsi enim vbique Deus nos audit, & in omni loco leuare possumus manus ad Deũ tamẽ nõ sine causa, Spiritus sanctus apud Isaiam, cap. 56. & Christus apud Matth. cap. 21. Templum Dei, domũ orationis vocarunt: nec sine causa piissimus Imperator Theodosius (vt interim plurima alia antiquitatis exẽpla præteream) circuibat cum Sacerdotibus, & populo, omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida, Sanctorũ intercessione, poscebat. Et certè Theodosius, qui hoc egit, & Ruffinus, qui hoc scribit lib. 2. historiæ Eccles. c. 33. sanctum Gregorium annis fermè ducentis præcesserunt.

II.

De officiis & beneficiis CHRISTI.

EVANGELION *docet, propter vnicum & solum filium Dei Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM *pro nobis crucifixum, mortuum, & resuscitatum gratis, nõ propter vlla nostra opera, aut merita, nobis remissionem peccatorum & salutem æternam donari. Et quidem hunc solius Dei honorem proprium esse, vt dicitur Isaiæ 42. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates. Item nõ est in aliquo alio salus Pontificij contrà docent, non propter solum Christi meritũ, sed partim propter Christum, partim propter nostram contritionem, & obedientiam, seu bona opera nos iustificari, & saluos fieri, &c.*

NON hoc habet Catholica doctrina, vt partim propter Christum, partim propter opera sua iustificẽtur peccatores, quasi etiam sine Christo ipsa opera aliquid mereantur. Siquidem tria distinguimus operum genera: VNVM earũ, quæ fiunt ex solis viribus naturæ, sine fide, & gratia Dei: & de his apertè pronunciamus cum Apostolo, quia ex operibus non iustificatur homo, sed ex fide: & si ex eiusmodi operibus quis iustificaretur, haberet gloriam, sed non apud Deum, vt de Abraham B. Paulus dixit, ad Romanos quarto. Itaque de his operibus nulla est inter nos controuersia, tametsi passim impudentissimo mendacio id nobis tribuitis, quòd opera sine Christi fide meritoria esse doceamus.

ALTERVM est operũ genus, quod ex fide & gratia Dei procedit. & ad reconciliationem cum Deo, ac peccatorum remissionem disponit, qualia sunt oratio, eleemosyna, ieiunia, dolor de peccatis, & alia id genus. Quæ quidem opera non dicimus esse meritoria, ex iustitia ipsius reconciliationis: sed è contrario potius audimus cùm audiuissent requieuisse spiritum Heliæ super Helisæum, accedentes, *adorauerunt eum proni in terram*, 4. Reg. 2. Et Apostolus Paulus in singulis ferè epistolis implorat orationes Christianorum, vt per eas liberetur à multis periculis. Nec vlla ratio reddi potest, cur minuatur honor Deo debitus, si à Sanctorum spiritibus postulemus, vt pro nobis Deum orent, & non minuatur, si illud idem à viuentibus postulemus.

DENIQVE beatus AMBROSIVS annis CC. antiquior sancto Gregorio fuit, & tamen in libro de viduis ita loquitur: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt: Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare.* Et infrà: *Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, &c.*

PORRO ad statuas Sanctorum, ad memorias Martyrum, & cætera monumenta religiosa non aliter alligamus cultũ, & inuocationem, quàm alligauerit olim Deus ad sanctuariũ, siue ad templum Salomonis. Etsi enim vbique Deus nos audit, & in omni loco leuare possumus manus ad Deũ tamẽ nõ sine causa, Spiritus sanctus apud Isaiam, cap. 56. & Christus apud Matth. cap. 21. Templum Dei, domũ orationis vocarunt: nec sine causa piissimus Imperator Theodosius (vt interim plurima alia antiquitatis exẽpla præteream) circuibat cum Sacerdotibus, & populo, omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida, Sanctorũ intercessione, poscebat. Et certè Theodosius, qui hoc egit, & Ruffinus, qui hoc scribit lib. 2. historiæ Eccles. c. 33. sanctum Gregorium annis fermè ducentis præcesserunt.

II.

De officiis & beneficiis CHRISTI.

EVANGELION *docet, propter vnicum & solum filium Dei Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM *pro nobis crucifixum, mortuum, & resuscitatum gratis, nõ propter vlla nostra opera, aut merita, nobis remissionem peccatorum & salutem æternam donari. Et quidem hunc solius Dei honorem proprium esse, vt dicitur Isaiæ 42. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates. Item nõ est in aliquo alio salus Pontificij contrà docent, non propter solum Christi meritũ, sed partim propter Christum, partim propter nostram contritionem, & obedientiam, seu bona opera nos iustificari, & saluos fieri, &c.*

NON hoc habet Catholica doctrina, vt partim propter Christum, partim propter opera sua iustificẽtur peccatores, quasi etiam sine Christo ipsa opera aliquid mereantur. Siquidem tria distinguimus operum genera: VNVM earũ, quæ fiunt ex solis viribus naturæ, sine fide, & gratia Dei: & de his apertè pronunciamus cum Apostolo, quia ex operibus non iustificatur homo, sed ex fide: & si ex eiusmodi operibus quis iustificaretur, haberet gloriam, sed non apud Deum, vt de Abraham B. Paulus dixit, ad Romanos quarto. Itaque de his operibus nulla est inter nos controuersia, tametsi passim impudentissimo mendacio id nobis tribuitis, quòd opera sine Christi fide meritoria esse doceamus.

ALTERVM est operũ genus, quod ex fide & gratia Dei procedit. & ad reconciliationem cum Deo, ac peccatorum remissionem disponit, qualia sunt oratio, eleemosyna, ieiunia, dolor de peccatis, & alia id genus. Quæ quidem opera non dicimus esse meritoria, ex iustitia ipsius reconciliationis: sed è contrario potius audimus Synodum dicentem, sessione sexta, capite octauo, ideo gratis iustificari homines, quia nec fides nec opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur, nimirum ex iustitia, quasi eiusmodi operibus esset debita iustificatio: fatemur tamen hæc ipsa opera, quatenus ex fide, & authorio diuino proficiscuntur, diuina esse opera, & suo modo mereri, hoc est, impetrare peccatorũ remissionem. Id enim, etsi vos non conceditis, cõcedit tamen verbũ Dei. Quid enim est, quod ait Ezechiel, cap. 18. *Cùm auerterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam viuificabit?* Quid est, quod ait Daniel, cap. 4. *Peccata tua eleemosynis redime?* Quid est, quod ait Ionas, cap. 3 *Vidit Deus opera eorum* (ieiunia & cilicium) *& misertus est eis?* Quid est, quod ait Christus, Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum?*

IDIPSVM quoque non solùm GREGORIVS, sed ante eum multi Patres docuerunt. AMBROSIVS lib. 10. in Lucam: *Lachrymæ*, inquit, *veniam non postulant, sed merentur.* HIERONYMVS lib. 2. aduersus Pelagianos: *Qui peccata simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Saluatoris.* AVGVSTINVS epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei: qua fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus meritò fidei humiliatus, &c.* Et epist. 106. *Si quis dixerit, quòd gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, immò gratissimè confitemur.*

POSTREMVM denique genus operum est eorũ, quæ à iustificato iam homine fiunt, & à Spiritu sancto inhabitante cor hominis, & caritatẽ in eo diffundente procedunt. Quibus operibus, velitis, nolitis, meritum attribuimus non quod remissionem peccatorum quæ præcessit, & quæ sub meritum propriè cadere nõ potest, sed gloriam ac beatitudinem sempiternam, verè & propriè mereantur: alioqui enim quomodo Paulus secundæ ad Timoth. 4. diceret: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus Iudex?* Si enim vita æterna non est verè merces operum bonorum, cur eam vocat coronam iustitiæ & non potius donum clementiæ? Cur dicit reddendam, non donandam? Cur à iusto iudice, non à liberali Rege?

RECTE igitur AVGVSTINVS in epist. 105. *Vnde*, inquit, *ipsa vita æterna, quæ vtique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, nec ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur.*

NEQVE verò terrent nos duo illa Scripturæ testimonia: *Ego sum qui deleo iniquitates.* Et: *Non est in alio aliquo salus.* Nam excludunt eiusmodi testimonia alium Deum, alium Christum, alium Saluatorem, & Medicũ animarum, qui Deo vero & CHRISTO IESV Saluatore excluso, salutem polliceatur: non tamen excludunt fidem, spem, caritatem, pœnitentiam, sacramenta, quibus veluti quibusdam mediis & instrumentis, ipso Deo præcipuè operante, Christi nobis meritum applicatur. Alioqui enim qua ratione cum istis sententiis: *Ego sum qui deleo iniquitates.* Et: *Non est in alio aliquo salus.* Cohærent illæ: *Fides tua te saluam fecit*, Luc. 7. *Saluabit eos, quia sperauerunt in eo*, Psal. 36. *Ipse animã suã viuificabit*, Ezech. 18. *Timor Domini expellit peccatum*, Eccles iast. 1. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*, Marci vltimo. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternũ*, Ioan. 6. Sed de his hactenus. Pergit Chytræus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

III.

EVANGELION *docet, agentem pœnitentiam, & audientem promissionem, debere credere promissioni, & statuere, peccata non tantùm alius, Petro aut Paulo, sed etiam sibi propter Christum remitti, se Deo placere, à Deo recipi, & exaudiri, & hac fide in quotidiana inuocatione ad Deum accedendum esse. Pontificij contendunt, semper dubitãdum esse, an habeamus remissionem peccatorum: quæ dubitatio simpliciter pugnat cum fide, & planè Ethnica est.* Hæc ille.

EVANGELIVM nostrum satis apertè docet, oportere fidem haberi promissionibus Dei: nec de iis vlla ratione dubitandum esse, Catholici omnes docent. At promitti hominibus à Deo absolutè remissionem peccatorum, in Euangelio nostro nusquam legitur. Multò verò minùs legitur, debere vnumquemque certò statuere, sibi peccata remitti, se Deo placere, à Deo recipi, & exaudiri. Et meritò id non legitur, quia destrueret cætera quæ in eo apertissimè clarissiméque leguntur. Quid enim illo clarius quod scribit Sapiens Ecclesiast. 9. *Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo, vtrum odio, vel amore dignus sit.* Item illud quàm est perspicuum, quod ait Iob c. 9. *Etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea?* Et infrà: *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti?*

QVID, quod promissiones diuinæ ferè omnes cõditionem annexam habent, quam nemo certò nosse potest, an, vt oportet, impleuerit? Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Rom. 8. *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei: si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur.*

DEINDE S. AMBROSIVS Gregorio (vt suprà diximus) multò antiquior, in serm. 5. super Psal. 118. *Sui peccati volebat,* inquit, *auferri opprobrium, quod sustinebat, vel quia cogitauerat in corde, & non fecerat, & pœnitentia licet abolitum, suspectus tamen erat, ne fortè adhuc remaneret eius opprobrium, & ideo Deum precatur, vt illud auferat, qui solus nouit, quod nescire potest etiã ipse, qui fecit.*

IIII.

EVANGELION *docet, vnicum tantum in mundo sacrificium propitiatorium esse, &c. Hebr. 7. 10. Christus semel oblatus est, vt tolleret peccatum, &c. Pontificij docent, quotidie in sacrificio Missæ Christum à Sacerdotibus Deo patri offerri, &c.*

EVANGELIVM quidem docet, vnicum tantum in mundo esse sacrificium propitiatorium, illud videlicet, quod in cruce semel oblatum est: neque id Catholici negant. At illud vnicum sacrificium non posse quotidie repeti in mysterio ab ipso eodem Summo Pontifice Christo per manus Sacerdotum, Euangelium nusquam docet. & hoc Catholici affirmant. Neque ij soli id affirmãt, qui post Gregorij tempora fuerunt, sed omnes omnino Patres, etiam qui multis seculis Gregorium præcesserunt. Audi, nomine cæterorum, vnum AVGVSTINVM in epist. 23. ad Bonifacium, sic loquentem: *Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populo immolatur.*

V.

EVANGELION *docet, peccatũ esse, non tantùm actiones externas pugnantes cum lege Dei, verùm etiam dubitationes de Deo, securitatem carnalem, & contumaciam, ac concupiscentiam nobiscum nascentem, & in renatis reliquam.*

A *Rom. 7. Pontificij negant, hæc mala in renatis reliqua, esse peccata pugnantia cum lege Dei.*

NVSQVAM Pontificij, hoc est, Catholici docent, solùm actiones externas esse peccata: sed vobis mentiri licet: id enim à patre vestro didicistis, qui in veritate non stetit. Porro dubitationes de Deo, securitatem carnalem, contumaciam, & concupiscentiam, si voluntariæ sint, peccata esse, minimè dubitamus: si verò sint inuoluntariæ, quales erant cupiditates illæ carnis contra spiritum, quas Paulus sentiebat, etsi eis non consentiret: eas verò peccata esse, constanter negamus. Neque de Paulinis verbis vobiscum disceptamus, quasi Pauli verba vobis vera, falsa nobis esse videantur: sed de eorum verborum interpretatione. Nec molestè ferre debetis, si Augustinum, & omnem chorum Sanctorum vobis nouis hominibus præponamus. Sic enim loquitur Augustinus lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 13. *Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc, etiamsi vocatur peccatum, non quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut Scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit.*

VI.

EVANGELION *docet, hominem in hac imbecillitate naturæ, nequaquam posse satisfacere legi Dei, & hac perfecta impletione legis iustum, & omnis peccati expertem esse. Rom. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum: legi enim Dei non obtemperat, ac ne quidem potest. Pontificij contendũt, hominem posse legi Dei satisfacere, & hac impletione legis iustum esse, & vitam æternam merere.*

NON dicunt Pontificij, hoc est, Catholicæ Ecclesiæ filij, hominem in hac imbecillitate naturę, omnis peccati expertem esse. Agnoscimus enim & profitemur veriſſimum esse, quod ait Ioannes initio epist. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Sed quoniam quotidiana ista peccata nec iustitiam tollunt, nec tam cõtra legem, quàm præter legem Dei sunt, cùm pro remissione eiusmodi delictorum *oret omnis Sanctus in tempore opportuno.* Psal. 31. & omnes filij Dei iusti vtique & sancti quotidie dicere doceantur: *Dimitte nobis debita nostra.* Matth. 6. Propterea non timemus asserere, posse hominem per gratiam Dei iustificatum, eiusdem gratiæ adiutorio, & legem implere, & ea impletione vitam æternam promereri. Scimus enim quis dixerit: *Et mandata eius gratia nõ sunt.* 1. Ioannis 5. Et quis item dixerit: *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Matth. 20. Et rursum: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum, &c. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare.*

QVARE AVGVSTINVS lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 16. *Certum est,* inquit, *nos mandata seruare si volumus. sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantùm velimus, quantum sufficit, vt volendo faciamus.* Et de spiritu & litera, cap. 10. *Ideo datur gratia, non quia legem impleuimus, sed vt legem implere possimus.* Neque mouet nos illud verbum Apostoli: *Sensus carnis inimicitia est aduersus Deũ.* Nam idem Apostolus antea dixerat, ad Romanos septimo: *Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.* Quod autem mente agimus, id verè nos agimus: quod autem carne agimus, si mens repugnat, nostrum non est, sicut idem Apostolus ait: *Si quod nolo,* inquit, *facio, iam non ego operior illud.*

VII.

EVANGELION *docet, bona opera esse illa tantùm, quæ à Deo præcepta sunt, &c. iuxta regulam, qua tibi præcipio,*

Præcipio hæc tantùm facito Domino, non addas, neque minuas. A *Pontificij è contra totam Ecclesiã obruerunt traditionibus, &c.*

IAM hæc sunt millies à vobis repetita, & à nostris refutata. Falsum autem est quod ais, in Euangelio haberi illa tantùm esse opera bona, quæ Deus præcepit. Vbi enim, quæso, præcepit Deus virginitatem? Nónne Paulus ait: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo,* 1. Cor. 7. & tamen ibidem ait, bonum esse opus, virginem permanere: *Igitur,* inquit, *qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit & qui non iungit melius facit.*

NEQVE multùm te iuuat regula illa: Quæ tibi præcipio hæc tantùm facito Domino. Non enim eo loco prohibet Deus aliud, quàm ne corrũpamus eius præcepta, sed integrè ea seruemus, vt ille præcepit, nõ declinantes ad dexteram, neque ad sinistram. Itaque S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. 30. distinguens à cõsiliis præcepta. *Neque enim,* inquit, B *sicut non mœchaberis, non occides: ita dici potest, non nubes: illa exiguntur, ista offeruntur. Si sunt ista, laudantur, nisi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat nobis, in his si quid amplius* (NOTA) *supererogaueritis, in redeundo reddet vobis.*

VIII.

EVANGELION *docet, vtramque partem Sacramenti cœnæ Domini omnibus Christianis ministrandam esse: & quidem de calice expressè inquit: Bibite ex hoc omnes. Pontificij è contra decernunt, & desiniunt, &c.*

ADHVC non vidimus locum illum Euangelij, vbi doceamur, vtramque partem sacramenti cœnæ Domini omnibus Christianis ministrandam esse. Nec enim de calice Dominus ait: Bibite ex hoc omnes Christiani: sed, *Bibite ex hoc omnes:* qui verò essent illi omnes, Marcus explicuit, cùm addidit: *Et biberunt ex illo omnes.* Non autem biberunt omnes Christiani, sed omnes Apostoli, qui soli tunc cum Domino vesce- C bantur.

IX.

EVANGELION *docet, veram pœnitentiam, seu conuersionem ad Deum esse serium dolorem cordis de admissis peccatis, & fidem statuentem sibi peccata propter Christum certò remitti, &c. Pontificij contra, etsi contritionẽ inter partes pœnitentiæ numerant: tamen hanc remissionem peccatorũ mereri fingunt, & addunt confessionem auricularem nõ mandatam à Deo, & satisfactionem, seu opera indebita, quibus pro æterni peccatorum pœnis satisfieri, & hæc ipsa posse pecuniis redimi, fingunt. Qua tota doctrina in meritum filij Dei, qui solus pro peccatis nostris satisfecit, blasphema est.*

HIC nihil probari, nulla testimonia Euangelij adferri, tantùm inania verba mendaciis admista fundi, video. Nam quod dicis, de conuersione, & serio dolore cordis, omittere potuisses. Nos enim verè conuersionem, & serium dolorem cordis in pœnitentibus requirimus, cùm vos nihil aliud, quàm nescio quos terrores pro contritione habeatis. Quod addis de fide statuente nobis remitti peccata, suprà refutatum est. Quod ais, apud Pontificios contritionem mereri re- D missionem peccatorum, mendacium est, suprà etiam refutatum. Quod etiam dicis, Pontificios dicere, satisfactionibus temporalibus pro pœnis æternis satisfieri, pariter est mendaciũ. Non enim satisfacere nos putamus pro æternis pœnis, quas nobis in iustificatione remitti non dubitamus: sed pro pœnis temporalibus, quas vel hîc, vel in purgatorio Deus exigit ab iis, qui post baptismum ad pœnitentiam & reconciliationem veniunt. *Productior est,* inquit Augustinus Tract. 124. in Ioannem, *pœna, quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum ea finiretur & pœna.*

QVOD denique addis, confessionem auricularem non esse mandatam, & satisfactionem pugnare cum merito Christi. dicis quidem, sed non probas. Lege verò, si placet, sermonem quintum B. Cypriani de lapsis, & inuenies exomologesim necessariam, & satisfactionem: & has ipsas voces sæpiùs reperitas. Porro pecunia redimi satisfactionem? (ne fortè hic turpem aliquam negotiationem suspiceris) nihil est aliud apud Catholicos, quàm vnum genus satisfactionis in aliud posse mutari iudicio Sacerdotis, vt ieiunium in eleemosynam. Pergamus ad cætera.

X.

EVANGELION *docet, coniugium omnibus hominibus, laicis, & sacerdotibus concessum & liberum esse, & diserte inquit, prohibitionem conugij & ciborum, doctrinam diabolicam esse. Pontificij è contra magnæ parti hominum Sacerdotibus, & Monachis coniugium prohibent, & certis diebus à certis cibis abstinere iubent.*

AT vbi, quæso, Euangelion docet, concessum coniugium esse iis, qui votum continentiæ habent? fortasse ad Hebr. 13. vbi legimus: *Honorabile coniugium in omnibus.* Cæterùm, si *in omnibus,* omnes omnino homines comprehendit, honorabile etiam erit coniugium in patre, & filia: in matre, & filio, in fratre, & sorore: vel si hoc vobis non placet, non placeat etiam honorabile debere coniugium dici inter Monachum & Sanctimonialem, & cæteros homines, quibus per votum, coniugium inire non licet. Apostolus enim id solum vult, vt coniugium honoremus in omnibus, ritè & legitimè copulatis. Vobis autem probandum superest, ritè & legitimè eos copulari, qui perpetuam continentiam Deo vouerunt.

AVDI CHRYSOSTOMVM, quid Theodoro Monacho, qui vxorem ducere volebat, vel fortasse etiã duxerat, scribat in epist. 6. *Honorabiles,* inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud pene existimo.* De loco Apostoli primæ ad Timotheum quarto: *Prohibentes nubere, &c.* vide quæ diximus suprà, capite 21. prope finem.

XI.

EVANGELION *docet, vnum esse verum, & solidum fundamentum, supra quod ædificata sit Ecclesia Dei, videlicet Dominum nostrum Iesum Christum,* 1. Corint. 3. *&* 10. 4. *& locum Matth. 16. Augustinus ita interpretatur, super hãc petram, quam cognouisti, dicens: Tu es Christus filius Dei viui, hoc est, super meipsum filium Dei viui ædificabo Ecclesiam meam. super me ædificabo te, non me super te. Pontifex è contra vociferatur, supra petram Ecclesiæ Romanæ, & ordinariam successionem Pontificum, totam reliquam Christiani orbis Ecclesiam esse ædificatam.*

AT non pugnat, credo, Paulus secum, cùm ait ad Ephes. 2. *Nos superædificari supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum.* Nec pugnat cum Paulo asserente: *Nullum esse fundamentum Ecclesiæ, præter Christum,* 1. Corinth. 3. Ioannes in Apocalypsi cap. 21. cùm ait: *Duodecim Apostolos, duodecim esse Ecclesiæ fundamẽta.* Nam Paulus 1. Corinth. 3. de primario fundamento. Idem verò Paulus Ephes. 2. & Ioannes Apocal. 21. de fundamentis secundariis loquuntur. De quali etiam fundamento Augustinus loquitur in Psalmo contra partem Donati, vbi ait: *Numquate Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri. Ipsa est petra quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Sed de hac re satis multa suprà dicta sunt, libro primo, capite decimo de Pontifice.

XII.

EVANGELION *docet, nullum Apostolum vel Episcopum, aut alium Euangelij ministrum, alio superiorem, &*

maiorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

maiorem potentiam, & dominationem habere, quod ad mini-
sterium attinet. Sed omnes ministros parem potestatem docendi Euangelij, administrandi sacramenta, ligandi scelerates, & absoluendi agentes pœnitentiã obtinere, vt clarè docent scripturæ, Lucæ 22. 1. Corinth. 3. vers. 4. Ioan. 20. & Matth. 18. omnibus Apostolis pariter traduntur claues regni cœlorum. Econtra Pontifex Romanus iactitat, se suprematã potestatem in omnes reliquos Episcopos, & totã Ecclesiã, & quidem vtrumq; gladium, spiritualem & politicum habere de iure diuino, &c.

VBI doceat Euangelium, non habere vnũ Episcopum, vel ministrum maiorem potestatem, quàm aliũ, adhuc non potui reperire. Nam loca quę citas, contrarium planè significant. Siquidem Lucæ 22. hortatur quidem Dominus suos ad humilitatem, & prohibet dominatum regium, atque tyrannicum iis, qui Ecclesiæ præesse debent: interim tamen inter Apostolos vnum maiorem cæteris, immò & Ducem cæterorum esse affirmat. Ait enim: *Qui maior est vestrum, fiat sicut minor, & qui præcessor* (Græcè ἡγούμενος, id est, Dux) *fiat sicut ministrator.* Apostolus autem 1. Corinth. 3. vbi se plantasse dicit, Apollo autem rigasse: & iterum se vt architectum fundamentum iecisse, alios autem superædificare: nonne satis aperte se maiorem Apollo & cæteris coadiutoribus suis fuisse significat?

PORRO, Ioan. 20. dicitur quidẽ omnibus Apostolis: *Ecce ego mitto vos:* &, *Quorum remiseritis peccata, &c.* tamen cap. 12. subiiciuntur Apostoli, & cęteri fideles oẽs sancto Petro, vt oues suo pastori, cùm soli Petro coram aliis Apostolis dicitur à Domino: *Pasce oues meas.* Denique etiam si Matth. 18. dicatur omnibus Apostolis: *Quæcunque alligaueritis, &c.* tamen soli Petro dicitur, Matth. 16. *Tibi dabo claues regni, &c.* & sine dubio non promitteret illi aliquid Dñs singulariter, nisi etiam illi aliquid singulare exhibere voluisset. Sed de his multa diximus suprà lib. 1. cap. 12. 13. 14.

AD ea, quæ obiicis de vtroque gladio cõtra extranagantem Bonifacij VIII. vbi etiam rides argumenta Pontificis: id vnũ hoc loco respondere libet, ea omnia ex B. Bernardo sumpta esse quem virum & sanctũ vocare, & non semel allegare solent Melanchthon, Caluinus, & alij ex vestris. Vide librum secundum & quartum de consideratione, vel si placet, vide quæ de hac ipsa re in libro postremo de Põtifice disseruimus. Atque hæc de Antithesi tua hoc loco sufficiant.

NVNC breuiter demonstrandum erit, hanc ipsam visionem Ioannis, in Lutherum & Lutheranos optimè quadrare. Nam inprimis Lutherum significari posse per stellam illam, quæ de cœlo in terram cecidit, planũ est, cùm ipse ex monacho secularis, ex cœlibe coniugatus, ex paupere dives factus sit: & victum sobrium ac tenuem cum opiparis cœnis, ac prandiis commutauerit. Quid enim est hoc aliud, quàm ex cœlesti vitæ consuetudine ad terrenam decidisse?

DEINDE fumũ putei abyssi, qui eius casum cõsequutus est, planè est cœcus & stupidus, qui non sentit. Siquidem antequam Lutherus ab Ecclesia Catholica deficeret, totus ferè Occidens ciuitãe fidei & religionis erat, & quocunque aliquis iret, fratres suos continuò agnoscebat. Omnes enim in lumine erant. At post Lutheri casum tantus fumus errorũ, sectarum, schismatũ exortus est, vt iam nec in eadem prouincia, immò nec in eadem ciuitate, aut domo, vnus alium agnoscat.

OBSCVRAVIT quoq; hic fumus (vt in Apocalypsi dicitur) Solẽ & aërem. Nam per Solem Christũ: per aërem scripturas, per quas in hac vita quodammodo respiramus, & nostri, & aduersarij exponũt. Et quidem Christum quàm vehementer iste fumus obscurauerit, testatur Transyluania, & vicinæ regiones, vbi palàm negatur Christi diuinitas: testatur etiã Germania, vbi Anabaptistæ apertè, Vbiquistæ obscurius negant Christi humanitatẽ. Et sanè fuerunt olim multi hæretici, qui similiter Christum oppugnarũt, sed nulli impudentius, quàm hæretici huius temporis. Nam non solùm multi eorum negant esse Christũ Deum, sed addunt etiam, nõ posse inuocari, nec scire eum quid nos agamus. Horror est audire vel legere, quanta temeritate de Christi mysteriis hoc tempore disputetur.

PORRO scripturas, incredibile est, quàm vehemẽter iste fumus obscurauerit. Tot enim iam exstant versiones, tot commentaria inter se pugnãtia, vt ea etiam quæ olim clarissima erant, nunc obscurissima videantur. Quid potest dici clarius, quàm quod Paulus ait, 1. Corinth. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do?* Et tamen omnes huius tẽporis hæretici constanter negant, vllum esse consiliũ virginitatis, & Paulum non dare consiliũ eo loco amplectendæ virginitatis, sed ab ea potius abstertere homines voluisse. Quid potest planius dici quàm illud verbũ Domini: *Hoc est corpus meum.* Et tamen nihil hoc tẽpore obscurius. Quid de Transyluanis dicam, qui Ioannis Euangelium, quod constat præcipuè aduersus Cherintum & Ebionem scriptũ esse, qui negabant Christi Diuinitatem, ita suis commentariis peruerterunt, vt inde maximè probent, Christum non esse Deum?

VENIAMVS ad locustas, quæ de fumo putei exierunt. CHYTRÆVS quidem per locustas, Episcopos, Clericos, & Monachos intelligit, sed perperam exponit: nam etiam ante Gregorij tempora erant Episcopi, Clerici, & Monachi in Ecclesia: nec tamen adhuc exortæ fuerant istæ admirabiles locustæ.

APTISSIME verò omnia, quæ de locustis Ioannes dicit, in Lutheranos & cæteros huius tẽporis hæreticos quadrãt. Primum enim locustæ semper in magna multitudine venire, & turmatim incedere solent. Prouer. 30. *Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas.* Ita Lutherani caput vnũ propriè non habent, quia negãt vnũ esse debere caput totius Ecclesiæ: Nihilominus tamen breuissimo tẽpore in ingentẽ multitudinem creuerunt: nec mirum, nam aperuerunt ostium omnibus vitiosis hominibus, gulosi ad eos accurrunt, quia non sunt apud Lutheranos stata ieiunia: incõtinentes, quia apud eos vota omnia cõtinẽtiæ improbantur: & Monachis etiã ac Sacerdotibus, nec non Sanctimonialibus quibuscunq; matrimonia cõceduntur. Item Apostatæ omnes, quia apud eos claustra omnia referãtur, & in palatia cõuertuntur, Principes auari & ambitiosi, quia bona Ecclesiastica, & personæ etiã Ecclesiasticæ eorũ potestati subiiciuntur: otiosi & inimici bonorũ operum: quia apud eos sola fides sufficit, opera bona non sunt necessaria. Denique omnes improbi & sceleti, quia sublata est apud eos necessitas confitendi peccata, & rationem reddẽdi proprio suo pastori, quod maximum esse solet frænum peccatoribus. Hinc igitur ita multiplicantur locustæ.

DESCRIBVNTVR autẽ hæ locustæ à S. Ioanne mirabiliter. Nam dicũtur habere faciem humanã, immò etiã muliebrem, caudam scorpionũ, corpus locustarum, item in capite gestãt coronã, quasi aureã: dentes habent leonũ: pectus lorica ferrea armatũ. Deniq; videbantur tanquã equi parati ad bellũ, & sonitus alarum earũ audiebatur quasi sonitus curruum currẽtium ad bellum, & habebant super se regem Angelũ abyssi, qui dicitur exterminator. FACIES blanda significat initium prædicationis eorum, quæ semper incipit ab Euãgelio: nihil enim se dicturos pollicẽtur, nisi purissimum Dei verbũ. Ita facillimè alliciunt simpliciores.

CAVDA

CAVDA scorpionis significat exitum venenatum & lethiferum, nam posteaquam verbum Dei proposuerunt, peruersa interpretatione illud deprauant, & eo modo quasi retorta cauda aculeum infigunt, & virus lethale infundunt. CORPVS locustæ, quod nihil fere est aliud, quàm venter (est enim locusta ventrosum animal, & ideo nec incedere, nec volare rectè potest, sed saltitando se erigit in altum, & mox ad terram recidit) significat hæreticos huius temporis esse homines ventri addictos, inimicos ieiuniorum & continentiæ: & ideo nec incedere posse per viam mandatorum, nec volare ad res cœlestes contemplandas.

CONANTVR quidem aliquando se erigere, & mores emendare, sed more locustarum, mox recidunt ad terrã. Exemplo esse potest Saxonica visitatio: nam cùm animaduerteret Lutherus ob Euangelicam libertatem à se prædicatam, & omnes Ecclesiæ leges abrogatas, populos sine vllo fræno in vitia ruere, instituit visitationem, & monuit pastores, vt prædicarent pœnitentiam, timorem Dei, obedientiã, opera bona, &c. Sed nihil profecit, vide Cochlæum in vita & actis Lutheri, anni M. D. XXVII.

PARI ratione conantur volare per contemplationem, & scribunt iam passim libros de Trinitate, de Incarnatione, déque aliis eiusmodi mysteriis, sed incidunt in errores grauissimos, immò hæreses perniciosissimas, vt patet de Vbiquistis, qui totum mysterium Incarnationis, & Trinitatis destruunt.

CORONÆ in capite locustarum significant arrogantiam, & superbiam: qua sese efferunt super omnes homines. Exstat libet LVTHERI ad Ducem Georgium, in eo sic ait: *A tempore Apostolorum nullus Doctor, aut Scriptor, nullus Theologus, aut Iurisconsultus, tam insigniter & clarè conscientias secularũ statuum consemauit, instruxit, ac consolatus est, sicut ego feci. Per singularem Dei gratiã hoc certò scio, quòniã neque Augustinus, neque Ambrosius, qui tamen in hac re optimi sunt, mihi in hoc æquales sunt.* Quid, quod non solùm Lutherus, & Caluinus nihili faciunt mille Cyprianos, & mille Augustinos, sed etiam quimis ministellus Lutheranus habet pro asinis, & stipitibus omnes Papistas? Erant autẽ coronæ illæ quasi aureæ, id est, aureæ videbantur, sed non erant: quia fingunt se zelo honoris Dei, & caritatis impelli ad ea quę dicunt, cùm tamen nihil minus, quàm zelum Dei nouerint.

DENTES leonini significant detractiones, quibus assiduè, & literis, & sermonibus lacerant famam Pontificum, Clericorum, Monachorum, & ipsorum etiam Sanctorum, qui cum Deo fœliciter regnant. Et sanè detractionibus nutriri videntur, & tam multa dicunt, quæ nec sunt, nec fuerunt, fortasse etiam nunquam erunt, vt videantur omnem conscientiam penitus exuisse. Id satis patet, tum ex aliis, quæ in eorum libris passim leguntur, tum ex iis, quæ paulò antè citauimus ex Synodo Smalchaldica, Illyrico, Tilemanno, Caluino, & Chytræo.

PECTVS lorica ferrea armatum, significat obstinationem. Sunt enim ita obdurati, vt etiamsi apertissimè conuincantur, nunquam tamen cedant, & sæpe mori malint, quàm ab obstinatione sua recedere.

SIMILITVDO equorum, qui parati videbantur ad bellum, significat audaciam & temeritatem. Pronocant enim audacissimè omnes ad bellum: cùm tamen postea pro argumentis sola mendacia plerunque proferant. LVTHERVS in assertione artic. 25. *Adeste*, inquit, *huc omnes Papistæ in vnum: Conflate studia vestra in vnum, si forte possitis hoc vinculum dissoluere.* Quo eodem modo loquuntur ferè omnes alij.

SIMILITVDO autem curruum volitantiũ, significat velocitatem, qua noua istã hæresis vtitur in variis regionibus occupandis. Nam breui occupauit non solùm multa regna in partibus Septentrionalibus, sed etiam vsque ad Indos excurrere auia etiã quamquam non permisit Deus, vt ibi hærere posset. Nec enim tantum flagellum meretur nouella adhuc, & tenera illa Christi Ecclesia.

DENIQVE, Angelos abyssi dicitur rex locustarũ istarum, quia est rex omnium visibilem locustæ non habẽt, vt suprà diximus, inuisibili tamen rege, id est, diabolo carere non possunt. *Ipse enim est Rex super omnes filios superbiæ.* Iob 41. Dicitur autem Rex locustarum quà terminator, quia per nullam vnquã hæresim, aut persecutionem diabolus ita exterminauit, ac vastãuit Ecclesiam, vt per Lutheranos. Nam cæteræ hæreses, vt plurimum, vnum, aut alterũ articulum destruebant, sed non euertebant omnẽ ordinem, & disciplinã Ecclesiæ. At Lutherana hæresis partim per se, partim per suas proles: Anabaptistas, Caluinistas, Trinitarios, Libertinos omnia omnino Ecclesiæ bona perdidit in iis locis, vbi grassari potuit. Nam abstulit à Deo Trinitatẽ, per nouos Samosatenos: à Christo Deitatem per eosdem: & humanitatem per Anabaptistas, ab Angelis, & Sanctis omnibus omnẽ cultũ, & inuocationẽ, à purgatorio suffragia viuorũ, immò purgatoriũ in totum planè exterminauit. Ab Ecclesia, quæ est iterris, abstulit multos libros diuinæ Scripturæ: omnia fere sacramẽta, omnes traditiones, sacerdotiũ, sacrificiũ, vota, ieunia, festos dies, tẽpla, altaria, reliquias, cruces, imagines, monimenta omnia pietatis: itẽ leges Ecclesiasticas, disciplinam, atque ordinẽ vniuersum planè exterminabit.

SED forte inferis peperci, ne suo regi, Angelo abyssi, iniuriã faceremus. Nõ ita est: nam etiã inferos verè, & locales multi Lutheranorũ negant, & imaginarios nescio quos inferos fingunt, vt supra in disputatione de descensu Christi ad inferos demonstrauimus. Verè igitur exterminatrix hæresis hæc dici potest, & eo duce digna, qui Hebraicè אבדון *abaddon*, Græcè ἀπολλύων, Latinè exterminans dicitur. Et mirum sanè esset, si nõ etiam Lutherani ipsi hoc exterminium mirarentur, nisi à fumo illo, de quo suprà diximus, planè essent obcœcati.

SED vna in tot malis cõsolatio est, quòd (vt Ioannes dicit) locustæ istæ nõ lædũt herbas, atque arbores virentes, sed solùm homines, qui non habent signum Dei viui. Cùm enim hæresis ista tota carnalis sit, non facilè viros bonos, & in quorũ animis viret, ac floret religio & pietas, decipere potest. Ita videmus, raro, aut nunquam accidisse, vt ad Lutheranos ab Ecclesia aliqui defecerit, qui non prius corruptæ, & perditæ vitę inter Catholicos esse cœperit. Sed de his hactenus.

CAPVT XXIV.

Refutantur argumenta Caluini & illi rici, qui probare conantur, Papam non esse amplius Episcopum, vbi etiam refellitur fabula de Ioanne Papa fœmina.

RESTAT id, quod vltimo loco proposuimus, vt videlicet ostendamus Romanum Pontificem nõ solùm Antichristum non esse, sed nec vllo alio modo ãm fuisse Pontificatum suũ. Siquidem Caluinus, & Illyricus, ille ratione, iste coniectura quadam probare conãtur, non esse hoc tempore verum Episcopum.

ATQVE vt à CALVINO incipiamus, ita ille loquitur in institutione lib. 4. c. 7. §. 23. & 24. *Ipse verò Pontifex quid omnino habeat Episcopale, scire velim: primum in munere Episcopi caput est, plebem Dei verba docere: alterũ & proximum huic, Sacramẽta administrare: tertiũ monere & hortari, corrigere etiam eos qui peccant, ac in sancta disciplina populum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

populum continere. Quid istorum facis? immò quid facere se A *simulas? Dicant igitur, qua ratione velint habere Episcopum, qui nullam officij partem minimo digito, vel in speciem saltem attingit. Non ita de Episcopo est, vt de Rege: hic enim etsi non exequatur quod proprium est Regis, honorem nihilominus ac titulum retinet. At in Episcopo dijudicando respicitur Christi mandatum, quod semper in Ecclesia valere debet: hunc ergo nodum mihi soluant Romanenses. Nego ipsorum Pontificem esse Episcoporum Principem, cùm non sit Episcopus.* Hæc ille.

NI fallor, tota hæc ratiocinatio ad hunc breuem syllogismum reuocari potest. Cùm hoc intersit inter Episcopum, & Regem, quod Rex nomẽ est potestatis, & præfecturæ, cui annexum est officium regendi populum: Episcopus autem est nomen solius officij, verbum Dei, & sacramenta ministrandi: certè si neque Rex, neque Episcopus munere suo fungatur, Rex nomen, & dignitatem suam retinebit, Episcopus amitter: B Romanus autem Pontifex officio Episcopali, ne in speciem quidem fungitur, quippe qui nec verbum, nec sacramenta populis ministrat: Romanus igitur Pontifex nomen & dignitatem suam perdidit, atque adeo Episcopus dici non potest.

» IAM verò MAGDEBVRGENSES cent. 9. c. 20. » col. 50. id ipsum coniectura & signo confirmare ni» tuntur. Aiunt enim signum euidens mutationis Ro» manæ Ecclesiæ in Babylonicam meretricem, fuisse, » quod voluerit Deus, vt circa illa tempora, in quibus » hæc mutatio facta est, vera quædam mulier meretrix » in sede Pontificia sederet, quæ quidem Ioannes Papa » octauus dicta est.

» ID verò probant: PRIMO, ex auctoribus, Plati» na, Martino Polono, Sigeberto, & Mariano Scoto. » SECVNDO, ex vestigiis eius rei, quæ ad nostra tem» pora remanserunt, nimirum ex quadam sede porphy» retica intus perforata, quæ manebat in Palatio sancti C Ioannis Lateranensis, cuius vsum fuisse dicunt institu» tum post flagitium illud detectum, ad explorandum, » videlicet, an Pontifex recens creatus, esset masculus, » nec ne.

» ITEM, ex quadam statua mulieris cum puero, quæ » vsque ad nostra tempora mansit in eo loco, vbi dicitur » Ioannes octauus peperisse.

» DENIQVE ex eo, quod Romani Pontifices, quã» do ex Vaticano ad Lateranum pergunt, soleant decli» nare locum illum, vbi ista mulier dicitur peperisse, in » detestationem facti: alioqui enim illa est recta via. Sed » non est difficile hos nodos soluere.

AC vt CALVINO primùm respondeamus, vel Caluinus loquitur de significatione nominis, vel de re ipsa, quando dicit Episcopum esse nomen officij, Regem esse nomen dignitatis. Si de nominis significatione, apertè decipitur: nam vt Episcopus dicitur ab ἐπισκοπῆ, id est, à considerando, siue inspiciendo, & sonat officium inspiciendi: ita etiam Rex dicitur à regendo, & sonat officium regendi. Et sicut Rex est nomen magistratus, ita ἐπισκοπὴ etiam apud Ethnicos erat nomen magistratus nimirum Prætoris, vt patet D ex Aristophane in auibus: & quod maius est, idem nomen pastoris, in diuinis literis tribuitur Episcopo, & Regi, vt patet ad Ephes. 4. & Isa. 44.

SI verò de re ipsa loquitur, non minus decipitur: nam, vt regia auctoritas nõ est simplex officium iudicandi, vt est iudicum aliorum, sed vera præfectura in rebus politicis, id est, potestas regendi homines sibi subiectos, imperãdo, & puniendo: ita etiã Episcopatus non est simplex officiũ prædicandi, vt est aliorũ multorum, qui concionantur, & non sunt pastores: sed est vera præfectura Ecclesiastica, id est, potestas regendi homines in rebus spiritualibus, & diuinis: ac proinde imperandi, & puniendi. De qua re & multa suprà diximus, & plura adhuc infrà dicemus in libro sequenti: nunc pauca loca, sed clarissima annotasse sufficiet. Apostolus Paulus 1. Corinth. 11. *Cæterum*, inquit, *cùm venero disponam*. Et 2. Corinth. 13. *Vt non præsens durius agam, secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus*. Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis*. Et 1. Timoth. 5. *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus*.

ADDE hoc quoque, falsum esse, pontifices nõ fungi munere Episcopali. Nam non tenentur per se concionari, & sacramenta ministrare, si iusta aliqua de causa impediantur, sed satis est, si curent per alios ista omnia præstari. Alioqui Episcopi ad impossibilia obligarentur. Nullus enim est tam exiguus Episcopus, B qui possit per se sufficere ad concionandum, & sacramenta ministranda in tota sua diœcesi. Sicut ergo satisfacit, si in eo loco, vbi per se non potest, per alium concionatur, ita satisfacit, si in omni loco per alios concionetur, quando in nullo per se id facere potest. Neque desunt exempla antiquitatis. Scribit enim POSSIDIVS in vita B. Augustini, sanctum Valerium Episcopum Hipponensem commisisse sancto Augustino presbytero suo officium prædicandi, propterea quòd ipse, cùm Græcus esset, non posset, Latino populo prædicare. Et ibidem Possidius refert, in Orientali Ecclesia plures Episcopos munus prædicandi, quod ipsi per se exequi nequibant, Presbyteris suis demandare solitos: nec tamen dicere possumus, vel sanctum Valerium, vel alios, qui per se non prædicabant verbum Dei, Episcopos non fuisse.

AD argumentum MAGDEBVRGENSIVM dico, fabulam esse illam de Ioanne Papa fœmina quam satis accuratè refellit Onuphrius in additione ad Platinam. C Ac primum apertè conuincitur esse fabula, ex testimoniis scriptorum Græcorum & Latinorum. Primus omnium, qui de hac re scribere potuit, & qui rem optimè nouit, fuit Anastasius Bibliothecarius, qui illo ipso tẽpore vixit, quo fingitur Ioannes iste VIII. Pontificatum gessisse, nimirum circa annum octingentesimum, quinquagesimum, & interfuit creationi Pontificũ multorum, qui hunc Ioannem vel præcesserũt, vel sequuti sunt. Ille igitur scribit, post Leonem IV. vacasse sedẽ quindecim diebus, & mox communi cõsensu creatum fuisse Benedictum III. quibus verbis indicat, nullum fuisse Ioannem fœminã. Omnes enim, qui istũ Ioannem admittunt, dicunt, eũ sedisse post Leonem quartum, & ante Benedictum tertium, & vixisse in Pontificatu duobus annis, & quinque mensibus.

DICENT fortasse, Anastasium in gratiã Pontificũ omisisse istum Ioannem octauum. AT CONTRA, nam saltem debuit ponere, sedem vacasse post Leonẽ quartum, duobus annis cum medio, ne errorem exploratũ in Chronologia admitteret, & errorem; qui poterat refelli ab oculatis testibus, qui tunc viuebant.

RESPONDENT, non esse errorem in Chronologia, quia duo isti anni Ioannis adduntur annis Leonis quarti. Leo enim quartus dicitur ab Anastasio sedisse annis octo, qui ita accipiẽdi sunt, vt sex anni sint ipsius Leonis, alij duo addantur ex annis Ioannis fœminæ. AT CONTRA, nam non solùm Anastasius, sed etiam Martinus Polonus & Platina, & Magdeburgenses, & Bibliander, & alij, qui ponunt Ioannẽ octauum sedisse duobus annis, dant Leoni annos octo. Igitur necessariò erit error in Chronologia Anastasij, si iste Ioannes ponatur fuisse Pontifex post Leonem.

DEINDE nõ solus Anastasius, sed etiã Ado Episcopus

pus Viennensis, qui eodẽ tẽpore vixit, & de quo nulla A suspicio est, quòd in gratiam Pontificum voluerit mẽtiri, docet nullum fuisse Ioannem inter Leonem quartum & Benedictũ tertium. Sic enim loquitur in Chronico anni octingentesimi, sexagesimi quinti: *Pontifex*, inquit, *Romanus Gregorius moritur, atque eius loco Sergius ordinatur, illo defunctio, succedit Leo. Quo obeunte Benedictus in sede Apostolica substituitur*. Et similiter loquuntur Rhegino, Lambertus, Hermanus Contractus, Abbas Vrspergensis. Otho Frisingensis, & omnes alij historici, qui plurimi sunt vsque ad Martinum Polonũ, qui fuit quadringentis annis posterior isto ficto Ioanne octauo, & ipse primus huius Ioannis octaui meminit contra fidem omnium antiquorum. Ab ipso autem acceperunt Platina, & cæteri recentiores.

NEC solùm Latini, sed etiam Græci, qui ante Martinum Polonum scripserunt, vt Zonaras, Cedrenus, Ioannes Curopalatas, & alij nullam mentionem huius tam prodigiosæ historiæ inter res eius tẽporis faciunt, B cùm tamen illi non faueant Romano Pontifici, quique libenter accepissent occasionẽ irridendi Latinos in hac parte, si potuissent. Quomodo autem credibile est, melius nouisse res gestas, circa annum octingentesimum, quinquagesimum, Martinum Polonum, qui vixit anno millesimo, ducentesimo, quinquagesimo, quàm omnes historicos alios, qui vixerunt anno octingentesimo, vel nongentesimo vel millesimo?

QVOD autẽ Magdeburgenses dicunt, Sigebertum & Marianum Scotum Martino Polono antiquiores, Ioannem fœminam in suis Chronicis posuisse: falsum est. Etsi enim ita impresso Sigeberto & Mariano Scoto inueniatur Ioannes fœmina, tamen in antiquissimis manu scriptis non inuenitur, & satis cõstat, corruptos fuisse auctores illos. Extat adhuc in monasterio Gemblacẽsi, vbi fuit Monachus Sigebertus, antiquissimum C exemplum manuscriptum, quod putatur ipsius Sigeberti autographum, & in eo nulla mentio est Ioannis fœminæ, quod manuscriptum exemplum testatur se vidisse Ioannes Molanus Doctor Louanien sis, qui adhuc supereſt. Similiter in antiquissimis exemplaribus Mariani Scoti nõ haberi Ioannem fœminam, testatur ille, qui Metropolim Alberti Krantij edidit, anno M. D. LXXIV. Coloniæ.

DEINDE SECVNDO, quod fabula sit ista narratio Martini de Ioanne fœmina, probatur ex ipsa narratione. PRIMO enim dicit, istũ Ioannem fuisse Anglicũ ex Moguntia. At Moguntia non est in Anglia, sed in Germania. Vt autem hunc errorem emendent alij, mirabiliter inter se pugnãt. Nã Platina dicit fuisse Anglicum istum Ioannem, sed oriundum ex Moguntia. Magdeburgenses è contrario dicunt fuisse Moguntinum, sed oriundum ex Anglia, Theodorus autẽ Bibliander D in Chronico dicit, neque natum, neque oriundum ex Anglia, sed tamen educatum & eruditum in Anglia.

SECVNDO, dicit Martinus, & qui eum sequuntur, dedisse operam literis Athenis. At constat eo tempore, neque Athenis, neque vsquam alibi in Græcia fuisse vlla Gymnasia literaria. Scribit enim SYNESIVS in epistola vltima ad fratrem suum, suo tempore Athenis nihil fuisse, nisi nomen Academiæ. Fuit autem Synesius paulò post tempora Basilij & Nazianzeni. Scribũt etiam Cedrenus, & Zonaras in vita Michaelis & Theodoræ Imperatorum, circa finem imperij Michaelis, quando nimirũ solus regnabat, matre Theodora amota, bonarum literarum & Philosophiæ scholas fuisse restitutas à Barda Cæsare, cùm vsque ad illud tempus per annos plurimos ita fuissent extincta omnia studia sapientiæ in Græcia, vt ne vestigiũ quidẽ vllũ exstaret.

CONSTAT autem imperiũ Michaẽlis solius, Theodora amota, incidisse in tempora Nicolai primi, qui successit Benedicto III. qui successerat, vt isti fingunt, Ioanni VIII. fœminæ. Immo Chronologiæ omnes & ipse etiam Bibliander, ponunt initium imperij Michaelis solius, anno Christi octingentesimo, quinquagesimo sexto, Ioannis fœminæ Pontificatum, anno octingentesimo, quinquagesimo quarto. Ex quo sequitur, post mortem Ioãnis istius cœpisse in Græcia reuiuiscere studia sapientiæ.

TERTIO, Magdeburgenses dicunt, Ioannẽ istum VIII. peperisse in itinere, cũ ex Vaticano inuisere vellet Ecclesiam Lateranensem. At certissimũ est, & Onuphrius demõstrat in libro de septem Ecclesiis, Romanos Pontifices non habitasse in Vaticano, sed in Lateranensi palatio vsque ad tempora Bonifacij IX. id est, vsque ad annum millesimum, trecentesimum, nonagesimum. quomodo ergo, si in Laterano habitabat, vo- B lebat ex Vaticano inuisere Lateranum? Certè si quis nunc scriberet, Pontificem ex Laterano venisse, vt inuiseret Ecclesiam Vaticanam, ridiculus esset, cùm omnes sciant, Pontificem in Vaticano habitare.

QVARTO, dicit Martinus & cæteri omnes, istum Ioannẽ in solenni & publica supplicatione peperisse. At certè nullã habet probabilitatẽ, quod mulier vterũ gerens iam tot menses, tunc maximè voluerit procedere, quando maximè periculum erat, ne detegeretur.

TERTIO, probatur hoc idem ex epistola Leonis IX grauissimi Pontificis, ad Michaẽlẽ Episcopũ Constantinopolitanum, capite vicesimo tertio, vbi Leo Papa scribit, famam esse constantẽ, in patriarchatu Constantinopolitano multos eunuchos sedisse, & inter eos obrepsisse etiam, & fuisse Patriarcham vnam fœminam. Quod certè nunquam obiceret Leo IX Græcis, si tale aliquid paulò ante Romanæ sedi accidisset.

IMMO fortasse hinc nata est hæc fabula de Ioanne fœmina. Cùm enim rumor esset, quandam fœminam fuisse Pontificem Constantinopolitanum, & deinde paulatim omisso nomine Constantinopolitani, remãsisset fama & opinio de fœmina Pontifice, & Pontifice vniuersali, cœperunt aliqui in odiũ Romanæ Ecclesiæ dicere, fœminã illam Romanum Pontificem fuisse. Et verisimile est circa tẽpora ipsius Martini hanc famam exortã. Certè Martinus Polonus, qui primus hoc scripsit, nullum auctorem refert, sed tantùm dixit, fertur. Itaque solùm ex incerto rumore hoc habuit.

NEQVE mirum videri debet, si aliquis in odium Romanæ Ecclesiæ hãc fabulam finxerit, posito fundamento illo de fœmina Pontifice, & maximis contentionibus quæ erant illo tempore inter imperatorios & pontificios homines. Nam etiam nunc videmus Magdeburgenses magis incredibilia fingere. Cùm enim Martinꝰ solùm scripserit hanc mulierem fuisse Anglicam ex Moguntia, neque aliquid addiderit de parentibus, & nomine proprio mulieris, & de cæteris rebus, Magdeburgenses addiderunt, patrem huius fœminæ fuisse Anglum sacerdotẽ, & ipsam vocatam initio Gisbertam, nutritã quoque sub habitu viri in monasterio Fuldensi, & libros de Magia scripsisse, quæ sunt omnia meta figmenta sine teste, & sine ratione excogitata. Adde, quod Martinus ille Polonus vir simplicissimus videtur fuisse, Scribit enim alias fabulas permultas, tanquam si historiæ probatissimæ essent.

QVAE verò objiciũt de sede perforata, de statua mulieris, & de declinatione à via, facilè dissoluuntur. Nam vt ex libro primo sacrarũ cærẽoniarũ, sect. 2. constat, tres erãt sedes lapideæ in Lateranẽsi Basilica, in quibus nouus Pontifex sedebat tempore suæ coronationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMA sedes erat ante ingressum in templum, eaque vilis & abiecta, ad quã sedem nouus Pontifex primum ducebatur, atque in ea aliquantulum sedebat, vt per eam cæremoniam significaretur, eum de loco humillimo ad locum summum ascendere. Inde enim illum eleuantes, canebant illud primi Regum secundo: *Suscitat de puluere egenum, & de stercore erigit pauperem, vt sedeat cum Principibus & solium gloriæ teneat.* Et hæc est caussa, cur ea sedes stercoraria diceretur.

ALTERA sedes erat porphyretica, in ipso palatio, & ibi sedebat secundò, in signũ possessionis, atque ibi sedes accipiebat claues Ecclesiæ, & palatij Lateranensis.

TERTIA, sedes similis erat secundæ, nec procul ab ea, atque in ea pòst paululum sedens, tradebat easdem claues ei, à quo antè acceperat; fortè vt ea cæremonia admoneretur mortis, per quam breui potestatẽ illam alteri traditurus esset. De sede, ad explorandum sexum, nulla vsquam mentio. Statua verò illa mulieris cũ puero, sine dubio non erat Ioannis Papæ. Nã si aduersarij dicunt, antiquos historicos in gratiam Pontificis noluisse memoriam huius mulieris in libris ponere, quomodo verisimile est, voluisse pontifices ipsos memoriam exstare in statua?

DEINDE, si statua huius Ioannis esset, mulieré cum infantulo recens nato repræsentasset, at imago illa neque fœminam referebat, neq; infantẽ in sinu gerebat, sed puerum satis magnum, & annorum multorũ, quasi præcedentem famulũ, referebat. Quare conijciunt quidam fuisse statuã illam alicuius Ethnici sacerdotis, parati ad sacrificandum, quem suus minister præcedebat.

DENIQVE, cur Pontifices viam illã breuiorẽ omittant ad Lateranum proficiscentes, nõ est in detestationem vllius sceleris, sed quia via illa est angusta, & anfractuosa, & proinde incommoda pontificio comitatui, qui semper frequentissimus esse solet. Adde, quod, vt Onuffrius testatur, non desunt Pontifices, qui non semel per hanc ipsam viam iter fecerunt.

***

LIBER QVARTVS
DE POTESTATE SPIRITVALI SVMMI PONTIFICIS.

CAPVT PRIMVM.

Quod Papa sit summus Iudex in controuersijs fidei, & morum diiudicandis.

DEMONSTRAVIMVS hactenus pingenij nostri temuitate, Romanũ Episcopũ totius Ecclesiæ Catholicæ summũ Pastorem esse à Christo institutum, nec in Antichristũ degenerasse vnquam, aut aliquo alio modo summam hãc dignitatem perdidisse. Nunc de Potestate ipsius tam spirituali quàm temporali disserẽdum est, ac de spirituali quidem in hoc libro quarto, de temporali verò in sequenti quinto, qui & postremus erit, Domino adiuuante, disseremus.

PORRO de spirituali Pontificis potestate, etsi multa in particulari tractari possent, quatuor tamen sunt præcipuè Quæstiones: VNA, de potestate iudicandi controuersias fidei, & morum, num videlicet ea potestas in summo Põtifice sita sit: ALTERA, de certitudine, siue, vt sic loquamur, de infalibilitate huius iudicij, vtrum summus Pontifex in iudicandis cõtrouersijs fidei, & morum errare possit? TERTIA, de potestate coactiua legum ferendarum, an Pontifex summus nõ solùm iudicare possit, & in iudicando nõ erret, sed etiam possit leges ferre, quæ homines in cõscientia obligẽt, & cogant credere, aut agere. prout summus Pontifex iudicauit. QVARTA, de communicatione huius potestatis, sit ne videlicet omnium aliorum Ecclesiasticorum Præsulum iurisdictio, à summo Pontifice illis communicata, an à Deo immediatè accepta.

PRÆTER has generales quæstiones tractari solent quædam aliæ particulares, vt, an possit summus Pontifex Concilia generalia congregare, transferre, dissoluere, an Indulgentias conferre, an Sanctos canonizare, an Religiones approbare, vel improbare, an Episcopos eligere vel certè confirmare.

SED istæ omnes, atque aliæ id genus, nõ sunt propriæ huius loci. PRIMA enim ad disputationem de Concilijs pertinet, SECVNDA, ad disputationem de Pœnitentia, TERTIA ad disputationem de cultu Sanctorum, QVARTA ad disputationem de votis, & institutis Monachorum, QVINTA ad disputationẽ de Clericis. In quibus locis eas, Deo volente, tractabimus.

SED nec prima quæstio generalis de iudice controuersiarum, hoc loco diutius nos detinebit. Nam in disputatione de verbo Dei iam ostendimus, Iudicẽ controuersiarũ non esse Scripturã, nec seculares Principes, nec priuatos homines, quamuis probos & doctos, sed Ecclesiasticos Prælatos. In disputatione verò de Cõcilijs, demonstrãdum erit, habere quidem Concilia tam generalia quàm particularia, iudiciũ de controuersijs Religionis, sed illud iudicium tũ demum esse firmum & ratum, cùm accesserit summi Pontificis confirmatio: proinde vltimum iudicium summi Pontificis esse.

DEINDE in hac ipsa disputatione de Põtifice cùm ostẽdimus, summũ Pontificem caput & Pastorem esse totius Ecclesiæ, quid aliud ostendimus, quàm esse eum summum Iudicem in Ecclesia? aut enim nullus esse debet inter homines iudex, aut is debet esse, qui cæteris præest. Neque id puto in controuersiam vnquam tũsse reuocatum.

DENIQVE, idipsum in sequẽti etiã quæstione planũ fiet. Nã si demonstrare poterimus, iudicium summi Pontificis certũ ac infallibile esse, profectò constabit quoque eundem Pontificem summum Ecclesiæ Iudicem esse. Quorsum enim Deus attribuisset Apostolicæ sedi iudicij infallibilitatem, nisi attribuisset eidem sedi summam in iudicijs potestatem? Nihilominus tamen ne nihil omnino hoc loco dicamus, proferamus si placet pauca quædam testimonia ex lege, ex Euãgelio, ex Patribus. Deuteronom. 17. exstat clarissimum testimoniũ, quo dubia de religione exorta ad summum Põtificem iudicanda referuntur. *Si difficile*, inquit Moyses, *atque ambiguũ iudicũ esse perspexeris inter caussam & caussam, lepram & lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variare: Surge & ascende ad locum, quẽ elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotẽ Leuitici generis, & ad iudicẽ qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco quẽ elegerit Dominus.* Quo loco est obseruandũ duas personas distingui, Sacerdotis, & Iudicis, hoc est, Pontificis & Principis, & quidem sacerdoti sententiæ pronunciationẽ, iudici Politico exequutionem demãdari. Id quod explicatur in sequentibus verbis: *Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex sententia iudicis morietur.*

IN Euãgelio nihil potest clarius dici, quàm quod ait Dominus Petro coram cæteris Apostolis. *Simon Ioannis pasce oues meas.* Nã & soli Petro loquitur, & omnes suas oues, ita vt ne Apostolos quidem excludat, ei pascendas tradit. Dubium autem esse non potest, quin inter munera pastoris sit, discernere bona pascua à malis.

QVARE sanctus HIERONYMVS homo doctissimus, in quæstione de tribus hypostasib', nec eruditionis propriæ, nec Orientalium Episcoporum sententiæ, nec etiam ipsius proprij Episcopi Paulini Antiocheni Patriarchę auctoritati satis fidens, ad Damasum Papam scribit, *A Pastore*, inquit, *præsidium ouis flagito. Discernere si placet, non timebo tres hypostases dicere si iubebis.*

THEODORETVS etiam inter Græcos Patres eruditissimus, ad Leonem primum in hæc verba scribit: *Si Paulus præco veritatis tuba sanctissimi Spiritus ad magnum Petrũ cucurrit, vt ijs, qui Antiochiæ de institutis legalibus contendebant, ab ipso afferret solutionem, multò magis nos qui abiectis sumis, & pusillis ad Apostolicam vestram sedem currimus, vt Ecclesiarum vlceribus medicinam à vobis accipiamus.*

PROSPER in Chronico anni CCCC.XX. Cõcilio, inquit, *apud Carthaginem habito ducentorum sexdecim Episcoporum, ad Pontificem Zozimum Synodalia decreta perlata, quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.* Hæc ille. Nõ igitur iudicium vltimum vniuersus mundus alibi, quàm in sententia Romani Pontificis agnoscit.

SANCTVS GREGORIVS, qui omnium iudicio humillimus fuit, neque sibi aliquid vnquã præter æquum arrogauit, in epistola ad omnes Episcopos Galliæ, quæ est quinquagesima secunda lib. quarti, ita loquitur: *Si quam verò contentionem, quod longe faciat diuina potentia, de fidei caussa euenire cõtigerit, aut negotium emerserit, cuius vehemens sit fortasse dubietas, & pro sui magnitudine iudicio sedis Apostolicæ indigeat: examinata diligentius veritate, relatione sua ad nostram studeat perducere notionem, quatenus à nobis valeat congrua sine dubio sententia terminari.* Quod idẽ & ante Gregorium, & post Gregoriũ disertis verbis asseruerũt sanctissimi Põtifices, nec vnquã de ea re ab vllo reprehensos eos fuisse legimus. Vide Innocentiũ I. in epistola ad Concilium Carthaginense, Leonem I. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem, Gelasium I. in epistola ad Episcopos Dardaniæ, Nicolaum I. in epistola ad Michaelem Imperatorem, & Innocentium III. in epistola ad Arelatensem Episcopum, vnde exstat caput Maiores, extra de Baptismo, & eius effectu.

CAPVT SECVNDVM

Proponitur quæstio, sit ne certum Papæ iudicium.

VT igitur iam ad quæstionem secundam veniamus, sciendum est initio, Pontificem quatuor modis posse considerari. VNO modo, vt est persona quædam particularis siue Doctor particularis. SECVNDO, vt Pontifex, sed solus. TERTIO, vt Pontifex, sed adiuncto cœtu solito consiliariorum. QVARTO, Pontifex, sed vnà cum Concilio generali.

SECVNDO obseruandum est posse duo quæri de Pontifice, omnibus quatuor modis considerato, quando quæritur an possit errare. PRIMO, an ipse possit esse hæreticus. SECVNDO, an possit hæresim docere. Denique annotandum est tertiò, sententias & decreta Pontificum interdum versari in rebus vniuersalibus, quæ toti Ecclesiæ proponũtur, qualia sunt decreta de fide, & præcepta morum generalia, interdum in rebus particularibus, quæ ad paucos pertinent, quales ferè sunt omnes controuersiæ facti, vt an talis sit promouendus ad Episcopatum, an iure fuerit promotus, an videatur deponendus.

HIS notatis, conueniunt omnes Catholici, & hæretici in duobus. PRIMO, posse Pontificẽ etiam vt Pontificem, & cum suo cœtu consiliariorum, vel cum generali Concilio, errare in controuersijs facti particularibus, quæ ex informatione testimonijsque hominum præcipuè pendent.

SECVNDO, posse Pontificem, vt priuatum Doctorem errare, etiam in quæstionibus iuris vniuersalibus tam fidei, quàm morum; idque ex ignorantia, vt alijs Doctoribus interdum accidit.

DEINDE Catholici omnes in alijs duobus conueniunt, non quidem cum hæreticis, sed solùm inter sè. PRIMO, Pontificem cum generali Concilio non posse errare in condendis fidei decretis, vel generalibus præceptis morum. SECVNDO, Pontificem solum, vel cum suo particulari Concilio aliquid in re dubia statuentem, siue errare possit, siue non, esse ab omnibus fidelibus obedienter audiendum.

QVIBVS ita constitutis, quatuor tantum remanent diuersæ opiniones. PRIMA est, Pontificem etiam vt Pontificem, etiamsi cum generali Concilio definiret aliquid, posse esse hæreticum in se, & docere alios hæresim, & de facto aliquãdo ita accidisse. Hæc est hæreticorum omniũ huius tẽporis, & præcipuè LVTHERI, qui in lib. de Concilijs notauit errores eorũ etiam Conciliorum generaliũ quæ summus Pontifex approbauit, & CALVINI qui libro quarto institutionũ, capite 7. §. 28. asserit, aliquando Pontificẽ cum toto Cardinalium collegio manifestissimam hæresim docuisse, nimirum animam hominis cum corpore extingui. Quod tamen manifestũ mendacium esse, postea ostendemus. Deinde in eodem lib. cap. 9. §. 9. docet, etiam cum generali Concilio, Papam errare posse.

SECVNDA opinio est, Pontificem etiam vt Pontificem, posse esse hæreticum & docere hæresim, si absque generali Concilio definiat, & de facto aliquando accidisse. Hanc opinionem sequitur, & tuetur Nilus in suo libro aduersus primarũ Papæ; eandem sequuti sunt aliquot Parisiẽses, vt Gerson, & Almain in libris de potestate Ecclesiæ, necnõ Alphonsus de Castro libro primo, capite secundo contra hæreses, & Adrianus sextus Papa in quæstione de confirmatione: qui omnes nõ in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontifice,sed in Ecclesia siue in Concilio generali tã- A tum),constituunt infallibilitatem iudicij de rebus fidei.

TERTIA opinio est in alio extremo, Pontificẽ non posse vllo modo esse hæreticum, nec docere publicè hæresim, etiam si solus rem aliquam definiat. Ita Albertus Pighius libro 4.hierarchiæ Ecclesiasticæ cap.8.

QVARTA opinio est quodammodo in medio,Põtificẽ siue hæreticus esse possit,siue non,non posse vllo modo definire aliquid hæreticum,à tota Ecclesia credẽdum.hæc est cõmunissima opinio ferè omnium Catholicorum,vt beati Thomæ 2.2. q.1 art. 10. Thomæ VValdensis lib.2.doctrinal.fidei,cap.47. & 48.Ioannis de Turrecremata lib.2.summæ,capite 109. & sequentibus,Ioannis Driedonis li.4.de Ecclesiasticis dogmat. cap.3.p.3.Caietani in opusculo de potestate Papæ, & Concilij cap.9.Hosij lib.2.contra Brentium,qui est de legitimis iudicibus.Ioannis Eckij li.1. de primatu Petri capite 18.Ioannis à Louanio libro de perpetua ca- B thedrę Petri protectione & firmitate, cap. 11. Petri à Soto in Apologia sua. parte prima c. 83. 84. & 85. & Melchioris Cani libro 6.capite 7.de locis.

VIDENTVR quidem hi auctores aliquo modo inter se dissentire,quia quidam eorum dicũt Pontificem non posse errare,si maturè procedat & concilium audiat aliorum Pastorum:alij dicunt, Pontificem etiã solum nullo modo errare posse:sed reuera non dissident inter se.Nam posteriores non volunt negare, quin teneatur Pontifex maturè procedere & consulere viros doctos,sed solùm dicere volunt,ipsam infallibilitatem non esse in cœtu conciliatiorum, vel in Concilio Episcoporum,sed in solo Pontifice:sicut è contrario priores non volunt ponere infallibilitatem in consiliarijs, sed in solo Pontifice.verum explicare volunt Pontificem debere facere quod in se est,consulendo viros doctos,& peritos rei de qua agitur.

SI quis autem peteret,an Pontifex erraret si temerè definiret? sine dubio prædicti auctores omnes responderent,non posse fieri vt Pontifex temerè definiat. qui enim promisit finẽ, sine dubio promisit & media, quæ ad eum finem obtinendum necessaria sunt. Parum autem prodesset scire,Pontificem non erraturum, quando non temerè definit,nisi etiam sciremus non permissuram Dei prouidentiam,vt ille temerè definiat.

Ex his quatuor opinionibus prima est hæretica,secunda non est propriè hæretica: nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui illam sententiam sequuntur, tamen videtur omnino erronea & hæresi proxima,tertia probabilis est, non tamen certa, quarta certissima est & asserenda.ac vt ea facilius intelligi,& confirmari possit,statuemus aliquot propositiones.

CAPVT TERTIVM.

Statuitur prima propositio de infallibili iudicio summi Pontificis.

SIT igitur propositio prima.*Summus Pontifex cùm totam Ecclesiam docet, in his quæ ad fidem pertinẽt nullo casu errare potest.*Hęc est cõtra primam &secundã opinionem pro quarta, & probatur,PRIMO ex promissione illa Domini Luc. 22.*Simon,Simon* (sic enim habetur in Græco) *ecce Satanas expetiuit vos,vt cribraret sicut triticũ,ego autẽ rogaui pro te.vt non deficiat fides tua,& tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.*Qui locus tribus modis exponi solet.Prima expositio est Parisiensium, quod Dominus hic orauerit pro Ecclesia vniuersali, siue pro Petro,vt totius Ecclesiæ figuram gerebat,& hoc impetrasse, vt fides Ecclesiæ Catholicæ nunquã deficiat,quæ expositio si ita intelligeretur,vt diceret immediatè oratũ esse pro capite Ecclesiæ.& consequenter pro toto corpore,quod per caput repræsentatur, vera esset,sed non ita ipsi intelligunt.Volunt enim pro sola Ecclesia esse oratum.

QVÆ expositio falsa est,PRIMO,quia Dominus vnam tantùm personam designauit, dicens bis, *Simon, Simon,*& addẽs toties pronomẽ secũdæ personæ,*pro te, fides tua,& tu,fratres tuos.*Quorsũ enim hæc? nisi vt intelligam⁹ aliquid speciale Petro à Christo esse impetratũ.

SECVNDO,quia Dominus cœperat loqui in plurali,*Satan expetiuit,vt cribraret vos,*deinde mox mutauit formã loquendi,& ait,*ego autem rogaui pro te.*quare non dixit,pro vobis, vt cœperat? certè si de tota Ecclesia loqueretur,multò rectius dixisset,rogaui pro vobis.

TERTIO,Dominus pro illo rogat cui ait, *& tu aliquando conuersus,* at hoc certè non potest Ecclesiæ toti conuenire, nisi dicamus totam Ecclesiam aliquando esse peruertendam vt postea iterum conuertatur.

QVARTO,pro illo rogat cui ait,*confirma fratres tuos,* at Ecclesia non habet fratres, quos debeat,aut possit confirmare. qui enim, quæso, fingi possunt Ecclesiæ vniuersalis fratres? nonne omnes fideles filij eius sunt?

ALTERA expositio est quorundam, qui hoc tempore viuũt,qui docent Dominum orasse hoc loco pro perseuerãtia solius Petri in gratia Dei vsque ad finem. At contrà, PRIMO, quia orauit Dominus paulò pòst pro perseuerantia omnium Apostolorum,immò etiam omnium electorum,Ioannis 17. *Pater sancte,serua eos in nomine tuo,quos dedisti mihi.* Non erat igitur ratio cur bis pro perseuerantia Petri oraret.

SECVNDO,quia sine dubio hîc Dominus aliquid speciale Petro impetrauit, vt patet ex designatione certæ personæ, perseuerantia autem in gratia, est donum commune omnium electorum.

TERTIO,quia certum est Dominumsalte m mediatè orasse hoc loco etiam pro alijs Apostolis. Nã ideo præmisit tanquam orationis caussam, *Satan expetiuit vt cribraret vos*; & postea subiunxit tanquã effectum, *confirma fratres tuos.* Non igitur pro sola Petri perseuerantia Dominus rogauit,sed pro aliquo dono Petro communicando in aliorum vtilitatem.

QVARTO,donum hoc loco Petro impetratum, etiam ad successores pertinet.Nam Christus orauit pro Petro in vtilitatẽ Ecclesiæ: Ecclesia autem semper indiget aliquo,à quo cõfirmetur,cuius fides deficere non possit.Nec enim Diabolus petijt cribrare tantùm eos, qui tunc erant fideles,sed omnes omnino,at certè perseuerantiæ donum nõ pertinet ad omnes Petri successores.Denique non dixit Dominus,rogaui vt non deficiat caritas tua,sed fides tua.& re ipsa scimus defecisse Petri caritatem, & gratiam, quando negauit Dominum,fidem autem vnquam defecisse non scimus.

EST igitur TERTIA expositio vera, quòd Dominus duo priuilegia Petro impetrauerit.VNVM, vt ipse nõ posset vnquam verã fidẽ amittere,quantumuis tentaretur à Diabolo, id quod est aliquid amplius, quàm donum perseuerantiæ:dicitur enim perseuerare vsque in finem,qui licet interdum cadat,tamen resurgit,& in fine fidelis inuenitur,at Petro Dominus impetrauit, vt non posset vnquam cadere,quod ad fidem attinet.

ALTERVM priuilegiũ est,vt ipse tanquã Pontifex non posset vnquam docere aliquid contra fidem, siue, vt in sede eius nunquam inueniretur qui doceret contra veram fidem.Ex quibus priuilegijs primum fortasse non manauit ad posteros, at secundum sine dubio manauit ad posteros,siue successores.

DE

DE PRIMO priuilegio habemus expressa veterum A testimonia. AVGVSTINVS libro de correptione & gratia capite octauo. *Quando rogauit,* inquit, *vt non deficeret fides eius,rogauit,vt haberet in fide liberrimam, fortissimam,inuictissimam,perseuerantissimã voluntatẽ.* CHRYSOSTOMVS homilia octogesima tertia in Matth. *Non dixit,* inquit,*non negabis,sed vt non deficiat fides tua. Cura enim ipsius & amore fallitur est, ne omnino Petri fides euanesceret.* THEOPHYLACTVS in caput 22 Lucæ, *Quasi,* inquit,*breui tempore concutiendus sis,habes recondita semina fidei,etiam si folia abiecerit spiritus inuadentis,radix tamen viuet,& non deficiet fides tua.* Vbi eleganti similitudine explicat, Petrum negando Christum amisisse confessionẽ fidei,quæ,vt fit,folia enim verba significant, fidem tamen,qua corde creditur ad iustitiam,non amisisse. Eodem modo exponit PROSPER libro de vocatione gentium capite vltimo. Cæterum isti Patres licèt in his locis non meminerint alterius priuilegij, tamen illud non negant, neque negare possent, nisi velint plurimis alijs Patribus contradicere.

DE ALTERO ergo priuilegio habemus in primis testimonia septem veterum,ac sanctorum Põtificum. LVCIVS I. Papa & Martyr, in epistola prima ad Episcopos Hispaniæ,& Galliæ,*Ecclesia,* inquit,*Romana Apostolica est,& mater omnium Ecclesiarum,quæ à tramite Apostolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur,nec hæreticis nouitatibus depranata succubuit,secundum ipsius Domini pollicitationem,dicentis,Ego rogaui pro te,&c.*

FELIX I.in epistola ad Benignum,de Romana Ecclesia loquens,*vt,* inquit,*in exordio normam fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis, Apostolorum Christi principibus, illibata manet iuxta illud, Ego rogaui pro te,&c.*

LEO I.serm.3.de assumptione sua ad Pontificatum: *Specialis,* inquit,*cura Petri à Domino suscipitur, & pro fide Petri propriè supplicatur,tanquam aliorum status certior sit futurus,si mens Principis victa nõ fuerit.In Petro ergo omnium fortitudo munitur,& diuinæ gratiæ ita ordinatur auxilium,vt firmitas,quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum cæteris conferatur.* Vbi Leo vtrumque priuilegium agnoscit, illud primum, cùm ait,*Si mens Principis victa non fuerit.*Illud secundum, cùm subiungit: *Firmitas quæ per Christum Petro tribuitur,per Petrum cæteris conferatur.* Non enim confertur alijs firmitas, nisi veram fidem exponendo.

AGATHO Papa in epistola ad Constantinum Imperatorem,quæ lecta est in VI. Synodo actione quarta,& postea actione octaua,ab omnibus probata, *Hæc est,* inquit,*vera fidei regula,quã & in prosperis,& in aduersis viuaciter tenuit Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur,nec hæreticis nouitatibus vnquã depranata succubuit, quia dictum est Petro:Simon,Simon,ecce Satanas, &c. Ego autem rogaui pro te,&c.hîc Dominus fidem Petri nõ defecturam promisit,& confirmare eum fratres suos admonuit,quod Apostolici Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter feciſſe semper cunctis est agnitum.*

NICOLAVS I. in epistola ad Michaëlem: *Priuilegia,* inquit,*istius sedis perpetua sunt,diuinitus radicata, atque plantata,impingi possunt,transferri non possunt,trahi possunt, euelli non possunt. Quæ ante imperium vestrum fuerunt, permanent,Deo gratias,hactenus illibata, manebuntque post vos, & quousque Christianum nomen prædicatum fuerit,illa subsistere non cessabunt.* Et infrà, ostendens vnde tam liberè eiusmodi prædicaret ait,*Nam & inter cætera ii,per quem nobis præcipuè ista sunt priuilegia collata, Tu aliquando conuersus,audiuit à Domino,confirma fratres tuos.*

LEO IX.in epistola ad Petrum Antiochenum,*Nimirum,* inquit,*solus est,pro quo ne deficeret fides eius, Dominus & Saluator asseruit se rogaſſe,dicens,Rogaui pro te, &c. Quæ venerabilis,& efficax oratio obtinuit, quòd hactenus fides Petri non defecit,nec defectura creditur in throno illius.*

INNOCENTIVS III.in epistola ad Episcopum Arelatensem,& habetur capite,Maiores, extra, de Baptismo,& eius effectu *Maiores,* inquit,*Ecclesiæ causſas,præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri sedem referendas intelligit,qui nouit pro eo Dominum exoraſſe, ne deficiat fides eius.*His Pontificibus videtur omnino credendum,tum quòd sancti fuerint,tum quòd sine dubio ipsis præcipuè debeat esse nota suæ sedis auctoritas.

PRÆTER hos Pontifices nõ desunt etiã alij auctores,qui eodem modo exponũt. THEOPHYLACTVS in cap.vicesimum primum Lucæ aperte docet dari Petro hoc priuilegium:quia ipse futurus erat princeps, & caput aliorum,ac proinde dari omnibus alijs,qui illi in principatu succederent: *Quia te habeo,* inquit,*principem discipulorum,confirma cæteros. Hoc enim decet te, qui post me Ecclesiæ petra es,& fundamentum.*

PETRVS CHRYSOLOGVS in epist.ad Eutychetem,quæ habetur in primo tomo Conciliorum, ante Concilium Chalcedonense:*Hortamur te* inquit,*frater honorabilis,vt his,quæ à beatissimo Papa Romanæ ciuitatis scripta sunt,obedienter attendas,quia beatus Petrus,qui in propria sede viuit, & præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem.* Quamuis enim hic auctor nõ citet locũ Euangelij, *Rogaui pro te,&c.* tamen eò sine dubio respicit, dum tam fidenter affirmat,ex Romana sede præstari omnibus quærentibus fidei veritatem.

BERNARDVS in epistola 190. ad Innocentium: *Oportet,* inquit, *ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque,& scandala regni Dei,ea præsertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimùm vestra curi damna fidei,vbi non ponit fides sentire defectum. Cui enim alteri sedi dictum est aliquando,Ego pro te rogaui,vt non deficiat fides tua?*

OBIICIVNT contra hanc expositionem. PRIMO, quia Romana Ecclesia non erat,quando Christus promisit Petro non defecturam fidem eius, neque Dominus vllam Romanæ sedis mentionem fecit.Quomodo ergo potest colligi.Dominum promisisse aliquid Romanæ sedi cùm ait,*Ego rogaui pro te, &c.* SECVNDO, quia si quod dicitur Petro,*rogaui pro te,&c.*dicitur successoribus,ergo etiam illud,*& tu aliquando conuersus,* dicitur successoribus, ergo debent omnes Petri successores Christum aliquando negare, & postea conuerti.

RESPONDEO ad primum, Christum dici rogasse pro Romana sede,quia rogauit pro Petro, & successoribus quorum sedes Romæ stabilienda erat.

AD secundum dico,PRIMO,non esse absurdum, si dicamus,illud,*Conuersus,* non referri ad pœnitentiam Petri,sed ad tentationes aliorum, vt nõ sit sensus, Tu à peccato ad pœnitentiam conuersus, confirma fratres; sed tu,cuius fides non potest deficere, quando videris aliquos nutantes,& vacillantes,ad eos conuersus,illos confirma:nam nõdum prædixerat Petro casum suum, sed paulò pòst prædicturus erat, videtur autem absurdum,si prius prædicatur conuersio,quàm auersio, resurrectio,quàm casus.

DICO SECVNDO,si exponamus, conuersus à negatione,non necessariò conuenire successoribus Petri, conuerti à peccato negandi, cùm necessariò tamen conueniat eis,confirmare fratres.Nam conuerti à peccato non conuenit hominibus, nisi quatenus priuatæ personæ sunt,& ideò personale donum est,at confirmare fratres conuenit homini,vt caput est,& princeps aliorum,& ideò transit ad successores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDO, probatur eadem conclusio, ex illa promissione facta Petro, Mat. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebũt aduersus eam.* Nam, vt suprà ostendimus lib. 1. cap. 10. ad literam petra, & fundamentum Ecclesiæ dicitur Petrus, vt summus Rector Ecclesiæ, & proinde quilibet eius successor similiter est petra, & fundamentum Ecclesiæ. Ex quo duplex sumitur argumentum.

PRIMVM, ex nomine petræ. quare enim Pontifex dicitur petra, nisi ratione constantiæ, & soliditatis? certè si petra est, non frangetur, nec circumferetur omni vento doctrinæ, id est, non errabit in fide saltem quatenus petra, id est, quatenus Pontifex est.

SECVNDVM, ex ratione fundamenti sustentantis ædificium, quod nullo modo ruere, potest, nam si tale est ædificium, vt nõ possit ruere, certè nec eius fundamentum ruere potest. Non enim intelligi potest, quomodo fundamentum destruatur, & domus non cadat. Immò verò maiore ratione fundamentum non potest destrui, si domus non potest cadere. Non enim fundamentum à domo, sed domus à fundamento accipit firmitatem. & hoc modo exposuerunt Patres omnes, & hinc deduxerunt Petrum, & consequenter alios Pontifices non posse errare. ORIGENES in hunc locũ: *Manifestum est*, inquit, *& si non exprimatur, quod nec aduersus Petrum, nec aduersus Ecclesiam, portæ prævalere poterunt inferorum. nam si prævalerent aduersus petram, in qua Ecclesia fundata erat, contra Ecclesiam etiam prævalerent.*

CHRYSOSTOMVS in hunc locum dicit, solum Deum potuisse hoc facere, vt Ecclesia, super vnũ piscatorem & ignobilem virum fundata, non caderet, tot irruentibus tempestatibus. CYRILLVS apud D. Thomam in Catena huius loci: *Secundum hanc*, inquit, *promissionem Ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione, & hæretica circumuentione manet immaculata, &c.*

THEODORETVS in ep. ad Renatum Presbyterum Romanum, *Tenet*, inquit, *sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum, cùm propter alia, tũ quia semper hæretici fœtoris expers permansit.* Vbi Theodoretus videtur sic argumentari, regimen totius Ecclesiæ debet esse illius sedis, quæ non possit deficere in fide, videmus autè solam Romanam sedem expertem esse, & fuisse omnis hæreticæ prauitatis, ergo manifestum est illam esse, cui datum est regimen Ecclesiarum.

HIERONYMVS in epist. ad Damasum de nomine hypostasis, postquam dixerat: *Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio*, Subiungit, *Obsecro, vt mihi literis tuis siue tacendarum, siue dicendarum trium hypostaseon detur auctoritas. non timebo tres hypostases dicere. si iubetis.* Vbi asserit se tutè sequuturum sententiam Pontificis, quia nouit super illum Ecclesiam esse fundatam, nec posse fieri, vt Ecclesiæ fundamentum cadat.

SANCTVS AVGVSTINVS in Psalmo contra partem Donati sic ait, *Numerate sacerdotes vel ab ipsa sede Petri: in ordine illo Patrum, quis cui successerit videte, ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.*

GELASIVS in epist. ad Anastasium Imperatorem, *Hoc*, inquit, *est quod Apostolica sedes magnopere cauet, vt quoniam mundi radix est Apostoli gloriosa confessio, nulla rima prauitatis, nulla prorsus contagione maculetur. Nã si (quod Deus auertat, & quod fieri non posse confidimus) tale aliquid proueniret, vnde cuiquam resistere auderemus errori?* Vbi Gelasius docet, non posse Apostolicam sedem errare, quia cùm eius prædicatio, & confessio sit radix mundi, si ipsa erraret, totus mundus erraret.

SANCTVS GREGORIVS lib. 4. epist. 32. ad Mauricium demonstrat non posse fieri, vt Episcopus Constantinopolitanus sit Episcopus vniuersalis, & proinde caput totius Ecclesiæ, quia multi Episcopi Constantinopolitani fuerant publicè hæretici, immò & hæresiarchæ, vt Macedonius, & Nestorius. Videtur enim sequi, vt tota Ecclesia corruat, si is corruit, qui est vniuersalis. Item lib. 6. ep. 37. ad Eulogium: *Quis*, inquit *nescit sanctam Ecclesiam in Apostolorum Principis soliditate firmatam? cui dictum est, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et rursum: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Vbi Gregorius apertè docet firmitatem Ecclesiæ ex Petri firmitate pendere, & proinde minus posse Petrum errare, quàm ipsam Ecclesiam.

TERTIO, probatur ex illo Ioannis vltimo: *Pasce oues meas.* Nam quod his verbis Pontifex sit institutus pastor & doctor totius Ecclesiæ, suprà demonstratum est li. 1. cap. 14. 15. 16. Hinc igitur est tale argumẽtum, Pontifex est doctor, & pastor totius Ecclesiæ: ergo tota Ecclesia illum audire & sequi tenetur, ergo si ille erret, tota Ecclesia errabit. RESPONDEBVNT, Ecclesiam debere illum audire, si rectè doceat, alioquin magis Deum, quàm homines esse audiendos.

CONTRA, nã quis iudicabit, rectène Pontifex doceat, an non? nó enim est ouium iudicare, an pastor erret, nec ne, præsertim in rebus verè dubijs: nec habent oues Christianæ alium maiorem iudicẽ vel doctorem, ad quẽ recurrant. Nam, vt suprà ostendimus, lib. 2. cap. 13. & 14. ex tota Ecclesia ad Pontificem appellari potest, ab illo autem non potest, necessariò igitur tota Ecclesia errabit, si Pontifex erret. Rursum respondebunt, posse recurri ad generale Concilium:

CONTRA, nam præterquam quod nos ostendemus in tractatu de Conciliis, Papam esse supra Concilium, constat generalia Concilia sæpe errasse, quando caruerunt summi Pontificis suffragio, vt patet de Ephesino secundo, Ariminensi, & alijs. Respondent, posse recurri ad generale Concilium, in quo etiam Pontifex interfuit, nam aliquid maius est Concilium cum Pontifice, quàm Pontifex solus.

C AT CONTRA, nam in primis Dominus soli Petro dixit, *Oraui pro te, &c.* Et: *Pasce oues meas*, non dixit hæc Petro, & Cõcilio. Item solum Petrum vocauit petram, & fundamentum, non Petrum eum Concilio: ex quo apparet, totam firmitatẽ Conciliorũ legitimorum esse à Pontifice, non partim à Pontifice, partim à Concilio.

DEINDE, sæpe non potest cogi generale Cõcilium, sicut non potuit primis CCC. annis propter Ethnicorum persequutiones, & sine dubio poterat status ille Ecclesiæ vsque ad mundi finem perseuerare, ergo debet esse in Ecclesia etiam sine generali Concilio aliquis Iudex, qui errare non possit.

DENIQVE, quid si in tali Concilio dissiderent Patres à Præsde suo, id est, Concilium à Pontifice summo
D præsente, & præsidente, quid tunc fieret? non esset remedium vllum? certè aliquis Iudex esse deberet. Nõ autem in eo casu esset Concilium Iudex, quia Concilia cùm à Pontifice dissentiunt, errare possunt, & errant de facto, vt diximus de Ephesino II. & alijs, restat igitur, vt Papa sit Iudex, & proinde non possit errare.

QVARTO, probatur ex Testamento veteri, quod fuit figura noui. Exod. 28. iubet Dominus in rationali Pontificis summi poni doctrinam, & veritatem. Hebraicè אורים ותומים *vrim ve thummim*. Est autem obseruãdũ, nõdum cõuenisse inter Hebræos, nec etiã inter Christianos, quid sint ista duo. R. Sal. vult esse nomen Dei יהוה ADONAI scriptũ in rationali, ex cuius fulgore sacerdos cognoscebat diuinũ responsum, cùm ab aliquo interrogaretur, ARIAS Mõtanus in suo apparatu docet esse duos lapides lucidissimos, à Deo ipso immediatè productos, & datos Moysi. IOSEPHVS lib. 3. cap. 12. antiquitatum, dicit esse illos ipsos duodecim lapides, A nit quæstionem fidei: At Ecclesia Romana, id est, populus & clerus Romanus, non potest errare erroro personali, ita vt omnes omnino errent, & nulli sint in Romana Ecclesia fideles, & Pontifici adhærentes. Tametsi enim vnusquisque seorsim errare potest, tamen id fieri non potest, vt omnes errent simul, & tota Romana Ecclesia apostatica efficiatur.

in quibus scripta erant nomina duodecim filiorum Israël: quos Deus iussit poni in rationali: & ibidem multas fabulas immiscet. Probabilius est quod scribit D. AVGVSTINVS quæst. 138. in Exod. hæc ipsa vocabula fuisse scripta literis aureis, in medio rationalis, quod pendebat ante pectus sacerdotis.

NEQVE obstat quod Iudæi, & Iudaizantes dicunt, אורים *vrim* non significare doctrinam, sed splendores, à radice אור *or*, & תומים *thummim* non significare veritatem, sed perfectionem, a radice תם *thammam*. Nam magis credendum est Hieronymo qui vertit doctrinã, & veritatem, & LXX interpretibus, qui similiter verterunt δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν, quam omnibus Rabbinis. & hinc dicẽdum est, אורים *vrim* deduci à radice ירה *iarah* quod est, docuit, & תומים *thummim* à radice אמן *aman*, quod est credidit.

CVR autem scriberetur in pectore summi Sacerdotis doctrina, & veritas, explicatur Deut. 17. vbi Dominus præcipit iis, qui dubitant circa intelligentiam diuinæ legis, vt ascendant ad summum Sacerdotem, atque ab eo quærant solutionem, & subiungit: *Qui*, inquit, *iudicabunt tibi iudicij veritatem.* Et signo ergo & verbo Dominus promisit in pectore summi Sacerdotis habituram doctrinam, & veritatem, & proinde eum non erraturum, cùm populum docuerit. Quod si hoc Aaronico sacerdoti conueniebat, certè multò magis Christiano. Quo circa B. PETRVS Rauennas, vt paulò antè dictum est hortatur Eutychetem, *vt huiusquæ à beatissimo Papa Romanæ ciuitatis scripta sunt, obedienter attendat. quoniam B. Petrus, qui in propria sede & viuit & præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem.*

QVINTO, probatur ab experimento, eoq; duplici. Nam in primis cõstat omnes Patriarchales sedes defeciisse à fide, ita vt hæretici, & hæresim professentes, ac
C docentes in illis sederint, excepta Romana sede. In sede CONSTANTINOPOLITANA sederunt Macedonius, Nestorius, Sergius hæresiarchæ. In ALEXANDRINA Georgius & Lucius Ariani, Dioscorus Eutychianus, Cyrus Monothelita, & alij. In ANTIOCHENA Paulus Samosatenus hæresiarcha, Petrus Gnaphæ° Eutychianus, Macarius Monothelita, & alij. In HIEROSOLYMITANA Ioannes Origenista, & ante eum Eutychius, Irenæus. & Hilarius Ariani sederunt. Nihil tale de Romana Ecclesia potest ostendi: ex quo appareret reuera pro ipsa Dominũ orasse, ne deficeret fides eius. Vnde Ruffinus in expositione Symboli: *In Ecclesia* inquit, *vrbis Romæ, neque hæresis vlla sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus.*

ALTERVM experimentum est, quoniam plurimas hæreses Romanus Pontifex sine Concilio generali dãnauit, vt Pelagij, & Priscilliani: Iouiniani, Vigilantij, aliorumque multorum, quas eo ipso pro veris hæresibus
D tota Christi Ecclesia habuit, & exhorruit, quod à Romano Pontifice damnatæ essent: Ergo signum est, Ecclesiam totam sentire, Pontificem Romanum in eiusmodi rebus errare nõ posse. Vide Prosperum in extremo libro cõtra Collatorem, & Petrũ Diaconum in libro de Incarnatione, & gratia Christi, ad Fulgentium.

CAPVT IIII.

De Romana Ecclesia particulari.

SECVNDA propositio. *Non solùm Pontifex Romanus non potest errare in fide, sed neque Romana particularis Ecclesia.* Est autem obseruandum hoc loco, in alio sensu accipi debere firmitatem Ecclesiæ Romanæ in fide, & in alio firmitatem Pontificis; nam Pontifex non potest errare errore iudiciali, id est, dum iudicat, & definit quæstionem fidei: At Ecclesia Romana, id est, populus & clerus Romanus, non potest errare erroro personali, ita vt omnes omnino errent, & nulli sint in Romana Ecclesia fideles, & Pontifici adhærentes. Tametsi enim vnusquisque seorsim errare potest, tamen id fieri non potest, vt omnes errent simul, & tota Romana Ecclesia apostatica efficiatur.

OBSERVANDVM est præterea. Ecclesiam Romanam non posse errare modo explicato, adhuc dupliciter posse intelligi: Vno modo, vt non possit errare, persistẽte Romæ Apostolica sede, secus autem si sedes auferretur: Altero modo, vt simpliciter non possit errare, vel deficere, quia nec sedes Apostolica possit vnquam Roma aliò transferri. Et quidem secundum priorem sensum propositio nostra est verissima, & fortasse tam vera, quàm illa prima de Pontifice. Nam auctores citati, vt Lucius, & Felix Papæ, & Martyres; Agatho, & Nicolaus Papę, & Confessores: item Cyrillus, & Ruffinus nõ solùm Pontificem, sed etiam Ecclesiam Romanam asseruerunt non posse errare.

B PRÆTEREA S. CYPRIANVS lib. 1. epist. 3. *Nauigare audent*, inquit, *ad Petri cathedram, & Ecclesiam principalem, &c. nec cogitare eos esse Romanos, ad quos perfidia habere non potest accessum.* S. HIERONYMVS lib. 3. Apologiæ contra Ruffinum *Scito*, inquit, *Romanam fidem Apostolica voce laudatam eiusmodi præstigias non recipere: etiamsi Angelus aliter annunciet quàm semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari.*

S. GREGORIVS NAZIANZENVS in carmine de vita sua, ante medium: *Vetus*, inquit, *Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidem, & semper eam retinet, sicut decet vrbem, quæ toti orbi præsidet, semper de Deo integram fidem habere.*

ADDO etiam duorum Pontificum testimonia, quæ etsi ab hæreticis contemnentur, tamen à Catholicis cũ
C honore recipienda sunt. VNVM est MARTINI Papæ V. qui in Bulla, quam edidit Concilio Constantiensi approbãte, hæreticos haberi censuit eos, qui de Sacramentis, aut fidei articulis aliter sentiunt, quàm Romana Ecclesia sentiat.

ALTERVM est SIXTI Papæ IV. qui primùm per Synodum Complutẽsem, deinde etiam per se damnauit articulos Petri cuiusdam Oxonienſis, quorum articulorum vnus erat, Ecclesiam vrbis Romæ errare posse. Et quanquam hæc intelligi debere videntur præcipue ratione Pontificis, tamen quia Ecclesia Romana non est solus Pontifex, sed Pontifex, & populus, ideo cùm dicunt Patres, aut Pontifices Romanã Ecclesiam non posse errare, dicere volunt in Romana Ecclesia semper futurum Episcopum Catholicè docentem, & populum Catholicè sentientem.

AT secundum posteriorem sensum, Ecclesiam Romanam non posse deficere, est quidem pia & probabilissima sententia, non tamen adeo certa, vt cõtraria dici
D possit hæretica, vel manifestè erronea, vt rectè docet Ioannes Driedo libro quarto, cap. tertio. par. 3. de Ecclesiasticis dogma. & Scripturis. Quod non sit omnino de fide, à Romana Ecclesia non posse separari Apostolicam sedem, patet, quia neque Scriptura, neque traditio habet, sedem Apostolicam ita fixam esse Romæ, vt inde auferri non possit. Et omnia testimonia Pontificum, & Patrum, qui dicunt, Romanam Ecclesiam non posse errare, possent exponi de Romana Ecclesia, dolutè, & simpliciter.

QVOD nihilominus tamẽ pia & probabilissima sit sententia, non posse separari Petri cathedram à Roma, & proinde Romanam Ecclesiam absolutè non posse

Universidad de Deusto
Biblioteca

errare, nec deficere, probatur PRIMO ex eo, quòd A tamdiu manſit Romæ ſedes Apoſtolica, non obſtantibus infinitis perſecutionibus, & occaſionibus recedẽdi. Primũ enim fuit maxima occaſio transferendi ſedẽ Roma in alium locum tẽporibus Imperatorũ Ethnicorum: Illi enim ægerrime ferebant, quòd Romæ eſſet Apoſtolica ſedes: & idcirco mox atq; audiebant nouũ Pontificem eſſe creatum, illum aut occidebant, aut in exilium deportabant. Hinc CYPRIANVS laudans Cornelij Papæ conſtantiam lib 4. epiſt. ſecunda, ſic ait: *Quanta in ipſo ſuſcepto epiſcopatu ſuo virtute & quantum robur animi, qualis firmitas fidei ſedisſe intrepidum Romæ in ſacerdotali cathedra eo tẽpore, cùm tyrannus infeſtus ſacerdotibus Dei, fanda atque infanda comminaretur: cùm multò patientius, & tolerabilius audiret leuari aduerſum ſe æmulum principem, quàm conſtitui Romæ Dei ſacerdotem.*

DEINDE rurſum occaſio fuit transferendæ ſedis tempore Gothorum: nam in primis tempore Innocentij I. ALARICVS Romã cepit, ſpoliauit, incẽdit, vt Hieronymus refert in epiſtola ad Principiã de obitu Marcellæ. Deinde tempore Leonis I. GENSERICVS rurſum Romam cepit, ac ſpoliauit, vt ſcribit Blondus lib. 2. decad. primæ. quo tẽpore ſine vllo habitatore ad aliquod ſpacium temporis Roma permanſit. Rurſum tẽpore Papæ Vigilij TOTILAS Romam penitus euertit mœnibus magna ex parte deiectis, & domibus ferè omnibus incẽſis, adeoque eam deſolauit, vt nullus neque vir, neque mulier in ea remanſerit, vt ſcribit idem Blondus lib. 6. decadis primæ. Denique toto tempore Longobardorum Romani Pontifices in ſummis miſeriis fuerunt, vt ex multis B Gregorij epiſtolis perſpicuum eſt. Nec tamen vnquam Romani Pontifices de mutando Epiſcoparu Romano cogitauerunt.

TERTIA occaſio transferendæ ſedis fuit tempore B. Bernardi, propter ipſorum ciuium Romanorũ perſequutionem. Adeò enim per multos annos ciues Romani ſuos Pontifices vexauerunt, vt ſæpiſſimè compellerentur Pontifices ab vrbe exulare, vt patet tum ex hiſtoricis, tum ex B. Bernardo in epiſto. 242. ad populum Romanum & epiſt. 243. ad Conradum Imp.

QVARTA occaſio fuit, quando Romani Pontifices per LXX. annos manſerunt in Gallijs. Cùm enim ipſi cũ tota curia procul à Roma degere decreuiſſent, cur, quæſo, non tranſtulerunt ſedem? cur non mutauerunt epiſcopatum Romanum cum Auenionenſi: cùm ergo tot occaſionibus exiſtentibus transferẽdi ſedem, tamen Romæ permanſerit ſupra M. D. annos, valdè probabile eſt, non poſſe vllo modo transferri.

SECVNDO, hoc idem probari poteſt ex eo quod D Deus ipſe iuſſit Romæ figi Apoſtolicam Petri ſedem: quæ autem iubet Deus, mutari ab hominibus nõ poſſunt. Id autem Deum iuſſiſſe teſtatur B. Marcellus Papa & Martyr in epiſt. ad Antiochenos, vbi dicit, Petrum, iubente Domino, Romam ſedem ſuam ex Antiochia trãſtuliſſe. Teſtatur etiam B. Ambroſius in oratione de tradẽdis baſilicis, vbi refert, Chriſtũ omnino voluiſſe, vt Petrus Romæ moreretur. Et idcirco ei fugienti dixiſſe, venio Romam iterum crucifigi. Quod eſt manifeſtum ſignum, Deum voluiſſe per mortem Petri Romæ firmari eius ſedem. Quo etiam pertinet illud ſancti Leonis ſermone 1. de natali Apoſtolorũ Petri & Pauli, trophæum crucis Chriſti Romanis arcibus inferebas, quo te, diuinis præordinationibus anteibant, & honor poteſtatis, & gloria paſſionis.

DICET aliquis, ex hoc argumẽto videtur probari, de fide eſſe, quod ſedes ex Roma trãsferri nõ poſſit: nã de fide eſt, præcepta diuina nõ poſſe ab hominibus immutari: ſi ergo Deus iuſſit, ſedem Romę conſtitui de fide eſſe videtur, non poſſe transferri aliò.

RESPONDEO, id non ſequi, nam Marcellus & Leo Pontifices non definiunt hanc rẽ tanquam de fide, ſed narrant vt hiſtoriam. Non ſunt autem de fide Pontificum narrationes, ſed ſolùm decreta. Deinde quod ipſi aiunt, Domini iuſſu Petrum tranſtuliſſe ſedem ſuam in vrbẽ, poteſt dupliciter intelligi: Vno mõdo, q; Dominus perſpicuè Petro apparens hoc illi imperauerit, & tunc vere diuino præcepto diceretur ſedes Petri Romę eſſe cõſtituta: Alio modo, q; Chriſtus quidem id aperte nõ iuſſerit, ſed dicatur iuſſiſſe, quia id Petrus fecit Deo inſpirante, quomodo omnia decreta, & præcepta Eccleſiæ dici poſſent diuina, quæ tamen mutabilia ſunt.

ACCEDIT, quod etiamſi conſtaret, Chriſtum imperaſſe Petro, vt Romæ ſedem collocaret, non tamen continuò ſequeretur, iuſſiſſe, vt eam immobiliter ibi collocaret. Quoniã ergo non conſtat, quomodo Chriſtus iuſſerit Petro, vt Romæ ſedem collocaret, ideo nõ B eſt de fide, diuino, & immutabili præcepto Romæ ſedem eſſe conſtitutam: ſed tamen, vt diximus, eſt probabiliſſimum, & piè credendum.

NEQVE obſtat, quod tempore Antichriſti Roma deſolanda, & cremanda videatur, vt deducitur ex c. 17. Apoc. Nam hoc non fiet niſi in fine mundi, & præterea tunc etiam ſummus Pontifex, Romanus Põtifex dicetur, & erit, licet Romæ non habiret, ſicut accidit tempore Totilæ Regis Gothorum, vt ſupra diximus. Adde, quod Auguſtinus & alij multi non volunt in iſto loco Apocalypſis per vrbem cremãdam intelligi Romam, ſed multitudinem impiorum, quæ eſt ciuitas Diaboli.

CAPVT QVINTVM.

De decretis morum.

TERTIA propoſitio hęc eſſe poteſt. *Non ſolùm in decretis fidei errare nõ poteſt ſummus Pontifex, ſed neque in præceptis morũ, quæ toti Eccleſiæ præſcribitur, & quæ in rebus neceſſarijs ad ſalutẽ, vel in iis q̃ per ſe bona vel mala ſunt verſantur.*

DICIMVS PRIMVM, non poſſe errare Pontificẽ in iis præceptis, quę toti Eccleſiæ præſcribuntur, quia, vt ſuprà diximus, in præceptis, & iudiciis particularib⁹, nõ eſt abſurdum Pontificẽ errare. Addimus SECVNDO, quę in rebus neceſſariis ad ſalutem, vel per ſe bonis, aut malis verſantur, quia non eſt erroneum dicere, Pontificem in aliis legibus poſſe errare, nimirum ſuperfluam legem condendo, vel minus diſcretam, &c.

ACVT rem totam exemplis declaremus; Non poteſt fieri, vt Pontifex erret, præcipiendo aliquod vitium, vt vſuram, vel prohibendo virtutem, vt reſtitutionẽ; quia hęc ſunt per ſe bona vel mala: nec poteſt fieri vt erret præcipiendo aliquid contra ſalutem, vt Circumciſionem, vel Sabbathum: vel prohibendo aliquid neceſſarium ad ſalutem, vt Baptiſmum, aut Euchariſtiam, licet hęc non ſint per ſe bona, vel mala: vt autem iubeat aliquid quod non eſt bonum neque malum ex ſe, neq; contra ſalutem, ſed tamen eſt inutile, vel ſub pœna nimis grauis illud præcipiat, non eſt abſurdum dicere, poſſe fieri, quamquam non eſt ſubditorum de hac re dubitare, ſed ſimpliciter obedire.

PROBATVR iam propoſitio, & PRIMO q̃ non poſſit Papa errare in præceptis morum ad ſalutem neceſſariorum: quia tunc tota Eccleſia grauiter læderetur, & erraret in rebus neceſſariis: quod eſt contra promiſſionem Domini Ioan. 16. *Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Quod intelligitur (vt minimum) de veritate neceſſaria ad ſalutem.

SECVNDO,

SECVNDO, quia Deus tunc deeſſet Eccleſię ſuę in A neceſſariis, quandoquidem præcipit illi, vt ſequatur Pontificem, & Pontificem permittit errare in neceſſariis. At certè ſi Deus nulli rei deeſt in neceſſariis, quantò minus Eccleſię ſuę?

QVOD autem non poſſit Pontifex errare in moribus per ſe bonis, vel malis, probatur. NAM tũc Eccleſia non poſſet verè dici ſancta, vt in Symbolo Apoſtolorũ vocatur. Nam ſancta dicitur potiſſimùm ob ſanctam profeſſionem, vt alibi oſtendimus, quia nimirum legem, & profeſſionem ſanctam profitetur, quę nihil docet falſum, nihil præcipit malum.

SECVNDO: quia tunc neceſſariò erraret etiam circa fidem. Nam fides Catholica docet, omnẽ virtutem eſſe bonam, omne vitium eſſe malum: ſi autem Papa erraret præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur Eccleſia credere vitia eſſe bona, & virtutes malas, niſi vellet contra conſcientiam peccare.

CAPVT SEXTVM.

De Pontifice, vt eſt particularis quædam perſona.

QVARTA propoſitio. *Probabile eſt, pieq; credi poteſt, ſummum Pontificem, non ſolum vt Pontificem errare non poſſe, ſed etiam vt particularem perſonam hæreticũ eſſe nõ poſſe, falſum aliquid contra fidem pertinaciter credendo.* Probatur PRIMO, quia id videtur requirere ſuauis diſpoſitio prouidentiæ Dei. Nam Pontifex non ſolùm non debet nec poteſt hæreſim prędicare, ſed etiam debet veritatem ſemper docere, & ſine dubio id faciet, cùm Dominus illi iuſſerit confirmare fratres ſuos; & propterea addiderit *Rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua*, i. vt ſaltem non deficiat in throno tuo prædicatio veræ fidei: at quomodo, quæſo, confirmabit fratres in fide, & veram fidem ſemper prædicabit Pontifex hæreticus? poteſt quidem Deus ex corde hæretico extorquere veræ fidei confeſſionem, ſicut verba poſuit quondam in ore aſinæ Balaam: at violentum erit, & non ſecundum morem prouidentiæ Dei ſuauiter diſponentis omnia.

SECVNDO probatur ab euentu; nam hactenus nullus fuit hæreticus vel certè de nullo probari poteſt, q̃ hæreticus fuerit; Ergo ſignum eſt non poſſe eſſe. Plura vide apud Pighium.

CAPVT VII.

Soluuntur obiectiones ex ratione petitæ.

ARGVMENTA in contrarium ſumuntur partim D ex ratione, partim ex variis Pontificum exẽplis. PRIMA ratio, multi canones docent, Pontificem non poſſe iudicari, niſi inueniatur à fide deuius, ergo poteſt deuiare à fide. alioqui fruſtra eſſent illi canones. Antecedens patet ex canone, ſi Papa, diſtinctione quadrageſima, ex Concilio V. ſub Symmacho, ex Concilio VIII. generali, actione ſeptima, ex Anacleto epiſtola tertia, Euſebio epiſtola ſecunda, ex Innocentio III. in ſermon. 2. de conſecratione Pontificis.

RESPONDEO PRIMO, iſtos omnes canones loqui de errore Pontificis perſonali, non iudiciali. Nã Pontifex ſi poſſit eſſe hæreticus, ſolùm erit negando aliquã veritatem anteà definitam; non autem poteſt eſſe hæreticus, dum ipſe aliquid noui definit. Tunc enim non ſentit contra aliquid definitum ab Eccleſia. Canones autem citati loquuntur expreſsè de hæreſi: igitur non loquuntur de errore iudiciali, ſed perſonali Pontificis.

SECVNDO dico, canones illos non velle dicere Põtificem etiam vt priuatam perſonam poſſe errare: ſed tantùm non poſſe Pontificem iudicari: quia tamen nõ eſt omnino certũ, an poſſit necne eſſe hæreticus. Pontifex: ideo ad maiorem cautelam, addunt conditionem, niſi fiat hæreticus.

SECVNDA ratio, ſi ſolus Pontifex poteſt infallibiliter definire dogmata fidei, ergo fruſtra fiunt Concilia, vel certè non ſunt neceſſaria.

RESPONDEO, id non ſequi. Nam etſi in Pontifice ſit infallibilitas, tamen non debet ipſe contemnere media humana, & ordinaria, quibus deueniri poteſt ad veram rei cognitionem, de qua agitur. medium autẽ ordinarium eſt Concilium maius aut minus, pro magnitudine, vel paruitate rei de qua agitur. id quod patet primo exemplo Apoſtolorum. Nam certè tam Petrus, quàm Paulus poterant etiam ſoli quamlibet controuerſiam infallibiliter definire, & tamen Concilium B conuocauerunt Actor. decimo quinto.

DEINDE, definitiones de fide pendent præcipuè ex traditione Apoſtolica, & conſenſu Eccleſiarum: vt autem cognoſcatur de orta aliqua quæſtione, quæ ſit totius Eccleſię ſententia, & quam traditionem ſeruent Eccleſiæ Chriſti, non eſt alia melior ratio, quàm ſi in vnum conueniant Epiſcopi ex omnibus prouinciis, & quiſque referat Eccleſiæ ſuæ conſuetudinem.

PRÆTEREA, vtiliſſima ſunt, & ſæpe neceſſaria Cõcilia, vt finis reuera imponatur controuerſiis, & decreta de fide non ſolùm fiant, ſed etiam ſeruentur, quando enim fit generale Cõcilium, omnes Epiſcopi ſubſcribunt, & profitentur ſe amplecti illud decretũ, & ſic deinceps in ſuis Eccleſiis prędicaturos: quando autẽ non fit generale Concilium, non eſt tam facilè reducere ad praxim decretum de fide factum. Siquidem nõnulli ignorantiam decreti prætexunt, alij conqueruntur ſe nõ fuiſſe vocatos, alij etiam apertè dicunt Pontificem potuiſſe errare. Sed de hac re alio loco dicendum eſt. Vide librum primum de Conciliis cap. X. & XI.

TERTIA ratio, ſi infallibile eſſet Pontificis de fide iudicium, eſſent hæretici, vel ſaltem pernicioſo errore tenerentur, & grauiter peccarent, qui pertinaciter contra definitionem Pontificis aliquid aſſererẽt: at hoc eſt falſum, nam Cyprianus pertinaciter reſtitit Stephano Pontifici definienti hæreticos non rebaptizandos, vt patet ex epiſtola eiuſdem Cypriani ad Pompeium: & tamen non ſolùm non fuit hæreticus, ſed neque mortaliter peccauit. Nam mortalia peccata non delentur niſi per pœnitentiam, etiam ſi quis pro fide moriatur: & tamen Eccleſia Cyprianum, vt ſanctum colit, qui non videtur vnquam reſipuiſſe ab illo ſuo errore. Et confirmatur ex Auguſtino, qui libro primo de Baptiſmo, capite decimo octauo, & alibi, dicit, Eccleſias nutaſſe de illa quæſtione, & potuiſſe Cyprianum, & alios ſalua caritate diſſentire inter ſe, donec nõ acceſſit generalis Concilij definitio. ergo non putauit Auguſtinus indubitatum eſſe Romani Pontificis iudicium.

RESPONDEO ad exemplum Cypriani, Cyprianum quidem non fuiſſe hæreticum, tum quia nec modò cenſentur manifeſtè hęretici, qui dicunt Pontificem poſſe errare, tũ etiam quia ſine dubio Stephanus Papa non definiuit tanquam de fide, hæreticos non rebaptizandos, licet iuſſerit non rebaptizari, vt patet ex eo, q̃ non excommunicauit Cyprianũ, & alios contrarium ſentientes, ſicut etiam è contrario Cyprianus in Concilio LXXX. Epiſcoporum definiuit hæreticos rebapti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebaptizandos, tamen noluit hoc haberi tanquam de A fide diserte protestans, non propterea velle se separare ab iis, qui contrarium sentiebant.

NEQVE his repugnat, quod, vt scribunt Eusebius libro septimo historiæ, capite quarto, & Augustinus lib. de vnico Baptismo, capite decimo quarto, Stephanus Papa non solùm imperauit ne rebaptizarentur ab hæreticis baptizati, sed etiam censuit excommunicandos, qui non obedirent. Nam etsi censuit excommunicandos, qui non obedirét, tamen nihil illud fuit aliud, quàm comminatio. Constat enim ex Vincentio Lyrinensi in libro de prophanis vocum nouitatibus, & ex Augustino locis citatis, semper coniunctos fuisse Stephanum & Cyprianum.

ET per hoc respondetur etiam ad confirmationem. Fuit enim post Pontificis definitionem adhuc liberum aliter sentire, vt Augustinus dicit, quia Pontifex noluit rem ipsam de fide facere sine generali Cõcilio: sed solùm voluit interim seruari antiquam consuetudinem. An autem peccauerit Cyprianus mortaliter, non obediendo Pontifici, non est omnino certum. Nam ex vna parte non videtur mortaliter peccasse, quia nõ peccauit nisi ex ignorantia: putauit enim Pontificem perniciosè errare, & stante illa opinione tenebatur ei non obedire, quia non debebat contra cõscientiam agere. Ignorantia autem Cypriani non videtur fuisse crassa, neque affectata, sed probabilis, & proinde excusans à mortali peccato. Ipse enim sciebat Pontificem non definiuisse tanquam de fide, & simul videbat secum sentire Concilium LXXX. Episcoporum.

QVOCIRCA beatus AVGVSTINVS libro primo contra Donatistas, capite decimo octauo, clarè docet Cyprianum venialiter solùm peccasse, & salua caritate, & ideo falce martyrij facilè purgatum: & capite decimo nono, dicit hoc eius peccatum fuisse quasi næuum in candore sanctæ animæ, quem vbera caritatis contegebant.

Ex altera tamen parte videtur mortaliter peccasse, cùm præcepto expresso Apostolico non paruerit, & sine modo Pontificem recte sentientẽ vexauerit. Nam etsi Stephanus non definiuit rem illam tanquam de fide, tamen seriò præcepit, vt non rebaptizarentur hæretici, vt Cyprianus ipse fatetur in epistola ad Pompeium, cui mandato parere debuit Cyprianus, & subiicere iudicium suum iudicio superioris sui, & saltem debuit non proferre verba contumeliosa, qualia protulit contra Stephanum Papam in epistola ad Pompeium, vbi vocat eum superbum, imperitum, cœcæ ac prauæ mentis, &c. Itaque beatus Augustinus in epistola quadragesima octaua, ad Vincentium, aliter conatur Cyprianũ defendere, asserens vel non esse ipsius ista scripta, vbi hæc inueniuntur, vel eum postea pœnituisse erroris, & mutasse sentẽtiam ante mortem, licet retractatio non inueniatur.

QVARTA ratio, Concilium Africanum in epistola ad Cælestinum Papam asserit, minus posse errare Cõcilium prouinciale in iudicio, quàm Romanum Pontificem: *Nisi forte*, inquit, *quisquam est, qui credat, vnicuilibet posse Deum nostrum examinis inspirare iustitiam, & innumerabilibus congregatis in Concilium sacerdotibus denegare.* At certum est Concilia prouincialia posse errare, igitur multo magis Papa errare potest.

RESPONDEO. Concilium loqui non de iudicio fidei, sed de iudicio facti, id est, de caussis Episcoporum, & Presbyterorum, qui de aliquo crimine accusantur. In huiusmodi autem caussis fatemur non habere Pontificem assistentiam Spiritus sancti, per quam non possit errare. Adde, quòd non necessariò tenemur credere quidquid in ea epistola Episcopi illi dicant, præsertim, cùm satis appareat eos commotos sceleribus Apiarij, qui ad Romanum pontificem confugerat, modum in verbis nonnihil excessisse. Neque obstat, quòd Concilium Africanum sit confirmatum à Leone IV. distinctione vicesima, can. de libellis. Nam confirmata sunt decreta Concilij, non autem epistolæ.

VLTIMA ratio est Nili in suo libello de Primatu, qui hoc modo ratiocinatur. Potest Romanus Pontifex incidere in alia vitia, vt auaritiæ, superbiæ, &c. igitur & in vitium hæresis. Nam 1. Timoth. 1. Paulus dicit, quosdam circa fidem naufragium fecisse, quia antea bonam conscientiam amiserant. Ité potest Papa malè viuendo factis negare Deum, iuxta illud Tit. 1. *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Igitur potest etiam verbo negare, nam faciliùs esse videtur verbo negare, quam facto.

RESPONDEO ad PRIMVM argumentũ, inde rectè colligi posse Papã ex natura sua incidere in hæresim: non tamen posita singulari Dei assistentia, quam Christus oratione sua illi impetrauit. Orauit autem Christus ne deficeret fides eius; non autem ne incideret in alia vitia.

AD SECVNDVM dico, Apostolum eo loco non intelligere quælibet mala opera, sed opera, quæ procedunt ab infidelitate cordis. Loquitur enim de Iudæis non sincerè conuersis ad fidẽ, qui etsi profiterentur se nosse Deum, tamen factis negabant, quia prohibendo certos cibos, vt natura sua immundos, testabantur se non verè nosse creatorem omnium rerum. Porro talia opera Papa nec facit, nec facere potest. Si verò per facta intelligantur quælibet peccata, falsum est, facilius esse Deum negare verbo quàm facto. Nam qui negat verbo, negat simpliciter, & expressè; qui negat facto, negat implicitè, & quodammodo, non simpliciter.

CAPVT OCTAVVM.

De erroribus, qui falsò adscribũtur Romanis Pontificibus, Petro, Lino, Anacleto Thelesphoro, Victori, Zephyrino, Vrbano, Pontiano, Cornelio, & Marcellino, qui non solùm Pontifices, sed etiam Martyres fuerunt.

VENIAMVS nunc ad singulos Pontifices, quos aduersarij nostri erraſse contendunt. PRIMVS, PETRVS est Romanorum Pontificum, quem non semel, sed bis circa fidem errasse scribit NILVS in suo libro de Primatu Romani Pontificis. Atque hoc argumento potissimùm se demonstrasse putat, Romanos Pontifices in fide errare posse. Nullus enim Pontificum Romanorum maiora priuilegia à Deo accepit, quàm Petrus. Porro Petrum bis errasse, ex diuinis literis manifestum est. Nam & Christum negauit Mat. 26. & Gentiles coegit iudaizare Galat. 2.

MAGDEBVRGENSES centuria secunda, libro secundo, capite decimo, columna 558. 559. & 560. præter hos duos errores, addunt etiam alios tredecim lapsus beati Petri. de quibus nos suprà scripsimus libro primo, capite vicesimo octauo.

RESPONDEMVS, sanctum Petrum, cùm Christum negauit, nondum Pontificem summum esse cœpisse. Constat enim traditum ei fuisse à Christo Ecclesiasticum principatũ Ioannis vltimo, cùm ei Dominus post resurrectionem suam dixit. *Simon Ioannis pasce oues meas.* Itaq; negatio illa Petri numeranda non est inter errata Pontificum Romanorum. Addo præterea, Christum à Petro negatum fuisse ore non corde: proinde perdidisse Petrum confessionem fidei, non ipsam fidem, vt suprà ostendimus cap. III.

QVOD

QVOD autem aliquãdo sanctus Petrus coëgerit Gẽtes iudaizare, non fuit error prædicationis, sed conuersationis, vt Tertullianus monet in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos. Non enim sanctus Petrus decreto aliquo sanciuit esse iudaizandum, sed contrarium potius docuit Actor. 15. quia tamen aliquando Antiochiæ, ne offenderet Iudæos nuper conuersos ad fidem segregauit se à conuiuio Gentilium: exemplo suo coëgit quodammodo etiam Barnabam iudaizare. Nos verò non negamus, posse Põtifices exemplo suo præbere occasionem errandi; sed illud negamus, posse eos ex cathedra errorem aliquem sequendum toti Ecclesiæ præscribere. Neque verò exempla Pontificum eque pernicioſa Eccleſiæ sunt, ac doctrina, cùm Dominus nos instruxerit, dicens. *Quæ dicunt, facite; quæ faciunt facere nolite.* Matthæi vicesimo tertio. Vide quæ suprà diximus capite 28.

SECVNDVS LINVS, qui sanctum Petrum proximè sequutus est in sede pontificia, ridetur à Magdeburgensibus cent. 1. lib. 2. c. 10. colum. 627. quod iusserit, ne fœminæ in Ecclesiam ingrederentur capite linteis non cooperto. Sic enim loquuntur: *Instituit, ne qua mulier, (dignum equidem Episcopali cura) nisi capite linteis operto templum ingrederetur.* Sed quid si Linus addidisset, vt id fieret propter Angelos: sine dubio superstitionem esse clamassent. At non meminerant, credo Centuriatores, Apostolum Paulum non iudicasse indignum sua cura, præcipere 1. Corinth. 11. vt fœminæ velato capite essent propter Angelos. Quod exponit Ambrosius in Ecclesia precipuè esse seruandum ob reuerentiam sacerdotum, qui Angeli in scripturis appellantur.

TERTIO ANACLETVM reprehendunt Magdeburgenses in eodem centuria 1. libro 2. c. 10. columna 628. quod memoriam sancti Petri construxerit, & ornauerit, scilicet, B. Petrus tam malè meritus de Ecclesia fuerat, vt dignus esset, cuius memoria penitus interiret. Sed si beatus Anacletus reprehendendus est, quod qualecumque monumentum sancti Petri ossibus constituerit: quantum, quæso, peccatum fuit magni Constantini, qui tam sumptuosa basilica totque donarijs aureis & argenteis memoriam sancti Petri exornauit? Sed aliter de his rebus iudicarunt semper omnes homines pij, quàm nunc iudicent aduersarij.

CERTE CAIVS scriptor nobilissimus, & Apostolicis temporibus vicinus, vt Eusebius refert libro 2. historiæ, c. 25. sepulchra Petri & Pauli, trophea Apostolorum appellat, quibus Romana Ecclesia quasi columnis firmissimis communitur.

IOANNES CHRYSOSTOMVS homil. vlt. in epistolã ad Romanos, summo se teneri desiderio affirmat Romã veniẽdi, vt sepulchris Petri, & Pauli aduolui posset. Er audi, quæso, quanto cum honore de vrbe Roma, & Apostolorũ corporibus, ac sepulchris loquitur: *Quemadmodum*, inquit, *corpus magnum & validũ, duos habet oculos illustres* (Roma) *Sanctorum videlicet illorum corpora. Non ita cœlũ splendescit, quando radios suos sol ex sese dimittit, quemadmodum Romanorum ciuitas duas illas lampades vbiq; terrarũ effundens.* Et infrà: *Qualibus coronis duabus ornatur vrbs ista? qualibus catenis aureis cincta est? quales habet fontes propterea celebro hanc vrbem, non propter copiam auri, non propter columnas, non propter aliã phãtasiam, sed propter colũnas illas Ecclesiæ. Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli affigi sepulchro, videre puluerẽ corporis illius?* Et infrà: *Hoc corpus vrbem hanc munit, quod quauis turri, innumerisque mœnibus, ac vallis tutius est; & cum isto corpus etiã Petri. Nã & viuentem honorauit. Ascendi*, inquit, *videre Petrũ.*

THEODORETVS quoq; in epistola ad Leonẽ, cùm ab aliis rebus multis Romam laudat, tum præcipuè ob Apostolorũ sepulchris, quæ (vt ipse loquitur) fidelium animas illuminant. Omitto multa, quæ addi possent testimonia: Nam de reliquiis Sanctorum propria disputatio suo loco instituenda est.

QVARTO TELESPHORVM, qui nonus fuit à B. Petro, & glorioso martyrio cõsummatus est, teste Irenæo libro 3. capite 3. accusant Magdeburgenses centuria 2. capite 10. colũna 212. his verbis *Clericis*, inquiũt, *primum mandat, vt septem ante Pascha hebdomadibus à carne ieiunent: cùm contra scriptum sit, nemo vos iudicet in cibo, & potu. Deinde Missas cumulat, & ritum earum auget, atque ad tempus alligat; cùm neque propter numerum, neque cæremoniæ, neque tempus, cœna Domini sit instituta. Clericorũ item dignitatem, & sanctitatem nimium effert supra plebeiam, quasi non sit scriptum, omnes vos vnum estis in* CHRISTO IESV. *Ita nec argui vult à populo sacerdotes, nec accusari: dãq; legem firmissimum vocat sui ordinis murum, constitutum à se, & Patribus contra persequutores.* Hæc videlicet sunt errata Telesphori.

QVÆ quidẽ ideo iudicantur errata à Centuriatoribus, quia discrepant à regula Lutheri: sed, si iustè iudicamus, nónne potius dicendum est, dogmata Lutheri, qui non patitur delectum ciborum, nec Missas, nec ordinem sacerdotum supra plebem, esse erronea, & falsa, quia discrepant à regula Telesphori: nam cum Telesphorus sanctus Martyr fuerit, & Apostolorum temporibus adeo propinquus, vt cum Petro, Paulo, & Ioanne loqui potuerit, nónne credibilius est, melius ab ipso cognosci potuisse Christi doctrinam quam à Luthero, qui nec martyr fuit, & annis plusquàm mille quadringentis ab Apostolicis temporibus abfuit? præsertim cùm ratiunculæ illæ Magdeburgensium sint pueriles, & millies solutæ.

NAM quod adferunt ex Paulo, *nemo vos iudicet in cibo & potu*, non pugnat contra abstinentiam à carne, quæ assumitur, vel indicitur ad tempus ad edomãdam corporis petulantiam; sed contra Iudaicam abstinentiam, qui certis cibis nunquam vtebantur, eò quod secundum legem veterem immundi erant. Sic enim ibidem ad Colossenses secundo, Paulus ait: *Nemo vos iudicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum.*

QVOD addunt, cœnã Domini non esse institutam propter numerum, nec propter ritus, nec propter tempus? non negamus. Sed quid inde efficitur? num propterea errauit Telesphorus, qui in Natali Domini voluit ter Missas celebrari? & addit aliquos ritus, & tẽpus statuit, quo Missæ celebrandæ sunt? Nam etsi non est cœna Domini propter numerum, ritus, & tempus instituta: debuit tamen propter ipsam cœnam Domini rectè celebrandam numerus, ritus, & tempus determinari, nisi fortè tantum Sacramentum minus deceat ordo, quàm confusio.

QVOD denique adducunt ex Apostolo: *Omnes vos vnũ estis in* CHRISTO IESV, ad Galat. tertio, nihil minus probat, quàm non esse sacerdotes laicis digniores: Nam quomodo simus omnes vnum in Christo, explicat Paulus Rom. duodecimo, & primæ ad Corinthios duodecimo, vbi dicit nos esse vnum corpus, vbi sunt varia membra, oculi, manus, pedes, alia aliis nobiliora & digniora.

QVINTO, VICTOR Papa XV. à Petro, aspersus olim fuit ab hæreticis quibusdam infamia, quasi Christum purum hominẽ esse docuisset, vt refert Eusebius lib. 5. hist. cap. 28. sed falsam fuisse illam calumniam, Eusebius ibidem demonstrat ex eo, quod constat principem illius hæreseos, nomine Theodotum, à Victore excommunicatum fuisse.

SEXTO

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEXTO, ZEPHYRINVS Victoris successor, videtur A hæresim Montani approbasse. Scribit enim Tertullianus in libro contra Praxeam Romanum Pontificem agnoscentem prophetias Montani, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiæ, & Phrygiæ inferentem, à Praxea fuisse persuasum literas pacis reuocare, quas iam emiserat. Constat autē ex historiis, eo tēpore Zephyrinum fuisse Romæ Pontificē. Quare Rhenanus in annotationibus ad Tertullianū ponit hoc loco in margine, Episcopus Romanus montanizat. Neque dici potest, eo tempore nondum fuisse damnatam ab Ecclesia hæresim Montani. Nam, vt ibidem Tertullianus dicit, Praxeas persuasit Pontifici reuocare literas pacis, ea præcipua ratione, quia prædecessores eius hęresim illam antea damnauissent.

RESPONDEO, non esse omnino fidē habendā Tertulliano in hac parte, quandoquidem ipse Montanista erat. Sicut enim paulo ante Artemon falsò iactauerat, Victorem Romanum Pontificē secū sentire, vt ex Eusebio ostendimus: ita nunc Tertullianus Montanista Romanum Pontificem in Montani sententiam trahere conatur. Alioqui cur nec Eusebius, nec vllus alius notauit hunc errorem in Pontifice Romano?

QVIA tamen mēdacia super aliquid verū, vt plurimum fundari solent: credibile est, Zephyrinū Pontificem à Montanistis persuasum fuisse, doctrinā Montani non esse diuersam à doctrina Romanę Ecclesię, & ideo eundem Pontificem voluisse eis pacem reddere quam abstulerant ipsius prædecessores, non quidē quod approbaret errorem, quā sui maiores improbauerant, sed quod arbitraretur falsò de illis erroribus fuisse accusatos Montanistas. Hoc autē non est errare circa fidē, nec montanizare, vt mentitur Rhenanus, sed errare circa personam, id quod multis aliis sanctis viris accidit.

SCRIBIT enim Ruffinus lib. 10. hist. cap. 11 Arium vt Constantino Imperatori persuaderet se esse Catholicū, tanto artificio scripsisse fidem suam, vt à Catholicis putaretur Catholica, & à suis tamen agnosceretur qualis erat. Et Leo epist. 86. ad Nicetam Aquileiensem monet Episcopum illum, vt Pelagianos ad Ecclesiam redeuntes apertissimis verbis iubeat hęresim abiurare, propterea quod soleant plerumque Ecclesiā decipere ita cōposita Confessione fidei suæ, vt Catholici videātur, cum non sint. Tale aliquid videtur Zephyrino etiam Pontifici accidisse.

SEPTIMO. VRBANVM à Petro XVIII. Centuriatores his verbis reprehēdunt: *Instituit confirmationē post Baptismum, sed blasphemè dicit, per manus impositionē Episcoporum accipi Spiritum sanctū, & plenè Christianos fieri.* cen. 3. cap. 10. col. 277. cuius eiusdē erroris reprehendunt etiam Cornelium, columna 282.

ATinprimis mentiuntur ab Vrbano institutam esse Confirmationem. Nam exstat vsus ipsius Act. 8. & 19. vbi super baptizatos Apostoli manus imponūt, vt accipiant Spiritum sanctum. Et præterea TERTVLLIANVS, qui antiquior Vrbano, & Cornelio fuit, meminit Confirmationis pluribus in locis: in lib. de resurrectione carnis: *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur vt anima consecretur.* Et in lib. de præscrip loquēs de Diabolo, qui imitatur Baptismū, & Cōfirmationem nostram: *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam vtique credentes, & fideles suos? signat illic in frontibus milites suos.* Et in lib. de Baptismo: *Eximde*, inquit, *egressi de lauacro perungimur benedicta Vnctione.* Et paulo infra: *Deinde manus imponitur, per benedictionem aduocans, & inuitans Spiritum sanctū.* Vides ne apud Tertullianum Vnctionem, signum in fronte, manus impositionem, aduentum Spiritus sancti? Quid igitur Vrbanus instituere potuit?

CONSTAT autem, Tertullianum antiquiorem Vrbano fuisse: nam Tertullianus vixit tempore Seueri, & filij eius Antonini, & ex Hieronymo docent Magdeburgenses in eadem centur. 3. capi. e. 10. column. 277. Quid, quod iidem Centuriatores loco citato numerant inter nævos Tertulliani, quod post Baptismum agnouerit Vnctionem, & signum Crucis necessaria? Quomodo igitur ista cohærent, vt ab Vrbano dicant esse institutum, quod ipsi antè posuerant inter nævos Tertulliani Vrbano antiquioris?

DEINDE, quod addunt Centuriatores, blasphemū esse quod ait Vrbanus, accipi Spiritū sanctum, & plenè Christianos homines fieri per impositionem manus Episcoporum, non eget refutatione, cùm ipsi nullam adduxerint probationem. Præsertim cùm illud idem dicat etiam Cornelius, vt ipsi fatentur, & etiam Cyprianus libro primo, epistola duodecima, Cyrillus catechesi tertia mystagogica, Augustinus in epistolam B Ioannis, tractatu sexto, & alij Patres non rarò.

OCTAVVS est PONTIANVS Vrbani successor, quem arguunt Magdeburgenses centur. 3. ca. decimo, columna ducentesima septuagesima octaua quòd scripserit, Sacerdotes proprio ore corpus Domini conficere, & populis tradere: ac per Sacerdotes Deū aliorum hostias acceptare, atque eorū peccata donare, & sibi eos reconciliare. Quam sententiam blasphemam vocant Centuriatores: sed nihil adferunt, vnde probent esse blasphemam. Quare molestè ferre non debent, si nos Martyri sanctissimo, & ab Apostolorum successoribus instituto magis credamus, quam Luthero præsertm cùm illud idem in omnium veterum Patrum scriptis passim legamus.

AVDI enim HIERONYMVM in epist. ad Heliodorum, *Absit*, inquit, *vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cœlorum habentes quodammodo ante iudicij diem iudicant.* C

AVDI AVGVSTINVM in epistola centesima vicesima secunda ad Victorianum, vbi de fœminis captiuis inter Barbaros: *Ora*, inquiunt, *Deum pro eis, & roga, vt etiam ipsas doceat talia dicere, qualia sanctus Azarias inter cætera in oratione, & confessione sua fudit ad Deū. Sic enim sunt, illæ in terra captiuitatis suæ, quomodo erant: illi in ea terra vbi nec sacrificare more suo poterant Domino. Sicut nec istæ possunt vel ferre oblationem ad altare Dei, vel inuenire ibi sacerdotem per quem offerant Deo.*

AVDI CHRYSOSTOMVM in tertio lib. de sacerdotio: *Corporis*, inquit, *lepram purgare, seu verius dicam, non quidem purgare, sed purgatam ostendere, Iudæorum Sacerdotibus solis licebat: at verò nostris Sacerdotibus non corporis lepram, sed animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hæc ille. Quod igitur Pontianus ait, per Sacerdotes corpus Domini confici, aliorum hostias à Deo recipi, peccata hominum dimitti; dixerunt etiam probatissimi auctores Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, necnon cæteri omnes, quos de industria prætermisi. D

NONVS est CORNELIVS, quem Magdeburgenses centuria tertia, capite sexto, columna centesima quadragesima quinta, & capite septimo, columna centesima sexagesima quinta, affirmant, docuisse, in calice Domini solam aquam esse offerendam. Qui est exploratus error contra Euangelium, sed hæc impudentissima calumnia est. Solum enim hoc probant ex eo, quod Cyprianus libro secundo, epistola tertia ad Cornelium, multa disputat contra hunc errorem.

AT Cyprianus non dicit, hunc errorem esse illius, ad quem

quem scribit, sed quorundam aliorum: Deinde, epistola illa non ad Cornelium, sed ad Cæcilium quendam Africanum Episcopum scribitur, vt omnia exemplaria testantur. Sed Magdeburgenses tunc fortè largius biberant, & scintillantibus ac trementibus oculis vnū legerunt pro alio. Adde, quod Alexander Papa Cornelij prædecessor decretum iam antè ediderat, ne in calice Domini quidquam aliud, quàm vinum aqua mistum offerretur.

DENIQVE, si ex hac epistola alios reprehendunt, cur non seipsos etiam reprehendunt Centuriatores? Siquidem Cyprianus in hac epistola sæpius Eucharistiam vocat sacrificium, & nec solùm aquam, nec solùm vinum, sed vinum aqua temperatum, offerendum esse docet: Lutherani autem & Eucharistiam sacrificium esse obstinatissimè negant, & in calice solum vinum sine aqua consecrandum putant.

DECIMVS est MARCELLINVS, qui idolis sacrificauit, vt constat ex Pontificali Damasi, ex Concilio Sinuessano, & ex epistola Nicolai I. ad Michaelem. At Marcellinus nec docuit aliquid contra fidem, nec fuit hęreticus, vel infidelis, nisi actu externo ob metū mortis. Vtrum autem propter actum illum externum exciderit à pontificatu, an non, parum refert, quandoquidem se ipse pontificatu mox abdicauit, & paulò pòst martyrio coronatus est. Crediderim tamen, non excidisse eum ipso facto à pontificatu, quia satis constabat omnibus, eum solo metu idolis sacrificasse. B

CAPVT IX.

De iis, quæ Liberio & Felici II. obiiciuntur.

VNDECIMVS Pontifex, qui erroris arguitur, est LIBERIVS, quamuis enim Magdeburgenses cent. 4. ca. 10. col. 1284. non audeant quidquam de Liberio definire: Tamen Tilmannus HESHVSIVS lib. 1. de Ecclesia, cap. 9. audacter affirmat, eum Ariana hæresi infectum fuisse. Et sanè testes habet suæ sententiæ grauissimos auctores; Athanasium in epistola ad solitariam vitam agentes; Hieronymum in Chronico & in Catalogo scriptorum, in Fortunatiano, & Damasum in vita Liberij. C

RESPONDEO, de Liberio duo esse certa, vnum verò dubium. PRIMO, certum est eum ab initio pontificatus vsque ad exiliū, quod pro fide Catholica pertulit, acerrimum defensorem fuisse Catholicæ religionis. Id ita esse testantur omnes scriptores, qui de illis temporibus loquuntur, vt Ammianus Marcellinus lib. 15. historiæ suæ, Athanasius in vtraque Apologia, Ruffinus lib. 10. historiæ, cap. 22. Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ, Socrates lib. 2. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 29. Sozomenus lib. 4. cap. 10. Theodoretus lib. 2. cap. 16. & 17. Nicephorus lib. 9. cap. 35. 36. & 37. D

SECVNDO certum est, Liberium post reditum ab exilio fuisse etiam verè orthodoxum & pium. Nam, vt scribit Socrates lib. 4. ca. 11. postquam redierat ab exilio, Liberius noluit recipere ad Ecclesiam Macedonianos, nisi apertè hæresim detestarentur.

PRÆTEREA etiam post mortem semper sanctus est habitus, vt planum est ex verbis AMBROSII libro tertio de virginibus, in principio, vbi sic ait: *Tempus est*, inquit, *soror sancta beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior.* Item ex verbis EPIPHANII hæres. 75. *Eustathius*, inquit, *ad Liberium beatum Romæ Episcopum vnà cum multis Episcopis legatum agebat.* BASILIVS quoq; epist. 74. ad Episcopos Occidentis: *Quædam*, inquit, *ei proposita sunt à beatissimo Liberio.*

DENIQVE SIRICIVS, qui tertius fuit à Liberio, in epistola ad Hymericum, Liberium appellat venerandæ memoriæ prædecessorem suum. Quo modo, quæso, Patres isti Liberium iam defunctum beatissimum vocarent, si in hæresi mortuus esset? Vnum ergo remanet dubium, an videlicet medio tempore, id est, in ipso reditu ab exilio aliquid egerit contra fidem. Et quidem Sulpitius, Socrates, Sozomenus, & Nicephorus locis notatis indicant Liberium semper eundem fuisse, nec vnquā de fidei constantia aliquid remisisse.

ATHANASIVS vetò & Hieronymus locis citatis apertè dicunt, eum tædio exilij inflexum tādem fuisse ad subscriptionem hæreseos. Quibus addi potest HILARIVS qui in libro aduersus Constantiū ita loquitur: *Vertisti deinde vsque ad Romam bellum tuum, eripuisti illinc Episcopum, & ô te miserum, qui nescio an virum maiore impietate relegaueris, quàm remiseris.* RVFFINVS autem lib 10. cap. 27. hist. affirmat, se non potuisse certò cognoscere, an Liberius subscripsisset.

E quibus sententiis secunda verior nobis esse videtur. Nam Athanasius, Hilarius, & Hieronymus auctores sunt tum antiquiores, tum etiam grauiores cæteris, & rem non vt dubiam, sed vt certam & exploratam narrant. Præterea legi ipse epistolas Liberij manuscriptas ex Vaticana bibliotheca, quæ partim ad Imperatorem, partim ad Episcopos Orientales scriptæ erant, in quibus satis apertè significabat, se tandem Imperatoris voluntati acquiescere voluisse. Ad hæc, nisi fateamur, Liberium aliquo tempore defecisse à constātia in fide tuenda, cogimur Felicem II. qui Liberio viuente, pontificatum gessit, à numero Pontificum excludere, cùm tamen hunc ipsum Felicem, vt Papam & Martyrem, Ecclesia Catholica veneretur. Denique Sozomenus lib. 4. hist. cap. 14. & Nicephorus lib. 9. c. 37. obscurius quidem, tamen subindicant, Liberium in Concilio Sirmiensi, conuenisse cum Valente & Vrsacio Arianis, & ea pace facta, sedem suam recepisse, adiutum etiam literis eiusdem Concilij. Sed quamuis hæc ita se habeant, non tamen Liberius aut hæresim docuit, aut hæreticus fuit, sed solùm peccauit actu externo. quemadmodum sanctus Marcellinus, &, ni fallor, minus peccauit, quàm sanctus Marcellinus.

QVOD hæreticus verè non fuerit, docet sanctus Athanasius loco citato, vbi dicit, Liberium inuitum & coactum vi tormentorum fecisse quod fecit, nec esse censendam eius sententiam, quam minæ & terrores extorserant, sed eam quam protulit, cùm liberos haberet affectus, quòd autem non docuerit hæresim, facilè probari potest. Nam, vt colligitur ex Athanasij verbis, & ex epistolis ipsius Liberij duo mala Liberius commisit: Vnum, quòd subscripsit in damnationem Athanasij: Alterum, quòd cum hæreticis communicauit. In neutro autem fidem expresè violauit. Nam etsi hæretici persequebantur Athanasium caussa fidei, tamen non caussam fidei, sed crimina circa mores prætexebant: & Liberius consensit in damnationem Athanasij, propter crimina illi obiecta, non propter fidem.

PARI ratione cum hæreticis communicauit, quia Catholicos se fingebant. Nam in Epistolis suis Liberius ait, se communicasse cum Episcopis Orientalibus, quia inuenit eorum fidem congruere cum Catholica, & alienam esse ab Ariana perfidia.

PRÆTEREA Sozomenus lib. 4. cap. 14. & Nicephorus lib. 9. cap. 37. dicunt, in ea pace, quam fecit Liberius cum Episcopis Arianis, nihil aliud postulatum fuisse à Liberio, quàm vt subscriberet Sirmiensi Confessioni

Universidad de Deusto
Biblioteca

fessioni editæ contra Photinum, & Confessioni Antiochenæ editæ in Enceniis. Quæ Confessiones etsi non habent vocabulum ὁμοούσιος, tamen Catholicæ sunt, & eas exponit Hilarius in libro de Synodis, tanquam Catholicas.

ACCEDIT, quod, vt referunt Sozomenus & Nicephorus locis notatis, Liberius non modò non subscripsit Confessioni Arianæ, sed etiam Confessionem edidit antequam Syrmio discederet, in qua apertè excommunicabat eos, qui Filium Patri similem in substantia, & in aliis rebus omnibus esse negabant. Id quod ea de caussa fecit, quia Ariani falsum rumorem sparserant, Liberium docere cœpisse, Filium non esse Patri consubstantialem.

DICET aliquis, si ita est, quomodo ergo Hieronymus in Chronico, & in Catalogo scriptorum, in Fortunatiano, dicit, Liberium ad subscriptionem hæreseos inflexum tandem fuisse?

RESPONDEO, Liberium etsi non expressè, tamen interpretatiuè in hæresim consensisse. Nam Athanasium damnari permisit, quem sciebat caussa fidei persequutionem pati: & cum Valente & Vrsacio communicauit; quos non ignorabat hæreticos esse, etiamsi illi aliud se esse simularent. Hoc igitur est, quod Hieronymus significare voluit.

DVODECIMVS, qui erroris in fide ab hæreticis accusatur, est FELIX II. quem Arianum fuisse contendit Tilmannus Heshusius lib. 1. de Ecclesia, cap. 9. idque probat ex testimonio sancti Hieronymi, qui in Catalogo scriptorum, in Acacio sic ait: *Acacius*, inquit, *quem, quia luscus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæsariensis in Palestina Episcopus.* Et infra: *In tantum autem sub Constantio Imperatore claruit, vt in Liberij locum Romæ Felicem Arianum Episcopum constitueret.*

SED respondemus. Felicem nunquam Arianum fuisse, tametsi cum Arianis aliquando communicauerit, eo videlicet tempore, quo verus Papa non erat; postea verò quàm verus Papa esse cœpit, non modò Arianum non fuisse, sed etiam Arianos publicè detestatum, & ob Arianorum persecutionem coronam martyrij à Domino percepisse. Explicanda igitur est, quàm breuissimè fieri poterit, historia pontificatus Liberij & Felicis, ex qua mirabilis Dei prouidentia in Apostolica sede conseruanda apparebit.

LIBERIO in exilium ob fidem Catholicam deportato, Romanus Clerus iurauit, nullum se alium, viuo Liberio, in Pontificem admissurum. Id testatur Hieronymus in Chronico, tametsi verba transposita sunt. Illa enim verba. (*Quo in exilium truso, omnes Clerici iurauerunt, &c.* quæ ponuntur anno 351. poni debent post illa verba: *Liberius Episcopus Romanorum in exilium mittitur.* quæ ponuntur anno 361.

DEINDE opera Arianorum, ac præsertim Acacij Cæsariensis Episcopi, Felix Diaconus Romanus Episcopus creatur in locum Liberij, qui propter hoc beneficium liberè cum eis communicabat, licet ipse Arianus non esset. Sic enim scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 22. *In eius* (Liberij) *locum Felix Diaconus suus ab hæreticis subrogatur, & non tam sectæ diuersitate, quàm communionis & ordinationis conuenientia maculatur.* Et THEODORETVS li. 2. hist. c. 17. *Successum*, inquit, *est Liberio à fideli quodam illius Diacono, nomine Felice, qui tametsi fidem in Concilio Nicæno expositam ipse seruauit integram, tamen cum illis qui eandem labefactare studebant, liberè communicauit. At propterea nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit.*

IDEM quoque scribit Sozomenus lib. 4. historiæ, cap. 10. nec ab his dissentit Hieronymus in Catalogo scriptorum in Acacio; nam vox illa (*Arianum*) addita ad nomen Felicis, videtur irrepsisse aliunde. Siquidem codices antiqui manuscripti, illam non habent, vt notauit Marianus Victorius in hunc locum, nec translatio Sophronij in Græcum, illam habet. Et, quod ego maximi facio, Freculphus lib. 4. cap. 8. & Ado Viennensis in Chronico, referentes ad verbum totum hunc locum Hieronymi, non habent vocem, *Arianum.*

DENIQVE, non est vllo modo credibile, Hieronymum & Ruffinum in historia vtrique notissima tantopere discrepare potuisse, vt vnus neget, quod alter affirmat. Sed quamuis etiam Felix Arianus fuisset (quod hactenus tamen probatum non est) nihil id sedi Apostolicæ obesset. Constat enim eo tempore, Felicem schismaticum Papam, non verum & legitimum Pontificem fuisse. Duo siquidem simul esse non possunt: Viuebat autem tunc, & verus Pontifex erat Liberius. Quocirca (vt ex Theodoreto suprà recitauimus) nemo Catholicorum Romæ cum Felice eo tempore communicare volebat.

POST biennium deinde successit lapsus Liberij, de quo suprà diximus: tunc verò Romanus Clerus abrogata Liberio pontificia dignitate, ad Felicem se contulit, quem Catholicum esse sciebat. Et ex eo tempore cœpit Felix verus Pontifex esse. Tametsi enim Liberius hæreticus non erat, tamen habebatur, propter pacem cum Arianis factam, hæreticus, & ex ea præsumptione meritò potuit ei pontificatus abrogari, non enim homines tenentur, aut possunt corda scrutari, sed quem externis operibus hæreticum esse vident, simpliciter hæreticum iudicant, ac vt hæreticum damnant. Indicat hoc Hieronymus in Chronico, cùm ait, permultos ex Romano Clero peieraſſe, & ad Felicem accessisse. Dicuntur enim peieraſſe, quia iuramentum non seruarunt, quod susceperunt de non recipiendo alio Pontifice.

PORRO, Felix iam verus Papa animaduertens periculum Ecclesiæ & fidei, Deo sine dubio inspirante, qui Ecclesiam suam non deserit, non solùm recessit à communicatione Arianorum, sed etiam coacto Concilio declarauit Imperatorem Constantium, & Episcopos Vrsatium, ac Valentem, cum quibus Liberius pacem fecerat, verè esse hæreticos. Et propterea redeunte Liberio in vrbem, Felix cum suis ab Arianis electus est, & non diu pòst mortuus, siue capite cæsus, siue cõfectus ærumnis fuerit. Id enim non certò constat.

HÆC verò ita se habere, id est, Felicem post lapsum Liberij verum Pontificem fuisse, & pro Catholica fide mortuum esse, his argumentis probatur. PRIMVM, id aperiè testatur Damasus, vel quicunque est auctor Pontificalis, in vita Felicis. Idem significare videtur sanctus Hieronymus in Chronico, cùm ait de Romanis Clericis: *Post annum cum Felice electi sunt, quia Liberius tedio victus exulij, & in hereticam pranitatem subscribens, Romam quasi victor intrauerat.* Hæc enim verba persecutionem significant contra Felicem motam, & ab iis motam, qui Arianis fauebant. Ex quo sequitur, ipsum Felicẽ pro fide Catholica passum esse persecutionem.

SECVNDO, omnia Martyrologia antiqua, tam excusa, vt Bedæ, Adonis, Vsuardi; quàm etiam manuscripta I V. Kalend. Augusti ponunt memoriam sancti Felicis I I. Papæ Martyris, qui Constantium hæreticum declarauit.

ADDE, quod sanctus Gregorius primus tam in Antiphonario, quàm in sacramẽtario, ponit integrũ officium Ecclesiasticum legendũ ad Missam in die sancti Felicis Põtificis & Martyris I V. Kal. Augusti: esse autẽ eum

eum Felicem Romanum Pontificem, & proinde eum, de quo loquimur, testatur Micrologus lib. Ecclesiast. obseruationum, cap. 43. cùm igitur Ecclesia Catholica à mille iam annis hunc Felicem colat vt Papam & Martyrem, non debet is excludi à numero Põtificum, etiamsi nullam aliam rationem proferre possemus.

TERTIO, Felix Papa, sancti Gregorij atauus, ab antiquissimis scriptoribus dicitur Felix Papa I V. vt à Ioanne Diacono, lib. 1. de vita beati Gregorij, cap. 1. & à Leone Hostiensi lib. 1. Chronici Cassinensis, cap. 1. At Quartus ille esse non potuit, nisi iste noster fuerit Secundus, non enim sunt nisi duo Felices, præter hunc nostrum, ante Felicem Quartum, igitur ante mille annos hic Felix in numero Pontificum habitus est, nec enim schismatici numerum faciunt.

QVARTO, cùm Romæ ambigeretur anno M. D. LXXXII. deberétne hic sanctus Felix in nouo Martyrologio collocari, casu inuenta fuit arca marmorea in Basilica sanctorum Cosmæ & Damiani, cum hac inscriptione in marmore incisa antiquis characteribus: HIC IACET CORPVS SANCTI FELICIS PAPÆ, ET MARTYRIS, QVI CONSTANTIVM HÆRETICVM DAMNAVIT. Et incidit hæc inuentio in diem XXVIII. Iulij, hoc est, pridie eius diei, quo celebrari solebat memoria huius ipsius Felicis, quod non immeritò diuinitus contigisse creditum est.

IAM verò mortuo sancto Felice, Liberius iterũ sibi conciliauit Romanum Clerum, & Catholicum Præsulem se præstitit, vt suprà ostẽdimus ex Socrate in caussa Macedonianorũ. Quocirca omnium consensu iterum legitimè sedere cœpit, ac sedit vsque ad mortem. Atq; hæc est caussa, cur in Catalogo Pontificum aliqui veterum non posuerunt Felicem, vt Augustinus in epistola 165. & Optatus lib. 2. quia videlicet, totum Felicis tempus in pontificatu Liberij inclusum fuit.

DECIMVS TERTIVS est quidã LEO Papa, quem nonnulli dicunt huic Felici I I. successisse, & Arianum planè fuisse, ac eodẽ mortis genere obiisse, quo Arius periit, nimirum effusione omnium intestinorum, dum aluum purgaret. Refert hoc Vincentius lib. 15. ca. 23. speculi historialis, & Conradus Halberstatensis in Chronico. Magdeburgenses cent. 4. cap. 10. in vita Felicis I I. non putant hoc improbabile.

AT sine dubio iste Leo fictus Pontifex fuit. Constat enim Leonem I. esse illum qui sedit tempore Concilij Chalcedonensis, hoc est, annis circiter centum post tempora Felicis II. deinde scriptores omnes veteres, vt Hieronymus, Augustinus, Optatus, Theodoretus, Ruffinus, necnon recentiores, vt Sigebertus, Martinus Polonus, Platina & quotquot sunt alicuius nominis, Liberio & Felice defunctis, Damasum subtituunt.

FORTE orta est hæc fabula ex opinione concepta de Liberij hæresi, & persecutione in Catholicos, expulso Felice I I. quia enim Liberius expulso Felice, instar Leonis sæuire cœpit in Catholicos, vt ipsi falsò existimant, finxerunt homines otiosi quendam Leonẽ Pontificem Arianum sedisse post Felicem I I. Sed hæc inter fabulas numeranda sunt.

CAPVT X.

De Siricio, Innocentio, & aliis septem Pontificibus.

DECIMVS QVARTVS est SIRICIVS, quem Ioãnes CALVINVS accusat lib. 4. instit. cap. 12. §. 24. quòd in epistola ad Hispanos coniugium pollutionem vocauerit, Sed Caluinus more suo impudẽter mentitur. Non enim Siricius coniugium, verum & legitimum pollutionem appellat, sed illicitam coniunctionem eorum, qui post peractam publicam pœnitẽtiam, iterum redeunt ad eandem cõiunctionẽ, propter quam pœnitentiam egerant. Nemo autem pœnitentiã vnquam egit, quod inierit legitimum matrimonium.

DECIMVS QVINTVS est INNOCENTIVS I. quem Magdeburgenses cent. 5. cap. 10. in vita ipsius Innocentij, dicunt, grauiter erraſſe, quod in epist. 2. cap. 12. præceperit, sacram virginem iam velatam, quæ nupserit, aut fornicata fit, non recipi ad pœnitentiam, donec viuit ille, cum quo ipsa peccauit. Videtur enim iniquum, mulierem pœnitentem non debere absolui, nisi prius moriatur, qui eam seduxit.

ITEM, quod in epist. 18. ad Alexandrum Antiochenum scripserit, ratum quidem esse Arianorum Baptismum, sed non conferri per eos Spiritum sanctum, quia se ab Ecclesia separauerunt. Vbi videtur velle efficaciam sacri Baptismi pendere à bonitate ministri, quod est contra Ecclesiæ communem doctrinam.

ITEM, quod in epist. 22. cap. 1. docuerit, Sacerdotem non posse esse eum, qui viduam in vxorem acceperit, cùm Moses in Leuitico præcipiat, vt Sacerdos virginem vxorem accipiat, quasi Christiani teneantur adhuc legibus iudicialibus Testamenti veteris.

RESPONDEO ad PRIMVM, Innocentium velle dicere, non debere recipi ad pœnitentiam eas virgines, quę nolunt separari ab adultero, nisi post mortem eius; & hoc iustissimum est. Neque enim debent ab Ecclesia absolui ij, qui in peccato perseuerare volunt.

AD SECVNDVM, dico, Innocentium loqui eo loco de iis, qui baptizantur, vel ordinantur ab hæreticis, cùm sint ipsi etiam polluti eadem hæresi. Eiusmodi enim verè recipiunt Sacramentum Baptismi, vel Ordinationis, sed non recipiunt Spiritus sancti gratiã, quæ in hæreticis esse non potest. Et in Ordinatione non modò gratiam non recipiũt ab hæreticis ordinati, sed nec ius legitimè Ordines exercendi. Id enim ius per hæresim ordinator perdidit, nec tribuere potuit, quod ipse nõ habuit. Vide Glossam 1. quæst. 1. can. Arianos.

AD TERTIVM dico, Innocentium non velle dicere, teneri nos legibus Iudaicis, sed velle argumentari à simili, vel potius à maiori, hoc modo; Tenebantur Sacerdotes in Testamento veteri ex diuino præcepto, non ducere vxorem viduam: Ergo multò magis conuenit, vt in Sacerdotibus nouæ legis Ecclesia requirat, ne viduarum fuerint mariti, propter excellentiam nimirum sacerdotij Christiani.

DECIMVS SEXTVS est CÆLESTINVS, quem Nestorij hæresi infectum fuisse affirmat Laurentius VALLA, in declamatione de falsa donatione Constantini. Sed Laurentius apertè mẽtitur, siquidẽ Cælestinus nõ modò nõ fuit vnquã de hac hæresi notatus, sed ipse est qui præcipuè illã hęresim condemnauit, vt patet ex Prospero in Chronico anni CCCC. XXXI. & ex totõ Cõcilio Ephesino. Deceptus est Valla æquiuocatione nominis. Fuit enim Cælestinus hæreticus Pelagianus, qui quædam communia cum Nestorianis habuit.

DECIMVS SEPTIMVS est LEO I. qui in epist. 79. ad Nicetum, dicit, eas mulieres, quę putantes maritos suos esse defunctos, aut nunquam redituros ex captiuitate, nupserunt aliis, non peccasse: tamen si mariti earum redeant, teneri eas ad primum coniugium renouandum. Si autem eas non velint, non teneri. Vbi duo videntur errores: Vnus, quòd mulier non peccet, si nubat alteri viro quando existimat, primum maritum viuere, sed nunquam rediturum: Alter, quòd mulier possit manere cum secundo marito, si primus eam nolit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Notarunt hunc errorem Magdeburgenſes centuria 5. cap. 10. in vita Leonis primi.

RESPONDEO, in neutro Leonem erraſſe. Nam cùm dicit, non peccare mulierem, quæ nubit, viuente adhuc priore viro, loquitur de illa tantùm, quæ nubit, quia putat, primum maritum eſſe mortuum, vt ipſe ibidem diſertè explicat: de illa autem, quæ nubit, quia putat maritum ſuum nunquam rediturum, non dicit peccare, neque non peccare, quia exiſtimabat rem per ſe eſſe notam, nimirum eam peccare.

QVANDO autè dicit, debere mulierē redire ad primum virū, ſi ipſe eam velit; conſequēter vult intelligi, debere virum redire ad mulierē, ſi ipſa eum velit, etiā ſi alioqui eam ille noluiſſet. Sunt enim pares in hac re vir & mulier. Itaque, ſi alter coniugum velit redire ad coniugium, tenetur alter neceſſariò parere: ſi autē neuter velit redire, poterunt ſeparati manere, quoad vſum coniugij. Et hoc ſolum permittit ſanctus Leo. Neque hinc ſequitur, poſſe mulierem manere cum ſecundo marito. Nam idem Leo ibidem clariſſimè dicit, primū matrimonium eſſe inſolubile, & neceſſariò reformandum, poſteriore ſoluto, quod verum eſſe non poterat. B

DECIMVSOCTAVVS eſt GELASIVS, cuius duas ſententias, ſecundum Catholicos, erroneas notarunt Centuriatores centuria 5. ca. 4. de cœna Domini, & cap. 10. in vita Gelaſij: VNA eſt in libro contra Eutychen, cum carne Chriſti manere in Sacramento verum panem: ALTERA, apud Gratianum de conſecratione, diſtinctione ſecunda, canon. Comperimus, non poſſe ſine ingenti ſacrilegio ſumi vnam partem Sacramenti Euchariſtiæ ſine altera. Aut enim Gelaſius errauit in his duobus, aut nos erramus, qui contrarium ſentimus, & ſequimur.

RESPONDEO, Ad PRIMVM, librū illum non eſſe Gelaſij Papę, ſed vel Gennadij, qui librum eiuſdē tituli ſcripſit ad Gelaſium Papam, vel Gelaſij Cæſarienſis Epiſcopi, cuius meminit Hieronymus circa finē Catalogi ſcriptorū Eccleſiaſticorum. Siquidem Papa Gelaſius ſcripſit quinq; libros contra Eutychen, vt Trithemius refert. hic autem vnus tantùm eſt exiguus libellus. Deinde hic auctor pollicetur, ſe ferè omniū veterum ſententias collecturū de incarnatione Domini, & cùm adducat XV. Patres Græcos, duos tantum Latinos profert Ambroſium & Damaſum, & omittit Cyprianum, Hilariū, Hieronymum, Auguſtinū, Innocentium, Leonem, Proſperū, & ſimiles, quos nunquā Gelaſius Pōtifex omiſiſſet, immò nec alius Latinus auctor, videtur enim hinc manifeſtè colligi, hunc auctorem Græcum fuiſſe, non Latinum. AD SECVNDVM dico, Gelaſium in eo canone loqui ſolùm de Sacerdote ſacrificante. qui non poteſt ſine ſacrilegio vnam tantùm ſpeciem ſumere, quia imperfectū ſacrificiū redderet. C D

DECIMVSNONVS eſt ANASTASIVS II. qui trium errorum accuſatur. PRIMO. quòd ſine conſilio Epiſcoporum, Presbyterorum, & Clericorum totius Eccleſiæ, communicauerit Photino, qui cōmunicauerat cum Acacio hæretico. SECVNDO, quòd voluerit occultè reuocare Acacium, quem damnauerant Felix & Gelaſius Papæ. TERTIO, quòd approbauerit Baptiſmata, & Ordines collatos ab eodem Acacio, propter quos errores & peccata dicitur idem Anaſtaſius diuinitus, morbo immiſſo, repentè extinctus. Hæc ſcribit auhor pontificalis in vita huius Anaſtaſij, & cum ſequutus Tilmanus HESHVSIVS lib. 1. de Eccleſia, cap. 9. immò & Gratianus diſt. 19. can. Anaſtaſius, & Magdeburgenſes, cent. 6. ca. 10. in vita Anaſtaſij.

RESPONDEO, falſiſſimum eſſe, quòd Acacium Anaſtaſius reuocare voluerit. Cōſtat enim ex Euagrio lib. 2. ca. 23. & ex Nicephoro li. 15. & 17. & ex Liberato cap. 18. Acacium obiiſſe tempore Felicis Papæ, à quo tertius fuit Anaſtaſius. Quomodo ergo Anaſtaſius eū iamdudum defunctum in ſuam ſedē reuocare voluit? Sed dicunt quidam, ſaltē voluiſſe reuocare eius nomē.

AT contrà, exſtat epiſtola Anaſtaſij huius Papæ ad Anaſtaſium Imperatorem, in qua petit, vt Imperator iubeat nomen Acacij taceri in Eccleſia, quandoquidē iuſtiſſimè à Felice Papa prædeceſſore ſuo fuerit condemnatus. Quòd verò Gratianus diſtin. 19. canon, ita Dominus, dicit, erraſſe in hac epiſtola Anaſtaſium, quia voluit eſſe rata Sacramenta Baptiſmi, & ordinis, quæ Acacius contulerat: id non Anaſtaſium, hæreticū; ſed Gratianum imperitum oſtendit. Quis enim ignorat Catholicorum, baptizatos ab hæreticis verè eſſe baptizatos, & ſimiliter ordinatos, verè eſſe ordinatos, quando ordinator hæreticus verè Epiſcopus fuerat, & adhuc erat, ſaltem quantum ad characterem?

ILLVD verò de Photino fortè eſt mēdacium, ſicut de reuocatione Acacij; ſed verum ſit, num propterea non erit Catholicus Anaſtaſius? An non licet Summo Pontifici ſine concilio omnium Epiſcoporum, Presbyterorum, & Clericorum totius Eccleſiæ, abſoluere vnum excommunicatum? Quod addunt, Anaſtaſium Papam morte repentina à Deo immiſſa defunctum, videtur ortum ex eo, quod conſtat, Anaſtaſiū hæreticum Imperatorem illo ipſo tēpore fulmine ictum periiſſe, vt ſcribunt Beda, Cedrenus, & Zonaras. & Paulus Diaconus in eius vita, alioqui fabulam eſſe non dubiū eſt.

VICESIMVS eſt VIGILIVS, quem Liberatus in Breuiario. cap. 22. refert, epiſtolam ſcripſiſſe ad Theodoram Imperatricem, & alios hæreticos, qua confirmabat hæreſim ipſorum, & anathema dicebat iis, qui confitentur duas in Chriſto naturas.

RESPONDEO, multi exiſtimant, hunc locum Liberati eſſe corruptum ab hæreticis, eò quòd in pontificali contrarium videatur narrari. At cùm veſtigium nullū appareat corruptionis in libro Liberati, & reuera non pugnet narratio Liberati cum narratione pontificalis, aliter reſpondendum eſt. Dico igitur, Vigiliū ſcripſiſſe illam epiſtolam, & damnaſſe Catholicam fidem, ſaltem exteriori profeſſione: ſed hoc nihil obeſſe noſtræ cauſſæ. Nam id fecit, cùm adhuc viuerer Syluerius Papa, quo tempore Vigilius ipſe Papa nō erat, ſed Pſeudopapa. Neque enim duo ſimul veri Pontifices Summi eſſe poſſunt; & conſtabat tunc omnibus, Syluerium verum Pontificem eſſe, licet in exilio degeret.

SCIENDVM eſt enim, Anthemiū hæreticū depoſitum fuiſſe ab Agapeto Romano Pontifice de Epiſcopatu Conſtātinopolitano: deinde Imperatricē petiuiſſe à Syluerio Agapeti Succeſſore, vt Anthemium reſtitueret: quo recuſante, Vigilium, tunc Archidiaconum, promiſiſſe Imperatrici, ſe Anthemium reuocaturū, ſi poſſet Romanus Pontifex fieri: continuò autem, iuſſu Imperatricis, opera Beliſarij fuiſſe ſanctum Syluerium expulſum de ſua ſede in exilium, & Vigilium creatum Papam, ſeu potius Antipapam. Quo tempore non eſſet mirum, ſi errare in fide, & etiam hæreticus planè eſſe potuiſſet. Quanquam ne tunc quidem definiit aliquid contra fidem tanquam Pontifex, neque animo hæreticus fuit. Siquidem epiſtolam ſcripſit nefariam quidem, & Chriſtiano homine indignam: tamen in ea Catholicā fidem non damnauit palām neq; hæretico animo, ſed occultè, propter cupiditatem præſidendi, vt Liberatus ibidē dicit, & ex epiſtola ipſa Vigilij apparet. Scribit enim, vt caueant, ne epiſtolam illam vllus videat, & vt ſint omnia occulta vſque ad tempus. Erat enim Vigilius tunc in anguſtiis ſummis, in quas eum ambi

ambitio ſua contecerat. Nam ſi palàm ſe hæreticum profiteretur, metuebat Romanos, qui hæreticum ſedere in Petri cathedra nunquam paſſuri videbantur. ſi è contrario Catholicum ſe proficeretur, metuebat Imperatricem hæreticam, cuius opera pontificatum adeptus fuerat. Itaque rationem illam excogitauit, vt Romæ Catholicum ageret, & interim per literas apud Imperatricem hæreticum ſimularet. A

CONTIGIT autem paulò pòſt, vt Syluerius moreretur, & Vigilius, qui conſque in ſchiſmate federat, inciperet iam ſolus & legitimus Pontifex eſſe, nimirū confirmante & accipiente eum clero, & populo Romano. Ab hoc verò tempore nullus inuentus eſt in Vigilio aut error, aut erroris ſimulatio, ſed ſumma cōſtantia in fide vſque ad mortem, vt appareat, cum ipſo pontificatu firmitatem fidei eum accepiſſe, & de leui palea in ſolidiſſimam petram commutatū fuiſſe. Nam cùm Imperatrix Theodora hæretica freta occultis literis, & promiſſione Vigilij, peteret ab eo, vt Anthemium Patriarcham prædictum, ſicut promiſerat, reſtitueret, ille reſcripſit, ſe temerè promiſiſſe, grauitérque ea promiſſione peccaſſe, & ideo non poſſe, nec velle implere quæ promiſerat, ne peccata peccatis adderet. B

QVOCIRCA ab irata Imperatrice in exilium miſſus fuit, & miſerè vexatus vſque ad mortem. Id quod non ſolùm ſcribitur in pontificali, ſed etiam annotarūt Paulus Diaconus in vita Iuſtiniani, & Aimoinus lib. 2. cap. 32. de geſtis Francorum, & ipſi etiam Magdeburgenſes centuria 6. cap. 10 in vita Vigilij; & idem etiam indicat breuiſſimè Liberatus, in fine cap. 22. vbi dicit, Vigilium ab illa ipſa hæreſi, quam initio occultè fouerat, miſerè afflictum poſtea fuiſſe.

DENIQVE Vigilium, poſt mortem Syluerij, verū & ſanctum Pontificem fuiſſe, teſtantur omnes illi, qui illo ipſo tempore viuentes ſcripſerunt aliquid de Vigilio. GREGORIVS I. lib. 2. epiſt. 36. ad Epiſcopos Hyberniæ: *Recordandæ*, inquit, *memoriæ Vigilius Papa in vrbe regia conſtitutus, contra Theodoram tunc Auguſtam, vel Acephalos, damnationis promulgauit ſententiam.* CASSIODORVS libro de diuinis lectionibus, cap. 1. *Origenem*, inquit, *præſenti tempore à Vigilio Papa viro beatiſſimo conſtat eſſe damnatum.* ARATOR præfationum Actorum Apoſtolicorum, quæ ipſe carmine ſcripſit, & Vigilio Papæ dedicauit, ſic incipit: *Domino ſancto, beatiſſimo, Apoſtolico, & in toto orbe primo omnium Sacerdotū Papæ Vigilio.* C

DENIQVE conſtat ex Euagrio lib. 4. cap. 37. à Vigilio confirmatam fuiſſe V. Synodum generalem, in qua damnata eſt hæreſis illa, quam Theodora fouebat, & de qua ipſe Vigilius ab aduerſariis accuſatur. D

POSSET etiam dici, epiſtolam illam Vigilij, cuius meminit Liberatus, fuiſſe confictā ab hæreticis. Liberatum autē credidiſſe falſo rumori, quē hæretici ſparſerant. Nam quod hæretici confinxerint epiſtolā quādam Vigilij Papæ nomine ad Theodorā & Iuſtinianū, deprehēſum fuit certis indiciis in V I. Synodo, actione 14. ſed quidquid dē hoc ſit, ſatis nobis eſt, eum nulla in re erraſſe, quo tempore verus Pontifex fuit.

VICESIMVSPRIMVS eſt ſanctus GREGORIVS I. qm à Durando in 4. d. 7. q. 4. accuſatur erroris, quod in epiſt. 26 lib. 3. ad Ioannem Epiſcopum Caralitanum, permiſerit Presbyteris conferre Cōfirmationis Sacramentum, quod iure diuino ſolis Epiſcopis conuenit. Propter quem locum Gregorij Adrianus in quæſt. de Confirmatione, art. vlt. aſſerit. Pontificem poſſe errare in definiendis dogmatibus fidei.

RESPONDEO PRIMO, non beatum Gregoriū, ſed Durandum potius & Adrianum erraſſe. Siquidem Concilium Florētinum in inſtructione Armenorum, & Tridentinum ſeſ. 7. canone vltimo, docent, Confirmationis ordinarium miniſtrum eſſe Epiſcopum. Ex quo ſequitur, poſſe extraordinariè, etiam non Epiſcopum eſſe miniſtrum eius Sacramenti.

DEINDE, Gregorius non decretum aliquod de hac re edidit, ſed ſolùm conceſſit quibuſdam Presbyteris, vt abſentibus Epiſcopis confirmarent: proinde, ſi in hac re Gregorius erraſſet, non doctrinæ, ſed exempli ſeu facti error fuiſſet. Eſt etiam alius quidàm error, qui ſancto Gregorio attribuitur, ſed falsò, de quo dicemus infrà, cùm agemus de Gregorio III.

VICESIMVSSECVNDVS eſt BONIFACIVS V. quem grauiter reprehendunt Magdeburgenſes centuria ſeptima, cap. 10. quod ipſe in epiſtola ad Eduinum Regem Anglorum, quam refert Beda lib. 2. hiſt. Anglorum, cap. 10. docuerit, Chriſtum à ſolo originali peccato nos redemiſſe.

RESPONDEO, Centuriatores de ſuo addidiſſe illam vocem, *Solo*. Bonifacius enim ſic ait: *Accedite ergo ad agnitionem eius, qui vos creauit, qui in vobis vitæ inſufflauit ſpiritum, qui pro veſtra redemptione Edium ſuum vnigenitum miſit, vt vos ab originali peccato eriperet.* Hæc ille. Vbi, quòd non meminerit aliorum peccatorum, cauſſa fuit, quia peccatū originale eſt principale, & propter quod delendum principaliter Chriſtus mortuus eſt. Vnde Ioan. 1. legimus: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Græce, ἴδε ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, id eſt, peccatum illud mundi, hoc eſt, peccatum originale, quod ſolum eſt commune toti mundo. Nam plurimi nullum aliud habent, vt omnes pueri. B

CAPVT XI.

De Honorio primo.

VICESIMVSTERTIVS eſt HONORIVS I. quem hæreticū Monothelitam fuiſſe contendit Nilus in lib. de primatu Romani Pontificis. Idē aſſerunt Magdeburgēſes cent. 7. cap. 10. in vita ipſius, & c. 11. col. 553. inter manifeſtos hæreticos eum ponunt.

NEC ſolum hæretici, ſed etiam nonnulli ex Catholicis Honorium hæreticum fuiſſe contendunt, vt Melchior Canus lib. 6. de locis, cap. vlt. Argumenta ipſorum hæc ſunt. PRIMVM, ex epiſtolis ipſius Honorij, extant enim duæ epiſtolæ Honorij ad Sergium, vna in VI. Synodo, act. 12. altera ibidem act. 13. in vtraque autem Honorius approbat doctrinam Sergij Principis Monothelitarum, & iubet non debere dici Chriſtum duas habere voluntates aut operationes.

SECVNDVM, ex VI. Synodo, act. 13. vbi damnatur Honorius tanquam hæreticus, & comburuntur eius epiſtolæ, & in ſequentibus actionibus omnibus repetitur eius damnatio.

TERTIVM, ex VII. Synodo, act. vlti. vbi totum Concilium dicit Anathema Honorio, Sergio, Cyro, & cæteris Monothelitis, & idem repetit in epiſtola, quā ſcribit ad clericos vniuerſos.

QVARTVM, ex VIII. Synodo, act. 7. vbi legitur, & probatur epiſtola Concilij Romani ſub Adriano II. vbi Pontifex cum Concilio aſſerit fuiſſe Honoriū iudicatum poſt mortem à Concilio VI. quia de hæreſi accuſatus fuerat.

QVINTVM, ex epiſtola Agathonis Papæ, qui in epiſtola ad Conſtantinum Imperatorem, quæ habetur in quarta actione VI. Concilij generalis, anathema dicit Honorio, tanquam Monothelitæ.

SEXTVM, ex Leone II. qui in epiſtola ad eundem Imperatorem, quæ habetur ad finem Cōcilij, eundem Honorium execratur, tanquam qui ſedem Apoſtoli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cam sua hæresi contaminauerit.

SEPTIMVM, ex variis scriptoribus Græcis & Latinis, qui Honorium fuisse hæreticum testatur. Id enim asserit Tharasius Episcopus Constantinopolitanus, in epistola ad Patriarchas, quæ habetur in V II. Synodo, act. 3. Item Theodorus Episcopus Hierosolymæ, in epist. Synodica, quæ habetur in eadem V II. Synodo, act. 3. Item Epiphanius Diaconus Catholicus, in disputatione cum Gregorio hæretico, quæ habetur in 6. act. V I I. Synodi, tom. 2. Psellus in carmine de septem Synodis. Beda de sex ætatibus, in vita Constantini I V. Imperatoris, & liber Pontificalis in vita Leonis I I.

AT pro Honorio scripserunt Albertus Pighius lib. 4 Hierarchiæ Ecclesiasticæ, cap. 8. Hosius lib. 2. contra Brentium, & Ioannes à Louanio in libro de perpetua cathedræ Petri protectione & firmitate, cap. 11. & Onofrius in annotatione ad Platinam in vita Honorij, quorũ rationes multò sunt efficaciores, quã aduersariorum, vt patebit in solutione argumẽtorum.

AD PRIMVM ergo respondeo dupliciter. PRIMO, fortasse illas epistolas esse confictas, & insertas Concilio generali ab hæreticis; quod enim hoc nõ temerè dicatur, patet ex eo, quod constat in V. Synodo, fuisse à similibus hæreticis insertas epistolas fictitias Vigilij Papæ Romani, & Mennæ Patriarchę Constantinopolitani. Id quod deprehẽsum fuit in V I. Synodo, actione 12. & 14. dum relegerentur acta V. Synodi. Sunt enim inuenti tres quaterniones ab hæreticis inserti, & in iis istæ epistolæ. Quid ergo mirum, si iidem artifices idem fecerint in V I. Synodo?

SECVNDO dico, in epistolis istis Honorij nullum contineri errorẽ. Honorius enim in his epistolis confitetur, quod ad rem attinet, duas in Christo voluntates & operationes: & solùm prohibet nomina vnius vel duarum voluntatum, quæ tunc erant inaudita, idq; prudentissimo consilio. Quod rem ipsam confiteatur, patet ex illis verbis secundæ epistolæ: *Vtrasque naturas in vno Christo, vnitate naturali copulatas cum alterius communione operantes, atque operatrices: confiteri debemus. Et diuinam quidem, quæ Dei sunt, operantem: & humanam, quæ carnis sunt exequentem, non diuisè, neque confusè, aut conuertibiliter Dei naturam in hominem, nec humanam in Deum conuersam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes, &c.* Hæc confessio Catholicissima est, & Monothelitarum hæresim penitus destruens.

QVOD autẽ Honorius prudentissimo consilio prohibuerit nomina vnius, vel duarum operationũ, probatur; Nam tunc initium erat huius hæresis, nec ab Ecclesia aliquid de his nominibus erat definitũ. Tunc enim primùm Cyrus Alexãdrinus cœperat prædicare vnam in Christo operationẽ: è ecõtrario verò Sophronius Hierosolymitanus opponens se Cyro, prædicabat in Christo duas operationes. Retulit Cyrus hanc contentionem ad Sergium Cõstantinopolitanũ, & vterq; ad Honorium Romanum. Honorius igitur metuens, id quod postea euenit, ne ista contentio in graue aliquod schisma cresceret, & simul videns, sine his vocibus posse fidẽ esse saluam, voluit conciliare vtramque opinionem, & simul tollere de medio scandali, & cõtentionis materiam. Itaque scripsit in epistola prima, ideo debere abstineri à vocabulo vnius operationis, ne videamur cum Euthychianis vnam naturã ponere in Christo: & rursum à duarum operationũ vocabulo, ne videamur cum Nestorio duas personas ponere: *Ne, inquit, aut duarum operationum vocabulo offensi, Nestorianos se Xanes nos vesana sapere arbitrentur; aut certe si rursum vnam operationem fatendam esse censuerimus, stultam Eutychianistarum accusationis auribus dementiam fateri putemur.*

A DEINDE in epist. 2. docens modum loquendi, & concilians opiniones: *Auferentes ergo, inquit, scandalum nouellæ admonitionis, non nos oportet vnam vel duas operationes definientes prædicare: sed pro vna, quam quidam dixit, operatione, oportet nos vnum operatorem Christum Dominũ in vtrisque naturis veridicè confiteri: & pro duabus operationibus, ablato geminæ operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, diuinitatis, & carnis assumptæ in vna persona vnigeniti Filij Dei Patris inconfusè, indiuisè, atque inconuertibiliter nobiscum prædicare propria operantes.* Hæc ibi: quæ certè non nisi laudari possunt.

AT paulò infrà apertè prædicat vnam tantùm voluntatem his verbis: *Vnde & vnam voluntatem fatemur Domini nostri* IESV CHRISTI.

RESPONDEO, eo loco Honorium loquutum esse solùm de humana natura, ac dicere voluisse, non fuisse in homine Christo duas pugnantes voluntates, vnam carnis, alteram spiritus, sed vnam tantùm, nimirum spiritus. Caro enim in Christo nihil absolutè apperebat contra rationem. Hanc autem esse mentem Honorij, planum est ex ratione, quam reddit. Sic enim ait: *Vnde & vnã volũtatẽ fatemur Domini nostri* IESV CHRISTI, *quia profectò à Diuinitate assumpta est nostri natura, non culpa: illa profectò, quæ ante peccatũ creata est, nõ quæ post præuaricationem vitiata.* Hæc ratio nulla est, si adferatur ad probandũ in Christo Deo & homine vnam tantùm esse voluntatẽ: efficacissima autẽ est, si inde probandũ sit, non fuisse in Christo homine contrarias volũtates carnis & spiritus, illa enim cõtrarietas ex peccato nata est, Christus autẽ sine peccato humanã habet naturã.

DEINDE, quia poterat aliquis obiicere illa loca Euangelij: *Non veni facere voluntatem meam.* Et: *Nõ quod ego volo, sed quod tu*, vbi videtur Christus, vt homo habuisse contrarias voluntates, nimirum vnam malã, qua volebat non pati, alterã bonam, qua volebat non impleri priorem illam voluntatẽ suam, sed impleri contrariam, quæ erat conformis Dei voluntati. Respõdet HONORIVS paulò infrà: *Est*, inquit, *scriptum: Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me, Patris, &, non quod ego volo, sed quod tu vis pater, & alia huiusmodi. Non sunt hæc diuerse voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumptæ. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum, vt sequamur vestigia eius, pius Magister discipulos imbuens, vt non suam vnusquisq; nostrũ, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem*, hoc est, non habuit Christus contrarias voluntates, ita vt opus illi fuerit, vnum vincere ac mortificare. Sed ita loquitur, ac si haberet contrarias voluntates, vt nos doceat mortificare propriã voluntatẽ, quæ sæpe aduersus Deum rebellare niritur.

ET confirmatur testimonio grauissimo sancti MAXIMI, qui tẽpore Honorij vixit. Is enim scripsit dialogum contra Pyrrhum Sergij successorem, qui adhuc est in Bibliotheca Vaticana. In eo Dialogo introducit Pyrrhum hæreticum, proferẽtem pro se testimonium Honorij: deinde respondet ipse, Honorium semper fuisse Catholicorum, & probat cùm aliunde, tum ex testimonio Secretarij ipsius Honorij, qui epistolas illas scripserat ab Honorio dictatas, quem Secretarium tunc adhuc superstitem fuisse dicit. Testabatur autem Secretarius mentem Honorij non fuisse vnquam, negandi duas in Christo voluntates, etsi quando videtur duas negare, id esse intelligendum de duabus contrariis & pugnantibus, in eadem humana natura, quæ in nobis ex peccato inueniuntur, quod in Christo non fuit. Sed ipsa verba sancti Maximi adscribamus.

PYRRHVS. *Quid tu habes quod respondeas de Honorio, qui literis suis, quas ad Sergii superioribus temporibus scripsit, vnitã plane voluntatẽ Domini nostri Iesu Christi professus est?*

MAXI

MAXIMVS. *Vtra harum literarum verior, certiorq; interpretatio habenda est, eiusne scribæ, qui nomine Honorij illas scripsit, præsertim cùm idem adhuc superstes sit, omniq; virtutis splendore, & religionis disciplina, totius Occidentis partes ornarit: an Constantinopolitanorum ciuium, qui nihil, nisi quod ipsis libet, loquuntur?* PYRRHVS. *Verior eius qui scripsit.*

MAXIMVS. *At is ad Imperatorem Constantinum sic de illa epistola, iussu Ioannis Pontificis, scripsit. Sanè quòd vnam Domini nostri voluntatem diximus, non est accipiendum, quasi de duabus diuine & humane nature dictum voluntatibus, sed humanæ tantùm. Cùm enim Sergius scripsisset, prædicare quosdam duas esse Christi voluntates contrarias: nos rescripsimus, Christum duas voluntates contrarias non habere.*

DENIQVE, cùm in tota epistola Honorius contendat, non esse dicendam in Christo Deo & homine vnam, nec duas voluntates, quomodo ipse sui oblitus tam apertè vnam fateretur? non igitur vnam esse dixit, Dei & hominis: sed vnam solius hominis, vt & verba sequentia, & Secretarius testantur. Habemus igitur, in ipsis epistolis nullum esse errorem.

AD SECVNDVM dico, sine dubio Honorij nomen inter eos, qui damnantur à V I. Synodo, insertum esse ab æmulis Romanæ Ecclesiæ, & similiter quidquid aliud ibi dicitur contra Honoriũ. Hoc probo. PRIMO, quia hoc testatur Anastasius Bibliothecarius in historia sua ex Theophane Isauro Græco.

SECVNDO, quia erat cõsuetudo Græcorum ferè ordinaria, corrumpendi libros. Nam (vt diximus) in hac ipsa V I. Synodo, act. 12. & 14. deprehenderunt plurimas corruptiones ab hæreticis factas in V. Concilio. Et Leo in epist. 83. ad Palæstinos, conqueritur de Græcis, quod epistolam suam ad Flauianum, se adhuc viuente, corruperint. GREGORIVS lib. 5. epist. 14. ad Narsem, asserit, Constantinopolitanos corrupisse Synodum Chalcedonensem, & idem se suspicari de Ephesina: Et addit, codices Romanorum longè esse veraciores, quàm Græcorum: *Quoniam* inquit, *Romani sicut non acumina, ita nec impostoras habent.*

DENIQVE, NICOLAVS I. in epi. ad Michaëlem, remittens Imperatorẽ ad epist. Adriani I. *Si tamen*, inquit, *non falsata more Græcorũ, sed sicut à sede Apostolica missa est, penes Ecclesiã Constantinopolitanam, hactenus conseruatur.* Nec sine causa hoc dixit: nam quæ ipse allegat in epist. ad Photium, ex epist. Adriani ad Tharasium, non habẽtur in illa ipsa epistola, vt legitur in septima Synodo. Detraxerunt enim Græci eum locũ, quia contra honorem Tharasij faciebat. Si ergo corruperunt Græci III. IV. V. & VII. Synodũ, quid mirũ si etiã V I. corruperint? Præsertim cùm cõstet paulò post V I. Synodum conclusam, iterum ascendisse Constantinopolim multos Episcopos, & edidisse Trullanos canoquàm taxandi & reprehẽdendi Romanam Ecclesiam.

TERTIO, quia non poterat Concilium damnare Honorium tanquam hæreticũ, nisi pugnaret cum epistola S. Agathonis, immò etiam secum, & planè contradictoria assereret. Nam Agatho Papa in epist. 1. ad Imperatorem, quę lecta est in ipso Concilio, sessio. 4. sic ait: *Hæc est veræ fidei regula, quam & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit, atque defendit hæc spiritualis mater vestri tranquillissimi imperij, Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nũquam erraſſe probabitur, nec hæreticu nouitatibus depraua: a succubuit, sed, vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi Principibus, illibata finetenus permanet, secũdum ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum Principi in sacris Euangeliis fatus est, Petre, Petre, inquiens, ecce Satanas expetiit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices mea exiguitate prædecessores fecisse semper, cunctis est agnitum.*

VBI nota, Agathonem non solùm dicere fidem in sede Petri non defecisse, nec posse deficere, & proinde non posse Pontificem, vt Pontificem, aliquid contra fidem decernere: sed etiam omnes suos prædecessores, quorũ vnus est Honorius semper restitisse hæresibus, & confirmasse fratres in vera fide: Et infrà, postea, quã enumerauerat Agatho hæreticos Monotheliras, Cyrum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, & Theodorum, ait: *Eximenda proinde, ac summis conatibus liberanda est sancta Dei Ecclesia de talium Doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem, quæ fundata est super firmam petram huius beati Petri Apostolorũ Principis Ecclesiæ, quæ eius gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, omnis Præsulum numerus, Clerus, ac populorum nobiscum confiteatur ac prædicet.* Hæc epistola à toto Concilio probata est, act. 8. & act. 18. vbi dicunt Patres, non tam Agathonem, quàm diuum Petrum per Agathonem loquutum.

EX his ergo sic argumentor: Si Honorius fuit hæreticus Monothelita, qua fronte Agatho de hac ipsa hæresi disputans, scribit, nullum suorum prædecessorum vnquam errasse, & cùm Ecclesiæ cæteræ erroribus suorum Præsulum maculatæ fuerint, solam Romanam permansisse illibatam?

DEINDE, si Concilium fatetur, Petrum per Agathonem loquutũ, ac dixisse, Romanos Pontifices semper confirmasse fratres suos in fide, & hæresibus nunquam succubuisse, qua temeritate idem Concilium in singulis ferè actionibus dicit anathema Honorio hæretico? Ergo necesse est, vel Concilium esse falsatum, vel epistolam Agathonis, vel Conciliũ secum, & cum Agathone pugnare: sed hoc vltimum nemo vnquam asseruit, ne hæretici quidem: de secundo non fuit vnquam vlla suspicio, ergo necesse est tenere primum.

AD hoc argumentum NILVS respõdere conatur, sed frustrà. *Forte*, inquit, *Agatho motus est, tũ eo quòd ratio quæstionis tũc id postulauit, sicut sæpe fit, vt ita scriberet: tum quòd reuera rarius illa Ecclesia à vero aberrauerit.* Hæc ille.

AT postulabat quidem ratio quæstionis, vt de sua auctoritate, & suorũ prædecessorum laudibus aliquid diceret Agatho: sed num postulabat, vt impudentissimè mentiretur? Et nunquid non erat impudentissimum mendacium, quod ait Agatho, omnes suos prædecessores semper hæreticis restitisse: si Honorius illa ipsa hæresi, de qua tunc loquebatur, contaminatus fuerat? Nec satis est, rariùs errasse Romanam Ecclesiã, vt verè dici possit, nunquã errasse. Sed audiamus cætera: *Aliquin*, inquit, Nilus, *si sic simpliciter, ac sine omni exceptione verum esse (nullum Romanorum Pontificum errasse) quomodo illud dictum constaret: Omnes declinauerunt, ac vnà inutiles facti sunt: non est qui bonum faciat, non est vsque ad vnum?*

EGREGIAM sanè rationẽ, quasi Dauid de fide, & nõ de moribus loquatur. Non ait Psalmus: Non est qui bene credat, sed: *Non est qui faciat bonũ. Nam in multis offendimus omnes*, ait Iacobus. Alioqui, si de fide ageretur, oporteret etiã Paulum, & Ioannẽ, & omnes Apostolos errare potuisse, etiã post acceptum Spiritum sanctum.

PERGIT Nilus: *Posset & illud hic rectè dici, Agathonẽ de præteritis temporibus esse loquutum, quod in illis Romana Ecclesia non erraverit, non de futuris, quòd eam vnquam errare sit impossibile.* At HONORIVS, bone Nile, in

Universidad de Deusto
Biblioteca

præteritis temporibus fuerat. Præcessit enim multis annis Agathonem: & deinde Agathò nonne de futuro ait, fidem in sede Petri nunquam defecturam?

ADDIT postremò Nilus: *Certè ante VI. Synodum ea Agatho scripsit, nec ea tunc adhuc satis cognoscit, de quibus VI. egit Synodus: Nam valde quoque mirum esset, si sancta illa Synodus ea perspexisset, quæ vnus solus vir non satis cernere potuisset.* Hæc ille.

AT si ita est, errauit igitur Agatho ex ignorātia. Cur ergo tota Synodus actione 8. & 18. illā epistolā approbat, vt à sancto Petro scriptam? Quid hoc est aliud, quàm dicere, tantā Synodum aut errorem approbasse, aut ipsam secum apertè pugnasse? vt illud omittam, nulli omnino melius cognita fuisse Honorij dogmata, quàm Agathoni, cùm illa ipsa causa ab Ioanne IV. Theodoro, Martino, aliisq; prædecessoribus Agathonis, & Honorij successoribus sæpius examinata fuisset.

QVARTO, probatur ex epistola NICOLAI ad Michaelem, vbi Nicolaus de Romanis Pontificibus ait: *Hos enim nec tenuis saltem rumor aspersit, aliquando cum prava sapientibus sapere, quanto minus concertare.* Hæc ille. At quomodo hoc verum est, si in publico, celeberrimo, frequentissimo generali Concilio sæpius aclamatum est, Honorio hæretico anathema?

QVINTO probatur, quia vel necesse est dicere Cōcilium hoc, vbi Honorium damnat, depraūatum fuisse ab æmulis, vel oportet asserere, hoc idem Concilium intollerabili errore, & impudētia laborasse: at hoc secundum ne hæretici quidem vnquam dixerunt, ergo dicendum est illud primum. Non potuisse autem Concilium sine intolerabili impudentia & errore, damnare Honorium pro hæretico: inde constat, quod non habuit Concilium vllum indicium hæresis Honorij, nisi ex epistolis eius ad Sergium, vbi Honorius prohibet dici vnam vel duas in Christo operationes.

AT epistolæ illæ clarissimè testantur, Honoriū sensisse, & docuisse, duas esse in Christo operationes, & solùm voluisse abstineri à nominibus illis, Vnius, vel, Duarum, ad scandalum tollendum, & contentionem sedandam. Non potest autem damnari pro hæretico, qui rem ipsam confitetur, licet nomen iusta de causa arbitretur tacendum, præsertim ante definitionem Ecclesiæ. Alioqui beatus Hieronymus posset iam dānari pro hæretico, quia in epistola ad Damasum censuit, non esse dicendas in Deo tres hypostases, cuius contrarium postea non semel Ecclesia definiuit.

ACCEDAT postremò, quòd, in Concilio Romano frequentissimo, quod celebratū est à S. Martino I. Papa & Martyre, ante sextam Synodum, de hac ipsa causa Monothelitarum, damnati sunt nominatim Sergius, Cyrus, Pyrrhus, & Paulus: Honorij autē nulla mentio facta est. Nec potest hoc tribui acceptioni personarū, cùm essent illi Episcopi sanctissimi viri, & præcipuè S. Martinus, qui Concilio præsidebat: multò minùs tribui potest ignorātiæ aut oblivioni. Quis enim melius nouit res gestas Pontificum, quàm eorum successores? Si igitur Romana Synodus non damnauit Honorium, quæ habuit autographa epistolarū eius, & testes vivos verborum & factorum ipsius: quomodo credibile est, sextam Synodum id facturam fuisse ex solis epistolis?

QVOD si aliquis adhuc non possit adduci, vt crēdat, corruptam esse VI. Synodum: is accipiat alteram solutionem, quæ est Ioannis à Turrecremata, lib. 2. de Ecclesia, cap. 93. qui docet, Patres VI. Synodi dānasse quidem Honorium, sed ex falsa informatione, ac proinde in eo iudicio errasse. Quānis enim generale Concilium legitimum non possit errare, vt neque erranit hoc sextum in dogmatibus fidei definiendis: tamen errare potest in quæstionibus de facto. Itaque tutò dicere possumus, hos Patres deceptos ex falsis rumoribus, & nō intellectis Honorij epistolis, immeritò cum hæreticis connumerasse Honorium.

DICES, ergonè tu melius Honorij epistolas intelligis, quàm intellexerint tot Patres? RESPONDEO, non quidem à me, sed à Ioanne IV. Martino I. Agathone, & Nicolao I. summis Pōtificibus, & à toto Concilio Romano sub Martino congregato, eas epistolas melius esse intellectas, quā à Græcis in Cōcilio sexto.

CVR igitur, inquies, legati Agathonis non reclamarunt, cùm Honorius damnaretur? Respondeo, id factum esse ad euitandū maius malū. Verebantur enim legati, si reclamarent, ne impēdiretur definitio rectæ fidei: & non posset tolli schisma, quod annis LX. iam duraverat: nam damnabantur in eo Concilio Patriarchæ multi Constantinopolitani, Alexandrini, & Antiocheni, quorum successores nō facilè acquieuissent, nisi etiam Honorius damnaretur, qui vnà cum illis accusatus fuerat. Atque hæc de secundo argumento.

AD TERTIVM respondeo, Patres septimæ Synodi sequutos esse Synodum sextam, & solùm reperiuisse quod in ea legerant. Proinde deceptos fuisse ex sexta Synodo, quæ vel corrupta erat, vel per errorem Honorium damnauerat.

AD QVARTVM respondeo. Adrianum cum Synodo Romana nō apertè dicere, Honorium fuisse hæreticum: sed solùm, dictū ei fuisse anathema ab Orientalibus, quia de hæresi fuerat accusatus. Vbi videtur Adrianus dicere dixisse ab Orientalibus anathematizatum Honorium fuisse, quia sciebat, ab Occidentalibus, id est, à Concilio S. Martini non fuisse anathematizatum. Addidit autem Adrianus, etiam in causa Hōnorij non fuisse ausos Orientales sententiam dicere in Honorium: nisi Romanæ sedis consensus præcessisset: quia sciebat legatos Agathonis consensisse in damnationem Honorij: atque hæc quidem dicimus, si defendantur acta sextæ Synodi, tanquam integra: nam si dicamus esse corrupta, respondendum erit, Adrianum deceptum fuisse ex deprauatis illis actis sextæ Synodi.

DICES: At certè crediderunt ista Concilia Papam errare posse, cùm Honorium hæreticum fuisse crediderint. Respondeo, credidisse solùm eos Patres, Papam errare posse, vt priuatum hominem: quæ est opinio probabilis, quamuis contraria videatur nobis probabilior: id enim est de quo accusatur Honorius, quòd priuatis literis hæresim fouerit.

AD QVINTVM dico, Canum bis errare in hoc argumento. PRIMVM, cùm ait Agathonē anathema dixisse Honorio, nusquā enim hoc in epistolis Agathonis inuenitur. Sed Canus deceptus videtur ex summa Conciliorum: nam auctor summæ Conciliorū contra fidem ipsarum epistolarum, quæ habentur integræ in Conciliorum tomo 2. addidit nomen Honorij. DEINDE cùm ait, hanc epistolam Agathonis scriptam esse ad Concilij sextum. Non enim ad Concilium, sed ad Imperatorē scriptæ sunt ambæ Agathonis epistolæ.

AD SEXTVM dico, epistolā Leonis ab iisdem esse corruptā, à quibus corrupta est sexta Synodus. Siquidem epistola illa pars quædā Concilij censetur, & cum ipso Concilio circumfertur. Vel certè Leo sequutus est iudicium legatorū Agathonis, ne disturbaret negotiū iam confectum. Sed nō tenemur nos magis vnū Leonem sequi, quàm ror alios summos Pontifices, præsertim in quæstione de facto, quæ ad fidem non pertinet.

AD SEPTIMVM, obiicio auctores auctoribus, plures paucioribus, & antiquiores recentioribus: nam inprimis S. Maximus, qui tempore Honorij vixit, in Dialogo

Dialogo contra Pyrrhum. Theophanes Isaurus in historia, quam citat Onuphrius & Emanuel Calleca in libro, quem scripsit pro Latinis contra Græcos, Honorium semper Catholicum fuisse testantur.

DEINDE Photius etiam Græcus, & Romanæ Ecclesiæ infestus in libello de septem Synodis, vbi ad VI. Synodum venit, dicit damnatos fuisse, Cyrum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, at de Honorio nihil dicit tale. Similiter Zonaras in vita Constantini IV. referens nomina damnatorum in VI. Synodo, Honorium omittit. Quod idem facit Paulus Diaconus in vita eiusdem Constantini IV.

DENIQVE historici Latini ferè omnes, vt Beda, Anastasius Bibliothecarius, Blondus lib. 9. decadis primæ, Nauclerus, Sabellicus, Platina, & alij Honorium Catholicum, & sanctum Pontificem faciunt. Addidi autem etiam Bedam, etiamsi Canus nolit. Nihil enim dubito, quin idem senserit, etsi in eius libro de sex ætatibus irrepserit nomen Honorij inter eos, qui recensentur damnati in VI. Synodo. Videtur enim aliquis scholus addidisse nomen Honorij in libro Bedæ, eo quod in VI. Synodo vbique inueniatur, cum nominibus Cyri, Sergij, &c. Nam quod Beda Honoriū pro viro sancto habuerit, etiam post eius mortem, patet tum ex lib. 2. hist. Anglorum, cap. 17. 18. 19. vbi sæpius tanquā de optimo pastore de Honorio loquitur: tum ex vita S. Bertolfi Abbatis, vbi nunc beatum, nunc S. Honorium vocat, & inter alia sic ait, ERAT, inquit, *venerabilis præsul Honorius sagax animo, vigens consilio, doctrina clarus dulcedine & humilitate pollens.* Et infrà: *Præbuit optatum munus S. Papæ patri memorato Bertolfo, priuilegia scilicet sedis Apostolicæ, quatenus nullus Episcoporum in præfato cœnobio quolibet iure dominari conaretur.* Hæc Beda de Honorio, quæ certè non diceret, si eum pro damnato hæretico habuisset, vt aduersarij volunt.

CAPVT XII.

De aliis septem Pontificibus.

VICESIMVSQVARTVS Romanus Pōtifex inter eos, qui errasse dicuntur, est S. MARTINVS I. quem accusant Magdeburgēses cent 7. cap. 20. quod in epist. ad Amandū docuerit, non esse dandā veniam Presbyteris, vel Diaconis post ordinationem suam peccantibus, quæ videtur esse species quædam Nouatianismi.

RESPONDEO, Martinus non loquitur de venia peccatorū, sed de restitutione ad sacra ministeria. Vult enim Presbyteros & Diaconos grauiter peccātes deponi à gradu suo, ac si resipuerint, & veniam petierint, absolui quidem à peccatis, sed nunquā restitui in suos gradus: quod idem omnes veteres docent.

VICESIMVSQVINTVS est GREGORIVS III. quem Magdeburg. cent. 8. cap. 10. in vita ipsius accusant. PRIMO, quòd in epistola ad Bonifacium iusserit iterum confectari ordinatos ab aliis, quàm ab iis quos Romanus Pontifex miserat. Sed hoc est apertum mendacium. Gregorius enim solùm iubet iterum confectari ordinatos à non veris Episcopis.

SECVNDO, eundem accusant, quòd in alia epistola ad Bonifacium permiserit viro ducere aliā vxorem, si propter morbum aliquem propria vxor debitum ei coniugale reddere non valeat: quod est expresè cōtra Euangelium. Vt etiam annotauit Gratian. 32. q. 7. can. quod proposuisti. Eiusdē erroris accusatur à nonnullis Gregorius I. propter epistolam eius ad Augustinum Anglorum Episcopū, in quo similia verba reperiūtur.

RESPONDEO, inprimis mirandum esse, cur hoc habent Lutherani pro errore, cùm id etiam Lutherus docuerit, teste Ioanne Cochlæo in septicipite, capite de matrimonio. Deinde dico, Gregorium nō loqui de quacunque imbecillitate, sed de imporentia perpetua & naturali, per quam est inepta ad coniugium mulier: talia enim coniugia si ex errore contracta sint, consentur non esse coniugia, & Ecclesiæ iudicio soluuntur, vt habemus in decretalibus titul. de frigidis. cap. ex literis. ita respondet glossa in 20. dist. can. de libellis.

SED contra hoc est, quod Gregorius videtur iudicare primum fuisse verum matrimonium, & non tam soluendum, quàm ei secundum superaddendū. Scribit enim non debere virum à priore vxore subsidium auferre, id est, debere eam adhuc vt vxorē alere, & sustentare. Ideo posset etiam dici cum eadē glossa in 32. q. 7. can. proposuisti, Pontificem loqui de quacunq; infirmitate, sed non cōcedere aliud coniugiū tanquā iustū, sed tanquam minus malum. Minus enim malū videtur, vt aliquis vnam tantùm cōcubinam habeat, quàm vt cum multis passim scortetur. Vel certè Pontificem ex ignorātia lapsum esse. Quod posse Pontificibus accidere non negamus, cùm non definiunt aliquid tanquam de fide, sed solùm opinionem suam aliis declarant, vt hoc loco videtur Gregorius fecisse.

NEQVE potest dici hunc Gregorij errorē esse manifestam hæresim contra Euangeliū. Nam non docuit Gregorius, posse dimitti vxorem, & aliam duci, quod est expresè cōtra Euangeliū, & ius naturæ, sed docuit posse in quodam casu, cum licentia vxoris, duci à viro alteram vxorem, ita vt vnus duas habeat, sicut fecit Abraham. Quod quidem est falsum & definitum in Concilio Tridentino sess. 24. can 2. sed non videtur fuisse tunc exploratus error, cùm videamus B. Augustinum dubitauisse lib. 1. de ser. Domini in monte, c. 29. an liceat vxori de licentia viri misceri alteri viro.

EST autem notandum, hanc sententiam non esse Gregorij I. sed solùm huius Gregorij III. Nam epist. illa ad Augustinum est vna, & eadem cum ista ad Bonifacium, quam certū est esse Gregorij III. vnde non inuenitur inter opera B. Gregorij, sed solùm in tomis Conciliorum. Vbi etiam Concilium Romanum de gradibus prohibitis circa matrimoniū, tribuitur Gregorio I. & III. cùm tamen reuera non possit esse nisi Gregorij III. vt patet ex Imperatoribus, qui nominantur in principio & fine Concilij.

VICESIMVSSEXTVS est NICOLAVS I. quē nonnulli reprehendunt: quod (vt refertur de consecr. dist. 4. can. à quodam Iudæo) docuerit baptismem in nomine Christi collatum, sine expressione trium personarum, esse ratum. Id enim est contrarium non solùm Euangelicæ institutioni, sed etiam aliorum Pontificum decretis, nimirum Pelagij, & Zachariæ, qui baptismum improbant eorum, qui tantùm sunt baptizati in nomine Christi, & non expresè in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt patet in eadem d. 4. can. multi, & can. in Synodo.

NEQVE potest responderi, tempore Nicolai non fuisse adhuc definitum, an baptismus esset irritus, si conferretur in nomine Christi. Nam id fuerat definitum in Concilio Anglicano, à summo Pontifice Zacharia, qui Nicolaum præcessit, confirmato, vt patet ex canone, in Synodo, de consecr. d. 4.

RESPONDEO, Nicolaum nō definiendo quæstionem de fide, illud diuisse, sed solùm vt doctorem particularem exposuisse obiter opinionē suam. Nam quod ille intendebat docere in illo canone, non erat de forma baptismi, sed tantùm de ministro, de quo interrogatus fuerat. Itaque posteaquam responderat & definierat, baptismum esse ratum, etiamsi à Iudæo, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel pagano detur quæ erat præcipua quæstio, addidit A obiter, baptismum esse ratum, siue in nomine trium personarum, siue in nomine solius Christi, detur. In quo sequutus est Ambrosij sententiam lib.1. de Spiritu sancto,cap.3 vt ipse ibidem dicit.Quæ sententia falsa quidem est meo iudicio,tamen non hæretica.Nam nō inuenitur vlla certa definitio Ecclesiæ de hac re,& patrum sententiæ inueniuntur etiam variæ.

Neque obstant canones illi Pelagij,& Zachariæ. Nam in primis Palagius non definit quidquam,sed solùm vt Doctor in epistola ad Gaudentiū explicat opinionem suam. Zachariæ autē canon mihi valde suspectus est. Nam inprimis Gratianus citat epistolam Zachariæ ad Bonifacium, cùm hunc canonem ponit: at non inuenitur in epistolis Zachariæ ad Bonifaciū,quæ exstant in tomis Conciliorum,talis aliqua sententia.

Deinde Concilij illius Anglicani non meminit Beda in historia gentis suæ,vbi tamen aliorum Conciliorum Anglicanorum mētionem semper facit. Imō ipse Beda contrariam sententiam sequitur. Nam in cap.10.Act. approbat sententiam Ambrosij de baptismo in nomine Christi.Qui tamen nec potuit ignorare decretum Concilij Anglicani si reuera fuit, cuius meminit Zacharias,cùm ipse eodem tempore vixerit, & adhuc Zachariæ superuixerit,nec vllo modo credibile sit,eum voluisse Concilio,in sua patria celebrato, & à sede Apostolica confirmato, contradicere.

Admissa autē auctoritate Concilij,& Zachariæ, respōdetur dupliciter. Primo cum Magistro in 4.d. 3.in illo cōcilio fuisse solùm definitū,non esse ratū baptismum sine inuocatione trium diuinarū personarū. Non autē esse definitū, an illæ tres personæ implicitè an explicitè nominati deberēt:& proinde nō pugnare istum canonem cum sententia Ambrosij,& Nicolai,qui docuerūt,sufficere implicitā nominationē trium personarum in vno Christi nomine.Ad quem modū etiā istum canonem Cōcilij intellexit D.Bernardus in ep. 340. & Hugo de S.Victore:& omnes alij Doctores illius ætatis,qui nō obstāte canone Concilij Anglicani, docuerunt,baptismum in nomine Christi esse ratum.

Secundo dici potest, Concilium Anglicanum non esse verè & propriè probatum ab Apostolica sede,& ideo non facere rem de fide.Zacharias enim laudauit quidem Concilium Anglicanum,& eius decreta citauit ad suum propositum, non tamen propriè vt Pontifex,& ex intentione confirmandi acta Concilij, illud probauit. Aliud enim est Pontificem serio confirmare decreta Conciliorum, aliud verò ad aliquod aliud propositum ea commendare.

Vicesimvsseptimvs est Stephanvs VI. cui adiungitur XXVIII. Sergivs III. nam vt ex Platina & aliis cōstat,Stephanus Papa irritauit acta Formosi Papæ prædecessoris sui, & ordinatos ab illo iterum iussit ordinari. Proinde sensit sacramentū pendere à virtute ministri,qui est error in fide manifestus. Quocirca Ioannes IX. irritauit postea acta Stephani D VI. & approbauit acta Formosi. Sed rursum paulò pòst Sergius III.iterum irritauit acta Formosi,& proinde etiam Ioannis,& approbauit acta Stephani.

Ex his Pontificibus contrariis inter se, necessariò aliqui errant, vt obseruarunt diligenter Magdeburgenses centur.9.cap.10. in vita Stephani VI. & cent. 10 cap.10. in vita Ioannis IX. & Sergij III.

Respondeo, errasse Stephanum VI.& Sergium III. sed in quæstione facti,nō iuris,& malo exemplo, non falsa doctrina. Hæc enim est historia. Formosus Cardinalis & Episcopus Portuensis à Papa Ioanne VIII. depositus,ac degradatus,& ad sortem laicorū redactus ex vrbe discessit,& iurauit,nunquam se vel ad vrbē, vel ad Episcopatū rediturū. Paulò pòst mortuo Ioanne VIII. successor eius Martinus II. absoluit Formosū à iuramēto incautè prolato,& dignitati pristinæ restituit. Non diu post idē Formosus,Papa creatur,vixit annis quinque,& apponitur ad patres suos.

Svccedit Stephanus VI. qui magno odio in Formosum incēsus,& vel nesciēs,vel nō credens eum à Martino Papa fuisse absolutū à iuramento,publicè in Concilio Episcoporū decernit,Formosum nunquam fuisse legitimū Pontificē,& ideo irrita esse debere omnia eius acta:& qui ab illo sacros ordines acceperant, coēgit iterū ordinari, tanquā nihil ab illo accepissent.

Displicvit hoc factum omnibus,& ideo Pontifices tres ordine succedētes,Romanus I.Theodorus II. & præcipuè Ioannes IX. conuocato alio Concilio Episcopali iudicauerunt Formosum verum Pontificem fuisse,& Stephani VI. sententiam irritauerunt.

Svccessit postea Sergius III. & in omnibus B Stephanum VI. imitatus est: præcipua ergo quæstio fuit,an Formosus fuisset Papa legitimus, nec ne: in qualibus quæstionibus nō negamus posse errare Pontifices,& de facto errasse Stephanum & Sergium.

Sed Obiicies, Stephanus & Sergius non solū iudicarunt,Formosum non fuisse verū Pontificem,sed etiā ordines sacros,quos ille cōtulerat,nō fuisse ratos: qui est error manifestus cōtra fidē.Nam etsi Formosus nō fuisset Papa. & semper māsisset depositus,& degradatus,tamen quia aliquādo verus Episcopus fuerat, & erat quo ad characterem,& ordinis potestatē,quæ nō pōt vllo modo auferri,error in fide est dicere,ordines sacros ab illo collatos,non fuisse veros ordines sacros.

Respondeo, Stephanum & Sergium non edidisse aliquod decretum,quo decernerent ordinatos ab Episcopo degradato, vel nominatim à Formoso tanquam degradato, esse iterum ordinandos: sed solùm de facto iussisse iterum eos ordinari. Quæ iussio nō ex ignorantia aut hæresi,sed ex odio in Formosum procedebat. Notat enim Sigebertus in Chronico anni D. CCCCIII. Stephanū VI. reclamantibus penè omnibus per vim exordinasse à Formoso ordinatos.

Vicesimvsnonvs est Ioannes XIII. siue, vt alij dicunt, XIV. quem Magdeburgenses cent.10. cap.6. colum.294. accusant horrendi erroris, & sacrilegij, quod contra Christi institutionem cœperit baptizare campanas:quod etiam frequenter alij hæretici nobis obiiciunt. Mirum verò est, cur non etiam dicant campanas à nobis antea catechizari, & instrui, vt possint fidei Symbolum resonare.

Vel igitur rem ipsam, vel nomen baptismi cāpanarum reprehendūt.Si rem,apertè decipiūtur,vel mētiuntur:non enim cāpanę reuera baptizātur,sed solùm benedicuntur, & dedicantur diuino cultui,eo modo, quo tēpla,altaria,calices, & alia sacra vasa,vt patet ex Pontificali,vbi habetur benedictio cāpanæ,& nulla fit D mentio vsquam baptismi, neque dicitur: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Sed solùm funduntur preces ad Deum,vt in aliis benedictionibus.

Si nomen reprehendūt,sciant nomen baptismi nō à Pontificibus,sed à vulgo, & quidē metaphoricè accommodatum campanarum benedictioni,quia nimirum vident cāpanas aqua benedicta aspergi,& eis nomina interdum imponi, vt distinguantur aliæ ab aliis.

Tricesimvs est Sylvester II.quem magum & necromanticū fuisse,& à diabolo discerptū in tēplo S.Crucis in Hierusalem,refert Martinus Polon in Chronico,& ex eo Magdeburgens. cent.10 cap.10. & Tilmannus,lib.1.cap.9.de Ecclesia. Constat autem necroman

necromanticos vt plurimum esse infideles, & diabo- A lum pro Deo colere.

Respondeo, sine dubio esse fabulas:quæ narrātur de magia, & morte Sylvestri II.Nā nec vllus bonę fidei auctor vetustus id pro certo affirmat,& extat adhuc in Ecclesia Lateranensi sepulcrū huius Pontificis, cum Epitaphio posito à Sergio IV.Papa viro sancto, omnium scriptorum consensu, qui tantùm quinque annis fuit posterior Sylvestro, in quo Epitaphio laudatur Sylvester tanquam optimus Pontifex.

Occasio fabulandi de magia huius Sylvestri fuit, quia erat Sylvester peritissimus geometriæ, de qua etiam libros scripsit: seculo autem illo, id est, nongentesimo, quo nullam fuit indoctius, & infelicius, qui Mathematicæ aut Philosophiæ operam daret, à vulgo magus putabatur. Vide Onuphrium in annotatione ad Platinam.

CAPVT XIII.

De Gregorio VII.

B

Tricesimvsprimvs, qui erroris arguitur ab aduersariis, est Gregorivs Papa eius nominis septimus. Eū enim Magdeburgenses centur. II.c.10. reprehendunt vt hæreticum, necromanticum, seditiosum, simoniacum, adulterum,ac pessimum non solùm omnium Pontificum,sed ferè omnium hominū. Et idcirco eum non Gregorium,vt vocabatur in Pontificatu, neque Hildebrandum vt dicebatur ante Pontificatum, sed, Hellebrand, appellant, quod Germanicè inferni titionem significat.

Evndem Gregorium Theodorus Bibliander in Chronico vult esse ipsum Gog principem Magog: & omnes alij huius temporis hæretici nullum Pontificem magis detestātur,quàm istum, ac præsertim Tilmannus lib.1.de Ecclesia,cap 19.vbi apertissimè mentitur,ea quæ narrantur mala de Gregorio VII.haberi in libris Monachorum, Papæque adulatorum, cùm tamen & ipse Tilmannus,& Centuriatores nullū proferant testem,præter vnum qui fuit hostis iuratus Gregorij VII.omnia enim probant vnius Bennonis Cardinalis testimonio, qui illo tempore vixit, & vitam Gregorij VII. scriptam reliquit. C

Ego autem huius Bennonis librum legens,& impudentissimorum mendaciorum plenissimū inuenies, alterum è duobus mihi persuasi,aut reuera nihil tale eo tempore scripsisse Bennonem,sed aliquē Lutheranum esse huius libri auctorem, qui eum sub Bennonis titulo ediderit:aut certè Bennonem illum nō tam scripsisse vitam Gregorij VII.quàm sub nomine Gregorij VII. volnisse depingere ideam pessimi Pontificis, ad eum modum, quo Xenophon scripsit vitam Cyri Regis Persarum, qui non tam narrauit quid Cyrus egerit,quàm quid agere debeat optimus princeps. D

Non esse autem vllam fidem habendā huic Bennoni, perspicuum est ex eo quòd contrarium scribunt omnes alij auctores,qui illo ipso tempore aliquid de hac re ediderūt:quibus maior fides habenda est,quàm Bennoni,tum quòd isti multi sint,ille vnus tātùm,tum etiam quòd Benno fuerit Cardinalis non à vero Papa Gregorio VII. creatus, vt mentitur Bibliander in Chronico tabul.13. qui Bennonem Gregorij Cardinalem, & ipsi Gregorio intimum fuisse dicit: sed ab Antipapa Clemente III. quem Imperator in odium Gregorij constituerat, vt patet ex libro Onuphrij de Pontificibus. Cùm enim esset Cardinalis Antipapæ, non poterat bene loqui de vero Papa. Illi autem alij A auctores neutri parti erāt obstricti beneficio aliquo,& ideo rectius iudicabāt.Esse autē contraria,quę scribūt cæteri,iis quæ Benno scribit,facilè demōstrari potest.

Qvatvor sunt ad quæ reuocari possunt omnia, quæ scribit Benno. Primvm est, Gregorium VII. per vim militarem,quam ipse sibi pecuniis compararat, inuasisse Pontificatum nullo Cardinalium subscribente,& sine vllo cleri,& populi consensu.

At S. Anselmvs Episcopus Lucensis,qui tunc viuebat,in epistola ad Guibertū, qui in schismate fuit Antipapa dictus Clemens III.ita scribit: *Vt ergo*, inquit,*de B.Gregorio patre nostro dicam,qđ de Cornelio scripsit B.Cyprianus:factus est Episcopus de Dei,& Christi eius iudicio, de clericorum pene omniū,& vt verius dicam,omnino omnium testimonio,de plebis,quæ tunc aderat suffragio,de sacerdotum antiquorum,& bonorū virorum collegio,cùm nemo ante se factus esset,cùm Alexādri locus,id est,cùm locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret &c.* Hanc epistolam refert B Abbas Vrspergensis in Chronico: & subiungit,istum Anselmum fuisse virum doctissimum,& sanctissimum, adeò vt viuus,& mortuus miraculis claruerit.

Exstat etiā apud Platinā forma electionis huius Pontificis in hæc verba:*Nos sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales,Clerici, Acoliti Subdiaconi,Presbyteri, præsentibus Episcopis,Abbatibus,multisq; tum Ecclesiasticis,tum laicis ordinis, eligimus hodie,X.Kalend.Maij in basilica sancti Petri ad vincula,anno salutis M.LXXIII.in verū Christi vicariū Hildebrādum Archidiaconū,virū multæ doctrinæ,magnæ pietatis, prudentiæ,iustitiæ,cōtinentiæ,religionis,modestiæ,sobriū,continentem,&c.* quæ forma diuina prouidentia conseruata videtur ad Bennonis mēdacia coarguenda. Idem autē scribunt omnes alij auctores,quos infrà citabimus.

Deinde scribit Benno,Henricum IV.insontem à Gregorio VII. excommunicatū,quod idem audent asserere Magdeburg.cent.11.cap.6. col.264. At Stephanvs Episcopus Halberstatensis, vir sanctus & C doctus,illo ipso tempore scripsit hæc verba in epist.ad Vvalramum Episcopū, teste Dodechino in additione ad Marianum Scotum,anno M.XC. & Trithemio in Chronico: *audi,*inquit,*vera,non ficta,audi forte,nō facета:omnis qui dignitates spirituales diuendit:hæreticus(simoniacus) est:Dominus autem Henricus,quem Regem dicunt,Episcopatus,& abbatias vendit. Etenim Constantiensem,Bambergensem,Moguntinensem, & plures alias, pro pecunia,Ratisponensem,Augustensem,& Strasburgensem,pro gladio:abbatiā Fuldensem,pro adulterio:Monasterienſem vero Episcopatum, quod dicere & audire nefas est, pro sodomitica immunditia vendidit. Quæ si impudenter negare voluerit,teste cœlo,teste terra,omnes etiam à furno redeuntes scioli concludent hoc, dominus Henricus hæreticus est. Pro quibus nefandis malis ab Apostolica sede excommunicatus,nec potestatem aliquam super nos,quia Catholici sumus,potuerit exercere.* Hæc ille.

Marianvs Scotus,qui ipso tēpore Henrici IV. D floruit,in Chronico anni M.LXXV. Hæc,inquit,& *similia nefanda,& inaudita Henrici Regis flagitia videntes,& audientes fieri Catholici viri per id temporis in Ecclesia constituti, cum Propheta Helia zelo Domini zelantes pro domo Israel, directis Romam nunciis ad Alexandrum Apostolicæ sedis antistitem,hæc ei,& alia quàm plurima,quæ in regno Teutonico,insanientibus simoniacis hæreticis Rege Henrico auctore & patrono dicta & gesta sunt,tam literis,quàm viua voce gemendo, ac dolendo conquesti sunt.*

Item Dodechinvs Mariani continuator, anno M.C.VI. *Henricum,*inquit,*hominem peruersum,& iusto iudicio ab Ecclesia eiectum constat manifestè: vendidit enim omnia spiritualia.* Idē verò auctor anno M.XC. & M.XCIII. multa scelera horrenda prorsus Henrici IV. refert. S. quoque Anselmvs Cantuariensis

eiusdem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eiusdem temporis auctor in epistola ad Vvalramum, quæ præcedit librum de azymo, Henricum IV. Neronis, Domitiani, & Diocletiani successorem vocat.

DENIQVE non pauca Henrici scelera referunt Lambertus Schaffnaburgensis, Abbas Vrspergensis in Chronico, Albertus Krantius lib. 5. Metropolis, & lib. 5. Saxoniæ, & Ioannes Auentinus lib. 5. annaliū Boiorum: quibus auctoribus Magdeburgenses multum tribuere solent. Quid, quod Caluinus ipse idem fatetur? sic enim scribit lib. 4. instit. cap. 11. §. 13. Imperator Henricus eius nominis quartus, homo leuis & temerarius, nullius consilij, magnæ audaciæ, & vitæ dissolutæ, Episcopatus totius Germaniæ habebat in aula sua partim venales, partim prædæ expositos.

TERTIO scribit Benno, Gregorium Papam hæreticum Berengarianū fuisse, hoc est, non certò credidisse in Eucharistia adesse verum Christi corpus. Sed certè nihil minus de hoc Pontifice dici potest. Nam (vt omittam quod sanctus ab omnibus scriptoribus appelletur: quod Leoni IX. & Nicolao II. qui Berengarium dānauerunt, semper cōmunicarit, quod nullus probatus auctor, ac ne Sigebertus quidem, qui parum ei fauit, tale aliquid asserere ausus est) hic ipse Gregor. in Concilio Turonensi tanquā legatus summi Pontificis præsidens eūdem Berengariū confutauit. Sic enim GVITMVNDVS scribit lib. 3. de Eucharistia: *Ipsa* (Ecclesia) *per B. Leonem Papam hac Berēgariana figmenta mox in suo exortu damnauit. Deinde per hūc ipsum qui nunc præest, B. Gregorium Papam tunc Archidiaconum eiusdem Romanæ sedis, in Concilio Turonensi conuicit: ipsumq; Berengarium, vt videbatur, correctum, ac propriæ manus sacramento satisfacientem, clementer suscepit. Reuersumq; aliquanto post ad vomitum suum, agente S. recordationis Nicolao Papa in generali Concilio Romæ iterum confutauit.*

AC ne fortè dicant, Gregoriū, cùm esset Archidiaconus, Catholicum fuisse, in Pontificatu verò hæreticū factum, legatur Thomas Vvaldensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 43. vbi recitat ad verbum sententiam Gregorij huius Papæ septimi, quam in Romano Concilio contra Berengarium tulit anno Pontificatus VI. ex qua luce clarius apparebit, mentitum esse Bennonem.

QVARTO scribit BENNO, Gregorium virum deterrimum fuisse, simoniacum, magum, adulterum, homicidam, denique omnibus sceleribus coopertum: & historias quasdam narrat, quarum nulla exstant vestigia in bonis auctoribus, & eas tamen pro oraculis vendunt Illyricus, & Tilmannus.

AT contrarium scripserunt illo ipso tēpore, & posterioribus seculis omnes ferè alij auctores. Ac, vt solùm Germanos proferam, TRITHEMIVS in Chronico scribit hoc modo de conciliabulo Imperatoris: *Ad hoc, inquit, concilium malignantiū Gulielmus Abbas Hirsaugiensis vocatus ire contempsit, quippe qui vicarium Christi sanctum & innocentem nouerat.* OTHO Frisingensis lib. 6. hist. cap. 32. *Hildebrandus, inquit, semper in Ecclesiastico rigore constantissimus fuit.* Et cap. 34. *Forma, inquit, gregi factus quod verbo docuit, exemplo demonstrauit, ac fortiū per omnia athleta murū se pro domo Domini ponere non timuit.* Et cap. 36. *Ecclesia tāto pastore, qui inter omnes sacerdotes, & Romanos Pōtifices præcipui zeli & auctoritatis fuit orbata, dolorem non modicū habuit.* KRANTIVS in Metropoli lib. 5. cap. 20. *Henricus IV.* inquit, *Ecclesiarum iura inuasit, Episcopos pro suo arbitrio instituens, destituensq; summum Pontificem Gregorium VII. virum sanctum insectatus est.*

ABBAS Vrspergensis, non videtur ausus fuisse nimis apertè Gregorium VII. laudare: tribus tamen in locis indicat sententiam suam. PRIMO, vbi verbis clarissimis Henricum IV. vituperat: *Anno, inquit, Domini M. LXVII. Henricus Rex adolescētiæ vsu libertate Saxoniā solum ex omni Romano Imperio cœpit incolere, principes despicere, nobiles opprimere, inferiores sustollere, venatui, lusibus, cæteriq; eiusmodi exercitiis, plusquā iustitiis faciēdis, vt incusatus est, operā dare: Filias illustriū quibuslibet obscurè natis coniugare, priuata præsidia, nimirū potentibus non satis fidens instituere.* Et infrà: *Hic finis, hic interitus, hæcq; fors vltima Henrici, illo sub vocabulo, 4. Rom. Imperatoris, à suis appellati, à Catholicis verò, id est, cunctis B. Petro, suiq; successoribus fidem & obedientiū lege Christiana conseruantibus archipirata, simul & hæresiarca, nec non & apostata, persecutorq; plus animarum, quàm corporum competenter dicebatur.* Hæc ille. Vbi dum Henricum ab adolescentia in tyrannidem declinasse docet, iustum Gregorij iudicium in eundem Regem fuisse demonstrat.

DEINDE infrà, cùm citasset verba conciliabuli contra Gregorium, ac deinde defensionem S. Anselmi pro eodem Gregorio, ita subiungit Abbas, *Huic priori sententiæ valde contraria scripsit Anselmus Episcopus, vir literis apprimè eruditus, ingenio acutissimus, facundia præcipuus: & quod omnibus maius est, in Dei timore, & sancta cōuersatione nominatissimus, adeo vt tam in vita, quàm post mortem referatur miraculis clarus.* Hæc ille. Qui certè dum anteponit Gregorij laudatorem reprehensoribus, mirum si non ipse etiam Gregorium tacitè laudare videatur.

DENIQVE infrà sic ait de successore Greg. VII. *Desiderius Cardinalis Romanus, & Abbas Casinensis verus Christi famulus, licet multum corde simul & corpore renitens substituitur. Sed cum infirmitate graui laborans ad summum hunc apicem proueheretur, precibus obtinuit, vt infra nō multos dies ex hac vita tolleretur.* Quis autem dubitat hunc Desiderium, si verus Christi famulus erat, non fuisse vnquam approbaturum causam Gregorij, nisi eam iustissimam esse cognouisset?

NAVCLERVS in Chronico, gener. 37. *Vir, inquit, fuit Gregorius religiosus, timens Deum, iustitiæ & æquitatis amator, in aduersis constans, qui propter Deum, in his quæ ad iustitiam pertinebant, nihil timuisset perficere.*

MARIANVS Scotus Fuldensis Monachus, qui tempore Gregorij VII. vixit, in Chronico anni M. LXXV. *Gregorius, inquit, querimoniis, & clamoribus Catholicorum iustis aduersus Henricum, & scelerum eius immanitatem auditis, zelo Dei accensus, iam dictum Regem excommunicatum pronunciauit, maxime propter simoniam, quod factum Catholicis quidem viris benè placuit, simoniacis verò ac fautoribus Regis minùm displicuit.*

DODECHINVS Abbas cōtinuator Mariani, anno M. LXXXV. *Ipse, inquit, Vrbanus venerabilis Papa Greg. scripta & dicta cōtra schismaticos habita cōfirmauit.* Et anno M. XC. beatæ memoriæ Papam, Gregoriū nominat.

LAMBERTVS Schaffnaburgēsis, qui eodē tempore vixit, in historia rerū Germanicarū: *Hildebrandi, inquit, constantia, & inuictus aduersus auaritiā animus, omnia excludebat argumēta humanæ fallaciæ.* Item: *Signa, & prodigia, quæ per orationes Gregorij Papæ frequentius fiebant, & zelus eius seruentissimus pro Deo & Ecclesiasticis legibus satis eum cōtra venenatas detractorum linguas cōmuniebant.* Item ibidem refert obitū GVLIELMI Episcopi Traiectēsis. qui vnà cum Bennone Gregoriū oppugnauerat, *Repente, inquit, grauissima ægritudine correptus, miserabili eiulatu coram omnibus vociferabatur, iusto Dei iudicio se & præsentē vitam amisisse & æternā, quod Regi ad omnia, quæ perperam intendisset, operam suā summo annisu præbuisset, atque in spem gratiæ eius Romano Pontifici sanctissimo, & Apostolicarū virtutum viro graues cōtumeliæ sciens & prudens innocēti irrogasset.* Denique ibidem: *Papa, inquit, vbi Missarum solemnia celebrasset, proferens manu corpus Dominicum ad Regem, palā ait, Ego iam pridem à te, tuisq; fautoribus insimulor, sedem Apostolicam per simoniacā hæresim occupasse, & alijs criminibus vitam maculasse. Quo igitur satisfactionis compendio, omnem omnibus scandali scrupulum auferam, Deum precor, vt suo me hodie iudicio vel absoluat subiecti criminis suspitione, si innocens, vel subitanea morte interimat, si reus. & mox partem Dominici corporis accepit, & comedit. quā liberrimè assumpta, cùm populus innocentia Pontificis congratulatus in laudes Dei aliquandiu acclamasset, ad Regem conuersus, Fac, inquit fili, si placet, quod me facere vidisti. Rex post dilationē impetratam, recusauit eo modo se purgare. nec iniuria, vbi enim ad suos redierat, statim etiam ad ingenium redijt, nec prius quieuit, quàm & B. Gregorium vrbe expulisset, & Gilbertum Rauennatensem Episcopum eius loco supposuisset.* Hæc ille.

IOANNES AVENTINVS restat ex Germanis, qui hoc nostro seculo scripsit, & licet multa scribat in Gregorium nostrum ex auctore quodam sine nomine, ac propterea etiam sine auctoritate: tamen alicubi etiam veritate victus, Henricum reprehēdit, & Gregorium laudat. Sic enim ait lib. 5. annalium Boiorum pagina 563. *Henricum stupris, amoribus, impudicitia, & adulterij flagrasse infamia ne amici quidem negant.* Et infrà: *Gregorium virum sanctissimum peruicatiorem extitisse, Paulus Bernensis, qui eius vitam libris duobus complexus est, & reliqui eius partium accersimi propugnatores produnt.* Et infrà pag. 579. posteaquā dē scripsit crimina Gregorio ab aduersarijs obiecta, ita subiungit. *Aduersus hæc Antonius Lucensis Episcopus (qui hymnos, & alia, quæ de Seruatorij nostri cruciatibus perscripta sunt, de Gregorio interpretatur) & Gulielmus Hirsaugiensis, quia suam causam, sēque iustos esse miraculis post mortem declararunt, pleraque scripsere.*

HABEMVS igitur innocentiam Gregorij probatam tripliciter, testimonio scriptorum, testimonio aduersarij morientis, & testimonio Dei à Pontifice inuocati. Vna solùm superest calūnia Sigeberti, qui in Chronico scribit, Gregorium VII. sensisse Presbyterū concubinarium, si fortè sacrum facere velit, non posse reuera consecrare, & idcirco interdixisse Christianis, ne concubinariorum Presbyterorum sacris interessent.

RESPONDEO, Sigebertum fuisse ex sectatoribus Hērici IV. vt Trithemius refert in Catalogo scriptorū, & ideo sinistrè interpretatum interdictum Gregorij. Quid autē Gregorius iusserit, longè melius, & fidelius refert B. Anselm? Sigeberto antiquior, & sanctior. Qui in epist. 8. ad Gulielmum Abbatē sic ait: *De presbyteris, inquit, qui se apertè reprobos, & libidinis commercio Deo execrabiles exhibent omnino tenendū est, quod Apostolica prouidentia Ecclesiastico iustóque rigore constituit, nempe nulla tenus conuenit, vt ibi reuerenter assistatur, vbi pertinaciter apertæ, & impudēti libidine fœtentes, Dei & Sanctorū prohibitionē contēnendo, sacris altaribus deseruiunt, immò nō deseruiūt, sed quantū ad ipsos pertinet, turpiter cōmaculant, Nō quo quis ea, quæ tractant, contēnenda, sed ipsos potius tractātes execrādos existimet, vt qui Dei, & Angelorū præsentiā non reuerentur, vel hominū detestatione repulsi, sacra contaminare desistāt.* Hæc ille. Qui rectissimè decretū Gregorij tēpore suo editum explicauit. Placet nunc Catalogū adscribere eorum auctorum qui de Gregorio VII. honorificè scripserūt. PRIMVM igitur ipsius Gregorij ætate scripsit LEO Hostiensis circa annum M. LXXX. in lib. 3. historiæ Cassinensis, multa de sanctitate huius Gregorij, in quibus etiā sunt cœlestes reuelationes, & visiones probatissimorum seruorū Dei. Eodem tempore de Gregorio, vt sancto Pontifice scripsit MARIANVS Scotus li. 3. Chronici ab anno M. LXXV. vsque ad annum M. LXXXIII. Item LAMBERTVS Schaffnaburgensis in historia Germanica, non procul à fine. S. ANSELMVS Cantuariensis in epistola 8. & initio libri de azymo. S. ANSELMVS Lucēsis in epist. ad Guibertū apud Abbatem Vrspergensem. STEPHANVS Halberstatēsis in epist. ad VValramum apud Dodechinum in addit. ad Marianū Scotum. BERNARDVS Corbeiensis in Apologia pro Gregorio, teste Trithemio in Catalogo scriptorum. GVITMVNDVS li. 1. & 3. de Sacramento Eucharistiæ. Denique PAVLVS Benriedtensis, & Gerochus Reicherspergensis, quos pro Gregorio scripsisse, & propterea exilium passos, testatur Ioannes Auentinus lib. 5. annal. Boiorum. Hi igitur decem sancti & docti scriptores viuentem Gregorium defendebant, solus exstat ex scriptoribus illius ætatis Benno Pseudo cardinalis, qui accuset.

DEINDE circa annum M. C. SIGEBERTVS in Chronico, etiam si Henrico Imperatori faueret, vt suprà diximus, nullum tamen crimen Gregorio asscribere ausus est, eorū quæ Benno & Centuriatores referūt. solùm tribuit ei zelum inconsideratum, & errorē circa Sacramenti ministros, à quo satis eū Anselmus purgauit. Porro idē Sigebertus ibidem non tacet, pro Gregorio scripsisse Anselmum Lucensem, & huius Anselmi sanctitatē à Deo signis, & prodigijs demonstratam esse. Quod certè ad magnam Gregorij laudē pertinet. Non diu postea GRATIANVS circa annum M. C. L. decretum Gregorij retulit 15. q 6. cā. nos Sanctorum. Et pro Gregorio nostro egregiè scripsit OTHO Frisingensis, & genere, & eruditione, & vitæ probitate nobilissimus libro 6. histor. Itē GVILIELMVS Tyrius circa annū M. C. LXXX. libro primo de bello sacro. cap. 13. & GOTFRIDVS Viterbiensis in Chronico suo vniuersali, parte 17. CONRADVS Abbas Vrspergensis circa annū M. CC. in Chronico, etsi nec apertè laudat, nec vituperat Gregorium, laudat tamen (vt diximus) occultius multis modis, nullo autē modo reprehendit. Eodem tempore Dodechinus in additione ad Marianum apertissimè Gregorium laudat, & Henricum vituperat. VINCENTIVS circa annum M. CC. L. in speculo historiali libro vicesimo quinto, capit. quadragesimo quarto, miraculis, & dono prophetiæ Gregorium VII. clarvisse testatur. Et eūdem cum honore citat sanctus Thomas 22. quæst 12. artic. 2. MARTINVS Polonus circa annum M. CC. in vita eiusdem Gregorij. Et Ioannes Villanus libro quarto historiæ Florentinæ, capite vicesimo primo. BLONDVS circa annum M. CCCC. decade secunda, libro tertio, Matthæus Palmerius in Chronico & Thomas VValdensis tomo secūdo, capite quadragesimo tertio. Sanctus ANTONINVS circa annum M. CCCC. L. secunda parte summæ historialis titulo decimo sexto capite primo, §. 21. Platina in vita Gregorij, & Æneas Syluius in compendio Blondi. IOANNES Thrithemius circa annum M. D. in Chronico. Ioannes Nauclerus in Chronico gen. 37. Albertus Krantius libro quinto Metropolis, & Sabellicus Enneade nona libro 3. & Volaterranus libro vicesimo secundo Anthropologiæ, res gestas Gregorij, vt planè sanctissimi viri descripserunt. Qui sunt auctores triginta duo quos vni Bennoni ad retundendam Centuriatorum & Tilemanni impudentiā opponimus: necnon ad coarguendum Tilemanni mendacium, qui scribere ausus est, Gregorij septimi flagitia prodita esse in lucem à Monachis & adulatoribus Papæ, cùm nos contra ostenderimus, Gregorium ab omnibus laudari.

* * *

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XIIII.

De cæteris Pontificibus, quibus error in fide falsò tribuitur.

TRICESIMVS SECVNDVS est ALEXANDER III. qui capit. cùm esses, de Testamentis, dicit esse alienum à diuina lege & Ecclesiæ consuetudine, vt in testamentis requirantur plures tribus testibus, & ibidem sub pœna excõmunicationis præcipit, ne vllus rescindat Testamenta cum tribus testibus facta. At cõtrarium est in praxi totius orbis Christiani. Nec enim habentur rata Testamenta, nisi septem testibus adhibitis.

IDEM Alexander capite, licet, de sponsa duorum, dicit quosdam suos prædecessores iudicauisse, matrimonium per verba de præsenti contractum, nõ tamen consummatum, posse dirimi per aliud matrimonium: se tamen contrarium sentire. Ex quo sequitur, vel Alexandrum, vel eius prædecessores erraſſe.

RESPONDEO ad PRIMVM cùm glossa Canonistarum, Alexandrum non tradere eã legẽ nisi hominibus sibi subiectis in tẽporalibus, & spiritualibus. & proinde non derogare istum canonem legibus ciuilibus, nec praxi reliqui orbis Christiani. Vel si tradat legem omnib⁹ Christianis, debere intelligi solùm de caussis pijs, de quibus Ecclesia iudicat, id est, voluisse Pontificẽ, vt testamenta, non quidẽ omnia, sed illa solùm, quæ Ecclesiam, vel locum pium hæredẽ faciũt, valeant, etiã si tribus tãtùm adhibitis testibus facta sint. Ad SECVNDVM dico, nec Alexandrum, nec eius prædecessores aliquid definiuisse, sed solum quid sentirent, explicuisse.

TRICESIMVS TERTIVS est CÆLESTINVS III. quẽ Alphonsus de Castro libro primo de hæresibus capite quarto, affirmat non posse vllo modo excusari ab hæresi, quod docuerit per hæresim ita matrimonium solui, vt liceat ei coniugium aliud inire. cuius prior coniunx in hæresim lapsus sit. Quamuis enim nunc decretum hoc Cęlestini non exstet, tamen fuit olim in antiquis decretalibus, capite laudabilem, de cõuersione infidelium, quod decretum Alphõsus vidisse se dicit. Esse autem hanc Cęlestini sententiam hæreticam, planum est, tum quia contrarium docuit Innocentius III. cap quãto, de diuortijs, tum etiam quia idem definitum est in Concilio Tridentino sess. 24 canone. 5.

RESPONDEO, nec Cęlestinum, nec Innocentium, aliquid de ea re certi statuisse, sed vtrũque respõdisse, quod sibi probabilius videbatur. Id quod manifestè colligitur ex verbis Innocẽtij, qui cùm dicit, prædecessorẽ suum aliter sensisse, indicat, in opinione rẽ totam adhuc positã fuisse. Quod verò Alphonsus ait, epistolã Cęlestini fuisse aliquando inter epistolas decretales, verum quidem est, sed non potest inde colligi, factum esse à Cęlestino decretum planè Apostolicum, & ex cathedra, cùm cõstet, multa esse alia in epistolis decretalibus, quæ non faciunt rem aliquam esse de fide, sed solùm opiniones Pontificum de ea re nobis declarant.

TRICESIMVS QVARTVS est INNOCENTIVS III. qui capite. per venerabilem, qui filij sint legitimi, docet legem veterem nondum planè esse abrogaram: *Sanè*, inquit, *cùm Deuteronomium secunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, vt quod ibi decernitur, in Testamento nouo debeat obseruari* At pugnat hoc decretum Innocentij cum decreto S. Petri, Actor. 15.

RESPONDEO. Innocentium eo loco non voluisse dicere. Deuteronomium hoc tempore debere seruari ad literam, sed quatenus quæ in eo dicebantur, figuræ erant Testamẽti noui. Ideo enim existimauit Innocentius, dictum esse Deuteronomium secundam legẽ, quia multa continet ad legem nouam figuratè pertinentia.

TRICESIMVS QVINTVS est NICOLAVS III. qui in capite, exijt, de verborum significatione in Sexto, definit Christum verbo & exẽplo docuisse perfectam paupertatem, quæ cõsistit in abdicatione omnium rerum, nullo sibi dominio relicto, nec in particulari, nec in communi, ac proinde talem paupertatem esse sanctam & meritoriam. At hoc falsum esse & hæreticum docet Ioannes XXII. in extrauagantibus suis, titulo de verborum significatione. Nam in extrauagãti, ad conditorem canonum docet esse impossibilem talem paupertatem, qua quis in rebus vsu consumptilibus abdicat se omni dominio, solo vsu retẽto: & in extrauaganti, cùm inter nonnullos, declarat esse hæreticũ dicere, Christum talem paupertatem verbo aut exemplo docuisse. Et in extrauaganti, quia quorũdam, idem docet, ac prolixius inculcat Ioannes de Turrecremata libr. 2. summæ, capite 112 conatur in omnibus hos Pontifices conciliare, sicut etiam ipse Ioannes nititur ostendere, se à Nicolao non dissentire.

AT profectò, nisi ego vehementer fallor, in omnibus conciliari nequeunt. Est igitur aduertendum, tres quæstiones tractari à Ioanne & Nicolao. PRIMA est, an in rebus vsu cõsumptibilibus possit separari vsus à dominio. SECVNDA, an paupertas, quæ omne dominium à se remouet, solo vsu relicto, sit sancta & meritoria. TERTIA, an Christus talem paupertatem verbo & exemplo docuerit.

DE prima Ioannes respondet, non posse separari vsum à dominio in eiusmodi rebus: dominari enim est posse rem destruere. Proinde impossibile est, posse rem destruere vtendo, vt panẽ comedendo, & non esse Dominum illius rei. At Nicolaus docet id fieri posse, & rectè. nam idem apertè docuit postea Clemens V. in Clemẽtina, Exiui de paradiso, de verborum significatione. & ratio est manifesta, quia esse Dominũ, non est posse rẽ destruere quocunque modo, sed posse liberè destruere, quando, vbi, quomodo quis voluerit, & etiam donare, vendere, cõmutare, &c. constat autem omnes veros religiosos habere vsum panis, quem comedunt, & vini, quod bibunt, nec tamen posse illa donare, vẽdere, mutare, proijcere, &c. dices, ergo errauit Ioannes.

RESPONDEO, verum est, sed nõ in re fidei, hæc enim quæstio ad fidem nõ pertinet, vt ipse Ioannes dicit in extrauaganti, Quia quorundam, immò adhuc sunt de hac re variæ doctorum sententiæ.

DE SECVNDA quæstione Nicolaus sentit, illam paupertatem esse sanctam & meritoriã: negat Ioannes. Et quanquam melius Nicolaus sentit, tamẽ nec Nicolaus hoc definiuit tanquam articulum fidei: nec Ioannes directè hoc impugnauit. Ioãnes enim in illa extrauaganti, Ad conditorẽ canonum, solùm intẽdit renunciare dominio earum rerum, quæ donantur Franciscanis, quod Romani Pontificis ea esse asseruerat Nicolaus. renunciare autem eiusmodi iuri potuit Ioannes.

DE TERTIA quæstione (quæ omnium grauissima est, & ad fidem pertinet) non dissentiunt Nicolaus & Ioannes. Nam Nicolaus dicit, Christum aliquãdo perfectissimam illam paupertatem verbo & exemplo docuisse, aliquando autem paupertatem minus rigidam exemplo demõstrasse, tanquam communem omnium patrem, & doctorem. Ioannes autem definit esse hæreticum asserere, Christum nihil vnquã hîc in terris habuisse proprij, nec in speciali nec in cõmuni. Quæ duo non pugnant, nam Nicolaus non negat Christum aliquando habuisse aliquid proprij saltem in communi, sed

sed negat semper talem vitam Christum egisse. Ioannes quoque non negat, Christum aliquando nihil habuisse proprij, nec in speciali, nec in communi, sed negat semper talem vitam Christum egisse.

QVOD autem Christus vtrumque docuerit, verbo & exẽplo probatur, nã paupertatem omnimodam docuit Matth. 10. cùm ait: *Nolite possidere aurũ, nec argẽtum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram, nec duas tunicas, neque calceamenta, neque virgã* Neque refert an hæc verba sonent præceptum, an consiliũ, & an possint exponi aliter quàm de abdicatione omnis dominij. Nam satis est ad sententiam Nicolai saluandã, quod hæc sit Christi doctrina. & quod nõ repugnet ei iste sensus. vt reuera non repugnat. Etsi enim Christus subijciens, *dignus est operarius mercede sua*, obligauit populos ad sustẽtandos prædicatores, & proinde cõcessit prædicatoribus, vt iure exigant sustẽtationẽ à populis, non tamen obligauit ipsos prædicatores, vt quasi debitam exigant, vt patet ex Paulo 1. Corinth 9 sed permisit eis viuere de suis laboribus, vel accipere tanquam donum sine vlla vsurpatione dominij, quod ex iustitia illis debebatur.

ACCEDIT, quod in hoc sensu illa verba accepit S. Franciscus, cuius viri instituta & Deus plurimis miraculis, & Ecclesia vniuersa cõmuni cõsensu approbauit.

QVOD autem exemplo hoc idem Dominus ostenderit, patet ex illo Matth. 8. *Filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet.* Et ex illo Lucæ 8. *Sequebantur eũ mulieres, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.* Tunc enim Dominus cum Apostolis sine loculis viuebat ex solis fidelium eleemosynis.

QVOD autem Dominus etiam alterum vitæ genus exemplo suo docuerit, patet ex Ioan. 13. vbi legimus eum habuisse loculos, ex quibus in communi cum discipulis viuebat, nec dubiũ est, quin habuerint dominium earum pecuniarum. saltem in communi, quãdoquidem ex eis eleemosynas facere etiam consueuerãt, vt patet ex eodem loco Quã vitam postea imitati sunt fideles, qui erant in Hierusalem sub Apostolis, vt patet Actor. 4. & ferè omnes ordines religiosi. Nam exceptis Franciscanis, omnes habent, saltem in communi, dominium rerum mobilium.

TRICESIMVS SEXTVS est IOANNES XXII. Papa, qui à multis reprehenditur, ac præsertim à Gulielmo Ockam in opere 93. dierum, & ab Adriano, in quæst. de confirmatione, circa finem, quod docuerit, animas beatorum non visuras Deum ante resurrectionem.

ERASMVS præfatione ad librum quintum Irenæi idipsum cum additamento affirmat. Sic enim ait, *In quo errore fuisse videtur Ioannes Ponti ex Romanus eius nomine vicesimus secundus, coactus opera Theologorum Parisiorum ad Palinodiam coram Galliarum Rege Philippo, non sine buccina. Quod indicat Ioannes Gerson in serm. de Pascate.*

ADDIT CALVINVS in institut. lib 4. cap. 7. §. 28. eundem Ioannem docuisse, animas esse mortales, *Atqui*, inquit, *si priuilegium quod obtendunt, ratum esse volunt, expungant è numero Pontificum oportet Ioannem XXII. qui palam asserut, animas esse mortales, vndique cum corporibus interire vsque ad diem resurrectionis. Atque, vt videas totam sedem cum præcipuis suis fulturis tunc prorsus concidisse, nemo Cardinalium huic se tantæ insaniæ opposuit. Sed si bola Parisiensis Regem Galliæ impulit, vt ad Palinodiam hominem cogeret. Rex eius communionem suis interdixit, nisi mox resipisceret: idque de more publicauit per præconem. Hac necessitate adactus ille, errorem abiurauit.* Hæc ille. Non autem probat aliter, quàm ponendo in margine, testis Ioannes Gerson, qui tunc viuebat.

RESPONDEO in prims ad Adrianum, Ioannem hunc reuera sensisse, animas nõ visuras Deum, nisi post A resurrectionem, cæterum hoc sensisse, quando adhuc sentire licebat sine periculo hæresis, nulla enim adhuc præcesserat Ecclesiæ definitio. Voluit autem Ioannes quæstionem definire, sed dum adhuc in præparatione, & consultationibus versaretur, mortuus est, vt testatur Benedictus XII. Ioannis successor, in extrauaganti quæ incipit, Benedictus Deus, quam totam refert Alphonsus à Castro libro tertio contra hæreses, in verbo Beatitudo.

REFERT autem Ioãnes Villanus libro vndecimo historiæ: capite 19. Ioannem Papam pridie ante mortem partim declarasse, & partim etiam reuocasse sententiam suam. PRIMVM enim testatum, se nunquam, cùm de hac re loquutus erat, quæstionem definire, in animo habuisse, sed solùm differere ad veritatẽ inuestigandam. DEINDE addidisse, existimare se iam probabiliorẽ sententiam esse eam, quæ asserit, beatos frui visione diuina etiam ante diem iudicij: & hanc sententiam se amplecti, nisi aliquando aliud Ecclesia definierit, cuius definitioni suas omnes sententias libentissimè subijceret. Hæc retractatio apertè docet, Ioannis Papæ mentem semper bonam: & Catholicam fuisse.

AD CALVINVM dico, enim quinque mẽdacia impudentissimè paucissimis verbis protulisse. PRIMVM, quòd Ioannes Gerson vixerit tempore Ioannis XXII. nam constat ex Ioanne Villano libro vndecimo, capite decimo nono, & omnibus historicis alijs, Ioannem XXII. obiisse anno Domini M. CCC. XXXIV. constat autem ex Trithemio de viris illustribus, Gersonem natum esse anno M. CCC. LXIII. nondum ergo natus erat Gerson, quando Ioannes Papa diem suum obiit.

SECVNDVM mendacium est, quòd Gerson dicat Ioannem Papam negasse animæ immortalitatem. Gerson enim nihil de istius Ioãnis erroribus dicit, nisi in sermone de Paschate, qui habetur tomo quarto. qui solus locus citatur ab omnibus contra Ioannis errorem. Ibi autem sic loquitur Gerson, *Hoc fecit*, inquit *latroni, qui verisimiliter nondum compleuerat pœnitentiam pro omnibus peccatis suis, qui fuit illa propria hora beatificatus, & vidit Deum facie ad faciem, sicut Sancti in Paradiso. Propter quod in super apparet falsitas doctrinæ Papæ Ioannis XXII.* Hæc ibi. Nec explicat amplius qualis doctrina fuerit, sed cùm dicat apparere falsitatẽ doctrinæ Ioãnis Papæ ex eo, quòd latro cum Christo crucifixus mox à morte vidit Deũ, manifestè indicat Ioannem in hoc errasse, quod crediderit animas Sanctorum non videre Deum mox à morte. Quod autem negauerit animæ immortalitatem Ioannes Papa, neque Gerson, neque vllus alius scripsit ante Caluinum, ac ne ipse quidem Gulielmus Ockam, qui fuit Papæ Ioanni infestissimus.

SED video cur Caluinus tam horrendum mendacium excogitauerit, quia nimirum error ille Ioannis Papæ de visione Dei, Caluino non est error, sed verissima doctrina. Ipse enim libro tertio institutionum, capite vicesimo, dicit solum Christum esse in cœlo, reliquos Sanctos exspectare in atrio quodam vsque ad mundi consummationem. Et paragrapho vicesimoquarto, dicit Sanctos mortuos vnà nobiscum adhuc esse fide coniunctos. Quod si fidem habent, non igitur Deum vidẽt. Quoniam igitur videbat Caluinus, quod alij reprehendebant in Ioanne Papa, non posse à sẽ reprehendi. & tamen nolebat vllam occasionem Pontificis accusandi prætermittere, confugit ad magistrum suum patrem mendaciorum, & ab eo insignem illam calumniam mutuatus est.

TERTIVM mendaciũ est, quòd nullus Cardinalium se opposuerit Ioannis sententiæ. Hoc enim esse falsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

patet,tũ quia nec Gerſon,nec vllus alius hoc dicit,tum quia plurimi ſentiebant contrarium,vt patuit ex definitione,quæ mortuo Ioanne facta eſt à Benedicto XII. de conſenſu omnium Cardinalium, vt ex ipſa epiſtola Benedicti perſpicuum eſt.nec erat cauſſa, cur iſti, qui contrarium ſentiebant,metuerent viuenti Ioanni contradicere.Siquidem Benedictus XII in ſua extrauagãti aſſerit,Ioannem Papã ſeuerè præcepiſſe Cardinalibus, aliiſque Doctoribus omnibus,vt ſincerè dicerent quid ſentirent, vt veritas inueniri poſſet. Denique Ioannes Villanus, qui tunc viuebat,libro decimo, capite vltimo hiſtoriæ,ſcribit,maiorem partem Cardinalium repugnaſſe Ioannis Papæ opinioni illo viuente.

QVARTVM mendacium eſt,quòd Rex Galliæ interdixerit ſuis cõmunionem Ioannis. Quod enim Rex Galliæ Philippus magis crediderit Pariſienſibus Doctoribus quam Ioanni Papæ,vt particulari Doctori,de illa quæſtione differenti, teſtatur Gerſon loco notato: at quòd propterea Rex Pontificem excommunicauerit,nullus narrat,nec eſt credibile Chriſtianum Regem tale aliquid facere auſum.

QVINTVM mendacium eſt,quòd Pontifex abiurauerit errorẽ ſuum. Id enim nec Gerſon ſcribit, nec vllus alius,nec debuit Papa errorem abiurare, cùm in errorem nullum incidiſſet. retractauit quidem ſententiam ſuam pridie ante mortem,ſed ſuaſu affinium,non iuſſu Regis. Vide Ioannem Villanum libro vndecimo,capite decimo nono. ex quibus etiam detegũtur Eraſmi calumniæ.Neque enim verum eſt Ioannem adactum ad palinodiam, & multò minus verum eſt,id factum eſſe coram Rege Philippo.

TRICESIMVS SEPTIMVS eſt IOANNES XXIII. qui in Concilio Conſtantienſi ſeſſione vndecima,accuſatur hæreſis perniciosiſſimæ, dicitur enim negaſſe vitam futuram & carnis reſurrectionem.

RESPONDEO,Ioannem XXIII. nõ fuiſſe Pontificem omnino certum & indubitatum,proinde non neceſſariò eſſe defendendum, erãt enim eo tempore tres, qui Pontifices haberi volebant, Gregorius XII. Benedictus XIII. & Ioannes XXIII. nec poterat facilè iudicari,quis eorum verus,ac legitimus eſſet Pontifex,cùm non deeſſent ſingulis doctiſſimi patroni.

ADDO præterea,probabile vehemẽter,ac ferè certum eſſe,eum errorem falsò tributum fuiſſe Ioanni Papæ. Nam in primis cùm in ea ſeſſione Concilij enumerentur articuli,qui objiciebãtur Ioanni Papæ, primum collocantur articuli LIII. qui omnes ad mores pertinent,& hi omnes ſuis certis teſtibus confirmantur. Deinde adferuntur alij quidam ſine certis teſtibus, & horum penultimus eſt is,de quo nunc agimus.

ITAQVE iſte articulus nõ fuit probatus,niſi ex vulgi rumore,qui quoniam videbat Ioannẽ eſſe vitæ diſſolutæ,exiſtimare cœpit,atque etiam dicere, eum non credere vitã futuram, & carnis reſurrectionẽ. Sed quis non videt, non rectè colligi hæreſim ex malis operibus? Quot enim numerari poſſent, qui rectiſſimè credũt,& perditiſſimè viuũt? Deinde in ſeſſione duodecima,recitatur ſententia definitiua Concilij aduerſus Ioannem Papam,& breuiter recenſentur cauſſæ dãnationis,& depoſitionis eius:nulla autẽ mentio erroris, aut hæreſeos fit. Quod certè eſt argumentũ euidẽs, nõ potuiſſe probari,quod Ioannis Papæ fuerat obiectũ circa hæreſes. Si enim id probari potuiſſet, debuiſſet primo loco recẽſeri inter cauſſas dãnationis, cùm nulla ſit iuſtior cauſſa iudicãdi Pontificẽ, quàm nota hæreſeos, immò nulla ſit alia cauſſa,ob quam iudiciri rite queat.

TRICESIMVS OCTAVVS eſt BENEDICTVS XIII. quem nomine hæreſeos damnauit Concilium Conſtãtienſe ſeſſione triceſima ſeptima. At iſte Benedictus nec legitimus Pontifex fuit,cùm Clementi VII. ſucceſſerit, qui viuẽte Vrbano VI. vero Põtifice, ſedem inuaſerat: nec verè etiam fuit hæreticus. Id enim ei ſolùm objiciebatur, quod non crederet Concilium habere maiorem poteſtatem, quàm ſummus Pontifex habeat. in qua re nihil omnino Benedictus errauit,ſed de hoc aliàs.

TRICESIMVS NONVS eſt EVGENIVS IV. cui Cõcilium Baſileenſe ſeſſione triceſima quarta, Pontificatũ abrogauit,quod is in hæreſim inciditſſet. At iſte quoque nulla in re à veritate aberrauit. Quocirca idẽ Concilium Lauſanæ continuatum acta ſua priora irritauit, & Nicolaum V. Eugenij ſucceſſorem,vt verum Pontificem veneratum eſt, vt ex literis eiuſdem Nicolai cognoſci poteſt,quæ Baſileenſi Concilio adiungi ſolent in tomis Conciliorum.

QVADRAGESIMVS eſt INNOCENTIVS VIII. qui in eo peccaſſe videtur,quòd Norwegis permiſit, vt ſine vino ſacrificium celebrarẽt,vt refert Raphael Volaterranus lib. 7. Geographiæ. Sed facilè reſponderi poteſt. Nam in primis non edidit ipſe decretum, quo vniuerſæ Eccleſiæ declararet, licere ſine vino ſacrificium offerre. Itaque ſi errauit, errauit facto, non dogmate. Deinde nõ permittit,loco vini liquoré aliũ conſecrari: quod fuiſſet materiam Sacramenti pervertere: ſed id ſolùm permiſit,vt in altera tãtùm ſpecie Euchariſtiam conſecrarent,idque ob extremam neceſſitatem, cùm in ea regione vinum conſeruari non poſſit,quin ſtatim aceſcat. Quòd quidẽ aut nullus error eſt, aut certè exploratus error non eſt. Accedit,mirum videri poſſe, ſi eo tempore vini vſum non habuerint, aut conſeruare non potuerint,cùm hoc tempore adeò ſit frequens,vt ſine illo ne communicare quidem velint.

CAPVT XV.

Proponitur quæſtio.

An ſummus Pontifex habeat iuriſdictionem verè coactiuam, ita vt poſſit leges condere, quæ obligent in conſcientia, & iudicare, ac punire tranſgreſſores.

DEMONSTRAVIMVS hactenus ſummũ Pontificem iudicem eſſe cõtrouerſiarum, quę in Eccleſia oriuntur: & iudicium eius certum atque infallibile eſſe. Sequitur nunc TERTIA quæſtio: *An videlicet poſſit ſummus Pontifex cogere fideles, vt id credant, vel faciant, quod ipſe iudicauerit.* Quod idem,ſeruata proportione, de Epiſcopis cæteris intelligitur. Sed antequam ad rationes vel noſtras, vel aduerſariorum veniamus, operæpretium erit, pauca quædam annotare de ſtatu ipſo quæſtionis,& ſententia aduerſariorum.

PRIMVM igitur annotandum eſt,nos non loqui de Pontifice, vt Princeps eſt temporalis certæ cuiuſdam prouinciæ. Nam hoc modo certum eſt,poſſe eum ferre leges ſuis ſubditis,& in eos etiã gladio animaduertere. Neque hoc negant hæretici, poſito quòd Pontifex ſit Princeps temporalis,quanquam negant conuenire illi talem principatum exercere, de qua re in ſequẽti libro agemus: ſolùm ergo nunc agimus de Pontifice, vt Pontifex eſt totius Catholicæ Eccleſiæ. Et quærimus, an ille habeat veram poteſtatem in omnes fideles in ſpiritualibus, vt habent Reges in temporalibus, ita vt ſicut illi poſſunt condere leges ciuiles, & punire tranſgreſ

tranſgreſſores temporalibus pœnis: ita Pontifex poſſit condere leges Eccleſiaſticas verè obligantes in conſcientia,& poſſit tranſgreſſores punire ſaltem ſpiritualibus pœnis,vt excommunicatione,ſuſpenſione,interdicto,irregularitate,&c. Nam de poteſtate temporali, ſeu ciuili, quæ ſiue directè, ſiue indirectè Pontifici, vt talis eſt,conuenit, in ſequenti libro diſſeremus. Nunc ſolùm de poteſtate ſpirituali,ſiue Eccleſiaſtica,cuius finis eſt vita æterna,diſputare aggedimur.

ANNOTANDVM eſt SECVNDÒ, nos tantũ quærere de legibus iuſtis. Nam iniuſtæ leges non ſunt propriè dicendæ leges. vt Auguſtinus docet lib. 1. de libero arbitrio,capite quinto. Vt autem iuſta ſit lex, quatuor conditiones requiruntur. PRIMO,ex parte finis,vt ad bonum commune ordinetur: vt enim Rex differt à tyranno,ex Ariſtotele lib. octauo Ethicorũ, cap. decimo. quod ille communem,iſte priuatam quærit vtilitatem, ita etiam differt lex iuſta à tyrannica. SECVNDO, ex parte agentis,vt ſit ab habente auctoritatẽ,nemo enim poteſt legem imponere non ſibi ſubdito. TERTIO, ex parte materiæ,vt nõ prohibeatur virtus, nec præcipiatur vitium. QVARTO,ex parte formæ,vt debito modo & ordine conſtituatur,& promulgetur lex,nimirum vt lex eam proportionem ſeruet in honoribus diſtribuendis,& oneribus imponendis,quam habent ſubditi in ordine ad Rempublicam.

SI enim Pontifex iuberet, vt æqualiter in quadrageſima ieiunarent pueri,& viri maturi, fortes & debiles,ſani & ægroti,lex iniuſta eſſet: item ſi ſtatueret, vt ſoli diuites,& nobiles ad Epiſcopatum admitterentur, non autem pauperes,& ignobiles,licet alioqui doctiores,& meliores,abſolutè eſſet iniuſta,quanquam alicubi aliquando propter aliquam circunſtantiam poſſet eſſe iuſta. Etſi autem lex iniuſta non ſit lex, & ex vi ſua in conſcientia non obliget,tamen diſtinguendũ eſt de legibus. Nam legẽs iniuſtæ ratione materiæ,id eſt,quæ ſunt contrariæ diuino iuri,ſiue naturali, ſiue poſitiuo, non ſolùm non obligant,ſed etiã non debent vllo modo ſeruari: iuxta illud Actorum quinto: *Obedire oportet magis Deo,quàm hominibus.* Id quod etiam docent Hieronymus in caput extũ ad Epheſios, Auguſtinus in Pſal. 124. & ſermone ſexto de verbis Domini,& Bernardus libro de præcepto,& diſpenſatione. At quæ ſunt iniuſtæ ex parte finis,vel auctoris,vel etiam formę,ſeu modi,ſeruandæ ſunt,quando ſequeretur ſcãdalum, ſi non ſeruarẽtur. Et poteſt hoc deduci ex illo Matthæi quinto, *Qui angariauerit te mille paſſus,vade cum eo, & alia duo, etſi quis abſtulerit tibi tunicam, da illi & pallium.* Eſt enim ſenſus, nõ vt hoc ſemper faciamus,ſed vt parati ſimus id facere, quandocunque id erit neceſſarium ad gloriam Dei. Item ex illo 1. Petri 2. *Serui ſubditi eſtote dominis,non ſolùm bonis & modeſtis,ſed etiam dyſcolis.*

ANNOTANDVM eſt POSTREMO,multis hereticis ſententiam illam placuiſſe, quæ docet, non eſſe in Eccleſia auctoritatem condendi leges, quæ obligent fideles in conſcientia. Ita ſenſerunt olim VValdenſes, teſte Antonino quarta parte, titulo vndecimo, capite ſeptimo, paragrapho ſecundo ſummæ Theologicæ. Idẽ poſtea docuit Marſilius de Padua in li. quem inſcripſit Defenſorẽ pacis,cõtra quem ſcribit Pighius libro quinto hierarchiæ Eccleſiaſticæ. Idem docuit poſtea IOANNES VVICLEPH, vt patet ex articulo triceſimo octauo damnato ſeſſione octaua Concilij Conſtãtienſis. Vnde colligebat, decretales Pontificum eſſe apocryphos,& homines ſtultos, qui illis cognoſcendis dant operam. Idem poſtea IOANNES HVSS, vt patet ex articulo decimo quinto. Idem poſtea docuit Ioannes de VVeſſalia. exſtat enim adhuc libellus de damnatione articulorum huius Ioannis, facta Moguntiæ anno milleſimo,quadringenteſimo,ſeptuageſimo nono. quorum primus erat. non poſſe Eccleſiæ prælatos condere legem, quæ obliget in conſcientia, ſed ſolùm exhortari ad ſeruanda Dei mandata.

DENIQVE,noſtris temporibus idem docent Lutherani,& Caluiniſtæ omnes. Ac primũ LVTHERVS in libro de captiuitate Babylonica, capite de Baptiſmo, *Quo iure*, inquit, *Papa ſuper nos leges cõſtituit? Quis ei dedit poteſtatem captiuandæ libertatis noſtræ, per Baptiſmum nobis donatæ, cùm neque Papa, neque Epiſcopus, neque vllus hominũ habeat ius vnius ſyllabæ cõſtituendæ ſuper Chriſtianũ hominẽ, niſi fiat eiuſdem conſenſu:* Similia docet in libro de libertate Chriſtiana, quẽ refellit Iodocus Clichthoueus libro primo ſui Antilutheri: &in aſſertione articulo vicesimo ſeptimo, quẽ impugnat Ioãnes Roffenſis. Sed vehementiſſimè id egit in explicatione viſionis Danielis.

AC, vt factis etiam leges Eccleſiaſticas damnaret, anno milleſimo, quingenteſimo, viceſimo, totum corpus Iuris canonici publicè combuſſit, vt ſcribit Ioannes Cochlæus in vita Lutheri. Idem docet PHILIPPVS MELANCHTHON in Confeſſione Auguſtana, articulo viceſimo octauo, & in Apologia eiuſdẽ. Et CALVINVS libro quarto inſtitutionum, capite decimo, vndecimo, & duodecimo. quorum ſententia ferè eſt eadem, & ad quædam capita reduci poteſt.

NAM PRIMO docent, Epiſcopos, & proinde etiam Papam poſſe conſtituere certum ordinem in Eccleſia ad conſeruandam diſciplinam vtilem, vt definire, quo die ſit eũdum ad Eccleſiam, quomodo, & à quibus ſint canendi Pſalmi, vel legendę Scripturæ in Eccleſia, &c. ſed ſic tamen, vt iſtæ conſtitutiones non obligent in conſcientia niſi ratione ſcandali, ita vt ſit liberum ſeruare, vel non ſeruare, modò abſit ſcandalum aliorum. Non autem poſſe Papam, vel Epiſcopos cõſtituere vllam veram legem, quæ non ſit expreſſe in Scriptura.

SECVNDO docent, non ſolùm non poſſe Papam, aut Epiſcopos cõdere nouã legem, ſed nec poſſe Chriſtianos cogere ad ſeruandam legem Dei, iubendo ex auctoritate. vt illa ſeruetur, & niſi id fiat, in forma iudicij procedendo contra tranſgreſſores, ſed ſolùm exhortando, monendo, reprehendendo.

TERTIO docent, eſſe quidem in Eccleſia poteſtatem excommunicandi, id eſt, reijciẽdi homines incorgibiles à ſuo cœtu, ſed hanc poteſtatem non volunt eſſe in Papa, aut Epiſcopo per ſe, ſed ſolùm in Eccleſia, id eſt, in cœtu miniſtrorum, idque populo conſentiente. Nec mirum, illi enim Papam nolunt eſſe maiorem Epiſcopo, nec Epiſcopum Presbytero, quo ad auctoritatem. Preſbyteris autem nihil tribuunt, niſi poſſe prædicare, & Sacramenta miniſtrare ijs hominibus, quibus iuſſerit ſecularis magiſtratus.

AT in Eccleſia Catholica ſemper creditum eſt, Epiſcopos in ſuis diœceſibus, & Romanum Pontificem in tota Eccleſia eſſe veros Principes Eccleſiaſticos, qui poſſint ſua auctoritate etiã ſine plebis cõſenſu, vel Preſbyterorum conſilio, leges ferre, quæ in conſcientia obligent, iudicare in cauſſis Eccleſiaſticis, more aliorum iudicum, ac demum punire. Quæ tria breuiter probanda ſunt.

CAPVT XVI.

Probatur teſtimonijs verbi Dei, poſſe Pontifices veras leges condere.

IGITVR Catholica ſententia probatur multis argumentorum generibus, ac primo ex ſacra Scriptura.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMVS locus, Deuteronomij 17. *Qui superbierit nolés obedire Sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel.* Iste locus vel à simili, vel à maiori debet etiam intelligi de Christianis Pontificibus. Nam sicut Iudaicus populus erat tunc populus Dei, ita nunc populus Christianus. Nec possumus dicere Principē Ecclesiasticum in lege noua debere esse minoris auctoritatis, quàm fuerit in lege veteri, cùm è contrario hîc omnia maiora, & augustiora esse videamus.

A

At præcepta Pontificis Iudæorum erant vera imperia, non admonitiones, vel cohortationes, vt patet ex illis verbis: *Sacerdotis imperio*, & obligabāt conscientiam, nā alioqui non fuissent tam seuerè puniti transgressores. Si enim nō peccabant, qui non obediebant præcepto Pontificis, ergo sine culpa sua videbantur occidi.

RESPONDENT, ex hoc & similibus locis tantùm posse colligi, peccare in conscientia eos, qui contemnunt superiorem suum, quique ob superbiam obedire nolunt. Sed hinc non sequi, peccare in conscientia illos, qui citra contemptum, & scandalum non seruant B leges tales de rebus indifferentibus.

At inprimis habemus, saltem in Pontifice esse auctoritatem verā præcipiendi, qualis est in Principe politico, quod VValdenses, Marsilius de Padua, & alij negabant. Deinde ex hoc deducimus euidēter, leges Pōtificis obligare in conscientia, etiam citra cōtemptum, & scandalum. Nam quicūque potest præcipere, potest etiam actum indifferētem præcepto suo facere necessarium, & per se bonum: At omittere actum necessarium, & per se bonum est peccatum in conscientia, etiam citra contemptum, & scandalum.

PROBATVR propositio. Nam actus indifferens si præcipiatur, iam erit necessarius, alioqui frustra præcipitur. Et probatur hoc idem à posteriori, nam sequeretur, leges Dei positiuas non obligare in conscientia. Quare enim circuncisio obligabat Iudæos, & nos obligat Baptismus, cùm sint actus ex se indifferēres? Nónne quia præceptum Dei accedens, facit illos esse actus religionis necessarios? Item quare Iudæi obligabantur in conscientia, non vesci carne suilla, ita vt maluerint mori Machabæi potius, quàm ea carne vti, cùm tamen sit res indifferens caro suilla? Nónne quia præceptum Dei faciebat, illam abstinentiā esse actum temperantiæ necessariū? At Deus hoc non faciebat, quatenus Deus, sed tātùm, quatenus legislator, ergo omnis verus legislator, & qui potest præcipere, præsertim nomine Dei, potest hoc idem facere. At Pontifex potest præcipere, vt iam ostendimus, & inferiùs etiam ostendemus, ergo potest rem indifferentem facere necessariam, ac proinde obligare in conscientia, etiam citra contemptum, & scandalum.

C

D

LOCVS SECVNDVS est Matthæi decimosexto. *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Hæc verba referri possunt & debent ad omnia, quæ secundum vsum Scripturæ dicuntur ligari. Nam generaliter loquitur Dominus, nec dicit, Quēcunque ligaueris, sed, *Quodcunque ligaueris.* Inuenimus autem Matthei vicesimo tertio, ligare, significare legem imponere, *alligant enim*, inquit, *onera grauia, & importabilia in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.* Ergo Dominus Petro promisit, vt quidquid ipse ligauerit, id est, quam obligationem præcipiendo ipse fidelibus imposuerit, sit ligatum & in cælis, id est se ratam illam habiturum: ergo præceptum Petri est præceptum Christi: ergo peccat qui non obtemperat. Et confirmatur testimonio HIERONYMI in illud Matthæi decimo octauo. Quæcunque alligaueritis: *Potestatem*, inquit, *tribuit Apostolis, vt intelligant qui à talibus damnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari.*

TERTIVS locus est Ioannis vicesimo primo, *Pasce oues meas.* Vbi exhibiturus Christus Petro, quod ei promiserat Matthæi decimo sexto, vtitur regio vocabulo, nimirum ποιμαινὲ τὰ πρόβατα μου.

QVARTVS locus est Ioannis vicesimo: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* In quē locū Chrysostomus *Suum eu*, inquit, *reliquit ministerium.* & Theophylactus: *Opus*, inquit, *meum suscipite.* Dominus ergo reliquit Apostolis locum suum, ac vt sua fungerentur auctoritate in regno suo gubernando voluit. Quod etiam confirmatur ex illo Lucæ decimo: *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit.* Quæ verba propriè ad Apostolos, & eorū successores pertinere docent Cyprianus libro quarto, epistola nona, & Basilius in constitutionibus monasticis, capite vicesimo tertio. At Christus missus est à Patre cum potestate, non solùm prædicandi, & Sacramenta ministrandi, sed etiam præcipiendi, & iudicādi, vt omnes fatentur, igitur eādē Apostolis, atque in primis Petro ipse tribuit. Neque potest respōderi, hæc dici omnibus Apostolis simul, non autem singulis. Nam Apostoli mox separandi erant ab inuicem, & ituri in diuersissimas mundi partes. neque id Dominus ignorabat, ac proinde sine dubio, quod omnibus dedit, singulis etiam seorsim datum esse intelligi voluit.

QVINTVS locus est Actorum decimo quinto. Petrus cum alijs Concilij Patribus, scribit Gentibus ad fidem conuersis, *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, nisi hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, à suffocato, & sanguine, & fornicatione.* Hic Apostoli nouam legem condunt, vt Chrysostomus annotauit, nam de suffocato, & sanguine nihil præcepit Christus: neque sunt hæc iure naturæ bona, vel mala, sed indifferentia. qualia docent hæretici, non posse ab Ecclesia fieri necessaria.

QVOD autem hæc Apostolorū fuerit vera lex obligans in conscientia, saltem pro eo tempore, quo vigebat, probatur PRIMO, quia Apostoli vocant illam, onus: *Nihil*, inquiūt, *vltra imponere oneris.* SECVNDO, quia dicūt esse necessaria. Ergo necessariò obseruāda erant, & non liberè, vt volunt hæretici, seruandas esse Ecclesiæ constitutiones. TERTIO, quia Lucas absolutè præcepta appellat in hoc ipso capite in fine. Dicit enim de Paulo: *Pertrāsiens ciuitates præcipiebat eis custodire præcepta Apostolorū & Seniorum.* Et capite decimo sexto: *Tradebant eis custodire dogmata, quæ decreta erant ab Apostolis & Senioribus, qui erant in Hierusalē.* QVARTO, testimonio Chrysostomi, homilia tricesima tertia in Acta. *Vide*, inquit, *breuē epistolā, neque epicheremata, neque syllogismos habētem, sed imperium.* Erat enim legislatio Spiritus.

DENIQVE, quia in canonibus Apostolorū, canone sexagesimo secundo, imponitur grauissima pœna præuaricantibus hoc præceptum, nam sanguinem, aut suffocatum comedentes clerici deponuntur, laici excommunicantur. Quod renouatum est in Concilio II. Aurelianensi, canone 19. & 20. At pœna tam atrox non potest imponi, nisi pro mortali peccato.

RESPONDET CALVINVS libro quarto institutionum, capite decimo, §. vicesimo primo, & vicesimo secundo, Apostolos hac lege nihil noui præcepisse, sed solum id, quod Iure diuino semper fuit præceptū, nimirum ne alij alios offenderent, cum scandalo infirmorum, comedendo idolothyta, vel sanguinem, vel suffocatum. Ac proinde non fuisse obligatos in conscientia Christianos ad abstinentiam idolothytorum, & sanguinis, & suffocati, sed solùm ad non scandalizandum.

PROBAT

PROBAT autē hoc Caluinus tripliciter, PRIMO, A scopus decreti Apostolici erat liberare Gentiles à iugo cæremoniarum Iudaicarum, ergo euertebant suum decretum, si obligabant ad easdē cæremonias. SECVNDO, hoc præceptū nunc non seruatur, quia cessauit ratio scandali, ergo solùm prohibebatur scandalum hoc præcepto. TERTIO, Paulus, qui interfuerat huic Apostolorū Concilio, & optimè illud intelligebat, ita illud explicuit, primæ ad Corinthios octauo, & decimo, vbi apertissimè docet, non esse illicitum comedere idolothyta: nisi inde infirmi scandalizētur: *Quidā*, inquit, *cum conscientia vsque nunc idoli, quasi idolothytum manducant, & conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur.* Et infrà: *Videte ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nónne conscientia eius cum sit infirma, ædificabitur ad manducādum idolothyta. Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est?* Et cap. 10. *Si quis dixerit, hoc* B *immolatum est idolis, nolite manducare, propter illum qui indicauit, & propter conscientiam. Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius.*

HANC autem epistolam scriptā esse post Concilium illud Apostolorum, ex actis Apostolorum manifestè colligitur: nam Actuum 15. narratur Concilium, deinde Act. 18. narratur primus ingressus Pauli in ciuitatē Corinthiorum. Constat autem scriptā esse epistolam postea, quàm Paulus ijsdem Corinthijs prædicauerat. Ait enim cap. 2. Paulus: *Et ego cū venissem ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis, &c.*

SED hæc facilè refelli possunt: nā etsi finis præcepti Apostolici erat, ne scandalizarētur infirmi, tamē præceptum ipsum non cadebat super vitationem scandali, sed super abstinentiā ab immolatis, sanguine, & suffocato, quæ erat medium ad illum finem. Sicut omnium C præceptorum diuinorū finis est caritas, & tamen præcepta ipsa particularia de non furādo, non occidendo, &c. non obligant ad diligendum, sed obligant ad abstinendum à re, & damno alieno.

ET quanquam ratio legis, vt Iureconsulti dicunt, sit anima legis, & proinde quando generaliter cessat ratio & finis legis, lex debeat abrogari, & cessare: tamē quando non cessat ratio legis, nisi in aliquo particulari, lex adhuc viget, & cum sit generalis, obligat omnes, etiam illum, in quo non inuenitur ratio seu finis ligis. Existat exemplo lex de ieiunijs.

FINIS ieiunij est castigatio carnis, cōtra spiritū concupiscentis, ideo cùm hæc ratio vniuersaliter cessabit, quod erit post resurrectionem, cessabit etiam lex ieiuniorū: at nunc licet in vno, aut altero hæc ratio locum non habeat, tamen etiam illi tenentur ieiunare, quia lex adhuc viget, & generalis est.

QVOD autē res ita se habeat in hac Apostolica lege D de immolatis, sanguine, & suffocato, probatur. PRIMO, Chrysostomus dicit hanc esse nouā legem, & ex cæremonialibus præceptis Mosis desumptam: at non scandalizare est lex antiquissima, & moralis, igitur nō scandalum. sed cibos quosdam Apostoli prohibuerunt. SECVNDO, in toto Apostolorum decreto nulla fit mentio scandali vitandi, sed absolutè præcipitur, vt abstineant ab immolatis, sanguine, & suffocato, ergo præceptum cadit super ista tria, alioqui licebit peruertere omnes leges, etiam diuinas.

DENIQVE sic intellexerunt Patres primę Ecclesię hoc præceptum. Nam TERTVLLIANVS in Apologetico, capite 9. *Ne animalium*, inquit, *quidem sanguinem in epulis esculentis habemus: qui propterea quoque suffocatis, & morticinijs abstinemus, ne quo sanguine cōtaminemur, vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamēta Christianorum botulos etiam cruore distentos admouetis, certissimi scilicet, illicitum esse penes illos.* Vbi nota, Tertullianum non dicere Christianos abstinere à sanguine propter scandalum, sed ne contaminentur. Nimirum illi sanguinem reputabant immundum, non quidem natura sua (vt postea Manichęi senserunt) sed propter prohibitionem Apostolicam, sicut etiam multa animalia in lege dicuntur immunda quia prohibita.

NOTA etiam illud, quod Ethnici scientes Christianis illicitum sanguinis esum, conabantur eos cogere, vt illum ederent. ex quo euidēter apparet Christianos non solùm propter scandalum Iudæorum horrentium sanguinem, sed simpliciter putauisse, sibi sanguinem fuisse prohibitum ab Apostolis, nam tale scandalum cessabat, quando ab Ethnicis tentabantur: Ethnici enim liberè vescebantur sanguine.

ITEM ORIGENES libro octauo contra Celsum, B disputans de cibis prohibitis dicit Christianos, ex præscripto Apostolorum, abstinere ab immolatis, sanguine, & suffocato: nec vllam mentionē facit scandali Iudæorū. CYRILLVS quoque, catechesi quarta, *Confirma*, inquit, *certò animam tuam ne quid manduces quod idolis est oblatum*, &c. Quo loco Cyrillus disputat de cibis, & dicit, carnem & vinum esse indifferentia, & posse benè & malè respui; benè quidem, si id fiat propter corporis macerationem, vel alium bonum finem: malè, si id fiat ex opinione, q̄ caro & vinum sint immunda. At vbi venit ad immolata, & sanguinem, ac suffocata ab Apostolis interdicta, nullam ponit distinctionem, sed absolutè docet, non esse comedenda, quia nimirum posito præcepto Apostolico erant simpliciter illicita.

EVSEBIVS lib. 5. hist. ca. 1. refert, cùm Ethnici obiicerent Christianis, quòd clàm vescerentur infantium carne & sanguine, S. Martyram Blandinā respondisse: *Multùm erratis, ô viri, quòd putetis infantiū carnibus vesci eos, qui ne mutorum quidem animaliū sanguine vtuntur.* Quibus verbis sancta Blādina indicauit, ne clàm quidē, vbi nulla est occasio scādali, Christianos sanguine vti solitos.

B. AVGVSTINVS in epi. 154. ad Publicolam, in fine, ponit talem quæstionem: An viator victus famis, necessitate, si nihil vspiam inuenerit, nisi cibum in idolio positum, vbi nullus alius est hominum, potius mori debeat fame, quàm cibum illum sumere: Respondet: *Aut certum est*, inquit, *esse idolothytum, aut certum est non esse, aut ignoratur: si ergo certum est esse, melius Christiana virtute respuitur: si autem vel non esse scitur, vel ignoratur, sine vllo conscientiæ scrupulo in vsum necessitatis assumitur.*

AT certè in isto casu à B. Augustino proposito, nullū locum habebat scandalum: & tamen iudicauit Augustinus, melius esse ab immolatis abstinere. Cuius rei nulla ratio reddi posse videtur, nisi auctoritas præcepti D Apostolici. Et simile est, quod scribit beatus LEO, epist. 79. ad Nicetam, capite quinto, vbi dicit, agendam esse pœnitentiam ab iis, qui immolata idolis scienter comederunt, siue id fecerint terrore minarum victi, siue famis necessitate coacti.

DENIQVE Concilium GANGRENSE, c. 2. vbi dicit, non habere spem salutis eos, qui vescuntur immolatis, sanguine & suffocato, habere autē spē salutis eos, qui vescuntur aliis carnibus, non posse vllo modo exponi de iis tantùm qui vescuntur immolatis, sanguine, & suffocato cum scandalo aliorum. Nā etiam, quia vescitur qualibet carne & quolibet alio cibo cum scandalo aliorū peccat. Ait enim Apostolus primæ ad Cor. octauo. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* Habemus igitur præceptum Apostolicum, verè iij conscientia obligasse, etiam citra scandalum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD argumentum PRIMVM Caluini respondeo, A non pugnare obligationem huius præcepti cum scopo & fine illius decreti. Apostoli enim decreuerunt Gentiles esse debere liberos ab obseruatione legis Mosaicæ, non tamen ab obedientia suorum Prælatorum: hoc autē præceptum de abstinētia ab immolatis, sanguine, & suffocato, nō impositum fuit tanquam ex lege Mosis, sed vt Apostolicū & Ecclesiasticum. Præterea liberauerūt Apostoli Christianos ab obseruatione innumerabilium cæremoniarum. Solùm autem vnam eamque facilem, & ad tempus breue duraturam imperauerunt.

AD SECVNDVM dico, nunc non seruari illud præceptum, nō quia cessauit ratio scandali quomodocunque, sed quia cessauit vniuersaliter, & proinde iā (præsertim in Occidente) lex illa abrogata est.

AD TERTIAM tationem respondent aliqui, quo tempore beatus Paulus scripsit eam epistolam, legem Apostolicam abrogari cœpisse. Et idcirco Paulum monuisse: vt vescerentur quidē Corinthij idolothytis, sed scandalū euitarent, sed hæc solutio non est solida. Non enim vllo modo credibile est, legem illam tamcitò abrogare potuisse, præsertim cùm adhuc eo tēpore vigeret ratio, ob quam lex lata fuerat. immò potius lex illa multis seculis durauit, vt ex auctoribus citatis patet.

RESPONDEO igitur duobus modis, PRIMO, fortasse eo tempore, quo Paulus scripsit epistolā illam ad Corinthios, nondū peruenisse ad Corinthios præceptum Apostolorum de abstinentia ab immolatis, sanguine & suffocato. Né Apostoli solùm scripserant Ecclesiis Syriæ & Ciliciæ. Sic enim incipit epistola: *Apostoli & seniores fratres iis, qui sunt Antiochiæ, Syriæ & Ciliciæ fratribus ex Gentibus salutem.* Corinthus autem nō est in Syria, vel Cilicia, sed in Achaia, quæ est Europæ prouincia, cùm Syria & Cilicia sint in Asia.

PRAETEREA, si Corinthij habuissent Apostolicum præceptū de abstinētia ab immolatis, cur, quæso à Paulo quæsiuissent per literas an esset malum, vesci immolatis? Quod enim hoc petuerint, euidens est ex primæ ad Corinthios octauo. Dico igitur Corinthios non habuisse vllo tempore hoc præceptum, Nam nec acceperant à Concilio Apostolorum, & Paulus indicauit expedire adhuc illis nō tradere, propterea quod eos valde superstitiosos nosset. Respondit igitur illis id, quod respondendum erat secundum ius naturæ, nimirū eos non teneri ad abstinentiam immolatorum, nisi ratione scandali & periculi infirmorum.

SECVNDO respōdeo, fortasse Corinthij habuerāt præceptum Concilij Apostolorū, & nihilominus aliqui ex ipsis cōfidentes in sua scientia, qua nouerāt idolum nihil esse, & proinde non posse infici cibos ab immolatione idolis facta, audacter vescebātur immolatis. Fuit hoc reuelatum ad Paulum. ille rescripsit obiurgās eos, & reddens rationem præcepti illius Apostolici: quod nimirum rectè prohibuerit immolatorum vsum, tum propter scādalum infirmorum, tum propter periculum idololatriæ. Itaque tota Pauli disputatio versatur non circa præceptum, sed circa rationem præcepti.

NEQVE sequitur. Paulus dicit immolata non esse mala ex se, sed solùm ratione scandali & periculi, ergo si non adsit scandalum, neque periculum poterunt licitè comedi. Hoc, inquam, non sequitur. Nam etsi non sint mala, nisi propter illas duas causas. tamen potuerunt absolutè prohiberi. Multa enim licita prohibentur, ne ad illicita nos trahant, & ea prohibitione posita sunt absolutè illicita.

SEXTVS locus est Roman. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non enim est potestas, nisi à Deo: quæ autē sunt à Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et infrà: *Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.*

HIC locus nō solùm intelligitur de Principibus secularibus, sed etiā de Ecclesiasticis. Id quod fatetur Caluinus lib. 4. institut. ca. 10. §. 5. & manifestum est ex se: nam Apostolus loquitur in genere de omnibus potestatibus. ait enim: *Non est potestas nisi à Deo*, quod æquiualet huic: Omnis potestas à Deo est. esse autem aliquam Ecclesiasticam potestatem, idem Paulus docet, 2. Corin. 13. *Hæc*, inquit, *absens scripsi, vt non præsens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Et etiam si Paulus ad literam solum loqueretur de secularibus, tamen à simili, vel à maiori idem deberet intelligi de Ecclesiasticis potestatibus.

QVOD autem leges eorū, qui sunt potestate prēditi, in conscientia obligent, patet ex illis verbis: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Itē ex illis: *Qui resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt.* Quod de dānatione tam temporali, quàm æterna exponunt omnes, Chrysostomus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, & ipse etiam Petrus Martyr Caluinista in hunc locum. Item ex illis: *Ideo necessitate subditi estote.* id est, nō est liberum hoc sed necessariū. Itē ex illis: *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* id est, necessario parendum vobis etiam intelligite, non solum propter metum pœnę, sed etiam propter metum culpæ, quam incurretis, conscientia teste.

NEQVE obstat, quod Chrysostomus, & eū sequuti Theophylactus, & Oecumenius, per conscientiā intelligunt hoc loco conscientiā beneficiorū, vt sensus sit: Necessario parendum est Principibus, non solùm propter iram, id est, vindictam, sed etiā propter conscientiam, id est, quia conscij vobis estis, quàm multa beneficia à Regibus accipiatis. Hoc, inquam, non obstat, nam communis expositio est de conscientia peccati, vt exponunt Theodoretus, Ambrosius, Beda, Anselmus, & alij in hunc locum, & Augustinus in epist. 54. ad Macedonium, & eandem expositionem recipiunt aduersarij, Caluinus, & Martyr. Et Apostolus hanc vocem (*Conscientia*) semper, in hunc sensum accipit.

RESPONDET tamen CALVINVS ad hūc locum li. 4. institutionum, c. 10. §. 5. obligationem conscientiæ, de qua hic Apostolus loquitur, non referri ad singulas leges Principum, sed ad generale præceptū Dei, quo tenemur honorare Principes, & etiā ad finem legum, id est, pacem, & dilectionem proximi.

AT inprimis nos suprà ostēdimus, euidenter sequi ex eo, quod tenemur obedire superioribus, quod etiam teneamur in conscientia leges ipsas eorum seruare, etiam citra contemptum, & scandalum.

DEINDE cum Apostolus ait: *Necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiā propter conscientiā* Certè ad quæ extendit illud: *Propter iram*, ad ea etiā extendit illud: *Propter conscientiam.* Illud autē: *Propter irā*, extendit Apostolus, non solum ad vitandum contēptum, & scādalum, sed etiam ad obseruationem legū in particulari: Princeps enim non solum punit contemptorem, sed etiam eos, qui in particulari non seruāt suas leges: nam suspendio necat furem, homicidā capite plectit, falsarium cremari iubet, etiam si non ex cōtemptu Principis, sed ex cupiditate pecuniarū illos peccasse constet: igitur eadem ratione, illud (*Sed propter conscientiam*) debet extendi ad violationem legum. Non enim Paulus dixit, necessitate subditi estote, non solum propter iram in particularium legum obseruatione, sed etiam propter cōscientiā, in obseruatione generalis mādati de non contēnendo Principe: sed simpliciter, & sine vlla distin

distinctione coniunxit illa duo: *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* A

ET præterea malum esse, superbire, & contemnere superiorem, est adeò manifestū, vt non fuerit opus B. Paulum tot verbis, & tam sæpe id inculcare. non ergo hoc solùm docet, sed id, de quo dubium esse poterat apud Christianos, vt rectè norant Chrysostomus, & alij interpretes, nimirum teneri etiam Christianos in conscientia ad obseruanda præcepta, & leges Principum etiam temporalium.

SEPTIMVS locus est 1. Cor. 4. vbi Paulus ait: *Quid vultis? in virga veniā ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* Vbi nomine virgę intelligit Chrysostomus, & alij interpretes huius loci, & AVGVSTINVS libr. 3. cap. 1. contra epist. Parmeniani, potestatem iudiciariam puniendi peccatores. Christus enim vt Rex Ecclesiæ habet virgam quæ in Psa. 2. dicitur ferrea, quia est inflexibilis; & in Psa. 44. dicitur *virga directionis*, phrasi Hebraica, id est, virga recta, quia iustè punit. Hanc autem virgam communicat cum Episcopis, qui nomine suo Ecclesiam regunt. Vnde Aug. lib. 2 de consen. Euange. ca. 30. ex hoc loco conciliat quandam contradictionem apparentem Matthæi & Marci. Matthæus cap. 10. dicit Apostolis mandatum, vt non ferrent virgam. Marcus cap. 6. dicit mandatum, vt ferrent. Conciliat Augustinus, quia loquitur Matthæus de virga corporali. Marcus de spirituali, id est de potestate Apostolica, propter quam debebantur Apostolis alimēta à populo. Sicut enim Regi propter virgam regiam debentur tributa, ita Episcopo propter similem virgam debentur decimæ. B

RESPONDET Petrus MARTYR in commen. c. 5. primæ ad Corinth. esse quidem in Ecclesia virgam ad puniendum, tamen non esse in vno aliquo homine, vt in Papa, vel Episcopo, sed in cœtu Ecclesiæ. Nam Paulus 1. Cor. 5. volens virga Ecclesiastica cædi incestuosum quendam, ait: *Congregatis vobis, & meo spiritu*, &c. AT, idem Petrus Martyr ibidem dicit, ad virgam Apostolicā etiam pertinuisse Ananiæ, & Sapphyræ mortem, Elymæ excœcationē, & similia supplicia ab Apostolis inflicta. Certè autem Petrus solus Ananiam & Saphyram verbo occidit, & Paulus solus Elymam excœcauit, non cœtus fidelium, qui ne ad consilium quidem adhibitus fuit. C

PRAETEREA Paulus solus tradidit Satanæ, id est, excommunicauit, & vexandum Diabolo permisit Alexandrum & Himenæū, vt ipse dicit 1. Ti. 1. & 2. Co. 13. *Prædico, inquit, quoniam si venero iterum, non parcam.* Et ibidem: *Vt non præsens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Certè virga & potestas sunt idem, & potestatem sibi, non cœtui fidelium datam, Paulus affirmat. Omitto quod Ambrosius solus excommunicauit Theodosium, & exempla eiusmodi propè infinita afferre possemus. D

NEQVE obstat illud: *Congregatis vobis*, &c. Nam Paulus non voluit eos congregari, vt deliberarent, an deberet ille incestuosus excommunicari, sed vt publicè & cum solennitate publicaretur excommunicatio: sicut etiam modo excommunicationes solennes, quando aliquī nominatim excommunicantur, non feruntur, nisi præsente Ecclesia, sed tamen solius Prælati auctoritate. Quocirca Paulus etiam absens sine consilio & suffragio Ecclesiæ, iam decreuerat tradere illum hominem Satanæ, & scribit Corinthiis, non eos consulens de hac re, sed præcipiens, vt congregata Ecclesia promulgent illum excommunicatum.

OCTAVVS locus est 1. Timot. 5. vbi Apostolus legē statuit, ne bigami ordinentur. Quam legem obligare in conscientia, etiāsi planè positiua sit & Ecclesiasti- ca planū est. patet tū ex praxi Ecclesiæ, quæ nunquam ausa est bigamos ordinare, tum ex Concilio Carthaginensi IV. canone 69. vbi Episcopus, qui scienter ordinauerit bigamum, punitur grauissimè: priuatur enim ipsa auctoritate ordinandi.

NONVS locus est 1. Timoth. 5. *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Hic apertissimè docet Apostolus, habere Episcopum suum tribunal etiam extra forum conscientię, & more iudicum accusationes, & probationes audire, & secundum allegata, & probata iudicare. Sanè per presbyterū intelligit CHRYSOSTOMVS quemlibet hominem seniorem, siue Sacerdotem, siue laicū. Ex quo intelligimus, etiā laicos in foro exteriore propter aliqua crimina ab Episcopo iudicari. AMBROSIVS autē intelligit nomine Presbyteri Sacerdotem, & fortè rectius, nec tamen propter hanc expositionē excluduntur laici à foro Episcopi, immò apertissimè includuntur. Vult enim Apostolus dicere, vt exponit Ambrosius, aduersus laicos facilius accusatores admitti, & audiri posse: aduersus Presbyterū autem propter Ordinis dignitatem, non debere id fieri, nisi adsint duo aut tres testes. B C D

PRAETER hęc loca sunt alia multa, quæ minus quidem vrgent, tamen suā habent efficaciā. Igitur DECIMVS est, Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* quem de Episcopis propriè intelligi docēt Cyprianus libro quarto, epistola nona, & Basilius in cōstitutionibus, capite vicesimo secundo.

VNDECIMVS locus est. 1. Corinth. 11. *Laudo vos, quòd præcepta mea tenetis.* Et 1. Thessal. 4. *Scitis, quæ præcepta dederim vobis.* Et ibidē: *Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui Spiritum suum sanctum nobis dedit.* Et 2. Thessal. 3. *Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & ne commisceamini illi.*

DVODECIMVS Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim pernigilant tanquam pro animabus vestris rationem reddituri.* In quem locum CHRYSOSTOMVS scribens, dicit, melius esse non habere præpositū quàm habere, & ei non obedire; quia qui non habent, solùm patiūtur damnū directionis pastoralis; at qui habent, & non obediunt, patiuntur illud idem damnū, & præterea peccant, & punientur à Domino. Item BASILIVS in constitutionibus, cap. 22. exponens hunc locum, dicit, Apostolum subiunxisse. *Id enim vobis non est vtile.* vt indicaret, graue damnum, & peccatū, ac punitionem sequi eos, qui non obediunt prepositis suis. Nā in Greco textu non habetur negatiue (*Non expedit vobis*) sed positiue, incōmodum est, ἀσυμφέρει γὰρ ὑμῖν τοῦτο. quod incommodum siue detrimentum, Basilius interpretatur pœnam debitam ob culpā transgressionis. Atque hæc ex Scripturis.

SECVNDO, probatur ex traditione Patrum, ac inprimis nullum ferè est Concilium, quod non aliquid præcipiat, vel interdicat sub pœna anathematis, vel depositionis. Pari ratione plenę sunt epistolę Pontificum quæ vel in tomis Conciliorum, vel in corpore Iuris canonici legi possunt, præceptis, & censuris. Nos etiam attulimus præcipua loca ex epistolis antiquorum Pontificum, Leonis, Gelasij, Hilarij, Anastasij, & Gregorij, in libro secundo, capite 29.

HIS ergo omissis, adferemus testimonia veterū, solùm de vna lege Ecclesiastica, quam hæretici maximè reprehendunt, & quod de illa vna probabimus, idem de omnibus aliis probatum erit.

IGITVR quod lex ieiuniorum Quadragesimæ, vel Quatuor temporum, aut Vigiliārum sit planè positiua & Ecclesiastica, fatentur aduersarij: quod autem ea obliget in conscientia fideles, etiam citra contēptum, docent

Universidad de Deusto
Biblioteca

docent omnes veteres, Canon.68. Apostolorum iubet Clericum deponi, & laicum excõmunicari, si ieiunia indicta soluerit. Item Concilium GANGRENSE can. 29. iubet excommunicari eos, qui indicta ieiunia sine necessitate soluunt. Et Cõcilium TOLETANVM VIII. can.9. eos priuat sacra communione in Paschate, & iubet toto anno à carnibus abstinere, qui Quadragesimę ieiuniũ violauerint. Et NOTA, non dicere Concilium, qui ex contemptu, sed qui ex intẽperantia nõ ieiunant.

BASILIVS oratione secunda de ieiunio. *Omnes*, inquit, *equaliter & præceptũ audiunt, & cum gaudio susipiunt.* Et infrà: *Vide ne propter paruã eduliorum voluptatem damnum incurras, & teipsum criminis desertoris reum statuas.*

CHRYSOSTOMVS hom.6. ad populum Antiochenum: *Aduenientę*, inquit, *ieiunio, etsi millies quis exhortetur & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.* Et hom.2. in Genes. dicit, Quadragesimã inflectere omnium conscientiam etiam Imperatorum, ad obedientiam.

AMBROSIVS serm.25. *Non leue*, inquit, *peccatũ est indictam fidelibus Quadragesimã violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere.*

HIERONYMVS in epistola ad Marcellam de erroribus Montani: *Nos vnam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum tempore nobis congruo ieiunamus. Non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat, sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.* NOTA *necessitate.*

AVGVSTINVS sermone sexagesimo secundo de tempore: *Alijs diebus ieiunare remedium est, aut præmium, in Quadragesima non ieiunare peccatum est.*

LEO sermone tertio de ieiunio decimi mensis: *Pium*, inquit, *est agere non indictũ, impiũ est negligere prædicatum.*

DENIQVE EPIPHANIVS hæresi 75. & Augustinus hæres.63. ponunt Aërium inter hæreticos, eò quòd ieiunandum quidem esse diceret, sed non ex præcepto Ecclesiæ, sed quando vnicuique placet: *Neque ieiunium*, inquit Aërius apud Epiphanium, *erit ordinatũ: hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis, iusto enim lex nõ est posita. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem.* Eadem Lutheranorum oratio esse solet.

TERTIO, probatur ratione, sunt necessariæ aliquæ veræ leges ad Ecclesiam bene gubernãdam, præter leges diuinas, & ciuiles; omnis autẽ vera lex vim habet coactiuam, ergo sunt necessariæ in Ecclesia leges Ecclesiasticæ coactiuæ: non sunt autẽ, nec fuerunt vnquam in Ecclesia aliæ leges Ecclesiasticæ, quàm illę, quas summi Pontifices, aut Concilia à summis Pontificibus confirmata ediderunt: igitur leges Pontificum, & Conciliorum eiusmodi leges sunt coactiuæ, ac verè, & propriè in conscientia obligantes. Sed probanda est propositio, & assumptio primi syllogismi, inde enim cętera pendent.

ESSE igitur necessarias aliquas leges Ecclesiasticas, facilè probari potest. Nam eadem ratione sunt necessariæ leges in Ecclesia, qua in omnibus aliis Rebuspublicis. Ratio enim cur leges sint necessarię in omni Republica, est quia homines, vt bene viuant debẽt secundũ rationem viuere, & tamen quia constant ex corpore, & spiritu, ex ratione, & sensu, vix possunt sine affectu secundum solius rationis ductũ iudicare. Ideo igitur leges inuentę sunt, quę nihil continent, nisi rationis indicium, vt cum eas sequi homines cogũtur, cogantur simul rationem sequi. iam hęc ratio in Ecclesia etiam locum habet. Nam licet Christiani per gratiam Christi liberati sint à peccato, non tamẽ liberati sunt à concupiscentiã, & passionibus, quæ cum ratione perpetuò pugnant.

DICES, habent Christiani legem Euangelicam, quam sequantur. RESPONDEO, habent quidem, sed illa nimis vniuersalis, nec sufficit dirigere omnes actiones nostras, nisi per determinationes Principum Ecclesiasticorum fiat aliquo modo particularis. Sicut etiam politicæ Respublicæ habent legem naturalẽ, & tamen quia illa est nimis generalis, non sufficit, nisi deducatur ad particularia per determinationes Principũ.

QVARE, quemadmodũ in Republica ciuili necessariæ sunt leges ciuiles, quæ sunt quædam quasi conclusiones deductæ ex iure naturę, vel determinationes iuris naturæ: sic etiam in Ecclesia præter legem Euangelicam, necessariæ sunt leges Ecclesiasticæ, quæ sunt etiam veluti conclusiones deductæ ex principiis Euãgelij, vel determinationes. Exempli gratia, Euangeliũ dicit: *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Inde Ecclesia deducit conclusionem, ergo vtile erit sancire legem, ne ad ministerium sacrum admittantur, qui noluerint esse continentes.

ITEM, Euangelium iubet sumi Eucharistiã, sed non determinat quomodo, aut quando: igitur Princeps Ecclesię determinat. vt saltem in Paschate sumatur: & Apostoli legẽ condunt, vt sumatur ante omnes alios cibos, nimirum à ieiunis. Hinc AVGVSTINVS in epistola centesima decima octaua, capite sexto. *Non præcepit*, inquit Dominus, *quo deinceps ordine semeretur, vt Apostolu, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locũ.*

RESTAT nũc, vt probetur assumptio, videlicet, omnem veram legem esse coactiuam. Id verò probatur ex ipsa natura legis. Est enim lex regula quædam humanarum actionum à Deo immediatè, vel mediatè constituta; deuiare autẽ à regula, peccare est. Vnde Aristoteles lib.10. Ethic. cap.9 *Lex*, inquit, *est sermo ab aliqua prudentia ac mente profectus, vim habens cogendi.* Itaque essentia legis in hoc posita est, vt liget, & cogat, ita vt sit peccatum aliter agere. Quod item ostendit definitio peccati: quid enim est peccatum, nisi transgressio legis? Sic enim definitur peccatum ab Apostolo, primæ Ioan.3. ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. Neque potest dici, legem non obligare ad non contemnendum. Nam lex, quæ obligat ad non contemnẽdum Principem, est lex quædam generalis, & diuina. Hæc autem, de qua nunc agimus, est particularis & humana, vt cùm Pontifex dicit, ieiuna Quadragesimam, non obligat te ad non contemnendum superiorem, sed ad ieiunandum.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta aduersariorum ex Scripturæ testimonijs ducta.

SVPEREST argumenta soluere. PRIMVM sumunt ex illo Matthæi vltimo: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Vbi notant non esse dictum docentes mandata vestra, sed mea. Inde autem colligunt, non licere Episcopis præcepta dare. hoc est argumentum Ioannis de VVesalia.

RESPONDEO, in iis, quæ mandauit Dominus, illud etiam esse, vt seruentur præcepta Prælatorum. Dominus enim ait: *Qui vos audit, me audit*, &c.

SECVNDVM ex illo Deut.4. *Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis, neque minuetis ex eo.* Et cap.12. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, non addas quidquam, neq; minuas.* Vbi sermo est de præceptis cęremonialibus, & iudicialibus. nam, c.4 præcedit: *Audi Israel præcepta atque iudicia.* Et c.12. *Hæc sunt præcepta atque iudicia*, &c.

IAM

IAM verò si Deus præcepit Israëlitis, vt nullum præceptum adderent ad ea, quæ in Scriptura Testamenti veteris continentur, quanto magis præcepisse censendum est, ne Christiani addant ad Euangelium, quod est longè perfectius Testamento veteri?

HOC argumentum Lutherus, Calvinus, aliique ferè omnes faciunt. Et Petrus Martyr tanti facit, vt in comment. cap.8.1. ad Cor. in margine posuerit: NOTA, bonum argumentum.

RESPONDEO, duobus modis posse intelligi additionem, vel detractionem ad præceptũ fieri. VNO modo, quod addatur præceptum præcepto, vt si ad numerum decem præceptorum adderẽtur duo alia præcepta, & fierent duodecim, vel detrahantur duo præcepta de numero denario, & fiant solùm octo. ALIO modo, quòd sine multiplicatione præceptorum plus fiat, quã præceptum iubeat, vel minus; vt si cùm Deus iubebat in Paschate comedi vnum agnum à singulis familiis, aliqua familia duos agnos comedisset, vel dimidium tantùm.

DICO igitur, Scripturam non prohibere additionem prioris generis, sed posterioris tantum, id est, non prohibere additionem ad numerum præceptorum, sed additionem ad opus præceptum. Id quod probo, quia inuenimus Iudæos addidisse ad numerum præceptorum tam cæremonialium, quàm iudicialium.

DE cæremonialibus additis multa sunt exẽpla. Nam Esth.9. *Scripsit Mardocheus*, inquit Scriptura, *vt quartamdecimam & quintam decimam die mensis Adar pro festu susciperẽt, & reuertẽtes semper anno solenni celebrarent honore.* Et infrà: *Susceperũt Iudæi super se, & semen suũ, & cunctos q̃ religioni eorũ voluerint copulari, vt nullis liceat, duos hos dies absq; solennitate transigere.* Item Iudith.c.vl in fine: *Dies*, inquit, *victoriæ huius festiuitatis ab Hebræis in numero sanctorũ dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tẽpore vsq; in præsentem diem.* Item 1. Mach 4. *Et statuit Iudas & fratres eius, & vniuersa Ecclesia Israel, vt agatur dies Dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo.* Quod festum etsi nouum & additum veteribus, Dominus quoque præsentia sua honorauit, vt patet Ioan.10.

DE iudicialibus habemus exemplum 1.Reg.30. vbi Dauid nouam legẽ condidit, vt æqua pars esset in bello descendentium ad prælium, & remanentiũ ad sarcinas. *Et factũ est hoc*, inquit Scriptura, *ex die illo cõstitutum & præfinitum, & quasi lex in Israel.* Nec obstat, quod dicitur, quasi lex. Nã in Hebræo non habetur, quasi lex, sed solùm משפט וחק *lechok vmischpat* quæ sunt illa duo vocabula, quæ habentur Deut.4. & 12. non ergo prohibet Scriptura addi noua præcepta, sed prohibet addi, vel minui de ipso opere. & confirmatur hoc.

NAM Deut.4. & 12. Moses non alloquitur Principes, quorum est leges condere, sed populum, cuius est obedire, ergo solum præcipit id, quod populo conueniebat præcipi, nimirum vt impleret integrè opera præcepta, non addendo, vel minuendo. Quod clariùs explicuit idem Moses Deuteronomij quinto, vbi loquens de eadem re: *Facite*, inquit, *quæ præcepit Dominus Deus vobis, non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Certum est enim, hic Mosem loqui de impletione præceptorum, non de ferendis nouis legibus.

EST autem hoc loco obseruandũ, cùm Moses præcipit, non esse addendum ad id, quod lex præscribit, hoc debere intelligi de additione corrumpente, nõ autem de perficiente opus præceptũ. Nam cùm lex dicit: *Non furaberis*, qui non tantùm non aufert aliena, sed etiam donat sua, plus facit, quàm lex præcipiat. nec tamen dicitur addere, quia non destruit præceptum, immò melius illud seruat. At cùm lex dicit, solùm sacrifices oues, & boues, & aues mundas: si quis velit sacrificare etiam canes, & sues, & homines, ille addet, & corrumpet præceptum. Et hoc exemplum ponitur Deuter. 12. cùm prohibetur additio, ne videlicet sacrificarent filios suos, sicut Gentiles faciebant.

SECVNDO, solui potest argumentum, etiam si admitteremus Scripturam prohibere additionem nouarum legũ. Nam deberet intelligi ista prohibitio solùm de additione legum contrariarum prioribus legibus, vt B.Thomas rectè monet in ca.1. ad Gal. lect. 2. & 3. & patet ex legibus posteà additis, vt iam ostendimus.

TERTIO, posset etiam dici, non esse eandem rationem Testamenti veteris & noui: nã quia lex Testamenti veteris dabatur vni tantũ populo, & ad certum tempus, nimirum vsque ad Christi aduentum, potuit facilè determinare omnia in speciali, vt etiam fecit. Nam in speciali præscribit omnia, quæ tam ad cultũ Dei, quàm ad iudicia, & forenses contentiones pertinent. Et ideo non esset mirum, si prohiberet addi alias leges.

AT lex Euangelica datur toti mundo, id est, diuersissimarum nationum populis, & duratura est vsque ad finem mundi. Et idcirco non poterat tam facilè determinare omnia in speciali, vt non essent adhuc necessariæ leges aliæ, tam ciuiles, quã Ecclesiasticæ. Neque enim possunt diuersissimi populi conuenire in iisdẽ legibus & ritibus. Itaque Deus melius esse iudicauit, si in Euangelio, quod est commune omnibus, traderet cõmunissimas leges de Sacramentis, atque articulis fidei, & alia magis specialia pro locorum, & temporum diuersitate relinqueret instituenda per Apostolos, eorúmque successores.

TERTIVM argumentum sumit CALVINVS ex Isaia cap.33. vbi legimus: *Dominus Iudex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Rex noster.* Aequiualere autẽ hæc verba istis, Dominus solus est Iudex, Legifer, & Rex noster, patet ex epistola Iacobi cap.4 *Vnus est Legislator, & Iudex, qui potest perdere, & saluare.*

RESPONDEO Isaiã, & Iacobũ loqui de Legislatore primario, qui sua propria auctoritate potest iudicare, & leges ferre: neque nos talẽ esse dicimus summũ Pontificem, sed solum Deum, & Christum. Pontificẽ enim non Regem, nec Iudicẽ, aut Legislatorem primarium facimus, sed Vicarium Regis, & Iudicis, ac Legislatoris Christi, qui possit Christi auctoritate leges condere. Quomodo etiam loquitur B Cyprianus libro 1. epist.3. vbi Pontificem dicit esse Iudicem loco Christi.

AT, inquies, Iacobus dicens: *Vnus est enim Legislator & Iudex, qui potest perdere, & saluare*, reddit rationẽ, cur debeãt omnes homines seruare leges, & non dare: Proinde excludit omnes alios legislatores, qui nimirũ velint obligare conscientias, & perdere prætiatores, & saluare obedientes. Sic enim loquitur: *Nolite detrahere alter utrum. Qui enim detrahit fratri, & iudicat fratrem, detrahit legi, & iudicat legem.* id est, qui detrahit fratri bonum facienti, vt condonanti iniurias, *detrahit legi*, quæ illud bonũ præcepit. *Si autem iudicas legẽ, non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim Legislator, & Iudex, qui potest perdere, & saluare.* Vbi subintelligitur vna propositio post illa verba: *Si autẽ iudicas legẽ, non es factor legis. sed iudex*: nimirũ hæc, debes autem tu, ô homo, esse factor legis, non iudex. Et subiũgitur ratio: *Vnus est enim Legislator, & Iudex.*

RESPONDEO, Iacobum alloqui omnes homines, quatenus subsunt aliquibus legibus: & velle dicere, nemini licere iudicare legem sui Superioris, cùm vnus tãtùm sit legislator, & iudex, ita summus, & primarius, vt solum leges dare, non autem accipere debeat: & qui sic potest perdere, & saluare, vt ipse neminem timeat, & à nemine aliqd speret. Porro Papa, cæteriq; episcopi etsi

iudicare,

Universidad de Deusto
Biblioteca

iudicare, & leges ferre possum, tamen iudicandi sunt etiam à Deo, & leges Dei seruare debent.

QVARTVM argumentū sumit CALVINVS ex Isaia c. 29. *Eò quòd appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longè est à me, & timuerunt me mandato hominis & doctrinis, ecce ego addā, &c.* Vbi Dominus conqueritur, quòd populus Israël timuerit se mandato hominum, id est, timorem seu cultum, & religionem Dei constituerit in hominum mādatis seruandis. Similia habentur Matthæi 15. & Marci 7.

RESPONDEO, mandata hominum in Scriptura nō vocari quælibet hominum præcepta, sed ea solùm, quę omnino sunt humana, ita, vt nec Deo iubente, nec inspirante, nec eius auctoritate vllo modo cōstituta sint. Quæ sunt duplicia; nam quædam sunt contraria diuinis mandatis, quædam inutilia prorsus & vana. Id patet ex omnibus locis, vbi nominantur humana præcepta, vt Isaiæ vicesimo nono, Mat. decimo quinto, Marci septimo, ad Colossenses secundo, primæ ad Timothæum quarto, ad Titum primo.

PORRO Dominus ter inuenitur Phatisæos reprehendisse propter traditiones humanas. PRIMO, Matt. 15. vbi arguit eos, quòd seruarent mandata humana contraria diuinæ legi. Nam Matthæi decimo quinto, postquam dixerat Phatisæos præcepisse, vt filij darent templo, quod alioqui debitum erat parētibus, subiungit: *Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.* Et mox adducit locum Isaiæ citatum. Quare sanctus IRENÆVS libro quarto, capite vicesimo quinto & vicesimo sexto, exponens hæc loca Isaię & Matthæi, dicit intelligenda esse de præceptis Pharisæorum pugnantibus cum diuinis legibus.

SECVNDO, reprehendit Marci 7. traditiones seu mandata hominum, ideſt, quasdam inutiles, & friuolas cæremonias solo spiritu humano adinuentas, quas tamen Iudæi tanti faciebāt, vt anteponerēt diuinis mandatis. *Relinquētes*, inquit, *mandatum Dei tenetis traditiones hominum, Baptiſmata vrceorum & calicum, & alia ſimilia his facitis multa.*

TERTIO, reprehendit eosdem Matth. 23. quòd bonas quasdam leges pluris facerēt, quam diuinā legem. Vbi non vocat eas leges præcepta hominum, sed dicit, hæc oportuit facere, & illa non omittere. Solùm enim in eo peccabant circa istas cæremonias tertij generis, q̄ in eis summam religionis constituerent, cùm tamen externæ essent. isti similes erant cani Aesopico, qui propter vmbram panis reliquit panem ipsum, vt pulchrè Irenæus ait libro secundo, capite duodecimo, de hæreticis Valentinianis, qui maluerunt Angelū quemdam pro Creatore habere, quàm Deum.

PORRO mandata Pontificia & Ecclesiastica, etsi humana dici possint, quia non sunt immediatè à Deo, tamen nec vsquam in Scripturis dicuntur mādata hominum, nec reprehendi possunt, cùm nec pugnent cū diuinis mandatis, nec sint inutilia, neque nos ea anteponi, sed postponi debere dicamus diuinis præceptis.

QVINTVM argumentum sumunt ex verbis Pauli, quibus liberi asseruntur Christiani à mandatis hominum, 2. Corinth. 3. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas*, ad Galatas quarto. *Non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit.* Et ad Galatas quinto. *State, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri.*

RESPONDEO, libertatem Christianam in tribus consistere. PRIMO, in liberatione à seruitute peccati, de qua Paulus Rom. 6. *Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.*

SECVNDO, in liberatione à seruitute legis diuinæ moralis. Nam lex sine gratia non potest impleri, & tamen minatur pœnam, nisi impleatur, atque ideo premit, ac tenet homines, tāquam seruos; sed gratia Christi liberat nos ab isto timore, & seruitute: non quidem eximendo nos ab obligatione implendæ legis, sed aspirando caritatem, per quam facile & libenter legem impleamus. De qua Apostolus 2. Cor. 3. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas.* Et Gal. 3. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum.* Vnde AVGVSTINVS lib. de continentia, c. 3. *Non ſumus*, inquit, *ſub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, ſed ſumus ſub gratia, quæ id, quod lex iubet, faciens nos amare, poteſt liberis imperare.*

TERTIO, in liberatione à seruitute cæremonialiū & iudicialium præceptorum Mosis, de qua Actor. 15. *Quid tētatis imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, &c.* Et Galat. 5. *State, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri.* Quòd autem simus liberati ab obedientia Prælatorum, nusquam legimus, sed contrarium potius, cùm Paulus clamet. *Obedite Præpoſitis veſtris.*

QVO CIRCA Petrus & Paulus prœuidentes in spiritu hęreticos huius temporis, qui prętextu libertatis, neque ieiunia indicta ab Ecclesia, nec vllam aliam legem ferre possunt, frequentissimè inculcare voluerūt, vt obedientiam Superioribus etiam Ethnicis exhiberemus, 1. Pet. 2. *Subiecti eſtote*, inquit, *omni humanæ creaturæ propter Deum.* Et infrà: *Quaſi liberi, non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem.* Et 2. Pet. 2. De hæreticis, inquit, *Libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.* Et Paulus Galat. 5. *Vos in libertatem*, inquit, *vocati eſtis, tantùm ne libertatem in occaſionem detis carnis.*

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum ex comparatione legum.

EXTVM argumētum, si Deus voluit Christianos esse liberos à cęremoniis Iudaicis, aliisq; positiuis legibus Testamēti veteris, ergo etiam à cęremoniis, quas Pontifices introduxerūt, & ab aliis humanis legibus. Nam si debuimus habere leges positiuas, præstitisset habere diuinas, quàm humanas. Præterea nihil nobis prodesset, immò potius obesset illa liberatio à legibus Iudaicis. Nam leges illę dicūtur *iugum importabile* à beato Petro, Actor. 15. tum propter multitudinem, tū propter obligationem ad peccatum. Alioqui enim res ipsę singulę in se graues non erant, nedum importabiles: At leges positiuę Christianorum sunt decuplo plures, q̄ essent illę Iudęorum, vt patet conferenti volumina Iuris canonici, & tomos Conciliorum cum Pentateucho Mosis. Si ergo istę omnes leges ad pœnam æternam obligant, præstitisset nobis habere legem Mosis.

ET cōfirmat CALVINVS argumentum suum testimonio beati Augustini, qui in epist. 119. c. 19. de ritibus Ecclesiasticis temerè introductis conqueritur & ait: *Ipſam religionem quàm pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum Sacramētis miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus oneribus premunt, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiamſi tempus libertatis non agnouerint, legalibus tamen ſarcinis non humanis præſumptionibus ſubijciuntur.* Hęc ille.

SVBIVNGIT Caluinus libro quarto institutionū, capite decimo, §. decimo tertio: *Si in ſeculum noſtrum incidiſſet ſanctus ille vir, quibus querelis deploraſſet eam, quæ nunc eſt, ſeruitutem? Nam & numerus eſt decuplo maior, & ſinguli apices centuplo rigidius, quàm tunc, exiguntur. Ita fieri ſolet, vbi ſemel peruerſi iſti legiſlatores imperium occuparunt, nullum finem iubendi, & vetandi faciunt, donec ad extremum moroſitatis perueniunt.*

RESPONDEO, à cæremoniis & iudicialibus præceptis Mosis voluit Christus nos esse liberos, qa ceremonię illę, figurę erant Testamēti noui: & proinde, re ipsa præsente

Præsente cessare debuerunt; iudicialia quoque præcepta pertinebant ad politiam populi Dei secundum illum statum, & idcirco statu illo mutato, necesse fuit etiam ipsa præcepta mutari: *Tranſlato enim Sacerdotio*, inquit Apostolus ad Hebræos septimo: *neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat.* Non autem sequitur, debere nos nullas habere politicas & Ecclesiasticas leges, si illas Mosis habere non debemus.

AD id, quod obiicitur de numero & grauitate legum pontificiarum, Respondeo, sine comparatione vlla esse pauciores & leuiores pontificias leges illis Mosaicis. Nā leges absolutè impositæ omnibus Christianis, vix inueniuntur aliæ, quàm quatuor, nimirum de seruandis festis, & de seruandis Ieiuniis, de Confessione singulis annis semel facienda, & de sacra Communione sumenda in Paschate. Cæterę omnes, quibus pleni sunt tomi Conciliorum, & libri Iuris canonici, vel non sunt leges, sed admonitiones, vel piæ institutiones sine obligatione ad culpam: quales sunt plurimi ritus Christianorum. Nec enim peccant, qui citra contemptum, vel non recitant angelicam Salutationem ter in die, vel non sumunt ramum oliuæ in die palmarum, vel non aspergunt se aqua lustrali, cùm templum ingrediuntur, vel non tundunt pectus tempore sacrificij, &c. & tamen his & similibus Ecclesiam granari, Caluinus clamat.

VEL sunt leges conditionales, id est, impositæ iis, qui volunt ad sacros Ordines admitti, vt de Cœlibatu: quæ non grauant Ecclesiam, cùm nemo teneatur fieri Clericus vel Monachus: vel sunt regulæ præscriptæ non omnibus, sed solis iudicibus Ecclesiasticis, vt eas sequantur in causis diiudicandis; vel sunt censuræ, & pœnæ latæ in eos, qui ius diuinū violant, sine quibus disciplina nullo modo conseruari potest; vel sunt explicationes dogmatum fidei, aut Iuris diuini, quæ etiā nullum nouum onus Christianis imponunt. At leges Mosaicæ omnibus & singulis Iudæis impositæ, innumerabiles erant, de Purificationibus, de Sacrificiis, de ciborum delectu, &c. Itaq; non oportet cōparare Pentateuchū, cum tomis Conciliorū, & libris Iuris canonici, sed cum paruo Catechismo. Potest enim Christianus saluari, si solùm Catechismū parum nouerit.

QVOD autem attinet ad grauitatem legum, nulla etiam comparatio est inter seueritatem Iudaicarum, & leuitatē Ecclesiasticarum. Nam ex quatuor nostris legibus, nulla est, quæ non sit potius determinatio Iuris diuini, quàm noua lex penitus. Nam Iure diuino tenemur aliquod tempus dedicare cultui Dei, & aliquando ieiunare, confiteri, & communicare. Itaque Pontifices solùm determinauerunt tempora: & proinde, si qua est difficultas in his legibus, magis referenda est in Ius diuinum, quàm in ius positiuum, & præcipuè circa confessionis præceptum, quod habetur omnium durissimum. Nec enim Confessio peccatorum dura quibusdam est, quia fieri debet tali tempore, sed quia fieri debet absolutè. Neque de hoc dubitari potest.

DEINDE, determinatio temporis Festorum, & Ieiuniorum à Pontificibus facta, mitissimam obligationem habet. Nam ad ieiunia non obligantur, nisi qui possunt, vade excipiuntur pueri, senes, ægroti, &c. Similiter in festis tenemur à seruilibus operibus abstinere, & Missam audire, sed cum multis exceptionibus; nam non debent cessare opera necessaria, vel valde vtilia humanis corporibus, vt medicorum, pharmacopolarum, coquorum, &c. Pari ratione, qui impeditus iusta de causa, Missæ non interfuit, non iudicatur deliquisse. At Iudæi adeò seuerè tenebantur in Sabbathis vacare, vt ne ignem quidem accendere possent, vel cibos coquere. Et quidā qui solùm ligna collegerat die Sabbati, iussu Domini lapidatus fuit, Num. 15.

AD Augustinum dico, malitiosè Caluinum verbis Augustini voluisse abuti. Ille enim non conqueritur de ritibus à Pontificibus institutis, sed de quibusdam consuetudinibus particularibus vulgi, & hominum rudium, quæ paulatim obtinent vim legis, quæ quando nimium crescunt, deberent Episcoporum auctoritate tolli, & abrogari: *Omnia*, inquit, *talia, quæ neque ſanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, neq; in Conciliis Epiſcoporum ſtatuta inueniuntur, neque conſuetudine vniuerſæ Eccleſiæ roborata ſunt, ſed diuerſorum locorum diuerſis moribus innumerabiliter variantur, ita vt vix, aut omnino nunquam inueniri poſſint cauſſæ, quas in eis inſtituendis homines ſequuti ſunt, vbi facultas tribuitur, ſine vlla dubitatione reſecanda exiſtimo. Quamuis enim neque hoc inueniri poſſit, quomodo contra fidem ſint, ipſam tamen religionem, quàm pauciſſimis & c.* vt suprà.

ITAQVE vides, Augustinum omnino seruari velle eas leges, quas Episcopi in Conciliis statuerunt, vel vniuersæ Ecclesiæ consuetudo roborauit, eiusmodi autem sunt omnes illæ, quas nos Ecclesiasticas leges appellamus, nec enim in tomis Cōciliorū, vel in voluminibus Iuris canonici seruarentur, si nō ab Episcopis, sed à priuatis nescio quibus hominibus latæ fuissent.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum ductum ab exemplis.

SEPTIMVM argumentum sumit CALVINVS à tribus exemplis, quæ habentur in Scriptura. Nam 4. Reg. 16. refertur factum Achaz Regis & Vriæ Pontificis, qui addiderunt templo vnum aliud altare. Quod etsi videbatur ex se facere ad ornatū templi, tamen quia Deus hoc non iusserat, tanquam humanum inuentum reprobatur. DEINDE cap. 17. refertur de iis, quos transtulit Rex Assyriorum de Babylone in Samariam, quod immissis à Deo leonibus puniti fuerint, quia coluerint Deum nouis cæremoniis, quas Deus non præceperat. DENIQVE, 4. Reg. 21. refertur de Manasse Rege, quod in eo præcipuè peccauerit, quod in templo exstruxit aras, quas nimirum Dominus non præceperat.

RESPONDEO, admirabilem planè esse impudentiam Caluini, qui Achaz, & Manassem, & Babylonios docet in eo peccasse, quòd cæremonias instituerint à Deo non præceptas, cùm Scriptura clarissimè dicat, istos omnes peccasse peccato idololatriæ. Nā ACHAZ reprehenditur, non quod altare nouum erexerit in templo, sed quod altare erexerit ad similitudinem altaris idoli, quod erat in Damasco, & quòd altare Domini amouerit à loco suo, & noluerit sacrificia offerri in altari Domini, sed solùm in altari illo nouo, & idolo consecrato. MANASSES quoque non arguitur, quòd aras in templo exstruxerit sed quòd exstruxerit eas vniuersæ militiæ cœli, id est, in honorem omnium syderum, & quòd in templum Domini traduxerit idolum, quod antea in luco manebat.

QVOD enim non fuisset malum, erigere in templo aliud altare, etiamsi Dominus hoc non imperasset, patet ex 3. Reg. 8. vbi legimus, Salomonem cùm vidisset altare Domini æneum non capere omnia holocausta, quæ offerebantur, sanctificasse alium locum in templo, & ibi obtulisse etiam holocausta. Hoc enim Salomonis factum Deus nec imperauit, nec improbauit. Nisi potius approbasse dicendus sit, cum sequenti

Universidad de Deusto
Biblioteca

capite Salomoni per quietem apparuerit, eumq; laudauerit, ac multa illi bona promiserit.

PORRO BABYLONIOS illos, qui habitabant in regione Samariæ, constat idololatras fuisse, sic enim Scriptura loquitur lib. 4. Reg. cap. 17. *Cúmque ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum: & immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.* Et infrà: *Vnusquisque gens fabricata est Deum suum, posuerúntque eos in phanis excelsis.* Et infrà: *Et cùm Dominum colerent, Diis quoque suis seruiebant, iuxta consuetudinem Gentium, de quibus translati fuerant Samariam.* Hoc igitur peccatum Scriptura reprehendit, non autem, quòd Deum nouis cæremoniis colerent.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta duo desumpta ex ratione conscientiæ.

B ARGVMENTVM octauum CALVINI est, Paulus nullo modo permittit fideles conscientias in hominum seruitutem redigi. Ait enim primæ ad Corinth. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Vbi Paulus non præcipit, ne serui non obediant dominis suis in rebus exterioribus: nam ad Ephe. 6. ait: *Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore.* Neque præcipit, ne qui sunt liberi, serui non efficiantur, nam in eodem cap. 1. ad Corinth. 7. ait: *Seruus vocatus es, non sit tibi cura. Sed etsi potes fieri liber magis vtere,* id est, etiàsi possis liberari, melius tibi est, vt seruias, & vtaris conditione seruili, ad conseruandã humilitatem. Igitur superest, vt prohibeat seruire hominibus cũ timore peccati, & anxietate conscientiæ, quomodo soli Deo seruiendũ est.

C RESPONDEO, Paulum eo loco solùm præcipere, ne seruiamus hominibus præcipuè propter homines, sed propter Deum, ita vt magis Deo in hominibus, quam ipsis hominibus seruiamus. Ita enim seipsum Paulus explicuit Ephes. 6. *Serui*, inquit, *obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes sicut Domino, & non hominibus.* Illi ergo fiunt serui hominum (quod Apostolus prohibet) qui homines præcipuè respiciunt, & ideo seruiunt, etiamsi peccata præcipiant, & adulantur eis, etiam quando malè agunt. Vide Chrysostomum in 1. Corinth. 7. & Hieronymum in cap. 6. ad Ephes.

D NONVM argumentum CALVINI, Conscientia ad forum solius Dei pertinet. Ipse enim est, qui scrutatur renes & corda, non igitur possunt homines obligare in conscientia. Confirmo hoc argumentum. Non potest homo damnare vllum ad inferos; non igitur potest obligare ad legem seruandam sub pœna mortis æternæ. Ridiculum enim esset, si quis obligaret ad pœnam, quam postea non posset infligere.

RESPONDEO, duobus modis intelligi posse, conscientiam ad forum solius Dei pertinere. VNO modo, quia solus Deus potest videre hominum conscientias, & iudicare de actibus internis, qui exterius non patẽt, nec habent alios testes, quàm Deum, & conscientiam operantis, & hoc modo verissimum est, conscientiam ad solius Dei forum pertinere. ALIO modo potest intelligi, conscientiam ad solius Dei forum pertinere, quia videlicet solus Deus possit legibus suis ita ligare hominem, vt si non faciat quod præceptum est, iudicet ipsemet in conscientia sua se male facere. Et hoc modo falsum est, conscientiam non pertinere ad forum hominum. Nam, vt quis hoc modo obliget alium A in conscientia, non requiritur vt possit videre eius conscientiam, nec vt scrutetur renes, & corda, nec vt iudicet de actibus internis: sed satis est, vt possit illi legitimè imperare, & imperando ita illum obligare ad opus externum faciendum, vt si non faciat, intelligat, vel certè intelligere possit se malè agere.

ITAQVE IOANNES CALVINVS lib. 4. instit. ca. 10. §. 5. æquiuocatione decipitur, aut decipere alios cupit, cùm ira loquitur: *Neq; enim cum hominibus. sed cum vno Deo negotium est conscientiis nostris, quo pertinet illud vulgare discrimen inter terrenum & conscientiæ forum. Cùm totus orbu densissima ignorantiæ caligine obuolutus esset, hoc tamen exigua lucis scintilla residua mansit, vt humanis omnibus iudiciis superiorem esse hominis conscientiam agnoscerent, quamquam quod vno verbo fatebantur, postea reipsa labefactabant: voluit tamen Deus testimonium aliquod Christianæ libertatis tunc extare, quod ab hominum tyrannide conscientias eximeret.* Hæc ille.

AT cùm dicimus, conscientiam esse superiorem omnibus humanis iudiciis, nihil aliud dicere volumus, quàm eum, qui sibi benè conscius est, non debere metuere, ne à Deo damnetur, etiamsi omnes homines, qui cor non vident, secus fortè de eius rebus gestis iudicent. Sed quorsum hæc ian propterea non peccabit, conscientiæ suæ testimonio, qui leges Ecclesiasticas violauerit?

AD confirmationem respondeo, legem humanam non obligare sub pœna mortis æternæ, nisi quatenus violatione legis humanæ offenditur Deus, cuius ministri sunt omnes principes, non solùm Ecclesiastici, sed etiam politici: vt enim qui transgreditur leges prorege, consequenter offendit regem, & puniri potest à C rege, etiam ea pœna, quam prorex infligere fortasse non potuisset: sic etiam, qui leges iustas principum nõ seruant, qui quidẽ principes ministri Dei sunt, Sap. 6. Rom. 13. 1. Corinth. 4. etiam Deum offendunt, & ab eo puniuntur pœna æternæ mortis. Itaque si fingamus Deum non esse in rerum natura, qui leges iustas violabunt, peccabunt quidem in conscientia, sed nec Deum offendent, nec ad inferos damnabuntur.

DICES, Si ita est, sequitur, legem humanam, vt humanam, nõ ita obligare, vt transgressores dicantur peccare mortaliter.

RESPONDEO, si legem humanam, vt humanam intelligas eam, quæ propriè non est diuina: nego transgressorem legis humanæ, vt humanæ, non peccare mortaliter: si verò legem humanam, vt humanam, intelligas eam, quam fert homo auctoritate non à Deo D accepta, sed propria, vel ab hominibus solis collata, fateor talis legis transgressores non peccare mortaliter. Cæterùm eiusmodi lex nulla est. Omnis enim vera potestas à Deo est, Rom. 13. & sine vera potestate nulla vera lex condi potest.

CAPVT XXI.

Soluitur argumentum ex Patribus.

DECIMVM argumentũ sumitur ex aliquot Patrũ testimoniis, quæ aliorũ nomine retulit Ioannes de Turrecremata, li. 2. ca. 45.

PRIMVM est ORIGENIS, tract. 12. in Matthæum, vbi explicans illud Matth. 20. Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic: *Sicut*, inquit, *omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate, spiritualia autem in voluntate, non in necessitate, sic & principes spirituales. Principatus eorum in dilectione subiectorum debet esse positus, non in timore corporali.*

RESPONDEO, Origenẽ non excludere à principe Ecclesiastico coactiuã potestatem, sed tantùm monere eiusmodi

eiusmodi principes officij sui. Hoc enim interest inter A principem secularem, & Ecclesiasticum, quod princeps secularis habet pro fine temporalem, & externã pacem Reipub. & ideo finem suum adeptus est, quando subditi quietè viuunt, siue id faciant volentes siue inuiti: at princeps spiritualis habet pro fine vitam æternam, & pacem tam externam, quàm internam suorum subditorum, & propterea debet omnino procurare, vt subditi amore potius ducantur, quàm timore, quanquam vbi non potest impetrare, vt libenter, & ex amore bene viuant, debet etiam vim coactiuam adhibere, vt saltem timore pœnæ non perturbẽt externam Ecclesiæ pacem. Vnde GREGORIVS lib. 20. moral. cap. 6. *Circa subditos messe debet rectoribus & iustè consolans misericordia, & piè sæuiens disciplina, &c.*

SECVNDVM est CHRYSOSTOMI lib. 2. de sacerdotio, ante medium, vbi comparat Pontificem cum B pastore ouium irrationalium, & ait: *Neque enim homini licet tanta cum auctoritate homines curare, cum quanta oues pastor curat. Hic enim liberum est vincire, & à pabulo arcere, & vrere, & secare, cùm illic medicinæ, ac curationis suscipiendæ facultas posita minimè sit in illo, qui medicinam adhibet, sed in eo tantum qui laborat, &c.*

DEINDE, confert eundem Pontificem cum seculari magistratu. Et sic ait: *Christianis minimè omnium licet peccantium lapsus vi corrigere. Exteri quidem iudices cùm facinorosos homines leges transgressos fuisse deprehenderint, magna se præditos auctoritate, ac potestate ostendunt, eosdémque vel inuitos, suos ipsorum mores mutare cogunt: hic verò non vim adferre, sed suadere tantùm oportet, atq; hac ratione meliorem efficere, quem emendandum susceperis. Neq; enim nobis facultas tanta à legibus data ad delinquẽtes coercendos: ac ne si dedissent quidem, haberemus vbi vim huiusmodi, potentiamq; exercere possemus, cùm Christus eos æterna corona donet, non qui coacti, sed qui certo animi proposito à peccato abstinent.*

C RESPONDET Ioannes de Turrecremata, Chrysostomum loqui de iis, qui foris sunt, id est, de Ethnicis, quos Ecclesia non poterat cogere ad fidem. At nimis apertè Chrysostomus loquitur de ouibus quæ intus sunt, & quæ Episcopo commissæ sunt. Dicendum igitur est, Chrysostomum nunquam negare voluisse coactiuam Pontificum potestatem, cùm ipse eam vbique diserte asserat. Nam homil. 70. ad populum prohibet, ne Christiani sibi subiecti vocent mulierculas quasdã gentiles quæ præficæ dici solent, ad funera deplorãda, & ait: *Ne cogam eas vera, & propria mala deflere.* Et infrà: *Si verò*, inquit, *quod absit, contempti fuerimus, minas ad rem deducere cogemur, vos quidem Ecclesiasticis castigantes legibus, illas verò sicut eis conueniet.* Et infrà: *Nec vllus Ecclesiastica despiciat vincula. Non enim qui ligat est homo, sed Christus, qui nobis hanc contulit potestatem, & tanti dominos honoris constituit.* Et in epistola prima ad Innocentium D Papam, rogat eum, vt Theophilum Episcopum Alexandrinum, & alios, per quos à sede sua iniustè expulsus fuerat, Ecclesiasticis legibus coerceat. Et homilia 83. in Matthæum, alloquens Presbyteros: *Si*, inquit, *dux quispiam si consul, si ipse denique qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe, & coerce. Maiorem tu illo habes potestatẽ, quod si ipse pellere non audes, mihi dicas, non permittam ista fieri.* Habemus igitur Chrysostomum sensisse, posse prælatos Ecclesiæ vincire oues suas & pellere de Ecclesia, & seuerè punire, quæ antea videbatur negasse.

AD illa igitur verba respõdeo dupliciter. PRIMO, inter pastorẽ ouium irrationalium, & rationalium hoc discrimen à Chrysostomo poni, quod ille cùm versetur circa morbos ouium naturales, potest sanare oues suas etiamsi ille nolint: at iste, quia versatur circa morbos ouium voluntarios, non potest curare oues, nisi ipsæ velint, & ideo difficilior est huius, quã illius prouincia. Et similiter dico de potestate seculari. Iudex enim secularis versatur circa externas actiones, & ideo potest inuitum hominem cogere, vt mutet mores, minimum externos: at Episcopus versatur circa mores internos, qui non possunt mutari inuito eo, qui illos habet. Nam etsi potest Episcopus excõmunicare, aliasq; pœnas infligere: tamen nihil ista proderunt, nisi velit is qui punitur. Et sic intelligo illa verba (*neque enim nobis facultas tanta à legibus data ad delinquentes coercendos*) non enim habet Episcopus facultatem cogendi hominem, vt mutet animum, sicut habet iudex cogendi hominem, vt mutet externos mores.

SECVNDO dici, potest, Chrysostomum hoc loco solùm agere de potestate sacerdotali in foro conscientiæ. Ibi enim non possumus corrigere pœnitentem, nisi ipse velit: summum enim quod possumus, est, dimittere illum sine absolutione.

TERTIVM testimonium est sancti AVGVSTINI lib. 22. contra Faustum, cap. 27. vbi sic definit peccatum: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam Dei.* Hinc enim deducitur, transgressionem legis humanæ non esse peccatum. Similis etiam est definitio AMBROSII lib. de paradiso, cap. 8. *Peccatum*, inquit, *est præuaricatio legis diuinæ.*

RESPONDEO, omne peccatum esse contra legem Dei, non positiuam, sed æternam, vt Augustinus rectè docet. Omnis enim iusta lex, siue à Deo, siue ab homine detur, ab æterna Dei lege deriuatur. Est enim æterna lex, vt malum sit violare regulam.

QVARTVM testimonium est beati BERNARDI lib. primo de consideratione: *Non monstrabunt*, inquit, *puto qui hoc dicent, vbi aliquando quispiam Apostolorum iudex fuerit hominum. Stetisse lego Apostolos iudicandos, Sedisse iudicantes non lego.* C

RESPONDEO, loquitur beatus Bernardus de iudicio in causis ciuilibus. Nam alioqui ibidem sic ait: *Quidni*, inquit, *contemnant iudicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cœlestibus & Angelos iudicabunt. Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra. Quoniam propter illa, & non propter has accepistis claues regni cœlorum.* Adde quod Bernardus non tam disputat an liceat, quã an conueniat Pontifici, de terrenis litibus iudicare.

CAPVT XXII.

Proponitur quæstio postrema, an Christus iurisdictionem Ecclesiasticam soli Pontifici summo immediate contulerit.

RESTAT postrema quæstio de derivatione potestatis Ecclesiasticæ à Pontifice summo ad Episcopos cæteros. Sciendum est, triplicẽ esse in Pontifice, aliisq; Episcopis potestatem: Vnam ordinis, alteram iurisdictionis interioris: tertiam iurisdictionis exterioris, quarum prima refertur ad Sacramenta cõficienda, & ministranda: altera ad populum Christianum regendum in foro interiori conscientiæ: tertia ad eundem populum regendum in foro exteriori.

DE prima & secunda non est quæstio nostra, sed solùm de tertia, nam de prima certũ est apud omnes, illam æquè immediatè habere à Deo Episcopos, ac ipsum summum Pontificem. Confertur enim per quandam consecrationem, quæ æquè operatur in vno atque in alio. Vide de hac potestate Ioannem de

Universidad de Deusto
Biblioteca

Turrecremata lib.1.cap.93.

DE secunda est quidem aliqua dissentio inter auctores, nam Abulensis in libro, quem appellat defensorium, parte 2.cap. 62. existimat hanc potestatem conferri omnibus sacerdotibus immediatè à Deo, quando ordinantur. Quod autem nihilominus non possit quilibet sacerdos quoslibet Christianos absoluere, vel ligare, id factum esse, quia Ecclesia ad tollendam confusionem, diuisit diœceses, & vnum populum vni Episcopo subiecit, alium alij. At Ioannes de Turrecremata lib.1. summæ, cap.96. docet hanc potestatem non conferri à Deo ex vi ordinationis, sed ab homine per simplicem iniunctionem. Ambo tamen in eo conueniunt, quod vsus huius potestatis pendeat à iurisdictione exteriori, & ideo satis erit de illa exteriori agere. Præterea duæ priores pertinent propriè ad materiam de clauibus Ecclesiæ, quæ hoc loco non disputatur.

SOLVM igitur de tertia agendum est, de qua etiam egimus in quæstionibus superioribus. Et quidem omnes in eo conueniunt, iurisdictionem Episcoporum saltem in genere esse de iure diuino. Nam Christus ipse ita ordinauit Ecclesiam, vt in ea sint Pastores, Doctores, &c. Sic enim Apostolus loquitur ad Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios Pastores, & Doctores.* Et præterea, nisi ita esset, posset Pontifex mutare hunc ordinem, & instituere, ne vllus sit in Ecclesia Episcopus, quod sine dubio non potest facere. At quæstio est, an Episcopi canonicè electi accipiant à Deo suam iurisdictionem, sicut eam accipit summus Pontifex: an verò à Pontifice.

SVNT autem tres de hac re Theologorum sententiæ. PRIMA, eorum qui volunt tam Apostolos, quàm cæteros Episcopos immediatè à Deo accepisse, & accipere iurisdictionem. Ita docet Franciscus Victoria in relectione secunda, de potestate Ecclesiæ, quæstione secunda, & Alphonsus à Castro lib.2.cap.24. de iusta hæreticorum punitione.

ALTERA est eorum, qui volunt, Apostolos non à Christo, sed à Petro, & Episcopos non à Christo, sed à Petri successore accepisse, vel accipere iurisdictionē. Ita Ioannes de Turrecremata lib.2.cap.54. summæ de Ecclesia, & Dominicus Iacobatius lib. 10. de Conciliis artic.7.

TERTIA est media, eorum, qui volunt Apostolos quidem accepisse à Christo immediatè omnem suam auctoritatem: tamen Episcopos non à Christo, sed à summo Pontifice eam accipere. Ita Caietanus in tractatu de auctoritate Papæ, & Concilij. cap.3. Dominicus à Soto in 4. dist. 20. quæst. 1. artic. 2. Franciscus Vargas in libello de hac quæstione. Heruæus in libro de potestate Papæ, & Gabriel in canonem Missæ, lect. 3. & eadem videtur sententia veterum Scholasticorum, B. Bonauenturæ, Alberti, Durandi, atque aliorum in 4. dist. 18. aut 20. aut 24. quæ sententia verissima est, & ideo breuiter confirmanda.

CAPVT XXIII.

Apostolos à Christo iurisdictionem omnem accepisse.

QVOD igitur Apostoli acceperint à Christo immediatè suam iurisdictionē, PRIMVM testantur verba Domini, Ioan. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Quem locum sic exponunt Patres, Chrysostomus & Theophylactus, vt apertè dicant, factos esse his verbis Apostolos Christi vicarios, immò ipsum Christi officium, & auctoritatem accepisse.

ADDIT CYRILLVS in hunc locum, his verbis propriè Apostolos, creatos esse Apostolos, & orbis totius Doctores, & vt intelligeremus in Apostolica auctoritate contineri omnē potestatem Ecclesiasticam, ideo adiecisse Christum: *Sicut misit me Pater.* Siquidem Pater Filium misit summa potestate præditum. CYPRIANVS lib. de vnitate Ecclesiæ: *Loquitur*, inquit, *Dominus ad Petrum. Tibi dabo claues regni cœlorum: & eidem post resurrectionem suam dicit, Pasce oues meas. Et quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: tamen, vt vnitatem manifestaret, vnam cathedrā constituit, &c.* Vbi vides idem dari Apostolis per illa verba: *Ego mitto vos*, quod Petro fuerat promissum per illud: *Tibi dabo claues*, & postea exhibitum per illud: *Pasce oues meas.* Constat autem per illa (*tibi dabo claues*) & per illud (*pasce oues*) intelligi iurisdictionem plenissimā etiam exteriorem. Quomodo autem hæc non impediant Petri primatum, alibi satis ostendimus.

SECVNDO, idem ostendit electio Matthiæ in Apostolatum. Nam Actorum primo legimus Matthiam Apostolum non fuisse ab Apostolis electum, nec datā ei vllam auctoritatem, sed implorata diuinitus, & impetrata electione eius, mox inter Apostolos annumeratum. Certè si Apostoli omnes à Petro habuerunt iurisdictionem, in Matthia maximè id ostendi debuisset.

TERTIO, probatur ex Paulo, qui ex professo docet, se auctoritatem, ac iurisdictionem habuisse à Christo, & inde probat se verum esse Apostolum. Nam Galat. 1. ait: *Paulus Apostolus non ab hominibus, neq; per hominem, sed per* IESVM CHRISTVM, *& Deum Patrem.* Et ibidem vt ostenderet, se non accepisse auctoritatem à Petro, vel aliis Apostolis, ait: *Cùm autem placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, continuò non acquieui carni, & sanguini, neq; veni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos, sed abij in Arabiā, & iterum reuersus sum Damascum: deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, &c.* Et cap. 2. *Mihi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt.*

QVARTO, probatur euidenti ratione. Nam Apostoli à solo Christo facti sunt, vt patet Lucæ 6. *Vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit.* Et Ioan. 6. *Nónne ego vos duodecim elegi?* Quod autem Apostoli habuerint iurisdictionem, patet tum ex gestis Pauli, qui 1. Corinth. 5. excommunicat. & 1. Corinth. 6. 7. 11. 14. & alibi passim leges cōstituit, tum quia Apostolica dignitas est prima & suprema dignitas in Ecclesia, vt patet 1. Corinth. 12. & Ephes. 4. *Et quosdam quidem posuit in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, &c.* Vide Beatum Thomam in caput duodecimum primæ ad Corinthios. Quod autē ante Christi passionem Apostoli essent, nec tamen adhuc essent Episcopi, vel Sacerdotes, nec vllam haberent iurisdictionem, nō est mirum. Dominus enim variis temporibus varias contulit Apostolis potestates. Et præcipuè Ioan. 20. absoluit, quod ante passionem inchoauerat.

CAPVT XXIV.

Episcopos omnes à Papa iurisdictionem accipere.

QVOD verò omnis ordinaria iurisdictio Episcoporum à Papa immediatè descendat, probatur, PRIMO, ex figura Testamenti veteris. Nam Num. 11. legimus, quod cùm Moses non posset solus regere totum populum, Deus iussit adesse septuaginta seniores, & auferens de spiritu Mosis, dedit illis, vt vnà

vna cum Mose populum regerent. Vbi notādum cum Augustin. quæst. 18. in librum Numeri, istam ablationem spiritus à Mose non significare diminutionem spiritus in Mose, quia tunc nihil profuisset Mosi habere adiutores, si propterea ipse debilior factus esset: sed deriuationem virtutis seniorum à Mosis virtute. Voluit enim Deus ostendere, in Mose residere totam auctoritatem, alios autem, si quam habent, à Mose habere. Constat autem Pontificem in Ecclesia cum locum habere, quem habuit Moses in populo Iudæorum.

SECVNDO, regimen Ecclesiasticum est monarchicum, vt suprà ostendimus, ergo omnis auctoritas est in vno, & ab illo in alios deriuatur. Sic enim se habent omnes Monarchiæ. Respondent, regimen Ecclesiasticum est monarchicum, sed temperatum ex Aristocratia, & ideo præter Monarcham esse etiam alios præfectos inferiores, qui non sint Vicarij summi Monarchæ, sed absoluti Principes. Essent autem Vicarij, si ab illo acciperent auctoritatem.

AT contrà, nam Aristocratia Ecclesiæ requirit quidem vt Episcopi sint Principes, & non simplices Vicarij: sed non requirit, vt isti Principes instituantur à Deo, & non à Pontifice, sed solùm vt Pontifex cogatur diuina lege in variis Ecclesiæ partibus diuersos Principes Ecclesiasticos constituere: quomodo si alicubi Rex teneretur in singulis prouinciis non constituere prætores, aut præsides, sed veros duces ac principes, qui prouinciam, vt suam regerent, cum dependentia tamen ad regem.

TERTIO, probatur ex illis quatuor similitudinibus, quibus vtitur Cyprianus libro de Vnitate Ecclesiæ, vbi sedem Petri comparat capiti, radici, fonti, soli. Nam in omni corpore virtus membrorum deriuatur à capite, in omni arbore virtus ramorum oritur ex radice, in omnibus riuis aqua fluit ex fonte, omnium denique radiorum solarium lux est à sole.

QVARTO, probatur, ex inæqualitate iurisdictionum. Nam si Deus immediatè conferret Episcopis iurisdictionem, omnes Episcopi haberent æqualem iurisdictionem, sicut habent æqualiter ordinis potestatem: Deus enim non determinauit vnquam Episcoporum iurisdictionem: at modo vnus Episcopus habet vnum oppidum, alius centum oppida, alius multas prouincias, non igitur à Deo, sed ab homine datur eiusmodi iurisdictio. Idcirco enim ille magnum, ille parvum populum regit, quia ita placuit ei, qui iurisdictionem dedit, id est, principi totius Ecclesiæ.

QVINTO, si haberent Episcopi à Deo suam iurisdictionem, non posset Pontifex illam auferre, aut mutare. Non enim potest Pontifex aliquid agere contra Dei ordinationem: at certum est Pontificem id posse facere, & sæpe fecisse. Vnde beatus BERNARDVS in epist. 131. ad Mediolanenses: *Potest*, inquit, *Romana Ecclesia nouos ordinare Episcopatus, vbi hactenus non fuerunt, potest eos, qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictauerit, ita vt de Episcopo Archiepiscopos creare liceat, & è conuerso si necesse visum fuerit.*

RESPONDEBVNT, episcopos habere iurisdictionem à Deo, sed tamen sub Pontifice, & ideo licere Pontifici illam tollere, vel mutare.

AT contrà. nam Apostoli habuerunt potestatem sub Petro, & tamen quia eam habuerunt immediatè à Christo, non poterat Petrus eam auferre, vel immiuere. Præterea ordinis potestatem habent omnes Presbyteri sub Pontifice, & tamen quia eam habent à Deo, non potest Pontifex eam ita tollere, vt ij, si velint, non possint ea vti. Nam Presbyter etiamsi Pontifex illum excommunicet, suspendat, interdicat, degradet, tamen si velit, verè consecrabit: denique in qualibet vrbe clerus, & populus subiectus est Episcopo, & tamen si quis de clero, vel populo habet immediatè à Pontifice summo aliquam auctoritatem, non potest Episcopus illam tollere, vel imminuere. Eodem igitur modo si haberent Episcopi à Christo auctoritatem suam, non posset Christi vicarius eam tollere, & minuere: vel dicant aduersarij, vbi Dominus ita subiecerit Episcopos Pontifici, vt voluerit etiam illa posse mutari, quæ ipsemet eis contulerit.

RESPONDENT, posse saltem Pontificem auferre materiam subiectam Episcopo, id est, populum eius alteri subiicere, & ea ratione non propriè illi auferre iurisdictionem à Deo datam, sed efficere indirectè, vt illam perdat.

AT cùm potestas iurisdictionis relationem significet prælati ad subditum, ex relatiuis autem vno posito, vel sublato, & alterum ponatur, vel tollatur, si non potest Episcopo auferri iurisdictio, non potest fieri vt populus non sit ei subiectus. Denique mirum omnino esset, si diuina prouidentia, quæ suauiter cuncta disponit, noluisset per eum iurisdictionem dari, per quem augeri, minui, atque adeo penitus tolli posse voluisset.

SEXTO, si iure diuino Episcopi habent suam iurisdictionem, ostendere debent aliquod verbum Dei, in quo hæc eorum iurisdictio fundetur. At nihil adferūt, nec adferre possunt aduersarij, nisi verba Domini dicta ad Apostolos: illis autem verbis datur Apostolis amplissima iurisdictio in Ecclesiam vniuersam, quam certe non concedunt Episcopis aduersarij. Viderint igitur, quo firmamento sententiam suam defendant.

SEPTIMO, accedant grauissima testimonia duorū veterum, sanctissimorumq; Pontificum. INNOCENTIVS I. in epistola ad Concilium Carthaginense, quæ est nonagesima prima inter epistolas Augustini: *A Petro*, inquit, *ipse Episcopatus, & tota auctoritas nominis huius emersit.* Et in epistola ad Concilium Mileuitanum, quæ est nonagesima tertia inter epistolas Augustini: *Arbitror*, inquit, *omnes fratres & Coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis, & honoris auctorem deferre debere.*

LEO sermone tertio, de assumptione sua ad Pontificatum: *Si quid*, inquit, *commune cum eo aliis voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negauit.* Et epist. 89 *Huius muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium voluit pertinere, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet.*

NEQVE obstat quod Apostoli non acceperint à Petro iurisdictionem; nam hic Leo loquitur de modo ordinario, quo Deus Ecclesiæ principibus, id est, Episcopis confert dona sua, ac dicit, conferri ordinariè per Petrum. Apostoli autem extraordinario priuilegio à CHRISTO acceperunt suam iurisdictionem.

ACCEDANT vltimo verba Pontificis, quibus vtitur in creandis Episcopis. Sic enim ait: *Prouidemus Ecclesiæ tali de tali persona, & præficimus eum in Patrem, & Pastorem, ac Episcopum eiusdem Ecclesiæ, committentes ei administrationem in temporalibus, & spiritualibus, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.*

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

AT contrà obiiciunt, PRIMO, nostram sententiam seipsam destruere. Nam Episcopi Apostolis succedunt, vt Pontifex Romanus Petro, ergo si Apostoli habent à Christo iurisdictionem, vt asserit

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostra Conclusio prima, sequitur etiam Episcopos habere à Christo, quod tamen negat secunda Conclusio. Et e contrario, si Episcopi habent à Pontifice iurisdictionem, vt asserit secunda Conclusio, ergo Apostoli habent à Petro, quod tamen negat prima conclusio. Nam successor ab eo habet suam iurisdictionem, à quo habuit prædecessor, alioqui non verè succedit, sed instituitur alio ordine, succedere autē Episcopos Apostolis docet AVGVSTINVS in Psal. 44. exponens enim illud: *Pro patrib' tuis nati sunt tibi filij: Patres*, inquit, *missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt, constituti sunt Episcopi.* Hinc etiam Cōcilium Florentinū in instruct. Armenorum, & Conciliū Tridentinum sess. 23. cap. 4. Episcopos in locum Apostolorum, successisse docent.

RESPONDEO, magnū esse discrimen inter successionē Petri, & aliorum Apostolorum. Nam Romanus Pontifex propriè succedit Petro, non vt Apostolo, sed vt pastori ordinario totius Ecclesiæ, & ideo ab illo habet Romanus Pōtifex iurisdictionem, à quo habuit Petrus. at Episcopi non succedunt propriè Apostolis, quoniā Apostoli nō fuerūt ordinarij, sed extraordinarij, & quasi delegati pastores, qualibus non succeditur.

DICVNTVR tamen Episcopi succedere Apostolis, non propriè eo modo, quo vnus Episcopus alteri, & vnus Rex alteri, sed duplici alia ratione. Primò ratione ordinis sacri Episcopalis. Secundò per quandam similitudinem & proportionem: quia nimirum sicut Christo in terris viuente, primi sub Christo erant Apostoli duodecim, deinde LXXII. discipuli, ita nunc primi sub Romano Pontifice sunt Episcopi, post eos Presbyteri, inde Diaconi, &c.

ITA verò succedere, & nō aliter Episcopos Apostolis probatur: nam nullā habent partē veræ Apostolicæ auctoritatis. Apostoli poterant in toto terrarum orbe prædicare, & fundare Ecclesias, vt patet Matthæi vltimo. & Marci vltimo, hoc non possunt Episcopi. Item Apostoli poterāt scribere libros canonicos, vt omnes fatentur, hoc nō possunt Episcopi. Apostoli habuerūt donum linguarū, & miraculorū. non habent Episcopi. Apostoli in totam Ecclesiā habuerunt iurisdictionem, non habent Episcopi. Præterea nō succeditur propriè nisi præcedenti: at simul fuerunt in Ecclesia Apostoli, & Episcopi, vt patet de Timotheo, Tito, Euodio, aliisque permultis. Si igitur Episcopi Apostolis succedunt, cui Apostolo successit Titus? cui Timotheus?

DENIQVE eodem modo succedunt Episcopi Apostolis, quo Presbyteri discipulis LXXII. vt patet ex Anacleto epist. 2 & ex Beda in cap. 20. Luc. At constat Presbyteros non succedere propriè discipulis LXXII. sed solùm per similitudinem. Nam discipuli illi LXXII. non fuerunt Presbyteri, nec vllum ordinem, aut iurisdictionem à Christo susceperunt. Siquidem Philippus & Stephanus, & alij quinque Diaconi ordinati ab Apostolis Actor. 6. erant ex discipulis LXXII. vt Epiphanius docet hæresi 20. quæ est Herodianorum. Certè autem non fuissent Diaconi ordinati, si iam antea fuissent Presbyteri.

SECVNDO, obiiciūt illud Act. 20. *Attēdite vob' & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos: regere Ecclesiam Dei.* Itē Ephes. 4. *Ipse dedit quōsdā Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores.* Vbi nomine Pastorum, & Doctorū intelliguntur Episcopi, vt eo loco exponit Hieronymus. Et cōfirmatur ex Patribus, nam DIONYSIVS lib. de Ecclesiastica hierarchia, c. 6. dicit Episcoporum hierarchiam immediatè terminari in IESVM, sicut inferiores ordines Presbyterorū, Diaconorū, & aliorum terminantur in Episcopū. CYPRIANVS li. 3. epist. 9. ad Rogatianū dicit, Episcopos à Christo fieri, à quo Apostoli creati sunt: Diaconos autē ab Apostolis, non à Christo institutos. BERNARDVS li. 3. de cōsideratione: *Erras*, inquit, *si vt summā, ita & totam institutā à Deo æstimas vestrā Apostolicam potestatem.* &c.

RESPONDEO, ad PRIMVM locū, dici Episcopos cōstitutos à Spiritu sancto non immediatè, sed mediatè. Quia Apostoli inspirante Deo, & virtute accepta à Spiritu sancto illos Episcopos cōstituerāt. Quomodo etiam Acto. 15. dicunt: *Visum est Spiritui sancto, & nobis*, & tamen de lege humana loquuntur, & Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo.* Nimirum mediatè vel immediatè.

AD SECVNDVM dico, ibi exprimi generalem Ecclesiæ ordinem, qui sine dubio de iure diuino est. Deus enim est qui instituit, vt in Ecclesia essent Apostoli, Prophetæ, Pastores, & Doctores, etsi non omnibus immediatè auctoritatem ipse dederit.

AD TERTIVM dico, Dionysium loqui de ordine Episcoporum non de iurisdictione.

AD QVARTVM dico, Cyprianum velle ordinem Episcoporum ab ipso Christo institutum esse, proinde iure diuino in Ecclesiam introductum. Ordinem verò Diaconorum ab Apostolis primum excogitatū fuisse. Cuius sententiæ partem posteriorem schola Theologorum communiter reiicit, sed siue sit vera, siue falsa, nihil facit ad propositum nostrum.

AD QVINTVM dico, Bernardum loqui eo modo, quo loquitur Paulus Rom. 5. cum ait: *Non est potestas nisi à Deo.*

TERTIO obiiciunt, si Episcopi à Pōtifice habēt iurisdictionē, ergo mortuo Pontifice cessat Episcoporū auctoritas, sicut præciso capite moriūtur oīa membra.

RESPONDEO, magnum esse discrimen inter caput naturale, & caput mysticum. Siquidem membra corporis naturalis conseruari non possunt, nisi continuum influxum à capite recipiant: membra verò capitis mystici, præsertim ministerialis, & externi, pendent quidem à capite vt fiant, non tamen vt conseruentur. Itaque Episcopalis iurisdictio semel collata, nō amittitur moriente qui dedit, sed moriente, qui accepit, aut auferente, qui potest auferre.

QVARTO obiiciūt, ad ordinem Episcopatus exercendum necessaria est iurisdictio, ergo Deus qui confert ordinem, confert etiam iurisdictionem.

RESPONDEO, vtrumque à Deo conferri, sed vnū immediatè, alterum mediatè, quia vnum, id est, potestas ordinis requirit characterem, & gratiam, quam solus Deus efficere potest: alterum, id est, iurisdictio solum requirit superioris voluntatem.

OBIICIVNT QVINTO, summus Pōtifex Episcopos vocat fratres, & collegas, igitur ab vno communi Patre Deo Ecclesiæ præficiuntur.

RESPONDEO, primum vocari fratres ratione ordinis Episcopalis, in quo sunt æquales. Secundo ratione iurisdictionis, quia assumuntur Episcopi à Pontifice ad suum ipsius onus sustentandum, non ad aliquod inferius ministerium.

OBIICIVNT SEXTO, si debent omnes Episcopi à Pontifice accipere iurisdictionem, ergo plurimi Episcopi non fuerunt veri Episcopi, nec enim omnes Episcopos præsertim in Asia, & Africa, creauit Romanus Pontifex.

RESPONDEO, non esse opus, vt Pontifex immediatè creet Episcopos, sed satis esse, si mediatè, id est, per Patriarchas, & Archiepiscopos. Itaque initio Petrus constituit Patriarcham Alexandrinum, & Antiochenum, qui à Pontifice auctoritate accepta toti ferè Asiæ, & Africæ præerant, & Archiepiscopos creare poterant, qui postea crearent Episcopos.

LIBER

LIBER QVINTVS
DE POTESTATE PONTIFICIS TEMPORALI.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæstio de potestate temporali.

REST AT postrema pars disputationis de Pontifice, quæ est de potestate ipsius temporali, de qua quidem quæstione tres inueniuntur auctorum sententiæ. PRIMA est, summum Pontificem iure diuino habere plenissimam potestatem in vniuersum orbem terrarum, tum in rebus Ecclesiasticis, tum in politicis. Ita docēt Augustinus Triumphus in summa de potestate Ecclesiæ, quæst. 1. art. 1. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu Ecclesiæ, cap. 13. & multi Iureconsulti, vt Hostiensis in cap. quod super his, de voto, & voti redemptione. Panormitanus in cap. nouit, de iudiciis, Syluester in summa de peccatis, verbo Papa. §. 2. & alij non pauci. Quin etiam Hostiensis vlterius progreditur. Docet enim per Christi aduentum omne dominium principum infidelium translatum esse ad Ecclesiam, & residere in summo Pontifice, vt vicario summi, & veri Regis Christi, & ideo posse Pontificem regna infidelium iure suo donare quibus voluerit fidelium.

ALTERA sententia in altero extremo posita duo docet. PRIMO, Pontificem, vt Pontificem, & ex iure diuino nullam habere temporalem potestatem, nec posse vllo modo imperare principibus secularibus, nedum eos regnis, & principatu priuare, etiamsi illi priuati alioqui mereantur.

SECVNDO docet, non licuisse Pontifici aliisque Episcopis accipere temporale dominium, quod nunc habent in quibusdam vrbes, & prouincias, siue eiusmodi dominium donatum eis fuerit, siue illud vsurpauerint. Prohibet enim ius diuinum, vni homini gladium spiritualem, & temporalem simul committi. Ita docent hæretici omnes huius temporis, ac præcipuè CALVINVS lib. 4. institut. cap. 11. §. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & PETRVS MARTYR in cap. 13. ad Rom. ac BRENTIVS in Prologomenis contra Petrum à Soto: Magdeburgenses autem cent. 1. lib. 2. cap. 4. colum. 435. ponunt inter notas Antichristi, quòd Pontifex duos gladios gerat vndecunque illos habuerit. Ac deinde centur. 8. 9. 10 & 11 cap. 10. in vitis Pontificum de hoc maximè eos reprehendunt.

TERTIA sententia media, est Catholicorū Theologorum communis, Pontificem, vt Pontificem, non habere directè, & immediatè vllam temporalem potestatem, sed solùm spiritualem: tamen ratione spiritualis habere saltem indirectè potestatem quandam, eámque summam in tēporalibus. ita Henricus quodlibet. 6. quæst. 23. Ioannes Driedo lib. 2. de libertate Christiana, cap. 2. Ioannes de Turrecremata libro 2. summæ, cap. 113. & sequentibus, Albertus Pighius lib. 5. hierarchiæ Ecclesiasticæ, Thomas Vvaldensis lib. 2. doctri. fid. artic. 3. cap. 76. 77. 78. Petrus de Palude in libro de potestate Ecclesiastica, Caietanus in Apologia, cap. 13. ad 6. Franciscus Victoria quæstione secunda de potestate Ecclesiæ, Dominicus à Soto in 4. dist. 25. quæst. 2. artic. 1. & Nicolaus Sanderus lib. 2. cap. 4. visibilis Monarchiæ.

DE sancto THOMA, quid senserit, non est tam certum. Nam in fine secundi sententiarum dicit, in Papa esse apicem vtriusque potestatis. Tamen in caput decimum tertium ad Romanos dicit, clericos exemptos à tributis priuilegio principum secularium, & 2. 2. quæst. 40. art. 2. dicit, prælatos posse disponere de bellis solùm quatenus ordinantur ad bonum spirituale, qui est finis potestatis ipsorum. Ex quibus colligitur, eum non dissentire à cæteris Theologis.

NOS ergo tria tractabimus. PRIMO ostendemus, Pontificem iure diuino non habere directè temporalem potestatem. SECVNDO, habere eum aliquo modo, id est, ratione suæ spiritualis Monarchiæ, summam potestatem etiam temporalem. TERTIO, non esse contra ius diuinum, quod Episcopi habent etiam actu & directè iurisdictionem temporalem in vrbes, & prouincias sibi donatas à regibus, vel alio iusto titulo acquisitas.

CAPVT II.

Papam non esse Dominum totius mundi.

QVOD ad primū attinet, tria ordine probabimus. Primo, Papam non esse Dominum totius orbis. Secundo, non esse Dominum totius orbis Christiani. Tertio, non esse Dominum vllius prouinciæ, aut oppidi, nullámque habere iure diuino iurisdictionem merè temporalem. PRIMVM probatur. Papa non est Dominus earum prouinciarum, quas obtinent infideles: nam in primis Dominus Ioannis vltimo, solùm oues suas Petro commisit: infideles autem non sunt oues. DEINDE, non potest Papa iudicare infideles. 1. Corinth 5. *Quid ad me de his, qui foris sunt iudicare?*

DENIQVE, infideles, principes sūt veri & supremi principes suorum regnorū: nam dominium nō fundatur in gratia, aut fide, sed in libero arbitrio, & ratione: nec descendit ex iure diuino, sed ex iure gentiū, vt patet ex eo quod Deus approbat regna gentiliū in vtroquo testamento. Daniel. 2. *Tu es Rex regum, & Deus cœli dedit*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dedit tibi regnum,& imperium,&c. Matth.22. *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari.* NOTA, *Reddite* non donate, *quæ sunt Cæsaris*, id est, quæ iure illi debentur, & Rom.13. *Reddite omnibus debita:cui tributum, tributum:cui vectigal, vectigal,&c.* Et iubet ibidé etiã propter cõscientiã obedire principibus Ethnicis. At certè non tenemur in conscientia obedire illi, qui non est verus princeps.

SI igitur non est Papa Dominus earũ prouinciarum, quas obtinent infideles, sequitur, eum non esse Dominum totius mundi, nisi eæ prouinciæ ad mũdum non pertinere dicãtur. Dicent, tenemur obedire principibus infidelibus, quia omnes principes sunt Vicarij Papæ. At CONTRA, nam Papa non vellet habere tales vicarios, etsi posset, libenter daret regna infidelių principibus fidelibus. Ridiculum autem est, dedisse Deum Papæ ius in regna totius mundi, & non dedisse illi vnquam facultatem vtendi eiusmodi iure.

AT, inquient, Papa est Monarcha spiritualis in toto orbe terrarum, & tamen nunquam potuit exercere hanc principatum in toto orbe terrarum.

RESPONDEO, Papam dici Monarcham spiritualem in toto orbe, non quod præsit omnibus hominibus, qui sunt in toto orbe, sed quod præsit omnibus Christianis toto orbe diffusis. Et rursum etiã ex hypothesi, nimirũ quia si totus mũdus cõuerteretur ad fidẽ, toti mũdo planè spirituali iurisdictione Papa præesset.

AT Alexander VI. diuisit orbem nuper inuentum regibus Hispaniæ, & Lusitaniæ.

RESPONDEO, non diuisit ad eum finem, vt Reges illi proficiscerentur ad debellandos Reges infideles noui orbis, & eorum regna occupanda, sed solùm vt eo adducerent fidei Christianæ prædicatores, & protegerent, ac defenderent tum ipsos prædicatores, tum Christianos ab eis conuersos. Et simul vt impediret contentiones: & bella principum Chtistianorum, qui in illis nouis regionibus negotiari volebant.

CAPVT III.

Papam non esse Dominum totius orbis Christiani.

IAM verò, quod secundo loco propositũ fuit, nõ esse Papam Dominum totius orbis Christiani, probatur PRIMVM, quia si res ita se haberet, & quidem iure diuino, vt volunt, deberet id constare ex Scripturis, aut certè ex Apostolorum traditione. Ex Scripturis nihil habemus, nisi datas Pontifici claues regni cœlorum: de clauibus regni terrarum nulla mentio fit: traditionem Apostolicam nullam aduersarij proferunt. PRÆTEREA, Christus non abstulit, neque aufert regna iis quorum erant, nam Christus non venit destruere ea, quæ bene se habebãt, sed perficere, ergo quando Rex fit Christianus, non perdit regnum terrenum, quod iure obtinebat, sed acquirit nouum ius ad regnũ æternum. Alioqui obesset regibus Christi beneficium, & gratia naturam destrueret. Et confirmatur ex hymno SEDVLII, quem tota Ecclesia publicè canit:

Hostis Herodes impie
Christum venire quid times?
Non eripit mortalia,
Qui regna dat cœlestia.

ITEM si Papa est Dominus totius orbis Christiani supremus, ergo singuli Episcopi sunt Principes temporales in oppidis suo episcopatui subiectis: siquidem id quod est Papa in Ecclesia vniuersa, est quilibet Episcopus in particulari. At Episcopos esse dominos vrbium: quarum sunt Episcopi, nec aduersarij concedũt, & est apertè falsum. Vnde AMBROSIVS in oratione de tradendis basilicis: *Si tributum*, inquit, *petit Imperator, nõ negatur, agri Ecclesiæ soluunt tributũ.* Et infra: *Tributum Cæsaris est, non negatur: Ecclesia Dei est. Cæsari vtique non debet addici.* Et in epist. Athanasij ad solitariã vitam agẽtes, HOSIVS Episcopus ait Imperatori: *Tibi Deus imperium, nobis autem ea quæ sunt Ecclesiæ Christus commisit.*

DENIQVE probatur ex confessione Pontificum. LEO epist. 38. ad Martianum, fatetur Imperatorem Martianum à Deo ad imperium esse electum, & epist. 43. ad eundem, fatetur auctorem imperij Martiani Deum esse. Et similia in omnibus ferè epist. ad Theodosium, Martianum, & Leonem sibi inuicem succedentes Imperatores scribit.

GELASIVS in epist. ad Anastasium Imperatorem quæ habetur etiam in decreto d.96. can. duo sunt: *Duo sunt*, inquit, *Imperator auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Põtificum, & regalis potestas,&c.* Vbi notandum est, Gelasium non loqui solùm de executione, sed de ipsa potestate, & auctoritate, ne dicant aduersarij (vt solent) Papam quidem habere vtramq; potestatem, sed executionem aliis demandare.

GREGORIVS lib. 2. epist. 61. ad Mauritiũ: *Potestas* inquit, *super omnes homines dominorũ meorũ pietati cælitus data est.* Et clarissimè NICOLAVS in epi. ad Michaëlem: *Nolite præiudicia Dei Ecclesiæ irrogare. Illa quippe nullũ imperio vestro præiudicium infert.* Et infra: *Idẽ mediator Dei, & hominũ homo Christus* IESVS, *sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatum vtriusque discreuit, vt & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerẽt, & Pontifices pro cursu temporaliũ tantummodo rerum imperialibus legibus vterentur.* Hic etiam Pontifex nõ de sola executione, sed de potestate & dignitate loquitur. Et etiamsi de sola executione loqueretur, id nobis sufficeret. Nam quidquid Imperatores habẽt, dicit Nicolaus, à Christo eos habere. Peto igitur, vel potest summus Pontifex auferre à regibus & imperatoribus hãc executionem tanquam summus ipse Rex, & Imperator, aut non potest? si potest, ergo est maior Christo: si nõ potest, ergo non habet verè potestatem regiam.

PRÆTEREA ALEXANDER III. cap. si duobus. §. denique, extra de appellationibus, rogatus an appellatio à iudice seculari ad Papam teneat, respondet, *Tenet quidem in his, qui sunt nostræ temporali iurisdictioni subiecti: in aliis verò secundum iuris vigorem credimus non tenere.* Item cap. cauſſam 2. extra qui filij sint legitimi: *Nos attendentes*, inquit, *quod ad Regem pertinet, non ad Ecclesiam de talibus possessionibus iudicare,&c.*

DENIQVE INNOCENTIVS III. cap. solitæ, extra de maioritate, & obedientia: *Ad firmamentũ*, inquit, *cœli, hoc est vniuersalis Ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis auctoritas, & regalis potestas, sed illa, quæ præest diebus, id est, spiritalibus, maior est, quæ verò carnalibus, minor, vt quanta est inter solem, & lunam, tanta inter Pontifices, & Reges differentia cognoscatur,&c.* Vbi nota quemadmodum nõ est idem sydus Sol & Luna, & sicut Lunam non instituit Sol, sed Deus, ita quoque non esse idem, Pontificarum & Imperium, nec vnum ab alio absolutè pendere.

IDEM cap. per venerabilem, extra, qui filij sint legitimi, dicit. Pontificem solum in patrimonio Ecclesię plenam habere in temporalibus potestatem: in aliis verò regionibus non item, & ibi. *Cum Rex*, inquit, *superiorem in temporalibus minimè recognoscat, sine iuris alterius lasione in eo se iurisdictioni nostræ subiicere potuit, in quo videretur aliquibus, quod per seipsum (non tanquam pater cum filiis, sed tanquam princeps cum subditis) potuit dispensare. Tu autem nosceris aliis subiacere, vnde sine ipsorum forsan iniuria, nisi præstaretur nobis assensum, in hoc subdere te nũ posses.*

CAPVT

CAPVT IIII.

Papam non habere vllam temporalem iurisdictionem directè.

SVPEREST nunc, vt demonstremus, Papam directè nullius loci esse Dominũ temporalem iure diuino. Id verò hac ratione manifestè probatur, Christus, vt homo, dũ in terris vixit, non accepit, nec voluit vllum temporale dominium: summus autem Pontifex Christi vicarius est, & Christum nobis repræsentat, qualis erat dum hic inter homines viueret: igitur summus Pontifex, vt Christi vicarius, atque adeo vt summus Pontifex est, nullum habet temporale dominium.

VTRAQVE propositio huius ratiocinationis probanda est. Ac primum PRIMA ipsa propositio explicanda, & probanda est. Nam ex hoc falso principio, quod Christus homo fuerit Rex temporalis, nati sunt duo contrarij errores: hinc enim deducunt quidã tanquam ex præcipuo fundamẽto, Papam qui est Christi vicarius, esse Regem & Pontificem simul: è contrario autem Vvicleffitæ (vt refert Vvald. lib. 2. doct. fidei, art 3 cap. 76.). ex hoc eodem principio deducunt Reges esse Pontificibus maiores, & digniores, quia reges sunt vicarij Christi Regis, & Pontifices vicarij Christi Pontificis: Christus autem magis Rex fuit, quàm Pontifex, nam descendit ex tribu regia Iudæ, & familia Dauid, non ex tribu Leui, & familia Aaronis. Ac proinde hæreditaria successione fuit Rex non Pontifex.

VT igitur explicetur, & probetur hoc principium, aio, Christum fuisse quidem semper, vt Dei filium, Regem, & Dominum omnium creaturarum eo modo, quo est Pater eius, sed hoc regnum æternum esse, & diuinum, & nec rollere dominia hominum, nec posse Pontifici conuenire: fuisse præterea Christum vt hominem Regem omniũ hominum spiritualem, & habuisse potestatẽ amplissimã spiritualem in omnes, tam fideles, quàm infideles in ordine ad salutem æternam, ita vt posset eos obligare ad fidem, & sacramenta sua susçipienda: futurum etiam post diem iudicij hoc spirituale Christi regnum, etiam sensibile & manifestum, & ita inchoatam esse gloriam huius regni in ipso capite nostro Christo, quando à mortuis resurrexit.

CÆTERVM hoc etiam nõ esse regnũ temporale, qualia sunt nostrorũ Regum, nec posse Pontifici communicari, quia præsupponit resurrectionẽ: potuisse denique Christũ hominem, si voluissent, & si expedite sibi visum fuisset, accipere regiã auctoritatẽ: tamẽ noluisse, proinde nec accepisse, nec habuisse non solùm executionẽ dominij & regni, sed nec auctoritatẽ, vel potestatem regni vllius tẽporalis: id quod probatur: nã si habuit, vel habuit ex hæreditaria successione, vel ex electione, vel iure belli, vel dono speciali Dei. Omne. n. regnũ aliquo horũ modorũ acquiritur, vel hæreditate, vel electiõe populi, vel iure belli, vel dono superioris.

NON habuit Christus homo regnũ hæreditarium: nam etsi descendit ex familia regia, tamen nõ constat, an ipse esset magis proximus Dauidi, quàm alij multi, qui de eadẽ familia erant & præterea tunc regnũ erat ablatum à familia Dauid idque Deo volente, qui etiam prædixerat ex Iechonię familia, vnde Christus descendit, nullum futurum Regem, nimirum temporalem, eo modo quo fuerat Dauid, & alij eius successores, Hieremiæ 22. de Iechonia sic legimus: *Hæc dicit Dominus, scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur. Nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid: & potestatẽ habeat vltrà in Iuda.* Constat autẽ ex Matth. 1. Christum descendere ex isto Iechonia.

EX quo manifestè sequitur, Christum non potuisse regnum tẽporale habere successione hæreditaria, nisi falsa esset ꝓphetia, quæ disertis verbis prędixerat fore, vt nemo vnquã deinceps haberet potestatẽ in Iuda, de posteris Iechoniæ: nec potest responderi, posteros Iechoniæ habuisse ius regni, nõ tamen de facto sedisse in solio Dauid. Nam ad quid illud ius, quo nunquã vsuri erant? Et confirmatur ex Patribus, nam Hiero. in hunc locum, & Ambros. lib. 3. in Luc. c. 1. quærũt, quomodo non pugnet hæc prophetia Hieremiæ cum prophetia Gabrielis Archangeli, qui Lucæ 1. ait: *Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius.* Et respondent ideo nõ pugnare, quod Hieremias loquatur de regno tẽporali & carnali, Gabriel de regno spirituali atque æterno. Quibus consentit AVGVSTINVS lib. 17. de ciuit. Dei, c. 7. vbi ait: *Qui populus regnũ fuerat amissurus, Christo* IESV *Domino nostro nõ carnaliter, sed spiritualiter regnaturo.*

NON etiam Christus fuit Rex temporalis titulo electionis, vt patet ex illo Lucæ 12. *O homo, quis me iudicem constituit, aut diuisorem inter vos?* hoc est, neque Imperator, neque Respublica me iudicem elegit. Et ex illo Ioan. 6. *Cùm cognouisset*, inquit Ioannes, *quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Apparet ergo eum noluisse acceptare electionem suam in Regem.

SED nec iure belli fuit Rex temporalis: nam bellũ eius nõ fuit cum Regibus mortalibus, sed cum principe tenebrarum, vt patet ex Ioan. 12. *Nunc princeps huius mundi ejcietur foras.* Et Col. 2. *Exspolians principatus, & potestates traduxit confidenter palam, triũphans illos in seipso.* Et 1. Ioan. 3. *In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli:* Ergo iure belli acquisiuit Christus sibi regnũ spirituale, vt regnet ipse in cordibus nostris per fidem, & gratiã, vbi antea regnabat diabol⁹ per vitia & peccata.

QVOD denique nõ fuerit Rex tẽporalis dono Dei speciali, patet ex illo Ioan. 18. *Regnum meũ non est de hoc mundo.* Et ibid. *Regnum meum non est hinc.* Vt enim exponunt Patres, Chrysostomus, Theophylactus, Cyrillus, & August. in hunc locum, & Ambros. lib. 3. in Lucam prope finem. Dominus his verbis liberare voluit Pilatum à suspicione, qua credere poterat, se regnũ tẽporale Iudæorum affectasse. Itaque sensus est: Ego quidem Rex sum, sed nõ eo modo quo Cæsar & Herodes: nam regnũ meum non est de hoc mundo, id est, non constat honoribus, opibus, potentia mundana, &c. Et CONFIRMATVR hæc ratio, nam Christus nunquã exercuit in hoc mũdo regiam potestatem: Venit enim ministrare non ministrari, & iudicari, non iudicare, ergo frustrà accepisset regiã auctoritatem: frustrà enim est potentia, quæ nunquam redigitur in actum.

RESPONDENT, Christũ exercuisse hãc potestatẽ, qñ eiecit de templo ementes oues & bones. Ioan. 2. At in primis eiicere de tẽplo aliquos, non est Regis officium, sed Sacerdotum. Nam si Sacerdotes ipsum Regem, nempe Oziam vi de templo eiecerunt, 2. Paralip. 26. quantò facilius mercatores quosdã eiicere potuissent? Sed præterea sciendum, Christum non eiecisse illos homines ex tẽplo, quasi pontificia, vel regia potestate, sed more Prophetarũ zelo quodam diuino, quo Phinees occidit scortatores, & Helias Prophetas Baal. Et propterea Iudæi Domino dicebant: *Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?* hoc est, vnde sciemus, te esse Prophetam, & à Deo missum cum tali potestate?

CONFIRMABITVR SECVNDO eadẽ ratio. Nã auctoritas regia nõ erat Christo necessaria, neq; vtilis, sed planè superuacanea & inutilis: nam finis aduentus eius in mundum, erat redemptio humani generis: ad hunc autẽ finem non erat necessaria temporalis potestas,

Universidad de Deusto
Biblioteca

stas, sed solùm spiritualis. Siquidem per ipsam spiri- A tualem poterat etiam disponere de rebus temporalibus omnibus eo modo, quo iudicabat expedire ad humanam redemptionem.

Qvòd autem inutilis fuisset Christo talis potestas merè temporalis, ex eo intelligi potest, quod Christus debuit hominibus persuadere contemptum gloriæ, deliciarum, opum, & omnium rerum terrenarum, quibus tamen maximè affluunt Reges huius mundi. *Qui enim mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*, Matth. 11.

Confirmatvr Vltimo ex eo, quòd omnia ferè loca Scripturæ, vbi de regno Christi agitur, intelligi debent necessariò de regno spirituali & æterno, ac proinde non potest ex Scripturis deduci, vllũ fuisse Christi regnum temporale. Psalm. 2. agitur de regno Christi, vbi dicitur: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo.* Sed ibidem subditur: *Prædicans præceptum eius*: vt ostendatur regnum spirituale. Item Daniel. 2. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum* B *non dissipabitur.* Luc. 1. *Et regni eius non erit finis.*

At regna temporalia non sunt æterna, etsi Christus fuit Rex Iudæorum, humano more, dum vixit in terris, certè desiit eo modo regnare, quando ad Patrem ascendit. Quomodo ergo regni eius non erit finis? Et cùm idem regnum occupatum fuerit paulò pòst à Romanis, deinde à Saracenis, & nunc à Turcis teneatur, quo pacto impletum est, quod dixit Daniel, & regnum eius alteri populo nõ tradetur? Non igitur Christus Rex fuit temporalis Iudeæ, sed Rex spiritualis Ecclesiæ: cuius regni figura fuit regnum temporale Dauidis & Salomonis: hac enim ratione dedit Christo Pater sedem Dauid patris sui, vt regnaret in domo Iacob in æternum.

Sed iam explicanda est assumptio primi argumenti. Dicimus igitur, Papam habere illud officium, quod habuit Christus, cùm in terris inter homines humano more viueret. Neque enim Pontifici possumus tribuere officia, quæ habet Christus, vt Deus, vel vt homo C immortalis & gloriosus, sed solùm ea, quæ habuit vt homo mortalis. Quia enim Ecclesia ex hominibus constans, indiget capite visibili, & more humano viuente, ideo Christus quando desiit more humano viuere, id est, post resurrectionem, reliquit Petrum loco suo, qui nobis exhiberet illam Christi gubernationem visibilem & humanam, quam Ecclesia habuerat ante Christi passionem, vt patet ex illis verbis, Ioan. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.*

Adde, quòd neque habet Pontifex omnem potestatem prorsus, quam habuit Christus, vt homo mortalis. Ille enim quia Deus & homo erat, habuit quandam potestatem, quam dicunt excellentiæ, per quam præerat tam fidelibus, quàm infidelibus, Papæ autem solùm oues suas, id est, fideles, commissit. Præterea Christus potuit sacramenta instituere, & miracula D facere propria auctoritate, quæ non potest Pontifex. Item poterat absoluere à peccatis sine sacramentis, quod Papa non potest, Solùm ergo Pontifici illam potestatem communicauit, quæ puro homini communicari poterat, & quæ necessaria erat ad gubernandos ita fideles, vt sine impedimento vitam æternam consequi possent. Sequitur igitur euidenter ex eo, quòd Christus, vt homo mortalis, non habuit vllum temporale regnum, nec Pontificem, vt Christi Vicarium, tale aliquod regnum habere.

CAPVT V.

Soluuntur argumenta contraria.

Sed occurrunt quidam, atque obiiciunt. Primo verba Domini, Matth 28. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Hinc enim colligi videtur, Christum habuisse spirituale & terrenũ regnum. Vtriusque autem regni claues Petro attribuit, vt Nicolavs ait in epist. ad Michaëlem: *Christus*, inquit, *beato Petro, vitæ æternæ claui gero terreni simul & cœlestis imperij iura cõmisit.*

Respondeo, potestatem, de qua hîc loquitur Dominus, non esse potestatẽ temporalem, vt Regum terrenorũ, sed vel tantùm spiritualem, vt B. Hieronymus & B. Anselmus exponunt, qui hunc esse volunt sensum eorum verborum: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*, id est, vt sicut in cœlo Rex sum Angelorum, ita per fidem regnum in cordibus hominũ, vel (vt addit Theophylactus) esse potestatem quandam summam in omnes creaturas, non temporalem, sed diuinam, vel diuinæ simillimam, quæ non potest communicari homini mortali. Ad testimonium Nicolai dico inprimis, illud citari à Gratiano distin. 22. Can. Omnes, sed nõ inueniri inter epistolas Nicolai Papæ.

Addo Secvndo, si reuera ea sit Nicolai Papæ sententia hunc habere sensum, Christus Petro terreni, simul & cœlestis imperij iura commisit, id est, Christus Petro concessit, vt quod ille solueret, aut ligaret in terris, esset solutum aut ligatum & in cœlis. Alluxit enim Nicolaus ad verba Domini Matth. 16. Nec possumus aliter exponere, nisi velimus Nicolaum secum pugnare, qui in epistola ad Michaëlem diserte docet, Christum distinxisse actus, officia, & dignitates Pontificis & Imperatoris, ne aut Imperator iura Pontificis, aut Pontifex iura Imperatoris præsumeret vsurpare.

Secvndo, obiiciunt Scripturam Lucæ 22. vbi C Dominus duos gladios Petro concedit. Cum enim discipuli dicerent: *Ecce duo gladij hic*, Dominus non ait, nimis est, sed, *satis est*: quare beatus Bernardvs lib. 4. de considerat. & Bonifacivs VIII. in extranaganti, Vnam sanctam, de Maioritate & obedientia: ex hoc loco deducunt, Pontificem duos gladios ex Christi institutione habere.

Respondeo, ad literam nullam fieri mentionem in eo loco Euangelij, de gladio spirituali, vel temporali Pontificis, sed solùm Dominum illis verbis admonere voluisse discipulos, tempore passionis suæ in iis angustiis, & metu ipsos futuros fuisse, in quibus esse solent, qui tunicam vendunt, vt emant gladium: vt ex Theophylacto, aliisque patribus colligitur. Porrò beatus Bernardus & Bonifacius Papa mysticè interpretati sunt hunc locum, nec volunt dicere, eodem modo habere Pontificem gladium vtrumque, sed alio, & alio modo, vt postea expenemus.

Tertivm argumentum, Omnes lites & contentiones, tam spirituales, quàm temporales, ad iudicium summi Pontificis pertinent: nam id habetur expresè Can. Quicunque litem, & Can. Quicunque contentiones 11. quæst. 1.

Respondeo, ex illis Canonib⁹ priorẽ esse Theodosij Imperatoris, qui ex pietate, nõ ex debito id honoris Ecclesiæ detulit: præterea nõ soli Romano Pontifici, sed omnibus Episcopis eo Canone datũ esse, vt iudicare possent ciuiles causas, quæ ad ipsos deferrẽtur. Denique, iam esse abrogatũ per alios Canones, vt glossa ibidem asserit. Posteriorem Canonem, perspicuum est, nõ esse Principis alicuius, qui posset leges cõdere, sed

sed particularis Episcopi, incertæque auctoritatis, & A propterea notari per vocem (Palea) & præterea posset intelligi sano modo, id est, de omnibus contentionibus, quæ non possunt terminari per seculares iudices; quia nimirum vel iudex non vult administrare iustitiam, vel altera pars non vult parere: tunc enim causæ deuoluuntur ad iudicium Ecclesiæ per viam correctionis fraternæ, vt Innocentius III. rectè docet cap. Nouit. de iudiciis.

Qvartvm argumentum, Vacante imperio, summus Pontifex in administratione succedit, & imperiali vtitur potestate, donec alius fuerit Imperator electus, vt habetur ex Innocentio III. cap. Licet, de foro competenti, & ex Concilio Viennensi, Clement. pastoralis. de sententia & re iudicata: ergo signum est imperatoriam potestatem à summo Pontifice, tanquã à summo temporali Principe, dimanare.

Respondeo, Pontificem succedere Imperatori, vacante imperio, non in omnibus rebus, sed solùm B in auctoritate iudicandi, & terminandi eas causas, quę à solo Imperatore iudicari solent, & quæ non patiuntur facilè moram. Ratio autem huius non est, quia Pontifex sit summus Princeps temporalis, sed quia causæ omnes, quæ non possunt definiri per temporales iudices, deuoluuntur ad iudicem spiritualem, vt infrà dicemus, & iam ex parte diximus.

CAPVT VI.

Papam habere temporalem potestatem indirectè.

Explicanda est sententia Theologorum, deinde etiam probanda. Quantum ad Primvm asserimus, Pontificem, vt Pontificem, etsi non habeat vllam merè temporalem potestatem, tamẽ habere in ordine ad bonum spirituale summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium C Christianorum. Id quod permulti explicant per similitudinem ad artem frænifactoriam, & equestrem, & similes. Vt enim duæ illæ artes sunt inter se diuersæ, quia distincta habent obiecta, & subiecta, & actiones: & tamen quia finis vnius ordinatur ad finem alterius, ideo vna alteri præest, & leges ei præscribit: ita videntur potestas Ecclesiastica & politica distinctæ potestates esse, & tamen vna alteri subordinata, quoniam finis vnius ad finem alterius natura sua referrur.

At hæc similitudo non est omnino conueniens. Nam in illis artibus inferior est solùm propter superiorem, adeò vt sublato superiore tollatur continuò etiam inferior. Si enim non sit ars equestris, certè seruacanea est ars frænorum faciendorũ. At potestas politica non est solùm propter Ecclesiasticam: nam etiamsi Ecclesiastica non esset, adhuc politica esset, vt patet in infidelibus, vbi est vera potestas temporalis, & politica, & tamen sine ordine ad aliquam veram D potestatem Ecclesiasticam & spiritualem.

Est igitur alia similitudo longè aptior in nobis ipsis, qua hoc ipsum explicat Gregorius Nazianzenvs in oratione ad populum timore perculsum, & Imperatorem irascentem. Vt enim se habent in homine spiritus & caro, ita se habent in Ecclesia duæ illæ potestates. Nam caro & spiritus sunt quasi duæ Respublicæ, quæ & separatæ & coniunctæ inueniri possunt. Haber caro sensum & appetitum, quibus respondent actus, & obiecta proportionata, & quorũ omniũ finis immediatus est sanitas, & bona constitutio corporis, habet spiritus intellectũ, & voluntatem, & actus, atque obiecta proportionata, & pro fine, animæ sanitatem, & perfectionem. Inuenitur carò sine spiritu in brutis: inuenitur spiritus sine carne in Angelis.

Ex quo apparet, neutrum esse præcisè propter alterum: inuenitur etiam caro adiuncta spiritui in homine, vbi quia vnam personam faciunt, necessariò habent subordinationem & connexionem. Caro enim subest, spiritus præest, & licet spiritus non se misceat actionibus carnis, sed sinat eam exercere omnes suas actiones, vt in brutis exeret, tamen quando ea officiunt fini ipsius spiritus, spiritus carni imperat, eámque castigat, & si opus est, indicit ieiunia, aliásque afflictiones, etiam cum detrimento aliquo & debilitatione ipsius corporis: & cogit linguam ne loquatur, oculos ne videant, &c. Pari ratione si ad finem spiritus obtinendum, necessaria sit aliqua carnis operatio, & ipsa etiam mors: spiritus imperare potest carni, vt se ac sua exponat, vt in martyribus videmus.

Ita prorsus politica potestas habet suos principes, leges, iudicia, &c. & similiter Ecclesiastica suos Episcopos, canones, iudicia. Illa habet pro fine temporalem pacem, ista, salutem æternam. Inueniuntur quandoque separatæ, vt olim tempore Apostolorum: quandoque coniunctæ, vt nunc. Quando autem sunt coniunctæ, vnum corpus efficiunt, idcóque debent esse connexæ, & inferior superiori subiecta & subordinata. Itaque spiritualis non se miscet temporalibus negotiis, sed sinit omnia procedere, sicut antequam essent coniunctæ, dummodo non obsint fini spirituali, aut, non sint necessaria ad eum consequendum. Si autem tale quid accidat, spiritualis potestas potest & debet coërcere temporalẽ omni ratione, ac via, quæ ad id necessaria esse videbitur.

Vt autẽ magis in particulari explicemus hæc omnia: comparãda est potestas Papæ spiritualis cum personis iudicum, seu principum secularium: cum legibus eorum ciuilibus: & cum eorum foro & iudiciis.

Qvantvm ad personas, non potest Papa, vt Papa, ordinariè temporales Principes deponere, etiam iusta de causa, eo modo quo deponit Episcopos, id est, tanquam ordinarius iudex: tamen potest mutare regna, & vni auferre, atque alteri conferre, tanquam summus Princeps spiritualis, si id necessarium sit ad animarum salutem, vt probabimus.

Qvantvm ad leges, non potest, Papa vt Papa, ordinariè condere legem ciuilem, vel confirmare, aut infirmare leges Principum, quia non est ipse Princeps Ecclesiæ politicus: tamen potest omnia illa facere, si aliqua lex ciuilis sit necessaria ad salutem animarum, & tamen Reges non velint eam condere: aut si alia sit noxia animarum saluti, & tamen Reges non velint eam abrogare.

Itaqve optima est regula, quam tradit glossa ad cap. possessor, de regulis Iuris in sexto, quæ talis est, Quando de eadem re contrariæ inueniuntur leges imperatoriæ, & pontificiæ, si materia legis est res, animarum periculum concernẽs, abrogatur lex imperatoria per pontificiam. Et hoc modo lex pontificia, quæ habetur cap. finali, de præscriptionibus, abrogauit legem imperatoriam, quæ habetur in Codice de præscriptionibus XXX. vel XL. annorum, etiam cum mala fide, quia non poterat seruari sine mortali peccato. At quando materia legis est res temporalis, non concernens animarum periculum, non potest lex pontificia abrogare legem imperatoriam, sed vtraque seruanda est, illa in foro Ecclesiastico, ista in foro ciuili.

Qvantvm ad iudicia, nõ põt Papa, vt Papa, ordinariè iudicare de rebus tẽporalibus. Rectè enim Bernardvs Eugenio lib. 1. de consider. dicit. *Habent hæc infima & terrena iudices suos, Reges, & Principes terræ. Quid fines alienos inuaditis? Quid falcẽ vestrã in alienã messem extenditis?* Itẽ: *In criminibus, nõ in possessionibus potestas vestra.*

At

Universidad de Deusto
Biblioteca

AT nihilominus in casu, quo id animarum saluti A bet esse perfecta, & sibi sufficiens in ordine ad suum necessarium est, potest Pontifex assumere etiam temporalia iudicia, quādo nimirum nō est vllus, qui possit iudicare: vt cùm duo Reges supremi contendunt, vel quando qui possunt, & debent iudicare, non volunt sententiam ferre. Vnde ibidem BERNARDVS: *Sed aliud est*, inquit, *incidenter excurrere in illa, aliud verò incumbere illis, tanquā dignis tali & talium intentione rebus.* Et INNOCENTIVS III. cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, dicit, iurisdictionem temporalem solùm casualiter Pontificem exercere.

finem. Tales enim sunt omnes Respublicæ bene institutæ: ergo debet habere omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum, sed necessaria est ad finem spiritualem potestas vtendi, & disponendi de temporalibus rebus: quia alioqui possent mali Principes impunè fouere hæreticos, & euertere religionē, igitur hanc potestatem habet.

CAPVT VII

Rationibus probatur Theologorum sententia.

HÆc igitur sententia dupliciter probari potest, rationibus & exemplis. PRIMA ratio eiusmodi est: Potestas ciuilis subiecta est potestati spirituali, qñ vtraq; pars est eiusdem Reipub. Christianę: ergo pōt Princeps spiritualis imperare Principib⁹ tēporalibus, & disponere de temporalibus rebus in ordine ad bonū spirituale. Omnis enim superior imperare potest inferiori suo.

QVOD autē potestas politica non solùm, vt Christiana, sed etiam, vt politica, sit subiecta Ecclesiasticæ, vt talis est. PRIMO, demōstratur ex finibus vtriusq;. Nam finis temporalis subordinatur fini spirituali, vt patet: quia fœlicitas tēporalis non est absolutè vltimus finis, & ideo referri debet in fœlicitatem æternā: constat autem ex Aristotele lib. 1. Ethic. cap. 1. ita subordinari facultates, vt subordinantur fines.

SECVNDO, Reges & Pontifices, Clerici & Laici non faciunt duas Respublicas, sed vnam, id est, vnam Ecclesiam: sumus enim omnes vnū corpus, Roma. 12. & 1. Cor. 12. at in omni corpore mēbra sunt connexa, & dependentia vnum ab alio: non autem rectè asseritur, spiritualia pendere à temporalibus, ergo temporalia à spiritualibus pendent, illisque subiiciuntur.

TERTIO, si temporalis administratio impedit spirituale bonum, omnium iudicio tenetur Princeps temporalis mutare illum modum administrandi, etiā cum detrimento temporalis boni, ergo signum est subiectā esse temporalem potestatem spirituali.

NEQVE satisfaceret, qui responderet, teneri Principem illū ad mutandam rationē suę administrationis, non propter subiectionē, aut subordinationē ad spiritualem potestatem, sed solùm propter ordinem caritatis, quo tenemur anteponere maiora bona minorib⁹. Nam propter ordinem caritatis non tenetur vna Respubl. pati detrimentum, ne simile detrimentum patiatur alia Respub. nobilior. Et vnus priuatus, qui tenetur dare omnia sua bona pro cōseruatione suæ Reipu. non tenetur tamen similiter facere propter Rempub. alienam, quāuis nobiliorem. Cùm ergo teneatur Respublica temporalis pati detrimentum propter spirituale, signum est, eas nō esse duas diuersas, sed vnius & eiusdem partes, & vnam alteri subiectam.

NEQVE etiam valet, si quis dicat, Principem temporalem teneri pati detrimentum pro bono spirituali, non propter subiectionem ad Rempub. spiritualem, sed quia alioqui noceret suis subditis, quibus malū est amittere spiritualia pro temporalibus: Nam etiamsi non subditi, sed homines alterius regni patiantur notabile damnū in spiritualibus, propter administrationem temporalis alicuius Regis Christiani, tenetur ille mutare suum modum administrandi, cuius rei nulla alia ratio reddi potest, nisi quia sunt eiusdem corporis membra, & vnum alteri subiectum.

SECVNDA RATIO, Respub. Ecclesiastica de-

ITEM, potest quælibet Respub. quia perfecta, & sibi sufficiens esse debet, imperare alteri Reipub. nō sibi subiectæ, & eam cogere ad mutandam administrationem, immò etiam deponere eius Principem, & alium instituere, quando non potest aliter se defendere ab eius iniuriis, ergo multò magis poterit spiritualis Respubl. imperare temporali Reipub. sibi subiectę, & cogere ad mutādam administrationē, & deponere Principes, atque alios instituere, quando aliter non potest bonum suum spirituale tueri: & hoc modo intelligenda sunt verba S. Bernardi lib. 4. de conside. & Bonifacij VIII. in extrauaganti: Vnam sanctam, de maioritate & obedientia, vbi dicunt, in potestate Papæ esse vtrūque gladium. Volunt enim significare, Pontificem habere per se & propriè gladium spiritualem, & quia gladius temporalis subiectus est spirituali, posse Pontificem Regi imperare, aut interdicere vsum gladij temporalis, quando id requirit Ecclesiæ necessitas.

SIC enim habent B. BERNARDI verba, quæ Bonifacius imitatus est: *Quid tu* (inquit, Papam alloquens) *denuò vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini, dicentis sic: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu euaginandus, alioquin si nullo modo ad te pertinet & is, dicentibus Apostolis: Ecce gladij duo hic: non respondisset Dominus: Satis est, sed, Nimis est. Vterque ergo Ecclesia, & spiritualis scilicet gladius, & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercendus est. Ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum Sacerdotis, & iussum Imperatoris.* Vbi etiam notandū, quòd cùm hæretici reprehendunt Bonifacij extrauagantē, vt erroneam, arrogantem, tyrannicā (sic enim de ea passim loquuntur) monendi sunt, vt cogitent eadē esse Bernardi verba in lib. de consider. vbi tamē sine adulatione loquitur, vt Caluinus lib. 4. instit. cap. 11. §. 10. dicat, ita loqui in libris illis Bernardum, vt veritas ipsa loqui videatur.

TERTIA RATIO, Non licet Christianis tolerare Regem infidelem, aut hæreticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam hæresim, vel infidelitatem: at iudicare, an Rex pertrahat ad hæresim, nec ne, pertinet ad Pontificem, cui est commissa cura religionis: ergo Pontificis est iudicare, Regem esse deponendum, vel non deponendum.

PROBATVR huius argumēti propositio ex c. 17. Deuter. vbi prohibetur populus eligere Regē, qui non sit de fratribus suis, id est, non Iudæū. ne videlicet pertrahat Iudæos ad idololatriam, ergo etiam Christiani prohibentur eligere Regem non Christianum. Nam illud præceptū morale est, & naturali æquitate nititur.

RVRSVM, eiusdē periculi & damni est eligere non Christianum, & non deponere non Christianū, vt notum est: ergo tenentur Christiani nō pati super se Regem non Christianū, si ille conetur auertere populum à fide: Addo autē istam conditionalē, propter eos Principes infideles, qui habuerūt dominiū supra populum suū, antequam populus conuerteretur ad fidē. Si enim tales Principes nō conētur fideles à fide auertere, non existimo posse eos priuari suo dominio. Quanquā contrarium sentit B. Thomas in 2. 2. q. 10. art. 10. At si isti

fidem Principes conentur auertere populum à fide, A ergo hanc triplicē potestatem habet summus Pōtifex. omniū consensu possunt & debēt priuari suo dominio.

QVOD si Christiani olim nō deposuerunt Neronem, & Diocletianū, & Iulianū Apostatā, ac Valentem Arianum, & similes, id fuit quia deerāt vires temporales Christianis. Nam quòd alioqui iure potuissent id facere patet ex Apostolo primæ ad Corinthios 6. vbi iubet cōstitui nouos iudices à Christianis temporalium caussarum, ne cogerētur Christiani caussam dicere coram iudice Christi persequutore. Sicut enim noui iudices constitui potuerunt, ita & noui Principes & Reges propter eandem caussam, si vires adfuissent.

PRÆTEREA tolerare Regem hæreticum, vel infidelem conantem pertrahere homines ad suā sectam, est exponere religionē eundentissimo periculo. *Qualis enim est Rector ciuitatis, tales & habitantes in ea.* Eccles. 10. vnde est illud: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Et experientia idem docet: nam quia Hieroboam Rex idololatra fuit, maxima etiā regni pars continuò idola B colere cœpit. 3. Regum 12. & post Christi aduentum, regnante Constantino, florebat fides Christiana: regnante Constantio florebat Arianismus: regnante Iuliano, iterum resloruit Ethnicismus: & in Anglia nostris temporibus regnante Henrico, & postea Eduardo totum regnum à fide quodammodo apostatauit regnante Maria, iterum totum regnum ad Ecclesiam rediit: regnante Helizabetha, iterum regnare cœpit Caluinismus, & vera exulare religio.

AT non tenentur Christiani, immò nec debēt cum euidēti periculo religionis tolerare Regem infidelem. Nam quando ius diuinum & ius humanum pugnant, debet seruari ius diuinum omisso humano: de iure autem diuino est seruare veram fidem & religionem, quæ vna tantum est, non multæ: de iure autem humano est, quòd hunc aut illum habeamus Regem.

DENIQVE, cur non potest liberari populus fide- C lis à iugo regis infidelis, & pertrahentis ad infidelitatē, si coniux fidelis liber est ab obligatione manendi cum coniuge infideli, quando ille non vult manere cū coniuge Christiana, sine iniuria fidei, vt apertè deducit ex Paulo 1. ad Corinthios 7. Innocētius III. cap. Gaudeamus extra de diuortijs? Non enim minor est potestas coniugis in coniugem, quam Regis in subditos, sed aliquanto etiam maior

QVARTA RATIO, Quando Reges & Principes ad Ecclesiam veniunt vt Christiani fiāt, recipiuntur cum pacto expresso, vel tacito, vt sceptra sua subijciāt Christo, & polliceantur se Christi fidem seruaturos & defensuros, etiam sub pœna regni perdendi, ergo quando fiunt hæretici, aut religioni obsunt, possunt ab Ecclesia iudicari, & etiam deponi a principatu, nec vlla eis iniuria fiet, si deponantur. Nam non est idoneus Sacra- D mento Baptismi, qui nō est paratus Christo seruire, & propter ipsum amittere quidquid habet, ait enim Dominus Lucæ decimo quarto: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Præterea Ecclesia nimis grauiter erraret si admitteret aliquem Regem, qui vellet impunè fouere quamlibet sectam, & defendere hæreticos, ac euertere religionem.

QVINTA RATIO, Cùm Petro dictum est: *Pasce oues*, Ioannis vltimo, data est illi facultas omnis, quæ est pastori necessaria ad gregē tuēdum: at pastori necessaria est potestas triplex, illa rū, Vna circa lupos, vt eos arceat omni ratione qua poterit, Altera circa arietes, vt si quādo cornibus lædāt gregem, possit eos recludere, & prohibere, ne gregē vlterius præcedāt, Tertia circa oues reliquas, vt singulis tribuat conuenientia pabula,

ERGO tria ducuntur argumenta ex hoc loco: PRIMVM sit lupi, qui Ecclesiam Domini vastant, hæretici sunt, vt patet ex illo Matthæi 7. *Attendite à falsis Prophetis*, &c. Si ergo Princeps aliquis ex oue, aut ariete fiat lupus, id est ex Christiano fiat hæreticus, poterit pastor Ecclesiæ eum arcere per excommunicationem, & simul iubere populo, ne eum sequantur, ac proinde priuare eum dominio in subditos.

ALTERVM verò sit, potest pastor arietes furiosos destruētes ouile, separare & recludere. Princeps autem est aries furiosus destruens ouile, quando est Catholicus fide, sed adeò malus, vt multùm obsit religioni & Ecclesiæ, vt si Episcopatus vendat, Ecclesias diripiat, &c. Ergo poterit pastor Ecclesię eum recludere, vel redigere in ordinem ouium,

TERTIVM argumentum: est, potest pastor, ac debet omnes oues ita pascere, vt eis conuenit: Ergo po- B test ac debet Pontifex omnibus Christianis ea iubere, atque ea cogere, ad quæ quilibet eorū, secundum statū suum tenetur, id est, singulos cogere, vt eo modo Deo seruiant quo secundū statum suum debent, debēt autem Reges Deo seruire defendendo Ecclesiam, puniendoque hæreticos & schismaticos, vt Augustinus docet in epist. 50. ad Bonifacium, Leo epist 75. ad Leonem Augustum, & Gregorius li 1 epist. 61. ad Mauritium. Ergo potest, ac debet Regibus iubere, vt hoc faciant, & nisi fecerint, etiam cogere per excōmunicationem, aliāsque commodas rationes. Vide plura apud Nicolaum Sanderum li. 2. cap 4 de visibili Monarchia, vbi etiam multa ex ijs, quæ diximus, inuenies.

CAPVT OCTAVVM.

Idem probatur exemplis.

NVNC ad exempla veniamus. PRIMVM est 2. Paral. 26 vbi legimus, Oziam Regem, cùm Sacerdotum officium vsurparet, à Pontifice fuisse de templo electum, & cùm propter idem peccatum lepra ei eo percussus fuisset coactum etiam fuisse ex vrbe discedere, & regnum filio renunciare Quod enim non sponte sua, sed ex sententia sacerdotis vrbe, & regni administratione priuatus fuerit, patet, nā legimus Leuitici 13. *Quicunque* inquit Lex, *maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium Sacerdotis, solus habitabit extra castra* Cùm ergo hæc fuerit lex in Israël. & simul legamus 2 Paralip 26. Regē habitasse extra vrbē in domo solitaria, & filiu eius in vrbe iudicasse populum terræ, cogimur dicere, fuisse eū ad arbitriū Sacerdoti separatum, & consequenter regnandi auctoritate priuatum.

SI ergo propter lepram corporalem poterat Sacerdos olim Regē iudicare, & regno priuare, quare id non poterit modò propter lepram spiritualem, id est, propter hæresim, quæ per lepram figuratur, vt Augustinus docet in quæstionibus Euangel. lib. 2. quæst. 40. præsertim cùm 1. Corinth. 10 Paulus dicat, contigisse Iudæis omnia in figuram.

SECVNDVM est 2. Paralipomen 23. vbi cū Athalia tyrannicè occupasset regnum, & foueret cultū Baal, Ioiada Pontifex vocauit cēturiones & milites, & iussit eis, vt Athaliam interficerent, quod & fecerunt; & pro ea Ioas Regem creauit, quod non Pontifex non suaserit, sed iusserit, patet ex illis verbis 4. Reg. 11. *Et fecerūt cēturiones iuxta omnia, quæ præceperat eis Ioiada Sacerdos.* Ité ex illis 2. Paralip 23. *Egressus autē Ioiada Pontifex ad centuriones & principes exercitus, dixit eis, Educite eā* (Athaliam Reginam) *extra septa templi, & interficiatur foris gladio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qvod autem caussa huius depositionis & occisionis Athaliæ non solùm tyrannis eius fuerit, sed etiam quòd foueret cultũ Baal, patet ex illis verbis, quæ pronuntur immediatè post eius occisionem. *Itaque* (inquit Scriptura) *ingressus est omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam & altaria, & simulacra illius confregerunt, Mathan quoque Sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.*

Tertivm exemplum est beati Ambrosii, qui cùm Episcopus esset Mediolanensis, & proinde pastor & pater spiritualis Theodosij Imperatoris, qui Mediolani sedem suã ordinariè tenebat, primùm excommunicauit eum propter cædem quam Thessalonicæ à militibus fieri imperauerat: deinde præcepit ei, vt legem ferret, ne sententiæ latæ de cæde, vel bonorum publicatione, ratæ essent, nisi post triginta dies à sententiæ pronunciatione, vt nimirũ, si quid per itacundiam præcipitanter dictasset, intra tot dierum spatium reuocare posset. Scribit hoc Theodoretus libro historiæ quinto, capite decimo septimo. At qui non potuit Ambrosius excommunicare Theodosium propter cædem illam, nisi prius caussam illam cognouisset, & dijudicasset, licet criminalis esset, & ad forum externum pertineret: non potuit autem cognoscere, & iudicare eiusmodi caussam, nisi etiam in foro externo legitimus iudex Theodosij fuisset.

Praeterea, cogere Imperatorem ad legem politicam ferẽdam, & præscribere ei formam legis, nónne manifestè ostẽdit posse Episcopum interdum temporali potestate vti, etiam in eos, qui potestatem super alios acoeperunt? etsi Episcopus quilibet id potest, quantò magis Princeps Episcoporum?

Qvartvm est Gregorii I. in priuilegio, quod cõcessit monasterio sancti Medardi & habetur in fine epistolarum: *Si quis*, inquit, *Regum, Antistitum, Iudicum, vel quarumcunque secularium personarum, huius Apostolicæ auctoritatis, & nostræ præceptionis decreta violauerit, cuiuscunque dignitatis, vel sublimitatis sit, honore suo priuetur.*

Qvintvm est Gregorii II. qui Leoni Imperatori Iconomacho à se excõmunicato prohibuit vectigalia solui ab Italis, & proinde multauit eum parte imperij. Fatentur id Magdeburgenses centuria octaua, capite decimo, in vita Gregorij II. sed reprehendunt, Gregoriumque proditorem suæ ipsius patriæ fuisse dicunt. At nullum proferunt scriptorem, qui factum hoc Gregorij vituperet, cùm nos è contrario habeamus multos, qui laudauerunt vt sanctum, & legitimum, nimirum Cedrenum, Zonaram, in vita Leonis Isauri, & omnes alios historicos, qui res gestas horum temporum conscripserunt.

Sextvm est Zachariae, qui rogatus à Primoribus Francorum, Childericum deposuit, & in eius locum Pipinum Caroli Magni patrem, Regem creari iussit. Cuius caussa fuit, quia propter socordiam Childerici, & religioni, & regno in Gallia extrema ruina imminere videbatur, vt patet ex Cedreno in vita Leonis Isauri, Paulo Diacono libro sexto capite quinto, de gestis Longobardorum, & sancto Bonifacio Episcopo Moguntino in epistola ad Zachariam.

Hoc etiam factum hæretici agnoscũt, & reprehendunt, vt Magdeburgenses centuria octaua, capite decimo vbi dicunt, Zachariam Papam quasi diuinam auctoritatem sibi proteruè assumpsisse. At nec huius facti vllum inuenire potuerunt in antiquis scriptoribus reprehensorem: nos autem plurimos habemus approbatores, nimirum Adonem, Sigebertum, Rheginonem in Chronicis, sed de hac re diximus plura contra Caluinum in secundo libro, capite 17.

Septimvm exemplum est Leonis III. qui imperium transtulit à Græcis ad Germanos, propterea quòd Græci nullum auxilium laboranti Ecclesiæ Occidentali adferre possent. Ex quo factũ est, vt licet imperatoria dignitas absolutè considerata non sit à Pontifice, sed à Deo mediante iure Gentium, vt suprà ostendimus ex Gelasio, Nicolao, & Innocentio III. tamen Imperatores qui fuerunt à tẽpore Caroli Magni, Pontifici debeant suum imperium.

Qvòd enim hęc potestas sit nũc apud Germanos, à Pontifice est, & licet absolutè non esset necessarium, vt Papa confirmaret Imperatorem, nec vt Imperator Pontifici iurare rum fidelitatis præstaret: tamen à tempore translationis imperij in Germanos, vtrumque requiritur, vt patet ex Innocentio III. cap. Venerabilem, extra de elec. & ex Clementina vnica, de iureiurando. neque iniustè hoc requiritur. Qui enim potuit imperiũ Germanis cõferre, propter Ecclesiæ salutem, potuit etiam certas conditiones adiungere, propter eandã caussam; ne videlicet contingeret hæreticum, vel schismaticum creari.

Ad hoc exemplum dupliciter respondent aduersarij: nam alij negãt rectè factum, vt Pontifex imperium à Græcis transferre in Germanos: & in hoc numero sunt Magdeburgenses, qui cẽturia octaua, cap decimo, colum. septingẽtesima quinquagesima prima, sic aiũt: *Est hæc translatio præcipuum ex miraculis nutchristi.* Theodorus quoque Bibliander tabula decima suæ Chronologiæ dicit, Leonem III. vsurpata auctoritate, imperium à Græcis ad Germanos transtulisse. Alij verò asserunt, factum quidem iure, sed auctorem translationis non Pontificem, sed populum fuisse Romanum. Ita Marsilius de Padua, referente Pighio libro quinto hierarchiæ Ecclesiasticæ, capite decimo quarto.

Ad Primos respondeo, hanc translationem rectè & legitimè factam fuisse, apertè constare. Primo, ex consensu totius orbis Christiani: semper enim omnes Christiani pro veris imperatoribus habuerunt Carolum Magnum, eiúsque successores: nec fuit vnquam vllus Rex Christianus, qui Imperatorem precedere voluerit, tametsi eum alioqui potentia, & regni antiquitate anteiret. Primi sunt Lutherani, qui sicut populum fide & religione spoliauerũt, ita quoque Imperatorem suum de sede sua deturbare moliuntur.

Secvndò, ex felici euentu huius trãslationis. Vt enim Deus ostenderet iure factum fuisse, multis victoriis Carolum ornauit, regnúmque eius florentissimum & Ecclesiæ vtilissimum esse fecit.

Tertivm, ex confessione Imperatorum Græcorum, qui non semel confessi sunt, Romanum Pontificem iure potuisse facere quod fecit. Nã inprimis cùm audisset Irene Imperatrix, Carolum à Leone appellatum Imperatorem non solùm non reclamauit, sed etiã Carolo nubere voluit, & fecisset, nisi perfidi quidam Eunuchi impediuissent, vt scribunt Zonaras, & Cedrenus in vita eiusdem Irenæ.

Deinde, mortua Irena, Nicephorus Imperator, qui ei successerat, Legatos ad Carolũ, tanquã Imperatorẽ, misit, vt scribit Ado in Chronico anni octingẽtesimi tertij, & paulò pòst defuncto Nicephoro, Michaël ei succedens, similiter Legatos ad Carolum misit, qui eum Imperatorem palàm salutauerunt, vt scribit idem Ado in Chronico anni octingẽtesimi decimi. Nec solùm Græci, sed etiam Persæ legatos & munera ad Imperatorem Carolum recens creatum miserunt, vt scribunt Rhegino libro secundo. & Otho Frisingensis libro 5. capite 31. rursum (vt scribit Blondus libro quinto decad. 2. & Platina in vita Alexandri III.) Imperator Græcorum Emmanuel, cùm audisset Pontificem Alexandrũ III. ab Imperatore Frederico in extremas redactum angustias, eidem Pontifici obtulit auxilium, & pecuniarum ingentem vim, si vellet imperium Occidentis, Constantinopolitanis Imperatoribus reddere: respondit autem Pontifex, nolle se ea coniungere, quæ maiores sui de industria, & optima ratione diuisissent. Vbi Notandvm est, Emmanuelem non voluisse aliud à Pontifice, quàm titulũ imperij. Satis enim sciebat, possessionem ipsam à Pontifice dari non potuisse, sed fuisse armis acquirendam: non autem solum titulum tanto pretio emere voluisset, si eum inanem, vel etiam falsum & illegitimum esse credidisset.

Ad alios, qui dicunt, auctorem trãslationis non Pontificem, sed populum Romanum fuisse, facilè est respondere: nam inprimis populus Romanus nunquã ferè habuit Imperatoris creandi potestatem: sed antiqui Imperatores, vel iure hæreditario habuerũt imperium, vt Octauianus, Tiberius, Caius, vel ab exercitu creabantur, vt creatus fuit Claudius, Vespasianus, & alij. Et fuisse hanc ordinariam consuetudinẽ, vt Imperator ab exercitu crearetur, testatur Beatus Hieronymus epist. ad Euagrium. Vnde exstat Canon, Legimus. distin. nonagesima tertia. Tempore autem Caroli Magni, nullus fuit exercitus Romanorum, qui eum Imperatorem creare potuerit. Soli enim in Italia erãt exercitus Græcorum & Longobardorum, & ij omnes Carolo infensi: nec iure hæreditario Carolus imperiũ habuit, vt patet.

Deinde, si quam habuerunt Romani in Imperatore eligendo auctoritatem, eam certè amiserunt, quando imperij sedes Constantinopolim trãslata fuit. Nam deinceps per annos circiter D. hoc est, à Constantino Magno, víque ad Carolum Magnũ nihil vnquam egit Senatus, populúsque Romanus circa Imperatorũ creationem.

Praeterea auctores omnes qui de hac re scribũt, vt Zonaras, & Cedrenus in vita Irenę, Paulus Diacõus lib. 23. rerum Romanarũ, Ado in Chronico anni DCCC. Albertus Krantius in Metropoli lib. 1. cap. 14. Otho Frisingẽsis lib. 5. c. 31. Marianus Scotus, Hermannus Contractus, Lambertus Sigebertus, Rhegino, Palmerius, Blondus, omnésque alij Chronologi, vel Historici Leonem III. asserunt imperiũ à Græcis in Francos, seu Germanos transtulisse. Quod idem docet Innocentius III. cap. Venerabilem. de electione. *Ad eos*, inquit, *ius & potestas huiusmodi ab Apostolica sede peruenit, quæ Romanum imperium in persona magnifici Caroli à Græcis transtulit in Germanos.* Et ibidem subiungit Principes Germaniæ id apertè cognoscere.

Ipse etiam Carolus Magnus idem non obscurè significauit, cùm scriptum à se testamentum, quo filios suos hæredes imperij relinquebat, misit ad Leonem Papam, vt subscriptione sua firmaret, vt scribit Ado in Chronico anni DCCC. IV. Denique idem patet ex confessione Emmanuelis Græci Imperatoris, vt suprà est annotatum.

Octavvm exemplum est Gregorii V. qui sanctionem edidit de Imperatore eligendo per septem Germaniæ principes: quæ vsque ad hanc diem seruatur. Quod ita esse, præter Blondum decade 2. libro 3. Nauclerum generat. 34. Platinam in vita Gregorij V. aliosque multos historicos, asserunt etiam Magdeburgenses cent. 10. c. 10. col. 546. his verbis, *Gregorius suam patriã insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, vt penes solos Germanos ius esset eligendi regem, qui post diadema à Romano Pont. sice acceptum imperator, & Augustus appellaretur. Suntque electores constituti, Moguntinus, Treuirensis, & Colonięnsis Archiepiscopi, Marchio Brandeburgensis, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ Dux, & Rex Bohemiæ.*

Vtrvm autẽ iure Pontifex id fecerit, non aperiũt. Sed si velint, iure id factum, fateri cogentur Põtificem esse imperatore, & principibus omnibus superiorẽ, vt patet: si verò dicant non iure, sed tyrannicè, iniuriã faciunt suis patronis, & protectoribus, nimirũ Duci Saxoniæ, Comiti Palatino, & Marchioni Brandeburgensi. Quid enim isti habent maius, quàm electoratum? at nõ iure habent, si is qui dedit, dare non potuit. Dedisse autem pontificem extra controuersiam est.

Est autem hic annotandum, Onuphrium in lib. de comitijs imperialibus, contra communem historicorum sententiam scripsisse, sanctionem hanc de electione imperatoris, nõ Gregorij V. sed Gregorij X. fuisse. Quod etsi ei rei, de qua nunc agimus, non nocet, tamen existimo non esse verum. Nam Innocẽtius III. qui sedit ante Gregorium X annis LXX. in illo cap. Venerabilem, de electione, indicat iamdudum à sede Apostolica concessum certis principibus Germaniæ ius eligẽdi imperatorem & Henricus Hostiensis, qui etiam ante Gregorij X. tempora floruit, in commentario huius capitis dicit Innocẽtium loqui de septem electoribus. Et Pelagius Aluarus, qui vixit, paulò post tẽpora Gregorij X. ita vt ipsius memoria factum sit quid Gregorius X. egit, tamen lib. 1. art. 41. de planctu Ecclesiæ, affirmat à Gregorio V. institutam imperatoris electionem, quæ nunc in vsu est, & enumerat ibidem septem electores, quos suprà nominauimus.

Nonvm exemplum est Gregorij VII. qui Henricum IV Imperatorem deposuit, & alium eligi iussit, quod & factum est, vt ipsi etiam Magdeburgenses fatentur centur. 11. cap. 10. in vita Gregorij VII. rectè autem factum hoc fuisse, & cum approbatione, & plausu omnium bonorum in libro superiore ostendimus, vbi Pontifices aliquot à calumnijs hæreticorum vindicauimus.

Decimvm exemplum est Innocentii III. qui Othonem IV. similiter deposuit, vt patet ex Blondo, decade secunda, lib. 6.

Vndecimvm est Innocentii IV. qui in Cõcilio generali Lugdunensi consentientibus vniuersis Patribus, deposuit Fredericum II. & vacant tunc imperium annis XXVIII. vt Matthæus Palmerius in Chronico annotauit. Exstat adhuc rota sententia in Fridericum lata. Cap. ad Apostolicæ, de sententia & re iudicata in sexto. Idem etiam Innocentius IV. dedit Regi Lusitaniæ coadiutorem quendam, qui regnum administraret, quandoquidem regis negligentia, & respublica, & religio in Lusitania detrimentum patiebatur. Id habetur capite Grandi, de supplenda negligentia prælatorum, in sexto.

Dvodecimvm est Clementis VI. qui Ludouicum IV. imperatorem à Ioanne XXII. & Benedicto XII. excommunicatum deposuit. Cuius historiam vide apud Pighium libro hierarchiæ Ecclesiasticę 5. cap. 14. & 15. & apud Robertum Arboricensem tomo 2. theoremate septimo, de vtroque gladio.

Argvmenta aduersariorum partim soluta sunt in 2. li. de Pontifice, partim ex dictis nullo negotio solui possunt. Vide Ioannem de Turrecremata lib. 2. summæ, cap. vlt & penulti mo, & Albertum Pighium li. 5. cap. 15. qui soluunt argumenta quædam, sed leuia, ac facilia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT IX.

Non pugnare cum verbo Dei, vt vnus homo sit princeps Ecclesiasticus, & politicus simul.

QVANTVM ad tertiam partē quæstionis, quoniam aduersarij duo quædam docent de temporali principatu summi Pontificis, quem habet, PRIMO, esse possessionem mero latrocinio occupatam: SECVNDO, etiamsi iusto titulo eum haberet, non posse illum iure retinere, quod pugnet cum principatu spirituali. Ita CALVINVS lib. 4. instit. cap. 11. §. 8. & 11. Oportebit nos probare vtrumque, nimirum posse Pontifici conuenire eiusmodi principatum. & re ipsa iustè habere & possidere, quod habet, & possidet.

IGITVR quod non repugnet, Pontificem simul esse principem spiritualem, & temporalē alicuius prouinciæ, probatur, PRIMO exemplis Sanctorum, qui inueniuntur reges, & principes fuisse. Nam in lege naturæ Melchisedech fuit Rex, & Pontifex, vt patet ex Gen. 14. & Hebr. 7. immo etiā olim semper primogenitus, Rex, & Pontifex erat, vt B. Hieron. docet in quæstionibus Hebraicis in illud Gen. 49. *Ruben primogenitus meus.* Constat quoque Noë, Abraham, Isaac, Iacob præfuisse suis tam in ijs quæ ad religionem, quàm in ijs, quæ ad politicam vitam pertinebant.

DEINDE Moses, & summus Princeps temporalis, & summus Pōtifex fuit, vt ex diuinis literis perspicuum est. Nam Exod. 18. dicitur: *Sedit Moses, vt iudicaret populum.* Et c. 32. iussit occidi plurimos de populo propter peccatum idololatriæ & c 40. Adoleuit Domino incēsum, quod erat maximè proprium munus Pontificis, vt patet ex li. 2 Paral. c. 26. item Leuit 8. consecrauit Moses Aaronem in sacerdotem, sanctificauit tabernaculum, & altare, obtulit sacrificia, & holocaustta, quæ solus sacerdos facere potest.

ITAQVE PHILO lib. 3. de vita Mosis, in vltimis verbis, *Hæc est*, inquit, *vita, hic exitus Moses Regis, Legislatoris, Pontificis, Prophetæ.* Et GREGORIVS Naizanzenus in orat. ad Gregorium Nyssenum: *Moses*, inquit, *principum princeps, & sacerdotum sacerdos, Aarone pro lingua vtebatur.* Denique AVGVSTINVS de regno Mosis ait q 68. in Exodum: *Sedebat*, inquit, *iudiciaria sublimitate solus, populo vniuerso stante.* De pontificatu autem q. 23. in Leuit. *Ambo*, inquit, *summi Sacerdotes erant, Moyses, & Aaron.*

PRAETEREA Heli & summus Pontifex, & iudex politicus fuit annis XL vt patet ex li. 1. Reg. c. 1. & 4. Denique Machabæi, Iudas, Ionathas, Simon, Ioannes, & cæteri vsque ad Herodem simul Pontifices, & duces politici fuerunt, vt patet ex lib. Machabæorum, & ex Iosepho lib. 12. antiquit. & sequentibus.

PROBATVR SECVNDO ratione, PRIMO, potestas Ecclesiastica, & politica nō sunt cōtrariæ, sed vtraque bona, vtraq; à Deo, vtraque laudabilis, & vna alteri seruit. ergo nō pugnāt inter se, ergo simul in eodē esse possunt.

SECVNDO, magis diuersa sunt pax, & bellum, quàm bona temporalia, & spiritualia. at vnus & idem Rex simul præest senatui, & exercitui, togatis, & armatis. ergo multò magis poterit vnus præesse in temporalibus, & spiritualibus rebus.

TERTIO, potest vnus Rex gubernare diuersissima regna, quæ diuersos mores, ritus, leges, consuetudines habeant, & pari ratione potest vnus Episcopus regere plurimas Ecclesias, vt patet de Patriarchis antiquis (vt omittam Romanum) quorum quilibet habuit sub se plurimos Episcopos: ergo etiam poterit vnus homo regere vnum episcopatum, & vnum principatum.

NAM vel est difficilius regere episcopatum, quàm principatum, vel facilius, vel æquè difficile, si primum, ergo si vnus regit duos episcopatus, à maiori reget vnum episcopatum, & vnum principatum, si secundum, ergo si vnus regit duos principatus, à maiori reget vnum principatum, & vnum episcopatum: si tertium, ergo si vnus regit duos principatus, vel duos episcopatus à simili poterit regere vnum episcopatum, & vnum principatum.

QVARTO qui donauerunt Episcopo Romano, aliisque Episcopis principatus tēporales, pij homines fuerunt, & ea de caussa præcipuè à tota Ecclesia commendati sunt, vt patet de Constantino, & Carolo magno, & Ludouico eius filio, qui inde pius appellatus est, quos etiā aduersarij laudant, & contrà, qui eiusmodi principatū auferre conati sunt, vt Aistulphus Rex Lōgobardorum, Henricus IV. & V. Otho IV. Fredericus I. & II. ab omnibus, historicis, vt impij, & sacrilegi notātur.

DE AISTVLPHO sic scribit Ado in Chronico anni DCC. XXVII. *Aistulphus*, inquit, *Lōgobardorum Rex nimis perfidè testamenta dono prædecessorum eius B. Petro collata perrupit, & facultates Romanæ Ecclesiæ militibus suis dedit.* Et infrà, *Aistulphus, vt perfidus, omnia mentitus est.* Et infrà, *Aistulphus diuino iudicio dum venatum pergit, subitò percussus interijt.* B. quoque BERNARDVS epist. 242. ad Romanos, vehementer increpat Romanos, quòd ab Eugenio Papa discessissent: caussa autem discessionis fuerat, vt ex Platina, & historicis alijs patet, quia Romani nolebant subesse Pontifici in temporalibus, sed more veteri per consules Rempub. gubernari volebant. De Henrico IV. vide quæ suprà notauimus libr. 4. cap. 13.

NEQVE optimi principes fuerunt solùm ij, qui Apostolicam sedem ita ditarunt, sed etiam plerique eorum qui eiusmodi opes, & principatum receperunt. Nam Leonem IV. miraculis claruisse scribit Platina, Leonem IX. omnes Scriptores sanctum vocant, & miraculis claruisse scribunt Sigebertus, atque Otho Frisingensis Gregorium VII. illustrem miraculis fuisse, atque etiam virum optimum scribit Lābertus Schaffnaburgensis, & nos de eodem multa diximus libro superiore. Cœlestini V. vitam sanctissimā, & miraculis plenissimam describit Petrus ab Aliaco Episcopus Cameracēsis. Denique Adrianum I. Leonem III. Nicolaum I. Innocentium III. aliósque nonnullos, scriptores omnes laudant, quos tamen satis constat, hunc principatum vnà cum pontificatu administrasse.

DENIQVE probatur VLTIMO experientia. Nam etsi absolutè fortè præstare, Pontifices tractare solùm spiritualia, & reges temporalia, tamē propter malitiam temporum experientia clamat, non solùm vtiliter, sed etiam necessariò, & ex singulari Dei prouidentia donatos fuisse Pontifici, aliisque Episcopis temporales aliquos principatus. Si enim in Germania Episcopi principes non fuissent, nulli ad hanc diem in suis sedibus permansissent: sicut ergo in testamento veteri diu fuerunt Pontifices sine imperio temporali, & tamē vltimis temporibus, non poterat religio consistere, & defendi, nisi Pontifices etiam Reges essent, nimirū tempore Machabæorū. Ita quoque accidisse videmus Ecclesiæ, vt quæ primis temporibus ad maiestatem suam tuendam temporali principatu non egebat, nunc eodem necessario indigere videatur.

IAM VERO quod iure habeat summus Pōtifex eum principatū, quem habet, probari posset facilè, quia dono principū habuit. Sic enim scribit ADO in Chronico anni DCC. XXVII. *Insuper Pipinus Rex Rauennam totam,*

totámque Pentapolim S. Apostolis Petro, & Paulo tradidit. Et exstat in decreto Gratiani dist. 63. cōstitutio Ludouici I. Caroli magni filij in hanc formā. *Ego* LVDOVICVS *Romanorum Imperator Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi B. Petro principi Apostolorū, & per te vicario tuo domino Paschali Pōtifici summo, & successoribus eius in perpetuū, sicut a prædecessoribus vestris vsque nunc in vestra potestate, & ditione tenuistis, & dispositis Romanam ciuitatem cum ducatu suo, & suburbanis, & territorijs eius montanis, & maritimis, littoribus, & portubus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, oppidis, ac villis in Thusciæ partibus.*

ITEM LEO Episcopus Hostiensis lib. 1. Chronici Cassinensis cap. 9. *Fecit*, inquit, *idem inclytus Rex* (Pipinus) *cum filijs suis concessionem B. Petro, eiusque vicario de ciuitatibus Italiæ ac territorijs per designatos fines. A Lunis cum insula Corsica, inde in Suranum, in montem Bardonem, Verceium, Parmam, Rhegium, Mantuam, & montem Silicis simulque vniuersum Exarchatum Rauennæ sicut antiquitus fuit, cū prouincijs Venetiarum & Histriæ: cunctúmque ducatum Spoletinum, ac Beneuentanum.* Et infrà, *Demum idem Rex vnà cum Romano Pontifice in Italiam veniens, Rauennā & aliæ viginti ciuitates Aistulpho memorato sublatas Apostolicæ sedi subiecit.* Idem LEO lib. 3. cap. 48 *Anno*, inquit, *incarnationis Dominicæ M. LXXIX. Mathilda comitissa, Henrici imperatoris exercitum timens, Liguriam, & Thusciam prouincias Gregorio Papæ, & S. R. E. deuotissimè obtulit.* Et exstant Romæ authentica instrumenta harum & similium donationum. Sed etiam si nihil horū exstaret, abundè sufficeret præscriptio DCCC. annorum. Nam etiam regna, & imperia per latrocinium acquisita, tandē longo tēpore fiunt legitima. Alioqui enim quo iure Iulius Cæsar occupauit Romanum imperium? & tamen tempore Tiberij Christ° ait Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Quo iure Franci Galliam, Saxones Britanniam, Gothi Hispaniam inuaserunt? & tamen quis hoc tempore regna ab illis constituta illegitima esse diceret?

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur argumenta contraria.

SVPEREST argumenta soluere. PRIMO obijcit CALVINVS li. 4. inst. c. 11. §. 8. illud Matthæi 20. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Significat enim Dominus* (inquit Caluinus) *non modo pastoris officium distinctum esse ab officio principis, sed res esse magis separatas, quàm vt in vnum hominem coire queant.* Et quoniam videbat Caluinus posse obijci exemplum Mosis, subiungit: *Nam quod Moses vtrumque simul fuisse dicitur, primū, raro id miraculo factum est: deinde fuit temporarium, donec res melius componerentur. Vbi autem certa forma à Domino præscribitur, ciuilis gubernatio eis relinquitur, sacerdotium iubetur fratri resignare, & merito. Est enim supra naturam, vt vnus homo vtrique oneri sufficiat.*

RESPONDEO dupliciter PRIMO, Dominum hic solùm instituere meros principes Ecclesiasticos, ac docere debere eos vt tales sunt, præesse subditis non more regum, & dominorum, sed more patrum, & pastorum. Non autem sequitur hinc, non posse vnum, & eundem esse Episcopum & Principem.

EXEMPLVM autem Mosis, quod Caluinus conatur eludere, omnino cōuincit. Quod enim ille dicit, raro miraculo id factum esse manifestè falsum oštēdunt exēpla allata de Melchisedech, Heli, Iuda Machabæo, & alijs. Quod etiam addit, id esse factum ad tempus, donec Aaron cōsecraretur, falsum esse ostendit D. Augustinus q 23. in Leuit. vbi dicit, eodem tempore ambos fuisse Pontifices Mosem, & Aaronē, & probatur ex eo quod depositi Aaronem Moses tanquam Pontifex, consecrauitque Eleazarum filium Aaronis in locum eius, vt habetur Num. 20.

ET præterea, si post Aaronem ordinatum non poterat amplⁿ in vnā personā coire principatⁿ, & sacerdotium, quomodo Heli per annos XL. fuit sacerdos, & princeps? quomodo Machabæi per annos plusquā C?

DICO SECVNDO, Dominum illis verbis nō prohibere Episcopis dominatū qualis esse potest regum, & principum piorum. sed qualis est regum ignorantium Deū, qui tyrāni potius sunt quàm reges. Id quod patet ex verborum Græcorum proprietate. Nam Matthæus non ait: κυριεύουσιν αὐτῶν, id est, dominantur simpliciter, sed κατακυριεύουσιν, id est, violenter dominantur. Sicut 1. Petr. 5 *Non dominantes in cleris*, habetur, μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων. & Iosue 15. legimus: *Dixit Caleb qui percusserit Cariathsepher, & ceperit eam*, Græcè, καὶ κατακύσει αὐτὴν, id est, vi dominatus fuerit eius, &c. Vnde 2. Pet. 2. & in epist. Iudæ, videmus hæreticos reprehendi, quod κυριότητα contemnant.

SECVNDO obijcit ibid. §. 9 illud Luc. 12. *O homo quis me constituit Iudicem, aut diuisorem inter vos?* Dominus reiecit munus iudicandi tanquam non consentaneum muneri prædicatoris, & ministri verbi, sicut etiā Apostoli Act. 6. dixerunt, *Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis.* At non potest hæc munera reijcere, qui est Princeps.

AD verba Domini responderi posset, Dominum in hoc mundo suscepisse personam Pontificis, non Principis tēporalis, & illis verbis monuisse simplices Pontifices, ne se misceant alienis negotijs. At melius potest dici generaliter in vtroque loco admoneri Pontifices & Principes, ne minutis, & vilibus officijs ita occupentur, vt omittere cogantur maiora. Hoc modo Iethro cùm vidisset Mosem tota die sedere ad iudicādum, Exo. 18 sapienter eū admonuit, nō vt deponeret principatum politicum, & seruaret solum Ecclesiasticum, sed vt constitueret minores Iudices, qui satisfacerent populo in rebus leuioribus, & grauiora quæque tam politica, quàm Ecclesiastica ad se referrent. Sic etiam B. Bern. li. 1. de cōsider. ijsdem verbis Domini in medium adductis hortatur Pōtificem, vt iudicia rerum temporālium alijs dimittat, quem tamen sciebat iam tunc Principem temporalem fuisse.

SIC demque Apostoli ita omiserunt in Hierusalem curam ministrandi mensis, vt tamē præsiderent etiam in tēporalibus toti illi Ecclesiæ. Vide Gal. 2. Petrus, & Iacobus, & Ioannes solliciti pro fratribus, qui erant in Hierusalem, rogant Paulum, & Barnabam, vt memores sint colligere aliquam eleemosynā, & mittere in Hierusalem. Illi verò id fecerunt, & collectam pecuniam ipsimet detulerunt, non ad Diaconos præfectos mensis, sed ad seniores, vt habetur Act. 11.

TERTIO obijcit CALVINVS ibid. §. 11. verba D. Bernardi li. 2. de consid. *Apostolis interdicitur dominatus, i ergo tu, & tibi vsurpare aude aut dominans Apostolatum, aut Apostolicus dominatum. Forma Apostolica hæc est, interdicitur dominatio, indicitur ministratio.*

RESPONDEO, Bernardum loqui de Pontifice, vt Pontifex est totius Ecclesiæ, & secundum id quod habet ex Christi institutione. Nā paulò antè dixerat: *Esto, vt alia quacunque ratione hæc tibi vendices sed non Apostolico iure, nec enim tibi ille dare, quod non habuit, potuit, &c.* Itaque vult Bernardus Pontificem, vt pastor est ouium, non debere eis dominari, sed eas pascere, at sicut nihil ominus ijsdē ouibus, vt sunt ciues Reip. dominatur princeps politicus, ita potest ijsdem dominari eadem ratione Pontifex, si sit eorum politicus princeps.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVARTO objicit ibid.§.14.verba B.Gregorij.qui A li.4.epist.44.dicit anathema Episcopo,qui iubet alicui agro more fiscali titulum imprimi.

RESPONDEO,nihil esse mirandum, si Gregorius noluit Episcopos,nec etiã præfectos patrimoniorum Romanæ Ecclesiæ vti more fiscali in agris Ecclesię recuperandis.Nam nódum habuerat Ecclesia politicum principatum,sed possidebat bona temporalia ad eum modum,quo priuati ciues possident.Itaque æquũ erat, vt agros,quos suos esse cẽsebat Ecclesia, si fortè ab alijs occuparẽtur,in iudicio legitimo eos repeteret:non autem more fiscali propria sibi auctoritate vendicarer.

QVINTO objiciunt alij illud 2.Tim.2.*Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* Quæ verba dicũtur Episcopo. At non potest princeps non se implicare negotijs secularibus. B

RESPONDEO,negotia secularia hoc loco nõ vocari regimen politicum,sed curam parandi victus, & proinde negotiationes,& mercimonia, & similia. Est enim Græcè τὰ βίϖ πραγματείας. id est, negotijs vitæ, seu victus. Vbi etiam notandum,non haberi in Græco, nec in omnibus Latinis codicibus illud, DEO, sed generaliter ἀλλὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τὰ βίϖ πραγματείαις. Et est sensus,Dixi vt labores, sicut bonus miles Christi.Porro bonus miles non est sollicitus circa victum,& corporis curam,sed comedit,& bibit quando potest, & quomodo potest, dormit hum i, vestitur magis ferro,quàm panno, &c. Itaque Apostolus non prohibet regimen politicum, sed nimiam solicitudinem circa vitam corporalem:&,vt bene monuit Chrysostomus, dicuntur hæc à Paulo tam Episcopo quàm alijs hominibus.Omnes enim,etiam Laici, etiam Reges,milites Christi esse debent.

SEXTO objiciũt verba Nicolai Lep.ad Michaëlem, vbi dicit fuisse quidem ante Christi aduentum eosdem Reges,& Pontifices,at Christum verũ regem, & Pontificem ista disiunxisse:*Cùm ad verum* inquit,*ventum est, vltrà sibi nec Imperator iura pontificatus arripuit,nec Pontifex nomen imperatorium vsurpauit,&c.*

RESPONDEO, Nicolaum noluisse negare, posse Pontifici conuenire temporale aliquod dominium. Nam ipse erat Pontifex, & simul princeps politicus Romæ,& Rauennæ, aliarumque ciuitatum, quas dudum acceperant maiores eius ab Imperatoribus: sed solum voluisse dicere, non conuenire vt idem sit Pontifex totius orbis,& simul Imperator etiam totius orbis.Non quod hoc repugnet Euangelio, & nullo modo possit fieri,sed quia Christus ad conseruandam humilitatem,voluit Pontificem indigere Imperatoris defensione in temporalibus,& simul Imperatorem indigere Pontificis directione in spiritualibus.Quod autem Christus voluerit,patet ex eo, quod reliquit imperium Tiberio,& Petro solum contulit pontificatum.

***

Finis Tertiæ Controuersiæ generalis.

QVARTA CONTROVERSIA GENERALIS

DE CONCILIIS, ET ECCLESIA MILITANTE.

QVATVOR LIBRIS COMPREHENSA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM

LIBER PRIMVS.

De Concilijs, & Ecclesia.

PRAEFATIO

CAP. I. Ordo disputationis.
II. Qui scripserint de Concilijs.
III. De nomine Concilij & origine.
IIII. Partitio Conciliorum duplex.
V. Concilia generalia approbata.
VI. Concilia generalia reprobata.
VII. Concilia partim confirmata, partim reprobata.
VIII. De Concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.
IX. De vtilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.
X. Concilia generalia vtilia esse, & suo quodá modo necessaria, non tamen absolutè & simpliciter.
XI. Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.
XII. Cuius sit congregare Concilia.
XIII. Soluuntur argumenta aduersariorum.
XIIII. Explicantur dubitationes quædam.
XV. Quinam sint ad Concilium conuocandi.
XVI. Soluuntur obiectiones aduersariorum.
XVII. Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.
XVIII. Episcopos in Conciliis non Consiliarios, sed Iudices esse,
XIX. Cuius sit generali Concilio præsidere.
XX. Soluuntur argumenta aduersariorum.
XXI. Explicantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LIBER SECVNDVS.

De Conciliorum auctoritate.

CAP. I. Argumentum & partitio huius libri.
II. Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non posse, ex Scripturis demonstratur.
III. Idem probatur ex Patribus.
IIII. Idem ostenditur argumentis à ratione ductis.
V. Concilia particularia, à Pontifice approbata, errare non posse.
VI. Soluuntur argumenta ex Scripturis deprompta.
VII. Soluuntur argumenta petita ex testimonio veterum Patrum.
VIII. Soluuntur argumenta ex Conciliorum erratis.
IX. Soluitur obiectio ducta ex ratione.
X. Concilia particularia, non probata à summo Pontifice, non omnino certam fidem facere.
XI. Concilia generalia, ante confirmationem summi Pontificis, errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis instructionem.
XII. An sit maior auctoritas Concilij, quàm Scripturæ.
XIII. An Concilium sit supra Pontificem.
XIIII. Explicantur opiniones diuersæ.
XV. Summum Pontificem Caput esse totius Ecclesiæ.
XVI. Non esse in Concilio summam potestatem.
XVII. Summum Pontificem absolutè esse supra Concilia.
XVIII. Pontificem non posse subiicere seipsum sententiæ coactiuæ Conciliorum.
XIX. Soluuntur argumenta aduersariorum.

LIBER TERTIVS.

De Ecclesia militante toto orbe diffusa.

CAP. I. De nomine Ecclesiæ.
II. De definitione Ecclesiæ
III. De non baptizatis.
IIII. De Hæreticis, & Apostatis.
V. De Schismaticis.
VI. De excommunicatis.
VII. De prædestinatis.
VIII. De non perfectis.
IX. De magnis peccatoribus.
X. De infidelibus occultis.
XI. Proponitur altera controuersia: An Ecclesia sit semper visibilis, siue, an errare, & deficere possit.
XII. Ecclesiam esse visibilem.
XIII. Ecclesiam visibilem non posse deficere.
XIIII. Ecclesiam non posse errare.
XV. Soluuntur argumenta, quibus, astruitur Ecclesia inuisibilis.
XVI. Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant Ecclesiam posse deficere.
XVII. Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, pastores Ecclesiæ omnes simul errare posse.

LIBER QVARTVS

De notis Ecclesiæ.

CAP. I. Tractationem de notis Ecclesiæ vtilissimam esse.
II. Refellitur sententia hæreticorum.
III. Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.
IIII. Explicatur prima NOTA.
V. NOTA secunda.
VI. NOTA tertia.
VII. NOTA quarta.
VIII. NOTA quinta.
IX. NOTA sexta.
X. NOTA septima.
XI. NOTA octaua.
XII. NOTA nona.
XIII. NOTA decima.
XIIII. NOTA vndecima.
XV. NOTA duodecima.
XVI. NOTA decima tertia.
XVII. NOTA decima quarta.
XVIII. NOTA decima quinta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER PRIMVS
DE CONCILIIS, ET ECCLESIA.

PRAEFATIO

SACRORVM Conciliorũ Auctoritatẽ, quæ semper in Ecclesia magna fuit, aduersus multiplices hæreticorum fraudes & calumnias, his libris pro viribus defensurus, antequam ad rem ipsam aggrediar, pauca quædam putaui esse dicenda de summa, atque incredibili callidit ate, quam ad hanc eleuandam auctoritatem Satanæ administri nostris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam sacrosancta Conciliorum auctoritas in Ecclesia Catholica, vt par erat, semper eminuit, & sæpe in maximis rerũ perturbationibus, ad dissipandas errorum tenebras, quasi fulgor quidam salutaris illuxit, non existimauit hostis humani generis posse diutius se discordias in Ecclesia serere, & schismata atque hæreses conseruare, & propagare, nisi iudicia Ecclesiastica de medio tolleret: & cathedram illam euerteret, ex qua Christus ipse per homines sonans, & iudicans, omnes fidei controuersias litésque componit.

ITAQVE Lutheranos excitauit homines vt ad fallendum paratos, ita proiectos ad mentiẽdum: qui quidẽ, cùm initio nullo modo fieri posse crederent, vt summus Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, cœperunt ipsi magna contentione simul & Pontificem grauiter accusare, & aduersus eundem Pontificem Concilij generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabãtur vt & quæcunque vellent scelera, atque flagitia, quamuis falsa, & incredibilia de Pontifice libere spargere, & eum apud omnes Christianas nationes reum maximorum criminum facere sibi liceret: & ipsi interim, non Ecclesiæ hostes esse, vt re ipsa erant, sed viri amantes pietatis, fideique Zelum habere, quippe qui Concilij auctoritatem agnoscerent, ab omnibus iudicarentur. Quocirca tot, & tam atrocibus calumniis, & maledictis, & voce, & literis Christi vicarium onerauerunt, vt permultis magnisque nationibus plane persuaserint, eum non Christianum præsulem, sed Christi iuratum hostem, atque adeo ipsum verum, & proprie dictum Antichristum esse.

ORATIONEM certè immensam susciperem, si ea mendacia percensere vellem, quibus hæretici huius temporis in omnibus penè libris, & sermonibus suis Apostolicæ sedis Pontificem impudentissimè asperserunt, vnum solum aut alterum exempli caussa attingam. MARTINVS LVTHERVS. *in libro de Ecclesia prope extremo:* Papa, *inquit*, Scripturam sacram, in cœno, & puluere sepelijt, & doctrinam Christianam penè integram deleuit. *Extat libellus de primatu Papæ scriptus nomine totius Synodi* SMALCHALDICAE, *auctore, vt arbitror, Philippo, quo in libro, præclara illa Synodus Lutheranorum ab hoc mendacio exorditur:* Papa, *inquit*, arrogat sibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione sacramentorum, de doctrina, & vult suos articulos, sua decreta, suas leges existimari pares legibus diuinis. *Et infrà:* Arrogat sibi Papa diuinam auctoritatem, quia sumit sibi ius mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos, & suam doctrinam, & suos cultus vult obseruari tanquam diuina.

AT quod Sacramentum, quem cultum à Deo institutum, quem doctrinæ articulum Papa mutauit? Et quis ille Pontifex fuit qui suas leges diuinis legibus exæquauit? an non videmus quotidie Pontificias leges, vel ab iisdem, qui tulerunt, vel à successoribus, si tempus id postulet, abrogari? Quæ verò diuina lex ab vllo vnquam Pontifice legitur abrogata? sed nolo in eiusmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, similibus mendaciis plenos esse libros Lutheranorum, eáque apud illos, non res saltem dubias, sed, vt oracula certissima literis & sermone omnium celebrari. Qui tamen initio, vt dicebam, ne omnino alieni ab Ecclesia Catholica esse viderentur, quantoplus auctoritatis detrahebant Pontifici, tanto amplius Concilio tribuebant. Exstat Lutheri ipsius ad generale Concilium prouocatio. Exstant comitia imperialia Augustana, Norimbergensia, Spirensia, Ratisponensia, VVormatiensia, aliáque nonnulla, in quibus Lutherani generale Concilium sæpius postularunt.

AT ne fortè molestum sit, si tempus in tam variis tot comitiorum actis recitandis conteramus, proferam tibi, Lector, ipsorum protestantium testimonium, quod ad initium eius libri, qui Protestatio aduersus Concilium Tridentinum inscribitur, *continetur*. Profitemur, *inquiunt*, ac protestamur nos adhærere, ac semper adhæsisse protestationi, & appellationi R. Patris D. LVTHERI ab iniustissimo, violentissimoque iudicio Pontificis, ac omnium eius factionis iudicum, ad liberum, Christianum, legitimum, ac Spiritu sancto congregatum Concilium. Qui processus, protestatio & appellatio fuit postea

pollea vnanimiter ac multoties à nostris Ecclesiis renouatus, & in aliquot etiam imperialibus conuentibus ab omnibus statibus comprobatus. *Hæc ipsorum sunt verba, quibus, vt vides, affirmant, Lutherum primò deinde Ecclesias suas, postremò etiam principes sibi addictos, à Pontificis sententiis ad Concilij iudicium sæpius appellasse.*

SED quandiu existimas, in sententia ista expetendi Concilij permanserunt? quandiu nullum futurum esse Concilium sperauerunt. Nam simul ac PAVLVS *Pontifex eius nominis tertius, Concilium generale ad Tridẽtum indixit, & eiusdem concilij fundamenta iaci, & initia quædam apparere cœperunt, continuò illi mutata sententia, vel potius, quam antè simulauerant, apertè prodita Concilium improbare, à Conciliis appellare: nec solùm recentia, sed etiam vetera omnia reprehendere, & ipsum Tridentinum vixdum inchoatum inuectiuis, censuris, protestationibus, calumniis quoque & mendaciis opprimere studuerunt, vt si fieri posset, prius Concilium illud hæreticorum astutia solueretur, quàm Catholicorum diligentia coalesceret.*

ITA verò esse, vt dico, testes mihi sunt omnes, qui legerunt librum de Conciliis à Luthero illo ipso tempore conscriptum, libellum PHILIPPI *Melanchthonis de caussis, cur Lutherani ad Concilium non accesserint: librum Protestationis XXXIIII. Ministrorum. librum* ILLTRICI *de norma ac praxi Cõcilij: Denique Martini* KEMNICII *examen Tridentini Concilij, Concilium Caroli* MOLINAEI *super eodem non admittendo Concilio: antidotum Ioannis* CALVINI *contra eiusdem venena Concilij. Sed operæpretium erit ex istis ipsis, quos nominauimus, auctoribus, aliquid proponere, vt ex eorum verbis & testimonio cognoscas, quanti fiant ab illis Ecclesiæ Concilia, quæ paulò antè tantopere flagitauerant.*

IGITVR Martinus LVTHERVS, *cùm fama accepisset, indictum esse Concilium, continuò arrepto calamo, librum confecit, atque inscripsit, de Conciliis, credo, vt ageret Deo gratias, & Ecclesiæ gratularetur, atque omnes ad Concilium inuitaret. Nihil minus: summa enim libri est, nihil esse opus Cõciliis, cùm etiam vetera illa sanctissima & celeberrima errauerint, & quilibet Parochi & Ludimagistri non minus possint in Ecclesia, quàm quæuis maxima, & numerosissima Concilia. ORDITVR à Concilio illo sine controuersia antiquissimo & sanctissimo, quod Apostoli Hierosolymis celebrauerunt: & quoniam in eo Concilio Apostoli decreuerunt abstinendum esse à sanguine & suffocato, ad has angustias nos redigit, vt vel ab his cibis nos abstineamus, vel apertè fateamur Liberum esse Concilio summo ac primo nõ obedire. DEINDE, grauiter exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis, leporibus, ceruis, cuniculis, anseribus, turdis, cæterisque auiculis, & quod miserius est abstinere lucanicis, aliisque farciminibus, & iusculis etiam quibusdam, quæ non solùm pipere condiuntur, sed etiam sanguine vt ipse loquitur, qui ista bene norat, vel liquido tinguntur, vel crasso, & coagulato infarciuntur.*

QVIA verò tam grauis iactura nullo modo subeunda Luthero esse videbatur, inde efficit, non esse Apostolico decreto obtemperandum. Ex quo rursum ita concluſit: ergo liberum est nobis omnia alia Concilia relinquere, & sic liberi sumus ab omnibus Conciliis: Præclarè omnino: quasi verò quia non tenemur ea Concilij lege, quæ solùm ad tempus data fuerat, iam nullis aliis Conciliorum legibus teneamur.

PERGIT deinde ad NICENVM I. *Concilium, cuius in Ecclesia Catholica semper summa auctoritas fuit, ac de canonibus eius Concilij loquens:* Hi omnes, *inquit*, articuli, fœnum, stramen, ligna, stipulæ fuerunt. *Et infrà:* De illis ligneis articulis reliquiæ manserunt, quasi aliqui titiones, nempe articulus de festo Paschatis. *Hic nimirum est honor quem habet Lutherus antiquissimo & celeberrimo Concilio, vt eius decreta ligna, fœnum, stipulas titiones appellet. Sed parum esset, si tantum non necessarios, ac superuacaneos eos canones diceret, & non etiam periculosos, impossibiles, inter se contrarios, ac pugnantes esse contenderet. Quia enim vetat Concilium, ne qui se abscinderunt, sacris ordinibus initientur, & simul imperat hominibus sacratis ne vllam omnino domi suæ fœminam habeant, præter matrem, aut sororem:* Hic prorsus *inquit Lutherus*, non intelligo sanctum Spiritum in hoc Concilio, si illi pro idoneis non sunt reputandi in ministerio Ecclesiastico, qui seipsos castrant ad vitanda libidinum incendia: & rursus illi etiam non sunt idonei, qui ad euincendos carnis stimulos habent, aut ducunt vxores: quo res tandem cadet? An debebit Episcopus, aut Concionator illum intolerabilem ardorem, & æstum amoris illiciti sustinere, & neque coniugio, neque castratione se ab his periculis liberare? *Quasi verò, Luthere, nihil sit medium inter coniugium & castrationem: quo pacto igitur Paulus, Ioannes, Iacobus, Apostoli cæteri, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, & quid enumero singulos homines? quo pacto, inquam, tot millia Sanctorum, neque se ipsi abscinderunt, & tamen vsque ad vitæ finem vxoribus caruerunt? nimirum precibus, ieiunijs, labore assiduo, non membrorum abscisione gloriosa certamina superarũtur?*

SED audiamus quàm honorifice de hoc eodem Nicæno Concilio sub finem huius loci loquatur LVTHERVS, An verò, *inquit*, nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Conciliis, quàm vt impossibilibus, periculosis, non necessarijs legibus suos ministros obstringat, & oneret? *Quæ cùm ita sint, vides certè Lector, quanti faciat Lutherus Conciliorum auctoritatem cùm decreta Nicæni Concilij, quo nullum est magis à Patribus omnibus laudatum, ligneа, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum stramen, fœnum, stipulas, titiones ore impudentissimo appellare non vereatur, quid, quòd omnia Concilia ita exteuuat, vt cum eis Parochorum industriam & ludimagistrorum auctoritatem comparet? Putas ne, inquit, adeò*

esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse renue, aut angustum officium Parochi, aut Ludimoderatoris, vt non possint aliqua ex parte conferri ad Concilia: dicam & quiddam amplius, maius lumen accedit doctrinæ Christianæ ex Catechismo puerili, quam ex omnibus Conciliis *Et infrà:* Et quid opus est verbis, etiam si omnium Synodorum decreta possent per infundibulum demitti in ruum corpus, tamen nondum esses Christianus, quia nimis parum conferunt, *Egregia sane conclusio, & digna tam graui Theologo qui paulo ante tam serio videbatur Concilij generalis iudicium appellare. Omitto quod dicit de II. III. & IV. Synodo. cum & similia sint prioribus, & ego breuitati studeam.*

VENIO igitur ad ea mendacia, quæ ad extenuandam Concilij Tridentini auctoritatem aduersarij sine vllo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, id enim infiniti operis esset, sed pauca de multis proferam. Illi Sycophantæ, *inquit* LVTHERVS *in libro de Conciliis*, qui paratissimi sunt Papæ, adeo sunt dementati, vt hoc paradoxum audacissimè defendant, Concilia potestatem habere condendi nouos articulos fidei, & mutandi veteres. *At qui sunt isti Sycophantæ? Cur nemo nominatur? vbi, quando, quo teste dixerunt, aut scripserunt posse à Conciliis fidei articulos immutari?*

MATTHIAS ILLYRICVS *in libro de norma ac praxi Concilij Tridentini:* Clamant illi, *inquit*, Concilij scilicet Patres, Ecclesiam, id est, Pontificem cum suis spiritualibus esse supra scripturam, & Papam posse ex plenitudine potestatis contra Apostolum, & totum vetus Testamentum dispensare. *Hæc ille. Sed exstat Concilium, legatur diligenter, nusquam inuenientur eiusmodi portenta.*

MARTINVS KEMNITIVS *in examine Concilij Tridentini, ita diues mendaciorum est, vt quatuor sententiolis, quinque mendacia comprehenderit:* Dicunt, *inquit*, Patres videlicet Concilij, quod Papa habeat voluntatem pro ratione, in his, quæ vult: quod possit formam sacramentorum ab Apostolis traditam immutare, quod contra epistolas Pauli possit statuere, quod dispensare possit contra quatuor prima Concilia, & contra verba Euangelij. *Quis crederet tam impudentes homines reperiri potuisse, qui de Tridentino Concilio audacter mentirentur, cum & ipsius acta passim legantur, & adhuc viuant plerique eorum, qui ipsi per se Concilio interfuerunt?*

SED restat adhuc aliud splendidum omnino, & sepius repetitum aduersariorum mendacium. Multis de causis Lutherani HOSIVM *Cardinalem virum æterna memoria dignum implacabili odio prosequuntur, sed eo præcipue, quòd legatus Apostolicæ sedis Concilio Tridentino præsederit, atque eidem Concilio industria & sapientia sua non parum ornamenti, atque etiam emolumenti contulerit: vt igitur simul & Legati, & Synodi auctoritatem deprimerent, verba quidem, quæ is Cardinalis in libro de expresso verbo Dei, nomine Sueneckfeldij hæresiarchæ protulerat, & ideo protulerat, vt indicaret, quàm tetri errores ex Lutherana hæresi, quasi venenati fructus ex corrupta radice pullulassent, illa, inquam verba, tanquam si Cardinalis ipsius sententiam continerent, boni isti viri magna cum exceratione vbique disseminauerunt ac primum in libro Protestationis XXXIIII. Ministrorum ita legimus:* sed iam audiamus istius gloriosi gubernatoris præsentis concionabuli verba, quomodo, & secundum quam regulam ille cum suis sodalibus velit de Ecclesiæ & religionis controuersiis iudicare, & statuere, sic enim in blasphemiæ verba erumpit, inquiens: Nos vero Dei de cœlo sententiam exspectabimus, ac tum istos pro sua, non pro Scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam Scripturas facessere iubebimus. Non oportet Legis, aut Scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum. vanus est labor, qui Scripturæ impenditur. Scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum, non conuenit Christiano nimium creaturę addictum esse. *Quibus recitatis subiiciunt Protestantes:* Hæc ille nefarius Antichristi Cardinalis legatus, & impij cóciabuli Gubernator, contra viuentem Deum blasphemat.

ILLIRICVS *verò in libro de norma & praxi Concilij Tridentini, posteaquam illa eadem verba ex libro Cardinalis deprompta repetiuit, ita illi bene precatus est* Dominus, IESVS, *inquit*, obstruat igne infernali ista blasphema ora Antichristi, & eius mancipiorum, & vindicet gloriam ab eorum tyrannide. *Quid tibi videtur, candide Lector, an non est scelus inauditum, & audacia plene incredibilis in caussa tam aperta, & tam perspicua tam impudenter mentiri? Est in manibus liber nec vlla est in verbis eius obscuritas, & si testimonium auctoris requiritur, ego ipse doctissimum illum senem aliquando dicentem audiui. Ego ita sentirem? ego talia scriberem? si mea verba essent vere dignus essem qui in medio foro cremarer. Et placuit tamen non vni, aut duobus, sed triginta quatuor simul Ministris verba illa optimi viri in alienum sensum ita detorquere, vt quæ Sueneksfeldij sunt, Cardinalis ipsius esse crederentur; qui mihi similiter fecisse videntur, ac si aliquis modo contenderet illa blasphema verba Iudæorum de Christo:* Ecce homo vorax, & potator vini, non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit, reus est mortis, tolle, tolle, crucifige eum. *atque alia his similia, non esse verba Iudæorum, sed Matthæi, aut Ioannis, quòd in eorum euangeliis reperiantur. Habes igitur quàm parui æstiment Concilia aduersary, & quàm fraudibus, & calumniis eorum auctoritatem eleuare conentur, qui tamen paucis ante annis generale Concilium tanquam vnicum remedium præsentium dissidiorum expetere videbantur.*

SED dicet aliquis fortasse, optabant illi quidem, atque optant etiam nunc generale Concilium, sed non eiusmodi quale Tridentinum fuit. Ita est, optant illi generale Concilium, sed quale nunquam fuit. Explicat enim con-

ditiones

ditiones Concilij Philippus Melanchthon in eo libello, quem inscripsit, de causis, cur Lutherani ad Concilium non accesserint: sed potissimum duæ sunt. ALTERA, *vt ius suffragij etiam decisiui habeant omnes homines docti, siue sacerdotes, siue laici sint: quod est in Ecclesia Christi ad hunc diem inauditum, nec talis Concilij vllum exemplum proferent, præsertim cum doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut scribunt, aliquot verba Græca, aut Hebraica, Latinus admiscent.* ALTERA *conditio est, vt detur ab Imperatore saluus conductus, non solum personis, sed etiam caussæ, hoc est, vt nec personæ possint puniri, si nolint obtemperare Concilio, nec fides, & confessio Lutheranorum possit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint, quæ conditio & cum superiore apertissimè pugnat, & est ipsa per se inepta & ridicula. Nam si nec personæ, nec sententiæ damnari possunt, nihil omnino in Concilio decernetur.*

Quorsum igitur attinebat petere, vt etiam laici suffragium habeant decisiuum, si nihil est in Concilio decidendum? Et quorsum tot sumptus, tot pericula, tot labores in Concilio congregando? Quorsum ex toto orbe terrarum Episcopi & Doctores vexantur, vt ad Concilium veniant? Quorsum tot dies in quæstionibus fidei proponendis, discutiendis: definiendis consumuntur: si posteaquam sunt omnia parata, adhuc licet vnicuique Concilij decretum in controuersiam reuocare. Neque Philippus Melanchthon solus hoc docet, docuit ante eum Martinus Lutherus, docuère post eum Ioannes Caluinus, Ioannes Brentius, Martinus Kemnitius, Lutherani & Caluinistæ omnes: Capite. *inquit* LVTHERVS *articulo centesimo decimo quinto, ex quingentis articulis,* hoc Euangelium, quia neque Papæ, neque Concilijs, neque vlli hominum commissum est, vt concludat, quid sit fides. Ideo debeo dicere, Papa tu conclusisti cum Conciliis, nunc habeo ego iudicium, an acceptare queam, nec ne. *Et* CALVINVS *libro quarto institutionum, capite nono, paragrapho octauo:* Quoties, *inquit*, Concilij alicuius decretum profertur, expendi primum diligenter velim, quo tempore habitum sit, qua de caussa habitum, & quo consilio, quales homines interfuerint, deinde illud ipsum, de quo agitur, ad Scripturæ amussim examinari, idque in eum modum, vt Consilij definitio pondus suum habeat, sitque instar præiudicij: neque tamen examen, quod dixi, impediat.

Itaque vult Caluinus, Concilij sententiam, præiudicium, non iudicium esse, déque ea sententia posse, ac debere quoscunque, & maximè priuatos homines iudicare. Quod idem aliis verbis Kemnitius, Brentius & cæteri omnes docent. Quid verò est hoc aliud, quàm nolle iudicium vllum fieri? nolle controuersias vnquam finiri? nolle pacem & concordiam, sed bella, schismata, dissensiones, lites vigere perpetuò? Sed bene habet, nisi aliud dicerent, facilius laterent: hæretici certè non haberentur. Nunc verò ita se produnt, vt plane nunc sint cæci, qui eos hæreticos esse non vident: nam cùm hæresis ab electione dicatur, nulla est nota clarior, nullum certius signum hominis hæretici, quàm cùm Ecclesiastico iudicio non acquieuerit, sed ipse sibi est dux: ipse iudex, ipse dogma proprium eligit, quod sequatur. Fides, obedientia comes est, mater humilitas. Hæreseos soror, contumacia, mater superbia est.

Quæ cum ita sint, nostræ iam partes erunt, vt quantum operæ, industriæ, laboris in Ecclesiastica auctoritate labefactanda hostes fidei ponunt, tantum nos in eadem asserenda, ac vindicãda ponamus, & quoniam ea in summo Pontifice, & Episcoporum Conciliis præcipuè cernitur, & nos iam de Pontifice, quinque libris pro ingenij tenuitate, disseruimus, nunc de Conciliis, quanta maxima poterimus claritate, Deo duce atque auspice, disseremus.

Universidad de Deusto Biblioteca

CAPVT PRIMVM.

Ordo disputationis.

DISSERVIMVS hactenus de capite militantis Ecclesiæ: nûc de ipsa Ecclesia disserendum erit. Quia verò Ecclesia bifariam cõsiderari potest, vt in Conciliis congregata cernitur, & vt toto orbe terrarum diffusa est: propterea nos quoq; primũ de Conciliis, tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autẽ disputationẽ de Conciliis, disputationi de Ecclesia, licet ordo naturæ cõtrà suadere videretur, quoniã disputatio de Conciliis magis connexa est cum disputatione de summo Pontifice, quæ iam præcessit, quàm disputatio de Ecclesia.

IGITVR controuersia de Conciliis duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilij, & in eiusdem Concilij auctoritate; Hæretici enim huius temporis fingunt nouam formam Conciliorum, & iis deinde nullam ferè tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

ITAQVE in tres partes diuidetur vniuersa disputatio. In PRIMA præmittemus quædã, quę ipsi disputationi quasi aditũ aperiant: qui scripserint de hac materia, quid sit Cõciliũ, quotuplex, quot, & quæ hactenus celebrata sint: quæ omnia tractabimus sine cõtẽtione ad modũ simplicis narrationis. IN SECVNDA definiemus, quid propriè postulet natura legitimi Cõcilij: vbi tractabitur de materia, forma, fine, & efficiente Conciliorũ, necnon de iis, quæ aduersarij requirunt in Conciliis. IN TERTIA disseremus de auctoritate Conciliorum, tum absolutè, tum etiam per comparationẽ ad Scripturæ, & summi Pontificis auctoritatem.

CAPVT II.

Qui scripserint de Concilio.

VT igitur ordiamur à primo, de hac materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, qui tamen negligenter conseruati sunt, & multis vitiis scatent, quæ corrigẽda sunt ex veterum lectione: deinde multa exstant in decretis Gratiani, Iuonis, Bucardi, Martini Bracarensis, item pauca quædam legi possunt apud Hilarium libro de Synodis, Isidorum lib. 6. etymologiarũ, cap. 16. Bedam in libro de sex ætatibus, in Constantino quarto, Freculphum in fine Chronici. Ioannem Psellum & Photium libro de septem Synodis.

PRÆTER hos veteres scripserunt multi recentiorũ, vt Thomas VValdensis li. 2. doctri. fidei, c. 26. & 27. Ioannes de Turrecremata lib. 3. summæ de Ecclesia: Ioãnes Gerson in tractatibus variis de potestate Ecclesiæ & Conciliorũ: Dionysius Carthusianus in libris tribus de Conciliis: Ioannes Eckius in enchiridio: Iodocus Clichtouæus in defensione Concilij Senonensis: & Iodocus Tiletanus in defensione Concilij Tridentini: Ioannes Cochlæus in libro de Conciliis: Ioannes Roffensis contra articulum Lutheri 28. & 29. Caietanus in opusculis: Albertus Pighius lib. 6. Hierach. Ecclesiasticæ: Cardinalis Hosius in explanatione Symboli, cap. 24. & lib. 2. contra prolegomena. Brentij: Petrus à Soto in defensione suæ cõfessionis contra Brẽtium: Ioannes Antonius Delphinus li. 2. de Ecclesia: Melchior Canus li. 2. de locis Theologicis: Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia: Item Iacobatius in opere de Conciliis, & Gaspar Villapandæus in disputationibus nouem pro Concilio Tridentino: Alphonsus à Castro lib. 4. de hæresibus, Gulielmus Lindanus lib. 5. cap. 7. Panopliæ Euangelicæ.

CAPVT III.

De nomine Concilij & origine.

PORRO Concilij nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis, nam quemadmodum cùm oritur controuersia in Republica, conueniunt in vnum Principes Regni, vel Magistratus, ac statuunt quid facto opus sit: Ita in Ecclesia cùm oritur controuersia aliqua de religione, conueniunt Præsules Ecclesiarum, & simul collatis sententiis statuunt quod bonum videtur. Ità actum videmus Actorum 15. vbi primùm cœperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps singulis ætatibus.

HANC autem originem Conciliorum, etsi Albertus Pighius lib. 6. de cœlesti hierarchia cap. 1. cõtendat esse planè humanam, & naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est diuinam esse. Nam Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, & VI. Synodus Act. 17. & Cælestinus Papa in epistola ad Concilium Ephesinum, & Concilium Toletanum III. non procul ab initio, docent Concilia esse demonstrata, à Christo in illis verbis Matt. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorum sum.*

DEINDE, credibile est Apostolos qui pleni erant Spiritu sancto, non nisi ipso Spiritu sancto admonente primum Concilium congregasse, vnde etiam dicũt: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Act. 15. Præterea, etsi ratio naturalis dictat, vt in rebus dubiis Princeps consulat homines peritos, tamen vt soli Episcopi conuocentur, & ij non sint consiliarij, sed iudices, non videtur solius humanæ rationis inuentum. Denique certum est, Conciliorum celebrationem, quæ omnibus seculis in Ecclesia fuit de Apostolica traditione descẽdere: Apostolicas verò traditiones ego quidem humana inuenta appellare non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus vno verbo.

NOMEN Latinum Concilij inuenitur passim in testamento veteri, & nouo, pro cõgregationibus Iudæorum; sed Græcè nomen, id est, *σύνοδος* non inuenitur in Scripturis, vbi enim Latinè legimus Concilium, in Græco textu vbiq; est *συνέδριον* vel *συναγωγὴ*: inuenitur autẽ nomen Synodi primùm in canonibus Apostolorum can. 38. vbi iubentur Episcopi singulis annis bis Concilia celebrare. Deinde inuenitur apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23. ac deinceps in omnibus auctoribus.

CAPVT IIII.

Partitio Conciliorum duplex.

SVNT autem quatuor genera Conciliorum, quædam enim sunt generalia, quædam nationalia, quædam prouincialia, & quædam diœcesana. Membrorum trium primorum meminit Augustinus lib.

lib. 2. de Baptismo contra Donatistas cap. 3. vbi dicit Concilia prouinciarum, vel etiam maiora, qualia sunt regionũ, emendari à Conciliis plenariis. Vltimi membri meminit Concilium Toletanum IV. cap. 25.

GENERALIA dicuntur ea, quibus interesse possunt & debent Episcopi totius orbis, nisi legitimè impediantur, & quibus nemo rectè præsidet, nisi summus Pontifex, aut alius eius nomine. Inde enim dicuntur œcumenica, id est, orbis terræ totius Concilia.

NATIONALIA dicuntur, in quibus conueniunt Archiepiscopi, & Episcopi vnius regni, vel nationis, quibus præest aliquis Patriarcha, vel primas, qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud notandum est, ea, licet sint reuera distincta à generalibus, & prouincialibus, tamen vtrorumque nominibus interdum appellari.

VOCANTVR enim sæpe Concilia VNIVERSALIA, vt patet ex Conciliis Romanis sub Symmacho, vbi semper dicitur: *Symmachus Concilio generali præsidet:* & tamen aderant solùm Episcopi Italiæ. Sic in Concilio Toletano III. cap. 18. dicitur, præcipit hæc sancta, & vniuersalis Synodus: & tamen solùm aderant Episcopi Hispaniæ. Idem patet ex Concilio IV. Carthaginensi. Dicũtur ergo ista generalia, siue vniuersalia, quia sunt generalia in eo regno, non autem absolutè. Dicũtur autẽ prouincialia ista eadem à Gratiano dist. 3 can. Porro, quia certis prouinciis continentur, non autem ad omnes Christianos pertinent, sicut verè generalia.

PROVINCIALIA dicuntur, in quibus cõueniunt tantùm Episcopi vnius prouinciæ, quibus præest Archiepiscopus, siue Metropolitanus, & huius generis sunt plurima in tomis Conciliorum. De his videtur loqui septima Synodus actio. 3. cùm ait, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum.

DIOECESANA sunt, in quibus cõueniunt tantùm Presbyteri vnius Episcopatus, & iis Episcopus præest, cuius generis paucissima exstãt, nec immeritò: nam vix dici possunt Cõcilia, cũ in eis ordinariè nullus sit, qui iurisdictionẽ habeat, præter vnũ Episcopũ qui præest.

ALTERA partitio Cõciliorum complectitur item quatuor membra: quædam enim sunt ab Apostolica sede approbata, atque ab Ecclesia vniuersa recepta, quædam omnino reprobata, quædam partim approbata, partim reprobata, quædam nec approbata nec reprobata. Quod membrum postremum in Conciliis particularibus potissimum locum habet.

CAPVT V.

Concilia generalia approbata.

CONCILIA generalia approbata numerãtur hucusque decem & octo. PRIMVM est NICÆNVM, quod quidem celebratum est ab anno Domini CCC. XXVII. vsque ad annũ CCC. XXX. qui fuit annus XV. Syluestri Papæ, & vicesimus Constantini Imperatoris; cõuenerunt Episcopi CCC. XVIII. è quibus erant Patriarchæ, Alexander Alexandrinus, Eustratius Antiochenus, Macarius Hierosolymitanus, & Metrophanes Constantinopolitanus, quãuis hi duo postremi non erant eo tempore Patriarchæ, sed diu postea eam dignitatem adepti sunt. Quidã etiam Metrophanem non per se, sed per legatum Alexandrũ, qui postea ei successit in Episcopatu adfuisse volunt. Vide Metaphrastem in oratione de rebus gestis apud Nicæam. Ac duæ potissimùm controuersiæ definitæ sunt: Vna de die Paschatis: Altera de Diuinitate Christi aduersus hæresim Arianorum, ipso Ario Principe hæreseos, post annos decem in latrinis, dum aluum purgaret, fœdè defuncto.

SED quia hæc omnia in dubium reuocari possent propter discrepãtes scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. PRIMVM, de tempore Concilij mira est opinionum varietas, sed veritas nostræ sententiæ hac ratione confirmari potest. Cõstat Concilium Nicænum finem accepisse anno 20 imperij Constantini. Id enim scribit Eusebius lib. 3. de vita Constantini, & Socra. lib. 1. hist. cap. 12. cœpit autem Constantinus imperare anno Christi CCC. XI. vt ex Chronico sancti Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, aliisque Chronologis patet. Efficitur igitur, vt anno Christi CCC. XXX. fuerit annus Constantini 20. & finis Nicæni Concilij.

ITEM inchoatum est Concilium Paulino, & Iuliano consulibus, vt Socrates refert lib. 1. cap. 9. aliàs 13. & Nicephorus lib. 8. cap. 26. Durauit autem annis tribus, vt idem Nicephorus ibidem testatur. Porro consulatũ Paulini, & Iuliani Cassiodorus annotauit anno XVII. Constantini, ex quo sequitur finitum Concilium fuisse anno 20. eiusdem, proinde inchoatum anno Christi CCC. XVII. finitum anno CCC. XXX. Sanè Onuphrius Panuinus, quia consulatum Paulini, & Iuliani ponit anno Christi CCC. XXV. hoc ipso anno ponit initium Synodi Nicænæ.

DEINDE incidisse Cõcilij tẽpus in Syluestri Pontificatum, nõ Syluestri, & Iulij, vt Photius docet in lib. de septẽ Synodis, vel Iulij solius, vt Sozomenus scribit lib. 1. ca. 16. & ex Sozomeno CALVINVS lib. 4. inst. ca. 7. §. 1. & IOACHIMVS Camerarius in historia Nicænæ Synodi. vbi se diligentissimũ scriptorum veterum lectorẽ fuisse affirmat, facilè demonstrari potest. Nã, vt suprà diximus, anno 20. Constantini, finis Concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius libro citato. Syluester autẽ creatus est Pontifex anno 6. Constantini, vt ex Chronico Eusebij, ac Hieronymi patet, & sedit in Apostolica sede supra XX. annos, vt Damasus, Onuphrius, & omnes omnino scriptores testantur: igitur annus 20. Constantini, & finis Nicæni Concilij in Syluestri Pontificatum necessario incidit.

PRÆTEREA Melchiades Syluestri prædecessor sedit eodẽ Constantino imperante, vt testantur Optatus lib. 1. contra Parmenianum, & Aug. in epist. 162. & 165. & ipse etiam Constantinus apud Euseb. li. 10. hist. cap. 5. non igitur potuit Syluester nisi post inchoatum Constantini imperium Apostolicam sedem adipisci; tenuit autem eam omniũ consensu supra XX. annos: Ergo 20. anno Constantini, qui fuit postremus Nicæni Concilij, non Iulius, sed Syluester Apostolicam sedem moderabatur. Quare rectè Damasus in pontificali, Hieronymus in Chronico, Theodoretus lib. 1. hist. cap. 3. sexta Synodus act. 18. & Concilium Florentinum sess. 3. aliiq; permulti auctores Nicænam Synodum Syluestri Papæ tẽporibus factam esse scripserũt.

DE NVMERO Episcoporum, qui eidem Concilio interfuerunt, videntur esse sententiæ variæ. Nam Euseb. li. 3. de vita Cõstantini dicit conuenisse Episcopos supra CCL. Athanasius lib. de sentẽtia Nicænæ Synodi ait fuisse Episcopos plus minus CCC. Eustratius apud Theodoretũ li. 1. ca. 8. hist. dicit numeratos supra CC. LXX. Sozomenus lib. 1. ca. 16. ponit circiter CCC. X. Vera tamen, & communis sententia est, fuisse CCC. XVIII. Nam Epiphanius hæresi 69. scripsit, vsque ad sua tempora fuisse conseruata nomina singulorũ Episcoporum, & fuisse præcisè CCC. XVIII. Hilarius quoq; in libro de Synodis propè extremo, & Ambrosius præfatione librorum de fide, mysticum & sacrum dicunt esse numerum Patrum Concilij Nicæni, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

multò antea præfiguratum in illis CCC.XVIII. militibus, quibus Abraham victoriam de quinque regibus reportauit. Denique Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. 2. hist. Theodoretus lib. 1. cap. 7. & omnes alij constanter hunc numerum ponunt.

IAM verò duas fuisse causas eius Concilij, quæstionem videlicet de Pascha te, & quæstionem de Christi Diuinitate, testantur Eusebius lib. 3. de vita Constātini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, & Epiphanius hæresi 70. quæ est Audianorum.

DENIQVE, vtrum Nicænū Concilium ante mortem probrosam Arij celebratū sit, nō est omnino certum. Epiphanius enim hæresi 69. apertè scribit, Concilium post mortē Arij celebratum fuisse: at contrarium scribunt historici. Ruffinus lib. 10. ca. 13. Soc. lib. 1. ca. 19. & 25. & cæteri, neq; possunt hæ sententiæ cōciliari, si dicamus duos Arios fuisse, vt significat Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ. Nam etiāsi duo Arij fuerint, vnus tamen est ille, qui periit in latrinis, hunc autem ipsum Epiphanius ante Concilium, Ruffinus, & cæteri post Conciliū ponunt, & sanè videtur historici melius sensisse, præsertim cùm in V. Synodo tractātū sit, an liceat hæreticos post mortē damnare, quod certè in dubium venire non potuisset, si Arium iam mortuum Synodus Nicæna damnasset. Sed res non est tanti momenti, vt propterea oporteat nos plus tēporis in ea consumere.

SECVNDA, Synodus est CONSTANTINOPOLITANA, quæ celebrata est aduersus Macedonium negantem Spiritus sancti diuinitatem, Theodosio seniore Imperatore, ac Damaso summo Pontifice. Conuenerunt autem Episcopi ex diuersis prouinciis CL. è quibus Patriarchæ fuerunt Nectarius Constantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, & Cyrillus Hierosolymitanus.

PORRO tēpus Synodi huius secundæ incidit, Prospero teste in Chronico, in consulatum Gratiani & Theodosij Augustorū, hoc est, in annū Domini CCC. LXXXIII. vel in annū sequentē, vt vult Socrates, qui lib. 5. historiæ, cap. 8. scribit Concilium conuenisse Coss. Syagrio & Eucherio, hoc est, in annum CCC. LXXXIV. vel si rationem Onuphrij sequaris in annum CCC.LXXXI. quos ex eodem Prospero & Cassiodoro, & aliis constat consulatum gessisse post consulatum Gratiani & Augusti Psellus in lib. de septē Synodis ponit intervallū annorum LVI. inter primā & secundam Synodum. Si autē ad numerum annorum CCC.XXVII. quo tēpore diximus inchoatam fuisse Synodum primam, addas numerum annorum LVI. efficies numerum annorum CCC.LXXXIII. qui est numerus, quem Prosper in Chronico adnotauit.

EST verò animadvertendum, in hoc Concilio, neminem adfuisse ex prouinciis Occidentalibus. Siquidem Damasus Papa Romæ coēgerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum inuitauerat Episcopos, qui Constantinopoli conuenerant, vt eo modo Romæ celebraretur Concilium plenissimum. sed quia Patres Orientales iustis de caussis Romam venire non potuerunt, accepit Damasus excusationem eorum, & animis ac sententiis duæ illæ Synodi coniunctæ sunt, ac si vna & eadem fuissent. Atque propter huiusmodi coniunctionem habita est Synodus Constantinopolitana vna ex Oecumenicis & legitimis Synodis. Vide Theodoretum lib. 5. historiæ, cap. 10.

TERTIA Synodus est EPHESINA I. quæ coacta est Theodosio iuniore Imperatore, & Cælestino I. summo Pontifice; conuenerunt Episcopi CC. ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locum etiam Romani Pontificis obtinebat, Ioannes Antiochenus & Iuuenalis Hierosolymitanus, quamquam Ioannes, quia se adhuc in itinere constituto Concilij decretum factum fuerat, initio dissentire cœpit à Cyrillo, postea tamen reconciliati sunt, atque idem senserunt. Causa Concilij fuit Nestorij Episcopi Constantinopolitani noua hæresis, quæ Christum in duas personas diuidebat.

CELEBRATVM verò Concilium est Basso & Antiocho consulibus, vt Prosper in Chronico, & Socrates lib. 7. cap. 34. indicarunt; is autem erat annus Domini CCCC.XXXIV. Quid sequuti sint Psellus, qui ponit solum interuallum annorum XL. inter secundam, & tertiam Synodum, & Onuphrius, qui adnotauit hanc Synodum celebratam anno Domini CCCC.XXX. Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano Tertium, non possum dicere, præsertim cùm in ipsa Synodo tomo secundo, cap. 1 disertis verbis legamus Synodum inchoatam post cōsulatum Theodosij XIII. & Valentiniani III. nec ignorare potuerit Onuphrius nō esse eodem Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano III. & post consulatum Theodosij XIII & Valentiniani III.

ADDE, quod Vincentius Lyrinensis in libro de prophanis vocū nouitatibus propè extremo, qui ipso tempore vixit, ita loquitur: *Ante triennium fermè in Asia apud Ephesum celebratum Concilium est, viris clarissimis Basso, Antiochóque consulibus.* Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breuiario cap. 5. 6. 7. 8. & sequentibus. Socratem lib. 7. cap. 34. Euagrium lib. 1. cap. 4. & ipsam Synodum nuper ex Græco in Latinum sermonē cōuersam, ac tomis duobus comprehensam.

QVARTA Synodus est CHALCEDONENSIS quæ collecta est aduersum hæresim Eutychetis Archimandritæ, quæ vnam tantum in Christo naturam asserebat post incarnationem, acta verò est hæc Synodus Leone I. Pontifice Maximo, & Martiano Augusto, consulatu eiusdem Martiani, vt ipsum Concilium testatur actione prima; incidit autem is Martiani consulatus in annum Christi CCCC. LIV. iuxta computum Matthæi Palmerij, & Gregorij Haloandri, vel CD. LII. iuxta Marianum Scotum & Sigebertum, vel CD. LI. iuxta Onuphrium in libro de Romanis Pontificibus Psellus XXX. annos interponit inter tertiā & quartam Synodum, sed is, vt superiori numero detraxit annos decem, ac posuit XL. pro L. ita nunc addidit annos decem ac posuit triginta pro viginti, nisi sit error Librariorum. Porrò Episcopi adfuerunt DCXXX. ex quibus erant Patriarchæ, Dioscorus Alexandrinus, qui tamen mox ejectus est, Maximus Antiochenus, Anatolius Constantinopolitanus, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Vide Liberatum in Breuiario cap. 11. & sequentibus, & Euagrium lib. 2. hist. cap. 2. 3. & 4.

QVINTA Synodus generalis non est, vt multi putant, ea quæ sub Agapeto & Menna celebrata est, quæque in secundo tomo Conciliorum sub nomine Quintæ Synodi quatuor actionibus continetur, siquidem illa particularis fuit, & Quintam Synodum antecessit, vt disertis verbis docent Ioannes Zonaras in vita Iustiniani, & Nicephorus lib. 17. cap. 9.

COACTA est autē quinta Synodus vera apud Cōstantinopolim, Vigilio summo Pontifice, & Iustiniano seniore Imperatore, anno 12. post consulatū Basilij, vt initio eiusdem Synodi legimus, qui est annus Dominicæ incarnationis D. LIII. vel D. LVI. iuxta Psellum, qui annis CII. vult, posteriorem esse quintam Synodum quarta. Conuenerunt Episcopi CLXV. vt idem Psellus tradit, è quibus erāt Patriarchę Eutychius Cōstantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domnus Antiochenus, & Eustochius Hierosolymitanus, qui tamen non per se, sed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per se, nec per Legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmauit, vt Nicephorus scribit lib. 17 cap. 27.

CAVSSA congregandi Concilij fuit Origenis hæresis; quæ tunc inualescebat, itaque damnatus est Origenes, & simul Didymus & Euagrius eius sectatores; necnon Theodori Mopsuesteni, & Theodoreti Cyrēsis scripta, & epistola, quæ dicebatur Ibæ ad Marim Persam. Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib. 17. cap. 27 Sanctum Greg. lib. 1. epist. 24. Euagrium lib. 4. cap. 38. & Liberatum in Breuiario cap. 23. & 24 tametsi quæ Liberatus dicit, valde cautè legenda sunt; aut enim non sunt ipsius, aut ipse falsa alia relatione deceptus fuit. Certè non cōgruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

SEXTA Synodus celebrata est apud Constantinopolim anno 12. Constantini IV. teste Paulo Diacono in vita eiusdem, qui quidem erat annus Domini DC. LXXXI. vel DC. LXXXV iuxta Psellum, qui annos CXXIX. ponit inter quintam & sextam Synodum. Quod verò in ipso Concilio passim adscribitur annus 28. eiusdem Constantini, non est error Typographorum, vt censet Illyricus centuria 7. cap. 9. Nam etiamsi non imperauerit Constantinus post mortem patris, nisi annis XVII. tamen imperauit etiam annis multis cum patre suo, vt Zonaras significat, dum illum ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaque Concilium numerat annos Constantini à prima coronatione Paulus verò Diaconus à morte Constantis patris Constantini.

CONVENERVNT Episcopi CCLXXXIX. vt idem Paulus Diaconus testatur, & consentit numerus, qui habetur in septima Synodo act. 3. Beda tamen in lib. de sex ætatibus, prope finem. Rhegino lib. 1. Ado Viennensis, & Freculphus in Chronico, solùm 150. Patres numerant. Patriarchæ fuerunt duo, Georgius Constātinopolitanus, & Macarius Antiochenus. Nam Alexandrinæ & Hierosolymitanæ Ecclesiarum solùm Legati quidam adfuerunt. Summus quoque Pontifex Agatho per Legatos suos interfuit, & præsedit.

IN ea Synodo damnata est hæresis eorum, qui vnā tantum in Christo voluntatem esse volebant. Vide de hac Synodo præter citatos auctores, Albertū Pighium in diartiba, & Franciscum Turrianum in apologia pro sexta & septima Synodo. Albertus enim has duas Synodos sextam & septimam, vt modò exstant, adulterinas, & suppositias esse contendit. Contrà, Turrianus veras & germanas esse docet. Quid nobis verius videatur in lib. 4. de Pontifice, cap. 11. iam explicauimus.

SEPTIMA Synodus apud Nicæam congregata est anno 8. Constantini & Irenæ, vt scribunt Paulus Diaconus lib. 23. rerum Romanarum, & Cedrenus in cōpendio historiarū. Fuit autem is annus Christi DCC. LXXXI. si Paulo Diacono credimus: vel DCC. LXXXVI. si credimus Cedreno. Onuphrius ponit annum Constantini X. & Christi DCCLXXXIX. Psellus annos duntaxat LX. inter sextam & septimam Synodum esse voluit; quod nullo modo cum veritate cohæret. Ideo quidam mendum esse putant Librariorum, ac Psellum ipsum annos centum scripsisse.

CONVENERVNT Episcopi, vt idem Psellus habet CCC.L. è quibus Patriarcha vnus fuit Tharasius Constantinopolitanus. cæterorum Patriarcharum solùm legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos suos præsedit, ac vnà cum reliqua Synodo eos damnauit, qui sacras Christi & Sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac Synodo vide, si placet, quæ nos, dissimulauimus, cùm ageremus de Concilio Francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

OCTAVA Synodus, est Concilium quartum CONSTANTINOPOLITANVM, quod celebratum est Adriano I. summo Pontifice, & Basilio Augusto, anno tertio eiusdem Basilij, vt in ipsa Synodo, act. 1. significatur, qui annus erat Domini DCCCLXX. Conuenerunt Episcopi CCCLXXXIII. è quibus vnus, Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Constantinopolitanus cæteri per Legatos adfuerunt.

EST autē hoc loco animaduertendum, tres Synodos in causa Photij Constantinopoli celebratas, vnā sub Nicolao primo Pontifice, & Michaele Imperatore, celebrata est in qua depositus fuit Ignatius, & restitutus Photius, cuius Synodi meminit Zonaras in vita Michaelis, nec est dubium hanc fuisse prophanam Synodum, vt patet ex epistolis Nicolai primi, & Adriani secundi.

ALTERA Synodus est ea, quam nos diximus gesta, tum, quæ exstat, quamuis imperfecta, in tomis Conciliorum, in qua depositus Photius, iterum restitutus est Ignatius, atque huius Synodi meminit Zonaras in vita Basilij Imperatoris.

TERTIA est ea, quam tempore eiusdem Basilij celebrauit per Legatos suos Ioannes octauus, Adriani successor, in qua Synodo, defuncto iam Ignatio, iterū restitutus est Photius, & si vera sunt, quæ Græci dicunt in Concilio Florentino sess. sexta, & quæ refert ex hac Synodo Franciscus Turrianus in libro de actis sextæ, septimæ, & octauæ Synodi, rescissa plane acta præcedentis Synodi sub Adriano, quin etiam statutum, vt tolleretur de Symbolo illa particula (FILIOQVE) sed id nullam habet verisimilitudinem. Id, ideo facilè mihi persuadeo, aut esse omnia conficta, quæ dicuntur de Ioanne octauo, vt sanctus Antoninus docet in summa historiali part. 3. tit. 22. cap. 13. §. 10. aut certè verum quidem esse, Photium à Ioanne octauo per Legatos restitutum in sedem Cōstantinopolitanam post mortem Ignatij: at cætera suppositicia & adulterina esse, & à Græcis conficta, vt ex Manuele Calleca Turrianus ostendit libro citato.

CONFIRMOR autem in hac sententia, tum quia Zonaras meminit quidē restitutionis Photij, nō autem abrogationis Cōcilij octaui, nec ablationis illius particulæ (Filioque) ex Symbolorū etiam, quia Græci in Concilio Florentino sessione 6. non agnoscunt pro Synodo œcumenico Concilium illud sub Ioanne 8. etsi illis multum prodesse potuisset, si legitimum & germanū Concilium fuisset. Atq; hactenus de Conciliis Orientalibus, nunc addemus breuiter Occidentalia.

NONVM Concilium est LATERANENSE primum, Episcoporum DCCCC. & amplius, anno M. CXXIII. contra Saracenos, pro recuperanda terra sancta, tempore Calisti secundi, & Henrici quinti Imperatoris. Platina, Onuphrius, non exstat.

DECIMVM est LATERANENSE secundū, Episcoporum mille, anno M.CXXIX. contra Antipapas. & pro iure Cleri, tempore Innocentij secundi, & Lotharij Imperatoris. Platina, Onuphrius, non exstat.

VNDECIMVM est LATERANENSE tertium, Episcoporum ferè CCC. pro reformatione Ecclesiæ, & contra VValdenses anno M.C.LXXX. tempore Alexandri tertij, & Friderici primi Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit, lib. 20 de bello sacro, cap. 26.

DVODECIMVM est LATERANENSE quartū, Patrum M.CC.LXXXIII. ex quibus erant Episcopi

Universidad de Deusto
Biblioteca

CD.LXXIII. anno M.CCXV. cõtra varias hæreses, & pro terra sancta, tẽpore Innocẽtij tertij, & Fredrici secundi. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

TERTIVM DECIMVM est LVGDVNENSE primum, anno M. CC. XLV. contra Imperatorem Fridericum, & pro terra sancta, tempore Innocẽtij quarti, & Frederici secundi, Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant huius Concilij aliqua decreta in Sexto decretalium.

DECIMVM QVARTVM est LVGDVNENSE secundum. Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi erant D.CC.LXXIV. contra errorem Græcorum, tempore Gregorij decimi, & Rodulphi Imperatoris. Matthæus Palmerius, Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio quædam in Sexto decretalium.

DECIMVM QVINTVM est VIENNENSE Episcoporum CCC. anno M.CCC.XI. contra varias hæreses, tempore Clementis quinti, & Henrici septimi Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. Extãt ex hoc Concilio decreta, quæ dicuntur Clementinæ.

DECIMVM SEXTVM est FLORENTINVM (Omitto Pisanum, Constãtiense, & Basileense de quibus postea) anno M.CD XXXXIX. Patrum C.XLI. qui subscripserunt, & multorum aliorũ, qui ante subscriptionem diſſecſſerãt. vt in fine Concilij annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenij quarti, & Alberti Imperatoris. Matth. Palmerius, Platina.

DECIMVM SEPTIMVM est LATERANENSE quintum, Patrum C XIV. contra schismata, & pro variis negotiis, tempore Iulij secundi, & Leonis decimi, & Maximiliani Imperatoris, cœpit anno M.D.XII. finem habuit M.D.XVII.

DECIMVM OCTAVVM est TRIDENTINVM, anno M.D.XLV. inchoatum, anno M.D.LXIII. finitum, contra hæreses Lutheranorum, tempore Pauli tertij, Iulij tertij, ac Pij quarti, & Caroli quinti, ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur à Gaspare Villapandço, disputatione quinta de Concilio Tridentino: *Adsunt*, inquit, *sex Cardinales, quatuor Legati, Patriarchæ tres, Archiepiscopi viginti duo, Episcopi decem & noti viginti octo, Abbates quinque, Generales Ordinum ministri septem, Episcoporum procuratores plurimi.*

Ex his Conciliis nullum est, quod non sit à Pontifice probatum, & à Catholicis recipiatur: Nam de primis octo Conciliis patet ex decreto dist. 16. can. Sancta octo. De nouem sequentibus Synodis, ex eo patet esse probatas, quod in eis præfuerit summus Pontifex. De vltima patet ex confirmatione Pij quarti. At Græci tantùm recipiunt prima septem Concilia, vt notum est ex Concilio Florentino sess. 5. & 6. Lutherani autem tantùm recipiunt prima sex. vt patet ex Magdeburgẽsibus centur. 8. cap. 9. & centu. 9. cap. 9. Eutychiani, qui adhuc inueniuntur in Asia, tantum recipiunt prima tria: Nestoriani, qui etiam in Oriente reliqui sunt, tantùm recipiunt prima duo. Trinitarij, qui in Hungaria & Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPVT VI.

Concilia generalia reprobata.

PRIMVM generale opinione Arianorum, reprobarum, est Concilium Antiochenũ anno CCC. XLV. in anno quinto Constantij, vt dicitur à Socrate lib. 2. cap. 5. & Sozomeno lib 3. cap. 5. In quo damnatus est Athanasius & via patefacta ad euersionem Concilij Nicæni primi.

NOTANDVM est autem, à summa Conciliorum, & ab aliis confundi hoc Concilium cum aliis quibusdam; sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primum, & secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysij Papæ, circa annum CC.LXVI. Vide Eusebium lib. 7. hist. cap. 23 24. 25 & 26. Tertium Arianorum, tempore Iulij primi anno CCC.XLV. vt suprà diximus. Quartum est Macedonianorum pro sua hæresi anno CCC.XLVII. tempore Liberij Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum est Catholicum prouinciale Episcoporum XX. X. cuius canones 25. habentur in tomo primo Conciliorum. Videtur fuisse tempore Iouiani, & Liberij. Vide Sozomenum lib. 6. cap. 4. Sextum est insertum actioni 14. Concilij Chalcedonensis.

SECVNDVM generale est MEDIOLANENSE Episcoporum plusquam CCC. anno CCC.LIV. tempore eiusdem Constantij, in quo etiam obliquè fides Catholica damnata est. Ruffinus lib. 10. cap. 20. Socrates lib 2. cap. 29.

TERTIVM generale est ARIMINENSE Episcoporũ DC. sub eodem Constantio anno CCC.LXIII. vt notat Hieronymus in Chronico, in quo sublatum est de Symbolo nomen *ἐμοούσιος*. huius Concilij fuit quasi pars quædam Seleucienſe in Oriente. Vide Augustinum lib. 3 contra Maximinum cap. 14. Hieronymum contra Luciferian. Ambrosium epist. 32. Ruffinum lib. 10. cap. 21. Socrat. lib. 2. cap. 29. Basilium epist. 52. ad Athanasium.

QVARTVM est EPHESINVM secundum tempore Theodosij junioris anno CCCC.XLIX. in quo, factione Dioscori, occisus est S. Flauianus Episcopus Constantinopolitanus, & legati Romani Pontificis Leonis fugati, ac demum hæresis Eutychiana confirmata. Reprobata est hæc Synodus à Leone in epist. ad Clerum & populum Constantinopolitanum. Item ad Theodosium. Item ad Pulcheriam, quæ sunt 22. 23. 24. & 25. Vide Breuiarium Liberati cap. 12. & Euagrium lib 1. cap. 9. & 10.

QVINTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Leone Isauro contra sacras imagines anno DCCXXX. qui fuit tertius decimus imperij eiusdem. Concilium est reprobatum, nam non interfuit vllus Patriarcharum, excepto S. Germano, qui tamen non consensit, & ideo à sua sede Constantinopolitana deiectus est.

SEXTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Constãtino Copronymo, anno DCC. LV. conuenerunt autem Episcopi CCC.XXXVIII. sed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pseudoepiscopo Constantinopolitano. Definitum est in Concilio, abolendas esse Christi & Sanctorum imagines. Reprobatum est hoc Concilium in VII. Synodo actione sexta. Vide de his duobus Conciliis Constantinopolitanis Paulum Diaconum lib 21. & 22. rerum Romanarum, & Zonaram in Annalibus.

ILLVD etiam obseruabis, hanc Synodum falsò à nonnullis vocari tertiam Ephesinam, vt ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, & à Sixto Senensi libro quinto bibliothecæ sanctæ annotat. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Constantinopolitanam, & idipsum clarissimè patet ex isto ipso Concilio, quod insertum legitur in VII. Synodo actione sexta, causſa erroris videtur fuisse, quia isti prophanæ Synodo præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus.

SEPTIMVM est Concilij PISANVM anno M.D. XI. congregatũ ab Imperatore & Rege Galliæ. & aliquot Cardinalibus contra Iulium secundũ, & reprobatũ paulò

paulò post in Concilio Lateranensi sub Iulio II. sess. 2. & 3. OCTAVVM numerari potest Concilium VVITTEMBERGENSE, quod Lutherani generale vocant CCC. Pastorum præside Luthero anno M. D. XXXVI. Vide Cochlæum in actis Lutheri, & Surium in commentario rerum in orbe gestarum anno M. D. XXXVI.

CAPVT VII.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

PRIMVM generale partim confirmatũ, partim reprobatum est SARDICENSE Concilij Episcoporũ CCC. LXXVI. anno Domini CCC. LI. tempore Constantij & Iulij I. ex quibus CCC. Episcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit Hilarius in libro de Synodis, reliqui LXXVI. Episcopi Orientales fidem Arianam scripserunt. Vide Socratem lib. 2. c. 16. Sozomenum lib. 3. hist. cap. 10. & 11. & Theodorerum lib. 2. cap. 7. & 8.

SECVNDVM est Cõcilium SYRMIENSE, quod celebratum est annis quinque post Sardicense: hoc est, anno Domini CCC. LVI. Liberio summo Pontifice, & Constantio Imperatore. In hoc enim Concilio duæ formulæ fidei dissentientes inter se editæ sunt. VNAM composuit Græcè Marcus Arethusius, qui postea sub Iuliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur quam Hilarius in libro de Synodis propè extremo, vt Catholicam explicat. ALTERAM alij composuerunt Latinè plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in libro de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ probauerunt. Vide Socratem lib. 1. c. 24. & sequentibus, & Sozomenum lib. 4 cap. 5. & 6. vide etiam Epiphanium hæresi 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Syrmio acceperit.

TERTIVM est Concilium QVINISEXTVM, in quo conſtituuntur canones Trullani. Sciendum est enim ex Tharasio disputante in septima Synodo act. 4. sextam Synodum, quæ tempore Constantini quarti celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Iustiniani Episcopos redisse Constantinopolim, & in Palatio, quod dicitur Trullum 102. canones edidisse, qui dicuntur Trullani, & à Balsamone vocatur Concilium Quinisextum, quia non est hæc Synodus quinta nec sexta, sed canones addidit quintæ & sextæ Synodo.

QVO tẽpore hæc Synodus habita sit, non est adeo certum. Nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI. Synodo, docet celebratam hãc Synodum anno vicesimoseptimo, à veræ sextæ Synodi dissolutione. nimirum anno secundo Imperij Iustiniani instaurati. At Tharasius in septima Synodo act. 4. & Epiphanius in eadem Synodo act. 6. tomo 1. dicunt post quinque annos à dissolutione Concilij hos canones editos: quod certè probabilius mihi videtur, nam alioqui nõ video, quæ fuerit illa erratica Synodus Constantinopoli à Iustiniano habita tempore Sergij Papæ, & quam idem Papa reprobauit, teste Beda libro de sex ætatibus: Paulo Diacono lib. 6. c. 3. Othone Frisingẽsi lib. 5. c. 13. Rheginone lib. 1 & Adone Viennensi in Chronico: nam in anno XXVII. à dissolutione Concilij sexti, non sedebat Sergius sed Constantinus Papa. & certè Beda, & Tharasius antiquiores Theophane sunt, quin etiam Beda ipso tempore vixit, quo Sergius Papa sedebat.

HOS ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit summus Pontifex, nec per se, nec per legatos, dum isti canones fierent. Et apertè Sergius Papa, qui tunc sedebat reprobauit erraticam istam Synodum, vt ait Beda in libro de sex ætatibus in Iustiniano. Partim autem approbatos, quia etsi canones isti ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt à Pontifice, aut aliis legitimis Conciliis, qualis est canon. 82. de pingendis imaginibus. receptus ab Adriano Papa, & VII. Synodo, vt patet ex ipsa septima Synodo act. 2. & 4. Vide quæ diximus aduersus hãc Synodum Quinisextam lib 2. de summo Pontifice, cap. 18.

QVARTVM est Concilium FRANCOFORTIENSE, quod celebratum est anno DCC. XCIV. iuxta Rheginonem lib. 2. Adriano I. Pontifice, & Carolo Magno Rege Francorum, quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur Christum non esse filium Deiadoptiuum, & ab eodem reprobatur, quantum ad alteram partem, in qua ex errore damnatur septima Synodus. Vide quæ nos diximus in 2. lib. de Conciliis, cap. 9.

QVINTVM est Concilium CONSTANTIENSE Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi ampliùs CCC. anno M. CD. XIV. inchoatum sub Ioanne XXIII. & anno M. CD. XVIII finitum sub Martino quinto, & Sigismundo Imperatore. Plat. Palmerius. hoc Concilium quantum ad primas sessiones, vbi definit Concilium esse supra Papam, reprobatum est in Concilio Florẽtino, & Lateranensi vltimo: quantum ad vltimas sessiones, & ea omnia quæ probauit Martinus quintus, ab omnibus Catholicis recipitur.

SEXTVM est Concilium BASILEENSE inchoatum anno M. CD. XXXI. & continuatum Basileæ, ac deinde Lausannæ vsque ad annũ M. CD. XLIX. quo tempore cessit Nicolao V. Pontifici tam Concilium, quàm Papa Felix quintus, in schismate ab ipso Concilio creatus. Vide acta Concilij, & Bullam annexam Nicolai V. Pontificis. Huius Concilij nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia, quæ à Concilio factæ fuerant, quas (pacis & vnitatis gratia) Nicolaus prædictus approbauit: concilium verò ipsum reprobatur in Concilio Lateranensi vltimo, sessione vndecima.

CAPVT VIII.

De Concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.

GENERALE nec approbatum, nec reprobatum, videtur esse Concilium PISANVM, quod anno M. CD. IX. depositit Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Alexandrum V. siquidem sanctus Antoninus 3. part. tit 22. cap. §. 2. & 3. summæ historialis, asserit, conciliabulum illegitimum, non verum Ecclesiæ Concilium fuisse, & eũdem ostendisse videtur: coactum enim Concilium fuit ad schisma tollendũ, & tamen illud nõ sustulit, sed auxit. Si autẽ sine dubio fuisset reprobatũ, etiam sine dubio Alexander V. I. se non sextum, sed quintũ appellasset.

ADDE, quod est fermè communis opinio. Alexandrum, & qui ei successit, Ioannẽ fuisse veros Pontifices. Ac certè ex tribus, qui tum se pro Pontificibus gerebant, isti maximè vt veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

DE Conciliis particularib⁹ vide tomos Conciliorũ, & Gratiani decretum dist. 16. canon. sexta Synodus, & dist. 20. canone de libellis. Item Chronicon Onuphrij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& secundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPVT IX.

De vtilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.

His igitur præmissis, explicanda sunt ea quibus legitima Concilia cõstant: ea verò ad quatuor causas reduci possunt, ad finem, efficientem, materiam & formam Conciliorum. Ac vt à fine, quæ prima causarum est, incipiamus. Primum exponenda breuiter erunt causæ ob quas Concilia celebrari solent, deinde ex iis iudicandum erit, vtrum Conciliorũ cõgregatio sit necessaria, an solùm vtilis. Porro causæ præcipuæ ob quas Cõcilia celebrãtur, sex numerari solent.

Prima causa est hæresis nova, id est, nunquam antea iudicata. Propter quam causam coacta sunt primæ septem generalia Concilia. Semper enim Ecclesia tanti facit periculum hoiarum hæresum, vt non putauerit aliter posse resisti, quàm si omnes, aut certè permulti principes Ecclesiarum coniunctis viribus, & quasi agmine facto irruerent in hostes fidei.

Secunda est schisma inter Romanos Pontifices: hac enim de causa celebratũ est concilium tempore Cornelij: item aliud tempore Damasi, & rursum alia tẽporibus Symmachi, Innocẽtij II & Alexandri III. & Pisanum, atque Constantiense tẽporibus Gregorij XII. & Benedicti XIII. nullum enim est potentius remedium Concilio, vt sæpissimè probatum est.

Tertia est, resistentia commun hosti totius Ecclesiæ: hoc modo coacta sunt concilia ab Vrbano II. Calixto II. Eugenio III. aliisque Pontificibus pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem celebrata sunt concilia à Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum, à Gregorio VII. contra Henricum IV. ab Innocentio VII. contra Fredericum II.

C Quarta causa est suspicio hæresis in Romano Pontifice, si fortè accideret, vel etiam tyrannis incorrigibilis: tunc enim deberet congregari generale concilium, vel ad deponendum Pontificem, si inueniretur hæreticus, vel certè ad admonendum, si in moribus videretur incorrigibilis: nam vt dicitur in octaua Synodo, actione vltima, canone vicesimoprimo, debent generalia concilia cognoscere controuersias circa Romanum Pontificem exortas, non tamẽ audacter in eũ sententiam ferre: ob istam causam legimus celebratũ concilium Sinuessanum in causa S. Marcellini. & Romana concilia in causa Damasi, Sixti III. & Symmachi, & Leonis tertij & quarti, quorum nullus à concilio damnatus fuit, sed Marcellinus sibi ipse coram concilio pœnitentiam iniunxit, reliqui se purgauerunt. Vide Platinam, & tomos conciliorum.

Quinta causa est, dubitatio de electione Romani Pontificis. Si enim Cardinales non possent, aut non vellent Pontificem creare, aut certè omnes simul D perirent, aut aliunde fieret verè dubium, ad quos pertineret eiusmodi electio, ad concilium generale spectaret decernere de electione futuri Pontificis, quamquam non est verisimile id aliquando euenturum.

Sexta est, reformatio generalis abusuum & vitiorum, quæ in Ecclesiam irrepunt: tametsi enim solus Pontifex potest leges tori Ecclesiæ præscribere, tamen longè suauius res agitur, cùm approbante concilio generali summus Pontifex eiusmodi leges præscribit. Hinc videmus omnia ferè generalia concilia canones edidisse de reformatione. Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 9. & 10.

CAPVT X.

Concilia generalia vtilia esse, & suo quodam modo necessaria, non tamen absolutè & simpliciter.

EX his caussis, ob quæ concilia congregari diximus, facile erit indicare, sint ne modo vtilia, an etiam planè necessaria, concilia ad Ecclesiæ conseruationem. Et quidem de generalibus conciliis ita statuo, eiusmodi conciliorum conuocationes vtilissimas, & suo quodam modo necessarias, non tamen absolutè, & simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facilè persuadeo. Primum ex eo, quod primis trecentis annis caruit Ecclesia conciliis generalibus, nec tamen periit. Quemadmodum enim annis illis CCC. Ecclesia sine concilis generalibus incolumis mansit, sic etiam potuisset sine dubio aliis CCC. & rursum aliis DC. atque aliis mille permanere: nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus, quæ tamẽ omnia Ecclesiam Catholicam, tametsi conciliorum generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt.

Denique accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis caussis generale concilium absolutè necessarium esse conuincit. Nam primum emendatio vitiorũ & abusuum, (vt à postrema caussa ingipiamus) fieri potest satis commodè, tum per leges summi Pontificis, tum per conciliorum prouincialium decreta, licet suauius id fiat, vt diximus per concilia generalia.

Illa autem caussa de electione summi Pontificis fieri nõ posset, si morabrer, nõ Metaphysicè loquimur, vt vnquam vsu veniat. Quis enim credat futurum aliquando vt Cardinales, aut non velint, aut non possint creare Pontificem? quod si etiã id, accideret, vix dubiũ esse posset, ad quos pertineret electio. Nam cùm Romanus Episcopatus euectus sit ad summum Ecclesiæ Pontificatum, eorũ sine dubio est, summũ Pontificem C eligere, quorũ est Romanum Episcopũ eligere. Quorũ autem sit Romanum Episcopum eligere, non magis dubium esse posset remotis Pontificum constitutionibus, quàm ad quos pertineat aliarum ciuitatum Episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicendum erit.

Illud constat, propter eiusmodi caussam nullũ hactenus concilium generale conuocatum esse. Quod idem de quarta caussa dici potest. Nam propter suspiciones de doctrina, & vita Pontificũ, nunquã conuenerunt, nisi prouincialia, aut nationalia concilia. Nec sanè videtur maiori Concilio opus esse, nam dum est verè Pontifex, non potest ab vllo cõcilio iudicari: nisi fortè tribuat ipse concilio potestatem examinandi caussam sitã, & sententiam discretiuam, nõ tamen coactiuam ferendi: hanc autem potestatem æquè potest Papa tribuere concilio particulari, atque vniuersali.

Iam verò tertia caussa duplici nomine non exigit necessariò generale concilium: primum quia non est absolutè necessarium, vt cõmuni hosti, qualis est Turca, resistatur. Si enim Ecclesia conseruari potuit sub immanissimis persecutionibus Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani. cur non posset etiam sub persecutione Turcarum? Deinde quis non videt etiam sine generali concilio posse bellum indici communi hosti, quemadmodum sæpe factum est?

Denique nec primã, aut secundã caussam necessariò postulare cõcilij generalis conuocationẽ, testantur præterita tempora. Nam si ad extinguendas septem hæreses celebrata sunt septem concilia generalia, plusquam centum hæreses extinctæ sunt à sola Apostolica sede, cooperãtibus conciliis particularibus, & si vnum schisma

schisma sublatum est per generale Concilium Constantiense, schismata supra quinque & viginti sine Concilio generali sublata sunt.

A Aut D. Avgvstinvs libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 12. affirmat, paucas quasdam hæreses fuisse, ad quas superandas necessarium non fuerit Concilium plenariũ Occidentis, & Orientis. S. quoque Leo in epist. 43. ad Martianum, laudat Martianum Augustum, quod Synodum generalem à se postulatam, etiam ipse necessariam iudicauerit.

Sanctvs Isidorvs in præfatione Conciliorum scribit, ante Constantini tempora, Christianam Ecclesiam in varias hæreses diuisam fuisse, quod propter Imperatorum persecutiones non liceret Episcopis Concilia celebrare: vbi sine dubio de generalibus Conciliis loquitur. Constat enim ante tempora Constantini, multa Concilia particularia celebrata fuisse. Quare velle videtur Isidorus, Concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hæreses extirpandas. B

Item S. Evgenivs Episcopus Carthaginẽsis, vt Victor testis est, lib 2. de persecutione Vvandalica, cùm vrgeretur à Rege Hunerico, vt de fide cum Arianis Episcopis conferret, respondit caussam fidei communem esse toti Catholicæ Ecclesiæ, proinde conuocandos esse Episcopos ex omnibus Ecclesiæ partibus, ac præcipuè significandã rem totam esse Ecclesiæ Romanæ, quæ caput est omniũ Ecclesiarum. Qua responsione significauit Eugenius, ad explicandas quęstiones fidei Concilium generale omnino necessarium esse.

Denique, antiqua illa quæstio, essẽtne rebaptizandi ab hæreticis baptizati? nunquam finiti potuit, donec accessit sententia Concilij generalis, etiamsi multæ præcessissent Conciliorum particulariũ, & sedis Apostolicæ definitiones: videtur igitur ad cõtrouersias fidei terminandas simpliciter necessaria Synodus generalis. De qua re sic loquitur S. Avgvstinvs lib. C 1. de Baptismo contra Donatistas, cap. 7. *Quæstionis*, inquit, *huius obscuritas prioribus Ecclesiæ temporibus ante schisma Donati magnos viros, & magna caritate præditos Patres Episcopos ita inter se compulit, salua pace, disceptare, & fluctuare, vt diu Conciliorũ in suis quibusque regionibus diuersa statuta mutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrimè sentiebatur, etiã remotis dubitationib⁹ firmaretur.* Et cap. 18. Hoc inquit, *de Baptismo pie credamus, quod vniuersa Ecclesia à sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen, si aliud alij, & aliud alij, adhuc de ista quæstione, salua pace, sentirent, donec vniuersali Concilio vnũ aliquid euidentissimum sincerumq; placuisset, humanæ infirmitatis errorem excusaret caritas vnitatis.* Et lib. 2. cap. 4. *Nec nos*, inquit, *tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersæ Ecclesiæ cõcordissima auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata, & declarata per plenarium Concilium solidaretur.* Hæc Augustinus.

Sed ad primum testimonium Avgvstini, non D est difficilè respondere: nec enim docet Augustinus, Concilia generalia vllo vnquã tempore fuisse simpliciter necessaria, sed solùm necessaria quodam modo, hoc est, vt suauius, & maturius pax Ecclesiis redderet. Siquidem Augustinus quo in loco scripsit, ad hæresim quãdam, hoc est, Arianam comprimendam, necessariũ fuisse Concilium generale, in eodem scripsit, hæresim Pelagianam, aliásque plurimas sine Concilio generali comprimi potuisse. Si autẽ quæras, quare magis eguerit generali Concilio caussa Arianorũ, quàm Pelagianorum, non respondebit Augustinus, quia obscurior fuerit quæstio ab Arianis in Ecclesiã introducta, quàm à Pelagianis: id enim non videtur esse verũ, cùm multò plura, & clariora sint in Scripturis testimonia pro diuinitate CHRISTI aduersus Arianos, quàm pro peccato originali aduersus Pelagianos: sed quia Pelagianorum hæresis, Deo sic volente ac disponente, breui damnata fuit ab vniuersa Ecclesia, cùm summa pace, & consensione id ipsum decreuerit Apostolica sedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæstina, & Occidentalium in Africa. Hæresis autẽ Ariana multos Episcopos patronos ab ipso suo exordio habere cœpit, qui non videbantur facilè quieturi, nisi summa totius Ecclesiæ auctoritate obruerentur. Itaque ad hæresim Pelagianã extinguendã non fuit necessariũ generale Concilium, necessarium autẽ fuit ad extinguendã hæresim Arianã: quoniam illa commodè, & facilè ab Apostolica sede, cooperantibus Conciliis prouincialibus variorum locorum, cõpressa est: hæc autem, etsi tandem ab eadem Apostolica sede, & prouincialibus Cõciliis comprimi potuisset, non tamen æquè commodè ac facilè.

Idem ad testimonium sancti Leonis respõderi potest. Iudicauit enim sanctus Leo, necessariũ Concilium generale Chalcedonense, vt eius auctoritate destrui posset id, quod perperam egerat Concilium generale Ephesinum secundũ. At hanc nõ fuisse absolutã necessitatem, sed aliqualem duntaxat, perspicuum est ex Concilij Ariminensis irritatione. Fuit enim Ariminense Concilium generale, & frequẽtissimum, ac longè celebrius Ephesino secundo, & tamen à Pontifice Damaso sine vllius generalis Concilij præsidio irritatum fuit. De qua re vide epistolam Damasi ad Episcopos Illyrici: & epistolam 52. Basilij ad Athanasium.

Eodem modo exponere cogimur testimonium Isidori: nam quod ipse ait, ante Constantini Imperium Ecclesiã diuisam fuisse in varias hæreses, quia non dabatur Episcopis facultas congregandorũ Conciliorũ, & eo modo plebium docendarũ: si absolutè intelligatur, apertissimè falsum est. Nam & ante tẽpora Constantini plurimæ hæreses sunt à Conciliis Episcoporum penitus sublatæ, & extinctæ, & post tẽpora Cõstantini, non defuerunt hæreses nouæ, quæ Ecclesiam longissimo tempore vexauerunt. Certè Nestorianæ, & Eutychianæ hæreses nunquã penitus eradicari potuerunt, & tamẽ post Constantini tẽpora exorta sunt, & in iis extirpandis Concilia generalia sæpius laborarũt. Id igitur solùm Isidorus significare voluit, tempore Constantini Concilia generalia celebrari cœpisse, atque eã rem ad comprimendas hæreses vtilissimam exstitisse.

Iam verò quid sanctus Evgenivs sibi voluerit, explicat ibidem Victor Vticensis. Scribit enim Eugenium mentionem fecisse Concilij generalis, & transmarinarum Ecclesiarum, cum vocaretur ad conferendum de fide cum Arianis: nõ quod non essent in Africa viri doctissimi, qui turò possent committi cum Episcopis Arianis, sed quod existimabat transmarinos doctores, si in Africam venissent, liberius acturos caussam fidei, cùm non essent subiecti Regi Vvandalorum, cui Africani Episcopi subiecti erant.

Neq tamen mentitus est Eugenius, cum ait, caussam fidei esse cõmunem, & se nõ posse sine transmarinis Episcopis caussam illã suscipere: nam etsi absolutè licebat ei conferre cum Arianis de fide, vt sæpe alias in eadem regione cõtulerant Catholici cum Donatistis, tamen nõ expediebat eo tẽpore, & pro nde nec licebat sine manifesto periculo. Itaque verè nõ poterat Eugenius sine transmarinis collegis prouinciam illam suscipere, non quia deerat auctoritas, sed quia deerat opportunitas: nec iniquitas, sed prudentia fuit tyranni illius petitionem sententiæ ambiguitate eludere.

Restat Vltima illa obiectio, de baptismo hæreticorũ, q̃ soluitur duob⁹ modis. Primvm enim fortasse

Universidad de Deusto
Biblioteca

tasse non est verum, quod Augustinus putabat, quæ- A stionem illam non potuisse finiri ante Concilij generalis sententiam. Nam Concilium generale primum fuit Nicænum tempore Constantini celebratum. Scribit autem S. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, illos ipsos Episcopos, qui cum Cypriano decreuerant: hæreticos esse rebaptizandos, postea contrarium protulisse decretum. Ex quo colligitur, eos Episcopos tandem sententiæ Stephani Romani Pontificis acquieuisse, qui tamen omnes mortui sunt ante tempora Nicæni Concilij.

IDEM quoque Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, scribit Dionysium Alexandrinum in sententiam Cypriani de rebaptizatione concessisse: quod etiam indicat Eusebius lib. 7. hist. cap. 4. & tamen constat eundem Dionysium paulò pòst mutasse sententiam, nec fuisse ausum rebaptizare quendam ho- B minem, quem certò constabat ab hæreticis baptizatū, vt idem refert Eusebius lib. 7. histor. cap. 8.

QVID, quod ipse etiam August. in epist. 48. ad Vincentium suspicatur Cyprianum retractasse sententiam suam? Itaque probabile est, etiam ante Nicænum Concilium, auctoritate sedis Apostolicæ, quæstionē illam apud omnes Catholicos fuisse finitā, sed etiamsi quæstio finita non fuisset vsque ad Concilij plenarij determinationem, vt Augustinus dicit, non tamen inde colligere oporteret, non potuisse finiri: nam licet Apostolicæ sedi cooperantibus prouincialibus Conciliis controuersiam illā finiendi auctoritas non deesset, maluerunt tamen sancti illi Pontifices differre in tēpus aliud magis opportunum absolutam determinationem eius quæstionis, quam tot magnos viros ab Ecclesia separare: quia verò temporis opportunitas non ante se obtulit, quā n cùm Nicænum Concilium celebraretur: ideirco Augustinus toties repetit, in Concilio plenario orbis terræ, quæstionem illam tandem esse finitam. C

AT, inquies, Stephanus Papa congregato Concilio quodam particulari iussit non rebaptizari, & excommunicandos censuit eos, qui rebaptizarent, vt scribit Dionysius Alexandrinus, Eusebio teste lib. 7 histo. c 4. & Augustinus libro de vnico Baptismo, cap. 14. Igitur quæstionem Papa cum particulari suo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino Concilia generalia

RESPONDEO, vt lib 4 de Pontifice, cap. 7. iam antè respondi, Stephanum quidem iussisse, ne ij rebaptizarentur, qui essent ab hæreticis baptizati, ac censuisse etiam rebaptizatores esse excommunicandos, non tamen te ipsa illos excommunicasse. id quod manifestè colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipse in primis CYPRIANVS in epistola ad Pompeium non ait, Stephanum excommunicasse, sed excommunicandos putasse, qui contrà facerent: *Sacerdotes*, inquit, *Dei veritatem, Christi & Ecclesiæ vnitatem tuentes, abstinendos putat.* Et in epist. ad Iubaianum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere: quod certè non diceret, si aut ab illis ipse excommunicatus fuisset aut ipse eos excommunicasset: *Nos* inquit, *quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis, & Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus dumtaxat concordiam, & dominicam pacem tenemus.* D

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano sic loquitur: *In communione eorum permansit, quos sententiæ suæ contrarietate.* AVGVSTINVS lib. 1. de Baptismo, cap. 7. dicit magnos viros, & Ecclesiæ Patres atque Episcopos, hoc est. Stephanum, & Cypriani, salua pace, & caritate dissensisse. PACIANVS epistola 2. ad Sympronianum, *Cyprianus*, inquit, *in concordia omnium in pace communi, in confessorum grege passus est.* VINCENTIVS Lyrinensis in suo libello: *O rerum*, inquit, *mira conuersio, auctores eiusdem opinionis, Catholici: consectatores verò, hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filij regni erūt: assertores verò gehennæ suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium, & Episcoporum, & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum, cum cæteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contrà tam sacrilegus, qui Donatistas & cæteras pestes, qui illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum diabolo?*

CAPVT XI.

Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

QVAMVIS autem generalia Concilia nó sint absolutè necessaria, tamen Concilia aliqua, siue generalia, siue particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem, vix in quæstionem reuocari posse dubito: Nam si *necesse est, vt veniant scandala*, vt ait Dominus Matth. 18. & *oportet hereses esse*, vt Apostolus ait, 1 Cor. 11. certè necesse est etiam, vt in Ecclesia sit certum aliquod iudiciū, quo & scandala tolli, & hæreses dānari possint, alioqui breui tempore Ecclesia vniuersa in partes scinderetur & periret: Nam *omne regnum in seipsum diuisum desolabitur.* Mat. 12.

ETSI verò summus Pontifex iudex est vice Christi, omnium controuersiarum, eique obtemperare debet fraternitas vniuersa, vt Cyprianus loquitur lib. 1. epist. 3 & nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus demonstrauimus: tamen non debet Pontifex in controuersiis fidei diiudicandis, aut solo suo iudicio fidere, aut expectare diuinam reuelationem, sed adhibere diligentiam, quātam res tota postulat, & ordinaria media: & tum demum exspectare assistentiam Spiritus sancti, & directionem diuinam.

PORRÒ medium ordinarium, ac proinde necessarium, esse Concilium magnum, aut paruum, vnum, vel plura, prout ipse iudicauerit, facilè probari potest. PRIMVM ex diuina illa promissione Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Hunc enim locum de Conciliis intelligit Synodus Chalcedonensis in epistola ad Leonem, & aliæ Synodi, quas in sequenti libro adferemus.

SECVNDO, ex facto Apostolorum, qui cùm possent etiam seorsim singuli definire controuersias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, & à Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controuersiam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt. Actor. 15.

TERTIO, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium seculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, vt ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam vnquam hæresim nouā sine nouo Concilio damnauerunt, vt cognoscere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel historias Ecclesiasticas euoluere voluerit. Quod autem semper, & ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, & reuera esse?

SED accedat cōfirmatio ex Patribus. CYPRIANVS lib. 2. epist. 1 ad Stephanum: *Necesse*, inquit, *habuimus, conuenientibus in vnum pluribus sacerdotibus, cogere, & celebare Concilium.* GELASIVS in tomo de vinculo anathematis, *Si præcessit*, inquit, *consensus Pontificis, dolatur à quibus*

quibus, & vbi ille sit gestus, si secundum Ecclesiasticam regu- A *lam celebratus, si paterna traditione prolectus, si maiorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus, vbi proculdubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulsione Catholici, quia noua est causa, fieri certissimum est.*

DENIQVE, Concilium Toletanum XI. in ipsa præfatione multis verbi demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse, vt omnia vitiis, & erroribus continuò repleantur Itaque & si posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Conciliis conseruare: tamen secundum ordinariā prouidentiam eius, necessaria Concilia sunt ad bonā Ecclesiæ gubernationem.

CAPVT XII.

Cuius sit congregare Concilia.

EXPOSVIMVS de fine, nunc de causa efficiēte explicemus oportet. Igitur con- B uenit inter nos, & aduersarios Concilia Dicœceſana ab Episcopo: prouincialia ab Archiepiscopo: Nationalia à Patriarcha, vel Primate conuocari debere. Id enim cum Augustino epist 217 ad Victorianum, Catholici omnes verum esse fatentur. Idem fatetur Caluinus lib. 4 institutionum, cap. 7. §. 8. & Illyricus cent. 4. cap. 7. col. 534.

AT de Concilio generali maxima controuersia est: siquidem Catholici, munus conuocandi Concilia generalia ad Romanū Pontificem propriè pertinere volunt, sic tamē, vt possit etiā alius, Pontifice consentiente, Concilium indicere, quin etiā satis sit, si indictionē factam, ipse postea ratam habeat, & cōfirmet: at si nec ipse indicat Concilium, nec aliquis alius de eius mandato, vel consensu, nec ipse saltem approbet indictionem, illud non Concilium, sed conciliabulum fore.

HÆRETICI autem huius temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita diser è LVTHERVS C libro de Conciliis pag. 58. vbi etiam dicit, ideo vocari Concilia vniuersalia, quia ab vniuersali omnium domino Imperatore cogebātur. CAROLVS Molinæus in consilio de Concilio Tridentino non recip endo. §. 6. inde probat non esse recipiendum Tridentinū Concilium, quia non ab Imperatore, sed à Pontifice indictum fuit. ITEM libellus Protestantium, quo rationē reddunt, cur ad Concilium Tridentinum non venerint. IDEM docent Caluinus & Magdeburgenses loco notato: nec non BRENTIVS in Prolegomenis contra Petrum à Soto, & ante hos omnes NILVS in libro de primatu Papæ.

ESSE autem reuera Pontificis, non Imperatoris congregare Synodam generalem: primò demonstrari potest ex diuinis literis: nam Concilij Ecclesiæ non est legitimum, nisi congregetur in nomine Christi, vt dicitur Matth. 18. & Caluinus admittit lib. 4. institut. D cap. 9. §. 1. & 2. congregari autem in nomine Christi, nihil videtur esse aliud, quàm congregari auctoritate Christi, hoc est, ab eo, qui à Christo habeat congregandi auctoritatem: nam quod Caluinus dicit, congregari in nomine Christi, esse ita congregari, vt solus Christus præsideat, & nullum collegam habeat, sed omnes subiectos: nec est secundum Scripturas, nec est nota sufficiens ad discernenda legitima Concilia, non est, inquam, secundum Scripturas: nam in Scripturis, illud, *in nomine*, vbique fere accipitur pro eo, quod est, ex auctoritate, vt Marci vltimo: *In nomine meo dæmonia ejicient.* Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei.* Matth. 7. *Nónne in nomine tuo prophetauimus?* Actor. 4. *In qua virtute, aut in quo nomine hoc fecistis?*

NEC vllus fortasse occurret locus, vbi aliquid facere in nomine Christi, significet Christum habere præsidem sine collega.

SED quidquid de hoc sit, illud est certum, nō posse hac nota discerni legitima Concilia: nam verum quidem est in legitimo Concilio oportere Christum ita præsidere, vt nullus sit ei collega, sed omnes subiecti: at quis iudicabit, quis discerner, an Christus ita præsideat, cùm cogitur Concilium an non? nec enim Christus visibili forma in Conciliis præsidet.

RESPONDET CALVINVS, facilè id posse discerni: tunc enim Christum sine collega præsidere, cùm totum consessum verbo, & spiritu suo moderatur, hoc est, cùm nihil de suo capite, sed omnia secundum Scripturæ regulam Episcopi definiunt.

AT hoc ipsum est ambiguum, & obscurum, nam & aduersarij in suis Conciliis, & Catholici in suis affirmant, se nihil ex proprio capite comminisci, sed omnia ex diuinis literis depromere. Quis igitur iudicabit, vtri verum Concilium faciant? quare si congregari in nomine Christi, est Christū præsidem habere, vt Caluinus exponit, fieri non potest, vt legitima Concilia à non legitimis vlla ratione discernamus. Maneat igitur quod diximus, congregari in nomine Christi, nihil aliud esse, quàm ab eo congregari, qui habet à Christo auctoritatem congregandi.

PORRÒ, Christus cùm in cœlum ascendit, ac visibilem suā præsentiā Ecclesiæ abstulit, non cōmisit Ecclesiam gubernandā, ac proinde etiā congregandā Tiberio, qui tunc imperabat, sed Petro Apostolo, cui dixit: *Pasce oues meas.* Igitur qui congregantur ab eo, qui Petro succedit, in nomine Christi congregantur: non autem ij, qui ab eo congregātur, qui succedit Tiberio.

AD hæc, Petrus, & qui Petro legitimè succedit, pastor est omnium Christi ouium, proinde etiam, Regū, Imperatorum, Sacerdotum, omnes enim comprehendit, qui nihil excepit, cùm ait, *Simon Ioannis, pasce oues meas* Vnde S. LEO serm. 3. anniuersario suæ assumptionis: *De toto*, inquit, *mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctis Ecclesiæ Patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multi Pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* At quis non videt, qui ne conueniat cōgregare Pastores, an Pastori potius congregare oues? Igitur cùm Pontifex pastor sit, Imperator ouis, non ad Imperatorē, sed ad Pontificem spectabit munus Cōcilia Episcopalia cōuocandi.

SECVNDO, Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate, qui potest omnes cogere, at nullus vnquam Imperatorum totam Ecclesiam subiectā habuit, etiam quoad actiones ciuiles, vt eam habet Pontifex quoad actiones spirituales: nam Imperatores latissimè dominabātur tempore B. Leonis, & B. Prosperi, & tamen tunc maior erat orbis Christianus subiectus Papæ, quàm orbis Romanus subiectus Imperatori. Sic enim loquitur S. LEO sermo 1. de SS. Petro, & Paulo, *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta* (Roma) *latiùs præsidet religione diuina, quàm dominatione terrena.* Et PROSPER libro de ingratis ita canit.

Sedes Romani Petri, quæ pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

NVNC autē Imperator, vix vnius prouinciæ Episcopos ad Concilium cogere posset, nec enim Itali, Hispani, Galli Imperatori subiiciuntur, sed habent suos proprios Reges, vel Principes temporales. Quid si nullus esset Imperator, immò etiam nullus Princeps Christianus, num ideo Concilia fieri non possent?

TERTIO,

Universidad de Deusto
Biblioteca

TERTIO, Concilia prouincialia indicuntur à Metropolitano,& nationalia à Primate,vel Patriarcha,vt suprà ostendimus,etiam testimonio aduersariorũ, igitur Concilia generalia non ab Imperatore,sed à summo Pontifice indicenda sunt. Nam si Imperator indicere deberet generalia Cõcilia, deberet Rex,aut Dux, aut Magistratus ciuilis indicere Concilia prouincialia, vel nationalia. Vt enim se habet Imperator orbis terrarum ad Conciliũ generale,ita se habet Rex aut Dux vnius prouinciæ ad Concilium illius prouinciæ, vel nationis:quemadmodum igitur fatẽtur Concilia prouincialia non conuocari à Principe illius prouinciæ politico, sed ab Ecclesiastico, cur non eadem ratione fatentur, Concilia generalia non debere cogi à principe totius orbis terræ politico,sed ab Ecclesiastico?

ESSE autem Papam Romanum totius orbis Christiani Ecclesiasticum Principem, paulò antè ex magno Leone audiuimus,& nos in libris de Pontifice fusissimè demonstrauimus.

ADDE, quod etiamsi non esset Romanus Pontifex,verus Princeps,& Monarcha Ecclesiasticus,vt nos docemus, sed esset solùm primæ sedis Episcopus, seu primus inter primarios Patriarchas,vt Nilus existimat: adhuc ad eum pertineret ius indicendi Concilia generalia. Primates enim non imperant propriè aliis Episcopis,& tamen quia primum locum inter Episcopos nationis suæ tenent,iure suo Concilia nationalia indicere possunt. Nam ideo Metropolitanus indicit Synodum prouincialem, quia toti prouinciæ præest, at summus Pontifex toti orbi præest, vt patet ex Leone sermo.3.de anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum, & epist.84. ad Anastasium in fine.

QVARTO probatur, ex illo antiquissimo canone, quo statuitur præter sententiã Romani Pontificis non posse Concilia celebrari:hũc enim canonem Apostolicum esse scribit B.Marcellus Papa in epist.ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ. Eundem renouauit Concilium Nicænum primum,vt testatur Synodus Alexandrina in epist.ad Felicem,& Iulius I.in epist.ad Episcopos Orientales,cuius meminerunt Socrates lib.2.c. 13. Sozomenus lib.3.c.9. & Nicephorus lib.9.c.5. Si ergo sine Romani Pontificis cõsensu nõ licet Cõcilia celebrare,sequitur eius potissimùm esse illa cõuocare.

CALVINVS respondet loco notato,ex illo canone id solum effici,debuisse vocari ad Synodum etiam Romanum Pontificem, quia erat vnus ex præcipuis Patriarchis.At si ita esset,tunc etiam potuisset fieri canon,ne præter consensum Episcopi Alexandrini, vel Antiocheni cogeretur Concilium,nam isti etiã erant præcipui Patriarchæ, & Romano Pontifici æquales, vel maiores secundum Caluinum.

MAGDEBVRGENSES cent.4.cap.7.colum.533. aliam excogitarunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis nõ significare,præter Romani Pontificis sententiam non debere celebrari Concilia,sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in Græco habetur, *μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης καινοτέμνειν τὰς ἐκκλησίας.* At falluntur Magdeburgenses, nam *καινοτέμνειν τὰς ἐκκλησίας*, non potest significare,dedicare templa, sed canonicum cœtum conuocare, siue Concilium indicere, quomodo loquũtur Marcellus,& Iulius Pontifices, qui Latinè videntur scripsisse, & quomodo in Socrate, & Sozomeno Latinè vertit Cassiodorus in historia Tripartita lib.4.cap.9.& 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib.9.cap.5.

SED clarissimè res tota ex epist.Iulij,quam Socrates adducit, demonstrari potest: siquidem in ea epist. Iulius reprehendit Orientales,quod sine suo consensu A Concilium Antiochiæ celebrassent: rationem autem reddere volẽs,cur meritò eos reprehẽderet, istũ canonem in mediũ adducit.Vel igitur canon de Cõcilij celebratione intelligi debet,vel stultũ sanè fuisse Iulium necesse est:vtrum autẽ horũ sit verius,quis non videt?

ADDE, quod nullus veterum meminit eiusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesiæ dedicari præter sentẽtiam Romani Pontificis,immò nec fuit vnquam, nec est nunc vsus in Ecclesia istius canonis.

QVINTO probatur, ex Concilio Chalcedonensi act.1.vbi Dioscorus Alexãdrinus iubetur nõ sedere inter Episcopos,eo quòd Synodũ facere ausus fuisset sine auctoritate Apostolicæ sedis: *Quod*,inquit,*nunquã licuit nunquam factum est.* Simile quid habemus in Concilio VII. generali act.6. vbi irritum iudicatũ est Conciliũ quoddam Constantinopolitanum,quia sine consensu B Romani Pontificis coactum fuisset ab Imperatore.

SEXTO probatur,ex Cõcilio Romano 4.sub Symmacho, in quo cum Rex Theodoricus diceret se Synodum conuocasse, vt iudicaretur caussa Symmachi Papæ: Responderunt Episcopi omnes, à Papa, non à Rege debuisse vocari Synodum, etiamsi Papa accusaretur. Rex verò ait, se ex voluntate, & consensu Pontificis Synodum conuocasse: Episcopi verò non prius acquieuerunt, quàm Rex literas Pontificis proferret, & Pontifex ipse præsens testaretur ita esse.

SEPTIMO probatur,testimonio antiquorũ Pontificum. B. LEO epistola ad Turbium quæ est 39.c.17. *Dedimus*,inquit,*literas ad fratres,& Coepiscopos nostros,eiúq; Concilium Synodi generalis indiximus.* PELAGIVS II. in epist.ad Orientales:*Generalium Synodorum conuocandi auctoritas Apostolicæ sedi B.Petri singulari priuilegio tradita est.* SIXTVS III.qui & Pelagium,& Leonem præcessit, in epist.ad Orientales:*Valentinianus*,inquit,*Augustus nostra auctoritate Synodum conuocauit.* ADRIANVS II.in C epist.ad Basilium Imperatorem,quę lecta est in VIII. Synodo act.1. *Volumus*, inquit, *per tua pietatis industriam Constantinopoli numerosum conuocari Concilium.*

HIS accedat Valentinianus Imperator,qui cùm ab Episcopis rogaretur,vt permitteret eis Conciliũ celebrare,respõdit,vt refert Sozomenus lib.9.c.7. *Mihi qui sum in sorte plebis fas non est talia curiosius perscrutari, sacerdotes,quibus ista curæ sunt,quocunq; voluerint loco cõueniant.*

ACCEDANT vltimò multi alij canones, q habentẽ d.17.& plurimæ rationes,quas facit Ioãnes de Turrecremata lib.3.c.6.& Conciliũ Lateranense vltimũ sub Leone X. sess.11.vbi asseritur Romani Pontificis esse, generalia Concilia indicere: quod decretum factũ est vno anno,antequam Lutherana hæresis nasceretur.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumenta soluere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Argumenta Caluini, & Magdeburgensiũ sumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum,quæ ab Imperatoribus,non à Pontificibus indicta fuere. De NICÆNO I. ait Ruffinus lib.10 histor.cap.1. *Tum Constantinus apud vrbem Nicænam Episcopale Conciliũ conuocat.* CONSTANTINOPOLITANVM I. testatur Theodoretus lib.5. historiar. cap.9. à Theodosio seniore indictum fuisse. EPHESINVM I. testatur EVAGRIVS lib.1. cap. 2.histor. nutu Theodosij iunioris conuenisse. CHALCEDONENSE, testatur B. Leo epist.43. & aliis nonnullis, à Martiano Imperatore impetratum. SARDICENSE quoque ab Imperatore Constantio indictum, testatur Theodoretus lib.2.cap.4.

CONFIR

CONFIRMATVR hoc argumentum à NILO testimonio S.Leonis I.Is enim in epistola 24. ad Theodosium Augustum supplicat Imperatori, vt iubeat intra Italiam prouinciale connocari Concilium. A

CONFIRMANT idem argumentum Magdeburgenses testimonio Liberij Papæ,qui apud Theodoretum li.2.c.16.concessit, in Imperatoris potestate esse conuocare Concilia.

CONFIRMAT iursum CAROLVS Molinæus in Cõsilio de nõ recipiẽdis decretis Concilij Tridentini, §.6.testimonio S Hieronymi li.2.Apologię cõtra Ruffinũ,vbi loquens de Synodo quadam, sic Hieronymus ait: *Dic,quis Imperator hanc Synodum iusserit conuocari?*

ADDAMVS quartã cõfirmationẽ,ex eo, quod simul cœperũt esse Imperatores Christiani,& cogi generalia Cõcilia,si enim absque Imperatoribus celebrari possunt,cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerũt?

AD hæc respondeo,PRIMO ista argumenta posse à nobis meritò contemni,nam aduersarij,nostri nolunt B argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiæ,sed solùm ex diuinis literis,ista autem argumenta omnia petita sunt ex mera traditione, & praxi Ecclesiastica sine vllo Scripturæ testimonio.

SECVNDO dico,posse nos opponere consuetudinem consuetudini,si enim quatuor aut quinque Concilia Imperatores indixerunt, plura quàm duodecim indixerunt Pontifices,vt aduersarij etiam fatentur.

TERTIO dico,nullum esse Concilium generale Catholicum à solo Imperatore indictum, id est,sine consensu,& auctoritate Romani Pontificis, id quod breuiter de illis quinque sigillatim ostendo.

AC primum de NICAENO I.legimus in sexta Synodo act 18.Constantinũ,& Syluestrum magnam Synodum apud Nicæam cõgregasse. Damasus quoque in Pontificali scribit cum Syluestri consensu habitũ esse in Nicæa Conciliũ.Et Ruffinus li.10.histor.c.1.dicit Constantinum ex sententia sacerdotum Conciliũ indixisse. Ex quibus non solùm habemus quod volumus, sed etiam obiter colligimus falsum esse,quod ait Pighi° li.6.ca.1. de Ecclesiastica hierarchia,Cõciliorũ generaliũ cõuocationẽ esse inuẽtũ magni Cõstãtini. nõ enim hoc ipse per se excogitauit,sed sacerdotũ sentẽtiã sequutus est. C

DE CONSTANTINOPOLITANO I.Theodoretus refert, Theodosiũ non tam illud indixisse, quàm literas Pontificis Damasi,quibus Cõciliũ indicebatur, ad Episcopos misisse.Sic enim scribũt Episcopi cõgregati in illo Concilio ad Damasum Pontificẽ apud Theodoretũ li.5.hist.c.9.*Mãdato*,inquiũt,*literarũ superiore anno à vestra reuerẽtia ad sanctiss.mũ Imperatorem Theodosium missarum,ad iter duntaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus.* Licet ergo Theodosius indixerat Conciliũ,tamẽ indixit ex mãdato Apostolicarum literarum. D

DE EPHESINO I.Prosper in Chronico indicat Synodũ Ephesinã factã esse Cyrilli industria,& Cælestini auctoritate.Constat etiam ex Euagrio li.1.cap.4. & ex epist.Cælestini ad Cyrillum,quæ habetur inter opera Cyrilli,& ex Photio in lib.de septem Synodis, Cyrillum profectum esse ad Concilium tanquam legatum Apostolicæ sedis, quod est argumentum certum eam Synodum non sine consensu Pontificis coactam esse.

DE CHALCEDONENSI patet ex epist.Martiani Imperatoris ad Leonem Papam,quæ habetur ante Cõcilium Chalcedonẽse:in qua Imperator indicturus Cõcilium rogat Pontificẽ,vt ipse veniat,& Concilium faciat, vel si nolit venire,per literas significet,quid agi velit, & in fine concludit,se scripturũ ad omnes Episcopos, vt ad certum locum conueniant:*Et quæ Christianorum*,inquit, *religioni,atque Catholicæ fidei prosint,sicut sanctitas tua secũ-dum Ecclesiasticas regulas definiuit,sua dispositione declarant.* A

EXSTAT etiam inter epistolas ad Chalcedonense Concilium pertinẽtes quædam epistola Episcoporum secundæ Mœsiæ ad Leonem Imperatorẽ, vbi sic aiunt, *In Chalcedonensium ciuitate multi sancti Episcopi conuenerunt per iussionem Leonis Romani Pontificis,qui verè caput est Episcoporum.*

DENIQVE GELASIVS in epistola ad Episcopos Dardaniæ,dicit solam Apostolicam sedẽ, vt Synodus Chalcedonensis fieret, sua auctoritate decreuisse. Vbi Magdeburgensium lapsus notandus est, Qui cent.5.c. 7.col.786 nõ intelligẽtes quid illud(SOLA) excluderet,putauerũt excludi Imperatorẽ,& ideo vociferãtur Gelasiũ esse impudẽter mentitũ Sed Gelasius per(SOLA)non excludit Imperatorẽ,sed alias sedes Episcopales.Non enim sedes Alexandrina, vel Antiochena,vel Hierosolymitana,aut etiam Constantinopolitana: sed sola Romana sedes eã Synodũ fieri voluit,& re ipsa effecit,quamquã non sine ope pij Imperatoris Martiani.

DE SARDICENSI Cõcilio,quod à Iulio Papa indictũ fuerit,potest intelligi ex Socrate li.2.c.16.vbi dicit,Oriẽtales Episcopos culpã absentiæ suæ à Sardicẽsi Concilio in Iulium Episcopum Romanum cõtulisse, eo quod nimis angustum tẽpus præscriptum esset. Ex quo apparet,non ab Imperatore solo,sed etiam à Iulio Pontifice,& ab eo potissimùm Concilium indictum.

HABEMVS ergo prima illa Concilia ab Imperatoribus indicta fuisse,sed ex Pontificum sententia,& cõsensu,cur autem tunc non solus Pontifex indixerit, vt postea factum est,ratio non erat, quia sine auctoritate Imperatoris Concilium coactum, nõ esset futurum ratum apud Christianos,vt somniant aduersarij, cùm aperte dicat Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, *Quando vnquam iudicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem habuit?* Sed propter multas alias iustissimas caussas,quarum PRIMA erat,quia tunc adhuc vigebat lex illa imperialis antiqua,quę prohibebat omnia collegia & frequentes hominum cõuentus sine Imperatoris auctoritate,cò quòd metuerent Imperatores, ne seditio aliqua fieret.Vide l.1.ff.de colleg js illicitis,& l. conuenticula.C.de Episcopis, & Presbyteris.

SECVNDA,quia etiam si lex illa non fuisset, cùm Imperatores eo tẽpore in magna pace orbis terræ imperarent,nõ poterat fieri Cõcilium,nisi in aliqua vrbe imperiali,nulla autem ratio sinit, vt in aliquo loco ex toto orbe cõuentus fiat sine licẽtia Domini illius loci, sicut etiã modo si Conciliũ nõ fieret in terris Põtificis, sed in Gallia,Hispania,vel Germania,sine dubio petetur consensus eius,cuius est illa ciuitas, vel prouincia.

TERTIA,quia eo tẽpore Concilia generalia fiebãt sumptibus publicis,præsertim quoad trãsuectiones Episcoporũ ad locum Concilij,vehebantur enim equis, aut vehiculis ciuitatum,sine dispendio Ecclesiarum,vt constat ex libro tertio, de vita Constantini, vbi etiam Eusebius addit,toto tẽpore Concilij Imperatoris sumptibus omnes Episcopos vixisse.Idem etiam patet ex Theodoreto libro 2.capite 16.vbi cùm Liberius peteret generale Concilium,respõdit quidam, non sufficere censum publicum subuectioni Episcoporum. Item ex epistola Constantini IV.ad Pontificem Romanum, quæ habetur initio sextæ Synodi.idem patet.

QVARTA ratio est,quia eo tempore Pontifex,etsi in spiritualibus esset caput omniũ etiã Imperatorum, tamẽin temporalibus subijciebat se Imperatoribus,& ideo non poterat inuito Imperatore aliquid agere, & cùm tantum debuisset petere ab Imperatore auxilium ad cõuocandã Synodum,vel vt permitteret Synodum conuocari, tamen quia Dominum suum tẽporalẽ eum

Universidad de Deusto
Biblioteca

agnoscebat, supplicabat, vt iuberet conuocari Synodum ar post illa tẽpora istę omnes causſæ mutatæ sunt, nam nec illa lex nunc viget, nec Imperatores in toto orbe dominantur, nec sumptibus publicis fiunt Cõcilia, nec sunt Gẽtiles, qui impedire possint, & Pontifex, qui est caput in spiritualibus, non est subiectus in temporalibus, cùm etiã ipse in suis prouincijs sit Princeps supremus temporalis, sicut sunt Reges & Princeps alij. id quod diuina prouidentia factum est, vt Pontifex liberè munus suum exequi possit.

AD PRIMAM confirmationem ex NILO, cuius libru in Latinã linguam Illyricus vertit, respõdeo, duas fraudes in eo testimonio sancti Leonis, quod ipsi proferunt, inesse, vnã Nili, alterã Illyrici. Nã S. Leo in epist. 24. & 25. ad Theodosium distertis verbis petit generale Concilium, *Generalem*. inquit, *Synodum iubeatis intra Italiam celebrari*. Nilus autem hanc sententiã Græcè referẽs pro generalem posuit ἰδικὴν, ideſt, propriã seu specialẽ, cùm dicere debuisset διοικουμενικὴν. Et quia verbum illud Nili ἰδικὴν, potuisset in bonum sensum exponi, vt significaret Synodum specialẽ, id est, speciali de causſa cõgregatam. Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatẽ, illud Nili ἰδικὴν vertit *prouincialem*, vt necessariò cogeremur intelligere Synodum non generalem, sed particularem, à S. Leone postulatam ab Imperatore.

AT refellitur ista fraus, tum ex verbis Leonis iam citatis, tum etiã ex epistola Valentiniani ad eundem Theodosium, quæ habetur inter præambula ad Concilium Chalcedonense. vbi Valentinianus de eodem Concilio loquens dicit, S. Leonem voluisse intra Italiam ex toto orbe Episcopos conuenire.

DENIQVE illa ipsa epistola Leonis ad Theodosiũ, qua Conciliũ intra Italiam postulatur, nomine Synodi prouincialis Romæ iam conuocatæ scripta est, sic enim habet inscriptio, *Leo Episcopus, & sancta Synodus, quæ in vrbe Romæ cõuenit Theodosio semper Augusto*. Si ergo Leo Synodum prouincialem iam intra Italiam conuocauerat, cur id ab Imperatore postularetur? Cur autẽ generalem Synodum ad Imperatore peteret, iam dictũ est.

AD ALTERAM confirmationem dico, mẽtiri Magdeburgenses, cùm dicunt Liberium concessisse Imperatori potestatem conuocandi Synodum, id est, agnouisse illam potestatem propriam esse Imperatoris, vt ipsi intelligunt, nam in toto illo Dialogo Liberij cum Imperatore, nulla mentio fit huius quæstionis, cuius sit conuocare Synodum: sed tãtùm Liberius petit ab Imperatore potentissimo, & Ariano, ac proinde sibi infesto, vt fieret Synodus, quia sciebat inuito Imperatore fieri non posse.

AD TERTIAM confirmationem dico, Hieronymum illud dicere, quia reuera tunc ob causſas dictas Imperatores Synodos conuocabant, licet non sine consensu Pontificum.

AD QVARTAM confirmationem, dico ante Constantinum non esse facta vlla generalia Concilia, non quia deesset auctoritas, sed quia deerat oportunitas, nec enim Christianis licebat ex multis prouincijs in vnum locum conuenire propter assiduas persecutiones, vt adnotauit Isidorus libro sexto Ethymologiarum, capite decimo sexto.

CAPVT XIIII.

Explicantur dubitationes quædam.

PRAETER hæc argumenta hæreticorum solent Catholici quædam dubia proponere. VNVM, an non liceat Concilium indici ab alio, quam a Papa, quando sit necessarium Ecclesiæ, & tamen Papa nolit illud indicere. ALTERVM, an non liceat Concilium indici ab alio quàm à Papa, quando Papa non debeat illud indicere, eò quòd sit hæreticus, vel schismaticus. TERTIVM dubium, an non liceat Cõcilium indici ab alio, quàm à Papa, quando Papa non posset illud indicere, eò quòd esset captiuus apud infideles, vel mortuus, vel insanus effectus, aut renunciasset.

AD PRIMVM respondet Turrecremata libro tertio, capite octauo, vix esse possibilem eum casum, non enim credibile est, vllum Pontificem fore tam malum, qui non velit Concilium celebrari, si apertè constet id esse necessarium Ecclesiæ conseruationi. quod si etiam ipse ex se talis esset, tamen Deus, qui Ecclesiam conseruat, sine dubio, vel eius mentem mutaret, vel eum de medio tolleret.

DICIT secundò, si nihil horum fieret, posse eum haberi tanquam suspectum de hæresi, nam vt dicitur distinct. 83. canon. error, & alijs sequentibus, qui errori manifesto non resistit, cùm possit & debeat, eum approbare censetur.

AD SECVNDVM, & TERTIVM respõdeo, in nullo casu sine Pontificis auctoritate posse cõuocari verũ, & perfectum Concilium, de quali hîc nos disputamus, quod videlicet auctoritatẽ habeat definiendi quæstiones fidei. Præcipua enim auctoritas est in capite, siue in Petro, cui imperatum est, vt confirmet fratres suos, & ideo etiã pro eo Dominus orauit, ne deficeret fides eius, Luc. 22. Poterit tamen in illis duobus casibus cõgregari Concilium imperfectũ, quod sufficiet ad prouidendum Ecclesię de capite. Ecclesia enim sine dubio habet auctoritatẽ prouidendi sibi de capite, quamuis non possit sine capite statuere de multis, de quibus potest cũ capite, vt rectè docet Caietanus in opusculo de potestate Papæ, capite decimo quinto & decimo sexto. & multò antè Presbyteri Romanæ Ecclesiæ in epistola ad Cyprianum, quæ est septima libri secundi in operibus Cypriani. Porro Concilium istud imperfectum, fieri poterit, si vel indicatur à collegio Cardinalium, vel ipsi per se Episcopi in locum vnum conueniant.

CAPVT XV.

Quinam sint ad Concilium conuocandi.

DISSERVIMVS hactenus de causſa finali, & efficiente Conciliorum, nunc de his, ex quibus Concilia præcipuè constant, qui quasi materia dici possunt, disserendum est. Sunt autem initio annotanda duo. VNVM est, Ecclesiam vniuersam quatuor contineri hominum generibus: sunt enim aliqui clerici, aliqui laici, & rursum ex clericis alij prælati, alij non prælati, item ex laicis alij principes, alij priuati: hæc distinctio, tametsi ex parte ab hæreticis huius tẽporis nõ recipiatur, tamẽ ex parte etiam recipitur: nam illi etiam fatentur esse quosdam certos homines dedicatos ministerio Verbi, quibus ex officio conuenit docere, & pascere populum, quos ipsi mimistros vocant, & rursum inter eos alios esse maiores, quos vocant superintendentes, alios minores, quos tantùm ministros appellant.

ALTERVM est, in Conciliis multis de causſis aliquos interesse posse, alij. n. intersunt, vt iudices qui dieũ tur habere suffragium decisiuum, alij vt disputãdo examinent difficultates, qui dicuntur habere suffragium consultiuum, alij vt ministrent, quales sunt notarij, custodes, & alij vt defendant Concilium, & dent operam, vt intus

vt intus & extra omnia sint pacata. Quæstio igitur est, qui sint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad Concilium, & qua de causſa.

ADVERSARII nostri duo dicunt. PRIMVM, ex omni genere hominũ debere interesse eos, qui eruditi sunt, & omnes debere esse iudices, atque habere suffragium decisiuũ, quidquid sit de alijs muneribus. Ita disertè scribit LVTHERVS in libro de Concilijs, par. 2. pagina 264. vbi vult ex omnibus locis debere congregari ad CCC. homines doctos in sacra Scriptura.

IDEM scribunt Protestantes in eo lib. quem inscripserunt, causſæ cur electores, & cæteri Confessioni Augustanæ addicti ad Concilium Tridentinum non accedant. Postquam enim dixerant, primam causſam esse, quia Concilium fuerat indictum à Pontifice, ponunt secundam causſam, quia in eo non habuerant suffragium nisi Cardinales, Episcopi, & Abbates, & generales ordinum cùm debuissent omnes viri docti etiam laici suffragium habere decisiuum.

IDEM prorsus docet CAROLVS Molinæus in suo consilio de concilio Tridentino non recipiendo, §. 28. Idem Magdeburgenses centuria prima, libro secundo, cap. 9. columna 548. vbi explicant historiam Concilij Apostolorum, de quo Act. 15. & dicunt in eo Concilio, postquam dictæ sunt sententiæ, à tota Ecclesia colla ta fuisse suffragia, & omnium iudicio definitum, hominem iustificari sola fide sine operibus.

SECVNDO dicunt, Concilium Ecclesiæ non constare nisi ex verè pijs, & electis, id quod apertè docet BRERTIVS in Cõfessione VVittẽbergensi, capite de Concilijs, vbi postquam dixerat Cõcilia debere cedere Scripturis, reddit rationem, quia de Scripturis certi sumus, quæna sint, & quod sint infallibilis veritatis, at de Concilijs nõ itẽ, quia nõ quilibet cœtus hominum est vera Ecclesia, cùm nõ omnium sit fides, neque omnes sint electi. idẽ etiam tenẽtur dicere Confessionistæ & Caluinistæ, qui, vt suprà vidimus, solos electos, & sanctos ad Ecclesiam pertinere volunt, & certè Concilium Ecclesiæ non nisi ex hominibus Ecclesiæ constat.

AT CATHOLICORVM sententia est, solos Prælatos maiores, eosque omnes, id est, Episcopos in Cõcilijs generalibus & prouincialibus habere ius suffragij decisiui ordinariè, ex priuilegio autem & cõsuetudine, etiã Cardinales, Abbates, & Generales Ordinum, licet Episcopi nõ sint, ex Presbyteris autem & alijs Clericis minoribus tantùm vocari aliquos viros doctos, qui iuuent in disputando, vel alijs ministerijs, Principes autem vocari, tum vt Concilium defendant, tũ vt testes & conscij decretorum Concilij, postea transgressores & contumaces pœnis corporalibus puniant. Denique, ex priuatis Laicis tantùm vocari aliquos, qui videantur vtiles, vel necessarij ad aliquod ministerium Concilij. Hanc sententiã esse Catholicorũ, patet tũ ex personis, quæ interfuerunt Concilio Tridentino, tum ex Ioanne de Turrecremata libro 3. cap. duodecimo & decimo quinto, & alijs Catholicis auctoribus.

NVNC ad probationem accedamus sententiæ nostræ, & refutationem contrariæ, ac primùm sententia illa posterior non eget refutatione, tum quòd refutãda sit in quæstiõne de Ecclesię definitione, tum etiã, quòd tam falsa sit, vt seipsam destruat, nam quod dicit, Concilium constare ex electis & sanctis, affirmat aliquod esse Concilium: & nullum esse Concilium, nam ponit esse Conciliũ, dum explicat, ex quibus hominibus cõstet, immò BRENTIVS adeò præsupponit esse, vt dicat, magnam esse auctoritatem Conciliorum, & tamen cùm dicit ex electis constare, cogitur dicere, nullũ esse Concilium. Concilium enim facere est homines inter se cõiungi & coire in vnum, electi autem in hoc mundo non possunt inter se coniungi, cùm nemo sciat, quinam sint electi. quod si qui aduersariorum non requirunt in veris Ecclesiæ membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem, ac proinde nõ poterunt vnquam ostendere vllum Concilium, quod certò dici possit Christianum Concilium, cùm internam fidem ac pietatem in alijs nemo videat.

PRIOR autẽ sententia refellenda nunc est, ac PRIMO, ratione desumpta ex Scriptura sancta, definire in Concilijs ea, quæ sunt credenda, vel agenda, proprium est munus pastorum, id enim propriè est pascere, est enim docere, & docere ita, vt teneãtur alij credere. Porro docere, esse pascere, patet Hieremiæ tertio. *Dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina*. Item ad Ephesios quarto: *Alios autẽ pastores & doctores*. Vbi notat Hieronymus in hunc locum, & Augustinus epistola quinquagesima nona ad Paulinum, cõiunctum esse nomen pastoris cũ nomine doctoris, quia proprium est pastorũ docere. At non sunt pastores laici, nec Ecclesiastici quicunque, sed soli Episcopi, sic enim legimus Act. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Et Ioannis vltimo, Petro dicitur, *Pasce oues meas*.

SI quis autem contendat, omnes Christianos esse Episcopos, & quod dictum est Petro, omnibus Christianis esse dictum, is demonstrare debebit, quinam sint illi, qui in Ecclesia dicuntur oues, si enim omnes sint pastores, vbi oues? quod si quidam sunt pastores, id est, Episcopi, & quidam oues, id est, Laici, & soli pastores in Concilijs conuenire debent, vt definiant, quæ sint bona pascua, quæ verò noxia, certè sequitur, non Laicorum, sed Sacerdotum esse Concilia.

ADDE, quod Philippus in locis, cap. de numero Sacramentorum. & Caluinus li. 4. instit. cap. 14. §. 20. ponunt Ordinationem pastorum, qui dedicantur ad pascendum, id est, docendum populum, inter Sacramenta Ecclesiæ. Et apertè dicit Caluinus, hoc Sacramentum non esse commune toti Ecclesiæ, sed tantùm quibusdam, qui per illud initiantur. proinde ex eorum confessione, Laici non ordinati non sunt pastores, sed oues tantùm, ergo non conuenit eis docere, præsertim ea auctoritate, vt fit in Concilijs.

PROBATVR SECVNDO, testimoniis veterum. Prima Cõcilia in Ecclesia celebrata fuerũt tempore Victoris Papę, super quęstione Paschatis, de iis sic loquitur Eusebius lib. 5. histor. c. 23. *Ob quam causſam*, inquit, *conuentus Episcoporum, & Concilia per singulas quasque prouincias conuocantur*. Hæc ille. Qui nõ quorumuis eruditorum, sed Episcoporũ dicit, congregata esse Concilia: quod idem docent Cyprianus in initio epist. ad Iulianum, Hilarius lib. de Synodis. Ambros. epist. 32. Hieronymus lib. 2. Apolo. contra Ruffinum, August. epist. 119. Leo epist. 16. & seq. Ruffin lib. 10. hist. c. 1. Athanas. in epist. ad solitariam vitam agẽtes. aliique Patres, qui passim asserunt, Concilia Episcoporum esse.

PRAETEREA Theodosius iunior in epist. ad Ephesinam Synodũ, quę exstat in 1. tomo eius Concilij, c. 32. *Illicitum est*, inquit, *eum, qui non sit in ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immiscere tractatibus*.

PVLCHERIA quoque Imperatrix in epistola ad Strategũ Bithyniæ, quæ habetur ante Cõciliũ Chalcedonense, iussit, vt Clerici, Monachi, & Laici, etiã vi repellerẽtur à Cõcilio, exceptis paucis illis, quos Episcopi secũ duxerant. In Concilio Chalcedonensi, actio 1. cùm ad Martinum Archimandritam mitteretur, vt subscriberet, respondit, non esse suum, sed Episcoporum tantùm subscribere. Et in eodẽ Concilio cùm pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dioscoro Monachi & Laici ingressi essent, sæpius Pa- A tres clamarúnt, *Mitte foras superfluos, Cõciliũ Episcoporũ est.*

TERTIO, probatur ex Concilijs, hactenus celebratis, nam omnium Conciliorum decreta ab Episcopis solis facta esse, patet ex subscriptionibus. vbique enim inueniuntur soli Episcopi subscripsisse, exceptis paucis generalibus, quibus Imperator etiam subscripsit, sed alia forma, quam Episcopi, Episcopi enim definiẽdo, vt Iudices, Imperatores consentiendo, subscripserunt, & quibusdam etiam paucissimis, vt Florẽtino, Lateranensi, & Tridentino, quibus subscripserunt Abbates & Generales Ordinum, cæteri, quamuis optimi & doctissimi essent, nunquam sunt admissi, nisi ad consultandum, excepto Concilio Basileensi, vbi Presbyteri admissi sunt ad suffragium decisiuum, sed perperam, & contra morem omnis antiquitatis, nec illud Concilium fuit legitimum, vt supra diximus.

QVARTO, probatur rationibus, nam inprimis negotia Ecclesiastica & publica, à personis Ecclesiasticis & publicis tractanda sunt, vt notum est, tales autẽ soli sunt Episcopi. Deinde, si omnes homines docti admitti deberent, vel nunquã essent Concilia generalia, quia vix possent omnes docti totius Ecclesiæ conuocari, vel si randẽ congregarentur, esset impossibile regere tale Concilium propter nimiã multitudinem. præterea tũc sine dubio plures essent in Concilio inferiores, quàm superiores, & proinde tũc verè vinceret maior sententia meliorẽ, & in Ecclesia regerentur superiores ab inferioribus, non è contrario, quod absurdissimum est.

ITEM si ita esset, tunc facilè posset vnus Princeps, in cuius regione fit Concilium, definire quidquid vellet, posset enim facillimè colligere omnes Presbyteros & doctos homines suæ prouinciæ, & in Concilium introducere, id quod non possent alij Principes, qui longè ab essent.

DENIQVE, nulla est Respublica, quæ ratione naturali docente, nõ habeat aliquem ordinem in comitijs, ita vt non quicunque de plebe, sed tantùm Principes & capita cæterorum locum & suffragium habeant.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AT obijcitur PRIMO à Protestantibus in libello, qui inscribitur causæ, &c. testimoniũ Lucæ Act. 15. vbi S. Lucas loquẽs de primo Concilio Apostolorũ, ait, *Conuenerũt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.* Et infrà, *Tunc placuit Apostolis & Senioribus cũ omni Ecclesia*, vbi videmus, non solùm Apostolos, sed etiam Presbyteros & Laicos in primo Concilio adfuisse.

RESPONDEO, in isto Concilio interfuisse Apostolos tanquam iudices, ad definiendum, Presbyteros autem ad consultandum, plebem autẽ nõ esse vocatã, sed D tamen adfuisse, & consensisse, nõ quidẽ definiẽdo, vel disputando, sed tantùm audiendo, & non reclamando, quod ita esse probatur dupliciter: PRIMVM, ex cõsuetudine Ecclesiæ, quę est optima Scripturarũ interpres, nã cùm in omnibus Concilijs, quæ post Apostolica tẽpora sunt celebrata, hũc ordinẽ obseruatũ esse cõstet, vt soli Episcopi fuerint iudices, licet præsentes adfuerint multi alij, vel Clerici, vel Laici, idẽ omnino in Apostolico Cõcilio seruatũ esse credere debem⁹. Nec enim Ecclesia vniuersa, ac præsertim primis illis tẽporibus, ab Apostolorũ exemplo & traditione discessisset.

DEINDE, hoc idẽ ex ipso cõtextu demõstrari potest, nã quod Apostoli & Presbyteri tãtùm vocati sint, patet ex eo, quod ibi dicitur, Cõuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc, vbi nulla mẽtio fit plebis.

DEINDE, quòd tã Apostoli, quàm Seniores loquuti sint, donec discutiebatur controuersia, colligitur ex verbis illis (& cùm magna disquisitio fieret) quod verò post disputationẽ, in qua Apostoli & Presbyteri loquuti erant, soli Apostoli sententias definitiuas dixerint, patet ex eo, quod soli Petrus, Paulus, Barnabas, & Iacobus introducuntur à Luca loquẽtes. Et quòd nulli alij sententias dixerint, patet ex continuatione textus, nam post Petri sentẽtiam, mox subditur, *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebat Paulũ & Barnabam.* Deinde subditur, *Et postquam tacuerunt*, nimirum Paulus & Barnabas, *respondit Iacobus dicens*, & mox finita Iacobi oratione, subiungitur, *Tunc placuit Apostolis*, &c.

ITAQVE mendacium est, quod Magdeburgenses dicunt, omnes qui ibi erant, sententiam suam dixisse. quod autẽ sequitur, *Placuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia, intelligitur de cõsensu tacito, qui debet dari ab omnibus, qui sunt in Concilio.* Vide Conciliũ Carthaginẽse in B operibus Cypriani, nã etiam in eo Cõcilio adfuerunt cum Episcopis etiã Presbyteri, Diaconi, & Laici permulti, & tamen soli Episcopi sententias dixerunt.

SECVNDO, obijciunt ijdem ibidem, Cõcilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentat, ergo debent esse ibi homines ex omni genere, id est, Episcopi, Presbyteri, Principes, Priuati, Clerici, Laici, &c.

RESPONDEO, multis modis posse aliquid repræsentari, sed optimũ modũ esse, quod per Principes repræsentantur populi. Sic enim in comitijs generalibus multorũ statuum congregari solent consules vel domini ciuitatũ, sic in comitijs Ecclesiæ generalibus cõgregantur omnes Episcopi, nã quilibet Episcopus personam gerit suæ Ecclesiæ, vt patet ex Cypriano libro quarto, epistola nona, vbi dicit, Ecclesiã esse in Episcopo. Quare Eusebius li. 3. de vita Constantini, Conciliũ Episcoporum CCC. XVIII. vocat conuentũm orbis C terrarum. Et Augustinus li. primo de Baptismo, capite decimo octauo, eiusdem Concilij Episcoporum consensum vocat totius Ecclesiæ consensum.

TERTIO, obijciunt ijdem ibidem, communis causa communibus votis & viribus iuuanda est, sed causa fidei est communis omnibus Christianis, nec enim minus fides ad laicos, quàm ad Clericos pertinet, igitur ad Concilia etiam Laici conuocandi sunt.

RESPONDEO, causam fidei ad omnes pertinere, sed diuerso modo, nam ad Prælatos pertinet, vt doctores, ad cæteros vt discipulos, sicut in bello causa victoriæ ad totum exercitum pertinet, tamen Ducum est præcipere & ducere excercitum, cæterorum pugnare.

SI quis obijciat illa verba Nicolai primi in epistola ad Michaëlem, quę habentur etiam distin. 96. can. Vbinam, *Vbinam*, inquit: *legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forte in quibusdã, D vbi de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, qua omnium communis, quæ non solùm ad Clericos, verùm etiam ad Laicos, & omnes omnino pertinet Christianos?*

RESPONDERI potest, Nicolaum ex eo, quod fides communis est omnibus, rectè collegisse, Imperatorem debere interesse, non quidem vt Iudicem, sed vt eum, cui incumbit defendere communem fidem edictis ac legibus, & si oporteat, etiam gladio.

QVARTO, obijciunt ijdẽ, & Carolus MOLINAEVS locis notatis, necnon BRENTIVS in Cõfessione VVitẽbergica, capite de Concilijs, & HERMANNVS Hamelmãnus li. 3. prolegomenorũ, c. 6. sæpe vnius hominis etiã Laici sententia præposita est sententiæ totius Cõcilij, quia Scripturæ auctoritate magis munita erat, & sine dubio etiã deinceps præponẽda est, ergo debent ad Concilium vocari etiam Laici, & quicunque alij.

ANTE

ANTECEDENS probãt. PRIMO ex Gratiano 36. quæst. 2. canone vltimo, vbi legimus, Hieronymi auctoritatem Scriptura sacra munitam, toti Concilio generali præiudicasse.

SECVNDO, ex Panormitano in cap. Significasti, de electione, & ex Ioanne Gersone parte prima de examinatione doctrinarũ, quorum ille dicit, vnius priuati sententiam præponendam esse sententiæ Papæ, si ille priuatus moueatur melioribus auctoritatibus Testamenti veteris & noui, iste autem docet, quemcunque hominem doctum posse & debere toti Concilio resistere, si videat illud ex malitia, vel ignorantia errare.

CONFIRMATVR hoc argumentum, quia ratio cur Episcopi præcipuè vocentur, est, quia existimãtur esse doctiores cæteris, si ergo multi Laici inueniantur doctiores Episcopis, vel æquè docti, cur non vocabuntur ad Concilium?

RESPONDEO ad primum, Sententiam vnius priuati posse anteponi sententiæ Concilij generalis ante definitionem, dum causa discutitur, in discussione enim eruditio, non auctoritas personæ primas tenet: præterea etiam post definitionem, quando constat, Concilium fuisse illegitimum: at nullo modo post definitionem Concilij legitimi.

AD illud ex Gratiano, dico PRIMO, mentiri Hermannum, cùm ait, secundum Gratianũ anteponi Hieronymum Concilio generali, nõ enim de generali, sed de particulari loquitur Gratianus. SECVNDO dico, illa verba, quæ Gratianus Hieronymo tribuit, nusquam inueniri in operibus Hieronymi, nec videri eius verba. TERTIO dico, Gratianũ eo loco lapsum esse, non enim pugnant Hieronymus & Concilium, vt Gratianus putauit. Hieronymus enim tantùm dicit, secundum C legem veterem licuisse raptori ducere in vxorem mulierem à se raptam. si pater eius consentiat. Concilium autem statuit vt non obstante lege illa veteri quæ iudicialis est, & Christianos non obligat, non liceat raptori in vxorem ducere eam, quam rapuit.

AD illud ex Panormitano, & Gersone dico, PRIMO, eos loqui conditionaliter, sicut Apostolus, cum ait ad Galatas primo: *Si nos, aut Angelus de cœlo euãgelizet, &c.* Sicut ergo ex conditionali sentẽtia Apostoli non licet colligere, ergo Apostoli, & Angeli poterant euangelizare aliquid contrarium Euãgelio Christi: ita quoque ex eo, quod Panormitanus, & Gerson dicunt, licere vnicuique resistere Concilio, aut Papæ, si eos errare videat: non licet colligere, ergo absolutè Concilia, & Pontifices errare possunt, & ideo priuati homines ad Concilium vocandi sunt.

DICO SECVNDO, eos loqui de resistentia, quæ D potest fieri Concilio vel Papæ, tempore discussionis ante decisionem, vel etiam postea, quando Concilium est illegitimum.

AD confirmationem dico, Episcopos quidem debere eligi quàm doctissimos & optimos, tamen eos auctoritatem iudicandi habere, non quia docti sunt, sed quia sunt personæ publicæ, id est, Principes habentes Ecclesiasticam iurisdictionem, quemadmodum etiam in Principibus & Iudicibus secularibus, requiritur quidẽ iurisprudentia & probitas, tamen non propterea licebit priuato homini meliori, & doctiori deturbare Principem, aut Iudicem de sua sede, & eam occupare.

QVINTO, obijcit HERMANNVS Hamelmanus libro tertio prolegomenorum, capite decimo, multa veterum testimonia, quod coram populo tanquam iudice causæ fidei disputatæ sint. Sic enim disputarunt Apostolus Petrus & Simon Magus, apud Clementem libro primo & secundo recognitionum, Archelaus Epi- st scopus & Manichæus, apud Epiphaniũ hæresi 56. Syluester Papa & Iudæi, apud Zonarã in vita Constantini, Athanasius & Arius, apud Vigiliũ Episcopũ Tridẽtinũ, Augustinus & Maximinus, apud Augustinũ libro primo, capite primo cõtra Maximinũ. Quod etiã in Niceno Cõcilio multi fuerint Laici docti & eloquẽtes, patet ex Nicephoro libro octauo, capite decimo quarto.

DENIQVE, quòd populus sit iudex, disertè habet AMBROSIVS in epistola 32. vbi sic loquitur, *Causam fidei*, inquit, *in Ecclesia agendam quis abnuat? Si quis cõfidit, huc veniat.* Et paulò pòst, *Iste populus iudicat, cuius in corde lex diuina est, non humana: Lex non atramento scripta, sed Spiritu Dei viui.* Et infrà, *Sed Auxentius* inquit, *certus, non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen.* B

PRO solutione duo notanda sunt. PRIMO, duplex esse iudicium, publicum & priuatum. Publicum est, quod profertur à publico iudice cum auctoritate, ita vt teneantur cæteri illi iudicio acquiescere. Priuatum est, ea sententia, quam quisque eligit, vt veram, sed neminem obligat, quomodo in disputationibus Theologorum & Philosophorum auditores sunt iudices, audita enim vtraque parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, vt similiter sentiat.

NOTA SECVNDO, iudiciũ publicũ in causa fidei nunquam esse tributum populo, iudicium autẽ priuatum aliquando esse tributum etiã à pijs & sanctis hominibus, sed tunc solùm, cùm aliud fieri non potuit, tenentur enim populi sequi iudicium pastorum suorum, tamẽ quãdo hæretici impunè versantur cum Catholicis, & multos seducunt, expedit quãdoque publicas disputationes coram populo cum eis inire, & relinquere iudicium populo, vt sequatur, quos viderit melioribus rationibus niti, quomodo fecit Helias lib. 3. Regũ, cap. 18. qui cùm nõ posset aliter reuocare populum à cultu Baal, instituit certamen cum prophetis Baal, præsente populo. & ait, *Qui exaudierit per ignem, ille sit Deus. Si Dominus est Deus, sequimini illũ, si Baal est Deus, sequimini eum.*

HIS notatis, dico ad illa omnia loca, in illis disputationibus datum esse populo iudicium priuatum, non publicum, & hoc quia non poterat aliter fieri. Id quod ex illa epistola 32. AMBROSII intelligi potest. Sic enim ait: *Veniant plane si qui sunt, ad Ecclesiam, audiant cum populo, non vt quisquam iudex resideat, sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, & eligat quem sequatur.* Vbi vides negari populo iudicium publicũ, tribui priuatum, cur autẽ tribueretur priuatũ causa erat, quia tunc Mediolani Imperator Arianis fauebat, nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest.

IN particulari autem, ad illud de Nicæno Cõcilio, sciendum est, Laicos non esse vocatos, nec interfuisse actis Concilij, sed per se venisse, vt extra Concilium disputarent cum Episcopis, quos audierant ex toto orbe eò conuenisse. Vide Ruffinum lib. 10. cap. 3.

CAPVT XVII.

Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.

PRAETER hæc argumenta hæreticorum, mouent Catholici vnum dubium de his, qui interesse debent in Concilio, nam vel ad generale Cõcilium faciendum requiruntur omnes Episcopi totius orbis, vel aliqui tantùm, si omnes, nullum fuit ergo hactenus Concilium generale, neque etiam videtur deinceps futurum, si aliqui tantùm, quinam illi sunt? non enim videtur maior ratio de vno, quàm de alio.

RESPONDEO, nõ posse istam quæstionẽ solui melius, quàm ex consuetudine Ecclesiæ, & ex ijs Cõcilijs,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ omnium consensu generalia fuerunt, qualia sunt A quatuor prima. Ex consuetudine autem Ecclesiæ colligimus quatuor conditiones & sufficere & requiri ad generale Concilium.

PRIMA est, vt euocatio sit generalis, ita vt innotescat omnibus maioribus Christianis prouincijs. Id enim cõstat semper fuisse seruatum, adeò vt septima Synodus act. 6. ideo iudicauerit Concilium Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale, quia non exijt sonus eius in omnem terram.

SECVNDA, vt ex Episcopis nullus excludatur, vndecunque veniat, modò constet eum esse Episcopum, & non excommunicatum.

TERTIA, vt adsint per se, vel per alios, quatuor præcipui Patriarchæ, præter summum Pontificem, videlicet Cõstantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, quia istis suberant omnes alij Episcopi id patet tũ ex vsu, tum ex septima Synodo, act. 6. vbi censetur, Constantinopolitanum contra imagines, nõ fuisse generale Concilium, quia nõ habuit Patriarchas, & in octaua Synodo actione nona, recipitur cum gaudio Vicarius Patriarchæ Alexandrini, tanquam sine illo aliquid defuisset Synodi plenitudini. B

PORRO hæc tertia non omnino necessaria, sed tãtùm ad bene esse iudicabatur, nam Synodus tertia sine Patriarcha Antiocheno damnauit Nestorium Cõstantinopolitanum, & Synodus Chalcedonensis sine Patriarcha Alexandrino omnia ferè concluſit, & nunc non sunt necessarij isti Patriarchæ, quia hæretici vel certè schismatici sunt.

QVARTA, vt saltem ex maiori parte Christianarum prouinciarum aliqui adueniant, & si quidem Cõcilium fit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex prouincijs omnibus Orientis Episcopi cõueniant multi, ex toto autem Occidente mittantur aliqui à summo Pontifice, qui suppleant aliorum locum. Et è cõtrario, C si celebretur in Occidente, conueniant ex omnibus prouincijs Occidentis multi, ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum.

SIC in Cõcilio Nicæno primo ex Occidente solùm fuerũt duo Presbyteri missi ex Italia, vnus Episcopus ex Gallia, vnus ex Hispania, vnus ex Africa. In Concilio secũdo & tertio nulli fuerunt ex Occidente, sed tamen Pontifices Damasus & Cœlestinus Concilia illa confirmarunt, nomine suo & aliorum Episcoporum Occidentis, quos ipsi Romæ collegerant. In Concilio quarto solùm fuerunt legati Leonis, & præterea misit ipse consensum aliorum Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Italiæ, qui in suis prouincijs celebratis Concilijs ad Leonem scripserant, se in omnibus sententiam eius sequi. Vide tomos Conciliorum.

E contratio verò ad Concilia Occidentis, vt Lateranense sub Innocentio III. Lugdunense sub Gregorio X. Vienuense sub Clemente V. ac nuper Tridentinum venerunt Episcopi frequentes ex toto Occidente, ex Oriente verò pauci quidam duntaxat. D

Ex quo sequitur, posse interdum Concilia nationalia esse multò maiora generalibus, quo ad numerũ Episcoporum, & tamen minora quo ad auctoritatem, nam Concilium secundum, tantùm habuit centũ quinquaginta Episcopos ex varijs prouincijs & nationibus, & Concilium Carthaginense nationale ex sola Africa, tempore B. Augustini, habuit Episcopos ducentos & septemdecim, vt refert Prosper in Chronico anni CCCC.XX.

* * *

CAPVT XVIII.

Episcopos in Concilijs non Consiliarios, sed Iudices esse.

SEQVITVR postrema quæstio de forma Conciliorũ, quæ tamẽ bipartita erit. PRIMO nãque explicandum occurrit, an Concilia habeant formã iudicij, an tãtùm inquisitionis. SECVNDO, hoc definito, quòd habeant formã iudicij, quis debeat esse ordo inter iudices, vt enim in corpore forma dicitur figura, siue ordo omnium membrorum suo loco positorum, ita in cœtu hominum forma dicitur ordo quidam, quo præst, qui debet præesse, subest qui debet subesse.

EST ergo prima pars quæstionis: An Concilium sit verum iudicium, & Episcopi veri iudices, ita vt standum sit eorum sententiæ, quia ipsi sic statuerunt, quomodo statur sententiæ Prætoris in caussis politicis, an verò tantùm sit inquisitio quædam, & tantum valeat decretum Concilij, quantum valet eius ratio, quomodo loquimur de decisionibus Doctorum, quas vel in scholis vel in suis commentarijs faciunt.

HAERETICI huius tẽporis in hoc ferè omnes cõueniunt, quod Concilium non sit, nisi inquisitio, & quod solus Christus, & verbum eius scriptum habeat suffragium decisiuum, & ideo dicunt, non esse attendendum numerũ suffragiorum, & sæpe magis sequendũ vnum, qui pro se Scripturã adferat, quàm totum reliquũ Cõciliũ. Et inde etiã deducũt, licere vnicuique examinare decreta Cõcilij, & recipere, vel nõ recipere, vt voluerit.

ITA LVTHERVS docet in assert. articulo vicesimo nono, & apud Cochlæum in quingentis articulis art. 115. Idem vult CALVINVS libro quarto, capite nono, §. 8. institutionum. Idem scribit BRENTIVS in Confessione Vvittembergica, capite de Scriptura, & capite de Concilijs. KEMNITIVS quoque in examine quartæ sessionis Concilij Tridentini, passim Catholicos reprehendit, quod tribuant Episcopis prætoriam auctoritatem iudicandi de controuersijs.

DENIQVE libellus Protestantiũ, vbi explicãt caussas, cur ad Concilium non venerint, disertè docet, non debere in Concilio cõueniri, vt votis & suffragijs quæstiones definiãtur, sed vt inter tam multos aliquis reperiatur, qui ex Scriptura ostendat, quid sequendũ sit, & aliquem talem præponendũ Concilio numerosissimo, etiamsi arenarum numerum vinceret. Hac sententia ostẽdunt hæretici, quàm parui faciant Cõcilia & quod verè nihil aliud cupiãt, quàm quæstiones nũquã finiri.

NOS ergo dicimus, consessum Episcoporũ in Concilijs legitimis esse verum Iudicum consessum, & eorum decreta, & leges necessariò sequendas. Probatur primò tribus Scripturis. PRIMA est Deuteronomij 17. vbi iubentur, qui dubia habent, recurrere ad Sacerdotum Cõcilia, &, *Qui non obedierit eorum sententiæ, morte condemnetur.* SECVNDA Matthæi decimo octauo, *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic enim locus, etsi varias explicationes admittat, tamen cùm Concilium legitimum omniũ consensu maximè propriè dici possit Ecclesia, non potest vllo modo reijci hæc explicatio, qua asserimus, Dominum iussisse, vt sententiæ legitimi Concilij obediamus.

TERTIA Act. 15. & 16. vbi Paulus pertransiens ciuitates varias, præcipiebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis in Concilio Hierosolymitano.

DE quo Concilio tria notanda sunt. PRIMVM est, in eo Cõcilio non ex Scripturis, sed ad suffragia Apostolorum

lorum desiderata esse quæstionem. Non enim quæstio A erat, vt aduersarij fingunt, an sola fides iustificet, sed an Circumcisio, & cæteræ legales cæremoniæ essent necessariæ Christianis. Id quod manifestè colligitur tum ex occasione synodi, de qua sic loquitur S. Lucas Actor. 15. *Surrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque seruare legem Moysi. Cõuenerũntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc, &c.* Tum ex epistola Concilij, in qua nihil mandatur, nisi abstinentia à sanguine, suffocato, & immolatitijs, & liberantur Gẽtes ab omnibus aliis Iudaicis cæremoniis. Certè autem nihil horũm in Scripturis habebatur, vbi enim, quæso, scriptum erat, vt Gentes non seruarent legalia, excepto mandato de abstinentia à sanguine, suffocato, & immolatitijs?

ALTERVM est notandum, Apostolorum sententiam non fuisse permissam examini discipulorum, sed simpliciter imperatum fuisse, vt obedirent, vt clarissimè constat ex locis citatis Act. 15. & 16. quare aduersarij, qui Conciliorum sententiam examinari volunt ab vno quoque homine priuato, cum Scriptura manifestissimè pugnant. B

TERTIVM est, Concilij Apostolici definitionem veram legem fuisse obligantem in conscientia: de qua re suprà disseruimus in quarto libro de Pontifice, & sanè id satis Lucas ostendit, cùm modo præcepta, modo decreta & dogmata appellat.

SECVNDO, probatur ex ipsis Conciliis: nã Cõcilia omnia dicunt anathema non obtẽperantibus: vocant sua decreta canones, siue leges Ecclesiasticas: cùm subscribũt, Episcopi dicunt: *Ego N. definiẽs subscripsi.* Præterea in Concilio Chalcedonensi actione quarta, cum decẽ Episcopi Aegyptij nollent acquiescere iudicio maioris partis, pro hæreticis habebantur: quæ omnia sunt C apertissima argumenta, & Concilia sint vera iudicia.

PROBATVR TERTIO: nam si non esset in Conciliis agendum suffragijs, sed disputationibus tantùm, perperam fieret, vt soli Episcopi sententiã ferrent, cùm munus disputandi sit hominum eruditorum, siue sint Episcopi, siue non. Cuius contrariũ iam suprà ostendimus. Frustrà etiã vocarentur Episcopi aliqui rudes & simplices, quales aliquos fuisse in Concilio Nicæno, scribit Ruffinus lib. decimo hist. capite tertio.

ADDE, & Protestantes in illo suo libello apertè secum pugnant: nam in eo libello docent debere etiam Laicos cũ Episcopis habere suffragium decisiuum: & ibidem paulò pòst dicunt, non debere in Concilijs aliquid definiri ex multitudine suffragiorum, sed tantùm ex testimonijs Scripturarum. Multa alia adferemus postea cùm disputabimus, an Concilia possint errare. D

AT OBIICIVNT exemplum Paphnutij, qui apud Socratem libro primo, capite octauo, & Sozomenũ libro primo, capite vicesimo secundo, toti Concilio Nicæno volenti prohibere Sacerdotibus vsum vxorũ, solus liberè restitit, & prævaluit. LVTHERVS articulo centesimo decimo quinto, ex quingentis, apud Cochlæum in septicapite tricesimo quarto. *Res*, inquit, *est insana, quòd Concilia concludere & statuere volunt, quid credendum sit: cum sæpe nullus vir ibi sit, qui diuinum Spiritũ, vel modicum olfecerit, sicut contigit in Concilio Nicæno, vbi tractabant, & volebant leges condere super statu Ecclesiastico, ne essent in matrimonio: ibi tam omnes erant falsi: tunc procedebat vnus tantùm homo Paphnutius, & refutauit hoc totum, dixit: Non ita, hoc non est Christianum, tunc totum Concilium oportuit ab ista conclusione desistere.*

RESPONDEO. PRIMVM, incertã esse hãc narrationem, cum eius non meminerint antiquiores, Eusebius, Athanasius, Epiphanius, Ruffinus, &c. SECVNDO, si vera sit narratio, Paphnutiũ ante definitionem Concilij restitisse, vt ipsimet auctores testantur, proinde hoc exẽplum nõ esse ad propositum. TERTIO dico, Paphnutiũ, non allegasse Scripturam: sed solum auctoritate sua cõtendisse, & idcirco, iudicio aduersariorum, non debuisse audiri. QVARTO addo, Paphnutiũ solũ cupimisse, non interdici vsum vxorũ iis qui eas habebãt: tamen hortatum esse Synodũ, vt seuerè interdiceret Sacerdotibus & Monachis, ne post sacrã Ordinationẽ, vel Professionẽ vxores ducerent: vt ibidem Socrates & Sozomenus testantur: ex quo mirum est, si non confundantur Lutherani, qui contra Paphnutij sententiam vxores ducunt etiamsi Monachi & Sacerdotes fuerint.

ADDO postremò, Concilium statuisse planè contrarium eius, quod isti ex Paphnutio referunt. Nã statuit canone tertio, ne in domibus Sacerdotũ sint vllæ fœminæ. præter matrem, sororem, vel amitam. Vnde Epiphanius hæresi quinquagesima nona, dicit, esse contra canones vt Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus liberos gignat: quocirca Lutherus more suo secũ pugnans, in lib. de Conciliis, parte prima, apertè dicit Cõcilium Nicænum prohibuisse Sacerdotibus vsum vxorum: ac se non intelligere Spiritum sanctũ in eo Concilio, cùm & castrationem prohibeat, & contubernium fœminarum.

OBIICIVNT SECVNDO aliqui Catholici: Si omnes Episcopi essent iudices, teneretur Pontifex, qui Concilio præsidet in decretis faciendis sequi maiorem partem Episcoporum: at falsum est, cùm Damasus irritauerit acta Concilij Ariminensis, quibus maior pars Episcoporũ consenserat, vt patet ex epistola Damasi ad Episcopos Illyrici, & Leo irritauerit quoddam decretũ Cõcilij Chalcedonensis, cui etiam maior pars Concilij assenserat, vt ipse Leo testatur epistola 53. 54. & 55.

RESPONDEO PRIMO, nunquam fortasse adhuc accidisse, vt Pontifex sequeretur minorẽ partem in Concilio, quando remota fraude & dolo, sententias dixerunt. Quod dico propter Concilia Ariminẽse & Chalcedonense, quæ fraude non caruerunt: nã in Ariminensi decepti fuisse Catholicos verbi Græci obscuritate, testatur Ruffinus lib. 10. capit. 21. in Chalcedonensi autem fuisse fraudem, patet ex act. 16. eius Concilij, vbi vicarij Romani Pontificis conqueruntur, quod se absentibus fraudulenter factum esset illud decretum.

DICO, SECVNDO, Præsidem Concilij, vt præsidem debere sequi in decreto formando maiorem partem suffragiorum, tamen Pontificem, non vt Præsidem, sed vt Principem Ecclesiæ summum posse retractare illud iudicium: & consequenter, si ipse sit Præses Concilij, posse, non vt Præsidem, sed vt Principẽ summum, non sequi maiorem partem, quemadmodum in temporalibus iudicijs debet præses à rege constitutus, sequi maiorem partem Iudicum, tamen Rex, tanquam superior, potest totum iudicium irritare. Et hoc maximè locum habet in Pontifice, cuius est confirmare, & dirigere fratres suos, & ad hoc habet assistentiam Spiritus sancti, ne erret, iuxta illud Lucæ 22. *Rogaui pro te, &c.* Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. ca. 63. & 64. & Canum l. b. 5. cap. 3. quæst. 2.

CAPVT XIX.

Cuius sit generali Concilio præsidere.

ALTERA pars quæstionis est: an debeat aliquis præsidere, & quis ille sit. Hæretici nostri temporis docent, ordinarium Præsidem Conciliorum debere esse Imperatorem, vel aliquem ab eo missum, vel si nullum ipse mittat, debere ab ipsa Synodo cõstitui. Et re ipsa, dicũt in Cõciliis generalibus antiquis

Universidad de Deusto
Biblioteca

non præfuisse fere vnquam Romanum Pontificem, sed vel Imperatorem, aut eius Legatos, vel antiquiorem Patriarcham, aut Episcopum eius loci, vb. fiebat Concilium. ita docent Magdeburgenses cent. 4. c. 7. col. 536. CALVINVS libro 4 institutionū, cap. 7 §. 1. & 2. Carolus MOLINAEVS in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 4. vbi apertè mentitur cùm ait, Legatos Pontificis post omnes Episcopos in Conciliis semper sedisse, cum in nullo Concilio inueniatur vltimo loco sedisse. HERMANNVS Hamelmānus libro tertio prologomenorum, capite 8. & BRENTIVS in prolomen, contra Petrum à Soto.

CATHOLICI omnes id munus proprium esse docent summi Pōtificis, vt per se vel per Legatos Synodo præsideat, & tanquā supremus Iudex omnia moderetur. Dicimus autem, per se vel per Legatos, quia summus Pontifex nunquā interfuit Conciliis Orientalibus per se, neque id factū est casu, sed certa ratione, vt patet ex epistola Leonis 17. ad Theodosium, & 47. ad Cōcilium Chalcedonense, vbi dicit, se non venire ad Synodum, quoniam id non patitur consuetudo, nec vlla prædecessorum habet de hac re exempla. B

ADDE, quod Vigilius Papa erat Constantinopoli, cum fieret in ea ciuitate Concilium quintum generale, & tamen noluit interesse, sed per libellum confirmauit acta Concilij, vt scribit Photius in libro de septem Synodis. Ipsi etiam imperatores cùm indicebāt Concilia, alios omnes Episcopos per edictū præcipiēdo vocabāt, Romanū autem innocabant, vt dignaretur venire, si ei placeret, vt patet ex epistola Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quę habetur ante Concilium Chalcedonense. Quæ autem sit ratio huius rei, incertū est. Ioannes de Turrecre. lib. 3. ca. 11. ponit aliquot rationes, quæ mihi non multum probantur.

EGO suspicor, has duas fuisse causas inter alias. VNAM quia non videbatur cōuenire, vt caput sequeretur membra, cùm potius mēbra sequi debeant caput: itaque propterea interfuit Papa Concilijs Romanis, & quibusdā alijs, quæ ipse conuocauit ad se, id est, ad locum, vbi ipse erat, non autem voluit, neque debuit ire ad Concilia alibi congregata. C

ALTERA ratio est, quia in concilijs Orientalibus semper interfuit Imperator, aut aliquis eius Legatus & quamuis nec Imperator nec legatus eius præsideret Concilio propriè vt Iudex, tamen præsidebat saltem quo ad locum materialem: & etiam si summus Pontifex ibi fuisset, adhuc voluisset ille eo modo præsidere, vt patet ex Concilio Florentino, in initio, vbi Græci omnino contendebant, vt in summo loco sederet eorum Imperator, & summum Pontificem præcederet. D

AT quamuis vtcūque tolerabile sit, vt Principes seculares in Concilio sedeant ante alios Episcopos, tamen nullo modo cōuenit, vt ante ipsum summū Pontificem: ne ergo vel hoc tolerandū esset, vel tumultus excitandus, Pontifex non ibat ad ea Concilia, sed legatos tantùm mittebat.

SED his omissis, ad summū Pontificē iure pertinere præsidēriam in Concilijs generalibus, probatur PRIMO, ratione ex scriptura petita. Summus Pōtifex est pastor, & pater Ecclesiæ vniuersæ, adeò vt etiam Episcopi & Principes omnes, respectu summi Pontificis, oues, & filij dicantur, vt notū est ex illo Ioannis vltimo: *Pasce oues meas*: Et confirmatur ex eo, quod Concilia vocant Pontificem patrē, & ipse vocat Episcopos in Conciliis cōgregatos aliquādo filios, vt patet ex Theodoreto libro quinto historię, capite decimo, vbi Damasus respōdens Episcopis Concilij secundi generalis, sic incipit: *Quod*, inquit, *Apostolicæ sedi debitam reuerentiam exhibetis, vobis ipsis magno honori est filij honoratissimi.* Itē ex epistola Concilij Antiocheni ad Iulium, quæ sic incipit: *Domino beatissimo & honorabili patri Iulio, &c.* Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis, cū tribus Conciliis ita scribunt: *Domino beatissimo & sancto patri patrum Damaso, &c.* Et Concilium Chalcedonēse in epistola ad Leonē: *Roganus*, inquiūt, *tuis decretu nostrum honora iudiciū, vt firmitas tua, filius, quod decet, adimpleat.* At quis quæso, ambigere potest, vtrum patres filius, & pastores ouibus præsidere debeant, an filij patribus, & oues pastoribus.

SECVNDO, probatur ex Concilio Apostolico, Actorum decimo quinto, in quo Petrum præsedisse affirmat Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est vndecima inter epistolas Augustini: & idem ex eo colligitur, quòd Petrus primus surgit, primus loquitur, primus quæstionem definit, & omnes, vt Hieronymus dixit, sententiam eius sequuntur.

PROBATVR TERTIO, ex actis octo generalium Conciliorum: nam quòd aliis Romanus Pontifex præfuerit, etiam aduersarij fatentur. Primum generale fuit Nicænum de præside huius Concilij, quatuor sunt opiniones. Aliqui volunt præsidisse Imperatorem: ita Brentius. Alij Eustathium Antiochenū: ita Magdeburgenses loco notato, & Lutherus in libro de Conciliis, parte secunda. Alij Athanasium: ita Caluinus loco etiā notato. Alij Hosium Episcopum, & Vitum ac Vincentium Presbyteros Legatos Romani Pontificis.

PRIMA opinio falsissima est. Nā in primis Constantinus post omnes Episcopos subscripsit, vt testatur Basilius Imperator in fine VIII. Synodi: at Præses primo loco subscripsit. Deinde Cōstantinus non ausus est sedere, misi in sede humiliori, quàm essent Episcoporū, & annuētibus Episcopis, vt colligitur ex Theodoreto libro 1. c. 7. hist. & Eusebio lib. 3. de vita Constantini.

PRAETEREA, Constantinus in ipso Concilio professus est, se debere ab Episcopis iudicari, eisque subiectum esse, non præpositum, vt scribit Ruffinus lib. 10. c. 2. Quomodo igitur non secum ipse pugnasset, si in Episcopali iudicio præsidere voluisset?

ADHEC AMBROSIVS epist. 32. dicit, Constantinū in Concilio Nicæno non se fecisse iudicē, sed liberum reliquisse iudiciū Sacerdotibus. Item ATHANASIVS in secunda apologia dicit, non posse haberi Synodum, in qua nō Episcopus, sed comes aliquis præsederit. Et in epistola ad solitariam vitā agentes, arguit vehementer Constantium, q̄ in Conciliis primas partes tenere vellet: *Si*, inquit, *iudicium Episcoporum est, quid cum eo commune habet Imperator?* Et in præcedentibus refert Hosiū scripsisse eidē Constantio. *Ne*, inquit, *nobis in hoc genere præcipe, sed ea potius à nobis disce, tibi Deus imperiū commisit: nobis ea, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit.* Et non procul à fine. *Quis enim*, inquit, *videns eū in decernendo principem se facere Episcoporū, & præsidere iudiciū Ecclesiasticis, non merito dicat, illum eam ipsam abominationē desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est?* Vbi apertè vocat Cōstantiū Antichristum, quia ausus est præsidere in iudicio Ecclesiastico.

SCRIBIT quoque SVIDAS in vita Leontij, q̄ cùm Leontius Constantium in Concilio præsidētem, & loquentem videret, dixit ad eum, mirari se, quòd ille propriorum negligens, id est, bellorum, aliorumq; ciuiliū negotiorum, se in alienis, id est, Ecclesiasticis tā curiosum præberet. At certè nec Athanasius, nec Hosius, nec Leontius reprehendisset in Constantio, quòd Synodis præsidere voluisset, si antea pater eius Constantinus in Concilio Nicæno præsedisset.

QVOD EVSTATHIVS non fuerit præses probatur. PRIMO, in subscriptione Eustathius nō inuenitur primus, nec secundus, nec tertius, sed inter alios inferius positus

positus. SECVNDO, quia cùm esset in Concilio Alexander Alexandrinus Episcopus, Antiocheno maior, & dignior, nulla ratio sinebat, vt ipse præcederet. A

ATinquiunt Magdeburgenses, apud Eusebium libro 3. de vita Constantini, legimus eum, qui primus sedebat à dextris Imperatoris, orationē habuisse de laudibus Imperatoris: Eum autem qui orationem habuit, constar, fuisse Eustathium, ex Theodoreto libro primo hist. capite septimo.

RESPONDEO, Eustathium fuisse primum dextri ordinis Episcoporum, vt Eusebius dicit, nō tamen primum immediatè post Imperatorem. Constat enim ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agētes, Hosium fuisse Principem eius Concilij, & proinde ante Eustathium sedisse.

ITAQVE (si coniectare licet) tres ordines sedium erant in Concilio: vnus à dextris, alter à sinistris, & tertius in capite aulæ totius, & quidem in hoc tertio B sedebat medius Imperator inter Episcopus Hosium Legatum Pontificis, & Alexandrum Episcopum Alexandrinum, nec non Vitum & Vincentium, Legatos item Apostolicos. Deinde primus ordinis eius, qui erat à dextris, sedebat Eustathius Episcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis, qui erat à sinistris, sedebat primus Macharius Episcopus Hierosolymæ: atque hac ratione seruabatur ordo dignitatis inter primarios Patriarchas, quem certè valde probabile est seruatum fuisse in ea Synodo, vel certè, si id placet, respondere possumus Eustathio datum esse locum digniorem ob antiquitatis & sanctitatis eius meritum, sed non propterea eum Concilio præsidisse. Nam alioquin Imperator præsedisset in Concilio IV. & VI. qui in summo loco sedebat. Itaque nō tam ex loco, quàm ex subscriptione colligenda est præsidentia: sæpe enim honoris gratia ille sedet primus, qui reuera primum locum non tenet. C

QVOD verò Athanasius non fuerit præses, vix eget probatione: solus enim Caluinus, & sine vlla ratione ad asserit: & præterea constat, Athanasium tunc fuisse Diaconum, & iuisse ad Concilium cum Episcopo suo Alexandro, & nec sedisse, nec subscripsisse. Vide Russinum libro decimo Historiæ, capite decimo quarto, & Sulpitium libro secundo sacræ historiæ, Gregorium Nazianzenum oratione in Athanasium, & ipsum Athanasium in secunda Apologia.

PORRO Diaconū sedere, nedum præsidere in Synodo Episcoporū nisi locum teneat Episcopi sui est omnino inauditum. Non autem tenebat locum Episcopi Athanasius, cùm episcopus ipse Alexāder adesset præsens: denique inter subscriptiones inuenitur quidem subscriptio Alexandrini Episcopi Alexādri, proximè posita post subscriptionem Romanorum Presbyterorum, at subscriptio Athanasij nusquam reperitur. D

QVOD ergo præsides fuerint Legati Pōtificis Episcopus Hosius, Vitus, & Vincentius Presbyteri, probatur PRIMO ex subscriptionibus. Hi enim tres primi omnium subscripserūt. SECVNDO, ex Cedreno in compendio historiarum, & Photio in libro de septem Synodis, qui dicunt, Sylvestrum per suos Legatos Concilio Niceno auctoritatem contulisse. TERTIO, ex Athanasio in epistola ad solitariam vitā agentes, vbi dicit, Hosium Principem fuisse in eo Concilio, & ipsum esse, qui composuit Symbolum, quod dicitur Nicenū.

CVM autem Hosius fuerit simplex Episcopus, & proinde inferior omnibus Patriarchis, qui erant in eo Cōcilio sine dubio nunquam habuisset primum locū, nisi vicem gessisset Romani Pontificis. Itaque in præfatione quadam Concilij Sardicensis, quę habetur in primo tomo Conciliorum, & fortasse est Dionysij exigui viri doctissimi, disertis verbis habetur, Hosium Cōdubensem in Nicæno Concilio Legatum egisse Romani Pontificis. quod etiam ex codice Græco intelligi potest, qui in Vaticana Bibliotheca habetur: cuius testimoniū vide in libro secūdo de Concilio Nicæno, edito ab Alphōso Pisano, Societatis IESV, Coloniæ anno M. D. LXXXI.

SECVNDVM Concilium generale fuit CONSTANTINOPOLITANVM primum, in quo constat non præsedisse Imperatorem, sed tantum misisse ad Episcopos literas Romani Pontificis, quibus ad Concilū vocabantur, vt patet ex epistola Concilij ad Damasum, apud Theodoretum libro quinto, capite nono. constat etiam non præsedisse Romanum Pontificem, sed Nectarium Episcopum Cōstantinopolitanum. cuius rei caussa est quia Romanus Pontifex non interfuit, nec per se, nec per Legatos. Pontifex enim Damasus conuocauerat quidem Episcopos Oriētis Constantinopolim, sed ex eo loco postea volebat eos Romā venire, vbi ipse coēgerat Synodum Episcoporum Occidentalium, vt Romæ fieret plenissimum Concilium.

CÆTERVM, Oriētales excusauerūt se iustas ob caussas, & coniunxerunt se animis, & sententijs cum Occidentalibus, non autem præsentia corporali: Vide epistolas Damasi ad Concilū Constantinopolitanum, & Concilij ad Damasum, apud Theodoretū libro quinto, capite nono, & decimo: quod autem, si Damasus adfuisset, sine dubio præsedisset, patet ex eisdem epistolis vbi illi Damasum, vt caput suum agnoscunt, & ipse filios eos vocat.

TERTIVM Concilium fuit EPHESINVM I. in quo certum est, non præsedisse Imperatorem, sed Romanum Pontificē per legatos suos. Quod nō Imperator, nec aliquis nomine eius, patet ex epistola ipsius, videlicet Theodosij Iunioris ad Synodum Ephesinam, quæ habetur tomo 1. eius Concilij capite tricesimo secundo, vbi dicit se misisse Candidianum Comitem ad Concilium, nō vt misceret se quæstionibus Ecclesiasticis, sed ad Synodi defensionem. Vide epistolam Nicolai primi ad Michaelem Imperatorem.

QVOD Romanus Pontifex Cęlestinus præsederit per Legatum suum sanctum Cyrillum, testantur omnes historici: Euagrius libro primo, capite quarto: Photius in libro de septem Synodis: Prosper in Chronico: Nicephorus libro decimo quarto, capite tricesimo quarto: & Liberatus Abbas in Breuiario, capite decimo quinto. Denique Iustinianus in edicto, & Nicolaus primus in epistola ad Michaelem, & ipse Cęlestinus in epistola ad Cyrillum, quæ exstat in hac Synodo, tomo primo. cap. 16. & inter opera Cyrilli.

AT CALVINVS respondet Cęlest. num aliquo artificio quæsiuisse saltem nomen præsidentiæ, cum rem habere non posset, & ideo cum mitteret illuc suos Cyrillo qui alioqui præfuturus erat, vices suas delegasse, vt saltem per illum præsidere videretur.

AT figmentum istud Caluini, quod sine vlla ratione profert, facilè refellitur. PRIMVM, ex Prospero, qui dicit, Nestorio præcipuè restitisse Cyrilli industriam, & Cælestini auctoritatem.

SECVNDO, ex epistola Cælestini qua videmus mandari Cyrillo vices Romani Ponticis, multò antè, quàm Legati cæteri mitterentur.

TERTIO, ex Nicephoro loco notato, qui dicit adeo magni fecisse Orientales hoc priuilegiū datum Cyrillo à Cęlestino, vt deinceps Cyrillus mitram, & nomen Papæ, atque vt Iudex orbis vniuersi appellaretur, acceperit. & hæc ornamenta etiam ad successores transmiserit.

QVAR

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVARTO, ex epistola Cyrilli ad Constantinopolitanos, in qua dicit, quod si Nestorius intra terminum à sancto Cœlestino Papa præscriptum, non resipuerit, communione Ecclesiæ priuabitur.

QVINTO, ex ipsa Synodo, quæ vt refert Euagrius lib. 1. cap. 4. & ex ipsa sententia, quæ habetur tomo secundo, cap. 10. huius Synodi, cum damnationé in Nestorium pronunciare vellet, præmisit, se cũ aliis Ecclesiæ canonibus, tum præcipuè literis Papæ Cælestini, necessario compulsum ad tam seueram sententiam.

DENIQVE, exstat epistola Synodi ad Cœlestinum, in qua referunt iudicio ipsius Cœlestini causam Ioannis Episcopi Antiocheni, vt ipse in eum sententiam ferat. quæ omnia sunt certa argumẽta, quod Cœlestinus re ipsa fuerit Præses, & princeps in eo Concilio.

QVARTVM Concilium est CHALCEDONENSE, in quo initio, id est, in prima actione Imperator Martianus interfuit, & sedit primo loco, nõ tamen præsedit, vt Iudex, vt ipsemet testatus est in oratione ad Synodum, quæ exstat actione prima, vbi ait, se venisse ad confirmandam fidem, sicut olim fecerat Constantinus Magnus, id est, non venisse ad explicandam fidem, & controuersias iudicandas, sed ad hoc, vt fides à Concilio explicata, firma ac tuta consisteret, defensa videlicet Imperatoris ope, & auctoritate.

INTERFVERVNT denique nomine Imperatoris in alijs actionibus quidẽ iudices seculares, qui non erant Iudices controuersiarum fidei. sed tantũ, an omnia fierent legitimè, sine vi, & fraude, & tumultibus. Quia enim in Concilio Ephesino secundo Dioscorus Episcopus militibus introductis, vi coẽgerat Episcopos ad subscribendum: In hoc Concilio interfuerunt vel Imperator, vel Vicarij eius ad impediendã violẽtiã. Id quod ex toto Concilio apparet, nunquam enim sententiam ferunt, nunquam subscribunt, & in omnibus sententijs Episcoporum acquiescunt.

PRÆFVERVNT autẽ reuera, vt Iudices Ecclesiastici Legati Leonis Papæ. Ipsi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi sedẽt, primi loquũtur, primi subscribunt, ipsi sententiã definitiuã in Dioscorũ proferunt. nomine Papę, & totius Concilij, actione 3. his verbis: *Sãctissimus ac beatissimus Papa caput vniuersalis Ecclesiæ Leo, per nos Legatos suos sancta Synodo consentiẽte, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentũ, & petra fidei, & cœlestũ Regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorũ nudauit, & ab omni sacerdotali opere facit exiorem.*

DENIQVE beatus Leo, & Concilium totũ id fatetur. LEO epistola quadragesima septima ad Cõciliũ Chalcedonẽse, sic ait: *In hu, inquit, fratribus Pascasino, & Lucentio Episcopis, Bonifacio, & Basilio Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me syn do vestra fraternitas existimet præsidere.* Concilium Chalcedonẽse in epistola ad Leonem, quę habetur actione tertia in quibusdam exemplaribus, in alijs post finem Concilij: *Quibus*, Episcopis Concilij, *tu quidem sicut membris caput præerans, in his, qui tuum tenebant ordinem, beneuolentiã præferens, imperatores verò ad ornandum de entissimè præsidebant, &c.*

CALVINVS respondet, in hoc quidem Concilio præsedisse Legatos Põtificis Romani, sed ex priuilegio Imperatoris, quod extorserat Leo Papa: *Cum enim fieret Concilium Ephesinum secundũ*, inquit Caluinus, *non est ausus Leo petere primam sedẽ in Concilio, sed misit legatos & passus est eos subesse Dioscoro Alexãdrino Episcopo Præsidi, quia verò res male cesserat, & Dioscorus nõ rectè nauim gubernauit, Leo illa occasione accepta petiit ab Imperatore, vt permitteret aliud Concilium fieri, cui Legati sui præessent Imperator, quia videbat non esse in Oriente vllos idoneos Episcopos tãto oneri ex defectu personarum, permisit Romanis Legatis præsidentiam.*

HÆc historia, quam Caluinus sine vlla probatione recitat, plena est mendaciis: nam in primis, & Leo non sit ausus petere primam sedem in Concilio Ephesino, mendacium est. Scribit enim Liberatus in Breuiario capite duodecimo, Legatos Romani Pontificis noluisse in Concilio sedere, cum vidissent præsidere Dioscorum, & non datam sanctæ sedi Romanæ præsessionem.

PORRO Dioscorum extorsisse contra fas ab Imperatore præsidentiam illam, scribunt Zonaras in vita Theodosij, & Euagrius libro primo, capite decimo. Vnde etiam Leo epistola 24. 25 & 26. ad Theodosium & Pulcheriam, frequenter repetit, Dioscorum in ea Synodo sibi vindicasse principatum, vbi etiam testatur, Flauianum Episcopum Constantinopolitanum appellasse à Concilio illo ad Apostolicam sedem, & libellum appellationis tradidisse Legatis Romanis. quomodo ergo non auderet Leo in eo Concilio præsidentiam petere, à quo ad se tanquam ad maiorem appellabatur?

DEINDE, & Leo petierit ab Imperatore vt sui Legati præessent in Synodo Chalcedonensi, & quòd Imperator id concesserit defectu personarum Orientalium, mendacia impudentissima sunt: nihil enim tale ab vllo narratur, immò videmus Leonem Legatos misisse absolutè, vt præsiderent, nullius consensu petito, nedum venia vel permissione.

QVINTVM Concilium fuit CONSTANTINOPOLITANVM secundũ in eo præsedit non Menas, (vt falsò Caluinus docet) Concilium enim à Mena celebratum, non generale, sed particulare fuit, vt suprà demonstrauimus: sed Eutychius Menæ successor, qui tamen agnouit, & professus est, præsidentiam debitã fuisse Romano Pontifici, si is interesse Concilio voluisset.

VNDE Zonaras in vita Iustiniani: *Sub hoc*, inquit, *quintum Concilium est coactum centum sexaginta quinque Episcoporũ quorum Princeps fuit Vigilius Papa Romanus.* Et ipse Eutychius Patriarcha in epistola ad Vigilium, quę habetur in fine primæ collationis quintæ Synodi. *Petimus*, inquit, *præsidente nobis vestra Beatitudine, de tribus capitulis quæri & conferri.*

QVÆ verba Patriarchæ Eutychij non solùm mendaciũ Caluini refeilunt qui scripsit, Menam in eo Concilio præsedisse, sed etiam alterum Illyrici, qui centuria 6. capit. 9. columna quingentesima nona asseruit, Vigilium Papam noluisse in Synodo interesse, ne cogeretur secundus Eutychio assidere. At qui hoc timere potuit, cùm ipse Eutychius præsidentiam illi offerret?

SEXTVM Concilium fuit CONSTANTINOPOLITANVM tertium, in eo Præsides fuerunt Legati Agathonis Romani Pontificis, Petrus & Gregorius Presbyteri, ac Ioannes Diaconus. Id enim affirmat Zonaras in vita Constantini quarti, & præterea ex ipsa Synodo patet, vbi in singulis actionibus isti primi omnium nominantur, loquuntur, subscribunt. Interfuit in hac Synodo etiam Imperator Constantinus, cum nonnullis viris illustribus, & præsedit, id est, primo loco sedit, sed non fuit vllo modo Iudex, aut formaliter Præses: nam nullam sententiam tulit, & vltimus omnium subscripsit, non definiens, sed consentiens.

SEPTIMVM Concilium est NICAENVM secundum, in quo sine controuersia Præsides fuerunt Legati Papæ Adriani primi, Petrus Archipresbyter, & Petrus Abbas Sancti Sabbę. Isti enim primi nominantur, & primi subscribunt. Imperator nihil in hac Synodo egisse legitur.

OCTAVVM Concilium est CONSTANTINOPOLITANVM quartum, in quo etiam sine cõtrouersia Legati Adriani secundi præsederunt, videlicet Donatus & Stephanus Episcopi, & Marinus Diaconus qui primi nominãtur, & subscribunt, & in ipsa prima actione rogati à Concilio, vt ostenderent literas, Papæ quibus daretur eis præsidentia, mox exhibuerunt literas Adriani.

DENIQVE, ad finem Cõcilij ita subscribit primus: *Ego Donatus Dei gratia Episcopus Hostiensis, locum obtinens Domini mei Adriani vniuersalis Papæ, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens omnia, quæ superiùs leguntur, promulgaui, & manu propria subscripsi.*

IMPERATOR autem BASILIVS adfuit quidem, sed in fine Concilij apertè testatus est longa oratione non esse suum nec vllius hominis Laici, misscere se Ecclesiasticis iudiciis, & tandẽ subscripsit post omnes Patriarchas, non definiens, sed suscipiens, & consentiens, præfatus etiam antea se debuisse subscribere post omnes Episcopos, vt olim fecerunt Constantinus, Theodosius, & Martianus: tamen se subscripsisse immediatè post Patriarchas, quia tali eum honore Episcopi afficere voluerunt.

SI ergo his addamus reliqua generalia Concilia, in quibus omnibus sine controuersia Põtifex Romanus præsedit, habebimus ex continua Ecclesiæ consuetudine propriè ad Romanum Pontificem pertinere munus in Conciliis generalibus præsidendi.

DE cæteris, quæ ad formam pertinent Conciliorum, vt de ordine, quo cæteri sedere debent: de vestibus Episcoporum in Synodo: de modo procedendi, &c. Vide Ioannem de Turrecremata libro tertio, capite vicesimo sexto, & vicesimo septimo, & Concilium Toletanum quartum, capite tertio. Toletanum vndecimum, capite primo, & initium Conciliorum Constantiensis & Basileensis.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

ARGVMENTA CALVINI sumuntur à praxi Ecclesiæ. Proponit enim quinque Concilia, in quibus Pontifex Romanus non præfuit. Videlicet NICAENVM, cui præfuit Athanasius: QVINTVM generale, cui præfuit Menas: EPHESINVM secundum, cui præfuit Dioscorus: CARTHAGINENSE sextum, cui præfuit Aurelius: etiãsi adessent Legati Pontificis: & AQVILEIENSE, cui non Damasus, sed Ambrosius præsedit. Sed ad prima tria iam est responsum.

AD QVARTVM dico, solùm in generali Concilio debere necessariò Romanum Pontificem præsidere: in prouincialibus enim, vel nationalibus, qualia sunt omnia Carthaginensia, non negamus, deberi præsidẽtiam Archiepiscopo, vel Primati eius loci. Porrò Legati Ro. Pontificis non fuerunt ad illud Concilij missi, vt præsiderent, sed vt quædam tractarent cum eo Concilio nomine Romanæ Ecclesiæ.

AD QVINTVM dico, argumẽtum conflari ex duobus mendaciis Caluini, quæ sunt maior & minor propositio: ex quibus quid potest colligi, nisi mendacium? PRIMVM mendacium est, & Aquileiense Concilium fuerit generale: nam primò si fuisset generale, fuisset secundum, & proinde Constantinopolitanum, quod postea sequutum est, non fuisset secũdum, sed tertium: deinde vix interfuerunt Episcopi XXX. qui certè nõ sufficiunt ad generalem Synodum faciendam.

DEINDE, in epistola huius Concilij ad Imperatorẽ, dicunt Patres, nõ fuisse opus congregare Concilium generale, sed abundè satis fuisse ad id, pro quo vocati erant, paucos illos Episcopos, præsertim cùm essent ex varijs prouinciis Occidẽtis. Itaque Concilium fuit prouinciale, sed adiutum etiam aliquot Legatis quarundam aliarum prouinciarum.

SECVNDVM mendacium est, quòd Ambrosius præsederit: nã primus nominat Valerianus Episcopus Aquileiensis, secundus Ambrosius Mediolanensis: quod est argumentum, Valeriano datum esse primum locum: neque his repugnat, quod Ambrosius in eo Concilio fere solus disputat cũ hæreticis: munus enim disputandi non prælidi, sed Episcopo doctissimo demandari solet.

BRENTIVS argumenta petit ex Testamento veteri, in quo cõstat præcipuos Iudices, etiam in rebus spiritualibus fuisse Principes, siue Reges, vt patet de Moyse, Iosue, Dauide, Salomone, Ezechia, Iosia: accedit quod Deus commisit Principibus custodiam legis diuinæ, vt dicitur Romanorum decimo tertio: *Si male egerit, time. non enim sine causa gladium portat.* Ergo principum est iudicare de lege Dei, quomodo sit seruanda, & punire transgressores. Sed hoc argumentum iam est à nobis solutum in libro tertio de verbo Dei, & in libro primo de Pontifice. Quia tamen nõ piguit aduersarios eadem argumenta sæpius repetere, nec nos pigebit solutiones quoque sæpius repetere.

RESPONDEO igitur PRIMO, Mosem non solum Principem, sed etiam summum Sacerdotem fuisse, vt patet ex Psalmo nonagesimo octauo: *Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius*, Iosue autem Dauidem, Salomonem, & aliquos alios non solùm Reges, sed etiam Prophetas fuisse. quibus Deus quædam extraordinariè committebat quæ ad Sacerdotes, alioquin ex officio spectabant: hoc modo Salomon Rex amouit Abiathar à Sacerdotio, & constituit Sadoc pro eo. 3. Regum 2. id enim fecit, nõ vt Rex, sed vt prophera ex diuina inspiratione: vnde subiungitur ibidem caussa. *Vt impleretur sermo Domini, quem loquutus est super domum Heli, in Silo.*

SED non propter ista extraordinaria, delenda est ex Deut. c. 17. lex illa generalis, qua iubẽtur omnes in dubiis circa legem recurrere ad Sacerdotes. neque illa Malachiæ, 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.*

DICO SECVNDO, alios Reges Synagogæ, qui boni fuerũt, nunquã se miscuisse in negotiis sacerdotalibus eius, & si quando se miscuerunt, punitos fuisse, vt patet de Rege Iosaphat optimo, qui 2. Par. 19. apertè distinguit officia, & dicit: *Amarias Sacerdos & Pontifex in omnibus, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porrò Zabadias, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officiũ pertinent.* E contrario autem Ozias Rex 2. Paralip. 26. cùm Sacerdotis officiũ vsurpare voluisset, mox à Deo percussus, leprosus factus est, & permansit vsq; ad mortẽ.

AD confirmationem dico, Reges esse custodes Legis diuinæ, sed non interpretes, & proinde ad eorum officiũ pertinere, vt legibus & edictis suis iubeant eam fidem teneri, quam Sacerdotes tenendam docent, & hæreticos ab Ecclesia iudicatos coërceant pœnis temporalibus, vt Augustinus docet in epist. 48. 50. & 166. & pij Imperatores Constantinus, Theodosius, Martianus, aliique id sæpe fecerunt, vt patet ex Lege, Cunctos populos. C. de summa Trinitate & fide Catholica, & ex toto titulo de hæreticis, in eodem Codice.

ARGVMENTA HERMANNI sumuntur ex variis exemplis veterum. PRIMVM est ex disputatione Athanasij cum Ario, præsidẽte Probo Iudice, homine laico, & nondũ Christiano, quẽ Imperator Cõstantius deputauerat, quæ quidẽ exstat imperfecta in operibus Athanasij, sed perfecta in operibus Vigilij Episcopi Tridentini, qui floruit circa annum Domini CCCCC.

RESP

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, nunquā fuisse talem disputationē re ipsa habitam: sed Vigilium eam cōposuisse per modum Dialogi, vt eo modo scriberet contra Arianos, vt ipsemet fatetur libro 5. contra Eutychen, nō procul ab initio, & præterea res ipsa clamat: nā disputatio habetur inter quatuor homines, Sabellium, Arium, Photium, & Athanasium tunc Episcopum, vt patet ex epistola Imperatoris, quæ initio disputationis fingitur, missa, ad Probum: At Sabellius obiit antequam vllus ex aliis tribus orbi innotesceret, vt patet ex Eusebio li. 7. hist. capite 5. Arius quoque obiit tempore Constātini, antequam Constantinus regnare inciperet, vt patet ex Socr. li. j. c. 25. ergo non potuit cū Athanasio congredi, tempore Constantij, vt hic fingitur.

QVOD verò quidā dicunt duos fuisse Arios, & cum posteriore tantùm disputasse Athanasium, refellitur ex ipsomet Vigilio, qui initio huius disputationis apertè testatur, se loqui de illo Ario, qui Arianam hæresim primus excogitauit.

SED DICES, etiam si Dialogus sit fictus, tamē apparet, non esse visum absurdum Vigilio, si iudex laicus præesset disputationi de religione. RESPONDEO, Vigilium ita Dialogum cōposuisse, vt ostenderet tantam esse vim Catholicæ veritatis, vt etiam sub iudice non Christiano vincere possit.

SECVNDVM exemplum est desumptum ex Zonara in vita Constantini, vbi legimus, ad petitionē Helenæ, quæ conabatur pertrahere Constantinum filium à fide Christi ad Iudaismum, disputasse Syluestrum cum Iudæis coram quibusdam senatoribus, tanquā iudicibus, ex mandato Constantini.

RESPONDEO, videri incertam istā narrationē: omnes enim veteres Helenam laudant, vt fœminā Christianissimā, & non solū Catholici, sed etiā Magdeburgenses cent. 4. colum. 694. rident hanc narrationem, vt fabulosam, & ex Chronico Eusebij colligitur anno CCCXXV. lignū crucis Dominicæ ab Helena inuentum, & Marianus Scotus sub annū CCC.XXVII. scribit illam disputationem incidisse opera Helenæ, tunc Christum persequentis, quæ nullo modo cohærent.

TERTIVM exemplum sumitur ex Optato Mileuitano, & Augustino, qui multis in locis scribūt, Donatistas in caussa Ceciliani ab Imperatore iudices postulasse: Imperatorem autem dedisse eis Romanum Episcopum cū aliis quibusdā Episcopis, sed eos appellasse, & ab Imperatore accepisse alios iudices in Gallia, quos rursum appellātes Imperator ipse iudicauit, ergo summus Iudex in caussis Episcoporum est Imperator.

RESPONDEO. bene habet quod hæretici argumētantur ex gestis hæreticorum maiorū suorum: nā quod malè fecerint recurrēdo ad Imperatorē tanquam iudicem, & quod peius fecerint rursum ad eū appellando, Optatus, Augustinus, & Imperator ipse testes sunt. AVGVSTINVS epist. 48. dicit, hinc meritò reprehēdi Donatistas, quod apud Imperatorē accusauerint Cęcilianum, cum potius eum apud Episcopos transmarinos conuincere debuissent, & ibidem addit, Imperatorem ordinatius egisse, qui Donatistas ad se venientes remisit ad iudicium Melchiadis Romani Episcopi.

OPTATVS libro 1. contra Parmenianū refert, Imperatorem sic exclamasse: *O rabida furoris audacia, sicut in caussis Gentilium fieri solet, appellationē interposuerunt.* Item AVGVSTINVS in epist. 162. *Quamre*, inquit, *quemadmodum deresistetur illos Constantinus, audiuisti, atque vtinam, vt eis ipse cessit, vt de illa caussa post Episcopos iudicaret, à sanctis Antistitibus venia poste à petiturus, sic & illa aliquādo cederent veritati.* Vbi vides Constantinum ægrè tulisse ad se appellari, & iudicasse post Episcopos coactū, vt vel sic frāgeret furorem Donatistarū, cùm viderent se ab omnibus cōdemnari: & præterea intellexisse Constantinum se non posse iure suo iudicare, sed tantùm ea spe, quod postea Episcopi veniam illi darent, à quibus eam petiturus erat. Quæ autem fuerit mens Constantini extra hos articulos necessitatis, patet ex Ruffino lib. 10. hist. cap. 2. vbi asseruit se debere iudicari ab Episcopis, non eos iudicare.

QVARTVM exemplum est sumptum ex Breuiculo collationum circa principium, vbi sic AVGVSTINVS loquitur: *Cùm Catholici Episcopi, & partis Donati, missu Imperatoris disputando inter se gestis apud Tribunum, & Notarium Marcellinum cognitorem, habitis contulissent, &c.* Et in fine Breuiculi asserit, Marcellinum, vt iudicem, sententiam tulisse pro Catholicis contra Donatistas.

QVINTVM exemplū sumitur ex Sozomeno li. 4. c. 5. & ex Epiphanio hæresi 71. qui scribunt Photinum petiisse, & impetrasse ab imperatore iudices, coram quibus caussam suam ageret.

RESPONDEO ad QVARTVM exemplū, ex doctrina ipsius Augustini, collationē illam cum Donatistis extraordinariam, & quadā necessitate, susceptam fuisse: nam vt scribit idem Augustinus lib. 3. contra Iulianum cap. 1. cū Pelagiani vellent opera Imperatoris cogere Catholicos ad collationē eo modo, quo antea Catholici coēgerant Donatistas: Augustinus respondit Catholicos eam collationē modo extraordinario cum Donatistis necessariò habuisse, eo quod illi totam Africā infestarēt nec possent aliter reprimi vel ad Cōciliū cogi, nisi per temporales potestates, vt tunc factum est.

DICO præterea, illud iudicium nō fuisse tale, quale est de quo nos agimus: nō enim ita iudicauit Marcellinus, vt eius sententia totam Ecclesiam obligauerit, sed tantùm vt represserit audaciam Donatistarū: sententia enim Marcellini fuit, Donatistas ita à Catholicis cōfutatos, vt non habuerint quod respondere possent. Sicut etiam cum Augustinus disputauit cū Pascētio Ariano, arbitro Laurentio, vt patet ex epistola Augustini 174. & 178. sententia Laurentij nō faciebat rem de fide, sed tantum valebat ad confusionem Pascentij, qui victus pronunciabatur: & idem dicendum est de disputatione Photini hæretici, & de similibus disputationibus. Nūquam enim in ecclesia habitæ sunt pro legitimis definitionibus, qualia sunt decreta Conciliorum.

SEXTVM exemplum sumptum est ex Socrate libro quinto, capite decimo, & Sozomeno libro septimo, capite duodecimo, vbi legimus, Imperatorē Theodosium iussisse, vt, singuli Principes variarū religionum, id est, Catholici, Ariani, Eunomiani adferrent ad se scriptam formulam fidei suæ, quod cùm factum esset, Imperatorem impensè Deum orasse, vt animum suum dirigeret in vera fide eligenda, & tum demum lectis omnibus confessionibus solam Catholicam approbasse, & eam seruari iussisse.

RESPONDEO, Theodosium non suscepisse aliquā nouam controuersiam definiendam neque se iudicem vllo modo fecisse in caussa fidei, quod patet, PRIMO, quia illa quæstio iam definita erat in Cōcilio Nicæno, cuius ipse adeò strenuus sectator erat, vt noluerit baptizari ab Episcopo Thessalonicensi, nisi prius intelligeret eum esse fidei Nicænæ, vt est apud Socratem libr. 5. capite 6. non ergo dubitare potuit, an esset verior fides Ariana, an fides Catholica.

SECVNDO, quia Ambrosius in epistola tricesima secunda dicit, non esse Imperatorū in caussa fidei iudicare, & hoc probat testimonio Constantini, Valentiniani senioris, & Theodosij, item in Cōcilio Aquileiensi, idē Ambrosius dicit Imperatorem Theodosium liberum reliquisse

reliquisse iudicium sacerdotibus. Theodosius igitur nihil iudicauit in caussa fidei, sed tantùm legit sectariorum confessiones, vt eis acquiesceret, eisq; satisfaceret, ne videretur eos inauditos sine ratione dānare.

QVOD autem scribit Socrates, Theodosium à Deo per orationes postulāsse, vt se dirigeret in eligenda fide, falsum esse arbitror; nam cùm orauerit secretò, vt idem Socrates affirmat, quis potest scire, quid orauerit? & præterea certum est eum non sic orasse, quia sic orando peccasset peccato infidelitatis, dubitando de fide, quam semel acceperat; & tamē eam in hoc facto nihil peccasse, sed laudabiliter egisse, omnes fatentur. Orauit igitur, non vt dirigeretur in eligenda fide, sed vt dirigeretur in eo negotio, ne aliquid imprudenter ageret, & fortasse à Deo veniam petiit, quod alienum ius occupare videretur, & simul orauit, ne deciperetur legendo confessiones tot hæreticorum.

SEPTIMVM exemplum sumitur ex Theodoreto lib. 5. cap. 23. vbi legimus, quòd cùm Romani Pontifices nollent Flauianum esse Episcopum Antiochenū, tamen Theodosius Imperator aliter iudicauit, & iussit Flauianum Antiochiæ esse Episcopum.

RESPONDEO, hanc historiam mirificè ostendere Romani Pontificis primatum, & nihil planè obesse præsenti caussæ. Dico igitur, Pontificem iure noluisse, vt Flauianus esset Episcopus. Imperatorē autem, quod fecit, ex potentia, non ex iustitia fecisse. Id quod probo, quia vt Socrates refert lib. 5. cap. 5. cùm esset schisma in Ecclesia Antiochena, & simul sederent Meletius, & Paulinus, placuit tandem omnibus, vt simul sederent; sed cùm alter moreretur, alter solus Episcopus esset, nemine succedente Episcopo mortuo, idque iureiurando confirmauerunt; at nihilominus mortuo Meletio in eius locum Flauianus successit, viuente adhuc Paulino quod contra iuramentum. & proinde illicitum fuisse omnibus notum erat. Quid ergo mirum, si id Romano Pontifici Damaso displicebat?

QVOCIRCA Diuus AMBROSIVS in epistola 78. ad Theophilum Alexandrinum de hac re loquēs, sic ait: *Scribit Sanctitas tua, Flauianum ad imperia iuin rescriptorum suffragia remeauisse: Frustra ergo tantorum sacerdotum susus labor, iterum ad huius seculi iudicia reuertendum.* Et infrà: *Sane referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ Sacerdotem Ecclesiæ.*

PRÆTEREA CHRYSOSTOMVS quoque Antiochiæ non à Flauiano, sed ab Euagrio Paulini successore Presbyter ordinatus est, vt est apud Socratem lib. 6. cap. 3. quod ille nunquam passus esset, si Flauianum pro vero Episcopo habuisset. Item THEOPHILVS ALEXANDRINVS Episcopus, vt refert Socrates lib. 5. cap. 15. Romanum Pontificem per Legatum suum rogauit, vt Flauiano peccatum, quod admiserat, dimitteret. Et similem operam apud Pontificem postea nauasse Chrysostomum, patet ex Sozomeno lib. 8. cap. 3. Ex quibus clarissimum est, Flauianū peccasse, & iudicem eius, ac superiorem fuisse Romanum Pontificem. Item HIERONYMVS in epist. ad Damasum, de nomine hypostasis, loquens de eodem schismate, petit à Pontifice, cuinam eorum Episcoporum communicare debeat: & asserit se ei communicaturum, qui cum Romano Pontifice coniunctus sit.

PRÆTEREA tres optimi & sanctissimi Pontifices, Damasus, Siricius, Anastasius, vt scribit Theodoretus lib. 5. cap. 23. liberrimè in ea caussa Imperatorem increparunt, ac dixerunt, eum quidem satis diligenter opprimere tyrannos, qui contra se insurgunt, at iis, qui contra Dei legem tyrannidem exercent, impunitatem concedere. Quam obiurgationem tam atrocem nunquam certè Pontifices tam sancti adhibuissent, nisi Imperatorem grauiter errare vidissent. Quid, quod Imperator ea obiurgatione permotus, vt ibidē Theodoretus refert, non succensuit Romanis Pontificibus, sed Flauianum bis Romam nauigare iussit, vt coram Pontifice se purgaret.

DENIQVE, vt ibidem Theodoretus refert, etiam si Imperator de potentia, vt diximus, non de iustitia, Flauianum Episcopum esse volebat, tamen nunquam finita est caussa illa, neque Episcopi Occidentis, & Ægypti Flauiano communicare voluerunt, donec Euagrio iam mortuo Pontifex Romanus Flauiano delictū condonauit, & legatos eius se admissurum promisit, & ipse Episcopos illustrissimos, & Presbyteros ac Diaconos Antiochenos, Legatos Romam misit.

HABEMVS ergo quid requiratur ad legitimum Concilium. Nunc breuiter appendicis loco annectemus, quale Concilium requirant Protestantes in eo libro, quem inscribunt, Caussæ cur Electores, Principes, aliique addicti Confessioni Augustanæ ad Concilium Tridentinum non accedant.

CAPVT XXI.

Explicantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LVTHERANI, qui se protestantes vocant, octo conditiones proponunt Concilij celebrandi, de quibus quoniam satis plenè disserit Gaspar Villapandæus, nos eas breuissimè refellemus.

PRIMO, ergo requirunt, vt antequam fiat Synodus irritentur omnia acta Concilij Tridentini.

SECVNDO, vt Concilium fiat in Germania, est enim canon Ecclesiasticus apud Cyprianum lib. 1. epist. 3. vt illic lites iudicentur, vbi exortæ sunt.

TERTIO, vt Pontifex Romanus non indicat Concilium, nec ei præsit, sed sit altera pars litigantium, quandoquidem ipse est qui accusatur, & nemo debet simul esse iudex, & pars.

QVARTO, vt ex sola Scriptura diuina sententiæ ferantur, non ex traditionibus, vel canonibus.

QVINTO, vt decisio non fiat penes suffragiorum pluralitatem, sed vt iuxta normam verbi diuini pronuncietur.

SEXTO, vt Romanus Pontifex absoluat omnes prælatos à iuramento fidelitatis, quo ei obstricti sunt.

SEPTIMO, vt Theologi principum ac statuum Confessionis Augustanæ, non minus, quàm Episcopi in Concilio sententias, ac voces decisiuas proferre permittantur.

OCTAVO, vt detur saluus conductus ab Imperatore, non solùm personis, sed etiā ipsi caussæ principali, id est vt nec personæ possint puniri, si nolint Concilio assentiri, nec fides, & Confessio Lutheranorum possit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint. Cùm his conditionibus, dicūt, se Concilium toto pectore optare, & hoc verè pium, & liberum Concilium se vocare.

PRIMA conditio est iniqua, quia nihil debet irritum haberi, nisi legitimo iudicio damnatum. Concilium autem Tridentinum est quidem accusatum ab hæreticis sed non damnatum in vllo legitimo iudicio. Sicut ergo Concilium Ephesinum secundum damnatum est in Concilio Chalcedonensi, & Constantinopolitanum contra imagines damnatum est in septima

Universidad de Deusto
Biblioteca

Synodo, ita Concilium Tridentinum si damnandum esset, deberet in alia Synodo examinari, & iudicari, nó autem ante Synodi iudicium irritari.

SECVNDA conditio est etiam iniqua, vt enim Lutherani iure sibi videntur petere, vt Concilium non fiat in Italia, vbi prævalent Catholici, ita Catholici iure postulare possunt, vt non fiat in Germania, vbi prævalent Lutherani, & sanè non potest locus eligi melior atque aptior, quàm Tridentum, quod est in finibus Germaniæ, & Italiæ, etiamsi Ethnici hominis in dicio quæstio ista relinqueretur.

AD canonem autem qui est apud Cyprianum dico, intelligi eum canonem de particularibus caussis, id est, de criminibus particularium hominum, quæ debent iudicari, vbi sunt commissa, quia ibi facilius testes inueniri possunt; at de caussis fidei, quæ ad totam Ecclesiam pertinent, alia ratio est.

VNDE quæstio exorta Antiochiæ de legalium cessatione, Hierosolymæ in Concilio Apostolorum terminata est. Actor. 15. & hæresis Ariana, exorta Alexandriæ in Ægypto, iudicata est Nicææ in Bithynia: hæresis Nestorij exorta Constantinopoli, dánata est Ephesi: hæresis Eutychetis nata Constantinopoli, damnata Chalcedone: hæreses Origenistarum Didymi, & Euagrij, in V. Synodo iudicatæ sunt apud Constantinopolim; vbi minimè natæ fuerant: hæresis Monothelitarũ, quæ nata erat Alexandriæ, Cyro auctore, damnata est primùm Romæ in Concilio S. Martini Papæ: Deinde Constantinopoli in sexta Syuodo: denig; hæresis Iconoclastarum, quæ Constantinopoli vel exorta, vel mirificè aucta & cõfirmata fuerat, apud Nicææ Bithyniæ, & antea etiã Romæ in Concilio iudicata & dánata est.

ADDE, quod habuerunt etiam Lutherani in media Germania Concilia prouincialia non pauca, vt Coloniense, Moguntinum, & alia, in quibus damnati sunt. Neque obiicere debent aduersarij, ista Concilia Papistarum fuisse; idem enim omnes hæretici obiicere potuissent, semper enim in Ecclesia id seruatum est, vt controuersias iudicarent Episcopi, qui tunc erant, & nó propter nouas quæstiones noui creárétur Episcopi.

TERTIA conditio iniqua est, quia Romanus Pontifex non potest priuari iure suo indicendi Concilia, & eis præsidendi, in cuius possessione iam fuit per M. D. annos, nisi prius in legitimo iudicio conuincatur, non esse summus Pontifex.

QVOD verò dicunt, non debere eundem esse iudicem, & partem: dico habere locum in priuatis hominibus, non in principe supremo. Princeps enim supremus donec non declaratur, vel iudicatur legitimè excidisse à principatu, semper est summus Iudex, etiamsi cum ipso litigetur.

ITAQVE solent priuati, qui cum principe suo litigant, interdum appellare ab ipso principe malè informato, vel eundem melius informandum, & confirmatur hoc ex antiquis historiis, nam cùm Marcellinus peccasset, & propter ipsum Concilium congregatum fuisset, Episcopi omnes dixerunt, eum non posse ab vllo damnari, sed ipsum debere esse iudicem, & reum, vt refert Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem. Item Sixtus III. cùm accusaretur de adulterio, Concilio congregauit Imperator, Pontifice consentiente, sed in eo Concilio nemo ausus est Pontificis caussam discutere, nisi prius ipse dixisset, velle se vt caussa discuteretur, & si in suo arbitrio esset iudicari, vel non iudicari, id patet tum ex actis Concilij, tum ex epistola eiusdé Sixti ad Episcopos Orientis.

DENIQVE in Concilio IIII. Romano sub Symmacho legimus, Episcopos omnes dixisse, Concilium non potuisse iure iudici, nisi à Pontifice, etiamsi ipse esset, qui accusabatur. Ad hæc, nónne Arius cum Alexandro de fide litigabat? & tamen in Concilio Nicæno sedit Alexander, quia Episcopus erat, vt iudex. Item in tertia Synodo præsedit iudicio Episcopali Cyrillus, qui tamen altera pars litigãtium à Nestorianis dicebatur.

ITA quoq; in quarta Synodo, præsederunt Legati Leonis, cùm tamen tota caussa inter Leoné, & Dioscorum versaretur. Accedit quod Pontifex in Cõcilio nõ est solus iudex, sed habet multos collegas, id est, oẽs Episcopos, qui si eũ conuincere possent de hæresi, possent etiam cum iudicare, & deponere, licet inuitum. Nihil ergo habent hæretici, cur conquerantur, si Romanus Pontifex Concilio præsedit, antequam damnatus esset.

QVARTA conditio iniqua est, quia nó debent semel definita in dubiũ iterum reuocari, iuxta legẽ Martiani Imperatoris, l. nemo, C. de summa Trinitate, & fine Catholica, Constat autem in VII. Synodo generali definitũ esse traditiones non scriptas esse recipiendas.

QVAMVIS autem ista conditio sit iniqua, posset tamen admitti, donec iterum in Synodo legitimè non esset definitum, eas esse recipiendas pro verbo Dei: Hinc enim est, quod Tridentinum Concilium, antequam ad alia progrederetur, definiuit Scripturas, & traditiones Apostolicas pro verbo Dei recipiendas.

QVINTA conditio tollit penitus formam Conciliorum, vt suprà ostendimus, & propterea non potest fieri, vt aliquando ad finem controuersiarum deueniatur, nisi detur locus maiori parti suffragiorũ; cùm enim vtraque pars proferat Scripturarum testimonia, quomodo potest cognosci, quæ sit Concilij sententia, nisi colligantur suffragia, & plurium sententia, valeat.

SEXTA conditio est iniqua, & impertinens. Iniqua, quia non debẽt inferiores liberari ab obedientia superiorũ, nisi prius ille legitimè deponatur, vel declaretur nõ esse superior, quemadmodũ iniquum esset, vt quotiescunq; fiunt comitia imperialia, Imperator deberet liberare à iuramento fidelitatis oẽs Principes sibi subiectos; quod autẽ non sit nouum, Episcopos iuramentũ obedientiæ præstare Põtifici, patet ex B. GREGORIO lib. 10. epist. 31. & ex capite, significasti, extra de electione. Item ex Concilio Toletano 11. cap. 10. Impertinens autẽ, quia istud iuramentum nó tollit Episcoporum libertatem, quæ in Conciliis necessaria est; iurant enim se fore obedientes summo Pontifici, quod intelligitur donec Pontifex est, & dum iubet ea, quæ secundum Deum, & sacros canones iubere potest: sed non iurant, se non dicturos, quod sentiunt in Concilio, vel se non deposituros eum, si hæreticum esse conuincant.

SEPTIMA cõditio, si intelligatur de voce propriè decisiua in forma iudicij, repugnat quintæ conditioni, & est contra formam omnium Conciliorum, vt suprà ostendimus: si intelligatur impropriè, & vocetur vox decisiua, Scriptura diuina in testimoniũ alicuius sententiæ in medium allata, conditio est æquissima, & nunquam negata Protestantibus, immò eis ter oblata in Concilio Tridentino, nimirum sess. 13. 15. & 18.

VLTIMA conditio pro prima parte, id est, quod attinet ad saluum conductum personarum, oblata est Protestantibus, vt patet ex iisdem locis Concilij Tridentini, id est. sess. 13. 15. & 18. Pro secunda parte est prorsus inepta, & ridicula: est enim ac si apertè dixissent, volumus vexari Episcopos totius Christiani orbis, & sumptus facere, ac labores maximos pati, vt ad Concilium veniant, & tamen cùm venerint, nolumus quidquam statui, neque lites vnquam finiri.

LIBER

LIBER SECVNDVS
DE CONCILIORVM AVCTORITATE.

CAPVT PRIMVM.

Argumentum & partitio huius libri.

DE CONCILII definitione & caussis hucusque pro instituti operis breuitate disputatũ est: restat auctoritas: & quoniã tum ex ipsis Conciliis, quæ exstant, tum ex lib. 4. de Pontifice constat, posse Concilia Episcopalia iudicare controuersias, tum fidei, tum morum, quę in Ecclesia pro tempore oriuntur, hac omissa quæstione, illud solum explicandum suscipiemus: Sint ne certa, & infallibilia Conciliorum iudicia?

ERIT autem hæc de auctoritate Conciliorum disputatio bipartita. Primùm enim cõsideranda erit auctoritas Cõciliorum absolutè, deinde comparata cum aliis similibus principiis fidei, id est, cum Scriptura, Pontificiisque decretis.

DE auctoritate absolutè considerata duæ sunt quæstiones. VNA, an Concilia à summo Pontifice confirmata possint errare. ALTERA, an Concilia à Põtifice nondum confirmata, sed alioquin omnino legitima, errare possint. Nam de Cõciliis reprobatis, vel partim probatis, partim reprobatis nihil est quod dicamus, cùm illa sine dubio errauerint, de istis autẽ idẽ sit iudiciũ, qd' de aliis, quæ vel cõfirmata sunt, vel reprobata.

CAPVT II.

Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non posse ex Scripturis demonstratur.

AC vt à prima quæstione principium faciamus, hæretici huius temporis nullum Concilium esse volunt, quod errare non possit. Ita LVTHERVS asserit art. 28. & 29. & in lib. de Conciliis. BRENTIVS in Confessione VVittembergensi, capite de Conciliis. CALVINVS lib. 4. instit. ca. 9. §. 8. & in minori instit. ca. 8. §. 163. & sequentibus. Catholici verò omnes constanter docent Concilia generalia à summo Pontifice cõfirmata errare non posse, nec in fide explicanda, nec in tradendis morũ præceptis toti Ecclesię cõmunibus.

DE Conciliis verò particularibus videtur esse aliqua dissensio inter Catholicos: cùm enim istorũ Conciliorum firmitas tota ferè pendeat ex firmitate Pontificis, ij qui dicunt Pontificem errare posse, consequenter dicere debent, etiam eiusmodi Cõcilia errare posse, quæ vt facilius, & clarius explicentur, duas propositiones constituemus.

SIT igitur prima propositio. *Fide Catholica tenendũ est. Cõcilia generalia à summo Põtifice confirmata, errare non posse nec in fide, nec in moribus.* Probatur PRIMO, testimoniis diuinæ Scripturæ, quæ ad quatuor Classes reduci possunt. In prima erunt testimonia propria: in secunda illa, quæ probant, Ecclesiam non posse errare: in tertia illa, quæ probant, Papam non posse errare: in quarta illa, quæ probant Episcopos omnes, & Doctores Ecclesiæ non posse errare.

TESTIMONIA propria sunt tria. PRIMVM est Matth. 28. *Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* CALVINVS non adeo magni facit hoc testimonium, propterea quod ex eo videatur probari posse, etiam Concilium duorum hominũ non posse errare. Sed is hoc testimonium non contemner, qui obseruarit, argumentum sumi non simpliciter ex his verbis, sed ex his verbis continuatis cum superioribus, & propterea addita argumentatione à minori ad maius. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili: *Dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* At ne quis Ecclesiam, siue cõgregationem prælatorum contemnendam putaret, adiunxit continuò: *Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, &c.*

ET ne quis dubitaret de assistentia Dei, quando Episcopi congregati aliquem damnant, vel absoluunt, subiungit: *Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum sum.* Quorum verborum hæc sententia est: Si duo vel tres cõgregati in nomine meo, obtinent semper quod petunt à Deo, nimirum sapientiam, & lumen quod sufficit eis ad cognoscenda ea, quę ipsis necessaria sunt, quanto magis Episcopi omnes congregati in nomine meo, semper obtinebunt, quod iustè petunt, id est, sapientiam, & lumen ad iudicanda ea, quæ ad totam Ecclesiam dirigendam pertinent.

ITAQVE siue pauci, siue multi, siue priuati, siue Episcopi congregentur in nomine Christi, omnes habent Christum præsentem, & adiuuantem, & obtinent quod eis conuenit obtinere. Sed in cõgregatione paucorũ & priuatorũ adest Christus, vt eos adiuuet in rebus parnis, & priuatis, in cõgregatione autẽ Episcoporum adest, vt eos adiuuet in rebus magnis, & publicis.

ITA hunc locum exponit, & hoc argumento vtitur Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonẽ, quæ est post finem tertiæ actionis eiusdem Concilij. Item sexta Synodus Act. 17. Toletanum tertium non procul ab initio. Item Innocentius Papa apud Gratian. dist. 20. can. de quibus. Cælestinus in epistola ad Ephesinum Cõcilium primum, & Cyril. in expositione Symboli Nicæni circa principium.

ALTER locus est Ioan. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Et ne putemus hoc dici solis Apostolis, & non etiam successoribus, ca. 14. apertè Dominus testatur Spiritum sanctum mansurum cum Apostolis in æternum, id est, cum eis, & cum successoribus perpetuò. At Episcopos seorsim existentes non docet Spiritus sanctus omnem veritatem, ergo saltem Episcopos omnes in vnum congregatos docebit omnem veritatem: & sanè cùm non sit in Ecclesia maior aliqua cathedra, per quam Deus nos doceat, quàm summi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontificis cathedra, adiuncto consensu generalis Concilij: si hæc etiam cathedra falli potest cùm vniuersam Ecclesiam docet, nescio, quomodo vera sit illa promissio: *Docebit vos omnem veritatem.*

TERTIVS, locus est Act. 15. vbi primùm Concilium confidenter ait: *Visum est spiritui sancto, & nobis.* Si autem illud Concilium, ex quo formam acceperunt omnia alia Concilia, asserit decreta sua, esse decreta Spiritus sancti, certè idem asserere possunt cætera legitima Concilia, quæ vniuersæ Ecclesiæ regulas credendi, & operandi præscribunt. Illi enim Concilio adfuit Spiritus sanctus, quia id necesse erat pro Ecclesiæ conseruatione, at non minus aliis temporibus nouis hæresibus exorientibus id necessarium fuit, atque etiam erit.

SECVNDA CLASSIS testimoniorum continet omnia illa loca quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neque in credendo, neque in docendo, qualia sunt illa: *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matt. 16. Et *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Matth. vlt. Et *Ecclesia Dei viui est columna & firmamentum veritatis.* 1. Tim. 3. & similia.

Ex his enim locis manifestè colligitur, Concilia generalia probata nõ posse errare, idq; duobus modis.

PRIMO, quia tota auctoritas Ecclesiæ, formaliter non est nisi in prælatis, sicut visus totius corporis formaliter est tantum in capite, ergo idem est Ecclesiam non posse errare in definiendis rebus fidei: & Episcopos non posse errare: atqui, vt diximus, singuli seorsum errare possunt, igitur congregati in vnum errare non poterunt.

SECVNDO, Concilium generale repræsentat Ecclesiam vniuersam, & proinde consensum habet Ecclesiæ vniuersalis: quare si Ecclesia non potest errare, neque Cõcilium œcumenicum legitimum, & approbatum potest errare: porrò Concilio generali vniuersam Ecclesiam repræsentari, Caluinus negat, sed facilè demonstrari potest. Nam inprimis 3. Regum cap. 8. apertè vocatur tota Ecclesia Israel, cœtus principum, qui cum Salomone conuenerant: nam nec fieri poterat, vt omnis Israel qui superabat numerum mille millium hominum esset in eo templo simul: & initio capitis legimus conuenisse ad regem sacerdotes, & capita singularum tribuum.

PRÆTEREA Athanasius in epist. de Synodis Arimi nen & Seleuciæ, & in epist. ad Episcopos Africanos. Epiphanius in fine Anchoratus. Euseb. lib. 3. de vita Constantini. August. lib. 1. contra Donatistas, cap. 18. & lib. 2. cap. 4. & lib. 4 cap. 6. Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Greg. lib. 1. epist. 24. ad Ioannem Eulogium, aliosque Patriarchas. Denique octaua Synodus Act. 5. vocant Concilium generale, conuentum orbis terræ, vel consensum totius Ecclesiæ.

PRÆTEREA Martinus V. in fine Concilij Constantiensis iubet interrogari suspectos de hæresi: An non credant, Concilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentare. Item B. Cyprianus lib. 4. epist. 9. cùm ait, Ecclesiam esse in Episcopo, sine dubio intelligit in omnibus Episcopis esse omnes Ecclesias.

DENIQVE, si in quolibet regno siue republica, id quod senatus, siue comitia statuũt, totius regni vel reipublicæ dicitur, cur non idem dicatur de Ecclesiasticis decretis, quæ fiunt consensu omnium Episcoporum?

TERTIA CLASSIS testimoniorum cõtinet illa loca omnia, quæ probant Romanum Pontificem non posse errare in fide, quale est illud Luc. 22. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua,* & si quæ sunt alia, quæ alibi explicata sunt: ex his enim colligitur euidenter Concilium à Papa confirmatum errare non posse, etsi enim sunt aliqui Catholici, qui existimant Pontificẽ errare posse, illi tamen dicunt tunc solùm posse errare, quando non adhibet omnem diligentiam: at cum generale Concilium conuocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa inuestiganda: quid enim amplius facere potest? ergo saltem tunc omnium consensu nõ errabit.

QVARTA CLASSIS testimoniorum continet illa loca quæ docent Episcopos habendos esse, vt pastores: audiendos, vt Magistros: sequẽdos, vt Duces: qualia sunt Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis.* Item illa, vbi dicũtur pastores Act. 20. & Ephes 4. cùm enim illi iubentur pascere, nos iubemur eos sequi ad pascua: præsertim cùm ad eum finem dicantur ab Apostolo constituti in Ecclesia Pastores, vt non circumferamur omni vento doctrinæ. Item illa, quibus vocantur Doctores, Matthæi vltimo: *Docete omnes Gentes:* Et 1. Timo. 3. & ad Tit. primo: siquidem quo præcepto illi iubentur docere, eodem nos iubemur audire. Item illa vbi dicũtur speculatores: *Speculatorem domui Israel dedi te.* Ezech. 33. quem locum de Episcopis exponunt Hieronymus, & Gregorius in Ezechielem.

QVARE non immeritò etiam dicuntur oculi Episcopi in Concilio Toletano 8. cap. 4. & ab Ambrosio libro de dignitate Sacerdotali, cap. 6. & profectò, si iubentur Episcopi tanquam speculatores & oculi nobis viam ostendere, & nos iubemur per eã viam incedere, quam illi nobis ostenderint Deniq; illa, vbi Episcopi dicuntur patres, & cæteri dicuntur filij, vt Gala. 4. & 1. Ioan. 2.

Ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari: Si nos iubemur à Deo audire & sequi Episcopos, vt præpositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres, certè vel illi nos fallere non poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum reiicere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, & aliquando errant, & inter se quandoque dissentiunt, vt nesciamus, quis nam eorum sequendus sit, ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando vno ore nos docent, errare non poterunt.

CAPVT III.

Idem probatur ex Patribus.

ACCEDAT secundò testimonium, & traditio veterum Patrum. Ecclesia, & Patres multa de Cõciliis passim scribunt vnde constat, eos sensisse, Concilia generalia errare non posse. Affirmant primum, Concilij generalis sententiam esse in caussa fidei vltimum Ecclesiæ iudicium, à quo appellari non possit, quodque nullo modo irritari, vel retractari queat. Hinc autem apertissimè sequitur, eiusmodi Cõcilia non errare. nam alioquin iniquissimum esset cogere Christianos, vt non appellent ab eo iudicio, quod erroneum esse potuit.

PORRO hæc prima sententia frequentissima est apud veteres. ATHANASIVS in epist. ad Epictetum, quã etiã recitat Epiphanius hære. 77. miratur, quomodo illi audeant quæstionẽ mouere de rebus in Nicæno Concilio definitis, cùm non possint decreta eiusmodi Conciliorũ mutari, nisi errando. AVGVSTINVS in epist. 162. dicit vltimũ iudicium Ecclesiæ esse generale Concilium. LEO epist. 50. ad Martianum perit, vt semel definita in Conciliis generalibus non retractetur, id quod lege sua sanxit idẽ MARTIANVS l. nemo, de summa Trinitate, & fide Catholica. Idẽ docet idẽ LEO epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, & epist. 62. ad Maximum Antiochenum. Item GELASIVS in epistola ad Episcopos Dardaniæ. Idem statuitur in Concilio Ephesino circa finem, & in Concilio Chalcedonensi Act. 5. can. vltimo.

SECVNDO docent Patres & Concilia, esse hæreticos & excommunicandos omnes, qui non acquiescunt Conciliis plenariis, ex quo manifestè sequitur, eos putasse Concilia non posse errare: atque inprimis omnia Concilia generalia dicunt anathema contradicentibus, vt Athanasius testatur de Nicæno in Epistola ad Episcopos Africæ, & de aliis patet in actis eorũ.

GREGORIVS NAZIANZENVS in epist. priore ad Chelidonium, cùm Apollinaristæ negarent se esse hæreticos, & dicerent se in Concilio quodã Catholico receptos, sic ait: *Ostendat,* inquit, *hoc, & nos acquiescemus, perspicuum enim erit eos recta doctrina assentiri, nec enim se aliter res habere potest, si id consecuti sunt.* B. LEO epist. 78. ad Leonem Augustum, docet, non posse inter Catholicos computari eos, qui resistunt Nicæno, vel Chalcedonensi Cõcilio, & idem Leo epist. 77. ad Anatolium iubet quendam Atticum Presbyterum, aut acquiescere Chalcedonensi Concilio, aut excommunicari.

BASILIVS epist. 28. in qua explicat fidem, docet suspectis de hæresi proponenda esse decreta Nicæni Concilij, inde enim apparebit hæretici ne illi sint, an Catholici.

PRÆTEREA AVGVSTINVS lib. 1. de Baptismo cap. 18. hac taptùm ratione excusat de hæresi Cyprianum, quòd adhuc eo tempore non exstiterit generale Concilium, quo definiri potuisset quæstio illa de Baptismo hæreticorũ. Item GREGORIVS lib. 1. epist. 24. dicit anathema non recipiẽtibus generalia Concilia quinque quæ sola illo tempore celebrata erant.

TERTIO Patres docent, esse diuina & à Spiritu sancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. Ex quo sequitur, vt non possit esse obnoxia errori. Ita Constantinus in epistola ad Ecclesias apud Euseb. lib. 3. de vita Constantini vocat cœlestia mandata Concilij Nicæni decreta. Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos, *Verbum,* inquit, *Domini per œcumenicam Nicæa Synodum manet in æternum.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione in Athanasium, dicit, ad Concilium generale Nicænum Episcopos à sancto Spiritu congregatos. CYRILLVS lib. 1. de Trinitate, vocat decretum Concilij generalis Nicæni diuinum, & sanctissimum oraculum. Leo epist. 53. ad Anatolium, & 54. ad Martianum Imperatorem affirmat Nicæni Concilij canones per sanctum Spiritum ordinatos. Et epist. 37. ad Leonem Augustum asserit, Chalcedonense Concilium per Spiritũ sanctum congregatum fuisse. GREGORIVS lib. 1. epist. 24. affirmat se venerari quatuor prima Cõcilia, sicut quatuor Euangelia. NICOLAVS I. in epistola ad Michaelem, decreta Conciliorum vocat diuinitus inspiratas sententias. Denique Concilia ipsa affirmant, se in Spiritu sancto congregata.

QVARTO docent, potius esse moriendum, quàm recedendum à decretis generalium Conciliorum, ita AMBROSIVS epist. 32. *Sequor,* inquit, *tractatum Nicæni Concilij, à quo me nec mors, nec gladius poterit separare.* HILARIVS autem re ipsa exilium passus est propter Nicænam fidẽ vt ipse testatur in fine libri de Synodis: & VICTOR Africanus in libris tribus de VVandalica persequutione describit plurima celebertima martyria Sanctorum, qui pro fide in Concilio generali explicata mortui sunt, HIERONYMVS libro contra Luciferianos loquens de Athanasio, Hilario, Eusebio, aliisq; sanctis Cõfessoribus: *Quomodo poterant,* inquit, *aduersum Synodum Nicænam facere, propter quam exilia sustinuerunt?*

CAPVT IIII.

Idem ostenditur argumentis à ratione ductis.

ACCEDAT postremò etiã naturalis ratio. PRIMVM, si Concilia generalia possent errare, nullũ esset in Ecclesia firmũ iudicium, quo controuersiæ cõponi, & vnitas in Ecclesia seruari posset, nihil enim est mains generali Concilio, legitimo, & approbato.

SECVNDO, si non esset infallibile iudicium eiusmodi Cõciliorum, possent meritò reuocari in dubium omnes damnatæ hæreses. Diceret enim Arius errasse Nicænum Conciliũ: Macedonius, Constantinopolitanum: Nestorius, Ephesinũ: Eutyches, Chalcedonense.

TERTIO, nulla esset certitudo de multis sacræ Scripturæ libris, nam de Epistola ad Hebræos, 2. Petri, 2. & 3. Ioannis, Iacobi, & Iudæ, de Apocalypsi, quos libros etiam Caluinistæ recipiunt, tamdiu est dubitatum, donec à Concilio res declarata est.

QVARTO, si omnia Concilia possent errare, illud certè sequitur, vt omnia intolerabilem errorem admiserint, ac proinde nullo honore digna sint: nam error intolerabilis est, proponere aliquid credendum, tanquam articulũ fidei, de quo non constet, an sit verum, vel falsum: at Concilia præcipua, vt Nicænũ, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense ediderunt noua Symbola fidei, aut certè nouas sententias, quas voluerunt haberi, tanquã articulos fidei, quis autem dicere audebit, illa Concilia quatuor intolerabilẽ errorem continere, nullóque honore digna esse, cùm ea videamus etiã ab aduersariis cum honore susciпi, & non rarò in testimoniũ veræ doctrinæ adduci? Restat igitur, vt firma, & infallibilia esse credamus eorũ iudicia.

CAPVT V.

Concilia particularia, à Pontifice approbata, errare non posse.

ALTERA propositio. *Concilia particularia, à summo Pontifice confirmata, in fide & moribus errare non possunt.* Hæc propositio non est æquè certa, ac prior, illam enim nemo Catholicorum negat, hanc verò nõ desunt, qui negent. Itaq; ea solùm de caussa non affirmamus, hanc propositionem fide Catholica esse tenendam, quòd auctores, qui contrarium sentiunt, nondum videamus ab Ecclesia damnatos pro hæreticis. Constat etiam ex Eusebio lib. 7 hist. cap. 2. 3. & 4. Cornelium Papam cum nationali Concilio omnium Episcoporũ Italiæ statuisse, non debere hæreticos rebaptizari, & eandem sententiã postea approbasse etiã Stephanum Papam, & iussisse, vt hæretici non rebaptizarentur. Et simul constat ex eodem Eusebio ibidem, Cyprianum contrariũ sensisse, & mordicus defendisse, id quod etiam ipse fatetur in epistola ad Pompeium, vbi arguit Stephanum Papam erroris, & tamen Cyprianus semper est habitus in numero Catholicorum.

SED quidquid de hoc sit, de quo alibi diximus, cùm ageremus de Pontifice, certè temeratium, erroneum, & proximum hæresi est, existimare, Concilia particularia à Pontifice confirmata posse errare. Id quod PRIMVM probatur argumentis illis, quibus suprà demonstrauimus, summum Pontificẽ in iudicandis iis rebus, quæ ad fidẽ, vel bonos mores pertinent, non posse errare. Si enim summus Pontifex errare nõ potest, certè nec Conciliũ, quamuis exiguũ, ab illo comprobatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDO idem probatur ex eo, quòd si eiusmodi Concilia errare possent, plurimę hæreses, quæ damnatæ sunt à solis Conciliis particularibus, iterum reuocari possent in dubium, vt Pelagianorum, Priscillianistarum, Iouiniani, & aliorum.

TERTIO, hactenus non est inuentũ aliquod Concilium eiusmodi, quod errauerit.

QVARTO in VII. Synodo Act. 3. & VIII. Synodo Act. vlt. can. 1. dicunt Patres se venerari, & recipere etiam localium Conciliorum decreta, immò in eadem septima Synodo vocantur eiusmodi decreta diuinitus inspirata. Superest, vt argumenta aduersariorum proponamus, & diluamus.

CAPVT VI.

Soluuntur argumenta ex scripturis deprompta.

ADVERSARII quatuor argumentorum genera nobis obiiciunt. Vnum ex Scripturis petunt. Alterum ex testimoniis Patrum. Tertium ex ipsis Conciliis, quæ vel cum aliis Conciliis, vel cum Scripturis non rarò pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione. Sed primum nullas ferè habet vires, ideo breuissimè refutabitur.

OBIICIT igitur CALVINVS lib. 4. instit. cap. 9. §. 3. illa loca Testamenti veteris, in quibus omnes Pastores, & Sacerdotes, atque Propheræ reprehenduntur non solùm improbitatis, sed etiam ignorantiæ, & erroris. Quale est illud Isa. 56. *Speculatores eius cæci omnes, neque quidquam nouerunt, omnes canes muti, nec valent latrare, iacentes dormiunt, & amant dormitionem, & Pastores ipsi nihil sciunt, nec intelligunt.* Item illud Oseæ 9. *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hiere. 6. *A Propheta vsque ad sacerdotem, quisque facit mendacium.* Et cap. 14. *Prophetæ mendacium prophetant in nomine meo.* Denique illud Ezechi. 22. *Coniuratio Prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens, & qui rapit prædam, sacerdotes eius violarunt legem meam, & prophanauerunt sancta mea.*

SED hęc omnia tribus modis soluũtur. PRIMVM, enim frequentissimum est in sacris literis, vt propter aliquos malos reprehendãtur omnes, propter aliquos bonos laudentur omnes, quo videlicet vehementior sit tum vituperatio, tum commendatio. Annotauit id sanctus Augustinus lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 12. & multa ex diuinis literis exempla peti possent, sed vnũ hoc loco sufficiet. Scribit Apostolus ad Philippenses cap 2. *Omnes quærunt, quæ sua sunt, non quæ* IESV CHRISTI. Et tamen cap. 1. Iam dixerat quosdam ex contentione, quosdam ex caritate Christum annunciare. Et cap. 3. ait: *Imitatores mei estote, & obseruate eos, qui ita ambulabant, sicut habetis formam nostram, multi enim ambulabant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi.* Et quæ sequuntur.

SI igitur quidam ex caritate Christum annunciabant & ambulabant secundum Apostoli formam, ita vt etiam digni essent, quos Philippenses imitarentur, & obseruarent: non igitur omnes quærebant, quæ sua sunt, & tamen suo quodam modo, id est, per figuram intellectionis, omnes quærebant, quæ sua sunt, vt Apostolus loquitur. Non igitur allata Scripturæ testimonia cogunt, vt inrelligamus Pastores, & Sacerdotes, & Prophetas Testamenti veteris aliquo tempore omnes simul mendaces & sceleratos fuisse, sed tantũ aliquos.

DEINDE cùm nihil horum dicatur in Concilium Sacerdotum, sed in Pastores. & Prophetas, qui separatim populũ decipiebant, non videntur ea testimonia ad rem nostram facere: alia enim ratio est Pastorum in Concilio congregatorum publica auctoritate, & qui Dei nomine inuocato quæstiones diligenter excutiũt: alia verò dispersorum, & qui dum in locis quisque suis sedent, proprio iudicio indulgent.

QVARE eadem Scriptura, quæ tam frequenter in Pastores malos inuehitur, & à falsis Prophetis cauendum esse monet, eadem tamen eos, qui de aliqua re dubitant, ad Concilium Sacerdotum mittit, ac præcipit, vt id obseruent, quod dixerint ij, qui præsunt loco, quẽ elegerit Dominus. Deut. 17.

DENIQVE etiam si nihil horum haberemus, tamen non continuò liceret omnia, quæ dicuntur in Scripturis aduersus Prophetas, & Sacerdotes Testamenti veteris, illa omnia transferre ad Sacerdotes Testamenti noui, præsertim in Concilio congregatos: certiores enim, & maiores promissiones Dei habet Ecclesia, quàm Synagoga. Nec enim de Synagoga vsquam legimus, quod de Ecclesia Christus dicit Matt. 16. *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Nec id quod Apostolus ait 1. Timoth. 3. Eam esse *columnam & firmamentum veritatis.* Neque de Caypha scriptum est, sed de Petro: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Luc. 22.

OBIICIT SECVNDO idem CALVINVS ibidẽ §. 4. hæc loca Testamenti noui, 2. Petri 2. quemadmodum fuerunt in populo veteri Pseudoprophetæ, sic & inter vos erunt falsi Doctores, sectas perditionis insinuantes Act. 20. *Scio quod post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces, non parcentes gregi, & ex vobis ipsis erunt, qui loquentur peruersa, vt abducant discipulos post se.* Matt. 24. *Et multi Pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.*

AT sanè mirum est, si Caluinus dum hæc proponeret, non ad se ipse oculos reflectebat, ac dicebat: Quid si ego ipse vnus sim de numero horum infeliciũ Pseudoprophetarum? clarissimè enim Christus, Petrus, ac Paulus describunt hæreticos sub nomine falsorum Prophetarum, qui repugnantes doctrinæ, quæ per Episcopos ordinaria successione in Ecclesia præsidẽtes conseruatur, sectas non metuunt introducere, vt abducant discipulos post se, & faciant sibi nomen in terra, vt alij Lutherani, alij Caluinistæ nominantur. Tantum verò abest, vt de Conciliis Episcoporum intelligi debeant ea loca, quæ monent, vt à falsis Prophetis cauea-mus, vt potius ea de caussa ordinaria Concilia fiant, vt falsi Prophetæ detegantur, & confateantur, & tanquam lupi rapaces ab ouili Christi procul arceantur.

CAPVT VII.

Soluuntur argumenta petita ex testimoniis veterum Patrum.

PROFERVNT secundo loco Patrum testimonia, ac primùm CALVINVS adducit in medium S. GREGORIVM NAZIANZENVM, qui in epistola ad Procopium ita loquitur: *Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, vt omnia Episcoporum Concilia fugiam, quoniam nullius Concilij finem lætum, faustumque vidi, nec quod depulsionem malorũ potius, quàm accessionem, & incrementum habuerit.*

RESPONDEO, non negat Nazianzenus legitima Concilia certam fidem facere, sed queritur suo tempore nullum Concilium fieri potuisse omni ex parte legitimum, id quod verissimũ est. Nam Gregorij ætas incidit in tempus medium inter Concilium primum, & secundum generale, quo tempore plurima facta sunt Concilia, quæ propter multitudinem Episcoporum hæreticis fauentium infaustum exitum habuerũt, qualia fuerunt Seleucienſe, Tyrenſe, Ariminenſe, Mediolanenſe, Syrmienſe, &c.

CVM ergo suo tempore tot vidisset mala Concilia, & nullum bonum, & tamen vocaretur à Procopio nomine Imperatoris ad Concilium quoddam, duas excusationes adhibuit: vnam, quæ desperaret se legitimum Concilium eo tempore visurum: alteram, eámque præcipuam, quod morbo grauissimo detineretur, vt quotidie putaret se moriturum. Confirmatur hæc solutio ex Basilio, qui eodem tempore floruit, id est, post primum Concilium, & ante secundũ. Et scribens in epist. 52. ad Athanasium, dicit videri sibi impossibile, vt eo tempore fieret legitimum Concilium, & ideo oportere scribi ad Romanum Pontificem, vt ipse sua auctoritate irritaret acta Concilij Ariminensis.

DENIQVE, quid senserit Gregorius de legitimis Conciliis: perspicuum est, tum ex eius sententiis suprà citatis, tum etiam ex eo quod adeo strenuus prædicator fuit Nicæni Concilij, vt templum, in quo ipse Constantinopoli concionabatur, ἀναστασίαν, id est, resurrectio vocatum sit, quia ibi resurrexerit opera Gregorij fides Nicæna, per Arianos antea quodammodo extincta, vt refert historia Tripartita lib. 9. cap 9. tum denique, quia postea interfuit ipse Concilio secundo generali, vt patet ex subscriptione, & ex oratione, quam habuit ad C. L. Patres.

ALTERVM testimonium est AVGVSTINVS, qui lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. ait: *Nec ego Nicænum, nec tu debes Arimmense, tanquã præiudicaturus proferre Concilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineri, &c.*

RESPONDEO, Augustinum non velle dicere, non teneri vllo modo Maximinum auctoritate Concilij Nicæni, sed non teneri in illa disputatione, quia Augustinus id permittebat: quia enim Maximinus obiiciebat Nicæno Concilio Concilium Ariminense, & Augustino non videbatur operæ pretium tunc tempus consumere in ostendendo Concilium Nicænum fuisse legitimum, & Ariminense illegitimum, cùm haberet meliora argumenta ex Scripturis ait: *nunc nec ego huius, nec tu illius auctoritate teneris.* id est, nolo nunc teneamur Conciliorũ auctoritatibus: omittamus Concilia, ad Scripturas veniamus.

QVOD autem Augustinus alioqui putauerit Concilium Nicænum summæ fuisse auctoritatis, & oportuisse omnes illi acquiescere, patet ex verbis præcedentibus, vbi sic ait: *Hoc est illud ὁμοούσιον, quod in Concilio Nicæno aduersus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est, &c.* Quid enim est veritas auctoritatis, nisi vera, & certa auctoritas?

ALIVD testimonium proferunt ex lib. 2 de Baptismo, cap. 3. vbi Augustinus dicit, *Concilia plenaria priora à posterioribus emendari*, nec dici potest, eum loqui de plenariis impropriè, id est, nationalibus: nam paulò antè dixerat. Concilia regionalia, & prouincialia debere cedere plenariis, & tunc subdit, inter ipsa plenaria, priora à posterioribus emendari.

HIC exultat HERMANNVS lib. 3. cap. 16. Prolegomenorum: *Si enim*, inquit, *priora illa antiquissima, emendatione indigent, quot erroribus scatebunt ista recentiora?*

RESPONDEO PRIMO, fortè loqui Augustinum de Conciliis illegitimis, quæ per posteriora legitima emendantur. vt accidit Concilio Ephesino secundo, quod in Chalcedonensi emendatum est.

SECVNDO dico, si de legitimis loquatur, agere eum de quæstionibus facti, non iuris: in qualibus quæstionibus non dubium est, Concilium errare posse: & certè Augustinus videtur de eiusmodi quæstionibus agere, nam præcipua quæstio Catholicorum cum Donatistis erat de Cæciliano, libros ne sacros tradidisset hostibus fidei, an non?

POTEST etiam TERTIO dici, si contendant aduersarij eũ loqui de vniuersalibus quæstionibus, Concilia priora emendari per posteriora, quoad præcepta morum, non quoad dogmata fidei: præcepta enim mutantur iuxta temporum, locorum, & personarum mutationes, & illæ mutationes dicuntur emendationes, non quod res mala esset eo tempore, quo est instituta, sed quod mala esse cœperit mutatis circunstantiis.

VTRAQVE solutio satis confirmatur ex verbis Augustini, qui dicit tunc emendari Concilia, quando experimento aliquo aperitur, quod clausum erat. Experimento enim aperiuntur quæstiones de facto, vel de moribus, non quæstiones iuris vniuersales.

TERTIO, profert CALVINVS Leonem, qui epist. 53. ad Anatolium, & 54. ad Martianum, & 55. ad Pulcheriam, agnoscit Chalcedonensem Synodum legitimam fuisse, & tamen non dubitat ei attribuere ambitionem, & inconsultam temeritatem, ergo putabat legitimum Concilium posse errare.

RESPONDEO, Concilium legitimum posse errare in his quæ non legitimè agit, & de facto erraſſe, quando ab Apostolica sede reprobatur: tale est id, de quo reprehenditur Concilium Chalcedonense à Leone. Vt enim patet ex vltima actione eiusdem Concilij, & ex epistola 61. eiusdem Leonis, quæ est ad Concilium Chalcedonense, decretum illud, quo anteponitur Episcopus Constantinopolitanus Alexandrino, & Antiocheno, factum est absentibus Legatis Romanæ sedis, non sine fraude, & à Leone improbatum fuit, quia contrarium erat Nicæni Concilij constitutioni.

AD hæc addit HERMANNVS lib. 3 cap 13. Prolegomenorum, Isidorum, qui apud Gratian. d. 50. can. Domino sancto, asserit, cùm Concilia inter se dissentiunt, standum esse antiquioribus, magisq; probatis: quæ regula contraria est regulæ D. Augustini, qui posteriora Concilia anteponebat prioribus, & præterea ex ea colligitur, Concilia inter se aliquando pugnare, & proinde aliqua eorum errare.

RESPONDEO, Isidorus loquitur de Conciliis, quorum non est certa auctoritas, quæ videlicet non sunt à Pontifice expresè confirmata, quæ Concilia inter se pugnare posse, & errare, non negamus: neque pugnat Isidorus cum Augustino, nam Isidorus loquitur de fidei doctrina, Augustinus de quæstionibus facti, vel morum præceptis.

LVTHERVS in libro de Conciliis. pag. 54. probat Concilia inter se pugnare, ex titulo decreti Gratiani, concordantia discordantiarum. Respondeo, loquitur de discordantiis apparentibus, non veris, nam si veræ essent, concordari non possent.

ADDVNT quidam alij vltimo Gratianum, qui d. 18 can. 1. dicit, Concilia Episcopalia esse inualida ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Respondeo, vocat Episcopalia Concilia Gratianus, non quælibet Concilia, sed tantùm prouincialia: illa enim propriè sunt Episcopalia, in quibus soli Episcopi, non Archiepiscopi, aut Patriarchæ conueniunt: ista autem Concilia ordinariè non instituuntur ad dogmata fidei constituenda: id enim proprium est generalium Conciliorum, sed tantùm ad restituendam disciplinam Ecclesiasticam, & mores corrigendos. Itaque ex se, & ordinariè inualida sunt ad constituenda dogmata fidei, si tamen aliqua vrgente necessitate definiant aliquid de fide, & eorum decretum à sede Apostolica approbetur, nihil obstat, quo minus valida esse possint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT VIII.

Soluuntur argumenta ex Conciliorum erratis.

ENVMERANT denique aduersarij errores Conciliorum, & præcipuè HERMANNVS lib.3.cap.15.& 16.Prolegomenorum, & liber Protestantium, qui inscribitur: *Causse cur electores, &c.* Sed è maximo numero errorũ,solùm tertia pars eget aliqua discussione.Trium enim generum errores in Conciliis aduersarij obseruarũt.Quosdam errores veros & crassos,sed Conciliorũ illegitimorũ & à Pontificibus reprobatorũ,vt Ariminensis, Seleucienſis, Ephesini II. quos frustrà enumerant, cùm nihil faciant cõtra nos. Vide quę diximus de Cõciliis reprobatis lib.1.c.7.& 8.

ALIOS deinde errores non veros,sed fictos Conciliorum legitimorum, & probatorum: omnia enim quæ ipsi non probant, vocant errores. Hoc modo dicunt erasse Concilium Chalcedonense,in quo sanctimonjales prohibentur votum continentiæ violare, & Concilium Carthaginense quintum, in quo statuitur, ne altaria erigantur sine reliquiis Martyrum: sed dum hæc dicunt, assumunt quod probandum erat.

ALIOS deniq; errores obseruãt in veris,legitimisque Conciliis, qui tenera speciẽ aliquã erroris habere videntur,id est,eiusmodi sentẽtias videntur cõtinere, quæ & nostro & illorum cõsensu iudicantur erroneæ, atque hos duntaxat examinare,& diluere debemus.

PRIMO loco CALVINVS adducit Concilium C D. Prophetarum,qui omnes errarũt ipso Deo protestante se misisse spiritum mendacem in ore ipsorum, 3.Regum 22. Sed quale,quæso, Concilium illud fuit?

PRIMVM non erant illi Prophetæ Domini: nam cùm C D. illi Prophetæ sententias suas dixissent,legimus quæsiuisse Regem Iosaphat à Rege Achab,an nõ esset aliquis Propheta Domini, per quẽ Dominus interrogari posset? Achab autem respondisse: *Remansit vnus, sed ego odi illum.* DEINDE Concilia, non Prophetarum,sed Sacerdotum esse debent. DENIQVE Concilium illud,ab Achab Rege,non à summo Pontifice coactum fuit, proinde nihil mirum, si erraurit.

PROPONVNT SECVNDO Caluinus & Brentius Concilium Iudæorum præside summo Pontifice Caipha,in quo excommunicati sunt, qui confitebantur IESVM esse Christum, Ioan.9.& postea Christus reus mortis iudicatus est, Ioan.11.& Marc.14.

RESPONDEO, quidam aiunt quæstionem fuisse de facto,non de iure,quam Concilium illud iudicauit, videlicet, num IESVS necandus esset: in eiusmodi autem iudiciis Concilia errare posse,non dubium est. At quæstio illa etiamsi de facto esset,tamen inuoluebat quæstionem de fide grauissimam,nimirum an IESVS esset verus Messias,& Dei filius,atque adeo Deus verus. Quocirca erraurit in fide perniciosissime Caiphas cum vniuerso Concilio, cùm iudicauit IESVM blasphemasse, qui se Dei filium appellauerat.

ALII dicunt, Pontificem, & Concilium errasse, quantũ ad errorem propriæ mentis, non tamẽ errasse in sentẽtia,quã protulit. Vere enim IESVS erat reus mortis,quia peccata nostra in seipso purgãda susceperat,& verè expediebat eum mori pro populo. Quare Ioan.cap.11. Dicit Caipham prophetasse.At licet verba Caiphæ bonũ sensum recipiant,non tamen omnia, cùm enim ait de Christo: *Blasphemauit,quid adhuc egemus testibus?* Certè tunc nõ prophetauit,sed blasphemauit.

ALII dicunt,Concilium illud errasse,quia nõ processit secundum morem legitimi iudicij: sed tumultuaria conspiratione, subornatis falsis testibus,Christum damnauit:id quod adeo notum erat omnibus, vt etiam Pilatus sciret per inuidiam eum fuisse traditum sibi à Pontificibus, vt habemus Matth.27. atque hæc quidem responsio probabilis est.Quia tamen non est inferiorum iudicare, an superiores legitimè procedãt, nec ne, nisi manifestissimè constet intolerabilem errorem committi:& credibile est, Deum non permissurum,vt Concilia,quibus summus Pontifex præsidet, non legitimè procedant: Ideo respondemus, Pontifices & Concilia Iudæorum non potuisse errare antequam CHRISTVS veniret,sed eo præsente potuisse, immò fuisse prædictum erraturos Iudæos, & CHRISTVM negaturos, Isaiæ 6.Daniel.9. & alibi.

TERTIO videtur LVTHERVS reprehendere Concilium Apostolorum, de quo Actor.15.dicit enim in assertion. artic.29. Iacobum mutasse Petri sententiam. Constat autem sententiam Petri, qui iudicauerat,non debere Gentes cogi ad legalia,fuisse bonam & veram: nam eam tuetur Paulus in tota epistola ad Galatas, ergo sententia Iacobi, quam Synodus tota sequuta est, fuit mala, & falsa, quæ nimirum iussit Gentes abstinere à sanguine, & suffocato,quod nihil aliud est, quàm iudaizare.

ITEM LVTHERVS in libro de Conciliis, parte prima,multa dicit de hac lege Apostolorum,& quamuis non audet asserere fuisse malam,tamen inde probat,Concilium nihil prodesse,quia non potest defendi ista lex,nisi dicamus Concilium non obligare.

RESPONDEO, non desunt veteres, qui negent Concilium Apostolorum, quidquam præcepisse de abstinentia ab esu sanguinis,& suffocatorũ animaliũ. IRENÆVS enim lib.3. cap.12. hunc locum bis adducens,semper omittit suffocatum,& nomine sanguinis videtur intelligere homicidium. CYPRIANVS lib.3. ad Quirinum circa finem apertè dicit, Apostolos tantùm præcepisse, vt abstinerent ab idololatria, fornicatione, & sanguinis effusione. CHRYSOSTOMVS, & Oecumenius in hunc locum,intelligunt per suffocatum homicidium.

NIHILOMINVS tamen in omnibus codicibus Græcis,& Latinis inuenimus sanguinem,& suffocatũ: & constat ex TERTVLLIANO in Apologetico capite nono,& ex Concilio Gangrensi canone secundo, per multos annos seruatum in Ecclesia hoc præceptũ, ita,vt non vescerentur Christiani sanguine, nec suffocatis animalibus.Et præterea nulla erat ratio,cur Apostoli prohiberent homicidium:solùm enim voluerunt prohibere quædam, de quibus Gentiles dubitabant, an essent peccata, homicidium autem esse peccatum apud omnes semper in confesso fuit.

RESPONDEMVS igitur,Apostolos in primis prohibuisse fornicationem, quia illa non videbatur peccatum Gentilibus,cum nullis legibus puniretur:deinde imperasse abstinentiam ab immolatis simulacrorum, sanguine, & suffocato, non vt legis veteris obseruantiam, sed vt sua, id est, Apostolica præcepta, idque in eum finem, vt facilius Ecclesia,ex Iudæis, & Gentibus coalesceret:non enim potuissent in illis initiis Iudæi ferre Gentilium societatem, si eos vidissent vesci carnibus immolatitiis, aut sanguine, aut suffocato, à quibus illi valdè abhorrebãt. Postea verò quàm Ecclesia creuit, & finis ille legis cessauit,lex etiam per se cessauit.

DE qua re sic loquitur sanctus AVGVSTINVS libro 32. contra Faustum, capite 13. *Si hoc tunc Apostoli præceperunt, vt ab animalium sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur, elegisse mihi videntur pro tempore rem facilem,& nequaquam obseruantibus*

hæc autem ad proprium vomitum reuersi sunt, vt & pecuniæ darent,& ambirent redire rursum ad militiam:isti decem anni sint inter pœnitentes, postquàm triennio fuerint inter audientes id est, Catechumenos.

RESPONDEO Concilium Nicænum tantæ semper apud omnes Patres fuisse auctoritatis, vt mirum sit, Luthero in mentem venire potuisse,vt aliquid aduersum hoc Concilium scriberet. Sed nimirum ita oportuit hæreticos prodi,dum ea vituperant,quæ omnis Catholica Ecclesia semper probauit. Sed ad rem.

DISPLICET Luthero iniunctam Ecclesiasticis viris legem continentię,ideoq; Concilium erraſſe clamat. At nobis Lutherus errat, & verbo, & facto, non Concilium: de qua re propria instituitur suo loco disputatio.

QVOD autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis,ignorantiã suã prodit.Pauliani enim, cùm purum hominem Christum crederent,& Trinitatem apertè negarent,non baptizabant in nomine Trinitatis, proinde nec verè baptizabant.Porrò Conciliũ Iconij particulare fuit,& improbatum à summo Pontifice, sicut Concilium Carthaginense sub Cypriano celebratum,qualia Concilia nos minimè defendimus.

IAM quod attinet ad militiã,Nicæna Synodus non prohibet militiam,nisi quatenus aliquando signum est idololatriæ:sciendum enim est,olim cingulum militiæ fuisse rem magni honoris,& etiam commodi, propter magna priuilegia cõcessa militibus:& propterea antiquos illos Imperatores Ethnicos, tẽpore persecutionis consueuisse auferre cingulũ militiæ,& exauthorare eos,qui Christiani inueniebantur,& fidem negare nolebant,quod patet ex Eusebio lib.8.historiæ,cap.4.vbi dicit,initiũ persecutionis Diocletiani cœpisse à Christianis,quibus militia negabatur,nisi immolarent idolis. Et libro 9. cap.10 dicit, Licinium quoque initio suæ persecutionis, Christianos de Palatio,& de omni militia expulisse. Item ex Ruffino,qui lib.10.historiæ, cap.32. vbi de Iuliano ait, militiæ cingulum non dari,nisi immolantibus,iubet:& lib.11.cap.2. dicit, Valentinianum à Deo recepisse imperium,quia pro eius fide,tempore Iuliani,militiæ cingulum spreuerat.

QVONTAM ergo tunc quidam Christiani milites ardore fidei cingulum abiiciebant,malentes potius sine honore,quàm sine fide viuere:deinde autem seducti à diabolo, iterum ambiebant cingulum, parati fidem negare:ideo Concilium in hos tam seueram pœnitentiam constituit.

HAEC ita esse paret: PRIMO,ex Theodoro Balsamone, & Zonara, qui ita exposuerunt in cõmentariis horum canonũ. SECVNDO, ex Ruffino, qui lib.10. hist.cap.6. enumerans canones Nicæni Concilij,hunc ita ponit: *Qui propter confessionem militiam abiecerant,&c.* TERTIO, ex ipso canone: nam toto canone agitur de lapsis:& primùm quidem iis,qui ob metũ vitæ,aut opum amittendarum lapsi fuerant, negãdo fidẽ,ininuenit Concilium pœnitentiã decem annorũ: deinde iis, qui militiam ambierant,quam pro fide cõtempserant, iniungit tredecim annorũ pœnitentiam,quia nimirum isti grauius lapsi erant:priores enim simpliciter negauerant,isti autem post gratiam confessionis negauerãt, in quo maior ingratitudo erga DEVM inuenitur.

SEXTO, profert HERMANNVS Hamelmannus Concilium ARELATENSE secundũ,in cuius secundo canone,sic dicitur: *Assumi aliquẽ ad sacerdotium,in vinculo coniugij constituũ,nisi fuerit præmissa conuersio,nõ oportet.*Hic duos errores notat Hermannus Hamelmãnus. VNVM,quòd nõ liceat Sacerdotibus vti suis vxoribus, cùm id sit contra Concilium GANGRENSE,in cuius

canone

bus onerosam, in qua cum Israelitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem,duos parietes in se condentem aliquid communiter obseruarent. Et infrà: *Transacto verò illo tempore,quo illi duo parietes,vnus ex Circuncisione,alter ex præputio venientes ,quamuis in angulari lapide concordarent ; tamen suis quibusdam proprietatibus distinctius eminebant : & vbi Ecclesia Gentium talis effecta est,vt in ea nullus Israelita carnalis appareat,quis iam hoc Christianus obseruat,vt turdos, vel minutiores auiculas non attingat,nisi quarum sanguis effusus est : aut leporem non edat, si manu à ceruice percussus,nullo cruento vulnere occisus est? Et qui fortè pauci adhuc tangere ista formidant, à cæteris irridentur.* Hæc ille.

ITAQVE, neque Concilium errauit,neque Iacobus Petri sententiam mutauit,sed antequam res definiretur, putauit addendum sententiæ Petri hoc præceptum positiuum,& temporale,& posteà ex communi sententia res definita est. Vide Hieronymum in epistola ad Augustinum,quæ est vndecima inter epistolas Augustini, vbi dicit, Iacobum, & omnes alios Petri sententiæ acquieuisse.

QVARTO, proferunt Concilium Neocæsarienſe, confirmatum à Leone IIII. distinct. 20. can. De libellis, & receptum in Concilio Nicæno primo,vt dicitur in Concilio Florentino, sessione septima:nam in hoc Concilio, canone septimo, inuenitur exploratus error,quo prohibentur secundæ nuptiæ.Presbyterum (inquit Concilium) conuiuio secundarum nuptiarum interesse non debere,maximè cùm præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiã tribuere. Quis erit ergo Presbyter,qui, propter conuiuium,illis consentiat nuptiis, quas tamen Paulus concedit, 1.ad Cor.7. *Si dormierit vir eius, liberata est,cui vult nubat, tantum in Domino?*

RESPONDEO, Concilium loqui de eo, qui duas simul vxores habet,vt exponit rectè Glossa, 31.quæst. 1. canone de his qui frequenter. Vel secundò dici potest,non prohiberi secundum matrimonium, sed solennitatem secundi matrimonij, cui solennitati propriè conuenit nomen nuptiarum.Celebritas enim nuptiarum tantùm semel in Ecclesia fieri consueuit, nimirum quando virgines coniunguntur,vt Isidorus testatur lib.2.de officiis, cap.19. vbi dicit solùm in primis nuptiis dari annulum, & velum quoddam, partim album, partim rubeum, quod flammeum dicebatur:à quo velo nuptias dictas, quia nimirum eo velo obnubuntur capita nouarum nuptarum,testatur Ambrosius libro primo de Abraham, capite nono. Canon igitur ille prohibet, ne Presbyter celebritati secundi matrimonij intersit,quin potius pœnitentiam iniungat iis, qui contra morem Ecclesiæ in secundo matrimonio eiusmodi celebritatem adhibuerint.

QVINTO, proferunt Nicænum Concilium primum,de quo LVTHERVS in lib. de Conciliis, parte prima,dicit,se nõ intelligere Spiritum sanctum in isto Concilio: nam in vno canone dicit,non esse idoneos ad Sacerdotium eos, qui se castrauerunt:in altero prohibet,ne Sacerdotes habeant vxores,& tandẽ ita concludit pag.92. *An verò nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Concilio,quàm vt impossibilibus, periculosis,non necessariis legibus suos ministros obstringat, & oneret?* Ibidem Lutherus refert canonem erroneum Nicæni Concilij de rebaptizandis Paulianis,& similem Concilij Iconij ex lib.7. histor. Eusebij, cap.6.

ITEM LVTHERVS ibidem, Brentius, & Hermannus, damnatam esse militiam asserunt in eodem Concilio,quam tamen constat ex approbatione Ioannis Baptistæ, Luc.3.esse licitam. Sic autem habet canon 11.Concilij: *Qui verè per Dei gratiam vocati,primò quidem ostenderunt fidem suam,depositio militia cingulo, post*

Universidad de Deusto
Biblioteca

canone quarto excómunicantur ij,qui nolũt interesse A sacrificio,quod offertur à Presbytero coniugato. Est autem Gangrense Concilium receptum à Leone IV. distinct. 20. canon. De libellis. Immò etiam contra Concilium NICÆNVM, in quo approbata est sententia Paphnutij,qui censuerat,non debere prohiberi Ecclesiasticos à consuetudine cum propriis vxoribus, vt patet ex Socrate lib.1. cap.8. ex quo sequitur, necessariò errare Concilium Arelatense, vel Concilium Gangrense & Nicænum.

ALTERVM errorem notat in illa voce: *Conuersio*, non enim cõuertimur nisi à malo:qui ergo iubet coniugatum conuerti,coniugium damnat,quæ est hæresis damnata in eodem Gangrensi Concilio, can.1.

RESPONDEO, illa Concilia non pugnare inter se, nec vllum errasse: nam Concilium Gangrense edidit canones contra eos,qui putabant,nuptias, & esum carnium absolutè esse mala,& à diabolo,quæ fuit hæresis Manichæi, & postea Eustathij Sebasteni, contra B quem Gangrense Concilium celebratum est.

QVIA ergo hæretici isti ita horrebant nuptias, vt etiam Presbyteros,qui vxores habuerant,etiamsi iam eas non haberent (saltem quasi vxores) ferre non possent:ideo Concilium etiam istum canonem addẽdum putauit. Vnde in ipso canone sic habemus: *Quicunque discernit, à Presbytero,qui vxorem habuit, quod non oportet, eo ministrante,de oblatione percipere,anathema sit.* Vbi vides agi de eo, qui habuit vxorem,non qui habet.

AD illud de Concilio Nicæno suprà respondimus, non fideliter narratam esse historiam à Socrate: ac vt alia nunc argumẽta prætermittamus,id satis colligitur ex isto Concilio Arelatensi: hoc enim Conciliũ celebratum est mox finito Nicæno Concilio, & in eo recepti sunt canones Nicæni,vt patet ex eo, q̃ ferè omnes in hoc Concilio repetuntur. Cùm ergo etiã istum hìc inueniamus,sine dubio,vel hìc etiam fuit in Concilio Nicæno,vel saltẽ non est ei contrarius:nulli enim vnquam Catholici repugnauerunt Nicæno Concilio. C

AD vltimum dico,conuersionem non solùm dici à statu malo ad bonum,sed etiam à bono ad meliorem: quare Gregorius lib.2.epistol.cap.100. vocat conuersionem, professionem Monachatus,& exstat titulus in Iure canonico de conuersione coniugatorum.

SEPTIMO, profert HERMANNVS Hamelmannus Syrmiense Concilium,quod videtur receptũ,quia damnata est in eo hæresis Photini, & tamen apertè in eo Concilio confirmata est hæresis Ariana. Idem dici potest de Sardicensi,quod receptũ est à Leone IIII. distinct.20.can.De libellis. Et tamen beatus Augustinus lib.3. contra Cresconium, cap.34.dicit: *Discè*,inquit, *quod nescis,Sardicense Concilium Arianorum fuit,&c.*

RESPONDEO, hæc argumẽta procedere ex ignorantia historiarum:multæ siquidem confessiones editæ sunt in Concilio Syrmiensi, præter Photini dam- D nationem, aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ, vt nos suprà docuimus,& perspicuum est ex Hilario in libro de Synodis. Sardicense autem mox in duas partes diuisum fuit,& quidem vna pars, quæ erat Occidentalium trecentorum Episcoporum. cum quibus etiam erant Legati Iulij Papæ, pro fide Catholica & Athanasio testituendo fuit, vt patet ex Hilario libro de Synodis, & ex Athanasio in Apologia secunda, atque hanc partem confirmauit Leo IIII.

ALTERA pars fuit Orientalium septuaginta Episcoporum, qui seorsim conuenientes fidem Catholicam,& Athanasium damnauerunt. Et de hac loquitur Augustinus, qui etiam non videtur legisse aliud ex Concilio Sardicensi, quàm id, quod Orientales mi- A serant ad Africam,vt vnirent sibi Donatistas.

OCTAVO, profert idem HERMANNVS Hamelmannus Concilium LAODICÆNVM, in cuius primo capite statuitur,vt secundùm indulgẽtiam reddatur communio iis,qui secundis nuptiis iuncti sunt: Ex quo videtur, Concilium antea abstulisse communionem iis, qui secundò vxorem duxerant, & posteà illam eis reddere condonando peccatum: id enim significat, secundum indulgentiam.

RESPONDEO PRIMO, fortasse loquitur Concilium de iis, qui in secundo matrimonio adhibent solennitatem,vt diximus de Concilio Neocæsarienſi. SECVNDO dico, Concilium non errasse,etiam si loquatur de secundo matrimonio, sed errorem potius correxisse: apparet enim ex hoc loco,aliquos Episcopos particulares,ex zelo,non secundum scientiam,negasse communionem bigamis,quorum errorem Concilium corrigit, & iubet bigamis communionem restitui, nam etiam ideo initio canonis vocat nuptias bigamorum liberas & legitimas.

ILLVD verò, *Secundum indulgentiam*,sumptum est ex Paulo primæ ad Corinthios septimo,qui ait: Vsum coniugij se non imperare,sed indulgere: vt ergo Paulus, cùm ait, se indulgere vsum coniugij,non vult dicere, se ignoscere peccatum, sed se concedere minus bonum, quamuis optaret maius bonum ab illis teneri, ita Concilium hoc dicit, se indulgere secundas nuptias, id est, concedere, vt minus bonum, quamuis cuperet magis eligi viduitatem,quæ est bonum quoddam excellentius coniugio.

NONO, profert HERMANNVS Hamelmannus Concilium secundum generale,in cuius canone quinto, duo inueniuntur errores, pugnantes cum aliorum Conciliorum decretis: Vnus est, quòd primatus Ecclesiasticus sit Romani Pontificis:Alter,quòd post Romanum Pontificem debeat esse immediatè Episcopus Constantinopolitanus, quæ duo iterum renouata sunt in Concilio Chalcedonensi, act.vltima.

PRIMVS error pugnat cum Concilio Nicæno, in cuius canone septimo tribuitur primatus Episcopo Hierosolymitano, & cum Concilio tertio Carthaginensi, capite vicesimosexto, vbi decernitur,neminem debere vocari Principem Sacerdotum, aut summum Sacerdotem.

SECVNDVS error pugnat cum Concilio Nicæno, canone sexto,vbi tribuitur secundus locus Alexandrino,tertius Antiocheno Episcopo,quem canonem frequenter citat Leo primus in Epist.53.54. & 55.

RESPONDEO, primum non esse errorem, nec pugnare cum vllo Concilio.Quod autem adducit Hermannus ex canone septimo Concilij Nicæni,nihil valet,ibi enim tribuitur Hierosolymitano Episcopo aliquis honor,non tamen primatus in omnem Ecclesiã, immò apertè subiicitur in eo Concilio sedes Hierosolymitana,non solum sedi Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ,sed etiam Cæsarienſi,quæ Palæstinæ Metropolitana sedes erat, vt patet tum ex canone sexto & septimo ipsius Concilij,tum ex Leone locis notatis, & ex sancto Hieronymo in epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani.

QVOD verò addit ex Concilio Carthaginensi, adhuc magis est impertinens, nam Concilium illud nationale fuit,nec ferebat leges vniuersæ Ecclesiæ, sed tantùm Episcopis Africæ, itaque non prohibuit, nec potuit prohibere, ne Romanus Pontifex decerneret Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, sed tantùm ne ita appellaretur vllus Metropolitanus Africæ.

SECVNDVS error nõ propriè potest dici error, decretum

cretum enim illud de honore sedium,sicut à Concilio A Nicæno factum fuerat,ita poterat ab alio simili Concilio mutari: tamen quia sine iusta ratione mutabatur à Concilio Constantinopolitano.& postea à Chalcedonensi: Põtifices Romani Damasus & Leo illud probare noluerunt.neque eorum Pontificum temporibus decretum illud executioni mandatum est,vt patet ex Leone epist.53.ad Anatolium,vbi loquens de decreto Concilij Constantinopolitani: *Frustrà*, inquit, *quorundam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negauit effectum.* Et in epist.55.ad Pulcheriam,loquens de decreto Concilij Chalcedonensis: *Consensiones*, inquit, *Episcoporum, Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes,in irritum mittimus,& per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.*

DECIMO, profert HERMANNVS Hamelmannus Concilium Carthaginense tertium, canone quadragesimoseptimo, vbi numerantur in canone Scripturarum aliquot libri Apocryphi, vt Tobias, Iudith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi; contra auctoritatem Concilij Laodiceni, capite vltimo, vbi isti omnes libri reiiciuntur à canone. B

RESPONDEO in primis, Concilium Carthaginense esse maioris auctoritatis,quàm Laodicenum:tũ quia posterius,tum etiam quia nationale fuit, Episcoporum quadraginta quatuor,& præterea cõfirmatum à Leone quarto,distinct.20.canone,De libellis: Laodicenum autem fuit prouinciale Episcoporum viginti duorum.& non confirmatum à Pontifice. Itaque hìc posset habere locum, quod ait Augustinus, *Concilia priora emendari à posterioribus.*

DICO tamen SECVNDO, neutrum Concilium errasse.Nam Concilium Laodicenum posuit in canone eos libros, de quibus Episcopi eius Concilij certi erant,alios autem omisit,non quidem negans,eos esse canonicos,sed nolẽs rem dubiam definire: Concilium autem Carthaginense re magis discussa definiuit id, C quod prius Concilium reliquerat sub dubio.

VNDECIMO, profert Concilium Toletanum I. in cuius canone decimoseptimo scribitur, posse admitti ad communionem eum,qui concubinam habet, modò non sit vxoratus, & est hoc Concilium, iussu Leonis primi celebratum, vt patet ex cap.21.

RESPONDEO, hoc loco concubinã vocari vxorẽ ductam sine dote,& externa solẽnitate,vt rectè à Gratiano notatum est, distinct.34.canon.Omnibus:quod est conforme Iuri ciuili, vt patet ex nouella decima octaua Iustiniani. Quomodo Genesis 25.Agar & Cethura dicuntur concubinæ Abrahæ, quæ tamen veræ vxores erant,vt patet ex Genesi decimosexto de Agar, & Gen.25. de Cethura.

AT obiicies, quia beatus Leo, qui hoc Concilium fieri iussit,& probauit in epist.92. ad Rusticum Narbonensem,cap.4. loquens de vxore & concubina, dicit: Concubinam non esse verè vxorem, neque coniunctionem cum ea esse Sacramentum, vel Matrimonium:& propterea eam mulierem,quæ nubit viro habenti concubinam,non peccare,quasi nubat homini coniugato,quia vir habens concubinam, non potest vocari coniugatus: & ibidem asserit, Agar non fuisse veram vxorem Abrahæ,sed tantùm cõcubinam: quod etiam videtur sensisse Ambrosius lib. 1. de Abraham, capite quarto. D

RESPONDEO, Leonem aliter accipere nomen concubinę,quàm Patres eius Concilij acceperint:ipse enim vocat concubinam eam, quæ assumitur ad consortium thori,sine mutuo consensu perpetuò viuendi, Concilium autem vocat concubinam eam,quæ ducitur cum eo consensu, sed priuatim expresso, non per publica instrumenta.

AT, inquies,si Leo fuit auctor huius Concilij,quomodo absolutè negant,concubinã dici posse vxorem?

RESPONDEO, Leonem non fuisse auctorem totius Concilij,sed tantùm vltimi canonis. Initio enim Concilij dicitur,Concilium hoc congregatũ tempore Honorij & Arcadij Imperatorum,quo tempore nondum erat Pontifex Leo,ipse enim creatus est tempore Theodosij Iunioris,triginta tribus annis post mortem Arcadij,vt patet ex Chronico Prosperi.Deinde in vltimo capite ponitur quædam explicatio fidei, quæ dicitur facta iussu Leonis Papæ:quæ non possunt cohærere:nisi dicamus Concilium Toletanum habitũ fuisse ante tempora Leonis:sed postea, tempore Leonis factam fuisse illam explicationem fidei.& annexam eidem Concilio,quia iidem Episcopi huic explicationi subscripserunt,qui antea in Concilio fuerant:& certè magna cõiectura huius rei esse potest,quòd videamus, ante illam explicationem fidei poni Episcoporũ subscriptiones,quibus finitur Concilium: & deinde rursùm alias eorundem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque sanctus Leo non confirmauit, nisi vltimum illum canonem suo tempore factum.

DVODECIMO, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Vvormatiense,in cuius canone tertio inuenitur exploratus error. Iubentur enim fures occulti explorari per sacræ Eucharistiæ perceptionem, quem esse errorem docet beatus Thomas parte tertia, quæstione octogesima, artic.6.ad 3.

RESPONDEO, Concilium fuisse prouinciale, nõ confirmatum, immò potius reprobatum, quo ad illum canonem, à summis Pontificibus,vt ibidem beatus Thomas ostendit.

DECIMOTERTIO, proferunt alij canones VI. Synodi:illi enim canones videtur recepti:nam Adrianus I. in epistola ad Tharasium, quæ est in secunda actione VII. Synodi,dicit,hos canones diuinè & legaliter prædicatos. Item Nicolaus I. epistola ad Michaëlem,& Innocentius III. cap. à multis, extra de ætate ordinandorum,& VII. Synodus actione secunda,tertia,quarta,quinta,& sexta,his canonibus vtũtur.

AT inueniuntur in his canonibus magni errores: nam canone secũdo recipitur Concilium sub Cypriano de rebaptizandis hæreticis. quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septem de Baptismo: item canone 72. iudicantur irrita, & soluenda coniugia Catholicorum cum hæreticis,qui est expressus error: etsi enim peccat Catholicus ducens hæreticam vxorem,& contra:tamen matrimonium est sacramentum propter characterem baptismi, quem hæreticus retinet,& ideo tale coniugium solui non potest.

RESPONDEO, non solùm hos duos,sed etiã multos alios canones esse erroneos in istis canonibus, sed non sunt editi isti canones ab vllo legitimo & probato Concilio. Constat enim ex Tharasio in VII. Synodo, actione quarta,hos canones non esse editos à VI. Synodo,quæ fuit tẽpore Agathonis,& Constantini, sed post multos annos tẽpore Iustiniani secundi Imperatoris,cui Concilio non adfuit Romanus Pontifex,nec per se,nec per Legatos,neque postea Concilium confirmauit,sed apertè reprobauit, vt testatur Beda in libro de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus in vita eiusdem Iustiniani,& Platina in vita Sergij.

AD verba Adriani respondeo,illum solum recitare sentẽtiam Tharasii,nec refellere,quia ille canon octogesimussecundus de pictutis,vtilis erat eo tempore ad quæstionem de qua agebatur.

AD

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad Nicolaum respõdeo, verba eius esse pro nobis, dicit enim, se citare illium canonem Græcorum, quomodo Paulus citauit verba Ethnicorum Poëtarum.

Ad Innocentium dico, eũ nihil ibi definire de his canonibus, sed tantùm citare vnum canonem ex istis: quòd autẽ citauerit nomine VI. Synodi, factũ est, vel quia sic vocantur communiter, licet verè non sint: vel quia Innocentius ex Gratiano, dist. 32. cauone, Si quis, hunc canonem accipit, Gratianus autem sæpe in hac parte erauit, tribuens opera iis, quorum non sunt.

Ad VII. Synodum dico, semper citari hos canones à priuatis hominibus in ea Synodo inter disputandum, non tamen aliquid definiri à tota Synodo: nam definitio Concilij habetur actione septima tantùm: ibi autem nulla fit mentio horum canonum. Vide F. Turrianum in libro de VI. Synodo, & ea, quæ nos disseruimus de his canonibus lib. 2. de Pontifice, cap. 14.

Proferunt Decimoquarto Hermannus Hamelmannus lib. 3. prolegomenorum, cap. vltimo, Caluinus lib. 1. institutionum, cap. 11. §. 14. & sequentibus, & lib. 4. cap. 9. §. 9. necnon Magdeburgenses centuria octaua, cap. 9. Synodum septimam, Nicænam secundam, quam dicunt pugnare cum duobus Conciliis: vno priore, id est, Constantinopolitano, sub Constantino Copronymo: altero posteriore, Francofordiensi, sub Carolo Magno: ita vt siue sit sequenda regula beati Augustini lib. 2. de Baptismo, cap. 3. qui vult priora Concilia à posterioribus emẽdari, siue regula S. Isidori apud Gratianum dist. 50. can. Domino sancto, qui docet, antiquiora Cõcilia recẽtioribus anteponenda: necessariũ sit hoc Nicænũ esse reiciendũ.

Quod pugnet Nicænũ secũdum cum antiquiore Constãtinopolitano, patet ex ipso Nicæno II. actione sexta, vbi fatentur Patres tẽpore superioris Imperatoris definitum fuisse in Concilio Constantinopolitano, imagines non esse vllo modo colendas: quod verò pugnet cum Cõcilio Francofordiensi posteriore, in quo etiam Legati Romani Pontificis fuerunt, probant aduersarij, primum ex Adone, Aimonio, Abbate Vrspergensi, Platina, aliisque historicis: qui vbi loquuntur de temporibus Caroli & Adriani, dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Synodum Græcorum.

Secundo, probant ex libris quatuor Caroli Magni, qui nuper prodierũt, id est, anno M. D. XLIX. iis enim libris Carolus Magnus totis viribus contra imagines & VII. Synodum pugnat, & ibidẽ legimus, hos ipsos libros in Francofordiensi Synodo approbatos.

Respondeo, Nicænam Synodum cum nullo legitimo Concilio pugnare. Ac primùm, quod attinet ad Constantinopolitanum sub Imperatore Constantino Copronymo, constat illud non fuisse generale, nec legitimum vllo modo, cùm in eo non interfuerit Romanus Põtifex, nec per se, nec per legatos: vt Ioannes Zonaras & Cedrenus referunt in vita Constantini Copronymi, & idem fatentur Magdeburgenses centuria octaua, cap. 9. colum. 551. sine Pontifice autẽ Romano non posse œcumenica Concilia celebrari, patet ex regula Nicæni Concilij, quæ est apud Socratẽ lib. 2. cap. 15. Quid, quòd nec ãdfuerunt tres alij præcipui Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, vt ex eisdẽ Zonara, Cedreno, & Magdeburgensibus patet. Quomodo ergo generale Concilij dici potest, cui neque Oriens, neque Occidẽs, neque Meridies consensit, sed pauci duntaxat Episcopi ex Aquilone?

Denique, quotquot exstant historici, tum Græci, vt Zonaras, Psellus, Photius, Nicetas, Cedrenus, tum Latini, vt Rhegino, Sigebertus, Ado, Paulus Diaconus, Vrspergensis, aliique permulti: omnes Concilium A hoc vel apertè reprehendunt, vel inter Concilia Ecclesiæ non numerant.

De Concilio autem Francofordiensi, quo præcipuè nituntur aduersarij, dico tria. Primo, quidquid illud Concilium definierit, non esse magnificiendum: nam sine dubio illi anteponẽdum est Concilium Nicænum secundum, quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine controuersia à summo Pontifice approbatum. Nam constat ex ipso Concilio, adfuisse Legatos Papæ Adriani, & rursum approbatum à Leone tertio, patet ex Iuone quarta parte, cap. 147.

Dico Secundo, si verũ est quod dicunt Centuriatores centur. 8. cap. 9. colum. 639. nihil nobis eam Synodum obesse: nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum & Legatos eius: at certum est, Synodum, cui repugnat Romanus Pontifex, nullius esse auctoritatis, vt patet, tum ex Gelasio, in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Synodus vnquam habita est legitima, cui Romanus Pontifex repugnauerit.

Quid, quod ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet, nam vt ex Carolinis libris patet, Synodus Francofordiensis decreuit, iudicium vltimum controuersiarum ad Romanum Pontificem pertinere, & hoc præcipuo argumẽto refellit Synodum septimam, quia existimauit sine auctoritate Romani Pontificis celebratam: Ergo Synodus Francofordiensis testimonio Magdeburgensium seipsam destruit.

Præterea ibidem Magdeburgenses dicũt, Synodum Nicænam ab Adriano cõfirmatam, Concilium autem Francofordiense reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate, ergo iudicio Magdeburgensium, non est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concilio Francofordiensi.

Deniqve, ibidem docent Magdeburgenses, in C Synodo Francofordiensi non esse definitum, vt imagines tollantur è templis, sed vt in templis quidem maneant, at non adorentur: cur ergo ipsi è templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non seruãt Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiensi decretum, vt imagines delerentur: at è contrario Synodus Francofordiensis, testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt.

Præterea, res ipsa idem ostendit: nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? non esse autem factum, certò certius est: nulli enim historici id referunt: immò Ionas Aurelianensis, tanquam rem nouam, & sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

Tertio dico, rem esse incertissimã, quid statutũ sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi: nam antiqui auctores non sibi constant: nam in primis ipsum decretũ Francofordiense, quod citatur in præfatione librorũ Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatã Synodum, quæ Constantinopoli cõuenerat, & imagines adorari iusserat. Vbi cùm nominat Constãtinopolim, videt loqui de Synodo hæreticorũ contra imagines: at cùm dicit, ibi decretũ, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatã Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ, & imaginibus adorãdis: vbi cum nominat Constantinopolim: & dicit, à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur

videtur loqui de Synodo hæreticorum, cum autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est Metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Iam verò Hincmarus Rhemensis, capite vicesimo libri contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Nicææ conuenerat, sine Papæ auctoritate, vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet. Aimoinus libro quarto, capite 85. de gestis Francorum, & Abbas Vrspergẽsis in Chronico anni DCC. XCIII. scribunt, in Synodo Francofordiensi dãnatam septimam Synodum Græcorum, quæ conuenerat Cõstantinopoli sub Constantino & Irene. Vbi etiam ipsi cõtraria iungunt inter se. Multi autem historici recentiores dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci septimam generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis secundæ libro primo, Sabellicus lib. 8. Æneadis octauæ, Paulus AEmilius libro secundo de gestis Francorum.

Propter hanc confusionem Alanus Copus Dialogo quarto & quinto docet, in Synodo Frãcofordiensi solùm damnatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam, Nicænam autem non solùm non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

Primo, quia libri illi Carolini licet falsò inscribãtur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus primus, & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere C Synodi Francofordiensis. Id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt, quod autem Synodus, quę in his libris refutatur, sit verè Nicæna secunda, dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

Secundo, quia auctores antiqui omnes conueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat, imagines adorãdas. Ita Hincmarus, Aimoinus, Rhegino, Ado, & alij passim docent, dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

Tertio, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est, de Synodo Constantinopolitana contra imagines, certè meminisset etiã in suis historijs Synodi Nicęnæ veræ VII. at non meminerunt vllius Concilij VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt. D

Neque obstat, quòd libri Carolini, vt Abbas Vrspergensis & Aimoinus dicunt, reprobant Synodum Constantinopoli habitam, nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimoinus, auctor autem eorum librorum vel lapsu memoriæ, vel ex imperitia posuit Constantinopoli pro Nicæa, nam alioqui cùm dicat, Synodum celebratam in prouincia Bithyniæ, vbi Nicæa est, non Constãtinopolis, satis indicat, se de Nicæa loqui, & similiter Abbas, & Aimoinus cùm dicãt, Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant se loqui de Nicæna Synodo, etiamsi per errorem nominent Constantinopolim.

Neque etiam obstat, quod Hincmarus & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi fuisse coactam sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, & verum de Constantinopolitana. Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit, cum alijs multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

Neque obstat vltimò, quod Platina, Blondus, Sabellicus, & Paulus Aemilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus, nam inprimis isti omnes recentiores sunt, deinde, quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis: nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginib⁹, vt patet ex libris Carolinis & ex Hincmaro, & forsasse hæc est caussa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Constantinopolim, cùm dicunt, Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi.

Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Nicænam II. Synodum, sed per errorẽ, & materialiter, eo modo prorsus, quo olim Synodus Ariminensis damnauit homousion. Nam auctor librorum Carolinorum imposuit Synodo, duòque mendacia illi obtrusit. Vnum mẽdacium fuit, in Synodo Nicęna definitũ fuisse, vt imagines adorarẽtur cultu latrię. Alterum, decretum illud factũ à Græcis sine cõsensu Papæ Romani. His duobus mendacijs pro veritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobauit, & meritò, Nicænã Synodum, tanquam prophanã & illegitimam.

Quòd illa duo fuerint persuasa Concilio, patet ex ipsis libris Carolinis, nam in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in medium,* (scilicet in Synodo Francofordiensi) *quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt qui imaginibus Sanctorum, ita vt Deificæ Trinitati, seruitium, aut adorationem non impenderet, anathema iudicaretur, qui supra, sanctissimi Patres nostri omnimodæ orationem, & seruitutem eis impendere renuentes, contempserunt, atque consentientes, condemnarunt.* Hæc ibi. In ipso etiam opere introducitur Constantinus Episcopus Cypri, in Concilio Nicæno anathema dicens ijs, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clarè primum mendacium.

Idem auctor clarè docet, ad summum Pontifi cem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & ideo Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Praeterea auctores illi antiqui, qui dicunt, reprobatam esse falsam Synodum, quæ decreuerat, imagines esse adorandas, sine dubio per illud, adorandas, intelligũt adorandas cultu latriæ, nam ipsi quoque docent, imagines esse venerandas, & tamen execrantur illã Synodũ, quæ iubet imagines adorari. Ado in Chronico anni DC. XCVI. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo Crucem osculari, & adorari solitam, & etiã in Chronico anni DCC. XVII. vocat imaginẽ venerandam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator. Rhegino libro primo Chronici, sub finẽ, agnoscit Crucis adorationem, & deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam, seclus appellat. Ioannes Aventinvs lib. 4. annalium, dicit, Carolo Magno Imperatore, designato, imaginem eius in templo ab omni populo veneratam, ipso præsente.

Abbas Vrspergẽsis in Chronico, inuehitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymũ, propter imaginum deiectionem, eósque vocat impios, & Antichristi præcursores, & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctũ virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum Imperatorẽ excõmunicauit.

Quòd autem verè mẽdacia sint, quòd Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quòd decreuerit imagines

Universidad de Deusto
Biblioteca

gines adorandas cultu latriæ, certissimum est, nam in A ipso Concilio Nicæno II.actio. 2. recitantur epistolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani, deinde quod ad cultū attinet, in 1.act. Basilius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cùm resipisceret. & confessionē Catholicam ederet, toto Cōcilio audiente & probante, dixit se imagines quidem colere, non tamen latria, cùm ea soli debeatur Deo. Similitet Constantinus Episcopus Cōstātiæ Cypri in VII. Synodo, act. 5. loquutus est. Similiter loquuntur etiam cæteri act. 4. & 7.

NEQVE mirum videri debet, quòd auctor librorum Carolinorum tam manifesta mēdacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulò antè habita, nam si nunc Magdeburgenses & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus planè, vt Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinū, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, diserte clament contrariū, quid mirum, si idē confictū sit de Synodo Græca, quam pauciss. legere poterant, & quæ in Oriēte celebrata fuerat. B

SI dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit & legitimū, errare potuit. Respondeo, potuit errare, & errauit non in iuris, sed in facti quæstione, & propterea non mirum si errare potuit, nā nō consenserunt Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt. Papa autem non solùm non consensit, sed etiam refutauit Frācofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorū.

QVOD autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum causſæ suæ constituunt, Dico eos libros, neque esse Caroli, neque eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

QVOD Caroli non sint, probatur PRIMO, quia exstat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti C accuratè refellūtur. ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur, libros istos ab aliquo hæretico compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in 3. tomo Conciliorum, cùm aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest, qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem sui decreti transtulit.

SECVNDO, constat ex historijs Græcorum & Latinorū, vt Zonarę, & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelā Francorum contulisse, atque in eos tandem imperium transtulisse, ea de causſa præcipuè, quòd Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarentur, cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua constan- D tes essent: Quomodo ergo verisimile est, Carolū Imperatorem eadem hæresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse?

SED verba ZONARAE audiamus: *Igitur*, inquit, *Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cùm prius sæpe dedisset operam, vt Leonem per literas ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* Et infrà in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo, Leo suffectus est, vir reuerendus & honorabilis, qui cùm se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato.* Nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impijs Ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.

TERTIO, scribit IONAS Aurelianensis li. 1. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudiū Taurinensem eius hæresis patronum toto tempore, quo vixit Carolus, nunquā fuisse ausum mutire. Idemque ibidem, virum pijssimum, ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hæresim suam prædicare, si defensores imaginum Carolum vt pium ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

QVARTO, scribit Paulus Aemilius lib. 2. hist. Frācorum, nec non Rhegino in Chronico, in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni patrem, Græcorum errorem contra sacras imagines. Imperatoris Græci Legatis præsentibus, confutasse, ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebrauit contra eundem Græcorum errorem, misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim, ex præcipuis Regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimū Principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo Aemilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses cent. 8. cap. 9. col. 570.

QVINTO, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis, & carminibus, immò ex ipsis rebus gestis, Carolū & Adrianū semper coniunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo nō minus elegāter, quàm piè descriptū, apud Onuphriū in additione ad Platinā, cui' hoc est initiū

Hic patet Ecclesia, Romæ decus, inclytus auctor
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita, Deus: pietas, lex: gloria, Christus,
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.

NVM credibile est igitur. Carolum alterius religionis ac fidei fuisse, quàm Adrianum? & in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse, cùm eum tantopere coluerit, & post obitum laudarit?

DENIQVE certum est, Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem & ingeniosum fuisse, libri autem isti hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videntur. Nam Constantinopolim vrbē notissimam in Bithynia esse dicit, cùm nemo nesciat esse in Thracia, nisi fortè quia frequentes ibi terræmotus fiunt, solum mutauerit.

DEINDE, Concilium pro cultu imaginum Constātinopoli celebratum asserit, cùm tamen Nicææ celebratū nemo sit, qui nesciat, nisi qui nihil legit. Et, quod grauius est, per calumniam & mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant, quale est illud, quòd Eucharistia sit imago corporis Christi, quòd non solùm Patres Nicæni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt.

VNDE accepit CALVINVS alterius mendacij occasionē. Quia enim Iconomachi dixerant, vnam solùm imaginem adorandā, id est, Eucharistiam, atque hoc dictū Pseudo Carolus Nicænæ Synodo tribuerat, Caluino placuit, ita rem totā immutare, ac dicere, *Ceterùm ne suo solenni, plaudite fabula careat, additur clausula* (nimirum à Concilio Nicæno) *Gaudeant, & exultēt, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerūt.* Quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, vt voluerit imaginibus sacrificiū offerri,

vt

vt diserte in actione septima declarauerit, non verā la- A uetra, & quia Berengarius docuerat esse nūdum signum, triam, sed honorariam tantùm adorationem imaginibus deferri.

ACCEDAT postremò, quod liber iste tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia, prodijt enim repētè in lucē, nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repert⁹, nec habet nomē auctoris, nec impressoris, nec loci vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum.

SED esto, sit liber Caroli Magni, quid tandē aduersarij obtinebūt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri diserte oppugnat omnia fere dogmata Caluinistarum, apertè enim docet, ad Romanum Pōtificem pertinere vltimum iudicium de controuersijs fidei, & eum non à Concilijs, sed à Deo ipso primatum habere. idem vult B exorcismum adhiberi in Baptismo, cēpla dedicare certo ritu, orandum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerādas, chrismatis, aquæ, salisque benedicti vsum in Ecclesia retinēdum, in Eucharistia verè esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verum ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios.

SI ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet Nicænam Synodum errasse, credāt eidem ipsi cùm asserit tā multa, quæ iam enumerauimus. Quod si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librum scripsisse, & in omnibus cum Caluinistis conuenire, quid haberent aliud, quàm testimoniū vnius hominis laici, & militis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporū, stultitia est manifesta. Nam, vt rectè ait Damascenus oratione secunda de imaginibus, *Christus nō cōmisit Ecclesiam Regibus & Imperatoribus, sed Episcopis & pastoribus.*

DECIMOQVINTO, proferunt Concilia duo inter C se contraria, quibus tamē præfuerunt Romani Pontifices; Nam Concilium Romanum sub Stephano VII. irritauit omnia acta Formosi Papæ prædecessoris sui, deinde Concilium Rauennense sub Ioanne IX. irritauit acta Cōcilij sub Stephano, & approbauit acta Formosi. Vide Sigebertū in Chronico anni DCCCC. III. Matth. Palmerium in Chronico anni DCCC. XCIX. & Platinam in vitis horum Pontificum.

RESPONDEO, quæstionem fuisse de facto, id est, an Formosus fuisset verus & legitimus Papa, & quia Stephanus malè informatus, censuit eum non fuisse Papā, acta eius irritauit. Quia verò Ioannes postea re melius inuestigata, inuenit contrarium, correxit errorem Cōcilij prioris, iuxta regulam Augustini, qui dicit, *Concilia priora aliquando emendari à posterioribus*, nimirum in huiusmodi casibus particularibus.

DECIMOSEXTO, proferunt Conciliū Romanum D sub Nicolao II. in quo definitum est, non solùm Sacramentum corporis Christi, sed etiam & ipsum verum Christi corpus tractari, & frangi manib⁹ Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri, vt patet ex can. Ego Berengarius, de consecrat. distinctione secunda. At hic est error manifestus contra resurrectionem gloriosam Christi, de qua dicit Apostolus, *Christus resurgens à mortuis, iā non moritur*, Roman. sexto. Si enim corpus Christi verum frangitur, & teritur, certè corrūpitur & moritur.

RESPONDEO, nunquam fuisse quæstionē, an Christi corpus verè, vt est in se, frangeretur manibus, & dentibus tereretur, certum enim est, & semper fuit, Christi corpus incorruptibile nunc existens, nō posse frangi, & teri, nisi in signo, siue Sacramento, ita vt dicatur frāgi, ac teri, cùm signum eius, id est, species panis frangitur, & teritur.

AT quæstio fuit, an signū, quod frangitur, & teritur, sit nudum signum, an verò cōtineat Christi corpus re-

CAPVT IX.

Soluitur obiectio ducta ex ratione.

BIICIVNT postremò eam rationem. In omni cœtu multitudinis sæpe accidit, vt maior pars vincat meliorem, igitur in Concilijs Ecclesiæ, vbi definiuntur omnia ad plura suffragia, facilè fieri poterit, vt contingat error.

DEINDE esto, Concilia legitima non possint errare, tamen quis nouit, an vllum fuerit vnquā legitimum Concilium? Nec enim est Concilium legitimum, nisi Episcoporum fidelium. quis autem scire potest, an qui in Concilio conueniunt, habeant veram fidem, & veram ordinationem?

DENIQVE, in antiquis Concilijs cōueniisse Episcopos ex multis prouincijs, quæstionem propositam diligenter examinasse, subscripsisse deinde spōte sua, non aliqua vi externa coactos, & alia eiusdē generis fecisse, quæ requiruntur ad legitima Concilia, vnde nouimus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi ex fide historicorũ? At historici (diuinis exceptis) A non raro mentiuntur, & certè non firmam & infallibilem fidem faciunt. Restat igitur, vt Conciliorum decreta sint omnia dubia.

Respondemvs, in cœtibus humanis aliquando id accidere, vt maior pars vincat meliorem, in Concilio autem Ecclesiæ, vbi Spiritus sanctus præsidet, & vbi Christus est in medio eorum, qui in nomine ipsius cõgregati sunt, & vbi ille adest, cui dictum est ab ipsa Veritate: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* non est, quod tale aliquid timeatur; nam etiamsi maior pars resistat meliori, vt factum est in Concilio Ariminensi, & Ephesino secũdo, tamen nunquam vincit, mox enim irritantur eiusmodi Cõciliorũ acta ab eo, cui conuenit ex officio fratres cõfirmare, quemadmodum in prædictis Concilijs Ariminetũ & Ephesino secundo factum videmus.

Ad Alteram obiectionem respondeo, non esse necessarium, vt sciamus Episcopos, qui ad Concilium B conueniunt, habere verã fidem, & veram ordinationẽ, sed satis esse, si non constet cõtrarium. Nã etiamsi summus Põtifex, quod fieri non posse credimus, & omnes Episcopi, qui ad aliquod generale Concilium a summo Pontifice conuocãtur, essent corde hæretici, & sola externa professione Catholici, nec verè accepissent sacri ordinis inuisibilem characterẽ, sed nudam impositionem manuum, tamen certi sumus, Deum nunquã permissurum, vt eiusmodi Conciliũ in decretis suis formãdis erraret, assistit enim Concilio Spiritus sanctus, non tam propter ipsum Conciliũ, quàm propter Ecclesiam vniuersam, quæ diuino præcepto tenetur, Episcoporũ sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne erraret Ecclesia vniuersa, diuina prouidẽtia faceret, vt etiã Concilium illud Episcoporum fictorum, vellet, nolet, verissimam fidem Ecclesiæ sequendam proponeret.

Proinde, vt conuentus aliquis Episcoporum legitimus sit, & dicatur: id solum requiritur, vt Episcopi C illi conueniant, qui in Ecclesia ordinarie præsident, & Episcopi veri atque Catholici palàm ab omnibus habẽtur, quidquid sit de ijs, quæ in cordibus eorum latent.

Qvia tamen nõ solum scimus Deo curæ esse salutem Ecclesiæ suæ, sed etiam ex Scripturis didicimus, Dei prouidẽtiam suauiter omnia disponere: propterea certò credimus, Deum non permissurum, vt in Concilio, quod ab Ecclesia legitimum creditur, conueniant Episcopi, aut omnes, aut pro maiori parte non legitimi, aut nõ Catholici, esset enim vehementer durum, ac violentum (etsi non impossibile Deo, qui etiam per iumentum aliquando corripuit Prophetæ insipientiam) vt Concilium totum hæreticorum, repugnante voluntate ac sententia, decretum Catholicum conderet.

Ad Postremam obiectionem quidam respondent, vt Vega in Conc. Trid. li. 3. cap. 39. Concilium esse legitimum, fide Catholica teneri a fidelibus, nõ quia id historici testantur, sed quia ipsum Cõcilium hoc definiuit: solent enim Concilia initiò actorum definire, suum conuentum esse legitimum, & in Spiritu sancto congregatum.

At profectò non videtur hæc solida responsio. Primvm, quia vetera Concilia non solebant initiò testari, suum cõuentum esse legitimè, & in Spiritu sancto congregatum. Concilia verò quædam posteriora, vt Constantiense, Basileense, Lateranense, Tridentinum, & alia, id quidem testantur, sed non tanquam decretum aliquod formant de fide. Nusquam enim inuenitur inter canones proprie dictos, alicuius Concilij aliquis canon, quo definiatur illud ipsum Concilium esse legitimum, à quo canones illi conditi sunt.

Secvndo, aut constat nobis aliunde Concilium aliquod fuisse legitimum, dum definire vellet, se esse legitimum aut non constat. Si constat, frustra cõditur tale decretũ: si non constat, iam de ipso decreto dubitare incipiemus: si enim ambigo, an fuerit legitimũ Concilium antequam definiret se esse legitimum, ambigo etiam, an non erruerit in eo ipso decreto, quo se legitimum esse pronunciauit.

Alii igitur respondent, Conciliũ aliquod esse legitimũ iis, qui tunc adsunt præsentes, euidens esse posse sine alia probatione. Vident enim cõuenisse in vnũ Episcopos, qui habentur ab omnibus veri Episcopi, & cõuenisse ex variis prouinciis, & vocatos ab eo, qui habet auctoritatẽ, & si quid aliud requiratur ad legitimũ Concilium, id etiam videre possunt: nihil enim inuisibile, vt suprà diximus, requiritur.

Posteris autẽ, vel absentibus, id ipsum est notum ex humana fide, sed certissima, & quæ euidẽtiæ naturali aliquo modo comparari possit. Nam exẽpli gratia, Nicænum Concilium fuisse legitimum, non solùm vnus aut alter historicus testatur, sed multi & varij scriptores eius temporis, & temporum consequentium, & Ecclesia, quæ nunc est, id ipsum asserit, nec est, aut fuit, qui contrarium sentiat, aut senserit.

Qvare, quemadmodum fuisse quondam Consulem Ciceronem, Iulium Cæsarem Dictatorem, Octauianum cum Antonio prælio nauali decertasse, & alia id genus, etsi ex fide humana pendeant, tamen adeò certa sunt, vt euidentiam quandam habere videantur: Sic etiam Cõcilia Ecclesiæ, quæ nos legitima fuisse dicimus, tot habent testimonia omnium ætatum, vt nihil dubitationis in animis nostris relinquant: quò minus credamus, talia fuisse, qualia dicuntur.

Qvare cùm ex fide Catholica habeamus, Concilia legitima à summo Pontifice confirmata, non posse errare, & ex naturali euidentia, aut ex fide humana certissima sciamus, Concilium Nicænum, Constãtinopolitanum, Ephesinũ primũ, & alia huiusmodi legitima, & à summo Põtifice approbata fuisse, id certè sequitur, vt huiusmodi Conciliorũ decreta certa fide credamus. Vide, si placet, de hac re Melchiorem Canum libro 6. de locis, cap. vlt. in solutione decimi argumenti.

CAPVT X.

Concilia particularia non probata à summo Pontifice, non omnino certam fidem facere.

Sequitvr iam altera quæstio, num vi delicet Concilia à summo Pontifice non confirmata, certam fidem faciant: quæ non est controuersa inter Catholicos & hæreticos, & vix etiam inter Catholicos: ideò rem totam breuiter explicabimus, ac primùm de Cõciliis particularibus, deinde de generalib. agemus. D

De prouincialibus igitur duo ex cõmuni sententia Catholicorum asserimus, posse eiusmodi Cõcilia absolutè errare, tamen magnæ esse auctoritatis, ita vt temerarium sit, eis non acquiescere. Quod eiusmodi Concilia possint errare, testis est Carthaginẽse Concilium sub Cypriano, quod fuit nationale, celeberrimũ, legitimum, Episcoporum octoginta quinque, quorum pleriq; Martyres, aut Confessores erãt, vt patet ex epistola Cypriani ad Iubaianum, & tamen errauit.

Secvndo, testis est quinta Synod? Romana sub Symmacho, vbi legimus. Concilia prouincialia, quia præsentiam Papæ non habent, valitudinem perdidisse.

Tertio, Prosper in Chronico anni CCCC.XX. dicit hæresim,

hæresim Pelagianã à Concilio Africano ducentorum A sia, Arelatensia, Hispalensia, &c, videntur ipso vsu Ecclesiæ quodãmodo probata. Tertio, quia si aliquot sancti Patres casu in eãdem sententiam conuenientes, faciunt argumentum probabile, quantò magis L. aut L X. Episcopi simul conuenientes, & inuocato Spiritu, aliquid communi consensu statuentes?

CAPVT XI.

Concilia generalia, ante confirmationem summi Pontificis, errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis institutionem.

Iam verò de Cõcilijs vniuersalib. varię sunt opiniones. Parisienses enim, & illi omnes, qui docẽt Conciliũ esse supra Papã, & aliqui præterea alij existimãt, Cõcilia generalia legitima nõ posse errare, etiã ante cõfirmationẽ Põtificis. Cõtrarium docent alij, vt Caietanus in Apolog. parte 2. cap. 21. Turrecremata li. 3. cap. 32. 33. 34. & 38.

Nota duo. Primo, Legatos aliquãdo mitti ad Cõcilium cũ instructione sedis Apostolicæ, sicut legimus factum in Concilio IV. VI. & VII. aliquando sine instructione, vt factum est in Concilio Tridentino. cuius ratio est, quia in illis primis Concilijs vna tãtum quæstio tractabatur, & ideo facilè poterat Põtifex explicare Legatis, quæ esset sentẽtia sua de illa quęstione. At in Cõcilio Tridẽtino, tot quæstiones, & tã va. iæ tractãdæ erãt, vt nõ posset cõmodè eiusmodi instructio haberi.

Secvndo nota, posse quatuor modis contingere, vt fiat generalis Concilij definitio. Primo, vt Patres consentiant, & definiant, dissentientibus Legatis Apostolicæ sedis. Secvndo vt definiant consentientibus Legatis, sed contra instructionem Pontificis agẽtibus. Tertio, consentientibus omnibus, etiam Legatis, sed qui non habuerunt certam instructionẽ. Qvarto, consentientibus omnibus cum Legatis habentibus, & sequentibus Papæ instructionem.

Ac de primo, & secundo modo nulla est difficultas. Constat enim talia Concilia errare posse, nam in primis, de facto errauit Concilium Ephesinum secundum, quod repugnantibus Legatis Papæ Leonis definire voluit, vt patet ex epistol. B. Leonis 24. & 25. & ci Item Concilium Constantinopolitanum tempore Nicolai I. errauit, cùm Legati Nicolai contra instructionẽ Papæ egerint, vt patet ex epist. Nicolai ad Patriarchas, & cæteros Episcopos Orientis, & ex Zonara in vita Michaẽlis Imperatoris.

Secvndo, eiusmodi Concilia, non solùm non cõfirmata, sed etiam reprobata dici debẽt, idem enim est siue Pontifex expressè Concilium reprobet, siue Conciliũ agat contra Pontificis sententiam. Constat autem Concilia reprobata à Pontifice nullam habere auctoritatem, vt multis exemplis ostẽdit Gelasius in tomo de Anathemate, & in epistola ad Episcopos Dardaniæ.

Tertio, non possunt dici legitima Concilia, quæ pugnant cum suo capite, & similiter quãdo cõsentiunt Legatis agentibus contra informationem, quia tunc Legati non agunt, vt Legati, cùm non agant nomine Pontificis, disertè enim D. Leo in epist. 45. ad Pulcheriam, & Agatho in epist. ad Imperatorem, quæ lecta est in 6. Synodo act. 4. affirmant se non dare auctoritatem Legatis, nisi agant secundum sibi traditas regulas.

De Tertio modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale Concilium posse errare, neque esse infallibile eius iudicium ante confirmationem Pontificis. Primo, quia sententia eius Concilij non est vltimum iudicium Ecclesiæ, & tamen si non posset errare, esset

Universidad de Deusto
Biblioteca

vltimum,& irretractabile iudicium.non esse autem vltimum iudicium horum Conciliorum,planũ est. Nam eiusmodi Concilia ad Pontificem mittuntur,& Pontifex Concilium approbare potest,vel reprobare, vt patet ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ, & ex Nicolao in epi. ad Michaëlem,& ex praxi Cõciliorum petentium confirmationem, de qua re Turrecremata lib.3.c.54.ac nominatim ex Bulla Pij IV.in qua confirmat Tridentinum Concilium.

PRÆTEREA SECVNDO,firmitas Cõcilij nascitur ex cõsensione,& coniunctione corporis cũ capite. at caput nondum aperuit sententiã suam,etsi enim Legati præsunt nomine Pontificis, tamen nõ sunt reuera Pontifices,nec sciunt,quæ sit mens Põtificis,nec habẽt illud priuilegium non errandi,quod habet Pontifex.

TERTIO,Concilium Basileense sessione 2.vnà cum Legato Pontificis cõmuni consensu statuit,Concilium esse supra Papã,quod certè nunc iudicatur erroneum.

QVARTO,potest errare Concilium, quod aliquid definit contra instructionem Pontificis, vt de facto errauit Concilium Constantinopolitanum,cõsentientibus etiã errori Legatis Nicolai I. ergo potest etiam errare,quando nulla habetur instructio,nam non tenentur Episcopi in Concilio sequi illam instructionem, alioqui nõ essent iudices,neque essent libera suffragia.

AT OBICIVNT,eiusmodi Concilium est generale legitimum,& vniuersalem Ecclesiam repræsentans, ergo errare non potest.

RESPONDET CANVS,Concilium nõ posse errare eo modo,quo Ecclesia non potest errare,id est,sicut Ecclesia non potest errare in ijs, in quibus omnes de Ecclesia conueniunt,sic etiam Concilium non potest errare in ijs in quibus omnes de Concilio cõueniunt.

AT CONTRA,nam Ecclesia potest errare quoad fidem personalem,& ideo in eo solùm non potest errare,in quo omnes conueniunt. At concilium non potest errare in iudicio de fide, id est, in decreto formando. est autem verum decretum Concilij. quod fit à maiori parte,alioqui nullum esset legitimum Concilij decretum,cùm semper aliqui dissentiant. ergo Concilium absolutè dicitur errare,quando errat maior pars, quæ format decretum. Quare alia ratione soluendam esse obiectionem existimo.

DICO igitur.Concilium illud nõ posse errare,quod absolutè est generale & Ecclesiam vniuersam perfectè repræsentat,eiusmodi autem Concilium non est, ante quàm adsit sententia summi Pontificis.Nam Episcopi cæteri repræsentant quidem corpus Ecclesiæ, & quod illi faciunt,corpus Ecclesiæ facere censetur, ac Legati Papæ non ita repræsentant caput Ecclesiæ.id est,ipsum Papam,vt quod ipsi faciunt, absolutè censeatur fecisse Papa,alioqui nulla requireretur cõfirmatio: sed solum repræsentant Pontificem,tãquam vicarij, & internuncij ipsius,qui ad ipsum referre debeãt.cùm oriũtur dubia,& sententiam eius exspectare,& exequi.Itaque tale Concilium cùm nõ repræsentet absolutè auctoritatẽ capitis,non nisi imperfectè totam Ecclesiã repræsentat.

QVOD si quis omnino velit eiusmodi Concilium absolutè totam Ecclesiam repræsentare,is respondere poterit,Concilium generale nõ censeri prorsus absolutũ,nisi post confirmationem Pontificis,cùm autẽ dicitur Concilium generale non posse errare,& eius decreta certã fidem facere,id esse intelligendum,quando absolutum fuerit penitus,& ab omnibus obsignatum.

OBIICIVNT SECVNDO,quod Concilia dicant anathema contrarium sentientibus,antequã confirmẽtur.

RESPONDEO,illa quidem dicere anathema,sed intelligere,illud vim habiturum, si fuerit à Pontifice cõfirmatum,sicut quando Iudex, à quo appellari potest, fert sententiam mortis in aliquem, intelligitur illum debere mori,nisi Princeps sententiam retractet.

DE QVARTO modo vix dubium esse potest,videtur enim esse certum,tale Concilium non posse errare. primùm enim in tali Concilio inuenitur expressus cõsensus capitis,& membrorum,ac proinde totius Ecclesiæ,quæ sine dubio errare nõ potest,neque obest,quod instructio illa à Pontifice data non videatur definitiua sententia Apostolicæ sedis:nam quando Concilium cõsentit cum Pontificis sententia,formaturque decretum à Legatis nomine Pontificis,tunc incipit esse sententia definitiua,& vltima,non solùm Concilij,sed etiã Pontificis,neque potest Pontifex eam retractare, nam certò intelligit,sententiã suam fuisse à Deo quando à Cõcilio approbatur,vt dicit D.LEO in epist.63. ad Theodoretum,*Quæ*,inquit,*Dominus nostro primo ministerio definierat,vniuersa fraternitatis irretractabili firmauit assensu vt verè à se prodire ostenderet, quod primo à prima omnium sede formatum,totius Christiani orbis iudicium recepisset, vt in hoc quoque capiti membra concordent,&c.*

QVOD vt melius intelligatur,sciendum est,Pontificem mittere solere Legatos instructos de sententia Apostolicæ sedis cum ea conditione, vt si Concilium consentiat iudicio Apostolicæ sedis,formetur decretũ: sin minꝰ, differatur decreti formatio, donec Romanus Pontifex consultus respondeat.Id quod patet ex Concilio Chalcedonensi,nam act.3.cùm Conciliũ consensisset iudicio Pontificis circa depositionem Dioscori, mox Legati his verbis formauerũt decretum: *Sanctissimus ac beatissimus Papa,caput vniuersalis Ecclesiæ Leo,per nos Legatos suos,sancta Synodo consentiente,Petri Apostoli præditus dignitate,qui Ecclesiæ fundamentum,ac petra fidei, & cælestis regni ianitor nuncupatur,Episcopali dignitate Dioscorum nudauit,& ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.*

DEINDE actione 16.cùm Concilium aliquid statuere vellet contra instructionem Pontificis, Legati dixerunt debere prius id significari Apostolicæ sedi. quando ergo Concilium definit aliquid,sequens expressam sententiam Pontificis,idem est,ac si cõfirmatum esset.

ACCEDIT ad hæc,quod Concilium Chalcedonẽse in epistola ad Leonem,quæ habetur act.3.dum petit confirmationem decretorum, apertè dicit, se scribere Pontifici,& petere confirmationem, quoniam præter decretum de fide contra Dioscorum,alia etiã quædam statuerunt sine expressa Pontificis sententia itaque solùm petunt confirmationem eorum, quæ definierant præter Pontificis sententiam.

IPSE etiam Leo in epistola 61.ad Concilium Chalcedonense,qua illud confirmat,indicat non fuisse opus sua confirmatione,nisi quia dubitabant aliqui,an reuera cum eius consensu factum fuisset decretum Concilij,qua etiam ratione confirmauit Pontifex multa alia similia Concilia,non quia errare potuerant,sed vt omnibus certius constaret, quæ Legati egerant, verè ex mandato expresso Pontificis egisse.

DENIQVE in eiusmodi Concilijs, non expectata alia confirmatione Pontificis,mox fit exequutio,id est, damnantur,qui contrarium sentiunt,vt manifesti hæretici,& deponuntur ab episcopatu,vel sacerdotio. Ita in Nicæno Cõcilio damnati sunt & in exilium acti sex Episcopi vnà cum Ario,vt scribit Ruffinus libro decimo historiæ,cap.5. In Ephesino Concilio damnatus, & depositus est Nestorius,vt Euagrꝰ testatur libro primo,capite quarto.In Chalcedonensi,actione tertia depositus est Dioscorus,& actione quarta decem Episcopi Aegyptij iudicantur hæretici,quia nolebant acquiescere decreto prolato actione tertia.

IN Concilio VI.act.8.& 12.damnatur, & deponitur & in exilium eiicitur Macharius Patriarcha Antiochenus cum aliquot suis discipulis, & action. 15. damnatur,& deponitur Polychronius Presbyter. At si Concilia ista ante confirmationem Pontificis errare potuissent, non fuissent illi manifesti hæretici, qui ante confirmationem resistebant.

CAPVT XII.

An sit maior auctoritas Concilij, quàm Scripturæ.

DIXIMVS de auctoritate Conciliorum absolutè considerata, nunc de eadem dicendum est per comparationem ad alia fidei principia,id est, ad verbum Dei scriptum, (nam de traditionibus eadem est oratio) & ad Pontificẽ.Et quidem hæretici huius temporis passim clamant nos subijcere Scripturam Cõciliis.CALVINVS libro 4.institut.cap.9.§.14.*Subijcere in eum modum*,inquit,*Dei oracula hominum censuræ,vt ideo rata sint, quia placuerunt hominibus, blasphemia est, & indigna, quæ commemoretur.*Similia apud alios passim inueniuntur.

CAETETVM hæc non nostra blasphemia,sed ipsorum impostura est.Catholici enim Scripturam sacram non subijciunt,sed anteponunt Conciliis:neque in hoc vlla controuersia est. quod si interdum Catholici aliqui dicunt, Scripturã pendere ab Ecclesia siue à Concilio, non intelligunt quoad auctoritatẽ, & secundum se, sed quoad explicationem,& quoad nos.Obseruandum est igitur, multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram & Conciliorũ decreta,ex quibus intelligitur, Scripturam præponi Concilijs.

PRIMVM est,quod scriptura est verbũ Dei immediatè reuelatum,& scriptum quodámodo Deo dictante, iuxta illud 2.Petri 1. *Spiritu sancto inspirãte loquuti sunt sancti Dei homines.*Et 2.Tim.3.*Omnis Scripturæ diuinitus inspirata.* Quod tamen nõ sic intelligẽdũ est, quasi semper scriptores sacri nouas reuelationes habuerint, & scripserint ea, quæ antea ignorabant: constat enim Euangelistas Matthæum, & Ioannem scripsisse ea, quæ viderunt, Marcum, & Lucam ea, quæ audierunt, vt Lucas ipse fatetur initio Euãgelij: *Sicut tradiderunt*,inquit, *nobis qui ab initio ipsi viderunt.*

DICVNTVR igitur scriptores sacri habuisse immediatam reuelationẽ, & scripsisse ipsius Dei verba, quia vel noua quędã,& antea incognita eis reuelabantur à Deo, iuxta illud Psal.50. *Incerta, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.*Vel Deus immediatè inspirabat,& mouebat scriptores ad scribenda ea,quæ viderãt, vel audierant, & eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Vt enim dicitur verè epistola principis quæ à principe dictatur, etiamsi is, qui eã scripsit, anteà sciebat,quæ scripturus erat:ita dicitur, & est immediatum Dei verbum: quod scriptum est ab Euangelistis,Deo inspirante,& dirigente, licet scripserint ea, quæ viderant, vel audierant.

AT Concilia nõ habẽt, neque scribunt immediatas reuelationes,aut verba Dei,sed tãtùm declarant,quodnam sit verbum Dei scriptum vel traditũ, & quomodo intelligi debeat,& præterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones. Itaque Cõcilia cùm definiunt qui sint libri canonici,& diuini,non faciunt eos esse infallibilis veritatis, sed declarant solùm esse tales.

SIC etiam Concilium Tridentinum sess.13.capite 1. cùm definit, verba illa,*hoc est corpus meum*,intelligi propriè,non figuratè, non edit,sed declarat verbũ Dei. Et cùm Nicænum Concilium definiuit Christum esse homousion Patri deduxit conclusionem ex scripturis, in quibus disertè continetur vnum esse Deũ, & Patrem esse Deum:ac Filium esse Deũ,ex quibus sequitur, necessario Patrem,& Filium eiusdẽ esse substantiæ,& diuinitatis.Et similiter Cõcilium sextum, cum definiuit in Christo duas esse volũtates,diuinã & humanam,deduxit cõclusionem ex scriptura,in qua habetur,Christum esse perfectum Deum, & perfectum hominem.

ALTERVM discrimen ex hoc primo oritur, & est: quod scriptores sacri non debuerunt multum laborare in suis libris edendis:satis enim erat,si laborarent scribendo,vel dictãdo,si edebãt vaticinia:vel ad summum reuocando ad memoriam,quę viderant,vel audierant, & cogitarent verba,quibus ea scriberent,si scribebant historias,vel epistolas,vel aliquid simile.

AT Patres in Conciliis debent rem ipsam quærere, id est,conclusiones inuestigare,disputando, legendo, cogitando.Vnde Act.15.legimus in primo Concilio magnam conquisitionem fuisse factam. Idem testatur de Nicæno Concilio Ruffinus lib.10. cap.5. historiæ Ecclesiasticæ,quocirca Act.15.dicunt Patres Concilij, *visum est Spiritui & nobis*, id est, Spiritu sancto nostram industriam & diligentiam adiuuante.at scriptores sacri soli Deo tribuunt ea quæ scribunt, ac propterea tam sæpe repetebant Prophetæ illud dicit Dominus.

TERTIVM est,quod in scriptura nullus potest esse error,siue agatur de fide,siue de moribus,& siue affirmetur aliquid generale,& toti Ecclesiæ commune, siue aliquid particulare, & ad vnum tantum hominem pertinens,tam enim est certum & de fide, sine gratia Spiritus sancti neminem saluari, quàm Petrum, Paulum,Stephanum,& quosdam alios verè Spiritum sanctum habuisse & saluos esse: vtrumque enim eadem scriptura verissima testatur.at Concilia in iudiciis particularibus errare possunt.

QVARTVM est,quod in scriptura non solùm sententiæ,sed etiam verba omnia,& singula ad fidem pertinent.Credimus enim nullum esse verbum in Scriptura frustra,aut non rectè positum:at in Conciliis maxima pars actorum ad fidem non pertinet. Non enim sunt de fide disputationes,quæ præmittũtur,neque,rationes,quæ adduntur,neque ea, quæ ad explicandum, & illustrandum adferuntur,sed tantùm ipsa nuda decreta,& ea non omnia, sed tantùm quæ proponuntur tanquam de fide.

INTERDVM enim Concilia aliquid definiunt, non vt certum,sed vt probabile,vt Concilium Viennense, quod decreuit tenendum, vt probabilius, infantibus in Baptismo infundi gratiam, & virtutes, vt habetur clement.vni.de summa Trinitate, & fide Catholica. Quando autem decretũ proponatur tanquam de fide, facilè cognoscitur ex verbis Concilij:semper enim dicere solent,se explicare fidem Catholicam: vel hæreticos habendos,qui contrarium sentiunt:vel quod est communissimum,dicunt anathema,& ab Ecclesia excludunt eos,qui contrarium sentiunt. Quando autem nihil horum dicunt,non est certum rem esse de fide.

DENIQVE,in ipsis decretis de fide non verba, sed sensus tantùm ad fidem pertinet:non enim est hæreticum dicere in canonibus Conciliorum aliquod verbum esse superuacaneum,aut non rectè positum, nisi fortè de ipso verbo sit decretum formatum,vt in Concilio Nicæno decreuerunt recipiendam vocem ὁμοούσιον.& in Ephesino vocem θεοτόκον.

QVINTVM est,quod scriptura non eget approbatione Pontificis, vt sit authentica,sed tantùm vt innotescat eius auctoritas:at Concilia etiam legitima,& generalia non sunt rata nisi à Pontifice confirmentur, vt ostendimus quæstione superiori.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sanctificiunt quidam, Gratianus d. 19. can. in canonicis, affirmat epistolas Pontificum decretales numerari debere inter Scripturas canonicas; & d. 20. can. decretales, dicit Cõciliorum canones eiusdem esse auctoritatis cum epistolis decretalibus, ergo etiam canones Conciliorum numerandi inter canonicas Scripturas: non ergo Scripturæ præponuntur Conciliis.

PRÆTEREA S. Gregorius lib. 1 epist. 24. dicit se venerari quatuor prima Concilia, vt quatuor libros Euangeliorum.

RESPONDEO ad Gratianum dupliciter. PRIMO, cum esse deceptum ex depravato codice, quem ipse habuit B. Augustini, tribuit enim illum canonem Augustino lib. 2. doctr. Christi, c. 8. codices autem veri, & emendati B. Augustini, nõ habent vt Gratianus refert, sed longè aliter, non enim Augustinus dicit epistolas eas esse Scripturam canonicam, quas Apostolica sedes dare, vel accipere solet, vt Gratianus legit, sed iudicium de Scripturis sanctis pertinere ad Ecclesias, atque ad eas potissimùm, quæ Apostolicas sedes, vel epistolas accipere meruerunt, quales sunt Roma, in qua sedit Petrus, & ad quam scripsit Paulus, Ephesus, in qua sedit B Ioannes, & ad quam scripsit idem Paulus, & aliæ quædam.

DICO SECVNDO, Gratianum, etiam hoc errore posito non voluisse dicere, decreta Pontificũ esse propriè Scripturas sacras, & canonicas, vt sunt Euangelia, vel Psalmi, sed esse Scripturas sacras, vt distinguantur à prophanis, & canonicas, vt distinguãtur à scriptis sacris Patrum, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi, licet enim canones Pontificum & Conciliorum distinguantur, & postponãtur Scripturæ diuinæ, tamen suo modo sunt & dici possunt scripta sacra, & canonica, quomodo VII. Synodus actio. 3. vocat decreta Conciliorum diuinitus inspiratas constitutiones. Immò Innocentius cap. cum Marthæ, extra de C celebratione Missarum, vocat Scripturam sacram sententiam illam Augustini: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre* serm. 17. de verbis Apostoli.

QVOD autem Gratianus senserit Conciliorum decreta non esse æquanda diuinis Scripturis propriè dictis patet ex 36. causa. q. 2. can. placuit, vbi Hieronymi sententiam, quia munita erat testimonio diuinæ Scripturæ, anteponit Concilij decreto.

AD Gregoriũ respondeo illud, sicut, sonare similitudinem, non æqualitatem vt illud Mat. 5. *Estote perfecti sicut pater vester cœlestis perfectus est.* Vel si æqualitatem sonet, dicendum erit, non comparari à Gregorio Cõcilia cum Euangeliis in omnibus, sed tantùm in ipsa cer- D titudine eorũ, quę in Scripturis dicuntur, & in Conciliis definiuntur. Cũ enim vtraque sint infallibilis veritatis, æquè certa dici possunt. sed iam quandoquidem Concilia nõ sunt maioris auctoritatis, quàm Scripturę, restat vt illud explicemus, vtrum saltè maioris sit Concilij œcumenici, quàm summi Pontificis auctoritas.

CAPVT XIII.

An Concilium sit supra Pontificem.

QVAESTIO hæc exorta est tẽpore Cõcilij Pisani, quia cùm duo Pontifices, qui simul sedebant in schismate, Gregorius duodecimus & Benedictus decimus tertius, non videbantur seriò cogitare de tollendo schismate per spontaneã abdicationẽ, quemadmodum ante Pontificatum vterque vouerat, & iurauerat: Cardinales vtriusque partis secesserũt Pisam, & tractare cęperunt, an sibi liceret inuitis Põtificibus illis Concilium generale conuocare & eos Pontifices deponere. Meminit Antoninus huius disputationis, quæ Florentiæ habita est, tertia parte summę historialis tit. 22. cap. 5. §. 2.

DEINDE, cũ paulò post fieret Concilium Constantiense, & Ioannes XXIII. qui solus ad Concilium accesserat, à Concilio clam discessisset, atque ita Concilium sine capite remansisset, tractare Patres cœperunt, an Concilium posset inuitum Pontificem iudicare, & deponere. Sed maximè controuersia creuit tempore Cõcilij Basileensis. quia enim Eugenius Papa quartus Concilium Basileense inchoatũ dissoluere volebat, & impedire, ne vlterius progrederetur, cœperũt Patres quærere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est, generali Cõcilio, & quoniam paulò ante viderant duos Pontifices Ioannẽ XXIII. & Benedictũ XIII. depositos fuisse per Concilium Constantiense, & sic impositum finẽ maximo schismati: cœperunt meruere, ne si Põtifex nõ teneatur obedire Concilio, iterum schisma renouaretur, & sine vllo remedio Ecclesia remaneret. Itaque hac occasione tũc plurimi in eam sententiam iuerunt, vt Concilium esset supra Pontificem.

SED dum voluerunt schismatibus viam præcludere ipsi nouum schisma fecerũt, creato Pseudopapa Felice quinto, qui postea cognito errore abdicauit se Pontificatu: & quãuis postea in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo videatur quæstio definita, tamẽ quia Florentinum Concilium, non ita expressè hoc definiuit, & de Concilio Lateranensi, quod expressissimè rem definiuit, nõ nulli dubitant, an fuerit verè generale: ideo vsque ad hãc diẽ quæstio superest, etiã inter Catholicos.

OBSERVANDVM est autẽ, duobus modis posse comparari Papam cum Concilio: VNO modo, vt sumatur ab vna parte solus Papa verus, & indubitatus, ab altera Cõcilium generale, cui præsit Papa per se, vel per legatos, ita vt nihil definiatur sine cõsensu ipsius: ALTERO modo, vt sumatur ab vna parte solus Papa, ab altera Cõciliũ generale, cui Papa nec per se, nec per suos legatos præsit. Intelligo autem non præsidere per suos legatos, etiam quando legatus quidẽ ab eo missus præest Concilio, sed agit contra ipsius Pontificis voluntatem, tunc enim non est verè eius legatus, licet pro tali se gerat.

QVAESTIO præsens, licet nonnullis videatur præcipuè versari circa priorem comparationẽ, quippè qui existimant Concilium sine Papa non esse verum Concilium, & proinde sine dubio Papam esse maiorem tali Concilio: tamen reuera quæstio præcipua est de posteriore cõparatione. Quod patet, PRIMO, quia ista quęstio introducta est propter Pontificum depositionem, id est, ad inquirendum an Papa etiã inuitus à Concilio iudicari, damnari, & deponi posset.

AD hunc autẽ finẽ superuacanea est illa quæstio, an Concilium cum Papa sit maius solo Papa, nam siue sit maius, siue minus, nunquã iudicabit, neque damnabit neque deponet inuitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret, quod nihil agit sine consensu Papæ: Num Papa seipsum inuitum volet iudicari, & damnari:

SECVNDO idem patet ex Concilio Basileensi, nam Basileenses Patres, qui definierunt Conciliũ esse supra Papam, suum Concilium Basileense asserebant esse supra Eugenium Papam, eo tẽpore, quo in Concilio neque Papa, neque eius legatus aderat. quin etiã Papã omnibus modis repugnantem deponere aggressi sunt.

HAEC ergo est præcipua quæstio, & sola tractãda, nã ex huius explicatione patebit etiam quid sit dicendum de priori. Qui enim docent Papã esse supra Concilium sine ipso celebratum, iidem docẽt Parem esse auctoritatem

ctoritatem in solo Papa, & in Concilio cũ Papa intensiuè, licet extensiuè sit maior in Concilio: & proinde non posse à tali Concilio Papam iudicari, vel damnari, nec eiusmodi Concilij decreta, eum obligari coactiuè, sed tantùm directiuè, & posse in eis dispensare, exceptis decretis de fide, quæ immutabilia sunt. Ratio horum est, quia par in parem non habet potestatem.

QVI verò docent Concilium sine Papa esse supra Papam, docent etiam consequenter, Concilium cum Papa esse supra Papam, & obligare Papam, tametsi ipsi iidem fatentur, posse Papam tanquam ministrum Ecclesiæ dispensare in præceptis Concilij generalis, sed si malè dispensauerit, posse corrigi & puniri posteà à Concilio generali. Hac ergo prima comparatione omissa, sola secunda tractanda est.

CAPVT XIV.

Explicantur opiniones diuersæ.

PORRO de proposita quæstione tres inuenio doctorum sententias. PRIMA est, Concilium esse supra Pontificem, id quod asserunt in primis omnes hæretici huius temporis, & nominatim Hermannus Hamelmãnus id probare conatur multis argumentis libro tertio, capite 13. Prolegomenorum. Idem asseruit Cardinalis Cameracensis, Ioannes Gerson, Iacobus Almainus, & alij nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus in tractatu de concordantia canonica. libro secundo, capite vltimo. Panormitanus in capite significasti, extra de electione, & ibidem magister eius Cardinalis Florentinus, item Abulensis in caput decimum octauum Matth. q. 108. & in defensorio trium conclusionum, & quidam alij.

VT autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duo esse fundamenta huius opinionis. PRIMVM est, C Papam nõ esse propriè caput Ecclesiæ vniuersæ simul congregatæ, id quod non eodẽ modo intelligunt hæretici, & alij auctores. Hæretici enim volunt Papam nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tantùm Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, & ad summum Patriarcham Occidentis.

AT alij auctores citati docent Papam esse caput & pastorem singulorum Christianorum, & singularum Ecclesiarum si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ simul congregatæ in Concilio generali. Tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quandam corporis: & tota potestas, quæ erat sparsa in variis membris ibi vnitur, ita vt comparare Papam cum cæteris Christianis seorsum sumptis, sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: at comparare Papam D cum Concilio sit comparare partem cum suo toto, & proinde minus cum maiore.

ET ne dicamus, Concilium sine Papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunt secundũ fundamentũ, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tã in Concilio, quàm in Papa, sed in Concilio principalius, immediatius, & immobilius. Dicũt enim Christũ immediatè omnem potestatem soluendi, & ligãdi tribuisse Ecclesiæ, & cùm Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem: quia tamen nõ potest Ecclesia semper congregata manere, & exercere per se hãc potestatem, instituit Christus summũ Pontificem, tãquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesię, & in eo posuit hanc potestatem summã, vt eam exerceat nomine Ecclesiæ.

DIFFERVNT quidẽ inter se hi auctores, quod aliqui ponunt hanc potestatẽ formaliter, & subiectiuè in solo Pontifice, in Ecclesia autẽ ponunt eam, vt in fine, quia est propter Ecclesiã, & vt in regulante, quia Ecclesiæ A est regulare, & dirigere Papã, cùm ipsa non possit errare, Papa autẽ possit: ac denique vt in supplẽte, quia deficiente Papa propter mortem naturalem, aut ciuilem, Ecclesia supplet eius officium.

ALII verò volũt esse formaliter, & subiectiuè principaliter in Ecclesia, instrumẽtaliter in Põtifice, conueniunt tamẽ in eo omnes, vt doceant esse hanc potestatẽ immediatè in Ecclesia, & proinde mortuo Papa vel deposito, vel nolente adesse Concilio, Conciliũ non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, & habere potestatem Papalem definiẽdi de fide, sanciẽdi leges, dandi indulgentias, &c ex quibus deducũt, Concilium esse supra Papã, & posse ipsum iudicare, & punire, & idem esse quærere, an Papa sit maior Concilio, ac si quæreretur, an pars sit maior suo toto.

DENIQVE volunt Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in republica Veneta, vel magister ge- B neralis in aliqua religione. Cõstat enim Ducem Venetum esse supra singulos magistratus, & supra singulos senatores, & ciuitates Venetas, non tamẽ supra totum senatum simul collectum, & quãdo moritur Dux, certum est totam auctoritatẽ etiã ducalem esse in senatu. Quomodo etiam magister generalis, est supra singulos religiosos, etiam priores, & prouinciales, tamen non est supra congregationem generalem, cum ei parere debeat, non imperare.

SECVNDA opinio est aliquorũ Canonistarum, qui volunt Papam quidem esse supra Cõcilium, & à nemine iudicari posse inuitum, tamẽ posse ipsum sese subiicere Concilio, & dare illi supra se potestatem: & si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilij, etiam si de ipsius depositione ageretur. ita docet gloss. in can. nos si incompetenter. 2. q. 7. & in can. in Synodo. d. 63.

VLTIMA sententia est ferè communis, quod videlicet Papa adeò sit supra Concilium, vt non possit etiam se subiicere eius sententię, si propriè de sententia coactiua agatur. Hęc sentẽtia videtur esse omniũ Scholasticorum veterũ, vt Alberti, B. Thomæ, D. Bonauenturę, Richardi, Paludani, & aliorũ in 4. dist. 19. vbi de clauibus agitur, tametsi ex professo ipsi de hac re non disputarunt.

EXPRESSE autẽ hoc docent S. Anto. 3. p. tit. 22. c. 10. § 4. summę historial. & 2. p. t. 3. c. 11. summę Theologicæ. Ioannes de Turrecremata lib. 2. cap. 93. & 104. summæ de Ecclesia. Aluarus Pelagius de plãctu Ecclesiæ, lib. 1. art. 6. Dominicus Iacobatius lib. 10. de Conciliis, art. 7. in quo fusissimè quæstionẽ disputat, & soluit sexaginta tria argumenta aduersariorũ. Cardinalis Caietanus in tractatu de comparatione Papæ, & Cõciliorum, & in Apologia pro tractatu prædicto. Albericus Pighius libro 6. de hierachia Ecclesiæ. Frãciscus Ferrariensis in lib. 4. contra Gẽtes. ca. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potestate Ecclesię, & Petrus de Mõte in libro de potestate Papæ, & Cõcilij. Frãciscus Turrianus in tribus libris, quos de hac quęstione scripsit, & canonistæ ferè omnes in capite significasti, de electione, & can. si Papa. dist. 40. Ioannes Ant. Delphinus lib. 2. de Ecclesia, cap. vlt. Thomas Campegius in tractatu de potestate Romani Pontificis, cap. 22. & sequentibus. Nicolaus Sanderus lib. 7. de visib. monarchia, vbi agit de Concilio Constantiensi, pag. 540.

CAPVT XV.

Summum Pontificem caput esse totius Ecclesiæ.

IAM verò, vt rei veritas declaretur, adferemus ac demonstrabimus aliquot propositiones, quarum hæc sit PRIMA, *Romanus Pontifex est pastor*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pastor, & caput non solum omnium Ecclesiarum particularium sed etiam totius vniuersalis Ecclesiæ simul congregatæ à Christo immediatè constitutus. Hęc est contra primum fundamentum aduersariorum, quæ tametsi probata est fusissimè in libris de Pontifice, tamen etiam hoc loco breuiter probanda est.

IGITVR probatur PRIMO ex scriptura. Petrus est fundamentum Ecclesiæ, à Christo positum, iuxta illud: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Matth. 16. Proinde caput, ac pastor: nam quod est in domo fundamentũ, est in corpore caput, & in grege pastor. Vt enim fundamentum non pendet à domo sed domus à fundamento, ita etiam caput non pendet à corpore, sed corpus à capite, & pastor non pendet à grege, sed grex à pastore. Quod autem per Ecclesiam eo loco intelligatur Ecclesia vniuersalis, etiam congregata, vt est generale Concilium, probatur ex cap. Mat. 18. vbi de eadem sua Ecclesia Christus dicit: *Si eos non audierit, dic Ecclesiæ.* Quo loco per Ecclesiam intelligunt aduersarij generale Concilium.

PRÆTEREA Ecclesia congregata, siue Conciliũ propriissimè est Ecclesia Christi, vt etiam aduersarij concedunt: nam Ecclesia est congregatio fideliũ, ergo quò magis fideles sunt cõgregati, & vniti, eò magis propriè sunt Ecclesia: at stultum est, cùm aliquid de alio absolutè pronũciatur, excipere id, quod propriissimè per illud significatur: ergo cùm Christus dicit, *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã*, stultè excipitur Ecclesia vniuersalis congregata, cum ea propriissimè sit Ecclesia.

DENIQVE Ecclesia Christi semper est congregata formaliter, quia est vnũ regnũ, vna familia, vnus grex, licet dispersa videatur quantũ ad locum: igitur si Pontifex est pastor, & caput Ecclesiæ, nõ certè dispersę, quæ nulla est, sed congregatæ Ecclesiæ est pastor, & caput.

IDEM habetur ex illo Ioan. vltimo: *Pasce oues meas*: Nã etsi aduersarij dicant, Dominũ dixisse, *Pasce oues meas*, non Ecclesiam meã, tamen Ecclesia in oratione de Pontifice sic explicat: *Deus omnium fidelium pastor, & rector, famulum tuũ N. quem pastorẽ Ecclesiæ tuæ præesse voluisti, &c.* Præterea, vel Ecclesia cõgregata, siue Conciliũ generale pertinet ad oues Christi, vel non, si pertinet, ergo Ecclesiæ congregatæ, & Concilij generalis pastor est Petrus. si non pertinet: ergo Christiani per congregationẽ desinunt esse oues Christi, quod est absurdissimum.

SECVNDO probatur ex Conciliis: nã Concilium CHALCEDONENSE in epist. ad Leonẽ disertis verbis fatetur S. Leonem caput fuisse totius illius Concilij quod fuit omnium maximum, & in quo tota Ecclesia congregata conspiciebatur: *Quibus*, inquit, *tu quidem vt caput præeras.* Idem Concilium LVGDVNENSE, vt habetur capite, vbi periculum. de electione in sexto, vocat Pontificẽ rectorem vniuersalis Ecclesiæ, non igitur solum particularium Ecclesiarum est rector. similiter in Concilio FLORENTINO definitum est, Pontificem esse totius Ecclesię caput, & accepisse à Domino plenissimam potestatẽ vniuersalem Ecclesiam regendi. Concilij CONSTANTIENSE sess. 15. damnauit hæresim Ioannis Huss, dicentis non esse Papam caput Ecclesię.

PROBATVR TERTIO rationibus: PRIMO, Papa est vnũ caput, ergo vnius corporis caput, at Ecclesię particulares seorsim sumptæ non sunt vnum corpus, ergo Papa est caput Ecclesiæ vniuersalis.

SECVNDO, Ecclesia vniuersalis est vnũ corpus visibile, ergo habere debet vnum caput visibile, alioquin videbitur monstrum. at non est fingere alium quàm Papam, ergo Papa caput est totius Ecclesiæ simul.

TERTIO, Papa est immediatus vicarius Christi, vt habetur in Concilio Lugdunensi, & Florentino citatis, necnon in Concilio Constantiensi sess. 8. vbi damnatur hæresis VVicleſi dicentis, Papam non esse immediatum Christi vicarium: neque id aduersarij negant: ergo præest iis omnibus loco Christi, quibus Christus ipse inuisibiliter præest, & quibus etiam præesset visibiliter si visibiliter adesset: hristus autẽ præest, & præesset visibiliter si adesset visibiliter, non solùm Ecclesiis particularibus, sed etiam toti Ecclesiæ vniuersali, & generalibus Conciliis, igitur etiam Papa præest Ecclesiæ vniuersali.

CAPVT XVI.

Non esse in Concilio summam potestatem.

SIT iam altera propositio. *Summa potestas Ecclesiastica non est in Ecclesia, vel in Concilio, remoto Papa, aut formaliter, aut suppletiuè.* Hæc est contra alterum fundamentum aduersariorum & quidem non esse formaliter in Ecclesia, vel in Concilio summam potestatem, qualis est in Papa, ex Scripturis apertè colligitur. Nam secundum Scripturas Ecclesia non est democratia, vel aristocratia, sed monarchia siue regnum Christi, iuxta illud Psal 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Syon montem sanctum eius.* Et Luc. 1. *Regni eius non erit finis.* Et Ioan. 18. non dixit Christus cùm interrogaretur: *Ergò Rex es tu?* non sum Rex, aut regnum meum non est in hoc mundo: sed ait: *Regnum meum non est ex hoc mundo*, id est, est quidem in hoc mundo, sed non est tale regnũ quale tu putas, quale est Herodis, & similium regum. Denique scriptura passim vocat Christum regem, & Ecclesiam regnum eius, ex quo sequitur, vt ab vno regi debeat, non à multis ipsa Ecclesia, quemadmodum gubernantur omnia regna.

QVOD autem non sit suppletiuè hæc auctoritas in Ecclesia, ostenditur hac ratione. Non habet Ecclesia hanc auctoritatem à seipsa. nec ab alio: igitur nullo modo habet. Quod à seipsa non habeat, manifestè probat discrimen, quod est inter regnum Christi & regna cætera: nõ enim est Ecclesia tale regnum, qualia sunt regna huius mundi, in quibus summa potestas est in rege, sed à populo profecta, & deriuata, & proinde radicaliter, & suppletiuè eadem potestas est in regno. Nam in regno Christi summa potestas est in Christo, & non deriuata vllo modo à populo: in regnis enim hominũ, potestas regis est à populo, quia populus facit regem, qui alioqui esset homo priuatus, sicut cæteri: omnes enim homines naturaliter sunt liberi, & æquales, nec potest vnus cæteris imperare nisi illi se ei subiicerent, & super se potestatem ei concederent.

AT Christus est Deus, & homo, & quatenus Deus, est naturaliter Dominus, & rex omniũ creaturarũ, quatenus homo, habet à Deo omnẽ potestatẽ, nec ipse ab Ecclesia factus est Rex, sed ipse potius fecit Ecclesiam esse suum regnũ. Apo. 4. *Fecisti nos Deo nostro regnũ*, hinc est, quod in Scriptura, regnũ Christi, quod est Ecclesia, ne putaretur tale, qualia sunt cętera, comparatur etiam familiæ, Matth. 24. *Quis est fidelis seruus, & prudens, quem cõstituit Dominus super familiam suam.* & Heb. 3. Moses erat fidelis in tota domo Dei tanquam seruus, Christus autem erat fidelis in tota domo sua tanquam Dominus. Constat enim patrẽ familias non habere à familia vllã auctoritatẽ, sed ex se, quia non ipse à familia constituitur pater, sed ipse facit sibi familiam gignendo filios, emendo seruos. Vnde paterfamilias, etiãsi pessimus sit nunquã potest à familia iudicari, vel expelli, sicut potest Rex, quando degenerat in tyrannum. Comparatur etiam ouili Ioãnis 10 item corpori, & sponsæ. Eph. 4. & 5. vt intelligamus, quod sicut non accipit auctoritatẽ pastor

pastor ab ouibus, nec caput à corpore, nec vir ab vxore, ita neque Christus ab Ecclesia.

Ex his habemus Ecclesiam ex se nullam habere auctoritatem, sed omnem esse in Christo & iis, quibus Christus eam communicauit. Quod autem nõ habeat ab alio, nimirum à Christo probatur. Nã Christus legitur quidem dedisse Petro claues regni cœlorũ Matth. 16. & eundẽ prefecisse ouili suo Ioannis vltimo, dedit etiam Apostolis cęteris potestatem prędicandi, baptizandi, peccata dimittendi, & alia quædam faciendi, quę ad munus Episcopale spectant, sed hanc potestatẽ Christus singulis dedit, ita vt potuerit quisque eorum illa omnia exercere sine congregatione aliorum, vt notum est: at quod ipsi Ecclesiæ, id est, fidelium vniuersitati in se, id est, ratione suæ totalitatis aliquid potestatis tribuerit, nusquam legitur: immò è contrario legimus præcipi populis vt obediãt, & subiiciantur pastoribus suis, Hebr. 13. & alibi.

QVOD si Ecclesiæ vniuersitati non est data vlla auctoritas, ergo neque Concilio generali, quatenus Ecclesiam vniuersalẽ repræsentat. Ergo in Concilio non est auctoritas summa, siue Papalis, sed tantùm Episcopalis, seu Archiepiscopalis, prout sunt personæ, quæ ibi cõueniunt. siquidem summa seu Papalis auctoritas non ponitur in Concilio ab aduersariis nisi quatenus Concilium gerit vicem Ecclesiæ vniuersæ. Si ergo Ecclesia vniuersa secluso Papa non habet Papalem auctoritatem, ergò multò minus Concilium habet.

PROBATVR SECVNDO: nam si Concilium generale sine persona Papæ haberet Papalem auctoritatem formaliter, vel suppletiuè, non indigeret cõfirmatione Papæ, Id autem est falsum. Constat enim omnia generalia Cõcilia Catholica confirmationem petiisse.

TERTIO, Concilium sine Papa potest errare etiam in fidei decretis, vt patet in Concilio Syrmiensi, cui subscripsit Hosius, item Mediolanensi, Ariminensi, Ephesino, Constantinopolitano, sub Iustiniano II. Cõstantinopolitano, sub Leone Isauro, & alio sub Constantino Copronymo. At Concilium cum Papa non potest errare: ergo non potest sine Papa omnia illa, quæ potest cum Papa.

NEQVE potest responderi, erraſſe illa Concilia, quod non fuerint legitima, nam plerisque nihil defuit, nisi Pontificis assensus, immò Ephesinum secundum fuit omnino simile Basileẽsi, vtrumque enim fuit indictum à Pontifice, in vtroque adfuit legatus Pontificis circa initium, ab vtroque recessit paulò pòst Legatus Pontificis, in vtroque fuit Pontifex excommunicatus, quæ omnia de Basileensi patent ex gestis eius ab Aeneа Syluio descriptis. De Ephesino autem patet ex epistola Leonis 12. 13. 15. 21. 22. & ex Concilio Chalcedonensi act. 3. & nihilominus erraſſe Concilium Ephesinum aduersarij negare non possunt.

QVARTO, si in Ecclesia esset summa potestas principaliter, in Papa instrumentaliter; vt in ministro Ecclesiæ, vt ipsi dicũt, sequeretur Papam non esse immediatum Christi vicarium, sed mediatum: immediatè enim vicaria Christi esset Ecclesia, Papa autem esset immediatus vicarius Ecclesiæ; quod est expresè contra Concilium Constantiense sess. 8. vbi damnatur hæresis VVicleſi dicentis non esse Pontificem immediatum Christi vicarium.

CAPVT XVII.

Summum Pontificem absolutè esse supra Concilium.

TERTIA propositio. *Summus Pontifex simpliciter & absolutè est supra Ecclesiam vniuersam, & supra Concilium generale, ita vt nullum in terris supra se iudicium agnoscat.* Hæc etiam est ferè de fide, & probatur PRIMO ex duabus præcedentibus: nam si Papa est caput Ecclesiæ vniuersæ, etiam simul congregatæ, & Ecclesia vniuersa etiam simul congregata non habet vllã potestatem ratione suæ totalitatis: sequitur Papam. supra Concilium esse, & supra Ecclesiam, non contrà.

SECVNDO probatur ratione, in Scripturis fundata, nã omnia nomina, quæ in Scripturis tribuuntur Christo, vnde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Põtifici: ac primum, Christus est paterfamilias in domo sua, quæ est Ecclesia, Pontifex in eadem est summus œconomus, id est, paterfamilias loco Christi Luc. 12. *Quis est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, &c.* Hic enim per dispensatorem siue œconomum, vt Græce habetur, intelligũt Episcopum Ambrosius in hunc locum, & Hilarius & Hieronymus in cap. 24. Matth. vbi similis habetur sententia.

ET quamuis Patres non loquantur expresè de Episcopo Romano, tamen sine dubio sententia Scripturæ illa est: vt Episcopi particulares sunt summi œconomi in suis Ecclesiis, ita esse Episcopum Romanum in Ecclesia vniuersa. Vnde AMBROSIVS in illud 1. Tim. 3. Vt scias quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, &c. *Domus Dei*, inquit, *Ecclesia dicitur, cuius hodie rector est Damasus.* Et CHRYSOSTOMVS lib. 2. de Sacerdotio circa initium, hunc ipsum locum. *Quis est fidelis seruus, &c.* de Petro exponit.

QVOD autẽ œconomus summus sit supra familiã, & ab ea iudicari, ac puniri nõ possit, patet ex hoc eodem loco. Dominus enim ait: *Quẽ constituit Dominus super familiam suam.* Et ibidẽ: *Quod si dixerit seruus ille in corde suo, morã facit Dominus meus venire, & cœperit percutere seruos, & ancillas, edere, & bibere, & inebriari, veniet Dominus serui illius in die, qua nõ sperat, & diuidet eũ, partemq; eius cũ infidelibus ponet.* Vbi vides dominũ seruare suo iudicio seruũ illum, & non committere iudicio familiæ. Idem etiam docet vsus omnium familiarum: nulla enim familia est in qua liceat inferioribus famulis etiã simul congregatis punire, vel expellere œconomum, etiam si pessimus sit, id enim ad solum Dominũ totius familię pertinet.

ALTERVM nomẽ Christi est PASTOR, Ioãnis 10. *Ego sum pastor bonus &c.* Idem communicat Petro Ioannis vlt. *Pasce oues meas.* Constat autẽ pastorẽ ita præesse ouibus, vt nullo modo ab eis iudicari possit.

TERTIVM est, CAPVT corporis Ecclesiæ. Eph. 4. idẽ cõmunicatur Petro, vt habemus in Concilio Chalcedonẽsi act. 3. vbi legati sententiã pronunciãt in Dioscorum. & in epistola Concilij ad Leonem. Porrò caput à membris regi, & non ea potius regere, contra naturam est, sicut etiam est contra naturam, quod membra sibi caput præcidant, cùm fortè grauiter ęgrotat.

QVARTVM est VIR, seu sponsus, Ephes. 5. *Viri diligite vxores sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit seipsum pro ea, &c.* Idem conuenit Petro: nam in Concilio generali Lugdunensi, vt habetur capite, Vbi periculum, de electione, in sexto, loquens Concilium de electione Romani Põtificis: *Accelerei*: inquit, *vtilis, & pernecessaria ita tuo mundi prouiso, idoneo celeriter eidem Ecclesiæ sponso dato.* Est autem contra Apostolum Ephes 5. & cõtra naturæ ordinem, vt sponsa præfiat sponso, & non potius subsit.

PROBATVR SECVNDO ex verbis expressis Conciliorum, & Pontificum. cùm enim controuersia ista sit de potestate Conciliorum, & Pontificum, si inter se Concilia, & Pontifices conueniũt, quid opus est, vt nos litigemus? PRIMVM ergo exstat Cõcilium Sinuessanum sub Marcellino, in cuius fine legimus: *Prima sedes à nemine iudicabitur.* Paulo pòst exstitit Cõciliũ Romanum

sub Syl

Universidad de Deusto
Biblioteca

sub Sylvestro, in cuius vltimo canone similiter legimus: *Nemo iudicabit primam sedem.*

PRÆTEREA ex Cõcilio Chalcedonẽsi colligitur Pontificẽ esse maiorẽ Concilio, nam act. 3. recitantur multæ epistolæ scriptæ ex variis locis ad Concilium, quæ omnes ita incipiunt: *Sanctissimo & beatissimo vniuersali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, & sancto vniuersali Concilio congregato in Chalcedonensi ciuitate, &c.* Nemo autẽ in toto Concilio fuit, qui reclamarit, ac dixerit, non debere anteponi Pontificem toti Concilio. Immò in fine illius actionis exstat epistola Concilij ad eundem Leonem, in qua eum, & caput, & Patrem suum agnoscunt.

PRAETEREA in eadem actione damnatus est Dioscorus cum tota Synodo Ephesina secunda, tum ob alias causſas, tum præcipuè quia iudicare, & dãnare ausus fuerat Romanum Pontificem Leonẽ. Vt enim Nicolaus I. ait in epistola ad Michaëlẽ, non tam ob hæresim damnatus est Dioscorus, quàm ob horrendam præsumptionem, qua in summum Pontificem sententiam dictare ausus fuerat. Vbi notãdum, quòd si Dioscorus, qui erat Patriarcha Alexandrinus, id est, primus post Romanum, cum generali Concilio non potuit iure iudicare Romanum Pontificem, certè sequitur euidenter Concilium non esse supra Pontificem. Cur enim non potuit Pontificem iudicare, si erat supra ipsum, immò eius iudex, vt aduersarij volunt.

ITEM Concilium Romanum quintum sub Symmacho recepit, & approbauit tanquam sua decreta, librũ Ennodij Diaconi, in quo sic legimus, *aliorum hominum causſas Deus voluit per homines terminari: Sedis istius præsulem suo fine quæstione reseruauit arbitrio, voluit Petri Apostoli successores cælo tantum debere innocentiam.*

IN octaua Synodo generali actio. 7. legimus, Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum præsulibus iudicasse, de eo verò neminẽ vnquam iudicasse: Intellige, legitimè, ita vt fuerit receptum ab Ecclesia eiusmodi iudicium. Scribunt Platina in vita Leonis III & Paulus Aemilius lib. 3. historiæ Francorum, cùm Carolus Magnus Romam venisset ad cognoscendam causſam Leonis pontificis, cui multa crimina obiecta fuerant, & simul conuenisset ingens Concilium Episcoporum, omnes Episcopos vna voce clamasse non licere vlli hominum iudicare summum Pontificem, tum verò Ca olum destitisse à munere illo iudicandi, & Leonem iuramento seipsum purgasse.

PRAETEREA Conciliũ Lateranẽse sub Alexãdro III. vt habetur capite, licet. extra de electione: *In Romana Ecclesia*, inquit, *aliquid specialiter cõstituitur, quia non potest ad superiorẽ haberi recursus.* Vbi Conciliũ docet, maiori cautela debere eligi Romanũ Pontificẽ, q̃ alios Episcopos, quia si eligatur malus Episcopus, potest ille corrigi, & deponi per Romanũ Pontificem: si autem eligatur malus Pontifex summus, non est remedium vllum, non enim habet superiorem, à quo deponi possit.

ITEM in Constantiensi Concilio edita est Bulla Martini V. ipso approbante Concilio, in qua iubentur suspect de hæresi interrogari. an non credant Romanum Põtificem habere in Ecclesia Dei supremam potestatem. at certè suprema est, qua nulla est maior, & cui nulli æqualis.

DENIQVE Lateranẽse vltimum sub Leone X. sess. 11. diserte & ex professo docuit, Pontificem esse supra omnia Concilia, & reprobauit contrarium decretum, editum in Concilio Basileensi: *Solum*, inquit, *Romanum Pontificem, tanquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissoluendorum plenum ius, & potestatem habere, nedum ex sacræ scripturæ testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, sed propria etiam eorundem Conciliorum confessione manifestè constat.*

AD hunc locum nihil potest respondeti, nisi vel non fuisse Conciliũ generale, vel non fuisse ab Ecclesia receptum, vel non definiuisse hoc tanquam de fide. Sed non fuisse generale, vix dici potest: nã etsi fuerunt Episcopi pauciſſimi, nam ad centũ non peruenerunt: tamẽ Cõciliũ omnibus patebat, & omnes vocati fuerãt, & in eo summus Pontifex verus, & indubitatus præsidebat.

QVOD autẽ non fuerit receptum, saltem ab omnibus parum refert, nam decreta Conciliorum non indigent approbatione populi, cùm ab eo nõ accipiant auctoritatẽ. Verum est quidem, decreta de moribus, si non recipiantur, & Pontifex conniueat, tandẽ consuetudine abrogari: sed hoc nõ accidit ex eo quod indigeant populi approbatione, sed quia decreta mutabilia sunt: & cum Pontifex videt longo tempore ea non seruari, & tacet, censetur ipse abrogare. At decreta de fide immutabilia sunt, nec possunt vllo modo abrogari, posteaquam semel statuta sunt: tale autem est hoc, de quo agimus. Quod verò Concilium hoc rẽ istã non definierit, propriè, vt decretũ fide Catholica tenendũ, dubium est, & ideo nõ sunt propriè hæretici, qui contrarium sentiunt, sed à temeritate magna excusari non possunt.

ACCEDANT iam TERTIO Pontifices. LEO ep. 84. ad Anastasiũ, in fi. *Magna*, inquit, *Dei dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorũ inter fratres haberetur prima sententia, & rursum quidam in maioribus vrbibus cõstituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos, ad vnã Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura cõflueret, vt nihil vnquã à suo capite diuideret.* Iã si cura vniuersalis Ecclesiæ ad Petrũ pertinet, certè etiam Concilij, quod vniuersalis Ecclesiæ vicem gerit.

GELASIVS in epistola ad Episcopos Dardaniæ; *Cuncta*, inquit, *per mundum nouit Ecclesia, quòd sacrosancta Romana sedes fas de omnibus habeat iudicandi, nec cuique liceat de eius iudicare iudicio.*

NICOLAVS I. in epist. ad Michaëlẽ, idem repetit: *Patet*, inquit, *profectò sedis Apostolicæ, cuius auctoritate maior non est, iudicium, à nemine fore retractandum.*

GREGORIVS lib. 9. epist. 39. ad Theotistam Patritiam: *Si*, inquit, *B. Petrus cùm à fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset, respondere poterat, vt Pastorem suum oues reprehendere non auderent, sed si in querela fidelitũ aliquid de suæ potestate diceret, doctor mãsuetudinis nõ fuisset: humili ergo eos ratione placauit.*

PASCHALIS Papa, vt habetur cap. significasti, extra de electione: *Aiunt*, inquit, *in Conciliis statutum non inueniri: quasi Romanæ Ecclesiæ legem Concilia vlla præfixerint, cùm omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis, Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas.*

INNOCENTIVS III. sermo. 2. de consecratione Pontificis *In tantum*, inquit, *mihi fides necessaria est, vt cùm de cæteris peccatis Deum iudicem habeam, propter solum peccatum, quod in fide committitur, possem ab Ecclesia iudicari.*

BONIFACIVS VIII. in extrauaganti, Vnam sanctam, titulo, de maioritate & obedientia: *Si deuiat*, inquit, *terrena potestas, iudicabitur à potestate spirituali: Si deuiat spiritualis, minor à maiori. Si verò suprema, à Deo solo, non ab homine poterit iudicari.*

ACCEDAT testimonium S BONIFACII Episcopi Moguntini, qui etiamsi summus Pontifex non fuerit, fuit tamen summæ auctoritatis. Is ergo: vt habetur dist. 40. can. Si Papa: *Cunctos*, inquit, *iudicaturus, à nemine est iudicandus nisi deprehendatur à fide deuius.*

Probatur QVARTO ex appellationibus à Cõcilio ad Papã: sine cõtrouersia enim semper à minore ad maiorem appellatur, appellari autem à Cõcilio ad Papam, non contrà, perspicuum est, ex Gelasio in epistola ad Episcopos Dardaniæ: *ad sedem*, inquit, *Apostolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.*

ET ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Episcopo, non à Concilio: subdit, sæpe Romanos Pontifices soluisse eos quos iniquè Concilia ligauerant, cuius rei extant exẽpla clarissima. Nam ATHANASIVS Episcopus Alexandrinus, & PAVLVS Episcopus Constantinopolitanus à Concilio depositi, ad Iulium Papam appellauerunt, & ab eo in suas sedes restituti sunt, vt auctor est Sozomenus lib. 3. hist. ca. 7. similiter FLAVIANVS Episcopus Constantinopolitanus appellauit à Concilio Ephesino II. generali, ad Leonem Papam, vt testatur LEO epist. 25. ad Theodosium Augustum. Item THEODORETVS Episcopus Cyri appellauit à Concilio eodẽ Ephesino II. ad eundem Leonem, vt patet ex Liberato in Breuiario ca. 12. & ex ipsa epist. Theodoreti, quæ exstat ad finem operum Leonis. Denique IOANNES CHRYSOSTOMVS à Concilio depositus appellauit ad Innocentiũ Papam, vt testatur Gelasius vbi suprà, & idem colligitur ex epistolis Chrysostomi ad Innocentium.

PROBATVR QVINTO, ex approbatione & reprobatione Conciliorũ nam omnia reuocantur tandem ad examen Romani Pontificis, & quæ ille probat recipiuntur, quæ improbat reiiciuntur, vt testatur Gelasius in eadem epistola ad Episcopos Dardaniæ, & quidem quod ad petitionem Conciliorum approbauerit Pontifex multa Concilia, patet ex gestis ipsis Conciliorum præcipuè Primi, II. III. IV. & VI.

QVOD autem Pontifices aliquando Conciliorum decreta reprobauerint, quod est apertum signum superioritatis, ex Basilio patet, qui in epistola ad Athanasium, quæ est 51. scribit, videri sibi bonum, vt rogetur Romanus Episcopus, vt mittat aliquos in Græciam, qui eius nomine irritent Concilium Ariminense. Ipse etiam Damasus in epistola ad Episcopos Illyrij reprobat Cõcilium illud. Similiter LEO in epist. 55. ad Pulcheriam: *Confessiones*, inquit, *Episcoporum canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* Beatus Greg. lib. 4. epist. 34. *Cuncta*, inquit, *acta illius Synodi, sede contradicente Apostolica soluta sunt.*

CAPVT XVIII.

Pontificem non posse subiicere seipsum sententiæ coactiuæ Conciliorum.

VARTA propositio. *Summus Pontifex non potest committere, neque Concilio, neque vlli homini supra se iudicium coactiuum, sed tantùm discretiuũ.* NOTA, in iudicio profecto duo quædã reperiri, PRIMO, potestatem discutiendi causſam, & discernendi ac iudicandi quid agendum sit. SECVNDO, potestatem cogendi eum, qui cecidit causſa, ad obtemperãdum sententiæ contra se latæ. Vtrumque inuenitur in iudice propriè dicto, qualis est princeps, vel prætor à principe constitutus. Primum autem solum reperitur in arbitris, quorũ sententiæ etiamsi teneantur homines stare ex iure naturæ, quia tenemur seruare promissa: non tamen ex vi sententiæ, quia nõ possunt arbitri cogere.

IAM ergo summus Pontifex non potest iudicè propriè dictum supra se constituere, sed tantùm quodammodo arbitros, quorũ sententiæ si non obtemperauerit, faciet quod non debet, non autem quod nõ potest.

PRIMA pars probatur. PRIMO, quia potestas Papæ super omnes, est de iure diuino, vt patet, at non potest Papa dispensare in iure diuino.

SECVNDO, quia non potest inferior committere alicui iudicium reseruatum superiori. Nõ enim potest Episcopus committere suo pœnitentiario, vt absoluat in casibus reseruatis Papæ, at iudicium in causſa Pontificis est reseruatum Deo, vt suprà docuimus.

TERTIO, quia sequeretur Papam esse superiorem, & non superiorem, respectu eiusdem, quæ est implicatio contradictionis. Id autem sequi, hac ratione ostenditur. Summus Pontifex, cùm se ac suam causſam iudicio alicuius committit, non desinit esse Papa, ergo nec desinit esse superior quocunque Christiano: at nihilominus non est superior, sed inferior, si cogi potest, erit igitur simul superior, & non superior.

SECVNDA pars patet ex SIXTO III. Leone III. Symmacho, Leone IV. & aliis, qui cùm accusarentur, causſas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, vt patet ex can. mandastis, & can. auditum, 2. & 5. & ex Concilio IV. sub Symmacho: quos tamen Episcopi iudicare ausi non sunt. Vnde in Concilio IV. sub Symmacho, omnes Episcopi cùm subscribunt, affirmant, se totum iudicium Deo relinquere.

CAPVT XIX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumenta soluere. Ac Primum Hermannus lib. 3. cap. 12. Prolegomenorum, obiicit aliquot exempla veterum. SECVNDO argumenta quædam ex Gersone. TERTIO, aliud quoddam ex Concilio Basileensi. PRIMVM exemplum est Marcellini, qui in Concilio Sinuessano ab Episcopis damnatus, & depositus fuit.

RESPONDEO PRIMO, Marcellinum fuisse accusatum de Actu infidelitatis, in quo casu potest Concilium discutere causſam Pontificis, & si inueniat, reuera esse infidelem, potest declarare eum esse extra Ecclesiam, & sic damnare.

SECVNDO dico, Episcopos quidem damnasse Marcellinum, sed postea quàm ipse primus se ipse dãnauerat, id est, abdicauerat se pontificatu; nam antea sæpe clamauerant: *Prima sedes à nemine iudicabitur, tu reus, tu iudex, noli à nobis iudicari, &c.* Vide Nicolaum I. epistola ad Michaëlem.

SECVNDVM exẽplum est Miltiadis Papæ, post cuius sententiam iudicauit eandem causſam Episcopus Arelatensis, vt testatur August. in epist. 162. ad Glorium & Eleusium, vbi etiam addit AVGVSTINVS: *Ecce*, inquit, *putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicauerunt, non bonos iudices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis iudicibus causſa posset agitari. Vt si male iudicasse conuicti essent, eorum sententia solueretur.*

RESPONDEO, ad illud de Episcopo Arelatensi ex eodem Augustino ibidem, eam causſam iterum iudicatam fuisse, nonquia oporteret, sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis petentibus aliud iudiciũ, si fortè in duobus iudiciis cõdemnati sanarentur.

AD illud de generali Concilio dico, Augustinum non confetre Papam sine Concilio, cum Cõcilio sine Papa, vt nos modo conferimus, sed conferre Concilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiam præsit Papa. Potest autem sine dubio causſa iudicata à Pontifice in Concilio particulari, iterum ab eodem iudicari in Concilio generali, præsertim in quæstione facti, quæ pendet ex informationibus, & in qua errare potest Ecclesia, qualis erat quæstio, de qua tũc agebatur, immò etiã ordinariè, indicto Concilio generali, olim fiebant Concilia particularia prius in singulis prouinciis, & etiam Romæ, & deinde

Universidad de Deusto
Biblioteca

res definitæ in illis Cõciliis particularibus iterũ tractabantur in Cõcilio generali, & tunc dabatur vltima, & definitiua sententia à Pontifice Concilio assentiente.

TERTIVM est Liberij, quem Imperator deposuit, & postea restituit in suam sedem, iubens, vt simul cum Felice Romæ Ecclesiã regeret, quod idem iussit Concilium Syrmiense literis datis ad Felicem, vt refert Sozomenus lib 4. cap. 14.

RESPONDEO, Imperatorem Arianum id fecisse iniustè & tyrannicè, quomodo etiam Nero Petrum, & Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiense non iussit, sed tantùm literas exhortatorias misit ad Felicem, vt peteretur secum simul sedere Liberium. Adde, quod Concilium illud præcipuè Arianorum fuit, & nullius momenti.

QVARTVM, est S. Leonis, cuius epistolam in Concilio Chalcedonensi multi Episcopi examinarunt, vt refert Euagrius lib. 2. ca. 18. & ipse etiam Leo epist. 63. gloriatur epistolã suam à Concilio approbatam fuisse.

RESPONDEO, hinc non sequi Concilium esse supra Papam: nam Leo epistolã suam miserat ad Concilũ, non vt continentẽ vltimam, & definitiuã sententiam, sed vt instructionem tantùm, qua adiuti Episcopi melius iudicarent. Posteaquã autem omnes consenserunt epistolæ Leonis. tum demũ edita est definitio vltima nomine Pontificis, & Concilij. Hæc de exemplis.

» SECVNDO, proponit argumenta Gersonis, ac pri-
» mum est illud: Matth. 18. dicitur: *Si peccauerit in te frater*
» *tuus, &c. dic Ecclesiæ.* Sed Papa est etiam frater noster,
» cùm sit Christianus, & dicere debeat, *Pater noster qui es*
» *in cœlis*: potest igitur Papa ad iudicium Ecclesiæ voca-
» ri, proinde ab Ecclesia iudicari, ac puniri potest: non
» autem quidquam agit Ecclesia, nisi per prælatos suos,
» igitur à prælatorum Concilio Papa iudicari potest.

RESPONDEO, nomine Ecclesiæ, vel intelligi Episcopũ, vt exponit hoc loco Chrysostomus, & Innocentius III. capite Nouit, extra, de iudiciis, & praxis Ecclesiæ demonstrat, quotidie enim Episcopo denũciantur ij, de quibus Dominus ait: *Dic Ecclesiæ*: vel certè fidelium cœtum cum suo capite. Nam vt Cyprianus ait in epist. ad Florentinum, quæ est nona lib. 4. *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens.*

QVARE in quocunq; Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiã, & Episcopũ eius loci, sed si is Episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiã, nisi debeat deferri ad seipsum, cùm ipse sit caput eiusdem Ecclesiæ, sed deferendus est ad Ecclesiã aliquã altiorẽ, cui præest Archiepiscopus, vel Patriarcha: si verò peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad maiorẽ, id est, ad Romanã Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Pontifex præsidet: quòd si ipse summus Põtifex peccet, iudicio Dei reseruandus est, nõ enim est vlla Ecclesia, ad quam deferri posset, cũ sine ipso non inueniatur Ecclesia cũ capite.

» SED iterum instant. Hæc verba *dic Ecclesiæ*, dicta
» sunt Petro, ergo etiam Petrus, & eius successor debet
» deferre peccatores aliquando ad Ecclesiã, debet igitur
» agnoscere tribunal Ecclesiæ quoddam suo maius.

RESPONDEO, quando hæc dicta sunt Petro, non fuisse eum adhuc Pontificem, sed hominem priuatum, proinde illud ei dictum, quod iis conuenit, qui superiorem aliquem agnoscunt. Addo præterea, suo quodã modo posse Pontificem hoc præceptum implere: primùm enim debet eum, qui peccauit, corripere priuatim: deinde adhibere testes: postremò dicere Ecclesiæ, id est, sibi ipsi, vt præsidi, & Ecclesiæ, cui ipse præest. id est, publicè eum excommunicare. Quomodo intellexit hunc locum B. Gregorius lib. 4. epist. 38. ad Ioannem Constantinopolitanum Episcopum.

ARGVMENTVM SECVNDVM, Papa est membrum Ecclesiæ, ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia, & potest, & debet amputari. si inhiciat Ecclesiam, quia de iure naturæ est, vt membra inficientia totum corpus abscindantur.

RESPONDEO ad primã consequentiã, vel accipitur Ecclesia cũ Papa, vel sine Papa, quãdo colligitur: ergo Papa, vt membrũ est minor Ecclesia, quæ est totum. Si accipiatur Ecclesia sine Papa, falsum est illã esse totũ, non enim est totum, sed pars, & quidem maior, quàm caput magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, siue auctoritatis, vt patet in quolibet corpore.

QVOD autem aduersarij dicunt, auctoritatẽ capitis manere in Ecclesia suppletiuè, iam est refutatũ antea.

SI autẽ accipiatur Ecclesia cum Papa, tunc, vt aliàs diximus, maior est auctoritas Ecclesiæ extẽsiuè, quàm Papæ solius, intensiuè autem æqualis. Sicut ens, vt comprehendit Deum & creaturas, non est maius bonum, quàm sit solus Deus intensiuè, tametsi extẽsiuè est maius, quia sunt plura bona: sicut etiã Christus, vt homo, est caput homogeneũ Ecclesię, & proinde pars eius, & tamẽ nõ est maior Ecclesia tota, quàm Christus solus.

AT contra instant: Semper potentia agendi principalius est in toto, quàm in partibus, quę sunt instrumẽta totius: principalius enim dicitur homo videre, quàm oculus, quare cum Ecclesia incluso etiã Papa, sit quoddam totum, & Papa sit pars quædam, & instrumentum huius totius, sequitur, principalius cõuenire ipsi Ecclesiæ summam potestatem Ecclesiasticam, quàm Papæ.

RESPONDEO, aliud esse iudicium de corpore Ecclesiæ, & de corporibus naturalibus: nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias, ideo principalius dicitur totum agere, quàm vlla pars, seu potentia: at in corpore Ecclesiæ virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab extrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiæ non habet ab Ecclesia, sed à Deo auctoritatem, & ideo principale agens non est Ecclesia, sed Deus.

SECVNDO, dici potest, principale agens in quolibet corpore semper esse ipsum suppositum, quod sustentat & mouet omnia membra. Porro suppositum corporis Ecclesiæ est Christus. Vt enim cùm dicimus, hoc est corpus Petri vel Pauli: illud Petri vel Pauli, sonat suppositum: ita cùm dicimus, Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositum. Neque obstat quod Christus sit etiam caput Ecclesiæ: nam Christus vt influens in omnia membra, dicitur caput, vt autem sustentat & mouet omnia, dici potest suppositum, & hoc modo concedimus, Papam esse instrumentũ corporis Ecclesię, & quoddam minus ipso toto, vt nimirũ in toto Christum ipsum vt suppositum, includimus.

AD alterã consequentiã posset dici PRIMO, de iure naturæ esse, vt abscindantur mẽbra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridũ, quã nullũ. Sed hæc solutio parum valet: nam in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiæ non moritur moriente Papa: vnde etiam videmus in Rebusp̃blicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannũ, licet sit caput Regni, tamen à populo deponi, & eligi aliũ. Dico ergo SECVNDO, in corpore naturali & Rebusp̃blicis tẽporalibus posse abscindi mẽbra inficiẽtia totum corpus. quia ab ipso corpore pendent, & vim habẽt: at non eadẽ ratio est corporis Ecclesiæ, cuius caput nõ à corpore, sed à Deo auctoritatẽ accepit, sicut etiam non licet familiæ deponere summũ œconomũ, licet pessimum, quia non à familia, sed à Domino institutus est.

AT,

AT inquiunt, ergo sola Ecclesia sine remedio manet, si habet malum Pontificem, & potent Pontifex impunè omnes vexare, & perdere, & nemo resistere poterit.

RESPONDEO, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus eius præcipuè humanã industria, sed diuina protectione, cùm eius Rex Deus sit. Itaque etiam si Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest, ac debet Domino supplicare, vt ipse remedium adhibeat: & certum est Deo fore curæ eius salutem, qui talem Pontificem vel conuertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat.

NEC tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti: licet enim eum seruata reuerentia admonere, & modestè corripere, repugnare etiam vi & armis, si Ecclesiam destruere velit. Ad resistendum enim & vim vi repellendam, non requiritur vlla auctoritas. Vide de hac re Ioannem de Turrecremata, lib. 2. cap. 106.

TERTIVM, argumentum Gersonis ab Hermanno relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. Concilium Constantiense sess. 4. definiuit, Concilium generale habere à Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat. Vel hoc Concilium est approbatum, vel non: si est approbatum ergo verum est, & recipiendum, quod definiuit: si non, ergo perperam deposuit Ioannem XXIII. Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Martinum V. cui postea omnes alij Pontifices successerunt.

ADDE, quod Martinus V. Papa in vlt. sessione confirmauit omnia decreta circa fidem huius Concilij Constantiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

RESPONDEO dupliciter. PRIMO Concilium Constantiense esse legitimum & approbatum, sed non pugnare cum iis, quæ diximus. Non enim definiuit absolutè, Concilia generalia habere à Christo potestatem supra Pontifices, sed tantùm in casu, id est tempore schismatis, quãdo nescitur, quis sit verus Papa: nam dubius Papa habetur pro non Papa, & proindè habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius, & Sanderus locis notatis.

SECVNDO, responderi potest non fuisse Concilium Constantiense, cùm id asseruit, eiusmodi, vt quæstiones de fide definire posset: nam inprimis non erat tunc generale Concilium, cùm tantùm adesset tertia pars Ecclesiæ, id est, ij tantùm Prælati, qui obediebant Ioanni: nam qui obediebant Gregorio & Benedicto, repugnabant iis, quæ à Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt: in Concilio autem nullus erat Papa. Ioannes enim XXIII. qui Concilium inchoauerat, iam inde recesserat, cùm quarta sessio habetur.

NEQVE verum est, quod Martinus quintus confirmauerit hoc decretum. Ipse enim diserte dixit, se confirmare tantùm ea decreta de fide, quæ facta erant cõcilialiter, id est, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata: constat autem hoc decretum sine vllo examine factum à Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cùm confirmauit decreta de fide concilialiter concluſa, intelligebat tantùm de damnatione hæresum VVicleffi & Huſſ.

NEQVE sequitur, si Concilium in hoc errauit, erraſſe etiam in deponendo Gregorio XII. Ioanne XXIII. & Benedicto XIII. Nam etſi Concilium sine Papa non potest definire noua dogmata fidei, potest tamen iudicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, & prouidere Ecclesiæ de vero Pastore, quando is nullus, aut dubius est, & hoc est, quod rectè fecit Concilium Constantiense.

ADDE, quod Ioannes & Gregorius nõ inuiti depositi sunt: nam ipsi etiam sponte renunciarunt Papatui, vt patet ex actis Concilij Cõstantiensis sess. 12. & 14. Benedictus autem non cessit, sed post eius obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia, vt verum Pontificem, venerabatur, id quod sufficit, vt Martinus esse posset verus Papa.

VLTIMO adfert Hermannus Concilium Basileense, quod sessione tricesima tertia definiuit, fide Catholica esse credendum, Concilium esse supra Papam. Fuit autem hoc Concilium indictum à Martino V. vt habetur sessione prima, & deinde ab Eugenio declaratum sessione decima sexta, legitimè continuarum à sua inchoatione. Denique à Nicolao quinto confirmatum cum actibus suis.

RESPONDEO, Concilium Basileense legitimè inchoatum, sed illegitimè terminatum. Est autem mendacium expressum Hermanni, quod sic confirmatum à Nicolao V. cum actibus suis. Nicolaus enim, vt apparet ex Bullã eius, eidem Concilio annexa, solùm confirmauit ea, quæ egerat Concilium circa beneficia, & censuras Ecclesiasticas. Quæ autem definiuit Concilium Basileense de sua auctoritate supra Pontificem, nullus Pontifex probauit, sed reprobauit ex professo inprimis Eugenius Papa, vt patet ex Concilio Basileensi sessione tricesima octaua, deinde Leo X. in Cõcilio Lateranensi vltimo, sessione vicesima secunda: item Ecclesia tota, quæ Eugenium à Basileensibus depositum, semper habuit pro vero Pontifice: denique Basileenses ipsi, & Papa Felix, quem ipsi creauerunt: nam Papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenij successori, & Basileenses, qui Lausannam Concilium transtulerant, tandem sese Nicolao subiecerunt, vt in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi, & solui poterant, sed ea soluta sunt in libris de Pontifice. Vide etiam quæ diximus de Concilio Basileensi, in lib. 1. de Ecclesia, cap. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER TERTIVS
DE ECCLESIA MILITANTE, TOTO ORBE TERRARVM DIFFVSA.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Ecclesiæ.

CONTROVERSIA De Ecclesia militante, multas habet partes. PRIMVM enim de ipsa secundum se agendū erit: tum de membris eius, hoc est, de Clericis, de Monachis, de Laicis. Rursum autem de Ecclesia militante secundum se considerata, de qua nunc disputare aggredimur, tres sunt præcipuè controuersiæ: PRIMA est, de nomine & definitione Ecclesiæ: SECVNDA, de qualitate, seu de visibilitate eiusdem. TERTIA, de notis, quibus ea certò cognosci potest.

A PRIMA nunc exordiemur, si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notauerimus, qui de Ecclesia scripserunt, seu potius eorum, quorum nos libros legimus: nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt de hoc argumēto B. Augustinus lib. de vnitate Ecclesiæ, B. Cyprianus librum eiusdem tituli, necnon Optatus libros sex contra Parmenianum: Ex recentioribus scripsit Thomas Vvaldensis tom. 1. lib. 2. doctr. fid. cap. 8. 9. 10. &c. Ioan. de Turrecremata summam de Ecclesia, Ioannes Driedo in lib. 4. de dogm. Ecclesiast. cap. 2. Albertus Pighius cōtrouersia 3. Cardinalis Hosius in confessione, in explicatione Symboli, & lib. 5. cōtra prolegomena Brentij: Petrus à Soto 1. parte defensionis suæ contra Brentium. Ioannes à Dauentria in confut. 7. art. Confessionis Augustanę: Ioannes Cochlæus Philippica 4. & in lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate: Ioannes Eckius initio sui enchiridij: Alphonsus à Castro lib. 6. contra hæres. Melchior Canus lib. 4. de locis: Ioannes Antonius Delphinus in libris tribus de Ecclesia: Ioannes à Louanio explicat. Symboli, & omnes alij, qui Symbolum exposuerunt: Fracis. Turrianus in libris duobus de Ecclesia, & ordin. Ministr. Post quos, anno M.D.L X X V I I. ineunte, nos hæc ipsa, quę nunc emittimus in lucē, in scholis disputauimus: à quo tempore scripserunt etiam alij, sed non vacauit per alias occupationes eorum libros euoluere.

VENIO nunc ad propositam disputationem: ac vt primùm de nomine, deinde de re ipsa dicamus: Ecclesiæ nomen est Græcum, deduciturq; à verbo ἐκκαλέω, quod est euoco. Itaque Ecclesia est euocatio, siue cœtus vocatorum. Dicitur autem populus Dei, cœtus vocatorum, quia nemo ad hunc populum se adiūgit per se, & suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniunt, à Dei vocatione præueniūtur. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti à Deo recipiunt. *Quos vocauit*, inquit, Apost. Rom. 8. *hos iustificauit: quos iustificauit, hos & magnificauit.* Et Act. 2. *Quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster.* Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus fere epistolis.

SVNT autem tria circa hoc nomen notanda. PRIMO, nomen Ecclesiæ cum aliquo adiuncto, posse, & in bonam & in malam partē accipi: dicitur enim, *Ecclesia malignantium.* Psal. 25. Et, *Ecclesia Sanctorū*, Psal. 88. Absolutè autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto vno loco Act. 19. vbi de populo Ethnicorum dicitur, *Erat enim Ecclesia confusa.*

SECVNDO, nota cū Augustino in Psal. 81. in illud: *Deus stetit in Synagoga Deorum*, tametsi eadē sit Ecclesia veteris Testamenti & noui, quo ad essentiam: tamen quia status Ecclesiæ noui Testamenti est longè excellentior, ideo etiam nomina esse distincta, nam populus veteris Testamenti propriè dicitur Synagoga, id est, congregatio: populus noui Testamenti nusquā dicitur Synagoga, sed semper Ecclesia, id est, euocario. Cōgregari enim cōmune est hominibus cum bestiis: at euocari proprium est hominū. Neq; refert, quod populus Iudæorū in Testamento veteri passim vocatur etiam Ecclesia: nam tam Synagoga, quàm Ecclesia apud Hebræos dicitur à congregando עדה *edah* quod vertimus Synagoga, dicitur à יער *Iaad* cōgregare. Similiter קהל *chahal*, id est, Ecclesia, dicitur à קהל *chhal* congregari. Itaque sunt nomina duo, sed idem prorsus significant.

TERTIO nota, quemadmodum ciuitas nūc significat cœtum hominum, nunc locum, in quo cœtus ille habitat, ita etiam Ecclesiam in Scripturis nunc significare cœtum fidelium, vt Rom. 16. *Salutant vos omnes Ecclesiæ*: nunc locum ipsum, in quo fideles cōgregantur, vt Iudith 6. *Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt*, quamquam nos nunc solùm de Ecclesia, vt cœtum fidelium significat, disputamus.

CAPVT II.

De definitione Ecclesiæ.

HÆc de nomine. De re autem ipsa quinque sunt hæreticæ sententiæ. PRIMA, quòd Ecclesia sit prædestinatorum congregatio, ita vt soli, & omnes prædestinati sint de Ecclesia. Ita Ioannes VViclef apud VValdensem tom. 1. lib. 2. cap. 8. & 9. Ioannes HVSS. art. 1. 2. 3. 5. 6. vt habetur in Concilio Constantiensi sess. 15. è quibus sic habet art. 5. *Præcitus etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem iustitiam, tamen nūquam est pars sanctæ Ecclesiæ, & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat à gratia aduentitia, sed non à gratia prædestinationis.*

SECVNDA, quòd Ecclesia sit hominū perfectorū nullum peccatum habentium multitudo. Ita quōdam Pelagiani, vt B. Augustinus refert lib. de hæresibus, cap. 88. *In id etiam* inquit, *progrediuntur, vt dicant, vitam iustorū in hoc seculo nullum omninò habere peccatum, & ex his Ecclesiam Christi;*

Christi in hac mortalitate perfici. Eandem tribuit Anabaptistis huius temporis Caluinus lib. 4. institutionum, cap. 1. §. 13.

TERTIA, quòd Ecclesia sit iustorum congregatio, seu potius eorū, qui nunquam lapsi sunt circa fidei cōfessionem. Distinguitur autem hæc à superiore, quòd prior opinio quosdam peccatores excludebat, hæc autē non excludit, nisi insignes peccatores. Ita senserunt olim Nouatiani, vt auctor est Cyprianus lib. 4. epist. 2. & Donatistæ apud Augustinum lib. de hæres. cap. 69. existimo enim falli Caluinū, vbi suprà, & alios, qui putant, Nouatianos & Donatistas exclusisse omne genus peccatorū. Clarè enim Cyprianus lib. 4 epist. 2. & Epiphanius in hæres. Catharorum, dicunt, eos retinuisse in Ecclesia fraudatores, mœchos, & similes: solumq; exclusisse eos, qui in persequutione lapsi fuerāt.

NEQVE cum hoc pugnare videtur, quod habent Ambro. lib. 1. de pœnitica. 1. & 2. & Theodoretus li. 3. de fabulis hæreticorum: Nouatianos sustulisse potestatem remittendi peccata omnia, exceptis leuissimis. Nam etiam si non absoluebant graues peccatores, tamen in suo cœtu eos retinebant, nisi lapsi essent circa fidem. Et August. lib. 3. contra Parmenianum, cap. 2. docet Donatistas non horruisse omnia, sed solū quædam maiora scelera, quale erat illud, quod obiiciebant Catholicis, consensisse traditoribus diuinorū librorū.

QVARTA, est Confessionistarum, qui etsi nomine damnent Pelagianos, Nouatianos, & Donatistas, tamē eorum sententia cōposita est ex hæresi Pelagianorum, Nouatianorū, & Donatistarum. Docēt enim PRIMO cum Pelagianis non solùm Confessionistæ, sed omnes Lutherani, & Caluinistæ, nullum esse peccatum veniale ex natura sua, sed omnia esse mortalia ex se, venialia autem ex misericordia Dei, qui ea credentibus non imputat. Ita docuit LVTHERVS in assert. art. 32. Melāchthon in locis, cap. de discrimine peccati mortalis & venialis. Caluinus lib. 2. Institut. cap. 8. §. 58. & 59.

SECVNDO, docet Confessio Augustana artic. 7. Ecclesiam esse Sanctorum congregationem, qui verè credunt, & obediunt Deo. Et in Apologia Philippus conatur ostendere, peccatores non pertinere ad Ecclesiam, nisi nomine. Similia docet BRENTIVS in Prolegomenis contra Petrum à Soto.

NEQVE obstat, quod & Philippus, & Brentius ibidem dicunt, malos esse admixtos bonis: nam ipsi duas Ecclesias fingunt. Vnam veram, & ad quam pertinent priuilegia, quæ narrantur in Scripturis, & hanc esse Sanctorum cōgregationem, qui verè crēdūt, & obediunt Deo, & hanc non esse visibilem, nisi oculis fidei. Alteram externam, quæ nomine tantùm est Ecclesia, & hanc esse congregationem hominum conuenientium in doctrina fidei, & vsu Sacramentorum, & in hac bonos & malos inueniri: Itaque malos nunquam vocant esse partes veræ Ecclesiæ, & proinde cantē Philippus non dicit, Ecclesiam constare ex malis & bonis, sed dicit, malos admisceri Ecclesiæ. Et Brentius dicit, malos esse aliquo modo in Ecclesia, sed nō de Ecclesia.

LVTHERVS in lib. de Conciliis & Ecclesia, parte tertia, dicit, Ecclesiam esse populum sanctum Christianum. &, vt ostendat se loqui de sanctitate singulorum membrorum, inde probat, Papam & Cardinales non esse de Ecclesia, quia sancti non sunt. Si ergo soli iusti sunt partes veræ Ecclesiæ, & omnia peccata, quantumuis leuia, sunt peccata mortalia, & faciunt hominē inimicum: sequitur solos perfectos, & omni peccato carentes esse de Ecclesia, quę erat opinio Pelagianorum.

TERTIO, dicunt Confessionistæ, in quo etiā cum omnibus Lutheranis conueniunt, omnia opera hominis, etiam iustificati, esse peccata mortalia. Id indicat Confessio Augustana, art. 6. & 20. sed clarius Lutherus in assert. art. 32. ex quo videtur sequi, nullum hominem esse de Ecclesia.

NAM si soli iusti sunt de Ecclesia, & nulli sunt omnino in mundo iusti, quippe cùm omnium hominum opera sint peccata: quinam, quæso, Ecclesiam faciant? sed ipsi rem totam facilè explicant, dum dicunt, opera quidem hominis iusti omnia esse peccata mortalia, sed tamen nō imputari, si adsit fides, & proinde eum, qui habet fidē, simul esse iustissimū, & in omni opere peccare. In quo aliquo modo conueniunt Confessionistæ cum Donatistis & Nouatianis. Vt enim illi non excludebant ab Ecclesia omnes peccatores, sed tantū eos, qui idololatriā cōmiserant: ita isti nō omnes peccatores excludūt, sed tantū eos, qui nō verè credunt, putant enim, vt diximus, nullū crimen imputari credentibus.

QVINTA, sententia est quasi conflata ex omnibus istis. Docet enim, Ecclesiā constare ex solis iustis prædestinatis. Ita CALVINVS, qui tria docet. PRIMO, fidem semel habitam, nunquam in æternum perdi posse, & proinde omnem, qui habet fidem, necessariò esse prædestinatū, id habet in instit. li. 3. ca. 2. §. 8. 9. 10. 11. quod idem anteà expressè docuerat Iouinianus apud Hieronymum lib. 1. contra Iouinianum.

SECVNDO docet, veram Ecclesiam à solo Deo cognosci posse, eiusque fundamentum esse diuinam electionē, quia nimirū constat ex fidelibus, qui necessariò sunt de numero electorum, id habet lib. 4. cap. 1. §. 2. & in minori institutione cap. 8. §. 4 & sequentibus.

TERTIO, docet esse præterea quandam Ecclesiam externā, in qua sint boni & mali, &c. vt suprà dixerunt Confessionistæ, id habet eodem lib. & cap. in sequentibus sectionibus. Idem etiā sentire videtur BVCERVS, qui in lib. 1. de regno Christi, ca. 5. definit regnū Christi, procurationē salutis electorum Dei, quos Deus in terris colligit. Idem Tilmannus Heshusius lib. de erroribus Pontificiorum, loco 12. & lib. 1. de Eccl. cap. 3.

NOSTRA autem sententia est, Ecclesiā vnam tantùm esse, non duas, & illam vnam & veram esse cœtum hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorundem Sacramentorum communione colligatum, sub regimine legitimorum pastorum, ac præcipuè vnius Christi in terris Vicarij, hoc tempore Pontificis. Ex qua definitione facilè colligi potest, qui homines ad Ecclesiam pertineant, qui verò ad eam non pertineāt. Tres enim sunt partes huius definitionis. Professio veræ fidei, Sacramentorum communio, & subiectio ad legitimum pastorem Romanum Pontificem.

RATIONE PRIMÆ partis excludūtur omnes infideles tam qui nunquam fuerunt in Ecclesia, vt Iudæi, Turcæ, Pagani, quā qui fuerūt, & recesserūt, vt hæretici & apostatæ: ratione Secundæ excluduntur Catechumeni & excōmunicati, quoniā illi nō sunt admissi ad Sacramentorū cōmunionē, isti sunt amissa ratione. Tertiæ excluduntur schismatici, qui habent fidē & Sacramenta, sed nō subduntur legitimo pastori, & hoc solo forsitan profitentur fidē, & Sacramēta percipiunt. Includuntur autē omnes alij, etiamsi reprobi, scelesti & impij sint.

ATQVE hoc interest inter sententiam nostram, & alias omnes, quòd omnes aliæ requirant interna virtutes ad constituendum aliquem in Ecclesia, & propterea Ecclesiam veram inuisibilem faciunt: nos autē, etsi credimus in Ecclesia inueniri omnes virtutes, Fidem, Spem, Caritatem, & cæteras: tamen vt aliquis absolutè dici possit pars veræ Ecclesiæ, de qua Scripturæ loquuntur, non putamus requiri illam in eo virtutem, sed tantùm externam professionem fidei, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacramentorum communionem, quæ sensu ipso percipitur. Ecclesia enim est cœtus hominum ita visibilis & palpabilis, vt est cœtus populi Romani, vel Regnũ Galliæ, aut Respublica Venetorum.

NOTANDVM autem est ex Augustino in breuiculo collationis, collatione tertia, Ecclesiam esse corpus viuum, in quo est anima & corpus, & quidem anima sunt interna dona Spiritus sancti, Fides, Spes, Caritas, &c. Corpus sunt externa professio fidei, & communicatio Sacramentorum. Ex quo fit, vt quidam sint de anima & de corpore Ecclesiæ, & proinde vniti Christo capiti interius & exterius: & tales sunt perfectissimè de Ecclesia: sunt enim quasi membra viua in corpore, quamuis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participẽt, & aliqui etiam solum initium vitæ habeant, & quasi sensum, sed non motum, vt qui habent solam fidem sine caritate.

RVRSVM aliqui sint de Anima, & non de corpore, vt Catechumeni, vel excommunicati, si fidem & caritatem habeant, quod fieri potest.

DENIQVE, aliqui sint de corpore, & non de anima, vt qui nullam habent internam virtutem, & tamen spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, & in Sacramentis communicãt sub regimine pastorum, & tales sunt sicut capilli, aut vngues, aut mali humores in corpore humano.

DEFINITIO igitur nostra solùm comprehendit hunc vltimũ modum existendi in Ecclesia, quia hic requiritur vt minimum, vt quis possit dici esse pars visibilis Ecclesiæ. Probandum igitur est ordine, non pertinere ad Ecclesiam nõ baptizatos, hæreticos, & apostatas, excommunicatos, & schismaticos. Deinde pertinere ad Ecclesiam non prædestinatos, nõ perfectos, peccatores etiam manifestos, infideles occultos, si habeant Sacramẽta, professionẽ fidei, & subiectionẽ, &c.

CAPVT III.

De non baptizatis.

DE INFIDELIBVS non baptizatis sine dubio Paulus loquitur primæ ad Corinth. 5. *Quid enim mihi de his, qui foris sunt, iudicare?* vbi generaliter eos omnes foris esse dicit, qui non dederunt nomina sua Christo per Baptismum, sed aliquas alias religiones sequuntur.

DE CATECHVMENIS est paulò maior difficultas, quia sunt fideles, & saluari possunt, si moriantur in eo statu, & tamen extra Ecclesiam nemo saluatur, sicut nec extra arcam Noë, iuxta illud Concilij Lateranensis cap. 1. *vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur.* At nihilominus certum est, Catechumenos non esse in Ecclesia actu & propriè, sed tantùm in potentia, quomodo ab homo concipitur, sed nondum formatus, & natus non dicitur homo, nisi potentia. Nam legimus Act. 2. *Qui ergo receperunt verbũ, baptizati sunt, & apposite sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Item Concilium Florentinum in instructione Armenorum docet, homines fieri membra Christi, ac de corpore Ecclesiæ, cum baptizantur. Idem & Patres docẽt. GREGORIVS NAZIANZENVS oratione in sanctum Lauacrum dicit, Catechumenum esse in vestibulo pietatis, nec adhuc posse vocari fidelem, nisi intus ingrediatur per baptismum. Ioannes CHRYSOSTOMVS homi. 24. in Ioannem dicit, Catechumenum alienum esse à fideli, & nihil habere commune cum eo, non ciuitatem, non mensam, &c. TERTVLLIANVS lib. de præscriptionibus, reprehendit in hæreticis, quòd nõ distinguãt Catechumenos à fidelibus. CYRILLVS lib. 12. in Ioannem, c. 50. docet, Catechumenos esse apud Christianos id, quod erant in circumcisi apud Iudæos, qui propterea non poterant vesci agno Paschali. AVGVSTINVS tract. 4. in Ioannem, & alibi distinguit Catechumenos à fidelibus. Quod etiam alij Patres faciunt. Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

DENIQVE, Catechumeni non habent ius ad vlla Sacramenta, neq; ad alia, quæ sunt cõmunia vniuersæ Ecclesiæ. Nõ igitur actu, & propriè sunt Catechumeni de Ecclesia. Quomodo igitur inquies, saluantur, si sunt extra Ecclesiã? Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 74. apertè respondet, Catechumenos non saluari. Sed hoc nimis durum esse videtur. Certè Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat, Catechumenos posse saluari, de quorum numero Valentinianus erat cùm de hac vita migraret.

ALIA igitur quærenda solutio est. Melchior Canus ait, Catechumenos posse saluari, quia etsi non sunt de Ecclesia, quæ propriè dicitur Christiana: sunt tamen de Ecclesia, quæ cõprehendit omnes fideles ab Abel vsque ad mundi consummationem. At non videtur satisfacere. Nam post Christi aduentum nulla est vera Ecclesia, nisi illa quæ propriè dicitur Christiana: si ergo Catechumeni de ista non sunt, de nulla sunt.

RESPONDEO igitur, quòd dicitur, extra Ecclesiã neminem saluari, intelligi debere de iis, qui neque re ipsa, nec desiderio sunt de Ecclesia: sicut de Baptismo communiter loquuntur Theologi. Quoniam autem Cathecumeni si non re, saltem voto sunt in Ecclesia, ideo saluari possunt. Neque repugnat similitudo arcæ Noë, extra quam nemo saluabatur, etiamsi voto in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conueniũt. Quocirca 1. Pet. 3. Baptismus comparatur arcæ Noë: & tamen constat, sine baptismo in re, aliquos saluari.

AT, inquies, Augustinus tract. 4. in Ioannem dicit, Catechumenos esse in Ecclesia. Verum est, sed ibidem separat eos à fidelibus. Voluit ergo dicere, esse in Ecclesia non actu, sed potentia: quod idem ipse explicuit initio libri secundi de Symbolo, vbi comparat Catechumenos hominibus conceptis, non natis.

CAPVT IIII.

De Hæreticis & Apostatis.

HÆRETICOS & Apostatas baptizatos Alphonsus de Castro lib. 2. de iusta hæreticorum punitione, cap. 24. docet esse membra & partes Ecclesiæ, etiamsi palàm falsam doctrinam profiteantur. Quæ sententia, vt est apertè falsa, ita facillimè refutari potest. Nam PRIMO, Scriptura hoc indicat, cùm ait 1. Timoth. 1. quidam circa fidem naufragauerunt. Quo loco per metaphoram naufragij, intelligit hæreticos fracta vna parte nauis Ecclesiæ, ex ea in mare decidisse, quod etiam significatur illa parabola Domini de reti, quod præ multitudine scindebatur, Luc. 5.

PRÆTEREA ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit cùm sit proprio iudicio condemnatus.* Vbi Apostolus Episcopo præcipit, vt hæreticum vitet, quod certè non iuberet, si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitare, sed curare eos, qui ad suum gregem pertinent. Et addit rationem, quia talis pertinax hæreticus, est proprio iudicio condemnatus, id est (vt Hieronymus exponit) non est eiectus ab Ecclesia per excommunicationem, vt multi alij peccatores, sed ipse seipsum ab Ecclesia eiecit. Item 1. Ioannis 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*, id est, ex nobis exierunt, quia erant nobiscum in eadem

eadem Ecclesia, sed non erant ex nobis, secundum diuinam electionem, vt Augustinus exponit libro de bono perseuer. cap. 8.

SECVNDO, probatur hoc idem ex capite octauo & decimonono Concilij Nicæni, vbi hæretici dicuntur posse recipi in Ecclesiam, si redire velint, cum certis tamen conditionibus. Item ex Concilio Lateranensi, vnde exstat cap. Firmiter, de summa Trinitate, & fide Catholica, vbi Ecclesia dicitur fidelium congregatio. Constat enim hæreticos nullo modo esse fideles.

TERTIO, ex Patribus, IRENÆVS lib. 3. cap. 3. dicit, Polycarpum multos hæreticos ad Ecclesiã conuertisse: ex quo sequitur, eos antea fuisse de Ecclesia egressos. TERTVLLIANVS libro de præscription. dicit, Marcionem cùm ad Ecclesiam redire vellet, conditionem accepisse, vt cæteros, quos peruerterat, Ecclesiæ restitueret. CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum, dicit, hæreticos cùm sint extra Ecclesiam, tamen vendicare sibi Ecclesiæ auctoritatem more simiarum, quæ cùm homines non sint, tamen homines videri volunt.

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, circa finem: *Sicubi audieris*, inquit, *eos, qui dicuntur Christi, non à Domino* IESV CHRISTO, *sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses, siue Campenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.*

AVGVSTINVS lib. 4. contra Donatistas, cap. 10. dicit, interdum accidere, vt hæreticus foris existens non agat contra Ecclesiam, & Catholicus intus existens contra Ecclesiam agat, &c. Et libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 4. *Qui non credunt*, inquit, *Christum in carne venisse de Virgine* MARIA, *ex semine Dauid, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, non vtique sunt in Ecclesia, &c.*

ACCEDIT postremò, quod cum Ecclesia sit multitudo vnita (est enim populus quidam, siue regnum, siue corpus vnum) & ista vnio præcipuè in professione vnius fidei, & eorundem legum ac rituum obseruatione consistat: nulla ratio permittit, vt eos de Ecclesiæ corpore esse dicamus, qui cum eo nullam omnino coniunctionem habent.

AT contrà obiiciunt aliqui. PRIMO, quia Matth. 13. in parabola de zizaniis, in eodem agro inueniuntur tria, granum, paleæ, & zizania, quæ significant bonos Catholicos, malos Catholicos, & hæreticos, vt Augustinus exponit quæst. 11. super Matthæum, & Hieronymus, & Chrysostomus in hunc locum. Quòd autem ager sit Ecclesia, docet Cyprianus lib. 3. epist. 3. & Augustinus lib. 2. contra Cresconium, cap. 34.

RESPONDEO, aliqui intelligunt per zizania non hæreticos, sed homines malos, qui sunt in Ecclesia: ita Cypr. loco notato, & lib. 4 epist. 2. & August. sæpe, non tam ex sua sententia, quàm ex Cypriani mente loquẽs. Quòd autem Cyprianus per zizania non intelligat hæreticos, inde intelligi potest, quod in illis ipsis locis, vbi dicit, zizania esse in Ecclesia, dicit, hæreticos non esse in Ecclesia, & præterea ex intentione Cypriani, qui in illis locis scribit contra Nouatianos, qui nolebant admittere lapsos pœnitentes in Ecclesiam, metuentes, ne communicarent peccatis aliorum: quibus Cyprianus ostendit ex parabola Domini, in Ecclesia non solùm esse homines fortes, sed etiam imbecilles, qui aliquando labuntur, sicut in agro simul cum frumento sunt etiam zizania.

AT licet hæc expositio non sit contemnenda, neque nobis contraria, melius tamen respondetur cum Augustino quæst. 11. super Matthæum, per agrum non significari Ecclesiam, sed mundum vniuersum: Dominus enim exponens parabolam ait, *ager est mundus.* Porrò nomine zizaniorum, etsi rectè intelliguntur hæretici, tamen fortè magis ad litteram intelligeremus omnes malos in genere, siue sint hæretici, siue non. Scopus enim parabolæ est, ostendere semper in mundo futuros aliquos malos, nec posse vlla humana diligentia mundum purgari ante diem iudicij. Vnde Dominus ait, zizania esse filios nequam, & illos omnes, qui tandem in ignem æternum deiiciuntur.

SECVNDO, obiiciunt illud secũdæ ad Timotheum secundo: *In magna domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia.* Vbi nomine domus videtur Paulus intelligere Ecclesiam, & nomine vasorum ligneorum & fictilium hæreticos. Dixerat enim paulò antè: *Quorum sermo, vt cancer serpit. ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt.* Nomine autem domus intelligi Ecclesiam, docet Cyprianus libro tertio, epistola tertia, & libro quarto, epistola secunda, & Ambrosius in commentario huius loci, & Augustinus libro quarto de Baptismo, capite duodecimo.

RESPONDEO, varias hîc esse veterum expositiones. VNA est Græcorum, Chrysostomi & Theophylacti, qui nomine domus nõ intelligunt Ecclesiam, sed mundum, sicut diximus de agro, in quo sunt zizania. ALTERA est Latinorum, Cypriani, Ambrosij, Augustini, qui nomine domus intelligunt Ecclesiam: & licet Augustinus & Ambrosius per vasa lignea & fictilia velint significari hæreticos: tamen Augustinus idem explicat lib. 3. de Baptismo, cap. 19. quomodo sit intelligendum, eos esse in Ecclesia, vbi dicit eos esse in Ecclesia, antequam per obstinationẽ & pertinaciam separentur, & ad hoc tempus respexisse Apostolum: ita vt non tam hæretici, quàm errantes dicatur esse in Ecclesia. Addit etiã, posse dici, eos esse in Ecclesia, postquam exierunt, propter Sacramentorum administrationem, quia etiam ipsi quædam Sacramenta verè administrant: quod est dicere, eos esse in Ecclesia secundum aliquid, non simpliciter. Ambrosius autem accipit Ecclesiã largo modo, & magis vulgari, quàm proprio, prout videlicet eos omnes cõplectitur, qui quoùs modo nominantur Christiani. Ad quem modum Pagani dicere solent, in cœtu Christianorum multas esse dissentientes opiniones ac sectas.

AT secundum Cyprianum (cuius expositionem veriorem puto) per vasa lignea, & fictilia non intelliguntur hæretici, sed infirmi fideles, ac debiles, qui facilè seducuntur. Quod enim ait Apostolus: *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* non refertur ad illud, *quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus sunt Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt*: sed ad illud: *Et subuerterunt quorundam fidem.* Vult enim Apostolus dicere, quod si illi quosdam subuerterunt, non propterea periculum est, ne omnes subuertantur. Nam in Ecclesia sunt fortes, & sunt debiles, &c.

SED, inquies, Augustinus, qui intelligit per vasa lignea, & fictilia hæreticos, dicit, se permotum ad hoc sentiendum ex verbis Cypriani in epistola ad Antonianum, quæ est secunda libri quarti.

RESPONDEO, Augustinum existimauisse à Cypriano referri illa verba Apostoli: *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* ad illa: *Quorum sermo, vt cancer serpit*, sicut ipse referebat. Cæterum Cypriani verba nihil tale sonãt: & sanè Cyprianũ non voluisse dicere, hæreticos esse in Ecclesia, patet ex eadẽ epistola, vbi apertè dicit, Nouatianum, quia hæreticus est, extra Ecclesiam esse.

ARGVMENTVM TERTIVM, hæreticos Ecclesia iudicare, & punire potest, igitur sunt intus. Nã, *quid mihi*

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, inquit Paulus, 1. Corinth. 5. *de iis, qui foris sunt, iudicare?* Præterea hæretici retinent characterem baptismi, & sacerdotij, igitur sunt Christiani, & sacerdotes.

RESPONDEO, hæreticos, licet non sint de Ecclesia, tamen debere esse: & proinde ad eam pertinere, vt oues ad ouile, vnde fugerunt. Sicut solet dici, ista ouis est illius ouilis quando tamen vagatur extra ouile. Potest autē Ecclesia iudicare de iis, qui re ipsa intus sunt, vel certè esse debent, sicut pastor reuera potest ouem, quæ extra ouile errat per montes, cogere iterum ad ouile: & Imperator potest desertorē militiæ, qui transfugit ad castra hostium, vi cogere ad sua castra, aut etiam suspendere. Apostolus autem loquitur de iis, qui ita foris sunt, vt nunquam fuerint intus.

AD illud de charactere dico, hæreticos retinere extra Ecclesiā characteres illos indelebiles, sicut retinent oues perditæ characterē inustū in dorso, & desertores militię signa militaria: sed nō propterea sunt de Ecclesia, quia non sufficiūt characteres illi ad cōstituendum aliquem in Ecclesia: alioqui etiam in inferno esset Ecclesia. Et tamen S. Thomas tertia parte, quæst. 8. art. 3. dicit, damnatos nec actu, nec potentia esse membra Christi. Præterea, non propriè vnit hominem cum capite, sed est signum potestatis & vnionis cuiusdam, & ideo in inferno, illo signo cognoscentur, qui fuerunt membra Christi. Quòd autem non vniat, patet: nam non vnit exterius, cùm sit res inuisibilis: nec interius, cùm non sit actus, nec habitus operatiuus. Vnde diuus Thomas primam vnionem internam ponit in fide.

CAPVT V.

De Schismaticis.

DE SCHISMATICIS nōnulli Catholicorum dubitāt, an sint de Ecclesia: immò esse eos de Ecclesia affirmat Alphonsus de Castro loco notato. Sed facile est contrariū ex sacris literis, & Patrū traditione docere. Nam in primis cùm dicitur Luc. 5. scindebatur autē tere, per scissionē retis, & egressionē pisciū ex reti intelliguntur schismata Ecclesiæ, & egressio hæreticorū & schismaticorum de Ecclesia, vt exponit August. tract. 122. in Ioan.

PRÆTEREA Scriptura vocat Ecclesiā: *Vnum ouile*, Ioan. 10. *Vnum corpus*, Rom. 12. *Vnam sponsam, vnā amicā, vnam columbam*, Cantic. 6. Schisma autē scindit id, quod erat vnum in partes, vt patet ex ipso nomine. Nam σχίζειν, scindere est, & σχισμὰ, scissura: ergo schismatici non sunt in Ecclesia, nec de Ecclesia. Nam pars scissa à corpore, non est amplius pars eius corporis. Vnde pulchrè Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ dicit, Ecclesiam significari per vestem Christi inconsutilem, quæ scissa non fuit, vt intelligeremus Ecclesiam scindi posse, sed non eo modo, quo scinduntur vestes, ita vt omnes partes æquè maneant partes vestis: sed quomodo scinditur ramus ab arbore, qui statim moritur, arbore viuente: & riuus à fonte, qui mox aresc̄it, fonte fluente: & radius à Sole, qui continuò deficit, Sole, vt erat, permanente. Vel si contendas, partem scissam ab Ecclesia, esse etiam Ecclesiam quandam, multas Ecclesias facies, quod est contra Scripturas, paulò antè notatas.

PROBATVR SECVNDO ex decretis Pelagij Papæ, qui ex professo probat, schismaticos nō esse de Ecclesia, 24. q. 1. can. pudēda, & can. schisma. Accedit prætestimonium totius Ecclesiæ, quæ in Pascha semper pro hæreticis & schismaticis, vt eos Deus ad Ecclesiā Catholicam reuocare dignetur. Quod certè non faceret, si eos in Ecclesia esse crederet. Huc etiam pertinet iustinonium Catechismi Romani, cuius non est exigua auctoritas in Ecclesia Dei. Diserte autem verbis Catechismus prędictus in explicatione Symboli Apostolici, schismaticos ab Ecclesia separat.

PROBATVR TERTIO ex Patribus. IRENÆVS lib. 4. cap. 62. posteaquam dixerat in superioribus capitibus, vitum spiritualem iudicare omnes hæreticos & schismaticos, & enumerauerat in particulari multas hæreses, & subiunxerat de schismate propriè dicto, cōcludit in summa: *Iudicabit*, inquit, *omnes eos, qui sunt extra veritatem, id est, extra Ecclesiam.*

SANCTVS CYPRIANVS lib. 4. epist. 9. ad Florentium Pupianum: *Ecclesia*, inquit, *est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens: vnde debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia nō esse, &c.* At certè schismatici cum Episcopo nō sunt, igitur nec in Ecclesia sunt.

CHRYSOSTOMVS homil. 3. in epist. 1. ad Corinthios: *Schismata*, inquit, *significantia satis eos arguit, vel potius satis est eius appellatio, quæ vehementer eos tangat. Non enim plures integræ partes factæ sunt, sed vna periit. Siquidem integris Ecclesiis multas eas constituerent.* Et homil. vndecima in epistolam ad Ephesios docet, schismaticos similes esse manui à corpore præcisæ, quæ mox desinit esse membrum: & ibidem dicit, schismaticos in altera esse Ecclesia, licet in fide & dogmatibus cum vera Christi Ecclesia consentiant.

HIERONYMVS in caput primum Amos: *Schismatici*, inquit, *separant quidem deceptam multitudinem ab Ecclesia Dei: tamen hoc nō faciunt credulitate, qua hæretici, &c.* Et in caput tertium ad Titum: *Inter hæresim*, inquit, *& schisma hoc interesse arbitramur, quòd hæresis peruersum dogma habeat: schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* Vbi nota illud: *Pariter.*

AVGVSTINVS libro de fide & Symbolo, cap. 10. *Credimus*, inquit, *& sanctam Ecclesiam, vtique Catholicam: nam & hæretici, & schismatici congregationes suas Ecclesias vocant: sed hæretici de Deo falsa sentiendo ipsum fidem violant, schismatici autem discissionibus iniquis à fraterna caritate dissiliunt, quamuis ea credant, quæ credimus. Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quā diligit Deum, nec schismaticus, quoniam diligit proximum.*

OPTATVS lib. 1. contra Parmenianum, de schismaticis loquens: *Deserta*, inquit, *matre Catholica, impij filij dum foras excutiunt, & se separant, vt vos fecistis, à radice matris Ecclesiæ inuidia falcibus amputati, errando rebelles abscedant.* Et lib. 2. comparat schismaticos cum ramis, riuulis, & radiis præcisis ab arbore, fonte, Sole.

FVLGENTIVS de fide ad Petrum, cap. 38. & 39. *Firmissimè tene*, inquit, *& nullatenus dubites, non solùm Paganos, sed etiam Iudæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicā, præsentem finiunt vitam, ignem æternum ituros.* Denique idem habent THOMAS VValdensis tomo primo, libro secundo, capite nono doctrinalis fidei antiquæ: Ioannes DRIEDO libro quarto de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, capite secundo, parte secunda, & alij ex recentioribus.

PROBATVR VLTIMO ratione, nam de ratione Ecclesiæ est, vt sit vna vnione membrorū inter se, & cū suo capite: hanc autē vnionē schismaticus tollit, dum se à communione capitis, & aliorū membrorū separat. Quod autem vnitas essentialis Ecclesiæ cōsistat in illa coniunctione membrorū inter se, & cum capite probatur: nā multiplex vnitas inuenitur in Ecclesia. PRIMA est vnitas ratione eiusdem principij, id est, Dei vocantis, Ioan. 6. *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, &c.*

SECVNDA vnitas ratione eiusdem vltimi finis, quod significatum est Matthæi 20. in illo vno denario omnibus operantibus promisso.

TERTIA est ratione eorundem mediorum, id est, Fidei, Sacramentorum, Legum, iuxta illud Ephes. 4. *Vna Fides, vnum Baptisma.*

QVARTA est ratione eiusdem Spiritus sancti, à quo tanquam externo & separato Rectore vniuersa Ecclesia gubernatur, 1. Corinth. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.*

QVINTA est ratione eiusdem capitis, tanquam interni & coniuncti Rectoris: omnis enim Ecclesia eidem Christo, & eius Vicario tanquam capiti paret, Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiā.* Et Ioannis vltimo: *Simon Petrè, pasce oues meas.*

SEXTA est ratione connexionis membrorum inter se, & præcipuè cum capite, vt est principale membrum. Romanorum duodecimo: *Vnum corpus sumus, alter alterius membra.*

IAM verò inter has vnitates, illæ, quæ faciunt propriè Ecclesiam vnā, sunt duæ vltimæ: nam per primā, Ecclesia non tam est vna, quàm ex vno. Per secundam, non tam est vna, quàm ad vnum. Per tertiam, non tam est vna, quàm per vnum. Per quartam, non tam est vna, quàm sub vno. Per quintam & sextam, propriè est vna, id est, vnū corpus, vnus populus, vna societas. SCHISMA autem opponitur his vnitatibus postremis: tunc enim est schisma, quando vnum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis, nec sub illo capite: quare tollit vnitatem essentialem, atque Ecclesiā ipsam: Schismaticus igitur non est de Ecclesia.

AT obiiciunt PRIMO, Ecclesia est Catholicorū congregatio, vt Papa Nicolaus definit de consecrat. distinct. 1. can. Ecclesia: At schismatici sunt Catholici, igitur sunt de Ecclesia.

RESPONDEO PRIMO, schismaticos etsi fidem Catholicam habeant, tamen non propriè dici Catholicos, nisi eam fidē in Ecclesia Catholica profiteantur, vt patet ex Augustino & Optato locis notatis. SECVNDO dico, non esse plenam definitionē Nicolai Papæ: neque eū voluisse definire Ecclesiā, sed tantùm excludere hæreticos ab Ecclesia. Sicut etiam Innocētius fecit, cùm ait, Ecclesiam esse fidelium congregationem, cap. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica.

SECVNDO obiiciūr, schismatici etsi nolint subesse Pontifici, tamen volunt subesse Christo summo capiti: & licet nolint communicare huic Ecclesiæ, quæ est in terris, tamen volunt communicare Ecclesiæ, quæ est in cœlis, quæ est melior pars Ecclesiæ, non igitur tollunt Ecclesiæ vnitatem, nec sunt absolutè extra Ecclesiam.

ET confirmatur argumentum à simili. Nam si quis non vellet esse sub Episcopo suo particulari, nec communicare cum Ecclesia particulari, quæ sub illo Episcopo est, & tamen vellet esse sub Romano Pontifice, & communicare cum Ecclesia vniuersali, is non posset dici esse extra Ecclesiam.

RESPONDEO, neminem posse, etiamsi velit, subesse Christo, & cōmunicare cum Ecclesia cœlesti, qui non subest Pontifici, & nō communicat cum Ecclesia militante. Christus enim ait: *Qui vos audit, me audit*, Lucæ 10. Et præterea, vt Christus est summum caput, quoad influxum interiorem: ipse enim influit in sua membra sensum & motum, id est, fidem & caritatem: ita Papa in Ecclesia militante est summum caput, quoad influxum exteriorem doctrinæ fidei & sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans vnita est, immò potius vna est cum militante, & proinde nemo potest velle separari ab vna, quin separetur ab altera.

AD confirmationem similiter respondeo, eum, qui separat se ab Ecclesia & Episcopo particulari, necessariò separari ab Ecclesia & Episcopo vniuersali: nisi fortè ideo se aliquis separet ab Ecclesia & Episcopo particulari, quòd illa Ecclesia & ille Episcopus hæretici aut schismatici sint. Rectè enim CYPRIANVS lib. 4. epist. 9. *Frustra*, inquit, *sibi blandiuntur ij, qui pacem cum Sacerdotibus Dei nō habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cùm Ecclesia, quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & coherentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata.*

CAPVT VI.

De excommunicatis.

DE EXCOMMVNICATIS, quòd in Ecclesia non sint, docent Catechismus Romanus in explicatione Symboli: Thomas VValdensis tom. 1. lib. 2. cap. 9. doctr. fid. antiquæ: Ioannes de Turrecremata lib. 1. cap. 3. summæ de Ecclesia: Ioannes Driedo lib. 4. c. 2. part. 2. de Script. & dogmaticis Ecclesiasticis, & alij nonnulli. Et probatur PRIMO ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi Dominus de excommunicatis loquitur secundum omnium expositionē. At Ethnici non sunt de Ecclesia. Item ex illo 1. Corin. 5. *Cur non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit?* Et infrà: *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Item, *Auferte malum ex vobismetipsis, &c.* Quibus omnibus verbis describit Apostolus, quid sit excōmunicari. Iubet enim excōmunicari eū, qui vxorē patris sui habuerat.

SECVNDO, probatur ex Iure canonico, 11. q. 3. can. Canonica: *Canonica instituta, & sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei & iudicio sancti Spiritus, à gremio sanctæ matris Ecclesiæ, & à consortio totius Christianitatis eliminamus.*

TERTIO, ex Patribus, EVSEBIVS lib. 5. histor. cap. 24. narrans, quemadmodum Victor Papa excommunicauerat omnes Asianos: *Litteras*, inquit, *mittit, quibus omnes simul absque discretione ab Ecclesiastico fœdere segregaret.* Et infrà: *Irenæus*, inquit, *Victorem arguit, quòd non rectè fecerit, abscindere à corporis vnitate tot & tantas Ecclesias Dei.*

EPIPHANIVS hæres. 42. quæ est Marcionis, loquens de Marcione, qui antequam esset hæreticus, virginitatis professor erat, & tamen corrupit mulierem, quæ virginitatem quoque profitebatur, & ideo à patre suo excōmunicatus fuit: *A proprio*, inquit, *patre ab Ecclesia ejicitur. Erat enim pater ipsius propter excellentē pietatem illustris, & in Episcopatus ministerio honestè vitæ perseuerabat.*

HILARIVS in cap. Matth. 18. in illud: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, dicit, Deum sic egisse cum populo Israel, vt Christus monet agendum. PRIMO enim corripuit populum inter se & ipsum solum, quando apparuit illi cum maiestate in monte Sinai. SECVNDO, adhibuit secum duos testes, id est, Legem & Prophetas. TERTIO, dixit Ecclesiæ, id est, misit Christum summum Præsulem Ecclesiæ, qui Iudæos obiurgaret. VLTIMO, cùm illi Ecclesiæ Præsulem non audirent, neglexit eos, ac deseruit, vt Ethnicos & Publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri Ethnicum & Publicanū, quod fit per excommunicationem, esse, eiici de populo Dei, & non amplius à Deo gubernari peculiari illa prouidentia, qua gubernatur Ecclesia.

CHRYSOSTOMVS & Theophylactus in hunc locū, exponunt, eiici de Ecclesia, quod hic dicitur, fieri vt Ethnicum & Publicanū. HIERONYMVS in caput tertium ad Titū, dicit, alios peccatores per Episcoporum excommunicationem propelli extra Ecclesiam, quo per seipsos spontè eunt hæretici & schismatici.

AVGVSTINVS lib. de vnitate Ecclesiæ cap. vltimo, dicit, excōmunicari esse visibiliter præcidi à corpore

Universidad de Deusto
Biblioteca

pore Ecclesiæ. Item lib. de corrept. & gratia, cap. 15. A dicit, per excommunicationem separari ab ouibus sanis morbidam, ne per plures serpant dira contagia. Citatur etiam ex Augustino hæc sententia, 11. q. 3. can. Omnis: *Omnis Christianus, qui à Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam diabolus est, sicut in Ecclesia Christus.* Cui subscribit Anselmus, qui in cap. quintum primæ ad Corinthios, dicit tradere hominem Satanæ, esse per excommunicationem eum de Ecclesia pellere.

PROBATVR VLTIMO ratione: PRIMO, per excommunicationem priuantur homines omni commercio spirituali, quod habent homines Ecclesiæ inter se, vt docet Tertullianus in Apologet. cap. 39. igitur non sunt amplius in cœtu Ecclesiæ. Quid enim est, ciuem aliquem priuari ciuitate, nisi priuari omni commercio, quod est inter homines illius ciuitatis? SECVNDO, excommunicatio eum locum habet in Ecclesia, quem pœna mortis habebat in Testamento B veteri, & quem habet in temporalibus Rebuspublicis: at per mortem separantur homines planè à tota Republica. Augustinus quæst. 39. in Deuteron. *Hoc*, inquit, *nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio.* Vbi confert quod dicebatur Deuteron. 24. *Auferes malum de medio tui*: cum eo, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 5. *Auferte malum ex vobismetipsis.*

TERTIO, nulla est pœna grauior, quàm Ecclesia infligere possit, excommunicatione, vt beatus Augustinus docet, libro de correptione & gratia, cap. 15. ergo per excommunicationem ejicitur homo de Ecclesia. Nam grauius est proiici de Ecclesia, quàm quælibet pœna, quæ de manentibus in Ecclesia sumitur.

QVARTO, excommunicatio non potest ferri, nisi in contumaces, & incorrigibiles, vt B. Augustinus docet lib. de vera religione, cap. 6. Et idem etiam omnes Theologi deducunt ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Igitur excommunicatio est ejectio de Ecclesia: si enim excómunicatio esset pœna aliqua infra ejectionem, ferretur etiam quãdoq; in homicidas, adulteros, & alios facinorosos, licet non contumaces. Adde, quòd cùm absoluuntur excómunicati, dicitur: *Restituo te vnitati Ecclesiæ, & membrorum participationi.* Quod signum est perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesiæ vnitate.

AT contrà obiiciunt. PRIMO, potest homo excommunicatus retinere baptismum, fidei professionẽ, & subiectionem Prælatis legitimis, atque adeò esse amicus Dei, si nimirum sit iniustè excommunicatus: potest etiam iustè excommunicatus pœnitentiam agere, & habere illa tria antequam absoluatur, igitur in Ecclesia erit, etiam manens excommunicatus.

RESPONDEO, talem esse in Ecclesia animo, siue desiderio, quod sufficit illi ad salutem, non tamen esse corpore, siue externa communicatione, quæ propriè facit hominem esse de Ecclesia ilta visibili, quæ est in terris. Augustinus lib. de vera relig. cap. 6. *Sæpe etiam finit diuina prouidẽtia expelli de congregatione Christiana etiã bonos viros. Quam contumeliam, vel iniuriam suam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque vllas nouitates, vel schismata, vel hæreses moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu, & quanta sinceritate caritatis Deo seruiendum sit. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns.*

SECVNDO obiiciunt, quia Augustinus libro contra Donatistas, post collationem, cap. 10. dicit: *Neque enim à populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendo locum redigimus.*

RESPONDEO, suspicor locũ esse corruptum, & sic legendum esse: Neque enim à populo Dei non separamus. Nam statim sequitur: *Et vbi hoc facere, pacis & tranquillitatis Ecclesiæ gratia non permittimur, nõ tamen ideo Ecclesiam negligimus, sed toleramus quæ nolumus, vt perueniamus quò volumus, vtẽtes cautelæ præcepti Dominici, ne cum volueremus ante tẽpus colligere zizania, simul eradicemus & triticũ.*

QVÒD si locus hic non sit corruptus, respondeti potest, per populum Dei hoc loco nõ intelligi solam Ecclesiam militãtem, sed absolutè numerum omnium saluandorũ: siue sint in Ecclesia, siue esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt Pastores separare homines à numero saluandorum, sed potius ea correptione iuuare eorum salutem.

TERTIO, excommunicatio est medicina quædam spiritualis instituta in vtilitatem eorũ, qui excommunicantur. Vnde Apostolus secundæ ad Thessalonicẽses vltimo, ait: *Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolã, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, vt fratrem.*

RESPONDEO, excómunicatio etiamsi abscindit hominem ab Ecclesia, tamen nõ aufert potentiam, vt non possit iterũ inseri in Ecclesiam is, qui præcisus est, si pœnitentiã agere velit. Idcirco Ecclesia per excommunicationem separat quosdam à suo corpore, sed in vtilitatem eorum, quia cupit eos illa cõfusione humiliari, & humiliatos iterum in suum corpus recipere.

CAPVT VII.

De prædestinatis.

TAM VERO, quòd non soli prædestinati, sed etiam reprobi ad Ecclesiam pertinere possint, contra Vvicleffum, & Huss, & Caluinum, probatur: PRIMO ex parabolis Domini apertissimis. Comparatur enim Ecclesia Matthæi 3. ateæ: *Permundabit*, inquit, *aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Certè nomine areę non potest intelligi, nisi Ecclesia, in qua tamen inueniuntur palex, quæ si comburentur igni inextinguibili, certè non significant electos.

ITEM Matthæi decimotertio, comparatur sagenæ missæ in mare, ex omni genere piscium congreganti, quorum tandem aliqui mittuntur in caminum ignis, qui certè non erant de prædestinatis.

ITEM Matthæi vicesimosecundo, comparatur conuiuio nuptiali, ad quod intrauerunt boni & mali, & posteà mali non habentes vestem nuptialem, proiiciuntur in tenebras exteriores, & ideo concludit Dominus: *Multi sunt vocati, pauci electi*, id est, multi sunt in Ecclesia, quæ est euocatio quædam, siue cœtus vocatorum, qui tamen non sunt de electis.

ITEM Matthæi vicesimoquinto, comparatur decẽ virginibus, quatum quinque prudentes intrabunt in die iudicij cum sponso ad nuptias, quinque fatuæ excludentur. Et ibidem comparatur ouili, in quo sunt oues & hœdi: & illæ, Domino ipso explicante, significant electos, isti reprobos. 1. ad Corinth. 5. Paulus iubet expelli de Ecclesia incestuosum: & tamen non poterat illum facere reprobum ex prædestinato, immò nec volebat: nam eiecit illum, vt humiliatus rediret, & saluus fieret in die Domini, vt ibidem dicitur.

ITEM secundæ ad Timotheum secundo: *In magna autem domo sunt vasa aurea, & argẽtea, & lignea, & fictilia, quædam in gloriam, & quædam in contumeliam.* Nec dubium esse videtur, quin vasa in gloriam sint electi: vasa in contumeliam reprobi, etiamsi in eadem domo sint.

CONFIRMATVR hoc idem ex CYPRIANO libro 3. epistola 3. & lib. 4. epistola secunda, qui apertissimè

tissimè docet, in eadem Ecclesia esse triticum, & zizania, & vasa aurea, & lignea, cùm certũ sit, zizania comburenda, & lignea vasa esse in contumeliam. Item ex AVGVSTINO, qui tractatu 45. in Ioannem: *Secundum præscientiam*, inquit, *& prædestinationem, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus?* Vbi prædestinatos multos dicit esse extra Ecclesiam, & reprobos multos intra Ecclesiam: quod idem repetit lib. 2. contra Cresconium, cap. 34.

ACCEDANT præterea exempla Pauli & Iudæ. Nam Ioannes Huss dicebat, Paulum semper fuisse de Ecclesia, Iudam nunquam fuisse de Ecclesia. Ipse autem Paulus 1. ad Timoth. 1. ad Galat. 1. & 1. ad Corint. 15. affirmat, se persequutum esse Ecclesiam Dei, & idem de eo affirmat Lucas Actor. 9. Quæro igitur, vel Ecclesia, quam Paulus persequebatur, erat vera Dei Ecclesia, vel non: si vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum veræ Ecclesiæ. Quomodo enim erat de illa Ecclesia, quam totis viribus oppugnabat? si nõ B erat illa vera Ecclesia, ergo mentiuntur Paulus & Lucas, cùm eam, absolutè Dei Ecclesiam vocant.

QVARE B. AVGVSTINVS serm. 1. de conuersione sancti Pauli, rectè docet, Paulum licet prædestinatum, prius fuisse lupum, deinde ouem. Et CHRYSOSTOMVS homil. 6. in secundam ad Timotheum, dicit, Paulũ fuisse vas fictile, sed esse versum in aureũ: & Iudam fuisse vas aureum: sed conuersum in fictile.

PORRÒ Iudas reprobus erat, vt patet ex actis Apostolorum primo, & tamen de vera Ecclesia aliquando fuit: nam vt dicitur ibidem, fuit Apostolus ex duodecim, & Episcopus vocatus à Dauid Propheta, Psal. 108. quæ non possunt esse vera, nisi aliquando de Ecclesia fuerit. Vnde Augustinus in Psal. 3. dicit, Iudam filium Christi fuisse, & tamen persequutum esse patrem suũ, quomodo Absalon persequebatur Dauidem. Et libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. dicit, Iudam in Ecclesia C fuisse, in qua erant cæteri Apostoli.

ACCEDAT quoque ratio, nam si sola prædestinatio facit hominem esse de Ecclesia, sequitur, Turcas, Iudæos, hæreticos, & quoslibet impios, si prædestinati sint, nunc esse de Ecclesia, & viua membra Christi: & contrà, quoslibet sanctos & pios baptizatos, si nõ sint prædestinati, non esse de Ecclesia, nec de corpore Christi: at vtrumque est falsissimum & cõtra expressas Scripturas. Nam quòd non baptizati, & hæretici non sint de Ecclesia, suprà ostendimus: quòd autem impij non sint viua membra, dicitur ad Romanos octauo: *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius*, nimirum viuum membrum. Quòd autem impij non habeant Spiritum Christi, sed spiritum diaboli, patet ex operibus eorum. Non enim sunt patientes, casti, &c. quæ sunt opera Spiritus: sed sunt adulteri, homicidæ, blasphemi, &c. quæ sunt opera carnis, ad Galatas sexto.

E contrario autem quòd omnes pij baptizati sint D membra Christi, habetur 1. Cor. 12. *Omnes nos vno spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Et Gal. 3. *Omnes enim filij Dei estis per fidem in* CHRISTO IESV, *quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Et tamen non est credibile omnes Corinthios, & Galatas fuisse prædestinatos.

DENIQVE AVGVSTINVS in epistola ad Dardanum: *In compagem*, inquit, *Christi, tanquam in viuam structuram templi Dei, quæ est Ecclesia, nati homines, non ex operibus iustitiæ, quæ fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur, tanquam de massa ruinæ ad ædificij firmamentum.* Et lib. 2. contra Cresconium, cap. 21. ostendens impios non pertinere ad membra viua Christi: *Absit*, inquit, *vt intrare possint limites horti concluſi, cuius ille custos est, qui non potest falli: qui tamen si confitentur, & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti concluſi, tunc in membris vnicæ columbæ numerantur.*

PROBATVR VLTIMO ex incommodis: nam si soli prædestinati essent de Ecclesia, omnia essent incerta: nam nemo tunc cognosceret fratres suos, & nec pastores cognoscerent oues suas, nec ab illis cognoscerẽtur: cùm nemo sciat qui sint prædestinati: & præterea nemo sciret, quæ sint veræ Scripturæ, quæ vera sacramenta, quæ vera fides, &c. omnia enim pendent ex testimonio veræ Ecclesiæ.

AT contrà obiiciunt. PRIMO illud Cantic 4. *Hortus conclusus, fons signatus puteus aquæ viuentis, &c.* quæ sine dubio dicuntur de Ecclesia: & tamen exponit Augustinus illa omnia de solis electis, lib. 5. de Baptismo capite vicesimoseptimo.

RESPONDEO PRIMO, sæpe Scripturam per figuram intellectionis attribuere aliquid toti, quod solùm conuenit parti: sicut Matth. 27. dicuntur latrones, qui erant cum Domino crucifixi, blasphemasse cõtra eum, cùm tamen constet ex Lucæ 23. vnum tantùm eorum blasphemasse. Philip. 2. *Omnes quæ sua sunt quærũt.* Et tamen tales non erant permulti sancti, qui tunc viuebant, & præcipuè Philippenses.

SECVNDO dico, quæ dicuntur in Cãticis de sponsa, non necessariò intelligenda esse de Ecclesia. Quidã enim ea intelligunt de Ecclesia, quidam de B. Virgine, quidam de qualibet anima perfecta. quod probabilius videtur: nam cap. 6. dicitur: *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus: vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ electa genitrici suæ.* Quo loco si per vnicam illam sponsam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per reginas, concubinas, & adolescentulas, quas omnes fouet sponsus & diligit? igitur per matrẽ intelligitur Ecclesia, per reginas, concubinas, & adolescentulas intelligũtur animæ imperfectiores, fideles tamen & bonæ. Dicitur enim cap. 1. *Propterea adolescentulæ dilexerunt te*: at per vnicam, perfectam, sponsam, & columbam intelligitur anima perfecta.

SIC etiam in eo quod dicitur cap. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Si per amicam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per cæteras filias? num congregationem infidelium? absit: loquitur igitur de anima perfecta, quæ inter multas peccatrices in eodẽ horto Ecclesiæ commoratur. Augustinus epist. 48. *Dicuntur*, inquit, *spinæ propter malignitatem morum, dicuntur filiæ propter communionem Sacramentorum.*

ARGVMENTVM SECVNDVM, Arca Noë figura « fuit Ecclesiæ, vt Augustinus docet lib. 5 de Baptismo, « cap. vltimo: at in Arca non fuerunt nisi qui saluandi « erãt ex aquis, ergo in Ecclesia nõ sũt nisi prædestinati. «

RESPONDEO, similitudines nõ in omnibus conuenire, alioqui omnis baptizatus esset etiã prædestinatus, quia 1. Petri 3. comparatur baptismus cum Arca Noë: & non solum boni, sed etiã mali saluarentur: quia in Arca saluata sunt animalia munda, & immunda: in eo igitur Arca conuenit cum Ecclesia, quòd sicut extra arcã nemo saluari potuit, ita nec extra Ecclesiã, vt Augustinus loco notato, Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ, & Hieronymus in epist. ad Damasum, de tribus hypostasibus, docent: nec est quærenda alia similitudo.

ARGVMENTVM TERTIVM, Christus non est « capur, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, & quam exhi- « bebit sibi in die iudicij gloriosam, non habentem ma- « culam, aut rugam, vt dicitur Ephes. 5. at soli prædesti- « nati erunt salui, & glorioſi, igitur soli prædestinati ad « Ecclesiam Christi pertinent. «

RESPON

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, cùm dicitur, Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, illud: *Eius Ecclesiæ*, potest significare, eius partis Ecclesiæ, quam saluabit, & tunc propositio est falsa: nam est caput totius corporis sui, licet quædam membra desitura sint esse membra, & in æternum peritura.

POTEST etiam significare illud: *Eius Ecclesiæ*, totam Ecclesiam, vt distinguitur ab aliis congregationibus infidelium, & tunc propositio est vera, sed consequentia est mala. Quamuis enim aliqua membra huius Ecclesiæ non saluentur, nõ propterea sequitur, Christum non saluare Ecclesiam suam, cuius est caput.

„ ARGVMENTVM QVARTVM, Corpus mysti-
„ cum simile est corpori vero, sed totum corpus Christi
„ verum cum omnibus suis partibus saluum, & glorio-
„ sum est, igitur etiã corpus mysticum in omnibus suis
„ membris & partibus saluari debet.

RESPONDEO PRIMO, similitudines nõ in omnibus conuenire. SECVNDO, sicut corpus Christi verum saluũ est, & gloriosum, quoad omnes partes formales, non tamen quoad omnes materiales: fluebant enim & mutabãtur in Christo partes materiales, vt in nobis fieri videmus: ita etiã corpus mysticum saluum futurum est, quoad omnes partes formales, quæ sunt Apostoli, Prophetæ, Pastores, Doctores, &c. ex omni enim genere hominũ aliqui saluãtur, non tamẽ quoad omnes partes materiales, quæ sũt homines singulares.

„ ARGVMENTVM QVINTVM, Ecclesia est vnum
„ ouile, Ioan. 10. at oues non sunt nisi prædestinati, vt
„ Augustinus docet tractatu 45. in Ioannem, igitur soli
„ prædestinati sunt de Ecclesia.

RESPONDEO, nomen ouis in Scripturis interdũ significare solos prædestinatos, vt Matth. 25. vbi separantur oues ab hœdis, & Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiant.* Interdum tamen significare omnes in genere tam bonos, quàm malos, qui sunt in Ecclesia, vt Ioannis vltimo: *Pasce oues meas.* Et Psal. 73. *Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.* Et Ezech. 34. describuntur oues Dei, aliæ pingues, aliæ macilentæ, aliæ sanæ, aliæ ægrotæ, &c. & quidem secundum hanc significationem argumentum non habet vllam vim.

AT secundum priorem respondemus, in ouili non esse solas oues, sed etiam hœdos, vt pater Matth. 25. vbi separantur oues ab hœdis, cùm antea simul fuissent in eodem ouili. Ouile autem dicitur, & si non solas oues contineat, à meliore parte. Quemadmodum Roma dicitur ciuitas, licet etiã multos non ciues complectatur.

„ ARGVMENTVM SEXTVM Ioan. 10. *Alias oues*
„ *habeo quæ non sunt ex hoc ouili.* Et Ioan 11. IESVS *moritu-*
„ *rus erat pro gente, & non solùm pro gente, sed etiã vt filios*
„ *Dei, qui erãt dispersi cõgregaret in vnũ.* In quibus locis prę-
„ destinati dicũtur oues, & filij Dei etiã cùm in erroribꝰ
„ gentilitatis versarẽtur: quare prædestinati semper sunt
„ de Ecclesia. Item 2. Timoth. 2. *Firmum Dei fundamẽtum*
„ *stat, habens signaculũ hoc, nouit Dominus qui sunt eius.* Et 1.
„ Ioan. 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, nam si*
„ *fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscũ.* Igitur etiam an-
„ tequam exirent, non erant ex nobis, sed videbãtur esse.

ET confirmatur ex Augustino libro de corrept. & gratia, cap. 9. vbi tractans loca citata, sic ait: *Quidam*, inquit, *filij Dei, propter susceptam vel temporaliter gratiam, dicuntur à nobis, nec sunt tamen Deo.* Et infrà: *Ex nobis*, inquit, *exierunt, sed non erant ex nobis, hoc est, & quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Item, non erant filij, etiam quando videbantur in professione, & nomine filiorum.* Et infra: *Qui ergo non habuerunt perseuerantiam, sicut non verè discipuli Christi, ita nec verè filij Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur.*

PRÆTEREA lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. arguens Ticonium, qui vocauerat corpus Domini mysticum, id est, Ecclesiam, corpus bipertitum: *Non ita*, inquit, *debuit appellari. Non enim reuera Domini corpus est, quod cum illo non erit in æternum.*

RESPONDEO, notandas esse pro explicatione horum locorum duas distinctiones. PRIMA est, hominem posse dici Christi ouem, filium, membrũ, duobus modis: vno modo secundum prædestinationem: altero modo secundum præsentem iustitiam. Hæc distinctio habetur apud Paulum: nam Rom. 8. dicit: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et tamen 2. Timoth. 2. dicit de prædestinatis: *Nouit Dominus qui sunt eius.* Itaque vnus, & idem potest esse Christi membrum, & non esse. Erit enim eius, si sit prædestinatus, & non erit eius, si interim spiritum eius non habeat.

IDEM docet AVGVSTINVS 4. lib. de Baptismo, cap. 3. *Secundum præscientiam*, inquit, *multi etiam qui apertè foris sunt, & hæretici appellantur, multis & bonis Catholicis meliores sunt* Et tract. 45. in Ioan. *Secundum præscientiam*, inquit, *& prædestinationem quàm multæ oues foris? quàm multi lupi intus?* Similia vide de bono perseuer. cap. 8. & de corrept & gratia, cap. 9.

INTEREST autem inter hæc, quod qui sunt oues, aut filij, aut mẽbra, solùm secundum prædestinationẽ, non sunt actu, sed solùm potentia tales. Prædestinatio enim nihil ponit in homine, sed est actus in ipso Deo manens: at qui sunt tales secundum præsentem iustitiã, sunt actu & simpliciter tales, quia in se reuera habent id, vnde tales appellantur: id quod apertè docet Augustinus tractat. 45. in Ioan. *Quid est*, inquit, *quod dixi, quàm multæ oues foris? quàm multi luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christum, crediturí in Christum? & hi oues sunt. Verumtamen modò alienã vocem audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intus laudant, blasphematuri? casti sunt, fornicaturi? stant casturi? & nõ sunt oues: de prædestinatis enim loquimur.* Hæc ille. Vbi vide, quomodo dicat, in futuro, luxuriantur, casti futuri, &c. nam eodẽ modo potest dici, foris sunt, intus futuri: & ex hac distinctione satis fit illis locis Scripturę adductis. Dicuntur enim ibi oues, & filij Dei quidam, qui adhuc non erant in Ecclesia, quia tales erant secundum prædestinationem, & in potentia, non autẽ actu & simpliciter.

PARI ratione, cùm dicitur 2 Timoth 2. *Nouit Dominus, qui sunt eius.* Sermo de illis est qui sunt eius per prædestinationem, non autem de tota Ecclesia. Nam ibidem subiungit: *In magna autem domo sunt vasa aurea & argentea, & lignea, & fictilia.* Et similiter dicuntur reprobi, qui exierunt de Ecclesia, non fuisse ex nobis, quia non fuerunt ex nobis secundum prædestinationem, licet fuerint secundum Sacramentorum communionem. Quomodo etiam intelligi debet, quod ait auctor operis imperfecti in Matthæum homil. 20. vbi dicit, eum, qui ab Ecclesia cadit, nunquam fuisse Christianum: intelligit enim secundum prædestinationem.

ALTERA distinctio est, posse aliquem dici verè filium Dei, aut membrum corporis Christi duobus modis: vno modo veritate essentiæ, siue formæ: altero modo veritate finis, vel vt alij dicunt, veritate permanentiæ. Veritate essentiæ est filius Dei, qui habet caritatem. 1. Ioan. 4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* Et similiter veritate essentiæ est membrum Christi, qui de eodem spiritu viuit. 1. Corinth. 12. *In vno spiritu omnes vos in vnum corpus baptizati estis.*

AT veritate finis dicitur filius Dei, qui assequetur hæreditatem: & qui non assequetur, videtur filius, sed non est: finis enim filiationis est hæreditas: ꝙ si filius, & hæres per Deum. Galat. 4. sic etiam veritate finis est membrum

membrum, qui saluabitur, nã ad hoc vnuit sibi Christus Ecclesiam, tanquam corpus capiti, vt eam saluaret, vt dicitur Ephes. 4.

ITAQVE qui est in gratia, & tamen non est prædestinatus, est verè filius, & membrũ veritate essentiæ, & non est verè filius, nec mẽbrum veritate finis. Et contrà, qui non est in gratia, & tamẽ est prædestinatus, non est verè filius, nec mẽbrum veritate essentiæ, & tamen est verè vtrumque veritate finis. De prima veritate intelligitur illud: *Qui seruat verbum eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est.* 1. Ioã. 2. de secunda intelligitur illud Ioã. 8. *Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis.*

QVIBVS notatis, facilè intelligentur loca Augustini, vbi dicit iustos nõ prædestinatos nõ esse verè filios, nec mẽbra. Loquitur enim de veritate finis, non de veritate essentiæ. Nam ipse in ijsdem locis se explicat. Libro de corrept. & gratia, c. 9. postquam dixerat probos non prædestinatos non esse verè filios, subiungit, *Non quia iustitiam simulauerunt, sed quia in ea non permanserunt.* Et libro 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. reddens rationem cur dixerit, non verè pertinere ad corpus Christi eos, qui cum illo non erunt in æternum: *Nunc*, inquit, *in vno sunt, non tamen semper in vno erunt: ipse est quippe ille seruus commemoratus in Euangelio cuius Dominus cùm venerit, diuidet eum, & partem eius cum hypocritis ponet.*

CAPVT VIII.

De non perfectis.

NON perfectos in Ecclesia, cõtra Pelagianorum, & Anabaptistarum sententiã, esse posse, facilè probari potest, nam si nõ essent in Ecclesia ij qui habẽt aliquã imperfectionẽ, nulla fuisset, neque esset, neque futura esset Ecclesia in tertis. Nam excepto Christo, & B. Virgine, qui soli non faciunt Ecclesiã, nulli sunt, quamuis sanctissimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quæ tamẽ nõ tollunt iustitiã, nec faciunt hominem Deo inimicũ, vt Pelagiani putabant.

ID quod testantur inprimis diuinæ literæ. Psal. 31. 7 *tu remisisti impietatẽ peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Quid est enim, *pro hac*, nisi pro remissione? & sanctus igitur est aliquis, & tamen habet, quod sibi postulet remitti. 3. Reg. cap. 8. *Nec enim est homo, qui non peccet.* Prouerb. 24. *Septies in die cadet iustus, & resurget.* Eccles. 7. *Nõ est homo iustus in terra, qui faciat bonũ, & non peccet.* Matth. 6. iubentur omnes dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1. Io. 1. *Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quæ certè testimonia clariora sunt, quàm vt explicatione vlla indigeant.

IDEM testatur Concilium MILEVITANVM can. 7. & 8. vbi definitur, iustos dicere, non solum humiliter, sed etiam veraciter, & non solùm pro alijs, sed etiam pro se, *dimitte nobis debita nostra.*

IDEM testantur veteres Patres, S. CYPRIANVS sermo. de eleemosyna: *Quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est.* S. GREGORIVS Nazianzenus oratione 2. in Iulia: *Omni prorsus peccato vacare, supra humanæ naturæ modum Deus constituit.* B. AMBROSIVS serm. 16. in Psal. 118. *Non potest*, inquit, *hoc iustus negare, quia nemo sine peccato est.* B. CHRYSOSTOMVS in Psa. 39. *Nec ex perfectis*, inquit, *vniuersa constat Ecclesia, sed habet etiam otio, & socordiæ deditos, &c.* S. HIERONYMVS li. 2. contra Pelagianos, *Iustos*, inquit, *esse concedo. Sine omni autẽ peccato esse, non assentior.* Et li. 3. ferè toto hoc idẽ probat, vbi tamen admittit, posse ad aliquod breuissimum tempus

A esse hominem sine omni peccato, non tamẽ diu.

B. AVGVSTINVS libro de spiritu & litera, cap. vlt. docet posse hominẽ ex priuilegio Dei singulari, viuere sine omni peccato: tamen re ipsa neminem esse, qui sic viuat, aut vixerit, excepto Christo. Idem dicit li. de natura & gratia, c. 34. vbi tamen excipit etiam B. Virginẽ. & ep. 89. & 95. & toto lib. de perfect. iustitia, ac demum lib. 1. contra duas epistolas Pelagia. c. 14. *Nullus in Ecclesia*, inquit, *rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato est, vbi dixit, si quis sine crimine est, aut si dixisset, peccatũ nullum habentes, vbi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim.* B. GREGORIVS li. 21. moral. c. 9. *& in hac vita ait quidem multi sine crimine, sine peccato esse nullus valet.*

ARGVMENTA in contrarium multa sunt, sed non omnia hic soluenda. Quæ enim adferuntur ad probandum, per quodlibet peccatum perdi iustitiam, vel posse hominem viuere sine omni peccato, nõ egebunt solutione, cùm paulò pòst ostenderimus, in Ecclesia esse optimos, & pessimos viros.

DVO tantùm sunt propria huius loci. Vnum ex Cãtic. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Alterum ex Ephes. 5. *Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi.* Quem locum de Ecclesia Catholica huius temporis intelligendum esse docet Concilium Toletanum VI. c. 1. explicans enim confessionem fidei, loco illius, sanctam Ecclesiam, ait Ecclesiam sine macula, aut ruga.

RESPONDEO ad PRIMVM, siue intelligatur illud de Ecclesia ratione vnius partis tantùm, id est, ratione animarum iustarum, siue de anima perfecta, quod magis probo, animam iustam dici totã pulchram, vel per hyperbolen, quæ familiaris est amãtibus: vel quia anima iusta, & perfecta mortalib⁹ caret peccatis, quæ propriè maculam relinquunt, & vitat venialia, quantum licet per humanam fragilitatem, & si quæ cõmittit, mox delere studet. Id enim etsi nõ est esse immaculatũ simpliciter, est tamẽ esse immaculatum pro statu huius vitæ, vt Augustinus explicat libro de perfectione iustitiæ. Quomodo etiam nemo est perfectus in hac vita absolutè, & tamen multi in Scripturis dicũtur perfecti, quia erant tales pro statu huius vitæ. Genes. 5. *Noe vir iustus fuit, atque perfectus.* Philip 3. *Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Immò etiã dicuntur immaculati, qui sine dubio venialibus nõ carẽt. Psal. 17. *Et ero immaculatus cum eo.* Psal. 118. *Beati immaculati in via.* Ephes. 1. *Elegit nos in ipso, vt essemus sancti & immaculati in veritate.*

AD SECVNDVM dico, PRIMO intelligi posse de Ecclesia, non vt nunc est, sed vt erit post resurrectionem. vt exponunt S. Hieronymus in cap. 31. Hieremiæ circa finem. S. Augustinus lib. de perfect. iustit. & alibi. & B. Bernardus serm. 3. de festo omnium Sanctorum. Neque obstat Cõcilium Toletanum, nam etsi illa verba inrellexit Concilium de Ecclesia huius temporis, tamen non definiuit, sic necessariò esse intelligenda.

DICO tamẽ SECVNDO. probabilius esse quod loquatur Apostolus de Ecclesia huius temporis, sed tribuat per Synecdochen toti Ecclesiæ, quod vni parti conuenit. Qui enim sunt nũc in Ecclesia iusti, sunt gloriosi per gratię pulchritudinem, quæ est gloria inchoata: sunt sine macula, vt paulò antè expositũ est, & sunt sine ruga, quia per Baptismũ renouati sunt, depositoque vetere homine induerũt nouum: rugæ enim signa sunt vetustatis. Ita hunc locum intellgunt, præter Cõcilium Toletanum iam citatum, Chrysostomus, Hieronymus, & Theophylactus in commentario.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT IX.

De magnis peccatoribus.

AM verò in vna vera & Catholica Christi Ecclesia nó solùm imperfectos, sed etiam graues peccatores esse, & nó solùm occultos, sed etiam manifestos, contra errorem Nouatianorum. Donatistarum, & Confessionistarum, probatur. PRIMO ex parabolis Euangeliorum de area, de reti, de conuiuio nuptiali, de decem virginibus, & de ouili, supra citatis, quibus Catholici ita confutarunt olim Donatistas, vt planè non inuenerint vllo modo quo exirent, vt Augustinus refert in breuiculo collationis, explicans collationem tertiæ diei.

PRAETEREA sunt alia loca apertissima Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum, &c. si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* Hic negari non potest, quin sermo sit de vera Ecclesia: nam Christus loquitur de Ecclesia sua & in hac Ecclesia cóstat inueniri peccatores, & tales peccatores, qui sæpe non emẽdantur per correptionem fraternam, nec etiam adhibitis duobus testibus: & tamen in Ecclesia manent, donec ab ipsa Ecclesia per sententiam prælati eijciantur.

ITEM Mat. 23. Domin⁹ præcipit de prepositis malis, vt faciamus, quod dicũt, non quod faciunt. & c. 24. describit præpositum malum, qui percutit conseruos, comedit, & bibit cum ebriosis, &c. & dicit: *Veniet Dominus eius in die, qua nõ sperat, & diuidet eũ, partémque eius cum hypocritis ponet.* Vbi de præpositis Ecclesiæ agi docẽt Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, & alij in hunc locũ.

ITEM in epistola 1. ad Cor. c. 1. Paulus dicit scribere se Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, & mox ibidẽ subdit: *Significatum est mihi, quòd contentiones sunt inter vos, &c.* Et c. 5. *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gẽtes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat, &c.* Quid hîc dicẽt: non esse hanc veram Ecclesiam? at Apostolus dicit esse Ecclesiam Dei. non fuisse istum peccatorem grauissimum, & manifestum? Apostolus hoc dicit. non fuisse in illa Ecclesia: at Apostolus iubet, vt expellant eum per excommunicationem, *Tollatur*, inquit, *de medio vestri, &c.*

PRAETEREA Apocaly. 2. & 3. scribit Ioannes septẽ Ecclesijs Asiæ, & fere singulas reprehendit de rebus nõ leuibus. Et vt notat August. li. 2. cótra Parmenianũ c. 10. non solùm Ecclesias, sed etiam præpositũ reprehẽdit significatũ per Angelum Sardensis Ecclesiæ. *Nomen*, inquit, *habes, quod viuas, sed mortuus es, esto vigilãs, &c.*

ADDE, quod tẽpore Testamenti veteris nunquam defuerunt grauissima peccata in populo Dei, & tamen nusquã legimus, quod Moses, aut Samuel, aut alij Prophetæ, qui diuersis temporibus fuerunt, aut Maria, Anna, Elizabeth, Simon, Zacharias, Ioannes Baptista, & alij iusti, quos Dominus inuenit in populo Iudæorum, separauerint se à reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum altare, sacrificia, & alia, quæ religionis sunt, ergo in eadem congregatione manebant boni & mali. quod argumentum valde vrget, & meritò S. Augustinus in breuiculo, collatione tertia.

PROBATVR SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ Catholicæ, quæ erat tẽpore B. August. B. AVGVSTINVS enim in breuiculo collationũ refert collationẽ celebrimã Carthagine habitã inter CCC. VI. Episcopos Catholicos, quorum vnus ipse erat, & CC. XC. VI. Episcopos Donatistas. Tot enim fuisse indicat Augustinus in collatione primæ diei. Deinde in collatione tertiæ diei refert, Donatistas coactos fateri, esse in Ecclesia bonos & malos, prolata à Catholicis illa parabola de reti piscibus, *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eius.* Quem locum exponens Apostolus 2. Corinth. 6. addit: *Et recipiam vos, dicit Dominus.* Itaq; Deus in Ecclesiam non recipit, nisi eos, qui separãt se ab immundis, & peccatoribus. Et rationem reddit ibidẽ Paulus, dicẽs: *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ cõuentio Christi ad Belial.* 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* At panis nõ efficitur nisi ex frumẽto, nõ ex paleis, & frumẽto. Rom. 8. qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. & 1. Cor. 12. *In vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus.* Ergo qui non habet spiritum, vt sunt omnes peccatores, non est membrum Christi. si dicas, non est membrum viuum, tamen est membrum. Contrà, quia mẽbrũ mortuum non est membrum, nisi æquiuocè: ergo non est membrum verũ, igitur non est membrum simpliciter.

RESPONDET ad primum B. Augustinus libro cõtra Donatistas post collationẽ c. 8. & 20. & in breuiculo collationis tertiæ diei, intelligi de Ecclesia triũphãte, quod dicitur, *Non adijciet vltra, vt pertranseat per te incircumcisus, & immundus.* Et quod additur, *Recedite, exite, &c.* intelligi de separatione, quæ debet fieri animo, & moribus, non autem de corporali discessione ab eodem templo, & Sacramentis, &c.

ATmelius CYRILLVS in hunc locũ Isaiæ, à quo non videtur Hieronymus multum discrepare, docet secundum historicum sensum, agi de tẽporali persequutione Iudæorum, vt sensus sit, cùm à captiuitate redieris, non adijciet vltra, id est, in longum tempus, aliquis infidelis persequutor per terras tuas, eas vastando pertransire: secundum mysticum autẽ sensum agi de Ecclesia, & prædicere Isaiam, fore, vt portæ inferi nó præualeant aduersus eam. Incircumcisi enim, & immundi hostes Ecclesiæ præcipuè sunt dæmones. pari ratione quod sequitur, recedite, recedite, &c. secundum historicũ sensum intelligitur de Indæis, quos hortatur Isaias, vt exeant de Babylone cùm finitum fuerit tempus captiuitatis: secundũ mysticũ sensum intelligitur de Christianis, qui debent post Baptismum separari ab infidelium cœtibus, templis, sacrificijs, coniugijs, & cæteris rebus, quæ quo modo ad religionem pertinent. Et hoc modo intellexit hunc locum B. Paulus, & eitauit 2. Corinth. 6. non enim de commercio cum quibuſuis peccatoribus, sed solùm cum infidelibus agit: *Nolite iugum*, inquit, *ducere cum infidelibus. quæ pars fideli cum infideli? & quis autem consensus templo Dei cum idolis?*

AD illud de vno pane, qui ex solo tritico fit, respondeo, similitudines non in omnibus conuenire. in hoc autem consistit similitudo panis, & Ecclesiæ, vt Cyprianus explicat epist. 6. libri primi ad Magnum, & Irenæus li. 3. c. 19. quòd sicut ex multis granis per aquam fit vnus panis, ita ex multis hominibus per aquam Baptismi, vel per Spiritum sanctũ, qui etiam dicitur aqua Ezechiel. 36. & alibi, fit vnus populus Dei. Nemo enim est in Ecclesia, qui non sit baptizatus, & non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus sancti. Quanquam non est etiam verum, panem semper conflare ex solo tritico. Interdum enim vel ex negligentia, vel ex malitia eorum, qui panem faciunt, admiscentur etiam grana lolij, sicut in vino sæpè ex malitia vendentium admiscetur aqua.

DENIQVE, idem ostenditur ex ipsis verbis Pauli, nam dicit, vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus. At de vno participant boni, & mali, alioqui non arguerentur à Paulo 1. Corinth. 11. qui indigne communicant.

AD vltimum dico, malos nõ esse membra viua corporis Christi, & hoc significari illis Scripturis. Ad id quod addebatur, igitur sunt æquiuocè membra, &c. à multis solet concedi, malos non esse membra vera; nec simpliciter, corporis Ecclesiæ, sed tantùm secundum quid, & æquiuocè. Ita Ioannes de Turrecremata li. 1. c. 57. vbi id probat ex Alexandro de Ales, Hugone, & B. Thoma. idẽ etiam docent Petrus à Soto, Melchior Canus, & alij, qui tamen etsi dicant malos non esse membra vera, dicunt nihilominus verè esse in Ecclesia, siue in corpore Ecclesiæ, & esse simpliciter fideles, seu Christianos. Neque enim sola membra sunt in corpore, sed etiam humores, dentes, pili & alia quæ non sunt membra. Neque fideles aut Christiani dicuntur tales à caritate, sed à fide, siue à fidei professione.

AT si ita est, sequitur, Pontificẽ malum non esse caput Ecclesiæ: & alios Episcopos, si mali sint, nõ esse capita suarum Ecclesiarum. Caput enim non est humor, aut pilus, sed membrum, & quidem præcipuum: at hoc est cõtra Concilium Constantiense, in quo sess. 15. dãnatur error XXII. Ioãnis Huſs, quo asserebat pastorem malum esse æquiuocè pastorem. & error XXX quo asserebat prælatum malum non esse verè prælatum.

RESPONDEO igitur, membra posse cõsiderari duobus modis: Vno modo, vt sunt res quædam secundum se, siue secundum essentiam, ac substãtiam suam: alio modo, vt sunt instrumenta operatiua. Nam exempli gratia oculus hominis, & oculus bouis, vt sunt substantiæ quædam differunt specie, ratione diuersæ animæ: at vt instrumenta operatiua, sunt eiusdem speciei, quia idem habent obiectum.

DICO igitur Episcopum malum, Presbyterum malum, Doctorem malum, esse membra mortua, & proinde non vera, corporis Christi, quantum attinet ad rationem membri, vt est pars quædam viui corporis: tamen esse verissima mẽbra in ratione instrumenti, idest, Papam & Episcopos esse vera capita, Doctores veros oculos seu veram linguam huius corporis, &c. & ratio est, quia membra constituuntur viua per caritatẽ, qua impij carent: at instrumẽta operatiua cõstituuntur per potestatem siue ordinis, siue iurisdictionis, quæ etiam sine gratia esse potest. Nã etsi in corpore naturali non possit membrum mortuum esse verum instrumentum operationis: tamen in corpore mystico potest. In corpore enim naturali opera pendent ex bonitate instrumenti, quia anima nó potest bene operari, nisi per bona instrumẽta, nec opera vitæ exercere, nisi per instrumenta viua: at in corpore mystico opera non pendent ex bonitate, aut vita instrumenti. Anima enim huius corporis, id est, Spiritus sanctus æquè bene operatur per instrumenta bona, & mala, viua, & mortua, &c.

OBIECTIO SECVNDA, Ecclesia in symbolo dicitur sancta, igitur non constat, nisi ex sanctis. Nec sufficit, dicent, responsio eorum, qui dicũt Ecclesiam dici sanctam, quia vna pars est sancta. Nam tunc etiam dici posset Ecclesia scelerata, quia vna pars, immò maior pars est scelerata.

RESPONDEO, Ecclesiam dici, & verè esse sanctam, quia omnia, quæ ad ipsam constituendam pertinent, sunt sancta. Tria requiruntur ad Ecclesiam constituẽdam. PRIMO, Baptisma, quod sanctum esse nemo negare potest. SECVNDO, professio Christiana: id est, fidei, & morum, siuè dogmatum, & præceptorum Christianorum. quam professionem sanctam esse, & solam ipsam esse sanctam, certissimum est. Nec enim Iudæorum, Turcarum, Ethnicorum, Hæreticorum professio sancta est, sed solùm professio Christianorum. TERTIO, vnio membrorum inter se, & cum capite, saltem externa, & quoad ea, quæ ad religionem pertinent: quæ vnio etiam sine dubio est sancta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DICITVR etiam sancta propter sanctos, quos habet, & non propterea dici debet etiam scelerata: nã denominatio fit à meliori: & præterea, quia habere sanctos est proprium Ecclesiæ, quia ipsa sola habet verè sanctos: at habere malos non est proprium Ecclesiæ: id enim etiam alijs cœtibus conuenit. Denique sancta dici potest, quia tota est consecrata Deo: & quia caput eius Christus, est sanctus sanctorum.

» OBIECTIO TERTIA, non habet Deũ Patrem qui » Ecclesiam non habet matrẽ, vt Cyprianus docet libro » de vnitate Ecclesiæ, & similiter, nõ habet Ecclesiã ma» trẽ, qui Deum non habet patrẽ. Sed nulli improbi Deũ » habent patrẽ: *Nam qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.* » Rom. 8. & Ioã. 8. dicitur improbis: *Vos ex patre Diabolo » estis.* Et 1. Ioan. 3. *In hoc sunt manifesti filij Dei, & filij Dia» boli. omnis qui non est iustus, non est ex Deo.* Ergo soli boni » habent Ecclesiã matrẽ: ergo soli boni sunt in Ecclesia.

RESPONDEO cum Augustino libro contra Adimantum cap. 5. nomẽ filij tribus modis accipi in Scripturis. VNO modo dicuntur filij ratione productionis, siue illa sit propriè generatio, siue creatio, siue regeneratio, sic Dominus Christus propriè dicitur filius Dei, quia à Deo patre generatus. dicuntur etiam omnes homines filij ratione creationis. Deuteron. 32. *Nunquid non ipse est pater tuus, qui fecit, & creauit te?* Necnon ratione nouæ regenerationis dicuntur filij omnes iusti, & soli iusti, vt in locis notatis Rom. 8. & 1. Ioan. 3.

SECVNDO dicuntur filij aliqui ratione imitationis, quomodo Gala. 4. & Rom. 4. vocat Apostolus filios Abrahæ, eos qui fidem Abrahæ imitantur, & Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, vt sitis filij patris vestri, &c.* Et hoc modo soli boni sunt filij Dei, mali omnes sunt filij Diaboli vt dicitur. Ioan. 8. & 1. Ioan. 3. locis notatis.

TERTIO modo dicuntur filij ratione doctrinæ, quomodo 1. Corint. 4. Apostolus vocat Corinthios filios, C quia eos docuerat Euãgeliũ, & Gal. 4. *Filioli mei*, inquit, *quos iterũ parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et hoc modo omnes qui sunt in Ecclesia, sunt filij Dei, & Ecclesiæ, quia tenent veram doctrinam Dei, & Ecclesiæ, tamẽ possunt esse boni, & mali. Vnde Isaiæ 1. *Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Can. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Vbi filiæ dicuntur animæ Christianæ, sed malæ.

HIS notatis, ad argumentum respondetur. Si de filijs doctrinæ agatur, falsam esse assumptionem, non enim est verum, solos iustos esse filios Dei, si solius doctrinæ ratio habeatur: si verò agatur de filijs Dei per regenerationẽ aut imitationem, malam esse postremam illã consecutionem, ergo soli boni sunt in Ecclesia. in Ecclesia enim non sunt soli filij, sed etiam serui, quanquã isti non manent in domo in æternũ, filij manẽt in æternum. Ioan. 8. & hoc est ad mentẽ B. Cypriani. Is enim nõ voluit dicere, non esse in Ecclesia nisi filios, sed nõ esse vllos filios extra Ecclesiam, sicut non sunt vlli boni extra, licet sint aliqui mali int'. volebat enim terrere hæreticos & schismaticos, ac monere eos, ne putarent, se posse esse bonos, aut filios extra Ecclesiam.

» ARGVMENTVM QVARTVM ex Cyp. li. 1. ep. 6. ad Mag» nũ: *In Ecclesia Dei*, inquit, *non nisi cõcordes atque vnanimes » habitãt. loquẽte in psalmis Spiritu sancto, & dicẽte, Deus, qui » inhabitare facit vnanimes in domo.* Ergo peccatores, qui cũ » alijs rixas, & cõtentiones mouent, nõ sunt in Ecclesia.

RESPONDEO, loqui Cyprianum non de quacunq; cõcordia, sed de illa, quæ opponitur schismati proprie dicto. agit enim ibi de Nouatianis schismaticis. alioqui dissensiones alias in Ecclesia esse posse, & re ipsa sæpe inueniri, testatur idẽ Cyprianus in serm. de lapsis, vbi inter alia peccata, quæ erant in hominibus de Ecclesia, ponit etiã, odijs pertinacibus inuicẽ dissidere.

ARGVMENTVM QVINTVM ex Chrysostomo & « Theophylacto in 2. Tim. 2. vbi dicunt, illud in magna « domo sunt vasa aurea, &c. non posse intelligi de Eccle« sia, sed de mundo, quia in Ecclesia, non sunt vasa « nisi « aurea, & argentea. «

RESPONDEO, non negant, malos esse posse in Ecclesia, sed dicunt non esse necessarium, vt sint in Ecclesia. quia enim Apostolus dicit in magna domo sunt vasa aurea, & argentea, fictilia. & lignea, & notũ est, in magna domo hæc omnia esse necessaria, ne quis putaret Ecclesiã non posse consistere sine malis, dicunt hi Patres, nomine domus non intelligi Ecclesiã, sed mundũ, nam Ecclesia non indiget malis, immò quando erit in optimo statu suo, id est, in cœlo, nullos habebit malos: at mundus ornatur ex malis: non quidem per se, sed per accidens, si enim non essent mali, in mundo non exerceretur iustorum patientia, nec Dei iustitia. B

ARGVMENTVM SEXTVM ex Hieronymo, qui in « cõment. ad Ephes. 5. in illud, Ecclesia subiecta est Chri« sto: *Ecclesia*, inquit: *Christi gloriosa est, non habens maculam, « neque rugam, neque aliquid huiusmodi, qui ergo peccator est, « aut aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest ap« pellari, nec Christo subiectus dici.* «

RESPONDEO, significat Hieronymus non posse malos de ea parte Ecclesiæ appellari, quæ solos perfectos continet: nam Hieronymus in cap. 1. ad Galat. exponens illud, Paulus Apostolus, &c. Ecclesijs Galatiæ. volens explicare, quomodo cohærent inter se verba Apostoli, qui nunc totas Ecclesias videtur laudare, nũc totas vituperare, ac reprehendere, dicit Ecclesiam dupliciter accipi, id est, non duas esse Ecclesias, sed de vna diuersimode Scripturas loqui: interdum enim tribuit Scriptura toti Ecclesiæ, id quod est propriũ perfectorũ, vt carere macula, & ruga, interdũ id quod est propriũ imperfectorum, vt peccare, & correptione indigere. Cùm ergo laudatur Ecclesia, respiciendum est ad eam partem, quæ perfectos continet: cùm reprehenditur, ad eam quæ continet imperfectos.

ARGVMENTVM SEPTIMVM, Pacianus epistola « tertia, ad Sympronianum dicit, in Ecclesia nõ esse ma« culam, aut rugam, quia peccatores, donec non pœnitet « eos vitæ prioris, non sunt in Ecclesia, cùm autem pœ« nitet: iam sani sunt, &c. «

RESPONDEO. non loquitur de omnibus peccatoribus, sed solùm de peccatoribus, qui in hæresim labuntur, nam antea dixerat, Ecclesiam carere macula, & rugis, quia caret hæreticis.

ARGVMENTVM OCTAVVM ex Augustino, qui « libro 2. contra Cresconium cap. 21. *Ac per hoc*, inquit, e« tiã *nesciente Ecclesia, propter malã pollutamque conscientiam « damnati à Christo, iam in corpore Christi non sunt, quod est Ec« clesia, quoniam non potest Christus habere membra damnata.* « Similia habet lib. 2. contra Petilianum, capite vlt. libro « 4. de Baptismo, cap. 3. lib. 6. capite 3. libro 7. capite 49. « 50. & 51. libro de vnitate Ecclesiæ capite vltimo, lib. 3. « doctrinæ Christianæ, cap. 32. & alibi. «

RESPONDEO, propter hæc loca nõ solùm Brẽtius & Caluin⁹, sed etiã aliqui Catholici fingũt duas Ecclesias, sed verè fingunt: nã nec Scripturæ, nec Augustinus vsquam meminerunt duarũ Ecclesiarum, sed vnius tãtùm. Certè in breuiculo collationum, collatione tertia, cùm Donatistæ calũniarentur Catholicos duas Ecclesias facere, vnam, quæ solos bonos, aliam, quæ bonos cum malis contineret, respondent Catholici, se nunquam duas Ecclesias somniasse, sed tantùm distinguere partes, vel tempora Ecclesiæ, partes quidem, quia aliter

aliter boni, aliter mali ad Ecclesiã pertinent, boni enim A sunt pars interior, & quasi anima Ecclesiæ, mali sunt pars exterior, & quasi corpus: & dabant exemplum de homine interiore, & exteriore, qui non sunt duo homines, sed duæ partes eiusdem hominis.

TEMPORA autem distinguentes dicebant, Ecclesiam aliter esse nunc, aliter futuram post resurrectionẽ, nunc enim habet bonos & malos, tunc non habebit, nisi bonos. & ponebãt exemplum de Christo qui cùm semper sit idem, tamen ante resurrectionem suam fuit mortalis, & passibilis, postea immortalis, & impassibilis. quam doctrinam idem Augustinus alibi sæpe confirmat, & varijs similitudinibus explicat.

NAM libro septimo contra Donatistas, capite quin- B quagesimo primo, dicit bonos sic esse in domo Dei, quæ est Ecclesia, vt ipsi sint domus Dei constructa ex viuis lapidibus, malos sic esse in eadem domo, vt ipsi tamen non sint domus. & libro de vnitate Ecclesiæ, capite vltimo, dicit malos esse præcisos ab Ecclesia animo, nõ tamẽ corpore: quod est dicere, pertinere ad hominem exteriorem Ecclesiæ, non tamen ad interiorẽ. & libro tertio doctrinæ Christianæ, cap. 32. explicans illud Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* Notat nõ esse dictum, nigra fui, seu formosa fum, sed nigra sum & formosa, quia ipsa, vna, & eadem Ecclesia nunc est nigra, sicut tabernacula Cedar, propter peccatores, quos in se habet, & simul est formosa sicut pelles Salomonis, id est, sicut tentoria regis, propter bonos, quos in se habet.

IDEM Augustinus tract 3. in Ioannis epistolam, docet malos esse quidẽ in Ecclesiæ corpore, nõ vt membra, sed vt humores corruptos. qui manent in pectore, qui reuera sunt in corpore, & tamen sunt etiã verè separati à membris corporis. Ex his respondetur, quando Augustinus dicit malos non esse in Ecclesia. debere intelligi non esse eo modo quo sunt boni, id est, non esse vt membra corporis viua. C

SED OBIICIES, quia beatus Augustinus libro tertio de Baptismo, capite decimo octauo, & lib. 1. capite 21. & 22. & lib. 6. capite 3. & libro 7. capite 51. docet, solos sanctos esse illam Ecclesiam, quæ est fundata super petram, & cui datæ sunt claues regni cœlorum, & de qua dicitur: *si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.*

RESPONDEO, Augustinum nihil aliud significare voluisse, quàm omnia priuilegia, quæ sunt à Deo concessa Ecclesiæ vniuersæ, propter solos sanctos concessa esse, idest, in vtilitatem, & commodum eorum, qui salutem æternam consequuntur. nam alioqui idem Augustinus frequentissime repetit, malos etiam Christianos vtiliter Sacramenta administrare, ac proinde regenerare homines, soluere, ligare, &c. D

ITAQVE tractat. 5. in Ioannem confert malos ministros canali lapideo, per quem transit aqua ad areolas, & cùm nihil ipse vtilitatis acquirat, tamen caussa est, vt herbæ, & flores in areolis nascantur, & crescant. quod idem fusius docet libro secundo contra Parmenianum capit. 10. & 11.

OBIECTIO NONA est Magdeburgensium centuria prima, lib. 1 capite 3. colum. 171. vbi ex Scripturis probant duas esse Ecclesias, vnam bonorum, aliã malorũ. Sic enim distinguitur Matthæi quinto, iustitia discipulorum à iustitia Pharisæorum: Matthæi sexto, distinguuntur pij ab hypocritis: Matthæi septimo, distinguitur cœtus euntium per viam angustam, à cœtu euntium per viam latã, & ibidem distinguitur domus fundata supra petram, à domo fundata super arenam. constat autem, Ecclesiam malorum non esse vnã sanctam Christi Ecclesiam, igitur vera Christi Ecclesia solos bonos amplectitur.

RESPONDEO, in nullo horum locorum distingui duas Ecclesias, sed solùm diuersas qualitates eorũ, qui in vna atque eadẽ Ecclesia sunt. quemadmodum enim Matthæi 13. distinguũtur boni pisces à malis: & tamen in eodẽ reti, quod Ecclesiam significat, tam isti, quàm illi erant: ita quoque in eadẽ Ecclesia, quæ constat professione eiusdem fidei, & communicatione eorundem Sacramentorum, quidam sunt, qui ambulant per viam latam vitiorum, quidam per viam angustam virtutum, quidam sunt verè pij, quidam hypocritæ, quidam iustitiam Pharisaicam, quidam Apostolicam sequuntur.

DENIQVE, quidam sunt veluti domus fundata su- B per petram, quidam autẽ veluti domus fundata super arenam. Nec enim hoc loco duæ domus duas Ecclesias significant, nisi velimus tot Ecclesias facere, quot sunt homines, sic enim Dominus ait: *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram, &c.*

OBIECTIO DECIMA, si Christi corpus Ecclesia est, non possunt esse partes ac membra huius corporis, in quibus Christus nihil operatur: nihil autẽ operatur in impijs & hypocritis, nõ igitur qui eiusmodi sunt, ad Christi Ecclesiam pertinere possunt. Item oportet omnino distinguere Christi regnum à regno Diaboli, sed omnes impij ad regnum Diaboli pertinent, soli igitur pij pertinent ad regnum Christi, quod est Ecclesia.

RESPONDEO, non esse necesse, vt Christus in omnibus suis mẽbris aliquid operetur. sunt enim quædam mẽbra mortua, & arida, quæ solùm adhærent reliquis externa cõunctione: etsi autem Christi regnũ distinctũ sit à regno Diaboli, possunt tamen ijdem homines ad vtrumque regnũ pertinere: qui enim malis moribus C præditi, in fide Catholica, & cõiunctione cum cæteris fidelibus perseuerãt, ad regnum Christi pertinent, quãtum ad fidei professionem: ad regnum autem Diaboli, quãtum ad morum peruersitatem. Quare sanctus AVGVSTINVS in Psalm. 47. homines impios, qui sunt in Ecclesia, dicit esse filios, & alienos, filios propter formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

CAPVT X.

De infidelibus occultis.

RESTANT postremò infideles occulti, id est, ij, qui nec fidẽ internã, nec vllã Christianam virtutẽ habent, & tamẽ exterius proprer tẽporale aliquod cõmodũ fidẽ Catholicam profitentur, & cõmunione Sacramẽtorum veris fidelibus permiscentur: quos quidẽ nullo modo ad veram Ecclesiam pertinere non solùm Confessionistæ, & Caluinistæ docent, sed etiam aliqui ex Catholicis, quorum vnus est Ioannes de Turrecremata, li. 4. de Ecclesia, par. 2. c. 30. Quanquam hic auctor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri fidem, vt quis vnitus dici possit interna vnione corpori Christi, quod est Ecclesia, quod quidem verissimũ est.

NOS tamen modũ loquẽdi plurium sequimur, qui docet, eos, qui sola externa professione coniuncti sunt cũ fidelibus cæteris, esse veras partes, atque adeo etiam membra, licet arida, & mortua, corporis Ecclesiæ. Vide Thomam VValdensem tomo 1. lib. 2. cap. 9. num. 10. & cap. 11. num. 5. Ioannem Driedonem li. 4. de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus c. 2. par. 2. Petrum à Soto in Confessione Catholica, quã oppositi Cõfessioni

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vittembergensi, capite de Ecclesia, & capite de Cōciliis. & in Apologia pro eadem Confessione parte 1. c. 11. Hosium Cardinalem, li. 3. contra Prolegomena Brentij, & Melchiorem Canum lib. 4. de locis Theologicis, capite vltimo, ad argumentum duodecimum.

A C PRIMVM hæc sententia demonstrari potest ex illis verbis Ioannis: *Et nunc Antichristi multi facti sunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum.* 1. Ioan. 2. Hoc enim loco Ioannes de hæreticis loquitur, quos Antichristos vocat, & dicit eos, antequam exirent, non fuisse ex nobis. id est, non fuisse Catholicos animo ac voluntate, sed hæreticos, atq; Antichristos, & tamen ex nobis exiuisse, quia & si non erant ex nobis animo, ac voluntate, erāt tamen ex nobis externa professione. sed posteaquam se prodidetunt, & in apertum schisma proruperunt, iam desierunt omnibus modis esse ex nobis.

ET quamquam sanctus AVGVSTINVS aliquando illa verba: *Non erant ex nobis*, exponit de prædestinatione, tamen in cōmentario huius loci exponit de hæreticis occultis. Sic enim ait Tractatu tertio in epistolā Ioannis: *Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt, sed nō exirent, si ex nobis essent, antequā exirent, ergo non erant ex nobis, si antequā exirent, non erant ex nobis. multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt.* Et infrà, *Et qui intus sunt, certè sunt in corpore Domini nostri* IESV CHRISTI. *quandoquidē adhuc curatur corpus ipsius, & sanitas perfecta nō erit, nisi in resurrectione mortuorū. sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali, quando euomuntur, tunc releuatur corpus, sic & mali quando exeūt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proijcit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est non erant ex me? non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cùm inessent.* Eodem modo exponit lib. 3. de Baptismo, cap. 18. & Tractatu 61. in Ioannem, quorum locorum verba infrà adferemus.

SECVNDO demonstratur hoc idem ex testimonijs eorum Patrum, qui communi cōsensu docent, eos qui sunt extra Ecclesiam nullam habere auctoritatem, aut iurisdictionem in Ecclesiam. Vide Cyprianum lib. 1. epist. 6. & li. 2. epist. 1. Optatum li. 1. cōtra Parmenianū. Ambros. li. 1. de pœnitentia. cap. 2. Hierony. in Dialogo contra Luciferanos. Augustinū in Enchi. c. 65. & Cælestinum Papā in epist. ad Clerum Constantinopolitanū, & in altera ad Ioannem Antiochenum, quæ habetur in primo tomo Concilij Ephesini capite 18. & 19. & citantur etiam à Nicolao I. in epistola ad Michaëlem.

ERT sanè ipsa ratio manifestè hoc idē docet: quo pacto enim cogitari, aut fingi etiam potest, vt is habeat iurisdictionem, & proinde sit caput Ecclesiæ, qui non est membrū Ecclesiæ? quod enim vnquam fuit caput, quod non fuerit membrum? certum est autem, quidquid vnus, aut alter senserit, occultum hæreticum, si Episcopus. aut etiam summus Pontifex esset, non amittere iurisdictionē, nec dignitatem, aut nomen capitis in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publicè separet; aut cōuictus hæreseos inuitus separetur: nā propterea Cælestinus, & Nicolaus locis citatis dicunt, Episcopum hæreticum, ex quo hæreses prædicare cœpit, neminem potuisse soluere, vel ligare, quia nimirum antequā publicè prædicare inciperet, etiamsi corde iam concepisset errorē, adhuc poterat soluere, & ligare. Quod item confirmatur ex canon. Audiuimus, 24. q. 1. vbi sic legimus: *Ipsum autem ex corde suo nouam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit.*

ADDE, quod si occulti hæretici nullam habere possent iurisdictionem, redderentur ingerti omnes actus, qui ex iurisdictione dependent, quod non parum Ecclesiam vniuersam perturbaret. Iam ergo si is, qui non est in Ecclesia, non potest habere auctoritatem in Ecclesiam, & hæreticus occultus habere potest, & aliquādo re ipsa habet auctoritatem in Ecclesiam, certè hæreticus occultus esse potest in Ecclesia.

TERTIO idem probatur ex Origene, Augustino, & Gregorio. ORIGENES homilia 21. in Iosue: *Etiam hic, inquit, in Hierusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Iebusæi, qui, & fide, & actibus peruersi sunt.* Nec dubium est, quin loquatur de occultis, nam statim adiungit: *Neque enim dicimus de ijs, qui manifestè, & euidenter criminosi sunt, vt non de Ecclesia expellantur.*

AVGVSTINVS libro 3. de Baptismo, cap. 18. *Huius, inquit, fraternæ caritatis inimici, siue apertè foris sint, siue intus esse videantur, Pseudochristiani sunt, & Antichristi, inuentis enim occasionibus foras exeūt. Sed etiamsi occasiones desint, cùm intus videntur, ab illa inuisibili caritatis compage separati sunt.* Hæc Augustinus, qui cùm de occultis hæreticis dicit, eos videri esse in Ecclesia, non significat, eos non esse reuera, sed non esse eo modo, quo esse videtur. Videntur enim esse vniti interna, & externa coniunctione membris cæteris, & tamen non sunt vniti, nisi coniunctione externa. Nā si reuera nullo modo essent intus, sed tātùm esse viderētur, pari ratione non verè exirent, quando apertè se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inuentis occasionibus foras exeunt, & addit, eos esse separatos quidē, etiā antequam exeant, sed ab inuisibili caritatis compage, nō ab externa Ecclesiæ cōmunione. quemadmodum intelligi debet etiam, quod idem Augustinus dicit li. 4. cap. 16. vbi dicit, hæreticos occultos separatos esse iudicandos, licet ipsi nō exeant. loquitur enim de separatione interna, non de externa: neque proprium est hoc, apud Augustinum, hæreticis occultis, sed omnibus peccatoribus, quos Augustinus affirmat non esse in corpore Christi, vt patet ex locis citatis capite superiore.

PERGIT loco notato Augustinus: *Vnde, inquit, Ioānes dixit, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, nō ait, quod exeundo alieni facti sunt, sed quod alieni erant, propter hoc eos exisse declarauit. Dicit & Apostolus Paulus, de quibusdam, qui circa fidem aberrauerant, in vna magna domo eos fuisse, credo quod nondum exierant.*

ITEM lib. 4. cap. 10. *Aut si zizania*, inquit, *sola dicenda sunt quæ vsque in finē in maligno errore perdurāt, & foris multa frumenta sunt, & intus multa zizania.* Quorum verborū hic videtur esse sensus, vt intelligamus, extra Ecclesiam esse multos manifestos hæreticos, qui tandē conuertentur ad veram fidē: & intus in ipsa Ecclesia esse multos occultos hæreticos, qui nūquam conuertētur.

IDEM habet li. 1. de ciuit. Dei, cap. 35. *Memnerit sanè, inquit, in ipsis inimicis suis latere ciues futuros, sicut ex illorum numero etiam Dei ciuitas habet secum cōnexos communione Sacramentorum.* Vbi illud est obseruandum, de inimicis, qui sunt extra Ecclesiam, Augustinum dixisse, eos esse ciues futuros, quia modo non sunt ciues, sed erunt tempore suo, at de inimicis, qui latent intra Ecclesiam, non dixisse inimicos futuros, sed præsentes, iam enim sunt in ipsa Ecclesia, cùm tamen pertineant ad numerum inimicorum.

RVRSVM tractatu 61. in Ioa. tractans illud Ioan. 13. vbi legimus Christum exeunte Iuda turbatū fuisse, *Hoc nobis, inquit, Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod scilicet falsos fratres, & Dominici agri illa zizania, ita necesse est vsque ad messis tēpus inter frumēta tolerari, vt quādo ex eis aliqua separari etiā ante messem vrgēs causa cōpellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione nō possit. Hāc perturbationē sanctorum suorū, per schismaticos, & hæreticos suis urā, quodāmodo prænūciās Dominus præfigurauit in seipso, cū exituro inde*

inde homine malo, & commixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est, nō carne, sed spiritu. Et infrà declarat, quomodo Iudas vnus esset ex discipulis Domini, & tamen iam typum gereret hæreticorum: *Vnus, inquit, numero, non merito, vnus specie, non virtute, cōmixtione corporali, non vinculo spirituali, carnis adiunctione, non cordis socius vnitate.* Et infrà. *Vtrisque verum est, & ex nobis: & non ex nobis: secūdū aliud ex nobis, secūdum aliud nō ex nobis: secundū communionem Sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis.*

ITEM libro de gestis cum Emerito cap. 1. *Quidam inquit, adhuc corde positi in parte Donati præsentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, spiritu foris.*

DENIQVE in libro de catechizandis rudibus, ca. 17. distinguit tria genera Christianorū, hæreticos occultos, malos Catholicos, bonos Catholicos. *Sunt, inquit, qui propterea volunt esse Christiani, vt aut promereātur homines, à quibus temporalia commoda exspectant, aut quia offendere nolunt, quos timent: sed isti reprobi sunt, etsi ad tempus eos portat Ecclesia, sicut area vsque ad tēpus ventilationis paleā sustinet. Si non se correxerint, & propter futuram sempiternam requiem Christiani esse cœperint, in fine separabuntur, nec sibi blandiantur, quod in area esse possunt cum frumento Dei, quia in horreo cum illo non erunt, sed igni debito destinabuntur: sunt etiam alij meliori quidē ipse, sed tamē non minore periculo, qui iam Deum timent, & non irridēt Christianum nomen, nec simulato corde intrant Ecclesiam Dei, sed in ista vita expectant felicitatem.* Vbi manifestè vides, ex collatione horum duorum generum hominum, primum illud esse eorum, qui Deum non timent, sed irridēt Christianū nomē, & ficto corde intrant Ecclesiā, & tamen in ea sunt, & manent, ac numerum faciunt, donec aperta discessione non separantur.

GREGORIVS lib. 13. moral. cap. 5. explicās illa verba Iob. 16. Rugæ meæ testimonium dicunt contra me: *Quid, inquit, per rugas nisi duplicitas designatur: Ruga itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes, qui in ea dupliciter viuūt, qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Hi nimirum pacis tempore quia huius mundi potestatibus eandem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur: sed cùm sanctā Ecclesiam subitæ aduersitatis procella turbauerit, illico ostēdūt quod in perfida mente moliuntur.* Et infrà. *Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiam reprobos tenet, cū tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos prædicationis verbis alere antè videbatur. Dicat ergo, ruga mea testimonium dicūt contra me, id est, ipse me insequendo increpant, qui nūc in meo corpore positi duplicitatis suæ in se malitiam non emendant.* Et infrà. *Etiam pacis suæ tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dū sunt in ea multi, qui de æternitatis promissione diffidunt, & tamen se fideles esse mentiuntur, sed cum malitia tempus eruperit, is qui nunc metuens derogat ad contradicendum, ante faciem venit, quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit.*

QVARTO probatur ratione, ac primum similitudo corporis humani id quod quærimus suadere potest. Est enim Ecclesia similis corpori humano, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Cor. 12. in corpore autē humano multa ac varia esse videmus partiū genera. ita vt quædā viuant, & sentiant, quædā viuant, non sentiant, quędam nec viuant, nec sentiant, vt notum est. Igitur in Ecclesia quoq; nihil impediēt, quo minus sint aliqui, qui habeant fidē, & caritatem, quidā solam fidē, quidam ne ipsam quidem fidē, sed externā duntaxat coniunctionem.

DEINDE si ij, qui fide interna carent, non sunt, nec esse possunt in Ecclesia, nulla erit inter nos, & hæreticos amplius quæstio de Ecclesiæ visibilitate, proinde (quod ego certe magni facio) superuacaneæ erunt tot eruditissimorum hominū disputationes, quę hactenus prodierunt. Omnes enim qui hactenus scripserūt, id obijciunt Lutheranis, & Caluinistis, quod Ecclesiam inuisibilem faciant. Nullam autem futuram amplius quæstionem, ita probo.

LVTHERANI, & Caluinistæ signa visibilia quædā & externa Ecclesiæ statuunt, nimirum prædicationem verbi Dei, & Sacramentorum administrationem, & constanter docent, vbicunque hæc signa conspiciuntur, ibi esse etiam veram Christi Ecclesiam. quia tamen solos iustos, & pios ad Ecclesiam veram pertinere volunt, & nemo potest certò scire, qui sint verè iusti, & pij inter tam multos qui iustitiam, & pietatem exterius præ se ferunt, cùm certum sit multos vbique esse hypocritas, & falsos fratres: Idcirco nostri rectè concludunt, eos facere Ecclesiam inuisibilem.

PORRO Lutheranis, & Caluinistis iustitia in sola fide consistit, idemque est apud eos, Ecclesiam esse cœtum iustorum, & piorum, & esse cœtum verè credentium: quis non igitur videt, nos cum illis planè conuenire, si omnes illos ab Ecclesia excludamus, qui veram fidem in corde non habent?

ADHÆC necesse est, vt nobis certitudine infallibili cōstet qui cœtus hominum sit vera Christi Ecclesia: nam cùm Scripturæ traditiones, & omnia planè dogmata ex testimonio Ecclesiæ pendeant, nisi certissimi simus, quę sit vera Ecclesia, incerta erūt prorsus omnia.

AT non potest certitudine infallibili nobis constare, quæ sit vera Ecclesia si fides interna requiritur in quolibet membro, seu parte Ecclesiæ: quis enim certò nouit, in quibus sit ista fides? non igitur fides: aut aliquid aliud inuisibile, & occultum requiritur, vt quis aliquo modo pertineat ad Ecclesiam.

RESPONDENT quidā ad hoc argumētū dupliciter:

PRIMO, satis certò posse cognosci cœtum hominū fidelium, ita vt etiam videri dicatur, si effectus fidei cōspiciantur, qualis est protestatio, & cōfessio fidei: nam etiam hominem verè & propriè videre dicimus, cùm tamen animum non videamus nisi in suis effectibus.

SECVNDO addunt, non esse necessarium, vt cōstet nobis distinctè qui sint illi homines, qui Ecclesiam faciunt, sed satis esse si assignemus quēdam cœtū hominum, intra quem certò sciamus, vel credamus esse omnes illos, qui ad Ecclesiam pertinent. Siquidē si cui ostēderetur populus Romanus vniuersus in foro, aut in theatro, vbi tamē essent etiam aliqui externi admisti, verè diceretur illum vidisse populum Romanum, tametsi discernere non potuisset Romanos ab externis.

SED neutra solutio videtur satisfacere: ac prior quidem facilè refellitur: nam cognitio illa ex effectis non est certa, sed coniecturalis. neque exemplum hominis conuincit, nam in primis effectus vitæ in homine naturales sunt, & necessarij, effectus autem fidei liberi sunt, ac voluntarij, proinde multò minus certi.

DEINDE nec ipsum hominem ita videmus, vt certitudine infallibili nobis constet, eum quem videmus esse hominem: siquidem fieri potest, vt cùm nos hominem videre credimus, Angelum, aut dæmonem videamus in forma humana. Certè Abraham, Loth, Tobias, & alij in testamento veteri non rarò homines esse crediderunt, qui Angeli erant: nos autem infallibilem certitudinem de Ecclesia habere volumus, qualem habemus, non de ipso homine, sed de figura, & externis coloribus, ac lineamentis corporis humani, in quorum visione decipi non possumus.

POSTERIOR verò solutio multis de caussis non satisfacit. PRIMO, quia potest fieri, vt adeò crescat aliquando numerus hypocritarū, vt plures sint hæretici occulti, quàm veri ac perfecti Catholici: tum autē non posset quisquam verè dicere, hic cœtus est Ecclesia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi quando quidem in eo cœtu,quẽ ostendit, major pars ad Ecclesiam non pertinet, nec ipse scit, qui sint illi pauci, qui Ecclesiam faciunt: & quamuis sperandum sit,maiorem partem eorum qui profitentur fidem,esse synceros,id tamen non est certum.

SECVNDO,quia cùm nunquam tota Ecclesia in vnum locum conueniat,ita vt possimus certò dicere,in hoc cœtu est Ecclesia,sed sparsa sit per varia loca,& de nulla parte certi simus,an non sit tota illa pars sine vera fide,quocunque iuerimus,semper erimus dubij, an communicemus cum vera Christi Ecclesia.

NEQVE his repugnat,quod alibi scripsimus, Romanam Ecclesiam particularem non posse destitui vera fide:nam nec ipsa Romana Ecclesia particularis tota simul alicubi conuenit, sed sparsim congregatur in variis basilicis,quę sunt in Romana ciuitate,nec certò scimus certitudine infallibili in eo cœtu,ad quem nos fortè accedimus,nõ esse omnes sine vera fide in corde.

TERTIO,quia posset etiam fieri,vt totum generale Concilium esset extra Ecclesiam:quid enim magnum esset,si inter tot millia profitentium Christi fidem,trecenti,vel quadringenti homines,qui ad Conciliũ conueniunt,fide vera caterẽt?ita nimirum res alioqui notissimæ & quas certissimas esse oportet,in dubium reuocabũtur. Certè BRENTIVS, vt in disputatione de Conciliis annotauimus, ea ratione Conciliorum auctoritatem eleuat,quia non sumus certi, an vllus eorum Patrum fidem veram in corde habuerit, & proinde in Ecclesia Dei fuerit non enim est columna & firmamentum veritatis falsa Ecclesia,sed vera.

QVARTO,quia si non scimus distinctè, qui sint, qui Ecclesiam constituunt,non tam sciemus, quæ sit Ecclesia, quàm vbi sit seu potius vbi lateat Ecclesia, quod quidem non satis est,ad Ecclesiæ visibilitatem saluandam de qua in sequenti capite disputãdum erit: sed iam quid aliqui obiiciant,videamus.

OBIICIVNT PRIMO,fundamentum & quasi formam Ecclesiæ esse fidem,cùm legamus primæ ad Corinth. 3. *Quasi bonus architectus fundamentum posui, & fundamentum aliud nemo potest ponere,præter id, quod positum est,quod est* CHRISTVS IESVS. Ad Ephes. 2. *Superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide* CHRISTO IESV. Ephes. 4. *Vnus Deus,vna Fides,vnum Baptisma.*

RESPONDEO,formã Ecclesiæ non esse fidẽ internam(nisi Ecclesiã inuisibilẽ habere velimus)sed externam,id est,fidei confessionem,id quod apertissimè docet S. Augustinus lib. 19. contra Faustum. cap. 11. & experientia idẽ testatur:illi enim admittuntur ad Ecclesiam qui profitentur fidem In locis autem allegatis fides non dicitur forma,vel fundamentum Ecclesię, sed fundamentum institiæ,vel doctrinæ quæ est in Ecclesia.adde,quòd Scripturæ,sicut in Ecclesia ponunt fidẽ, ita etiam ponunt caritatẽ,& omnia dona Spiritus sancti,& tamen nemo Catholicorũ docet,non esse de Ecclesia eos,qui caritate & donis Spiritus sancti carent.

OBIICIVNT SECVNDO,definitionem Concilij Lateranensis, quæ habetur cap. Firmiter, de sum. Trinitate & fide Catholica:*vna est fidelium vniuersalis Ecclesia,extra quam nemo saluatur*:cui similis est definitio Nicolai Papæ,quæ habetur de consecr.dist.1.can. Ecclesia. *Ecclesia est Catholicorum collectio*,non sunt autem fideles & Catholici,qui fidem in corde non habent, etsi eam ore profiteantur.

RESPONDEO,nõ esse has Ecclesiæ definitiones: nam Conciliũ Lateranẽse solum asserere voluit Ecclesiam esse vnã,non autem quid sit Ecclesia accuratè describere. Appellauit autẽ Ecclesiã fidelium, quia hoc nomine distinguũtur Christiani baptizati, tum ab eis,qui manifestè infideles sunt,tum etiã à catechumenis. Propriè enim apud veteres cathecumeni non dicebãtur fideles vt suprà ostendimus. Itaque idẽ est, ac si Concilium dixisset, Christianorũ Ecclesia vna est, nõ multæ.

ADDE SECVNDO,posse etiã nomen fidelis accipi pro eo, qui fidem publicè profitetur, quemadmodum mox dicemus de nomine, Catholicus.

ADDE TERTIO, verissimè etiam dici potuisse,Ecclesiam fidelium, id est, eorum, qui veram fidẽ habent in corde,vnam esse: Ecclesia enim præcipuè,& ex intẽtione fideles tãtum colligit: cum autem admiscentur aliqui ficti, & qui verè non credunt, id accidit præter intentionem Ecclesiæ. Si enim eos nosse posset, nũquam admitteret, aut casu admissos continuò excluderet.

PORRO in verbis illis Nicolai Papæ:*Ecclesia est Catholicorũ collectio*, necessario cogimur dicere, vocari Catholicos eos, qui fidem Catholicam profitentur,quicquid sit de fide interna:iubet enim Nicolaus, vt nõ fiant Ecclesiæ,id est, vt ipse exponit,Catholicorum collectiones sine nutu sedis Apostolicæ. Planum autem est,non aliter fieri posse Catholicorum collectiones,quàm conuocando in vnum locũ eos, qui habentur, & dicuntur Catholici, id est, eos, qui publicè Catholicos se esse profitentur.

OBIICIVNT TERTIO, testimonia Patrum, qui dicunt hæreticos non esse verè Christianos,quales sunt Tertullianus lib. de pudicitia. Cyprianus lib. 4. epist. 2. Athanasius serm. 2. contra Arianos, & Augustinus lib. de gratia Christi, cap. 11. at Ecclesia Christi non nisi Christianorum esse potest: non igitur ad Ecclesiã pertinent, qui veram fidem non habent.

RESPONDEO,eos Patres loqui de manifestis hæreticis, qui nec in corde,nec in ore Christi fidem habent: Christianus enim nomen est professionis,& illi dicuntur Christiani, qui Christi legem ac fidem publicè colunt ac sequuntur.

OBIICIVNT QVARTO,ante Christi aduentum non solùm Synagogam Iudæorum ad Ecclesiam Dei pertinuisse,sed omnes præterea Gentiles, qui per orbẽ terræ dispersi, vnum Deum syncere colebãt. Ex quo videtur sequi,vt fides sit Ecclesiæ vinculum,& proinde,qui fidem non habet,ad Ecclesiam non pertineat.

RESPONDEO, omnibus seculis eos omnes,& solos Ecclesiam Dei constituisse, qui simul colligati erant confessione, & protestatione,siue ea per sacrificia,siue alio modo fierent, vnius fidei in vnum Deum Creatorem cœli, & terræ.

OBIICIVNT VLTIMO, potissima caussa,cur in Ecclesiæ membris includuntur hæretici occulti,illa esse videtur,vt constet nobis infallibili certitudine,quinam cœtus hominũ sit Ecclesia:at hæc certitudo haberi nequit etiamsi hæretici occulti ad Ecclesiam pertinere dicantur: quod his argumentis confirmatur.

PRIMO,non sunt Ecclesię mẽbra qui non sunt baptizati,at nemo scit certò, qui sint verè baptizati, tum quia character Baptismi est inuisibilis, tum etiam quia cũ exterior Baptismus exhibetur,pauci adsunt, qui videãt, ac proinde cęteri fide humana cõtẽti esse debent.

SECVNDO, Ecclesia nõ potest esse sine Episcopis & Presbyteris,vt Hieron. docet cõtra Lucifer. At quis nouit certò, qui sint veri Episcopi, & Presbyteri,cũ id pẽdeat ab intẽtione ordinãtis,& à charactere inuisibili.

TERTIO, excommunicati non sunt de Ecclesia, vt nos suprà docuimus, at multi sunt excommunicati occulti,nimirum excommunicati à iure ipso facto:& non promulgati coram populo, ex quo cogimur dubitare, cum aliquem, videmus, sit ne ille de Ecclesiã, an non.

QVARTVS

QVARTO,sępe accidit,aut certè accidere potest, vt hętetici manifesti alicubi simulẽt se Catholicos, item Iudæi,Turcæ,Pagani miscẽt se fidelibus, & tamen aut ipsi de Ecclesia non erunt,aut Ecclesiam esse dicemus cœtum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum.

RESPONDEO ad PRIMVM,ad hoc,vt aliquis sit de corpore Ecclesiæ,non requiri charactẽrẽ, sed externũ Baptismũ:nec externum Baptismum requiri,vt quis censeatur,& sit de Ecclesia:sed tãtùm vt admittatur. Si qs enim petit admitti ad Ecclesiã,id non fiet sine Baptismo. Tamen si quis dicat se Baptizatum,& non constet contrariũ,admittetur ad Sacramẽta cætera, & per hoc erit de corpore Ecclesiæ:& signũ huius est,quia si posteà innotescat, illũ non fuisse Baptizatum, siquidem culpa ipsius id sit factũ, expelletur de congregatione, nec recipietur,nisi post pœnitentiam baptizetur. At si nõ culpa eius,nõ repelletur,sed perficietur in eo, quod deerat,nec iudicabitur nõ fuisse in Ecclesia,sed iudicabitur intrasse aliunde,quàm per ordinariã potestatem.

VNDE Innocentius III. cap. Apostolicam,de Presbytero non baptizato,iudicauit,Presbyterũ non baptizatum verè fuisse in Ecclesia, & iussit pro eius anima offerri sacrificium,vt pro aliis fidelibus. Et Dionysius Alexandrinus,vt habemus libro 7. capite 8. hist. Eccles. iudicauit quendam fuisse verè in Ecclesia, quem constabat non verè baptizatum, sed tantùm percepisse alia Sacramenta,vt baptizatum.

AD SECVNDVM dico posse in Episcopis duo cõsiderari. PRIMO,quòd locum Christi teneant,& quòd propterea debeamus illis obedientiam, & quòd ipsi non possint nos decipere in iis,quæ necessaria sunt ad salutem. SECVNDO,quòd habeant potestatẽ Ordinis & Iurisdictionis.

SI PRIMO modo considerentur,certi sumus certitudine infallibili,quòd isti,quos videmus sint veri Episcopi & Pastores nostri. Nam ad hoc non requiritur, nec fides,nec character ordinis, nec legitima electio, sed solùm vt habeantur pro talibus ab Ecclesia. Cùm enim sint Episcopi propter Ecclesiam,non cõtra: Deus asistit eis,qui pro talibus habentur, ne errent in Ecclesia docenda.

SI SECVNDO modo cõsiderentur,non habemus certitudinem,nisi moralem,quòd isti sint verè Episcopi,quamquam certum est certitudine infallibili, quòd aliqui saltem sint veri, alioqui Deus Ecclesiam deseruisset: sed ad hoc,vt teneamus Ecclesiam certam & conspicuam, quantum ad capita, & membra, sufficit prima consideratio.

AD TERTIVM dico,excõmunicatos occultos esse de Ecclesia,numero,non merito: de facto,non de iure.

AD QVARTVM dico,in primis difficile esse,vt eiusmodi homines non continuò detegãtur, sed tamen etiamsi longo tempore deludant Ecclesiam, nihil inde incommodi accidere posse: nam Ecclesia non eos numerat inter suos, nisi ratione professionis externæ (nec enim de internis homines iudicãt) professio autẽ illa externa sanctissima est licet abillis malè vsurpetur.

ITAQVE sunt illi de Ecclesiæ corpore,dum fidelibus iunguntur eo vinculo professionis & obedientiæ, quod Ecclesiam vniuersam ligat,& in vnum corpus redigit. Nec tamẽ sequitur,Ecclesiam propterea esse cœtum hæreticorum,& Paganorum hypocritarum: nam etsi pauci quidam tales in Ecclesia sunt, tamen certi sumus certitudine fidei diuinæ, in eadẽ Ecclesia multos esse verè fideles, pios, & electos, quemadmodum etiam in corpore humano inueniuntur & vngues & capilli,qui non viuunt, & nemo tamen inde colligit, corpus humanum nihil esse,nisi vngues & capillos.

CAPVT XI.

Proponitur altera controuersia: An Ecclesia sit semper visibilis, siue, an errare, & deficere possit.

EXPLICVIMVS, quid sit Ecclesia, nunc dicendum est, qualis sit. Dissensio inter nos, & hæreticos in tribus consistit. Primum enim illi dicunt veram Ecclesiam esse inuisibilem, solique Deo cognitam. Quo loco nota ex Friderico Staphylo in prima Apologia, parte tertia, Lutheranos initio Ecclesiã inuisibilem fecisse, deinde tamen, cum viderent absurda quæ inde sequebantur, secreto cõsilio statuisse,vt Ecclesia visibilis diceretur: Itaque cœperunt omnes docere Ecclesiam esse visibilem: sed sic tamen,vt nomine visibilis, re inuisibilis esset.

AC PRIMVM LVTHERVS in libro de seruo arbitrio,cum ei Erasmus obiecisset nõ esse credibile,Deum tam longo tempore deseruisse Ecclesiam, respondit, Deum nunquam deseruisse Ecclesiam: sed non esse Ecclesiam Christi illam,quę vulgo dicitur Ecclesia,id est, Papam, Episcopos, Clericos, Monachos,& cęterã Catholicorum multitudinem:sed Ecclesiam esse quosdam paucos pios,quos, quasi reliquias, Deus conseruat. Et semper hoc fuisse in mundo,vt vera Ecclesia non esset illa, quæ dicebatur Ecclesia: sed pij quidã pauci. Et in lib. contra Catharinũ dicit,Ecclesiam esse spiritualem & sola fide perceptibilem. In libro de abrogãda Missa priuata, part. 1. sic loquitur idem Lutherus: *Quis* inquit *Ecclesiam nobis monstrabit, cum sit occulta in Spiritu,& solum creditur, Sicut dicitur*: *Credo Ecclesiam sanctam.*

IAM MAGDEBVRGENSES cẽt. 1. lib. 1. c. 4. col. 170. definiunt,Ecclesiam cœtum visibilem: tamen col. 171. distinguũt duas Ecclesias,& columna 178. dicunt, veram Ecclesiam esse cœtum exiguum plerumque:falsam verò,numerosissimum, quia ad veră soli illi pertinent, qui intrant per portam angustam,id est, verè pij: quæ Ecclesia proinde sit inuisibilis: & col. 181. dicunt, tẽpore Christi fuisse de Ecclesia vera Pastores, Magos, Zachariam, Simeonẽ, Mariam: Annã: non autem Pontifices,& Sacerdotes,quia nimirũ illi pij,isti impij erãt.

PHILIPPVS Melanchthon in locis,loco duodecimo, qui est de Ecclesia,repetit aliquoties Ecclesiã esse visibilem: tamẽ ibidem dicit, in controuersiis sequendum esse verbum Dei iuxta confessionem veræ Ecclesiæ: hanc autem verã Ecclesiam dicit non esse Pontifices & Sacerdotes, nec maiorem partem Concilii, sed quosdam pios,& electos à Deo illuminatos:& ibidem dicit, tempore Eliæ Ecclesiam veram fuisse Eliã,Helisæum,& paucos alios illis adhęrentes, non autẽ cęterã Iudæorum multitudinẽ: Et tempore Christi Ecclesiam fuisse Zachariam, Simeonem, Mariam, Pastores, quia nimirum pij erant.

BRENTIVS in Cõfessione VVittẽberg. cap. de Conciliis,dicit, habere Ecclesiam Dei promissionẽ: tamen non esse stándum iudicio Conciliorum,quia pauci sunt ibi electi, & quia sæpè maior pars vincit meliorẽ. Et in Prolegomenis: *Vide*,inquit, *quod faciat* (Petrus à Soto) *Ecclesiam visibilem,& sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur erit articulus Symboli Apostolici,Credo Ecclesiã sanctam Catholicam, & erit sic reponendus: Video, & sentio Ecclesiam sanctam Catholicam.*

ITEM CALVINVS libr. 4. institut. cap. 1. §. 7. *Bifariam* inquit, *de Ecclesia sacræ literæ loquuntur: Interdũ enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt, quæ est reuera corã Deo, &c.* Et infra de hac loquẽs: *Nobis*, inquit, *inuisibilẽ solius Dei oculis conspicuam credere Ecclesiã necesse est*. Et. §. 3. *Cæterum*, inquit, *ad amplexandam eo modo Ecclesiæ vnitatem, nihil opus est Ecclesiã ipsam oculis cernere aut manibus palpare*

SECVNDO

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDO docent, visibilem Ecclesiam interdum ita errare in fide, & moribus, vt penitus deficiat: ita Caluinus in præfatione institut. *Sed non parum*, inquit, *à vero aberrant, dum Ecclesiam non agnoscunt, nisi quam præsenti oculo cernant.* Et infrà: *Fremût*, inquit, *nisi Ecclesia digito semper ostendatur.* Et infrà. *Quin potius*, inquit, *permittamus Deo, vt quando ipse solus nouit, qui sui sunt, interdum etiã Ecclesiæ suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat.*

TERTIO docent, Ecclesiam veram, id est, inuisibilem non posse quidem deficere, nec errare in iis, quæ necessariò ad salutem pertinent: tamen in aliis errare posse: Ita Caluinus lib. 4. capite 8. instit. §. 13. & alibi. Nos contrarium asserimus, ac singula suis argumentis confirmabimus.

CAPVT XII.

Ecclesiam esse visibilem.

RIMVM igitur, quod vera Ecclesia sit visibilis, probatur primo ex scripturis omnibus, vbicũque inuenitur nomen Ecclesiæ: nam semper nomine Ecclesiæ visibilis congregatio significatur: nec vnum saltem locum Caluinus proferre potuit, nec protulit, vbi hoc nomẽ tribueretur cõgregationi inuisibili. Certè cum dicitur Num. 20. *Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem*: Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israël, qui exierat de Aegypto. Sic 3. Reg. 8. de visibili Ecclesia manifestè loquitur Scriptura, cum dicit: *Conuertitque Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israel. omnis enim Ecclesia Israel stabat.* Mat 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiã meã.* nomine petræ, siue intelligas Christum, aut fidei confessionẽ, vt hæretici volunt, siue Petrum, vt nos credimus, semper fundamentum Ecclesiæ est aliquid sensibile, vt patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, siue visibilis: nã etsi nũc neque Christum, neque Petrum videamus, tamen tunc vterque sensibus corporeis expositus erat ad videndũ: & nunc vterque videtur, non in se, sed in Vicario, aut successore suo: Sicut Regnum Neapolitanũ non ideo est inuisibile, quia Rex abest: nam Rex videtur in suo Prorege. Matth. 18 *Dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, &c.*

CERTE neutrũ seruari posset, si esset Ecclesia inuisibilis. Act 20. *Attẽdite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei.* Quomodo poterant regere Ecclesiam quam non nouerant? Actor. 15. *Illi quidem deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicẽ.* Et ibidem: *Cum venissent Hierosolymã suscepti sunt ab Ecclesia* Et cap. 18. *Ascendit Paulus, & salutauit Ecclesiã.* Quomodo ista conueniũt Ecclesiæ inuisibili: 1. Corinth. 15. Gal. 1. & Phil. 3. Paulus dicit, se persequutum Ecclesiam Dei: & notum est, quos persequebatur, ex Act. Apost. c. 9. Denique 1. Tim. 3. *Hæc tibi scribo, fili Timothee vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, &c.* At sanè non poterat in ea conuersari, nisi sciret quænam esset.

SECVNDO, probatur ex aliis Scripturis, vbi non nominatur, sed tamen apertè describitur Ecclesia, Psal. 18. *In sole posuit tabernaculum suum.* exponit Augustinus tract. 2. in epist. Ioãnis: In manifesto posuit Ecclesiam suam, vt, sicut Sol non potest omnino latere, ita nec Ecclesia possit abscõdi. Itẽ Isaiæ 2. Danielis 2. & Michææ 4. comparatur Ecclesia monti magno, & cõspicuo, qui nullo modo potest latere, secundum communẽ expositionẽ Hieronymi in ea loca, & Augustini tractatu primo in epistolam Ioannis. Item illud Matthæi quinto: *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita*, Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ. c. 14. & alibi passim exponit de Ecclesia: Denique, parabolæ Euangelicę de area, de reti, de ouili. de conuiuio, &c. omnes ostendunt Ecclesiam veram, quæ est regnum cœlorum, esse visibilem.

PROBATVR TERTIO, ex ipso ortu, & progressu Ecclesiæ nam, vt omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeò visibilis erat Ecclesia, vt in ipsa carne portarent visibile signum Circumcisionis. In testamẽto nouo sine dubio Ecclesia Christiana tota erat in principio in Apostolis & discipulis Christi, qui adeò visibiles erant, vt super illos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die Pentecostes; Deinde, istis additi sunt visibiliter vna die homines ad tria milia, & rursum ad quinque millia. per fidei cõfessionem, & Baptismum, vt patet Act. 1. 2. 3. & 4. ac deinceps semper illi omnes, & soli habiti sunt de Ecclesia Christi, qui ad illos primos se adiunxerunt per Baptismum, & Confessionem fidei, & inde non recesserunt per hæreses, aut schismata, vel expulsi non sunt per excommunicationem.

QVARTO, probatur ex ipsa ratione Ecclesiæ: Ecclesia enim est societas quædam, non Angelorum, neque animarum, sed hominũ: Non autem dici potest societas hominum, nisi in externis & visibilibus signis consistat: nam non est societas, nisi se agnoscant ij, qui dicuntur socij, non autem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa & visibilia. Et cõfirmatur ex more omnium humanarum societatum: nam in militiam, in ciuitatem, in regnum, & alia similia non aliter homines adscribuntur, quàm signis visibilibus: Vnde Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. *In nullum*, inquit, *nomen religionis seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi al quo signaculorum, vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur.*

QVINTO, tempore Christi, vt volunt Philippus & Illyricus, Ecclesia solùm erat in Zacharia, Simeone, Anna, Maria, & paucis aliis piis, non autẽ in Pontificibus, & cætera multitudine Iudæorum. At constat: quòd Zacharias, Simeon, & cæteri communicabant cũ Pontificibus in templo sacrificiis, &c. Nam Zacharias in eodẽ templo sacrificabat: Anna ab eo tẽplo non recedebat: Maria ibat singulis annis ad tẽplum illud: Christus ipse mittebat leprosos ad Sacerdotes, & dicebat: *Quæ dicunt, facite.* ergò, vel malè faciebant isti communicando falsæ Ecclesiæ: vel malè faciunt Lutherani non communicando nobiscum, & non obediendo Pontifici.

SEXTO, probatur ex necessitate, nam tenemur omnes sub periculo æternæ mortis verę Ecclesiæ nos adiungere, & in illa perseuerare, id est, capiti eius obedire, & cæteris membris communicare, vt patet ex Cypriano de simplicitate Prælatorum, Hieronymo in epistola prima ad Damasum de nomine hypostasis, & Augustino libro 4. de Baptismo, cap. 1. At hoc fieri non potest, si est Ecclesia inuisibilis.

SEPTIMO, ex dictis quæstione superiore: si enim Ecclesia est congregatio hominum vtentium Sacramentis iisdem, & fidem Christi profitentium, sub regimine legitimorum pastorum. vt ibi probatum est, sequitur necessariò eam esse visibilem.

VLTIMO, testimoniis veterum, ORIGENES homil. 30. in Matthæum: *Ecclesia*, inquit, *plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem*, &c. CYPRIANVS libro de vnitate Ecclesię: *Ecclesia*, inquit, *Domini luce perfusa, radios suos per orbẽ terrarũ spargit*, &c. CHRYSOSTOMVS homil. 4 in ca. 6. Isaiæ. *Facilius est*, inquit, *Solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.* AVGVSTINVS lib. 3. contra epistolam Parmeniani c. 5. *Nulla*, inquit, *est securitas vnitatis, nisi ex promissis Dei Ecclesia declarata, quæ supra montem, vt dictum est, constituta, abscondi non potest.* Tract. 1. in epistolam Ioannis. *Nunquid digito ostendimus Ecclesiã fratres meos? nonne aperta est?* Et tract. 2. *Quid amplius dicturus sum, quàm cæcos, qui tam magnum montem non vident? Qui contra lucernam, in candelabro positam, oculos claudunt?*

CAPVT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

IAM, quòd Ecclesia ista vera & visibilis non possit deficere facilè probari potest. Notãdum autem est, multos ex nostris tempus terere, dum probant absolutè Ecclesiam non posse deficere: nam Caluinus, & cæteri hæretici id concedunt: sed dicunt, intelligi debere de Ecclesia inuisibili. Probare igitur volumus Ecclesiam visibilem non posse deficere: & nomine Ecclesiæ non intelligimus vnum, aut alterum, sed multitudinem congregatam, in qua sint Prælati, & subditi.

PRIMVM id ostenditur ex Scripturis, vbi apertè nominatur Ecclesia, Mat. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Cui similis est ille 1. Timot. 3. *Vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.* In vtroque loco agitur de Ecclesia visibili, vt ostendimus, & tamen audiuimus ipsam veritatem asserentem, portas inferorũ non præualituras contra eam Ecclesiam.

SECVNDO, ex aliis locis, vbi aperta est promissio sine nomine Ecclesiæ, Matth. vlt. *Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationẽ seculi.* Quę verba ad Ecclesiam visibilẽ dicta sunt, nimirum ad Apostolos, & discipulos cæteros, quos in die ascẽsionis suæ Dominus alloquutus est, & cùm illi homines nõ essẽt permansuri in corpore vsq; ad mundi consummationẽ, necesse est dicere hanc promissionem pertinere ad eorũ successores.

ITAQVE hunc locũ de Ecclesię perpetua duratione intelligunt LEO I. in ep. 31. ad Pulcheriam Augustam, & LEO II. in epist. ad Constantinum Augustum, Præterea Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euãgelistas, alios Pastores, & Doctores ad cõsummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, & mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Vbi Apostolus docet, mansura in Ecclesia ista ministeria pastorum & doctorum, & continuam ædificationem corporis Christi, & proinde visibilem Ecclesiam, vsque ad diem iudicij: nam quando sola esset in mundo Ecclesia inuisibilis, non inuenirentur ista ministeria, quę non possunt exerceri, nisi se pastores & oues agnoscant: & notandum, quòd licet veteres intelligant hunc locum de spirituali mensura corporis mystici: recentiores autem de corporali mensura corporum beatorum, quæ dicunt futura tantæ magnitudinis, quantæ fuerunt vel fuissent in perfecta sua ætate: tamen omnes intelligunt hunc locum de nouissimis diebus, quando complebitur numerus electorum. Vide Augustinum libro 22. de ciuit. Dei, c. 15. 17. & 18. vbi vtramque explicationem tangit.

PRAETEREA Psal. 47. *Deus fundauit eam in æternum.* i. Ecclesiã suam, quæ est Ciuitas eius, vt Augustinus exponit, & res ipsa clamat: nam locus Psalmus est, de fundatione Ecclesiæ Christianæ, tam quam nouæ & visibilis Ciuitatis. incipit. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius: Fundatur exultatione vniuersæ terræ*, &c. Item Isaię 61. (quod caput intelligi de Ecclesia noui Testamẽti, docuit Christus Lu. 4. cùm in Synagoga citauit, & exposuit de aduentu suo initium huius capitis: *Spiritus Domini super me*, &c.) sic habetur: *Et fœdus perpetuum feriã eis: & scietur in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Profectò tam est perspicuus hic locus, vt expositione non egeat: Quomodo enim inuisibilis erit ille cœtus, de quo dicitur: *Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.*

ACCEDANT TERTIO testimonia ex parabolis, quibus omnium consensu significatur Ecclesia: Area enim, in qua sunt grana, & paleæ: rete, in quo sunt boni, & mali pisces: & ager, in quo sunt frumẽta, & zizania: & conuiuium, in quo sunt boni, & mali discũbentes: & ouile, in quo sunt oues, & hædi significãt Ecclesiã visibilem, vt etiam hæretici fatentur. Nã Ecclesia inuisibilis non habet malos, & bonos, sed tantũ bonos, secundum eorum sententiam. At eædem parabolæ docẽt, istam Ecclesiam visibilem nunquam interituram vsque ad diem iudicij: nã Matth. 3. dicitur: *Ipse permũdabit aream suam, & triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* quod sine dubio nõ fiet ante diem iudicij: Et Matth. 13. dicitur: *Simile vtraque crescere vsque ad messem.* Et infrà: *Messis autẽ consummatio seculi est.* Et infrà: *Sic erit in consummatione seculi, exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &c.*

QVARTO, probatur ex Scripturis, quæ loquuntur de regno Christi. Psal. 88. *Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.* Ibidem. *Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli.* Daniel. 2. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non dissipabitur, & Regnum eius alteri populo non tradetur*, &c. Et Luc. 1. *Et Regni eius non erit finis.*

ISTA loca nõ possunt intelligi nisi de vera, & visibili Christi Ecclesia nunquam interitura. Nã Regnũ Christi sine dubio est vera eius Ecclesia. Neque regnũ dici possunt aliquot homines occulti, & dispersi, & separati ab inuicẽ, qui se non nouerunt, qualis est Ecclesia inuisibilis Lutheranorum: Regnum enim est multitudo hominum congregatorum, qui se inuicem nouerunt.

PRÆTEREA in Psal. 88. vbi dicitur Christi regnũ æternum, dicitur etiã, quod in eo sint boni, & mali, ac proinde quod Ecclesia sit visibilis: *Si autẽ dereliquerint filij eius*, inquit, *legem meam, & iustitias meas non custodierint, &c. Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo, &c.* Quem locũ pulchrè exponit de flagellis Ecclesiæ sanctus Cyprianus in serm. de lapsis. In illo etiã capite secundo Danielis, vbi dicitur. Regnũ Christi perpetuum, legimus quoque illud, Regnum esse montem magnum implentem omnem terram, quem Isaias c. 2. & Mich. ca. 4. vocabant montem manifestum, secundum LXX.

QVINTO probatur testimoniis veterum: Origenes & Chrysostomus locis citatis id affirmant: sed clarius Augustinus, & Bernardus. AVGVSTINVS in Psal. 101. concione 2. disputans contra Donatistas, qui totam Ecclesiam visibilẽ periisse dicebãt; & in solis quibusdam iustis in Africa remãsisse: *Sed*, inquit, *illa Ecclesia, quæ fuit omnium Gentium, iam non est spergi, hoc dicunt, qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa nõ est, quia tu in illa non es, vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu nõ sis.* Et infrà Ecclesiam ita loquentem introducit: *Quãdiu eyo in isto seculo? annuncia mihi, propter illos, qui dicũt, fuit, & iam non est. apostatauit, & periit Ecclesia de omnibus Gentibus, & annunciauit nec vacua fuit vox ista, quis annũciauit mihi, nisi ipsa via: Quãdo annunciauit: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Similia habet in Psal. 147. & libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. & 20. & alibi.

NEQVE responderi potest, loqui Augustinum de Ecclesia inuisibili: nam illam non periisse, nec perituram Donatistæ admittebant, & ad se trahebãt illud: *Ego vobiscum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

discum sum vsque ad consummationem seculi, vt AVGVSTINVS A
refert loco notato in Psal. 101. BERNARDVS serm. 79.
in Cătic. in illud: Tenui eum: nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meę. *Ista est*, inquit, *& tunc, & deinceps non deficit genus Christianum nec fides de terra nec caritas de Ecclesia: Venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in eā, & non cecidit, eò quòd fundata esset super petram, petra autē erat Christus. Itaque nec verbositate Philosophorum nec cauillationibus hæreticorū, nec gladijs persequutorū, potuit ista, aut poterit aliquando separari à caritate Dei*, &c. Nec possunt hęc intelligi de Ecclesia inuisibili: nā illam non persequuntur gladij tyrannorū, nec verbositas Philosophorum, nec cauillationes hæreticorum: Itaque visibilis Ecclesia non deficiet. Accedat Vincentius Lyrinensis, qui in suo commonitorio tanquā errorem grauissimum reprehēdit Nestorij sententiam, qui dicebat, totam Ecclesiam errasse in mysterio Incarnationis, eò quòd cœcos Doctores sequuta esset.

VLTIMO probatur hoc idē naturali ratione. PRIMVM enim, si aliquando sola maneret in mundo Ecclesia inuisibilis, aliquando etiam esset impossibilis salus iis, qui sunt extra Ecclesiam. Nam non possunt saluari, B
nisi in Ecclesiam ingrediantur: quemadmodum tempore Noë peribant necessariò, qui non habebant aditum ad arcam: at non possunt ingredi in Ecclesiam, quam ignorant, igitur non habent remedium.

PRÆTEREA, de ratione vnius veræ Ecclesiæ est, vt sit visibilis, ergo si Ecclesia visibilis perit, nulla vera Ecclesia remanet.

DENIQVE, vel homines illi occulti, qui Ecclesiam inuisibilem constituunt, profitentur palam fidem suam & abstinent ab idolorum cultura, vel non: si profitētur, ergo nō est Ecclesia inuisibilis, sed maximè visibilis, sicut erat tempore Martyrū: si nō profitentur, ergò nulla est Eccl. sia: nā non est Ecclesia vera, in qua nulli sunt boni, & qui saluētur: nō autē sunt boni, nec saluantur C
qui non confitentur fidē, sed ea in corde retenta, exterius profitentur perfidiā, & idololatriam, cum ad Romanos decimo dicat Apostolus: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Et Matth. 10. *Omnis qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Ergo implicat contradictionem, Ecclesiam esse, & carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra mundum. vbi nunquam sit necessarium fidem confiteri.

CAPVT XIIII.

Ecclesiam non posse errare.

SVPEREST vt probemus, Ecclesiam non posse errare vllo modo, etiam non apostatando à Deo. Est tamen prius paulò diligentius explicanda sententia aduersariorum, & nostra.

CALVINVS igitur dicit, istam propositionē: *Ecclesia non potest errare*, esse veram, si intelligatur cum duplici restrictione: PRIMA est, si Ecclesia non proponat dogmata extra Scripturam, id est, si reiiciat traditiones non scriptas, & solum proponat fideliter quæ habentur in Scripturis.

SI autem quæras, an certi simus quod Ecclesia proponet semper fideliter, quæ sunt in scripturis: Respondet, adhibens secundam restrictionem, Ecclesiam semper proponere fideliter, quæ habentur in Scripturis: in rebus necessariis ad salutem, nō tamē in aliis, ac proinde semper remanere in Ecclesia nævos aliquos errorū. SECVNDA restrictio est, vt illud: *Ecclesia nō potest errare*: intelligatur de sola Ecclesia vniuersali, nō autē extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia repręsentatiuè, vt nostri loquūtur: quilibet enim Episcopus gerit personam suæ Ecclesiæ particularis, & proinde omnes Episcopi gerunt personā totius Ecclesiæ: ita habet Caluinus lib. 4. c. 8. §. 11. 12. 14. 15. maioris institutionis, & in minori institutione c. 8. §. 146. 148. 149. & 150. vbi tamen mendaciter & fraudulenter explicans sententiam nostram, dicit, nos asserere, Ecclesiam non posse errare siue vtatur verbo Dei, siue non, cùm tamen ipse non ignoret nos non loqui de verbo Dei absolutè, sed tantùm de verbo scripto, ac dicere, Ecclesiam non posse errare siue proponat, quæ habentur in Scripturis, siue dogmata extra Scripturam.

NOSTRA igitur sententia est, Ecclesiam absolutè non posse errare, nec in rebus absolutè necessariis, nec in aliis, quę credēda, vel facienda nobis proponit, siue habeātur expressè in Scripturis, siue non: & cùm dicimus, Ecclesiā non posse errare, id intelligimus tam de vniuersitate fidelium, quàm de vniuersitate Episcoporum, ita vt sensus sit eius propositionis, *Ecclesia non potest errare*, id est, id quod tenent omnes fideles tāquam de fide, necessariò est verum & de fide: & similiter id, quod docent omnes Episcopi, tanquam ad fidem pertinens necessariò est verum & de fide.

HIS explicatis, probatur hæc veritas. PRIMO de Ecclesia vniuersa, vt cōtinet omnes fideles, ac primùm ex illo primæ ad Timotheum tertio: *Ecclesia Dei est columna, & firmamentum veritatis.*

RESPONDET CALVINVS, Ecclesiam dici columnam & firmamentū veritatis, quia conseruat tanquam fidissima custos prædicationem verbi Dei scripti non quod in nulla re errare possit.

AT contrà, nam in primis hoc modo officinæ librariorum essent columnæ veritatis, quæ diligentissimè custodiunt omnes Scripturas, deinde Apostolus non meminit hic Scripturarum sed simpliciter dicit, Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis.

PRAETEREA multò ampliùs est, esse columnam, C
quàm simplicem custodem: nam columnæ innititur domus, & ea remota, cadit. Sic igitur Apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis, vult significare veritatem fidei, quoad nos, niti Ecclesię auctoritate: & verum esse quicquid Ecclesia probat, falsum quidquid illa improbat. Adde quòd etiam Ecclesia fuit columna quando non erāt Scripturæ, ex quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarum.

DENIQVE si de custodia ageretur, meliùs arcæ, quàm columnæ Paulus comparasset Ecclesiam: nec enim columnæ, sed arcæ libros custodiunt.

PRAETEREA SECVNDO, Ecclesia gubernatur à Christo, tanquā à capite & sponso suo, & à Spiritu sancto tanquam ab anima, vt patet ad Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiā, quæ est corpus ipsius.* Et Ephes. D
4. *Vnum corpus, & vnus Spiritus.* Eph 5. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ.* Ergò si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum erraret, Christo & Spiritui sancto error tribueretur. Quocirca Ioannis 16. Dominus ait. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

RESPONDET CALVINVS, Christum & Spiritū sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem nævum. Neque sequitur, tribui propterea Christo, aut Spiritui sancto errorem, sicut eis non tribuitur ignorantia, quæ sine dubio aliqua est in Ecclesia.

RESPONDEO, sicut vir, qui est caput mulieris, nō tenetur remouere ab vxore omnē ignorantiam, tenetur tamen remouere omnem errorē, ex quo magnum aliquod malum oriatur, licet vxor excusetur per ignorātiā: ita etiam Christus tenetur remouere omnem errorem ab Ecclesia, ex quo magnū oritur malum, talis autem est

tem est omnis error circa fidem. Nam magnum est A
malum, quod Ecclesia, falsa fide Deū colat, cùm præcipue cultus diuinus in Fide, Spe, & Caritate consistat, vt Augustinus docet in Enchiridio cap. 3.

TERTIO, obligamur sub anathematis pœna, credere Ecclesiæ, vt omnibus, vt patet Matth. 18. *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus:* & Concilia omnia dicunt anathema non assentientibus Ecclesiæ decretis, at iniquū esset, sub tā graui pœna obligari ad assentiendū rebus incertis, & interdū falsis.

RESPONDET CALVINVS, ideo Christum iussisse, vt Ecclesiam audiremus, quia sciebat Ecclesiam B
nihil doctūram extra verbum Dei scriptum.

AT, contrà, nam, vt omittam plurima, quæ diximus in disputatione de traditionibus: vera Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei, epistolam ad Laodicenos non esse verbum Dei; & idem de Euangelio Marci & Nicomedis & similibus dici potest, quę nusquam scripta sunt, non igitur est verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

QVARTO, Ecclesiam esse sanctam, docet Symbolum Apostolorū, ista autem sanctitas propriè in professione dogmatum consistit, ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum, id est, verum, quoad fidei doctrinam, & iustum, quoad præcepta morum, & C
in hoc reuera excellit omnibus professionibus Philosophorum, Ethnicorum, Judæorum, hæreticorū: Omnes enim habent dogmata aliqua falsa admista veris.

QVINTO, si esset vera Caluini sententia, maxima pars dogmatum fidei in dubium reuocari posset, nam multa sunt de fide, quæ non sunt absolutè necessaria ad salutē. Sanè credere historias Testamēti vetēris, vel Euangelia Marci & Lucæ esse canonica scripta, immò vllas esse diuinas Scripturas, non est omnino necessarium ad salutem: nam sine hac fide multi saluati sunt, antequam Scripturæ scriberentur, & posteà tempore noui Testamenti, multæ barbaræ nationes, de quibus scribit Irenæus lib. 3. cap. 4. At hoc est absurdissimum, nec vllo modo admitteret Caluinus posse dubitari de Scripturis: non igitur verum est, solum in rebus ne- D
cessariis ad salutem. Ecclesiam non posse errare.

PROBATVR VLTIMO ex Patribus, qui, vt suprà ostendimus, in quæstione de iudice controuersiarum, omnes ad Ecclesiam prouocant in quæstionibus fidei quibuscunque: quod certè nullo modo facerent, si Ecclesiam falli posse existimarent. TERTVLLIANVS libro de præscription. *Age*, inquit, *omnes Ecclesiæ erraverint, nullam respexerit Spiritus sanctus.*

AVGVSTINVS lib. 1. contra Cresconium, cap. 33. *Scripturarum à nobis tenetur veritas, cùm id facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat:* Et epist. 118. *Disputare contra id quod vniuersa Ecclesia sentit, insolentissimæ insaniæ esse dicit.*

IAM quod etiam Ecclesia repræsentatiuè non possit errare, probatur PRIMO, quia si omnes Episcopi errarent, tota etiam Ecclesia erraret, quia tenētur populi sequi suos Pastores, dicente Domino Luc. 10. *Qui vos audit, me audit* & Matth. 23. *Quæcunque dixerint, facite.*

SECVNDO, ex epistola Concilij Ephesini ad Nestorium, vbi cogitur Nestorius, si Ecclesiæ satisfacere velit, iuramento confirmare, se ita sentire, vt sentiunt Orientis & Occidentis Episcopi. Item ex Augustino, qui lib. 1. de Baptismo, cap. 18. vocat decretū Concilij generalis, Ecclesiæ vniuersæ consensum: & meritò, nam Ecclesia non docet, nec decernit quidquam, nisi per suos Pastores, sicut quodlibet corpus per suum caput. Vnde etiam 3. Reg. 8. congregatio Sacerdotum & Seniorum vocatur omnis Ecclesia Israel. Et Chrysostomus exponit illud Matth. 18. *Die Ecclesiæ*, id est, *Prælato.* Sed de his plura in materia de Conciliis.

CAPVT XV.

Soluuntur argumenta, quibus astruunt Ecclesia inuisibili.

SVPEREST, vt argumenta aduersariorum diluamus, ac primùm, Ecclesiam esse inuisibilem, his testimoniis probant Hierem. 31. *Dabo legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.* Vbi Deus distinguit Ecclesiam noui Testamēti ab Ecclesia Testamēti veteris, quod illa fuerit cœtus quidam externus, & propterea habuerit legem scriptā in tabulis externis, & lapideis: ista autē sit populus quidā interior, & propterea legē habeat scriptā in cordibus.

IDEM habetur Luc. 17. *Regnum Dei non venit cum observatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos est.* Et Ioan. 4. *VENIT hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Ergo Ecclesia noui Testamenti non consistit in aliquo signo exteriore: nec est alligata locis & cæremoniis corporalibus. Et Heb. 12. *NON enim accessistis ad tractabilem montem, & accessibilem ignem, sed ad Syon montem, & ciuitatem Dei viuentis*, &c. Vbi comparat Synagogam monti Sinai visibili & tangibili, Ecclesiam autem monti Syon spirituali. ITEM 1. Petr. 2. *Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum offerentes spirituales hostias Deo:* at hæc domus est Ecclesia. Denique Ecclesiam esse, est articulus fidei, ergo non videtur Ecclesia, sed creditur.

RESPONDEO ad primū locū Hieremiā non conferre Ecclesiā cum Synagoga, sed Testamentū nouum cum veteri, vt eo loco patet: & quāuis Testamentū nouū propriè sit caritas, quæ est lex in corde scripta, Testamentum vetus propriè sit doctrina exterior, siue lex scripta in lapidibus, tamen nō sequitur, Ecclesiā noui Testamēti esse inuisibilē: vt enim corpus cuiuslibet animalis visibile est, & tamen habet multa intus, quæ nō videtur, vt cor, hepar, spiritus vitales, & similia: ita Ecclesia visibilis habet multa inuisibilia, Fidē, Spem, Caritatē, &c & quāuis hæc dona inuisibilia, sint necessaria in Ecclesia, & in sola Ecclesia, non tamen in omnibus eius partibus: sicut sensus est necessariò in animali, & solo animali, & tamē nō est in omnibus eius partibus.

AD SECVNDVM, dico, per Regnum Dei Luc. 17. intelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum, vt exponit Theophylactus, vel ipsum Christum, vt Beda exponit: loquitur enim eo loco Christus de vtroque suo aduentu. Interrogauerant enim Pharisæi, quando veniet Regnum Dei, id est, Regnum Messiæ? Dominus autem respondet, Messiam venisse, & rursum etiam venturum in die Iudicij.

ITAQVE de aduētu primo ait: *Regnū Dei non veniet cū observatione, ecce enim Regnum Dei intra vos est*, id est, iam aduenit Messias, iā præsens est. De secundo subiungit: *Et dicent vobis: Ecce hic, aut ecce illic, nolite exire: sicut enim fulgur coruscat de sub cœlo, &c. ita erit aduētus Filij hominis.*

AD TERTIVM, dico eo loco doceri, præcipuū cultum Dei in Ecclesia internū futurū, sed non propterea sequitur, Ecclesiam ipsam esse inuisibilem, vt iam diximus: neq; etiam sequitur, omnem cultum externum esse reiiciendū, & externa templa esse destruenda. Dominus enim eo loco nō agit de loco orationis, sed de modo & ritu. Si enim dicere voluisset, veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hierusalem, neq; in monte Garizim, falsum dixisset. Constat enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

Petrum & Ioānem, post acceptum Spiritum sanctum, A ascendisse in templum Hierosolymitanum ad horam orationis nonam vt dicitur in Actis Apost. 3. Constat etiam, semper fuisse postea in Palæstina Christianos, qui Deum adorauerunt in Hierusalem, & in monte Garizim, & vbicunq; eos esse contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, siue orandi, & sensus est, neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem, id est, neq; ritu Samaritanorū, neq; ritu Iudæorum, sed ritu Christianorum adorabitis, qui ritus est adorare in spiritu & veritate, quod duobus modis exponitur.

Chrysostomvs, Cyrillus, Euthymius in hunc locum, opponunt illud, *in spiritu*, cæremoniis Iudæorū, quatenus corporales erant: illud, *in veritate*, iisdem cæremoniis, quatenus figuræ & vmbræ erant rerum futurarum. Theophylactus, B. Thomas, & Caietanus opponunt illud, *in spiritu*, ritui Iudæorum, qui præcipuè externus & corporalis erat: illud, *in veritate*, ritui Samaritanorum, qui falsus & erroneus erat: illi enim simul B colebant Deum verum, & Deos falsos. Itaq; Dominus dicit, ritum populi Christiani fore præcipuè spiritualem, & simul verum ac purum ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales cæremonias, quatenus prosunt ad spiritualē cultum promouendū.

Ad Qvartvm dico cū Chrysostomo, Theophylacto, D. Thoma, & aliis. Apostolū ibi per montē Syon spiritualem, & ciuitatem Dei viuentis, non intelligere Ecclesiā militantem, sed triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat. Confert enim Synagogam cum Ecclesia, ac dicit, homines Testamenti veteris accessisse ad montem Sina corporeum, vt aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderentiat homines noui Testamenti accessisse non re, sed spe, ad montem Syon spiritualem, id est, ad gloriā beatorū, vbi Deus videtur facie ad faciē, vnde ibidē subditur: *Et multorum millium Angelorum frequentiam & spiritus iustorum perfectorum, &c.* C

Ad Qvintvm respondeo, duobus modis dici aliquid spirituale. Vno modo, secundum substantiam, quomodo Ephes. 6. dicuntur spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Altero modo, secundum ordinationem ad Spiritum quia ordinatur aliquid ad spiritū, vel spiritus in eo dominatur. Quomodo 1. Cor. 2. dicitur homo spiritualis. & 1 Cor. 15. corpus spirituale, & 1. Pet. 2. vocantur hostiæ spirituales omnia bona opera, vt eleemosynę & Ieiunia. B. Petrus ergo cùm dicit, Ecclesiam esse domum spiritualem, intelligit hoc secundo modo: vult enim, Ecclesiam non esse domum ex lignis & lapidibus, sed ex hominibus Deo consecratis ædificatā.

Ad Sextvm posset dici, in Symbolo non poni tantùm, Credo Ecclesiam, sed, *Credo sanctam Ecclesiam*. Porro sanctitatem Ecclesiæ sine dubio inuisibilē esse. Sed melius dico, in Ecclesia aliquid videri, & aliquid credi. Videmus enim eum cœtū hominū, qui est Eccle- D sia, sed quòd ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia nō videmus, sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quæ, pitetur Christi fidē. Quis aūt euideter scit, nostrā fidē esse Christi id quidē firma ac certissima fide credimus: sed aliud est credere, aliud videre: immò ipsum credere, definitur ab Apostolo, argumentum non apparētium.

Qvod vt melius intelligatur, notandū est omnem sententiā de fide nasci, vel ex duabus propositionibus de fide, & tunc totam conclusionem inesse dentē esse: vel ex vna de fide, altera euidenti & tunc conclusionē partim esse euidentem, partim ineuidentem. Talis est ista conclusio: Isti homines, qui nunc profitentur fidē sub Romano Pontifice, sunt Ecclesia Christi: nam oritur ex hoc syllogismo: Ecclesia Christi est cœtus hominum profitentium Christi fidem, sub regimine legitimorum Pastorū. Sed isti qui subsunt hodie Romano Pōtifici, sunt talis cœtus, igitur sunt Ecclesia Christi. In quo syllogismo maior est de fide, & proinde ineuidēs. Minor est euidēs: nā nihil ponimus in minore, qđ nō oculis, aut auribus percipiatur. Rectè ergo inde infertur conclusio partim euidēs, & partim ineuidens.

Denique, res illa, seu (vt logicè loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Ecclesiæ ratio ac definitio, visibile quiddam est: at complexum, seu connexio prædicati cum subiecto, sola fide tenetur.

Nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidem hominē illū, qui est Christus Dei Filius, Apostoli videbant, & tamen illum esse Christū Dei Filium, non videbant, sed credebant. Vnde Ioannis 20. dictum est Thomę: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti.* Et in Symbolo dicimus: *Credo vnum Baptisma*, licet videamus, & sentiamus Baptisma, id est, aquæ aspersionem, & verborum prolationem. Non enim videmus, sed credimus illam aquæ aspersionem, & verborum prolationē esse Baptisma Christi, id est, Sacramentum quoddam.

CAPVT XVI.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant Ecclesiam posse deficere.

Iam qvod Ecclesia possit deficere, & aliquādo deficiat, probant his argumētis. Primo, initio mundi in solis Adamo & Eua Ecclesia tota consistebat saltē in virtute: at vterq; fidem amisit, & à Deo apostatauit, vt patet tum ex Gen. 3. tum ex Patribus, Ambr. lib. de Paradiso, cap. 6. Augustī. Enchirid. cap. 45. & Prospero lib. de gratia Dei, contra collatorem, ante medium.

Secvndo, tempore Mosis tota Ecclesia à Deo apostatauit. Nam Aaron summus Pontifex proposuit vitulum adorandum, & totus populus clamauit: *Hi sunt Dy tui Israel.* Exod. 32.

Tertio, tēpore Helię tota Ecclesia visibilis defecerat. Nam 3. Reg. 19. Helias dicit: *Relictus sum ego solus. Et Dominus ad eū, Reliqui mihi septē millia virorū in Israel, qui non curuauerunt genua ante Baal*: hos autem occultos fuisse nō dubiū est, cū eos ne Elias quidē cognosceret.

Qvarto, ex Isa. 1. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit. A planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas.* Et Hier. 2. *Confusi sunt domus Israel ipsi, & Reges eorum, & Principes eorū, & Sacerdotes, & Prophetæ, dicentes ligno: Pater meus es tu. quid vultis me cum iudicio cōtendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus.* Et 2. Par. 15. *Trāsibūt dies multi in Israel sine Deo vero, sine Sacerdote, & Doctore, & sine Lege.*

Qvinto, prędictū est, Ecclesiā istā visibilē cessaturā. Dan. 9. *Deficiet hostia, & sacrificiū.* Luc. 18. *Filius hominis cū venerit, putas inueniet fidē in terra?* Secūdæ ad Thes. 2. *Nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati.*

Itaqve nobis Caluinus dictum esse existimat id, quod legimus Hier. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum Domini, Templum Domini.* Vt enim antiqui illi Iudæi non credebant Prophetis prædicentibus desolationem, quia videbant se habere templum Domini & externas cæremonias: ita nos gloriamur, quòd habeamus antiqua tēpla, Episcoporū successiones, Apostolicam sedem, & interim non attēdimus ad Scripturas, quæ nobis desolationē apertè prædicunt.

Sexto, Cōsiliū Basileense generale deposuit Eugenium tanquam hæreticum, & omnes ei adherentes, & elegit Felicē, deinde tamen Concilio cōcluso & soluto iterū Eugenius in sedem irrepsit sine vlla canonica electione, & ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt Papæ, Cardinales, & Episcopi, ergo saltē ab eo tēpore Ecclesia Romano Pōtifici adhærens, non fuit vera Ecclesia

clesia, & cùm nulla fuerit alia visibilis, sequitur, visibi- A lem Ecclesiam periisse.

Hoc argumentū Calvinvs in præfatione instituit in vltimo loco tanquā fortissimum, & addit hæc verba: *Hic deprehensi hærēt necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aut omnes à nobis schismatici habebuntur.*

Septimo, proferunt Patrū testimonia: ac primùm Hilarivs lib. contra Auxentium, circa finē: *Malè*, inquit, *vos parietum amor cepit, malè Ecclesiam Dei in tectis, ædificiisq; veneramini, malè sub his, pacis nomen ingeritis: montes mihi, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores.* Vbi dicit, adeò suo tempore fuisse obscuratam veram Ecclesiam, vt solùm in latebris & cauernis inueniretur.

Deinde Hieronymvs in Dialogo cōtra Luciferianos de eodem tēpore loquens: *Ingemuit*, inquit, *totus orbis, & se Arianum esse miratus est.* Itē Basilius epist. 69. & 70. & Bernardus ser. 33. in Cantica, ita deplorant vitia Prælatorum omnium sui temporis, vt satis ostendant, eo tempore omnes declinasse in viam suam, & B nullam fuisse visibilem Ecclesiam. Denique, Chrysostomus homil. 49. in Matthæum, docet, interdum nullum esse visibile signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, & ideo tunc solùm ad Scripturas esse recurrendū.

Respondeo ad Primvm, si primos parentes peccasse, est Ecclesiā defecisse, tunc nō solùm visibilē, sed etiam inuisibilē Ecclesiam defecisse, quod est contra aduersarios. Dico Secvndo, tunc non fuisse Ecclesiam: nec enim duo homines sunt Ecclesia, sed tantùm fuisse initium Ecclesiæ, & initium tam materiale, quàm formale. Nam Adam fuit principium Ecclesiæ materiale, quia primus omnium fuit de Ecclesia: fuit etiam formale principiū, quia fuit caput siue Doctor & Rector populi Dei, dum vixit. Porro caput Ecclesiæ C non potest quidem errare docendo falsam doctrinam, tamen potest errare malè viuendo, & malè etiam sentiendo, vt priuatus homo, atque hoc tantum videmus accidisse Adamo: malè enim aliquando vixit, & fortè etiam malè de Deo sensit, tamen non malè docuit.

Ad Secvndvm, de peccato Aaronis & populi in cultu vituli aurei, dico, eo tempore neque caput, neque corpus Ecclesiæ defecisse: nam caput erat solus Moses, quem certum est non erasse. Aaron siquidem nondum erat Pontifex: nam postea factus est, vt patet Exodi 40. Non etiam corpus defecit, nam omnes Lenitæ immunes fuerunt ab eo peccato, vt patet ex eodem 32. cap. vbi Moses dicit: *Si quis est Domini iungatur mihi, congregatique sunt ad eum omnes filij Leui.*

Ad Tertivm, de tēpore Heliæ, negatur conse- D quentia & antecedens huius argumenti. Cōsequentia quidē, quia non est eadem ratio populi Iudæorum & populi Christianorū; nam populus Iudæorum nō erat Ecclesia vniuersalis, vt est populus Christianorum, sed particularis, & propterea etiam extra illum populum inueniebantur fideles & iusti, vt Melchisedech, Iob, & posteà Cornelius, Centurio, & Eunuchus Candaeis Reginæ, & alij nōnulli. Itaq; etiamsi vniuersa Synagoga Iudæorū defecisset, non continuò omnis Ecclesia Dei in terris defecisset. Sed antecedens etiam negatur. Non enim ostendi potest, vnquam Synagogā Iudæorum defecisse omnino vsq; ad Christi aduentum, quo tēpore etiā nō tam defecit, quàm mutata est in melius.

Ad illud ergo de Elia dico, Eliā non loqui de omni populo Iudæorū, sed solùm de illa parte, quæ subiecta erat Regi Samariæ. Constat enim ex eodem lib. 3. Regum, tempore Elię regnasse in Hierusalem Asa, & post eum Iosaphat optimos Reges, & sub ipsis fuisse in Hierusalem populum & Sacerdotes manifestissimè in vera religione persistentes. Vnde Dominus cùm ait: *Reliqui mihi septem millia virorum*, addidit, *In Israel.* Israel enim tunc dicebantur ij, qui erāt sub Rege Samariæ, sicut ij, qui erant sub rege Hierusalem, dicebātur Iudas.

Ex quo apparet euidenter, deceptum esse Philippum Melanchthonem, qui in locis cōmunibus, cap. de Ecclesia, dicit, tempore Heliæ Ecclesiam fuisse in solo Helia, & Heliseo, & paucis Sacerdotibus. Quem etiā in errore sequutus est Caluinus præfatione institutionum, qui hoc argumento de Helia præcipuè nititur.

Ad Qvartvm, respōdet Aug. lib. de vnit. Eccles. ca. 10. & lib. contra Donatistas, post collationē, ca. 20. vbi docet, Prophetas & Apostolos interdum reprehendere vniuersum populū, quasi nemo ibi sit bonus, cùm tamen permulti sint boni, & è cōtrario interdum cōsolari omnes quasi omnes sint boni, cùm cōstet ibi multos esse malos. Ezech. 3. dicitur: *Omnis domus Israel attrita fronte est, & duro corde.* Et tamē ca. 9. dicitur: *Signa Thau super frontes virorū gementium & dolentium super cunctas abominationes, quæ fiunt in medio eius.* Ad Gal. 3. *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit nō obedire veritati?* Et tamen ca. 6. ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos q. spirituales estis, huiusmodi instruite Spiritu lenitatis.*

Ad illud ex Paralipomenon respondeo, inprimis solum intelligi de regno Israel, non de regno Iuda. Deinde fortasse loqui scripturā de tempore, quod erat futurum post Messiæ aduentum: Nunc enim transeunt dies multi in Israel sine Deo, sine Sacerdote, sine lege.

Ad Qvintvm dico, nos non gloriari in tēplis, & successione Episcoporū, & Apostolica sede secundum se, sed propter Christi promissionē, qui ait: *Tu es Petrus, & super hanc Petrā, &c. Et portæ inferi non præualebūt, &c.* Qualem promissionem Iudæi nunquam habuerunt. C

Neqve verum est, alicubi in scripturis prædictam esse Ecclesiæ ruinam, sed potius contrarium vbique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius cap. 25. in Matthæum, & Hippolytus atque Apollinarius apud Hieronymum in cap. 9. Danielis, intelligunt eam Prophetiam de tempore Antichristi, tamen sine dubio decepti sunt. Loquitur enim Daniel apertissimè de euersione Hierusalem, & cessatione sacrificij Iudæorū. Sic enim exponunt Chrysostomus, & Theophylactus, & Hieronymus in cap. 24. Matthæi, Augustī epist. octogesima ad Esichium, necnon Eusebius lib. 8. Euangelicæ demonstrationis, cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Tertullianus lib. contra Iudæos, cap. 5. & communis opinio Hebræorum, ac Iulius Africanus apud Hieronymum, in cap. 9. Danielis.

Et hanc solutionem coguntur admittere hæretici: D nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Antichristi, & fuisse iam à multis seculis, & tamen non cessauit hostia & sacrificium: ergo debent intelligere hunc locū Danielis non de tēpore Antichristi, sed de euersione Hierosolymæ, quod sanè ex Euangelio euidenter colligitur. Quod enim Matt. ca. 24. ait: *Cū videritis abominationē desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantē in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.* Idem sic exposuit Lucas ca. 21. *Cùm videritis circumdari ab exercitu Hierusalē, tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.*

Ad illud Luc. 18. *Putæ inueniet fidē in terra?* dico, Dominū non loqui de fide simpliciter, sed de eximia quadam fide, quæ in paucis reperitur, & in paucissimis reperietur in vltimis diebus. Ita exponunt Hieronymus in Dialogo, contra Luciferianos, & Augustinus lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. vel dicamus cum Theophylacto, loqui Dominum de fide absolutè, & velle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tam paucos, vt non faciāt Ecclesiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine vel intelligi ipsum Antichristum, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, & Aug. li. 20. de ciuitate Dei, cap. 19. exponunt, quem volunt appellatũ discessionem per metonymiã, quia erit caussa, vt multi discedant à Christo: vel defectionem à Romano imperio, vt Ambrosius, Sedulius, & Primasius exponũt quæ est valde probabilis sententia: vel demũ discessionem ab Ecclesia non generalẽ, sed particularẽ, id est, non omnium, sed multorum, vel omniũ quidem, sed occultorum hæreticorũ: vt enim pulchrè exponebant quidam veteres apud August. lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 19. sicut modò multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia ficto animo, tandem apertè discedunt per manifestam hæresis professionem, ita veniente Antichristo, omnes prorsus, qui tunc inuenientur in Ecclesia occulti hæretici, ab Ecclesia discedent, & Antichristo se adiungent.

Ad Sextvm dico, Basileense Concilium initiò quidem fuisse legitimum: nam & legatus aderat Romani Pontificis, & Episcopi plurimi, at quo tempore Eugenium deposuit, & Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed Conciliabulum schismaticũ, seditiosum, & nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Concilio Lateranensi vltimo, sess. 11. & proinde Eugenius semper fuit verus Pontifex, & mendacium est apertissimum Caluini, quod dicit, hoc Cõcilium vsq; ad finem perdurasse in eadem auctoritate & dignitate.

Nam inprimis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronunciare ausum est, non erat in Concilio Legatus Põtificis, & episcopi præcipui omnes discesserant, sed Cardinalis quidam Arelatensis assumpserat sibi munus præsidendi, & quia Episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingẽtem multitudinem Presbyterorum, ita vt contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non Episcoporum, sed Presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodẽ tẽpore agebatur Florentiæ Concilium alterum, in quo præsidebat summus Pontifex, & eum eo sedebant Episcopi Latini & Græci sine cõparatione plures, quàm essent Basileẽses, & vnà cũ Episcopis aderat Imperator Græcorum, & Legatus Imperatoris Latinorũ, vt nullo modo dubitari posset, vtrum ex duobus esset verum Concilium Ecclesiæ generale.

Tertio, Deus quoq; sententiã suã dicere volẽs, tã horribili peste Basileã tũc affligebat, vt maior pars eorum Patrũ, qui ibi erãt, vel extincti, vel secedere coacti fuerint. Quæ omnia refert Æneas Syluius in historia Cõcilij Basileẽsis, cui ipse interfuit, & quã ediderũt nuper hæretici Basileẽses, tanquã sibi fauentẽ, propter dãnatum Eugenium, cùm reuera illis plurimum noceat. Addẽ, quòd Cõcilium Basileense Lausannæ cõtinuatũ, subiecit se Nicolao, vt patet ex epist. Nicolai Quinti.

Nvnc ad loca Patrum. Ad Hilarivm dico Primo, id quod respondit olim Aug. epist. 48. Donatistis idem testimonium obiicientibus, Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, vt etiam tunc in suis firmissimis emineat, sicut reuera eo tẽpore, de quo loquitur Hilarius eminebat Ecclesia in Iulio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, aliisq; non paucis firmissimis atque constantissimis Ecclesiæ columnis.

Dico Secvndo. Hilarium loqui eo loco tantùm de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi simplices venerabantur Auxentium vt Catholicum, cùm tamen esset Arianus: nam mira calliditate agebat Auxentius, vt ab Arianis agnosceretur Arianus, & tamen à multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Auxentio, etiamsi Episcopus videretur, & in templo concionaretur, & melius esse, in carceribus & spelũcis manere cum recta fide, quàm in templo Dei cum hæreticis.

Hoc autẽ, quod dicitur de vna ciuitate, vna Basilica, & vno Episcopo, nõ potest trahi ad Ecclesiã vniuersã. Potest enim fieri, vt vnus Episcopus in vna vrbe, & vno tẽplo doceat hæresim, nõ tamẽ vt oẽs Episcopi in omnibus vrbibus & tẽplis mundi totius idem faciant.

Ad locũ Hieronymi respõdeo, in verbis Hieronymi duas esse figuras: vnam intellectionis, cùm ait: *Ingemuit orbis*: vocat enim orbẽ magnam partem orbis non totum orbem: alterã abusionis, cùm ait: *Arianum se esse miratus est*: vocat enim Arianos improprie eos, qui per ignorantiã subscripserant hæresi. Loquitur enim de illa multitudine Episcoporum, qui ex toto orbe cõuenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreuerunt, tollẽdum esse nomen ὁμοούσιος, quod quid significaret, nõ intelligebant: qui sine dubio non fuerunt hæretici, nec errantes nisi materialiter: quemadmodum si quis nostrum blasphemam sententiã proferret lingua extranea, putans esse piam aliquã precationẽ, nõ propriè blasphemus dici posset: Quocirca iidem Episcopi, vt admoniti sunt, & fallaciã agnouerunt, continuò errorem etiam correxerunt, & cum lachrymis pœnitẽtiam egerunt blasphemiæ, licet sola lingua prolatæ, & tum videlicet ingemuit orbis, & se Arianũ esse miratus est.

Ad Basilivm dico, eum non deplorare in illis epistolis vitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesiæ, propter infestationem hæreticorum: quæ enim dicuntur eo loco aduersus Episcopos, non dicuntur aduersus Episcopos Catholicos, vt Brentius putauit, sed aduersus Episcopos Arianos.

Et sane credibile est, Brentiũ non ex ignorãtia, sed ex malitia peccasse. Nam ibidẽ, vt apud Episcopos Catholicos doceat nõ esse veram Ecclesiam, refert ex lib. 11. Ruffini hist. Eccl. ca 6. Mosem Eremitã sanctũ noluisse vllo modo ordinari ab Episcopo Alexandrino, qui erat post Romanũ Pontificẽ primarius Patriarcha.

At in eodẽ lib. & cap. Ruffinus dicit, illum Episcopum Alexandrinũ fuisse Arianum, & sæuissimũ persecutorẽ Catholicorũ, & propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari: ita vt nulla ratione fraus & impudẽtia Brentij tegi, vel excusari queat.

Ad Bernardvm dico, eum reprehendere vitia morũ, non vitia doctrinæ, & non proprerea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse verè Episcopos. Ipse enim sermone 66. in Canticа, refellit ex instituto Apostolicos hæreticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad Chrysostomvm iam responsum est suprà verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorem hæreticum Arianum, vel fuit ab hæreticis depraua tum. Vide homil. 48. vbi apertè vocat hæreticos homousianos.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, pastores Ecclesiæ omnes simul errare posse.

Quod Ecclesia, vel saltẽ omnes pastores Ecclesiæ simul errare possint, probant Primo, quia tẽpore Michææ, Prophetæ omnes, qui erant CCCC. excepto Michæa errauerunt, vt patet lib. 3. Reg. 22. & proinde Ecclesia, quæ illos sequebatur, vt debebat, decepta fuit, Secvndo, Isa. 56. *Speculatores eius cæci omnes, nescierũt vniuersi, &c.* Tertio, in passione Domini summus Sacerdos cũ omnibus sacerdotibus, & senioribus populi condẽnauerunt Christũ esse reum

reum mortis. Marc. 14. & totus etiam populus à sacerdotibus seductus, clamauit ad Pilatum: *Crucifige eum.* Marc. 15. Eodem tempore Apostoli omnes fidem amiserunt, nam Dominus Marc. vlt. *Exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiem cordis, &c.* Et Matth. 26. ait: *omnes vos scandalum patiemini in me.*

Addes, quod non desunt etiam Catholici, qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem, nisi in sanctissima Virgine Maria, idque significari credunt vna illa candela, quæ sola accensa conseruatur, in triduo ante Pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alensis 3. parte. q. vlt. arti. 2. & Ioannes de Turrecremata lib. 1. de Ecclesia, cap. 50. & lib. 3. cap. 61. Sed hæc satis leuia sunt, nec magno negotio refellentur.

Ad Primvm dico, illos CCCC. Prophetas manifestè fuisse Pseudoprophetas, neq; id ignorasse, vel ipsum Achab, qui eos cõsulebat, nam ibidẽ cùm diceret Rex Iosaphat: *Nõ est hic aliquis Propheta Domini, per quem interrogemus Dominum?* Respondit Achab: *Remansit vnus, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi nisi malum.* Certè si quis nunc in media Saxonia consuleret CCCC. ministros Lutheranos de fide institicante, & postea vnum Catholicum; non esset mirum, si maior pars erraret.

Et sicut nunc non sequitur totam Ecclesiam errare etiam si errarẽt CCCC. ministri Lutherani, quia præter Saxoniam, & vicina quædam loca, sunt alia multa, vbi vera fides prædicatur: ita non sequitur omnes Doctores Iudæorum tempore Achab errasse, etiam si ertauerint CCCC. Prophetæ, qui in Samaria erant, nam præter eos Prophetas erant in Iudæa multi alij Prophetæ, & (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem, quibus ex officio incumbebat respondere ad consulta de lege Domini.

Ad Secvndvm dico, verba illa Prophetarum esse figurata, & dirigi quidem ad omnes, non tamen reuera intelligi debere de omnibus, sed de multis, vt suprà diximus.

Ad Tertivm dico, Sacerdotes, & Pontifices non habuisse priuilegium non errandi in docendo populo, nisi vsque ad tempora Christi, Christo autem præsente, & docente parum oberat illorum error. Immò hoc videtur prædictum per Hieremiam cap. 18. cùm ait: *Peribit lex à sacerdote, verbum à Propheta, cõsilium à sapiente.* Quamuis propter honorem sacerdotij Deus prouidit, vt sententia Pontificis Caiphæ in aliquo sensu, licet à Caipha non intento, esset vera & iusta. Nam Ioan. 11. dicitur, quia erat Pontifex anni illius, prophetauit, de qua re plura diximus in lib. 2. de Cõciliis.

Quod ad populum attinet, qui clamauit. *Crucifige*, dico eum populũ nõ fuisse omnes Iudæos, sed aliquos tantùm, & fortè minorẽ partem, nam in ipsa vrbe Hierusalem erat Nicodemus, & Ioseph ab Arimathia, & multi alij quibus id displicebat, & extra Hierusalẽ in tota reliqua Iudæa, & in toto orbe terrarum erant plurimi Iudæi dispersi, qui nihil sciebant de morte Christi, & proinde in vera fide, & religione permanebant.

Ad illud de Apostolis dico, Primvm Apostolos tunc nõ fuisse Episcopos nisi designatos, vt patet, sed solùm partes Ecclesiæ materiales, quæ errare possunt, neq; in eis solis Ecclesia consistebat, nam status Ecclesiæ Christianæ cum obligatione ad ingrediendũ in eã incepit in die Pẽtecostes, quãdo peractis omnibus mysteriis redẽptionis cœperunt Apostoli in Hierusalẽ publicè promulgare fidẽ Christi, & Baptisma. Itaq; etiãsi Apostoli omnes tẽpore passionis Christi errassent circa fidẽ, nihil obfuisset eorũ error Ecclesiæ vniuersali.

Dico Secvndo, nõ esse probabile quod Apostoli fidẽ amiserint, nã non legũtur reprehensi, nisi de fide resurrectionis, illam autem non potuerunt amittere, cùm eam non habuerint nisi postquam Dominus resurrexit, & si enim antea Christus sæpè illis prædicauerat se resurrecturum, tamen ipsi putauerant eum loqui figuratè, & non intellexerant, neque crediderant. Siquidem Luc. 18. cùm dixisset Dominus: *Occidẽt eum, & tertia die resurget.* Subiungit Lucas: *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.* Et Ioan. 20. legimus, Petrum & Ioannẽ, audito à Magdalena sublatũ esse corpus Domini de monumento, mox cucurrisse ad monumentũ, & visis linteaminibus & sudario credidisse, nimirum Christi corpus fuisse ab aliquo sublatum. Nam, inquit Ioan. *nondum sciebant Scripturas, quia oporteret eum à mortuis resurgere*, id est, ideo crediderunt ab aliquo sublatum, quia non sciebant eum debuisse resurgere.

Præterea Luc. 22. dictũ est Petro: *Rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua.* Quomodo igitur credibile erit cadẽ nocte fidẽ Petri defecisse, ita vt non saltẽ in corde eius remaneret: nam quod in ore non permãserit certũ est.

Deinqve, Maria Magdalena summa caritate flagrabat in illo triduo, vt patet ex Ioan. 19. & 20. at sine fide non potest esse caritas, ergo non amiserat Magdalena fidem in Christum, quam antè habuerat, ergo nõ in sola B. Virgine fides permansit.

Quod autem dicitur Marci vltimo: *Exprobrauit incredulitatem*, non significat eos amisisse fidem, quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum, quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatũ fuit, sed non propriè infidelitatis, illud verò Matt. 26. *Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista*, significat peccatum, quod commiserunt Apostoli fugiendo, & nimis timendo, & vacillando, etiam circa fidem, ex occasione Dominicæ passionis: nec enim omnis vacillatio est infidelitas, sed solum vacillatio deliberata.

Miror autem Ioannẽ de Turrecremata, qui propter argumentum leuissimũ de candela, dicit esse contra fidem vniuersalis Ecclesiæ asserere non in sola B. Virgine mansisse fidem in die passionis Domini. Nam Rupertus lib. 5. de diuin. offic. cap. 26. dicit vltimã candelam tempore suo consueuisse etiam extingui, & addit cap. 28. illis tribus noctibus post omnia lumina extincta, iterum postea ex lapide nouum ignem accendi solitum: & quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebãtur, significari prophetas, quos diuersis seculis Iudæi occiderũt, & illos occidẽtes sibi ipsis tenebras mentis faciebãt: per vltimã verò significari Christum, quem cùm occiderunt, sibi ipsis tenebras dẽsissimas pepererunt: per nouum autẽ lumen, quod singulis illis tribus noctibus ex lapide excutiebatur, significari nouũ lumen Christianorũ, quod ex lapide Christo à Iudæis percusso in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine, antiquæ Ecclesiæ vim faciãt in eo vsu, qui nunc est, vltimã candelã non extinguendi: potest cum Abulensi respõderi q. 14. prologi in Matthæum per illam candelã significari B. Virginem, in qua sola, vt piè creditur, fuit in illo triduo fides explicita resurrectionis. Ex quo tamen non sequitur in aliis fuisse errorẽ, vel infidelitatẽ, quia non tenebantur credere explicitè resurrectionẽ, nisi post legitimam eius promulgationẽ & probationem: & præsertim illi, qui aberãt à Hierusalẽ, & nihil de Christo audierũt, & sanè videtur periculosum dicere in sola Virgine mansisse verã fidem, tum quia Ecclesia periisset, nõ enim vna persona potest dici Ecclesia, cũ Ecclesia sit populus & regnũ Dei: tum etiam quia tunc illi qui aberant à Hierusalem, & vsque ad illud tẽpus habuerant veram fidem, mox illã amisissent sine sua culpa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER QVARTVS
DE NOTIS ECCLESIÆ.

CAPVT PRIMVM.

Tractationem de notis Ecclesiæ vtilissimam esse.

SVPEREST controuersia de notis veræ Ecclesiæ, quæ cõtrouersia vtilissima est: omnes enim confitentur, in sola vera Ecclesia esse veram fidem, veram peccatorum remissionem, veram spem salutis æternæ, adeo vt CYPRIANVS de simplicitate prælatorum dicat: *Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt: ardeant licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: occidi talis potest, coronari non potest.*

SIMILIA docent omnes Patres, nec hæretici ea negant, nam idcirco omnis hæresis ad se solam trahit veram Ecclesiã, & alios omnes extra Ecclesiã ponit, vt his verbis LACTANTIVS docet lib. 4. cap. vlt. diuinarum institutionum: *Sola Catholica, inquit, Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic autem est fons veritatis, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non intrauerit, vel à quo si quis exierit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Sed tamen singuli quique hæreticorum cœtus se potissimùm Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant.* Itaq; si in hac controuersia conueniremus, reliquæ omnes facilè componerentur. Duo igitur tractanda sunt. PRIMO refellenda sententia hæreticorum huius temporis de notis veræ Ecclesiæ. SECVNDO, explicanda & defendenda sententia Catholicorum.

CAPVT II.

Refellitur sententia hæreticorum.

QVANTVM ad PRIMVM LVTHERVS, in lib. de Conciliis & Ecclesia, in vltima parte libri proponit has septẽ notas, Primo, veram, & incorruptam prædicationem Euangelij. Secundo, legitimam administrationem Baptismi. Tertio, legitimum vsum Eucharistiæ. Quarto, legitimum vsum clauium. Quintò legitimam electionem ministrorum, qui doceant, & Sacramenta ministrent. Sexto, orationem publicam, & psalmodiam, & catechismum, sed lingua, quæ intelligatur ab omnibus. Septimo, mysterium crucis, id est, tribulationes intus, & extra, ita vt intus sit mœstitia, pusillanimitas, terrores: foris, paupertas, cõtemptus, & vt habeantur ab hominibus hæretici, cacodæmones, catharmata.

NOTANDVM verò est, Lutherum valde cauisse, ne vllam notam reciperet earum quæ sunt in Symbolo Constantinopolitano, cùm tamen omnia vetera Concilia per eas notas, maximè per Apostolicam Ecclesiã se discerni vellent ab omnibus sectis.

PORRO cæteri solent duas tantùm proponere, quæ complectuntur primas quinque notas Lutheri, id est, prædicationem synceram verbi Dei, & syncerum vsum Sacramentorum; & ex his duabus quælibet secta probat apud se esse veram Ecclesiam. Ita docet Confessio Augustana art. 7. & in Apologia eiusdem, item Brentius in Confessione Vvittembergensi cap. de Ecclesia, & Ioannes Caluinus in instit. lib. 4 cap. 1. §. 9. 10. & 11. Centuriatores centur. 1. lib. 1. cap. 4. col. 173. & 174. & cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 379. 380. & 381. his duabus addunt alias duas, quę possunt reduci ad quintam & septimam Lutheri, id est, constantiam in confessione fidei, siue perseuerantiã: & obedientiam erga ministros verbi, quatenus verbum ipsum administrãt.

HÆ NOTÆ non sunt vllo modo sufficientes, nam inprimis non declarant, quæ sit vera Ecclesia secundum hæreticos, nisi probabiliter: non enim hinc scire possumus, qui sint electi, vel iusti, & potius discimus, vbi lateat Ecclesia, quàm quæ sit: præterea, neque hoc sufficienter declarant, id quod de singulis facilè probari potest.

AC primum de prima, tribus rationibus. PRIMVM enim, notæ debent esse propriæ, non cõmunes, si enim velim designare tibi certum hominẽ, quem nunquam vidisti, vt mox atque eum videris, discernas ab aliis, nõ debeo dicere, est quidam qui habet duos oculos, duas manus, &c. nam hæc sunt communia omnibus: neque etiam debeo eum designare per notas, quæ licet sint ei propriæ secundum rem, tamen non sunt propriæ opinione aliorum, cùm multi sibi illas vendicare soleant: sic enim nunquã ille, qui quæritur, inueniretur.

IAM verò syncera prædicatio veritatis est nota cõmunissima omnibus sectis, saltem opinione ipsarum: nam vel debet esse prędicatio pura ab omni errore, vel solùm ab essentialibus, & fundamentalibus. Si detur primũ, ex hac ipsa nota colligemus, apud nullos Lutheranorũ esse Ecclesiam, nam ipsi fatentur suas Ecclesias non carere næuis. LVTHERVS lib. de Ecclesia clarè dicit, verbũ Dei esse notam, licet alias magis, alias minus purè prædicetur: & CALVINVS idẽ fatetur lib. 4. instit. cap. 1. §. 12. Si secundũ, iam erit nota cõmunis multis sectis: certè Lutherani, & Zvvingliani non dissentiunt de fundamẽto præcipuo fidei, vt de Trinitate, & Incarnatione, immò etiã Pelagiani veram Ecclesiã habuissent, qui in primariis articulis, antequam Nestorianos peperissent, non dissentiebant: vnde etiam Cælestinus apud August. lib. 2. de peccato originali ca. 21. hac ratione conabatur ostendere se non esse extra Ecclesiam: & tamen Lutherani, & Caluinistæ nullos magis execrantur, quàm Pelagianos, & nos ideo potissimùm ponunt extra Ecclesiam, quia Pelagianos putãt.

PRÆTEREA hoc secũdo modo, etiãsi re ipsa aliquibus non conueniat hæc nota, vt Anabaptistis, tamẽ omnibus

bus conuenit opinione sua: quæ enim secta vnquam fuit, quæ non diceret se habere synceram prædicationem veritatis: certè Augustinus libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, Catholicam quidem Ecclesiam multis notis facilè cognosci, sed hæreticos nihil habere, nisi veritatis pollicitationem, id est, quod apud se sit vera, & syncera prædicatio.

SECVNDO, notæ debent esse notiores ea re cuius sunt notæ, alioqui enim non sunt notæ, sed ignotæ. Iam aduersarij non volunt solùm externam prædicationem verbi esse notam Ecclesiæ, sed prædicationẽ, & receptionem. Ibi enim dicunt esse veram Ecclesiã, vbi prædicatur, auditur, & creditur verbum. At quis nosse potest, vbi verè credatur verbum? præterea etiã de externa prædicatione, sine dubio notius est, quæ sit vera Ecclesia, quàm quę sit vera prædicatio verbi, nam id ab Ecclesia discimus, vt Irenæus, Tertullianus, Augustinus, & omnes veteres docent.

IRENAEVS lib. 3. cap. 4. *Quid enim*, inquit, *& si de aliqua modica quæstione disceptatio orta fuisset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, & ab eis sumere de præsenti quæstione, quod certum, & re liquidum est?*

TERTVLLIANVS lib. de præscript. *Quid*, inquit, *prædicauerint Apostoli, quid illis Christus reuelauerit, & hic perscribam, nõ aliter probari debere nisi per eãdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt: si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, & matribus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, reliquam verò omnem de mendacio præiudicandam.*

IDEM ratione ostenditur: nam vera prædicatio, est prædicatio, & interpretatio veræ Scripturæ diuinæ: quæ sit autem vera scriptura, & quis eius verus sensus, non possumus scire, nisi ex testimonio veræ Ecclesiæ, vt Augustinus docet lib. contra epist. fundamenti, c. 5. & libro de vtilitate credendi, cap. 14. & ipse quoque BRENTIVS in confessione VVittembergensi, cap. de Scriptura, qui confitetur Ecclesiam habere ius testificandi de vera scriptura, & etiam interpretandi veram scripturam, & CALVINVS lib. 4. cap. 1. §. 5. vult Ecclesiam esse fidelem custodem verbi Dei; & PHILIPPVS in locis, capite de Ecclesia, requirit testimonium veræ Ecclesiæ ad dirimendas lites.

AT prius debet esse notus custos Thesauri, quàm Thesaurus: & Doctor, quàm doctrina, cùm à Doctore petatur doctrina, non contrà: ergo potius Ecclesia est nota veræ prædicationis, quàm vera prędicatio sit nota veræ Ecclesiæ.

TERTIO, veræ notæ sunt inseparabiles à vera Ecclesia, sed Ecclesiæ Corinthiorum, & Galatarum, ad quas scribebat Paulus, veræ Ecclesiæ erant, & tamẽ ibi non erat aliquãdo syncera prædicatio verbi, vt ex Apostolo cognosci potest, qui dicit se scribere Ecclesiis Dei, quæ sunt Corinthi, vel in Galatia, 1. Cor. 1. & Gal. 1. & tamen 1. Corinth. 15. arguuntur Corinthij, quod docerent non esse futuram resurrectionem, & Galatæ per totam ferè epistolam reprehenduntur, quòd docerent, seruandam esse legem Mosis cum Euangelio.

SED DICES, quomodo erant istæ veræ Ecclesiæ, cùm hæresim docerent? RESPONDEO, aliud esse errare, & patratum esse ad discendũ, & cùm didiceris, ad obediendũ: aliud nolle discere, & cùm audieris veritatem, nolle acquiescere: neutrum horum esse potest in Ecclesia vniuersali, in Ecclesia autem particulari esse potest illud primum, in neutra autẽ illud secundũ, sed solùm in Synagogis Satanæ, & Ecclesiis malignãtium.

RVRSVM, esse potest pura doctrina ab omni errore in falsa Ecclesia: nam schismatici puri, vt quondã Luciferiani & Donatistæ initio integram habent doctrinam, & tamen sunt extra Ecclesiam: si dicant non habere integram doctrinam, quia doctrina vera docet manendum in veræ Ecclesiæ vnitate: contrà, nam tunc petetur principium, cùm in ipsa nota ponatur esse in vera Ecclesia. Præterea schismatici credunt oportere esse in vera Ecclesia, & obedire vero capiti, licet nõ faciãt: & proinde nõ errãt in fide, sed deficiũt in caritate.

AT OBIICIVNT pro hac nota, Brentius, Philippus, & Caluinus quædã loca scripturæ. Io. 10. *Oues meæ vocem meã audient*: Ergo ibi est Ecclesia, vbi auditur verbum Dei. Item ad Ephes. 5. *Mundans eã lauacro in verbo vitæ*. Ecclesia mũdatur verbo, ergo vbicunq; est verbũ mundans, ibi est Ecclesia. Ita Philippus in Apologia.

AT CALVINVS lib. 4. cap. 1. §. 9. contẽtus est illo Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres, &c.* BRENTIVS in cõfessione, cap. de Ecclesia profert illud Ioan. 10. *Illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est*. Et illud 15. cap. *Vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis*. Illa enim est Ecclesia, quæ est munda coram Deo. Et illud Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti*.

ADDIT CHRYSOSTOMVM homi. 49. in Matth. *Qui ergo vult cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, vnde cognoscat, nisi tantùmodo p scripturas?* Et AVGVSTINVM epi. 166. *In scripturis didicimus Christũ, in scripturis didicimus Ecclesiã, &c.* Item lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 2. *Quæstio inter nos versatur, vbi sit Ecclesia: quid ergo facturi sumus, in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui? puto quod potius in illius verbis eam quærere debeamus, qui veritas est, & optimè nouit corpus suũ*. Et cap. 3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicit, sed audiamus, hæc dicit Dominus*. Et infrà: *Nolo hominis documentis, sed diuinis oraculis sanctam Ecclesiã demonstrari*.

RESPONDEO. PRIMVS locus non docet vbi sit Ecclesia, sed docet, qui sint electi, nimirum qui corde perseueranter audiunt, & retinent verbum, vt exponit Augustinus: cùm autem non possit sciri, qui corde audiant, non potest hæc esse visibilis nota Ecclesiæ, sed est nota vnicuique, vt saltem coniecturaliter cognoscat suam electionem.

SECVNDVS locus nihil probat: nam illa mundatio est inuisibilis, nec Paulus ibi vult docere, quę sit, vel vbi sit Ecclesia, sed quid boni Deus cõtulerit Ecclesiæ.

TERTIVS, non demonstrat vbi sit Ecclesia, sed vbi sit Christus. Vbi enim est vera Ecclesia, ibi est Christus: præterea si congregari in nomine Christi sit nota Ecclesiæ, certè nõ erit congregari quomodocunq; in nomine Christi: sic enim omnes hæreses, & schismata congregãtur in nomine Christi: sed erit congregari ab illis, qui fungũtur Christi auctoritate, quales sunt Episcopi legitimè ordinati, & succedẽtes aliis & aliis vsq; ad Apostolos, quos Christus primo reliquit loco suo, & sic ista nota coincidit cum nostris, de quibus posteà.

QVARTVS locus nihil probat. Primò, quia ibi dicuntur Dij soli Principes, quibus Deus aliquid cõmisit: id enim est fieri ad aliquem verbũ Dei. Secundò, quia verbum Dei non facit Deos, si tantùm prædicetur, sed si recipiatur, & credatur: at hoc inuisibile est, vt patet.

QVINTVS locus est similis secundo, vnde idem Brentius dicit Ecclesiam esse mundam coram Deo, id est, non coram hominibus: & non aduertit ex hac nota sequi, illam fieri Deo manifestam, non nobis.

SEXTVS locus nihil probat: nam effectus Euangelij est inuisibilis.

SED instat CALVINVS. Verbum Dei est ferax, & vbicunque prædicatur fructificat, ergo vbicunque prædicatur, ibi est aliqua Ecclesia.

RESPONDEO. Si quid probat hæc ratio, tantùm probat, vbi prædicatur, ibi esse aliquos bonos: sed nos illos nõ nouimus. Sed neque hoc probat: nam verbum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei semper fructificat,cùm legitimè prædicatur,id est, A à prædicatoribus missis ab ordinaria potestate:alioqui videmus prædicari inter hæreticos variarum sectarũ, vbi non fructificat nisi lolium. Ad locum Chrysostomi iam sæpe respondimus.

Ad loca Augustini respondeo,ex Scriptura probari,vbi sit Ecclesia, non tanquam ex nota Ecclesiæ, sed quia Scriptura docet,quæ sint notæ,dum docet,qualis illa sit,vbi cœperit,quomodo creuerit.

Dices, saltem scriptura est notior,quàm Ecclesia,quandoquidem inde probatur Ecclesia.

Respondeo, simpliciter Ecclesiam esse priorem,& notiorem,quàm sit scriptura:nam Ecclesia fuit ante scripturam,& ipsi data est scriptura à Deo,& ipsa eam aliis tradit,& explicat:tamen aliquando ex hypothesi scripturam esse notiorem, quando videlicet scriptura est recepta,& clarè loquitur,& oritur quæstio de ipsa Ecclesia: sicut interdum è contrario Ecclesia est recepta, & nota, & quæstio oritur de scriptura: & sic B vnum probatur ex altero:verbi gratia,quando disputabatur de Baptismo hæreticorum,quia scriptura obscurè loquitur, & Ecclesia nota erat, Augustinus probabat secũdum Scripturas ratum esse baptismum hæreticorum,quia Ecclesia illum habet pro rato Contrà, cùm disputabatur de Ecclesia, an esset in sola Africa, quia scripturę receptæ & claræ erant,inde Augustinus probabat:& idem nos faciemus,cùm deducemus notas Ecclesiæ ex scripturis,sed non propterea scriptura est simpliciter notior, quàm Ecclesia.

Secvnda nota iisdem argumẽtis refutatur:nam Primo eam sibi omnes vendicant: nam præter Catholicos, Caluinistæ ideo separati sunt à Lutheranis cæteris, quod vtrique putant, se solos habere verum sacramentum Eucharistiæ.Anabaptistæ autem separati sunt ab vtrisque, quia se solos putant habere verum vsum baptismi. Præterea Pelagiani habebant omnia sacramenta,& similiter omnes schismatici.

Secvndo, legitimus vsus sacramentorum minus notus est,quàm sit Ecclesia. Nam ille est legitimus sacramentorum vsus,qui est conformis scripturæ,vt ipsi docent: Scripturæ autem pendent ab Ecclesia, non contrà, vt sæpe diximus.

Tertio, Ecclesia Corinthiorum erat vera Ecclesia, & tamen 1. Corinth. 11. reprehenduntur Corinthij,quòd non syncerè tracterẽt præcipuum sacramentorum, & similiter Ecclesiæ Africanæ, quæ erant sub Cypriano,& sub illis 86. Episcopis, quorum sententias ipse refert in epistola ad Quitinum, veræ Ecclesiæ erant,vt B. August. lib.6.cap.7. de Baptismo, & B.Hieronymus contra Luciferianos docent:& tamen non syncerè tractabant sacramentũ Baptismi,vt iidem Hieronymus & Augustinus ibidem docent.

Tertia nota refutanda, est oratio,& psalmodia, quæ est sexta Lutherana:refellitur autẽ,quia si loquatur de inuocatione,quæ ex corde procedit,inuisibilis nota est,si de externa tantùm inuocatione & psalmodia,est nota communissima:nam hoc tempore omnes sectæ,etiam Anabaptistarum, dicunt orationem Dominicam, & canunt Psalmos lingua vulgari, & idem olim faciebant Ariani,vt refert Socrates lib.6. cap.8. & Ambrosius de tradendis basilicis: immò hoc tempore nota veræ Ecclesiæ ferè dici potest, canere Psalmos lingua Latina: quia hoc relictum videtur fermè soli antiquæ,& Catholicæ Ecclesiæ,quæ non mutatur quotidie, vt sectæ hæreticorum.

Qvarta nota refellenda est septima Lutherana: nimirum interna mœstitia,& pusillanimitas, externæ persecutiones,& vocari hæretici:ac de internis falsissima nota est,nam obscuræ sunt,si internæ sunt. Item pusillanimitas est vitium, & Paulus vbique hortatur ad internam lætitiam, & dicit regnum Dei esse gaudium in Spiritu sancto. Vide Rom.14. Colosss.3. Philip.4.Ephes.5. De externis non est nota perpetua,nam Ecclesia in principio & in fine passa est magnas angustias: at in medio florentissima fuit:& omnia prædicta sunt. Vide Augustinum epist.50.

Qvinta nota est Centuriatorũ, quod ea sit vera Ecclesia, in qua inueniuntur qui perseuerant in cõfessione fidei vsque ad mortẽ. Quæ refelletur Primo, quia nõ magis nota est confessio veræ fidei,quàm vera scripturæ prædicatio,& legitimus sacramento rũ vsus.

Secvndo, quia ex hac nota colligeretur,veram Ecclesiam nõ posse esse vllo modo apud Lutheranos. Ipsi enim dicũt, per multa secula ante Lutheri aduentum cessasse cõfessionem veræ fidei,& Ecclesiam conseruatam in latebris,& fuisse prorsus inuisibilem,ergo Ecclesia Lutheranorum est noua,& proinde falsa.

Tertio, quia hanc notam videmus in omnibus sectis,& in nulla minus,quàm in cœtu Lutheranorum: nam in primis Ecclesia nostra habet innumerabiles martyres,qui perseuerarunt constantissimè in confessione fidei,deinde Montanistæ valde gloriabantur de suis martyribus,vt patet tum ex Eusebio lib.5. histor. cap.18. tum ex Tertulliano in lib.de fuga in persecutione,quem scripsit,cùm Montanista esset, contra Catholicos,obiiciens eis quod malè facerent fugiendo.

Item Messaliani apud Epiphanium hæres. 80. ideo dicti sunt etiam Martyriani,quia gloriabãtur valde de numero martyrum suorum. Idem de Donatistis constat. S. Avgvstinvs epist.68. *Viuebant*, inquit, *vt latrones,honorabantur vt martyres.*De Anabaptistis,qui erant tempore B. Bernardi, scribit ipse serm.66. in Cantica:*Mirabantur*, inquit, *aliqui quod non modo patienter, sed etiam læti ducerentur ad mortem.* C

De Adamitis scribit Æneas Syluius libro de histor. Boëmorum,cap.41. viros cum fœminis coniugibus suis lætos, atque canentes properare solitos ad ignem.Hoc verò tempore nostro nemo ignorat in hac obstinatione moriendi pro perfidia, primum locum tenere Anabaptistas,secundum Caluinistas,extremum ac penè nullum meros Lutheranos, qui tamen hanc notam veræ Ecclesiæ soli proponunt.

CAPVT III.

Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.

His igitur notis breuiter refutatis, restat vt veras notas proponamus. Est autẽm initio obseruandum, Ecclesiam Catholicam esse quasi solem quendam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit,vt facillimè p eos cognosci possit. Habet.n. plurimas notas,siue testimonia,ac signa,quæ eã discernũt ab omni falsa religione Paganorũ,Iudæorũ,hæreticorum:& non quidẽ efficiunt euidenter verũ, ipsam esse verã Dei Ecclesiã,sed tñ efficiunt id euidẽter credibile, nec enim est idẽ euidenter verũ,& euidẽter credibile. D

Nam euidenter verum dicitur,quod vel in se,vel in suis principiis videtur,euidenter credibile illud dicitur,quod nõ videtur,nec in se,nec in suis principiis, habet tamen tot,& tam grauia testimonia,vt quilibet vir sapiens meritò id credere debeat,vt si iudex videat hominem à latrone occidi,vel vulnerari sethaliter, & postea mori,habet euidentiam veritatis,quod ille latro sit homicida, si autem eædem fieri non videat, sed habeat viginti testes viros grauissimos, qui dicunt se vidisse, habet euidentiam credibilitatis.

Dicimvs

Dicimvs ergo,notas Ecclesiæ,quas adferemus, A non facere euidentiam veritatis simpliciter,quia alioqui non esset articulus fidei, hãc Ecclesiam esse veram Ecclesiam,neque vlli inuenirentur,qui id negarent,sicut nemo inuenitur,qui neget sententias,quas Mathematici demonstrant: sed tamen efficiunt euidentiam credibilitatis, iuxta illud Psal.92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Apud eos autem, qui admittunt Scripturas diuinas, & historias, ac Patrum veterum scripta, faciunt etiam euidentiam veritatis. Tametsi enim articulorum fidei veritas non potest nobis esse euidens absolutè, tamen potest esse euidens ex hypothesi, id est, suppositis veritate Scripturarum: quod enim à Scriptura euidenter deducitur, est euidenter verum, suppositis scripturis.

Porro hæ notæ à variis variè nominantur,& numerantur. Beatus Avgvstinvs libro contra epi- B stola fundamenti, cap.4. sex notas ponit. Beatus Hieronymus contra Luciferianos in fine, duas. Vincentius in suo commonitorio, tres.

Ex recentioribus Driedo lib.4.cap.2.parte 2. de Eccles. dogmat. & Petrus à Soto prima parte defensionis,cap.44. & sequentibus,alias tres.Cardinalis Hosius in explicatione Symboli, quatuor. Nicolaus Sanderus lib.8 de visibili monarchia,cap.50.alias sex. Michael Medina lib.2. de recta fide ponit decem, & lib.7. cap.26. addit vndecimam. Cunerus Petri in libello de notis Ecclesiæ ponit (ni fallor) duodecim, nec enim, cùm hæc scriberemus, libellum eius habebamus in manibus.

Nos quindecim notas proponemus, quæ, si quis velit,poterunt aliquo modo reuocari ad illas quatuor, quæ communiter à recentioribus assignantur ex Symbolo Constantinopolitano,Vnam, Sanctam,Catholicam, & Apostolicam.

CAPVT IIII.

Explicatur prima Nota.

Prima Nota, est ipsum Catholicæ Ecclesiæ & Christianorum nomen:nam, vt S. Avgvstinvs docet libro contra epist. fundamenti, cap.4. etiamsi omnis hæresis velit videri,& dici Catholica Ecclesia,tamen cùm interrogãtur hæretici à paganis,vbi ad Catholicam conueniatur, nemo audet domũ suam ostendere,& Cyrillvs cateches.18.dicit: *Si iueris in aliquam vrbem,non petas, vbi sit Ecclesia,vel domus Dei: nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei,& Ecclesiã, sed petas,vbi sit Catholica Ecclesia:id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrũm:*quasi dicat, si hoc petas,nullus hæreticus suam Ecclesiam ostẽdet.

Pacianvs in epistola ad Symphronianum, quæ est de nomine Catholico:*Certè*,inquit,*non est ab homine mutuatum,quod per secula tanta nõ cecidit.Catholicum istud,* D *nec Marcionem,nec Apellem,nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores.* Et infrà: *Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen, illud me nuncupat, istud ostendit.* Et ibidem pulchrè dicit, nomen Catholicum conuenire capiti principali, & trunco illius arboris, vnde multi rami variis temporibus excinduntur:sectæ enim hæreticæ sunt rami, id est, partes quædam ab arbore Ecclesiæ præcisæ:ipsa autem arbor,quæ sua radice nititur,& semper eadem manet, & est quid totum, Catholica dicitur. Similiter nulla est hæresis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo, & nomen Christianum iis tantùm relinquat, à quibus discedit. Sic 1. Corinth. 3. schismaticorum alij dicebant, *Ego sum Pauli, alij, ego Apollo, alij, ego verò Cephæ.*

Ivstinvs in Tryphone: *Et sunt*, inquit, *distincti cognominibus, denominati à quibusdam viris, vt quisque fuit auctor alicuius nouæ doctrinæ:ex iis alij vocantur Marcionistæ, alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Saturniniani, alij alio vocabulo. quisque à primo inuentore sui dogmatis.*

Irenævs lib.1.cap.20. *Habent*,inquit, *& vocabula,à principe impiissimæ sententiæ Simone dicti Simoniani.*

Lactantivs lib.4.cap.30. *Cùm Marcionitæ aut Ariani nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso humana & externa vocabula induerunt.*

Athanasivs serm.2.contra Arianos:*Nunquam*, inquit, *populus ab Episcopis suis, sed à Domino,in quem creditum fuit,nomen accepit:certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris appellationes adepti non sumus, sed à Christo Christiani sumus,& nuncupamur:illi verò qui aliunde originẽ suæ fidei deducunt, meritò auctorum suorum cognomenta præ se* B *ferunt. Quapropter cùm à Christo omnes Christiani essemus, & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæresεos:reliqui autem qui remanserunt, Christiani titulum retinuerunt: qui verò Marcionem sequuti sunt, non iam inde Christiani, sed eMarcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides,Manichæus,& cæteri sectatoribus suis nomina impertierũt.*

Chrysostomvs homil.33. in acta Apostolorum. *Illi habent quosdam à quibus appellantur: prout enim hæresiarchæ nomen, ita & secta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, sed fides ipsa.*

Hieronymvs contra Luciferianos in fine: *Sicubi audietis eos,qui dicũtur Christiani,non à Domino Iesv Christo, sed à quoquo alio nuncupari,vt Marcionitas, Valentinianos: scuo non Ecclesiam Christi, sed Antichristi, esse Synagogam.* Iam ergo si nunc dicuntur alij Matthinistæ,vel Lutherani, alij Zwvingliani, alij Caluinistæ, &c.nos autem ab aliquo certo homine nemo vnquam vocauit,constat nostram solùm esse veram Ecclesiam.

At, inquiunt, vos vocamini passim, Papistæ, Ro- C mani, vel Romanenses.

Respondeo, etiam olim fuisse vocatos Catholicos homousianos, sed ista ipsa nomina veritati attestantur:non enim sunt nomina alicuius noui auctoris, & hæresiarchæ,vt sunt ipsorum nomina:sed homousianus significat eum,qui credit filium Patri consubstantialem,quod est dogma verissimum. Papista deducitur à Papa,qualis fuit etiam Petrus,& Christus ipse, vt notum est. Romanus autem, & Romanensis,etiam ante M. C. annos idem erat,quod Catholicus,vt patet ex Ambrosio in oratione de obitu Satyri.

Adde, quod Chrysostomus homil.33. in Acta,dicit,non esse malum si Catholici denominentur ab iis, qui Ecclesiam gubernant nomine Christi, modo non denominentur ab aliquo homine particulari,sicut hæretici faciunt: vbi videtur præuidisse nos vocandos quandoque Papistas. Adde,quod non vocamur Papistæ,nisi à Lutheranis in Germania,& vicinis regionibus, non sic autem vocamur in Græcia, Asia, Africa, Indiis,vt interim omittam Italiam,& Hispaniam.

CAPVT V.

Nota secunda.

Secvnda Nota est Antiqvitas: nam sine dubio vera Ecclesia antiquior est quàm falsa: quemadmodum Deus ante fuit,quàm esset diabolus. Quo circa Matth.13. prius seminatũ legimus fuisse bonum semen, quàm zizania, & Ecclesia dicitur Catholica, quia omni tempore fuit:& similiter dicitur Apostolica,quia fundata ab Apostolis,& proinde antiquissima.

Iam quod nostra Ecclesia sit antiquior omniũ paganorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

gãorum conuenticulis, immò quod nostra scriptura A sit antiquior ipsis Diis Gentilium, demonstrat TERTVLLIANVS in Apolog. cap. 19. & 20. & B. Augustinus lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 37. & 38. Quod autem nostra Ecclesia, quam aduersarij Papisticam vocant, sit illa ipsa quam Christus instituit, & proinde vetustior omnibus sectis hæreticorum, hac ratiocinatione concludi potest.

IN omni insigni mutatione religionis semper ista sex demonstrari possunt. Primo, auctor eius. Secundo, dogma aliquod nouum. Tertio, tempus, quo cœpit. Quarto, locus vbi cœpit. Quinto, quis eam oppugnauerit. Sexto, exiguus aliquis cœtus, vnde paulatim aliis accedentibus cœperit: nam illa omnia inuenimus in ipsa Christi Ecclesia, quæ tamen non fuit noua Ecclesia, sed solùm mutatio quædam status Ecclesiæ secundum Prophetarum prædictiones. PRIMO enim scimus, auctorem fuisse Christum, vnde Christiani dicimur. SECVNDO cœpisse tunc explicitè credi noua B dogmata Trinitatis, & Incarnationis. TERTIO cœpisse ista prædicari anno XV. Imperij Tiberij Cæsaris. QVARTO cœpisse in Iudæa. QVINTO mox oppugnatam fuisse hanc religionem à Scribis, à Pharisæis, deinde à Gentilibus summa vi. SEXTO scimus, initio fuisse multò pauciores Christianos, quàm essent Iudæi, cùm separatio facta est. Si ergo in hac mutatione status eiusdem Ecclesiæ illa sex ostendi possunt, multò magis eadem poterunt demonstrari in quauis perfecta mutatione. Iam verò nos illa omnia, de singulis hæreticorum sectis facillimè demonstramus: nihil autem horum aduersarij vnquam de nostra Ecclesia, post Apostolica tempora demonstrare potuerunt.

AC vt exemplis rem illustremus. Arianorum auctorem scimus fuisse ARIVM quendam, Presbyterum Alexandrinum. Nestorianorum verò NESTORIVM, Episcopum Constantinopolitanum. Lutheranorum autem Martinum LVTHERVM Presbyterum, & Mo C nachum ordinis S. Augustini.

SECVNDO scimus, quæ dogmata inuenerint. ARIVS enim docuit Filium Dei esse creaturam. NESTORIVS in Christo esse duas personas. LVTHERVS iustificari homines per solam fidem specialem, id est, per hoc solùm, quòd se iustos putent: item negauit Eucharistiam esse sacrificium.

TERTIO scimus tempora. Cœpit enim Ariana hæresis anno Domini CCC. XXIV. Nestoriana anno CD. XXXI. Lutheranorum anno M. D. XVII.

QVARTO scim⁹ loca. Cœpit Arianismus in Ægypto. Nestoriana hæresis in Thracia. Lutherana in Saxonia.

QVINTO scimus, Arianos mox oppugnatos fuisse à Syluestro Pontifice, à Concilio Nicæno, ab Athanasio, Hilario, & aliis. Nestorianã à Pontifice Cœlestino, Concilio Ephesino, Cyrillo, aliisque permultis. Lutheranã à Leone X. Pontifice, à Concilio Tridentino, ab Academiis omnibus Catholicis, & Doctoribus plurimis.

SEXTO scimus, initia harum hæresum valde exi- D gua fuisse, & multò plures initio separationis sine comparatione fuisse Catholicos toto orbe terrarum diffusos, quàm erant Ariani, Nestoriani, vel Lutherani, quod ne ipsi quidem negant.

QVOD verò nihil horum de nobis ostendere possint, perspicuum est. Primo, nunquam obiecerunt nobis auctorem nostræ sectæ, nec ab vllo particulati homine nos appellauerunt, quod certè libentissimè facerent si possent.

SECVNDO, nunquam ostenderunt primam originem vllius dogmatis nostri: immò Centuriatores in singulis centuriis, cap. 4. circa finem, annotant, qui au- ctores defenderint nostra dogmata, quæ nunc ipsi oppugnant, nec originem inueniunt, nisi tempore Apostolorum: nam etiam Iustinum, & Irenæum numerant inter nostros fautores, quos constat proximè insequutos Apostolorum tempora. Et cap. 5. in singulis centuriis enumerant omnes hæreses cuiusliber seculi, & qui restiterint, nec vnquam annotarunt aliquam hæresim excogitatam à Romanis Pontificibus, sed potius omnes hæreses ab illis condemnatas.

NVNC quidem nobis multas hæreses obiiciunt. Nam TILMANNVS Heshusius scribit librum de sexcentis hæresibus Papistarum, sed illæ hæreses, exceptis mendaciis Tilmanni, sunt antiquissima dogmata, quod vel ex Centuriis, facillimè probari posset: nam Illyricus nostra dogmata in omnium Patrum libris inuenit: sed in Patribus vocat næuos, in nobis hæreses, scilicet, hæc est astutia aduersariorum: vt ostendãt nos esse extra Ecclesiam, nostra dogmata vocant hæreses: B vt non videantur ipsi separati ab Ecclesia Patrum, eadem dogmata in illis vocant næuos.

TERTIO, nunquam designare potuerunt tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia. Dicunt quidem, post primos quingentos annos cœpisse valdè inualescere hanc sectam, tamen quando cœperit, absolutè nunquam dixerunt.

QVARTO, nunquam ostenderunt, quo loco cœperit: nam post primos quingentos annos floruit GREGORIVS, cum quo totum orbem terrarũ communicasse, ex epistolis eius quas ad omnes prouincias mittit, cognosci potest. Item post Gregorij obitum celebratum est Concilium sextum generale, ex quo manifestè colligitur, totum Orientem, & Occidentem eo tempore cum Romano Pontifice, vt membra cum suo capite, coniuncta fuisse.

QVINTO, nunquam ostenderunt, quis eam oppugnauerit, tanquam nuper ortam: & quæ Concilia contra eam celebrata fuerint.

OBIICIVNT quidem Concilium Constantinopolitanum sub Copronymo, quod videtur fuisse generale, & damnauit imagines. quas Romani defendebãt. At non fuit hoc verum generale Concilium, cùm non habuerit vllum verum Patriarcham. Præterea istud Concilium non damnauit dogma tunc exortum, sed dogma antiquum, & in tota Ecclesia receptum: nam non statuit, vt non reciperetur cultus imaginum, sed vt aboleretur, & vt imagines è templo auferrentur. Vide Cedrenum, Zonaram, & Paulum Diaconum.

SEXTO, non potest vllo modo ostendi, quod vnquam nostra Ecclesia separauerit se ab aliqua maiore, ita vt qui adhærebant Romanæ sedi essent pauciſſimi, reliqui Christiani multò plures: nam ex epistolis B. Gregorij, quas scribit ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ constat omnes ferè Christianos cum eo communicasse.

HOC argumento ab antiquitate semper vsi sunt veteres Patres contra hæreticos, ad ostendendam veram Ecclesiam.

TERTVLLIANVS libro de præscript. *Qui estis vos*, inquit, *vnde, & quando venistis? vbi tamdiu latuistis?* OPTATVS lib. 2. contra Parmenianum: *Vestræ*, inquit, *cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.* HILARIVS lib. 6. de Trinitate ante medium: *Tarde mihi*, inquit, *hos piissimos Doctores ætas nunc huius seculi protulit, serò hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ego his omnibus in te credidi, &c.*

HIERONYMVS in epist. ad Pammachiũ, & Oceanũ: *Quisquis*, inquit, *assertor es nouorũ dogmatũ, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est.*

ta est: Cur post quadringentos annos docere nos uoluerit, quod A ante nescimus? vsque in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit. Et libro contra Luciferianos in fine: *Ex hoc ipso*, inquit, *quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit.* Denique AVGVSTINVS libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. antiquitatem inter notas Ecclesiæ ponit.

AD hoc argumentum quatuor adferunt solutiones. PRIMO, respondet CALVINVS lib. 4. instit. cap. 2. §. 3. non posse ex antiquitate inuictum argumentum duci nam Ismaël fuit senior, quàm Isaac, & tamen dictum est, eiice ancillam, & filium eius. At Ismaël non fuit figura falsæ religionis, sed solùm Testamenti veteris, quod erat bonum, & à Deo: Sed quia status hominum eius Testamẽti erat seruorum, qui timore ducuntur, debuit ei succedere Testamentum nouum perfectius, ad quod pertinent liberi, qui ducuntur amore. Gal. 4. *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit, & ea quæ sunt per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo Testamenta, &c.* B

SECVNDO dicunt, non posse ostendi de nostra Ecclesia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem præcisè cœperit, &c. non quod reuera non sit noua, sed quia non facta est simul ista mutatio, sed paulatim irrepserunt errores non aduertentibus, immò etiam dormientibus pastoribus. At etiam aliæ mutationes non factæ sunt totę simul, sed paulatim, vt patet de Luthero, qui initio non negabat nisi indulgentias, &c. & tamẽ scimus de singulis quãdo, & quomodo ortæ sint.

PRÆTEREA Matth. 13. non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, sed seminata dormientibus hominibus: mox autem nata apparuisse, & cognita fuisse: quomodo igitur nostræ hæreses per mille fermè annos detectæ non sunt? sanè non solùm pastores, sed etiam Deus valde dormiuisset si per tot secula nunquam excitasset aliquem, qui istis erroribus resisteret: & delendum esset ex Euangelio illud: *Ego vobiscum sum* C *vsque ad consummationem seculi.*

TERTIO, dicunt, quod licet non possit ostendi, quando cœperit initium huius deprauationis, tamen posse ostendi, quando insignis mutatio facta est: nam initio anni D C. Papa in Antichristũ apertè mutatus est, quando videlicet Romanus Pontifex obtinuit à Phoca Imperatore, vt caput Episcoporum diceretur, & quando aperuit Pantheon templum omnium Deorũ: ita docent Magdeburgenses cent. 7. cap. 1. & concordant plerique aduersariorum. Nam etiam THEODORVS Bibliander in tabulis suæ Chronologiæ initio anni D C. ponit apparitionem Antichristi, id est, Papæ: & LVTHERVS in supputatione temporum, vult S. Gregorium fuisse vltimum Papam: & passim Caluinistæ, & Lutherani vsque ad primos D. vel D C. annos extendunt Ecclesiæ puritatem.

AT in primis post annum D C. LXX. diu post tẽpora Phocæ celebratum est Concilium sextũ generale, D quod aduersarij vt sacrosanctum recipiunt, vt patet tum ex aliis, tum ex Confessione Tigurinorum, & ex Centuriis Magdeburgensium: in eo autem Concilio præcipuè partes fuerũt Romani Pontificis Agathonis, nam eius sententiam per legatos & epistolas ipsius explicatam omnes sequuti sunt, vt etiam prolixè describunt Centuriatores cent. 7. cap. 9. vel ergo Papa nondũ erat Antichristus, vel tota Ecclesia, & sanctum generale Concilium Antichristum venerata & sequuta est.

PRÆTEREA falsum est, quod Phocas primus tribuerit Romano Pontifici nomen capitis Ecclesię: nam Iustinianus senior, qui ferè centũ annis fuit ante Phocam in epistola ad Ioannem II. Papam disertis verbis vocat eum caput omnium Ecclesiarum, & hoc idem habetur in epistola eiusdem Ioannis II. Responsiua ad Iustinianum, vbi Papa repetit summam litterarum Imperatoris, & habetur vtraque epistola in Codice lib. 1. titul. 1. leg. 4. & 5. nec id ignorabãt Centuriatores: nam centur. 6. cap. 10. colum. 670. meminerunt legis quartę Codicis, quę ex epistola Ioannis Papę sumpta est. Itaque contra conscientiam suam mentiuntur.

PRÆTEREA ante tempora Iustiniani Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem vocat eum caput omnium Episcoporũ: & ipse S. LEO I. serm. de sanctis Petro, & Paulo, sic Romam alloquitur: *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta, latius præsidet religione diuina, quam dominatione terrena.* Et infrà: *Minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quàm quod pax Christiana subiecit.* Phocas igitur nõ primus hoc nomen tribuit Romano Pontifici, sed primus cõpescuit superbiam Episcopi Constantinopolitani, qui se Romano Pontifici æquare volebat.

AD illud de Ecclesia, quæ dicitur Pantheon, Dico primò, argumentum esse contra aduersarios: nam Daniel. 11. legimus Antichristum pugnaturũ contra omnes Deos, & solùm in occulto adoraturũ Deum Mãozim, & 2. Thessal. 2. dicitur eleuaturum seipsum supra omne, quod dicitur Deus. Ergo si Papa aperuit templum omnibus Diis, hoc ipso nõ est Antichristus. Præterea, antequam templum Pantheon cõsecraretur Deo in memoriam omnium Sanctorum, iam erant Romæ templa S. Petri, Pauli, Laurentij, Sebastiani, &c.

SED OBIICIT Melanchthon in confessione & Apolog. artic. 21. inuocationem Sanctorum non fuisse ante Gregorij tempora: ergo tunc cœpit. RESPONDEO, mendacium esse, nam plurimi Patres, & in iis Ambrosius in lib. de viduis: meminerunt inuocationis Sanctorum, sed de Antichristo, & inuocatione Sanctorum suis locis fusè disseruimus.

QVARTO, respondet CALVINVS in præfat. instirut. suam Ecclesiam non esse nouam, sed antiquissimam, immò illam ipsam, quam Christus fundauit, tamen non esse visam per multa secula, & nunc demum apparuisse. At contra est argumentum quod facit B. Augustinus contra Donatistas lib. 3. de Baptismo, cap. 2. aut ista Ecclesia, quæ nunc apparuit, antea perierat, & nunc resurrexit: aut non perierat, sed tantùm latuerat, & nunc exulit caput.

NON PRIMVM, quia tunc non potuissent renasci ipsi, si mater perierat. Si periit: *Vnde ergo*, inquit B. Augustt. *Donatus apparuit? de qua terra germinauit? ex quo mari emersit? de quo cœlo cecidit?* Et præterea falsæ erunt promissiones Christi Matth. 16. *Portæ inferi nõ præualebunt aduersus eã.* Et Matth. vlt. *Ego vobiscũ sum vsque, &c.*

NON SECVNDVM, quia tunc vel ista Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non profitebatur: si profitebatur, ergo nõ erat latẽs, sed manifesta: & si manifesta, quomodo nemo aduertebat? quomodo nõ capiebantur, & coërcebantur ab inquisitoribus, qui lõgo tempore ante Lutheri ætatẽ esse cœperunt in Ecclesia? quomodo nullum vestigium, nulla memoria exstat? si autem non profitebatur fidem, sed verè & propriè latebat, (quam partem ipsi defendere coguntur) ergo illa non fuit Ecclesia: ac proinde nulla fuit in mundo vera Ecclesia, nam vt ipsi dicunt, confessio fidei est nota veræ Ecclesiæ, & Rom. 10. *Ore fit confessio ad salutem.*

PRÆTEREA si ita est, quomodo apparẽte Luthero, & Caluino nemo fuit, q se illis adiũgeret, nisi quos ipsi deceperunt? si multi Lutherani, & Caluinistæ latebant, debuissent multi prędicante Luthero, & Caluino mox cognoscere socios suos & ad eos currere, etiã nõ vocati, at nõ ita factũ est, nam omnes ferè qui sunt Lutherani & Caluinistæ fatẽtur se anteà fuisse ex nostris,

& nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

& nihil cogitasse de noua illa doctrina. Immò Lutherus ipse fatetur se aliquando non fuisse Lutheranũ, sed Monachum Catholicũ, & Missas celebrasse per quindecim annos ferè, ac deuotè. Vide librum de Missa angulari, vel Ioannem Cochlæum in actis Lutheri anni M. D. XXXIV. item lib. 2. Lutheri contra Zvvinglium, vel Septicipitem Ioannis Cochlæi, cap. 24.

DENIQVE, si ita Ecclesia latuisset, vt Caluinus dicit, sequeretur Ecclesiam Christi fuisse peiorem, & miseriorem, omni secta hæretica, & ipso etiam populo Iudæorum post euersionem Hierosolymæ, quod certè est blasphemũ, cùm Deus per Prophetas passim prædicet gloriã Ecclesiæ, & pollicetur se cum ea semper futurum. Quod illud sequatur, patet, nam omnis hæretica secta habuit sua tẽpla, suos Episcopos, sua sacramenta, & similiter Iudæi post euersam Hierusalẽ semper habuerunt aliquas Synagogas, vbi liberè exercuerunt suas cæremonias, vt patet ex Gregorio libro septimo epistola quinta, nec vnquam coacti sunt generaliter adorare Deos alienos.

AT Ecclesia, quam latentem fingit Caluinus per annos ferè mille, nulla habuit templa, nulla sacra, nullos Episcopos, nec habuit vnum angulum terræ, vbi liberè exerceret actus religionis suæ, & quod peius est, coacta est seruire Diis alienis, adorare idola, sacrilegiis communicare, quæ est horribilior, & longior captiuitas, quàm vnquam fuerit Iudæorum, immò est ista Ecclesia deformior ipsis ruinis Synagogæ.

CAPVT VI.

NOTA *tertia.*

TERTIA NOTA est DVRATIO diuturna, nec vnquam interrupta. Ecclesia enim dicitur Catholica, non solùm quia semper fuit, sed etiam quia semper erit, iuxta illud Dan. 9. *Regnum quod in æternum non dissipabitur.* Et act. 5. *Si est ex hominibus Concilium hoc aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere.*

DE hæreticis autem S. Paulus dicit: *Sed vltra non proficient.* 2. Tim. 3. & B. CYPRIANVS lib. 4. epist. 2. dicit, schismaticos semper inter initia fetuere, incrementa verò habere nõ posse, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Et B. AVGVSTINVS Psal. 57. in illud: *Ad nihilum deuenient, tanquam aqua decurrens: Non vos terreant,* inquit, *fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes: decurrit aqua, ad tempus perstrepit, mox cessabit, diu stare non possunt. Multæ hæreses iam emortuæ sunt, cucurrerunt in riuis suis quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riui, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint.*

IAM verò constat Ecclesiam nostram duraſſe ab initio mundi hucusque, vel si de statu noui Testamenti loquamur, duraſſe à Christo hucusque per M. D. LXXVII. annos, frustrà eam oppugnantibus primo Iudæis, deinde paganis, vltimo hæreticis: nec solùm duraſſe, sed etiam ex persecutionibus creuisse. Vt enim aquæ diluuij palatia Regum obruebant, atque deiiciebant, arcam verò Noë semper magis ac magis attollebant, ita persecutiones regna temporalia facilè destruunt. Christi regnum, quod est Ecclesia, non modò non destruunt, sed etiam illustrant.

ITAQVE IVSTINVS in Tryphone, dicit persecutionem id esse Ecclesiæ, quod est vineis putatio: vt enim vineæ putatione ad vbertatem prouocantur, ita quòq; Ecclesia persecutionibus crescit: & TERTVLLIANVS cap. vlt. Apologetici sanguinem martyrum eleganter semen Christianorũ vocat, quod explicasse videtur LEO serm. 1. de SS. Petro & Paulo, cùm ait: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper dominicum ager segete ditiore vestitur, dum grana quæ singula cadunt multiplicata nascuntur.*

QVAMVIS autem hæretici huius tẽporis nõ concedant nostram Ecclesiam M. D. LXXVII. annis duraſſe, concedunt tamẽ duraſſe sine vlla interruptione à Gregorio I. hucusq; id est, annos ferè mille, quod tempus, etiã si solum esset, adhuc esset longius, quàm fuerit ætas vllius hæresis: sed tamen falsum est nõ diutius duraſſe: ipsi enim non possunt ostendere per vllam historiam, aut veterum scripta, factam esse mutationẽ religionis in Ecclesia Romana tempore S. Gregorij.

DEINDE nostram Ecclesiam esse veram Ecclesiã probari potest etiã hoc argumento: nam ante Lutheri tempora, non erant in mundo nisi hæ religiones, Paganismus, Iudaismus, Mahumetismus, Græcismus, Nestorianismus Hussitarũ hæresis, & Romana Ecclesia: sed certum est non fuisse veram Ecclesiam Christi apud vllam ex prædictis sectis, vt etiam Lutherani fatentur, ergo fuit apud Romanam Ecclesiam, aut certè periit de mundo omnis vera & visibilis Ecclesia: quod non posse fieri supra docuimus. At verò sectæ omnes hæreticæ breui defecerũt præter eas quæ nunc exortæ sunt.

REFERT Theodoretus in lib. de hæreticis fabulis, septuaginta sex diuersas hæreses vsque ad sua tẽpora exortas, & lib. 3. eiusdẽ operis testatur omnes illas extinctas fuisse, paucissimis exceptis. Augustin. in lib. de hæresibus numerat 88. hæreses, ex quibus plurimas periisse testatur in expositione Psal. 57. Nos numeriam? vsque ad tempora Lutheri CC. hæreticorum diuersissimas familias: ex his autẽ non supersunt, nisi reliquiæ quædam Nestorianorum, & Eutychianorũ in Oriẽte & Hussitarum in Boëmia: reliquæ omnes funditus interierunt. Et mirabilis valde est in hac re prouidentia Dei, quod fuerint hactenus vsque ad Lutheri tempora, vt minimũ CC. hæresiarchæ, quorũ multi habuerunt multos Episcopos, multas Ecclesias, multos potẽtissimos Patronos, & Imperatores, & Reges, & scripserũt libros innumerabiles, vt viderentur nunquam posse deficere: & tamen ita defecerunt, vt iam non supersint nec ipsi, nec libri eorũ, nec dogmata, nec nomina, aut vestigia vlla, nisi in libris Catholicorum. Itaque si Catholici non scripsissent eorum nomina in suis libris, nesciremus quidem eos fuisse vnquam in hoc mundo.

QVAM firmis radicibus nixa videbatur hæresis Ariana tẽporibus Athanasij & Hilarij? At nunc vbi, quæso, est? euanuit velut puluis, quẽ proiicit ventus à facie terræ. Ante annos ducẽtos regnabat in Gallia hæresis Albigensium, quæ præter vires doctrinæ, magis abundabat copiis militum, & potentia, quàm nunc hæresis Caluinistarũ, vt cognosci potest ex lib. 6. Pauli Æmilij de rebus Gallorum: & tamen vbi nunc sunt Albigenses? quotusquisque est, qui eos vel nominare audierit?

PORRO Lutherani vix nati ateſcere cœperũt: cœpit regnũ LVTHERI anno M. D. XVII. sed vix septẽ annis pacificè regnauit: nã anno M. D. XXV. surrexit Zvvinglius, & post duos alios annos surrexerunt Anabaptistæ, qui maiorem partem Lutheranorũ à Luthero separatã, ad se traxerũt. Qui verò manserunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, vt vix vlli iam inueniantur puri Lutherani, de quo grauiter conqueritur Illyricus in præfationibus omniũ Centuriarum.

SED nec Zvvinglius diu regnauit: nam anno M. D. XXXVIII. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, vt vix pauca quedã oppida Heluetiorũ Zvvingliana reliquerit. Ipsi quoque Caluinistæ per Libertinos in Gallia, per Puritanos in Anglia, per Trinitarios in Polonia, & Samosatenos in Transyluania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

PORRO

PORRO CALVINVS, vt erat sagax, regnum suum non fore diuturnũ præuidit & prædixit in præfatione Catechismi Geneuensis, quem ad ministros suos in Frisia orientali misit: *De posteritate* inquit, *ego sic sum anxius, vt tamẽ vix cogitare audeã: nisi enim mirabiliter Deus è cælo succurrerit, videre mihi videor extremã barbariẽ impẽdere orbi: atq; vtinã non paulò pòst sentiant filij nostri fuisse hoc verũ potius vaticinium, quàm coniecturã.* Quæ Caluini anxietas satis apertè declarat sectam ipsius rẽ esse planè humanam, non spiritu Dei, sed industria quadã, atq; artificio humano excogitatam, ac denique longissimè abesse à spiritu eius, qui dixit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

CENTVRIATORES quoque in præfatione secundæ Centuriæ idem vaticinãtur de suo Lutherismo: *Maxime,* inquiũt, *in doctrina variationes, & inclinationes impendere videntur, & sic merentur hominũ peccata, quæ fiunt indies atrociora, ac tẽpora quidem Germanici Propheta Martini Lutheri, cuius voce & ministerio lux Euangelij quasi è tenebris Aegyptiacis reuocata est, propemodũ Apostolorũ ætati respondent: nũc verò ipso sublato, quasi alterã Euangelij ætatẽ ingressi sumus, vbi plures phanatismi incipiũt pullulare, & paulatim regnare.* Et præfatione Centuriæ quintæ, postquã ostenderunt præcipuos articulos de libero arbitrio, de fide iustificãte, de bonis operibus, non defendi amplius à Lutheranis plurimis Lutherice, sed Papistice, subiungũt: *Perit iã idq; repẽtè, veritas patefacta, Philosophia, Papismus & aliæ sectæ longè lateq; in templo Dei primã cathedrã occupant.*

CONCLVDIMVS ergo cũ S. Hieronymo in extremo Dialogo aduersus Luciferianos: *Breuẽ,* inquit, *apertamq; animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat.* Et cum S. Augustino lib. de vtilitate credendi, c. 17. *Dubitabimus,* inquit, *nos illius Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum fruitur à hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit.*

CAPVT VII.

NOTA *Quarta.*

VARTA NOTA est AMPLITVDO, siue multitudo, & varietas credentiũ. Ecclesia enim verè Catholica nõ solùm debet amplecti omnia tẽpora, sed etiã omnia loca, omnes nationes, omnia hominũ genera. Sic enim explicat, quid sit esse Catholicũ, Vincẽtius Lyrinensis in suo cõmonitorio, vbi dicit eos propriè esse Catholicos, qui tenẽt id, quod semper, quod vbique, quod ab omnibus creditũ est. Et sic prædictũ erat Psal. 2. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuã, & possessionẽ tuã, terminos terræ.* Et Psal. 71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, &c.* Et Dominus ipse Lucæ vlt. & Act. 1. dicit prædicandum Euangeliũ in omnes gentes initio facto à Hierusalem.

SVNT autẽ aliqua obseruãda, antequam ex hac nota argumentũ depromamus. PRIMVM est ex Augustino li. de vnitate Ecclesiæ, c. 6. & Beda in c. 6. Cãt. vt Ecclesia sit Catholica inprimis requiri, vt nõ excludat vlla tẽpora, loca, vel hominũ genera, in quo distinguitur à Synagoga, quæ erat Ecclesia particularis, non Catholica, quia erat alligata vni tẽpori, id est, vsque ad aduentum Messiæ: itẽ vni loco, id est, tẽplo Salomonis, extra quod nõ poterãt sacrificare: & vni familiæ, id est, filijs Iacob.

SECVNDO, nota ex August. epist. 80. ad Hesychium, vt sit Ecclesia Catholica, non requiri, vt sit in omnibus hominibus totius mũdi, sed tantùm, vt innotescat omnibus prouincijs, & in omnib⁹ fructificet, ita vt in omnibus prouincijs aliqui sint de Ecclesia: donec enim hoc fiat, non venit dies Domini, vt patet ex Matth. 24.

TERTIO ex Driedone li. 4. c. 2. par. 2. de Eccles. dogmat. nota, non requiri, vt hoc fiat simul, ita vt vno tempore in omnibus prouincijs necessariò esse oporteat aliquos fideles. Satis enim est, si fiat successiuè. Ex quo id sequitur, quòd si sola vna prouincia retineret veram fidem, adhuc verè & propriè diceretur Ecclesia Catholica, dummodo clarè ostenderetur, eã esse vnam & eandem cum illa, quæ fuit aliquo tempore, vel diuersis in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Diœcesis dicitur Catholica, quia est continuata cum alijs, quæ faciunt vnam Ecclesiam Catholicam.

AT, inquies, hoc est incidere in errorem Petiliani & Donatistarum, qui dicebant, Ecclesiam quidem fuisse in toto orbe, sed posteà perijsse ex omnibus prouincijs, & in sola Africa remansisse, quos Augustinus reprehendit Psal. 101. concione secunda.

RESPONDEO, Donatistas errasse in duobus. Primùm, quòd vellent, Ecclesiã tantùm fuisse in Africa, eo tempore, quo manifestè in toto mundo adhuc fructificabat. Secundò, quòd suam Ecclesiam Africanã non poterant continuare cum illa, quæ in toto orbe fuerat: nam in illa semper fuerunt boni & mali, vt Augustinus probat, ipsi autem non volebant nisi bonos.

VLTIMO nota, quod etsi Ecclesia non necessariò debuit simul esse in omnibus locis, tamen hoc tempore debet necessariò vel esse, vel fuisse in maiori parte orbis terræ. Nã Ecclesia omnium consensu etiam hæreticorum, iam senuit: si ergo in sua adolescentia, & iuuentute nõ creuisset: quomodo nũc in senectute creseceret? Oportet igitur, vt iam creuerit, atque occupauerit, si non totum orbem terrarum, at certè magnam partem.

IAM verò nostram Ecclesiam maximam partem orbis occupasse, & esse verè Catholicam, ita probatur. Nam tempore Apostolorum in toto mundo fructificare cepit, vt Paulus dicit Colossẽ. 1. Itẽ tẽpore Irenæi erat sparsa per totũ orbẽ, id est, per omnes prouincias tunc cognitas. Id quod ipse refert li. 1. c. 3. Idem posteà refert de suo tempore Tertullianus lib. contra Iudæos, cap. 3. Idẽ postea Cyprianus li. de vnitate Ecclesiæ. Idẽ posteà Athanasi⁹ li. de humanitate Verbi. Idẽ posteà Chrysostomus & Hieronymus in c. Matth. 24. & Augustinus in epist. 78. & 80. ad Hesychium, nec non Theodoretus in li. de legibus, & Leo Magnus serm. 1. de sanctis Petro & Paulo, ac S. Prosper, qui in li. de ingratis, ita cecinit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

SED hæc fortasse nõ negabũt aduersarij, at nos idem ostendemus de posterioribus temporibus. Tempore B. GREGORII Ecclesiam nostrã fuisse in toto orbe terrarum planum est, vt suprà etiã adnotauimus ex epist. ipsius Gregorij ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, Siciliæ. Item ex Beda in c. 6. Canticorum, necnon ex Bernardo, qui disputans corã Rege Siciliæ Rogerio, asserebat, Romano Pontifici suo tempore paruisse Orientem & Occidentem totum, item Franciam, Germaniam, Angliam, Iberos, & Plurimas barbaras nationes. Vide in vita S. Bernardi lib. 2. cap. 7.

DENIQVE, nostro tempore Ecclesiam Romanam præter Italiam & Hispaniam totam, præter Galliã, Germaniam, Angliam, Poloniam, Boëmiam, Hungariam, Græciam, Syriam, Aethiopiam, Aegyptum, in quibus multi inueniuntur Catholici, in ipso nouo orbe habet Ecclesias sine admixtione hæreticorum, in omnibus quatuor partibus mundi: ad Orientẽ, in Indijs, ad Occidentem, in America: ad Septẽtrionem, in Iaponia: ad Meridiem, in Brasilia, & exteriore parte Africæ. At sectæ hæreticæ nunquam totum orbem, aut certè dimidiam eius partem occuparunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECTA Mahumenti, cum hæresibus Nestorij & Eutychetis, quæ adhuc vigent in Oriente, nunquã ad Occidentem transierunt. Hæreses autẽ Lutheranotũ nunquã trãsierunt mare, nec Asiam, aut Africã, Aegyptum, aut Græciã viderunt. Ex quo intelligimus, illustre esse mendaciũ, quod habetur in principio præfationis Cõcordiæ Lutheranorum, anno M.D.LXXX. editæ, dicũt enim, Confessionẽ Augustanam in toto orbe terrarum percrebruisse, & in ore & sermone omnium esse cæpisse. At ex tribus partibus orbis terræ, duæ maiores, Asia & Africa, nec nomen huius Confessionis audierunt, in Europa multæ prouinciæ, vt tota Græcia, Italia, Hispania, vel nesciunt quid sit Confessio Augustana, vel exectantur: Gallia, Heluetia, & Britannia, nõ recipiunt, nisi nomine tenus: immò rara est ciuitas, quæ ab vna aliqua secta hæretica tota possideatur, & quamuis videãtur hæretici hoc tempore magnam partem Septemtrionis obtinere, tamen non tenentur omnia illa loca ab vna secta, sed à plurimis, quæ inter se non minus pugnant, quàm nobiscum.

ITAQVE pulchrè August. in li. de pastor. c. 8. docet, Ecclesiam esse vbiq;, & hæresim vbique. Sed Ecclesiam esse vnam & eandem vbique, hæreses autem non easdẽ sed diuersissimas, quæ se inuicẽ nõ nouerunt, & proinde nullã earũ esse Catholicã. Quocirca rectè eas cõparat sarmentis præcisis, quæ vbi cadunt, cùm præciduntur, ibi manent: cùm interim Ecclesia tanquam vitis viua vbique palmites suos extendat. Hinc etiã ipse passim hoc argumẽto vtitur, vt li. cõtra epist. fundamẽti, cap. 4. & de vtilitate credendi, cap. 14. & 17. & alibi.

NEQVE sperare possunt hæretici, sectã suã aliquãdo occupaturã esse totum orbẽ: nam nõ debet nunc incipere Ecclesia crescere, cùm iam senuerit, vt suprà diximus, etsi Augustinus absurdissimum cẽsuit, quod hæresis Donatistarum post annũ Domini CCC. ex Carthagine esset propaganda in omnẽ terrã, libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 14. & 15. quãto magis absurdum erit nunc post annũ M.D.LXXVIII. si credatur è VVitẽberga vel Geneua in omnem terrã esse diffundenda?

CAPVT VIII.

NOTA Quinta.

QVINTA NOTA est SVCCESSIO Episcoporum in Romana Ecclesia ab Apostolis deducta vsque ad nos: hinc enim dicitur Apostolica. Ac propterea omnes veteres hac successione, tãquam argumento euidentissimo vsi sunt ad veram Ecclesiam ostendẽdam. IRENAEVS libro 3. c. 3. enumerat Episcopos Romanos à Petro, vsque ad Eleutheriũ, qui suo tempore sedebat, ac dicit, per hanc successionẽ cõfundi omnes hæreticos. TERTVLLIANVS in li. de præscrip. *Edant*, inquit, *hæretici origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionẽ ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris habuerit auctorẽ & antecessorẽ. Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum refert, confingant tale aliquid hæretici.* Eusebius in historia & in Chronico & Hieronymus ac Prosper, qui Chronicum Eusebij continuarunt, diligentissimè annorant successionem Romanorum Episcoporum, vt inde continuatio Ecclesiæ manifesta sit. EPIPHANIVS hær. 27. quæ est Carpocratis, enumerat ordine Pontifices Romanos, & subiũgit: *Et ne quis* inquit, *miretur, quòd tã exactè singula recensemus. Per hæc enim semper claritas ostẽditur.*

OPTATVS Mileuitan. lib. 2. contra Parmenianum, enumerat omnes Romanos Põtifices à Petro vsque ad Siriciũ, qui tunc sedebat, vt ostendat nõ esse Ecclesiã apud Donatistas, qui per similem successionem ad Apostolos ascendere non poterant, & subdit, *Vos*, inquit, *vestræ, cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.*

DENIQVE AVGVSTINVS in epist. 165. ad Generosum. ad eundem finem enumerat Pontifices Romanos à Petro vsque ad Anastasium, qui tunc sedebat. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Et lib. contra epist. fundamenti, ca. 4. *Tenet me*, inquit, *in Ecclesia ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

SI ergo veteres tanti fecerunt ad veram Ecclesiam ostendendã cõtinuationem XII. vel XX. aut XL. Pontificum, quanti nos facere debemꝰ continuationẽ non interruptã Pontificum CC. & amplius? præsertim cùm videamus defeciſſe alias Apostolicas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, & Hierosolymitanam, in quib. postea quam à Persis, vel Saracenis, ea loca Romanis adẽpta sunt, quod accidit ante annos DCCCC. aut nulla, aut obscurissima fuit successio. Et in ipsa vrbe Roma toties mutatam esse formam temporalis dominij, nũc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorum, nunc Exarchis Græcorum, nũc etiam Consulibus, siue iustè, siue iniustè dominantibus, & ipsam vrbem aliquoties euersam, & tamen sedem Petri nunquam defecisse, neque euersam fuisse, sed immobilem semper permansisse.

SED vt vis huius argumenti melius intelligatur, aliqua notanda sunt. Primũ est, non posse vllo modo Ecclesiã esse sine Pastoribus & Episcopis, vt rectè docet Cyprianus in epist. 9. li. 4. vbi dicit Ecclesiam esse plebem Episcopo adunatã, & Episcopũ esse in Ecclesia, & Ecclesiã in Episcopo. Quare HIERONYMVS li. cõtra Luciferianos: *Ecclesia*, inquit, *non est quæ nõ habet Sacerdotes.* Id quod apertè probatur ex Paulo Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdã quidẽ Apostolos, quosdã autẽ Prophetas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorũ, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes*, &c. vbi docet Apostolus futuros pastores in Ecclesia vsque ad diẽ iudicij, tũc enim occurrem⁹ Domino in vnitate fidei, in virum perfectum, in mensurã ætatis plenitudinis Christi.

ESSE autem Episcopos Pastores huius gregis, docet idem Apostolus apud Lucam Actor. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei.* Sed nec Lutherus id negat, quin potius in lib. de Eccles. & Conc. inter notas Ecclesiæ ponit, habere veros pastores. Ex quo sequitur, eam non esse veram Ecclesiam, quæ aut nullos, aut non veros habet pastores.

NOTA SECVNDO, illos solos in Ecclesia semper habitos fuisse veros Episcopos, qui ab Apostolis per legitimam successionẽ & ordinationẽ descendisse ostendebantur. Omnes autẽ alios fures & latrones, quippe qui non per ostium intrassent, sed ascendissent aliunde; nam constat, Christum, à quo Ecclesia noui Testamẽti cœpit, duodecim Apostolos tantùm elegisse Episcopos & Sacerdotes, & eis cõmisisse omnem auctoritatẽ pascendi & gubernandi Ecclesiam: Apostolos autẽ postea elegisse atq; ordinasse alios Episcopos, & eis tradidisse similẽ potestatẽ, alios deinceps ordinãdi: id quod ex historijs non solùm antiquis Eusebij & similiũ, sed etiã ex ipsis Cẽturijs Magdeburgensium apertè ostẽditur. & hinc est quod Paulus, qui extra ordinẽ Apostol⁹ à Christo post ascensionẽ in cœlũ factus est, non fuisset agnit⁹ in Ecclesia pro tali, nisi pri⁹ in ipsa Ecclesia baptizat⁹ fuisset, & ab Apostolis dexteras accepisset, immò & ab illis ordinat⁹ fuisset, vt patet ex Act. 9. & 13. & Gal. 1.

ITAQVE

ITAQVE sicut in populo Testamẽti veteris, qui per carnalem generationem propagabatur, nulli erant de populo illo Dei, nisi qui descẽdebãt à duodecim filijs Iacob: nulli Sacerdotes, nisi qui descendebãt à Leui per Aaron. Et idcirco diligentissimè tunc cõseruabãtur genealogiæ, vt patet ex toto veteri Testamento: ita in populo Testamẽti noui, qui spirituali generatione multiplicatur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos cõuersi: nulli Episcopi, nisi qui eisdem legitimè succedunt, & ideo tam diligenter annotãtur à nostris Episcoporum successiones.

NOTA TERTIO, duo requiri, vt aliquis Episcopus dicatur ab Apostolis legitimè descendere, & proinde esse legitimus Episcopus. Vnum est successio, alterum est ordinatio. Quantum ad successionem, id requiritur, vt is qui verus Episcopus haberi cupit, succedat alicui Apostolo, quomodo Clemens successit Petro, & Polycarpus Ioanni, vel certè vt succedat alicui, quem aliquis Apostolus fecerit Episcopum, quomodo Ignatius successit Euodio, & Anianus Marco quos Petrus fecerat Episcopos: vel demum, si Episcopat⁹ est nouus, vt fiat Episcopus ab eo qui habet Apostolicam auctoritatem, qui est solus Rom. Pontifex. Nam, vt B. Augustinus scribit in epist. 162. in Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ cathedræ principatus.

RATIO huius est, quia institutio nouorum Episcopatuum nõ potest pertinere ad vllum, qui habeat definitã regionẽ, quales sunt Episcopi particulares, sed ad eum, qui tori Ecclesiæ præest, & cui propriè cura incumbit Ecclesiam propagandi, quales fuerunt omnes Apostoli. Petrus quidem ex officio, & cæteri ex delegatione, & quicunq; aliter intrat, non est de Ecclesia Apostolica, cùm non possit ostendere originem suam ab Apostolis. Nec tamen ob id negamus, quin etiam Patriarchæ & Metropolitani aliquando possint nouos Episcopatus erigere, quod sanctum Athanasium in Oriente, & sanctum Bonifacium in Germania feciſſe constat, modò à sede Apostolica facultatem habuerint.

QVANTVM ad ordinationem autem, requiritur, vt qui fit Episcopus, ordinetur à trib. Episcopis, qui & ipsi sint ab alijs ordinati, & illi ab alijs, donec ad Apostolos veniatur. Id clarè habetur can. 1. Apostolorum, vbi præcipitur, vt Episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis, id est, à duobus assistentibus Metropolitano, vel à pluribus. Item Anacletus epist. 2. docet, Iacobum ordinatum fuisse Episcopũ Hierosolymæ, à Petro, Iacobo, & Ioãne, & eodem modo à tribus, vt minimum, omnes alios ordinari debere. Idem habetur in Cõcilio Nicæno 1. c. 4. & in Carthag. IV. c. 2. immò Apostolus hoc ipsum indicat, cùm 1. Tim. 4 scribit: *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi cũ impositione manuum Presbyterij.* Siquidem nomine Presbyteri, intelligit cœtum Episcoporum, qui simul cum ordinante imponebant manus super caput ordinandi, vt exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Oecumenius: neque mirũ est, Episcoporum cœtum vocari Presbyterium: nomen enim Presbyteri, cõmune erat olim Presbyteris & Episcopis, vt patet ex epistola Irenæi ad Victorem, quæ est apud Eusebium lib. 5. hist. c. 24. vbi Irenæus vocat Presbyteros Romanos Pontifices, Victorem, Anicetum, Pium, Telesphorum & Xistum.

ITAQVE dubium esse non potest, quin requirantur ordinarie tres, vt minimum, Episcopi, ad noui Episcopi ordinationem, nisi forte ex dispensatione cum uno Episcopo ordinante adsint Abbates infulati, qui vicem Episcoporum gerant, vt aliquando fieri solet ob Episcoporum raritatem.

NOTA QVARTO, antiquos hæreticos consueuisse, vt plurimum Ecclesiam imitari in ordinatione Episcorũ, vt patet ex Cyprian. li. 1. epist. 3. & Aug. epist. 165 & ideo sanctos Patres nõ reprehendisse in eis, nisi defectũ successionis, & ex eo solùm probasse, eos nõ esse veros Episcopos, quippe qui ad Ecclesiã Apostolicam nõ pertinerẽt, cùm ab Apostolis per successionẽ nõ ducerent originem. Nostri autẽ tẽporis hæretici neutrum habent, id est, nec ordinationẽ, nec successionẽ, & propterea longè inuerecundius, quàm vlli vnquam alij hæretici, sibi nomen & munus Episcopi vsurpant.

EX quo argumentum insolubile sumitur hoc modo, Ecclesia non potest esse sine Episcopis, vt ostendimus: Apud Lutheranos non sunt Episcopi, nam non habent ordinationem, nec successionem ab Apostolis: Igitur apud eos non est Ecclesia.

ET quidem quòd nec Lutherus, qui habitus est Episcopus VVittembergensis, nec Zwinglius, qui habitus est Episcopus Tigurinus, nec Oecolãpadius, qui in ipso sepulcri Epitaphio vocatur primus Basileæ Episcopus, nec Caluinus, qui dictus est Episcopus Geneuensis, nec vlli alij ordinati sint à tribus Episcopis neque ex dispensatione ab vno assistentibus Abbatibus, notissimũ est, nec ipsi negant. Ergo saltem Patribus Nicæni & Carthaginensis Concilij, immò & ipsis Apostolis, qui statuerunt Episcopũ à tribus Episcopis debere ordinari, isti nõ sunt Episcopi, eisq; cõuenit, quod Cyprianus li. de simplicitate Prælatorum ait: *Isti sunt, qui se vltro apud temerarios cõuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se, Præpositos sine vlla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt.*

RESPONDET BRENTIVS: Nos legitimè vocati sumus à populo & magistratu, & ab eis Episcopatum accepimus, & nõ nos intrusimus. At contrà, nã hic non disputamus de electione Episcopi, quam scimus variè, varijs temporibus celebratã. Constat enim, Apostolos & veteres Romanos Pontifices misisse Episcopos ad varias ciuitates, sine vllo consensu populorum requisito. Constat etiam, aliquando populum simul cum Clero Episcopum elegisse, aliquando solum Clerum. Cæterum quomodocunque fieret electio, semper fuit necessaria ordinatio: quã non populus, sed soli Episcopi, & quidem tres, vt minimum, regulariter cõferebãt, quod nemo nescit, nisi qui nihil legit. Dicat ergo Lutherus, à quibus Episcopis ordinatus fuerit Antistes VVittembergensis: Dicant etiam cæteri, à quibus fuerint ordinati: sed nec dicunt, nec dicere possunt.

DEINDE, quòd non successerint in Episcopatu antiquis Episcopis, certissimũ est, tũ quia in omnib⁹ vrbibus, vbi isti sẽ fecerũt Episcopos, erãt antè, & sunt etiã modò in plerisque locis Episcopi Catholici, qui legitimè successerũt antiquis: nõ autem succeditur, nisi Episcopis defunctis, aut legitimè depositis. Tum etiã, quia ipsi fatentur, se primos esse earum vrbium Episcopos.

CERTÈ Basileæ exstat adhuc epitaphium ad sepulcrũ Oecolãpadij, vbi dicitur, vt paulò antè notaui, & ego ipse legi, nõ sine risu, Oecolãpadi⁹ prim⁹ illi⁹ vrbis Episcop⁹. vide li. monumẽt. insig. doct. virorũ. De istis ergo dici potest, qd ait CYPRIANVS li. 3. epi. 6. ad Magnũ: *Nouatian⁹*, inquit, *in Ecclesia nõ est, neque Episcopus cõputari potest, qui Apostolicæ traditione cõtẽpta, neminis succedẽs, à seipso ordinat⁹ est.* Et infrà. *Aut pastor haberi quomodo potest, q manẽte vero pastore, & in Ecclesia Dei, ordinatione succedanea, præsidẽte, nemini succedẽs, & à seipso ĩcipiẽs alien⁹ fit, & prophan⁹.* Et li. 4. ep. 2. ad Antonianũ: *Cornelius*, inquit, *Episcopus factus est, cùm Fabiani locum, id est, cùm locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est.* His similia sunt, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

supra citauimus de successione legitima, ex Irenæo, Tertulliano, Epiphanio, Optato, & Augustino.

SED obijciunt PRIMO, Episcopi Papistæ deseruerunt verâ fidem, ergo nõ sunt amplius Episcopi, ergo nõ iam possunt pij Ministri loca eorum occupare.

RESPONDEO ad hoc Brentij argumentum (admisso quod sit dubium, vbi sit vera fides, quanquam apud nos certissimũ est esse) Episcopos Catholicos, qui per tot secula possederunt sedes suas pacifice, nõ posse eis priuari, nisi legitimè iudicentur, & damnentur. Nam in omni controuersia melior est cõditio possidentis: cõstat autem, Episcopos Catholicos in nullo legitimo iudicio esse damnatos. quis enim eos damnauit, præter Lutheranos? at ipsi accusatores sunt, non iudices. Quis enim eos constituit iudices nostros? Præterea etiamsi nostri iam damnati essent, nõ continuò illi succedunt, cùm nemo eos Episcopos instituerit, qui habuerit instituendi Episcopos auctoritatem: nec veri sint Episcopi, cùm eos nemo ordinauerit, qui habuerit ius ordinandi, vt supra ostendimus.

SECVNDO, obijcit BRENTIVS ibidem, id est, in Prolegomenis contra Petrum à Soto. Caiphas legitimè successit antiquis Pontificibus, & potuisset vsque ad Aaronem deducere maiores suos, & tamen non petierunt Apostoli, vt à Caipha ordinarẽtur, sed Caipha, & omnibus illis Pontificibus, qui legitimè succedebãt inuitis facti sunt Episcopi & Pontifices sine vlla successione: ergo etiam modo cùm ordinarij Episcopi imitantur Caipham, licet sine eorum ordinatione & successione Episcopatum gerere.

RESPONDEO, sacerdotium Aaronicum fuisse temporale, & solum durasse vsque ad inchoationem noui Testamenti: deinceps autem cœpisse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech à Christo institutum, cuius sacerdotij cum primitiæ fuerint Apostoli, nõ debuerunt succedere Caiphæ, sed esse principium noui sacerdotij, vt patet ex Psalmo 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex ca. 7. ad Hebræos.

SIC VT ergo ab Aaron vsque ad Christum non fuerunt veri Sacerdotes, nisi qui successerunt Aaroni, ita ab Apostolis vsque ad finem mundi non erunt veri Sacerdotes, nisi qui Apostolis succedent. Verũ tamen est, quòd vt cum honore sacerdotium Aaronicũ deferretur ad sepulturam, Apostoli illud honorabant, vt patet ex Cypriano li. 1. epist. 3. ad Cornelium, & l. b. 4. epist. 9. ad Florentium Pupianum, vbi adducit illud ex Act. 23. *Nesciebam fratres, quia Princeps Sacerdotum est.*

TERTIO, obijcit Caluinus lib. 4. inst. c. 2. §. 2. & 3. cur non enumeremus etiam successiones Episcoporum Africæ, Aegypti, & totius Asiæ, & respondet ipsemet nobis insultans, quia perijt ibi sacrosancta ista successio.

RESPONDEO, vel Caluinus ex eo, quòd perijt successio in illis locis, vult cõcludere, ibi non esse Ecclesiam, vel esse Ecclesiam, si Primum, pro nobis facit: nã si ibi nõ est Ecclesia, quia ibi nõ vlla successio: ergo hic est Ecclesia, quia hic est successio. Si Secundũ, respondemus, eos, qui ibi ad veram Ecclesiã pertinẽt, nõn posse quidem ostendere successionem continuã Episcoporum suorũ particularium, sed posse ostendere successionem continuã Episcoporum vtriusque aliorum, quos sunt Romani Episcopi, quibus illi subiectos se esse fatentur. Hæc enim est causa, cur veteres Episcopi magis solicitæ fuerint de successione Rom. Pontificis, quàm de sua.

IRENÆVS etiam Episcopus Lugdunensis in Gallia, Optatus & Augustinus erãt Episcopi in Africa, Epiphanius Salaminæ in Cypro, Eusebius Cæsareæ in Palæstina, & tamen nullius eorum rexere voluit sua Ecclesiæ successionem, sed Romanæ tãtùm Ecclesiæ. Satis enim illis videbatur ostendere continuam successionẽ in Ecclesia principali, cuius ipsi se membra esse gaudebant.

QVARTO, obijcit idem CALVINVS. In Ecclesia Græca adhuc seruatur successio non interrupta Episcoporum, & tamen non est illa vera Ecclesia, secundum opinionem nostram, non igitur successio est nota veræ Ecclesiæ.

RESPONDEO primùm, non posse ostendi in Ecclesia Græca certam successionem: nam inprimis fatetur Caluinus, in Asia, in Aegypto, & proinde Antiochiæ, Hierosolymæ, & Alexandriæ interruptam fuisse successionem: sola restat Constantinopolitana Ecclesia ex Patriarchalibus, quæ non videtur vnquam caruisse proprio Patriarcha.

AT Cõstantinopolitana Ecclesia non est Apostolica, nec ostẽdit certam originem ab Apostolis: tametsi enim Nicephorus Patriarcha in Chronologia conatur deducere ab Andrea Apostolo successionem Episcoporum Byzantij, tamen nulli veteres id tradunt, nec vnquam à Patribus Ecclesia Byzantina, siue Constantinopolitana dicta est Apostolica, & Patres Concilij Cõstãtinopolitani primi in epistola ad Damasũ Romanũ Põtificẽ, apertè fatentur, Ecclesiã illã nouellam esse.

ITAQVE habet quidem Ecclesia Constantinopolitana qualemcunque successionem à tempore Constantini hucusque, non autem ab Apostolicis temporibus, quod præcipuè quæritur.

DICO SECVNDO, argumẽtũ à successione legitima adferri à nobis præcipuè ad probandũ nõ esse Ecclesiã, vbi non est hæc successio, quodquidem euidens est: ex quo tamen non colligitur necessariò ibi esse Ecclesiam, vbi est successio. Itaque hoc argumẽto probamus euidenter, non esse Ecclesiam apud Lutheranos.

QVOD autem apud Græcos non sit Ecclesia, probamus alio modo, quia nimirum conuicti sunt legitimè in tribus plenarijs Concilijs, Lateranensi, Lugdunensi, & Florẽtino, de schismate & hæresi: ac præcipuè de hæresi circa processionem Spiritus sancti à Filio, quam esse manifestam hæresim Lutherani, & Caluinistæ etiam confitentur.

ADDE vltimò, quòd omnes Ecclesiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Episcopos manifestos hæreticos, & proinde interrupta est veterum Pastorum successio.

QVINTO, obijcit idem Caluinus, veteres Patres, qui ostendunt Ecclesiam ex successione Pontificum Romanorum, id facere, quia illis temporibus constabat non fuisse mutatam fidem & religionem in Ecclesia Romana: at nunc contrarium constat.

RESPONDEO, vel intelligit Caluinus, eo tempore constitisse Catholicis tantùm, vel Catholicis simul & hæreticis, quod in Romana Ecclesia non esset mutata religio. Si primum assũmat, nihil dicit, nam etiam hoc tempore Catholicis constat, non esse in Romana Ecclesia mutatam religionem. Si secundum asserat, apertè mẽtitur: Nulli enim fuissent hæretici, si semper omnes putassent, in Romana Ecclesia esse veram fidem. Præterea Donatistæ Romanam Ecclesiam oppugnabant, vt nunc faciunt Lutherani & Caluinistæ.

OPTATVS li. 2. contra Parmenianũ: *Vnde est*, inquit, *quod claues Regni vobis Donatistæ vsurpare cõtenditis, qui cõtra cathedrã Petri vestris præsumptionibus & audaces sacrilegu molitatis?* Et AVGVSTINVS li. 2. cõtra Petil. cap. 51. *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in quæ nũc Anastasius sedet? Cur appellas cathedrã pestilentiæ, cathedrã Apostolicã?* Et ramẽ Optatus & Aug. à successione ista cõtra Donatistas argumentatur, vt supra vidimus.

CAPVT

CAPVT IX.
NOTA *sexta.*

SEXTA NOTA est CONSPIRATIO in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vera enim Ecclesia dicitur Apostolica, teste Tertulliano lib. de præscript. non solùm propter successionem Episcoporum ab Apostolis, sed etiam propter doctrinæ consanguinitatem, vt ipse loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apostoli tradiderunt: certum autem est, antiquam Ecclesiam primis quingentis annis veram Ecclesiam fuisse, & proinde Apostolicam doctrinam retinuisse.

QVARE laudatur THEODOSIVS Imperator à Sozomeno li. 7. hist. cap. 12. quòd hac arte compescuerit hæreticos sui temporis. Iussit Principes sectarũ cõuenire, deinde petijt, an existimarẽt, antiquos Patres, qui Ecclesiam rexerant ante dissidium illud, quod tunc de religione ortum fuerat, rectè sensisse & verè sanctos & Apostolicos fuisse: quod cùm illi concessissent, subiunxit: *Examinemus ergo doctrinam vestram ad illorum scripta, & si cum illis consenserit, retineatur, sin minus, abijciatur.*

IAM duobus modis possemus ex hac nota probare nostram esse veram Ecclesiam, non autem aduersariorum. PRIMO, proferendo sentẽtias veterũ, quibus singula nostra dogmata confirmaremus, aduersariorũ refutaremus: sed hic modus prolixissimus esset, & multis calũnijs & obiectionibus obnoxius. ALTERA via est breuior & certior, nimirũ ostendendo primùm ex cõfessione aduersariorũ, nostra dogmata esse doctrinam omnium veterum. Deinde, dogmata aduersariorũ habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis hæresibus. Sic enim constabit, doctrinam nostrã conspirare cum doctrina veterum Catholicorum, doctrinam verò illorum conspirare cum doctrina veterũ hæreticorum.

AC primùm CALVINVS in sua institutione cum nostra oppugnat, passim fatetur, se repugnare toti antiquitati: ex quo sequitur, nostra esse omnino antiquitati consentanea. Sic igitur ait lib. 2. c. 2. §. 4. *Semper apud Latinos nomen liberi arbitrij exstitit, apud Græcos verò αὐτεξούσιον, vocabulum multò arrogantius.* Et infrà §. 8. *Ego verò neque ipse huiusmodi vocem vsurpare velim & alios, si me consulant, abstinere optarim.* Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Augustino, in hac re plus æquo extulisse humanas vires, & de libero arbitrio aut variasse, aut vacillasse, vt nihil certi ex eorum scriptis sumi possit.

ITA profitetur, se nullum veterum, excepto Augustino, sequuturum: & paulò pòst etiã Augustinum deserit. Nam li. 2. cap. 3. §. 7. reprehendit illam Augustini sententiam, ex epist. 106. voluntatem nostram cooperari gratiæ, non vt præuiam, sed vt pedissequam. atqui, ait Caluinus, nec vt pedissequam cooperari, sed simpliciter totum fieri à gratia. Et libro tertio, capite 11. §. 15. *Ac ne Augustini quidem*, inquit, *sententia per omnia recipienda est, qui gratiam ad sanctificationem refert, qua in vitæ nouitatem regeneramur per spiritum.*

ITAQVE in articulo de gratia & libero arbitrio fatetur Caluinus, se toti antiquitati repugnare. Item li. 2. c. 14. §. 3. *Excusari non potest veterum error*, inquit, *qui dum ad Mediatoris personã non attendunt, totius ferè doctrinæ, quæ in Euangelio Ioannis legitur, sciunum obseruant sensum, sese, implicant multiloquijs.* Docet hoc loco Caluinus, Filium Dei subiectum esse Patri etiam ratione Diuinitatis: & quia omnes veteres contrarium docent, ipse ait, omnes errasse, neque eorum errorem excusabilem esse.

ITEM libro secundo, cap. 16. §. 9. *Fabula*, inquit, *de loco subterraneo qui dicitur Limbus, tametsi magnos auctores habet, tamen nihil aliud, quàm fabula est.* Vocat magnos auctores, antiquos Patres: nam scholasticos Doctores non solet appellare, nisi Sophistas.

ITEM li. 3. c. 3. §. 10. *Ab vno Augustino*, inquit, *sumãt Lectores, si quid de sensu antiquitatis habere volunt. Porro inter illum & nos, hoc discrimen videri potest, quod ipse morbum cõcupiscentiæ, tunc demum peccatum fieri docet, cum appetitioni cedit voluntas: nos autẽ illud ipsum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate contra legem Dei homo titillatur, immò ipsam prauitatem, quæ huiusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatum.* Hic apertè omnibus Patribus se fatetur contrarium, atque ipsi etiam Augustino, in quæstione de concupiscentia, quæ præcipua quæstio est: nam ex hoc fundamento deducunt non esse in nobis veram iustitiam, sed tantùm imputatiuam, & nulla esse bona merita, immò omnia opera esse peccata.

ITEM lib. 3. cap. 4. §. 38. *Omnes ferè veteres*, inquit, *quorum libri exstant, aut hac in parte lapsi sunt, vbi de satisfactione agitur, aut nimis aspere & durè loquuti sunt.*

Item li. 3. c. 5. §. 10. *Ante mille & trecentos annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis. Sed veteres omnes fateor, in errorem abrepti sunt.*

ITEM libro tertio, cap. 15. §. 2. *Vti sunt, fateor, passim vetusti Doctores nomine meriti.* Et infrà dicit, pessimè consuluisse fidei synceritati, qui hoc nomen inuenit.

ITEM li. 4. c. 4. §. 10. *Peccauit antiquitas immodica seueritatè quòd plus requireret in Episcopo, quàm Paulus requirãt, ac præsertim successu temporis cœlibatum.*

ITEM libro quarto, capite duodecimo, §. 8. *Excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus à Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa, cùm peccatori pœnitentiam solennem nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitã indicerent.* NOTA, Caluino ita videri hoc asperum, quia ipse putat, per fidem sic iustificari hominem, vt nihil pœnæ luendũ restet: quod si verum esset, rectissimè accusaret omnes veteres. proinde sequitur sententiam nostram de pœna remanente post remissionem culpæ, iudicio Caluini sententiam esse omnium veterum.

ITEM lib. 4. cap. 12. §. 20. *Non in totum excusare audeo veteres, quin & superstitionis quædam semina iecerint, & occasionem præbuerint tyrannidi, quæ postea exorta est, & tunc passim inualuerat superstitiosa Quadragesimæ obseruatio, quia & vulgus eximiũ aliquod obsequium præstare se Deo in ea existimabat, & pastores eam commendabãt pro sancta Christi imitatione.* Et infrà *Fuit igitur mera κακοζηλία, & superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christi ieiunium ordinabant.* Ibid. §. 23. *Quod Sacerdotibus interdictum fuit coniugium, id factum est impia tyrannide.* Quando autem fuerit interdictum, notat ipse in margine ponens, Syricius in epistola ad Episcopos Hispaniæ. Porro Syricus ferè ante annos M. CC. sedit. Et infrà subiungit de hac lege: *Hæc quæ videbantur reuerentiam sacerdotio conciliare, magno plausu etiam antiquitus recepta esse fateor.*

ITEM lib. 4. cap. 15. §. 20. *Quod multis ab hinc seculis, adeoque ab ipso ferè Ecclesiæ exordio vsu receptum video, vt in periculo mortis Laici baptizarent si Minister in tempore non adesset, non video quàm firma ratione possit defendi.*

ITEM lib. 4. c. 18. §. 21. *Excusari non posse arbitror, veteres, quin aliquid in actionis modo peccauerint: imitati sunt enim Iudaicum sacrificandi morem magis, quàm aut ordinauerit Christus, aut Euangelij ratio sinebat.* Hæc Caluinus.

IAM Centuriatores in singulis cẽturijs ad finẽ quarti capitis, annotant, omnes ferè Doctores illius seculi, docuisse ea dogmata, quæ nos hoc tẽpore tuemur, quæ ipsi næuos sanctorũ Patrum vocant. Et quia de omnibus dicere nimis longum esset, annotabo solùm aliqua pauca ex secunda, tertia, quarta & quinta Centurijs.

IN secunda ergo Centuria capite quarto, colum. 59.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de libero arbitrio, dicunt, id ab omnibus Patribus eius A seculi concessum fuisse: *Eodem*, inquiunt, *modo, Clemens liberum arbitrium vbique asserit, vt appareat in eiusmodi tenetis non tantùm fuisse omnes eius seculi Doctores, verùm etiam in posterioribus eas subinde creuisse & auctas esse.*

NOTANDVM autè est, Lutheranos habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suæ doctrinæ. Lutherus enim in assert. artic. 36. dicit, hunc articulum esse optimum, & summam rerum suarū, adeò vt articuli de Papatu, de Concilijs, alijsque similibus rebus nugæ dici possint. Itaque in præcipua cōtrouersia, & in ipsa summa rei omnes veteres (testibus Magdeburgēsibus) nobis fauent. Deinde colum. 60. *Doctrina*, inquiunt, *de iustificatione negligentius & obscurius ab his Doctoribus tradita est, videlicet, non docent nos sola fide iustificari.* Et Centuria tertia, capite quarto, colum. 83. *Videas*, inquiunt, *in Doctorum huius seculi scriptis, non obscura vestigia inuocationis Sanctorum.* Et columna 85. *Martyrium immodicè extulerunt omnes huius ætatis Doctores.* Nolūt enim B Lutherani esse martyrium genus quoddam Baptismi, aut vllo modo expiari peccata per martyrium.

CENTVRIA quarta, columna 295. ponunt testimonia veterum ferè omnium illius seculi, vt Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Epiphanij, Ephræm, Ambrosij, & Prudentij, pro inuocatione Sanctorum, quam ipsi tamen idololatriam vocant.

CENTVRIA quinta, colum. 500. *Sicut*, inquiunt, *prioribus aliquot seculis doctrina de libero arbitrio depranata est, ita hoc etiam*, &c. Et infrà: *Etiamsi autem interdum bene, & sanè videntur loqui, tamen tandem liberum arbitrium in rebus etiam spiritualibus in ipsa conuersione statuunt.* Et colum. 506. *Nimirum hæc ætas bonis hominum operibus adscripsit, id quod ex depravato articulo iustificationis emanat*, &c. Et statim citant omnium veterum illius seculi, etiam Augustini, multa testimonia, quòd opera sint meritoria, quod ipsi pro magno errore habent.

PORRO eleganter aduersus illos, qui omnes antiquos erasse dicunt, loquitur TERTVLLIANVS lib. de præscriptionibus: *Age*, inquit, *nūc omnes Ecclesiæ errauerint, nullam respexerit Spiritus sanctus, vti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus à Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset Doctor veritatis. Neglexerit officiū Dei villicus, Christi Vicarius, sinēs Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat, & quid verisimile est, vt tot ac tātæ in vnā fidē errauerint: Audeat ergo aliquis dicere, erasse eos, qui tradiderūt quoquomodo sit erratū, tandiu vtique errauit error, quādiu hæresis nō erat. Aliquos Marcionitas & Valentinianos liberāda veritas exspectabat, interea perperam euangelizabatur, tot millia millium perperam tincta*, &c.

NVNC ad alteram partem, vt accedamus, præmittēdum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse communiter ab omnibus pro exploratis & damnatis hæresibus, qui ponuntur in Catalogo hæresum ab Ire- D næo, Hieronymo, Epiphanio, Philastrio, Augustino, Theodoreto, Damasceno, alijsque probatis auctorib⁹: nā illi cùm essent viri sancti & docti, nunquam fuissent ausi, simpliciter in Catalogū hæreseon referre ea dogmata, de quibus in Ecclesia dubitari sciuissent. Et præterea neminem legimus, qui vnquam contradixerit his Patribus, tanquam qui non iustè aliquem notassent hæreseos. Hoc præmisso, aggrediamur Catalogum.

SIMONIANI docebant, saluari homines secundum gratiam Simonis, quem Deū faciebāt, & *non secundum operas iustas*, inquit Irenæus libro primo, cap. 20. EVNOMIANI similiter docebant, non posse homini vlla peccata nocere, modò fidē habeat, vt Augustinus testatur, libro de hæres. c. 54. qui etiam libro de fide & operibus, cap. 14. dicit, hanc hæresim de sola fide sufficiente ad salutem sine operibus, ortā esse tēpore Apostolorum, ex non intellecto Paulo, & propterea cōtra hanc hæresim stylum præcipuè direxisse alios Apostolos in suis epistolis, id est, Petrum, Ioannē, Iacobum, & Iudam. At hæc eadē est sententia omniū sectariorū huius tēporis.

LVTHERVS in libro de captiuitate Babylonica, c. de Eucharistia: *Non alia via*, inquit, *potest homo cum Deo conuenire, aut agere, quàm per fidem, opera ille nihil curat.* Ibidem: *Tam diues est Christianus, vt non possit perire, etiamsi velit, quantumcunque malè viuat, nisi nolu credere.*

ETSI autem Caluinus, Brentius, & alij quidā conātur nonnihil temperare hanc sententiā, dum dicunt, opera bona esse necessaria, tanquā effectus fidei, tamen adhuc hærent in eodē errore: nā etiā posita ista necessitate, docent opera non mereri vllo modo vitā æternam, etiāsi Deus ea requirat, tanquam testimonia fidei. Hæc autem erat impijssima hæresis Simonis, qui dicebat, hominē saluari per gratiam, non per operas iustas.

PRAETEREA posita illa necessitate operum, docēt omnes sectarij: Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei, nullum ei peccatū imputari, quod nihil est aliud, quàm quod Eunomius & Lutherus docēt.

DEINDE, FLORINI hæresis fuit, Deum esse causam peccatorum, quam Irenæus apud Eusebium lib. quinto historiæ, cap. 20. dicebat esse plus quàm hæresim, quam etiam tribuit Vincentius Lyrinensis in suo commonitorio Simoni Mago.

EANDEM sine vllo pudore docet CALVINVS li. primo institutionum, capite decimo octauo, §. 2. *Non solùm permissu*, inquit: *sed etiam voluntate Dei homines peccant. ita vt nihil ipsi deliberando agitent, nisi quod Deus apud se decreuerit, & arcana directione constituit.* Et libro tertio, c. vicesimo tertio, §. 24 dicit, Dei non solùm præuisione & permissione, sed etiam voluntate in peccatū lapsum esse Adamū. Et infrà, c. vicesimoquarto, §. decimoquarto: *Quod*, inquit, *aliqui verbum Dei audire contemnunt, ipsorum est prauitas, sed in hanc prauitatem à Deo additi sunt, vt in eis potentiam suam & seueritatem ostendat.*

IDEM apertè docuit LVTHERVS in libro de seruo arbitrio, vt dicit, illud velle, quo Iudas voluit Christum prodere, fuisse opus Dei, nec fuisse in manu Iudæ, aut vllius creaturæ, mutare illā voluntatē. Similiter docuit PETRVS MARTYR in cōmentario capitis secūdi, libri primi Regū: & PHILIPPVS MELANCHTHON in commentario capitis octaui ad Romanos, vbi dicit, ita fuisse opus Dei Iudæ proditionem, ac Pauli conuersionem: quæ commentaria adeò dicuntur placuisse Luthero, vt diceret, Philippum secundum esse à Paulo: hunc tamen errorem Philippus retractauit, tum in Locis, tum in Apologia, art. 19. Confessionis Augustanæ.

III. ORIGENIS hæresis fuit, perdidisse Adamum imaginem Dei, ad quā creatus fuerat, testis est Epipha- D nius hæres. 64. Idem docet CALVINVS libro secundo institutionum, cap. primo, § 5. *Per peccatum*, inquit, *primi hominis obliterata est cœlestis imago.* Item Origenis fuit error infernum nihil esse, nisi conscientiæ horrorem, teste Hieronymo, in epistola ad Auitum. Idem docet Caluinus li. 3. institut. capite vltimo, §. vltimo.

IV. PEPVTIANI hæretici, vt ait August. lib. de hæres. c. 27. tantum dant mulieribus principatum, vt sacerdotio quoque apud eos honorentur. LVTHERVS artic. 13. ex iis, quos Leo X. damnauit, dicit, in Sacramento Pœnitentiæ æquè absoluere posse mulierē, vel puerū, atque Episcopū, vel Papā: & iam re ipsa Caluinistis in Anglia mulier quædam est summus Pontifex.

V. PROCVLVS hæreticus apud Epiphaniūhæres. 64. dicebat, peccatū in renatis semper viuere: concupiscentiā enim verè esse peccatū, nec tolli per Baptismū, sed

sed sopiri per fidem: quod idē posteà docuerunt Mes- A saliani hæretici apud Theodoretum lib. 4. de hæreticis fabulis. Hæc est ipsissima sententia Lutheri art. 2. & 31. atque in assertionibus eorundem articulorum. Item Philippi in locis communibus, cap. de peccato originis. & Caluini libr. 4. instit. c. 15. §. 10.

VI. NOVATIANORVM error precipuus erat, non esse in Ecclesia potestatē recōciliandi homines Deo, nisi per Baptismum, posteà etiam addiderunt, non debere baptizatos inungi Chrismate ab Episcopo Ita refert Theodoretus lib. 3. de hær. fabulis, & S. Cornelius Papa apud Eusebium, lib. 6. cap. 33. hist.

QVÆ sentētia pro parte priore expresiè Caluinistarum est. Nam Caluinus lib. 4. instit. ca. 19. §. 17. sic ait, nullum esse Pœnitentiæ Sacramētum, præter Baptismum: *Quod verò Hieronymus ait, Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium, planè impium est, & excusari non potest.* Pro altera parte est omnium Lutheranorum. LV- B THERVS de captiuitate Babylonica cap. de Eucharistia, tria tantùm agnoscit Sacramenta Baptismum, Pœnitentiam, & Panē: tamen infrà c. de extrema Vnctione. reiicit Pœnitentiā. Confessio Augustana art. 12. diserte reiicit Cōfirmationem. Et Caluinus lib. 4. instit. c. 19. §. 5. & sequentibus, dicit Chrisma nostrum esse oleum Diaboli mendaciis pollutum, & propterea Caluinistæ ex illo ocreas suas inungunt, cùm possunt.

VII. SABELLIVS docuit, vnam tantùm esse personam in Deo, non tres, testis Epiphanius hær. 57. Idem docuit nostro tempore Michaël Seruetus lib. 1. de Trinitate sine vllis ambagibus. & nunc ea sentētia in multis locis regnat.

VIII. MANICHAEORVM, inquit Hieronymus in præfatione Dialogorum cōtra Pelagianos, *est hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium.* Et Augustinus de hæres. cap. 48. *Peccatorum originem* inquit, *non tribuūt Manichæi libero arbitrio.* Idem apertè sectarij omnes. LVTHERVS art. 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo: in assertionibus autem eiusdem articuli dicit, esse titulum sine re, & omnia ex necessitate absoluta euenire. Et propterea libro, quem scripsit cōtra liberum arbitrium in Erasmū, nomen posuit de seruo arbitrio.

CALVINVS lib. 2. inst. c. 2. 3. & 4. non permittit homini liberam electionem vlla in re, adeò vt ne ipsum quidem nomen tolerare possit. Hoc tamen est magis impius Caluinus Manichæo, q. Manichæus Deo malo tribuat peccatorum originem. Caluinus Deo bono.

MANICHÆI præterea accusabant passim Patres Testamenti veteris, vt Abraham, Sampsonem, Saram, D Rebeccā, & similes, vt Augustinus testatur lib. 22. contra Faustum, & duobus libris cōtra aduersarium Legis & Prophetarum. Idem CALVINVS, Nam lib. 3. ca. 2. §. 31. inst. *Sara*, inquit, *multis modis peccauit, cùm ancillam viro suo supposuit, Rebecca verò variis fraudibus, & impostura Dei veritatem corrupit, cum malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit, filium mentiri cogit.* Item libro 3. c. 5. §. 8. *Superstitione & præposterо zelo non caruit factū Iudæ Machabæi, qui oblationem misit pro mortuis in Hierusalem*, Item lib. 3. cap. 14. §. 11. dicit, Abraham fuisse idololatram. Item lib. 3. ca. 20. §. 15. *In Sampsone*, inquit, *cùm ait: Robora me Domine*, &c. *vitiosa cupiditas vindictæ dominata est.* Item lib. 4. c. 15. §. 22. posteaquam docuerat mulieri in nullo casu licere baptizare, subdit. *Nec in exemplum trahi debet, quod Sephora stulta mulier filium circumcidit, in quo multis modis grauiter peccauit.*

IX. DONATISTAE Ecclesiam ex solis iustis cōstare volebant: atque inde deducebant, Ecclesiam visibilem periisse de orbe terrarū, & in sola Africa remāsisse, vt Augustinus docet libro de vnitate Ecclesiæ, capite duodecimo. Idē Catholicos crudelissimè trucidabant, oderāt præcipuè Monachos, & Episcopos, quos Pharisæos vocabant, & inprimis Episcopū Romanum, cuius sedem cathedram pestilentię appellabant, altaria frangebant, Ecclesias spoliabant, sacros calices vendebant, Eucharistiam canibus dabant, sacrū Chrisma proiiciebant, vt patet ex Augustino libro secundo contra Petilianum, capite 51. & 61. & lib. 3. cap. 40. & epistola 163. & alibi. Idem ex Optato lib. secundo, & sexto contra Parmenianum.

EANDEM esse doctrinā. & vitā Caluinistarum certum est: nam Ecclesiam ex solis bonis constare, docet Caluinus libro qnarto institutionū, capite primo. § 7. quod etiam docet articulus septimus Confessionis Augustanæ. Ecclesiam visibilē à multis seculis periisse, & nunc solùm esse in Septentrionalibus partibus, vbi ipsi sunt, docent omnes, & precipuè Caluinus libro quarto institutionum. cap. 2. §. 2.

PORRO nihil eorū, quę blsphemè, vel crudeliter, vel sacrilegè dixerunt Donatistæ, vel egerunt in Catholicos, & Sacramēta, atque altaria. &c. omisisse Caluinistas, sed multo plura, & maiora dixisse, & egisse, patet ex historia Surij, & ex libro, qui nuper prodiit, qui inscribitur, de furoribus Gallicis, & aliis auctoribus fide dignis.

X. ARIANI docebant Filium Dei esse Patre minorem, vt est apud Epiphanium hær. 69. Deinde, iidem Ariani non recipiebant vllo modo traditiones non scriptas, vt docet Maximinus Episcopus Arianorum apud Augustinum libro primo, capite secūdo. & vltimo contra Maximinū; quam hæresim posteà imitati sunt multi alij, vt Nestorius, Dioscorus, Eutyches, vt habetur in C VII Synodo, act. 1.

DENIQVE, iidē Ariani plura, & maiora sacrilegia patrarunt in Sacramēta, Altaria, Sacerdotes, Monachos, Sanctimoniales, &c. quàm Donatistę, vt patet ex Athanasio in Apologia pro fuga sua, Ruffino libro 11. hist. c. 3. Theodoreto libro 4 hist. cap. 19. & 20. & Victore Vticensi lib. 2. & 3. de VVandalica persecutione.

PRIMVM errorem Arianorum apertè docent hoc tempore multi, qui Tritheitæ dicuntur, vt agnosci potest ex Prothesibus Valētini Gentilis. Quamuis autem Lutherus, Philippus, Caluinus, & similes habeāt Arium pro hæretico, tamē negare nō possunt, quin in suis scriptis huius erroris semina iecerint vnde posteà orti sunt isti noui Ariani, quos ipsimet impugnant, vt nos demonstrauimus in præfatione librorum de Christo.

DEINDE, ALTERVM errorē docēt omnes huius temporis hæretici. Sectarij enim huius tēporis omnes traditiones reiiciunt, vt patet ex Brentio in prolegomenis: Caluino lib. 4. inst. c. 8. §. 8. & aliis. Porro illa crudelia, & sacrilega facinora Arianorum, si tantum nomina mutentur, sunt illa ipsa. quæ Caluinistæ factitant.

XI. ARIANI hęretici, teste Epiphanio, hæres. 75. & Augustino lib. de hæres. cap. 33. tres errores docuerunt. *Orare*, inquit, Augustinus *vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia, sed cum quisque voluerit ieiunandum, ne videatur esse sub lege. Denique, presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni.* Addit Epiphanius, eos è contrario consuesse feria sexta, & in Quadragesima, ac præcipuè in hebdomada sancta vesci carnibus, & si quando ieiunare volebant, potius die Dominico, quàm alio die ieiunare solitos.

EADEM docent, & faciūt Caluinistæ, & Lutherani ferè omnes. CALVINVS instit. lib. 3. c. 5. §. 6. 7. & seq. disputat ex professo contra orationem pro defunctis. Idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

lib.4.c.12.§.20. disputat contra ieiunium Quadragesimæ,& superstitiosum vocat. Denique libr.4.c.3.§.8.inquit: *Episcoporum, ac Presbyterorum, Pastorum, ac Ministrorum eadem sanctio, & prouincia est.*

CENTVRIATORES Cent.4.cap.5.col.401. cũ in aliorum hęreticorum erroribus numerandis soleant omittere eos, quos suos etiam esse cognoscunt, cum ad Aërium venerunt, quia videbant hos tres errores tantum, tanquam proprios Aërij, ab Epiphanio,& Augustino annotatos fuisse,nõ potuerunt eos omittere: Itaque posuerunt illos quidem,sed mox addiderunt, si nihil aliud sit,hos non videri errores, sed contrarios potius. Fatentur igitur, has tres sententias sibi cum Aërio esse communes, neque negant, in antiqua Ecclesia pro damnatis hæresibus habitas esse. Ex quo sequitur, vt etiam Centuriatores, licet tum nondum nati, antiquæ Ecclesiæ hæretici fuerint. B

XII. IOVINIANVS,non posse peccare asseruit hominem post Baptismum,si verè baptizatus fuerit, id est si reuera fidem,& gratiam Dei acceperit; deinde ciborum delectum, & ieiunia non esse meritoria : præterea coniugiũ virginitati dignitate , & merito æquari. Vnde etiam aliquot Sanctimoniales eius hortatu nupserunt. Item præmia beatorum esse paria. Denique B. MARIAM in partu carnis virginitatem amisisse. Ita referunt Hieronymus libr.1. & 2. contra Iouin. & Augustinus libr. de hæres.cap.82.

PRIMVS horum errorum est etiam Caluini lib. 3. instit.c.2.§.11.& 12.vbi dicit veram fidem quæ à gratia separari nequit opinione ipsius,semel habitã,nũquam amitti posse:& ideo non esse,nisi electorum.

SECVNDVS eiusdem Caluini est lib.4.c. 12. §.19. vbi arguit omnes veteres , quòd laudauerint ieiunium, quasi esset meritorium. Idem error Iouiniani habetur C in Confessione August.art.24.& in locis Philippi, c.de mortificatione.

TERTIVS error est Martini Lutheri in epithalamio,vbi exponens c.7.1.ad Corint. quatuor comparationes facit. PRIMA est castitatis cũ matrimonio absolutè.& sic fatetur castitatẽ esse nobilius donum. SECVNDA , castitatis cum matrimonio coram Deo.& sic dicit esse æqualia. TERTIA,mulieris coniugaræ cum virgine,& ait: *Oportet admittamus mulierem coniugatã coram* DEO *præstare virginibus.* QVARTA, status coniugatorum cum statu religiosorũ & Ecclesiasticorũ professionem cœlibatum:& dicit,statum coniugatorum ex natura sua esse spiritualem,diuinum,cœlestem,& quasi aurum:statum verò cœlibum esse secularem,terrenum, & quasi lutum.Similia habet Confessio Augustana art. 23.& Caluinus lib.4.instit.c.13.§.3.& seq.De his duo- D bus erroribus Centuriatores Cent.4.c.5.col.381.dicũt, perperam reprehendi Iouinianũ à Hieronymo & Augustino,cùm ipsi potius , si contrarium senserunt, fuerint hæretici.

QVARTVS est Lutheri in sermone de natali B.MARIAE.& in Commentario primæ epistolæ Petri,vbi dicit,omnes Christianos esse æquè sanctos ac iustos , atque est mater Dei.Ex quo sine dubio sequitur:fore omnes æquè beatos.

QVINTVS error Buceri ac Molinæi est. Hic enim Bucero auctore,in tertia vnionis Euãgelicæ parte affirmat,Iesum nascentem adaperuisse vuluam B.MARIAE.

XIII. VIGILANTIVS multa etiam docuit. Primò.Sanctorum reliquias non esse venerãdas.Secundò, orationes mortuorum pro aliis nõ exaudiri, ex quo sequitur,frustra Sanctos inuocari. Tertiò, Ecclesiasticos debere esse vxoratos. Quartò.non expedire relinquere omnia,& dare pauperibus,& ad religionem relicto se- A culo , properare : Ita refert Hieronymus in libro contra Vigilantium.

EADEM omnia docẽt nunc sectarij.LVTHERVS in sermone de sancta cruce dicit,reliquias Sãctorum esse fideliũ seductionem , & ideò sub terram penitus condi debere:& in libro de abroganda Missa, parte tertia, affirmat,nõ maiorem esse Deo curam de sancto sepulcro Domini , quàm de bobus , de quibus Apostolus ait.*Nunquid est Deo cura de bobus?* Idem Lutherus libro de Eucharistia ad VValdẽses dicit,stultam & perniciosam esse Sanctorum inuocationem. Idem in epithalamio dicit , Matrimonium iure diuino esse præceptum omnibus;etiã Ecclesiasticis & Monachis,qui non sentiunt se habere donum continentiæ.Vocat autem ipse donum cõtinentiæ,non gratiam, qua non cõsentimus tentationibus carnalibus,sed qua non tentamur,qualẽ ferè nulli habẽt. Denique, idem ferè in libro de votis monasticis ex professo dehortatur à religione,& solùm permittit,vt fœminæ LX. annorum,& viri LXXX. vel XC. annorum in monasteriis maneant. Eadem docet Confessio Augustana:nam contra Sanctorum inuocationes , agit articulo vicesimo primo: contra clericorum continentiam & Monachorum, articulo 23.

SIMILITER CALVINVS contra inuocationem Sanctorum agit lib.3.institutionum.c.20.§.21.vbi etiã dicit Papistas in suis Litaniis,Hymnis & Profis,in quibus sanctis mortuis nihil non tribuunt, nullam Christi mentionem facere , quod est mendacium crassissimum Contra reliquiarum visitationem agit lib.4.c.13. §.7.& in libro,quem inscripsit.Admonitionem de reliquiis:& reipsa Caluinistæ combusserunt, & in flammam proiecerunt corpora Sanctorum Irenæi,Martini, Hilarij,Bonauenturæ,&c.Contra cœlibatum Clericorum,& Monachorum professionem , disputat Caluinus lib.4.13.totis capitibus.

DENIQVE,Centuriatores non voluerunt numerare Vigilantium inter hæreticos , sed scribunt de eo Centuria quarta,c.8.col.602.vbi dicunt fuisse contentionem inter duos sanctos Presbyteros,id est,Vigilantium & Hieronymum de reliquiis , inuocatione Sanctorum , &c.sed Hieronymum clamoribus tantùm egisse. Vigilantium autem solidis rationibus , vbi etiam impudentissimè cẽsuram quandam Erasmi in librum Hieronymi contra Vigilantium tribuunt Gregorio,quasi Gregorius desiderasset in Hieronymo modestiam.Sed de his aliàs.

XIV. PELAGIANI duo inter alia docebant.Primò,nó esse in hominibus peccatum originale, & præcipuè in filiis fideliũ,ita refert Augustinus lib. 6. contra Iulianum,c.2. & 3.& lib.4.ad Bonifacium c. 2.& 4. Secundo,per quodlibet peccatũ,quamuis leuissimum, perdi iustitiam,ac proinde omne peccatum esse mortale.Ita refert D. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos. Primum horum disertè docẽt Zvvinglius in libro de Baptismo,Martinus Bucerus in caput tertiũ Matthæi, & Caluinus lib.4. institutionum.ca 15.§. 20.nisi quòd Zvvinglius negat simpliciter peccatum originale in quolibet homine , & tantùm vult miserias quasdã per Adamum nos contraxisse:Bucerus autem & Caluinus, solùm in filiis fidelium negant peccatũ originale,quos dicunt Sãctos nasci,& saluari etiam sine Baptismo.Errorem alterum docent omnes sectarij.Lutherus assert. ar.32.Philippus in locis c.de discrimine peccati mortalis & venialis,Caluinus lib.2.instit.c.8.§.58.& lib.3. c.4.§.28. & cæteri omnes omne peceatum natura sua volunt esse mortale.

XV. NESTORIANI docuerunt,in Christo duas esse personas,& duas naturas,ita Theodoretus li. 4.de hæret.

hæret.fabulis,idẽ omnes veteres contemnebant,teste A tio idem refert Theodoretus in Dialogo , qui dicitur Vincentio Lyrinẽsi,id quod egregiè præstat Lutherus, Caluinus , & alij omnes : errorem autem præcipuum Nestorij docet hoc tempore Theodorus BEZA siue ex ignorantia,siue ex malitia, qui in libro de hypostatica duarum in Christo naturarũ vnione , dicit se duas vniones hypostaticas in Christo ponere,vnam animæ cum carne,alteram diuinitatis cum humanitate.

XVI. EODEM tẽpore fuerũt aliqui nescio an etiam ipsi Nestoriani essent , qui docuerunt , in Eucharistia nõ manere Corpus Christi.si seruetur in alteram diem, quibus Cyrillus in epistola ad Calosyriũ Episcopum insanire dicit. Hunc errorẽ rursum excogitauit Bucerus, docens in Eucharistia nõ esse Christi corpus, nisi quãdo sumitur. Vide Cochlæum tra.8.lib 3. Miscellaneorũ.Idem postea docuit Philippus Melanchthon in locis.c.de cœna Domini.& Caluinus li.4 inst.c.17.§ 39.

XVII. EVTYCHIANI docuerunt, vnam esse in B Christo naturã,sicut vnam personam:ita refert Theodoretus li.4.de hær.fabulis.Eandem hoc tẽpore multi instauratũt,In primis Gaspar Svvenckfeldius in libro de diuina Maiestate humanitatis Christi, asserit , post ascensionẽ Christi humanam eius naturam conuersam esse in diuinam,& iam esse verum Deum, nõ creaturã. Idẽ vel aliquid aliquanto peius videtur sensisse Brentius,qui in sermone de ascẽsione Domini docet, Christi humanitatẽ ab ipsa incarnatione semper fuisse vbique. Idem docet IACOBVS SMIDELINVS in disputatione Tubingensi, cap. 34.de qua re vide tertium librum nostrum de Christo.cap.11.12.& seq.

XVIII. XENAIAS Persa primus palàm asseruit, Christi & Sanctorum imagines non esse venerandas: testis Nicephorus;lib.16.c.27.Idem nunc Caluinus li. 1.institutionum.c.11.toto,vbi etiam § 7.non vult vllo C modo erigi signum crucis,in quo se fratrẽ diaboli ostendit,nisi quod diabolũ ipsum impiotate vincit.Diabolus enim crucem execratur quia timet , & timendo honorat:Caluinus execratur,quia despicit atq; irridet. Ibi etiã §.13.dicit,primis quingentis annis nullas fuisse imagines in tẽplis Christianorum , quod est insigne mendaciũ,etiam ipso Caluino teste, nam in præfatione inst.dicit,Epiphanium in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum scribere , se in tẽplo vidisse imaginem Christi,aut nescio cuius Sãcti pendere: Et præterea Lactãtius in carmine ad crucifixum , Basilius in oratione in Barlaã,circa finem. Nyssenus oratione in Theodorum,non procul ab initio,Paulinus in vita Felicis,Prudẽtius de sancto Cassiano. Euodius lib 2. de miraculis sancti Stephani,Athanasius ad Antiochum, quæstione decima sexta,docent,suo tempore imagines Sãctorum D fuisse in templis:istos autẽ omnes vixisse ante mille & cẽtum annos,notissimum est.Adde,quod Nicephorus libro decimo quarto,capite secũdo,dicit, imaginem beatæ MARIÆ à sancto Luca depictã, positam fuisse in templo;quod Pulcheria soror Theodosij Constãtinopoli exstruxit in honorem B.Virginis.

XIX. LAMPETIANI docuerunt, monasteria debere esse libera , id est , sine votis perpetuis , ita refert Damascenus libro de centum hæresibus , circa finem. Idem hoc tempore Lutherus,qui in libro de votis monasticis dicit;non posse vouere piè in monasteriis, nisi hac forma:Voueo castitatem,paupertatem, & obediẽtiam vsque ad mortem;liberè,id est:vt mutare possim, quando volo.

XX. QVORVNDAM,qui negabãt,Eucharistiã verè esse carnẽ Christi,& tantùm esse volebãt figuram , seu imaginẽ corporis Christi: ita refertur in septima Synodo,actione sexta,tomo tertio,& lẽgè antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in Dialogo , qui dicitur Impatibili.. Hanc hæresim docent hoc tẽpore Zvvinglius in libr.de verbis cœnæ domini,& Caluinus libro quarto institutionum,capite decimo septimo.§.12.

HABEMVS hactenus viginti Hæresiarcharum hæreses, quæ damnatæ sunt ab Ecclesia,quæ fuit primis DCC. annis, quas hæreses cùm nos pro hæresibus, aduersarij nostri pro articulis fidei habeant,sequitur nostram doctrinam conspirare cum doctrina antiquę Ecclesię:Aduersariorum autem cum hæresibus antiquis.

CAPVT DECIMVM

NOTA *septima.*

SEPTIMA NOTA est VNIO membrorum inter se , & cum capite:nam Ecclesiã esse vnum corpus,vnã sponsam, vnum ouile,passim Scripturæ docent. ad Romanos.duodecimo. Cantic 6. Ioannis 10. & in Symbolo Cõstantinopolitano,diximus vnã Ecclesiã.Præcipua autem vnitas corporis cõsistit in coniunctione membrorũ cum capite,& inter se.de vtraque vnione dicẽdũ est, & primũ de prima: sed quoniã de capite Ecclesiæ, qui est Romanus Pontifex, alibi disseruimus , hîc solùm , aliquot in medium allatis testimoniis Patrum , ostendemus , apud veteres semper fuisse habitã pro nota veræ Ecclesiæ coniunctionem cum Romano Pontifice.

IRENAEVS lib.3.cap.3.apertè dicit, ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem , necesse esse omnem conuenire Ecclesiam, id est,eos , qui vndique sunt fideles.

CYPRIANVS libro primo,epist.3.*Post ista*, inquit, *adhuc insuper Pseudo episcopo sibi ab hæreticis constituto,nauigare audent,& ad Petri Cathedram atque Ecclesiam principalem,vnde vnitas sacerdotalis exorta est ,à schismaticis, & prophanis literas ferre,nec cogitare,eos esse Romanos,ad quos perfidia habere non posit accessum.* Et libro 4. epistola octaua de cathedra Romani Pontificis loquens: *Scimus*,inquit, *hortatos nos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ matricem , & radicem agnoscerem,& tenerent.*

AMBROSIVS in oratione de obitu Satyri: *Rogauit*, inquit , *si cum Episcopis Catholicis,id est , si cum Ecclesia Romana consentiret.*

HIERONYMVS in epistola ad Damasum de hypostasis nomine:*Hic*,inquit,*in tres partes se fissa Ecclesiæ,me ad se rapere festinat ,ego interim clamito : Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est.Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt. Possem credere , si hoc vnus assereret:nũc aut duo mẽtiuntur, aut omnes.* Et in epistola superiori: *Ego*, inquit, *Beatitudini tuæ , id est, cathedræ Petri communione consocior. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicũque extra hanc domum agnum comederit , prophanus est: si quis in arca Noë nõ fuerit, peribit regnante diluuio. Nõ noui Vitalẽ, Meletiũ respuo,ignoro Paulinũ: quicunque tecũ non colligit, spargit, id est,qui Christi nõ est, Antichristi est.* Et in epitathio Marcellę scribit, sanctum Athanasium,& eius successorem Petrum,Alexandrinos Episcopos,persequutionẽ Arianæ hæreseos declinantes , tanquam ad turissimum fuæ communionis portum, Romam confugisse.

OPTATVS lib. 2.contra Parmẽ.à principio per aliquas paginas docet, veræ Ecclesiæ dotem primam , & præcipuam esse cathedram Petri;quę Romæ est,& inde probat, Donatistatas non pertinere ad Ecclesiã veram, quia non essent coniuncti cum Syricio , qui tunc sedebat in cathedra Petri.

AVGVSTINVS in epist.162.loquens de Ceciliano Episcopo: *Qui*,inquit,*posset non curare conspirantẽ multitudinẽ inimicorũ, cùm se videret Romanæ Ecclesiæ,in qua semper Apostolicæ*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolicæ cathedræ viguit principatus, per cõmunicatorias lite-
ras esse conunctum. Et in Psal. contra partẽ Donati: *Venite fratres, si vultis vt inseramini in vite: dolor est, cũ vos videa-*
mus præcisos ita iacere: numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri
sede, in ordine illo Patrum quis, cui successerit, videte: ipsa est
petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

Leo epist. 87. ad Episcopos Viennenses prouinciæ: *Prædicationis*, inquit, *Euangelij Sacramẽtum ita Dominus ad*
omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo
Petro Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret,
vt ab ipso quodam capite dona sua, velut in corpus omne diffun-
deret, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus
fuisset à Petri soliditate recedere.

His adde experientiam: videmus enim omnes illas Ecclesias, quæ ab isto capite se diuiserunt, tãquã ramos præcisos à radice, continuo aruisse. Certè Ecclesiæ Asiaticæ, & Africanæ: quæ quondam ita florebant, vt numerosissima Concilia celebrarent, & semper haberẽt multos homines, vel doctrina, vel sanctitate, vel vtroque Dei munere clarissimos: ab eo tẽpore, quo à Romana Ecclesia schisma fecerũt, nulla Cõcilia celebrarũt, nullos habuerunt homines fama sanctitatis, aut doctrinæ toti orbi notos, & nũc in summa ignoratione versantur.

Veniamvs nunc ad consensionem mẽbrorum inter se. Certum est, Concordiam esse signum Regni Dei, quod stare debet in æternum: Discordiã autem Regni Diaboli, quod tandem ruere debet. Vnde Matth. 12. *Omne Regnum in seipsum diuisum, desolabitur.* Et 1. Cor. 14. *Non est dissensionis Deus, sed pacis.* Et D. August. lib. 18. de ciuit. Dei, c. 52. dicit, diabolum cupiuisse per hæreticos efficere, vt in Ecclesia Christi essent liberæ dissensiones quomodo erant in Academiis Philosophorum: vt sicut illæ per multas diuisiones tandem intereunt, & ab inuicem consumuntur, ita fieret in Ecclesia.

Iam ex hac nota clarissimum est, nostrã Ecclesiã solam esse veram Dei Ecclesiam: siquidẽ in nostra Ecclesia in primis omnes Scriptores sacri mirificè inter se cõsentiũt, licet fuerint homines diuersi, & in locis, tẽporibus, ac linguis diuersis scripserint: quod pro re planè diuina B. Aug. obseruat lib. 18. ciu. Dei. c. 41. deinde omnia legitimorum Conciliorum, & Pontificũ decreta, etiam in omnibus dogmatibus inter se cõueniũt, licet edita sint à diuersis hominibus, diuersis locis, tẽporibus, occasionibus, & cõtra diuersissimas, immo sæpe contrarias hæreses. quod est apertum signum vnius, & eiusdem Spiritus sancti, hanc Ecclesiam gubernantis.

Hoc autem esse verum, ostendit diligentia hæreticorum, qui licet omnia diligenter euoluerint, tamen non inuenerunt quidquã vllius momenti, quod reprehẽdere possent: vt in disputatione de Conciliis ostendimus.

Denique, nunc omnes Catholici toto orbe dispersi de omnibus dogmatibus fidei sentiunt idem: nec possunt aliter sentire, cùm omnes subiiciant sensum suum sensui vnius, & eiusdem summi pastoris ex cathedra Petri cum consilio aliorum pastorum Ecclesiã dirigentis.

Qvod autem nulla vnquã fuerit secta Gentilium, vel hæreticorũ, in qua talis consensio esset, facilè potest ostendi: Ac primum de Paganorum sectis, docet Augustinus sermone 11. de verbis Domini, ad eandẽ religionem apud eos Iunonem, & Herculem, aliósque Deos inter se dissidentes, & etiam belligerantes pertinuisse. De Philosophis notum est omnibus, adeo, vt Basilius oratione prima de opere sex dierum dicat, nõ esse opus, vt nos pugnemus contra Philosophos, cùm illi mutuis dissensionibus sufficiant ad suam ipsorum doctrinam euertendam: de quo etiam vide Theodoretum libro de fide, & Augustinum lib. 18. de ciuitate Dei. c. 41.

Eyndem fuisse morem omnium hæreticorum, certissimum est: nam Irenæus li. 1. c. 21. & seq. docet, hæresim Simonis primi hæresiarchæ mox diuisam, & inde natas esse sectas Menandrianorum, Basilidianorum, Saturnianorum, &c. Item lib. 1. c. 5. scribit de Valentinianis, quòd cùm essent plurimi, vix duo, aut tres inter se conueniebant in omnibus dogmatibus: De Donatistis scribit Augustinus lib. 1. de Baptismo. c. 6. hæresim Donatistarum in multa minutissima frusta concisam fuisse suo tempore.

Marcionitas mox diuisos fuisse, & inde natos Lucianistas, Appellianos, & Seuerianos docet Epiphanius lib. 1. tomo 3. contra hæreses. Montanistas diuisos esse in Pepuzianos, Artotyritas: Phrygastas, &c. scribit Epiphanius lib. 2. to. 1. Manichæos quoque in sectas diuisos testatur Augustinus lib. de hæres. capit. 46. Messalianos autem diuisos in Martyrianos, Sathanianos, Enthusiastas, docent Epiphanius hær. 80. & Theodoretus li. 4. de hær. fa. Ariani mox diuisi sunt in Acacianos, Macedonianos, Eunominianos, vt patet ex Ruffino li. 10. hist. c. 25. iidem etiam Ariani singulis ferè annis fidem mutabant, vt scribit Hilarius in vtroque libro ad Constantium. Pari ratione Eutychiani ita diuisi fuerunt, vt omnes ferè sectæ quæ postea extiterunt in Oriẽte, sint proles Eutychianorum, vt patet ex Euagrio libr. 3. & 4. hist. & ex Damasceno libro de centum hæresibus.

Denique nostro tẽpore constat ex Friderico Staphylo in libello de Concordia discipulorum Lutheri, Lutheranos vix dum natos, diuidi cepisse in Anabaptistas, Cõfessionistas, & Sacramẽtarios, & rursum singulas sectas in alias & alias vsque ad 34. & hoc quidẽ tẽpore Staphyli: nunc autẽ numerantur ferè 100. diuersissimæ sectæ ab vno Luthero prodeuntes, id quod fit magna prouidentia Dei: nam hoc modo hæreses seipsas consumunt, diuisio enim earum nõ est Mathematica, quæ procedit in infinitum. Vnde Isa. 19. dicitur: *Concutrere*
faciam Aegyptios aduersus Aegyptios. Et Hilarius lib. 7. de Trinitate: *Bellum hæreticorum*, inquit, *pax est Ecclesiæ.*

Addo & iidem etiam auctores hæretici secum non consentiunt, quę est certissima nota falsę doctrinę, vt ipsemet Lvtherv s ait in lib. de votis monasticis: *Mendacia*, inquit, *certius dignoscere non potes, nisi quando*
sibimetipsis contraria sunt. A Deo enim ita ordinatum est, vt
impij semper seipsos confundant, & quòd mendacia non consonent sed semper contra semetipsa testentur.

Porro Lutheri contradictiones innumeras collegit Ioãnes Cochlęus in septicipite, vbi ad finem adiecit 36. varias sententias vnius Lutheri de vno articulo, id est, de communione sub vtraque specie. Confessionem quoque Augustanam, quam omnes pro sacrosancta habent, ita immutarunt & variè ediderũt, vt nesciant ipsi, quæ sit vera confessio Augustana: de qua re cõsule Harmoniam Andreæ Fabricij Leodij, vbi videbis prẽter cætera editionem anni XXX. & editionem anni XL. quarum vna duplo est maior altera.

Sed ad hoc argumentum aduersarij respondent vt possunt. Calvinvs in primis in præfatione institutionis dicit non esse mirum si ex religione sua mox oriãtur diuisiones, & sectę contrariæ: nam id accidit etiam Ecclesiæ Apostolorũ, ex ea enim prodierunt Simoniani, Nicolaitæ, &c. semper enim Diabolus, vbi videt bonum semen seminari, accedit & superseminat zizania.

Deinde, idem Caluinus li. 4. institutionum, c. 13. §. 14. dicit, ex hac nota colligi non esse apud nos verã Ecclesiam, nam tot sunt apud nos schismaticorũ conuẽticula, & diuisiones, quot sunt monasteria: olim enim Monachi viuebant quidẽ separati ab aliis, sed non præcipiebant Sacramenta separatim, nec cõcurrebãt ad Ecclesias ordinationum ministrorũ, & ibi cum reliqua plebe

plebe sacris intererãt: nũc autẽ singula monasteria sibi priuatũ altare erexerũt, & Sacramẽta percipiũt separati à populo Christiano, quod etiã nominibus testantur, cũ alij Benedictini, alij Frãciscani, alij Dominicani dicãtur.

Tertio addunt alij, plures apud nos esse sectas, Thomistarũ, Scotistarum, & similium, quàm apud illos.

Respondeo ad primum, hoc esse discrimẽ inter diuisionem hæreticorum ab Ecclesia, & diuisionem ab aliqua hæresi, quod in Ecclesia Catholica inuenitur certa regula componendarum controuersiarũ, id est, sent ẽtia summi pastoris vel Cõcilij plenarij, & ideo nõ oritur ex doctrina Ecclesiæ dissensio, sed ex sola malitia Diaboli.

Præterea vndecunque oriatur, mox dãnatur, & ejecto hæretico scissura resarcitur: nec vlterius in ipsa Ecclesia progreditur. At apud hæreticos nõ est vlla regula finiendarum cõtrouersiarum. Quisque enim se præponit aliis, & quisque vult esse iudex aliorum, & inde fit, vt ordinariè quælibet noua hæresis statim pariat alias, & alias, donec per multas diuisiones consumatur, ita vt miraculum videatur, si aliqua hæresis diutius duret.

Itaqve Ecclesię doctrina per se gignit vnionẽ, & cõiunctionem animorum: hæresis verò per se, & ex propria sua natura diuisiones, & schismata germinat. Cùm ergo videamus more aliorũ hæresum, sectam Lutheranam mox diuisam fuisse in tã multas alias sectas, & quotidie magis, & magis diuidi, nec sperari ab illis vllum finem diuisionũ, merito iudicamus eos hęreticos, & tandem penitus interiturum nomen Lutheranum.

Ad Secvndvm argumentum dicò, in primis esse mendacium Caluini, quod antiqui Monachi nõ habuerint proprium altare, sed acceperint Sacramẽta conficeret cæteris Monachis: quia sanctus Hieronymus prę humilitate nimia nõ audebat sacrificia altaris offerre. Itẽ Cassianus collatione decima octaua, quæ est Abbatis Pyamonis capite decimo quinto, narrat in ipsa eremo habuisse Monachos suos Presbyteros, etiam Monachos, qui Sacramenta cæteris ministrabant.

Avgvstinvs libro primo de moribus Ecclesię, capite triceſimò primo, & triceſimo tertio docet non solũ in solitudine, sed etiam in vrbibus, vt Mediolani, & Romæ habuisse Monachos in suis cœnobiis prępositum Presbyterũ, qui sine dubio ideo Presbyter erat, vt in cœnobio Sacramenta conficeret, & nõ cogerentur Monachi egredi è monasteriis, vt irent ad Ecclesias. Denique Ioãnes Damascenus in historia de Barlaã, & Iosaphat scribit, Barlaam eremitam in sua cella sacrificium Missæ celebrasse, præsente solùm ministro suo Iosaphat.

Dico Secvndo, schismaticum non fieri vllum propter diuersum altare materialiter, sed formaliter, alioqui omnes parochi essent schismatici, quia habẽt diuersa altaria in eadem ciuitate: & omnes Episcopi essent schismatici, quia habent altaria diuersa in ciuitatibus diuersis. Soli igitur illi schismatici sunt, qui ita erigunt altare propriũ, vt altare aliorum prophanũ censeant.

Denique Monachos huius temporis non esse schismaticos ex eo perspicuum est, quod parentvni summo Pontifici, ordinãtur Presbyteri ab Episcopis ordinariis, denique frequentãtur à populis. Porro nomina illa, Benedictinorum, Franciscanorum, Dominicanorum, desumpta sunt nõ ab auctore doctrinæ, sed ab institutore seuerioris disciplinæ, vt notum est.

Ad Tertivm dico, Thomistas, & Scotistas non dissentire, nisi in iis rebus, quæ ad fidem non pertinent, vt beatus Augustinus dicit de dissensionibus doctorũ sui temporis libro primo contra Iulianũ, & prẽterea semper subiiciunt se, & sua Ecclesię definitioni omnes Catholici. Proinde etsi verbis interdũ pugnare videantur, re tamen ipsa in rebus fidei omnes conueniunt, cùm, omnes id vnum credere se profiteantur, quod in Ecclesia Catholica Romana credendum esse iudicatum fuerit.

At hæretici de rebus fidei præcipuis dissentiunt, & vnus habet alium pro hæretico, & tamen eundem Lutherũ patrem agnoscunt. de quo vide Hosiũ lib. 1. contra Brẽtium, & Canisium in præfatione librorum Vegæ Coloniæ excusorum. neque id aduersarij inficiari vlla ratione possunt: Siquidem primò non negant, Anaptistas hæreticos esse Lutheranis, & Zvvinglianis, & contrà, & tamen ex eodem Luthero omnes prodierũt: deinde Zvvingliani sunt hæretici Lutheranis cæteris, vt patet ex testamento Brentij, & multis Lutheri libris, at Zvvingliani & Caluinistæ non audent Lutherum execrari, & tamen in rebus grauissimis ab eo dissentiunt, vt patet ex libris Caluini, Bezæ, Martyris de cœna Domini, & de loco corporis Christi.

Rvrsvs inter Confessionistas Lutheranos, rigidi & molles grauissimè contendunt id apparet ex libris Ioannis VVigandi & Illyrici contra Georgium Maiorem, & Philippum Melanchonem, & horum contra illos.

Centvriatores in præfatione quintæ Centuriæ de se sic aiunt: *Etsi sunt aliqui adhuc Doctores Ecclesiæ*
Dei in variis locis dispersi, tamen vi non tantùm à filijs huius sę-
culi, quibus hoc solenne est: sed etiam à propriis synergis, & cõ-
fratribus irridentur, molestantur, affliguntur, debilitantur, &
franguntur, dũ eos stoicos, & seditiosos proclamant: dum se-
ditionis & hæreseorum crimina eis impingunt.

Ioannes Vvigandvs in li. de erroribus Georgij Maioris: *Tu*, inquit, *Georgi, es ille vir, qui turbat Israel,*
non nos, qui te monemus de fœdis erroribus pugnantibus cum
verbo Dei: nam ista zizania & tætros errores, in Ecclesia Dei
libris editis longè latèque disseminas, ac plantas. Nos verè Ec-
clesiam Dei hortamur vt in vera, & semel agnita, atque acce-
pta puritate doctrinæ à Deo per salutare organum Lutherum
perstet. Et infrà: *Non sunt lana neque linum, de quibus disce-*
ptatur: sed de grauissimis doctrinæ Christianæ capitibus, quæ à
Maiore, & aliis fœdè depranantur. Et infrà post quartum errorem: *Maior*, inquit, *ingenti audacia gloriatur, se ne pi-*
lum quidem de doctrina Lutheri discessisse, & interim totam
Lutheri doctrinã de seruo arbitrio, reprobæ menti & Diabolo
in cathedra Lutheri sedens attribuit. Et infrà post septimum errorem: *Hos pernicioſos errores*, inquit, *Maioris vir Dei*
Lutherus tum in scriptis suis, tum disputationibus publicè re-
futauit & explosit.

Præterea inter ipsos rigidos quæstio grauissima orta est de peccato originis, nam Illyricus contendit peccatum originis esse substantiam, & contrariam sententiam vocat spectra Pelagiana. Contrà verò Ioannes VVigandus, Tilmannus Heshusius, & alij scribunt contra Illyricum, vt contra manifestũ Manichęũ. Certè Heshusius initio antidoti contra Illyricũ, docet istam quæstionem ad fundamenta fidei pertinere.

Denique ex eadem prouincia Saxonia, intra decem annos prodierunt contradictorię sententię publico nomine editę, de re omnium grauissima. Nam in Synodo Dresdensi anno M. D. LXXI. celebrata communi consensu exploserunt sententiam Brentij, Illyrici, & aliorum de persona Christi, & tamen illam ipsam sententiam à se damnatam anno M. D. LXXX. in libro Concordię publicè receperunt, & tam Synodus, quàm Concordia VVittembergę impressa sunt, & eiusdem Principis auctoritatem prę se ferunt.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XI.

Nota Octaua.

OCTAVA NOTA EST SANCTITAS doctrinæ. Vera enim Ecclesia non solùm est Catholica Apostolica, vna, sed etiã sancta, vt habet Symbolum Constantinopolitanũ: Constat autem sanctã dici Ecclesiam, quia professio eius est sancta, nihil continens falsum, quoad fidei doctrinã, nihil iniustũ, quoad doctrinam morum. vnde in Psal. 18. appellatur *lex Domini immaculata, testimonium fidele, præceptum Domini lucidum.*

Ex hac nota euidenter ostenditur nullã esse veram Ecclesiã, nisi nostram: nulla enim est secta vel Paganorum, vel Philosophorum, vel Iudæorum, vel Turcarũ, vel Hæreticorum, quę non contineat aliquos exploratos errores, & rectæ rationi manifestè contrarios.

DE PAGANIS multorum Deorum cultoribus ostendit, quàm absurda ac turpia senserint Minutius Felix in Octauio, Arnobius lib. 4. 5. 6. & 7. contra Gentes. & Augustinus libr. 7. de ciuitate Dei, per totum, nec vllus de hac re hoc tempore dubitat.

DE PHILOSOPHIS antiquis idem docet Theodoretus in libro de leg: bus, qui est nonus ad Græcos, vbi docet, Lycurgi legibus permitti adulteria: legibus Persarum, permitti incestas nuptias cum matribus, filiabus, sororibus: legibus Massagetarum, morituros & senes à propinquis deuorari: legibus Tiberanorũ, deiici senes ex altis turribus: legibus Hircanorum, proiici cadauera hominum canibus: legibus Scytharum, cũ mortuis sepeliri viuos, qui ab eis dilecti fuerant: legibus Platonis, quæ visæ sunt omnium optimæ, horrenda viria præscribi, vel laudari, vt communionem vxorum, nefandam libidinem, extinctionem conceptuum, cædes infantium, & similia.

DE MAHVMETANIS idem patet ex Alcorano: nã capite secundo docet omnes saluari in suis legibus, si eas seruent, Iudęos, Christianos, Turcas c. 5. 28. 47. 48. & aliis passim docet beatitudinem futuræ vitæ consistere in cibo, & potu, & vxorum multitudine, nec vnquam in toto Alcorano mentio fit actionum spiritualium visionis, vel amoris Dei, capite 43. dicit Deum & Angelos orare pro Mahumeto: similia absurdissima passim leguntur in Alcorano.

DE IVDÆIS, qui post Christi aduentum scripserunt, manifestum est ex libris ipsorum: nã in primis in doctrina Talmud, quæ est ipsorum verbum Dei non scriptum, inueniuntur innumerabiles errores, de quibus vide Sixtum Senensem libr. 2 Bibliothecæ sanctæ. R. Salomon, quem Iudæi maximi faciunt, in commẽt. c. 2. Gen. in illud: *Hoc nunc os ex ossibus meis*: dicit Adamũ cum omnibus bestiis, & feris carnaliter congressum, nec potuisse libidinem explere quousque ad Euæ amplexus peruenit. Idem in c. 28. Num. in illud: *In kalendis autem offeretis holocaustum Domino.* Ipse legit holocaustũ Domini, & dicit præceptum esse offerri holocaustum in die nouilunij pro peccato Dei, quod commisit cùm diminuit lumẽ lunę. quam fabulam narrat idem R. Salomon in caput primum Geneseos in illud duo luminaria magna: Idem in caput quartum Deuteron. in illud, *Creauit Deus hominem*, dicit Adamum fuisse tam procerum, vt capite cœlum tãgeret, dum esset in terra: similia passim occurrunt in libris Iudęorum.

DE HAERETICIS antiquis idem ostendi potest: nulla enim ferè fuit hęresis, quę non habuerit manifestos errores. GNOSTICI inter alia frequentari debere docebant scortationes, & luxuriam omnem exerceri, tamen vitari conceptum, & si conceptus casu sequebatur, extrahebant de vtero prægnantis, & contusum in mortario, ac melle & pipere conditum deuorabant, & hoc modo magnum Pascha se celebrare dicebant: Ita refert Epiphanius hæres. 26.

CARPOCRATIANI docebant, teneri vnũquemque ad omnia genera scelerum perpetranda, & si cùm moriebantur, non patrauerant omnia, dicebãt animas remitti ad corpora, idque toties, donec implerent scelerum mensuram, & hoc modo exponebãt illud Euangelij: *Non exies inde, donec reddideris nouissimũ quadrantem*: Ita Epiphanius refert hæres. 27.

MONTANISTAE sacrificium efficiebant ex sanguine anniculi infantis, quẽ minutis vulneribus æreis aciculis totum exprimebant incredibili crudelitate: Testis est Augustinus in hæres. 26.

MANICHAEI docebant, æquale peccatum esse præcidere folium de arbore, atque hominem interficere: iidem asserebant partes diuinæ essentiæ teneri captiuas à principibus tenebrarũ, & ex iis aliquas liberari, alias in æternum damnandas. Aug. hæres. 46.

DONATISTAE, vt seipsos Martyres facerent, de montibus ipsi se præcipitabant, vel aquis præfocabãt, vel in ignem coniiciebant, vel mortem minabantur, & inferebant iis, qui eos occidere nollent. Testes Augustinus epist. 50. & Theodoretus lib. 4. de hær. fabulis. eius generis infinita adduci possent.

SECTARII nostri tẽporis docẽt omnẽ hominem iustificari sola fide speciali qua quisque certò credit, se propter Christum coram Deo esse iustum, quod cum quolibet paradoxo comparari potest, non enim est id supra vel præter rationem, sed planè cõtra omnem rationem. Quæro enim, incipio credere me esse iustum, vel sum iustus, vel iniustus: si iustus, igitur iustificor per fidem illam, quæ est posterior mea iustitia: si iniustus: ergo ista fides est falsa: ergo non est fides diuina iustificans, nisi dicamus homines iustificari per mendacium.

PRAETEREA Lutherani omnes. maximè spiritum precum & inuocationẽ extollunt, & tamen hæc fides tollit orationẽ Dominicã: nã si certò credo, me nullum habere peccatũ, mentior, si cum hac fide dico, dimitte nobis debita nostra: Præterea Caluinistæ Anabaptistas omnino damnant, nec censent posse eos iustificari, nec saluari, nisi conuertãtur ab erroribus suis, & tamẽ sciũt Anabaptistas certò credere se esse iustos, ergo coguntur dicere eos simul, & iustos. & non iustos esse.

PRAETER hoc dogma cõmune, singuli habent sua propria dogmata, plena manifestę absurditatis: Anabaptistę præter alia multa habẽt nocturna cõuẽticula, in qu bꝰ nuptias caninas exercẽt, vt colligitur ex articulis corũ, quos Ioannes Cochlæus refutauit, & apertè etiam propriis sororibus iunguntur. Art. 11. Anabaptistarum est nemo debet publicè prædicare: arti. 17. post sermonem fiat adhortatio, vt crescant, & multiplicentur. art. 19. licet fratri germanam sororem in vxorem accipere.

LVTHERANI habẽt quasi proprium errorẽ illum manifestissimũ, quod infantes, dum baptizantur, vtãtur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, quod in Synodo VVittembergensi anno M. D. XXXVI. publicè definierunt: quod tamẽ apertè repugnat veritati, vt Augustinus epistola quinquagesima septima ad Dardanum scribat iniuriã facere humanis sensibus, qui hoc dicũt: Quomodo enim credibile est infantem, qui plorat, & reluctatur quantum potest, dum abluitur, intelligere, quid agatur.

PORRO CALVINISTAE habent tanquã propriam sententiã illam non modo pietati, sed etiã rationi apertissimè

tissimè repugnantem, quòd omnia absoluta necessitate eueniant, quódque Deus sit caussa peccatorum, à qua Lutherani penè omnes iam discesserunt.

AT Ecclesia nostra Catholica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etsi multa supra rationem: Proinde sola est absolutè sancta, eiq; soli conuenit, quod in Symbolo dicimus: *Credo sanctam Ecclesiam*: Quam rem ostenderunt aduersus Paganos, Iustinus in vtraque Apologia: Tertullianus in Apologet. cap. 36. & sequentibus, Ambrosius lib. 1. 2. & 3. contra gentes: Minutius Felix in Octauio: Augustinus in libris de ciuitate Dei: Contra Paganos autem & hæreticos omnes, idem ostendit accuratissimè beatus Thomas in libris contra gentes.

CONCLVDAMVS igitur cum sancto Augustino lib. 2. de ciuitate Dei, cap. 28. *Nihil in Christianis Ecclesiis turpe, & flagitiosum spectandum, imitandúmque proponitur, vbi verè Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur.* Et lib. 22. cap. 7. *Persuadebatur veritas noua consuetudini, sed non contraria rationi.*

CAPVT X.

Nota Nona.

NONA NOTA EST EFFICACIA doctrinæ: sola enim vera Ecclesia habet doctrinam, non solùm immaculatam, sed etiam conuertentem animas, vt dicitur Psal. 18. & sermonem viuum penetrantem vsque ad diuisionem animæ, ac spiritus, Heb. 4. Iam Philosophi antiqui tametsi magnam sapiẽtiam ostentarent, & summa eloquentia leges suas populis suaderent, nunquam tamen vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, vt docẽt Athanasius lib. de humanitate Verbi, & Theodoretus libro de legibus, quia non erant verba eorum verba viua, sed mortua, non spiritus Dei, sed spiritus hominum.

MAHVMETANI autem traxerũt quidem multos, sed terrore armorum, non vi, & efficacia doctrinæ: Quare ipsemet Mahumetus in Alcorano cap. 18. & 19. docet, bello cogendos homines ad fidem. Porro hæretici nunquam leguntur conuertisse vllos Ethnichos, aut Iudæos ad fidem, sed solùm peruertisse Christianos, quod etiam notauit Tertullianus in lib. de præscription. hæret. *de verbi*, inquit, *administratione quid aliam? Cùm hoc sit negotium illis non Ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi, nostra suffodiunt, vt sua ædificent, &c.*

AT inquies, Freculphus in Chronico tomo 2. li. 4. ca. 20. refert ab Arianis tẽpore Valentis Imperatoris totam gentẽ Gothorum à paganismo ad fidẽ cõuersam.

RESPONDEO, non ab Arianis Gothos esse conuersos, sed miserè deceptos: Gothi enim cùm iam de finibus suis egressi sub Romani imperij auspiciis militarent, & multa præclara de Christianis audirent, sua sponte, nemine impellente, ab Imperatore petierunt Episcopos, à quibus docerentur, parati ad credendum quidquid eis diceretur: Imperator verò, quia Arianus erat, Arianos Episcopos misit, atque ita Gothi miserè decepti, cùm Christiani fieri vellent, Ariani facti sunt: non tamen vlla virtute, aut miraculis Arianorum, quæ enim difficultas est instillare venenum homini parato ad illud sumendum?

ADDE quòd Freculphus non integrè historiam refert, constat enim ex Socrate lib. 4. cap. 27. Sozomeno lib. 6. cap. 37. Theodoro lib. 4. cap. vlti. maiorem partem illorum Gothorum fuisse Christianam, & Catholicam, & ab Arianis posteà deceptam. Non igitur conuertunt homines ad fidem hæretici, nec possunt: nam hæretici habent quidem Scripturam sed nõ habent verum sensum Scripturarum, qui propriè est gladius spiritus: verba enim non tam gladius, quàm vagina sunt, qua gladius spiritus continetur. Cùm ergo illi non pugnent gladio, sed vagina tantùm, quid mirum, si nõ feriunt corda infidelium? Neque etiam mirũ est, quod Catholicos peruertant, nam proni sunt homines ad descensum, ad viam latam & facilem, quam illi aperiũt: Et Deus id fieri sinit propter ingratitudinem eorum, qui semel sunt illuminati, & lumini accepto, bonis operibus non respondent.

AT Ecclesia verè sancta, & Apostolica olim breuissimo tempore per homines contemptibiles externa specie, sine armis, & sine pompa verborum totũ mundum traxit, id est, homines magnos, paruos, doctos, indoctos, iuuenes, senes, viros, fœminas: & traxit, non ad delicias huius seculi, sed ad res credendas supra omnem rationem, & ad crucem, & angustias, & vitam perfectissimam repugnantem carni, & sanguini, & hęc omnia propter præmium nullum in hac vita, sed solùm in futura: & hoc ita persuasit, vt maluerint plurimi potius amittere omnes opes, honores, amicos, affines, & vitam ipsam, quàm Christi fidẽ: de quo vide Athanasium, & Theodoretum locis notatis, & Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 5. vbi ponit inter præcipua miracula, quòd pauci Apostoli sola Verbi diuini efficacia, sine eloquentia, aut armis totum mundum subegerint.

DEINDE à tempore beati Gregorij vsque ad nostra tempora conuersos multos à nostris, probari potest testimonio aduersariorum, nam quòd sexto seculo iussu beati Gregorij Anglos paganos non hæretici, qui tunc etiam non deerant, sed Monachi Pontificij ad fidem Christi conuerterint testantur Centuriatores cent 6. cap. 2. col. 37.

DEINDE tempore Cononis Papæ, sanctus Kilianus à Papa missus conuertit Francones, vt dicunt ipsimet Centuriatores cent. 7. cap. 2. col. 31.

DEINDE tempore Gregorij I I. & Gregorij I I I. ac Zachariæ Pontificum conuersa est magna pars Germaniæ ad fidem, non per hæreticos iconomachos, quibus tunc mundus abundabat, sed per sanctum Bonifacium Episcopum, & Martyrem, quem Papa Gregorius II. miserat, vt farentur Centuriatores cent. 8. cap. 2. col. 20. vbi honorificè de eo loquuntur his verbis: *Hoc seculo postquã illuxit tẽpus, quod Dominus suæ misericordiæ præfiniuit, maiori cum fructu res successit: nam excitauit Dominus Vinofridum, quem Romani dixerunt Bonifacium, cum suis collegis ad Ecclesiæ suæ in Germania propagationem, & opus manuum eorum ipse gubernauit, & promouit, &c.*

HI c erant obliti Centuriatores sanctum Bonifacium fuisse Papistam, propterea tam bene de eo loquuntur. Nam in præfatione eiusdem Centuriæ blasphemi, & ingratissimi in suum Apostolum sic loquuntur: *Hanc ad rem habet Papa, suos dromones egregios, peritissimos eiusmodi aucupiorum, audaces, temerarios, qui præmiis, & honoribus illecti & irretiti, sedulam operam in omnibus nationibus, & regnis nauant.* Et infrà: *Talis fuit dromo, Bonifacius ille, Germanorum Apostolus dictus, qui in hoc summo studio, arte, ac vi incubuit, vt vniuersam Germaniam in potestatem Papæ Romani redigeret. Et si autem in nonnullis locis Ethnicam idololatriam aboleuisse narratur, tamen religionem Christianam non seminauit puram, & incorruptam.* Et infrà: *Ea fuit insolentia inflatus iste pseudoapostolus, vt non modò monitores omnes ex alto despiceret, verùm etiam apud tyrannum illum Romanum inuidiosè deferret tanquam hæreticos, & turbatores Ecclesiæ, &c.* ecce quomodo tractant Apostolum Germaniæ, de quo omnes historici eius temporis honorificentissimè loquuntur.

DEINDE centuria 9. cap. 2. col. 15. farentur Monachos

Universidad de Deusto
Biblioteca

nachos Corbeienses cõuertisse Vvandalos, & col. 18. A
fatentur Bulgaros, Sclauos, Polonos, Danos, Moranos,
eo seculo conuersos, subiectos fuisse Romanis Pontificibus ex quo apparet à Papistis fuisse conuersos. Item Centuria 10. cap. 2. col. 18. & 19. plures reges, & populos ad fidem conuersos docent opera Henrici I. Imperatoris, & Adalberti Boëmorum, ac Methodij Moranorum Archipræsulum, quos omnes Papistas fuisse negare non possunt, cùm constet eos Pontificibus Romanis subiectos fuisse.

DENIQVE Centuria 11. cap. 2. col. 27. docent Hungaros magna ex parte hoc seculo conuersos, & Episcopos illi Genti datos, à Romano Pontifice confirmatos fuisse, perente hanc eorum confirmationem S. Stephano Hungarorum Rege nuper conuerso.

POST illa tẽpora non defuerunt etiam in Ecclesia Catholica similes conuersiones, siquidem Adrianus Pontifex quartus ante suum Pontificatum ab Eugenio Papa missus, Noruegiam ad fidẽ conuertit, vt Platina, B
alijq; testantur: &, ni fallor, ipsi etiam Centuriatores cent. 12. quam vnà cum 13. editam audio, sed nondum vidi. Ab vno S. Vincentio ordinis Prædicatorũ constat esse conuersos ad fidem vigintiquinque millia, partim Iudæorum, partim Saracenorũ, vt scribit B. Antoninus 3 parte hist. tit 23. cap. 8. §. 4. qui floruit eadem ætate.

DENIQVE, hoc nostro seculo in nouo orbe multa millia Gentilium Catholici conuerterunt: Iudæorum quoq; singulis annis cõuertuntur & baptizãtur Romæ aliqui à Catholicis Põtifici Romano addictis, nec desunt etiã Turcæ, qui tũ Romæ, tum alibi à Catholicis cõuertantur: Lutherani verò vix vnum aut alterũ conuerterunt, cùm tamen comparent se cum Apostolis & Euãgelistis, & habeãt in Germania plurimos Iudæos, & in Polonia & Hũgaria vicinissimos Turcas. Rectissimè igitur B. Aug lib. 13. contra Faustũ cap. 12. comparat hæreticos cum perdicibus, quæ cõgregant pullos, C
quos non pepererunt: cùm è contrario Ecclesia sit colũba fœcundissima, quæ quotidie parit nouos pullos.

CAPVT XIII.

Nota Decima.

DECIMA NOTA est SANCTITAS vitæ auctorum, siue primorum Patrum nostræ religionis. Ecclesia enim vera non solùm habet doctrinam sanctam, & efficacem, sed etiam Doctores sanctos, & signorum gloria clarissimos: nunc de probitate, postea de miraculis dicemus.

IAM ergo si quis consideret magistros Ecclesiæ Catholicæ, primùm Patriarchas, & Prophetas, deinde Apostolos, tum doctores, qui contra singulas hæreses dimicarunt, denique institutores ordinum religiosorum, inueniet omnes tam sanctos, castos, pios, sobrios fuisse, vt aduersarij, nihil habeant, quod reprehendant, D
nisi nimiam sanctitatem. vt B. Augustinus ait de Monachis sui temporis lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & idem Augustinus lib. 2. in Iulianum de Catholicis Doctoribus ait: *Isti sunt Episcopi, & Pastores docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in latte suxerunt, in cibo sumpserunt, cuius lac, & cibum parui, magnisque ministrauerunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit.* Adde, quòd Bernardum, Dominicum, & Franciscum, sanctos fatentur fuisse, Lutherus cap. 2. libro de captiuitate Babylonica, Philippus in Apologia art. 5. & 27. & alij ex aduersarijs.

AT Ethnicorum Doctores fuerũt vel Poëtæ leues, vel Philosophi superbi, vtrique autẽ impurissimi, nam præcipuos sapientes Græcorum supra modum impudicos fuisse, adeo vt etiam apud suos essent infames, præcipuè propter vitia cõtra naturam, testis est Athenæus lib. 13. cap. 27. & ex nostris Theodoretus lib. de Legibus, & apertè etiam B. Paulus Rom. 1. Mahumetо autem nihil incontinentius fingi potest, nam ipse in Alcorano cap. 43. dicit se à Deo priuilegium accepisse coniungendi sibi omnes fœminas, quas dilexisset, quamuis consanguineæ essent.

DE hæresiarchis plurima dici possent, sed vnum est vitiũ omnibus cõmune, superbia Aug lib. de pastoribus cap. 8. *Diuersis locis*, inquit, *sunt diuersæ, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos.* Et certè nulla hæresis inuenitur ex intẽtione, & per se inuẽta, sed per accidẽs ex aliqua mala occasione, vt solent monstra generari.

DE THEOBVTE primo omnium hæreticorum scribit his verbis Egesippus apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 22. *Tunc*, inquit, *Ecclesia Virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterinis verbi subreptione corrupta: sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit Episcopatus, cœpit initio perturbare omnia, & corrumpere.* B

POST hunc surrexit SIMON MAGVS, quem constat ex Actor. 8. Episcopalem auctoritatem ambiuisse, & data pecunia emere voluisse. Vbi verò exclusus fuit, hæresim nouam excogitasse, vt qui in Ecclesia non poterat, saltem extra eam principatum gereret.

PAVLO post Simonem exstitit VALENTINVS, de quo sic TERTVLLIANVS libro contra Valentinianos, non procul ab initio: *Speuerat*, inquit, *Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat & eloquio, sed alium ex Martyrij prærogatiua loci potitum indignatus, de Ecclesia authentica regulæ abrupit, vt solent animi pro priorata excitis præsumptione vltionis accendi.*

EXORITVR deinde MARCION, de quo sic Epiphanius hæres. 42. circa initium: *Aemulatione*, inquit, *elatus Marcion, vbi non accepit præsidentiam, & ingressum Ecclesiæ, excogitat sibi ipsi consilium.* Et infrà: *Aemulatione*, inquit, *igitur commotus, & ad magnam indignationem, & superbiam elatus, fissuram efficit, sibi ipsi hæresim erigens, ac dicens: Ego findam Ecclesiam vestram, & mittam fissuram in ipsam in æternum, & reuerà fissuram immisit non paruam: sed non Ecclesiam fidit, verùm seipsum, & eos, qui ipsi obediunt.* C

DE MONTANO sic scribit Theodoretus lib. 3. de hæreticis fabul. *Is*, inquit, *ambitione, & primum locum obtinendi cupiditate motus seipsum Paracletum vocauit, &c.*

DE NOVATIANO idem scribit ex Cornelio in epist. ad Flauianum Euseb. lib. 6. hist. cap. 33. *Refert*, inquit, *quòd Episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc omnia decidit.* SABELLIVS, inquit Epiphanius, hæres. 57. *ad maiorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Mosem, & fratrem suum Aaronem.*

ARIVS, vt ait Theodoretus li. 4. de hæreticis fabu. in principio, cũ esset relatus in numerũ Presbyterorũ Alexãdrinæ Ecclesiæ, & magnũ Alexandrũ in pontificali cathedra sedentẽ videret, inuidiæ stimulo percitus est, cumq; aduersus eum pugnę cõmittendæ materiam quæreret, occasionẽ inuenit dogmatum impietatem. D

DE hæresi Semiarianorum sic loquitur Epiphanius hæres. 73. *Itaque ad contentionem deuenerunt*, inquit, *idem rursus cum sodalibus suis, propter odia quædam & æmulationem humanam, rixantes inter se, & de principatu litigantes.*

DE AERIO idem Epiphanius hæres. 75. *Cùm autẽ*, inquit, *venisset Eustathius ad Episcopatum, Aerius magis concupiscebat, sed non peruenit ad ipsum: hinc oritur æmulatio.*

NESTORIVM scribit Theodoretus lib. 4. hæret. fabulatum, magnam partem ætatis egisse aucupando fauorem populi fusca veste, simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum peruenit.

DE

DE SABBATIO item hæresiarcha scribit Socrates lib. 5. hist. cap. 20. *Qui etiam*, inquit, *adipiscendi Episcopatus desiderio flagrabat.* IOANNEM VVICLEFVM, quia Episcopus esse non potuit, hæresiarcham factum scribit Thomas Vvald. lib. 2. doctr. fid. cap. 60. A

EODEM modo sectas huius tẽporis exortas esse ex ambitione, superbia, inuidentia, odio, aduersarij certè negare nõ possunt: nam initiũ primũ omniũ hæresum huius tẽporis constat fuisse inuidentiã, & ambitionem Lutheri ægrè ferẽtis munus promulgandarũ indulgẽtiarum à sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis Prædicatorũ translatũ fuisse, vt scribit Ioan. Cochlæus in actis Lutheri anno M.D.XVII. vndeſ vt idem refert paulò post in actis anni M.D.XIX.) in 1. disputatione; quæ Lipsiæ habita est inter Lutherũ, & Eckiũ, exclamauit Lutherus. *Hæc causſa nec propter Deum cœpta est, nec propter Deũ finietur.* Idẽ in epistola ad Argẽtinenses dicit, se libenter negaturũ fuisse in Eucharistia esse corpus Christi, si Scripturæ non essent tam claræ, quia ea ratione videret se multum Papatui posse incõmodare. B

IDEM in lib. contra Regẽ Anglię tanta superbia iactat se, & sua, vt dicat Reges, Principes, Pontifices, &c. nõ esse dignos, qui soluãt suorũ corrigiã calceamentorũ: & se, p sancto viro velle haberi, velint nolint homines: & se non magni facere mille Cyprianos, & mille Augustinos: & i lib. de Missa angulari, vt Patrẽ suũ esse ostẽderet eũ, qui est Rex super omnes filios superbiæ, dicit se à Diabolo doctum, quòd missa esset res mala, & rationibus Diaboli conuictum aboleuisse Missam.

DENIQVE tãtus fuit Lutheri fastus, vt etiã à suis tolerari nõ potuerit: Sic enim de eo scribit CONRADVS Gesnerus in vniuersali sua bibliotheca: *Illud*, inquit, *non est dissimulandum, virũ esse Lutherũ vehementis ingenij, impatientem, & qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat.* Et infrà: *Dominus faxit, ne contentione, & impudentia oris obsit Ecclesiæ suæ, cuius olim crepundia tam feliciter promouit.* C

TIGVRINI verò Ministri in respõsione ad librũ, quẽ inscripserat Lutherus contra Zvvingliũ, sic aiunt: *Prophetæ*, inquiũt, *& Apostoli, Dei gloriã nõ priuato honori, non suæ pertinaciæ, & superbiæ studebant: Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quàm minimum verò amici & paterni animi deprehenditur.* Similes sunt Lutheri discipuli omnes, è quorũ libris si iactationes, mẽdacia, scõmata, maledicta, conuitia tollerentur, ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent.

QVOD verò attinet ad populũ, sunt quidẽ in Ecclesia Catholica plurimi mali, sed ex hæreticis null° est bonus: & quãquã res ipsa notissima est iis, qui norunt mores vtrorũq;, tamen nõ est contẽnendũ LVTHERI testimoniũ ab ipsa veritate extortũ: is in postilla super Euang. Dominicæ primæ Aduẽtus sic ait: *Mundus indies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multóque deteriores, quàm fuerint in Papatu.* Hæc ille. Testimoniũ hoc verũ est, cui non absimile est testimoniũ Iacobi Andreæ SMIDELINI in cõcione 4. super ca. 21. Lucę, cuius cõcionum partẽ habes apud Petrum Canisiũ lib. 1. cap. 4. de corruptelis verbi Dei. D

INTER alia sic loquitur de Lutheranis suis SMIDELINVS: *Vt totus mundus agnoscat eos non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere: illorum etiam operum nullum exercent penitus: ieiunij loco comessationibus, & perpotationibus nocte diéque vacant, vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt & excoriant, precationes vertunt in iuramenta, blasphemias, & diuini nominis execrationes, idq; tam perditè, vt Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantopere blasphemetur: Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atque hoc vniuersum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur instituum.* Hæc ille.

ADDAM & tertium testimonium ERASMI, qui & res eorum optimè nouerat & ab eorum doctrina non omnino abhorrere visus est. Is igitur in epistola ad Vulturium Neocomum, quam scripsit anno M.D. XXIX. *Circumspice*, inquit, *populum istum Euangelicum, & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciant ij, quos detestamini: Profer mihi, quẽ istud Euangelium ex comessatore sobrium: ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem: ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores.* Vide, si placet, Ioannem Cochlæum præfatione libri de actis & scriptis Martini Lutheri.

CAPVT XIIII.

Nota Vndecima.

VNDECIMA NOTA est GLORIA miraculorum: sunt autem duo fundamenta præmittenda. Vnum, quòd miracula sint necessaria ad nouum fidẽ, vel extraordinariam missionem persuadendam. Alterum, quòd sint efficacia, & sufficientia, nam ex priore deducemus non esse apud aduersarios veram Ecclesiam: ex posteriore deducemus eam esse apud nos.

QVOD igitur miracula sint necessaria, pbatur PRIMO Scripturæ testimonio. Exod. 4. cũ Moses mitteretur à Deo ad populũ, ac diceret: *Non credent mihi, neque audient vocem meam.* Non respõdit Deus, debent credere, velint nolint, sed dedit illi potestatẽ faciendi miracula, & ait: *Vt credant, quòd apparuerit tibi Dominus, &c.* Et in nouo Testam. Matt. 10. *Euntes prædicate dicentes: Appropinquauit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eiicite.* Ioan. 15. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

PRÆTEREA qui mittitur, debet ostẽdere testimonio eius à quo mittitur, suã auctoritatẽ, alioqui nemo tenetur eum recipere: omnis autẽ, qui mittitur ad prædicãdum, vel mittitur à Deo per ordinarios prælatos, vel extraordinariè à solo Deo: & quidem qui mittitur per ordinariũ prælatum, debet ostendere testimonium ordinarij prælati, nimirum litteras eius sigillo munitas: qui verò mittitur à solo Deo, debet ostẽdere sigillum Dei, quod nihil est aliud, quàm miraculum. Sic enim dicitur Marci vlti. *Illi verò profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Et Heb. 2. *Contestante Deo signis, & virtutibus.*

DENIQVE adeò est hoc verũ, vt nõ solùm B. Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, cap 8. dicat miracula fuisse necessaria, vt mundus crederet, sed etiã Philippus Melanchthon id concedat: nam in cap. 3. Matt. dicit, quãdo magnæ fũt tenebræ, vocari nouos doctores, & semper addi à Deo miracula, vt certò sciamus à Deo esse missos.

IAM quod attinet ad SECVNDVM, q miraculũ sit testimoniũ sufficiens, & vbi est verũ miraculum, ibi sit vera fides, facilè probari potest: siquidẽ vera miracula nõ possunt fieri, nisi Dei virtute: dicitur enim miraculum: quod superat vires omniũ creaturarũ, & ideo omnibus creaturis est mirabile, & propterea etiã in Scripturis dicuntur testimonia Dei, vt suprà vidimus: quare, quod miraculo confirmatur, Dei testimonio cõfirmatur, Deus autem nõ potest esse testis mendacij, igitur quod miraculo confirmatur, verum sit necesse est.

NEQVE repugnat, q vera miracula nõ semper fiunt ad confirmandã fidem, sed interdum ad illustrandam sanctorũ vitã: nam cùm miracula fiunt ad gloriam alicuius sancti demonstrandã, illa miracula ostendunt eũ hominẽ verè esse sanctum. Cùm autem nemo sit verè sanctus sine vera fide: *Quia iustus ex fide viuit.* Hebr. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eadem miracula ostendunt, & confirmant verâ fidem.

His iactis fundamentis facilè erit colligere apud Ethnicos, Turcas, Iudæos, Hæreticos non esse veram fidem, nulla sunt enim apud eos vera miracula, & tamẽ omnes illi nouam doctrinam prædicant, & non sunt missi ab ordinariis prælatis.

De Paganis notum est, nam solùm leguntur quædam leuia, quæ facillimè arte dæmonis fieri possunt, qualia sunt, quæ refert Valerius Maximus lib. 8. de statuis, de brutis loquentibus, déque Virgine Vestali aquam cribro hauriente, & M.T. de augure, qui nouacula cotem scidit, lib. 1. de diuinatione: quæ omnia quomodo à dæmonibus facillimè fierent ostendunt Tertullianus in Apolog cap. 22. & 23. & B. Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 16.

De Iudæis post Christi aduentum notũ est, non habuisse eos vlla miracula, & id vnũ de piscina, quod adhuc durabat Christo prædicante, postea interiisse.

De Mahvmetanis testatur Damascenus lib. de centum hære. circa finem, Mahumetum nullo testimonio probare potuisse suam legem: Et in Alcorano ipse fatetur Christo miracula, sibi gladium esse datum: tamen cap. 64. dicit, tantùm semel in luna nescio quod miraculum fecisse, non enim clarè explicat: expositores autẽ dicunt aliquando lunam in duas partes fuisse diuisam, tunc Mahumetum eam in manus accepisse, & reparatã ad cœlum remisisse, sed neminẽ fuisse, qui videret hoc miraculum, nisi auctorẽ, id est, Mahumetum.

De Falsis Propheris, & hæreticis non minus est certum eos, & sæpe miracula facere conatos, & semper spe sua esse frustratos: Nota est historia Prophetarum Baal qui ignem de cœlo deducere voluerunt per inuocationem Baal: nec tamen potuerunt: quod tamen verus Propheta Helias per inuocationem veri Dei nullo negotio effecit, lib. 3. Reg. cap. 18.

Pari ratione delusum Simonem Magvm scribit Egesippus lib. 3. de excidio Hieros. cap. 2. nam & mortuum excitare, & per aërem volare tentauit, sed nihil ei successit. Manichævm frustra conatum filio Regis ægrotanti sanitatem afferre scribit Epiphanius hæresi 66. Cyrolam Patriarcham Arianorum planè exæcasse miserum quendam, qui se cæcum finxerat, & ab eo præsidium implorabat, scribit Gregorius Turonicus lib. 2. hist. Francorum, cap. 3. Eunomianum quendam à S. Machario victum in cõtentione de suscitatione hominis mortui scribit Ioan. Cassianus collatione 15. cap. 3. Polychronivm Monothelitam frustra sudasse in excitatione alterius cuiusdam defuncti, testãtur publica acta sextæ Synodi, actio. 15.

De Donatistis quòd contra se miracula fecerint, dum ampullam Christi matis proiecerũt in saxa, quæ angelica manu sustentata frangi non potuit, & dum Eucharistiam canibus dare voluerunt, & ipsi ab iisdem canibus discerpti sunt, scribit Optatus lib. 2. contra Parmenianum.

De Timotheo Æluro Eutychiano scribit Theodorus lector lib. 1. collectaneorum, per multas noctes eum habitu nigro indutum, per cellas Monachorũ discurrisse, dicentem se esse Angelum à Deo missum, vt illis significaret, ne Proterio (is erat vir sanctus, & Catholicus Episcopus Alexandriæ) communicarẽt: sed eius loco Timotheũ Ælurum Episcopum designarent.

De quodam Iconomacho scribit Paulus Diaconus lib. vlt. rerum Romanarum, eum in sepulcro quodam inclusum, inde Constantinum Iconomachum laudibus in cœlum vehere cœpisse, vt nimirum ita quasi mortuorum responsis hæresis confirmaretur.

De nostri seculi hæreticis idẽ omnino cõstat. Nam inprimis Lvtherv bis tentauit miraculum facere: voluit aliquando de quadã discipula sua Diabolũ eiicere, sed periculũ fuit, ne ipse à dæmone occideretur. Vide Staphylũ, qui interfuit, in absoluta responsione.

Rvrsvm, (vt scribit Ioã. Cochlæus in actis Lutheri anno M.D.XXIII.) Nesenũ in Albi miserè submersum, spe miraculi Lutherus vanis immurmurationibus frustra in vitam reuocare tentauit. Sed quamuis viuenti miracula non successerint, idem tamẽ post mortem miraculo insigni claruit: nam eius cadauer cùm deferretur in media hyeme, quo tẽpore corpora mortua in multos dies conseruari solent, & esset inclusus in arca stannea optimè clausa, vt Vvittebergæ sepeliretur, tam tætrũ odorẽ spirare cœpit, vt nemo eum ferre potuerit. Proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide historiolam de morte Lutheri, quæ solet annecti libro Cochlæi de vita, & actis eiusdem Lutheri.

Alivd miraculũ refert Felicianus Ninguarda in lib. cõtra Annã Burgẽsem, & Lindanus in Dubitantio, & Alanus Copus lib. 6. Dialogorũ cuiusdã Ministri, q in finibus Poloniæ, & Hũgariæ anno M.D.LVIII. excitare voluit hominẽ nomine Matthæũ, qué ipse persuaserat vt se mortuũ fingeret, & reuera mortuũ effecit. Simile narratur de Caluino ab iisdẽ, sed fusius à Hier. Bolseco in vita Caluini c. 13. ex quo hinc pauca inserere placuit.

Præterire, inquit, *nõ debeo vafriã eius, & subtilem machinationem quantum vsus est, cùm quendã, cui Bruleo nomen, & patria Ostunum in vitam reuocare cogitaret, moliretúrq; vt sancti atq; glorioſi Dei Prophetæ, miraculorumq; patratoris nomen sibi & famã pararet. Historia talis est, ú quem dixi, Bruleus Ostuno Geneuam demigrarat, & cùm inops esset ipſe & vxor eius, Caluini gratiã aucupabantur, vt ei commendati peculij pauperũ fierent participes. Eũ Caluinus vitæ subsidia benignè polliceretur, si ipsi contra suã operã sibi non negarẽt ad rem quandã, quã per eos fieri vellet: sed opus esse fide, & magna taciturnitate. Vicißim illi ad id, quod iubere vellet, prõptos se offerunt, & quemadmodum à Caluino instructus fuerat, miser hic Bruleus morbum simulat. Minißri pro concione populo commendant, vt precibus iuuarent, & eleemosynis paupertati succurrerent: non diu post personam mortui induit, & mortuũ se simulat. Hic Caluinus clam admonitus, quasi tum omnium rerum ignarus deambulatum prodit: sed comitatus magna cæteroq; amicorum: postquam eò ventum esset, vbi clamores, & eiulatus vxoris, quæ miseſam, & desolatam egregiè exprimebant, exaudiret, quidnam hoc esset, sciscitatus, domum ingreditur, ibi in genua ipse, & reliqua caterua prouoluitur, precibusq; alta voce profusis Deum obtestatur potentiã suam ostendere & mortuo huic vitam restituere, gloriámq; suam sic vniuerso populo declarare vellet, simulq; manifestum facere se* (Caluinum) *peculiarem, sibiq; gratum seruum esse, & à se ad Euangelij sui ministeriũ, atq; Ecclesiæ reformationem singulariter, & verè vocatum, post quas preces ad mortuum appropinquat, & miseri hominis manu apprehensa in Dei nomine imperat, vt se erigat: repetit iterum, sæpiusq; eosdem sermones voce etiam altius eleuata. Quid fit? neque audit, neq; loquitur, neque se commouet mortuus: iusto enim Dei iudicio, qui fucos, mendaciaq; detestatur, is, qui se mortuum simulabat, verè esse mortuus repertus est. Et vxor, quidquid eum agitaret, quomodocunq; impelleret, neq; vocem extorquere, neq; vt se commoueret, efficere potuit, sed totus frigebat, rigebat totus. Quo animaduerso plorare, vlulatus seriò edere, & ex animo cœpit vxor, & in Caluinũ inuecta, impostorẽ eum, sicarium, latronẽ, qui maritũ interemisset, appellans, ex ordine verè, quo modo erat gesta, clara, altaq; voce expoſuit.* Et infrà: *Negent hoc quantum velint Caluini mãcipia, exploratum, & cognitũ satis fuit, veritasq; rei probata, immò per ipsammet vxorem confirmata.*

Possvmvs ergo his opponere qd̃ ait Tertullianus in lib. de præscrip. *Si aliũ Deum prædicant, cur eiusdem rebus,*

& literis vtuntur, contra quem prædicant? si eundem, quomodo aliter? alioqui probẽt se nouos Apostolos: dicant Christũ iterum descendisse, & dedisse eis virtutem eadem signa edendi. Volo igitur, inquit, virtutes eorum proferre, nisi quòd agnosco maximam virtutem eorũ, qua Apostolos in peruersum æmulãtur: illi enim de mortuis suscitabãt, isti de viuis mortuos faciunt.

Respondet Calvinvs in præfa. instit. & alij, alios iniuriam eis facere, quòd ab eis miracula exigimus, cùm ipsi doctrinã antiquã, & innumeris miraculis ab Apostolis, & Martyribus confirmatã prædicent.

At Contra, nam inprimis ostendimus suprà doctrinam eorum esse nouam, pugnantem cum tota antiquitate: deinde cõstat eos saltem aliter docere, quàm doceant ordinarij pastores Ecclesiæ: constat etiam eos non missos ab ordinariis pastoribus: ergo non tenemur eos recipere, nec tutò possumus, nisi suam missionem, & apostolatum probent diuino testimonio.

Respondet, Ioannem quoque Baptistã missum fuisse extraordinariè, & tamen signum nullum fecisse, vt dicitur Ioan. 10.

At inprimis etsi Ioannes ipse non fecit miracula, tamẽ in eo facta sunt à Deo multa, & magna: Primùm, quòd natus de anu, & sterili: deinde, quòd pater eius obmutuit, & posteà soluta est lingua eius in natiuitate filij: quòd in vtero exultauit: quòd à puero in desertis locis vixit. Luc. 1. deinde Ioannes erat filius sacerdotis, & proinde sacerdos, & ordinarius minister.

Præterea nihil docuit contra cõmunem doctrinam, neque se à cæteris sacerdotibus, & populo separauit: & quamquàm Principes, & Pharisæi eum odissent, quia Christum prædicabat: tamen interrogati à Christo Matt. 21. quid sentirent de Baptismo Ioannis, non sunt ausi illud improbare.

Denique Iosephus lib. 18. antiquit. ca. 10. testatur Ioannẽ à Iudæis habitum inter præcipuos viros, iustitiæ & probitatis causſa. Vnde mendaciũ est, quod Centuriatores dicunt centur. 1. lib. 1. cap. 10. col. 363. Ioan. habitum à sacerdotibus, & Pharisæis pro hæretico.

Veniamvs nunc ad alteram partem, ac nostram Ecclesiã esse veram Dei ecclesiam demonstremus ex miraculis, quæ singulis ætatibus habuit plurima, & testatissima: Ac Primvm de vndecim primis seculis planum est ex X I. tomis histor. Ecclesiasticæ Magdeburgensiũ: In singulis enim centuriis illis, cap. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia miracula, & in singulis seculis inueniunt miracula plurima in confirmationem dogmatum nostrorum, vt confessionis Sacramentalis, reliquiarum, imaginum, Eucharistiæ, pontificatus, monachatus, inuocationis sanctorum, &c. ipsi enim hos titulos ponũt, & quãuis posteà subiungant, illa omnia fuisse dæmonum illusiones, vel falsas narrationes: tamẽ nihil afferunt, quo id probẽt, nisi quòd ea miracula pugnant cũ Euangelio Lutheri.

Proderit tamen breuiter annotare, quomodo omnibus seculis Ecclesia miraculis claruerit, vt etiam nunc intelligamus eam esse veram Ecclesiam, quæ antiquæ similis est, id est, in qua durat hoc donum.

Primo seculo habemus miracula Christi, & Apostolorum in Euangeliis, & actis.

Secvndo seculo habemus miracula Christianorũ militũ in exercitu M. Antonini, de quo vide Tertullianũ in lib. ad Scapulum, & in Apologet. ca. 5. Eusebium lib. 5. hist. cap. 5. & Orosium lib. 7. hist. cap. 15. & ipsam epistolam Imperatoris ad Iustini opera adiunctam.

Tertio seculo habemus miracula Gregorij Thaumaturgi, de quibus vide Basiliũ lib. de Spiritu sancto, cap. 29. Gregorium Nyssenum in vita eius. Hieronymum de viris illustribus, & Ruffinum lib. 7. hist. ca. 25.

Qvarto seculo habemus miracula Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai, & aliorum, scripta ab Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, & aliis.

Qvinto seculo habemus miracula plurima, quæ describit Aug. facta suo tẽpore li. 22. de ciuit. Dei, ca. 8.

Sexto seculo habemus miracula, quæ narrat Gregorius in Dialogis, vbi narrat duo facta à Romanis Pontificibus Ioanne, & Agapeto lib. 3. cap. 2. & 3.

Septimo seculo miracula facta in Anglia à S. Augustino, & sociis, de quibus Gregorius lib. 9. epist. 58. & Beda lib. 1. hist. cap. 31. Item ab Osualdo Rege per lignum crucis lib. 3. cap. 2.

Octavo seculo miracula S. Guthberti, & S. Ioannis in Anglia, teste Beda lib. 4. & 5. hist.

Nono seculo miracula Tharasij, scripta ab Ignatio Nicæno. Item alia innumerabilia omnis generis facta in ciuitate Suessionensi in translatione reliquiarum S. Sebastiani martyris, quæ facta est anno Domini D C C C. X X V I. de qua vide annales Francorũ, scriptos summa fide ab auctore, q illo ipso tẽpore floruit.

Decimo seculo miracula S. Romualdi, scripta à B. Petro Damiani: Item S. Vvenceslai Regis Boëmorũ, S. Vdalrici, & S. Dunstani, de quibus vide Surium.

Vndecimo seculo miracula S. Eduardi Regis & Virginis, S. Anselmi, Gregorij Papæ V I I. & aliorum. Post illa vndecim secula.

Dvodecimo seculo claruerunt in Ecclesia Catholica miraculis B. Malachias, & B. Bernardus. De Malachia Episcopo legato Pont. Rom. sic scribit Bernardus in vita eius. Posteaquã narrauit multa eius miracula: *Quo*, inquit, *antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? si bene aduertimus pauca ipsa, quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio.*

Beatvs autem Bernardvs Monachus, & pater Monachorum, ac Roman. Pontificibus addictissimus, pluribus miraculis claruit, quàm vllus sanctorũ, quorum vitæ scriptæ exstant: nam vna die in Constantiensi diœcesi cõstat eum illuminasse cœcos vndecim, curasse mancos decem, & claudos decem & octo, vt scribit Gosfridus, qui cum ipso vixit, lib. 4. cap. 4. vitæ eius, & præterea omnes quinque libri plenissimi sunt miraculis. vt difficile sit eorum numerum inire.

Decimotertio seculo claruerunt in Ecclesia Catholica multi, sed præcipuè B. Franciscus, cuius vitam miraculis plenissimam scribit B. Bonauentura: Item B. Dominicus, cuius vita, etsi negligentius scripta fuit, tamen constat eum tres mortuos excitasse: Claruerunt eodem seculo miraculis B. Petrus Martyr, & B. Thomas ex ordine Prædicatorum, & B. Antonius, ac B. Bonauentura ex ordine Minorum, de quibus vide Antoninum 3. parte hist. tit. 23. & 24. & ad finem eius seculi claruit miraculis plurimis S. Celestinus V. Pontifex Romanus tam ante Pontificatum, quàm posteà, vt scribit in eius vita Petrus Cardinalis Cameracensis.

Decimoqvarto seculo claruerunt miraculis etiam multi, sed præcipuè S. Bernardinus, S. Catharina Senensis, S. Nicolaus Tolentinas, de quibus vide Antoninum vbi suprà.

Decimoqvinto seculo claruit S. Vincẽtius viuus, & mortuus miraculis plurimis, adeò vt B. Antoninus 3. parte hist. tit. 23. dicat, constare de X X X V I I I. mortuis per eum excitatis: Idẽ etiã B. Antoninus eodẽ seculo miraculis claruit, cuius vita exstat apud Surium.

Denique hoc nostro seculo claruit in primis sanctus Franciscus de Paula plurimis miraculis, vt in Bulla Canonizationis scribit Leo X. Pont. quæ Bulla exstat apud Surium: claruit etiã in Indiis omni genere

Universidad de Deusto
Biblioteca

miraculorum beatus pater Franciſcus Xauerius Societatis IESV Presbyter: Conſtat enim ex Indicis literis, quas ij, qui cum eo verſabantur, huc miſerunt, ab eo paralyticos, ſurdos, mutos, cœcos eſſe curatos, mortuum quoque ad vitam reuocatum, & cùm mortuus deferretur ad Inſulam Goam ex Malacca, maris tempeſtatem ſedatam, denique corpus eius poſt XV. menſes à morte integerrimum, & ſuauiter olens repertum, cùm tamen iacuiſſet per multos menſes calce obrutum: nec dubium eſt, quin vſque ad hanc diem integrum & incorruptum ſeruetur.

CONFERANTVR iſta cum Lutheri vita, & morte: Lutherus deſerit monaſterium, ducit vxorem poſt votum continentiæ, bellum indicit Papæ: Franciſcus ingreditur ordinem religioſum, ſeruat diligentiſſimè votum continentiæ: obligat ſe Papæ voto obedientiæ peculiari, & ab eo miſſus in extremas mundi oras proficiſcitur. certè iſti contrariis itineribus incedunt, vt neceſſe ſit alterum eorum aberrare à recta via. Quis poterit melior eſſe iudex, quàm Deus, qui ſcrutatur renes, & corda? Quomodo autem potuit Deus apertius ſententiam ſuam explicare, quàm tribuendo vni donum ſingulare miraculorum, & conſeruando corpus eius præter naturæ ordinem perpetuò incorruptum: cùm interim alter ne vnam quidem muſcam excitare potuerit, & corpus eius præter naturæ etiam ordinem ſubitò putreſcere cœperit, idque in hyeme, quando gelu omnia rigebant, & ita putreſcere, vt intra arcam ſtanneam fœtor contineri nequiuerit?

MERITO igitur Aug. lib. de vtilitate credẽdi, ca. 17. & lib. contra epiſtolã fundamẽti, ca. 4. dicit, ſe teneri in Eccleſia vinculis miraculorum: & Richardus de S. Victore lib. 1. de Trinitate, ca. 2. audet dicere: *Domine, ſi error eſt quod credimus, à te decepti ſumus: iſta enim in nobis ſig̃nis & p̃digiis cõfirmata ſunt, quæ nõ niſi à te, fieri potuerũt.*

SED reſpondet CALVINVS in præfatione inſtitutionis, & Magdeburgenſes in ſingulis ferè Centuriis, miracula Sanctorum noſtrorum vel eſſe ficta, vel imaginaria, id eſt, vel non ita res cõtigiſſe, & falsò narrari ab hiſtoricis, vel, ſi contigerunt, eſſe præſtigias dæmonum. Quocirca Magdeburgenſes centu. 5. cap. 10. col. 1393. dicunt, ſi vera ſunt, quæ de miraculis B. Martini ſcribit Sulpitius, B. Martinum ſine dubio fuiſſe necromanticum: & quidem eſſe hæc miracula ficta, non probant, ſed dicunt ſolùm.

FVISSE autem dæmonũ præſtigias, ex eo probare nituntur, quod vera miracula confirmant Euangeliũ, Marci vltimo, illa autem euertunt Euangeliũ, & cõfirmant idololatriam, id eſt, reliquiarũ, & imaginum cultum, Sanctorũ inuocationem, Miſſam, & alia id genus.

ADDVNT SECVNDO, ex miraculis non ſumi argumentum firmum ad probandam veram fidem, id quod probant quatuor argumentis. PRIMO, quia etiam Antichriſtus faciet ſigna, & prodigia magna. Matth. 24. Apocal. 13. & 2. Theſſal. 2.

SECVNDO, quia Auguſtinus tractat. 13. in Ioan. dicit, non eſſe credendũ Donatiſtis etiamſi miracula faciant: vbi per contemptum vocat eos mirabiliarios: & libro de vnitate Eccleſiæ, cap. 16. poſtquam docuit nõ eſſe credendum miraculis Donatiſtarum, addit, nec etiam miraculis Catholicorum: *Quæcunque*, inquit, *talia in Catholica fiunt, ideò ſunt approbanda, quia in Catholica fiunt: non ideo ipſa manifeſtatur Eccleſia, quia hæc in ea ſiunt.*

TERTIO, quia olim ad ſepulchrum Hieremiæ fiebant miracula, opera dæmonum, quod inde pater, quia fiebant in eorum vtilitatem, qui Hieremiam pro Deo, ſacrificiis, diuiniſque honoribus colebant.

QVARTO, quia ex Suetonio conſtat Veſpaſianum Imperatorẽ cœco lumen, & claudo, greſſum aliquãdo reddidiſſe: item ex Socrat. li. 7. hiſtor. cap. 17. proferunt Centuriatores Magdeburgenſes centu. 5. cap. 13. col. 1463. miraculum Pauli Epiſcopi Nouatiani: nec tamẽ inde colligere licet verã fuiſſe religionem, quam Veſpaſianus, aut Nouatiani colebant.

SED reſpondeamus ad ſingula. Ad PRIMVM, cùm negant facta eſſe miracula, quæ à noſtris referuntur, Reſpondeo, impudentiſſimè negari, ſtultum enim eſt credere potius Caluino, & Illyrico de hiſtoriis antiquis, quibus non interfuerunt, quàm Bernardo, Bonauenturæ, Antonino, qui interfuerunt. Præterea, vt ſanctus Auguſtinus reſpondit Paganis negantibus hiſtorias miraculorum noſtrorum lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 18. ſi licet abſque vlla ratione negare facta olim miracula, peribit fides omnium librorum, & tolletur non ſolùm noſtra, ſed etiam omnis alia religio: omnes enim, qui Dij habentur, operibus mirabilibus, à doctis viris conſcriptis, diuinitatem ſuam, ſiue veram, ſiue falſam, mundo perſuaſerunt.

AD SECVNDVM, cùm dicunt eſſe præſtigias Dæmonũ, Reſpõdeo inprimis hanc eſſe veterẽ calumniã, ſic enim Scribę, & Phariſæi loquebantur de miraculis Chriſti, Matt. 12 & Pagani de miraculis martyrũ, quos magos, & necromanticos vocare ſolebant: Et Ariani, Eunomiani, Vigilantiani de miraculis Catholicorum, vt teſtantur Ambroſius in ſer. de SS. Geruaſio, & Prothaſio, Hieronymus contra Vigilantiũ, & Victor lib. 2. de perſequutione Vvandalica. Deinde nullam habet probabilitatem, quòd SS. Martinus, Franciſcus, & alij quidam, qui ſimpliciſſimi erant, magica arte vterẽtur.

SED, inquiunt, iſta miracula euertunt Euangelium. Reſpondeo, verum eſt, ſed Caluini, non Chriſti: vel probent ipſi quod tam audacter affirmant. Nec minus facilè refelluntur illa argumẽta poſtrema, quibus probant miracula non facere certam fidem.

AD PRIMVM reſpõdeo, miracula Antichriſti fore mẽdacia, vt Apoſtolus dixit 2. Theſſ. 2. id eſt, nõ vera & ſolida, ſed apparẽtia, vel mirabilia hominibus: non tamẽ abſoluta miracula, qualia arte Dæmonis fieri poſſunt, id patet ex Apoc. ca. 13 vbi p̃ maximis Antichriſti miraculis ponitur, quòd faciet ignẽ de cœlo deſcẽdere, & vt imago beſtiæ loquatur, hæc autem facillima eſſe Diabolo, palã eſt: At miracula Sanctorũ ſunt illuminationes cœcorũ, curationes claudorũ, excitationes mortuorum: quæ non niſi eius virtute fieri poſſunt, de quo canimus in Pſal. 135. *Qui facit mirabilia magna ſolus.*

AD SECVNDVM dico, miracula Donatiſtarũ, quæ Auguſtinus cõtemnit, non fuiſſe miracula talia, qualia ſanctorum ſunt, ſed occultas quaſdã viſiones tantùm, quas ſine vllo teſte iactabant ſe vidiſſe: qualis fuit viſio Zvvinglij, qui in libro qui inſcribitur ſubſidiũ de Euchariſtia, dicit ſe vidiſſe ſpiritũ, ſed nõ potuiſſe diſcernere, eſſet ne albus, an niger: qualis eſt etiã viſio, quæ narratur in libro, qui inſcribitur querela, vel ſomnium Lutheri, vbi Lutherus narratur apparuiſſe quibuſdã Lutheranis, triſtiq; vultu conqueſtus, quòd tam ſe, quàm doctrinã ſuam diſcipuli ſui breui eſſent deſerturi. Itaq; nõ ſine cauſſa ea miracula S. Auguſtinus vocat fabulas.

QVOD autem Auguſtinus maximi faciat vera miracula, patet ex lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. vbi contra Paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias Sanctorum præcipuè Stephani Protomartyris.

AD id, quod Auguſtinus dicit, Eccleſiã nõ demonſtrari ex miraculis, ſed ex Scripturis, Reſpõdeo, Auguſtinũ cõtrario modo loqui in libro contra epiſtolã fundamenti, cap. 4. & 5. vbi dicit, Eccleſiã demonſtrari ex miraculis, nõ ex Scripturis, immò Scripturas demonſtrari

ex Eccleſia. Ne igitur ſecum pugnet, dicendum eſt, in vtroq; loco eum loqui ex hypotheſi: quia enim Manichæi admittebãt miracula, & negabãt ſcripturas: nam veterem dicebãt eſſe à diabolo, nouam dicebant eſſe totam corruptam à falſariis: Auguſt. in lib. contra epiſtolã fundamenti Manichæorum, ex miraculis demonſtrat Eccleſiã, deinde ex Eccleſia demonſtrat ſcripturam: Sed quia Donatiſtæ credebant ſcripturæ tam veteri, quàm nouæ, & iactabant ſuas viſiones, cõtemnentes miracula Eccleſiæ: ideo Auguſtinus cõtra Donatiſtas alia via procedit, & ex ſcripturis demõſtrat Eccleſiam, deinde per Eccleſiã vult iudicari de miraculis.

EST autem obſeruandum, recte demõſtrari ex miraculis Eccleſiam, & ex Eccleſia miracula, ſed diuerſo genere demonſtrationis: quemadmodũ ex effectu demonſtratur cauſſa, & ex cauſſa effectus: nam ex miraculis demonſtratur Eccleſia, nõ quo ad euidentiam, vel certitudinem rei, ſed quoad euidẽtiam, & certitudinẽ credibilitatis. Cuius rei ratio eſt, quia ante approbationem Eccleſiæ, non eſt euidens, aut certum certitudine fidei de vllo miraculo, quòd ſit verum miraculũ: tamen eſt tale, vt euidenter faciat rem credibilem: Et quidem, quòd non ſit euidens, patet, quia tunc fides eſſet euidens: quod non ſit certum certitudine fidei, patet, quia non conſtat nobis certitudine, cui nõ poſſit ſubeſſe falſum, illam non eſſe illuſionem dæmonis: dæmon enim etſi non poteſt facere verè miracula, tamen poteſt facere apparenter etiam maxima quæque.

CVR ergo (inquies) tenebantur credere Chriſto prædicanti, qui eius miracula videbant? Reſpondeo, quia homo non poteſt ſaluari ſine fide Chriſti: & ideò tenetur accipere eam fidem, vt medium ad ſalutẽ ſuam neceſſarium. Noluit autem Deus obligare homines, vt crederent incredibilia, ſed ſolùm quando per miracula, & ſimilia mouia fides facta eſt credibilis: At ex Eccleſia demonſtratur miraculum, quoad certitudinem rei, quia, quãdo Eccleſia declarat miraculum factum, eſſe verum miraculum, certi ſumus ita eſſe.

AD TERTIVM dico, mendacium eſſe Caluini, q̃ populi coluerint Hieremiam ſacrificiis, diuiniſq; honoribus: nam nullum teſtem adducit huius rei, niſi q̃ in margine ponit (Hieronymus præfatione i Hieremiã) Cæterum, neq; in præfatione Hieronymi in Hieremiã, à ſe tranſlatum, neque in præfatione cõmentariorum Hieremię vlla mẽtio fit huius hiſtoriæ. Præterea extãt alia quædã præfatiuncula in Bibliis Benedicti, Hieremiæ præfixa, ad quã videtur Caluinus reſpexiſſe: ſed ea non eſt Hieronymi, neque in ea fit mentio ſacrificiorũ, diuinorumue honorum: ſed ſolum, quod miracula facta ſint ad ſepulchrum eius. Denique Epiphanius & Iſidorus in vita Hieremiæ, dicunt quidem miracula facta: ſed de ſacrificiis, diuiniſq; honoribus nihil dicunt.

AD QVARTVM reſpondeo, nec cœcum verè, nec verè claudum à Veſpaſiano eſſe curatum: nam, vt ſcribit Cornelius Tacitus libro 4. hiſtoriæ, interrogati Medici, an morbi duorum illorum curabiles eſſent, reſponderunt, eſſe curabiles. *Medici*, inquit, *variè differere, huic non exeſam vibi luminis, & redituram, ſi pellantur obſtantia, illi elapſorem prauum artus, ſi ſalubris vis adhibeatur, poſſe integrari.* Igitur mirum non eſt, ſi morbi curabiles naturaliter, opera diaboli curati fuerint.

ADDE, quod, vt Tertullianus docet in Apologet. cap. 22. credibile eſt, totum illum morbum fuiſſe à diabolo, qui inſidens in oculo vnius, & alterius tibia, impediebat vſum eorum membrorum: idque eo fine, vt videretur ſanare, cum deſineret nocere.

AD POSTREMVM de miraculo Nouatiani reſpondeo, miraculum factum eſſe nõ in confirmationẽ fidei Nouatiani, ſed Catholici baptiſmi: id enim pro miraculo ſcribit Socrates, quod cùm ad Paulum Epiſcopum Nouatianũ veniſſet quidam Iudæus impoſtor, vt ab eo baptizaretur, & apud ſe baptiſmum irrideret, continuò tota ſacri fontis aqua euanuit: At non fuiſſe hoc miraculum Nouatiani erroris, ſed veri baptiſmi, perſpicuum eſt ex eo, quod idem Socrates ſubiungit, cognitum paulò pòſt fuiſſe, eũ Iudæum iam anteà baptizatum ritu Catholico ab Attico Epiſcopo Conſtantinopolitano. Itaque Deus, quia noluit irrideri baptiſmum in Eccleſia ritè ſuſceptũ, non permiſit, impoſtorem Iudæum ab hæretico Epiſcopo iterum baptizari.

CAPVT XV.

NOTA *duodecima.*

DVODECIMA NOTA eſt LVMEN propheticum: ſicut enim Chriſtus Matt. vlt. promittit Eccleſiæ donũ miraculorum, ita etiam Ioël. 2. exponente Petro Act. 2. promittit donũ prophetiæ, quod certè eſt maximum: cùm certum ſit, neminem cognoſcere futura contingentia, excepto Deo. Iſa. 41. *Annunciate quæ ventura ſunt in futuru, & ſciemus, quia Dij eſtis vos.* Et è contrario Deut. 18. ponitur tanquam nota falſæ doctrinę, ſi Propheta prędixerit aliquid, & nõ euenerit.

IAM apud Ethnicos & hæreticos nulla fuerũt vera vaticinia, ſed multa falſa, niſi fortè fierẽt in teſtimoniũ noſtræ fidei, vt fuerũt vaticinia Sybillarum & Balaam. Etſi em̃ Ethnici habuerũt plurima oracula Apollinis, tamen illa, vel per ambages reſpondebãt, quando ſciiicet Apollo non ſciebat reuera, quid eſſet futurũ: vel ea prædicebant, quæ dæmones ipſi facturi erant: vel ea, quæ cœpta erãt fieri, ignorantibus nunciabant tanquã futura: vel demum ea prædicebant, quæ naturales habent cauſſas nobis ignotas, illis autem notas propter maiorem naturæ ſubtilitatem: de qua re vide S. Athanaſium in vita S. Antonij, S. Auguſtinum lib. de diuinatione Dæmonum, & Theodoretum lib. de oraculis.

HÆRETICI quoque, quotieſcunque aliquid prædicere voluerunt, decepti ſunt: id patet de falſis Prophetis in Teſtamento veteri, lib. 3. Reg. cap. 22. Tempore autem noui Teſtamenti fuit olim Montanus, qui Propheta videri volùit cum duabus Prophetiſſis Priſca & Maximilla, & prædixerunt bella, & neſcio quæ alia tunc futura: ſed planè contrarium accidit, vt notat Euſebius lib. 5. hiſtor. cap. 16. & 18.

NOSTRIS temporibus Lutherus, quẽ Lutherani conſtanter Prophetã Germanicum, & Heliam vocant, apud Cochlæum in actis Lutheri, anni M. D. XXV. prædixit fore, vt, ſi ipſe adhuc per duos annos ſuã doctrinam prædicaret: euaneſceret Papa, Cardinales, Epiſcopi, Monachi, Moniales, turres, campanæ. Miſſæ, &c. & tamen prędicauit poſtea non duos, ſed ferè XXII. annos. obiit enim anno M. D. XLVI. & tamen non euanuit Papa, Cardinales, Epiſcopi, Monachi, &c. Ibidem Cochlæus refert de Thoma MVNCERO, qui ſe Gedeonẽ vocabat, & infinitos ruſticos armauerat contra Principes Germaniæ, quòd prædixerit certã victoriam ſuis, & ſe in manica excepturum omnes globos tormentorum bellicorum, & tamen paulò pòſt cæſi ſint ferè omnes ruſtici, & Thomas captus, & ſecuri percuſſus. Idem Cochlæus in actis Lutheri, anni M. D. XXXIII. ſcribit, tam conſtanter aſſeruiſſe Lutheranorũ Prophetas, illo anno futurũ diem vltimi iudicij, & ipſum etiam diem deſignaſſe, vt multi nec arare, nec ſerere voluerint: qui tamen mendaces inuenti ſunt.

AT in Eccleſia Catholica præter Prophetas teſta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

menti veteris,& eos,qui fuerũt primis quingentis annis à Christi aduentu,vt Agabum,de quo in Act.11.& Gregorium Thaumaturgum,de quo Basilius lib.de Spiritu sancto, ca.29. & Antonium,de quo Athanasius in eius vita:& Abbatem Ioannem, de quo August. lib.5. de ciuitate Dei,cap.26.Fuerunt etiã posterioribus seculis,quibus iuxta Lutheranos perierat apud Romanos Ecclesia, veri Prophetæ,& quidem Monachi,ac Romano Pontifici addicti. De sancto Benedicto ita scribit Gregorius lib.2.Dialog.cap.15. *Benedictus*, inquit, *Regem de suis actibus increpauit, atque in paucis sermonibus cuncta,quæ illi erant euentura, prænunciauit, dicens: Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate conquiesce. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus: nouem annis regnans, decimo morieris.* Quæ omnia completa se vidisse, ibidem Gregorius testatur.

De S. Bernardo scribitur in eius vita lib.4. cap.3. eum quatuor hominibus prædixisse conuersionem, tribus de ea nihil cogitantibus, quarto etiam ab ea re alienissimo:quæ omnia,sicut prædixerat,euenerunt. Sed mirabile est prorsus, quod ibidem de nobili quodam viro narratur:nam cùm pro eius conuersione, vt S Bernardus oraret, quidam illius filius peteret:respondit Sanctus: *Ne timeas,ego illum probatum Monachum in hac Claraualle sepeliam.* Quot sunt in hac vna sententia vaticinia? nam & Monachum illum aliquando futurũ,& in ordine monastico vsque ad mortem perseueraturum:& sanctè ac piè diem extremum clausurum: idque ante ipsum Bernardum,& in Claraualle,& ipsius Bernardi manibus sepeliendum:sex vaticinia sunt inter se diuersa: & omnia tamen, nec sine singulari Dei prouidentia, impleta. Sic enim auctor pergit: *Et perfectus*,inquit,*Monachus factus est,& à Patre sancto (sicut ipse prædixerat) in Claraualle sepultus:tanquam enim mori illo absente non posset,quinque mensibus infirmatus, & celeberrimum, immò continuum responsum mortis in seipso habens sustinuit,donec Pater sanctus rediret, qui vt olim promiserat, eum traderet sepulturæ.*

S.Franciscvs (vt scribit in eius vita B.Bonaventura) cùm Christianus exercitus certa die cum Saracenis pugnaturus esset, admonuit Duces, ne eo die pugnarent: sibi enim à Deo reuelatum, victoriam hostibus eo die cessuram;Sed cùm contemnerent Duces B. Francisci monita,cæsi,fusique sunt Christiani inaudita strage. Addi possent multa alia eiusdem generis: ferè enim nulli coluntur in Ecclesia sancti homines, qui simul cum miraculis, non etiam hoc dono claruerint. Sed hæc pauca hoc loco sufficient.

CAPVT XVI.

Nota Decimatertia.

Decimatertia Nota est Confessio aduersariorum:Tanta enim est vis veritatis, vt etiam aduersarios cogat interdum sibi testimonium dare, iuxta illud Deuter.32. *Non enim est Deus noster, vt Dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Iam nusquam inueniũtur Catholici laudasse,aut approbasse doctrinam,aut vitam vllorum Ethnicorum,aut hæreticorũ. Scimus enim, vnam tantùm esse veram fidem, & sine ea nullam esse veram iustitiam. Itaque nos constanter asserimus, errare omnes, qui doctrinam nostram non sequuntur. At non sic de nobis loquuntur Pagani, Iudæi, Turcæ, hæretici.

De Paganis multa testimonia sunt: Plinius II. in epist.ad Traianum,lib.10.epistolarũ, scribit, Christianos omnia vitia detestari,sanctissimeq; viuere,& hoc solum in eis posse reprehendi, quòd nimis facilè pro Deo suo vitam profundant,quódque horis anteluca- A nis surgant ad canendas laudes Christo.

Tertvllianvs in Apologet.cap.1.& 2.testatur, Paganos noluisse discuti causam Christianorum, sed damnari sine discussione, quia sciebant, se in eis nihil mali repertutos,& cap.5.& 6.affirmat,eos Imperatores,qui sunt habiti optimi, fauisse Christianis: vt M.Aurelium,Vespasianum,Antoninum Pium:eos autem persecutiones mouisse, qui sunt habiti pessimi, etiã ab ipsis Gentilibus,vt Neronem,& Domitianum.

Exstat quoq; epistola M.Aurelij Imperatoris in qua testatur,in Germania,cùm per dies quinq; siti laboraret exercitus,& essent Romani circũdati ab incredibili multitudine Germanorũ,vt esset impossibile humanis viribus euadere:tũc se ad Deos patrios cõfugisse,sed frustrà: deinde aliquot milites Christianos, qui erant in exercitu,rogasse,vt etiã ipsi Deũ suũ orarent. B Porro vix illos in genua ad orationẽ procubuisse,cùm statim de cœlo in Romanos quidã iucũdissimus imber descendit:in hostes verò ignis & grãdo permixta:cuius epist.meminit Tertullianus in Apolog.c.5.& in lib.ad Scapulã,& nuper inuẽta est,& impressa in oper.Iustini.

Denique S.Antonium,S.Hilarionem,& S.Martinum fuisse honori & reuerentiæ Paganis, scribunt Athanasius,Hieronymus, & Sulpitius,in eorum vitis.

De Iudæis habemus in primis testimoniũ Iosephi lib.18.antiq.cap.6. vbi affirmat,Christũ plusquàm hominem fuisse,& verè Messiã esse. Philo scripsit librũ insignem de laudibus eorũ Christianorũ,qui sub Marco Euangelista in Ægypto viuebãt: quem librum scriptum de laude Christianorum, non de secta aliqua Iudaica,vt putant Centuriatores Cent.1.lib.2.cap.3.col. 18.testatur Eusebius lib.1.hist.cap.16.Epiphanius hæres.29.Hieronymus de viris illustribus,in Philone.Sozomenus lib.1.cap.12 & Beda prefatione in Marcum.

Mahvmetvs in Alcorano, c.2.docet,Christianos saluari,& cap.4.dicit,Christum maximũ esse Prophetarum,& ipsam Dei animã habere. Testatur quoq; S.Bonauentura,Sultanum Ægypti,licet Mahumetanũ, in summo honore ac reuerẽtia habuisse B.Frãciscum, quem tamen sciebat Christianum & Catholicum esse.

Idem de hæreticis dici põt,nam B.Benedictũ Catholicũ à Rege Totila Ariano summo honore affectũ, vt verum Dei seruum & Prophetã,scribit S.Gregorius lib.2.Dialog.c.15.Et Lvthervs,iam hæreticus existens sic scribit in lib. contra Anabaptistas,qui in odiũ Papæ reiiciunt baptismũ paruulorum.*Nos*,inquit,*fatemur, sub Papatu plurimũ esse boni Christiani, immò omne bonum Christianũ,atque etiã illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur,in Papatu veram esse scripturam sacram,verum baptismum,verum sacramentum altaris,veras claues ad remissionẽ peccatorũ,verum prædicandi officium,verum Catechismum,vt sunt,oratio Dominica,decem præcepta,articuli fidei. Dico insuper,sub Papatu veram Christianitatẽ, immo verum nucleum Christianitatis esse.* Hæc ibi,vbi si nobis nucleum tribuit, certè sibi nihil seruat, nisi cortices vel putamina.

Calvinvs instit. cap.10.§.17. vocat Bernardum pium scriptorem. At certè Baptista fuit Bernardus, & nemo est pius sine vera fide. Philippvs in Apolog. art.5.& 27. Confess. Augustanæ, vocat S.Bernardum, Dominicum,& Franciscũ, quod idem facit Lutherus, in lib.de abroganda Missa,prope finem.Item,vt scribit Cochlæus in actis Lutheri,anni M.D.XXXI.cùm post multa prælia inter Catholicos & hæreticos Heluetios pax cõponeretur,in 1.art.Concordiæ hæretici scribebant, se velle deinceps dimittere confœderatos suos quietos circa veram, indubitatam,& Catholicam fidẽ suam: Catholici autem scribebant, se velle dimittere confœderatos suos quietos circa fidem eorum: nihil verò addebant de vera, indubitata, vel Catholica.

CAPVT

CAPVT XVII.

Nota decimaquarta.

Decimaqvarta Nota est Infelix exitus, seu finis eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Etsi enim Deus punit suos,& flagellat,tamen tandem proiicit virgam in ignem. Deuteron.32. *Laudate Gentes populum eius,quia sanguinem seruorum suorum vlciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum.* De misero fine Pharaonis, primi persecutoris Ecclesiæ,legimus Exod.14. de Dathan,& Abiron primis schismaticis legimus Numeri 16. de Iesabel, 4.Reg.9.

De Antiocho, 2.Machab.9. de Pilato, quòd seipsum interfecerit,scribit Eusebius lib.2. hist.cap.7. & vltimo,refert breuiter eladem Iudæorum,quam Iosephus latè prosequitur in libro de bello Iudaico.

De Herode Ascalonita, qui obiit scatens vermibus, cùm prius occidisset vxorem,& filios,& seipsum occidere voluisset, scribit Iosephus lib.17. antiquitatum, cap.9.

De Herode Tetrarcha,quòd amisso regno, in exilium relegatus perpetuum miserrimè vixerit scribit idem Iosephus lib.18.cap.14. de filia Herodiadis, vide Nicephorum lib.1.cap.20.

De Herode Agrippa, vide Act.12. Neronem, Domitianum,& cæteros Imperatores,qui Christianos persecuti sunt, omnes vel à seipsis, vel ab aliis crudeliter necatos,vel certè miserè periisse, cõstat ex Chronicis & historiis omnibus:nam Traianus horrẽda paralysi,& simul hydropisi extinctus est: Diocletianus Imperium deposuit præ dolore, quòd Christianos delere nõ posset:Galerius, Maximinianus, & Maximinus tam horrendis doloribus correpti sunt,vt etiam Medici Ethnici dicerẽt,diuinam esse plagam. Vide Eusebiũ in Chronico,& lib.8.hist.cap.vlt.& lib.9.cap.vltimo. C

Veniamvs ad Hæresiarchas & Apostatas. Simon Magvs cùm volare vellet, orationibus beati Petri deiectus, tibias fregit,& paulò post cum summa ignominia obiit. Egesippus libro 3.cap.2. de excidio Hierosolym.& Arnobius lib.2. contra Gentes.

Excoriatvs est à Rege Persarum Manichæus viuus, non ob fidem, sed quia filium Regis curaturus occidit: Epiphanius hæres.66.

Montanvs, Theodotus,& Prophetissæ eorum laqueis seipsos necauerunt. Eusebius lib.5.histo.cap. 16. Donatistæ quidam cùm canibus Eucharistiã proiicerent,ab iisdem canibus lacerati sunt: Optatus lib.2. contra Parmenianum.

Arivs cùm in Ecclesiam intrare vellet, subito motu alui ad latrinas publicas accessit, & simul cum excrementis intestina omnia & animam effudit: Testis Athanasius oratione prima cõtra Arianos,& Ruffinus lib.10.histor.cap.13.

Ivlianvs Apostata diuinitus occisus, communi D etiam caruit sepultura:nam à terra sponte aperta, absorptum scribit Gregorius Nazianzenus oratione in Athanasium, circa finem.

Valens Arianus, qui Iuliano in persecutione Christianorum successit, viuus à Gothis etiam Arianis crematus est: Ruffinus lib.11.histor.cap.13.

Nestorivs lingua impia à vermibus consumpta, miserrimè interiit:Euagrius lib.1.histor.cap.7.

Hvnericvs Rex VVandalorum Arianus, & persecutor Ecclesiæ,vermibus toto corpore scatens, consumptus est: Victor lib.3. extremo.

Anastasivs Imperator, fautor hæreticorum A Eutychianorum, fulmine ictus interiit, vt scribunt Cedrenus, Zonaras,& Paulus Diaconus in eius vita tempore Leonis Iconomachi, pestilentia consequuta, combustionem imaginum in foro Constantinopolitano,trecenta millia hominum sustulit Constantinopoli. Vide Chronicum Matthæi Palmerij anno DCC.XLI. de Constantino Copronymo: Vide Paulum Diaconum.

Lvthervs morte repentina sublatus est: nam cùm vesperi opiparam cœnam sumpsisset lætus,& sanus,& facetiis suis omnes ad risum prouocasset,eadẽ nocte mortuus est:Vide Cochlæum in vita Lutheri.

Zvvinglivs in bello contra Catholicos trucidatus est,& paulò pòst Basileæ frater eius spiritualis Oecolampadivs, cùm vesperi sanus cubitum iuisset, manè inuentus est ab vxore mortuus in lecto: Auctor Cochlæus in actis Lutheri anno M.D.XXXI.

Andræam Carolstadium à dæmone interfectũ, B Ministri Basileenses scribunt in epistola, quam ediderunt de morte Carolstadij.

Ioannes Calvinvs vermibus consumptus expirauit, vt Antiochus, Herodes, Maximinus,& Hunericus, testatur Hieronymus Bolsecus in eius vita. Qui etiam adit,eum,dæmonibus inuocatis, blasphemantem & execrantem obiisse.

CAPVT XVIII.

Nota decimaquinta.

Vltima Nota est Felicitas temporalis, diuinitus iis collata,qui Ecclesiam defenderunt: nunquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserut,quin facillimè de hostibus triumpharent. Notæ sunt in primis victoriæ in Testamento veteri Abrahæ, Mosis, Iosuæ,Gedeonis,Samuelis,Dauidis,Ezechiæ,Iosiæ, Machabæorum. In Testamento nouo Constantinvs, qui primus publicè ex Imperatoribus Ecclesiam defendit,eo ferè modo Maxentium vicit,quo Moses Pharaonem. Vide Eusebium lib. 9.histo.cap.9.de eo sic ait Augustinus lib.5.de ciuitate Dei,cap.25. *Constantinum Imperatorem non supplicantem dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus,quanta optare nullus auderet: Vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit,& defendit,in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit,in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est: grandæuus ægritudine & senectute defunctus est: filios imperantes reliquit.*

De Theodosio seniore scribit idem Augustinus ibidem, cap.26. ei, quòd verè pius & Catholicus esset,adeò prosperè omnia successisse,vt in præliis hostium tela in auctores,Deo agente,retorquerẽtur. Addit Theodoretus lib.5.hist.cap.24.sanctos Ioannem & Philippum Apostolos apparuisse in equis albis in eodem prælio pro Theodosio Imperatore pugnantes.

De Honorio etiam planè Catholico, & Romano Pontifici addictissimo,vt patet ex eius epistolis ad Bonifacium Papam,scribit Augustinus lib.5. de ciuitate Dei, cap.23. ita Deum pro illo pugnasse, vt vno prælio multò amplius, quàm centum millia Gothorũ prosternerentur,& Rex ipse Radagaisus cum filiis caperetur,& occideretur, ex Romanis ne vno quidem vulnerato, nedum extincto.

De Theodosio iuniore scribit Socrates lib.7. histor. cap.18. exercitu eius pugnante cum Barbaris, & ipso interim in vrbe precibus apud Deum vacante, circiter centum millia Saracenorum ab Angelis acta in Euphratem, miserrimè periisse.

Ivstin

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVSTINIANVS senior, donec Catholicus fuit, A felicissimè imperauit, ita vt Italiam, Africam, aliásque multas prouincias Romano Imperio restituerit, vt patet ex Euagrio lib. 4. histor. cap. 16. & sequentibus. At, vbi hæreticus factus est, & edictum proponere voluit de sua hæresi recipienda, mox repentina morte sublatus est, & Ecclesiam magno metu liberauit, vt idem Euagrius scribit lib. 4. cap. vltimo.

HERACLIVS quoque, vt ex Ioanne Zonara, aliisque historicis cognosci potest, dum Catholicus esset, præclarissimam victoriam de Persis reportauit, & crucem Domini recepit, quando res Romanæ desperatæ omnino esse videbantur: At cùm in hæresim incidit Monothelitarum, omnia illi infeliciter successerunt, & ipse nouo atque inaudito morbi genere extinctus est.

CONSTAT item ex Græcorum historiis, Imperatores Orientis ab eo tempore, quo propter dissidium circa imagines se ab Ecclesia Romana separauerunt, semper indies deterius se habuisse, donec tandem Imperium penitus amiserunt. In Occidente verò ex Latinorum historiis manifestè colligitur, semper Imperatores magis, vel minus floruisse, vt magis vel minus Romanæ Ecclesiæ addicti fuerunt.

TEMPORE Vrbani II. ad annum Domini M. XCVIII. Christiani in bello sacro à Papa indicto pro recuperatione Hierosolymæ, cùm essent Antiochiæ in summa desperatione, eò quòd propè adesset infinitus exercitus Turcarum & Persarum, & ipsi pauci essent & diuturna fame propè enecti, ita vt etiam viri fortissimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, nisi paucissimos, ita vt præcipuus Princeps Godefredus equo commodato veteretur, & multi Principes in Asinis equitare cogerentur. Tandem Deus reuelauit, vbi esset lancea, & ea prælata, in bello victoriam dedit, ita vt occiderint centum millia Turcarum, & ex ipsis vix quatuor millia ceciderint: Cecidit etiam ros diuinitùs in illos, quæ animis & corporibus vires addidit: Denique apparuerunt tres viri sancti pro illis de cœlo pugnantes. Vide Paulum Æmilium libro 4. Gulielmum Tyrium lib. 6. prope finem, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem.

TEMPORE Innocentij III. in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæsa sunt vno prælio centum millia Albigensium hæreticorum, vt scribit Æmilius lib. 6. historiæ Francorum.

B NOSTRIS temporibus anno M. D. XXXI. quinque prælia commiserunt pro fide Catholici Heluetij cum hæreticis Heluetiis, & semper Catholici vicerunt, cùm tamen essent numero & armis multò inferiores: vide Ioannem Cochlæum in actis Lutheri, anni M. D. XXXI.

CAROLVS V. miraculo diuino victoriam retulit de Lutheranis anno M. D. XLVII.

IN Gallia quoque & Belgio multas victorias Catholici de hæreticis, non sine miraculo, reportarunt: immò vix vnquam fuerunt hæretici superiores, quando iusto prælio dimicatum est. Atque hæc de notis Ecclesiæ, & vniuersa hac disputatione pro institutæ breuitate dicta sint.

Finis quartæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

QVINTA CONTROVERSIA GENERALIS

DE MEMBRIS ECCLESIÆ MILITANTIS.

TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Clericis.

PRAEFATIO.

CAP. I. De nomine Clerici & Laici.
II. Proponitur quæstio de institutione Ministrorum Ecclesiæ.
III. Non pertinere ad populum ius ordinandi Pastores siue Ministros.
IIII. Non esse populi, sed Episcoporum vocare Ministros.
V. Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.
VI. Non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari.
VII. Ius eligendi Pontificem, cæteróque Ecclesiæ Ministros, non conuenire populo iure diuino.
VIII. Electionem Episcoporum, non pertinere iure diuino ad Clerum, sed ad summum Pontificem.
IX. Rationem eligendi summum Pontificem: per solos Cardinales, esse omnium optimam.
X. Ad quos electio summi Pontificis pertineret, si Cardinales nulli essent, &c.
XI. De numero ordinum Ecclesiasticorum.
XII. De antiquitate Ordinum.
XIII. De officiis Ministrorum.
XIIII. De distinctione Episcopi & Presbyteri.
XV. Soluuntur obiectiones.
XVI. De Cardinalibus.
XVII. De Chorepiscopis.
XVIII. De cœlibatu Sacerdotum: sitne iure diuino annexus sacris ordinibus cœlibatus, an non.
XIX. Cœlibatum iure Apostolico rectissimè annexum ordinibus sacris.
XX. Soluuntur argumenta Caluini.
XXI. Soluuntur argumenta Philippi.
XXII. Soluuntur argumenta Magdeburgensium.
XXIII. De bigamia.
XXIV. Soluuntur obiectiones Lutheri.
XXV. De decimis.
DVBIVM I. An præceptum de soluendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.
II. An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis diuitibus.
III. An excusari possint à peccato, qui nullas decimas soluunt, vbi non est consuetudo soluendi.
IV. Qua ratione ostendi possit, iustam esse determinationem Ecclesiæ, quòd Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.
CAP. XXVI. De possessionibus, quæ dono Laicorum possidentur à Clericis.
XXVII. De donis secularibus.
XXVIII. An Clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

LIBER SECVNDVS.

De Monachis.

PRAEFATIO.

CAP. I. De nomine Monastices.
II. De natura siue definitione religionis.
III. De variis ordinibus religiosorum.
IIII. De confirmatione religionum.
V. De origine religionum.
VI. Mendacia deteguntur, & calumniæ refutantur.
VII. Quid sit Consilium perfectionis?
VIII. Ponuntur variæ sententiæ de Consiliis.
IX. Asseruntur Consilia Euangelica testimoniis Scripturæ.
X. Idem asseritur exemplis.

XI. Idem asseritur testimonijs Patrum.
XII. Idem confirmatur naturali ratione.
XIII. Soluuntur obiectiones.
XIIII. Explicatur nomen & definitio voti.
XV. Explicatur status quæstionis.
XVI. Omne quod fit ex voto, esse cultum Dei.
XVII. Non fuisse Iudæorum proprium vota facere, sed cum Christianis id etiam esse commune.
XVIII. Soluuntur obiectiones.
XIX. Non esse propriè votum promissionem, quæ fit in Baptismo.
XX. Paupertatem voluntariam rectè Deo voueri.
XXI. De voto obedientiæ.
XXII. Asseritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ primo: Quomodo fiet istud, &c.
XXIII. Idem asseritur ex illis verbis Matthæi decimo nono: Sunt eunuchi, qui se castrauerunt, &c.
XXIV. Idem asseritur ex verbis Apostoli primæ ad Timotheum quinto: Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.
XXV. Idem asseritur ex Concilijs.
XXVI. Idem asseritur ex responsis Pontificum & Imperatorum.
XXVII. Idem asseritur testimonio Patrum.
XXVIII. Idem asseritur ratione.
XXIX. Soluitur obiectio prima aduersariorum.
XXX. Soluitur secunda obiectio.
XXXI. Soluitur tertia obiectio.
XXXII. Soluitur quarta obiectio ex ratione naturali.
XXXIII. Soluitur obiectio quinta ex Concilijs.
XXXIV. Soluitur obiectio sexta ex Patribus.
XXXV. Quòd iuniores vouere possint.
XXXVI. Licere filijs ingredi Religionem parentibus inuitis.
XXXVII. Licere coniugatis ex consensu vouere continentiam.
XXXVIII. Per vota solennia solui Matrimonium ratum non consummatum.
XXXIX. De Eremitis.
XL. De habitu & tonsura Monachorum.
XLI. Licere Monachis manibus laborare.
XLII. Non teneri Monachos ad laborem manuum.
XLIII. Licitum esse Monachis viuere ex bonis patrimonialibus in communi.
XLIV. Licitum esse Monachis viuere ex rebus sponte oblatis & donatis.
XLV. Licere Monachis ex mendicatione viuere.
XLVI. Soluuntur obiectiones.

LIBER TERTIVS.

De Laicis, siue Secularibus.

CAP. I. Ordo totius Disputationis.
II. Proponitur prima quæstio: An politica potestas sit bona, & Christianis licita.
III. Ex Scripturis asseritur politicus Magistratus.
IIII. Idem asseritur exemplis Sanctorum.
V. Idem asseritur ex fine principatus.
VI. Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.
VII. Idem asseritur ex antiquitate.
VIII. Principatum siue dominium in impijs esse posse.
IX. Proponitur quæstio de potestate magistratus.
X. Licere Christiano Principi leges condere.
XI. Legem ciuilem non minus obligare in conscientia, quàm legem diuinam.
XII. Iudicia publica exercere non esse illicitum Christianis.
XIII. Licere Christiano magistratui gladio punire perturbatores Reipublicæ.
XIIII. Licere Christianis aliquando bella gerere.
XV. Quod sint, & quæ iusti belli conditiones.
XVI. Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.
XVII. Ad magistratum non pertinere iudicium de Religione.
XVIII. Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.
XIX. Non posse consuliari Catholicos cum hæreticis.
XX. Libros hæreticorum abolendos esse.
XXI. Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos temporalibus pœnis, & etiam morte mulctari.
XXII. Soluuntur obiectiones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRÆFATIO

IN LIBROS TRES DE MEMBRIS ECCLESIAE MILITANTIS.

ECCLESIA Catholica, optime Lector, uni trinóque Deo militãs, atque, ut Scripturæ loquũtur, terribilis, uelut castrorũ acies ordinata, tribus potissimum ordinibus militũ, Christo auctore, distinguitur. Aly siquidẽ in hoc diuino exercitu Clerici, aly Laici dicuntur. Quidã etiã sunt, tũ ex Clericis, tum ex Laicis, qui certis symbolis ac functione ab utrisque distincti, tertiũ ordinẽ faciunt, ac Regulares, siue Monachi nominãtur.

ORDO primus ac nobilissimus Clericorũ uel Duces habet, uel Ducũ ipsorũ famulos & administros, licet enim Imperator Ecclesiæ primus ac summus, Christus ipse sit, tamen quod nõ solum in terris, sed etiã in cœlis, & apud inferos magnos exercitus habeat, quódque solis cœlestibus præsentiã suã, ut par est, aspectabilem præbeat, Vicarium Imperatorem, ac Ducem exercitui, qui est in terris, Apostolum Petrum: eiúsque successores summo cum imperio & potestate præfecit. Ergo Romanus Pontifex hæres Apostolorum Principis, castra cœlestia in terris ducit, Christumque ipsum nobis mortalibus, quodammodo repræsentat.

PROXIMI sunt Episcopi, qui Tribunorũ militariũ locum sortiti, Imperant etiam ipsi, non totis castris, sed agmini quisque suo. Siquidem in partem sollicitudinis, ut nostri loquuntur, uocati sunt, non in plenitudinem potestatis. Sub his Presbyteri, quos Parochos dicimus, quasi quidam Centuriones singulis cohortibus præsunt, Diaconi, Subdiaconi, Lectores atque Administri cæteri, uel signa atque aquilas gerunt, uel tubis, ac tympanis accendunt ad prælium, uel huc atque illuc celeriter discurrentes, mandata Imperatoris ac Ducum ad milites perferunt.

PORRO Laici, hoc est, populus ipse fidelis, longè lateque toto campo diffusus, atque aduersus Diabolum sub Christi signis in acie constitutus, quasi quadratũ agmen efficit, atque stationarias legiones. Omnes enim in Baptismo ad Christi militiam nomen dederunt, eiúsque charactere insigniti, Sacramentum perceperunt. Omnes per sacram Confirmationem ad prælium inuncti, crucis signo muniti, atque armis cœlestibus donati, instructique sunt. Denique, omnes de mensa Domini opulentissimo commeatu, amplissimaque mercedis pignore in Eucharistia percepto, bellum æternum Diabolo, atque omnibus eius copys indixerunt.

IAM uero Regulares ac Monachi, neque uno in loco degunt, neque ijsdem muneribus distinẽtur, sed aly in montibus & turribus quasi uigiles quidã perpetuo excubant, & clamore prope assiduo hostes exterrent: aly tanquam deuoti milites ante ipsam aciem longe progrediuntur, castráque hostilia audacter infestant, quidã etiam sunt, quos Anachoretas nominare solemus, qui diuina quadam uirtute præditi seorsim à cæteris in aperto campo, locisque desertis ad singulare certamen hostem prouocant, nec raro eundem Christi ope gloriose prosternunt.

HAEC igitur est Ecclesia Dei uiui, hæc sunt castra Sanctorum, tribus militũ ordinibus ab ipsa Dei sapiẽtia diuino plane consilio disposita atque distincta, quæ quidem licet aduersus omnes hostiles acies insuperabilia atque inuicta consistant, neque ullam siue humanam, siue diabolicam uim sub omnipotentis Imperatoris præsidio pertimescant: non tamen Satanas sibi ipse deest, circuit, quærit, obseruat, insidiatur, nullam nocendi elabi sinit oportunitatem: non potest ille Dei exercitum profligare, conatur tamen: non sperat victoriam, at non desinit lacessere: non fundet unquam Christi copias, nec delebit, at confundere & perturbare nouis ac uarijs stratagematum formis, & libris, & sermonibus hæreticorum, non cessat. Hinc enim hæretici huius temporis plane omnes Clericos cum Laicis ita confundunt, ut ne nomen quidem Clericorum (de quare paulo post agemus) superesse patiantur.

DESIGNANT illi quidem certos homines, quibus docẽdi munus, Sacramentorúmque administrationem permittunt, quos etiã Ecclesiæ Ministros uocant: At eos nec populis cũ potestate præesse, nec legibus cõtinentiæ astringi, nec à tribunalibus politicis liberos esse uolũt: Sed Laicorũ more iugera conubia, filios procreare, seculi huius negotia exercere, ad forũ & iudicia pertrahi, inuitis etiã summis Antistitibus iubent. Nam de consecratione atque unctione Pontificũ, de tiaris, infulis pedis, de palliis, tunicisque sacratis, de corona capillorum, de reliquo apparatu, qui ad officium exornandum Ministrorum Dei, atque ad ornatũ Ecclesiasticum à cultu prophano distinguendum pertinet, nihil commemorare necesse est. Hæc enim omnia adeo confidenter aspernantur, ac de medio tollunt hæretici, ac si ea certissimis rationibus, cùm ne probabiles quidem attulerint, superstitionem redolere Iudaicam

Iudaicam demonstrassent. Monachos autem in uniuersum omnes, siue Anachoretæ, siue Cœnobitæ illi sint, nec minus omnia Monastica instituta, ritus, uota, consuetudines, uestes, functiones, & ipsa etiam uocabula execrantur. Neque aliud esse uult Caluinus, libro quarto institutionum, capite decimo tertio, Monasteria Cœnobitarum, nisi lupanaria sceleratorum, uel conuenticula schismaticorum: Anachoretas autem, Magdeburgenses Centuriatores centuria quarta, capite sexto & decimo, monstra quædam humana, uel ursos potius, ac Mysantropos appellandos censuerunt.

SOLI restant Laici, quibus etsi mirum in modum adulentur Lutherani, ut ea ratione maior Clericis, ac Monachis constetur inuidia, uerumtamen adsunt Anabaptistæ, qui nec Laicis parcunt, dum iurisdictione magistratus, magistratibus urbes, urbibus genus humanum spoliant, atque ad eam formam regimen uniuersum reuocant, quæ non modò Reipublicæ ipsorum, sed ipsi etiam generi humano, si passim usu recipiatur, extremam ruinam, atque exitium possit asserre. Sed enim haud scio, plúsne Laicis Anabaptistæ noceant uexando, ac detrahendo, an cumulando, & blandiendo Lutherani. Detrahunt illi populo Christiano politicam potestatem, sine qua salus Reipublicæ terrenæ in apertum discrimen interitúmque uocatur: Augent contrà Lutherani eundem populum etiam Ecclesiastica potestate, ut nimirum ducantur Pastores ab ouibus, & imperent Imperatoribus milites, atque interim pereat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animæ, quarum salutem propria uita, & sanguine Dei Filius emerat.

QVAE cum ita sint, ad omnes pertinet, qui in Ecclesia Catholica Doctoris munere funguntur, impijs hæreticorum conatibus uel Satanæ potius consilijs, & furori occurrere, & omnes Ecclesiæ partes, omnia membra, omnes ordines pro uiribus protegere, ac tueri: à nobis verò non modò caritas Christiana, & onus à maioribus impositum flagitat, sed etiam cogit ordo disputationum, ut ad eas controuersias explicandas aggrediamur, quæ sunt de tribus illis Ecclesiæ partibus, id est, Clericis, Laicis, Monachis, ab hæreticis huius temporis excitatæ. Quando enim pro capite militantis Ecclesiæ, proque ipsa Ecclesia, tum in Concilijs congregata, tum etiam diffusa toto orbe terrarum, pro nostrarum uirium tenuitate pugnauerimus. Illud unum est reliquum, ut pro membris eiusdem Ecclesiæ, pro nostra uirili parte dimicemus, & Christo duce, atque imperatore, omnia hostium tela clypeo ueritatis, & gladio uerbi Dei discutiamus.

LIBER PRIMVS DE CLERICIS.

ORDO DISPVTATIONIS.

EGITVR disputatio de Clericis (nam ab ea exordiendum esse, cum antiquitatis, tum etiam dignitatis ordo nos admonet) octo partibus cõtinetur. PRIMVM enim, de ipso nomine Clericorum differendum erit. DEINDE, de uocatione, siue electione ad sacrum Ministerium. TERTIO, de distinctione, numero & officio Ministrorum. QVARTO, de cælibatu hominum sacratorum, QVINTO, de solemnibus præcibus, & laudibus, certis horis, certóque ordine concinendis. SEXTO, de Ecclesiastica tonsura, uel rasura capillorum. SEPTIMO, de possessione temporalium bonorum, siue politico, siue Ecclesiastico iure acquisitorum. OCTAVO, de exceptione Clericorum à tribunalium ciuilium potestate. Nihil autem de Sacramento Ordinis, nihil item de Ecclesiastica iurisdictione hoc loco dicendum erit, quod ea partim ad quæstiones de Sacramentis, partim ad quæstiones de Pontifice & Concilijs pertinere uideantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT PRIMVM

De nomine Clerici & Laici.

QVID HAEC NOMINA CLERICI atque laici sibi velint, nemini dubium esse puto: tametsi enim Græcam originẽ habeãt, tamẽ trita sunt, ac peruulgata. Quis enim ignorat idẽ esse λαὸν Græcis, quod populum Latinis? Idem illis κλῆρον, quod sortẽ, siue hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebeij, ac populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ demãdata est, Clerici autẽ quasi Domini sors, & hæreditas, qui diuino cultui cõsecrati, procurãdæ religionis, ac rerum sacrarum, Deo ipso iubẽte, prouidẽtiam, ac sollicitudinem susceperunt: *Clericus*, inquit, S. Hieronymus in ep. ad Nepot. *interpretetur primò vocabulũ suũ, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur: si enim κλῆρος Græcè, sors Latinè appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors id est, pars Clericorũ est.* Cur autẽ hæreditas sortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet, q̃ hæreditas in plures sorte plerũque diuidatur, vnde est illud Prophetæ Psal. 77. *Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.*

ACCEDIT quod licet ad vnũ aliquẽ hæreditas tota perueniat, Id tamẽ nõ electione, sed sorte fit, nascuntur enim vt plurimũ, nõ fiũt hæredes. quis autẽ laborauit, quis operã dedit, vt huius potius quã illius filius & hæres nasceretur? Atque huc Apostolus Paulus, Chrysteste, respexit cùm ait, scribẽs ad Colos. *Dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorũ.* Et rursus ad Eph. *In quo nos sorte vocati sumus.* Nõ quod (vt Lutherani volũt) æterna beatitudo nullis meritis acquiratur, sed quod ad gratiã & adoptionẽ filiorũ Dei sine vllo opere nostro vocemur. Fallũtur enim Pelagiani, qui priores partes homini, posteriores verò Deo tribuũt in conuersione ac pœnitẽtia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur, si nos ipsi Deũ vllo nostro vel opere vel conatu præueniam⁹.

NEMO igitur gratiam inuocat, nisi prævẽtus à gratia, nemo eligit Deũ, nisi prius electus à Deo, nemo diligit, nisi prius dilectus, auersos ille conuertit, errantes reuocat, inuenitur à non quærentibus, palã apparet non interrogantibus. quia tamen quod nobis sors est, Deo prouidentia & prædestinatio est, propterea sapienter Apostolus simul iungit vtrumque, cùm ait: *In quo nos sorte vocati sumus prædestinati secundum propositum voluntatis eius.* Sed de his hactenus.

HABEMVS igitur quid Clericorum ac laicorũ nomẽ significet. Hinc autẽ prima inter nos, & hæreticos quæstio nascitur, recte ne an secus quidã inter Christianos Clerici, quidã laici nominẽtur. Lutherani enim & Caluinistæ, tametsi minimè negãt, quod ad rẽ attinet, ministerium verbi & Sacramentorum non ex æquo ad omnes pertinere, & habẽt ipsi quoque suos quosdã ministros & pastores, siue (vt ipsi loquuntur) superintẽdentes, quibus totam ferè religionis suæ curam permittũt: tamen quòd eorum cõtentiones, & schismata ab odio Clericorum & Laicorum fauore initiũ duxerint, & vocabulum Cleri non obscurè excellentiam quandam ac dignitatem præ se ferre videatur, nullo modo ferunt, vt Ministri Ecclesiastici Clerici: cæteri laici appellentur.

ITAQVE LVTHERVS in lib. illo planè tartareo de abroganda Missa priuata par. 1. tractãs illud D. Petri, nõ dominantes in cleris, *Quod*, inquit, *nostra translatio habet, non dominantes in Cleris, interpretis incuria fuit, quæ fecit vt Clerum hoc loco intelligerent, quos nunc à laicis distreuit impia hominum traditio.* Et infrà, *Hoc dixisse contenti sumus, Christianum populum esse simplicem, in quo prorsus nulla secta, nulla differẽtia personarũ nullus clericus, nullus laicus, nullus vnctus, nullus rasus, nulli⁹ monach⁹ esse debeat.* Et CALVINVS in 4. li. suæ instit. c. 4 §. 9. *Hæc*, inquit, *appellatio aut errore, aut certè ex praua affectione nata est, cùm tota Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini à Petro dicatur.* Et in cõment. c. 5. prioris epist. B. Petri, *Vtinã*, inquit, *nunquam Patribus venisset in mentem, vt hac voce vterentur.* Hæc illi: à quibus ego libenter quærerem, quo tempore, quo loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent.

SI enim paucis antè annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambitioso atque indocto artifice vocabulorum fabricatam esse hãc vocem demonstrare possent Lutherani, possemus & nos vicissim facilè credere, ex errore, aut prauo affectu, aut etiã impia traditione natam esse: sin autẽ ex diuinis literis deprompta hæc appellatio, in ore omnium Conciliorum, omnium Patrum, totius Ecclesiæ, orbis terrarum vniuersi, omnibus ætatibus, ac seculis fuit, quis poterit satis hominum istorum audaciam impudentiamque mirari?

ET quidem si de Conciliorũ decretis, & SS. Patrum voluminibus agitur, non tã quærendum est, vbi Clericorum & laicorũ nomen & distinctio habeatur, quàm vbi non habeatur. ita passim in singulis propè paginis tũ Patrum, tum Conciliorum veterum appellatio illa occurrit, quam ex errore, aut prauo affectu, vel impia traditione natam esse Lutherus & Caluinus affirmant.

PRODEAT ex vetustis scriptoribus TERTVLLIANVS, qui non modò antiquissimus sed etiam doctissimus fuit. Is igitur in lib. de Monogamia hoc modo loquitur: *Cùm extollimur*, inquit, *& inflamur aduersus Clerum, sunt vnum omnes sumus, sunt omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo & Patri fecit: cùm ad perequationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus insulas, & impares sumus.* Et infrà, *Laicis verò quia Monogamia non conuenit, cætera quoque aliena sunt.* Quid potuit clarius aduersus Lutherum & Caluinum Tertullianus dicere, quàm arrogantes ac superbos esse laicos, qui extolluntur, atque inflantur aduersus Clericos? Sed fortasse singulorum hominum testimonium sine temeritate contemnetur.

PRODEAT igitur, non ex hominibus singulis, sed ex cetibus hominũ, Cõciliũ I. NICAENVM, œcumenicum, vetustissimum, frequentissimum, celeberrimũ, cuius sæ auctoritas tanta semper apud omnes veteres fuit, vt ab Eusebio li. 5. de vita Cõstantini, & Augli. li. de Baptismo. c. 18. orbis terræ Concilium appellentur: ab Athanasio in ep. ad Episcop. Africæ, & Leone epist. ad Anatolũ, cum oraculis Spiritus sancti: à Gregorio verò li. 1. ep. 24. cui ipsi Euangelio conferatur: in ea igitur rata Synodo, quã neq; error, neq; prauus affect⁹ multò etiã minus impietatis pollutus reprehẽdere, nisi vitiorum eorundem Ecclesiam totã, & orbem terræ vniuersum reprehendamus: in ea, inquam, Synodo appellatio Clericorũ in singulis ferè canonibus inculcatur. Sic habet Canõ primus: *Si quis in agritudinẽ, vel à Medicis sectus, vel à Barbaris castratus est, placuit vt iste permaneat in Clero: si quis autẽ sanus seipsum abscidit, hic etiamsi est in Clero, cessare debet, & ex hoc nullã talem oportet ordinare.* In II. verò canone III. VIII. in XVII. in XVIII. & XIX. nihil ferè tractatur aliud, quàm de ordinationibus Clericorũ, quod idem in omnibus omnino Conciliis passim occurrit.

QVID quòd in ipsis etiã Apostolorũ canonibus à S. Clemente descriptis, distinctio, & nomen Clericorum & laicorum non semel legitur? Canon. XII. *Si quis cum damnato Clerico, vt cum Clerico, orauerit dãnetur.* Cã. XIII. *Si quis Clericus aut laicus à communione suspensus, &c.* Can. XV. *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum relinquens propriam parochiam pergat ad aliam, hunc vlterius ministrare non patimur, præsertim si vocatus ab Episcopo redire contempserit, veruntamen tanquam laicus ibi communicet.*

QVID hic Caluinus, & Lutherus dicent? ignorabãt Patres Nicæni, ignorabat Clemens Pontifex, ignorabant Apostoli Christianum populum simplicem esse debere, vt nullus in eo Clericus, nullus sit laicus? An potius impia traditione, errore, prauóque affectu Ecclesiæ Ministris eiusmodi nomen indiderunt?

AT, inquiunt, non multũ nos laboramus quid homines dicant, iamdudũ enim valere iussimus verba hominum. Verbũ Dei proferatur ad medium, si controuersia finiẽda est. Videamus igitur quid habeat verbũ Dei, quanquã opus non esset, cùm de re constet, magnopere de nõmine litigare. Apud Hieremiam c. 12. ita Spiritus sanctus loquitur: *Clerici eorum non proderunt eis.*

AC ne fortè de istis ipsis verbis Dei litigandum sit, profero testes omni exceptione maiores. Origenem, Epiphanium, Hieronymũ, qui non modò Scripturarum diligentissimi tractatores fuerunt, sed etiam penè soli inter omnes Ecclesiæ Patres Hebraicæ linguæ, qua Hieremiæ volumen scriptum esse constat, scientiã habuerũt. Sic igitur ORIGENES hom. 7. in Hier. exponit hæc verba, Cleri eorũ nõ proderunt eis. *Hæc*, inquit, *ante me alij exposuerunt, & quia non improbo interpretationẽ eorũ, consentiens eandem profero: Nos qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatu vobis ordine præsidemus, in tantum vt quidam de minori gradu ad hunc locum cupiãt peruenire, nosse debetis, non statim in eo esse saluandos, quia Clerici sumus, multi enim & Presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperiuntur.*

S. autem EPIPHANIVS ad initium eius epistolæ, quam ad Ioannẽ Episcopum Hierosolymæ scripsit, *Oportebat*, inquit, *nos dilectissime, clericatus honore nõ abuti in superbiã, sed custodia mandatorũ Dei, & obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimur: si enim S. Scriptura loquitur, Cleri eorũ non proderunt eis, quæ arrogãtia clericatus cõducere nobis poterit, qui non solũ cogitatione & sensu, sed etiam sermone peccamus?*

EODEM modo S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Dicitur*, inquit, *hoc & Ecclesiasticis, quid enim eos iuuare poterit Episcopi nomẽ, & Presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus cùm magis grauentur dignitatibus suis, & potẽtes potẽter tormẽta patiantur:* Idẽ quoque Hieronymus in epist. ad Nepotianũ, *Obsecro*, inquit, *te, & repetẽs iterũ, iterũq; monebo, ne officiũ clericat⁹ gen⁹ antiqua militia putes, id est, ne lucra seculi in Christi quæras militia, ne pl⁹ habeas quã quando Clericus esse cœpisti, & dicatur tibi, Cleri eorũ nõ proderũt eis.* Habemus igitur verbũ Dei, in quo, Origene, Epiphanio & Hier. testibus, Episcopi & Presbyteri, cæteriq; ordines Ecclesiastici, clerici nominantur.

SED accedat postremò Dei ipsius grauissimũ testimonium, non solùm verbo prolatum, sed etiã horribili quodã prodigio quasi sigillo proprio confignatum. Quod enim hoc tẽpore Lutherus & Caluin⁹ aduersus Clericos clamant, idẽ olim Datan & Abyron aduersus Sacerdotes Testamenti veteris clamabãt: *Sufficiat vobis*, aiebant illi Num. c. 16. *quòd omnis multitudo sanctorũ est, & in ipsis est Dominus, cur eleuamini super populum Domini?* Quid verò Lutherus & Caluinus dicunt? Sufficiat vobis quod omnis Ecclesia clerus, id est, hereditas Domini est, cur eleuamini super laicos? cur soli vobis Cleri vocabulum vsurpatis?

AT qualem exitum teperit contentio illa veterum schismaticorum? Acerbũ omnino, & luctuosum, siquidem continuò, vt Scriptura eodẽ loco narrat, ad imperium Domini, qui schismata, & seditiones aduersus ministros suos ferre nõ potest, *diruptæ est terra sub pedib⁹ eorũ & aperiens os suũ deuorauit illos, cũ vxoribus, cũ liberis, cum tabernaculis, cunctisq; opibus, descenderũntque viui in infernũ, operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Hæc videlicet iustissima pœna illorũ est, qui diuersos in Ecclesia gradus, ordinemque pulcherrimum, ab ipsa Dei sapientia constitutũ, cõfundere, ac perturbare nituntur, vt ad ea inferorum detrudantur loca, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

SED eorum obiectiunculas, licet frigidas, & ieiunas, breuiter diluamus. Christianus populus inquit Lutherus simplex debet esse, vbi nemo sit clericus, nemo laicus, nã vt Apostolus ait ad Galat. 3. *Non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus, neque fœmina, omnes enim vos vnum estis in Christo* IESV.

VNVM & simplicem Christianum populum esse debere, negari nõ potest: sed interest qua vnitate, qua simplicitate: *Vnus dominus*, inquit Apostolus ad Ephes. cap. 4. *Vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & Pater omnium.* Hæc est vnitas, hæc simplicitas populi Christiani, vt vnius sint omnes fidei, idem dicant, idem sentiant omnes, nec sint in eis schismata. Qua simplicitate cùm omnino careant Lutherani, quippe quibus tot penè sunt sectæ, quot ciuitates, tot symbola, quot capita, viderint ipsi quàm bene Christianus populus dici possint.

PORRO distinctio Clericorum & laicorum cum hac simplicitate non magis pugnat, quàm pugnet mẽbrorum distinctio cum corporis vnitate. Vnum est corpus humanum, nec tamen totum est auris, nec totũ manus, nec totũ pedes, alioqui, vt verbis vtar Apostoli primæ Corinth. 12. *Si totũ corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi odoratus? & si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem sunt membra, vnum autẽ corpus.* Sic prorsus in Ecclesia alij Clerici, alij Laici, alij, Monachi sunt: & rursus Clericorũ alij Sacerdotes, alij Ministri: Laicorum alij Principes, alij priuati: Monachorum alij anachoritæ, alij cœnobitæ. Sed hæc membrorũ ac partium varietas est: corpus verò vnum, quoniam vnum omnes Dominum habemus, vnam fidem, vnum baptisma, vnum Deum Patrem, vnam Ecclesiam matrem, vno spiritu viuimus, vno pane nutrimur.

NEQVE verò his repugnãt verba illa Pauli, *Nõ est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus, neque fœmina.* Tametsi eadem ratione dicere potuisset, nõ est laicus, neque cleric⁹. Neque enim illis verbis excludere voluit Apostolus ab Ecclesia diuersitatẽ sexuum, nationum, conditionum. sed admonere, non istas esse quæ filios Dei faciant, sed fidem quæ per dilectionem operatur, sic enim ait: *Omnes vos filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo* IESV: *Quicũque enim in Christo* IESV *baptizati estis, Christum induistis, non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus, neque fœmina.* Itaque nihil obest sexus, si adsit fides: nihil prodest, si absit: & laic⁹ cum caritate, Dei filius est, & Clericus sine caritate mancipium Diaboli est: Sunt igitur in Ecclesia clerici, sunt laici, sunt liberi, sunt serui, sũt masculi, sunt fœminæ: sed hæredes regni sempiterni, non istæ graduum, siue conditionum, siue sexuum differentiæ, sed fides cum spe & caritate constituit.

AT B. Petrus in epi. sua priore c. 5. totam Ecclesiam Clerũ appellat, cùm ad Episcopos ait: *Pascite qui in vobis est gregẽ Dei prouidentes non coactè, sed spontaneè, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Ex errore igitur, inquiunt, impiáue traditione, aut prauo affectu ab honore Clerici nominis deiecti sunt laici.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SED hæc obiectio nec difficulter, nec vno modo solnitur. Primũ omnino probabile est, quod S. Hieronymus in ep. ad Nepotianum, & Oecumenius in cõmentario huius epistolæ docent, Cleri appellationem hoc loco positã, non ad Ecclesiam vniuersam, sed ad eos tãtùm esse referendã, qui propriè Clerici vulgò nominãtur, tametsi enim ad Episcopi gregẽ tum Clerici, tum laici pertinent, tamen quia tãtò maius periculum erat, ne Episcopi Clericis dominari vellẽt, quàm laicis, quãtò Clerici magis subiecti, atque obsequẽtes Episcopis, vt proprij eorũ administri, ex ipsa sua professione debẽt esse quàm laici: propterea B. Petrus Episcopos monet, vt vniuersum quidem gregem diligenter pascant, sed in pascendis laicis caueant turpe lucrum, in Clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

ADDE, quòd nomen Cleri detiuatum est ad Christianos à Iudæis, & sine dubio S. Petrus alluxit ad Leuitas Iudæorum, qui Num. 18. & Deu. 18. dicũtur esse de sorte Domini, & Dominus dicitur esse eorum sors & hæreditas, quia donauit eis quodammodo partẽ suam, id est, decimas, & oblationes filiorum Israël. Portò Leuitis non respondent in Ecclesia noui Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes, eorúmque ministri. Petrus nomine Cleri non omnes Christianos, sed solos ministros Ecclesiasticos intellexit.

QVOD si hæc interpretatio ab aduersarijs obstinatè reijciatur, nihil est cur magnopere cõtendamus. potest enim eadem appellatio Cleri diuersa ratione cùm vniuersæ Ecclesiæ, tum solis tẽpli Ministris aptissimè conuenire. Nam vt Ecclesia vniuersa, sors atq; hæreditas Christi est, quòd eam acquisierit sanguine suo, & simul tamen quædam certa Ecclesiæ portio, altaris ministerio consecrata, magis propria ratione sors, & hæreditas eiusdẽ Christi dici potest, non secus atque olim Synagoga Iudæorum vniuersa in libris Prophetarum passim hæreditas Domini vocabatur, quòd eã vniuersam Deus ex Ægypto liberasset, & quodãmodo redemisset, & tamen solam tribum Leuiticam, quam rebus sacris præfecerat, speciali quadam ratione sortem suam, & hæreditatem idem Dominus appellabat.

CAPVT II.

Proponitur quæstio de institutione ministrorum Ecclesiæ.

SEQVITVR altera quæstio de institutione Episcoporũ, aliorúmque Ecclesiæ Ministrorũ, quæ sanè cùm grauissima, tũ etiã vtilissima est, nõ ad id modò, de quo agimus in præsentia, sed etiã ad veram Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autem initio præmittendũ est: appellatione creationis Episcoporũ tria cõtineri: electionem, ordinationem, & vocationẽ seu missionem: Electio nihil est aliud, quàm designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam præfecturam: Ordinatio sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur & cõsecratur: Missio seu vocatio iurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac Præsulem facit.

EXISTIT igitur inter nos & aduersarios cõtrouersia, cui potissimum ius sit in Ecclesia Episcopos creãdi, id est, eligendi, vocandi, atque initiandi. Rursus obseruãdum est electionem multis ac varijs modis fieri posse: nam aut Deus solus eligit, quomodo Aaron, & Petrus electi fuêre, aut Deus per homines. Cùm autẽ per homines Deus eligit, aut id facit naturali propagatione, quomodo filij Aaron, & nepotes olim ad sacerdotium perueniebant, aut certè voluntaria electione. Quòd si A voluntaria electione, aut vnius, qua ratione Clemens à Petro electus dicitur, aut plurium: & si plurium, aut populi, aut cleri, aut vtriusque.

SVNT autem tres de hac quæstione sententiæ, PRIMA Ioannis VViclef, & Ioãnis Huss, qui teste Thoma VValdensi lib. 2. doct. fidei, cap. 39. & 40. docebant, solius Dei munus esse eligere Pastores Ecclesiæ: quod soli pij, & prædestinati, Episcopi & Pastores esse possint, & solus Deꝰ nouerit, qui sint impij, & prædestinati. Vide in Concilio Constantiensi sess. 8. & 15. articulos horum hæreticorum.

ALTERA sententia est Martini Lutheri, Ioãnis Caluini, Matthiæ Illyrici, Ioannis Brentij, Martini Kemnitij, aliorúmque huius temporis Sectariorum, qui electionem, & vocationem, iure diuino ad Ecclesiam vniuersam, hoc est, ad Clerum & Populũ spectare volunt, ita prorsus vt sine populi consensu ac suffragio nemo legitimè electus, aut vocatus ad Episcopatũ habeatur. Portò ordinationem, quæ per manus impositionẽ fieri solet, solis Pastoribus tribuũt. Nec enim fieri posset, vt totus populus manus imponeret, sed ita tamẽ ad solos Pastores munus hoc referunt, vt illi nomine totius Cleri ac Populi nouis pastoribus manus imponant, ac verè dici possit totus Clerus ac Populus non solùm eligere ac vocare Pastores, sed eosdem etiam initiare, & ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

MARTINVS LVTHERVS in libro de potestate Papæ: *Hunc ritum*, inquit, *per multas epistolas Cyprianus cõmemorat semper suffragium populi, & iudicium propinquorum Episcoporũ, ita allegãs, vt hanc ex Deo ordinationem esse cum fiducia pronunciet.* Et infrà: *Nec referre est necesse quãto fœlicis hodie in ritu diuinus seruaretur, præsertim tot sacerdotibus malis regnantibus, & inuito populo impositis.* Idẽ fusè atque ex verbo Dei, vt ipse iactat, in eo libro demonstrat, quem inscripsit de instituendis ministris, ad Boëmos.

IOANNES CALVINVS libro quarto institutionis Christianæ, c. 3. §. 15. *Habemus*, inquit, *esse hanc legitimam ex verbo Dei ministri vocationem, vbi ex populi cõsensu & approbatione creantur, qui visi fuerint idonei. Præesse autem electioni debere alios Pastores, ne quid vel per leuitatem, vel per mala studia vel per tumultum à multitudine peccetur.*

MATTHIAS Flaccius ILLYRICVS præter eũ librũ quẽ scripsit de electione Episcoporũ, in quo totis viribus cõtẽdit, ius eligendi, atque instituendi Episcopos, neque summo Põtifici, neque Regibus, neque Canonicis permittendum esse, sed multitudini fideliũ, cui conuenit iure diuino, esse restituendum. Scripsit etiam multa cum collegis suis Magdeburgensibus Centuriatoribus in historia Ecclesiastica, centuria 1. lib. 2. cap. 4. col. 391. *Habet* inquit, *Ecclesia in quolibet loco, hoc est, totus cœtus tum, vt nunc vocamus, laicorum, tum clericorum coniunctim potestatem eligendi, vocandi, & ordinandi ministros idoneos.* Non dissimilia sunt quæ scribunt IOANNES BRENTIVS in Prolegomenis aduersus Petrum à Soto, & Martinus Kemnitius in examine Concilij Tridentini in disputatione de ordinis sacramẽto. Hæc igitur eorũ sententia est, ex qua non obscurè colligi putãt nullos esse apud nos Episcopos titè vocatos, quòd iamdudum nostri in Episcoporum electionibus plebem excluserint à ferendo suffragio.

CONTRA autẽ Doctores Catholici summa consensione docent, ius Episcopos ordinãdi ac vocãdi ad plebem nullo modo pertinere posse, ius autem eligendi fuisse aliquando, & aliquo modo penes populum, sed Pontificũ concessione vel conniuentia, non lege diuina: ex quo nos lõgè verius colligemus, nullã esse apud hæreticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionẽ, proinde, nullos Episcopos, nullam

Ecclesiam

Ecclesiam: vt autem hæc omnia distinctè, atque ordine A demonstremus, præpositis aliquot sententiis seu propositionibus, disputabimus primum de ordinatione, tum de vocatione, postremò de electione.

CAPVT III.

Non pertinere ad populum ius ordinandi Pastores, siue Ministros.

SIT igitur hæc prima nostra propositio seu sententia. *Ordinationem tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinere.* Testatur id passim diuinæ Scripturæ, testantur decreta Conciliorum, testantur veteres Patres, testantur denique mos populi Dei, & exempla maiorum. Aaronem & filios eius sacerdotes primos Testamenti veteris solus Moses Sacerdos, & Pontifex ordinauit, & consecrauit. Leu. 8. Mosem autem Sacerdotem fuisse testatur Dauid. in Psal. 98. *Moses*, inquit, *& Aaron in Sacerdotibus eius.* Testatur Philo li. 3. extremo de vita Mosis: *Hæc*, inquit, *fuit vita obitúsque Mosi. Regis, Legislatoris, Vatis, & Pontificis.* Testatur Hieronymus libr. 1. in Iouinianum, testatur Augustinus in commentario Psal. 98. testatur Gregorius Nazianzenus oratione ad Gregorium Nyssenum, testatur denique S. Leo epist. 88. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

IN Testamento nouo, vbicunque mentio fit manus impositionis, quo ritu etiam apud aduersarios ordinatio celebratur, semper ea Apostolis, cæterisque Episcopis, nunquam verò plebi tribuitur. Actor. 6. Soli Apostoli per manus impositionem Diaconos ordinarũt. 1. ad Timo. 4. *Noli*, inquit Apostolus, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuũ Presbyterij.* C Quo loco presbyterium, Episcoporum cœtum significat, vt testantur omnes fere interpretes, ac præsertim Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumeniꝰ, Theophylactus, *Non de presbyteris*, inquit Chrysostomus, *hic loquitur, sed de Episcopis, neque enim profectò Presbyteri ipsum ordinarunt.* Item in eodem loco loquitur Apostolus ad Episcopum: *Manus citò nemini imposueris.* Ac rursus 2. ad Timotheum 1. *Resuscites*, inquit, *gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum mearum.*

ITAQVE ex diuinis literis satis probatur, munus ordinandi propriũ esse Episcoporum, quod idem ex plurimis Conciliorũ decretis confirmari posset: sed quoniam res est perspicua, & notissima, eũ solum canonem hoc loco ad memoriã reuocabo, quo Episcopum à tribus Episcopis ordinandũ esse, definitum est, qui canon D primus est inter canones Apostolorũ, & rursus quartus est inter canones Cõcilij I. Nicæni, œcumenici, maximi, ac celebertimi. Denique duodecimus est Concilij II. Carthaginens. tricesimus nonus III. secundus IV. & quartus VI. Quę Concilia etsi non œcumenica, sed nationalia fuerint, fuêre tamen frequentissima, & S. Augustini præsentia ac suffragio illustrata.

ACCEDAT, φ veteres Patres constãter docent, solius Episcopi esse initiare sacris, siue Presbyteros, siue Diaconos, siue ipsos etiam Episcopos, neque id vllo modo Presbyteris licere. Vide Epiphanium hæresi 75. quæ est Aërij, Ioannem Chrysostomum cum cæteris Græcis in commentario tertij & quarti capitis prioris epistolæ ad Timotheum. Hieronymum in epistola ad Euagrium. Augustinum in breuiculo, collatione tertia, capite 5. Quòd si Presbyteris non licet Episcopos aut Presbyteros ordinare, quod id munus solis Episcopis conueniat, quanto minus id clericis inferioris gradus aut etiam laicis licebit?

ACCEDAT postremò antiquissima, ac perpetua Ecclesię vniuersę cõsuetudo, quæ optima iuris interpres esse solet. Nam, vt verbis vtar Euangelicis, à seculo non est auditum, vt Episcopũ non Episcopus ordinaret, neque huiusce rei vllum vnquam vel institutum ex disciplina, vel exemplum ex historijs, vel etiam vsurpatio ex hæretica licentia proferetur. Nam apud Lutheranos quoque & Caluinistas, qui ritus Ecclesiasticos penè omnes sustulerunt, ij solũ manus imponunt, & Pastores, seu Ministros faciũt qui Pastores, & Episcopi, licet re vera non sint, tamẽ haberi, & appellari volunt. Quare quod attinet ad ordinationes, non Clerus, & populus vniuersus, sed soli Pontifices Episcopos, & presbyteros creant.

SED, inquiunt: Etsi Clerus ac populus per se manus Episcopis non imponat, id tamen nõ eo fit, quod desit multitudini auctoritas, sed quod ad vtandam cõfusionem, quæ necessario existeret, si tot manus super vnius B hominis caput imponendæ essent, visum est melius vt paucis Pastoribus ea cura demandaretur. Itaque auctoritas ordinandi ministros, totius multitudinis est, exequutio verò, Pastorum: sed cùm Pastores, quod faciunt, totius Cleri, ac populi auctoritate, & nomine faciant, ipse etiam Clerus, & populus ordinare, & consecrare ministros dici potest.

AT certè falluntur, vel fallere volũt aduersarij, dum ita ratiocinantur: Nam tribus modis potest intelligi, quod ipsi dicunt, auctoritate, ac nomine totius Cleri, & populi à Pastoribus ordinati Pastores. PRIMVM, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident, aures audiunt, & de cæteris membris ad eundem modum. Quod enim pars corporis facit, toti etiã corpori tribui solet, licet reliquum corpus neque præstet vnquam, neque præstare possit, quod est illius partis proprium: Videt oculis totus homo, sed ita videt, vt nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus, alióue membro videre. Quod si hoc modo vellent aduersarij ab vniuersa multitudine per suos Pastores ordinari ministros, non esset cum eis magnopere contendendum. Nihil enim potestatis vel auctoritatis in ipsa multitudine ponerent, præter eam quam habent Pastores, qui in membris, ac partibus eiusdẽ multitudinis numerantur. Sed non id solum illi quærunt, neque hac moderatione contenti sunt.

ALTERO igitur modo potest intelligi, auctoritate populi Antistites à Pastoribus ordinari, vt videlicet in ipso populo, remotis etiam omnibus Pastoribus, sit vera ordinandi potestas, neque aliud impediat quo minus populus re ipsa Pastoribus manus imponat, quàm confusio multitudinis: quomodo prætores in vrbibus, D auctoritate ac nomine Principis, pro tribunali sedent, ac ius ciuibus dicunt. Ita enim prætor in iure dicendo locum Principis obtinet, vt possit tamen Princeps, si velit per se ius dicere.

AT neque hic modus aduersariis probari debet, si ipsi sibi constare velint. Nam si sola confusio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret ministros, posset certè idem populus munus ordinãdi paucis hominibus de suo corpore, id est, etiã non Pastoribus demandare: at id non modo Conciliorum decretis, & perpetuæ consuetudini, & omnium Patrum testimoniis, sed etiam aduersariorum exemplis, & verbis, & ipsi rationi repugnat. Nã vt paulò antè diximus, in hæreticorum cœtibus non quiuis è populo, sed soli Pastores manus imponere ordinandis ita solent, vt si secus fiat, irrita censeatur ordinatio, & Ioannes Caluinus lib. 4. institut. cap. 3. §. 16. ita omnino faciendum esse ex Apostolorum consuetudine his verbis docet: *Licet nullum exstet certum præceptum de manuum impositione, quia ta-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

men fuisse in perpetuo vsu Apostolis videmus, illa tam accurata eorum obseruatio præcepti vice nobis esse debet. Et infrà: *Hoc postremò habendum est, non vniuersam multitudinem manus imposuisse suis Ministris, sed solos Pastores.* Hæc ille. & sanè cum potestas ordinis, quæ ad ordinandos ministros necessaria est, per ordinationem accipiatur: quis capere potest, vt vel populus vniuersus, vel pauci de populo, nulla prius ordinatione accepta, manus imponere, & ordinare ministros possit?

RESTAT igitur modus tertius, quo possit intelligi quod aduersarij dicunt auctoritate multitudinis Pastores à Pastoribus ordinari, nimirum, licet non habeat multitudo ordinis potestatē, habeat tamen iurisdictionis, & proinde ius Pastoribus imperandi, vt certis hominibus à se designatis manus imponant.

SED quoniam de hac potestate iurisdictionis quam aduersarij populo tribuunt, in sequēti capite disputandum erit, nunc solum ex iis quæ dicta sunt, quæque ab aduersarijs affirmantur, argumentū, ni fallor, indissolubile colligemus, Ecclesiam eos nullā habere: est autem hoc argumentum. Nō sunt veri Pastores, qui non sunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Id CALVINVS ex Apostolorum perpetua consuetudineque nobis pro lege, vt, ipse ait, esse debet, rectissimè collegit. Lutherus autē, Zvvinglius, Caluinus, & cæterri qui Pastores primi apud suos habentur, non fuerūt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Nam si secus, à quibus obsecro? à suis nec an à nostris? non à suis, ipsi enim sunt primi, neque enim ante Lutherū vlli fuerunt Lutherani, neque ante Zvvinglīū Zvvingliani, neque ante Caluinum Caluinistę, qui eos Pastores ordinare possent. Non item à nostris, siquidē in Ecclesia Catholica, vnde recesserunt, neque Lutherus, neque Zvvinglius, neque Caluinus Episcopi fuerunt, sed tantum Presbyteri. Porrò Presbyteri, qui Caluino Ministri sunt, non Pastores, non habent ordinandi potestatem: *Quid facit*, inquit Hieronymus in epistola ad Euagrium, *excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat:* Et Caluinus Hieronymo subscribens paulò antè dixit, à solis Pastoribus, id est, Episcopis Ministros ordinari.

ADDE etiam, quòd ordinationem Catholicam aduersarij nihili faciunt: sic enim CALVINVS de nostra ordinatione loquitur lib. 4. instit. c. 5. §. 3. *Ordinatio autem nihil aliud est, quàm merum ludibriū.* Et Martinus KEMNITIVS loco notato, non magis ratas esse contendit hoc tempore Catholicorum Episcoporum ordinationes, quàm olim fuisse Apostolicis temporibus Annę, & Caiphæ Pontificum Iudæorum.

QVOD si primi illi aduersariorum Episcopi, & Pastores, veri Pastores, & Episcopi non fuerunt, certè nec secundi, nec tertij, nec cæteri, qui primis illis successerunt. At Ecclesia sine Episcopis, & Pastoribus esse non potest, vt idem Caluinus verè affirmat li. 4. instit. c. 3. §. 4. *Sequuntur*, inquit, *Pastores, & doctores, quibus carere nunquam potest Ecclesia: Hæc ille. Est enim Ecclesia.* vt S. Cyprianus eā definit in epistol. 9 lib. 4. *plebs Episcopo adunata, & Pastori suo grex adhærens.* Sequitur igitur, vt aduersarij, qui veros Episcopos, & Pastores non habent, neque veram Ecclesiam habeant.

HOC argumento S. HIERONIMVS in Dialogo aduersus Lucifer. Hilarium quendam hæresiarcham apertissimè confutauit: *Hilarius*, inquit, *cum Diaconis de Ecclesia recesserit, soluṡque, vt putat, turba sit mundi: neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos, & Presbyteros non habens, neque Baptisma sine Eucharistia tradere, & cū iam homo mortuus sit, cum homine pariter interiit, & secta, quia post se nullum Clericum Diaconus potuit ordinare, Ecclesia autē non est, quæ non habet Sacerdotes.*

VNVM duntaxat effugium inuenit CALVINVS: scribit enim li. 4. inst. c. 3. §. 4. Ecclesia constituta, non nisi à Pastoribus Pastores ordinandos esse. At cùm Ecclesia vel primum constituitur, vel iterum renouatur, ac restituitur, solere Deum extraordinario modo excitare Apostolos, & Euāgelistas, in quorum numero se & Lutherum sine dubio vult haberi. *Quanquam*, inquit, *non nego, quin Apostolos postea quoque, vel saltem eorum loco Euangelistas interdum excitarit Deus, vt nostro tempore factū est: talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent, opus fuit: munus tamen ipsum nihilominus extraordinarium appello, quia in Ecclesijs ritè constitutis locum non habet.* Sed hoc miserum est perfugium: Nam Ecclesia semel à Christo bene constituta non potest ruere, nec deficere ad Antichristum, cùm non sit fundata super arenam, sed supra firmam petram. Matt. 16. quòcirca non eget nouis Apostolis, & architectis.

DEINDE, si Lutherus & Caluinus noui Apostoli fuissent, venissent omninò cum signis, & miraculis Apostolorum, sic enim veri Christi Apostoli legationem suam probauerunt. Alioqui cur potius Lutherum recipiemus, quàm Manichæum? Caluinum, quàm Arium? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde, quod primi Apostoli omnes per impositionem manuum ordinati fuerunt, Petrus quidem à Christo, cæteri à Petro, vt Ioannes de Turrecremata ostendit lib. 2. cap. 32. & nos in 1. lib. de Pontifice. cap. 23. docuimus, dum S. Petri prærogatiuas enumeraremus.

CAPVT IIII.

Non esse populi, sed Episcoporum, vocare Ministros.

SEQVITVR altera Propositio. *Vocatio seu missio Ministrorum non ad populum pertinet, sed ad Episcopos, & potissimùm ad summum Pontificem.* De hac propositione satis multa dicta sunt in lib. de Pontifice, vbi demonstrauimus Ecclesiasticam iurisdictionem non esse in ipso cœtu fidelium, sed in capite, id est, in summo Pontifice, & ab eo ad Episcopos cæteros deriuari. Probatur igitur hæc propositio primum ex verbo Dei, legimus enim Petro collatam potestatem Matth. 6. & Io. 21. *Tibi dabo claues.* Et, *Pasce oues meas.* Et rursus Apostolis Ioan. 20. *Ego mitto vos, & quorū remiseritis peccata, remittuntur eis.* Multitudini autem fidelium Christus auctor omnis Ecclesiasticæ iurisdictionis nihil vnquam tribuisse legitur.

DEINDE idem hoc probatur ex Apostolica consuetudine. Ná Act. 14. Paulus, & Barnabas Episcopi, & Apostoli constituebāt per ciuitates Presbyteros, & ad Tit. 1. *Huius rei gratia*, inquit Apostolus, *reliqui te Cretæ, vt cōstituas per ciuitates Presbyteros, sicut ego constitui tibi.* Et ipsi etiā Centuriatores cent. 1. li. 2. c. 2. fatentur primos Episcopos post Apostolos ab Apostolis constitutos.

DENIQVE idem colligitur ex sequentibus. Demonstraturi enim sumus paulò infrà, electionem Ministrorum populo non conuenire: ex quo certè sequitur maiori ratione, vocationem eidem populo nō conuenire. obiectiones aduersariorum omnes simul tum refellentur, cùm de electione disputabitur.

CAPVT V.

Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.

HIS igitur de ordinatione, & vocatione præmissis, ad electionem, de qua præcipua quæstio est, veniamus, sitque hæc tertia Propositio.

Electio.

Electio Ministrorum Ecclesiæ non fit à solo Deo. Hæc propositio asseritur aduersus errores Ioannis Vvicleſ, & Ioannis Huſs, qui damnati sunt in Concilio Constantiensi: nam sess. 8. damnatur hic articulus Vvicleſi, qui est octauus: *Si Papa sit præscitus, & malus, nō habet potestatē super fideles.* Et rursus iste, qui est articulus quadragesimus quique ex octauo deducitur: *Electio Papæ à Cardinalibus per Diabolum est introducta.* Sess. autem 15. damnantur hi articuli Ioannis Huſs. Articulus 22. *Papa vel prælatus malus, & præscitus, est æquiuocè Pastor.* Articulus 26. qui deducitur ex 22. *Nō eo ipso quo electores, vel maior pars eorū cōsenserit vna voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitimè electa, vnde siue electores benè vel malè elegerint, operibus electi debemus credere.* Hæc ille.

REFELLITVR iste error, ac sententia nostra cōprobatur: PRIMVM exemplo ipsius Dei, qui non semper eligit prædestinatos ad gubernacula politica, vel Ecclesiastica: Nā 1. Reg. 10. Saulem Deus elegit, qui tamen postea reprobus fuit. & Christus Ioan. 6. Iudam elegit, quem constat minimè prædestinatum fuisse: *Nónne*, inquit, *ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis Diabolus est.*

SECVNDO exemplis Apostolorum, qui Act. 6. elegerunt Diaconos, & inter eos Nicolaū, qui postea fuit hæresiarcha, ex quo apparet eos non laborasse in electione, essēntne prædestinati, an reprobi, quos eligebant, cum satis intelligerent id sciri non posse.

TERTIO ex patribus, ORIGENES hom. 4. in librū Iudicum docet, ac demonstrat, sepe diuinam prouidentiam ad punienda peccata populorum efficere, vt impij sedeant ad gubernacula tum, Regnorum, tum etiam Ecclesiarum.

CHRYSOSTOMVS autem in hom. postrema in epi. ad Hebræos AVGVSTINVS lib. 2. c. 4. contra epistolam Permeniani. & BERNARDVS serm. 66. in Cātica, docent, homines malos veros Episcopos esse posse si legitimè eligantur. id quod etiā confirmat S. Bernardus ex testimonio illo Ioan. 11. de Caipha, *Cum esset Pontifex anni illius prophetauit.* Fuit enim Caiphas, etsi iniquus, & reprobus, verissimus Pontifex, cùm eius dignitatis gratia Deus ei dederit, vt prophetaret.

QVARTO ratione: si solus Deus eligeret Pastores Ecclesiæ, aut id faceret sola sua voluntate, sine vllo signo externo, & visibili, aut certè visibili aliquo signo: si primum affirmetur, quid nobis eiusmodi electio prodesset? nunquā enim sciremus quis Ecclesiæ esset Pastor, si secundum, aut signū illud esset prodigiosum, ac præter ordinem naturæ, vt columbæ descensus: aut cœlitus aliquis fulgor, aut certè loco signi accipiendæ essent sortes, quomodo Apostoli Actor. 1. cupientes S. Matthiam eligi à solo Deo, sortibus vsi sunt. At prodigia illa columbæ, & luminis rarissima esse solent: certè hoc tempore minimè ea videmus.

SORTIBVS autē vti, cum humano consilio res transigi potest, nullo modo licet. Nam aut sortes existimantur gubernari à casu, aut à cœlo, aut à Diabolo, aut à Deo. Si à casu, stultū est homines ratione præditos velle sortibus eligere Pastores suos, & committere fortunæ temerarij, quod potestant cōsilij maturitate definire: si à cœlo, superstitionis vitiū est vti sortibus in eiusmodi electionibus, nec quicquam cœlū vim habet moderandi liberas actiones, quales sunt iacere sortes, vel educere: si à Diabolo, impium, & sacrilegum est, rerum sacrarū auctorem Diabolum facere: si denique à Deo, peccatum est rētationis Dei, expetere, atque exspectare à Deo, vt ipse sortes dirigat, quādo neque ipse id se facturū promisit, neque deest humanum consilium. Quocirca Ecclesia rationem eligendi prælatos sortibus meritò improbauit, capite Ecclesia, extra de Sortilegiis. quam rationem reprehendunt etiam Hieronymus in c. 1. Ionæ, & Beda in c. 1. Actor.

AT, inquies, Salomon Prou. 26. asserit sortes à Deo gubernari, cùm ait: *Sortes mittuntur in sinu, à Domino antē temperātur.* RESPONDEO, Salomonem dicere voluisse omnia gubernari à diuina prouidētia, etiamsi nobis planè casu quodam fieri videātur, vt id quod sorte alicui contingit. Porrò diuina prouidētia in sortibus cernitur, nō quod semper qui sorte eligitur sit melior, sed quod siue melior siue peior sit, nō sine Dei prouidētia eligatur: qualis prouidētia in omnibus aliis euentibus, quamuis maximè fortuitis, cernitur. Proinde nō tollit ista communis prouidētia casum, neque facit vt melius sit sorte præpositos Ecclesiæ eligere, quàm suffragijs.

NEQVE his repugnat exēplum S. Matthię, qui sorte electus fuit. Nā in primis non fuerunt fortasse illæ sortes propriè dictæ, sed cœleste aliquod lumē super Matthiam à Deo effusum, vt indicare videtur Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia c. 5. parte 3.

AVT certè sortes illę verę, ac proprię fuerūt, sed priuilegiū, atque inspiratio Dei peculiaris caussa fuit, cur iis Apostoli vterentur. Quia enim Apostoli cæteri à Christo electi fuerant, ne videretur S. Matthias cæteris inferior, voluit fortasse idē Christus per se illum eligere. Itaque inspirauit Apostolis, vt sorte vterentur. Sed priuilegium, vt Hieronymus notauit in cap. 1. Ionæ, nō debet trahi in exemplum ordinarium, electionum.

AVT postremò sine vllo priuilegio sortib? Apostoli in ea electione vti voluerūt, q. Matthias, & Barsabas adeò essent pares sanctitate, & doctrina, vt humano iudicio discerni non posset vter præponēdus esset. In eiusmodi enim casibus licitus est sortium vsus, tum quia non tentatur Deus cùm id ab eo exquiritur, quod humano iudicio declarari non potest, tum quia nullum est periculum quicunque sorte exeat, etiāsi planè casu exiret, quando pares sunt; de quibus præficiendis agitur, & tollitur materia quærimoniarum, nulliąue fit iniuria.

QVAPROPTER sortibus vtendum esse in eiusmodi casibus, docet S. Au. lib. 1. doctrinę Christianæ, c. 28. & in epist. 180. ad Honoratum. quomodo apud Iudæos ex multis sacerdotibus sorte eligebatur vnus, qui certo tempore thus Domino adoleret: vnde est illud Lucæ 1. *Sorte exiit, vt Zacharias incensum poneret, &c.* Atque ad hunc ritū respexisse Apostolos in electione S. Matthiæ testantur Ambrosius in caput 1. Lucæ, & Beda in caput 1. Actorum.

CAPVT VI.

Non decuisse Christianos sacerdotes carnali successione propagari.

QVARTA propositio. *Non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari.* Confirmatur hæc sententia. PRIMVM ex figura, quæ in lege naturę precessit. Nam Melchisedech, secundū cuius ordinē Christus & Christiani Sacerdotes esse dicūtur, idcirco sine patre, sine matre, sine genealogia fuisse describitur, ad Hebræos. 7. vt intelligeremus Sacerdotes Christianos non debere nasci sed fieri.

SECVNDO idem probatur ex prophetia Isaię 66. *Assumam, inquit Dominus, ex eis Sacerdotes, & Leuitas.* In quem locum obseruat S. Hieronymus, ideò dixisse Prophetam, assumam ex eis, quia in Testamento nouo, de quo apertissimè eo loco loquitur Isaias, non erant Sacerdotes nasciturī ex vna aliqua familia, sed assumendi ex omnibus Gentibus.

TERTIO idem probatur ex differentia Testamēti noui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nouiac veteris: vt enim in Testamento veteri populus Dei propagabatur per carnalē generationem ex Iacob, in nouo autē propagatur per spiritualem regenerationem ex Christo: ita quoque par erat, vt in Testamento veteri Sacerdotes carnali successione propagarētur, in nouo autē spirituali electione assumerentur. Itē quemadmodum sacerdotium Aaronicum carnale fuit, quippe quod totum in bobus, & ouibus mactandis occupabatur, Christianū autē sacerdotium spirituale est, cùm in hostia spiritualiter diuina sacrificāda occupetur, sic etiam æquum erat, vt sacerdotum propagatio in Testamento veteri carnalis, in nouo spiritualis esset.

ADDE, quòd illi vxores, & liberos habebant, proinde facilè potuit illa ratio institui, vt parentibus filij succederent: nostri autem cœlibes esse debent, præsertim secundum ritum Ecclesiæ purioris: quare non potest vllo pacto fieri, vt sacerdotium Christianum successionem carnalis generationis consequatur.

QVARTO idem probatur naturali ratione. Christianæ enim Reipublicæ (quæ sanè perfectissima est) perfectissima ratio conuenit instituendi Ministros: At longè melior est ratio per electionem, quàm per generationem: nam si electio valeat, semper optimi, & doctissimi pastores præfici possunt Ecclesiis: si autem generatio locum habeat, cogentur nō rarò pueros habere Episcopos, aut viros improbos & imperitos.

NEQVE verò rectè obiici potest, etiam nunc eligi sæpe improbos & imperitos, aut adolescentulos ac pene pueros: id enim non accidit ex natura rei, sed vitio eligentium, quod facilè emendari potest. At generatio naturaliter affert secum eiusmodi incommoda, quæ nullum omnino remedium admittunt. Maneat igitur, melius esse Pastores Ecclesiæ eligi, quàm nasci.

CAPVT VII.

Iure diuino Pontificem cæteros{que} Ecclesiæ ministros non conuenire populo iure diuino.

QVINTA propositio. *Ius eligendi summum Pontificem, cæteros{que} Ecclesiæ Pastores, & Ministros, non conuenit populo iure diuino: Sed si quid aliquando in hunc rē populus potuit, id eorum habuit ex conuentia, vel concessione Pontificum.*

HÆC propositio propriè statuitur aduersus Lutheranos, & Caluinistas. & probatur PRIMO exēplo Aaronis, & testimonio D. Pauli: scribit enim Apostolus ad Heb. 5. Neminem assumere sibi debere honorem nisi vocetur à Deo tanquā Aaron, atqui Aaron à solo Mose fuit electus in Pontificem, sine vllo vel consensu, vel consilio multitudinis.

SECVNDO idē probatur exemplo & verbo Christi. Christus cùm Io. 20. Apostolis ait: *Sicut misit me Pater, ego mitto vos.* Quocirca voluit, vt ea potestate, eāque ratione Apostoli gubernarent Ecclesiam, qua ipse eam gubernauerat eo tempore, quo præsentiam suam multis exhibuerat. At ipse Apostolos primùm duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos elegit, sine consilio, aut suffragio vllo multitudinis.

TERTIO exijre diuino, tum naturali, tum etiam iuris positiui diuino scripto Episcopi sunt pastores populi, populi sunt oues, Ioan. vlt. Actor. 21. 1. Petri 5. Ratio autem naturalis apertissimè docet, ouibus non conuenire, vt pascant ac regant, sed regantur, atque pascantur. At eligere pastores, ad gubernationem & regimen pertinere certissimum est: non igitur populo conuenit Pastores eligere.

OBIICIT Stapletō, quòd in terrena republica populi dicantur oues: reges, pastores: & tamen regis electio ad populum spectet. RESPONDEO, aliā esse rationem terrenę, aliā cœlestis, id est Christianę Reipublicæ. Nam in terrena Republica nascūtur omnes homines naturaliter liberi, & proinde potestatē politicam immediatè ipse populus habet, donec eam in regē aliquem non transtulerit. At Christiana Respublica nunquam habuit eiusmodi libertatem, siquidem cum ipsa natus est, & Pastor ipsius: Christus enim simul Ecclesiam instituit, & Petrū ei præfecit. Deinde populus in terrena Republica tum solum potest regem eligere, cū rege careat: Ecclesia nunquā rege caret, semper enim Christus viuit, semper etiā sunt in Ecclesia Episcopi ali qui, qui Pastores nouos eligere, & creare possint.

QVARTO idem probatur exemplo Apostolorum, qui Episcopos passim eligebant sine vllo suffragio multitudinis, vt vel ex eo cōstat, quod Episcopos à se creatos mittebant ad populos absentes, & infideles.

NEQVE valet quidquam responsio KEMNITII, qui in examine Tridentini Concilij in disputatione de Sacramēto ordinis scribit, Episcopos, quos Apostoli mittebant ad infideles, eligi solitos à plebe illius Ecclesiæ vbi ordinabantur. Nā qui dicunt iure diuino pertinere electiones ad populum, eam rationem reddunt, ne populus accipiat pastorem, quem neque nouit, neque cupit. Proinde volunt iure diuino pertinere ad populum Episcopi proprij, non alieni electionem. Deinde quo iure vnus populus Episcopū alterius populi eligere potest: Denique vnde probat Kemnitius, Episcopos, quos Apostoli mittebāt, à populo eius Ecclesiæ electos fuisse vbi ordinabantur.

QVINTO probatur eadē nostra conclusio ex Conciliorum veterū decretis, & I. LAODICENVM Concilium c. 13. sic habet: *Non est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi.*

NEC valet CALVINI responsio, qui canonē istum ita interpretatur, vt velit non excludi eo canone turbas ab electione, sed solùm constitui vt non solæ turbæ eligant, sed interfint etiam seniores. Cùm enim semper interfuerint seniores, nihil omnino Concilium statuisset, si vera esset Caluini interpretatio.

AD hæc in Conc. Martini Papæ apud Martinum Bracarēsem c. 1. Decretorum ita legimus: *Nō licet populo electionem facere eorum, qui ad sacerdotium promouentur, sed in iudicio episcoporum sit.* Item Concilium NICAENVM II. can. 30 sic habet: *Omnem electionem, quæ sit à magistratibus Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, irrita manere. Oportet enim eum qui est promouendus ad Episcopatū, ab Episcopis eligi.*

DENIQVE Concilij IV. CONSTANTINOPOLITANVM, quod est octauū generale can. 20. *Sancta,* inquit, *& vniuersalis Synodus definit, neminem laicorum principum, vel potentum semet inferere electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitani, aut cuiuslibet Episcopi, præsertim cū nullam in rebus petituerit, quemlibet potentum, vel cæterorum laicorum habere conueniat, sed potius stare, & attendere sibi, vsque quò regulariter à collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis.*

SEXTO idem probatur exemplis, seu testimoniis vetorum, qui post Apostolos floruerūt. S. Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium: *Alexandriæ,* inquit, *à Marco Euāgelista vsque ad Heraclam, & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatū, Episcopum nominabant.* Hæc ille, quo satis aperte docet Alexandriæ antiquissimis temporibus Episcopos nō à populo, sed à Presbyteris eligi solitos. RVFFINVS lib. 10. histo. c. 9. scribit, Frumentiū à S. Athanasio creatum Episcopum Indorum: Indis ipsis ad de re nihil neque scientibus neque cogitātibus. EPIPHANIVS in epistola

stola ad Ioannem Episcopum Hierosolymæ scribit à se Paulinianum S. Hieronymi fratrem Presbyterum ordinatum, & directum ad monasterium, vt in eo fungeretur munere sacerdotali, cum tamen de ea re nihil ad se eiusdem monasterij fratres scripsissent.

S. AVGVSTINVM Anglorum Apostolum B. Gregorius Episcopum designauit, atque ab Arelatensi Episcopo ordinari iussit, si Angli fidem reciperent, neque electionem, aut postulationem vllam Anglorum expectauit. Vide Bedam li. 1. historię genti{s} suę. B. quoque Gregorius II. S. Bonifacium Germanis Episcopum ordinauit nihil ea de re scientibus, cogitātibus{ue} Germanis. Vide ipsius vitam nuper editam, atque eiusmodi exempla plutima possent afferri.

SEPTIMO idem probatur ex incommodis, quæ populare electionē consequuntur. PRIMVM, populares imperiti sunt, nec possunt, etiāsi maximè velint, iudicare an aliquis sit idoneus sacerdotio necne. Valentinianus Augustus, vt refert Theodoretus li. 4. hist. c. 6. cùm ad eum deferretur ab Episcopis electio Episcopi Mediolanensis, respondit: *Maior res est quàm vt nobis cōueniat, vos autem gratia diuina præditi, & illius splendore fulgentes melius eligetis.* Hæc ille. At quātò magis id posset ac deberet dicere imperita multitudo, si saperet? Quo pacto enim, quæso, iudicabunt mercatores, agricolæ, cæmentarij, cæteriq{ue} opifices, num quis habeat eruditionem, & prudentiam Episcopo necessariam?

DEINDE, si populus ius habeat eligendi, necesse erit, vt semper ij præficiantur quos præfici cupient peiores, & stultiores: nam maior pars vincet, plures autem sunt in qualibet ciuitate mali, quàm boni, plures stulti, quàm sapientes. Quare S. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio grauiter queritur, quòd suo tempore Episcoporum electiones in manu populi essent, ac dicit nō esse mirandum, si pessimi quique præficiantur, & optimi viri interim negligantur, cùm eorum sit eligere, qui nihil norunt nisi de rebus temporalibus iudicare.

DENIQVE, electio popularis obnoxia est tumultibus, ac seditionibus. vt S. August. dicit in epist. 110. & 225. vbi refert historiam turbulentissimæ cōmotionis popularis in electione Piniani. Ruffinus quoque li. 11. histo. c. 11. narrans dissensionem populi Mediolanensis in Episcopo designando: *Dissensio,* inquit, *grauis, & periculosæ vrbi propriè maturum parabat exitium.* Sed insignis contentio præter cæteras fuit in electione S. Damasi, tanto enim ardore animi partes concurrerunt. vt in quodam templo CXXXVII. homines necarentur, vt scribunt Ammianus Marcell. lib. 27. Hier. in Chronico, & Ruffin. lib. 11. hist. cap. 10.

AT, inquit CALVINVS, si tam est incommoda hæc ratio eligendi, cur eam veteres patiebantur? Quod ergo eam non tollerent è medio, argumento est non potuisse tolli, propterea quod esset iure diuino constitutra.

RESPONDEO, eam rationem eligendi ad suffragia populi, paulatim in Ecclesiā irrepsisse, proinde debuisse etiam paulatim suauitérq{ue} de medio tolli: initio enim, hoc est Apostolicis tēporibus, insciente populo Pastores eligebantur. Deinde cœpit populus adhiberi ad testimonium dandum de vita & moribus eligendi. Vnde est illud Tertulliani in Apol. c. 39. *Præsunt probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Tum vt populi magis diligerēt suos Episcopos, cœpti sunt ij, tantùm ordinari, quos populus postulasset. Vnde est illud S. LEONIS in epist. 87. vel 89. *Exspectaretur vota ciuium, testimonia populorum, honoratorū arbitrium, electio Cleri corum, qua in sacerdotum solēt ordinationibus ab his, qui norunt Patrū regulas custodiri.* Vbi S. Leo populis tribuit vota, id est, desideria, & testimonia, Clericis autem electionem.

TANDEM obtinuit in quibusdam locis consuetudo, vt etiā ius suffragij sibi populus vsurparet, vt intelligi potest ex lib. 3. Chrysostomi de sacerdotio. Sed posteaquam hoc aliquamdiu toleratū est, & apparuit eius rei confusio, & indignitas, tum etiam paulatim sublata est populo electio, & postulatio, solúmque relictum est testimonium vitæ, & morum. Nam etiam nunc ordinātur Episcopi, & presbyteri corā populo, & Episcopus, qui ordines collaturus est, per Diaconū populum alloquitur, ac petit, vt si quis est qui aliquid habeat aduersus ordinandos accedat, & dicat. Superest argumēta soluere.

MATTHIAS ILLYRICVS in lib. de electione Episcoporum collegit omnia fermè argumenta, quæ à Lutheranis, Brentio, Caluino, & aliis excogitata fuerant. Sex autem primo loco ex vexbo Dei argumenta depromit.

PRIMVM eiusmodi est: Claues regni cœlorum non soli Papæ, aut Episcopis, sed tori Ecclesię datæ sunt. Nā quod dicitur Matth. 16. *Tibi dabo claues, &c.* S. Augustinus tract. 124. in Ioan. interpretatur dictum esse Petro vt is personam gerebat Ecclesiæ. Præterea Matth. 18. toti multitudini dicitur: *Quæcūque alligaueritis super terram, &c.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur paulò antè: *si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum, &c.* At nomine clauiū significatur omnis potestas Ecclesiastica, igitur tota multitudo fideliū potestatem habet à Christo eligendi, & vocandi, atque etiam ordinandi Ministros.

RESPONDEO, de hoc argumento multa diximus in 1. lib. de Pontifice, cap. 12 idcirco paucis hoc loco rē totā expediemus. Igitur verba illa Matth. 16. *Tibi dabo claues,* sententiæ nostræ manifestè fauēt, neque illi repugnat S. August. interpretatio. Nam propterea S. Aug. dicit, Apostolum Petrum in persona totius Ecclesiæ accepisse claues, quia in totius Ecclesiæ commodum, & vtilitatem eas accepit, & etiam quia nō ipse solus illis vsurus erat, sed transmissurus ad successores, & communicaturus cum aliis omnibus Episcopis, & Presbyteris.

IN altero autem loco: *Quæcunque alligaueritis, &c.* promittitur Ecclesiæ potestas ligandi, & soluēdi, sed quę in Prælatis sit, nō in reliqua multitudine. Verè enim dicitur Ecclesia soluere, & ligare, quia Prælati eius soluunt & ligant, quemadmodū dicitur homo loqui, & videre, licet non nisi lingua loquatur, & oculis videat. Id autē ita esse, ex ipso illo loco deducitur: nā posteaquam iusserat, vt qui correptione fraterna, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus nō moueretur, deferretur ad Ecclesiam, & ne quis Ecclesiæ tribunal contemnendum putaret, adiecit eam promissionem: *Quæcunque alligaueritis, &c.* quare illi Ecclesiæ dicitur: *Quæcunque alligaueritis,* de qua dictum est: *Dic Ecclesiæ.*

ILLVD autē: *Dic Ecclesiæ,* exponitur à Chrysostomo in commentario eius loci, ac si dictum esset: Dic prælato Ecclesiæ: cæteri quoque Doctores per Ecclesiam eo loco positam, intelligunt Prælatum, aut Concilium Prelatorum, & vsus Ecclesiæ idem confirmat: semper enim qui ad Ecclesiam deferuntur, ad Episcopum aut Concilium deferuntur.

SECVNDVM argumentū tale est: Imperat Dominus Ioann. 10. vt non audiamus vocem alienorum, Et rursus Matth. 7. vt fugiamus falsos Propheras, & Apostolus ad Gal. 1. iubet anathematizari eos, qui docent aliquid præter Euangelium. Igitur populus Christianus diuinum habet mādatum, quo tenetur bonos Pastores quærere, & vocare, & pernitiosos reiicere.

RESPONDEO, populum debere quidem discernere verum à falso Prophera, sed non alia regula, quàm diligenter attendendo, an is, qui prædicat, dicat contraria iis, quę

Universidad de Deusto
Biblioteca

iis,quæ dicebãtur à prædecessoribus,vel iis,quę dicuntur ab aliis ordinariis Pastoribus,& præsertim ab Apostolica sede, & Ecclesia principali: nam imperatum est populo,vt audiat Pastores suos.Luc.10.*Qui vos audit,me audit.* Et Matth. 25. *Quæ dicunt, facite.* Non igitur debet populus iudicare suum Pastorem, nisi noua audiat, & à doctrina aliorum Pastorum aliena.

PRAETEREA, hoc est quod Paulus monet ad Galat.1. vt anathematizemus, qui docent noua, & contraria iis quę antea euangelizata sunt. Adde, quod populus cum sit rudis,nõ potest aliter iudicare de doctrina Pasteris. Si enim per se posset iudicare nõ egeret prædicatoribus: ex quo deducitur, debuisse hominibus huius temporis suspectam esse doctrinam Lutheri,Caluini,& similium qui per se veniebant,& prædicabãt noua, & pugnantia cum doctrina omnium Pastorum Ecclesiæ. Nam cùm Pastor ordinarius,& aliquis alius,qui prædicat non vocatus, contraria docent, debet omnino populus Pastorem suum potius se qui, quàm illum alterũ, qui non est Pastor, etiam si forte cõtingeret,vt Pastor erraret.Nam cùm ipse populus non possit de ea re iudicare , cur non potius credet illi,cui iussus est obedire: Quanquam non est credibile, Deum permissurum,vt ordinarius Pastor ita erret, vt decipiat simplicem populum : facilè enim apparet, an doceat contraria cæteris Pastoribus.

OBSERVANDVM est, præterea,populum posse quidem ea regula,quam posuimus, internoscere verum Prophetam à falso, sed nõ propterea posse falsum Pastorem, si is sit Episcopus,deponere,& alium eius loco substituere. Nam Dominus,& Apostolus tantum iubent, vt falsũ Prophetæ non audiantur à populo: non autẽ vt populus eos deponat, & certè vsus Ecclesiæ semper hoc habuit,vt hæretici Episcopi à Conciliis Episcoporum,vel à summis Pontificibus deponerentur.Ex his secundum argumentum manet solutum.

TERTIVM argumentum est hoc:Episcopi non sunt
» Domini,sed Ministri Ecclesiæ,1. Cor.3. & 1.Petr. 5.Et
» præterea Ecclesia est columna,& firmamentum veritatis, 1.Tim. 3. Igitur summum tribunal est penes Ecclesiam, non penes Episcopos.proinde ipsa potest eligere
» & vocare Ministros.

» RESPONDEO, Episcopos esse Ministros Ecclesiæ, quia pro ea laborant, non illi obediendo,sed eam regendo, eique præsidendo , vt alias diximus. Duplex enim est genus Ministrorum, cùm alij seruiant obediendo , vt mancipia: alij imperando, vt pædagogi,& omnis magistratus: porro Episcopos seruire populis regendo,& imperando,patet Act.20.& ad Hebr.13.Est autem Ecclesia columna veritatis,quia semper audit Petrũ,pro quo
» Dominus orauit, ne deficeret fides eius.

» ARGVMENTVM QVARTVM sumunt ex act.1.vbi
» non soli Apostoli,sed tota Ecclesia elegit Matthiam, &
» Barsabam,vt ex eis Deus vnum assumeret.

RESPONDEO cum Chrysostomo in hunc locum,id factum esse ex concessione Petri,non ex necessitate.*Quid,* inquit CHRYSOST.*an non licebat ipsi Petro eligere? licebat,& quidẽ maximè: verùm id non fecit,ne cui videretur gratificari.*Præterea illa nõ tam electio fuit, quàm postulatio quædam, qua cupierunt à Deo aliquem eligi in locum Iudæ. Denique,ab exẽplo vno non deducitur aliquid esse de iure diuino.Nos quidem efficaciter probamus,non esse de iure diuino, vt populus eligat: quando exemplis ostendimus, aliquando sine populi suffragio Episcopos fuisse electos,quia nõ potest rectè fieri contra ius diuinum, At non efficaciter probamus esse de iure diuino id omne, quod aliquando factum legimus.

QVINTVM argumentum ex Act.6.vbi de multitudine credentium dicitur: *Et elegerunt Stephanum, &c.*

RESPONDEO PRIMO:ab hoc exemplo non probari,id esse de iure diuino.SECVNDO dico, id etiam esse tributum populo ex concessione Apostolorum,vt Lucas ipse apertè testatur.TERTIO dico,locum hunc non esse ad propositum.Nos enim agimus de electione Pastorum,qui præficiuntur Ecclesiæ regendæ , isti autem Diaconi erant præficiendi mensis.

ARGVMENTVM SEXTVM Act.14.*Et cùm cõstituissent illis per singulas ciuitates Presbyteros,* verbum Græcum « χειροτονήσαντες, significat,cùm elegissent per suffragia. « Nã χειροτονέω est quasi χεῖρας τείνω,id est,manus tendo, « seu attollo in signũ suffragij,vt enim cõstat ex M. T. in « oratione pro Flacco,signũ suffragij apud Græcos erat « attollere manus.Cùm ergò Paulus & Barnabas elegerint Episcopos ad suffragia populi,manifestum est,eos « præfuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

RESPONDEO ad hoc argumentum,quod est præcipuum fundamentum Illyrici,Caluini,Kemnitij,& aliorũ,verbum χειροτονέω tria significare posse.PRIMO, eligere per suffragia,vt ratio ipsa etymologiæ docet,& vsus etiam prophanorum auctorum.

SECVNDO,eligere ac decernere quocunque id fiat modo. Nam etiamsi etymologia ab extensione manuum sumpta sit , tamen deriuatur postea verbum ad omnem electionem & sanctionem,vt multis aliis verbis accidit.Nã Act.1.Lucas dicit.*Cecidit sors super Matthiam,& annumeratus est cum vndecim Apostolis.* Græcè est συγκατεψηφίσθη,id est,suffragiis additus est.Nã ψηφίζεσθαι est dare suffragiũ,& ψήφισμα est ipsum suffragiũ, & tamen B.Matthias nõ suffragiis,sed sorte electus est. Itaque ψηφίζεσθαι eo loco accipitur pro cooptare,quocunque modo id fiat. Et Act. 10. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo,sed testibus præordinatis à Deo* Græcè ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ.Nec tamen Deus suffragiis elegit, quibus ostenderet Christum rediuiuum.

TERTIO,significat apud Ecclesiasticos, ordinarè per manuum impositionẽ.Nam Chrysostomus homil. 14.in Acta exponens illud,*Et cum orassent , imposuerunt illis manus.* Sic ait:πότερον οὖν τὴν χειροτονίαν. Et homil.10 in primam Tim. quærit,cur Apostolus. cùm præcepit de Episcopis,transit ad Diaconos, omissis Presbyteris.& respondet,quia Episcopi & presbyteri sunt iidem,nisi quòd Episcopi ordinant , Presbyteri non ordinant, τὴν γὰρ χειροτονίαν μόνην ἀνῃρήκασι. Eodem modo Concilium Nicænum in epistola ad Alexandrinos apud Theodoretum libro primo histor.capite nono, vtitur voce χειροτονία , pro ordinatione : si igitur accipiamus illud Act. 14.χειροτονήσαντες , secundo modo, vel tertio,argumentum solutum est: si autem accipiamus primo modo,tunc notandum est χειροτονεῖν. nõ significare eligere per suffragia ab aliis data,sed eligere proprio suffragio,& patet ex etymologia,& ex vsu auctorum.Nam Demosthenes in orat. contra Timocratem tribuit populo χειροτονίαν. Sic enim ait.δέδωκε δὲ τὰς ἐμὰς γνώμας περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως, χειροτονεῖ. Similiter Cicero in orat.pro Flacco,de populo dicit:Porrexerũt manus,psephisma natum est.Cùm ergò Lucas dicit de Paulo & Barnaba χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν,non vult dicere, Paulum & Barnabam ad suffragia populi creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tantùm,nisi velint aduersarij illud , χειροτονήσαντες referri ad populum repugnante tota sententia Scripturæ.Nam de quibus dicitur:cùm constituissent Presbyteros,de iisdem dicitur: commendauerunt illos Deo in quem crediderant , quæ sine controuersia ad Apostolos tantùm referuntur.

Argumentũ SEPTIMVM sumunt Lutherus,Caluinus,

Kem

Kemnitius , & Illyricus ex Cypriano , qui li. 1. epist. 4. sic ait:*Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis,& Deum metuẽs,a peccatore præposito separare se debet nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, quãdo ipsa maximè habeat potestatẽ, vel eligendi dignos Sacerdotes,vel indignos recusandi,quod& ipsũ videmus de diuina auctoritate descendere, vt Sacerdos plebe præsente,sub omnium oculis deligatur,& dignus atq; idoneus publico iudicio ac testimonio coprobetur,&c.*

RESPONDEO dupliciter.PRIMO,Cyprianum nõ velle dicere,descendere ex iure diuino,vt Episcopus à populo eligatur,sed ab exẽplis diuinis,vt patet ex sequentibus. Nam probare volens , hoc descendere de diuina auctoritate probat solùm tribus exemplis Scripturarum; quia nimirum Eleazarus,Numero.20.coram Populo ordinatus est, & similiter Matthias , Actor. 1. & septem Diaconi,Act.6.At exempla Scripturarum non faciunt, rem esse de iure diuino,sed præcepta Dei sunt,quæ hoc faciunt.

SECVNDO dico,Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi vt ferant testimonium de vita & moribus ordinandorũ,quod etiam nunc seruatur in Ecclesia Catholica. Dicit autem Cyprianus,populum habere potestatem eligendi,& suffragium ferendi, quia potest dicere , si quid nouerit boni vel mali de ordinando,& sic testimouio suo efficere,vt eligatur,vel non eligatur.Itaque habet popolus secundum Cypriani sententiam,potestatem eligẽdi & suffragandi per testimonium,non per calculum, more testis, non iudicis. id quod ex eodem loco perspicuum fieri potest;dicit enim debere in Ecclesia eligi Episcopũ, quomodo Scriptura docet fuisse electum Eleazarum. At Scriptura Num. 20. dicit , Eleazarum electum à Mose, & nihil tribuit populo, nisi corã eo fuisse Eleazarũ electum;& Cyprianus explicans hoc ait:*Coram omni Synagoga iubet Deus constitui Sacerdotem,id est,instruit,& ostendit ordinationes sacerdotales,non nisi sub populi assistẽtis conscientia fieri oportere , vt plebe præsente,vel detegãtur malorum crimina, vel bonorum merita prædicẽtur.* Et infrà:*Propter quod diligẽter de traditione diuina & Apostolica obseruatione seruandũ est , & tenendũ, quod apud nos quoque, & ferè per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes ritè celebrãdas ad eam plebem,cui Præpositus ordinatur, Episcopi eiusdẽ prouinciæ proximi quique conueniant, & Episcopus deligatur,plebe præsente, quæ singulorum vitã plenissimè nouit,& vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit.*

ARGVMENTVM OCTAVVM sumit ILLYRICVS ex Nicæno Concil.Nam in epist.eiusdem Cõcilij ad Alexandrinos,apud Theodoret. lib.1.cap. 9. hist. habentur hæc verba *Dignũ est,vos potestatẽ habere, & elegẽdi quemlibet,& nomina eorum dãdi,qui Clero sunt digni,& absolutè facere omnia secundum leges & sanctiones Ecclesiæ , si quem vero contigerit requiescere in Ecclesia , tunc prouehi in honorem defuncti eos,qui nuper assumpti sunt,solùmodo si videantur digni,& populus eos elegerit ,condecernente simul & designante maximè Alexandrina ciuitatis Episcopo.*

Respõdeo,ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse,nisi iam tum cœpisse consuetudinem,vt populus electioni admisceretur,quod nos minimè negamus. Nõ autem inde colligitur,id esse de iure diuino,quod aduersa riis erat probandum; sed NOTANDA est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam Conc. Nicænũ initio huius testimonij ab Illyrico citati, nõ loquitur de plebe,sed de Episcopis,atque illos dicit habere debere potestatẽ eligendi,& omnia faciendi secũdum Ecclesiæ sanctiones: Illyricus autẽ sic peruertit,&immutauit verba,vt videatur Concilio tribuere plebi omnem potestatem gubernandi Ecclesiam, deinde ad finem eius testimonij Concilio dicit debere eligi Episcopũ à populo, sed confirmari electionẽ ab Episcopo Alexandrino (nam de Episcopis Aegypti agitur) & proinde tribuit Concilio præcipuam auctoritatẽ Episcopo in electionibus : Illyricus autem immutauit verba , vt videretur Episcopus nihil amplius posse,quam populus.vide totum locum.

ARGVMENTVM NONVM Illyrici,Caluini,& Kemnitij sumitur ex epist.Concilij II. generalis ad Damas.quem recitat Theod.lib.5.hist.cap.9.vbi sic legimus:*Reuerẽdissimum & Deo amabilem Nectarũ Episcopum ordinauimus coram vniuersali Concilio cum omni concordia.sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosij, vniuersique Cleri. cuncta cernẽte pariter ciuitate.* Similia profert Caluinus ex Leone epi. 89.& Greg.li.2.ep.c.69. Addit Kemnitius vnum testimonium ex Amb.li.10.ep.82.& alia,quę nõ ex fontibus citat , sed ex decreto Gratiani , d.23.24.62.63.65. 67. & 8. quæst. 1. can. Licet. multa etiam eiusdem generis citat Illyricus in suo lib. da electione Episcoporũ.

RESPONDEO PRIMO,ex nullo horum testimoniorum colligi,esse de iure diuino,vt populus eligat.SECVNDO in his omnibus,vno vel altero exceptis,nullã fieri mentionem electionis,sed solùm postulationis vel testimonij.TERTIO, nos non negare , quin aliquando populus elegerit , sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt Reges , sed id iuris habere eos , vel habuisse ex concessione Pontificum,non ex iure diuino.

Ex quibus apparet,quàm splendidè mentiatur Caluinus lib.4. inst.cap,5.§. 2. *cum* dicit,titum eligendi Episcopos sine suffragio populi,pugnare cum verbo Dei,& cum multis Conciliorum decretis,quæ statuerunt, irritam esse electionem si aliter fiat. Nam nec vllum verbum Dei attulit, nec vllum Concilij decretum, nec vllum afferri potest,in quo habeatur quod ipse dicit.

ARGVMENTVM DECIMVM Illyrici ,sumitur à consuetudine Ecclesiæ.Dicit enim, fuisse vsum istum in Ecclesia per annos ferè M. CCC. & solum à tempore Frederici II. qui obiit anno M.CC.L. introductum , vt Laici excluderentur ab electione.Probat autem, quod tandiu durauerit consuetudo eligendi ad suffragia populi ex Gregorio IX. qui sedit tempore Frederici. Exstat enim in decretalibus epistolis à Gregorio IX. editis , tit. de electione, cap. Messana , mentio huius rei ; nec non in epistola eiusdem Gregorij ad Episcopum Bremensem, apud Krantzium libr. 8. Metropolis , cap. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumentum.Quare nullum prorsus est dubium , quin,electio ante annos CCC. & deinceps quoque aliquandiu à Laicis citra omnem controuersiam sit factitata.

RESPONDEO, Illyricum egregiè mentiri. Nam in primis , Apostolorum tempore , & deinceps multis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitæ dare, vt ex supra dictis patet,deinde consequentibus seculis irrepsit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tempore,nec citra controuersiam , vt Illyricus dicit. Nam Gregorius IX. in epist. citata ad Bremensem Episcopum clarissimè dicit , Canonicorum fuisse electionem,licet accesserint etiam vota,id est, desideria & postulationes populi.

PORRO caput Messana, est cõtra ipsum Illyricum; Nam illud caput non est Gregorij IX. vt Illyricus falsò dicit,sed Honorij III.Gregorio antiquioris,& in eo capite prohibetur seueriss imè,ne Laici eligant.*Edicto,* inquit Honorius,*perpetuo prohibemus,ne per Laicos cum Canonicis Pontificis electio præsumatur:quod si fortè presumpta nullam obtineat firmitatem , non obstante contraria consuetudine,quæ dici debet potius corrupiela.* Hæc ille. Non igitur citra controuersiam Laici ante annos trecentos eligebant.

PRAETEREA,electio Alexãdri III.ante annos CD. per

Universidad de Deusto
Biblioteca

solos Cardinales facta est, vt cognosci potest ex Radevico lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 50. & sequentibus. Item electio Gregorij VII. ante annos quingentos, per solos Cardinales facta est, vt patet ex decreto electionis illius apud Platinam.

Denique, quomodo citra controuersiã vsque ad annum M.CC. Laici elegerunt? cùm, vt suprà citauimus, Concilium octauum ante annos DCC. & Concilium septimum ante annos DCCC. & Concilium Martini Papæ ante annos DCCCC. & Concilium Laodicenum ante annos M.CC. interdixerint, ne Laici eligant.

Argvmentvm Vndecimvm est eiusdem Illyrici, qui politicas rationes quasdã profert, sed ineptissimas, qualis illa est, quod Canonici & Monachi ferè semper eligant Episcopos, aut Abbates Papistas, rarò aut nunquam Lutheranos, scilicet, valde expediret Ecclesiis & Monasteriis, vt ab iis gubernarentur, qui nihil oderunt magis, quàm Clericos & Monachos. addit etiam, valde esse incommodum, quòd cùm Episcopi & Abbates Germaniæ sint etiam Principes temporales, à sex tantùm aut octo interdum hominibus eligantur; quasi Imperator non sit Princeps longè maior, qui tamen à sex tantum aut septem Electoribus creatur.

CAPVT OCTAVVM.

Electionem episcoporum non pertinere iure diuino ad clerum, sed ad summum pontificem.

Sexta Propositio.

Electio *Episcoporum non pertinet iure diuino ad Clerum, sed ad summum Pontificem, vt vel ipse eligat, vel præscribat eligendi modum.*

Probatvr Primvm, quoniã ex Euãgelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam vniuersam S. Petro esse commissam. Ioannis vlt. Itaque ad illum pertinet, prouidere Christianis de iis, qui curam eorum gerant. Deinde, si ad Clerum pertineret electio iure diuino, ad totum Clerum pertineret. Non enim ius diuinum definiuit, vt hi potius, quam illi ex Clericis eligant, at non omnibus Clericis conuenire electionem, satis probatur ex eo, quod eadem ferè incommoda acciderent ob multitudinem Clericorum, quæ accidebant in electione populari. Quocirca multis iam seculis soli Clerici primarij eligunt, quod tamen fieri non potuisset, si iure diuino omnes Clerici electores fuissent. Denique, S. Petrus, qui ius diuinum certè non ignorabat, non solum in Ecclesia Romana successorem sibi delegit Clementem, neque expectauit, vt is à Clericis eligeretur, sed etiam ad plurimas prouincias Episcopos misit. Vide Damasum in Pontificali, Innocentium I. in epist. ad Decentium, & Ioannem III. in epistola ad Germanos. Vide etiam de tota re Caietanum de potestate Papæ & Concilij capite 13.

CAPVT NONVM.

Rationem eligendi summum pontificem per solos Cardinales esse omnium optimam.

Septima Propositio.

Ratio *eligendi summum Pontificem per solos Cardinales, est omnium optima, & merito conseruanda, etsi absolute posset Pontifex eam mutare, si vellet.*

Secvnda pars est euidẽs, quia de iure positiuo est, vt Cardinales eligant. Probatur prima pars huius conclusionis, Primo inductione. Non debet Pontifex creari per sortes, nec per carnalẽ successionem, nec per solius prædecessoris nominationem, nec ad suffragia populi, nec ad suffragia totius Cleri, vt iam probatum est, ergo ad suffragia primorum ex Clero: tales sunt Cardinales, sunt enim præcipui Episcopi, Presbyteri, & Diaconi Romanæ Ecclesiæ.

Secvndo, nulli melius iudicare possunt, qualis debeat esse Episcopus eligendus, quam ij qui sunt Episcopi Consiliarij, & cum eo Ecclesiam regunt, & optimè norunt Ecclesiastica negotia; tales sunt Cardinales, igitur ad eos rectissimè pertinebit electio.

Tertio, ex duratione, nulla enim forma electionis diu durare potuit præter istam per solos Cardinales. Constat enim anno M. C. LXXIX. vsque ad hoc tempus per annos CD. semper electos Pontifices à duabus partibus Cardinalium, iuxta decretum Alexandri III. promulgatum in Concilio Lateranensi, vt habemus ca. Licet, extra de electione; nec tamen tunc cœpit electio fieri per solos Cardinales, sed diu antea videtur incepisse. Nam in illo ca. Licet, Alexander III. aperte indicat iam ante cœpisse morem istum, vt soli Cardinales eligerent & solum se constituere, vt non sufficiat maior pars Cardinalium, sed requirantur duæ partes. Porro ante hoc tẽpus per M.C. annos. XVII. mutationes inueniuntur in electione Romani Põtificis, vt quidã annotarut.

Qvarto probatur experientia, quia nunquam fuerunt pauciora schismata, quàm hoc tempore. Annotauit Onuphrius in li. de Pontificibus Romanis, schismata XXIX. in Ecclesia Romana, ex quibus XXVI. fuerunt vsque ad Alexandrum; toto reliquo tempore solùm tria, ex quibus etiam tribus vnum solum accidit vitio Cardinalium, nimirum illud, quod factum est tempore Vrbani VI. Nam illud alterum, quod accidit tempore Ioannis XXII. ab Imperatore Ludouico IV. excitatum est; postremum verò temporibus Eugenij à Conc. Basileensi.

Qvinto probatur; nam hæc forma eligendi temperata est ex omnibus aliis bonis & legitimis formis; sciendum est enim quinque modis præcipuè consueuisse eligi Episcopos. Primvs modus fuit, vt ipse summus Pontifex per se eligeret, qui modus præsertim seruabatur olim in nouis Episcopatibus erigendis, nouisque Episcopis mittendis.

Secvndvs modus fuit, vt Episcopum eligerent Episcopi omnes eiusdem pronũciæ, vel maior eorum pars postulato tamen testimonio & consensu Cleri & populi eius loci, cui Episcopus dabatur: & eodem modo eligebãtur Metropolitani, & Patriarchę & ipse summus Pontifex, nimirũ ab Episcopis vicinis seu prouincialibus, & hic modus antiquissimus fuit, & duravit satis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus. li. 1. epist. 4. *Apud nos, inquit, & fere per vniuersas prouincias tenetur, vt ad ordinationes rite celebrãdas, ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quique conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissimè nouit, & vniuscuiusque actum de eius cõuersatione perspexit.* Idem li. 4. epist. 2. testatur, Cornelium Papam fuisse à plurimis Episcopis, de testimonio & suffragiis totius Cleri & populi. De eodem modo legimus in Concilio Nicæno can. 4. Episcopum debere constitui ab omnibus Episcopis prouinciæ, & si id fieri nequit, saltem per litteras debere haberi consensum absentium omnium, vel maioris partis, vt exponit ca. 6. eiusdem Concilij. Idem habetur in Concilio Antioch. can. 19. & in decretis collectis à Martino Bracar. cap. 2.

Tertivs modus fuit, vt eligeret Clerus & populus ciuitatis. Hic modus fuit in vsu tempore Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Leonis, Gregorij, vt patet ex locis supra citatis.

Qvartvs modus fuit, vt Imperatores & Reges, vel soli, vel cũ Clero & populo eligerent. Constat enim Iustinianum Seniorem post recuperatam Italiã noluisse quem

quemquam creari Romanum Pontificem, sine sua approbatione, quod seruatum est vsque ad Constantinum IV. qui iuri suorum prædecessorum in hac parte cessit, vt ex Platina, & aliis cognosci potest. Constat item, Carolo Magno ius eligendi Romanum Pontificem & alios Episcopos cõcessum ab Adriano I. & deinde simile ius concessum Othoni à Leone VIII. vt patet ex Gratiano dist. 63. can. Adrianus, & can. in Synodo.

Qvintvs modus fuit, vt soli Canonici, id est primarij Clerici Episcopum eligerent, qui modus seruatur à longo tempore in multis Germaniæ locis.

Ex his quinque formis Prima, non potest repiriri in electione summi Pontificis, quia nõ expedit, vt prædecessor eligat successorem: repetitur tamen aliquo modo, quatenus hæc forma electionis ab ipsius Pontificis decreto manauit. Secvnda, reperitur in hac forma, quantum ad id, quod erat in ea præcipuum; nam eligunt nunc Episcopi vicini, vt tunc eligebant, nimirum sex Episcopi Cardinales. Tertia, non reperitur, quia erat omnium maximè incommoda, vt suprà ostẽdimus. Qvarta, non reperitur etiam, quia quòd Imperatores se miscuerint electioni, factum est vel vi, & quasi tyrannide Imperatorum, vt quando Græci Imperatores nolebant creari Pontificem sine suo iussu, immò etiam nisi pecuniariam summam accepissent: quam consuetudinem tyrannicam fuisse affirmat sanctus Gregorius in comment. Psal. 4. pœnitentialis, vel quia Pontifices ipsi id necessarium iudicabant ad Ecclesiæ defensionem, vt quando Carolo Magno & Othoni id Pontifices concesserunt. At nunc nec Imperatores tyrannicè se ingerunt electioni nec id requiritur ad Ecclesiæ defensionem. Immò enim vix inuenitur aliquis pius Imperator, qui hoc iure sibi concesso vti voluerit, & è contrario extat aperta renuntiatio huic iuri facta à Ludouico Caroli filio, can. Ego Ludouicus, dist. 63. & ab Othone I. ca. Constitutio, eadẽ distinctione. Qvinta denique reperitur, nam quod sunt Canonici in aliis vrbibus, id sunt Presbyteri & Diaconi Cardinales in Vrbe.

CAPVT X.

Ad quos electio summi pontificis pertineret, si Cardinales nulli essent.

Octaua propositio.

Si nulla extaret pontificia constitutio de electione summi Pontificis, vel casu aliquo omnes electores à iure designati, id est, omnes Cardinales simul perirẽt, ius electionis ad Episcopos vicinos & Clerũ Romanũ pertineret, cũ dependẽtia tamen aliqua à Cõcilio generali Episcoporũ.

In hac propositione non videtur omnes conuenire, quidam enim existimat, secluso iure positiuo, ius eligendi deuolui ad Concilium Episcoporum, vt Caietanus tractatu de potestate Papæ & Concilij, capite decimo tertio, & 21. & Franciscus victoria relect. 2. quæst. 2. de potestate Ecclesiæ.

Alii, vt refert Syluester verbo Excõmunicatio 9. §. 3. docet, ad Clerum Romanum pertinere ius eligendi in illo casu. Sed conciliari possunt hæ duæ opiniones. Nam ad Episcopum Concilium pertinet sine dubio primaria auctoritas eligẽdi in illo casu, siquidem, mortuo Pontifice, non est in Ecclesia vlla maior auctoritas, quam generalis Concilij. & si Pontifex non esset Episcopus Romanus, nec alicuius particularis loci, sed solùm generalis Pastor totius Ecclesiæ, ad Episcopos pertineret, vel eligere successorem, vel designare lectores: tamen posteaquam vnitus est Pontificatus orbis Episcopatui vrbis, immediata auctoritas eligendi in illo casu deberet ab Episcopis totius orbis permitti Episcopis vicinis, & Clericis Romanæ Ecclesiæ. quod probatur dupliciter:

Primo, quia ab omnibus Episcopis vicinis, & Clericis Romani translatum est ius eligendi ad Cardinales, qui sunt quædam pars Episcoporum & Clericorum Romanæ Ecclesiæ, ergo Cardinalibus deficientibus deberet redire ius eligendi ad omnes Episcopos & Clericos Romanæ Ecclesiæ.

Secvndo, quia hæc est antiquissima consuetudo, vt ex Cypriano supra ostendimus, vt Episcopum tam Romanum, quam alios eligant Episcopi vicini, præsente Clero. Nec vnquam est auditum, quod Episcopi, aut Archiepiscopi totius orbis conuenirent ad electionem summi Pontificis, nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium à Concilio generali explicari debet, vt factum est in Concilio Constantiensi.

CAPVT VNDECIMVM.

De numero Ordinum Ecclesiasticorum.

Sequitvr tertia Quæstio de distinctione Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiæ, quæ sanè quæstio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab aduersariis de numero, de antiquitate, & de officio Clericorũ. Ac, vt à numero incipiamus, Ioannes Caluinus lib. 4. institutionum, cap. 4. & cap. 19. & Martinus Kemnitivs in examine 23. sess. Concilij Tridentini, reprehẽdunt numerum septenarium ordinum, quem Catholici passim asserunt, ac docent, tres tantum esse veros ordines, Episcoporum, quos ipsi Pastores libentius vocant, Presbyterorum, quos Seniores, vel Doctores, vel Ministros verbi appellant, & Diaconorum.

Ex cæteris ordinibus simpliciter auferunt ordinem Exorcistæ, reliquos agnoscunt quidem, sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicunt enim, Lectores Acolythos, Ostiarios, & similes, fuisse ministros quosdam, quos pastores liberè assumebant pro necessitate Ecclesiæ, id est, plures aut pauciores, prout Ecclesiæ magnitudo, aut paruitas requirebat. Id vero probant ex eo, quod variè à Patribus isti ordines numerantur. Et quidem Caluinus libro quarto, capite quarto, §. primo, Hieronymum producit testem, qui in commentario cap. 19. Isaiæ, quinque ordines numerat, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Fideles, & Catechumenos.

Kemnitivs antè testes producit: Primo, Dionysium Areopagitam, qui in quinto capite Ecclesiasticæ Hierarchiæ tres tantum facit ordines, Pontificum, Sacerdotũ, & Ministrorũ. Secvndo, Canones Apostolorum, vbi numerantur quinque ordines, Episcoporum Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum, & Cantorum. Tertio, Ambrosium, qui in commentario capitis quarti ad Ephesios, numerat etiam quinque, sed loco Cantorum ponit Exorcistas. Qvarto, Ignatium in epistola ad Antiochenos, & Epiphanium in fine Panarij, qui plures numerat, quam septem, addunt enim *πανυχίδας*. id est, laborantes. Addit etiam Ignatius Confessores. Qvinto, Canonistas, qui apud Gratianum distinct. 23. & 25. addunt Psalmistam. *Non igitur*, inquit Kemnitius, *Catholicum dogma est de septem illis ordinibus.* Hæc illi.

Porro Catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui proprie ordines Clericorum nominantur. Est autem obseruandum, duobus mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dis accipi solere apud auctores ordinem Ecclesiasticum; Vno modo propriè, alio modo cõmuniter. Proprie illi dicũtur ordines, qui certo ritu sacro & solenni conferuntur ab Episcopo, & ad certum ministerium sacrificio diuino exhibẽdum referuntur. Qua ratione septem duntaxat ordines numerantur, videlicet. Sacerdos. Diaconus, Subdiaconus, Acoluthus. Lector, Exorcista, & Ostiarius, Etsi enim Episcopus & Presbyter distinguuntur, tamen quãtum ad sacrificium idem omnino mysterium exhibent, proinde vnum ordinem, nõ duos faciunt sicut etiam Lector, & Cantor, seu Psalmista.

Qvare Cornelius Papa in epistola ad Fabianũ apud Eusebium libro 6. hist. capite 33. dicit, in Ecclesia Romana suo tẽpore, id est, ante annos mille trecentos, fuisse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acoluthos XLII. Exorcistas cum Lectoribus, & Ostiariis, quinquaginta duos. vbi nullam facit mentionem Cantorum, vel laborantium, vel aliorum quos alij numerant, quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem, nec referuntur distincta ratione ad sacrificium.

In Concilio item Romano, sub Syluestro capite tertio, numerantur iidem septem ordines. In Concilio autem Carthaginensi quarto, canone secundo & sequentibus, præter ordines iam nominatos, in epistola quinta Cornelij, & in Concilio Rom. additur vltimo loco Psalmista, seu Cantor, sed ibidem Concilium monet, Psalmistam non ordinari ab Episcopo, sed etiam sine licentia Episcopi, sola iussione Presbyteri posse officium canendi suscipere. Isidorus lib. septimo Etymologiarum, capite duodecimo, & in epistola ad Ludisredum. Rabanus libro primo de institutione Clericorum, capite sexto & sequentibus, Amalarius libro secundo de officiis Ecclesiasticis capite septimo & sequentibus, Hugo de sancto Victore libro secundo de Sacramẽtis, parte tertia, capite quinto, eosdem septem ordines numerant, & explicant. Idem facit Magister sententiarum, quem omnes Theologi sequuntur in 4. d. 24.

Deniqve, eosdem numerat Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridẽtinum sessione vicesima tertia, capite secundo, & Ecclesiæ vsus idem testatur, non enim alij ordines præter istos conferri solent: Nam prima tonsura non est ordo, cum nullum habeat officium annexum sed est præparatio ad ordines, vt est Catechismus ad Christianismum.

Communiter autem dicuntur ordines illi omnes, qui quomodocunque dedicantur diuinis obsequiis, etiamsi non referãtur ad sacrificium, & hoc modo etiam Monachi, virgines, & viduæ Deo sacratæ, necnon laborantes in sepeliendis defunctis, ordines aliquando dicuntur à Patribus nam de ordinatione Monachi scribit Dionysius cap. 6 Ecclesiasticæ Hierarchiæ, de ordine verò laborantium in sepeliendis mortuis, Epiphanius in Compẽdiaria doctrina: Habebatur enim actio quædam religiosa, sepultura mortuorum. De ordine Diaconissarum, virginum, aut viduarum, quæ seruiebant Ecclesiæ in institutione mulierum, quæ baptizandæ erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his autẽ facile erit explicare loca, quę ab aduersariis afferuntur contra numerum septenarium ordinum. Ac Primvm ad locum Hieronymi, à Caluino adductũ, respondeo, S. Hieron. eo loco nõ loqui de ordinibus Clericorum, sed de ordinibus Christianorum, ideò ponit primo loco Clericos, deinde Laicos, quos fideles vocat, vltimo Catechumenos: Portò ex Clericis nominat tres tantum, id est, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium: Explicabat enim illud Esaiæ, Erunt quinq; ciuitates in terra Aegypti loquentes lingua Chanaanitide, ac per eas ciuitates Ecclesiam Christianam intelligi volebat; Itaque ad perficiendum quinarium numerum, ex omnibus Clericis tres primos posuit, in quibus omnes alij continentur, quos idem Hieronymus alibi distinctè ponit. Nam Subdiaconorum meminit in epist. 91. in primis verbis: Acoluthorum meminit ac Lectorũ, in epistо. 2. ad Nepotianum: Denique Exorcistarum & Ostiatiorum in commentario c. 2. epist. ad Titum in postremis verbis.

Ad Locvm Dionysij à Kemnitio productum, respondeo, Dionysium non voluisse exponere numerum ordinum, sed numerum Hierarchiarum: Tres enim sunt Hierarchiæ in Ecclesia militãte, vt etiam tres sunt in Ecclesia triumphante: Prima est Pontificum, Secunda Sacerdotum, Tertia Diaconorum. Diaconi enim, etiam si ministri dicuntur, & sunt, si comparentur ad Sacerdotes, tamen sunt etiam Principes, & Præsules, si comparentur ad plebem, & ideò dicuntur Hierarchæ: Ordines autem inferiores non præsunt populis, sed tantùm ministrant Diaconis, & Sacerdotibus.

Qvod autem Diaconi præsint, docet Ignativs in epist. ad Trallianos: *Subiecti*, inquit, *estote Episcopo, similiter & Presbyteris, atque Diaconis.* Item Hieronymvs in caput 2. ad Titum: *Non solum*, inquit, *Episcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere prouidere, vt cunctum populum, cui præsident, conuersatione, sermone, ac scientia præcedant, verum & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, Acolutui & omnes omnino, qui domui Dei seruiunt.* Docet id etiam Ioãnes Chrysostomvs, qui hom. 85. in Matthęũ Diacono suadens, vt Imperatorem arceat à communione, si indigne adeat: *Cohibe*, inquit, *& coerce, maiorem tu illo habes potestatem* Et hæc etiam ratio est, cur Episcopi ordinatiè assumerentur ex Presbyteris, aut Diaconis Ecclesiæ, non ex inferioribus ordinibus, vt patet ex Leone epistola 84. ad Anastasium, cap. 6. quam etiam puto caussã esse, cur in Romana Ecclesia soli Episcopi, Presbyteri, & Diaconi sint Cardinales.

Ad locum ex Canonibus Apostolorum respondeo, Clementem in canonibus Apostolorum nusquã voluisse omnes ordines numerare, sed data occasione modo vnum, modo alium ordinem nominasse; eundem autem Clementem plures ordines agnouisse, perspicuũ est ex can. 15. vbi dicit; Si quis Presbyter, aut Diaconus aut quilicet de numero Clericorum, &c.

Ad testimonium Ambrosij respondeo, Ambrosium in comment. cap. 4. ad Ephesios, solùm quinque ordinum mentionem fecisse, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli, Alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas alios Pastores, & Doctores, & quia Paulus solum quinque nomina posuit, idcirco conatus est etiam ipse quinque ordines numerare: Itaque per Apostolos intellexit Episcopos, per Prophetas Presbyteros, per Euangelistas Diaconos, per Pastores Lectores, per Doctores, vel, vt ipse legit, Magistros, Exorcistas.

Ad Testimonium Ignatij & Epiphanij respondeo, illos Patres numerasse non solùm ordines propriè dictos, sed etiam alios.

Ad testimonia Canonistarum respondeo, illos facere nouem ordines, quia distinguunt Episcopum à Presbytero, & Lectorem à Cantore, quod Theologi non faciunt, sed in re non est dissensio. Theologi enim solùm considerant ordines, vt se habent ad sacrificium: quomodo (vt diximus) Episcopus & Presbyter, Lector & Cantor non distinguuntur: Canonistæ autem considerant ordines, vt Hierarchiam constituunt, & idcirco rectè distinguunt Episcopum à Presbytero, atque hæc de primo.

CAPVT

CAPVT XII.

De antiquitate Ordinum.

Ioannes Calvinvs, de Ordinum, præcipue minorum antiquitate ita loquitur lib. 4. inst. cap. 19. §. 27. *Primitiuæ*, inquit, *Ecclesiæ incogniti fuerunt, & multis postea annis excogitati.* Sed falsam esse hanc Caluini sententiam testantur Clemẽs, & Ignatius, Apostolorum discipuli: Vtérque enim eorum ordinum meminit Clemens, lib. 8. constit. omnium ferè ordinum etiam minorum ritus declarat. Ignativs autem in epistola ad Antiochenses ita concludit *Saluto*, inquit, *sanctum Presbyterum vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantore, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas.*

Ad hæc, tempore sancti Cypriani, omnes ordines erant in Ecclesia, nec tamen tunc cœperunt: Nam vt dixi antiqua, & vbique recepta loquuntur auctores illius temporis, qui sane non multum aberant ab Apostolicis temporibus. Cyprianvs libro secundo, epistola decima: *Exemplaria*, inquit, *eadem nunc quoque per Mettium Hypodiaconum à me missum, & Nicephorum Acoluthum transmisi.* Libro secũdo, epistola quinta, & libro quarto, epistola quinta, scribit se ordinasse lectores Aureliũ, & Celerinũ. Libro quinto, epistola decima quarta: *Presbyter*, inquit, *de Clero, & exorcista, & Lector Lucianus scripsit.*

Eodem tẽpore scripsit epistolã sanctus Cornelius, ad Fabianum Antiochenum, ex qua hæc sunt verba apud Eusebium libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, cap. 33. *Is ergo qui Euangelium vendicabat, nesciebat in Ecclesia Catholica vnum episcopũ esse debere, vbi videbat esse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acoluthos XLII. Exorcistas, & Lectores cum Ostiaris LII.* Omitto Concilium Laodicenũ canone 24. & Carthaginense IV. canone 2. & sequentibus, in quibus omnium ordinum mentio fit, quorum hoc celebratum est ante annos M.C. illud ante annos M.CC. ex quib⁹ satis colligitur rem esse longè antiquiorem, quàm putet Caluinus.

CAPVT XIII.

De officiis Ministrorum.

Restat officium, in quo etiam non parum à nobis Kemnitius, & Caluinus dissentiunt. Dicamus de singulis seorsim. Exordium in Ecclesia sumitur à prima tonsura, quæ quidem non est ordo, cum nullum habeat certum officium annexum, sed est quædam dispositio, ac præparatio ad ordines, Profitentur enim se ordinibus initiandos, & à seculi negotiis ad militiam Ecclesiasticam transituros, qui ita tondentur. Porro de ritu tonsuræ & rasurę erit infra propria disputatio.

Primvs igitur ordo, Ostiariorum est, de quo ordine fere conuenimus: Fatetur enim Caluinus libro quarto institut. capite quarto, §. 9. Officium Ostiariorum apud veteres fuisse aperire, & claudere fores Ecclesiæ, proinde curam habere ipsius templi; cæterum postea libro eodem, cap. 19. §. 27. reprehendit, quod solemni ritu Ostiarios ordinent Episcopi apud nos. Existimat enim ipse non esse certum ordinem Ecclesiasticum, sed officium tantùm quale est eorum, qui ianitores sunt in prophanis domibus. At nihil ipse affert, quo sententiam suam probet: Nos autem habemus testimonia supra citata, in quibus Ostiariorum ordo inter ordines Ecclesiæ numeratur; ac præterea in Cõcilio Carthaginensi quarto, canone nono præscribitur forma, & ritus ordinandorum Ostiariorum, & est ille ipse, quo nunc vtitur Ecclesia: *Ostiarius*, inquit Cõcilium, *tùm ordinatur postquam ab Archidiácono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claues Ecclesiæ de Altario dicens; Sic age, quasi redditurus Deo rationẽ pro his rebus, quæ his clauibus recondũtur.* Itaque Caluinus dum hæc ridet, non solum modernos Papistas, vt ipse loquitur, ridet, sed etiam Ecclesiam Catholicam, quæ est, & quæ erat in Christo, ante annos M.C.

Secvndvs est ordo Lectorum, quorum officium erat legere ex pulpito in Ecclesia quicquid legendum erat ex vtroque Testamento; nam etiam Euangelia legi à Lectoribus consueuisse, testatur Cyprianvs libro secundo epistola quinta, vbi loquens de Aurelio ordinato Lectore: *Nihil*, inquit, *magis congruit voci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quàm celebrandis diuinis lectionibus personare, & post sublimia verba, quæ Christi martyrum proloquuta sunt, Euangelium legere, vnde Martyres fiunt.* Hæc ille. Credibile tamen est, Lectoris officium non fuisse, vt legeret Euangelium tempore sacrificij, (id enim Diaconorum fuisse paulò post ostendemus) sed solùm extra illud tempus.

Calvinvs fatetur quidẽ hoc fuisse officium Lectorum, libro 4. capite 4. instit. §. 9 Sed dicit non fuisse gradum, neque ordinem certum in Ecclesia, sed solùm solitos Episcopis quibusdam ex domesticis suis ministris iniungere, vt in Ecclesia legerent Scripturas, vt eo modo innotescerent plebi, & discerent ferre conspectum hominum.

At non solum Concilium Carthaginense IV. can. 8. præscribit ritum solemnem ordinandi Lectores, sed etiam S. Cyprianus lib. 2. epist. 5, lib. 3. epist. 22. & lib. 4. epistola quinta, apertè significat, lectoratum fuisse ordinem, & gradum in Ecclesia; nã passim vocat gradum, & honorem Ecclesiasticum. Item dicit, Celerinum initio ex humilitate refugisse eum gradum, sed tandem diuina reuelatione admonitum acquieuisse.

Ad hæc excusat multis verbis, quod quosdam ordinauerit Lectores, vrgente necessitate, sine consilio, & consensu expresso Cleri.

Deniqve dicit, se prius quẽdam Saturum nomine fecisse Clero proximum, quod ei permisisset in Pascha te legere in Ecclesia, cum ordinatus non esset; denique verò eum in Clerum coopтasse, atque ad ordinem Lectoris promouisse. vbi vides aliud esse legere in Ecclesia, quod solum Caluinus agnoscit; aliud verò promoueri ad ordinem Lectoris.

Tertivs, ordo Exorcistarum est, ad quorum officium pertinet exorcismos Ecclesiæ legere super Energumenos, & eo modo præparare illos, vt sacrificij diuini participes fieri possint. Olim siquidẽ, quia frequentissimè dæmones pellebantur de corporibus humanis, concurrebant plurimi Energumeni ad Ecclesiam, ita vt essent quasi greges Energumenorum, ac propterea iste ordo institutus fuit.

Fvisse reuera ordinẽ certum Ecclesiasticũ Exorcistarum, & non solum donũ, & gratiam gratis daram, vt vult Caluinus, patet ex testimoniis supra citatis, Ignatij in epistola ad Antiochenos, Cornelij Papæ in epistola ad Fabianum, apud Eusebium libro sexto histor. capite 33. & Cypriani libro quinto, epistol. 14. Concilij Romani sub Syluestro, canone tertio. & Concilij Laodiceni canone 24. vbi Exorcistæ inter ordines numerantur: sed præcipuè id ostenditur ex Concilio Carthaginensi, IV. can. 7. vbi sic legimus: *Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellũ, in quo scripti sunt exorcismi, dicẽte sibi Episcopo, Accipe, & commenda memoriæ &*

Universidad de Deusto
Biblioteca

habere potestatem imponendi manum super Energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum. Concilium item Laodicenum canonevicesimo sexto prohibet, ne quis exorcizet neque publicè, neque priuatim, nisi ab Episcopo ad eum ordinem prouectus sit.

Ex quibus Cóciliis intelligimus, quam apertè mentiatur CALVINVS, cùm ait libro quarto institut. capite 19. §. 24. *Fingitur illis Exorcistis potestas data imponendi manus super Energumenos.* Quomodo enim fingimus, quod ex tam antiquis Conciliis comprobamus?

ADDE etiam testimonium Sulpitij, qui in libro de vita diui Martini capite quarto ita scribit: *Tentauit Hilarius impositio Diacon officio sibi Martinum arctius implicare, & ministerio vincire diuino, sed cùm sæpissimè restitisset, indignum se esse vociferans, intellexit vir altioris ingenij, hoc eum modo posse constringi, si id ei officij imponeret, in quo quidem locus iniuriæ videretur; itaque Exorcistam eum esse præcepit, quam ille ordinationem ne despexisse tanquam humiliorem, videretur, non repudiauit.*

QVARTVS, ordo Acoluthorum est, quorum id est proprium, vt cum cereo accenso sequantur Diaconum ad locum Euangelij: & vrceolos, atque ampullas ad sacrificium præparent, ac Subdiacono portigant. Inde enim dictus est Acoluthus, quasi pediſſequus ab ἀκόλουθος quod est sequor, & etiam ceroferarius à gestādo cereo.

HIC verò Caluinus risum tenere non potest, sic enim ait libro quarto instit. cap. 19. §. 23. *Sed, inquit, inprimis spectabilis est argutia, qua in Acoluthi nomine philosophatur ceroferarium appellantes, verbo, vt arbitror, magico, certè inaudito Gentibus ac linguis omnibus.* Et supra capite 4. §. 9. *Vocabat, inquit, Acoluthos, qui Episcopo in domesticis obsequiis adessent, eumque perpetuò comitarentur, primum honoris causſa, deinde ne quo suspitio oriretur.* Hæc ille. Itaque vult Acoluthos nihil aliud olim fuisse, nisi Episcoporum quasi Cubicularios. At ipse quidem nullo teste probat quod dicit, proinde viderit ipse, an non finxerit Acoluthi officium ex capite suo: Nos autem Acoluthatum ordinem fuisse, & gradum Ecclesiasticum, probamus ex testimoniis plurimis supra citatis, Cornelij, Cypriani, Concilij Romani, & Concilij Carthaginensis.

PORRO ad officium eius pertinuisse cereos, & vrceolos quæ Caluinus ridet; testatur Concilium Carthaginense IV. canone 6. *Acoluthus, inquit Concilium, cùm ordinatus, ab Episcopo quidē doceatur, qualiter in officio suo agere debeat sed ab Archidiacono accipiat ceroferariū cū cereo, vt sciat sed ad accēdēda Ecclesiæ lumina mancipari: Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendū vinū in Eucharistiam sanguinis Christi.* Hæc ibi. Vbi etiam vides nomen ceroferarij non esse magicum, neq, omnibus Gentibus, & linguis inauditum, nisi tot sanctos Patres, & cum eis diuum Augustinum, qui Concilio intererat, Magos, & nullius Gētis, aut linguæ homines esse velis. Idem quoque nomen est apud Isidorum libro septimo etymologiarum capite duodecimo, apud Amalarium libro secundo, capite decimo, Apud Rabanum libro 1. de instit. Clericorum, capite nono, apud Hugonem libro 2. de Sacramentis. par. 3. capite quinto, & apud alios multos, qui nec Magi erant, nec vllius Gentis, aut linguæ.

QVINTVS ordo Subdiaconorum est, ad cuius officium propriè pertinet ministrare Diacono in sacrificio, ac propterea dum ordinatur. accipit calicē vacuum & patinam, vt habemus in Concilio Carthaginensi IV. canone quinto, & in Cócilio Toletano I V. canone 27. Ejusdem est epistolas beati Pauli ad Missam legere, vt Concilium Remense canone quarto docet. Meminerunt huius ordinis omnes auctores supra citati. Proinde falsum est quod scribit Caluinus libro quarto institutionum, capite 4. §. 5. Subdiaconorum officium nil aliud fuisse, nisi iuuare Diaconos in eleemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

SEXTVS ordo Diaconorum est, quos oblationibus colligendis, & opibus Ecclesiæ administrandis præpositos fuisse, inter Catholicos, & hæreticos constat; id enim testantur Acta Apostolorum capite sexto. Idem patet ex Leone in sermone de sancto Laurentio: ex quo officio fortasse factum est olim, vt Diaconi insolescerēt aduersus Presbyteros: semper enim officia pecuniaria adamata præ cæteris fuisse videntur. Reprehendunt Diaconorum arrogantiam Concilia nonnulla, Nicænum can. 14. Laodicenum canone 20. & Toletanum IV. canone 38. Item Patres, Cyprianus libro tertio, epistola nona, Hieronymus in epistola 85. ad Euagrium, & libro 1. in Ezechielem exponens caput 48. & Bernardus libro 4. de consideratione.

SED præter hoc officium habebant etiam Diaconi alia nonnulla, quæ aduersarij non agnoscunt. PRIMO, Diaconorum erat Sacerdoti sacrificanti assistere, ac ministrare, & populo distribuere Eucharistiam: ac propter sacrum hoc ministerium potissimum sacram ordinationem accipiunt. Videmus enim Actorum 6. per impositionem manuum ordinari Diaconos. qua sacra cęremonia non est credibile Apostolos vsuros fuisse, si solum ministerium mensarum Diaconis committere voluissent, antea enim viduæ ministrabāt mensis, nec tamen certo ritu ordinabantur.

PRAETEREA Clemens libro secundo, capite 14. constitut. significat Diaconos Sacerdoti ministrare solitos in sacrificij oblatione: quod etiam apertè docet Cyprianus in sermone 6. qui est de lapsis: Idem cognoscimus ex historia Sanēti Laurētij, apud Ambrosium libro primo de officiis, capite 41. Inducit enim S. Laurentium sic loquentem ad D. Sixtum: *Quò progrederis sine filio pater? Quo Sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu nūquam sine ministro sacrificium offerre consueueras.* Et infrà: *Cui commisisti consummandorum consortium Sacramentorū, huic consortium tui sanguinis negas?*

IDEM patet ex liturgia Chrysostomi, & ex hom. 85. super Matth. Idem ex sancto Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quæ præfigitur libris eius in Iob, nihil aliud Diaconatum, nisi sacri altaris ministerium vocat: Denique Isidorus, Rabanus, Amalarius, Hugo, & alij supra citati, qui describunt officia omnium ordinum, hoc docent, quod nos diximus.

SECVNDO, Diaconorum erat tempore sacrificij Euangelium legere: Id testatur præter supra dictos auctores S. HIERONYMVS in epistola quadragesima octaua ad Sabinianum: *Tu, inquit, exanguis & pallidus, vt suspicione omni careres, Euangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas.* Testatur etiam S. GREGORIVS in Synodo Romana, quæ habetur lib. 4. epist. cap. 88. vbi prohibet, ne Diaconi cātent in Ecclesia, excepto Euāgelio, tempore sacrificij: Idem etiam testantur Concilia antiqua, Vasense canone quarto, & Remense canone quinto.

TERTIO, Diaconorum erat baptizare, prædicare, recóciliare publicos pœnitentes, Eucharistiam deferre, & præbere laicis, ac breuiter omnia facere, quę Episcopi & Presbyteri faciut, excepta cōsecratione corporis Domini, & ordinatione Clericorum, & aliis officiis, quæ requirant potestatem ordinis. nam Diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi Diaconi, Actor. octauo. vnde TERTVLLIANVS in lib. de Babptismo: *Ius, inquit, dandi Baptismum summus Sacerdos habet, dehinc etiā Presbyteri, & Diaconi.* Posse item Diaconos prædicare; docet exemplum Stephani & Philippi Diaconorū, Actor. septimo & octauo. Item exemplum sancti Vincentij Martyris, qui cùm Diaconus esset, prædicabat tamen, vt

vt Augustinus testatur sermone secūdo de S. Vincētio.

DENIQVE Gregorius lib. 4. epi. c. 88. docet, ad Diaconum etiā pertinere officium prædicationis, & ipsum etiam Gregorium adhuc Diaconum prædicasse testatur Ioānes Diaconus in eius vita libro primo, capite quadragesimo primo. Rursus Diaconos aliquando recōciliare solitos pœnitentes in absentia Episcopi, & Presbyterorum, docet Cyprianus libro tertio, epistola decima septima. Item Eucharistiā præbere laicis in absentia Presbyterorum posse Diaconos, docet Concilium Nicænum canone decimo quarto. Testatur item Iustinus in Apologia secunda extrema Diaçonos deferre solitos Eucharistiam ad absentes.

EST tamen obseruandum, hæc omnia, ac præcipuè officium prædicādi, proprie Episcoporum esse, ita vt ne Presbyteris quidem prædicare liceat, nisi ex Episcopi mandato, aut cōsensu. Episcopi enim propriè Apostolis succedunt, Apostoli autem sunt qui Actor. sexto dicunt; Non est bonum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. scribit etiam Possidius in vita B. Augustini capite quinto, Valerium Episcopum concessisse sancto Augustino Presbytero suo prædicādi potestatem, quòd ipse, cum Græcus esset, minus commodè Latino populo prædicare posset. Legimus quoque in Concilio Vasensi canone quarto, factā ab Episcoporum Cōcilio Presbyteris potestatem prædicandi. In Concilio autem Vasensi canone quarto, præcipitur etiam vt Diaconi, quādo non est Presbyter, qui prædicet verbum, Homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

SEPTIMVS ordo, Sacerdotum est, de quo grauis controuersia inter nos, & hæreticos versatur, quæ in sequenti capite disputanda est.

CAPVT XIV.

De distinctione Episcopi & Presbyteri.

EXISTIT igitur quæstio; Sitne Presbyter idem omnino quod Episcopus, ac præsertim iure diuino. Fuit antiqua hæresis Aerij, teste Epiphanio hær. 75. & august. lib. de hæresibus; ca. 53. nihil interesse inter Episcopum, & Presbyterum; quam hæresim propterea ille videtur excogitasse, vt se ipse cōsolaretur quòd Episcopus factus nō esset, vt apertè significat Epiphanius. Eandem hæresim postea sequutus est Ioannes VViclefus, teste Thoma VValdensi li. 2. doct. fidei, art. 3. ca. 60. & nostris temporibus Lutherani & Caluinistæ. siquidem Ioan. CALVINVS li. 4. inst. cap. 4. §. 2. sic loquitur: *Quibus docēdis munus iniunctū erat eos omnes nominabant Presbyteros, illi ex suo numero in singulis ciuitatibus vnū eligebant cui specialiter dabāt titulū Episcopi, ne ex æqualitate, vt fieri solet, dissidia nascerentur, neq; tamen sic honore, & dignitate superior erat Episcopus, vt dominium in collegas haberet, sed quas partes habet consul in senatu, vt referat de negotiis, consulendo, monendo, hortādo, aliis præeat, auctoritate sua totam actionē regat, & quod de rerum communi concilio fuerit, exequatur. Id muneris sustinebat Episcopus in Presbyterorum cœtu, atque idipsum pro tēporum necessitate fuisse humano consensu inductum, fatentur ipsi veteres.* Hæc ille. Non dissimilia habent Martinus KEMNITIVS in examinne sess. 23. Concilij Triden. Nec non & ERASMVS annotatione ad 4. caput 1. ad Timotheum.

AT ecclesia Catholica distinctionē agnoscit, ac docet iure diuino Episcopatum Presbyterio maiorē esse, tum ordinis potestate, tum etiam iurisdictione: sic enim loquitur Cōcilium Triden. sess. 23. ca. 4. *Proinde sacrosancta Synodus declarat præter cæteros ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorū locū successerunt, ad hunc hierarchicū ordinē præcipuè pertinere, & positos, sicut Apostolus ait, à Spiritu sancto regere Ecclesiā Dei, eosq; Presbyteris superiores esse, &c.* Et ca. 6. *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica nō esse hierarchiā diuina ordinatiōe institutā, quæ constat ex Episcopis Presbyteris, & Ministris, anathema sit.* Et c. 7. *Si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores, &c. anathema sit.*

EANDEM sententiam docent, & defendunt Theologi Doctores apud Magistrum in libr. 4. sent. d. 24. & S. Tho. 2. secundæ q. 184. art. 6.

NOS igitur omissa illa quæstione, quæ ad disputationē de Sacramētis pertinet; Sitne vnus ordo, vnúmue Sacramētu Episcopatus, & Presbyterij, an duo: tria demōstrare conabimur. PRIMO, iure diuino maiorem esse Episcopū Presbytero, quod attinet ad ordinis potestatē. SECVNDO, maiorem esse etiā quantum ad iurisdictionem. TERTIO, Episcopos in veteri ecclesia non fuisse in cœtu Presbyterorum, quasi Consules in senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum.

QVOD ad PRIMVM attinet, facilè probati potest, Episcopum maiorem esse Prebytero quantum ad ordinis potestatem, idque iure diuino; Nam solus Episcopus ordinare potest Presbyteros, & eo modo generare Patres Ecclesiæ, vt Epiphanius ratiocinatur aduersus Aerium: Presbyteri autem ordinare nō possunt, sed solum baptizare, & eo modo filios Ecclesiæ generare. id autem ita esse docet Damasus in epist. 3. Item Concilium Antiochenum cap. 10. & Ancyranum canone 12. Epiphanius hær. 75. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, in 3. & 4. cap. 1. ad Timoth. Item S. HIERONYMVS in epi. 85. ad Euagrium: *Quid facit, inquit, Episcopus excepta ordinatione, quod Presbyter nō facit?* Denique S. LEO epist. 88. idem docet, & Ecclesiæ consuetudo. Nunquam enim est auditum, quod Presbyteri Presbyteros, aut Diaconos, nedum Episcopos ordinauerint.

ESSE autem ex iure diuino, vt soli Episcopi ordinent, inde colligitur, quod habebatur irritum, si quid in ea re fecissent, qui veri Episcopi non erant. Sic enim scribit Gregorius III. in ep. ad Bonifacium. *Presbyteri, quos reperisti, si incogniti fuerint viri illi, qui ordinant, & dubium est eos Episcopos fuisse, aut qui eos ordinauerint, si bonæ actionis viri, & Catholici sint, & ipsi Presbyteri in ministerio Christi Dei sancta lege edocti, ab Episcopo suo benedictionē Presbyteratus susceperint & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.* Et ante eū DAMASVS in epist. 3. loquens de Chorepiscopis, qui cùm solùm Presbyteri essent, Pontificu more ordinare audebant: *Vacuū, inquit, est & inane, quicquid in prædicto sacerdotij summi egerunt ministerio.* At certè si iure diuino Presbyteri ex ipsa sua ordinatione, id est, ex charactere suo sacerdotali haberent, vt ordinare possent, non esset irritum quod facerēt, tametsi prohibente Ecclesia facerent. Præterea cùm ordinatio Sacramentum sit (vt etiam Caluinus admittit) & Sacramenta omnia à Deo sint institura, certè qui maior est ordinis potestate, quæ per Sacramētum ordinationis accipitur, is quoque maior sit ex diuina institutione necesse est.

IDEM argumentum fieri potest ex cōfirmatione baptizatorum, & tēplorum atque altarium consecratione. Constat enim solos Episcopos, vt ordinarios Ministros, confirmationis Sacramentum posse conferre, necnon tēpla & altaria consecrare, neq; id Presbyteris licere, vt S. LEO docet in ep. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, & ante eū Damasus in epi. 3. de Chorepiscopis, & ante vtrumque Dionysius ca. 4. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ vbi dicit solum Episcopum diuina ordinatione Chrisma consecrare; quin etiam videmus Actor. 8. Apostolos ipsos, quibus Episcopi succedūt missos, vt per manus impositionem, darent Spiritum sanctum iam baptizatis.

QVOD ad SECVNDVM attinet de potestate iurisdictionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gionis, Episcopos iure diuino Presbyteris esse maiores. Probamus PRIMO ex figura Testamenti veteris, quanquam hoc argumentu vt etiam sequens de distinctione Apostolorum, & discipulorū probat etiā de potestate ordinis; nam in Testamento veteri erat vnus summus Sacerdos Aaron, & qui ei succedebāt: erant præterea minores Sacerdotes omnes videlicet filij Aaron, & qui ab illis descendebāt; ac denique etiā Leuitæ cæteri, qui à Leui originem ducebāt sed non per Aaronem. Constat autem iure diuino fuisse distinctos hos tres gradus. Pontificum, Sacerdotum, & Leuitarum: ita vt Pontifex maior esset Sacerdotibus, & Sacerdotes Leuitis: nā & consecrationes eorum distinctæ erant, & vestes, & officia, vt patet Exod. 28. & 40. Leuit. 8. & Numeri 3. 4. & 20.

QVOD autē iurisdictio penes Pontificem esset, non autem penes cœtum minorū Sacerdotum, patet ex libr. Deuter. c. 17. *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sentētia iudicis moriatur.* quod etiam fatentur Centuriatores Magdeburgen. cent. 1. li. 1. c. 7. col. 257. *In ecclesia.* inquiunt, *populi Iudaici, vnus tantùm erat lege diuina Sacerdos summus, quem omnes cogebātur agnoscere, eiq; parere.* Idem quoq; fatetur CALVINVS lib. 4. instit. c. 6. §. 2. *Illic,* inquit, *vnum Antistitem præfecit, quem omnes respicerent, quo melius in vnitate continerentur.* At Episcopi id sunt in ecclesia, quod erant Pontifices in Testamento veteri, id Presbyteri apud nos, quod illic minores Sacerdotes, vt etiam id Diaconi nostri, quod illorum Leuitæ, vt docēt Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis. Hieronymus in epist. ad Euagriū 85. Leo epist. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ. 88. Concilium Hispalense II. can. 7. & alij permulti grauissimi auctores.

ET sanè nulla ratio permittit, vt distinctior fuerit hierarchia in Testamēto veteri, quàm in nouo, cū illud vmbræ, istud imagini comparetur ab Apostolo ad Hebr. 10. Sequitur igitur, vt sicut in testamento veteri iure diuino Pontifices Sacerdotibus minoribus auctoritate præstabant, ita etiam Episcopi in ecclesia Presbyteris præstent.

SECVNDO probatur hoc idem ex distinctione Apostolorum & discipulorum LXX. Nam episcopos Apostolis succedere, Presbyteros autē septuaginta discipulis docent constanter omnes Patres. Vide Concilium Neocæsariense can. 13. Damasum in epist. 3. de Chorepiscopis, Anacletum epist. 2. Hieronymū in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Augustinū tract. in Psalmos 44. Leonem epist. 88. Isidorum lib. 2. de diuinis officiis, Bedam in caput 10 Lucæ, & alios.

PORRO, Apostolos iure diuino maiores fuisse discipulis septuaginta, satis apertè colligitur. Primùm, ex institutione distincta, & diuersa. Apostolos enim solùm duodecim Dominus esse voluit. Luc. 6. & eos semper fere secum habebat, ac priuatim instituebat; Discipulos autem LXXII. Lucæ 10. instituit. Præterea Ioan. 20. solis Apostolis dixit: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Denique Act. 1. Cùm ex Iudæ apostasia numerus duodenarius imminutus esset, assumptus est Matthias, nec sine solemni quadam cæremonia, cùm tamen esset ille antea ex numero discipulorum.

TERTIO probatur hoc idem ex illis Domini verbis Matthæi 24. *Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Hæc enim verba S. Hilarius & cæteri Patres in hunc locum, de episcopis dicta esse volunt; ex quo intelligimus, ipso Domino instituēte, Episcoporum propriam esse curā, & gubernationem Ecclesiæ, quo etiam pertinet locus ille Actorum 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.*

QVARTO, probatur ex antiquitate; nam si iure humano Episcopi Presbyteris præessent, inueniretur certè principium aliquod huius institutionis post Apostolica tempora. At ipso tempore Apostolorum is erat Ecclesiæ vsus, vt Presbyteri Episcopis subessent: nā 1. Timoth. 5. Apostolus ita scribit: *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Vbi videmus Episcopum Apostolorum tempore, iudicem Presbyterorum, proinde verum Principem, ac superiorem fuisse.

ITEM Ignatius Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelphienses ita scribit: *Boni sint Sacerdotes, & sermonis Ministri, melior autē est pontifex, cui credita sunt sancta Sanctorum, cui soli cōmissa sunt secreta Dei.* CLEMENS quoque Ignatij æqualis, in Apostolorum canonibus canon. 40. *Presbyteri,* inquit, *& Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent, nam Domini populus illi commissus est, & pro animabus eorum hic redditurus est rationem.*

DENIQVE Dionysius Areopagita Pauli Apostoli discipulus cap. 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, describens hierarchiam diuinitus institutam, primo loco Pontifices, secundo Sacerdotes, tertio Ministros ponit. IRENAEVS, qui proximus Apostolicis tēporib. fuit, li. 3. c. 3. *Habemus,* inquit *annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi, & successores eorum. Nam si reconditā mysteria sciissent Apostoli, quis seorsim, & latenter ab reliquis perfectos docebant, iis vel maximè traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant, &c.* Vbi Episcopis dicit commissas esse Ecclesias, vt Apostolorū successoribus. TERTVLLIANVS antiquissimus Latinorū, in lib. de Baptismo. *Ius habet,* inquit, *dandi Baptismū summus Sacerdos qui est Episcopus, deinde Presbyteri, & Diaconi, sed nō sine Episcopi facultate.*

QVANTVM ad TERTIVM, quòd Episcoporum auctoritas non sit in cœtu Presbyterorum, quasi Consulis in senatu, sed vt principis in Consilio Consiliatorum sibi subiectorum, primùm colligitur ex testimoniis iam citatis B. Pauli, in epist. ad Timotheum, Clementis, Irenæi, Tertulliani; deinde ex Conciliis. omnia siquidem Concilia, tum generalia, tum prouincialia, etiam antiquissima, quorum meminit Eusebius libr. 5. hist. cap. 23. & 25. à solis Episcopis celebrata sunt.

CONSTAT autem in Conciliis maximè exerceri iurisdictionem, cùm leges in eis ponantur, & pœnæ præuaricatoribus decernantur: Item ex eo, quod multis in locis legimus Presbyteros ab Episcopis excommunicatos, nusquam autem Episcopos à Presbyteris. Vide Concilium II. Carthaginense, canone 8. & 9. Denique ex eo, quod soli Episcopi solium, siue thronū habent in ecclesia, quod est potestatis indicium, vnde & imperare Principum more dicuntur à Patribus. Vide Chrysostomum in libro de sacerdotio, Ambrosium in libro de dignitate sacerdotali, & Gregorium Nazianzenum in oratione ad Principem irascentem, & populum timore perculsum, Sed iam obiectiones diluamus.

CAPVT XV.

Soluuntur obiectiones.

PRIMO loco obiiciunt testimonium B. Pauli ex quo idem videntur esse Episcopi & Presbyteri, Philip. 1. *Paulus & Thimotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus.* Certè hoc loco Presbyteri dicuntur Episcopi: non enim in vna vrbe multi fuissent Episcopi, si Episcopi nomen summum aliquem Sacerdotē significaret: Deinde quare non dixit Paulus, cum Episcopo, Presbyteris, & Diaconibus, si Presbyteri ab Episcopis eo tempore distinguebantur?

RESPONSIO: Ambrosij cōmentarius nō refert illud, cum Episcopis & Diaconibus, ad eos quibus scribitur, sed

sed ad eos qui scribunt, ita, vt Episcopi hoc loco dicantur Paulus & Timotheus, & hic ist sēsus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis cum Episcopis,* id est, cum Paulo Timotheo, & eorum Diaconibus, gratia vobis, & pax, &c. Sed nimis dura expositio videtur.

EPIPHANIVS in libro de hæresibus, hæresi septuagesima quinta, dicit Paulū ita scribere solitū, quod eo tempore ob ministrorū penuriam multis in locis non essent Presbyteri vlli, sed Episcopi soli cum Diaconib. Possunt enim Episcopi etiā Presbyterorum officio fungi. At hæc Epiphanij explicatio tum haberet locum, si Paulus diceret, cum Episcopo & Diaconibus, aut si non ad vnam ciuitatem, sed ad multas simul scriberet: Sed cum ipse ad vnam vrbem Philippensem scribat, & dicat se scribere ad Episcopos & Diaconos, quomodo, quæso, illa explicatio locum habere potest? Si enim in vna vrbe multi Episcopi esse poterant, quantò facilius vnus Episcopus, & aliquot Presbyteri?

THEODORETVS in cōmentario huius loci, & fusiùs in caput tertium primæ ad Timotheū scribit, Apostolorum tempore veros Episcopos, non Episcopos, sed Apostolos dici solitos; Presbyteros autem Episcopi nomine tunc appellari cōsueuisse. Nam ad Romanos 16. Paulus Andronicum Apostolum vocat, & Phil. 2. Epaphroditū Apostolū Philippensiū appellat, qui videlicet Episcopi erant; postea tamē omisso Apostoli nomine, Episcopos solùm Episcopos, Presbyteros autē solùm Presbyteros appellari cœpisse. Quę obseruatio Theodoreti si vera sit, non solum obiectioni desumptæ ex hoc loco, sed etiam ex omnibus aliis locis satisfacit; semper enim dicere poterimus, Paulum nomine Episcoporum Presbyteros accepisse.

FACILIOR est sancti Ioannis CHRYSOSTOMI & aliorū multorum commentarius, qui docent, Apostoloru tempore nomina illa, Episcopus & Presbyter, cōmunia fuisse omnibus Sacerdotibus tā maioribus quos nunc Episcopos dicimus, quā minoribus, quos nunc Presbyteros appellamus, licet res ipsæ & potestates distinctæ essent. Itaque Paulum nomine Episcoporū complexu esse omnes sacerdotes, vt hic sit sensus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cū Episcopis & Diaconibus,* id est, cū Sacerdotibus, & eorū Ministris?

ADDE, quod videtur beatus Paulus vniuersum Clerum salutare voluisse, sed ne cogeretur singulos ordines numerare, generatim id fecit; omnes enim ordines ad duo primaria genera reuocātur, ad Sacerdotes, & Ministros, quorum illud subdiuiditur in duas species Analogas in summos Sacerdotes, & simplices Sacerdotes. Istud verò in sex alias species, in Diaconos, Subdiaconos, Acoluthos, Lectores, Exorcistas, & Ostiarios. Quamuis autem nunc nomen Episcopi tantùm principali analogato, id est, summo Sacerdoti, tribui soleat, & nomen Diaconi, tantùm principali ministro; tamen conuenit suo modo nomen Episcopi minoribus etiam Sacerdotibus; nam & illi superintendunt, & regunt populum saltem in foro conscientiæ, & ex delegatione Episcopi, & nomē Diaconi conuenit suo modo ordinibus etiam inferioribus, cùm omnes ministrent Sacerdoti.

ALTERA obiectio sumitur ex capite primo epistolę ad Titū, vbi sic Apostol° loquitur: *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt cōstituas per ciuitates Presbyteros, sicut ego dispo te tibi,* Et paulò infrà: *Oportet enim Episcopū irreprehēsibilē esse, &c.* quo loco videm° Presbyteros Episcopos esse. Sed eadē adhiberi potest respōsio, quæ ad locū superiorē adhibita est; Nomina enim eo tēpore cōmunia erant.

TERTIA obiectio sumitur ex tertio capite prioris epistolæ ad Timotheum, vbi B. Paulus posteaquam præcepta quædā Episcopis dederat, continuò Presbyteris omissis transit ad Diaconos; quare videtur pro iisdē habuisse Episcopos, & Presbyteros. Respondeo, B. Paulum generatim instruere voluisse Clerum vniuersum, ac propterea sub nomine Episcoporum comprehēdisse etiam Presbyteros, sub nomine Diaconorū omnes inferiores Ministros; eadē enim præcepta omnibus conueniebant.

QVARTA obiectio ex capite 4. prioris ad Timotheum, vbi Paulus ait: *Noli negligere gratiā Dei, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionē manūs Presbyterij.* Ex quo loco KEMNITIVS affirmat, S. Hieronymum demonstrasse, posse Episcopum à Presbyteris ordinari: proinde nihil interesse inter Episcopum & Presbyterū. sed impudenter mētitur Kemnitius. Nam S. Hieronymus in epistola ad Euagrium (quam Kēnitius citat) disertis verbis affirmat Presbyteros ordinare non posse: *Quid facit,* inquit, *Episcopus excepta ordinatione, quod nō etiā faciat presbyter?* Adduxit autem S. Hieronymus locum illum Apostoli, vt ostenderet Episcopos in Scripturis interdum appellari Presbyteros. sic enim exposuit verba illa: *Per impositionē manuum Presbyterij,* ac si dictum esset, per impositionem manuum, qua Presbyteratum accepisti, cum tamen constet, Timotheum non Presbyterum simplicem, sed Episcopum fuisse, quomodo etiā exposuit Anselmus, & quidā alij Latini, & ipse etiam Caluinus li. 4. inst. c. 3. extremo. Quanquam nobis verior videtur Græcorum expositio, qui nomine Presbyterij intelligūt chorū, siue cœtum Presbyterorum, id est, episcoporum, qui nouo Episcopo manus imponūt; sic enim exponut Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius.

QVINTA obiectio ex c. 20. Actor. vbi B. Paulus mittēs Ephesum, vocauit ad se maiores natu Ecclesiæ id est, Presbyteros, & tamen dum eos alloquitur, Episcopos appellat, dicēs: *Attēdite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiā Dei.* Itē ex cap. 5. prioris epistolæ B. Petri, vbi Petrus Presbyteros sic alloquitur. *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro cōsenior & testis Christi passionum, &c. pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidētes non coactē. &c.* Vbi illud *Seniores* in Græco textu est πρεσβυτέρους, illud autem *Prouidentes,* in Græco est ἐπισκοποῦντες. Denique ex epist. 2. & 3. S. Ioannis, in quibus Apostolus se Presbyterum vocat, cùm sine vlla dubitatione Episcopus fuerit. Sed ad hæc omnia vno verbo respondētur. Nomina eo tempore fuisse communia, & propterea in his omnibus locis veros etiam Episcopos Presbyteros apellari, his addunt Patrum testimonia.

ESTIGITUR SEXTA obiectio ex S. Hieronymo, qui in commen. 1. cap. epist. ad Titum ita scribit: *Idem est presbyter qui Episcopus. & antequā Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephę, communi Presbyterorū Concilio Ecclesiæ gubernabātur; postquā verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus De Presbyteris electus superponeretur cęteris, ad quē omnis Ecclesiæ cura pertineret. & schismatis semina tollerentur.* Et infrà: *Sicut ergo Presbyteri scīnt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi prępositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint se magis cōsuetudine, quàm dispositionis Dnicæ veritate Presbyteris esse maiores & in cōmune debere Ecclesiam regere.* Similia habet idē Hieronym. in ep. 85. ad Euagriū.

Hæc S. Hieronymi verba aliqui piè interpretari conantur, vt S. Thomas, qui in 2. secundæ q. 184. art. 6. scribit Hieronymum loqui solùm de nominibus Episcopi & Presbyteri, non de ipsa re. At certè verba illa citata. *Communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur.* Et illa (*Magis consuetudine, quàm dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse maiores. &c.*) aliud significant, quàm solam communitatem vocabulorum.

Ioan

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOAN. Anton. DELPHINVS lib.2. de Ecclesia docet, ex Hieron. sententia initio nascentis Ecclesiæ omnes Presbyteros fuisse Episcopos. Non quod idem sit Episcopatus & Presbyteratus, sed quod vtraq; dignitas omnibus Sacerdotibus primo illo tempore daretur. Deinde autem ad schismata euitãda cœpisse aliquos solùm Presbyteros ordinari, & hoc modo ex Ecclesiæ consuetudine factum esse, vt Episcopi maiores Presbyteris essent.

AT hæc etiam solutio non plene satisfacit; S. enim Hieronymus tueri conatur Presbyterorum dignitatem, qualis erat suo tempore aduersus in solentiam Diaconorum, vt patet ex epist. ad Euagrium; inde autẽ demonstrare nititur dignitatem Presbyterorum esse maximam quod eadem sit cum Episcopali: Nihil autem ad hoc probandum afferret, si solum doceret primos Presbyteros ideò fuisse Episcopis pares, quod haberent etiam episcopalem potestatem, nec essent simplices Presbyteri.

DEINDE, si ideo primi Presbyteri fuissent pares Episcopis, quod essent etiam ipsi veri Episcopi: distinctio, quæ ex Hieronymi sententia postea exorta est, inde accidisset, quod aliqui simplicem Presbyterarum in ordinatione postea accepissent. At S. Hieronymus contrarium significat, docet enim Episcopatum esse nouum, & ex Ecclesiæ consuetudine non simplicem Presbyteratum; sic enim ipse ait. *Communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur postquam vero vnusquisque, &c.*

MICHAEL MEDINA in lib.1. de sacrorum hominum origine, & continentia, ca.5. affirmat sanctum Hieronymum idẽ omnino cum Aërianis sensisse, neque solum Hieronymum in ea hæresi fuisse, sed etiam Ambrosium, Augustinum, Seduliũ Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, Oecumenium, & Theophylactũ: *Atque ita*, inquit, Medina, *isti viri alioqui sanctissimi, & sanctarum Scripturarum consultissimi, quorum tamen sententiam prius in Aërio, deinde in VValdensibus postremo in Ioanne VVicleffo, damnauit Ecclesia.* Et infra: *Ergo in Hieronymo & Græcis illis Patribus olim propter eorum honorem & reuerentiam hæc sententia aut dissimulabatur, aut tolerabatur in illis: contra in hæreticis, quod in aliis quoque multis ab Ecclesia declinarent, tanquam hæretica semper est damnata.* Hæc ille.

CETERVM hæc Medinæ sentẽtia (vt leuissime dicam valde est in considerata. Nam PRIMVM iniuriam facit tot clarissimis Patribus, quos sine vlla caussa, vt mox ostendam, Aërianos facit. DEINDE iniuriã facit Ecclesiæ, quam acceptionis personarum nota inurit. Nam cùm omnes citati auctores post Aërium vixerint, cur, quæso, Ecclesia vnam atque eandem sententiam in Aërio damnauit, in Patribus tolerauit? Nonne Aërio potius ignoscendum fuit, qui ante definitionem Ecclesiæ peccasse videbatur, quàm Patribus illis, qui damnatam iam hæresim sequuti sunt? DENIQVE iniuriam facit communi caussæ Doctorum Catholiquorum. Qua enim fronte sanctos Patres aduersus hæreticos adferemus, si eam sententiam ab Ecclesia damnatam dixerimus, quam omnes ferè Patres, tum Græci, tum Latini docuerunt?

AT (inquit Medina) *VValdẽses hæretici Hieronymi testimonio vtebatur, idem igitur illi, & Hieronymus senserunt.* Egregium profecto argumentũ hoc modo cõcludere licebit etiam idem sentire Lutherũ, & Paulum; nam pauli testimoniis passim vtitur Lutherus. Mẽtiuntur igitur VValdenses, cùm Hieronymum auctorẽ sequi se dicunt.

SED instat Medina Aërius non ignorabat, secundum Ecclesiæ leges Episcopum Presbytero esse maiorem, sed iure diuino pares esse affirmabat. Quare cùm Hieronymus apertissime dicat, non Dominicæ dispositionis veritate, sed sola consuetudine Ecclesiastica Episcopos maiores Presbyteris esse, nihil omnino inter Aërij & Hieronymi sententiam interesse videtur.

RESPONDEO, tantum distare Hieronymum ab Aërio, quantum Catholicus ab hæretico, & cœlum ab inferis distat. Nam in primis S. Hieronymus vbique agnoscit Episcopum esse maiorem Presbytero, quantum ad ordinis potestatem, & hoc sine dubio iure diuino, vt patet ex epist. ad Euagrium, vbi sic ait: *Quid facit Episcopus, excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter?* At Aërius id discrimen non agnoscebat, vt ex Epiphanio potest intelligi, hæresi 75.

DEINDE quantũ ad potestatẽ iurisdictionis, Aërius, vt etiam Lutherani, & Caluinistę, nõ modo negabat iure diuino maiorẽ esse Episcopum Presbytero, sed etiam contendebat non rectè facere Ecclesiam, quę Episcopos Presbyteris anteponat. At S. Hieronymus, etsi iure diuino agnoscere non videtur discrimen inter iurisdictionẽ Episcopi & Presbyteri, tamẽ agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitimè, immo & necessario ad schisma ta vitanda ab Apostolis introductum. Non enim vult S. Hieron. ante paucos annos. ex temporũ corruptela natum esse Episcoporum principatum, sed ab eo tempore, quo cœpit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo ego autem Cephæ.* quæ verba Apostoli Pauli sunt 1.Corinth.1. Proinde in ipsis Ecclesiæ primordiis, cùm adhuc viueret Apostoli, in toto orbe ab ipsis Apostolis, Ecclesias tum regentibus, vult S. Hieronymus iurisdictionem Ecclesiasticam ad Episcopos esse delatam. Itaque nihil commune est Aërio & Hieronymo. Nequevllo modo credibile est S. Hieronymum Aerij sententiã fuisse sequuturum, quam sciebat iam à S. Epiphanio refutatam.

EST autem hoc loco obseruandũ, S. Hieronymum in illa sua sententia non adeò constantem videri, vt valdè probabile sit, eum non omnino certum fuisse: Docuit enim in explicatione capitis primi ad Titũ consuetudinem, quæ Episcopos Presbyteris antepositum, cœpisse ab eo tempore quo dictum est: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*, & tamen Presbyteros Episcopis pares esse colligere nititur ex epistola ad Titum, & ad Philippenses, & ex epistolis Petri & Ioãnis, quæ scriptæ sunt post epistolam priorem ad Corinthios, vbi illa verba habẽtur: *Ego sum Pauli, ego Apollo, &c.* Deinde in li.de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacobo, dicit Iacobum continuo à Christi ascensione ordinatum Episcopũ Hierosolymorum: Non igitur fuit vnquam illud tempus, quo Ecclesiæ sine Episcopis à presbyteris gubernabantur.

PRÆTEREA idem Hieron. in epist. ad Euagrium, comparat Episcopum Aaroni, Presbyteros filiis Aaronis. & in epistola ad Marcellam de erroribus Montani, Episcopos Apostolis succedere dicit. At certè Aaron iure diuino maior erat ordine & iurisdictione filiis suis, & Apostoli omnibus aliis Christi discipulis.

DENIQVE in libro primo aduersus Iouianum, idem Hieronymus affirmat ab ipso Christo vnum electum ex duodecim, id est Petrum, *vt capite constituto, schismatum tolleretur occasio.* At si Christus voluit inter ipsos Apostolos vnum eminere, cur nõ credemus etiam voluisse eum vt inter Presbyteros vnus emineret? Ac de S. Hieronymo satis, vt etiam de Anselmo & Sedulio, qui in commentario capitis primi epistolæ Ad Titum, ad verbum Hieronymi sententiam retulerunt.

SEPTIMA obiectio sumitur ex Ambrosio, qui in cõmentario capitis quarti ad Ephesios ita scribit: *Timotheũ Episcopum à se creatum, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, vt recedente eo, sequens ei succederet; denique apud Aegyptum Presbyteri consignant, si præsens non sit Episcopus: sed quia cœperunt sequentes Presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente Concilio, vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sacerdotum iudicio constitutum, &c.*

Sed

SED hic locus nõ habet difficultatẽ. Nam (vt interim omittam, commẽtaria illa non videri ab Ambrosio edita) auctor eorum commẽtariorum loquitur solùm de ratione successionis Episcoporũ, ac docet, initio nascentis Ecclesiæ, antiquissimum Presbyterũ consueuisse ordinari Episcopum, eoq; mortuo succedere solitum, sine alia electione, antiquissimum item Presbyterum: sed non negat auctor iste primum illum Presbyterum, cùm Episcopo succedebat, debuisse iterum consecrari, & nouam potestatem ac iurisdictionem accipere.

NEQVE semel idem auctor clarissime docet, multum interesse inter Episcopum, & Presbyterũ; nam in eodem commẽtario capitis 4. ad Ephesios sic ait: *In Episcopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est, hoc est, Princeps est Sacerdotũ.* Et in cap.3. prioris ad Timoth. *Episcopi*, inquit, *& Presbyteri vna ordinatio est, vterque enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus Presbyter sit, non tamen omnis Presbyter Episcopus; hic enim Episcopus est, qui inter presbyteros primus est; denique Timotheum Presbyterum ordinatum significat, sed quia ante se alterum non habebat, Episcopus erat, vnde, & quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit: neque enim fas erat, aut licebat, vt inferior ordinaret maiorem, nemo enim tribuit quod non accepit.* Hæc ille. Vbi vides maiorem esse Episcopum Presbytero, & ideò à Presbytero Episcopum ordinari posse, quod Presbyter non habeat Episcopalem ordinationem.

OCTAVA obiectio ex Chrysostomo in commentario cap.3 prioris ad Timotheum, vbi sic legimus hom.11. *Inter Episcopum atque Presbyterii interest ferme nihil, quippe & Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est, & quæ de Episcopis dixit, ea etiã Presbyteris congruũt: sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atq; hoc tantũ plus quam Presbyteri habere videntur.* Idẽ docẽt, & verbis ferè iisdẽ, Primasius, Theophylactus, & Oecumenius, in commentario eiusdẽ loci.

RESPONDEO, ex istis ipsis verbis apertè colligi, maiores esse Episcopos Presbyteris, cùm Episcopi ordinare possint, Presbyteri non possint, vt auctores citati vna voce testantur.

AT inquies, saltem quoad iurisdictionem pares sunt Episcopis Presbyteri, quandoquidem nihil habent Episcopi, quod Presbyteri nõ habeãt, excepta ordinatione.

RESPONDEO, hos auctores cùm nihil tribuunt Episcopo, quod non sit cum Presbyteris cõmune, excepta ordinatione, loqui de iis rebus, quæ nullo modo Presbyteris conueniunt, tale autẽ nihil est, nisi ordinatio præcipuè Sacerdotum. Nã potestas iurisdictionis, ex commissione Episcopi, potest etiam Presbyteris conuenire, immò etiam confirmare baptizatos possunt Presbyteri ex dispensatione. At ordinatio Sacerdotum ita propria Episcoporum est, vt nullo modo Presbyteris permitti possit.

QVOD autem Chrysostomus senserit, Apostolorum tempore Episcopum à Presbytero distinctum fuisse, colligitur etiam ex homil.1. in epistolam ad Philippenses, vbi exponens illud, & Diaconibus. *Quid* inquit, *hoc sibi vult, itáne vnius ciuitatis plures erãt Episcopi: Nequaquam, sed hoc titulo designat Presbyteros, tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

NONA obiectio ex Theodoreto, qui in commentario capitis 1.ad Philippenses aliquoties repetit, Presbyteros fuisse, quos Paulus Episcopos appellat.

SED hoc iam antea explicatũ est, Theodoretus enim docet quidem, olim presbyteros Episcoporum nomen habuisse: sed ibidẽ addit veros Episcopos nomine Apostolorum, eo tẽpore appellari solitos, ita vt semper & recte nomine maiores fuerint Episcopi Presbyteris ex sententia Theodoreti. Quare idem auctor in caput tertium prioris ad Timotheum ita scribit: *Sed tamen, etiãsi Presbyteris has leges constituit diuinus Apostolus, clarum est, quod has leges oportet primos seruare Episcõpos, vt qui sint maiorem dignitatem assequenti.*

DECIMA obiectio ex Augustin. qui in epist.19. ad Hieron. sic ait: *Quamuis enim secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, in multis rebus, tamen Augustinus Hieronymo minor est.*

RESPONDEO, illud (*iam obtinuit*) non opponit tempori antiquo ipsius Ecclesię, sed tempori quod fuit ante exortum Ecclesiæ nostræ Christianæ: Itaque non est sensus, olim Episcopi, & Presbyteri erant æquales, sed iam vsus obtinuit, vt Episcopatus Presbyterio maior sit, sed hic est sensus: Ante Christiana tempora, nomina ista Episcopus & Presbyter non erant honoris vocabula, sed officij, aut ætatis, nunc autem honoris ac dignitatis nomina sunt, & secundum hæc nomina Augustinus Hieronymo maior est, quãuis aliis multis nominibus, Augustinus Hieronymo minor sit.

VNDECIMA obiectio: Presbyteri succedunt Apostolis non minus quàm Episcopi, vt patet ex Clemente lib.2. constit. cap.32. & Ignatio in epist. ad Smyrnenses: Non igitur sunt Presbyteri Episcopis inferiores.

RESPONDEO, Episcopos & Presbyteros variis modis à Patribus comparari, sed semper seruata proportione, & distinctione. Aliquando dicũt Episcopum tenere locum Dei, Presbyterum locum Christi, Diaconũ locum Apostolorum. Ita Clemens lib.2. const. cap.30. & Ignatius in epist. ad Trallianos. Aliquando Episcopo dant locum Christi, Presbyteris locum Apostolorum, Diaconis locum Discipulorum LXXII. Ita Clemens loco citato lib.2 cap.32. & Ignatius ad Smyrnenses. Aliquando Episcopis dant locum Apostolorum, Presbyteris locum LXXII. discipulorum, vt Patres suprà citati.

DVODECIMA obiectio: Christus Presbyteros ordinauit in cœna, vt Catholici omnes docent: at Episcopos nusquam legitur ordinasse: Non igitur Episcopatus iure diuino est introductus.

RESPONDEO, à Christo B. Petrum ordinatũ fuisse Episcopum, à B. Petro Iacobum & Ioannem, ab his tribus cæteros Apostolos, vt in libro primo de summo Pontifice, cap.23. supra ostendimus.

CAPVT XVI.

De Cardinalibus.

DE Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ pauca quædam addenda sunt, vt Ioan. Caluino etiam de hoc ordine Clericorum breuiter respõdeamus. Dicemus autem PRIMO, de antiquitate, & significatione nominis Cardinalium. SECVNDO, de antiquitate, & varietate officij Cardinalium. TERTIO, de comparatione Cardinalium cum Episcopis: Hæc enim tria Caluinus attingit lib.4. instit. cap.7. §.30.

SI quis autem plura cognoscere velit, legat ex Theologis Aluarum Pelagiũ lib.2. de planctu Ecclesiæ, art.16. Augustin. triumphum in summa de potestate Ecclesiæ, quæst.102. Thomam VValdẽsem lib.2. doctrinalis fidei, art.3. cap.54. Ioan. de Turrecremata lib.1. summæ de Ecclesia. cap.81.82.83. & 84. S. Antoninum in summa Theologica, 3. parte, tit.21. Ioan. Antonium Delphinum lib.2. de Ecclesia.

Ex Canonistis, Andream Barbatium in tract. de præstantia Cardinalium ad Bessarionẽ, Martinum Laudensem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Iacobatium lib.1. de Conciliis art.12. & Ioannem Hieronymum Albanum in lib. de Cardinalibus.

Ex Historicis, Onuphrium Panuinum in libr. 1. de

Episco

Universidad de Deusto
Biblioteca

Episcopatibus, Titulis, & Diaconii Cardinalium.

VT igitur à PRIMO incipiamus. Caluinus loco notato, ante Gregorij tépora dicit se non legisse nomẽ Cardinalium: At in Cõcilio Romano sub Sylueſtro canone 6. legimus sepré fuisse Diaconos Cardinales in Romana Ecclesia; præcessit autem Sylueſter Gregoriu annis ferè trecentis; neque tamen tunc primu cœpit hoc nomen; non enim Concilia illud instituit Cardinales, sed solu iussit, vt præter Cardinales Diaconos Rom. Ecclesiæ essent etiam duo Diaconi ad examen Parœciarum.

PORRO nomen CARDINALIS idem fere significare videtur quod Principalis, siue is, à quo alij pendent, vt à cardine ostia dependere solent: Hinc enim & virtutes Cardinales, & venti Cardinales, & puncta cœli Cardinalia dici solent. & August. libro 1. de Baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas, Cardinales Donatistas appellauit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

CALVINVS loco notato docet, hoc nomen tempore S. Gregorij proprium fuisse Episcoporum, proinde non recte nunc tribui Presbyteris & Diaconis aut solis Episcopis Romanę Curię: Hic *titulus*, inquit, *Gregorij ætate in solos Episcopos competebat. nam quoties meminit Cardinalitii, non Romanæ Ecclesiæ, sed aliis quibuslibet eos attribuit, vt in summa nihil aliud sit sacerdos Cardinalis, quã Episcopus.* Hęc ille. Ac Caluinus in exploratũ errorem incidit. nam S. Gregorius lib. 5. epist. undecima ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum meminit Diaconorũ Cardinalium, & libro 11. epistola 34. ad Ioannem Episcopum Syracusanum meminit Presbyterorum Cardinalium. & Ioannes Diaconus libro tertio vitæ S. Gregorij capite septimo enumerat Episcopos, quos S. Gregorius ex Presbyteris Cardinalibus fecerat: Non igitur verum est, idem esse apud Gregorium, Episcopum & Cardinalem.

LEO IX. Pont. Max. in epistola ad Michaelem capite 32. dicit Clericos Romanæ Ecclesiæ Cardinales vocari, quod summo Pontifici proximé adhæreant, qui est veluti cardo totius Ecclesiæ. Nam vt cardine ostiu vertitur, & regitur, ac sustentatur, sic etiã à summi Pontificis prouidentia & firmitate tota Ecclesia pendet. Hęc vero explicatio recte docet, cur Cardinales Romanæ Ecclesię dicantur prę cæteris, & per Antonomasiam Cardinales: at non explicat cur simpliciter dicantur Cardinales, cùm constet etiã alibi esse, & fuisse qui dicerentur Cardinales, vt patet ex Gregorio, locis citatis, libro 5. epist. 11. & li. 11. epist. 34. & ex Concilio Meldensi can. 54.

ONVPHRIVS in libro de Cardinalium titulis existimat, Presbyteros & Diaconos Cardinales dictos esse eos, qui præerãt aliis Presbyteris vel Diaconis eiusdem Ecclesię, quasi principales Presbyteri vel Diaconi in illa Ecclesia. erant enim plures Presbyteri in eadẽ Ecclesia, sed Præses tantum dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrij explicatio non videtur vera; nam in eodem titulo plures erant aliquando Cardinales, vt patet ex Synodo S. Gregorij, quæ habetur libro 4. regist. capite 88. vbi ponuntur subscriptiones Presbyterorum Cardinalium, & inter eas tres inueniuntur tituli sanctę Balbinæ, duo sancti Damasi, duo sancti Sylueſtri, duo sanctorum Apostolorum: Non igitur is tantùm Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo.

PRÆTEREA, tempore S. Sylueſtri, septem tantũ Romæ erant Diaconi Cardinales, nam adhuc recens erat eo tempore Canon. XIV. Concilij Neocæsariẽsis, vbi definitur, in qualibet ciuitate, quãuis magna, septem tantùm debere esse Diaconos, & tamen illi omnes Romæ dicebãtur Cardinales, vt patet ex Cõcilio Romano sub Sylueſtro canone sexto: Non igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat aliis Diaconis eiusdem Ecclesiæ.

ADDE postremo, quod iuxta hanc Onuphrij explicationem, nulla ratio reddi posset, cur dicerẽtur quidam Episcopi Cardinales; non enim dici possunt Episcopi Cardinales, quòd præsint aliis Episcopis suæ diœcesis, sicut Presbyter Cardinalis, quod præsit Presbyteris sui tituli. nam non sunt in vna diœceſi plures Episcopi.

EXISTIMO igitur nomen Cardinalis primò impositum esse loco & à loco deriuatum ad personas: Dicebantur enim tituli Cardinales, quædam Ecclesiæ principales, vbi Baptisma conferebatur; & dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorum minus principalium: Inde autem Presbyter, qui eam Ecclesiã regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Dioconia Cardinales erant loca quædam principalia in vrbe distincta iuxta numerum regionum & qui in eis residebant Diaconi, dicebãtur Cardinales, ab Ecclesia videlicet Cardinali, quam tenebant. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales, & inde Episcopi Cardinales sex illi qui ad eligendũ Pontificem conueniebant, & eidem Pontifici à consiliis erant præter cæteros orbis Christiani Episcopos.

QVOD autem à loco cœperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi canon. 54. vbi sic legimus *vt titulos Cardinales in vrbibus, vel suburbiis constitutos Episcopus canonice ordinet, & disponat.* Item ex Ioan. Diacono in vita S. Gregorij libro 3. capitu. 11. vbi sic ait: *Cardinales violenter in Parœciis ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius reuocabat,* Vbi Cardinem vocat Cardinalem titulum siue Ecclesiam. Ac de nomine quidem hactenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, & numerum titulorum, Diaconiarum, & Episcopatuum Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

IAM de officio, & officij antiquitate breuiter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cum Episcopis, Presbyteris & Diaconis cæteris; omnes enim Cardinales aut Episcopale aut Presbyterale, aut Diaconale officium habent: Alterum officium est summum Pontificem eligendi: Postremum eidem Pontifici perpetuo assistere eumque in regenda vniuersa Ecclesia consilio, & industria adiuuare. Ex his officiis primum negari non potest, quin sit antiquissimum. Neq; id negat Caluinus, quin potius hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato libr. 4. cap. 7. §. 30. *Et sane nihil officij tunc habebant, nisi vt in doctrinæ, & Sacramentorum administratione Episcopo adessent ac subessent.* Hæc ille.

AT CALVINVS secum pugnare mihi videtur; nam eodem libro 4. instit. cap. 4. §. 2. docet, antiquissimis temporibus eum fuisse vsum in Ecclesia, vt presbyteri eligerent Episcopum, & cum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent, vt nihil plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quàm Cõsul in senatũ: *Presbyteri*, inquit, *ex suo numero vnum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi.* Et infrà: *Quas partes habet Consul in senatu, eas habet Episcopus in Presbyterorum cœtu.* Hęc ille. Quod si verum est certè sequitur, vt quod nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tanquam senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt antiquissimum sit, ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

EST autem hoc loco obseruãdùm; Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, & ab ipso tempore Apostolorũ inchoata, sed tamen non esse æquè antiquum, vt soli Cardinales duobus officiis posterioribus fungãtur: Nam à tempore Apostolorum per multos annos, immo etiã per aliquot secula, quia pauci erãt Presbyteri, & Diaconi omnes simul ad electionẽ Episcopi, & ad concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere

guere à Cardinalibus nõ Cardinales, sicut etiam in aliis Ecclesiis non distinguebãtur Canonici à nõ Canonicis.

QVARE Cyprianus cum aliquoties scribat ad Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros & Diaconos Romanæ Ecclesiæ & similiter illi cum Cypriano respondent, Presbyteri & Diaconi omnes respondent, Vide lib. 2. epist. 7. & lib. 3. epistola quinto & 21.

DEINDE autem cum creuisset multitudo Cleri, vocabantur quidem omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad concilia vocabantur, sed aliqui principales, qui Romæ, & aliis quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorij lib. quarto regiſtri, capite 88. Nam solum Concilio interfuerunt ex Presbyteris triginta quatuor, & ij Titulares omnes, id est, Cardinales. certum autem est, tunc Romæ fuisse multo plures Presbyteros, quàm triginta quatuor. Nam si tempore sancti Cornelij circa annum Domini CC.L. in medio persequutionum, regnantibus idololatris, tamen erãt Romæ quadraginta sex Presbyteri, vt ex epistola eiusdem Cornelij refert Eusebius libro sexto hist. capite 33. certè multo plures erant tempore sancti Gregorij, circa annum Domini D C. quando nullus in vrbe erat Paganus.

DENIQVE, postremis quingẽtis annis neque ad concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quod nimis multi essent, sed soli Cardinales, vt suprà ostendimus, cùm de vocatione Ministrorum ageremus.

QVANTVM ad TERTIVM, de comparatione Cardinalium cum Episcopis, fusè tractant supra citati auctores, sed in hoc tamen ferè omnes conueniunt, quod si consideremus ordinis potestatem, maior sit Episcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Episcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, aliaque id genus facit, quæ Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non possunt. Qua etiam ratione summus Pontifex Episcopum se vocat, non Cardinalem, & Episcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autem dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

PARI ratione si consideremus iurisdictionem in propriam Ecclesiam, id est, Episcopi in suam Diœcesim, & Cardinalis in suum titulum, aut Diaconiam, maior est Episcopus Cardinalis Presbytero, vel Diacono: Nam in primis maior est ordinarie Diœcesis Episcopi, quàm titulus Cardinalis, ac præterea Episcopus in suaꝫ Diœcesi amplissimam habet iurisdictionem tanquam proprius & ordinarius Pastor, ferendi leges, dispensandi, puniendi, indulgendi, &c. At Cardinalis Presbyter & Diaconus, cùm in suo titulo sit veluti Parochus Episcopo subiectus, nihil potest, nisi quantum Episcopus ei permiserit.

AT si consideremus regimẽ Ecclesiæ vniuersalis, maior est Cardianlis Presbyter, vel Diaconus, Episcopo nõ Cardinali. Nam Episcopi simplices nunquam adhibentur ad regimẽ vniuersalis Ecclesię, nisi rarissimè, id est, cùm ad generale Concilium conuocantur. At Cardinales ferè quotidie præsto sunt Pontifici, neque vllum negotium maioris momenti sine eorum concilio peragitur. Et quia hinc fit, vt Episcopi à Cardinalibus, vt sumi Pontificis cooperatoribus, iudicentur, creentur, deponantur, non autem contra Cardinales ab Episcopis, propterea absolutè Cardinalis Episcopum non Cardinalem præcedit. atque hanc rationem vt præcipuam affert etiam Eugenius Pontifex quartus in epistola ad Archiepiscopum Cantuarien sem, quæ exstat apud Dominicum Iacobatium libro primo de Conciliis, articulo duodecimo. & ante Eugenium sanctus BERNARDVS lib. quarto de consideratione, de Cardinalibus loquens: *Veniamus*, inquit, *ad collaterales, & coadiutores tuos, hi sedulí tui, hi intimi tui.* Et infrà: *An non eligendi de toto orbe, orbẽ iudicaturi?* Et in epistola centesimaoctogesimaoctaua, ad Cardinales scripta: *Nulli dubium*, inquit, *quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas.* Et infrà: *Agite pro loco quẽ tenetis, pro dignitate qua pollętis, pro potestate quàm accepistis, &c.* vbi apertissimè agnoscit sanctus Bernardus maiorem in Cardinalibus, quam in Episcopis potestatem.

SED occurrit CALVINVS loco notato, lib. 4. capite septimo, §. tricesimo, & obiicit tria testimonia: *Video*, inquit Caluinus, *fuisse tunc Episcopis minores, quos nunc longè antecellunt. Notum est illud Augustini epistola decima nona ad Hieronymum; quanquam secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. Hic certè Romanæ Ecclesiæ presbyterum ab aliis minimè discernit, sed omnes ex æquo postponit episcopis: idq; eousque fuit obseruatum, vt in Concilio Carthaginensi, cùm duo adessent Legati Romanæ sedis, vnus episcopus secundus presbyter, hic in vltimum locum reiectus fuerit. Verum ne minis vetera prosequamur, exstat Concilium sub Gregorio habitum Romæ, in quo Presbyteri vltimo loco sedent, & seorsù subscribunt, Diaconi locum nullum in subscriptione habent.* Hęc ille.

SED Augustini testimonium ad rem non facit; non enim negamus Episcopatum Presbyterio maiorem esse sed dicimus, Presbyterum Cardinalem Episcopo non Cardinali esse maiorem, non quod Presbyter sit maior Episcopo, sed quod Cardinalis maior sit nõ Cardinali. Nam alioqui Episcopus Cardinalis, Presbyterum Cardinalem, & Presbiter Cardinalis Diaconum Cardinalem semper præcedit.

AT, inquit Caluinus, *Augustinus non quemuis Presbyterum, sed Hieronymum Presbyterum Romanæ Ecclesiæ Episcopo postponit.*

RESPONDEO, sanctum Hieronymum non Romanæ Ecclesiæ, sed Antiochenæ Presbyterum fuisse; id enim ipse testatur in epistola sexagesima prima ad Pammachium, de erroribus Ioannis Hierosolymæ Episcopi; neque repugnat quod ipse aliquando Romæ fuerit, & Damasum Pontificem iuuerit in epistolis scribendis, vt ipse testatur in epistola ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etsi Romæ fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquem proprium, siue Ecclesiam regendam, vt Cardinales habent; quocirca cùm iam ex Roma rediisset. & in Syria degeret, quando scripsit epistolam ad Pammachium aduersus Ioãnem Hierosolymitanũ, non tamen ait, se Romanum, sed Antiochenum Presbyterum fuisse.

ET sanè, si potuisset verè dicere, se Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem esse, vel fuisse, libenter dixisset. Cupiebat enim Ioanni Episcopo Hierosolymę demonstrare, se Presbyterum fuisse maioris cuiusdam Ecclesiæ, quàm Hierosolymitana esset, & proinde se non reliquisse suam Ecclesiam, vt in Ecclesia Hierosolymitana aliquid quæreret. *Ob id*, inquit, *& ego Antiochiam, & ille Constantinopolim, vrbes celeberrimas deseruimus: non vt te in populis prædicantem laudaremus, sed vt in agris & in solitudine adolescẽtiæ peccata deflemes, Christi in nos misericordiam deflectceremus.* Hęc ille. Cùm igitur cõstet, semper Romanam Ecclesiam Antiochenæ prælatam fuisse, certè sanctus Hieronymus libenter dixisset si id verè dicere potuisset; ob id & ego Romam, & ille Constantinopolim, &c.

NEQVE etiã testimonium Concilij VI. Carthaginensis valde est ad rem. Nam etsi in eo Concilio Presbyter Romanus sederit post Episcopos, tamen in Cõcilio Nicæno, in Ephesino, in Chalcedonensi, in sexta, septima,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& octaua Synodo generali, Romani Presbyteri sederũt ante Episcopos; sed quanquam hæc ita se habent, fateor tamen, olim Episcopos quoscunque prælatos fuisse Cardinalibus non Episcopis, immò etiam Cardinalatum gradum fuisse ad Episcopatum, vt Onuphrius recte docet in libro de Cardinalibus, & apertissimè colligitur ex lib.1, cap.7. vitæ sancti Gregorij.

POSTEA tamen mutatus est ordo, & cœpti sunt Cardinales Episcopis anteponi, & Episcopatus gradus esse ad Cardinalatum; cuius mutationis duplex ratio assignari potest VNA, quod ad solos Cardinales deuoluta sit electio summi Pontificis; Nam quo tempore Pontifices eligebant Imperatores, vel Clerus & populus, non est mirum si non tanti fierent Cardinales. At posteaquã cœperũt soli ipsi eligere, & etiam soli ipsi, vt plurimum eligi, non sine caussa cœpit dignitas Cardinalitia plutis fieri, quàm anteà.

ALTERA caussa est, quod soli Cardinales cœperint adesse summo Pontifici in Cõciliis; Nã antea Cardinales neque soli, neque primarij cõsiliarij Pontificis erat. siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis summi Pontifices ad grauiora negotia Ecclesiæ diiudicanda cogebant Concilia nationalia Episcoporu Italiæ, quibus Conciliis intererant quidem Cardinales Presbyteri, sed tamen primus locus Episcoporum erat. Id cognosci potest ex tomis Conciliorũ, vbi plurima inueniuntur Concilia Romana siue Lateranensia, celebrata ab anno Domini trecentesimo ad octingentesimum.

QVOCIRCA non erat ratio, cur eo tẽpore Cardinales Presbyteri Episcopis anteponerentur, cum eo tempore non minus, immo magis Pontificem iuuarent in Ecclesia vniuersali regenda Episcopi, quàm Cardinales. At postea creuerũt negotia Ecclesiæ Romanæ, præsertim cùm accessisset principatus temporalis, tempore Pipini & Caroli Magni: proinde egebat summus Pontifex consiliariorum ope multo sæpius, quam antea. Neque poterat tam sæpe conuocare Concilia Episcoporum, quam necesse erat; Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant, Pontifex autem quolibet anno sæpius egebat consilio.

ITAQVE usu docente & necessitate cogente his postremis annis sexcentis vel septingentis cœperunt paulatim omitti Concilia Episcopalia, & res tota redigi ad senatum Cardinalium. Potuisse autem hoc fieri, & recte factum esse in dubium reuocari non potest; nam nõ tenetur Pontifex hos potius, quam illos in consiliu adhibere.

DEINDE, hac ratione multa commoda consequuta sunt. Primum, quòd habeat nunc summus Pontifex senatum in promptu ita vt possit etiam singulis diebus, si velit, de rebus grauissimis deliberare. Alterã, quod hoc fiat sine detrimento Ecclesiarum particularium. Nec enim possent Concilia Episcoporum sæpe cogi sine detrimento Ecclesiarum, quibus absentia Pastorum pernicjosa est. Tertiu, quòd habeat consiliarios magis instructos, & exercitatos, cum hæc sola & assidue tractent: facta autem legitimè hac mutatione consilij Pontificij ab Episcopis & Cardinalibus ad solos Cardinales; mirũ esse non debet, si etiam facta est mutatio digniratum.

SED placet, ad finem huius loci repugnãtiam verborum Caluini in extrema disputatione capitis septimi, libri quarti institutionis, annotare. Nam in vltimo paragrapho miratur Cardinaliũ amplitudinem: *Nescio*, inquit, *qui factum sit, vt ita subitò in tantam amplitudinem emerserint. Et* mox infrà: *Nunc adeò mutata sors est, vt fæti sint Regum & Cæsarum cognati. Nec dubium est, quin vnà cum suo capite sensum creuerint, donec ad hoc dignitatis fastigium euecti fuerunt.* Hæc ille. Qui tamen continuo subinngit contrarium. *Impleri*, inquit, *in illis oportuit, quod de talibus ait Malachias, vos recessistis de via, & offendere fecistis in lege plurimos, propterea & ego dedi vos contemptibiles & viles omni populo.*

AT quomodo, quæso, ista cohærent, vt in summum fastigium amplitudinis creuerint Cardinales, ita vt Regum ac Cæsarum cognati facti sint, & tamen contemptibiles ac viles euaserint omni populo? Sed de his satis.

CAPVT XVII.

De Chorepiscopis.

DIXIMVS de distinctione, & officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum suum habent in ecclesia; nunc addendum visum est aliquid de Chorepiscopis, quorum nomen & officiũ olim in vsu erat, nunc autẽ penè interiisse videtur.

IGITVR Chorepiscopi dicebantur olim Presbyteri quidam, qui in pagis aut oppidulis curam animarum gerebant loco Episcoporum, vt nunc ferè Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiscopi, vel, vt Damasus indicat in epistola tertia, quasi villarum Episcopi. nam χώρα Græcè oppidum ac regionem significat: vel potius, vt Concilium Neocæsariense canone decimo tertio, & Antiochenum canone 8. docent, quasi Vicarij Episcopi, vel Vicarij Episcoporum, seu loco Episcoporum constituti; χώρα enim locum etiam significare potest.

PORRO eiusmodi Chorepiscopi non poterant Presbyteros & Diaconos ordinare, nec Chrismate fidelium frontes inungere, nec templa, aut altaria consecrare. cætera fere omnia præstare poterant, quæ præstant Episcopi, vt cognosci potest ex Concilio Ancyrano canone duodecimo, & Antiocheno canone decimo, & Hispalensi II. can.7. item ex Damaso in epistola tertia. Leone epistola 86. alias 88. & Ioanne III. in epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

SED quæstio hoc loco occurrit: An Subdiaconos ordinare Chorepiscopis aliquando licuerit. Nam in Concilio Antiocheno canone 10. id eis licuisse dissertis verbis asseritur. Contra autem, id eis minimè licuisse, Damasus Papa in epistola 3. æquè disertis verbis affirmat; Concilia & Pontifices cæteri supracitati negant licere Chorepiscopis Presbyteros vel Diaconos ordinare; de Subdiaconis cæterisque ordinibus nihil expressè dicũt.

RESPONDEO, quosdam fuisse Chorepiscopos, qui vere Episcopalem consecrationem acceperãt, sed Chorepiscopi dicebantur quod non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena Diœcesi ministrarent, quales sunt hoc tempore Episcopi quidam Titulares, qui & Suffraganei dici solent. Alios verò Chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi Presbyteri essent, sed, vt diximus, in pagis, ac villis, seu etiã oppidulis Episcopum aliquo modo repræsentarent. De prioribus loqui videtur Concilium Antiochenum vt etiam Damasus annotauit in epistola tertia: nam ita incipit Canon: Chorepiscopi, qui manus impositionem ab Episcopis acceperunt, & vt episcopi sunt ordinati, &c. vbi non de omnibus Chorepiscopis loquitur Concilium, sed de illis tantùm, qui à pluribus Episcopis titu Pontificum, sunt consecrati: præterea in eodem canone Concilium nõ solùm his Chorepiscopis permittit, vt Subdiaconos absolutè ordinent, sed etiam vt Presbyteros & Diaconos ordinare possint, si id Episcopus loci permiserit, ex quo certè sequitur, eos Chorepiscopos veros Episcopos fuisse.

PORRO in fine illius canonis, vbi legimus (Chorepiscopus ab Episcopo loci ordinãdus est) nõ de iisdẽ Chorepiscopis agitur, sed de illo altero genere; voluit enim Concilium legem statuere, vt deinceps Chorepiscopus ordinetur

ordinetur ab vno Episcopo, & proinde Presbyter sit nõ Episcopus. De quo genere Chorepiscoporum loquitur Damasus in epistola tertia, cum dicit, non licere Chorepiscopis ordinare Subdiaconos.

CETERA autem Concilia & patres, qui negant Chorepiscopis licere ordinare Diaconos, & de Subdiaconis nihil dicunt, videntur nomine Diaconorum etiam Subdiaconos accepisse, cum sit vterque sacer ordo, & sæpe apud veteres eodem nomine appellẽtur. Quod si euidenter ostendi possit, concessum aliquando fuisse Chorepiscopis secundi generis, vt Subdiaconos ordinarent; dicendum erit, id fuisse priuilegiũ & dispensationẽ quandam, qualis etiam fuit quibusdam in locis, vt Presbyteri, absente Episcopo, Confirmationis Sacramẽtum exhiberent, vt Ambrosius scribit de Sacerdotibus AEgypti, in commentario capitis quarti epistolæ ad Ephesios. Atque hæc de distinctione & officio Clericorum.

CAPVT XVIII.

De cælibatu Sacerdotum; Sitne iure diuino annexus sacris ordinibus cælibatus, an non?

SEQVITVR quarta Disputatio, quæ est de cœlibatu, seu continentia hominum sacratorum, quę quidem trimembris erit. Primum enim explicandum occurrit; Sitne iure diuino annexus cœlibatus ordinibus sactis. Deinde, si constiterit non ita esse, vtrum saltem iure Apostolico, ac rectissimè id factum sit. Postremo, num bigami Apostolica lege arceantur à sacris ordinibus.

Ac, vt à primo incipiamus. Ioannes Maior in 4. distinctione vicesima quarta, quæstione secunda, de iure diuino esse putauit, quod votum Sacerdotum solenne sit, ac proinde indispensabile esse. Idem ferè docuit Clichtouæus libro de continentia Sacerdotum, ca. quarto, & sequentibus, vbi duo dicit, quæ nescio, an inter se bene cohæreant. Vnum est, de iure diuino esse, vt qui est sacris ordinibus initiatus, non possit vxorem ducere, neque in hoc vllam dispensationem cadere posse. Alterum est, eos, qui vxores duxerunt, nõ posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum Ecclesiæ, & à Syricio Papa primũ editum, nec vnquam ab Ecclesia Orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in tota Ecclesia Sacerdotibus vti vxoribus, quas ante ordines duxerãt, vsque ad tempora Syricij; in Ecclesia autem Occidentali, & nunc licere, & semper licuisse.

AT beatus Thomas in 2.2. quæstione 88. articulo vndecimo, disertè docet, votum continentiæ esse annexum ordinibus sacris ex solo Ecclesiæ decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Caietanus in opusculis, tomo primo, tractatu vicesimo septimo, & Sotus lib. septimo de iustitia, quæstione sexta, articulo secundo, vbi etiam docet, quod ego verissimum puto, decretum hoc, quo votum est annexũ ordinibus, non quidem propriè diuinum esse, sed tamen esse Apostolicum, & in tota Ecclesia à temporibus Apostolorum longo tempore esse seruatum; sed quia hoc multis rationibus in sequenti capite contra hæreticos confirmabimus: nunc solùm breuiter probandum est, non iurè diuino, sed humano duntaxat prohibitum esse coniugium Sacerdotibus, & proinde in hoc dispensari posse.

PROBATVR primo, ex altero eorũ, quæ Clichtouæus asserit: non est de iure diuino, vt coniugati, si ordinẽtur, ab vxoribus suis abstineant, igitur neq; est de iure diuino, vt Sacerdotes non ducant vxores. Nam matrimoniũ non pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officij seu exercitij cõiugalis; si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus cõiugium, certè prohibuisset propter actum coniugalem, qui hominẽ reddit totum carnalem, & ineptum ad diuina; nec non propter solicitudinem domus, & liberorum, quæ plurimas parit distractiones, non autem propter solum Sacramẽtum coniugij, vel propter contractum matrimonij, qui celebratur solo consensu animorum, & est res breuissima & honestissima. Si ergo licuit Sacerdotibus iure diuino habere vxores, quas ante ordinationem duxerant, & eis vti maritorum more: Cur quæso, non licuisset etiam post ordinationem ducere?

ADDE, quod rationes, quas Clichtouæus pro se adducit, omnes sumuntur à puritate munerum sacerdotalium, cui certè non repugnat, vxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

NON esse autem iure diuino prohibitum, ne Sacerdotes vtantur vxoribus, quas duxerant ante ordinationem, conceditur à Clichtouæo; sed propter quosdam alios, qui de ea re dubitant, probatur apertissimè ex eo, quòd Ecclesia Romana multis iam seculis permisit Græcis Sacerdotibus vsum vxorum, quas ante ordinationem duxerant, vt patet ex capit. Cum olim, de Clericis coniugatis. Adde Gregorij testimonium libro primo, epistola quadragesima secunda, vbi permittit Subdiaconis, vt liberè vtantur vxoribus suis, quas duxerant ante ordinationem, licet prohibeat deinceps eiusmodi ordinari nisi continentiam voueant.

SECVNDO, probatur, quia in tota Scriptura nullum tale extat præceptum. Nam in testamento veteri Sacerdotibus licitum erat vxores ducere: In nouo autem nihil de hac re Dominus loquutus est. Apostolus quidem in epistolis ad Timotheum, & Titum, iubet Episcopos & Diaconos eligi castos, sed quod Apostolus præcipit, non diuinum, sed Apostolicum præceptum est, de quo postea agemus.

PROFERVNT illi ex Deuteronomio capite 33. benedictionem Mosis, in qua dicitur de Leuitis, id est, vt ipsi exponunt; de Sacerdotibus Christianis: *Qui dixerunt patri suo & matri; Nescio vos, & filios suos nescierunt.* At istud, diuinum vaticinium, non diuinum præceptũ est; siue enim lege diuina, siue humana agat, vt Sacerdotes vxoribus careant, impletur vaticinium Mosis.

PROFERVNT deinde illud Christi Lucæ 21. *Videte, ne grauẽtur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius mundi.* quod ad Sacerdotes præcipuè spectare, testatur Leo, sermone octauo de ieiunio decimi mensis. Sed in hoc apertè falluntur, qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco, ad omnes fideles, Christi præceptum pertinere dicit: sed ad nos præcipuè, quibus dies Domini iam est vicinior. Deinde, cùm Paulus primæ ad Timotheum tertio, iubeat Episcopum eligi: *Qui, domui suæ benè præsit, & filios habeat subditos in omni castitate*; nec tamen contraria CHRISTO doceat: certè non iubet CHRISTVS vlli, ne habeat curã vxoris, ac liberorum, sed ne grauetur nimia sollicitudine:

AT, inquiunt, ratio naturalis dictat, ministerium purissimum à continentibus esse peragendum.

RESPONDEO, dictare id quidem rationem, sed vt rem conuenientem, non vt omnino necessariam.

TERTIO probatur, ex Concilio Ancyrano, capite 10. vbi dicitur posse Diaconos cum licentia Episcopi vxores ducere, etiã post susceptum Diaconatum; ergo nõ est de iure diuino; nec enim Episcopi in iure diuino dispensant. Estque hoc Concilium antiquissimum, & confirmatum à Leone Papa distinct. 20. can. de libellis.

ACCEDAT postremo, quod Cõcilia, & Patres in sequenti capite producendi, passim testantur, hanc legem esse Ecclesiasticam; quod etiã legimus in Concilio Tridentino, sessione vicesima quarta, canone nono.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XIX.

Cœlibatum iure Apostolico rectissimè annexum ordinibus sacris.

QVAM VERO de altera quæstione, An rectè factum sit, vt cœlibatus perpetuus sacris ordinibus annecteretur, duo sunt refutandi errores; Vnus Græcorum, alter Lutheranorum. PRIOR error est; Oportere Clericos, antequam ordines sacros suscipiant vxores ducere, quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi se exponit qui sine vxore viuit.

HVIVS erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum vnum ex septem primis Diaconis, sed quidquid de hoc sit, cõstat Vigilantium hunc errorem expresse docuisse, de quo sic beatus HIERONYMVS initio libri contra Vigilantium: *Prò nefas*, inquit, *Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam.* Hunc errorem receperunt Patres Concilij Trullani, circa annum Domini septingentesimum, vt patet ex canone 13. vbi prophanam illa Synodus dãnat nominatim canones Romanæ Ecclesiæ, & contrariũ statuit nimirũ, vt Clerici ante Subdiaconatũ vxores ducãt, & cum eis viuant postea, in sacris ordinibus constituti.

TEMPORE huius Synodi cœpit mos Græcorũ, qui nunc est. Auctus autẽ est & confirmatus tempore Leonis IX. quando dissidium Græcorum a Latinis maximè creuit in multis aliis articulis. Vnde exstat liber Humberti Cardinalis eo tempore scriptus de hac re, contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrimè defendebat.

POSTERIOR error longè grauior est; Non solum licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem vxorem ducere. Huius erroris fundamenta quædam iecit Iouinianus, qui docuit, virginitatẽ non præstare matrimonio, inde enim sequebatur, frustra Sacerdotes velle carere vxoribus. Vnde etiam quædã Sanctimoniales, Iouiniano audito, nupserunt, vt beatus Augustinus refert libro de hæresibus, capite octogesimo secundo. Hęc tamẽ hæresis mox extincta fuit, nec vsque ad deceptionẽ alicuius Sacerdotis peruenit, vt ibidẽ Augustin⁹ ait.

PRIMVS, autem qui docuit aperte, licere post ordinationem vxorem ducere, fuit Ioannes VViclefus, vt refert Thomas VValdensis tomo secundo de Sacramẽtis, capite 128. & 129. & tomo tertio de Sacramentalibus, cap. sexagesimo sexto, & sexagesimo septimo. Eum sequuti sunt Lutherus in libro de abroganda Missa priuata, Pomeranus in libro de coniugio Episcoporum, Magdeburgenses in Centuriis singulis, capite septimo, & nominatim Centuria vndecima capite septimo, columna trecentesima octogesima nona, vbi dicunt, hanc esse hæresim maximè pestiferam omnium, quę vnquam Christianum regnum perturbarunt. Idem Beza & Martyr in primã ad Corinthios septimo, Philippus Melanchton in Confessione Augustana, articulo vicesimo tertio, & in Apologia eiusdem articuli, Caluinus libr. 4. institutionum, capite duodecimo, paragrapho vicesimo tertio, Brentius in Confessione VVittembergensi, capite de cõiugio. Præterea Erasmus in declamatione de laudib⁹ matrimonij, vtile esse iudicat, si Sacerdotib⁹ ius coniugij concedatur: & idem sensisse videtur Panormitanus Catholicus alioqui & doctus auctor in capite, Cum olim, de Clericis coniugatis.

AVDIO Komnitium in tertia parte examinis Concilij Tridentini de cœlibatu Sacerdotum copiosè tractasse, sed eum librum nondum videre potui. Ac si ex aliis eius operibus coniectura facienda est, nihil aut parum admodum addit ad ea, quæ Centuriatores & Caluinus collegerunt.

CONTRA hos errores probandum nobis est, votum continentiæ annexum esse ordinibus sacris, ita vt nec ducere vxores, nec vxoribus antea ductis vti liceat post ordinationem: positiuo quidem iure, sed antiquissimo, & æquissimo, & quod nullo modo expediat, vt hoc tempore relaxetur.

PROBATVR PRIMO, Scripturis: ac primùm Paulus in epist. ad Titum, cap. 1. *Oportet*, inquit, *esse Episcopum hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.* Vbi notandum pro eo, quod nos habemus sobriũ, Græcè esse σώφρονα, quod, vt Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum est, & prudentem, sobrium, castum significare potest, hoc autem loco significat castum.

QVIA vero castitas etiam coniugatis communis est, ideo Apostolus addit etiam, continentem: quod ibidem beatus Hieronymus exponit, ab vxoris amplexibus. Idẽ in epistola secunda ad Timotheum, capite secundo: *Labora*, inquit, *sicut bonus miles* CHRISTI IESV, *nemo militans Deo implicat se negotiis secularib⁹, qualia certè esse nuptias, nemo negare potest.* Nam, vt sanctus Basilius pulchrè docet in procemio constitutionum Monasticarum: *Nuptiæ vedicæ sunt.*

IDEM Apostolus primæ ad Corinthios septimo iuber, coniugatos vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum, vt orationi instare possint; ex quo per bonam consequentiam deducit beatus Hieronymus in caput primum ad Titum, & libro primo in Iouinianum, eum præcipere Episcopis & aliis hominibus sacratis, vt perpetuò a nuptiarum opere vacent, cùm quotidie orationi insistere debeant. Quo eodem argumento ex hoc loco vtuntur Origenes homilia vicesima tertia in Numer. & Epiphanius in hæresi Catharorum.

PRAETEREA, in veteri Testamẽto, cõtinẽtiã ab vxoribus videmus inprimis fuisse requisitam in iis, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquã sanctam tractaturi erant. Nam Exodi duodecimo præcipitur, vt comesturi agnum Paschalem renes suos accingerent, quo significabatur, vt Gregorius exponit homilia 22. super Euangel. debere eos carnis voluptatem edomare, qui agnum Paschalem comedunt. Exodi decimonono, cùm populus legem à Deo accepturus esset, ait illis Moses: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquet is vxoribus vestris.* Quo testimonio vtitur Ambrosius lib. 1. de officiis, capite vlt. ad probandam continentiam Clericorum.

ITEM Exodi vicesimooctauo præcipit Deus, vt Aaron & filij eius cùm ingrederentur tabernaculum, fœminalibus lineis à renibus vsque ad femora tecti essent; quo exponit Beda lib. 3. de tabernaculo cap. 9. significatum esse, debere Sacerdotes noui Testamenti, aut virgines esse, aut contracta cum vxoribus fœdera dissoluisse.

ITEM primo Regum vicesimo primo noluit Achimilech Sacerdos dare Dauidi panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset, eũ ab vxore aliquandiu se continuisse. Ex quo deducit beatus Hieronymus in caput primum ad Titum perpetuã requiri in Sacerdotibus continẽtiam, etiam ab vxoribus, qui corpus Christi, quo ille panis propositionis significabatur, conficiũt edunt, aliisque tradunt.

DENIQVE ex libro primo Paralipomenõ capite vicesimo quarto, & Luc primo colligitur Sacerdotes veteris Testamẽti per vices suas ministrare solitos, & toto eo tẽpore, quo ministrabant in tabernaculo, à domo & vxore abfuisse. Ex quo deducunt Syricius Papa in epistola ad Himericũ, & Innocentius I. in epistola ad Victricium,

necnon

necnon Beda in caput primum Lucæ, quòd si illi tempore, quo ministrabãt, ab vxoribus abstinebant, omnino decere, vt Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab vxoribus se contineant.

HOC vltimum argumentum soluere conatur CALVINVS libro quarto, cap. duodecimo, paragrapho vicesimo quinto, ac dicit, Sacerdotes Leuiticos ἀντίτυπα Christi fuisse, id est, figurã Christi gessisse, & quia Christi excellentiam & sanctitatem exactè referre non poterant, iussos fuisse vltra humanum morem se purificare. Nunc autem id necessarium non esse, cùm per Christi aduentum figuræ atque vmbræ cessauerint.

AT solutio parum valet; nã sicut Leuitici Sacerdotes Christi venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Christiani Christum, qui venit, representant. Sacerdos enim, dum sacra mysteria peragit, Christi personam sustinet, & propterea sacrificãs, non dicit; Hoc est corpus Christi, sed; *Hoc est corpus meum.* Ipse enim Christum eo loco agit, id quod etiã vestium sacrarũ ornatus designat.

DEINDE, nõ est illa primaria caussa, cur Sacerdotes Leuitici deberent abstinere ab vxoribus, quia gerebant Christi figurã, sed quia Domino ministrabant. Exodi 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum, sanctificẽtur, ne percutiat eos.* Nam alioqui Dauid semper erat Christi figura, & tamen tunc solum iussus est abstinere ab vxore, quando panem sanctum comesturus erat, vt diximus. Denique; si illi, quia Christum significabant, debuerunt vltra humanum modum se purificare, quantò magis purificari debebunt, qui Christum ipsum quotidie tractant?

PROBATVR SECVNDO, testimoniis Conciliorum antiquorum totius Ecclesiæ. Ac primũ Ecclesiæ Orientalis habemus Concilium ANCYRANVM celebratum ante annos M.CC. canon. 10. vbi dicitur, *Diaconos qui in ipsa ordinatione non protestantur se velle vxorem habere, non posse post ordinationem eam ducere.* Si autem protestentur, posse ducere, quia tunc censetur Episcopus cum eis dispensasse. Item Conciliũ NEOCAESARIENSE paulò pòst celebratum, cap. 1. *Presbyter*, inquit, *si vxorem duxerit, ordine suo moueatur.* Cõcilium NICAENVM I. canone tertio, interdicit Episcopo, Presbytero, & Diacono ne domi mulierem vllam habeat præter matrem, sororem, amitam. Nulla vxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, si cum ea habitare liceret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, si vxorati esse possunt? Nonne vxores ancillas habere possunt in eadem domo? Denique Synodus TRVLLANA canone sexto prohibet ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi post ordinationem suam vxorem ducant: & can. 48. præcipit, vt Episcopus non cohabitet vxori.

ECCLESIÆ Africanę habemus insigne testimonium. Concilium enim CARTHAGINENSE II. canone secundo *Omnibus placet*, inquit, *vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam ab vxoribus se abstineãt.* Et ratio ibi redditur, *Vt quod*, inquiunt, *Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Hoc testimonium non solum refellit Lutheranos, sed etiam eos ex Catholicis, qui volũt hoc decretum de sacerdotum continẽtia à Syricio incepisse; isti enim Patres ab Apostolis incepisse dicunt. Item Concilium CARTHAGINENSE V. canone tertio, & Concilium Africanum canone 37. idem constituunt.

ECCLESIAE Italicæ habemus Concilium Romanum sub Syluestro I. quod canone octauo prohibet Subdiaconis ne vxores vllo modo ducere audeant.

ECCLESIAE Gallicæ habemus conciliũ ARELATENSE II. ante annos M.CC. celebratum. in quo, canone secundo cauetur, ne vllus coniugatus ad sacerdotium assumatur, nisi continentiam ab vxore promiserit. Item Concilium TVRONENSE I. canone primo & secundo, & Turonense II. canone vicesimo, Agathense capite nono, & AVRELIANENSE III. canone secũdo: *Vt nullus*, inquit, *Clericorum à Subdiacono & suprà, propriæ, si forte iam habeat misceatur vxori.*

ECCLESIÆ Hispanicæ habemus Conciliũ ELIBERTINVM ante tempora Syricij, canone tricesimo tertio: *Placuit*, inquit, *in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis abstinere se à coniugibus, & non generare filios.* TOLETANVM II. cap. primo, & Toletanum IV. cap. vicesimo sexto, & Toletanum VIII. cap. 6. etiam Subdiaconis vsum vxorum prohibent.

DENIQVE Ecclesiæ Germanicæ habemus Concilum AQVISGRANENSE tempore Ludouici I. ca. 6. Concilium VVormacience cap. nono: *Placuit inquit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abstineant se ab vxoribus, & non generent filios.* Deniq; Cõciliũ MOGVNTINVM tempore Arnulphi Imperatoris capit. decimo, statuit, vt nulla penitus mulier ne soror quidem, aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur.

EX his apparet mendacium esse apertissimum, quod Philippus dicit in ipsa Confessione Augustana, articulò vicesimo tertio, cui tot Principes subscripserunt, in Germania ante annos CD. primum esse legem cœlibatus impositam Clericis. Nam Concilia citata, sunt in Germania ante annos DCC. celebrata, vel etiam amplius. Nec minus mendacium est, quod in Apologia dicit, legem de cœlibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, sed à solo Romano Pontifice contra Synodorum sententiam inductam esse.

TERTIO probatur, testimoniis veterum Pontificum; CLEMENS I. in Canonibus Apostolorum canone 27. Innuptis autem qui ad Clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint, vxores accipiãt, sed lectores, cantoresque tantummodo, quod autẽ de lectoribus, & cantoribus dicitur, idem de aliis minoribus ordinibus intelligitur, cum sit omnium eadẽ ratio. Calixtus I. apud Gratianum distinctione 27. canone Presbyteris: *Presbyteris*, inquit, *Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdicimus.* SYRICIVS in epist. ad Himericum capite septimo (quod etiam Caluinus fatetur) prohibet cum vxore commercium iis qui sunt in sacris. Idem paulo post confirmauit INNOCENTIVS I. in epistola ad Victricium capit. nono, & in epistola ad Exuperium capite primo. Idem LEO I. in epistola 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonicæ capite 4. & in epistola 90. ad Rusticum Narbonensem, capite tertio. Idem Gregorius I. in epistola 42. libri primi, & epist. tricesima quarta libri tertij. Idem Zacharias Papa in epistola vltima, ad Bonifacium Episcopum Germaniæ, ante annos DCCC. Vnde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

SED placet verba referre LEONIS I. in epistola ad Anastasium, quia non solùm Lutheranos, sed etiam Græcos euidenter coarguunt. Ad Græcos enim scribit hoc modo: *Omnium* inquit, *Sacerdotum tam excellens est electio, nec hæc, quæ in alijs mẽbris Ecclesiæ vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra Clericorũ ordinem constitutis nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectè cõtinentiæ puritatẽ, vt Subdiaconis quidem carnale connubium cõceditur, vt & qui habent sint tanquãm non habentes, & qui non habent, permaneant singulares & innupti. Quod si in hoc ordine, qui quartus extat à capite, dignum est custodiri, quãto magis in primo, vel in secundo, tertióue seruandum est, ne aut Leutico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria, necdũ frænasse deregitur?* His adde expressa testimonia veterum Impe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratorũ quæ exstant Codice de Episcopis,& Clericis leg. cum qui, & sequẽtibus, itẽ in Authẽticis de Monachis.

PROBATVR QVARTO, testimoniis veterum Patrum Græcorum & Latinorum. ORIGENES homilia 23. in li. Numeri: *Certum est*, inquit, *quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt: vnde videtur mihi quod illius solius sit offerre sacrificiũ, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.*

EVSEBIVS lib. 1. demonstrationis Euangelicæ capit. 9. *Veruntamen*, inquit, *ecclesiæ qui sacrati sint, atque in Dei ministerio, cultuque occupati, continere deinceps seipsos à commercio vxoris decet, &c.*

EPIPHANIVS ad finẽ operis cõtra hæreses: *Sanctum*, inquit, *sacerdotium ex virginibus, vt plurimũ, aut ex solitarijs, aut si bi ad ministerium non sufficerint, de his qui se à prioribus vxoribus continent, & si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi.* Itẽ hæresi 59. quæ est. Catharorum: *Sed*, inquit, *& adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum, & Episcopũ, & Hypodiaconũ: maximè vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiaconos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mẽtem, quæ per tẽpus elanguit.*

CHRYSOSTOMVS homilia secunda de patientia Iob: *Dixit*, inquit, *vnus vxoris virum, non ea ratione, vt id nunc in Ecclesia obseruetur, oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse.*

GREGORIVS Nissenus lib. de virginitate cap. vlt. *Quomodo*, inquit, *Dei sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, vt munus offerres, vnctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibẽti, ne sacra impurus faciat? ac si Deum tibi apparere expetis, quid caussæ est, cur Mosem non audias, qui populo edicit, vt à nuptijs purus sit, quo Dei aspectum comprehendat?*

CYRILLVS catechesi duodecima: *Si* inquit, *qui apud* IESVM *bene fungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse* IESVS *quomodo ex viro & muliere proditurus esset?*

OECVMENIVS in caput tertium primæ ad Timotheum, in illud: Vnius vxoris virum: *Non statuit*, inquit, *vt ab vxore pendeat Episcopus, aut vxorem necessario habeat sed si fiat, inquit è mundanis, non sit saltem bigamus, ita tamen vt vocatus ad Episcopi munus, illud compleat; quod qui habent vxores, sint tanquam non habentes.*

IAM ex Latinis CYPRIANVS, siue quicunque est auctor, in lib. de singularitate Clericorum, affirmat sibi à Domino reuelatum, non debere Clericos domi suę habere mulieres: id quod etiam toto eo libro probat. Neque obstat, quod in extremo libro (vt Petrus Martyr notauit) sic loquitur: *Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel coniugem, vel cognatam, sic habeat, vt nulla ancilla intersit, &c.* Nã loquitur de coniuge quæ simul vouerit continentiam, Similis habetur locus in Concilio II. ARELATENSI can. 3. *Si quis de Clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Alioqui si Cyprianus vxorem Clericis cõcederet, qua vti liceret, pugnaret cũ toto suo libro, & cu ipso titulo, de singularitate Clericorũ.

AMBROSIVS lib. primo, de officiis, capite vltimo: *In offensum*, inquit, *exhibendum, & immaculatum ministerium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiã recepistis. quod ideo non præterijt, quia in pleriſque additionibus locis, cùm ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt.* Idẽ in epist. 81. ad Ecclesiam Vercellensem: *Habentem*, inquit, *filios, dixit Apostolus, non facientem, &c.* Et in caput primum epistolæ primæ ad Timotheum: *Deinceps*, inquit, *ab vsu fœminæ cohibentur, &c.*

HIERONYMVS libro in Vigilãtium circa initium: *Quid facient*, inquit, *Orientis Ecclesiæ: quid Aegypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?* Idem in fine Apologiæ pro libris contra Iouinianum: *Episcopi*, inquit, *Presbyteri, Diaconi, aut virgines eligũtur, aut vidui, aut certè post sacerdotium pudici.*

AVGVSTINVS lib. de adulterinis coniugiis, ca. 20. *Solemus*, inquit, *eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuante, perducunt.* Vide totum locum.

AVCTOR quæstionum veteris & noui Testamenti, qui non est Augustinus, vt titulus præ se fert, sed aliquis antiquior, quæstione vltima sub finem: *Si licet*, inquit, *& bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere?* Et prolixè causſam reddit.

GREGORIVS præter decreta suprà citata lib. 6. cap. 1. in li. Regum errare dicit eos, qui propter verbum Pauli: *Vnusquisque vxorem suam habeat*, putant licere Ecclesiasticis vxores habere.

GREGORIVS Turonicus lib. 4. hist. cap. 4. refert quendam comitem, qui dimissa vxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad vxorem redire voluit, ab omnibus Episcopis excomunicatum fuisse.

ISIDORVS li. 2. de offic. diuinis, c. 10. *Placuit*, inquit, *sanctis Patribus, vt qui sacra mysteria contrectant, casti sint & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi.* Hęc de Subdiaconis dicit. similia docet de Diaconis, & Presbyteris c. 5. & 8. ex quibus locis intelligi possunt ea verba cap. 2. *Castimoniam corporis perpetuo seruent aut vnius matrimonij vinculo fœderentur.* Hæc enim dicuntur de Clericis in vniuersum, tum maioribus, tum minoribus. Debent enim omnes Clerici aut perpetuò esse continentes, si maioribus ordinibus initiati sint, aut vnius matrimonij vinculo copulari, si minoribus.

D. Anselmus in epistola 8. asserit rectè à Gregorio VII prohibitum fuisse, ne vlli interessent sacris sacerdotum coniugatorum. BEDA li. 3. de tabernaculo. ca. 9. *Nemo potest*, inquit, *vel sacerdotij susscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum vxore matrimonij fœdera soluerit.*

DENIQVE, vt recentiores omittam, ARATOR Subdiaconus Vigilij Papæ ante annos mille libro in Acta Apostolorum cap. 30. posteaquam explicuit rationem, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, vt solum ad tempus ab vxoribus se continerent, subdit:

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos
Pontifices iubet esse suos, &c.

His testimoniis accedant exempla eorundem: nam à tempore Apostolorum, omnes Episcopi, Presbyteri aliique Ecclesiastici, quorum vitas habemus & quos vnquã laudatos audiuimus, continentes fuerunt, neque vllum exẽplum probati viri in contrarium afferri potest.

MAGDEBVRGENSES quidem diligẽtissimè quæsierunt omnibus seculis aliquos, qui vxorem duxerint post susceptos ordines, & multa exẽpla protulerũt, Centuria quarta quinta, sexta, septima, octaua, nona, decima, & 11. initio capitis septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exẽpla illa debent intelligi de vxoribus quas antea duxerant, vt de Gregorio patre Gregorij Naziãzeni, vel intelliguntur de minoribus Clericis, vt quod proferunt ex Concilio Toletano IV. capite 42. vel sunt exẽpla eorũ qui reprehenduntur, vt quæ proferunt exẽpla Zachariæ ad Bonifacium, vel sunt expressa mendacia,

dacia, vt cùm dicunt Centuria quinta, capite septimo, Presbyteros Macedoniæ duxisse vxores, teste Innocentio I. epistola 22. nihil enim tale Innocentius dicit.

PHILIPPVS in libro de cœlibatu ad Regẽ Angliæ probat, veteres Episcopos matrimonio vsos ex epistola Polycratis apud Eusebiũ libro quinto historiæ, capite vicesimo quarto; scribit enim Polycrates septem ex parentibus suis fuisse Episcopos, séque octauum esse. At deceptus Philippus est ex versione Russini. Greca enim vox ἀγγυνεῖς, quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse parentes, num propterea sequitur eos in episcopatu matrimonio vsos?

EX hac autem tanta nube testium tria deducuntur. PRIMO, errare Clichtouæum & alios, qui putant legem continentiæ impositam Clericis primùm à Syricio. Nam Clemens, Origenes, Eusebius, Epiphanius, & aliqua Cõcilia citata, antiquiora sunt Syricio. SECVNDO morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, vt patet ex iisdem auctoribus, necnon ex Chrysostomo, Hieronymo, & Leone locis citatis. TERTIO, mendacium esse, & quidem impudẽtissimum Caluini libro quarto institutionum, capite duodecimo, paragrapho vicesimo quinto, vbi dicit omnes veteres Patres approbasse coniugium in ordine Episcopali; nam Patres plurimi citati, & Concilia plurima contrarium statuunt, & nullum exemplum in cõtrarium adferri potest.

PROBATVR iam quinto ratione; cùm enim coniugium vehemẽter impediat Ecclesiastica munera, æquũ fuit, vt sacerdotibus, aliisque sacratis hominibus cõiugia prohiberentur; nam Ecclesiasticorũ munera sunt sanctificare; orare, docere, exhortari, Sacramẽta ministrare, curam pauperum gerere, & similia, quæ ritè exerceri non possunt, vt Apostolus ad Titum cap. 1. docet, nisi sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, iustus, sanctus, continens, doctus.

IAM verò matrimonium impedit in primis, vt Hieronymus dicit libro primo in Iouinianum, munus sacrificandi, quia summa quædam puritas, & sanctitas in eo requiritur, vt Chrysostomus explicat libro sexto de sacerdotio: in actu verò coniugij negari non potest, quin admixta si quędã impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamẽ nata sit. Quamuis enim Caluinus, loco notato, vociferetur contra Syricium, qui coniugium sacerdotum pollutionem vocauit, tamen non solùm coniugium sacerdotum, quod sacrilegium est non coniugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, & turpitudine non exerceri satis testatur rebellio membrorum, & verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper quærit, vt notauit B. Augustinus libro 14. de ciuitate Dei, cap. 17.

DEINDE, impedit studium orationis, & lectionis, in quo assiduè sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mẽtem eleuatam, purgatam, & tranquillã; actus autem coniugij, vt B. Augustinus docet lib. 14. de ciuitate Dei, capite decimo sexto, maximè hebetat aciẽ mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat, & animam ipsam carnalem quodammodo facit.

TERTIO, impedit efficaciã prædicationis, vt Ambrosius docet lib. 1. de officiis capite vltimo. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas, & virgines, qui liberis perpetuò operam dat?

QVARTO, impedit curam pastoralem; nam qui vxorem & liberos habet, de illis semper cogitat, & affectus, quo oues suas prosequi deberet, in vxore & filiis totus consumitur, & tamen (vt Ambrosius docet lib. 1. de officiis cap. 7.) plus diligendi essent filij spirituales, quàm carnales.

QVINTO, impedit curam pauperum, & illam hospitalitatem, & benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui vxorem, & liberos habet, debet eis thesaurizare, & raro inueniuntur coniugati qui superfluum habeant. Adde, quòd cùm Clericus non possit filiis relinquere beneficia, & tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filiis suis, cogerentur esse auarissimi, & vendere Sacramenta.

SEXTO, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laicis, & esset sicut populus, sic sacerdos. quod experientia testatur; nam tempore Gregorij VII. cùm in Germania cœpissent sacerdotes vxores ducere, tantus cõtemptus Sacramentorum sequutus est, vt passim Laici Sacramenta administrarẽt, vt Ioannes Nauclerus, & alij referunt. Itaque meritò D. Epiphanius hæresi 59. dicit, propter honorem sacerdotij necessariam esse continentiam. Superest argumenta soluere. Ac primùm soluam argumenta Caluini eodem ordine, quo ipse proponit.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Caluini.

ARGVMENTVM primum, Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, & confirmatur ex Apostolo 1. Tim. 4. vbi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

RESPONDEO, concedimus totum argumẽtum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit vllum ad cœlibatum absolutè suscipiendum, sed solùm requirit eam conditionem in iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere iudicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri.

AD locum Apostoli dicimus cum Hieronymo libro primo in Iouinianum, & Augustino libr. 30. contra Faustum, capite quarto & sexto, Ambrosio, Chrysostomo, aliisque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolutè nuptias vt malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, & Manichæus.

SED forte obiicient, quia Apostolus dicit id futurum in nouissimis diebus. Respõdeo, nouissimos dies intelligi totam hanc vltimam ætatem, quæ est à Christo vsq; ad iudicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt.* 1. Corint. 10. Et: *Filioli nouissima hora est.* Ioan. 2.

ADDE, quòd vox Greca non est ἐσχάτη, sed ὑστέραις id est, nõ in vltimis, sed in posterioribus temporibus; neq; id negare possunt aduersarij, nisi velint Manichæos, & Encratitas ab Apostolo notatos non fuisse, qui tamen apertissimè nuptias prohibebant. nec enim illi in vltimis temporibus fuerunt.

SED obiicit Petrus martyr in libro de cœlibatu, & votis monasticis, sanctum Augustinum, qui libro secundo de moribus Manichæorum, capite decimo octauo, & in epistola 74. ad Deuterium, testatur Manichæos non prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos, quasi Sacerdotes, & Monachi: & tamen dicit eos notari ab Apostolo, cùm ait, doctrinam esse dæmoniorum, prohibitionem nuptiarum.

RESPONDEO, idẽ Augustinus libro tricesimo cõtra Faustum, capite sexto scribit, à Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etiã eas permittebãt auditoribus suis, id faciebant, quia non poterãt aliud obtinere. *Nec ideo*, inquit, *vos dicatis nõ prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolẽtes, aut nõ valẽtes, salua amicitia to-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

leratis. Hæc ille. Nos autem non solùm toleramus Christianos coniugàtos, sed etiam laudamus. Ac præterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, vt tamen conceptum, & liberorum procreationem cauendam esse monerent. Quod est nuptias apertissimè detestari. Catholici autem ideo potissimùm nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum à Deo institutæ fuisse noscantur.

ARGVMENTVM SECVNDVM; Apostolus 1. Tim. 3. & Tit. 1. cùm absoluti Episcopi ideã exprimeret, inter reliquas dotes, & virtutes, quas in eo requirebat, ausus est coniugium ponere: ait enim *vnius vxoris virum* esse eligendum.

RESPONDEO, falsissimum est quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat coniugium: ad quod probãdum sufficere deberet, quod quotquot SS. Episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, vt supra diximus: quos certè nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cùm idem Paulus 1. Corinth. 7. hortetur ad continentiam, & dicat *bonum esse innuptis & viduis, vt sic permaneant, &, qui nubit, bene facit, qui non nubit, melius facit*; quomodo credibile est, eundem Paulum inter dotes, & virtutes Episcopi posuisse, vt vxorem habeat?

ADDE, quod nõ solùm Chrysostomus, & alij Patres in hunc locum docent, Paulum non tulisse legẽ, vt Episcopi habeant vxores, sed solùm vt non habeãt, vel habuerint plures quàm vnam: sed etiam MARTINVS LVTHERVS in propositionibus de digamia, contẽdit ista verba: *Vnius vxoris virum*, esse accipienda negatiuè, non positiuè, ita vt non teneatur Episcopus habere vnã, sed teneatur nõ habere plures fœminas vna cum vxore.

AT, inquit, Caluinus, Paulus ibidem, vbi descripserat quales debeant esse Episcopi & Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum vxores.

RESPONDEO, Paulum, vbi dicit: *Mulieres similiter pudicas &c.* vel loqui de mulieribus generatim, vt Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant, vt Chrysostomus & Theophylactus docent, vel si loquatur de vxoribus Episcoporum & Diaconorum, loqui de vxoribus, quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

ARGVMENTVM TERTIVM; Apostolus Heb. 13. citra exceptionem securè pronunciat, *honorabile esse inter omnes coniugium*: Cur non etiam inter Sacerdotes?

RESPONDEO, argumentum facilè in ipsum retorqueri posse; si enim coniugia omnium sunt honorabilia, etiam coniugia cõsanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia, & coniugia adolescentium iniussu parentum contracta erunt honorabilia, quæ tamen Caluinus improbat lib. 4. cap. 19. §. 37. Instit.

DICO igitur, tribus modis posse exponi illud, *In omnibus*, Græcè ἐν πᾶσι. PRIMO, vt *in omnibus*, idem sit, quod omni ex parte, id est, coniugium honorabile est in omnibus, quæ coniugij sunt, siue Sacramentum, siue fidem, siue prolem consideres. Ita Oecumenius in hunc locũ. SECVNDO, vt *in omnibus*, significet, apud omnes, id est, n emo debet cõiugium reprehendere, etiãsi virginitaté ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. DENIQVE, *in omnibus*, id est, in omnibus legitimè coniunctis, quicunque illi sint, siue senes, siue iuuenes, sine nobiles, siue obscuri, siue Græci, siue Hebræi &c. Ita Theophylactus in hunc locum, & hæc videtur magis literalis expositio, sed parum refert.

ARGVMENTVM QVARTVM, Apostoli exemplo suo docuerunt, nullius quamuis excellentis functionis sanctitate indignum esse coniugium; nam eos vxores non solum habuisse, sed etiam circumduxisse testatur Paulus 1. Cor. 9. cui loco etiam addi potest illud Philip. vl. *Rogo te etiam Germane compar adiuua illas, &c.* Posset enim commodè verti, Germana coniunx, quod Græcè scriptum est.

RESPONDEO, non esse omnino certũ, qui ex Apostolis vxorẽ habuerint, & qui non habuerint. TERTVLLIANVS libr. de Monogamia, & B. Hieronymus libr. 1. in Iouinianum existimant, præter Petrum, cuius socrum in Euangelio legimus, nullum alium Apostolorum vxorẽ habuisse. S. IGNATIVS in epistola ad Philadelph. dicit Petrum & Paulum, & reliquos Apostolos coniugatos fuisse, excepto Ioanne, quanquam in Vaticano codice, & quibusdam aliis vetustis non habetur nomen Pauli. CLEMENS quoque Alexandrinus lib. 3. Stromatum circa medium, aliquos Apostolorum & nominatim Paulum vxorem habuisse asserit ex locis citatis.

SED quidquid de hoc sit, certum est eos ex Apostolis, qui vxorem habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt, officio coniugali renunciasse, vt beatus Hieronymus docet libro primo in Iouinianũ, & satis colligitur ex capite decimo nono Matth. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia, dicit: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut vxorem, &c.*

AD locum igitur illum 1. Corint. 9. vbi dicitur: *Nunquid nõ habemus potestatem sororem mulierem circunducẽdi, sicut cæteri Apostoli, fratres Domini, & Cephas?* Dico Apostolum non de vxoribus, sed de piis fœminis loqui, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur, Lucæ 8. Ita ferè omnes Græci & Latini exponũt, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, Haymo, & alij in hunc locum. Necnõ Tertullianus libro de Monogamia, beatus Hieronymus libro primo in Iouinianum, beatus Augustinus libro de opere Monachorum, capite quarto & quinto. Et certè proprietas linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, sine vllo articulo. Si enim de vxore loqueretur, diceret τὴν γυναῖκα; vxor enim certa quædam mulier est.

ADDE, quod CLEMENS Alexandrinus, qui vnus ex veteribus exposuit hunc locum de vxoribus Apostolorum, ibidem addit, quod etsi vxores erant, tamen cessauerat inter eos coniugale officium, & loco sororum, non loco vxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

OCCVRRIT Petrus MARTYR in c. 9. primæ ad Corint. vbi probat tripliciter Apostolum loqui de vxoribus. PRIMO, quia alioqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantùm, cùm constet omnem sororem esse mulierem.

SECVNDO, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consuesse mulieres sequi, vt legimus Luc. 8.

TERTIO, quia si illæ mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quòd Apostoli accepisse sumptus à populis, ergò loquitur de vxoribus, quæ sequebantur Apostolos viros suos, & non eos alebant, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

AD PRIMVM dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act. 1. dicuntur viri fratres, nisi quod Paulus, vt sæpe solet, mutauit ordinem, & dixit sororem mulierem, pro mulierem sororem.

AD SECVNDVM dico potestatem, de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent; vel si in mulieres erat potestas, dicam Apostolos habuisse autoritatem in eas mulie

mulieres, nõ virorũ in vxores, sed doctorũ in discipulas.

AD TERTIVM dico vel eas mulieres nõ fuisse diuites, & non ministrasse pecunias, sed obsequium tantùm, accipientes pecunias à populis. quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse diuites, & aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cũ Apostolis, & ideo Apostolos aliquando fuisse nutritos à populis, aliquando ab illis mulieribus.

AD locum ex Phil. 4. dico duo. PRIMO, nõ de vxore Pauli hic agi. sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem, seu coniugem, aut coniugalem; σύζυγος enim significat eum, qui idem iugum trahit. vocat autem eum cõiugem, vel quia erat maritus alicuius ex fœminis antea nominatis, id est, Euodiæ aut Synthyches, vt Chrysostomus & Theophylactus dicunt, vel quia erat socius suus in Euangelij prædicatione, vt Theodoretus, & Haymo docent, vel certè est nomen proprium viri, vt vult Oecumenius.

QVOD autem ita sit, id est, quòd nõ loquatur de vxore, suadent hæ rationes. PRIMA, quia plurimi veterum asserunt Paulum non habuisse vxorem, vt Hieronymus in epistola ad Eustochiũ de virginitate, Hilarius in Psal. 127. Augustinus libro de gratia, & libero arbitrio. cap. 4. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum, Ambrosius in cap. 7. prioris ad Corinth. & in exhortatione ad virgines, Tertullianus in vtroque libro ad vxorem. Item Chrysostomus, Theodoretus, aliique veteres omnes in hunc locum excepto Clemente Alexandrino.

SECVNDA, quia, vt Theophylactus notauit, si de vxore loqueretur, non diceret γύνη sed in genere fœminino γυναῖκα, non enim tam politus erat Apostolus, vt Atticismis uteretur.

TERTIA, quia, vt dicit Oecumenius, non est credibile vxorem Pauli habitasse Philippis, & non potius in Iudæa, vel certè in Tharso Ciliciæ, vnde Paulus oriundus erat.

QVARTA, quia, vt Ambrosius notauit in 1. Corint. 7. Paulus adolescens à Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum vxorem habuisse, & certum est postea non accepisse.

QVINTA, quia, vt notauit Theodoretus, Paulus 1. Corinth. 7. ponit se inter eos qui non habebant vxores: *Innuptis & viduis*, inquit, *dico, bonũ est illis si sic permãserit. sicut & ego, quod si non se continent, nubant.* At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, vt idem Theodoretus ostendit in præfatione commentarij in epistolas: Igitur vel Paulus accepit vxorem, postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit vxorem cùm scriberet ad Philippenses.

DICO SECVNDO, quòd si constaret Paulum loqui de vxore sua tamen certum etiã nobis esse deberet, eum ab vxore separatum fuisse, quo ad thorum. Quod enim Paulus vitam continentem duxerit, cùm Euangelium prædicabat, euidenter deducit ex 1. Cor. 7. B. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio c. 4.

ARGVMENTVM QVINTVM & vltimum Caluini sumitur ex historia Socratis lib. 1. c. 8. & Sozomeni lib. 1. c. 22. vbi dicunt, quòd cùm Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum vxoribus suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, & contradixit, & Synodus tota in eius sententiam iuit, & continẽtiam ab vxore in arbitrio cuiusque reliquit.

RESPONDEO, hoc testimoniũ aliquid habere momenti pro sententia Græcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum. Nam vterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adiecisse, bonum sibi videri, vt secundum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem vllo modo vxores ducant, sed solùm permittantur vti illis, quas ante ordinationem acceperunt. Nonne hoc totum contra Lutheranos est, qui post sacerdotium vxores ducunt?

AT neque pro Græcorum errore magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis, & Sozomeni; nam vel totum est falsum quod isti de Paphnutio tradunt, vel certè (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed nõ bene ab istis narratum est. Fortasse voluerunt Patres Concilij grauiores pœnas constituere in Clericos incõtinẽtes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphanio, & Ambrosio locis notatis intelligi potest, & Paphnutius suasit non esse id faciendum.

AT quòd Concilium statuerit, continentiam esse relinquendam in arbitrio Cleticorum nullam habet apparentiam, nec debet illis auctoribus credi. PRIMO, quia Sozomeni historia à S. Gregorio reprobatur lib. 6. epi. 31. *Quia*, inquit Gregorius, *multa mentitur.* Socrates autem, vt omittam cætera. li. 5. suæ historiæ. c. 21. tria clara mendacia dicit. PRIMO, licuisse suo tempore vnicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiam aliquid certi statuisse. At constat Nicænam Synodum statuisse, vt Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartam decimam lunam primi mẽsis: cuius Cononis meminerunt Epiphanius hæres. 70. Andianorum, & Ambrosius lib. 10. epist. 83. Eusebius in vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ.

SECVNDO dicit, in Romana Ecclesia non ieiunari ante Pascha nisi tres hebdomadas, & tamẽ vocari Quadragesimam. At S. Leo qui eodem tempore vixit, quo Socrates. serm. 4. de Quadragesima dicit, Romæ ieiunari XL. dies. & idem dicit Gregorius ho. 16. in Euangelia, & certissimum est.

TERTIO dicit, Romæ non ieiunari in Sabbathis, cùm tamen contrarium sit certum ex Augustino epist. 86. & 118. ad Ianuarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam apertè mentitur, vel certè refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Concilij Nicæni, quod annis plusquam cẽtum ante eius ætatem celebratum est?

PRAETEREA, historia ista de Paphnutio manifestè pugnat cum verbis Epiphanij cõtra hæres. 59. vbi ait, esse contra Canones Ecclesiasticos, quòd Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; & cum verbis Hieronymi lib. contra Vigilantium, vbi dicit, in Oriente, & Aegypto nõ esse licitum Sacerdotibus & Diaconis vxoribus vti, quod sane falsum est, si Nicæna Synodus in Oriẽte paulò antè celebrata, vxorum vsum illis cõcessit. vel ergo Epiphanius, & Hieronymus, vel Socrates, & Sozomenus mentiuntur. At certè magis credendum est Epiphanio, & Hieronymo viris sanctis, & qui vicini fuerunt temporibus Cõcilij Nicæni, quàm Socrati, & Sozomeno hæreticis, & multò recentioribus.

DEINDE, quomodo coheret ista narratio de Paphnutio cũ canone tertio Cõcilij Nicæni, vbi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant præter matrem, sororem, amitam? & hoc argumẽto conuictus Lutherus, in libr. de Cõciliis parte prima dicit, Patres Concilij noluisse sequi sententiam Paphnutij, quãuis etiã cõtrariũ Lutherus alibi scripserit.

DENIQVE, qui fieri potest, vt nec Ruffin⁹, qui multa de Concilio Nicæno & Paphnutio scripsit libro 1 historiæ Ecclesiasticæ, nec vllus alius ex veteribus ante Socratem huius rei meminerit, nec vllum vestigium tantæ rei in actis Concilij exstet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui huius rei meminit in vita Paphnutij, fuisse paulò post tẽpora Constantini, apertè falsum est, nã Suidas aliquot seculis Socrate posterior est, quippè qui scribit etiam vitam Ioannis Damasceni.

CAPVT

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XXI.

Soluuntur argumenta Philippi.

NVNC ad argumenta PHILIPPI veniamus. Argumentum PRIMVM; Coniugium est de iure diuino. Genes. 1. *Crescite & multiplicamini.* Et de iure naturæ, vt patet ex naturali appetitu generandi; atius diuinum & naturæ nō potest tolli vlla humana lege, ergò. &c.

ET confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari à se, vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conseruandi individuum, ita nemo potest obligari à se, vel ab alio ad non ducendam vxorem, quia id esset contra naturalem inclinationem conseruandi speciem.

RESPONDEO verbum Domini non præceptum sonare, sed naturæ institutionem exprimere; nam etiam auibus, & brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Crescite & multiplicamini.* quibus tamen nihil proprie præcipi potest. Præceptum autem naturale esse de coniugio ineundo concedi potest, sed quia est affirmatiuum, non obligat nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hoc respondetur ad confirmationem:

NAM sicut non tenemur comedere, nisi quādo periculum est, ne pereat individuum, ita non tenemur ducere vxorem, nisi quādo periculum esset, ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud; *Crescite & multiplicamini*, tunc fuisse præceptum singulis hominibus, quādo terra erat vacua, vt in exordio mundi, & mox à diluuio. Nunc autem cum terra plena sit cœlum esse replendum, quod melius continendo, quàm nubendo fit; etli enim hanc solutionem Philippus ridet, tamen est Tertulliani libro de Monogamia ante mediū. Cypriani libro de habitu Virginum, Hieronymi libro primo in Iouinianum, & Augustini de sancta Virginitate, capite nono, & ipse textus hoc docet; nam postquam Deus dixit. *Crescite & multiplicamini*, subdit, quasi rationem reddens: *Et replete terram.* Itaque tunc solùm vim præcepti illa verba habent, cùm terra est vacua.

DENIQVE, si Philippus vult iure diuino & naturali, quocunque tempore teneri homines omnes ad coniugium iniuriam facit Christo, Mariæ, Ioanni, innumeris que aliis sanctissimis viris.

ARGVMENTVM SECVNDVM; Apostolus præcipit omnibus, qui donum continentiæ non habent, vt nubant 1. Corinth. 7. *Propter fornicationē autem vnusquisque vxorem suam habeat.*

RESPONDEO, Apostolū loqui de cōiugatis, qui cū in Paganismo vxores duxissent, post conuersionem ad fidem dubitabant an deberēt vxoribus vti; iis enim respondet vt vnusquisque vxorem suam retineat, & cōiugale debitum inuicem reddant: Ita Tertullianus libro primo de Monogamia, & Beatus Hieronymus libro primo in Iouinianum, & patet ex sequentibus. Nam paulò post addit: *Dico autem non nuptis, & viduis, bonum est eis si sic permanserint.* Et *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorē.*

ADDE etiam, non esse hoc præceptum Apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa eiusdem capitis: *Si non se continet, nubat & si nupserit virgo, non peccat*, &c. Est enim sensus Apostoli, vt Hieronymus ibidem & Chrysostomus, & Ambrosius, & alij in hunc locum exponunt. Bonum est mulierem non tāgere, & vel vxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio coniugali abstinere; tamen si timetis fornicationem, bene facitis vxori adhærendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quàm incidere in flagitia fornicationum.

ADDE tertio, hæc omnia dici iis, qui votū cōtinētiæ nō habēt. Qui enim vouerunt continentiā, iis non dicitur: *Vnusquisque vxorem suā habeat, & virgo si nupserit, non peccauit.* Sed dicitur: *Redde Altissimo vota tua.* psal. 49. Et: *Damnationē habēt, quia primā fidē irritā fecerūt.* 1. Tim. 5. Hāc exceptionem differtè ponunt Hieronymus libro primo in Iouinianū in illud: *Si nupserit virgo, no peccauit.* Chrysostomus in commentario eiusdē loci. Epiphanius hæresi 61. eadem verba exponens. Item Augustinus in Psal. 85 tractans eadem verba. & Gregorius lib. 6. c. 1. in libr. Regum, tractans illud: *Vnusquisque vxorem suam habeat.*

ARGVMENTVM TERTIVM; Lex Pōtificia, quæ cœlibatū sacerdotio adiunxit, dissentit à Cōciliis antiquis, proinde iniqua censenda est. Quæ autem sint illa Concilia, ipse non dicit: Nos tamen adducamus quæcunque adduci possunt. PRIMO, est Canon Apostolorum sextus: *Episcopus aut presbyter vxorem propriā nequaquam obtentu religionis abiiciat.*

SECVNDO est Canon Concilij Gangrensis quartus: *Quicunque discernit à Presbytero, qui vxorem habuit quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere anathema sit.*

TERTIO est Canon decimus tertius sextæ Synodi, qui differtè reprobat morem Romanæ Ecclesiæ, quo iubentur profiteri continentiam, qui sacris initiantur.

QVARTO est Canon tertius Concilij V. Carthaginensis in quo statuitur, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi se abstineant ab vxoribus in propriis terminis, id est, in ordine vicis suæ, vt exponunt Trullani patres Canone iam citato.

QVINTO est Canō aliter, distinctio. 31. vbi Stephanus Papa dicit, in Orientali Ecclesia Ecclesiasticos viros matrimoniis copulari, nec eum morem reprehendit ergò falsum est, quod sæpe diximus, nunquam esse auditum, quod licuerit post sacram ordinationem vxorem ducere.

VLTIMO est Canon B. Augustini 35. q. 1. can. cum igitur, vbi dicitur: *Ecclesia, post Apostolica instituta, quædam consilia perfectionis addidit, vt potè de continentia Clericorum &c.* Ergò hoc consilium, non præceptum est. Hæc fortè sunt omnia quæ ex iure Canonico pro sententia hæreticorum adduci possunt.

AD PRIMVM respondet Humbertus Cardinalis in libro contra Nicetam, & habetur hæc responsio sub nomine Leonis IX. distinct. 31. canon. omnino, Apostolos iussisse vt nō abiiciant Clerici vxores à cura sua, & si reliquerint quo ad thorum: debent enim adhuc eas alere, & eis in omnibus prouidere. id quod exposuit Concilium Trullanum can. 98. vbi dicitur, quod Episcopi vxor debet in monasterio aliquo degere, & prouidentia Episcopi viri sui frui. Necnon Concilium Turonense II. can. 8. vbi dicitur quòd Episcopus coniugatus debet habere vxorem vt sororem, & eius curam gerere, absque tamen vlla suspicione carnalis commercij.

ADDE, quòd iste ipse Canō pro nobis facit, nā Græca vox pro qua habemus *religionis* est ἀπαθείαν, quæ cautionem propriè significat. Itaque sensus est, Episcopus aut Presbyter nequaquam prætextu cautionis vxorem abiiciat, id est, ne curam vxoris dimittat, eo prætextu quòd tenetur ab ea se continere. &c.

AD SECVNDVM dico, anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse malum, & propterea existimāt non licere sacra facere ei, qui vxorem habuit, etiāsi ab illa se contineat. Id ita esse, patet, tum quia in ipso primo Canone dicitur anathema iis, qui putant nuptias absolutè esse malas, & in hoc canone quarto non dicitur, qui vxorem habet, sed qui vxorem habuit.

AD TER

AD TERTIVM dico, illos Canones non esse vllius approbati Cōcilij. Nam vera sexta Synodus nullos Canones edidit, vt patet ex VII. Synodo actione 4. & 5. sed post VI. Synodum quidam Episcopi conuenerunt Constantinopoli, & in palatio Imperatoris Iustiniani II. quod Trullum dicebatur Canones istos ediderunt nomine sextæ Synodi vide quæ dicta sunt lib. 1. de Consiliis cap. 7.

CETERVM hos Canones nō solū nullus Romanus Pōtifex probauit, sed etiam aperte improbauit Sergius Papa, qui tunc sedebat, vt Beda scribit, in libro de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus lib. 8. c. 9. de rebus Romanis. Vocat autem Beda erraticam Synodum cœtum illorum Patrum, qui hos Canones ediderunt.

ADDE, quòd etiamsi isti Canones aliquid valerent, nihil tamen iuuarēt causam Lutheranorum, non enim permittunt, vt vlli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat vxorem ducere, quod Lutherani faciunt, sed solum vt liceat vti vxore ante ordinem ducta, & hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solum inferioribus Clericis, vt patet ex canon. 6. 12. & 48.

AD QVARTVM dico, verba Latina Concilij non esse *in propriis terminis*, sed *secundum priorum statuta*, vel *secundum propria statuta*, id est, secundum legem conditam in Conciliis prioribus Carthaginensibus, ac præcipuè in II. Carthaginensi can. 2. Græci autem hæc verba male intelligentes verterunt κατὰ τὰς ἰδίας ἐφέσεις. Quanquam etiam hæc Græca verba non male reddi possent, secundum propias definitiones. sed cùm Latinum sit Concilium, non Græcum, non multum laborandum est de Græca lectione.

PROHIBERI autē in hoc Concilio omnē vsum vxorum sacris hominibus, patet ex Augustino li. 2. de adulterinis coniugiis. c. 20. qui Augustinus illi Cōcilio interfuit. Item ex eo quod ille Canon loquitur eodem modo de Episcopis, & de aliis. At Patres Trullani nō permittunt Episcopos misceri vnquam suis vxoribus.

AD QVINTVM dico; PRIMVM, Canonem illum fortè nullius esse auctoritatis; nam nec dicit Gratianus quotus sit Stephanus ille, qui eum Canonem edidit, cùm plurimi fuerint Pontifices eius nominis, nec vllius Stephani epistola exstat, vbi ille Canon habeatur.

DICO SECVNDO, absque vllo dubio Auctorē eius Canonis, cùm dicit Oriētales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, vxores ducut, sed matrimoniale officium exercent, vt glossa explicat. Nam cum certū sit ex Conciliis plurimis, & ex ipsa praxi, & confessione Græcorum, nunquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, vt in sacris existentes, ducant vxores, vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantu intelligit, vt nos diximus, matrimonio copulantur, id est, matrimonij copulam exercēt. Porro hoc ipsum etli Romana Ecclesia non probat, & abusum esse iudicat, tamen permittit Græcis; & si errorem alium non haberēt, facile pax componeretur.

AD VLTIMVM dico, ea verba non esse beati Augustini, sed Gratiani, qui sua verba cu verbis B. Augustini cōtinuauit, vt sæpe facere solet. Legatur apud Augustinum lib. 15. de ciuitate Dei, c. 16. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cùm enim ait Ecclesiā addidisse quædam consilia perfectionis, & in eis numerat cōtinentiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiam præcepto seruandam, quæ alioqui solùm erat cōsilium perfectionis. nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, vt putauerit continētiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesiæ definitionem.

ALIVM Canonem profert PETRVS MARTYR in libro de cœlibatu, & votis, ex epistola 87. aliàs 85. S. Leonis, vbi sic legimus: *Dicente enim Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quē vnius vxoris virū fuisse, aut esse costaret, tā sacra semper est habita ista præceptio, vt iam de muliere sacerdotis eligenda, eadē intelligatur seruanda conditio: ne fortè alia priusquā in matrimonium eius veniret, qui alia non habuisset vxorē, alterius viri esset experta coniugium.* Ex hoc loco duo deducit Martyr, posse fieri Episcopum, non solùm qui habuerit, sed etiam qui habeat vnam vxorem: & posse Episcopum vxorem ducere, si non habeat. At mira est impudētia huius hominis; nā idem Leo in epist. 84. ad Anastasium capite 3. & 4. differtis verbis iubet, Episcopū ita vnius vxoris virū esse posse, vt tamē ab illa perpetuò se cōtineat. quod verò in quibusdam exemplaribus legitur: *De muliere sacerdotis eligēdā.* mendum est manifestum. Sic enim legi debet, & legitur in codicib' melioribus: *De muliere sacerdotis eligēdi.*

ARGVMENTVM QVARTVM Philippi; Continētia res est difficillima, nec omnibus datur, vt patet Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc.* Ergò non debuit ita indifferenter omnibus Clericis imponi.

RESPONDEO, sicut non omnium est donum continentiæ, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solum ij, qui videntur hoc donum habere.

SED DICES, quid si aliquis putet se posse continere, & postea experiatur se non posse, quando ordines accepit?

RESPONDEO, illos habere donum continētiæ, qui volunt, & cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere, si ipsi velint. Proinde nemo potest dicere se non habere donum, quod se habere putabat: nam illa voluntas continendi propter Deum, est ipsum donum continentiæ.

ADHÆC, nonne etiam coniugati sæpe coguntur, vel propter absentiam, vel propter ægritudinē longissimā coniugis, abstinere se ab vxore? & tamen non licet eis aliam vxorem ducere, quantumuis vrātur æstu libidinis: quod exemplum affert D. Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis c. 19. & 20. contra eos, qui contra ius vxorem ducunt eo prætextu, quòd continere non possint.

ADDE, quod nemo est qui continere nō possit, si velit, vt docent Patres. Tertullianus in fine libri de monogamia, Nazianzenus oratione 31. Basilius de virgin. vltra medium. Chrysostomus & Hieronymus in c. 19. Matth. & Augustinus libr. 6. confess. ca. 11. sed oportet remedia necessaria non negligere, quæ tria sunt, oratio, ieiunium, & periculorum euitatio.

NAM tentatio carnis vel oritur ex suggestione dæmonis, vt patet in Antonio, Hilarione Benedicto. & similibus, qui in eremo, & perpetuis ieiuniis viuentes, tamen tentabantur. & tunc necessaria est oratio quia dæmon fortior nobis est, nec possumus eum vincere, nisi auxilio fortioris, qui est Deus, propter hoc dicitur Sap. 8. *Nemo potest esse continens nisi Deus det.*

VEL oritur ex abundātia cibi & potus: nam cum natura accepit quod sufficit ad nutritionem, reliquum cōuertitur in materiā generationis, inde nascitur pruritus carnis, & contra hoc necessarium est ieiunium, vt carnis terat superbiam, potus cibique parcitas.

VEL denique oritur ex aspectu, & colloquio fœminarum; nā res visæ vel auditæ, si naturæ cōueniant, imaginationem naturaliter mouent, & imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium Clericis fœminarum contubernium; de quo etiam vide Basilium c. 3. monastic. constit.

CVM igitur Lutherani hæc tria abiecerint, videlicet, orationem Canonicarum horarum, ieiunia omnia, & etiam feria 6. carnibus vescantur, ac demū quisq; domi

suæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

luæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possunt? Certè Lutherus ipse in singulis prandiis & cœnis, largissimè epulabatur, & vnum sextarium vini dulcis hauriebat, vt est in epistola quadam ad finem operis Ioannis Cochlæi de vita Lutheri.

ARGVMENTVM QVINTVM & vltimum; Cœlibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, & Ecclesiam scandalis replet, ergo &c.

RESPONDEO, falsum esse, quod cœlibatus ista pariat, sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. Apostolus enim 1.Cor.7. fructus cœlibatus esse dicit, cogitare quæ Dei sunt, sanctũ esse corpore & spiritu, sine intermissione Domino assidere. Non igitur vsus, sed abusus cœlibatus prodigiosas libidines parit. Si autem propter abusus res bonæ tollendæ essent, cœlum, & terra etiam tollẽda essent, quia eis quidam abutuntur, putantes esse Deos; necnon Decalogus tollẽdus esset, & omnia Sacramẽta, quia etiam eis multi abutuntur. Ita respõdet GREGORIVS Nazianzenus oratione in Basilium non procul à principio, illis qui execrãtur Philosophiam naturalem, & scripta gentilium, propterea quod quidam eis abuntur. Nec tamen admittimus tot esse concubinarios, & impuros inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex se metientes, nullos putant esse castos: certe plurimi sunt qui quotidie celebrãt, & de quibus nulla mala suspicio auditur.

PRÆTER hæc argumenta respondendum videtur etiam quærimoniæ Philippi: *Olim*, inquit, *Canones suspẽdebant Sacerdotes, qui vxores duxissent ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.*

RESPONDEO in primis, hinc sequi Lutherum, & alios qui post sacerdotium vxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio ex sententia veterum Canonũ, & ideò cùm officio fungi voluerint, & tamen coniuges retinere, rebelles & contumaces fuisse aduersus Ecclesiam, ac proinde meritò ab arboribus suspendi potuisse.

DICO præterea, Canones veteris Ecclesiæ, alios mitiores, alios seueriores fuisse; nam Concilium Neocæsariense can. 1. iubet Præbyterum ordine moueri, si vxorẽ ducat; at Concilium Toletanum II. canon. 1. iubet sacerdotem, qui vxorem duxit, vt sacrilegij reum ab Ecclesia haberi extraneum, & Toletanum VIII. canon. 6. iubet eiusmodi homines recludi in monasteriis, vt ibidẽ sub grauibus pœnitẽtiæ oneribus vsque ad finẽ vitę degant.

ADDE vltimò, Presbyteros nunquam in Ecclesia tam seuere puniri, quia vxores ducunt, vt Philippus dicit: sed quia post votum solenne ducunt, & proinde nõ vxores, sed concubinas sub coniugij nomine ducunt, & matrimonium simul ac sacerdotium polluunt, cui intemperantiæ cùm etiam hæresim addunt, ac dicunt, vota non esse seruanda; quid mirum si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur?

ADDAMVS HIERONYMI testimonium lib. 1. aduersus Iouinianũ: *Certè confiteris*, inquit, *nõ posse esse Episcopũ, qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter dãnabitur.* Hæc ille. Porro adulterij pœnam Hieronymi tempore, & quidem ordinariam fuisse vltimum supplicium, patet ex ep. 49. eiusdem Hieronymi, de muliere septies icta. & ex lib. 1. cõtra Iouinianum, vbi sic ait: *Quotidie mœchorum sanguis effunditur, & inter ipsas leges, secures, ac tribunalia flagrans libido dominabitur.* Quare Hieronymi sententia, Episcopi liberis operam dantes, non solùm suspendi possunt ab officio, sed etiam, vt adulteri, capite cædi. Sed iam ad Magdeburgenses veniamus.

CAPVT XXII.

Soluuntur argumenta Magdeburgensium.

MAGDEBVRGENSES Cent. 9. cap. 10. col. 540. 541. & 542. colligunt decem argumenta contra cœlibatum Clericorũ ex vna epistola S. Vdalrici Episcopi Augustani ad Nicolaum Papam, quæ naper excusa est Basileæ, & inserta in illo opere, quod inscribitur Orthodoxologia sanctorum Patrum; sed ex iis argumentis nouem sunt eadem cum illis, quæ iam solùmus, à Caluino & Melanchthone proposita, vnum solum soluendum superest, quod sumitur ex quadã miserabili narratione. Scribit enim iste sanctus Vdalric⁹ hãc historiam: *Beatus Gregorius Magnus Papa 1. aliquando suo quodã decreto vxores sacerdotibus ademit. Deinde paulò pòst cùm idem Gregorius iussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt; quam cædem infantium cùm intelligeret S. Gregorius ex occultis fornicationibus, vel adulteriis sacerdotũ natam esse, continuò reuocauit decretum, & peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgauit.* Hanc narrationem, quia vehementer odiosam reddit legem de cœlibatu Clericorum, sæpe alibi inculcant iidem Magdeburgenses, vt Centuria 6. c. 7. col. 388. & c. 10. col. 686.

RESPONDEO PRIMO, si quid valet huius sancti Vdalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos, quàm nos. Nam in hac epistola fatetur, Romanum Pontificẽ esse caput omnium, & ei ab omnibus deberi obedientiã. Item asserit Pontificem debere cogere Presbyteros & Monachos, ne vllo modo vxorem ducant, & si duxerint post votum continentiæ, debere separari.

DICO SECVNDO, eam epistolam videri cõfictam; & cõfictam ab aliquo imperito defensore coniugij Ecclesiasticorum; nam in primis tempora nullo modo cohærent; nã sanctus Vdalricus creatus est Episcopus anno Domini DCCCC. XXIIII. vt Hermannus Contractus, & Abbas Vrspergensis docent; vel anno DCCCC. III. vt dicitur scriptum esse in Chronico Augustanæ Ecclesiæ; Nicolaus autem Papa I. obiit anno DCCC. LXVII. vt Onuphrius annotauit in libro de Romanis Pontificibus: non ergo potuit scribere Episcopus Vdalricus ad Papam Nicolaum, qui iamdudum obierat.

DICENT, scripsit fortasse antequam fieret Episcopus, at in principio epistolæ se Episcopum vocat, præterea cõueniunt auctores S. Vdalricum LXXXIII. annos vixisse. L. in Episcopatu, & XXXIII. ante Episcopatum; ex quo sequitur eum natum esse anno Domini DCCC. LXX. vel. DCCC. XCI. iuxta alios, ergo inter obitum Nicolai, & ortum Vdalrici sunt anni vt minimum tres. nam secundum alios sunt XXIV. nisi ergo scripserit ipse antequã nasceretur, vel ad Nicolaũ post eius mortem, non potest esse epistola S. Vdalrici ad Nicolaum.

DICENT, non esse Nicolaum I. sed II. ad quem scribit S. Vdalricus. at id minus fieri potuit; nam obiit S. Vdalricus ferè circiter cẽtum annis ante initium Põtificatus Nicolai II. obiit enim S. Vdalric⁹ anno DCCCC. LIII. vel D. CCCC. LXXIV. & Nicolaus II. creatus est Papa anno M.LIX.

DICENT fortasse, duos esse Vdalricos Episcopos Augustanos. Vnum enim ponunt Magdeburgenses Cent. 9. c. 10. col. 540. alterum Cent. 10. ca. 10. col. 602. Sed priorem illum confinxerunt ipsi Centuriatores; non enim aliunde probant illum aliquãdo exstitisse quàm ex epistola ad Nicolaum. MVNSTERVS enim lib. 3. de Germania Catalogum recensens Episcoporum Augustanorum nullum Huldericum, vel Vdalricum ponit ante S. Vdalricũ, qui vixit post tẽpora Nicolai, vt suprà ostendimus

dimus. Quòcirca Magdeburgenses illius prioris Hulderici à se conficti neque patriam, neque parentes indicant, neque auctorem vllum citant, qui de eius Episcopatu testetur, vt in aliis facere solent.

PRÆTEREA, quod iste auctor dicit S. Gregorium ademisse vxores sacerdotibus, falsum est, & magis adhuc falsum quod resciderit huiusmodi decretum. Quod vero in piscina Gregorij sex millia capita sint inuẽta, falsissimum. Nec enim vllum exstat vestigium harum rerum in omnibus B. Gregorij operibus, immò ipse lib. 1. epist. 42. meminit decreti sui prædecessoris, qui iusserat, Subdiaconos Siculos separari abvxoribus, & viuere cœlibes vt reliqui Subdiaconi in tota Ecclesia viuebant, & ibidem temperat rigorẽ decreti; iubet enim permitti vxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursum alios nisi prius vouerent continentiam. Itaque nihil ipse noui statuit, sed solùm mitigauit rigorem sententiæ sui prædecessoris.

Præterea, si ex decreto Gregorij nata est illa cædes sex millium infantiũ, certè in Sicilia nata est, ad quam solùm pertinet Gregorij decretum. Quomodo autẽ verisimile est pauciss imos Subdiaconos, Siciliæ breuissimo tempore sex millia infantium genuisse? & quomodo illa sex millia capita ex Sicilia in Romanam piscinam Gregorij saltauerunt? quomodo autem intellectum est illa esse capita filiorum Clericorum, non Laicorum? denique cur de historia tam admiranda nihil scripsit Ioannes Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado, Freculphus aliique tam multi? Itaq; non immeritò suspicatur Staphylus hanc epistolam confictam sub nomine S. Vdalrici, in responsione ad fictas dissensiones, quas inter Catholicos esse falsò criminatur Illyricus, qui etiam addit Augustæ inter opera S. Vdalrici, nullam syllabam de hac re exstare.

DE tota hac disputatione, vide Michaëlẽ Medinam C in libris quinque de continentia hominum sacrorum, Claudium Espencæum in libris eiusdem argumenti. Iodocum Clichtoueum in libro de cœlibatu Sacerdotũ, Hosium in Dialogo de hac re, Aialam de traditionibus parte tertia, Didacum Payuam libro vltimo, Ioannem Cochlæum de votis contra Caluinum, Alphonsum à Castro lib. 13. de hæresibus, verbo sacerdotium, hæresi 4. Albertum Pighium controuersia 15. Vide etiam solutiones aliorum argumentorum, quæ huc referri potuissent, infrà lib. 2. de Monachis, capite vigesimo nono, & sequentibus.

CAPVT XXIII.

De Digamia.

PROSTREMA restat quæstio, num Apostolica D lege prohibitum sit, ne qui post primæ vxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota autem controuersia de verbis illis beati Pauli est: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum.* Et rursum: *Diaconi sint vnius vxoris viri.* 1. Timoth. 3. & Tit. 1. Tres autem eius loci expositiones præcipuè reperiuntur.

PRIMA Lutheri est in libro de captiuitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, & Fusius in propositionibus de Digamia Episcoporum, vbi docet, Beatum Paulum illis verbis solùm prohibuisse scortationem, & adulteria, vt sensus sit: *Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum*, id est, oportet episcopum sola vxore legitima, siue vna, siue pluribus esse contentum, non indulgere scortationibus; ita vt vocabulũ viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum, & adulterum; & addit, non modò non esse prohibitã à Paulo pluralitatem vxorum succedentiũ, sed neque simul, nisi forte apud Gentiles propter scandalum: nam apud Iudæos, vbi erat consuetudo plures vxores ducendi, non existimat Lutherus interdictum fuisse Christianis Episcopis multas simul vxores habere.

ALTERA sententia est aliorum, qui existimant à Paulo prohiberi multitudinem plurium vxorum simul, non tamen succedentiũ. Ita docent Magdeburgenses, etsi alioqui rigidi Lutherani esse soleãt, cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 451. & 452. & Caluinus in caput tertium prioris ad Timotheum, & in caput primum epistolæ ad Titum.

TERTIA sententia Catholicæ Ecclesiæ est, quæ semper verba illa B. Pauli ita intelligenda esse docuit, vt prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quouis modo bigami fuerint, quam sententiam probare possumus tribus argumentis.

B PRIMO, ex capite quinto prioris ad Timotheum, vbi de viduis legimus. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor.* Ex hoc enim loco refellitur inprimis Lutheri sententia: nam eadem phrasi dicitur, vnius viri vxor, & vnius vxoris vir: certum autem est illud: *Vnius viri vxor*, non posse significare, vt vidua non fuerit adultera, vel scortatrix: nam scortum non dicitur vxor, si ad adulterum, aut scortatorem referatur, sed adultera, vel meretrix.

DEINDE continentia ab adulterio, & scortatione non solum requiritur in muliere, quo tempore vir eius viuit, sed etiam posteà dum in viduitate degit, & tamen Paulus non loquitur hoc loco nisi de tempore, quo vir eius viduæ viuebat: non enim dicitur vxor vnius viri fuisse, nisi quando virum habebat. igitur illis verbis; *Quæ fuerit vnius viri vxor*, non potest significari, vt eligatur vidua, quæ non fuerit scortatrix, aut adultera, sed quæ vnum solùm maritum habuerit.

EX eodem loco refellitur etiam sententia Centuriatorum, Caluini, Pomerani, & aliorum, qui volunt Paulũ prohibuisse, ne habeat Episcopus vel Diaconus duas simul vxores. Nam (vt diximus) eadem phrasi, & in eadem epistola, & ab eodem Apostolo iubetur esse Episcopus vnius vxoris vir, & vidua vnius viri vxor: at nulla ratio permittit, vt Paulus iubere voluerit, ne vidua eligatur, quæ fuerit vxor multorũ virorum simul. id enim frustrà Paulus iussisset, cùm nusquam, & nunquã fuerit eiusmodi vsus, vt vna mulier esset plurium virorum vxor.

HABVERVNT quondã Iudæi multas vxores, vt etiam nunc habent Turcæ, at nunquam est auditũ, vt vna mulier plures maritos habuerit. Nam vt ait S. Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. Cur vnus vir haberet plures vxores, ratio erat, vt plures filij nascerentur; at cur vna mulier sit vxor plurium virorum, nulla esse potest ratio, non enim pariet mulier nisi semel in anno siue habeat vnum, siue centum viros, immò meretrices nullos pariunt ordinariè.

ALTERA ratio ducitur ex tempore, quo hæc Paulus scripsit; nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Iudæos, neque apud Gentiles, & multò minus apud Christianos, vt vnus vir duas simul vxores haberet, proinde quod non fiebat, non erat cur tam seriò prohiberetur, & quidem quod ad Gentiles attinet, satis patet ex eo quod in Imperio Romano, quo tũc orbis terrarum regebatur, semper infamis & prohibita fuit polygamia plurium vxorum simul. Vide, digestis de his qui notantur infamia, lege prima. Itẽ, Codice de incestis nuptiis L. neminem. & ad L. Iuliam, de adulteriis, L. eum qui; tametsi enim leges istæ paulò posteriores sunt Apostolicis temporibus, tamen indicant prohibitionem polygamiæ, multò esse antiquiorem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMVS, qui publica lege concessit polygamiam plurium vxorum simul, fuit Valentinianus Senior, vt Socrates refert libro quarto, capite vicesimo sexto, sed non diu illex duxit, cùm constaret, Imperatorem non alia de causa eam legem tulisse, quàm vt tegeret intemperantiam suam.

QVOD verò attinet ad Christianos, nec non etiam Iudæos, ex testamento nouo facilè colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, vt quis duas vxores haberet; semper enim de coniuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti noui. Matth. 5. *Qui dimiserit vxorem suam.* Cap. 19. *Si licet homini dimittere vxorẽ suam.* Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut vxorem* &c. Lucæ decimo quarto: *Qui non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios,* &c. Prioris ad Corinthios septimo: *Vnusquisque suam vxorem habeat.* Item, *Alligatus es vxori, noli quærere solutionem, solutus es ab vxore, noli quærere vxorẽ.* Ad Ephesios quinto: *Vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat.* Quin etiam Lucæ primo legimus, Zachariam vxore sterili vsque ad senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubiè fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Iosephus libro decimo septimo antiquitatum, capite secundo, Herodi Regi nouè vxores fuisse. At priuati homines etiam apud Iudæos iamdiu desierant plures vxores accipere.

TERTIA, ratio est auctoritas Patrum, qui semper hunc locum de monogamia ita intellexerunt, vt non liceat eum Episcopum vel diaconum creari, qui duas vxores, etiam diuersis temporibus, habuerit. TERTVLLIANVS libro 1. ad vxorem: *Quantum fidei detrahant, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, cùm digamos non sinit præsidere, cum viduam allegi in ordinationem, nisi vniuiram non concedit.* Neq; dubium est, quin per digamos intelligat eos, qui duas vxores habuerunt, non simul, sed vnam post alteram; nam de hac digamia in toto libro loquitur: hortatur enim vxorem suam, vt se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in lib. de monogamia, & in lib. de exhortatione castitatis.

NEQVE his repugnat, quod idem Tertullianus in libro de monogamia Catholicis obiicit digamiam Sacerdotum: *Quor,* inquit, *ex digamia præsident apud vos?* Nam vel aliqui digami ex dispensatione præsidebãt: vel certè aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios in quibus Tertullianus erat, digami censerentur: vel tandem vitiò & abusu id fiebat; nec enim defendimus, nũquam esse factum, id quod fieri non debere dicimus.

EPIPHANIVS hæres. 56. Catharorum: *Quæ ad sacerdotiũ tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum; ea æqualiter ferri ad omnes putauerunt: Cùm audierint, quod oportet Episcopũ irreprehensibilẽ esse, vnius vxoris virũ, continentem, similiter & Diaconum, & Presbyterũ: reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduẽtum eos, qui a nuptijs, mortua ipsorum vxore, secũdis nuptiis cõiuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem, & hæc certò sancta Dei Ecclesia cum syncerit ate obseruat.* Hæc ille. Vbi apertissimè loquitur de digamia plurium vxorẽ succedentium, cùm eos digamos appellet, qui mortua vxore aliam ducunt, & cùm Catharos reprehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdicebant secundas nuptias.

AMBROSIVS lib. 10. epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem tractãs hunc locum Pauli: Vnius vxoris vir: *Qui,* inquit, *coniugium iterauerit, culpam non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur Sacerdotis.* Hæc ille. Vbi apertissimè reiicit Lutheri atque Caluini sententiam, qui volunt, ab Apostolo prohiberi vel duas simul vxores, vel adulteria; hæc enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, & non solùm prærogatiua exuuntur Sacerdotis. Similia habet Ambrosius libro primo de officiis capite vltimo, & libro de dignitate sacerdotali, capite quarto.

HIERONYMVS in commẽtario primi capitis epistolæ ad Titum, per vnius vxoris virum monogamum intelligit. Quòd autem monogami nomine intelligat, eum, qui nec simul, nec successiuè plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis: *Apostolus,* inquit, *de Episcopis & Presbyteris hæc præcipiens, vtique in cæteris relaxauit, non quòd liceret ad secunda matrimonia, sed quòd necessitati carnis indulgeat.* Hæc ille. At certè non indulget Apostolus Laicis vt fornicentur, aut duas simul vxores ducant, sed solùm, vt vxore defuncta, iterum ineant matrimonium; igitur hoc ipsum Sacerdotibus prohibet, nè plures etiam successiuè vxores habeant.

S. AVGVSTINVS li. de bono cõiugali. cap. 18. tractãs hunc locũ, vnius Vxoris vir: *Non absurde,* inquit, *visum est, eum qui excessit vxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quandã Sacramenti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum; sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam.* Hæc ille. Vbi cùm dicit, numerum singularem vxorũ excedere, impedimentum esse ordinationis, nec tamen esse peccatum, apertè indicat, se loqui de multitudine vxorum, non vno tempore, sed diuerso. Nam eodem tempore plures vxores habere, Christiano nullo modo licet, ex Augustini sententia.

IDEM Augustinus lib. vicesimo secundo contra Faustum, capite quadragesimo septimo: *Quid,* inquit, *tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus, obiicitur sancto viro? Accessit natura confulas, non lasciuiendi, sed gignẽdi caussa illis mulieribus vtebatur; si mortẽ illo tempore, atque in illis terris hoc facilitabatur, si præceptũ, nulla lege prohibebatur: nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia, & moribus, & legibus non licet?* Idẽ quoq; habet in libro de bono coniugali, capite septimo, & libro tertio de doctrina Christiana, capite duodecimo.

SANCTVS Ioannes Chrysostomus homilia secunda in epistolam ad Titum: *Castigat,* inquit, *hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secũdas nuptias ad Ecclesiæ regimen, dignitatémque Pastoris assumi; nam qui defunctæ vxori benevolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesia præceptor esse optimus poterit? Nostis enim proficto omnes, quòd etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet, nullam ergo occasionem præbere subiectis præsulem vult.* Hæc ille. Vbi clarissimè significat, vnius vxoris virum à B. Paulo dici eum, qui post obitum primæ vxoris, secundam non duxit, quomodo exponunt etiam cæteri, tum Græci, vt Theophylactus & Oecumenius: tum Latini, Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, sanctus Thomas, & cæteri in commentariis huius loci.

IDEM etiã disertis verbis docẽt veteres summi, sanctissimíque Pontifices; Syricius in epistola prima ad Himericum, capite vndecimo; Leo primus in epistola 85. alias octogesima octaua ad Episcopos Africæ, cap. 1. Gelasius primus in epistola prima ad Episcopos Lucaniæ, Brutij, & Siciliæ, cap. 5. Hilarius in Concilio Romano; & Innocentius in epistola vicesima secundâ, Vnus est Theodoretus, quantum legere potui, ex omni numero veterum; qui per vnius vxoris virum, intellexerit eum, qui duas aut plures simul vxores non habet; ita enim exponit in commentario capitis tertij prioris epistolæ ad Timotheum: sed non est tanta eius auctoritas, vt tot sanctis Pontificibus, & omnibus aliis Patribus anteponi debeat.

HIS accedit quarto & vltimò, totius Ecclesiæ consuetudo. Nam, vt Innocentius scribit in Epistola vicesima secunda, capite primo, in toto Oriẽte, & Occidente hoc seruabatur, quod etiam nunc seruari videmus, vt bigami non ordinẽtur. Neque solùm vbique, sed etiam semper hoc seruatum esse, planum esse potest ex Leone epistola octogesima octaua ad Afros, vbi dicit, semper hoc esse seruatum; necnon ex eo, quod huius rei mentio fit in Canonibus Apostolorum, canone decimo septimo & decimo octauo, & in antiquissimis Conciliis, vt Neocæsariensi, canone octauo, & in Nicæno primo, teste Ambrosio in epistola octogesima secunda. Deinceps etiam semper esse seruatum, patet ex decreto Gratiani, distinctione vicesima sexta, & ex decretalium volumine, titul. de bigamis, vbi multa ponuntur testimonia Pontificum, & Patrum diuersarum ætatum; quod autem semper & vbique seruatum est, sine dubitatione vlla ab Apostolica traditione descendit.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

SED IAM ad argumenta Lutheri respõdeamus. PRIMA Obiectio; Apostolus iubet, Episcopum eligi irreprehensibilem, siue, vt ad Titum loquitur, sine crimine, quod est Græcè ἀνέγκλητον. Is autem est eiusmodi, qui non potest palam argui alicuius criminis. Explicat verò statim Apostolus, quæ sint crimina, quibus carere debet Episcopus, & ait: *Vnius vxoris vir, filios habens fideles,* igitur vnius vxoris vir non significat monogamiam, quæ opponitur polygamiæ plurium vxorum successiuè, quæ nunquam fuit crimen, sed eam, quæ opponitur fornicationi & adulterio, quæ vera sunt crimina.

RESPONDEO, potest hoc loco nomine criminis non solum peccatum intelligi, sed quidquid ab hominibus reprehẽdi solet; neque enim sola peccata reprehenduntur, sed etiam ea, quæ signum præbent incontinentiæ, aut alterius vitij: talem autẽ esse quamlibet bigamiam certissimum est. Nam idcirco in Concilio Neocæsariensi canone septimo, prohibentur Sacerdotes interesse nuptiis digamorum, & etiam apud Gẽtiles bigami Pontifices esse non poterant, vt Tertullianus refert libro primo ad vxorem, & Seruius in illud quarti Aeneidos.

Huic vni forsan potui succumbere culpæ.

Culpæ, inquit, *propter antiquum ritum, quo repellabantur à sacerdotio bis nuptæ.*

APOSTOLVS igitur vult, Episcopum nullius rei, quæ malam speciem præ se ferat, apud homines posse notari, & ideo manogamum esse iubet. Ita hunc locum Chrysostomus exponit; possumus tamen nomine criminis intelligere etiam peccatum graue ac lethale, vt vult sanctus Augustinus tractatu quadragesimo primo in Ioannem, & libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimo quarto; sed si ita accipiamus nomen criminis, non debemus exponere verba sequentia beati Pauli, quasi iis explicetur quid sit, esse irreprehensibilem, siue sine crimine; sed ita, vt eis declaretur, Episcopum non solùm sine crimine esse debere, sed etiam multis præclaris dotibus ornatum, vt manogamia, sobrietate, doctrina, &c.

SECVNDA Obiectio; Si Episcopus monogamus esse deberet, aut ratio huius rei esset moralis, videlicet ob maiorem continentiam, aut certè spiritualis siue mystica, videlicet ob significationem coniugij vnius Christi cum vna Ecclesia; at neutrum dici potest. Nam si ratio esset moralis, multo magis requireretur in Episcopo ne esset adulter, aut concubinarius, quàm ne esset bigamus, & tamen videmus adulteros, & concubinarios non repelli à sacerdotio digamos autem repelli; si verò ratio sit mystica, multa sequuntur absurda. Nã in primis cæteræ dotes Episcoporum, quæ à Paulo numerantur, omnes sunt morales vt sobrietas, hospitalitas, doctrina, & cæteræ. Cur non etiam ista erit moralis; vnius vxoris vir?

SECVNDO, si ideo Episcopus debet esse monogamus, quia eius coniugium significat matrimoniũ Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici debebunt esse monogami, quia eorum quoque cõiugium significat Christi coniugium.

TERTIO, si illa est ratio, igitur debebit Episcopus ducere virginem, & eam semper virginem conseruare; ita enim Christus fecit.

QVARTO, debebit Episcopus priorem vxorem repudiare, & posteriori adhærere. Nam Christus, Synagoga repudiata, adhæsit Ecclesiæ. quocirca Episcopus, vt Christum imitetur, nõ monogamus sed bigamus erit.

QVINTO, debebit idem Episcopus necessario vxorem habere, eaque ne ad punctum quidem temporis carere; Christus enim Ecclesia sponsa sua nunquam caret.

RESPONDEO, rationem, cur Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debeant esse monogami, partim esse moralem, partim mysticam; tametsi enim multæ rationes redi solent à Patribus, tamen omnes reuocantur ad duas illas in argumento aduersarij notatas. Vna igitur caussa est moralis, videlicet minor suspicio incontinentiæ, siue perfectior continentia. Hanc reddit Tertullianus locis citatis, & Chrysostomus in commentario locorum beati Pauli; atque ad hanc reuocatur caussa, quam reddit Epiphanius hæresi quinquagesima nona, vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum ob excellentiam sacerdotij. Ad eandem reuocari potest ea, quã reddit Ambrosius libro primo de officiis, capite vltimo, vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum, vt liberius hortari possit homines ad continentiam.

ALTERA caussa est mystica, videlicet perfecta significatio coniugij Christi cum Ecclesia; qui enim secundam vxorem duxit; significat quidem coniugio suo Christi coniugium, sed nõ ita perfectè, vt is, qui vnam solam habuit; non enim significat, Christum esse vnum vnius Ecclesiæ sponsum.

DICES, peccat igitur, qui secundam vxorem ducit; nam falsum significat, Christum videlicet plurium esse sponsum Ecclesiarum.

RESPONDEO, id non sequi; Nam secundæ nuptiæ non sunt institutæ ad significandum Christum bis maritum esse, ideoque id non significant, quanquam nec significant eum esse vnum vnius, sed simpliciter significant ipsam coniunctionem, abstrahendo ab vna vel pluribus. Itaque nuptiæ digamorum nihil falsi significant, sed carent quadã perfectione significationis, quã habent nuptiæ monogamorum. Atque hanc caussã reddunt sanctus Augustinus libro de bono coniugali. cap. decimo octauo, & sanctus Leo in epistola octogesima octaua ad Afros. & huc etiam pertinet ratio illa Epiphani, de excellentia sacerdotij.

VT igitur respondeamus ad singulas partes obiectionis: Si ratio, inquiunt, moralis est, igitur maiori ratione prohibentur adulteria & concubinatus, quam digamia.

RESPONDEO, prohiberi quidẽ etiã ista, non enim voluit adulteros, aut cõcubinarios Episcopos eligi; qui iussit eligi homines sine crimine, irreprehensibiles, sobrios, castos, &c. sed tamẽ negamus magis ista prohiberi, quàm digamiam in Episcopo deligendo. Nã ista prohibentur vna solũ ratione, & ea non primaria: digamia

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò duabus rationibus prohibetur, quod autem prima ratio non sit illa moralis, ob signum incontinentiæ, sed illa mystica ob significationem, patet ex eo, quod digami censentur etiam illi, qui vnam vxorem habuerunt, sed viduam vel alio modo corruptam, vt constat ex citatis locis canonum Apostolorum, Concilij Neocæsariensis, Innocentij, Leonis, & aliorum ac præterea etiamsi longe turpior sit concubinatus, quam digamia, tamen digamia ex natura sua signum est incontinentiæ magis diuturnæ, firmiusque inhærentis.

A D Primum, alterius partis respondeo, rectè monogamiam numerari cum cæteris moralibus dotibus, tum quia etiam ipsa est moralis dos, tum etiam quia nihil incommodi habet, numerari dotem mysticam cum moralibus, cum omnes Episcopo necessariæ sint.

A D Secundum, negamus id sequi, vt etiam Laici debeant esse monogami. Nõ enim necesse est, vt Laici ea perfectione sint præditi, qua præditi esse debent Episcopi; quare satis est, si matrimonium Laicorum significet coniugium Christi cum Ecclesia, licet non significet illud, vt est vnius cum vna, vt suprà diximus.

A D Tertium, negamus etiam sequi, vt Episcopus debeat vxorem semper virginem seruasse. Nam Christi sponsa Ecclesia duo priuilegia habet: nam & virgo est, iuxta illud secundæ ad Corinthios vndecimo: *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo*; & simul fœcundissima est, & plurimos quotidie filios parit per lauacrum regenerationis. Duo autem ista priuilegia simul nullum coniugium humanum repræsentare potest, illo excepto, quod fuit inter beatam Virginem & sanctum Iosephum. Idcirco satis est, si Episcopi coniugium, alterum eorum significet, nimirum aut fœcunditatem Ecclesiæ, si filios ex vxore habuerit, aut virginitatem, si fortè vxorem virginem conseruauit, vt aliqui sancti viri fecerunt.

C A D Quartum, negamus, Christum repudiasse vnquã sponsam suam, vt acciperet aliam. Nam Christus, vt homo, non accepit vnquam nisi vnam sponsam, id est, Ecclesiam Christianam, quam ipse ex latere suo perfosso sibi formauit, vt quondam Adam vnam Enam ex latere suo eductam, vxorem accepit. Idem verò Christus, vt Deus ab initio mundi Ecclesiam sibi coniunxit in matrimonium, neque vnquã eam dimisit. Et si enim videtur Christus repudiasse Synagogam, quia sunt hoc tempore Iudæi sine Deo; & quia beatus Paulus, ad Galatas quarto, exponit de Testamento vetere illud Geneseos vicesimo primo *Eiice ancillam & filium eius*. Tamen reuera Ecclesiã testamenti veteris Christus non repudiauit, sed renouauit, & pulchrã reddidit, & ex ancilla liberam fecit, & hoc modo eiecit ancillam, id est, statum illum seruilem, quomodo si aliquis ancillam vxorem acciperet, ac post aliquantum temporis eam liberaret. Quare beatus Paulus ad Romanos vndecimo: *Numquid, inquit, Deus repulit populum suum? Absit. Nã & ego Israelita sum; non repulit Deus plebem suam, quã præscitiuit*, &c. Itaque solum pars quædam obstinatorum Iudæorum recessit ab vnitate veræ Synagogæ: reliqui manserunt, & per eos continuatum est coniugium Christi cum Ecclesia.

A D Quintum negamus Episcopum semper ac necessariò vxorem habere debere, immo melius facturum dicimus, si nunquam vxorem duxerit. Nam cum Christus & virgo & maritus sit, si Episcopus vxorem non habeat, Christum virginem repræsentabit, si vxorem habeat, Christi coniugium significabit. Itaque monogamia in Episcopo requiritur, si coniugatus fuerit, nõ absolutè.

TERTIA Obiectio, quod Paulus ait primæ ad Timotheum tertio, *Episcopum esse oportere vnius vxoris virum*: similè est ei, quod idem ait primæ ad Corinthios septimo: *Vnusquisque vxorem suam habeat*: at in his posterioribus verbis non prohibentur secundæ nuptiæ, sed adulteria, & scortationes.

RESPONDEO, probandam esse Luthero propositionem argumenti; non enim sunt omnino similes duæ illæ sententiæ. Nam in priori determinatur numerus coniugij, cùm vnius vxoris mentio fit; in posteriore non determinatur: habebit enim verè vnusquisque suam vxorem, si legitimam coniugem habeat, etiamsi fortè non sit prima, sed secunda.

SED instat Lutherus, & probat, sententias illas esse similes. Nam primæ ad Timotheum tertio Paulus ait: *Diaconi sint vnius vxoris viri*, vbi illud, *Vnius*, non potest determinare numerũ, alioqui sensus esset, vt multi Diaconi vnam vxorem communem haberent. Ponitur igitur illa vox, *Vnius*, pro, Solius, vt sensus sit, Diaconi solius vxoris suæ viri sint, non mulierum cæterarum.

AT indigna est obiectio, cui respondeatur. Quis enim non intelligit illud: *Diaconi sint vnius vxoris viri*: diuisè accipi debere, non coniunctè? Iste igitur sensus est Diaconi, id est, quilibet Diaconus sit vnius vxoris vir.

QVARTA Obiectio: Apostolus Paulus primæ ad Corinthios septimo, se in numero viduorum ponit, & tamen primæ ad Corinthios nono ait: *An non habemus potestatem sororem vxorem circunducendi, sicut Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Poterat igitur Paulus, licet viduus esset, vxorem ducere: quomodo enim potuisset sororem vxorem circunducere, si non potuisset eam prius ducere?

RESPONDEO, hoc argumẽtum multis modis peccare. Primùm enim, beatus Paulus non se inter viduos numerat, sed inter eos, qui vxore carebant, siue eam nunquam accepissent, siue iam amisissent, *Innuptis*, inquit, *& viduis dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego*. Deinde non dicit idem Apostolus, habere se potestatem sororem vxorem circumducendi, sed sororem mulierem, vt interpretes omnes tradunt, de qua re superiore quæstione disputauimus.

OBIECTIO Quinta, Poterat Paulus, si voluisset, apertè dicere Episcopum debere esse monogamum, ergo cum non dixerit, Episcopum debere esse monogamum, sed vnius vxoris virum, cogere voluit Lectores, vt intelligerent verba sua non de singularitate nuptiarum quod sonat nomẽ monogamiæ, sed de singularitate mulieris, quod significat illud *Vnius vxoris vir*. Non igitur interdicit Episcopo B. Paulus secundas nuptias, sed aliarum mulierum commercium, præter commercium legitimæ vxoris.

RESPONDEO, si ita cauillari liceat, nunquam finiendas quæstiones: dixit Apostolus, quod intelligeretur: non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, Monogamus, apud Græcos non esse in vsu, sed à Latinis primum vsurpari cœptam, etsi ex Græcis vocibus compositam. Proinde non esse mirum, si Paulus qui Græcè scripsit, ea non fuerit vsus. Adde etiam hanc ipsam vocem, licet propriè ab vnis nuptiis deductam, tamen vsitatè etiam accipi pro eo, qui habet vnam vxorem siue ea prima fuerit, siue secũda: ex quo sequitur, vt idem omnino sit Monogamus quod vnius vxoris vir.

SEXTA Obiectio, Ambrosius libro de dignitate sacerdotali, capite quarto illa verba: *Vnius vxoris vir*, exposuit de coniugio spiritali Episcopi cũ Ecclesia, atque ait, Apostolum id iubere, vt Episcopus vnam Ecclesiam regat, non multas. Non igitur, si Ambrosio credimus, interdicitur Sacerdotibus digamia.

HIERONYMVS quoque in epist. ad Oceanũ, defunctè acerrimè Catetium Hispanum Episcopum, qui duas vxores

vxores habuerat, & ad legem Apostoli, in quam peccasse Episcop⁹ ille accusabatur; respõdet, posse illud; *Vnius vxoris vir*, multis modis intelligi. Nã primũ hic potest esse sensus; Sit Episcopus vnius vxoris vir, id est, vnã habeat vno tẽpore, & licet ea mortua, alteram ducat, nũquam tamen simul habeat duas. Deinde etiam, nomine vxoris accipi potest Ecclesia, vt ille sit vnius vxoris vir, qui vni præpositus Ecclesiæ est. Et rursus, nomine vxoris mulier potest accipi, vt idẽ sit vnius vxoris vir, quod vnius mulieris vir, vt non tam secundæ nuptiæ, quam multarum simul mulierum commercium prohibeatur.

ADDERE possumus testimonium sancti Augustini li. de bono cõiugali, capite decimo octauo, vbi opponit Sacerdotem Testamenti veteris, qui multas vxores habere poterat, Sacerdoti Testamenti noui, qui vnam solùm habere potest. At ille multas simul habere poterat, igitur iste plures vno tempore habete prohibetur, non autem vnam post alteram.

A D Ambrosij testimonium facilè erit respondere; siquidem ipse in illo ipso loco, qui nobis obiicitur, scribit, ad literam prohiberi digamiam vxorum Sacerdotibus. Mysticè autem posse etiam exponi de digamia Ecclesiarum; quocirca idem Ambrosius in epistola octogesima secunda, & libro primo de officiis, capite vltimo, & in commentariis in Paulum, non meminit huius mysticæ expositionis, sed exponit simpliciter de vera Monogamia.

A D Hieronymum verò, vt respondeamus, obseruandum est, controuersiam fuisse inter veteres Patres; An qui vnam vxorem habuit ante Baptismum, eáq; mortua, alteram duxit post Baptismum, bigamus censendus esset nécne? Nam sanctus Hieronymus in epistola ad Oceanum contendit, eiusmodi hominem nõ esse bigamum, propterea quod per Baptismum sit factus nouus homo ex veteri, & nihil ei nocere possit eorum, quæ fecit ante Baptismum. Et sanè huic sententiæ multum fauet canon decimus septimus Apostolorum, qui disertè prohibet Episcopum fieri, qui post Baptismum bis nuptias celebrauit.

CONTRA verò, Ambrosius, Innocẽtius, & Augustinus locis citatis contendunt, omnino habendum bigamum, qui duas vxores habuit, siue ante Baptismum, siue post Baptismum. Nam Baptisma diluit peccata, nõ soluit coniugia; & renouat hominem, quantum ad vetustatem vitiorum, non quantum ad ea, quæ rectè se habent. Atque hæc sententia tandem prævaluit, & ab vniuersa Ecclesia recepta est.

NEQVE obstat canon Apostolicus; fortasse enim eo tempore propter hominum paucitatem dispensabant Apostoli cum illis, qui ante Baptismum vxorem vnam, vel plures habuerant, modò non habuissent plures post Baptismum. Neque enim est hoc præceptum Apostoli omnino indispensabile. Hieronymus igitur non defendit Episcopum polygamum, nec docet, à beato Paulo permissam polygamiam Sacerdotibus, sed solùm contendit, eum, qui vnam tantùm vxorem habuit, post Baptismum non esse polygamum, licet habuerit alterã ante Baptismum.

ET quamuis Hieronymus tres illas expositiones loci Paulini adducat, quæ in obiectione propositæ sunt, non tamen eas approbat, vt veras & germanas. Nam PRIMAM illam de polygamia plurium vxorum simul, dicit se adducere, vt malo cuneo malum nodum scindat. Alteram de polygamia Ecclesiarum, dicit esse coactam, & duram expositionem. *Quidam*, inquit, *coactè interpretantur vxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis*. Denique TERTIAM illam de viro vnius mulieris, & simul duas superiores, reiicit apertissimè, cùm sic ait: *Hæc vniuersa proferimus, non quòd veræ & simplici intelligentiæ resistamus, sed vt doceamus te Scripturas sanctas sic intelligere, vt scriptæ sunt, nec euacuare Baptismum Saluatoris, & totũ patibuli Sacramentum irritum facere*. Hæc ille. Vbi tres illas expositiones vni, simplici & veræ opponit; quam autem voeet simplicem & veram, intelligi potest ex commentario eius ad caput primum epistolæ ad Titum, vbi simpliciter exponit vnius vxoris virum esse eum, qui post obitum primæ vxoris, secundam non duxit.

A D locum Augustini respondeo, antithesim sacerdotum testamenti veteris, & noui in eo solùm positam esse, quòd illi habuerunt plures vxores, isti vnam; non autem in eo, quòd illi habuerunt plures simul, isti nõ plures simul. Id, quod ex duobus colligi potest; nam Augustinus dicit, ideo Sacerdotes noui Testamenti non posse habere plures vxores, quia significant Christi coniugium cum vna Ecclesia; at Ecclesia vna est omnino, non vna post alteram. Deinde idem Augustinus ibidem dicit, non esse peccatum, habere nunc duas vxores. sed tamen esse impedimentum ordinationis. At habere duas simul tempore noui Testamenti, peccatum esse, idem Augustinus docet libro de bono coniugali, capite septimo. Igitur cùm dicit, Sacerdotem Testamenti noui nõ posse habere, nisi vnam vxorem, intelligit, nec simul, nec successiuè.

SEPTIMA obiectio nostra est, vt res melius intelligatur, si bigamia prohibita esset Sacerdotibus ob defectum significationis, certè bigamus esset, qui plures vxores legitimas habuisset, licet cum vna tantùm matrimonium consummasset; nã matrimonium integrum est & perfectum etiam sine copula coniugali. At cõtrarium definit ius canonicum cap. Debitum, de bigamis.

A D hæc illa sola bigamia prohibita esset, quę ex duobus veris matrimoniis constaret, at non ita est; nam cap. Nuper, de bigamis, cẽsentur bigami etiam illi, qui vnam vxorem legitimè duxerunt, & alteram nõ legitimè, cùm tamen posterius non fuerit verum matrimonium: immò etiam qui post votum solenne vnam vxorem ducunt, bigami censentur, & illi quoque, qui fornicariam ducunt, licet vnã; vbi nullo modo fingere licet duo matrimonia, nisi quis fornicationem matrimonium appellet. & confirmatur: Nam si vir fornicarius ducat vxorem virginem, non est bigamus; si verò vir castus ducat fornicariam, bigamus est: Non igitur fundamentum bigamiæ est defectus significationis, nam in hoc paria sunt illa cõiugia, in quibus aut vir, aut mulier fornicationem admisit.

RESPONDEO, tres sunt species bigamiæ, vt interpretes iuris Canonici rectè docent in titulum de digamis. PRIMA species est digamia vera & propria, ea videlicet, quæ ex duobus veris matrimoniis oritur. Cõringit autem tribus modis hæc digamia. PRIMO, ex parte viri tantũ, cũ vir habuit duas veras vxores. SECVNDO, ex parte vxoris tantũ, cum vxor habuit duos veros maritos. TERTIO, ex parte vtriusque, cum viduus viduã ducit; & de hac specie nulla dubitatio est. Cõstat enim, semper in ea defectum significationis adesse, cùm aut vir non sit vnus vnius, aut vxor non sit vna vnius.

SECVNDA species, est digamia interpretatiua id est, quæ verè ex natura rei non est digamia, sed iuris interpretatione habetur ac reputatur digamia. Contingit autẽ hæc digamia quotiescunque aliquis ducit secundã vxorem, aut vxor secundum virum de facto, non de iure, siue primum coniugium de iure, siue tantùm de facto fuerit, vt patet ex titulo de digamis: licet enim hic non sit verè defectus significationis, tamẽ Ecclesia extendit pœnam bigamorum etiam ad istos, & fortè sanctus Paulus, cum ait, Episcopi sint vnius vxoris viri, intelligi

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluit id de iure, vel de facto, ita vt interdixerit, ne quis ordinetur, qui fuerit plurium vxorum vir, siue de iure, siue defecto.

TERTIA spicies est digamia metaphorica, id est, quæ consurgit ex duplici coniugio, quorum alterum, nō verum, sed metaphoricum fuerit; sic enim Ancyranum Concilium can. 19. inter digamos habeti iubet eos, qui post votum continentiæ ad matrimonium transierunt, siquidem votum continentiæ genus est matrimonij animæ cum Deo, licet metaphoricum. Porro isti prohibentur ordinari, nō quòd verè bigami sint, sed quia Ecclesia pœnam bigamorum ad eos extendere voluit.

EX his ad primum, respondeo, bigamiam non oriri, nisi ex matrimonio consummato. Nam vt rectè dicit Innocentius Papa cap. Debitum, de digamis, Matrimonium ratum, sed non consummatum significat coniunctionem Dei cum anima per gratiam; matrimonium autem consummatum significat coniunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Nam Apostolus ad Ephesios quinto tum dixit, *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia*, cum paulò ante dixisset: *erunt duo in carne vna*. Bigamia verò nascitur ex defectu significationis coniugij Christi cum Ecclesia, non Dei cum anima.

AD id verò, quod obiiciebatur de bigamia eorum, qui habuerunt plures vxores de facto, non de iure, iam responsum est in explicatione specierum bigamiæ.

AD illud vero de eo, qui ducit fornicariam, quidam respondent, ideo bigamum esse, qui ducit fornicariam, licet bigamus non sit fornicarius, qui ducit virginem, quia Episcopus repræsentat Ecclesiam, sponsa Episcopi repræsentat Christum: constat autem, in ipsa Ecclesia non deesse aliquas corruptelas, in Christo verò nihil eiusmodi esse posse.

AT hæc solutio pugnat cum Apostolo Paulo, qui ad Ephesios quinto comparat virum cum Christo, & sponsam cùm Ecclesia: *Viri*, inquit, *diligete vxores vestras, sicut Christus Ecclesiam.*

ALII, in quibus est Dominicus à Soto in quartū sententiarum distinct. 27. quæstione tertia, articulo primo, dicunt causam illius discriminis esse, quia matrimoniū sumit speciem suam à termino ad quem, ac proinde matrimonium viri tunc solùm vitiatur, cùm in vxore est vitium; illa enim est terminus ad quem, respectu viri, & contrà, quando vitium est in viro, tunc vitiatur matrimonium ex parte vxoris, etsi illa esset capax ordinationis, fieret irregularis, si nuberet viro fornicario.

AT hæc solutio acutior, quàm verior esse videtur; nā si ex termino ad quem, tātùm nasceretur bigamia, certè qui duceret secundam vxorem virginem, non esset bigamus; nam in eiusmodi matrimonio nullum est vitium in termino ad quem, sed totum est in termino à quo, id est, in ipso viro, qui bis matrimonium contrahit: atqui nulla est magis propria bigamia, quàm ducere duas vxores, licet virgines. Sicut igitur æquè oritur bigamia, si viduus ducat virginem, & si virgo ducat viduam, vt patet, ita quoque bigamia esset, cùm vir fornicarius ducit virginem, si bigamia esset, cùm vir castus ducit fornicariam.

RESPONDEO igitur, prohibitum esse ne ordinetur qui ducit fornicariam, non quod ea sit bigamia, neque ob illud Apostoli præceptum: *Vnius vxoris vir*, sed quia sic placuit Ecclesiæ ob dignitatem sacerdotij; nam indignum est tam graui persona matrimonium cum fornicaria, nō autem indignum est viro furnicario, si vxorem virginem ducat; esse autem huius rei caussam, non bigamiam, sed dignitatem sacerdotij, ex eo probari potest, quod can. 18. Apostolorum, vbi prohibetur sacerdos fieri, qui duxit fornicariam, prohibetur etiam is fieri sacerdos, qui duxit ancillam, vel comœdiarum actricem, vbi nullum locum habet bigamia, sed sola infamia. Atque hæc de cœlibatu dicta sufficiant.

SEQVERENTVR nunc disputationes, quinta & sexta videlicet; quinta de horis canonicis, & sexta de ritu tōsuræ, siue rasuræ Cleticorum; sed quia de horis canonicis in disputatione de oratione commodius tractari poterit, de ritu verò tonsuræ differemus in sequenti libro, qui erit de Monachis, nunc ad septimam disputationem nos conferemus.

CAPVT XXV.

De decimis.

SEPTIMA quæstio erat de temporalibus bonis Clericorum; Sunt autem tria bonorum genera, de quibus ambigi potest, an Clericis conueniant. PRIMO loco sunt decimæ, quæ debentur Clericis ex iustitia. SECVNDO, sunt agri, domus, ac possessiones cæteræ, quas dono Laicorum, maximè Principum, Ecclesia possidet. TERTIO, sunt bona, quæ habentur titulo planè seculari, vt hæreditate paterna, emptione, venditione, &c. de singulis ordine dicemus. Ac primum, de decimis quatuor inuenio errores.

PRIMVS error fuit Ioannis VViclefi, qui, vt refert VValdensis lib. 2. doctrinalis fidei, art. 3. ca. 64. & 65. docebat decimas esse puras eleemosynas, & nullo iure deberi Sacerdotibus; Eundem errorem sequuntur hodie Anabaptistæ Trinitarij: Nam in libello, quem ediderunt anno M. D. LXVIII. Albæ Iuliæ de Antithesibus, veri & falsi Christi, tertiam Antithesim faciunt hanc: *Falsus Christus sicut ipse est Deus æternus, & ditissimus, sic dedit suis Sacerdotibus decimas, & multa bona temporalia. Christus autem verus, qui homo temporalis, & pauper fuit, pauperes etiam vult Ministros.*

ERROR est manifestus, facilè enim doceri potest, esse de iuræ naturæ & diuino quòd aliquid soluant laici Sacerdotibus, & præterea de iure Ecclesiastico, vt id quod soluitur sit pars decima: Quod sit de iure naturæ probatur: Nā certè ratio dictat, vt iis, qui pro populo laborant, populus alimenta præbeat; vnde enim deducimus deberi Regibus tributa, & militibus stipendia, & iudicibus aliisque ministris publicis salaria, inde etiam deducere possumus, deberi sacerdotibus decimas, vel aliquid earum loco. Itaque tēpore legis naturæ videmus Abrahā dedisse decimas Melchisedecho sacerdoti, qui tunc erat, Genes. 14. in quem locum scribens Chrysostomus homil. 35. in Gen. dicit Abrahamum hoc facto Doctorem nostrum fuisse, ac monuisse, quid nos facere debeamus.

QVOD autem de iure diuino sit, probatur ex vtroque Testamento, ac primum Leuit. vltimo, Numer. 18. Malach. 3. & alibi, Deus iussit Decimas Leuitis dari, quæ quidem præcepta licet non obligent Christianos, vt iudicialia erant, obligant tamen quatenus moralia, id est, quod pars aliqua fructuum sit Sacerdotibus danda; id enim apertè docet Clemens libro 2. constit. Apostol. can. 29. 38. & 39, & libro 8. & cap. 36. vbi dicit, etsi Christiani sunt liberi à cæremoniis legis veteris, non tamen à decimis, & oblationibus: immò nunc magis teneri ad hæc omnia Christianos, cùm debeat eorum iustitia abundare plus quàm Scribarum & Pharisæorum.

ITEM B. Hieronymus in cap. Malach. 3. sic ait: *Quod, inquit, de decimis, primitiisque diximus, quæ olim dabantur*

bantur à populo Sacerdotibus atque Leuitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite, quib. præceptū est nō solum decimas, & primitias dare, sed & vendere omnia, quæ habēt, & dare pauperibus: quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, vt pauperibus partē demus ex toto, & Sacerdotibus, ac Leuitis honorem debitum deferamus: quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur. Vbi tamen nota, quod etsi B. Hieronymus dicat esse præceptum vendere omnia, & dare pauperibus, tamen intelligit esse præceptum non absolute, sicut de soluendis, sed si quis perfectus esse velit; nam de isto subdit: *Quod si facere nolumus, &c.* De decimis autem dicit: *Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.*

ITEM B. Augustinus serm. 219. de tempore, eundem locum Malachiæ tranctans *Deus*, inquit, *qui dignatus est totum dare, decimā à nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturā: sic enim per prophetam ipse promisit, dicens: Inferte omnem decimam in horreis meis, vt sit cibus in domo mea, & probate me in his, dicit Dominus.* Forte non est B. Augustini iste sermo, tamē insignis est sine dubio, & antiqui alicuius Patris, nam inde tanquam ex Augustino multa sunt adscripta in decreto 16. q. 1.

ITEM B. Gregorius ho. 16. in Euāgelia: *Sicut*, inquit, *offerre in lege iubemur fratres carissimi decimas rerum: ita ei offerre contendite & decimas dierum.* Deinde in Testamento nouò habemus, Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* In quem locum Hieronymus & Augustinus lib. 50. homil. hom. 48. dicunt præcipere Dominum, vt reddātur Cæsari tributa, & Deo decimæ: præterea Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua* 1. Cor. 9. *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt. & qui altari deseruiunt, cum altari participant. ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Et ibidem: *Quis militat suis stipendiis vnquam? et si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?*

DE quo loco tractans Augustinus tract. in Psal. 146. & inde exponens illa verba Psalmi, *Qui parat terræ pluuiā, producens in montibus fœnum*, dicit populos, qui tanquam terra accipiunt pluuiam doctrinæ à Sacerdotibus, debere illis producere fœnum temporalium bonorum. *Accipe*, inquit, *pluuiam, & da fœnum. etenim ista omnia, quæ Ecclesiæ ad necessitates seruientiū Deo dātur à diuitibus, quid sunt nisi fœnū?* Et infrà: *Debetur pluuiæ fructus debetur seruo cibus, sicut Dominus ait: Māducate quæ ab ipsis sunt: & ne putarent aliquid de suo donare: dignus est, inquit, operarius mercede sua.* Et infra: *Eximе aliquā partē redditūm tuorum, decimas vis, decimas eximе, quanquam parum sit: dictum est enim quia Pharisæi decimas dabant, & quid Dominus? Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum non intrabitis in regnum cœlorum.*

NOTA, tempore B. Augustini multos in Africa non consueuisse decimas soluere, sicut modo in quibusdam aliis partibus, & ideò eos B. Augustinum ad decimas cohortari, sicut etiam facit hom. 48. ex libro 50. homiliarū *Maiores nostri*, inquit, *ideò copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant, modo autem quia decessit deuotio Dei, accessit indicti essi: Noluimus partiri cum Deo decimas modo autem totum tollitur.*

SVPEREST, vt iura Ecclesiastica proferamus; Ac primum multa sunt antiqua Concilia, in quibus id apertè præcipitur, vt Aurelianense primum capite 17. ante annos mille. Item Matisconense II. capite 5. eodem seculo celebratum, dicit leges diuinas de soluendis decimis longis temporibus in Ecclesia custoditas, etiā deinceps esse custodiendas. Foroiulien se cap. vltimo idem habet. Moguntinum tēpore Caroli Magni c. 38. Moguntinum sub Rabano cap. 10. Moguntinum tempore Imperatoris Arnulphi cap. 17. excommunicari iubet eos, qui decimas dare neglexerint, Remense cap. 38. tempore Caroli Magni, Valentinum tempore Lotharij cap. Arelatense IV, capite 9. Cabilonense II. ca. 19. Metense capite 2. Triburiense cap. 13. quæ omnia ante annos D C C. vel DCCC. vel mille acta sunt.

PRÆTEREA sunt Concilia generalia, Lateranense sub Innocentio III. cap. 53. 54. 55. 56. statuit, vt decimæ ante tributa, & census persoluantur, & alia quædam. In Concilio Viennensi, vt habetur in Clement. cupientes. de pœnis, excommunicantur ipso facto religiosi. qui in concione aliquid dicunt, vnde retrahant populum à soluendis decimis. Concilio Constantiense sess. 8. damnauit articulum VViclefi, quòd decimæ sint puræ eleemosynæ, ac demum Concilium Tridentin. sess. 25. cap. 13. docet solutionem decimarum debitam esse Deo, & iubet vt excommunicentur, qui eas subtrahunt aut ne ab aliis dentur impediunt, nec debere absolui, donec integrè restituant. His accedant plurima decreta Pontificum summorum, quæ habentur 16. q. 1. & 7. & extra de decimis, nec non in sexto & Clemētinis, & extrauagantibus eodem titulo.

ALTER error est eiusdem VViclefi, quod scilicet decimæ non modò sint puræ eleemosynæ, sed etiā nullo modo dandæ sint malis Sacerdotibus; existimauit enim VViclefus, eum qui eleemosynam facit peccatori in peccato eius communicare, de quo errore plura dicemus in tractatu de eleemosyna: nunc breuiter refellitur error præsens. PRIMO, ex illo Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Vbi ita S. Hieron. scribit: *Quod ait*, inquit, *reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, numnum, tributum, & pecuniam: & quæ sunt Dei, Deo, decimas, primitias, & oblationes, ac victimas sentiamus.* At certum est tempore Domini non solum Cæsarem impium, & infidelem, sed etiam Sacerdotes improbissimos, ac deprauatissimos fuisse.

SECVNDO ex Innocentio III. in epist. ad Episcopum Vercellensem, & habetur cap. tua nos, decimis: *Pretextu*, inquit, *nequitiæ Clericorum nequeūt decimas, nisi quibus ex mandato diuino debentur, pro suo arbitrio erogare, cùm nulli sit licitum aliena cuique concedere præter Domini voluntatem.*

DENIQVE Tertio, quia decimæ non dantur Clericis, quia boni sunt, sed quia Clerici sunt, sicut tributa dantur Regibus, non quia probi, sed quia Reges.

TERTIVS error est quorundam, qui dicuntur Fraticelli, siue Pseudoapostoli, qui inter alios errores, quos refert Ioan. Turrecremeta lib. 4. q. 2. cap. 37. summæ docebant non posse percipere decimas eos, qui non viuunt in paupertate more Apostolorū; error est sine vllo fundamento; nam ratio, cur debeantur Clericis decimæ est, quia laborant in populi vtilitatem, hæc autē ratio non minus in diuite quàm in paupere inueniri potest: Accedit quod Dominus Matth. 22. iusit dari decimas Sacerdotibus Iudæorū, qui in paupertate non viuebant.

QVARTVS error est multorum Canonistarum, qui contendunt decimas, etiam quo ad determinationem quantitatis esse de iure diuino, nec posse vlla humana lege, aut consuetudine aliā statui quantitatem. Ita Glossa in cap. 1. de decimis, in sexto, Innocentius in rubricā de decimis. Panormitanus in cap. in aliquibus, de decimis, & Hostiensis in sua summa tit. de decimis, §. 7. quos alij ferè omnes sequuntur. Argumentum eorum est, quia plurimi Canones, ac præsertim cap. in aliquibus, de decimis dicunt decimas deberi iure diuino.

AT sine vllo dubio error est manifestus, vt non solum Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Sylvest. verbo Decima. q. 4. & Nauarrus in Man. Conf.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cap. 21.num.28.nec semel tantum,sed bis peccant multi Canonistarum,semel,quia falsum defendunt: Iterum quia damnãr fere hæreseos omnes Theologos, qui contrarium sentiunt ; cùm è contrario ipsorum sententia facillime conuinci possit erroris,

PROBATVR igitur præceptum de soluendis decimis, quantum ad determinationẽ talis quantitatis non esse nunc de iure diuino. Tale præceptum nusquam inuenitur Christianis impositum, nec in noua, nec in veteri lege;& quòd non in noua patet: quod non in veteri, probatur, nam præceptum legis veteris, quo ad illam determinationem, non erat morale, nec propriè cæremoniale, sed iudiciale, vt Alexander docet 3.parte q.51. in 3.& B.Thomas in 2.2.q.87.art.1.quos omnes Theologi sequuntur.

ET quod non sit morale, patet, quia moralia semper obligauerunt, lex autem de decimis non fuit ante tempora Mosis,nec ratio dictat, vt sacerdoti debitur decem B partes,sed vt detur, quantum satis est ad eius sustentationem. vnde Gen. 28. Iacob vouit se daturum decimas Deo omniũ quæ possideret,si Deus eum dirigeret in via &c. At impium fuisset vouere decimas cum tali conditione,si ablolutè fuisset obligatus eas soluere.

PRÆTEREA si moralis fuisset ista determinatio decimarum, certè etiã morale esset præceptum, quod ibidem additur,vt qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita iure diuino tenerentur Cleri dimittere patrimonium.

QVOD autem non sit propriè cæremoniale, sed iudiciale,probatur;nam non ordinatur immediatè ad colendum Deum,sed ad æquitatem inter homines constituendam ; ideò enim iussit Deus dari decimam partem omnium bonorum Leuitis , nõ octauam aut vicesimam, vt esset proportio inter opes Leuitarum, & aliorum. Erat enim familia Leui vna ex duodecim tribubus Israel C vel potius ex tredecim; nam etiam si duodecim fuerint filij Israel,tamen Ioseph duas tribus fecit,id est, Ephraim & Manasse,& secundum æquitatem tertiamdecimã partẽ bonorum habere debuissent tamẽ quia erant cæteris nobiliores , & quia Deus prouidebat nõ defuturos transgressores qui non integrè soluerent, idcirco attribuit eis partẽ decimã id est,amplius quam cæteris,vt sic ad æqualitatẽ veniretur,non obstãtibus trãsgressoribus.

NEQVE obstat quod Innocẽtius Papa cap. Tua nos, de decimis, dicit decimas Deum requirere ad professionem supremi dominij ex quo videtur sequi , quod sit præceptum cæremoniale ; nam non dantur decimæ immediatè, & per se ad hunc finem , vt profiteantur , qui eas dant se agnoscere supremum dominium Dei, sicut faciunt,qui sacrificium offerunt,sed solùm mediatè, & per aliud,quia nimirum dantur Deo per suos ministros; dantur enim Sacerdotibus vt ministris Dei.Constat autem ex fide Catholica legem veterem post Christi ad- D nentum esse abrogatã quatenus positiua erat;vt Apostolus Gal 3.Ephes.2.Heb.7.& alibi diserte docet, & idem confirmabat decretalis vnica de purificatione post partũ quã Canonistę ignorare non possunt;non igitur lex illa de soluenda decima parte bonorũ cùm sit iudicialis ad Christianos pertinet ex vi Testamenti veteris.

AD Argumentum ipsorum respondemus , quod cùm sacri Canones dicũt iure diuino deberi decimas,tribus modis intelligi possunt. VNO modo,vt sensus sit,deberi iure diuino quo ad substantiam non quo ad quantitatẽ, siue iure diuino addita Ecclesiæ determinatione , sicut dicimus festa iure diuino sanctificãda esse etiam nunc: & hoc modo intelligo Concil. Matiscon.II. cap. 5.vbi dicit,legem diuinã de soluendis decimis esse seruandã.

ALTERO modo,vt sit sensus, Deum imposuisse decimam Christianis non verbo, sed exemplo ; nam dum eas Iudæis imposuit,simul ostẽdit, quid etiam Christianos facere par esset ; quomodo quidam Patres dicunt, quadragesimam indictam esse à Domino,quia nimirum exemplo nos docuit ieiunare quadragesimã. Vide Ambros.serm.36.

TERTIO modo,vt sit sensus,deberi iure diuino, id est, iuxta determinationem quantitatis,quæ habetur in iure diuino. & quanquam non ex vi iuris diuini sed ex iuris Ecclesiastici ; & hoc modo intelligi debent verba capitis,in aliquibus de decimis,quę talia sunt: *Illæ quippe decimæ necessario soluendæ sunt , quæ debentur ex lege diuina,vel loci consuetudine approbata.* Est enim sensus; Illæ decimæ necessario soluẽdæ sunt; quæ debentur vel iuxta quantitatem,lege diuina determinatam , quam Ecclesia innouauit; vt fit, vbi soluuntur integræ decimæ, vel iuxta quantitatem cõsuetudine loci determinatam: B vt fit,vbi soluitur minus quã decima, & tamen vocatur decima. Et nota ex hoc textu , quo Canonistæ maximè nituntur , sumi argumentum optimum contra ipsos: Si enim decimæ quo ad quantitatem deberentur iure diuino, vbique integræ soluendæ essent, nec diceret textus iste,alicubi debere solui iuxta consuetudinem. Atque hæc de erroribus. Sequitur vt dubia quædam explicemus.

DVBIVM PRIMVM.

An præceptum de soluendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.

RESPONDEO,certum est,præceptũ de soluendis decimis, qua parte diuinum & naturale est, non posse vlla lege humana vel consuetudine C contraria aboleri:Ac proinde certum est,Ecclesiam habere ius petendi decimas,etiam vbi consuetudo est , vt non soluantur. In hoc enim omnes Theologi & Canonistæ conueniunt. Dubium autem est,an præceptum de decimis , quatenus positiuum , & humanum est , possit mutari consuetudine. Sotus libro nono quæst.4.art.1.de iustitia,dicit non posse,& hanc putat mentem esse beati Thomæ.

CONTRARIVM puto verũ cũ Sylvestro verbo decima, q.4.& Nauarro in Man.cõfess.ca.21.num.28. Nec dubito hanc esse mentem B.Thomæ:nam B.Thomas in 2.2.q.87.art.1.docet, præceptum de decimis , quatenus humanum est , posse ab Ecclesia mutari, ita vt teneatur populus non decimam sed duodecimam, vel octauã soluere, At non minorem vim habet consuetudo legitimè præscripta,quàm lex quælibet humana,vt,cum cæteris, docet ipse etiam Sotus lib.1.q.7.art.2.de iustitia.

PRÆTEREA B.Thomas quodl.2. art.8. posteaquã docuit consuetudine nunquam abrogari legem de soluendis decimis,subiungit rationem,quia lex ista diuina & naturalis est,ergo B.Thomas non negat legem de decimis, quatenus Ecclesiastica est, posse mutari consuetudine,sed solum quatenus naturalis,& diuina est.

HIS accedit ca.in aliquibus de decimis, vbi dicitur soluẽdas esse decimas secundum determinationem , aut legis diuinæ,aut cõsuetudinis approbatæ.Hic tamẽ obseruandum est, quod sicut consuetudo tollit legem, ita lex tollit consuetudinem,si iustis de causis feratur, ab eo qui habet auctoritatem:Itaque vbi nunc est consuetudo soluendi solùm tricesimã aut quinquagesimã loco decimæ,non tenẽtur soluere quidquã amplius:tamẽ si nunc Pontifex,aut Concilium iustis de causis iterum legem ferat,vt integræ decimæ soluantur vbique,non obstãte consuetudine, sine dubio tenerentur soluere , sicut omnium

nium iudicio tenentur soluere , qui in eis locis agunt, A vbi non est cõsuetudo soluendi minus , quàm decimam.

DVBIVM SECVNDVM.

An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis diuitibus.

RATIO dubitationis est , quia sicut laicus tenetur alere Sacerdotem,quia Sacerdos est,ita Sacerdos tenetur alere laicum,quia pauper est.

RESPONDET B.Tho. quodlib.6.art.10. sine dubio debere pauperẽ laicu dare decimas Clerico diuiti, quia obligatio decimarum ad iustitia commutatiuam pertinet,in qua nõ consideratur conditio personę,sed æqualitas rei ad rẽ;qui enim verbi gratia emit,debet soluere quantum res valet, siue ipse sit diues, siue pauper.Neque argumentum in contrarium valet ; quia non tenetur B Clericus hunc pauperem potius alere,quam alium.

DVBIVM TERTIVM.

An excusari possint à peccato,qui nullas decimas soluunt, vbi non est consuetudo soluendi.

RESPONDEO,tribus modis peccare posse,qui nullas decimas soluunt,vt Sylvester, vbi supra, & alij docent.PRIMO,si Ecclesia propter defectum decimarum notabiliter patiatur, tunc enim siue ipsa decimas petat,siue nõ , tenetur populus omnino ei prouidere.SECVNDO , si ecclesia iure petat decimas, siue egeat notabiliter,siue non , tenetur populus soluere,etiamsi consueuerit non soluere. TERTIO , si populus eo animo esset,vt nõ solueret , etiamsi iustissime eas à se peti intelligeret.

EXTRA hos casus sine vllo dubio excusantur , quia vt B.Thom.dicit,Ecclesia dũ nõ petit decimas , cẽsetur eas condonare;non autẽ peccat,qui non soluit debitum sibi cõdonatũ ; Alioqui Apostolus peccare fecisset Corinthios,qui stipẽdia sibi debita ab eis accipere nolebat, ne impedimentum poneret Euangelio.1.Cor.9.S.etiam Augustinus in peccato fouisset populum suum,quem ad soluẽdas decimas nõ cogebat,etiamsi hortaretur, vt patet ex tractatu in Psal.146.& ex hom.48.ex 50.homiliis.

DVBIVM QVARTVM.

Qua ratione ostendi possit , iustam esse determinationem Ecclesiæ,quòd Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.

NON disputamus:an hoc sit iustum,quod Ecclesia statuit;id enim insolentissimæ insaniæ esset, vt B. Augustinus scripsit in epist. 118. sed qua ratione id esse iustum ostendi possit:nam in veteri lege ideò iustum erat,quia Leuitæ erant pars duodecima,vel tertia decima totius populi Hebræorum : At Clerus in noua lege non videtur esse centesima pars Christianorum;qua igitur æquitate decimam partem habere debet omnium bonorum,quæ sunt in orbe Christiano?

CAIETANVS in 2.2.q.87.respondet,se non posse aliam rationem reddere , quàm ideò iustum esse,vt Clerus habeat decimam partem,quia debet pauperes alere, qui sine vllo numero sunt: sed quamuis hæc ratio optima sit, cùm videamus canones passim id præcipere , vt Clerici ex decimis alant pauperes , tamen non est hæc sola ratio,cur iustæ sint decimæ.

PRIMVM enim non est verum Leuitas fuisse tertiã decimam partem populi Iudaici & nostrum Clerum nõ esse centesimam partem populi Christiani;nam Hebræi numerati sine Leuitis Num. 1. erant sexcenta tria milia quingenti quinquaginta,& non numerabãtur pueri ante annos viginti,neq; senes: nã cum his sine dubio erãt plus quam duplo plures , id est circiter mille millia , & trecenta millia:Leuitæ autẽ omnes ab infante vsque ad senem numerantur Num. 3. viginti duo millia tantùm:

IAM igitur addendo Leuitas cæteris Hebræis, & diuidendo totum numerum per viginti duo millia , efficiuntur partes diuisæ sexaginta,ergo Leuitæ non erant pars tertia decima,sed vix sexagesima totius populi;Porrò Clerus Christianorum forte maior est,quam sexagesima pars Christiani populi.Nulla est enim ferè ampla familia,ex qua non sit aliquis Ecclesiasticus,& nullus est pagus,vbi non sit templum vnum , aut plura & aliquot Sacerdotes.

DEINDE,Christianus Clerus maioribus laboribus & sumptibus obnoxius est,quàm tribus Leuitica erat apud Iudæos , vt omittam dignitatem sacerdotij nostri incomparabiliter maiorem , quàm sacerdotij Aaronici; tunc vnum erat templum,vnus Pontifex,& pauci quidã Sacerdotes ex sola familia Aaron,qui per vices in templo ministrabant,reliqui omnes erãt turba famulorum: At nunc sunt innumera templa conseruandã sumptibus Ecclesiæ,sunt etiam plurimi Episcopi & Prælati,necnõ innumeri Sacerdotes,qui docti esse debent, & proinde multum in studiis ex patrimonio suo insumere, & postea non per vices,sed perpetuò Ecclesiæ ministeriis adesse,quos certe honestè pro status sui conditione viuere oportet ex Ecclesiæ bonis.

HIS accedit,quod multi sunt liberi à soluẽdis decimis,multi ex malitia non soluunt , aut certè nõ plenè & C fideliter,sæpe etiã Reges & Principes non solũ non soluunt, sed etiam impetrãt ab Ecclesia decimarũ partem in subsidium belli,aliorúmque publicorum sumptuum.

DENIQVE , cùm populus Christianus debeat esse perfectior,quàm Iudaicus,vt dicitur Matt. 5. si ille decimam suorum bonorum dabat Deo , cur non tantundem saltem faciet Christianus?Itaque verum est, quod loco notato dicit B.Thomas, hanc determinationem Ecclesiæ respectu populi esse humaniorem ac benigniorem, quàm rigor iustitiæ absolutæ pateretur.

CAPVT XXVI.

De possessionibus, quæ dono Laicorum possidentur à Clericis.

D DE possessionibus Ecclesiasticis fuit error Ioannis VVicleſi, apud Thomam VValdensem lib. 4.doctr.fidei,art.3.qui docebat non licere Clericis habere vllas possessiones,& peccasse tã qui eas donauerũt Ecclesiæ,quàm qui eas receperunt. Fundamenta eius hęc sunt;PRIMVM,quia Sacerdotes Testamenti veteris prohibebantur habere possessiones , vt patet. Num.18.*Dixit Dominus ad Aaron,in terra eorum nihil possidebitis,nec habebitis partem inter eos,ego pars , & hæreditas tua.* Item Deut.10.*Quamobrem non habuit Leui partem, nec possessionẽ cum fratribus suis,quia ipse Dominus possessio eius est.* Et Iosuæ.13.*Tribui autem Leui non dedit possessionẽ, quoniam Dominus Deus Israel ipse possessio eius.*

SECVNDVM,quia Matth.10.Dominus iubet Apostolis,vt nihil possideãt,non pecuniã,non duas tunicas, &c.Ibidem dicit:*Nõ est discipulus super magistrum.* Christus autem nullam possessionem habuit. Item Lucæ 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet,non potest meus esse*

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse discipulis. At certè discipuli Christi, Clerici omnes A esse debent.

AT hunc errorē manifestum esse, probatur. PRIMO, de sacerdotibus, & Leuitis Testamenti veteris; nam etsi in partitione terræ non erant habituri agros, & vineas, erant habituri tamen & possessuri vrbes ad habitandū, & suburbana ad alenda pecora: potebāt etiam agros & vineas emere, & etiam ex oblationibus populi habere, vt modo habet Ecclesia: Nam Num. 35. dicitur: *Præcipe filiis Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passum spatio tēdentur.* Et Iosue 21. id legimus impletum.

NEQVE obstat quod Lyranus in 35. Numer. dicit eas vrbes fuisse Sacerdotum quoad vsum, dominium autem earum fuisse penes alios: & probat de Hebron, quæ data est Sacerdotibus Ios. 21. & tamē Dominus eius erat Caleb de tribu Iuda, Ios. 14. Hoc non obstat; nam Lyranus B fallitur, vt patet ex Leu. 25. vbi legimus vrbes & suburbana Sacerdotum esse eorū possessionem, & posse illas vēdere, & redimere domos, vt alij faciebant, & de Hebron legimus Ios. 21 solos agros, & vineas, quę erant in territorio Hebron, fuisse Caleb; vrbem autem & suburbana, Sacerdotum. Item Leui. vlt. præcipitur, vt si quis agrum Domino vouerit, eum Sacerdotes possideant. 3. Reg. 2. dicit Rex Abiathar Sacerdoti, Vade ad agrum tuum. Itē Hieremias Sacerdos erat, & tamen Hieremiæ 32. scribit ipsemet se emisse ac possedisse agrū, qui fuerat patruelis sui. Et Actor. 4. legimus Barnabam fuisse Leuitam, & vēdidisse agrum quem habebat. Ex his facile est respondere ad PRIMVM argumentum VVicleſi.

QVANDO enim Scriptura dicit, Sacerdotes nō debuisse habere quidquam, sed Dominum esse eorum hæreditatem, vult dicere, nō debuisse eos habere quidquā more aliorum, tanquam filios Iacob, & ex paterna hæ- C reditate: sed solùm habere debuisse ea, quæ debebantur Deo, cuius ipsi ministri erant; & sic factum est, nam tota terra Palæstinæ quasi quædam hæreditas diuisa fuit in duodecim partes pro numero tribuum, excluſa omnino tribu Leui, quæ erat decima tertia.

NAM etsi duodecim tantū fuerint filij Iacob, tribus tamen fuerunt XIII. quia Ioseph duas tribus faciebat, nimirū Ephraim & Manasse; deinde terra iam diuisa, & Leui exhæredato, Deus voluit sibi tanquā proprio Regi Iudæorum dari loco tributi decimam partē omnium fructuum, & XLVIII. ciuitates cum suburbanis suis, & hæc omnia donauit ipse Leuitis: quæ portio Leuitarum vt suprà diximus, maior fuit quacunque portione aliarū tribuum; nam habuerunt decimam partem, cùm ipsi vix essent sexagesima pars totius populi, & hoc significant illa verba: *Ego Dominus hæreditas Leuitarum sum.*

VBI nota mirā Dei prouidentiam erga Sacerdotes: D Iacob exhæredauit filium Leui, propter peccatū ipsius, vt patet Gen. 49. *Diuidam illos in Iacob, & dispergam eos in Israel.* Deus autem ratam habuit sententiam Israëlis, sed eam impleuit cum summo honore Leuitarum, & totius populi vtilitate, nam dedit ipse Leuitis suā hæreditatē, & totus populus maximum commodum inde cōsequutus est; si enim fuissent Leuitæ collecti in vnū locum, vt erāt aliæ tribus, non potuissent omnes populi facilè ab eis doceri: dispersi autem in omnes tribus, facilè omnib. adesse, eósque instituere in lege Domini potuerunt.

PROBATVR iam hoc idem de Sacerdotibus noui Testamēti; nā etsi in Scripturis nihil legimus de possessionibus Ecclesiarum, legimus tamen in antiquissimis Pontificum, & Cōciliorum decretis, & in libris sanctorum Patrum. Pius Papa primus in epist. 2. dicit, sacrilegum esse, qui Ecclesiæ prædia & donaria diripit. Vbi nus I. in epist. ad omnes episcopos dicit, initio Ecclesiæ consueuisse pios homines vendere possessiones, & pretium donare Ecclesiis; Dein de tamen iudicatum esse commodius, si possessiones ipsæ donarentur Ecclesiæ, vt eo modo non solum præsentibus, sed etiam futuris prouideretur.

SVNT etiā Concilia omnium Ecclesiarum, quæ prohibent alienari possessiones Ecclesiæ, & earum curam Episcopo committunt. Vide Concilium Antiochenum cap. 25. & Ancyranum capite 15. Item Concilium Carthaginēse IV. capite 32. & Carthaginēse V. capite quarto. Item Concilium Hispalense primum, capite primo. Toletanum IV. canone 32. & 68. Item Agathense capite 49. & 51. Item Moguntinum sub Arnulpho Imperatore ca. 12. Denique Romanum VI. sub Symmacho. Præterea meminerūt Ecclesiasticarum possessionum Ambrosius epist. 32. Chrysostomus hom. 37. ad populum Antiochenum: Augustinus serm. 1. & 2. de communi vita Clericorum: Prosper libro 2. de vita contemplatiua cap. 9. Gregorius lib. 4. epist. 33, & alij Patres passim.

AD illud Mat. 10. *Nihil tuleritis in via, &c.* Respōdeo, illa verba dici Apostolis pro eo tempore, quo in itinere erant futuri in terra promissionis ante Christi passionē: tunc enim vt expeditiores essent, non debuerunt ferre secum quidquam, præsertim cùm neque pauperum, neque Ecclesiarum tunc curā haberent. At vbi cœperunt Apostoli post Christi ascensionem figere sedes in certis locis, & habere curam Ecclesiarum, & pauperum nō timuerunt recipere bona temporalia, vt patet Actor. 4. 5. & 6. vbi Apostoli recipiebant multas pecunias, vt inde alerent & se, & alios.

AD illud: *Non est discipulus super magistrum*, Respondeo, Dominum loqui eo loco de tribulationibus, à quibus non fuerunt immunes Apostoli, cùm eorum Dominus, & magister multa passus sit; neque esse dicitorem, est esse maiorem, sed potius minorē; nam apud Deum ille est maior, qui est melior, melior autem est, qui est pauperior, cū Dominus dicat: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Matth. 19.

AD postremum respondet Aug epist. 5. ad Marcellinum, Dominum loqui de præparatione mentis; Nam ibidem explicans quid sit renunciare omnibus, dicit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et tamen non tenemur, nec possumus, parentes, filios, vxorem, & multò minus vitam odisse, nisi in præparatione animi.

CAPVT XXVII.

De bonis secularibus.

QVANTVM ad tertium de secularibus bonis, Thomas VValdensis libr. 4. doctr. fidei, artic. 3. cap. 42. docet, Clericos debere bona propria, vel erogare pauperibus, vel in cōmune ponere, & probat aliquot sententiis Pattum, qui non permittunt Clericis, vt habeāt vlla bona propria, qualia sunt patrimonialia, sed solùm bona communia, nimirū Ecclesiastica. ORIGENES. hom. 16. in Gen. exponens c. 47. de sacerdotibus Pharaonis. HIERONYMVS in epist. ad Nepotianum de vita Clericorum, vbi dicit Clericum, qui habet partem in terra, nō futurum partem Domini, nec Dominum partem eius. Similia & duriora habet B. Bernardus in declamatione super illud Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia: *Clericus*, inquit, *qui habet partem in terra non habebit partem in cælo.*

Verum

VERVNTAMEN certum est, non obligari Clericos A propter Clericatum ad dimittēdum patrimonium. probatur PRIMO Scriptura: Nam 1. Tim. 1. iubet Apostolus eligi *Episcopum hospitalem, & qui domui suæ bene præsit, & filios subditos habeat*; at hæc omnia præsupponunt diuitias proprias. Præterea Philemon habuit seruum, & diues erat, vt apparet ex epistola ad Philemonem, & tamen Episcopus erat, vt Hieronymus & Anselmus docēt in eam epistolam: Hieronymus enim vocat eum Euangelistam Anselmus verò nominatim Episcopum.

PRÆTEREA Eusebius lib. 3. histor. cap. 19. scribit de consanguineis Domini, quod habuerint possessiones quasdam, licet modicas, ex paterna hæreditate, & tamē fuerint Ecclesiæ Duces, id est, Episcopi. Item can. 40. Apostolorum sic ait: *Sint manifestæ res Episcopi, si tamen habet proprias, man festas Dominicæ, vt potestatem habeat de propriis mouens Episcopus sic ut voluerit, & quibus voluerit derelinquere.* Idem habet Concilium Agathense can. 48. B & Martinus Bracarensis can. 15. suorum decretorum, & Hispalense Concilium I. can. primo.

PRÆTEREA Ambrosius in ep. 55. ad Marcellinam dicit se, cum rogaretur, vt Ecclesiam vnā Arianis traderet, obtulisse patrimonium suum; patrimonium autem Christi se tradere noluisse. B. Augustinus sermone 1. de moribus Clericorū, dicit eos Clericos, qui professi fuerant vitam communem, si postea resiliant à proposito, & propria habere velint, grauiter peccare propter voti violationem; vbi indicat alios Clericos, qui non vouerunt vitam communem, posse habere propria. B. Prosper lib. 2. de vita contemplatiua cap 12. dicit sine vllo peccato posse Clericum viuere ex propria patrimonio.

AD locum Origenis, Hieronymi & Bernardi responderi potest, loqui eos de illis Clericis, qui dant operam augendis opibus, & non contenti rebus necessariis, etiā superflua retinēt: illi enim proprie dicuntur habere, vel C quærere possessionem in terra, qui nō contenti victu, & vestitu, semper flagrant habēdi cupiditate; certè Hierō. cùm dicit Clericum non debere quidquam in terra possidere, addit, vt possit inquit, cum Propheta dicere, pars mea Dñs, & vt sit verus Leuita: At propheta Dauid, qui ait: *Pars mea Dominus.* Rex ditissim⁹ erat, & similiter veri Leuitæ diuites erāt externis opibus, sed non affectu.

POSSET autem dubitari, an qui bona patrimonalia habet, possit simul bona Ecclesiastica habere: Nam S. Prosper lib. 2. de vita contemplatiua ca. 9. 10. 11. & 12 docet non posse Clericum sine grauissimo peccato viuere ex bonis Ecclesiasticis si habeat bona propria, vnde sufficienter alatur. & probat hac ratione; Bona Ecclesiastica non dantur Clericis in præmium laboris, sed solùm, vt sustententur, & necessaria ad vitā habeant, quia præmium laboris est vita æterna, & simonia esset dare spi- D ritualia pro temporalibus: & cōfirmatur ex can. 41. Apostolorum vbi dicitur, vt Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione, si tamen indiget: & idem reperitur in Concilio Antiocheno, cap. 25. quare qui ex patrimonio viuit, nec eget sustētatione. non potest percipere fructus bonorum Ecclesiasticorum.

AT contrarium docet Glossa, & Ioan. de Turrecremata in can. Clericos 1. q. 2. & ratio est, quia Matth. 10. dicitur: *Dignus est operarius mercede sua.* & 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendiis vnquam?* Ergo potest Clericus laborans pro Ecclesia percipere alimēta, & parcere suis propriis rebꝰ. Adde, quod praxis est, & fuit pro hac opinione secunda nam B. Prosper loco notato dicit sententiam suā visam esse duram permultis, & ideo durā, quia noua esset: Itaque etiam tunc plurimi Clerici patrimonium suum seruabant, & nihilominus portionem decimarum habere volebant.

EX his opinionibus prima est tutior, & si secunda fortasse est verior, nihil hoc modo conficitur, vt dicamus sanctum Prosperum loqui de illis, qui plane sufficientem habent sustentationem ex patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum est superfluum, & promde pauperibus debitum: Alios verò auctores loqui de illis qui neque ex patrimonio, neque ex beneficio sufficientem omnino sustētationem habent: hi enim vtrumque retinere possunt, modo ex vtroque nihil accipiant vltra sustentationem.

CAPVT XXVIII.

An clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

POSTREMO restat quæstio de libertate Ecclesiastica. Tres autem sunt in hac parte sententię PRIMA hæreticorum multorum quod Clerici sint & esse debeant iure subiecti potestati seculari, tum in soluēdis tributis, tum in iudiciis, præsertim in causis non Ecclesiasticis. Marsilius de padua, & Ioannes de Ianduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis, & quod fecit Matth. 17. cùm tributum soluit, id feciſſe non volūtate sed necessitate; ita refert Turrecremata libro quarto Summæ de Ecclesia pagina secunda capite 37.

IOANNES Calvinus libr. 4. instit. cap. 11. § 15. docet Clericos omnes, præterquam in causis mere Ecclesiasticis, subiectos esse debere legibus, & tribunalibus secularium magistratuum. Idem docet Petrus Martyr in ca. 13. ad Romanos, vbi etiam addit, Principes non potuisse concedere Cleticis priuilegium, ne subiicerentur magistratibus politicis, cùm id sit cōtra ius diuinum; & ideò non obstante concessione Principum, debere Clericos subiectos esse magistratibus secularibus. Io. Brētius in prolegomenis, & Philippus in locis ca. de magistratu, etiam in rebus Ecclesiasticis subiiciunt Clericos politico tribunali.

SECVNDA opinio in altero extremo versatur, est q; multorum Canonistarum, qui putant iure diuino Clericos & eorum bona libera esse à potestate secularium principum, ita docet Glossa in can. tributum 23. q. 8. & cap. quamuis de cēlibus in 6. Huic opinioni adhærere videtur ex parte Io. Driedonius li. 1. de Christiana libertate, cap. 9. vbi dicit, bona secularia Clericorum non esse libera, nisi fortè Principum concessione: personas autem & bona Ecclesiastica insinuat libera esse iure diuino.

TERTIA opinio, media est multorum Theologorum, quòd liberi sint Clerici partim iure diuino, partim iure humano, partim etiam neutro modò; ita Franciscus Victoria, relectione 1. q vlt. de potestate Ecclesiæ, Dominicus à Soto in 4. d. 25. q. 2 a. 2. & Couarruuias in lib. practicarum quæstionum cap. 31.

SIT igitur PRIMA propositio. *In causis Ecclesiasticis, iure diuino, liberi sunt Clerici à secularium Principum potestate.* Explico; Vocantur causæ Ecclesiasticæ illæ, quæ non pendent ex legibus ciuilibus, sed ex Euangelio, aut canonibus Conciliorum, & Pontificum, quales sunt controuersiæ de ordinibus Ecclesiasticis, de Sacramentis, de fide, & aliæ id genus.

PROBATVR primo. Iure diuino regimen Ecclesiasticum est distinctum à politico, & illo etiam sublimius, ergo causæ Ecclesiasticæ iudicari non debent à politicis magistratibus. præterea tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissa est Apostolis, & præcipuè Petro, adeo vt omnes laici in rebus Ecclesię sint oues, & subditi, non pastores vel iudices, vt in lib. 1. de summo

Ponti

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontifice, cap.16. demonstratum est.

SECVNDO, ex Conciliis; Milevitano can.15.& Matisconensi can.8. vbi puniuntur grauiter Clerici, qui causam Ecclesiasticam ad iudicium Imperatoris deferunt.

TERTIO, ex Patribus: Sulpitius lib.2. sacræ historiæ refert S. Martinū aliquando dixisse nouum esse, & inauditum nefas, vt causam Ecclesię iudex seculi iudicaret: Item Ambrosius epist. 78. ad Theophilum, & Augustinus epist. 162. reprehendunt eos, qui causam Ecclesiæ terrenis iudicibus deferunt.

QVARTO, ex Apostolorum exemplo, Apostoli enim Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, ac proinde nunquam ad eos causam Ecclesiæ iudicandam deferebant. Nam si Apostolus 1. Corin.6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum non deferri ad iudicium Paganorum, quomodo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas?

VLTIMO, ex Iustiniano, qui idem asserit Nouell.83.

SECVNDA propositio. *Non sunt exempti Clerici vllo modo ab obligatione legum ciuilium, quæ non repugnant sacris canonibus, vel officio clericali.* Explico; Loquimur hic præcipuè de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in rebus tẽporalibus, vt cùm Princeps lege sua constituit pretia rebus venalibus, vel iubet noctu neminem incedere cum armis, aut sine lumine, aut non asportare frumentum extra prouinciam, &c. Nec volumus dicere his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed solùm directiua, vt sunt leges Principum: quanquam iisdem legibus, vt ab Ecclesia approbantur, & ratæ habentur, etiam coactiua obligatione teneantur.

PROBATVR, nam Clerici præterquā quod Clerici sunt, sunt etiā ciues, & partes quædā Reipublicæ politicæ, igitur vt tales viuere debent ciuilibus legibus, non sunt autem aliæ, quàm quæ à magistratu politico latæ sunt, igitur illas Clerici seruare debent, alioqui magna confusio, & perturbatio in Repu. oriretur, si Clerici non seruarent politicas leges in rebus humanis, & politicis.

SECVNDO, probatur ex confessione Pontificum, & Imperatorum: Nā Nicolaus primus in epist. ad Michaëlem circa finē dicit, Deum diuisisse Pontificiam auctoritatem ab imperiali, vt & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporaliu tantummodo rerum, imperialibus legibus vterẽtur. Et imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asię quam refert Theodoretus lib.4.c.7. hist. dicit, probos Episcopos non solùm Dei, sed etiā Regum legibus obtemperare. Denique Chrysostomus in illud Rom 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, dicit Christi legem non tollere politicas leges, & ideò debere etiam Sacerdotes & Monachos eis parere.

TERTIA propositio. *Etsi Clerici teneantur leges ciuiles seruare, non tamen possunt à iudice politico puniri, vel vllo modo trahi ad secularis magistratus tribunal.* Explico: Si Clericus violans ciuilem legem, vt carius vendendo, quàm lex patiatur, peccat, & restituere tenetur, non tamen poterit accusari apud iudicem secularem, sed apud Episcopum tantùm.

PROBATVR primo ex Conciliis, Chalcedon.can.9. *Si Clericus aduersus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recurrat, &c.* Concilium Agathense can. 32. *Clericum nullus præsumat apud secularem iudicē Episcopo non permittente pulsare, &c.* Concilium Carthagi. III. can.9. & Toletanum III. can.13. Matisconense cap.8. idem habent.

SECVNDO probatur ex Imperatorum constitutionibus: nam eximit Iustinianus Clericos & Monachos à seculari iudicio in nouellis constitutionibus 79.& 83.& 123. quanquam non eximit in causis criminalibus, sed solùm ciuilibus; in criminalibus autem vult à Prætore cognosci causam, non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus: At nihil hominus lex Canonica exemit simpliciter etiā in causis criminalibus, cui cedere debet lex Imperialis, cum possit Pontifex Imperatoribus iubere in iis, quæ ad Ecclesiæ auctoritatem spectant.

TERTIO ex Pontificum decretis, CAIVS Papa epi. ad Felicem Episcopum: *Nemo*, inquit, *Episcopum, aut reliquos Clericos apud iudicē secularē ac usare præsumat.* MARCELLINVS in epi.2. *Clericū cuiuslibet ordinis absq; Pontificis sui permissu, nullus præsumat ad secularē iudicē trahere.* GREGORIVS I. li.11.epi.14. ad Ioannem defensorem: *De persona*, inquit, *Presbyteri hoc attẽdendū est, si quā causam habuit, non ab alio teneri, sed Episcopū ipsius adire debuit.*

QVARTO ratione, nam absurdum videtur, vt quis pastorem suum iudicet quocunque modo. Deinde adhuc absurdius esset, si hodie Prætor posset vocari ad tribunal Episcopi, & cras Episcopus ad tribunal Prætoris. Præterea absurdum etiā videtur, vt terrenus iudex summi Iudicis seruos, sacratósq; homines capiat, vel puniat; vnde laudatur ab omnibus vox illa Constātini Magni, qui ad Episcopos quosdā, qui collegas suos in nescio quibus criminibus accusauerāt, ait: *Vos Dij estis, à summo Deo constituti, conueniens non est, vt homo iudicet Deos.* Refert Ruffinus lib.10. hist. cap.2. & post eum D. Gregorius li.4. epist.75. ad Mauricium.

AT Obiicit Caluinus lib.4. instit. cap. vndecimo, §.15. epistolam Constantini ad Nicomedienses, quam refert Theodoretus libro 1. hist. cap.20. vbi dicit Constantinus, se Eusebium Nicomediēsem Episcopum eiecisse in exilium: & subiungit. *Si quis Episcoporum inconsultè tumultuatus sit, Ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coercebitur.*

RESPONDEO, more solito Caluinū imponere simplicibus; nam Constantinus in illa epistola dicit se eiecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, eum prius fuisse à Nicæno Concilio depositū ab Episcopatu propter hæresim: nec enim negamus, quin debeat magistratus punire Clericos, quādo ab Ecclesia degradantur, & iudicibus secularibus traduntur: verba autē Constantini, quæ Caluinus subiūgit, ab ipso deprauata sunt, non enim Constantinus minatur eo loco Episcopis, sed laicis: dicit enim se grauiter puniturum plebē Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos hæreticos à Concilio damnatos, & non acquiescat suscipere probum, & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba eius: *Sin autem quispiam*, non dicit Episcoporum, *temeritate & audacia accensus eas Ecclesiæ pestes*, id est, Episcopos Arianos à Concilio damnatos, *vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opere ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea pœnas suæ insititiæ dabit.*

OBIICIT secundo Petrus Martyr, iure diuino subiecta est omnis anima sublimioribus potestatibus, id est, Regibus, ergo non potuerunt Reges eximere à sua potestate vllos Christianos. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse vllum eximi à potestate Papæ, quia iure diuino omnes subiiciuntur Papæ in spiritualibus.

RESPONDEO, negando consequentiā: nam etiamsi de iure diuino est, vt pareamus superioribus nostris, & proinde Regibus, dum superiores sunt, tamē potest fieri, vt qui nunc est superior, paulò post nō sit, nimirū si ipse subiiciat alteri partem sui regni, vel si iure belli amittat regnum, aut regnum ipsum vertatur in Rempubl. quoniā ergo partim Principes ipsi Clericos, alioqui sibi subiectos in rebus tẽporalibus, subiecerūt in omnibus Episcopis suis: partim etiā summus Pontifex eosdem Clericos exemit à subiectione Principum; nō sunt amplius Reges Clericorum superiores, & proinde non tenentur iure diuino, nec iure humano eis, parere, nisi quantum ad leges directiuas, vt suprà diximus.

AD confirmationem respondeo, non esse simile; nam regna non sunt de iure diuino, sed de iure gentium, & proinde mutabilia sunt: Pontificatus autem de iure diuino est, nec potest, vel ab ipso Pontifice, vel ab Ecclesia tota immutari.

QVARTA propositio. *Bona Clericorum, tā Ecclesiastica quam secularia, libera sunt, ac merito esse debent, à tributis Principum secularium.* Quod sint exempta, patet ex Concilio Lateranensi, sub Alexandro III. parte 1. c.19. Ex Cōlio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex capite Ecclesia S. Mariæ. extra de constitutionibus; ex cap. Quanquam, de censibus, in sexto, & cap. Quia nonnulli, & capite Clericis, de immunitate Ecclesiarum in sexto, & ex extrauaganti, Quod olim de immunitate Ecclesiarum. Item ex legibus Principum aliquorum, quæ habētur in Codice Theodosiano. li.16. ti.2. lege 16. & 26. & in Codice Iustiniani lege Sancimus, titulo de sacrosanctis Ecclesiis, & li.10. hist. Eusebij ex versione Christophorsoni cap.7. vbi tamen est obseruandum ante Iustiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, vt etiā indicat S. Hieronymus. in commen. ad cap. 17. Mat. non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, vt colligitur ex S. Ambrosio, & aliis, quæ infrà citabimus prosequenti propositione.

QVOD autem hoc æquum fuerit, probatur, nam in primis habemus exemplum hominum viuentium in lege naturæ, nā Genes.47. Ioseph. subiecit Pharaoni omnes Aegyptios, voluitque eos certum tributum pēdere, exceptis solùm Sacerdotibus, quos immunes & liberos esse debere indicauit.

DEINDE bona Ecclesiastica sunt Deo consecrata, vnde in canonibus Apostolorū, canone quadragesimo, dicuntur bona Dominica. æquum est igitur, vt illa libera sint ab exactionibus Regum, ne Deus ipse soluere Regibus tributum videatur.

QVINTA propositio. *Exceptio Clericorum in rebus politicis saltem quoad bona, iure humano introducta est, non diuino.* Hæc est contra Canonistas.

PROBATVR primo ex illo Rom.13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et infrà. *Ideò tributa præstatis.* Illud. *Omnis anima*, includit etiam Clericos, teste Chrysostomo. ergo illud: *Ideò tributa præstatis*, dicitur etiam Clericis; ergo Clerici nisi eximantur priuilegio Principum, obligantur soluere tributa; & confirmatur ex B. Thoma, qui in hunc locum idem asserit.

SECVNDO testimoniis veterum: nam Vrbanus, vt habetur 23.q.8.can. tributum, sic ait: *Tributum*, inquit, *in ore pisces piscante Petro inuentū est, quia de exterioribus suis Ecclesia tributum reddit, &c.* AMBROSIVS in oratione de tradendis basilicis: *Si tributum*, inquit, *petit, non negatur, agri Ecclesiæ soluunt tributum.*

VALENTINIANVS senior in epist. ad Episcopos Asiæ, teste Theodoreto lib.4. hist. ca.7. dicit. bonos Episcopos tribura pēsitate Regibus; si ergo tunc imperator pius petebat tributum, si S. Vrbanus Papa, & B. Ambrosius dicunt non esse negandum, certè non est de iure diuino, vt non soluatur. Item B. Gregorius lib. 11. epist. 54. ad Ioannem defensorem, non aliter probat, presbyterum nō debere trahi ad tribunal iudicis secularis, quàm quia ita ordinauit Iustinianus Imperator.

PROBATVR tertio, quia nullum proferri potest Dei verbum, quo ista exceptio confirmetur, vt patebit ex argumentorum solutione.

PRIMO igitur obiiciunt illud Mat.17. *Quid tibi videtur Simon, Reges gentium à quibus accipiunt tributum, à suis an ab alienis? Respondit Simon: ab alienis, Ait Dominus, ergo liberi sunt filij.* Et confirmatur ex Augustino lib.1. quæst. Euang.q.23. vbi sic loquitur: *In omni regno intelligendū est liberos esse filios, id est, nō esse vectigales, multò ergo magis liberi esse debent in omni regno terreno filij regni illius, sub quo sunt omnia regna terræ.* Hæc ille. Quare ex sententia S. Augustini, ex hoc loco Euangelij Clerici, qui sunt maximè filij, & domestici summi Regis, liberi erunt. Accedat etiam Hieronymi sententia, qui in commentario huius loci, indicat Clericos tanquam regni filios immunes esse à tributis.

RESPONDEO primo, hunc locum non conuincere: nā alioqui eximeret à tributis omnes Christianos; omnes enim sunt filij Dei, qui per Baptismum renati sunt.

SECVNDO dico, Dominum loqui de se ipso tantùm; facit enim hoc argumentum: Filij Regum liberi sunt à tributis, quia nec soluunt parentibus suis, cùm sint communia parentum & filiorum bona; nec aliis Regibus, quia eis non subsunt; At ego filius sum primi, & summi Regis, igitur nulli homini tributum debeo; Itaque Dominus cùm ait: *Ergo liberi sunt filij*, id solum inde colligi voluit, se non fuisse obligatum ad soluendum tributum: de cæteris hominibus nihil dixit.

AT contra, nam etiam filij adoptiui Regum non soluunt tributa; sumus autem nos filij Dei per adoptionem, ergo non tenemur tributa soluere.

RESPONDEO, Nos filij Dei sumus adoptiui secundum animam, non secundum corpus; renouati enim sumus spiritu, corporis autem redemptionē adhuc exspectamus, Roman. 8. tributa verò ratione corporis soluuntur.

AT Marsilius de Padua obiiciet, Christus quoque ante resurrectionem secundum corpus mortalis erat, & renouationem exspectabat, ergo tenebatur soluere tributum.

RESPONDEO, Christus secundum corpus mortalis erat, nō tamē seruo, sed liber, nec exspectabat redēptionem corporis sui, sed solum resurrectionem. Nos enim secundum corpus nondum redempti sumus, quia adhuc concupiscentia manet in nobis, & ideò *mente seruimus legi Dei, carne autem legi peccati*, vt dicitur Roman.7. Atque hinc obnoxij sumus peccatis, pœnis, periculis, propter quæ necessarium est habere magistrum, & illi tributa soluere, vt ipse vigilet, & Remp. in pace contineat. Quocirca in statu innocentiæ fuisset quidē subiectio filiorum ad parentes, & fortasse ciuium ad Regem, non tamen exactio tributorum, cum nulla essent pericula, nulli terrores, nulli labores; Christo igitur, qui nullam habuit concupiscentiam malam, liber erat etiam corpore; & si mortuus est, id factum est, quia ipse voluit, vt dicitur Isaiæ 53. Quocirca meritò damnata est tanquam hæretica sententia Marsilij à Ioann. 22. in extrauaganti, licet, apud Ioan. de Turrecremata lib.4. summæ de Ecclesia, parte 2.cap.37.

AD testimonium S. Hieronymi respondeo, eo loco sanctum Hieronymum nō voluisse probare ex Euangelio, Clericos esse liberos à tributo, sed solum afferre congruētiam quandam, cur liberati fuerint; ideò enim dicit eos quasi filios regni tributa non soluere; & addit aliam causam, nimirum Christi honorē; ait enim; pro eius honore Clericos tributa non soluere. Itaque nō ius diuinum, sed Principum decreta, ob honorem Christi facta Clericos liberarunt.

AD testimonium S. Augustini respondet B. Thomas in 2a.2æ.q.104.art.6. Augustinum voluisse dicere, Christianos omnes esse filios regni, & proinde liberos à ser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

eiusmodi peccati. Reprehendit Cornelius Iansenius in A commentario ca. 17. Matthæi hanc responsionem, quoniam Augustinus disertè dicit, filios regni esse liberos à vectigalibus.

RESPONDET autem Iansenius, Augustinum per filios regni intellexisse filios Dei naturales, id est, Christum, & si per impossibile, alij essent. At dura videtur hæc etiam explicatio. quorsum enim Augustinus de filiis Dei naturalibus in numero multitudinis loqueretur, cum constet neque esse, neque esse posse, nisi vnum Dei Filium naturalem?

PROBABILIOR igitur videtur sententia Alphonsi Thostati q. 191. in caput 17. Matth. & Caietani in 2am 2æ q. 104. artic. 6. qui dicunt per filios regni S. Augustinum intellexisse Clericos, & Monachos: qui, vt etiam S. Hieronymus docuit in caput 17. Matthæi, immunes erant, & sunt à tributis, tanquam qui ad familiam Christi pertineant.

B

NEQVE verò hinc sequitur, iure diuino Clericos esse immunes à tributis; nam in primis quod Augustinus dicit, non habetur in verbis Domini, sed colligitur solùm per consequentiam probabilem. Dominus enim de filiis veris, & naturalibus Regũ loquitur, vt Chrysostomus exponit, deinde ipse etiam Dominus hoc loco nihil propriè iubet, vt dici possit ius diuinum, sed solùm indicat ex vsu hominum, filios Regũ liberos esse à tributis.

SECVNDO obiiciunt caput, quamquam. de censibus in sexto, vbi Bonifacius Papa VIII. dicit, iure humano & diuino liberos esse Clericos ab exactionibus.

RESPONDET Dominicus à Soto, debere intelligi decretalem istã in causis Ecclesiasticis, vel certè quoad personas, non quoad bona. At Bonifacius disertè dicit, Clericos & eorum bona libera esse ab exactionibus; Dicẽdum igitur vel Bonifacium nomine iuris diuini intelligere exemplum, quod habetur in Scriptura diuina, nimirum Gen. 47. vel certè fuisse Bonifacium in sententia Canonistarum, & sententiam illam suam aperuisse, non autem aliquid definiuisse, nam nõ loquitur per modum definientis rem controuersam, sed simpliciter, & obiter id asserit, ait enim: *Cum iure diuino sint, immunes Clerici, &c.*

TERTIO obiiciunt, si solùm est de iure humano, vt Clerici non soluant tributa, & non trahantur ad tribunalia secularium, ergo poterunt Reges & Principes contrarium statuere.

RESPONDEO, id non sequi, tum quia non soli ipsi, sed etiam Pontifices & concilia hanc exemptionem Clericis tribuerunt, tum etiam quia orbis terræ in eam consensit, qui Regibus contulit eam potestatem, quam habent.

LIBER

LIBER SECVNDVS DE MONACHIS.

PRAEFATIO.

DISSERVIMVS libro superiore de Episcopis, & Clericis, id est, de prima & nobilissima parte corporis Ecclesiastici: Sequitur, vt de altera parte Ecclesiæ, hoc est, de iis hominibus disseramus, qui Euangelicæ Christi sequuti consilia, vitæ genus arctioris, ac sublimioris instituunt, quàm aut lex diuina, vel humana præscribat, aut etiam multorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominum genere disputationem ingrediar, si pauca prius de huius ipsius disputationis vtilitate, vel potius necessitate, dixero.

Quanquam enim monasticæ vitæ instituta, non ad omnes Christianos pertinent, defensio tamen tam magnæ, & tam excellentis partis Catholicæ nostræ Ecclesiæ, ad eos omnes communiter pertinet, qui Christianam Rempub. saluam cupiunt, Hæretici enim dum hanc partem petunt, ac vt monasticen vituperent, portentosa mendacia quotidie de Monachis fingunt, & quacunque oblata occasione in Monachos inuehuntur, atque eos in odium vulgi rapiunt, & primarios Antichristi satellites vocant, non eò certè spectant, vt ordines solum hominum religiosorum disiiciant, monasticenque de medio tollant, sed vt Ecclesiam totam hac ratione perturbent, ac lædant, eamque (si fieri posit) à fundamentis euertant. Intelligunt enim, si contra Monachos caussam obtinuerint, id est, si populo Christiano persuaserint, non à Christo institutos, sed à malo dæmone excogitatos ordines religiosorum fuisse, se continuò id effecturos, vt vniuersa Ecclesia, quæ vna voce, & consensu tot iam seculis monasticen approbauit, vano errore delusa, pro Christo Antichristum coluisse, & à rectæ fidei, veræque doctrinæ tramite quàm longissimè aberrasse videatur.

Neque vero nouum est hoc hæreticorum aduersus Monachos bellum, neque recens mali dæmonis artificium, per monasticæ vitæ oppugnationem Ecclesiam vniuersam petere. Sicut enim quotquot fuerunt vnquam pij scriptores, tum sermonibus, tum scriptis libris, hoc genus vitæ laudibus in cœlum tollere conati sunt, sic nulli fere vnquam hæretici extiterunt, qui vel nomen Monachorum patienter audire potuerint. Quando vos, *(inquit beatus Augustinus in Psal. 132.)* rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, vt erubescendo sanentur: illi vobis insultant de Monachis. Primò, si comparandi sunt, vos videte: quid opus est, vt verbis nostris comparentur ebrioſi cum sobriis, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis? sed tamen dicere consueuerunt, quid sibi vult nomen Monachorum? quanto melius dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum? *Et rursus, de Petiliano hæreticorum principe, idem Augustinus libro aduersus Petilianum tertio, capite quadragesimo:* Deinceps, *inquit,* perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum & Monachorum, arguens etiam me, quòd hoc genus vitæ à me fuerit institutum.

Iam verò ARIANI *tanto furore bacchabantur in Monachos, vt ipsas etiam desertissimas solitudines loca que maximè abdita & recondita penetrarent, vt Monachos quærerent, raperent, atque occiderent. Sic enim de Lucio Episcopo Ariano scribit Ruffinus lib. histor. 11. capite tertio:* Inde, *inquit,* ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Ter mille simul, aut eo amplius, viros per totam solitudinem secreta, & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum: Tribunos, Præpositos, & bellorum Duces, tanquam aduersus Barbaros pugnaturus elegit. Qui cùm veniissent, nouam belli speciem vident, hostes suos gladiis obiectare cruices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice, ad quid venisti? *De* VALENTE *Imperatore pariter Ariano in Chronico B. Hieronymus annotauit, vsque adeò illum odisse Monachos, vt lege lata Monachos omnes aut arma sumere, militésque fieri, aut fustibus cædi mactarique decreuerit.*

Sed nimis longum esset, si omnia veterum hæreticorum, ac præsertim Imperatoris Constantini Copronymi, & cæterorum veterum Iconomachorum in sanctos illos Monachos, aut improbè dicta, aut crudeliter facta commemorarem. Quid igitur, vt ad posteriora tempora descendamus, Ioannes VVICLEF *de Religiosorum ordinibus sensit? nempe omnes ad vnum à Diabolo in Ecclesiam introductos, & Augustinum, Benedictum, Bernardum ad inferos esse damnatos, nisi pœnitentiam egerint, quòd Monachi, & Patres Monachorum fuerint. Sic enim habent articuli eius postremi in Concilio apud Constantiam reprobati. Quid Martinus* LVTHERVS? *nónne tertio quoque verbo in omnibus scriptis suis, quæ sanè quàm plurima exstat, monasticen lacerat? Ac, vt alia prætermittam, quæ suo loco posteà afferentur, certè in epithalamio illo suo, plus quàm credi possit, obscæno & sordido, quod in caput septimum*

Universidad de Deusto
Biblioteca

epistolæ prioris ad Corinthios scripsit, qui cœlibem vitam in monasteriis ducunt, eos omnes idolo Moloch corpora sua cremare confirmat. Et in eodem libro, statum religionis nihil valere, sed Ethnicum, terrenum, secularem, ac veluti lutum esse dicit, cum è contrario statim coniugij spiritualem, cœlestem, diuinum, atque aureum esse prædicet. Ioannes CALVINVS libro Institut. 4. cap. 13. rem totam breuiter ita definit, vt esse velit monasteria lupanaria: vota monastica retia Satanæ: Monachos omnes sophistas cucullatos, qui ab Ecclesia discessionem fecerint, & se totos Diabolo consecrauerint. PHILIPPVS Melanchthon in Apologia pro Confessione Augustana, artic. de votis, vota atque opera Monachorum nunc obseruationes fatuas, nunc hypocriticas simulationes, nunc etiam traditiones Pharisaicas, atque Mahumeticas vocat. MAGDEBVRGENSES Centuriatores in 10. cap. 4. Cent. posteaquam multorum veterum Eremitarum vitas & res gestas breuiter descripserunt, in hæc verba sermonem claudunt: Sed quis, *inquiunt*, non hæc hominum monstra execratur, vt inimicos humanæ societatis, & contra totam fecundam tabulam delinquentes. *Vt illud interim omittam, quòd partem non modicam ingentium illorum voluminum in Monachorum vituperatione consumunt, quos vbique hypocrisis, vbique superstitionis, vbique impietatis accusant.*

Sed quid, obsecro, Lutheranos in tam apertum, támque implacabile bellum contra Monachos impulit? Quid eis Monachi nocuerunt? quid rapuerunt? quid illis debent? Nónne si saperent, ingentes gratias potius regno Monachorum, vt ipsi vocant, agere deberent? Ex quo nimirum Apostolus ille Germanicus, tertius Helias, tótque alij illustres Prophetæ, atque Euangelistæ, tanquam ex equo Troiano prodierunt. Vnde enim habent Lutherum, Pomeranum, Bucerum, Pellicanum Munsterum, Menium, Musculum, Miconium, Oecolampadium, Martyrem, Ochinum? Nónne ex monasteriis? Quanquam si verum fateri volumus, non monasteria tot nobis hæreticos pepererunt, sed ipsa potius pestis hæreseos monasteriorum desertores fecit.

Sed quid miramur, si filij tenebrarum lucem religionis æquis oculis intueri non queunt: si desertores militiæ, castra Sanctorum oderant: si fugitiui ac perfidi, stantes in acie commilitones suos exhorrent: si denique principis tenebrarum, primique cœlestis militiæ desertoris ac transfugæ, discipuli eius ac filij, opera imitantur? Nam *(vt apud Athanasium magnus ait Antonius)* omnes quidem Christianos Diabolus odit, sed probos Monachos, Christique virgines tolerare nullo modo potest. *Hinc ille voces Abbatis Serem apud Cassianum col. 7. cap. 23.* In ipsis, *inquit*, cœnobiis, in quibus commorabantur octo, vel decem, ita Dæmonum atrocitas grassabatur, & frequentes, ac sensibiles sentiebantur aggressus, vt non auderent omnes pariter noctibus obdormire, sed vicissim aliis degustantibus somnum, alij vigilias celebrantes, Psalmis & orationibus, seu lectionibus inhærebant, cúmque illos ad soporem naturæ necessitas inuitaret, expergefactis ad eorum, qui dormituri erant, custodiam, similiter excubiæ tradebantur.

Habetis, quid hæretici tam veteres, quàm recentes, & quid ipse etiam pater eorum Diabolus de Monachis censeat. Nunc de iisdem quid censeant Patres, quid etiam Christus, & Deus, meritò à me requiri, atque exspectari video. Sed quoniam plurima huius generis testimonia in ipsa Disputatione sæpius nobis erunt necessariò afferenda: nunc duobus tantum duorum clarissimorum vtriusque Ecclesiæ luminum testimoniis contentus, rem totam, quàm breuissimè fieri poterit, expediam. Prodeat igitur inprimis totius Græciæ eximium decus sanctus IOANNES CHRYSOSTOMVS, is enim & pro vita monastica defensione tribus integris libris acerrimè decertauit, & vbique solitudines, ac monasteria ita splendide, magnificéque laudat, vt illa regnis, atque imperijs, & ipso etiam paradiso, ac cœlo non dubitet anteponere. Denique homilia octaua in Matthæum: Si quis, *inquit*, nunc ad Aegypti veniat solitudines, paradiso prorsus omnem illam eremum videbit digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus: est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, & admirabilem illum regium gregem, virtutúmque cœlestium conuersationem in terris micantem. Atque hæc non in viris solum, verum etiam in fœminis splendere conspicias. Non ita varijs astrorum choris cœlum refulget, vt Aegyptus innumeris Monachorum, ac virginum distinguitur, atque illustratur habitaculis. *Quanta est hæc laus & à quanto viro, quanta verborũ maiestate profecta? Sed iam B. AVGVSTINVM totius Occidentis clarissimum lumen audiamus.*

Is igitur in lib. de moribus Ecclesiæ primo cap. tricesimo primo, Monachorum vitam, tum Eremitarum, tum Cœnobitarum, Manichæis perfectionem tactantibus obiiciens: Nihil, *inquit*, de iis dicam, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu: pane solo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhærerunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi sanctorum intellectu percipi non potest: Nihil (inquam) de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plus quàm oporteret, deseruisse, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed hinc disputare longum & superuacaneum puto: nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, non sua sponte mirandum & honorandum, videtur, oratione nostra videri qui potest? Sed si hoc excedat nostram tolerantiam, quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimámque congregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti,

lenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intensissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium: nemo cuiquam onerosus est. Patres verò non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, nulla superbia consulunt his, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate. *Ac demum post alia multa finem faciens ait!* Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor, ne iudicare videar, per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. *Quàm dissimilia sunt hæc verba Catholicorum Patrum iis, quæ ex Luthero & Caluino paulo antè recitauimus? nimirum, hic fides, ibi perfidia: hic sapientia, ibi stultitia: hic grauitas, ibi furor: hic Deus, ibi Diabolus loquebatur.*

Neque verò Deus per voces & scripta solùm Catholicorum Patrum, sed etiam ipse per se sanctitati, atque præstantiæ ordinum Religiosorum testimonium tulit. Quid enim de hoc vitæ genere Deus censeat, testantur inprimis diuinæ illæ, amplissimæq; promissiones, quæ partim in Prophetis, partim in Euangelijs exstant, quibus (Matthæi 19. Marci 10. Lucæ 18. Isaiæ 56.) centuplum in hoc seculo, sedes honorariæ in iudicio, locus & nomen in regno cœlorum maius, atque nobilius quàm filiorum & filiarum sit, huius disciplinæ cultoribus Dominus pollicetur: testantur deinde hoc idem diuina signa, atque prodigia. Certè enim post Apostolica tempora splendore maximorum signorum, iudicio orbis terræ, semper clarissimi habiti sunt magnus Antonius, vtergue Macharius, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus. At ij omnes sine controuersia professione Monachi fuerunt.

Quantæ igitur, & quàm proiectæ est audaciæ, sanctissima instituta, à Deo ipso, de cœlo signis, atque prodigijs clamante, & approbante, confirmata, adhuc tamen animis obfirmatis contemnere, improbare, reiicere, conspuere, lacerare? Vt interim omittam, quòd hæc ipsa instituta longè antè Helias & Ioannes adumbrarunt, Christus consuluit, Apostoli coluerunt, Sancti ferè omnes adamarunt. Exceptis enim sacris Martyribus, vari omnino in numerum Sanctorum relati leguntur, qui ex monasteriis non prodierint. Vt mihi iam monasticæ vitæ approbatio inter eas notas ac symbola, quibus Ecclesiam Catholicam ab omnium hæreticorum conuenticulis internoscimus, atque distinguimus, principem locum tenere, clarissimeq; eminere videatur. Quod sanctus ille Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus Petrus probè intellexit, cum, auctore Theodoreto libro historiæ quarto capite vicesimo, ex eo potissimùm demonstrauit, Lucium quendam non Episcopum, non Catholicum, sed hæreticum, hostem, lupum, & inuasorem esse, quòd eum nulli Monachi de more Ecclesiæ sacros Hymnos concinentes, ad solium Pontificale deduxerint. Existimabat enim magnus ille Pontifex, ita partem veræ Ecclesiæ esse ordines Monachorum, vt Episcopus Ecclesiæ haberi non posset, qui secum Monachos habere noluisset.

Quæ cùm ita sint, intelligi profectò facilè potest, ita caussam Monachorum cum Ecclesiæ caussa esse coniunctam, vt nemo vnquam Ecclesiæ hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore Monachis omnibus indixerit. Quare à nobis mater nostra Ecclesia Catholica petere mihi videtur, ne nos ab hostibus diligentia, studióque vinci patiamur, sed quantum illi dies ac noctes legendo & scribendo laborant vt aliquod Ecclesiæ, vel eius partibus ac membris detrimentum afferant, tantùm nos operæ, & laboris in omnibus Ecclesiæ, partibus sartis tectisque conseruandis collocemus: præsertim cùm nos apud Deum clarissima iustitiæ, fideiq; corona, illos pœna sola perfidiæ, atque scelerum apud inferos maneat. Nunc ad rem ipsam propius accedamus.

Omnis hæc de Monachis Disputatio septem præcipuis capitibus, siue quæstionibus continetur. Quibus quæstionibus vna eademq; opera explicabuntur nomina origo, natura, partes, proprietates, & actiones vitæ religiosæ, & simul ad ea omnia respondebitur, quæ aduersarij nostri in Monachis & eorum ordinibus reprehendunt.

PRIMA igitur quæstio erit de origine, ratione, & varietate Religionum. Nec enim verentur aduersarij asserere ordines Religiosorum, rem esse recens in Ecclesia inuectam: & idem esse dicere: Ego sum ordinis beati Augustini, ego Benedicti, ego Dominici, ego Francisci, ac dicere: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, quod Apostolus in Corinthiis grauissimè reprehendit, vt etiam illos propterea seditionis, schismatis, atque hæreseos notare non vereatur.

SECVNDA quæstio erit de consilijs Euangelicis, quæ sunt quasi bases & fundamenta totius monastici ædificij. Horrent enim hæretici ad vocem consiliorum, & operum supererogationis, tanquam ad ingentem blasphemiam. Id quod necessariò faciunt: cùm enim arbitrentur ipsi, præcepta diuina non posse à quoquam tametsi iustissimo, vnquam impleri non possunt non vehementer mirari, cum nos dicere audiunt, veros Religiosos non solum præcepta, sed etiam consilia adimplere, & plus facere, quàm Deus præcepit.

TERTIA quæstio erit de votis monasticis. Cùm enim aduersarij putent, nihil Deo placere, nisi quod ipse fieri iussit, omnia vota, quæ de rebus à Deo non imperatis suscipiuntur, tanquam superstitiosa, & inania reprehendunt: immò apertè votum continentiæ sacrificium idoli Moloch, votum paupertatis meram stultitiam, votum obedientiæ summam temeritatem esse volunt.

QVARTA quæstio erit de votis, quæ filij inuitis parentibus, & coniuges inuito altero coniuge, aliquando suscipiunt. Nam cùm Deus mandauerit honorari parentes, & non separari quos Deus coniunxit, grauiter nos accusant quod filios, inuitis parentibus, Monachos fieri patiamur, & matrimonia, licet nondum consummata, tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

vita & firma, propter monasticam professionem dissoluamus.

QVINTA de solitudine, & summa vitæ seueritate Eremitarum. Eremitas enim aduersarij vrsos ac missanthropos vocant propter similitudinem: propter eam autem seueritatem, qua plurimi eorum nunquam cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnum breuissimum capiebant: nonnulli etiam integris hebdomadibus ieiunabant: alij ferreis cathenis se onerabant: quidam in editis columnis perpetuò consistebant, eos omnes execrantur, tanquam sui ipsorum homicidas, & illius Apostolici præcepti transgressores. Habeto honorem corpori: quo præcepto nullum ipsi religiosius ac sanctius colunt.

SEXTA de habitu, & tonsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod Monachi semper idem vestimenti genus, eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, & eodem semper modo, qui sunt eiusdem ordinis, tondeantur.

SEPTIMA de opere Monachorum. Existimant enim aduersarij, de natura & ratione veræ monasticæ professionis esse, vt Monachi omnes laboro manuum victum quærant, & idcirco eos omnes, qui id non faciunt tanquam suæ ipsius professionis corruptores, falsosque ac degeneres Monachos arguunt, & malum & illicitum esse docent, tam sponte sua ad mendicitatem deuenire, quàm mendicatione victum colligere.

Scripserunt de hoc argumento sanctus Ioannes Chrysostomus in tribus libris contra vituperatores vitæ monasticæ; Ioannes Cassianus in libris de institutis Cœnobiorum, Albertus Magnus in defensorio mendicantium: beatus Thomas in Opusculo 19. quod est contra impugnantes religionem: B. Bonauentura in Apologia pauperum, & libro de paupertate Christi: Thomas VValdensis libro tertio & quarto, de doctrina fidei, & de sacramentalibus, titulo nono: Albertus Pighius controuersia decima quarta: Alphonsus Viruesius Philippica vicesima: Alphonsus à Castro in libris contra hæreses, verbo Mendicitas, verbo Monachus, & verbo Votum: Ioannes Bunderius in suo compendio concertationum titulo tricesimo quarto: Conradus Koellim in euersione epithalamy Lutherani: Ioannes à Dauentria in refutatione Confessionis Augustanæ: Ioannes Eckius in Enchiridio, & in conclusionibus de votis: Franciscus Orantius libro quinto de locis Catholicis: Gaspar Schatzgerus libro primo, capite vltimo, & libro secundo, capite primo suarum controuersiarum: Ioannes Hoffmeisterus contra articulum vicesimum septimum Confessionis Augustanæ: Iacobus Latomus lib. de Monachorum institutis & votis: Ioannes Cochlæus libro de votis, & in discussione articuli vicesimi septimi Confessionis Augustanæ: Iodocus Clichtoueus libro tertio Antilutheri: Alanus Copus Dialogo secundo: Matthæus Galenius de origine Monasticæ: Richardus Cœnomannus in antidoto ad censuram Erasmi in regulam sancti Augustini: Franciscus Turrianus libris duobus de votis Monasticis, Gulielmus Lindanus libro quarto, capite nonagesimo octauo Panoplia.

***

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De nomine Monasticæ.

EXPLICATVRVS igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum religionū, & simul hæreticorum mendacia, & calumnias refutaturus, à nomine, vt par est, exordiar. Nomina apud Græcos quinque inueniuntur. vocant enim professorem huius vitæ θεραπευτὴν, ἀσκητὴν, ἱκέτην, φιλόσοφον, μοναχὸν: Latini retinuerūt vltimum Græcum vocabulum, & addiderunt regularem & religiosum. θεραπευτὴς significat cultorem. Vtitur hoc nomine Dionysius cap. 6. Eccles. hierarchiæ vbi dicit, ab Apostolis fuisse Monachos vocatos θεραπευτὰς, eo quod ipsi purè præter cæteros Deum colant. Vtitur eodē nomine Philo initio libri de vita contemplatiua supplicū, vbi dicit, eos vocari θεραπευτὰς, vel quod Deum diligentissimè colant, vel quod animas suas colant, & curent à morbis vitiorum; nam θεραπευτὴς significat & cultorem & medicum. ἀσκητὴς significat pugilem siue excitatorē, quo nomine passim vtitur Basilius, qui etiam sermones suos de rebus monasticis vocat ascetico. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel excitatores, quia totum eorum officium deberet esse virtutum palæstra, cùm alij homines exerceant se in bello, in mercatura, &c. ἱκέτης supplicem significat, quo nomine vtitur Philo qui librū de vita Monachorum sui temporis, inscripsit de vita contemplatiua supplicum. dicuntur autem supplices à præcipuo munere, quod est orare, & laudare Deum.

PHILOSOPHI dicuntur monachi passim à Chrysostomo in libris contra vituperatores vitæ Monasticæ, & à Nilo, qui librum suum de monastice, inscripsit de Christiana Philosophia. dicuntur autem Monachi Philosophi, vt Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Christianos, quem Philosophi apud Ethnicos. Philosophi enim dicebantur apud Ethnicos, homines quidā seueri contemptores rerum temporalium, & toti sapientiæ studio dediti. Nomen Monachi frequentissimum est apud omnes Patres Græcos & Latinos. quid autem significet, non eodem modo explicatur ab omnibus.

B. HIERONYMVS in epist. ad Heliodorum, videtur velle nomen Monachi propriissimè conuenire eremitis, qui soli habitabant: *Interpretare*, inquit, *vocabulum Monachi, hoc est unum, quid facis in turba, qui solus es?* At non ita esse, tum ex eo cognosci potest, quod eremitæ cœperunt à Paulo primo eremita, ipso Hieronymo auctore in eius vita: nomen autem monachi inuenitur apud Dionysium Areopagitam, qui ferè 300. annis Paulum primum eremitam antecessit, tum ex eo, quod omnes veteres, & ipse etiam Hieronymus in epist. ad Eustochium de seruanda virginitate, nomen Monachi tam eremitis, quàm cœnobitis volunt esse commune. B. Augustinus in Psal. 132. exponens illud: *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum*; dicit hoc dulcissimum canticum excitasse homines, & de seculatibus Monachos fecisse, nihilque aliud significare Monachum, quàm hominem in tali vnitate, & communitate cum aliis eiusdem instituti viuentem, vt cum illis omnibus vnum cor habeat, & vnum, ac solum hominem faciat; secundum quam significationem nomen Monachi solis cœnobitis conueniret.

AT verissima explicatio huius nominis est apud Cassianum, & Dionysium. Scribit enim Cassianus collat. 18. Abbatis Pyamonis. cap. 5. inde Monachos dictos, quod à coniugiis abstinerent, & à parentum se consortio, ac mundi huius cōuersatione se cernerent, vt nimirum soli Deo per contemplationem inhærerent. Quod idem tradit Dionysius cap. 6. Eccles. hierarchiæ, vbi dicit Monachos appellari, quod rebus diuisibilib⁹ relictis, Monadi, id est, Diuinitati soli placere contenderent.

EX quo sequitur, proprie Monachos non esse, nisi eos religiosos, qui soli vitæ contemplatiuæ dant operam, quales sunt Cassinenses, Cistercienses, Carthusiani, Camaldulenses, atque alij id genus. Quod intelligentes Sanctus Thomas, Sanctus Bonauentura, & alij Doctores posteriores, non vocant Monachos, Dominicanos, & Franciscanos, & similes, qui non soli contemplationi insistunt, sed in actione versantur, iuuātes Episcopos, & Clericos in concionibus, & sacramentis, sed regulares, vel religiosos appellant. regulares quidem, quod certæ regulæ viuendi addicti sint, quo nomine passim vtuntur Concilia. Religiosos autem, quòd se totos Dei obsequio mancipauerint, vt rectè explicat B. Thomas vigesima secunda. quæst. 186. artic. 1. religio enim est virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus. quare sicut omnes probi Christiani dici possunt religiosi, si Deo seruiant; vt eorum vocatio requirit: ita illi per antonomasiam dicuntur religiosi, qui nulli rei seruiunt, nisi Deo: & licet hoc nomen videatur nouum, tamen reuera est omnium antiquissimum; respondet enim propriè illi Græco, ἡσυχαστὴς quo Dionysium, & Philonem vsos fuisse docuimus. Hæc de nomine.

CAPVT II.

De natura sine definitione Religionis.

QVANTVM ad rem attinet, religio, vt hîc à nobis accipitur, sic definiri potest, *Religiosa status est hominum ad perfectionem Christianam per paupertatis, & continentiæ, & obedientiæ vota tendentium.*

Sunt autem hoc loco annotanda quædam. PRIMVM illud est, veram perfectionem in charitate consistere; perfectio enim vniuscuiusque rei in eo posita est, vt fini suo vltimo quàm arctissimè coniungatur. Finis autem hominis Deus est, charitas verò maximè vnit hominem cum Deo, iuxta illud 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et col. 3. *Charitas est vinculum perfectionis*, id est, vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectum: vel (vt Chrysostomus exponit) vinculum quod ligans, & continens in homine omnes virtutes, hominem reddit perfectum. Vt enim spiritus humanus ligat & continet omnes humores, & partes alioqui dilapsuras, ita Spiritus sanctus inhabitās corda nostra per charitatem, continet omnes virtutes alioqui facilè dilapsuras. Quod etiam idem Apostolus ostendit, cùm ait 1. Cor. 13. *Charitas patiens est, benigna est*, & quæ sequuntur.

ITAQVE Irenæus lib. 5. cap 6. exponens illud Apostoli 1. Thess. vlt. *Vt integer spiritus vester, & anima, & corpus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpus conseruetur, dicit hominem perfectum tribus cõstare, corpore, anima & Spiritu sancto inhabitante per caritatem. Vt enim si desit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere naturæ: ita si desit caritas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locum illum Pauli intelligunt etiã ferè omnes Græci Chrysostom⁹, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, & cum eis Hieronymus in epistо. ad Hedibiam. q. vlt. Denique quòd caritas sit Christiana perfectio ex eo patet, quòd ad eam omnia referuntur. Matth. 22. in his duobus mãdatis vniuersa lex pendet, &c. 1. Timoth. 1. finis præcepti caritas.

NOTA SECVNDO, ex B. Thoma in opusculo de perfectione, quatuor esse gradus caritatis, proinde etiã quatuor esse gradus perfectionis; dicitur enim perfectũ id cui nihil deest in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid esse perfectum, & imperfectum, si comparetur ad diuersos gradus, seu etiam fines.

PRIMVS gradus caritatis est diligere Deum, quantum est diligibilis, id est, infinito amore. Qui gradus soli Deo conuenit, & idcirco solus Deus in ordine ad istũ gradum perfectus est; Angeli, & Sancti omnes sunt imperfecti: quãquam hæc imperfectio non est propriè dicenda priuatio, aut vitium, sed pura quædam negatio.

SECVNDVS gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, sed quantum potest creatura diligere, ita vt semper actu de Deo cogitet, & sine intermissione in eum per affectum feratur, & ne primos quidem motus cupiditatis sentiat contra Deum. In hoc gradu versantur beati, quorum comparatione omnes alij sunt imperfecti. Quare Philip. 3. Apostolus, qui dixerat. *Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus*; Idem ait: *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim.*

TERTIVS gradus est diligere Deum, non quantum est diligibilis, nec quantum potest creatura quælibet absolutè diligere, sed quantum potest creatura mortalis, quæ à se remouit omnia diuini amoris impedimenta, & totam se Dei obsequio consecrauit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunt respectu beatorum, sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam iustorũ, & piorum. Et hæc est perfectio, de qua loquũtur Theologi, cùm dicunt, statum Episcoporum esse statum perfectionis adeptæ, & statum religiosorum esse statum perfectionis acquirendæ. Hoc enim interest inter Episcopos & religiosos, quòd religiosi non tenentur continuo esse perfecti, sed tantùm aspirare ad perfectionem. Versantur enim in exercitatione virtutis, & remotione impedimẽtorum: at Episcopi deberent esse perfecti, id est, ad eum gradum caritatis peruenisse, ad quem religiosi per sua vota, & exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus religionem esse statum hominum ad perfectionem tendentium.

QVARTVS gradus est diligere Deum, non quantum est diligibilis, nec quãtum potest creatura vel absolutè, vel in hac vita diligere: sed tamẽ ita, vt nihil æquè, aut magis, quàm Deum diligat, id est, nihil admittat contrarium diuinæ dilectioni. & hic gradus præceptus est omnibus, & quandam habet perfectionem, licet respectu superiorum sit imperfectus. Vnde 1. Ioan. 2. dicitur: *Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est.* Et tamen Matth. 19. Dominus ei qui dicebat se omnia præcepta seruasse, ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c.* Loquitur enim Ioannes de isto quarto gradu: Dominus autem de tertio, de quo nos in definitione religionis, & in tota hac disputatione agimus.

NOTA TERTIO, instrumenta aptissima, atq; vtilissima ad hanc perfectionem acquirendã, esse illas tres virtutes, paupertatem, continentiam, & obedientiam; nam vt quis perfectè Deum diligat, debet & se totum Deo tradere, & omnia impedimenta remouere. vtrumq; consequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos totos, quando tradimus animum, corpus, & res externas; nihil enim habemus aliud, tradimus autem animũ per obedientiam, corpus per continentiam, res externas per paupertatem. Item per has virtutes remouentur omnia impedimenta diuini amoris; *Radix* enim *omnium malorum est cupiditas*. 1. Timot. 6. quemadmodum: *Radix omnium bonorum est caritas*, vt Augustinus adiungit sermo. 12. de verbis Domini.

OMNIS autem mala cupiditas ad tria capita reuocatur, ad luxuriam, auaritiam, superbiam: quod & auctoritate, & ratione probatur. Nam 1. Ioan. 2. dicitur: *Quidquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Ratione, quia in homine duplex est appetitus, concupiscibilis, & irascibilis, ille appetit bonum absolutè, iste bonum arduum. Rursum ille prior duplex est, naturalis, & animalis.

NATVRALIS appetit ea bona, quæ sunt necessaria ad naturam conseruandam tam in indiuiduo, vt cibum, & potum, quàm in specie, & actum generationis. Qui appetitus cùm est inordinatus, dicitur incontinentia, & à Ioanne *concupiscentia carnis*.

ANIMALIS appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quæ sunt bona secundum existimationem, vt pecunias, vestes, lapides pretiosos, & similia, quæ non appetuntur à bestiis, quibus nõ ineest appetitus, nisi naturalis, & hic appetitus cùm est inordinatus, dicitur auaritia, vel curiositas, & à Ioanne *concupiscentia oculorum*.

DENIQVE appetitus irascibilis appetit excellentiam, quæ apprehenditur vt res maximè ardua, & cũ est inordinatus, dicitur à Ioanne *superbia vitæ*. Hos igitur tres fontes impedimentorum obstruunt tres illæ virtutes, concupiscentiam carnis continentia, concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitæ obedientia.

NOTA QVARTO, non sufficere ad religionem has tres virtutes, nisi accedat votum, id est, sacra promissio Deo facta, qua quis obstringat se perpetuò ita victurum. Religio enim est status quidam: status autem significat rem immobilem, & perpetuam. Quare fieri poterit, vt aliquis sit perfectus, & tamen non sit in statu perfectionis: quemadmodum è contrario non rarò accidit, vt multi tam Episcopi, quàm Religiosi sint in statu perfectionis, & non sint perfecti. Ex his poterit tota definitio satis intelligi.

CAPVT TERTIVM.

De variis Ordinibus Religiosorum.

QVANTVM ad TERTIVM, veteres duo tantùm agnoscunt genera religiosorum; vnum anachoretarum, siue eremitarum; alterum cœnobitarum. Ita enim docet Hieronymus in epistola ad Eustochium de Virginitate. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ. ca. 31. & Cassianus col. 18. c. 4. Itaque errat Isidorus lib. 2. de diuinis officiis. c. 15. vbi tria facit genera Monachorum, eremitas, anachoretas, cœnobitas; nam iidem sunt anachoretæ, & eremitæ.

ADDIT quidem Hieronymus tertium genus, & Cassianus tertiũ & quartum, sed illa nõ sunt verè genera religiosorum, sed quædam relaxationes, & corruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorum, qui in cœnobiis viuunt, sed adhuc aliquas proprias retinẽt facultates, nec in omnibus obtemperant præpositis; quæ sine dubio est corruptio vitæ cœnobiticæ. Quartũ genus vocant eorum, qui ex monasteriis ad eremum trãseunt, non vt sanctius, sed vt libertius viuant, nimirum excusso iugo

iugo superiorum, & legum cœnobiticarũ; quæ est corruptio vitæ eremiticæ. quare ista duo à Patribus vocantur deterrima genera Monachorum: Possumus nos cum B. Thoma, & Scholasticis paulò plenius & subtiliùs explicare formas, & genera religionum iuxta fines, ad quos instituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem caritatis refertur, vt dictum est.

POSSVMVS autem tribus modis Deum diligere, eíque seruire: Vno modo, per contemplationem ipsum Deum in se diligendo, eíque inhærendo: Alio modo, per actionem Deo in membris eius seruiendo, vt alendo pauperes susciendo peregrinos, &c. Tertio modo, per vtrumque simul Deo obsequium præstãdo, id est, per contemplationem, quæ in actionem prodeat, siue per actionem, quæ necessario requirat contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus, & Sacramentorum administratione populo seruiunt.

IVXTA hos fines tria sunt genera religionũ. VNVM B earum, quæ profitentur vitam contemplatiuam solùm, quod genus in multas formas diuidi potest iuxta varias constitutiones, & regulas, quas sequuntur. Alij enim sequuntur instituta S. Antonij, alij S. Pachomij, alij S. Basilij, alij S. Benedicti, alij S. Romualdi, alij Sancti Brunonis, &c.

ALTERVM genus est earum religionum, quæ profitentur vitam actiuam, quod in tot formas diuiditur, quot sunt opera charitatis. Quidam enim militando atque Ecclesiam armis protegendo seruiunt Deo. Quales sunt equites Hierosolymitani, S. Iacobi, S. Ioãnis, & alij quidã ægrotos curãdo in Xenodochiis, quidam mortuos sepeliendo, & alij aliis rationibus, dum in proximos benemolentiam ostẽdunt, Deo gratum obsequiũ præstant.

TERTIVM genus est eorum, qui profitentur vitam mistam, quod etiam in varias formas diuiditur iuxta varias eorum institutiones. Quidam enim sequuntur regulam sancti Augustini, quidam S. Dominici, quidam sancti Francisci, &c. C

QVOD autem hæc ordinum varietas fuerit in vsu in veteri Ecclesia, & vtilissima sit, facilè probari potest; nam vt ex Hieronymo, Augustino, Cassiano locis notatis patet, semper fuerunt tam eremitæ, quàm cœnobitæ, qui vitam cõtemplatiuã profiterẽtur, quod etiã fuerint, qui vitam actiuam exercerent, patet ex Cassiano collat. 14. quæ est prima Abbatis Nestoris c. 4. vbi dicit, ex religiosis sui temporis alios dedisse operam contemplationi, alios curandò Xenodochio, alios alendis pauperib⁹, alios miserorum susciendo patrocinio, &c. Quod denique fuerint, qui vitam mistã sequerentur, perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, vbi dicit, quosdam etiam religiosos dedisse operam instruẽdis, & docendis imperitis, tum ex B. Augustino, qui in duobus sermonibus de communi vita Clericorum, asserit se instituisse in suo Episcopatu religionem regularium Clericorum. D

QVOD autem in his tribus generibus religionum multæ essent diuersitates iuxta varias obseruationes, & ritus viuẽdi, docet Epiphanius in fine librorum contra hæreses, vbi dicit, quosdam religiosos ex instituto sui ordinis abstinuisse à carnibus, alios etiam ab ouis, alios etiam à piscibus, alios etiam à pane. Rursum, quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interius gestasse, alios humi cubasse, &c.

IAM verò quòd hæc varietas institutorum in eadem fidei consensione nihil obsit Christianæ religioni, sed potius valde prosit, hinc intelligi potest, quod hac ratione prouisum est omni hominum generi, vt nemo sit, qui velit ad perfectionem tendere, & non possit. Varia enim sunt hominũ ingenia, variæ propensiones, nec pares omnibus vires. Vnus diligit solitudinẽ, alius gaudet frequentia; vnus libenter orat, alius libentius legit, vel operatur, &c. Si ergò omnis religio requireret solitudinem, vel omnis communionem, & frequentiam; aut si omnis religio abstinentiam à carnibus indiceret, vel nulla indiceret, &c. pauci admodum religiosi esse possent. Nunc autem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

ALTERA ratio esse potest, quia cùm omnis ordo initio ferueat, ac multos homines excitet ad pietatem; paulatim autem postea feruorem illum remittat; Deus subinde nouos ordines excitãdo, quasi perpetuò feruorem in Ecclesia sua nunc per hos, nunc per illos conseruat. Certè si quis legat vitam, & res gestas sanctorum Antonij, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Francisci, Dominici, & aliorum, qui aut nouos ordines instituerunt, aut veteres iam pene collapsos restituerunt, is fatebitur esse verissimum, quod diximus de mirifico ardore in studium pietatis, & multorum hominum conuersione à peccatis ad Deum per nouos ordines religiosos. B

CAPVT IV.

De confirmatione Religionum.

QRITVR hoc loco breuis quædam dubitatio, an religionum institutio libera sit, an verò egeat summi Pontificis cõfirmatione, sed facilis est solutio. Duo siquidem in omni religione inueniuntur; essentia ipsa religionis, quæ in tribus votis sita est, & determinato illius essentiæ ad certũ modũ viuendi. Et quidẽ essentia religionum in Euangelio fundamentum habet, vt paulò pòst demonstraturi sumus: proinde ex hac parte nõ egent religiones Pontificũ approbatione. Modus autem ille varius, quo tria vota suscipi possunt, non ita perspicuè in Euangelio elucet, & non parum ex prudẽtia, & directione humana pendet. Quare Pontificis confirmatione indigere potest, & nunc re ipsa propter ius positiuum nouas religiones prohibens, omnino indiget. Itaque Antonius, Basilius, Augustinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec vllam leguntur à Pontifice approbationem quæsiuisse, propterea quod nondum exstaret ius Ecclesiasticum id præcipiẽs, Condendi autem noui iuris hæc fuit occasio.

AD annum Domini circiter MC. LXX. pauperes de Lugduno ordinem quendam religiosum instituerunt, sed multis admistis superstitionibus, & hæresibus. Quocirca à Lucio III. Alexandri III. successore hæreseos damnati fuerunt, & secta eorum reprobata, vt scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni M. CC. XII. Illi verò postmodum, id est, tempore Innocentij III. sedem Apostolicam adeuntes diu institerunt, vt idem auctor ait, vt reconciliarentur, & religio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

INDE igitur factum est, vt B. Franciscus, & B. Dominicus volentes similiter nouos ordines instituere, & metuentes, ne sibi accideret, quod videbant accidisse VValdensibus, noluerunt confidere suo iudicio, sed à Pontifice cõfirmationem petiuerunt & impetrauerunt. Paulò autem pòst in Concilio Lateranensi generali cõsiderans Innocentius III. periculum, quod imminebat Ecclesiæ, si vnicuique liceret nouam religionem excogitare, prohibuit, ne deinceps vllus nouus ordo instituteretur, nimirum sine approbatione Apostolicæ sedis, vt habemus cap. fi. de relig. domi. quod decretum renouauit Gregorius X. in Concilio Lugdunensi, vt habemus cap. vnico. de relig. dom. in 6. Atque hinc cœpit esse necessarium, quod antea erat liberum.

CAPVT

Universidad de Deusto Biblioteca

CAPVT V.

De Origine Religionum.

QVOD ad QVARTVM attinet de origine, aduersarij tria docent. PRIMO, religiones incepisse demum quarto seculo, id est, post annum Christi CCC. primósque auctores fuisse Antonium, Macarium, & similes. Ita docent Magdeburgenses cent. 4. cap. 6. col. 464. *Cæpit*, inquiunt, *hoc seculo primum monastice, &c.* Idem tepetunt sæpissimè.

SECVNDO, religiones cœpisse partim casu, partim errore, partim praua imitatione. Cen. 4. cap. 6. col. 470. dicunt Magdeburgenses, non sponte sua ad solitudinē concessisse primos eremitas, sed casu quodam, nimirum vt fugerent persequutionem. Id, quod scribit de Paulo primo eremita B. Hieronymus in eius vita, & Sozomen lib 1. cap. 13. iidem autem Magdeburgenses cent. 5 c. 6. col. 700. *Cæpit*, inquiunt, *monachatus partim ex obscuratione doctrinæ de iustificatione & veris cultibus Dei, partim ex praua æmulatione Essenorum.*

TERTIO, addunt Philippus in Apologia pro art. 27. Confessionis Augustanæ, & Caluinus lib. 4. instit. c. 13. §. 10. fuisse quidem apud veteres quarti, & quinti seculi aliquos Monachos, sed eos, qui nunc sunt, nihil cum illis habere commune, & ideò vere dici posse monachatum, qualis nunc est, rem nouam, & recentem esse.

NOS ergò primò ostendemus religiosam vitam diu ante quartum seculum incepisse. Secundo, originem eius non fuisse casum, vel errorem, vel prauam imitationem, sed perfectionis desiderium. Tertio, religiones, quæ nunc sunt, easdem esse quoad essentiā cum iis, quæ erant temporibus antiquissimis. Dicimus itaque primùm vitam religiosam adeo esse antiquam, vt quædam eius adumbratio fuerit in lege naturæ ante diluuium: maior quædam expressio in lege Mosis: perfectio autem Apostolorum tempore.

HABEMVS in primis Genes. 4. de Enos: *Iste cœpit inuocare nomen Domini.* Ex quo loco colligunt auctores, hunc Enos instituisse peculiarem aliquē cultū, & sublimiorem, quàm esset religio vulgi, nam ante Enos certè etiā Adam, & Abel, & Seth Deum inuocauerunt: & tamen iste dicitur primus cœpisse inuocare nomen Domini. Vide de hac re VValdensem lib. 3. doct. fid. art. 1. c. 1.

HABEMVS deinde Num. 6. vota Nazaræorum, qui seipsos D. mino consecrabant; ad quorum exemplum etiam in Ecclesia quosdam seipsos totos diuino cultui deuouere scribit Origenes hom. 11. in Leuiticum.

HABEMVS deinde in eodem Testamento veteri, Heliam & Heliseum, ac filios Prophetarum sine vxoribus & diuitiis in hoc mundo vixisse. De quibus B. Hieronymus in epistol. ad Rusticum, quæ est ordine quarta: *Filij Prophetarum*, inquit, *quos Monachos in veteri Testamento legimus, ædificabant sibi casulas, propter fluenta Iordanis; & tuguria vrbis derelictis, polenta, & herbis agrestibus victitabant.* Et epistola 13. ad Paulinum, de Monachis loquens: *Noster princeps*, inquit, *Helias, noster Heliseus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebāt sibi tabernacula prope fluctu Iordanis.*

HABEMVS etiam Hierem. 35. insignem commendationem nepotum Rechab, qui cum eis pater, siue auus præcepisset, vt domos non ædificarent, agros non seminarent, vineas non plantarent, vinum nunquam biberent, vitam durissimam quasi extra mundum agerent, omnia diligentissimè obseruarunt. quos etiā Monachorum nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus, in eadem ad Paulinum epistola.

A DENIQVE Ioannem Baptistam Monachorū, & eremitarum principem fuisse, scribunt ferè omnes Patres. Naziazenus orat. in Basilium, S. Basilium, quia Monachus fuerat, cum Ioanne Baptista comparat; Chrysostomus hom. 1. in Marcum: *Sicut*, inquit, *Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic Monachorum princeps Ioannes Baptista est.* Hieron. ad Eustochium de seruāda virginitate de eremitis differens. *Huius vitæ*, inquit, *auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendā, princeps Ioānes Baptista.* Idem docent Cassianus col. 18. c. 6. Sozomenus lib. 1. hist. c. 12. Isidorus lib. 2. de diuinis officiis. ca. 15. & B. Bernardus serm. de excellentia Ioannis Baptistæ.

VENIAMVS ad nouum Testamentum, & ostendemus ante annū CCC. fuisse Monachos in Ecclesia. PRIMVM id probatur ex Athanasio in vita B. Antonij, vbi Athanasius docet, ante Antonium non fuisse quidē eremitas, sed tamen Monachos fuisse, qui in agris ciuitatibus vicinis, monasteria sua cōstituebāt: & Antonium, cùm is Monachus fieri vellet, ad senē quēdam accessisse, qui ab ineunte ætate monasticen exercuerat. Ex quo sequitur, & B. Antonium non fuisse primum Monachum, & ante annū Domini CCC. fuisse Monachos, nā Antonius floruit initio IV. seculi; anno enim CCC. erat annorum XL. vt colligitur ex Chronico Hieronymi, & tamē ipso adolescente inueniebantur multi Monachi senes.

QVONIAM autem Magdeburgenses Cent. 4. c. 10. col. 1306. subdubitant, an hæc vita sit ab Athanasio scripta, facilè id probari potest; nam scripsisse Athanasium vitam Antonij testantur Nazianzenus in Athanasio, Hieronymus de viris illustribus in Antonio, in Euagrio & in Athanasio, Ruffinus lib. 1. histor. c. 3. August. lib. 8. Confes. cap. 6. Paulinus in vita Ambrosij, Palladius in historia Lausiaca. cap. 8. & Socrates lib. 4. cap. 18.

QVOD autem hæc ipsa, quam habemus, sit illa ipsa Athanasij, patet ex eo, quod est reuera insigne volumen, vt Hieronymus dicit fuisse librum illū Athanasij; item cōtinet plurimā illa miracula, quorum meminit Augustinus. Præterea recēset historiam illam de anima Ammonis, quam Palladius, & Socrates ex libro Athanasij de vitā Antonij referunt. Denique nihil in contrarium asserunt Centuriatores, nisi iudicium suum; istultum autem est sine vlla ratione, vel coniectura, vel auctoritate id in controuersiam vocare, de quo nemo dubitat.

PROBATVR SECVNDO ex Damaso, qui in vita Dionysij Papæ scribit, hunc ipsum Dionysium ex Monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebij, Dionysium Romæ sedisse anno Domini CC. LXVI. non ergò Monachi cœperunt post annum Domini CCC.

TERTIO probatur ex Cypriano, & Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerunt; scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, & Cyprianus Tertullianum sequutus scribit librum eiusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Vterque autem loquitur de virginibus religiosis, & per solēnem professionem Deo consecratis. Nam Tertullianus distinguit in eo libro inter virgines mundi, id est, seculares, & virgines Dei, id est, sanctimoniales, de quibus ait: *O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset?* Et infrà, eas alloquens: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, &c.* Similia habet Cyprianus.

QVARTO probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad Demophilum Monachum, & libro de Ecclesiastica hierarchia capite sexto. prolixè explicat monasticæ professionis formam.

Fatentur

FATENTVR Magdeburgenses verè de Monachis scribere auctorem eius libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum, Cēt. 1. lib. 1. c. 10. col. 624. quod idem negant Laurentius Valla, & Erasmus in annot. ad c. 17. Actorum, item Lutherus, Caluinus, & omnes hæretici.

AT opera ista nomine Dionysij citant tres veteres Pontifices, Gregorius I. hom. 34. in Euangelia, Martinus I. in Concilio Romano, & Agatho in epist. ad Imperatorem Constantinum IV. Item Nicolaus Papa I. in epi. ad Michaelem Imperatorem citat epistolam S. Dionysij Areopagitæ ad Demophilum Monachum. Item duo generalia Cōcilia VI. act. 4. & VII. can. 2 Præterea Doctores plurimi, vt S. Maximus, qui annotationes scripsit in Dionysium, Sophronius Patriarcha Hierosolimæ in oratione pulchertima, quæ habetur actione 11. sextę Synodi, Damascenus lib 4. c. 12 de fide, Euthymius panopliæ par. 1. tit. 2. Anastasius bibliothecarius in epistol. ad Carolum Caluum, Hilduinus in epistol. ad Ludouicum Pium, & alij posteriores omnes. Non est autem, vllo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nunc Valla, & Erasmus vidisse se dicunt.

DEINDE sic possumus ratiocinari: Auctor horum librorum non potest esse recentior, quam sit B. Gregorius vt notum est, cùm à Gregorio ipso citetur. Rursum non potest esse recentior, quàm sit Hieronymus; nam Gregorius eum citans vocat antiquum, & venerabilem patrē, non autem vocaret antiquum hominē, suo seculo proximum. Non potest etiam floruisse paulò ante Hieronymum, id est. IV. seculo; nam sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos; non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria exstitisset. Et præterea notus fuisset eadem ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, aliisque Patribus, quibus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest: Quare necesse est, vt Anastasius dicit, auctorem esse antiquissimum, & suppressum fuisse ab hæreticis, ac tandem Romæ repertum fuisse tempore B. Gregorij, vel paulò antè.

EX quo soluitur argumentum Vallæ Erasmi, & Centuriatorum, qui hoc vtuntur tanquam præcipuo argumento, quod Ambrosius Chrysostomus, Augustinus, & maximè Hieronymus nunquam citent hos libros. Hoc enim argumentum eorum nobis maximè fauet; nā cum isti Patres non citent hæc opera, signum est auctorem hunc non exstitisse ipsorum tempore, cum constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorem, sequitur necessario esse longè antiquiorem. Vnde etiam Valla testatur, plurimos viros doctissimos sensisse hæc opera nō esse quidem Dionysij Areopagitæ, sed tamē auctoris ferè æquè antiqui, nimirum Apollinaris Hierapolitæ, vel vt alij volunt, Dionysij Corinthij, quorum vterque floruit anno Domini, C. LXXIV. vt Eusebius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sufficit ad asserendam antiquitatem monastices.

QVINTO probatur ex Philone Iudæo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in lib. de vita comtemplatiua supplicum, prolixè admodum describit vitā, & mores Monachorum, & sacrarum virginum quos instituit in Aegypto S. Marcus Euangelista vbi apertè ponit professionem continentiæ, & paupertatis, ieiuniorum, psalmodiæ, &c.

MAGDEBVRGENSES Centu. 1. lib. 2. c. 3. pag. 18. fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eum nō esse loquutū de Christianis, sed de Essenis, quæ erat secta Iudæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem nō probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerunt. Quod si eis obiiciamus: hoc esse pe tere principiū, respōdebūt vt solēt, nos agere sophistas.

PROBEMVS igitur breuiter non dialectica ratiocinatione, sed testimoniis Patrum, Philonē de Christianis esse loquutum. In primis Eusebius libr. 2. hist. cap. 16. dicit Philonem Romæ S. Petrum vidisse, atque eius adhæsisse colloquiis, verbum Dei prædicantis, & eorum vitam qui in monasteriis degunt, luculenter scripsisse. Itē Epiphanius hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens: *Monasteria ipsorum*, inquit, *in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de aliis narrauit, quàm de Christianis.*

PRAETEREA Hieronymus de viris illustribus in Philone, posteaquàm docuit Philonem de Christianis esse loquutū, subiungit: *Ex quo apparet*, inquit, *talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, qualem nunc Monachi esse nituntur, & cupiūt.* Præterea Cassianus li. 2. c. 5. de institutis cœnobiorum asserit, à S. Marco Aegyptios Monachos accepisse primam viuendi normam. Id quod nō potest Cassianus didicisse, nisi ex hoc libro Philonis. Idem asserunt disertis verbis Beda prologo in Marcum, Sozomenus lib 1. c 12. & Nicephorus lib. 2. c. 15.

DICET fortassis aliquis, similia narrat de Essenis Iosephus li. 2. de bello Iudaico. c. 7. & lib. 18. antiquit. c. 2. iis, quæ narrat Philo. Constat autē Iosephum de Iudæis loqui cum affirmet tres esse Iudæorum sectas, Phariseorum, Sadducæorum, Essenorum.

RESPONDEO, duas esse de loco isto Iosephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Iosephum, & Philonem. Nam Iosephus lib. 18. antiq. c. 2. asserit Essenorum sectam antiquam apud Iudæos fuisse: Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta: Præterea multa tribuuntur Essenis à Iosepho, quæ sunt manifestè erronea, & superstitiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Vnde S. Nilus initio Asceticorum suorum, asserit Essenos (de quibus videlicet Iosephus loquitur) habuisse quidem mores similes Monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profuisse sanctos mores.

ALII docent tam Philonē, quàm Iosephum de Christianis loqui, quibus fauere videtur B. Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate, vbi de Monachis loquēs: *Tales*, inquit, *Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus Græcus Liuius, in feciāa Iudaicæ captiuitatis historia Essenos refert.* Quā sententiā tuetur Matthæus Galenius lib. de origine Monastices c. 5. & ad ea, quæ obiiciūtur ab aliis, de errroribus, quos tribuit Iosephus Essenis, & de eorum antiquitate, respondet, Iosephum non fuisse consequutum exactè mysteria nostrorum Monachorum, & ideo frequēter lapsum esse, & eos confudisse cum antiquis Iudæis. Fuerunt enim tria genera eiusdem fere nominis, nimirum Esseni Samaritani de quibus Epiphanius hæresi 10. item Esseni Iudæi de quibus Epiphanius hæresi 19. quos tamen ipse Ossenos vocat. Deniq; Esseni Christiani, ex Iudæis cōuersi, quos Epiphanius Esseos, vel Iesseos vocat hæres. 29. Credibile igitur est, Iosephum confudisse nostros Iesseos cum suis Essenis, præsertim cùm eo tempore Christiani pro Iudæis haberentur. Vtraque solutio pobabilis est.

SEXTO probatur ex Apostolorum exemplo, qui vere primi fuerunt Monachi Christiani; nam quod vitam cœnobiticā instituerint, vbi essent omnia communia, patet ex actis Apostolorum c. 4. Quod ea ratio viuendi non fuerit omnium Christianorum, sed eorum tantum, qui volebāt perfectius viuere, patet ex c. 5. Act. vbi cùm Ananias fraudasset de pretio agri, & decipere voluisset Apostolos, audiuit à S. Petro: *Nonne manens tibi manebat & venundatum in tua erat potestate?* Quod etiam voto ad eam perfectionem se obligarint Apostoli, docet Augu-

stinus

Universidad de Deusto
Biblioteca

stinus lib.17.de ciuit.Dei.c.4.*Hoc votum*, inquit, *potentissimi vouerant*, &c.

QVOD denique ab Apostolorum exemplo cœperint religiones, testantur plurimi Patres, vt Eusebius lib. 2. hist. c.16. Hieronymus de viris illustribus in Philone, Augustinus ser.2.de vita communi Clericorum, Possidius in vita Augustini, Isidorus lib.2.de offic.c.15. Denique Cassianus coll.18.5. *Itaque*, inquit, *cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordia.*

A Magdeburgenses Cent. 12.c.6.col.506. obiiciunt Chrysostomum, qui hom. 25. in epistolam ad Hebræos: *Neque vestigium*, inquit, *Monachi tunc erat, sed omnia ad seculares loquebatur B. Paulus,*

RESPONDEO, Chrysostomum loqui solum de Ecclesia Corinth. Exponit enim illa verba Pauli.1. Cor.5. *Si quis frater nominatur in vobis, &c.* ac dicit, Paulum nomine fratris non intelligere solos Monachos, sed quoslibet fideles, quia tunc ne vestigium quidem erat Monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur, non fuisse tuc Monachos in Palæstina, & in Aegypto. Quod autem Chrysostomus non neget Apostolorum tempore fuisse Monachos, patet ex plurimis eius testimoniis. Nã homil.17.ad pop.de monastice loquens: *Tanti est*, inquit *Philosophia à Christo introducta.* Certe si Christus introduxit monasticen, iam erat tempore Pauli Apostoli. hom. 11.in Acta dicit Monachos sic viuere, vt olim initio Ecclesiæ viuebant fideles omnes in Hierusalem. item ho. 69.in Matt.dicit Monachos etiam habitu imitari Apostolos. denique libr.4.contra vituperat. vitæ Monasticę, non procul à fine, asserit ea ab Apostolis impleta, quæ nunc à Monachis implentur.

NVNC quod attinet ad secundum, non occasione persequutionum, & casu exortam esse vitam Monasticam, facilè demonstrabitur. nam de cœnobitis non est dubium, cùm exstiterint ante omnes persequutiones. de eremitis idem probatur; nam etsi Paulus primus eremita occasione persequutionis solitudinem colere cœperit, tamen Antonius non tali occasione cœpit, sed solo studio vitæ purioris, vt ex Athanasio in eius vita perspicuum est, vita autem eremitica non à Paulo, sed ab Antonio introducta est; etsi enim Paulus primus omnium in eremo vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus, nisi paulò ante mortem. Antonius autem verè princeps eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit, & ipse docuit omnes. Quare rectè Hieronymus in vita Pauli dicit Antonium merito auctorem vitæ eremiticæ, nõ tam quod ipse omnes præcesserit, quã quod ab ipso omniũ incitata sint studia. Quocirca vterque dici potest primus eremita, Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

QVOD etiam caussa instituendæ vitæ religiosæ non fuerit obscuratio doctrinæ de iustificatione, vel praua Essenorum imitatio, ex iis, quæ diximus, manifestũ est; nam auctores religionum fuerunt primùm Apostoli, ac deinde Antonius, Basilius, Augustinus, doctissimi, & sanctissimi homines, quos non possumus ignorãtiæ, & praua æmulationis accusare. Nam Basilium fuisse auctorẽ cuiusdam ordinis monastici, testatur Nazianzenus in eius vita: Augustinus vero à se institutum monasticum ordinem fatetur li.3.cõtra literas Petiliani, ca. 40. Certè autem inter Græcos vix inuenietur aliquis Basilio doctior, vt nec Augustino inter Latinos.

QVANTVM ad Tertium, quod essentia monastices eadem sit nostrorum, & antiquorum Monachorum, plurimis testimoniis probari posset, quæ postea afferentur in disputatione de votis. Nunc, quia Caluinus, & Melanchthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tẽpore sanctorum Augustini, & Basilij; ex his duobus probemus sententiam nostram.

ESSENTIA vitæ religiosæ in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, castitate, ab omnibus huius tẽporis religiosis constituitur. Idem fiebat ab antiquis: nã Augustinus li.1.de moribus Ecclesiæ.c. 31. vitam cœnobitarum explicans, Primùm ait, eos spretis mundi huius illecebris in vitam castissimam, & sanctissimam cõgregari. Secundo addit à nullo quidquam possideri proprium. Tertiò adiungit, Patres nulla superbia cõsulere iis, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

BASILIVS autem in præfatione constitutionũ monasticarum, de Monacho futuro sic loquitur: *Nuptias*, inquit, *veluti compendes fugit, his autem relictis vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, vt neque facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Item c.22.constitutionum, de obedientia fusissimè disputat, ac tandem concludit, ita oportere Monachos obedire præposito, vt oues pastori, atque vt instrumentum fabro: *Non curiosè, inquit inuestigando præcepta, vbi à peccato fuerint pura, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea. quæ sunt demandata.* Denique c.vlt. disserit de paupertate, ac docet, Monachum ab omni prorsus priuata rerum materialium possessione liberum esse debere.

PORRO fuisse olim etiam cucullas, & reliquum habitum monasticum, nec non psalmodiam, ieiunia, ciborum delectum, aliaque id genus instituta, cognosci potest, tum ex Epiphanio in compendiaria doctrina, tum ex Ioanne Cassiano in libris de institutis cœnobiorum.

CAPVT VI.

Mendacia deteguntur, & calumniæ refutantur.

QVANTVM ad quintam partem quæstionis, referemus breuiter mendacia quædam manifesta, vel absurdissimas sententias trium præcipuorum huius temporis Hæresiarcharum, Lutheri, Melanchthonis, Caluini, quas in disputationibus suis contra monasticen protulerunt; horum enim mẽdaciorum refutatio plus valet ad eos, confundendos, quàm multa subtilissima argumenta.

LVTHERVS igitur in epithalamio. PRIMO asserit, mulieres non nisi ad matrimonium creatas fuisse. At si ita est, non igitur in cœlo vllæ erunt mulieres, vbi nõ nubent neque nubentur, & incidemus in hæresim Origenistarum, qui in futuro seculo negãt futuram sexuum distinctionem, quam Hieronymus refellit in epistola contra errores Ioannis Hierosolymitani. frustra etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum, si mulier non est ad aliud creata, quàm ad nuptias.

SECVNDO dicit idem esse consultare, sitne ducenda vxor, & sitne commedendum, & bibendum. At de priore omnes sapientes consultant, etiam Ethnici, vt patet ex Gellio lib.1. capite 5.de posteriore, soli stulti, vel ne stulti quidem.

TERTIO dicit, Mosem præcepisse omnibus Iudæis matrimonium, ita vt nullo modo licuerit in veteri Testamento carere vxore. Quomodo igitur Helias, Hælisæus, Hieremias, Ioãnes Baptista vxoribus caruerũt? caruisse enim probat Hieronymus li.1.contra Iouinianum, sed Lutherus hoc præceptum non in diuinis litteris reperit, sed ex Rabinorum delitiis sumpsit. Nam R. Salomõ in caput 9. Genes. vult esse reum homicidij, qui liberis non dat operã, & R. Dauid Kimhi in c.56. Isaiæ ait, sententiam esse antiquorum Iudæorum, eum qui non relinquit filium, esse tanquam excommunicatum à Deo.

QVARTO dicit, & sæpissimè repetit, & inculcat, Paulum

Paulum, cùm ait, se potuisse circumducere sororem mulierem, 1. Corinth. 9. voluisse dicere se potuisse ducere vxorem, quasi ἀδελφὴν, & γαμὲν idem significent, quæ est imperitia, vel malitia intolerabilis.

QVINTO dicit, virginitatẽ quidẽ præstare coniugio, tamen mulierem coniugatam meliorem esse coram Deo, quam sit virgo; quæ quam bene cohæreant, ipse viderit. Certè aliter loquitur B. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, capite 31. *Cum ergo*, inquit, *perpetuæ continentiæ professores se coniugatis comparantes, secundum Scripturas compererint eos infra esse & opere, & mercede & voto, & præmio, statim veniat in mentem quod scriptũ est: Quanto magnus es, tãto magis humilia te in omnibus.*

IDEM Lutherus libro de votis monasticis, PRIMO dicit Ecclesiam primitiuam, & nouum Testamẽtum in totum ignorasse vouendæ cuiusque rei vsum. At B. MARIAM vouisse continentiam docet Augustinus de sancta virginitate, cap. quarto: *Quomodo*, inquit, *ait* MARIA *fieri istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset.* Vouisse etiam Apostolos, aliosque multos in primitiua Ecclesia, paupertatem, & continentiam, infra ostendemus in quæstione de votis. Immo Lutherus ipse in hoc ipso libro paulò inferius dicit, in Baptismo omnes Christianos verè vouere omnia præcepta. At hoc votum primitiua Ecclesia non ignorauit, nili etiam Baptismum ignorauerit.

SECVNDO dicit, formam vouendi hanc esse debere, si pie vouendum sit; Voueo castitatem, paupertatem, & obedientiam vsque ad mortem libere, id est, vt mutare possim quando volo. At si vsque ad mortem continentiam pollicetis, quomodo liberè? si libere, quomodo vsque ad mortem?

TERTIO dicit, Christum nunquam consuluisse virginitatem, sed ab ea potius deterruisse, & Apostolum, cùm ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* voluisse dicere non cõsulo, sed absterreo, Quid ista glossa præclarius? Adde quod idem Lutherus in assertione articuli XXX. ait nullum esse consilium Euangelicum, nisi vnum virginitatis.

QVARTO dicit, vnam vitam nõ esse meliorem alia coram Deo, sed omnia paria, cũ Iouiniano; & quia noterat à diuo Hieronymo Iouinianum confutatum, dicit Hieronymum vt placeret amicis ea dixisse, & scripturę loca inconsideratę vndique corasisse, & ea ad suum propositum detorsisse: *Ne dicã* inquit, *deprauasse.* Et Iouinianum ab eo nõ solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum. & tandem concludit: *Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit vnus illorum de quibus in Ezechiele dicit Dominus, Propheta cum errauerit, & mendacium loquutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum?* At Augustinus epistola 29.ad Hieronymũ libros Hieronymi cõtra Iouinianum vocat suauissimã, præclarissimãque disputationem, & epist.28. Iouiniani librum vaniloquia nominat.

QVINTO dicit optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum LXX. vel LXXX. At hoc absurdissimum est, & indignũ quod refellatur. Certè Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, de cœnobitis loquens: *Senibus*, inquit, *& paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens.* Ex quibus verbis duo colligimus; vnum, fuisse tempore S. Hieronymi in monasteriis homines omnium ætatum, senes, pueros, & mediæ ætatis viros; alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorum, homines nimium senes, aut nimium iuuenes, quandoquidem oporteat his prandia præbere, ieiunantibus cæteris.

PHILIPPVS Melanchton in Confessione Augustana articul.27. & in apologia eiusdem articuli, PRIMO dicit, tempore sancti Augustini monasteria fuisse libera collegia, nõ astricta vllis votis. At AVGVSTINVS in Psal.75. ait: *Nemo positus in monasterio frater dicat recedo de monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei, sed illi non vouerunt, in vouisti.* Et in Psal.99. de Apostatis ait: *Dum nõ perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non reddidit.*

SECVNDO dicit, monasteria olim fuisse scholas sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum. At BASILIVS in cõstitutionibus monasticis, Cassianus de institutis cœnobiorum, Hieronymus in epistola ad Rusticum, & in alia ad Paulinum de institutione Monachi, Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, capite 31. aliique veteres dum describunt instituta monasteriorum, meminerunt orationis, ieiuniorum, Psalmodiæ, continentię, obedientiæ, paupertatis: de scholis literarum, & dialecticæ, aliarumque disciplinarum ne verbum quidem.

TERTIO dicit, S. Bernardum & Franciscum ob solam corporis vtilitatem religionem suscepisse, corporis verò vtilitatem vocat carere impedimentis cõiugij, curis liberorum educandorum, & similibus, quæ quidem non immerito ad corporis quãdam vtilitatem pertinere dicuntur. Sed quod S. Franciscus nudis pedibus ambularet, vna sola tunica, eaque cilicina, & asperrima vteretur, humi cubaret, totas noctes vigilaret, ferè semper ieiunaret, pane solo, & aqua, vt plurimum sustentaretur, quis nisi insanus ad corporis vtilitatem referet?

PORRO sanctus Bernardus nõ solùm durissime vixit, sed etiam sermone 30. in Cantica, & alibi passim apertè docet, non esse Monachi, sed Medici, corporis vtilitatem & bonam habitudinem curare, Monachi verò esse spiritus vtilitatem quærere, & carnem crucifigere, & corpus castigare, vt spiritus viuat, & valeat.

QVARTO dicit monachatu esse nuper inuentum; quod quantum sit mendacium, iam à nobis demonstratum est, cùm ab Apostolorum tempore eum deduxerimus. Prætérea libenter discerem, quid vocet Philippus NYPER; nam etiam si negat Apostolorum tempore fuisse Monachos, & rursum asserit Monachos nostros non esse similes iis, qui fuerunt Augustini tempore, tamen non negat, nec potest negare quin saltem monachatus, qui nunc est, cœperit à tempore S. Benedicti; id enim Lutherani omnes admittunt, cùm videant adhuc exstare, & seruari regulas ab ipso conditas, & habitari monasteria, quæ ipse fundauit: at sanctus Benedictus ante annos mille floruit. nisi ergo apud Philippum mille anni sint, vt dies vnus, iuxta Scripturas, viderit ipse quam sit verum, nuper cœpisse monachatum.

QVINTO dicit nos asserere vitam monasticam mereri iustificationem & remissionem peccatorum. & applicatam aliis eos saluare, longe meliorem esse ipso Baptismo. At hæc mera calumnia est, nulli enim Catholici ita docuerunt vnquam.

DICIMVS quidẽ opera religionis, id est, caste viuere, nihil proprij retinere, obedire maioribus, bona esse opera, & meritoria vitæ æternæ, si à iustis fiant, & conducere ad satisfactionem pro peccatis, sicut cætera omnia bona opera; at mereri iustificationem nullus dicit.

DICIMVS etiam, posse religiosos facere alios homines participes suorum bonorũ operum, vt possunt omnes alij fideles; est enim communicatio inter membra eiusdem corporis; at posse Monachum saluare alios suis operibus, id est, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit vnquam.

DENIQVE dicimus inter Baptismum, & professionem religionis esse quandam similitudinem, quod sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Baptismo renũciamus Diabolo, & incipimus nouam A vitam, ita per professionem religionis renunciamus sæculo, & multis licitis voluptatibus, & incipimus nouam vitam; & sicut in Baptismo remittuntur perfectè omnia peccata quoad culpam & pœnam, ita in professione religiosa, quando debita intentione suscipitur, piè creditur remitti omnis pœna tẽporalis, pro qua alioqui satisfaciendum esset, etiam culpa remissa; non tamen propterea anteponimus, vel æquamus Baptismo professionem monasticam; Baptismus enim non solum pœnam, sed etiam culpam tollit, idque certò scimus: professio autem monastica nõ tollit culpã, sed solam pœnam, & hoc ipsum non certò asserimus, sed piè credimus. neque est hoc nostrum inuẽtum: Nam inprimis testatur Athanasius in vita Antonij, beatum Antonium in visione audiuisse sanctos Angelos dicẽtes, omnia peccata sibi remissa fuisse, quando monasticam vitam suscepit.

Beatvs Hieronymus in epistola vicesima quinta, B de obitu Blæsillæ: *cũ*, inquit, *propitio Christo ante quatuor fermè menses secundo quodam modo se propositi Baptismo lauerit, & ita deinceps vixerit, vt calcato mũdo semper monasterium cogitauerit.*

Beatvs Bernardus libro de præcepto, & dispensatione non procul à fine: *Audive*, inquit, *& hoc vultis à me, vnde inter cætera pœnitẽtiæ instituta monasterialis disciplina mæruerit hanc prærogatiuã, vt secundũ Baptisma nuncupetur: arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præemineat vniuersis vitæ humanæ generibus: huiusmodi conuersatio professores, & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, immò diuinã in homine reformat imaginẽ, configurans nos Christo instar Baptismi, & quasi denique secundo baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis eius, &c.* Et sermone 20. in Cantica, laborem monasticum martyrij genus esse dicit; nemo autem ignorat martyrium genus esse Baptismi. Deniq; etiã B. Thomas 2.2. quæstione vltima, articul. 30. docet rectè credi per monasticam professionem satisfieri pro omnibus peccatis, & esse hanc professionem alterum Baptisma.

Idem Melanchton in locis communibus capite de discrimine consiliorum & præceptorum dicit; Primo, deplorandam esse nostram cœcitatem, quod mendicitatem, aut simile opus non mandatum ornemus maioribus titulis, quàm legem diuinam, cùm nullum opus possit cogitari maius, quam quod in primo præcepto flagitatur, Diliges Dominum Deum tuum, &c.

Ad hanc calumniam breuiter respondemus, neminem esse Catholicorum qui simpliciter præponat consilia præceptis immò B. Thomas in 2.2. quæstione 148. articul 2. contrarium docet; vult enim perfectionem Christianam essentialiter consistere in obseruatione præceptorum, instrumentaliter in obseruatione consiliorum.

Possvmvs tamen anteponere consilia præceptis tribus modis. Primo, comparando singula consilia non cuicunque præcepto, sed præceptis illis quæ versantur circa eandem materiam, verbi gratia, circa materiam externorum operum versatur præceptum, non furaberis: circa eandẽ versatur consilium, *vende omnia, & da pauperibus*: certum est consilium hoc esse perfectius præcepto, non furaberis. Similer consilium virginitatis perfectius est præcepto, non mœchaberis, & sic de aliis.

Secvndo, comparando non consilia cum præceptis, sed statum hominum seruantium præcepta & consilia cum statu eorum qui sola obseruant præcepta. Neque enim dubitari potest, quin sit res longè melior, & perfectior status prior posteriore, quandoquidem ille

istum includit, non contra; vnde Dominus ei, qui dicebat seruasse se omnia præcepta, dixit: *Si vis perfectus esse vade vende omnia quæ habes, &c.*

Tertio, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiã cum illo: *Diliges Dominũ Deum tuum*, sed considerando in consiliis non opera externa cõsiliorum, sed caritatem, quam præsupponũt, & ad quam ducunt; illo enim præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum*, non præcipitur caritas infinita, sed certus quidam gradus, nimirum tanta caritas, vt per eam nihil Deo æques vel anteponas. At maior gradus caritatis requiritur, vt propter Deum renuncies omnibus opibus, & voluptatibus aliocui licitis: dicit enim Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli de virginibus loquens, maior amor, maius imposuit onus.

Secvndo dicit Melanchton, falsò nos putare legem Dei tantum de externa disciplina concionari, vt illa lege: *Non occides*, prohiberi iniustam cædem, non autem priuatam cupiditatem vindictæ, maleuolẽtiam, iniusta odia, &c. & hoc deducit ex eo, quod nõ putamus esse peccata primos motus cõcupiscẽtiæ, quibus nõ consentimus. In qua re ter ipse peccat. Primo, quod mentitur nos nõ agnoscere pro peccatis, nisi externa opera, quod est tam ingens mendacium, vt ferè sit incredibile.

Secvndo, quod hoc deducit ex eo, quod docemus inuoluntarios motus animi non esse peccata, quasi nulli sint actus interni, nisi inuoluntarij.

Tertio, quod hoc ipse asserit, nimirũ inuoluntarios motus esse peccata: immò etiam naturalem propensionem, & naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritũ, vult esse peccata; quod est contra omnẽ rationẽ; nomine enim peccati omnes intelligũt actum malum, & voluntariũ, vnde B. Augustinus in extremo libro de perfectione iustitiæ; dicit, eum qui nullo modo C consentit illicitis motibus concupiscentiæ, etiamsi eos sentiat, nõ debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, sed solum quod sequitur: *Ne nos inducas in tentationem.*

Iam Caluinus lib. 4. instit. cap. 13. §. 3. dicit nos pollutionem vocare coniugium, quod Deus instituit. Mendacium est. Nos enim quod Deus instituit vocamus Sacramentum, & magnum Sacramentum cum Paulo, non pollutionem: At concupiscentiam, & membrorum inobedientiam, quam Deus non instituit, & sine qua tamen non consummatur coniugium, vocamus pollutionem, & morbum, qui non peccatum sit, sed ex peccato natus sit. Vide Augustinum de nuptiis, & concupiscentia.

Secvndo dicit ibidẽ §. 8. olim pios homines, qui Monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quàm vt se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationẽ præpararent: quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui ex monasteriis ad Episcopatũ vocati sunt, qui si Caluino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cum è D contrario constet eos omnes inuitos ex Monachis Episcopos factos. Certè B. Augustinus serm. 1. de communi vita Clericorum affirmat se Monachum nõ Episcopum esse voluisse, & ideo nunquam iuisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne forte ibi Episcopus esse cogeretur. Chrysostomvs & Basilius quã vehemẽter fugerit Episcopatum, vt perpetuò in monasterio viuerent, ex libro Chrysostomi de sacerdotio facilè potest intelligi. Hieronymvs in epist. ad Pammachiũ contra Ioannem Hierosolymẽ Episcopum asserit se inuitum à Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cum nõ Presbyter, sed Monachus tantùm esse decreuisset. Gregorivs in epistola ad Leandrum, quæ habetur initio moralium, miserabiliter deplorat casum suum, quod cum elegisset perpetuo viuere in monasterio, tamen compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

Et

Et quoniam Calvinvs pro se adducit epistolam 81. A Avgvstini ad monachos insulæ Capratiæ, cũ tamẽ locus, quẽ adducit, magis nobis, quàm illi faueat, ipsum locum proferamus: *Vos autem fratres*, inquit, *exhortamur in Domino, vt propositum vestrum custodiatis, & vsque in finem perseueretis, ac si quam operam vestram mater Ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo, nec vestrum otiũ necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti, si nulli boni ministrare vellẽt, quomodo nasceremini nõ inueniretis.*

Ex hoc loco probat Caluinus, consueuisse, olim, ex monasteriis Episcopos & Clericos aliquãdo peti: ex quo vult esse consequens eos, qui Monachi fiebant, ideo fieri solitos, vt se ad Episcopatum & similia Ecclesiastica munera præpararent: sed hoc nõ esse consequens, nemo non videt, & verba illa Augustini cõtrarium indicant; nam in primis si Monachi illi insulæ Capratiæ se præparabant ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos, hor B tari, ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, vt propositum suum custodiant, & vsque in finem perseuerent, si non erant ibi perpetuo mansuri, sed solum ad tempus, donec videlicet se præparassent Ecclesiastico ministerio?

Tertio, dicit ibidem paragrapho decimo, Augustinum cum legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactionem voluisse abesse eatum rerum, quæ nobis verbo Domini liberæ relinquũtur. Hoc mendacium esse patet ex locis supra allegatis ex Augustino in Psalmum septuagesimum quintum, & nonagesimum nonum, & aliis infra citandis.

Qvarto, dicit ibidẽ, Augustinũ requirere in Monachis, vt omnia sua institũta referãt ad eam pietatem, quam Deus omnibus commendauit, id est, ad caritatem Dei & proximi; nostros autem Monachos nescio quam nouam pietatem sibi finxisse, cuius meditatione omni- C bus sint perfectiores. Hoc quoque mendacium est, & solum vere dicit Caluinus, nescio quã nouam pietatem, &c. Verè enim nescit, quam nouam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerũt noui, cùm omnibus votis nihil aliud cupiant, quàm perfici in caritate; quod verò monastica vita sit perfectior vita seculariũ, quod tãtopere exhorret Caluinus, Augustinus apertissimè docet in epistola octagesima nona, quæstione quarta ad Hilariũ, vbi sic ait. *Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: hic autem: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes. &c.*

Qvinto, dicit ibidem paragr. vndecimo, vitam monasticam nusquam esse vel vna syllaba à Domino approbatam. hoc mãdacium refellit Augustinus loco iam citato, & Chrysostomus hom. 17. ad pop. *Tanti est* inquit, *Philosophia à Christo introducta.* D

Sexto dicit §. 12. nulli vnquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid consuluisse, sed omnes vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessario obtemperãdum. Hoc impudentissimum est mendacium: ipse enim nullum adduxit testem ad suam sententiam confirmandam. Nos autem in sequenti quæstione adducemus omnes veteres, qui reuera vna voce clamant, multa esse consilia Euangelica. Nunc sufficiat locus Augustini citatus.

Septimo, dicit ibidem, Monachos, vt videantur aliis perfectiores, promittere se consilia Euangelica seruaturos, de non iurando, de inimicis diligendis, de non appetenda vindicta. At neque ista vlli monachi vouent, & nos ea non consilia sed præcepta esse dicimus.

Octavo, dicit §. 14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemia & sacrilego dogmate, quo profes-

sio monastica secundum Baptismã nominatur. At nos ostendimus, Athanasium, Hieronymum, Bernardum, Thomam non abhorruisse ab illa sententia. Ipse verò pro se nullum adduxit.

Nono, dicit ibidem tempore Augustini veros Monachos totos se ad caritatẽ proximi accommodauisse, nostros autem à tota Ecclesia discessionem fecisse: id verò probat dupliciter. Primo, quia veteres Monachi ad eandem Ecclesiam cum cæteris Christianis conueniebant, & cum iisdem Sacramenta participabant: nostri autem proprias habent Ecclesias, propria altaria, &c. Secvndo, quia 1. ad Corinthios 1. Apostolus vocat schismaticos eos, qui dicebant, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ. at Monachi dicũt, Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci.

Hic est mendacium duplex, nam in primis falsum est, veteres Monachos non habuisse proprias Ecclesias, Altaria, Sacramenta, nam olim tam Eremitæ, quàm Cœnobitæ ferè omnes extra vrbes procul à reliquis hominibus habitabant, & quia non poterant ad Ecclesias Episcoporum, vel Parochorum conuenire, habebant singula monasteria suum Abbatem Presbyterum, à quo sacramẽta percipiebant. Id manifestè indicat Augustinus tum li. primo de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium Presbyterum & Abbatem in insula Capraria, itẽ Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum, vbi dicit, se ordinasse Paulinianum Presbyterum monasterii Bethleemitici, quia S. Hieronymus eius monasterij Præpositus, præ nimia humilitate non audebat Sacramenta Fratribus ministrare. Idem apparet ex collationibus Cassiani ferè omnibus, ac præcipuè decima octaua, capite decimo quinto.

Deinde, falsũ est. Monachos nostros discessionem fecisse ab Ecclesia, cum videamus, eos eundem pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia: ab iisdem Episcopis ordinari, à quibus cæteri Clerici, denique eidem populo communicare, cui cæteri Christiani. Si autem quia habent Ecclesias, & altaria schismatici essent, essent etiam schismatici omnes Parochi: nulla enim est parœcia quæ non habeat Ecclesiam. & altaria distincta ab Ecclesia, & altaribus aliarum parœciarum.

Vltimo, falsum est, eodem sensu, Monachos dicere, Ego sum Augustini, ego sum Benedicti, quo Corinthij dicebant: Ego sum Pauli, ego Apollo, isti enim in duobus errabant, dicendo, Ego sum Pauli, ego Apollo. Primo quia putabant, vim Sacramenti Baptismi pendere à probitate baptizantis, & ideo gloriabantur, se filios esse spirituales excellentium virorum, vt exponit Augustinus tractatu quinto in Ioannem, & alibi. Et patet primò ex verbis sequentibus: *Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?* Secundo ex eo D quod toto illo capite, & tribus, sequẽtibus ad hunc errorem tollẽdum, Paulus docet, apostolos solũ esse ministros Christi, Christum autẽ esse, qui verè, & ex potestate omnia facit, & ideo Deum elegisse indoctos & viles, per quos mundum conuerteret, ne salus ab hominibus penderevideretur. Tertio ex eo, quod hinc intelligimus quomodo verè schismata facerent, qui dicebant: Ego sum Pauli, ego Apollo: nam tot Baptismata faciebant, quot erant baptizatores, & proinde tot fides & Ecclesias.

Secvndo errabãt, quod temere iudicabãt de prædicatoribus suis, & alios aliis præferebant, vt patet ex illis verbis capitis quarti, *Nolite ante tẽpus iudicare.* &c. *Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer*, &c.

At Monachi cum dicunt, Ego sum Augustini, ego Benedicti, solum hoc dicunt ad distinctionem ordinum indicandam: quòd si aliqui ex simplicioribus religiosis

Universidad de Deusto
Biblioteca

interdum contendant pro gloria suorum Ducum, & B. Francisci propter stigmata beato Dominico anteponunt, vel è cõtrario, male faciunt, & incidunt in posteriorem reprehensionem Apostoli, sed nec isti propterea schismatici sunt, nec oportet propter paucos idiotas, vniuersos ordines religiosorum infamare.

DECIMO dicit, §. 19 olim nefas fuisse, mulierem admittere ad votum continentiæ ante annum sexagesimum. Sed aliud indicat summa illa sollicitudo veterũ, Cypriani Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, in sacris virginibus custodiendis; si enim Sanctimoniales omnes excederent annum sexagesimum, non magna custodia indigeret earum pudicitia.

CAPVT SEPTIMVM.

Quid sit Consilium perfectionis.

SEQVITVR nunc quæstio de consiliis perfectionis, quam secundo loco tractandam proposuimus; ac primum explicandum erit, quid sit consilium perfectionis, & in quo differat à præcepto. Secundo, quid sentiant hæretici, & quid Catholici. Tertio, probanda veritas. Quartò, soluenda argumenta.

QVANTVM ad PRIMVM, consilium perfectionis vocamus opus bonum, à Christo nobis non imperatum, sed demonstratum; non mandatum, sed commẽdatum. Differt autem à præcepto ex parte materiæ, ex parte subiecti, ex parte formæ, & ex parte finis. Ex parte materiæ dupliciter. PRIMO, quia materia præcepti est facilior, cõsilij difficilior; illa enim sumpta est ex principiis naturæ, hæc superat quadammodo naturã; nam ad seruandam cõiugij fidem natura inclinat, at non ita ad abstinendũ à coniugio. AMBROSIVS libr. 1. de virginibus: *Quis*, inquit, *humano eam posit ingenio cõprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? aut quis naturali voce complexit, quod supra vsum naturæ sit? è cælo accersiuit, quod imitatur in terris.* Et HIERONYMVS, siue quicunque fuit auctor, sermone de assumptione: *Profectò*, inquit, *in carne præter carnem viuere non terrena vita est, sed cœlestis.*

SECVNDO, quia materia præcepti bona est, consilij melior & perfectior, loquendo de præceptis quæ circa eandem materiam versantur, circa quã versantur consilia; consilium enim includit præceptum & aliquid supra præceptum addit. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli: *Illæ autem inquit, amantes, quibus terrenæ nuptiæ viluerunt, quæ terrenos amplexus non desiderauerunt, vsque adeo acceptarunt præceptum, vt non recusarent consilium, vt plus placerent, plus se ornauerunt.*

Ex parte subiecti differunt cõsilia & præcepta, quod præceptum commune sit omnium, consilium non item. Augustinus sermone sexagesimo primo de tempore: *De virginitate dicitur, Qui potest capere capiat: de iustitia non dicitur, Qui potest facere, faciat, sed, Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excindetur, & in ignem mittetur.*

Ex parte formę, quod præceptũ vi sua obliget, consilium in arbitrio hominis positum sit. Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate: *Vbi consilium, ibi offerentis arbitrium, vbi præceptum datur, ibi necessitas est seruientis.* Et Augustinus de sancta virginitate, capite triceſimo: *Neque enim*, inquit, *sicut non mœchaberis, non occides, ita dici potest, non nubes, illa exiguntur, ista offeruntur: si fiunt ista, laudantur, nisi fiant illa, damnantur.*

Ex parte finis, siue effectus, quod præceptum obseruatum habet præmium, non obseruatum habet pœnam: Consilium autem si non seruetur, nullam habet pœnam & si seruetur, maius habet præmium. Augustinus de sancta virginitate, cap. 14. *Præcepto quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ.* Et infrà: *Sed quoniam dimittis re-*

missisue peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria non omnibus in æternũ victuris, sed quibusdam ibi triuenda, cui consequẽda, parũ est, liberatũ esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse sed vouisse ac reddidisse sit laudis: Consilium, inquit apostolus, do, &c.

CAPVT OCTAVVM.

Ponuntur variæ sententiæ de Consiliis.

QVANTVM ad Secundum, quatuor sunt de hac re sententiæ, tres falsę, vna vera. Quidam enim volunt ea, quæ nos vocamus consilia, vt voluntariam paupertatem, & continentiam, non esse cõsilia, sed præcepta. Alij non esse consilia, nec præcepta, sed res indifferentes. Alij, non esse consilia, nec præcepta, sed mala & prohibita. Alij denique, esse consilia.

PRIMA opinio est vetustissima eorum, qui se Apostolicos dicebant, qui, teste Epiphanio, hæresi sexagesima prima, & Augustino hæresi quadragesima, affirmabant non posse saluari eos, qui non viuerent in cœlibatu, & paupertate, more Apostolorum. Idem ex parte, docuerunt Encratitę, auctore Tatiano, S. Iustini discipulo, qui docebant, omnes Christianos debere à nuptiis abstinere, & cœlibes viuere, vt Irenæus testatur libro primo, cap. 30. Item Pelagiani, qui teste Augustino, epistola octogesima nona, & centesima sexta, negabant spem salutis iis, qui non renunciarẽt actu omnibus, quæ possidebant. quod idem aut sensit, aut sentire se simulauit Iulianus Apostata; nam, teste Nazianzeno oratione prima in Iulianum, lege lata decreuit, ne Christiani vlla se ratione defenderent, etiamsi spoliarentur, vel occiderentur ininstè. & rationem legis reddens dicebat, velle se Christianos cogere, vt Euangelium obseruarent, quo præceptum esset, vt Christiani nihil possiderent, & percutienti vnam maxillam, alteram præberent.

SECVNDA opinio fuit Iouiniani, Vigilantij, Lampetianorum; Iouinianus enim docuit nullum esse consilium, neque præceptum cõtinentiæ, cùm eiusdem meriti sint virgines & coniugatæ, vt Hieronymus libro primo in Iouinianũ, & Augustinus hæresi octogesima secunda testes sunt. Vigilantius idem asseruit de paupertate; nam, vt Hieronymus refert in libro contra Vigilantium, asserebat ille, melius esse opes suas possidere, & ex iis Eleemosynas facere, quàm omnia simul dimittere. Lampetiani idem senserunt de obedientia; nam, vt scribit Damascenus hæresi nonagesima octaua, volebãt Lampetiani, Monachos in cœnobiis liberos esse debere, nec pendere ex præpositi alicuius arbitrio.

TERTIA opinio est Ioãnis VVicleſi. & Lutheranorũ, qui primi cœperunt religiones, vt malas, vituperare. Ioannes VViclef articulo vicesimo primo in Concilio Constantiẽsi, sessione octaua, dicit, eos qui ingrediuntur religiones eo ipso reddi ineptos ad seruãda mãdata Dei. ex quo sequitur, cõtinentiã, obedientiã & paupertatẽ religiosã non cõsuli à Deo sed prohiberi. Lutherus in epithalamio, & libro de votis monasticis, Philippus in locis cõmunibus, c. de discrimine præcepti & cõsilij, & in Apologia cõfessionis Augustanæ, art. vicesimoseptimo Petrus Martyr in li. de cœlibatu, & votis monasticis Caluinus lib. 4. institutionum, cap. decimo tertio, Brentius in Confess. VVittembergica. cap. de votis monasticis, & alij hæretici in genere docent, nullum esse consilium Euãgelicum. Quãuis enim Lutherus in assertiõe articuli triceſimi admiserit vnũ cõsiliũ, id est virginitatẽ, tamen reuocauit postea sententiã in epithalamio.

IN particulari tria dicunt, PRIMO, vitam pauperem & cœlibem ducere sub obediẽtia Prelati esse merã impietatem & superstitionẽ, si id fiat ad colendum Deum, id est,

id est, si quis putet hæc placere Deo, & esse per se meritoria.

SECVNDO dicunt, voluntariam paupertatem, & obedientiam exhibitam ei, cui alioqui non debetur, si non assumatur ad colendum Deum, non esse quidem impiam, tamen esse stultam, & inanem, & proinde malam. Satis enim esse ferre pauperiem, quam necessitas adfert, & obedire parentibus & magistratibus.

TERTIO dicunt, continentiam, si non assumatur cum opinione cultus, sed vt instrumentum ad expeditiùs obeunda munera Euangelij, esse bonam & laudabilem, & sic laudari ab Apostolo prioris ad Corinthios septimo, tamen non esse possibilem, nisi illis, qui sciunt se habere peculiare Dei donum, quod tam ratum esse volunt, vt Lutherus in epithalamio dicat, neminẽ posse cõtinere, nisi diuino miraculo; & vbi est vnus continens, ibi esse plus quàm centum millia, quibus matrimonium necessarium sit.

QVARTA sententia est Catholicorum omnium multa esse verè & propriè consilia Euangelica, sed præcipuè tria; Continentiam, Obedientiam, & Paupertatem, quæ nec sint præcepta, nec indifferentia, sed Deo grata, & ab illo commendata.

CAPVT IX.

Asseruntur Consilia Euangelica testimoniis Scripturæ.

QVÆ sententia, vt ad TERTIVM veniamus, probatur primo, Scripturis: Secundò, exemplis primitiuæ Ecclesiæ: Tertiò, testimoniis veterum: Quartò, rationibus.

PRIMVM testimonium est Isa. 56. *Non dicat Eunuchus: Ego lignum aridum, quia hęc dicit Dominus Eunuchis: qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & seruauerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus, nomen æternum dabo eis, quod non peribit:*

QVOD hic agatur de continentibus voluntariis, non de abscisis, vel sic natis, qui necessario continent, docent Hieronymus & Cyrillus in hunc locum, Augustinus lib. de S. virginitate, ca. 24. & Basilius in li. de vera virginitate, Ambrosius in exhortatione ad virgines, & Gregorius 3. parte pastoralis, cap. 29. & patet ex præmio, quod Eunuchis promittitur; nec enim vlla ratio est, cur abscisis vel natis Eunuchis promittatur maior gloria, quàm sit filiorum & filiarum Dei.

ADDIT autem subtiliter Augustinus, Si quis contendat, Isaiam loqui de veris Eunuchis adhuc iuuari causam nostram; nam si Eunuchis, qui cõtinent se, quia non possunt aliud facere, promittitur maior gloria, quàm iustis cõiugatis: certè maiore ratione promittitur iis, qui se continebunt, etiamsi possent non continere.

EST autẽ hoc loco obseruandum illud nomen, *Melius à filiis & filiabus*; posse habere alium etiã sensum, videlicet, vt intelligamus promitti aliquid melius, quã si fuissent filij & filiæ; nã verba Hebræa שם טוב מבנים ומבנות, *shem thob mibbanim vmibbanoth.* i. nomẽ bonũ præ filiis & filiabus; optimè recipiũt hunc sensum, dabo illis, qui carẽt liberis, aliquid melius, quã sit habere liberos; & sic etiã verterunt LXX. interpretes τόπον ἰσχυρὸν καὶ ὀνομαστὸν, καὶ ἄγηρατον. Et recidit in idẽ cũ superiore sententia; nam semper anteponuntur continentes coniugatis, cum isti liberos, illi melius aliquid habituri sint.

QVOD autem cõtinentia Eunuchorum hoc loco non imperetur, sed consulatur, docent iidem auctores, & probat Hieronymus ex illis verbis; *Qui elegerint, quæ ego volui.* Illi enim dicuntur eligere, qui non coguntur præcepto; itaque sensus est: *Qui elegerint quæ ego volui*, id est, qui transcendentes ea, quæ præcepi acommodans me humanæ imbecillitati, sponte sua elegerint perfectiora, quæ cupio & vellem. Præterea idem patet ex eo, quòd qui Eunuchi nõ sunt, etsi post ponuntur Eunuchis, tamen non excluduntur à regno cælorum, immo filij & filiæ vocantur; ergo non tenentur omnes esse Eunuchi, ergo non est præceptum.

QVOD autem continentia nõ solum sit vtilis in hac vita, vt aduersarij dicunt, sed sit verè meritoria gloriæ singularis, quod tanquam blasphemiam horrent, patet ex illis verbis: *nomen æternũ dabo eis, quod nõ peribit.* quod sic exponit Augustinus de sancta virginitate capite 25. *Quia*, inquit, *tergiuersaris impia cæcitas? quid temporalem tantummodo vtilitatem promittis continentibus Sanctis? Nomen æternum dabo eis. Et si fortè hic ipsum æternum pro diuturno conaris accipere, accumulo, inculco, nec vnquam deerit, quid quæris amplius? quid dicit amplius? æternum hoc nomen, quidquid illud est, Spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriam excellentemque significat, non erit cõmune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo constitutis: Nam ideo fortasse & nomẽ dictum est, quod eos quibus datur, distinguat à cæteris.*

SED occurrit Petrus MARTYR in lib. de cœlibatu & votis monasticis, ac probat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, qui erant apud Iudæos; nam quia eo tempore magna felicitas erat, habere multã prolem: dicit, Deum voluisse consolari Eunuchos, atque illis idcirco pollicitum se habiturum eos meliore in loco, quàm filios & filias, id est, quam Israelitas reliquos, qui non custodiunt legem diuinam, si tamen ipsi eandem legem diligenter seruauerint.

AT hæc expositio facile refelli potest. Primo, quia cõtraria est antiquis sanctissimis, ac doctissimis Patrib. Basilio, Cyrillo, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Gregorio, quibus in re dubia multo tutius credi potest, quã vni Apostatæ, qui maiult Rabbinos Iudæorum, quàm sanctos Patres Ecclesiæ sequi.

SECVNDO, quia absurde Petrus Martyr per filios Dei, quibus anteponuntur Eunuchi, intelligit Israelitas malos; nam vel dicuntur filij Dei Israelitæ mali, quatenus Israelitæ, vel quatenus mali, nõ quatenus Israelitæ, quia etiam Eunuchi erãt Israelitæ, & proinde filij, quocirca inepta esset collatio; non etiam dicuntur filij, quatenus mali, quia homo quà malus est, non ex Deo, sed ex Diabolo est, quare per filios coniugati fideles & boni intelliguntur, qui etiam locum bonum habent in domo Dei, sed eis anteponuntur virgines, & continentes, qui locum meliorem habent, id est, locum sponsæ.

TERTIO, quòd hoc loco Deus pollicetur Eunuchis nomen æternum, id est celebrem famam, eamque nunquam interiturã, neque in hoc seculo, neque in futuro.

OSTENDA igitur Petrus Martyr, qui sint illi Eunuchi, in quibus impletum sit hoc vaticinium: certè non inueniet carne abscissos valde celebratos. At nos proferre possumus exercitum innumerabilem sanctorum & sanctarum Virginum, quorum laudib. pleni sunt libri sanctorum Patrum. Itaque ipsa vaticinij huius tam manifesta impletio in sanctis Virginibus satis esse deberet ad excludendam carnalem & Iudaicam illam sententiam de carnalibus Eunuchis.

SECVNDVM testimonium Sapient. 3. *Felix sterilis, & incoinquinata, quę nescîuit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarũ, nec cogitauit contra Deum nequissima, dabitur enim ei fidei donum electum* (id est, donum quoddam singulare, respondens fidelitati ipsius) *& sors in templo Dei, Bonorũ enim laborum gloriosus est fructus, &*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ non concidit radix sapientiæ. Quem locum similem esse superiori, docet Hieronymus, vbi supra.

TERTIVM, testimonium Matthæi decimo tertio, vbi Dominus comparat regnum cœlorũ, id est, Ecclesiam, terræ bonæ, cuius vna pars reddebat fructum centesimum, alia sexagesimum, alia tricesimum. Quem locum exponẽtes Cyprianus de habitu virginum, Hieronymus libro primo in Iouinianum, & Augustinus de S. virginitate, cap. 44. & 45. docent, ea parabola distingui meritum casti cõiugij, viduitatis, & virginitatis. Ex quo apparet, continentiam virginalẽ esse maius bonum, & magis meritorium apud Deum, quàm sit castitas coniugalis, ac proinde esse consilium diuinum: quod enim Deus non præcepit, & tamen commendat, & anteponit aliis rebus, sine dubio consulit.

QVARTVM, est Matth. 19. cùm Apostoli dixissent: *Non expedit nubere*; Dominus ait: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est: sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerũt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat.* Hic nõ dari præceptum de continentia patet ex superioribus; nam initio huius capitis Dominus approbauit nuptias, dicens: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non præcipit continentiam. Idem patet ex sequentibus: *Qui potest capere, capiat*; nam, vt eleganter ait Augustinus serm. 61. de tempore, *de præceptis iustitiæ non potest dici*; *Qui potest facere, facia*; sed *omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidentur.* quod autem consilium detur, patet ex eo, quod cum Apostoli dixissent; Non expedit nubere, Dominus non ait; Immò verò expedit, sed ait: *Non omnes capiunt verbum hoc, qui potest capere, capiat*, id est, verum dixistis, nuptias nõ expedire, nam impediunt potius. Tamen non omnes hoc intelligunt, sed qui potest assequi, non omittat. Quòd denique continentia non solum conferat corporalem vtilitatem, sed præmium habeat in cœlo, patet ex illo: *Sunt Eunuchi, qui castrauerunt se propter regnum cœlorum.*

AT aduersarij, ac imprimis Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis, illud *Propter regnũ cœlorum* exponunt propter Euangelium expeditius prædicandum. Contrà autem est omnium Patrum expositio. CYPRIANVS libro de habitu virginum: *Ne ornari iam*, inquit, *aut placere alij, quàm Domino suo studeant, à quo & mercedem virginitatis exspectant, dicente ipso; Sunt enim Spadones, qui se castrauerunt propter regnũ Dei*, &c. Vbi regnum Dei exponit Cyprianus virginitatis mercedem; non ergo significat prædicationem Euangelij, præsertim cum Cyprianus de mulieribus virginibus loquatur, quæ non possunt prædicare Euãgelium. HYLARIVS in hunc locum illud: *Propter regnum cœlorum*; exponit, Ipse regni cœlestis, quod ad Euangelij prædicationem referri non potest.

CHRYSOSTOMVS in hunc locum alloquens Eunuchum spiritualẽ. *Gratias*, inquit, *age Deo, quia magna præmia, rutilantésque coronas habebis, si ita vives, quemadmodum sine aliquo illi præmio.*

HIERONYMVS libro 1. contra Iouinianum: *Proponit*, inquit, *Agonothetis præmiũ, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauium, ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, veniat, & bibat, qui potest capere capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibẽdum vobis est atque currẽdum, sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur.*

DENIQVE, Augustinus de sancta virginitate, capite 24. *Christo*, inquit, *laudanti eos, qui se castrauerunt, non propter hoc seculum, sed propter regnum cœlorum, Christianus contradicat, affirmans, Hoc præsenti vitæ esse vtile, non futuræ?* &c. vide, similia apud Bedam & Anselmum in comm. huius loci.

QVINTVM est ibidem, vbi adolescenti dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Quòd hìc non detur præceptum, sed consilium, patet ex ipsa consequẽtia verborum; nam interrogãti: *Quid faciam, vt saluus fiam*, Dominus respondit; *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Vbi ostendit, mandatorum obseruationem sufficere ad salutem: ac deinde subiungit: *Si vis perfectus esse*, id est, si nõ es contentus vita æterna: sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna: *Vade, vende omnia.*

PRAETEREA, si hoc esset præceptum, certè esset præceptũ caritatis, at non est: nã caritas nõ requirit, nisi vt diligamus proximũ, sicut nosipsos. ergo non requirit, vt demus omnia nostra proximis, & nobis nihil seruemus, sed satisfacimus ei præcepto, si partim demus, partim retineamus. Quod autem dare omnia mereatur insigne præmium, patet ex illis verbis: *Et habebis thesaurũ in cœlo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendæ.

PRIMA est S. Hieronymi & Bedæ in hunc locum, vbi docent, iuuenem istum non voto discentis, sed animo tentantis ad Dominum accessisse. Ex quo posset aliquis colligere, Dominum quoque non serio respõdisse, sed ironicè. Refellit CHRYSOSTOMVS hãc sententiam. PRIMO, quia nullus Euãgelista hunc adolescentem reprehendit, cùm tres hanc historiam scribant, nimirum Matthæus cap. 19. Marcus cap. 10. Lucas cap. 18. SECVNDO, quia Dominus leniſſimè cum eo locutus est, cum alioqui tentatores aliter excipere soleat. TERTIO, quia non abiisset tristis audito verbo Domini, nisi reuera serio perfectionem desiderasset.

ADDE, quòd Dominus *intuitus eum, dilexit illũ*, vt ait Marcus, Dominus autem nõ diligit hypocritas: ergo B. Hieronymus memoria lapsus est: existimauit enim, hũc iuuenem eundem esse cum illo Pharisæo tentatore, de quo Marci 14. nam hunc locum Marci allegat, cum tamen Marcus distinguat vnum ab altero, vt patet ex ca. 10. & 14. quare Hieronymus quæst. 1. ad Hedibiam, & libro contra Vigilantium, hunc locum expendens, longè aliter exponit. Similiter memoria lapsus est Erasmus, qui in annotatione ad hunc locum scribit, à Chrysostomo hunc adolescentem tanquam tentatorem accusari, cùm è contrario potius Chrysostomus eum defendat. Beda quoque in commentario ad cap. decimum Marci apertè mutat sententiam, ac docet falli eos qui putant, hunc adolescentem animo tentantis accessisse.

ALTERA expositio est Ioannis CALVINI lib. 4. institutionum, cap. 13. §. 13. qui primò demonstrat, Dominum non potuisse constituere perfectionem in vendendis omnibus rebus, cùm Apostolus 1. ad Corin. 13. dicat: *Si distribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Et ad Colossenses 3. dicat, caritatem esse vinculum perfectionis. Deinde explicat ipse locum hunc, ac dicit, adolescentem illum qui dixerat: *Omnia hæc seruaui à iuuentute mea*, mentitum fuisse, & ideo Christum ei dixisse: *Vade, vende omnia quæ habes*, non vt eum ad hoc faciendum hortaretur, sed vt proposito illi mandato, quod implere non posset, disceret, se esse mentitum: quomodo si iactãti se scire omnia diceremus: explica igitur nobis, quot sint stellæ in cœlo vel grana arenæ in littore maris: quod autẽ ille iuuenis non seruauerit omnia mandata, probat Caluinus, quia vnum ex mandatis est, diligere Deum ex toto corde: qui autem diligit ex toto corde, paratus est, omnia dimittere propter Deum: nec efficitur tristis, si ei dicatur à Deo vt dimittat omnia, iste autem inuenis, audito Christi verbo, tristis effectus est.

EADEM est expositio Petri Martyris in li. de cœlibatu & votis, vbi addit etiã hoc argumentum; Dominus ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia*, &c. at perfectio omnibus imperatur, Matth. 5. *Estote perfecti*; igitur non consilium, sed præceptum fuit huic adolescenti, vendere omnia.

AT errare Petrum Martyrem & Caluinum, probatur, PRIMO ex capite 10. Marci, vbi legimus: *Dominus autẽ intuitus eum, dilexit eum.* Dominus autem non diligit mẽdaces, igitur credibile est, eum vera dixisse. Neque argumentum Caluini cõcludit; nam qui diligit ex toto corde non tenetur facere omnia, quæ Deus cõsulit, sed solùm, quæ præcipit; hic autem Dominum non præcipere, sed consulere, iam probatu est: & rursus probari potest: nam Dominus non absolute dixit, *Vende omnia*, sed sub conditione, *Si vis perfectus esse.*

AT inquiunt, tenebatur esse perfectus, cùm sit præceptum: *Perfecti estote*, Matthæi 5. igitur tenebatur etiam vendere omnia: sed contra: nã in primis iam suprà ostendimus, perfectionem hoc loco positã, non esse præcepti, cùm distinguatur ab obseruatione legis, de qua dictũ est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

NEQVE obstat illud Matthæi quinto: *Estote perfecti*; nam varia sunt genera perfectionis, vt diximus suprà c. secundo; quædam enim est perfectio necessaria ad salutem, quæ consistit in plena obseruatione mandatorum; quædam est perfectio maior, quæ necessaria est non ad salutem simpliciter, sed ad excellẽtiorem gradum gloriæ in regno cœlorum, & hæc consistit in obseruatione consiliorum; de priore igitur perfectione loquitur Dominus Matthæi quinto, de posteriore hoc loco; id quod rursus hoc modo probatur; nãsi hæc perfectio esset præcepti, certè tenerentur omnes Christiani vendere omnia sua, ad præcepta omnia omnes tenentur.

RESPONDET Martyr, hoc præceptum vendendi omnia datum esse solùm huic adolescenti, & proinde, illi fuisse necessarium ad perfectionem, nõ autem aliis; ille enim est perfectus, qui Deo iubenti obedit.

AT contrà; sicut cùm Dominus ait: *Si vis ad vitã ingredi, serua mandata*: indicauit, seruate mãdata esse medium ad vitam æternam omnibus hominibus. Sic etiam cùm ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia*: indicauit, vendere omnia esse medium ad perfectionem omnibus hominibus, & non solùm illi adolescenti.

PRAETEREA, idẽ probamus ex testimoniis veterum sanctorum Patrum, qui docent, Dominum hoc loco non imperasse, sed tantum hortatum esse, & consuluisse, tãquam perfectionem, vẽdere omnia, & dare pauperibus.

AMBROSIVS li. de viduis, vltra medium: *Vt intelligas*, inquit, *distantiam præcepti atque consilij, illũ recorderis, cui in Euãgelio antè præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat: præceptum enim ibi est, vbi est pœna peccatis: at verò cùm se præcepta legis memorasse impleſſe, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum: hæc enim non pro præcepto dantur, sed pro consilio deferuntur.*

HIERONYMVS lib. contra Vigilantium *Quod autẽ asseris eos melius facere, qui vtutur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidũt, quàm eos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, nõ à me, sed à Domino respõdebitur, si vis perfectus esse, vade, vẽde omnia, quæ habes, & da pauperib. ad cũ loquitur qui vult esse perfect⁹ qui cum Apostolis patrem, & naniculã, & rete dimittit: iste qui cum Apostolis patrem, & naniculã, & rete dimittit: ille quẽ tu laudas, secũdus, & tertius gradus est, quẽ & nos reciquẽ tu laudas, secũdus, & tertius gradus est, quẽ & nos recipimus, dũmodo sciamus prima secundis & tertiis præferenda.*

AVGVSTINVS ep. 89. q. 4. *Viderit*, inquit, *ille iuuenis quemadmodũ illa legis mandata seruauerit, veruntamẽ magis quemadmodũ illa legis mandata seruauerit, veruntamẽ magister bonus mandata legis ab ista excellẽtiore perfectione distinxit: ibi enim dixit, si vis venire ad vitam, serua mandata: hìc autem, si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, &c. Chrysostomus in hunc locum: *Vt alliciatur*, inquit, *ingentẽ ei mercedem futuram ostendit, & voluntati eius omnia relinquit.*

IDEM probatur ex verbis sequẽtibus; nã cum Petrus vidisset adolescentem audito hoc consilio abiisse tristẽ, dixit Domino: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* quasi diceret, ecce nos fecimus quod iste iuuenis facere noluit, quid ergo nobis dabis? cui interrogationi si vera est Martyris, & Caluini sententia, Dominus respondere debuit, nihil vobis dabo, nam soli illi iuueni, & illi non serio loquutus sum, sed solùm ea dixi, vt iuuenis ille intelligeret se fuisse mentitum. At non ita respondit, sed ait: *Amẽ dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione, &c.* Et ne putemus solis Apostolis hæc promitti, audiamus Augustinum ep. 89. q. 4. huc locum exponentem: *Qui*, inquit, *illius perfectionis de vẽdendis rebus suis consilium tam grande, támque præclarũ non receperunt, & à damnabilibus immunes criminibus eſurientẽ Christũ pauerunt, non fedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi.*

AD argumentum Caluini ex Apostolo, respõdeo, desertionem omnium rerum posse dupliciter considerari; vno modo secundũ se, altero modo vt est actus imperatus dilectionis. PRIMO modo, desertio omnium rerum non est perfectio, sed tamen est instrumẽtum ad perfectionem, & sic possumus exponere verba Domini: *Si vis perfectus esse, vende omnia*, id est, sume hoc instrumentum & acquires perfectionẽ, quia tamẽ hæc desertio rerum, si absque caritate sit, non saluat hominem. ideo dicitur non prodesse, ab Apostolo, 1. Cor. 13. SECVNDO modo desertio ipsa potest dici perfectio, siue opus perfectionis, quia includit gradum quendã eximium caritatis, & de hac etiam potest intelligi verbum Domini, vt sensus sit, *si vis esse perfectus, vende omnia*: nam hinc apparebit te habere perfectam caritatem.

TERTIA expositio est Pelagianorum, qui illud: *Si vis esse perfectus*, explicabãt, si vis vt tibi nihil desit ad cõsequendam salutẽ: ille enim est perfectus, cui nihil deest, & hoc probabant ex illis verbis Domini Mar. 10. *Vnum tibi deest.* & ex verbis adolescentis Matth. 19. *Quid adhuc mihi deest?* quasi diceret, seruaui ista præcepta Decalogi à Mose tradita: num aliquid aliud faciẽdum est? cui respõdit Dominus Mar. 10. *Vnũ tibi deest, vade, vende omnia*, &c.

AT falsam esse hanc expositionem, docet Augustinus ep. 89. q. 4. ex illis verbis 1. Tim. 6. *Diuitibus huius seculi præcipe, nõ superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarũ, sed in Deo viuo: benefaciant diuites, sint in operibus bonis, facilè tribuant*, &c. Puto, inquit Augustinus, *quod ista præcipiens, diuites instruebat, non fallebat Apostolus, qui non ait, præcipe, diuitibus huius mundi, vt vendant omnia quæ habẽt, det pauperibus, & sequantur Dominum, sed non superbè sapere*, &c.

CVM ergo Dominus ait: *Si vis perfectus esse*, nõ loquitur de perfectione necessaria ad salutẽ, sed de alia quadã maiore: & cum ait: *Vnum tibi deest*, non vult dicere ad salutẽ consequendã, sed ad perfectionem istam maiorẽ. & similiter ille iuuenis dicens: *Quid adhuc mihi deest?* non intelligit ad salutem simpliciter assequendã: iam enim audierat responsum: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* sed intelligit ad salutẽ facilius, & perfectius assequendam, q. d. quid possem adhuc facere vtile ad vitã æternam? quod si quis admittere velit iuuenem petiuisse, an aliquid sibi deesset simpliciter ad salutẽ, dicere poterit à Domino fuisse responsum, nihil ei deesse ad salutẽ. nõ enim Dominus ait: *Vnum tibi deest, vende omnia*, sed: *Si vis perfectus esse, vnũ tibi deest*, vt patet ex verbis Matthæi, & Marci simul iunctis, q. d. nihil tibi deest ad salutem simpliciter assequendam, sed, si vis perfectus esse, vnum tibi deest, &c.

QVARTA expositio est Gulielmi de sancto amore,

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra quem scribit B.Thom.opusculum 19.qui dicebat verba ista Domini debere intelligi secundù animi præparationem, & verum præceptum continere, sicut illa Matth.5.*Si quis te percusserit in vnâ maxillam, præbe illi & alteram*; quod præceptum est, sed intelligitur in animi præparatione, vt Augustinus exponit in ep.5.ad Marcellinum. Eodem modo videtur intelligere hunc locum Melanchcton in locis communibus,cap.de paupertate.

A Hæc quoque falsa expositio est, nam exepla Domini,& Sanctorum sunt optima commentaria Scripturarum;videmus autem Dominum, cùm fuit in maxilla percussus,Io.18.non vertisse alteram,sed dixisse: *Cur me cædis?* Et similiter Apostolum, cùm esset in maxilla percussus,Act.23.non vertisse alteram,sed dixisse: *Percutiet te Deus paries dealbate.* Ex quibus exēplis euidēter colligit Aug.in epist.5.illud esse præceptum,sed intelligi in præparatione animi;At verò consilium de relinquendis omnibus rebus,Dominus,& Apostoli,& Sancti plurimi nō in præparatione animi retinuerunt,sed re ipsa & factis impleuerunt.Luc.9.de se Dominus ait:*Vulpes foueas habent,& volucres cœli nidos,filius autem hominis nō habet, vbi caput suum reclinet*,Et Matth.19.Apostoli dicunt:*Ecce nos reliquimus omnia,& secuti sumus te.* Et de S. Antonio scribit Athanasius, quod cùm audisset in Ecclesia legi hoc Euangelium:*Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*,eum mox à Deo edoctum de vero sensu eorum verborum,omnia vendidisse,& dedisse pauperibus.Ex quo apparet de reali desertione omnium facultatum hunc locum esse intelligendum.

PRAETEREA illud præceptū de maxilla præbenda percussori,nō potest impleri re ipsa sine damno proximi,& offensione Dei; ideo intelligimus præcipi solùm patientiam,non autem vt re ipsa offeramus alteram maxillam.At vēdere omnia & dare pauperibus, sine vllius damno fieri potest;nemini enim facit iniuriam, qui res suas donat pauperibus:idcirco intelligimus hoc cōsilium re ipsa implendum.

QVINTA expositio falsa, est Osiandri, qui vt refert Alphonsus Viruesius Philippica 20.admisit hoc esse verè consilium Euangelicum,sed non esse datum nisi iuueni illi, cum quo Christus loquebatur.

AT cōtra:nam in primis nō dixit Christus illa verba adolescenti quomodocunque,sed cum cōditione,si vellet esse perfectus,ergo cōsilium illi datum, omnibus fidelibus,qui volunt esse perfecti,datur, iuxta illud Mar.13.*Quod vobis dico,omnibus dico, vigilate.* Præterea quæ Christus dixit alicui vt Principi, accipiuntur dicta omnibus Principibus,vt: *Pasce oues meas.*Ioā.21.ergo etiam quæ dixit vni, vt priuatæ personæ, intelliguntur dicta omnibus priuatis personis;præterea quòd Christus hæc dixerit omnibus, patet ex intelligentia Apostolorum, qui hæc sibi etiam dicta crediderunt,dicentes:*Ecce nos reliquimus omnia.* Et ex approbatione Domini dicentis: *Amen dico vobis,quòd vos qui secuti estis,&c.*

ADhæc,vt suprà diximus,simillimè sentētiæ sunt,& ab eodem,atque eidem dictæ:*Si vis ad vitā ingredi, serua mandata.* Et:*Si vis perfectus esse,vende omnia,&c.*At prior dicta est omnibus,cur nō etiā posterior? Denique S.Antonius teste B.Athanasio,& S.Franciscus teste B.Bonauentura,sibi dictum putauerunt:*Si vis perfectus esse, vēde omnia.* Quod idem pluribus aliis testibus probare possemus:Non igitur soli illi iuueni datum est consilium hoc.

SEXTVM Testimonium est ibidem de obedientia, vbi Dominus ait:*Et sequere me*; nā quod hæc sequela sit consilium,patet,quia dicitur ei soli;Qui vult esse perfectus,& cui dictum est:*Vēde omnia que habes*;Quod autem in illo:*Sequere me*,significetur obedictia,probatur dupliciter.PRIMO,quia sequi Christum est imitari Christū; Christus autem factus est obediens vsque ad mortem, Philip.2.SECVNDO,quia Matt.16. explicat ipse Christus quid sit sequi se dicens:*Qui vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suam,& sequatur me.* Quod vltimum est explicatio superiorum,vt sensus sit, *qui vult post me venire*,id est,me sequi, *abneget se, & tollat crucem suā*,& sic sequetur me;porrò abnegare se, nihil est aliud quam valedicere suo iudicio, & suis affectibus, & accommodare se alterius iudicio, & voluntati.

DICET aliquis;Abnegare se est quidē obedire, sed hoc loco agitur de obedientia, quæ necessariò debetur Deo, non quæ spōte exhibetur homini; sequitur enim, *qui amat animam suam,perdet eam.*

RESPONDEO,hoc loco agi de obedientia, quæ necessariò debetur Deo;tamen hinc deduci etiā consilium religiosæ obedientiæ: nam hinc habemus, sequi Christum esse abnegare seipsum,id est, alterius voluntati seipsum subiicere,habemus autem ex aliis locis duplicem esse Christi sequelam:vnā communem, & necessariam omnibus fidelibus,de qua hic agitur,id est, Matth.16.& Luc.9.& rursum aliam,quæ solis iis cōsulitur,qui volunt esse perfecti,de qua agitur Matt.19.& Luc. 18. ergo necesse est duplicem esse abnegationē sui,id est,obedientiam, vnam communem & necessariam omnibus, quæ consistit in obediendo in iis rebus tantum,quæ sunt necessariæ ad salutem:alteram maiorem,& vniuersaliorē, quæ consistit in obediendo in omnibus rebus, etiam nō necessariis,modo peccata nō sint:qualis obedientia laudatur in Rechabitis Hierem.35.qui obedierunt patri suo in iis,in quibus non tenebantur.

SEPTIMVM Testimonium est. 1. Cor.7. vbi multis modis proponitur consilium cōtinentiæ.*Bonū est*, inquit Paulus,*mulierem non tangere.* Item : *Bonū est homini sic esse.* Item *Solutus es ab vxore,noli quærere vxorem.* Item : *Dico autē innuptis,& viduis,bonum est si sic permāserint, sicut & ego.* Item:*Volo omnes vos esse sicut meipsum*,id est, cōtinētes,sic enim omnes veteres exponunt.Itē : *De virginibus præceptum Domini non habeo,consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino,vt sim fidelis.* Vbi indicat Apostolus consilium hoc non esse humanum, sed diuinum:dicit enim se consilium dare, non vt hominē politicum,sed vt fidelem ministrum Dei.Itē:*Qui matrimonio iungit virginem suam,benè facit,& qui non iungit,melius facit.* Denique de vidua:*Cui vult nubat, tantum in Domino,beatior autem erit si sic permanserit secundum meū consilium,puto autem,quod & ego spiritum Dei habeā.* vbi tursum vides tribui consilium hoc Spiritui sancto.

AD hæc loca respondent aduersarij tripliciter.PRIMA solutio est Lutheri in Epithalamio,vbi dicit,Apostolum hoc loco non consulere,sed dissuadere continētiam:& probat ex eo quod Apostolus in hoc capite laudationi continentiæ admiscet necessitatem matrimonij:nam postquam dixit : *Bonum est homini mulierem non tangere*,statim subiungit:*Propter fornicationem autē vnusquisque suam vxorem habeat.* quasi velit dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam,quæ sanè præclarum quiddam est, tamen non sinit me hoc facere periculum fornicandi.

IDEM ferè docet Caluinus in commentario huius loci:ait enim similem esse Pauli sententiam:*Bonum est homini mulierem non tangere*:huic sententiæ, bonum esset homini non comedere,neque bibere,si fieri posset: sed quia non potest fieri sine miraculo, ideo vnusquisque comedat,& bibat.

AT contrà,nā in primis verba Pauli apertissima sunt, non enim dicit bonū esset,sed.*Bonum est*,non ait consilium dare vellem, sed : *Consilium do,&c.* Deinde Patres omnes sic exponūt. Vide Chrysostomum & alios in hoc locum,

locum, Ambros.li.de viduis prope finem.Hieronymum li.1.in Iouinianum,& August.li.de S.virginitate, capit. 13.& sequentibus.Ex quibus Augustinus,quasi præuidisset,vnum ex suis Augustinianis apostatis dicturū, Apostolum hoc loco hortari ad nuptias,& deterrere à continētia,disertè scripsit contrarium;sic enim ait, c.16. *Hoc modo*,inquit,*exhortatur ad virginitatem, continentiamque perpetuam,vt aliquantulum à nuptiis etiam deterreret.*

PRAETEREA,si ita est difficile cōtinere, vt isti dicunt;& exēplo ostēdunt, cùm nulli apud eos contineāt: certè Paulus ineptissimus fuit,qui rē impossibilē tātopere laudauit;& patebit absurditas huius rei,si quis applicet omnia verba Pauli ad exemplum Caluini.Nónne enim ridiculus fuisset Apostolus,si dixisset,bonum est nō comedere? Item,cares cibo, noli quærere cibum? Item, de non comedendo præceptum Domini non habeo,cōsilium autem do,vt nemo comedat? Item, qui comedit, benè facit,qui non comedit,melius facit? Item,nō peccat qui comedit,quod vult faciat,beatior erit si non comederit? Non igitur de re impossibili loquitur Paulus.

PER illud autē:*Propter fornicationē autem vnusquisque suā vxorem habeat*,nō monet Apostolus, vt vnusquisque cui inest aliquod periculum fornicandi, vxorem ducat; nam tunc omnes omnino deberēt vxorem ducere, nullo excepto,cū tamē Lutherus ipse excipiat eos, qui habent donum continentiæ;nam etiam illis inest periculum fornicandi, cùm possint donum illud amittere, & vinci aliquando à tentatione,sed monet,vt qui vxorem duxerunt,illam retineāt,& quicunque est fornicaturus, vxorē potiꝰ ducat,sicut infra dicit:*Qui nō se cōtinet,nubat.*

ALTERA expositio est Petri Martyris in hunc locū, vbi opponit his verbis Pauli : *Bonum est homini mulierem non tangere*,id est,sine vxore esse illa verba Dei, Gen.2. *Non est bonum hominem esse solū.* id est,nō est bonum hominem sine vxore esse; & quia non debet pugnare Paulus cū Deo, dicit Paulum loqui solùm de illis qui certi sunt se habere continētię donum;Deum autē,de omnibus illis,qui hoc dono carent.Et quoniam rarissimi,aut nulli sunt,qui certò sciant se habere hoc donum, inde vult inferre,bonum esse,vt omnes ducant vxores.

AT vtrinque errat:nam quod Deus non loquatur de iis,qui hoc dono carēt,patet;nam ea verba loquutus est Deus ante peccatum Adæ,quo tempore Adam sine vllo dubio carebat mala concupiscentia, & habebat cum cæteris virtutibus etiam donum cōtinentiæ, ita vt posset continere,si opus esset.

QVOD autem Paulus non loquatur de iis solum,qui habent donum continentiæ, sed absolutè pronuncier, bonum esse viro mulierem non tangere, patet etiam; nam etsi non omnes habent hoc donum, tamen omnes possunt habere,si à Deo illud petant,& proinde omnibus potest conuenire Pauli cōsilium; nam si ita hoc donum esset à Deo,vt nullo modo esset in nostra potestate continere, & nō cōtinere, sicut nō est in nostra potestate prophetare,quod exemplum affert Caluinus in commentario huius capitis,absurdè Paulus diceret: *Consiliū autem do.* Et: *Quod vult,faciat*; non enim vlla est consultatio aut electio de eo quod non est in nostra potestate. Quis enim nisi stultus,consulteret,an vellet prophetare,vel non prophetare?

ITEM,idem B.Paulus ibidem dicit, etiam continentiam coniugalem esse donum Dei,& non dari omnibus: *Vnusquisque*,inquit, *donum suum habet ex Deo, vnus quidē sic,alius autem sic.* Peto igitur,qui non habet donum cōtinentiæ coniugalis,quid aget? num licebit ei fornicari? Respondebunt,non licere fornicari,quia etsi nō habet donum continentiæ,tamen habebit,si à Deo petat. Idem ego dicam de continentia virginali.

VERBA igitur Dei & Pauli aliter cōcordanda sunt. Deus,loquitur de bono speciei,Paulus de bono indiuidui.Item, Deus loquitur pro eo tempore, quo mundus erat vacuus,Paulus pro eo quo mundus est plenus.Denique, Deus loquitur de bono quod refertur ad vitam tēporalem,Paulus autem de bono,quod refertur ad vitam æternam,vt iam probabimus.

EST ergo tertia solutio, quòd Paulus siue suadeat continentiam,siue nō, solùm illam laudet tanquam vtilem ad aliud,nó autem vt per se Deo gratam & meritoriam, hanc autem vtiliratem non eodem modo exponunt;Nam Lutherus in Epithalamio nō agnoscit aliam vtilitatem quàm temporalem, quia nimirum liberat à curis;& afflictionibus multis,quę necessariò sunt annexæ matrimonio:*Vult*,inquit, *S.Paulus hoc verbū spiritualiter intelligi,vbi ait,bonum est homini mulierem non tangere, vt hoc bonum non sit dictum de merito coram Deo, sicut hactenus textus ille etiam à S.Hieronymo est expositus : sed dictum est de temporali bono, commodo & quiete in hac vita, quibus homo castus antecellit coniugatos,siquidem is, qui sine coniugio castè viuit, ab his molestiis, & tribulationibus,quæ in matrimoniali statu sunt,liber est.*

AT Melancthon in locis,cap.de castitate, Martyr in hunc locum Apostoli,& alij non solùm hanc vtilitatem temporalem agnoscunt,sed etiam aliquam spiritualem, quod nimirum qui vxore carent, expeditiores sunt ad orandum, prædicandum,&c.Nos autem præter has duas agnoscimus tertiam, nimirum ad placendum Deo, & præmia maxima promerenda.

Et quidem ad refellendum Lutherum sufficere debēret,quòd idem omnino senserat Iouinianus, quem his verbis refellit Augustinus lib.de S. virgitate,cap.13.*Vnde*,inquit,*mirabiliter desipiunt,qui putant huius continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cœlorum,sed propter præsens seculum,quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus,atque arctioribus distenduntur,quā molestia virgines,& continentes carent,&c.*

AT,inquiunt,Apostolus dicit, *arbitror hoc bonum esse propter præsentem necessitatem*,& infrà, *tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi.*

RESPONDEO,illud:*Propter præsentē*,vel,vt legimus: *Instantem necessitatem*,non significare propter præsentes molestias fugiendas, sed propter temporis breuitatem, quia Dominus prope est,& dies illi propinquāt, de quibus dicitur:*Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus*, Matt.24,vt exponit Hieronymus li.contra Heluidium, lib.1.cōtra Iouinianum.& in ep. ad Eustochium de virginitate,& patet ex Apostolo hoc loco,qui quasi explicans quid sit præsens necessitas, ait:*Tempus breue est*, & rursum:*Preterit enim figura huius mundi.*

ILLVD autē:*Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi*,intelligitur quidem de afflictione tēporali, quam patiuntur coniugati,sed non ad eam solam fugiendam, docet D.Paulus bonam esse continētiam:Immò,vt pulchrè exponit Hieronymus lib.1.contra Iouinianum, ne quis putaret,coniugatos esse quidem inferiores virginibus quantū ad spiritalia,sed tamen esse feliciores quantum ad carnalia, ideo addit eos etiā miseros esse quoad carnalia, & propterea nullam esse causam ambigendi sit ne melius continere an nubere.

IAM verò cōtra Philippum, & Martyrē, sunt in hoc ipso cap. duo vel tria loca.Primus est;*Mulier innupta,& virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo,vt sit sancta,& corpore,& spiritu.* vbi Apostolus dicit virginitatē esse sanctitatē corporis,& spiritus, & per eā nos placere Deo;sensus enim est, sicut mulier coniugata cogitat,quomodo se pulchram conseruet, vt sic placeat viro suo,sic virgo cogitat,quomodo seruet corporis integritatem,&

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem, & sanctitatem, vt per eam placeat Deo. Hieronymus lib. 1. contra Iouin. hoc exponens: *Illa*, inquit, *virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit.* vbi vides virginitatem hostiam Dei nominari; proinde rem esse, qua colitur Deus, & quæ placet Deo.

SECVNDVM: *Nō vt laqueū vobis iniiciā, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* vbi Apostolus dicit, continentiam per se honestam, ac decoram esse, & proinde Deo caram, & simul vtilem ad aliud, id est, ad orandū sine intermissione. TERTIVS est: *Beatior autem erit si sic permanserit*, id est, vt exponit Ambrosius, dignior in futuro seculo.

ACCEDAT vltimo Augustinus lib. de sancta virginitate, c. 14. vbi sic ait: *Quoniam adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ non satis est liberatum esse à peccato, nisi ipsi liberatori voueatur aliquid, quod non sit criminis non voluisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis, ideo ait Apostolus, Consilium autem do.*

OCTAVVM testimonium est 1. Cor. 9. quo toto capite Paulus conatur ostendere, se plus fecisse quàm sibi esset præceptum, & propterea singularem gloriam apud Deum meruisse; nam cùm Dominus ordinasset iis, qui Euangeliū annunciant, de Euangelio viuere, Paulus maluit gratis Euangelium prædicare, & sic facere opus supererogationis: *Melius*, inquit, *est mihi mori, quàm vt gloriam meā quis euacuet. Nam si euangelizauero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: Ve enim mihi est, si non euangelizauero. Quæ est ergo merces mea? vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium.*

RESPONDET Petrus Martyr in cōmentario huius loci, Paulum non loqui de opere supererogationis, sed de opere debito coram Deo, licet non debito secundum iudicium hominum, & ideo etiam nomine gloriæ vult C intelligi gloriationem coram hominibus, non coram Dei tribunali. Et probat tripliciter.

PRIMO, quia Paulus ait: *Melius est mihi mori, quàm vt gloriā meā quis euacuet.* at pro opere nō necessario, quale est supererogationis, nemo debet mortē subire, sed solùm pro necessario, ergo loquitur de opere necessario coram Deo; ex quo tamen sequitur gloriatio coram hominibus, qui illud opus iudicare possunt nō necessariū.

SECVNDO, quia Paulus desperat de mercede, nisi hoc op⁹ faciat, ait enim: *Etsi euāgelizauero nō est mihi gloria*, id est, si prædicauero accipiēdo süptus à populo, nihil lucrabor: vnde sequitur: *Quæ est ergo merces mea? Vt Euāgelium prædicans, sine sumptu ponam Euangeliū*: ergo loquitur de opere debito quod nisi fiat, perditur tota merces.

TERTIO, quia dicit, *vt non abutar potestate mea, & ne quod offendiculum ponam Euangelio Christi*: At abuti potestate, & offendiculum ponere Euangelio, peccatum est. D Itaque concludit Martyr, Apostolum Petrum grauiter peccaturum fuisse, si accepisset sumptus à populo, quia hoc modo impediuisset cursum Euangelij.

IN hac explicatione duo sunt errores Martyris. PRIMVS, quòd pro gloria, quam sibi tribuit Paulus, intelligit gloriationem coram hominibus, non coram Deo: nā in primis B. Aug. li. de opere Monachorum, cap. 10. contrarium scribit his verbis: *Bonū est magis mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Quam gloriam? nisi quam habere voluit apud Deum in Christo*: hæc Aug. vbi vide, quàm apertè Martyri contradicat.

DEINDE verba Pauli apertè ostendunt, eum loqui de gloria apud Deum, id est, de merito cuiusdam excellentis gloriæ, quam expectabat ex opere isto supererogationis: nam infrà, id quod vocauit gloriam, vocat mercedē: *quæ est ergo merces mea? &c.* At certè non exspectabat A Paulus mercedem ab hominibus sed à Deo. Denique si Paulus gloriaretur coram hominibus, quasi de opere indebito, quod tamen re vera coram Deo debitum esset, falsò gloriaretur quod quis dicat, nisi fortè aliquis Petrus Pseudomartyr?

SECVNDVS error est, quòd dicat Paulū peccaturū fuisse, si accepisset sumptus à populo, & proinde opus eius fuisse debitum, non supererogationis: nam in primis Paulus in toto isto capite nihil aliud agit, quàm vt probet sibi licuisse viuere ex populi sumptib⁹: id enim probat, Primò exēplo aliorum Apostolorum. Secundò exēplis militum, Pastorum, Agricolarū. Tertiò ex lege Mosis. Quartò ex Christi ordinatione. Quintò ex ipsa natura.

PRÆTEREA ita exposuerunt omnes Patres. Chrysostomus in hunc locum. *Quę*, inquit, *supra præceptū fiunt, multa, secundum hoc dictū, mercedem consequuntur, quæ autē sub præcepto continentur, non itidē.* Ambrosius bis repetit B Paulum sibi licita illicita fecisse. Augustinus li. de opere Monachorum, cap. 5. *Audierat*, inquit, *stabularius, ad quē vulneratus ille perductus est, si quid amplius erogaueris, in redeūdo reddā tibi: amplius ergo erogabat Paulus, qui suis, vt ipse testatur, sumptibus militabat.*

DENIQVE Apostoli cæteri sumptus à populis accipiebant, vt hic Paulus dicit, nec est verisimile eos peccasse, ergo nec Paulus peccasset accipiendo.

RESPONDET Martyr, non esse eādē rationē Pauli, & aliorum; nam alij non habuerunt Pseudoapostolos æmulos, vt habuit Paulus: at hoc nihil valet; nam alioqui non rectè probaret exemplo aliorum Apostolorum B. Paulus se potuisse ali à populo. Respōderi enim potuisset, non esse eandem rationem aliorum Apostolorum, & suā. deinde Paulus non abstinuit ab accipiendis sumptibus propter Pseudoapostolos, sed ne grauaret populos, vt ipse dicit 1. Thess. 2. & 2. Thess. 3. Immò propter Pseudoapostolos debuisset potius accipere sumptus. Illi enim de hoc Paulum accusabāt, vt Caiet. bene animaduertit, quod Paulus non vīderetur verus Apostolus, cum non viueret more aliorum Apostolorum; quocirca ille in toto isto capite probat se esse verum Apostolum, & se posse accipere sumptus si velit.

AD primum argumentum dico, falsum esse, non licere mori pro opere supererogationis; quot enim sacræ virgines occisæ sunt, quia nuptias recusauerunt?

AD secundum respondet Anselmus in hunc locum, Paulum desperare de gloria, si solùm euangelizet propter alimenta temporalia. possumus secundo, & melius dicere, Paulum cum ait: *Si euangelizauero non est mihi gloria, &c.* non desperare de gloria simpliciter, sed de gloria quadam singulari, quæ debetur operi supererogationis, vt exponit Chrysostomus.

AD tertium dico cum Chrysostomo hom. 8. de pœnitentia, & cum Oecumenio & Theophylacto in hunc D locum, Paulum accepisse nomen abusus pro vehementi vsu: voluit enim dicere, ne quātum possum, vtar potestate mea. Neque est hoc nouum; nam alij etiam auctores tum sacri, tum prophani vtuntur hac voce in bonā partem. Tria enim significat vox καταχρῆσθαι, & Latinè, abutor. Primò, vti re aliqua contra eius institutionem, & hoc malū est. Secundò, vti præter institutionem, & hoc non est malum: vnde est figura καταχρήσεως. S. Paulinus epist. 11. ad Seuerum: *Itaque*, inquit, *prompto filij imperatoris assensu mater Augusta patefactis ad opera sanctā thesauris toto abusa fisco est.* Tertiò, vti simpliciter, vt apud Platonem epist. 8. & alios auctores.

Quod autem ait *ne quod offendiculum ponā* dico ibi offendiculum non significare scādalum, sed interruptionē; est enim Græcè ἐγκοπή. metuebat enim Paulus, vt aliqui auariores, ne deberent alere concionatores, ab Euāgelio

gelio tardarentur; hic autē metus poterat communis A esse Paulo cum cæteris Apostolis, qui tamen hoc non obstante, sumptus à populo capiebant. Ex quo intelligimus non fuisse peccatum accipere sumptus à populo, etiamsi inde sequeretur aliqua retardatio cursus Euangelijnam illa retardatio non oriebatur culpa Apostolorū, qui vtebātur iure suo, sed culpa auditorū: tamen B. Paulus maluit pati famem, & labor em, quàm vt vllo modo Euangelij cursus retardaretur.

ADDE postremò, quòd si illa verba. *Vt non abutar potestate mea*; & illa: *Ne offendiculum ponā*, significarēt Paulū peccaturum fuisse, si à populo sumptus accepisset, sequeretur eum non potuisse apud homines gloriari tanquā de opere indebito; nā si ipse se debuisse illud facere, idque hominibus, dicit, quomodo gloriatur se feciſse opus indebitum? Ergo Petrus Martyr secum ipse pugnat, dum docet, Paulum gloriari apud homines de opere indebito; & tamen inducit eundem Paulum dicentem, se B debuisse illud opus facere, & peccaturum nisi feciſſet.

NONVM testimonium est Apoca. 14. vbi legimus: *Nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia, hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, & sequuntur Agnum, quocunque ierit.* Ex quo testimonio apparet, singulare præmium habere virgines, quandoquidem canunt canticum, quod nulli alij Beatorum canere possunt.

RESPONDENT Magdeburg. cēt. 1. li. 2. c. 4. col. 454. hunc locum debere intelligi mystice de iis, qui nō sunt maculati idololatria, quæ vocatur fornicatio Babylonis meretricis magnæ.

AT contrāna in primis Ioannes indicat paucos quosdam fuisse istos virgines, qui soli canticum illud dicere poterant; pauci enim sunt centum quadraginta quatuor millia, si cùm illa turba magna Sanctorum cōparentur, quæ præ multitudine numerari nō poterat, quam idem C Ioannes vidit Apoc. c. 7. At maior pars Sanctorum immunis fuit ab idololatria, vt notum est. Præterea Ioānes non diceret, cum mulieribus non sunt coinquinati, sed cum muliere, si intelligeret de fornicatione Babylonis.

DENIQVE Patres de veris virginibus exponunt, Primasius, Beda, Oecumenius, & Anselmus in hunc locum; Hier. li. contra Heluidium in fine. Greg. tertia parte pastoralis, cap. vicesimo nono, & Augustinus de Ser. virginitate, capit. 27. & sequentibus, qui inter cætera sic ait, c. 29. *Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non valet: videbit, nec inuidebit & collaudabo vobis, quod in se non habet, habebit in vobis, nam & illud canticum nouum, proprium vestrum, dicere nō poterit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono, sed vos qui & dicetis, & audietis, quia & hoc quod dicetis, à vobis audietis, fœlicius exultabitis, iucundiúsque regnabitis.* Hæc de Scripturis. D

CAPVT DECIMVM.

Idem asseritur exemplis.

SECVNDO probatur exēplis primitiuæ Ecclesiæ; Nam constat mox initio nascētis Ecclesiæ plurimos cœpisse colere continentiam, & vitā communem, rebus omnibus diuenditis, quod in Testamento veteri rarissimum fuerat. Nec potuit eius nouitatis alia esse causa, nisi prædicatio Christi, & Apostolorum. Act. 4. legimus quotquot erant possessores agrorum & domorum, iis venditis, pretia attulisse ad pedes Apostolorum. vnde hoc? nisi quia audierant Dominum id consuluisse.

PORRO continentiam tam multi certatim arripiebant, vt Act. 21. legamus, vnum Philippum quatuor filias habuisse, & omnes virgines, quas certe non ad tempus aliquod virgines fuisse credere debemus, sed perpetuò, ex electione; refert enim id Lucas tāquam aliquid magnum, quod videlicet vni homini essent quatuor filiæ virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quæ vbi maturæ fuerint, nupturæ sint?

ADDE quod Eusebius lib. 3. hist. cap. 30 ex Polycrate docet, filias Philippi in virginitate cōsenuisse. Præterea Philo Iudæus in libro de vita contemplatiua testatur, plurimos suo tempore, id est, initio Ecclesiæ, vitam communem & cœlibem duxisse; ait enim, talia hominum collegia fuisse in multis orbis terræ partibus, tam apud Græcos, quàm apud barbaros, sed præcipue in Aegypto. Iustinus ex Græcis fermè antiquissimus in Apologia secunda ante medium ait, apud nullam gentem ita coli cœlibatum; vt apud Christianos, vbi sunt plurimi vtriusque sexus vsque ad senectutem in virginitate permanentes; quod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in Apologetico, cap. 9.

CAPVT VNDECIMVM.

Idem asseritur testimoniis Patrum.

TERTIO probatur ex clarissimis Patrum testimoniis, tum Græcorum, tum Latinorū; & quia testibus abundamus, omittam eos, quorum testimonia hæretici nō recipiunt, vt Dionysium, Ignatium & similes.

ORIGENES in cap. 15. ad Rom. *Ea*, inquit, *quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis. Verbi caussa: Virginitas non ex debito soluitur, neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur.*

EVSEBIVS lib. 1. demon. Euang. cap. 8. *Quocirca*, inquit, *in Ecclesia Dei duo modi viuendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominū vitæ rationem excedens non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerum cœlestium amore addictus, & talis quidem existit in Christianismo perfectæ vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, & hic modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militaribus, quæ sint agenda describit, agros quoque & mercaturam adiuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.* Et quod vterque vitæ modus à Christo sit institutus, initio capitis apertè docuit.

ATHANASIVS in lib. de humanitate Verbi, vltra medium: *Quis*, inquit, *hominum, vel post mortem, vel in vita auctor seruandæ virginitatis fuit? an non cōtrà arbitratus est, eam virtutem præstari non posse? attamen Saluator noster, & omnium Rex Christus tātum valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum disciplinæ, virginitatē, quæ supra leges est, profiteantur.* Nota vocari hic præcepta, non leges obligantes, sed institutiones, & doctrinam, alioqui pugnaret ipse secum, cùm & præceptum vocat, & supra legem esse dicit.

BASILIVS in libro de virginitate, vltra medium: *Voluit enim Dominus*, inquit, *non præceptum esse ipsum virginitatis rectè factum, sed insigne animæ virtutis studiosæ ex propria ac libera potestate, id quod supra mandatum, & supra naturam est, à seipsa perpetrantis.*

EPIPHANIVS hær. 48. *Gaudet quidem*, nimirū Ecclesia, *his, qui approbatum Dei cultū præstare possunt, & virginitatē exercere diligunt, verum vnas nuptias honorāt, &c.* Ioannes Chrysostomus hom. 8. de pœnitentia: *Nequaquam*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàquam, inquit, Dominum incuses, haud mãdat impossibilia, A multi & ipsa superant mandata. Et infrà posteaquam exẽpla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei: *Non cogo: non grauo, sed proficientem quidem coronabo, non proficientem non punio.*

GREGORIVS Nazianzenus orat.1. in Iulianũ, vltra medium, *Quomodo*, inquit, *illud non animaduertis omnium sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutum arcem & verticem Christianos coarctans, quòd in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt, alia non necessitate constringunt, sed in electione, & voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, honore & præmiis exornentur, qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant?*

TAM ex Latinis. Cyprianus libro de habitu virginũ, prope finem: *Neque hoc iubet Dominus*, inquit, *sed hortatur, nec iugum necessitatis imponit, quando manet voluntatis arbitrium liberum, sed cùm habitationes multas apud Patrem* B *suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos peritis: carnis desideria castrates, maioris gratiæ præmium in cœlestibus obtinetis.*

AMBROSIVS li.de viduis, vltra medium: *Qui præceptũ*, inquit, *impleuerint, dicere possunt, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus: Hoc virgo non dicit, non dicit ille, qui bona sua vẽdidit.* Et infrà: *Ideo ergo præceptum nõ datur, consiliũ datur: præceptũ enim custoditis est, cõsiliũ integritatis.*

HIERONYMVS li.1. contra Iouinianum: *Proponit Agonothetes præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauium, ostẽdit puriſſimum fontem, & clamitat: Si quis sitit, veniat, & bibat, non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum. sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur, & ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum, maioris que gratiæ est offerre, quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.*

GREGORIVS lib.15. moralium, cap.9. *Electi*, inquit, *nonnunquam plus student agere, quam eis dignatus est Dominus iubere: carnis enim virginitas nequaquam iussa est, sed tantum laudata, nam si illa iuberetur, nimirum coniugium iã culpa crederetur, & tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impẽdãt obsequio, quàm acceperũt præcepto.* Hæc ille. Vide etiã tertiã partẽ pastoralis. cap. 28. & 29.

AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, ca.30. loquens de præceptis & cõsiliis: *In illis*, inquit, *Dominus debitũ imperat vobis, in his autem, si quid amplius supererogaueritis, in reddendo reddet vobis.* Et sermone decimo octauo de verbis Apostoli: *Ambierũ*, inquit, *virgines illã maioꝛẽ pulchritudinem cordis sui, tanquam dicerent, quid iubes? ne aduerseris mus? hoc præcipis? amãdo te plus facim⁹ quàm præcipis.* Et in Enchiridio cap.121. *Quæcunque*, inquit, *mandat Deus, ex quibus vnũ est; Non mœchaberis, & quæcunque nõ iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus vnũ est: Bonum est homini mulierem non tãgere, tunc rectè fiunt, cũ referuntur ad diligẽdum Deum, & proximum, & in hoc seculo, & in futuro.* Ex his apparet, quãto mẽdacio Caluinus dicat libro quarto institutionum, capite 13. §. 12. nulli veterũ venisse in mentem, quod Christus aliquid consuluerit.

CAPVT XII.

Idem confirmatur naturali ratione.

VLTIMO probatur ratione desumpta, tum ex corporibus naturalibus, tum ex politicis rebus publicis; Videm⁹ enim in qualibet re naturali, duplicem esse perfectionem: vnam necessariam ad esse, alteram ad bene esse: vnam, sine qua rei natura non est perfecta, alterã, sine qua non est ornata; homo si habeat A animam & corpus, perfectus est, quoad naturã attinet, etiamsi alioqui deformis, & imperitus, atque improbus sit. At cùm est elegans, politus, formosus, doctus, probus, aliam quandam habet perfectionẽ; ergo eodem modo homo Christianus dupliciter habere debet perfectionẽ: vnam necessariam ad esse, id est, per quam sit verè Filius Dei, & hæres regni, quæ consistit in præceptorum obseruatione: alioqui enim non esset Christus bonus legislator, si legem tulisset, quæ non perficeret hominem Christianum: alteram necessariam ad bene esse, quæ consistit in consiliis.

VIDEMVS itẽ in omnibus bene institutis rebuspublicis præter præmia, & pœnas cõstitutas seruãtibus, aut trãsgredientibus leges, esse etiam præmia quædam decreta heroicis operibus; hinc apud Romanos præter stipendia debita militibus, nõ violãtibus militiæ disciplinã, legimus fuisse etiã coronas ciuicas, ouationes, supplicationes, ac triũphos decretos factis heroicis, vt omnes nouerunt; ita ergo nõ abhorret à ratione, immo potius cõforme est rationi, vt præter vitam æternam promissam obseruatoribus legis diuinæ, sint etiam certa præmia, & singulares honores pro iis, qui non solũ Dei legem seruant, sed etiam virtutes heroicas ostendunt.

CAPVT XIII.

Soluuntur obiectiones.

IN contrarium sunt argumenta tria Pelagianorum, & XIV. Caluinistarum, quæ diligenter collegit ex Caluino & aliis Petrus Martyr in comment.1. Corinth.9.

PRIMVM est, Matthæi decimo nono, Dominus ait: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitẽ* C *intrare in regnũ cœlorum; illud est impossibile, igitur & hoc.*

RESPONDEO cum Augustino epist.octogesima nona, quæstione quarta, in eodem loco esse solutionem; nã Dominus ait: *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum.*

SED instant, ideò possibile apud Deũ dici, quia Deus per Euangelium suum docuit vendere omnia, & dare pauperibus, quod qui fecerit, poterit intrare in regnum cœlorum.

RESPONDEO, si ita esset, tunc esset etiam possibile apud homines, nã etiã Ethnici Philosophi potuerũt abiicere omnes facultates, vt de Crate Thebano, & de Antisthene refert beat⁹ Hieronym⁹ in epistola vicesima sexta ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris. sicut etiam apud homines possibile est camelũ intrare per foramen acus, si desinat esse camelus, & redigatur ab subtilitatẽ setæ; Christus autẽ dicit: Id quod impossibile est hominibus, possibile esse Deo, id est, introducere camelum, D existentem camelum per foramen acus, & diuitem existentem diuitem, in regnum cœlorum; potest ergo diues saluari, si gratia Dei adiutus bene vtatur diuitiis.

SECVNDVM argumentum Lucæ 14. *Nisi quis renũciauerit omnibus, quæ possidet non potest meus esse discipulus.* RESPONDEO cum Augustino epistola 5. & epistola 89. quæstione quarta, loqui Dominum de præparatione animi; nam paulò antè inter ea, quibus renunciare oportet, numerauit Dominus vxorem, & propriam animam.

TERTIO, Matt.5. *Estote perfecti*: dicitur omnib. Christianis: at qui vult perfectus esse, debet omnia vendere, & dare pauperib. Matt.19. ergo, &c. RESPONDEO. in primo loco agi de perfectione necessaria, in secundo de perfectione vtili, sunt enim varij gradus caritatis, vt aliàs expositum est.

Argumẽ

» ARGVMENTVM primum Petri Martyris tale A
» est. Deus iubet se diligi ex toto corde, ex tota anima,
» & ex omnibus viribus, vnde nihil superest nõ debitũ
» quod erogemus, quidquid enim agim⁹, corde, anima,
» mente, ac viribus agimus, quare omnia nostra Deo
» sunt obstricta. Augustinus li.1. doct. Christ. cap.22. *Cũ*
» *autem*, inquit, *ait toto corde, tota mente, tota anima, nul-*
» *lam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat.*
» AD hæc, præceptum dilectionis, vt etiã præceptum
» nõ concupiscẽdi, in hac vita impleri nõ posse, Augu-
» stinus affirmat libro de spiritu & litera, c. vltimo: *Ad*
» *illam*, inquit, *vitam iã immortalem pertinet: Diliges Do-*
» *minum Deũ tuum ex toto corde tuo: ad hanc autẽ, nõ regnet*
» *peccatũ in vestro mortali corpore, ad illam, nõ concupiscies,*
» *ad istam, post concupiscentias tuas non eas.* Et in libro de
» perfectione iustitiæ ante medium: *In qua plenitudine*
» *charitatis, nimirum in patria, præceptum illud implebitur:*
» *Diliges Dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo: nã cùm est ad-* B
» *huc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo*
» *frænetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus.*
» ADDE etiam S. Bernardum, & B. Thomã; nã Ber-
» nardus sermone 50. in Cant. *Si placet*, inquit, *tibi magis*
» *de affectuali datũ fuisse mandatũ, nõ inde contendo, dũmodo*
» *acquiescas & tu mihi, quod minimè in vita ista ab aliquo*
» *hominũ possit vel potuerit adimpleri.* Thomas in secunda
» secundæ, quæstione quadragesima quarta, artic. sexto
» dicit, in hac vita præceptum dilectionis imperfectè
» impleri: & quæstione centesima octogesima quarta,
» art.3. dicit, hoc præcepto ita imperari dilectionẽ sine
» mẽsura, vt nullus gradus caritatis remaneat, qui sit in
» cõsilio. Quare si in hac vita præceptum primum nun-
» quam perfectè implere possumus, certè multò minus
» possumus amplius facere, quàm sit nobis præceptum.

RESPONSIO, Visargumenti principalis potissimum in duobus posita est. Primo, in illa enumeratio- C
ne potentiarum cordis, animæ, mẽtis, virium omniũ.
Secundò, in illa particula: *Ex toto.* Hinc enim videtur colligi debere, nihil omnino posse hominem propter Deum facere, siue corde, siue corpore, quod non teneatur facere. Ostendam igitur neutra ex parte argumentum concludere.

QVOD attinet ad illam enumerationẽ, quidam ex Patribus existimarunt, illa omnia esse diuersa, & ideò conati sunt distinctionem eorum ostẽdere, vt videlicet anima significet partẽ animę vegetatiuę, cor sentientem, mens intelligentem, vel aliquid eiusmodi. Vide Gregorium Nyssenum in libro de creatione hominis, capite octauo, Theophylactum & Anselmum in commentariis capitis vicesimi secundi Matthæi. Augustinum libro primo doctrinæ Christianæ, cap. vicesimo secundo. Bernardum sermone vicesimo in Cantica, & Thomam in secunda secundæ, quæstione D
quadragesima quarta, artic. quinto.

SED simplicior & Scripturæ cõformior est eorum sententia, qui docẽt ista omnia idẽ significare, & more Scripturæ multa, & varia nomina poni ad rem eãdem explicandam, maioris expressionis gratia; itaque idem esse, diligere corde, & diligere anima, & diligere mente, nimirum diligere verè, sincerè, non fictè, non simulatè, nã in primis Hylarius, Hieronymus, & Chrysostomus, in commentario ad caput vicesimum secundum Matthæi, & Ambrosius ad caput decimum Lucæ, vbi hoc præceptum explicant, nihil omnino de distinctione harum vocum tradunt.

DEINDE Matthæus c. vicesimo secundo, Marcus cap. duodecimo, & Lucas cap. decimo, referunt præceptum dilectionis ex libro Deuteronomij capit. sexto, & tamen nullus horum auctorum conuenit in numero, & ordine harũ vocum cum altero quod est euidẽs argumentum, nihil esse mysterij in illa enumeratione. Moses dixerat. *Diliges ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua.* Matthæus posuit: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mẽte.* Marcus: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mẽte, ex tota virtute.* Lucas: *Ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & ex tota mente.*

PRÆTEREA tertio Regũ decimo quarto, de Dauide dicitur, quod sequutus sit Dominũ in toto corde suo; de Iosia autem 4. Regum vicesimo tertio dicitur, quod sequutus sit Dominũ in toto corde, tota anima, & tota virtute, nec tamen vllus auderet Iosiã Dauidi anteponere; Item Moses requirit Deuteronomij 4. vt homo quærat Deum in toto corde, & in tota anima, si eum inuenire desiderat: At Samuel primo Regum septimo solùm requirit, vt Deus quęratur in toto corde: Apparet igitur illis omnibus verbis id vnum imperari, vt Deum sincerè diligamus.

PORRO illa verba: *Ex omnibus viribus*, nõ significãt ex omnib⁹ potẽtiis animæ, sed omni virtute, & quod vulgò dicimus, pro viribus; nã in Græcis codicib⁹ nihil est aliud nisi ἐξ ὅλης ἰσχύος, quod tamẽ interpres nũc vertit ex omni virtute, nunc ex omni fortitudine: nunc ex omnibus viribus. Quare inepte Lutherus in assertione art.31. contendit, hoc præceptum impleri non posse, quia vna quædam ex viribus animæ, nimirum appetitus sensitiuus, non diligit Deum, cum tamen diligere iubeamur Deum ex omnibus viribus.

SED etiamsi iuxta priorẽ expositionem enumerarentur variæ potẽtiæ animæ, ac iuberemur illas omnes exercere ad gloriã Dei, adhuc nihil aduersarij obtinerent, quoniã enim præceptum hoc affirmatiuum est, ideo dicendũ esset solùm præcipi, vt exerceremus eas potentias propter Deum, quãdo id necessitas gloriæ eius procurandæ requireret, alio autem tempore, si id fieret, opus esset consilij, & supererogationis.

IAM verò quantum ad illã particulam: *Ex toto*, sunt etiam duæ Patrum expositiones; Vna est sanctorum. August. Bernardi, & Thomæ, locis notatis, qui docent illud: *Ex toto*, significare, imperari nobis hoc mãdato omnes gradus caritatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus, ita vt semper Deum amemus, & non sit in nobis vllus motus cupiditatis, neque inuoluntarius, neque voluntarius, cum Dei amore pugnans, ex quo rectè deducunt hoc mãdatum in hac vita perfectè impleri non posse.

QVAE sententia nõ pugnat cum sententia nostra, de cõsiliis Euãgelicis, tametsi nõ videtur admodum cõformis sacris literis. quod autẽ non pugnet cum sententia nostra, ex eo patet, quod iidẽ Patres affirmant, hoc præceptũ, licet nõ possit perfectè impleri in hac D
vita, nõ tamen facere præuaricatores, si nõ impleatur.

VT autẽ id intelligatur, obseruandum est duobus modis posse aliquid præcipi; Vno modo, vt solũ indicetur id quod faciendum est; Alio modo, vt indicetur præcepto id quod faciendum est. & finis, cuius gratia id faciẽdũ est. Si dicat Imperator militibus, pugnate aduersus illam vrbem, solum indicat id quod faciendum est: si verò dicat, capite illam vrbẽ, indicat quid faciendum est, & finẽ etiam illius operis: id enim est, ac si diceret, pugnate ad hunc finem, vt vrbẽ capiatis; interest autem multum inter hos duos modos præcipiendi: nã cum præcipitur priore modo, prævaricator est, qui non facit id totum quod præcipitur: cùm verò præcipitur posteriore modo, nõ est prævaricator, qui non facit id totum quòd præcipitur, sed is tantum prævaricator est, qui non facit id, quod indicatur per modum medij ad finem. Præceptum enim propriè

Universidad de Deusto
Biblioteca

non obligat, quatenus indicat finē, sed solum quatenus præcipit medium. Itaque si dicat Imperator, pugnate, peccant, milites, sinon pugnēt; si vero dixerit, capite vrbē, non peccant, si vrbem, nō capiant, modo pugnent, ac pugnando dent operam, vt illam capiāt.

PATRES igitur suprà citati. Augustinus, Bernardus, Thomas existimant hoc præcepto. *Diliges Dominum Deū tuū ex toto corde tuo*, simul imperari medium, & indicari finem; & ideò docēt, non posse impleri perfectè hoc in vita, & tamen non esse præuaricatorem, qui non perfectè illud implet. Augustinus de spiritu & litera cap. vltimo posteaquam dixerat, non posse impleri hoc mandatum in hac vita, addidit: *Sed ideo nobis hoc etiā nunc præceptum est, vt admoneremur, quid fide exposcere, quò spē præmittere debeamus.* Et infrà: *Neque enim si esse nondum potest tāta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectæque debetur, iam culpæ deputandū est &c.* Et libro de perfectione iustitiæ, *Cur*, inquit, *nō præciperetur homini ista perfectio, quāuis eam in hac vita nemo habeat? nō enim rectè curritur, si quo currēdū est nesciatur: quomodo autē sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Et ad finē eiusdem libri docet idem Augustinus, motus inuoluntarios concupiscentiæ, licet hoc præcepto prohibiti sint, tamen adeò non esse peccata, vt non sit opus dicere pro eis; *Dimitte nobis debita nostra.*

SANCTVS Bernardus sermone quinquagesimo in Cant. *Nec latuit*, inquit, *præceptorem, præcepti pondus hominū excedere vires, sed iudicauit vtile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & vt scirēt sanè, ad quē iustitiæ finē niti pro viribus oportere: ergo mandando impossibilia non præuaricatores homines fecit, sed humiles.* Sic etiā B. Thomas solum docet hoc præceptum imperfectè seruari, quatenus indicat finē, & in eodē sensu dicit, nullum gradu dilectionis esse in cōsilio, sed omnes in præcepto, quatenus videlicet hoc præceptū cōtinet, & medium, & finē; nihil enim addi potest ad eam dilectionē, quæ vt finis proponitur; finis enim sine mensura appetitur; quare in eodē loco S. Tho. affirmat, nullum esse peccatum, non implere hoc præceptū in tota sua latitudine, sed satis esse si aliquo modo obseruetur.

QVOCIRCA remanet iā suus locus consiliis etiā circa hoc præceptum; nā etiāsi nihil possim addere huic præcepto quatenus indicat finē, tamē possum addere quatenus indicat medium: & si non pecco, ex sententia sancti Thomæ, si amē Deum, nisi vno gradu amoris, certè non teneor in rigore amplius amare; implicat enim contradictionem, quod non peccem, non faciendo quod facere teneor; ergo si addam alterum gradum amoris, amo plus, quàm teneor, atque eo modo facio actum supererogationis, & consilij.

DEMONSTRAVIMVS igitur sentētiā istam Patrum, non esse contrariā sententiæ nostræ de cōsiliis Euangelicis; quod autē hæc sententia non sit cōformis diuinis literis, mox ostendemus. Est igitur alia sentētia, illud: *Ex toto corde*, nō significare, omnes actus cordis, vel omnē intētionem possibilem, ita vt imperetur, vt nihil corde agamus, nisi Deū diligere, idque summa vehemētia amoris, sed solum vt amemus Deū præcipuo amore, nihilq; illi in amore anteponamus, vel equemus ac proinde solū in hoc præcepto cōtineatur id, quod faciendum est, non etiam finis ob quem faciendum est; Ex quo sequuntur sex quasi corrollaria.

PRIMVM est, huic præcepto aduersari omnia peccata mortalia, quia in omni peccato mortali anteponitur creatura creatori.

SECVNDVM huic præcepto non aduersari amorem honestum affinium, & amicorum, licet non referatur actu in Deum, quia non tenemur Deum solum amare, sed eum præcipuè.

TERTIVM, non aduersari peccata venialia eidē præcepto, quia venialia non mutant vltimum finem.

QVARTVM, non aduersari eidem præcepto motus inuoluntarios concupiscentiæ, etiā si sint rerum alioqui grauissimarum, vt infidelitatis, blasphemiæ, adulterj, &c. nam cùm caritas Dei sit in voluntate, nō aduersantur ei nisi motus voluntarij.

QVINTVM, hoc præceptum perfectè in hac vita seruari posse, quia non exigit, nisi vt amemus Deum plus quàm creaturas.

SEXTVM, posse Deum ex toto corde magis & minus diligi, qui enim propter Deum abstinet se à licitis, magis diligit, quàm qui solum se abstinet ab illicitis, & tamen vterque diligit toto corde.

QVOD autē hæc explicatio sit verior, & Scripturis conformior, quàm superior, multis modis probari potest. PRIMO, quia in Scripturis passim ita accipitur illa vox: vt *totum*, vel, *omnis*, Matth. secundo. *Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cū illo.* Et Act. 21. *Tota confunditur Hierusalem.* In his enim locis significatur, magnam partem eorum, qui erant in Hierusalem turbatos fuisse, non autē omnes omnino, & tamen simpliciter Scriptura dicit: *Omnis Hierosolyma turbata est*: Et: *Tota confunditur Hierusalem.* Sic etiam Gen. 31. dicit Iacob: *Scitis quod totis viribus seruierim patri vestro*; & tamē multa alia eodē tempore Iacob fecerat. 2. Reg. 15. *Toto corde vniuersus Israel sequitur Absalon*, aliāque id genus frequentissimè inueniuntur; Scriptura enim vtitur sæpe communibus phrasibus: vulgo autem absolutè dicimus; Totus sum in hac re, vel totis viribus hoc agā, cùm tamen, nihil aliud significare velimus, nisi præcipua cura, ac studio nos incumbere.

SECVNDO, Scriptura docet hoc præceptum esse facile, ac præsupponit seruari posse, quod tamen nō esset verum, si in hac vita impleri nō posset. Deut. 10. *Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit à te? nisi vt timeas Dominū Deum tuum & diligas eum, ac seruias ei in toto corde tuo, & in tota anima tua.* Et cap. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, vt palā fiat, vtrum diligatis eū in toto corde vestro, & in tota anima vestra, an non:* Lucæ 10. quærenti iurisperito, *Quid faciendo vitam æternam possidebo, Dominus respondit: in lege quid scriptū est? quomodo legis? ait ille: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et Dominus: Hoc fac & vives.* Certè hæc omnia præsupponunt mandatum hoc in hac vita impleripossе, alioqui in promptu fuisset reprehensio.

TERTIO, promisit Deus se facturum, vt tempore noui testamenti diligatur in toto corde, tota anima, &c. Igitur aut Deus, quod esse non potest, mentitus est, aut hoc mandatum in hac vita simpliciter adimpletur. Deut. 30. *Circumcidet Dominus cor tuū, & cor seminis tui, vt diligas eum in toto corde tuo, & in tota anima tua vt possis viuere.* Hieremiæ 24. *Dabo eis cor, vt sciant me, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia reuertentur ad me in toto corde suo.*

QVARTO, multi hoc mandatum impleuerunt, igitur in hac vita impleri potest. Deuteron. 30. *Gaudebit Dominus in te, sicut gauisus est in patribus tuis, si tamen reuertaris ad eum in toto corde tuo, & in tota anima tua.* 3. Reg. 24. *Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & sequutus est me in toto corde suo.* Eccles. 47. *De omni corde tuo laudauit Dominum, & dilexit eum qui fecit illum.* 4. Reg. 23. *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi.* Psalmo centesimo decimo octauo. *In toto corde meo exquisiui te.*

Acc

ACCEDAT postremò consensus Patrum, qui nihil impossibile nobis à Deo mandatum esse docent. Vide Origenē homilia nona in Iosue: Basilium in illud: *Attende tibi*; Hilarium in illud Psalmi centesimi decimi octaui: *Latum mandatum tuum nimis* Hieronymum libr. 3. contra Pelagianos, & Augustinum libro de natura & gratia, capite sexagesimo nono, qui auctor non solùm in genere dicit, Deum nihil impossibile præcepisse, sed etiam in specie de mādato dilectionis: *Quomodo*, inquit, *est graue, cùm sit dilectionis mandatū?* Et in Psalmum quinquagesimum sextum, de hoc ipso mandato, *Neque enim*, inquit, *imperaret hoc Deus, vt faceremus, si impossibile iudicaret, vt ab homine fieret.* Vbi videtur Augustinus aut mutasse, aut certè explicauisse priorem sententiam. Bernardus etiam sermone 50. in Cantica, etsi exposuit hoc mādatum vno modo de dilectione, quæ hic perfectè haberi non potest, tamen magis propendet in sententiam hanc posteriorem quam etiam sequitur Bonauentura, in tertio, distinctione vicesima septima articulo secundo, quæstione vltima, & plerique Doctores in eadem distinctione.

ARGVMENTVM secūdum, Dominus ait Matthæi septimo de lege sua: *Quam angusta porta est, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam.* Quomodo ergo non errant, qui eam tam latam & facilem prædicant, vt etiam dicant, posse hominem plus facere, quàm lex exigat.

RESPONDEO, idem Dominus ait de lege sua Matthæi vndecimo: *Iugū meū suaue est, & onus meum leue.* Et Dauid de lege Domini sub eadē metaphora Psalmo cētesimo decimo octauo: *Latum mandatum tuum nimis.* Et Apostolus primæ Ioannis quinto: *Et mandata eius grauia non sunt.* Quare lex Domini difficilis est, & facilis: difficilis ex natura sua, quia difficile est attingere medium, in quo virtus consistit, facile verò est aberrare à scopo; difficilior etiā redditur ex naturæ corruptione; difficile enim est auaro facere eleemosynam, luxurioso continere, &c. At facilis est habēti gratiam & caritatem; gratia enim & natura sanat, & dirigit, atque inclinat ad medium attingendum: vt etiam difficile est homini pingui & onusto ingredi portam etiam vtcunque latam, at homini tenui, & nudo non est difficile ingredi portam, etiam vtcunque angustam. Vnde sanctus Leo sermone quinto de Epiphania, *Nihil*, inquit, *arduū est humilibus, nihil asperum mitibus.* Et beatus Augustinus libro de natura & gratia, capite sexagesimo nono; *Omnia*, inquit, *sunt facilia charitati.* Et Dauid Psalmo centesimo decimo octauo. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum*: certè autem qui currit, cùm solùm ambulare teneatur, plus facit quam ei imperatum sit.

ARGVMENTVM tertium. In opere nostro semper aliquid deest, ergo hunquā implemus legem, ergo multò minus possumus facere opera supererogationis. Probatur antecedens, quia Paulus ad Rom. 7. dicit, *se mente seruire legi Dei, carne autē legi peccati*, & Iob *verebatur omnia opera sua*, Iob. 9. & Isaias cap. 64. vocat *pannum menstruatæ omnes iustitias nostras*, & Dauid clamat Psal. 142. *ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens.*

RESPONDEO, negandū esse antecedens; nā si nullo modo legem seruare possemus, mentiretur Ioannes cum ait: *Et mandata eius grauia non sunt.* 1. Io. 5. & Dominus cùm ait Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, iuuenem illum nō docuisset, sed delusisset, ac si dixisset, si vis in cœlum ascendere, fac tibi remigium alarum, & vola per aērem; immò sequeretur hominem nunquam peccare; non enim peccat, qui nō facit quod nō potest, & Deus esset omni Tyranno iniquior, & crudelior, quippè qui tributum peteret, quod nemo posset soluere, & hoc ab amicis suis peteret. Adde quod Basilius oratione in illud: *Attēde tibi*, dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deum præcepisse, quod idem docent omnes Patres.

AD primum ergo locum dico, Paulum loqui de motibus concupiscentiæ inuoluntariis, qui non peccata, sed pœnæ sunt.

AD secundum dico, contrarium inde elici, ideo enim Iob verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret; illi autem propriè metuunt, qui vident posse vitari malum, quod metuunt; semper enim cōiuncta sunt spes & metus, qui enim certò sciunt nō posse vitari, desperant, & dolēt potius, quā metuunt. Vnde B. Gregorius in hunc locum scribens, ait: *Ipsa bona nostra, quia instantis culpæ euadere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc rectè dicitur, verebar omnia opera mea.*

AD tertium dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona grauissimorum peccatorum, qui si qua opera bona faciebant, saltem moralitèr, ea inquinabant admixtione multorum criminum; nos autem nō de peccatoribus, sed de iustis loquimur, cùm dicimus homines posse legem seruare, & etiam amplius facere; nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessariò esse peccata, nam Isaias non cōparat opera peccatorum sordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, & partes maculatæ.

AD vltimum dico, cum Augustino lib. de perfectione Iust. Hierony. in ep. ad Cteiphontem, & Gregorio in hunc Psalm. non posse hominem iustificari coram Deo, quia nemo est qui non habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit iustus, & multa opera bona faciat etiam supererogationis; non enim dicit Dauid, non iustificabitur omne opus, sed omnis viuens; vel dicendum cum Arnobio, Hilario, Hieronymo, & Euthymio in hunc locum, nō posse vllum iustificari si comparetur cum Deo; tam sublimis enim est Dei iustitia, vt eius comparatione omnis hominum & Angelorum iustitia, iniustitia videatur, sicut cādela accensa coram sole, non lucere, sed vmbram facere videtur.

ARGVMENTVM quartum. Verba Christi Luc. 17. inquit Martyr: *Cum feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus: quæ debuimus facere fecimus.* Istud commentum prorsus excludunt. & cōfirmatur, nā seruus quidquid est, domini est, & quidquid facit, domino facere tenetur.

RESPONDEO, Petrum non egisse hoc loco fidelem Martyrem, nam omisit ea verba, in quibus latebat solutio, non enim Dominus ait, cum feceretis omnia, dicite, serui inutiles sumus, &c. Sed *cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quæ debuimus facere fecimus.* Vnde Ambrosius lib. de viduis, *Hoc*, inquit, *virgo non dicit, hoc nō dicit ille, qui bona sua vēdidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? nō enim quasi inutilis seruus: quod debuit facere fecisse se dicit, sed quasi vtilis Domino, qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit vsuris, meruedem fidei, atque virtutis, bene sibi consius meritorumque securus, expectat.*

AD quod Dominus nō ait, serui inutiles estis, sed, *dicite serui inutiles sumus*; vult enim nos humiles esse & non iactare nostra merita, sed ipse tamen postea dicit: *Euge serue bone & fidelis*: inutilem autē seruum vocabit eum duntaxat, qui præceptis nō obedierit, vt patet Matthæi 25. in parabola de talentis; *inutilem*, inquit, *seruum proicite in tenebras exteriores.*

AD confirmationem, fateor, seruum, quidquid est domini esse, & quidquid agit, in lucrū domini cedere;

Universidad de Deusto
Biblioteca

at non inde sequitur ex debito eum facere, quidquid facit; quid enim, si velit sibi de somno concesso aliquid subtrahere, vt pro domino suo aliquid agat, nónne plus faciet quàm tenetur?

ARGVMENTVM quintum. Iubemur quotidie dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, ergo nunquam facimus quantum debemus, ergo multò minus facimus plus quam debemus.

RESPONDEO, quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra*, propter peccata venialia, quibus in hac vita, aut nunquam, aut rarò caremus, quibus tamen non obstantibus, & iusti esse, & supererogationis opera facere possumus.

ARGVMENTVM sextum. Apostoli Matthæi decimo nono, non solùm non cogitauerunt de operibus supererogationis, sed etiam de ipsa salute dubitarunt, dicentes: *Quis poterit saluus esse*: Quibus Dominus non ait, nō solum salui esse, sed etiam supererogare potestis, sed B ait, *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum.*

RESPONDEO, apud homines impossibile esse, & saluari, & opera supererogationis facere; apud Deum vtrūque esse possibile.

ARGVMENTVM septimum. Hieremias dicit: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*, cap. quadragesimo octauo. Nemo autem est; cui non subrepat aliqua negligentia; ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum.

RESPONDEO, loquitur de negligentia graui, quæ amicitiā Dei tollat, vnde in Hebræo *R. miáh* רמיה, fraudem potius, quam negligentiam significat, sicut Hieronymus etiam vertit.

ARGVMENTVM octauum. Christus ait: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos*, Ioānis decimo tertio. At Christus sic nos dilexit, vt pro nobis sit mortuus; ergo & nos debemus pro fratribus animas ponere, vt concludit Ioannes, prioris Ioannis tertio: at hæc est summa caritas, cui nihil addi potest: *Maiorem enim caritatem nemo habet, quàm vt animam suis ponat pro amicis suis*, Ioannis 15. Ergo nullus remanet locus consiliis, & operibus supererogationis.

RESPONDEO nō tenemur animas ponere pro fratribus, niſi quādo id necessariu est ad eorum salutē æternam; si ergo id faciamus, cum non est necessarium, sed vtile tantū, opus cōsilij & supererogationis faciemus. & similiter si proximo benefaciā, quando nō est in extrema aut graui necessitate, opus facio supererogationis.

ARGVMENTVM nonum. Iubet Deus Deut. 4. nihil addi præceptis suis, male ergo adduntur consilia.

RESPONDEO, iubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrumpat, non autē aliquid, quod ipsum perficiat: cōsilia autem perficiunt, nō corrumpunt præcepta, vt patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. 4 de Pontifice cap 17.

ARGVMENTVM decimum. Ita sumus Deo obligati, vt non possi-mus vnquam facere quantum debemus, ergo nunquam supererogamus. Antecedens patet, nam quidquid habemus boni, ab illo habemus, ergo omnia nostra sunt ei debita, & si millies pro Deo vitam poneremus, nunquam tamen redderemus ei aliquid æquale.

RESPONDEO, argumētum probat, potuisse Deum à nobis exigere, quidquid possumus, non tamē voluisse. Constat enim ex diuinis literis, Deum pro sua benignitate imposuisse nobis iugum suaue, & onus leue. Præterea probat hoc argumentum, nunquam hominem posse facere plus quàm debet, immò etiā nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata: nunquam enim ei reddemus æquale; & tamen possumus facere plus quàm debemus, si consideremus legem nobis à Deo impositam, & proinde possumus facere plus quàm reuera facere teneamur: nam etsi nō possimus superare aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen non propterea rei efficimur, quia non tenemur id præstare, sed id solum, quod Deus imperauit.

ARGVMENTVM vndecimum. Ad Philippenses quarto dicitur: *Quod reliquū est, fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque honesta, quæcunque iusta, quæcūque pura, quæcūque accommoda, quæcunque boni nominis: si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum. Inueniant*, inquit Petrus Martyr, *isti acuti homines, quod huic præcepto Pauli superaddi possit.*

RESPONDEO, hæc omnia debere accipi negatiuè, vt sensus sit; Nihil cogitetis, neque agatis, niſi quod iustum est, quod verum, quod pudicum, &c. & hoc modo multa possunt superaddi affirmatiua; alioqui si iuberet Paulus, vt omnia, quæ sunt vera cogitaremus, deberemus cogitare, non solùm omnem Scripturam sanctam, sed etiam totā Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ verissimæ sunt.

ARGVMENTVM duodecimum. Te, inquit, interrogo, an possis aliquid facere vltra legem, vel non si nō potes, conuenimus, si potes, ergo teneris id facere; nam lex requirit omnes tuas vires, & quidquid potes; ergo implicat contradictionem, quòd possis vltra legem aliquid facere.

RESPONDEO, nego legem requirere omnes vires, & quidquid possumus. solùm enim requirit, vt impleamus, quod præcipitur, siue nobis superent vires, siue nō, alioqui primæ ad Cor. 7. Paulus non potuisset dicere de homine soluto: *Quod vult, faciat, non peccat, si nubat.* Sic enim argumentabor: Aut potest continere, aut non, si non, ergo tenetur nubere, vt Caluinus & Martyr docēt, si potest, ergo tenetur cōtinere, lex enim requirit quidquid possumus, ergo nunquam datur tempus, quo liceat dicere, *Quod vult faciat, non peccat si nubat.*

ARGVMENTVM decimumtertium. Non caret superbia & arrogantia infinita, vt dicas, te plus facere quàm tenearis. & Christo fit iniuria nō vulgaris, qui frustra dicetur mortuus, si valuisses legem præstare, aut plus efficere, quàm in illa præceptum fuerit.

RESPONDEO, non timuisse istam superbiā infinitam illas virgines, quæ teste Augustino, serm. 18. de verbis Apostoli, dixerunt, *Amando te plus facimus, quàm præcipis*: neque illos omnes Patres, quos suprà citauimus: sed hoc reuera non caret superbia infinita, propter tam debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, immò & ipsi Scripturæ, quod Petrus Martyr facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia non enim dicimus, posse hominem suis viribus, aut sine Christi gratia legē seruare, vel aliquid superaddere.

ARGVMENTVM decimumquartum. Nolle Deum plus amare, si plus possis, grauissimum peccatum est, ergo nihil potes superaddere, quod non debeas. Probatur antecedens: primò, quia negat Deum esse summum bonum, qui non vult eum amare quantum potest; secundò, quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere, & non vult; nam posse plus diligere, sine dubio Dei donum est.

ADDE, quod qui talentum abscondit, à Deo punitus est. Matth. 25. & peccatum est ingratitudinis, nolle facere quod potes pro eo, cui non potes referre paria.

RESPONDEO, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat maiorem illum amorem; vel si id fiat ex superbia, quasi putes te satis esse perfectū; vel deniq; si ex accidia & pigritia nolis vllo modo amplius proficere: id enim repugnat

gnat statui viatoris; at si velis quidem plus diligere, & proficere, sed iuxta conditionem, & gradum tuum, etiāsi nolis ad altiorem statum ascēdere, quamuis possis, non peccas.

VERBI gratia, cui est imperatum, vt proficiscatur Venetias, si in media via cōsistat, & nolit progredi, peccat: at si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia, & si velit in ipsa via ambulare, non cōcurrere, non peccat.

IGITVR ad primum dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, id est, super omnia alia: qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiam si eum non tam ardenter amet, quàm fortè posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset, alioqui semper essemus perplexi, immò etiam semper peccaremus. quantumuis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulò ardentius posse diligere, si B paulò ampliùs conemur.

AD secundum dico, illum abuti Dei dono, qui eo non vtitur, quando est necessarium; qui autem paratus est eo vti, si necessarium sit, etiamsi nunquā fortasse vtatur, nō dicitur eo abuti; nā ille cui Paulus dicit 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat*, sine dubio potuit cōtinere, & tamē ei dicitur: *Non peccat, si nubat*, & B. Augustinus de bono coniugali: cap. 21. dicit, Abrahamū habuisse donum cōtinentiæ, non minus, quàm Ioannes habuerit, ita vt potuerit semper continere, & tamen nunquam continuisse, ne in extrema quidem senectute: & Ioannem Euangelistam habuisse donum patiendi martyrium, non minus quàm Petrum, & tamen non exercuisse illud donum, vt fecit Petrus: Accusare autem Abrahamū, vel Ioannem, quasi donis Dei abusi sint, extremæ dementiæ est.

AD illud de ingratitudine dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cùm necessitas C eius id postulat, aut cùm ipse operam nostram requirit, & qui voluntati eius satisfacit: porrò Deus cōtentus est, vt legem eius seruemus, neque aliud à nobis requirit, etiamsi possimus plura præstare.

AD illud de talentis dico, seruum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi: quomodo nunc qui habet talentū concionādi, & simul habet præceptum, quia est Episcopus, punietur, si non concionetur: at qui habet idem talentū, sed nō habet præceptum, non punietur, vt patet de sancto Antonio, &c.

CAPVT XIIII.

Explicatur nomen, & definitio voti.

SEQVITVR Disputatio tertia, quæ est de votis D monasticis, cuius disputationis sex erunt partes. Primum enim exponemus breuiter nomen & definitionem voti. Deinde explicabimus sententiam aduersatiorū. Tertiò, probabimus omne quod fit ex voto esse cultum Dei. Quartò, vota non esse propria Iudæorum, sed etiam à Christianis recte fieri ostendemus. Quintò, de rebus præceptis, qualis est promissio facta in Baptismo, non solere proprie fieri vota. Sextò, de rebus non præceptis, ac nominatim de continentia, paupertate, & obedientia, vota recte fieri demonstrabimus.

QVOD ad primum, nomen voti apud Latinos ambiguum est, significat enim promissionem & orationē, ac desiderium: dicimus enim suscepi votum continentiæ, id est, promisi Deo continentiam; item, pro voto mihi continentia succedit, id est, vt desiderabam; & vota pro continentia Deo fudi, id est, precatus sum à Deo continentiam. Apud Græcos non est idem nomen pro voto, & oratione, tamen sunt duo affinia nomina, nam εὐχὴ significat votum, προσευχὴ orationem: apud Hebræos voti & orationis nomina nulla habēt affinitatē: votum enim dicitur *neder* נדר oratio תפלה *thephilah* cuius rei ea est ratio, quod apud Græcos & Latinos, cum hæc nomina inuenta sunt, non erat vlla vera pietas, & ideo nihil homines Deo, vel Diis vouebāt, niſi ad id, quod desiderabant impetrandum, & propterea semper votis annectebant preces, iuxta illud Virgilij Aeneidos 6. *Cessas in vota precésque.*

HINC igitur Græci, vt obseruauit Gregorius Nyssenus oratione secūda in orationem Dominicam, vocauerunt orationem προσευχὴν quia post votum fiebat, quod vocabant εὐχὴν, Latini autem (vt diximus) eodem nomine promissionem Deo factam, & preces ad Deum appellabant. At Hebræi, quia Deum piè colebant, & absoluta etiam vota facere consueuerant sine vlla relatione ad preces, vt nos quoque Christiani facimus, propterea propriis & diuersis nominibus hæc duo nominabant.

POTEST autē definiri votū; *Religiosa promissio alicuius excellētioris boni, Deo facta libera voluntate.* PROMISSIO dicitur, quasi contractus quidam inter Deum & hominem. Nec enim sufficit ad votū proposuisse ac statuisse aliquid facere, niſi etiam promittatur; votum enim includit oblationem vnius ad alterum; non enim obligat votum solum ratione veritatis, id est, quia tenetur, qui vouit, vetum facere, quod dixit, sed etiam ratione fidelitatis, quia tenetur, alteri fidem datam seruare, hæc autem obligatio nō potest nasci ex proposito solo, quod quis apud se concipit, sed necessario promissionē requirit. RELIGIOSA dicitur, vt significetur, cuius virtutis actus sit votum, nimirum religionis.

EST autem obseruandum, in voto semper esse duas actiones, alteram materialem, alteram formalem. Materialis est, de qua fit votum, vt ieiunare, sacrificare, &c. Formalis est ipsa promissio ieiunandi, vel sacrificandi, & promissionis adimpletio quare formalis actio semper est actus religionis, materialis autem interdum est religionis, vt si quis voueat quotidie sacra facere, interdum alterius virtutis, vt si quis voueat sexta feria semper ieiunare. EXCELLENTIORIS boni dicitur, vt determinetur materia voti, nec enim voueri potest, niſi id, quod melius sit facere, quàm omittere.

EX quo perspicium est quinque rerum genera excludi à materia voti. PRIMO, peccata, vt cùm Iudæi vouerunt se occisurū paulū, Actorū vicesimo tertio, nam vouere peccata, nō est Deo munus promittere, sed minari. SECVNDO, opera indifferentia, vt non ire ad forum, nō enim potest Deo placere quod est vanum & inutile, *displicet enim ei stulta promissio.* Eccles. quinto TERTIO, opera impossibilia, vt si quis voueat se profecturum in Hierusalem sine naui QVARTO, opera necessaria, vt si quis voueat se moriturum, quando placuerit Deo. QVINTO, opera bona, quæ tamen maiora bona impediunt, vt si quis voueat se ducturum vxorem. Quanquam hoc ipsum certo tempore, ac certæ personæ potest esse melius facere, quàm omittere: proinde tum erit legitima voti materia, etsi absolutè contrà iudicandum sit.

DEO facta, dicitur vt intelligamus, vota differre à iuramentis, licet vtraque sint actus religionis, & in materia fere conueniant, vota enim fiunt Deo, iuramenta hominibus per Deum; non autem hinc excluduntur vota, quæ fiunt sanctis, nā vel ea sunt vota materialiter, non formaliter, vt quidam docent, qui existimant, in votis Sanctorum duas esse promissiones, vnam Sanctis, quibus aliquid promittitur, alteram Deo, cui promittitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

titur adimpletio promissionis factæ Sanctis, & hanc so- A lam propriè votum esse dicunt, vel (quod verius putò) vota huc vere Sanctis, sed vt sancti sunt, id est, vt excellentissimo modo participant Dei naturam & gloriam, de qua re disputauimus in libr. tertio de Ecclesia triumphante capite decimo.

Addimvs vltimò, libera voluntate, vt distinguatur votum à lege communi, votum enim est lex quæda priuata, & obligat more legis, sed lex cõmunis obligat etiam nolentem, & inuitum, votum autem est lex quam nosipsi nobis ferimus, & proinde non obligat, nisi eum qui sponte votum fecerit, & hinc non habentur rata vota facta ante vsum rationis, nec ea, quæ propter ignorantiam, aut metum censentur inuoluntaria.

CAPVT XV.

Explicatur status quæstionis.

IAm vero, vt breuiter explicemus, quibus in rebus ab aduersariis dissentiamus; Lutheri & Caluini sententia eadem esse videtur, vterque enim tria quædam de votis docet.

Primvm, vota ad colendum Deum non posse fieri, nisi de rebus præceptis, proinde vnum esse commune votum fidelium promissionem illam, quam facimus in in Baptismo.

Secvndvm, vota de rebus à Deo non præceptis posse fieri, si non ad colendum Deum, aut satisfaciendum pro peccatis, sed ad negotia huius vitæ expeditius peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos fines fiant; exempli causa, docet Caluinus, eum, qui sæpe in vitium ebrietatis labitur rectè facturũ si voueat, se triduo aquã bibiturum, si iterum inciderit in ebrietatem; quomodo etiam existimat, Apostolorum tempore viduas quasdam vouisse continentiam, vt expeditius C fungerentur munere Diaconissarum.

Tertivm, vota Monachorum impia irrita, & omnino soluenda esse, quòd fiant cum opinione cultus, & tamen de iis rebus sint, quas Deus nusquam præcepit. Hæc omnia Luther' docet in libro de votis monasticis, & Caluinus libro quarto institutionum, capite decimotertio. Nec dissimilia docent Confessio Augustana art. 27. & Cõfessio VVitebergẽsis cap. de votis monasticis.

Petrvs Martyr in libro de cœlibatu & votis monasticis, duo dicit pugnantia cum doctrina Lutheri & Caluini. Primvm est, vota in Testamento veteri fieri potuisse, vt etiam sacrificia & cæremonias cæteras, in nouo Testamento fieri nõ posse, cum sint abrogata cum reliquis Iudaicis cæremoniis. Secvndvm est, promissionem, quæ fit in Baptismo, non esse votum, in tertio dicto cum Luthero & Caluino concordat.

CAPVT XVI.

Omne quod fit ex voto esse cultum Dei.

VT igitur ad disputationes veniamus, statuo hãc propositionem: *Omne quod fit ex voto, etiãsi aliqui nõ sit à Deo præceptũ, verè & propriè est cultus Dei.* Hæc propositio est contra Lutherum & Caluinum, qui vota de rebus non præceptis, docent non posse fieri ad colendum Deum; quasi aliqua esse possint vera vota, quæ nõ sint cultus Dei. Probo igitur positã assertionem.

Primo, vouere est actus religionis, ergo & reddere siue implere votum est actus religionis, siue fiat de re præcepta, siue non præcepta. Probatur antecedens ex illo Isaiæ. 15. *In illo die cognoscent Aegyptij Dominũ, & colent eum in hostiis & muneribus, & vota vouebunt, & soluẽt.* Vbi posteriora sunt explicationes priorum; vota enim munera sunt. Præterea hæc est natura voti, vt ré alioqui non ordinatam ad Dei cultum, ordinet ad cultum Dei, iuxta illud Deuter. 12. *Quidquid sanctificaueris & voueris,* &c. Denique fatetur Caluinus lib. 4. cap. 13. §. 2. vouere esse officium religionis. Probatur iam consequentia; nã promittere & soluere, ad eandem virtutem pertinent; sed per id quod fit ex voto, etiamsi non præceptum, impletur votum, ergo per id colitur Deus.

Secvndo, omne votum est promissio Deo facta, vt etiam Caluinus docet initio cap. 13. lib. 4. instit. ergo votum quodcunque implere, est fidem Deo seruare; at seruare Deo fidem, est Deum immediatè colere, & honorare: sicut è contrario fidem ei non seruare, est iniuriam illi facere, ergo cuiuslibet voti impletio cultus Dei est.

Tertio, omne iuramentum est cultus Dei, etiamsi fiat de re non præcepta; vt, si quis iuret, se non bibiturum vinum, vt Caluinus ipse affirmat libro 2. cap. 8. §. 23. B institutionum, ergo & votum de re eadẽ erit cultus Dei. Probatur consequentia: nam adeò similia sunt iuramẽta, & vota, vt in Scripturis sæpe iuramentum pro voto accipiatur, vt patet Num. 30. *Si mulier,* inquit Scriptura, *habens virum vouerit aliquid, & verbum de ore egrediens animam eius obligauerit iuramento, voti rea erit, reddet quod promisit,* &c. Præterea sicut per iuramentum de re non præcepta facienda, honoramus Deum, quia protestamur, eum esse immutabilẽ veritatẽ, & veritatis assertorem; ita per votum de re non præcepta, sed tamẽ bona, Deum honoramus, quia protestamur ei, vt summo bono placere actus virtutum.

Qvarto, soluere ex voto aliquid non præceptum, sed tamen bonum falsis Diis, est peccatum, & nõ aliud quàm idololatriæ, ergo soluere Deo vero ex voto rem eandem, erit actus latriæ.

Qvinto, si quis voueat abstinere per triduum à vino, & non faciat, sine dubio peccat: at nõ peccat peccato intemperantiæ, non. n. est actus necessarius temperãtiæ; abstinere à vino, ergo peccat, quia Deũ afficit iniuria: nõ seruãdo illi fidẽ, ergo si abstineat, Deũ honorat.

Sexto, omni actu virtutis etiam non præcepto, nec ex voto facto, sed facto tamen propter Deum colitur Deus, ergo multò magis, si is actus fiat ex voto, eo Deus coletur. Probatur antecedens. Primo, Scripturæ testimonio, nam Lucę secundo dicitur Anna seruisse Deo ieiuniis & orationibus, & est verbum λατρεύουσα quod propriè cultum significat, Philippẽs. 4. *Repletus sum, acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis m odorem suauitatis, hostiam placentem & acceptam Deo.* Hebr. vltimo: *Beneficẽtiæ & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostiis promeretur Deus.* Iacobi primo: *Religio munda apud Deum, est, visitare pupillos & viduas.* &c. Quæ omnia intelliguntur D etiam de Eleemosyna non præcepta.

Secvndo, ex Patribus. Nam Tertullianus libro de resurrectione carnis cap. 8. ait: *Nam Sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, ieiunia, & seras, & aridas, & esas, & appendices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instauratur, virginitas quoque, & viduitas, & modestia in occulto matrimonij dissimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur.*

Epiphanivs hær. quadragesima octaua, virginitatẽ & abdicationẽ rerum vocat approbatũ Dei cultum.

Hieronymvs lib. 1. in Iouinianum: *Illa,* inquit, *virginitas hostia est Christo, cuius nec animum cogitatio, nec carnem libido maculauit.*

Avgvstinvs libro de bono viduitatis, c. nono, de cõtinentia loquens: *Nulla,* inquit, *Christo subtrahatur oblatio,* &c. Et libro decimo de ciuitate Dei capit. sexto, sacrificium vocat omne opus bonum propter Deum factum,

factum; certum autem est, sacrificium propriè cultum A esse Dei.

Septimo, votum de re præcepta non est verum & proprium votum, nisi quatenus res illa concipitur, vt nõ præcepta, vt paulò pòst ostendemus; igitur vel votum de re non præcepta cultus Dei est, vel nullum votum est cultus Dei, sed hoc est falsum, ergo illud verum.

Octavo, si votum de re nõ præcepta, nõ est cultus Dei, ergo nec ipsum vouere absolutè est cultus Dei; nam ipsum vouere nusquam est præceptum. at hoc est contra ipsum Caluinũ, qui docet, vouere esse actum religionis.

Nono, probatur exemplis Scripturarum. Nam primum votum legitur Genes. 28. *Votum vouit Iacob, si fuerit Dominus mecũ,* &c. *erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi, vocabitur domus Dei, cuncti eorumque qui dederit mihi, decimas offeram tibi.* Quod hoc sit votum de re nõ præcepta, patet, quia alioqui peccasset Iacob faciendo votum conditionatum de re præcepta. Quod autem B hoc votum fuerit factum ad colendum Deum, patet, nam habere lapidem pro domo Dei, id est, pro ara, & offerre decimas, sunt actus religionis.

Aliud votum fuit Dauidis. de extruendo templo, de quo Psal. 131. *votum vouit Deo Iacob,* &c. quod hoc votum fuerit de re non præcepta, patet ex lib. 2. Reg. ca. 7. vbi Deus audito hoc voto Dauidis, & laudata eius voluntate, dicit, se non præcepisse, vt sibi fieret templum, nec velle fieri à Dauide. Quod autem Dauid hoc loco voluerit colere Deum, patet, quia extruere templum est actus religionis.

Denique, omnia vota, quæ leguntur in Scripturis Leuit. 27. Num. 6. & 30. Deuter. 12. & 23. vota erant de rebus non præceptis, vt ex ipsis locis patet, & tamen quod placerent Deo, patet, quia seueriſſime illorum solutionem exigebat: *Si votum voueris,* inquit Deut. 23. *non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus: & si moratus C fuerit, reputabitur tibi in peccatum, si noluerit polliceri absq; peccato eris.* Vbi clarè vides, votum liberè factum, à Deo seuerè exigi.

Sed soluamus argumentum illorum, Sic igitur argumentantur: Omnis cultus voluntarius, id est quem Deus non præcipit, Deo placere non potest; ergo non debet fieri votum de re non præcepta ad Colendum Deum. Probatur antecedẽs; nam Colos. 2. Apostolus reprehendit omnẽ ἐθελοθρησκίαν, sic enim est in Græco, quod noster interpretes vertit, superstitionem, & Rom. 14. ait: *Quod non est ex fide, peccatum est.* Quibus verbis indicat, peccatum esse id aggredi, quod fides ex verbo Dei concepta non ostendit, qualiter à Deo æstimetur; tales autem sunt omnes cultus voluntarij.

Ad illud, ad Colossenses secundo, dei ἐθελοθρησκία quidã respondent, Paulum eo loco non accipere in malã partem cultum voluntariũ, sed in bonã. tamẽ quia vulgata D editio vertit, superstitionem, & Hieronymus in epistola ad Algasiam, quæstione decima, Augustinus in epistola quinquagesima nona ad Paulinum, quæstione septima, Ambrosius, Theodoretus, Oecumenius, & alij omnes in hunc locum, accipiunt eam vocẽ pro simulata religione: dicendum est, Apostolum hoc loco voluntarium cultum appellare non eas actiones, quæ non sunt à Deo præceptæ, id enim repugnaret plurimis Scripturarũ testimoniis, vt iam probauimus, sed eas, quæ nec à Deo probatæ, vel commẽdatæ sunt, nec reuera ex natura sua sunt materia cultus, sed sunt res inanes, & tamen ab aliquibus vsurpantur quasi essent cultus, quales sunt qui dicuntur superstitiosi cultus, vt cùm aliqui ponunt religionem in numero lotionum, vt Iudæi olim faciebant, & Turcæ hoc tempore faciunt, qui putant valde se colere Deum, si toto corpore sæpius loto ad orandũ accedant, loquitur enim Apostolus de iis, qui se abstinebant à cibis quibusdam, tanquam natura sua immundis, & in eo ponebant religionem, si tales cibos nunquam attingerent.

Ad illud ex Rom. 14. dico, cum communi expositione veterum, fidem accipi pro conscientia, vt sensus sit, peccatum esse id omne, quod fit contra conscientiam. Sed admissa etiam Caluini expositione, non video, qua ratione inde colligatur, non placere Deo cultus, quos ipse non præcepit; nam fides ex verbo Dei cõcepta, non ostendit solùm placere Deo, quæ ipse præcepit, sed etiã quæ ipse consuluit, & quæ neque præcepit, neque consuluit, sed tamen ex se bona sunt, quales sunt actus omnium virtutum, vt patet ex infinitis locis, vbi iubet sibi reddi vota sponte facta.

CAPVT XVII.

Non fuisse Iudæorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiam id esse commune.

REfellenda nunc est Petri Martyris sententia, qui in lib. de votis & cœlibatu contra Smithæum, aduersus oẽs, cùm Catholicos, tum hæreticos, omnia omnino vota Christianis interdicit. *Quare,* inquit, *vt aliæ cæremoniæ per Christum sublatæ sunt, ita & vouendi ratio debet facescere.* Et infrà: *Quare votum, licet antiquitus potuerit vsui esse, cum ad legis cæremonias pertineret, modo explosum est.*

Hæc sententia primò refellitur ex illa prædictione Isaiæ 19. *Colent eum in hostiis & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.* Hæc enim de Christianis prædicta esse, S. Hieronymus, S. Cyrillus, & cæteri omnes in commentario huius loci apertissimè docent.

Respondet Martyr, hæc quidem de Christianis dici, sed per vota & hostias non intelligi vera vota, verasque hostias, sed cultum spiritalem & Christianum. Dicit enim Isaiam cum Iudæis loqueretur, per ea, quibus tunc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum; non enim aliter Iudæos intellecturos fuisse, quæ dicebantur.

Sed refellitur hæc solutio; nam imprimis etiamsi nõ habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quæ Iudæi habuerunt, tamen si nulla haberemus, male explicuisset Isaias cultum Christianum per hostias & vota: non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile est. Longe melius explicuisset per cõtradictorium, si dixisset: non colent hostiis, nec vota vouebunt, tunc enim omnes intellexissent cultum quidem futurum, sed non qualis tunc erat.

Præterea expositio ista Petri Martyris nõ potest probari, nisi assumatur vt certum id quod est in quæstione. Nam si petas ab eo, cur illa verba, *Vota vouebunt, & soluent,* exponere velit metaphoricè potius, quàm propriè, nihil aliud respondebit, nisi quia propriè exponi non possunt, cùm apud Christianos nulla essent futura vota. At hoc est, de quo contẽdimus; An Christiani sint vota facturi, & cum ille neget, nos asseramus, quis non videt verbum Dei à nobis facere, cum de Christianis dicat: *Vota vouebunt, & soluent?*

Secvndo, idem probatur ex illa exhortatione Psal. septuagesimi quinti, *Vouete, & reddite Domino Deo vestro,* &c. tametsi enim Petrus Martyr contendat, hæc Iudæis tantùm dici, tamen longè aliud docent sancti Patres, ex quibus beatus Augustinus hunc locum ita enarrat, non Iudæis, sed Christianis loquens, *Quisque quod potest voueat, reddat & non sitis pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis.*

Tertio, idẽ probatur ex illis verbis B. Pauli prioris epistolæ ad Timotheum, capite quinto, vbi de viduis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibusdam dicit. *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere* A *volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem omnes omnino interpretes, tum Græci, tum Latini, intelligunt votū continentiæ. Sanctus Augustinus in Psalmum 75. *Quid est,* inquit, *primam fidem irritam fecerunt? vouerunt, & nō reddiderunt.* Sed de hoc loco infrà fusè disseremus, nunc solum innuisse sufficiat. Omnia quoque testimonia & argumenta, quæ proferemus, ad probanda vota monastica esse licita, huc etiam referri possunt.

VLTIMO, votum non est cæremonia Iudaica, nulla igitur caussa est, cur solis Iudæis, & non etiam Christianis liceat vouere, nam inprimis vouēdi actus sola mente perfici potest. Tametsi enim ore quoque vouere solemus, tamen etiam sine vlla voce solo cordis motu votum emitti potest: cæremonię autem omnes res sunt exteriores & sensibiles, vt notum est, non igitur vota ad B cæremonias, sed ad internum cultum pertinent.

DEINDE licet vota cæremoniæ essent, non cōtinuo Iudaicæ essent, multæ enim sunt cæremoniæ omni hominum generi, & omni religioni communes, vt genua flectere ad orandum, manus attollere, cœlum aspicere: tundere pectus. Et denique illæ solæ dicuntur propriè Iudaicæ cæremoniæ, quæ vel à Mose sunt institutæ, vel Christum venturum significabāt, quamuis ante Mosem cœperint, & proinde Christo adueniente cessauerunt.

PORRO vota non cœperunt à Mose, nam Iacob Patriarcha *votum vouit*, Genes. 29. longè antequam Moses nasceretur, neq; vota ad Christum venturum significandum instituta sunt. Quid enim habent cum CHRISTO venturo vota ieiuniorum, continentię, eleemosynarum, & similia? Nec demum cum Mose cessarunt. Nam licet in Ecclesia Christi post Euangelij plenam promulgationem cessauerit circūcisio, sacrificia ouium ac boum, & alia id genus, tamen vota nunqnam cessarunt, vt patet vel ex vno loco sancti AVGVSTINI: siquidem in illud Psalmi septuagesimiquinti: *Vouete & reddite*, sic ait de Christianis suī temporis, *Alius vouet Deo castitatem coniugalem, vt præter vxorem non nouerit aliam. Alij etiam vouēt, etsi experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius, quàm illi. Alij virginitatē ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet, relinquere omnia sua, distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam in societatem Sanctorum, magnum votum vouit.* Hæc ille.

Ac ne forte respondeatur, vouendi cæremoniam esse iure abrogatam, sed non facto, ac non defuisse qui vouerint, sed eos fecisse, quod non licebat, considerandū est non qualescunque homines, sed doctissimos, & sanctissimos, vt Augustinum, Basilium, Hieronymum, Bernardum, aliosque permultos vota vouisse, & laudasse, quorum testimonia postea afferentur: nunc Augustinum sufficere posse putaui, præsertim cum id aduersarius noster non neget.

RESPONDET enim Martyr, non esse curandum, quid homiines etiamsi inculpati, & sine controuersia, Deo grati fecerint, quia non illorum vita, sed verbum Dei est regula nostræ fidei. quod quidē accepit Martyr à Luthero, qui in libro de abroganda Missa fusissimè docet, non esse cogitandum, quid Sancti fecerint, sed quid facere debuerint secundum regulam verbi Dei.

At quomodo, quæso, potest fieri, vt inculpati, & Deo grati fuerint, qui vota frequentarunt, in Christi Ecclesia; si vota ad ceremonias Iudaicas pertinent? Certè si qui hoc tempore, vel circuncisionem, vel Sabbathum vel sacrificia cruenta publicè celebrarent: nullo modo inculpati & grati Deo esse possent, præsertim si nulla ignorantia laborarent. Si ergo vota similia sunt circuncisioni, & sacrificiis cruentis, vt Martyr affirmat, quomodo inculpati, & grati Deo fuerunt Basilius, Augustinus, Bernardus, & alij doctissimi viri, qui vota fecerunt; & aliis facienda suaserunt?

DEINDE non est nostra quæstio, verbum Dei ne, an exempla Sanctorum pro regula fidei & morum habere debeamus, sed vtri verbū Dei melius intellexerint, Petrus Martyr, Caluinus, Lutherus, & similes homines, an viri illi, quos sanctissimos, & doctissimos fuisse vtrique confitemur: exempla enim Sanctorum non repugnant verbo Dei, sed explicant, ac declarāt: ideo & Apostolus dicebat: *Imitatores mei estote*, Et Christus Matthæi 5. viros sanctos comparat lucernæ positæ super candelabrū, quæ lucet omnibus, qui in domo sunt. neque huic veritati repugnat, quod etiam sancti interdum labuntur, vt patet de ebrietate Noe, de adulterio Dauidis, de simulatione B. Petri, quam Paulus reprehendit; non enim omnia facta Sanctorum imitanda esse dicimus, sed ea solum, quæ neque pugnant aperte cum regula fidei, neq; inueniuntur vel à Scriptura, vel ab aliis sanctis viris reprehensa, sed contra potius à piis, & doctis passim laudata. Eiusmodi autem esse vota nemo negare potest, nisi quis vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPVT XVIII.
Soluuntur obiectiones.

SEDaudiamus nunc obiectiones Petri Martyris, vt videamus, an habuerit aliquam, si nō iustam, saltem probabilem caussam recedendi à communi sententia omnium penè tum Catholicorum, tum hæreticorum. C

OBIECTIO Prima. In Testamento veteri frequens est mentio votorum, in nouo ne nominatur quidem votum, nisi cùm sermo est de votis Iudaicis, vt Act. 21. igitur vota ad cæremonias Iudaicas pertinent.

RESPONDEO, nomen voti in Testamento nouo non habetur, res tamen habetur, vt ostendimus ex Apostolo, & infrà clarius ostendemus; sed etiam si non haberetur, sufficerēt testimonia veteris Testamenti cum vsu & explicatione Ecclesiæ. Moralia enim præcepta, vel documēta Scripturæ veteris, non minus ad Christianos quam ad Iudæos pertinent; idcirco enim assiduè in Ecclesia leguntur Psalmi, quod pleni sint moralibus documentis.

ET sanè si Martyris argumētum valeret aliquid concluderet etiam, vsuram Christianis non esse prohibitā; nam vsura in Psalmis, & Prophetis, passim prohibetur, in Testamento nouo non legitur prohibita sub nomine vsuræ. colligitur quidem vsuræ prohibitio ex illo loco: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, Lucæ 6. sed multo obscurius, quā votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt: nam ista verba omnes Patres de voto intelligunt, illa non omnes intelligunt de vsura; nam sanctus Basilius in commentario Psal. 14. sanctus Ambrosius in libro de Tobia, cāpite 16. sanctus Hieronymus in commentario Ezechiel. cap. 18. & aliqui recentiores contēdunt in illis verbis non prohiberi vsuram, sed consilium dari diuitibus, vt dent mutuo sine vlla spe sortem ipsam recuperandi. D

SI igitur vsura iure diuino prohibita est Christianis, licet expresse eiusmodi prohibitio non habeatur nisi in veteri Testamento, quantò magis religio vouendi licita

erit Christianis, cum & res, nomen voti in testamento A veteri, res autem in nouo expresse contineatur?

„ SECVNDA obiectio, Quotquot fidem Christi pro-
„ fitemur, eo ipso toti sumus illi obstricti; quid igitur vo-
„ to nos rursus ei tradimus? ridiculus porro haberetur fi-
„ lius, qui tabulis obsignatis atque testibus vellet sese pa-
„ triæ potestati subdere. Idcirco qui vota nuncupant, aut
„ se fateantur non esse Dei, aut intelligant, quam vouen-
„ do stultè agant, dum, quemadmodum dicitur, actum a-
„ gunt. Lege cauit Deus, ne Israelitæ primogenita ex pe-
„ coribus sibi vouerent, non alia sanè ratione, nisi quod
„ iure sibi debebātur; propterea cùm nos iam Christi mē-
„ bra simus, & Deo omnibus modis obstricti, non minus
„ quam primogenita antiquitus erāt, non est permitten-
„ dum, vt voueamus. Hæc ille.

RESPONDEO dupliciter. Primo, retorquendo argumētum; nam quemadmodum Christiani Deo sunt obstricti ratione creationis, & redemptionis, sic etiam Iudæi obstricti erant Deo ratione creationis & liberationis de Aegypto, igitur etiam illi vouere non poterant, ne actum agerent. B

RESPONDET Petrus Martyr, nos quidem vouere non posse, quia non solum Deo obstricti sumus, sed etiā scimus obstrictos nos esse luce iam Euangelij coruscante; illi autem vouere poterant, & debebant, vt admonerentur hac veluti pædagogia perpetuo debito se ac sua omnia Deo obstricta esse.

AT nullo negotio hæc solutio refelli potest; nā qui apud Iudæos vouebant, non erant solum imperiti aliqui homines, sed etiam Prophetæ sapientissimi, qui melius nouerant debitum nostrum cum Deo, quam vlli nostrum sciant. Dauid Propheta sapientissimus: *Votum vouit Deo Iacob*, Psal. 131. & principes ad vouendum hortatus est lib. 1. Paral. cap. 29. vbi hæc addidit, vt os obstrueret Petro Martyri, indicans se & suos non ignorare omnia esse Dei; *Quis*, inquit, *ego, & quis populus tuus, vt possimus tibi hæc vniuersa promittere? tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* C

PRAETEREA, si Iudæi hoc ignorassent, nō potuissent per vota huius debiti admoneri, sed potius contrarium ex sua vouendi consuetudine colligere potuissent; nam si non possumus vouere Deo quæ ipsius sunt, qui vouet, admonetur se aliquid habere quod non sit Dei. Itaque pædagogiam valde malam Deus Iudeis tribuisset, si esset vera Martyris sententia. Voluisset enim eos assuescere faciendis votis, vt admonerentur omnia esse Deo obstricta, & interim contrarium eueniret.

RESPONDEO Secundo ad argumētum directe, nos & omnia nostra Deo esse debita & obstricta in hoc sensu, quod omnia ab illo accepimus, & eius beneficio retinemus, & proinde potest ille, si velit, omnia repetere, & nos tenemur quidquid ille iusserit facere: tamen quia ille multa nobis libera relinquit, in quibus possumus pro arbitrio, hoc aut illud facere, idcirco multa sunt Dei & nostra simul; Dei, quia eius beneficio illa habemus; nostra, quia possumus pro arbitrio de illis disponere, dummodo non contra Deum. Quocirca quādo vouemus, & offerimus aliquid Deo, de rebus eius damus, & tamen vere damus, quia res illæ etiam nostræ erant, & potuissemus non dare. Vnde Concilium ARAVSICANVM can. 11. *Nemo*, inquit, *quidquam Domino rectè vouerit, ab ipso acceperit, sicut legitur, quæ de manu tua accepimus damus tibi.* D

AD illud exemplum filii familias, qui ridiculus esset si tabulis obsignatis se subdere vellet patri, respondeo; filium familias ridiculum fore si tabulis obsignatis se patri subdere vellet in iis rebus, in quibus necessario pa-
sere tenetur, & de quibus imperium patris iam habet, at non fore ridiculum, si in iis rebus se subdat, in quibus alioqui sui iuris erat. Nec enim parentes possunt omnia quæ volunt filiis imperare, & in iis etiam quæ possunt, sæpe non imperāt, sed dant filiis optionem; exempli caussa, liberum est filiis vxorem ducere, vel non ducere, nec possunt in ea re, à parentibus cogi, si tamen quis patri polliceatur se facturum in eo negotio, quod is imperauerit, tenebitur stare promissis.

AD illud autem de primogenitis pecorum, quæ Deo voueri non poterant, quia Dei erant, respondeo, hoc ipsum sententiæ nostræ fauere; nam ideo primogenita pecorum voueri non poterant reliqua autem voueri poterant, tametsi omnia Dei sint: (*Domini enim est terra, & plenitudo eius.* Psal. 23.) quia Deus Leuit. 27. non reliquerat Iudæis liberam dispositionem primogenitorum, vt reliquerat rerum cæterarum. Sic igitur & nos non vouemus ea quæ nō sunt in nostra potestate, sed ea solum, quæ Deus libera nobis reliquit.

SED instat Petrus Martyr; nihil est liberum, nihil in- “
differens in particulari, licet in genere dicantur quæ- “
dam ἀδιάφορα, quia nec omnibus, nec omni tempore con- “
ueniunt; nam cùm aliquid occurrit expetendum, vel re- “
iiciendum, aut illud repugnat saluti propriæ vel alio- “
rum, & necessario reiiciendum est; aut conducit saluti “
propriæ vel aliorum, & necessario expetendum est, si “
vere Deum, & proximum diligimus.

RESPONDEO, falsum esse membrum hoc postremum; non enim necessario expetēdum est quod conducit saluti propriæ vel aliorum, alioqui non diceret Dominus Deuteronom. 23. *Si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Neque Apostolus diceret primo Corinth. septimo *Quod vult faciat, non peccat, si nubat.* Qui enim potest sine peccato facere quod voluerit, id est, nubere, aut non nubere, vouere, aut non vouere, certe nec necessario cogitur expetere nuptias, aut votum, nec necessario illa reiicere. Illud ergo solum necessario est expetendum, quod necessarium est ad salutem: quod verò vtile est, non necessarium, vtiliter quoque, non necessario expetitur.

OBIECTIO Tertia. Libertas Euāgelica, in qua nos “
Dominus constituit, minuitur per vota, nō igitur Chri- “
stianis licet vouere. Antecedens probatur, nam Christus “
libera esse voluit genera vitæ, quod nec omnibus, nec “
omni tempore cōueniant. Qui autem vouent vnum ge- “
nus vitæ, necessarium sibi illud faciunt, vt iam nō pos- “
sint ad aliud transire. Item, Christus nos à lege exonera- “
re constituit, qui autem vouent, se magis ac magis im- “
pediunt legibus. Cur, inquit, Martyr, non se liberos ser- “
uant? si nolunt rectè agere, nisi lege adigantur, se ma- “
gis ad seruitutem legis, quam ad regnum gratiæ & fi- “
dei pertinere declarant.

RESPONDEO Primo, retorquendo argumentum, nam si Christus libera esse voluit genera vitæ, cur ipsi se legibus matrimonij astringunt; nec minus enim impedit coniugium à cœlibatu, quam votum cœlibatus à coniugio. Deinde, si Deus liberos nos à legibus esse voluit, & genera vitæ libera nobis reliquit, quid est quod paulò antè Martyr dicebat, nihil esse liberum, nihil indifferens, sed omnia omnino aut præcepta, aut prohibita? Itaque prædicant verbo libertatem Euangelicam, & interim imponunt legem importabilem, & qualem nullus vnquam tyrannus imposuit.

SECVNDO respondeo, libertatem Euāgelicam non esse libertatem (vt illi somniant) à lege, sed à peccato, Rom. 6. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* item à cæremoniis Iudaicis, quæ erant vmbræ futurorum, ac demum à timore, & seruitute, nō autem ab obligatione legis; qui enim caritate, quæ est propriè gratia Testamēti

Universidad de Deusto
Biblioteca

nouit, & libertas Euangelica, præditus est; lege quidem A
teneretur, sed non est sub lege, quia libenter implet legem. Sed de hac re alibi sæpe tractauimus.

OBIECTIO Quarta. Qui vouet, iniuriam Deo facit, nam in primis repugnat illi, faciens necessaria, quæ ille voluit esse libera. Deinde arguit Deum vel insipientiæ, vel inuidiæ; nam voto se obligat ad vnum genus vitæ, vt eo modo perfectior euadat; quasi Deus, qui eum ad illud vitæ genus non obligauit, aut non sciuerit ei tam bene sibi prospicere vt ipse prospexit, aut certe inuiderit illi istam maiorem perfectionem.

RESPONDEO, nullam fieri Deo iniuriam per vota, quia ipse voluit esse libera genera vitæ negatiuè (vt sic loquar) non affirmatiuè id est, noluit obligare, sed reliquit in arbitrio nostro, vt quisq; ad quod vellet se obligaret. Quod itaque nō obligauerit nos, benignitas eius fuit, quod verò per vota ipsi nos obligemus ad id, quod illi gratius esse scimus, gratitudo, & pietas est: & sicut B
non pugnant benignitas Domini, & gratitudo serui sic etiam non pugnat quod nobis necessaria faciamus, quæ libera Deus nobis reliquit: neque insipientiæ aut inuidiæ illum arguimus, nam quod facimus, eius consilio, & admonitione facimus, etsi enim non imperauit nobis maiorem illam perfectionem, ad quam per vota tendimus, consuluit tamen, & admonuit, vt ad eam aspiraremus, de qua re paulo post agemus.

CAPVT XIX.

Non esse propriè votum promissionem, quæ fit in Baptismo.

EQVITVR ordine quinta pars disputationis, in qua refellenda est sententia Lutheri & Cal- C
uini, quod promissio, quæ fit in Baptismo, votum proprie dici debeat. Sunt autē quædam antea prænotanda. PRIMVM est, quæstionem esse inter Theologos, num res à Deo imperatæ sub votum propriè cadere possint. Quidam enim id negant, vt sanctus Thomas, & sanctus Bonauentura in quarto distinct. 38. Alij verò affirmāt, vt recentiores quidam, Dominicus à Soto libr. septimo de iustitia, & iure quæst. 1. art. 3. Alphonsus à Castro lib. 1. de lege pœnali, cap. 10.

SED consiliari possunt hæ sententiæ, nā duobus modis fieri potest votum de re præcepta: vno modo cum intentione se obligandi, etiamsi res illa præcepta non esset, alio modo cum intentione solum acceptandi, & testificandi obligationem, quæ antea erat. PRIORE modo loquuntur auctores posteriores, & rectè docent res etiam à Deo imperatas propriè posse vouerī, si concipiantur vt liberæ, & qui vouet intēdat ad eas se obligare noua obligatione: nam qui cœlibatum Deo vouit, non minus proprie censetur sacrilegus, si fornicetur quā si nubat: ex quo sequitur, non fornicari esse etiā materiā voti propriè dicti, licet alioqui præceptū sit; pari ratione qui post votum paupertatis furatur, non minus sacrilegus est quàm si res suas, quas iā dimiserat, repetat: ex quo intelligimus non furari, quod præceptum est, posse sub votum cadere, vt res suas dimittere, quod non est præceptum sed consilium. Vide S. Thomā in 2.2. quæst. 186. art. 10. vbi admittit religiosos bis peccare si furentur, aut fornicentur, quod & contra legem communem, & contra votum proprium delinquant.

POSTERIORE modo loquuntur auctores priores, qui rectè docent res præceptas non cadere proprie sub votum si accipiantur vt præceptæ, id est, si quis dum eas recipit se facturū, nihil noui promittit, sed solum agnoscit & recipit obligationem quam lex ipsa secum affert qualis fuit illa promissio Hebræorum Exod. 16. *Cuncta quæ loquutus est Dominus faciemus.* Vbi enim nō est interuentio nouæ obligationis, nullum esse votum proprie dictum constat.

SECVNDO loco prænotandum est, in Baptismō omnes Christianos promittere se legem Dei seruaturos atque ex eo tempore abrenunciare Diabolo, & pompis eius. id enim & ritus Baptismi testatur, & Patres apertissimè docent, vt Tertullianus libro de corona militis. sanctus Cyprianus lib. primo, epist. quintā. sanctus Basilius lib. de Spiritu sancto, capite 27. sanctus Hieronymus in Apologia prima contra Ruffinum prope finem sanctus Augustinus lib. primo de peccatorum meritis, & remissione. capite 33. sanctus Gregorius hom. 29. in Euangelia, & Beda lib. 3. hist. Anglorum, cap. 19.

QVÆSTIO igitur est, an ea promissio sit solum quedam testificatio, & acceptatio obligationis quam lex Dei secum affert, proinde non appellanda votum, nisi fortè improprie, & largo modo. An verò sit noua promissio nouam obligationem includens, atque adeo votum propriè dictum. Martinus enim Lutherus in lib. de votis monasticis, & Ioannes Caluinus lib. quarto institutionum, capite decimo tertio, §. 6. votum primarium esse docent promissionem illam, quam facimus in Baptismo, cuius contrarium affirmat communis sententia Theologorum, in quarto sententiarum distinctione 38. Quæ sententia quoniam verissima est, his argumentis confirmari potest.

PRIMVM, vota, vt in Scripturis accipiuntur, spontanea, ac voluntaria, nō necessaria esse debent. Sic enim legimus Deuteronom. 23. *Si votum voueris, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum si nolueris polliceri, absque peccato eris.* At promissio, quæ fit in Baptismo, necessaria est, neque de illa potest dici, *si nolueris polliceri absque peccato eris.* Omnes enim ad Baptismum suscipiendum diuina lege obligātur, neque Baptismus sine illa promissione ab Ecclesia datur.

SECVNDO, vota paruulorum à parentibus edita rata non sunt, nisi ab ipsis, quorum nomine facta sunt, postmodum in ætate adulta confirmentur, id enim docet sanctus Bernardus in epistola prima ad Robertum, & apertissima ratio idipsum confirmat, quia votum est lex particularis, quam sibi quisque imponit, si vult, ac proinde voluntatem propriam necessario exigit. At promissio quæ fit in Baptismo paruulos obligat, ita vt postea, velint nolint, cogantur eam habere ratam, etiamsi non per se, sed per alios eam ediderint, igitur non ex voto, sed aliunde vim habet obligatio, quæ suscipitur in Baptismo.

D

TERTIO, si ea promissio votū esset propriè dictum, omnia Christianorum peccata essēt duplicia, quia contra legem, & cōtra votum: omnia essent sacrilegia, quia contra voti religionem, nec minus peccaret secularis fornicando, aut furando, quam religiosus, vt patet. At hæc omnia communi fidelium sententiæ ac iudicio repugnant, non igitur illa promissio votum est propriè dictum.

QVARTO, illa promissio quæ fit in Baptismo, si votum esset, certè aut explicitè, aut implicitè voti obligationem contineret. At non explicitè cōtinet, nec enim fideles dum baptizantur explicitam intentionem habent, aut habere debent se obligandi, nisi quantum ex ipsis Dei legibus obligantur: quod autem nec implicitam obligationem contineat, ita probatur, si esset implicitū votum in Baptismo, aut esset ex lege Ecclesiæ anne

ctente hoc votum Baptismo, quomodo adiunctū est votum continentiæ Sacramento ordinis: talis autem Ecclesiæ lex nusquam exstat; aut esset ex natura ipsa religionis Christianæ, vt quemadmodum connexa sunt vota monastica ordinibus religiosis, ita etiā annexum esset Christianæ religioni votum renunciandi Diabolo, & pompis, atque operibus eius. Sed neq; hoc dici potest; nā religio Christiana cùm sit omnibus necessaria, vincula habere debuit, diuinas leges, quæ necessario ab omnibus seruandæ sunt: ordines verò religiosi, quia non necessitatis, sed voluntatis sunt, vincula quoque non necessaria, sed voluntaria habent, qualia sunt omnia vota proprie dicta.

ACCEDAT Postremo, quod cùm non sit vllo modo necessarium, neq; etiam admodum vtile de iis rebus, quæ sunt in præcepto vota facere, non est credibile Deum, aut Ecclesiam voluisse, vt omnes fideles ad eiusmodi vota facienda obligarentur.

NON esse autē admodū vtile de rebus iis: ad quas ex lege obligati sumus, vota facere, nisi fortè ea vota coincidant cum votis de rebus non præceptis, ex eo perspicuum est quod vota de rebus nō præceptis ideo laudabiliter fiunt, prætet alias causas, vt homo eo modo firmius, & stabilius perseueret in bono opere iam cōcepto; qui enim se liberos cernunt facile mutant propositum bonum. Cum igitur ad opera legis facienda satis ligati simus ex ipsa lege, nō opus est noua vincula quærere, ne occationem grauius peccandi nobis ipsis sine magna vtilitate procuremus.

„ OBIECTIONES, quę cōtra fieri solēt. facilè solui
„ possunt. PRIMA obiectio: Christiani grauius peccāt,
„ & puniuntur cùm non seruant legem Dei quam Eth-
„ nici vel Iudæi: Igitur aliquam habent obligationem,
„ quam illi non habent.

„ RESPONDEO, grauius peccant, & puniuntur
„ Christiani, quia magis ingrati sunt, & melius noue-
„ runt Domini voluntatem: non autem quia habeant
„ aliam obligationem quia tūcnon solùm grauius pec-
„ carent, sed etiam bis peccarent.

„ SECVNDA obiectio S. Augustinus in Psal. 75. *Vo-*
„ *nete, mquit, & reddite Domino Deo vestro omnes commu-*
„ *niter. Quid debemus vouere? credere in illum, sperare ab illo*
„ *vitam æternam, benè viuere secundum communem modum*
„ *est enim quidam modus communis omnibus, furtum non fa-*
„ *cere, adulterium non facere, non amare vinolentiam, non su-*
„ *perbire, non hominem occidere, non odisse fratrem. non ad-*
„ *uersus aliquem texere perniciem, hoc totum omnes vouere*
„ *debemus.* Hæc ille.

RESPONDEO, accipit sanctus Augustinus, eo loco nomen voti largo, & communi modo, vt non solum comprehēdat vota proprie dicta, sed etiā quamlibet aliam promissionem, quamuis talis acceptio voti non facile in Scripturis inuenietur. D

„ TERTIA obiectio. Ecclesia eos, qui promiserunt
„ in Baptismo Christi legem se seruaturos, cogi vt eam
„ seruent: non autem cogi Ethnicos, & Iudæos, qui id
„ non promiserunt; igitur obligatio quædam nascitur
„ ex promissione, quam non adfert secum ipsa lex, pro-
„ inde illa promissio verum votum esse videtur.

RESPONDEO, cogit Ecclesia Christianos baptizatos, vt seruent legem Christi, non tam ex eorum promissione, quam ex eo, quod per Baptismum facti sunt membra, & filij Ecclesiæ: omne enim membrum subiectum esse debet capiti & omnis filius parenti iure naturæ subiicitur.

***

CAPVT XX.

Paupertatem voluntariam rectè Deo voueri.

RESTAT pars quæstionis postrema in qua, vt promisimus, tria vota monastica defenda sunt: Incipiemus à voto paupertatis, inde ad votum obedientiæ, postremò ad votum continentiæ, de quo potissima quæstio est, veniemus.

IGITVR Paupertatem voluntariam rectè suscipi ac Deo voueri, Primo probatur ex illis verbis Mat. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cælorū.* Vbi notādum est, pauperes in Scriptura tribus modis accipi solere. Primò dicuntur pauperes, qui sunt afflicti, vt Psal. 24. *Vnicus & pauper sum ego, tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Secundo dicuntur pauperes, qui sunt humiles, vt Isaiæ vltimo: *Ad quem respiciam nisi ad pauperculū & contritum, & trementem sermones meos?* Tertiò dicuntur pauperes proprie qui B
nō sūt diuites, idq; tribus modis, aut actu, sed nō affectu, aut affectu, sed non actu, aut actu simul, & affectu.

QVINQVE igitur existunt huius loci expositiones Prima est Caluini in hunc locum, qui per pauperes intelligit afflictos. Sed hæc expositio non est germana: nam coincideret tunc hęc prima beatitudo cum tertia: *Beati qui lugēt*, aut cū vltima. *Beati qui persecutionem patiuntur.* Et præterea nō est expositio Patrum, ac demū Luc. 6. Dominus pauperibus diuites opponit.

SECVNDA expositio est Chrysostomi in commētario huius loci, & Augustini lib. 1. de sermone Domini in monte, qui per pauperes intelligunt humiles quæ expositio vera quidem est, sed non primario intenta, vt paulò pòst ostendemus.

TERTIA esse posset, vt beati dicātur illi, qui sunt C
pauperes actu, nō affectu, sed hæc falsa expositio est, & à Patribus reprehenditur; non enim beati, sed miseri sunt isti pauperes: quocirca Dominus addidit spiritu, id est, voluntate, & electione, nec qualicunque voluntatē, sed spirituali, vt notat, S. Bernar. serm. 1. de festo omnium Sanctorum. Fuerunt enim etiam Philosophi quidem voluntate pauperes, sed non spiritu pauperes, quia non propter Deum, sed propter curiositatem amarunt paupertatem.

QVARTA expositio esse posset, quod beati dicantur pauperes affectu, licet non actu. Hæc vera est, sed non præcipuè intenta, vt mox ostendam.

EST igitur Quinta, vt beati dicantur, qui propter Deum spōte eligunt paupertatem, & proinde etiam humilitatē: & pauperes spiritu hoc loco nomiāti eos qui sunt voluntariè pauperes, & proinde etiam humiles, nam vt plurimum diuitiæ elationem, paupertas humilitatem gignit. Ita exponunt B. Ambrosius in caput sextum Lucæ, B. Gregorius Nyssenus, B. Hieronymus, & venerabilis Beda in caput quintum Matthæi; necnon S. Leo I. in sermone de illis verbis Domini Matth. 5. qui paupertatis voluntatiæ, & humilitatis simul meminerunt. Itē Chromatius, & Anselmus in hunc locum: Basilius quæst. 205. Bernardus sermone primo de festo omnium Sanctorum, & recentiores, vt Abulēsis Lyranus Caietanus Iansenius & alij qui de paupertate voluntaria, & actuali exponunt, & rectè: nam inprimis verbum Græcum, πτωχὸς mendicum propriè significat, vt etiam Latina vox pauper, non humilem propriè sed egenum significare solet.

DEINDE præmium illud (*Quoniā ipsorum est regnū cælorū*) propriissimè respōdet veræ paupertati. Præterea Luc. 6. Pauperes, q beati esse dicuntur, nō superbis, sed diutibus opponūtur: sic enim paulò pòst subiungit Dominus? *Væ vobis diuitibus:* Deniq; Christus actu & affectu

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecit. Præterea sæpius diuitias periculosas esse dixit: A
nam Matth. 13. comparauit spinis, quæ suffocant se-
mentem, & Marci 10. *Quam difficile*, inquit, *qui pecu-
nias habent, intrabunt in regnum cælorum*, Et, *Facilius
est camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in re-
gnum cœlorum.*

HINC ergo sic argumẽtari possumus pro voto pau
pertatis. Id omne Deo rectè vouetur, quod ex eius te-
stimonio scimus esse bonum, & illi gratum, sed pau-
pertas voluntaria testimonio Christi bona est, & Deo
grata, cum beati dicantur eiusmodi pauperes, & illis
promittatur regnum cœlorum in præmium, igitur
eiusmodi paupertas Deo rectissimè vouetur.

SECVNDVM testimoniũ est Matt. 19. vbi Dominus
ait: *Si vis perfectus esse, vade, vẽde omnia que habes, & da
pauperibus, & habebis thesaurum in cælo.* Et ibidẽ: *Ecce
nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid ergo erit
nobis? &c.* B

Quod enim hic detur cõsiliũ veræ abdicationis facul-
tatũ suprà demõstrauimus in disputatione de cõsiliis
Euangelicis: quod autem hinc sequatur, posse vouerí
paupertatem, patet ex argumẽto paulo ante facto: &
præterea ex vtroque testimonio non solum colligitur
paupertatẽ rectè vouere posse, quod tamẽ ad rẽ nostrã
sufficit, sed etiã colligitur hortatum esse Dominũ ad
vouendam hanc paupertatẽ: parũ enim prodesset da-
re omnia pauperibus, & fieri pauperem spiritu, si quis
paulo post iterum rediret ad lucra, & opes comparan
das, quocirca sancti Patres intellexerunt his testimo-
niis commendari paupertatem perfectam, quæ susci-
pitur cum proposito, & voto semper ita permanendi.
ITAQVE S. Augustinus in epist. 89. q. 4. & in Psal.
103. cõcione 3. totum hunc locum refert ad profes-
nem monasticam, & S. Bernardus in declamatione
super hunc locum Euangelij: Hæc, inquit, *sunt verba,* C
*quæ contemptum mundi in vniuerso mundo, & volunta-
riam persuasere paupertatem, hæc sunt quæ Monachis clau
stra replent, deserta Anachoretis.*

TERTIVM testimonium est Actor. 4. vbi sic legi-
mus: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum, &
anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suũ
esse dicebat, sed erat illis omnia cõmunia.* Quod autem ex
voto ita viuerent primi illi Christiani in Hierusalẽ,
docet S. Augustinus serm. 1. de cõmuni vita Cleric-
corum, vbi dicit, idipsum se cum suis facere voluisse,
quod primos Christianos feciss testantur Acta Apo-
stolorum iam citata. & tamen ibidem sæpius repetit
nemini licere in tali vita habere proprium, idque ex
professione facta Deo, sic enim loquitur de quodam
Presbytero suo, qui contra professionem aliquid reti-
nuerat, & inde Testamẽtum cùm moreretur fecerat:
O dolor, inquit, illius societatis, ò fructus natus nõ de arbo D
*re, quã plantauit Dominus, sed Ecclesiã scripsit hæredem:
nolo numerare ista, nõ amo amaritudinis fructũ, ego illum
Deo quærebam Deo societatem professus erat, hũc teneret,
hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret.*

QVARTVM testimoniũ est Act. 5. vbi Ananias &
Sapphira vxor eius, cùm vitam cõmunẽ profiteri vel-
le viderẽtur, & tamen aliquid proprij sibi clam reti-
nuissent, cõtinuo ab Apostolo Petro detecti & incre-
pati, atq; à Deo inuisibiliter percussi interierunt. Hic
Petrus Martyr in libro de votis dicit, se nullum vo-
tum videre; peccatũ enim Ananiæ, & Sapphirę fuisse
mendacium, ambitionẽ, auaritiam, & hypocrisim, nõ
autem voti violationem, seu sacrilegium. Sed facilè
possumus ostendere, primo ex circunstantiis loci hu-
ius, deinde ex testimoniis Patrum, Ananiã & Sapphi
ram vouisse, & tanquam sacrilegij reos esse punitos.

QVOD igitur Ananias & Sapphira vouerint vitam
illam cõmunẽ, colligitur ex illis verbis: *Fraudauit de
pretio agri, cõscia vxore sua.* Nõ enim fraudasse diceret,
nisi rem iam obligatã promissione, subripuisset, quod
autem rem non præceptã vouerint, patet ex illis ver-
bis, *Nonne manẽs tibi manebat, & venundatũ in tua erat
potestate?* Quod denique votũ illud Deo factũ esset, &
proinde eius violatio sacrilegiũ fuerit, testãtur verba
illa, *Anania, cur tentauit Satanas cor tuũ mentiri te Spiri-
tui sãcto, & fraudare de pretio agri?* Quid enim est mẽti-
ri Spiritui sãcto, nisi fallere fidẽ datã Spiritui sancto.

POSSET quidem vtcunque dici mẽtitus Spiritui
sancto, si mẽdacium tantum sancto Petro dixisset, in
quo sine dubio erat Spiritus sanctus: tamen nemo ne-
gare potest, quin magis propriè dicatur mentiri Spi-
ritui sancto, qui promittit aliquid Deo, & nõ seruat,
quam qui mẽtitur homini alicui sancto. Præterea se-
uerissima illa pœna, quã Deus ipse continuò sumpsit
de Anania & Sapphira, omnino clamat maius illud
peccatum fuisse, quam simplicis mẽdacij, & auaritię,
& ambitionis, atque hypocrisis, quomodo enim po-
tuit puniri culpa vlla atrocius? Itaque sine dubio sa-
crilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

ACCEDAT iam cõmunis expositio Patrũ. S. Ioan-
nes Chrysostomus ho. 12. in Acta Apostolorum: *Quare*
inquit, *hoc fecisti? voluisti habere? oportebat initio habere,
& non promittere, nunc autem postquam consecrasti, ma-
ius sacrilegium commisisti: qui enim aliena rapit, forsan a-
lienarum rerum desiderio rapit, tibi autem licebat tua reti-
nere, cur igitur sacra fecisti ea, & postea accepisti?*

S. Hieronymus in epistola ad Demetriadẽ, quæ est
octaua primi Tomi: *Ananias*, inquit, *& Sapphira dis-
pensatores timidi, immò corde duplici & ideò condemnati,
quia post votum obtulerunt quasi sua, & nõ eius, cui semel
ea vouerant, partẽque sibi iã alienæ substãtiæ reseruauerũt.* C

S. Augustinus ser. 27. de verbis Apostoli: *Dũ inquit,
ex eo quod promiserat, partem subtraxit, sacrilegij simul
condẽnatur, & fraudis.* & ser. 10. alias 12. de diuersis, in
editione Louanien si: *Si Deo, inquit, displicuit detrahe-
re de pecunia quam vouerant Deo, quomodo irascitur quan-
do vouetur castitas, & non exhibetur?* Et infrà: *Potest igi
tur virgini sanctimoniali nubenti dici, quod aut Petrus de
pecunia: Virginitas tua numquid non manens tibi manebat,
& antequam eam voueres, in tua fuerat potestate?*

S. Fulgentius in epistola de debito coniugali, ca. 8.
*Quam, inquit, sit malũ, quamq; sollicitè fugiendũ, si quis de
hoc, quod Deo vouerit, aut retinere, aut rapere aliquid mor
tifera præuaricatione pertentet, exemplo sunt Ananias &
Sapphira.*

S. GREGORIVS li. 1. ep. 33. ad Venantium: *Ana-
nias, inquit, Deo pecunias vouerat, quas postea victus per-
suasione Diaboli subtraxit, sed qua morte mulctat* esti sis.
ARATOR lib. primo in Acta Apostolorum hunc
locum enarrans, sic ait:

--Sed quod mutata voluntas
Falsi crimen habet: cumque est iam cautio voti
Stare decet, nec velle prius violare sequenti, &c.

OECVMENIVS in commentario huius loci ali-
quoties sacrilegiũ vocat Ananiæ peccatum. Beda in
eundem locum dicit, ab Ananiæ exemplo natum es-
se deterrimum illud Monachorũ genus, quod Sara-
baitarum dicitur, qui sub vita, & professione mona
stica aliquid proprij retinere volunt. Atque hæc de
Scripturis pro voto paupertatis.

CONFIRMARI potest hoc idẽ ex traditione Pa-
trum S. Vrbanus Papa I. in epi. seu decretali: *Quicunq;
vestrum*, inquit, *vitam communem suscepit, & vouit se
nihil propriũ habere, videat ne pollicitationẽ suam irritũ fa
ciat.*

ciat. A

S. BASILIVS in constituonibus monasticis, c. vlti-
mo dicit, Monachum salutem animæ perdere, & furem
esse, atque alterum ludam, si quid priuati possideat. At
cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. HIERONYMVS in ep. 22. ad Eustochiũ de virgini-
tate, scribit adeo arcta fuisse in Monachis sui temporis
professionem paupertatis, vt nemini liceret vel necessa
ria petere, tametsi vigilabat præpositorum diligentia
ne cui aliquod necessarium deesset: *Qua* inquit, *non licet
dicere cuiquam, tunicam, & sagum, textaque tunicis strata non
habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, ne-
mo non habeat.* Ibidem scribit, aliquando in monasterio
quodam Nitriæ repertum fuisse Monachum iam mori-
turum, qui nescio quot solidos sibi retinuerat: quocirca
placuisse Machario Isidoro, aliisque sanctis cõgregatis
in vnum, vt cum mortuo pecuniæ infoderẽtur, claman-
tibus omnibus, pecunia tua tecum sit in perditionem.
Quod idem postea in simili casu fecisse S. Gregorium, B
scribit Ioannes Diaconus li. 1. ca. 15. vitæ B. Gregorij, &
ipse etiam Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 55.

S. AVGVSTINVS in Psal. 25. *Alius, inquit, vouet relinque-
re omnia, & ire in communẽ vitam, in societatem sanctorum,
magnum votum vouit.* Et lib. 17. de ciuit. Dei, c. 4. *Dixerunt
inquit, potentes illi, ecce nos reliquimus omnia, & sequuti su-
mus te. Hoc votum potentissimi vouerant, sed vnde hoc eis,
nisi ab illo, de quo hic continuò dictum est. dans votum vouẽti.*

IOANNES Cassianus li. 4. de institutis renunciantiũ
ca. 13. *Illam, inquit, virtutem inter cæteras eorum institutio-
nes vel commemorare superfluum puto, quod scilicet nulli pe-
culiarem sportellam liceat possidere, nec tale aliquid, quod ve-
lus proprium retinens suo debeat cõmunire signaculo.* Et ca. 33.
de hac ipsa renunciatione perfecta loquẽs: *Sicut, inquit,
immensa gloria fideliter seruientibus Deo, ac secundum regulæ
institutionem ei adhærentibus repromittitur in futurum ita pœ* C
*næ grauissimę præparantur his, qui tepide eam negligenterque
fuerint exequuti, & secundum hoc quod professi sunt, vel quod
ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctita-
tis eidem exhibere neglexerint, melius est enim secundũ Scri-
pturæ sententiam non vouere quemquam; quàm vouere, &
non reddere.*

ADDE etiam Concilium Aurelianense I. can. 21. vbi
grauiter Monachi puniri iubentur, qui contra profes-
nem suam aliquid proprij possidere voluerint.

CONTRA paupertatis votum autem vna est obie-
ctio Ioannis Brentij in Confessione VVittembergica,
cap. de votis monasticis. Aut is, qui vouet, est pauper cõ-
ditione, aut dives: si pauper est, nihil habet quod possit
vouere se relicturum aut daturum, sed debet ferre pati-
enter crucem sibi à Domino impositam, quam si præte-
rea vouet, idem facit, ac si in morbo voueret se egrotatu
rum, qui est furor, non pietas: si autem dives est, aut vo- D
uet ponere omnia in cõmune, aut dare omnia pauperi-
bus propter maius meritũ, & viuere deinceps ex elee-
mosynis, si primum, nihil aliud agit, quam prouidere si-
bi de certiore, & copiosiore victu, quod est fugere, non
amare paupertatem: si secundum, peccat contra fidẽ, &
caritatem; contra fidem, quia vnus est mediator Dei &
hominum, qui nobis omnia meruit: cui facit iniuriam,
qui suis propriis operibus mereri se arbitratur, contra
caritatem autem, quia caritas præcipit ne sine neces-
tate molesti simus proximo nostro mendicatione.

RESPONDEO, ad Primum membrum; etiam pau-
peres rectè vouere, & multum dare, dant enim id omne
quod acquirere posset. Augustinus epist. 89. quæst. 4. *Ne-
que, inquit, mihi minus imputabitur, quia dives non fui, nam
nec Apostoli, qui primi hoc fecerũt, diuites fuerunt: sed totum
mundum dimittit qui, & quod habet, & quod optat habere* A
dimittit. Neque est simile votum ægritudinis voto pau-
pertatis; nam Christus dixit: *Beati pauperes*, non beati æ-
groti Matt. 5. Et: *Si vis perfectus esse, vade vende omnia que
habes, & da pauperib.* Matt. 19. non autem si vis perfe-
tus esse, profice sanitatem, cura vt ægrotes. denique
tenemur, si possumus, sanare ægritudinẽ, ne nostræ mor-
tis causa fuisse videamur: at diuescere nemo tenetur.

AD Secundum mẽbrum dico, ponere omnia in com-
mune, esse verè amare paupertatem; nam ille verè est
pauper, qui nullius rei est Dominus, qui nihil habet
quod vendere, donare, permutare, destruere possit, &
quam aliam paupertatem elegerunt primi Christiani,
nisi istam, qua nemo aliquid diceret suum, sed essent il-
lis omnia communia? Actor. 4.

AD Tertium, nego esse contra fidem dare omnia sua
pauperibus propter maius meritũ, alioqui Christus ali-
quid contra fidem consuluisset, cum ait: *Vende omnia,
quæ habes, & da pauperibus & habebis thesaurum in cælo.*
Matt. 19. non enim pugnant merita nostra cum Christi
meritis, sed ex illis potius vt effectus ex causa proma-
nant; nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita
ille enim, præter alia, etiam potentiam merendi nobis
acquisiuit merito mortis suæ. Nego etiam esse contra
caritatem proximi mendicare quandoquidem nemi-
nem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed po-
tius occasionem diuitibus præbent comparandi sibi re-
gnum cœlorum. Sed de hoc infrà latius.

CAPVT XXI.

De voto obedientiæ.

QVAM verò Obedientiam religiosam rectè vo-
ueri Deo, his rationib. probari potest. PRIMO,
grata est Deo obedictia etiam in iis rebus, quas
ipse non præcepit; nam Hieremiæ 35. laudantur, & re-
munerantur à Deo filij Ionadab, qui, vt obedirent patri
suo, non bibebant vinum, non serebant agros, non ha-
bebant domos, sed habitabant perpetuò in tentoriis;
omne autem quod Deo gratum est, voueri illi potest,
igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo vo-
ueri potest.

RESPONDET Petrus Martyr in libro de votis, nihil
indebitum feciss filios Ionadab, nam etiam si Deus non
iusserat illis; vt non biberẽt vinum, nec sererent agros,
nec domos inhabitarent, iusserat tamen vt parenti obe-
dirent, ac proinde illi, dum patri obedierunt, id solum
fecerunt, quod facere diuino præcepto tenebantur.

SED refellitur hæc solutio. PRIMO, ex testimonio
Rabani, qui in commentario huius loci dicit, filios Io-
nadab plus feciss, quàm lex diuina præciperet.

SECVNDO, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo
loco exemplo filiorum Ionadab reprehendit populum D
suum, quod illi obedierint voci vnius hominis, ipse au-
tem voci ipsius Dei obedire nuluerit; *Firmauerunt*, in-
quit, *filij Ionadab, filij Rechab præceptum patris sui, quod
præceperat eis, populus autem iste non obediuit mihi.* Quæ
Domini ratio planè frigeret, si filij Ionadab. diuino pre
cepto obstricti fuissent obedire patri suo in rebus illis
vt non biberent vinum, &c. tunc enim nulla esset anti-
thesis inter Deum & creaturam; nam & filij Ionadab
obediuissent Deo, & filij Israël non obediuissent Deo.

TERTIO, idem colligitur ex laude & remunera-
tione diuina, non enim tantopere Deus laudasset filios Io
nadab, nisi aliquid singulare feciss.

POSTREMO idipsum ratio manifesta suadet; nam
etiamsi tenentur filij obedire parentibus, non tamẽ te-
nentur obedire in omnibus rebus, postquam ad an-
nos pubertatis peruenerint. Est enim vnusquisque sui

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuris in deligendo ſtatu,& genere vitę,alioqui nihil interęſſet inter ſeruos,& liberos,ſi ſemper,& omnibus in rebus filij in patris poteſtate eſſent.

QVOD vero B.Paulus ait Coloſ.3.*Filij obedite parẽtibus per omnia.* Vel ita intelligi debet,vt illud (*per omnia*) ſignificet per omnia ad quæ ſe extendit patria poteſtas, vt rectè docet ſanctus Thomas in 2.2. q. 104. art.5. quemadmodũ ſi quis diceret, oportere milites obedire imperatori per omnia, exponendum eſſet, per omnia, quæ ad militiam pertinent. Vel certè tenẽtur filij per omnia parentibus obedire, ſed dum paruuli ſunt,nam vt dicitur ad Galat. 4. *Quanto tẽpore heres paruulus eſt,nihil differt à ſeruo.* Et Dominus ipſe parentibus ſubditus erat cùm puer eſſet,vt legimus Luc.2.

SECVNDA ratio ex teſtamento nouo ſumi poteſt, nã, vt ſupra diximus in diſputatione de conſiliis,conſilium perfectionis eſt ſequi Dominum perfectè abnegando ſeipsũ,vt colligitur ex illo Matth.16. *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum,& tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me*; nã etſi in præparatione animi abnegare ſeipſum præceptum ſit, cùm ibidem Dominus addat, *qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam*; tamen extra articulum neceſſitatis abnegare ſeipſum perfectè,& omnibus in rebus ſubiiciendo iudicium,& voluntatem ſuã alterius iudicio,& voluntati,non eſt præceptum,ſed conſiliũ.Ideo enim Matth.19. dicitur:*Si vis perfectus eſſe,vade,vende omnia,&c.& veni & ſequere me.*

PORRO, perfecta ſequela Domini quæ in abnegatione ſuiipſius,id eſt,in perfecta obedięntia conſiſtit, neceſſariò includit votũ, quo quis ita ſeipſum abneget, vt non poſſit retrocedere;nõ enim perfecta eſt abnegatio, ſui obedire alteri ad tempus,& paulò pòſt non obedire, quocirca Dominus ibidẽ addidit: Et *tollat crucem ſuam.* ſiquidem,vt elegãter monet Ioãnes Caſſianus lib.4. de inſtitutis cœnobiorũ,cap.35.*verus,ac perfectus Monachus ſimilis crucifixo eſſe debet.* Qui enim cruci affixus eſt,non ſolum non ambulat quo vult, nec facit quod vult, ſed nec poteſt ambulare, aut operari,niſi ab alio moueatur.

TERTIA ratio,rectè faciunt homines, qui cupientes vitã communẽ agere,communi conſenſu eligunt ſibi aliquẽ in præpoſitum, id enim & recta ratio ſuadet, & Scriptura etiam monet,Prouerb.3.cum dicit:*Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Rurſus:præpoſito conſtituto, bonum eſt & Deo gratum, vt illi obediatur,cùm ſcriptũ ſit: *Qui vos audit,me audit.* Luc. 10. Et: *Obedite præpoſitis veſtris.* Heb.13. At omne quod Deo placere conſtat,teſtimonio ipſius,rectè voueri poteſt,vt aduerſarij concedunt,poterit igitur obedięntia exhibẽda præpoſito, à nobis ipſis electo,& cui alioqui obedire nõ teneremur,rectè voueri.

QVARTA ratio ex vſu antiquæ Eccleſiæ,certum eſt apud veteres ſanctos obedientiam monaſticam in vſu fuiſſe;nam.S.Baſilius,in conſtit.monaſticis cap.22.*Nunc* inquit,*rurſus ſermonem de obedientia exerceamus, oſtendentes, quantam obedientiam ab exercitatoribus erga præfectum exacta doctrinæ ratio exigat,&c.*Et toto capite de obedientia diſſerit,ac docet,debere Monachum præpoſito parere,& non diſcutere quid ſit quod præcipitur,modo non ſit manifeſtè peccatum, ac breuiter talem ſe exhibere præpoſito,quales ſunt oues ad paſtorem,& inſtrumenta ad opificem comparata. nec illud omittit, neceſſarium eſſe Monachis,perfectè obedire præpoſitis, & alioqui à ſalute æterna eos excidere; idem docet Caſſianus lib.4. de inſtitutis cœnobiorum,cap.23.& ſequentibus.

SANCTVS Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis,deſcribẽs inſtituta Monachorum: *Prima*, inquit,*apud eos confœderatio eſt, obedire maioribus.* Et in epiſt. ad Ruſticũ Monachũ: *Per hæc omnia*, inquit, *ad illud tendit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum ſed viuere debere in monaſterio ſub vnius diſciplina patris conſortioque multorum.* Et infrà:*Non facias quod vis comedas quod iuberis.veſtiare quod acceperis.* Et infrà:*Præpoſitum monaſterij timeas vt Dominum, diligas vt parentem,credas tibi ſalutare quidquid ille præceperit, nec de maiorum ſententia iudices, cuius officij eſt obedire, & implere quæ iuſſa ſunt.*

SVLPITIVS in Dialogo 1. de virtutibus S.Martini de monachis differens:*Præcipua*,inquit,*ibi virtus,& prima,eſt obedientia:neque aliter aduenies ad monaſterium Abbatis ſuſcipitur, quàm qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullum vnquam recuſaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium.*

SANCTVS Auguſtinus lib.1. de moribus Eccleſiæ, cap.31. *Hi vero Patres*, inquit, *nulla ſuperbia conſulunt iis, quos filios vocant, magna ſua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.*Hæc ille, Eiuſmodi autem teſtimonia plurima afferre poſſemus,ſi opus eſſet.

RESPONDEBVNT fortaſſe, obedientiam quidem in vſu fuiſſe apud veteres Monachos,ſed votũ obedientiæ non item. At Ioannes Caſſianus lib. 4.de inſtitutis renunciantium, cap. 33. voti & profeſſionis nominatim meminit vbi differit de obſeruatione monaſticarum inſtitutionum,quarum primaria de obedientia erat,verba eius capite ſuperiore citauimus.

ITEM S.Gregorius homil.20.in Ezechielẽ: *Cum* inquit,*quis ſuũ aliquid Deo vouet,& aliquid non vouet,ſacrificiũ eſt.cũ verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit omnipotenti Deo vouerit,holocauſtum eſt.* Hęc ille. Vbi de votis monaſticis loquitur,quibus homo nihil ſibi retinet,ac ne iudicium quidem, quod Deo non offerat.

DENIQVE S.Auguſtinus in Pſal.75. *Nemo* inquit, *poſitus in monaſterio ſi ater dicat,recedo de monaſterio; neque enim ſoli qui ſunt in monaſterio peruenturi ſunt ad regnum cælorum, & illi qui ibi non ſunt ad Deum non pertinent; reſpondetur ei, ſed illi non vouerunt,tu vouiſti.* Et in Pſal.99. *Dum non perſeuerauerit implere, quod vouit ſit deſertor tam ſancti propoſiti,& reus voti non redditi.*

ACCEDANT poſtremo miracula,quæ Deus ad confirmandam obedientiam monaſticam non raro oſtendit. Scribit Sulpitius in primo Dialogo de virtutibus S. Martini duo miracula his verbis: *Duo vobis referam incredibilis obedientiæ admodum magna miracula, licet ſuppetant plura recolenti, ſed ad excitandam virtutum æmulationem, cui pauca non ſufficiunt, multa non proderunt. ergo cùm quidam ſeculi actibus abdicatis, monaſterium magnæ diſpoſitionis ingreſſurus, cœpiſſet rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graues eſſe iſtius diſciplinæ labores, ſua verò dura imperia, quæ nullius facilè valeret implere patientia, aliud potius monaſterium, vbi facilioribus legibus viueretur,expeteret, non tentaret aggredi, quod implere non poſſet. Ille vero nihil his terroribus permoueri, ſed magis ita omnem obedientiam polliceri, vt ſi eum Abbas in ignem ire præciperet,non recuſaret intrare. Quam illius profeſſionem, vbi magiſter accepit,non cunctatur probare profitentem. Caſu clibanus propter ardebat,qui multo igne ſuccenſus coquendis panibus parabatur: exundabat abruptis flamma fornacibus, & intra cammi illius cocana totis habenis regnabat incendiũ. Hoc igitur aduenam illum iubet magiſter intrare, nec diſtulit parere præcepto medias flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris ceſſere venienti. ſuperata natura eſt.fugit incendium,& qui putabatur arſurus,velut frigido rore perfuſus ſeipſe miratus eſt. Sed quid mirũ ſi tuũ Chriſte tyronẽ ignis ille non attigit, vt nec Abbatem pigeret dura mandaſſe,nec diſcipulũ pœniteret imperio paruiſſe? qui eo die quo aduenerat dum tentaretur infirmus, perfectus,inuentus eſt, meritò felix, meritò glorioſus, probatus obedientia, glorificatus eſt paſſione:*

In

In eodem autem monaſterio factum id,quod dicturus ſum, recenti memoria ferebatur. Quidã itidem ad eundem Abbatẽ recipiendus aduenerat,cùm prima ei lex obedientiæ poneretur ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patiẽtiam.caſu Abbas floracinam virgam iam pridem aridam manu gerebat,hãc ſolo fixit,atque illi aduenæ id operis imponit,vt tamdiu virgulã aquam irriguã miniſtraret, donec,quod cõtra omnem naturam erat, lignum aridum in ſolo arente viuiſceret. Subiectus aduena duræ legis imperio aquam propriis humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo fluminе per duo ferè millia petebatur,iamque emenſo anni ſpacio labor non ceſſabat operantis,& de fructu operis ſpes eſſe non poterat,tamẽ obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem iam affecti fratris eludit: tertio demum ſuccedentium temporum labente curriculo,cùm neque noctu,neque interdiu aquarius ille ceſſaret operator, virga floruit. Ego ipſam ex illa virgula arbuſculam quæ hodiẽque intra atrium monaſterij eſt ramis viręntibus,vidi,quæquaſi in teſtimonium manẽs quantũ obedientia meruit,& quantum fides poſſit,oſtendit. Hęc ille.

ALIA non diſſimilia narrat ſanctus Gregorius lib 2. Dialogorum, cap.7. de S.Mauro, qui ad Abbatis imperium ſuper aquas ambulauit:& Ioannes Caſſianus lib.4. de inſtitutis renunciantium,cap.23. de Abbate Ioanne, qui propter obedientiæ virtutem ad prophetiæ gratiam ſublimatus, ſic vniuerſo claruit orbi, vt etiam regibus mundi huius merito ſuo redderetur illuſtris.

SED occurrunt ſoluendæ obiectiones.Prima Lutheri eſt in libro de votis monaſticis, vbi hoc modo ratiocinatur.Scriptura iubet, vt omnibus hominibus obedia
» mus,Philipp.2. *Superiores inuicem arbitrantes.*Et 1.Petri 2.
» *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum.* Igitur obligare ſe ad obediendum vni ſoli præpoſito, contra Scripturã eſt:idem enim eſt ac ſi quis ita voueret: Deus voueo tibi nolle me ſecundum Euangelium tuum omnibus ſubiici,ſed tantùm vni maiori.

RESPONDEO,Apoſtolum Paulum eo loco nõ velle vt omnes habeamus tanquam principes, quibus parere teneamur,ſed vt omnes iudicemus nobis eſſe ſuperiores, id eſt,meliores, & ſanctiores:cõmẽdat enim humilitatem, vt ipſa verba eius indicant:*Per humilitatem inuicem ſuperiores arbitrantes.*Adde,quod ſi vellet Apoſtolus, vt omnibus obediremus, rem planè impoſſibilem vellet: ſi enim omnes omnibus obedire debent, nulli erunt qui iubeant,& nulli qui obediant. Porro S.Petrus per omnem humanam creaturam,intelligit omnem hominem poteſtate imperandi præditum. Sic enim explicat ipſe ſe;*Siue*,inquit,*regi tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis.*

» SECVNDA, obiectio eſt eiuſdem Lutheri in eodem
» loco. Præpoſitus monaſterij liber eſt ab obedientia,
» quam vouerat,ſine alia diſpenſatione, igitur ſignum eſt,
» votum illud non obligare coram Deo.

RESPONDEO, in eo,qui eligitur in præpoſitum,remanere obligationẽ voti, licet per accidens ceſſet exercitium illius voti, quia deeſt materia: cuius ſignum eſt, quia ſi is qui nunc eſt præpoſitus priuetur officio,iterum tenebitur ad obedientiam, etiamſi nouum aliquod votum non faciat. Vide S.Thomam in 2.2.quæſt.87.art.11. & quæſt.186.art.5.

» TERTIA eſt Petri Martyris in commentario ad ca-
» put 7. prioris ad Cor. Vetat B. Paulus, ne Chriſtiani ſeruos ſe faciant, cùm ait: *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum.* Non igitur licet votum obedientiæ facere. Quid enim hoc eſt aliud, quàm ſponte ſua ſe in ſeruitutem Abbatibus tradere?

AT facilis reſponſio eſt:non enim B.Paulus prohibet ſeruitutem,quæ hominibus exhibetur, ſed id prohibet, ne hominibus propter ipſos homines potiſſimùm, ſed propter Deum ſeruiatur, id quod expoſuit clarius ad Coloſſ.3.vbi ſic ait:*Serui obedite per omnia dominis carnalibus,non ad oculũ ſeruientes, quaſi hominibus placẽtes,ſed in ſimplicitate cordis timentes Dominum quodcunque facitis,ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus, ſcientes quod à Domino recipietis retributionem hæreditatis, Domino Chriſto ſeruite.* Quocirca S. Paulus etſi non ignorabat Apoſtolum dixiſſe:*Nolite fieri ſerui hominum*,tamen ſeipſum vendidit,vt filium viduæ redimeret quod S. Gregorius cum laude eius refert lib.3.Dialogorum,cap.3.

SED,inquit Petrus Martyr,S.Paulinus ex caritate erga
« proximum ſeipſum vendidit,quod autem ex caritate fit,
« rectè fit.Quaſi verò perfecti Monachi ex cupiditate, &
« non ex caritate erga Deum,ſe Abbatibus.aliisque præpoſitis ſponte ſubiiciant.Sed de obedientia hactenus.

CAPVT XXII.

Aſſeritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ prime; Quomodo fiet iſtud? &c.

VENIO tandem ad votum Continentiæ quod primùm Scripturæ teſtimoniis,deinde Cõciliorum,& Eccleſiæ totius conſenſu.tertio Pontificum,& Imperatorum decretis ac legibus, quartò Patrũ Græcorum,& Latinorum traditione, poſtremò naturali etiam ratione confirmare pro viribus nitar.

PRIMVM igitur teſtimonium ſit illud Lucæ 1.*Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco?*Quibus verbis virgo ſanctiſſima ſignificat impedimentum ſe habere, quominus filiũ concipere,& parere poſſet:impedimentum autem illud non aliud eſſe potuit,quàm votum cõtinentiæ iam emiſſum. illa enim verba:*Virum non cognoſco*,non ſignificãt iam actu non cognoſco, ſed non licet mihi cognoſcere,alioqui ineptiſſima interrogatio fuiſſet, cùm poſſet ſtatim reſponderi, etſi nunc virum non cognoſcis,tamen paulò pòſt cognoſces.

Itaque ſicut dicimus in quadrageſima,Ego nõ veſcor carnibus,id eſt, non licet mihi hoc tempore carnibus veſci:ſic B.Virgo dixit:*Virum non cognoſco*, id eſt,prohibeor virum cognoſcere: cur autem prohiberetur, nulla ratio poteſt reddi, niſi votum;nam & virum habebat, & iuuenis erat,nec eſt credibile ſterilem, aut impotentem fuiſſe,vel certè id ipſa nondumſcire poterat,cum ad virum nondum peruenieſſet. Nec denique prohibebatur virum cognoſcere lege aliqua communi, vt notum eſt, igitur lege particulari,id eſt,voto.

IDEM confirmatur ex Patribus. S. Gregorius Nyſſenus in oratione de natiuitate Domini:*Nam*,inquit:*ſi nuptiarum cauſſa aſſumpta erat à Ioſepho, quomodo Angelum de partu prædicentẽ,quaſi re noua,atque inſolita obſtupefacta aduerſata eſſet?cùm prorſus ſperaret ſe quoque ipſam aliquãdo iuxta legem naturæ matrem eſſe futuram? ſed quoniã Deo dicatam, & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium, nt actam ſeruari oportebat:propterea etiamſi Angelus ſis,inquit,ac de cælo veneris,etiamſi ſupra hominem ſit id quod apparet,attamen vt virum cognoſcam, fieri non poteſt:qui mater ero abſque viro? Ioſephum enim ſponſum quidẽ noui,virum autem non cognoſco.*

S.Auguſtinus li.de ſancta virginitate,ca.4. *Ipſa quoque,inquit,virginitas eius gratior, & acceptior, quia non eã conceptus Chriſtus viro violaturo,quam conſeruaret,ipſe præripuit,ſed priuſquam cõciperetur,iam Deo dicatã,de qua naſceretur elegit.hoc indicant verba, quæ ſibi fœtum annuncianti Angelo* MARIA *reddidit. Quomodo,inquit,fiet iſtud,quoniã virum non cognoſco? quod profectò non diceret,niſi Deo virginem ſe ante vouiſſet. Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro iuſto, non violenter ablaturo, ſed potius contra violentos cuſtodituro,quod illa iã vouerat.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEDA in caput 1. Lucæ: *Propositum*, inquit, *suæ mentis reuerenter exposuit, vitam videlicet virginalē seducere decreuisse. Quæ quia prima fœminarum tantæ se virtuti mancipare curauit, iure singulari præ cæteris fœminis beatitate meruit excellere.*

S. ANSELMVS libro de excellentia virginis, cap. 4. *Virgo*, inquit, *& tenera, & delicata, regali stirpe progenita, & speciosissima, totam intentionē suam, totum amorē suum, totum studium suum ad hoc intendit, vt corpus, & animam suam Deo virginitate perpetua consecraret.*

RVPERTVS li. 3. in Cantica: *Votum*, inquit, *egregium prima Deo vouisti, votum virginitatis.*

Denique S. BERNARDVS serm. 4. super Missus est: *Non dubitat*, inquit, *de facto, sed modum requirit, & ordinem: nec enim quærit, an fieri istud, sed quomodo, quasi dicat, cùm sciat Dominus mens tetis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ nō cognoscere virū: qua lege quo ordine placebit ei, vt fiat istud? si oportuerit me frägere votū vt pariam filium, & gaudeo de filio, & doleo de voto.* Et in ser. Signū magnum *in libertate spiritus legis Mosaicæ decreta trāscendens, illibatam Deo corporis simul & Spiritus sanctimoniam vouit. probat enim propositi inuiolabile fundamentum, quòd tam constanter promittenti filiū Angelo respōdit, quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Accedat cōsensus Theologorum apud Magistrum in 4. lib. sententiarum dist. 30.

SED videamus quid ad hæc aduersarij respondeant. Ioannes Caluinus in cōmentario huius loci apud Marloratum, tria dicit reprehensione digna. PRIMO accusat beatissimam Virginem, quòd maligne restrinxerit Dei potentiam: *Videtur*, inquit, *sancta virgo nō minus malignè restringere Dei potentiā, quā prius Zacharias: quod enim præter communem naturæ ordinem est, impossibile esse colligit. Sic enim ratiocinatur, virum non cognosco, qui credam igitur futurum quod nuncias? Nec verò magnopere laborandum est, vt eam purgemus ab omni vitio.* Hæc ille.

Cuius sanè verba satis indicant impietatem eius, & quàm nihil ei commune sit cum sanctis Patribus; nam S. Ambrosius, S. Bernardus, Beda venerabilis, & alij in hunc locum, diserris verbis monent, illud: *Quomodo fiet istud?* non fuisse dubitantis, sed quærentis, ac discere cupientis modum, quo res illa futura erat, quæ cum ipsius voto pugnare videbatur. Deinde, quomodo credibile est eam malignè restringere voluisse Dei potētiam, quæ erat grātia plena, & cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderat, vt Angelus paulò antè dixerat. Deniq; si non minus maligne S. Virgo potētiā Dei restrinxit, quàm ante Zacharias, cur non æquè punita fuit? certè Zacharias ab Angelo ob incredulitatē, & verbis castigatus, & amissæ loquelę supplicio punitus fuit. Beatissima Virgo ne minimo quidē verbulo reprehensa, at si idem vtriusque peccatum, cur non & pœna eadem fuit?

SECVNDO, Caluinus accusat Patres, qui votū virginitatis ex his verbis colligunt: *Quod autē*, inquit, *ex hoc loco occasionem quidam sumpserunt, vt dicerēt virginē habuisse votū perpetuę virginitatis, quod alioqui superuacaneū fuisset ista responsio, nimis infirmum est, immò absurdum, ac ridiculū. Existimabimusne Virginē passam fuisse marito se collocari, vt eā luderet? fuisset profectò perfidia graui reprehēsione digna, si sanctū coniugij fœdus nō sine Dei ludibrio spreuisset.* Hæc ille.

Hîc etiá desideramus Caluini modestiā. quale enim est, vt absurdum & ridiculū dicat, quod asseritur à Nysseno, Augustino, Beda, Bernardo, Anselmo, Ruperto, & ab omni schola Theologorum? Porro argumentum eius duobus modis soluitur. PRIMVM negando consequentiam quicquid sit de antecedente; nam etiamsi daremus beatam Virginem cum Iosepho coniugium contraxisse animo consummandi matrimonium, vt Caluinus annotatione in caput primum Lucæ, Beza ibidem, Bucerus in capur primum Matthæi, Martyr in libro de cælibatu & votis monasticis, & Centuriatores centuria 1. libro primo capite 10. falsò docent, adhuc tamen non sequeretur, eam, cùm dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* non habuisse votum virginitatis: potuit enim hoc votum emisisse post coniugij celebrationem, & tamen ante Angelicam salutationem, vt S. Thomas docet 3. parte quæst. 28. art. 4. ita vt primùm nuptiæ celebratæ sint, deinde antequam ad matrimonij consummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso S. Iosepho consentiente, &, vt pie creditur, etiam simul vouente.

ADDO tamen Secundo, B. Virginem nunquam habuisse explicitum animū consummandi matrimonium, ac proinde falsum esse etiam antecedens argumēti aduersariorum: nam alioqui non esset Virgo animo, sed solum carne. Nec tamen impeditum fuit verum matrimonium ex perpetua voluntate cōtinendi; nec lusit virum suum, neque coniugium perfidè S. Virgo spreuit, vt blasphemat Caluinus; nam cùm matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ita vt verè licuerit, S. Iosepho, si voluisset, cùm beata Virgine matrimonium consummare, id enim requiritur, & sufficit ad essentiam veri coniugij: tamen quia sciebat ipsa, diuina reuelatione edocta, nunquam sanctum Iosephum id expetiturum, idcirco poterat habere, & habebat explicitam voluntatem semper continēdi, in qua voluntate propriè virginitas consistit. & quamuis S. Thomas non admittat votum absolutum virginitatis in B. Virgine ante desponsationem: & Scotus tamen admittit in 4. distinct. 30. quæstione secunda, & ante Scotum Albertus Magnus in libro de laudibus Virginis, & ante Albertum sancti Patres, Gregorius Nyssenus, Augustinus locis notatis disertis verbis docent, beatam Virginem vouisse ante desponsationem, neque video cur id votum pugnet cum veri coniugij celebratione, posita reuelatione, quam omnes Theologi ponunt, qua beatæ Virgini reuelatum fuit, nunquam sanctum Iosephum debitum coniugale expetiturum.

AT, inquiunt quidam, non potest qui per votum se Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Vnde & Apostolus 1. Timoth. 5. dicit eas, quæ post votum nubere volebant damnationem habere, quia primam fidem irritam fecerunt.

Respondeo, eum qui vouit continentiā non posse iá se alteri tradere cum periculo violandi voti: nam de huiusmodi personis Apostolus loquitur, & ratio ipsa hoc docet. At si adsit certitudo infallibilis voti nunquā violandi, non repugnat, vt qui est vnius, se tradat etiam alteri in diuerso genere nuptiarum, alioqui non possent coniuges ex communi consensu vouere continentiam, quod tamen admittunt omnes Theologi: nam eiusmodi coniuges se tradunt Deo per votum, & tamen sunt inuicem obligati per matrimonium.

TERTIO, Caluinus respondet nostro & Patrum argumento, quo probamus, Virginem vouisse virginitatem, quia alioqui ineptè respondisset Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Soluendum*, inquit, *est obiectum, quod Virgo in futurū tempus respiciat, ideóque significet, nullam fidei fore cohabitationem cum viro. Hæc verò coniectura & probabilis est, & simplex quod rei magnitudo vel potius maiestas virginem percusserit, vt sensus omnes admirationes ligatos haberet ac constrictos, cum audit nasciturum esse Dei filium, aliquid non vulgare concipit, atque hæc ratio est, cur coitum virilē excludat. Hinc attonita exclamat, Quomodo fiet istud?* Hæc itle. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

SED primum, si sola coniectura Caluinus nititur, cur deserit

deserit Patrum, & Theologorum omnium auctoritatem A An tutum sit ob coniecturam vnam repugnare omnibus Patribus, ipse viderit: deinde improbabilis & longè petita illa coniectura est. Nam primum quod occurrit ei, cui filius promittitur, est naturalis modus generandi. Proinde omnino credibile est, sanctam Virginem, cum sibi filium promitti audiuit, non statim cogitasse filium illum sine operta viri nasciturum, sed more & ordine cōmuni, & naturali.

NEQVE obstat quod ab Angelo promittebatur, & magnus futurus dicebatur; nam sæpe aliàs Angeli nunciauerunt filiorum magnorum generationem, vt Abrahæ Genes. 18. Manuæ Iud. 13. Zachariæ Luc. 1. & tamen omnes naturali generatione nascituri erant. Deinde Virgo sanctissima humillima erat, propterea non est credibile statim eam cogitasse se fore Messiæ matrem, & virginē illam, de qua scriptum erat Isaiæ 7. *Ecce virgo concipiet*, immò etiam valde probabile est eam non B sciuisse Messiæ matrem virginem futuram, non enim id notum erat vulgo apud Iudæos; nam prophetiæ obscuræ erant, & à paucis intellectæ antequam implerentur. Præterea Virgo sancta curiosa non erat, idcirco si sciuisset, vt Caluinus dicit, se virginem parituram, nunquam dixisset, quomodo fiet istud? id enim fuisset velle indagare diuina mysteria sine necessitate, quod pertinet ad curiositatem.

AD hæc, Angeli responsio satis aperte docet, quid B. Virgo quæsierit: siquidē nihil aliud Angelus responderet, nisi illam sine viri opera, solius Spiritus sancti virtute concepturam & pariturum.

DENIQVE sancti Patres ita hunc locum intellexe runt, ac præter eos, quos suprà citauimus, S. ATHANASIVS in sermone de sanctissima Deipara: *Quin*, inquit, *& hîc hæsitat virgo, vt pote ad naturam respiciens, & de Iosepho cogitans, cui nupta erat, ad Angelum tale responsum dedit; Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco.* C

SED iam Caluino dimisso Petrum Martyrem audiamus, is in li. de cœlibatu & votis, tria quædam affert ad hunc locum Euangelij explicandum. Primò dicit, nō cohærere matrimonium virginis cum voto virginitatis Sed hoc iam solutum est.

SECVNDO dicit, nō posse colligi votum ex illis verbis; *Quoniam virum non cognosco*, nisi more Anaxagoræ quodlibet faciamus ex quolibet, & probat ex aliis similibus loquutionibus; nam Exod. 6. Moses dixit: *Quomodo audiet me Pharao, cum sim labiis incircuncisus?* Et tamen non inde rectè colligeremus Mosem vouisse labiorum incircuncisionem. Et Nicodemus dixit Ioan. 3. *Quomodo potest homo nasci cùm sit senex?* Et tamen quis inde colligat Nicodemum vouisse senectutem?

SED hæc nimis frigida sunt; nam incircuncisio labiorum, & senectus, non pendent ex libero arbitrio, & D ideo impedimentum afferunt, siue ad loquendum, siue ad nascendum, quod non potest tolli ab homine. Quocirca prudenter dixit Moses: *Quomodo audiet me Pharao, cùm sim labiis incircuncisus?* Et Nicodemus. *Quomodo potest homo nasci cum sit senex?* etiamsi nec ille vouerit incircuncisionem labiorum, nec iste senectutem: quia sine tali voto impedimentum habebant, ille ad loquēdum, & iste ad nascendū, quod per se remouere non poterant.

AT virum cognoscere, mulieri coniugatæ, in arbitrio *positum est*; *idcirco* ineptè respondit sancta MARIA *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*, si nulla lege prohibebatur virum cognoscere: constat autem, eam non fuisse prohibitam lege communi; sequitur igitur, vt prohibita fuerit lege priuata, id est, voto.

TERTIO, conatur soluere hoc nostrum argumentū atque ait, beatam Virginem etiamsi votum non fecerit tamen prudenter interrogasse: *Prudens*, inquit, *fane Virginis nostræ interrogatio, quia si conceptus & partus, qui ei prædicebatur ordinaria vsitataque ratione futurus esset, dixit hoc obstare, quòd viro nondum admisceretur: si vero extra ordinem, ac supra naturam, de modo cupit edoceri.* Hæc ille.

SED frustrà laborat; nam si naturali, & ordinaria via conceptus futurus erat, non prudenter, sed stultissimè dixisset hoc obstare, quod nondum viro admisceretur; nam non promittebatur ei conceptus præsens, aut præteritus, sed futurus. *Ecce* inquit, *concipies, & paries*; ad futurum autem conceptum non requirebatur, vt virum cognosceret, aut cognouisset, sed vt cognoscere posset, ac velit in futurum; quare nulla omnino sponsa, nisi fortè mens, à prædicente aliquo conceptum quæreret; Quomodo fiet istud, cum virum nondum cognouerim; responderetur enim ei, si nondum cognouisti, postea cognosces.

SI autem supra naturam conceptus Virginis futurus erat, adhuc imprudenter dixisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum nō cognosco?* idem enim est, ac si dixisset; Quomodo potest fieri, vt Virgo pariam, cum virum non cognouerim; quæ non minus stulta interrogatio est, quam si quis diceret; Quomodo potest ignis calefacere; cum non sit frigidus? Verissima igitur est sententia Patrum, & Theologorum, rectissimè colligi ex interrogatione beatæ Virginis votum perpetuæ continentiæ.

CAPVT XXIII.

Idem asseritur ex illis verbis Matthæi decimononoi; Sunt Eunuchi qui se castrauerunt, &c.

ALTERVM testimonium pro voto continentiæ est, Matt. decimo nono: vbi Dominus quosdam esse dicit, *Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum.* Et addit cohortationem: *Qui potest capere capiat.* Ipsa enim Eunuchorum appellatio perspicuè indicat votum: non enim est Eunuchus: qui solum continet, sed qui non potest non continere: Eunuchi autem de quibus hîc agitur, non coguntur continere ex vitio naturæ; nam ab his eos Christus ipse seiunxit, neq; coguntur lege aliqua communi (nulla enim lex est prohibens nuptias absolutè) igitur id solum remanet, vt nō possint ex lege particulari spontè assumpta, id est, ex voto. Idem etiam colligitur ex illo verbo *Qui se castrauerunt*, nam si Dominus loqueretur de his, qui sine vllo voto cœlibes viuunt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castrauerunt: cùm ergo dixerit, qui se castrauerunt significat eos vnica actione voluntaria amputasse sibi omnem facultatem contrahendi nuptias. Et confirmatur explicatio hęc ex Patribus.

S. EPIPHANIVS hæresi 58. Valesiorū *Quinā*, inquit, *hi fuerint qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, quam generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes & deinceps virgines*: Et infrà: *Post ipsos verò*, Apostolos, *quot millia in mundo solitariā vitam agentes, & à monasteriis, & virgineis cōuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt*: Hæc ille. Qui dum affirmat, castrare se ipsum propter regnum cœlorum id esse, quod Monachi & sacræ virgines faciunt, apertè significat, castrationem hanc non simplicē continentiam, sed continentiam Deo deuotam significare.

S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Vnusquisque*, inquit *consideret vires suas, virum possit virginalia implere præcepta.* Hæc ille. At quæ sunt præcepta virginalia, nisi obligatio nō nubēdiquæ sine voto nulla est? Ex libro primo in Iouinianum dicit, eos castrare seipsos, qui templum se Deo purissimum, & holocaustum acceptissimum offerunt, vbi quoque non solum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlibatum, sed cœlibatum Deo deuotum & sacrarum, castrationem vocat.

S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. trecesimo, alludens ad hunc locum, vbi Dominus de castratione ista voluntaria ait: *qui potest capere, capiat. Vis etiam*, inquit, *qui huc nondum vouistis, qui potestis capere capite.*

SANCTVS FVLGENTIVS li. de fide ad Petrum, capite tertio: *Quisquis*, inquit, *je. sum castrauerit propter regnum cœlorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit*, &c. vbi illud (ET) ad explicationem pertinet, non dubium est.

SED occurrit Petus Martyr in lib. suo de cœlibatu & votis, ac docet, ex hoc loco non posse votũ continentiæ statui; nam Apostoli, quibus Dominus respondit per illam similitudinem Eunuchorum, tantum dixerunt: *Si ita est caussa cum vxore, non expedit nubere*: non autem dixerunt, expedit vouere continentiam: quare Dominus si ad propositum respondere voluit, non de voto, sed de vtilitate & incommodis coniugij disserere debuit, ergo per Eunuchos, qui se castrant propter regnum cœlorum intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit nõ nubere, vt expeditius Euangelium prædicent.

ADDIT etiam Martyr, non oportere vim facere in metaphora Eunuchorum, sed in scopo præcipuo ipsius parabolæ; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etsi ducatur similitudo ab eo, qui ex bonis alienis sibi fecit amicos; non tamen Christus intendit hoc docere, vt ex bonis alienis Eleemosynas faciamus.

AT frustrà laborat Petrus Martyr, vt verba Domini satis aperta & dilucida obscuret & peruertat; ac in multis errat. PRIMVM, quantum ad scopum horum verborum; nam etiamsi Apostoli non loquerentur de voto, sed sõlum quærerent, an expediret nubere; Dominus tamen aliquid perfectius eis ostendit, & sic confirmauit non expedire nubere, vt etiam adderet, expedire, voto se obligare ad non nubendum, vt patet ex metaphora Eunuchorum & castrationis.

SECVNDO errat, cum ait, non esse vim faciendam in vocibus istis, quod in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Errat inquam, nam licet in parabolis esse possint interdum quædam partes, quæ nihil significant, sed ponantur solum ad explendam narrationem: tamen in verbis Euangelij, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solum duo verba metaphorica, nimirum nomen Eunuchi, & nomen, castrationis, quæ verba nisi aptam similitudinẽ contineant, tota Christi oratio inepta redditur: non continent autem illa verba aptam similitudinem nisi illi, qui dicuntur metaphorice Eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicut Eunuchi propriè dicti habent naturalem continendi necessitatem.

TERTIO deinde errat Martyr quia licet in parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamẽ id, in quo parabola præcipue consistit non potest nõ significare. nisi inepissima sit parabola. Iam verò in verbis Euangelij, de quibus nunc egimus, si parabola esset, ea præcipue in vocibus (Eunuchi & Castrationis) consisteret, vt patet, ac proinde merito in his vocibus vis facienda esset.

ERRAT Quarto, in exemplo, quod affert de villico iniquitatis: nam non existimat aliquid significare, quod villicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cùm tamen in hoc maximè parabola consistat, vult enim nos Dominus docere, vt quemadmodum ille villicus ex bonis Domini sui multa largiendo, sibi multos amicos comparauit: ita & nos ex bonis Domini nostri, id est, Dei cuius sunt omnia quæ habemus, Eleemosynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc solum interest, quòd ille peccabat bona domini sui largiendo, quia contra eius voluntatem largiebatur, & idcirco dicitur villicus iniquitatis, nos autẽ non peccamus bona Domini nostri largiendo, quia hoc ipsum ei vehementer placet, vt bona sua liberaliter erogemus, cùm nullum ipse ex hac largitione dispendium patiatur: & sanè vehementer accendit ad Eleemosynam faciendam ista cogitatio, quod opes nostræ res sint alienæ, id est, Dei: & tamen ex eiusmodi alienis rebus possimus nobis regnum cælorum comparare.

POSTREMO errat Petrus Martyr, quod existimet, hic solum continẽtiam laudari, vt quis liber à cura vxoris & liberorum, facilius possit Euangelium prædicare: quem errorem supra refutauimus in disputatione de cõsiliis Euangelicis. Hic vnum duntaxat S. Augustini testimonium addam, libro de sancta virginitate, cap. 23. *Quid* inquit, *veracius, quid lucidius dici potuit? Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos, qui pro proposito ab vxore ducenda se continuerint, castrare se propter regnũ cælorum, & contra, humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, præsentem tantummodo necessitatem molestiarum coniugalium deuitare in regno cælorum amplius quidquam cæteris nihil habere.* Hæc ille.

CAPVT XXIIII.

Idem asseritur ex verbis Apostoli primæ ad Timotheum quinto: Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

TERTIVS locus pro continentiæ voto habetur in epistola priore ad Timotheum, cap. quinto, vbi hoc modo Apostolus loquitur: *Adolescentiores viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidẽ nihil aliud intelligi potest, nisi continentiæ votum, vt omnes omnino veteres intellexerunt. Nam cùm Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessariò colligimus eum loqui de fide seruandæ continentiæ, quæ per nuptias violatur.

ISTA autem fides seruandæ continentiæ, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali: non potest esse fides data carnali marito: illa enim tandiu durat quamdiu maritus viuit: mortuo autem viro, soluta est mulier, & cui vult nubere potest, vt Apostolus ait ad Romanos septimo, prioris epistolæ ad Corinthios ca. 7. igitur sequitur, vt hoc loco fides, quæ per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto: tum quia simplex propositum non habet relationem ad aliud, nec fides dici potest: vnde non irritatur fides, cum mutatur propositum: tum etiam, quia propositum sæpe licet sine vlla culpa mutare: Apostolus autem absolutè dicit, eas damnationẽ habere, quia fidem irritam faciunt: sequitur igitur, vt fides hoc loco votum significet, Ex quo sequitur, votum perpetuę continentiæ nõ esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

ITA exposuit Concilium Carthaginense IV. canone centesimo quarto. *Si quæ viduæ quantumlibet in minoribus annis positæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierint, secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem cas-*

titatis, quam Domino vouerunt irritam facere ausæ sunt. Hæc sententia est CC. XIV. Episcoporum, qui in hoc Concilio interfuerunt. Idem habetur in Concilio Toletano IV. cap. 55. vbi LXX. Episcopi fuerunt.

ITA exponunt etiã tres summi sanctique Pontifices; Clemens libro tertio constitut. cap. primo & secundo; Innocentius I. in epistola secunda, cap. 13. & Gelasius I. in epistola prima, cap. 23. Ita etiam Tertullianus in libr. de monogamia, non procul à fine; Basilius in libro de virginitate, parum vltra medium; Hieronymus lib. primo in Iouinianum, & in caput quadragesimum quartũ Ezechielis, Epiphanius hæresi 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. vicesimo tertio, & libro de bono viduitatis, capite octauo & nono, & in Psalm. 75. Fulgẽtius in epistola prima. Præterea omnes expositores huius loci tum Græci, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, vt Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus, & alij.

AD hunc locum multi respõdere conati sunt, ac primum Lutherus in libro de votis monasticis, contendit, per primam fidem non posse intelligi votum, eò quod nusquam alibi in Scripturis votũ dicatur fides: vult autem ipse per primam fidem intelligi fidẽ Christianam, quã perdiderunt viduæ illæ, quę, vt facilius nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Iudaismum, vel Paganismum, & confirmat hanc explicationẽ suã duabus rationibus. PRIMO, quia de his viduis Apostolus dicit, eas abiisse retrò post Satanã. SECVNDO, quia dicit, eas luxuriatas esse aduersus Christum: nam & abire post Satanã, & luxuriari aduersus Christum, nihil videtur significare aliud, quàm Apostasiam à fide Christi.

SED hæc noua explicatio facilè refellitur. Nam etsi fides nusquam alibi significat votum, tamẽ multis in locis significat promissionem, siue constantiam in promissione seruanda, quorum vtrunque ad votum pertinere certum est, cum votum promissio quædam sit. Genesis quadragesimo quarto: *Ego hunc in fidem meam recepi.* Ad Romanos tertio: *Nimquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit?* Sic igitur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest; quod autem non solum possit, sed etiã debeat fides hoc loco pro pacto ac voto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo verbo adiuncto (*irritam fecerunt*) nam fides, qua Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti, vel corrumpi: pacta autem & vota propriissimè irritari dicuntur. Deuteronomij 30. *Si quis Domino votum vouerit, non faciet irritum verbum suum.* Psalm. 88. *Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita.*

DEINDE, nulla caussa erat, cur viduæ illæ, si non vouerant cõtinentiã, nõ possent nubere, nisi deficerent ad Iudæos, aut Paganos; quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An non Apostolus prioris ad Corinthios septimo apertè permiserat, vt viduæ iterum nuberent modò in Domino, id est, inter Christianos?.

NEQVE Lutheri rationes concludunt; nam abire post Satanam, non solùm contingit per apostasiam, sed per omne peccatum mortale; luxuriari autem contra Christum, non potest significare defectionem à Christi fide, sed scortari in iniuriam Christi: Nam Apostolus dicit, eas viduas prius luxuriari in Christum, & postea nubere velle: Lutherus autem dicit, eas nubere velle, & propterea deficere à Christo, ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari & deficere.

AD eundem locum tres solutiones Caluinus affert. PRIMO dicit, Apostolum nomine primæ fidei accipere fidem in baptismo datam, quam istæ viduæ irritam fecerunt lasciuiendo, & scortando.

AT solutio parum valet; nam præterquã quòd aduersatur omnibus veteribus citatis, apertè Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volẽdo; nulla autem mulier in Baptismo promittit se non esse nupturam, si ergo non vouerãt continentiam, cur damnantur, si nubere velint?

QVOD autem Apostolus hoc loco ait: *cùm luxuriatæ fuerint in Christo*; aliqui intelligunt de spiritualibus deliciis, vt sit sensus; Posteaquã deliciis spiritualibus in domo Dei abundarunt, ingratæ spõso cœlesti terrenas apperunt nuptias; ita Tertullianus de monogamia, & Cyprianus libro tertio ad Quirinum, capite 74. Alij intelligunt de temporalium rerũ affluentia, vt sit sensus. Posteaquam in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad saciretatẽ pastæ fuerint, nubere volunt; ita Theodoretus & B. Thomas in hunc locum. Alij, vt Chrysostomus hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Ageruchiã de monogamia, intelligunt de fornicatione, vt sit sensus; Postquam in iniuriam spõsi sui Christi fornicatæ fuerint, etiam hoc addunt, vt nubere velint.

SED quocunque modo accipiatur illud: *Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt*, semper argumẽtum nostrum suum robur habet, nam si de scortatione non accipiatur illud, *Postquam luxuriatæ fuerint*, constat solum reprehendi, quòd nubere velint cõtra votum: si autem accipiatur de scortatione tunc non solum non reprehendi, sed etiam laudari deberẽt, si à scortatione ad honestum cõiugium transire vellent. Non igitur primam fidẽ vocat Apostolus fidem Baptismi, sed fidem voti, cui respõdet tanquã secunda fides matrimonij ineundi, idem enim est, ac si diceret, post fidem Christo datam, volunt fidem mortali marito dare, & primam illam irritam facere.

ADDE, quod etiamsi de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil pro hereticis concluderetur, nam in Baptismo promisimus legem Dei nos seruaturos, lex autem passim id inculcat, vota esse reddenda. Itaque etiam hoc verum est, eas viduas, quæ post votum nubere volunt, votum violãdo, fidem in Baptismo Deo datam irritam facere.

ALTERA solutio Caluini est, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur promisisse continentiam, & hãc promissionem irritã fecisse, cùm nubere voluerunt, sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas, quæ excesserant annum sexagesimum, & iam nõ amplius aptæ erãt cõiugio. Dicit enim Apostolus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* Itaque nihil ex hoc loco deduci posse pro voto Sanctimonialium, quæ etiã in flore ætatis cõtinentiam profitentur. Hæc etiam solutio nihil solidi habet, nã etsi Apostolus iubeat, viduam eligi annorum sexaginta, tamen nõ vetulas; sed adolescentiores accusat, quòd primam fidem irritã fecerint volendo nubere.

SI igitur verũ est quod Caluinus ait, nõ posse iuniorem continentiam vouere, cur Apostolus eas reprehendit, Præterea dico Apostolum, cùm ait: *Vidua eligatur non minus annorum sexaginta*: Et: *Adolescentiores viduas deuita*, id est, non eas eligas, non loqui de admissione ad votum continentiæ, sed vel de electione ad quandam præfecturam & ordinem Diaconissæ, vt exponunt Tertullianus libro de velandis virginibus, & libro primo ad vxorem, & quidam alij. vel, quod probabilius est, de admissione ad numerum earum viduarum, quæ ab Ecclesia alebantur, vt Chrysostomus & Ambrosius in hunc l. cũ. & Hieronymus in epistola ad Saluinam, exponunt: verbum enim *Eligatur*. Græcè καταλεγέσθω in Catalogum adscribi & numerari significat.

NOLEBAT autem Apostolus, viduas minores annis sexaginta ab Ecclesia ali, vt beatus Hieronymus loco notato docet, quia iuniores possunt labore suo victũ sibi comparare: & præterea, quia iuniores difficilius conset-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantur in pudicitia, & turpius erat aliquam earum vi-
duarum, quæ ab Episcopo alebantur & regebantur, la-
bi, quam aliquam aliam, ideo eas valde probatas esse
volebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ ti-
meretur.

TERTIA solutio est, quòd ista promissio continen-
tiæ, quam viduæ faciebant, nõ erat propriè votum Deo
factum ad eum colendum, sed erat promissio facta Ec-
clesiæ ad expeditius ministrandum iis, quibus ex officio
Diaconissarum debebant, quomodo si aliqua cupiens
recipi in ancillam, promittat se non cogitaturam de nu-
ptiis, vt liberius seruire possit.

HÆC solutio minimè omnium quadrat; nam præter-
quam, quòd Patres citati dicunt, eas Deo verè vouisse; si
votum Deo factum rescindi potest, ac debet (vt Calui-
nus dicit) ab eo, qui stimulis carnis agitatus, continere
non potest, quantò magis rescindi poterit promissio fa-
cta Ecclesiæ? Cur ergo istas adolescentiores Apostolus B
damnat, quia nubere volunt?

SED inquiunt, non damnat, quia nubere volunt, sed
quia fidem Ecclesiæ datam irritam fecerunt scortando.
At cõtrà; nam Apostolus in præsenti dicit; *Habentes dã-
nationem*; ergo debet culpa præsens dãnationi præsenti
respondere: scortatio autem iam præterierat, & ex sen-
tentia Caluini emendata fuerat per nouam voluntatem
honesti cõiugij; Sic enim loquitur Apostolus: *Cum luxu-
riatæ fuerint, nubere volunt*; non igitur damnantur, quia
luxuriatæ fuerint, sed quia nubere volunt, quod est præ-
sens. Cur autem damnantur, quia nubere volunt, nisi
quia continentiam vouerunt, & sic nubere volendo, pri-
mam fidem irritam fecerunt.

SED instant rursus, quia ibidem Apostolus dicit; *Vo-
lo iuniores nubere*: non ergo approbat vota iuniorum. At
vide huius loci explicationem infrà cap. XXX.

IAM verò Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & vo- C
tis post repetitionem eorum, quæ ex Luthero & Calui-
no iá protulimus & refutauimus, duo adfert noua. PRI-
MVM dicit, hunc locum esse ambiguum, & posse variis
modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posse ad
confirmanda dogmata.

RESPONDEO, nõ posse rectè ambiguum vocari eum
locum, quem omnes interpretes, qui quidem ante no-
stras lites exortas extiterunt, vno modo exposuerunt: a-
lioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim est tam a-
perte dictum quod non possit à contentiosis ambiguum
fieri.

APPO præterea, ex locis ambiguis dogmata stabiliri,
& cõfirmari posse, quando accessit explicatio Ecclesiæ
per Concilia approbata, aut per communem Patrum
consensum; nam alioqui nihil omnino habebimus certi,
vt reuera nihil hæretici certi habent; nam, vt dixi-
mus, nihil est in Scripturis, quod non possit exponi va- D
riis modis, si velimus contentiosè agere.

QVOD si addas præterea, ex eiusmodi ambiguis locis
dogmata fidei confirmari nõ posse, nullum omnino ha-
bebimus dogma. Exempli caussa, Christum esse Deum,
negant hodie in Transyluania permulti, & omnia loca
Scripturæ, quibus id nos probamus, illi variis modis ex-
ponunt; ergo si Petro Martyri credimus, non erit dogma
fidei; Christum esse Deum. Atque hoc idem de omni-
bus aliis articulis facilè posset ostendi.

SECVNDO, Petrus Martyr contendit illud: *Habẽtes
damnationem*, nõ significare pœnam, quæ peccato respõ-
deat coram Deo, sed solùm quandam infamiam apud
homines. Etsi enim illæ, quæ promiserãt Ecclesiæ castas
se futuras, non peccent nubendo, immò bene faciant,
cum Paulus dixerit; *Melius est nubere quàm uri*, prioris ad
Corinthios septimo; tamen subeunt quandam notam A
ieuitatis, quod non perseuerent in eo, quod cœperant.

PORRO id nõ aliter probat, quàm auctoritate Martini
Buceri, qui vocem illam κρίμα, quam noster interpres dã-
nationem interpretatus est, ambiguam esse docuit, &
interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

AT nos Bucero opponimus in primis omnes Patres
suprà citatos, qui damnationem æternam coram Deo
habere dicunt viduas, quæ post votum nubere volunt.
Opponimus deinde ipsum Apostolum Paulum, qui vbi-
que illa voce vtitur ad significãdam damnationem co-
ram Deo & hominibus, pro crimine magno & manife-
sto, ad Romanos tertio: *Quorum damnatio τὸ κρίμα manife-
sta est*, appellat damnationem, iudicium Dei cõtra illos,
qui blasphemabant, ac mẽtiebantur Apostolum dicere:
Faciamus mala, vt eueniant bona. Et ad Roman. 13. *Qui autẽ
resistũt Dei ordinationi, ipsi sibi damnationem, κρίμα acquirũt*.
Certè autem, qui Deo resistunt, damnationem habent
coram Deo, & non coram hominibus tantùm.

DENIQVE, Ioannes etiam cap. tertio, non semel,
sed ter vtitur verbo (κρίνω) in hac significatione: *Non
venit*, inquit, *filius hominis, vt iudicet mũdum, sed vt saluetur mundus per ipsum*. Vbi illud, ἵνα κρίνῃ vt iudicet non si-
gnificat iudicium discussionis, sed damnationis. Est e-
nim sensus; Non venit, vt sententiam damnationis ferat
aduersus mundum, sed cõtra potius, vt absolutionis. Sic
etiam paulò pòst: *Qui credit non iudicatur*, id est, nõ dam-
natur, *qui autem non credit, iam iudicatus est*, id est, manife-
sta est sententia damnationis, quam habebit, etiam si
nõdum pronuntiata sit. Viderint igitur Bucerus & Mar-
tyr, vbi legerint κρίμα non significare damnationem co-
ram Deo.

PRAETEREA, quare quæso, viduæ illæ, si nullo vo-
to obstrictæ erãt, infames fuissent apud homines, si nu-
bere voluissent? Si nõ erat turpe (vt ipsi dicũt) Episcopo
vxorẽ habere, & ea mortua, rursus aliã & aliam ducere,
& in ipso Episcopatu filios procreare, cur turpe fuisset
viduæ, quæ continere non poterat, nubere? Et si nec in-
famiam, nec leuitatem, nec turpitudinẽ esse volunt hoc
tempore Monachis & Sanctimonialib. post solẽne vo-
tum continentiæ, ad matrimonium transire; quomodo
audent dicere, fuisse infame, ac turpe viduis illis velle
nubere, cum nullã haberent nõ nubendi obligationem?

CAPVT XXV.

Idem asseritur ex Conciliis.

NVNC secundo probanda est nostra sententia,
testimonio omnium Ecclesiarum, quod ex Cõ-
ciliis antiquis facilè haberi poterit. Iudicium
Ecclesiæ ORIENTALIS, patet ex Concilio ANCY- D
RANO, canone decimo octauo: *Quotquot virginitatem
pollicitam præuaricati sunt, profissione contempta, inter diga-
mos habeantur*. Item ex Concilio CHALCEDONENSI
generali, canone decimo sexto: *Virginem quæ se Domino
consecrauit, similiter & Monachum, non licere nuptialia iura
contrahere, quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excom-
municentur*.

IVDICIVM Ecclesiæ Africanæ, patet in Concilio
Carthaginensi III. capite triceſimo tertio, vbi præcipi-
tur, vt sacræ Virgines in monasteriis diligentissimè cu-
stodiantur. Et in Concilio Carthaginensi IV. capite vl-
timo, vt suprà citatum est.

IVDICIVM Ecclesiæ Hispanicæ, patet in Concilio
Toletano IV. cap. 55. *Duo sunt genera viduarum, seculares
& sanctimoniales*. Et paulò infrà: *Eæ, si ad nuptias trũsierint
iuxta Apostolũ, non sine dãnatione erunt, quia se primùm Deo
vouente*

vouentes, postea castitatis propositum abiecerunt. A

IVDICIVM Ecclesiæ Gallicæ, patet in Concilio
Turonensi II. cap. 16. ante annos mille celebrato: *Si qui in
monasterio conuersi sunt nullatenus exinde habeant licentiam
euagandi, nec quod absit, vllus eorum coniugem ducere, & si
vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris malè sociatæ
consortio etiam iudicis auxilio separetur, quod si iudex ad hoc
solatium dare noluerit, excõmunicetur. Qui infelix Monachus
tali coniunctione fœdatus, si per cuiuscunque patrocinium se
conatus fuerit defensare, & is, qui in hac pertinacitate perdu-
rat, & illi, qui eum exceperint defensandum, ab Ecclesia segre-
gentur, donec reuertatur ad septa monasterij, & indictam ab
Abbate, quandiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, &
post satisfactionem reuertatur ad gratiam*.

IVDICIVM Ecclesiæ Germanicæ, patet ex Cõcilio
Moguntinensi, tempore Arnulphi Imperatoris, ca. vlti-
mo: *Quæ propositum castitatis assumpserint, aut monasterij
claustris regulariter constringantur, aut domi manẽtes castita-
tem suæ professionis integerrimè custodiant*. Ibidem confir- B
matur decretum decimum tertium Concilij Elibertini,
& sextum Colonensis Concilij, sub Carolo Crasso, in
quibus statutum fuit, vt Virgines sacræ, si semel votum
violauerint, pactúmque virginitatis perdiderint, solùm
in fine vitæ communionem percipiant: si autem libidi-
ni diu seruierint, ne in fine quidem eam accipiãt. Mul-
ta enim de vita Monachorum & Sanctimonialium ha-
bentur in Concilio Moguntino, sub Rabano.

IVDICIVM Ecclesiæ Italicæ, patet ex Cõcilio Ro-
mano sub Syluestro, can. 10. vbi prohibetur Episcopus
benedicere virginem, quæ nuptias aliquando expetiit,
nisi diu fuerit eius pudicitia probata. Et ex Concilio Fo-
toiulensi, tempore Caroli Magni: *Item placuit de fœminis
cuiuscunque conditionis, puellis scilicet vel viduis, quæ virgi-
nitatis, siue continẽtiæ propositum spontaneæ pollicentes, Deo
mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signũ nigra vestem, qua- C
si religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, induæ
fuerint, licet non sint à Sacerdote sacratæ, in hoc tamen propo-
sito eas perpetim perseuerare mandamus. Si verò postea, siue
clanculo, seu publicè nupserint, dignus quidem mundano iudi-
cio corporalibus coercitæ vindictis segregentur ab inuicem, &
agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam*, &c.

CAPVT XXVI.

Idem asseritur ex responsis Pontificum & Im-peratorum.

TERTIO, probanda est responsis aliquot vete-
rum & sanctorum Pontificum. Ac PRIMVM
CLEMENS libro tertio constitut. Apostol. ca- D
pite primo: *Quare*, inquit, *oportet non temerè facere profes-
sionem, sed cum consilio & consideratione. Præstat enim,
eam non vouere, quàm vouere, & non reddere*. De viduis lo-
quitur.

SIRICIVS epistola prima. ca. 6. dicit, nec publicas
leges, nec iura Ecclesiastica vllo modo permittere Mo-
nachis vel Sanctimonialibus nuptias post votum.

INNOCENTIVS I. epistola secunda, capite duode-
cimo, dicit, eas quæ post votum nupserunt, esse adulte-
ras Christi, id est, sacrilegas.

LEO I. epistola ad Rusticum Narbonensem Episco-
pum, quæ est 90. cap. 13. *Propositũ*, inquit, *Monachi proprio
arbitrio & voluntate susceptum, deseri non potest absque pec-
cato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere*. Idem di-
cit capite sequenti de Sanctimonialibus.

GELASIVS epistola 1. capite 22. *Virginibus*, inquit,
*sacris temerè se quosdam sociare cognouimus, & post dicatum
Deo propositũ incœsta fœdera sacrilegáque miscere, quos pro-
tinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi per pu-
blicam probatámque pœnitentiam omnino non recipi*, &c. Idẽ
cap. 23. dicit, viduas etiam peccare, si post votum nubãt.

DENIQVE, Gregorius I. lib. 11. epist. 33. ad Venantium:
Considera, inquit, *quanto periculo in diuino iudicio dignus e-
ris, qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachi habi-
tu deuouera, subtraxisti*, &c. Et epist. 40. ad Anthemium,
iubet Monachos, si vxores ducunt, debere separari, &
remitti ad monasteria.

HIS accedant responsa etiã Principum politicorum.
Scribit enim Eusebius libro 4. de vita Cõstantini, fuis-
se abrogatam à Cõstantino antiquam legem Romano-
rum, qua priuabantur successione hæreditaria homines
steriles, vel orbati liberis. Caussam autem abrogationis
scribit fuisse propter eos, qui religionis & pietatis grã-
tia ex voto cœlibatũ colebãt, ne videretur lex politica
pietatem velle punire. Rursus, cùm tẽpore Iuliani Apo- B
statæ cœpissent quidam sacras virgines in coniugium
petere, Iouinianus Imperator Christianus, qui Iuliano
successit, legem tulit, vt capite plecteretur, qui sacram
Virginẽ, vel ad coniugium petere, vel etiam impudicè
aspicere deprehẽsus fuisset. Scribit hãc historiam Sozo-
menus lib. 6. hist. Eccles. cap. 3. & exstat adhuc ea lex in
Codice, Lege, Si quis, de Episcopis & Clericis: Quæ lex
si hoc tempore obseruata fuisset, Martinus Lutherus,
cum non paucis ex suis, iustissimè caput amisisset.

CAPVT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

QVARTO probanda est testimoniis Patrum.
Sanctus IGNATIVS epistol. ad Tharsenses
iubet honorari virgines Deo sacras. & epistol.
ad Antiochenses: *Virgines*, inquit, *agnoscant cui se conse-
crauerunt*.

DIONYSIVS Eccles. hierar. cap. 6. p. 2. describens
ritum, quo initiabantur Monachi, dicit eos publicè in
Ecclesia promittere se renunciare vitæ diuisibili, id est,
vitæ seculari; secularis enim diuisus est, vt Apostolus
dicit 1. Corinth. 7. cùm partim de Deo, partim de vxore
cogitet.

MARTIALIS epistola ad Tolosanos, capite octa-
uo, dicit se Valeriæ virgini persuasisse, vt virginitatem
suam Deo voueret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Mat-
thæum scribit Abdias in eius vita, & Theclæ beatum
Paulum scribit S. Ambrosius libro secundo de virgini-
bus, & Flauiæ Domitillæ sanctum Clementem scribit
Beda in martyrologio die 7. Maij, cuius etiam meminit
Eusebius in Chron.

TERTVLLIANVS libro de velandis virginibus:
O sacrilegæ manus, inquit, *quæ dicatum Deo habitum de-
trahere potuerunt: quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc
à virgine electum cognouisset?* Et in fine libri: *Nupsisti*, in-
quit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti matu-
ritatem tuam*. Et ibidem: *Quid*, inquit, *faciet ipsum continẽ-
tiæ votum?* &c. Et libro de monogamia, vltra medium:
Habentes, inquit, *iudicium, quod primam fidem reseidi-runt,
illam videlicet, à qua in viduitate inuentæ, & professæ eam,
noluerint perseuerare*.

CLEMENS Alexandrinus Strom. 3. initio: *Est ergo*,
inquit, *continentia, corporis despicientia conuenienter pacti-s
conuentis cum Deo initis*. Et in fine libri: *Dominus*, inquit,
*dixit, qui vxorem duxit, non repudiet eam: qui non duxit, non
ducat: qui autem professus est se nunquam ducturum, sine vxo-
re perseueret*.

ORIGE

Universidad de Deusto
Biblioteca

ORIGENES homilia 23. in Numeros: *Vnde inquit, A mihi videtur illius foliis esse indesinens offerre sacrificiū, qui se indesinenti, & perpetuæ deuouerit continentiæ.*

HILARIVS in Psal. 64. *Deo ergo, inquit, vouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia.*

EVSEBIVS libro 4 de vita Constantini: *Castitatem, inquit, virginalemque modestiam amplexatæ quædā corpus, & animā consecrauere Deo.* Et infrà de Constantino: *Virgineum, inquit, chorum tantùm non adorabat, istic habitare Deum, cui se puellæ deuouerant, arbitrabatur.*

S. CYPRIANVS li. 1. epist. 11. ad Pomponium: *Christus, inquit, Dominus & Iudex noster, cùm virginem suā sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, iacere cū altero cernat, quàm indignatur, & irascitur, & quas pœnas in cœlestis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Et infrà: *Quæ, inquit, hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.* Et libr. de habitu virginum: *Qui, inquit, se Christo dicauerint, & tam carnem quam mentem Deo deuouerint, opus suū consumment* B *magno præmio destinatum.*

S. ATHANASIVS in libro de humanitate verbi dicit, etiam pueros virginitatem suo tempore profiteri solitos, & in Apologia pro fuga sua meminit sacrarū virginum, quas Ariani petulātissimè vexauerunt. quòd fusius scribit Petrus Athanasij successor, in epistola quadā, quæ exstat apud Theodoretum lib. 4. hist. Eccl. capi. 20. 21. 22. Idem Athanasius in libro de virginitate: *Postquā, inquit, continentiam professa es, corpus tuum sanctificasti.*

S. BASILIVS in proœmio cōstitutionum monasticarum: *Itaque, inquit, qui à mundi vinculis liber esse cupit, nuptias veluti pedicas quasdā fugit: his autē relictis, vitā suā Deo consecrat, & castitatē profitetur, vt neque facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Et epist. vltima, quæ est ad virginē lapsam: *Et quia, inquit, impius in profundū collapsus mala de cætero contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum sponsum pacta, neque esse virgo, neque vnquam promisisse clamas.* C *Reuoca in memoriam honestam professionē, quam professa es coram Deo, & Angelis, & hominibus. Reuoca in memoriam venerandā cōgregationem, & sacrum virginum chorum, quot literas ad Sanctos sæpe exarasti, per quas pro te orare petiisti, non vt nuptias humanas, immo ignominiosam corruptionem assequereris, sed vt a Domino Iesu non excideres? &c.*

IDEM lib. de virginitate parū à medio: *Cùm, inquit, virginitatē Domino professæ sint, carnali postmodū voluptate malā blādā delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto cōiugij nomine obtegere cupiūt.* Et paulò antè: *Horrēdo, inquit, sacrilegio Christi sponsæ adulter efficitur.* Et paulò infrà: *Nā quod solenne, inquit, legitimúmque connubium sponsus ille (Christus) occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuēta cum illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippe nobilitata viro processit in publicū, &c.* Idē in quæstionibus fusè explicatis, quæstione decima quarta, & decima D quinta, multa de voto solemni Monachorum disputat.

S. GREGORIVS Nazianzenus oratione de obitu patris sui vltra mediū: *Vt enim, inquit, nos Deo vouimus, si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nosmetipsos obtulimus, &c.* Gregorius enim, vt ipse in poemate de vita sua scribit, à matre Deo consecratus fuerat, antequam nasceretur, & ipse postea, cùm in mari periclitaretur, iterum votum continentiæ, religionis emsit, quod etiā seruauit.

S. OPTATVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum: *Spirituale, inquit, hoc genus nubendi est: in nuptias sponsi iam venerant voluntate, ex professione sua, &c.*

S. EPIPHANIVS hær. 6. Apostolicorum: *Tradiderit, inquit, sanctæ Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias conuerti.* Et infrà: *Si, inquit, quæ vidua fuit, ac Deo dicata, & postea nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit: quanto magis quæ Deo dicata virgo fuit, & nupsit, contra Christum lasciuit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit?* Et hæresi quadragesimā octauā Montanistarum: *Gaudet, inquit, Deus verbum his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem, & continentiam exercere deligunt, &c.* Vides cultum vocari professionem continentiæ.

S. IOANNES Chrysostomus homilia 15. in priorem ad Timotheum: *Et vidua, inquit, in viduitatis professione Christo consentit, id est, Christo nubit.* Et infrà: *Cùm, inquit, illi se deuouerint, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, fidē pactum dicit.* Et hom. 14. prolixissimè describit, ac miris laudibus prædicat monasticam professionem, sed clarissimè epist. 6. ad Theodorum lapsum. *Honorabiles, inquit, nuptiæ, sed te etiā seruare non conuenit priuilegia nuptiarum, quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c.*

B SVLPITIVS in vita S. Martini ante medium: *Arborius, inquit, vir sancti admodum, & fidelis ingenij, cū filia eius grauissimis quartanę febris actibus vexetur, epistolā Martini, quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statimque fugata febris est: quæ res apud Arborium tantum valuit, vt statim puellam Deo voueret, & perpetuæ virginitati dicaret, profectúsque ad Martinum, puellam ei præsens obtulit, neque ab alio eam, quàm à Martino, habitu virginitatis impositō, passus est consecrari.*

RVFFINVS libro decimo hist. capite 8. dicit, Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum virginū, quibus Helena mater Constantini suis manibus ministrare in mensa aliquando volebat.

S. AMBROSIVS libro tertio de virginibus, ante medium: *Initiatas, inquit, sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuissem reuocare nupturas, vtinam potuissem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare: an indignum videtur, vt sacratæ virgines, à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? & quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre?* Et infrà: *Discite, inquit, quantas Alexandrina, totiúsque Oriētis, & Africanæ Ecclesiæ, quotannis sacrare consueuerint: pauciores hic homines prodeunt, quàm illic virgines consecrātur.* Similia passim repetit.

B. HIERONYMVS in epistol. ad Sabinianum: *Moris inquit, in Aegypti, & Syriæ monasteriis, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo vouerint, & seculo renunciantes omnes delicias seculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant detegendum, non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter, ac velato.* Plena sunt scripta sancti huius viri testimoniis, pro castitatis voto, & professione, adeò vt Petrus Martyr dicat, nullū esse ex Patribus, qui magis dogmati ipsorum aduersetur, quàm Hieronymum.

B. AVGVSTINVS libr. 1. de adulterinis coniugiis, c. 24. *Quod, inquit, cuiquam, antequam vouisse, licebat, cùm id se nunquam facturum vouerit, nō licebit: si tamen id vouerit, quod vouendum fuit, sicut est perpetua virginitas, &c.* Et in Psal. 75. *Nescio, inquit, quæ castimonialis nubere voluit. quid voluit? quod & mater ipsius: aliquid mali voluit: mali planè. quare? quia vouerat Domino Deo suo.* Idem ibidem: *Quid, inquit, ait Apostolus de quibusdā quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habētes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. quid est primam fidem irritam fecerunt? vouerunt, & non reddiderunt.*

S. FVLGENTIVS lib. de fide ad Petrum, capite 42. *Eis, inquit, qui siue inconiugati, siue à coniugio liberi, continentiam Deo voluerunt, admodum est damnabile, si vel illi cōiugale opus voluerint appetere, quo se non accessuros, vel illi repetere, à quo recessuros illi libera, illi communi professi sunt voluntate.*

Idem

IDEM S. Fulgentius in epi. 1. ca. 6. *Non peccat, inquit, A virgo nubens, si virginitatem Deo prius quam nuberet in corde non vouit.* Et epistola 3. ca. 4. *Hic est, inquit, vnigenitus Dei Filius, vnigenitus etiam virginis Filius: vnus omnium sacrarum virginum sponsus, sanctæ virginitatis fructus, decus, & munus, quē corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit, à quo sancta virginitas fœcundatur, vt perseueret intacta: à quo decoratur, vt permaneat pulchra; à quo coronatur, vt regnet perenniter gloriosa; quapropter bonum depositum custodi, & meritum tanti boni, quod vt haberes Deus dedit, & vt Deo voueres, ipse fecit.*

A D hæc omnia Conciliorum, Pontificum, & Patrum testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. PRIMO dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec esse Christiani hominis officiū prouocare à testimoniis Dei ad testimonia hominū. *Quod, inquit, ad alterum attinet de iudicio Patrum quoniā aduersarij nostri, & in hac causa, & in aliis cōtrouersiis semper prouocare solēt ad* B *eos, pronuncio mihi nō videri hominis esse Christiani ad hominum iudicia prouocare à Scripturis Dei. hoc enim est iniuriā facere Spiritui sancto: nam fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non ex Patribus.* Hæc ille. Vbi etiam fusissimè probat, non esse prouocandum à Scriptura ad Patres.

SED dum hæc dicit, ipse mihi prouocare videtur, à candore ad impudentiā, à veritate ad mendacium; non enim Catholici Doctores prouocarunt vnquam à Scriptura ad Patres, sed in Scripturæ intelligentia à iudicio paucorum seditiosorū ad iudicium multorum sapiētissimorum, & optimorum virorum: vel etiam à iudicio partis ad iudicium aliorum, qui partes non sint. Vt enim in humanis litibus cùm duo cōtendunt, & iudicem aliquē appellant, non prouocant à lege ad iudicem, sed parte litigante ad iudicem: si rursus iudex nō satisfaciat, prouocant iterum non à lege, sed ab vno iudice ad alium, donec veniatur ad aliquem, à quo prouocari non possit. C

ITA quoque in Ecclesia cū oriuntur lites, inspiciuntur leges diuinæ, quæ ab omnibus recipiuntur. Quod si lis non finiatur, quæritur iudex, non quod Scripturæ nō credatur, sed quod de ipsa Scriptura quæstio sit. Itaque prouocamus ab explicatione aduersarij litigantis, ad arbitrium sapientium, & peritorum, qui antè litem exortam floruerunt. quod si illi inter se fortasse non conueniāt, prouocamus ad Ecclesiæ totius iudicium, id est, ad summi Pastoris, vel generalis Concilij definitionem.

QVOD si quis adhuc velit ab isto iudice ad Scripturā prouocare, idē facit, ac si quis in humanis litibus à Prætore prouocaret ad legē. quod ridiculum esset, cùm nihil sit aliud prouocare à Prætore ad legem, quando de sensu legis quæstio est, quàm prouocare à sententia publici iudicis ad suum proprium, priuatúmque iudicium.

AT, inquit Petrus, etiam Patres omnes, & Concilia, licet inter se optimè consentiant, errare possunt, nisi D cum verbo Dei consentiant.

RESPONDEO, id quidē esse verum, sed assumptionem, quæ subticetur, esse falsam, nimirum posse omnes Patres, aut Concilia legitima & approbata, cum verbo Dei non consentire. Exempla autem, quæ ipse adfert, nihil aliud probāt, nisi posse Patres singulos seorsim, & Concilia illegitima, & reprobata errare. Concilium enim II. Ephesinum, & Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

ALTERA eius, responsio est. Patres quidem id asserere, quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quod nō habuerint iustam causam id asserendi: *Certè, inquit, vt quod verum est fateamur, eos in hac causa habemus iniquiores. Statim enim ab Apostolorum temporibus nimium tribui cœpium est cœlibatui, quibus autem de causis id factum sit fu-*

prà multis verbis docuimus. Hæc ille.

DOCVIT autē suprà quatuor esse causas, cur initio Ecclesiæ cœperit coli cœlibatus, *Cur tāo, inquit, in prētio virginitas fuerit, causa vna esse potest, quod Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castrauerit propter regnū cœlorū, & in eā sententiā permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Cor. hæc sanè Patres semper habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda.* Et infrà.

ALTERA causa est, *quod illo tēpore graues erāt persecutiones omnib' in locis, min' aūt molestū est in persecutione, si quis solus fugiat, quā si cogatur sollicitus esse de vxore & liberis.*

TERTIA causa est, *quia illis tēporibus Christiana religio graui laborabat infamia: cùm enim horis antelucanis, & in tenebris metu Principū ad hymnos & synaxes conuenirent, populus cœpit suspicari illos vti inter se promiscuo concubitu, & nefaria libidine, &c.* Et infrà: *Atque ea gratia magnum numerum alebant virginum & cœlibum.*

QVARTA causa est, *quia bona pars eorum, qui accesserūt ad Christum, erat Ethnicorum. At illi maximè semper suspiciebant virginitatem & cœlibatum, &c.*

HIC nos respondemus, primam causam esse præcipuam, & verissimam, nimirum verba Christi, & Apostoli. Quod autem addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare, quemadmodum illa essent accipienda, coincidit cum responsione superiori. Idem ènim est quærere, vtris tādem magis credendum sit in eorum locorum explicatione, Patribus ne antiquissimis, sanctissimis, & doctissimis, an Luthero, & Caluino. Sed certè non video quomodo ambigi possit de hac re; nā si statim ab Apostolis, vt Martyr dicit, floruerunt Patres illi, profectò Apostolos ipsos audire, & consulere potuerunt: ac proinde longè melius verba illorum intelligere, quàm isti, qui mille & quingentis annis post Apostolos fuerunt.

SECVNDA, & tertia causa potuerunt quidem momentum aliquod habere ad suadendam continentiam, sed non fuisse causas præcipuas huius rei facilè probamus. PRIMO quia Patres, dum laudant, & suadent cōtinentiam, & continentiæ votum, nunquam adferunt istas causas, sed verba Christi, Apostolorū, & prophetarum. Quocirca ipse etiam Petrus Martyr fatetur, semper Patribus fuisse in ore verba Christi, & Pauli, nec attulit vllum testimonium alicuius veteris qui scripserit suspiciendum esse, vel suscipiēdum cœlibatum ob fugam in persequutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum, SECVNDO, si istæ fuissent causæ præcipuæ, iā dudum cessasset admiratio cœlibatus; nam causæ illæ breuissimo tempore durarunt: non autē ita est, sed semper magis & magis in Ecclesia floruit, & viguit honor continentiæ Deo sacratæ ac deuotæ.

QVARTA causa falsissima est, cum cōstet cœlibatū in Ecclesia non à Gentilibus, sed à Iudæis cœpisse; liquidem Christus ipse virgo, mater eius virgo, Ioannes virgo, Apostoli omnes post vocationem suam continentes, ex Iudæis, non ex Gentibus nati fuerant. illi etiam primi Christiani, qui in Aegypto continentiam colebant, de quibus scribit Philo in lib. de vita contemplatiua supplicum, ex Iudaismo, non ex Paganismo, ad Ecclesiam venerant.

ADDE, quòd Petrus Martyr contrarium scripsit in cōmentario ad cap. 7. prioris ad Corinthios, vbi sic ait: *Neque iudicamus de cœlibatu, quod sit in præsentia, vt hactenus erat in Iudaismo, & apud Ethnicos parum honestus. Scribit enim Cicero de legibus, Cœlibes esse prohibento. Christus hanc ignominiam cœlibatus amouit, &c.*

PORRO Gētilium testimonia adferuntur quidē interdum à Patribus, sed ita adferuntur, vt Apostolus quōdam citauit Aratum Poëtam Act. 17. & Menandrum 1. Cor. 15. nimirum non vt in eiusmodi testimoniis ponatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut firmamẽtum dogmatum fidei, sed vt ostendatur cœ- A libatus; non pugnare contra naturam, & rationem, & vt Christiani erubescãt, si in iis, quæ ad virtutem pertinẽt, inueniantur Ethnicis inferiores. Hoc modo S. Hieronymus in libris aduersus Iouinianum, postquã multis Scripturæ testimoniis cœlibatum confirmauit, producit etiã Ethnicorum testimonia & exempla.

TERTIA responsio Petri Martyris cõstat ex aliquot Patrum testimoniis, quæ cum voto continentiæ pugnare videntur. Sed ea paulo post adferemus, vbi ad obiectiones aduersariorum dissoluendas peruenerimus.

CAPVT XXVIII.

Idem asseritur ratione.

NVNC tandem, vt ad postremum genus argumentorum veniamus, duplici ratione, in Scripturis, & Patrum testimoniis fundata, id ipsum breuiter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentiæ, secunda ex vtilitate vouendi sumetur. PRIMVM igitur id omne Deo rectè vouetur, quod est illi gratius si fiat, quàm si non fiat. Eiusmodi autem continentia est, cùm longè excellat coniugio, & cum fornicatione ne comparari quidem debeat; poterit igitur rectè continentia Deo voueri. Assumptio, quæ sola negari solet, paucis confirmanda est.

QVIA verò Lutherus in Epithalamio cauillatur, virginitatem quidem præstare coniugio, sed non item vitam cœlibem vitæ coniugali: Argumenta adferemus de vita ipsa, & statu cœlibum. Ac primũ Scriptura diuina clamat 1.Cor.7. *Igitur qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit, & qui nõ iungit, melius facit.* Et infrà: *Cui vult nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit, si sic permanserit.* Huc etiam pertinent alia testimonia, quæ attulimus suprà in disputatione de consiliis.

IAM verò Patres passim perfectam vitã hanc esse dicunt. CYPRIANVS libro de habitu virginum, virginũ cœtum esse dicit illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidẽ: *Magna*, inquit, *vos merces manet præmium grãde virtutis, munus maximũ castitatis.* DIONYSIVS Ecclesiasticæ hierar. cap. 6. p. 2. *Sacerdos*, inquit, *perfectissimã ei vitam exponit, ei videlicet, qui monasticam vitã profitetur.* EVSEBIVS lib. 1. c. 8. demonst. Euangel. *Et talis*, inquit, *existit in Christianismo perfectæ vitæ modus.* BASILIVS c. 18. monasticarum constitutionum, & Gregorius NAZIANZENVS in oratione de obitu S. Basilij, vitã perfectam, immò etiam perfectissimam appellant monasticen. Ioannes CHRYSOSTOMVS lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, eãdem vitam appellat perfectionis culmen, virtutisque fastigium.

HIERONYMVS in epist. 1. ad Heliodorũ. *Tu perfectũ te fore pollicitꝰ es: nã quãdo relicta militia te castrasti propter regna cœlorum, quid aliud quàm perfectã secutus es vitã.* AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 31. *Iam*, inquit, *accipite perfectorũ Christianorũ, quibus summa castitas non laudãda solùm, sed etiã capessenda visa est, mores & continentiã singularẽ.* Et de sancta virginitate, c. 52. *Pergite*, inquit, *virgines Dei, via sublimitatis, pede humiliatis.*

SVLPITIVS in 2. Dialogo: *Beata species*, inquit, *& Deo digna, nihil enim virginitati est comparandũ.* Iidẽ quoque Patres summo consensu vitam virginum, angelicã vitam esse docent, vitam verò coniugalem, vitam hominum.

AMBROSIVS li. 1. de virginibus: *Nemo miretur, si Angelis comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur.* CYRILLVS catechesi. 12. *Non ignoremus castitatis gloriam, angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio.*

NAZIANZENVS in carmine de virginitate.

Salue virginitas diuino tradita dono.
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami.

ATHANASIVS libro de virginitate extremo, his titulis virginitatẽ celebrat: *O virginitas opulẽtia indeficiens, corona immarcessibilis, tẽplum Dei, domiciliũ Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgò inconspicua, gaudiũ Prophetarum, gloriatio Apostolorum, Angelorum vita, Sanctorum corona.* Vide præterea, si placet, de cõparatione virginum cum Angelis, Hieronymum in ep. 8. ad Demetriadem, Augustinum de sancta virginitate c. 13. Chrysostomum hom. 18. in Genesim, Basilium in lib. de virginitate, Fulgentiũ in epist. 3. ad Probam, Damascenum lib. 4. cap. 25. Isidorum lib. 2. de summo bono.

HIC verò mirè irascitur Petrus Martyr; nam in libro B de cœlibatu, & votis, recitat sententiam Athanasij suprà citatam, & ait: *Sũt hæc hyperbolis plena, neque ad amussim veritatis consistunt. Apostoli sanè coniuges habuerunt, & prophetæ, quomodo ergo virginitas est illis gaudium. & corona? quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quãdoquidẽ corpore carent? vnde nõ magis illi virgines queũt dici, quàm si quis lapidem cæcum appellet.* Hæc ille. Sed quid mirum, si non placent porcis margaritæ?

QVOD autẽ falsi accusat Athanasium Petrus, quod dixerit, continẽtiam gaudium esse Prophetarum, & gloriam Apostolorũ, refellitur facillimè ex S. Hieronymo, qui in ep. 22. ad Eustochium sic ait: *Virgo Helias, Helisæus virgo, virgines filij Prophetarũ Hieremiæ dicitur, & tu ne accipias vxorem.* Hæc ille. Quis verò nescit Ioannem Baptistã, & Prophetã, & virginem fuisse? ex Apostolis Ioannẽ certò scimus virginem fuisse. Quod idem de Paulo idẽ HIERONYMVS affirmat loco citato, & de Apo- C stolis omnibus in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Apostoli*, inquit, *aut virgines, aut post nuptias continẽtes.* Ad hos ergo Apostolos, & Prophetas respiciens Athanasius, verè & propriè, non falsò & hyperbolicè loquutus est.

QVOD autem reprehendit Petrus comparationem virginum cum Angelis, nõ solùm Athanasio, sed omnibus aliis Patribus, & ipsi etiam Christo iniuriam facit, qui Mat. 22. ait: *In resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Cui credemus iam, Petro Martyri neganti eos, qui non nubunt similes esse Angelis, an Christo id ipsum asserenti?

AT, inquit, Angelis non magis conuenit nõ nubere, quàm lapidi non videre. Ita est, sed tamen sicut eum, qui valdè cœcus, aut surdus, aut mutus est, lapidi, & trunco, non ineptè comparamus; sic etiam eos, qui continentia & puritate excellũt, rectissimè Angelis similes facimus; D nam alioqui nec vultum habent Angeli, & tamen non timuit S. Lucas dicere Actor. 6. *Viderũt vultum Stephani, sicut vultum Angeli.* Atque hæc de prima ratione.

ADDO aliam rationem ex parte ipsius voti; Melius est & Deo gratius ex voto aliquid facere, quàm sine voto, igitur non solùm licet, sed etiam expedit continentiam vouere. Antecedens his argumentis confirmatur.

PRIMO, Scriptura hortatur ad vouendum Psal. 75. *Vouete, & reddite.* Quo testimonio permotus S. Augustinus, multis in locis ad vouendum hortatur, vt in epi. 45. ad Armentarium, epist. 89. ad Hilarium, epist. 143. ad Iulianum, in libro de bono viduitatis, cap. 19. in libro de sancta virginitate, cap. 29. & 30. in Psalm. 75. 99. & alibi. At si melius esset absq; voto operari, deciperet nos Spiritus sanctus, quod nullo modo fieri potest: igitur melius est operari ex voto.

SECVNDO, opus eo melius est, ac Deo gratius, quo ex

ex pluribus, aut ex maiori virtute procedit, cõtinere sine voto, est temperantiæ; continere ex voto, est actus simul tẽperantiæ & religionis quæ quidem religio temperantia ipsa longè est nobilior: igitur continere ex voto melius, ac Deo gratius est, quã sine voto. Itaque sanctus Augustinus in libro de sancta virginitate, capite 8. *Nulla*, inquit, *fœcunditas sancta virginitati etiam carnis comparari potest: neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruatur, ac per hoc spiritualis est etiã virginitas corporis, quam vouet ac seruat continentia pietatis.*

TERTIO, quod fit ex voto, maiori caritate & liberalitate fit, quàm quod sine voto. Qui enim sine voto aliquid facit, opus duntaxat offert Deo; qui autem vouet, atque ex voto facit, & opus, & facultatem offert. Quod explicat sanctus Anselmus in libro de similitudinibus, B capite octogesimo quarto, his verbis: *Plus donat, qui arborem cum fructibus, quam qui solos fructus donat.*

QVARTO, melius est quod fit ex voluntate confirmata in bonum, quàm quod fit sine eiusmodi firmitate: sicut peius est peccare ex voluntate obfirmata ad malũ, quàm ex fragilitate. & quemadmodum qui peccant ex voluntate confirmata in malum, similes sunt damnatis: ita qui operantur ex voluntate confirmata in bono, similes sunt beatis.

QVINTO, qui vouet, non solùm id lucratur, quod diximus, quod excellẽtius opus facit, sed etiam munit seipsum aduersus tẽtationes diaboli, & humanam fragilitatem, ac mutabilitatem. Homines enim in iis rebus, ad quas non sunt alligati vinculis legum, etiamsi optimæ sint, & vtilissimę, facilè mutant propositum, diabolo instigante, & etiam sine diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in rebus humanis sæpe requiri iuramenta, vt alligetur voluntas, ne facilè mutari possit. Ita milites, magistratus, sponsi, atque alij id genus iurare coguntur, non autem solis verbis se facturos quod debent, polliceri. Hinc sanctus Augustinus in ep. quadragesima quinta ad Armentarium: *Non te*, inquit, *voniſſe pœniteat, immò gaude tam tibi non licere, quod cum tuo detrimẽto licuisset.* Et infra: *Felix necessitas, quæ ad meliora compellit.*

CAPVT XXIX.

Soluitur obiectio prima aduersariorum.

RESTAT nunc, vt obiectiones aduersariorum soluamus. prima obiectio communis est omnibus, & sumitur ab illis Scripturis, quæ docent, opera bona non ex necessitate, quam tamẽ secum adferunt vota, sed voluntariè, ac libere esse faciẽda: id enim D est melius, & laudabilius, & Deo etiam acceptius, quod est magis volũtarium, & liberum, ac proinde minus necessarium. Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi.* 1. Cor. 7. *Non vt laqueum vobis iniiciam*, id est hortor ad continentiam, sed non ad votum. 2. Cor. 9. *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.* Et ad Philemonem: *Ne veluti ex necessitate bonum tuum sit, sed voluntarium.*

S. HIERONYMVS lib. in Iouinianum, ante medium: *Et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatũ: maioriſq; gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.* Et S. Prosper libr. secundo de vita contemplatiua, cap. vltimo: *Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos necessitati ieiumendi subdamus, neiam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus.*

RESPONDEO, triplicem esse libertatem, ac triplicem necessitatem. Vnam ex parte debiti, siue debitum C oriatur ex præcepto, siue ex voto, siue aliunde. Id enim dicimur liberè facere, quod non tenemur facere; id verò necessario, quod tenemur. Alteram ex parte naturalis determinationis voluntatis. illa enim dicimur liberè facere, in quibus non habemus voluntatem determinatam ad vnum: atque hæc libertas est, quæ propriè dicitur libertum arbitrium. Tertiam ex parte coactionis, siue ea sit absoluta coactio, vt cùm quis trahitur vi, quo ire non vult, siue sit moralis quædam, & quasi conditionata coactio, vt cùm quis nollet aliquid facere, & non libenter facit, facit tamen coactus timore aliquo humano, aut seruili.

EX his Prima libertas non est necessaria ad opus laudabile, aut Deo gratum faciendum: neque contraria necessitas pugnat cum laude & merito operis boni, quia potius contrà, vt ostendimus, ista necessitas auget laudem operis boni. Semper enim, nisi aliunde sit impedimentum, melius est opus ex præcepto, quàm nõ ex præcepto; ex voto, quàm non ex voto.

ALTERA illa libertas necessaria est ad laudẽ boni operis, sed ea, quæ reperitur in opere, quod fit ex præcepto aut voto, & in opere omnibus modis indebito; nam etiam si quis millies vouerit aliquid, poterit tamen ex arbitrij libertate votum non reddere, & peccare.

TERTIA libertas est itẽ necessaria ad laudem boni operis, sed neque ipsa repugnat præcepto, & multò minus voto. Potest enim fieri, vt quis tanta alacritate, & promptitudine exsequatur opera præcepta, quãta alius opera non præcepta. Vnde Dauid dicebat, Psal. 118. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.* Et: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua? super mel ori meo.*

PARI ratiõe fieri potest, immò ordinariè fit, vt quod fit ex voto, fiat libentius & promptius, quam quod fit sine voto. Votum enim ex se lætitiam gignit, cùm ex magna caritate procedat, iuxta illud 1. Paralipom. vltimo: *Lætatus est populus, cùm vota sponte promitteret, quia corde toto offerebãt ea Domino.* Quod si aliqui cum tristitia soluunt, quod vouerunt; id accidit ex vitio hominum, non ex natura voti, nec tamen etiam tunc melius est quod fit sine voto, quàm ex voto; nam, vt sanctus Thomas docet in opusculo 18. quod est de perfectione ca. 12. potest tribus modis quis se habere in soluendo voto.

VNO modo, vt libenter faciat id, ad quod tenetur ex voto, & quia res ipsa placet, & quia votum placet; & tunc sine dubio magis meretur, quàm alius, qui æquè libenter illud idem operatur sine voto.

ALTERO modo, vt inuitus faciat rem illam, quam vouit, tamen libenter impleat votum: vt si is, qui vouit ieiunium, incipiat nõ amare ieiunium, & proinde cum difficultate, & tristitia ieiunet, adeo vt si esset sui iuris, non voueret ieiunium: tamen quia iam vouit, & placet ei vehementer seruare Deo fidem datã, propterea prompto & alacri animo superet eam difficultatem, vt impleat votum. Atque hic etiã magis meretur quàm alius, qui sine voto libenter ieiunet; vt enim excellentior est religio, quàm temperantia, ita melius est implere votum libenter, quod est religionis, quàm libenter ieiunare, quod est temperantiæ.

TERTIO modo potest fieri, vt quis adeo doleat se vouisse, vt non velit amplius seruare votum; sed quia hoc est simpliciter malum, non potest conferri cum bono.

EX his ad ea testimonia, quæ contra protulimus, facile est respondere. Ad illud Psalmi quinquagesimi tertij: *Voluntariè sacrificabo*, respondeo illud *voluntariè* opponi tristitiæ, & coactioni, non autem necessitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad illud 1.Cor.7. *Non vt laqueum vobis iniiciam*; quibus verbis apertissimè demóstrari existimat Petrus Martyr prohibita esse vota, respondeo, *laqueum*, appellari necessitatem, quæ detinet inuitum, non autem quamlibet necessitatem. Proinde vota esse laqueos illis, qui temerè vouerunt, vel qui coacti sunt ab aliis vouere, cùm ipsi nihil tale cuperent: quemadmodum etiam nuptiæ laquei dici possunt iis, qui temerè ducunt vxorem; & eo modo obligant se alicui, cum qua viuere non possunt, & inde occasionem accipiunt, cum aliis fornicandi.

Est igitur sensus Apostoli; Exhortor vos ad continentiam, sed ita tamen, vt non cogam inuitos, nec suadeam temerè eam accipere, & vouere, quod esset laqueus animarũ, sed vt ostendã, id, quod est per se honestum, & vtilissimum; vt quibus Dominus huius rei desiderium inspirauerit, illi accipiant, & voueant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur votum, aut necessitas absolutè, sed, vt diximus, votum ab inuito aut temere susceptum, testatur sanctus Augustinus li. de bono viduitatis, cap.5. qui sic exponit: *Non vt laqueo vobis iniiciam, id est, non vt vos cogam.* & S. Hieronymus, lib.1. in Iouinianum: *Non imponit*, inquit, *nobis Apostolus laqueum, nec cogit esse, quod nolumus.* Similiter exponunt cõmentaria in hunc locum Theodoreti, Theophylacti, Anselmi, & aliorum.

Accedit ipsa laquei metaphora; nõ enim laqueus dicitur funis ligans, & tenẽs hominem, ne fortè cadat, sed funis vi detinens, & ad capiẽdum, & ad perdendum expositus. Denique Sapiens Prouerb. 20. idipsum disertis verbis exposuit: *Ruina*, inquit, *est homini deuotare Sanctos, & post vota retractare.* Vbi pro eo, quod Hieron. vertit, ruina in Hebræo est מוקש *mokchasch* quod propriè laqueũ significat; nam יקש *iachasch* illaqueare est יאקש *iachasch* auceps dicitur. vnde verterunt septuaginta interpretes, παγὶς, id est, laqueus; nec malè Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei casus & ruina est. Igitur iuxta Salomonem laqueus, & ruina est, non absolutè vouere, sed vouere, & post votum retractare, quod accidit iis, qui temerè aut inuiti vouent. Isti enim voto, vt laqueo quodam tenẽtur coacti, & occasionem accipiunt grauius delinquendi.

Ad illud 1.Cor.9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate*, respondeo, hoc loco appellari necessitatem, nõ legem aut votum, sed humanam necessitatem, quæ cogit homines facere, quod nõ vellent. Loquitur enim de iis, qui eleemosynas faciunt inuiti, quia videlicet erubescunt nõ facere, quod alij faciunt, ne iudicẽtur auari; aut non audẽt negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipse Paulus pro egenis. De hac necessitate loqui B. Paulũ testantur verba sequẽtia: *Hilarẽ enim datorẽ diligit Deus.* necessitas enim, quæ ex humano timore nascitur, hilaritati opponitur, nõ autẽ necessitas voti quæ oritur ex caritate. Idẽ respondendum est ad aliũ locum ex ep. ad Philemonem.

Ad testimonium autem S. Hieron. lib.1. in Iouinian. vbi dicit maioris gratiæ esse offerre, quod non debeas, quàm reddere, quod exigatis, respondeo S. Hieron. loqui de opere illo quod exigitur ratione præcepti, non de eo, quod exigitur ratione voti. Nam multum interest inter legem & votum, quod ad rem præsentem pertinet. qui enim facit opus non imperatum vlla lege, & si non faciat opus laudabilius, quatenus facit opus non imperatum, immò vt supra diximus, cæteris paribus, melius sit opus imperatum, quàm non imperatum facere; tamen tribus de caussis, vt plurimum facit opus laudabilius.

Primo, quia res non imperatę sunt plerumque nobiliores secundum se, quàm res imperatæ. Deus enim minora imperauit, maiora consuluit. at hoc non habet locum in votis, non enim minora fiunt ex voto, maiora sine voto, sed è contrario; perfectissima enim quæque opera voueri possunt, & solent.

Secundo, quia semper, qui facit opera non imperata ex caritate, sicut oportet, facit etiam omnia opera imperata: atque ita plus dat, quam ille, qui facit solum opera imperata: includuntur enim præcepta in consiliis, non contra, sed neque hoc in votis locum habet; non enim qui facit aliquid sine voto, continuò implet etiam omnia vota.

Tertio, quia vt plurimum maior promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quàm ad opus imperatum, vt notum est; ac propterea ratione maioris promptitudinis opus non imperatum maioris gratiæ est, vt Hieron dicit, quam opus imperatum. At de voto hoc dici non potest; nam etsi maior promptitudo fortè requiratur ad aggrediẽdum nouum opus, ad quod non tenemur vllo modo, quã ad opera ordinaria facienda, ad quæ tenemur ex voto: tamen maior illa promptitudo superatur alia quadam adhuc maiore, quæ necessaria fuit ad votũ ipsum faciẽdum. Cùm enim votum sponte offeratur, & sit res ardua, & difficilis, multo maior promptitudo requiritur ad votum faciendum, quàm ad faciendum aliquid sine voto.

Ad testimonium S. Prosperi ex lib. 2, de vita contemplatiua, cap. vlt. vbi dicit, sic esse abstinendum, vt non nos necessitati subdamus, respondeo, necessitatem, de qua S. Prosper loquitur, non esse necessitatem legis, aut voti, sed necessitatem timoris humani, quæ tristitiam gignit, ideo enim subiungit, idem Auctor: *Ne non deuoti sed inuitirem voluntariam faciamus.*

CAPVT XXIX.

Soluitur secunda obiectio.

Literam obiectionem ducunt ex illis Scripturæ testimoniis, quę apertè imperant matrimonium iis, qui stimulum carnis patiuntur: hinc enim sequitur, votum continẽtiæ perpetuæ temerarium esse, & proinde illicitum, cùm nemo sciat quãdiu sine eiusmodi stimulis viuere queat. 1.Cor.7. *Qui nõ se continent, nubant; melius est enim nubere, quam vri.* Ibid. *Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat.* Huc etiam maximè facit illud 1.Tim.5. *Volo iuniores nubere, matres familias esse, filios procreare.* Contra quod præceptum ij peccare videntur, qui puellis cõtinentiæ votum suadent, aut permittunt.

Respondeo ad hoc argumentũ tribus modis. Primum assero, in nullo horum locorum vocãri ad nuptias ab Apostolo eos, qui tentantur stimulis carnis, sed eos, qui incontinenter viuunt, ita, vt flagitiis se polluãt. Secundo assero, eos, qui incontinenter viuunt, non vocari absoluto imperio ad nuptias, sed solum ostẽdi eis remedium quoddam facile, & quasi portum, quo se recipiant, sic tamen vt liberũ eis reliquatur ad maiora aspirare. Tertio assero, hoc ipsum siue consilium, siue permissionẽ, siue remedium nõ dari ab Apostolo iis, qui vouerunt cõtinentiã, sed solũ hominibus solutis, & liberis.

Ac vt de Primo prius dicamus, sciendũ est, aduersarios existimare nuptias esse necessarias iure diuino iis, qui vruntur, per vstionem autẽ intelligunt tentationes carnis non breues & leues, sed graues & diuturnas, quæ conscientiã turbant, licet eis non cõsentiatur. Ita docet Lutherus in Epithalamio, vbi etiam grauiter accusat S. Hieronymum, quod coniugium nõ inierit, cùm ipsemet fateatur in epi.22. ad Eustochium, se grauissimis, & diuturnis ardoribus carnis vexatum fuisse. immo etiam eò Lutherus progreditur, vt sanctum Hieronymum propterea hæresis Pelagianæ accuset, quasi videlicet senserit propriis viribus, sine dono Dei posse aliquem vincere tenta-

tentationes. quæ tamen est manifesta calũnia, cùm ibidem Hieronymus dicat se precibus ad Deum assiduè instare solitum pro victoria obtinẽda contra tentationes.

Sed de vstione cum Luthero cõueniunt Caluinus, & Petrus Martyr in commẽtario prioris ad Cor.c.7. distinguit enim Caluinus tria genera tentationũ carnis. Vnũ, quod ita tentat, vt vincat, & hoc esse dicit pessimum genus vstionis, quod verissimum est. Alterum, quòd ita tẽtat, vt ſtatim acriter repellatur, ita, vt intus iacula non penetrent, nec vlla mentis perturbatio oriatur, & has tentationes fatetur non propriè vocari vstiones & propter has non esse nuptias necessarias. quod etiã libenter cõcedimus. Tertium genus esse dicit medium, cùm quis videlicet tentationi non plenè consentit, tamen iacula intus penetrant, & sentitur carnis delectatio, & mentis perturbatio. & has tentationes propriè vstiones esse dicit, & qui eas habẽt, eos affirmat certa lege citari ab Apostolo ad matrimonium, ita vt peccent non nubendo.

Vbi est obseruandum, Caluinum non sine fraude dixisse, secundum genus tentationis esse, cùm quis plenè non consentit, licet iacula intus penetrent; nam ad rem obscurãdam posuit, plenè: cum vellet, dicere, secundum genus esse, cùm quis nullo modo cõsentit, & tamen sentit acres stimulos carnis. qui enim consentit, siue plene siue nõ plene, ad primum genus pertinet secundum eorum sententiam, cùm non agnoscant discrimen peccati mortalis, & venialis, sed omnẽ motum carnis, quãtumuis inuoluntarium, doceant esse mortale peccatum.

Immo hoc est fundamentum precipuum, ex quo deducunt, eos, qui grauiter tentãtur, debere necessario vxorem ducere, quia, vt Lutherus in epithalamio docet, nõ sunt certamina castitatis similia aliis certaminibus. qui enim tolerat famẽ aut sitim, aut alia id genus, non peccat. at æstus libidinis sine peccato esse non potest, cùm sit prohibitus omnis motus concupiscentiæ. In quo fundamẽto Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij conueniunt. sed & fundamentum ipsum est putridum, & ædificium, quod super extruunt, facile deiici potest.

Ac de fundamento quidem alibi disputandum erit, nunc S. Pauli, & Aug. testimonium sufficiat, Rom.7. *Si quod nolo, facio, iã nõ ego operor illud.* Quis capiat, mihi esse peccatum, quod ego non operor? Aug. li.1. ciuit. Dei, c.25. *Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quę adhuc in membris moribundis habitat, præter voluntatis legẽ, quasi lege sua mouetur, quãto magis absque culpa est in corpore nõ cõsentientis. si absque culpa est in corpore dormientis?* Sed de hoc alibi.

Nunc ad rem præsentẽ venientes, asserimus ab Apostolo vocari homines ad matrimoniũ nõ ob solas tentationes siue sensum, sed ob consensum libidinis, & per vstionẽ, nõ tentationes, sed incõtinentiã. & flagitia interpretamur, vt hic sit sẽsus verborũ Apostoli, qui omnino decreuit, aut fornicari, aut nubere; is bene facit si nubat, quia melius est nubere, quã vri, id est, quã fornicari.

Probamvs hãc nostram expositionem. Primo, ex antecedẽtibus verbis, dicturus enim Apostolus: *Melius est nubere, quàm vri*, præmisit: *Si non se continent nubant.* Vbi per vstionem exponit ipsemet Paulus incontinentiam; nam caussã reddit, cur debeant, nubere, qui non se continẽt, quòd videlicet melius sit nubere, quam vri, id est, quàm non continere. constat autem incontinentiam nõ tentationem, sed flagitium significare.

Secvndo idẽ patet ex illis verbis eiusdẽ cap. *Bonũ est homini mulierẽ non tangere, propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorẽ habeat.* vbi non dicit Apostolus, propter tentationem fugiẽdam, sed propter fornicationem fugiendam quisque suam vxorem habeat, id est, nõ si tentaris, sed si fornicaturus es, vxorem potius habeas.

Tertio idem probatur ex illis verbis: *Iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiã vestram.* vbi etiam non propter simplicem tentationem iubet, vt coniuges debitum inuicem reddãt, sed propter incontinentiam. Idem igitur significat apud Apostolum vstio, quod incontinentia.

Quarto ex illo 1.Tim.5. *Volo iuniores nubere*, caussam. n. reddit non tentationem, sed incõtinentiã: *Nullam*, inquit, *dare occasionem aduersario maledicti caussa*, id est, ne demus occasionem Gentilibus maledicendi vitã, & mores Christianorum: non autem possunt maledicere aduersarij Christianis ob occultas tentationes, sed ob manifesta flagitia. Vnde mox subiungit: *Iam enim quædam abierunt post Satanam.*

Quinto idẽ probari potest exẽplo ipsius Apostoli 2.Cor.12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, qui me colaphizet: propter quod ter Dñum rogaui, vt auferretur à me.* Nec est verum, quod dicit Petrus Martyr in li. de celib. & votis, Apostolum impetrasse gratiã, qua nec laberetur, nec grauiter vexaretur; ipse. n. Apostolus contrarium dicit, se videlicet nõ impetrasse quod petebat, vt auferretur stimulꝰ carnis. Ait enim: *Et respondit mihi Dominus: sufficit tibi gratia mea, nã virtus in infirmitate perficitur.*

Vnde S. Augustinus tract.7. in Ioannem, & serm. 55. de verbis Domini, & alibi, sæpe hoc Pauli exemplum adfert, cum ostendere vult Deum sæpe vtiliter nõ exaudire suorum orationes. Itaque Apostolus tentabatur magnis & diuturnis stimulis carnis, & tamen vxorem non ducebat: non igitur tentari est vti; alioqui Paulus suo ipsius iudicio damnatus esset.

Sed addit Petrus Martyr, hunc locum Apostoli non necessario de tentatione carnali esse intelligendu, cum Chrysostomus per stimulum carnis dolorem capitis intelligat; alij verò persequutiones quas patiebatur.

At hæc nimis magna negligentia, vel impudentia est, cùm Chrysostomus necnon Theodoretus, Oecumenius, & Theophylactus disertis verbis refellãt eos, qui per stimulum carnis dolorem capitis interpretantur. Illud quidem est verum, hos Patres referre hunc locum ad persecutiones; tamen S. Aug. in Psal. 58. concione 2. contendit stimulum carnis aliquid significare, quod verecundiam, & pudorem adferat, & quod nemo de tanto Apostolo dicere ausus fuisset, nisi ipse hoc de se confiteri non erubuisset. at certe nullus est pudor, dolores capitis, aut persecutiones confiteri.

Vnde etiam Theophylactus, licet exponat de persecutionibus, tamẽ addit satius esse exponere de tẽtatione carnis: *Vel*, inquit, *quod satius est, Veneris incitamenta, quibus maximè vrgebatur, expressit*: quemodo etiam exponi posse docent Sedulius, Anselmus, & Thomas in commentario, quod idem suadet metaphora colaphizationis; vt enim colaphus nõ tam lædit carnem, quam pudorẽ iniicit animo; ita carnalis tentatio, cui non consentitur, ruborem potius, quam detrimẽtum adfert; denique adeo videtur iam recepta hæc expositio, vt vulgo tentationes carnales, stimulus carnis dici soleant.

Sed quia hic locus non omnino cõuincit, cùm variis modis à Patrib. exponatur, sũt alia duo magis perspicua. 1.Cor.9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* & Rõ. 7. *Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.* Et: *Non quod volo bonũ, hoc ago sed quod nolo malũ.* Et: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.*

Qvæ loca nõ modo S. Aug. multis in locis, ac præcipuè lib 2. retract. c 1. & lib. 6. in Iulian c.11 contendit de ipso Paulo, & aliis iustis hominibus intelligenda esse: sed etiam Lutherus in assert. 2. articuli omnino affirmat non posse aliter intelligi. & probat ex laboribus omnũ Sanctorum, & nominatim S. Hiero. in superãdis grauis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

limis carnis tentationibus: *Quid*, inquit, *in vita omnium Sanctorũ legimus, quam labores, vigiliæ, orationes, ieiunia, quibus velut machinis spiritualibus pugnauerũt aduersus carnem, & concupiscentias corporis proprijs? quis eorum non gemit? non accusat, non laborat in carne sua, & in concupiscentiis suis: cùm ergo in his omnibus videamus illas auctoritates, caro concupiscit aduersus spiritum, & condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem, &c. quæ causa est, vt hæc Apostolo velimus non in sua, sed in impiorum persona dicere, quæ in personis piissimorum videmus viuacissimis studijs geri?* Et infrà: *Quoties rogo, S. Hieronymus de incendijs libidinum conqueritur, etiam tum cum multo ieiunio, & labore contra eam pugnaret, hoc est, dum esset non modò baptizatus, sed & sanctissimus?* Hæc ille. qui vt verissimè ista dicit, ita manifestè repugnat iis, quæ docuit de S. Hieron. in epithal. hic enim eum cũ Paulo iũgit, & cum omnibus sanctis, concupiscentiæ strenuè repugnãtibus. ex quo sequitur, vt vel apud Paulum 1. Cor. 7. vri non sit tentari, sed labi in scelera: vel Paulus, & omnes Sancti vtionem passi sint, ac proinde Contra Deum peccauerint, quòd matrimonium non inierint.

ACCEDVNT Sexto testimonia Patrũ. Clemẽs Alexandrinus lib. 3. Stromatum in ipso principio, Basilidis Hæresiarchæ sectatoribus tribuit eam explicationem, quam nunc aduersarij amplectũtur: *Et illud*, inquit, *melius est nubere, quàm vri, aiunt dicere Apostolum, ne animam tuam in ignem inijcias, noctu, & interdiu resistens, & timens, ne à continentia excidas, nam cùm in resistendo occupata fuerit anima à spe est diuisa. Apprehende ergo*, inquit, *his verbis Isidorus in moralib. robustam mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cum ignẽ in semine excreueris, cũ bona ores conscientia. Et paulò post: Has voces*, inquit, *adduxi ad Basilidianos reprehẽdendos, &c.* Commentarius, qui Ambrosio tribuitur, in hunc locum: *Cùm inquit; voluntas calori carnis consentit, vritur; nam desideria pati, & non vinci, illustris viri est, & perfecti.*

S. HIERONYMVS in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Si autem*, inquit, *se continere non possunt, & ardorem libidinis non tam continentia volunt, quam fornicatione restinguere melius est nubere, quam vri, id est, melius est maritum ducere, quàm fornicari.* Hæc ille.

S. AVGVSTINVS li. de S. virginitate, ca. 74. *Melius* inquit, *nuberent, quàm vrerentur, id est, quàm occulta flãma concupiscentiæ ipsi concupiscentia vastarentur, quas pœnitet prof sionis & piget confessionis.* Idem S. Augustinus li. de bono coniugali, cap. 10. *Mihi*, inquit, *videtur hoc tempore solos eos, qui se non continent, coniugari oportere, secundum illam eiusdem Apostoli sententiam; Quod si se non continent, nubant melius est enim nubere, quàm vri.*

PORRO Chrysostomus visus est Petro Martyri de tentatione sola hunc locum intellexisse, sed non ita est; sic enim Chrysost. breuissimè exposuit: *Significat Apostolus quanta sit concupiscentia tyrannis. hoc autem est quod dicit si magnam violentiam patèris, & libidine mœderis, laboribus te & sudoribus, libera, ne quãdo decidas.* Hæc ille. vbi vstionem interpretatur tentationem, quæ ad flagitium omnino perducet, nimirum accedẽte ad æstum concupiscentiæ animi infirmitate. id enim significãt illæ voces: *Tyrannis, violentia, & ne decidas.* Itaq; sensus est iuxta Chrysostomum, si animo imbecillo es, & vis tentationis ita vrget, vt omnino sis fornicaturus, præstat, vt nubas; quem sensum clarius expressit in lib. de virginitate.

ET Chrysostomum sequutus THEODORETVS ita expressit: *Vstionem*, inquit, *nõ vocat cupiditatis molestiam, sed animæ mancipationem, & ad id quod est deterius inclinationem. Quod autẽ dicit, est eiusmodi; melius quidẽ est, & vos quibus coniugalis cõsuetudo nondũ obrigit, & vos qui coniunctũ quidẽ habetis, sed morte estis disiuncti, eligere cõtinentiã. Sin autem cupiditatis impetũ ferre non potestis, sed ad hoc sustinendũ certamẽ imbecillo animo estis, quoniam ad ea, quæ pulchra, & honesta sunt, no habetis aciem, & ardens animi propositũ nulla lex prohibet, quo minus matrimoniũ contrahatis.* Hæc ille.

DENIQVE, vt omittam cæteros, S. Thomas in commentario huius loci, non solùm affirmat vstionem hoc loco incontinentiam significare, sed etiam id cõfirmat ex ipsa vocis proprietate. Vri enim non calere significat quod tentatis cõuenit, sed calore labefactari, ac detrimẽtum pati, quod minimè conuenit iis, qui simpliciter tentantur, sed iis, qui tentationibus superãtur. Atq; hinc Scriptura 1 Petri 1. Eccl. 2. Sap. 3. & alibi compatat iustos in tentationibus positos auro, quod per ignem probatur; aurum enim in igne probari dicitur nõ cõburi, licet valde incalescat, quia detrimentum non patitur: paleã vero incalescere, & comburi, quia planè corrumpitur.

ALTERAM nunc solutionem addam, tametsi enim per vstionem Apostolus tẽtationem significaret, adhuc tamen nihil aduersarij obtinerent; nam in nullo eorum locorum, quos ipsi citant, inuenitur verum præceptum nubendi, sed sola permissio: falsumq; est quod Caluinus li. 4. inst. c. 13. §. 17. dicit, certa voce citari ad coniugium eos, qui vruntur. primum enim forma loquendi non est imperatiua: nam non ait Apostolus, qui non contineris, nubite, sed: *Qui non se continent, nubant*, nec ait, propter fornicationem ducite vxorem, sed *Vxorem habeas, &c.*

DEINDE ratio, quã Apostolus reddit, nimirum melius est nubere, quam vri, satis indicat, verba Apostoli, non præceptum, sed permissionem continere. Vt enim Chrysostomus notat, Apostolus rationes adiungit, ne videatur legislatio, id quod ipse dixit: ac præterea ratio ipsa non concludit, necessarium esse matrimonium, sed licitum, & permissum. nã etsi melius est nubere, quam vri, tamen est quoddam tertium melius vtroque, id est, continere, & vstionem inedia & lachrymis restinguere. quomodo, si quis diceret, qui non vult pugnare fugiat, quia melius est fugere quã occidi, is non imperaret, sed permitteret fugam: non enim prohiberet pugnare, & vincere, quod est melius, quàm fugere, vel occidi.

TERTIO, sicut Apostolus ait: *Qui non se continent nubant*, ita dixit: *Iterum reuertimini in idipsum*, vt enim monuit incontinentes solutos, vt nuberent ob periculum fornicationis, sic etiam monuit coniugatos incõtinentes, vt post aliquam feriationẽ ab opere coniugali, iterum redeãt ad opus coniugale, ob periculum adulterij. At his verbis posterioribus nihil Apostolus imperauit, sed solùm permisit: sic enim subiunxit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundũ imperium*: igitur in verbis quoque prioribus, nullum imperium, sed sola indulgentia, ac permissio est.

EX quo intelligimus, etiam in illis verbis: *Vnusquisq; suam vxorem habeat*, nullum esse præceptum: nam aut loquitur de illis, qui iam vxores duxerunt, vt vult S. Hieronymus libr. 1. in Iouinianum, & rectè, quia sequitur paulò pòst: *Dico autem innuptis, & viduis, bonum est si sic permanserint*, aut loquitur de illis, qui non duxerant, vt Petrus Martyr contendit: si de iis qui duxerant, tunc sensus erit: *Vnusquisque suam vxorem habeat*, id est, retineat etiam quoad thorum, sed iuxta indulgentiam non iuxta imperium. idem enim est: *Iterum reuertimini in idipsum: & vnusquisque suam vxorem habeat*, quoad thorum: si verò de iis loquitur, qui nõ duxerunt, idem erit: Vnusquisque vxorem ducat ob fornicationem, &, qui non se continent, nubant. quod iam ostendimus, permissionem, nõ legem sonare. immò à maiori ducitur argumẽtum: nam si vbi est adulterij periculum, Paulus non imperat opus coniugale, sed permittit: multo magis non imperabit, vbi est periculum solius fornicationis.

QVAR

QVARTO, si vllum esset præceptum matrimonij in verbis Pauli, maximè esset in illis 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere*: at nullum ibi esse præceptum facile probari potest, nam imprimis pugnaret cum illis verbis eiusdem Apostoli 1. Cor. 7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est, cõtinentes; ista enim apertissimè pugnãt, volo omnes, cõtinere, & volo quosdam nubere. Idem enim est ac si diceret, volo omnes continere, & non volo omnes continere. neutrum igitur Apostolus iubet, sed absolutè optat vnum, id est, omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundam, id est, nubere.

PRAETEREA non solùm Paulus dixit: *Volo iuniores nubere*, sed addit: *Filios procreare, matres familias esse, &c.* Si ergo cùm ait: *Volo iuniores nubere*, imperat nuptias, etiã cum ait, volo eas *Filios procreare, & matres familias esse*, imperat, vt liberos habeant: proinde si steriles fuerint, peccabunt in Apostolicam legem. quòd sanè nemo nisi stultus concederet.

ADDO vltimo testimonia Patrum, ac locum quidem illum: *Qui non se continent, nubant*, audiuimus Theodoretum ita exponentem, nulla lex prohibet, quò minus matrimonium contrahatis. quod idẽ & alij docent. Locum autem istum. *Volo iuniores nubere*, ita exponit CHRYSOSTOMVS *Volo quia ipsa volunt.* Et infrà: *An verò matrimonium præcipit? absit. Sed neque prohibet.* Et infrà: *Prohibet igitur ab huiusmodi viduas, atque deterret, non quod adolescẽtulas esse viduas nolit, sed quod adulteras fieri vetet.*

S. AMBROSIVS vtrumque locum exponit simul in libro de viduis: *Non puto* inquit, *quod iuniores reuocandas putauerit à viduitatis affectu, maximè cùm dixerit, Melius est nubere, quàm vri: nam vtique pro remedio nuptias suasit, vt peritura sanetur, non pro electione præscripsit, casta & continens quod sequatur.* Et in fine libri: *Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium.*

SANCTVS Hieronymus in epist. 11. ad Ageruchiam de monogamia: *Vult*, inquit, *Apostolus alterum matrimonium cùm ait: Volo iuniores nubere, præferens digamiam fornicationi, secundum indulgentiam duntaxat, non secundum imperium.*

SANCTVS Augustinus libro de bono viduitatis, capite octauo: *Quod*, inquit, *dicit, Volo iuniores nubere, nuptiarum bonum Apostolica solertiæ, & auctoritate commendat: non procreandi officium etiam eis, quæ continentiæ bonum capiunt, tanquam ad obsequelam legis imponit.* Et paulò antè. Hæc in illo loco, qui non se continent, nubãt, nimirum remedium ostendit non legẽ figi.

SED adferamus nunc tandem solutionem tertiam. DICO igitur, ista omnia quæ ex Apostolo aduersarij obiiciunt, siue permissionem sonent, vt nos probauimus, siue præceptum, vt ipsi volunt, pertinere solùm ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis iam obligati sunt. Nam de ea quæ habet votũ continentiæ, non potest rectè dici: *Quæ non se continet, nubat; melius est nubere, quàm vri.* Nam vtrunq; est malum, & nubere, & vri: immò peius est nubere, quidquid reclament aduersarij, præsertim ei, quæ habet votum solenne.

Nam quæ vritur, aut non peccat si vstio solùm tentationem significat: aut peccat solùm contra temperantiã & contra votum, si fornicationem significat: quæ verò nubit post soléne votum, peccat contra temperantiam, contra votum, & contra ipsum coniugium, cùm sub nomine cõiugij tegat perpetuum sacrilegium. Quæ autem nubit post votũ simplex, illa verum matrimonium contrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quam quæ fornicatur; quia reddit se impotentem ad seruandum votum, quod non facit, quæ fornicatur.

SECVNDO, ei, quæ virum habet, & siue, quod ille perpetuò ægrotet, siue quod perpetuò absit, non potest ab eo debitum cõiugale petere, etiamsi grauissimè vratur, non potest dici, si non se continet, nubat: melius est nubere, quam vri: Sed necessario dicendum illi est, vt seruet fidem coniugi, & orationibus & ieiuniis pugnet contra vstionem. id quod ne aduersarij quidem negare audèrent. Non igitur Apostolus ea verba dixit omnibus qui vruntur, sed solum iis, qui soluti, ac liberi sunt: & si ligati censentur ij, qui fidem coniugi dederunt, cui non ij, qui dederunt Deo?

TERTIO, ex Patribus, S. Ambrosius ad virginem lapsam, cap. 5. *Dicit aliquis*, inquit, *melius est nubere, quã vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatã. Ceterum, quæ se spopondit Christo, & sanctũ velamen accepit, ita nupsit, ita immortali iuncta est viro. Etiãsi voluerit nubere cõmuni lege cõubij, adulteriũ perpetrat, ancilla mortis efficitur.*

S. HIERONYMVS li. 1. in Iouinianum: *Si nupserit*, inquit, *virgo nõ peccauit, nõ illa virgo quæ semet Dei cultui dedicauit, harum enim si qua nupserit, habebit damnationem; quia primam fidem irritam fecit, virgines enim quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.*

S. AVGVSTINVS li. 1. de adulterinis coniugiis, c. 15. *Illis, inquit, qui se nõ cõtinet, vtique expedit nubere, & quod licet expedit. quæ autem vouerint continentiam, nec licet, nec expedit.* Et li. de bono viduitatis, c. 8. *Proinde*, inquit, *quæ se non continent, nubant antequam cõtinentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur.*

GREGORIVS in lib. pastorali parte 3. admonitione. 28. *Scriptum est*, inquit, *melius est nubere, quàm vri. sine culpa quippe ad coniugij veniunt, si tamen necdũ meliora vouerunt.*

S. IOANNES Chrysostomus in li. de virginitate, c. 39. *Viduæ*, inquit, *omnino si voluerit, potestatem nubẽdi facit: at eam, quæ coniuge mortuo se in sequens tempus Deo consecrarit si postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem Deo datã post fefellerit. non iis ergo, sed illis dixit, si se non cõtinent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri.* Idem Chrysostomus hom. 19. in priorem ad Corinthios, exponẽs illud: Si nupserit virgo, non peccauit: *Non de ea*, inquit, *quæ sibi elegerit virginitatem loquitur, quippe quæ iam peccauit.* Quod idẽ habent Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius in eundem locum, & Epiphanius hæresi. 61.

CAPVT XXXI.

Soluitur tertia obiectio.

OBIECTIO Tertia, eaque omnium grauissima, sumitur ab iis locis, qui docent, continentiam esse donum Dei, quod nõ omnibus detur. quod argumentum & si soluimus breuiter in disputatione de cœlibatu sacerdotũ: hoc tamẽ loco accuratiùs soluendũ est. Loca præcipua sunt quatuor Sap. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.* Mat. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datũ est.* Et infrà: *Qui potest capere capiat.* 1. Cor 7. *Volo autẽ omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autẽ sic.* Et infrà: *Qui statuit in corde suo firmus nõ habens necessitatẽ potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit.* Quem locum tractans S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum dicit, quosdã habere necessitatem nubendi, aut fornicandi.

EX his locis ita argumentantur: Nemo debet vouere nisi id, quod certo scit se posse soluere: alioqui exponit se periculo violandi votum, & proinde temerè vouet, & Deum offendit: *Displiceret enim illi infidelis, & stulta promissio*, Ecclesiastæ 5. At nemo potest certò scire, an poterit perpetuo continere, cùm id non possit sine dono Dei, nec possit vlla ratione scire, an habeat illud donum, & multò minus an sit perpetuò habiturus, vt Scripturæ allatæ ostendunt: nemo igitur potest, nisi temerè, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

imprudenter perpetuam continentiam vouere. Ex qua ratione illud etiã deducunt,eos,qui iam vouerunt, posse,ac debere, votum suum rescindere, qui ea,quæ non sunt in nostra potestate,non sunt materia voti.

ADDIT Petrus Martyr similitudinem.Si quis enim voverit se perpetuo ministraturum paupertibus,ac deinde paulò post in morbum incidat, certe non tenebitur voto suo,quia quod erat ei possibile cum vouit,iam illi impossibile factu est;igitur & ille, qui continẽtiam vouit,si incidat in morbum concupiscẽtiæ, non tenebitur amplius voto suo.Neque satis est dicere,posse istum orare Deum,ac petere continentiam;nam etiam qui ægrotat corpore,posset orare Deu & petere sanitatem,& tamẽ si nõ impetrat,vt sæpe accidit, liber à voto suo est.

RESPONDEMVS,continẽtiam,& donum esse Dei, & tamẽ in arbitrio,& potestate hominis positam, quorum alterum aduersarij affirmãt,alterum negant.Est igitur obseruãdum, multa esse genera donorum Dei. Quædam enim dantur homini sine eius cooperatione,qualia sunt robur,sanitas pulchritudo,prophetiæ, linguarum, aut miraculorum gratia, & omnes habitus, quos Deus infundit, & hæc stultum esset asserere esse in nostra potestate,aut pendere ex humana electione, ita, vt possit ea habere quicunque velit.atque ad hoc genus donorum reuocant aduersarij continentiam:disertis enim verbis Petrus martyr dicit,idem esse statuere an velis continere & an velis prophetare.

ALIVD genus doni consistit in auxilio diuino, sine quo non faceremus,id quod cum eo auxilio facimus.sic enim credere,sperare,diligere, perseuerare, patientem esse,vincere tentationes dicuntur,& sunt veritissima Dei dona,quia nisi Deus gratia sua nos præueniret excitando, & adiuuaret dirigendo, protegẽdo, & cooperando, nihil boni faceremus,& tamen ista ipsa opera pendent ab electione humana, & sunt in nostra potestate, quia Deus licet iuuet,non tamen cogit,neque necessitat; & licet homo sine Dei auxilio non possit quidquam boni facere,absolute tamen dicitur posse,quia sufficiens auxilium,vt quis operetur, aut saltem, vt possit maius auxilium petere nunquam deest, alioqui nõ peccaret homines non credendo, non sperando,&c. Ad hoc genus donorum continentiam pertinere dicimus.

VBI præterea est notandum,quod sicut circa fidem, pœnitentiam,perseuerantiam,alia que actus bonos,ita etiam circa continentiam duplex gratia, siue auxilium distingui solet; Vnum sufficiens, quod omnibus datur, saltem pro loco & tempore; quo auxilio non tam fit vt operemur quam vt operari possimus;Aliud autem efficax, quo re ipsa operamur. Atque hoc posterius est donum singulare,quod non omnibus datur; soli enim illi donum fidei habẽt, qui re ipsa credunt, soli illi donum habent perseuerantiæ, qui re ipsa perseuerant, soli illi donum habent continentiæ,qui re ipsa continent,quos notum est non esse multos, nedum omnes, & hoc dicitur: *Non omnes capiunt verbum hoc,sed quibus datum est*.Et si nul est verum,omnes,qui volunt posse cõtinere, quia sufficiens auxilium ad continendum aut ad gratiam impetrandam nulli denegetur. Sicut etiam de fide scriptũ est: *Non omnium est fides*. 2. Thessal. 3. & tamen omnes credere possunt si,volunt,cùm prædicatur Euangelium, alioqui non peccarent,qm non crederent Quid interlit inter hæc auxilia, non est huius loci explicare, sed in disputatione de gratia,& libero arbitrio,si Deus annuerit,explicabitur.

HIS iam notatis, probandum est continentiam donum Dei esse, & tamen in arbitrio nostro positã. Quod sit donum Dei Scripturæ allatæ clarissime ostendunt, nec aduersarij id negãt:quod autem sit in potestate nostra, præueniente, vt diximus, & comitante gratia, his argumentis confirmamus.

PRIMO testimoniis earundem Scripturarum; nam Matth. 19. illa verba:*Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum*, aperte indicãt arbitrij libertatem. Si enim continẽtia ita esset donum Dei, vt ab hominis electione nõ penderet,dicendum fuisset,sunt eunuchi, qui sunt facti a Deo, non autem, qui se castrauerunt: ideo enim de abscissis dicitur, sunt enim eunuchi, qui sunt facti ab hominibus, nõ autem qui se castrauerunt: quia illa abscisio est opus alienum nõ proprium. Præterea si donum continentiæ simile est dono prophetiæ, linguarum,sanitatis,atque aliis eiusmodi,cur non dicimus,sunt Prophetæ, qui seipsos Prophetas fecerũt,sicut dicimus sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt?

SECVNDO illa verba: *Qui potest capere capiat*,cohortationem ad continentiam habent, vt præter sanctos Patres,etiam Petrus Martyr testatur in libro de cœlibatu & voris.Sic etiam illa verba Pauli prioris epistolæ ad Corinthios septimo: *De virginibus præceptum Domini non habeo,consilium autem do*,cohortationem continent,eodẽ interprete Petro Martyre.At quis,rogo, sapiens hortaretur vnquam ad id quod non est in potestate? Num quis vnquam hortatus est homines, vt Prophetæ fiant, aut robusti ex debilibus, proceri ex paruis, formosi ex deformibus?

Sed,inquit Martyr, *istæ cohortationes dantur iis tantum, quid donum Dei habent*.Contra qui donum habent,ipsorum sententia,non possunt nõ continere. Scribit enim Martinus Bucerus qui Petro Martyri instar oraculi esse solet,in illud Matthæi decimum nonum *Non omnes capiunt verbum hoc,sed quibus datum est*.Sicut valde fameli cus non potest non auidè cibum sumere, si offeratur ei: sic non posse non continere ab vxore ducenda, qui donum id a Deo susceperit. Srigitur, qui donum non habent, non possunt continere, qui habent, non possunt non continere: qui sunt illi,quos Christus & Apostolus eius ad continentiam cohortantur?

TERTIO, illa verba 1.ad Corinthios 7. *Quod vult, faciat,non peccat, si nubat*: liberam homini optionẽ dant eligendi coniugium, aut cœlibatum: quomodo ergo non est in arbitrio hominis positum vt contineat si velit? non enim de rebus impossibilibus vlla deliberatio esse potest.

QVARTO continẽtes ac cœlibes in Scripturis laudantur, & præmiis afficiuntur,vt satis probatum est in disputatione de consiliis Euangelicis ex testimonio Isaiæ, capite quinquagesimo sexto, de Eunuchis, quibus promittitur *nomen melius,quàm filiis & filiabus*.Et ex Apocalypsi, c. decimo quarto, vbi *Virgines cantãt canticum nouum quod nemo alius cantare potest*. Et ex illo Sapient. tertio:*Bonorum laborum gloriosus est fructus*,&c. At nullũ præmium,nullam laudem merentur opera, quæ nõ sunt in nostra potestate,vt omnes cõtendunt:nec enim præmio afficiuntur qui prophetant,qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones eiciunt,quia hæc solius Dei dona sunt:igitur continentia non solùm est donum Dei,sed etiam libera hominis actio.

QVINTO,à simili,non minus donum Dei est credere,quam cõtinere. Nam de fide scriptum est Ioãnis sexto:*Nemo potest ad me venire,nisi Pater traxerit eum*. Et in actis Apostolorum capite decimo tertio: *Crediderunt quot quot erant præordinati ad vitam æternã*. Et ad Ephesios secundo: *Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis.Dei enim donum est*. Ad Philippenses primo,*Vobis datum est,vt in eum credatis*.Et 2.epistolæ ad Thessalonicẽses vltimo:*Non omnium est fides*.

ATTAMEN nihilominus credere possunt omnes,qui volunt, & recte hortamur omnes ad fidem, & sine vlla temeritate promittunt omnes in Baptismo,se fidem Christianam conseruaturos vsque ad mortem:igitur & continere possunt omnes,qui volunt,& rectè hortamur omnes ad continentiam, & sine temeritate multi promittunt Deo, se continentiam perpetuam seruaturos.

RESPONDENT,discrimen esse inter fidem & continentiam,quòd illa sit necessaria ad salutem, hæc non item.Vnde monere solemus, vt facit sanctus Hieronymus in commentario capitis decimi noni Matthæi, vt quisque exploret vires suas, antequam voueat continẽtiam, non autem monemus, vt quisque exploret vires suas,antequam credat.

AT facilè hoc refellitur;nam potissima causa,cur votum continentiæ temerarium asseritur ab aduersariis, non est,quia continentia non sit res necessaria,sed quia res impossibilis,sine peculiari Dei dono,quod non omnibus datur. Alioqui multa non necessaria sine vlla temeritate voueri possunt,vt notum est.

SI igitur hæc potissima causa æquè locum habet in fide atque in continentia, vt ex Scripturis demonstrauimus, cur temere promittitur continentia, & non temerè promittitur fides?

ADDE,quod nõ est verum,debere eum, qui vult vouere continentiam,explorare vires suas, & non debere explorare vires suas,qui vult fidem Christianam amplecti.Nam Dominus Lucæ decimo quarto monet eos,qui volunt ad se venire,id est, legem ac fidẽ suam suscipere, vt imitentur eos qui volunt turrim ædificare, qui prius computant, si habent sumptus ad perficiendum; necnon eos, qui bellum gesturi sunt,qui prius cogitant, si possint,cum decem millibus occurrere ei,qui cum viginti millibus venit. Vnde & Ecclesia explorat Catechumenos, an habeant plenum & stabile propositum perseuerandi in fide & lege Christiana,quia peius est à fide deficere,quàm fidem nunquam recipere, ad quem finem ex antiquissima consuetudine in Quadragesima fiũt aliquot scrutinia Catechumenorum,qui in Paschate baptizandi sunt.De quibus vide, si placet, Alcuinum libro de officiis diuinis, capit.de Sabbatho sancto.

HOC solum interest inter fidem & continentiam, quod,qui explorans vires suas,nõ iudicat se habere sufficientes vires ad cõtinendum, potest nubere,quia cõtinentia non est necessaria ad salutem, quanquam etiam potest procurare vires maiores per orationem; qui autem iudicat,se non habere sufficiẽtes vires ad perseuerandum in fide & lege Christi, is non potest propterea licitè non amplecti fidem & legem Christi, quæ necessaria est,sed debet vires maiores à Deo petere, quas sine dubio habebit,si fideliter petat.

SEXTO, probatur ex absurdo, quod ex aduersariorum sententia sequitur. Nam si continere non possint omnes,qui volunt,sequitur, multis hominibus nullum peccatum esse fornicari, aut mœchari.Nam si quis,antequam vxorẽ ducat, grauissimè vrgeatur stimulis carnis,& donum continentiæ forte non habeat,quid aget? fornicabitúrne impunè? *Habet*, inquiunt, *pœnitentiæ remedium,ducat vxorem*.Sed quid,si nõ statim inueniat? Nec enim vno die contrahuntur matrimonia,immò multi mẽses plerumque intercedũt inter sponsalia & nuptias.

AD hæc,si iam duxit,sed forte abest procul ab ea, vt sæpe cõtingit,aut ea morbo graui, & diuturno laborat, ita vt non liceat viro debitum petere coniugale. quid aget:mœchabitúrne,si forte vritur, & donum continẽtiæ se habere non videt?*Non licet*,inquiunt,*mœchari:idcirco qui eiusmodi est,pro continentiæ dono Deum exoret, non enim negabit ille,quod fideliter petitur*.

SED cur,quæso,nõ idem facere poterit, qui cõtinẽtiam vouit,si forte vratur, & donum se habere non videat?Respondent,magnum esse discrimen inter continentiam ab adulterio,vel fornicatione, & continentiã ab vxore.Illa enim necessaria est,& à Deo imperata,idcirco nunquam Deus eam petentibus negat. At continentia ab vxore nec necessaria est, nec imperata; ideo non semper conceditur,etiamsi petatur.

ADDIT Petrus Martyr in libro de cœlibatu & voto, cœlibatum non esse petendum à Deo absolute,sed solùm sub conditione, si expediat ad maiorem eius gloriam,sicut petimus sanitatẽ,opes & similia,quæ nõ sunt necessaria ad salutem. Ioannes Caluinus libro quarto institutionum, capite decimo tertio, paragrapho decimo septimo, dicit, nostrum non esse fiduciam habere obtinendi à Deo specialis doni, quale est cœlibatus. Martinus Bucerus in caput decimum nonum Matthæi, clare affirmat, non esse petendum cœlibatum à Deo ab iis, qui nesciunt, an Deus velit illum eis dare. Ratio autem eorum est,quia oratio debet nasci ex fide, fides autem niti debet promissione Dei;promissio verò nulla est, quæ cœlibatum perpetuum alicui certò promiserit.Ita impij & impuri isti homines,non modò cœlibatum pugnant, sed etiam viam sibi, & aliis ad eum præludunt.

SED facilè est ratiunculas istas refellere. nã etsi promissio particularis deest,sufficit tamen promissio generalis:*Petite, & accipietis*, Lucæ capite vndecimo. Et,*Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, Ioannis decimo quarto,decimo quinto,&decimo sexto. Alioqui enim,si requireretur particularis promissio, nec Fides, nec Spes,nec Dilectio,nec Continẽtia coniugalis, nec alia virtus peti posset? nusquam enim extãt promissiones horum donorum in particulari.

PORRO generales promissiones requirunt quidem certas conditiones:non enim quod quisque petit, semper impetrat,cum sæpe cõtingat minus vtilia, & minus bona peti, quæ Deum nullo modo dare conueniat: sed conditio,quæ requiritur,non est, vt aduersarij fingunt, vt res,quæ petitur,sit necessaria ad salutẽ,vel imperata. Id enim nulla ratione, vel auctoritate confirmant, sed est,vt id,quod petimus,sit secundum eius voluntatem; sic enim docet nos sanctus Ioannes in epistola prima capite quinto:*Hæc est fiducia,quam habemus ad Deũ, quia quodcunque petierimus secundum eius voluntatem audit nos*. Non solùm autem est secundum eius voluntatem id, quod est necessarium ad salutem, sed etiam id quod est vtile & vtilius, quàm eius oppositum: neque id solum, quod ipse imperauit,sed etiam quod consuluit, & laudauit,& cui præmium maximum promisit.Talem autem esse cœlibatum,suprà multis docuimus.

SANCTVS etiam Augustinus tractatu centesimo in Ioannem explicans quid sit; quod Deus petentibus in nomine Christi non negat,dicit esse id, quod conducit ad æternam salutem, nec addit, oportere esse necessarium,aut imperatum.

PROBATVR vltimo, cœlibatum esse in potestate nostra,Dei gratia adiuuante,ex testimoniis Patrum.

TERTVLLIANVS libro de monogamia, prope finem,explicans locum illum;Non omnes capiunt verbũ hoc.*Eligè*,inquit,*quod bonum est,si nõ potes quia est, nõ vis: Posse enim si velis,ostendit,quia tuo arbitrio vtrique reliquit*.

ORIGENES in commentario eiusdẽ loci. *Qui vult*, inquit, *capere verbum,quod de castitate positum est, petat, credens dicenti,& accipiet,non dubitans de illo,quod dictum est;Omnis qui petit,accipit*.

HIERONYMVS in eundẽ locũ. *His*, inquit, *datũ est, qui petierũt,qui voluerũt,qui,vt acciperẽt,laborauerũt. Omni enim petẽti dabitur,& quærẽs inueniet & pulsanti aperietur*.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gregorius Nazianzenus oratione tricesima A prima in hoc Euangelij capitulum de tribus Eunuchorum generibus: *Cum audis*, inquit, *quibus datum est, adde datum esse iis, qui volunt, & assentiuntur.*

Ambrosius libro tertio de virginibus: *Dominus*, inquit, *qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitādā paucis: non omnes, inquit, capiunt verbum istud.* Et lib. de viduis: *Sunt*, inquit, *Spadones, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum: sed hoc nō omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur.* Et infrà: *Scit creator omnium affectus esse varios singulorum, & ideo præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit.* Hæc ille. Vbi vides, continentiā omnibus prædicari, ab omnibus flagitari, nimirum, si ipsi velint præmia eius consequi.

Ioannes Chrysostomus in commentario eiusdem loci: *His*, inquit, *datum est, qui sponte id eligunt: quod ideo dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac lucta euadere superiores.*

Avgvstinvs in Psalmum cētesimum tricesimūseptimum, in illud: Votum vouit Deo Iacob: *Ipse Dauid* inquit, *vouit, tāquam in potestate habens, & rogat Deum, vt impleat, quod vouit: est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo præsumat viribus suis reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat, vt reddas.* Et lib. 6. Confess. capit. vndecimo: *Vtique dares*, inquit, *nimirum continentiā si gemitu interno pulsarem aures tuas.* Denique, idem Augustinus libro secundo de adulterinis cōiugiis, c. decimo decimo tertio, & vicesimo, ex professo docet, possibilem esse cōtinentiam omnibus, etiā illis, qui nihil de ea cogitantes, in eius seruandæ necessitatem inciderunt. Quod idem adhuc fusius docet Basilius in libro de virginitate, vltra medium. Ex his ad loca Scripturæ, initiò posita, facile erit respondere.

Ille igitur locus primus Sapiēt. 8. *Nemo potest esse* C *continens, nisi Deus det*, de continentia in genere accipi debet, vt non solum virginalem, aut vidualem, sed etiā coniugalem comprehendit. Is enim, qui hæc verba dicit, Salomon est, qui quidem non virgo, aut viduus, sed maritus erat, ac proinde maritalem continētiam à Deo petebat. Quocirca non habemus ex hoc loco, continentiam ita esse donum Dei, vt non possit esse omnibus communis. Nam etiam ex aduersariorum sententia, cōtinentia coniugalis ab omnibus haberi potest, modò eam à Deo petant. idcirco enim sequitur, adij Deum, & deprecatus sum.

Ille alius locus Matthæi 19. *Non omnes capiunt verbum hoc: sed quibus datum est*, maiore explicatione indiget. Aduersarij contendunt illud, *Non omnes capiunt*, hunc habere sensum, Non omnes sunt capaces continentiæ ab vxore, sed ij soli, qui habent peculiare donū. ex quo sequitur, vt qui non habent donum, verè non possint continere. Colligunt verò hunc sensum ex voce Græco χωρεῖν, nam χωρεῖν non significat capere, id est, apprehendere, quomodo dicimus cape librum, cape pileum: sed capere, id est, capacē esse, quomodo dicimus, hydria hæc tantum aquæ capit, vt metretam vnam, vel alteram, vt Euangelium loquitur. D

At falluntur aduersarij ambiguitate huius vocis. Nā verbum χωρεῖν, & Latinum capio, interdum significat naturalem potentiam ad capiendum, quam qui non habent, dicuntur propriè incapaces, interdum tamen significat actualem, seu voluntariam capacitatē, quæ ex libero arbitrio pendet, & qui eam non habent, non dicuntur incapaces, sed dicuntur nō capere. Exempli gratia, locus angustus rectè dicitur incapax multarum rerum & similiter pueri, qui nondum apti sunt naturaliter ad fraudes nectendas, dicuntur doli incapaces.

At qui aliquid non intelligit, quia non attendit, aut quia non est qui eum doceat, iis non dicitur capax, tametsi nondum capiat, quod dicitur. Et similiter qui consilium aliquod non admittit, quia ab alio iam est persuasus ad aliud, dicitur quidem non capere illud cōsilium, non tamen non esse capax, siue non posse illud admittere, si velit. Et in hac significatione accipitur hoc loco. significat enim, nō omnes intelligere practicè, id est, non admittere, non persuaderi, non approbare, quod dictum est, non expedit nubere. Quod autem hoc ita sit, probatur primo, quia si capere hoc loco signi ficaret esse capacem, ineptè Dominus addidisset, *Qui potest capere, capiat.* His enim verbis adhortatur Dominus ad continentiam, vt Petrus Martyr fatetur, & omnes interpretes docent. At qualis adhortatio est, qui potest esse capax, sit capax?

Præterea, si de capacitate hic ageretur: & vel- B let Dominus; vt aduersarij contendunt, ostendere, non omnes esse capaces continentiæ, ac proinde illis necessarium esse nubere: ratio illa (*sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt, &c.* nihil planè ad rem faceret, immò contrarium potius probaret. Nam si dicas, quidam continent vitio naturæ, vt frigidi, quidam aliena crudelitate, vt ab hominibus castrati, quidam propria voluntate, vt qui propter Dei cultum cœlibes viuunt, non ergo omnes possunt continere: certe non rectius colliges, quàm si diceres, Quidam vt tracti currunt, alij currunt sponte, non igitur omnes possunt currere. At contra rectissimè colligeres: Multi necessitate continēt, multi voluntate: igitur credibile est, omnes continere posse si velint.

Qvocirca sanctus Ioannes Chrysostomus in cōmentario huius loci rectè docet, Christum per hanc similitudinem Eunuchorum probare voluisse, facile & vtile esse abstinere à nuptiis, & proinde non rectè iudicare eos, qui non capiunt, id est, non suscipiunt & approbant verbum hoc. Nam si multi abstinent, sine vlla spe maioris boni, vt Eunuchi corporales, quantò facilius erit abstinere proposita spe excellentissimi præmij & fulgidissimæ coronæ? Adde vltimo testimonia Patrum, quæ paulò antè citata sunt.

Illvd autem: *Qui potest, capere, capiat*, duobus modis potest exponi. Primo, vt loquatur Dominus de potētia proxima, quā non habēt, nisi illi, quibus iam Dominus inspirauit desiderium efficax continendi, vt sensus sit, Qui potest capere, capiat, id est, qui Dei dono sentiunt sibi intus persuaderi, vt contineant, approbēt verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexisse Hieronymus in hunc locum, & Augustinus libro secundo de adulterinis coniugiis, capite decimo nono, sed non debet hinc deduci, ergo non omnes possunt continere. Nā etiamsi non omnes habent potentiam proximā, tamen habēt remotam, & possunt, si velint, precibus impetrare potentiam proximam, id est, vires ad continendum: sicut de fide dicitur Ioannis capite sexto: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Addi enim potest, Qui potest venire, veniat, id est, qui trahitur, veniat, qui autem non trahitur, oret, vt trahatur.

Secvndo, dici potest, hunc locum habere eundē sensum cum illo Matthæi decimo tertio: *Qui habet aures audiendi, audiat.* non enim vult Dominus dicere, nō omnes habere aures, sed monet omnes, vt vtantur facultate, quam habent, Quomodo solemus dicere: Qui habet oculos, videat; qui habet mentem, iudicet; sic igitur & hoc loco Dominus dicit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui habet mentem. & iudicium sanum, intelligat, iudicet, approbet verbum hoc, quod dictum est: *Non expedit nubere.*

Iam

Iam verò Tertivs locus. *Vnusquisque propriū do-* A *num habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic*, prioris epistolæ ad Corinth. septimo, nō habet difficultatem: nam Apostolus vocat donum Dei non solum continentiam virginalem, sed etiam coniugalem. Donum enim Dei est, quòd aliqui eligant virginitatem, & similiter, quòd aliqui eligant matrimonium, & in eo castè perseuerēt. Sed quomodo cum his cohæreat, quod in potestate nostra sit continere, & castè viuere, iam antea exposuimus.

Postremvs locus non facit ad propositum; nam cùm Paulus ait: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit*: dupliciter accipi potest nomen, Virginis. Vno modo, pro ipsa virginitate, vt accepit sanctus Hieronymus libro primo in Iouinianum. Alio modo, pro filia virgine, vt exponit Epiphanius hæresi sexagesima prima. Item cōmentaria Ambrosij, Theodoreti, Theophylacti, & alio- B rum ferè omnium.

Prima expositio non est probabilis, est enim inauditū, vt virgo accipiatur pro virginitate. Neque in hac re quæstionem habemus cum aduersariis; nam Ioannes Caluinus, Petrus Martyr, Erasmus, & alij in hūc locum, per virginem, filiam virginem intelligunt, non virginitatem. Si tamen admitteretur prior illa expositio, per necessitatem non oporteret intelligere necessitatem absolutam coniugij, sed conditionatam. Nam vt eo loco S. Hieronymus dicit, qui nolunt continere, illis necesse est, aut vxorem ducere, aut scortari, absolutè tamē neutrum est necessarium.

Si verò accipiatur expositio posterior, quæ vera & germana est: per necessitatem non erit opus accipere necessitatem coniugij, ob carentiam doni continentiæ, de qua necessitate hic agimus, sed necessitatem extrinsecā, quæ ad rem præsentem non pertinet; dicitur enim C pater habere necessitatem iūgendi filiam matrimonio, si ipsa nolit viuere in cœlibatu, vel si ipse seruus sit, & cogatur à Domino filiam elocare: & contrà, dicitur habere necessitatem seruandi filiam virginem, si vel ipsa nolit nubere (neque enim ad id cogi potest) vel si non inueniatur qui eā velit. Sed si nulla talis necessitas adsit, liberum erit patri statuere de filia, vt voluerit: sed si iungat eam matrimonio, bene faciet; si non iungat, melius faciet, vt Apostolus ibidem scribit. Hæc de locis Scripturæ propositis.

Ad Eam verò similitudinem, quam Petrus Martyr posuit de eo, qui vouit ministrare ægrotis, & postea nō fecit, quòd in morbum ipse inciderit, respondetur, non esse simile hoc votum voto continentiæ. Primvm enim, iste nō peccat nó implendo votū, quia voluntatē habet promptam & paratam ad votum implēdum, non enim vult ægrotare, sed cogitur. At qui ob morbum cō- D cupiscentiæ ducit vxorem post votum, is nō habet voluntatem implendi votum, sed habet contrariam, id est, non implendi, implicat enim contradictionem, quod quis velit continere, vt vouit, & velit vxorem ducere.

Deinde, ægritudo corporalis non pendet à voluntate ægrotantis, incontinentia verò pendet. Non enim potest rectè dici, Nemo ægrotat, nisi qui vult. at rectissimè dicitur, Nemo fornicatur, nisi qui vult. Obediunt enim membra corporis ad nutum voluntatis.

Denique, sanitas corporalis non est bonum absolutè petendum, quia sæpe melior est ægritudo ad vitam æternam consequendam, quàm sanitas. Vnde nullum exstat consilium Euangelicum de tuenda sanitate, propter regnum cœlorum; at continentia absolutè peti potest, & infallibiliter conceditur, si aliunde non sit defectus in oratione, quia est bonum ad vitam æternam longè vtilius, quàm matrimonium, & propterea consulitur & enmmendatur passim in Scripturis.

CAPVT XXXII.

Soluitur quarta obiectio ex ratione naturali.

Dilvendæ sunt obiectiones, quas aduersarij « sumunt ex variis incommodis, quæ videntur « nasci ex cœlibatu. Prima ratio. Cœlibatus « naturæ ipsi repugnare videtur, quæ frustrà sexuum di- « uersitatem & vim generatiuam molita erit in homine, « si melius est cœlibem esse, quàm coniugatum.

Hæc ratio Iouiniani est, & iam olim à sancto Hieronymo libro primo Iouinianum, refutata, Sed quia rursus à Luthero in sermone de matrimonio, & ab Erasmo in Encomio matrimonij renouata in lucē est, respondemus, non esse frustra vim generatiuam. & sexuum diuersitatem, etiamsi permulti ea non vtantur: ea siquidem, quæ propter bonum speciei instituta sunt, nō dicuntur frustrà. si à quibusdam indiuiduis exerceantur, etiamsi à multis non exerceantur; alioqui enim omnes herbæ omniáque poma cum seminibus nascuntur, & tamen paucissima ex eis seruntur.

Secvnda ratio. Si omnes continerēt, mundus pe- « riret: nō igitur oportet omnibus continentiā prædicari. «

Respondent Patres, non esse periculum, vt omnes cōtinere velint, semper enim plures erunt imperfecti, quàm perfecti, & ideo oportere omnibus prædicari, vt saltem pauci id faciant.

S. Hieronymvs libro in Iouinianum: *At dices*, inquit, *si omnes virgines fuerunt, quomodo stabit genus humanum? noli metuere, ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, & ideo rara, quia difficilis.*

Aliam solutionem adfert sanctus Augustinus cap. decimo de bono coniugali: *Noui quosdam, qui murmurent, quid si omnes velint ab omni concubitu abstinere, vnde subsistet genus humanum? vtinam omnes hoc vellent. Multò citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus seculi.* Hæc ille. Quòd etiam clarius docet libro de bono viduitatis cap. vicesimo tertio. vnde & Apostolus dixit in priori epistola ad Corinthios septimo: *Volo omnes esse, sicut meipsum*, id est, cœlibes. Quod certè non dixisset, si non liceret omnibus cœlibatum eligere, etiamsi mundus finiendus esset.

Ex quo intelligimus, nó esse certam opinionem eorum, qui dicunt, si soli essent in mūdo Monachi & Sanctimoniales, debere eos coniungi matrimonio ad speciem conseruandam. Possent enim eiusmodi credere mundi finem adesse, ac proinde non tenerentur votum violare, vt speciem propagarent, si tamē quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, teneri ad cōiugium homines in extrema illa necessitate conseruandi generis humani, non esset cur votum timeret. Vota enim non possunt præscribere contra legem diuinam.

Tertia ratio. Ex cœlibatu tot Monachorum, Sa- « cerdotum, & Sāctimonialium, lædit Christiana Res- « publica, siquidem minuitur numerus Christianorum, « nec potest commodè resisti multitudini infidelium. «

Respondet sanctus Ambrosius lib. 3. de virginibus: *Nonnullos*, inquit, *dixisse audiui, quòd perit mundus defecit genus humanū, coniugia labefactata sunt. Quæro, quis tandem quæsiuit vxorem, qui non inuenerit?* & cætera, quæ apud eum legere poteris. Sed certè hoc tempore, si qua causa est paucitatis Christianorū, & multitudinis infidelium, ea non cœlibatus, sed monogamia est. Turci siquidem habent etiam suos quosdam religiosos, qui cœlibes esse coguntur, sed ideo valde multiplicātur, quòd

plures

Universidad de Deusto
Biblioteca

plures simul vxores habeant. Non puto autem aduersarios tam esse cæcos, vt velint etiam contra Christi legem introducere polygamiam.

PORRO caussa cur Christiani plerũque viribus inferiores sint, cùm est aduersus Turcas pugnandum, non est paucitas hominum, sed discordia Principum Christianorum. Alioqui enim Magnus Alexãder exiguum exercitum habuit, sed obedientem & strenuum, ideo totum orbem terrarum breui subegit. Romani quoque non multitudine, sed arte & disciplina vincebãt. Denique, tempore Caroli Magni res Christiana mirabiliter floruit, & tamen plurimi tunc erant Sacerdotes, Monachi, & Sanctimoniales, qui cœlibatum colebant.

QVARTA ratio. Ex cœlibatu perpetuo non rarò morbi oriuntur, qui nõ aliter curati possunt, quam opere cõiugali: igitur temerè vouetur eiusmodi cœlibatus. Potest enim ac debet in eiusmodi casibus votum frangi, vt vitæ consulatur.

RESPONDEO, nullos morbos ex continentia, sed ex crapula & incontinentia omnes, aut ferè omnes nasci.

SED quid si morbus aliunde contractus vsu coniugij curari posset, & aliter non posset? Respondet S. Bonauentura in quartum, dist. 38. art. 2. quæst. vlt. nullo modo licere ob periculum morbi, vel mortis, votum continẽtiæ violare. PRIMO, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, vt medici periti, & pij de hac re consulti respondent.

SECVNDO, quia etiamsi non posset aliter morbus curari, quàm voti violatione, melior est virtus continẽtiæ, quàm aliqua prolixitas vitæ corporalis; nam qui dãt operã literis, & sacris meditationibus, præsertim si vitæ asperitatem adiungant, ferè certò sciunt se minuere sibi ipsis vitã, & tamẽ rectè possunt sapientię, & pietatis accessionem anteponere paucis annis vitæ corporalis.

DICES, si ieiunij lex, aut votum, corporis valetudini vehementer noceat, potest, ac debet non seruari; cur igitur non idem dicatur de voto cõtinentiæ?

RESPONDEO, non esse eãdem rationem ieiunij & continentiæ; nam cibus ordinatur per se ad salutem individui; idcirco illo non vti cùm necesse est ad salutem conseruandam, vitium est, non virtus, proinde nec voti materia. At coniugij actus non ordinatur per se ad salutẽ individui, immò potius nocet. Quod si quãdo prodesse posset, solum esset per accidẽs, neque id omnino certò. non autem licet propter incertum, & per accidens omittere voti impletionem, quę certò & per se bona est. & simile est, si quis me velit occidere, nisi furtum faciã. non enim licet furari, etiamsi alioqui teneat seruare vitam; nam furtum non est medium per se institutum ad vitam seruandam, sed solum per accidens prodesset, ex mala alterius voluntate.

REFERT Martinus Cromerus libro vicesimo nono de rebus Polonicis, Casimirum quendam regis filium miraculis post obitũ claruisse qui maluerat mori, quàm fœminæ admiscери, vt ei medici suadebãt. Vide de hoc argumento plura apud Michaelem Medinã libro quarto de continentia controuersia quarta.

QVINTA ratio. Propensio ad gignendam prolem naturalis est & bona, quippe quæ etiã in natura integra fuisset, & in omnibus animãtibus est; at impedire naturalem, ac bonam propensionem quod faciunt qui cœlibatum perpetuò colunt, peccatum est, cùm id nihil sit aliud quàm naturæ ac Deo ipsi, qui naturã instituit reluctari. igitur nõ licet cœlibatum perpetuò colere illis, qui propensionem ad gignendam sentiũt. Atque hæc est ratio, ob quam Lutherus in sermone de matrimonio dicere ausus est, non esse præceptum, sed plus quàm præceptum, illud: *Crescite, & multi plicamini.* Gen. 1.

RESPONDET Michaël Medina libro quarto de cõtinentia, cap. vndecimo, impedire alterum, ne operetur iuxta naturalem propensionem, vt si quis cogat aliquem perpetuò continere peccatum esse. non autem esse peccatum impedire in seipso naturalem propensionem, vt si quis sponte sua perpetuò contineat: quia ius, & iniuria ad alterum referuntur. nec enim aliquis propriè sibi ipse iniuriam facere potest.

AT si ita est, cur peccatũ erit occidere seipsum? certè B. Thomas in 2. 2. q. 64. artic. 5. ideo affirmat peccatum esse, seipsum occidere, quod sit contra naturæ propensionem: etsi peccatum est occidere se, quia id pugnat cum naturali propensione, cur non erit peccatum nolle filios procreare, cum id etiam pugnet cum naturali propensione? Franciscus Victoria in relectione de homicidio, & Dominicus à Soto lib. 5. de iustitia & iure q. 1. art. 5. respondent propensionem ad generandum esse quidem naturalem, & tamen non conuenire homini, vt homo est, sed vt conuenit cum bestiis: at propensionem ad viuendum, & naturalem esse, & conuenire homini, vt homo est: propterea peccatum esse seipsum occidere, quod id sit contra propensionem hominis naturalem: at non generare non esse peccatum, quod non sit contra propensionem propriè humanam.

SED non videtur hæc responsio plenè satisfacere; nã si propensio ad generandũ non est propriè humana, quia est homini cõmunis cum bestiis, certè multò minus propensio ad viuendum erit propriè humana. cùm sit homini communis cum omnibus viuentibus. dicent fortasse, generare conuenire homini ratione corporis tantùm, viuere autem ratione corporis, & ratione animæ.

AT hoc loco nõ differimus nisi de vita corporali. præterea ipsum viuere, & esse, nonne cõmune est cum aliis rebus? deinde si occidere seipsum esset peccatum, quia est contra naturalẽ hominis propensionẽ: certè etiã velle occidi ab alio, & optare mortem esset peccatum, quia id etiam est cõtra hominis propensionẽ naturalem; nam Ioan. 21. Petro dicitur: *Cùm senueris alius cinget te, & ducet quò tu non vis.* Et 2. Cor. 5. Paulus ait: *Cupimus non spoliari, sed superuestiri.* Et tamen quis dixerit peccasse eundem Paulũ cùm ait: *Cupio dissolui & esse cũ Christo.* Philippen. 1. & sanctum Ignatium, cũ (vt ipse scribit in epistola ad Romanos) summo ardore cuperet à bestiis deuorari?

DENIQVE cõstat, consilium esse sanctissimum, cum quis inuaditur à latrone, & non potest mortem euadere, nisi latronem occidendo, vt mortem potius oppetat, quam infetat, etiamsi, id maximè videatur contra naturæ inclinationem.

RESPONDEO igitur, duplicẽ esse hominis inclinationẽ naturalẽ; vnã in rem absolutè, & secundum se cõsideratam; alteram in rem consideratam cum omnibus circunstãtiis. Nã si consideres mortẽ secundum se, morbũ ieiuniũ, atq; alia id genus naturaliter abhorrebis. at si consideres mortẽ, morbum & similia, vt materiam patientiæ, vt viã ad cœlum, vt occasionẽ glorificãdi Deũ, iam incipies affici & appetere. Quia verò posterior propensio sola est verè ac propriè humana, quia est secundũ rectum iudicium rationis, ideo cõtra illam facere peccatum est. Est enim id pugnare cum ratione, atque ideo cum ipso iure naturæ, & cum Deo auctore naturæ.

PORRO cœlibatus etsi est cõtra priorẽ inclinationẽ, non tamen contra posteriorem. immò conformis est posteriori illi inclinationi, quia est mediũ ad purius, & feruentius amandum Deum. At occisio suipsius est contra vtrãque inclinationẽ, nisi fortè à Deo præcipiatur. idcirco nunquã licet semetipsum occidere, nisi Deus iubeat; nam si Deus iubeat, poterit appeti vt medium ad maius bonum, id est, ad implendam Dei voluntatẽ, & gratiam eius promerendam: *Melior est enim misericordia Domini super vitas.* Psalm. sexagesimo secundo.

AT extra hunc casum, nunquam potest esse medium ad maius bonum; nam bona omnia vel corporalia, vel spiritualia sunt; corporalium fundamentum est vita, idcirco fieri nõ potest, vt occisio sit medium ad maius bonũ corporale. Spiritualia verò sunt actus liberi arbitrij, proinde à voluntate pendent, nec est vllum eiusmodi bonum, quod non possit haberi sine sui ipsius occisione.

SEXTA ratio. Virginitas nõ est virtus, sed res omnino indifferens; nã virtutes per se expetuntur, virginitas autem nõ est bona, nec appetibilis, nisi relata ad aliud, id est, ad Deum purius orandum & colendum. Præterea virtutibus omnibus contraria sunt vitia, virginitati autem nullum opponitur vitium, nõ igitur virginitas materia voti esse potest.

RESPONDEO, virginitatem absolutè cõsideratam, vt solum dicit negationẽ quandam coniugij, nõ esse virtutem: sed eandem, vt est perfecta quædam refrænatio concupiscẽtiæ, & proinde medium ad melius, ac purius Deum colendum, omnino esse virtutem. immò vt S. Fulgentius notauit in epistola tertia, capite quarto, adeo virtus est virginitas, vt à virtute nomen acceperit; quomodo etiam mortem appetere absolutè non est virtus, tamen mortem appetere ad fidem, vel patriam defendẽdam, virtus est fortitudinis. Verum est tamen virginitatem antequam Deo per votum consecretur non esse virtutem specialem, & ideo non habere contrarium vitium. Est enim, si absque voto consideretur, actus quidam perfectus, & heroicus temperantiæ, & idcirco non vitium illi opponitur, sed aliquid minus bonum. Vitia enim opponũtur actibus necessariis virtutu, nõ autẽ actibus perfectis, & heroicis. Vide S. Thomam in 2. 2. q. 152.

SEPTIMA ratio est Erasmi in colloquio Proci & Puellæ, vbi petulantissime loquitur; Pomarium melius est, quod post flores fructus parturit; vitis melior, quæ amplexa palum, vel vlmum vuis grauida est, quam quæ humi iacens computrescit; rosa felicior quæ manu hominis atteritur, delectãs interim oculos, & nares, quàm quæ senescit in frutice; vinum felicius, quod bibitur, antequam acescat. ex quibus illud efficere contendit, vt cõiugium melius, magisque expetẽdum videatur, quàm cœlibatus. Illud etiam addit, vnam virginem si nubat, posse multas virgines parere, proinde si virginitas placet, non posse nuptias virginum displicere. quæ hoc ipsum quod tantopere placet, cùm fœnore reddunt.

SED eiusmodi argumẽta talia sunt, qualia equi & canes, si loqui possẽt, proponerẽt, quippe qui nihil melius nouerunt corporis deliciis. at Christianos qualescuque, quibus regnum cælorum patria est, vita præsens exiliu, auctor Christus virgo de virgine, & virginitatis prædicator, mirum est potuisse eo modo argumẽtari; nã virgo Christiana nõ habet flores sine fructibus, immò fructũ habet centesimum, cùm coniugium non habeat nisi trigesimum, vt Patres colligunt ex cap. 13. Matth. vnde S. Augustinus libro de sancta virginitate, capite 8. *Nulla*, inquit, *carnis fœcunditas sanctæ virginitati, etiam carnis, poterit comparari.* Et S. Ambrosius libro 1. de virginibus: *Conferamus*, inquit, *bona mulierum cum vltimis virginum, iactet licet fœcundo se mulier nobilis partu, &c.* Et S. quoque Hieronymus in epist. ad Demetriadem; & in epist. 22. ad Euchium, idem argumentum fusè diluit.

SED Erasmus nõ habuit fortè oculos, quibus fructus virginũ conspici possunt: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus.* 1. Corint. 2. Pari ratione non est virgo Christiana vitis humi iacẽs, & putrescens, sed est vlmo nobilissimæ adhærens, Christo despõsa, eiusque spiritu grauida, vt pulchrè docet sanctus Fulgentius in epistola tertia ad Probam, capite quarto.

DENIQVE, virgo Christiana non est rosa in frutice senescens, aut vinum acescens, sed perpetuo florens, & vigens. Coniugia enim marcescunt, & acescunt, quippe quæ finem habitura sunt, virginitatis autem flos hic incipit, & in futura vita perficitur, vbi nemo nubit, sed omnes sunt velut Angeli Dei.

PORRO, quod addit Erasmus, ex nuptiis virgines nasci, elegãter refellit sanctus Augustinus libro de sancta virginitate, cap. decimo: *Nam*, inquit, *ne illo quidem debent cõtinentiũ meritis sic conferre cõtagia, quod ex eis virgines procreantur. Hoc enim nõ coniugij bonum est, sed naturæ, quæ sic diuinitus instituta est, vt quolibet humano vitiato, sexus concubitu siue ordinato, & honesto, siue turpi, & illicito, nulla fœmina, nisi virgo nascatur. Ita fit vt virgo nascatur etiã de stupro, sacra autem virgo nec de coniugio.* Hæc ille.

CAPVT XXXIII.

Soluitur obiectio quinta ex Conciliis.

OBICIVNT aduersarij quoque testimonia Cõciliorum & Patrum, quæ tamen nullo negotio solui poterunt. PRIMVM testimonium est Cõcilij Ancyrani canone 19. *quotquot virginitatem polliciti præuaricati sunt, & fe sione contempta, inter ligamos habeantur.* Hoc testimonium profert Ioannes Brentius in prolegomentis cõtra Petrum à Soto, vt inde probet matrimonium post votum non esse peccatum, cum constet digamiam peccatum non esse. Sed male Ioannes Brentius ratiocinatur; nam Cõcilium non docet, eos, qui ducunt vxorem post votum, vere esse digamos, sed in pœnam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotium, ac si digami essent, ex eo autem quòd eiusmodi homines à Cõcilio puniuntur, non potest colligi eos nõ peccasse, sed contra potius peccasse. pœna enim culpam sequitur: & cum ipsum Concilium dicat eos præuaricatos esse promissionem, & professionem contempsisse, is tantum dicere poterit eos non peccasse, qui præuaricationem & contemptum peccata esse negare audebit.

AT, inquit Petrus martyr, in libro de cœlibatu, & votis, Concilium hoc non dirimit matrimonium contractum post votum, nec alia pœna affecit, quàm vt digamia reputaretur.

RESPONDEO, Cõcilium nõ diremisse matrimoniũ, quia nullum erat, quod dirimi posset. nec enim Concilium dicit eos matrimonium contraxisse, sed solum præuaricatos promissionem suam, quod tam fornicatione quàm nuptiis fieri potuit. quòd si etiam nuptiæ fuerint veræ illorum, & propterea nec dirimendæ, quod etiam nunc seruamus in iis, qui post votum simplex vxorẽ ducunt, an propterea licuit ex Concilij sententia iis, qui vouerunt continentiam, nuptiis copulari? quam multa male fiunt, quæ tamen facta tenent? certe si nullum esset peccatum ita copulari, non punirentur à Concilio, qui id fecerunt. siquidem apud aduersarios, vbi nullum est crimen votum continentiæ violare, non solum non arcentur à ministerio, qui ex Mõachis mariti facti sunt, sed ipsi prope soli vocantur ad ministerium.

SECVNDVM testimonium est Concilij Gangrensis, canone nono & decimo, vbi damnatur, qui continentiam professi nuptias execrantur, aut despiciunt coniugatos.

RESPONDEO, Ioannẽ Brentiũ in Cõfessione Vvittẽbergẽsi cap. de votis, & Petrũ Martyrẽ in lib. de cœlibatu & votis, duo hos Canones proferunt impudentiã suã ostẽdere. Nihil enim isti Canones docẽt, nisi nuptias nõ esse malas, licet votum continentiæ sit melius, & continentiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentiæ professores humiles esse debere, non superbos. A Quod ipsum fusè docet S. Augustinus in vltimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate, sed Canones ipsos audiamus. Canon nonus: *Si quis vel virginitatē vel continentiā professus tanquam abominabiles nuptias iudicat. & nō propter hoc solum, quod continentiæ, & virginitatis bonum sanctum proposituū est, anathema sit.* Canon decimus: *Si quis propter Deum virginitatem professus, in coniugio positos per arrogantiam vituperauerit, anathema sit.* Quid hic legitur, quod non Catholici omnes libentissimè audiamus & amplectamur?

TERTIVM testimonium est Concilij Chalcedonēsis canone decimo sexto: *Si qua se virgo Deo dedicauerit, similiter & monachus, nō licere eis iungi nuptiis, si vero inuenti fuerint hoc facientes, maneant excōmunicati. Stauimus verò, posse in eis fieri humanitatem, si ita probauerit loci Episcopus.*

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab Episcopo connubia monachorum, & Sanctimonialium. At non hoc dicit Canon, immò aperte negat posse coniungi eiusmodi personas. Humanitas porro illa, de qua loquitur Concilium, non est indulgētia nuptiarum, sed absolutio ab excommunicatione. Cùm enim statuat Cōcilium perpetuum anathema in eiusmodi apostatas, permittit tamē, vt Episcopus etiam ante mortis articulum anathema tollat, si nimirum illi ad pœnitentiā venerint, & à male cōtracto cōnubio discesserint, vt exponit Concilij Tribuniēle, canone vicesimo tertio. Nunc ad Patrū testimonia veniamus, quæ à Brentio, Caluino, Illyrico, sed potissimum à Petro Martyre collecta sunt.

CAPVT XXXIV.

Soluitur obiectio sexta ex Patribus.

PRIMVS ex Patribus est Petrus cum omnibus Apostolis, excepto Ioāne: *Sumamus*: inquit Petrus Martyr, *Principium ab Apostolis: nam quodāmodo sunt Patres Patrum. Illi autem quamuis essent sanctissimi, tamē nō aspernati sunt coniugia, immò si credimus Ambrosio, omnes habuerunt vxores præter Ioannem & Paulum.* Et infrà: *Quamquā ita Ambrosium cito hoc loco, nō vt prorsus concedam in eam sententiam: vnde enim sciebat ille, Paulum non habuisse vxorem?*

RESPONDEO, qui ex Apostolis vxorem habuerint, & qui nō habuerint, ex Scripturis certò cōstare nō posse, excepto solo Petro, cuius socrum legimus Matthæi 8. Ioannem tamē virginem fuisse nemo dubitauit vnquā. Idem de Paulo, & Apostolis cæteris probabiliter docet Hieronymus libro primo contra Iouinianum; sed quidquid de hoc sit, illud nobis satis est, & Petrum, & Apostolos omnes, post vocationem à Christo continentes fuisse: *Sed* inquit Petrus Martyr, *solent dicere, Apostolos postquā venissent ad Christū, repudiasse quodāmodo vxores, & ab illarum consortio abstinuisse. Qui ista dicunt, sua tantùm dicunt, nihil probant, immo absurdè, & sine ratione dicunt; nam nisi intercessisset adulterium, nullo modo licuit discedere ab vxoribus. Nec Christus venit in mundū facere diuortia, sed potius monet, vt quod Deus coniunxit, homo non separet.* Hæc ille. Nos verò non dicimus ab Apostolis repudiatas vxores, quod Christus prohibet Matthæi 19. sed ex consensu abstinuisse à cōmercio coniugali. Nec enim S. Ioseph ideo repudiasse dicendus est beatissimam coniugem suam, quòd eam nunquam cognouerit. non enim carnalis copula, sed consensio animorum coniugium facit.

PORRO Apostolos omnes post vocationē renunciasse officio coniugali, non tātum dicimus, sed etiam probamus: nam cùm Petrus dixisset Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*, Dominus addit: *Omnis, qui reliquerit domū, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, & centuplum accipiet, & vitam æternā possidebit.* Vbi satis aperte inter omnia illa quæ legimus Apostolos reliquisse, videmus etiam coniuges numerari: quod si relinqui non potest vxor, quin repudietur, accuset igitur Petrus Martyr Christum, qui præmium tam grande vxores relinquētibus pollicetur. Adde, quod nō nos primi docemus, Apostolos cœlibes post vocationem vixisse: docuit id Clemēs Alexādrinus lib. 3. Stromatum, docuit S. Hieronymus libr. 1. in Iouinianum. docuerunt alij ferè omnes, nec vllus Catholicorum vnquam contradixit.

SECVNDO loco ponit Petrus Martyr Ignatium, qui in epistola ad Philadelphienses dicit, non esse detrahēdum nuptiis, quòd Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli mariti fuerunt.

RESPONDEO, de Apostolis iā diximus, eos, habuisse vxores, sed post vocationem mutasse illas in sorores vt Clemens Alexandrinus loquitur. Patriarchæ & Prophetæ tempori, & statui legis veteris seruiebant. Quanquam, vt nonnulli Prophetæ, vt Isaias & Ezechiel, exēplo docuerunt, non esse detrahendum nuptiis, vt rectè Ignatius monet, sic alij item Prophetæ, vt Helias & Hieremias exemplum continentiæ præbuerunt.

TERTIO ponit Iustinum, qui in Apologia secunda meminit continentiæ, sed non meminit voti.

RESPONDEO, quid hoc ad rem? num ideo vouere non licet, quia Iustinus non meminit voti?

QVARTO ponit Dionysium Corinthium, qui in epistola ad Gnosios, teste Eusebio lib. 4. hist. cap. 23. monet Pinytum Episcopum Gnosiorum, ne compellat fratres ad seruandam continentiam.

RESPONDEO, quis nostrum contradicit? sed num quia non licet cogere fratres ad continentiam, non licebit etiam sponte illam suscipere?

QVINTO profert Irenæum, qui lib. 1. cap. 9. meminit vxoris Diaconi cuiusdam. & capit. 31. dicit, Tatianum hæresiarchā æquasse matrimonium scortationi. Addit Petrus Martyr: *Et quid aliud nostri faciunt aduersarij? immo isti matrimonium ministrorum statuunt esse adulterio & scortatione deterius, quid est consentire cum Tatiano, si hoc nō est?*

RESPONDEO, quid est ineptire, vel potius impudenter mentiri, si hoc nō est? num ideo votum continētiæ illicitum erit, quia Diaconus quidam vxorē habuit? & vnde probat Diaconum illum ab vxore nō cōtinuisse post sacrum ordinem susceptum? Porro Tatianus vera & legitima matrimonia dānabat, & ideo hereticus erat. nos sacrorum ministrorum coniugia, non cōiugia legitima, sed sacrilegia coniugij nomine tecta esse ostēdimus, & ideo reprehendimus. alioqui si Tatianum sectatur quicunque coniugia illegitima non cōmendat, Tatianum etiam sectari dicetur, qui coniugium parentis cum filia non probauerit. Itaque S. Augustinus, qui Tatiani hæresim optimè nouerat, eamque damnauerat in libro de hæresibus, cap. 25. idem tamen coniugia, quæ post votum contrahuntur, peiora adulteriis esse affirmat in libro de bono viduitatis, cap. 11.

SEXTO loco profert Clementem Alexādrinum, qui in primo libro pædagogi, capite decimo, dicit Christianos debere aut matrimonium cōtrahere, aut purè viuere, si non contrahant. Hinc enim colligit Petrus Martyr eos, qui non purè viuunt ex Monachis & Sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur nō potius colligit, debere eos mutare vitam, & mores emendare, & sic purè, & castè viuere, & votum suum Domino reddere? Sed inquit Martyr, idem Clemens in lib. 3. Stromatum dicit, Paulum habuisse vxorem, Petrum, ac Philippum liberos genuisse.

Respon

RESPONDEO, sed ibidem dicit, ante vocationem A ad Apostolatum ista facta esse, postea verò ab Apostolis vxores habitas loco sororum, non loco vxorum. Attexit deinde longissimam disputationem eiusdem Clemētis contra eos, qui nuptias damnāt. Sed omnia sunt παράγγα, neque aliud probant, nisi inopiam, qua ipse premitur, testimoniorum, quæ ad rem faciant.

SEPTIMO trāsit ad Tertullianum, ac primum fatetur multa in Tertulliano esse pro Papistis, sed non esse fidem habendam Tertulliano, quòd hæreticus fuerit, & secundas nuptias prohibuerit. Sed facilè hoc refellitur, nam etiamsi hæreticus fuerit, non tamen vnquam à veteribus reprehēditur, quod votum continentiæ asseruerit, sed ob alios errores, quos sanctus Augustinus notauit libro de hæresibus, capite 86.

DEINDE Petrus Martyr mētiri audet, in libro de velandis virginibus Tertullianum tractare, an solæ nuptæ debeant velato capite ingredi Ecclesiam, an etiā virgines, non autem loqui de velo, seu habitu sacrarū virginum. Sed adeo manifestè mentitur, vt nō sit opus, nisi librum ipsum legere: scribit enim aduersus virgines seculares, quæ cum nudo capite incederent, ægrè ferebant, virgines sacras tectas, & velatas procedere, & adferebant in argumentum, quod Apostolus 1. Cor. 11. mulieres velari iusserit, de virginibus autē nihil dixerit: *Ambiūt*, inquit, *virgines hominum aduersus, virgines Dei.* Et infrà: *Scandalizantur*, inquit, *quia aliter aliæ incedunt, & malunt scādalizari, quàm prouocari.* Et infrà, *O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt.* Et infrà: *Nupsisti Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam, incede secundū sponsi tui voluntatem, Christus est, qui & alienas sponsas & maritas velari iubet: vtique multo magis suas.* Denique liber sancti Cypriani de habitu virginū, ex libro Tertulliani expressus, satis apertè docet, de quibus virginibus Tertullianus loquitur.

SED habet Petrus Martyr ex Tertulliano insigne testimonium contra nos: nam in libro de monogamia, tractans locum illum, primæ ad Tim. 5. *Volo iuniores nubere*, ita loquitur, *Ad eas dirigit, quales suprà denotat, iuniculas viduas, quæ in viduitate deprehēsæ, & aliquandiu affectatæ, postquam in deliciis habuerunt Christum, nubere volunt, habentes iudicium, quod primam fidem rescinderunt, illā videlicet, à qua in viduitate inuentæ, & professæ eam, non perseuerāt. Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant.*

Ex his verbis, inquit, Martyr, *alterutrū horū omnino intelligēdum est, vel Paulum velle eas nubere, quāuis vouissent, idq; magis Tertullianus videtur sentire, vel si non de viduis, quæ professæ sint, sed de similib⁹ agatur, tamē Paulū eas quoque velle nubere, ne postea fidē datā rescindāt. Hæc quoque sententia contra aduersarios nostros facit: nam illi iuniculas, & pene puellas permittunt vouere, & in periculum recurrere.*

RESPONDEO. priorē sensum nullo modo admittūt verba Tertulliani. Illa enim verba: *Propter quod vult eas nubere, ne primā fidē susceptę viduitatis postea rescindāt.* apertissimè monēt eum loqui de illis, quæ nondū vouerunt, nam quæ semel vouerunt, & fidē primam rescinderunt, quomodo possunt nubere, ne primam fidem rescindant, cùm iam eā rescinderint? & cùm ipsum nubere, sit primā fidē rescindere? Tertullianus enim interpretatur primā fidē rescindere, nō perseuerare in professiōe viduitatis.

AT, inquit Martyr, *Paulus dicens, volo iuniores nubere, dirigit sermonem ad eas quæ primam fidem irritam fecerunt, vt Tertullianus dicit; vult igitur Apostolus ex interpretatione Tertulliani, eas nubere quæ iam vouerant.*

RESPONDEO, dirigere sermonē ad eas, quæ vouerāt, nihil aliud est, quàm eas respicere, & ex eatū ruina aliis prospicere de remedio, vt verba sequētia apertissimè docent. Quod verò attinet ad posteriorem sensum, fatemur velle Apostolum iuuenculas nubere, sed vt suprà ex Patribus ostendimus, non omnes iuuenculas, sed eas tantùm, quæ continere nolunt. Omitto hic mendacia reliqua Petri Martyris, cum dicit, nos matrimonium impurum, & spurcum appellare, & alia id genus, quorum Deo rationem in iudicio reddet.

OCTAVO loco ponit Origenem, in cuius libris nihil inuenit pro se, nisi quod loca quædam pro se facere interpretatur, quia non faciant contra se, nimirum vbi Origenes nō vituperat nuptias, & multò magis, vbi aliquid dicit in laudē nuptiarum. Ita profert multa ex cōmētariis Origenis in caput duodecimum ad Romanos, & in c. 19. & 23. Mat. Sed nihil omnino est, quod ad rem faciat; nos enim nuptias longè magis honoramus, quàm aduersarij faciant, cùm Sacramentum Christi esse doceamus, quod illi pertinaciissimè negant, & ciuilem cōtractum solum in nuptiis agnoscant.

NONO venit ad Cyprianum, qui libro primo, epist. vndecima, ad Pomponium ita scribit de quibusdam virginibus, quæ posteaquam se Deo dicauerant, cùm masculis cubare repertæ fuerant: *Quod si ex fide & Christo dicauerūt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis exspectent: si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est, vt nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.*

HVNC locum non Petrus Martyr solùm, sed etiam Caluinus, Brentius, aliique ex aduersariis obiecerant. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot solutiones parū congruas, vt ostenderet argumentum planè esse insolubile. Sed responsio plana, & facilis in promptu est. Sanctus enim Cyprianus eo modo loquitur, quo S. Paulus 1. Timoth. 5. nimirum occasione quarundam virginum, quæ parum honestè se gerebant post votum continētiæ, monet alias, vt si non habent firmum propositum perseuerandi, non voueant, sed nubant.

HIC igitur sensus est verborum Cypriani: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent: si autem perseuerare nolunt, aut non possunt*, id est, si dum de voto faciendo deliberant, cogitant se non perseueraturas melius est, vt nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.

ESSE autem hunc sensum eorum verborum probari potest. PRIMO, quia S. Cyprianus virginibus illis sub disiunctione concedit, vt nubant, si perseuerare nolunt, aut non possunt. Proinde concedit vt nubant, si tantùm nolint perseuerare, etiamsi alioqui possint. At post votum licitum esse nubere ei, qui perseuerare potest, ne Caluinus quidem, aut Petrus Martyr affirmaret.

SECVNDO, de sacris virginibus in eadem epistola idem Cyprianus dicit, eas grauissimè peccare si alicui viro misceantur; & non matrii, sed Christi adulteras esse: *Si superueniens*, inquit, *maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nōne indignatur, & fremiti & per zeli dolorē fortassis & gladiū in manus sumit? quid Christus Dominus & Index noster, cùm virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur, & irascitur? & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Hæc ille. Non ergo Cyprianus potuit eiusmodi virginibus Deo dicatis nuptias permittere, nisi incestam coniunctionem & manifestam Dei offensionē, seipso teste, permittere vellet. Quis verò credat tam stultum Cyprianum fuisse, vt sciens & prudens grauissima crimina permitteret?

TERTIO, de virginibus Deo dicatis, quæ iā lapsę fuerant, in eandē epistola iubet, vt separentur, idq; aliquoties repetit, & ne semel quidē admoneat, posse eas cū stupratorib. suis, aut cū aliis inire matrimoniū: *Quod si*,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit, *obstinatæ perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant* A *nitati probro futura est: tota res damni plena est. Et longè præ-*
secum hac sua impudica obstinatione nūquam à nobis admit-
ti in Ecclesiam posse, &c. Igitur cum supra monebat, vt
nuberent, non de iis loquebatur, quæ iam vouerant, sed
de iis, quæ adhuc suis iuris erant.

VIGET Petrus Martyr illud verbum: *Aut nō possunt.*
quasi aliquæ sint, quæ absolutè non possint continere,
etiamsi velint. Sed hoc supra explicatum est. Sic enim
Cyprianus loquitur, quomodo Christus ipse, cū ait, qui
potest capere capiat. Illi enim dicuntur velle, & nō pos-
se, qui desiderant continere, sed non plena, & perfecta
voluntate. Proinde desunt illis vires efficaces ad conti-
nendum, quas tamen vires, si vellent in oratione labo-
rare, non difficulter acquirerent. Alium locum ex libro
de singularitate Clericorū, in disputatione de cœlibatu
sacerdotum explicauimus superiore lib. cap. 19.

DECIMO ponit Eusebium Cæsariensem, ex quo ta-
men nihil adfert nisi coniecturam quandam, quod cō- B
secratio virginum solennis cœperit tempore Cōstanti-
ni Imperatoris, antea verò non fuerit. Coniectura hæc
est, quod li. 4. de vita Constantini, posteaquam narraue-
rat Constantini decreto abrogatam fuisse legem vete-
rem, quæ priuabat hæreditate eos, qui liberos non ha-
bebant, continuò subiecerit Eusebius, mulieres ad per-
petuam virginitatem se Deo consecrasse, nec non ad sa-
cerdotium Dei.

AT hæc coniectura nititur manifesto mendacio. Nō
enim Eusebius subiecit de virginum consecratione post
narrationem de abrogata lege, sed præmittit tanquam
rationem legis abrogatæ. Dicit enim, Constantinum le-
gem illam abrogasse, quia multi viri, multæque fœmi-
næ liberis carebant, non ob impotētiam generandi, sed
quia ob immensum amorem numinis, perpetuum cœli-
batum profitebantur.

VNDECIMO loco Athanasium ponit, sed ne syllа- C
bam quidē vnam pro se inuenire potuit. Idcirco solùm
attulit loca quædā contrà se, & respōdit, non esse Atha-
nasium audiendum, non esse tolerādum, nimis multum
sibi sumpsisse hunc patrem. Centuriatores centuria quar
ta, capite quarto, columna 267. & capite sexto columna
466. & cap. 7. columna 486. proferunt vnum Athanasij
testimonium ex epistola ad Dracontium, vbi dicit, se
nouisse Episcopos & Monachos, qui filios genuerint.

RESPONDEO, nos etiam nouisse permultos Mona-
chos, qui simul etiam Episcopi dici volebāt, & filios ge-
nuerunt, nimirum Lutherum, Bucerum, Martyrē, Ochi-
num, Oecolampadium, VVigandum, & alios Athana-
sius enim eo loco reprehendit Episcopos & Monachos
perdite viuentes, ac dicit nonnullos reperiri, qui filios
genuerint; nam alioqui id illicitum fuisse ex sententia
Athanasij patet ex cohortatione ad Monachos, vbi in- D
ter alia impedimenta monasticæ vitæ ponit, alligatum
esse vxori, aut filiis impeditum.

DVODECIMO loco ponit Basilium, quem ab eruditione & doctrina magnum appellatum fuisse dicit. Profert autem vnum testimonium ex libro de virginitate, vbi Basilius arguit sacras virgines, quæ perditè & flagitiosè viuunt, ac dicit, longè esse præstabilius si viros habeant, illisque subiectæ sint, & officium coniugale, vt decet, exerceant: *Nihil*, inquit Martyr, *pro nobis dici potuit aptius.*

RESPONDEO, nō monet Basilius, vt sacræ virgines, quæ flagitiosè viuūt, relicta professione nubāt, sed dicit melius fuisse futurū, si nupsissent, antequā vouerent. Melius enim est in statu humiliore saluari, quàm in sublimi dānari. Id ita esse, planum est tum ex illis verbis: *Nā si abiectō viri iugo, & inutilis ad vitā, ad quā cōseruādę domus, & procreandorum liberorū gratia, facta est, & professa virgi-*
tati probro futura est: tota res damni plena est. Et longè præ-
stabilius esset, ipsam viro cōiunctam ad vitam gubernari, &c.
Vbi vides nuptias suaderi, non ei, quæ vouit, sed ei, quæ
professæ virginitati pudenda futura est: tum ex eodem
libro, vbi Basilius fusissimè probat, sacras virgines non
posse vllo modo nubere: *Virginitatem*, inquit, *professæ, de-*
inde à carnis voluptatibus incitatæ, scortationis peccatū nup-
tiarum nomine velare volunt, non ignorantes, opinor, etiam si
ignorantiam simulent, quod quæ sponsi sui dexteram præteriit,
neque huius est sponsa, quem illegitimè reliquit, neque illius,
cui seipsam per affectum vitiosum adnexit, iuxta leges vxor
reperiri potest. Et infrà. *Ne decipiat seipsam, quod peccatum*
ipsi pro nuptiis reputabitur. Et infrà: *Non enim locum apud*
ipsum habebit nuptiarum prætextus.

AT, inquit, Martyr, *Basilius cum hæc scripsit, oblitus erat*
sui. Sed quis credat virum tā admirabilem, qui ab eruditione magni nomen inuenit, in eodem libro tam apertè
secum pugnare, nec potuisse tres paginas scribere, quin
obliuisceretur sui? Omitto quę deinde attexit Martyr in
reprehensionē S. Basilij, non enim hic quærimus, an rec-
tè dixerit, sed an dixerit id, de quo agimus: Quanquam
etiam ad refutationem calumniarum, & ratiuncularum
Martyris, satis est scire, illum fuisse verè magnum Basi-
lium, istum esse Petrum falsò Martyrem appellatum.

ADFERT aliud testimonium ex quæst. 15. fusè expli-
ta, sed ad rem non petinet, & à nobis paulò infrà refu-
tabitur in disputatione de votis filiorum inutis paren-
tibus editis.

DECIMOTERTIO ponit Gregorium Nazianze-
num, ex quo nihil adferre potuit cōtra nos. Tantum ad-
fert multa, quæ dicit pro se facere, quia non faciunt cō-
tra se, nimirum vbi Naziāzenus scribit nuptias esse bo-
nas. Adfert etiā multa, quæ dicit se nō probare, vt quod
Nazianzenus dicat virginitatē homines Angelis aggre-
gare, nuptias perturbationis, virginitatem splēdoris in-
dicium esse, continētiam in arbitrio positam, ita vt pos-
sint continere omnes, qui volunt. Hęc Martyr admitte-
re se non posse dicit, sed non multum refert, quid ipse
admittat, modo Nazianzenus à Catholicis faciat.

DECIMOQVARTO ponit Hilarium, ex quo vnum
duntaxat locum habere potuit, quem nobis obiiceret. In
reliquis Hilarium reiicit cū cæteris Patribus, qui Papi-
stis nimis apertè fauent. Testimonium igitur contra nos
profert Martyr ex commentario Hilarij in c. 19. Matth.
vbi sic loquitur: *Nobis circa Eunuchos sermo sit, & volun-*
tas, & in vno posuit naturā, in altero necessitatem, & in tertio
voluntatē. Naturam in eo qui ita nascitur, necessitatem in eo:
qui ita factus est, voluntatē in illo, qui spe regni cœlestis talis
esse, decreuerit, cui nos similes effici, si tamen possimus, admo-
net. Ecce, inquit Martyr, *si non inquit, si tamen velimus, si*
possimus: rationem habens virium vniuscuiusque nostrum.

RESPONDEO, nihil Hilarius addit ad verbum Do-
mini: *Qui potest capere, capiat.* De quo loco satis multa di-
ximus. Neq; negamus habendā esse virium rationem, &
eos non debere seipsos castrare ob regnū cœlorum, qui
nondum vires habere se sentiunt ad continendum, &
qui proinde non possunt: tamen addimus, eos, qui vires
nondum habent, & modo non possunt, posse tamen per
orationem vires acquirere, quibus postmodum poterūt,
si voluerint.

ALIVM locū ex Hilario profetunt Magdeburgēses
cēturia 4. c. 4. col. 300. vbi posteaquam posuerunt encomia
virginitatis ex Athanasio, ita subiungunt: *Contra hanc*
superstitiosam opinionem videtur Hilarius in Psal. 64. loqui,
Cernimus nudis Philosophos algere corporibus, ipso etiā coti-
giorum vsu Magistri abstinēt, hæretici sicco panis cibo viuunt.
Sed quis tandē otiosi huius propositi prof. ctus? totū hoc inane,
& ridiculum est, & cum ipsis superstitionis cassis miserabile.

Deo

Deo ergo vouenda sunt contemptus corporis, castitatis custo- A
dia, ieiunij tolerantia. Vota enim tantum Ecclesiasticæ reli-
gionis vtilia sunt, quæ cum & dignis Deo cautionibus, & pro-
positæ in Ecclesia obseruantiæ studio probantur.

EX his verbis Magdeburgēses collegisse vidētur, vo-
uendum esse corporis contemptum, sed non extremum
illum vsque ad nuditatem, & algorem; vouenda castita-
tem, sed coniugalem, non virginalem, vouēda ieiunia,
sed non ardua illa, quibus nonnulli solo pane viuunt. At
non hoc Hilarius dicit, sed monet, continentiā, ieiunia,
corporis contemptum, extra Ecclesiam nihil prodesse,
multum autē prodesse, si in Ecclesia propter Deum su-
scipiātur, ipsique Deo vouēātur. Explicat enim illa ver-
ba Psalmi: *Tibi reddetur votum in Hierusalem.* Et vim facit
in illis vocibus: *Tibi, & in Hierusalē*, id est, Deo, & in Ec-
clesia. atque inde superstitiosa vocat continentiam, &
ieiunia Gentilium, quia non Deo, & hæreticorum, quia
non in Ecclesia offeruntur, Quocirca Petrus Martyr ex B
hoc loco Hilarij colligit, Hilarium sensisse votum cœli-
batus debere fieri ad placēdum Deo. Sed addit, sibi hāc
Hilarij sententiam non probari.

DECIMOQVINTO ponit Epiphanium, ex quo duo
testimonia profert, vnum ex libro de hæresibus, hær.
48. vbi sic legimus: *Nos vero non necessitatem imponimus,*
verum cum bono consilio admonemus, exhortantes eum qui
potest, non autem necessitatem imponimus non potenti, neque
reiicimus ipsum à vita.

EX his verbis arguit Catholicos Petrus Martyr, quod
imponant necessitatem cœlibatus, quia non admittunt
ad sacros ordines nisi cœlibes: & rursus; quod dicāt om-
nes posse continere, si velint; quorum vtrumque repro-
bat Epiphanius. Sed de hoc posteriore iā sæpe diximus,
quomodo verum sit quosdam posse, & non posse conti-
nere. Nam non possunt, dum non habēt donum, & tamē
possunt absolutè, quia possunt, donum petere & habere. C
Et tamen interim non negamus, quin malè faciant, qui
vouent eo tempore, quo se donum non habere sentiunt,
& peius etiam faciunt, qui eiusmodi homines impellūt,
aut etiam cogunt ad vouendum. De priore autem, mani-
festa calumnia est: nam etsi non admittimus ad sacros
ordines, nisi cœlibes, tamen sicut non cogimus ad ordi-
nes suscipiendos, ita nec ad cœlibatum profitendum.

ITAQVE idem ipse Epiphanius, qui neminem vult
cogi ad cœlibatum, affirmat non debere admitti ad sa-
cros ordines, nisi cœlibes. Sic enim loquitur Epiphanius
hæresi 59. *Reuera nō suscipit sancta Dei prædicatio post Christi*
aduentum eos, qui mortua sua vxore secundis nuptiis cōiuncti
sunt, propter excellentem sacerdotij honorem & dignitatem,
sed & adhuc liberos gignentē vnius vxoris virum nō suscipit,
sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Dia-
conum, & Presbyterum, & episcopum, & Hypodiaconum.

ALIVD testimonium proferunt, cum Petrus Martyr, D
tum etiam Ioannes Brentius ex eodem libro hæresi 61.
vbi sic legimus. *Melius est lapsum à cursu palam sibi vxorē*
sumere secundum legē, & à virginitate multo tempore pœni-
tentiam agere, & non quotidie iaculis sauciari.

RESPONDEO primo, Epiphanius videtur dicere, mi-
nus malum esse nubere post votum, quàm occultè, & as-
siduè scortari: non tamen dicit, non esse malum nubere
post votum, quod aduersarij dicunt, & de quo nostra cō-
troversia est. Nam in eodē loco paulò ante Epiphanius
sic ait: *Sancti Apostoli tradiderunt, peccatum esse post decre-*
tam virginitatem conuerti ad nuptias. Et paulò pōst, monet
illud Pauli: *Si nupserit virgo, non peccauit*, intelligi debere
de ea quæ nondum est dicata Deo. Et infrà, illud 1. Ti-
moth. 5. *Damnationem habent, quia primam fidem irritam*
fecerunt, dicit, maximè pertinere ad virgines, quæ nube-
re volunt post votum.

DENIQVE ipse etiam Petrus Martyr, fatetur Epi-
phanium nobiscum facere: *Nunquam*, inquit, *asserui, Epi-*
phanium facere mecum, quod dicat esse peccatum matrimoniū
inire, post votum editum. Et infrà: *In eo itaque mecum non cō-*
uenit Epiphanius: sed rātum in eo quod illas nuptias, & veras
esse dicat, & licitas. Hæc ille. Qui manifestè secū pugnat,
vel Epiphanium falsò pugnare secum ipsum asserit. Nā
peccatum esse nuptias inire post votum, & nuptias esse
licitas post votum, pugnantia sunt: vtrumq; tribuit Mar
tyr Epiphanio, qui tamē cōstanter primum asserit sem-
per, alterum nunquam.

SECVNDO dico, probabile esse, Epiphanium non
voluisse etiā dicere, minus malum esse nubere post vo-
tum, quàm scortari, sed hortatū esse ad nuptias eos, qui
sine voto perseuerabant in cœlibatu, & tamē flagitiosè
viuebant; nam in eo loco distinguit duo genera virgi-
num. Vnum eorum, qui ex electione, & professione, ac
voto virgines erant, & de his sæpius repetit, non licere
sine grauissimo crimine post dicatam Deo virginitatem
conuerti ad nuptias. Alterum eorum, qui tempore ado-
lescentiæ non inuenerant commodas nuptias, & ideo
quasi necessariò permāserant toto eo tempori cœlibes,
deinde cum iam prouecti essent ætate, erubescebant
conuerti ad nuptias, atque idcirco cœlibes permanere
decreuerant: interim tamen occultè scortabantur, & co-
ram hominibus virgines erant, coram Deo nequaquam.
Hos ergo hortatur, vt agant pœnitentiam propter amis-
sam per fornicationem virginitatē, & ad matrimonium
confugiant, magisque timeant Dei condemnationem
quàm hominum iudicia.

ITAQVE cum ait Epiphanius: *Melius est vnū peccā-*
tum habere, quàm multa, non vult dicere melius est pecca-
re semel nubendo post votum, quàm sæpius scortari, sed
melius esse post vnam fornicationem transire ad nup-
tias, quàm cœlibem manendo exponere se periculo as-
siduè scortandi: & cùm hortatur eum, qui à cursu lapsus
est, vt vxorem accipiat, non vocat cursum votum cœli-
batus, sed ipsum cœlibatum, quem ille longo tempore
liberè seruauerat, & postea per fornicationem corrupe-
rat. Hoc dico valde esse probabile, tum quia verba Epi-
phanij hunc sensum patiuntur, tum etiam quia non est
credibile Epiphanium hortari voluisse ad id, quod ipse
fatetur esse contra Apostolicas sanctiones.

DECIMOSEXTO proponit Petrus Martyr Chry-
sostomum, ex quo nihil adfert, nisi laudes nuptiarum, quæ
nihil caussæ nostræ officiunt. Sed Magdeburgēses cen-
turia 5. cap. 4. col. 444. producunt testimonium Chryso-
stomi ex oratione de cohabitatione regularium mulie-
rum cum viris, vbi hortatur virgines sacras, vt potius
apertè nubant, quàm cum viris ita cohabitent: *Nā illas*
nuptias, inquit, *neque Deus condemnat, neque homines. Ho-*
nesta enim res est neminem offendens, neminem lædes. Virgini-
tas autem illa cum viris plus quam stuprum ipsum ab omnibus
arguitur.

AT non satis fideliter hæc verba Magdeburgēses re-
tulerunt. Siquidem omiserunt ea, quæ proximè præce-
dunt; ex quibus apertissimè colligitur, Chrysostomum
loqui de nuptiis, quæ votum præcedunt, non de iis, quæ
illud sequitur. Sic ait: *Nam si habere cohabitatores concupi-*
scis, non oportebat virginitatem eligere, sed ad nuptias trā-
fecundum erat. Multò enim melius sic nupsisse, quàm illo modo
virginem profiteri, fuisset: nam illas nuptias neque Deus con-
demnat, &c. Et infrà: *Si concupiscunt virum, & nuptias,*
quis prohibebat, & libertatem adimebat, ne hoc facerēt? Hæc
ille. Loquitur ergo Chrysostomus, quomodo Cypria-
nus, & Basilius loquebantur, de eo, quod debuisset fieri
ante votum, non de eo, quod post votum fieri debuit.
Idem enim Chrysostomus in epi. 6. ad Theodorū, differtè

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicit, matrimonium post vota monastica non matrimonium, sed quid adulterio peius esse.

EXSTAT apud Chrysostomū alius locus, qui contra vota obiici potuisset, quamuis eū nō legerim ab aliquo aduersariorum notatū fuisse; lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, sub finē ita loquitur Chrysostomus. *Ergo ne intempestiuè liberos nostros ad deserti cōmorationē reuocemus, uerū studiū cœlestis disciplinā in eis solidā permittamus, altisq; radicibus arbusta firmari, & siue decē annos, siue etiā viginti nutriendi illi sint in monasterio, non perturbemur.* Ex his verbis colligi videtur non fuisse Monachos votis adstrictos, aut certe vota ipsa libera fuisse Chrysostomi ætate, quādoquidē domū ex monasterio redire poterant.

RESPONDEO, duo erāt genera hominū, qui in monasteriis eo tempore viuebāt. Alij enim monasticē profitebantur, & hi votis adstricti erant, nec redire poterāt ad negotia secularia. Alij solum ad tēpus in monasteriis degebant, non tā vt Monachi fierent, quàm vt in pietate, & virtutibus exercerētur. Hi verò nullis votis alligati erant, & cùm volebant abire ex monasterio, poterant.

DE his ergo posterioribus hoc loco Chrysostomus loquitur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quod omnes ciues hortatur, vt ad monasteria filios suos mittant, necnon, vt ipsi etiam, licet coniugati, eò se conferant, ibique aliquandiu cōmorentur. De prioribus loquitur S. Basilius cap. 21. constitutionum, vbi multis rationibus ostendit non licere Monacho domum redire. Ipse etiam Chrysostomus in epist. 6. ad Theodorum: *Equidem fleo*, inquit, *non quòd paternarum rerum sollicitudinem geras, sed quod negligēdo calcaueris, quidquid antè de pectore Christo spondens ad hæc inhorresco, his angor, & crucior, propter ista formido nō immeritò. Vt enim nō obicitur desertio militiæ nō militanti, ita is, qui semel cœperit esse miles, cùm deseruisse detegitur, pœna vltima dignus iudicatur.* Item Theophylactus in c. 8. Matthæi, *Si autē*, inquit, *illi neq; patrē sepelire licuit, væ his, qui monasticē professi ad mūdana regrediūtur negotia.*

DECIMOSEPTIMO ponit Petrus Martyr Ambrosium, ex quo quia nihil adferre potuit contra vota continentiæ, inuehitur in eius libros de virginibus, planè aureos & dulcissimos. Dicit Ambrosium sibi ipsum non constare, quòd nunc doceat virginitatem nō imperari, sed consuli: nunc verò ipse idem eam imperet, cùm prohibeat virgines Deo sacratas nubere.

SED non intelligit iste falsus Martyr carnali amore cœcatus, neq; quid loquatur, neque de quibus affirmet. Aliud enim est imperare virginitatē, aliud eam exigere ab eo, qui sponte se obligauit. Denique libros illos de virginibus, qui tantopere displicent Petro Martyri, S. Hieronymus mirifice laudat in ep. 22. ad Eustochium.

DECIMOOCTAVO ponit Hieronymum, ex quo vnum locum profert ex epist. 8. ad Demetriadem. Deinde acerbe satis reprehēdit libros S. Hieronymi aduersus Iouinianum, Sed posteriori obiectioni sat est opponere S. Augustinū, qui in ep. 29. ad Hieronymum, libros illos cōtra Iouinianum suauissimā, & præclarissimā disputationem appellat. Necnon ipsum Hieronymum, qui in Apologia pro libris suis contra Iouinianum, eas calumnias, quas nunc Petrus Martyr profert, iā antè refutauit.

PORRO testimoniū ex epistola ad Demetriadē hoc est: *Sanctū virginum propositū, & cœlestis, Angelorumq; familiæ gloriam, quarundam non bene se agentium nomen infamat, quibus apertè dicendum est, vt aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant si nolunt nubere. Hæc verba*, inquit Martyr, *non possunt intelligi de iis quæ nōdum vouerint. Quia nemo dehoneſtat aliquem ordinem nisi fuerit in illum adscriptus. Nullus turpi vita infamasset Apostolos, nisi inter eos fuisset annumeratus.*

RESPONDEO, loquitur S. Hieronymus de ancillis sacrarum virginum nobilium. Erant enim quædam virgines sacræ, fœminæ nobilissimę, quę domi suę viuebāt, & multis ancillis comitatæ procedebant. Sæpe autem fiebat, vt aliquæ ancillarum quæ quidem nullum habebant votum parum pudice viuēdo dominas infamarent. Sic enim pergit ibidem Hieronymus post verba citata; *Digna res risu, immò planctu, incedētibus dominis, ancilla virgo procedit ornatior, vt præ nimia consuetudine, quam incōptā videris, dominam suspiceris.* & paulò superius, *mores enim & studia dominarum plerumque ex ancillarum, & comitum moribus iudicantur.*

PORRO ancillas virginum sacrarū non fuisse omnes sacras virgines, perspicuum est ex ep. 22. ad Eustochium, vbi monet virginem Eustochium, vt ex ancillis, si quas habeat eiusdem propositi, eas magis honoret, & admēsam suā adhibeat, vt earum honor aliarum sit inuitatio. Vbi etiā addit hæc verba de ancillis, quas dixerat inuitandas ad continentiā ex aliarum honore: *Si quæ dissimulat, & seruitutem refugit, illi Apostolum legito, melius est nubere, quàm vri.* Vbi docet, esse quidem prouocādas ancillas ad propositum continentiæ, sed non esse cogendas.

ALIVD testimonium ex Hieronymo proferri potuisset. sic enim loquitur ad sacram virginem in epist. 47. de vitando suspecto contubernio: *Si virgo es, quid times diligentem custodiam? si corrupta: cur non palàm nubis?* Esse autē virginem sacram, quam alloquitur, patet ex verbis illis eiusdem epistolæ: *Non tibi displiceat eius conuersatio, quæ te sponsō tuæ virginem consecrauit.*

RESPONDEO, loquitur Hieronymus de quadā virgine, quæ non in monasterio publice professa fuerat (nā in eadem epi. hortatur eam, vt se conferat ad monasterium) sed priuatim vouerat cōtinentiā, vt eo tēpore multæ facere solebāt; ac deinde relicta matre vidua, iuueni cuidam adhæserat, & cum eo viuebat non sine suspicione impudicitiæ. Hāc ergo Hieronymus monet, vt potius aperte nubat, quàm perpetuò cum aliorum scandalo impudicè viuat. Neque ita hoc monet, quasi peccatum non sit, quod aduersarij volunt, nubere post votum, sed quia minus peccatum sit, & prudēria ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse eligendum. Quod autem S. Hieronymus malum esse putet, nubere post votum, non negat Petrus Martyr, cùm id millies repetat S. Hieronymus li. 1. cōtra Iouinianum, & aliis in locis, sed præterea id ipsum habemus hoc loco; nā postquam dixerat: *Si corrupta es, cur non palàm nubis?* Ita subiungit: *Neq; verò hoc dico, quod post peccatū tollam pœnitentiā. vt quod malè cœpit, malè perseueret, sed quod desperē in istiusmodi copula duuulsionē.* Hoc est, nō hortor vt nubas, quia cupiā in eo, quod malè cœpisti fornicando, malè perseueres nubendo, & non potius cupiam pœnitentiam & emēdationem; sed quia despero te posse separari a vito, ideo malo, quod minus est malum, vt marito adhæreas, non fornicario.

EST autem hoc loco obseruandum, nuptias post votum simplex, de quo Hieronymus loquitur; licet sine peccato contrahi nequeant, tamen veras nuptias esse, & ideo aliquo modo minus malum esse, nubere post votū eiusmodi, quàm assiduè fornicari, tū ob fidē cōiugij, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona: tamē etiā aliquo modo, vt nos suprà diximus, est maius malū sic nubere, quàm fornicari, quia qui ita nubit, reddit se inhabilē ad votum seruādum, quod nō facit, qui fornicatur.

DECIMONONO ponit Augustinum, quem in primis fatetur aduersari sibi, & suis Lutheranis apertissimè, sic enim ait: *Hæc omnia votorum genera, id est, virginū, viduarum, coniugatarū, vult Augustinus & firma & valida esse, ita vt grauissimè peccent, qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.* Et post testimonia allata subiungit: *Ista vir Dei scribit, vt homo deceptus.*

At cur

AT cur nō sit verisimilius decipi Martyrem, quàm illum virum Dei, qui etiam aduersariis testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? Adfert deinde duo loca pro se. Vnum ex li. de S. virginitate, c. 40. & 41. vbi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valde difficile intelligere cur Deus vni det continētiæ donum, alteri nō det. Ex quo loco colligit Martyr, non posse omnes qui volunt, hoc donum habere. Si enim omnes, qui volunt, haberent donum, non esset difficile intelligere, cur vni daretur, alteri non daretur. Causa enim esset, quia vnus vult, alius non vult.

ALTERVM testimonium sumit ex libro de bono viduitatis cap. 9 & 10. & ex ep. 72. ad Bonifacium, vbi S. Augustinus docet nuptias post votum ratas esse, ac veras nec debere dissolui.

TERTIVM testimonium addit Brentius ex libr. de bono coniugali, cap. 21. vbi S. Augustinus non audet anteponere virginitatem sancti Ioannis, cōiugio Abrahæ. B

ADDO ego quartū testimoniū ex li. de S. virginitate, c. 34. vbi sic loquitur S. Augustinus de virginibus quibusdam sacris: *Hæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impurè non possunt, quæ melius nuberent, quàm vrerentur.*

RESPONDEO ad primum testimoniū, & dico S. Augustinum loqui de dono continētiæ, non quo fit, vt aliquis continere possit, quod nemini negari dicimus, sed quo fit, vt re ipsa aliquis cōtineat; quod nō datur nisi iis, quibus Deus dandum esse iudicauerit: neq; est hoc proprium dono cōtinētiæ, sed cōmune cum dono fidei, dilectionis perseuerantiæ, aliisq; donis eiusdē generis. Siquidē omnes iusti verè perseuerare possūt, si velint, & ramen impossibile est intelligere, cur Deus vni iusto det perseuerētiæ donū, ita vt re ipsa infallibiliter perseueret, alium cadere sinat nec det ei eam gratiā, qua efficaciter perseueret. li. de spiritu & litera, c. 34. *Iam si ad illā profunditatē*, inquit, *scrutandam quisquam coarctet, cur vni ita suadeatur, vt persuadeatur, alteri nō itē, duo interim occurrunt, quæ respondere libeat. O altitudo diuitiarum, & non est iniquitas apud Deum.* Sed de his alibi disputandum est. C

AD secundum dico, Augustinum voluisse quidē nuptias post votum esse veras nuptias, sed simul asseruisse (quod Petrus Martyr nō negat) grauissimè peccare eas, quæ post votū nubūt. sic enim ait li. de bono viduitatis, c. 9. *Damnantur tales viduæ, non quia coniugalem fidē posterius imierunt, sed quia continentiæ primā fidem irritam fecerunt.* Et c. 11. *Non possunt dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse non coniugia. sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quę vouetur Deo, adulteriis esse peiores.* Hæc ille. Itaque testimonium Augustini nihil efficit cōtra id, quod nunc defendimus, non licere nubere post votum.

SED instat Petrus Martyr, in eo saltem contradicitis Augustino, quod matrimonia Monachorum & Sanctimonialium irrita esse decernitis. D

RESPONDEO cōuenit inter Theologos, matrimonium post votum simplex continentiæ illicitum quidē esse, sed tamen ratum, nec dirimēdum: post votum solēne nullū esse. sic enim Innocentius I. docet in epist. 2. & post eum Gelasius in epist. 1. ac Toletanum Concilium I. can. 16. Vtrum autē post solenne votum nullū sit matrimonium iure diuino, & naturali, an solū iure Ecclesiastico, quæstio est. Nā Albertus, B. Thomas, B. Bonauētura, Richardus, & Durādus in 4. d. 38. & Dominicus à Soto li. 7. de iustitia, & iure q. 2, art. 5. volūt iure diuino, ac naturali matrimoniū nullum esse, si post votum solēne cōtrahatur. Atque hi dicerēt S. Augustinū de voto simplici tantum esse loquutum, non de solenni, vt etiā S. Hieronymum in epist. 47. de vitando suspecto contubernio. Cōtra verò, S. Basilium in libro de virginitate, & Chrysostomum in epist. 6 ad Theodorum, de voto solenni.

AT Scotus, & Paludanus in 4. d. 38. & Caietanus in 2. 2 q. 88. art. 7. & omnis schola Iure cōsultorum; vt refert Panormitanus in cap. Rursus, Qui Clerici vel vouentes, asserunt solo iure Ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post votum solenne cōtrahitur. Atque hi Augustinum & Hieronymum, vel de voto simplici loquutos esse dicerent, vel de solenni, secundum regulas iuris diuini ac naturalis. Decretum enim Ecclesiasticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solenne, ad eorum notitiam non peruenisse. vtraque sententia probabilis est, nec est nostræ considerationis hoc loco quæstionem istam definire.

AD tertium dico, S. Augustinum eo loco non conferre virginitatem cum coniugio absolutè, sed virginitatem vnius personæ cum cōiugio alterius personæ. Etsi enim absolutè virginitas lōgè excellat coniugio, vt Augustinus, cum alibi sæpe, tum in ipso libro de bono coniugali capit. 23. affirmat: tamen potest fieri, vt virginitas coniuncta sit in vno homine cum minore castitate, humilitate, aliisque virtutibus, quàm coniugium in altero homine. Idcirco non possumus anteponere virginem coniugato, nisi cōstet in cæteris virtutib. illos esse pares.

AD quartum dico, S. Augustinum eo modo esse loquutum, quo S. Hieronymus in epist. 47. nimirum minus malum esse apertè nubere ei, quę simplex votum habet, quàm perpetuò occultè fornicari.

VICESIMO adducit Leonē, ex cuius operibus vnum testimonium profert ex ep. 87. aliàs 85. ad Episcopos Africæ, vbi Leo ita loquitur: *Dicente Apostolo, vt inter Alias Christianissimi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse, aut esse constaret, tam sacra semper habita est ista præceptio, vt etiam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio.* Videtur enim hic C dicere S. Leo nō modò posse Episcopū ordinari qui vxorem habuerit, sed etiā qui habeat; & præterea posse Episcopum, qui non habet vxorem, eam ducere, si voluerit.

SED ad hoc testimonium iam respondi in disputatione de Cœlibatu sacerdotū, superiore libro c. 21. fere in medio. Admittimus enim Episcopum fieri posse, qui vxorem habeat, modò ab ea se continere deinceps velit. Posse autem Episcopum vxorem ducere, nunquā sensit, vel scripsit S. Leo, liquidem in codicibus emēdatioribus non habetur: *De muliere sacerdotis eligenda*, sed, *de muliere sacerdotis eligendi*. Iubet enim S. Leo, vt non solum arceatur à sacerdotio, qui plures vxores habuit, sed etiam is, qui vnam habuit, quæ tamen alterius antea fuerit. Consule epist. 84. ad Anastasium, vbi diserris verbis Leo docet, nō modò Episcopum, sed etiam Presbyterum, Diaconum & Subdiaconum debere innuptum esse, vel continentem.

POSTREMO loco adducit Petrus Martyr Gregorium I. qui li. 1. epi. 42. ita scribit: *Ante triennium omnium Ecclesiarum Siciliæ Subdiaconi prohibiti fuerunt, vt more Romanæ Ecclesiæ suis vxoribus non miscerentur, quod mihi durum, atque incompetens* (impium, pro incompetens, Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam) *videtur, vt qui vsum continentiæ non inuenit, neque castitatem promisit, compellatur à sua vxore separari, atque per hoc, quod absit in detestus cadat.* Ex his multa deducit Martyr, quæ aduersus Catholicos pugnare videntur.

PRIMVM est, Romanū Pontificē, qui prohibuerat, ne Subdiaconi Siciliæ suis vxoribus miscerētur, fecisse contra Nicænā Synodū, quæ Paphnutio auctore decreuit nō esse Clericis prohibēdum propriæ vxoris cōmercium. At fabulā istam Paphnutianā in disputatione de Cœlibatu sacerdotū euidenter, vt arbitror, cōfutauimus superiore li. c. 20, sub finē. Præterea si vnus Romanus Pō-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ffex, præceptũ paulò durius, & incõpetẽs, vt S. Gregorius dicit, imposuit, mox illud à successore temperatũ fuit.

SECVNDVM est, non fuisse eo tempore votum annexum sacro ordini. Gregorius enim dicit, durum sibi esse visum, vt Subdiaconi castitatem tenere cogerentur, qui non promiserant. At si in Sicilia Subdiaconi non vouebant, num alibi nusquam vouebant? immò abusus erat, quod in Sicilia nõ vouerent. Atque idcirco ibi S. Greg. iubet, moneri Episcopos, vt nullum ordinent Subdiaconum, qui non antea continentiam voucat.

TERTIVM est, tyrannidem hanc à Rom. Ecclesia cœpisse, in Orientali autem seu Græca Ecclesia eiusmodi vsum non fuisse. Sed mendacium apertissimum est, non fuisse vsum continentiæ Subdiaconorum, atque ordinum etiã superiorum in Orientali & Græca Ecclesia ante tempora S. Gregorij Cõtrarium enim disertis verbis docet Epiphanius hæresi. 59. Hieronymus lib. in Vigilãtium. Leo ep. 84. & alij, quos suprà citauimus in disputatione de cœlibatu sacerdotum lib. superiore cap. 19.

QVARTVM est, Gregorium licet admodum superstitiosum, vidisse tamẽ hoc esse durum, & alienum à pietate, & moderati conatum, non tamen potuisse, quãtum volebat ob canones, & decreta. Sed quod sanctissimum virum admodu superstitiosum Petrus Martyr vocat, facit more suo: quod ait eum vidisse hoc esse alienum à pietate, mentitur, vt solet. Non enim impium, sed incõpetens Gregorius esse dixerat prædecessoris sui decretum, quod aiebat S. Gregorium moderari conatum canones prædecessorum, sed non tantum feciſse quãtum voluisset, plane diuinat, vel sõniat potius: Gregorius enim, vt summa potestate, ita etiam summa libertate vtebatur in iis, quæ ad Dei honorem, & Ecclesiæ vtilitatem pertinere videbat.

ADFERVNT alij quidã adhuc vnum testimonium ex Gelasio Papa. Is enim ep. 1. ad Episcopos Lucaniæ, c. 23. de viduis quæ continentiam vouerant loquens, ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus iniicere, sed solum adhortationes præmij sempiterni pœnásque proponere diuini iudicij, & vt nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se ratione Deo reddat intentio.* Hæc ille.

RESPONDEO. laqueus, de quo Gelasius loquitur, nõ est, vt aduersarij credunt, nuptiarum prohibitio iis, quæ vouerant, sed iis quæ non vouerant; nam ante dixerat Gelasius eas, quæ vouerunt, non posse nubere sine peccato: *Sicut*, inquit, *si se continere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitiæ fidẽ debent custodire.* Vult igitur Gelasius non debere cogi viduas ad vouendum, sed exponenda illis esse, & præmia si voueant, & reddant, & supplicia si voueant, & non reddant.

CAPVT XXXV.

Quòd iuniores vouere possint.

SEQVITVR disputatio quarta de iis, qui vota monastica suscipere, ac nũcupare possunt. Quatuor sunt genera personarum, quibus præ cæteris aduersarij negant facultatem huiusmodi vota suscipiẽdi. Primo, iuniores. Secundo, filifamilias inuitis parentibus. Tertio, coniuges ex consensu mutuo. Quarto, coniuges ante matrimonium consummatum, inuito altero coniuge.

De primo, Lutherus lib. de votis monasticis ait, non oportere vitos admittere ad vota monastica, nisi post annum LXX. vel LXXX. Similiter Confess. Augustana art. 27. 06queritur, quod pueri permittãtur fieri religiosi. Calixtus li. 4. instit. c. 15. §. 19. dicit olim nefas fuisse ante annum LX. admittere fœminam ad votum continẽtiæ. Martyr in lib. de cœlibatu, & votis eandẽ querimoniam renouat. Probant ex illis verbis 1. Tim. 5. *Adolescẽtiores viduas deuita*, vel, vt est in Græco παραιτοῦ reiice, &, *Volo iuniores nubere, matres familias esse*, &c. possumus addere duos veteres Canones; nam Concilium Romanum sub Syluestro can. 10. prohibet velari Sanctimoniales ante annum LXXII. & B. Gregorius lib. 3. ep. 11. vetat Sãctimonialem velari ante annum LX.

AT his non obstantibus dicimus duo. Primo ad vota suscipienda continentiæ, obedictiæ, & paupertatis, requiri quidem eam ætatem, in qua sit vsus liberi arbitrij, sed vbi is adfuerit, in quacunque ætate licere talia vota nuncupare. Probatur PRIMO Scriptura, Thren. 3. *Bonum est viro, cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.* Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me.*

SECVNDO exemplis, nam Ioan. Baptista à pueritia secessit in eremum Luc. 1. B. Maria adolescentula vouit perpetuam continentiam, vt suprà demonstrauimus, B. Antonius, Paulus I. Eremita, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, aliique permulti in adolescẽtia Monachi facti sunt, vt patet ex Athanasio, Hieronymo, Gregorio, & Bonauẽtura, in eorum sanctorum vitis. pari ratiõe omnes ferè S. virgines, quas Ecclesia publicè colit, adolescentulæ vouerant continẽtiam, vt Tecla, Agnes, Cecilia, Agatha, Lucia, Clara, Catharina, & aliæ propemodum infinitæ.

TERTIO probatur ex Patribus. Athanasius de humanitate verbi, dicit etiam pueros virginitatem profiteri doctos esse à Christo. Basilius in quæstionibus diffusè explicatis q. 15. disputat, in qua ætate recipiẽdi sint homines ad vota monastica. & respondet, in prima ætate esse recipiendos pueros ad monasterium, sed non esse admittendos ad professionem, nisi vbi cœperint liberum habere vsum rationis.

AMBROSIVS li. 3. de virginibus. *Non ergo*, inquit, *ætas reiicitur florẽtior, sed animus examinatur. ac certè Teclã non senectus, sed virtus probauit, & hinc quid plura contexã, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta sit Christo? nec mirere in adolescentulis professionem, cùm legeris in paruulis passionem. An dubitamus, si eum vsque ad continẽtiam sequatur adolescentia, quem vsque ad mortem confiterur infantia?*

HIERONYMVS in ep. ad Eustochium de virg. docet in cœnobiis fuisse suo tẽpore homines omnis ætatis, pueros, viros, senes. Augustinus de S. virginitate cap. 36. *Sed*, inquit, *respice agmina virginum, puerorum, pullarúmque sanctarum, in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquẽdum linguam soluit, nomẽ tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum, non potest quisquam ex hoc numero dicere, qui prius fuit blasphemus, & persecutor. immò etiam quod non insistis, sed tantummodo volẽtibus arripiendum proposuisti dicens, qui potest capere capiat, arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cœlorũ seipsos nõ quia minatus es, sed quia hortatus es castrauerũt.*

SECVNDO dicimus ad professionem publicam expetẽdam etiam eam ætatem, quam leges Ecclesiæ præscribunt, quæ pro temporum, & locorum diuersitate variæ exstiterunt: nam Concilium Cæsaraugustinum cap. vlt. & Agathense can. 13. iubebãt exspectari annum XL. antequam mulieres publicam professionem emitterẽt. Concilium autem Carthag. 5. can. 4. iubebat exspectari annum XXV. quod expositum est in Concilio Mileuit. can. 26. debere intelligi, nisi aliqua necessitas cogat ante illud tempus virginem velari.

B. GREGORIVS li. 1. epist. 48. in insulis vbi est molestior habitatio, iubet, ne recipiatur aliquis ad Monasticam professionem ante annum XVIII. ex quo rectè deducũt Canonistæ, in aliis locis posse recipi in minori ætate, nimirũ ex an. XIV. quam ætatẽ definiũt multi canones, vt c. Ad nostrã, & c. Significatũ, extra de regularib⁹.

Porro

PORRO Concilium Trul. can. 40. & Cõcilium Triburi. c. 24. permittunt professionem etiam ante annum XII. sed nostro tempore Concilium Trid. sess. 25. c. 15. statuit professionem non debere fieri ante annum XVI. quam ætatem etiam olim definierat S. Basilius, vt testatur Cõcilium Trullanum ca. 40. ex quibus apparet nunquam in Ecclesia fuisse consuetudinem, aut legem, vt expectaretur annus LX. vel LXXX.

AD Argumenta. Illud Apostoli *Adolescentiores viduas deuita*, seu *reiice*, intelligitur à numero earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non à voto continentiæ. Solum enim anus LX. annorum quæ seipsas alere non poterant, voluit Apostolus nutriri sumptibus Ecclesiæ.

AT, inquit Petrus Martyr, si iuniores arcebat Paulus à conuictu earum viduarum, quas alebat Ecclesia propter periculum incontinentiæ, cur non ob eandem causam arcendæ sunt à voto?

RESPONDEO, quæ alebantur ab Ecclesia, vouebant B etiam cõtinentiam, turpius autem fuisset deficere à voto aliquam ex iis, quæ publicè alebantur ab Ecclesia, quàm ex aliis. idcirco nolebat Apostolus recipi iuniores ad numerum earum, quæ ab Ecclesia alebantur. Illis autẽ verbis *Volo iuniores nubere*, opponimus aliud, *volo*, ex 1. Cor. 7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est. continentes. Cùm enim istæ voluntates contrariæ, sint, oportet dicere neutram adferre præceptum & absolute quidem Apostolum cupiuisse, vt omnes continerent, tamẽ quia nonnullæ bonum propositum deseruerant, cœpisse optare, vt iuniores quæ non viderentur perseueraturæ, potius nuberent, quàm vouerent. Vide quæ de hoc loco diximus suprà cap. 30.

AD illud Concilij Romani dico, Primo, locum esse corruptum, & inintelligibilem, & fortasse multo minorem annorum numerum debere poni pro LXXII. Dico C Secundo, loqui Concilium non de omnibus virginibus, sed de illis solùm quæ antequam profiterentur, vitos pe tierunt, vt ipsa verba Concilij indicant. illæ enim diutius quàm cæteræ probandæ videntur.

AD Gregorij dico, eum loqui de sola Abbatissa. Sic enim ait: *Iuuenculas Abbatissas fieri vehementissimè prohibemus. nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cuius ætas hoc, atque mores exegerint, velari permittat.*

CAPVT XXXVI.

Licere filiis ingredi Religionem parentibus inuitis.

DE SECVNDO, an videlicet filiis inuitis parentibus fieri possint religiosi, Lutherus in libro de votis monasticis, dicit, non posse filios, quamuis maximæ ætatis sint, ingredi religionem sine consensu parentum, si adhuc supersint. idem docẽt Magdeburgenses cent. 4. cap. 10. col. 1304. & centu. 6. c. 6. col. 354. & Martyr in libr. de cœlibatu, & votis. ratio eorum Prima est, quia præceptum de obediendo parentibus, in omni ætate obligat, & sicut non licet vlli vouere, quod non obediet parentibus, ita nõ licet vouere aliquid eis inuitis. Secundo quia vxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini, ergò nec filij sine consensu patris: & confirmatur ex Concilio Gangrensi. ca. 16. *quicunque filij à parentibus prætextu diuini cultus abscedunt, nec debitam reuerentiam dependunt illis, anathema sit.* Contrarium dicit B. Thomas in 2. 2. q. 88 art. 8. ad secundum, & anteà idem probauerat exemplo suo, quippè qui inuitis & repugnãtibus matre & fratribus ordinem Prædicatorum professus est.

NOS breuiter respondemus, licere filiis inuitis parẽtibus ad religionem transire, duabus seruatis conditionibus. Vna quod ad annos pubertatis peruenerint. Porro pubertas in viris est anno XIV. vt habemus c. 1 de regularibus, in fexto; in feminis anno XII. vt habemus can. puella. 20. q. 2. Altera conditio est, vt parentes non sint in tali necessitate, vt sine filiorum auxilio viuere non possint. Tunc enim tenentur ex præcepto Dei, parentibus adesse.

PROBATVR iam hæc sententia, Primo Scripturis etsi enim hoc Scripturæ diserte non docent, tamen eis valde conforme est. Gen. 12. *Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui.* Deut. 33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ; Nescio vos: & fratrib⁹ suis; ignoro illos. Hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum seruauerunt.*

VBI Moses in laudibus Leuitarum ponit, quòd parentes, & fratres deseruerint, vt Deo liberius vacarent. Vnde glossa interlinearis exponit, qui dixerunt nescio vos, patri & matri cursum mentis impedientibus. Item Psal. 44. *Obliuiscere populum tuũ, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum.* Itẽ Matt. 10. *Qui amat patrẽ, vel matrem plus quàm me, non est me dignus.* Et Luc. 9. non permisit Dominus eum, quem vocabat, vt iret domum ad salutandum, vel ad sepeliendum parentem.

SECVNDO sacris canonibus; nam in Cõcilio Toletano X. ca. vlt. *Parẽtibus*, inquit, *filios religioni tradere non amplius, quàm vsque ad quartũ decimum eorum ætatis annũ licentia poterit esse: postea verò, an cum voluntate parentum, an suæ deuotionis sit solitarium votum, erit filiis lucidum religionis assumere cultum.* Item 20. q. 2. can. Puella, qui sumptus est ex Cõcil. Triburiensi, ca. 24. *Puella*, inquit, *si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes, vel tutores id factum irritũ facere si voluerint. Si verò in fortiori ætate adolescentula, vel adolescẽs seruire Deo elegerit, nõ est potestas parẽtibus prohibendi.* Item c. Cùm virum, de regularibus: Clemens III. loquẽs de puella nubili: *Tu*, inquit, *quia liberũ habet arbitrium in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.*

TERTIO testimoniis Patrum. Chrysostomus in fine libri tertij contra vituperat. vitæ Monasticæ: *Si autem*, inquit alloquens parentes, *vos contenderitis, filij quidem si fuerint egregia virtute prædit, etiamsi nolueritis ad hanc peruenient Philosophiam monasticam, sempiternisque gaudiis fruentur. vos autem infinitos vobis ipsis cruciatus congeretis.* Idem homil. 84. in Ioan. *Cùm spiritualia, inquit, impediant parentes nec agnoscendi quidem sunt.* Similia habet in c. 6. epist. ad Ephes. in illud; *Filij obedite parentibus in Domino.* vult enim additum esse *in Domino*, quia nõ debemus eis parere, cùm pietatem impediũt.

THEOPHYLACTVS in c. 19. Ioã. in illud; Ecce mater tua. *Oportet, inquit. quidem parentibus ad pietatem obsistentibus non parere: non obsistentibus autẽ omni cura seruire.*

AMBROSIVS lib. 3. de virg. loquẽs de illis, quæ inuitis parentibus profitebantur, non arguit ipsas sed eorum parentes, quæ vim facere conabantur; quos dicit esse peiores Gentilibus, quæ filias præmiis ad virginitatem inuitabant. *Illic præmiis, inquit, reuocatis à nuptiis, hic ad nuptias coarctabantur inuitæ: illic violẽtia fieri capiantur, hic fiet violentia ne profiteantur? & potest esse patientia Sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ita necesse est, integritatis sacrificium vendicent?*

HIERONYMVS in ep. 47. de suspecto cõtub. *Si quis inquit, te corripit, quòd sis Christiana, quòd sis virgo, non curẽs quod matrem deseruerit, vt in monasterio inter virgines viueres: talis detractio laus tua est. Item Crudelitas ista pietas est, illum enim præfers matri, quem pregerre iuberis & animæ tuæ.* Idẽ ad Heliodorum, quæ prima est omniũ: *Licet*, inquit, *paruulus ex collo pẽdeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestib. vbera, quib⁹ te nutrierat mater ostẽdat, licet in limine pater*

Universidad de Deusto
Biblioteca

iacear, percalcatum perge patrem, sicciſque oculis ad vexillum crucis euola, ſolum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem. Idem in vita Malchi teſtatur, eum, cum à parentibus ad nuptias minis & blãditiis cogeretur, eis inuitis, ad monaſterium ſe contuliſſe.

AVGVSTINVS in epiſt. 38. ad Lætum, qui à matre impediebatur, ne ad vitam perfectã ſequeretur: *Sed quid inquit, dicet aut quid allegat? fortè decem illos meſes, quibus viſcera eius oneraſti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? hoc, hoc interſice verbo ſalutari, hoc perde matris, vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc memẽto, vt oderis in ea, ſi diligis eam, ſi tyro Chriſtius, ſi turris fundamenta poſuiſti.*

GREGORIVS Turonicus in vita Leobardi & Pappulæ, laudat eos, quòd tam ille, quàm illa inuitis parentibus, monaſticam profeſſionem ſuſceperint.

GREGORIVS homilia triceſima ſeptima in Euãgelia, in illud: *Qui nõ odit patrem, &c. Quos*, inquit, *aduerſarios in vita Dei patimur, odiendo & fugiendo neſciamus.*

DENIQVE B Bernardus ep. 111. quam ſcribit nomine Heliæ Monachi ad parentes eius: *Sola*, inquit, *cauſſa, qua non licet obedire parentibus, Deus eſt. Ipſe enim dixit, qui amat patrem, aut matrem, plus quàm me, non eſt me dignus. Si verò me, vt boni & pij parẽtes diligitis, quid me Patri omniũ Deo placere ſatagentem inquietatis, & ab eius ſeruitio cui ſeruire regnare eſt, retrahere tentatis? verùm nunc cognoſco, quia inimici hominis domeſtici eius: in hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnoſco vos parentes. ſed hoſtes, Si diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad meũ atque veſtrum, immò vniuerſorum Patrem: alinqui quid mihi & vobis? quid à vobis habeo, niſi peccatum & miſeriam, &c.*

QVARTO, probatur ratione B. Ambroſij li. 3. de virginibus. *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, cur non licet Deũ præferre?* At licet filiis, parentibus inuitis, matrimonium contrahere, cur non etiam liceat iiſdem inuitis continentiam profiteri? Præterea licet viro, vxore inuita, ad religionem tranſire, quando matrimonium de præſenti quidem contractum erat, ſed nondum conſummatum, vt habemus ca. Verum. & ca. Ex publico, de conuerſione coniugatorum, ergo multò magis licebit inuito patre. Præterea quilibet ingenuus poſt annos pubertatis eſt iuris ſui, quãtum ad ea, quæ ad perſonam & ſtatum ſuum pertinẽt. In hoc enim differunt ſerui à liberis. Denique, magis obedicdum eſt Deo, quam hominibus, Actorum quinto. Deus autem conſulit perfectam vitam Matthæi decimo nono, omnibus in genere, & in particulari interna inſpiratione vocat quoſdam; ergo ſi parẽtes reſiſtant audiendi non ſunt.

NEQVE argumenta in contrarium vim vllam habent. PRIMVM eſt Deus iubet obedire parentibus, & eos honorare Epheſ. 6.

RESPONDEO, parentibus duo à filiis deberi, obedicẽtiam, & honorem id eſt, temporalia ſubſidia. Quantum ad primu, dico ex Chryſoſtomi, Theophylacti, Hieronymi, & aliorum expoſitione in eum locu. ideo Apoſtolum addidiſſe, *in Domino*, vt intelligamus, non eſſe eis obediendum, niſi in iis, quæ non impediunt pietatem. Quãtum ad alterum, dico, præceptum illud, vt alia omnia affirmatiua, non obligare, niſi in caſu neceſſitatis cùm videlicet pater ſine filij opera viuere non poteſt. Si enim vel diues ſit, vel habeat alios à quibus alatur, filius non tenetur ei adeſſe. vt expreſſe docet Luc. 9. Dominus cùm ait: *Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos*: Nam vt Theophylactus exponit, qui dixerat: *Sine, vt vadã, & ſepeliam patrem meum*, non dicere voluit; Pater meus mortuus eſt, debeo eum ſepelire; ſed, ſine vt maneam cum patre meo, vſque ad mortem eius: cùm autem obierit, & cum ſepeliero, tunc ſequar te.

SECVNDVM argumentum erat: Vxor non poteſt ingredi religionem ſine conſenſu viri, nec ſeruus ſine conſenſu Domini; igitur nec filius ſine conſenſu patris.

RESPONDEO, vir nõ habet corporis ſui poteſtatẽ, ſed vxor, vt dicitur. 1. Cor. 7. & ideo non poteſt vir de perſona ſua diſponere ſine conſenſu vxoris. Filij autem, quo ad perſonam ſui, liberi ſunt poſt annos pubertatis. Vnde B. Auguſtinus, qui epi. 36 ad Lætum docuit poſſe filios inuitis parentibus ſequi perfectionẽ, idem in epi. 199. ad Ediciam, docet, vxorem id facere non poſſe ſine conſenſu viri. Pari ratione ſeruus non habet perſonæ ſuæ poteſtatem ſed dominus eius, ideò de ea diſponere non poteſt. Addit B. Thom. 2. 2. q. 189. art. 6. quod cũ ſubiectio ſeruilis ſit pœna peccati. non autem ſubiectio filialis non mirũ videre debet, ſi ſeruis adimitur aliquid, quod antea eis competebat, & id non adimitur filiis.

ARGVMENTVM Tertium ex Concilio Gangrenſi, cap. 16. Reſpondeo, fuiſſe eo tempore quoſdam, qui malè intelligentes verba Domini, Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrẽ & matrẽ, & vxorem, & filios, &c.* prætextu Euangelij relinquebant non ſolum parentes, ſed etiam vxorem, & liberos, nec eorum vllam curam gerebant, etiamſi maximè indigerent. hos ergo Synodus anathemati ſubiicit. Vnde cap. 14. anathema dicit coniugibus deſerentibus coniuges. Et ca. 15. parentibus deſerentibus filios. & cap. 16. filiis negligentibus parentes.

Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum, contra religioſos qui parẽtibus adſunt, ſi eorum præſentia neceſſario indigeant: ſi autem non indigeant neceſſario, abſunt quidem corpore ab eis, tamen eos iuuãt quomodo religioſos decet, nimirum precibus apud Deum, nam etiam filij ſeculares non eodem modo iuuant parentes, ſed alij conſilio, alij artificio, alij opibus, prout conuenit ſtatui vniuſcuiuſque.

ADDIT Quartum arg. Petrus Martyr ex Baſilio q. 15. fuſè explicata, vbi filios dicit non eſſe recipiendos ad monaſticam diſciplinam, niſi à parentibus offerantur.

RESPONDEO, loquitur S. Baſilius de filiis, qui ob minorem ætatem adhuc ſubſunt in omnibus patriæ poteſtati, id quod textus ipſe Baſilij loquitur apertiſſimè: *Eos*, inquit, *qui ſub parentibus ſunt dũ ab illis ipſis adducuntur, contra multis teſtibus ſuſcipiemus.*

CAPVT XXXVII.

Licere coniugatis ex conſenſu vouere continentiam.

DE TERTIO, an liceat coniugatis ex conſenſu mutuo ſuſcipere vota perpetuæ continentiæ. Negat hoc diſertis verbis Petrus Martyr in comment. 1 Cor. 7. & probat ex verbis Pauli: *Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterũ reuertimini in idipſum.* Vbi Paulus ſolum ad tempus concedit vacationem ab vſu coniugali. Idem docent Magdeburgenſes Cent 4. c. 10. col 1304. vbi accuſant Malchum Monachum, tanquam matrimonij contemptorem, quia ex cõſenſu perpetuo abſtinuit ab vxore quam duxerat in captiuitate ſua. Vbi obiter notanda eſt imperitia, vel nequitia ipſorum; nam, vt Hieron. ſcribit in vita Malchi, cogebatur Malchus à Barbaris ducere in vxorem mulierem quandam, quæ virum habebat, cùm igitur non poſſet ſine peccato adulterij illã accipere, ſimulauit nuptias, vt mortẽ euaderet, & illam pro ſorore habuit, & tamen Magdeburgenſes illum reprehendunt, quod illi mulieri miſceri noluerit.

AT hic error impudentiſſimus eſt, & probo, primo ex ipſo Pauli loco; nam Paulus poſtquam ait: *Iterum reuertimini in idipſum.* ſubdit. *Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium.* Vbi illud: *Secundum indulgentiam*

gentiam, non poteſt referri ad illud: *Nolite fraudare inuicem.* Ibi enim locum habet imperium, non indulgentia; neque ad illud: *Niſi de conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi.* Nam abſtinere ad tempus ex conſenſu propter orationem, non eget indulgentia. Id enim dicimur indulgere, quod non libenter concedimus, ſed quaſi coactè. Paulus autem maximè cupiebat, vt continerent, cùm dicat: Cupio omnes eſſe ſicut meipſum: ergo illud, ſecundum indulgentiam, refertur ad illud: Iterum reuertimini in idipſum. Id enim Paulus non libenter concedit, ſed indulget propter incontinentiam illorum; quomodo exponunt Hieron. li. 1. cont. Iouin. Aug. li. 1. cõt. Iulia. c. 21. Ambr. Theod. & alij in hũc locum. ergo qui perpetuò continent ab vxore ex conſenſu, rem gratiſſimam Paulo faciunt: tantum abeſt, vt ipſe id prohibuerit.

SECVNDO, probatur ex patribus. Baſilius in quæſt. diffuse explicatis, quæſt. 12. *Eos*, inquit, *qui in coniugio matrimonij ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex conſenſu hoc faciant, &c.*

EPIPHANIVS hær. 56. & Hieronymus lib. contra Vigilant. dicũt, coniugatos non conſueuiſſe ſacris initiari, niſi continentiam perpetuam ab vxore promittèrent. Quod idem ſtatuit Concilium Arelatenſe II. can. 2. Idem quoque S. Hieronymus in ep. 14. ad Celantiam, arguit eam fœminam, quòd ſine conſenſu viri continentiam vouiſſet.

AVGVSTINVS in ep. ad Ediciã, quæ eſt 199. *Quod inquit, Deo pari conſenſu ambo voueratis, perſeuerater vſque in finẽ reddere ambo debuiſtis: à quo propoſito, ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem conſtantiſſimè perſeuera.* Et epiſt. 45. ad Armen. & Paulinam *Ambo*, inquit, *Deo reddite, quod ambo vouiſtis:* Et infrà: *Sit veſter conſenſus oblatio ad ſupernũ altare creatoris, &c.* Et ſup. *Nunc verò quia tenetur apud Deum ſponſio tua, nõ te ad magnam iuſtitiam inuito, ſed à magna iniquitate deterreo.* Idem Aug. in epiſt. 32. ad Paulinum, laudat eum, quod cum Cherafia coniuge ſuæ continentiæ votum ſuſceperit: ipſe etiam S. Paulinus epiſt. 3. ad Aprum mirificè eum laudat, quod cum vxore perpetuam continentiam Deo vouerat.

GREGORIVS libr. 9. epiſt. 39. ad Theotiſtam patriciam: *Sivero*, inquit, *vtriſque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare, quando certum eſt, quod omnipotens Deus, qui minora conceſſit, maiora non prohibuit?*

THEODORETVS li. 4 hiſt. cap. 13. laudat Pelagium Laodicen. Epiſc. quod prima die nuptiarum. cùm ipſe iuuenis iuuenem ſpõſam accepiſſet, ei perſuaſerit, vt ſimul continentiam vouerent.

HILARIVS Arelatenſis in epiſt. ad Aug. quæ præponitur libris de prædeſt. *Sciat*, inquit, *ſanctitas tua, fratrẽ meum cum matrona ſua ex conſenſu perfectam Deo continentiam denouiſſe; vnde rogamus ſanctitatem tuam, vt orare digneris, quo hoc ipſum in eis Dominus confirmare & cuſtodire dignetur.*

PROBATVR Tertio exẽplis eorum quos rectè feciſſe, quod ex conſenſu continentiam vouerint, nullo modo negari poteſt, cũ ſancti fuerint, & miraculis claruerint. PRIMVM exẽplum eſt Matiæ & Ioſeph. Quod enim veri coniuges fuerint, patet ex Euãgelio Matth. 1. *Ioſeph fili Dauid, noli timere, accipere Mariam coniugem tuã.* Et, *Ioſep vir eius, cùm eſſet iuſtus*, &c quod autem ex conſenſu perpetuo cõtinuerint, certum eſt. Fuit enim error ſemper virgo. Vnde Beatus Auguſtinus de cõſenſu Euangeliſtarum lib. 2. cap. 1. *Hoc exemplo*, inquit, *magnifice inſinuatur fidelibus coniugati is, etiam ſeruata pari conſenſu continentia, poſſe permanere coniugiũ, non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu.* Neque hoc exemplum aduerſarij negare poſſunt.

NAM Centuriatores Cent. 1. lib. 1. c. 10. col. 366. dicũt, Ioſephum & Mariam ita verum coniugium contraxiſſe vt voluerint, ſtatuto tẽpore, more aliorum coniugium liberos procreare. Quod etiam docet M. Bucer. in cap. 1. Matt. Pet. Mart. in li. contra Smith, de cœlib. & Calum. in 1. ca. Luc. Id autem et ſi blaſphemum eſt, cùm B. Mariam virginitate animi, quæ ſola virtus eſt, ſpoliare nitatur, tamen in eo nobis deſeruit, quod hinc habemus non poſſe negare hæreticos, quin veri coniuges fuerint Maria & Ioſeph.

PORRÒ iidem Centuriatores Cent. 4. cap. 5. col. 405. dicunt erroré Heluidij eſſe, dicere B. Mariam aliquando cum Ioſepho viro ſuo rem habuiſſe: nec poſſunt dicere, B. Mariam, inuito Ioſepho continuiſſe; nec è contrario, cum vterque ſanctiſſimus fuerit.

SECVNDVM exẽplũ eſt Ammonis Monachi, qui cũ vxore virgine ex conſenſu ſemper virgo permanſit, teſte Palladio, in hiſtoria Lauſiaca, c. 8. & quod hoc Deo placuerit, ex eo manifeſte colligitur, quod eius animã ſanctus Antonius in cœlũ ab Angelis deferri cum ſumma gloria vidit, vt Athanaſius refert in vita ſancti Antonij.

TERTIVM exemplum eſt apud Caſſianum, collat. 14. cap. 7. vbi refert, Laicum quendam, quia cum vxore ſua, ex conſenſu continentiã virginalem colebat, adeò clariuiſſe, vt Dæmonem quẽdam ferociſſimum, quem S. Ioannes Abbas expellere ab obſeſſo corpore non potuerat, ipſe ſola præſentia mox expulerit.

QVARTVM eſt S. Paulini & Theraſiæ vxoris, qui ex conſenſu votum perpetuæ continentiæ ſuſceperunt. De quo vide epiſtolam 32. Auguſtini ad Paulinum.

QVINTVM eſt S. Maturiani & Maximæ vxoris. de quo vide Victorem libro primo, de perſecutione VVandalicia.

SEXTVM eſt apud Gregorium Turon. de gloria Cõfeſſorum, c. 32. vbi refert, quod cum ex duobus coniugibus, qui ſemper ex cõſenſu caſte vixerãt, altera mortua eſſet, alter in hæc verba perrupit: *Gratias tibi ago, omnipotens Conditor, quòd hãc puellam, ſicut eam tu addidiſti impolluta, & ab omni voluptatis contagio puram, ita tibi veſtituo: illa verò etiamſi mortua eſſet, ſubridens ait: Sile vir Dei, quia non eſt neceſſe proloqui noſtrum, nemine interrogante, ſecretũ.*

SEPTIMVM eſt S. Eduardi Angliæ Regis, de quo Surius tomo 1. ex antiquo manuſcripto refert, quod cum vna cum vxore virgo permãſiſſet, multis miraculis claruit, & poſt annos centum à morte, inuentus eſt omnino integer, adeo, vt ne barba quidem illi, quæ prolixa & cana fuerat, decidiſſet.

OCTAVVM eſt S. Henrici. I. Imperatoris, ſed ſecundi Regis, & Kunegundis vxoris eius, qui ſimiliter ex conſenſu virgines permãſerunt, & miraculis claruerũt, adeò vt vomerem candentem ſine læſione calcauerit S. Kunegundis in teſtimonium virginitatis. de quibus vide Krantzium lib. 3. cap. 32 ſuæ Saxoniæ.

NONVM eſt Petri Vrſeoli Ducis Venetorum, apud Volaterranum lib. 4. qui cum vxore ex conſenſu caſtè viuens, miraculis illuſtris fuit.

DECIMVM eſt S. Catharinæ Sueciæ, quæ cum viro ſuo virgo permanſit, & miraculis claruit, Volaterranus libro 22.

VNDECIMVM Boleſlai pudici Polonorum Regis, de quo ſic canit Clemens Ianitius Polon.

Coniuge conſentit cum virgine virgo maritus
Additus ſtudiis caſta Diana tuis.

DVODECIMVM eſt Alphonſi II. Regis Caſtellæ, de quo ſimilia refert Volaterranus libro ſecundo, quod nimirum miraculis claruerit, & ab vxore perpetuo ſe continuerit.

PROBATVR Vltimo ratione, nã tota cauſſa, cur nõ

liceat

Universidad de Deusto
Biblioteca

licerat viro profiteri continentiam, est, quia non habet potestatem corporis sui; & nemo potest rē alienam donare inuito domino. At ista caussa cessat, cùm ex consensu fit votum.

ADDE Postremo, quòd solū contra obiici potest illud Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* sed hoc facile soluitur; nam non soluitur coniugium per votum continentiæ. Vnde Aug. li. 1. de ser. Domini, ca. 14. *Beatiora*, inquit, *sanè coniugia iudicanda sunt, quæ siue filiis procreatis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint, quod neque contra illud præceptum sit, quo Dominus dimitti coniugem iubet, & illud seruatur, quod ait Apostolus.*

CAPVT XXXVIII.

Per vota solemnia solui matrimonium ratum, non consummatum.

DE QVARTO duo sunt errores extremi. VNVS est Martini Kemnitij contra sess. 24. Conc. Trid can. 6. & Magdeburgēsium, qui docent, matrimonium siue sit ratum & consummatum, siue sit ratum tantùm, non posse solui per monasticam professionem, ita docent Cent. 1. lib. 2. cap. 12. col. 637. idem docet Eras. in ca. 7. 1. ad Cor. & in eadem sententiam propendet ex Catholicis Claud. Espenceus lib. 6. c. 4. de cōti. suntque pro hac sententia grauissima argumenta. Nam Matt. 19. & 1. Cor. 7. matrimonium insolubile esse pronunciatur; quod autem hoc de rato dicatur, patet primo, quia matrimonium ratum non differt à consummato vlla essentiali differentia, copula enim carnalis actus quidam est coniugij, non essentia coniugij. SECVNDO, matrimonium ratum est verum Sacramentum, significans Christi & Ecclesiæ vnionem inseparabilem, ergo indissolubile. Præterea TERTIO, per matrimonium ratum dat vir vxori potestatem corporis sui, ergo, &c.

ALTER error est in altero extremo, quod nimirum matrimonium etiam consummatum dissoluatur per ingressum in religionem. Ita decreuit Iustiniā. C. de Episc. & Cler. l. finali. & refert hāc legem Greg. li. 9. ep. 39. pro qua sententia adduci solet Basil. in quæstionibus fusius explicatis, q. 12. vbi videtur dicere, virum, qui non potest ab vxore impetrare consensum transeundi ad religionē posse ea inuita id facere; adducitur etiā exemplum Theonæ Abbatis, de quo Cassian. col. 21. cap. 9. scribit, quòd cum per quinque annos cum vxore vixisset, ac deinde Monachus fieri vellet, & ab vxore licentiam non impetraret, illa inuita, matrimonium soluit, & Monachus factus est. & ca. 10. scribit idem Cassian. non debere hoc factum reprehendi, cùm iste Theonas Apostolicis mira culis postea claruerit, & à plurimis magnis Patribus factum eius collaudatum fuerit.

AT nihilominus Ecclesiæ sententia est in medio, nimirum matrimonium ratum solui per monasticam professionem, non autem matrimonium consummatū. ita habemus cap. ex publico, & cap. ex parte tua, & cap. verum de conuersione coniugat. & 27. q. 2. can. desponsatam, aliisque multis canonibus ibidem. quibus accessit Trident. Concil. sess. 24. can. 6. vbi dicitur; Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

Probatur ergo secunda pars huius sententiæ contra secundum errorē. PRIMO. ex ipsa Scriptura. nam quòd Christus ait: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Et: *Qui dimiserit vxorem, facit eam mœchari.* Matth. 19. & quod ait Apostolus 1. Cor. 7. *Iis qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere*, &c. in aliquo matrimonio locum habere debet. ergo saltem in matrimonio consummato. si enim in hoc non habet locum, in nullo habebit. Secundo, ex Patrib. nam Hieron. in ep. 14. ad Celantiam, arguit eam, quod sine licentia viri continentiam vouisset. Item Aug. ep 45. ad Armentarium, & in ep. 199. ad Ediciam, diserte docet, non licere coniugi, inuito coniuge vouere continentiam, & si id faciat, debere cogi, vt, voto nō obstante, viro suo debitum reddat. Idem docet Greg. lib. 9. epist. 39. ad Theoctistam, vbi reprehendit legem ciuilem, quæ permittit contrarium. Idem prohibent 8. Synodus & Nicol. I. in epist. ad Carol. Regem, aliaque Conc. & Pontificum decreta apud. Grat 27. q. 2 nec non in decretalibus, tit. de conuers. coniugatorum.

AD testimonium Basilij respondeo, fortasse loqui eū de matrimonio rato, sed nondum consummato. quod si ita est, sententia eius nobis apertissimè fauet. Sin autem de consummato forte loquatur, dico tria habere eo loco Basilium. Primum enim asserit, coniugatum venientem ad monasticen, debere interrogari, an consensum vxoris obtinuerit. *Vir enim non habet potestatem corporis sui, sed vxor*, vt Apostolus ait 1. Corint. 7. DEINDE addit Basilius, si coniunx repugnet, ac resistat, oportere audire Domini vocem: *qui non odit patrem, matrem, vxorem, &c. non est me dignus.* Quę duo inter se pugnare videtur. Sed addit TERTIO, sæpe accidisse, vt orationibus à Deo impetratum sit, vt coniunx morbo correpta, cōsensum præbere cogeretur.

VIDETVR ergo S. Basilius velle, vt cōiugatus, si Monachus fieri velit, primū consensum vxoris quærat: si impetrare non potest, oret Deum, & lachrymis & ieiuniis instet, quo id etiam vxoti persuadeatur, ac tum demum obtento consensu Monachus fiat, sic enim & Apostolo obediet, dum non sine consensu coniugem relinquit, & Christo etiam parebit, dū vxoris amorem Christi amori postponit. Exemplum habemus in fratre & sorore S. Bernardi. Nam & ille ab vxore, & illa à marito orationum instantia consensum obtinuit, quem antea impetrare non poterant. Vide li. 1. ca. 4. & 6. vitæ S. Bernardi.

AD exemplum Cassiani dico, esse illud vnum ex iis factis Sanctorum, quæ sunt admiranda, non imitanda. Credendum enim est, peculiari Spiritus sancti admonitu id factum esse, præter communem ordinem, ac legem; quandoquidem ille tot claruit postea signis & virtutibus.

PROBATVR altera pars contra alterū errorē. PRIMO, testimoniis Ecclesiæ suprà citatis. etsi enim aduersarij ea nō recipiunt, tamen cùm nulla ipsi in contrariū adferant, recta ratio docet, potius credendum esse tot sanctis Pontificibus, & vni generali Concilio, quā simplici inficiationi paucorum hominum,

SECVNDO probatur, exemplis Sanctorum. Ac PRIMVM, quod sanctam Theclam ante matrimonij consummationem Sanctus Paulus à nuptiis reuocauerit, testatur Epiphanius hæres. 78. & Ambrosius libro secundo de virginibus.

SECVNDVM exēplum est Sanctus Alexij, qui prima nocte nuptiarum vxorem intactam relinquens, peregrè profectus est, castamque vitam perpetuo duxit. ita refert Simeon Metaphrastes in eius vita, cuius historia totius Ecclesiæ à multis seculis celebratione confirmata est.

TERTIVM exemplum est S. Euphrasiæ. de qua similia refert idem Simeon Metaphrastes.

QVARTVM est S. Ceciliæ, quæ, teste eodem Metaphraste, prima nocte nuptiarum negauit viro suo Valeriano coniugale debitum, quia nimirum cōtinenter viuere

uere volebat.

QVINTVM est apud Augustinum libro 8. Confess. cap. 6. vbi scribit, duos milites, lecta Antonij vita, mox vota monastica suscepisse, relictis spōsis, quas habebant illas vero cum id cognouissent, similiter fecisse. Nec refert quod ab Augustin. dicantur sponsæ, non vxores; nam sæpissimè Veteres sponsas & sponsos vocant vsque ad consummationem matrimonij, atque exinde maritos & vxores: Sic accipitur nomen spōsę in ca. ex publicę & c. clarissimus, & ca. ex parte tua, extra de conuersione coniugatorum. & eodem modo Augustin. li. 8. Conf. cap. 3. *Institutum est*, inquit, *vt sponsæ iam pactæ non cito tradantur, ne vilem habeat maritus datā, quam nō suspirauit sponsus dilatam.* Præterea aduersarij non solū vxores, sed etiā sponsas futuras, negāt posse dimitti propter vota monastica.

SEXTVM est S. Læobardi, qui, teste Gregor. Turon. rupit fœdera nuptialia cum honesta puella inita, & inuitis parentibus Monachus factus est.

SEPTIMVM est apud Greg. libr. Dialo. 3. capite 14. vbi dicit, Gregoriam sacram virginem, nuptiis iam cōstitutis ad Ecclesiam confugisse, & sanctimonialis vitæ habitum petiisse, ac impetrasse.

PROBATVR vltimo, duplici ratione. Prima est, quia ratio ipsa docet, semper esse licitum transire de statu minus perfecto ad perfectionem, si id possit fieri sine vllius detrimento: at status coniugij est imperfectior statu religionis, ergo poterit ab vno ad alium fieri transitus, quando id fiat sine vllius detrimento: sit autem sine vllius detrimento: quando matrimonium est ratum, sed non consummatum. nam cùm matrimonium est consummatum, duplex detrimentum oritur, si dirimatur: vnum proli iam natæ, vel conceptæ, quæ non poterit tam bene educari: alterum ipsi coniugij, quæ manet ligata, nec potest alteri nubere, & quando etiam posset, non tam commodè, cùm non sit amplius virgo. At nihil horum inuenitur in matrimonio non consummato. Ibi enim nulla est proles, & vxor potest alteri nubere, & æque bene, atque antea, cum adhuc sit virgo, & nihil infamiæ incurrat ex huiusmodi repudio, vt notum est.

DICES; at iniuria illi fit, cùm spoliatur inuita re sua. Respondeo, tenetur consentire marito volenti perfectiores nuptias sine vlla comparatione inire, cùm id facere possit sine suo incommodo, potest autem cogi vt faciat, quod tenetur facere.

DICES rursum; si hæc ratio valeret quidquam, probaret non solum propter monasticam professionem matrimonium ratum dirimi, sed etiam propter sactorum ordinum susceptionem, ac præcipuè propter episcopalem dignitatem, cum etiā sacro ordini sit annexum solenne votum cōtinentiæ, & status Episcoporum sit perfectior statu religiosorum. At non dirimitur matrimonium ratum propter ordinis sacri susceptionem, vt Ioannem XXII. definiuit in Extrauaganti, antiquæ concert. de voto; ergo, &c.

RESPONDEO, non esse similia; nam monasticæ professioni repugnat per se, & ex natura rei coniugium, nō autem repugnat per se, & ex natura rei ordini sacro, sed ex solo decreto Ecclesiæ.

SECVNDA ratio est; nam in matrimonio duplex inuenitur vinculum; vnum spirituale, quod ex solo cōsensu nascitur; alterum carnale, quod nascitur ex copula; sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem, vt patet ex 1 Cor. 7. ergo vinculum spirituale dirimi debet per mortem spiritualem, & ciuilem: talis est monastica professio, qua homo toti mundo quodam modo moritur, ergo, &c. Et ex hac etiam ratione patet, cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem sacrum; nam sacer ordo non requirit mortem illam spiritualē seu ciuilem, qua quis opibus & propriæ voluntati renunciet.

AD argumenta duplex est solutio. Vna communis Theologorum, quam præcipue Sotus explicat in 4. d. 27. q. 1. art. 4. quod tam insolubile sit matrimonium tantum ratum, quam consummatum; & tunc ad illa omnia argumenta respondent, ea probare optime matrimonium ratum non posse dirimi ab homine, id est, humana vlla auctoritate, sed tamen non probare, quin possit dirimi à Deo; Deum autem esse qui dirimit, cum iponsum vocat ad religionem.

DICES; vnde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, & non dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem, cum certum sit. Deum omnia posse dirimere? Respondeo, scimus ex Ecclesiæ declaratione.

ALTERA solutio est communis Canonistarū, quam etiam sequitur Caietanus in opusculis, tō. 1. tract. 29. qui docent, matrimonium consummatum non esse solubile, nisi à Deo: matrimonium autem ratum tantum esse solubile, auctoritate Pontificis, & etiam sine illa auctoritate, solui per ingressum in religionem: & tunc ad argumentum ex verbis Domini Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*: respōdent, ea verba intelligi solùm de matrimonio consummato. Nam hæc verba non sunt dicta à Domino, nisi postquam dixerat; *Erunt duo in carne vna*; quod non fit, nisi per copulam carnalem. Et sic docet exponi debere hunc textum Alexander III. ca. ex publico, de conuersione coniugatorum.

AD Primam rationem respōdent, matrimonium ratum, & consummatum non differre solum accidentaliter, id est, vt rem operantem & non operantem, vt vult prima opinio; nec tamen differre proprie essentialiter, quasi desit matrimonio rato altera pars essētiæ, quomodo differunt homo & anima; sed differre, sicut perfectū & imperfectum. sicut differunt homo, cui non de est vlla pars integralis, & homo mancus, surdus vel cœcus id quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, & non consummatum, si nihil ei de est, nisi operatio, siue effectus? & cur non dicitur etiā sacerdotium ratum, & non consummatum, antequam Presbyter incipiat exercere sacros ordines?

PORRO id, quod deest matrimonio rato, est id. quod facit illud solubile. Nam Sacramētum matrimonij triplicem habet significationem. PRIMO, significat gratiam inuisibilem, siue coniunctionem Christi cum anima. SECVNDO, coniunctionem Christi cum Ecclesia per caritatem. TERTIO, coniunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ cōformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam, vt docet S. Thomas in 4. distinct. 27. q. 1. art. 2. quæst 2. ad primum, & Innocentius III. cap. debitum, de digamis. Quæ significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum, sed ea non facit matrimonium insolubile. nam illa cōiunctio Christi cum anima non est insolubilis, vt patet.

MATRIMONIVM autem consummatum habet alias duas, vt patet ex Paulo, Ephes. 5. qui non dixit; *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, nisi postquā dixerat; *Erunt duo in carne vna*. quod certe fit per copulā. & confirmatur hoc totū ex eo, quod si matrimonium ratum, non cōsummatum, significaret vnionem Christi cum Ecclesia, sequeretur esse digamū, qui duo matrimonia rata contraxit, licet vnum tantum aut nullum consummauerit, quod est contra cap. debitum, de digamis. Sequela patet; nā digamia contrahitur ex defectu significationis vnius Christi cum vna Ecclesia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

AD Secundam rationem dico, matrimonium ratum esse verum Sacramentum, sed non perfectum, quo-

ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad omnem significationem.

AD Tertiam, dico. PRIMO, eos, qui dãt seipsos vxori, semper intelligere, se dare cum ea conditione, nisi vocetur à Deo ad spirituales nuptias. SECVNDO, non teneri coniugem ad soluendum eiusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui, quando id potest fieri sine vllo detrimento alterius coniugis, vt in præsenti accidit. Vtraque solutio est bona, sed hæc posterior est conformior decretis & factis Pontificum, qui de facto dispensant in matrimonio rato, non consummato.

PRÆTEREA, prima opinio nititur testimonio Nicolai, 27. quæst. 2. can. scripsit, vbi dicit, Deum esse, qui soluit matrimonium, cum aliquẽ vocat ad religionem. At hoc fundamentum non est solidum. quia Nicolaus loquitur de matrimonio consummato, & intelligit illud solui quoad thorum, non quoad vinculum.

CAPVT XXXIX.

De Eremitis.

SEQVITVR Disputatio QVINTA de Eremitis Eremitarum institutũ præ ceteris religionibus grauissimè reprehendunt Magdeburgenses Cent. 4. & 5. cap 6. & 10. nec non Caluinus libro quarto institutionum, capite decimo tertio, §. 16.

DVO sunt autem, quæ reprehendunt, solitudinem, & vitæ seueritatem. Solitudine dicunt eos peccasse dupliciter cõtra proximum. Primo, quod quasi odio humani generis in solitudines recesserint, contra illud Matt. 24. Ecce, in deserto est, nolite exire. Et Heb. 10. Non deserentes collectionem nostram. SECVNDO, quod illa officia caritatis deseruerint, quę Deus mãdauit, contra illud Hebr. 10. Adiuuemus nos inuicem.

VITÆ seueritate dicũt eos peccasse in seipsos. PRIMO, quod se exposuerint multis periculis, & tentationibus sine Dei mandato, contra illud Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et ideo in pœnã peccati Deus permiserit eos vexari variis modis à Diabolo, vt de Antonio & Hilarione patet.

SECVNDO, quod sui ipsorum fuerint homicidæ, nimiis ieiuniis, ciliciis, aliisque spõte susceptis afflictionibus contra illud Exod. 20. *Non occides.* Et Coloss. 2. *Hębeto honorem corpori.*

TERTIO, quod stulto labore seipsos vexauerint, in rebus ridiculis & fatuis ponentes religionem, vt patet de Simeone, qui in altissima columna more auis plurimos annos vixit: in quo apparuisse dicunt miram Diaboli facinationem & illusionem.

AT vitam Eremiticã sanctam & perfectam, & Deo gratam esse probatur. Primo, testimonio Scripturæ, quę vehementer laudat Heliam & Ioannẽ qui Eremitarum Principes fuerunt, siue solitudinem, siue asperitatem vitæ consideres; nam de Ioanne dicitur Matth. 11. *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne:* Helias autẽ quantus fuerit, vel ex eo patet, quod in laudibus Ioãnis, Angelus posuerit futurũ illum similem Heliæ: *Ipse*, inquit, *præcedet in spiritu, & virtute Heliæ*, Luc. 1. porro Helias, vt plurimum versabatur in mõte Carmelo, & pilis induebatur, zona pellicea præcinctus, vt dicitur 4. Reg. 1. similiter Ioannes vixit in deserto ab infantia ad finem vsque vitę, & pilis camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea, victusque eius erãt locustæ & mel syluestre vt dicitur Luc. 1, & Matt. 3. Quocirca veteres Patres Heliam & Ioannem Eremitas & Principes Eremitarum faciunt, vt Basilius in epist. ad Chilonem. Nazianzenus in Apologia postquam ex fuga rediisset. Chrysostomus hom. 69. in Matth. Hieronymus partim in epist. ad Paulinum de institutione Monachi, partim in epist. ad Eustochium de virginitate. Cassianus collat. 18. cap. 6. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Theophylactus in primum cap. Lucæ. Isid. lib. 2. cap. 15. de officiis.

AD hoc argumentum respondent, ac præcipuè de Ioanne docent, eum nunquam fuisse in vera eremo, nec tam aspero victu, & vestitu vsum, vt nos dicimus. Magdeburgenses cent. 1. lib. 1. cap. 6. col. 248. dicunt, Ioãnem prædicasse in deserto, esse accipiendum per Synechdochen, quia nimirum prædicabat in oppidis adiacentibus deserto. & cap. 10. col. 357. dicunt, Ioannem habitasse cum suis parentibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum eius erat in montanis Iudeæ, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob montes, & sterilitatem, quamquam plurima ibi oppida & pagi existerent. similiter exponunt Bucerus & Zvvinglius in capit. 3. Matth.

RVRSVS Centuriatores ibid. col. 356. dicunt, vestem Ioannis fuisse quidem ex pilis cameli, sed tamen bene contextam, & talem, qualibus ordinariè vtebantur homines eius loci. quod idem ait Bucerus in cap. 3. Matthęi addit vero in eundem locum Chytreus, fuisse vestem similẽ illis, quas vndulatas vocamus; vel Italicè, di ciam belletto, quibus certe nobiles nunc vtũtur, non rustici.

DENIQVE Centuriatores col. 364. dicunt locustas Ioannis fuisse genus cancrorum, id est, optimorum piscium, quos piscatores proiiciebant tanquam in lege prohibitos, sed Ioannem illos manducare solitum Euangelica libertate. Quod idem sensit Melanchthon in concione de Ioanne Baptista, & aliquot alij in capite tertio Matthæi.

HOS errores refellit accuratè Petrus Canisius libro primo de corruptelis verbi Dei, ca. 2. 3. & 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Ioannem, probat Canisius Primo, quia vox desertum, quæ in Scriptura frequentissima est, semper accipitur pro vero deserto.

SECVNDO probat; nam Luc. 1. dicitur; erat in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israël; ergo non viderunt illum Israëlitæ vsque ad annum eius 30. quo nimirum se ostendere & prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitauit in domo parentum, vel in oppidis, & pagis, sed in verissima eremo.

TERTIO ex illis verbis Luc. 3. *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans Baptismum pœnitentiæ*, vbi notandum est, eam regionem Iordanis, vbi Ioannes prædicabat, fuisse etiam desertam sic enim ait Matth. cap. 3. de re eadem loquens, *In diebus illis venit Ioannes Baptista, in deserto prædicans Baptismum pœnitentiæ.* ergo Ioannes venit à deserto in desertum: sed prius illud desertum, vbi mansit Ioannes, antequam prædicare inciperet, adeo erat desertum, vt eius comparatione illud alterum non videretur desertum, nam alioqui cur Lucas diceret, venit à deserto in regionem, si hæc regio erat æquè deserta?

ITAQVE vera est Euthymij sentẽtia, qui in caput tertium Matt. docet, duplex fuisse in Iudæa desertum; vnum interius, quo nimirum nemo, aut rarissimi penetrabant: alterum exterius, vbi non habitabãt quidem homines, tamen per illud sæpius iter faciebant; ac Ioannem quidem vsque ad annum XXX. fuisse in interiori deserto, inde postremo vitæ suæ anno in deserto exteriori.

POSSVMVS addere QVARTAM rationẽ ex dubitatione Iudæorum, qui Ioannis primo percunt à Ioanne, quis ipse sit, num Helias, an aliquis alius. Si enim versatus fuisset semper in domo parẽtum, certò sciuissent illum esse Ioannẽ filium Zachariæ, & Elizabeth. At quia per tot annos latuerat, videlicet ab infãtia, vsq; ad annos triginta: nemo erat; qui eum agnosceret, & ideo petunt: *Tu quis?* & quia videbant eum vestitum eo modo quo

quo Scriptura testatur indui consueuisse Heliam, & simul sciebant rediturum Heliam ante Christi aduentum, ideo quærunt: *Helias es tu?*

ACCEDVNT Vltimo testimonia Patrum, Eusebius lib. 9. demonstr. Euangel. cap. quinto: *Procedebat*, inquit, *ex deserto inusitatum indutus habitum, omnémque communem hominum consuetudinem declinans; nam neque in vicum vllum, neq; in vrbem, neque in communem aliquem virorum cœtum commeabat.* Et infrà: *Repente*, inquit, *nescio, vnde è latebris solitudinis prodeuntem, & post prædicationem rursus in solitudinem & latebras recedẽtem, sine cibo, sine potu, abhorrentẽ à multitudine, merito obstupescebant, & ne hominem quidem illum esse arbitrabantur.*

HIERONYMVS in ep. 4. ad Rusticũ *Ioãnes*, inquit, *Baptista sanctam habuit matrẽ, Pontificisque filius fuit, & tamẽ nec patris affectu, nec matris opibus vincebatur, vt in domo parẽtũ cũ periculo viueret castitatis. viuebat in eremo, & oculis desiderãtibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere.*

ACCEDANT testimonia suprà citata, quæ Ioannem Eremitarum principem faciunt.

IAM verò de Ioannis veste, quod non fuerit ex panno nec vllo modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Matth. 11. *Quid existis in desertum videre? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt.* Vnde Chrysost. ho. 10. in Matth. dicit Ioannis vestem cõpunctioni, & pœnitentiæ accomodatam fuisse. & ibidem ait fuisse cilicinam ad mundi contemptum indicãdum. Sanctus quoque Bernardus in sermone de sancto Ioanne Baptista: *Venit*, inquit, *Ioannes non manducans, nec bibens, plane nec vestiens. sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum forte irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli hominum est indumẽtum.* Hæc ille. & cur quæso sanctus Euangelista tã solicite nobis Ioãnis vestem descripsit, si ea cõmunis, & ordinaria erat? cur vestem Christi non etiam descripserunt Euangelistæ, si personæ & non ipsius vestis ratio habebatur?

PORRO de victu, quod locustæ illæ non fuerint pisces delicati, sed aut veræ locustę, quę sunt minuta animãtia, vel certè herbarum summitates, patet Primo, quia Græca vox ἀκρίδες nihil aliud significare potest, vt Euthymius docet, Secundo, quia Christus Luc. 7. ait: *Venit Ioannes nõ manducans, nec bibens*, id est, vsque adeo tenui cibo, & potu vtẽs, vt nullo vti videatur. Tertio, quia sic exponũt omnes Patres, quos vide apud Canisium. lib. de corrup. ver. Dei cap. 4. sub finem.

PROBATVR Secũdo vitæ eremiticæ institutum ex testimoniis sanctorum Patrum, qui vno consensu illud approbant. Basilius in ep. ad Chilonem, Martyrio comparat vitam solitariã, & soluũt omnes obiectiones, quæ cõtra Eremitas fieri possunt: similiter in ep. 1. ad Gregoriũ Theologum de vtilitate solitudinis multa disputat.

NAZIANZENVS in Apologia pro fuga sua, vocat cœlestem vitam Eremitarum, & in ep. ad Hellenium refert mira quædam de Eremitis sui temporis, vt quod aliqui nunquam homines videant, aliqui integris viginti diebus cibo abstineant. Refert etiam de quodam, quod toto anno in oratione steterit, & ne tantillum quidẽ obdormierit, cui reliquias exigui cibi vicinus coruus adferebat. posteaquã autẽ hæc, & similia retulit, subiungit: *Talis est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse è terra ad Patrem defert: religionis inquam, Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentum, cum cœlestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans.*

EPIPHANIVS in compendiaria doctrina, inter ea quæ in Ecclesia Catholica seruantur sine præcepto, primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinem, quibus adiungit abstinentiam à carnibus, ouis, piscibus, & ab ipso etiam pane. & vino, humi cubationem sacci gestationem, & similia.

CHRYSOSTOMVS passim prædicat laudes Eremi, vt hom. 8. in Matthæũ, vbi sic ait. *Si quis nunc ad Aegypti veniat solitudinem, paradiso prorsus omnem illã Eremum videbit digniorem, & innumeros Angelorum choros in corporibus fulgere mortalibus, &c.* Similia habet hom. 69. & 70. in Matth. & hom. 14. in priorem ad Timotheum.

HIERONYMVS in ep. 1. ad Heliodorum: *O desertum*, inquit, *Christi floribus vernans, ô solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni Regis extruitur. ô Eremus familiarius Deo gaudens. &c.* Idem in ep. ad Eustochiũ de virginitate dicit, eos, qui ex cœnobiis ad Eremum tanquã ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil secum ferre ad cibum, nisi panem & salem.

AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ cap. 31. miris laudibus effert Eremitas: *Nihil*, inquit, *de iis dicam qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo & aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mẽtibus inhærent, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest.* Et infrà: *Hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, & honorandum videtur, oratione nostra videri qui potest?*

HIS adde Iustiniani nouellam constitutionem 133. vbi sic ait: *Solitaria vita, atque in ea contẽplatio res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad Deũ adducat, neq; iis tantum qui eã incolunt cõmodet, sed etiam omnibus aliis, &c.*

TERTIO probatur rationibus. Prima ratio sumitur ab effectu: videmus enim magnã partem veterum Eremitarum euasisse viros perfectissimos, & miraculis clarissimos, cuius rei testes produci possunt illi omnes qui scripserunt vitas & res gestas Eremitarum, vt Athanasius in vita Antonij, Hier. in vita Pauli & Hilarionis, Palladius in historia Lausiaca, Cassianus in collationibus, Theodoretus in historia religiosa, Sozomenus li. 1. hist. c. 12. 13. & 14. li. 3. c. 13. & li. 6. c. 28. & sequentibus, Ruffinus li. 2. hist. c. 3. & 4. Euagrius li. 1. c. 21. & lib. 4. c. 7. ac vt de cæteris nunc taceã, certè Paulum primũ Eremitam Deus non pauisset annis LX. mittens ei per coruum singulis diebus dimidium panem; neque Antonius vidisset animam eius ad chorum Apostolorum in cœlum deferri; neque Leones illi sepulchrum effodissent, nisi summa illius solitudo centum ferè annorum, & maximè vitæ austeritas Deo placuissent.

SECVNDA ratio, vita Eremitica est culmen & fastigium vitæ religiosæ: nam omnes ferè Patres docent, ad vitam Eremiticam non debere quenquam transire, nisi prius diligenter in cœnobio se exercuerit, propterea q Eremus non adferat perfectionem, sed præsupponat. B. Hieronymus. in epist. ad Rusticũ. 1. Cassianus collat. 10. c. 3. Augustinus li. primo de moribus Ecclesiæ, ca. 3. Benedictus in regula. c. 1. Bernardus. ser. 3. de circũcisione. & hæc fortasse est causa cur liceat omnib⁹ ferè religiosis transire ad ordinem Carthusiensium, quia nimirum vita illorum est solitaria, & proinde perfectorum. Cùm igitur vita Eremitica perfectissima sit; non potest Deo non esse grata, supra enim ostẽsum est, vitam perfectam adeò placere Deo, vt rectissimè vouerì possit.

TERTIA ratio, Austeritas, & solitudo sunt optima media ad optimum finem; nam finis austerę & solitariæ vitæ est cõtemplatio Dei, rerumq; cœlestium, vt patet ex Cassiano collat. 19. quæ est de fine vitæ Eremiticæ. eam autem optimam partem Dominus vocat Luc. 10.

Medium autem ad cõtemplationẽ omnium optimũ, est habere animum collectum, & intẽtũ, cui rei mirum in modum deseruit solitudo, quæ omnem strepitum rerum, quæ animũ distrahere possent, procul arcet hinc Dominus quotiescunq; orare volebat, pergebat in montes, & loca deserta. Luc. 5. *Ipse autẽ secedebat in desertũ, &*

Universidad de Deusto
Biblioteca

orabat. Moysi quoque Exod. 24. cum Deus loqui vellet, A iussit, vt solus ascenderet in montis verticem, & caliginem intraret, nimirum vt nihil videre posset, quod animum eius a Deo auocaret.

SCRIBIT etiam B Hieron. li. 2. contra Iouinianum, adeò hoc esse verum, vt etiam multi Philosophi ductu naturæ in desertis habitauerint, & quidam etiã sibi oculos eruerint, vt sine distractione contemplari possent.

IDEM de ieiunio, & reliqua vitæ seueritate dici potest. Nam quod ieiunium medium sit optimum ad orationem, patet ex eo, quod in scriptura vbique iungitur orationi. Tob. 12. *Bona est oratio cũ ieiunio*. Mat. 17. *Hoc genus non ejicitur, nisi in oratione, & ieiunio*. Luc. 2. *& hæc non discedebat à templo ieiuniis, & obsecrationibus seruiẽs nocte, & die*. 1 Cor 7. *Vt vacetis orationi, & ieiunio*, & Chrysost. ho. 1. in Genesim dicit ieiuniũ esse animæ instar alarum, vt sursum ferri, & summa cõtemplari queat. similia habet Athanasius in libro de virginitate, & Basilius ora- B tione prima de ieiunio: & quisque experitur, cum caro viget & floret, & in deliciis agit, animum quoque fieri quodammodo carnalem & terrenum, & magis de luxuria quàm de sapientia cogitare.

QVO circa etiam Plato locum pestilẽtem elegit, vbi versaretur & doceret, vt ait Hieronymus li. 2. contra Iouinianum, vt discipuli sui nihil amarent nisi sapiẽtiam; & ibidem refert Pythagoræos vrtasse non solum vrbes, sed etiam hortos, & omnia loca, quæ voluptatem adferunt, ne animi mollescerent. & à studio sapientiæ retardarentur. Similia docet de sacerdotibus Aegyptiorum, qui vt vacarent contemplationi syderum, neque vxores habebant, neque vllum propinquorum videbant, & ci- bo tenuissimo vrebantur.

SCRIBIT etiam Galenus in exhortatione medicinæ animas hominum voluptatibus deditorum, in multo sanguine tanquam in luto demersas nihil subtile, & C cœleste contemplari posse.

QVANQVAM sancti illi Eremitæ, non solùm propter contemplationem ita seuere viuebant, sed etiam aliis iustissimis de caussis, Primo quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiamsi voluissent, eas commoditates vitæ in deserto reperire, quæ in vrbibus reperiũtur, & hæc est caussa cur Paulus primus eremita foliis palmarum indueretur, & fructibus eiusdem arboris aleretur, quia nimirum, nihil aliud ibi erat, & similiter cur Ioãnes locustis & melle syluestri viueret, quia eiusmodi rebus illa Eremus abundabat, vt Hieronymus docet libro secundo contra Iouinianum.

SECVNDO, quia occupati deliciis animi, partim obliuiscebantur corporis, vt de Ioanne Abbate refert Cassianus collat. 19. cap. 4. qui non recordabatur, an pridie comedisset nec ne: partim etiam ægrè ferebãt istam corporis seruitutem, & ideo quò rarius, & breuius poterant necessitati corporeæ satisfacere, eò se feliciores putabant, vt Philo scribit de primis illis Monachis, in libro de vita cõtemplatiua supplicum. multi enim propter auiditatem spiritalium epularum vix quinto, aut sexto quoque die corpus reficiebant.

TERTIO, quia nouerãt Deo gratissimam esse victoriam cupiditatum, & patientiæ exercitationem. quia enim caro semper concupiscit contra spiritum, placet Deo, vt spiritus semper concupiscat aduersus carnem. Vnde Tertullianus seras, & aridas escas, & reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimum esse dicit, libro de resurrectione carnis.

QVARTO, ad fructus dignos pœnitentiæ peragendos, & pro peccatis satisfaciẽdum. Sancti enim, qui serio iustitiam esuriunt, etiam leues culpas graviter vindicare solẽt. & hæc est vna ex præcipuis caussis, cur Ioannes Baptista tam seuerè vixerit; nam & si ipse nulla fortasse peccata actualia habuit, tamen quia missus à Deo fuerat, vt pœnitentiam prædicaret, voluit exemplo, & verbo eam prædicare, & idcirco, vt Chrysostomus dicit homilia decima in Matthæum, vestem habuit compunctioni & pœnitentiæ accomodatam. Ex his facilè iam erit ad argumenta respondere.

AD Primum argumentum respondeo, Eremitas, non odio humani generis, sed studio putioris vitæ concedere in solitudinem. Vnde Augustinus libr. primo de moribus Ecclesiæ Cathol. cap. 31. *Quid est*, inquit, *quod videt qui non possunt homines non diligere, & tamen possunt homines non videre? profectò illud quidquid est, præstantius est rebus humanis, cuius contemplatione potest homo sine homine viuere*. Itaq; licet peccet contra genus humanũ, qui odit societatẽ, nõ tamẽ peccat qui sine odio solitari' manet.

Locus autem Euangelij. *Nolite exire*, ad literam de aduentu Antichristi intelligitur. mysticum autem deser- B tum, & penetralia significant Ethnicorũ & Hæreticorum falsa dogmata, vt Origenes, Hieronymus & Beda scribunt in c. 24. Mat. Heretici enim Christum inuenire volunt in quibusdã sensibus Scripturarum planè inuiis, & desertis, quos sancti Patres, ne à longè quidem salutauerũt. qualis est hic ipse sensus horum verborum: *Nolite exire*. quis enim vnquam cogitasset per hęc verba prohiberi vitam Eremiticam: & tamen Magdeburgenses dicunt: *Ecce hic est Christus*; in hoc deserto, in hoc lensu recondito, est vera verbi diuini intelligentia.

AD illud Hebræ. 10. *Non deserentes collectionẽ nostram*. dico Paulum accusare eos, qui ex odio, vel inuidentia non cõueniebant in Ecclesiam, quia nimirum non habebãt eum locum, quem cupiuissent, ideo seorsim cum paucis conuenticula faciebant. Vnde Theodoretus, & Oecumenius notant Paulum per collectionem intelligere consensionem animorum.

ADDE, quod etiam Eremitæ, exceptis paucissimis, ad Ecclesiam in ipsa Eremo simul conueniebant, vt nunc etiam Carthusianos & Camaldulenses facere videmus.

AD Secundum argumentum respondeo cum Aug. li. 1. de moribus Ecclesiæ, ca. 31. vbi ille sic ait: *Videntur nonnullis* (Anachoretę) *plusquam oportuerat deseruisse res humanas, non considerantibus quãtum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur*. Vnde & Iustinianus loco citato dicit, imperium, militiam, agros ipsos, & quidquid boni habent homines seculares, per orationes conseruari sanctorum Eremitarum.

DICES, non sola oratio est opus caritatis à Deo præceptum, sed multa alia, vt Eleemosyna, visitatio ægrotorum, consilium, instructio, &c. quæ Eremitæ non modò non præstant, sed etiam impotentes se reddunt ad D ea præstanda.

RESPONDEO, ad opera caritatis non obligantur homines priuati, nisi quando se offert occasio. hoc enim interest inter Prælatos, & non Prælatos, quod illi tenentur ex officio inquirere, an populi sibi crediti aliqua re indigeant. at isti non tenentur quærere, sed solum obla ta occasione facere aliis, quod sibi fieri volunt Et quanquam ex intentione facere se impotentem ad ea opera præstanda, sit peccatum, vt si quis ideo semper maneret domi, ne vlli pauperi occurrat. tamen si præter intentionem id accidat, non est peccatum.

AD Tertium dico, exponere se periculo, non esse peccatum, alioqui nó liceret nauigare, nec præliari, &c. Sed peccatum esse temerè exponere se periculo; quod faceret, qui sine iusta caussa, & conscius suæ debilitatis & nuditatis, cum viro forti, & armato congredi vellet. & similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem

nem peteret sine caussa, id est, sine proposito purioris A vitæ, & non prius in cœnobio edoctus esset pugnare cũ Diabolo, vt Patres citati docent, nisi fortasse extraordinariè Deus aliquem vocet, vt constat de Paulo primo Eremita, & aliis quibusdam.

AD Quartum dico, adeò sanctos Eremitas non fuisse sui homicidas, vt etiam diutissimè vixerint; nam Paulus primus Eremita vixit annos CXIII. Antonius CV. cæteri ferè omnes admodũ senes fuerunt, vt ex collationibus Cassiani colligitur. Ostendit etiam B. Hieronymus libro secundo contra Iouinianũ, ex Hippocrate, & Galeno, conducere sanitati ieiunium. quod idem ex Antiphane medico doctissimo, demonstrat Clemẽs Alexandrinus, libro secundo Pædagogi, cap. 1.

AD illud autem Colos. 2. *Habeto honorem corpori*, est duplex solutio. VNA secundum Augustini explicationẽ in ep. 59. ad Paulinum, vbi sic explicat, *quæ videntur quidem rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humili- B tate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis*, id est, videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, licet superstitiosa sit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum corpus, non autem ad honorandum vel saturandum. hæc enim bona essent, si non fierent superstitiosè; nam & Paulus ait: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, 1. Cor. 9.

ALTERA explicatio est Hieronymi in epist. ad Algasiam, & Chrysostomi in hunc locum, qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honorant. porro honor corpori debitus id requirit, vt non subtrahantur ei necessaria, neque sine vtilitate, vel necessitate affligatur. Eremitæ autem affligebantur quidem, sed magna cum vtilitate, nec tamen necessaria sibi subtrahebant, vt patet ex longissima vita ipsorum; nam & si interdum necessaria sibiipsi subtrahere videbantur, vt cum ieiunabant multis diebus sine vllo cibo, tamen quia vires ad C hoc faciendum ex diuino beneficio habebant, non erat illis eiusmodi cibus necessarius.

AD Quintum sufficit Apologia Theodoreti in historia religiosa, cap. 26. vbi duobus modis defendit factum Simeonis. Primo, quia id non fecit sponte, sed quasi coactus; cum enim plurimi ad eum confluerent, eumq; certatim tangerent, vt curarentur à languoribus suis, vel certè, vt sanitatem aliquam inde perciperent: ille indignum se iudicans tanto honore, & simul ægrè ferẽs tantam distractionem, & impedimentum ab oratione, excogitauit rationem illam in columna viuendi, quo nemo attingere posset.

SECVNDO dicit, id eũ fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit nouo illo spectaculo singularissimæ pœnitentiæ, & patientiæ excitare torporem hominũ, quẽ- admodum quondam Prophetas suos Deus quædam fa D cere præcepit quæ stulta videntur; nam Isaiam iussit nudum prorsus incedere per ciuitatẽ, Isaiæ 20. Hieremiã catena lignea sponte sua circundatũ, Hieremiæ. 28. Ezechielem comedere panem in fimo bouino coctum, & per dies CCCXC. dormire super latus sinistrum, & per XL. super dextrum. Ezech. 4. & caput, ac barbã radere, & pilos in medio foro in statera ponderare, & vnam partẽ cremare, alteram concidere gladio, tertiã dispergere in ventum, aliã ligare in summitate pallij. Ezech. 5. deniq; Ioannem Baptistam filium summi Pontificis iussit habitare cum bestiis, indui pilis camelorũ, & vesci locustis.

QVOD autem vere Simeon iste Dei instinctu in columna habitauerit, probat Theodoretus ex vita eius miraculis clarissima, & ex conuersione innumerabilium hominum, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vitę eius, tota nocte, & magna diei parte, id est vsque ad horam nonam orabat. deinde verba faciebat ad eos qui illum inuisebant: inuisebant autem tam multi, vt via quæ ad illum ducebat propter continuum euntium, & redeuntium hominum concursum, perenne quoddam flumen videretur. porro his concionibus multa millia Ethnicorum ad Baptismum adduxit, sæpe etiam Iudæos & Hæreticos confutauit.

POST concionem curabat ęgrotos, qui ordinariè adferebantur; tanta autem erat fama nominis eius propter miracula, vt ex toto orbe terrarum eò cõcurreretur, ex Armenia, Persida, Scythia, Aethiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britannia.

ROMAE verò in omnium officinarum vestibulis, & porticibus imagines eius visebantur, quibus Romani sibi præsidium, & opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tãquam ad summum tribunal cõtentiones suas & discordias diiudicandas adferebant, multa futura prædixit, quæ suo tempore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Ieiunabat integram Quadragesimam sine vllo cibo & potu, idq; plus quam per annos XXVIII. continuauit.

DENIQVE cum iam mortuus esset, adhuc stabat cadauer eius immotum, & erectum in columna. quemadmodum cùm viuebat, & post sepulturam miracula creberrima tam ad loculum reliquiarum, quàm ad ipsam columnam fiebant. Porro harum rerum mirum silẽtium apud Magdeburgenses; nimirum hinc facile euanuissent omnes ipsorum obiectiones.

CAPVT XL.

De habitu & tonsura Monachorum.

SEQVITVR Disputatio SEXTA de habitu, & tõsura, de quibus duo explicãda sunt, PRIMO, antiquitas harum cæremoniarum. SECVNDO ratio earum, nam Magdeburgenses cent. 4. c. 6. col. 467. loquentes de habitu, & tõsura Monachorum, dicunt esse res superstitiosas, & non conformes Scripturæ, nec vsui purioris Ecclesiæ. Caluinus quoque li. 4. instit. c. 19. §. 27. videtur indicare cœpisse vsum tõsuræ tempore Augustini. caussam autem fuisse dicit, quia eo tempore soli homines effœminati, & delicati alebant comam: non autem videbatur permittendum Clericis, & Monachis, vt id facerent, quod soli faciebant lasciuiores, & molliores; postea verò corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, & significationes.

QVIDAM verò Hortensius Landus librum scripsit de persecutione Barbarorum, vbi multa dicit cõtra tonsuram Monachorum. Et ne videatur sine Scriptura loqui, profert aliquot Scripturas Testamenti veteris. Prima est D Leuit. 19. vbi Dominus ait: *Non attondebitis comam in rotundum*. Cui similis est locus Hierem. 9. vbi dominus dicit, se dispersurum omnes circumtonsos in comã. Tertia est Leuiti. 21. vbi de sacerdotibus dicitur: *Non radent caput, nec barbam*. Quarta ex Ezechielis 44. vbi idem habetur. Quinta in ep. Hieremiæ apud Barnch. cap. vltimo, vbi Hieremias ridet idolorum Sacerdotes habentes caput, & barbam rasam.

Quantum igitur ad vestes, quod antiquissimum sit institutum, vt qui profitentur mundi contemptum, & pœnitentiam, singulari & notabili habitu induantur, patet primo ex Dionysio, ca. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, vbi de professione Monachi loquẽs, ita ait: *Sacerdos*, inquit, *signo crucis eum consignatum tondet: omnique vestis detacta eum alia induit, &c.* Euseb. li. 2. hist. c. 24. scribit ex Egesippo Iacobum Apostolum fratrem Domini nunquam induisse laneam vestem, sed sola syndone linea vsum.

ATHANASIVS in lib. de virginit. ante mediũ docet

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctimonialem, vt fuscam vestem & vilem gerat. Basilius ep. 1. ad Greg. multa dicit de habitu Monachi, & similiter in quæstionibus fusè explicatis, q. 22. Chrysostomus hom. 69. in Matth. dicit, Monachos habitu imitari Heliam, & Ioannem. & li de comparatione Regis & Monachi dicit, Monachū vno tantùm amictu, instituto suo conformi, vti solere.

PALLADIVS in hist. Lausiaca, cap. 41 dicit etiam virgines sanctimoniales suo tēpore cucullis vti consueuisse. Tertullianus libr. de velandis virginibus meminit habitus Deo dicati; quo vtebantur sanctimoniales.

AMBROSIVS lib. 9. ep. 36. de Paulino loquens, qui ex magno viro in seculo, & nobili senatore Monachus factus fuerat, & eo facto multos gentilium senatorum offenderat: *Et cūipsi*, inquit, *capita & supercilia sua vadāt, si quando ipsis suscipiunt sacra: si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant.*

HIERONYMVS in ep. 4. ad Rusticum Monachum: *Vidi quosdam*, inquit, *qui postquam renunciauere seculo, vestimentis duntaxat, & vocis professione, non rebus, nihil de conuersatione priſtina mutauerunt.* Ep. 13. ad Paulinum: *Tunicā*, inquit, *mutas cum animo, &c.* Et ep. 15. ad Marcellam: *Tunicam fusciorē* inquit *induta se repentè Domino consecrauit.* Epist. 22. ad Eustochium de virginit. omnium cœnobitarum eundem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam & sagum, quibus in vita Hilarionis addit cucullum. dicit enim vestes eius fuisse, tunicam sacceam, pelliolum, & cucullam. Epist 27. ad Eustochium de obitu Paulæ loquens de sanctimonialibus: *Vnus*, inquit, *omnium habitus linteamine ad regendas solum manus vtebantur.*

AVGVSTINVS li. 6. contra Faustū, cap. 9. dicit, peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptarum, vel nuptæ speciem virginum vestibus referant, & in ep. 199 ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse tunc insigne continentiam profitentium.

GREGORIVS li. 2. Dialogorum, cap 1. meminit habitus Monachi, & li 3. ca. 14. meminit habitus sanctimonialis. denique Cassianus totum primum librum de institutis cœnobiorum consumit in explicando habitu Monachorum, docens eos præscriptum habitum professioni congruentem à maioribus accepisse.

ADDE duo Concilia, nam Gangrense can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum superbiebant, & contrēnebant alios Christianos, qui communibus vestibus vtebātur. Concilio Carthaginēse IV. can. 104. distinguit habitum laicalem ab habitu religioso. De habitu Clericorum, vide Chrysost. hom. 85. in Matth. & Hieronym. lib. 1. contra Pelagianos, vbi meminerunt candidæ vestis. Item Hieron. in Epitaphio Nepotiani, vbi meminit sacræ tunicæ, qua vtimur in Mysterio Christi.

IAM quòd attinet ad rationē habitus monastici, ea redditur ab iisdem Patribus; nam cur vestem mutet Monachus futurus, rationē esse dicit Dionysius, ca. 6. Eccl. hierarch. vt significetur vitæ mutatio. cur proprio & certo vtantur religiosi vestium genere, rationes duas reddit Basilius q. 22. ex diffuse explicatis. PRIMA ratio est ad designandam propriam professionem. Si enim conuenit, vt aliter vestiantur senatores, aliter milites, aliter rustici & si Paulus 1. Cor. 11 iubet virum aperto capite orare ad significandam potestatem, mulierem verò velato ad significandam subiectionem, cur non conueniet religioso certam vestem deferre ad significandum statum suum?

SECVNDA ratio est, vt religiosi saltē inuiti cogātur rectè viuere. si enim non haberent certum habitum, nō internoscerētur ab aliis. at nunc ab omnibus statim cognoscuntur & obseruantur, & si quid agant contra suam professionem, ab omnibus notantur, & reprehēduntur.

CVR vtantur cucullis, rationem esse dicit Cassianus loco notato, ad designandam simplicitatem, innocentiamque infantilem, ad quam Monachi redire cupiunt: Infantes enim dum adhuc in fasciis, & sinu nutricis vertantur, velis quibusdam quasi cucullis tegūtur. Cur autem veste horrida, vt sacco, aut certè simplici, & vili vtantur, causſam reddunt Hieronymus & Cassianus locis notatis, tum ad agendam pœnitentiam, tum ad mundi contemptum demonstrandum. Nam saccos, & asperas vestes, habitum esse pœnitentium Scriptura testatur, cū inducit Achab pœnitentem sacco indutum, 3. Reg. c. 21. & Heliā veste pilosa tectum 4. Reg 1. & Niniuitas sacco vestitos, Ionæ 3. & Ioānem pilis camelorum vtētem Matt. 3. & deniq; multos alios: *Circumeuntes in melotis, & in pellibus caprinis*, ad Hebræos vndecimo.

QVIA tamen potest quis & benè, & malè vti veste inusitata, id est, insigniter contēpta, vel horrida: monet sapienter B. Augustinus libro secundo de serm. Domini in monte, capit. 19. vt ex sola veste neminem iudicemus: sed ex aliis eius operibus discamus, vtrum id faciat contemptu superfluæ cultus an ambitione aliqua, & simulatione sāctitatis. Potest enim sub ouina pelle lupus latere nec tamen debet ouis deponere pellem suam, quia sub ea aliquando lupus delitescit.

NVNC ad tonsuræ antiquitatem ostendendam, habemus in primis Dionysium eodem ca. 6. Eccl. hier. vbi clare dicit, Monachum futurū Primum tonderi. Deinde, indui alia veste priore abiecta. Habemus deinde Anicetum in epist. ad Gallos, vbi iubet radi caput in modum sphæræ.

TERTIO, Athanasium in libro de virginitate, Palladium in historia Lausiaca, ca. 41. & Hieron in ep. ad Sabinianum Diaconum, qui testantur etiam sanctimoniales tonderi consueuisse.

QVARTO, Epiphanium hær. 80. & Augustinum de opere Monachorum, cap vltimo, qui acriter reprehendunt quosdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum nolebant.

QVINTO, Hieron. & August. qui coronæ sacerdotalis meminerunt. Hieron. in ep. ad Augustinum, quę est 26. inter epist. Augustini: *Fratres tuos Dominum meū Alipium, & Dominum meum Euodium vt meo nomine salutes, precor coronam tuam.* Augustinus in epistol. ad Proculianum Episcopum 147. *Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri, &c.*

SEXTO, Isidorum li. 2. de officijs diuinis, c. 4. & Bedam li. 5. hist. Anglorum. c. 22. quorum prior ab Apostolis dicit institutam esse tonsuram & coronam clericorum, & Monachorum, posterior dicit S. Petrum omniū primum gestasse coronam capillorum, toto reliquo capite detonso, & ad eius imitationem omnes clericos & Monachos idem suscepisse. D

SEPTIMO, Iustinianum, qui in Authēticis collat. 7. titu. 5. cap. 2. & 3. distinguit tonsuram Monachorum nouitiorum, quam Laicorum tonsuram vocat, à tonsura professorum.

OCTAVO, Concilia; nam Concilium Carthaginēse IV. can. 44. prohibet Clericos alere comam aut barbam Concil. Tolet. IV. can. 40. iubet, vt omnes Clerici toto capite detonso, solum circulum capillorum supra aures relinquant. ex quo apparet, olim eandem fuisse coronam Clericorum & Monachorum: sed Monachi quidem seruarunt antiquam consuetudinem, Clerici verò magna ex parte illam mutauerunt.

VT autem ad rationem tonsuræ veniamus. Primum falsa est Caluini ratio; nā quod tempore Augustini non solùm aliqui dissoluti comam gestarent, sed multi alij probi

probi homines, idque sine peccato facerent; ex eo patet, quòd pœnitentes iubebantur tondere caput in signum doloris, & pœnitentiæ, vt patet ex Concilio Agathensi can. 11. Toletano III. canone 12. & præterea non solum Clerici, & Monachi tondebantur, sed ita tondebantur, vt corona capillorum appareret, quod certè non erat in communi vsu Laicorum.

ALIA ratio redditur **ab Isidoro libro secundo de officiis diuinis**, capite quarto, quòd nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaræorum, qui in die consecrationis suæ tondebantur, vt dicitur Numeri sexto. Nazaræi enim sunt Monachi Testamenti veteris.

AT hæc ratio non mihi probatur, siquidem Nazaræi tunc solùm tondebantur, cùm desinebant esse Nazaræi, insignéq; illorum erat longa cęsaries, vt ex eodem capite sexto Numeri patet. Immò Epiphanius hæresi 80. probat Monachos nostros debere esse tonsos, quia gerere comam longam, est proprium Nazaræorum Testamenti veteris. Sicut etiam Augustinus lib. de opere Monachorum, prope finem dicit, Patres Testamenti veteris B merito gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nondum reuelata erant. Idem enim significabant velamen positum in facie Mosis, & coma longa Sanctorum. At nunc posteaquā Christus apparuit, conuenit, vt qui Christo sunt consecrati, contrarium significent ablatione comarum, & hæc potest esse ratio primæ nostræ tonsuræ.

SECVNDAM reddit Beda libro quinto historiæ, ca. 22. ad exprimendam imaginem spineæ coronæ Christi, vt enim omnes Christiani signo communi crucis ornātur, ita par erat, vt Clerici & Monachi, qui specialius Christum patientem imitari volent, speciali signo ornarentur.

TERTIAM & QVARTAM rationē reddūt Isidorus lib. 2. cap. 4. de officiis, Rabanus lib. 1. de instit. Clericorum, cap. 3. & Hugo lib. 2. de Sacramentis, p. 3. ca. 1. dicūt enim tonderi capillos, qui sunt superfluæ quædam corC poris partes, ad significandum, debere Clericos & Monachos omnia superflua, & præcipuè vitiosas cupiditates amputare, vt sic maneat vertex, id est, animus liber, & apertus diuinis contemplationibus, & illustrationibus: & rursum sic tonderi dicunt, vt relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronā, quandoquidem seruire Deo regnare est.

QVINTAM reddit Dionysi. ca. 6. Eccl. hierar. vt significetur illa nudatione capitis, vita pura & aperta, non fucata vlla specie, quā Monachus exhibere debet.

POSSET addi SEXTA ratio tōsuræ Monachorum, nimirum vt signum esset pœnitentiæ, & cōuersionis: nam vt ante diximus, pœnitentes olim nō nisi tonsi recipiebantur. Porro tōsuræ sanctimonialium rationem moraD lem reddit Hieronymus in epist. ad Sabinianum, quia nimirum non lauabant vnquam, nec vngebant caput, & periculū erat, ne à paruis animalibus, quę inter cutem & crines oriuntur, & concretis sordibus opprimerentur. Quanquam negari non potest, quia etiam id fiat ad cōtemptum mundi demonstrandum; solent enim fœminæ capillos plurimi facere.

EST autem hoc loco obseruandum, olim non tā rasuram, quam tonsuram fuisse in vsu. tondebantur enim demissè quidem, sed ita tamē, vt cutis tecta maneret. Id apparet ex CLEMENTE Alexandrino libro 3. pædagogi. capite vndecimo: *Sed pili*, inquit, *tondendi sunt, non nonacula, sed tonsorum forficibus.* Item ex OPTATO Mileuitano, qui libro secūdo contra Parmenianum arguit Donatistas, quòd Catholicis Sacerdotibus, per vim capita raserint: *Docete*, inquit, *vbi vobis mandatum sit, radere capita Sacerdotibus, cum è contrario tot sint exempla proposita, fieri non debere.* Item ex HIERONYMO in cap. 33. Ezechielis, vbi dicit Sacerdotes nō debere comam alere, nec tamen radi, sed ita tōderi, vt cutis tecta maneat.

DENIQVE Dionysius Epiphan Hieronymus, Athanasius Palladius Augustinus, Isidorus, Beda, & Concilia Carthaginēse & Toletanum, nusquam nominant rasuram, sed solam tonsuram. Vnus est Anicetus Papa, qui vt dixi, rasuræ meminit, sed non est ea epistola prorius indubitata; fortè enim falsum titulum præ se fert. Nec tamen propterea reprehendimus vsum huius temporis quo Monachi & Clerici raduntur; nam nec vnquā fuit prohibitum radi & præterea eiusmodi cæremoniæ, pro temporum & locorum diuersitate, variari possunt.

AD argumenta Hortensij respōdemus, imprimis præcepta illa esse cæremonialia, & propterea non magis obligare, quàm obligēt circuncisio, sacrificia, &c. Dico præterea primum & secundum locum ex Leuit. 19. & Hierem. 9. nihil concludere; nam vt rectè notauit Eiichius in hunc locum, tondere comam in rotundum, nō est comam scindere, sed ornare. Itaq; prohibebat Deus Iudæis, ne comam rotundam efficerent; quod certè Monachi non faciunt, qui comam radunt, vno circulo capillorum excepto. Neque hoc Deus absolutè prohibebat, sed solùm propter intentionē malam, nimirum ne hoc facerent in cultum dæmonis, vt eo tempore, & in iis locis gentiles faciebant, vt notant Theodoretus quæst. 28. in Leuiticum, & Eiichius ac Radulphus in hūc locum.

AD Tertium Leuit. 21. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput absolutè, sed ne radat in morte alicuius propinqui sui, in signum doloris. voluit enim Deus Sacerdotes esse cæteris constantiores.

AD Quartū Ezechielis 44. dico. Sacerdotibus Iudęorum fuisse prohibitam rasuram, non quòd in se mala sit, sed ne viderentur similes Sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis C sacrificabant, vt ex epistola Hieremiæ apparet. Quod ex se non esse malum, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, iubetur à Deo radi. Ezechielis quinto & præterea Num. sexto Nazaræus completo tempore consecrationis suæ iubetur radi. Vnde Paulo dicit Iacobus Actorum vicesimo primo: *Sunt nobis viri quatuor, habentes votū super se: his ergo assumptis sanctifica te cum illis, & radāt capita sua.* Solùm ergo propter vicinia idololatratum prohibebantur Sacerdotes Iudæorum radi. quæ fortè causſa erat, cur Optati, Hieronymi, & Ambrosij tempore Christiani Sacerdotes non raderentur, sed tonderentur, nam adhuc ipsorum tempore erant Sacerdotes Isidis, qui caput radebant, vt Ambros. epist. tricesima sexta, & Hieronymus in caput 44. Ezechielis testantur. posteaquam autem illa causſa cessauit, nihil absurdi faciunt, qui ad D aliquid sacrum significandum caput radunt.

AD vltimam dico, Hieremiam non ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, & barbam, sed quia id faciebant in honorem Deorum ligneorum, qui non poterant remunerare cultores suos.

CAPVT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

RESTAT postremò disputatio de ratione viuēdi, siue de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi viuendi apud homines religiosos. Vel enim viuunt ex labore proprio, vendentes aliquid, & ementes aliud: vel viuunt ex bonis suis communibus, id est, ex bonis quæ religiosi ipsi ad monasterium adferunt, & in commune constituunt: vel ex bonis relictis ac donatis à piis viris: vel ex mendicatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De singulis dicendum est. Ac PRIMVM, de primo duo fuerunt extremi errores. VNVS eorum, qui dicebãt non licere religiosis operari, & laborare pro victu, sed debere eos confidere in Dei prouidentia, & viuere ex alienis laboribus: huius erroris fuerunt Messaliani, siue Euchitæ, apud Epiph. hær. 80. & rursus quidã apud Carthaginem, teste August. li. 3. retract. cap. 21.

ALTER error fuit Gulielmi de sancto amore, & postea Ioan. VVicleſi apud Thom. VValdẽsem li. 4. doct. fidei antiquæ. ar. 2. ca. 22. & Ioan. Caluini. lib. 4. inſt. c. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore viuere, quanquam Gulielmus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manibus, sed eos solum, qui non habẽt bona stabilia in communi. PRIMVS error natus est ex duobus locis Scripturæ malè intellectis, nimirum Mat. 6. *Nolite solliciti esse animæ vestræ, dicentes, quid manducabimus, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini nõ cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Refellit hunc errorem Auguſt. in libr. de opere Monachorum, ex verbis Apostoli 2. Thes. 2. vbi & se laborasse, & operatum dicit, ne quemquam grauaret, & alios monet, vt operentur, & laborent.

QVIA verò respondebant hæretici illi. B. Paulum loqui de opere spirituali. id est, de oratione & exhortatione; notanda sunt alia loca, vbi expresse ponitur labor manuum. Act. 20. *Ad ea quæ mihi opus erãt, & his qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ.* Ad Ephes. 4. *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* 1. Thes. 4. *Operamini manibus vestris.*

AD hæc, vt acutè notauit Aug. idẽ Apostolus. 1. Cor. 9. dicit se operatum, cùm tamen liceret sibi secundum Domini ordinationem non operari. At certè non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari, & non orare. Ait enim: *Si non euangelizauero, væ mihi, &c.* Loquitur igitur de corporali labore, cùm dicit se laborasse, cùm tamen non teneretur. C

AD verba illa Domini contrà citata, respondeo, non prohiberi illis verbis moderatam sollicitudinem quærendi cibum proprio labore, sed immoderatam & superfluam. Potest autẽ tribus modis esse immoderata sollicitudo, PRIMO ratione finis, vt si quis quærat cibũ præcipua intentione, quasi sit ille vltimus finis, vt faciunt, qui Euangelizant, vt comedant; cum deberent comedere, vt euangelizant. Atq; hoc reprehendit Dominus Mat. 6. cum ait: *Primum quærite regnũ Dei, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*, id est, primaria intentione quærite cibum spiritualem, secundaria corporalem.

SECVNDO, ratione diffidentiæ immoderata est sollicitudo, vt cùm quis adeò sollicitus est de rebus temporalibus, vt vix possit credere sibi Deum adfuturũ in illis acquirendis, etiamsi adhibeat ipse quoque suum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cum ait Matth. 6. *Nolite soliciti esse, &c.* Vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; & sanè persuadet efficacissimis argumentis; nam si Deus, inquit, pascit aues, & vestit lilia, quæ eum non norunt, immo etiam prouidet Gentilibus, qui eum blasphemãt; quomodo vobis cultoribus suis poterit deesse? & si vobis corpus & animum donauit quæ maiora sunt, quomodo credibile est non daturum cibum & vestes, quæ sunt minora?

TERTIO, immoderata est solicitudo ratione temporis, vt cùm quis hodie sollicitus est pro ea re pro qua satis tempestiue cras inciperet sollicitus esse, & hoc reprehendit Dominus cum ait ibidem: *Nolite solliciti esse de crastino. Sufficit diei malitia sua.* vbi notandum, non reprehendi prouidentiam parandi necessaria pro tempore futuro, alioqui peccasset Ioseph. Genes. 41. qui recondidit frumenta pro futura sterilitate: etiã Dominus ipse habebat loculos, vt emeret cibos, Ioan. 13. Itaque vocatur sollicitudo de crastino, & mala est illa, quæ non conuenit præsenti tempori secundùm rectam rationem. A

CAPVT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

SECVNDVS error tria affert præcipua fundamenta. VNVM ex Apostolo, qui Ephes. 4. 1. Thes. 4. & 2. Thes. 3. præcipit Christianis, vt ex labore manuum victũ quærant. ex quibus locis tale argumentum duci potest: vel ista verba B. Pauli continent præceptum necessitatis, vel consilium perfectionis, si primum, ergo tenentur laborare etiam religiosi; si secundum, ergo tenentur saltem religiosi, illorum enim est viam perfectionis & consiliorum tenere.

SECVNDVM fundamentum est ex Augustino, qui in lib. de opere Monachorum dicit religiosos teneri ad hoc Apostoli præceptum implendum, nec excusari per occupationes spirituales. Sic enim ait c. 17. *Quid*, inquit, *agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent: scire desidero. Orationibus, inquiunt, & Psalmis, & lectioni, & verbo Dei. Sancta planè vita, & in Christi suauitate laudabilis: sed si ab his auocandi non sumus, nec manducandũ est, nec ipsæ escæ quotidie præparandæ, vt possint apponi & assumi. Si autem ad istas vacare seruus Dei certis interuallis temporis ipsius infirmitatis humanæ necessitas cogit, cur nõ & Apostolicis præceptis obseruandis aliquas partes temporum deputamus? certius enim exauditur vna obedientis oratio, quã decẽ millia cõtemptoris.* B

TERTIVM fundamentum est ex consuetudine omnium antiquarum religionum, nam Epiphan hær. 78. Hieron. ep. 4. ad Rusticum, August li. 1. de morib. Eccl. c. 31. Cassian. lib. 2 c. 3. & lib. 3. cap. 2. de institutis cœnobiorum, docẽt omnia monasteria bene instituta, secundum Apostoli legem manibus laborare.

HIS non obstantibus respondemus cum B. Thoma, in opusculo 19. & in 2. 2. quæstio. 187. artic. 3. & B. Bonauentura in libro de paupertate Christi, & in Apologia pauperum: ad victum labore manuum quærendum nõ magis teneri Monachos, quàm seculares. & probatur PRIMO, vel laborare manibus est præceptũ, vel consilium. Si primum, omnes obligat, tam seculares, quàm religiosos. Præcepta enim dantur omnibus; omnibus enim dicitur. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Si secundum, ergo nemo tenetur laborare manibus, nisi qui sponte ad huius consilij obseruationem se obligauerit; talis enim est natura omnium cõsiliorum: ergo religiosi qui id consilium non receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenẽtur religiosi ad omnia consilia, sed solum ad illa, quæ sponte suscipiunt. D

SECVNDO, si tenerentur religiosi laborare manibus magis quam seculares, aut id esset ex præcepto naturali, aut ex positiuo, neutrum autem dici potest, quod enim non ex positiuo, patet, quia nullum tale extat; quod non ex naturali, probatur: Nam præceptum de laborando, vt est naturale, dupliciter obligat, vno modo absolutè, alio modo in certo casu. PRIMO modo non obligat singulos, sed Remp. vt patet, debent enim in ea alij esse opifices, alij agricolæ, alij medici, alij iudices, &c. & ex hac parte non cõuenit religiosis laborare manibus, illi enim officium habent in Repub. orandi, & psallendi, & similia faciendi.

SECVNDO modo tenẽtur quidem singuli hoc præcepto, sed nõ minùs seculares, quã religiosi: nam omnes casus, in quibus obligantur singuli laborare manibus, nõ minus accidere possunt secularibus quàm religiosis: verbi

verbi gratia, vnus, & præcipuus casus est, si quis nihil A habeat, vnde viuat, nec possit licite habere, nisi operando. Alius casus est, si quis teneatur prouidere alteri de cibo, & non possit licitè eum inuenire nisi operando. Tertius est, si quis non possit otiũ fugere, vel tẽtationes carnales superare, nisi operando corporaliter. At omnes tam religiosi quàm seculares tenẽtur prouidere, ne moriantur fame, & otium fugere, ac superare tentationes omnes, igitur tenentur eodem modo laborare.

TERTIO probatur ex illis ipsis argumẽtis, quæ contra nos proferuntur. Nã in primis Apostolus, in illis locis non scribit Monachis, sed secularibus, vt patet, & præcipuè iuxta opinionem aduersariorum, qui docent nõdum illo tempore cœpisse religiones. Deinde Apostolus in illis locis nunquã præcipit operari absolutè, sed solum ad euitandum furtum, vel scandalum, vel otium; nam Ephe. 4. ait: *Qui furabatur, iam non furetur, magis autẽ laboret operando manibus suis.* Et 1. Thessalon. 4. posteaquam dixerat, vt operarentur, subiungit rationẽ: *Vt honestè ambuletis ad eos, qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.* Vbi illud, *desideretis*, non significat cõcupiscatis, sed careatis. Sic enim est in Græco, μηδενὸς χρείαν ἔχητε, id est & nullius indigentiam habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cùm videbãt Christianos ex alienis bonis velle viuere. Et 2. Thess. 3. postquam dixerat: *Quinõ laborat, non manducet.* Subdit: *Audiuimus enim quosdam inter vos inquietos esse nihil operantes, sed curiosè agentes.* Qui ergo possunt furtum euitare & scandalum, & otium, alio modo quàm corporaliter operando, eos Paulus non obligat corporaliter operari. B

IAM verò B. Augustinus in illo li. de opere Monachorum, solum obligat ad operandum manibus illos, qui antequam religiosi fierent, ex labore manuum viuebãt, & nunc idem facere possunt, sine impedimento maioris boni, & tamen ex otio, & pigritia nolunt; Nam cap. 21. excipit religiosos, qui Ecclesiastica ministeria exercẽt, quales sunt hoc tempore omnes mendicantes. Sic enim ait: *Si Euangelistæ*, inquit, *sunt, si ministri altaris, si dispẽsatores Sacramentorũ, bene sibi istã non arrogant, sed planè vendicant potestatem, nimirum viuendi ex facultatibus populi.* C

DICES, potestas petendi sumptus à populo, non est data nisi ordinariis pastoribus, alioqui possent religiosi accipere decimas, quod est falsum, & contra canones multos, vt Clementina prima de decimis.

RESPONDEO, quidquid de hoc sit, quod postea videbimus, satis nobis est, quod August. hoc dicat. de cuius sententia disputamus, & præterea siue religiosi prædicantes, & Sacramenta ministrantes, possint ex iustitia sumptus petere, siue non possint, satis est, quod licitè possint petere saltem ex caritate, & accipere corporalia; sicut ipsi ex caritate ministrant spiritualia, & populus accipit.

ADDE etiã, quod religiosi huiusmodi rectè dici possunt operari manibus suis. Operari enim manibus est operari corporaliter, siue id fiat manibus, siue pedibus, siue lingua, siue alio modo: appellatur autem opus corporale, opus manuum, quia manus est instrumẽtum præcipuum, quo operamur. Vnde etiam aurigæ & nautæ, & cursores, & vigiles dicuntur operari manibus, quia corporaliter exercentur, licet non minus pedibus, quam manibus in suo opere vtantur. Qui ergo canunt in choro publicè, concionantur, docent, confessiones audiunt, planè manibus laborare dici possunt. D

ITAQVE soli cõplatiui, qui sibiipsis vacãt, manibus non laborant. Inter illos autem excipit Augustinus ab obligatione laborandi illos omnes, qui in seculo diuites fuerunt, & bona sua pauperibus dederũt. Illis enim debet Ecclesia victum, & vestitum, quandoquidem omnia sua ipsi Ecclesiæ in eius pauperibus dederunt. Sic enim ait de istis loquens cap. 25. 31 *& ipsi*, inquit, *aliquid manibus operẽtur, vt pigris ex vita humiliore, & ab hac exercitatione venientibus auferãt excusationem, multo misericordius agunt quàm cum omnia sua indigentibus diuiserunt. quod quidem si nolunt, quis audeat cogere?* & cap. 21. tales multos fuisse dicit in Hierusalem, qui quoniam omnia sua pauperibus dederant, quando tempore famis egebant, non sunt coacti operari manibus, sed eorum inopia eleemosynis Græcorum sustentata est, Act. 11. soli ergo remanent illi religiosi, qui in seculo viuebant ex opificio, & in religione sibi solis vacant, non populo. Hos Aug. obligat ad laborandum.

SED nec istos obligat absolutè, sed solum quando, si operentur, non impedientur à maiori bono, & si non operẽtur, perniciosè otiosi erunt; nam si aliquis talis possit perpetuò orare, aut legere, & velit id facere, & inueniat qui eum in tali opere versantem gratis alat, cur nõ poterit id facere? nam hoc modo vixit per triennium B. Benedictus, vt Greg. testatur lib 2. dialog. cap. 1. & tota vita sua B. Alexius, vt in eius vita scribit Simeon Metaphrastes.

VNDE Augustinus cap. 17. eiusdẽ libri, vbi dicit Monachos non debere excusari ab opere manuum per orationem, psalmodiam, lectionẽ, & verbum Dei, clarissimè indicat se loqui non de oratione assidua, nec de cõtinua, & publica psalmodia, lectione, vel concione, quę totum hominem occupant, sed de oratione, psalmodia, lectione, & exhortatione priuata, & rara, quæ multum otij relinquant. Et cap. 21. dicit se reprehendere illos Monachos, qui ex conditione seruili ad monasterium veniunt, vt vitam inopem, & laboriosam fugiãt, & vacui pascantur ac vestiantur, & insuper honorentur ab iis, à quibus contemni conteique consueuerant. de quibus etiam dicit cap. 25. *Nullo modo decet, vt in ea vita, vbi sunt senatores laboriosi, ibi fiat opifices otiosi, & quo veniunt relictis deliciis suis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi sint rustici delicati.* Et cap. 28. ait: *Ostendite*, inquit, *hominibus non vos in otio facilem victum, sed per angustam & artam portam regnum Dei quærere.*

AD argumentum tertium de consuetudine antiquorum monasteriorum dico, Monachos illos fuisse obligatos operari manibus ex propriis regulis suis. Cur autem eiusmodi regulam cõstituerint, causa est duplex. VNA, quia non poterant aliter sustentari, nam nec habebant prædia, & possessiones sibi relictas, vt nunc habẽt multi Monachi, & eleemosynas à populo petere, nec audebant, cùm populo non seruirent; nec vllo modo id sufficisset; nam vno in loco, sub vno Abbate degebãt terna, vt minimum hominum millia, vt Augustinus refert lib. 1. de moribus Ecclesiæ. cap. 31.

ALTERA ratio est, quia illi Monachi, cùm nõ essent Clerici, sed Laici omnes, excepto Abbate, nõ erat satis occupati, & ideò ad fugiendum otium necessarium erat illis laborare. Hieronymus in ep. 4. ad Rusticum: *Ægyptiorum monasteria hunc morẽ tenent, vt nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatẽ, quàm propter animæ salutem, ne vagetur perniciosi cogitationibus mens, &c.* Nec tamẽ absolutè est verum omnes antiquos religiosos manibus laborasse. Sic enim scribit de monasterio S. Martini Sulpitius in vita S. Martini. cap. 7. *Nemo sibi quidquam proprium habebat: omnia in medio conferebantur, non emere, aut vendere, vt plerisque Monachis moris est, quid quãlibet, arte, exceptis scriptoribus, nulla habebatur. Cui tamẽ operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant.* Hæc ille. Vbi vides solos iuniores laborasse manibus, eósque non ad victum quærendum (nam nihil eis vendere licebat, sed viuebant ex bonis, quæ attulerant)

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed ad otium fugiendum. Sed nec primi Monachi sub A Apostolis in Hierusalem, aut in Aegypto operabantur manibus, vt patet Actor. 3. & 4. & ex libro Philonis de vita contemplatiua.

CAPVT XLIII.

Licitum esse Monachis viuere ex bonis patrimonialibus in communi.

DE secundo modo viuendi nulla potest esse dubitatio: nam in primis talis fuit vita primorum religiosorum sub Apostolis ca. 4. Act. vnusquisque enim adferebat pretia suarum rerum Apostolis, & inde diuidebatur cuique, sicut cuique opus erat. Deinde talis etiam fuit vsus antiquorũ monasteriorum, vt reciperent, si quid ij in commune date volebãt, qui Monachi fiebant. vt patet ex Augustino, in epist. 109. ad Sanctimoniales, vbi sic ait: *Quæ aliquid habebãt in seculo, quãdo ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune.* Item sermone secundo de communi vita Clericorum: *Viuunt*, inquit, *nobiscũ in societate communi, & nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt.* Et libro de opere Monachorum cap. 25. ideò dicit, diuites non teneri ad opus manuum, quia monasterio sua bona contulerunt.

B. BENEDICTVS, vt in vita S. Placidi legitur: *Bona quæ fuerunt Monachorum suorum, non sinebat alio deriuari, quam ad sua monasteria, vt inde multos Dei seruos alere posset.* B. Bernardus epist. 1. ad Robertum: *Ostenditur*, inquit, *terra quæ cum illo, & pro illo, dicitur data fuisse.*

DENIQVE hinc natæ sunt illæ leges Iustiniani, in authenticis collat. 1. const. 5. §. illud quoque, & collat. 9. cõstit. 15. §. *Si qua mulier.* In quibus statuitur, bona eorũ, qui Monachi fiunt, eo ipso ad monasteria, quæ illi ingrediuntur, pertinere, quanquam hoc tempore multæ religiones huic priuilegio renunciarunt. C

CAPVT XLIV.

Licitum esse Monachis viuere ex rebus sponte oblatis & donatis.

DE tertio modo nulla quæstio esse deberet; nam B. Augustinus in Psalm. 103. concione tertia, explicans illud: *Cedri Libani, quas plantauit, illic passeres nidificabunt*, dicit cedros esse homines potentes, & diuites; passeres autem esse religiosos pauperes nidificare verò passeres in cedris, significare, quod religiosorum monasteria à diuitibus huius seculi eriguntur, & sustentantur: *Cedri Libani*, inquit, *nobiles & diuites, excelsi huius seculi, quando cum timore audiunt, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, attendunt res suas, & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & prebent illas ferris Dei, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passeres, vt in cedris Libani nidificent.* Hieronymus in epistola vicesima septima ad Eustochium de obitu Paulæ, laudat sanctam Paulam, quod ex rebus suis quatuor monasteria ædificasset, & sustentasset, vnum Monachorum, & tria sacrarum virginum. Gregorius Papa, vt lib. 1. cap. 5. & 6. vitæ eius scribit Ioannes Diaconus, ex patrimonio suo septem monasteria erexit, & singulis prædia, & possessiones attribuit, sex in Sicilia, vnum Romæ. Similia exempla Caroli Magni, Caroli IV. Henrici II. & aliorum optimorum Principum, plurima adferri possent.

CAPVT XLV.

Licere Monachis ex mendicatione viuere.

DE quarto præcipua est difficultas. Oppugnauerunt enim acerrimè ordines mendicantium, PRIMO, Gulielmus de sancto amore apud Antoninum parte 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. summæ Theologicæ. SECVNDO, Desiderius Longobardus apud B. Thomã in opusculo 19. TERTIO, Giraldus de Abbatis villa apud Bonauẽt. initio Apologiæ pauperum. QVARTO, Ioannes VViclef apud VValdensem libro 4. art. 2. doctrinalis fidei. QVINTO, Richardus Episcopus Armachanus serm. 4. Vltimo, Lutherus articulo vltimo, & Brentius in Confessione VVittemberg. cap. de votis monasticis, qui omnes docent, esse extra statum salutis eos, qui redigunt seipsos sponte ad mendicitatem, tum quod exponunt se euidenti periculo moriendi fame, tũ quod nõ liceat eos, nisi fortè ægrotent, eleemosynas petere, quæ debentur solùm iis, qui seipsos iuuare nequeunt, tum denique quod lex diuina & humana reprehendat, & prohibeat voluntariam mendicitatem. B

AT nihilominus vitam religiosorum mendicantium tãquam sanctam, & perfectam approbarunt multi summi Pontifices, vt Innocentius III. teste Bonauentura, Honorius III. Gregorius IX. Innocentius IV. Alexander IV. & Nicolaus IV. vt refert Ioannes XXII. in extrauaganti, Quia quorundam, de verborum significatione, necnon Concilium Lugdunense generale, vt refert Nicolaus IV. cap. exiit, de verborum significatio. in 6. & Constantiense sess. 8.

RECTE autem fuisse hanc vitam approbatam, ostendemus sequẽtibus rationibus. PRIMO, exemplo Domini; nam Dominus non habuit possessiones, neque proprias, neque communes, vt patet ex illo Lucæ 9. *Vulpes foueas habẽt, & volucres cæli nidos, Filius autem hominis nõ habet vbi caput suum reclinet.* Et quod non operaretur manibus, sed ex eleemosynis fidelium vixerit, Patet ex illo Lucæ 6. *Mulieres aliquæ ministrabant ei de facultatibus suis.* Item ex tota eius vita, siquidẽ natus est in domo aliena, vixit in domibus & ex rebus alienis; nunc enim prædebat apud Marthã, nunc apud Simonem leprosum, nunc apud Zachæum, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthæi; equitauit in iumento alieno; fecit vltimam cœnã in domo alienã; sepultus est in sepulchro alieno. Vnde Psal. 39. dicit: *Ego autem mendicus sum & pauper.* Et Psalm. 108. *Quia persecutus est hominem inopem & mendicum.* Quibus in locis est vox אביון *ebion*, quæ habetur etiã Deuter. 15. vbi dicitur. *Non erit in te mendicus.* Quem locum posse adferunt, qui dicunt, illicitã esse mendicitatem, & certũ est vtrumq; Psalmũ de Christo intelligi, nam priorẽ allegat Paulus ad Hebræos 9. de Christo: *In capite libri scriptũ est de me*, &c. Et posteriorem allegat Petrus Act. 1. *Scriptum est enim in libro Psalmorum, Episcopatum eius accipiat alter*, &c. Item 2. Cor. 8. *Propter vos egenus factus est, cum esset diues.* Græcè. πτωχεύσω significat enim αἰτέω mendicare, vnde apud Homerum odys. 17. Ἀδύνα αἰτέχειν prandium mendicare. C D

AD hoc respondent Armacanus, Christũ fuisse pauperem, sed non mendicum, & pauperem nõ amore paupertatis, sed quia restrictio dominij ei id exigebat. Dicitenim Christum successisse Adamo in domino originali, cui repugnabat tam habere proprium, quam mẽdicare. Adamus enim in statu innocentiæ fuit dominus omnium bonorum terrenorum, sed ita tamẽ, vt nõ posset accipere in vsum suũ, nisi necessaria, nec sibi aliquid appropriare, diuisio enim nata est post peccatũ. Itaq; in statu innocentiæ nõ fuissent propriæ diuitiæ, nec tamẽ fuis-

fuissent vlli egeni, vel mendici.

QVONIAM ergo Christus natus est cum iustitia originali, habuit etiam tale dominium quale Adam, & ideò repugnabat illi habere proprium, & simul repugnabat mendicare, cum omnia essent sua, quantum ad vsum, tamẽ fuit restrictum dominium eius, quia debuit esse sub lege, & sic fuit pauper, quia non potuit vti suo naturali dominio, & obstante lege ciuili.

HÆC omnia sunt cõtra apertas Scripturas, & primũ, quod Christus vere fuerit mendicus, & carnerit non solùm vsu, sed etiã dominio temporali rerum terrenarum, patet, quia dominium illud originale in bona communia, periit per diuisionem rerum iuste introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano, licet dominium diuinum semper habuerit. Itaque fuit verè mendicus, vt ex Psalmis, & ex Apostolo ostendimus. Fuit etiam verè Dominus saltem in communi cum suis discipulis, eorum bonorum, quæ illi, vt mendico donabantur. Quod enim Christus acceperit dominium ciuile, & proprietatem, saltem in communi cum Apostolis, earum pecuniarum, quæ sibi donabantur, patet ex Ioan. 12. vbi dicitur Iudas fur, quia vsurpabat sibi pecunias loculorum Christi. At si Christus non habebat proprietatem, nec dominium ciuile, non erat furtum illud Iudæ; nam per solum dominium naturale non magis pertinebant ad Christum illæ pecuniæ, quàm aliæ res omnes. B

DENIQVE, quòd Christus amore paupertatis, & nõ ex restrictione dominij, fuerit mendicus, planum est; nã quis illũ coegit fieri sub lege? nonne sponte id ipse elegit? quod certè poterat non eligere, si odisset paupertatem. Præterea etiam existẽs sub lege, nonne poterat facilè dispensare si voluisset? nonne turbæ illum Regem facere voluerunt? cur ergo non habuit, vbi caput reclinaret, & sponte non habuit, si non amabat paupertatem? denique cur Paulus 2. Cor. 8. vocat illam gratiã Domini, si non ex amore, sed ex necessitate fuit egenus? C

DICIT secundo Armachanus, si Christus mendicasset, non propterea licere nobis mendicare. Esset enim hoc ponendum inter opera admiranda, non imitanda, sicut quod ieiunauerit XL. diebus sine vllo cibo. At mẽdicare, sine vllo miraculo fieri potest, vt experientia docet: ieiunare autem sine omni cibo, non potest sine miraculo. Ad hæc, non consuluit Christus, vt se imitaremur ieiunando sine omni cibo, consuluit autem, vt se imitaremur mendicando, cum ait Matthæi decimo nono: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.*

SECVNDO probatur, exemplo Apostolorum; nam illi omnia dimiserunt, Matthæi decimo nono: *Ecce nos reliquimus omnia.* Nec habuerunt possessiones in cõmuni vt patet Matthæi decimo: *Nolite possidere aurũ, neque argentum in zonis, nec duas tunicas*, &c. Nec operabantur manibus, sed viuebant ex liberalitate eorum quibus prædicabãt, vt patet ex eodem capite decimo Matthæi, & 1. Cor. 9. Talis autem est vita mendicantium. Vnde sanctus Franciscus, qui cum sancto Dominico primus auctor fuit huius instituti, pro regula suscepit decimum caput Matthæi. D

AD hoc respondẽt. PRIMO, vitam illam Apostolorum fuisse à Christo institutam ad tempus tãtum, nimirum dum in Iudæa prædicabat ante suam passionem; nam Lucæ vicesimo secundo Dominus reuocauit ista præcepta, dicens: *Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamẽtis, nunquid aliquid defuit vobis? sed nunc qui habet sæculum: tollat, similiter & peram.* Vnde, & loculos cum pecuniis habuit extremo tẽpore, vt patet Ioãnis duodecimo & decimo tertio: ex quo apparet, iã tunc abrogasse A quæ dixerat Matthæi decimo: *Nolite possidere aurũ*, &c.

SECVNDO obiiciunt, hoc fuisse præceptum, non consilium Euangelicum, proinde non pertinere ad mendicantes, qui se dicunt consilia sequi.

TERTIO, Apostoli ex Domini ordinatione, ex iustitia petebant à populo victum, vt patet ex illo Matthæi 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Et ex 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendiis vnquam?* ergo non mendicabant. At nostri mendicantes non petunt, nec petere possunt victum ex iustitia.

AD primum respondeo, siue ad tempus, siue non ad tempus vitam illam Christus instituerit, inde rectissimè colligi, esse licitã, & sanctam, & imitatione dignissimã eam vitam, nisi fortè Christus ad tempus vitam illicitã instituerit. Præterea non est verum, Christum reuocasse vnquam illam institutionem, quo admodum viuẽdi: reuocauit quidem id quod dixerat: *In viam Gentiũ ne abieritis.* At illa documenta de non possidẽdis pecuniis in zona, &c. nunquam reuocauit, vt patet ex 1. Corinth. 9. B

QVANDO autẽ ait Lucæ 22. *Nunc qui habet sæculum, tollat similiter & peram*, &c. nõ iubet, vt hoc faciant, sed prædicit illis, tempore passionis suæ futuros eos in tali timore, & perturbatione in quali sunt ij, qui non fidunt vlli amico, & ideo sibi ipsis prospiciunt, & tunicam vendunt, vt gladium emant.

NEQVE loculi Dominici repugnant illis verbis: *Nolite possidere aurum*, &c. Nam, vt Nicolaus exponit in cap. exiit, de verborum significatione, in sexto, Dominus vtramque vitam exemplo suo approbare voluit, nimirum illam quæ nihil habet, neque in particulari, neque in cõmuni, excepto simplici vsu rerum donatarum: & rursum illam quæ aliquid habet, saltem in cõmuni; sed vnam instituendo, non destruxit alteram.

AD secundum dico, illa verba non esse præcepta, sed consilia, & institutionem ex parte Apostolorum, & aliorum prædicatorum, & simul esse ordinationem, & præceptum, ex parte populorum, vt patet ex declaratione Pauli 1. Corinth. 9. vbi dicit, Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant ex quo colligit, teneri populum ad alendos Euangelistas, & simul dicit, se non vsum fuisse hac potestate. ex quo patet, non fuisse præceptum prædicatoribus, vt viuerẽt ex populi sumptibus.

AD tertium dico, Apostolos ex Domini ordinatione potuisse aliquando ex iustitia petere à populo sumptus, aliquando ex æquitate, aliquando ex sola caritate. Pro quo nota ex Aristot. lib. 8. Ethic. cap. 13. duplicem esse iustitiam, vnam legitimam, alteram moralem. Legitima dicitur, quando ex lege, aut pacto vnus cogitur alteri aliquid soluere. Moralis dicitur, quando sine pacto, aut lege vnus laborat pro alio, ita vt consurgat obligatio quædam compensandi laborem, sed tamen non possit eum compellere ad eiusmodi compensationem. iam Dominus ordinauit eos, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

HAEC ordinatio respectu fidelis populi & ordinariorũ pastorũ, est præceptum iustitiæ in rigore. quãdo enim constituitur aliquis pastor, potest populus eum cogere ad spiritualia ministranda, & Pastor potest cogere populũ ad tẽporalia dãda. & hoc modo poterãt Apostoli tãquã episcopi cogere Christianos ad sumptus faciẽdos. At respectu populi infidelis, vel pastoris non ordinarij, illa ordinatio non inducit rigorem iustitiæ, sed quandã æquitatẽ, seu moralem iustitiam, & hoc modo Apostoli quando prædicabant Iudæis ipso Christo viuente, non poterant cogere populum ad sumptus faciendos, nam nec populus susceperat Euangelium, & Apostoli nondum erãt Pastores ordinarij, nam adhuc tenebantur Iudæi

Universidad de Deusto
Biblioteca

dæi agnoscere Sacerdotes Aaronicos, & eis decimas soluere. itaque Apostoli accipiebant sumptus ex morali iustitia, vel petebant ex caritate.

IAM religiosi mendicantes, qui mittuntur à summo Pontifice ad prædicandum, & Sacramenta ministranda, poterant facere pactum cum ipso Pontifice, vel cum populo de sumptibus accipiendis, & tunc ex rigore iustitiæ illos petiuissent, poterant etiã mitti à Pontifice eo modo quo Christus misit Apostolos ad Iudæos, antequam lex vetus cessasset, nimirum vt ex quadam æquitate peterent sumptus, nam *dignus est operarius mercede sua*, & *qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere debent*. non enim Christus dixit, qui est ordinarius Euangelista, dignus est mercede sua, sed *dignus est operarius*, id est, quicũque id operatur licitè, dignus est mercede sua, & hæc fuit expressa sententia Augustini de opere Monachorum, capite vicesimo primo, visum tamẽ est melius tam Pontifici mittenti, quàm ipsis qui mittuntur, vt non peterent vllo modo ex iustitia, vel æquitate, sed solum ex caritate, sicut ipsi non ex debito, sed ex caritate ministrant spiritualia.

TERTIO & vltimo probatur ex euentu, nam hoc genus vitæ innumeris signis, & prodigiis confirmatum est, quæ Deus edidit per Sanctos Franciscum, & Dominicum auctores huius vitæ, deinde ab eo tempore, conuersio gentilium, confutatio hæreticorum, pietas populi Christiani, conseruatio Theologiæ, & innumera alia bona ordinibus mendicantium maxima ex parte accepta referenda sunt.

CAPVT XLVI.

Soluuntur obiectiones.

AT in contrarium obiiciuntur plurima argumẽta, sed omnia reducuntur ad sex. PRIMVM est, quia mendicitas iure diuino, & humano prohibita est; nam de iure diuino patet Deut. 15. *Omninò indigens, & mendicus non erit inter vos*. De humano patet ex C. de mendicantibus validis, lib. 11. tit. 25. l. vnica.

RESPONDEO, quantum ad legẽ diuinam, sine dubio non prohiberi ea lege mendicationem, vel mendicitatẽ, cum in eodem capite habeatur: *Non deerunt pauperes in terra tua, &c.* Nec valet responsio Lyrani, qui dicit in prioribus verbis prohiberi publicos mẽdicantes, in posterioribus verò agi de pauperibus, qui etsi indigent aliorum auxilio, tamen non debent mendicare, sed debet eis à diuitibus prouideri. Non valet ista solutio; nam vtrobique est אביון *ebion*. quod propriè significat mendicum, & ad verbum verti poterat, *non deerunt mendici in terra tua*, sicut suprà dixerat: *Mendicus non erit inter vos*. Et præterea apud Iudæos multi erant mendici, vt patet Lucæ 16. de Lazaro, Lucæ 18. de cœco secus viam mendicante, Ioan. 9. de alio cœco mendicante, Act. 3. de claudo mendicante ad portam templi pretiosam.

AD illa igitur verba. *Non erit mendicus inter vos*, respondeo dupliciter. PRIMO, illis verbis non prohiberi mendicitatẽ, sed promitti tantam vbertatem rerum, vt nullus sit futurus mendicus qui sensus maximè cõuenit Hebræo textui, sequitur enim immediatè: *Vt benedicat tibi Dominus Deus tuus*. Neq; repugnat hæc promissio illis verbis. *Non deerit mẽdicus in terra tua, &c.* Nã promissio erat conditionata. Sic enim sequitur post illam promissionem: *Si tamẽ audieris vocẽ Domini Dei tui, & custodieris vniuersa, quæ iussit*. Et quoniam sciebat Deus istam conditionem non seruandam, prædicit, nunquam defuturos mendicos, & monet, vt illis benefaciant.

SECVNDO dici posset cum B. Thoma in opusculo contra impugnantes religionem, hac lege prohiberi mendicationem, non ex parte mendicantium, sed ex parte diuitum. Non enim Deus prohibet pauperibus mendicationem, cùm infrà dicat, *non deerunt mendici*, sed præcipit diuitibus, vt quantum est in se, prouideant ita pauperum necessitatibus, vt nulli cogantur mendicare. Melior est tamẽ prior solutio; nam si dominus iussisset diuitibus, vt non paterentur mendicos, peccassent diuites in populo Iudæorum, qui reuera permittebant mendicos tempore Christi, & tamen nunquam de hoc reprehensi leguntur à Christo, neque ab Apostolis.

PRÆTEREA, si Dominus ibi prohibuit diuitibus, ne permitterent mendicos, quomodo ibidem præcipit diuitibus, vt mendicis eleemosynam faciant? Porro lex ciuilis loquitur de illis, qui mendicant vt otiosè viuant, vel vt lucrentur, &c. cùm nullam adferant populo vtilitatem, vnde ibidem inertes dicuntur.

ARGVMENTVM secundũ, Scriptura passim detestatur mendicitatem, vt caussam multorum malorum, Prouer. 30. dixit ille, cum quo est Deus: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi. tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est Dominus? aut egestate cõpulsus furer, & periurẽ nomen Dei mei*. Eccles. 17. *Propter inopiam multi deliquerunt*. Psal. 36. *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem*. Psal. 108. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent*.

RESPONDEO, loquuntur hęc loca de inuoluntaria mẽdicitate; qui enim mendicat coactus, & animum habet ad opes, ille facilè furatur, & peierat, &c. Quanquã ad primum locũ possunt dari duæ aliæ solutiones. PRIMA est, Sapientem loqui in persona infirmorum, quales sunt plurimi in ecclesia. Illis enim nocent nimiæ opes, & similiter nimia egestas. Viris autẽ perfectis, qui sciũt cum Paulo abundare, & penuriam pati, tam opes plurimæ, quam etiam summa egestas sunt instrumẽta virtutum, vt patet de Iob, qui vtrumque expertus est. Vnde Chrysostomus hom. 18. in epistol. ad Heb. & Ambrosius serm. 8. in Psal. 118. dicunt, hæc verba Salomonis conuenire hominibus Testamẽti veteris, quia imperfecti erãt.

SECVNDA solutio est, à sapiente hoc loco reculari non quamlibet mendicitatem, sed illam solùm, quæ est exposita periculo, qualis non est religiosorũm mendicãtium, illi enim certò sciunt sibi nõ defutura necessaria, tum ob Christi promissionem, Matth. 19. Centuplum accipiet, & vitã æternam possidebit, & Marci 10. Centies tantùm nunc in tempore hoc: tum ob populi deuotionem, à quo nõ dubitãt se recepturos temporalia, cùm ei ministrent spiritualia. Immò videntur religiosi ad literam petere, quod sapiens petit. nec enim volunt diuitias, & ideò eas relinquunt, nec tamen volunt mendicitatem periculosam, qua moriantur fame, & ideo dicunt, *tribue tantum victui meo necessaria*.

ILLVD autem Psal. 36. *Non vidi iustũ &c.* difficile est; nam Elias iustus erat, & tamen quærebat panẽ, cùm diceret viduæ: *Affer mihi, obsecro, buccellam in manu tua*. 3. Reg. 17. & Dauid quæsiuit panem ab Achimelech. 1. Reg. 21. & Lazarus quærebat micas panis, Lucæ 16. Hieronymus & Augustinus exponũt de pane spirituali. Cajetan. & Lyranus dicunt loqui Psalmum de eo, quod sit vt in plurimum. Titelmannus optimè dicit debere referri illud *derelictum*, etiam ad *semen quærens panem*, vt sit sensus, nõ vidi iustum derelictum, neq; semẽ eius quærẽs panẽ, de relictum. Vel certe ibi quærere, non significat quærere quomodocunque, sed quærere cum anxietate & labore, vt illi faciunt, qui diu quærunt, & vix inueniunt. Vnde in Hebræo est verbum in Piel מְבַקְּשֵׁי *mebacches*. quod significat quærere diligenter.

ARGVMENTVM tertium, opes moderatæ necessariæ

riæ sunt, vel saltem valdè vtiles ad vitam beatã & perfectam in hac vita ducẽdam; nam Ecclesiastæ 7. dicitur: *Melior est sapientia cum diuitiis, & vtilior videntibus solem: sicut enim protegit sapientia, sic protegit & pecunia*. Act. 20. *Beatius est dare, quàm accipere*. Et Arist. li. 1. Ethic. cap. 8. dicit opes esse necessarias ad felicitatem.

RESPONDEO, opes & egestatem habere sua commoda & incommoda; nam opes prosunt, quia materiam præbent liberalitatis, & quia liberant à sollicitudine quærendi victum, tamen obsunt quatenus adferunt magnam sollicitudinem eas conseruandi, dispẽsandi, &c. Contrà; paupertas prodest, quatenus præbet materiam patientiæ & liberat à sollicitudine conseruandi, & distribuendi pecunias: sed obest, quatenus affert sollicitudinem quærendi victum. Verum omnibus consideratis, videtur esse maius bonum, quod adfert voluntaria paupertas, quàm id, quod adferunt diuitiæ; & minus malũ, quod paupertatem comitatur, quàm id, quod comitatur diuitias, & præsertim iis, qui ex officio euangelizare, & Sacramenta ministrare debent. Et propterea Dominus Apostolis eiusmodi vitam cõsuluit, Matth. 10. & ipsi etiam Apostoli Actor. 6. testantur, se non parum impediri à verbo Dei, & oratione, si opes Christianorum dispensare debeant.

AD illud autem Ecclesiastæ respondeo, non voluisse eum dicere, meliorẽ esse sapiẽtiam cum diuitiis, quàm sine diuitiis, sed meliorem esse sapientiam cum diuitiis, quàm sine sapientia diuitias. Ita Titelmannus, & rectè; nam in Hebræo nõ habetur melior, sed bona est sapiẽtia cum diuitiis: quod non potest dici, quia sit mala sine diuitiis, sed quia sine ipsa malæ sunt diuitiæ, & hoc probat, cùm ait: *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia*. Sed in hoc differunt, quod sapientia vitam tribuit possessori suo. q. d. etsi pecunia protegit in hoc mundo à multis afflictionibus: tamen sola sapientia vitã præbet, & ideò sine sapientia parum aut nihil prosunt diuitiæ.

AD illud act. 20. dico cęteris paribus, beatius esse dare omnia sua simul propter Christum, & accipere postea aliquid modicum, quam parum dare, & nihil accipere; & similiter beatius esse accipere temporalia, vt possis expeditè, & commodè dare spiritualia, quàm nihil accipiendo impediri à spiritualibus dandis.

AD locum Aristotelis respondeo. PRIMVM, loqui eum de humana felicitate, quæ multis rebus indiget: nã felicitas Christiana, nec ipsa in se eget vllis terrenis opibus, cùm tota in Dei visione cõsistat, nec ad eam adipiscendam valde necessariæ sunt opes, cùm melius humilitate, & patiẽtia, quàm opibus ad regnum perueniatur æternum. Deinde addo, loqui Aristotelem de homine politico, qui in ciuitate viuat & vxorem ac liberos habere, & Rempublicam vna cùm aliis gerere velit. Eiusmodi autem hominibus negari non potest, quin opes necessariæ sint. Si quis autem velit sibi soli viuere, & contemplationi vacare, huic certè Aristoteles opes necessarias esse minimè iudicabit, modo is habeat, vnde viuat sine dispendio contemplationis.

ARGVMENTVM quartum. Redigere se ad extremam inopiam est vitium; nam virtus consistit in medio, vitia in extremis, sed dare aliquid est medium, nihil dare est extremum. Præterea confirmatur ex Paulo secundæ ad Corinthios octauo: *Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate*.

RESPONDEO, medium in virtutibus, excepta iustitia, non cõsiderari penes ipsas res absolutè, sed cum ordine ad rationem, & omnes circumstãtias. Verbi gratia, non est medium in temperantia, comedere vnum panẽ, & extrema comedere duos, aut nullum; sed medium est tantum panis accipere, quantum ratio dictat, tibi hoc tempore conuenire; vnde quod tibi est medium, alteri erit extremum. Sic ergo dare omnia, extremum est, & vitiosum homini patrifamilias, qui ex officio alere debet, vxorẽ, filios, seruos, &c. At ei, qui statuit mundo renunciare, & soli orationi & prædicationi instare, planè medium est omnia dare: & extrema etunt dare aliquid solum, & nihil dare: & per hoc soluitur confirmatio; nã Paulus alloquitur homines sæculares vxoratos, &c.

DICES, dare omnia, vel est medium ei, qui vult mũdo renunciare ante votum; vel solùm post votum, si ante votum, ergo peccabit ille, si non det omnia, etiamsi nullum habeat votum paupertatis; nam medio virtutis opponuntur extrema vitiorum: si solùm post votum, ergo mendicitas non potest voueri, nam nihil rectè vouetur, nisi quod ex se iam est virtutis actus.

RESPONDEO, consilia Euangelica ante votum, nõ esse actus specialium virtutum, sed esse actus perfectos virtutum communium, vt liberalitatis, castitatis, obedientiæ. Porro actibus perfectis non opponuntur actus vitiosi, sed actus minus perfecti; & medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa, sed extrema minus perfecta; at post votum iidem actus iam sunt actus necessarij specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

ARGVMENTVM quintum. Qui se sponte redigit ad mendicitatem, exponit se periculo fame moriendi, tentátque Deum, cùm sibi ipse auferat inedia ordinaria ad vitam conseruandam, nec potest dicere, *panem nostrũ quotidianum da nobis hodie*. nam ei responderet Dominus, quid à me petis panem, cùm tibi dederim antea, & tu illum abieceris?

RESPONDEO, ille diceretur exponere se tali periculo, qui omnia sua daret, quando probabiliter sciret, nihil se postea inuenturum: at religiosi certam spem in Deo ponunt sibi nihil defuturum, quandoquidem Christus id promisit, & experiẽtia lõga idem testatur. Neque tentant Deum: nã medium ordinarium ad vitam est cibus & potus, siue sit proprius, siue donatus ab alio: ille ergo reiicit media ordinaria, qui aut non vult comedere, aut non vult panem accipere, nisi per miraculum, vt illis accidit, de quibus Cassian. collatione secunda, cap. sexto. Nec prohibentur dicere, *panem nostrum*, &c. Immò ipsi maximè hoc dicere possunt, quandoquidem sibi nihil retinuerunt, vt Christum sequerentur. Si enim dicat aliquis Rex ciui opulento, relinque hic tuas possessiones, & veni mecum ad bellum: certè ille iure poterit à Rege petere panem quotidianum.

ARGVMENTVM sextum. Religiosi mendicantes, iniuriam faciunt veris pauperibus, nã Lucæ 14. dicitur: *Cùm facis prandium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, qui non habent vetribuere tibi, & beatus eris*. Hoc loco, inquit Armacanus, *Dominus non iubet vocari pauperes quoscunque, sed pauperes debiles, claudos, vel cæcos, neque etiam debiles quoscunque, sed debiles pauperes, nam pauperes non debiles, possunt vetribuere laborando: debiles non pauperes, possunt retribuere pecunias dãdo*. Præterea, ordo caritatis postulat, vt semper detur eleemosyna magis egenti, magis autem egent pauperes debiles, quàm fortes, quales sunt religiosi, non igitur licet religiosis eleemosynas petere, nisi fortè ægrotent.

RESPONDEO, si argumẽtum aliquid concluderet, non soli religiosi mendicantes, sed etiam omnes Clerici & Monachi, qui ex possessionibus viuunt, & non sunt debiles, claudi, vel cœci, peccarent, nã possessiones donatæ monasteriis, & Ecclesiis, quid sunt aliud quàm eleemosynæ? ridiculum autem est, non fraudari pauperes à

Universidad de Deusto
Biblioteca

res à Clericis & monachis, qui accipiunt in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, & fraudari à mendicantibus qui accipiunt vnum panem.

A Ad locum ergo Euangelij dico, Dominum velle vocari pauperes, siue sint debiles, siue non; legendum est enim cum distinctione voca pauperes, debiles, &c. nã Apostolus Actorum vicesimo quarto dicit, se attulisse eleemosynam pauperibus Christianis, qui erant in Hierusalem, quos certum est non fuisse omnes cœcos, vel claudos. Et cùm Dominus ait: *Voca eos qui non habent retribuere tibi*, non intelligit eos, qui nullo modo possunt retribuere. Tales enim nulli ferè sunt; nam etiam pauperes claudi possunt retribuere aliquod obsequium, sed intelligit eos, qui non possunt reinuitare ad simile conuiuium, vel commodè aliquid aliud donare, & proinde à quibus nihil sperari solet. Sic enim ait: *Noli* inquit, *vocare amicos & vicinos diuites, ne fortè ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio.*

B Porro, pauperes omnes, etiam qui validi sunt, & suis laboribus victum quærunt, tales sunt, vt non possint retribuere; nam cùm vix sufficiant sibi, quomodo poterunt conuiuio diuites excipere, aut eis munera largiri?

A Dillam rationem dico cæteris paribus, dandam esse eleemosynam semper magis indigenti, alioqui magis danda est propinquiori, & meliori, & cui debetur ex iustitia, &c. Porrò, tribus de caussis potest fieri, vt sit danda eleemosyna potius religioso minus indigenti, quàm non religioso magis indigenti. ex Hieronymo in fine libri contra Vigilantium.

Primo, si is dederit verè omnia sua pauperibus: debetur enim illi victus ex bonis pauperum, non solum ex caritate, sed etiam aliquo modo ex iustitia.

Secvndo, si laboret pro populo concionando, sacra faciendo, &c. nam & huic debetur aliquo modo ex iustitia, licet iis non petat, nisi ex caritate.

Tertio, ratione perfectionis monasticæ: nã danda est semper eleemosyna potius meliori. quia verò non possumus iudicare de internis, danda est potius profitenti maiorem sanctitatem, quam profitenti minorem, quando non constat de mala vita religiosi. Excipitur tamen semper extrema necessitas cuiuscunque pauperis; illa enim semper præponitur minori necessitati.

LIBER

LIBER TERTIVS
DE LAICIS, SIVE SECVLARIBVS.

CAPVT PRIMVM.

Ordo totius disputationis.

A Disservimvs de duobus membris Ecclesiæ, id est, Clericis, & Monachis; superest vt dicamus de tertio, id est, de Laicis, siue secularibus, & simul de membris ab Ecclesia præcisis, id est, de hæreticis, quæ omnia ad disputationem de Magistratu politico reuocari possunt.

Tota hæc Disputatio sex quæstionibus cõtinetur. Primùm enim, de ipsa politica potestate agendum est. Deinde, de officio eius in rebus politicis. Tertiò, de officio eius in caussa religionis.

De primo sunt quæstiones duæ. Prima; An ista potestas sit res bona, & proinde Christianis licita. Secunda; An per peccatum amittatur.

De secundo sunt duæ quæstiones. Prima, de officio Magistratus in conseruanda Republica ab improbitate ciuium per leges & iudicia, tam ciuilia, quàm criminalia, id est: An liceat Christianis leges condere, iudicia exercere, & gladio ferire noxios, qui sunt actus proprij Magistratus. Secunda, de officio Magistratus in protegẽda Repub. ab hostibus externis, id est: An liceat Christianis bella gerere, & huic addemus quasi corollarium propter Lutherum: An liceat bellare contra Turcas.

B De tertio sunt aliæ duæ quæstiones. Prima: An ad Magistratum pertineat cura religionis: An verò permittere possit, vt quisque credat, vt voluerit. Secunda: An Magistratus debeat hæreticos ab Ecclesia iudicatos, & damnatos punire, tam in libris eorum, quàm in facultatibus, & in personis, etiam vsque ad mortem.

CAPVT II.

Proponitur prima quæstio: An politica potestas sit bona, & Christianis licita.

Est vna ex præcipuis hæresibus Anabaptistarum, & Trinitariorum huius temporis: Non licere Christianis gerere Magistratus, nec debere esse vllo modo inter Christianos prætoria, tribunalia, iudicia, ius gladij, &c. Ministri, qui in Transyluania, Trinitatem, & Incarnationem, & parnulorum Baptismum oppugnant; ediderunt anno M.D. LVIII. Albæ Iuliæ Antitheses Christi veri & falsi: quarum VII. est Christum falsum habere in sua Ecclesia Reges, Principes, Magistratus, gladios: Christum verum nihil tale in sua Ecclesia pati posse.

Argvmenta eorum hæc sunt, vel certè esse possunt. Primvm, ex scriptura Matth. 17. *Reges Gentium, à quibus accipiunt tributa, &c. ergo liberi sunt filij.* Et Lucę 22. *Reges Gentium dominantur eorũ, non sic erit inter vos.* Rom. 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicẽ diligatis.* 1. Cor. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.* 2. Corinth. 8. *Vnus Dominus* Ephes. 4. *Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus.*

C Secvndvm, ab exemplis: nam plærique Principum abutuntur potentia, & non solùm non prosunt, sed etiam absunt Reipub. vt patet in ipso initio mundi de Cain Genes. 4. de filiis Principum Gen. 6. qui accipientes varias vxores, corrupti sunt omni scelere, & eorum caussa postea venit diluuiũ, Itẽ de Nemrod, Pharaone, Nabuchodonosor, & de Saul, Roboam, Hieroboam, & cæteris: nam post diuisionem regni, ex Regibus Israel nullus fuit bonus.

Tertivm à fine: nam Magistratus permissus fuit Iudæis propter imperfectionem temporis. erant enim pueri Iudæi, & ideò regi debebant ab alio, vt patet Galat. quarto: at nos viri sumus perfecti, & vnctio docet nos de omnibus.

Qvartvm, ab efficiente: nam ista potestas non est à Deo introducta, sed ab hominibus tyrãicè vsurpata: quis enim fecit Nemrod Regem? quis Nabuchodonosor? quis Ninum? quis Alexandrum? quis Iulium Cæsarem? quis alios? hinc laudatur ille pirata, qui respõdit Alexandro, ego quia cum paruo ligno discurro, pirata dicor: tu quia cum magna classe orbẽ terrarum spolias, Imperator diceris. Aug. lib. 4. ciuit. c. 4. ex Mar. Tul. lib. 3. de Repub.

Qvintvm, ab origine: nam Deus creauit hominem liberum, & per peccatum introducta est subiectio: ergò cùm à peccato per Christum liberati sumus, etiam à subiectione esse debemus. Antecedens patet: nam Genes. 1. non dicitur: Dominamini hominibus, sed: *Dominamini piscibus maris, &c.* Item mulier núc nõ subiicitur viro, nisi politica subiectione, & tamen hæc subiectio per peccatum introducta est, vt patet Genes. 3. *Sub viri potestate eris*, & præterea ante diluuium primus, qui condidit ciuitatem, & inchoauit regnum politicum, fuit Cain. vt ex Genes. 4. deducit Augustinus libr. 15. ciuit. Dei. capit. 1. post diluuium primus fuit Nemrod, Genes. 10.

Deniqve id clarè docent Patres. Avgvstinvs libr. 19. de ciuitate Dei, capit. 15. *Rationalem factum ad imaginem suam, voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori: inde primi iusti pastores magis pecorum, quàm Reges hominum constituti sunt, vt hinc etiam insinuaret Deus, quid ordo postularet creaturarum, & quid meritum exigeret peccatorum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

GREGORIVS libr. 21. moral. capit. 11. *Omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine, alios aliis dispensatio occulta postponit, ipsa autem diuersitas, quæ accessit ex vitio, rectè est diuinis iudiciis ordinata, vt quia omnis homo iter vitæ non æquè graditur, alter regatur ab altero*, similia habet in pastorali. part. 2. c. 6.

HANC hæresim non solum Catholici omnes execrantur, ac præcipue B. Thom. in opusc. 20. & omnes Philosophi, sed etiam Philippus Melanchthon in locis cap. de ciuili Magistratu, & Ioannes Caluinus lib. 4. institut. cap. 20. acerrimè, & fusissimè oppugnant, & Lutherus ipse in visit. Saxonica, etsi ab ipsius verbis in Babylonica Captiuitate c. de Baptismo, occasionem sumpserunt Anabaptistæ.

NOS eam quinque argumentis refellemus; nam tot etiam sunt aduersariorum fundamenta. Primò, ex Scripturis. Secundò, ex exemplis Sanctorum. Tertiò, ex fine seu necessitate. Quartò ex caussa efficiente. Quintò, ex origine.

CAPVT III.

Ex Scripturis asseritur politicus Magistratus.

QVANTVM ad primum, Scriptura Testamenti veteris plena est testimoniis. Exod. 22. Iudices populi: à Deo ipso vocantur Dij, sicut etiam Psalm. 81. *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat*; cuius vocabuli rationem explicat Iosaphat, 2. Paralip. 19. vbi dicit iudices non hominum, sed Dei iudicia exercere, id est, loco Dei iudicare. Et similiter Deuter. 1. monet Moyses iudices populi, vt iustè iudicent, quia Dei iudicium est; & Christus Ioannis 10. *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, &c.* Vbi Christus vult dicere; Si Principes Deus vocat Deos, quia ad illos mãdatum diuinum factum est, vt iudicent loco suo, cur nõ magis, &c. non enim quadrat quod alij dicunt, vocatos Deos eos omnes, quibus Deus loquutus est; si ergò Principes vocantur Dij, quia locum tenent, non potest reprehendi munus Principum, nisi reprehendatur Dei munus.

PRÆTEREA Deuter. 17. describit Moyses leges Regi futuro, & in libr. Iudicum. cap. vltim. in vltimis verbis reddere volẽs Spiritus sanctus caussam omnium malorum, quæ acciderunt illo tempore, dicit: *In diebus illis non erat Rex in Israel, sed vnusquisque, quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat.* In eodem libro Iudicum, & in lib. Regum passim habemus Deum excitasse Israëli Iudices, aut Principes, per quos populum liberaret. Prouerb. 8. *Per me Reges regnant.*

RESPONDENT Anabaptistæ Iudæis fuisse permissos Magistratus propter imperfectionem; at aliã rationem esse Testamenti noui.

AT contrà; nam in primis Prophetæ prædixerunt omnes Reges terræ seruituros Christo, & Ecclesiæ: quod non potest fieri nisi in Ecclesia sint Reges. Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, eruditmini, qui iudicatis terrã, apprehendite disciplinam*: secũdum Hebræum נשקו־בר *Naschechubar* osculamini filium, quem in eodem Psalmo Scriptura vocat Messiam; item. Psalm. 71. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei.* Isaiæ 60. *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Et cap. 49. *Erunt reges nutricij tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terra demisso adorabunt te &, pulueres pedum tuorum lingent*: quod certè impletum videmus in Constantino, Theodosio, Carolo Magno, & aliis, qui adorauerunt sepulchra Apostolorum, & Martyrum, & Ecclesias ditauerunt, & protexerunt.

PRAETEREA, Christus prædicans Euangelium regni, inter alia dixit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, Matth. 22. & Paulus Rom. 13. iubet, vt *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo*, &c. Et ibidem ter repetit, Principes seculares, quibus tributa redduntur, esse ministros Dei. quo loco vtitur etiam Iræneus lib. quarto, cap. 70. Item 1. Tim. 2. iubet Apostolus nominatim orari pro regibus. quo loco vtitur Tertullianus in Apologet. c. 31. quia calumniabãtur Ethnici Christianos. quod magistratibus nollẽt parere; ac certè si Euangelium non ferret magistratum, oporteret orare pro destructione Regum & Principum. Ad Tit. 3. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse*, & 1. Petri 2. *Deum timete, Regem honorificate.*

SED respondent; ex his testimoniis probari oportere nos parere Regi Ethnico, non autem licere Christianis regna possidere, & magistratus gerere. Quibus nos respõdemus, primum, non esse mirum in Testamento nouo non fieri multam mentionem magistratuum; nam Christus non venit constituere regnum politicum, sed regnum spirituale, & cœleste: & similiter Apostoli in hoc regno spirituali commendando, & propagando occupati fuerunt, politicum reliquerunt, vt antea erat.

ADDIMVS præterea: Licet non expressè Scriptura noui Testamenti approbet in Ecclesia magistratum politicum, tamen euidẽter colligi ex adductis testimoniis: nam si Christianis licet subesse Regi Ethnico, cur non poti' Regi Christiano? & si licet Christiano subesse, cur non præesse? cum subesse videatur magis cõtra libertatem Euangelicam quàm præesse?

DENIQVE, si Christianæ libertati repugnaret subiectio, vel præfectura ciuilis, magis repugnaret Ecclesiastica, quia Christiana libertas magis pertinet ad Christianum: vt est ciuis Ecclesiæ quàm vt est ciuis mundi: At non repugnat Christianæ libertati præfectura, vel subiectio Ecclesiastica, vt patet ex illo Matth. 24. *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et ex illo Roman. 12. *Qui præest in sollicitudine.* Et ex illo Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris*; Neque igitur repugnat præfectura, vel subiectio politica. Atque hinc soluitur primum argumentum contra allatum.

AD primum ergò dicendum est Christum eo loco de seipso tantùm loqui, & rectissimè probare se; quia filius Dei summi Regis esset, nõ fuisse obligatum soluere tributum vlli Principi; alioqui ipse idem iussit reddi censum Cæsari, Matth. 22. & Apostolus Rom. 13. *Cui tributum* inquit, *tributum, &c.*

AD secundum, eo loco Christus instituit Ecclesiasticum magistratum, & eum distinguit à politico, & à politico corrupto, cui pompæ, superbia, fastus annexa esse solẽt, qualem etiam politicum magistratum, si intelligamus prohibitum esse Christianis, nihil absurdi dicemus, ibi enim non reprehenditur regnum, sed modus regnandi.

AD tertium, non vult Paulus dicere, non sinatis vos obligari vlla lege, sed soluite maturè omnia debita: præcedit enim: *Reddite omnibus debita, cui tributum, &c.* Et quia solius amoris debitum nunquam ita reddi potest, quin semper teneamur amare, ideò ait, *nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.*

AD quartum dico, fieri seruum hominis, eo loco significare seruire homini propter hominem tãtùm: nam alioqui ibidem Paulus hortatur seruos, vt etiam si possint fieri liberi, tamen magis eligant seruitutem, & Gal. 5. *Seruite*, inquit, *inuicem.*

Ad

AD vltimum dico, ibi nomen Domini propriè accipi, quomodo non conuenit nisi Deo, nec propterea tolluntur Reges, & principes, qui nõ proprie domini sunt, sed ministri Dei, qui vnus verus est Dominus, nullus enim est titulus maior: nam verus Dominus duas habet conditiones, quæ nulli creaturæ conueniunt. Vna est, vt possit pro libito vti re, cuius est Dominus, & eã augere, minuere, mutare, annihilare, &c. Altera, vt nulli seruiat, id est, nulla re indigeat, sed seipso sufficiat ad omnia, vt rectè notat August. lib. 8. de Gen. c. 11. & deducit ex Psal. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quia bonorũ meorum non eges*: nam in Hebreo est, dixi Domino, Dominus meus אדני *Adonai*, & hinc est quod LXX. interpretes vbique nomen proprium Dei יהוה *ADONAI* reddiderunt per κύριος, & Hieronymus per Dominum. hinc etiam Augustus, vt Tertullianus refert in Apologetico, ca. 34. nunquam se dominum appellari passus est, quòd intelligeret hunc titulum soli Deo conuenire, & è contrario reprehenditur à Suetonio incredibilis arrogãtiæ Domitianus, quòd in Amphitheatro sibi acclamari libenter audiret: *Domino, & Dominæ fœliciter*, & quod iuberet de se scribi: *Dominus, & Deus noster, sic fieri iubet.*

CAPVT IIII.

Idem asseritur exemplis Sanctorum.

SECVNDA ratio sumitur ab exemplis; nam si res mala esset principatus, nũquam viri sancti eum gessissent; at habemus in Scriptura plurima exẽpla sanctorum Principum, vt Melchisedech Regis Salẽ, Iosephi Patriarchæ, qui toti Aegypto vtilissimè præfuit, Moyses, Iosue omnium ferè Iudicum, Dauidis, Salomonis, Ezechiæ, Iosaphat, Iosiæ, Danielis, Mardochæi Nehemiæ, Machabæorum, & aliorum.

IN Testamento nouo videmus Io. 4. Regulum credidisse in Christum, nec tamen iussum renunciare principatui; & similiter Act. 13. proconsulẽ cõuersum à Paulo, non propterea depositisse magistratum. Videmus deinde à S. Fabiano Papa, & Martyre, & à tota Ecclesia admissum fuisse Philippum Imperatorem, nec illi imperatum, vt deponeret imperium, vt ex historia Eusebij lib. 6. c. 25. colligitur.

QVOD autem non sit in testamento nouo maior copia exemplorum, ratio est, quia Deus voluit Ecclesiam suam inchoare ab hominibus pauperibus, & vilibus, vt dicitur 1. Cor. 1. ne putaretur augmentum Ecclesiæ opus humanum, si fauore Principum creuisset. Immò è contrario voluit Deus primis CCC. annis, vt Ecclesia totis viribus oppugnaretur ab Imperatoribus totius mundi, vt inde oblederet, opus suum esse Ecclesiã, & plus posse illam patiendo, quàm possent illi cruciando.

VNDE Augustinus in epist. 50. dicit Deũ voluisse primo tempore impleri illam partẽ Psalmi secundi: *Astiterunt Reges terræ, &c.* Deinde sequenti tempore illã aliã: *Et nunc Reges intelligite*: sicut reuera impletũ videmus in Constantino, & successoribus eius; siquidem videmus Constantinũ diuinitus edoctum, & vocatum à Deo singulari miraculo, vt Eusebius refert libr. 1. de vita Constantini. at si res mala esset principatus, quare Christus ipse Cõstantinum ad Ecclesiã vocasset? vbi nota obiter dissonantiam circa hanc historiam; nam in historia Ecclesiastica Eusebij à Ruffino versa li. 9. c. 9. habetur Cõstantinum per soporem vidisse signum crucis in cœlo, & deinde Angelos ei dixisse: *In hoc vince*; At libro 1. de vita Constantini Eusebius refert, in itinere eum corporeis oculis vidisse supra solem signum crucis cum illis literis: *In hoc vince*, & idem signum à toto exercitu conspectum, & noctu postea ei apparuisse Christum, qui mysterium explicuerit. atque hæc omnia se ab ipso Constantino coram audiuisse. Itaque verisimile est quod in historia habetur, à Russino additum fuisse.

ALIA plurima exempla addi possent Iouiniani, Gratiani, Theodosij, iunioris & senioris, Caroli Magni, Ludouici Pij, Othonis I. sancti Henrici Imperatoris, sancti Ludouici Regis Francorum, aliorũmque multorum, qui vel in Britannia, vel in Hungaria, vel in Boëmia, vel in aliis regionibus sanctissimè regnauerunt.

AD argumentum in contrarium dico, PRIMO, falsum esse Principes, vt plurimum esse malos; hic enim nõ agimus de regno in particulari, sed de politico principatu in genere, qualis Princeps fuit Abraham, & alij; sicut ergo fuerunt mali Principes, Cain, Nembrod, Ninus, & Pharao, Saul, Hieroboam, & alij Reges Israelita è contrario fuerunt boni Principes, Adam, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Iosue, omnes ferè iudices, & plurimi Reges Iuda.

SECVNDO dico, exempla malorum Principum non probare malum esse principatum, sæpe enim mali abutuntur rebus bonis; at exempla bonorum rectè probant, principatum esse bonum, quia homines boni non vtuntur rebus malis; præterea, etiam Principes mali plus prosunt sæpe, quàm obsint, vt patet de Saule, Salomone, & aliis: denique vtilius est Reipub. malum Principem habere, quàm nullum, vbi enim nullus est, non potest diu consistere Respub. dicente Salomone Prouerbiorum 11. *Vbi non est gubernator, corruet populus*: & vbi est, licet malus, conseruatur vnitas populi. Vide B. Thom. in opusc. 20. c. 6. libri primi.

TERTIO dico, quòd in Regibus Israel nullus fuerit bonus, ad insignem Dei prouidentiam pertinere; Deus enim id permittere voluit, quia rebellio illa Israelitarum à tribu Iuda significabat schismata Hereticorum ab Ecclesia, vt EVCHERIVS docet in fine libr. 3. super li. Regum. sicut enim inter Catholicos sunt boni, & mali: at inter Hereticos nullus potest esse bonus, ita quoque inter Reges Iuda multi fuerunt boni, multi etiam mali. Ex Regibus Israel nullus omninò inuentus est bonus.

CAPVT V.

Idem asseritur ex fine principatus.

TERTIA ratio dicitur à fine. Principatus politicus adeò naturalis, & necessarius est humano generi, vt tolli non possit, quin natura ipsa destituatur: hominis enim natura est, vt sit animal sociale: nã bruta quidẽ sunt à natura ita instructa, vt possint sibi singula sufficere, homo autem tam multis rebus indiget, vt solus viuere nullo modo possit: nam bruta nascuntur vestita, & armata, & æstimationem habẽt ita determinatam ad omnia, quæ sibi conueniunt, vt naturaliter sine vllo doctore statim nouerint nidos ædificare, alimenta quærere, & medicinam etiam sibiipsis facere: at homo nascitur sine vestibus, sine domo, sine alimẽtis omnium rerum egenus, & quanquam habet manus, & rationem, quibus omnia instrumenta parare potest, tamen singula longum tempus requirunt, & adeò longum, vt hic impossibile sibi vnum hominem sufficere ad omnia, præsertim cùm nascamur rudes, & artes magis doctrina, quàm experientia discantur: ergo necesse est, vt simul viuamus, & vnus alium iuuet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRAETEREA, etiamsi quisque sufficeret sibi ad vi- A uendum tamen nunquã sufficeret ad protegẽdum se ab impetu ferarum, & latronum, sed ad hoc necesse est cõuenire, & collatis viribus resistere; & licet sufficeret sibi etiã contra hostes, tamen semper maneret rudis, & expers sapientiæ, & iustitiæ, multarúmq; aliarum virtutũ, cum tamen ad hoc nati simus, vt mentem & voluntatẽ præcipuè exerceamus; nam scientiæ, & artes longo tẽpore, & à multis inuentæ sunt, & sine doctore percipi non possunt: iustitia autem nõ nisi in societate exerceri potest, cum sit virtus cõstituens æquitatem inter plures.

DENIQVE donum loquendi, & audiendi, id est, percipiendi distincte verba, quorsum homini collatum est, si debeat solitarius viuere? Itaq; rectè Aristoteles li. 1. politicorũ. c. 2. dicit, hominẽ natura ciuile esse animal, magis quàm sint apes, & grues, & quæcunque animalia, & si quis solitarius viuat, aut esse bestiam, aut Deum, id est, aut minus, aut maius homine; neque id est contra B Eremitas nostros.

NAM qui penitus solitarij vixerũt, vt Paulus primus Eremita, Maria Magdalena, Maria Aegyptiaca, & si qui sunt alij, dici possunt aliquid amplius homine habuisse, non natura, sed gratia; nam non sine miraculo alebantur à Deo, vt notum est; cæteri autem etsi in solitudine degerent, tamen frequentes simul conueniebãt, & Abbatibus suis subiecti erant, vt in disputatione de Monachis demonstrauimus.

IAM verò si natura humana socialẽ vitam requirit, certè requirit etiam regimen, & rectorem; nã impossibile est multitudinem diu cõsistere, nisi sit, qui eam cõtineat, & cui sit curæ bonum commune: sicut in vnoquoque nostrum nisi esset anima quæ contineret & cõiungeret partes, & potentias, & elementa contraria, ex quibus constamus, statim omnia soluerẽtur. vnde Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet.* deinde societas C est multitudo ordinata, non enim dicitur societas multitudo confusa & dispersa; ordo autem quid aliud est, quàm series quædam inferiorum, & superiorum? Necessariò igitur rectores habendi sunt, si societas futura est.

EX hac ratione soluitur TERTIVM argumentum Anabaptistarum; falsum enim assumunt, cùm dicunt, regimen politicum permissum Iudæis ob imperfectionem eorum, nobis autem non conuenire, quia vnctio doceat nos de omnibus; nam vnctio hoc in primis docet esse necessarium, habere rectorem; nec sufficit scire omnia, sed oportet etiam multa facere, & parare, quæ non possumus sine aliorum auxilio.

ET præterea hinc deducitur falsum esse, quod M. T. dicit in primo de inuentione, fuisse olim tempus, quo homines vagarentur more bestiarum, deinde à sapiente quodam, & eloquente homine vi eloquentiæ persuasos conuenire, & simul viuere. quod idem etiam hoc tem- D pore dicere solent quicunque eloquentiam laudandam suscipiunt. At reuerà nunquam fuit, nec esse potuit, tale tempus. Nam Adam sapientissimus fuit, & sine dubio non permisit homines vagari more bestiarum, & Cain filius eius ædificauit etiam ciuitatem materialem: ante Cain, & Adam nulli fuerunt.

SED nõ mirum Ciceronẽ, & alios Ethnicos talia dicere, nam Ethnici quia putabãt mundum fuisse ab æterno, & tamen videbant omnes artes esse nouas, & nõ exstare memoriam nisi paucorum annorum, inde suspicati sunt lõgissimo tempore homines vixisse more ferarum, & solùm exstare memoriam rerum gestarum ab eo tẽpore, quo cœperũt homines simul degere; sed Christiani qui ex testimonio Dei didicerunt, mundum creatum fuisse ante annos nõdum sexies millenos, & primos homines vrbes continuò habere cœpisse, mirum profectò, est, cur dicere audeant, longissimo tempore homines sine rectore, & sine ciuitatibus more ferarum vixisse.

CAPVT VI.

Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.

QVARTA ratio ab efficiẽte sumitur; Nam certum est politicam potestatem à Deo esse, à quo non nisi res bonæ, & licitæ procedunt. id quod probat Augustinus in toto ferè 4. & 5. libr. de ciuit. Dei: Nam sapientia Dei clamat. Prouerbiorum octauo: *Per me Reges regnant.* Et infrà: *Per me Principes imperant.* Et Daniel. 2. *Deus cæli regnum & imperium dedit tibi, &c.* Et Daniel. 4. *Cum bestiis, & feris que erit habitatio tua, fœnum, vt bos, comedes, & rore cæli infunderis, septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuicunque voluerit det illud.*

SED hic obseruanda sunt aliqua. PRIMO, politicam potestatem in vniuersum consideratam, non descendẽdo in particulari ad Monarchiam, Aristocratiã, vel Dimocratiam, immediatè esse à solo Deo; nam cõsequitur necessariò naturam hominis, proinde est ab illo, qui fecit naturam hominis: præterea hæc potestas est de iure naturæ, non enim pendet ex consensu hominum: nam velint, nolint, debent regi ab aliquo, nisi velint perire humanum genus, quod est contra naturæ inclinationem. At ius naturæ est ius diuinum, iure igitur diuino introducta est gubernatio; & hoc videtur propriè velle Apostolus, cùm dicit Rom. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.*

SECVNDO nota, hanc potestatem immediatè esse tanquam in subiecto in tota multitudine; nam hæc potestas est de iure diuino, at ius diuinũ nulli homini particulari dedit hanc potestatem, ergo dedit multitudini; præterea sublato iure positiuo, non est maior ratio cur ex multis æqualibus vnus potiùs, quàm alius dominetur. igitur potestas totius est multitudinis; denique humana societas debet esse perfecta Respub ergò debet habere potestatem seipsam conseruandi, & proinde puniendi perturbatores pacis, &c.

TERTIO nota, hanc potestatem transferri à multitudine in vnum vel plures eodem iure naturæ; nam Respub. non potest per seipsam exercere hanc potestatem, ergò tenetur eam transferre in aliquem vnum, vel aliquos paucos, & hoc modo potestas principum in genere consideratа est etiam de iure naturæ, & diuino. nec posset genus humanum, etiãsi totum simul conueniret, contrarium statuere, nimirum vt nulli essent principes vel rectores.

QVARTO nota, in particulari singulas species regiminis esse de iure gentium, non de iure naturæ; nam pendet à consensu multitudinis constituere super se regem vel consules, vel alios magistratus, vt patet: & si caussa legitima adsit, potest multitudo mutare regnum in aristocratiam, aut dimocratiam, & è contrario, vt Romæ factum legimus.

QVINTO nota, ex dictis sequi, hanc potestatem in particulari esse quidem à Deo, sed mediante consilio, & electione humana, vt alia omnia, quæ ad ius gentium pertinent. ius enim gentium est quasi conclusio deducta ex iure naturæ per humanum discursum: ex quo colligunturduæ differentiæ inter potestatem politicam, & Ecclesiasticam; vna ex parte subiecti, nã politica est in multitudine, Ecclesiastica in vno homine tanquam in subiecto immediatè: altera ex parte efficiẽtis, quòd politica vniuersè consideratа est de iure diuino, in particulari

culari considerata est de iure gẽtium. Ecclesiastica omnibus modis est de iure diuino, & immediatè à Deo. A

EX his argumentum QVARTVM Anabaptistarum: respondeo, PRIMO, argumento solum probare de regno in particulari, non ipso principatu in vniuersum; nos autem hoc loco principatum in vniuersum, nõ certam aliquam eius formam constituere volumus.

ADDO secundo, sæpissimè regna esse iusta & iniusta; à Deo, & non à Deo; nam ex parte ipsorum occupãtium & inuadẽtium, regna sunt latrocinia, & iniusta; & proinde non à Deo: tamen ex parte diuinæ prouidẽtiæ, quæ vtitur mala intentione hominum, & illam ordinat vel ad peccata punienda, vel renunciãda bona opera, vel ad alios bonos fines, regna illa sunt iusta, & legitima. Deus enim interdum admirabili ratione prouidentiæ suæ, ita quibusdam regna adimit, quibusdam largitur, vt & qui regno cadit iustissimè cadat, nec tamen iustè possideat, qui regnum inuadit; daturus enim ipse suo tempore il- B lius inuasionis iustissimas pœnas.

AC lõgè alia ratione Deus filiis Israël Palæstinã tradidit possidẽdam, quàm illam eandem vel Salmanasar, vel Nabuchodonosor postea tradiderit. Siquidem filij Israël duce Iosue laudabili obedientia cum Palæstinis pugnabãt, illisque ad internecionem deletis, terras eorum sibi vẽdicabãt. Salmasanar verò, & Nabuchodonosor, detestabili sacrilegio, Dei populum captiuum ducebãt; neque enim Imperio Dei, sed prauæ suæ cupiditati obsequi volebant, tamẽ Deus ipsis etiam ignorantibus vtebatur ad id, quod iustissimè fieri volebat.

EXPLICANT hanc rem accuratè S. Aug. li. de gratia, & libero arbitrio. c. 20. & 21. & Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis parte prima c. 29. nec desunt Scripturarum testimonia; Nam Isaiæ 10. sic legimus: *Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum* C *furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, &c.* Vbi loquitur de Salmanasar, & Sennacherib, qui animo iniquo occupauerunt regiones Israël, tamen Deus, illis nescientibus, vsus est eorum opera ad puniẽdum Israelitas.

SIC Isa. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regũ vertã. Ego ante te ibo, & glorioso terræ humiliabo, &c. propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum: & vocaui te nomine tuo, assimilaui te, & non cognouisti me.* Ex quo loco apparet Cyrum acquisiuisse sibi Monarchiã ex cupiditate dominãdi, & nõ propter Dei obsequium: & tamen Deum illi affuisse & Monarchiam, quam quærebat, illi dedisse, vt ipse liberaret populum Israel de Babylonica captiuitate.

HIEREM. 27. *Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis serui mei: insuper bestias agri dedi ei, vt seruiant illi, & seruiant ei omnes gentes, & filio eius & filio filij eius, donec veniat tempus terræ eius, & ipsius, & seruient ei gentes multæ, & reges magni: gens autem, & regnũ, quod non seruierit Nabuchodonosor regis Babylonis, & quicunque non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio & in fame & in peste visitabo super gẽtem illam, ait Dominus omnipotens.* Et tamen quis dubitat, quin Nabuchodonosor mala intentione subiecerit sibi tot regna?

EZECHIEL quoq; ait, c. 29. *Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei de Tyro pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam.* Et infrà: *Dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laborauerunt mihi, ait Dominus Deus.*

SIC Romani non propter Deum, sed cupiditate gloriæ quærebant Monarchiam, vt B. Aug. ostendit prolixè lib. 5. ciui. Dei. c. 12. tamen Deus Monarchiam eis donauit, tum, vt mercedem redderet bonis eorum operibus moralibus, vt idem Aug. docet lib. 5. c. 15. ciuit. Dei, tum etiam vt per vnionem omnium Gentium sub vno principatu pararetur via Euangelicæ prædicationi, vt B. Leo dicit serm. 1. de sanctis Petro & Paulo.

ADDE tamẽ, quod etiamsi initio, qui regna cõstituerunt, fuerint inuasores vt plurimum: tamen successu tẽporis fiunt vel ipsi, vel successores eorũ legitimi Principes, quia populi paulatim consentiunt. hoc modo regnum Frãcorum nunc omnium cõsensu legitimum est, licet initio Franci iniustè Gallias occupauerint. Atque idẽ dici potest de regno Hispanico, quod ab inuasione Gothorum cœpit; de regno Anglorum, quod cœpit ab iniusta occupatione Anglosaxonum; & de ipso Imperio Romano, quod à Iulio Cæsare pattiæ oppressore constitutum est: quod tamen postea adeò legitimum esse cœpit, vt Dominus dixerit Matt. 22. *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c.*

CAPVT VII.

Idem asseritur ex antiquitate.

QVINTA ratio sumitur ab origine; Nam etsi subiectio seruilis cœpit post peccatum Adæ, tamẽ politicus principatus fuisset etiã in statu innocentiæ, & probatur, PRIMO, quia etiam tunc homo fuisset naturaliter animal ciuile, & sociale, ac proinde rectore opus habuisset.

SECVNDO ex ipsa creatione; nam ideò Deus fecit mulierem ex viro, & nõ creauit simul multos viros, sed vnum tantùm ex quo omnes alij nascerẽtur; vt indicaret ordinem & præfecturam, quam inter homines esse volebat, vt Chrysostomus obseruat hom. 34. in 1. ad Cor. 3. quia in illo statu fuisset dispatitas sexuum, statuum, ingeniorum, sapientiæ & probitatis; ergo & præfectura ac subiectio; nam in humana societate debuit esse ordo. Rectus autem ordo postulat, vt inferior à superiore regatur, fœmina à viro, iunior à seniore, minus sapiens à sapientiore, & minus bonus à meliore: quod autem hæ diuersitates tunc etiam locum, habuissent, sic ostendi potest.

IN illo statu fuisset generatio, vt patet Gen. 1. *Crescite, & multiplicamini*, ergo & sexus disparitas, quę necessariò præcedit generationẽ, & disparitas ætatum, quæ necessariò sequitur generationem, & disparitas sapientiæ & probitatis, quæ sequitur ætatum disparitatem; nõ enim fuissent nati homines perfecti in illo statu, sed debuis- D sent paulatim discere, & proficere. Fuissent quidẽ omnes nati in gratia Dei, & cum maiori cognitione, quàm nunc, vt Aug. docet li. 1. de Baptismo paruulorum, c. 38. at sine dubio non fuissent tam perfecti, quàm adulti; & inter ipsos adultos poterant per liberum arbitrium alij magis, alij minus applicari ad discendum.

DENIQVE ingeniorũ varietas oritur ex varietate corporum; fuissent autẽ tunc corpora varia magnitudine, forma, robore, & similib⁹, vt patet, quia illa corpora nõ erãt exẽpta à legibus naturæ, & egebant cibo, aeris inspiratione, cœlorum influxibus; fuisset igitur etiã nunc ingeniorum diuersitas. Vide B. Thom. 1. par. q. 96. & 105.

QVARTO inter Angelos est prefectura, & subiectio, cur ergò inter homines non fuisset in statu innocentiæ? certe Beelzebub dicitur princeps Dæmoniorum. Matth. 12. qui sanè principatum non acquisiuit peccando, sed retinuit, quẽ antè habebat in eos Angelos, qui cum se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quuti sunt, & Apocalypsis.capit. 12. dicitur: *Michael & Angeli eius*, Deniq; Dionysius,c.9.cœlestis Hierarchiæ, dicit primam Hierarchiã Angelorum præesse,& imperare secundæ,& secundam tertiæ.& B.Greg.hom.34.in Euang.dicit nomina principatuum,& Dominationum in Angelis,apertè significare,quòd alij aliis præsint.

Ex his ad Argumentum QVINTVM respondetur, nõ pugnare libertatẽ,in qua creati sumus, cum politica subiectione,sed solum cum despotica,id est, cũ vera & propria seruitute;differt autẽ politica subiectio à seruili quod subiectus seruiliter,est,& operatur propter aliũ: subiectᵒ politicè est,& operatur propter se; seruus regitur nõ in sui, sed in domini sui commodum; ciuis regitur in commodum suum, non in commodum magistratus;sicut è cõtrario Princeps politicus, dum regit populum,non suam,sed populi vtilitatem quærit, Tyrannus autem, & dominus,nõ populi,sed suam quęrit,vt Arist. docet lib.8.de moribus.c 10. Itaque reuera si vlla est seruitus in politico principatu, magis propriè seruus dici debet,qui præest,quàm qui subiectus est,vt docet Aug. lib.19. ciuit. c. 14. & hoc ad literam significat illud Domini Matth.20. *Qui voluerit inter vos primus fieri,erit,omniũ seruus*; quomodo Episcopi seruos se plebium suatũ, & summus Pontifex seruum seruorum Dei se nominat.

Ad primum locum ex c.1.Gen.dico, vbi agit de principatu despotico;sic enim dominari debuit homo piscibus maris, & volatilibus cœli,aliisque animantibus.

Ad secundum dico, mulierem tam ante peccatum, quàm post,sociam & subiectam esse viro,sociam in generatione,subiectam in gubernatione.Illud autem; *Sub viri potestate eris*,non significat quamcunque subiectionem,sed inuoluntariam,& cum tristitia ac timore;quale vt plurimum experiuntur mulieres coniugatæ;ita docet B.Augu lib.11.Gen.c.37.*Neque enim*, inquit, *& ante peccatum alter factam fuisse,decet credere, mulierem, nisi vt vir ei dominaretur, & ad eum ipsa seruiendo conuerteretur, sed rectè accipi potest hanc seruitutem significatam, quæ cuiusdam conditionis est potius,quàm dilectionis.*

Ad tertium,fateor,Cain primùm ædificasse materialem ciuitatem, sed non propterea sequitur ibi cœpisse politicum regimen; nam etiam sine ciuitate materiali potest esse Respublica & principatus;neque negari potest,quin Adamo subiecti fuerint filij & nepotes eius.

Ad quartum dico, Augustinum loqui de seruitute proprie dicta, vt ex toto capite patet,vbi inter alia sic ait; *Conditio seruitutis iure intelligitur imposita peccatori, &c.* Neque obstat quod Augustinus ibidem dicit, *inde primi iusti, pastores magis pecorum, quàm Reges hominum constituti sunt, vt hinc etiam insinuaret Deus,quid postularet ordo creaturarum,& quid exigat meritum peccatorum*;nam hoc loco respicit ad abusum nominis regij, quo interdum accipitur pro despotico principatu: nam vt idem Augustᵘs ait lib.5.de ciuit.Dei. c.12. *Rex dictus à regendo, & considendo,non à regnando atque dominando*;& hoc modo Abraham,Isaac,& Iacob Reges dici potuissent: tamen quia factus humanus Regem dici putat a regnando & dominando,vnde est illud Domini Luc.22. *Reges Gentium dominantur eorum*.ideo primi iusti, pastores pecorum potius quàm Reges hominum dicti sunt.

Ad quintum dico, Gregorium non loqui de principatu politico simpliciter,sed adiuncto metu,& tristitia, & timore, &c. quæ per peccatum inuecta sunt. & cùm ait, *omnes homines natura esse æquales.& per peccatum fieri inæquales.& ideo vnum ab altero regi debere*, non intelligit homines natura esse æquales sapientia vel gratia, sed æqnales in essentia & specie humana;ex qua æqualitate rectè colligit,non debere vnum alteri dominari, quomodo homo dominatur bestiis, sed solum debere vnum ab altero regi politicè.Vnde ibidem subdit:*Nam contra naturam superbire est ab æqualibus velle timere*: quia verò peccatores per peccatum similes fiunt bestiis, & degenerant ab ea naturæ integritate, in qua creati fuerant;ideò ibidem Gregorius dicit, rectè post peccatum vnum alteri dominari cœpisse,cum terrore minando & puniendo,quod in statu innocentiæ non fuisset.

CAPVT VIII.

Principatum siue dominium in impijs esse posse.

QVOD secundo loco proposuimus, videlicet principatum in impijs esse posse, facilè probare poterimus. Ac primum occurit error Armacani,qui libr.10.quæstionum Armenicatum,c.4.docet, titulum præcipuum dominorum esse gratiam Dei, siue iustitiam & charitatem:alios autem titulos omnes in hoc fundari,& qui iustitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium. Eundẽ errorem eodem tempore docuit Ioannes VViclef, quem refellit optimè Thomas VValdensis lib.2.doctrinalis fidei, capit.81.& sequentibus,vsque in finem libri, & postmodum errorem eundem asseruit Ioannes Huss.vt patet ex Cõcilio Constantiensi,sess.15.

Argumenta eorũ erant tria.Primvm ex Scriptura Oseæ.8. *Ipsi regnauerunt,& non ex me, Principes extiterunt,& non cognoui, argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola,vt interirent.* Vbi Dominus improbat dominia improborum Regum,& dicit, se non dedisse ea, illis,& causam reddit,quia idola sibi fecerunt.

Secvndvm argumentum ex illo Eccl.10.*Regnum à Gente in Gentem transfertur propter iniustitias.*

Argvmentvm tertium,ex ratione,quia non est dominium,nisi à Deo, Deus autem nullo modo conferret dominia improbis, tum quia hostes eius sunt; tum etiã,quia videretur approbare abusum;abutuntur enim omnes impij sua potestate.

Hic error facile refellitur.Primo,Scripturis,Sap. 6.*A Domino data est potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur, quoniam cum essetis ministri regni illius non rectè iudicastis,&c.* Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro,&c.*Hieremię 27. *Ego dedi*, inquit Dominus, *omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis*,&c.Et Daniel 2. *Tu es Rex Regum, & Deus cœli dedit regnũ tibi,&c.*Et Roman. 3. & 13. Petri 2. Apostoli Petrus & Paulus docent, Regum potestatem esse à Deo,& illis obediendum,cum tamen nulli tunc essent Reges,nisi infideles.

Secvndo, ex Concilio Constantiensi sess.8. & 15. vbi hunc errorem Ecclesia damnauit.

Tertio,ex Augustino, qui lib. 5. de ciuitate Dei, ca.21. *Quæ cum ita sint*, inquit, *non tribuamus dandi regni atque imperij potestatem,nisi Deo verò,qui dat felicitatem in regno cœlorum solis piis,regnum verò terrenum & piis & impijs,sicut ei placet,cui nihil iniustè placet.*Et infrà. *Qui dedit*, inquit, *Mario, ipse & Cæsari, qui Augusto ipse & Neroni, qui Vespasiano vel patri vel filio suauissimis Imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo,& ne per singulos ire necesse sit,qui Constantino Christiano,ipse Apostatæ Iuliano.*

Qvarto, ratione;nam dominij fundamentum nõ est gratia, sed natura; homo enim quia factus est ad imaginem Dei, ac proinde mente ac ratione præditus est,ideò dominatur rebus inferioribus, vt ex primo capit. Genes.deduci potest:at natura in infidelibus manet,licet gratia careant, igitur & dominia vera habere possunt.

Ad hæc,cũ gratia & iustitia sint occultissima,& nemo sciat

sciat de se,vel de alio,an sit verè iustus,si gratia esset titulus dominiorum,sequeretur, nullum dominium esse certum. Ex quo nasceretur incredibilis confusio & perturbatio inter homines. Neque argumenta eorum aliquid concludunt.

Ad Primvm dico,illis verbis nõ improbari à Deo Reges malos,sed improbari, quod Iudæi voluerint habere Regem, cùm Deus esset Rex eorum;nam, vt exponit B.Hieronymus, in hoc capite octauo explicat Oseę caussas, propter quas populus Israel tradendus erat in captiuitatem,& vnam dicit esse,quia voluerunt habere Regem,alteram,quod fecerunt sibi idola.

Qvod autem valde peccauerint, volentes Regem habere,perspicuum est ex lib.1.Reg.ca.12.vbi post erectum Saulem in Regem, Samuel sic ait ad populum; *State,& videte rem istam grandem: quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Nunquid non messis tritici est hodie? Inuocabo Dominum,& dabit voces & pluuias,& scietis,& videbitis,quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini,petentes super vos Regem.*

Ad Secvndvm dico,transferri regna de Gente in Gentem propter iniustitiam,quia Deus propter peccata Regum sæpe donat victoriam hostibus eorum,sed non propterea eo ipso,quo peccant,ius regni amiserunt.

Ad Tertivm dico,Dei benignitatem decere, vt etiam hostibus suis benefaciat,vt legibus in Euangelio Matth.5. *Solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos,& iniustos.*neq; propterea approbat abusum. Non enim donat regna impijs,vt eis abutantur,sed vel vt beneficentia sua inuitati,conuertãtur à peccatis suis, vt beatus Hieronymus expositit illud Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro,Ego ante te ibo,& gloriosos terræ humiliabo,portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam,& dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias, quia ego Dominus*, &c. vel vt remuneret quædam benefacta eorum,vt B.Augustinus docet lib.5. de ciuit.Dei,ca.15.vel denique,quia interdum hoc meretur peccata populorum, vt idem Augustinus docet li.5.de ciuit.Dei,c.19.ex illo Iob.34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Idem tamen Augustinus li.19.de ciuit.Dei,c.21. dicit, apud infideles non posse esse iustitiam, nec iura,nec verum populum, aut Remp. &c. sed vocat veram iustitiam, & vera iura quæ ducunt ad vitam æternam, vide li.5.in Iulian.ca.3.

CAPVT NONVM.

Proponitur quæstio de potestate magistratus.

SEQVITVR Tertia quæstio;liceat ne Christiano magistratui leges condere, iudicia exercere, & punire improbos. Sunt autem duo errores refellendi.Primvs est VValdensium & Anabaptistarum,qui hæc omnia negant. Argumenta verò eorum sunt, quòd legum obligatio tollat Christianam libertatem;iudicia autem prohibeantur Matth.5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, da ei & palliũ.*Et 1. Cor.6. *Delictũ est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos.cur non magis fraudem patimini? quare non magis iniuriam accipitis?*Denique,punire gladio interdictum videatur Christianis,Matth.capite quinto: *Dictum est antiquis,oculum pro oculo,dentem pro dente,ego autẽ dico vobis, non resistere malo*:cõstat autem in lege veteri non fuisse permissum,nisi magistratui pœnam talionis inferre,ergo hoc ipsum Christus prohibet,qui etiam Matth. 26.ait: *Omnes,qui acceperint gladium,gladio peribunt.*

Secvndvs error Caluini est,qui,etsi l.4.instit.c.20. probat contra Anabaptistas, in Ecclesia debere esse leges ciuiles,iudicia & gladium,tamen lib. 4. instit.c.10. par.5. asserit leges ciuiles non obligare in conscientia: quod ante illum docuerat Ioannes Gerson de vita spirituali lect.4.& Almain de potestate Ecclesiastica,quæst. 1.cap.10.Rationes hæ sunt.

Prima,quia potestas politica est temporalis, ergo nihil ei cum conscientia.Secvnda,quia finis legum ciuilium est pax externa. Tertia, quia Princeps non iudicat in internis. Qvarta, quia Princeps nõ potest inferre pœnam spirituali, ergo nec ad illam obligare.

Qvinta,quia Princeps non potest absoluere:ergo nec ligare. Sexta, quia bis puniretur idẽ peccatum, semel hic semel in alio seculo.Septima, quia Princeps vt plurimum non intendit obligare ad culpam. Octava,quia potius debemus præuaricari grauissimam legem ciuilem, quam leuissimam diuinam, vt illam de non mentiendo officiosè:at ista non obligat, nisi ad venialem culpam, ergo illa ad nihil obligat; nam si obligaret ad peccatum præcipue mortale, oporteret potius cauere mortale.quàm veniale.

CAPVT DECIMVM.

Licere Christiano Principi leges condere.

CONTRA hos igitur errores prima hæc erit propositio, *Licet Christiano Principi leges condere*. Probatur.nam in primis propriũ est Principis leges condere, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.*Et Isaiæ 33.*Dominus Rex noster,Dominus Legifer noster.*nam Regis est iubere,& iubendo dirigere.Porro lex est ipsa iussio & regula; ergo si Christiani esse possunt Principes, certè etiã possunt leges condere;& confirmatur ex Augustino li.19.de ciuit. Dei,ca.17. *Ciuitas*,inquit,*cœlestis dum apud terrenam ciuitatem,velut captiuam vitã suæ peregrinationis agit, iam promissione redemptionis,& dono spirituali,tanquã pignore accepto,legibus terrenæ ciuitatis,quibus hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali vitæ accomodata sunt, obtemperare non dubitat.* Et infrà:*Hæc ergo cœlestis ciuitas, dum peregrinatur in terra ex omnibus gentibus ciues euocat, atque in omnibus linguis peregrinam collligit societatem, non curans quid quid in moribus legibus institutisque diuersum est, quibus terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum rescindens vel destruens, immò etiam seruans, ac sequens.*

Secvndo,Probatur ex necessitate legum ciuilium, Christiani ex eo quòd Christiani sunt,non desinunt esse homines,& ciues.& proinde mẽbra Reipub. temporalis, ergo debẽt habere regulam aliquam actionum suarum humanarum qua dirigantur in commerciis, & cõsuetudine cum aliis hominibus: non sufficit autem lex naturalis,quia solum principia generalia ostendit, neque ad particularia descendit: non sufficit etiam lex Euangelica, quia illa tractat solum de rebus diuinis & cœlestibus,vt notum est.lex autem diuina politica Testamenti veteris iam cessauit: solùm enim conueniebat vni illi populo Iudæorũ & in illo statu: ergo necessaria est alia aliqua regula humana,nimirum arbitrium Principis,aut lex ciuilis auctoritate Principis constituta. Et quanquam arbitrium Principis aliquo modo sufficere possit, quando Princeps est sapiens, & populus est exiguus,tamen absolutè necesse est populum regi legibus, nõ solo arbitrio Principis,si recte regi debeat.Quod interdum sufficiat arbitrium Principis,patet, quia antiquiora sunt regna,quàm leges, Iustinus lib 1.hist.dicit, olim populos sine vllis legibus,solo Principum arbitrio gubernari solitos,& ex Liuio li.3.constat, Rom.Remp. ad annos CCC.sine legibus gubernatam.

Denique, antiquissimus Legislator vel est Moses,vt Ioseph contendit in 2 lib. contra Appionem, vel certè Pharoneus,qui CCC. annis Mose fuit antiquior,vt Eusebius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tobius in Chron. & August. lib. 18. ciuit. Dei, ca. 3. docent. Atqui ante Phoroneum constituta sunt regna Assyriorum, Argiuorum, AEgyptiorum, & aliorum. Quod autem melius sit regi populum legibus, quàm solo Principis arbitrio, immò quòd sit hoc aliquo modo necessarium, affirmat Aristot. l. 3. polit. c. 11. Et probatur PRIMO, quia facilius est inuenire vnũ vel duos bonos & sapientes, quã plurimos. Si Respub. debeat regi arbitrio boni Principis, indigebit infinitis bonis Principibus, quorum vnus alteri succedat, at si gubernetur legib°, sufficit semel fuisse aliquos, vel vnum sapientẽ, qui legẽ fecerit.

SECVNDO, qui leges condunt multi sunt, & diligenter eas examinant; ac Princeps est vnus, & sæpe repentè iudicare debet.

TERTIO, qui leges fecerunt, sine amore & odio iudicarunt, nam de rebus absentibus iudicarũt. Princeps de præsentibus iudicat, vbi locum habent amici, propinqui, munera, terrores, &c. vnde iudicium legum est iudicium solius rationis; iudicium hominis est iudicium rationis & libidinis, id est, hominis & bestiæ.

QVARTO, iudicium Principis etiamsi rectissimum sit, vix vnquam caret suspicione, inuidia, querelis, maledictis, at iudicium legis is omnibus caret, quippe quòd scitur non posse corrumpi muneribus.

QVINTO gubernatio per leges potest longissimo tempore eadem perseuerare; at iudicia hominum sæpe mutantur.

SEXTO gubernatio per leges potest reduci ad artẽ, & facilior effici, nõ autẽ gubernatio ad arbitriũ hominis.

SEPTIMO, melior est gubernatio Principis per se, quàm per vicarios, gubernatio sine legib° necessario requirit multos vicarios, qui oẽs ad arbitriũ suũ iudicent: quando autẽ per leges gubernatur, ipse Princeps omnia per se iudicare censetur, cùm eius legibus iudicetur.

TERTIO PROBATVR, nam si nõ liceret Principi Christiano legibus obligare populum, id esset propter libertatem Christianam. Sed hoc dici non potest, nam tantum abest, vt lex opponatur libertati Christianæ, vt potius opponatur seruituti contrariæ eidem libertati, id quod ostendo ex ipsa natura libertatis Christianæ: nam libertas Christiana opponitur seruituti peccati, Ioan. 8. *Amen, amen dico vobis, qui facit peccatum, seruus est peccati: seruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternũ, si ergo vos Filius liberauerit, vere liberi eritis.* Et Romanorum 6. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Vocatur autem hæc iustificatio à peccato libertas quædam, quia qui in peccato est, donec non liberatur per gratiam, non potest velle bonum ordinatum ad vitam æternam: habet quidẽ liberum arbitrium: quia potest ex pluribus malis eligere vnum, & etiam eligere bonum morale, at eligere bonum diuinum non potest, nisi saltem liberari incipiat per Dei gratiam præueniẽtem, quia captiuus tenetur à Diabolo ad ipsius voluntatem, vt dicitur 2. Tim. 2. at liberum arbitrium liberatum per gratiam potest bonum diuinum velle, & facere. Sed maior adhuc libertas erat in statu innocentiæ, quia tunc homo poterat nullum vnquam velle malum, quod nunc etiam iusti non possunt: maxima autem erit in cœlo, vbi non poterimus velle vllum malum.

ITAQVE triplex est gradus libertatis, sicut etiam triplex gradus vitæ corporalis. Primus est Beatorum qui sic poterunt viuere, vt non possint mori, & sic poterunt bene agere, vt non possint peccare.

SECVNDVS fuit Adami & Euæ in statu innocentiæ, qui sic poterãt viuere, vt possent etiã nunquam mori, & sic poterũt bene agere, vt posset etiã nũquã peccare.

TERTIVS noster, qui sic possumus viuere, vt non possimus aliquando nõ mori: & sic possumus bene agere, vt non possimus nõ peccare saltem venialiter, infra hos tres gradus non est quartus, nisi non viuere, & non bene agere, qui gradus ad dãnatos pertinet. vide Augustinũ lib. de correp. & grat. c. 11. Cùm ergo libertas consistat in eo, vt possimus eligere bonum & reiicere malũ, manifestum est, legem non pugnare cum libertate: non enim impedit; quo minus possimus eligere bonum & reiicere malum, sed contra potius iuuat, nam præbet materiam exercendæ libertatis. At seruituti rectè opponi dici potest lex, quia non potest impleri à seruo peccati. vnde Paul. Ro. 3. *Quid ergo inquit, legẽ destruimus per fidẽ? absit, sed legem statuimus*, vide Aug. de spiritu & litera, cap. 30.

PROBATVR Secundo hoc idem, Lex diuina non pugnat cum libertate, ergo nec lex humana. Antecedens patet, nam Adam liber creatus est, & tamen lex ei imposita fuit, vt non vesceretur ligno scientiæ boni & mali, Gen. 2. probatur consequentia: nam lex diuina & humana quoad obligationem sunt omnino æquales, vt patebit in sequenti capite.

CAPVT VNDECIMVM.

Legem ciuilem non minus obligare in conscientiam quam legem Diuinam.
Secunda propositio.

Lex ciuilis nõ minus obligat in conscientia, quàm lex diuina, etsi minus firma & stabilis sit hæc, quã illa.

Explico. lex diuina & humana differunt quoad firmitatem, quia diuina nõ potest abrogari ab homine, humana potest: at quoad obligationem, non differunt, vtraque enim obligat in conscientia, nunc ad mortale, nunc ad veniale peccatum pro rerum ipsarum grauitate, ita vt nulla sit melior regula ad discernẽdum, vtrum lex humana obliget ad mortale, an ad veniale, quam cogitare legem illam esse diuinam, & videre, si diuina esset, quomodo obligaret.

PROBATVR PRIMO, obligatio vel est essentia, vel propria passio legis, ergo omnis lex & à quocunque feratur, siue à Deo, siue ab Angelo, siue ab homine, & homine siue Episcopo, siue rege, siue patre, eodem modo obligat. Probatur consequentia à simili: nam quia hominis essentia est, rationale esse, & propria passio esse risibilem, omnis homo est rationalis & risibilis, siue sit creatus à solo Deo, vt Adam, siue à Deo ex alio homine, vt Eua, siue ab hominibus genitus, vt Cain. Antecedens patet, nam lex est regula morum, regulæ autẽ proprium est intrinsecè ita dirigere, vt recessus ab ipsa sit peccatum in moribus, sicut recessus à regula in naturalibus dicitur peccatũ naturæ, vt sunt mõstra, & recessus à regula in artibus est peccatum artis.

VBI notandum est, quòd sicut tres cęteræ, quoad existentiam pendent ab agente, nõ quoad essentiam, essentiæ enim sunt æternæ: sunt enim quædam participationes possibiles diuinæ essentiæ. ita etiam lex, quoad existentiam pendet à legislatore: non enim erit lex, nisi dictetur ab eo, qui habet auctoritatem, at quoad ad essentiam non pendet, quod enim lex obligeat, est quid æternum, & immutabile, & participatio quædam legis æternæ Dei, quæ est prima & summa regula, & hoc videtur voluisse dicere B. Augustinus li. 22. contra Faustum, c. 27. cum ait: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra æternam Dei legem.* Nam siue quis præuaricetur legem naturalem, siue positiuam, siue diuinam, siue humanam, semper peccat contra legem æternam, quia omnis lex est legis æternæ participatio.

ET quanquam non potest fieri, vt aliqua vera lex nõ sit à Deo, cùm lex non possit condi, nisi ab habente potestatem, & non sit potestas, nisi à Deo, Rom. 13. tamen si (per impossibile) esset lex non à Deo, adhuc obligaret ad

culpam, sicut si (per impossibile) homo existeret non factus à Deo, adhuc esset rationalis.

PROBATVR Secundo, nam si lex obligaret solùm, quia diuina, omnes leges diuinæ æqualiter obligarent, vt patet, nam eadẽ esset ratio obligationis in omnibus. At hoc est falsum, nam magis obligat lex, non occides, quàm lex, non furaberis: & magis lex, non furaberis, quam lex, non mentieris. & lex, non mentieris, quam lex non loqueris verbum otiosum.

PRÆTEREA Tertio, ostensiuè, illa lex diuina magis obligat, cuius violatio est magis contraria fini legis, id est caritati, ideo enim peius est occidere, quàm furari, quia magis contra caritatem: & ideo mortale est mẽtiri pernicioso, veniale est mentiri officioso, quia illud est contra caritatem, hoc verò præter caritatem, sed lex humana etiam habet pro fine caritatem, & ordinat media ad hunc finem, quod enim ait: Apostolus 1. Tim. 1. *Finis præcepti est caritas*, de omni præcepto intelligitur, & patet, nam lex ciuilis iusta, semper est vel conclusio, vel determinatio legis diuinæ moralis; ergo habẽt eundem finem, & solùm in hoc videntur differre, quod lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis, id est, ad pacem & conseruationem Reipub. lex autem diuina dirigit etiam in ordine ad internos actus caritatis: igitur eadem est ratio legis diuinæ & humanæ, quod attinet ad obligationem.

SED obiicies, si ex natura rei, & ex ordine ad caritatem sumitur grauitas peccati, superfluæ sunt leges. nam æquè obligat ante legẽ ac post legem ad id fugiẽdum, quod natura sua lædit caritatem, & ad id faciendum, quod est necessarium ad conseruandam caritatem.

RESPONDEO, negatur consequentia, nam si lex nõ adsit generaliter aliquid præcipiens, aut prohibens, multa quæ sunt mala vni, non erunt alteri mala. verbi gratia si lex nõ sit, quæ prohibeat gestare arma, erit malum gestare arma ei, qui facile prouocatur ad iram, & qui habet inimicos, quibus cupit nocere. at non erit malum homini pacifico, & qui solum cupit seipsum defendere, tamen si id lex prohibeat, iam est malum omnibus, lex enim non debet respicere, quid huic aut illi sit bonum vel malum, sed quid profit, aut obsit Reipublicæ.

PRÆTEREA plurima sunt necessaria vel noxia bono cõmuni, quæ tamen non sunt bona, vel mala vlli in particulari, nisi lege præcipiantur, vel prohibeantur. Verbi gratia, tributum necessarium est Regi, tamen si lex non adsit, non est, necessarium vt ego soluam, nam patum prodest meum solui tributum Regi, neque ad me pertinet videre, quibus rebus indigeat Respub. & sic possent omnes dicere. Similiter noxium est Reipub. exportari aurum ex prouincia, at nõ est noxium notabiliter, quòd ego solus exportem meum aurum, & sic omnes dicere possent. Lex ergo necessaria est, quæ generaliter præcipiens & prohibens, publicæ vtilitati prospiciat.

QVARTO, lex diuina positiua ideo obligat ad peccatum, quia constituit actum, quem præcipit in genere virtutis, cũ antea non esset, nã si Iudæus non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderatè comedisset carnem suillam in lege prohibitã, sine dubio peccasset, nõ autẽ peccasset contra obedientiã, quia nõ ex contẽptu, ergo contra temperantiam; at moderatè vesci carne suilla ex se non est contra temperantiam, sed res quædam indifferens, ergo lex fuit, quæ illam abstinẽtiam fecit actum temperantiæ necessarium. At hoc idem videmus in lege humana; nã lex diuina nõ alia de caussa facit esse actũ virtutis eum, qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morum ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiendi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere, vt suprà ostendimus, potest igitur homo lege sua constituere actum; alioqui indifferẽtem, in genere virtutis, proinde pares sunt lex diuina & humana, quoad obligationem.

QVINTO, lex diuina & humana ita differunt, vt lex Regis & proregis siue lex Pontificis & eius Legati. At istæ obligant eodem modo, & solum differunt firmitate, ergo & illæ. Propositio patet, nam Scripturæ passim testantur, Reges esse ministros Dei, & ab illo habere auctoritatẽ, & loco eius iudicare, Proue. 8. Sap. 6. Rõ. 13. 1. Petri 2. Assumptio etiam patet, nam auctoritas Proregis est à rege, & Legati à Papa & experientia idem testatur, & confirmatur ex sanctis Patribus Augustino & Bernardo. Augustinus in titulum Psal. 70. *Vbi*, inquit, *hoc subet pater, quod contra Dominum non sit, sic audiendus est quomodo Deus*, &c. Certum autem est maiorem esse Regis, quam patris auctoritatem, vt idẽ Aug. dicit ser. 6. de verbis Domini. Bernardus tract. de præcep. & disp. *Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obseruandum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo:* Vbi clarè, dicit, differre leges ex parte materiæ, non autem ex parte præcipientium.

AT obiicies, nam B. Bernardus, ibidem loquens de mandatis hominum, dicit, *iussa sine culpa non negliguntur, sine crimine non contemnuntur, vbique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est*; vbi videtur dicere, legem humanam nunquam obligare ad culpam mortalem, nisi ratione contemptus.

Respondeo, loquitur de præceptis rerum leuium, in talibus enim non potest esse crimen, nisi ratione contemptus. Nec enim possunt Prælati pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

Sexto pobatur, quia videtur implicare contradictionem, posse Principes obligare ad pœnam; & non ad culpam, siquidem culpa & pœna relatiua sunt. & B. Aug. dicit lib. retract. ca 9. *Omnis pœna si iusta est, pœna peccati est.* Et in e. 105. & alibi, Deum ipsum fore iniustum asserit, si quendam damnaret innoxium. Quomodo igitur possunt Principes dãnare ad mortem eos qui leges suas præuaticantur, si illi nihil peccauerunt, si culpam in conscientia non contraxerunt?

DICES: quomodo ergo regulæ quorundam religiosorum obligant ad pœnã, & nõ ad culpam? Respondeo, obligant non per modũ legis, sed per modũ conuentionis & pacti, vt leges purè pœnales. Nec illa est propriè pœna, sed pœnalis afflictio suscepta in auxiliũ spiritus.

SEPTIMO & vltimo ex doctrina Apostolorum, nam Rom. 13. Paulus multis modis id asserit. Primo, cùm ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo.* Secundo, cùm ait: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Tertio cum ait: *Qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt.* Idem enim de ęterna damnatione exponunt Patres Græci & Latini in hunc locum. Quarto, cũ ait: *Ideo necessitate subditi estote.* Quinto, cùm ait: *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Sexto, cum ait: *Ministri enim Dei sunt.* 1. Pet. 2. *Subiecti estote propter Deum*, id est, non solùm timore pœnæ. Ad argumenta in contrarium.

AD Primum, Secundum, & Tertium respondeo, ex eo quòd potestas politica est temporalis, & eius finis est pax exterior, & homo non iudicat de internis rectè colligi, eam non posse obligare, nisi ad actus temporales & exteriores: non autem, non posse obligare in conscientia. nam etsi ista regula dirigat actus exteriores, tamen quia regula est: ab ipsa deuitare peccare est.

DICES: quomodo potest lex, vel potestas temporalis producere effectum spiritualẽ, id est, ligare conscientiam? Respondeo, licet potestas politica & eius lex dicantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantur temporales ratione obiecti, quia versantur circa A temporalia & exteriora, tamẽ in se res sunt spirituales. Præterea ligare conscientiam non est aliquid efficere in rem spiritualem. sed solùm imperare alteri, & sic imperare, vt si is nõ obediat, peccet, & testimonio propriæ conscientiæ intelligat, vel intelligere possit, se peccare. Itaque quicunque potest iubere, potest ligare cõscientiam, etiamsi is de internis non iudicet, nec scrutetur conscientiam alterius.

Ad Quartum & Quintum dico, Principem non posse inferre pœnam spiritualem & æternam, nec posse dimittere eiusmodi pœnam, & tamen posse obligare ad illam: quia id facit auctoritate Dei, qui ei concessit vnũ & non alterum: sicut si Rex permitteret Proregi obligare subditos ad pœnam capitis, & tamen non permitteret ei per se exercere iustitiam, vel cõdonare suppliciũ. Vel dicẽdum est, legem politicam obligare ad pœnam æternam, non vt est lex hominis, sed vt est lex ministri Dei. Qui enim ministrum Dei offendit, simul etiam Deũ ipsum offendit; quocirca si (per impossibile) Deus nõ esset in rerũ natura, lex politica obligaret in conscientia, & eius præuaricatio peccatũ esset, sed nulla sequeretur præuaricatorem pœna spiritualis, aut æterna damnatio.

Ad Sextvm dico, nõ esse absurdum, idem peccatum puniri à pluribus & pluribus in locis, quando plures offendit, sicut videmus homicidis sæpe abscindi manus in eo loco, vbi cædem patrarunt & deinde in loco publicæ iustitiæ abscindi caput.

Septimvm dico, ex intentione legislatoris pendere; an velit reuera imperare, & veram legem condere, an vero solùm ostendere quod agendum sit, sine alio imperio: sed si velit serio imperare, & veram legẽ condere, non est in eius potestate impedire, quin lex obliget ad mortale aut veniale pro rei magnitudine.

Ad Vltimvm dico, quòd legi diuinæ cedat humana, quando simul seruari nequeunt, non esse caussam, C quia humana non obliget ad peccatum: sed quia lex humana minus firmiter statuta est: in tali enim casu desinit esse lex; & proinde etiam obligare. Vide quæ diximus in lib. 4. de Pontifice; & præterea Ioannem Driedonem in 3. lib. de libertate Christiana, Adrianum quodlibeto 6. Franciscum Victoriam in relectione de potestate ciuili, Alphonsum à Castro lib. 1. de potestate legis pœnalis. c. 4. & Dominicum à Soto lib. 1. quæst. 6. art. 4. de iustitia & iure.

CAPVT DVODECIMVM.

Iudicia publica exercere non esse illicitum Christianis.
Tertia propositio.

Vdicia *publica exercere non est illicitum Christianis.* Probatur Primo, quia proprium est Principis iudicare: Scriptura enim fere cõiungere solet Regem & Iudicem. Psa. 2. *Et nunc Reges intelligite, eruditi qui iudicatis terrã.* Isa. 33. *Dominus Rex noster. Dominus Legifer noster, Dominus Iudex noster.* Hier. 23. *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Si ergo licet Christianis habere Principem, cur non & Iudicem?

Secvndo, quia nihil prodessent leges, si nulla esse deberent iudicia: at leges tolli non debent, vt suprà ostensum est, igitur nec iudicia.

Tertio, Scriptura vtriusque Testamẽti iudicia admittit: sic enim legimus, Deut. 16. *Iudices & Magistros cõstitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio.* 1. Cor. 6. *Secularia iudicia si habueritis, cõtemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandum: sic non est sapiens quisquam in vobis, qui iudicare possit fratrem suũ.* Vbi

A Apostolus monet Corinthios, vt iniis cauſſis, in quibus non tenebantur necessario adire tribunalia Gentilium, constituerent inter se iudicem.

Neqve difficile erit argumenta soluere, quæ initio posita sunt. Ad illa igitur verba Matt. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque illi & pallium.*

Respondeo cum S. Augustino in ep. 5. ad Marcellinum, ea solum intelligi debere secundum animi præparationem; nam ibidem Dominus ait: *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram.* Et tamen idem ipse Dominus Ioan. 18. percussus in maxilla non præbuit alteram, sed dixit: *Cur me cædis?* Quo exemplo docuit, quemadmodum præcepta intelligenda sint.

Ad verba Apostoli. 1. Cor. 6. *Delictum est in vobis*, &c. dico Primo, vocem *Delictum*, Græcè esse ἥττημα quod non peccatum, sed imperfectionem significat, & sic exponit Theodoretus. Dico Secvndo, si delictum signi- B ficat peccatum, vt exponunt Chrysost. & Ambros. in hunc locum, & Aug. in Enchirid. cap. 78. & lib. 2. de ser. Domini in monte, cap. 15. conc. 24. in Psal 118. dico, inquam, vocari delictum, non quòd in se peccatum sit, sed quia vt plurimum non caret peccato, vel ratione finis, vt quando litigatur ex auaritia vel ratione medij, vt quando litigatur cum odio, rancore, iurgiis, vel ratione iniustitiæ, vt quando misceatur doli & fraudes, vel ratione scãdali, vt accidebat Corinthiis, qui cum offendiculo Gentilium litigabant. Dico Tertio, non reprehendi iudicia ex parte iudicis: sed ex parte litigantium. Itaque etiamsi peccatum esset litigare, non tamen peccatum esset iudicare, iudicia enim finem imponunt litibus, quod est bonum.

CAPVT XIII.

Licere Christiano magistratui gladio punire perturbatores reipub.
Quarta propositio.

Licet *Christiano magistratui gladio punire perturbatores publicæ quietis.* Probatur Primo Scripturis, nam in lege naturæ, Mosis, & Euangelica habemus præcepta, & exempla huius rei. Nam Gen. 9. Deus ait: *Qui effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Quæ verba non possunt sonare prædictionem, quia prædictio huiusmodi sæpe esset falsa, sed ordinationem & præceptum. Vnde Chaldaica paraphrasis vertit: *Qui effuderit sanguinem cum testibus, ex sententia iudicis fundetur sanguis illius.* Gen. 38. dixit Iudas: *Producite eam, vt comburatur.* Vbi Iudas Patriarcha tanquam princeps familiæ adiudicauit adulteram ad ignis supplicium.

D In lege Mosis plurima sunt præcepta, & exempla Exod. 21. *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et ipse Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Helias, aliiq; SS. viri plurimos occiderunt. Matt. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quæ verba non possunt rectè intelligi, nisi hoc modo: Omnis, qui eædem iniustam fecerit, debet à magistratu pariter occidi, reprehendit enim Dominus Petrum, non quod iusta defensio sit illicita, sed quod non tam se aut Dominum defendere, quàm iniuriam Domino factam vlcisci vellet, cùm tamen ipse nõ haberet publicam auctoritatem, vt rectè exponunt Augustinus tract. 112. in Ioan. & Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 35. præterea Rom. 13. *si malè egeris, time, non enim sine causa gladium portat, minister enim Dei est.* Apostolus dicit datum gladium à Deo principibus, contra facinorosos, ergo ii in Ecclesia tales reperiantur, cur gladio feriri nõ non poterunt?

Secvndo probatur ex patrum testimoniis Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium cap. 3. interroga-

tus, an post Baptismum liceret magistratui gladio ani- A maduertere in fontes? Respondet, omnino licere. Hilarivs in cap. 22. siue in c. 26. Matt. dicit licere occidere in duobus casibus, nimirum si quis iudicis fungatur officio, aut in sui defensionem vtatur gladio. Hieronymvs in ca. 22. Hieremiæ: *Homicidas*, inquit, *& sacrilegos, & venenarios punire nõ est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* Augustinus lib. 1. de ciuit. Dei, c. 21. *Neque quòd contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides, qui personam gerentes publica potestatis sceleratos morte puniernnt.*

Vltimo probatur ratione; nam ad bonum principem, cui bonum commune tuendum commissum est, pertinet impedire ne partes, quę sunt propter totum, illud corrumpant, & ideo si non potest omnes partes integras seruare, potius debet vnam partem amputare, quã finere, vt bonum cõmune pereat; sicut agricolæ amputant ramos & sarmenta, quæ officiunt viti, vel arbori, & B medicus amputat mẽbra, quę totũ corp⁹ inficere possẽt.

Ad rationem Anabaptistarum ex Mat. 5. *Oculum pro oculo, &c.* duę sunt solutiones. Vna, quòd lex vetus, quia dabatur hominibus imperfectis, permiserit vindictæ appetitum, & solùm præceperit, ne maior expeteretur quã fuerit iniuria; nõ quod petere vindictam sit licitum, sed quod sit minus malum expetere moderatam, quàm immoderatam: porro Christum, qui perfectiores instruebat hanc permissionem sustulisse. ita Augustinus li. 1. de ser. Domini in monte, cap. 35. & contra Adimatum, cap. 8. & idẽ sentit Chrysostomus & Hilarius in hunc locum: sed quia in Leuitico c. 19. prohibetur vindicta, *Ne quæras vltionem*: & in Ecclesiastico, ca. 28. legimus, *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam*, rectius fortasse respondebimus cum S. Thoma, & S. Bonauentura, & aliis nonnullis in tertium sententiarum dist. 30. Dominum, C cùm ait: *Audistis, quia dictũ est antiquis, oculum pro oculo, &c.* non reprehendere legem illam, nec prohibere magistratum infligentem pœnã talionis, sed reprehendere prauam Phariseorum expositionem, & prohibere priuatis hominibus desiderium, & postulationẽ vindictæ. Deus enim Exodi 21. & Leuit. 24. sanctam legem constituit, vt magistratus pœna talionis afficiat sceleratos; Phatisæi inde deducebant, licere priuatis hominibus appetere vindictam; sicut ex eo quod lex dicebat: *Diliges amicum tuũ*, deducebant licere odisse inimicos. Christus autem docet istas esse legis corruptiones, & oportere diligere etiam inimicos, nõ resistere malo, sed potius paratos nos esse debere, si opus sit, ad vertẽdam alteram maxillam ei, qui vnam percusserit. & quod alloquatur Dominus priuatos homines, patet ex iis, quæ sequuntur. sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in maxillam vnam &c.*

Est autem obseruandũ, cùm dicitur, *nõ resistere malo*, nõ prohiberi iustam defensionem, sed repercussionem; iubet. n. Christus ne ferias eũ, qui te percussit, vt Theophylactus rectè docet. ille autem dicitur ferire, qui ferit vt noceat, non ille qui ferit, vt se tueatur; ac breuiter nõ defensio, sed vindicta prohibetur, iuxta illud Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi*, nõ vos vlciscẽtes, sic enim est in Græco ἐκδικοῦντες, vnde sequitur: *Sed date locũ iræ, scriptum est enim, mihi vindictam, & ego retribuam.* Sed nec ipsa vindicta simpliciter prohibetur, si petatur à legitimo iudice, & petatur ad bonum finem, nimirũ, vel quia spes est emendãdum hac pœna malefactorem. vel quia nõ aliter posset reprimi, & impediri eius malitia, & pergeret nocere, si impunitus dimitteretur. solùm ergo prohibetur vindicta, quam priuati homines per se exercere volunt, & quam petunt à iudice ex desiderio nocendi inimico, & satisfaciendi propriæ iracundiæ, atque odio.

CAPVT XIIII.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

Sequitvr quæstio Qvarta, quæ est de bello, Continet autem hæc disputatio partes tres. Primùm enim demonstrandum erit, licita esse aliquando Christianis bella. Secundò, explicandę caussæ iusti belli, Tertiò, propter Lutherum, probadum erit rectè Christianos aduersus Turcas arma sumere.

Ac vt à Primo incipiamus, antiqua hęresis fuit Manichæorum, qui bellum ex natura sua illicitum asserebant: & ideo Mosem Iosue, Dauidem, & cæteros veteris instrumenti Patres, qui bella gesserunt, tãquam impios accusabant, vt B. Augustinus refert li. 22. contra Faustum ca. 74. & sequent. Eandem hæresim nostro seculo aliqui excitarunt; ac in primis Erasmus cùm alibi, tum præcipuè in annotationibus ad ca. 3. & 22. Lucæ, prolixa disputatione contendit bellum esse vnum ex malis, quæ tolerantur, & veteribus Iudæis à Deo permissum, Christianis autem à Christo & Apostolis interdictum.

Cornelivs quoque Agrippa in libro de vanitate scientiarum, ca. 79. artem bellandi à Christo prohibitam esse affirmat. Idem etiam sequutus est Ioannes Ferus li. 4. commentariorum in Matthęum, exponens illud 26. ca. *Qui acceperit gladiũ, gladio peribit.* Idẽ docent Anabaptistæ, vt testatur Melanchthon in locis Theologicis, capite de magistratu. Idem etiam tribuit Ioanni Oecolampadio Alphonsus à Castro verbo bellum, quod mirũ mihi videtur, cùm Zvvinglius eius collega adeo probarit bellum, vt in prælio pugnans perierit, & similiter Caluinus lib. 4. instit. cap. 20. & Melanchton, vbi suprà, & cæteri heretici huius temporis, verbo & opere docent esse bellandum.

Nos autẽ, vt semper docuit Ecclesia tota, & verbis & exemplis dicimus bellum ex natura sua nõ esse illicitum, & non solùm Iudæis sed etiam Christianis fas esse bellum gerere, modo conditiones seruentur, de quibus postea dicemus, Id quod probatur Scripturæ testimonio Iudicum 3. *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt eruditet in eis Israelem, omnes qui nouerãt bella Chananæorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus & habere consuetudinem præliandi.* Hæc sanè verba non permissionem, sed absolutam Dei voluntatem ostendunt.

Item. 1. Reg 15. *Hæc dicit Dominus exercituum, recensui quæcunque fecit Amalech Israeli, nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, &c.* Hic etiam non permissionem, sed præceptum videmus, & similiũ plenum est Testamẽtũ vetus. Itẽ Luc. 3. *Interrogabant eum & milites dicẽtes, Quid faciemus & nos? Et ait illis Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis. & contenti estote stipẽdiis vestris.* Anabaptistæ apud Melãchthonẽ dicunt Ioannem permisisse bellum Iudæis, vt imperfectis. Christum autem longe aliter docuisse.

At contrà; nam Ioannes præparabat viam Domino, non ergo debuit permittere id quod Christus mox ablaturus erat; nam nec illi potuissent vti ea concessione, cum eodem anno venerit Christus, & prohibuerit bellum, vt ipsi volunt, & præterea poterant suspicari homines Christum & Ioannem non conuenire inter se, quod absurdissimum fuisset.

Respondet aliter Erasmus, hæc dici militibus, non vt ea seruantes bene viuerent, sed vt minus malè viuerent, vt videtur etiam explicare Theophylactus.

At contrà: nã Ioannes præmiserat: *Facite fructus dignos pœnitentiales, & omnis arbor non faciẽs fructũ bonũ excidetur & in ignẽ mittetur, &c.* Inde cõpũcti publicani & milites

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes petierũt, quis esset fructus bonus, quẽ facere debe- A
rent: vel ergo Ioannes eos decepit, vel possunt milites
saluari, si seruent quod Ioannes illis præcepit.

Ad Theophylactum dico duo. Primo, eum non dice-
re bellum esse malum, sed solum dicere Ioãnem horta-
tum esse turbas, quæ erant innocentes, ad opera bona,
id est, ad communicanda bona sua cũ aliis: Publicanos
autem & milites, qui non erãt capaces huius perfectio-
nis, & non poterant facere bonum supererogationis,
hortatum esse, vt desisterẽt à malo. Putauit enim Theo-
phylactus dare tunicam non habenti, ei qui habet duas
esse opus consilij & supererogationis, alioqui non vo-
caret turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, nec distin-
gueret hoc opus tanquam bonum à malo: nam si præce-
ptum sit non retinere duas tunicas, retinere erit malum.

Dico Secundo, Theophylactum non rectè expone- B
re hunc locum; nam vocat turbas innocentes, quibus
Ioannes dicit; *Genimina viperarum, &c. facite fructus dignos
pœnitentiæ*. Et præterea habere duas tunicas, est retinere
superflua, vt Hieronymus dicit quæst. 1. ad Hebidiam,
peccatum autem est retinere superflua. præterea Matth.
22. Dominus docuit tributum Cæsari esse soluendum:
at certum est tributum non deberi Regibus, nisi vt pos-
sint alere milites in defensionem Reipub. quod expo-
nit Apostolus Rom 13. *Ideo*, inquit, *& tributa præstatis,
ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes*, nimirum vt
gladio puniant perturbatores publicæ pacis, id enim
præmiserat: *Non sine caussa gladium portat, Dei enim mi-
nister est, vindex in iram*.

Probatvr Secundo exemplis Sanctorum, qui C
bella gesserunt: nam si bellum esset malum, certè a san-
ctis non gereretur. In veteri Testamento Abraham, Mo
sem, Iosue, Gedeonem, Sampsonem, Dauidem, Iosiam,
Machabæos magna cum laude bella gessisse legimus. In
nouo Testamento Matthæi 8. Centurio cũ diceret Chri
sto: *Habeo sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, &c.*
eius fidem Dominus laudauit, nõ vt militiam desereret,
præcepit. Actor. 10. Cornelius item Centurio dicitur
Vir iustus, & timens Deum. Ita vt etiam Angelum videre
meruerit, nec postea cùm à S. Petro viam salutis doce-
retur, dictum est ei, vt militiam desereret.

Deinde post Christi in cœlum ascensionem semper
fuisse Christianos aliquos verè sãctos, & Deo gratos in
militia, etiam sub Ethnicis principibus, docet Tertul-
lianus in Apologetico, c. 5. vbi refert miraculũ insigne à
Christianis militibus factũ, cùm sub M. Aurelio in Ger-
mania bellum gererent. qui certè vel non militassent,
si hoc esset malum, vel si militassent, non ita Deo grati
fuissent, vt etiam miracula facere posset. Vide hist. Eu-
sebij lib. 8. cap. 4. & lib. 9. cap. 10. Docet etiam Basilius
in oratione de laudibus XL. militum Martyrum, fuisse
multos Sanctorum in castris gentilium Imperatorum,
& similiter Gregorius Nazianzenus oratione prima in
Iulianum, vltra medium.

Denique Constantinum, Theodosium, Valentinianũ
Carolum Magnum, S. Ludouicum Regem Galliæ, S.
Mauritium cum sua legione Thebæorum, aliosque plu-
rimos S. Christianos bella gessisse constat, quos S. Epi-
scopi nunquam reprehenderunt, immò Theodosius con
sulebat de euentu belli Ioannem Abbatem, vt Augusti-
nus refert lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26.

Tertio probatur, quia Deus sæpe iusta bella ad-
iuuat, quod nullo modo faceret, si bellũ esset illicitum:
nam mala permitti possunt, sed non etiã ad ea faciendã
auxilium dari. Gen. 14. Abrahæ cùm debellasset quatuor
reges cum solis CCC. XVIII. famulis suis, dictum est à
Melchisedech: *Benedictus Deus excelsus, quo protegẽte ho-
stes in manibus tuis sunt*. Exod. 17. ad preces Mosis Deus de-
dit victoriã Hebræis cõtra Amalech. Iosue, 10. pugnãte
Iosue Sol steterit, & Dominus pluebat de cœlo lapides
magnos, & plures occidit Deus lapidibus grandinis,
quam filij Israël hastis, & gladiis. 2. Machab. 10. Angeli
in specie equitum pro Machabæis pugnabant, & ca. 15.
legimus Deum non secundum armorum potentiam,
sed prout ipsi placet, dare dignis victoriam.

Constantinum Deus auxilio miraculis euidenter
ostensis vicissim in bello testatur Eusebius in vita Con-
stantini, & lib. 9. hist. c. 9. & cum Theodosio S. Ioãnem,
& S. Philippum Apostolos palã pugnasse contra hostes
eius testatur Theodoretus li. 5. hist. c. 24. pro Theodosio
iuniore pugnasse Angelos contra Saracenos scribit So-
crates li. 7. ca. 18. de Clodoueo vide Gregorium Turoni-
cum li. 2. hist. Francorum, c. 30. Honorij exercitum diui-
no miraculo victoriam incredibilẽ de Gothis retulisse
scribit B. Augustinus libr. 5. de ciuit. Dei, ca. 23. innume-
rabilia exempla similia referri possent.

Probatvr Quarto ratione; Licet Reipub. defen-
dere ciues suos ab internis hostibus pacis, eos necando
variis generibus suppliciorum, ergo etiam licebit bello
atque armis, quando alia via non potest, defendere eos-
dem suos ciues ab hostibus externis: quia vt possint con
seruari Respublicæ, necessarium est, vt omnes hostes tã
internos quam externos arcere possint. & cùm hoc sit
ius naturæ, nullo modo credibile est, per Euangelium
esse sublatum.

Probatvr Vltimo testimoniis Patrũ Tertvl-
lianvs in Apolog. c. 42. *Nauigamus*, inquit, *& nos vobis-
cum, & militamus, & rusticamur, & mercamur*. S. Grego-
rius Nazianzenus orat. 3. de pace: *Licet*, inquit, *vtriusque
temporis habenda sit ratio, quandoquidem iuxta illius legem
atque auctoritatem præclarè interdum bellũ suscipitur, quan-
diu tamẽ licet, propensiores ad pacem esse debemus, hoc enim
sublimius est, & diuinius*.

S. Ioannes Chrysostomus homil. in Euang. de nu-
ptiis, Ioan. 2. ex variis: *Militiam*, inquit, *prætexis, & dicis,
non possum esse pius: Centurio nõne miles erat, nihilque no-
cuit illum sua militia?*

B. Ambrosivs serm. 7. *Non militare, dictum est,
sed propter prædam militare, peccatum est*. Et li. 1. de officiis
cap. 40. & 41. numerat inter virtutes, bellicam fortitudi
nem, & eam nostris nõ defuisse multis exemplis probat.
Item in oratione de obitu Theodosij, vehemẽter Theo-
dosium à laude bellica commendat.

B. Avgvstinvs epist. 5. ad Marcellinum: *Nam si
Christiana disciplina*, inquit, *omnia bella culparet, hoc potius
militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur,
vt abiicerent arma, seque militiæ omnino subtraherent: est au-
tem, neminem cõcusserit is, nulli calumniam fecerit is, sufficiat
vobis stipendum vestrum. Quibus proprium stipendium suffi-
cere debere præcepit, militare vtique non prohibuit*. Et epist.
207. ad Bonifacium: *Noli*, inquit, *putare neminem Deo pla
cere posse, qui armis bellicis militrat, &c.* Idem docet lib.
22. contra Faustum, cap. 74. & sequentibus, & lib. sexto,
quæstionum in Iosue quæst. 10.

B. Gregorivs li. 1. epist. c. 72. ad Gennadium: *Sicut*
inquit, *excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Do
minus victoriarum facit luce fulgere, ita oportet eam inimicis
Ecclesiæ eius omni viuacitate mẽtis, & corporis obuiare, &c.*
Et c. 73. *Si non ex fidei merito, ex Christianæ religionis gratia,
tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas euenie-
ret, non summopere mirãda fuerat. sed cùm futuras (Deo lar-
giente) victorias non carnali prouidentia, sed magis orationi-
bus præuenitis, sit vt hoc in stuporem veniat, quod gloria ve-
stra non terreno consilio: sed Deo desuper largiente destendat.*

Gregorivs Turonicus li. 5. hist. c. 1. *Vtinam & vos
ô Reges, in his prælia, in quibus parẽtes vestri, exercuerunt, vos
gentes*

gentes vestra pace contentæ vestris viribus premerentur.

B. Bernardvs in ser. ad milites. c. 3. *At verò Chri-
sti milites, inquit, securi præliantur prælia Domini sui, nequa-
quam metuentes, aut de hostium cæde peccatũ, aut de sua nece
periculum, quandoquidẽ mors pro Christo vel ferenda, vel in-
ferẽda, & nihil habeat criminis, & plurimũ gloriæ mereatur.*

At contrà obiiciũt. Primo Scripturas, ac primùm
Deut. 32. *Mea est vltio, & ego retribuam*. Et Roma. 12. *Non
vos defendentes carissimi: scriptum est enim, mihi vindictam,
& ego retribuam*.

Respondeo, vindictam, quam exercent publicæ
personæ rectè vocari vindictam Dei, Dei enim ministri
sunt in hoc ipsum seruientes. vnde Paulus postquam di-
xerat in fine capit. 12. ad Rom. *Mihi vindictam, & ego retri
buã*. Subdit in principio cap. 13. *Si male egeris, time, non
enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei est, vindex
in iram ei qui malè agit*.

Addvnt deinde illud Isaiæ 2. *Conflabũt gladios suos
in vomeres, & lanceas suas in falces, non leuabit gens contra
gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium*. quæ de
tempore Christiano prædicta sunt.

Respondeo, solùm hoc loco prædicitur altissima
pax futura, eo tempore, quo nasceretur Christus, vt B.
Hieronymus exponit, & impletum esse scimus tempore
Augusti Cæsaris. Illud enim *vltra* nõ significat, in æter-
num, sed in longum tempus. præterea etiamsi non esset
hoc impletum, nihil inde concluderetur: nam non pro-
hibet Isaias bellum, si sint hostes, qui nos infestent, sed
prædicit futurum, vt nulli sint hostes. Donec igitur sunt
hostes, etiam bellum geri potest. Potest etiam dici præ-
dictum esse regnum Christi fore regnum pacificum,
quandoquidem non est de hoc mundo, nec temporalia
curat, & in hoc distingui à regno Iudaico, quod bello,
& cædibus firmandum, & conseruandum fuit.

Denique obiiciunt illa verba Matth. 5. *Si quis te per-
cusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram & diligite ini
micos vestros, benefacite his, qui vos oderunt*. Et Matth. 26.
Qui acceperit gladium, gladio peribit. Quibus similia sunt
illa Rom. 12. *Nulli malum pro malo reddentes, nec ô vosmet-
ipsos vindicantes carissimi, &c.*

Respondeo, eadem argumenta obiecisse Iulia-
num Apostatam olim Christianis, vt Gregorius Nazian-
zenus refert oratione prima in Iulianum, procul à me-
dio. Dicimus autem primò, hæc omnia, siue præcepta,
siue consilia dari priuatis hominibus: non enim Domi-
nus vel Apostolus præcipit iudici, vt non puniat eum,
qui alteri fecit iniuriã, sed præcipit vnicuique, vt pro-
prias iniurias æquo animo ferat: bellum autem ad pu-
blicam iustitiam, non ad priuatam vindictam pertinet:
& sicut dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non
impedit iudicem, aut carnificem ab officio suo. ita non
impedit milites & imperatores à suo.

Dico præterea; etiam priuatis hæc non semper esse
præcepta, sed interdum præcepta, interdũ consilia: præ-
cepta sunt semper in animi præparatione, ita vt sit ho-
mo paratus præbere alteram maxillam, & auferenti tu-
nicam, dare etiã pallium potius, quàm Deum offende-
re, sed re ipsa hoc præstare præceptum est, quando ne-
cessitas honoris Dei id exigit, alias solùm est consilium,
& aliquando ne consilium quidem, vt si ex eo quod præ
boam alteram maxillam nulla sequitur vtilitas, nisi quod
ille iterum peccat. Ita respondent Gregorius Nazianze
nus loco notato, & Augustinus ep. 5. ad Marcellinum.

Secvndo obiici possunt tria decreta Ecclesiæ.
Primum est in Concilio Niceno can. 11. vbi grauissima
iniungitur pœnitentia iis, qui militiam, cui renuncia-
uerant, repetierint.

Secvndvm est in epist. B. Leonis 90. ad Rusticum
& habetur etiam can. contrarium. de pœnitent. dist. 5.
Contrarium, inquit Leo, *est Ecclesiasticis regulis post pœni-
tentiæ actionem redire ad militiam secularem*. Et infrà: *Non
est liber à Diaboli laqueis, qui se militiæ mundanæ voluerit
implicare*.

Tertivm est Gregorij, eadem distinctione, cano-
ne, Falsas, vbi dicitur eos, qui exercent negotium quod
sine peccato non potest exerceri, non esse capaces pœ-
nitentiæ, nisi negotio eiusmodi renuncient, & ponit
Gregorius exemplum de milite.

Respondeo ad primum, agi de iis, qui ob confes-
sionem fidei priuati fuerant cingulo militari à Dioclẽ-
tiano, vel à Licinio, & postea repetebant cingulum, pa-
rati negare fidem. Vide Zonaram, & Balsamonem in eũ
canonem, & Ruffinum lib. 10. hist. cap. 6. & quæ nos
scripsimus de hac re lib. 2. de Conciliis. ca. 8.

Ad Secundum & Tertium dico, agi de iis, qui occa-
sione militiæ multa peccata commiserant, quique pro-
pterea pœnitentiam egerant. Isti enim male faciunt, si
ad militiam redeunt, in qua experti sunt, se sine peccato
viuere non posse, non ex vitio militiæ, sed ex proprio, &
tunc præcipuè malè faciunt; quando imperatum ei fue-
rat à sacerdote, ne ad militiam redirent. Et quod reuera
isti canones non prohibeant absolutè militiam, patet
ex fine illius canonis, Falsas, vbi posteaquam dictum
fuerat malè facere eos, qui post pœnitentiam ad militiã
redeunt, subditur, nisi consilio religiosorum Episcopo-
rum pro defendenda iustitia.

Tertio obiiciũtur ab Erasmo plura loca Patrum,
quibus addimus duo, vnum Tertulliani, alterum Hiero
nymi. Tertullianus libro de corona militis, vltra mediũ
quærit, an Christiano militia conueniat? & respondet;
Credimus ne, inquit, *humanũ Sacramentum diuino superin-
duci licere? & in alium Dominum respondere post Christum?
licebit in gladio conuersari, Domino pronunciante, gladio pe-
riturum, qui gladio fuerit vsus? & prælio operabitur filius pa-
cis, cui nec litigare conuenit?*

Respondeo, Tertullianum non damnare militiam
tanquam per se malam. Quod patet Primo, ex locis su-
prà citatis ex Apologetico. c. 5. & 42.

Secvndo, quia in hoc libro de corona militis fa-
tetur eos, qui milites erant ante Baptismum, posse ma-
nere milites etiam post Baptismum, & solùm docet nõ
debere ad militiam accedere post Baptismum eum, qui
liber est: *Planè*, inquit, *si quos militia præuenit os fides poste-
rior inuenit, alia conditio est, vt eorum, quos Ioannes admit-
tebat ad lauacrum, vt Centurionum fidelissimorum, quẽ Chri-
stus probat, & quem Petrus catechizat, dum tamen suscepta
fide, atque signata, aut deferendum statim sit, vt multis
actum, aut omnibus modis cauillãdum, ne quid aduersus Deũ
committatur*.

Tertio patet, quia caussæ præcipuæ, quas reddit
cur Christiani non debeant militare, sunt propter peri-
culum idololatriæ, tunc enim omnes ferè principes Gẽ-
tiles erant. Itaque per accidens iudicabat Tertullianus
malum esse bellum eo tempore: *Excubabit, inquit, pro tẽ-
plis, quibus renunciauit? & cœnabit illic, vbi Apostolo non pla
cet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit?
vexillo quoq; portabit æmulum Christo, &c.* Porro aliæ ra-
tiones eius suprà positæ solùm congruẽtiæ sunt, vt patet.

Hieronymvs in epistola ad Ageruchiam de mo-
nogamia: *Olim*, inquit, *bellatoribus dicebatur, accinge gla-
dium tuum super femur tuum potẽtissimè: nunc Petro dicitur:
conuerte gladium tuum in vaginam, &c.*

Respondeo, vult dicere, in testamento veteri bella
fuisse imperata à Deo, & necessaria ad terram promissio
nis capiendam, & conseruandam: in testamento nouo
non esse imperata bella, sed potius pacẽ, quia ad regnũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlorum acquirendum non sunt arma necessaria: non tamen hinc sequitur, non posse Christianos, vt ciues temporalis Reip. bella gerere cum iis, à quibus iniuriam acceperunt.

PRÆTER hæc obiicit Erasmus aliquot alios Patres, ac primum Origenem, qui lib. 2. contra Celsum paulò ante medium dicit, Christum omnia bella sustulisse: & tract. 7 in Matth. exponens obiter illud Luc. 22. *Qui non habet gladium, vendat tunicam & emat gladium.* Dicit perniciosum esse hunc locum iis, qui carnaliter eum intelligunt, qui reuera putant esse tunicam vendendam ad emendum gladium.

RESPONDEO, in priore loco nihil esse pro Erasmo; cùm enim Origenes dicit, Christum sustulisse omnia bella, non intelligit Christum prohibuisse bella, sed prouidentia sua generalem pacem mundo attulisse tempore natiuitatis suæ, immò ibidem aliquid est contra Erasmum; dicit enim Origenes, propterea Dei prouidentia factum esse, vt veniente Christo omnia Romano Imperatori subiecta essent, quia si multi fuissent reges, necessaria etiam fuissent bella, quibus alij aliorum iniurias propulsarent.

IN posteriore etiam loco nihil dicitur contra bellum; fatemur enim nō ita crassè verba Domini intelligēda, vt debeat vnusquisque necessariò vendere tunicam, & emere gladium, sed solū modo illo loquendi Dominum explicare voluisse, in talibus angustiis, & necessitate Apostolos futuros tempore possionis, qualem patiūtur ij, qui vt se defendant, vendunt tunicā, & emunt gladium.

SED quid hinc colligitur contra bellū? An quia Dominus hoc loco nō iussit, vt Apostoli verè gladios emerent, ideo intelligetur prohibuisse bellum? quod item Origenes ait homil. 15. in Iosue, nō esse Christianis carnalia bella peragenda, significat militiam Christianam sub Imperatore Christo non esse carnalem contra homines, vt fuit militia Iudæorum sub Iosue, sed spiritualem contra Dæmones, non tamen hinc sequitur non licere Christianis, vt sunt ciues politicæ Reip. bella gerere.

AD eundem modum soluuntur quæ Erasmus affert ex Chrysostomo, Basilio, & Theophylacto ex catena B. Thomæ in cap. 22. Lucæ, solùm enim docent non iussisse Apostolis, vt verè gladios emerent.

Deinde obiicit Ambrosium, qui lib. 10. in Lucam exponens illud, qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium: *O Domine*, inquit, *cur emere me iubes gladiū, qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem vetas promi? nisi forte, vt sit parata defensio, non vltio necessaria, & videtur potuisse vindicari, sed noluisse, lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, sat est, dicis quasi licuerit vsque ad Euangelium, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.*

Respondeo Primo, nihil hoc loco dici de bello, quod publica auctoritate exercetur, sed de priuata defensione, vel vltione. Secundo dico etiam priuatam defensionem secundum Ambrosij sententiam, non pertinere ad prohibitionem præcepti, sed ad perfectionem consilij, vt, illa verba clare indicant, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.

Item obiicit Erasmus Augustinum, quem dicit non sibi constare, & si alicubi belli patrocinium susceperit, tamen alibi contra bellum scripsisse; nam in Psal. 47. scribit: *Non orare debemus, vt moriantur inimici, sed vt corrigantur.* Et ep. 5. ad Marcellinum multa scribit contra bellum, in ep. verò 158. & alibi supplicat eidem Marcellino, vt hæreticos Donatistas citra sāguinem puniat.

Respōdeo, videtur Erasmus pueros putasse, cum quibus agebat: quid enim hæc ad propositum faciunt: nam in Psal. 57. reprehendit odium inimici, quo aliqui Deū orant pro morte inimicorum, quis autem negat esse malum optare mortem inimico ex cupiditate vindictæ; tamen optare mortem inimico, & etiam inferre secundum ordinem iustitiæ malum non est, si fiat non odio hominis, sed amore iustitiæ, & communis boni. In epistola verò quinta, nihil est contra bellum, sed potius pro bello, vt suprà citauimus, nec scio quid Erasmus somniauerit. In epist. 158. supplicat iudici pro vita sceleratorum, qui iam tenebantur captiui, & crimen fatebantur, quod Episcopi etiam modo facere solent. sed quid hoc ad bellum? num quicunque supplicat, ne latro aliquis suspendatur, continuò bellum prohibet?

Obiicit etiam exemplum S. Martini, qui vt Sulpitius in eius vita refert, Iuliano Imperatori dixit: *Donatiuum tuum militaturus accipiat, ego Christianus sum, mihi pugnare non licet.*

Respondeo, non satis fideliter verba S. Martini Erasmus retulit, non enim ait, ego Christianus sum, mihi pugnare non licet, sed *hactenus militaui tibi, nunc patere vt militem Deo, Christi ego miles sum, mihi pugnare non licet*, quibus verbis non significauit se tantum esse Christianum, sed etiam voto, & proposito Monachum, id significat illud, *patere vt militem Deo*, &, *Christo ego miles sum.* vnde paulò ante Sulpitius scripserat S. Martinum post Baptismum susceptum adhuc duos annos militasse, non quod non cuperet statim seculo renunciare, sed quia tribunus militum, cui ipse contubernalis erat, promiserat se etiam exacto tribunatu seculo valedicturum, id est, cùm ipso Monachum futurum. Itaque non Christiano, sed Monacho bellum interdictum asseruit, cùm ipse Christianus existens duos iam annos militauisset.

Postremo sic Erasmus instat, arma Ecclesiæ sunt gladius verbi Dei, scutum fidei, galea salutis, lorica iustitiæ, iacula orationum, vt Apostolus docet ad Ephes. 6. non ergo ferro & armis Christiani pugnare debent.

Respondeo PRIMO, Apostolus non describit bellum contra homines, sed contra dæmones, vt patet ibidem; *Non est nobis colluctatio*, &c. SECVNDO dico, præcipua Christianorum arma esse fidem & orationem, sed non propterea etiam arma ferrea non esse necessaria, nam Exod. 17. legimus Mose orante: & Iosue pugnante victoriam Israeli à Deo donatam contra Amalech, & Machabæos scimus orationibus, & armis pugnauisse, & Augustinus, scribit ad Bonifacium, epistola 194. *Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris.* Et eidem Bonifacio scribit epistola 207. *Alij pro vobis orando pugnant contra inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros.*

AT, inquiunt, bellum opponitur paci, sed pax est bona & effectus caritatis, igitur malum est bellum.

Respondeo, bellum sic paci opponi, vt sit etiam medium ad pacem, sed hoc interesse inter bellum iustum & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonæ & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitiosum est: at bellum iustum opponitur paci malæ, & ducit ad pacem bonam, sicut vulnera Chirurgi contraria sunt sanitati malę, & imperfectæ, quam habent ęgroti, sed ad bonam, & perfectam sanitatem, tanquam ad finem perducunt.

CAPVT XV.

Quot sint & quæ iusti belli conditiones.

BELLI iusti conditiones quatuor numerare solent, qui hæc tractant. Auctoritatem legitimā, caussam iustam, intentionem bonam, & modum conuenientē. Sed de singulis seorsim dicendum est.

PRI

PRIMA igitur conditio est Auctoritas legitima. dicit enim S. Augustinus libr. 22. contra Faustum, cap. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas, atque cōsilium penes principem sit: exequendi autem iussa bellica ministerium militis debeant pacis salutisq; communi.* Et ratio idem probat; nam priuati homines, & qui superiorem habent, si ab aliquo iniurias accipiant, possunt ad superiorem confugere, atque ab eo iudicium petere. at principes si ab aliis principibus aliquid patiantur, non habent cōmune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, & ideò licet eis bello iniurias publicas propulsare.

Residet autem hæc Auctoritas indicendi belli, secundum communem sententiam, in omnibus principibus, & populis, qui in temporalibus superiorem nō habent, quales sunt Reges omnes, item Resp. Venetorum & similes, &c. Item nonnulli Duces, & Comites, qui nulli subsunt in corporalibus: non autem Duces & Comites, qui subsunt Regibus immediatè, qui enim subsunt aliis, non sunt per se capita Reip. sed potius mēbra. Nota tamen hanc auctoritatem non requiri ad bellum defensiuum, sed solum ad offensiuum; nā defendere se vnicuique licet, non solùm principi, sed etiam priuato, at indicere bellū, & inuadere hostē, solius est supremi capitis.

SECVNDA conditio est caussa iusta: non enim sine caussa bellum indici potest, nec etiam propter quodcunque peccatum, sed tantùm propter iniuriam propulsandam. Ita B. Augustinus, quæst. 10. in Iosue: *Iusta bella*, inquit, *definiri solent, quæ vltiscuntur iniurias, si qua gens vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.* Ratio autem huius est, quia princeps non est iudex, nisi hominum sibi subditorum, ergò nō potest quæcunque peccata aliorum hominum punire, sed solùm ea quæ cedunt in detrimentum populi sibi subiecti; nam etsi non est iudex ordinarius aliorum, est tamen defensor suorum, & ratione huius necessitatis efficitur etiam quodammodo iudex eorum, qui suis iniuriam fecerunt ita vt possit eos gladio punire.

Est verò obseruandum, caussam belli debere esse non leuem, neque dubiam, sed magnam, & certam, ne fortè plus incōmodi bellum afferat, quàm sit vtilitas, quæ inde speratur, si autem dubia sit, distinguendū est de principe, & militibus, nam princeps ipse sine dubio peccat: nam bellum est actus iustitiæ punitiuæ, iniustum est autem punire aliquem caussa nōdum probata: milites autem non peccant, nisi constaret certò bellum esse illicitum, debent enim subditi parere superiori, nec debent discutere imperia eius, sed potiùs præsumere debēt principem suum bonam caussam habere, nisi manifestè contrarium nouerint: sicut etiam cū dubia, est culpa alicuius particularis, peccat iudex, qui eum dānat, non carnifex, qui dānatum occidit; non enim tenetur carnifex discutere sententiā iudicis. ita docet Bonifacius Papa in Sexto de regulis iuris, regula 25. *Quod quis*, inquit, *mādato facit iudicis, dolo facere nō videtur, cum habeat parere necesse.* Et B. Augustinus lib. 22. contra Faustum. capit. 75. *Hoc etiā*, inquit, *sit vt vir iustus, si fortè sub rege sacrilego militet, rebus tamen pietè positis illo iubente bellare, ciuicæ pacis ordinem seruans, cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptū certū est, vel vtrū sit, certum non est, ita vt fortasse reū regē faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiēdi.*

Nota tamē hoc intelligi de militibus, qui sunt obligati ei principi, qui bellum gerit, quales sunt subditi eius, & etiam ij, qui ordinarium ab eo stipēdium habēt, etiam tempore pacis, non autē de aliis, qui aliunde adueniunt, cùm est bellandum: qui enim non sunt obligati militare, non possunt tuta conscientia ad bellum accedere, nisi sciāt bellū esse iustū: qui autē nihil cogitāt, sed parati sunt militare, siue bellum sit iustum, siue non, modo stipendiū habeāt, ij in statu dānationis versantur.

TERTIA conditio est intentio bona. Nam cùm finis belli sit pax & tranquillitas publica, non licet bellum suscipere propter alium finem, vnde grauiter peccant tam reges, quàm milites, qui vel noceant alicui, vel vt imperium dilatent, vel vt exerceant fortitudinem bellicam, vel alia de caussa bellum suscipiunt, quàm propter commune bonum, etiamsi auctoritas legitima, & caussa iusta non desint. ita B. Augustinus in epi. ad Bonifacium Comitem, quæ est. 207. *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate. & conseruet in pace: non enim pax quæritur, vt bellum geratur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. esto ergò etiam bellando pacificus vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* Et lib. 22. contra Faustum, capit. 74. *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominādi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.*

Sunt autem duo notanda. Primo, quoniam bellum est medium quoddam ad pacem, sed valde graue, & periculosum. ideo non esse mox inferēdum bellum, cùm caussa existit, sed esse prius procurandam pacem aliis rationibus facilioribus, nimirum pacificè petendo ab hostibus debitam satisfactionem. Deute. 20. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primùm pacem, &c.* Et B. Augustinus epistola 207. ad Bonifacium: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.*

Sed quæret aliquis, quid si hostis nolit initio satisfacere, sed paulò pòst bello iam inchoato petat pacē, & satisfactionem offerat, an tenebitur alter à bello cessare? Caietanus verbo, bellum, dicit quod non tenetur cessare, quando bellum iam est inchoatum, quanquam teneretur antea quàm inchoaretur acceptare satisfactionē.

Sed (meliori iudicio saluo) dicendum videtur, quod ex iustitia nunquam tenetur, qui habet iustam caussam, acceptare satisfactionem, nec ante bellum inchoatum, nec postea: tamen ex caritate vtroque tempore tenetur, nisi per accidens aliud expediat. Prioris ratio est, quia princeps habens iustam caussam belli, gerit personam iudicis respectu alterius principis, qui iniuriam fecit, iudex autem non tenetur ex iustitia condonare mortem reo, etiam si offerat satisfactionem, quamquam possit condonare ex misericordia, si sit supremus iudex, verbi gratia, Rex non tenetur donare vitam furi, etiamsi restituat, etsi ex misericordia potest.

Ratio Posterioris est, quia bellum est grauissimum supplicium, & quo non solum punitur qui peccauit, sed etiam per accidens multi innocentes inuoluuntur, ideò Christiana caritas semper id videtur exigere, vt a bello cessetur, quando qui nocuit debitam satisfactionem offert, nisi forte per accidens aliud expediat, id est, nisi talis sit hostis contra quem pugnatur, vt bono communi expediat eum vel subiectum esse alteri, vel funditus interire, quales erant Amorrhæi, quos Deus iussit penitus deleri. Deut. 20.

SECVNDO notandum, differre hanc tertiam conditionem à duabus primis, quod illæ si desint, faciunt bellum esse iniustum, hęc verò si desit, facit bellum esse malum, sed non injustum proprie, qui enim sine auctoritate vel sine iusta caussa bellum mouet, non solū contra caritatem, sed etiam contra iustitiam peccat, & non tam est miles, quàm latro: qui verò auctoritatē, & caussam iustam habet, & tamen amore vindictæ vel augendi imperij, vel propter alium finem malum bellat, non agit contra iustitiam, sed solùm contra caritatem, nec est latro, sed malus miles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex quo deducitur, quod cùm solùm deest hæc tertia conditio, non tenentur milites, nec reges ad vllam restitutionem, sed solùm ad pœnitentiam: cùm autem deest prima vel secunda, tenentur omnes ad restitutionem illati, nisi excusentur ignorantia inuincibili: ignorantia enim crassa, & culpabilis, sicut à peccato nō excusat, ita nec à restitutione, vt habemus capite finali, de iniuriis & damno dato. qui autem laborat ignorātia inuincibili, non tenetur restituere, donec ea ignorantia laborat; at cùm cognouerit bellū fuisse iniustum, tenetur restituere, non damnum tempore belli illatum, sed si quid habet alienum ex illo bello: & si nihil habet in specie, sed tamen rebus venditis factus est ditior, tenetur restituere tantùm, quantùm est ditior factus: nam res aliena retineri non potest, etiamsi propter ignorantiam sine peccato acquisita sit, sed reddi debet vel Domino, si scitur, vel pauperibus.

Quarta cōditio est, modus debitus, qui in eo precipue consistit, vt nulli innocenti noceatur, quod explicuit Ioannes Baptista Luc. 3. *Neminem cōcutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendiis vestris.* Quibus verbis prohibet iniurias, quas milites inferre solent innocentibus aut vi, aut fraude, vel in persona, vel in bonis, cùm dicit: *Neminem concutiatis*, prohibet iniuriam, quæ aperta violentia infertur personæ, vt cùm rusticos cædunt, nisi ad nutum obediant. cùm dicit: *Nemini calumniam faciatis*, prohibet iniuriā, quæ fraudibus, & calumnia infertur, vt cùm dicunt aliquē esse proditorem vel hostem, etiamsi contrarium nouerint esse verum, & eo nomine vel ipsi eum spoliant, aut occidunt, vel deferunt ad ducem, vel præfectos. cùm verò addit: *Contenti estote stipendiis vestris*, prohibet iniuriam, quæ alicui non in persona, sed in bonis infertur, vt cùm furantur, & rapiunt vndecunque possunt, vel etiam exigunt, & extorquent ab iis à quibus non debent.

Est autem obseruandum, tria esse genera personarum, quibus milites damnum inferre nō possunt secundum regulam Ioannis Baptistæ. Primvm est eorum omnium, qui ad Rempu. hostium non pertinent: ex quo excusari non possunt milites, qui damnum inferūt ciuibus, aut rusticis amicis, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, neque excusantur si dicant, sibi stipendia non solui: nam non propterea illis obligata sunt bona priuatorum ciuiū, neque luere debet pœnam ciuis, aut rusticus, si rex aut dux peccat non soluēdo stipendia militibus, nisi fortè iusta de caussa damnati sint homines alicuius loci ad hanc pœnam, vt milites alant, quod tamen rarius accidit.

Secvndvm est quorundam, qui etsi aliquo modo ad Rempub. hostium pertinent, tamen excipiuntur capite Innouamus, de treuga, & pace, vbi sic dicitur; *Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes, vel redeuntes vel in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, congrua securitate lætentur.* vbi nomine mercatorum non videtur intelligi, ij qui in ciuitate hostium residēt, & sunt pars quædam ciuitatis, sed solùm ij qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, qui non sunt pars ciuitatis.

Tertivm genus est hominum ineptorum ad bellū quales sunt pueri, senes, mulieres. tales enim etsi, capi & spoliari possunt, quia sunt pars ciuitatis, tamen occidi iustè non possunt, nisi fortè casu & per accidēs occidantur, vt cùm miles iaculatur in cuneum hostium, & fortè occidit puerum, aut mulierem, aut etiam sacerdotē, non peccat, sed tunc peccat, cùm ex intentione occidit, & potest, si velit, non occidere; nam & ratio naturalis hoc docet, & etiam Deus hoc iubebat Hebræis Deuter. 20. nimirum vt parcerent paruulis & mulieribus, & Theodosius grauiter ab Ambrosio reprehensus fuit, quod cùm punire vellet Thessalonicēses, sine delectu obuios quosque necari iussit, vt refert Theodoretus lib. 5. hist. cap. 17. & 18.

Quod si Moses aliquando iussit etiam mulieres, & paruulos occidi, vt patet Deut. 2. & 3. & alibi, non propterea id etiam nostris militibus licet; nam ille Dei reuelatione clarè cognoscebat Deum sic velle, cui nemo dicere potest, cur ita facis?

CAPVT XVI.

Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.

Nam verò quæstio de bello cōtra Turcas omitti potuisset, nisi Lutherus inter alia sua paradoxa etiam hoc protulisset, ac defendere conatus esset, non licere Christianis contra Turcas bellum gerere, vt patet ex articulo 34. in Bulla Leonis damnato. Luthero videtur assentiri Theodorus Bibliāder in Chronologia tabul. 13. vbi sic ait: *Vrbanus, seu potius turbo seuissimus, à spiritu malo homicidiis gaudēte impulsus, bellum pro recuperanda Iudæa commouit.*

Est autem obseruandum, Lutherum non negare bellum cōtra Turcas esse licitum, quia putet in genere omne bellum esse illicitū: nā in assertione eiuldē articuli suadet, bellum contra Pontificem, quem Turcissimum Turcā esse dicit: neque quia existimet nō habere Christianos iustam causam: constat enim omnibus, Turcas nullo iure occupasse regna Christianorum, & quotidie plura occupare velle: constat etiam eum extinguere cupere omnem religionem, & dare omnem operam, vt homines ex Christianis fiant Mahumetani. Denique constat & antiquos Pontifices, vt Vrbanum II. Paschalem II. Eugenium III. & alios multos, necnon generalia Concilia, vt Lateranense, Lugdunense, Viennense, & alia, generale bellum indixisse Mahumetanis, & sanctum Bernardum: aliosque sanctos viros concionibus publicis excitasse populos ad hoc bellum, & sermonem miraculis confirmasse, vt ipsemet B. Bernardus modestè indicat initio libri de consideratione, nec aliquid horum Lutherus negat; sed sunt alię tres caussę cur senserit non licere contra Turcas bellare.

Prima, quia voluntas Dei esse videtur, vt à Turca tāquam flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati resistere. quod autem ista sit voluntas Dei probat in assertione articuli 34. ab experientia, quæ docuit hactenus nihil Christianis profuisse bellum contra Turcas.

Sed hæc prima caussa parum valet; nam etsi voluntas Dei sit, vt peccata nostra per Turcam puniantur, tamen non est voluntas Dei, vt Turcæ non resistamus, immò voluntas eius est, vt resistamus, id quod ex fine probatur: non enim Deus permittit Turcam in nos sæuire, vt pereamus, sed vt conuertamur, tunc autem ad conuersionē perducimur, cùm Turcæ nos oppugnanti resistere conamur, resistendo laboramus, laborando nostram infirmitatem agnoscimus, atque inde ad Deum toto cordo reuertimur, & eius auxilium imploramus: Itaque ex fine, quo Deus permittit Turcam in nos sæuire, sequitur manifestè ipsum velle, vt Turcæ resistamus.

Præterea, ita flagellum Dei est bellum Turcæ, sicut pestis, fames, hæresis, fomes, peccata, & similia, nemo autem tam est stultus, qui ideo putet non esse quærenda medicamenta contra pestem, neque terram colendam, ne moriamur fame, neque hæresi & fomiti resistendum. Neque verum est, quod Lutherus dicit, experientiam docere

docere nihil nobis prodesse bellum contra Turcas: nam vt omittam plurimas victorias de Turcis relatas, certè cùm primum arma illata sunt in terram promissionis, felicissimo euentu Hierusalem à nostris recuperata fuit, & regnauerunt Christiani annis LXXXVIII. & semper plura & plura recuperabant, donec oriri cœperunt inter ipsos Christianos Principes contentiones, quemadmodum & nunc Turca plura occupat ob discordiā nostrorum, quàm sua virtute. & harum discordiarum potissima caussa fuit Lutherus ipse.

Nam vt ex Ioanne Cochlæo patet in actis Lutheri anni M.D.XXVI. Hungaria periit, quia Germania à Rege Hungariæ vocati in auxilium, maluerunt Luthero parere tunc cōcionanti contra bellum in Turcas, quàm cogitare, quid bonum commune postularet. Saltem hoc bonihabet bellum, quod impeditur Turca, ne tantùm noceat quantum vellet, nisi enim hactenus cum eo pugnatum esset, iamdudum ille omnia obtineret.

Secvnda caussa eius est, quia Ecclesiæ vtilior est tribulatio, & persequutio, quàm victoria, & tranquillitas. vnde in sermone de matrimonio reprehendit Ecclesiæ consuetudinem, qua orat pro pace, & quiete cum potius pro tribulationibus orandum esset.

Sed respondemus, tribulationem, & persequutionem esse quidem vtilem, sed periculosam, & ideò non expetendam, sed toleradam, cum aliter fieri non potest. Vnde Matt. 6. iubemur orare: *Et ne nos inducas in tētationem.* Et 1. Tim. 2. Apostolus iubet orare pro regibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Et B. Augustinus li. 10. Confessionis, cap. 28. dicit miserias tolerandas, non amandas, nec desiderandas, & petendas.

Tertia caussa, eaq; precipua fuisse videtur, odium Pontificis, tanto enim odio Pontificem aliquando Lutherus persequebatur, vt plane optaret videre Turcam occupantem omnia regna Christianorum, vt saltem eo modo nomen Pontificis extingueretur, neque hoc fuisse votum, ac desiderium eius nos diuinamus, sed ex verbis eius colligimus: nam in libro ad nobilitatē Germaniæ, ca. 25. dicit nullum esse pulchrius regimē vsquam, quàm apud Turcas, qui legibus Alcorani gubernātur, nullum autem turpius, quàm apud Christianos, qui iure canonico, & ciuili reguntur, & in assertione articuli 34. dicit Pontificem, & Pontificios esse multo peiores, & truculentiores Turcis, & stultum esse pugnare pro peioribus Turcis contra meliores, & in epistola quadam contra duo mandata Imperialia. *Oro*, inquit, *cunctos pios Christianos, ne vllo modo sequamur, vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas, quandoquidem Turca decies prudentior, probiorque est, quàm sunt Principes nostri.* Quibus verbis quid aliud suadere conatus est, quàm esse iuuandos Turcas contra Christianos?

Sed hæc sententia tantam absurditatem, & impietatem continet, vt ipse idem Lutherus postea, cum ille ardor nonnihil deferbuisset, planè contrarium scripserit. Sic enim ait in libro de visitatione Saxonica: *Clamāt* inquit, *aliqui prædicatores temerarie, non resistendū esse Turcæ: hic sermo seditiosus est, qui neq; ferri, neq; permitti debet: tenentur igitur potestates resistere Turcis, qui non solum cupiūt prouincias deuastare, vxores ac liberos violare, & interficere verūm etiam iura prouinciæ, cultum Dei omnēque ordinationē bonam abrogare ac tollere. Idcirco debēt Principes ob id precipuè belligerare, &c.* Et ibidem: *Multo*, inquit, *tolerabilius foret viro bono videre filiorū suorum interitum, quàm Turcis eos moribus imbui: Turcæ enim nullam prorsus honestatem vel sciunt, vel curant.*

Hæc ille.

* * *

CAPVT XVII.

Ad Magistratum non pertinere iudicium de religione.

Qvinta sequitur quæstio de officio magistratus politici in caussa religionis. Tres in hac parte sunt errores. Primus eorum, qui nimis multum tribuunt magistratibus, vt Brentij in prolegomenis Philippi in locis capite de magistratu, & aliorum, qui reges esse volunt non solum custodes & defensores religionis, sed etiam iudices & magistros. Dicunt enim ad eos, vt ad præcipua Ecclesiæ membra pertinere, iudicare controuersias fidei, præsidere Conciliis generalibus, constituere ministros, & pastores, & similia.

In quem errorem multa disputauimus in controuersiis de iudice controuersiarum lib. 3. de verbo Dei cap. 6. 7. & 8. & in lib. 1. de summo Pontifice, cap. 7. & in 1. li. de Conciliis, cap. 2. vbi ostendimus reges habere primū locum inter Christianos, vt Christiani, homines sunt, id est, vt sunt ciues terrenæ ciuitatis, non vt sunt ciues Sanctorum, & domestici Dei, ac vt Ecclesiæ membra sunt. Sic enim primum locum habent Episcopi, & præcipuè summus Pontifex, secundum Presbyteri, tertium Diaconi, aliique Ministri Ecclesiastici, vltimum Laici, inter quos etiam Reges & Principes numerantur.

Vnde Chrysostomus ho. 85. in Matthæum alloquens Diaconos: *Si dux quispiam, si consul ipse, si is, qui diademate ornatur indigne adeat, cohibe, & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et Gelasius in epistola ad Athanasium Imperatorem: *Nosti*, inquit, *fili clementissime, quod licet præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen præsulibus diuinarum deuotus colla submittis, atque ab eis caussas tuæ salutis expectas, inque sumendis cœlestibus Sacramētis eisque vt competit disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potius, quàm præesse. Nosti itaq; inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuā redigi posse voluntatē.*

Denique, Christus Ecclesiam suam regendam Petro & Episcopis commisit, non Tiberio. & eius præfectis, & per annos CCC. sine vllis regibus Christianis, exceptis paucissimis, qui vel brevissimo tempore imperarunt, vt Philippus Cæsar, vel solùm in aliqua prouincia, vt Lucius Rex Britānorum, Ecclesia à solis Episcopis & Presbyteris optimè gubernata est. vide cætera locis citatis.

CAPVT XVIII.

Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.

Secvndvs error est aliorum, qui ad alterum extremum deflectentes docent reges debere curare Rempublicam suam, & pacem publicam; de religione autem non curare, sed permittere singulis, vt sentiāt prout voluerint, & viuāt, vt voluerint, modo non perturbent pacem publicam. In hoc errore fuerunt olim Ethnici, qui omnes religiones approbabant, & omnium Philosophorum sectas admittebant, vt Augustinus dicit li. 18. de ciuit. Dei. c. 51. Vnde B. Leo ser. 1. de SS. Petro & Paulo: *Hæc autem ciuitas*, inquit, *ignorās suæ prouectionis auctorem, cum penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium seruiebat erroribus, & magnā sibi videbatur assumpsisse religionē, quia nullam respuebat falsitatem.* Et Themistius Philosophus, vt refert Socrates li. 4. hist. c. 27. Valēti Imperatori persuadere conatus est, Deo gratam esse sectarum varietatem, dum ita pluribus modis colitur: & pluris fit, dum difficilius cognoscitur. Item hæresiarcha quidam nomine Rhetor apud Augustinum libro de hæresibus, c. 72. omnes sectas veras esse docuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Denique, hanc libertatem voluerunt & obtinuerunt Germani anno M.D.XXVI. quando Principes Imperij Spiræ congregati ediderunt quoddam Interim, & nunc idem feruntur in Flandria petere. quorum argumenta quatuor præcipuè sunt. Vnum, quod fides sit libera. Alterum, quod sit donũ Dei. Tertium, quod expetientia doceat cogẽdo nihil profici. Quartũ, quod Christiani semper Iudæos toleraverint, cùm tamen Christi hostes sint.

At hic error perniciosissimus est, & sine dubio tenẽtur Principes Christiani nõ permittere subditis suis libertatem credẽdi, sed dare operam, vt ea fides seruetur, quam Episcopi Catholici, & præcipuè summus Põtifex docet esse tenẽdam. Probatur Primo Scriptura, Prou. 20. *Rex qui sedet in solio iudicij dissipat omne malum intuitu suo.* Item. *Dissipat impios Rex sapiens.* Porro impios esse hæreticos negari non potest. Item Psal. 2. *Et nũc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore.*

AVGVSTINVS epist. 50. *Aliter seruit*, inquit, *Rex Deo, quia homo est, aliter quia Rex est, quia homo est, ei seruit viuẽdo fideliter. quia verò etiã Rex est, seruit leges iusta præcipiẽtes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore faciẽdo: sicut seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum destruẽdo: sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciẽdo: sicut seruiuit Rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominũ compellendo: sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatẽ Danieli dãdo: sicut seruius Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo,* Et ibidem subiungit: *Quis mẽte sobrius Regibus dicat? Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus siue sacrilegus: quibus non potest dici, Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus.*

Præterea in Testamento nouo Apoc. 2. reprehenditur Angelus Pergami, quòd haberet apud se aliquos tenẽtes doctrinam Nicolaitarũ & Angelus Thiatyrę, quod permitteret Iezabel seducere seruos Dei. Ex quibus colligitur, noxiam esse Ecclesiæ, mixtionem hæreticorum cum Catholicis, Ro. 16. iubẽtur Christiani declinare hæreticos. Galat. 5. *Vtinam*, inquit, *abscindãtur.* Tit. 1. *Increpa illos durè vt sani sint in fide.* ergo Reges, qui sunt Ecclesię nutricij, Isaiæ 49. non debent permittere istam confusionẽ.

SECVNDO probatur testimoniis Pontificũ & Imperatorum. Leo ep. 75. ad Leonem Augustum: *Debes*, inquit, *Imperator incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, vt ausus nefarios comprimendo, & quę benè sunt statuta, defẽdas, & verã pacẽ, his, quæ sunt turbata, restituas.*

ANASTASIVS II. Papa in ep. ad Anastasium Imperatorem: *Hoc*, inquit, *præcipuè insinuo serenitati tuæ, vt cum causæ Alexandrinorum patuerint piissimis auribus vestris, ad Catholicam & synceram fidem eos auctoritate, sapientia diuinisque vestris mandatis redire faciatis.* Similia habet Gregorius lib. 9. epist. 60. ad Regem Angliæ. lib. 11. epist. 44. ad Leontiam Augustam. Similia habet Agatho in epist. ad Constantinum IV.

PORRO Imperatores pij idem senserũt; nam Theodosius L. cunctos populos, C. de summa Trinitate, & fide Catholica, tadicitus cuulsit libertatem credendi, quàm aliqui Principes permiserãt, ac iussit omnes credere eo modo, quo Romanus Pontifex docet esse credendum. Valentinianum iuniorem laudat Ambrosius in oratione funebri, quod Romæ repetenti antiquam libertatem in religione, vt colere posset sacrificiis Deos, fortissimè restiterit. Similiter Martianus C. eodem. l. Nemo, seuerè prohibet, ne quis ea, quæ sunt in Conciliis Episcoporum definita, reuoluat, aut de iis publicè disputare præsumat.

CONSTANTINVS Magnus initio quidem imperij permisit libertatem religionis omnibus, vt patet ex historia Eusebij lib. 10. c. 5. tamen postea iussit claudi templa idolorum, & solam Christianam religionem vigere vt Optatus refert lib. 2. contra Parmen. quem filij sunt imitati; Constans & Constantinus, vt Augustinus refert epist. 166. & (apud Russinum lib. 10. cap. 5.) exilium minatus est Constantinus iis omnibus, qui non acquiescerent Nicæni Concilij definitioni.

Qui libertatem credendi concesserunt, tres inueniuntur. Iouinianus, qui tamen ne Catholicos cum hæreticis misceret, grauiter admonitus est à Concilio Antiocheno, vt scribit Socrates li. 3. ca. 21. Valẽs Imperator Arianus omnibus hæreticis & Ethnicis liberam permisit religionem, vt scribit Theodoretus li. 4. ca. 22. Denique Iulianus Apostata, qui ideo permisit libertatem, quia sic sperabat posse interire Christianissimum: sic enim ait Augustinus epist. 166. *Julianus*, inquit, *desertor Christi & inimicus, hæreticis libertatem perditionis permisit, & tũc Basilicas hæreticis reddidit, quando templa Dæmonis: eo modo putans, Christianum nomen posse perire de terris; si vnitati Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, inuideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.*

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, potestas temporalis & spiritualis in Ecclesia non sunt res disiunctæ & seperatæ, vt duo regna politica, sed sunt cõiunctæ, ita vt vnum corpus faciant; vel potius ita se habent vt corpus & anima in vno homine: est enim potestas spiritualis quasi anima, & temporalis quasi corpus, vt Naziazenus docet in oratione ad populum timore perculsum, ergo debet potestas temporalis spirituali seruire, eamque ab hostibus suis protegere ac defendere. ac (vt B. Gregorius ait, lib. 2 epist. 61.) terrenum regnum cœlesti famulari: sed Ecclesiæ extialis est hęc libertas: nam vinculum Ecclesiæ est vnius fidei confessio, ad Ephes. 4. vna fides, & ideo dissensio in fide Ecclesiæ est dissolutio. debent igitur Principes hanc libertatem nullo modo permittere, si fungi munere suo volunt.

SECVNDO, quando apud Iudæos vera religio florebat, non poterant Reges permittere libertatem religionis, ergo multò minus debent permittere Reges Christiani: non enim minus ordinata debet esse Ecclesia, quàm fuerit Synagoga. Antecedens patet Deut. 17. vbi ex sententia iudicis politici iubentur occidi, qui non obediunt Sacerdoti. Et ca. 18. Pseudoprophetæ similiter exterminari iubentur; & idem patet exemplis, quę affert Augustinus epist. 50. de Ezechia, Iosaphat, Iosia, & aliis piis Regibus, qui destruebãt lucos, & templa idolorum & seuere puniebant idololatras, & populum ad cultum veri Dei compellebant.

Quòd autem paulo ante Christi tempora cœperint permitti variæ hæreses, ac præcipuè Sadducæorum, qui negabant resurrectionem, non est mirum, quia Synagoga tũc ad interitum propinquabat, nec habebat Regem verè Iudæum, qui ista curaret, sed Idumæum Herodem, Pontifices autem nihil poterant.

TERTIO, libertas credendi perniciosa est etiam tẽporali bono regnorũ, & publicæ paci, vt patet primùm ex Gregorio lib. 4 epist. 32. vbi dicit, Reipublicæ ciuilis incolumitatem, ex Ecclesiæ pace pẽdere. Deinde ratione; nam vbi seruatur fides & obedientia Deo, ibi etiam seruatur Principi: nã fides ipsa hoc docet & exigit. Item dissensio in fide parit animorum & voluntatum dissensiones: omne autẽ regnum in seipsum diuisum, desolabitur; & experientia nostri temporis adeò manifestẽ hoc ostendit, vt frustra id probare nitamur.

QVARTO, libertas credẽdi perniciosa est illis ipsis, quibus conceditur; nam libertas credẽdi nihil est aliud quàm

quàm libertas errandi, & errãdi in re omnium periculosissima; nam fides vera non est, nisi vna, Ephes. 4. *Vna fides*, ergo libertas ab ista vna fide recedendi, est libertas in errorum barathrum ruendi. Sicut ergò salubriter non permittitur auibus libertas vagandi per montes, & salubriter non liberatur gubernaculo, nec finitur libere à quolibet vento circumferri nauis; ita quoque salubriter non conceditur populis libertas credendi, posteaquam vni veræ fidei se adiunxerunt. Argumenta soluẽtur in seqũenti Quæstione.

CAPVT XIX.

Non posse concilari Catholicos cum hæreticis.

TERTIVS error est Gregorij Cassandri in libro de officio pij viri, vbi docet debere principes inuenire rationem pacis inter Catholicos Lutheranos, Caluinistas, &c. Sed interim dum nõ inueniunt, debere permittere vnicuique suam fidem, modò omnes recipiant Scripturam & Symbolum Apostolicum. Sic enim omnes sunt vera Ecclesiæ membra, licet in particularibus dogmatibus dissentiant.

SIMILIA docuerunt olim pacificates, auctore Zenone Imperatore, de qua re vide Euagrium, libro tertio cap. 14. & 30. Item Apelles qui apud Eusebium li. 5. hist. cap. 15. dicebat, non esse discutiendam rationem fidei, sed sat esse credere in crucifixum. Hic est manifestus error, & contra eum scripsit ex Catholicis, Doctoribus Ioannes a Louanio ex hæreticis Ioannes Caluinus.

POTEST autẽ facilè refelli hæc sententia; primum enim non possunt, Catholici, Lutherani, & Caluinistæ eo modò conciliari; nam in ipso Symbolo non cõuenimus, exempli gratia, per articulum; *Descendit ad inferos*. diuersissima intelligimus; nos enim credimus, Christi animam à corpore separatam, secundum substantiam suam descẽdisse ad lymbum Patrum, hæreticorum, alij volunt descẽdisse Christum ad inferos, nihil esse aliud quàm sepultũ fuisse, alij passum dolores inferni. Similiter articulum: *Credo sanctam Ecclesiam*, diuersis modis intelligimus. Et illud etiam: *Sanctorum communionem*, nam singulis Sacramentis sunt controuersiæ. Denique de illo: *Remissionem peccatorum* maximè dissentimus.

DICET Cassander, sat est, quod omnes fatemur, Symbolum esse verum, & illud recipimus.

CONTRA, PRIMO Symbolum vnum est, & non in verbis, sed in sensu est fides, non ergo habemus idem Symbolum, si in explicatione diffidemus; præterea si sufficeret verba Symboli recipere, nulli ferè veterum hæreticorum iure damnati fuissent. Nam Ariani, Nouatiani Nestoriani, & alij omnes verba Symboli Apostolici recipiebant, sed quia in sensu dissensio erat, ideo damnati, & ab Ecclesia Catholica eiecti fuerunt.

SECVNDO fundamentum Cassandri est falsum, nõ enim possunt vera membra Ecclesiæ vocari Lutherani & Caluinistæ, etiãsi in Symbolo nobiscum conuenirẽt, nam præter illam fidem requiritur subiectio ad legitimum caput Ecclesiæ à Christo constitutum, & communicatio cum aliis mẽbris; Ecclesia enim est vnum corpus visibile, & proinde caput & mẽbra habet visibilia. nec potest dici mẽbrum, quod à capite & corpore reliquo separatum est. Certè Aërius etiam quoad sensum, in Symbolo conueniebat cum Catholicis, tamen quia nolebat subesse Episcopo, & cæteris membris communicare, ab Epiphanio & Augustino in Catalogo hæreticorum punitur, & Cyprianus libro quarto epistola secunda dicit, Nouatianum esse extra Ecclesiam, quia nõ volebat subiici Pontifici Cornelio, etiamsi nullam aliã hæresim introduxisset.

TERTIO, Cassander ita disputat, quasi inter Catholicos, Lutheranos, & Caluinistas solùm dissensiones sint de ritib⁹ & ceremoniis humanis; at multa dogmata sunt maximi momenti, in quibus dissentimus, quęque nõ habentur expresse in Symbolo, & propter quæ nulla pax sperari potest inter Catholicos & Lutheranos. Nã verbi gratia, nos dicimus, Missam esse diuinissimum cultum Dei, illi dicunt esse horrendam idololatriam: similiter inuocare Sanctos nobis est pietas, illis impietas, &c.

QVARTO, sancti Patres docuerunt nos, vt nõ solum fidei Symbolum, sed etiam omnia alia dogmata fidei, licet minuta videãtur, inuiolata seruemus, nec propter hæreticos vllo modo immutari patiamur, Gal. 2. Paulus dicit, se nec ad horam cedere voluisse falsis frattibus. Et cum olim Ariani peterent à Catholicis, vt saltem vnam vocem omitterẽt, quæ non habetur in Scriptura, dee in Symbolo Apostolorum, vel vna litera immutarẽt, ut non dicerẽt ὁμοούσιον, sed ὁμοιούσιον, & si hoc fieret, pacẽ pollicerẽtur; Catholici noluerunt & Imperatori scripserunt, nefarium esse de rebus iam definitis aliquid immutare, & si quid iustarum sanctionum fuerit immutatum, non propterea paeem futuram, nec enim apud eos pacẽ esse posse, qui pacis iura nescirent. vide Theodoretum libro secundo historiæ, cap. decimo octauo, & decimonono, vel Trip. lib. 5 capit. vicesimo primo & 33. & hoc verum esse patuit in concilio Ariminensi, nam cum simpliciores Catholici ab Arianis decepti, nomen ὁμοούσιον tollendum esse decreuissent, mox Ariani toto orbe terrarum prædicauerunt, se vicisse, non contenti sustulisse vocem ὁμοούσιον, & pro ea substituisse ὁμοιούσιον, paulò post ipsum ὁμοιούσιον, in ὑφεστὼς, id est, dissimilis substantiæ, transformarunt, vt Theodoretus refert libro secundo historiæ, cap. 21.

HINC Basilius roganti Præfecto Valentis Imperatoris, vt tempori pareret, & non tot Ecclesias, propter paruam dogmatum subtilitatẽ, vexari pateretur, respõdit: *Qui diuinis innutriti sunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus, ne vnam quidem syllabam patiũtur, sed proh dis, si contingat, omnes etiam mortis species amplectuntur.* Vide Theodoretum lib. 4. cap. 17. historiæ Ecclesiasticæ.

EADEM constantia prædicti fuerunt Eustathius & Syluanus, quibus cùm Imperator exilium minaretur, nisi vocem, ὁμοούσιον, abrogarent, respõderunt, potestatem habes puniendi, non tamen nos Patrum statuta destruimus. vide hist. Tripart. lib. 5. cap. 24.

DENIQVE Gelasius in epistola ad Euphemianum, petenti hæretico, vt Papa eis condescenderet, id est, aliquid remitteret de religione Catholica, pacis gratia ele ganter eius petitionem irrisit: *Cum autem*, inquit, *dicis, cõdescendere nos debere vobiscum interim iam vos descẽdere, aut descendisse monstratis: vnde, quæso, vel quò ista descensio est? vtique ex superiore quodã loco ad inferiora quæque deponens, à Catholica, Apostolicaq; cõmunione ad hæreticam, dãnatamq; prolapsos vos videris, cognoscitis, non negatis: & non solum vos in infimis iacere delectat, sed etiam ut superiore manentes sede, vultis impelli: Condescendere nos vobiscum inuitatis ad ima de summis, nos coascendere vos nobiscum rogamus ad summa de imis.*

QVINTO, non potest liberum esse credere in vno quolibet dogmate, quin eadẽ ratione liberũ esse debeat in omnibus, etiã in iis quæ in Symbolo Apostolico cõtinentur; nam vna est regula fidei indubitata, & certa in omnibus quæ creduntur, nimirum verbum Dei per Ecclesiam explicatum. Si ergò credo Ecclesiæ tradẽti mihi Symbolum Apostolorum, quod non scio aliunde esse Apostolorum, nisi quia Ecclesia dicit; eadem ratione credere debeo Sanctos inuocandos, quia eadẽ Ecclesia hoc dicit; vel si hoc possim non credere, eadem ratione possum nõ credere, Symbolum illud esse Apostolorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEXTO, opinio ista Cassandri noua est, & ab ipso primum excogitata, vt ipse initio fateatur, suspecta igitur haberi debet. Vt enim pulchre docet Vincentius Lyrinensis in suo opusculo contra prophanas nouitates, *suspicione carere non potest, quod nouum est, cum vera fides vna sit, & antiquissima.*

SEPTIMO, ista opinio facit veram Ecclesiam omnino occultam & inuisibilẽ; immò ex solis adulatoribus & simulatoribus conflatam; nam Cassander dicit, ad veram Ecclesiam requiri duo fidem in Christum, & pacem cum hominibus, & inde deducit eos, qui hostiliter insectantur Catholicos, vel Lutheranos, nõ esse de Ecclesia; sed eos solum qui cum omnibus pacem habẽt, ergo illi, qui sunt de Ecclesia, non possunt esse nisi occulti, & qui cum Catholicis simulant se hostes Lutheranorũ, & cum Lutheranis hostes Catholicorum; nã Catholici nõ patiuntur in suo grege vllos, qui ostẽdãt vllo signo externo, se fauere Lutheranis: inter Lutheranos quoque, etsi permittuntur in illdem prouinciis omnes sectæ, tamen nulla secta in suo grege patitur amicos aliarum sectarũ, vt notum est: ergo isti pij, & pacifici viri necessariò sunt omnes ficti & simulati, aliud ore profitẽtes, aliud in corde celantes, & similes Herodi, qui cum ethnicis erat ethnicus & Iudæis Iudæus; nam Cæsari tẽpla erexit & simul Deo vero, vt Iosephus refert libro 15. Antiquit. capite 13. & 14.

ADDE, quod fatetur Cassander, suos istos collegas esse paucos & occultos, sed hinc apparet, eos non posse Ecclesiã cõstituere; nam Ecclesia est manifesta & visibilis adeò, vt à Domino Matthæi quinto dicatur ciuitas supra montẽ posita. Deniq; vera Ecclesia sine Pastoribus esse non potest, ad Ephesios quarto; isti autem homines occulti nullos pastores habent, nec habere possunt, dũ ita manent occulti, proinde nullam Ecclesiam habent.

CAPVT XX.

Libros hæreticorum abolendos esse.

POSTREMA restat quæstio de pœnis hæreticorum, quas post Ecclesiæ iudicium & declarationem, Principes politici infligere possunt, ac debent. Incipiemus autẽ à libris eorum, ac breuiter ostẽdemus, libros hæreticorũ iure interdici, & exuri. Id igitur probatur. PRIMO ex antiqua & perpetua cõsuetudine, non solùm Christianorum, sed etiã Ethnicorum. PRIMO, refert Valerius Maximus libro primo cap. primo, quòd cum Romæ reperti fuissent libri quidam, qui nonnihil videbantur soluere religionẽ, Prætor Vrbanus, ex auctoritate Senatus, in conspectu populi eos cremauit. Marcus Tullius libro primo de natura Deorũ refert, Protagoram Abderitẽ, quòd libros noxios religioni scripsisset, Athenĩẽsium iussu, vrbe atque agro exterminatum, librośque eius in concione combustos. DENIQVE, tẽpore Apostolorum, refert Lucas Act. 19. multos ab Apostolis conuersos libros curiosos, & vanos contulisse & combussisse coram omnibus. & Clemens libro primo constitut. Apost. ca. 7. dicit, Apostolos prohibuisse initio fidelibus libros Gentilium, & falsorum Prophetarum. Scribit etiam Eusebius lib. 7. hist. ca. 6. Dionysium Episcopum Alexandrinum, qui floruit circa annum CC. L, à fidelibus reprehensum, quòd libros hæreticorum legeret.

CONSEQVENTE postea tempore creuit zelus fidelium contra libros hæreticorum; Nam Nicæum Concilium libros Arij igni adiudicauit, vt Nicephorus testatur li. octauo, capite decimo octauo, & Constantinus id executioni mãdari iussit, proposita pœna capitis, siquis libros Arij occultasset, vt patet ex epistola eius apud Socratem, libro primo, capite sexto, & Nicephorum lib. 8. cap. 25. scribit etiam Socrates lib. 1. cap. 24. Marcellum Ancyranum damnatum fuisse, quòd libros suorum errorum comburere noluisset; non enim recipiebantur ad pœnitẽtiam hæretici, nisi prius libros suos cõbussissent.

CIRCA eadem tempora Epiphanius in Synodo Cypri coacta, vetuit libros Origenis legi, vt Socrates, lib. 6. capite 9. historiæ refert, & Concilium Carthaginense IV. can. 16 permittit solis Episcopis, vt tempore necessitatis libros hæreticorum legant.

NON diu postea cum Nestorij hæresis in Concilio Ephesino damnata fuisset, libri quoque Nestorij in eodem Cõcilio intergicti fuere, & à Theodosio Imperatore exuri iussi, vt Liberatus refert capite decimo Breuiarij. & extat adhuc lex Theodosij, L. Dãnato, C. de Hæreticis. Circa idẽ tẽpus prodiit lex Honorij, & Theodosij, qua iubetur Mathematici omnes, suos libros, in quibus aliquid est aduersum Catholicæ religioni, in oculis Episcoporum cremare, L. Mathematicos, C. De Episcopali audientia.

PARA ratione in Concilio Chalcedonensi dãnantur libri Eutycheris, & ab Imperatoribus Valentiniano & Martiano seuera lege prohibetur, ne vllus eos legere, aut habere audeat, sed omnes diligẽtissimè quæsiti crementur, vt patet ex Concilio Chalcedonensi, act. 3. & ex ipsa lege, quæ adhuc extat L. Quicunque, §. Nulli, & §. Omnes, C. de hæreticis.

EODEM tempore B. Leo in epist. 91. ad Turbium, ca. 15. & 16. interdixit lectionem librorum hæreticorum quorundam, & addidit eos Episcopos, qui eos in domibus fidelium haberi sinerent, hæreticos cẽsendos; paulò post Gelasius in Concilio LXX. episcoporum, vt habetur distinct. 15. can. S. Romana, proposuit indicem hæreticorum, quorum libros à fidelibus vitandos esse dicit.

POSTMODVM in V. Synodo damnato Anthymo, damnantur etiam eius libri, & Iustinianus Imperator grauem pœnã statuit, nimirum amputationis manuum in eos, qui eiusmodi libros describunt, ac iussit vbique comburi habetur hæc constitutio in prima actione Synodi V. & in Nouellis, const. 42.

B. GREGORIVS libro decimo quarto moralium, c. 32. refert iussu Tiberij Imperatoris, crematum librum Eutychij, quem ipse Gregorius hæresis conuicerat.

IN VII. etiam Synodo act. 5. interdicuntur & cõburi iubentur libri hæreticorum, & canone nono excommunicantur, qui libros hæreticorum legunt.

CONCILIVM Constantiense sess. 8. confirmat decretum Concilij Romani, quo interdicta fuerat lectio librorum Ioannis Vvicleſi.

DENIQVE, Cõcilium Tridentinum indicem librorum hæreticorum fieri iussit, vt omnes scirent, qui libri cauendi & exurendi essent. Ex quo apparet, semper eandem fuisse consuetudinem in Ecclesia.

ACCEDIT etiam in argumentum huius rei, quòd nulli fere extent libri veterum hæreticorum, quomodo enim euanuerunt tot volumina Valentini, Marcionis, Arij, Eunomij, Nestorij, Pelagij, & aliorum, quibus sancti Patres respondent.

PROBATVR secundo ratione; nã colloquia hæreticorum sunt periculosissima, & ideo diligenter vitanda, ergo multò magis libri sunt noxij, & pestilẽtes, ac vitãdi. Ad Romanos 16. *Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis: nam per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentum.* 2. ad Timotheum 3. *Hos deuita.* Tit. 3. *Hæreticum deuita.* 2. epistol. Ioannis: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere in domum, nec Aue ei dixeritis.*

S. IRENEVS lib. tertio, capite tertio. *Tantum*, inquit, *Apo-*

stoli, & horum discipuli habuerũt timorẽ, vt neque verbo tenus cõmunicarent alicui eorum, qui adulterauerãt veritatẽ.

S. CYPRIANVS libro primo, epist. tertia ad Cornelium: *Declinent*, inquit, *fortiter, & euitẽt dilectissimi fratres nostri verba, & colloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit.* Et infrà: *Nulla cum talibus commercia, nulla conuinia, nulla colloquia misceantur, simusque ab eis tam separati, quam sunt illi ab Ecclesia profugi.*

S. ATHANASIVS de sancto Antonio in eius vita: *Nunquam*, inquit, *Manichæis, aut aliis hæreticis saltẽ amicabilia verba largitus est, denuncians talium amicitiam, atque sermones, perditionem esse animæ. Sic etiam Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendum.* Et ipse beatus Antonius iam moriturus: *Hæreticorum*, inquit, *& schismaticorum venena vitate, meumque circa eos odium sectamini. Scitis ipsi quod nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum eis vnquam fuerit.*

S. AVGVSTINVS in epistola sexagesima secunda: *Hæreticum*, inquit, *sicut vitandum monemus, ne infirmos, & parunlos fallat, ita non abnuimus quibuscunque modis possumus corrigendum*, &c.

S. LEO sermone decimo octauo de passione Domini: *Viperea*, inquit, *hæreticorum vitate colloquia, nihil vobis comune sit cum eis, qui solo sunt nomine Christiani.* Hæc ille.

IAM igitur, si tantopere vitanda sunt colloquia hæreticorum, quanto magis libri; nã oratio in libris scripta, est magis composita, & artificij plena, quàm quæ in colloquiis vsurpatur. Deinde, est semper ad manus; nam conciones & colloquia sunt rara, & verba ore prolata mox transeunt; at verba in libris manent perpetuò, & semper nobis adsunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent.

PRAETEREA libri magis sparguntur; potest enim aliquis per libros toti ferè orbi terrarum simul loqui, & multorũ domos & cubicula libri penetrant, quos auctor libri nũquã vidit, & ad quos fortè nũquã admitteretur.

DENIQVE, experientia idem docet; nam Ioannes Vviclefus viua voce pauci ſſimos peruertit; docuit enim solum in Anglia, & ibi penè nullos reliquit sui erroris hæredes: at per libros totam Boëmiam peruertit. vide Cochlæum in historia Hussitarum.

AT contrà obiiciunt. PRIMO, quia multa bona sunt in libris hæreticorum, & stultum videtur, propter aliqua mala ptiuare se etiam bonis: & confirmatur, quia alioqui multorum Patrum scripta comburenda erunt. Itẽ, quia Ecclesia tolerat libros Gentilium, Iudæorum, Turcarum, & veterum etiam hæreticorum, vt Origenis, Tertulliani, Eusebij, Pelagij.

RESPONDEO, veritatẽ quidẽ non esse negandam, tamen nec legendã in libris hæreticorum; nã, vt ibi est, nocet, non prodest. Scribit B. Gregorius lib. 5. moral. ca. 11. hoc esse proprium hæreticorum, vt veris falsa permisceant, & bonis mala; nam si sola falsa & mala diceret, ab omnibus repelleretur; si sola & vera & bona, hæretici nõ essent. Itaq; omnia miscent, vt ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant; quæ etiã causa est, cur Christus & Apostoli prohiberent Dæmones vera dicere, ne videlicet per ea vera fidem sibi acquirerẽt, & postea falsa etiam illis crederentur. Lucæ 4. *Dominus non sinebat Dæmones dicere: Tu es Christus filius Dei.* Et act. 16. Paulus prohibuit Diabolo dicere: *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis.*

PRAETEREA, etiã nõ decet, vt veritas ab hæreticis suscipiatur, qui hostes sunt veritatis: vt scribit Gellius li. 18. c. 3. apud Lacedæmonios, cũ de summa Reipublicæ ageretur, vir quidam disertus & doctus, sed improbus & impurus, optimam sententiam dixit, quæ cum placeret omnibus, & iuxta eam decretum faciẽdum videretur, & tamen ferre non posset, vt optimum consilium turpitudine auctoris fœdaretur, electus est, vir quidam grauissimus, qui omnium consensu eandem sententiã diceret, & nulla prioris habita mentione, huius sententia in decretum referretur.

AD primam confirmationem de scriptis Patrum, respondeo in primis, patres non esse hostes Ecclesiæ, & eorum errata nõ hæreses, sed humanos esse errores. Præterea, errores Patrum esse errores extinctos & mortuos, qui nocere non possunt, nam error nocet quandiu defenditur pertinaciter: Patrum autem errores nõ fuerunt detecti, dum Patres ipsi viuerent, alioqui enim vel ipsi eos emẽdassent, vel ab Ecclesia electi fuissent, sed post mortẽ eorum detecti, notatiq; sunt, & ab omnibus improbati, sicut etiam ab ipsis improbarentur, si viuerent.

AD illud de Gentilibus dico, eos, tolerari, quia non nocent, cum sint errores mortui; nulli enim nunc sunt, qui non videant dogmata Gẽtilium nec vnquam audimus Christianos deprauatos libris Gentilium, deficere ad Gentilismũ, vt quotidie deficiunt ad hæreticos: quia verò tempore Apostolorum multi erant, qui propugnabant dogmata Gentilium, Clemens scribit interdictos fuisse Gentilium libros, libro primo constitut. cap. 7. & eadem de caussa prohibentur libri Gentilium in Concilio Carthaginensi IV. cap. 16.

AD illud de Iudæorum & Turcarũ libris dico, libros Iudæorum & Turcarum melioris conditionis esse quàm hæreticorum: illi enim sunt aperti hostes Christianorum, nec fallunt sub nomine Christiano, vt hæretici faciunt. Itaque etiã simplicissimi quique norũt discernere dogmata Iudæorum & Turcatum à Christianis dogmatibus: discernere autem hæreses non possunt, nisi homines valde docti. Præterea etiam Iudæorum & Turcarum libri prohibentur, quando continent blasphemias in Christum, aut iudicãtur pernicioſi Christianis, vt patet de Talmud Iudæorum.

AD illud de Origene, Tertulliano, Eusebio, Pelagio dico, eorũ libros permitti, quia hæreses illæ sunt extinctæ, & libri illi prosunt propter antiquitatem.

ARGVMENTVM secundum, ex Paulo, qui 1. Thes. 5. dicit: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonũ est, tenete*, est enim sensus: Si quis futura prædicat, vel Scripturas interpretetur, aut verbo, aut scripto, nolite reiicere, sed audire, vel legere, & quod Catholicæ fidei consonum est, accipite, reliquum omittite.

RESPONDEO, Apostolus loquitur de prophetia & scriptis, quæ nondum constat, an sint bona vel mala, & talia non vult reiici, nisi prius examinata; sed quando scriptum aliquod iã est examinatum, & cõstat esse malum, vult omnino rejici, & talia sunt scripta omnia, quæ nobis prohibentur: sunt enim probata, id est, examinata omnia, & ideo prohibita, quia mala reperta sunt.

DEINDE, licet Apostolus ad totã Ecclesiam scribat, tamẽ nõ vult omnia heri ab omnibus: sed ab iis, qui possunt, & quibus ex officio incumbit, sicut cũ ad Vniuersitates mittuntur articuli aliqui suspecti examinãdi, nõ ad omnes, qui sunt in Vniuersitate, pertinet eos examinare, sed solũ ad magistros, vel quos ipsi designauerint: ita igitur cum Apostolus iubet, in Ecclesia examinari prophetias & Scripturarum interpretationes, certè non vult hoc fieri à sartoribus, & cæmentariis, sed ab Episcopis, & aliis, quos Episcopi sibi adiungunt.

ALIVD argumentum sumũt ex testimoniis quatuor veterum Patrum, Dionysij Alexãdrini, Theophili, item Alexãdrini, vt B. Hieronymi. & Gelasij; nam Dionysius, vt scribit Eusebius lib. 7. hist. c. 6. cum reprehenderetur, quòd libros hæreticorum legeret, respondit, se virionẽ habuisse, qua sibi dicebatur: *Lege omnia, quæ in manus*

tuas

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuas veniunt, valebis enim omnia expendere & probare. A Theophilus quoque, cum argueretur quòd Origenem legeret, respondit, vt Socrates refert lib. 6. hist. cap. 15. se legere, vt quod bonum est excerperet, quod malum respueret. B. Hieronymus in epistol. ad Alexandrum & Minerium, dicit, se legere libros hæreticorum, vt bona inde excerpat, etiam si sciat, aliquos propterea de se murmurare.

Gelasivs in tom. de vinculo anathematis, probare volens posse Concilium Chalcedonense partim recipi, partim nō recipi, affert exemplum librorum hæreticorum, qui partim recipiuntur, partim reiiciuntur, & allegat illud *Omnia probate, quod bonum est tenete.*

Ad hoc vltimum respondeo, exemplum Gelasij in eo consistere, quod sicut in Concilio Chalcedonensi quædam erant bona, quædam mala; & quædam recipienda, quædam reiicienda, ita & in libris hæreticorum: nō tamen vult dicere, posse recipi libros ipsos hæreticorum B propter vera admixta, sicut recipitur Concilium Chalcedonense; nam alia ratio est Concilij sanctorum Patrum, alia librorum hæreticorum, vt diximus, quanquā veritas ipsa inserta libris hæreticorum bona sit, & recipienda, si tamen alibi reperiatur; verba eius hæc sunt: *Nunquidnam in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem, posita leguntur? Nunquidnam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, vbi prauitas inest, refutātur? Aut ideo praui libri suscipiendi sunt eorum quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur?*

Ad alia respondeo. Primvm, ex his locis colligi, semper in Ecclesia fuisse morem vitandi lectionem librorum hæreticorum, alioqui enim nemo istos Patres reprehendisset.

Dico secundo, semper concessum fuisse, & modò etiam concedi Episcopis, & aliis multis lectionem librorum hæreticorum, & ideo non mirum, si Dionysius C & Theophilus, qui Patriarchæ erant, & S. Hieronymus, qui semper doctissimus est habitus, poterant suo iure omnes libros legere.

Dico tertio, nullam tunc fortasse fuisse legem vniuersalis Ecclesiæ, sed solum consuetudinem de non legendis libris hæreticorum, exceptis libris Arij; at nunc lex est Ecclesiæ vniuersalis, cui parendum est.

CAPVT XXI.

Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos, temporalibus pœnis, & etiam morte mulctari.

Ioannes Hus art. 14. in Concilio Constant. sess. 14. recitato, asseruit, non licere hæreticum incorrigibile tradere seculari potestati, & permittere comburendum. Idem Lutherus in art. 33. & in assert. eiusdem. Nec nouus est error, nam etiam Donatistæ olim idem docuerunt, vt Parmenianus, Petilianus, & Gaudentius, vt Augustinus testatur lib. 1. contra epistol. Parmeniani, cap. 7. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 16. D lib. 2. contra epist. Gaudentij. cap. 17. & 26. & epist. 50. ad Bonifacium.

Contrarivm docet omnes Catholici, & aliqui etiam ex hæreticis. Nam Caluinus posteaquā Michaelē Seruetum tanquam hæreticum publicè supplicio extremo affecisset, & ab aliis sectatis arguere tur, libellum edidit, in quo demonstrat, licitum esse in hæreticos gladio animaduertere. Benedictus quoque Aretius in historia de supplicio Valētini Gentilis, eundem Gentilem ob hæresim iure cæsum à Bernensi Magistratu, cōtendit. Fusius verò id ipsum docet Theodorus Beza in libro de hæreticis à Magistratu puniendis.

Nos igitur breuiter ostēdemus, hæreticos incorrigibiles, ac præsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia reiici, & à secularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atque ipsa etiam morte mulctari.

Probatvr primo Scripturis. Scriptura veteris Testamenti Deut. 13. seuerissimè iubet falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine vlla misericordia occidi, & ca. 17. postquam dixerat, vt in rebus dubiis cōsuleretur summus Sacerdos, mox subdit: *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* Et rursum ca. 18. Propheta falsus interfici iubetur. Et re ipsa legem hanc seruarunt Helias, Iosias, Iehu, & alij, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, vt patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem fere discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis. nec solum sancti Reges & prophetæ blasphemos morte mulctarunt, sed etiam Nabuchodonosor (vt dicitur Daniel. 3.) edictum constituit, vt quicunque blasphemaret Deum Danielis, id est, verum Deum, interficeretur, & domus eius vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium iustissimum fecit, vt B. Augustinus dicit in epist. 50. & alibi.

In nouo Testamēto habemus in primis Matthæi 18. posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, à se reiicere, & habere vt Ethnicos & Publicanos, ac proinde permittere eos potestati seculari, tanquam non amplius Ecclesiæ filios. Habemus deinde Rom. 13. secularem potestatem, posse sceleſtos homines gladio punire. *Nō enim*, inquit, *sine causſa gladiū portat, minister enim Dei est, vindex in iram*, &c. Ex quibus duobus locis apertè colligitur, licitum esse hæreticos, qui omnium iudicio sunt rebelles Ecclesiæ, & publicæ pacis perturbatores, ab Ecclesia abscindi, & à seculari iudice morte mulctari.

Praeterea Christus & Apostolus eius hæreticos iis rebus comparauerunt, quæ sine controuersia ferro & igni repelluntur; nam Matth. 7. Dominus ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Act. 20. *Ego scio, quoniam intrabunt post discessum meū lupi rapaces*: nomine luporum certū est hæreticos intelligi debere, vt pulchrè explicat S. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi B. Lucæ; at lupi rapaces optimo iure occiduntur, si aliter abigi non possunt; pluris enim facienda est vita ouium, quam mors luporum. Item Ioan. decimo. *Qui non intrat per ostium in ouile ouium sed ascendit aliunde, ille fur est & latro*, vbi nomine furis & latronis intelliguntur hæretici, & omnes seductores: ac sectarum inuctores, vt Chrysostomus & Augustinus exponunt: fures autem & latrones, quomodo puniantur, notum est. Item 2. Tim. 2. hæresis comparatur cancro, qui non curatur medicamētis: sed ferro exscindi debet, alioqui perpetuò serpit, & totum corpus corrumpit.

Denique Christus Ioan 2. flagello coēgit negotiatores egredi templum. Petrus Act. 5. Ananiā, & Sapphiram, quia mentiri ausi fuerant Spiritui sancto occidit. & Paulus Act. 13. falsum Prophetam, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cœcitate percussit.

Probatvr secundo sententiis, & legibus Imperatorum, quas Ecclesia semper probauit. Constantinus primus Imperator ad petitionē Nicænæ Synodi Atium cum aliquot sociis in exilium relegauit, vt auctor est Sozomenus lib. 1. cap. 20. historiæ: item Donatistas supplicio affecit, vt August. refert li. 1. contra epist. Parmeniani, cap. 7. & in epistol. 166. ad Donatistas, vbi enumerat multos Imperatores optimos, qui seuerissimas leges tulerunt contra hæreticos, & vnum solum Iulianum Apostatam hæreticis fauisse.

Deinde Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij religiosissimi Imperatores leges tulerunt in hæreticos, quibus eos interdū aliquot libris auri, interdū omnibus

bus bonis, interdum exilio & verberibus, interdum vl- A timo supplicio mulctari voluerunt, vt patet C. de hæreticis. L. Manichæos. L. Ariani. L. Quicúque, qua vltima lege, quæ est Valētiniani, & Martiani iubentur occidi omnes, qui prauadocere tentant; qui verò eos docentes audiunt, aliquot libris auri mulctari.

Ivstinianvs apud Paulum Diaconum li. 16. lege edita omnes hæreticos de finibus totius imperij eiecit, cōcessis trium mensium ad conuersionē induciis; deinde Michael Imperator apud eundem Paulum Diaconum lib. 14. capitalem pœnam in hæreticos constituit.

Probatvr tertio legibus Ecclesiæ, cap. Ad abolendam, & ca. Excommunicamus, extra de hæreticis, & in Sexto de hæreticis, ca. Super eo, definit Ecclesia hæreticos incorrigibiles seculari potestati tradendo, vt ab eis debito modo puniantur. Item Constantiense Concilium sess. 15. damnauit sentētiam Ioannis Hus; & ipsum Ioānem & Hieronymum de Praga tradidit seculari po- B testati, à qua ambo exusti fuerunt; denique Leo X. articulum Lutheri damnauit.

Probatvr quarto testimoniis Patrum. Cyprianus libro de exhortatione martyrij, cap. 5. postquam retulerat ex Deuter. 13. necandos esse Pseudoprophetas, subdit: *Si hoc in Testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

Hieronymvs in illud Galat. 5. Modicum fermētum totam massam corrumpit: *Igitur*, inquit, *scintilla statim vt apparuerit extinguenda est, & fermentum à massa vicinia semouendū: secandæ carnes, & scabiosum animal à cauis ouium repellendum, ne tota domus massa, corpus, & pecora, ardeat, corrūpatur, putrescat, intereant. Arius vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.*

Avgvstinvs lib 2. retractat. cap. 5. & in epist. 48. & 50. retractat, quod aliquando senserat, non esse vi co- C gendos hæreticos ad fidem, & prolixè probat id vtilissimum; semper tamē excipit supplicium mortis, nō quòd illos hoc non mereri putaret, sed tum quia hoc decere Ecclesiæ mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum vlla extabat lex Imperatorum, qua hæretici iuberētur occidi; illa enim Lex, Quicunque, C. de hæreticis, paulo post mortem Augustini lata est.

Qvod autē Augustinus existimauerit, iustum esse, si hæretici occiderentur, perspicuum est; nam libro primo contra epistolam Parmeniani, capite septimo, ostendit, quòd si punirentur morte Donatistæ, iustè punirentur. Et tract. 11. in Ioannem: *Occidunt*, inquit, *animas, affligunt in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales sic perpeti conqueruntur*, &c. vbi dicit falsò illos conqueri quòd occiderentur ab Imperatoribus: tamē si etiā verum esset, adhuc iniustè conquererentur. Denique in ep. 50. ad Bonifacium dicit, Ecclesiam quidē nolle vllum hæ- D reticum occidi, tamen sicut domus Dauid non potuit habere pacē nisi Absalon extingueretur, & Dauid pace regni mœrorem mortis filij consolatus est, sic cùm ex legibus Imperatorum contra hæreticos sequitur aliquorum mors, Ecclesiam dolorem materni cordis lenire ac sanare tantorum liberatione populorum.

S. Leo in epist. 91. ad Turbium cap. 1. *Meritò*, inquit, *Patres nostri, sub quorum tēporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur: quando etiā Principes mundi hāc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, & profuit diu ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamē Christianorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium.* Optatus Mileuitanus lib. 3. respondens calumniæ hæreticorum, qui ægerrime ferebant duos ex suis à Machario præfecto interfectos: *Videtis*, inquit, *à Mose, & Phinees & Helia, & Machario similia esse facta, quia ab omnibus vnius Dei vindicta processit.*

S. Gregorivs lib. 1. epist. 72. ad Gennadium Exarchum Africæ, laudat eum quòd magno zelo hæreticos armis persequeretur, & hortatur, vt pergat.

S. Bernardvs serm. 66. in Cātica: *Melius*, inquit, *proculdubio gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine causſa gladiū portat, quā in suū ens ovē multos trahere permittātur: Dei enim minister ille est, vindex in irā ei, qui malè agit: mirabātur aliqui, quòd nō modo patienter, sed etiā læti, vt videbantur, ducerentur ad mortē; sed qui minus aduertunt, quāta sit potestas Diaboli, non sōlū in corpora hominū, sed etiam, in corda, quæ semel permissus possederat. Nónne plus est sibimet hominē immicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere?*

Probatvr vltimo ratione naturali. Primo, hæretici excommunicari iure possunt, vt omnes fatentur, ergo & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio est maior pœna, quàm mors temporalis. Augustinus libro 1. contra aduers. Legis & Prophetarū, cap. 17. dicit, horribilius esse tradi Satanæ per excommunicationem, quàm gladio feriri, flammis absumi, ferisue subigi ad deuorandum.

Secvndo, experientia docet non esse aliud remedium; nam Ecclesia paulatim progressa est, & omnia remedia experta; primò solum excommunicabat; deinde addidit mulctam pecuniariam, tum exilium; vltimo, coacta est ad mortem venire; nam excommunicationē contemnunt hæretici, ac dicunt esse fulmina frigida: si mineris mulctam pecuniariam, nec Deum timent, nec homines reuerentur, scientes non defuturos stultos, qui illis credant, & à quibus alantur; si in carcerem concludas, vel in exiliū mittas, corrumpunt vicinos verbis, & longè positos libris, ergo solum remedium est, mittere illos maturè in locum suum.

Tertio, falsarij omnium iudicio merentur mortem, at hæretici falsarij sunt verbi Dei.

Qvarto, ex ratione Augustini epist. 50. gratius est non seruare fidem hominem Deo, quam fœminam viro, sed hoc morte punitur, cur non illud?

Qvinto, tres causſæ sunt, propter quas ratio docet homines occidendos esse, quas pulchrè describit Galenus in libro, cuius titulus est, quòd mores animi corporis temperamentum sequantur, circa finem libri.

Prima causſa est, ne mali bonis noceant, néue innocentes à nocentibus opprimantur: atque hinc iustissimè omnium iudicio occiduntur homicidæ, adulteri, latrones.

Secvnda est, vt paucorum supplicio multi corrigantur, & qui noluerunt prodesse Reip. viuendo, prosint moriendo: atque hinc videmus etiā iustissime omnium iudicio quædam horrenda flagitia mortè puniri, licet proximis non noceant, nisi exemplo, vt Necromātiam, quædam nefanda & contra naturam; ista ideo grauissimè puniuntur, vt cæteri intelligant, immania esse scelera, & non audeant similia perpetrare.

Tertia est, quia ipsis hominibus, qui occiduntur, sæpe vtile est occidi, quando videlicet semper fiunt peiores, & non est probabile vnquam eos ad sanitatem mentis reuersuros.

Hæ autem rationes omnes suadent hæreticos occidendos; nam primum nocent proximis magis, quam vllus pirata vel latro, quandoquidem animas occidunt, immò tollunt fundamentum omnis boni, & Remp. tumultibus replent, qui necessariò religionum diuersitatem sequuntur.

Dein

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEINDE, plurimis prodest eorum supplicium; multi enim, quos impunitas faciebat torpentes, supplicia proposita excitant, vt cogitent qualis sit hæresis, quam sequuntur, & videant ne forte vitam præsentem miserè finiant, & ad futuram beatitudinem non perueniant. Itaque & B. Aug. in epist. 45. testatur, plurimos cõuersos esse, postquam leges Imperatorum non sinebant hæreticos impunitos, & nos quotidie idem videmus fieri in locis, vbi viget inquisitio.

DENIQVE hæreticis obstinatis beneficium est, quò de hac vita tollantur; nam quò diutius viuunt, eò plures errores excogitant, plures peruertunt, & maiorem sibi damnationem acquirunt.

CAPVT XII.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST argumẽta Lutheri, atque aliorum hæreticorum diluere. Argumentum PRIMVM, ab experientia totius Ecclesiæ: *Ecclesia*, inquit Lutherus, *ab initio sui vsque hunc nullum combussit hæreticũ*, ergo non videtur esse voluntas spiritus, vt comburatur.

RESPONDEO, argumẽtum hoc optimè probat, nõ sententiam, sed imperitiam, vel impudentiam Lutheri; nam cum infiniti propemodum vel combusti, vel aliter necati fuerint, aut id ignorauit Lutherus, & tunc imperitus, aut non ignorauit, & impudens ac mendax esse conuincitur; nã quod hæretici sint sæpe ab Ecclesia combusti, ostendi potest, si adducamus pauca exempla de multis. Priscillianus hæresiarcha cum sociis, à Maximo Christiano Imperatore necatus est, vt S. Hieronymus in li. de viris illustribus testatur, & de Donatistis occisis meminit Optatus lib. 3. contra Parmenianum.

BASILIVS quidam Magus, ac proinde hæreticus; nã vix vlli sunt verè Magi non hæretici, Romæ combustus est à Christiano, & Catholico populo, vt B. Gregorius testatur lib. 1. Dialogorum, cap. 4.

RVRSVM alius Basilius auctor hæresis Bogomilorum ab Alexio Commeno Imperatore publice exustus est, vt scribit Zonaras in vita Alexij.

TEMPORE etiam B. Bernardi, quod hæretici vltimo supplicio afficerentur testatur ipse in Cantica serm. 66. Temporibus Innocentij III. fuerunt aliquando simul exusti C. LXXX. hæretici Albigẽses, cùm antea & verbis, & miraculis eos S. Dominicus cõuicisset. & multos eorum socios conuertisset. Scribit rem totam B. Antoninus 3. parte, tit. 19. cap. 1. §. 4. historiæ.

ACVT alios infinitos omittam. Ioannes Huss, & Hieronymus de Praga in Constantiensi Concilio ab Imperatore Sigismundo exusti fuerunt.

RESPONDET Lutherus ad hoc vltimum exẽplum; Ego de hæreticis loquor, Huss autem, & Pragenses non fuerunt hæretici.

CONTRA, saltem Priscillianus Bogomilus, & Albigenses fuerunt hæretici. Præterea Ioannes Huss, & nobis Catholicis, & ipsi Luthero, hæreticus fuit; quod nobis notum est: quod Luthero, probatur: nam Lutherus in lib. contra Regem Angliæ asserit impium esse, & blasphemum negare verum panem in Eucharistia cum corpore Domini: & pium, atque Catholicũ, negare cõuertionem panis in corpus. At Ioannes Huss vsque ad mortem in contraria sententia fuit, & protestatus est in ea fide se mori, credens firmissimè panis conuersionem in corpus Christi, vt Ioannes Cochlæus refert libr. 2. de historia Hussitarum, pag. 76.

ARGVMENTVM secundum, experientia testatur, non profici terroribus, RESPONDEO, experiẽtia est in contrarium; nã Donatistæ, Manichæi, & Albigenses armis profligati, & extincti sunt. Item Augustinus testatur plurimos cõuersos suo tẽpore ob metum pœnæ, epist. 48.

ARGVMENTVM tertium, Ecclesia tolerat Iudæos, cur non hæreticos? Respondeo PRIMO, Iudæi nunquã susceperunt fidem Christianam, hæretici susceperunt. SECVNDO, Iudæi religionẽ colunt, quã Deus instituit saltem pro tẽpore, hæretici eam, quam Diabolus inuenit. TERTIO, secta Iudæorum Ecclesiæ vtilis est, quia eorum libri sunt prophetiæ nostrarum rerum, & eorum cæremoniæ figuræ nostrorũ mysteriorũ, & hinc probamus Gentilibus nos non finxisse hæc vaticinia, quãdoquidem seruantur à nostris inimicis; denique Iudæi non conantur peruertere Christianos, vt plurimum, sicut faciunt hæretici. Vide Concilium Toletanum IV. can. 55. & 56. & Augustinum in Psal. 59. Itẽ Bernardum in epist. 322. ad Spirenses, & 323. ad Episcopum Moguntinum.

ARGVMENTVM quartum, ex Isa. 2. *Conflabũt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces*, RESPONDEO, non est ad propositum; nam vt B. Hieronymus exponit, describit Propheta tempus aduẽtus Messiæ, ac dicit futurum tempus altissimæ pacis, ita vt homines conuertant instrumenta militiæ in instrumenta agriculturæ, & non exerceantur vltra, id est, in longum tempus ad prælium; hoc autem tempus impletum est in Christi natiuitate, nunquam enim fuit tam generalis, & tam diuturna pax in toto orbe, quàm tempore Augusti.

DEINDE, si verum est nunquam futura in Ecclesia bella, vt Lutherus ex hoc loco deducit, manifestũ erit apud Lutheranos non esse Ecclesiam, qui & inter se, & contra Catholicos grauissima bella mouerunt, quale fuit illud contra Carolum V. in quo captus fuit Dux Saxoniæ & Lantgrauius.

ARGVMENTVM quintum, ex Isaiæ 11. *Nõ occidẽt, & non nocebunt in omni monte sancto meo.* RESPONDEO, argumentum est contra ipsum Lutherum; nam nõ dicit Propheta, quod Catholici non occident hæreticos, sed potius contrà, quod hæretici non occidẽt & non nocebũt Catholicis: loquitur enim Propheta de leonibus, & vrsis, & serpẽtibus, regulis, aliisque venenatis bestiis, de quibus dixerat. *Et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis, & in cauerna reguli mittet manum suam. &c.* His autem bestiis Diabolus, & hæretici eius ministri significantur, vt Hieronymus, & Cyrillus exponunt, ac dicit, quòd non occident, neque nocebunt in omni Ecclesia; tametsi enim hæretici videntur Ecclesiæ nocere, tamen re vera non nocent, sed eam exercent, & in sapientia, ac patientia proficere facjunt.

ARGVMENTVM sextum, Matt. 18. Dominus cõstituit, vt hæretici haberẽtur pro Ethnicis & publicanis, non vt comburerentur. Et Paulus ad Tit. 3. iubet hæreticum vitari, non occidi, ergo non licet eos occidere.

RESPONDEO, Christum quidẽ, & Paulum hoc loco non præcepisse, sed nec prohibuisse, vt comburerentur hæretici: ac proinde nihil ex hoc loco deduci. & hæc est solutio, qua ipse etiam Luteerus vti cõsueuit; nam in li. 2. contra Carolstadium, obiicienti Carolstadio, cur vocaret Sacramenta, quæ Christus non præceperat sic vocari: respondit Lutherus, & quare tu prohibes ea vocari Sacramenta, quæ Christus nõ prohibuit vocari: præterea Christus & Paulus nusquam iubẽt adulteros, & falsarios occidi, suspendi fures, comburi latrones, & tamẽ id fieri, & rectè fieri, neque Lutherus negare auderet.

ARGVMENTVM septimum, B. Martinus apud Sulpitium li. 2. sacræ historiæ circa finem, vehemẽter redarguit Idacium, & Ithacium Episcopos, qui procurabant mortem Priscilliani hæretici apud Imperatorẽ: eosdem etiam tanquam ingentis criminis reos propter eandem causam ibidem Sulpitius accusat.

RESPONDEO, duabus de causis meritò accusari illos

Episco-

Episcopos. PRIMO, quia causam Ecclesiasticã ad Imperatorem deferebãt; nam Priscillianus accusatus apud Concilium, prouocauit à Concilio ad Imperatorem, & hoc Episcopi permiserunt; & de hac re ait B. Martinus, nouum, & inauditum nefas est, vt causam Ecclesiæ iudex seculi iudicaret.

SECVNDO, quia Episcopi illi assumpserunt officiũ accusatoris in causa sanguinis; etsi enim Episcoporum est hæreticos excommunicare, & relinquere iudici seculari, & hortari etiam iudices, vt munere suo fungantur, non tamen decet Episcopum accusatorem agere. Quod autem Sulpitius putauerit iustè Priscillianum occisum cum sociis, patet ex illis verbis eius: *Hoc modo*, inquit, *homines luce indignissimi pessimo exemplo necati sunt.*

ARGVMENTVM octauum, 1. Cor. 11. *oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant.* ergo non debent extirpari.

RESPONDEO, sensus illius sententiæ est, posita nequitia Diaboli, qui semper hæreses seminat, & natura hominũ corrupta, atq; ad malum propensa, & postremò diuina permissione necesse est in mundo hæreses inueniri, sicut dicimus, oportet in horto esse aliquas malas herbas, & sicut Dominus ait: *Necesse est, vt veniant scãdala*, Matth. 18. Itaq; nõ iubet Apostolus, vt hæreses seminemus, vel vt eas pro viribus non extirpemus, sed solùm prædicit id quod semper in mũdo erit: sicut scãdala tollere, & malas herbas de horto extirpare iustissimè conamur, licet sciamus nunquam omnia scandala tollenda.

ARGVMENTVM Nonum, Lucæ 11. Discipulis cupientibus comburere Samaritas, Dominus ait: *Nescitis cuius spiritus estis.*

RESPONDEO, primò latissima differentia est inter Samaritas illos, & hæreticos; illi enim nunquam promiserant se Christi religionem seruaturos, sed tunc primum eis offerebatur, & ideò compellendi non erant: at hæretici promiserunt, professique sunt se Christi fidem seruaturos, ideò meritò cõpelluntur. Deinde Iacobus & Ioannes non tam zelo salutis animarum, quàm amore vindictæ cupiebant Samaritas comburi, & ideò meritò arguuntur. Ecclesia verò zelo salutis animarũ, quas hæretici peruertunt, eos persequitur, quo zelo ipse Christus bis flagello eiecit ex templo vendentes oues & boues: *Et mensas nummulariorum subuertit*, Ioan. 2. & Matth. 21. Petrus occidit Ananiam & Sapphiram, Actor. 5. Paulus tradidit forniçarium *Satanæ in interitum carnis*. 2. Cor. 5. vt omittam Mosem, Phinees, Heliam, Matthathiam, & alios: qui zelo Dei plurimos occiderunt.

ARGVMENTVM Decimum, Matth. 13. *Sinite vtraque crescere vsque ad messem.* Hic apertè Dominus de hæreticis loquitur, & prohibet eos occidi, vt Chrysostomus hunc locum exponẽs ait, vt etiam Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximum, & Vrbanum, vbi de hac parabola loquens dicit, soli Domino concessum est, vel fictilia vasa confringere, vel zizania euellere.

RESPONDEO nomine zizaniorum non intelliguntur soli hæretici, sed omnes homines mali, vt patet ex ipsa Domini explicatione, ait enim: *Bonũ semen, filij sunt regni, zizania filij nequã.* Et infrà: *Sicut ergò colligũtur zizania, & igni cõburuntur, sic erit in cõsummatione seculi; Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatẽ, & mittent eos in caminũ ignis.* Cùm autem prohibet Dominus extirpari malos, non prohibet ne iste, aut ille occidatur, sed prohibet ne boni conẽtur omnes malos vbiq; extirpare, & nullũ omninò permittere, id enim fieri non posset sine ingẽti clade bonorum, & hoc est quod Dominus ait, ne fortè cum eis eradicetis simul & triticũ. Itaque parabola generalis est, & solùm docet nunquam futurum ante mundi consummationem, vt omnes mali eradicentur.

CVM autem in particulari quæstio est vel de hæreticis, vel de furibus, vel de aliis malis; An sint extirpandi: semper considerandum est, iuxta rationẽ Domini, an id possit fieri sine detrimento bonorum: & siquidem potest fieri, sunt proculdubio extirpandi: si autem nõ possunt, quia vel non sunt satis noti, & periculum est ne plectãtur innocentes pro nocẽtibus, vel sunt fortiores nobis, & periculum est ne si eos bello aggrediamur, plures ex nobis cadant, quàm ex illis, tunc quiescẽdum est. Ita respondet Augustinus lib. 3. contra epist. Parmen. c. 2. hunc locum explicãs sibi à Donatisticis obiectum. Neque aliud Chrysostomus docet, vt patet ex his verbis: *Dominus*, inquit, *prohibet euelli zizania, ne fortè simul cum zizaniis herbam etiam tritici euellant: nam si tunc trucidaretur hæretici, atrox, & irreconciliabile bellũ orbi inferretur.* Porro Cyprianus non de hæreticis, sed de malis Christianis in ea epistola hanc parabolam intelligit, nec tamẽ prohibet occidi sceleratos, sed dicit solius Domini esse discernere malos à bonis, & frumenta à zizaniis omnino purgare.

ARGVMENTVM Vndecimum Ioan. 6. cùm multi ex discipulis recessissent, Dominus ait: *Vultis & vos abire?* Ergo sic etiam Ecclesia facere debet.

RESPONDEO, negatur consequentia. PRIMO, quia illi non obligauerunt se ad manendum, sicut hæretici se per Baptismum obligauerunt. SECVNDO, quia decebat, vt Christus, qui venerat iudicari non iudicare, non per se suas iniurias vlcisceretur, sed eas vindicandas filiis suis spiritualibus relinqueret, cuius rei figuram habemus in Dauid, qui quousque vixit, nunquam occidi voluit Semei, qui sibi maledixerat, sed tamen in morte præcepit Salomoni, vt ipse peccatum illud non relinqueret inultum, 3. Reg. 2.

ARGVMENTVM Duodecimum, fides est donum Dei, nemo igitur ad eam compelli potest. Respondeo, sic eam esse donum Dei, vt etiam sit actus liberi arbitrij, alioqui etiam castitas, & cæteræ virtutes sunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, homicidæ, latrones, & coguntur caste, ac iustè viuere. Sapientia quoque est donum Dei, & tamen scriptum est Prouerb. 29. virga & correptio tribuunt sapientiam. Denique fides est donum Dei, sed Deus hoc donum conseruat variis modis, quorum vnus correptio est.

ARGVMENTVM Decimũtertiũ. Dominus attribuit Ecclesiæ gladiũ spiritus, quod est verbum Dei, non autem gladium ferri, immò Petro volenti gladio ferreo ipsum defendere, ait: *Mitte gladium tuum in vaginam*, Ioan. 18.

RESPONDEO, Ecclesia sicut habet Principes Ecclesiasticos, & seculares qui sunt quasi duo Ecclesiæ brachia, ita duos habet gladios, spiritualem, & materialem, & ideò quando manus dextera gladio spirituali nõ potuit hæreticum cõuertere, inuocat auxilium brachij sinistri, vt gladio ferreo hæreticos coerceat. & hoc fortasse significauit Dominus, cùm prohibuit Petrum, qui erat futurus Princeps Ecclesiasticorum, vti gladio ferreo.

S. BERNARDVS lib. 4. de cõsideratione: *Quid*, inquit, *tu denuò vsurpare gladium tentas, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuũ negant, non satis mihi videntur attendere verbũ Domini, dicentis sic: Conuerte gladiũ tuum in vaginam, tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, & si non tua manu euaginandus, alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis: Ecce duo gladij hic, nõ respondisset Dominus, satis est, sed nimis est; vterq; ergo Ecclesiæ & spiritualis scilicet gladius, & materialis, sed is quidẽ pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercẽdus est: ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutũ sacerdotis, & iussum Imperatoris.* Hæc ille. Posset tamen breuius dici, solũ prohibuisse Dominũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsum gladij priuata auctoritate. tunc enim Petrus non- A
dum Pontifex, sed discipulus erat.

ARGVMENTVM Decimumquartum, Ecclesia non parcit hæreticis nisi semel, A postolus autem ad Tit.3. iubet vt bis ad minimum hæreticis parcatur.

RESPONDEO, etsi nunc tam Latini quam Græci codices constanter habeant. *Post vnam & alteram correptionem.* Tamē olim in Græcis & in Latinis penè omnibus, non habebatur, nisi: *Post vnam correptionem deuita.* vt patet ex Iren. lib.3.c.3. Tertul. de præscr. Cypria. lib.3. ad Quirinum, cap.78. Ambrosio & Hieronymo in hunc locum Apostoli. Itaque incertum est, quæ sit vera lectio.

DICO præterea Apostolum non loqui de venia danda hæretico cōuerso, sed de admonitione, quæ præmittitur antequam hæreticus excommunicetur per sententiam iudicis. hoc autē Ecclesia seruat non solùm in hæreticis, sed etiam in omnibus aliis, quos excōmunicat. B
semper enim duas admonitiones, vt minimū præmittit.

ARGVMENTVM Decimumquintum, hæretici sunt extra Ecclesiā: *At nihil ad nos de iis, qui foris sunt.* 1.Cor.6.

RESPONDEO, sunt extra Ecclesiam, sed cum debito atque obligatione manendi intus, & ideo cogi possunt vt redeāt, sicut cogimus oues quādo de grege fugerunt.

ARGVMENTVM Decimumsextum, cōtra māsuetudinē Ecclesiæ esse videtur velle mortem hæreticorum.

RESPONDEO PRIMO, non esse contra mansuetudinem Ecclesiæ, quia tenetur misereri filiorum suorum, & tunc verè immitis & crudelis esset, si mallet parcere lupis quam ouibus.

SECVNDO, quia Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequam ad vltimum supplicium inferēdum adduci posset, nam initio, vt suprà diximus, solum excō- C
municabat, deinde videns hoc non sufficere, addidit
pœnam pecuniariam, tum amissionem omnium bonorum, postea exilium, tandem huc deuenit, vt satis patet ex variis legibus antiquorum Imperatorum, in C. tit. de hæreticis.

ARGVMENTVM Decimumseptimum, fides est libera. RESPONDEO, liberum duobus modis accipitur. VNO modo ab obligatione, quomodo dicimus liberum est vouere castitatem, intrare religionem, & non est liberum frangere votum, egredi religionem; & hoc modo fides in iis, qui eam nunquam receperunt, libera est ab obligatione humani iuris, sed non diuini, & ideo homines non cogunt, Deus tamen puniet. at in iis, qui eam in Baptismo professi sunt, non est libera ab obligatione, nec iuris diuini, nec humani, & ideo cogunt homines, vt ea seruetur. ALTERO modo sumitur liberum, vt distinguitur contra necessarium, & hoc modo liberum est non credere, sicut liberum est alia peccata committere, sed hæc libertas non impedit, quin homines malè agentes puniantur, immò potius exigit vt puniantur; nam si liberum est credere, & non credere, ergò potuit credere & manere in Ecclesia, sicut debuit: & quia non fecit, meritò punitur. ita respondet sanctus Augustinus in epist.50. ad Bonifacium, & libro 2. contra epistolam Gaudentij, cap. 11. *Datum est homini*, inquit, *liberum arbitrium, sed vt si esset male faciens, fieret mala patiens.*

ARGVMENTVM Decimumoctauum. Nunquam Apostoli brachium seculare contra hæreticos inuocauerunt.

RESPONDET S. Augustinus, in epist.50. & alibi, Apostolos id non fecisse, quia nullus tunc erat Christianus Princeps, quem inuocarent. tunc enim implebatur illud Psal.2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersum Dominum, & aduersus Christum eius.* At postquam tempore Constantini cœpit illud impleri, quod sequitur in eodem Psalmo: *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore.* Mox Ecclesia auxilium secularis brachij implorauit.

Finis quintæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIAE.

SEXTA

SEXTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE ECCLESIA QVAE EST IN PVRGATORIO.

DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX
LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Purgatorio.

PRAEFATIO.

Cap. I. *De nomine Purgatorij.*
II. *De erroribus circa Purgatorium.*
III. *Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.*
IIII. *Purgatorium esse probatur ex Testamento nouo.*
V. *Asseritur Purgatorium testimoniis Conciliorum.*
VI. *Asseritur Purgatorium testimoniis Patrum Græcorum & Latinorum.*
VII. *Idem asseritur ratione.*
VIII. *Soluuntur argumenta ex Scripturis.*
IX. *Soluuntur obiectiones ex Patribus.*
X. *Soluuntur obiectiones ex ratione deprompte.*
XI. *Purgatorij confessionem ad Fidem Catholicam pertinere.*

LIBER SECVNDVS.

De circumstantiis Purgatorij.

Cap. I. *De personis quibus Purgatorium conuenit.*
II. *In Purgatorio non posse animas mereri vel peccare.*
III. *Soluuntur obiectiones.*
IIII. *Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.*
V. *Soluuntur obiectiones.*
VI. *De loco Purgatorij.*
VII. *Sitne post hanc vitam aliquis locus pro animabus iustis præter Cœlum & Purgatorium.*
VIII. *Num ex receptaculis suis animæ defunctorum egredi valeant.*
IX. *De tempore quo durat Purgatorium.*
X. *Qualis sit Purgatorij pœna.*
XI. *Ignem Purgatorij esse corporeum.*
XII. *Sciri non posse quomodo ignis corporeus animas vrat.*
XIII. *An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus.*
XIIII. *De grauitate pœnarum.*
XV. *Suffragia Ecclesiæ defunctis prodesse.*
XVI. *Quot sint genera suffragiorum.*
XVII. *Quis possit animas iuuare.*
XVIII. *Quibus prosint suffragia.*
XIX. *De funere.*

LIBER

LIBER PRIMVS
DE PVRGATORIO.

PRAEFATIO.

DISSERVIMVS Hactenùs de ea parte Ecclesiæ, quæ est in terris: Nunc de ea disputandum est, quæ degit infra terram, disputaturi vltimò de illa, quæ regnat in Cœlis: & quoniam fideles iam defuncti, necdum beati, & corpore & animo sunt infra terram, diuersis in locis, ideò primùm de loco animarum dicemus: secundò de loco corporum, id est, de sepultura.

Sed antequam ad quæstiones veniamus, tria præmittenda sunt. PRIMO, quid nomine Purgatorij hoc loco intelligamus. SECVNDO, qui fuerint errores de Purgatorio. TERTIO, quo ordine sit explicanda hæc disputatio.

Scripserunt autem de Purgatorio Ioannes Rossensis contra articulos Lutheri, Ioannes Eckius lib. 4. de Purgatorio, Ioannes Bunderius in suo compendio, titul. 18. Ioannes Garetius libro de oratione pro defunctis: Iacobus Latomus in explicatione artic. sexti Louanien sium, Iodocus Clichtoueus in libro de Purgatorio: Bernardus Lutzenburg. libro vnico de Purgatorio: Alphonsus de Castro, verbo Purgatorium: Martinus Peresius Aiala de traditionibus: Claudius Coussord contra VValdenses: Caietanus Tomo 1. tractat. 23. & 24. Franciscus Orantius libro 5. de locis Catholicis: Hugo Etherianus de regressu animarum ab inferis: Catharinus libro de veritate Purgatorij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT PRIMVM.

De nomine Purgatorij.

TRIA IN SCRIPTVRIS inueniuntur, quibus tribuitur Purgatio peccatorum, & purgatoria dici possunt. PRIMO, Christus ipse, de quo dicitur Hebr.1. *Purgationem peccatorum faciens.* Ioā.1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sed de hoc non loquimur, tum quòd nō soleat Christus vocari Purgatorium, tum quod sit exttra controuersiam eum purgatorem peccatorum esse.

SECVNDO, tribulationes huius vitæ, de quibus ad literam videtur intelligēdus Malachias, cap.3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argēum.* Nam vt rectè exponit B. Hieronymus, hic agitur de tribulatione, quæ præcedet diem iudicij ad purganda peccata fidelium. & Ioan. 15 *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum vt fructum plus afferat.* De hoc Purgatorio nō loquimur, tum quod sit extra controuersiam, tum etiam quod non semper tribulatio huius vitæ sit purgatoria. Nam multi iusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt exerceantur, & probentur iuxta illud Ecclesiastici 27. *Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.* Et multi iniusti affliguntur, non vt purgētur, sed vt incipiant damnationis suæ pœnas gustare.

Vocatur ergò TERTIO Purgatorium, locus quidā, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non plene purgatæ fuerunt, vt nimirum sic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quo nihil intrabit coinquinatum. De hoc est tota controuersia.

CAPVT II.

De erroribus circa Purgatorium.

MVLTI, & inter se contrarij errores fuerunt de Purgatorio. PRIMVS omnium, qui aliquid sensit contra Purgatorium, videtur fuisse Aerius qui teste Epiphanio, hær.75. & Augustino hær.53. docuit non esse pro defunctis orandum. Hinc enim sequitur, aut eos non egere precibus, aut non posse iuuari, quorum vtrumque Purgatorio repugnat, saltem eo modo existenti, quo ab Ecclesia ponitur.

Disserte autem purgatorium negauerunt VValdēses, vt Guido Carmelita in summa de hæreticis, & B. Antoninus 4.parte, tit.11.c.7.§.2. summæ Theologiæ referunt.

Idem docuerunt Apostolici apud B. Bernardum serm. 66. in Cantica. & forte VValdenses proles sunt Apostolicorū; nam in erroribus, qui eis tribuuntur, conueniunt, & tempore sunt vicini. Nam VValdensium secta exorta est circa annu Domini M.C.LX. iuxta Trithemij Chronicū, vel M.C.LXX. iuxta Guidonem in sua summa.c.1. & Reinerium, qui floruit ante annos CCC. cuius testimoniū vide in fine libri Claudij Cussordij cōtra VValdenses. Apostolici autem sunt paulò antiquiores, nam exorti sunt tempore B. Bernardi, qui obiit anno M. C. LIII. vocari autem voluisse Apostolicos, etiam ipsos VValdenses, quòd Apostolorum paupertatem sectarentur, manifestum est ex historia ipsorum, apud Aemilium lib.6. de gestis Francorum, & Abbatem Vspergensem in Chronico anni M.CC.XII.

Idem cum VValdensibus docuerunt eodem tempore Henricus & Petrus Bruis, contra quos scribit B. Bernardus epist.240. & Petrus Cluniacensis in epistо. ad omnes Episcopos.

Idem postea docuerunt Albigenses, qui tamen non solum Purgatorium, sed etiam infernum tollebant, testis B. Anto.4.par.tit.11.c.7.§.5.

Idem tribuit VVicleſistis, & Hussistis Bernardus Lutzenburgensis in præfatione libri sui de Purgatorio, sed fortasse falsò, cùm nihil tale eis tribuat Concilium Cōstantiense, nec Thomas VValdensis; Aeneas autem Syluius, qui inter errores Hussitarum hunc etiam numerat libro de origine Boëmorum.cap.35. videtur confundere Hussistas cum VValdensibus.

Idem tribuitur Armenis & Græcis à Guidone Carmelita in summa de hæreticis, & quanquam Græci ipsi in Concilio Ferrarien si. sess. 1. affirmabant se non negare Purgatorium, sed ignem tantùm, & existimare Purgatorium esse locum tenebricosum, & laborum plenum, tamen credibile est Græcos de hac hæresi saltem suspectos fuisse; nam B. Thomas in opusculo contra Græcos refellit etiam hunc errorem, & probat Purgatorium esse, & in Concilio Florentino, sess. vltima, damnatus est idem error, cùm tamen in eo Concilio solùm damnati sint errores, Græcorū, aut certè de quibus Græci suspecti erant.

Denique Lutherus, & omnes posteri eius, licet in varias sectas dissecti, in hoc tamen conueniunt, vt Purgatorium tollāt, quāquam Lutherus ipse valde varius fuit. Nam PRIMO, Purgatorium plane Catholicè admittebat; nā in disputatione Lypsica, quæ adhuc exstat: *Ego*, inquit, *qui credo fortiter, immò ausim dicere, scio Purgatorium esse, facilè persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem.*

DEINDE, Purgatorium admisit quidem, sed multis admistis erroribus. PRIMVS error fuit, Purgatorium non posse probari ex Scripturis. SECVNDVS, animas in Purgatorio non esse certas de salute consequēda. TERTIVS, animas in Purgatorio posse mereri, & demereri. QVARTVS, animas in Purgatorio sine intermissione peccare, dum horrent pœnas, & requiem quærunt. QVINTVS, animas, quæ liberantur per suffragia Ecclesiæ, minus beari, quàm si per se satisfecissent. Isti quinque habentur inter articulos à Leone damnatos in fine.

VLTIMO, simpliciter sustulit Purgatorium suffragia pro defunctis, & asseruit nullum esse Purgatorium post hanc vitam, sed solùm in vita, & in morte; horror enim & pœna mortis purgat, si quid purgandum supereſt. Ita docuit in lib.de abroganda Missa priuata, vbi dicit, melius esse in totum negare Purgatorium, quàm credere B. Gregorio referenti animarum apparitiones, suffragia petentium. & in lib.ad VValdēses de Eucharistia. *Cum*, inquit, *negatis Purgatorium, damnatis Missas, virgilias, cœnobia, monasteria, & quidquid per hanc imposituram erectum est, per omnia etiam probo.*

Hoc vltimum sequuti sunt omnes hæretici huius temporis. Lutherani rigidi, vt Centuriatores. cent.1.li.2.c.4. col.460. & cent.4.c.4.col.304. Lutherani molles, vt Philippus in locis c.de satisfactione, & Brentius in Confes. VVittemberg.c. de Purgatorio. Item Zvvingliani apud Cochlæum

Cochlæum in actis Lutheri anni M. D. XXVI. Item Bernardinus Ochinus in Dialogo de Purgatorio. Caluinus lib.3.instit.cap.5.§.6. vbi dicit Purgatorium esse exitiale Satanæ cōmentum, quod Christi crucem euacuat, quòd contumeliam non ferendam Dei misericordiæ irrogat, quod fidem nostram labefacit, & euertit.

PETRVS Martyr in cap.3.1. ad Cor.duo dicit. PRIMO siue sit, siue non Purgatorium, certè non esse dogma fidei, SECVNDO, dicit nec esse probabile Purgatoriū existere. Denique Anabaptistæ Trinitarij lib.2.cap.1. ex iis, quos nuper ediderunt anno M.D.LXVII. dicunt Lutherum iecisse fundamētū reformationis Ecclesiæ, cum Purgatorium, Missas, & similia sustulit: Fundamentum omnium Lutheranorum est, quia tollut satisfactionem, & discrimen peccati mortalis à veniali; isto enim fundaméto posito, necessariò sequitur nullū esse purgatoriū.

PORRO non defuerunt, qui adeo purgatorium probarint, vt nullas pœnas nisi purgatorias post hanc vitam agnouerint. Ita Origenes sensit, qui omnibus impiis hominibus & dæmonibus tandem salutem pollicetur, vt refert Epiphanius in epist.ad Ioan. Hierosolymitanum, & August.lib.21.ciuit. Dei, cap.17. vbi addit aliorum opinionem, qui non quidem dæmonum, sed hominum tamē omnium pœnas solùm purgatorias agnoscebant. & eodem lib.21. cap.13. dicit eandem sententiam Platonicorum fuisse, nullam videlicet esse pœnam post hanc vitam, nisi purgatoriam, & probat ex illis Virgilij versibus in 6. Aeneidos:

Quin & supremo cum lumine vita reliquit
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitúsque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris,
Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt. &c.

QVANQVAM in ipsius Platonis operibus aliud legimus, nam in Phædone, & in Gorgia; tria facit hominum genera eorum, qui ad iudicium euocātur post mortem. VNVM eorum, qui piè iustéque vixerunt, & hos statim ad insulas beatorū transmitti dicit. ALTERVM, eorum, qui peccata curabilia perpetrarunt, & hos asserit ad tempus exerceri pœnis, donec scelus eluatur. TERTIVM eorum, qui peccata incurabilia commiserunt, & hos dicit in tartarum deiici in æternum puniendos, quorum supplicia ipsis quidē nihil profint, sed aliis tamen profint ad exemplum, & Virgilius quoque id non tacuit, vbi ait Aeneid.6.

Sedet, æternúmque sedebit
Infelix Theseus, Phlegiásque miserrimus, omnes
Admonet, & magna testatur voce per vmbras,
Discite iustitiā moniti, & nō tenere deos. Ac de his satis.

Disputatio tota decem capitibus continetur. PRIMO, ostendemus esse Purgatorium. SECVNDO, id fide tenendum. TERTIO, quibus personis conueniat, an iustis, an peccatoribus omnibus, an quibusdam tantùm. QVARTO, de statu eorum qui sunt in Purgatorio, an videlicet certi sint de salute. QVINTO, possintne mereri ac demereri. SEXTO, de loco Purgatorij. SEPTIMO, de tempore quo durat. OCTAVO, de ipsa pœna, qualis sit, & à quibus infligatur. NONO, de remedio pœnæ. DECIMO, de sepultura corporum.

CAPVT TERTIVM.

Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.

PRIMVM igitur Purgatorium esse, quinq; generibus argumentorum probabimus. Afferemus enim primò, Scripturas Testamēti veteris. Secundò Scripturas Testamenti noui. Tertiò, Concilia. Quartò, Patres. Quintò, rationes, & tum demum solue mus argumenta. PRIMVS locus habetur.2.Macha.c.12. vbi posteaquam Scriptura narrauit Iudam Machabæum misisse in Hierusalem 12000. drachmarum argēti in sacrificia pro mortuis expendēda, subiungit: *Sancta ergo & salubris est cogitatio, p defunctis exorare vt a peccatis soluantur.*

Hinc enim sequitur, PRIMO posse mortuos post hāc vitam à peccatis solui, & proinde esse Purgatorium. SECVNDO, sacrificia, & orationes viuorum prodesse defunctis. TERTIO, non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, vt Lutherus dicit; nam isti pro quibus orari iussit Iudas, mortui erant morte violenta, & pro religione, tamen credebat Iudas adhuc illos non plene esse purgatos. QVARTO, posse hominem sanctè & piè mori, & tamen habere debitum aliquod soluendum, vel propter venialia peccata non remissa in vita, vel propter satisfactionem pro mortalibus remissis non plene expletam; nam Scriptura hoc loco dicit eos pro quorum peccatis iussit orari Iudas, cum pietate dormitionem accepisse. QVINTO, hoc esse de fide.

AD hunc locum respondent aduersarij. PRIMO, librum hunc non esse canonicum, cùm auctor ipse in fine libri veniam petat, si qua in re errauerit. ergo (inquit Brentius) demus illi veniam quod errauerit, cum suffragia pro defunctis laudauit.

SECVNDO, quia saltem hæc pars non potest esse canonica (*sanctè & piè de resurrectione cogitans, nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum pro defunctis orare*) continet enim exploratum errorem, quod nimirum animæ cum corporibus moriantur & resurgant, alioqui non esset superfluum, & vanum orare pro mortuis, etiam si non resurgerent. Addit Ochinus, ex hac ipsa particula tolli posse Purgatorium; nam si Purgatorium esset, etiam si resurrectio mortuorum non esset, non tamen fuisset vanum orare pro mortuis. quia profuisset illis oratio ad liberationem à pœnis Purgatorij.

TERTIO, quia illa conclusio, *sancta ergo & salubris est cogitatio, &c.* non videtur historico conuenire. & fortè erat annotatio aliqua marginalis, & inde in textum violenter intrusa est.

QVARTO, quia non fit mentio in hac Scriptura Purgatorij, sed solum resurrectionis, dicitur enim Iudas iussisse orare pro mortuis, sanctè & pie de resurrectione cogitans.

QVINTO, quia sacrificia, & orationes iubentur fieri à Iuda Machabæo pro illis, quos constabat in peccato mortali decessisse; nam ibidem habemus reperta fuisse sub tunicis omnium illorum occisorum quædam de donariis idolorum, quæ illi rapuerant contra expressam prohibitionem, Deuter.7. *Inuenerunt*, inquit, *sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Iamniam fuerunt, à quibus lex prohibet Iudæos*: Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causſam eos corruisse; ergo vel superstitiosum fuit factum hoc Iudę. vel non orarunt, vt animas illas iuuarent, sed solum vt seipsos cōsolarētur.

SEXTO, quia non sequitur, oratum & sacrificatum est pro mortuis, ergo erant in Purgatorio; nam potuerūt, pro quibus orabatur, esse in inferno, & potuerūt qui orabant, orare & sacrificare, vt pium erga eos affectum, & memoriam ostenderent, & seipsos consolarentur.

SEPTIMO, quia Scriptura ista non profert legem aliquam, aut decretum, sed solùm vnius hominis exēplum, non tenemur autem imitari, immò nec possumus, omnia exempla Scripturarum. Neque obstat quòd laudatur hoc loco exēplum Iudæ; nam in eodem libro laudatur exemplum Raziæ, qui se occidit, 2.Machab.7.

AD PRIMVM dico, lib. Machabæorum nō esse Canonicum

Universidad de Deusto
Biblioteca

nonſeum apud Iudæos, ſed apud Chriſtianos eſſe, ſiquidem Eccleſia vniuerſa legit hunc librum in Miſſa, & legebat iam olim, vt patet ex epiſt. Petri Cluniacenſis cõtra Petrobruſianos, & tamen prohibitum fuerat in concilio III. Cartha. cap. 47. ne vllus liber legeretur in Eccleſia ſub nomine diuinorum librorum, niſi canonicus eſſet. Præterea eum numerat cum diuinis libris, ex Cõcilio Cartha. III. cano. 47. ex Pontificibus, Innocẽtius I. in epiſt. ad Exuperium, cap. vlt. ex Patribus, Augu. lib. 18. ciuit. Dei, cap. 36. vbi ſic ait: *Libros Machabæorum non Iudæi, ſed Eccleſia pro canonicis habet.*

Ex quibus teſtimoniis refellitur mendacium impudentiſſimum Ochini, qui in Dialogo de Purgatorio ſic ait, *Quod apocryphi ſint ex Laodicenſi, & Africana Synodo manifeſtũ eſt, immò ex omnibus ſacris doctoribus, qui ſacrorũ librorũ catalogum percenſentes, de Machabæicis nullam mentionẽ faciunt.* Hæc ille. Qui quàm apertè mẽtiatur, facilè, cognoſcet, qui legerit Cartha. Conciliũ III. quod Ochinus Africanus vocat, & præterea Innocentium loco citato, Auguſt. li. 2. de doct. Chriſt. c. 8. Gelaſium in decreto de libris canonicis, quod edidit in Concilio LXX. Epiſcoporum; Iſidorum lib. 6. etymologiarum, c. 1. alióſque Patres à nobis citatos lib. 1. de verbo Dei, cap. 15.

Respondet Petrus Martyr in c. 3. 1. Cor. ab Auguſtino, & Eccleſia ipſa hunc librum receptum in Canonem nó eorum librorum, qui valent ad confirmãda dogmata, ſed eorum qui valent ad morum ædificationem. & probat, quia Auguſt. lib. 2. contra epiſto. Gaudentij, cap. 23. dicit hunc librum non eſſe paris auctoritatis cum lege, Prophetis & Pſalmis, ſed tamen vtilem eſſe ſi ſobriè legatur. Item, quia Cyprianus in expoſitione ſymboli dicit hos libros non valere ad probanda dogmata.

At perfidè agit Pſeudomartyr, nam Auguſt. adeo putabat hunc librum valere ad confirmanda dogmata, vt lib. 1. de cura pro mortuis. c. 1. ex ſolo hoc libro argumẽta petat ad probandum orandum eſſe pro mortuis. & hoc eſſe dogma fidei idem Auguſtinus docet, cum in lib. de hæreſibus. ca. 53. ponit Aërium in numero hæreticorum, quia negauerat orationes pro defunctis. In 2. autem lib. contra Gaudentium, cap. 23. non dicit eos libros non eſſe pares Pſalmis, Legi, & Prophetis, in Eccleſia, ſed apud Iudæos. *Et hanc qui dem Scripturam*, inquit, *qua appellatur Machabæorũ, non habent Iudæi ſicut legem, & Prophetas, & Pſalmos, ſed recepta eſt ab Eccleſia nõ inutiliter, ſi ſobriè legatur vel audiatur.* Ex quo apparet inſignis fraus Martyris.

Quod autem Auguſtinus dicit, debere ſobriè legi, nõ ideo dicitur, quia ſint in hoc libro a[illegible]errores, ſed propter exempla eorum, qui ſe occiderunt, quæ in hoc libro narrantur, & imitanda non ſunt; quomodo etiam Geneſis ſobrie legenda eſt, ne putemus imitandum factum Iudæ Patriarchæ, qui inceſtum perpetrauit.

Deceptus eſt autem idem Martyr, cùm Cyprianum pro Ruffino adduxit; illa enim Symboli explicatio, Ruffini eſt, non Cypriani, vt patet ex præfatione, vbi auctor indicat, ſe eſſe Aquileienſem, & Aquileiæ baptizatum, & educatum, & ibidem meminit Photini hæretici, qui centum annis Cypriano poſterior fuit, & vbi libros ſacros enumerat, ibidem meminit Donati, Manichæi, Atij, Eunomij aliorúmque hæreticorum, qui poſt Cypriani obitum exorti ſunt.

Neque mirum eſſe debet, ſi Ruffinus hos libros non eſſe canonicos putauit; nam libri Machabæorum ſunt ex eorum numero, de quibus aliquando etiam inter Catholicos dubitatum eſt, & poſtea tamen ab vniuerſa Eccleſia, tanquam verè canonici, recepti ſunt.

Ad probationem dico, auctorem non petere veniam errorum, ſed elocutionis, quomodo etiam B. Paulus excuſat ſermonis ſui imperitiam.

Ad Secundum dico, ideo videri ineptam ſentẽtiam huius libri, quia non obſeruatur apud Iudæos olim fuiſſe vſitatiſſimum, habere pro eadem quæſtione illam de reſurrectione, & illam de animorum immortalitate, etſi reuera diſtinctæ ſunt. Nam apud Iudæos, qui negabant vnum, negabãt alterum, vt Sadducæi; & qui vnum fatebantur, fatebantur alterum, vt Phariſæi, vt patet Actor. 23. Nec immeritò; nam cum anima rationalis ſit vera forma corporis, & proinde vera pars hominis, non eſt veriſimile, Deum voluiſſe animam perpetuo viuere ſine corpore. Hinc Dominus Matth. 22. probaturus Sadducæis reſurrectionem, vtitur illo teſtimonio Scripturę: *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob*; & ſubiungit, *Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.* ex quibus inferre intendit, ergo mortui reſurgunt.

At hoc argumentum nihil concludit, niſi præſupponatur, quæſtionem de immortalitate animorum, & de reſurrectione corporum accipi pro vna & eadem; poſſet enim alioqui negari conſequentia. Nam Deus erit Deus viuentium, etiamſi mortui non reſurgant, quãdoquidem animi ipſi viuunt.

Pari ratione Apoſtolus cum ait 1. Cor. 15. *Quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? comedamus, & bibamus, cras enim moriemur*; niſi præſupponat animas eſſe mortales, ſi corpora nõ reſurgunt, nihil cõcludit. Nam ſi animus eſt immortalis, etiamſi corpora non reſurgãt, multum proderit ieiunare, & bene viuere, quia proderit ad gloriam animæ acquirendam. Scriptura ergo libri Machabæorũ loquitur omnino eodẽ modo, quo hic B. Paulus. & idem præſupponit. Vult enim dicere; Si mortui nõ reſurgunt, inde ſequi, animas eſſe mortales, & proinde ſuperfluum & vanum orare pro mortuis, niſi ſperetur reſurrectio.

Ad Tertium dico, in textu Græco non haberi particulam, Ergo, ſic enim legimus: *ἀτ' ἐμβλέψας τοῖς μετ' αὐτοῦ βούλοις ποιμενάρχοις κλήτορσι ἀποκαλύψας χαριτώσιν, ὅτι καὶ ἐνενήκοντα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἔθνεσι τῶν τελωνῶν τὴν ἐξελεημοσύνην ἐποιήσατο, τῆς ἀμοιβῆς ἀπεκόμισεν.* hoc eſt, *Deinde conſiderans, ijs, qui cum pietate obdormierãt optimã repoſitã gratiã, quæ ſancta & pia cõſideratio fuit, ideo pro mortuis expiationẽ fecit, vt à peccato ſolueretur.* Tamẽ ſenſus eſt omnino idem. Nec poteſt reiici Latina lectio, quin reiiciatur etiam Græca. Neque eſt inſolitum hiſtoricis, aliquid interdum colligere ex rebus geſtis, quod ad imitationem, & bonos mores pertineat.

Ad Quartum dico, non eſſe neceſſe fieri mentionem expreſſam Purgatorij, cum ſatis apertè colligatur ex iis, quæ hic habentur. Non enim de nomine, ſed de re ipſa contẽdimus. Neque verò cùm dicitur, Iudam iuſſiſſe orari pro mortuis, bene & religiosè de reſurrectione cogitans, ſenſus eſt, iuſſiſſe eum orare pro mortuis, vt reſurgerent, ſed eſt ſenſus, Iudam cùm religiosè cogitaret reſurrectionem futuram, & proinde animas eſſe immortales, & formidaret, ne animæ interfectorum militum ſuorum, propter peccatum aliquod, in alio ſeculo punirentur, iuſſiſſe pro eis orari & ſacrificari, vt à peccatis ſoluerentur, vt in fine capitis exprimitur.

Ad Quintum dico, peccatum illorum aut fuiſſe veniale, quia fortè ignorabant legis prohibitionem, & non acceperunt ex donariis illis in honorem idolorum, ſed ſolùm diteſcendi cupiditate, quæ venialis eſſe poteſt; aut certè ſi mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluiſſe de peccato, & quoad culpã remiſſum illis fuiſſe, iuxta illud Pſalmi ſeptuageſimi ſeptimi: *Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur*; aut ſaltem Iudam Machabæum ita exiſtimaſſe, alioqui non diceret Scriptura, eum conſideraſſe eos, qui cum pietate obdormiuerant, optimam habere repoſitam gratiam. Adde vltimo ſaltem incertum fuiſſe ſtatum illorum, & propterea licuiſſe pro eis orare, etiam ſi damnati fuiſſent.

Ad

Ad Sextum dico, noſtram conſequentiã non eſſe iſtam, oratum eſt pro illis, ergo erant in Purgatorio, ſed, orarunt pro quibuſdam defunctis, ergo exiſtimarunt poſſe fieri, vt illi eſſent in Purgatorio; vel iſtã, laudatur in Scriptura oratio pro defunctorum peccatis, ergo Purgatorium eſt in alia vita; nam alioqui fruſtrà oraretur, & Scriptura erraret laudando eiuſmodi orationem.

Quod autem hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorum, & non pro humano affectu oſtendendo, patet, tum ex eo, quòd occaſio huius orationis fuit peccatum illorum mortuorum detectum ob donaria inuenta ſub veſtibus eorum, vt hiſtoria dicit, tùm ex eo, quòd expreſsè dicitur, Iudas miſiſſe 12000. drachmas offerri ſacrificium pro peccatis mortuorum. & infrà, vt à peccatis ſoluantur.

Adde, quòd ſi nullum eſſet Purgatorium, liceret quidem flere ad humanum affectum oſtendendum; at orare non item. quorſum enim oratio pro illis, qui aut non egent, aut iuuari non poſſunt?

Ad Septimum dico, argumentum non ſumi ab exemplo vnus hominis, ſed partim ab antiquo & ſolenni ritu Eccleſię Teſtamenti veteris. partim à teſtimonio infallibili ſcriptoris ſacri; quòd enim hic fuerit ſolennis ritus Eccleſię, patet, cùm hoc loco dicitur: *Omnes qui cum Iuda erant ad preces conuerſos*, & deinde, *Collatione facta*; id eſt, ſingulis conferentibus aliquid, collectã eſſe multam pecuniam, & miſſam à Iuda, nomine omnium in Hieruſalem, ad ſacrificia pro mortuis; & hoc quidem magnum eſt argumẽtum: ſed maius eſt. & fidem Catholicam faciẽs quod ſumitur à verbis Scripturæ ſacræ laudantis orationem pro peccatis mortuorum tãquam ſanctam, piam & religioſam.

Neque valet inſtantia de laude Raziæ, qui ſe occidit; nã vt Auguſt. oſtendit lib. 2 contra epiſt. Gaudentij, cap. 23. Razias laudatur, quòd fortiter & virtiliter egerit, non quòd piè & ſanctè. vel, ſi volunt probari hoc factum ab auctore huius libri, potius dicendum eſt habuiſſe Raziam peculiarem inſpirationem, & præceptum Dei, vt hoc faceret, ſicut habuit Sampſon, teſte Aug. lib. 1. ciuit. Dei, cap. 21. quàm dicendum eſſet, hunc auctorem potuiſſe errare. Præter hunc locum ſunt alia quædam, quæ ſolùm probabiliter ſuadent, & quib. tamẽ ſancti Patres vſi ſunt. Igitur ea quoque hic breuiter annotabimus.

Secundus locus eſt Tob. 4. *Panem tuum & vinũ ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.* Huius loci nõ poteſt eſſe alius ſenſus, quàm is quem communiter expoſitores tradunt, videlicet; Inſtrue conuiuium, & voca fideles pauperes, vt ipſi poſt acceptam eleemoſynam orent pro anima defuncti. Hinc enim nata eſt illa conſuetudo, quæ & olim in Eccleſia fuit, & nunc etiam eſt, vt affines defuncti conuiuium faciant, & mittant etiam cibum & potum pauperibus & religioſis, vt orent pro anima defuncti. Chrysostomus homil. 32. in Matth. 5. *Cur*, inquit, *poſt mortem tuorum pauperes conuocas? Cur Preſbyteros, vt pro eis velint orare obſecras?*

Neque valet quidquam commentum Munſteri, qui interpretatur nomine ſepulchri, ora pauperum iuſtorũ, quia ſcriptum eſt Pſal. 6. *Sepulchrũ patens eſt guttur eorũ*, vt ſenſus ſit: Pone panem tuum in ore iuſtorum, vt non moriantur fame. Hæc enim falſa expoſitio eſt. Primo, quia nuſquam in Scriptura vocatur ſepulchrum os iuſti, ſed ſolùm os peccatoris, vnde exhalãt fœtores vitiorum. Secundo, quia Tobias in eodẽ capite multis verbis commendauerat pauperes viuos; & deinde tranſiit ad commendationem mortuorum, vt in litera patet.

Tertius locus eſt libro 1. Reg. cap. vltimo, vbi legimus, quòd habitatores Iabes Galaad audita morte Saul, ieiunauerunt ſeptem dies. Et 2. Reg. 1. Dauid fleuit, & ieiunauit pro Saule & Ionatha, & aliis occiſis, quod idẽ fecit pro Abner. 2. Reg. 3. Quàuis enim hæc videbantur fieri in ſignũ doloris & triſtitiæ, tamen credibile eſt, præcipuè facta eſſe ad iuuandas animas defunctorum, vt Beda exponit in fine commentarij in librum primũ Regũ. id quod ex duobus colligimus. Primo, ex eo, quòd irrationabile fuiſſet, in ſignũ doloris ſeptẽ dies ieiunare. Secundo, ex eo, quòd Dauid 2. Reg. 12. ieiunauit, & orauit pro filio ſuo infantulo, dum ægrotaret, poſtea verò quãdo audiuit eum eſſe mortuum, non amplius ieiunauit, quo facto ſuo oſtẽdit, ſe ieiunare ſolitum, vt aliquid à Deo impetraret, ideo enim pro morte pueri non ieiunauit, quia ſciebat, non eſſe puerũ ad vitam rediturum, & præterea eum ſuffragiis non egere. quò etiã ſpectat illa ſollicitudo Patriarcharũ, qui cupierunt in ſecta promiſſionis ſepeliri. Geneſ. 47. & 50. nimirum vt eſſent participes precum & ſacrificiorum, quæ ibi offerebãtur.

Quartus locus eſt Pſal. 37. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.* Etſi enim hæc verba variè exponi poſſint, tamen, B. Auguſtinus ita exponit, vt in furore argui à Deo, ſit in æternum damnari, in ira corripi, ſit puniri ſeuerè poſt hãc vitam, ad correctionem tamen & emendationem. Vnde ſubdit: *in hac vita*, inquit, *purges me, & talem me reddas, cui non emendatorio igne opus ſit*; &c. Eodem modo exponit Beda. Haymo, Dionyſius Carthuſianus, & alij.

Quintus locus eſt Pſal. 65. *Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.* Hic etiam locus poteſt habere varios ſenſus, tamen Origenes homil. 25 in Num. & B. Ambroſius in Pſal. 36. & ſerm. 3. in Pſal. 118. exponit per aquam, Baptiſmum, per ignem, Purgatorium. *Hic*, inquit, *per aquam, illic per ignem; per aquam, vt abluãtur peccata, per ignem, vt exurantur.*

Sextus locus eſt Iſaiæ 4. *Purgauit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion, & ſanguinem emundabit de medio eorum in ſpiritu iudicij, & ſpiritu combuſtionis.* Hunc locum exponit de pœna Purgatorij B. Auguſtinus lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 25.

Septimus locus eſt Iſaiæ. 9. *Succenſa eſt quaſi ignis impietas, vepres & ſpinas deuorabit.* Baſilius in hunc locũ dicit, per cõfeſſionẽ peccatum arefieri, vt ignẽ Purgatorio poſt hanc vitam abſumi poſſit, & ex hoc loco probat.

Octauus locus eſt Micheæ 7. *Ne lætere, inimica mea, nam ſi cecidi, reſurgam, cùm ſedero in tenebris, lux mea Domini portabo, donec cauſſam meam iudicet. Adducet me in lucem, videbo iuſtitiam eius.* Hunc locum afferri ſolitum pro Purgatorio, docet Hieronymus in caput vltimum Iſaię. & Gloſſa ordinaria exponit, Iram Domini portabo hic, vel in Purgatorio.

Nonus locus eſt Zachariæ 9. *Tu autẽ in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.* Etſi enim hunc locum adducunt paſſim pro liberatione Patrum ex limbo, tamen melius cõuenit liberatio animarum ex Purgatorio, quas Chriſtus eduxit, cùm eò deſcendit poſt mortẽ ſuam. Primo, quia iſti rectius dicũtur vincti. Secundo, quia in Purgatorio non eſt aqua conſolationis, quæ eſt in limbo, vt patet Lucæ 16. de Lazaro; *Hic verò conſolatur.* Vnde Auguſtinus epiſto. 99. ad Euodium, & lib. 12. in Gene. cap. 33. contendit, Chriſtum cùm deſcẽdit ad inferos, non ſolùm Patres inuiſiſſe, ſed etiam eos, qui cruciabantur in inferno, id eſt, in Purgatorio, & multos eorum inde liberaſſe.

Decimus locus eſt Malachiæ 3. *Ipſe ſedebit quaſi ignis cõflans, & purgabit filios Leui, & colabit eos*; &c. Hunc locum exponunt de pœna purgatoria, Origenes hom. 6. in Exodum, S. Ambroſius in Pſal. 36. B. Auguſt. lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 25. & B. Hieronymus in hunc locum, &

quan

Universidad de Deusto
Biblioteca

quanquam pœna illa purgatoria non est ea, de qua nunc A agimus; nam illa purgabit viuentes, nos autem agimus de pœna mortuorum; tamen inde rectè infertur Purgatorium. Nam ideo tunc præcedet tribulatio grauissima, & postea etiam ignis descendet, & purgabit celerrimè omnes reliquias peccatorum in hominibus iustis, quia, vt Irenæus etiam notat cap. 29. lib. 5. tunc repente Ecclesia, quæ est in terris, assumenda erit ad sponsum, nec erit tempus purgationis vlteriùs, vt nunc est post mortem ante iudicium.

CAPVT QVARTVM.

Purgatorium esse probatur ex testamento nouo.

PRIMVS locus est Matth. 12. vbi dicit Dominus, esse quoddam peccatum, quod non remittitur, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Hinc B enim colligunt sancti Patres, quædam peccata remitti in futuro seculo per orationes & suffragia Ecclesiæ. ita B. Augustinus lib. 21. de ciuitate Dei. cap. 24. & lib. 6. in Iulian. cap. 5. B. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39. B. Beda in cap 3. Marci. B. Bernardus homil. 66. in Cantica, qui hoc solo testimonio contentus fuit contra hanc hæresim. Item Petrus Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos. Rabanus lib. 2. de instit. Cleric. cap. 44. & omnes Glossæ, vt ordinaria, interlinearis, &c.

AT contra hunc locum obiicit PRIMO, Petrus Martyr, hæc dici per exaggerationem. RESPONDEO, hoc modo poterimus etiam tollere infernum, & dicere esse exaggerationē, cùm dicitur: *Ite in ignem æternum.* Præterea exaggeratio non debet esse inepta. qualis est, cùm fit partitio, & vni membro nihil respondet.

SECVNDO, dicunt aliqui esse comminationem. RESPONDEO eodem modo.

TERTIO, obiiciunt alij, Christus comparat peccatum in Spiritum sanctū cum grauissimis peccatis mortalibus, cum blasphemia in Patrem, & in Filium; ergo si vellet dicere, aliqua peccata posse remitti in alio seculo, intelligeret maximè de illis, quibuscū cōparabat tunc peccatū in Spiritum sanctū; at hoc est falsum, quia sola venialia dimittuntur, per nos, in alio seculo, &c.

RESPONDEO, Christus loquitur de perfecta remissione, quæ complectitur remissionem culpæ & pœnæ, quomodo peccata grauissima remittuntur etiam in alio seculo, quia ibi completur eorum remissio.

QVARTO, inquiunt, Christus videretur significare grauiora peccata remitti in futuro seculo, in hoc autē solum leuiora, si aliqua ibi remitti vellet, alioqui non diceret, *Neque in hoc seculo, neque in futuro*, sed è contrario dixisset, Non dimittetur, neque in futuro, neque in hoc, vt oratio crescat.

RESPONDEO, orationem crescere, quia in futuro maius spatium est diluendi peccata, quàm hic; & præterea præponitur hoc seculum, quia hic inchoatur, ibi perficitur remissio delictorum.

QVINTO, obiicit Caluinus, Dominus loquitur de remissione culpæ, ergo male allegatis hunc locum pro remissione pœnæ purgatorij.

RESPONDEO, in Purgatorio remitti etiā culpas saltem veniales, præterea falsum est, loqui Christū de sola culpa. hic enim est sensus, Peccatum in Spiritum sanctū non remittitur in hoc seculo, nec in futuro, neque quātum ad culpam, neq; quantum ad pœnam, cùm alia peccata vel remittantur in hoc seculo quoad culpam, & in alio interdum quoad pœnam, vt mortalia, vel & hic & ibi quoad culpam, & quoad pœnam, vt venialia.

SEXTO, inquit Caluinus, in hoc seculo & in futuro, vult dicere; In hoc iudicio & in nouissimo non remittetur, & sic nulla fit mentio Purgatorij.

AT contrà, nam qui erunt illi, quibus hic non est remissum, & in iudicio remittetur? nonne illi, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut solius pœnæ debitores erunt? Qui enim hinc cum iniustitia decedunt, certè in iudicio non absoluentur.

SEPTIMO, obiicit Petrus Martyr, quia ex negatione non sequitur affirmatio in bona Dialectica, non licet inferre, peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in futuro seculo, ergo quædam alia peccata in eo remitti possunt. sicut non bene sequitur, Rex Philippus non est Rex Venetorum, ergo aliquis alius est Rex Venetorum. Et confirmat Ochinus: Nam potuit Christus dicere, Hoc peccatum non remittetur in hoc seculo, neq; in inferno: & tamen non colligeremus inde, quædam peccata remitti in inferno.

RESPONDEO, non sequi secundum regulas Dialecticorū, id quod inferimus ex verbis Domini, sed tamen sequi secundum regulā prudentiæ, quia alioqui faceremus Dominum ineptissimè loquutum. ineptè enim diceret, Hoc peccatum non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro, si in futuro nullum remittitur. sicut ineptè loqueretur qui diceret, Rex Philippus non absoluet te, neque in aula Hispaniæ, neque in aula Franciæ. Non autem loqueretur ineptè, si diceret, neq; in aula Hispaniæ, neq; in aula Brabantiæ. Vnde Ioan. 19. cùm dixisset Christus: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Intulit Pilatus: *Ergo Rex es tu*, nec respondit Christus, non bene sequi ex negatiuo affirmatiuum. sed approbauit.

NEQVE valet similitudo allata ab Ochino: nam Christus non potuit dicere: Neque in hoc seculo, neque in inferno, nisi ineptè loqui voluisset, tum quia seculum tempus est, infernus verò locus. proinde, non opponuntur, sicut seculum præsens, & futurum: tum etiam, quia in inferno constat nullam fieri remissionem. C

OCTAVO, obiiciunt illud: *Neque in hoc seculo, neque in futuro*, idem significare, quod nunquam, siue in æternum, vt exposuit Marcus, qui cap. 3. ita ait: *Non habet remissionem in æternum.* Et sicut Petrus ait Ioan. 13. *Non lauabis mihi pedes in æternum.*

RESPONDEO, non debere exponi Matthæum per Marcum, sed potius Marcum per Matthæum, cùm Matthæus pluribus verbis vtatur, cùm constet Matthæū copiosius scripsisse, & Marcum fecisse quasi compendium ex Euangelio Matthæi. Neque ita accepit Marcus vocem, *In æternum*, sicut Petrus apud Ioannem. Nam ineptè dixisset Petrus, Non lauabis mihi pedes, neque in hoc seculo, neque in futuro, cùm in futuro, non lauentur pedes. Non autem ineptè dixit Dominus apud Matthæū: *Non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro.* D

ITAQVE Petrus apud Ioannem accepit vocem, *In æternum*, impropriè pro solo tempore huius vitæ. Marcus autem propriè pro toto spatio huius seculi & futuri. Præterea aut Christus dixit, vt habet Matthæus, vel vt habet Marcus, vel vtroque modo, si primum vel tertium habeo intentum, si secundum, quanquam hoc non est probabile, tunc Matthæus, duce Spiritu sancto, exposuit verba Christi, & nisi ineptè exposuerit, indicauit in alio seculo dimitti aliqua peccata.

NONO, dicunt esse phrasim Hebraicā. RESPONDEO, falsum esse, phrasis quidem Hebraica est illa Petri, *In æternum*: dicunt enim, passim hebrei לעולם *leolam* etiam de rebus temporalibus. *At neque in hoc seculo, neque in futuro*, non est propria phrasis Hebræorum. Neque Marcus phrasi Hebraica vtitur, sed propriè loquitur.

SECVNDVS locus 1. Corinth. 3. vbi Apostolus dicit: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Nota inprimis

mis, locum istum Apostoli 1. Corinht. 3. esse vnū ex difficillimis & vtilissimis totius Scripturę, nam ex eo statuūt Catholici duo Ecclesiastica dogmata, Purgatorium, & venialia peccata contra hæreticos & hæreticorum fautores, qualis inprimis fuit Erasmus, qui annotatione in hunc locum conatur ostendere, nec Purgatorium, nec peccata venialia ex hoc loco statui posse. A

QVOD sit difficillimus, testatur Augustinus lib. de fide & operibus, cap. 15. *Diligenter*, inquit, *oportet attendere, quomodo accipienda sit Apostoli Pauli illa sententia planè ad intelligendū difficilis, vbi ait; Si quis autem super ædificat super fundamentū hoc aurū, argentū, &c.* Et infrà: *in his depurtanda est qua Petrus dicit, esse in Scripturis eius quædā difficilia intellectu, quæ non debēt homines peruertere ad proprium suum interitū.* Et cap. 16. *Fateor*, inquit, *me malle audire intelligentiores atque doctiores.* Idē repetit q. 1. ad Dulcitium.

NOS igitur, vt locum istum diligenter explicemus, B exponemus primùm Metaphoram, qua Apostolus vsus est; deinde proponemus, & soluemus difficultates, quæ circa hunc locum occurrunt.

QVANTVM ad PRIMVM, hæc sunt Apostoli verba: *Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiēs Architectus fundamentū posui. Alius autem superædificat, vnusquisque autem videat quomodo superædificet; fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positū est, quod est Christus* IESVS. *Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedē accipiet; si cuius opus arserit, detrimētum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamē quasi per ignem.*

VTITVR autem Apostolus in hac sententia similitudine duorū Architectorū, quorū vnus super fundamētum lapideum & solidum, erigit domū ex pretiosa ma- C teria, & quæ ignem non timet, qualia sunt aurum, & argentum, lapides pretiosi, vt Iaspis, Porphyreticus, Parius lapis. Nam ex auro & argento fiunt laminę, & columnę, vt de tēplo Salomonis legimus; ex lapide Pario, & Porphiretico etiam integri parietes erigi possunt. Alter verò super simile fundamentum, id est, lapideum & solidum, erigit domum more pauperum rusticorum ex asseribus & stipitibus, eámque tegit fœno & stipulis.

HAC posita similitudine, fingamus vtriq; domui adhiberi ignem, videbimus priorem nihil penitus lædi, & si Architectus intus fortasse sit, similiter nihil pati. At posteriorem domum videbimus continuò ignem concipere, & breui tempore totam consumi, & si Architectus intus sit, & velit saluus egredi, videbimus eum exire non posse, nisi per ignem. In quo transitu non quidem morietur, sed tamen barba & capilli non egredientur D incolumes, nisi fortasse fiat miraculum trium puerorum, qui in fornace Babylonica non comburebantur. Hęc est similitudo, qua beatus Paulus vtitur, cùm ait; *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

QVANTVM ad SECVNDVM, quinque sunt difficultates huius loci. Prima, quid intelligatur per ædificantes. Secunda, quid intelligatur per aurum, argētum, lapides preciosos, ligna, fœnum, & stipulas. Tertia, quid intelligatur per diem Domini. Quarta, quid intelligatur per ignem, qui in die Domini vniuscuiusque opus probabit. Quinta quid intelligatur per ignem de quo dicitur; Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. His explicatis, sententia erit perspicua.

PRIMA igitur difficultas est, Qui sint Architecti, qui superædificant. B. August. lib. de fide & operibus, cap. 16. & in Enchirid. cap. 68. & alibi, censet omnes Christianos dici hîc ab Apostolo Architectos, & omnes A superædificare super fidei fundamentum, vel opera bona, vel mala. Idem mihi docere videntur, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius in hunc locum.

ALII permulti docent, Architectos hîc ab Apostolo non vocari, nisi Doctores & Prædicatores Euangelij, ita Ambrosius & Sedulius in hunc locum. Idem innuat Hieronymus libro secundo in Iouinianum. Idem recipiunt beatus Anselmus, & beatus Thomas in hunc locum, etiamsi priorem sententiam non reiiciant. Idem multi recentiores, vt Dionysius Carthusianus, Lyranus, Caietanus, & alij in hunc locum.

VTRAQVE expositio est bona, & ex vtraque deducitur assertio Purgatorij & peccatorum venialium, tamen magis literalis est posterior, id quod patet manifestè ex verbis præcedentibus & sequentibus eius capitis; dixerat enim antea: *Ego plātaui, Apollo rigauit.* Deinde in eodē sensu statim subiungit: *Ego vt sapiens Architectus fundamentū posui, alius autem superædificat.* Et ibidem: *Qui plantat, & rigat vnum sunt. Vnusquisque autē propriam mercedem accipiet secundū suū labōrē; Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis*, Dei ædificatio estis. Vbi apertissimè cōparat se & alios prædicatores Euāgelij agricolis, & architectis; populos autē qui docētur, cōparat agris & edificiis. Item in verbis sequentibus iterū loquitur de Doctoribus, cùm ait, *Si quis videtur inter vos sapiēs esse slultus fiat, vt sit sapiens.* Et rursum: *Nemo itaque glorietur in hominibus: omnia enim vestra sunt siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas*: id est, nolite gloriari in Doctoribus & Prædicatoribus vestris, & dicere: *Ego sum Pauli, ego verò Apollo.* Nam omnes sunt vnū, & pro vobis omnes laborant. Itaque sicut dixerat, se plantasse, & Apollinem rigasse, ita nunc dicit: Ego fundamentum posui prædicans Christi fidem. Alij autem superædificant docētes ea, quæ ad vitam & mores pertinent, & etiam explicētes latius fidei nostræ mysteria. Et in hac prima quæstione conueniunt nobiscum Caluinus, & Petrus Martyr, atque Ochinus.

ALTERA difficultas est paulò grauior, sunt enim sex sententiæ. Quidam nomine fundamenti intelligunt fidem veram, sed informem. Nomine auri, argenti, lapidum pretiosorum, opera bona. Nomine, ligni, fœni, stipulæ, peccata mortalia: ita Chrysostomus in locum, quem sequitur Theophylactus.

AT hoc defendi non potest. PRIMO, quia, vt Gregorius dicit lib. 4. Dialog. cap. 39. peccata mortalia potius cōpararentur ferro & plumbo. SECVNDO, quia sequeretur, veram esse hæresim Origenis, quòd omnes saluarētur, quia Apostolus dicit: *Saluus erit quasi per ignem.*

RESPONDENT Græci, Saluus erit, id est, nunquam penitus cōsumetur, sed quasi per ignem, quia semper ardebit. Hæc solutio inprimis est dura & coacta, deinde est cōtra omnem vsum loquendi Scripturarum. Nunquā enim in Scripturis accipitur nomen Salutis in malā partem, sed semper in bonam, vt in Cōcilio Florētino ante sessionem primam Latini ostenderunt. Præterea illud (*Per*) significat transitum, non mansionem. Non dicit Apostolus: *Saluus erit, sic tamen quasi in igne, sed: Saluus erit quasi per ignem*, id est, ad similitudinem eius, qui euadit mortem transiens per ignē. Denique ex communi consensu Doctorum. Nam summa consensione volunt alij omnes tam Græci, quàm Latini hūc locum intelligi de venialibus peccatis, quorum sententias in quinta difficultate proferemº. Neq; verò hinc putet aliquis Chrysostomum negasse Purgatorium, vel peccata venialia. Nam Purgatorium esse sæpissimè docet, sed præcipuè hom. 3. in epist. ad Philip. & hom. 69. ad populum Antiochenū. Itē peccata venialia concedit hom. 24. in Matth. in hoc verò loco aliter exposuit, vt hæresim Origenis re-

tellaret

Universidad de Deusto
Biblioteca

fellceret,quæ docet pœnas gehennæ non esse æternas.vt patet ex ipsa homilia.

SECVNDA sententia est,nomine fundamenti intelligi Christum, siue fidei prædicationem : nomine auri, argenti, & lapidũ pretiosorum intelligi Catholicas expositiones:nomine ligni,fœni,& stipulæ intelligi hæretica dogmata.ita videtur docere commentarius Ambrosij,ita etiam Hieronymus exponens illud Isaiæ 5.*Væ qui coniungitis domum ad domum.* Atque huc propendet Caluinus, Martyr, & Ochinus, qui docent, per ligna , fœnum , stipulas intelligi humanas traditiones & cõmenta, quæ pugnant cum verbo Dei.

HÆC sententia minus defendi potest,quã precedẽs. PRIMO,quia hæretici non saluantur per ignem purgatorium,sed damnãtur ad ignem æternum.SECVNDO, quia hæretici non ædificant super fundamentum , quod est Christus,nisi nomine tenus.Omnis enim hæresis quãtumcumque de Christo magnificè loquatur, tamen non verum Christum prædicat, sed alium , quem sibi finxit. Neque ista sententia, quam refellimus,est Ambrosij vel Hieronymi. Nam commentarius Ambrosij intelligit nomine ligni,fœni, & stipulæ hæreses quidem, & falsa dogmata , sed per imprudentiam prolata , & sine pertinacia : dicit enim,eiusmodi Doctores saluos futuros per ignem purgatorium. Hieronymus verò apertè de hæreticis loquitur, sed ex mente aliorũ,non sua, cùm enim posuisset suam expositionem, subdit : *Quidam autem*, inquit, *hæc de hæreticis intelligunt, &c.*

TERTIA sententia , nomine fundamenti intelligit fidem vnam: nomine auri, & argenti , & lapidum pretiosorum intelligit opera supererogationis : nomine ligni, fœni, & stipulæ intelligit omissionem cõsiliorum, & affectum quendam carnalem ad bona huius mundi, licitum quidem,sed qui dolorem adfert,cum illa bona amittuntur. Ita B.Augustinus libro, de fide & operibus, cap.16. quæ sententia vera quidem est , sed non conueniens huic loco, nisi cum illo carnali affectu intelligamus peccata saltem venialia; nam non dãtur opera media in particulari, aut ergo ille amor carnalis est bonus, aut malus;si bonus,quæ ardebit more stipulę:si malus, ergò saltem admixtum habuit peccatum veniale.

QVARTA sententia est eorum,qui exponunt per aurum, argentum, &c. opera bona; per stipulam, fœnum, &c. peccata venialia:ita B.Gregorius lib.4. Dialogorũ, cap.39. & alij, quæ bona est,sed alia est melior.

QVINTA est eorum, qui intelligunt per aurum , argentum,&c. bonos auditores ; per stipulas, malos auditores. Sunt enim auditores opificium Doctoris,& quidẽ Doctor saluus erit ; sed ex auditoribus alij sic , alij non: &c. ita Theodoretus, & Oecumenius;at refellitur rectè à Chrysostomo : nam detrimentum tribuitur etiam Architecto & ipse dicitur ædificare stipulam, ergo non est sola culpa & pœna auditorum.

SEXTA sententia quam omnibus anteponimus,est, vt nomine fundamenti intelligatur Christus , à primis prædicatorib.annunciatus,quales erant Apostoli,qui fidem Christi & Euangelium detulerunt ad eos populos, qui nihil vnquam de Christo audierant.Hinc enim beatus Paulus ait : *Ego plantaui, & ego vt sapiens Architectus fundamentum posui.* Hinc etiam qui primi in aliqua regione fidem prædicant,dicuntur Apostoli eius regionis. Nomine verò auri,argenti,& lapidum pretiosorum intelligatur doctrina vtilis & salutaris aliorum prædicatorum, qui eos docent,qui iam fidem receperunt,& docent non solum verbo , sed etiã exemplo,ita vt verè auditores suos ædificent,& promoueãt in religione & pietate. Nomine autem ligni fœni, & stipulæ intelligatur doctrina,non quidem hæretica,vel mala,sed tamen curiosa, inutilis , superuacanea eorum prædicatorum , qui ad Catholicum populum Catholicè concionantur , sed absque eo fructu & vtilitate , quam Deus requirit ita vt sicut priores cum magno merito concionantur , ita isti non solùm sine magno merito , sed etiam non sine peccatis venialibus concionentur.

HAEC expositio maximè probatur propter tria. PRIMO, quia (vt ostendimus) nomine ædificantium intelliguntur soli Doctores. ergo nomine operis ipsorum intelligi debet doctrina.

SECVNDO, quia valde conuenit hæc similitudo sic explicata Doctoribus Corinthiorum. Erant enim plus æquo dediti eloquentiæ & Philosophiæ,quæ licet ex se iuuent, tamen interdum impediunt fructum cõcionum; quocirca beatus Paulus de vtroque Corinthios in hac epistola reprehendit.

TERTIO, quia hoc totũ caput optimè explanatur,si quidẽ B. Paulus in hoc capite tres similitudines posuit. PRIMAM, de Agricolis plantantibus & rigantibus, qua solum bonos Doctores cõplexus est. SECVNDAM, de ædificantibus super bonũ fundamentum,qua non solùm bonos , sed etiam malos Doctores comprehendit, TERTIAM, de corruptoribus templi,qua solos malos cõtineri voluit,& malos non quomodocunque,sed perfectè malos , vt hæreticos , errores pro veritate & vitia pro virtutibus docentes,de quibus non dicit, quod salui erunt,quasi per ignem,sed quòd disperdet illos Deus.

TERTIA difficultas est de die Domini. Aliqui intelligunt nomine diei præsentem vitam , siue tempus tribulationis ; in quo discernuntur sæpe boni à malis. ita B. Augustinus libro de fide & operibus , cap. 16. & Gregorius libro 4.Dialog.cap.39.

HAEC sententia non videtur ad mentem B. Pauli, PRIMO , quia Græcè est dies cum articulo , ἡ γὰρ ἡμέρα ex quo apparet certum quendã & definitum diem significari,sicut 1.Timot. 4. *quam reddet mihi Dominus in illa die.* & cap.1.secundæ ad Timotheum, *certus sum,quia potens est depositum meum seruare in illum diem* , & paulò infrà, *det ei Dominus inuenire misericordiam in illa die.*

SECVNDO, quia præsens tẽpus non dicitur in Scripturis dies Domini, sed dies nostra , sicut contra tempus alterius vitæ dicitur dies Domini,non nostra,vt Luc.19. *Et quidem in hac die tua ad pacem tibi.*Luc.22. *Hæc est hora vestra.*Gal.6. *Dum tempus habemus,operemur bonum.* Psal. 74. *Cum accepero tempus , ego iustitias iudicabo.* Sophon.1. *Iuxta est dies Domini magnus* , Ioel. 2. *Veniet dies Domini , dies tenebrarum & caliginis.*

TERTIO, tempore vitæ præsentis non declaratur opus vniuscuiusque quale sit.Tribulationes enim communes sunt bonis & malis.iustis & iniustis.

QVARTO, quia omnes doctores intelligunt hanc diem esse diem iudicij, licet enim Augustinus & Gregorius docuerint posse diem illam referri ad hanc vitam, tamen in eisdem locis docent,etiam posse intelligi de tempore futuro post hanc vitam. Verùm cùm dies iudicij sit duplex , vna dies iudicij particularis , altera dies iudicij vniuersalis, quidam,vt Caietan.& alij , volunt Apostolum loqui de die iudicij particularis. PRIMO, quoniam post hanc diem, de quo Apostolus loquitur , aliqui purgandi sunt per ignem : id verò fieri non potest post diem vltimi iudicij.

SECVNDO,quia si hæc dies,de qua Apostolus loquitur esset dies vltimi iudicij , sequeretur nullũ Sanctorũ ingredi posse in cœlum ante diem iudicij ; qui est error damnatus in Concilio Florentino , sessione vltima. Consequentia probatur : Nam in hac die sunt examinanda omnia ædificia, & post examen aliqui statim coronandi, aliqui puniendi, præterea cùm nihil inquinatum

tum intret in regnum cœlorum,si purgatio à venialibus nõ fieret,nisi in die vltimi iudicij, omnes qui cum venialibus hinc migrant, exspectare deberẽt eam diẽ, antequam in cœlum intrare possent.

TERTIO,quia Græcus textus non habet reuelabitur sed reuelatur: ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται. quoniam in igne reuelatur. Dies autem vltimi iudicij non reuelatur , ergo de die iudicij particularis loquitur,qui singulis diebus modo vni,modo alteri reuelatur.Omnes tamen veteres videntur accepisse per illam diem diem vltimi iudicij, vt Theodoretus,Theophylactus,Anselmus,& alij,quorum mihi videtur verissima sententia , quamuis neutra repugnet Purgatorio.

PRIMO,quia vbique in Scripturis dies Domini, significat diem vltimi iudicij.

SECVNDO , quia dicitur in illa die ,quo designatur vna quædam certa dies , quo omnium hominum opera simul probantur; At dies iudicij particularis non est,vna,sed multiplex , neque in ea probantur omnium hominum opera.

TERTIO , quia dicit Apostolus : *Dies Domini declarabit*, quasi dicat , tunc erunt omnia omnibus manifesta , vt capite sequẽti dicit:*Donec veniat Dominus , qui illuminabit abscondita tenebrarum,& manifestabit consilia cordium*, id autem non fiet,nisi in nouissimo iudicio.

QVARTO,quia sequitur:*Quia in igne reuelatur.*Dicitur enim dies iudicij reuelari in igne, quia vltimum signum,& omnium notissimum erit conflagratio totius mundi,& propterea semper ferè dies iudicij describitur per ignem, vt Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet.* Ioëlis 2. *Ante faciem eius ignis vorax.*2. Thessal.1. *In reuelatione Domini nostri Iesu Christi de cælo cum Angelis virtutes eius in flamma ignis.*4. Petri 3. *Elementa ignis ardore tabescent.*

Quod si non placeat hic per ignem accipere ignem materialem,sed ipsum iudicium Dei, vt alij exponunt, adhuc non potest intelligi per hanc diẽ, nisi dies vltimi iudicij;Nam tunc sensus est,*quia in igne reuelatur*,id est: quia illa dies erit notissima propter iudiciũ acerrimum & maximũ,quod in illa exercebitur;At dies iudicij particularis non est notissima propter iudicium, sed magis propter mortem;Nam ipsum iudicium particulare paucis est notum,nec me mouent argumenta in contrariũ.

Ad PRIMVM dico, post iudicium nouissimum non fore purgatorium,& ideo illa verba : *Saluus erit,sic tamẽ quasi per ignem*,non significant saluus erit,dũmodo prius trãseat per ignẽ,sed saluus erit dũmodo prius trãsierit per ignem,siue saluus erit,vt illi qui per ignẽ trãsierunt.

Ad SECVNDVM dico,si hoc cõcluderet,sequeretur etiamsi Purgatorium nõ esset,neminem beatificari, vel damnari, ante diem iudicij : nam Scriptura passim tribuit distributionem præmiorum & pœnarum vltimo iudicio;immò & examen operum,ac sententiam iudicis, vt patet Matt. 25.& alibi.Sicut ergo sententia fertur in morte vniuscuiusque , & tunc incipiunt aliqui puniri, aliqui præmiari : & tamen dicuntur hæc eadem fieri in nouissimo iudicio , quia tunc fient coram toto mundo manifestissimè,& cum summo honore iustorum,& ignominia impiorum,ita,&c.

Ad Tertiũ dico, pro vno verbo quod hic habetur in præsenti in Græco,haberi tria in futuro,nimirum φανερὸν γενήσεται, ἡμέρα δηλώσει, & πῦρ δοκιμάσει. & valde credibile est etiam illud vnum ἀποκαλύπτεται, in textibus correctioribus fuisse in futuro ἀποκαλυφθήσεται, quandoquidem noster interpres vertit reuelabitur.

Adde, quòd frequentissimè tempus præsens non ponitur ad significandam actionem certi temporis,sed cõsuetudinem,opinionem,professionem,aut aliquid simile,vt,*Viuũ nõ cognosco*,Luc.1.vt ait B.Virgo,& Sadducæi dicebant:*Mortuis non surgunt.* Et Carthusiani dicũt:*Non vescimur carnibus.* In hac difficultate dissentimus à Caluino & Martyre,nam illi intelligũt Paulũ de iudicio particulari:sed nihil hoc facit ad quæstionẽ de Purgatorio.

QVARTA difficultas est,quis sit ignis,qui in die Domini vniuscuiusq; opus probabit. Aliqui intelligũt tribulationes huius vitæ, vt Augustinus & Gregorius locis notatis,sed hoc iam reiecimus:alij intelligunt ignẽ æternum, verum id esse non potest,nam ille ignis non examinabit ædificium ex auro & argento,immò nec ædificium ex ligno & fœno,vt patet; alij videtur intelligere ignem conflagrationis mundi, qui iudicium vniuersale præcedet.Id quoque esse non potest,quia ille ignis non comburet nisi inimicos Dei,Psal.96.*Ignis ante ipsum præcedet , & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Iste autem, de quo Apostolus loquitur,omnes tanget,etiam eos,qui aurum & argentum suprædificauerũt. Præterea iste ignis non potest probare opera , cùm sit ignis materialis, & opera non sint nisi in mente, quia transierunt.

Alij intelligũt de pœnis Purgatorij, sed neque id rectè dici potest. Primo,quia ignis Purgatorij non probat opera eorum,qui ædificant aurum & argentum. At iste ignis de quo loquimur:*Vniuscuiusq; opus quale sit probabit.* Secundo , Apostolus apertè distinguit inter opera & operantes , & de isto igne dicit , quod comburet opera, non operantes,ait enim: *Si cuius opus manserit.* &:*Si cuius opus arserit.* At ignis Purgatorij,qui verus & realis est ignis,non potest opera comburere,quæ sunt actiones trãseuntes,& iam transierunt.

Denique sequeretur,omnes homines etiam sanctissimos trãsire per ignem Purgatorij,& saluari per ignem, nam per hunc ignẽ de quo loquimur, omnes transeunt. At omnes transire per ignem Purgatorij , & saluari per ignẽ , est apertè falsum;nam Apostolus hic apertè dicit solum eos, qui ædificant ligna & fœnum saluãdos quasi per ignem ; Ecclesia quoque perpetuò sensit sanctos Martyres & Infantes post Baptismum morientes , mox in cœlum recipi sine vllo transitu per ignem, vt Concilium Florent.docet, sess.vlt. Idem etiam sancti patres docent.B.Hieronymus li.2.in Iouin.& B.Augustinus in Psal.37.*Si ædificarent*,inquit,*aurum argentum,lapides pretiosos, de vtroque igne securi essent , non solùm de illo æterno qui in æternum cruciaturus est impios , sed etiam de illo qui emendabit eos qui per ignem salui erunt.*

Superest igitur , vt dicamus hic Apostolum loqui de igne seueri & iusti iudicij Dei , qui non est ignis purgans vel affligens,sed probans & examinans. Ita exponit Ambrosius in Psalmum 118. concio. 20. super illud; Vide humilitatem meam:*Omnes nos*, inquit,*fornax probabit,ergo quia examinandi sumus sic nos agamus , vt iudicio probari mereamur diuino,teneamus hic positi humilitatem,vt cum vnusquisque nostrum venerit ad iudicium Dei , ad illos ignes,quos transituri sumus,dicat,vide humilitatẽ meam,&c.* Item Sedulius in hunc locum *Examinationem iudicij*, inquit,*igni voluit comparare secundum consuetudinem Scripturarum.*eodem modo exponunt Dionysius Carthusianus, Lyranus,Caietanus,& alij in hunc locum.

Quòd hæc sententia verissima sit , probatur Primo, quia non aliter potest intelligi, quomodo ignis probet eos,qui aurum & argentum ædificarunt.

SECVNDO, quia hæc expositio optimè conuenit verbis Apostoli,cùm ait:*Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit : si cuius opus manserit mercedem accipiet,si cuius opus arserit detrimentum patietur.* Licet enim opera transierint ab oculis hominum, & in igne materiali examinari nõ possint,tamen non transierunt ab oculis Dei,sed , vt dicitur Eccles.vlt.*Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, & ea examinabit,*& si cuius *opus manserit*,id est, si cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

opus iudicium Dei sustinere potuerit, sicut aurũ sustinet A ignem, *mercedẽ accipiet*, probabitur, & coronabitur a Deo: *si cuius opus arserit*, id est, si cuius opus iudicium Dei non sustinuerit, sicut fœnum & stipula non sustinent ignem, detrimentum patietur, reprobabitur & reiicietur.

TERTIO, quia iudiciũ Dei rectissimè vocatur ignis, cùm sit purissimum, celerrimum, efficacissimũ, & maximè penetratiuũ. vnde Dan. 7. *Fluuius igneus egredietur de ore eius*. Et quoniã Deus totus est iustitia, totus iudicium, inde etiam in Scripturis vocatur ignis, Malach. 3. *Ipse quasi ignis cõflãs*. Et Heb. 12. *Etenim Deus noster ignis cõsumens est*. Et in hoc non dissentimus à Caluino & Martyre.

QVINTA & vltima difficultas est, quid per ignem intelligatur, cùm ait: *Ipse autem saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem*. Aliqui intelligunt tribulationes huius vitæ; At hoc non potest conuenienter dici, quia tunc etiam qui ædificant aurum, argentum saluarẽtur, quasi per ignem. Quocirca B. August. & Greg. qui sunt auctores huius sententiæ cùm in ea non acquiescerent, etiam aliã posuerunt, de qua infra dicemus.

Alij intelligunt ignẽ æternum, vt Chrysost. & Theophyl. sed hoc iam refutauimus.

Alij ignem conflagrationis mundi. Id quoque dici non potest propter rationes antea positas: & præterea, quia sequeretur eos qui habent peccata venialia, non posse ad beatitudinem peruenire ante diem iudicij: nec enim intrabit in cœlum aliquid coinquinatum.

Caluinus & Martyr, Ochinus & Lutherus ar. 37. intelligunt per hunc ignem iudicium Dei, quod doctrinam veram approbat, falsam confutat, sicut ignis perficit aurum, consumit fœnum. Dicunt autem hoc iudicium fieri, dum quis conuertitur. & præcipuè in hora mortis, tunc enim illustrantur multi, & sic intelligunt se deceptos, & iacturam fecisse doctrinæ suæ, & confunduntur C etiam, & erubescunt, & sic per ignem salui fiunt.

Addit Martyr se non dubitare, quin B. Bernardus, B. Franciscus, B. Dominicus, & alij Patres hoc modo salui facti sint, quia nimirum in morte à Deo illustrati intellexerunt, & damnauerunt errores suos de Monachatu, de Missa, &c.

At contrà, PRIMO, vel istud iudicium fit solùm in morte: adhuc viuente homine, vel potest fieri etiã post mortem: si potest fieri etiam post mortẽ, ergo post mortem fiet aliqua remissio & purgatio peccati, saltem per illam confusionem, & pœnitentiam, quod ipsi nullo modo admittunt: hoc enim esset genus quoddam Purgatorij: si autem solùm in ipsa morte sit hoc iudicium, peto, quomodo agetur cum illis, qui superædificarunt lignum fœnum, stipulas, & moriuntur repente, ita vt non habuerint tempus pœnitentiæ? Isti enim non saluantur quasi per ignem, quia non habuerunt ignem istum iudicij, & refutationis suorum errorum, nec tamẽ possunt damnari ad Gehennam, quia habuerunt Christum in fundamẽto: & Paulus de omnibus talibus pronunciat, quod saluentur: nec possunt etiam saluari, quia cùm decesserint in peccato cum suis stipulis & fœno, non possunt saluari nisi per ignem.

SECVNDO, ignis iste, de quo Paulus loquitur, afficiet pœna propriè & verè præter iacturam ipsorum operum, & confusionem, quæ inde oritur, ergo illud iudicium confutans errores, non est ignis de quo hic agitur. Probatur antecedens primò ex illo verbo ipse detrimẽtum patietur, Græcè ζημιωθήσεται mulctabitur, dabit pœnas Nihil enim est apud Græcos frequentius quàm ζημιοῦσθαι θανάτῳ morte mulctari; Item ex illo saluus erit quasi per ignem similitudo transeuntis per ignem significat pœnam ac dolorem: qui enim transiret per ignem sine vlla læsione, non diceretur transire per ignem, quasi per ignẽ, sed quasi per flores, vt de sancto Tiburtio legimus.

TERTIO, quia Apostolus opponit hunc transitum per ignẽ mercedi: sicut enim dixerat, *si cuius opus manserit, mercedem accipiet*, ita nunc dicit, *si cuius opus arserit, detrimentum patietur, & saluus erit quasi per ignem*. At illa merces significat aliquid præter ipsum bonum opus, & præter lætitiã, quam ex se affert bonum opus. non enim diceret, mercedem accipiet, si nihil aliud esset merces, quàm id quod ex se habebat, qui ædificauit aurum, &c. ergo etiam detrimentum, & transitus per ignem eius, qui superædificauit stipulam, est aliqua pœna præter iacturam operum, & præter confusionẽ, quam ex se affert.

QVARTO, quia illud iudicium confutans errores non affert detrimentum, sed lucrum: nam est illustratio quædam mentis, vt ipsi dicunt, & veritatis cognitio: & sicut qui habet aurichalcum putans esse aurum non existimat detrimentum, si quis ei aurichalcum illud auferat, & aurum verum donet, ita, &c. At Paulus dicit, detrimentum patietur, ergo, &c. B

QVINTO, quia sequeretur, omnes qui saluantur saluari quasi per ignem, contra Apostoli distinctionem; nam etsi Paulus hic solùm agat de peccatis quæ committuntur in docendo, tamen eadem est ratio omnium aliorum peccatorum. Sicut enim Deus iudicabit doctrinam, ita etiam opera omnia. At secundum Caluinum, & Lutheranos omnes, omnia opera nostra, quamuis iustissima videãtur in oculis hominum, tamen peccata sunt in oculis Dei, nec ferre possunt iudicium diuinum, sed arguentur eo modo planè, quo falsa doctrina: quare si ignis, de quo Paulus loquitur, est iudicium Dei, omnes saluabuntur quasi per ignem.

Nec valet responsio, quod iustorum opera nõ sint arguenda, quia sunt tecta per non imputationem, impiorum autem qui non sunt per fidem iustificati, arguenda sint: nam Paulus cùm dicit: Saluus erit quasi per ignem, loquitur de iustis, qui ædificarunt stipulas, retento vero fundamento, id est, vera fide in Christum.

Quod autẽ Martyr ait de beatis, Bernardo, Dominico, & Francisco, impudentissimum est mendacium. Illi enim vsque ad vltimum spiritum commendauerunt suis perseuerantiam in Monasterio, & obedientiã Rom. Ecclesiæ. De S. Francisco sic scribit D. Bonauentura, ca. 14. vitæ eius: *Hora, inquit, transitus sui propinquãte, fecit fratres omnes existentes in loco ad se vocari, & eos consolatoriis verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad diuinũ est hortatus amorẽ, de patiẽtia, & paupertate, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide seruandis sermonẽ protraxit, & insuper adiecit: valete filij omnes in timore Domini, & permanete in eo semper: & quoniã futura tentatio & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his, quæ cœperunt, ego verò ad Deum propero, cuius gratiæ vos omnes cõmendo*. Hæc est Palinodia scilicet, quam somniat Pseudomatyr Petrus. D

Est igitur communis Theologorum sentẽtia, nomine ignis hoc loco intelligi pœnam aliquã purgatoriam, & temporalem, ad quam post mortem adiudicantur, qui in iudicio particulari inueniũtur ædificasse lignũ, fœnum, aut stipulam. Hæc expositio præterquam quod optimè conuenit textui, satis probatur ex cõmuni consensu Patrum, Latini omnes hoc docent. CYPRIANVS libr. 4. epist. 2. ad Antonianum: *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare. aliud ad gloriam peruenire, aliud missum in carcerẽ non exire donec soluat nouissimum quadrantẽ, aliud flatim fidei, & virtutis accipere mercedẽ, aliud pro peccatis lõgo dolore cruciamẽdari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse*. Hic beatus Cyprianus non meminit apertè huius loci beati Pauli, sed tamen cùm nusquã in Scriptura fiat mentio ignis, vbi apertè de Purgatorio agitur, nihil dubium est, quin B. Cyprianus ad hunc locum respexerit.

AM

AMBROSIVS in hunc locum. *Sed cùm*, inquit, *Paulus dicit (sic tamen quasi per ignem) ostendit quidem illum saluum futurum, sed pœnas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur*. Idem habet sermone vicesimo in Psalmum centesimum decimum octauum. A

HIERONYMVS in quartũ caput Amos, exponens illud; Facti estis sicut torris raptus de incẽdio: *Iuxta illud*, inquit, *quod in Apostolo legimus, ipse autẽ saluus erit quasi per ignẽ: qui ergo saluatur per ignẽ, quasi torris de incendio rapitur*. Idem docuit in vltimis verbis vltimi libri super Isaiam & li. secundo contra Iouinianum vltra medium.

AVGVSTINVS in Psalmum 37. *In hac vita*, inquit, *purges me, & talẽ me reddas, cui iã emẽdatorio igne opus non sit*. Et infrà, explicans locum Apostoli: *Dicitur*, inquit, *saluus erit quasi per ignẽ, & quia dicitur saluus erit, contẽnitur ille ignis, ita plane quamuis salui per ignem, grauior tamen est ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita*. B

GREGORIVS lib. 4. Dialog. cap. 39. *Quãuis hoc* (inquit, explicans hunc locum 1. Cor. 3.) *de igne tribulationis in hac vita nobis adhibite possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicitè est, qui ia illũ per ignẽ dixit saluari: non qui super hoc, ferrũ, æs vel plũbum ædificat, id est, peccat maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minuta, atque leuissima, quæ ignis facilè consumit*. Alcuinus libro 3. de Trinitate. Rupertus in 3. caput Genes. exponens illud, quod ibi dicitur de gladio flammeo & versatili. Magister in 4. d. 21. & cum eo beatus Bonauentura, & alij Scholatici. Item beatus Anselmus. Haymo, & B. Thomas in hunc locum. Denique Innocentius tertius in psalmum triceſimum septimum, & omnes Latini recentiores sic exponunt.

Ex Græcis habemus in primis Origenem apertissimè hoc docentem, hom. 6. in Exod. & hom. 14. in Leuit. & hom. 12. in Hieremiam. Homilia 6. in Exod. sic ait: *Sed & illuc cum conueniatur, si quis multa opera bona, & parum aliquod iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbũ igne resoluitur & purgatur*, &c. Præterea Oecumenium in hũc locum, qui etiam testatur Basilium hunc locum intellexisse de igne purgatorio: Adducit etiam B. Thomas in opusculo primo cõtra Græcos Theodoretum explicantem hunc locum his verbis: *Hunc credimus ignem purgatorium, quod purgantur animæ vt aurum in Cõflatorio*. Gagneius vero eandem Theodoreti sententiam ex Græcorum scholijs Græcis verbis ita citat: τότε τὸ πῦρ πυρίνων παλαιῶν, φησὶν, ἐν ᾧ καθαιρόμεθα αἱ ψυχαὶ, καθάπερ χρυσὸν ἐν τῷ καμινῳ. C

At contra obiiciunt, primo absurdum esse, quod Apostolus in eadem sententia varie accipiat nomen ignis, semel pro iudicio, & semel pro vero igne purgatorio. D

RESPONDEO, Primo, nos cogi ab ipso textu ad æquiuocationem non vnam, sed duas admittendas: nam cùm dicit diem iudicij manifestari per ignem, videtur omnino loqui de igne conflagrationis: cum addit cuiusque opus ignis probabit, nõ potest loqui de igne materiali, qui nõ potest probare opera quæ trãsierunt, tursum cùm secundo isto igne dicat Apostolus omnia opera, examinãda, tertio vero nõ opera sed operarios, & eos nõ omnes, sed eos solum qui ædificant lignum fœnum, stipulã: necessario diuersi ignes esse debẽt. Nec tamẽ propriè equiuocatio, sed elegãs allusio mihi videtur esse in verbis Pauli. Hic enim est sensus totius huius loci: dies Domini per ignem conflagrationis declarabitur, & sicut ipsa dies per ignem declarabitur, ita eadem dies manifestabit per ignem nimirum iudicij, vniuscuiusque opus, & sicut opera per ignem manifestabuntur, ita etiam operarij, qui purgatione egebunt, per quendam ignem purgabuntur.

SECVNDO dico non esse insuetum beato Paulo in eadem sentẽtia vti variè aliquo nomine: variè enim accipit vocem peccati, cùm ait 2. Corinth. 5. *Eum qui non erat peccatum, pro nobis peccatum fecit*. Et Roman. 8. *De peccato damnauit peccatum*.

TERTIO dico, quod si quis omnino non vellet significationem varietatẽ admittere, sed vbique acciperet, ignem pro iudicio, adhuc nõ efficeret, quin ex hoc loco Purgatoriũ statueremus. Tũc enim hic esset sensus, *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem*: id est, si cuius opus iudicium Dei sustinere non poterit, opus quidem reprobabitur; ipse verò saluus erit, sed sic tamen quasi is, qui per ignem diuini iudicij transiit, quod iudicium cùm sit iustissimum, omnino aliqua pœna eum affecit.

Obiiciunt Secundo particulam, *quasi*, quæ non veritatem, sed similitudinem significare solet.

RESPONDEO, particulam, *quasi*, similitudinem significare non ignis, quasi ignis, ille non sit verus, sed phantasticus, sed transeuntis per ignẽ, ita vt sit sensus, salutem peruenier, qui ædificauit fœnum, sed ad eum modum peruenier, quo peruenier ad aliquem locum is, qui tranlit per ignem, sicut dicitur Ioãnis 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre*, id est, vidimus eum gloriosum ad eum modum, quo decet gloriosum esse Filium Patris vnigenitum.

TERTIVS locus est, primæ ad Corinthios decimo quinto: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? vt qui baptizantur pro illis?* His locus apertè cõuincit, quod volumus, si bene intelligatur, ideo breuiter eũ expẽdam°. Sex inuenio huius loci expositiones.

PRIMA est, quod Apostolus probet futuram resurrectionem, ex errore, quorundam qui baptismum suscipiebant nomine alicuius amici sui defuncti sine baptismo; existimabãt enim, quod sicut orationes & ieiunia viuorum prosunt defunctis, ita & baptismum prodesset. Ita exponunt Tertullianus lib. 5. in Marcionem, & libro de resurrectione, Ambrosius, Anselmus, & Haymo, secundum quam expositionem colligitur oratio pro defunctis ex hoc loco, quia docet istiPatres, quod Apostolus, licet non probet errorem istorum, tamen probat intentionem quam habebant iuuandi defunctos, & ex ea argumentatur, si igitur Apostolus probat intentionem iuuandi mortuos, certè reprobari non potest, nec debet ab vllo Christiano: tamen non puto veram hanc expositionem.

PRIMO, quia Apostolus debuisset saltem insinuare hunc esse errorem, nec daret occasionem errãdi. Secundo, quia non solidè argumentaretur Apostolus; posset enim responderi, non benè probari resurrectionem ex eo, quòd ita credant quidam errantes. Sicut enim ereo, quòd ita credant quidam errantes. Sicut enim ereo, quod baptizant vnum pro alio, sic possunt errare in eo, quod credunt futuram resurrectionem.

TERTIO, quia nullus veterum historicorum tradit errorem tempore Apostolorum fuisse, tribuit enim Philaster hunc errorem Montanistis, qui 100. annis post obitum S. Pauli exorti sunt, eundem tribuunt Chrysostomus & Theophylactus, vbi supra, Marcionistis, qui etiã post obitum Pauli LXXX. annis inceperunt: denique Epiphanius hæresi 28. hoc tribuit Cherinthianis, quorum secta XX. annis post obitum Pauli orta est.

Adde quod Chrysostomus & Epiphanius, non ipsi Marcioni & Cherintho, sed posteritati eorum hũc errorẽ tribuunt. & merito. Alioqui enim quomodo Irenæus & Tertullianus hunc errorẽ nõ refutassent, qui diligentissimè refutarunt omnes errores Cherinti, & Marcionis dicit quidem Tertulli, hunc errorem fuisse tempore Apostolorũ, sed nõ habet nili hinc. itaq; merito Chrysost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Epiphan. & Theophyl. hanc expositionem vt falsam A reiiciunt.

ALTERA expositio est, quod Apostolus nomine mortuorum intelligat peccata, cùm dicit, qui baptizantur pro mortuis, quasi dicat; *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis*, id est, pro peccatis diluendis? ita Sedulius, & B. Thomas in hunc locum Apostoli.

AT contra: Primo, quia Apostolus subdit, *Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* nimirum hominibus mortuis, qui non resurgunt: itaque clarè docet, se non de peccatis, sed de hominibus agere. Non enim vult probare, quod peccata resurgant, sed quod homines resurgant.

SECVNDO, quia tota vis argumenti perit, si dicatur, quid facient qui baptizantur pro peccatis diluendis, si mortui non resurgunt: posset enim responderi, multum prodesse diluere peccata, etiamsi mortui non resurgant, B quia bonũ est in hac vita frui testimonio bonę cõsciẽtię.

TERTIO, quia peccata non dicuntur mortua, nisi quando sunt deleta, & extincta: nõ ergo Paulus nomine mortuorum intelligit peccata, quę adhuc delenda sunt.

TERTIA expositio est, baptizari pro mortuis, esse baptizari simpliciter Baptismo Christi, sed ideò dicuntur baptizari pro mortuis, qui Baptismum suscipiunt, quia antequam baptizarentur, recitant symbolum, in quo est vnus articulus, *Carnis resurrectionem*, ita vt illud *pro mortuis*, significet pro spe resurrectionis, vel pro corporibus mortuis, id est, in eum finem, vt corpora nostra quæ moritura sunt, aliquando immortalia resurgant. ita Chrysostomus, Oecumenius & Theophylactus, sed certè dura & violenta expositio est.

Primo, quia non diceret Apostolus: Quid facient qui baptizantur pro mortuis, sed quid facimus, qui baptizamur pro mortuis? Non enim quidam, sed omnes sic ba- C ptizãtur: Apostolus autem de quibusdam tantùm loquitur, vt patet tum ex forma verborum, tum ex eo quod sequitur vt quid & nos periclitamur tota die?

SECVNDO, quia inauditum est, vt nomine mortuorũ intelligatur spes resurrectionis, vel corpora mortua cùm in Græco sit νεκροὶ in genere masculino, & corpora sint generis neutri σώματα

TERTIO, quia si ideò diceremur Baptizari pro mortuis, quia recitamus articulum de mortuorum resurrectione, etiam possemus dici baptizari pro Deo Patre, & pro Christo, & pro Spiritu sancto, & pro Ecclesia, quia hæc omnia recitamus in Symbolo.

QVARTO, quia Apostolus videtur omnino nomine mortuorũ, homines, mortuos intelligere. & nihil aliud, cùm enim ait: *Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* quid possumus intelligere per vocem, *illis*, nisi illis mortuis, qui non resurgunt?

Quarta expositio est baptizari pro mortuis esse baptizari Baptismo Christi: dici autem Baptismum pro mortuis, quia dum baptizamur, agimus & repræsentamus personam mortui, dum mergimur in aquam & resurgentis, dum surgimus ab aquis. & sic profitemur resurrectionem, & ex hac professione Apostolus probat futuram resurrectionẽ. ita exponunt Theodoretus & Caietanus.

At contra: Primo, quia neque Hebraicè, neque Græcè neq; Latinè, agere pro aliquo, significat eum representare, sed agere loco eius, vel in eius vtilitatem. Quis vnquam dixit de agente in theatro personam Daui, aut Pamphili, ille egit pro Dauo, aut pro Pamphilo.

SECVNDO, quia qui baptizantur, representant mortem Christi, & sumul mortem suam, vt patet ex Apostolo Rom. 6. *Quotquot baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum &c.* Itaque baptizari pro mortuis, erit baptizari pro se, & pro Christo, quod absurdissimum est: nec in Scripturis vnquã reperitur baptizari pro Christo, sed solũm baptizari in Christo, vel in eius nomine, vt patet Rom. 6. Gal. 3. Act. 10. & 19.

Tertio, quia argumentum Apostoli nullum esset: nã ex eo quod qui baptizatur, agit personam mortui, non sequitur quod profiteatur resurrectionem. debuisset ergo Apostolus dicere: Quid facient qui baptizantur pro suscitatis. vel pro mortuis, & suscitatis? sed etiam si hoc dixisset, adhuc leue esset argumentum eius, quia posset responderi, in Baptismo representari resurrectionẽ, non carnis a morte, sed animæ a peccato. Id enim Apostolus significat Ro. 6. *Vt in nouitate vitæ ambulemus.* Et Coloss. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite.*

QVINTA expositio est Epiphanij, hær. 28. quam adfert Petrus Martyr, quod Paulus loquatur de Baptismo eorum, qui baptizabantur in lecto, cùm essent in extremis, qui olim dicebantur Clinici, & quos Cyprianus festiuè opponit Peripateticis lib. 4. epist. 7. ad Magnum, quod nimirum Clinici non ambulent sed hęreant lecto affixi; κλίνη enim lectum significat. Volunt ergo quidam hunc esse Apostoli sensum: Quid facient qui baptizantur pro mortuis: id est, qui baptizantur, quando habentur magis pro mortuis, quam viuentibus, & quando certum est eos non baptizari pro vllo commodo huius vitæ, cùm pro mortuis habeantur.

HÆC expositio refellitur. Primo, ex illis verbis, vt quid baptizantur pro illis: nam dicere debuisset, vt quid baptizantur pro se, non pro illis.

Secundo, quia illud, pro mortuo non potest dici, nisi in iis actionibus quæ fiunt circa mortuos, Verbi gratia, rectè dicimus, ille cecidit ex loco edito, & pro mortuo sublatus fuit, vel pro mortuo lotus, sepultusq; fuit etiãsi viueret. At nõ rectè dicitur, ille ambulabat, vel comedebat, vel loquebatur pro mortuo. At baptizari est viuorum non mortuorum: non ergo rectè dicitur baptizari aliquẽ pro mortuo, etiamsi agat in extremis, sed potius deberet dici baptizari pro viuo, etiãsi fere sit mortuus.

Est igitur Sexta expositio vera & germana, quod Apostolus loquatur de Baptismo lachrymarum & pœnitentiæ, qui susc ipitur orando, ieiunando, eleemosinas faciendo, &c. Et sensus sit, *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgent?* id est, quid facient qui orant, ieiunant, gemunt, affligunt se pro mortuis, si mortui non resurgunt: ita exponunt Ephrem in suo Testamento, Petrus Cluniacensis in lib. cõtra Petrobrusianos, Dionysius, Hugo, Gagneius, & alii in hunc locum.

Hæc expositio verissima est. Primo, quia baptizari passim in Scriptura, & Patribus accipitur pro affligi, vt Marci 10. *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, & baptismo quo ego baptizor baptizari?* Lucæ 12. *Baptismo habeo baptizari.* Patres passim vocant pœnitẽtiæ afflictionem Baptismum laboriosum, & secundam tabulam. Cyprianus in serm. de cœna Domini: *Lachrymis*, inquit, *se baptizat.* Et in Proœmio lib. de exhortatione martyrij, mori pro Christo, frequenter vocat Baptisma & Gregorius Nazian. oratione de Epiphania: *Scio*, inquit: *quartum baptisma, quod per martyrium & sanguinẽ fit, scio & quintum, lachrymarum & pœnitentiæ.*

Secundo, quia ipsa pœna Purgatorij à Scriptura & Patribus vocatur baptisma: nam quod legimus Matth. 3. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* B. Hieronymus exponit in Spiritu sancto, in hac vita, igne vero, in futura: sicut ante eũ exposuerat B. Basilius li. de spiritu sancto sect. 0, cap. 15. & post eos Beda in caput 3. Lucæ, Item: Gregorius Nazianzenus in fine orationis de Epiphania vocat ignem Purgatorij in alia vita, vltimum baptisma. Itaque elegantissimè Apostolus dixit, eos baptizari pro mor-

mortuis, qui affligentes se oratione & ieiunio, sumunt A in se partem illius baptismi ignei, quo animæ baptizantur in purgatorio.

TERTIO quia hæc expositio maximè quadrat cum sequentibus: *Vt quid nos periclitamur tota die?* quasi dicat; Cur quidam se affligunt orando pro mortuis, & ego affligo me prædicando Euangelium, si mortuorum resurrectio non est?

QVARTO, quia ista sententia eadem est cum illa. 2. Machab. 12. si mortui non resurgunt, *superfluum est & vanum orare pro mortuis.*

AT contra hanc expositionem duo argumenta obiiciuntur. PRIMVM est, quia non debuisset Apostolus dicere quid facient, qui baptizantur pro mortuis, sed quid faciemus qui baptizamur pro mortuis; nam omnes Christiani orant pro mortuis.

RESPONDEO Apostolus argumentari voluit non à consuetudine Christianorum, quæ tanquam noua reiici potuisset ab incredulis, sed à cõsuetudine Iudęorum, qui more veteri, & secũdum Scripturarum exempla orabant & ieiunabant pro mortuis, quasi dicat; Quid faciẽt illi qui imitantes antiquos Patres ieiunant, & orant, ac se affligunt pro mortuis non resurgunt? B

SECVNDVM argumentum est, quia non videtur benè probari mortuorum resurrectio, ex eo, quòd oratur pro mortuis, quia oratur non vt resurgant, sed vt à pœnis illis liberentur, atque ad requiem transeant.

RESPONDEO, quæstiones de resurrectione, & de immortalitate animorũ ita fuisse coniunctas tempore Apostolorum, vt pro vna haberentur, vt suprà ostendimus. cap. 3. cum testimonium ex libris Machabæorum exponeremus. Siue igitur hanc expositionẽ sequamur, quæ nobis verissima videtur, siue primam, quæ melior est cæteris tribus, aperte colligitur oratio pro defunctis.

QVARTVS locus est, Matth. 5. & Luc. 12. *Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es cum eo in via, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tortori, & mittaris in carcerẽ. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimũ quadrantem.* Exponendum est quid sit via, quid aduersarius quid iudex, quid tortor, quid carcer, quid quadrans. C

DE PRIMO Chrysostomus in c. 5. Matth. docet, viã hîc accipi propriè pro vera via, qua itur ad iudicem in hoc mundo; Chrysostomus enim existimat nullam hic esse parabolam, sed Dominum ad literam terrere dissidentes comminatione humani periculi, ita vt etiam iudex intelligatur homo, tortor homo, carcer materialis huius vitæ, & quadrans verus nummus æreus. quo etiam modo contendit Ochinus esse hunc locum exponendum. de qua explicatione duo dico.

PRIMO, eam simpliciter non esse probabilem, tum quòd repugnent omnes alij expositores, Origenes, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Beda, Anselmus, & recẽtiores, Abulensis, Lyranus, Caietanus, Iansenius, & alij, qui omnes docent, hîc viam significare vitam præsentem, vt cùm dicitur: *Beati immaculati in via*, Psal. 118. & magna ex parte hunc sermonem esse metaphoricũ: tum etiam quod non soleat Dominus tam seriò docere & instruere humanam prudentiam, cùm ipse sæpe testatus sit, filios huius seculi prudentiores esse filiis lucis. Adde, quod non tam assertiuè Dominus diceret: *Amen dico tibi, nõ exies inde donec reddas nouissimũ quadrantem.* si loqueretur de humano iudicio, cum sæpe videamus contrarium accidere, vt rei liberẽtur fauore alicuius, vel per se fugiãt & nihil solnãt. D

DICO SECVNDO si Chrysostomi sententia recipi debeat, vt probabilis, solũm recipi posse pro iis verbis quæ habentur Matth. 5. quæ ipse exponit. pro iis autem quæ habentur Luc. 12. nullo modo recipi posse; vt enim Ambrosius rectè notauit, bis Dominus hæc verba locutus est, diuersisque oblatis occasionibus; nam Matth. 5. dixit hęc verba, cùm loqueretur de amore inimicorum, & de iniurijs condonandis, & ideò tolerari vtcumque expositio Chrysostomi potest. at Luc. 12. Dominus loquitur de iudicio futuro; dicit enim: *Sint lumbi vestri præcincti.* Et postea: *Vigilate, quia qua hora nõ putatis Dominus veniet.* Et in fine concludit: *Cùm ergo vadis cum aduersario tuo ad Principem.* vbi aperte ostendit se loqui de futuro iudicio, quod erit post hanc vitã, quod etiam confirmatur ex verbis immediate præcedentibus, ait enim: *Quid autem & à vobis ipsis nõ iudicatis, quod iustum est? Cùm enim vadis cum aduersario, &c.* Vult enim eos admonere parabolam hanc sumptam ex iis quæ homines facere solent, vt enim debitores dant omnem operam liberandi se à creditore, antequam ad iudicium veniatur, ita &c. Quocirca Theophylactus, & Euthymius qui in c. 5. Matt. sequuntur Chrysostomum, tamen in c. 12. Lucæ dicuntur rectè intelligi per viã, vitam; per iudicem, Deum, &c.

DE SECVNDO, & si parum refert, quod attinet ad nostrum propositum de Purgatorio. quis sit aduersarius, quia tamen res est dignissima cognitione, expliçemus breuiter; quidam per aduersarium intelligunt Diabolum, vt Orig. hom. 35. in Lucam, Ambrosius, Euthymius, & Theophylactus in c. 12. Lucæ, & Hieronymus in epist. 8. ad Demetriadem. neque Hieronymus hanc sententiam reprehendit in comment. Matth. 5. cùm ait: *Quidam coactius dixerunt*, &c. Nam illud, *Coactius*, est error impressorum, & debet legi, *Cautius.*

SI petas quomodo debemus esse cõsentientes Diabolo, cùm enim è contrario iubeamur illi resistere? Respondet Hieronymus, debere non cõsentire illi, quatenus tenemur stare pactis cũ ipso initis in Baptismo, tũc enim renunciauimus Diabolo, & pompis eius: si enim rursum appetamus & inuadamus pompas eius, quibus renunciauimus, meritò nos coram Domino accusabit.

HÆC opinio non est multum probabilis, & ab Augusti. refellitur lib. 1. de ser. in monte, cap. 22. nam Græca vox est εὐνοῶν, id est, Beneuolus, & concors aut Diabolo non possumus esse beneuoli; deinde cùm ipse cupiat, vt concupiscamus pompas eius, & ad hoc nos tentet, tunc essemus consentientes illi, si appeteremus eius pompas, & Deum offenderemus.

ALII exponunt per aduersarium, carnem sed refelluntur meritò ab Augustino, cum non possit iubere spiritui, vt consentiat carni, cum hoc peccatum sit.

ALII intelligunt spiritum per aduersarium, cui caro iubetur consentire. Refellit hoc Hieronymus, quia non est credibile spiritum traditurum iudici suam carnem; neque ibit in carcerem caro sine spiritu, sed vel solus spiritus, vel spiritus & caro.

ALII per aduersarium, saltem apud Lucam, intelligunt peccatum, quia Lucas dicit: *Da operam liberari ab eo.* ita Ambrosius, sed non est probabile; nam liberari ab aduersario, non est ab illo fugere, vel illum extinguere; sed componere cum illo, vt patet tum ex Matthæo, tum ex verbo ἀντίδικος, id est, litigator, siue actor.

ALII intelligunt per aduersarium, alterum hominẽ, qui nimirũ nos læsit, aut nos illum ita Hilarius, Anselmus, & Hieronymus in caput Matthæi quintũ. Quę sententia etsi probabilis est, quantum ad locum Matthæi, tamen eam refellit Augustinus loco citato. PRIMO, quia videtur hîc Dominus loqui de aduersario, qui semper nobiscum est in via, & cum quo semper possumus concordare, dum via durat, at aduersarius homo sæpe moritur ante suũ aduersariũ, & illum deserit in via. Nec tamẽ dicendũ est, non posse illum, qui est in via, per pœnitẽtiam saluari, licet non possit cũ aduersario cõsentire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDO, quia non propriè vnus homo tradet alterum Deo iudici; vel saltem multa sunt alia, quæ magis propriè dicantur tradere, vt dicemus, præsertim quia vox Græca est ἀντίδικος, quæ non significat aduersarium ratione iniuriæ, sed ratione litis, id est, actorem siue accusatorem.

EST ergò verissima expositio, aduersarium esse Dei legem, siue Deum ipsum, quatenus præcipit contraria carni, siue conscientiam, quę Dei legem semper obiicit peccanti; hæc enim fere in idem coincidunt. ita exponunt Ambrosius, Beda, & Bonauentura in caput 12. Lucæ. Item Anselmus, & Augustinus in caput quintum Matthæi, necnon idem Augustinus homil. 1. de verbis Domini, homil. 5. in lib. 50. homiliarum, & in libro de decem chordis. cap. 3. Gregorius homil. 39. & Bernardus sermo. 85. in Cantica. Nam lex Dei & conscientia nostra semper sunt nobiscum in via, semper aduersantur pravis desideriis, iisque vtilissimum est cito consentire, & ab eorum inimicitia liberari; denique accusatores & testes erunt contra nos in iudicio.

Vnum solum obstare videtur huic expositioni, quod Matth. 5. immediatè ante hanc parabolam Dominus loquebatur de reconciliatione aduersarij hominis.

RESPONDEO, Dominum posteaquam docuit debere hominem homini reconciliari, monere voluisse hac parabola, vt etiam recordarentur reconciliari cum Deo, siue cum eius lege. Præterea, etiamsi probabile sit propter eam rationem. Matth. 5. per aduersarium intelligi hominem, tamen Lucæ 12. nō possumus intelligere, nisi legē Dei, aut cōscientiā; vnde Caietanus qui Matt. 5. exposuit de homine, Luc. 12. exposuit de conscientia.

DE TERTIO, conueniunt omnes, iudicem esse Christum; nam Scripturæ passim hoc docent, & præcipuè Ioan. 5. *Pater omne iudicium dedit filio.*

DE QVARTO, Ambrosius in cap. 12. Lucæ, & Augustinus libro 1. de sermone in monte, cap. 21. intelligunt per ministros. Angelos bonos. Gregorius hom 39. & Theophylactus in 12. Lucæ, intelligunt Dæmones, vtrumque est probabile.

DE QVINTO, conueniunt similiter omnes carcerem esse infernum, in quo tamē multæ sunt mansiones, aliæ pro damnatis, alię pro his, qui purgantur; exstitit autem olim absurdissima hæresis Carpocratis, vt refert Ireneus lib. 1. c. 24. qui dicebat debere vnumquemq; exerceri in omni genere flagitiorū, & ideò animas à corpore, quasi à carcere abeuntes examinari à iudice, & nisi omnia flagitia patrassent, rursum remitti in aliud corpus, tanquā in carcerem, & toties id fieri, donec per omnia omnino flagitia trāsissent, & hoc voluisse Dominū dicere, cum ait: *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* sed absurdior est sententia, quàm vt refutari debeat.

DE SEXTO, conueniunt etiam ferè omnes, per nouissimum quadrantē intelligi minuta peccata, quadrās enim est minima moneta; quod enim Augustinus dicit vltimum quadrātem significare peccata terrena, quia terra est vltimum elemētum, nimis durum, & coactum videtur, quia tamen non vult dicere Dominus, solum quadrantem soluendum, sed totum debitum vsque ad vltimum quadrantem, dubium manet, an hęc solutio fiat in Gehenna, an in Purgatorio? Aug. putat hic agi de pœnis æternis Gehennæ, & ideo dicit, illud: *Donec reddas*, non significare certū tēpus, sed æternitatē, sicut cùm dicitur: Matt. 1. *Non cognouit eā, donec peperit filiū suū.* Et Psal. 109. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedū tuorum.* Et 1. Cor. 15. *Oportet illum cælū susoipere, donec omnia subiiciantur pedibus eius.* Non enim licet colligere: ergò postquam Maria peperit, cognouit eam Ioseph, &c.

Alij, vt Albertus & Caietanus exponunt de Gehēna, & Purgatorio simul, vt sensus sit, si debitum erit insolubile, nunquam exibis, si erit solubile, exibis, cum totum exactè solueris; alij intelligunt de solo Purgatorio nempè ij, quos statim citabimus.

TERTIA hæc sententia est omnium verissima. Probatur PRIMO, quia hoc modo hunc locum intellexerunt vetustissimi Patres. Tertullianus lib. de anima. cap. 18. *Ille te in carcerem*, inquit, *mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.* Vbi nota, solùm esse manendum in carcere Purgatorij ad summum, vsque ad resurrectionem.

CYPRIANVS lib. 4. epist. 2. *Aliud est ad veniam stare; aliud ad gloriam peruenire; aliud missum in carcerem non exire inde donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse.*

ORIGENES homil. 35. in Lucam. *Quod si magnam pecuniam debuerimus, sicut ille, qui scribitur decem millia talenta debuisse, quanto tempore claudamur in carcere, non possum manifestè pronunciare, si enim qui parum debet non egreditur, nisi exsoluat minutum quadrantem, vtique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum secula numerabuntur.* Et in epist. ad Rom. *Quamuis*, inquit, *promittatur exeundū esse quandoque de carcere, tamen designatur non inde exiri posse, nisi reddat quisque nouissimum quadrantem.*

EVSEBIVS Emissemus hom. 3. de Epiphania: *Hic verò*, inquit, *qui temporalibus pœnis digna gesserunt, ad quos sermo Dei dirigitur, quod non exeunt inde, donec reddant nouissimum quadrantem, perfluuium igneum transibunt, &c.*

AMBROSIVS in c. 12. Lucæ, exponens hunc locum: *Quadrantem*, inquit, *in balneis dare soluere reminiscimur, cuius obligatione, vt illic vnusquisque lauandi accipit facultatem, ita hic accipit eruendi, quia vnusquisque peccatum superscriptæ genere conditionis eluitur, cùm tamdiu exercetur noxiis pœnis, vt commissi supplicia erroris expendat.*

HIERONYMVS in c. 5. Matth. *Hoc est*, inquit, *quod dicit, nō egredieris de carcere, donec etiā minuta peccata persoluas.*

BERNARDVS serm. de obitu Huberti: *Illud*, inquit, *scitote, quia post hanc vitam in purgatorijs locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta reddentur, vsque ad nouissimum quadrantem.*

PROBATVR SECVNDO, quia illud: *Donec soluas vltimum quadrātem*, non videtur rectè posse dici, nisi aliquādo sit futurus finis solutionis. neque exempla B. Augustini satisfaciunt. nā cùm dicitur: *Non cognoscebat eam donec peperit*, non licet quidē inferre, ergo postea cognouit eam, sed benè inferre licet, egò illa aliquando paritura erat, similiter cùm dicitur: *Sede à dextris meis, donec ponā, &c.* rectè infertur, ergo aliquando ponētur omnes inimici Christi sub pedib⁹ eius, alioqui illud, *Donec*, ineptè diceretur, ita ergo cū dicitur: *Non exies donec soluas vltimum quadrantem*, inferimus rectè, ergo aliquēdo soluet vltimum quadrantem, & consequenter exibit inde.

TERTIO probatur ex fundamento & scopo ipsius parabolæ. nam similitudo non est sumpta ab homicida, vel adultero, vel proditore: qui damnantur ad mortem, vel ad perpetuos carceres, vel triremes, sed à debitore, qui non propter crimen, sed propter debitum pecuniarium coniicitur in carcerem donec soluat. solent autem huiusmodi homines ordinariè egredi post aliquod tempus, vt patet, itaque scopus parabolæ est, vt in hac vita componamus cum Deo, quando facilè impetramus remissionem pœnæ, peccatis nostris debitæ, nec expectemus seculum futurum, in quo seueriſſimè agetur, &c. Atque hæc de isto loco.

QVINTVS est Matt. 5. *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, qui dixerit fratri suo racha, reus erit cōsilio: qui dixerit fatue, reus erit Gehennæ ignis.* NOTA, hic certum esse agi de pœna iniungenda in foro Dei, vt patet ex illo: *Reus erit Gehennæ ignis.* Vnde Augustinus libro primo de serm. in monte, cap. 19. exponit omnia tria de pœnis animarum post hanc vitam.

NOTA SECVNDO, certum etiam esse hìc distingui tria genera peccatorum, & pœnarum, vt ibidē Augustinus exponit, & damnationem æternam solùm tribui tertio generi peccatorum, id est, criminibus. Aliis autē vtpote leuioribus peccatis, pœnas leuiores ac proinde temporales; ex quibus infertur, animas aliquas post hanc vitam puniri temporalibus pœnis.

DICES, at Christus dixerat: *Qui occiderit, reus erit iudicio*: ergo reum esse iudicio est damnari ad Gehennam; nam homicidium crimen letale est.

RESPONDEO, cùm ait Dominus: *Dictum est antiquis; qui occiderit, reus erit iudicio*, loquitur de iudicio humano, & temporali, quo homicidia mulctātur morte temporali; nec enim lex vetus aliam mortem comminabatur homicidis, vt patet Exodi 21. Vult ergo Dominꝰ dicere homicidium puniri morte in hoc mundo. at in alia vita commotionem iræ internam, etiamsi peccatum sit veniale, puniri pœna quadam temporali quidem, sed quæ æquetur morti temporali; iram autem externus prodeuntem puniri adhuc grauius; at verbum contumeliosum, & multò magis homicidia puniri morte æterna.

DICES rursum, esto, hoc loco loquatur Dominus de pœnis infligendis iudicio Dei, non tamen sequitur in alia vita esse pœnas temporales; nam Deus in hac vita potest infligere huiusmodi pœnas.

RESPONDEO PRIMO, ab Augustino aliisque Patribus hunc locum intelligi de pœnis post hanc vitam. SECVNDO dico, saltem ex hoc loco posse deduci pœnas aliquas post hanc vitam purgatorias esse; nam hinc habemus quædam peccata nō mereri nisi pœnam temporalem; sed potest fieri, vt quis moriatur cum talibus peccatis, quia potest mori repentè, vl dormiens, ita vt nullum habeat spatium pœnitentiæ, ergo in alia vita purgabitur, alioqui vel ibit in cœlum aliquid coinquinatum, vel iniustè damnabitur ad pœnas æternas, qui non merebatur nisi temporales.

SEXTVS locus est Luc. 16. *Facite vobis amicos de māmona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Per (*deficere*) intelligunt omnes mori, per (*amicos*) intelligunt sanctos, qui cum Christo regnāt, ex quibus sequitur homines post mortem iuuari precibus Sanctorum.

SED quia posset aliquis dicere hìc agi de virtute eleemosynæ, & sensum esse, eos qui eleemosynas fecerunt, cùm morientur saluari propter opera illa bona quæ fecerunt; obseruandum est non hoc solùm velle Dominū, sed etiā velle post mortem iuuari animas precibus Sanctorum: nam primo ad id cogūt verba illa: *Facite amicos, qui recipiāt.* Nam eleemosyna quæ datur malis hominibus, bona tamen intentione, meritoria est, & tamē non facit amicos, qui possint recipere in æterna tabernacula; vnde Hieron. ibi cōtra Vigilantium in fine dicit, hìc Dominū hortari, vt detur eleemosyna potius bonis, quā malis, vt bonorū intercessione saluētur qui eleemosynas faciunt; similiter Ambrosius in hunc locum. & Augustinus lib. 12. ciuit. Dei, cap. 27. dicunt, hic per amicos intelligi sanctos cùm Christo regnantes, qui suis precibus nos iuuant, & iuuabunt cùm mortui fuerimus.

SECVNDO, ad id nos cogit ipsa similitudo, nam parabola sumpta est à quodām œconomo qui depositus ab officio, & egenus factus opem implorabat amicorum suorum: quod autem in applicatione parabolæ deponi ab officio sit mori, Dominus ipse explicat.

ADDE TERTIO, quod Augustinus lib. 21. ciuita. Dei, cap. 27. ex hoc loco Purgatorium demonstrat. dicit enim esse quosdam tam sanctos, qui rectà ad cœlum euolant post mortem, & qui non solum ipsi saluantur, sed etiam alios iuuare possunt, rursum quosdam alios tam malos, qui nec seipsos iuuare possunt, nec ab aliis iuuari, sed ad pœnas æternas sine remedio descendunt. Denique esse quosdā medios, qui ita moriuntur, vt nec digni sint morte æterna, nec tamē sufficiant eis propria merita ad salutem, nimirū statim recipiendā, & illi sunt, inquit, qui recipiuntur in æterna tabernacula precibus amicorum.

AD hunc locum nihil respondet Petrus Martyr, sed obiicit sibi nomine Catholicoru ea quæ sequuntur post hanc parabolam, aitque nos asserere Epulonem fuisse in Purgatorio, cùm ab Abrahamo auxilium petiit, & hoc argumētum quasi noster esset Achiles operosè soluit, & simul inde deduxit non posse animas iuuari à viuentibus, quādoquidem nec Abrahā, nec Lazarus Epulonem iuuare potuerunt, & per iocum miratur, cur Epulo non petierit anniuersaria & Missas pro se fieri, sed Catholici fere omnes epulonem in Gehenna esse dicunt, proinde Petrus Martyr in ventum pugnat.

SEPTIMVS locus est Luc. 23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum*; Nunquā hoc diceret bonus ille vir à Spiritu sancto edoctus, nisi crederet post hanc vitam posse remitti peccata, & auxilio animas indigere, & iuuari posse. Certè Augustl. lib. 6. in Iul. c. 5. hinc probat aliqua peccata remitti post mortem.

OCTAVVS est Act. 2. *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri eum ab illis.* Hunc locum ita intelligit B. Augustinus epistol. 99. ad Euodium, & lib. duodecimo Genes. cap. 33. vt sensus sit, Christum cùm descendit ad inferos, multos liberasse à cruciatibus inferni, quod cùm non possit intelligi de damnatis, necessariò videtur accipiendum de his, qui purgabantur, quod etiam affirmat Epiphanius in hæresi Tatiani, quæ est vltima primi libri, dicit enim Christū, cùm descendit ad infernos, liberasse eos, qui per ignorantiam peccauerunt, nec tamen à Dei fide recesserunt. & præter horum Patrum auctoritatem probatur ex ipsis verbis Scripturæ, nam illud: *Solutis doloribus inferni*, non potest intelligi de dolorib⁹ ipsius Christi, dolores enim Christi, in cruce finiti sunt, vt patet ex illis verbis Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Nec de doloribus damnatorum, vt patet, quia illi æternis ignibus addicti sunt, nec de doloribus sanctorum Patrum; illi enim nullos patiebantur dolores, vt Augustl. docet locis citatis, & Greg. hom. 22. Relinquitur igitur, vt de doloribus animarum Purgatorij hoc loco agatur.

DICES, Græci non legunt *solutis doloribus inferni*, sed *solutis doloribus mortis* ὠδῖνας θανάτου non ᾅδου.

RESPONDEO, nobiscum facere PRIMO vulgatā antiquam editionem Latinam. SECVNDO Syriacam, quæ similiter legit. *Deus*, inquit, *excitauit illum, & soluit funes inferni.* TERTIO, antiquissimos Patres Græcos, & Latinos. nam B. Polycarpus initio epistolæ suæ, citans hunc locum, scribit solutis doloribus inferni. Item Cyprianus serm. de cœna Domini initio ad hunc locū respiciēs ait: *Sed volebat*, inquit, *pius Magister ostendere impossibile esse suam animam ab inferno detineri.* Ephanius quoque & Augustinus sine dubio ita legerunt. Denique probatur ex verbis sequentibus, nam probat Petrus id quod dixerat ex Psal 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

NONVS locus est Philip. 2. *Vt in nomine IESV omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Vtitur hoc loco B. Aug. li. 12. de Gen. c. 33. quamquam per illud infernorum, non improbabiliter accipiuntur Dæmones

Universidad de Deusto
Biblioteca

similis huic est locus Apoc.5. *Quis dignus est aperire librū & soluere septem signacula eius? & nemo inuentus est neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terrā.* Per eos qui sunt in cœlo intelliguntur Angeli, per eos qui in terra homines iusti, per eos qui sub terra non possunt intelligi nisi animæ Purgatorij, nec enim id dānatis tribueretur, Patres autem qui fuerant in limbo iam liberati erant.

VTYNTYR nostri hoc loco, sed tamen non videtur multum vrgere; nam probabile est intelligi per eos, qui sunt infra terram, Patres, qui erant in limbo; etsi enim quādo Ioānes hæc scripsit Patres exierant ex limbo, nō tamen exierant eo tempore, de quo loquitur. loquitur enim de tempore, quod præcessit Christi mortem, ideo enim subiungitur; Vicit Leo de tribu Iuda radix Dauid aperire librū, &c. Christus enim morte sua aperuit mysteria libri vsque ad illam diem clausa; similiter quod affertur ex hoc eodem c.5. Apoc. vbi dicuntur creaturæ quæ sunt in cœlo, & quæ in terra, & quæ subtus terram dedisse laudem Deo, non cōuincit; nam possunt hic per creaturas intelligi res inanimæ vt: *Ignis grando, &c.* Quæ in Psal.148. ad Deum laudandum invitantur, præsertim cùm Ioannes addat etiam ea quæ sunt in mari.

CAPVT QVINTVM.

Asseritur Purgatorium testimonijs Conciliorum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex Conciliis, & Ecclesiæ consuetudine; nam imprimis quid Ecclesia Africana senserit, patet ex Concilio III. Carthaginensi, cap.29. *Et Sacramenta altaris,* inquit, *non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, si autem aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat*; similia habes in Concilio IV. Carthaginensi, cap.79.

Idem sensit Ecclesia Hispanica, vt patet ex Concil. Bracarensi I. cap.34. vbi iubet non orari pro illis, qui seipsos interimunt, & cap.39. vbi iubet diuidi inter Clericos oblationes factas, vt oraretur pro defunctis.

Idem Ecclesia Gallica, vt patet ex Concil. Cabilonensi, & habetur de consec. dist. 2. can. visum est: *Visum est,* inquit, *præterea, vt in omnibus Missarum solennibus pro spiritibus defunctorum loco cōpetenti in Ecclesia ad Dominū deprecetur.* Vide etiam Concilium Aurelian. II. cap.14.

Idem sensit Ecclesia Germanica, vt patet ex Concil. VVormatiensi. cap.10. vbi definitur, etiam pro suspensis in patibulo esse orandum, & sacrificandum.

Idem Ecclesia Italica, vt patet ex Concil. V I. sub Symmacho, vbi dicitur sacrilegium, fraudare animas defunctorum orationibus, &c.

Item Ecclesia Græca, vt patet ex Græcorum Synodis à Martino Bracarensi Episcopo collectis, c.69. Immò videntur aliqui Græci etiam nimium voluisse iuuare animas defunctorum: nam in Conc. V I. can.83. reprehenduntur illi qui iis, qui sine communione sacra obierāt, sacram Eucharistiam in os ingerere conabantur.

Accedant Conc. totius Ecclesiæ generalia, Lateranēse sub Innocentio III. c. 66. Florentinum sess. vltima in decreto de Purgatorio, & Trident. sess. 25. in initio, & omnes Liturgię, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, &c. Nam in omnibus fit oratio pro defunctis.

RESPONDET Petrus MARTYR tripliciter loco notato. PRIMO: *Solet,* inquit, *nobis obijci Ecclesiam semper pro defunctis orasse, quod equidem non inficior, vt assero, istud factum neque verbi Dei, neque exempli, quod desumitur ex sacris literis, auctoritatem habere. Facilè mouentur homines naturali quādā charitate impulsi, & amore in defunctos, vt illis benè cupiant, & in aliquas preces pro eis erumpant, sed effectio hæc vehementior, videndum est, ne fidei & iustæ pietati aduersetur.* His verbis arguit totam Ecclesiā Martyr, quod sine testimonio Scripturæ oret pro defunctis, & quod id faciat ex vehemētiore affectu erga mortuos, quæ affectio fidei, & pietati repugnat.

PRIMÆ parti accusationis satisfactionis Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap.1. *Adiungit,* inquit, *vocare non posse, quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuerit.* Et infrà, approbans hanc sententiam B. Paulini, ad quem scribit: *In Machabæorum,* inquit, *libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio defunctorum.*

SECVNDÆ parti accusationis facile respondetur: Nam quod ex naturali affectu prorūpatur in preces pro caris defunctis, etiam si quis putet nihil eis prodesse, potest cōtingere in precibus priuatis, & quę ex tempore recitātur, at in solēnibus precibus Ecclesiæ, quæ legūtur ex libro, & maturo iudicio compositæ sunt, & à Conciliis Episcoporum approbatæ, quomodo potest id fieri?

TERTIÆ parti satisfacit B. Paulus, cùm dicit: *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis*, 1. Timot.3. necnon August. qui epist.118. dicit insolentissimæ insaniæ esse disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia facit. Denique ipsa ratio: nam si vniuersa Ecclesia potest veræ fidei & iustæ pietati aduersari, vt Martyr dicit, potest ergo tota Ecclesia ruere contra Christi prædictionem, Matth.16. *Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Vtrum autem credibilius sit, Ecclesiā vniuersam posse ruere, & Christum, ac Paulum mentiri, an Petrum Martyrem insolentissima insania laborare, cuiuslibet hominis, modo sani, appello iudicium.

SECVNDA solutio Martyris est, quòd Ecclesia non oret pro defūctis, vt eos liberet à Purgatorio, sed vt memoriam eorum se habere testetur. & cōseruet etiā quàm diutissimè potest: *Et alia causa,* inquit, *citra Purgatorium esse potuit, vt pro defunctis in Ecclesia preces fierent. Noluerunt enim defunctorum nomē, & memoriā facilè interire.* At Augustinus lib. de cura pro mortuis, c.1. tractat quæstionem, An prosint animabus defunctorum preces Ecclesiæ, & dicit prodesse illis, qui in hac vita non fuerunt valde mali, & qui mortui sunt, vt sibi prodessent. non autem illis, qui fuerūt valde mali, & proinde nihil tale mortui sunt. Proinde commentitia Petri Martyris solutio est.

TERTIA solutio est, Ecclesiam fungi munere suo erga mortuos, ac si adhuc viuerent, & ideo precari illis id quod putat iam eos consequutos. quomodo Christus orauit pro Lazari excitatione, etiamsi sciret, iam se accepisse quod petebat, & Ambros. in oratione de obitu Theodosij gratulatur illi, quòd iam cum Christo regnaret, & tamen ibidem orat pro illo, vt optatam requiem Deus illi cōcedat, & Epiphani⁹ hæreſ 75. dicit orari etiā pro SS. Patriarchis, Prophetis, Apostolis, & Martyribus.

RESPONDEO, si ita esset, Ecclesia oraret pro omnibus æqualiter, etiam pro Martyribus, At non ita fit, nam vt August. dicit tract.84. in Ioan. *Ideo ad ipsam mensam non sic Martyres commemoramus, quemadmodum alios defunctos, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis, vt orent ipsi pro nobis.*

NEQVE videtur vllo modo conuenire, vt quis petat quod iam habet, & Christus cùm orauit pro Lazaro, nōdum acceperat quod petebat, neq; enim Lazarus adhuc resurrexerat. Aliud autem est petere id quod scimus nos accepturos, aliud petere id, quod iam accepimus. Porrò AMBROSIVS sperabat Theodosiū iam esse in cœlo, & ideo gratulabatur ei, & simul quia non certò sciebat, an ita

an ita esset, pro illo orabat. Epiphanius verò nusquam dicit in Ecclesia orari pro sanctis, sed dicit memoriam fieri in Ecclesia omnium defunctorum fidelium tā peccatorum, quàm iustorum, & addit: *Peccatorum quidem, vt illis à Deo misericordiam imploremus: Iustorum autem, vt eos à Christo separemus.*

SEPARAMVS autē sanctos à Christo, non vt Martyr dicit, quia pro sanctis oramus, non pro Christo, sed quia pro sanctis offerimus sacrificium gratiarū actionis, Pro Christo autē non offerimus, sed ipsi potius Christo cum Patre, & Spiritu sancto offerimus. quod intelligi potest ex liturgia Græcorum, de qua Epiphanius loquitur, & quæ exstat in 5. tomo Chrysostomi. ibi enim fit commemoratio omnium Sanctorum, & dicitur: *Offerimus tibi, Domine, sacrificium pro Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Martyribus, & præcipuè pro beatissima Deipara*: quòd autē hoc sacrificium non offeratur pro peccatis, sed pro gloria eorum, patet, Nā statim subiungit liturgia: *Quorū supplicationibus respice nos Deus*, & deinde oratio subiungitur pro aliis defunctis: *Et memento*, inquit, *omnium fidelium defunctorum, qui dormierunt in spe resurrectionis, & quiescere eos facito, vbi videtur lumen vultus tui.* Idem potest cognosci ex August. tract. 84. in Ioan. & ex Cyrillo cathechesi 5. Mystagogica, & ex nostra liturgia, quæ omnino talis est, qualem Cyrillus, Epiphanius, & Austinus describunt.

CAPVT VI.

Asseritur Purgatorium Testimoniis Patrum Græcorum, & Latinorum.

PRIMVS ex Patribus. Clemens libr. 8. constit. c.47. longam orationem describit pro defunctis fieri solitā: Dionysius de Eccles. hierarch. cap.7. parte 3. *Accedens,* inquit, *deinde venerandus Antistes, precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuat, & regione viuorum.* Athanasius q.34. ad Antiochum, quærit, num animæ sentiant vtilitatem ex orationibus viuorum. Respondent, sentire omnino. Basilius in liturgia instituit orationem pro mortuis.

GREGORIVS Nazianzenus in oratione in Cæsarium circa finem: *Ipsi Deo,* inquit, *& nostras & eorum, qui quasi in via præcedentes prius ad hospitium peruenerūt, animas commendemus*; Ibidem pro anima eiusdem Cæsarij.

EPHREM in suo Test. *Assiduè* inquit, *in vestris orationibus mei memoriā facietis: etenim in vanitate, & iniquitate vitam peregi meam.*

CYRILVS catecheſi 5. Mystagogica: *Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximū credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur Obsecratio sancti illius, & tremendi sacrificij.* Eusebius libr. 4. de vita Constantini dicit eum voluisse sepeliri in celebri templo, vt fieret particeps multarum orationum.

EPIPHANIVS in fine operis cōtra hæreses, numerat inter dogmata Ecclesiæ orationem pro defunctis, & hæresi 75. Aetium hæreticum facit, quia hoc negabat.

CHRYSOSTOMVS hom.41 in priorem ad Corinthios: *Iuuetur,* inquit, *mortuus nō lacrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis,* Et infrà: *Ne fatigemur mortuis quicquid fuerit preces pro illis offerētes.* Hom.69. ad Popu. *Nō frustrā ab Apostolis hæc sancita fuerūt, vt in tremēdis mysteriis de defunctorum agatur cōmemoratio, sciunt enim inde multū illis contingere lucrum, vtilitatē multā.* Idem hom 32. in Matt. & 84. in Ioan. hom.3 in ep. ad Philipp. & 21 in Act. Apostolorum, & alibi. Theodoretus, lib.5. hist. c.26. scribit Theodosium iuniorem procubuisse ad reliquias S. Ioannis Chrysostomi, & orasse pro animabus parentum suorum Archadij, & Eudoxiæ iam defunctorum.

THEOPHYLACTVS in cap.12. Lucæ: *Hoc autē dico,* inquit, *propter oblationes & distributiones, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam iis, qui in grauibus delictis mortui sunt.* DAMASCENVS in lib. de iis qui in fide migrarunt, probat hanc veritatem testimoniis multis Dionysij, Athanasij, Gregorij Naziāzeni, Greg. Nysseni, & aliorum. vide etiam Palladium in historia Lausiaca, cap.41.

VENIAMVS ad Latinos. TERTVLLIANVS in lib. de corona militis, inter traditiones Apostolicas numerat suffragia pro defunctis, & lib. de monogamia vltra medium: *Pro anima,* inquit, *eius coniugis defuncti, oret & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius, nam hæc nisi fecerit verè repudiauit quantum in ipsa est.* Idem lib. de exhortatione castitatis procul à medio.

B. CYPRIANVS lib.1. ep.9. *Episcopi,* inquit, *antecessores nostri censuerant, ne quis frater excedens ad tutelā vel curam Clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur.* Et infrà: *Et ideo victor cùm contra formam nuper in Concil. à sacerdotibus datam Geminium Faustinum Presbyterum ausus sit actorem constituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua.*

B. AMBROSIVS li.2. epi.8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque,* inquit, *non tam deplorandā, quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandā lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Deo cōmendandam.* Vide etiā orationes de obitu Theodosij, de obitu Valentiniani & de obitu Satyri, in quibus omnib⁹ pro animabus prædictorum Deo supplicat, & sacrificia se oblaturū pollicetur.

B. HIERONYMVS in epistol. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris ante medium: *Cæteri, mariti* inquit, *super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia floresque purpureos. Pammachius noster sanctam faullam, ossa que veneranda eleemosyna balsamis rigat, his pigmentis, atque odoribus fouet cineres quiescentes. Sciens scriptum: sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatum.*

B. PAVLINVS Nolanus in epist. ad eundem Pāmachium laudat eum, quòd & corpori, & animę vxoris defunctæ satisfecerit, corpori lacrymis, animæ eleemosynis. Idem in ep. 5. ad Delphinum Episcopum cōmendans illi animā fratris sui Fac, inquit, *vt orationibus tuis condonetur tibi, & illius animam de minimo sanctitatis tuæ digito distillans refrigerij gutta respergat.* Et in ep. sequēti, quæ est prima ad Amandum, similia dicit, commendās eandem animam Amando Episcopo.

B. AVGVSTINVS de cura pro mortuis, c.1. *In Machabæorum,* inquit, *libro legimus oblatū pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesię, quę in hac cōsuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis quæ Domino Deo ad eius altare fūdūtur, locū suum habet etiam commendatio mortuorū.* Et c.4. *Cùm itaq; recolit animus vbi sepultum sit carissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidē martyri animam dilectam cōmendat recordantis & precātis affectus; qui cū defunctis à fidelibus exhibetur, eum prodesse non dubiū est.* Et infrà: *Nō sunt prætermittēdæ supplicationes pro spiritibus mortuorū, quas faciēdas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate defunctis, euā tacitis nominibus quorūcunq; sub generali cōmemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matre cōmuni.* Vide eundem in Enchirid. cap. 110. l. 9. confess. c 12, serm. de verbis Apostoli 17. & 34. l. 21. ciuit. c.24 tract. 84. in Ioan. q. 2. ad Dulcitiū, ac demum l. de hæresibus, c.53. vbi propterea hæreticum faci

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum facit Aerium.

B. GREGORIVS lib.4.Dial.c.55. *Multum*, inquit, *solet animas etiã post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hanc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur*. Et cap.50. *Quos grauia*, inquit, *peccata nõ deprimunt, hoc prodest mortuis: si in Ecclesia sepeliãtur, quòd eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca conueniunt, suorum, quorũ sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.*

ISIDORVS lib.1.de officiis, ca.18. *Nisi Catholica Ecclesia crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, nõ pro eorũ spiritibus, vel eleemosynã faceret, vel Deo sacrificiũ offerret.*

VICTOR lib.2.de perseq.Vandel. *Qui nos solenibus orationibus sepulturi morientes?*

DENIQVE beatus Bernardus serm. 66. in Cantica, & Petrus Cluniacensis in li.contra Petrobrusianos, directè in hunc errorẽ scripserunt. Malachias apud Bern. *Nec parum spei igibi repositũ*, inquit, *in illa die, qua defunctis tanta à viuis beneficia impenduntur.*

SED opere pretium est audire quid ad hæc Caluinus, & petrus Martyr, respondeant. Petrus Martyr respondet, fere omnes Patres in aliqua re errasse, & enumerat eorum errores. At errarunt in priuatis opinionibus, quas alij refutarunt, at simul omnes in vno errore conuenire non possunt, quin ecclesia vniuersa erret, & pereat.

CALVINVS autem quatuor dicit. lib. 3. inst. c. 5. §. 10. PRIMO sic ait: *Ante mille, & CCC. annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis.* Et aliquot interpositis. *Sed omnes, fateor, in errorem abrepti fuerunt.* Certè ista confectio sussicit ad Caluinum damnandum. Quomodo enim credibile est Ecclesiam per annos mille trecentos in tam crasso errore versatam, & nullum fuisse ex antiquis, qui restiterit, excepto Aerio, quem & nos, & Caluinistæ pro hæretico habemus?

SECVNDO dicit, veteres orasse pro mortuis, non vt eos iuuarent, sed vt ostenderent erga eos pium affectum & vt seipsos consolarentur. At hoc mẽdacium est; aperte enim Patres citati dicunt iuuari animas. & distinguũt solatia viuorũ ab auxiliis mortuorũ, ac præsertim Augustin' in Enchirid. c. 110. & li. de cura pro mortuis passim.

TERTIO dicit, vulgus Christianorum cœpisse orare pro mortis ex imitatione gentilium, Patres autem accommodasse se opinioni vulgarium, vt patet ex Augustino, qui in libro de cura pro mortuis, vbi præcipuè de hac re agit. *Ita dubiè, hæsitanter, & frigidè disputat, vt suo frigore zelum extinguere possit pugnantium pro Purgatorio; Quod autẽ orauit pro matre, id fecit*, inquit, Caluinus, *quia anile votum matris non examinauit ad Scripturas, & priuato quodam affectu omnibus probari voluit.*

AT hoc etiã mendacium est; nã in primis nunquam fuerunt Patres diligẽtiores in Ethnicorum ritibus prohibendis, quam quando multi Ethnici conuertebantur. Certè Tertullianus & Cyprianus seueriſſimi fuerunt castigatores omnes Ethnicæ superstitionis, adeò vt Tertullianus acerrimè reprehenderit Christianos milites, qui coronam gestarent more militum Ethnicorum: & tamen isti ipsi ad orationem pro defunctis hortantur.

PRAETEREA Patres nõ solum non reprehendunt hunc vsum, sed etiam statuunt in suis Conciliis sic esse faciendum, hortãtur, vt sic fiat, ipsi exemplo suo præcedunt, ac demum multi eorum dicunt, hanc esse Apostolicam traditionem, & inter hæreticos numerãt Aerium contrarium sentientem: quid amplius dicere poterant? B. Augustinus autem in lib. de cura pro mortuis. ca. 4. disertè dicit, non dubium esse, quin iuuentur animæ, & in toto lib. non est vna syllaba, quæ dubium vel insinuet, de quo Caluinus loquitur; quod verò vocat anile votũ S. Monicæ, & B. Augustinum arguit, quod illud implere curauerit, non est mirum: est enim familiare Caluino reprehendere & ridere sanctos.

QVARTO dicit, de Purgatorio autẽ adeò nihil asseruisse Patres, vt illud pro re incerta haberẽt. At hæc etiã est intoleranda impudentia, vel imperitia: nã in primis, etiamsi nusquam nominassent Purgatorium, tamen satis intelligi poterat, quid Patres de eo sentirent ex eo, quòd tã perspicuè docent. animas quorundam fidelium egere refrigerio: & iuuari orationibus viuentium.

DEINDE sunt apertissima loca in patribus, vbi asserunt Purgatorium, quorum pauca quædã afferã. Gregorius Nyssenus in oratione pro mortuis procul à medio, *Vel*, inquit, *in præsenti vita precibus sapientiæque studio purgatus, vel post obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus ad pristinam vellet vtique redire felicitatẽ.* Et infrà: *Nõ poterit*, inquit, *à corpore egressus diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorius ignis abstulerit.* Et infrà: *Aliis*, inquit, *post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes abstergentibus &c.*

AMBROSIVS in illud Psal. 36. Gladium euaginarunt peccatores. *Etsi saluos faciet*, inquit, *Dominus seruos suos, salui erimus per fidem, sic tamen salui quasi per ignẽ. Etsi non exuremur, tamen vremur. quomodo tamen alij remaneant in igne, alij pertranseãt, alio loco nos docet Scriptura diuina, nempè in mare rubrum demersus populus est Aegyptiorum, transiuit autem populus Hebræorũ, Moyses pertransiuit, præcipitatus est Pharao. quoniam gratia eum peccata merserunt, eo modo præcipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis &c.* Vide etiam eundem sermo. 20. in Psalm. 118.

B. AVGVSTINVS lib. 21. ciuit. Dei, c. 16. loquens de infantibus baptizatis moriẽtibus: *Non tantũ pœnis*, inquit, *non præparatur æternis, sed nec vlla post mortem purgatoria tormenta patitur.* Et c. 24. loquẽs de adultis fidelibus, qui tamen cum leuibus peccatis decedunt: *Tales*, inquit, *cõstat ante iudicij diẽ per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, æterni ignis suppliciis non tradendos.* Idẽ hom. 16. ex lib. 50. homiliarum. *Qui temporalibus pœnis*, inquit, *digna gesserunt: per ignem quendam purgatorium transibunt. de quo Apostolus, inquit, saluus erit sic tamen quasi per ignẽ.* Et li. 2. de Gen. contra Manich. c. 20. *Qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hãc vitã habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternã.* Denique in Psal. 37. *Quia dicitur*, inquit, *saluus erit, ille ignis cõtemnitur, ità planè, quamuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.*

QVARE cùm D. Augustinus lib. 21. ciuit. Dei, c. 26. & in Enchirid. c. 69. dicit posse dubitari, & quæri, an post hanc vitam animæ torqueantur purgatorio igne: nõ dubitat de pœna animarum, sed de modo & qualitate; nã in priore loco solũ dubitat, an ignis purgatorius sit idẽ in substantia cum igne Gehennæ. de quo dicitur Matt. 25. *Ite in ignem æternum.* In posteriore autem dubitat, an post hanc vitam vrentur animæ igne illo doloris de amissione tẽporalium, quo hic vri solent, cum rebus valde dilectis carere coguntur.

B. HIERONYMVS in fine commentarij in Isaiam: *Sicut*, inquit, *Diaboli, & omnium negatorum, atque impiorũ, qui dixerunt in corde suo, nõ est Deus, credimus æterna tormẽta, sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probãda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam iudicis.*

B. GREGORIVS li. 4. Dialogorum, c. 39. *De quibusdã*, inquit, *leuibus culpis esse ante iudicium, purgatorius ignis credẽdus est.* Et in Psalm. tertium pœnitentiale in ipso initio: *Scio*, inquit, *futurũ esse, vt post huius vitæ exitum, alij flammis expientur purgatoriis alij sententiam æternæ subeãt damnationis.*

ORIGENES homil. 6. in Exodum: *Qui saluus fit*, inquit, *per ignem*

per ignem saluus fit, vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & resoluat, vt efficiantur omnes aurum purum.

GREGORIVS Nazianzenus oratione in sancta lumina, circa finem: *In altero suo*, inquit, *igni baptizabitur, qui postremus est Baptismus, nec solum accorbior, sed & diuturnior, qui crassam materiam instar ferri depascatur, vitiiq; omnis leuitatem absumit.*

BASILIVS in cap. 9. Isaiæ. *Si igitur per confessionẽ*, inquit, *detexerimus peccatum, iam succrescens gramen arefecimus, dignum planè quod depascatur ac deuoret purgatorius ignis.* Et infra: *Non omnimodam*, inquit, *internecionem, & exterminium comminatur, sed innuit expurgationem, iuxta Apostoli sententiam ipse autem saluus erit quasi per ignem.*

EVSEBIVS Emyssenus homil. 3. de Epiphania: Hæc pœna, inquit, *infernalis illos manebit, qui amisso, & non seruato Baptismo in æternum peribunt; hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per fluuium ignem, per vada feruẽtibus globis horrenda transibunt.*

THEODORETVS in scholiis Græcis in 1. Cor. 3. *Hũc ipsum ignem purgatorium credimus, in quo animæ defunctorum probantur, & repurgantur. sicut aurum in conflatorio.*

OECVMENIVS in eundẽ locum: *Saluabitur & ipse quoq;, non tamẽ citra dolorẽ, vt par est eũ qui transit per ignẽ, & à concretis leuioribus maculis expiatur.* TERTVLLIANVS lib. de anima, cap. 17. *In carcerem te mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.* CYPRIANVS lib. 4. epist. 2. *Aliud est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

HIERONYMVS li. 1. contra Pelagianos vltra medium: *Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & diabolo tribuit pœnitẽtiam: quid ad nos qui Diabolum, & satellites eius, omnẽsque impios & prævaricatores dicimus perire perpetuò, & Christianos si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas?*

PAVLINVS epist. 1. ad Amandum: *Ob hoc impensè rogamus, vt quasi frater orãdi labore consspires, vt misereatur Deus refrigeret animam eius stillicidiis misericordiæ suæ per orationes vestras, &c.*

BOETIVS lib. 4. prof. 4. *Nulla ne supplicia animarum post defunctũ morte corpus relinquis? & magna quidẽ, quorũ alia pœnali acerbitate, alia purgatoria clementia exerceri puto.*

ISIDORVS lib. 1. de diuinis officiis, cap. 18. *Nam & cùm Dominus dicit: Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro, demonstrat quibusdam illic dimittenda esse peccata, & quodam purgatorio igne purganda.*

BEDA in Psal. 37. *Quidam*, inquit, *committunt quædam peccata venialia grauiora & leuiora, & ideò necesse est, vt hi tales in ira corripiantur, id est, in purgatorio igne nunc interim ante diem iudicij ponantur, vt quæ in eis immunda sunt, per illum exurantur, & sic tandem idonei esse cum his, qui in dextra coronandi sunt, inueniantur.* Ibidem dicit hunc ignem grauiorem esse pœnis latronum, martyrum, &c.

PETRVS Damianus in serm. 2. de S. Andræa. *Nõ tibi blandiaris, si grauiter peccanti leuior pœnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur, cum in purgatoriis ignibus perficiendum sit quidquid hic minus feceris, quia dignos pœnitẽtiæ fructus quærit altissimus.*

ANSELMVS in 1. Cor. 3. *Nã de quibusdam leuibus culpis esse ante corporum resurrectionem purgatorius ignis credendus est.* Et ibidem asserit esse grauissimam pœnam.

BERNARDVS serm. de obitu Humberti: *Volate fratres irreuocabile tempus, & dum creditis vos cauere istã pœnam minimam, incurritis ampliorem; Illud enim scitote, quia post hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem. Scio ego quàm durum sit homini dissoluto apprehendere disciplinã, verbosi silentium pati, vagari soluto stabilem permanere, sed durius, & multò durius erit futuras illas molestias tolerare.*

LACTANTIVS lib. 7. cap. 21. *Quoniam peccata pondere aut numero prævaluerint, perstringentur igne, atque amburentur, &c.*

HILARIVS in Psal. 118. in illud: Concupiuit anima desiderare iudicia iustitiæ tuæ: *Nobis*, inquit, *est ille desiderius ignis vbeundus, in quo subeunda sunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ supplicia.*

CAPVT VII.

Idem asseritur ratione.

ARGVMENTVM QVARTVM ex rationibus. PRIMA ratio; Quædã peccata sunt venialia, soláque temporali pœna digna. At fieri potest, vt cum solis talibus homo decedat ex hac vitã, igitur necesse est in alia vita posse purgari.

ESSE autem quædam peccata venialia probatur ex Iacobo, qui sic ait Iacobi 1. *Vnusquisque tentatur à concupiscẽtia sua: concupiscentia, cũ conceperit, parit peccatum, peccatum cùm consummatum fuerit, generat mortem.* Hic describitur peccatum veniale ex imperfectione actus. Neque locũ hic habet distinctio hæreticorum de imputatione; nam Iacobus explicat processum peccati secundum se. ac docet post tentationem concupiscentiæ, quę sine peccato esse potest, continuò sequi peccatum, si quis nõ caueat; nã ex concupiscentia oritur delectatio in parte inferiori, quæ nonnullum peccatum est, non tamẽ mortiferum, si non adsit cõsensus mentis deliberatus: ideo enim subiungit: *Peccatum verò si consummatum fuerit*, accedente nimirum pleno consensu, *generat mortem.*

PRAETEREA 1. Cor. 3. *qui superædificat ligna fœnũ, stipulas, saluus erit quasi per ignẽ.* Hic describitur veniale ex leuitate materiæ, & quomodocunque intelligamus verba Apostoli, siue de hac vita, siue de alia, siue de doctrina, siue de omnibus operibus, necessariò cogimur exponere per ligna, fœnum, stipulas, peccata venialia, quãdoquidem qui ista habet, saluatur quasi per ignem.

AVGVSTINVS lib. 83. q. 26. *Alia*, inquit, *sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ: infirmitas contraria est virtuti, imperitia sapientiæ, malitia bonitati, quisquis igitur nouit quid sit virtus, & sapientia Dei, potest existimare quæ sint venialia peccata: & quisquis nouit, quid sit bonitas Dei, potest existimare quibus peccatis certa pœna debeatur, & hic, & in futuro seculo. quibus benè tractatis, probabiliter iudicari potest quinon sint cogendi ad pœnitentiam luctuosam & lamentabilem, quamuis peccata fateantur: & quibus nulla omnino speranda sit salus, nisi sacrificium obtulerint Deo, spiritum contribulatum per pœnitentiam.*

PROBATVR VIrimo ratione; nam intelligibile nõ est, quomodo verbum otiosum ex natura sua dignum sit perpetuo odio Dei, & sempiternis flammis; hic enim in terris stultissimus haberetur, qui ob leuissimã offensionẽ amici, nec malo animo factã, nollet amplius esse amicus, immò vsque ad mortẽ persequeretur eum; quem amicum paulò anteà habuerat; maneat igitur, quædam esse peccata venialia, ac sola pœna temporaria digna.

QVOD autem cum eiusmodi peccatis aliqui interdum de hac vita migrent, ac proinde in alia vita purgatione tẽporali egeant, probatur hoc modo. Potest quis, dum moritur, habere voluntatem permanendi in peccato veniali, igitur tale peccatum deleri in morte non potest. præterea cùm *septies in die cadat iustus*, vt dicitur Prouerb. 24. & multi moriantur repentè, quomodo credibile est non mori aliquos cum peccato veniali? Hæc est igitur prima ratio.

SECVNDA

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA ratio. Cum recóciliántur Deo peccatores, non dimittitur semper cum peccato tota pœna temporalis; ap potest fieri, & sæpe fit, vt in tota vita aliquis nõ satisfecerit plenè pro temporali illa pœna; ergo necessariò statui debet Purgatorium, probatur maior propositio breuiter; nã alibi ex professo probabitur; 2. Reg. 12. cũ Dauid dixisset: *Peccauí Domino*, ait Propheta: *Deus quoque trastulit à te iniquitatem, sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus est tibi morte morietur.* Num. 12. Cùm Maria murmurasset contra Dominum, punita est morbo lepræ: orãte autem pro ea Moyse, dimissa est ei culpa, & tamen pœnam voluit Deus, vt illa lueret per vnam hebdomadam.

ADhæc & similia respondet Cal. li. 3. instit. c. 4. §. 31. duo esse genera flagellorum Dei: quædam enim sunt propriè pœnæ, & infliguntur à Deo. vt iudice in vindictam peccatorum præteritorum, vt iustitiæ satisfiat: quædam autẽ sunt castigationes, quæ infliguntur à Deo vt patre, non in vindictam peccatorum præteritorum, sed ad futurorum remedium, nimirum, vt homo admoneatur flagello, ne iterum facilis sit ad peccandum. Primum genus, inquit Caluinus, ad solos inimicos pertinere, secundum ad solos amicos; & proinde cùm non sint istæ pœnæ ex iustitia luendæ, non esse opus, vt maneat earum debitum post mortem, quãdo nõ est periculum recidendi in peccatum.

AT frustra laborat Caluinus; nam etsi fatendum est, flagella iustorum esse etiam paternas castigationes, & remedia contra peccata futura, tamen simul & agnoscẽda vera pœna & satisfactio debita culpæ præteritæ ex iustitia. quod sic probatur; nã in primis 2. Reg. 12. exprimitur caussa, cur puniretur Dauid, & nõ dicitur, ne iterum pecces, sed: *Quia blasphemare fecisti nomen Domini.*

DEINDE mors est vera pœna peccati originalis, & eã luunt homines iusti, nõ vt abstineãt à peccato, sed vt satisfaciãt iustitiæ diuinæ; quòd patet, quia nõ est inflicta à Deo post peccatum, vt sunt castigationes paternæ, sed est lege statuta ante peccatum tanquã pœna peccati, & eadem perseuerat post peccatum, & peccati remissionem, vt patet Gen. 2. *Quacũque die comederis, morte morieris.* Et Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intrauit, & per peccatũ mors, in quo omnes peccauerũt.* Et Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Et Caluinus ipse li. 2. instit. c. 1. §. 8. apertè confitetur, mortem veram esse peccati pœnam; denique quomodo potest esse mors flagellum paternum ad peccatum cauendum institutum? Qui enim moritur, non potest amplius emendari.

PRÆTER mortem istam cõmunem, quæ est pœna peccati originalis, habemus alia exẽpla in Scriptura eorũ, qui puniti sunt morte violenta, cũ eis remissum esset peccatum, cùm tamen mors nõ possit esse paterna castigatio in remedium peccati futuri, nam Exod. 32. Deus pepercerat populo orante Moyse, & tamen Moyses in vindictam peccati iussit occidi multa millia de populo sine vllo delectu, & similiter Numer. 14. Cùm populus murmurasset, & Deus placatus à Moyse fuisset, plurimi tamen in deserto perierunt. Incredibile est autem ex tot millibus nullũ fuisse, quẽ dilecti pœnituerit 3. Reg. 13. Propheta Domini, quia inobediens fuit voci Domini, à Leone extinguitur, iuxta quod ei ab altero Propheta prædictum fuerat, & tamẽ vt intelligeremus ei culpam antea remissam fuisse, & sanctè illum obiisse, neq; eius cadauer, neque iumentũ, quo vectus fuerat, Leo tetigit, sed vtrumque potius custodiuit, donec venerũt, qui eũ sepelirent; denique 1. Cor. 11. dicitur: *Ideo inter vos multi imbecilles, & dormiũt multi*, vbi, vt exponunt Ambrosius & alij, Apostolus indicat in primitiua Ecclesia multos eorum, qui indignè communicabant, morte à Deo punitos fuisse, quibus tamen culpam antea remissam pãter ex eo quod Apostolus subiungit: *A Domino corripimur ne hoc mundo damnemur.*

HIS accedãt duo clarissima B. Augustini testimonia. Primum est tract. 124. in Ioan. *Cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quamuis vt in eam veniret miseriam primũ fuerit caussa peccatum: productior est enim pœna quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna: ac per hoc vel ad demonstrationẽ debitæ miseriæ, vel ad emendationẽ labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna etiam, quem iam ad damnationẽ sempiternam reum non detinet culpa.* Secundum est in Psal. 50. *Veritatẽ*, inquit, *dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum etiam quibus ignoscis non dimisisti, sic præroganti misericordiam, vt seruares & veritatẽ. ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti, sic seruatur misericordia, & veritas.*

PROBATVR iam assumpto huius argumenti: nã multi qui plurima peccata cõmiserunt, in articulo mortis conuertuntur, quando nullam possunt agere pœnitẽtiam; ex quo certè illud sequitur, vt post hanc vitam satisfacere debeant. Respondent in morte deleri omnia.

CONTRA; nam mors est pœna peccati originalis, & ideò communis omnibus etiam infantibus, ergo pro actualibus debet inueniri alia pœna. Præterea Deus iniustè ageret, nec videretur habere prouidentiam rerum nostrarum, si vna & eadem pœna, id est, naturali morte puniret peccata magna, & parua, multa, & pauca.

TERTIA ratio sumitur à cõmuni opinione omnium Gentium; id enim confitentur Hebræi, Mahumetani, Gentiles, iique tam Philosophi, quàm Poëtæ. De Hebræis patet ex lib. 2. Machabæorum, c. 12. nam saltem fides adhibenda est ei libro, quæ adhibetur Liuio: præterea Iosephus filius Gorionis in li. de bello Iudaico, c. 19. indicat Iudæos consueuisse orare pro mortuis, non tamen pro illis qui se interimunt.

DE Mahumetanis patet ex Alcorano, vbi Purgatorium diserte confitentur.

DE Ethnicis patet ex Platone in Gorgia, & in Phædone; ex Cicerone in somnio Scipionis in fine; & Virg. 6. Aeneid. *Ergo exercentur pœnis veterumque malorum Supplicia expendunt.* & ex Claudiano libro 2. in Ruffinum circa finem,

Quos vbi per varios amnes, per mille figuras
Egit Letæo purgatos flumine, &c.

NEQVE dicat aliquis hoc potius argumentum esse erroris, & fabularum, quãdoquidẽ id sentiunt Ethnici, & Mahumetani; nã illa in quibus omnes ferè nationes cõueniunt, vix possunt aliunde prouenire, quàm à naturali lumine omnibus hominibus communi, quæ enim sunt excogitata & conficta ab hominibus, varia sunt, & diuersa pro Gentium varietate. sicut ergò Deum esse, in quo omnes nationes cõueniunt, dicimus verissimum esse, nec tamen recipimus in particulari Deos varios & multiplices, quos sibi quælibet natio fabricauit; & sicut post hanc vitam esse pœnas & præmia, in quo etiam cõueniũt omnes, recipimus vt verum, nec tamẽ recipimus varias fabulas, quibus hoc explicãt (nam esse pœnas, & præmia post hãc vitã docuit omnes homines cogitatio diuinæ prouidentiæ, fabulas autem ex se finxerunt) ita etiam Purgatorij confessionẽ, in qua omnes ferè Gentes conueniunt, oportet dicere esse confessionem luminis naturalis; eiusdẽ enim prouidẽtiæ diuinæ cognitio docuit Purgatorium, quæ docuit infernum, & Paradisum, saltem generali & confuso quodãmodo, quia nimirum videmus pœnas, & præmia ita distribui in hac vita, vt plura bona habeãt mali, & plura mala boni, vt plurimũ, inde

inde dicamus diuinam prouidentiam in aliam vitam A distulisse iudicium, & veram distributionem præmiorum, & pœnarum.

RVRSVM videmus ex iis, qui migrant ex hac vita, alios esse valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos, & mediocriter malos; quocirca iudicamus naturali lumine esse post hanc vitam pœnas æternas pro valde malis, præmia æterna pro valde bonis, ac pœnas temporarias, & per eas transitum ad præmia pro iis, qui sunt mediocriter mali, vel boni: hanc rationem sequutus est Plato, & alij, qui solo lumine naturali præditi Purgatorium esse confessi sunt.

QVARTA ratio sumitur ab apparitionibus animarum, quæ se in Purgatorio esse renunciauerunt, atque opem à viuis implorauerunt, quas apparitiones cùm viri grauissimi retulerint, non immeritò veras fuisse credimus, rideant licet Lutherus, & Magdeburgenses. S. GREGORIVS lib. 4. Dialogo. capite quadragesimo, B scribit de anima Paschasij, quæ in thermis Puteolanis apparuit S. Germano Episcopo, & eius precibus liberata est, & cap. 54. scribit aliud simile exemplum, & præterea de quodam Monacho suo, pro quo triginta Missas ipsemet Gregorius dici iussit, & ex eius apparitione didicit liberatum.

GREGORIVS TVRONICVS libro de gloria Cõfess capite quinto, scribit Beato Martino S. virginem quandam nomine Vitalinam iam defunctam significasse se adhuc in Purgatorio degere ob leue quoddam peccatum, ac paulò pòst precibus eiusdem S. Martini liberatam.

PETRVS DAMIANI in epistola ad Desiderium scribit B. Seuerinum Colonienſem Episcopum apparuisse cuidam presbytero eiusdem Ecclesiæ, eique significasse se in Purgatorio grauiter torqueri, quòd horas canonicas non distinctis temporibus persoluisset, sed mane omnes horas simul coaceruasset, vt tota die negotiis Imperialibus liberius vacare posset.

BEDA libro tertio historiæ Anglorum, capite decimo nono scribit, beatum Furseum à mortuis resurgentem narrasse multa, quæ vidit de Purgatoriis pœnis, & libro quinto, capite decimotertio, refert mirabilem visionem cuiusdẽ Diethelmi, qui similiter mortuus, & postea reuiuiscens mira narrauit de inferno, purgatorio, & paradiso, & vita eius sequẽs, ac fructus spiritualis, quem in aliis multis operatus est, testabatur veram fuisse visionem.

D. BERNARDVS in vita B. Malachiæ refert, beato Malachiæ sororem eius defunctam non semel apparuisse, cùm adhuc in purgatoriis pœnis degerer, & tandem, frequenti Eucharistiæ ad Deum oblatione liberatam, & libro primo vitæ beati Bernardi, capite decimo, refert Gulielmus Abbas, qui vitam sancti Bernardi scripsit, ipso adhuc viuente, apparuisse aliquando beato Bernardo vnum ex defunctis Monachis, in Purgatorio laborantem, & precibus, ac sacrificiis viri sancti paulò pòst liberatum, quod exemplum ipsum beatum Bernardum narrare solitum scribit auctor eius vitæ.

LIBRO primo vitæ B. Anselmi similiter legimus, beatum Anselmum annum integrum instituisse sacrificiis quotidianis, & tandem apparente sibi amico defuncto, pro quo tam diu orauerat, didicisse eum de Purgatorio liberatum plura similia legi possunt apud Vincentium libro 23. speculi historialis in reuelationibus S. Brigitæ, & in vita Christinæ mirabilis, sed quæ attulimus sunt magis authentica.

RESPONDENT Magdeburgenses, esse fabulas. At nec est credibile, tam sanctos viros decipere voluisse, neque etiam ipsos deceptos fuisse, cùm haberent spiritum discretionis, & essent amici Dei singularissimi.

VLTIMA ratio esse potest, quia ista opinio, quæ tollit Purgatorium, non solùm est falsa, sed etiam pernicioſa: siquidem homines socordes facit in peccatis cauendis, & bonis operibus faciendis. Qui enim cogitat nullum esse Purgatorium, sed omnia peccata per mortem aboleri in iis, qui moriuntur cum fide, facilè dicet apud se; Quorsum ego laboro in ieiuniis, precibus, continentia, eleemosynis? Cur fraudo cor meum deliciis & voluptatibus? quando quidem in morte siue pauca, siue multa peccata habuero, omnia delebuntur. At qui cogitat remanere præter Gehennam, ignem acerrimum Purgatorij, & quidquid hic deletum non fuerit per debitę pœnitentię opera, ibi diu cruciandum, certè diligentior cauti órque euadit.

CAPVT VIII.

B

Soluuntur argumenta ex Scripturis.

SVPEREST argumenta aduersariorum soluere quæ partim ex Scriptura, partim ex Patribus, partim ex naturali ratione sumuntur.

PRIMA obiectio, Psalm. 126. *Cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*: non igitur Purgatorium intercedit inter mortem fidelium, & cœlestis hæreditatis consequutionem.

RESPONDEO, tractat Psalmus de generali resurrectione, vt sanctus Augustinus rectè exponit: & hic est sensus eorum verborum; *Cùm dederit dilectis suis somnum*, id est, cum dormierint per corporalem mortem omnes electi, *ecce hæreditas Domini*, id est, continuò tunc apparebit hæreditas Christi, resurgentibus in gloria omC nibus eius electis, quæ hæreditas est etiam merces eiusdem Christi, qui passione & morte sua nos acquisiuit. Itaque idem est hæreditas, & merces, idem filij, & fructus ventris; filij enim Dei per adoptionem sunt hæreditas Domini, & iidem filij, qui fructus ventris appellantur, sunt eiusdem Domini merces. Adde quod in textu Hebraico, quem aduersarij Latino præferunt, non habetur, cũ dederit, sed sic dabit. יתן כהן itthen cheu proinde ruit vis tota argumenti, non enim exprimitur, quando aduenient hæreditas Domini.

SECVNDA obiectio, Ecclesiastæ nono: *Quodcunque facere potest manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Videtur enim Sapiens his verbis significare voluisse, nullum esse remedium in alio seculo.

RESPONDENT aliqui, hæc dici à Salomone in persona impiorum, qui non modo Purgatorium, sed etiam Gehennam tollunt, & nihil omnino esse credunt præter hanc vitam. Alij docent, Salomonem ad eos loqui, qui otiosè & flagitiosè viuunt, & ad Gehennam rectà proficiscuntur: quo in loco verissimum est nullum esse remedium vel solatium, vtramque expositionem attingit SANCTVS HIERONYMVS in commentario.

AT S. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite 39. accommodat hæc omnia satis apte ad eos etiam, qui ad Purgatorium deducuntur, nam soli illi purgari possunt, & precibus viuentium iuuari, qui dum hic viuerent, id meruerunt bonis suis operibus, vt in alia vita iuuari possent, quare omnes debent in hac vita quidquid possunt boni peragere, quia in alia vita non iuuabuntur, nisi per ea quæ hic gesserunt meruerunt, vt iuuari possent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TERTIA obiectio, Ecclesiast. 11. *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* Non igitur, inquiunt, datur tertius locus, id est, Purgatorium, vnde aliquando exeundum sit.

RESPONDEO, ad Ecclesiasten loqui de morte corporali, ac velle dicere, ita homines necessariò morituros, & cum mortui fuerint, per se nunquam surrecturos, quemadmodum lignum tandem aliquando cadit, & ibi manet, ac putrescit, vbi cecidit: si tamen velimus hæc ad statum animæ accommodare, tum dicendum erit, eos qui ad PVRGATORIVM pertinent, ad Austrum cecidisse, id est, ad statum salutis æternæ, & in eo statu salutis perpetuò permansuros: vel certè dici poterit per austrum gloriam cœlestem, per aquilonem Gehennam intelligi, sed non omnes cadere ad austrum, aut ad Aquilonem.

PORRO, hunc locum nihil officere assertioni Purgatorij ex eo etiã intelligi potest, quod si Purgatorij assertione officeret, officeret etiam assertioni eius loci, ad quem sancti Patres ante Christi aduentum descendebãt siue is locus sinus Abrahæ, siue limbus Patrum, siue infernus nominetur; constat enim Patres in eo loco non mansisse perpetuò. Vide Hieronymum in commẽtario, & Bernardum ser. 49. ex paruis.

QVARTA obiectio Ezechielis 18. *Cum auersus fuerit impius ab impietate sua, omnium iniquitatum eius non recordabor.* At quomodo, inquit Petrus Martyr non recordetur Deus iniquitatum amicorum suorum, si eas tam seuerè in Purgatorio punit?

RESPONDEO, dupliciter. PRIMO, non recordari iniquitatum, nihil aliud esse, quàm non seruare inimicitiam cum eo, qui peccauit, nam si recordari iniquitatum esset punire mala merita, recordari iustitiarum esset remunerare bona merita. At non concedunt aduersarij, recordari iustitiarum, esse remunerare bona merita, ne videlicet merita iustorum admittere cogantur: igitur neque debent cõcedere, recordari iniquitatum esse punire iniquitates, nam Ezechiel eodem modo de iustitia, & de iniquitate loquitur.

SECVNDO, respondeti potest, recordari iniquitatum esse quidem punire, sed punire in æternum, nam cum ibidem legimus. *Si iustus auerterit se à iustitia omnes iustitiæ eius non recordabuntur:* Cogimur ita exponere, vt dicantur iustitiæ tradi obliuioni, non quod non remunerentur temporali aliquo præmio, sed quod non liberent hominem à Gehenna, nec remunerentur præmio sempiterno; nam alioqui opera bona impiorum non fraudari temporali mercede, docent Patres, Chrysostomus hom. 67. ad populum Antiochenum. Hieronymus in caput 29. Ezechielis, Augustinus libro quinto de ciuitate Dei, capite decimo quinto & Gregorius homil. 40 in Euangelia. & colligitur ex illis verbis Lucæ 19. *Recepisti bona in vita tua.*

QVINTA obiectio, Matth. 25. Duo solùm ordines hominum inueniuntur aliis enim dicitur. *Venite benedicti.* Aliis *ite maledicti.* Itẽ Marci vltimo: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Denique Ioan. 3. *Qui credit, non iudicatur: qui non credit, iam iudicatus est.* Nõ igitur, inquit, Brentius, locus vllus remanet Purgatorio, cũ duo solũ sint loca post hanc vitã.

RESPONDEO, in extremo iudicio, de quo agitur Matthæi vicesimo quinto, rectè duos tantùm fieri ordines, quia tunc Purgatorium finem accipiet, ac deinceps duo tantùm loca remanebunt, Paradisus & Gehenna. Porro, qui credit, saluus erit, & non iudicatur, id est, non condemnatur, modo etiam addat cætera, quæ requiruntur, fides enim ex se iustificat, & saluat, si aliunde non sit impedimentum, quemadmodum dicere solemus, ex hoc semine nascetur arbor, si videlicet non desint calor solis humor aquarum, & si qua alia requiruntur, neque continuò qui saluus erit per fidem, sine Purgatorio saluus erit: multi enim saluantur, sic tamen quasi per ignem, vt suprà ex Apostolo demonstrauimus.

SEXTA obiectio, Lucæ 23. Latroni in extrema hora conuerso dicitur à Christo: *Hodie mecum eris in Paradiso,* Non ergo, inquiunt, Petrus Martyr, & Bernardinus Ochinus, remanet Purgatorium pro iis, qui in hac vita non egerunt pœnitentiam.

RESPONDEO, mortem illam durissimam patientissimo animo toleratam, & confessionem tam admirandam eo tempore, quo Christum Apostoli ipsi negabant, potuisse iustè in plenam satisfactionem reputari. Adde, quòd priuilegia paucorum legem non faciunt.

SEPTIMA obiectio, Rom. 8. *Nihil damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu.*

RESPONDEO, Paulum eo loco disputare de concupiscẽtia, ac velle dicere, iis qui sunt in Christo Iesu, & eius gratia muniti non consentiunt motibus carnis suæ, nihil peccati contrahere ex eiusmodi motibus. Itaque hic locus non Purgatorium oppugnat, sed hæresim aduersariorum, qui vera peccata esse volunt eos etiam motus, quos interdum iustus sentit, licet eis non consentiat.

OCTAVA obiectio, secundæ ad Corinthеos quinto. *Si domus terrena nostræ habitationis dissoluitur, habemus domum non manu factam æternam in cœlis;* recta igitur post mortem sine vllo Purgatorio pij homines transferuntur in cœlum.

RESPONDEO B. Paulum id solùm asserere, patere domum cœlestem post mortem, non patere ante mortem: quod autem continuò omnes pij transferantur ad cœlum post mortem, ipsum non dicere, sed contrarium potius indicare, cùm ait: *Si tamen vestiti & non nudi inueniamur.* Significat enim his verbis eos, qui meritis & virtutibus vestiti sunt, ac proinde perfectam pœnitentiam in hac vita egerunt, mox in domum cœlestem deduci; alios autem saluari quidem, sed sic tamen, quasi per ignem, vt ipse idem ait, 1. ad Cor. 3.

NONA obiectio 2. Cor. 5. *Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum.* At si post hanc vitam peccata remitterentur & locus esset purgationi, certè non reciperet vnusquisque, prout gessit in corpore.

RESPONDEO, verissimam esse beati Pauli sententiam; nam etiam illi, qui remissionis & purgationis locum inueniunt in futuro seculo, nihil recipiunt, nisi quod gesserunt in corpore, id enim meruerunt perseuerando in fide & caritate vsque ad mortem, vt etiam post mortem purgari & iuuari possent; qua ratione etiam sancti viri post mortem, etsi nihil propriè mereantur, tamen impetrant à Domino, quidquid postulant quoniam id meruerunt in hac vita rectè viuendo, vt etiam post hanc vitam à Domino exaudirentur.

VIDE hoc ipsum quod nos docemus, apud Dionysium libro de Ecclesiastica hierarchia, capite vltimo, parte tertia; apud Augustinum libro Enchiridij, capite centesimo decimo; & libro de cura pro mortuis, capite primo, & apud GREGORIVM libro quarto Dialogorum, capite tricesimo nono. Atque ad eundem modum intelligenda sunt illa: *Reddet vnicuique secundum opera sua,* Roma. secundo. Et illa: *Vnusquisque onus suum portabit.* Et: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet,* Galat. sexto.

DECIMA obiectio, Apocalypsis 14. *Beati mortui qui in Domino moriuntur amodo, iã dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis, opera enim illorũ sequũtur illos.* At pij omnes in Domino moriuntur, omnes igitur pij post mortem requiescũt neq; vllus est qui in Purgatorio torqueatur.

RESPONDEO cum sancto Anselmo, in commentario huius loci, illud, *amodo*, non significare à morte vniuscuiusque, sed ab extremo iudicio de quo in toto eo capite S. Ioannes loquitur. Itaque hic erit sensus *Beati mortui qui in Domino moriuntur, amodo* enim, id est, à fine huius iudicij, de quo nũc loquor, in æternum requiescẽt à laboribus suis, vel si id minus alicui, probetur respondere possumus cũ Richardo de sancto Victore, & Haymone in hunc locum, loqui B. Ioannẽ de viris perfectis, ac præsertim de sanctis Martyribus, (eos enim eo loco consolari volebat) qui simpliciter moriuntur in Domino, neque aliquid purgandum secum ferũt, nam qui decedunt cum peccatis venialibus, a ut cum debito pœnæ alicuius temporalis, ij non simpliciter moriuntur in Domino, sed partim in Domino ratione caritatis quam secum ferunt partim non in Domino ratione peccatorum, quæ nihilominus secum ferunt. Neque mirum videbitur quod aliquos dicamus mori partim in Domino, partim nõ in Domino, si legatur S. Augustinus lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, c. 3. vbi eosdem homines in hac vita partim esse dicit filios Dei, partim filios huius seculi. Atque hæc de Scripturis.

CAPVT IX.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

EX PATRIBVS profert Brentius primò Cyprianum, qui tractatu primo contra Demetrianum, ait in fine: *Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus.*

RESPONDEO, loqui eum de satisfactione pro culpa, quæ præcedit iustificationem; Patres enim disertè C duplicem ponunt satisfactionem. VNAM ante iustificationem, qua Deus placatur de congruo, & inclinatur ad culpæ remissionẽ, de qua Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* ALTERAM post iustificationem, qua Deo ex cõdigno satisfit pro pœna. Quod hic CYPRIANVS de priore loquatur, patet ex præcedentibus, vbi ait, *Hortamur,* inquit, *dum adhuc aliquid seculo superest, Deo satisfacere, & ad veræ religionis candidam lucem de profundo tenebrosæ superstitionis emergere.* Item ex sequentibus; nam post verba citata à Brentio, immediate sequitur: *Hic vita aut amittitur, aut tenetur.*

SECVNDO, profert Chrysostomum hom. 2. de Lazaro, vbi sic dicitur: *Cùm hinc discesserimus, non est in nobis situm pœnitere, neque commissa diluere.* Et rursum: *Neque enim qui in præsenti vita peccata non abluerunt postea consolationem aliquam inuenturi sunt.*

RESPONDEO, loqui eũ de remissione mortalium, D nam exemplo Epulonis, qui in Gehenna cruciabatur, monet, ne differamus conuersionem in aliam vitam. Nemo autem Catholicorum docet culpas letales remitti in Purgatorio.

TERTIO, proferunt Ambrosiũ libro de bono mortis c. 2: *Qui enim,* inquit, *hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit, nimirum in patria beatorum.*

RESPONDEO, loqui Ambrosium de remissione mortalium, nam subiungit explicans: *Non erit autem, quia ad vitam æternam non potuerit peruenire, quia vita æterna remisto peccatorum est;* vbi vitam æternam vocat gratiam iustificationis, quæ est vita quædam æterna inchoata: nisi enim hic vitam æternam inchoemus, nunquam ad gloriam beatorum veniemus.

QVARTO, obiicit Petrus Martyr eundem Ambrosium, qui in caput 24. Lucæ, & serm. 36. ait: *Lacrymas Petri lego, satisfactionem non lego.*

RESPONDEO, appellari satisfactionẽ eo loco excusationẽ, solemus enim vulgò dicere; Ego satisfaciã illi, id est, purgabo verbis crimẽ obiectum, & oste̅dam me iniustè accusari laudat igitur ibi Ambrosius Petrũ, quod non excusauerit peccatum suum, quomodo Adam fecit sed lacrymis potius confessus fuerit, & accusauerit, sic enim subiungit; *Recte plane Petrus fleuit, & tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari, & quod defendi nõ potest, ablui potest.* Et suprà dixerat: *Inuenio quod fleuerit, nõ inuenio quid dixerit,* q.a nimirũ nihil Petrus dixerat in sui Purgationẽ.

QVINTO obiicit Caluinus Augustinum tracta. 49. in Ioannem: *Habent,* inquit, *omnes animæ, cum de seculo exierint, diuersas receptiones suas, habent gaudium boni, & mali tormenta, sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudiũ amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur.* Et infrà de gaudio bonorum loquens: *Requiem,* inquit, *quæ continuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cùm moritur.*

RESPONDEO, gaudium & requiem dari statim à morte omnibus, qui in caritate decedunt, nam mox omnes certi fiunt suæ æternæ salutis, quod ingens gaudium affert, tamen non eodem modo datur illud gaudium, sed diuersimodè, pro meritorum diuersitate, quibusdam enim datur sine admixtione doloris quibusdam non sine temporalium admixtione pœnarum, vt idem B. Augustinus sæpissimè docet.

SEXTO, obiiciunt Aug. lib. 5. Hypognostici cap. 5. vltra medium: *Primum,* inquit, *locum fides Catholicorum diuina auctoritate credit, regnum esse cœlorum, secundũ Gehennam, vbi omnis apostata, vel à fide Christi alienus, æterna supplicia experietur, tertium penitus ignoramus, immò nec esse in Scripturis sanctis inueniemus.* Idẽ habet serm. 14. de verbis Apostoli, & li. 1. c. 28. de peccatorũ meritis & remissione.

RESPONDEO, loquitur de locis æternis. Scribit enim contra Pelagium, qui inuenerat tertium locũ pro paruulis non baptizatis, quos volebat fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum, & extra regnũ cœlorum. Quod autem non negauerit Augustinus, aut quicunque fuit auctor Hypognostici, tertium locum temporalium post hanc vitam ex eo potest intelligi, quod fides Catholica docet præter cœlũ & infernũm fuisse ante Christi passionem sinum Abrahæ, vbi degebant animæ sanctorum Patrum, Luc. 16. ineptè igitur Erasmus ponit in margine ad illa verba, tertium penitus ignoramus. Purgatorium, quasi dicat, Purgatorium est locus tertius quem ignorat fides Catholica.

SEPTIMO, Petrus Martyr obiicit eundem Augustinum, exponentem illud Psal. 31. Beati quorum tecta sunt peccata, vbi sic ait: *Si texit peccata, noluit aduertere, si noluit aduertere, noluit animaduertere. si noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere.*

RESPONDEO, loqui eum de pœna æterna, nam de temporali quod eã requirat Deus, patet ex locis suprà citatis ex eodẽ Augustini tract. 124. in Ioan. & in Psal. 50.

OCTAVO, proferunt Augustinum in epi. 54. ad Macedonium, vbi dicit, post hanc vitam non esse locum morum corrigendorum.

RESPONDEO, nihil hoc facit ad rem, nam etsi non erit post hanc vitam locus, vbi flagitiosi conuertantur, & mores suos corrigant, erit tamen, vbi peccata leuia iustorum quæ flagitia dici nõ possunt, purgentur, & pro criminibus iam dimissis pœna temporalis lui possit.

NONO, obiiciunt eundem Augustinum in epist. 80. ad Hesichium: *In quo,* inquit, *quemq; inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum cõprehendet mundi nouissimus dies, quoniã qualis in die isto quisq, moritur, talis in die illo iudicabitur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDEO, significat Augustinus post hanc vitam non crescere merita vel demerita, & ideo iudicandos omnes ad gloriam, vel ad Gehennam, & ad maiora vel minora præmia vel tormenta, prout erunt opera facta ante mortem.

OBIICIVNT decimo Theophylactum, qui in caput octauum Matthæi, sic ait: *Anima egressa, in mundo non erat iustorum enim animæ in manu Dei sunt, peccatorum verò & ipsæ hinc adducuntur, vt animæ diuitis.*

RESPONDEO, indicat Theophylactus, non vagari liberè animas per mundũ, vt dæmones faciunt, sed claustras esse in suis receptaculis, & quamquam non meminit nisi duorum locorũ, tamen non excludit alia. Possumus autem animas, quæ ad Purgatorium deducuntur, reuocare ad quodlibet eorum duorum, quæ ipse ponit, nam quia iustæ sunt, rectè possunt dici esse in manu Dei, licet nõ sint in regno, & similiter dici possunt esse in B inferno, quia Purgatorium pars est inferni, vel certè locus vicinus.

VNDECIMO, Hieronymum obiiciunt, qui sic in caput nonum Amos loquitur: *Quãdo anima vinculis laxata corporeis, volandi quò velit, siue quò ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur de quibus scriptum est; In inferno quis cõfitebitur tibi? aut certe ad cœlestia subleuabitur.*

RESPONDEO, non loqui Hieronymum de morte naturali, sed de solutione animæ à corpore per speculationem, nam disputat eo loco de anima impia, quæ quocunque se verterit cogitatione, ibi Deum vltorem inueniet. Iraque cùm dixisset: *Aut certè ad cœlestia subleuabitur.* subiungit: *vbi sunt spiritualia nequitiæ in cœlestibus, & si sibi vere circumcisionis scientiam voluerit vendicare, & humilitate concepta habitare in montibus & ibi scrutantem manum Dei euadere non valebit, quod si desperãs salutem oculos Domini vitare tentauerit, & in vltimos falsorum fluctuũ terminos peruenire, etiam ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso, & antiquo, qui est inimicus, & vltor, & mordebit eam. Capta quoque vitijs atque peccatis gladio Domini percutietur, vt per cruciatus, atque supplicia ad Dominum reuertatur.*

CAPVT X.

Soluuntur obiectiones ex ratione deprompta.

VLTIMO, argumenta sumunt à rationibus. PRIMA ratio; Post remissam culpam nulla remanet pœna; nã remissio culpæ fit per meritum passionis Christi, quod est infinitũ & sufficientissimũ ad tollendũ omnem culpam & pœnam, nihil igitur purgandum supereſt post iustificationem.

RESPONDEO, primum retorquendo argumentum, nam si Christus satisfecit pro omni culpa, & pœna nostra, cur post remissam culpam adhuc tã multa patimur, & tandem etiam morimur, & ne dicant esse paternas castigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui non sunt capaces peccati actualis? Dico igitur Christi meritum sufficere ad omnẽ culpam, & pœnam tollendam, sed debere applicari, vt sit efficax, alioqui omnes homines saluarentur.

PORRO applicatio fit per actus nostros & Sacramenta. Voluit autem Deus, vt post Baptismum per contritionem & confessionem, cum absolutione Sacerdotis applicetur meritum Christi ad tollendam culpam, per opera autem satisfactoria applicetur ad tollendam pœnam temporalem, nam pœna æterna cõmutatur in temporalem quando remittitur culpa, quia cum remittitur culpa redditur amicitia, & datur consequenter ius ad gloriam ac proinde non debet puniri in æternum, quia eo modo nunquam ad gloriam peruenirent, & tamen iustitia exigit vt peccatũ puniatur aliquo modo, ideò mutatur pœna æterna in temporalem, de qua re dictum est aliquid suprà, & plura dicentur in disputatione de satisfactione. A

SECVNDA ratio; In baptismo remittitur omnis culpa & pœna, sed Pœnitentia est quædam Baptismi commemoratio, immò est Baptismus quidam, nihil igitur post pœnitentiam remanet purgandum.

RESPONDEO, si Sacramentum pœnitentiæ accipiatur Catholicè & integrè, vt comprehendit contritionem, confessionem, & satisfactionem, potest admitti totum argumentum; si autem accipiatur pro sola absolutione, in qua præcipuè Sacramentum consistit, negatur consequẽtia. Nam maximum discrimen est inter Sacramentum ablutionis, & Sacramentum absolutionis, cuius ignoratio causa est omnium errorum de satisfactione, de clauibus, de indulgentiis, de Purgatorio.

DICIMVS ergo in Sacramento Baptismi Deum liberalissimè agere, & applicare Christi meritum per vnã illam actionem ablutionis, ad tollendam omnem culpam & pœnam futuri seculi, id est, tam Gehennæ, quàm Purgatorij, nam pœnas temporales huius vitæ, ne Baptismus quidẽ aufert, vt patet in pueris baptizatis ægrotantibus, & morientibus. At in Sacramento absolutionis Deum contrahere nonnihil manum, & applicare Christi meritum ad tollendam culpam, & pœnam æternam, tamen adhuc requirere opera pœnitentiæ, quibus redimamus temporales pœnas, id quod patet ex cap. 6. ad Hebræos, vbi dicit Apostolus: *Impossibile esse eos, qui semel sunt illuminati,* id est, baptizati, *iterum renouari ad pœnitentiam,* nimirum baptismalem, quia Deus semel tantùm vtitur ea liberalitate. Et c. 10. *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis.* id est, post illuminationem Baptismi, *non relinquitur hostia pro peccato,* id est, non relinquitur alius Christus patiens, & moriens, cui possimus rursum commori per Baptismum; Sic enim exponunt hæc duo loca omnes veteres Græci, & Latini. C

EX quo habetur argumentum insigne pro Purgatorio; Nam statim ponitur aduersatiua particula, sed, *terribilis exspectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.* Si enim iste ignis significaret solùm ignem Gehennæ, sequeretur omnes, qui peccant post Baptismum necessariò damnandos, vel certè Paulum ineptè loqui. Nec enim rectè dicimus peccanti post Baptismũ, non relinquitur alius Baptismus, sed Gehenna, si præter Baptismum sunt alia remedia, vt reuera sunt.

OPORTET ergo dicere, Beatum Paulum per ignem intelligere ignem in genere, siue Gehennæ, siue Purgatorij, ita vt hic sit sensus; Peccanti post Baptismum, non relinquitur alius Baptismus, neque aliquod remedium æquiualens, id est, æquè facilè, quod mox liberet ab omni pœna, sed relinquitur ignis necessariò, aut perpetuus, si homo non conuertatur: aut temporalis, si conuertatur qui tamen ignis temporalis Purgatorij erit in alio seculo, nisi afflictionibus ignis voluntariè assumptus purgauerit hominem in hac vita, & hæc est quam vocamus satisfactionem. D

IDEM patet ex Patribus, qui propterea Baptismum aquæ vocant Baptismum facilem, & comparant naui qua facilè traiiciuntur flumina; At pœnitentiam vocant Baptismum laboriosum, lacrymarum, ignis, & secundam tabulam post naufragium.

DENIQVE ratio idem suadet, nam post primam reconciliationem qui peccat, tantò grauius peccat, quantò est magis ingratus, & maius lumen, & auxilium habuit. Vide Gregorium Nazianzenum oratione, in sancta lumina, & Theodoretum in Epitome diuinorum decretorum capite penultimo, & Damascenum libro quarto, capite decimo.

TERTIA

TERTIA ratio, Christi honor debet illibatus manere, ipse enim solus est liberator, & redemptor noster. At si nos satisfacimus, iam diuidimus cum Christo honorem; sumus enim & nos ex parte aliqua redemptores nostri, nec totam salutem nostram, sed solùm partem Christo debebimus. A

RESPONDEO, si de verbis agitur, Scriptura apertè dicit Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Philip. 2. *Cum metu & tremore salutem vestram operamini.* vbi homo sui ipsius redemptor & saluator appellatur, nec propterea vlla fit Christo iniuria, siquidem tota virtus operum & satisfactionis nostræ à Christi sanguine pendet, & si redimimus peccata, vel operamur salutem, id facimus per eius spiritum nobis donatum, vel potius ipse Christi spiritus in nobis ista operatur, sicut nihil detrahitur Deo quod per secundas causas operetur: immò potius additur ad gloriam eius, quia hinc apparet magis potentia & efficacitas Dei, cum non solùm operari possit, sed etiam dare aliis rebus vim operandi.

QVARTA ratio; Si applicatur nobis per nostra opera Christi satisfactio, vel sunt duæ satisfactiones simul iunctæ, vna Christi, altera nostra: vel vna tantum: si duæ ergo bis punitur eadem culpa, & duæ pœnæ respondẽt vni culpæ: si vna tantũ, vel illa est Christi, & tũc nos non satisfacimus: vel nostra, & tunc excluditur Christus, aut verè diuidemus cum Christo honorem, nam ille soluet pro culpa nos pro pœna.

RESPONDEO, tres esse modos dicendi PRIMVS quorundam est, qui asserunt esse vnam tantùm, & iliam Christi esse, ac nos propriè non satisfacere, sed solùm facere aliquid cuius intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem, quod est dicere, nostra opera non esse nisi conditiones, sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio, vel ad summum, esse dispositiones. Ita Michaël Baius libro de indulgentiis, capite vltimo, C quæ sententia erronea mihi videtur, nam Scriptura & Patres passim vocant nostra opera satisfactiones, & peccatorum redẽptiones. Deinde si potest homo iustus suis operibus mereri de condigno vitam æternam, cur non satisfacere pro pœna temporali, quod est minus?

SECVNDVS est aliorum, quod sint duæ, sed vna ab altera pendens, qui modus non videtur mihi improbabilis; nam etiamsi vna sufficeret, tamen ad maiorẽ gloriam Dei cui satisfit, & maiorem honorem hominis satisfacientis, placuit Christo coniungere nostram suæ, quomodo vna gutta sanguinis Christi sufficiebat redimere mundum, & tamen voluit totum sanguinẽ effundere, vt esset copiosissima redemptio, quomodo etiam homo iustus adultus, duplici titulo ius habet ad eandem gloriam, vno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.

TERTIVS tamen modus videtur probabilior, quòd vna tantùm sit actualis satisfactio, & ea sit nostra, neque hinc excluditur Christus, vel satisfactio eius, nam per D eius satisfactionem habemus gratiam, vnde satisfacimus & hoc modo dicitur applicari nobis Christi satisfactio, non quod immediatè ipsa eius satisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam, sed quòd mediatè eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiam habemus, sine qua nihil valeret nostra satisfactio.

PRÆTER has hæreticorum obiectiones discutiemus etiam duas alias obiectiones, quas Theologi proponere solent, vt rei veritas clarius eluceſcat. Sit igitur.

QVINTA ratio; In Purgatorio non est meritum, ergo nec satisfactio, nam idem requiritur ad merendum, & satisfaciendum, & omnis satisfactio est meritoria.

RESPONDEO, negandam esse consequentiam, nam requiruntur quidem communia quædam ad meritum, & satisfactionem, sed etiam quædam propria, ex quorum defectu aliquod est meritum sine satisfactione, & è contrario. Requiritur ad vtrumque gratia inhabitans, sed hoc non sufficit; Nam ad satisfactionem requiritur, vt opus, quod fit sit pœnale, quod non requiritur ad meritum. Ad meritum requiritur libertas, quã sequitur laus, id quod non requitur ad satisfactionem, qui enim à iudice cogitur soluere debitum, verè satisfacit etiamsi coactus: requiritur præterea ad merendum, status viæ: Deus enim Agonotheta noster stadij tẽpus præsentem vitam esse voluit, hinc igitur animæ, quæ degunt in Purgatorio, quia medię sunt, quoad statum inter viatores & beatos, vel damnatos; nam sunt confirmatæ in bono, & tamen adhuc retardantur à consequutione summi boni, ideò possunt satisfacere, non mereri, cùm nos vtrũque possimus, beati & damnati neutrum.

SEXTA ratio; Purgatorium constituitur partim ad remissionem culpæ venialis partim ad satisfaciendum pro pœna, sed neutrum habet locum post hanc vitam; nam eius est à culpa resurgere cuius est in culpam incidere, sed post hanc vitam non possunt animæ committere venialia peccata. Præterea peccata omnia remittũtur per pœnitentiam, sed post hanc vitam non est pœnitentia, nam idem est hominibus mors, quod Angelis casus, vt Damascenus dicit lib. 2. c. 4. Sed Angeli per casum facti sunt immobiles in malo. Denique in hac vita, sicut potest homo iustus mereri gratiæ augmentum, ita etiam remissionem venialium offensarum. At post hanc vitam nullum est meritum. De pœna autem probatur sic: Pœna est propter culpam, & crescente culpa crescit pœna, decrescente culpa, decrescit pœna: ergo remota culpa, remoueretur pœna.

RESPONDEO, non defuerunt, qui propter hæc argumenta negarent peccatum veniale post hanc vitam posse remitti, vt B. Thomas refert in 4. d. 21. q. 1. art. 2. Sed dicebant remitti omnia venialia in ipsa morte per gratiam finalem, At errabant, quia Scripturæ & Patres disertè docent, post hanc vitam remitti peccata leuia neq; fundamentũ eorum est solidum, nã gratia finalis nõ potest remittere peccatũ, quod actu placet, immò quod non displicet aliquo modo; At potest quis mori in complacentia peccati venialis, vel certè sine vllo actu, vt si moriatur repentè, vel phreneticus, vel dormiens.

ALII, vt Scotus in 4. d. 21. q. 1. dicũt, peccatum relinquere solùm in homine, postquam actus transit, reatum pœnæ, & ideò peccatum veniale dici remitti in Purgatorio, quia totaliter ibi punitur, mortale autem non dici remitti post hanc vitam, quia non punitur vnquam ibi totaliter: nisi enim in hoc mundo mutetur reatus pœnæ æternæ in reatum pœnæ temporalis, & sic incipiat hic remissio, non poterit ibi purgari.

HÆC sententia falsa est, tũ quia sine vllo dubio peccatum relinquit in homine præter reatum pœnæ, etiam maculam, aut aliquid simile, per quod dicatur homo formaliter peccator, & dignus pœna, tum etiam, quia hoc modo reuera peccata venialia, non possent dici remitti in Purgatorio, non enim remittitur, quod totaliter punitur, remissio enim sonat condonationem.

ALIA est opinio eiusdem Scoti ibidẽ, peccata venialia remitti in primo instanti separationis animæ à corpore, remitti autem per merita præcedentia. Dicit enim ipse, omne opus bonum, quod magis placet Deo quàm displiceat veniale peccatum remittere venialia peccata, cæterum dum homo viuit, non remitti omnia venialia per huiusmodi opera bona, quia est impedimentum ipsius complacentia peccati, quo impedimento sublato, quod fit in primo instanti post mortem, mox remitti peccatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NON placet, quia non est probabile per omne opus bonum remitti venialia, nisi adsit displicētia saltem virtualis illorum peccatorum. DEINDE, quia sequeretur post hanc vitam nunquam remitti nisi vnum peccatum, nimirum illud, cuius actus continuatur vsque ad mortē, id quod ipse admittit, sed est cōtra Scripturas & Patres, vt ex dictis patet. TERTIO, quia non esset opus orare pro defunctis, vt à culpis venialibus soluerentur, vt Ecclesia orat, vt patet apud Dionysium c. vlt. Eccl. hier. & ex orationibus Ecclesię, quibus petimus, vt dimittantur eis, quæ humana fragilitate contraxerunt.

EST ergo opinio vera B. Thomæ in 4. d. 21. q. 1. ar. 2. dimitti in Purgatorio culpas veniales, per actum dilectionis & patientiæ, illa enim acceptatio pœnæ à Deo inflictæ, cum ex caritate prodeat, dici potest virtualis quædam pœnitentia, & licet non sit propriè meritoria, quia non meretur gloriæ vel gratiæ augmentum, tamen est remissoria peccati.

AD PRIMVM negatur maior vniuersaliter: nam habet locum solum in mortalibus peccatis: quod enim ad venialia attinet, potest in Purgatorio anima liberari à venialibus, quia habet media conuenientia, id est, actum dilectionis peccato contrarium, non tamen potest cadere in peccatum veniale, quia caret fomite, & præterea, quia est in bono confirmata.

AD SECVNDVM dico post hanc vitā non esse pœnitentiam de mortalibus, quia damnati sunt obfirmati in malo, & hoc sibi vult Damascenus, tamen in animabus Purgatorij benè potest esse displicentia peccati, eáque ex caritate, & proinde vtilis.

AD TERTIVM dico, animas Purgatorij non esse omnino in via, & propterea non posse mereri augmentum gratiæ, tamen neque esse omninò in termino, & ideò posse aliquid facere, quod pertineat ad peccati venialis remissionem.

AD ALTERAM partem argumenti respondeo, pœnam pendere à culpa in fieri, non in esse, & ideo illud (decrescēte culpa, decrescit pœna) si intelligatur, quòd quò minor est culpa, eò minorem generat pœnam, verum est, alioqui est falsum, nam etiam ob culpam præteritam debetur pœna.

CAPVT XI.

Purgatorij confessionem ad fidem Catholicam pertinere.

SVPEREST nunc, vt Petri Martyris sententiam discutiamus, qui in commētario cap. 3. prioris ad Corinth. contendit, Purgatorium esse, non posse ad dogma fidei vllo modo pertinere, quæ fuit 1. Lutheri opinio, nec primus eius error. Rationes eius sunt quinq;

PRIMA, quia Scriptura tacuit Purgatorium in iis locis, vbi maxima fuit occasio de eo loquendi. Nam in Genes. cap 23. 25. 35. & 50. describuntur funera Abraham, Isaac, Iacob, Saræ, Rachelis, diligentissimè, & tamen ne verbum quidem de Purgatorio. Item in Leuitico fere per totum instituuntur sacrificia plurimorum generum pro variis rebus, & nullum ibi instituitur pro defunctis. Denique Paulus in priori epistola ad Thessal. cap. 4. cum ex professo de mortuis agat, nihil dicit de Purgatorio, sed solum asserit eos resurrecturos, & concludit: *Consolamini inuicem in verbis istis.*

SECVNDA ratio est, quia Ecclesia Græca, quæ est altera pars Ecclesię, diu restitit huic dogmati in Cōcilio Florentino, ergo si vsque ad nostra ferè tempora media pars Ecclesiæ non credidit Purgatorium, quomodo est articulus fidei?

TERTIA ratio est, quia Dionysius cap. vlt. Ecclesiasticæ hierarchiæ, quæstionem proponit. Cur Antistes in sepultura fidelium oret pro defunctis, & Purgatorij non meminit, sed anxiè laborat, vt quæstionem soluat. At si Purgatorium esset dogma fidei, potuisset statim facillimè respondere, orare pro defunctis, vt à Purgatorio liberentur.

QVARTA ratio est, quia B. Augustinus disertis verbis asserit, se habere opinione tantùm incerta, nō certa fide Purgatorium esse, in Enchiridio ca. 69. *Tale*, inquit, *aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrū ita sit, quæri potest, & aut inueniri, aut latere nonnullos fideles per ignem quendam Purgatorium, quantò magis, minúsue bona pereuntia dilexerunt, tantò tardius citiúsue saluari.* In libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæst. 1. *Siue ergo*, inquit, *in hac vitā tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc vitam talia quædam iudicia subsequuntur, non abhorret quantum arbitror à ratione veritatis iste intellectus huius sententiæ.* Idem habet libro de fide & operibus, cap. 16.

DENIQVE li. 21. de ciuit. Dei, c. 26. ait: *Post istius sanè corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis & remunerationis vltimus dies: si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum eiusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna, fœnum & stipula consumatur: alij vero sentiant, qui eiusmodi secum ædificia portauerunt, siue ibi tantùm, siue hic, & ibi, siue ideò hic, vt non ibi seculatia, quamuis à damnatione venialia, concremantem ignem transitoria tribulationis inueniant, non redarguo, quia forsitan verum.*

QVINTA ratio est, quia Scriptura apertè repugnat, Ioan. 5. Lucæ 23. Apocalyps. 14. vt suprà attulimus, & refutauimus.

HÆC sunt ipsius firmamenta, quæ adeo nos nihil mouent, vt constanter iterum asseramus, dogma esse fidei Purgatorium, adeo, vt qui non credit Purgatorium esse, ad illud nunquam sit peruenturus, sed in Gehenna sempiterno incendio cruciandus. Nam dogmata fidei quatuor modis probari solent.

PRIMO, ex testimonio expresso Scripturæ cum Ecclesiæ declaratione, quomodo probamus, Christum esse ὁμοούσιον Patri ex loco Ioan. 10. *Ego & Pater vnū sumus*, addita Nicæni Concilij declaratione, nam alioqui nunquā lis cū Arianis finiri potuisset, cum eum locum, & omnia alia, quæ afferri solent, ipsi aliter exponerent.

SECVNDO, per euidentem deductionem ex iis, quæ habentur expressè in scriptura, quomodo probamus, Christum habere duas voluntates, diuinam & humanā, quia secundum scripturas Deus & homo est, addita Concilij sexti declaratione.

TERTIO, ex verbo Dei per Apostolos non scripto, sed tradito, quomodo probamus Euangelia & epistolas Pauli esse diuinas Scripturas.

QVARTO, per euidentem deductionem ex verbo Dei tradito, quomodo B. Augustinus passim probat, peccatum originale esse in pueris necessariò credēdum etiamsi in scripturis non haberetur, quia deducitur euidenter ex traditione Apostolica de Baptismo paruulorum. Sufficientia horum quatuor modorum inde patet, quia id solum est de fide, quod est à Deo reuelatum mediatè, vel immediatè, reuelationes autem diuinæ partim scriptæ sunt, partim non scriptæ. itaque decreta Conciliorum, & Pontificum, & Doctorum consensus, & alia omnia ad ista quatuor deducuntur, tunc enim solùm faciunt rem de fide, cum explicant verbum Dei, aut inde aliquid deducunt.

IAM verò his omnibus modis probatur Purgatorium. Nā de PRIMO modo patet ex vigintī locis Scripturę quæ

quæ attulimus, quorum aliqua à tota Ecclesia exponuntur de Purgatorio, vt patet ex Conciliis & Patribus, quos citauimus.

DE SECVNDO modo patet ex duabus primis rationibus, quas fecimus.

DE TERTIO modo perspicuum est ex eo, quod nō inuenimus initium huius dogmatis, sed omnes veteres Græci & Latini ab ipso tempore Apostolorum constanter docuerunt Purgatorium esse. Talia enim ad Apostolicam traditionem referenda esse, beatus Augustinus affirmat libro quarto de Baptismo contra Donatistas, capite 24.

DE QVARTO modo patet ex Clemente, Tertulliano, Epiphanio, & Chrysostomo suprà citatis, qui asserunt, orationem pro defunctis esse Apostolicam traditionem, & nulli vnquam veterum contrarium dixerunt. Hinc enim euidenter colligitur Purgatorium esse. Nam si traditio est Apostolica, orandum esse pro defunctis, quis non aduerterat, continuò inde sequi, vt animæ post hanc vitam egeant auxilio, & proinde sint in pœnis nō sempiternis, sed temporalibus. Neque argumenta Petri Martyris difficulter solui possunt.

AD PRIMVM ergo respondeo, primò non esse necesse, vt Scriptura vbique omnia dicat.

DICO SECVNDO ad illud de Genesi, in Genesi non fuisse occasionem ponendi doctrinam de Purgatorio. Nam Genesis non est liber dogmatum, sed historia quædam Patriarcharum. Porrò doctrina eo tempore non Scriptura, sed traditione conseruabatur. Nam alioqui dicemus, ante Abrahæ tempora neminem fuisse iustificatum, quia Scriptura non tradit, quomodo iustificarentur homines tempore Adæ, Henoch, Noë.

DICO VLTIMO, implicitè saltem cōtineri in Genesi mentionem Purgatorij; quando enim dicitur Genesis vicesimo tertio: *Et surrexit Abrahām ab officio funeris.* Quis prohibet per illud. *Officium*, intelligere non solum lacrymas, sed etiam orationem & ieiunium? Et cur, quæso, Iacob & Ioseph in Ægypto morientes, cupierunt ossa sua deferri in terram promissionis nisi quia ibi solum sacrificia pro defunctis facienda esse nouerant?

AD illud de Leuitico, nego non fuisse in Leuitico institutā sacrificia pro defunctis, quandoquidem illa, quæ instituta sunt pro peccatis, intelligebantur pro peccatis tam viuorum, quàm mortuorum, vt patet ex libro secundo Machabæorum, cap. 12.

AD illud ex Paulo, dico, Paulum in eo loco solùm voluisse dicere, non esse mortuos immoderatè deflēdos, quomodo Ethnici faciebāt. Ad hoc autem propositum non solùm non proderat, sed etiam oberat mentio Purgatorij. Dicere enim, animas propinquorum grauissimè torqueri in Purgatorio, non est adferre materiam consolationis, sed maioris luctus, Paulus autem cōsolari volebat eos, vt patet, & ideo meminit resurrectionis & gloriæ; & concludit: *Itaque consolamini inuicem in verbis istis.* In aliis autem locis, vt in priori epistola ad Corinthios capite tertio, & decimo quinto, & ad Heb. 10. disertè Paulus ponit ignem Purgatorij, & Baptismum laboriosum pro mortuis susceptum.

AD SECVNDVM dico, Ecclesiam Græcam nunquam dubitasse de Purgatorio, vt patet ex Patribus citatis Dionysio Areopagita, Origene, Athanasio, Basilio Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nysseno, Ephrem, Chrysostomo, Cyrillo, Epiphanio, Theodoreto, Petro Damasceno, & ex ipso Concilio Florentino. Nam quod Petrus Martyr dicit, in eo Concilio Patres Græcos diu restitisse, mendacium est, siquidem in prima sessione & rursum in vltima, affirmant, se perpetuò Purgatorium credidisse, & orationem pro defunctis, sed solum ambigere de qualitate pœnæ; an sit videlicet ignis, an aliquid aliud. Quod ergo de Græcis iactatur, quod Purgatorium negent, de particularibus hominibus intelligendum est.

IN TERTIO argumento miror Petrum Martyrem, nam etsi Dionysius non nominat Purgatorium, tamen expressè dicit, orari pro defunctis, vt à peccatis liberentur. Sic enim ait capite septimo partis tertiæ: *Precibus*, inquit, *à diuina benignitate contendit, vt omnia peccata, quæ humana fragilitate admissa sunt ei, qui excessit è vita remittat.* Deinde quærit, cur oretur pro defunctis vt eis peccata remittantur, cùm scriptum sit omnes accepturos, prout in corpore gesserint? Et respondet, ideo orari, quia illi per merita huius vitæ digni facti sunt, quibus preces viuentium prodessent, Nisi ergo sanctus Dionysius secum ipse pugnauerit, non potuit Purgatorium ignorare aut negare, cùm tam apertè orationem asserat pro defunctorum peccatis.

AD QVARTVM opponimus alia loca sancti Augustini. Nam in eodē Enchiridio capite cētesimo decimo, asserit, orationes & sacrificia prodesse animabus & similiter quæstione secunda ad Dulcitium, & libro vicesimo primo de ciuitate Dei, capite vicesimo quarto dicit, constare, animas purgari post hanc vitam, & capite primo de cura pro mortuis agenda, dicit: *Non dubium est, prodesse orationem defunctis.*

RESPONDET Petrus Martyr, debere hæc loca exponi per illa, in quibus dubitat. At quomodo, quæso, exponemus; constat; & non dubiū est, per illa, *Incredibile nō est*, &; *Forsan verum est?* Necesse est igitur dicere, Augustinum aliquid de Purgatorio certa fide tenuisse, & de aliqua re dubitasse, quid sit de quo dubitauit, nos facilè exponemus: At non ita poterit ille exponere, quid sit, de quo non dubitauit, nihil enim minus dari potest, quàm eum nō dubitasse de Purgatorio in genere, id est, quod sit aliquod Purgatorium post hanc vitam. Cum qua fide certa, potest consistere dubitatio de qualitate pœnæ, quæ infligitur, de qualitate peccati quod punitur, de loco, tempore, &c. At cum dubitatione de Purgatorio in genere, non potest consistere vlla certa fides circa Purgatorium, quam tamen Augustinus habere se dicit.

DICO igitur Augustinum in illis quatuor locis dubitare solùm de genere peccati, quod punitur; An videlicet, sicut in hac vita immoderatus amor erga temporalia purgatur à Deo variis afflictionibus, vt mortibus vxoris, liberorum, &c. ita etiam credibile sit post hanc vitā adhuc remanere in anima separata aliquas reliquias talium affectionum actualium, quæ purgari debeant tribulationibus, & molestiis. Etsi enim animæ corpore vacantes, non videntur posse tangi eiusmodi affectionibus corporalibus, tamen cùm sint formæ corporum, & in corpore diu fuerint, & rursum appetant cōiungi corpori non est incredibile, eas recordari adhuc voluptatum, quas per instrumenta corporea perceperunt, & earum desiderio aliquo teneri. Quia verò res ista difficillima est, ideò reētè Augustinus dicit, posse quæri, & nunquam fortè inueniri, &c.

AD QVINTVM suprà responsum est cap. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER SECVNDVS DE CIRCVNSTANTIIS PVRGATORII.

CAPVT PRIMVM.

De personis quibus Purgatorium conuenit.

DEMONTRAVIMVS hactenus Purgatorium esse: nunc de circunstantiis Purgatorij, id est, de personis, loco, tẽpore, pœnis, suffragiis, aliisque id genus disserendum est.

PRIMA igitur illa quæstio occurrit: *Quibus personis purgatio post hanc vitam conueniat?* Multi autem extiterunt errores de eiusmodi personis.

PRIMVS fuit, purgari debere post hanc vitam tam bonos, quàm malos, vno Christo excepto. Hæc sententia solet tribui Alcuino, sed videtur esse non eius solùm, sed multorum Patrum. ORIGENES enim homilia decima quarta in Lucam: *Ego*, inquit, *puto, quia & post resurrectionem ex mortuis, indigeamus Sacramento eluente nos atque purgante, nemo enim absque sordibus resurgere poterit, nec vllam posse animam reperiri, quæ vniuersis statim vitiis careat.* Et in Psalmum triceſimum sextum, *Omnes nos venire necesse est ad illum ignem, etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus.*

AMBROSIVS in Psalmum triceſimum sextum: *Igne ergo*, inquit, *purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel.* Et in Psalmum centeſimum decimum octauum, sermone viceſimo, adducẽs illud Genes. 3. *Posuit ante paradisum flammeum gladium*, dicit, illum gladium igneum, esse ignem purgatorium, per quem necessariò trãsit, quicunque in paradisum intrat: *Omnes*, inquit, *oportet transire per flammas, siue ille Ioannes sit, siue Petrus*, &c. Et infrà: *Vnus ignem illum sentire non potuit qui est iustitia Dei Christus.*

IDEM videtur sensisse HILARIVS in illa verba Psalmi centeſimi decimi octaui: *Concupiuit anima mea desiderare iudicia iustitiæ tuæ.* Vbi insinuat etiam beatam MARIAM transire debuisse per illum ignem.

IDEM LACTANTIVS lib. septimo, capite viceſimo primo diuinarũ institutionũ &, Hieronymus in caput septimum Amos in illa verba: *Ecce vocabit ignem ad iudicium.* Denique Rupertus libro tertio in Genes. c. 32 explicans flammeum gladium.

HÆC sententia accepta, vt sonat manifestum errorem continet. Nam in Concilio Florentino sessione vltima, definitum est, aliquas animas in infernum, aliquas in Purgatorium, aliquas in cœlum mox recipi; deinde Ecclesia semper credidit eos, qui mox à Baptismo moriuntur, nullam Purgatorij pœnam sentire posse, vt constanter Augustinus docet li. viceſimo primo de ciuitate Dei, c. 16., & similiter eos, qui baptizantur in sanguine suo, vt Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, omnia enim peccata passione purgari affirmat, & ideo martyres statim ad præmium peruenire.

ADDE, quod Patres adducti (Origene excepto, cuius verba in hom. 14. in Lucam, non patiuntur commodam expositionem) videntur sano modo intelligi posse: Nam aliqui eorum per ignem non intelligunt ignem purgatorium: sed ignem diuini iudicij, quomodo loquitur Paulus in priori epistola ad Corint. c. 3. cùm ait: *Vnuscuiusque opus quale sit ignis probabit.* Et hoc modo fatendum est, omnes Sanctos, Christo excepto, per ignem transire: ita videntur de igne loqui Hilarius & Hieronymus, & in loco posteriore Ambrosius.

ALIQVI verò videntur intelligere per ignem verum ignem Purgatorij, per quem tamen dicunt transire Sanctos sine vlla læsione, ita vt transeant per Purgatoriũ materialiter, non formaliter. Ita videntur loqui Lanctãt. Ambr. & Rupertus. LACTANTIVS enim sic ait: *Sed & iustos cùm iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit: tum quorum peccata vel pondere, vel numero præualuerint, perstringentur igni, atque amburentur: quos autem plena iustitia & maturitas virtutis decoxerit, ignem illum non sentient, habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat.* Sic etiam Ambrosius in Psalm. 36. vbi dixerat, omnes transituros per ignem, subiungit, quosdam mansuros in illo igne perpetuo, quosdam vrendos, non tamen exurendos, quibusdam, id est, Sanctis instar roris futurum, vt quondam tribus pueris in Babylonis fornace.

CONFORMIS est huic sententiæ visio B. Fursæi, quam describit Beda lib. 3. historiæ, c. 19. Ille enim vidit in via ad cœlum maximos ignes per quos necessariò transeundum erat, sed vidit simul eos, qui nihil haberẽt combustibile, id est, nullum culpę aut pœnę reatum illæsos transire, alios verò magis minusue exuri, prout plus minúsue materiæ cõbustibilis afferebant. Sanè hãc sententiam, quæ docet omnes transituros per ignem, licet non omnes lædendi sint ab igne, nec auderem pro vera asserere, nec vt errorem improbare.

SECVNDVS error est omnes malos, tam dæmones, quàm homines, tandem inferno penitus euacuato saluandos, & proinde omnes pœnas post hanc vitam esse purgatorias. Hic error Origenis fuit, vt referũt & refellunt Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, Augustinus lib. 21. de ciu. Dei, c. 17. & 23. Hieronymus in c. 3. Ionæ, & Gregorius li. 9. moral. c. 45. & 46. & li. 34. c. 12. & 13. Nam Matth. 25. dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius.* Et ne fortè responderent, ignem esse æternum, sed non mansionem in igne, concludit Dominus: *Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* Et Apocalyp. 20. *Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.*

ERROREM eundem tribuit S. Hieronymo Ruffinus libro primo inuectiuarum in Hieronymum, sed iniuria, nã beatus Hieronymus huius erroris hostis acerrimus fuit, vt

fuit, vt præter locum citatum patet ex Apologia secũda contra Ruffinum, ex libro primo contra Pelagianos, ex epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & ex cõmentario in vltima verba Isa. Quòd autem citat pro hoc errore Ruffinus ex commentariis Hieronymi in epistolam ad Ephesios, sunt dicta in persona Origenis, vt idem Hieronymus docet de similibus erroribus, in Apologia prima contra Ruffinum.

DICITVR exstare liber cuiusdam Stanislai Anabaptistæ pro hoc errore Origenis, qui inscribitur, *De diuina philanthropia*; sed eum librum nondum videre potui.

TERTIVS error est eorum, qui non quidem Diaboli, sed tamen omnium hominum peccatorum pœnas, post hanc vitam dicebant esse temporales & purgatorias, vt Augustinus refert & refellit lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 18. & 24.

QVARTVS error est eorum, qui id sentiebant solùm de omnibus Christianis, siue hæretici, siue Catholici essent refert Augustinus ibidem, cap. 19 & 25.

QVINTVS eorum, qui id sentiebant de solis & omnibus illis, qui aliquando fuissent Catholici. Augustinus ibidem refert c. 20. & 25. Hi errores refelluntur, tum ex Matt. 25. *Ite in ignem æternum.* Et Apocaly. 20. *Cruciabuntur in secula seculorum*; tum etiam ex Isaiæ vltimo: *Ignis eorum non extinguetur.* Et Galat. 5. *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Nam in his locis non soli Dæmones nec soli homines Ethnici, aut hæretici, sed etiam flagitiosi Catholici puniendi esse dicuntur sine vllo fine.

FVNDAMENTA errorum istorum erant quatuor. PRIMVM, quia Psal. 76. dicitur: *Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas.*

SECVNDVM, quia Rom. 11. dicitur: *Conclusit Deus omnes in incredulitatem vt omnium misereatur.*

TERTIVM, quia si sancti orabant pro inimicis, & exaudiebantur in hoc mundo, multò magis orabunt & exaudientur in die iudicij.

QVARTVM, quia videmus in Scriptura supplicia à Deo absolutè intentari, & tamen postea non inferri, vt patet Ion. 3. *Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur.* Vnde intelligimus, inquiunt, cùm Deus minatur supplicia, non significari ea reuera inferenda, sed tantum eos quibus intentantur, dignos esse, qui ita punirentur.

SED ad PRIMVM respondet Augustinus lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 24. intelligi illa verba solùm respectu bonorum, vel si extendantur ad damnatos, sensum esse: Damnatos puniendos quidem in æternum, sed tamen citra condignum. Posset etiam dici, intelligi illa verba, in hac vita, de qua dicitur: 2. Cor. 6. *Ecce nunc tempus acceptabile*, nam de iudicio futuro dicitur Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.*

AD SECVNDVM respondet Augustinus ibidem, illud: *Vt omnium misereatur*, non significare omnium hominum, sed omnium nationum, id est, tam Gentilium, quàm Iudæorum, ita vt aliqui ex Gentibus, aliqui, ex Iudæis saluẽtur, sicut illud: *Conclusit omnes in incredulitatẽ*, significat tam Gentes, quã Iudæos, id est, aliquos ex Gentibus aliquos ex Iudæis; Deus enim ante Christi aduentum per misit Gentes ingredi vias suas in infidelitate & idololatria, vt postea confusi medicum requirerent, & inuenirent, vt factum est. Deinde Gentibus conuersis permisit in infidelitatem ruere Iudæos, vt & ipsi circa finẽ mundi confusi & humiliati, similiter conuertantur.

AD TERTIVM respondet, Sanctos in hoc mundo orasse, quia sciebant in hac vita tempus esse fructuosæ pœnitentiæ, at in iudicio non oraturos pro damnatis, sicut nec nunc oramus pro Diabolo, aliisque damnatis.

AD QVARTVM respondet Augustinus, Niniuem verè fuisse euersam, vt prædictum fuerat, nam omnes de malis facti sunt boni, quæ est euersio optima, & Deo gratissima. Potest etiam responderi, supplicia à Deo intentata in hac vita, esse comminatoria, quia intelliguntur sub conditione nisi quis egerit pœnitentiam, at post hãc vitam non est pœnitentia, saltem fructuosa, nam Ioannis cap. nono dicitur: *Operamini dum dies est, venit nox, in qua nemo potest operari.* Et Ecclesiast. nono: *Apud inferos non est opus, nec ratio*, &c.

SEXTVS error est aliorum, qui volebant omnes, & solos Catholicos in fide perseuerantes ad Purgatorium descendere, quamuis alioqui pessimè vixissent: refert & refellit hunc errorem Augustinus libro viceſimo primo de ciuitate Dei, cap. viceſimo quinto & viceſimo sexto, Enchirid. capite sexageſimo octauo. de fide & operibus capite decimo quarto, decimo quinto, & decimo sexto. & quæstione prima ad Dulcitium. Nam Matthæi 3. de fidelibus malis dicitur: *Paleas autem comburet igni inextinguibili.* Et Matth. viceſimo quinto fidelibus immisericordibus dicetur: *Ite in ignem æternum.* Et in priori epistola ad Corinthios c. 6. scribitur fidelibus à Paulo: *Neque ebriosi, neque auari, neque adulteri, neque molles, neque maledici regnum Dei possidebunt.* Et similia habentur ad Galatas quinto, & ad Ephesios quinto.

FVNDAMENTVM huius erroris erat locus ille prioris epistolæ ad Corinthios tertio: *Ipse autem saluus erit quasi per ignem*; Putabant enim illi per fundamentum intelligi fidem Catholicam, per argentum & aurum, mala opera bona, per ligna, fœnum, & stipulas, omnia peccata, sed hoc suprà sufficienter refutatum est.

EST autem obseruandum, esse aliquos, qui arbitrentur beatum HIERONYMVM in hoc errore fuisse, quia in vltima verba Isaiæ dicit: *Sicut Diabolo & omnium negatorum atque impiorum qui dixerunt in corde suo, Non est Deus credimus eterna tormenta, sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt, atque purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementiæ sententiam indicis.* Item lib. 1. cõtra Pelagianos: *Si Origenes*, inquit, *omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, quid ad nos? qui & Diabolum & satellites eius omnesque impios dicimus posse perpetuò; Christianos verò si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas.*

VIDETVR tamen Hieronymus in hoc errore non fuisse, quandoquidem in caput viceſimũ quintum Matthæi manifestè agitur de damnatione æterna fidelium peccatorum, ita scribit: *Prudens lector attende, quod & supplicia æterna sint, & vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum.* Et in caput quintum ad Galatas: *Vt, inquit, nos regnum Dei consequi, si à fornicatione, idololatria, veneficiis immunes simus? Ecce inimicitia, contentio, ira, rixa, dissensio, ebrietas quoque, & cætera, quæ parua arbitramur, excludunt nos à regno Dei.*

IN locis ergo citatis in contrarium, non vult beatus Hieronymus dicere omnes Christianos saluandos post pœnas, sed nullos saluãdos post pœnas, nisi Christianos. Vnde in priore loco dicit quidem Christianos impios saluãdos, sed addit conditionem restringentem, cum dicit, *Quorum opera in igne probanda, & purganda sunt*; id est illi soli Christiani impij saluabuntur, quorum opera mala iam purgata, quoad culpam, purgãda erunt quoad reatũ pœnæ. In posteriore loco opponit impiis Christianos, qui in peccato præueniuntur morte, vt indicet se loqui solùm de piis Christianis.

SEPTIMVS error eorum est, qui existimabant, omnes illos saluandos per ignem Purgatorij, qui eleemosynas fecissent, etiam si alioqui in sceleribus perseuerassent vsque ad mortem.

REFELLIT hunc errorẽ sanctus Augustinus in Enchiridio cap. septuageſimo quinto & septuageſimo sexto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ro,& lib.vicesimo primo de ciuitate Dei capite vicesimo secundo & vicesimo septimo: nam Scriptura manifestissimis verbis multa requirit ad iustificationem impij præter eleemosynam,Luc.13.*Si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis*. Prioris epistolæ ad Corinthios capite decimo tertio:*Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest*.Qualem autem,quæso,caritatem habet qui Deum offendere non timet, aut postquam eum offendit,non quærit reconciliationem.

A

Atinquiunt,in die iudicij examen fieri videmus solùm de eleemosyna,Matthæi vicesimo quinto,qui enim fecerunt eleemosynam,mittuntur in regnum, qui non fecerunt mittuntur in Gehennam.

Respondeo,Dominum minora posuisse, vt inde colligeremus maiora,qui enim minatur Gehennam iis, qui non dederunt sua,multò magis puniet eos, qui rapuerunt aliena,& qui promisit regnum iis, qui fecerunt eleemosynam ex pecuniis suis, multò magis coronabit eos,qui vitam pro fide ponunt. Vide, si placet plura in disputatione nostra de Eleemosyna.

His ergo erroribus confutatis,manet vltima sententia vera,& Catholica,Purgatorium pro iis tãtum esse,qui cum venialibus culpis moriuntur,de quibus agitur 1.ad Corinth.capite tertio:Illi enim sunt,qui ædificant super fundamentum ligna & stipulas,& salui erunt quasi per ignem.Et rursum pro illis,qui decedunt cum reatu pœnæ,culpis iam remissis,de quibus agitur Lucæ duodecimo:*Non exies inde,donec reddas nouissimum quadrantem*.& aliis locis supra citatis.

CAPVT SECVNDVM.

In Purgatorio non posse animas mereri vel peccare.

C

Sequitur altera quæstio:*An in Purgatorio sit locus merito,& peccatu*.Lvtherus enim quando Purgatorium cõfitebatur, ita confitebatur,vt illud partim cũ huius vitę statu,partim cũ inferno confunderet. Dicebat animas Purgatorij posse mereri, quod est vitæ huius,& rursum eas peccare continuò, ac desperare salutem quæ sunt propria damnatorum. Radix horũ fuit, quia existimauit eas animas in Purgatoriũ mitti, quæ non sunt perfectę caritate quæ enim nullã habent caritatem, mittuntur in gehennam,quæ habent perfectam, ascendunt in cœlum. Quia vero imperfecta caritas debet augeri & non potest augeri sine nouis meritis, ideo merendi statum posuit in Purgatorio,rursum quia perfecta caritas foras mittit timorem,& proinde imperfecta habet admixtum timorem, seruilem scilicet,& hunc timorem Lutherus peccatum esse existimat,inde deduxit animas peccare continuo, quia continuo timent, horrent, ac refugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt,&c. Vide librum Lutheri de Purgatorio, quem Ioannes Eckius refellit.

D

Et quidem hanc Lutheri sententiam manifestè hæreticam esse,probatur testimoniis Scripturarum, & Patrum.Primvs locus,Ecclesiast. 9.*Mortui nihil nouerũt amplius, nec habent vltra mercedem*. Hieronymvs in hunc locum:*Donec viuunt*,inquit,*homines possunt fieri iusti,post mortem verò nulla datur boni operis occasio*. Et infrà: *Viuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare, mortui verò nihil valent ad id adiicere.quod semel secum tulere de vita*. Et infrà: *Nec iustè quippe possunt agere, nec peccare,nec virtutes adiicere,nec vitia.*

Secvndvs ibidem,ait Scriptura:*Quodcunque potest agere manus tua,instanter operare,quia nec opus,nec ratio,nec sapientia est apud inferos,quo tu properas*.Nõ possumus dicere in alia vita nihil agi,aut sciri,cùm Luc.16. de Epulone legamus,eum & vidisse Lazarum in sinu Abrahæ, & primum pro se, deinde pro fratribus opem Abrahæ implorauisse,quare loquitur de opere meritorio, vt exponit Hieronymus.Neque loquitur de inferno inferiore,sed de inferno in genere, vt complectitur omnia loca, ad quæ descendebant omnes homines ante Christi resurrectionem,vt idem Hieronymus exponit.

Tertivs locus est,Eccle.11.*Si ceciderit lignum siue ad austrum,siue ad aquilonẽ,vbicunque ceciderit,ibi erit*.Hieronymus in hunc locum,& Bernardus ser.49.ex paruis, exponunt de immutabilitate animæ post hanc vitam, quæ non potest de bona fieri mala,nec bona de mala.

Qvartvs est, Eccles.14. *Ante obitum tuum operare iustitiam,quia non est apud inferos inuenire cibum*.

Qvintvs est, Eccles.18. *Ne vereris*,alias verearis, *vsque ad mortem iustificari*. Quare vsque ad mortem,nisi quia post mortem non erit amplius tempus?

B

Sextvs,Ioan.9.*Venit nox,in qua nemo potest operari*. Origenes in Psal. 36.Chrysostomus,Augustinus,Euthymius,& Theophylactus in hunc locum,Hieronymus in cap.9.Eccles.& Gregorius li.4.Dialog.c.38. exponunt summo consensu per noctem, tempus alterius vitæ, per operari,facere opera meritoria,significari.

Septimvs est,2.Cor.5.*Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt referat vnusquisque propria corporis,sicut gessit,siue bonum,siue malum*.

Qvem locũ exponens Augustinus in libro de prædestinatione sanctorum,capite 12.monet propria corporis non vocari opera corporalia, quasi spiritualia iudicanda non sint,sed vocari omnia opera,quæ fiunt dũ sumus in corpore, quia post hanc vitam non supereſt tempus operandi,sed præmium, aut pœnas recipiendi.

Octavvs est, Gal.6. *Quæ seminauerit homo,hæc & metet*.Et infrà:*Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes, ergo dum tempus habemus operemur bonum*.Hieronymus in hunc locum docet,tempus sementis non extendi vltra hanc vitam,serere autem esse bene operari.

Nonvs est, Luc.15. *Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris amplius villicare,&c*. Exponunt Ambrosius & Theophylactus in hunc locum,Hieronymus q.6.ad Algasiam, Augustinus li.21.ciuit.Dei,cap.27. & alij omnes per depositionem à villicatione, mortem, per non posse amplius villicare, non posse amplius mereri,& lucrari.

Decimvs est, Apocal.10.Angelus habens vnum pedem super mare,& alterum super terram, iurat *per viuentem in secula seculorum, quia tempus non erit amplius*, Nimirum bene operandi.Denique Scripturæ hoc passim testantur, & nec vlla syllaba inuenietur pro Lutheri errore.

Probatvr secundo ex Patribus. Cyprianvs ser.4.qui est de mortalitate, ad hoc plurimum prodesse mortem dicit,vt eripiamur à periculis peccandi. Dum enim sumus in hac vita,in stadio pugnamus,pugnæ finẽ obitus affert,quem locum Cyprianiadducens Avgvstinvs lib.de prædest.Sanctorum,cap.14.inquit. *His, atque huiusmodi Doctor ille sententiis in Catholicæ fidei luce clarissima,satis apertéque testatur vsque ad huius corporis depositionem peccandi pericula,tentationésque metuenda,deinceps nulla talia quenquam esse passurum,quod etsi non testaretur,quando de hac re Christianus qualiscunque dubitaret?*

Nota,Lutherum non posse vocari Christianũ qualẽcunque, ex sententia Augustini,sed planè Ethnicum cùm

cùm de re dubitet,de qua dicit Augustinus nullum Chri- A
stianum dubitare posse.Idẽ Augustinus in Enchiri.c.110. *Quocirca*,inquit,*hic omne meritum comparatur,quo possit post hanc vitam releuari quispiam,vel grauari nemo autẽ se speret, quod hic neglexerit,cùm obierit apud Deum promereri*.

Chrysostomvs homilia secunda de Lazaro multa dicit in hanc sententiam, & homelia 36.in Matthæum:*Præsens*, inquit, *hæc vita tam rectè,quàm contrà tibi viuendi tribuit potestatem,postquam verò diem tuum obieris, iudicium & pœna consequetur*. Hieronymvs in caput nonũ Eccles.*Mortui*, inquit, *nec iuste possunt agere,nec peccare*. Damascenvs libro secundo de fide Orthodoxa, capite quarto. *Quod est Angelis casus, idem hominibus mors*.

Tertio probatur ratione. Nam Lutheri sententia secum ipsa pugnat,dicit enim Lutherus animas illas debere,& posse mereri, quia imperfectæ sunt in caritate, vt nimirum per noua merita augeatur, & perficiatur caritas.Ipse idem dicit,animas illas,quia imperfectæ sunt, timere pœnas, & timendo peccare, & quia semper timent,dum imperfectæ sunt, proinde etiam semper peccare.dum imperfectæ sunt.

Atista pugnant inter se,nam qui peccat præsertim, mortaliter non potest mereri, dum peccat: Animæ autem illæ semper peccãt, dum sunt in Purgatorio, quia semper sunt imperfectæ, ergo nunquam mereri possunt dum sunt in Purgatorio.Præterea secundò,quia sequitur impossibile esse liberari animas de Purgatorio, nam semper, peccabunt, dum timebunt, semper timebunt, dum erunt imperfectæ,semper erunt imperfectæ donec accesserit noua caritas:noua caritas non potest accedere,nisi per merita,non possunt illi mereri, dum peccant igitur nunquam liberabuntur.

B

CAPVT TERTIVM.

Soluuntur obiectiones.

Sverest argumenta soluere. Argumentum Primvm, animæ quæ in Purgatorio degunt sunt imperfectæ in caritate, igitur proficere debent & mereri, vt perficiantur, C
Quod sint imperfectæ probatur. Primo, quia si illæ animæ essent perfectæ, certè non punirentur,quorsum enim puniantur spiritus perfecti?Si dices, vt satisfaciant Deo.Contrà,quia Deo maximè satisfit per caritatem: *Caritas* enim *operit multitudinem peccatorum*, inquit Petrus,1.Petri 4.

Secvndo,quia si is qui moritur ,debitor sit adhuc decem dierum ieiunij,& tamen summè diligat Deum, incredibile est Deum non condonare illi decem illos dies,cùm soleat Deus libenter acceptare voluntatem, vbi non inuenit facultatem,ergo si illi non condonatur debitum,signum est non fuisse perfectum in caritate.

Tertio,quia si essent perfectæ, non timerent pœnas,nam perfecta caritas foras mittit timorem, si non timerent pœnas,non punirentur,quia non est pœna id, quod amatur & libenter recipitur, ergo non essent in Purgatorio,nisi essent imperfectæ. D

Qvarto, quia nihil esse potest perfectum extra Deum,iuxta illud 1.Cor.14. *Cùm venerit,quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est*,ergo animæ Purgatorij, quæ beatæ non sunt, necessariò imperfectæ sunt. Deinde probatur consequentia primi argumenti.

Primo, impossibile est in via stare, semper enim oportet progredi,aut regredi, vt Bernardus dicit in epi. ad frat.de monte Dei, animæ autem Purgatorij sunt in via nondum enim peruenerunt.

Secvndo, *Virtus in infirmitate perficitur*.2.Cor.12. & aurum in fornace sic lucidius.

Tertio, impossibile est creaturam aliquam conseruari,nisi accipiat semper amplius & amplius, donec absorbeatur in suũ principiũ,vt patet in fluuiis,qui semper accipiunt nouam aquam,donec in mare ingrediantur,vnde conseruatio dici solet continua quędã creatio.

Qvarto,caritas post hanc vitam erit maior, ergo augebitur:ergo per merita.

Respondeo ad antecedens, animas Purgatorij posse dici imperfectas respectu eorum quæ sunt in gloria,& etiam vnam in Purgatorio posse dici imperfectã respectu alterius,siue in Purgatorio,siue in hoc mundo existentis. Tamen absolutè omnem animam in Purgatorio existentem esse perfectam in caritate. Nulla enim est caritas simpliciter imperfecta, dicitur enim,1.Ioan. 2.*Qui seruat verbum eius,verè in hoc caritas Dei perfecta est*. Sufficit autem quilibet gradus caritatis, vt qui seruet verbum,id est,præcepta Domini.

Ad consequentiam dico, animas Purgatorij quatenus sunt imperfectæ respectu earum,quæ sunt in cœlo, debere perfici in caritate, sed illud augmentũ nõ requirere noua merita,nam erit præmium omnium meritorum præritorum.Dupliciter enim augetur caritas, vno modo in genere gratiæ, vt fiat homo aptior ad magis merendum,& hoc augmentum non datur post hanc vitam; altero modo in genere gloriæ, vt remunerentur omnia merita præterita, & hoc fiet in ipsa beatitudine. pars enim præmij erit,vt Augustinus dicit lib.2.de correption.& gratia,cap.10.tanta copia caritatis, vt nunquam excidere possit à beatitudine, & à iustitia, qui ea copia caritatis præditus erit.

Ac vt ordine respondeamus ad singula capita huius obiectionis.Ad Primvm dico, per caritatem proprie non satisfieri,sed per dolorem à caritate imperatum; & quanquam potest fieri,vt dolor internus sit tantus, & à tanta caritate procedens, vt plenè satisfaciat pro omni reatu,tamen potest etiam fieri,vt non sit tantus dolor,& propterea remaneat aliquid in Purgatorio luendum nõ enim repugnat perfectioni caritatis, quæ habetur extra regnũ cœlorũ, reatus pœnæ, pro quo satisfaciendũ sit.

Ad verba beati Petri dico,caritatem operire multitudinem peccatorum,sed non eodem modo quoad culpam, & quoad pœnam, nam culpam delet per actum suum proprium,pœnam autem tollit per opera satisfactoria,quæ ipsa caritas imperat.

Ad Secvndvm dico similiter, si is,qui moritur, summo amore doleat de peccatis, posse eum eo modo satisfacere pro omni pœna, si autem nõ sit tantus dolor, debere satisfacere posteà in Purgatorio.Neque obstat, quòd ille cuperet ieiunare, si supereſſet vita, & Deus acceptat voluntatem,vbi non inuenit facultatem; nam in isto inuenitur facultas satisfaciendi,si non ieiunando, certè patiendo in Purgatorio.

Ad Tertivm dico, animam Purgatorij non timere,sed pati reipsa pœnas; timor enim est futurorum, non præsentium:dico præterea non repugnare perfectę caritati timorem pœnæ,alioqui Christus,qui timuit pœnas,& ex eo timore sanguinẽ sudauit,Luc.22.non fuisset perfectus in caritate.Quod autem Ioannes dicit: *Perfecta caritas foras mittit timorem*,non intelligitur de timore pœnæ,sed de timore culpæ, præcipuè propter pœnam; qui enim perfectè diligit,metuit offendere Deum,præcipuè propter ipsum Deum, non propter pœnam, quæ sequitur offendentes Deum; atque ita perfecta caritas libera est ab illo metu seruili, quo quis non audet peccare,ne damnetur peccaturus, si non timeret damnari.

Ad Qvartvm dico,extra Deũ non posse inueniri aliquid ita perfectum,quod non debeat dici imperfectũ respectu perfectionis gloriæ,tamẽ illud ipsum erit simpli

Universidad de Deusto
Biblioteca

plicitèr perfectum. Vnde Paulus Philippen. 3. dicit. *Non quòd iam perfectus sim: sequor autem si quomodo apprehendam.* Et infra: *Quicunque ergo perfecti sumus.* vbi se perfectum dicit absolutè, & tamen imperfectum, comparatione facta ad beatos.

IAM ad PRIMVM in confirmationem consequentiæ, dico, animas Purgatorij non in via, sed in termino, quantum ad gratiæ augmentum; qui enim ad vrbem aliquam tendit, & peruenit ad eius portas nocturno tempore, dicitur iam peruenisse, & totam viam confecisse, licet portas inueniat clausas, & non possit ingredi, donec Sol oriatur.

PRÆTEREA quod Bernardus ait: *In via Dei non progredi esse retrogredi.* non debet accipi mathematicè, sed moraliter; non enim vult dicere in quolibet opere nos mereri augmentum gratiæ, aut perdere aliquid gratiæ, sed eos qui non dant operam, vt proficiant, facilè impelli posse à diabolo & mundo ad casum, &c.

AD SECVNDVM dico, in primis Paulum ad literam loqui de virtute Dei, quæ dicitur perfici in infirmitate, quia tunc magis apparet Dei potentia, quò plura ei resistunt, habetur enim in Græco Δύναμίς μου, id est virtus mea.

DICO præterea, virtutem etiam nostram perfici in tribulationibus, sed in hac vita tantùm quoad verum augmentum virtutis, quia in hac vita tantùm est locus merendi; ac in futura dici posse perfici in Purgatorio, non quod ei aliquid addatur, sed quod auferatur rubigo peccatorum, quomodo aurum in fornace fit lucidius, non quia illi aliquid additur, sed quia separatur à terra, & plumbo, & similibus.

AD TERTIVM dico, falsissimum esse illud principium Lutheri in rebus permanentibus, solumque habere locum in successiuis, alioqui res permanentes nunquam essent eædem, & sic Deus nunc non puniret in inferno Iudam illum, qui peccauit, sed alium quem postea creauit, nec remuneraret Petrum, qui meruit, sed alium quendam postea creatum. Quod autem dicitur, conseruationē esse cōtinuā creationē, est verū, sed intelligitur creari illud idem, non augeri, vel fieri aliud nouū.

AD QVARTVM iam est responsum.

SECVNDVM argumentum Lutheri. Animæ in Purgatorio continuò peccant, ergo sunt in statu merendi, & demerendi. Probat antecedens; Animæ illæ horrent pœnas, ac refugiunt & requiem quærunt, ergo peccant. antecedens probat, tum quia alioqui non punirentur, pœna enim inuoluntaria esse debet, & amara, tum etiam quia non deberemus precari illis requiem, & liberationem à Purgatorio, si amarent ipsæ eas pœnas.

PROBATur deinde consequentiam. PRIMO, quia verè amanti omnes pœnæ dulcescunt, ergo animæ illæ dū refugiunt pœnas non perfectè amant, proinde peccant

SECVNDO, quia dum refugiunt pœnas, quærunt quę sua sunt, non honorem Dei. TERTIO, quia Deū amant amore concupiscentiæ, dum cupiunt ab eo liberari. QVARTO, quia Christus dicit Matt. 10. *Qui non accipit crucem suam, non est me dignus*, id est, qui nō accipit sponte & libenter. At crux animarum Purgatorium est; peccant igitur dum eam crucem refugiunt

RESPONDEO, animas in Purgatorio horrere ac refugere pœnas, & requiē quærere, quatenus eas considerant vt malas, & naturæ cōtrarias, & tamen simul eas libenter admittere, & tolerare, quatenus considerant vt instrumenta, per quę purgātur, quomodo ægrotus horret medicinam amaram, & tamen libenter sumit, quia per eam curari sperat, neque in hoc vllum peccatū esse potest. Nam Dominus, qui peccare non potuit, horruit tamen pœnas, & dixit: *Pater transfer calicē hunc à me*, Matt. 26. & David clamat: *Quoniam tribuler, velociter exaudi me.* Psal. 68. Et de Petro Christus ait Ioan. vlt. *Cum senueris alius cinget te, & ducet quo tu non vis.*

DENIQVE S. Cyprianus ait li. de mortalitate: *Quis non tristitia carere optet? quis non ad lætitiam venire festinet?* Et B. Augustinus lib. 10. confessionum, c. 28. de pœnis loquens: *Tolerare eas iubes, non amare, nemo autem quod tolerat, amat, quamuis tolerare amat.*

AD PRIMVM ergo, quo probatur cōsequentia, dico verè amanti non sic dulcescere pœnas, vt eas nō sentiat, sed sic, vt licet amaras, toleret tamen alacriter propter amatum, vt patet tū ex dictis, tum ex verbis sancti Eleazari 2. Mac. 6. *Tu scis*, inquit, *Domine, quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo labores, secundum animum verò propter timorem tuum libenter hæc patior.* Et hic fuit communis affectus martyrum, qui reuera sentiebant acerbissimos dolores, & tamen libenter eos ferebant, licet quibusdam Deus priuilegio quodam sensum doloris abstulerit per affluentiam consolationis, vt scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 36. de Theodoro.

AD SECVNDVM dico, eas non quærere quæ sua sunt, sed honorem Dei, cupiunt enim citò liberari, vt possint magis, & melius Deum laudare.

AD TERTIVM dico, eas amare Deum amore amicitiæ, quia bonum suum referunt in Deum.

AD QVARTVM dico, eas accipere crucem suam, quia libenter patiuntur, nec petunt liberari, nisi secundū Dei volūtatem, & per media quæ Deus instituit, & certè si essent vera, quæ dicit Lutherus, id est, animæ illæ, si quærerent quæ sua sunt, & amarent Deum amore concupiscentiæ, nec vellent accipere crucem, non iam imperfectam caritatem sed nullam haberent, & nō in Purgatorio, sed in inferno essent.

ARGVMENTVM TERTIVM, quorundam Catholicorum. Animæ Purgatorii habent omnia necessaria ad meritum, nam habent gratiam. fidem, spem, caritatem, & liberum arbitrium saltem quoad exercitium, cur igitur non merentur?

DEINDE beati mereri possunt, vt patet de Christo, qui semper fuit beatus, & tamen merebatur, ergo multo magis animæ Purgatorij mereri poterunt. Item diues in inferno orauit pro se, & suis, Luc. 16. ergo etiā animę Purgatorij orare possunt; at ista oratio procedit sine dubio ex caritate, meretur igitur exaudiri.

DENIQVE idem confirmant auctoritate S. Thomæ qui in 4. dist. 21. quæst. 1. art. 3. ad quartū dicit, post hanc vitam non posse reperiri meritum respectu præmij essentialis, sed tantùm respectu accidentalis.

RESPONDEO ad argumentum, deesse ad meritum animabus Purgatorij statum viæ, Deus enim, vt ex Scripturis manifestè probatur solùm pro tempore huius vitæ constituit acceptare bona opera ad meritum, vel demeritum. Post hanc vitam verò bona opera erunt effectus gloriæ, & mala effectus damnationis.

AD PRIMAM confirmationem dico, Christum simul fuisse comprehensorem, & viatorem, & ideo qua parte viator erat, mereri poterat, vnde post mortē suam quia desiit esse viator, nihil amplius meruit.

AD SECVNDAM dico, si animæ Purgatorij orent pro se vel nobis, de quo inferiùs in quæstione de suffragiis differemus, nō mereri, sed solùm impetrare ex meritis præteritis, quomodo nunc sancti orando pro nobis impetrant, licet non mereantur.

AD TERTIAM confirmationem dico, S. Thomam mutasse sententiam, nam in quæstione 7. de malo, art. 11. diserte docet in Purgatorio nullum posse esse meritum, nec essentialis, nec accidentalis præmij, quod idē docent Bonauentura, Scotus, Durandus, & alij forsasse etiam

etiam B. Thomas in quartum, nomine meriti non propriè vti voluit, sed impropriè; vocauit enim actum dilectionis in Purgatorio meritorium remissionis culpæ venialis, quia est remissorius, licet non per modum meriti propriè dicti, sed per modum contrarij tollentis suum contrarium.

CAPVT QVARTVM.

Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.

QVARTA quæstio nunc tractanda est. *Sintne in Purgatorio animæ certæ de sua salute, an incertæ.* Lutherus art. 38. docet, non esse certas. Idē docent quidam Catholici, qui existimant varias esse in Purgatorio pœnas, & vnam esse omnium maximam, incertitudinem salutis, qua dicunt quasdam solū animas mulctari, quæ licet reuera certò saluandæ sint, tamen ipsas hoc ignorare. ita videtur sentire Dionysius Carthusianus ob quasdam visiones, quas ipse refert libro de quatuor nouissimis. art. 47.

IDEM docet Michaël Baij lib. 2. de mer. operum. ca. 8. vbi probare volens peccatum veniale mereri ex natura sua mortem æternam, adducit in argumentum, quia alioqui sequeretur animas in Purgatorio certas esse de sua salute, quod absurdum ei esse videtur.

DENIQVE idem videtur deduci ex sententia Gersonis lection. 1. de vita spirituali, & Ioannis Roffensis contra art. 32. Lutheri, qui admittunt veniale peccatum non esse tale, nisi ex misericordia Dei, ac proinde iustè posse puniri in æternum, si Deus velit. Hinc enim sequitur, animas, quæ habent venialia peccata, non posse certò scire, an non punientur in æternum, quanquam Roffensis in art. 38. Lutheri contendit animas Purgatorij esse certas de sua salute, quod nō video, quomodo cohæreat cum priore sententia.

AT communis Theologorum sententia est, omnes animas quæ in Purgatorio sunt, habere certitudinem suæ salutis. Vt autem intelligatur quantam habeant certitudinem, notandum est tres esse gradus certitudinis.

PRIMVS est ille, qui excludit omnem spem, & omnem timorem, talis est beatorum, quibus beatitudo non est futura, sed præsens.

SECVNDVS est ille, qui excludit omnem timorem, sed non omnem spem, & talis est in Purgatorio; nā beatitudo est illis futura, non præsens, & ideo non tollit exspectationem; & rursum est ardua, quia per pœnas ad eā peruenīēr, & ideo illorum expectatio potest vocari spes, tamen non est contingens, sed necessaria, quia non possunt amplius ab ea excidere, & ideo tollit omnem timorem.

TERTIVS est ille, qui neque spem, neque timorem excludit, & dici potest coniecturalis certitudinis gradus, & talis est noster; nobis enim beatitudo est bonum futurum, non præsens, arduum, non facile, contingens, non necessariū vel impossibile; & ideo propriissimè speramus, & timemus, sumus enim adhuc in prælio, in stadio, in agone.

NVNC ostendamus rem ita esse; Si animæ non haberent certitudinem salutis, id necessario fieret propter vnam ex quatuor causis, vel quia adhuc possunt mereri, & demereri, vel quia nondū, sunt iudicatæ, vel quia ignorant sententiam iudicis, licet lata sit, vel quia propter magnitudinem dolorum ita absorbetur, & obscuratur earū iudicium, vt non possint cogitare, & videre hanc certitudinem: sed nihil horum habet locum, non primum, vt patuit; non secundum, quia licet iudicium vniuersale nōdum sit factum, tamen præter illud est particulare, quo iudicantur animæ statim à morte, vt Theologi in quartum dist. 47. & B. Thomas 3. p. q. 59. art. 5. docent.

ADDVCI solent ad hoc iudicium particulare probandum loca duo: Vnus ex illo Ioan. 5. *Pater omne iudicium dedit filio*, cùm enim dicit, *omne iudicium*, videtur plura iudicia significare, vnum videlicet particulare, & aliud vniuersale. Alter ex illo Heb. 9. *Statutum est hominibus semel mori & post hoc iudicium.* Sed ista loca non concludūt, vterque enim potest intelligi de iudicio vniuersali: nam Ioan. 5. illud *omne* nō necessariò refertur ad duo iudicia, particulare, & generale, sed ad varios homines iudicandos, & ad varia opera, de quibus iudicandum erit, certè Augustinus exponit de vltimo iudicio. Alterius autem loci ex capite 9. ad Hebræos sensus est, cùm fuerint mortui omnes homines, tunc fiet iudicium, vt Oecumenius exponit:

EFFICACITER tamen probatur iudicium particulare ex illis verbis Eccles. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum vias suas.* Item: *In fine hominis denudatio operum illius.* Et præterea idem colligitur euidēter ex alia veritate: nam de fide est, mox à morte impios descēdere ad æterna supplicia, vt patet Lu. 16. de diuite, & iustos ad æterna gaudia, vt patet Luc. 23. de latrone: *Hodie mecū eris in Paradiso.* At nō est vllo modo credibile pri° distribui pœnas, & præmia, quā fiat iudiciū.

DEINDE Patres idem docent. Cyprianus sermone de mortalitate: *Gratulari*, inquit, *oportet, & temporis munus amplecti, quòd dum nostram fidem firmiter prominus & labore tolerato ad Christum per angustiam Christi viam pergimus præmium vitæ & fidei ipso iudicante capiamus.* Chrysostomus hom. 37. in Matth. *Postquam*, inquit, *diem tuum obieris, iudicium, & pœna cōsequetur: In inferno enim, vt Psalmista dicit, quis confitebitur tibi?* Vbi etiamsi non additur statim, tamē necessariò subintelligitur. Nam refellit Chrysostomus illorum errorem qui putabant Christum post mortē prædicaturum, & ad pœnitentiam adducturum defunctos.

VTITVR autem hoc argumento; Post mortem sequitur iudicium, & post iudiciū pœna inferni, in inferno autem nemo potest confiteri Domino; igitur post mortem non est locus pœnitentiæ; q° si Chrysostomus non vellet dicere, statim à morte impios iudicari; & trudi in infernū, sed differri hæc omnia in diem nouissimū, nihil valeret argumentum eius. Responderetur enim, hoc medio tempore prædicari posse defunctis, dum iudicium vniuersale differtur. Augustinus lib. 2. de origine *animæ*, c. 4. *Iam illud*, inquit, *rectissimè, & valdè salubriter creditur, iudicari animas cum de corporibus exierint, antequam veniat ad illud iudicium, quo eas oportet, iam redditis corporibus iudicari.*

HIS accedant exempla eorum, qui se iudicatos testati sunt. Scribit B. Gregorius lib. 4. Dialogorum, c. 36. de quodam Stephano, qui cùm esset mortuus; & iudicij oblatus, audiuit iudicem dicentem, non hunc, sed Stephanum Ferrarium vocari iussi, atque ita ille reuixit, & simul Stephanus Ferrarius, qui in vicinia morabatur, obiit. cui simile narrat. S. Augustinus li. de cura pro mortuis, c. 12. de quodam Curma. Addit autem Gregorius hæc non fieri vero errore, sed vt per istum quasi errorē, qui mortuus fuerat, reuiuiscēret, & narraret viuentibus tormenta, & iudicium quod manet impios post hanc vitam. Ibidem ca. 38. narrat exemplum de quodam Crisorio, qui in articulo mortis positus, adhuc viuens vidit sententiam suæ damnationis.

DVO similia narrat Beda li. 5. hist. c. 14. & 15. de duobus, qui desperantes mortui sunt, quia iam viderant iudicium suum peractum, & sententiam latam. Simile narrat Ioannes Climacus in sua scala, gra. 7. de quodam eremita, qui in articulo mortis audiebatur quasi in iudicio

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponus respondere accusati omnibus, & interdum dicere, A falsum est, non feci; interdum feci, sed pœnitentiam egi, interdum, verum dicitis, nec habeo quod respondeam.

DENIQVE exstat memorabile exemplum in vita S. Brunonis, de quodam Parisiensiũ Doctore, qui in ipsa Ecclesia, dum exequiæ fierent, sublato capite ex feretro clamauit; *Iusto Dei iudicio accusatus sum*, & sequẽti die iterum clamauit, *iusto Dei iudicio iudicatus sum*, & tertio die, *iusto Dei iudicio damnatus sum*. Est autem notandum circa hæc exempla, tam iudicium illorum, quod ante mortem peractum est, quàm istius Parisiensis, quod in triduum post mortem dilatum fuit pertinere ad particularem quandam, & extraordinariam prouidentiam, qua Deus vtitur ad nos siue instruendos, siue terrendos, alioqui regulariter credendum est iudicium fieri statim à morte; nam ordinariè tempus pœnitentiæ vtile durat vsque ad extremum spiritum, vt apertè docet Leo epistola 90. ad Rusticum, nec est ratio cur post mortem retardetur iu- B dicium, cùm Deus non egeat testibus nec allegationibus, sed in instanti possit iudicare.

EST etiam obseruandum, non posse certò definiri, an animæ deferantur ad iudicem, an ibi iudicentur vbi corpus relinquunt, & similiter an iudicentur immediatè à Christo in forma humana sententiam proferente, an solùm diuina virtute, quæ vbique præsens est, an verò per Angelos sententia manifestetur. Quod enim Scripturæ passim dicunt, Christum hominem esse iudicem viuorũ & mortuorum, intelligitur de nouissimo generali iudicio; nam etiam ante Christi incarnationem iudicium particulare exercebatur, vnde non solùm non est certũ, sed nec admodum probabile, quod Innocentius III. affirmat lib. 2. cap. vlti. de contemptu mundi, Christum in forma crucifixi apparere omnibus morientibus, tam bonis quàm malis.

QVANTVM ad TERTIVM, quòd sententia iudicis lateat animas, quæ iudicantur, & falsum est, & impertinens, falsum quidem, quia iudiciũ particulare præcipuè fit ad hoc, vt innotescat sententia eius, qui iudicatur: nam propter alios erit generale iudicium, propter Deum nõ est necessarium iudicium, ipse enim omnia nouit, ergo solum fit, vt innotescat ipsi animæ, quæ iudicatur: & idẽ colligitur ex visionibus suprà citatis. Est etiam impertinens: nam etiamsi non eis innotesceret sententia iudicis tamen facilè possent per se cognoscere qualis sit ab effectu: quia videbunt se statim in inferno, aut in cœlo, aut in Purgatorio.

AT poterunt inquies, dubitare, an sint in inferno, vel in Purgatorio. Non ita est, nam in inferno blasphematur Deus, in Purgatorio laudatur, in inferno non est fides infusa, neque vlla spes, aut caritas Dei, in Purgatorio hæc D omnia reperiuntur, ergo anima, quæ videbit se sperare in Deo, laudare & diligere Deum, euidenter cognoscet se in inferno non esse.

AT poterit, inquiunt, metuere ne in infernum mittatur, licet ibi adhuc non sit; sed neque hoc dici potest, nã eadem fides manet in illa, quam hic habuit: hic autem credidit secundum clarissima Scripturarum testimonia, post mortem non posse fieri vllos de bonis malos, nec de malis bonos, & nullum nisi malum in infernum esse mittendum, cùm ergo videat se diligere Deum, & proinde se esse bonam, non metuet damnationem.

DICES; Nos hic videmus nos diligere Deum, & tamen non sumus certi, an simus iusti, ergo etiam animæ illæ non certo colligent ex dilectione sua iustitiã suam.

RESPONDEO; Nos non videmus habitum caritatis infusum, quo iustificamur, sed ex coniecturis fallibilibus colligimus eum in nobis esse, at animæ separatæ sicut seipsas perspicuè intuentur, nec enim pendent ibi à phã-

tasmatibus, ita etiam vident omnia, quæ in se habent, ac proinde vident, an habeant verum habitum caritatis, an non; præterea sciunt animas esse immobiles tam in bono quàm in malo, ergo etiamsi non viderent habitum suũ infusum caritatis, tamẽ sciũt nunquam se Deũ blasphematuras, nec odio habituras, ac proinde nunquam in infernum mittendas. Denique ex fide nouerunt animas impiorum mox à morte corporis detrudi in infernum, nec differri vlterius eorum supplicia, id enim omnes Catholici credunt ex cap. 16. Lucæ, ergo animæ, quæ se vident extra infernum, credunt firmiter se in eum nunquam mittendas.

QVANTVM ad QVARTVM, quòd animæ illæ propter nimios dolores impediantur à cognitione sui status, & proinde putent se esse in inferno, & in quadam turbatione & desperatione versentur, vt Lutherus dicit, falsissimum est. Nã PRIMVM, anima diuitis in inferno Luc. B 16. non impediebatur à cognitione sui status, quantò minus ergo impedientur animæ, quæ sunt in Purgatorio?

SECVNDÒ, quòd in hoc mundo impediãtur homines à recto iudicio ex intentione dolorum, prouenit ex lesione organi corporei, at ibi est pura mens spiritualis, & incorruptibilis.

TERTIÒ, quia Ecclesia in canone Missæ dicit: *Memento Domine famulorum, famularumq́, tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis.* Vbi Ecclesia orat pro animabus Purgatorij: nam subdit, *ipsis Domine, & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis, & pacis, vt indulgeas deprecamur.* At certè, quæ dormire dicuntur in somno pacis, non sunt anxiæ, nec desperant, sed potius habent admixtam cum summis cru- C ciatibus incredibilem consolationem propter certam spem salutis.

QVARTÒ, quia si crederent se damnatas, non peterent suffragia viuorum, nec dicerent se breui liberandas, si pro eis oretur, vt patet apud Gregorium lib. 4. Dialogorum. c. 40. & exemplis allatis in prima quæstione.

CAPVT V.

Soluuntur obiectiones.

OBIICIVNT primò testimonia quædam Scripturarum, quibus vtitur Ecclesia in officio defunctorum, dum pro animabus quæ degunt in Purgatorio, orare cupit. Psal. 6. *Anima mea turbata est valde.* Et ibidẽ: *Sana animam meam, quoniam conturbata sunt ossa mea.* Et Psal. 114. *Circundederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.* Certè ista tanta perturbatio & anxietas nõ potest nasci ex solis pœnis, sed ex incertitudine, & metu æternæ damnationis, nam si animæ illæ perfectæ essent in caritate, & certæ essent de sua salute, non ita timerent cùm scriptum sit Prouerb. 12. *non contristabit iustum, quidquid acciderit ei.*

RESPONDEO, stultum esse, ex eo quod Ecclesia vtitur aliquo Psalmo in officio defunctorum, velle omnia verba eius Psalmi intelligere ad literam de defunctis: quomodo enim intelligemus de defunctis illa verba eiusdem sexti Psalmi: *Lauabo per singulas noctes lectum meũ, lacrymis meis stratum meum rigabo?* Itaque Ecclesia propter vnam aut alteram sententiam, quæ ad rem præsentem facit, totum aliquem locum Scripturæ legere solet, etiãsi maior pars illius loci ad rem præsentem non faciat. Sic in dedicatione Ecclesiæ legitur Euangelium de Zachæo, quia illa vltima verba: *Hodie saluus huic domui facta est*, conueniunt aliquo modo dedicationi, & consecra-

tioni

tioni Ecclesiæ. sic in assumptione B. Virginis legitur Euangelium de Martha, & Magdelena, Luc. 10. propter illa verba; *Maria optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea*: sic denique (vt omittam cætera) in officio defunctorũ propter illa verba, Psalmi sexti: *Miserere mihi Domine quoniam infirmus sum.* Et propter illa Psal. 114. *Placebo Domino in regione viuorum.* leguntur integri illi Psalmi.

ADDE, quod falsum etiam est, quod in argumento assumitur, turbationem, & tristitiam non nasci ex dolore sed ex incertitudine, aut desperatione salutis; nam Dominus ipse Ioan. 12. cap. de se ait: *Nunc anima mea turbata est.* Et Matth. 26. cœpit contristari, & mœstus esse, & tamen nec incertitudo, nec desperatio in Dominum cadere poterat, locus autem Prouerbiorum non debet accipi de quauis tristitia, sed de tristitia deficiente, ac deprimente, quæ mortem operatur, quam B. Paulus 2. Cor. 7. vocat tristitiam huius seculi.

ALTERA obiectio sumitur ex illa oratione, quę post B Euãgelium in Missa de mortuis recitatur: *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurum, &c.*

RESPONDENT aliqui, Ecclesiam orare pro agonizantibus, ne damnentur ad inferos, sed repugnat illud; *Libera animas omnium fidelium defunctorum*, nõ enim agonizantes dicuntur animæ defunctorum. Deinde vsus Ecclesię habet, vt hæc oratio dicatur etiam in anniuersariis defunctorum pro iis animabus, quæ ante multos annos migrarunt à corpore.

ALII dicunt, hanc orationem fundi pro iis, qui sunt in Gehenna, quas interdum liberari contingit, vt fertur de Traiano: sed, vt omittam improbabilem esse illam Traiani historiam, qui in Gehenna sunt, iam ceciderunt in obscurum, atque absorpti sunt à tartaro, quid igitur pro illis Ecclesia orat ne cadant in obscurum, néue absorbeantur à tartaro? Deinde Ecclesia pro fidelibus tantùm orat: *Libera*, inquit, *animas fidelium defunctorum.* Non autem sunt fideles, qui damnati sunt ad inferos.

DVÆ igitur solutiones aliæ dari possunt. VNA est, q Ecclesia oret pro animabus, quæ in Purgatorio degunt, ne damnentur ad pœnas Gehennæ sempiternas, nõ quidem quòd certum non sit eas nõ damnandas ad eas pœnas, sed quia vult Deus nos orare etiam pro iis rebus, quas certo accepturi sumus.

SED aduersus hanc responsionem obiici potest, quia etsi Ecclesia interdum oret pro iis rebus, quas certò est acceptura, non tamen orat pro iis rebus, quas iã accepit: porrò iam accepit, ne animæ illæ damnentur, cùm certã sententiã illæ habuerint, & securissimæ sint: deinde mens fidelium, qui pro defunctis orant, vel orari cupiunt, certè eò fertur, vt animas illas iuuent, & expediant à præ- D sentibus pœnis Purgatorij.

VERVM istæ obiectiones facilè diluuntur; nam etsi animæ Purgatorij, iam acceperint primam sententiam in iudicio particulari, eáque sententia liberæ sint à Gehenna; tamen adhuc supereſt, iudicium generale, in quo secundam sententiam accepturæ sunt. Quocirca Ecclesia orans, ne in iudicio extremo animæ illæ cadant in obscurum, néue absorbeantur à tartaro, non orat pro ea re, quàm accepit, sed pro ea, quam acceptura est.

AD illud verò de intentione fidelium, respondeo etiã illi intentioni satisfieri; nam in illa oratione vtrumque petitur, nimirum, vt liberentur animæ illæ de pœnis inferni, id est, Purgatorij, quas in præsenti patiuntur, & posteà liberentur à sententia damnationis in extremo iudicio ferenda.

ALTERA solutio est, quòd Ecclesia verè orat quantum ad intentionem suam, vt animæ liberentur à pœnis A Purgatorij, tamen vtatur eo modo loquendi, quasi animæ tunc migrarent à corpore, & in periculo essent æternæ salutis, quia commemorat, & repræsentat diem depositionis siue obitus; vt enim in celebritatibus festorum Incarnationis, Natalis, Apparitionis, Passionis, Resurrectionis, & Ascẽsionis Domini Ecclesia ita orat, ac si tunc deberet Christus vel incarnari, vel nasci, &c. quia repræsentat illa mysteria, vt præsentia, & tamen non intendit ad literam precari vt verbum carnem assumat, aut nascatur de virgine, &c. sed vt nobis applicetur fructus eorum Mysteriorum, ita quoque in sacrificio pro defunctis, quia commemoratur dies obitus illorum, Ecclesia ita pro illis orat, ac si tunc morerentur, & tamen intendit orare, vt liberentur ab inferno eo modo, quo liberari possunt, id est, vt non detineantur diutius in illis pœnis, vel vt refrigerium aliquod doloribus misceatur.

DENIQVE, quo modo non est absurdum, nunc post B mille & quingentos annos in aduentu Domini dicere: *Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* & alia multa id genus, ita non est absurdum pro defunctis dicere: *Libera eas de ore leonis, ne cadant in obscurum, &c.*

CAPVT VI.

De loco Purgatorij.

SEQVITVR quæstio quarta: *Vbi sit Purgatorium?* De qua quæstione nihil Ecclesia definiuit: sunt autem multæ opiniones.

PRIMA quorundam, qui putant ibi animas purgari, vbi peccauerũt, id est, variis in locis, & quidem quod variis in locis animæ purgentur, satis probabiliter colligitur ex Gregorio lib. 4. Dialogorum c. 40. & cap. 55. qui refert animam Paschasij, & cuiusdam alterius in balneis quibusdam purgatas. Nec non ex epistola Petri Damiani de miraculis sui temporis, vbi describit visionem de purgatione animæ sancti Seuerini in quodam flumine. At quod omnes ibi puniantur, vbi peccauerunt, non est probabile; nam contingit aliquem in multis locis peccasse, nec est verisimile in omnibus illis purgandum. Præterea visiones prædictæ contrarium ostendunt; nam Paschasius, Diaconus peccauerat Romæ in electione Pontificis purgabatur autem in thermis Puteolanis, & S. Seuerinus peccauerat in Palatio Imperatoris, & purgabatur in flumine.

SECVNDA opinio, loca animarum non esse corporalia. ita Augustinus lib. 12. de Genesi, c. 33. sed retractauit lib. 2. retract. cap. 24.

TERTIA, loca pœnalia animarum esse hunc mundũ in quo animæ manent in corpore tanquam in carcere. Hanc refert, & refellit Irenæus in fine libri 5. c. 31. nam Scriptura dicit, animas post hanc vitam descendere in infernum, vt patet Luc. 16. & alibi.

QVARTA, infernum & Purgatorium animæ nihil esse aliud præter conscientiam accusantem & punientem peccata. ita Philo in libro de congressu quærendæ eruditionis gratia, & Origenes, vt refert Hieronymus in epistola ad Auitum. Hæc refellitur; nam si ista opinio esset vera, non minus essemus nunc in inferno, vel Purgatorio, quàm post mortem.

QVINTA est, infernum, & proinde purgatorium (sunt enim loca vicina) fore in valle Iosaphat. ita refert Chrysostomus sensisse veteres aliquos, hom. de præmiis beatorum, tomo 3. similem sentẽtiam refert Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 42. fortè argumentum istorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit,quia Christus passim infernum vocat Gehennam, A Gehenna autem est vallis quædam adeo coniuncta cum valle Iosaphat,vt pars eius esse videatur, de quo nomine infrà dicemus.

SEXTA opinio est,infernum esse statum animæ extra corpus,nam dum est in corpore,in luce versatur, vt ex operibus apparet,cùm de corpore exit,nihil amplius videre potest nisi beata sit,& istæ sunt tenebræ exteriores,ita refert Theophylactus in c.16.Luc.

SEPTIMA est,locum pœnalem animarum non esse terram, sed aërem istum caliginosum, vbi Dæmones versantur,ita Gregorius Nyssenus in libro de anima,& resurrectione,Chrysostomus homilia de præmiis beatorum,& auctor operis imperfecti in Matth.homil.53. cui sententiæ fauet historia S.Fursei apud Bedam lib.3. historiæ Anglorum,cap.19.illo enim defuncto cùm ab Angelis in cœlum deduceretur,ostensi sunt maximi ignes suprà aërem,qui seruabantur(vt Angelus dicebat) ad mundi conflagrationem,& interim examinabantur ibi hominum opera.

OCTAVA est communis Scholasticorum, Purga- B torium esse infrà viscera terræ, inferno ipsi vicinum. Constituunt enim Scholastici communi consensu intra terram quatuor sinus,siue vnum in quatuor partes diuisum,vnum pro damnatis, alterum pro purgandis, tertiũ pro infantibus sine Baptismo abeuntibus,quartum pro iustis,qui moriebantur ante Christi passionem,qui nũc vacuus remanet:quorum sufficientia sumitur penes genera pœnarum:sunt enim hæc omnia loca pœnalia,omnis autem pœna,aut est tãtùm damni, aut etiam sensus: & rursus aut æterna,aut temporalis: pro pœna ergo solius damni æterna,est limbus puerorum, pro pœna solius damni temporali, erat limbus Patrum, pro pœna damni,& sensus æterna,est infernus,pro pœna damni & C sensus temporali est Purgatorium.

QVIA verò hæc omnia fabulas esse Caluinus dicit, li.2.instit.c.19.§.9. & similiter discipulus eius Beza in c.2.Actor.& magister eius,Bucerus in ca.27. Matthæi, de singulis probandum est.

AC PRIMVM,quod intra viscera terræ sit locus aliquis animarum, qui generali vocabulo vocatur infernus, demonstratum est à nobis lib.4. de Christo c.9.inde petat lector si velit plenè cognoscere, quæ ad hunc locum pertinent.

PORRÒ ad argumenta quæ tunc attulimus, accedant variæ eruptiones ignis,quæ in terra apparent,quas non temerè B. Gregorius putat esse indicia quædam inferni,intra viscera terræ existentis,lib.4.Dialogorum c.35.nam in eodem libro c.30.scribit se certa relatione cognouisse,eadem ipsa hora, qua obiit Rex Theodoricus Arianus,visam fuisse animam eius iactari in fo- D ueam Vulcani,quæ est in Sicilia,& Laurentius Surius in historia anni M.D.XXXVII.scribit circa mótem Heelam Insulæ Islandiæ,vnde erumpunt flammæ,& audiuntur quædam quasi tonitrua horribilia, sæpè apparere animas, quæ dicant se mitti ad illum montem. Hæc de inferis in genere.

NVNC de singulis locis.Ac primùm quod infernus damnatorũ sit in profundissimis terræ partibus,probatur.PRIMO quia intra viscera terræ est infernus,vt iam probauimus,sed Luc.16. anima diuitis epulonis dicitur fuisse in inferno,& non solùm in inferno,sed etiã in loco profundissimo,quandoquidem vt videret Lazarum, qui etiam tunc erat in locis subterraneis, sursùm versus aspicere debuit.PRÆTEREA ratio ipsa dictat,vt si locus beatorum est in summo cælo, locus damnatorum sit in loco remotissimo à cælo, nihil autem remotius centro terræ.

DEINDE,quòd Purgatorium sit etiam sub terra, & inferno damnatorum vicinum,probatur PRIMÒ ex illis verbis Act.2.*Solutis doloribus inferni*, quæ intelligũtur ab Augustino epist.99.de pœnis Purgatorij;vnde etiam Ecclesia in Missa de defunctis dicit:*Libera animas defunctorum de pœnis inferni,& de profundo lacu.* SECVNDÒ, id confirmatur ex visione quam refert Beda lib.5.c.13.historiæ,vbi apertè visum est Purgatorium inferno dãnatorum contiguum. DENIQVE, Theologi ferè omnes docent eodem in loco esse, & eodem igne torqueri dãnatos,& animas Purgatorij.

QVOD autem limbus puerorum sit in inferno,probatur;nam Concilium Florentinum sess.vlt.diserte definit,tam eos qui moriuntur cum peccato mortali, quàm eos qui cum solo originali, mox in infernum descẽdere, pœnis tamen disparibus puniẽdos,& B.Augustinus li.1. de Baptismo paruulorum,c.28.& li.5.hypognostici.c.5. dicit fidem Catholicam non nosse nisi duo loca,vbi homines sint futuri perpetuò, cœlum beatorum & infernũ damnatorum. Est tamẽ communis opinio Scholasticorum,limbum puerorum esse in loco inferni altiore, quã sit Purgatorium,ita vt ad eum ignis non perueniat, quã sequutus est innocentius III.capite maiores,extra, de de Baptismo.sed de hac re alibi disputandum est.

QVOD denique limbus Patrum sit in inferno,sed in parte suprema, probatum est satis accuratè in lib.4. de Christo.c.10.Vnum solum argumentũ repetemus,quod in eo loco nimis breuiter tractatum fuit. Igitur li.1.Regum c.28.anima Samuelis de locis subterraneis ascẽdere visa est.*Vidi*,inquit,Pythonissa,*Deos ascendẽtes de terra.*

RESPONDEBVNT aduersarij illum nõ fuisse verè Samuelem,Sed diabolũ in forma eius,vt docent Tertullianus libro de anima prope finem, auctor quæstionum apud Iustinum quæst.12. & auctor quæstionum veteris Testamenti quæst.52.apud Augustinum,& auctor librorum de mirabilibus sacræ Scripturæ li.2.c.11.Procopius & Eucherius in hũc locum libri Regum. & Isidorus li.8.Etymologiarum.c.9.qui his rationibus mouentur.

PRIMÒ, quia non est credibile Samuelem subiectũ fuisse Pythonissæ, nec etiam spontè venisse, quia artem magicam confirmasset. SECVNDÒ, quia Samuelnõ se adorari passus fuisset,vt illa vmbra fecit. TERTIÒ,quia non dixisset Sauli,*Cras tu,& filij tui mecũ eritis.*Nec enim Saulis anima ad limbum Patrum,sed ad Gehennam descensura erat.QVARTÒ,quia Deus negauit Sauli respõsum per Prophetas, per oracula & per somnia, vt ideo capite dicitur,ergo non est credibile responsurũ posteà fuisse per Pythonissam.

AT his non obstãtibus,tenendum est,verè Samuelis animam fuisse eam,quæ apparuit, & proinde vehemẽter confirmari sentẽtiam nostram de loco subterraneo animarum. Nam in primis auctores citati sunt omnes aut incerti,aut obscuri: at qui contrarium docent, certi & clarissimi sunt;nimirum Iosephus lib.9.antiq.c.15.Iustinus in Dialogo cũ Tryphone vltra mediũ, Basilius epi. 80.ad Eustachiũ medicũ.Ambrosius in c.1.Lu.Hieronymus in c.7.Isaiæ.& Augustinus lib.de cura pro mortuis, c.15.Neq; obstat,quod Aug.li.2.ad Simplicianum,q.3. dubitauerit,an fuerit illa anima,nec ne;nã librum de cura pro mortuis scripsit posterius,& re diligẽtius cõsiderata. Præter hos veteres idem docent recentiores in hũc locũ Lyranus, Abulensis,Dionysius Carthusianus, & Caietanus.Sunt etiam pro hac sententia fortissimæ rationes.

PRIMA,quia Scriptura perpetuò vocat Samuelem, eum qui apparuit : *Cùm vidisset*, inquit, *mulier Samuelem.* Et rursum:*Dixit Samuel ad Saul.Et intellexit ergo Saul,quòd Samuel esset.*At certè non diceret,intelleXit,sed cogitauit vel putauit,si id non esset verum.

SECVNDA

SECVNDA,quia Eccles.46.ponitur in laudibus Samuelis, quòd mortuus prophetauerit, & annunciauerit regi quæ ventura erant.At quænam laus est, quod Diabolus alicuius speciem assumat,& decipiat?& hoc est argumentum propter quod Augustinus libro de cura pro mortuis asserit,verè fuisse Samuelem illum,qui apparuit cuius testimonij non meminerat,cum scriberet ad Simplicianum.

TERTIA, quia prædixit Sauli futura,quæ diabolus scire non poterat, nimirum sequenti die eum cum filiis periturum, exercitum dissipandum, Dauidem regnaturum,&c.

VLTIMÒ,quia rationes contrariæ nihil concludunt.

AD PRIMVM dico,Samuelem nõ venisse iussu Pythonissæ,sed iussu Dei,& potius impediuisse quàm confirmasse artem magicam;prænenit enim Samuel aduẽtu suo effectum incantationis; & contrario modo ascendit atque alij soleant,qui per incantationem excitantur, & B hæc est caussa cur Pythonissa turbata fuerit, & sibi impositum diceret. Si enim verum est,quod Rabbini scribunt, vmbræ mortuorum,quæ vi magicæ artis euocantur,capite deorsum verso ascendunt: Samuel autem recta figura ascendit,ita vt primum caput, deinde pectus, postremo pedes è terra emergere visi sint.

AD SECVNDVM dico,illam adorationem nõ fuisse latriam,sed reuerentiam debitam animæ Samuelis.

AD TERTIVM dico,illud; *Mecum eritis*,nõ significare in sinu Abrahæ eritis,sed mecum eritis sub terrã, id est,mortui eritis;nam cùm inter filios Saulis esset etiam Ionathas iustus, non erant descensuri ad eundem locum Saul,& Ionathas,& tamen Samuel dicit in genere : *Mecum eritis.*

AD QVARTVM dico,Deum se iratum Sauli ostẽdere voluisse,idque fecisse tam non respondendo,quando interrogabatur,quàm respondendo, quando non in- C terrogabatur;vtrumque enim est signum iræ.

ADDE,quòd cum Saul interrogabat Deum,si Deus respondisset,potuisset Saul declinare bellum, & pœnam sibi à Deo paratam; at cùm interrogauit Pythonissam, iam erant omnia parata,& acies instructæ,& in conspectu positæ,vt nullo modo prælium detractari posset:tũc ergo Deus,vt magis puniret Saulẽ,prædixit ei per Prophetam interitum suum,& filiorum, & totius exercitus.

HABEMVS igitur, Purgatorium,infernũ,ac limbos Patrum & puerorum,loca subterranea esse.

CAPVT VII.

Sitne post hanc vitam aliquis locus pro animabus iustis, præter cœlum,& Purgatorium.

DE prædictis receptaculis subterraneis animarum,duo quædam à Theologis tractari solẽt, D quæ hic breuiter inferere placuit, plenioris doctrinæ caussa.PRIMÒ,quærunt,an præter hæc loca sit aliquis alius locus, vbi retineantur animæ antequam ad regnũ cœlorum perueniant.SECVNDÒ, an ex his locis egredi possint.

QVANTVM ad PRIMVM,difficultas est satis magna,quia ex vna parte omnes Theologi docent,non esse alia receptacula præter quatuor numerata,& Concilium Florentinum sess.vltima definit, animas quæ nihil purgandum habent, mox recipi in cœlum. Ex altera parte narrat Beda lib.5.hist.c.13.visionem valde probabilem, cui ipse fidem adhibere non dubitauit. fuit autem in illa ostensum cuidam animæ, quæ ad corpus posteà rediit, præter infernum & Purgatorium, & regnum cœlorum, quoddam quasi pratum florentissimum,lucidissimum odoratum,amœnum, in quo degebant animæ, quæ nihil A patiebantur,sed tamen ibi manebant,quia nondum idoneæ erant visioni beatæ.cui reuelationi multas alias cõformes adducit Dionysius Carthusianus in Dialogo de iudicio particulari,art.31. & Gregorius lib.4.Dialogorum,cap.36.

VIDETVR mihi dicendum, non esse improbabile talem aliquem locum reperiri:cæterùm eiusmodi locum ad Purgatorij pertinere,etsi enim ibi nulla sit pœna sensus, tamen est pœna damni: pœna autem non conuenit nisi animæ, quæ nondum plenè purgata est. itaque erit locus ille mitissimum Purgatorium, & quasi carcer quidam senatorius,atque honoratus.

CAPVT VIII.

Num ex receptaculis suis animæ defunctorum egredi valeant.

B

ALTERIVS autem quæstionis triplex esse potest sensus.PRIMVS,an possint exire nunquam redituræ, quia nimirum transferantur de vno receptaculo ad aliud. SECVNDVS, an possint exire, vt rursum redeant ad suum locum. TERTIVS, an possint ita egredi,vt hic nobiscum iterum viuant.

QVANTVM ad PRIMVM sensum,facilè respõderi potest,ex inferno damnatorum, limbóque puerorũ non dari regressum; ex Purgatorio, limbóque Patrum dari; sunt enim animæ impiorum damnatæ ad perpetuos carceres, & ignes Gehennæ, & similiter animæ puerorum ad perpetuum exilium. & tenebras. Animæ autem sanctorum Patrum damnatæ erant ad exilium temporale,& animæ Purgatorij ad carceres temporales. ratio est,quia caussa carceris,vel exilij damnatorum est culpa mortalis actualis,vel originalis,quæ nunquam remittetur ; caussa C autem exilij Patrum fuit debitum temporale contractũ ex peccato primi parentis, ille enim suo peccato cœlum clauserat, quod aperiri non potuit,nisi Christi sanguine reipsa effuso,caussa verò Purgatorij est reatus temporalis,quæ pœnæ necessariò finem habet.

CONTRA hoc tamen est auctoritas Ioannis Damasceni, qui in oratione de mortuis dicit, orationibus S. Theclæ liberatam de inferno animam Falconillæ cuiusdam fœminæ paganæ, & orationibus S.Gregorij Papæ animam Traiani Imperatoris.

RESPONDEO,si hæc historia defendi debeat,oportere dicere,Traianum non fuisse damnatum absolutè ad inferos,sed solùm punitum in inferno secundùm præsentia eius demerita,& suspensam sententiam propter præuisas B.Gregorij preces, & præterea non immediatè ex inferno ad cœlum transisse,sed prius corpori vnitum,& tunc baptizatum,& pœnitentiam in hac vita egisse ; ista enim est communis solutio S.Thomæ,Durandi,Richardi,& aliorum in 4.dist.45.

QVIA tamẽ Traianum resurrexisse,fine teste dicitur, nec enim vllus veterum huius rei meminit, & repugnat hoc sententiæ Damasceni, qui satis apertè docet de inferno ad cœlum transisse, non autem ad hanc vitam rediisse Traianum,etsi pœnitentiam egit,in inferno illam egisse: Cùm tamen solius Damasceni auctoritate nitantur auctores citati.ideò magis propendeo in sententiam Melchioris Cani, qui lib.11. de locis,cap.2. simpliciter improbat hanc historiam,vt confictam, & Dominici à Soto,qui in quarto dist.45.quæst.2.art.2.dicit, hanc historiam sibi creditu durissimam esse, non obstante Apologia Alphonsi Ciaconis, pro hac historia ante hoc triennium edita. Rationes autem quibus moueor sunt quatuor.

PRIMA,quia quotquot hanc historiam admiserunt,

id fecerunt propter Damasceni auctoritatem, at libtum illum non esse Damasceni facilè probari potest, nam in eo libro auctor non solùm dicit Traianum, & Falconillam ab inferno damnatorum ad regnum cœlorum trãsiuisse, sed etiam multos alios, qui in infernum descenderant, quia fide diuina caruerint, à Christo conuersos, & saluatos quando ad inferos descendit: quod & per se erroneum est, & contrarium verbis Damasceni libro 2. de fide, capite quarto, vbi dicit hominibus id esse mortem, quod fuit Angelis casus.

SECVNDA ratio est, quia nullus auctor Latinus historiæ eius meminit, vt Paulus Diaconus, Anastasius Bibliothecarius, Marianus Scotus, Ado, ac ne ipse quidem Beda, qui B. Gregorij studiosissimus fuit, immò in ipsa Romana Ecclesia, & eius Archiuis nulla huius rei memoria exstabat, quando Ioannes Diaconus vitam B. Gregorij scripsit, ipse enim vitam B. Gregorij ex Archiuis Romanis diligentissimè collegit, & tamen libro 2. ca. 44. dicit, hanc historiam de Traiano repertam in Ecclesia quadam Anglorum, nec fidem certam illi habitam à Romanis.

TERTIA, quia B. Gregorius lib. 34. mor. capite 13. disertè docet, non posse orari pro infidelibus defunctis, quemadmodum nec pro diabolo, quandoquidem in eadem æterna, & irreuocabili damnatione sunt, quomodo ergo credibile est eum id fecisse? Respondet Abulensis quæst. 57. in quartum librum Regum, ideo Gregorium peccasse mortaliter orando pro Traiano, sed absurdissimum est, & ferè blasphemum, cùm constet Gregorium virum fuisse non modò sanctissimum, verũ etiam prudentissimum. Deinde si peccauit mortaliter orando, quomodo fuit exauditus? Num Deus placatur, quando offenditur. Respondet Ciaconus, non peccasse Gregorium orando, sed meruisse potius, quia licet ordinariè non liceat orare pro damnatis, tamen licet ex peculiari instinctu diuino.

AT contra, eadem historia refert Gregorium propter hoc peccatum punitum fuisse perpetuo dolore stomachi, & pedum. Respondet ipse, hunc dolorem non datum Gregorio in pœnam, sed ne elatio illi subrepeperet. At contrà, nam Petrus Diaconus, quem ipse citat ex libro quodam bibliothecæ Vaticanæ, dicit, Gregorio ab Angelo dictum fuisse, quod quia præsumpserat hoc petere, laboraret vsque ad mortem dolore, &c. ergo in pœnam peccati, nam præsumptio peccatum est.

QVARTA ratio est, quia argumenta Ciaconi non cõcludunt, ipse enim nititur præcipuè his testibus. PRIMO, testimonio Petri & Ioannis Diaconorum Gregorij, quod exstare dicit in bibliotheca Vaticana. SECVNDO, testimonio innominati auctoris, qui scripsit vitam B. Gregorij, quę præponitur operibus eius impressis Basileæ anno M.D.LXIV. qui auctor videtur vixisse tempore ipsius Gregorij. TERTIO, testimonio Damasceni. QVARTO, testimonio Ioan. Diaconi li. 2. c. 44. vitæ B. Gregorij. QVINTO, testimonio S. Thomæ. SEXTO, testimonio S. Birgittę. SEPTIMO, testimonio Mechtildis.

PRIMVM testimoniũ mihi valde suspectum est, nam si illud esset verè Petri Diaconi, nõ diceret Ioannes Diaconus, historiã hanc nõ exstare in Romana Ecclesia, sed solũ apud Anglos, præterea iste Petrus dicit, Gregorium à Deo petiuisse, vt quotquot sepelirentur in Ecclesia S. Andreæ in cliuo Scauri, non possent damnari, dũmodo fidem tenuerint Christianam, & impetrauisse. At certè Gregorius vir prudentissimus nunquam ita orasset, nam vel intelligit de fide informi, vel de formata, si de informi, ergo voluisset saluari homines moriẽtes sine caritate, quod quis credat? si de formata, nõ erat opus id petere, nã vbicũque sepeliatur, qui moritur cũ caritate, damnari non potest.

ADDE, quòd totum illud fragmentum redolet nouitatem, & proinde suppositiũ videtur: vocat enim Gregorium diuum quod nomen eo tempore erat inusitatũ. Item anteponit Cardinales Episcopis; quod repugnat Ioanni Diacono, qui in vita S. Gregorij scribit, ex Cardinalibus consueuisse promoueri à Gregorio multos ad Episcopatum, vt ad gradum altiorem, alia quoque habet non pauca signa nouitatis.

TERTIVM testimonium iam est reiectum.

QVARTVM est contra ipsum Ciaconum; nam Ioannes Diaconus dicit, animam Traiani non esse liberatam de inferno, sed solùm id obtinuisse, vt in inferno existens non pateretur pœnam ignis, Diaconus autem vult eam esse in cœlo beatam.

QVINTVM est etiam contra ipsum; nã B. Thomas vbi ex professo hoc tractat, nimirũ in 4. dist. 45. q. 2. probabilissimum putat animam Traiani liberatam solùm à pœnis inferni vsque ad diem iudicij, ac deinceps cruciãdam cum cæteris.

SEXTVM est valde obscurum; nam S. Birgitta non dicit Traianũ esse saluum, sed solùm eleuatum ad gradũ altiorem, vbi indicat in inferno aliquid salutis recepisse.

SEPTIMVM est expresè contra ipsum; nã Mechtildis dicit, se petiuisse à Domino quid egerit cum animabus Sampsonis, Salominis, Origenis, & Traiani, & responsum esse, Deum velle esse omnibus incognitũ, quid sua liberalitas cum illis egerit, si ergo Deus vult esse incognitum, non est credendum auctoribus, qui asserunt Traianum esse in cœlo. Adde, quòd Deus in hac reuelatione cõiungit Traianum cum Origene: At in prato spirituali, quod citatur à VII. Synodo, & à Ioanne Diacono lib. 2. c. 45. vitæ B. Gregorij, narratur alia reuelatio, qua Origenes visus est in Gehenna ignis cum Ario, & Nestorio, & V. Synodus c. 1. dicit anathema Origeni fieri Ario, Nestorio, & cæteris hæreticis.

QVANTVM ad SECVNDVM, quidam existimant animas non posse vnquam de suis receptaculis egredi, sed omnes apparitiones esse dæmonum, qui fingunt se esse animas de Purgatorio exeuntes, & suffragia postulantes. ita Tertullianus libro de anima circa fin. & auctor quæstionum ad Antiochum q. 11. & 13. idem videtur dicere Chrysostomus hom. 29. in Matth. & ho. 2. & 4. de Lazaro, & Theophylactus in c. 8. Matthæi, quanquam hi duo, si bene legantur, non dicunt nullo modo posse animas egredi ad nos; sed nõ posse egredi pro arbitrio suo, nec verti in dæmones, nec vagari inter nos more dæmonum. Hæretici huius temporis omnes apparitiones animarum rident, tanquam dæmonum illusiones, præcipuè Magdeburgenses.

VERISSIMA tamen est Augustini sententia libro de cura pro mortuis, c. 15. & 17. nimiæ impudentiæ esse negare animas interdum ad nos redire Deo iubente vel permittente; habemus enim testimonia grauissimorum auctorum, de regressu animarũ ex omnibus receptaculis, præterquam ex limbo puerorum. Nam quod ex cœlo animæ beatæ ad nos aliquãdo veniant: sunt exempla certissima apud Eusebium lib. 6. hist. c. 5. Augustinũ de cura pro mortuis. c. 16. Sulpitiũ in vita Martini, Paulinũ in vita Ambrosij, Theodoretum lib. 5. hist. c. 24. Gregorium lib. 3. Dialogorũ, c. 24. & 25. & in VII. Synodo actio. 4.

QVÒD ex limbo Patrum apparuerint animæ probat Augustinus libro de cura pro mortuis, c. 15. & 16. ex lib. 1. Regum. c. 28. vbi Samuelis anima apparuit Sauli, & ex Matth. 17. vbi Moses apparuit cum Helia in mõte Thabor. quamuis enim Hilarius in hũc locum, & Ambrosius li. 1. de Cain, c. 2. dicãt, Mosem adhuc viuere, tamẽ contrarium expresè habetur Deut. vltimo, & Iosue primo.

QVOD

QVOD ex purgatorio apparuerint, sunt exẽpla apud Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 40. & 55. & alios auctores suprà citatos. Quòd denique ex inferno, probat multis exemplis auctor librorum de proprietatibus apum, & idem apparet ex illa apparitione doctoris Parisiensis in vita B. Brunonis, qui post triduum à morte dixit se condemnatum. Credibile est, animam illam mox à morte in infernum descendisse, sed tamen ter apparuisse, & PRIMO, manifestasse suam accusationẽ. SECVNDO, suum iudicium. TERTIO, suam damnationem, vt hoc modo pluribus innotesceret hoc exemplum.

QVANTVM ad TERTIVM, quòd aliqui ex Purgatorio & limbo Patrum fuerint ad vitam reuocati, nulli dubium esse potest. Nam mortui, quos excitarunt Helias, Heliseus, Dominus Christus, & Petrus, & Paulus, cũ fideles fuerint creduntur fuisse in Purgatorio, aut in limbo, neque vllum sequitur inconueniens, si ex his locis aliqui resurgant, siquidem hoc nihil aliud est, quàm mutare illis exilium, vel carcerem.

DICES; at iam erant certi de sua salute, & per resurrectionẽ sient incerti. Respondet bene Abulensis quæst. 57. in 4. Regum omnes eos, qui ex Purgatorio aut limbo Patrum in vitam reuocati fuerunt, sine dubio confirmatos fuisse in gratia, vt nullo modo perire potuerint, quia alioqui iniuria illis facta fuisset.

QVOD autem ex cœlo, aut inferno damnatorum reuocari possent ad vitam, videretur incredibile, nisi exstarent exempla, quæ negari nõ possunt. Nam B. Grego. libro primo Dialogorum, capite nono, scribit, à S. Fortunato excitatum fuisse Marcellum quendam virum sanctum, qui ab Angelis in optimum locum ductus fuerat. Et cap. 12. scribit à S. Seuero excitatum quendam virũ pessimum, qui à Dæmonibus in infernum deducebatur. Egesippus scribit libro tertio, capite secundo, B. Petrum excitasse affinem quendam Cæsaris Ethnicum à morte. Nec dubitari potest, quin Apostoli aliquos Ethnicos excitarint. Maximus sermone secundo de sancta Agnete, dicit, ab ea excitatum filium præfecti, qui in peccato mortali obierat. Et Euodius libro primo de miraculis Sancti Stephani, dicit puerulum mortuum ante Baptismum, ad reliquias sancti Stephani excitatum.

DICO igitur, beatos iam existentes non posse reuocari ad vitam, siquidem beatitudo includit certitudinẽ de non amittenda vnquam felicitate, vt B. AVGVSTINVS docet de correptione & gratia, capite decimo, & ratio est manifesta, quia beatitudo est status omniũ bonorum aggregatione perfectus, nõ habet autem omnia bona, qui non habet illam certitudinem. Si igitur aliqui sancti viri redierunt ad corpus, non fuerunt beati, sed Deus præuidens eorum excitationem, distulit eorum beatificationẽ, & interim detinuit eos in optimo aliquo loco, vt accidit Marcello illi, de quo Gregorius loquitur.

DE damnatis similiter dico, damnatum absolutè ad pœnas æternas, non posse reuocari ad vitam, quoniã aliqui fieret incerta impiorum dãnatio; & sanè B. AVGVSTINVS lib. 21. de ciuitate Dei, capite vicesimo quarto, nimiæ præsumptionis esse dicit asserere, eos nõ mansuros perpetuò in igne, quibus Veritas dicit, Matth. 25. *Ite in ignem æternum*: dicit autem hoc Veritas omnibus, quos damnat tam in particulari, quàm in vniuersali iudicio. Præterea nullus esset damnatorum, qui non posset sperare salutem, & quo non possemus orare, nunc enim non oramus pro infidelibus damnatis, quia secundum fidem credimus eos non posse saluari; at si possunt saltem ex priuilegio saluari, certè pro illis orandum esset, sicut in hoc mundo oramus pro obstinatis in malo, vt Deus det illis gratiam efficacem, quę certè non datur, nisi ex priuilegio.

SED obiicit Abulensis quæst. 57. in quartum librũ Regum, ei, qui excitatur ab inferno damnatorum, non remittitur neque culpa, neque pœna per ipsam excitationem, neque aliud miraculum hic necessarium est, quàm simplex mortui resuscitatio, ergo fieri potest, vt tales redeant.

RESPONDEO, non remitti culpam, neque pœnam, sed dari beneficium æquiualens, quia ponitur in statu, in quo poterit à culpa & pœna liberari; ex quo sequuntur omnia absurda suprà dicta, quòd non erit certa impiorum damnatio: quòd salutem illi sperare poterunt: quòd licebit pro eis orare.

AD illa exempla, quæ adferuntur, respondet Sotus in 4. distinct. 45. quæ. 2. arti. 2. omnes Ethnicos, quos Apostoli excitarunt, laborasse ignorantia inuincibili fidei, & proinde in Purgatorio fuisse.

AT quid respondebit Sotus Ambrosio, qui sermone nonagesimo, & Maximo, qui sermone secundo dicunt, beatam Agnetem excitasse filium præfecti, quem Diabolus necauerat, cùm voluisset ipsam virginem sanctam stuprare? Igitur dico, eos qui sunt excitati, cùm mererẽtur pœnas æternas, non fuisse damnatos, sed suspensam eorum sententiam, & interim punitos secundum præsentem iniustitiam, vt beatus Thomas docet in quartũ sententiarum, distinctione quadragesima quinta quæstione secunda, articulo secundo, quomodo etiam respondent Richardus, Durandus, & alij ibidem.

CAPVT NONVM.

De tempore, quo durat Purgatorium.

IAM Verò de tempore, quo Purgatorium permanebit, duo sunt errores extremi: Primus error est Origenis, qui extendit tempora Purgatorij vltra diem resurrectionis; ita enim habet homilia decima quarta in Lucam: *Ego puto*, inquit, *quòd & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos, atque purgante, nemo enim absque sordibus resurgere poterit.* Hic tamen est error exploratus, nam beatus Augustinus libro viceſimo primo de ciuit. Dei, capite decimo sexto: *Purgatorias pœnas*, inquit, *nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendumq; iudicium.* Et ratio est, quia Dominus Matthæi 25. in iudicio solùm duos ordines hominum dicit futuros, vnum beatorum, alterum damnatorum.

DICES, Anima non peccauit sola, sed simul cum corpore, igitur simul cum corpore purgari debet, proinde post resurrectionem homines purgabuntur.

RESPONDEO, si argumentum concluderet, probaret etiam, animam separatam non posse puniri in inferno, nec voluptatibus in cœlo frui, contra Euangelium, Lucæ decimo sexto, *Crucior in hac flamma.* Et Lucæ 23. *Hodie mecum eris in paradiso.*

DICO igitur, meritò puniri animam etiam solã, quia ipsa est subiectum & causa efficiens peccati, nam sunt quædam opera hominum, quæ non possunt fieri, nisi à toto composito, nec recipi, nisi in totum compositum, vt illa omnia quæ fiunt à potentiis organicis, vt loqui, videre, audire, &c. & talia dissoluto composito non inueniuntur amplius, & siquidem tale esset peccatum, argumentum planè concluderet. at nõ ita est, peccatum enim est actus liberi arbitrij & ideò à sola voluntate propriè fieri dicitur, & in sola voluntate formaliter inuenitur, dissoluto ergo homine, peccatum integrè, & solùm reperitur in voluntate, & per illam in anima, non autem in carne mortua: ibi autem puniri, vel purgari debet, vbi inuenitur.

ADDE etiam,quòd caro suo modo quoque punitur; A nam vt anima separata punitur pœna damni, qui caret visione Dei & pœna sensus,quia torquetur igne;ita caro punitur pœna damni,quia caret vita,& pœna sensus, licet impropriè,quia paulatim putrefit,& in cineres redigitur:tamen prior solutio est melior; nam etiam corpora Sanctorum hæc patiuntur, qui tamen purgatione non egent.

ALTER error est Lutheri,qui è cõtrario nimis breue efficit Purgatorium.Vult.enim, omnes peccati reliquias dolore mortis purgari in iis, qui in fide moriuntur,& ideo nullum aliud esse Purgatorium,præter mortem. Hic error facilè refelli potest, nam per reliquias peccatorum vel intelligitur fomes,vel mali habitus cõtracti, vel reatus pœnæ temporalis, vel peccata venialia;hæc enim sola & omnia remanere possunt in homine iustificato ex iis,quæ ad peccatum pertinent, & proinde reliquiæ peccatorum dici possunt. Ac primùm, fomes tollitur quidem in morte, quia tunc extinguitur sensualitas; sed non propter fomitem nos Purgatorium constituimus,alioqui etiam pueri baptizati morientes, deberent purgatorias pœnas pati, cùm Baptismus eis non abstulerit fomitem. B

AT Augustinus libro vicesimo primo de ciuita.Dei, cap.16.disertè docet, eiusmodi pueros nullas pati purgatorias pœnas. Mali autem habitus, qui in voluntate existunt,non necessariò extinguuntur per mortem, quãdoquidem sunt in potentiis, quæ organo non sunt alligatæ, vt patet. Nec tamen propter huiusmodi habitus constituimus Purgatorium; nam alioqui sequeretur, adultos,qui post multos malos habitus contractos baptizantur,& statim moriuntur,vel certè pro Christo occiduntur,non posse saluari, nisi per Purgatorium, quia nec baptismus,nec martyrium dissoluit eiusmodi habitus. Videmus enim baptizatos adhuc habere easdẽ malas propensiones,quas antea habebant, & oportere eos paulatim actibus contrariis eiusmodi habitus tollere. C

CREDIBILE igitur est, omnes istos habitus tolli per primum actum contrarium animæ separatæ, quem statim à separatione elicit.Etsi enim hic non possit vno actu destrui habitus contractus per multos actus,tamen ibi poterit quia actus ille multò vehementior erit, cùm anima tunc sit potentior, quantum ad actus spirituales, nec habeat fomitẽ contrarũ & resistẽtem, vt hic habet.

RESTAT ergo reatus pœnæ, & peccata venialia, quæ propriè dici possunt reliquiæ peccatorum,ob quas est Purgatorium.Has autem reliquias aliquando certum est in morte purgari,aliquando certum est non purgari, aliquando dubium est quid fiat,& probabilissimum est, partim purgari,partim non purgari.

PROBO singula.Ac PRIMVM quidem,quia mors violenta pro Christo susceptа, quæ dicitur martyrium, D sine dubio purgat omnes huiusmodi reliquias; Cyprianus enim lib.4.epist.2.clarè dicit,peccata omnia passione purgari. & quòd non loquatur de culpis mortalibus, patet,quia ibidem dicit,sine caritate nec martyriũ quidquam prodesse; quod ante Cyprianum docuerat beatus Paulus in ptiori Epistola ad Corinthios cap. 13. Itaque Ecclesia nunquam orat pro Martyribus, quia, vt Augustinus dicit sermone decimo septimo, de verbis Apostoli;*Iniuria est orare pro Martyre, cuius nos debemus potius orationibus commendari.*

SECVNDVM probo;nam qui moriuntur inuiti, vel sine vsurationis,vt amentes & dormientes, & quos repentini casus opprimunt, nõ possunt ex morte vllo modo purgari;nam vel ipsa mors per se absolutè purgat,vel ratione alicuius voluntarij actus ipsam concomitantis. Non primum,quia mors secundum se est quid naturale, sultem post primi parentis peccatum; vnde communis est bonis & malis,immò hominibus & iumentis, at per naturalia, quæ necessariò eueniunt, non meremur nec demeremur,nec possumus dissoluere debita voluntariè contracta:igitur si mors purgat, id fit ratione voluntarij actus concomitantis: at nos loquimur hoc loco de illis, qui sine vllo eiusmodi actu moriuntur. Præterea, videmus sæpe optimos viros pati mortem durissimam, & minus bonos leuissimam. at si in morte deberẽt purgari reliquiæ peccatorum, necessariò contrarium fieri deberet.

TERTIVM probo,nam multi sunt,qui æquo animo mortem tolerant propter sua peccata quorum patientia sine dubio iuuat ad satisfaciendum, sed vtrum æquiualẽt debita cõtracta per peccata,nemo certò scire potest.

PRÆTER hos errores fuit opinio Dominici à Soto in quartum senten.distinctione decima nona, quæst. 3.articulo secundo,neminem in Purgatorio manere ad decem annos,& ratio eius est,quia si hic in terris aliquibus pœnis breui tempore liberari possumus ab omni pœna,quare non multò citiùs in Purgatorio, cùm illæ pœnæ sint pœnæ in infinitum grauiores, & intensiores istis?Præterea,hic sunt prolixæ pœnæ, quia non possunt esse multum intensæ,nam subiectum destruerent,at post hanc vitam possunt esse intensissimæ,quia subiectum est incorruptibile: ergo credibile est Deum illas animas ad gloriam anhelantes breuissimo tempore per intensissimas pœnas purgare,sed istæ rationes non concludũt,

AD PRIMAM dici potest, hic esse tempus misericordiæ,illic iustitiæ.

AD SECVNDAM dico,Deum posse compensare extensionem intensione, sed nolle, alioqui sequeretur, animas non manere in Purgatorio ad vnam horam,quia potest Deus augendo intensionem redigere pœnas decem annorum ad vnam horam.

PRÆTEREA, repugnant huic sententiæ probatissimæ visiones Sanctorum.Scribit enim Beda libro quinto historiæ,capite decimo tertio,cuidam oftensas fuisse Purgatorij pœnas, dictumque illi esse, animas quæ in Purgatorio degunt,saluandas omnes in die iudicij,licet aliquæ orationibus & eleemosynis viuentium,& præcipuè altaris sacrificio,iuuentur, vt etiam ante diem iudicij liberentur; vbi clarè indicat, aliquos iam defunctos vsque ad diem iudicij mansuros in Purgatorio. Similes visiones multas afferre possemus ex Dionysio Carthusiano, & ex aliis.

REPVGNAT etiam Ecclesiæ consuetudo, quæ anniuersaria sacra celebrat pro defunctis, etiamsi constet eos ante centum,vel ducẽtos annos esse mortuos,quod certè non fieret,si Ecclesia crederet, non puniri animas vltra decem annos. Res igitur est incertissima, & non, nisi temerè,definiri potest.

CAPVT DECIMVM.

Qualis sit Purgatorij pœna.

DE Pœna Purgatorij quædam sunt certa, & quędam dubia.PRIMO,certum est,Purgatorij pœnam non esse desperationem & metum Gehennæ,vt Lutherus sentit;id enim iam refutatum est.

SECVNDO,certum est etiam, vnã Purgatorij pœnã esse carentiam diuinæ visionis,non enim possunt animæ illæ nõ dolere,quòd videãt se propter suas culpas impediri à fruitione summi boni, quæ vocatur pœna damni.

CERTVM est TERTIO, præter hanc pœnam esse etiã aliam pœnam,quã Theologi vocant pœnam sensus, quæ

quæ consistit in aliquo dolore prouenieute aliunde,quã A ex carentia visionis Dei;vt enim qui peccat, auertit se à summo bono, & conuertit inordinatè ad creaturas, ita postea puniri debet non solùm carentia summi boni,sed etiam afflictione inflicta ab aliquo alio creato obiecto.

CERTVM est QVARTO,in Purgatorio, sicut etiã in inferno esse pœnam ignis, siue iste ignis accipiatur propriè,siue metaphoricè,& siue significet pœnam sensus siue damni,vt quidã volunt.Quòd enim aliquis ignis sit in Purgatorio & in inferno,patet tum ex illis verbis B.Pauli prioris epistolæ ad Corinthios capite tertio: *Saluus erit quasi per ignem.*Et Matth.25.*Ite in ignem æternum.* tum ex testimoniis Patrum citatis in primo libro; omnes enim ignem appellabant Purgatorij pœnam.

HIS certis positis, & in quibus omnes conueniunt, dubium est, PRIMO, An ille ignis sit propriè dictus ignis,an metaphoricè?SECVNDO,si sit propriè dictus. quomodo possit agere in animas separatas? TERTIO, à quibus ministrentur istæ pœnæ,à dæmonibus ne,an ab Angelis bonis,an per se agant? QVARTO,an ista pœna B sit maior omnibus pœnis huius vitæ?

CAPVT VNDECIMVM.

Ignem Purgatorij esse corporeum.

QVANTVM ad PRIMVM, communis sententia Theologorum est, verum & propriũ esse ignem, & eiusdem speciei cum nostro elementari. Quæ sententia non est quidem de fide, quia nusquam ab Ecclesia definita est, immò in Concilio Florentino Græci apertè professi fuerant, se non ponere ignem in Purgatorio,& tamen in definitione facta sessione vltima,definitur Purgatorium esse,nulla mentione ignis habita.Tamen est sententia probabilissima: C

PRIMÒ, propter consensum Scholasticorum, qui non potest nisi temerè contemni.

SECVNDÒ, propter Gregorij auctoritatem libro quarto Dialogorum,capite vicesimo nono, vbi disertè asserit, ignem, quo puniuntur animæ, esse corporeum. Neque obstat,quod lib.15.capite decimo quarto moralium dicit,ignem Gehennæ esse incorporeum; est enim mendum scriptorum,qui posuerunt (incorporeum) pro (corporeum)vt patet ex sequentibus,dicit enim statim corporaliter vrere.

TERTIÒ,propter AVGVSTINVM,qui in eandem sententiam propendet libro vicesimo primo, capite decimo,de ciuitate Dei.

QVARTÒ, quia in Scriptura passim pœna impiorum vocatur ignis;& regula Theologorum est,vt verba Scripturarum accipiantur propriè,quando nihil absurdi se- D quitur.

QVINTÒ, quia corpora damnatorum punientur igne post resurrectionem, vt patet Matthæi vicesimo quinto,*Ite in ignem æternum.*at corpora non possunt vri, nisi igne corporeo. Est autem idem ignis corporum damnatorum,& spirituum corpore vacantium; nam ibidem dicitur:*Qui paratus est diabolo & Angelis eius.*

SEXTÒ,quia Sapient.vndecimo dicitur;*Per quæ peccat quis;per hæc & torquetur*; sed homines peccant sæpè sensibilia oblectamenta inordinatè cupiendo, ergo puniri debent sensibilibus obiectis; ignis igitur, quo puniuntur,sensibilis est.

SEPTIMÒ, id confirmatur ex eruptionibus ignis in monte Æthna,aliisque locis,de quibus diximus capite sexto.

CAPVT DVODECIMVM.

Sciri non posse quomodo ignis corporeus animas vrat.

DE SECVNDÒ,verissima sententia est, nõ posse in hac vita sciri,quomodo ignis corporeus agat in animam incorpoream; id enim ingenuè confitetur Durandus in 4. distinctione quadragesima quarta, quæst. vlt.& ante Durandum beatus AVGVSTINVS lib.21. de ciuitate Dei,capite decimo,vbi dicit,animas torqueri ab igne miris, sed veris modis. & beatus Gregorius, cùm libro quarto Dialogorum, capite vicesimo nono dicit,ex igne visibili inuisibilem pœnam animas trahere;vocat enim inuisibilem pœnam,quia occulta & incognita est nobis.Sed licet non sciamus quomodo id fiat, posse tamen fieri,docet Augustinus ex alio simili;videmus enim animam incorpoream vniri corpori humano, & ei vitam dare,& cum illo simul gaudere & pati, cùm tamen modus huius vnionis sit planè ineffabilis? Quis capiat,quomodo spiritus sit forma corporis, cùm inter corpus,& spiritum nulla fit proportio? Sicut ergo potuit vniri spiritus carni,vt illi vitam communicaret, ita potest vniri spiritus igni,vt ab illo pœnam trahat, licet modus vtriusque vnionis sit prorsus incognitus.

CAPVT XIII.

An in Purgatorio torqueantur animæ à dæmonibus.

DE TERTIO dubio res est omnino incerta; nam quòd non torqueantur à Dæmonibus, nec ab Angelis,sed à solo igne,docent Scholastici, vt D.Thomas in quarta distinctione vicesima,articulo quinto;& rationem reddunt,quia omnes animæ Purgatorij in vltimo conflictu diabolum superarunt,ideo non decet iustitiam diuinam, vt finat eas ab hoste deuicto vexari.Deinde,hic in terris etiam perfectos viros dæmones vexant, quia sperant se posse eos ad peccatum pertrahere:at animas Purgatorij sciunt in gratia confirmatas non posse cadere, & vexationem illis necessariò profuturam ad celeriorem purgationem; non igitur credibile est, Dæmonum opera animas illas cruciari.

EX ALTERA parte, quòd à dæmonibus torqueantur animæ Purgatorij,docent multæ reuelationes,vt illa beati Fursæi apud Bedam libro tertio historiæ, cap.19. & apud Dionysium Carthusianum libro de quatuor nouissimis,& libro primo vitæ beati Bernardi, capite decimo.Maneat igitur & hoc inter secreta, quæ suo tempore nobis aperientur.

CAPVT XIV.

De grauitate pœnarum.

DE QVARTO, pœnas Purgatorij esse atrocissimas,&cum illis nullas pœnas huius vitæ comparandas docent constanter Patres.AVGVSTINVS in Psal.37. *Quãuis*, inquit, *salui per ignẽ,grauior tamẽ erit ille ignis. quàm quidquid potest homo pati in hac vita.*Greg.in Psal.3.pœnitentialẽ:*illum*,inquit, *transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intolerabiliorẽ.* BEDA in eundem Psalmum dicit, nulla esse supplicia martyrum,vel latronũ cũ illis purgatoriis pœnis

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnis conferenda. Idem habet beatus Anſelmus in 1. Corinth. 3. & B. Bernardus ſerm. de obitu Humberti. A

Idem probant omnes reuelationes, quæ apud Bedã lib. 3. & 6. hiſtoriæ, apud S. Birgittam, apud Dionyſium Carthuſianum, & in vita Chriſtinæ mirabilis habentur.

Idem probat ratio, ſaltem de pœna ſenſus. nam tã ad dolorem, quàm ad gaudium tria concurrunt, potentia, obiectum, & coniunctio vnius cum altero. Iam quãtum ad potentiam, ſine comparatione capacior eſt doloris potentia rationalis, quàm animalis; nam quantum ad apprehenſionem intellectus, eſt veluti fons, ſenſus veluti riuulus; quantum ad appetitum, voluntas eſt veluti fons, appetitus inferior eſt veluti riuulus. cùm ergo anima ipſa nuda immediatè torqueatur, maximus debet eſſe ille dolor ex parte patientis; nunc enim non tam anima, quàm corpus torquetur, & per corpus aliquis etiam dolor ad animam tranſit.

Quantvm ad obiectum, ſi ibi eſt verus ignis, erit omnino acerrimus; cùm ad hoc ſolùm ſit inſtitutus, vt ſit inſtrumentum iuſtitiæ diuinæ; ſi non ſit ignis verus, erit aliquid multò horribilius, quale Deus parare potuit qui potentiam ſuam in hoc oſtendere voluit. B

Quantvm ad coniunctionem, maxima erit; nam hic vbi ſunt omnia corporalia, non fit coniunctio, niſi per contactum extremitatum, & ſuperficierum, at ibi animam ipſam intimè pœna illa penetrabit.

Quamvis autem aliquo modo omnes admittant, pœnas Purgatorij eſſe maiores pœnis huius vitæ tamen dubium eſt, quomodo hoc intelligatur; nam B. Thomas in 4. diſtinctione viceſima, quæſtione prima, articulo ſecundo docet duo. Primo, pœnam damni eſſe maximam pœnarum, tam quæ in Purgatorio, quàm quæ in hac vita reperiri poſſint. Secvndo, dicit minimã pœnam Purgatorij eſſe maiorẽ maxima pœna huius vitæ.

Primvm probat, quia ſicut poſſeſſio deſiderati boni gignit gaudium, ita abſentia deſiderati boni gignit dolorem: Sed bonum, quod animæ Purgatorij deſiderant, eſt ſummum; & deſiderium etiam eſt maximum, intellectus enim clarius cognoſcit, quàm magnum bonum ſit videre Deum, & appetitus tum naturalis, tum etiam infuſæ caritatis exerit vires, & intenſiſſimus eſt, nec impeditur à mole corporea, & ſenſibilibus delectationibus; vt in hac vita exempla dari poſſunt, vt ſi quis vehementiſſima fame vexaretur, vel arderet ſiti intolerabili, & videret ante ſe menſam inſtructam optimis cibis, dulciſſimóque vino, nec poſſet quidquam attingere, & tamen ſciret alioqui ſibi parata illa omnia fuiſſe. C

Probat deinde Secundum D. Thomas, quia omnis, qui in Purgatorio degit, cruciatur ſaltem hac pœna damni quæ eſt omnium maxima, ergo minima pœna Purgatorij eſt maior, quàm ſit maxima pœna huius vitæ.

At B. Bonauentura in 4. diſtinct. 20. art. 1. quæſt. 2. docet. Primo, pœnam damni in Purgatorio non eſſe maiorem omni pœna, ſiue Purgatorij, ſiue huius vitæ. Secvndo docet, Purgatorij pœnas eſſe maiores pœnis huius vitæ, ſolùm in hoc ſenſu, quia maxima pœna Purgatorij eſt maior, quàm ſit maxima pœna huius vitæ, licet aliqua pœna Purgatorij reperiatur minor aliqua pœna huius vitæ. Quæ ſententia mihi placet; nam licet abſentia ſummi boni ex ſe generet in amante ſummam triſtitiam; tamen in Purgatorio mitigatur hæc triſtitia, & leuatur magna ex parte propter certam ſpem illius boni acquirendi; iſta enim certiſſima ſpes affert incredibile gaudiũ, & quò magis propinquat finis illius exilij, tanto magis gaudiũ creſcit. Itaq; ſolùm in inferno pœnã damni eſt ſumma, quia eſt annexa deſperationi certiſſimæ, de hac loquitur Chryſoſtomus hom. 24. in Matth. cùm mille Gehennas dicit nihil eſſe, ſi conferantur cũ amiſſione diuini conſpectus; & Auguſtinus, qui in Enchirid. capite centeſimo duodecimo dicit, *minimam pœnam damni, ſi tamen æterna ſit, maiorem eſſe omnibus pœnis huius vitæ.* D

Dices; At damnati non diligunt Deum, ergo non cupiunt videre.

Respondeo, non diligunt Deum propter Deum, ſed tamen propter ſeipſos coguntur conſpectum eius ardentiſſimè diligere, quia intelligunt in viſione Dei cõſiſtere ſuum ſummum bonum.

Confirmatvr hoc argumẽtum. Primo, quia ſi pœna damni eſſet grauiſſima, etiam in Purgatorio, ſequeretur Patres in limbo paſſos fuiſſe grauiſſimam pœnam: quod adeò falſum eſt, vt Lucæ 16. dicat Abraham diuiti damnato de Lazaro: *Tu cruciaris, hic verò conſolatur.* Et B. Auguſtinus epiſt. 99. negat, poſſe intelligi de ſanctis Patribus illud Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, quia nimirum non in doloribus, ſed in requie illos Chriſtus inuenerit. Et B. Gregorius libro decimo tertio moral. capite viceſimo ſecundo, dicit, *Patres in inferno non tormenta vlla, ſed requiem habuiſſe.*

Confirmatvr Secundo, quia Auguſtinus Gregorius, Beda, Anſelmus, & Bernardus, cùm dicunt, pœnã Purgatorij eſſe maiorem omni pœna huius vitæ, diſertè loquuntur de pœna ignis, per quam intelligunt omnes pœnam ſenſus, non damni.

Altervm dictum Bonauenturæ, probatur Primo, quia ex certis reuelationibus cõſtat, aliquorum pœnam eſſe tam exiguam, vt nihil pati videantur, quales ſunt illi, qui albis veſtibus induti, viſi ſunt in locis amœnis & lucidis, apud Bedam lib. 5. hiſt. cap. 13.

Secvndo probatur, quia poteſt fieri, vt quis moriatur, nullum debitum ſecũ ferens, niſi vnius verbi otioſi: at incredibile videtur, propter vnum ſolum otioſum verbum pati debere aliquem ſupplicia grauiora omnibus pœnis huius vitæ.

Tertio, quia licet ſit quæſtio; An pœnæ Purgatorij ſemper crucient æquè grauiter, ab initio vſque ad finem purgationis? An verò paulatim minuantur, donec finem accipiant? tamen probabilior ſententia eſt, paulatim remitti; hinc autem ſequitur, non quamlibet Purgatorij pœnam eſſe maiorem maxima pœna huius vitæ; nã pœna illa Purgatorij, quæ eſt prope finẽ, debet eſſe adeò remiſſa, vt amplius remitti non poſſit; hic autem pœnæ inueniũtur intenſiſſimæ, quæ plurimùm remitti poſſent.

Qvodautem pœnã Purgatorij paulatim remittatur, probatur; nam S. Bernardus in vita S. Malachiæ ſcribit oranti Malachiæ pro ſorore defuncta, ipſam defunctam ter apparuiſſe. Primo, in veſte nigra, & extra Eccleſiã. Secvndo in veſte ſubfuſca, & intra limen Eccleſiæ. Tertio in veſte alba, & ad ipſum altare cum cæteris Sanctis. Ex quibus ipſe intellexit, animam ſororis paulatim remittentibus ſe pœnis ad finem purgationis veniſſe. Et ſimiles multæ viſiones adferri poſſent. B C D

CAPVT XV.

Suffragia Eccleſiæ defunctis prodeſſe.

Qvatvor explicanda ſunt de ſuffragiis defunctorum. Primvm, an ſuffragia viuorum proſint defunctis. Secvndvm, quot ſint genera ſuffragiorũ. Tertivm, à quibus fieri poſſint. Qvartvm, quibus proſint.

De Primo, hæretici huius tẽporis omnes, & alij veteres, quos citauimus initio huius diſputationis, negant, prodeſſe defunctis viuorum ſuffragia. Quòd autem proſint,

ſint, probari poteſt Scripturis, Conciliis, Patribus, & apparitionibus animarum, quæ omnia peti debent ex prima quæſtione. Quibus addenda eſt ratio, quam tunc nõ attulimus, quia præſupponebat Purgatorium eſſe, quod nondum erat demonſtratum. A

Ratio eſt Petri Cluniacenſis in epiſtola contra Petrobruſianos: Eccleſia tota eſt vnum corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ergo debet habere communicationem tam capitis cum membris, quàm membrorum inter ſe; nam, vt dicitur 1. epiſtola ad Corinthios 12. pro inuicem ſollicita ſunt membra, *& ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra.* Sed iuſti defuncti ſunt membra huius corporis; nam ſunt colligati nobiſcum, & cum Deo in fide, ſpe, & caritate, vnde B. Auguſtinus libro viceſimo de ciuitate Dei capite nono. *Neque enim*, inquit, *piorum animæ defunctorum ab Eccleſia ſeparantur, quæ eſt regnum Chriſti*, igitur viuentes poſſunt ac debent iuuare defunctos, vt membra eiuſdem corporis. Præterea Chriſtus, qui caput eſt, profuit viuens in terris viuentibus, mortuus mortuis, viuens mortuis, & mortuus viuentibus, ergo etiam decet, vt membra inter ſe ita agant, vt iuſti viuentes viuentibus, mortui mortuis, viuentes mortuis, & mortui viuentibus proſint. B

Ac primùm, quòd Chriſtus viuens profuerit viuentibus, patet, quia remiſit peccata Magdalenæ Lucæ 7. Paralytico Matth. 9. Zachæo Luc. 19. Petro Luc. 22. Latroni Luc. 23. curauit etiam corporaliter plurimos, vt dicitur Marci primo, Actor. 10. & alibi.

Qvod mortuus mortuis, patet, nam deſcendens ad inferos, ſoluit plurimos à doloribus inferni, vt dicitur Actor. 2. & ſimul aperuit ſepulchra, & multa corpora Sanctorum excitauit, Matth. 27.

Qvod viuens mortuis, patet, nam puellam in domo, adoleſcentem in via, Lazarum in ſepulchro mortuos reuocauit ad vitam, Matthæi 9. Luc. 7. Ioan. 11.

Qvod denique mortuus viuis, patet; nam morte ſua vitam nobis æternam promeruit, & nunc in cœlo ſemper interpellat pro nobis, & aduocatum noſtrum agit, Hebr. 7. & 1. Ioan. 2. C

Probatvr Tertio & vltimò, nam ex quatuor membris diuiſionis, tria ſunt certè manifeſta, ergo & quartum debet habere locum; nam quòd viuentes iuuentur à viuentibus, nemo negat, cùm videamus doceri, inſtrui, paſci verbo & Sacramentis alios ab aliis. & Iacobus dicit cap. 5. *Orate pro inuicem, vt ſaluemini.*

Qvod etiam mortui mortuis proſint, patet, nã Heliſæus mortuus mortuum alium ſuſcitauit, 4. Reg. 13. & Abraham mortuus in ſinum ſuum Lazarum mortuum recepit, Lucæ 16. Nec vlli dubium eſſe debet, quin Sanctorum defunctorum animæ cum Chriſto regnantes, orarent pro Sanctorum animabus in Purgatorio laborantibus; cuius contrarium temerè aſſerit Dominicus à Soto lib. 4. ſentent. diſtinct. 45. quæſt. 3. art. 2. nam præter Petrum Cluniacenſem loco notato, B. Auguſtinus libr. de cura pro mortuis, cap. 4. ad hoc dicit prodeſſe mortuis ſepulturam in Baſilicis Martyrum, vt qui recordatur mortui, ſimul recordetur Martyris, & eius precibus mortui animam commendet: & Eccleſia tota in illa oratione, *Deus veniæ largitor*, &c. ſupplicat Deo, vt B. Maria intercedente, & omnibus Sanctis, animas defunctorũ ad perpetuæ beatitudinis conſortium peruenire concedat. D

Qvòd autem mortui proſint viuentibus, patet; nam 2. Machab. 15. legimus, Oniam & Hieremiam iam dudum defunctos, viſos fuiſſe orare pro populo Iudæorum viuentium.

Porro beneficia exhibita à ſanctis defunctis, hominib. hic viuentibus, innumerabilia & certiſſima ſunt, Vide Auguſtinum lib. 22. de ciuitate Dei, ca. 8. & Theodoretum in lib. de Martyribus. Non eſt incredibile, etiã animas Purgatorij pro nobis orare, & impetrare, quandoquidem anima Paſchaſij & S. Seuerini miracula operabantur, etiamſi in Purgatorio degerent, vt patet ex Gregorio lib. 4. Dialog. cap. 40. & Petro Damiano in Epiſtola de miraculis ſui temporis.

Et quanquam S. Thomas in 2. 2. quæſt. 83. artic. 3. contrarium docet, tamen ratio eius non conuincit, nam ſi animæ illæ non orant pro nobis, vel cauſſa eſt, quia nõ vident Deum, vel quia ſunt in maximis tormentis, vel quia ſunt nobis inferiores, ſed nihil horum dici poteſt. Non Primvm, quia tempore veteris Teſtamẽti orabant Sancti defuncti pro viuis, vt patet ex li. 2. Machab. cap. vlt. cùm tamen nec illi viderent Deum.

Non Secvndvm, quia diues in inferno orabat pro fratribus ſuis, Lucæ 16. cùm eſſet tamen in maioribus tormentis, quàm ſint animæ in Purgatorio. Præterea Martyres in hoc mundo in tormentis conſtituti orabãt pro ſe, & aliis, vt patet de S. Stephano. Actor. 7. Item dolor in animabus non perturbat vllo modo iudicium rationis, nec impedit affectum bonũ voluntatis, iſta enim nobis accidũt ratione corporalium organorum, quibus illæ carent. Denique, non videtur dubium, quin pro ſeipſis orent, non obſtantibus tormentis ergo, &c. B

Non etiam Tertivm, quia in hoc mundo nos oramus pro Epiſcopis & ſummis Pontificibus, qui ſunt nobis ſuperiores, & etiam oramus pro illis, quos nõ dubitamus nobis eſſe ſanctiores, ſicut orabant Chriſtiani olim pro Apoſtolo Paulo, qui eorum orationes petebat, Rom. 15. & Alibi.

Præterea, animæ Purgatorij etiamſi nobis ſunt inferiores ratione pœnarum, tamen ſuperiores ſunt ratione gratiæ & caritatis, in qua iam confirmatæ ſunt, oratio autem, quæ ex caritate procedit, hanc potiſſimùm ſuperioritatem requirit, ſi vllam requirit, ergo probabile eſt eas pro nobis orare. Sed quanquam hæc vera ſint, tamen ſuperfluum videtur ab eis petere, vt pro nobis orent: quia non poſſunt ordinariè cognoſcere, quid agamus in particulari, ſed ſolùm in genere ſciũt nos in multis periculis verſari, ſicut nos de illis ſolùm in genere ſcimus eas valde torqueri, nã nec rebus noſtris interſunt, vt probat B. Aug. lib. de cura pro mortuis, cap. 13. nec in Deo orationes noſtras vident, cùm non ſint beatæ, nec eſt verisimile eis reuelari ordinariè, quid agamus, vel petamus. Si ergo viui, ſunt viuis, mortui mortuis, mortui viuis, cur non etiam prodeſſe poterunt viui mortuis? C

Svperest argumenta ſoluere, quæ reſtant, præter ea, quæ fecimus in prima & ſecunda quæſtione. Argumẽtum Primvm, Eccleſiaſtæ 9. *Viuentes ſciũt ſe morituros: mortui autem nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem, nec partem in hoc ſæculo in opere, quod ſub Sole geritur.*

Respondeo, loquitur Sapiens de bonis huius vitæ, & vult dicere, mortuos non ſcire, quid agatur de rebus, quas hic reliquerunt, nec poſſe illis vti propria actione, vt comedendo, bibendo, eleemoſynas faciendo, &c. Ideo ſequitur. *Vade ergo, & comede in lætitia.* non tamẽ hinc concluditur, quin à nobis iuuari poſſint. D

Secvndo, obiicit Caluinus in præfatione inſtitutionis Ambroſium, qui lib. 1. de Abraham, capite nono: *Docemus*, inquit, *vt non diutius in hæreamus mortuis, ſed quãtùm ſatis eſt officij deferamus. Hoc non faciunt*, inquit Caluinus, *qui perpetuam de mortuis ſollicitudinem gerunt.*

Respondeo, Ambroſiũ hic agere de luctu & pompa funeris, quam meritò vult eſſe moderatam, quòd autem non prohibeat ſollicitudinem orandi pro defunctis, patet ex oratione ipſius de obitu Valentiniani iunioris, nã in fine alloquens Gratianum & Valentinianũ defunctos, ait: *Beati ambo, ſi quid mea orationes valebũt, nulla dies vos ſilentio*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lentio præteribit,nulla nox non donatos aliqua precum mearū contextione transcurret,omnibus vos oblationibus frequentabo.

TERTIO, obiiciunt Hieronymum,qui in caput 6. ad Galat.exponens illud; Vnusquisque onus suum portabit,*Docemur*, inquit,*per hanc sententiolam nouum dogma, quod latitat;dum in præsenti sæculo sumus,siue orationibus,siue consiliis inuicem posse nos coadiuuari, cum autem ante tribunal Christi venerimus,non Iob, non Daniel, nec Noë rogare posse pro quoquam,sed vnumquemq; portare onus suum.* Hæc autem Hieronymi sententia ab Ecclesia approbata videtur,quippe quæ in decretum Gratiani can.In præsenti.13.quæst.2.iamdudum relata est.

RESPONDEO Hieronymum loqui de iis,qui mortaliter peccant & sine pœnitentia moriuntur,vt Gratianus annotauit.Vel dicēdum,Hieronymum loqui de nouissimo iudicio, quando cessante Purgatorio cessabunt etiam suffragia, & solùm iudicis vltima sententia exequutioni mandabitur;quod ita sit Hieronymus intelligendus,paret ex libro ipsius contra Vigilantiū, vbi grauiter accusat Vigilantium,quod dixisset,posse nos orare pro inuicem dum viuimus, post mortem autem nullius pro altero orationem audiendam.

QVARTO,ita ratiocinantur:Melius est per se, quàm per alium satisfacere;minus enim beatur qui per alium, quā qui per se satisfacit , ergo non debemus orare pro defunctis,ne illis gloriam minuamus.

RESPONDEO,in hac vita melius est per se satisfacere,quàm per alium,quia dum satisfacimus,simul meremur gratiæ & gloriæ augmentum:at in Purgatorio, vbi animæ non possunt mereri,non est melius satisfacere per se,quàm per alium.

QVINTO;Nescimus,inquiunt, vbi defuncti nostri sint,& sæpè dū putamus eos in Purgatorio esse , illi sunt in inferno,vel etiam in cœlo,ergo frustrà oramus.

RESPONDET Augustinus lib.de cura pro mortuis, capite vltimo,melius esse, vt superstint suffragia iis , qui non egent,quàm vt desint iis,qui egent;sicut benefacimus iniustis in hoc mundo,ne prætereantur iusti. Adde, quòd opus bonum nunquam est frustrà;nam est meritorium facienti,etiam si mihil prodesset ei,pro quo fit .

SEXTO, Dei iustitia reddit mala pro malis , bona pro bonis,sed nemo patitur pro culpa alterius,quia non portabit pater iniquitatem filij.Ezechiel,decimo octauo,*Nemo igitur debet suis bonis alienis.*

RESPONDEO,neminem pro culpa alterius puniri, nisi participeps sit eiusdem culpæ,vel consensu,vel imitatione.De talibus enim dicitur Exod.20. *Deus punit peccata Patrum in filiis in tertiam & quartam generationem*; quod intelligitur,quādo filij imitantur parentes, vt exponit Hieronymus in capite decimooctauo , Ezechiel. Augustinus in Psalm. 108. Chrysostomus homil. 29.in Genesi& Gregorius lib.15.moral.cap. 22.ita ergo non est absurdum,aliquem frui bonis alterius, si cum vtriusque consensu & voluntate fiat,vt hoc loco ; nam animæ Purgatorij cupiunt iuuari , & nos volumus eas iuuare; præterea punire vnum pro alio,iniustitia est;at acceptare bona vnius pro altero, misericordia & liberalitas est.

CAPVT XVI.

Quot sint genera suffragiorum.

QVANTVM ad SECVNDVM , tria sunt genera suffragiorū, Sacrificium Missæ,Oratio,& opera quælibet pœnalia & satisfactoria, vt eleemosyna, ieunia,peregrinationes, & similia. Porro distinguimus orationem ab operibus satisfactoriis , cùm tamen etiam ipsa sit satisfactoria,quia oratio duobus modis iuuat defunctorum animas;vno modo , vt opus quoddam pœnale & laboriosum,& hoc modo poterat comprehendi sub opere satisfactorio:alio modo iuuat,vt est impetratoria,quod est ipsi orationi proprium; quomodo etiā Beatorum orationes prosunt nobis,& animabus Purgatorij,licet satisfactoriæ non sint.

AD hæc iuuantur etiam defuncti indulgentiis , sed ideò non faciunt illæ quartum genus suffragiorum, quia indulgentia nihil est aliud, quàm applicatio satisfactionum,seu pœnalium operum Christi & Sanctorum , defunctis.Nam idcirco dicuntur indulgentiæ concedi defunctis per modum suffragij,non per modum absolutionis ; non enim potest Pontifex absoluere defunctos à pœnis,quomodo absoluit viuentes, quia illi non sunt ei subiecti,isti sunt;potest tamen tanquam summus dispēsator thesauri Ecclesiæ communicare illis bona opera pœnalia,quæ in thesauro sunt,sed de hac re alibi dicendum est. vide interim Caietanum tomo primo opusculorum,tractat.16.quæst.5.& 6.

QVOD hæc ita sint,patet ex testimoniis Patrū.AMBROSIVS de sacrificio & oratione pro defunctis, sic loquitur libro secundo,epistola octaua ad Faustinum de obitu sororis. *Non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor,nec mœstificandam lacrymis tuis , sed orationibus animam eius Domino commendandam.* De eleemosyna autem agit in libro secundo de excessu Satyri fratris, qui inscribitur, De fide resurrectionis ; hortatur enim parentes,vt portionem hæreditatis , quæ ad filios mortuos pertinebat, spiritibus ipsorum per eleemosynas pauperum transmittant.

AVGVSTINVS sermone triceſimo secundo de verbis Apostoli:*Orationibus*,inquit,*sanctæ Ecclesiæ,& sacrificio salutari,& eleemosynis non est dubium mortuos adiuuari.*

CHRYSOSTOMVS hom.69.ad populum: *Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis mortuorum fieret commemoratio,sciunt enim multam illis contingere vtilitatem.* Idem hom.41.in 1. ad Corinth. *Iuuetur mortuus non lacrymis , sed precibus , supplicationibus, eleemosynis.*

HIS adde Angeli testimonium apud Bedam lib. 5. hist.cap.13. *Multos*,inquit,*preces viuentium, & eleemosynæ, & ieunia,& maxime celebratio Missarum, vt ante diem iudicij liberentur,iuuant.*

VNVM hic solùm est dubium;An non etiam restitutio rei alienæ prosit defunctis , ac proinde sit quartum genus suffragij.Nam sæpè dicuntur animæ apparere, ac petere,vt restitutio pro ipsis fiat earum rerum, quas ipsi aut obliti sunt,aut non potuerunt restituere,& S.Birgitta lib.6.reuelationum,cap. 66. affirmat animam tandiu cruciari,donec restituatur, quod iniustè ablatum est.

RESPONDET Dominicus à Soto in 4.dist.45.quæst. 2.art.3.eiusmodi restitutionem non iuuare , si fiat ; nec obesse defuncto,si non fiat;nam Deus nō punit, nisi pro culpa propria in hac vita contracta ; vel ergo defunctus peccauit non restituendo,vel non peccauit ; si non peccauit,quia fortè non potuit,aut bona fide possedit, non debet etiam puniri:si autem peccauit,punietur pro culpa negligētię illius in Purgatorio;sed postea quā pœnas debitas dederit,saluabitur,siue res illæ restituatur, siue nō; ille enim iam est factus impotens simpliciter ad restituendum,neque debet pendere salus eius ab alterius voluntate, alioqui posset anima in purgatorio manere in æternum,si nimirum hæres nūquam restitueret; quare si restitutio possit fieri , & non fiat negligentia hæredis, peccabit quidem hæres,non tamen id nocebit animæ; si verò fiat,nihil animæ illi proderit, quia restitutio nō est satisfactio pro culpa ; satisfactio enim est opus bonum pœnale,pœnale autem est dare suā,non restituere alienū.

A ij

AD illas appāritiones respondeo , fortè animas non petere restitutionem,vt restitutionem, sed vt eleemosynam,licet enim non prosit animæ , si restituat rem alienam,is qui tenetur restituere , tamen bene proderit , si restituat alius , qui non tenetur ; illa enim eleemosyna quædam est,& proinde satisfactoria.

CAPVT XVII.

Quis possit animas iuuare.

QVANTVM ad TERTIVM,qui potest suffragiis suis iuuare animas , est is qui est iustus, homo enim iniustus non potest pro se satisfacere & multò minus pro aliis.

SED obiicies. Nónne Missa mali Sacerdotis prodest defuncto ? Nónne etiam si dominus iustus iubeat dari eleemosynas de suis rebus pro defunctis & dentur posteà, à ministro iniustò tamen eleemosynæ illæ proderunt.

RESPONDEO prodesse, sed non esse in his casibus ministrum iniustum,qui suffragatur,sed dominū iustum.

DICES rursum , quid si Prælatus iustus iubeat,spirituales filios orare;vel ieiunare pro defunctis,& illi filij sint iniusti?

RESPONDET Paludanus in quartum sententiarum,distinctione quadragesima quinta , quæstione prima,prodesse illa omnia. Melius id negat Sotus ibidem quæstione secunda articulo secundo. Nam quando seruus de pecunia Domini sui facit eleemosynam, illud opus propriè est domini , non serui , & ideo malitia ministri non vitiat opus ; at dum subditus orat,vel ieiunat opus proprie est ipsius subditi , ipse enim suo labore operatur , non labore dominisui.vnde beatus Hieronymus libro contra Vigilantium dicit , melius esse dare eleemosynam pauperi iusto , quàm iniusto, quia ille orans pro benefactore , exauditur , alter non exauditur.

CAPVT XVIII.

Quibus prosint suffragia.

QVANTVM ad QVARTVM,certum est Ecclesiæ suffragia non prodesse beatis,nec damnatis, sed solum iis, qui in Purgatorio degunt ; quia priores non egent , posteriores non possunt iuuari ; id quod docent omnes Scholastici in 4.distinctione quadragesima quinta , secuti Augustinum, qui in Enchiridio capite centesimo decimo .& de cura pro mortuis, capite primo dicit,*Ecclesiæ suffragia pro valde bonis gratiarum actiones esse,pro non valde malis propitiationes,pro valde malis nulla esse adiumenta mortuorum , sed qualescunque viuorum consolationes.*

AT sunt in contrarium tres difficultates. PRIMA,de beatis.Videtur enim falsum,quod beatis nō prosint suffragia;nam Epiphanius hæresi sepruagesima quinta,& Cyrillus catechesi quinta mystagogica , & Chrysostomus in sua liturgia.dicunt , sacrificium offerri Deo pro Apostolis,Martyribus,Prophetis,&c.

PRÆTEREA SECVNDO,Ecclesia in orationibus de Sanctis sæpe legit:*Sūpsimus Domine,sancta mysteria,quæ ficut Sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis,quæsumus,prosficiant ad medelam.* Et in antiquis Missalibus , vt testatur Innocentius III.ca.cùm Marthæ, extra de celebratione Missarum,in die sancti Leonis, dicebatur: : *Annue quæsumus,Domine,vt animæ B.Leonis hæc prosit oblatio.* Et licet hæc oratio mutata sit , tamen adhuc hodie in secreta oratione in eodem festo dicimus ; *Sancti Leonis Confessoris tui atque Pontificis annua solennitas nos tibi reddat acceptos;vt per hæc pia placationis officia, & illum beata retributio comitetur,& nobis gratia tua dona conciliet.*

PRÆTEREA CHRYSOSTOMVS hom. 33. in Matth.exhortans ad eleemosynas pro defunctis filiis: *Putas*,inquit,*enim maculis inquinatorum,da illis sua,vt illis se à maculis detergat;putas in iustitia decessisse? præbe ipsi tua ,ad mercedis & retributionis adiectionem.*

AD PRIMVM facilis est responsio ; sacrificatur enim pro Sanctis, non vt eis aliquid petamus, sed pro gloria illis collata Deo gratias agamus , id enim est, quod AVGVSTINVS dicit,pro valde bonis gratiarum actiones esse.

AD reliqua respondet Innocentius,vbi suprà dupliciter.PRIMO,cùm Ecclesia petit gloriam Sanctis , qui regnum cœlorum iam possident , non petere , vt illi in gloria crescant , sed vt apud nos gloria eorum crescat, id est,vt toti mundo gloria eorum innotescat,& illi vbique magis & magis glorificentur.

SECVNDO dicit , non videri absurdum, si petamus illis augmentum gloriæ alicuius accidentalis.

ADDE TERTIO , fortasse peti gloriam corporis, quam habebunt in die resurrectionis. nam etiamsi gloriam illam certò consequentur,& debeant eorum meritis,tamen non est absurdum hoc illis desiderare & petere,vt pluribus modis debeatur . Cùm ergo Augustinus dicit serm.17.de verbis Apostoli,*iniuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre*,intelligitur de illis qui Martyri præcantur remissionem peccati , vel gloriam essentialem quasi illa careret.

SECVNDA difficultas est de damnatis.Nam Augu. Enchirid.cap.110.dicit : *Quibus autem prosunt suffragia, aut ad hoc prosunt , vt plena fiat remissio , aut tolerabilior sit ipsa damnatio.* Et cap.112.dicit:*Pœnas damnatorum certis temporum intervallis existiment,si hoc eis placet, aliquatenus; mitigari dumodo intelligatur in eis manere ira Dei,hoc est, ipsa damnatio.*

ITEM CHRYSOSTOMVS hom.3.in epi.ad Phili. posteaquam dixerat orandum pro defunctis , subdit:*Verùm istud quidem de illis dicimus,qui in fide abscesserunt; Catechumeni verò neque hac digni consolatione censentur , sed omni huiusmodi sunt auxilio destituti , præter vnum solum. quod autem illud?pauperibus eorum nomine dare licet , vnde eis nonnihil refrigerij accidit.*

PRÆTEREA Damascenus in oratione de defunctis non solum refert de Traiano & Falconilla liberatis ex inferno per orationes Gregorij & Theclæ , de quibus suprà diximus, sed etiam addit ex historia Palladij ad Lausum,sancto Macario aliquando percontanti craniū aridum cuiusdam idololatræ ; an eis prodessent preces viuentium,responsum fuisse ex cranio : *Quando pro mortuis offers preces,nos interim aliquid lenimenti sentimus.*

PRÆTEREA PRVDENTIVS in Hymno de nouo lumine Paschalis Sabbathi ait.

Sunt & spiritibus sæpe nocentibus,
Pœnarum celebres sub stygе feria.&c.

DENIQVE INNOCENTIVS III.c.cum Marthę, de celeb.Miss.ponit quadrimembrem diuisionem; dicit enim ex mortuis quosdam esse valde bonos , qui non egent suffragiis;quosdam valde malos,qui non possunt iuuari,quosdam mediocriter bonos , quibus suffragia prosunt ad expiationem , quosdam mediocriter malos, quibus prosunt ad propitiationem : at certè vltimum membrum non videtur conuenire nisi pueris in limbo. Si enim valde boni sunt in cœlo,valde mali sunt in Gehenna ignis, mediocriter boni in Pur-

Rrr gatorio

gatorio vbiam erunt mediocriter mali, nisi in limbo? A
ergo illis prosunt suffragia, cùm tamen in purgatorio non sint.

RESPONDEO ad PRIMVM, Augustinum pertolerabiliorem damnationem intelligere mitigationem pœnarum Purgatorij, vt patet ex præcedenti trimembri diuisione.

AD SECVNDVM dico, Augustinum ibi non agere de oratione pro defunctis, & solum dicere, non esse erroneum concedere, damnatos puniri citra condignum, quod clarius docet lib. 21. de ciuitate Dei. c. 24.

AD TERTIVM Chrysostomus solum videtur negare orandum esse publicè, vel sacrificandum pro Catechumenis, vt etiam aliquando definuit Concilium Bracarense I. can. 35.

AD QVARTVM, B. Thomas in 4. distinct. 45. art. 2. quæst. 2. post refutatas ineptas solutiones Præpositiui, Porretani, & aliorum, respondet, animas damnatorum B orationibus Sanctorum non percipere veram aliquam pœnarum mitigationem, sed solum inane, & fallax aliquod gaudium, quod nimirum videant se habere socios in pœnis, quale est gaudium Dæmonum, cùm aliquem decipiunt. At fortasse melius reiicerentur, vt falsa & apocrypha, quæ afferuntur de illo Cranio, non enim in libro Palladij tale aliquid inuenitur, nec est verisimile. S. Macarium orasse pro infidelibus.

AD QVINTVM nihil aliud dico, nisi more poëtico lusisse Prudentium.

AD VETIMVM, quod multos torquere solet, suspicor Innocentium III. memoria lapsum putasse diuisionem, quæ est apud Augustinum trimembris, fuisse quadrimembrem, nam apud Augustinū iidem sunt mediocriter boni, & mediocriter mali. Innocentius autem distinguit hoc membrum in duo, dicens: *Alij sunt mediocriter boni, alij mediocriter mali*; possumus tamen dicere, me- C diocriter bonos dici, qui nullam habent culpam, sed tamen habent reatum pœnæ: mediocriter malos dici eos, qui habent culpam aliquam, sed venialem tantùm.

TERTIA difficultas est de animabus Purgatorij. Nā Theologi conueniunt in duobus, & in vno non conueniunt. Conueniunt PRIMO, quod suffragia omnia prosint omnibus saltem quatenus adferunt nouum gaudiū. id enim commune est omni bono operi, vt de illo gaudeant omnes boni, iuxta illud Psal. 118. *Particeps ego sum omnium timentium te.*

SECVNDO conueniunt, quòd suffragia communia, quæ fiunt pro omnibus defunctis, prosint etiam omnibus animabus Purgatorij, non solum in ratione gaudij, sed etiam in ratione satisfactionis, nulla enim est caussa cur aliqui excludantur.

AT dissentiunt de suffragiis particularibus. Nam Caietanus in tomo 1. opusculorum tract. 16. quæst. 5. docet D omnes quidem animas iuuari posse, & iuuari etiā communibus suffragiis: at particularibus, quæ pro illis fiunt, non iuuari nisi illas, quæ peculiariter meruerunt, vt sibi talia prodessent, dicit autem eas peculiariter mereri, quę hic in terris habuerunt specialem deuotionem ad claues Ecclesiæ, & solliciti fuerunt pro animabus aliorum; & probat ex Augustino libro de cura pro mortuis. c. 1. & in Enchirid. cap. 109.

ALII verò, quos citat B. Thomas in 4. d. 45. q. 2. art. 4. dicebant suffragia, quæ fiunt pro vno, non ei solùm prodesse, verùm etiam omnibus aliis, nec minus aliis quàm illi, sicut lucerna accensa pro domino, æqualiter illuminat seruos, qui in eodem loco sunt.

SENTENTIA communis est in medio, quod nimirum suffragia particularia, omni & soli illi prosint in ratione satisfactionis, pro quo fiunt. Quòd *omni* contra A Caietanum, patet, quia fundamentum communicationis suffragiorum non est aliquod peculiare meritum, sed status gratiæ. S. enim Augustinus cùm dicit solis illis prodesse suffragia, qui meruerūt vt sibi prodesse possint, per excluiuā. *solis*, non excludit vllas alias Purgatorij, sed animas damnatas, & notandum diligenter Augustinum in Enchiridio non dicere suffragia iuuare illos defunctos qui meruerunt, vt sibi prodessent, sed qui meruerunt, vt sibi prodesse possent.

QVOCIRCA Caietanus, qui dicit omnes animas iuuari posse, sed de facto non iuuari, non habet pro se AVGVSTINVM, vt ipse arbitratur. Quòd autem hæc suffragia particularia soli illi prosint, pro quo fiūt, patet; nam applicatio eiusmodi bonorum pendet ex intentione applicantis, nec debent comparari ista suffragia lumini lucernæ, sed potius pecuniæ, quæ soluitur ab vno pro altero.

NOTANDVS est etiam locus Augustini pro hac sententia ex libro de cura pro mortuis, capite quarto, vbi dicit ideo Ecclesiam orare interdum pro defunctis omnibus in genere, vt quibus desunt parentes vel amici qui pro eis orent, & proinde remanent auxilio destituti, habeant saltem auxilium à communi matre, quæ est Ecclesia.

CAPVT XIX.

De funere.

DIXIMVS hactenus de spiritibus defunctorum. Nunc de sepultura corporum dicendum est. Hæretici huius temporis non reprehendunt ipsam sepulturam, reprehendunt tamen multa circa sepulturam.

PRIMO, quod in locis sacris sepeliamus, atque ad hoc erigamus cœmeteria. Hoc reprehendunt hæretici aliqui in Boëmia apud Æneam Syluium de origine Boëmorum capite tricesimo quinto, & potest afferri argumentum, quod nihil prosit locus sepulturę, ex illis verbis Lucæ duodecimo. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant.* Item ex capite Sacris, extra. de sepulturis, vbi dicitur nihil obesse hominibus piis sepulturam vilem, aut nullam. Item ex Augustino libro primo de ciuitate Dei, capite duodecimo, & libro de cura pro mortuis, vbi dicit sepulturam & funeris pompam solatia esse viuorum non mortuorum præsidia.

SECVNDO, reprehendunt vsum cereorum, & quia in Concilio Elibertino canone tricesimo quarto, statutum fuit, ne cerei de die in cœmeteriis accenderentur: *non enim spiritus defunctorum*, inquiunt Patres, *inquietandi sunt.*

TERTIO, reprehendunt anniuersaria, & tot repetitiones exequiarum die 3. 7. &. 30. quia signum est diffidentiæ, easdem preces toties iterare, & præterea, quia B. AMBROSIVS libro primo, de Abraham, capite nono, super illud Geneseos vicesimo tertio, surrexit Abraham ab officio funeris: *Docemur*, inquit, *vt non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officij deferamus.* Quem locum expendens Caluinus in præfatione instituit. dicit ab Ambrosio reprehendi eos, qui nullum finem faciunt orandi pro mortuis.

QVARTO, reprehendunt quod putemus sepulturam esse opus meritorium, & Deo gratum. cum tamen nusquam inueniatur à Deo mandatum, immo Dominus Matth. 24. enumerans opera misericordiæ, non meminerit sepulturæ.

His

HIS non obstantibus asserimus sepulturam eam esse A
bonam, & vtilem, & ritus omnes Ecclesiæ in sepeliēdis mortuis esse antiquos, & sanctos. Quod sit res bona, & meritoria, probatur ex illo 2. Reg. 2. *Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum, & nunc retribuet vobis Dominus.* Tobiæ 12. Angelus extollit inter alia opera Tobiæ, quod mortuos sepelierit. Matth. 26. *Opus bonum operata est in me, mittens enim vnguentum hoc ad sepeliendum me fecit.*

QVOD sit res antiqua & vtilis facilè demonstrari potest, nam omnia quæ nūc in Ecclesia seruamus, semper in vsu Ecclesiæ fuerunt. PRIMVM, corpora mortuorum nūc lauantur, id etiam olim fiebat, vt patet Act. 9. de Tabitha, & apud Gregorium libro tertio Dialogorum, capite decimo septimo, & libro quarto, capite decimo sexto, & vicesimo septimo.

SECVNDO, corpora cum honore, & multitudine comitantium deferuntur ad sepulchrum, ita etiam legimus factum olim Gen. 50. & Luc. 7. & apud Gregorium B
Nazianzenum orat. 2. in Iulianum, Sulpitium in vita S. Martini, Hieronymum in vita S. Fabiolæ, & S. Paulæ, & alios.

TERTIO, corpora fidelium in templis, & locis sacris sepeliuntur, ita olim Iacob & Ioseph Patriarchæ in terra Ægypti mortui, in terra promissionis sepeliri voluerunt, vnde Christus erat nasciturus, & vbi templum Domini futurum erat. Genes. 46. & 50.

DEINDE temporibus Christianorum, corpora fidelium in templis sepulta fuisse testantur Ambrosius lib. 1. de Abraham c. 9. Hieronymus in vita Paulæ & Fabiolę, Gregorius libro tertio Dialogorum capite decimo tertio & Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 1.

QVARTO, corpora fidelium cum hymnorum, & psalmorum cantu sepelienda, testantur Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Iulianum, Chrysostomus hom. 4. in epist. ad Heb. Hieronymus in vita S. Pauli Eremitæ, & S. Paulæ viduæ, & S. Fabiolæ, Sulpitius in vita S. Martini, & omnium antiquissimus Dionysius Areopagita c. 7. de Ecclesiastica hierarchia.

QVINTO, ad funus fidelium lampades, & cerei accensi adhibebantur, vt nunc etiam fit. Nyssenus epistola ad Olympiam de obitu sororis, Nazianzenus & Chrysostomus locis notatis. Hieronymus in vita Paulæ, & Theodoretus lib. 5. historiæ, cap. 36. & alij.

SEXTO, sacrificium altaris pro eis offertur, ita etiam olim testibus Tertulliano libro de corona militis, Cyprian libro primo, epistola nona, Augustin o libro nono Confessionum, capite 12. Ambrosio oratione de Valentiniani obitu. & aliis.

SEPTIMO, non solùm cùm sepeliuntur, sed etiam die anniuersaria pro defunctis offertur, & oratur, vt patet apud Tertullianum libro de monogamia, & Gregorium Nazianzenum oratione in Cæsarium fratrem. D

OCTAVO, non solum die anniuersaria, sed etiam die 3. 7. & 30. vt est apud Ambrosium oratione de obitu Theodosij initio, id quod etiam nunc seruatur.

NONO, eriguntur tituli, idem olim probat factum fuisse Gen. 37. Act. 21. Machab. 13.

DECIMO, dantur eleemosynæ pauperibus, idem olim fieri solitum scribit Chrysostomus ho. 32. in Mat.

AT quæ sit huius rei vtilitas, paulò obscurius est: atque in primis reiiciēdi sunt duo errores, quos reiicit D. Augustinus libro de cura pro mortuis, c. 2. VAVS, quo Ethnici putabant sepulturam esse necessariam, vt animæ requiescere possent, iuxta fabulas Virgilij 6. Æneidos.

ALTER est, quo quis putare posset in corporibus defunctorum adhuc sensum aliquem inesse.

HIS reiectis erroribus dicimus multiplicem esse A
vtilitatem sepulturæ, tam viuis, quàm defunctis: & viuis quidem quadruplicem. PRIMAM, quòd per sepulturam arcetur fœtor & horror cadauerum, quæ non parum viuis nocerent.

SECVNDAM, quod eo studio testantur viui fidem resurrectionis, & immortalitatis animarum, non enim tam diligenter corpora mortuorum curaremus, nisi putaremus ea resurrectura. Neque cereos accenderemus, nisi animos viuere post mortem corporum significare vellemus.

TERTIAM, quod admonentur propriæ mortis, vnde etiam tumuli defunctorum monimenta dicuntur.

QVARTAM, quod eo officio satisfaciant viui aliquo modo affectui suo quo mortuos prosequebātur, si enim vestes, & annulos amicorum bene collocari volumus, certè multo magis corpora, & hoc est quod Augustinus dicit, cùm ait, *sepulturæ pompam solatia esse viuorum.*

PORRO mortuis ex sepultura, alia quadruplex accedit vtilitas. PRIMA, quod consulitur honori eorum, adhuc in hominum memoriis viuentium; non enim caret ignominia quadam, quod fœditas nostri corporis aliorum conspectibus pateat; quocirca non leuis pœna iudicatur, cùm quis à iudice priuatur sepultura, & iubetur in patibulo, aut rota pendens, esse auium, esca.

SECVNDA, quod satisfit desiderio eorum, quod dū viuerent habuerunt, nemo est enim qui carnem suam odio habeat, vt dicitur Ephes. 5. & ideo quisque dum vixit cupit etiam post mortem corpus suum honestè tractari, immò credibile est animos corpore solutos, etiāsi fortè nesciant quid corporibus eorum accidat, tamen cupere, vt honestè habeantur, sicut etiam cupiunt ad ea reuerti, vt Augustinus docet lib. 12. de Gen. ad literam. c. 35. atque hinc videmus Prophetæ inobedienti datum in pœnā, vt non sepeliretur cum patribus suis 3. Reg. 13.

TERTIA vtilitas nascitur ex eo, quod à multis deC ducuntur ad sepulcrum; hinc enim per accidens fit, vt à multis pro eis oretur.

QVARTA, ex eo sumitur, quod in templis Sāctorum sepulcrum habent, inde enim fit, vt eorum amici, cùm eorum recordentur, simul etiam recordentur eius Sancti, in cuius templo sepulti sunt, & frequenter eius patrocinio eos commendent. Hanc vtilitatem ponunt D. Augustinus libro de cura pro mortuis. cap. 4. & 5. & D Gregorius lib. 4. Dialogorum. c. 50.

Ex his ad argumenta respondetur. Ad PRIMVM dico cum Augustino lib. 1. ciuit. Dei. c. 12. Dominum loqui de dolore, quo affici possunt corpora dū viuunt, ideo enim ait: *Post hæc non amplius habent quid faciant*; quia corpus mortuum etiam si secetur, aut lanietur, aut cremetur nihil planè doloris sentit. Hinc tamen non sequitur, non esse aliquam eleemosynam, satisfacere desiderio hominis, quod habuit dum viueret, & quod fortè adhuc habet, vt corpus suum sepeliatur.

AD SECVNDVM dico loqui Pontificem in ea decretali de vtilitate ad salutem æternam, ac docere, nec per se prodesse sepulturam, nec per se obesse ad salutem consequendam, quanquam per accidēs prodesse potest, vt diximus, ratione precum amicorum.

AD TERTIVM idem dico, Augustinus enim solum docet, sepulturam per se non esse præsidiū mortuorum, ad vitam æternam consequendam, sed solatiū viuorum: tamen quod per accidens profit, ipse net docet ibidem.

AD illud ex Euangelio Matt. 25. respōdetur. PRIMO cum Chrysostomo hom. 84. in Ioannem, vbi dicit, Dominū nō addidisse, *mortuus fui, & sepelistis me*, quia spōte sua homines non solum hanc eleemosynam facere solent, sed etiam nimium in ea facienda excedere; sicut enim in aliis bonis rebus, ita etiam in hac abusus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidam se admiscuit, quo diuites pretiosis vestibus induti sepeliri solent, melius enim esset, & mortuis multo gratius, & vtilius, vt Chrysostomus ibidem dicit, pretium illarum vestium dare pauperibus pro anima eius, qui sepelitur. Dominus igitur, tum vt abusum corrigeret, tum quia necesse non videbatur hoc officium valde commendare, hanc eleemosynam cum cæteris non numerauit.

SECVNDO, dici posset Dominum non meminisse huius eleemosynæ, quia est omnium minima, & obscurissima, vt B. Augustinus docet, libro de cura pro mortuis c. 3. volebat enim Dominus ostendere se iustè remuneraturum bonos, & damnaturum malos, & ideo solùm eorum operum meminit, quæ euidẽter, & omnium iudicio sunt opera misericordiæ.

AD aliud ex Concilio Elibertino, respondeo, in eo Concilio reprehendi, & prohiberi eam cæremoniam, quia fiebat ex superstitione gentilium, qui putabãt corpora mortua sentire aliquid, illo autem errore sopito, non est malum eadem cæremonia vti ad alium finem, nimirum ad significandum animas viuere, & suo tempore etiam corpora resurrectura, & nostros defunctos esse filios lucis, non tenebrarum.

QVOD autem Concilium dicit non esse inquietandos spiritus defunctorum, non significat spiritus illos reuera inquietari, sed displicere illis eiusmodi errorem, quomodo Ambrosius dicit lib. 2. epist. 8. non debere mœstificari lacrimis animam sororis defunctæ.

AD vltimum dico, non esse signum diffidentiæ, sed desiderij, & feruoris, repetere eadem preces, id enim fecit Paulus 2. Cor. 12. ter Dominum rogauit: & Dominus ipse Mat. 26. ter eãdem orationem repetiuit.

AD Ambrosium supra respondimus, c. 15. non loqui eum de orationibus, sed de fletu, & dolore, nã ipse idem oratione in Valentinianum dicit, *Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt, nulla dies vos silentio præteribit, nulla non donatos aliqua precum mearum contexione transcurret, orationibus vos & oblationibus frequentabo.* Atque hæc de tota hac disputatione sufficiant.

***

Finis sextæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

SEPTIMA

CONTROVERSIA GENERALIS

DE ECCLESIA TRIVMPHANTE,

TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

LIBER SECVNDVS.

INDEX

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM.

DE ECCLESIA TRIVMPHANTE, siue de gloria & cultu Sanctorum.

Præfatio.

ORDO DISPVTATIONIS.

LIBER PRIMVS.

De beatitudine & canonizatione Sanctorum.

CAP. I. Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nondum esse beatos.
II. Animas Sanctorum iam nunc frui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiæ.
III. Idem Scripturarum testimoniis demonstratur.
IIII. Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.
V. Idem probatur testimoniis Latinorum.
VI. Idem confirmatur rationibus, quæ tamen in scripturis fundamentum habeant.
VII. Sanctos rectè ab Ecclesia canonizari.
VIII. Cuius sit Sanctos canonizare.
IX. Credendum esse, Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.
X. Sanctos non canonizatos priuatim posse coli non publicè.
XI. Proponitur quæstio de cultu Sanctorum, cum aduersariorum argumentis.
XII. Explicatur sententia Catholica.
XIII. Asseritur argumentis sententia Catholica.
XIIII. Soluuntur argumenta initio proposita.
XV. Proponitur controuersia de inuocatione Sanctorum.
XVI. Deteguntur aliquot fraudes & mendacia hæreticorum.
XVII. Quomodo Sancti inuocandi non sint.
XVIII. Sanctos pro nobis orare.
XIX. Sanctos esse inuocandos.
XX. Soluuntur argumenta aduersariorum.

LIBER SECVNDVS.

De Reliquiis & imaginibus Sanctorum.

CAP. I. Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.
II. Deteguntur mendacia Centuriatorum.
III. Asseritur veritas, & probatur.
IIII. Soluuntur argumenta aduersariorum.
V. De nomine Imaginis & Idoli.
VI. De principibus Iconomachorum.
VII. Licere imagines & facere, & habere.
VIII. Non esse prohibitas imagines Dei.
IX. Imagines in templis rectè collocari.
X. Imagines vtiles esse etiam extra historiam.
XI. Proponitur quæstio de cultu imaginum cum argumentis aduersariorum.
XII. Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.
XIII. Soluuntur argumenta aduersariorum.
XIIII. Soluitur argumentum secundum.
XV. Soluitur argumentum tertium.
XVI. Soluitur argumentum quartum.
XVII. Soluitur argumentum quintum.
XVIII. Soluitur argumentum sextum.
XIX. Soluitur argumentum septimum.
XX. Proponitur quæstio, quo genere cultus imagines sint honorandæ.
XXI. Imagines per se & propriè colendas.
XXII. Non esse dicendum, imaginibus deberi cultum latriæ.

XXIII. Imagines Christi impropiè, vel per accidens posse honorari cultu latriæ.
XXIIII. Imagines, per se & propriè non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.
XXV. Quo genere cultus adorentur imagines.
XXVI. De adoratione Crucis.
XXVII. De cruce vera Domini.
XXVIII. De imagine Crucis.
XXIX. De signo Crucis.
XXX. Soluuntur obiectiones hæreticorum.

LIBER TERTIVS.

De iis rebus, quibus superna Hierusalem ab Ecclesia in terris peregrinante colitur.

CAP. I. De erroribus circa templa.
II. An templa sint erigenda.
III. De forma.
IIII. De fine.
V. De dedicatione & consecratione Ecclesiarum.
VI. De ornatu templorum.
VII. De benedictionibus aquæ, salis, cinerum, cerei, &c.
VIII. De peregrinationibus.
IX. De votis, quæ nuncupantur Sanctis.
X. An sint festi dies à Christianis celebrandi.
XI. De Dominica die.
XII. De Pascha.
XIII. De Pentecoste.
XIIII. De septuagesima & sequentibus Dominicis.
XV. De reliquis festis Domini.
XVI. De festis.
XVII. De Vigiliis.

DE ECCLESIA TRIVMPHANTE, SIVE DE GLORIA, ET CVLTV SANCTORVM.

PRÆFATIO.

PERVENIMVS tandem ad eam Ecclesiæ Catholicæ partem nostris disputationibus illustrandam, atque ab hæreticorum non tam argumentis, quàm mendaciis, & calumniis vindicandam, quæ in cœlo beata cum rege suo Christo æuo sempiterno fruitur. Quanquã enim beatæ illæ sanctorum Angelorum, atque hominum mentes humana defensione, præsidióque pro se non egẽt, cum in altissimis, & tutissimis arcibus collocatæ de vniuersis hostibus suis nouos quotidie triumphos agant, ac(vt S. loquitur Cyprianus)prorsus de suæ felicitate securæ, solum de nostra sint incolumitate sollicitæ: Nobis tamen perutile est, ac, vt verius dicam, multis nominibus necessarium, vt Sanctorum gloria orbi terrarum nota, atque perspecta, & omni idololatriæ caligine, quam illi aspergere, atque offundere conantur hæretici purgata omnino, & libera emineat, atque splendeat.

QVIA verò non panegyricam orationem de Sanctorum laudibus instituimus, sed ingressum duntaxat ad futuram disputationem nostra hac præfaciuncula aperimus: dicam solum, & paucis, de mendaciis, & conuiciis hæreticorum in Sanctos, quorum illa ad ipsorum hæreticorum insaniam curandam magnum afferunt impedimentum, ista non solum Ecclesiam insigni patrocinio spoliant, sed etiam grauissimam, iustissimamq; diuini Numinis iram mortalibus omnibus conciliant.

EENIM multa sunt, quibus à nobis huius temporis hæretici dissident, multa illi in nostra Ecclesia, templis, monasteriis, gymnasiis, dogmatibus, ritibus, hominibus denique omnium ordinum reprehendũt multa desiderant, multa carpunt, multa emendãda, & corrigenda esse clamitant: sed nihil est, quod exhorreant, & execrentur magis quàm inuocatio Sanctorum, reliquiarum cultus, imaginu veneratio. His enim tribus manifestam impietatem & idololatriam contineri volunt. Hoc vno veluti pallio discessionem suam à nobis, hoc est, impiam ab Ecclesia Catholica separationem & defectionem, honestissime tegere se arbitrantur, hoc solo nomine latrocinia sua, & sacrilegia in Ecclesias, templorum direptiones, imaginum confractiones, sacerdotum cædes, sacrorum omnium profanationes defendunt, quod se bellum gerere contra idola pro pietate dicant. Hac ipsa de caussa censuram æquissimam Ecclesiæ, & pastorales baculos Episcoporum, quibus interdum ipsorum furor reprimitur, vel retardatur, impiam persequutionem, quasi aduersus Deum pro idolis excitatam nominant: his denique vinculis, & compedibus prouincias, & nationes à se deceptas arctissimè irretitas, & constrictas tenent.

SIC enim populis illis persuasum est, nos pro Deo viuente Mortuos homines, pro summo & sempiterno spiritu ossa, & cineres, ligna, & lapides colere: & tam altè mentes eorum pernicioſa hæc persuasio penetrauit, vt propterea iniusta quidem, sed tamen graui, diuturnáque apud eos laboremus infamia: Et licet multa interdum de nostrorum, hoc est, Catholicorum hominum grauitate, sapientia, iustitia, benignitate, de studio precandi, de moderatione in rebus omnibus audiant, non queant tamen non continuò ab eiusmodi sermonibus aures remouere, séque totos auertere, cùm ad memoriam reuocant, de quibus tam eximiæ laudes prædicantur, eos nihilominus idololatras esse, defunctorum manes, & cadauera, picturasq; & statuas adorare.

ATQVE vt fides mihi facilius habeatur, neque me quisquam augendi gratia fingere aliquid arbitretur, referam pauca de libris eorum, vt ipsos eosdem suæ impietatis prægones, ac testes habeamus: primum Lutherus sectariorum omnium antesignanus & princeps, in eo sermone, quem de cruce edidit, tanquam ex tribunali pronunciat: Quoniam reliquiæ Sanctorum nihil sunt aliud, quàm fidelium seductiones, ne deinceps populi Deos alienos colant, placere sibi, vt omnes eiusmodi reliquiæ altissimè sub terrã abscondantur: vt ea ratione videlicet omnes Apostolorũ & Martyrum, aliorumq; Sanctorum in terris memoria aboleatur: Idem in Postilla ad Euangelium Dominicæ annunciationis: Papistæ, inquit, virginem Mariam Deum constituunt, omnipotentiam ei in cœlo, & in terra attribuunt. Et rursum: In Papatu omnes se ad Mariam contulerunt, & plus fauoris, & gratiæ ab ea exspectarunt, quàm à Christo ipso.

HINC Philippus Melanchthon Lutheri proles, & sectator egregius, cum in locis cõmunibus primũ decalogi præceptum exponeret, & gradus quosdam peccatorum distingueret, nósque, hoc est, vt ipse loquitur, Papistas, cum infidelibus iungeret, hac vna ratione contentus fuit, quod idem sit, fingere multos Deos, & sanctos mortuos inuocare: nec defferant ab Ethnicis moribus inuocatio Sanctorum, & statuarum cultus.

IAM verò, MAGDEBVRGENSES Centuriatores, posteaquam in posteriore primæ Centuriæ libro inter fundamenta doctrinæ Catholicæ posuerunt, S. Mariæ, aliorumque Sanctorum inuocationem, & cultum ab Apostolis non solum verbo, aut exemplo nunquam approbatum, sed etiam vt manifestam idololatrium passim reprobatum fuisse, atque interdictum. Inde posteà in singulis fere Centuriis nihil sæpius monent, clamant, repetunt inculcant, quàm nos Ecclesiam non habere, quod ab vno verò Deo ad falsorum Deorum multitudinem, & simulacra muta defecerimus. In præfatione verò sextæ Centuriæ, vbi grauiter admodum & plane tragicè deplorant statum, siue casum potius, & ruinam Ecclesiæ, quam secundo & tertio seculo vitium facere incipientem, quarto & quinto inclinatam & nutantem, sexto demum penitus corruisse, miserèque collapsam esse volunt, de caussa tam grauis exterminij ita concionantur.

IN primis, inquiunt, istæ horribiles & pernicioſæ tenebræ in ipso docentium cœtu, quasi nubes quædam atræ, totum cœlum occupantes exortæ sunt, quod ceremonias cultúsque humanos partim ipsimet Doctores Ecclesiæ, partim verò alij superstitioſi homines passim in templis auxerunt. Nam ædes sacræ omnibus in locis exstrui cœperunt ingentibus sumptibus, prorsus Gentilium more: non quidem principaliter eo fine, vt ibi verbum Dei traderetur, sed vt reliquiis Sanctorum aliquis honor exhiberetur, vtque ibi defunctos stolidi homines venerarentur. Quam verò facundus est Gregorius ille, Magnus appellatus, quàm ardens, quando rationem consecrandi ista fana veluti ex tripode dictat. Et infrà: Cœperunt ea occasione etiam defunctæ creaturæ, atque exanguia, & semicorrosa ossa coli, inuocari, honore diuino affici, & alligari ad illa ipsa loca preces. Ad ista omnia non modo conniuebant Ecclesiæ doctores, sed etiam ea adiuuabant. Eiusmodi igitur calamitas & pestis fundi Christi, in ipsa Ecclesia, & inter eos, qui custodes & vigiles Ecclesiæ præcipuè volebant perhiberi, nascebatur.

PORRO Ioannes CALVINVS, qui post multas, grauissimásque cum suis disceptationes, maximam partem Lutheranorum in sua retia pertraxit, & tantum non regnum aliquod inter Lutheri posteros obtinuit, in eo libro quem de reformandæ Ecclesiæ necessitate ad Imperatorem Carolum inscripsit, primam & maximam dissensionum caussam inter suos & nostros esse dicit, quod sui hoc est, omnes huius temporis sectary vnum Deum colãt, nostri, hoc est, catholici, sic inter Sanctos distribuerint Dei officia, vt summo Deo, tanquam collegas, eos addiderint in quorum multitudine delitescat, quódque non solum Sanctos loco Dei adorent, sed etiam ipsorum ossa vestes, calceos, & simulacra. In libro verò institutionis quarto, capite 21. causssas recensens, cur à nobis discessionem cum suis fecerit, illam inprimis ponit, quod nullum nobiscum conuentum habere possint, in quo aperta idololatriæ non polluantur. Quam autem apud nos vigere idololatriam dicat, ex cap. 20. lib. 3. potest intelligi, vbi de Sanctorum inuocatione loquens: Singuli, inquit, peculiares sibi Diuos asciuerunt, in quorum non secus atque tutelarium Deorum fidem se contulerunt. Neque modo (quod olim Israel exprobrabat Propheta) secundum numerum vrbium D j sunt, sed secundum capitum multitudinem.

INCIDI aliquando in hominẽ de schola Caluini qui cum mihi alioqui perhumanus & candidus videretur, eóque vterer familiariter, vt eum, si quo modo possem, ab illa insania reuocarẽ, cœpi ab eo quærere, quid in nostris dogmatibus Caluinistæ potissimum reprehenderent, quidve eis maximè displiceret, & quæ tandem precipuè esset causssa, cur ab Ecclesiæ communione, ab Episcoporum obedientia, à reliquo cœtu fidelium, à maiorum suorum vestigiis, cum tam manifesto salutis æternæ periculo discesserint? Respondebat ille, eam esse causssam præcipuam, quod nos Sanctos in precibus inuocaremus, quódque eo modo Diuinitatem mortuis affingeremus. At hæ impostura, mendaciáque impudentissima sunt. Quis enim Catholicorum vnquam vni vero Deo, vel imagines sacras, vel beata Sanctorum pignora, vel Martyrum, aut etiam Apostolorum, aut etiam Angelorum spiritus, aut ipsam denique cœli Reginam, Deique Parentem MARIAM vllo modo æquauit?

QVIS in Catholica Ecclesia sacrificium, quod vni debetur Deo, vel Sanctis, vel reliquiis, vel imaginibus obtulit? nónne hoc vno externo symbolo, quando nulla exstarent alia, satis apertè testamur, nos animo quoque & cogitatione vnum Deum complecti, eíque soli proprio quodam, & peculiari cultu seruire? nónne aperte distinguimus inter eum honorem, qui soli Deo debetur, & eum cultum ac venerationem, quæ Dei amicis, aliisque sacris rebus, propter ipsum Deum, pie religioséque tribuitur? Sed licet illa (vt diximus) mendacia, calumniæq; sint, interim tamen ob ea ipsa mendacia innumerabiles populi, regna, nationes, multa millia animarum Christi sanguine redemptarum, à Christi corpore separata, & tanquam rami ab arbore vi tempestatis auulsi & disiecti iacent, & instar ouium, quæ ab ouili suo egressæ, sine vllo pastorum, canúmve præsidio in montibus vagantur, infernalium luporum quotidie præda fiunt.

SED quoniam aliquid diximus de mendaciis & calumniis, de conuiciis & contumeliis aliquid etiam dicendum erit. Sanè tantus est in libris, & moribus hæreticorum, Sanctorum omnium contemptus, támque horribiles in omnes cœlites blasphemiæ, vt ego hinc potissimum vehementer admirer diuini Numinis patientiam. Nam vt omit

Universidad de Deusto
Biblioteca

omittam, quod in imagines sacras tanto furore Caluinistæ debacchantur, vt eas plurimis iam in locis aut penitus confregerint, aut cœno & sordibus fœdauerint, aut oculis effossis, naribúsque & auribus truncatis deformauerint: vt nihil etiam dicam quòd ipsum crucis signum Angelis reuerendum, dæmonibus formidolosum, humano generi salutares vbique deiiciũt, conspuunt, proculcant: vt illud quoque præteream: quod beata corpora Sanctorum, quæ maiorum nostrorum pietas thecis aureis atque argenteis incluserat, quæque domicilia & organa Spiritus sancti fuerant, & quæ Deus signis & prodigiis sæpius illustrauerat, ipsi vbique altaribus euersis effodiũt, flammis absumunt, in profluentem abiiciunt. Vt ista, inquam, omnia prætermittam, & solum de contumeliis verborum loquar: Quid, quæso, ERASMVS Roterodamus? An nõ Luciani impietatem longo interuallo superauit? Ille enim Deos falsos, verèque ridiculas irrisit. At nouus iste Lucianus veros Angelorum ciues, verique Dei amicos & domesticos, vt Apostolus loquitur, contumeliosissimè tractauit.

IN colloquio, quod inscripsit, Naufragium, quendam introducit alterum interrogantem, an imminente mortis periculo implorauerit alicuius Diui præsidium? Respondet ille: Ne id quidem quamobrem autem? inquit, quia spaciosum est cœlum si cui Diuorum commendauero salutem meam, putà Petro, quia fortasse prius audiet, quòd adest ostio, priusquam ille conueniat Deum, priusquam exponat causam, ego iam periero. *Isti sunt lepidi, vel sacrilegi potius Erasmi ioci. In eodem etiam libro, more prorsus Lucianeo, beatissimam Virginem Mariam in maris præfectura Veneri substituit, & ausus est homo Christianus Virginem illam, quam sanctus Ioannes Chrysostomus Seraphicis spiritibus sanctiorem, & puriorem esse verissimè scripsit, cum impurissima meretrice conferre.*

QVID, quod in Dialogo de peregrinatione religionis ergò, epistolam confictam nomine Virginis Mariæ edere non erubuit, qua ipsa Mater veritatis falsorum dogmatum Lutheri auctor introducitur? Sic enim ficta illa Maria ad Glaucoplutum scribit: Quòd inquit, Lutherum sequutus, strenuè suades superuacaneum esse inuocare Diuos, à me quidem isto nomine bonam magnamque gratiam te iniisse scito: nam ante hoc tantùm non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab vna petebantur omnia quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur, pingiturque in sinu meo. *Sed piget me certè, pudétque talia referre quibus tamen vndique scatent Erasmi lucubrationes.*

IAM verò Martinus Lutherus in serm. de natali die Virginis Mariæ, tanti fecit patrocinium Matris Dei, vt audacter dicere non dubitauerit, se non pluris æstimare preces beatæ Mariæ, quàm cuiuslibet è populo: præterea quod omnes simus æquè sancti & iusti, atque est ipsa Virgo Maria cæterique Diui, quantumuis magni.

DESINAT ergo Bernardus Mariæ prærogatiuas enumerare: non dicat amplius Chrysostomus, Virginem Deiparam Cherubim, esse honoratiorem, & Seraphim incomparabiliter glorioſiorem: neque vox illa Anselmi deinceps audiatur ea puritate Mariam nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi: nam omnes sumus æquè iusti & sancti, atque ipsa Virgo Maria. Nihil ergo Mariæ profuit, quod prima trophæum virginitatis erexit, quòd Deũ Virgo concepit, peperit educauit, quod omnium penè itinerum, laborum, ærumnarum, & molestiarum eius comes, ad crucem vsque, discipulis fugientibus, ipsum sequuta martyrium denique acerbissimum, doloris gladio viscera eius penetrante, suscepit. Nam sine tot laboribus omnes sumus æquè iusti & sancti, atque ipsa Virgo Maria. Sine causa Petrus & Paulus, cæterique Apostoli tanto labore ad Euangelium disseminãdum orbe terrarum peragrarunt, frustra Martyres sanguinem suum pro Christo fuderunt, inanes vigiliæ, ieiunia, solitudines, humicubationes, horridi sacci, assiduæ cum Dæmonibus bella sanctorum Anacheretarum fuerunt, quoniam sine tot laboribus & sudoribus, Lutherani quiescentes domi in vxorculæ sinu & complexu bene pasti benéque poti cœlum rapiunt, & æquè sancti & iusti sunt, atque ipsa Virgo Maria, cæterique Diui, quantumuis magni.

VENIAMVS ad Magdeburgenses, ipsi enim sunt præclari illi, religioſissimique historici qui in priore libro primæ Centuriæ, dum Christi vitam exponunt, B. Mariam vsque adeo grauiter deliquisse volunt, cum filium in templo amisit, vt eius peccatum cum illo primo & grauissimo Euæ peccato non solum comparare non metuant, sed etiam vtrum sit grauius quærere & dubitare non vereantur. Iidem posteà in posteriore eiusdem Centuriæ libro, Petro Apostolorum Principi quindecim lapsus & errata tribuunt, quorum aliqua sempiternis cruciatibus dignissima esse docent: nec multo infrà, Apostolum Paulum reprehendunt, quod in Asia supra modum grauatus, de vita desperauerit, quodq; in gratiam Iacobi Iudaicas cæremonias Hieroſolymis obseruauerit, & eo facto magis Iudæos in errore confirmauerit, quàm imbecilles fratres adiuuerit. In tertia verò Centuria & sequentibus omnibus, ad finem capitis quarti, Patres omnes accusant, quod non opiniones tantum incommodas, & næuos, sed etiam errores & stipulas, & fumos in Ecclesiam scriptis suis inuexerint, adeo vt nisi Lutherus faccm nobis doctrinæ prætuliſſet, caliginemq; illam tempestiuè diſsipaſſet, iam fumo excæcati, enectiq; omnes essemus.

QVID de QVINTINO illo impuro & blaſphemo Libertinorũ in Gallijs parente dicemus, qui, vt Caluinus auctor est in institutione cõtra Libertinos, cap. 9. adeo petulanter in Sanctos omnes debacchabatur, vt Paulum aliter non appellaret, quàm vas confractum, Ioannem iuuenem ſtolidulum, Matthæum, fœneratorem, Petrum Christi abnegatorem?

PORRO Caluinus, qui tam seuerè alios arguit impietatis, tam fuit ipse pius & religioſus, vt non contentus iis conuiciis, quibus Sanctos omnes vexat qui post Christi aduentum floruerunt, etiam ad eos linguæ suæ flagellum exten-

extenderit, qui multis seculis eiusdem Saluatoris aduentum præcesserunt. Itaque in libro Christianæ suæ institutionis, lib. 3. cap. 14. §. 11. Abrahamum idolorum cultorem facit: Saram, lib. 3. instit. cap. 2. §. 11. multis modis peccasse dicit, cum ancillam viro suo supposuit: Rebeccam verò variis fraudibus & impoſturis Dei veritatem corrupisse, dum malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit, Iacobum mentiri cogit: Iudam Machabæum lib. 3. cap. 5. §. 8. superſtitionis & præpostori zeli reprehendit, quod pro mortuis sacrificium offerri imperauerit. Sephoram. lib. 4. cap. 15. §. 20 ſtultam mulierem fuisse grauiterque peccasse docet, quod filium circumciderit: Mosem ipsum, in cap. 12. trice simum secundum Exodi quo nihil habuit antiqua ætas, nititur sapientius, sanctius, arrogantiæ atque superbiæ Caluinus insimulat, quod nimirum imperiosè legem Deo præscripserit, suaque eum iuſtitia exuerit.

IAM verò de sanctis hominibus Testamenti noui primùm scurriliter nugatur, eos, si preces mortalium exaudire debeant, tam longas aures habere oportere, vt à cælo vsque ad terram porrigantur. Deinde eosdem per contemptum, nunc homines mortuos, nunc vmbras, nunc laruas, nunc etiam colluuiem nominat, in institutione lib. 3. cap. 20. §. 27. in libro autem, quem inscripsit, De vera Ecclesiæ reformandæ ratione, etiam monſtra, carnifices, & bestias appellauit. Qua contumelia & blaſphemia vix vlla maior cogitari potest. Quid enim? si non Caluinum ipsum, sed coniugem eius (nefas enim apud eos est Episcopum creari, nisi vnius saltem vxoris virum) si coniugem, inquã, Caluini, aut liberos, aut amicos, aut etiam seruos, vel ancillas aliquis nostrum laruas, vmbras, colluuiem, bestias, monſtra, carnifices appellaret, quo animo id Caluinus acciperet? an sibi iniuriam fieri non arbitraretur? nunquid non moleſtissimè, grauissimèque ferret, & Christus æquo animo accipiet, amicos, domesticos, fratres, filiosque suos amantissimos, quos ipse in cælis tanto honore dignatur, vt in Apocal. dicat: Si quis vicerit, dabo ei sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedi in throno Patris mei: *hos, inquam, tam sublimes Principes, consortes regni & soly diuini, vmbras laruas, colluuiem, ab vno quodam arrogantissimo terræ vermiculo nominari? Non ferat certè æquo animo Deus: sed omnes eiusmodi blaſphemos, atque sacrilegos æternis suppliciis tandem afficiet.*

SED & nos, si ciues Sanctorum sumus, si vllum habemus fidei zelum, excitemur atque accendamur oportet, & religioſa piáque indignatione vehementer commoti tam nefarios hominibus acerrimè resistamus: imitentur Lutheranii maiores suos, Porphyrium, Iulianum, Vigilantium, Vicleſum, & quotquot vnquã cum cæleſtibus Diuis impia bella gesserunt & vt fabulæ Poetarum de gigãtibus ferunt, de suis sedibus cælites deturbare, ac detrahere valuerunt. Nos verò maiorum vestrorum, Athanasy, Ambrosy, Hieronymi, Paulini, Augustini, Gregorij vestigiis inhæreamus. Qui quidem Apoſtolorum, & Martyrum gloriam religiosè æmulari, & res gestas contra detractores pro viribus differendo tueri, & memoriam denique sermonibus alere, Basilicis honorare, carminibus celebrare, literis propagare, & consecrare æternitati semper studuerunt. Ita enim fiet, vt & illi, quorum imitantur scelera eorundem cum illis pœnarum societate iungantur: & nos, quos in hoc studio ad virtutem habuimus Duces, eosdem ad præmia & coronas socios habeamus. Nunc ad rem ipsam accedamus propius.

Ordo disputationis.

HAEC disputatio duodecim præcipuis quæstionibus continetur. PRIMA est de Sanctorum beatitudine, an Sanctorum animæ Deum videant, & verè beatæ sint ante diem iudicij? Hæc enim quæstio fundamentum est omnium aliarum, nam idcirco ante Christi aduentum non ita colebantur, neque inuocabantur spiritus Patriarcharum & Prophetarum, quemadmodum nunc Apoſtolos & Martyres colimus & inuocamus, quòd illi adhuc inferni carceribus clausi detinerentur.

SECVNDA de canonizatione, quæ sequitur ordine suo primam illam de beatitudine. Posteaquam enim dixerimus sanctos homines vita functos cum Deo beatos regnare, discendum erit, qui sint illi: quod quidem non aliunde certò scire possumus, quàm ex publico Ecclesiæ testimonio, quod canonizationem nunc appellamus.

TERTIA de cultu. vbi enim constiterit qui sint ij, qui inter beatos spiritus numerandi sunt, sequitur, vt quæratur, an ij sint adorandi vllo genere adorationis.

QVARTA de inuocatione, quæ est eximium adorationis genus.

QVINTA de reliquiis eorum, vtrum videlicet non solum ipsi Sanctorum spiritus, sed etiam corpora, seu ossa & cineres, aliæque eorum reliquiæ venerandæ sint.

SEXTA de imaginibus, an colendæ sint, & quo cultus genere.

SEPTIMA, VIII. IX. X. XI. & XII. de iis rebus, quibus non modo sanctis hominibus, sed etiam toti cæleſti Hieruſalem ab Ecclesia, quæ peregrinatur in terris, cultus debitus exhibetur, id est, de Basilicis, de peregrinationibus, de votis, de vigiliis, de ieiuniis, de festis.

LIBER

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER PRIMVS
DE BEATITVDINE ET CANONIZATIONE SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nondum esse beatos, &c.

EST IGITVR Quæstio prima; *Sintne piorum hominum spiritus, qui & corpore soluti sunt, & nulla purgatione egêre iam ad fruendam beatitudinem, quæ in clara Dei visione sita est, admissi?* Et quidem antiquorum, & recentium hæreticorum opinio fuit, animas omnes, quantumuis sanctorum hominum, vsque ad vltimi iudicij diem seruari in quibusdam abditis receptaculis, vbi nec Deū videant, nec beatæ dici possint, nisi in spe.

PRIMVS ex hæreticis, qui hoc asseruit, quantum ex auctoribus ego colligere potui, TERTVLLIANVS fuit, libro 4. in Marcionem, sic enim ait: *Eam regionem, sinum dico Abrahæ, & si non cælestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat: tunc apparitura cælesti promissione, quam Marcion suo vendicat, quasi non à creatore promulgatam.* Idem etiam habet lib. de anima duobus postremis capitibus.

B EVM sequutus est VIGILANTIVS, de quo sic Hieronymus in lib. cōtra eundem. *Ais*, inquit, *vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum considisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, esse præsentes. senatoria videlicet dignitate sunt, vt non inter homicidas taterrimo carcere, sed in libera, honestaq; custodia, in fortunatorum insulis, & in campis Elysiis recludatur.*

EVNDEM errorem tribuit Guido in summa de hæreticis, Armenis. In eodem versabantur Græci, vt patet ex Concilio Florentino, sess. 1, & ex B. Thoma in opusculo 6. cap. 9. Eundem errorem habet LVTHERVS in prælect. in Genes. (vt Fridericus Staphylus citat in epitome trimembri Lutheranæ Theologiæ, parte secunda) eundem habet Cornelius AGRIPPA in lib. 3. de occulta Philosophia.

EVNDEM habet etiam Ioannes Caluinus, nam libro 3. instit. c. 20. §. 20. dicit solum Christum ingressum esse Sanctuarium cœli: reliquos verò omnes residere in atrio, ibique exspectare vsque ad mundi consummationem. Et §. 24. dicit animas Sanctorum adhuc eadem fide & caritate nobiscum esse coniunctas, vbi autem fides, est, ibi certè non est visio, & cap. 25. §. 6. *Stultum*, inquit, C *& temerarium est inquirere, quo in loco sint animæ iustorum, & an gloria fruantur, necne. Interea cùm Scriptura vbique in beat pendere ab exspectatione aduentus Christi, & gloriam, ac coronam eo vsque differat, contenti simus his finibus diuinitus præscriptis animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem concedere, vbi cū felici latitia fruitionem promissæ gloriæ exspectant, &c.* NOTA miram stultitiam hominis, qui A dicit stultum, & temerarium esse quærere, vtrum animæ iustorum gloria fruantur, necne: & ipse tamen audacter definit eas nondum frui gloria, sed eam exspectare. Argumenta pro hac sententia Caluinus nulla profert, sed multa sunt, & difficilia, quæ partim Græci proferre solent, partim etiam pro illis proferri solent.

PRIMVM argumentum sumitur ex decreto Ioannis XXII. qui fertur hoc declarasse & mandasse Parisiensibus, vt non aliter docerent vel in scholis, vel in templis, & nullos promoueret ad gradus in Theologia, nisi prius illi iurarent, se hanc sententiam defensuros. Testes sunt huius rei Gulielmus Ockam in opere nonaginta trium dierum: Ioannes Gerson in serm. de Pascha: Marsilius in quartum sent. quæst. 13. art. 3. & Adrianus in quartum, vbi disputat de Sacramento Confirmationis.

SECVNDVM argumentum ex Scripturis sumitur: & quidem PRIMVS locus est, Matth. cap. 20. vbi ad vesperam paterfamilias omnibus operariis simul reddit mercedem: constat autem per vesperam intelligi resurrectionem. & per denarium vitam æternā. SECVNDVS Heb. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* TERTIVS 1. Ioan. 3. *Scimus quia cum apparuerit* (Christus in secundo aduentu) *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* QVARTVS Apoca. 6. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Quid significat illa absconsio sub altari nisi reconditum aliquod receptaculum, vbi quietè quidem, sed in tenebris versentur animæ?

TERTIVM argumentum sumitur ex testimoniis Patrum Græcorum. IVSTINVS q. 60. ex iis, quas gentes Christianis ponunt, dicit narrationē de diuite, & Lazaro non esse veram historiam: & causam reddens: *Neq; enim*, inquit, *ante resurrectionem vnicuique ex iis, quæ in vita gessit, præmium redditur.* Et quæst. 76. *Si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quis fructus fuit latroni cum in paradisum eius animus introductus est?* Respondet, id consecutum latronem, vt sit in cœtu iustorum, & videat seipsum, & quæ infra se sunt, & præterea Angelos & dæmones.

IRENÆVS libro quinto, cap. 31. *Cum enim Dominus*, inquit, *in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant post deinde corporaliter resurrexerit, & post resurrectionem assumptus sit: manifestum est, quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi vsque ad resurrectionem commorabuntur sustinentes resurrectionem post recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est corporaliter, & sic venient ad conspectum Dei.*

ORIGE-

ORIGENES homilia 7. in Leuit. *Nondum*, inquit, A *Sancti receperunt latitiam suam, nec Apostoli quidem; sed & ipsi expectant, vt ego latitiæ eorum particeps fiam.* Et libro 2. periarchon prope finem dicit, Sanctos post mortem deferri in Paradisum Terrestrem, & inde eos, qui puriores sunt, ad aëris loca conscendere.

CHRYSOSTOMVS hom. 39. in priorē ad Corint. in illud, si in hac vita tantùm sperantes sumus in Christo. miserabiliores sumus omnibus hominibus: *Quid ais Paule? an nō animus superstes erit? erit, & immortalis quidē: quanquam verò vel sexcenties sit immortalis, tamen sine carne ipsa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum neque pœnis punietur. omnia enim coram tribunali Christi manifestabūtur*, inquit Paulus, *vt vnusquisque ferat, quæ per corpus siue bona, siue mala gessit, nam si corpus non resurgat, anima nostra incoronata manebit, & extra cœlestem beatitudinem erit.* Idem ho. B 28. in epist. ad Hebræos: *Ne aliquid præ nobis habere viderētur, si primi ante nos coronarentur, vnum definiuit tempus omnium coronarum, & qui ante tam multos annos vicit, recum accipiet coronam.*

THEODORETVS in cap. 11. ad Heb. *Sanctorum ergo*, inquit, *tot, & tanta fuerunt certamina, sed hi tamen nondū coronas acceperunt, &c.*

THEOPHYLACTVS in eundem locum: *Sancti nihil adhuc cœlestium promissionum sunt assequuti.* Et in ca. 16. Lucæ docet, narrationem de Lazaro esse parabolam, nō historiam, quia nondum sunt distributa bona & mala iustis & iniustis.

OECVMENIVS in eundem locum: *Omnes*, inquit, *Sancti testimonium promeriti, quod per fidem placuerunt Deo, nondum consequuti sunt bona iustis promissa.*

ARETHAS Cæsariensis Episcopus in cap. 6. Apocalypsis: *Horum*, inquit, *spe, quæ per intellectum veluti in speculo contemplantur, omni crapstie liberati meritò lætantur quiescentes in sinibus Abrahæ; nam id multis Sanctis dictum est, vnumquemque virtutis cultorem sortitum esse dignum locum, vnde etiam de futura sua gloria certam quandam assequatur coniecturam.*

EVTHYMIVS in c. 16. Lucæ dicit, narrationem illā de Lazaro, & diuite esse parabolam, qua designatur, quid erit post diem iudicij, & in caput 23. & tunc quidem dedit ei conuersationem in Paradiso tanquam arrhabonē regni sui, quod est fruitio ineffabilium, ac æternorum bonorum, quæ nec oculus vidit, &c.

CONFIRMATVR hoc argumentum, quia Græci Patres simpliciter negant Deum videri posse à creatura: ergò multò magis negare debent videri ante diem iudicij. vide Chrysostomum hom. 23. in Genes. vbi dicit, ne Angelis quidem Deum esse visibilem. Item hom. 14. in Ioannem, vbi dicit, Angelos nunquam vidisse filiū Dei, D nisi post incarnationem. Similia habent Theodoretus in Dialogo Immutabilis, Theophylactus in illud Ioan. 1. *Deum nemo vidit vnquam.* & Euthymius in eūdem locum: quibus accedit ex Latinis Hieronymus, teste Augustino, epist. 111. ad Fortunatianum.

QVARTVM argumentum est ex testimoniis Patrū Latinorum. Lactantius lib. 7. c. 21. *Nec quisquam putet, animæ post mortem protinus iudicari; nam omnes in vna communique custodia detinentur, donec tempus adueniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen.*

VICTORINVS Martyr in c. 6. Apocalypsis. *Animas autem occisorum dicit se vidisse sub ara, id est, sub terra.* Et infrà: *In nouissimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura est damnatio.*

HILARIVS in Psal. 138. in illud; Si descendero in infernum, ades: *Hæc*, inquit, *humanæ lex necessitatis est, vt sepultis corporibus animæ ad inferos descendant.* Et ne putemus eum loqui de animabus impiorum, subdit: *Quam legem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit, &c.*

VVLT ergo dicere, adeo esse necessarium, vt animæ sint in inferno, dum caro est in sepulchro, vt etiam Dominus hanc legem subire voluerit.

PRVDENTIVS in Hymno de exequiis defunctorū, docet animas sanctas discedere ex hac vita in Paradisum terrestrem, siue in sinum Abrahæ, quem diues ille ardēs longè conspexit.

Quanam regione iubebis?
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, vt est Eleazar,
Quem floribus vndique septum
Diues procul aspicit ardens.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam Paradisi.
Licet & nemus illud adire.
Homini, quod ademerat anguis.

AMBROSIVS lib. 2. de Cain, ca. 2. *Soluitur à corpore anima, & post finem vitæ huius adhuc futuri iudicij ambiguo suspenditur.* Et libro de bono mortis, cap. 10. *Satis*, inquit, *fuerat illis dixisse animas ādito petere, id est, locum qui non videtur, quem Latinè infernum dicimus.* Et ibidem: *Scripturæ Esdræ habitacula animarum promptuaria nuncupat.* Et occurrens querelæ humanæ: eo quod iusti, qui præcesserūt, videntur vsque ad diem iudicij per plurimum scilicet temporis debita sibi remuneratione fraudari; mirabiliter, ait, coronæ esse similem diem iudicij: coronæ enim dies expectatur ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoriæ: ergo dum expectatur plenitudo temporis, expectant animæ remunerationem debitam; alias manet pœna, alias C gloria.

AVGVSTINVS lib. 1. retract. c. 14. *De sanctis hominibus*, inquit, *iam defunctis, vtrum ipsi saltem dicendi sint iam in illa possessione consistere, meritò quæritur.* Et in epist. 111. ad Fortunatianum, exponēs quædam verba D. Hieronymi: *In his verbis*, inquit, *hominis Dei multa considerandæ sunt: primum, quia secundum apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit tūc visuros faciem Dei, cùm in Angelos profecerimus, id est, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit vtique in resurrectione mortuorum.* Item in Enchiridio, c. 108. *Tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem, & vltimam resurrectionem interpositum est, animas in abditis receptaculis continet.* Lib. 12. de Genes. c. 35. quærit, quid opus sit animabus resumptione corporis, si possunt sine carne videre Deum? Respondet autem: *Minimè dubitandum est, & raptam hominis à carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam carne depositā non sic videre posse incommutabilem substantiam, vt sanctis Angeli vident.* Et libro 12. ciuit. Dei, cap. 9. *Pars*, inquit, *ciuitatis Dei, quæ coniungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis, qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusq; requiescit.* In Psal. 36. *Post vitam*, inquit, *istam nondum eris, vbi erunt Sancti, quibus dicetur; Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. nondum ibi non eris, quis nescit? sed iam poteris ibi esse vbi illum quondam vlceratum pauperem diues ille superbus in mediis tormentis vidit longè requiescentem. in illa requie certò securus expectabis iudicij diem.*

BERNARDVS serm. 3. de omnibus Sanctis: *Aduertistis*, inquit, *ni fallor, tres esse sanctarum status animarum, primum videlicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei.* Et infrà: *In illam beatissimam Dei domum animæ, nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis, id est, nec sancti sine plebe, nec spiritus sine carne.* Et sermone 4. exponens illud: *Vidi sub altare animas*

Universidad de Deusto
Biblioteca

interfectorum, intelligit per altare, Christi humanitatem, A ac dicit, interim animas Martyrum esse sub altari, quia solum vident Christi humanitatem, post diem iudicij exaltandas esse super altare ad videndum Dei essentiam. *Interim*, inquit, *sub Christi humanitate feliciter Sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam sancti Angeli prospicere, donec veniat tempus, quando iam non sub altare collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Nunquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel Angelorũ assequi quis poterit, nedum superare? Quoniam igitur modo super altare dixerim exaltandos eos qui nunc sub altari quiescũt? Visione vtique, & contemplatione, non prælatione. Ostendet enim tunc nobis Filius, vt pollicitus est, semetipsum, non in forma serui, sed in forma Dei: ostendet etiam nobis Patrem, & Spiritum sanctum sine qua nimirum visione nihil sufficeret nobis.*

QVINTVM argumentum sumitur ex ratione: nam iudicium, & examen bonorum, & malorum, futurum est B in nouissimo die, ergo præmia & pœnæ vsque ad eum diem differentur. Præterea Christi anima post separationem à corpore non statim ascendit in cœlũ, sed prius descendit ad inferos, & post resurrectionem carnis tandẽ in cœlum ascendit; igitur & sancti omnes post mortẽ in inferno erunt vsque ad resurrectionem; nam Christi requies, resurrectio, & ascensio, exemplar fuit nostræ quietis, resurrectionis, & ascensionis; alioqui essent discipuli, & serui supra magistrum, & Dominum. Ad hæc, anima, & caro simul operantur tam bona, quàm mala, igitur simul & nõ vna sine alia puniri, aut remunerari debet. Denique dæmones nondum puniuntur, sed puniendi reseruantur post diem iudicij; nam idcirco dicebant Christo: *Venisti huc ante tempus torquere nos.* Matth. 8. *Et deprecabãtur eum, ne imperaret illis, vt in abyssum irent*, Luc. 8. igitur idem de hominibus fiet: si autem impij non puniuntur, certè nec pij remunerantur. Hæc igitur sunt argumenta, C quæ aduersus veritatem afferti solent. quæ quidem in sequentibus capitibus per partes diluentur.

CAPVT II.

Animas Sanctorum iam nunc frui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiæ.

SED facile erit totidem argumẽtorum generibus veritatem propugnare. PRIMVM igitur accedat Ecclesię testimonium, quæ in oratione de S. Gregorio dicit: *Deus, qui animæ famuli tui Gregorij æternæ beatitudinis præmia contulisti, &c.* Præter quam orationem habemus etiam duo Concilia Oecumenica, & duorum summorum Pontificum decreta, si- D quidem hoc ipsum definitum est in Concilio Florẽtino sessione vlt. in decreto vnionis Latinorum cum Græcis, & in Concilio Tridentino, sess. 25. Idem quoque disertis verbis docet Innocentius III. cap. Apostolicam, extra, de Presbytero non baptizato. Idem denique post longas disputationes Benedictus XII. definiuit in extrauaganti, quæ incipit, Benedictus Deus; quam totam refert Alphonsus à Castro libro 3. contra hæreses, verbo Beatitudo.

ATQVE hinc soluitur primũ argumentum aduersariorum, nam iste Benedictus XII. qui successor fuit immediatus Ioannis XXII. apertè testatur, Ioannẽ morte præuentum, non definiuisse istam quæstionem. Neque verò solùm eam nõ definiuit, sed etiam paulò antè mortem partim retractauit sententiam suam, partim etiam declarauit; nam asseruit PRIMÒ, se in omnibus suis sermonibus de hac re nunquam intendisse rem definire, sed solùm quærere veritatem, SECVNDÒ, asseruit sibi displicere priorem sententiam, ac sentire se, animas Sanctorum videre Deum, etiam ante diem iudicij, nisi aliter Ecclesia, & sui successores definirent: quorum definitioni se submittere dicebat omnes suas opiniones. Habetur hæc retractatio ipsis verbis, quibus facta est, apud Ioannem Villanum libro vndecimo, capite decimo nono historiæ, de rebus Florentinorum, quam ille dicit se habuisse à fratre suo, qui in aula eiusdem Ioannis Papæ degebat.

SED notanda sunt quinque mendacia Caluini, lib. 4. instit, cap. 7. §. 28. PRIMVM est, Gersonem vixisse tempore huius Ioannis; nam Ioannes obiit anno M.CCC. XXXIV. vt testantur omnes historici, & nominatim Onuphrius, & ille Ioannes Villanus lib. 11. c. 19. Gerson autem natus est anno M.CCC.LXIII. vt ex Trithemio patet de scriptoribus Ecclesiast.

SECVNDVM est, Ioannem Papam negauisse animæ immortalitatem. at si hoc esset verum, multò magis eam negasset Caluinus, qui pertinaciter defendit animas non videre Deum: nec enim Ioannes Papa vllius erroris accusatur à Gersone, & aliis, præterquam istius de visione Dei.

TERTIVM est, nullum Cardinalium se opposuisse Ioanni Papæ, nam Ioannes Villanus lib. 10. cap. vlt. hist. scribit, maiorem partem Cardinalium repugnasse Ioanni, & idem colligitur ex decretali Benedicti XII.

QVARTVM est, Regem Galliæ Philippum interdixisse suis communionem Ioannis Papæ, nisi resipisceret. At Ioannes ille Villanus loco citato scribit, Regem solùm scripsisse ad Pontificem amicè, & reuerenter, eumq; monuisse, vt cauere ab illis opinionibus, quæ videntur suspicionem erroris ingenerare posse.

QVINTVM est, Pontificem coactum à Rege ad Palinodiam. At Ioannes prædictus scribit, Ioannem Pontificem solùm retractasse opinionẽ suam pridie ante mortem suasu affinium, qui metuebant, ne, si Ecclesia posteà contrarium definiret, vt etiam fecit, memoriæ Ioannis Papæ aliqua nota suspicionis erroris inureretur. Vide quæ scripsimus de hac re lib. 4. de Pontifice capite 14.

CAPVT III.

Idem Scripturarum testimoniis demonstratur.

RAM secundo loco Scripturarum testimonia proferemus. Ac PRIMVM sit id, quod legimus in Ecclesiast. c. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundũ vias suas.*

DICES, non ait Scriptura in die obitus reddi vnicuique secundum opera, sed posse reddi, si Deus vellet. At certè illud; *facile est*, non significat, posset Deus, si vellet: sed reddit Deus, & facilè reddit vnicuique secundum opera sua in die obitus. alioqui enim, si Deus posset reddere secundum opera, sed non redderet, frustra nos hoc argumento hortaretur Sapiens ad benefaciendum.

PRÆTEREA cùm dicat ibidem Spiritus sanctus. *In fine hominis denudatio operum eius*; indicat etiam in fine hominis, reddi vnicuique secundum opera: nam ad hoc fit iudicium illud, & denudatio operum, vt sequatur remuneratio.

DICES rursum, quando hæc scripta sunt, non dabatur remuneratio essentialis in die obitus, sed tantùm requies in sinu Abrahæ, igitur per ista verba, *Facile est corã Deo in die obitus reddere, &c.* solùm deducitur, reddi in die obitus iustis certam spem beatitudinis futuræ, & requiẽ in sinu Abrahæ.

RESPONDEO, Ecclesiasticũ, cũ dicit, in die obitus reddi remunerationem, intellexisse, reddi remunerationem,

nem, quæ pro temporum diuersitate haberi poterat: & A quia tunc nondum cœlum erat reseratum, nunc autem à Christo reseratum est, ex illius sententia sequitur, in die obitus, & tunc requiem dari solitam iustis, & nunc verũ fœlicitatem. hinc nimirum Numeri 35. Dominus iubet: vt post mortem sacerdotis magni omnes exules reuertantur ad patriam: hæc enim est figura rerum nostrarum; nam nos exules sumus, patria paradisus, sacerdos magnus Christus, post cuius mortem iam patet aditus Adæ filiis in cœlum.

ALTERVM testimonium, & quidem longè clarius, est Apostoli Pauli 2. Corinth. 5. *Scimus quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis. nam in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes, si tamen vestiti, & non nudi inueniamur: & nã & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati. eo quod nolumus expoliari. sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est à vita.* B

NOTA PRIMÒ illud, si terrestris domus nostra, intelligi à quibusdam (vt Chrysostomus citat) de mundo hoc sensibili, quasi Apostolus dicat, si hic mũdus peribit, non deerit nobis alius melior post resurrectionem. Sed hoc falsum est; nam communis Græcorum, & Latinorũ opinio pro domo hac terrestri accipit corpus hoc mortale, seu vitam præsentem corporalem. Et ratio est, quia in fine capitis superioris dixit Apostolus: *Si exterior homo noster corrumpitur, interior renouatur de die in diem.* Itaque, quod hic dixit terrestrem domum, ibi dixit hominẽ exteriorem. Præterea infrà clariùs dicit: *Dum sumus in hoc corpore peregrinamur à Domino.* Vbi apertè vocat corpus quod antea vocauerat exteriorem hominem, domum terrestrem, tabernaculum, &c. C

NOTA SECVNDÒ, per domum æternam, & cœlestem, quam opponit Apostolus domui terrestri, intelligi à Patribus vel corpus immortale, vt à Chrysostomo, Theophylacto, Theodoreto, Ambrosio, vel vitam æternam, id est visionem Dei. Et fine dubio verior est posterior expositio, quę est Photij apud Oecumeniũ, Anselmi & D. Thomæ in hunc locum: nam in primis Apostolus ait de præsenti, si domus hæc terrena dissoluitur, habemus aliam æternam in cœlo: debuisset enim dicere, si de corpore glorioso loqueretur, habebimus, non habemus nam corpus immortale non habemus nunc in cœlo.

PRÆTEREA Apostolus, cùm dicit, si hæc domus dissoluitur, habemus aliam, vult dicere, non est quod timeamus nobis domum defuturam vnquam, nam si hinc pellimur, habemus aliam: at si per domum cœlestem intelligit corpus immortale, non est verum nobis nunquã defuturam domum: deerit enim à die mortis vsque ad D diem resurrectionis. Præterea id ipsum vocat hãc domũ cœlestem, quod paulò antè in fine capitis 4. vocauerat, *Æternum gloriæ pondus*; nam postquam dixerat: *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ supramodum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*, subiungit explicans: *Si enim terrestris domus, &c.* At per illud: *Æternæ gloriæ pondus*, omnes intelligunt ipsam essentialem beatitudinem.

DENIQVE, nisi Apostolus hic per domum cœlestẽ, intelligeret beatitudinem, non bene concluderet paulò inferius: *Audentes igitur, & scientes quia dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Nec enim sequitur, si hoc mortale corpus corrũpitur, habebimus aliud immortale post resurrectionem, ergo bonum est nunc mori, & peregrinari à corpore; immò cõtrarium sequitur, nimirum non esse bonũ mori vsque ad diem resurrectionis, quia etsi melius sit corpus immortale quàm mortale, tamen melius est corpus mortale quàm nullum. At, si per domum cœlestem, intelligamus beatitudinem, Apostoli argumentatio optima est, nimirum ista, si vita hæc mortalis perit, habemus statim aliam longè meliorem in cœlo, ergo bonum est citò mori in mundo, vt citò viuamus in cœlo.

DICES, non videtur beatitudo posse vocari domus, non enim habet similitudinem cum domo, corpus autẽ habet, corpus enim reuera est domus animæ.

RESPONDEO, beatitudinem optimè dici domum quia est tam magna, vt eam anima non capiat, & potius anima in illam intret, quàm illa in animã. hinc 1. Ioan. 3. dicitur: *Maior est Deus corde nostro.* Et quod dicitur Ioan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; omnes intelligunt de variis gradibus beatitudinis. de hac domo dicitur etiam Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Et hanc domum eleganter Apostolus opponit vitæ corporali, siue ipsi corpori propter tria. PRIMVM enim corpus ipsum vocat domum terrestrem, quia ex terra constat; vitam beatam vocat domum cœlestem, quia in cœlo inuenitur. ibi enim est sedes Dei, & ibi semper videtur tãquam Rex in decore suo.

SECVNDÒ, corpus dicit esse domũ, quæ dissoluitur, quia quotidie deficit magis & magis, illam autem vocat æternam, quia semper in eodem statu permanet; deniq; illam vocat non manufactam, insinuans istam esse manufactam, quia nimirum corpus habemus opera hominum, qui illud generarunt, & cibo, ac potu alunt, & sustentant: at illa domus cœlestis ab hominum opere non pendet, sed à solo Deo manifestante seipsum nobis.

TERTIVM testimoniũ est paulò infrà: *Qui sumus in* C *hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, audentes igitur, & scientes, quia dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Nota Apostolum hic docere duo desideria esse in nobis vnum naturæ ad viuendum corporaliter, alterum gratiæ ad videndum Deum; & quidẽ homines pios velle quidem vtrumque, si possint implere simul, sed cùm nõ possint, anteponere desiderium gratiæ desiderio naturæ, & proinde appetere mortem corporis, vt possint cum Deo viuere: homines impios è cõtrario omnia referre ad vitam corporis, & desiderium naturæ.

EX quibus deducitur euidens argumentum pro sententia nostra; nam si non possemus videre Deũ, nisi post resurrectionẽ, non diceret Paulus, se optare peregrinari à corpore, vt non peregrinetur à Domino. his enim verbis ostendit esse aliquem statum animæ, in qua peregrinetur à corpore & non à Domino, at talis status non esset vnquam, nisi ante resurrectionem videretur Deus: nam in hac vita peregrinamur à Domino, sed non à corpore in alia vita post resurrectionem nõ peregrinabimur nec à Domino, nec à corpore; ante resurrectionem autẽ oporteret necessariò peregrinari à Domino, & à corpore: quare vt detur status, in quo peregrinemur à corpore, sed non à Domino, de quo Paulus loquitur, necesse est vt ante resurrectionem spiritus iustorum corpore soluti, Deum videant.

NEQVE etiam dici potest, Paulum loqui de quadã beatitudine imperfecta, quæ cõsistit in visione humanitatis Christi, & q peregrinari à Domino, sit peregrinari à præsentia humanitatis Christi. Siquidem sanctus Apostolus ait: *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* Ex quo sequitur vt è contrario non peregrinari à Domino, sit non ambulare per fidem, sed facie ad faciem videre speciem diuinæ pulchritudinis. Idem enim Apostolus quod hic dicit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris, ambulamus per fidem non per speciem, dicit 1.ad Corinth.13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem* At qui solam videt Christi humanitatem, adhuc habet fidem, & est peregrinus & viator, vt omnes fatentur.

A

QVARTVM testimoniū est Luc.23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Vbi nota, paradisum dupliciter accipi in Scripturis; vno modo pro horto quodam deliciarum corporalium, in quo primus homo constitutus fuit antequam peccaret, de quo loquitur Moyses Genes.2.& 3. altero modo pro gloria beatorum, cuius prior Paradisus figura fuit; & de hoc loquitur Paulus 2.Cor.12. vbi se dicit raptum fuisse in Paradisum, explicans enim quid sit Paradisus, dicit se raptum supra tertium cœlum.

EVTHYMIVS in hunc locum existimat (nimirum vt confirmet errorem suum) hic Dominum loqui de Paradiso terrestri; & ideo etiam scribit, Dominum latroni nō respondisse, hodie mecum eris in regno meo, sed in paradiso: vt ostenderet aliud esse regnum, aliud paradisum: & quia poterat aliquis obiicere, Christum, dixisse, mecū eris in paradiso, & tamen Christus non est in Paradiso terrestri, sed cœlesti; respōdet Euthymius, Christum esse vbique vt Deus est, & proinde esse cum latrone, aliisque Sanctis in Paradiso terrestri, & simul cum Angelis in paradiso cœlesti.

HÆC expositio sine dubio potest, ac debet reiici. PRIMVM, paradisus terrestris est locus deliciarum corporibus, non animabus; quid enim prodest animabus abundare pomis, herbis, aquis, cæterisq; rebus terreni illius paradisi? Christus autem promittens latroni paradisum, promisit hortum deliciarum ipsi conuenientem, id est, spiritualem.

SECVNDÒ, voces Testamenti noui cùm ambiguæ sunt, potius accipi debent, vt sumuntur in aliis locis Testamenti noui, quàm vt sumuntur in Testamento veteri, sed vox ista *paradisus* in Testamento nouo accipitur pro paradiso spirituali, vt patet 2.Cor.12. igitur & Lucæ 23 pro spirituali paradiso accipienda est.

C

TERTIÒ, Christus promisit latroni consortium suū cùm ait: *Mecum eris in Paradiso*: Christus autem non terrestrem, sed cœlestem paradisum introiuit, nec valet respōsio Euthymij; nam eo modo, quo Christus est vbique, erat cum latrone etiam in hoc mundo, cùm adhuc latrocinia exerceret, & nihil ei Christus noui promisisset.

ADDE QVARTÒ, non videri improbabile quibusdam paradisum terrestrem periisse aquis diluuij, neque obstat quod Eccle.44. dicatur Henoch translatus in paradisum: nam Henoch translatus fuit ante diluuium, ac proinde transferri potuit in paradisum, quo postea destructo, alio à Deo translatus fuit.

IAM verò THEOPHYLACTVS nomine aliorum refert, & refellit duas alias expositiones ad hunc locum. PRIMA est quorundam, qui dicebant, latroni promissū fuisse paradisum cœlestem, sed dandum post resurrectionem: dixisse autem Christum, *hodie eris*, propter certitudinem rei futuræ, quomodo Prophetæ sæpe exprimunt res futuras per tempus præsens, aut præteritum: vt cùm Dominus dicit: *Qui non credit, iam iudicatus est.*

D

SECVNDA est, illud, *hodie*, coniungēdum cum *dico*, non cum *eris*, hoc modo: *Amen dico tibi hodie, mecum eris in Paradiso.*

SED neutra est solida; non PRIMA, tum quia non oportet recurrere ad figuras, & relinquere propriā verborum significationem, nisi quando alioqui absurditas aliqua sequeretur: tum etiam, quia ista non sunt verba Propheticа, vt oportuerit ea velari obscuritate, sed continent simplicem promissionem, & proinde simpliciter intelligenda sunt, neque eo loco, *qui non credit iam iudicatus est*, accipitur præteritum pro futuro: non enim vult Dominus dicere certò iudicabitur, sed verè iam iudicatus est, & condemnatus à seipso, cùm nolit eam fidem amplecti, per quam saluus esse posset.

SECVNDA expositio est planè ridicula. Quorsum enim Dominus diceret; *Amen dico tibi hodie?* nónne videbat latro Dominum loqui illa die? Præterea, quis non videt per illud aduerbium HODIE, respōderi ad illud aduerbium QVANDO, quod latro posuerat? Latro dixerat: *Memento mei, quando veneris in regnum tuum.* Dominus respondet, hodie erit illud quando, proinde hodie mecū eris in regno, & paradiso meo. Vera ergo expositio est Theophylacti, Ambrosij, Bedæ, & aliorum, qui per paradisum intelligunt regnum cœlorum. ne fortè enim latro per regnum intelligeret aliquid humanum, Christus declarauit, regnum suum esse paradisum, id est, summam & sempiternam felicitatem.

B

QVINTVM testimonium Ephes.4. *Christus ascendēs in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Quo in loco per vocem, *altum*, non potest intelligi nisi summum cœlum, & si enim quidam intelligūt crucē, tamen Paulus se exponit paulò infrà, cùm ait: *Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos.* Porrò nomine captiuitatis, quam secū duxit in cœlum, quid potest intelligi, nisi multitudo sanctarum animarum, quas ex limbo ad cœlum euexit, vt Ambrosius exponit?

C

DICES, non sequitur, Sancti sunt in cœlo, ergo vident Deum. RESPONDEO, rectè sequi; nam per cœlū intelligimus sedem, & quasi aulam regiā Dei, vbi Deus semper videtur, nam Isa.66. dicitur: *Cœlum mihi sedes est.* Et Matth.5. *Nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est.* Et Matth.18. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* Et in oratione Dominica dicimus: *Pater noster, qui es in cœlis.* Tametsi enim Deus vbique sit; tamen propriè in cœlo esse dicitur quia per sui manifestationē illic se præsentem ostendit, & cernitur ab iis, qui digni sunt cœlesti illa sede. Vnde eleganter Cyrillus catech.9. dicit, cœlum esse velū Deitatis, quo nobis videlicet, qui sumus extra velum, absconditur Deus. Immò B. Paulus Heb.9. cōparat ingressum Christi in sanctuarium cœleste, cū ingressu Sacerdotis intra velum in sancta Sanctorum, indicans idem esse cœlum respectu diuinæ essentiæ, quod erat velum respectu arcæ Testamenti, & certè animabus Sāctorum, si non videant Deum, parum videtur referre vtrum in cœlo isto materiali, an in terra, vel in alio loco sint.

SEXTVM testimonium Philip.1. *Cupio dißolui, & esse cum Christo.* At si animæ seruantur in aliquo loco extra cœlum, frustrà hoc desiderabat Paulus, Christus enim in cœlis est.

SEPTIMVM testimonium Heb.9. *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam esse Sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.* Quod exponunt Primasius, Anselmus, Theophylactus, Oecumenius in hūc modum, quod in sancta Sanctorum non possent ingredi Sacerdotes, nec populus, significabat toto tempore Testamenti veteris non fuisse apertam viam ad cœlū, & ideò etiam iustissimos quósq; ad inferos descendisse: quia nō poterant simul vigere figura & figuratum. At posteaquā Christus perrupit velū tabernaculi, & figuræ cessauerūt, iam propalata est via Sanctorū ad sanctuarium cœleste.

OCTAVVM testimonium Heb.12. *Non accessistis ad montem Sion, &c. sed ad Sion montem & Hierusalem cœlestē, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis, & spiritus iustorum perfectorum, &c.* Hìc (vt rectè Anselmus exponit) describitur Ecclesia triūphans, & in ea dicūtur esse tanquā ciues, primùm Angeli, deinde animæ primitiuorum, id est, eorū, qui primi crediderāt, & iā mortui fuerāt, vt Iacobi Apo-

Apostoli, Stephani, & aliorūrquidicuntur conscripti in cœlis, quia sunt adscripti & cooptati cum Angelis in ordinem ciuium cœlestium, quomodo dicebantur Romæ senatores Patres conscripti. Nisi fortè magis placeat per Ecclesiam primitiuorum in cœlis conscriptorū, intelligi animas Patriarcharū, & Prophetarum cū Christo regnantium: per spiritus autem perfectorum animas Apostolorum & Martyrum. Semper tamen eadem est sentētia, iam nunc spiritus sanctorum hominum beatos esse, ea beatitudine, qua sancti Angeli soli antea fruebantur.

A

NONVM testimonium est in lib.Act. cap.7. vbi Stephanus moriturus vidit cœlos apertos, & gloriam Dei, Christūmque stantem à dextris Patris. Cur autem hoc vidit, nisi vt intelligeret, sibi cœlum patere, & se statim à Domino recipiendum in illā gloriam? Id enim ille intelligens exclamauit: *Domine Iesu suscipe spiritum meum.*

DECIMVM testimonium est cap.6. Apocalypsis, vbi dantur Martyribus singulæ stolæ albæ, quæ gloriam animæ significant, nam alteram stolam, id est, gloriam corporis post resurrectionem habebunt, vt exponunt Gregorius in 4.Psal. pœnitentialem, & Beda, Haymo, & Anselmus in hunc locum, necnon B. Augustinus ser. 4. de festo Innocentium.

B

VNDECIMVM est cap.7. vbi de istis dicitur: *Hi qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum Dei & seruiunt die ac nocte in templo eius.* Ex quo habemus illos verè esse in cœlo, & videre Deum. Quid enim significat esse ante thronum Dei, nisi habere Deum in conspectu, eumque cernere?

ATQVE hinc bene solui potest argumentum SECVNDVM, nam ad primum locum contra adductum respondeo dupliciter, ac primum, vt Chrysost. in c.20. Matth. monet, parabolas non oportere ex omni parte quadrare, sed solum considerandum esse scopum: multa enim dicuntur non ad significandum aliquid, sed solū, vt narratio integra videatur, quemadmodum & cultet ad scindendum factus est, nec tamē ex omni parte scindit, alioqui, quomodo operarij accipientes denarium murmurabāt? nunquid erit murmur in cœlo? Et cur Dominus dixit: *An oculus tuus nequam est quia ego bonus sum?* Num erit in cœlo oculus nequam? quomodo etiā fieri potest, vt merces prius sit reddita vltimis, quam primis, cum constet omnes simul electos eadem sententia donandos regno cœlorum? Solum ergo ex parabola illa de operariis habemus, minori tempore Patres noui Testamenti laborare, quàm fecerint Patres veteris, & tamē ad eandem beatitudinem peruenire: vel certè eos, qui conuertuntur in senectute breuiorem laborem habere, quàm eos, qui in adolescentia, & tamē posse non minus præmium adipisci.

C

POSSVMVS etiam SECVNDO respondere, si velimus illam partem esse significatiuam, qua dicitur, ad vesperā vocatos esse omnes operarios, & simul omnibus redditam esse mercedem, dicemus enim per vesperam significari futurum generale iudicium, quo publicè reddatur omnibus perfecta merces: quod tamen iudicium non excludit particularia Dei iudicia, quibus in obitu voluscuiusque redditur singulis priuatim pars mercedis.

D

AD SECVNDVM locum ex Paulo, qui ait, Patres nō accepisse repromissiones, sed suo tempore acceptu-ros, dico tria. PRIMO, per repromissionem posse intelligi Christi incarnationē, vt exponit Primasius, id enim Deus promiserat sæpissimè Patribus Abrahæ, Isaac, Iacob, Dauid, vnde Dominus ait, Luc.10. *Multi reges & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt.*

SECVNDO dico, per repromissiones posse intelligi beatitudinē animæ, & tunc conferti homines Testamēti veteris, cū hominibus Testamenti noui, vt genius sit, illi antiqui Sancti mortui sunt, non accepta repromissione vitæ æternæ, vt non præuenirent nos, sed expectauerunt vsq; ad Christi aduentum, vt eam repromissionem nobiscum, id est, cum Sanctis Testamenti noui acciperent. Et fauet huic expositioni textus Græcus: διὰ τοῦτο μὴ τελειωθῆναι χωρὶς ἡμῶν δυνάμενα non acceperant repromissionem, id est, nunc quidem acceperunt, sed antehac nondum acceperant.

TERTIÒ dico, per repromissionē intelligi perfectā beatitudinem corporis, & animæ, quam illi adhuc non habuerunt, ne fine nobis habeant, quæ quidem est communis Patrum expositio in eum locum, & Augustini tract.49. in Ioannem. Notanda sunt autem illa verba: *Ne sine nobis consummarentur.* Non enim ait, ne sine nobis remunerarentur, sed ne sine nobis consummatam mercedem non modò animæ, sed etiam corporis acciperent.

AD TERTIVM locum ex epistola Ioannis respondeo, illud, *cum apparuerit*, non significat, cùm apparuerit Christus, sed cum apparuerit, quid erimus, vt patet ex superioribus. Dixerat enim, *nondum apparuit quid erimus*, ac deinde subiicit, *scimus enim, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Itaque illud, *similes ei erimus*, significat, similes Christo erimus coram oculis totius mundi: videbunt enim nos in nubibus Christo assidentes, ac similes illi quoad externam gloriam corporis, quæ gloria exoriri nascetur, quod videbimus eum sicuti est; nam videre Deum, est beatitudo animæ ex qua nascitur gloria corporis. Est autem similis hic locus, vt Beda etiam monet, illi loco Pauli: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Colossen.3. Quare non colligitur ex verbis Ioannis, sanctos homines non visuros Deum ante diem iudicij, sed solum ante eum diem non esse eorum gloriam toti mundo manifestandam.

AD QVARTVM ex Apocalypsi, dico per altare, sub quo sunt animæ, non posse intelligi aliquem locum extra cœlum; nam in cap.7. habemus, illas animas amictas stolis albis esse ante thronum Dei, deóque in templo eius, id est, in cœlo seruire, die ac nocte.

TRES ergo sunt Catholicæ expositiones. PRIMA Bedæ, illud, *Sub altari*, coniungi cum *interfectorum*, hoc modo: *Vidi animas interfectorum sub altari*, per altare autē intelligi Christum, vt sensus sit; Vidi animas interfectorū sub altari, id est, sub testificatione nominis Christiani: quomodo 2.Machab.7. dicuntur Machabæi occisi sub testamento Dei, id est, pro Testamento Dei.

SECVNDA, eiusdem Bedæ, Primasij, & Haymonis, illud, *sub altari*, coniungi cum *vidi*, sed per altare intelligi secretum intellectuale, vnde procedit thymiama laudis diuinæ, sicut enim in tabernaculo erat arca, & ante arcam altare aureum thymiamatis, ita in cœlo, tabernaculo non manufacto, est arca humanitatis Christi, in qua residet diuinitas: & ante eam est altare aureum, vnde procedit perpetuum thymiama laudis diuinæ, & precum. Et notat HAYMO, quod sicut in tabernaculo materiali, inter altare aureum, & arcam, erat velum, quod fractum est in morte Christi: ita quoque durante Testamento veteri, animæ Sanctorum erant sub altari, sacrificantes Deo hostias laudis, sed velum erat inter eas, & Deum, at fracto velo per Christum, iam altare est coniunctum arcæ, & nihil est in medio. Dicuntur autem animæ esse sub altari isto, non autem ad altare, ad significandum secretum illud cœleste, quò non solum oculi, sed nec mentes nostræ penetrare possunt, quis enim capiat, quomodo animæ sint ante Deum, eíque ministrent in cœlo?

TERTIA, est Anselmi qui docet, per altare intelligi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christum. Sacrificia enim Sanctorum, siue laudis, siue orationum, non placent Deo, nisi super hoc altari ponantur, id est, per Christum offerantur. Dicuntur autem animæ sub Christo esse, non quia Christus sit illis quasi paries adumbrans, & impediens, quo minus Deum videant, vt B. Bernardus videtur exposuisse, sed sub Christo esse dicuntur, quia illo inferiores sunt loco, & dignitate, & quia sub Christi patrocinio, & protectione vicerunt, & illi referunt accepta sua præmia.

CAPVT IV.

Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.

SEQVITVR nunc, vt post Scripturas sacras proferamus etiam testimonia Patrũ, ac primum Græcorum, ne recentiores Græci existiment, veterum testimonio errorem suum se posse defendere.

PRIMVS, IGNATIVS in epistola ad Romanos dicit, se per martyrium proficisci de mundo ad Deum. Et rursùm ait: *Aqua viua manens in me, intrinsecus mihi dicit, veni ad Patrem.* At secundùm errorem Græcorum & Caluinistarum, non ad Deum ibat, sed ad inferos, aut ad alium locum extra cœlum, vbi non magis Deus est, quã hic nobiscum. Præterea ibidem ait: *Sinite me puram lucem aspicere, illuc perueniens, homo Dei ero.* Et rursùm: *Miserabilis sum nunc, donec Deum merear adipisci.* Annon clarissimè indicat, se statim à morte futurum cum Deo, & visurum puram lucem diuinitatis? Denique sæpius reperit, se per martyrium adepturum Christum, at quomodo adipiscetur, si Christus est in cœlo, & ipse erit apud inferos, in abditis receptaculis nescio quibus?

SECVNDVS sit DIONYSIVS Areopagita, qui libro de Ecclesiastica hierarchia, capite 7. par. 1. loquens de Sanctis in morte constitutis: *Norunt*, inquit, *profectò se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem requiem, cum ad præsentis vitæ finem peruenerint, viamque ad immortalitatem suam è vicino iam clarius intuentes, diuinitatis laudant munera, diuinaq; lætitia gestiunt, non iam ab deteriora conuersionem metuentes, sed parata bona se firmiter perpetuoq; habituros probe noscentes, &c.* Nota, dicere Dionysiũ, animas Sanctorum statim à morte hominis consequi immortalitatem: cúmque hoc non possit intelligi de immortalitate naturali, nec de immortalitate carnis necessario esse intelligendũ de beatitudine, quæ est vita æterna animæ. Eodem libro. & capite, parte 3. dicit, animas Sanctorum statui in regione viuorum, in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob; & subdit. *Ista, vt reor, sunt perspicue beatissima Sanctorum præmia: quid enim immortalitati perfectæ omnique tristitia vacuæ, ac plenæ perpetui luminis conferri possit? licet multùm sanè promissiones illæ sublimiores nostra mente sint quæ vocabulo nobis congruo designantur, longe tamen inferiores earum re & veritate appellationes habẽt: verum enim profectò illud existimandum eloquium est, quod oculus non vidit, auris non audiuit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligẽtibus se, &c.* At certè ista non conueniũt, nisi essẽtiali beatitudini, q̃ sola superat nostra desideria.

TERTIVS sit IVSTINVS, qui quæstione 75. à gentibus posita (quanquam istæ quæstiones non videntur Iustini, sed alicuius recentioris.) *At*, inquit, *posti animi à corpore excessum, statim fit bonorum, malorúmque distinctio, ducuntur enim ad loca quæ eis digna sunt, ab Angelis bonorum quidẽ animi in paradisum, vbi consuetudo est, & aspectus Angelorum & Archangelorum, visio verò etiam cõseruatoris Christi ex verbis his, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominũ, improborũ autem ad inferorum loca, &c.* Vbi nota probari sententiã nostram, tum ex eo, quod dicit, bonorum animos duci ad Paradisum, vbi sunt Angeli, & Christus; tum ex loco Pauli, quem Iustinus allegat; nam (vt suprà diximus) præsentem esse ad Dominum, significat videre Deum, cùm opponatur peregrinationi à Domino, & ambulationi per fidem.

ATQVE ex his ad loca ex Iustino adducta in contrarium, facile est respondere; nam quæstione sexagesima, vbi dicit, narrationem de Lazaro non esse historiam, quia nõdum facta est retributio: loquitur de retributione perfecta, quando totus homo animo & corpore gaudebit, vel cruciabitur. Et quia in illa narratione fit mentio corporalis supplicij, cùm dicitur: *Et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma:* Ideò Iustinus dicit, illam narrationem non esse historiam, quia nondum habent damnati corporalia membra, &c. In quæstione 76. Gentiles quidem quærebant, si ante resurrectionẽ nulla sunt operũ præmia, quorsum latro in Paradisum introductus fuit? Sed Iustinus non admittit antecedens, immò ostendit magnam remunerationis partem esse, quod animus latronis sit in cœtu beatorum, & videat inferiora. & Angelos, ac Dæmones; non meminit autem Dei visionis, quia Græci nõ solent vocare visionem, nisi eius rei, quæ plenè comprehenditur, & ideo passim negant. Deũ posse videri à creatura: sed quod aliquo modo latro Deum videat, indicat IVSTINVS, cùm dicit eum esse in cœtu beatorum.

QVARTVS IRENÆVS lib. 1. c. 2. *Iustis*, inquit, *& aquis, & præcepta eius seruantibus & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem æternam circumdat.* Nota, *Quibusdam*, id est, iis, qui mox à Baptismo moriuntur, vel qui pro Christo vitam ponunt, vel denique perfectis statim donari vitam & claritatem æternam; aliis non, nisi post pœnitentiam, id est, satisfactionem in futuro seculo actam. Est enim hæc sententia Ireneæ simillima illi Cypriani libro 4. epi. 2. ad Antonianũ: *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire; aliud missum in carcerem, non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei & virtutis mercedem accipere, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse.*

QVOD ergo idem Irenæus lib. 5. c. 31. dicit, animas Sanctorum deduci in inuisibilem locum, & post resurrectionem cum corporibus ituras ad Dominũ, non significat eas interim non esse in cœlo, vel nõ videre Deũ, sed solum significat eas, nõ esse nũc in illa perfecta beatitudine, in qua est Christus, qui animo & corpore est beatus.

ET confirmatur hoc ex multis cõiecturis. PRIMÒ, quia hoc ipso loco dicit, Christum descendisse ad inferorum loca, vt Sanctorum animas inde extraheret, & saluaret. Si eas ergo extraxit, non sunt amplius ibi, & si saluauit, certè vident Deum, nam hæc est salus animarũ.

SECVNDÒ, cùm dixisset, Christum descendisse ad inferos, antequam resurgeret; & subiungeret, debere discipulos imitari magistrum suum, non tamen ausus est dicere, discipulorum animas descendere ad inferos, sed ait, eas duci ad inuisibilem locum, vt ibi expectarent resurrectionem, per inuisibilem locum quid prohibet intelligere cœlum, vbi est lux inaccessibilis?

TERTIÒ, quia Irenæus contendit discipulos debere in morte, & requie, & resurrectione Christum imitari: At Christus statim à morte, non fuit quidem beatus corpore, sed quieuit triduo in sepulchro, interim tamen animo erat beatus, & in Paradiso. ipse enim dixit Lu. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso*, ergo etiam Sãcti, dum quiescunt in sepulchris, quantum ad corpora, animo sunt in Paradiso beati.

QVIN-

QVINTVS ORIGENES, qui in illis ipsis locis, qui contra nos afferuntur, pro nobis est; nam homil. 7. in Leuiticum dicit, Sanctos habere nunc lætitiam, sed non perfectam, quia adhuc corpus eorum, id est, ciuitas illa beata non est plena, sed quando erimus nos etiam vbi ipsi sunt, tunc habebunt perfectam lætitiam. & addit, Christum etiam nõ habere perfectam lætitiam, quia nondum habet omnia sua membra. Itaque apertè loquitur de lætitia accidentali. Libro autem secundo periarchon, capite vltimo dicit, plerosque Sanctorum primùm duci ad locum aliquem terrestrem, vt ibi expolientur, & doceantur multa, quæ nesciebant; deinde duci ad loca aërea, & ibi discere quædam sublimiora; tandem duci supra cœlos ad Christum, & ibi iam videre perfectè causas omnium rerum. ibidem asserit Paulũ, & similes perfectos iam ibi esse, & videre in Deo omnia. Itaque errat quidem in eo; quod vult, Sanctos paulatim proficere in alia vita: sed apertè fatetur nunc multos eorum esse in cœlo, & videre Deum.

SEXTVS, ATHANASIVS in vita Antonij dicit, animam Ammonis Angelis stipatam visam ab Antonio deferri in cœlum.

SEPTIMVS, BASILIVS homilia in quadraginta Martyres, *Vos*, inquit, *non terra occuluit, sed cœlum suscepit, aperta sunt vobis paradisi porta.* Et oratione in Gordiũ Martyrem: *Erat enim affectus, non vt qui in historiis manus deuenturus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recès mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.*

OCTAVVS, GREGORIVS Nazianzenus oratione in Basilium: *Tu*, inquit, *obiter è cœlo nos respice, & datam mihi renum debilitatem, & articulorum dolorem, vel iube discedere, vel adiuua, & hortare, ita me æquo animo ferre, vt hinc demum discedentem me in æterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem eo, quo est modo, tecum pariter contemplari valeam.* Et oratione in Gorgoniam dicit eam frui cum Angelis purissima illustratione Trinitatis, quæ toti menti totam se contemplandam præbeat.

NONVS, GREGORIVS NYSSENVS oratione in S. Ephrẽ. *In cœlestibus tabernaculis*, inquit, *animus illius cõsedit, vbi sunt ordines Angelorum, vbi Patriarcharum populi, vbi chori Prophetarum: vbi sedes Apostolorum, vbi gaudiũ Martyrum, vbi piorum lætitia, vbi Doctorum splendor, vbi celebres primogenitorum cœtus, vbi puræ lætantium voces.* Et infrà: *Tu verò diuino assistens altari, vitaq; principi, & sacrosanctæ vitæ cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobisque peccatorum veniam impetra.*

DECIMVS, IOANNES CHRYSOSTOMVS hom. 10. in posteriori ad Corinthios, loquens de beatitudine: *Si cogitatio*, inquit, *illorum quamuis obscura sit, tantã tamen suppeditat voluptatem, cogita quantam lætitiam nobis allatura sit manifesta ipsa comprehensio beati & ter beati, qui illis bonis fruuntur, sicut & miserabiles, & miserrimi, qui his sese contraria sustinent.* Hom. 3. in Epist. ad Philippenses: *Peccatores*, inquit, *vbiubi fuerint, procul a Rege sunt, atque ideo digni qui stent: iusti verò, siue hic, siue in futuro seculo fuerint, cũ Rege sunt, illuc tamen magis, & propius non per ingressum, ac fidem, sed facie ad faciem, &c.* Nec in textu Græco hic insignis locus aliter se habet: διὸ δίκαιοι ἔντε ἀνεῦθα, ἔντε ἐκεῖ, μετὰ τὸ βαπτίσμα ἐσί, κἀκεῖ μᾶλλον, καὶ ἀσφαλέστερον, ὁ δὲ πιστὸς, ἀλλὰ πρόσωπον, πρὸς πρόσωπον. Eadẽ verba repetit hom. 69. ad pop. & hom. in illud Sap. 5. *Iustorum animæ in manu Dei sunt.*

RVRSVM idem Chrysostomus homil. 4. in Epistolã ad Philippenses, exponens illud; Vtrum eligam ignoro, &c. *Quid*, inquit, *dices Paule, cùm hinc abiens in ipsum cœlum migraturus sis, atque cum Christo futurus, ignoras quid eligere debeas?* Et infrà: *Quis athleta cupiet amplius certare, cùm iam liceat coronari? &c.* Idem homil. 32. in Epistol. ad Romanos dicit nunc Pauli animum versari in summo cœlo prope ipsum Regis solium, vbi Cherubim & Seraphim volitant. Lib. 6. de sacerdotio, dicit eos, qui purè communicant corpori Dominico, in extrema hora ab Angelis stipatos rectà in cœlum abduci. Ex his patet Chrysostomi sententia.

QVARE ad id, quod obiicebatur ex homil. 39. in priorem ad Corinthios, dico, Chrysostomum non velle dicere, animam non frui bonis æternis ante resurrectionem, sed simpliciter non fruituram vllis bonis cœlestibus, si caro non resurgat, quia nimirum, cùm tam anima quàm caro laborauerint, par est, vt vtraq; pars suam mercedem habeat. Quod si vna non habebit, inde colligitur, nec alteram habituram. Et è contrario, si caro suo tempore resurget, & coronabitur, colligitur nunc animam coram Deo viuere & coronari. Vide Theophylactum, qui in eundem locum Pauli scribens, Chrysostomi sensum clarius proponit.

AD alterum Chrysostomi locum dico, eũ loqui de corona, seu gloria corporis, de qua etiam Paulus loquitur. Et idem respondemus ad loca obiecta in contrariũ Theodoreti, Theophylacti, Oecumenij in hunc locum; nam illi, vt Chrysostomi discipuli, ipsius commentarium imitati sunt.

VNDECIMVS, CYRILLVS Hierosolymæ Episcopus, catech. 13. de latrone loquens: *Tu*, inquit, *de ligno introduceris in paradisum.* Et ne putemus eum loqui de loco refrigerij in sinu Abrahæ: *Nondum*, inquit, *Abraham fidelis ingressus est, & latro ingreditur, &c.* Et ne putemus eũ loqui de paradiso terrestri: *Ne timeas*, inquit, *serpentem, recedit enim de cœlo, nõ te eiicit.* Itaq; clarissimè Cyrillus asseruit, latronẽ primũ omnium in paradisum ingressum.

DVODECIMVS, Cyrillus ALEXANDRINVS libro 11. in Ioannem, cap. 36. dicit, animas Sanctorum nõ versari in terris post mortẽ corporis, nec deduci ad pœnas Gehennę, sed euolare in manus Dei Patris; & ne putemus hoc intelligi de sinu Abrahæ, vel loco aliquo extra cœlum, dicit, hoc iter à Christo primum apertum, & paratum: non ergo descendunt animæ Sanctorum ad locum, quò ibant ante Christi mortem: & addit, animas Sanctorum vitam perpetuam cum Christo habere.

DECIMVS TERTIVS, EPIPHANIVS, hæresi septuagesima octaua in fine: *Sancti*, inquit, *sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cũ Angelis, dieta in cœlo, gloria in honore incomparabili, & perpetuo, brauia in Christo Iesu Domino nostro.*

DECIMVS QVARTVS, THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus: *Si cœlum*, inquit, *sedes illorum est, qui piè vixerunt: hunc profectò finem sui cursus & Martyres tam consequuti sunt, his enim magis pium esse nihil potest.* Et infrà: *Ideoq;*, inquit, *maiori sorte meritò perfruuntur Martyres, qui nunc & à cunctis latè mortalibus honores amplissimos ferunt, & æternis sunt insigniti coronis.* Si ergo iam sunt in cœlo, & æternis coronis insigniti sunt, quomodo nõ hinc assequuti repromissionẽ (vt idẽ Theodoretus, nobis obiectus ab aduersariis, dicit) nisi de repromissione resurrectionis, & gloriæ corporalis sermo sit?

DECIMVS QVINTVS, EVSEBIVS libr. 4. hist. cap. 15. Polycarpum dicit per mortem immortalitatis præmia iam adeptum. at quæ est ista immortalitas, quæ præmij loco datur animæ natura sua immortali, nisi beatitudo? Item libro sexto, capite 6. de Potamiena: *Hoc modo*, inquit, *Beata Virgo emigrauit è terris ad cœlum.* Similia passim leges.

DECIMVS SEXTVS, DAMASCENVS in historia de Barlaam & Ioasaphat in fine: *Vultui Domini*, inquit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi, & nudè recipi eiseruatur, illiusque gloriæ tam ante promissa A *sibi corona exornatur.*

DECIMVS SEPTIMVS, THEOPHYLACTVS in cap. 23. Lucæ: *Dicendum est: inquit, idem esse paradisum, & regnum cœlorum; nam latro est in paradiso ac regno, alioqui non sineretur perfecta bonorum participatione, &c.* vbi prolixè confutat eorum sententiam, qui volunt latronem fuisse dictum ad paradisum, non autem ad regnum cœlorum. Quando ergo Theophylactus dicit in cap. 16. Lucæ, narrationem de diuite & Lazaro esse parabolam, quia nondum facta est diuisio præmiorum, & pœnarum, loquitur de præmiis & pœnis, quæ ad corpus pertinent; & ideo rectè vocat parabolicum sermonem de oculis, & lingua diuitis in inferno. Quando etiam dicit in cap. 11. ad Hebræos, Sanctos nihil cœlestium promissionū accepisse, vult dicere, nihil illius gloriæ, & earum dotium, quæ corpori affert resurrectio ad eos peruenisse.

DECIMVS OCTAVVS, OECVMENIVS in cap. B 9. ad Hebræos dicit Christum non solùm in cœlum ingressum esse, sed etiam secum duxisse genus humanum, id est, multos sanctos Patres, qui sine dubio si in cœlo cum Christo sunt, ibi quoque cum ipso beati sunt, alioqui (vt suprà diximus) parum prodesset spiritibus cœlorum corporalium habitatio.

HABEMVS ergo, omnes Doctores Græcos pro nobis esse; soli enim remaneat Arethas, & Euthymius ex iis, qui nobis obiecti sunt, ex quibus Arethas. cùm dicit Sanctos sperare futuram gloriam, potest commodè intelligi de gloria corporis. Euthymius autem non potest exponi, sed non est hac in re vsque adeò magnificiendus; nam est omnium recentissimus. Scripsit enim circa annum M. C. LXXX. quo tempore Græci Schismatici, & hæretici manifestè esse cœperant.

AD illam confirmationem, quam afferebamus ex Græcis, qui Deum videri posse negant à creatura B. Augustinus respondet, auctores illos, cum dicunt Deum nō posse videri, loqui de visione corporali. Sic enim ipse exponit verba B. Hieronymi in Epist. 111. dicit enim Hieronymum voluisse dicere, Angelos nō videre Deū oculis corporeis, sed tamen mente videre.

AT hæc solutio non satisfacit propter tres causſas. PRIMO, quia Hieronymus, & cum eo Chrysostomus, Theodoretus & alij citati dilertè asserunt Angelos esse spiritus, & non habere corpora aërea, vel ignea naturaliter vnita, vt B. Augustinus opinatus est. & tamen negāt ab Angelis Deum videri.

SECVNDO, quia Hieronymus reddens causſam, cur Angeli non possint videre Deum, ait, non enim potest creatura aspicere creatorem suum, & eandem causſam reddere solet Chrysostomus. At hæc ratio tam valet in oculis corporis, quàm in oculis mentis, vtriq; enim D sunt oculi creati.

TERTIO, quia isti Patres dicunt, nec Angelis, nec hominibus Deum esse visibilem, sed soli ipsi Deo. At Deus non videt se corporeis oculis, sed mente. De mente igitur, non de corporeis oculis Patres loquuntur.

VERA ergo solutio est B. Thomæ 1. p. quæst. 12. articulo 1. hos Patres nomine visionis intelligere comprehensionem perfectam; quia enim quod oculis corporis videmus, perfectissimè comprehendimus, quod autem in hoc mundo intelligimus, non ita perfectè intelligimus. non enim habemus species proprias substantiarum, & maximè separatarum; ideò vocabulum videndi non solent vsurpare pro qualibet cognitione, sed solùm pro perfectissima illa, qua res comprehenditur, quo genere visionis non potest Deum videre, nisi Deus. Præterea etiā error Anomœorum dicentium Deū posse comprehendi à creatura, illo tēpore vigebat, & ideo Patres ab- A horrebant à vocabulo videndi, cùm de Dei contemplatione loquebantur, ne viderentur admittere comprehensionem.

DICES, at Chrysostomus ait, Angelis Deum fuisse inuisibilem vsque ad incarnationem Christi tantùm, nō igitur loquitur de comprehensione, alioqui sequeretur post incarnationem Deum posse comprehendi.

RESPONDEO, Deum ante incarnationem nihil fuisse, nisi Deum, & ideò simpliciter incomprehensibilem: at post incarnationē factus est homo, & in quantū homo comprehensibilis est; & hoc vult Chrysostomus.

DICES SECVNDO, Theodoretus loco citato ait, Angelos non aliter videre Deum, quàm viderint olim Abraham, Moyses, & Isaias; & cæteri: at isti non solùm non comprehenderunt, sed nec verè viderunt Deum in se, sed solum in corpore assumpto ab Angelis, qui Deū referebant, vel in imaginaria reuelatione.

RESPONDEO, Theodoretum non dicere, nō aliter, sed tantùm statuere similitudinem inter visionē Angelorum, & Patriarcharum; quæ inhoc consistit, quòd sicut vna est imperfecta, & non comprehensiua, ita & altera quamuis cum magno discrimine.

CAPVT QVINTVM.

Idem probatur testimoniis Latinorum.

DIVNGAMVS nunc Latinorum Patrum consensum, vt hæc fides, totius Ecclesiæ fides fuisse intelligatur. PRIMVS, CYPRIANVS lib. de exhortatione martyrij capite vltimo, *Quu*, inquit, *non omnibus viribus elaboret, vt cum Christo statim gaudeat? vt post tormenta & supplicia terrena ad præmia diuina perueniat?* Et infrà: *Clauduntur oculi in persequutionibus terræ, sed patet cœlum; minatur Antichristus, sed Dominus Christus tuetur; mors infertur, sed immortalitas sequitur; occiso mundo eripitur, sed restituto paradiso exhibetur; vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas, & quanta securitas, exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus: & aperire eosdem statim, vt Deus videatur, & Christus; tam velociter migrandi quanta felicitas, vt terris repente subtrahareris, vt in regnis cœlestibus reponareris?* Similia habet sermo. de mortalitate. epist. 2. lib. quarti. & alibi sæpius.

SECVNDVS, HILARIVS in Psalmum 64. *Beati quidem*, inquit, *sunt, qui iam à Deo ad habitandum in tabernaculis eius electi sunt: sed festinare nos in consortium huius beatitudinis congruum est, operationibus id, atque orationibus expetentes, &c.* Et Paulò antè dixerat illa tabernacula esse cœlestes mansiones, quas in domo Patris sui esse Christus dixit. Item in Psalmum sexagesimum dicit, sanctos esse Reges, & perpetuò cū Deo habitare. Et in Psal. 124. loquens de Apostolis aliisq; Sanctis: *Quomodo possumus*, inquit, *montes non eos significatos esse intelligere, qui super terrenam naturam gloriosi iam in Dei rebus exultant?* Quando ergo idem Hilarius in Psal. 138. dicit legē esse humanæ necessitatis, vt animæ ad inferos descendant, intelligitur pro eo tēpore, quo cœlū erat clausum, nam posteaquā Christus in cœlū ascendens, aditum ad cœlū reseravit, non est amplius necessarium ad inferos descendere.

TERTIVS, AMBROSIVS li. 7. epi. 59. ad Theſalo. *Aeolius*, inquit, *superioris incola, possessor ciuitatis æternæ illius Hierusalē, quæ in cœlo est, vidit illic vrbis eius mensuræ immensam, puræ auri, lapidē pretiosum, lumē sine sole perpetuum, & hæc omnia iamdudum sibi comperta, sed nunc facie ad faciem.* Vide etiā lib. 10. epi. vlt. & in cap. 1. epist. ad Philippēses.

QVOD ergo Ambrosius ait lib. secundo de Cain, capite secundo, animas adhuc ambiguo iudicij suspēdi, ad cognitio

cognitionem temporis referendum est. Vult enim dicere, animas etiam beatas non scire, quando iudicium sit futurum. In libro autem de bono mortis, capite 10. loquitur de retributione mercedis, quæ tam animo quàm corpori publicè coram toto mundo danda est. Illa enim propriè dicitur corona, quæ datur victoribus publicè, & cum celebritate: sed hinc non sequitur partem eius præmij non esse datam antea per iudicium particulare. neque obstat, quod videatur Ambrosius dicere, omnes animas descendere ad inferos; non enim ipse hoc dicit, sed tantùm approbat, quod Philosophi veteres hoc dixerint, quia illo tempore verum erat.

QVARTVS est, PRVDENTIVS, qui in carmine de B. Agnete sic cecinit:

O Virgo felix, ô nona gloria,
Cœlestis arcis nobilis incola.

ATQVE alia eiusmodi passim Prudentius repetit. Quare cùm dicit alibi, animas beatas deduci ad sinum Abrahæ, vel ad paradisum, vnde Adam eiectus fuit, loquitur figuratè, quia tam sinus Abrahæ, quàm paradisus terrestris, typi sunt regni cœlorum, & patet ex ipso loco Prudentij; nā animas dicit esse in sinu Abrahæ, & simul in paradiso, cùm tamen cōstet loca ista fuisse diuersa secundum proprietatem: sed diuersa non sunt secundum significationem.

QVINTVS est, beatus PAVLINVS, qui natali. 3. de S. Felice sic ait. *Corpore terris.*

Occidit, & Christo superis est natus in astris,
Cœlestem nactus sine sanguine Martyr honorem.
Item: *Astillum superi sacra gloria luminis ambit,*
Florentem gemina belli pacisque corona.

SEXTVS, B. HIERONYMVS in Epistol. ad Marcellam de obitu Læ; *Nunc*, inquit, *pro breui labore æterna beatitudine fruitur; excipitur Angelorum choru, Christū sequitur, & dicit, quæcunque audiuimus, vidimus in ciuitate Domini virtutum.* Similia habet in epitaphio Nepotiani, Paulæ, C Blæsillæ, & aliorum.

SEPTIMVS, AVGVSTINVS libro duodecimo Genesis, capite tricesimo quarto, primum dicit animas Sanctorum esse in paradiso, siue in tertio cœlo, quò raptus fuit Paulus: *Siue*, inquit, *in tertio cœlo, siue vbicunq; alibi, quò post tertium cœlum est raptus Apostolus, si tamen non aliquid vnum est diuersis nominibus appellatum, vbi sunt animæ beatorum.* Deinde explicans quid sit hoc tertium cœlum, sic ait: *Tertium est cœlum, quod mente conspicitur ita secreta, & remota, & omnino abrepta à sensibus carnis, atque mundata, vt ea quæ in illo cœlo sunt, & ipsam Dei substantiam, verbūq; Deum per quod facta sunt omnia, in caritate Spiritus sancti ineffabiliter valeat videre, & audire.* Idem Augustinus lib. vicesimo de ciuitate Dei, capite decimo tertio: *Animæ victrices*, inquit, *gloriosorum Martyrum, omnibus doloribus ac laboribus superatis, atque finitis, posteaquam mortalia membra posuerunt, cùm Christo vtique regnauerunt, & regnant, donec finiantur mille anni, vt posteà receptis etiam corporibus iā immortalibus regnent.* Idem in Psalmum 116. in illud; Heu mihi, quia incolatus meus prolōgatus est. &c. *Ibi*, inquit, *omnes iusti, & sancti, qui fruuntur verbo Dei sine lectione, sine literis; quod enim nobis per paginam scriptum est, per faciē Dei illi cernunt?* Idem libro meditationum, capite vicesimo secundo: *Felix anima*, inquit, *quæ terreno resoluta corpore libera cœlum petit, secura est & tranquilla, non timet hostem, neque mortem; habet enim præsentem, cernitq; indesinenter pulcherrimum Dominum, cui seruiuit, quem dilexit, & ad quem tandem læta & gloriosa peruenit.* Et capite vicesimo quarto. *Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudeatis.* Denique D. Augustinus Epistola centesima vndeci- A ma, existimat Paulū in illo suo raptu vidisse Dei essentiam; quantò ergo magis credendum, eum hoc sentire de animabus beatorum?

IAM pro explicatione locorum contrariorum duo notanda sunt. PRIMVM est, Augustinum aliquando dubitasse, non quidem de ipsa visione Dei, & beatitudine, sed de loco vbi sint animæ beatorum, & tamen posteà re diligenter considerata id asseruisse, quod nos asserimus; nam in Psalmum tricesimum sextū ait, animas ante diem iudicij non esse in regno cœlorum, sed in sinu Abrahæ, quasi hæc loca distincta sint. In lib. 9. Confessionum, capite 3. indicat se dubitare, cùm ait: *Nunc*, inquit, *viuit Nebridius in sinu Abrahæ; quidquid illud est, quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus viuit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine adoptiuus ex liberto filius, ibi viuit; nam quis alius tali animæ locus? ibi viuit, vnde me multa interrogabat homuncionem inexpertum, iam non ponit aurem ad os meum, sed spiritale os ad fontem tuum, & bibit quantum* B *potest sapientiā pro auiditate sua, sine fine felix, &c.* Ecce hic asserit visionē, & fruitionem, & tamen ambigit de loco.

AT lib. secundo quæst. Euangelicarum capite tricesimo octauo (quos libros posterius scripsit, vt ex retractationum libro secundo colligitur) sic ait: *Sinus Abrahæ requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cœlorum, in quo post hanc vitam recipiuntur.* Et infrà: *Sinus Abrahæ intelligitur secretum Patris, quo post passionē resurgens assumptus est: quò eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretum Patris abscessit, Angeli annunciauerunt discipulis intuentibus. Dicentes enim. Quid statis intuentes in cœlum? quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominum vsque in illud penetrare secretum, quo ibat Dominus cùm in conspectu discipulorum ferretur in cœlum, tam cætera secundum superiorem expositionem accipi possunt, quia secretum Patris bene intelligitur, vbi etiam ante resurrectionem iustorum animæ viuunt cum Deo.* Quid clarius?

RVRSVM libro vicesimo de ciuit. Dei capite decimo quinto, clarissimè dicit, Beatos non esse apud inferos, vbi prius erat Lazarus, proinde correxit, quòd dixerat in Psalmū tricesimū sextum, sic autem ait: *Si enim non absurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret, profectò deinceps boni fideles effuso illo pretio iam redempti prorsus inferos nesciunt.* Ex his etiam deducitur apud Augustinum abdita vel secreta receptacula non esse limbum Patrum in inferno, sed secretum Patris in cœlo. & sic explicata remanent tria loca, libro Enchirid. cap. centesimo octauo, 12. ciuit. cap. 9. & in Psalmum 36.

NOTA SECVNDO, Augustinum existimasse Sanctorum animas videre quidem Deum, sed non ita perfectè, vt videbunt post resurrectionem; propterea quòd naturale desiderium recipiendi corpus non sinat animas toro conatu ferri in Deum: & hoc esse discrimen inter D Angelos & homines, quòd Angeli, cùm nihil amplius exipectent, toti ferantur in Deum; animæ Sanctorum partim ad Deum, partim ad corpus respiciant. id patet ex libro duodecimo de Genes. cap. tricesimo quinto, vbi posita quæstione, quid opus sit animæ ad beatitudinem resumptione carnis? Respondet, quia non potest anima sine carne sic videre Deū, vt vident Angeli, & rationem reddens, ait, quia ineſt ei naturalis quidā appetitus corpus administrandi; quo appetitu retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, quàmdiu non subest corpus, cuius administratione ppetitus ille conquiescat.

ITAQVE nō dicit August. animam à corpore separatam, non posse videre incommutabilem substantiam, sed non

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed non posse videre eo modo, id est, tã perfectè, vt Angeli vident, propter caussam iam dictam. Pari ratione, libro primo retract. cap. decimo quarto, vbi meritò quæri dicit, num Sanctorum animæ sint adhuc in illa possessione beatitudinis, in qua sunt Angeli, explicat seipsum paulò infrà, cùm ait: *Sed vtrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc adhuc habeant* (quia videlicet carent corpore suo, quod naturaliter appetunt) *non hic locus est disputando inquirere, &c.* Non ergo dubitat an animæ iustorum sint in illa possessione, sed an sint ita, vt nihil eis desit.

EODEM modo respondendũ est ad locum illum ex Epistola centesima vndecima ad Fortunatianũ: loquitur enim de perfectissima visione, quam non habebimus, nisi cùm æquales Angelis fuerimus, quod erit vtique in resurrectione mortuorum: nunc enim Sancti non sunt Angelis æquales, cùm Angeli toti sint viui & immortales, Sancti autem partim viui, partim mortui sint.

EST autem hic notandum, propter hæc loca B. Augustini Scholasticos quærere, an gloria animæ maior erit post resurrectionem, quàm antea. & quidem conueniunt omnes in duobus. PRIMO, gaudium animæ accidentale futurum maius tam extensiue, quia erit in anima, & in corpore; quã intensiuè, quia ipsa anima magis gaudebit, quando videbit suum corpus gloriosum, quàm nunc cum illud videt mortuum iacere.

SECVNDO, gaudium essentiale fore maius extensiuè, quia nunc est in sola anima, posteà autem redundabit in corpus, & efficiet ipsum corpus suo modo gloriosum. Non autem conueniunt de incremento essentialis gloriæ intensiuè; nam magister in quarto Sententiarum distinctione quadragesima nona, & B. Thomas ibidem, quæstione prima, articulo quarto, D. Bonauentura ibidem, articulo primo, quæstione prima. Richardus ibidem, articulo secundo, quæstione septima, & Marsilius ibidem quæstione 13. articulo tertio, dicunt gloriam essentialem fore tunc maiorem etiam intensiuè, & de hoc augmento intelligunt Augustinum.

RATIONES præcipuæ sunt duæ. PRIMA, quia anima perfectius esse habet in corpore, quàm extra corpus, ergo & perfectius operabitur. SECVNDA, quia anima separata propter inclinationem ad corpus distrahitur, & impeditur, ne tota intentione feratur in Deum ergo remoto hoc impedimẽto, intensius operabitur. At in contrarium D. Tho. pri. 2. q. 4. art. 5. & Caietanus ibid. & Durandus in 4. d. 49. q. 7. dicunt gloriam essentialem non fore maiorem intensiuè, sed extensiuè solùm; & de isto augmento extensiuo exponũt Augustinum; & ratio eorum est, quia si gloria crescceret intensiuè, vel id accideret ratione obiecti, vel luminis, siue habitus gloriæ, vel potentiæ non ratione obiecti, vel habitus, quia ista non crescunt, nisi crescat gratia; gratia autem non crescet in die iudicij, quia non est locus nouis meritis post hanc vitam non etiam ex parte potentiæ, quia cùm anima in videndo Deum, non pendeat à phantasmate, non pendet visio modo à corpore, & proinde tã perfecta esse potest operatio ista videndi Deum, in anima separata, quam in anima corpori adiuncta.

EGO dico duo; PRIMO, opinionem priorem esse magis ad mentem Augustini, nec non Haymonis in capite sextum Apocalypsis, & Bernardi, de quo infrà; nam Augustinus clarè dicit, animæ separatæ deesse aliquid ad videndum Deum perfectè, dũ caret corpore. Dico SECVNDO, opinionem secundam esse simpliciter veriorem, & propterea B. Thomam rectè mutasse opinionem. Vnde ad PRIMVM pro prima opinione dico, animam non habere melius esse in corpore, quàm extra corpus, nisi extensiuè, quia suum esse communicat corpori; nam alioqui in se, esse animæ semper est idem, nec suscipit magis & minus.

AD SECVNDVM dico, inclinationem ad corpus, non impedire visionem, vel amorẽ Dei vllo modo, quia ordinatur ad amorem Dei, tãquam ad finem, sicut amor medicinæ non impedit amorem sanitatis; alioqui Angeli quando mittũtur ad exteriora, & de illis cogitare coguntur, distraherentur à visione Dei. & ipsa anima quãdo debebit occupari in administrando corpore, distraheretur etiam magis, quam nunc in appetendo corpus. ADDE quod videtur hoc definitum à Benedicto XII. nam in extrauaganti, Benedictus Deus: dicit continuari visionem Dei, quam habent animæ à morte corporis vsque ad resurrectionem, & inde vsque in æternum, vbi videtur dicere eam non crescere, neque minui. & Ioannes Villanus lib. 11. hist. cap. 19. dicit, Benedictum definiuisse animarum gloriam non augendam post resurrectionem, nisi extensiuè. ita enim testatur se audiuisse à Theologis, qui interfuerunt, cùm illud à Pontifice definiretur. Hæc de Augustino.

OCTAVVS Pater Latinus sit PROSPER, qui lib. 1. de vita contemplatiua, c. 1. *Quia secundum Scripturæ*, inquit, *sacræ sermonem, tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna, quando post hãc vitã pugnæ succedet secura victoria, vt oẽs milites Christi, q. vsq; in fine vitæ præsentis diuinitus adiuti suis hostibus infatigabiliter restiterint, laboriosa iam peregrinatione trãsacta regnẽt felices in patria; cuius hoc erit totũ præmiũ, vt vitæ cõtẽplatiuæ semel copos effecta inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ cõspiciat, de illo gaudeat, de illo q. sperauit obtineat, & in eo, ad quod sanctè viuẽdo peruenerit, sine fine permaneat.*

NONVS, MAXIMVS Tauriuẽsis, homilia in S. Eusebium Vercellensem: *Dignè*, inquit, *in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transiuit Angelorum.* Et homil. de S. Agnete: *Ille nobis*, inquit, *tribuat indulgẽtiam peccatorum, qui tibi tuorum laborum tradidit palmam.*

DECIMVS, LEO primus in sermone de sancto Laurentio: *Nihil*, inquit, *obtimes, nihil profuit sæua crudelitas, subtrahitur tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio in cœlos abeunte, tu deficis flammis tuis.*

VNDECIMVS, FVLGENTIVS ser. de sancto Stephano: *Hodie*, inquit, *miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migrauit ad cœlum.* Item: *ad cœli palatium perueniter regnaturus ascendit.* Item: *Hodie Stephanus stola est immortalitatis indutus.*

DVODECIMVS, PRIMASIVS in cap. 9. Heb. *Cœleste regnum inaccessibile erat mortalibus, quoad vsque veniret Christus, qui expleta passione aperiret nobis ianuam patriæ cœlestis, reserato velo, in est cœlo.*

DECIMVS TERTIVS, GREGORIVS Papa in Psalmum 4. pœnitentialem: *Beatitudo & animabus sanctorum ante resurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus post iudicium conferetur.* Et lib. quarto Dialog. capite 25. ex professo id probat.

DECIMVS QVARTVS, BEDA in caput 6. Apocalypsis: *Singulæ*, inquit, *modò stolas habent animæ de sua beata immortalitate gaudentes, resurgentibus autem corporibus, iuxta Isaiam, in terra sua duplicia possidebunt.*

DECIMVS QVINTVS, HAYMO in eundem locum: *Prima*, inquit, *stola est merces baptismi, præmium martyrij, merces æternorum gaudium cœlestis beatitudinis, &c.*

DECIMVS SEXTVS, ANSELMVS in 2. Corinth. 5. *Prædicatores*, inquit, *Ecclesiæ, postquam de corporibus exeũt, nequaquam per morarum spacia, sicut antiqui Patres, cœlestis patriæ perceptione differuntur, sed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cœlesti sede requiescunt.*

DECIMVS SEPTIMVS, SVLPITIVS in epist. ad Aurelium Diaconum, de obitu D. Martini: *Quanquã sciam,*

sciam, inquit, *virtum illum non esse lugendum, cui post deuictũ, triumphatumq; seculum, nunc demũ reddita est corona iustitiæ.*

DECIMVS OCTAVVS, BERNARDVS in Epistola ad fratres de Hibernia, quæ habetur post sermones de festo omnium Sãctorum, & sermonẽ de sancto Malachia: *Absit*, inquit, *vt tua nunc ô anima sancta* (Malachiam defunctum alloquitur) *minus efficax æstimetur oratio, quãdo præsenti viuidus supplicate est maiestati, nec iam in fide ambulas, sed in specie regnas. absit vt imminuta, nedum exinanita tua illa tam operosa caritas reputetur, cùm ad fontem ipsum caritatis æternæ proeũbis pleno hauriens ore, cuius & ipsa prius stillicidia sitiebas.* Quid clarius? dicit Malachiam non ambulare in fide, at fides non euacuatur, nisi per visionem Trinitatis: dicit eum sic frui fonte caritatis, id est, Deo, quomodo fruitur aquis, qui procumbit ad fontem, & pleno hauritore.

IDEM in sermone de S. Malachia, qui habetur ad finem vitæ eiusdem Malachiæ: *Pari*, inquit, *cum Angelis gloria, & felicitate lætatur.* Atqui Angeli semper vident faciem Patris, qui in cœlis est. Matth. 18.

IDEM in Epist. 266. ad Sugerium Abbarem, qui agebat animam: *Quid tibi*, inquit, *& terrenis exuuiis, qui ad cœlum iturus stola gloria mox indui habes?* Et infrà: *Te exspectat pax illa, qua exuperat omnem sensum, te exspectant iusti, donec retribuatur tibi, te exspectat gaudium Domini tui.* Ipse verò idem sermone quarto de festo omnium Sanctorum dicit, pacem, quæ exuperat omnem sensum consistere in visione Dei, vt est in seipso.

PRÆTEREA in sermone de obitu Vmberti: *Ecce*, inquit, *coram te est, pater dulcissime* (Humberte) *fons ille puritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: ecce immersus es in illum diuinæ pietatis abyssum, cuius memoriam abũdantiæ suauitatis tam deuotè eructare solebas.* Item sermone quinto de festo omnium Sanctorum, tractans illud: *Conuertimini ad me in ieiunio, fletu, & planctu*; Quærit, cur Deus in ieiunio & fletu inueniatur potius, quã in gaudio & exultatione: & respondet interrogando: *An verò iustus eum in lætitia & exultatione: qui verò nondum iustus est, non nisi in ieiunio & fletu reperiet? ita planè. sed iustus, qui iam conspectũ meruerit, non qui adhuc viuat ex fide, &c.* Vbi admittit aliquos iam Sanctos non viuere ex fide, sed conspectu Dei frui. Vide etiam quæ scribit in 2. ser. de S. Victore.

AD loca igitur in contrarium dico, Bernardum Augustini esse discipulum, & cùm dicit, Sanctos post resurrectionem visuros Deum, & non antea, non loqui de simplici visione, sed de illa perfecta, quàm habebit anima, quando toto impetu feretur in Deum. Et hoc patet ex serm. tertio de festo omnium Sanctorum. Nã posteaquam dixerat, animas sanctas in hac vita esse in tabernaculis, post hanc vitam vsque ad resurrectionem futuras in atriis, post resurrectionẽ futuras in domo Dei, id est, in beatitudine, pergit explicans, & dicit: *Acceperunt iam singulæ stolas, sed non vestietur duplicibus, donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas, & requies animarum, secunda verò immortalitas, & gloria corporum, &c.*

VIDES hic in resurrectione nihil addi animabus per se; nisi gloriam corporis, & proinde gloriam animæ, quæ est visio Dei, datam esse ante resurrectionem. Dixi autem per se, quia secundum Bernardum addetur etiam gloria animæ, sed non per se. Consequetur enim perfectior visio ex eo, quòd anima nihil amplius desiderans tota feretur in Deum. id quod explicat Bernardus in sequentibus verbis: *Animæ sanctæ*, inquit, *quas propria Deus insignauit imagine, te* (caro) *desiderant: ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo, siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, vt necdum tota earum affectio liberè pergat in Deum. sed contrahatur quodãmodo, & rugam faciat dum inclinantur, desiderio tui.*

HIS adde diuum Thomam opusculo contra Græcos & Scholasticos, ad finem quarti sententiarum, distinctione quadragesima nona. Habemus igitur sententiam Ecclesiæ, fuisse sententiam omnium Patrum Latinorum, excepto Tertulliano, Lactantio, & Victorino, ex quibus Tertullianus hæresiarcha fuit, Lactantius in plurimos errores lapsus est, præsertim circa futurum seculum, cùm esset magis librorum Ciceronis, quàm Scripturarum sanctarum peritus: Victorinus Martyr quidem fuit, sed B. Hieronymo teste in Epistola ad Magnum, ei eruditio defuit, licet eruditionis voluntas non defuerit.

CAPVT SEXTVM.

Idem confirmatur rationibus, quæ tamen in Scripturis fundamentum habeant.

ADDAMVS postremò argumenta ex ipsa ratione petita. PRIMA ratio sumi potest ex suppliciis damnatorum. Siquidem Deus non est pronior ad puniendum, quàm ad remunerandum: Quare cùm impij iam nunc in tormentis sint, æquum certè videtur, vt etiam iusti præmia sua percipiant. Esse autem nunc impios in tormentis, Euangelium testatur; nam Lucæ decimo sexto legimus: *Dives autem cùm in tormentis esset, &c.* Respondent Græci, illam esse parabolam, & contineri futurorum narrationem; sed ad maiorem efficaciam narrari futura tanquam præsentia.

CONTRA, PRIMO, non videtur esse parabola, sed historia, tum quia in ea ponuntur nomina propria Lazari & Abrahæ, tum etiam, quia Ecclesia colit Lazarum illum, vt verè sanctũ hominem: tum denique, quia historiam esse dicunt Ambrosius in caput 16. Lucæ, Hieronymus libro secundo in Iouinianum, Augustinus de cura pro mortuis, cap. 14. Greg. lib. 4. Dialog. cap. 29.

SECVNDO, etiamsi parabola esset, nõ potest significare res futuras post diem iudicij, sed rem præteritam, vel præsentem; nam dives ait: *Rogo te pater Abraham, vt mittas Lazarum ad fratres meos; &c.* Et Abraham respõdet: *Habent Moysen, & Prophetas, audiant illos.* At post diem iudicij non erunt homines in hoc mundo, nec poterunt Mosem & Prophetas audire. igitur si narratio illa parabolica sit, ostendit tamen iam nunc animas esse in pœnis; alioqui nec vera, nec verisimilis esset.

SECVNDA ratio, tota Ecclesia inuocat Sãctos post Christi aduentum, & omnes Patres Græci & Latini docent, Sanctos esse inuocandos; cùm tamen ante Christi Aduentum non legatur id fieri solitum esse. At si Sancti essent etiam nunc sub terra in sinu Abrahæ, non differentem statum à statu Sanctorum Testamenti veteris haberent.

TERTIA ratio, vt Basilius notat initio orationis in sanctum Barlaam, ante Christi aduentum Sanctorum mors deflebatur; at post Christi Aduentum summa cum lætitia celebramus dies mortis Sanctorum. Quare hoc? nisi quia tunc mori miseria erat, nunc est felicitatis initium: & confirmatur; nam diem mortis nunc vocamus diem natalem, quia videlicet Sancti morientes in terris, nascuntur in cœlo.

QVARTA ratio, ex visionibus eorum, qui viderunt animas aliquas in tormentis Gehennæ, alias in Purgatorio, alias in paradiso. Vide Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 37. & Bedam lib. 5. hist. cap. 13.

QVINTA ratio, Sancti habent nunc meritum vitæ æternæ, vel si non habent, nunquam habebunt, quia post finem vitæ non est locus nouis meritis, & nullum est impedimentum, quo minus vitam æternam nunc habere possint,

Universidad de Deusto
Biblioteca

possint, cùm cœlum antea clausum nunc pateat; igitur fatendum est, eos iam nunc præmium suum accepisse.

Sexta ratio, Deus Leuitici 19. scribi iussit. *Nō morabitur apud te opus mercenarij tui vsq; mane*; ergo ne Deus contrarius sibiipse videatur, non retinebit mercedem Sanctorum vsque ad mundi consummationem.

Septima, Prouerb. 3. *Spes quæ differtur, affligit animam*; at non conuenit, vt ij affligantur, qui nullum habent peccatum.

Ex his soluuntur argumenta oppositа. Ad Primvm dico, diem iudicij generalis futurum, & tunc reddendum vnicuique secundum opera sua: sed tamen ante illud iudicium præcessisse aliud particulare, in quo etiam redditum est vnicuique secundum opera eius. Neque ista inter se pugnant; nam in priore iudicio redduntur præmia priuatim, in posteriore publicè, & manifestè. quemadmodum dies iudicij generalis dicitur dies Domini, non quòd alij dies non sint Domini, sed quia ille erit manifestè dies Domini, atque adeò manifestè, vt nemo Epicureus, vel Atheus sit, qui tunc non sit confessurus, eum esse diem Domini. Et quomodo apud mercatores certus quidam dies vocatur dies solutionis, non quod aliis diebus non soluantur debita, sed quia ille dies ad hoc tantùm constitutus est, vt fiant solutiones: sic etiam quædam dies dicitur dies iudicij & retributionis, non quod aliis diebus Deus non iudicet, & retribuat, sed quia illa dies ad hoc tantùm constituta est, vt fiat iudicium & retributio.

Dices, at videtur frustrà futurum iudicium, si iam sunt reddita præmia. quid enim refert, siue palam, siue clam reddita sint?

Respondeo, non erit frustrà. sunt enim quinque caussæ, ob quas fiet iudicium generale, etiamsi præcesserit iudicium particulare. Prima est, vt ostendatur Dei iustitia, & misericordia. omnia enim Deus fecit propter gloriam suam demonstrandam; sed tamen nunc non ita apertè ostendit, quin inueniantur, qui Deum iniustitiæ accusent, vel nullam habere eum prouidentiam credant, cùm videant bonos affligi, malos gaudere; ideo Deus elegit sibi vnum diem, in quo coram toto mundo ostendat summā suam iustitiam in impios, & summam misericordiā in pios, & simul ostendat se cum summa misericordia erga iustos, nulla vti credulitate, vel iniustia in impios, & cū summa seueritate erga impios, nulla vti acceptione personarum, vel iniqua liberalitate erga pios.

Secvnda caussa est, vt clarificetur filius hominis, pertinet enim ad gloriam Christi, vt qui in primo aduētu, tanquam reus iniustè iudicatus est, iterum appareat gloriosus, & iudex, & impleatur illud Isaiæ: *Viuo ego, quia mihi curuabitur omne genu*, Isaiæ 45. quod Paulus Romanorum decimo quarto de Christo iudicaturo exponit.

Tertia est, ad laudem bonorum, ignominiam verò malorum. vult enim Deus, vt Sancti, qui in certaminibus suis spectaculum facti sunt mundo, Angelis, & hominibus: sic etiam coram toto mundo, omnibus Angelis, & hominibus victores pronuncientur. Ideò Paulus, vbicunque de iudicio loquitur, istam caussam afferre solet, vt Romanorum 2. primæ Corinth. 4. & alibi.

Qvarta est, vt totus homo iudicetur, & præmium suum recipiat. nunc enim solùm animæ iudicantur, & partem præmij accipiunt.

Qvinta, quia nondum sunt finita opera bona & mala defunctorum: adhuc enim Lutherus malè agit corrumpendo libris suis mentes hominum: & B. Paulus adhuc benè operatur exemplo & scriptis, id quod eleganter deducit Basilius in libro de virginitate, ante medium, ex illis verbis 1. Timoth. 5. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam verò subsequuntur.* Quia igitur tunc finientur opera mala & bona, quādo finietur mūdus, ideò tunc vltima feretur sententia.

Ad Secvndvm dico, nullam esse iniustitiā, quod animus sine corpore beatificetur; nam animus & corpus non sunt duo suppositа, quales sunt duo sodales, ita vt vni fiat iniuria, si prius altero remuneretur; sed sunt vnum suppositum tantum ex duabus partibus compositum: hoc autem vnum suppositum mauult secundum alteram partem interim beari, quàm secundum neutram, & proinde nulla ei fit iniuria; volenti enim non fit iniuria, sed inuito.

Dico Secvndo, etiamsi animus & corpus duo suppositа essent, tamen adhuc nulla fieret iniuria corpori, dum solus animus beatur; nam ad opera bona & mala anima concurrit principaliter, corpus solùm instrumentaliter, immò ad ipsam essentiam meriti & demeriti, non concurrit nisi sola anima: consistit enim meritum & demeritum in electione voluntatis, quæ electio à sola anima procedit, & in sola anima sedem habet.

Dico Tertio, etiamsi animus & corpus æquè principaliter cōcurrerent ad opera bona & mala; tamen adhuc non esset iniustum coronari animam ante diem iudicij, & non corpus, quia anima separata capax est gloriæ, & coronæ, corpus autem separatum non est capax.

Ad Tertivm dico duo. Primo, Christi animā ante resurrectionem corporis sui non ascendisse quidem ad cœlum corporeum, tamen fuisse in paradiso cœlesti formaliter, id est, fuisse beatam & gloriosam. quod si hoc tribuere vellent aduersarij animabus Sanctorum, non essemus multum solliciti de cœlo isto corporeo.

Dico Secvndo, Christū moriēdo, quiescendo resurgendo, & ascendendo in cœlum, fuisse exemplar nostrum quantum ad corpus; nos enim primò morimur, secūdò quiescimus in sepulchro, tertiò resurgemus, vltimò ascendemus in cœlum corporaliter, sicut Christus fecit. Quod autem Christi anima descenderit ad inferos, priusquam ascenderet in cœlum, non pertinet ad exemplar; non enim Christus ad inferos descendit, vt nobis viam ad inferos demonstraret. vel vt ibi pararet nobis locum, sed vt animas, quæ ibi erant, educeret, ac infernū destrueret. ne animæ Sāctorū deinceps eò deducerētur.

Ad Qvartam rationem, quæ sumebatur ex pœna dæmonum, respondeo, dæmones multos nondum esse demersos in abyssum, sed in aēre hoc nostro caliginoso versari ad exercitationē hominum: vnde Apostolus ad Eph. 2. eos vocat principes aēris huius: nihilominus tamen omnes dæmones iam nunc puniri, tam pœna damni, quàm pœna sensus; non enim sunt hominibus meliores, & tamen hominum impiorum spiritus iam demonstrauimus luere pœnas Gehennæ, ac propterea, cùm sanctos Angelos, qui in veritate steterunt, ex Euāgelio constet semper videre faciem Dei, cur non etiam consequens sit, vt Angeli rebelles iudicium Dei sustineant? Quare rectè Beda in cōmentario cap. 3. epist. S. Iacobi scribit, quocunque dæmones volitent, eos vbique suam Gehennam circumferre. Et sanctus Augustin. lib. de corrept. & gratia, cap. 10. ac sanctus Prosper lib. 1. de vita contemplatiua, dæmones iam iudicatos ac miseros effectos docent.

Svnt tamen plura Sanctorum testimonia quæ videntur asserere, dæmones non esse torquendos pœna Gehennæ ante diem iudicij. Ivstinvs in Apolog. 1. & 2. sæpius repetit, dæmones igni sempiterno tradēdos, nondum tamen traditos. Irenævs libro 5. cap. 26. dicit diabolum ante Christi Aduentum nunquam blasphemasse Deum, quòd ignoraret adhuc suam dānationem, sed à Christo & Apostolis tandem didicisse, ignem æternum sibi esse paratum: quam sententiam idem Irenæus

næus à Iustino se accepisse significat. Eandem tāquam Iustini sequitur Oecumenius in cap. vlti. primæ Petri. Epiphanius in hæresi Sethianorum affirmat, dæmones non modo damnationem suam ignorasse, sed etiā salutem per Christi aduentum speratasse: sed cùm viderent, nihil à Christo pro dæmonibus fieri, tum demū de salute desperasse, & per hæreticos Deum blasphemare cœpisse. Sanctus Antonius apud Athanasium in vita eiusdem Antonij: *Non ignorat*, inquit, *dæmon futura tormenta, & æstuantis Gehennæ nouit incendia.* Similem sententiam de futuris tormentis dæmonum habent etiam infrà scripti Patres: Ambrosius in comment. capit. 8. Lucæ, Hieronymus, & Chrysostomus in caput octauū Matthæi, Augustinus lib. 8. ciuit. Dei, cap. 23. & lib. 1. de nup. & concup. cap. 23. Gregorius lib. 4. moralium, cap. 10. & lib. 4. Dialog. cap. 29. Theodoretus in epitome diuinorum decretorum cap. de dæmonibus, & Bernardus in serm. de sancto Malachia. Sed Iustini, Irenæi, Epiphanij, atque Oecumenij sententiam non video, quo pacto ab errore possimus defendere. Cæteri autem Patres duo quædam affirmant, quę verissima sunt, dæmones in die iudicij ex hoc aēre in abyssum præcipitandos, & eos adhuc expectare futura tormenta.

Cætervm non oportet inde colligere, eos hoc tempore non torqueri: nam etsi verè torqueantur, & secum Gehennam portant, vt ait Beda, tamen pœnarum suarum plenitudinem in die iudicij habebunt, quando inferorum carceribus concludentur: quod pœnarum complementum adeò timent, vt in exorcismis nulla re magis torqueri videantur, quàm comminatione futuri iudicij, quæ etiam caussa est, cur exorcismi ferè concludi soleant: *Per eum qui venturus est iudicare viuos, & mortuos, & seculum per ignem.*

Cvr autem adeo trepident illam detrusionem in abyssum, hæ caussæ esse videntur. Prima, quia non poterunt amplius hominibus nocere. Secvnda, quia non amplius extorquebunt ab vllo, cultum Deo debitum, vt modo faciunt, dum ab Ethnicis, & Necromanticis adorantur. Tertia, quia tunc patebunt eorum fraudes, & debilitas, cùm omnes intelligent, eos à viris, fœminis, pueris, superatos. Qvarta, quia non solum à Deo, sed etiam ab hominibus iudicabuntur: nam etiam Angelos iudicabimus, teste Paulo primo Corinth. 6. cap.

CAPVT VII.

Sanctos rectè ab Ecclesia canonizari.

Sequitvr nunc altera quæstio, quæ est de canonizatione, quæ quatuor capitibus continetur. Primùm enim explicandum est, an sint Sancti canonizandi. Deinde, cuius sit officium eos canonizare. Tum, sine infallibile iudicium eius qui Sanctos canonizat. Postremò, an liceat Sanctos nondum canonizatos colere.

Sed antequam ad ista capita veniamus, explicandum est breuiter, quid sit canonizatio. Igitur canonizatio nihil est aliud, quàm publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius hominis iam defuncti: & simul est iudicium ac sententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant, qui quidem honores (vt in sequentibus disputationibus demonstratur) septem esse solent.

Primvm enim qui canonizantur, inscribuntur in Catalogo Sanctorum, id est, statuitur, ac iubetur, vt ab omnibus publicè habeantur, & dicantur Sancti. Secvndo, inuocantur in publicis Ecclesiæ precibus. Tertio, templa, & aræ in eorum memoriam dicantur Deo. Qvarto, sacrificia tam Eucharistiæ, quàm laudum, & precum, quod vulgo officium, siue horæ canonicæ nuncupatur, in honorem eorum Deo publicè offerūtur. Qvinto, dies festi in eorum memoriam celebrantur. Sexto, pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine in signum gloriæ, quam habent in cœlis. Septimo, eorum reliquiæ pretiosis thecis includuntur, & publicè honorantur.

His ergo præmissis, vtile esse Sanctos canonizari his argumentis demonstrari potest. Primo, quia Deus ipse voluit à Sanctis scriptoribus annotari in particulari gloriosam vitam, & mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, vt paret de Ecclesiastico, qui cap. 44. & sequentibus canonizauit plurimos Sanctos, vt Henoch, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Mosem, Aaronem, Phinees, Iosue, Caleb, Samuelem, Dauidem, Heliam, Heliseum, &c. Item in Testamento nouo S. Lucas in actis canonizauit sanctum Stephanum, & Iacobum maiorem, necnon Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios. agitur credibile est, eodem modo Deum velle, vt deinceps fiat.

Secvndo, tenemur Sanctos honorare, & laudare, tum quia Scriptura hoc iubet, Ecclesiastici 44. *Sapientiam ipsorum*, inquit, *narrent populi, & laudem eorum nuncient Ecclesiæ*: tum quia virtus ipsorum hoc meretur. Est enim quasi naturale præmium virtutis honor: tum denique quia id nobis vtile est ad plurima beneficia eorum intercessione promerenda: At nisi sciamus, qui sint verè Sancti, & qui non, non possumus eos colere, vt oportet.

Tertio, probatur ex ratione imitationis. Sancti enim sunt exempla quædam virtutum, & norma rectæ vitæ, & quasi lucernæ quædam à Deo accensæ, vt omnibus aliis præluceant, vnde Paulus ad Heb. 13. *Mementote*, inquit, *præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem.* At non possumus accendi ad imitationem, nisi in particulari sciamus, qui sint imitandi, & quid illi egerint, aut passi sint, & lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per canonizationem.

Qvarto, ex coniunctione, quam cum illis habemus, siquidem sumus membra vnius corporis, & membra inuicem compariuntur, & cōgaudent: oportet ergo eos nobis compati, & pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, etiam in particulari, vt infrà docebimus, & è contrario nos illis congaudere, & pro illorum gloria Deo gratias agere, quæ sine particulari notitia fieri non possunt.

Qvinto, ex incommodis: nam nisi iudicio Ecclesiæ certi Sancti proponerentur colendi, facilè fieri posset, vt populus sæpe erraret, & damnatos pro beatis coleret: vt accidit tempore sancti Martini. Scribit enim Sulpitius, quòd cùm populus quidam coleret nescio quem hominem mortuum pro Martyre, & beato Martino suspecta esset illa religio, quòd nihil certi à maioribus de sancto illo accepisset, tandem oranti Martino apparuit anima eius, qui ibi colebatur, & confessa est, se animam damnatam esse latronis cuiusdam, qui pro suis sceleribus extremi supplicij pœnas luerat. Idem accidit tempore Alexandri III. vt patet ex cap. audiuimus, extra, de reliquiis, & Sanctorum veneratione, vbi reprehendit quosdam qui hominem in ebrietate occisum pro Martyre venerabantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT VIII.

Cuius sit Sanctos Canonizare.

DE SECVNDO, ad quem videlicet pertineat auctoritas Sanctos canonizandi, notãdum est duobus modis posse aliquem canonizari. VNO modo particulariter, ita vt solum in vna prouincia, aut diœcesi habeatur Sanctus, & colatur pro Sancto: ALIO modo generaliter, ita vt in tota Ecclesia habeatur pro Sancto, nec vlli liceat de eius sanctitate dubitare.

PRIMO modo canonizare poterat quilibet Episcopus, vt docet Thomas Vvaldensis libro de Sacramentalibus. tit. 14. cap. 122. & patet tum ex Cypriano lib. 3. epist. 6. vbi iubet ad se scribi, cum aliquis Martyr de hac vita exit, vt statim possit eius memoriam sacrificiis celebrare, & singulis annis posteà diem eius natalem colere: tum etiam ex multis Sanctis, quos ita colunt quædam prouinciæ, vt tamen ignoti sint penitus aliis prouinciis, vnde in Concilio Florentino sess. 7. dicunt Latini, Simeonem Metaphrastem in Ecclesiis Græcorum pro Sancto coli, cuius apud Latinos nulla vnquam memoria extitit, tamen hoc, quod olim licuit, modo non licet, siquidé Alexander III. & posteà Innocentius III. videntes abusus, qui oriebantur circa Sanctorum cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet, sine Romani Pontificis approbatione, vt patet capite primo & secundo, de reliquiis, & Sanctorum veneratione.

SECVNDO modo canonizare, id est, ita vt in tota Ecclesia sancti habeantur, communis sententia est, pertinere ad summum Pontificem: nam id habetur, cap. audiuimus, & cap. cùm ex eo. de reliquiis, & veneratione Sanctorum, & cap. venerabili. de testibus, & attestationibus. & patet etiã ratione: nam ad eum spectat proponere toti Ecclesiæ quid sit credendum, & quid agendum in iis, quæ sunt religionis, qui toti Ecclesiæ præest. Itẽ ex contrario, declarare, qui sint hæretici, ita vt è tota Ecclesia pro talibus habeãtur, est summi Pontificis, vt antè ostendimus, ergo declarare qui sint sancti, & colendi, eiusdem erit summi Pontificis.

DICES, plurimi sancti sunt, qui in tota Ecclesia coluntur, quos non canonizauit summus Pontifex. Primus enim Pontifex (ni fortè fallor) qui sanctos legatur canonizasse, videtur fuisse Leo Papa III. de quo sic scribit Sanctus Lugderus in epistola de miraculis Sancti Suiberti, ca. 9. in 2. tomo Surij: *Tandem deuota instantia Caroli* (Magni) *& Hildebaldi Archipræsulis Coloniensis, venit à Colonia idem Papa Vverdam, & ibi post alias solennitates sanctum Suibertum solenniter Catalogo sanctorum Confessorum adscripsit pridie Nonas Septembris.* Hanc primùm legi solennem canonizationem, ante quam fortasse fuerunt etiam aliæ, sed non mihi constat, posteà autem Innocentius II. canonizauit sanctum Hugonẽ Episcopum Gratianopolis, vt patet ex epistola eiusdem Põtificis ad Priorem Carthusiæ datam apud Surium tom. 2. Indè verò Alexander III. B. Bernardum in sanctos retulit, vt habetur ad finem librorum de vita eiusdem Bernardi, à quo tẽpore omnes alij qui Sancti sunt habiti, vt Thomas Cantuariensis, Dominicus, Franciscus, & alij, à Pontificibus in numerum sanctorum relati sunt. Quid ergo dicemus de tot sanctis, qui antea tempora colebantur in Ecclesia?

RESPONDEO, Sanctos veteres cœpisse coli in Ecclesia vniuersali, non tam lege aliqua, quàm consuetudine. Sed sicut consuetudines aliæ vim habent legis ex tacito consensu Principis, & sine eo nullam vim habent, vt patet ex B. Thom. 1. 2. q. 67. art. 3. ita sancti alicuius cultus, ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita, vel expressa summi Pontificis.

CAPVT IX.

Credendum esse Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.

DE TERTIO duæ sunt sententiæ. PRIOR est hæreticorum, posse Pontificem errare in sanctorum canonizatione, ita Ioannes Vviclef. vt refert Thomas Vvaldensis tomo 3. de Sacramentalibus, cap. 122. vbi dicit, non minus in hac re posse Papam errare, quàm Presbyterum Ioannem Regem Æthiopiæ, vel Turcã, aut Sultanum. Idem sentire Lutheranos, & Caluinistas certum est, cùm in aliis similibus rebus nullam ferè Pontifici tribuant auctoritatem.

ALTERA est Catholicorum, asserentium, certum esse Ecclesiam non errare in Sanctorum canonizatione, itavt sine vlla dubitatione Sancti ab Ecclesia canonizati venerandi sint. Probatur hæc. PRIMO, quia si liceret dubitare. an Sanctus canonizatus sit Sanctus, liceret etiam dubitare, an sit colẽdus: at hoc est falsum, siquidem D. Augustinus in epist. 118. dicit insolentissimæ insaniæ esse disputare, an sit faciendum, quod tota Ecclesia facit, item ex Bernardo in epist. 174. ad canonicos Lugdunenses, vbi loquens de colendis festis in honorem Sanctorum, dicit: *Ego quæ accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado.* Præterea omnes veteres sine vlla dubitatione Sanctos coluerunt, & colendos asseruerũt. Deniq; tenemur obedire Pontifici indicenti diem festum alicuius Sancti, nec tamen possumus contra conscientiam aliquid agere: ergo non possumus dubitare, an sit colendus ille, qui ab Ecclesia est canonizatus.

SECVNDO, ex incommodis duobus, nam in primis fraudarentur non sancti suffragiis viuorum: nam pro canonizatis non licet orare, vt enim Augustinus dicit serm. 17. de verbis Apostoli: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre,* & idem intelligendum de omnibus Sanctis canonizatis docet Innocentius cap. cùm Matthæ. de celebr. Miss. at si in hoc Ecclesia erraret, defraudaret eum, qui habetur Sanctus, & non est, quicunque non oraret pro eo, deinde fraudarentur etiam viuentes intercessionibus Sanctorum, inuocarẽt enim sæpe damnatos pro beatis, si Ecclesia in hoc erraret. Præterea Ecclesia peteret sibi maledictionem pro benedictione, cùm in orationibus Sanctorũ petit, vt sicut illos Deus glorificauit in cœlis, sic nobis gratiam largiatur in terris, & quamuis eam maledictionem non peteret, nisi materialiter: tamen hoc ipsum absurdum videtur.

TERTIO, miracula magna, & diligenter examinata, faciunt rem euidenter credibilem, vt alibi ostendimus: at Sancti à Pontifice non canonizantur ordinariè, nisi claruerint magnis, & certis miraculis, & cõfirmatur: nam si credimus sine vlla hæsitatione Cæsarem, & Pompeium fuisse, quia id testantur communi consensu historici, qui tamen homines fuerunt, & mentiri potuerunt: cur non credemus sine hæsitatione, quod restatur Deus ipse per miracula, quando nulla est ratio suspicandi contrarium?

QVARTO, probatur ex præparatione: nam antequam Sancti canonizentur, indicuntur ieiunia, & preces publicæ, & rota res diu, & diligentissimè examinatur: non est autem credibile, Deum non adesse Ecclesiæ suæ sic dispositæ, & supplicanti.

QVARTVM approbatur à posteriori, quia in aliis rebus, in

in quibus Pontifices errare possunt, aliquando reipsa deprehenduntur errores: at in hoc nullus vsquam error deprehensus est.

SED obiiciunt quidam locum Augustini: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in Gehenna.* Respondeo, locum hunc fortasse non esse Augustini: nusquam enim in eius operibus eum reperite potui: præterea intelligi posse de impiis, qui honorantur superbissimis sepulchris, cùm tamen animæ torqueantur in Gehenna: vel de corporibus sanctorum non canonizatorum: vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus sanctorum: vel denique de Martyribus Donatistarum, qui honorabantur ab hæreticis vt Martyres, cùm eorum animæ reuera torquerentur in inferno: De huius capitis argumẽto, vide quæ habet B. Tho. quodlib. 9. art. vlt. q vlt. Augustinus de Ancona in summa, de potestate Eccle. q. 14. art. 4. Ioannes Driedo lib. 4. cap. 1. de Ecclesiasticis dogmatibus. B. Antoninus 3. parte tit. 12 ca. 8. summæ Theolog. Caiet. tract. de indulgen. ad Iulium. ca. 8. Syluester verbo, Canonizatio. Canus li. 5. de locis. ca. pen.

CAPVT X.

Sanctos non canonizatos priuatim posse coli, non publicè.

DE QVARTO, an liceat colere non canonizatum, respondeo, licere priuato cultu, non publico, vt Doctores communiter affirmant in cap. primum & secundum, de reliquiis, & veneratione Sanctorum, siquidem summus Pontifex eo loco prohibet publicum cultum, ergo à contrario priuatum censetur permittere. Vocamus autem publicum cultum, non eum, qui coram aliis exhibetur, sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquàm ab Ecclesia institutus exhibetur.

EX quo intelligimus, quid sit dicendum de illis septem honorũ generibus antea enumeratis. Nam quãtum ad PRIMVM, licet non canonizatum credere & vocare sanctum, non tamen prædicare eum tanquam ab Ecclesia inscriptum sanctorum Catalogo.

QVANTVM ad SECVNDVM. licet inuocare non canonizatum, etiam aliis audientibus, vt patet ex Hieronymo in vita Paulæ, & Gregorio Nazianzeno in vita Athanasij, & Basilij, vterq; enim inuocat, quos laudat ante canonizationem, præterea oramus viuentes, etiamsi nesciamus esse sanctos, cur non defunctos, quando maiori ratione confidimus esse sanctos? At nõ liceret in publicis litaniis, & sacro officio id facere.

QVANTVM ad TERTIVM, & IV. non videtur licere vllo modo, eos honores sanctis non canonizatis deferre: nam templa, & altaria, & sacrificia sunt ex natura sua publici cultus, nullum est enim sacrificiũ in Ecclesia, nisi commune, & à Deo ipso institutum: templa autem, & altaria ad sacrificium referuntur.

QVANTVM ad QVINTVM, non licet publicum festum celebrare, liceret tamen in die natali sancti nõ canonizati peculiariter lætari, & Deo vacare in memoriam eius, quod fecisse etiam veteres cognosci potest ex Ioanne Cassiano, collat. 19. cap. 1.

QVANTVM ad SEXTVM, licet imaginem pingere, & venerari, non tamen in templo constituere eo modo, quo aliorum sanctorum.

QVO ad SEPTIMVM, non licet reliquias non canonizati hominis in templo constituere publicè honorandas: licet tamen eas habere, & venerari, etiã aliis videntibus, modò scandalum absit: id enim habet praxis Ecclesiæ, mox enim ac Martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas, & similiter quando moriuntur homines clari sanctitate, multi deuotè osculantur manus, & pedes, & de vestibus eorum pro reliquiis seruant: nec id vnquam prohibitum fuit. Præterea si licet honorare viuentes, quos credimus sanctos, cur non mortuos?

ATQVE hæc pauca de canonizatione sufficiant: si quis plura videre desiderat, legat Augustinum Triumphum in summa de potestate Ecclesiæ, & Troilũ Maluezium in libro de canonizatione.

CAPVT XI.

Proponitur quæstio de cultu Sanctorum, cum aduersariorum argumentis.

EXPEDITIS quæstionibus de gloria, & canonizatione: sequitur recto ordine controuersia de cultu. Fuit antiqua hæresis Eustachij apud Socratem lib. 2. hist. cap. 33. Eunomij, & Vigilantij apud Hieronymum, Claudij Taurinensis apud Ionam Aurelianensem, & Vviclefi apud Thomam Vvaldensem, tomo 3. de Sacramentalibus, tit. 13. Sanctos non esse colendos: quæ rursum per Caluinistas, & Lutheranos renouata est, nam Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 340. dicunt omnem Sanctorum adorationem esse idololatriam, pari ratione Caluinus lib. 1. instit. cap. 11. §. 11. & cap. 12. & §. 1. & 2. non patitur vllum cultum exhiberi sanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neque paruum, neque magnum. Argumenta verò eius hæc sunt.

PRIMVM, duplex est honor: vnus ciuilis, quo honoramus potentes, & sapientes homines: alter religionis, qui Deo soli cõuenit: sed Angelis, & sanctis hominibus non conuenit honor ille ciuilis, vt notũ est, cùm non verterntur nobiscũ ciuiliter: honor autem religionis nõ potest eis tribui, quia religio est cultus Dei, atq; hac sua distinctione eludit Caluinus argumẽta Catholicorũ, cum probant posse creaturas adorari exemplo Abrahæ, qui adorauit filios Heth: & Iacobi, qui adorauit fratrem suum Esau: & filiorũ Israel, qui adorauerũt Ioseph, vult enim istos omnes fuisse ciuiles cultus.

SECVNDVM argumentum: Si Sanctis deberetur cultus aliquis religionis: certè duliæ, non latriæ, vt Catholici docent: at ineptum est dicere, Sanctos coli, & non latria: nam cùm latria significet cultum, colere sine latria, est colere sine cultu, deinde plus est δουλεύειν quàm λατρεύειν, nam δουλεύειν est seruire, λατρεύειν est colere, minus autem est colere aliquem, quàm ei seruire: colimus enim pares, vt amicos, & collegas, non autem seruimus, nisi dominis.

CONFIRMARI potest hoc argumentũ ex Laurẽtio Valla, & Theodoro Beza. qui in annotationibus ad cap. 4. Matthæi, docent latriam, & duliã idem significare, & confundi tam in Scripturis, quàm apud prophanos auctores, nam Leuit. 23. *Opus seruile non facietis,* semper est in Græco ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε, & contra Rom. 7. *Vt seruiamus in nouitate spiritus,* est in Græco ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Itaq; dicitur latria de opere etiã in vsum hominis, & dulia de cultu Dei. Item apud Xenophontẽ lib. 3. Cyropediæ ponitur λατρεύειν, pro obsequio ancillæ erga dominum, & paulò pòst id ipsum dicitur δουλεύειν: quare Augustinus quæst. 94. in Exodum dicit, tam latriam, quàm duliam Deo tribui, latriam vt Deo, duliam vt Domino.

TERTIVM argumentum Caluini ex Scripturis. Deut. 6. *Dominũ Deum tuum timebis, & illi soli seruies.* Cui simile est illud Pauli 1. Timo. 1. *Soli Deo honor & gloria.* Itẽ Matt. 4. cũ Diabolus nõ meminisset latriæ, sed solũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

postulasset προσκύνησιν, id est, inclinationem aliquam, A Dominus eum repellit dicens: *Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*, vbi ostendit, non posse creaturæ inclinationem vllam religionis causſa deferri, quin illa ad idololatriam pertineat. Itē Gal.4. *Iis, qui natura non sunt Dij, seruiebatis*, in Græco est, δεδουλεύσατε τοῖς μὴ οὖσι θεοῖς, ergo dulia non potest tribui, nisi illi qui natura Deus est.

QVARTVM argumentum ab exemplis Scripturarū: nam Hester 13. Mardocheus noluit se inclinare coram Aman, & rationem reddens, ait: *Timui ne honorem Dei meitransferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.* Item Act. 10. cùm Cornelius adoraret Petrum, prohibuit Petrus dicens: *Surge, & ego ipse homo sum*, nec tamen credibile est, aut Aman voluisse adorari, vt Deum, aut Cornelium voluisse Petrum adorare, vt Deum. Item Act 14. Paulus, & Barnabas prohibuerunt Lychaonibus, ne se adorarent. Denique Angelus B Apocal. 19. Ioanni adoranti se ait: *Vide ne feceris, conseruus tuus sum, Deum adora.* Et tamen non ignorabat Angelus sibi à Ioanne non latriam, sed duliam exhiberi.

QVINTVM ex Patribus, Athanasius sermo. 3. contra Arianos ante medium, docet, neque Angelos, neq; homines sanctos adoratione colendos esse. Epiphanius in hæresi Collyridianorum sæpius repetit, Mariā non esse adorandam, sed solùm Deum. Ambrosius in cap. 1. ad Rom. reprehendit eos, qui adorant cōseruos. AVGVSTINVS lib. de vera religione cap. 55. *Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si piè vixerunt, non sic habentur, vt tales quærant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* Et infrà idem dicit de cultu Angelorum. Hæc illi.

CAPVT XII.
Explicatur sententia Catholica.

NVNC explicanda est sententia Catholicorum: de qua re Theologi tractant in 3. Sent. dist. 9. Est autem PRIMO loco obseruandum, adorationem tres actus complecti PRIMO, actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicuius. SECVNDO, actū voluntatis, quo nos illi interius inclinamur, & aliquid volumus facere actu interiore, vel exteriore, quo protestemur eius excellentiam, & nostram subiectionem. TERTIO, actum exteriorem, quo caput inclinamus, vel genu flectimus, vel aliquod aliud signū subiectionis ostendimus. Ex quibus actibus secundus est maximè proprius, & essentialis: nam primus actus potest esse sine adoratione, tertius etiam cum irrisione.

SECVNDO obseruandum est, tot esse species adorationis, siue cultus, quot species excellentiæ, vt D. Thomas docet. 2. 2. q 103 art. 3. honor enim, siue cultus debetur personæ propter excellentiam eius. Sed, quod ad præsens institutū pertinet, tres sunt species excellētiæ.

PRIMA est excellētia diuina, & infinita, cui respōdet prima species cultꝰ, qui à Theologis dicitur latria.

SECVNDA est excellentia humana, seu naturalis, quæ posita est in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus, &c. Cui respondet secunda species cultus, quæ dici potest cultus ciuilis, & obseruantia quædam humana, quamquàm hæc in alias multas species diuidi potest, vt Arist. docet lib. 9. Ethic. cap. 2. nam alius honor debetur patri, alius principi, alius præceptori, alius sapienti vel erudito, &c.

TERTIA est excellentia quædam media inter diuinam, & humanam, qualis est gratia & gloria Sanctorum, ista enim sunt dona supernaturalia, & excellentissima, & huic excellentiæ respondet tertia species cultus, quam Theologi vocant duliam: & quia inter sanctas creaturas humanitas Christi. si seorsim consideretur, singulariter excellit propter vnionem ad verbum: & similiter B. Virgo, vt mater filij Dei ita præstat aliis sanctis, vt dici possit Domina & Regina nostra, quod aliis Sanctis nō conuenit, nisi admodum imperfectè: ideo Theologi hanc tertiam speciem, quam vocant duliam, diuidunt in duliam propriè dictam, & hyperduliam, tribuentes illam Sanctis cæteris, istam soli humanitati Christi, & matri eius.

TERTIO obseruandum est, has tres adorationis species non esse vniuocas, sed analogas, vt enim excellentia non dicitur vniuocè de excellentia Dei, & creaturarum, ita cultus debitus ob excellentiam, non potest dici vniuocè de cultu Dei & creaturarum.

NOTANDVM quoque est QVARTO, has ipsas species adorationis, quantum ad actus interiores, optimè distingui: nā PRIMA species, id est, latria, est quædam summa volūtatis prostratio, & inclinatio cū apprehēsione Dei, vt primi principij. & vltimi finis, atq; adeo summi boni, qualis adoratio soli Deo conuenit.

SECVNDA species, id est, cultus ciuilis, est longè minor inclinatio voluntatis, cum apprehensione certa humanæ excellentiæ.

TERTIA species, est media quædā inclinatio voluntatis cum apprehensione excellentiæ plus quàm humanæ, & minus quàm diuinæ. At quantum ad actus exteriores non est facilè species adorationum distinguere: nam omnes ferè actus exteriores communes sunt omni adorationi, excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & sacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum sacrificij sibi soli exhi- C beri, vt Augustinus docet lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 4. & Theodoretus lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus, vt patet ex illo, Exod. 22. *Qui sacrificat Diis, eradicabitur, præterquam Domino soli.* Ex aliis actibus exterioribus, qui sunt communes cultui Dei & cultui creaturæ, non potest euidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturis, necne: nam Abraham eodem actu incuruationis vsq; ad terram adorauit Deū, Gen. 17. & Angelos, Gen. 18. & homines, Gen. 23.

QVINTO obseruandum, latriā interdum sumi pro ipso actu, quo colitur Deus: interdum pro habitu, quo homo redditur promptus ad colendum Deum. Hunc autem habitum esse virtutem quandam specialem, & moralem. B. Thomas docet in lib. 3. Sent. distin. 9. q. 1. neque obstat quod B. Augustinus in Enchir. cap. 3. & 12. Trinit. cap. 14. dicat, Dei cultum consistere in fide, spe, & caritate: vbi videtur velle, latriam esse generalē virtutem conflatam ex tribus Theologicis. Nam sicut caritas, & prudentia sunt virtutes speciales, quia habent speciale obiectum, & tamen simul sunt aliquo modo generales, quia dirigunt, aut ordinant actus omnium virtutum: ita latria virtus est specialis propter speciale obiectum suum, id est, honorem diuinum, & tamen simul est generalis, quia vtitur ad honorādum Deum actibus omnium virtutum, & præcipuè fidei, spei, & caritatis: nam summus honor Deo defertur, cùm per fidem protestamur eum esse primam veritatem: per spem esse potentissimum: per caritatem esse optimum. Itaque ipsius actus fidei obiectum est Deus: actus autem ipse fidei est obiectum religionis, & ideo fides est virtus Theologica, quia circa Deum versatur. Religio non est virtus Theologica, quia versatur circa creaturam, actus enim fidei nō est Deus, sed quid creatum, idem dici de spe, & caritate potest, obiectū enim earum est Deus, actus verò ipsarum ad obiectum religionis pertinere possunt.

SEXTO

SEXTO obseruandum, quantum ad nomina in lin- A gua Hebræa nullum esse nomen quo propriè designetur cultus solius Dei, sed omnia esse cōmunia, & idem nomen nunc tribui cultui creaturæ, nunc negari, prout nimirum aliter atque aliter accipitur: nam quod Græci verterunt Deut. 6. *αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, illi soli seruies*, in Hebræo est תעבד *otho thaabod*, verbum autem עבר *abad*, tam est commune Hebræis, quàm Latinis seruire. Similiter Exod. 20. *Non adorabis ea*, quod Græci vertunt οὐ προσκυνήσεις, in Hebræo est תשתחוה *hištachaueh*, & ponitur in omnib. locis suprà citatis Gen. 17. 18. & 23. & alibi, vbicunque dicuntur vel homines, vel Angeli, vel Deus adorari. In lingua Latina similiter non habemus vllum vocabulū, quod solum dicatur de cultu Dei, vt Augustinus notauit lib. 10. ciuit. Dei, cap. 1. & hinc est quod Patres vocabula adorationis, & religionis nunc cōcedunt creaturis, nūc negāt, prout variè accipiūtur.

B. HIERONYMVS in epist. ad Ripariū contra Vigilantium dicit, nec Martyrum reliquias, nec Angelos, B nec aliquid creatū coli posse, vel adorari: Et tamē ipse in Epitaphio Paulę in fine dicit. *Vale ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua.* Et lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum dicit: *Vem Bethlehem. præsepe Domini, & incunabula adorauī.* Sic etiam AVGVSTINVS lib. de vera religione, cap. 55. dicit, religionis cultū nec Angelis, nec sanctis hominibus iam defunctis deberi, sed soli Deo: & tamen lib. 20. contra Faustū, ca. 21. dicit: *Memorias Martyrum Populus Christianus religiosa solennitate concelebrat.*

ITAQVE aliquando accipiebāt nomen religionis & adorationis, vt cōuenit principali analogato, id est, virtuti illi speciali, quæ habet pro obiecto cultū Dei, & quæ distinguitur specie ab ea virtute, qua colimus Sanctos: aliquando verò accipiebāt largius pro omni illa virtute, qua colimus vel Deum, vel Dei amicos, aliásque res sacras, & distinguitur à cultu politico, & C merè humano. In lingua Græca vna vox est propria cultui Dei, nempe θεοσέβεια, quæ nō multùm est in vsu. Præter istam vocem sunt alia quatuor εὐσέβεια, pietas, θρησκεία religio, & λατρεία, & δουλεία seruitus: sed nullū horū est, quod nō interdū attribuatur etiam creaturis.

SED quamuis ista vocabula non sint propria diuino cultui, secundū primam ipsorum vocabulorum institutionem, tamen Schola Theologorum non sine causſa excogitauit illā distinctionem de latria & dulia. Nam cùm in re inueniatur manifesta distinctio inter cultum Dei & Sanctorū: oportebat etiam ad vitādam æquiuocationem inuenire distincta vocabula: optima autem erant ista duo. Primò, quia scriptores sacri vocē λατρεία nunquam vsurpant, nisi pro cultu solius Dei, vt patet ex toto nouo Testamento: vocem autem δουλεία vsurpant pro omni seruitute, tam Dei, quàm hominū. Neque obstat, quod in versione Græca Leuitici habetur semel nomē latriæ pro seruitio humano: nā textus D Hebræus & Latinus vulgatæ editionis habent vocem cōmunissimam, quæ ad omne seruitium accōmodatur.

DEINDE, antiqui Patres nunquā nomen latriæ tribuunt, nisi Deo, cùm tamen etiam Sanctos coli dicant, vt patet ex Augustino lib. 10. ciuit. Dei, ca. 1. & lib. 10. contra Faustū, cap. 21. & ex omnibus Patribus Nicæni Concilij II. vt videre est Act. 3. 4. 6. & 7. necnon ex Damasc. orat. 1. & 3. de imaginibus, & Iona Aurelianens. lib. 1. de cultu imag. & Beda in c. 4. Luc. immò omnes veteres cultum fallorū Deorū ideo vocauerunt idololatriā, non idolodouliā, quia videbant cultum Deo propriū, secundū Ecclesiasticum loquendi modū, vocari latriam, non duliam, vt Aug. notauit q. 61. in Gen.

NEQVE obstat, quòd isti Patres rarò meminerint nominatim duliæ: nam cùm dicunt, Sanctos & imagines coli debere, & non latria: satis indicāt, debere coli alia specie cultus: eam nos vocamus duliam, vt eam vocat Beda in cap. 4. Luc. & Magister cum omni Schola lib. 3. sent. dist. 9. Et idem insinuat Aug. lib. 10. ciuit. Dei, cap. 1. vbi dicit, cultum debitum creaturæ non vocari Ephes. 6. ab Apostolo latriam, sed alio nomine. Apostolus autem ibi vocat duliam.

ITAQVE non erat opus, vt Martinus Peresius in suo opere de traditionibus, parte 3. cōsideratione 7. diceret, non sibi multùm probari nomē duliæ sumptū pro cultu Sanctorum. cùm dulia propriè significet seruitutem, & nos non sumus serui Sanctorum, sed conserui, nam in Scripturis dulia non solùm accipitur pro seruitute mancipiorum, sed etiam pro honoraria subiectione, vt Galat. 5. *διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις: Per caritatem seruite inuicem.* Hoc ergo modo potuerunt Theologi cultum Sanctorum vocare duliam.

CAPVT XIII.
Asseritur argumentū sententia Catholica.

SVPEREST iam, vt probemus cultū aliquem minorem diuino, & maiorē ciuili & merè humano, sacris rebus, sanctis Angelis & hominibus deberi.

PRIMVM argumentum sumitur ex illo Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* vbi ad literam per scabellum pedum Domini, intelligitur arca Testamenti: Nam 1. Paralip. 28. dicit Salomon: *Paraui domum vbi requiesceret arca Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* nec sine causſa dicebatur arca scabellum pedum Domini: nam supra arcam erat propitiatorium quasi sedes Dei, quæ tenebatur manibus duorū Cherubim, de qua dicitur in principio huius Psal. *Qui sedes super Cherubum, moueatur terra, &c.* Idem habetur Psal. 131. in illis verbis: *Introibimus in tabernaculū eius, adorabimus in loco, vbi steterūt pedes eius*: nam in Hebræo est: *Adorabimus scabellum pedum eius.* Et quòd loquatur de arca, patet, quia præcedit: *Introibimus in tabernaculum eius.* Et statim etiam sequitur: *Surge Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Et hoc idem clariùs colligitur ex lib. 2. Reg. cap 6. *Arcam*, inquit, *supra quam inuocatum est nomen Domini, sedentis in Cherubim super eam.* Iam verò quòd in his locis præcipiatur aliquis cultus, patet ex verbo adorate, quod etiam Hebraicè est propriū verbum adorationis משתחוו *hišhithahauu*: quòd autem arca sit creatura, nulli dubium esse potest: quod deniq; iste cultus non sit ciuilis, sed religionis, patet ex ratione Dauidis: *Quoniam*, inquit, *sanctum est*, hoc videlicet scabellum. Cultus enim ciuilis debetur rebus propter ciuilem & humanam excellentiam: at arca dicitur adoranda, non propter ciuilem excellentiam, sed quia sacra & sancta est, cùm sit scabellum pedum Dei.

BVCERVS & Caluinus in hunc locum Psalmi, respondent hîc nomine scabelli intelligi templum, & præcipi, non vt adoretur templum, sed vt adoretur Deus in templo, & probant dupliciter. Primò ex verbo Hebræo הדם *Iahadom*, ad scabellum, Secundò ex illo, quoniam sanctus est, nam Hebræū קדש *hadasch*, est ambiguū, sed Græcus exposuit vertens ἅγιόν nō ἅγιον.

RESPONDEO, nomine scabelli necessariò intelligi arcā, vt suprà ostendimus: & proinde ruit expositio hæreticorū: non enim arca est locus, in quem possent Iudæi intrare ad adorandū Deum. Deinde etiamsi scabellum esset tēplum, adhuc argumentū nostrum vigeret, quia non ait Dauid, adorate in scabello, sed adorate scabellum. & probatur, PRIMO, quia vertit Cald. *Incuruate vos templo.* Item LXX. & Hieronymus: *Adorate scabellum*, verterunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDO, quia in scriptura ferè vbicũque habemus, adorari aliquẽ, constructio fit cum ל, vt Gen. 23. *Adorauit Abraham populum terræ*, id est, *filios Cheth*, ישתחו לעם ארץ *ishthahu laam aresť libne cheth.*

TERTIO, quia etiamsi verteretur ad templum, adhuc idem significaretur: nam verbum Hebræum significat: Incuruate vos ad illam rem.

QVARTO, quia Hieronymus in epistola ad Marcellã, vt migret in Bethlehẽ, testatur, ipsãm arcã coli solitã, *Venerabantur*, inquit, *quondam Iudæi sancta Sanctorũ, quia ibi erant Cherubim & propitiatorium, & arca Testamẽti, &c.* & hoc idẽ ex aliis Scripturis patet, Iosue 5.1. Reg. 6.2. Reg. 6. Heb. 9. nam Iosue 3. iubentur in itinere nũquã accedere prope arcam ad spacium duorũ millium cubitorũ. 1. Reg. 6. Bethsamitę, quia arcam viderunt sine debita reuerentia, occisi sunt à Deo ad 50000. hominum. 2. Reg. 6. Oza similiter interfectus à Domino est, cùm arcam tetigisset, quod ei non licebat, sed solis Sacerdotibus. Deniq; propter honorem arcæ nemo poterat ingredi sancta Sanctorum, vbi illa erat, nisi summus Pontifex semel in anno, vt Paulus docet Hebr. 9. At certè arca creatura erat, & iste honor illi exhibitus nõ ex vrbanitate, sed ex religione aliqua procedebat.

AD illud: *Quoniam sanctus est*, fateor non malè verti: *Quoniam sanctus est*: vt LXX. & Hieronymus verterũt. Sed hoc nihil ad rem, nam siue dicatur scabellũ adorandum, quia sanctũ est, siue quia est Dei sancti, semper affertur caussa religiosæ adorationis.

SECVNDO, probatur ex adoratione exhibita Angelis ab hominibus piis & prudentibus, nam Gen. 18. Abraham pronus in terrã adorauit Angelum. Et similiter fecit Loth Gen. 19. Sed quia posset respõderi, tam Abrahamum quàm Loth non cognouisse Angelos, sed homines putasse initio, cũ eos adorauerũt, & ciuiliter tantùm adorasse, proferamus loca clariora. Numer. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitq; eũ pronus in terrã.* Hic certè nõ prius adorauit, quàm Angelum agnouit: Angelis autem ridiculum est dicere, deberi ciuilem honorem.

ITEM Iosue 5. cùm vidisset Iosue virum stantẽ euaginato gladio dixit: *Noster es an aduersariorumẽ* Ille: *Neq; quã*, inquit, *sed Princeps sum exercitus Domini. Continuò cecidit Iosue pronus in terrã, & adorauit.* Hinc apertè videmus adorationẽ illam mediam, quam quærimus: nam quòd Iosue non putauerit illum, quem adorabat, esse Deũ patet, quia Angelus dixerat, se esse Dei ministrũ. Quòd etiã nõ adorauerit ciuiliter, sed religiosè, patet, quia nõ prius adorauit, quàm intellexit esse Angelum Dei legatum: quòd deniq; non malè fecerit adorando, patet, quia Angelus non solùm non prohibuit eum ab adoratione, sed etiam iussit adhuc maiorem honorem sibi exhiberi, dicens: *Solue calceamenta pedum tuorum: locus enim, in quo stas, sanctus est.* Non erat autem sanctus locus ille, nisi ob Angeli præsentiam: non enim erat tunc Iosue in loco sacro, sed in cãpestribus Hiericho.

TERTIO, probatur ex adoratione Sanctorum in Scripturis 1. Reg. 28. Saul adorat animã Samuelis sibi apparentem. Certum autem est, non conuenire ciuilẽ honorem animabus defunctorum: neque dici potest, in hoc erasse Saulem, quandoquidẽ nec ipse Samuel, nec Scriptura Saulem reprehendit. Item 3. Reg. 18. Abdias vir sanctus adorat Heliam pronus in terram: neque possumus dicere hunc ciuilem cultum fuisse: nam quantum ad humanam excellentiam, maior erat Abdias quàm Helias: iste enim priuatus homo erat, ille autem vnus ex Principibus regni. Adorauit ergo eum vt Prophetam, ac Dei hominem singulari sanctitate excellẽtem. Item 4. Reg. 2. filij Prophetarum cùm audissent spiritum Heliæ requieuisse super Helisæum, accedentes adorauerunt eum proni in terram.

DENIQVE Danielis 2. Nabuchodonosor adorat Danielem, quis autem diceret, aut crederet à Rege summo adoratum ciuiliter vnum ex captiuis, qualis erat Daniel? Adorauit ergo eum religiosè, vt hominẽ Deo plenum, neque per errorem adorauit, Deum illum existimans: nam adorans ait: *Verè Deus vester Deus Deorum est, & Dominus Regum, & reuelans mysteria, quoniã tu potuisti aperire hoc Sacramentum.* Quod etiam fecisse Alexandrum Regem Pontifici Iaddo, scribit Iosephus lib. 11. cap. 8. antiquitatum.

NEQVE obstat, quòd Nabuchodonosor Danieli iussit offerri sacrificium: nam non loquitur Scriptura de sacrificio, quod soli debetur Deo. Sactificium enim Deo proprium est immolatio animalium, quod vocatur Hebraicè זבח *Zebah*, de quo dicitur Exod. 22. *Immolans Diis eradicabitur, præterquam Domino soli.* Ibi enim est Hebraicè זבח *Zebah*, Nabuhodonosor autem obtulit Danieli non זבח *Zebah*, sed מנחה *minhah*, & ניחחין *nihorim*, hoc est, munera & odores, quorum vtrumque tam Deo, quã homini offerri solet. Nam 1. Reg. 10. vbi legimus, quosdam ex Israelitis non voluisse agnoscere Saulem Regem, nec ei munera attulisse, pro munere est מנחה *minhah*. Porro suaues odores nos etiam in ipsa Ecclesia offerimus imaginibus & reliquiis, cùm tamẽ asseramus sacrificium non deberi nisi soli Deo. Immò Dionysius cap. 3. part. 2. Eccles. hierarch. dicit, Pontificem in sacris mysteriis, vbi adoleri cœpit incensum, primùm suffire aram, deinde totius Ecclesiæ ambitum, quod etiam nunc fieri videmus. Si hoc non placet, dicamus cum Hieronymo & Theodoreto, Nabuchodonosor sacrificiũ obtulisse Danieli, id est, Deo Danielis.

ARGVMENTVM QVARTVM sumitur ex confessione Patrum, qui à tẽporibus Apostolorum, vsque ad nostra tẽpora floruerunt. IVSTINVS in 2. Apolog. pag. 2 loquens nomine omnium Christianorum, & fidem totius Ecclesiæ explicans: *Sed*, inquit, *& illum* (Deum Patrem) *& eius Filium qui venit, nósque hæc docuit, & aliorum sequentium similiumq; bonorum Angelorum exercitum, & spiritum propheticum colimus atque adoramus, verbo, & re seu veritate veneramur, idq; omnibus qui discere volunt, vt docti instituq; fumus, sopiose tradimus.*

ORIGENES lib. 3. in diuersos: *Horum*, inquit, *memoria semper, vt dignum est, in Ecclesia celebratur.*

EVSEBIVS lib. 13. præpar. Euang. cap. 7. *Nos*, inquit, *quotidie id facimus: nam veræ pietatis milites, vt Dei amicissimo honoramus.* Idem Euseb. lib. 4. hist. cap. 15. refert ex epistola Ecclesiæ Smyrnensium de martyrio S. Polycarpi, quòd cum Gentiles metuerent, ne Christiani relicto Christo, Polycarpum adorarent, veteres illi Christiani dicebant, se non posse vllo modo Martyres pro Christo colere, sed tamen eos diligere & venerari, quod fidem integrè Magistro & Domino seruauerint.

ATHANASIVS in lib. de virginitate, circa finem: *Si homo iustus ades tuas*, inquit, *intrauerit, cum timore & tremore occurrens illi, adorabis humi ad pedes illius.* At vt ostendat se loqui de religiosa adoratione: *Non enim*, inquit, *eum, sed Deum adorabis, qui illum mittit: Dominum enim ait, qui recipit iustum, me recipit*, vbi nota, adorari Deum in iustis non quòd adoratio non terminetur ad hominem iustum, sed quia ratio, cur iustus adoretur, est Deus. Quemadmodum qui recipit iustum hospitio, eique eleemosynam facit, Christũ recipere, & Christo eleemosynam facere dicitur quia fit propter Christum, & Christus ita accipit, ac si fieret sibi.

BASILIVS oratione in S. Mamantẽ. *Ecclesia*, inquit, *per hoc, q eos honorat, qui præcesserunt, præsentes impellit.* Et orat.

orat, in quadraginta martyres: *Honor*, inquit, *quem bonis seruis exhibemus beneuolentiæ, erga communem dominum significationem de se præbet.*

GREGORIVS NAZIANZENVS orat. in Machabæos, initio conqueritur, quòd sanctos Machabæos non omnes vbique colant, sicut martyrium ipsorum meretur. Et orat. 1. in Iulianum, non procul ab initio, loquens de quodam honore impenso à Iuliano Apostata cuidam martyri, quem martyr ille mirabili signo recusauit: *O insignem*, inquit, *martyrum inter se caritatem, honorem illius, qui multos martyres conte mptui habiturus erat, recusarunt.* Et paulò antè dixerat, honorem martyrum esse perspicuam notam amoris in Christum.

GREGORIVS NYSSENVS oratione in Theodorum martyrem, vbi multa dixit de cultu, qui sanctis martyribus ab Ecclesia exhibetur, ait: *Cui Regum talis honor habetur? Quis ex iis, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum adeò decantatus, & fama celebratus est, vt hic miles pauper, modò conscriptus tyro, quem Paulus armauit, quem Angeli vnxerunt, quem Christus coronauit?*

EPIPHANIVS hæres. 79. vbi refellit eorum errorem, qui Mariæ tanquam Deæ sacrificium offerebant, metuens, ne ista occasione nullus honor B. Mariæ deferretur, vt nunc hæretici faciunt, sæpissimè repetit illa verba: *Sit in honore Maria, Dominus adoretur*

IOANNES CHRYSOSTOMVS homil. de sanctis Iuuentino & Maximo: *Non aliter priscos*, inquit, *aliter recentiores colitis sanctos, sed eadem alacritate omnes.* Et infrà: *Et martyres*, inquit, *quos hodie colimus, aderant.* Et infrà: *Idcirco sæpe eos inuisamus, tumulos adoremus, &c.*

CYRILLVS Alexandrinus lib. 6. in Iulianum, vltra medium: *Nos*, inquit, *non Deos factos esse diximus sanctos martyres, sed omni honore dignari consueuimus.*

THEODORETVS lib. 8. ad Græcos: *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vestris induxit, ac illos quidem cassos gloria, vanosq; reddidit, suis autem martyribus honorem illorum dedit, &c.* vbi notandũ est, honorem Deorum traditũ martyribus, quia vbi colebantur Dij, nunc coluntur martyres, non autem q eodem modo colantur: Subdit enim Theodoretus: *Atqui nos, ô Græci homines, nec hostias martyribus, nec libamina vlla deferimus, sed vt sanctos homines, Deiq; amicissimos honoramus.*

DENIQVE Ioannes DAMASCENVS de fide Orthodoxa, lib. 4. cap. 16. *Honorare*, inquit, *decet sanctos, vt amicos Christi, vt filios & hæredes Dei, &c.*

EX Latinis. TERTVLLIANVS de corona militis, meminit celebrationis festorũ in natalitiis martyrum.

CYPRIANVS lib. 4. epist. 5. *Martyrum*, inquit, *passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.*

AMBROSIVS serm. 6. in fine: *Quisquis honorat martyres, honorat & Christum, & qui spernit sanctos: spernit & Dominum.*

MAXIMVS serm. de natali sanctorum Octauij, Aduentoris & Solutoris martyrum: *Cuncti*, inquit, *martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi, quorum reliquias p ßidemus.*

PRVDENTIVS de S. Hippolyto:

His corruptelis, animiq;, & corporis ager
Orauit quotics stratus, opem merui.

Nota illud: Orauit stratus.

PAVLINVS natali primo S. Felicis:

Roma Petro Paulóque potens rarescere gaudet
Huius honore Dei, &c.

Et natali octaua:

Cuius honore Deus gaudet, quia martyr honorem
Contempsit proprium.

HIERONYMVS in epistola ad Riparium: *Honoramus*, inquit, *seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominũ.* Et in vita Paulæ: *Vale, ô Paula, & cultorem tuum orationibus tuis.* Et ibidem dicit, Paulam cùm inuiseret sanctos Eremitas, singulis ad pedes prouolutam, ita eos venerari solitam, ac si in singulis Christum adoraret. Vbi certè non agitur de cultu ciuili: non enim fœmina nobilissima rusticanos homines ciuiliter honorasset tanta subiectionis significatione.

AVGVSTINVS serm. 1. de sanctis Petro & Paulo: *Beatissimum Petrum piscatorem modo genibus prouolutis adorat Gentium multitudo.* Et epist. 44. *Ostendatur mihi Roma in tanto honore templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Idem lib. 20. contra Faustum, cap. 21. obiicienti Fausto, quòd Christiani idola vertissent in martyres, respondit, à Christianis coli martyres, sed non latria Et in Psalm. 96. obiicientibus Ethnicis, quod Christiani colerent Angelos, respondit similiter, & addit: *Vtinam & vos illos colere velletis: facilè enim ab ipsis disceretis, non illos colere, id est, non colere vt Deos, sed vt sanctos.*

GREGORIVS lib. 3. Dialog. cap. 24. dicit, beatum Petrum apparuisse cuidam Theodoro lampades instruenti in Ecclesia ipsi B. Petro dicata, vt ostenderet probate venerationem, quam seruientes sibi exhibent.

BERNARDVS serm. in illud: Signum magnum, &c. *Amplectamur Mariæ vestigia, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur.* Et serm. sequenti, qui est de aquæ ductu: *Totis*, inquit, *medullis cordium totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam.*

ARGVMENTVM QVINTVM sumi potest ex inuocatione, tẽplis, festis, votis, peregrinationibus, imaginibus, & aliis, de quibus posteà: cùm hæc omnia ad cultum Sanctorum non dubium est pertinere.

ARGVMENTVM SEXTVM ex eo, quòd semper Ethnici, Iudæi, hæretici, accusauerunt Christianos idolatriæ, propter cultum Sanctorum: quòd certè non fecissent, nisi vidissent à Christianis sanctos passim religiosè coli. De Ethnicis testatur Euseb. lib. 8. c. 6. hist. de Iudæis idem Euseb. lib. 4. c. 15. De Iuliano apostata Cyrill. lib. 6, & 10. in Iulian. De Manichæis August. lib. 20. cap. 21. contra Faustum, de Porphyrio, Vigilantio, & Eunomio Hieronymus lib. contra Vigilantium.

ARGVMENTVM SEPTIMVM ex ratione: nam si honor ciuilis debetur ciuili virtuti, sapientiæ, potẽtiæ, & nobilitati: Ergo honor plusquam ciuilis debetur supernaturali virtuti, sapientiæ, potestati, nobilitati: sed sancti quoad virtutes supernaturales, excellũt omnino cùm ferueant diuina caritate, & peccare non possint; nihil enim inquinatum intrare potest in regnũ cœlorum, Apocal. 21. quoad sapientiã, vident ipsam sapientiam increatam, & in ea cognoscunt rerum omnium causssas, iuxta illud Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*: quoad potestatem, sunt Reges cœlorum, & participes ipsius throni diuini, vt dicitur in Apocal. cap. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Et Luc. 22. *Ego disponо vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum*: quoad nobilitatẽ, sunt filij Dei, re ipsa iam adoptione confirmata per gloriam. Igitur meritò, iuréque optimo religioso cultu prosequendi sunt.

DENIQVE, Deus sanctis honorem & gloriã promisit, 1. Reg. 2. *Qui honorificauerit me, glorificabo eum.* Ioan. 12. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.* Et Rom. 2. *Gloria & honor omni operanti bonum*: ergo debetur eis honor, & certè non ab aliis, quàm à nobis, qui illis inferiores sumus: non conuenit autem mortuis honor ciuilis, ergo religiosus illis debetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XIIII.

Soluuntur argumenta initio proposita.

NVNC aduersariorum argumenta breuiter dissoluamus. Ad PRIMVM. Si Caluinus per cultum religionis intelligit cultum latriæ, fatemur sanctos non debere coli cultu religionis: sed negamus, præter cultum latriæ nullum esse alium cultum, nisi ciuilem: iam enim ostendimus quendam tertium cultum, qui etiam dicitur religionis, licet secundariò.

AD SECVNDVM, admitto duliæ cultum deberi sanctis, & nego id esse absurdum. Ad PRIMAM probationem respondeo colere sine latria non esse colere sine cultu, sed colere sine tali cultu: nam etiam B. Augustinus, qui tamen non erat ineptus, lib. 20. contra Faustum, cap. 21. dicit, Sanctos coli, & non latria.

AD SECVNDAM probationem dico, duliam non esse plus quàm latriam: nam secundum profanos auctores idem significant: secundum autem scripturæ & Ecclesiæ vsum longè maior est latria, quàm dulia: latria enim non est quilibet cultus, sed cultus summæ seruituris: dulia est cultus cuiuslibet seruitutis.

DICES: At non sumus serui Sanctorũ, sed cõserui, ergo dulia sanctis nõ conuenit. Aliqui respondent, cultum sanctorũ non vocari duliam, id est, seruitutem, quia exhibetur eis à seruis: sed quia exhibetur ipsis, qui serui Dei sunt: sed isti timuerunt, vbi non erat timor.

DICENDVM igitur, duliam significare quamlibet seruitutem, tam perfectam, quàm imperfectam: est autem perfecta seruitus eorũ, qui id, quod sunt, alterius sunt: & operantur moti ab alio, tam efficienter, quàm finaliter, id est, operantur propter Dominum, & ab ipso Domino moti tanquam instrumenta ad operandum: vt Aristot. docet lib. 1. Polit. cap. 3. Imperfecta seruitus est eorum, qui aliquid horum habent, non tamen omnia, id est, qui mouentur ab alio aliquo modo: vnde infans dicitur nihil differre à seruo, licet sit dominus, Gal. 4. quia mouetur ab alio effectiuè: & contrà, is qui regit, dicitur seruus eorum quos regit, 2. Cor. 4. *Nos autem seruos vestros per Iesum*: quia mouetur ab alio finaliter: nos ergo etiamsi non sumus serui Sanctorũ perfectè, sumus tamen imperfectè, quatenùs illi nos monent & iuuant ad bene operandum exemplo suo, & intercessione apud Deum. Hinc B. Paulinus natal. 1. 2. & 3. S. Felicis, passim vocat se famulum & seruum S. Felicis, & B. Gregorius lib. 3. Dialog c. 24. non timuit dicere B. Petro, grata esse seruientium sibi obsequia.

AD confirmationem ex Valla & Beza, fateor secundum vsum profanorum scriptorum idem esse duliam & latriam, tamen secundum vsum scripturæ, latria ferè nunquam accipitur pro cultu, qui exibetur creaturæ: secundum vsum autem Ecclesiæ, nunquam omnino. Et sicut licuit antiquæ Ecclesiæ contra veteres hæreticos noua vocabula inuenire, vt ὁμοούσιον, &c. cur non licuit etiam Ecclesiæ posteriori contra hæreticos posteriores noua aliqua vocabula inuenire, aut certè iisdem in alia significatione vti?

AD illud Augustini de dulia & latria respectu Dei, respondeo, eum locum esse pro nobis: nam ex eo, quod Augustinus ait, latriam dari Deo, vt Deus est, duliam eidem, vt Dominus est: colligitur latriam non posse communicari creaturæ, quia vnus tantùm est Deus: at duliam posse cõmunicari, quia multi sunt veré & propriè Domini: quanquam interim fatemur, duliam, quà colitur Deus, esse duliam per excellentiam, & specie distingui ab ea, qua coluntur sancti.

AD TERTIVM argumentum, ad PRIMVM locum Deut. 6. dico eum locũ debere sic intelligi: *Dominũ Deum tuũ adorabis, & illi soli seruies*: ea seruitute, quæ Deo soli cõuenit: nã in Græco est λατρεύσεις, vnde Aug. q. 61. in Gen. annotauit, ideo non esse dictũ, solum Deũ adorabis, & illi soli seruies: sed, *Deũ adorabis, & illi soli seruies*: quia adoratio cõuenit etiã creaturis, non autẽ seruitus latriæ, quæ hîc nominatur. Sed præterea quamuis esset scriptũ, illi soli δουλεύσεις, eodem modo exponi deberet: nimirum, illi soli seruies certo quodam genere seruitutis, non autẽ absolutè, illi soli seruies. Siquidem in textu Hebraico est תעבד *taauod*: & tamẽ inuenimus, nõ obstante hoc præcepto, dictũ Iacobo ab Isaac Gen. 27. *Seruiant tibi populi, & adorent te filij matris tuæ*: vbi sunt illa verba, עבר *auad*, & תשתחוה *hischthahaua*. Præterea sicut hîc legimus: *Illi soli seruies*, ita legimus 1. Timot. 6. *Qui solus habet immortalitatem*: & tamẽ scimus, Angelos & animas esse etiam immortales suo quodam modo.

AD illud 1. Tim. 1. *Soli Deo honor & gloria*: respõdeo, similiter intelligẽdum de certo honore & gloria: nam Rom. 2. lego: *Gloria & honor omni operanti bonum*. Denique arctius dictum est Isa. 44. *Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus*: & tamẽ legimus in Psal. 81. *Ego dixi, Dij estis*: nec tamen illud primum est falsum, sed sano modo intelligendum est.

AD illud Matth. 4. dico, Diabolũ postulasse à Christo προσκύνησιν, in signum latriæ, & proinde postulasse latriam, ac propterea à Domino illi fuisse responsum, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*.

AD illud Gal. 4. *Iis qui natura non sunt Dij ἐδουλεύσατε*, respondeo, verbum δουλεύειν, esse cõmune seruituti Dei & creaturarum, & proinde exponi debere pro loci exigentia: hîc autem sumitur pro cultu solius Dei, id enim circunstantiæ loci necessariò postulant.

AD QVARTVM argumentum, ad PRIMVM exemplum dico, Aman voluisse adorari vt Deum: id enim ex verbis Mardochæi colligitur.

AD SECVNDVM de Cornelio dico cum S. Hieronymo libro contra Vigilantium, Cornelium aliquid diuinũ in Petro inesse putauisse, & ideo iure correctũ: vel cum Chrysostomo in hunc locum Actorum; Cornelium piè Petrum veneratũ, sed Petrum ex modestia eum honorem, qui alioqui sibi debebatur, recusasse.

AD TERTIVM, quid mirum, si Paulus noluit sibi sacrificari? id enim suprà diximus, esse actum externum, soli Deo debitum.

AD QVARTVM dico, esse pro nobis: nam vel Ioannes putauit eum, qui sibi apparuerat, esse Deum, aut Angelum: si Deum, meritò reprehensus est: si Angelum, & tamen adorauit, cur nos reprehendimur, qui facimus quod Ioannes fecit? num meliùs Ioanne norunt Caluinistæ, sint ne Angeli adorandi?

AT cur, inquiunt, reprehensus est? PRIMO, quia fortè Angelus sic apparuit, vt potuerit existimari Christus: dixerat enim cap. 1. *Ego sum primus & nouissimus, & fui mortuus & ecce sum viuens, &c.* Itaque poterat existimari Christus, cuius personam gerebat, nisi ipse explicuisset, se non esse Christũ, & ideo corrigẽdus fuit adorator nõ propter errorem adorationis, sed propter errorem personæ: ita respondet Augu. quæst. 61. in Gen.

SECVNDO dico, Ioannem rectè voluisse Angelo cultũ debitũ exhibere: sicut meminerat fecisse Abraham & Loth: atque alios maiores suos: tamẽ Angelum prohibuisse ob reuerentiam humanitatis Christi: nam ante Christi aductum Angeli se ab hominibus adorari patiebantur: at posteaquam Deus homo factus est, & omnes Angeli hominem in Christo adorare cœperũt, noluerũt ipsi ab hominib. adorari, & præcipuè ab Apostolis, ahisque summis viris: ita Beda, Ansel. Richar. & Ruper.

Ruper. in cap. 19. Apocal. & scholia Græca in cap. 22. & ante hos auctores S. Grego. lib. 17. moral. cap. 11. & homil. 8. in Euang. nec tamen sequitur, nos malè facere: si Angelos adoremus: nam & nos rectè illos adoramus, & ipsi rectè adorari recusant. Itaque Ioanes ipse cùm cap. 19. semel audiuisset: *Vide ne feceris, &c.* tamen cap. 22. iterum voluit eundem Angelum adorare: intelligebat enim, & se rectè facere adorando, & Angelum rectè facere recusando: nec enim suspicari licet Ioannem aut obliuiosum, aut indocilem fuisse.

AD VLTIMVM ex Patribus, dico eos loqui contra errores Gentilium, qui ex hominibus sceleratis veros Deos faciebant, eisque sacrificia offerebant: nam quòd alioqui sancti Angeli & homines debito cultu prosequendi sint, sexcentis in locis iidem Patres affirmant, quorum locorum iam aliqua suprà retulimus.

CAPVT XV.

Proponitur controuersia de inuocatione Sanctorum.

DEMONSTRAVIMVS sanctos esse colendos: sed quia peculiaris difficultas est de cultu inuocationis, idcirco nunc recto ordine sequitur, vt tractemus de inuocatione Sanctorum.

DVO sunt de hac quæstione errores extremi, veritas est in medio, vt ferè semper esse solet. PRIMVS error est, posse ac debere S. Mariam, quæ præcipua sanctorum est, inuocari, non secus ac Deus inuocatur: ita olim quidam, quos Epiphanius refert & refellit hæresi 78. in fine, & hæresi 79. per totum.

ALTER est error, nullum sanctorum post mortem debere inuocari vllo modo, quia vel non possunt orare mortui pro viuentibus: vel si possunt, non nisi in genere orant, quia non possunt cognoscere nostras preces, quas ad illos fundimus: hic error multorũ est.

PRIMVS omnium videtur fuisse Vigilantius, qui in hunc lapidem offendit: nam quod Alphonsus de Castro in libro de hæresibus, verbo, Sancti, tribuit hũc errorem Eustathio, qui ante Vigilantium vixit, non facilè probari potest. Siquidem Eustathius Basilicas Martyrum contemnebat, & fortè reliquias etiam: at de inuocatione nihil docuit: vide Socratem lib. 2. c. 33. & Concilium Gangrense: Igitur Vigilantius, vt est in libro S. Hieronymi contra Vigilantium, docebat, post mortem nullius pro altero exaudiri orationẽ, & ideo sanctos mortuos non orare pro viuentibus: ex quo sequitur, fustrà eos inuocari.

DEINDE inuocationem sanctorum apertiùs & fortiùs oppugnarunt tempore B. Bernardi Henriciani, seu Petrobrusiani, & Apostolici, vt refert ipse S. Bernardus serm. 66. in Cantica: & auctor vitæ S. Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem paulò pòst docuerunt VValdenses, vt auctor est B. Antoninus 4. par. tit. 11. cap. 7. §. 2. Idem postea quidam nomine Cathari, vt auctor est Turrecremata lib. 4. par. 2. cap. 35. summæ de Ecclesia. Idem posteà Ioannes VViclef, vt scribit Thomas VValdensis tom. 3. tit. 12. cap. 108. & sequen. Necnon Taboritæ, qui de familia sunt Ioannis Huss, vt scribit Æneas Sylnius de orig. Boëmor. cap. 35. Quanquam VViclefus non illicitum esse dicebat orare sanctos, sed solùm inutile & superfluum: dicebat enim videri stultitiam recurrere ad scurras alicuius Principis, quando ipse Princeps est paratissimus per se audire: vel sectari turbidos riuos, quãdo fons ipse patet: quibus verbis obiter sanctos scurris, & riuis turbidis conferebat, quod est hæreticorum proprium.

DENIQVE hæretici nostri temporis, vt Lutherus in libris ad VValdenses: Melanchthon in Apologia artic. 21. Confess. Augustanæ, Brentius, cap. 24 Confes. VVittemb. & Caluinus lib. 1. cap. 14. §. 12. & lib. 3. inst. c. 20. §. 20. & sequent. tria docent de orationibus sanctorum. PRIMO, ex diuinis literis non haberi, quòd sancti mortui orent pro viuis, ac proinde hoc non esse certum. SECVNDO, si sancti orant, eos non orare nisi in genere pro tota Ecclesia electorum, non autem pro isto, aut illo in speciali. TERTIO, inutile & illicitum esse inuocare sanctos, siue Angelos, siue homines, ac petere, vt pro nobis orent, inutile quidem, quia non habent tam longas aures (ita enim Caluinus loquitur) vt preces nostras audire possint: illicitum autem, quia hinc obscuratur gloria Christi, qui est vnicus mediator & intercessor noster.

CAPVT XVI.

Deteguntur aliquot fraudes & mendacia hæreticorum.

HABEMVS igitur quæ sit sententia aduersariorum, sed antequam eam refellamus, vtile erit cognoscere breuiter, quibus calũniis & mendaciis Melanchthon & Caluinus eã simplicibus persuadeant.

PHILIPPVS loco notato tria mendacia dicit. PRIMO, nos tribuere sanctis diuinitatem, id est, vim cognoscendi mentium cogitationes. Mendacium est apertum: nec enim vllus Catholicorum hoc dicit, vel dixit vnquam: asserimus enim eos cognoscere nostras preces, non vt sunt in mentibus nostris, sed vt sunt in Deo, quem vident, & qui eas ipsis ostendit.

SECVNDO, ante tempora S. Gregorij non exstare mentionem inuocationis sanctorum. Paulò liberalior fuit Martinus Kemnitius, qui in examine sess. 22. Conc. Tridentini dicit, inuocationem Sanctorum cœpisse post tempora Augustini: & in exam. sess. 25. dicit, Auctorem inuocationis B. Mariæ fuisse Petrũ Gnapheum, qui vixit circa annum Domini C D. L X X X. quæ imperitia vel malitia est intoletabilis in tantis magistris in Israël, cùm sint loca innumerabilia in Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Basilio, Athanasio, Irenæo, & aliis, quos posteà citabimus, & quæ etiam citantur à Centuriatoribus Centur. 4. cap. 4. & Cent. 5. cap. 4.

TERTIO, Papistas esse asinos, qui docent ex libro S. Hieronymi contra Vigilantium, Vigilantium negasse inuocationem Sanctorum, cùm in toto illo libro Hieronymi non sit vna syllaba de inuocatione Sanctorum, sed solùm de honore reliquiarum. At hoc ipsum ostendit Philippum non quidem asinum, sed certè valde stupidum fuisse: nam etsi Vigilantius non dixit, Sanctos non esse inuocandos, tamen dixit, eos non posse orare pro nobis: hinc autem si nõ colligeremus, cum negasse inuocationem Sanctorum, tunc verè tardiores asinis essemus. Quis enim inuocaret eum, qui non potest vllum auxilium præbere? Sapientius igitur fecerunt Magdeburgenses Cent. 4. cap 8. qui videntes non posse negari, quin Vigilantius idem senserit quod ipsi, dicunt eum non fuisse hæreticum, sed sanctũ presbyterum, & cum Hieronymo contendisse, ac vicisse.

PORRO CALVINVS multa etiã dicit mirabilia. PRIMVM affirmat lib. 3. instit. c. 20. §. 21. in omnibus hymnis, & litaniis Papistarũ nullã vnquã fieri Christi mentionẽ: & cùm semp oremus sanctos mortuos, nunquam nobis in precibus Christũ occurrere: quod certè tale mẽdacium est, vt periculũ sit, ne diabolus cognomen mẽdacis amittat: quid enim? nónne í litaniis dicimus:

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus: *Kyrie eleison. Christe eleison, Pater de cœlis Deus, &c.* A Nónne fere omnes hymni, quos in Breuiario legimus, sunt vel Ambrosij, vel Gregorij, vel Prudentij, vel Sedulij antiquissimorum auctorum? Et nónne omnes dirigantur ad Deum, & terminantur per *Gloria tibi Domine*, vel quid simile? Nónne omnes orationes Ecclesiæ, quæ leguntur in Missa, diriguntur etiam ad Deum, & terminantur *Per Christum Dominum nostrum?*

SECVNDO, Sanctos cum Christo regnantes passim in illo cap. 20. lib. 3. vocat mortuos, laruas, vmbras, colluuiem: quæ incredibilis blasphemia est.

TERTIO dicit, lib. 3. cap. 20. §. 20. solum Christum introisse in sanctuarium cœli, & solum ipsum deferre ad Deum vota populi eminus in atrio existentis. Quibus verbis significat, non solùm sanctos homines, sed etiam SS. Angelos non posse Deo nostras preces offerre, sed solum Christum: quod est contra apertissimã scripturam Tob. 12. *Ego*, inquit Raphaël, *obtuli orationem tuam Domino.* Et Apocal. 8. *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* Et contra ipsum Caluinum, qui infrà sui oblitus admittit Angelos offerre Deo nostras preces.

QVARTO dicit, lib. 3. cap 20. §. 22. nos inuocare sanctos planè vt Deos, & habere nos Deos plurimos non pro numero vrbium, vt dicitur Hierem. 2. de Iudæis, sed pro numero capitum multitudinis, quæ est calumnia manifesta, vt ex litaniis apparet. Quis enim Deo dicere auderet, Sanctus Deus, ora pro nobis? Nec noua est calumnia, nam etiam antiqui hostes Ecclesiæ mentiebantur, homines mortuos pro Diis Catholicos habere, vt patet ex Cyrillo lib. 6. in Iulianum, vltra medium, & lib. 10. ante medium, & ex Eusebio lib. 4. hist. cap. 15. & lib. 8. cap. 6. & ex August. lib. 20. contra Faustum, cap. 4. & ex Hieronymo contra Vigilantium.

QVINTO ibidem dicit, nos rogare virginem, vt filium iubeat facere quod petimus. At quis nostrùm hoc dicit? cur non probat vllo exemplo? Præterea si C Iosue 10. dicitur: *Obediente Deo voci hominis*, cur non posset aliquo modo recte dici, filium Dei obedire matri aliquid petenti?

SEXTO ibidem dicit, nos ante statuas Barbaræ, vel Catharinę demurmurare Pater noster, & Pastores huc vsum suo plausu approbare. At fideles etiã simplicissimi si interrogentur, respondere solent, se orationẽ Dominicam dirigere ad Deum, id autem se facere coram imaginibus sanctorum, sperantes per auxilium sanctorum suam orationem ad Deum melius, & fœlicius peruenturam, sed etiamsi aliqui tam stupidi essent, vt S. Barbaræ dicerent, Pater noster, num imperitia aliquorum traduci debet, quasi esset dogma Ecclesiasticum? & qui sunt Pastores, qui hunc abusum probant?

SEPTIMO dicit, in Concilio III. Carthaginensi vetitum fuisse, ne in publicis precibus diceretur: *S. Petre, ora pro nobis*, sed istud decretum, nisi in suo codice D Caluinus addiderit, nusquam reperitur. Concilij enim solum definit, vt oratio sacrificantis dirigatur ad Patrem, non ad Filium, vel Spiritum sanctum: de sanctis nulla mentio. Sed Caluinus per suam Dialecticam, ex eo, quod oratio debet dirigi ad Patrem, deducit non posse inuocari sanctos, & inde vlterius deducit, Concilium statuisse, vt non dicatur, *S. Petre, ora pro nobis.*

OCTAVO dicit: horrendum esse sacrilegium, Sanctos vocare præsules salutis, & nullo colore defendi, quod quidam sanctis dicunt, è cœlo nos respice, & adiuua. At priora sunt verba Ambrosij libro de viduis: posteriora Gregorij Nazianzeni oratione in Cyprianum, in Athanasium, in Basilium: istis autem duobus viris nihil habuit antiquitas sapientius.

CAPVT XVII.

Quomodo Sancti inuocandi non sint.

NVNC vt rei veritas manifesta fiat, ponemus & probabimꝰ aliquot ꝓpositiones.

PRIMA propositio. *Non licet à sanctis petere, vt nobis tanquam auctores diuinorum beneficiorum gloriam, vel gratiam, aliáque ad beatitudinem media concedant.* Hæc est contra primum errorem, & contra calumniam Caluinistarum. Probatur PRIMO scriptura, Psal. 83. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.* Et Psal. 120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. auxilium meum à Domino qui fecit cœlum & terram.* Montes sunt homines sancti, vt exponit Augustinus in hunc Psalmum, & fusiùs tract. 1. in Ioannem, & libro de Pastoribus, cap. 8. iubemur ergo leuare oculos ad montes, id est, ad sanctos, & ab eis auxilium exspectare, sed vt intelligamus ab eis B auxilium exspectandum esse, non vt ab auctoribus, sed vt ab impetratoribus, ideo statim subditur: *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.* Item Iacobi primo: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.*

SECVNDO probatur ex vsu Ecclesiæ: nã in orationibus, quæ leguntur in Missa, vel in officio in celebritatibus Sanctorũ, nihil vnquam aliud petimus, quàm vt eorum precibus à Deo nobis beneficia concedantur.

TERTIO ratione, nam ea quibus indigemus, superant vires creaturæ: ac proinde etiam sanctorum: Ergo nihil debemus à sanctis petere, nisi vt à Deo impetrent, quæ nobis vtilia sunt.

QVARTO ex Augustino lib. 8. ciuit. Dei, cap. vlt. & lib. 21. cap. 10. & ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos, qui disertè docent sanctos non esse inuocandos vt Deos, sed vt qui à Deo impetrare possunt, quod volũt.

EST tamen notandum, cùm dicimus, non debere peti à sanctis, nisi vt orent pro nobis, nos non agere de verbis, sed de sensu verborum: nam quantum ad verba, licet dicere: Sancte Petre miserere mei, salua me, aperi mihi aditum cœli: item, da mihi sanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem, &c. dummodo intelligamus, salua me, & miserere mei orando pro me, da mihi hoc, & illud tuis precibus, & meritis: sic enim loquitur Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum & in Basilium, & alij multi veterum: necnon Ecclesia vniuersa, cùm in hymno ad Virginem dicit:

MARIA *mater gratiæ,*
Mater misericordiæ,
Tu nos ab hoste protege,
Et hora mortis suscipe.

Et in hymno Apostolorum:

Quorum præcepto subduur
Salus, & Languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Et sicut Apostolus de se dicit Rom. 11. *Vt saluos facerem aliquos ex illis.* Et 1. Cor. 9. *Vt omnes facerem saluos*, non vt Deus, sed iuuando concionibus, precibus, &c.

SECVNDA propositio, *Sancti non sunt immediati intercessores nostri apud Deum, sed quidquid à Deo nobis impetrant, per Christum impetrant.* Nota tres personas posse considerari, quãdo nos Deum oramus: vnam ipsius Dei, à quo petimus beneficia: alteram Christi, per cuius meritum ea cupimus nobis dari: tertiam eius, qui petit beneficia per Christum: ex his tribus personis non potest prima sanctis tribui, vt iam probauimus: nec secunda, vt nunc ostendemus, sed solùm tertia.

ITAQVE

ITAQVE Sanctos inuocamus ad hoc solum, vt faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipsi facere possunt quàm nos, & melius illi & nos simul, quàm nos soli. Probatur iam conclusio: Solus Christus est, qui mundum reconciliauit Deo, & qui meruit nobis gloriam & gratiam, & omnia necessaria ad salutem, vt patet Colos. 1. *Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in terris, & quæ in cœlis sunt.* Et 1. Ioan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mũdi.*

ATQVE hinc Christus dicitur *ostium* Ioan. 10. & *via*, Ioan. 14. quia, vt ipse ait, *nemo venit ad Patrem*, nisi per ipsum. Hinc etiam dicit Ioan. 16. *Petite in nomine meo.* Hinc dicitur mediator Dei, & hominum. 1. Tim. 2. & 1. Ioan. 2. dicitur aduocatus apud Patrem: ergo nihil à sanctis petere possumus, nisi vt intercedãt apud B Deum, quo nobis Christi meritum applicetur, & per Christum gratiam & gloriam consequamur.

SECVNDO probatur ex verbis sanctorum. AMBROSIVS lib. de Isaac, cap. 8. *Ipse Christus*, inquit, *est os nostrum, per quod Patri loquimur: oculus noster, per quem Patrem videmus: dextera nostra per quam nos Patri offerimus.* AVGVSTINVS Psal. 108. exponens illud, oratio eius fiat in peccatum: *Oratio*, inquit, *quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* BERNARDVS sermone de B. Virgine, qui incipit, signum magnum: *Opus est*, inquit, *mediatore ad mediatorem: illum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria.* Quibus verbis docet Christum esse intercessorem immediatum, qui per se impetrat, Sanctos esse mediatos, qui nõ nisi per mediatorem Christum impetrant.

TERTIO probatur ex orationibus Ecclesiæ. Omnes enim, quæ de sanctis sunt, illam formam habent: *Concede nobis Deus intercessione huius sancti tale beneficium, per Christum Dominum nostrum.* C

CAPVT XVIII.

Sanctos pro nobis orare.

HABEMVS igitur, quomodo sancti inuocandi nõ sint, nunc, vt intelligamus quomodo inuocandi sint, accedat TERTIA propositio: *Sancti orant pro nobis saltem in genere, secundum Scripturas.* Probatur ex iis Scripturis, quæ agunt solùm de sanctis hominibus. Primus est Hierem. 15. *Dixit Dominus ad me, si steterint Moyses, & Samuel coram me non est anima mea ad populũ istum.* Ergo Moses, & Samuel iam mortui poterant, & solebant orare pro populo Iudæorum: ergo falsum est, in scripturis non haberi q̃ sancti mortui orent pro viuis.

RESPONDET Caluinus duobus modis. PRIMO, ex hoc loco colligi potius contrarium: cùm enim dicitur, *si steterint*, nimirum ad orandum, significatur eos nec steti sse, nec orasse: & si isti præcipui Prophetæ D non orabant, quantò minus alij?

AT contrà, quia etsi forte significetur, eos tunc nõ orasse, quia intelligebant rem esse iam desperatam, tamen significatur eos alias orare consueuisse, quando se impetrare posse putabant, alioqui inepta esset ad Deũ loquutio: nam si quis diceret, si iumentum mihi dum oraret, pro re nihil impetrabit, inepte loqueretur. Quare? Quia iumenta non possunt orare: & si militer si quis diceret, si venerit huc Cicero, vel Demosthenes, non persuadebunt mihi, inepte loqueretur, quia non cui huc venire non solent. Ita ergo & Deus (quod absit) inepte loqueretur, cùm dicit: *Si steterint coram me Moses & Samuel.* Si illi non possent, vel non soleret Deũ interpellare. Aliud esset, si scriptura diceret, si starent,

TERTIO A

id est, si per impossibile nunc viuerent, & orarent: at nunc ait, *Si steterint*, & Græcè ἐὰν στῶσι non ἐὰν ἱστᾶσι, & Hebraicè יעמדו iaamod, si stabit Moses.

SECVNDO respondent, sensum huius loci hunc esse, si nunc steterint corã me duo aliqui insignes viri, quales olim erant Moses & Samuel, tamẽ nihil obtinebunt. At contrà opponimꝰ grauissimos auctores, Chrysostomum hom. 1. in epist. 1. ad Thessal. & Hieronymũ in hunc locum, & Gregorium lib. 9. moral. cap. 12. qui docent Deum loqui de ipso vero Mose & Samuele.

SECVNDVS locus est 2. Machab. vlt. vbi Iudas in visione quadã vidit Oniam Pontificem, & Hieremiam Prophetam, qui iam obierant, orantes pro populo Iudæorum: ad quem locum nihil habet, quòd respondeat Caluinus, nisi hunc librum nõ esse Canonicum: at nos probamus esse Canonicum argumẽto quod Caluinus B non potest reiicere, si vult sibi constare: ipse enim contra inuocationem sanctorum affert tãquam argumentum potissimum testimonium Concilij III. Carthaginensis, vt videbimus in solutione argumentorum: in illo autem eodem Cõcilio, cap. 47. sic dicitur: *Item placuit, vt præter Scripturas canonicas nihil legatur in Ecclesia sub nomine diuinarum Scripturarum: sunt autem canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, &c.* Et infrà: *Explicit libri duo, Machabæorum libri duo, &c.* Vel igitur Caluinus recipiat libros Machabæorum, vt canonicos & diuinos: vel nõ deterreat nos huius Concilij auctoritate à Sanctorum inuocatione: nec enim dicendum est, eos Patres in vno sapere, & in altero delirare.

TERTIVS locus est Apocal. 5. vbi describuntur XXIV. seniores in cœlo procidisse coram throno Dei, habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum: quem locum exponentes Primasius, Richardus, scholia Græca apud Oecumenium, & Gagneus, dicunt orationes illas esse intercessiones pro infirmorum stabilitate.

QVARTVS locus est 2. Petri 1. *Dabo autem operã & frequenter habere vos*, nimirum commendatos, siue in animo, *post obitum meum vt horum memoriam faciatis.* Vt enim exponunt scholia Græca apud Oecumenium, aliqui veteres non inepte hinc colligebant: Sanctos post obitum gerere curam viuentium. Et quamuis hoc non sit euidens argumentum, tamen est probabile.

QVINTVS locus est Luc. 16. vbi dives Epulo orat pro fratribus suis: ergo multò magis orant iusti pro tota Ecclesia.

SEXTVS est Apocal. 6. animæ sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus suis: ergo multò magis misericordiam petunt fratribus suis.

RESPONDET Brentius istas orationes intelligi figurate: dicuntur enim sancti mortui clamare ad Dominum, quia preces, quas viuentes effuderunt, adhuc resonant in auribus Dei. At contrà: nam dives Epulo dum viueret, nõ orauit pro fratribus suis. Sancti etiam Martyres dum hic viuerent, non petebant à Deo vindictam de persecutoribus, sed potius vt eis ignosceretur: ergo oratio qua petunt vindictam, noua est: nam dum viuerent, quia peccare poterant: & periculũ erat, ne si vltionem peterent, id facerent ex cupiditate, non petebant: nunc autem eam petunt intuitu, & amore iustitiæ, vt recte exponit Beda.

ACCEDAT VLTIMO, q̃ scripturæ apertè docent communionem Ecclesiæ triumphatis cum militante: nam Hebr. 12. Apostolꝰ dicit, nos accessisse ad Ecclesiã primitiuorum, qui sunt in cœlis, id est, ciues illorũ esse, Ephes. 2. & Gal. 4. dicit matrem nostrã esse Hierusalem, quæ est in cœlis, & Col. 1. & Ephes. 4. dicit Christũ esse

caput

Universidad de Deusto
Biblioteca

caput super omnem Ecclesiã, & certè non excluditur A Ecclesia cœlestis: at cõmunio ista exigit necessariò, vt membra pro inuicem sollicita sint,& inuicẽ se iuuent: hæc enim est natura membrorũ sub vno capite viuentium, vt Apostolus docet Rom.12. & 1.Cor.12. hinc apparet quàm falsum sit,quod Caluinus dicit lib.3. institut.c.20.§.24. Deum voluisse,vt nullum nobis esset commercium cum Sanctis mortuis,sed nec illis nobiscum: At quomodo hæc vera esse possunt,si sumus vna Respublica,vnus populus,vnum corpus? Vide Augustinum lib.20.ciuit.Dei,cap.9.vbi hoc ipsum probat.

QVARTA propositio. *Sancti, qui regnant cum Christo, pro nobis orant, non solum in genere, sed etiam in particulari.* Probatur PRIMO, Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt,etiã in speciali: vt patet Tobi.12. Zachar.1.Apocal.8.Daniel.10.Psalm.90. & Matth.18. ergo multò magis id spiritus hominum beatorum faciunt: nam in primis nihil eis deest eorũ, quæ Angeli habent,quantũ ad hoc munus pertinet, cùm sint prædicti intelligentia,& voluntate,& adsint semper Deo,& nos vehementer diligant, ac demum sint æquales Angelis, vt dicitur Lucæ 20. deinde aliquid habent præ Angelis, quod sunt membra corporis Ecclesiæ nobis magis coniuncta,quàm sint Angeli,& experti sunt miserias,& pericula nostra,quæ Angeli non sunt experti.

RESPONDET Caluinus, hoc argumentũ concludere,si possimus ostẽdere, sicut Angeli præsunt hominibus,eósque custodiunt,atque eorũ rebus intersunt; ita etiã sanctos hominum spiritus facere. Existimat enim ipse (vt olim Vigilantius) sanctos omnes in atrio quodam,quasi in libera custodia inclusos esse,nec inde vnquam egredi; aut vllam de nobis sollicitudinẽ gerere. NOS autẽ facilè ostendemus nõ solùm ab Angelis, sed etiam à spiritibus beatorũ hominum regi, & gubernari fideles viuentes: Et sit hoc argumentum SECVNDVM, id enim promisit Christus Apocal.2. *Qui vicerit*, inquit, *& custodierit vsque in finẽ opera mea, dabo illi potestatem super gẽtes, & reget eas in virga ferrea, & tanquã vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo.* Et cap.3. *Qui vicerit, faciã illum columnã in templo Dei mei.* Et infrà: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.* Hìc loquitur Ioãnes de spiritibus mortuorũ, vt patet ex illis verbis, (*Et custodierit vsque in finẽ opera mea*) & loquitur de tẽpore ante resurrectionem, vt patet ex eo,quod dicit: *Reget eas in virga ferrea*: nam regere in virga ferrea,non significat punire,quod etiam post resurrectionem fiet, sed significat regere virga pastorali,quod solùm fit ante resurrectionem: dicitur autem virga ferrea,quia inflexibilis est ad iniustitiam,vt Psal.44 *Virga directionis, virga regni tui*: & etiam sempiterna: nam regni eius non erit finis: quod autem sequitur: *tanquam vas figuli confringet eos*, non significat homines perdendos, sed peccatores, Christo peccata concerentes,& delentes: vt exponit Augustinus in Psalmum secundum,iuxta illud Actor.10 *Occide & manducа*, vel regnitur, siue pascuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tanquam vas figuli confringuntur.

QVOD verò hoc significet,regere in virga ferrea, patet PRIMO ex verbo Hebræo, quo vtitur Dauid Psal.2. ורעם *theroem*. Et ex Græco Ioan.Apocal.2.12. & 19. qd est ποιμανεῖς, i.pasces, siue pastoraliter reges. SECVNDO ex eo,quod dicitur Apoc.12. *peperit filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea*: Christus autem non punit omnes gentes, sed regit pastoraliter. TERTIO,quia Psal.2. vnde Ioannes verba sua desumpsit, dicitur Christus tota sua mediatoria hæreditate regere in virga ferrea: *postula à me, &c.* nec tamen suspicari

QVARTO, quia sic exponunt,regere in virga ferrea,Hilarius,Augustinus,& Theodoretus in Psalmum secundum,& Primasius,ac Beda,& Rupertus in caput secundum Apocalypsis. Habemus igitur,spiritus hominum beatorum post mortem ante diem resurrectionis accipere potestatem in gentes, & regere,& pascere eas: necnon esse columnas in templo Dei,id est,sustentare Ecclesiam, quod propriè sanctis Martyribus conuenire docet Chrysostomus in fine sermonis de Iuuentio,& Maximo,ac demũ sedere in throno Christi,id est, cùm illo præsidere toti mundo,& Ecclesiam regere, & gubernare.

IDEM colligitur ex illo Matth.24. *Beatus ille seruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit sic facientem, amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Bona enim Domini Ecclesia est,vt Hilarius docet,quod etiam apertè legimus in præfatione de Apostolis, quam vnam esse ex nouem antiquissimis testatur Pelagius Papa II. qui sanctum Gregorium præcessit, in epistola quarta decretali. In ea præfatione dicitur: *Gregem tuum pastor aeterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias, vt ijsdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios, eidem contulisti præesse pastores.* Id quod & Patres disertè docent.

BASILIVS oratione in quadraginta Martyres, dicit: *O cuneum inexpugnabilem: ô communes generis humani custodes, optimi curarum socij, &c.* Et GREGORIVS NAZIANZENVS oratione in Cyprianum: *Tu*, inquit, *ab alto nos respice, nostrúmque sermonem, ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut simul vna rege, &c.*

HILARIVS in sermone 124. *Neque desunt stare volentibus sanctorum custodiæ, neque Angelorum munitiones.*

AMBROSIVS lib.8.in Lucam,in fine: *Sicut Angeli præsunt*, inquit, *ita & hi, qui vitam meruerint Angelorum.*

ITEM LEO sermone secundo de anniuersario suæ assumptionis: *Petrus*, inquit, *nunc plenius, & potentius ea, quæ sibi commissa sunt peragit, & omnes partes officiorum, atque curarum, in ipso per quem est glorificatus, exequitur.* Et similia habet sermone primo & tertio eiusdem argumenti. Item MAXIMVS in sermone de martyribus Tauricis: *Iam hi*, inquit, *nobis familiaritate est, semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt.*

DENIQVE THEODORETVS lib.8.ad Græcos, circa finem: *Qui peregrè*, inquit, *aliquo proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, aut potius itineris duces, qui verò iam sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes.* Habemus igitur ex Scripturis secũdum Patrum explicationem, Sanctos orare pro nobis.

IDEM probatur SECVNDO testimoniis Patrum. CYPRIANVS lib.1.epist.1. *Si quis hinc nostrum*, inquit, *prior aquinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris, apud misericordiam patris non cesset oratio.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione 14. quæ est de obitu Gregorij patris sui: *Nunc magis*, inquit, *proficit nobis precibus, quàm antè doctrina, quanto etiam Deo propinquior est, postquam vinculo deposuit corporalia.*

IOANNES Chrysostomus in sermone de S.Iuuentio,& Maximo,tomo 3. *Etenim sicut milites*, inquit, *vulnerum præliis sibi insignia regi monstrates fidenter loquuntur, ita & illi absectis capitis gestantes, & in medium afferentes, quæcunq; poluerint apud Regem cœlorum impetrare possunt.*

HIERONYMVS hanc ipsam conclusionem ex instituto probat libro contra Vigilantium, & in epistola ad Paulum de obitu Blæsillæ: *Pro te*, inquit, *Dominum roga, ubique veniam impetrat peccatorum.*

AVGVST

AVGVSTINVS lib.7. de Baptismo contra Donatistas,cap.1. *Adiuuet*, inquit, *nos Cyprianus orationibus suis, in ipsius carnis mortalitate tanquam in caliginosa nube laborantes, vt donãte Domino quantũ possumus, bona eius imitemur.*

LEO serm.3.de anniuersario suæ assumptionis: *Nunc*, inquit, *mandatum Domini pius pastor (Petrus) exequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare nõ cessans, vt nulla tentatione superemur.* Et in serm.1.de SS. Petro & Paulo: *Sicut*, inquit, *nos experti sumus, & nostri probauere maiores credimus, atque confidimus inter omnes labores ipsius vitæ ad obtinendam misericordiam Dei semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos.* His accedant omnia testimonia,quæ afferemus pro sequenti conclusione; nam qui dicunt Sanctos inuocandos, fine dubio fatentur eos orare pro nobis.

PROBATVR Vltimo ex apparitionibus Sanctorũ, qui apertè testati sunt,se orare pro nobis etiam in particulari. Scribit EVSEBIVS lib.6.hist.ca.5. Potamiænam carnifici promisisse, se cùm ad Dominum peruenisset, aliquid ei boni impetraturam: deinde post tres dies à consummato martyrio carnifici per quietem apparuisse,atque eius capiti coronam imposuisse, paulòq; pòst iuxta Martyris prædictionem, & ipsum ex impio carnifice pium Christi Martyrem effectum.

AVGVSTINVS lib.de cura pro mortuis, cap. 16. *Non solùm*, inquit, *beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus Confessorem apparuisse Felicem, cùm à barbaris Nola oppugnaretur, audiuimus non incertis rumoribus, sed testibus certis.* Alia id genus plurima vide apud Basilium in oratione de S.Mamante; Gregorium Nazianzenum oratione prima in Iulianum, & oratione de S. Cæsario; Gregorium Nyssenum in vita Gregorij Neocæsariensis; Theodoretum libro 5.historiæ,cap.24.Euodium, & Lucianum de inuentione,& miraculis S. Stephani, Ambrosium in serm. de SS.Geruasio,& Prothasio, & serm. 90.de S.Agnete; Prudentium in hymno de S.Fructuoso; Paulinum natali octauo S.Felicis; Sulpitium in vita S. Martini; qui omnes auctores ante mille annos floruerũt

CAPVT XIX.

Sanctos esse inuocandos.

SEQVITVR QVINTA, ac postrema propositio: *Sancti, siue Angeli, siue homines piè, atque vtiliter à viuentibus inuocantur.* Probatur. PRIMO Scriptura Genesis 48. Iacob sic ait benedicens filiis Ioseph: *Angelus*, inquit, *qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* Hic apertè S.Iacob Angelum inuocauit. Item Iob 5. *Vocа si quis est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Vbi nomine Sanctorum intelligit Angelos, vt D.Augustinus exponit in annotationibus in Iob, qui etiam illud cap.19. *Miseremini mei amici mei.* Ad Angelos dici existimat, iuxta quod dicitur, ca.33. *Si fuerit Angelus loquens pro eo vnus de millibus, miserebitur eius, & dicet, libera eum.* Sicut etiam cap.15. cùm dicit: *Ecce inter Sanctos eius nemo immutabilis.* Nomine Sanctorum intelliguntur Angeli; nam idem habetur cap.4. his verbis: *Ecce qui seruiũt ei nõ sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatẽ.* Quamuis autem hæc verba non videantur conuincere, quia nõ sunt ipsius scriptoris libri, sed Eliphaz amici Iob, tamẽ ideo cõuincunt, quia indicãt tũc fuisse consuetudinẽ inuocandi patrocinium sanctorum Angelorũ.

ITEM Exo.32. Moses ita orat: *Recordare Domine Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum.* In quem locum scribens Theodoretus quæst.67. in Exod. dicit sanctũ Moysem, cùm se non existimaret sufficientem ad placandum Deum, adhibuisse etiam patrocinium Patriarcharũ. Vbi notandum est, quia ante Christi aduentũ Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoscere poterant ordinariè preces supplicantiũ, ideò non fuisse consuetum in testamento veteri, vt diceretur, *Sancte Abraham ora pro me*, &c. sed solùm orabant homines eius tẽporis Deũ,& allegabãt merita Sãctorũ, qui iam obierant, vt illic ipsorum orationes iuuarẽtur.

RESPONDET Caluinus, non peti eiusmodi verbis auxilium à meritis Sanctorum, sed solùm commemorari pactum, quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis,& adiuuandis eorum posteris.

AT solutio non satisfacit; nam & pactum Dei,& iustitia Sanctorum simul commemorabantur, vt patet ex Psal.131. *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et infrà: *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* Quæ verba Salomonis sunt orantis Deum per merita patris sui Dauidis iam defuncti, vt constat ex lib. 2.Paralipom.cap.6. Vnde etiam lib.3. Reg.ca.15. dicitur: *Propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, vt suscitaret filium eius post eum, eo quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini.* Et Daniel 3. *Ne auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israël sanctum tuum.* Et Moses Exod. 34. Hieremias cap.31.& alij, cum orabant Deum, initio dicere solebant: *Deus qui facis misericordiam in millibus his qui diligunt te*, id est, qui propter iustitiam Patrum misereris sæpè filiorum quod erat implorare merita veterum iustorum. vnde etiam B. AVGVSTINVS q. 149. in Exodum, sic ait: *Admonemur*, inquit, *cum merita nostra nos grauant, ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorũ meritis posse, quos Deus diligit.* Idem docet Chrysostomus hom.42.in Genes.& 27.in Matth.

PRÆTEREA in vtroque Testamento sæpè legimus viuentes à viuentibus inuocatos; nam lib.1.Reg. cap. 7. dicunt filij Israel ad Samuelem: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philistinorum.* Item Iob vlt. *Ite ad seruum meum Iob, ille orabit pro vobis.* Rom.15. Paulus ait: *Obsecro vos fratres, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum.* Idem repetit Ephes. 6.1. Thess.5.2.Thess.3.Col.4.& Hebr.13. ergo licebit etiam nũc inuocare eosdem Sanctos cum Christo regnantes.

NAM si nunc non licet, vel non licet, quia nolunt; & hoc non, cum sint maiori caritate præditi, quam antea, & (vt loquitur Cyprianus serm.de mortalitate) *de sua immortalitate securi, & de nostra incolumitate solliciti*: vel quia non possunt; & hoc non, quia si poterant cum hic essent peregrini, quanto magis nunc poterunt in patria? vel quod non sciant, quod oremus; & hoc non, quia vnde sciunt Angeli conuersionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent in cœlis, vt dicitur Lucæ 15. inde sciunt Sancti nostras preces: vel demum, quia fit iniuria Deo, aut Christo, si alius, quàm ipse, inuocetur; & hoc nõ, quia tunc non liceret viuentes inuocare.

AT QVE hoc argumentum aduersarij nunquam soluere potuerunt. Caluinus enim solùm respondet, aliam esse rationem inuocationis viuorũ & mortuorum, quia viui omnes subnixi vnà Christi intercessione tam pro se, quàm pro aliis Deum rogant, quia sunt inuicem membra; & quia Scriptura hortatur, vt oremus pro inuicem. Iacobi 5. at hoc idem de mortuis dici potest; nam & illi sunt membra eiusdem Ecclesiæ, & vna Christi intercessione nituntur; quidquid enim nobis petunt, à Deo per Christum petunt.

PROBATVR Tertio ex Conciliis, ac primùm in epistolis Episcoporum Europæ scripta ad Leonem Imperatorem, quæ habetur post Concilium Chalcedonense, sic dicitur: *Sanctissimum verò Proterium in choro, & ordine sanctorum Martyrũ ponimus, & eius intercessione misericordem, ac*

Universidad de Deusto
Biblioteca

propitium Deum habere postulamus. Et actione 11. Concilij Chalcedonensis, dicunt Patres; *Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis orat.* Deinde in VI. Synodo generali, cap. 7. ex canonibus recēs editis, sic dicitur: *Solo Deo creatore adorato inuocet Christianus Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatē diuinā dignentur.* Itē Septima Synodus generalis actio. 6. in fine: *Cū timore,* inquit, Synodus, *omnia agamus postulantes interceßiones incontaminatæ Deiparæ, item sanctorum Angelorum, omniumq; Sanctorum.* Item in Concilio Gerundensi. cap. 3. Aurelianēsi I. can. 29. Moguntino sub Carolo Magno, cap. 33. Toletano V. cap. 1. & Toletano VI. c. 2. & Bracarensi II. cap. 9. indicuntur litaniæ recitandæ, vel triduo ante ascensionem, vel aliis temporibus, sunt autem ista Concilia ferè omnia celebrata ante annos fere mille.

His accedat factum Gregorij. qui litanias indixit tempore pestis, lib. 1. vitæ eius, cap. 42. & VValfridus Strabo, cap. 28. testes sunt.

Sed fortè obiicient, litanias hìc vocari solum *Kyrie eleison, Christe eleyson*; id enim vocant litaniam Græci, vt patet ex Basilio epist. 63. & ex liturgia ipsius Basilij, & Chrysostomi.

Respondeo, in Conciliis prædictis litanias vocari illas ipsas inuocationes Dei, & Sāctorum, quas nos modo vocamus litanias: nam in primis VValfridus Strabo lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 28. declarans quid sit litania de qua agitur in his Cōciliis, & nominatim in Concilio primo Aurelianensi dicit esse Sanctorum inuocationem. Deinde tunc dicebantur litaniæ triduo ante ascensionem, & dicebantur non stando, sed ambulando, & circumeundo aliqua loca: at nunc videmus seruari idem tempus, & eundem ritum, ergo eædem sunt litanię omnino.

Probatvr Qvarto testimoniis Græcorum & Latinorum Patrum. Ex Græcis primus prodeat. Sanctus Dionysivs Areopagita, qui capite 7. Ecclesiasticæ hierarchiæ: *Nam profectò,* inquit, *idem fit, ac si quis sole suos radios sanis largiente oculis, sibi oculos eruens, solaris luminis particeps fieri postulet. sic impossibilium superflua spe ille sustensus est, qui Sanctorum flagitat preces, & naturæ ipsorum consentaneas sacras operationes abigit, &c.*

S. Irenævs lib. 5. contra hæretes cap. 19. *Et sicut illa (Eua) seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc (Maria) suasa est obedire Deo, vt virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata.* Quid clarius?

Evsebivs lib. 13. præparationis Euangelicæ, cap. 7. *Hæc nos,* inquit, *quotidie facitamus, qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaq; ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum interceßione ad Deum non parum iuuari profitemur.*

Athanasivs sermone in Euāgelium de sanctissima Deipara, id est, de annunciatione, circa finem: *Inclina,* inquit, *aurem tuam (Maria) in preces nostras, & ne obliuiscaris populi tui.* Et infrà: *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo.* Et infrà: *Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.*

Basilivs oratione in quadragesima Martyres *Qui aliquā,* inquit, *premitur angustia, ad hos confugiat; qui rursum lætatur, hos oret; ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis.* Idem oratione in Psal. 33. in illud, Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum, *Sancta,* inquit, *spirituales virtutes (Angeli) aliquæ, oculi dicuntur, quod curam susceperint nos interuisendi: nonnullæ aures, vt quæ nostras excipiunt preces.*

Gregorivs Nazianzenus oratione in Cypriānum, in ipso medio, loquens de quadam sancta Virgine, quam Cyprianus tunc Ethnicus, & magus per dæmonē ad stuprum sollicitabat: *Virginem Mariam,* inquit, *rogauit, vt periclitanti Virgini opem ferret.* Et infrà: *Vicit Virgo, vincitur dæmon, &c.* Idem in fine Cyprianum inuocat; sicut etiam fecit in fine orationis in Basilium, & in fine orationis in Athanasium, vbi sic ait: *Tu autem è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige, & nos in pace quidem foue & compasce, in certamine autem dirige & suscipe, & cum te ipso statue, & iis qui tales sunt vt tu, etiamsi magna sit petitio.*

Chrysostomvs hom. 66. ad populum, circa finem: *Nam,* inquit, *& ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum, & piscatorem, vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit.* Idem hortatur ad supplicandū Sanctis hom. 5. & 8. in Matth. hom. 43. in Genes. hom. 1. in priorem Thes. serm. in Iuuentium, & Maximum, & alibi.

Gregorivs Nyssenus oratione in S. Theodorū, circa finem: *Intercede,* inquit, *ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum. Timemus afflictiones exspectamus pericula, non lōgè absunt sceleſti Scythæ bellum aduersum nos parturientes. vt miles propugna pro nobis, vt Martyr pro conseruis vtere libertate loquendi.* Et infrà: *Quòd si maiori etiam opus fuerit deprecatione & aduocatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare. admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum, ac discipulum dilectum, &c.*

S. Ephræm in sermonibus de laudibus sanctorum Martyrum: *Precamur,* inquit, *beatißimi Martyres, qui pro Domino Saluatore, progq; illius caritate sponte & impigrè tormenta sensistis, atq; ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & de negligentiæ squalore sordentibus, Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi, &c.*

Cyrillvs catecheſi 5. mystagogica: *Cū hoc sacrificium offerimus, facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierūt, primum Patriarcharū, Prophetarū, Apostolorum, Martyrū, vt Deus orationib. illorū, suscipiat preces nostras, &c.*

Theodoretvs in historia sanctorum Patrum, singulas vitas ita concludit: *Ego autem huic narrationi finē imponens rogo & quæso, vt per horum interceßionem diuinum consequar auxilium.* Multa item habet de inuocatione Sanctorum lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus.

Damascenvs lib. 4. de fide, c. 16. *Per eos* (Sanctos iam defunctos) *dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiæ soluūtur. omne donum bonum à patre luminum per eos, iis qui inhæsitabili fide petunt, descendit.*

Theophylactvs in cap. 11. ad Hebræos: *Iam nunc,* inquit, *arrhabonem, & pignus honoris habent* (Sancti in cœlo) *vnde aliás eis potestas esset, vt succurrere queant inuocantibus sē? Vnde ipsis, quod fiduciam habent intercedendi?*

Iam ex Latinis S. Cornelivs Papa in Epistola prima, quæ est de translatione corporum Apostolorum: *Orantes:* inquit, *Deum & Dominū nostrū* Iesvm Christvm, *vt intercedentibus sanctis suis Apostolis maculas vestrorum purget peccatorum, &c.*

S. Hilarivs in Psal. 129. *Interceßione,* inquit, *Angelorum non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra, missi enim sunt propter eos, qui hæreditabunt salutem, Deo nihil ex his quæ agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum, spiritualis interceßionis ministerio indigente.* Similia etiam dicit de interceßione sanctorum Apostolorum & Prophetarum in Psal. 124.

S. Ambro. lib. de viduis, vltra mediū: *Obsecrādi sunt Angeli, qui nobis ad præsidiū dati sunt, Martyres obsecrādi, quorū videmur nobis quoddā corporis pignore patrocinij vēdicare. possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata lauerūt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri*

nostri præsules, speculatores vitæ, adiumque nostrorum. nō erubescamus eos interceſſores nostræ infirmitati adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cum vincerent, cognouerunt. Item lib. 10. in Lucam exponens, caput 21. *Mortuis regibus,* inquit, *in perpetuum Martyres regnum cœlestis gratiæ honore succedunt, & illi sunt supplices, hi patroni.*

S. Hieronymvs in epitaphio Paulæ, circa finē: *Vale,* inquit, *ô Paula & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua, fides, & opera tua Christo te faciant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

S. Maximvs in serm. de S. Agnete: *Itaque,* inquit, *ô splendida Christo, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis, & Archangelis grata, vt nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus.*

Rvffinvs lib. 2. hist. ca. 33. *Circuibat* (Theodosius) *cum sacerdotibus & populo omnium orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum interceßione poscebat.*

S. Pavlinvs in fine carminis Panegyrici de S. Celso: *Celse iuua fratrem socia pietate laborans,*
Vt vestra nobis sit locus in requie.

Et in Epistola 12. ad Seuerum inferens quædam carmina de S. Claro, sic ait:
Qualibet in regione poli situs, aut paradisi,
Clare sub æterna pace beatus agis.
Hæc peccatorum bonus accipe vota rogantum
Vt sis Paulini Therasiæq; memor.

Prvdentivs eodem tempore plurima scripsit carmina de Sanctis, in quibus eos inuocari à viuentibus docet. Proferamus loco exempli pauca. In carmine de S. Laurentio, sic ait:
Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè
Et tristis haud vllus redit,
Ceu præsto semper adsies
Tuosque alumnos vbicos
Lætante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Item in hymno de S. Cassiano:
Audit, credo, preces Martyr prosperrimus omnes,
Isque ratas reddit quas videt probabiles.

Item de S. Hippolyto:
Hippolyto scio me debere, Deus cui Christus.
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

S. Avgvstinvs tract. 84. in Ioan. *Ideo quippe ad ipsam mensam,* inquit, *non sic eos (Martyres) cōmemoramus, quēmadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis, vt ipsi pro nobis orent.* Item ser. 17. de verbis Apostoli: *Habet,* inquit, *Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitant ad altare Dei, vbi pro ipsis oretur, pro ceteris autem defunctis oretur. Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus cōmendari.* Itē lib. de cura pro mortuis, ca. 4. *Non video,* inquit, *quod sit adiumentum mortuorum prouisus sepelendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, nisi ad hoc, vt dū recolunt, vbi sint reposita eorum, quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent.*

S. Victor Vticensis lib. 3. de perseq. VVandalica, circa finem: *Adeſtote,* inquit, *Angeli Dei, deprecamini Patriarcha, orate S. Prophetæ, estote Apostoli suffragatores, præcipuè tu Petre beate, quante files pro ouibus, & agnis à communi Domino magnā tibi cautela, & sollicitudine commendatis? Tu S. Paule gentium magister cognosce, quid VVandali faciunt Ariani, & filij tui gemant lugendo captiui, vniuersique ingemiscite simul pro nobis Apostoli.*

S. Evlogivs in serm. de laudibus B. Mariæ: *Ideo,* inquit, *Omnes cursu suo natura virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret.*

S. Leo serm. 5. de Epiphania: *Confirmate,* inquit, *amicitias cum S. Angelis, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusq;, sociamini, horum diuitias concupiscite, & per bonam æmulationem ipsorum ambite suffragia.* Vide eundem in sermonibus de anniuersario suæ assumptionis, & de sanctis Petro & Paulo, & Laurentio.

S. Gregorivs lib. 2. Dialogorum, cap. vlt. in fine, *Vbi,* inquit, *in suis corporibus SS. Martyres iacent, dubium Petre non est, quod multa valeant signa demonstrare, sicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula ostendunt. sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, vtrùmne ad exaudiendum ibi præsentes sint, vbi constat, quia in suis corporibus non sint, ibi necesse est eos maiora signa ostendere, vbi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. quorum verò mēs in Deo fixa est, tantò maius habet fidei meritum, quātò illic eos nouit, & non iacere corpore, & tamen nō deesse ab exaudītione.*

S. Gregorivs Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum cap. 94. *Cyprianus,* inquit, *beatißimus Carthaginensis & antistes, & Martyr, salutem sapius infirmis supplicantibus præstat.*

S. Beda lib. 4 in cantica, circa finem: *Sed & cauernam maceriæ,* inquit, *cito volatu petamus, id est, Sanctorum vel Angelorum, vel hominum crebras pro nobis interceßiones apud misericordiam pij conditoris quæramus. hæc sunt etenim firmißima ac tutißima S. Ecclesiæ præsidia.* Idem habet lib. 3. in Matth. in illud ca. 15. Qui non respondit ei verbū: *Sanctorū,* inquit, *sunt petenda suffragia, vt ipsi supplicent pro Ecclesia.*

S. Anselmvs in lib. de excellentia B. Virginis Mariæ, cap. vlt. *Rogamus,* inquit *te domina per ipsam gratiā, quæ te pius, & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum nobis impetres, & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quo participium beati præmij nobis misericorditer quandoque donetur.*

B. Bernardvs serm. 2. super Euangelium Missus est: *In periculis,* inquit, *in angustiis, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca; non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum. ipsam sequens, non deuias, ipsam rogās non desperas, ipsam cogitans nō erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia peruenies, & sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, & nomen Virginis Maria.*

Ex his 30. antiquis, & doctissimis Patribus, soli sunt quinque Gregorio posteriores: ex quo apparet, quā illustre fuerit mendacium Philippi, qui ante Gregorium ignotam fuisse scripsit Sanctorum inuocationem.

Probatvr Quinto ex miraculis B. Bernardi factis contra hāc hæresim. scribitur enim lib. 3. vitæ eius. c. 5. quod cùm D. Bernard. apud Tolosam cōtra hanc ipsam hæresim prædicaret, populorum turbis offerentibus panes, vt eis vir sanctus benediceret, benedicebat ille signo crucis edito his verbis: *In hoc scietis vera esse, quæ à nobis, falsa quæ ab hæretico suadētur, si infirmi vestri gustatis panibus illis adepti fuerint sospitatem.* Et cū Episcopus Carnotēsis, qui aderat, diceret: *Si bona fide sumpserint, sanabuntur.* B. Bernardus addidit: *Non hoc ego dixi, sed verè quicunq; gustauerint, sanabūtur, vt veros nos & veraces Dei nūcios esse sciatis.* Et subiūgit auctor: *Tā ingens multitudo languentiū gustato illo pane cōualuit, vt per totā quinctā verbū hoc diuulgaretur.*

Nota miracula ista non esse facta propriè ad probanda merita B. Bernardi; nam ipse differè dixit, vt sanarentur ægroti, si vera erant, quæ prædicauerat: & ne forte tribuerentur fidei & deuotioni populorum, addidit, omnes sanandos qui inde gustassent, siue cum fide, siue sine fide, vt nimirum totum miraculum referretur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanquam ad finem, ad confirmationem veritatis: Ergo A cùm sint facta innumerabilia miracula ad hanc nostram sententiam confirmandam, aut ipsa vera est, aut Deus testis fuit falsitatis.

ACCEDANT Postremo infinita miracula, quibus Sancti sæpissimè demonstrarunt, se audire preces viuentium, & posse ac velle eos iuuare, à quibus inuocantur. Vide de his miraculis epistolam Nili recitatam in VII. Synodo actio 4. Theodoretum in historia lib. 5. cap. 24. & lib. 8. ad Græcos. Ambrosium serm. 90. qui est de S. Agnete, Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Gregorium Turonicum in libris de gloria Martyrum, & Confessorum. Gregorium Romanum lib. 3. dialogorū, cap. 22. 24. 25. & 37. Bonaventuram in vita S. Francisci.

EX HIS colligi potest, quàm sint leues hæreticorum responsiones, quas adhibent ad loca Patrum à nobis citata; nam Magdeburgenses Centuria 4. cap. 4. inconstantissimè loquuntur, nunc enim agnoscunt esse Patrum testimonia, sed dicunt eos errasse, nunc verò dicunt à maligno spiritu esse inserta in operibus tantorum virorum, quod tamen non aliter probant, quàm quia Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. & Epiphanius in hæresi Collyridianorum, dicunt solùm Deum esse adorandum. Nec aduertere volunt eos Patres loqui de adoratione, quæ soli debetur Deo, in quo sensu etiam nos fatemur, solùm Deum adorandum, cum quo tamen bene cohæret, quod dicimus, Sanctos non vt Deos, sed vt amicos Dei inuocandos.

PORRO Brentius cap. 24. Confessionis Vittembergensis, omnia conatur eludere per figurā prosopopeiæ. dicit enim patres in concionibus inuocare solitos esse nomina mortuorum, ac si viuerent, sicut interdum inter declamandum alloquimur cœlum, vel terram, vel mortuos homines, quos tamen certè scimus non audire.

AT hoc figmentum imprimis, si vllum haberet locū solùm haberet in testimoniis Basilij. Naziāzeni, & quorundam aliorum, qui inter concionandum Sāctos inuocauerunt. nullum autem haberet in testimoniis Dionysij, Irenæi, Hilarij, Ambrosij, Chrysostomi, Augustini, & aliorum, qui vel docent Sanctos inuocandos, vel narrāt, à quibus sint inuocati. Sed quod nec in testimoniis Basilij & Gregorij locum habeat, inde patet quod isti Patres ibidem pollicentur sibi, & aliis auxilium ex illa inuocatione, & miracula quæ facta sunt, satis ostendunt, non inanem prosopopeiam, sed petitionem efficacem esse inuocationem Sanctorum.

IAM Caluinus lib. 3. cap. 20. institut. respondet, Patres voluisse quidem prohibere hanc superstitionem, sed non potuisse frangere impetum vulgi, id quod ostendit ex Concilio Carthaginensi III. cap. 23. vbi prohibetur, ne in precibus quæ ad altare funduntur, oratio dirigatur ad alium, quàm ad Patrem. Ex quo vult Caluinus colligi, voluisse Patres eius Concilij saltem impedire, ne mysterium cœnæ profanaretur inuocatione mortuorū. Quod etiam confirmatur ex S. Augustino lib. 22. ciuit. Dei cap. 10. vbi dicit Sanctos non inuocari à sacerdote sacrificante.

SED nimis infirmum est Caluini refugium; nā quod Patres non cupiuerint prohibere inuocationem Sāctorum, patet ex verbis ipsorum iam citatis, vbi ipsi suadēt, hortantur, docent, Sanctos inuocandos, & ipsi eos passim inuocauerunt, & in Conciliis à se celebratis eos inuocari præceperunt. Neque in Concilio Carthaginensi habetur vnum verbum de inuocatione Sanctorum, sed solùm præcipitur, vt oratio sacerdotis sacrificium offerentis dirigatur ad personam Patris, non filij aut Spiritus Sancti, quod etiam modò seruamus, quamuis toti sacrificemus Trinitati.

BEATVS etiam AVGVSTINVS solùm docet, ipsa prece, qua sacrificium offertur, non inuocari Sāctos, sed Deum cui soli sacrificatur, nam quod in ipso sacrificio memoria fiat Martyrum, & inuocentur, vt pro nobis orent, idem Augustinus disertè docet tract. 84. in Ioā. & serm. 17. de verbis Apostoli, & Cyrillus catechesi. 5. mystagogica, vt suprà citauimus, & idem patet ex liturgia Chrysostomi, & aliorum veterum; nam in omnibus Sancti inuocantur.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST nunc argumenta aduersariorum proponere, & soluere.

ARGVMENTVM Primùm. Inuocatio Sanctorum in iniuriam Dei cedit; nam Rom. B 10. dicitur: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?* Ergo ille solus inuocatur, in quem credimus, non autem credimus nisi in Deum, ergo vel solum Deum inuocabimus, vel Sanctos faciemus Deos.

HIS accedant duo loca Patrum. AMBROSIVS in primum caput ad Romanos: *Solent*, inquit, *pudorem passi neglecti Dei, misera vti excusatione dicentes: Per istos posse ire ad Deum, sicut per comites peruenitur ad Regem. Age, nunquid ita demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, vt honorificentiam Regis vendicet comiti, cum de hac re, si qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnentur maiestatis? & isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conseruos adorant, quasi sit aliquid plus, quod seruetur Deo; nā ideo ad Regem per tribunos aut comites itur, quia homo vtique est Rex, & nescit, quibus debeat Rempub. credere. ad Deum autem (quem vtiq; nihil latet, omnia enim merita nouit) promerendum suffragatore non opus est, sed mente deuota.*

ITEM THEODORETVS li. 8. ad Græcos, in fine: *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vestris induxit; ac illos quidem cassos gloria, vanosq; reddidit, suis autem Martyribus honorē illorum dedit. Pro Pandīs enim Diasijsq; ac Dionysijs, hoc est, Iouis, Liberiq, patris solennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliisq; SS. Martyribus solennitates populari epulo peraguntur.* His verbis fatetur Theodoretus nos habere Sanctos pro Diis.

RESPONDEO, quēadmodum nō fit iniuria, sed honor Regibus, quando corū amici honorantur, & ad eos legati mittuntur, ita Deo non iniuriam, sed honorē deferri, quando Sancti non vt Dij, sed vt amici Dei honorātur & tāquam patroni apud Deū accipiūtur. Alioqui etiā faceret Deo iniuriā, qui à viuentibus orationes postularet, vt fecit Apostolus Rom. 15. & alibi. & Centurio iniuriā Christo fecisset, qui (vt dicitur Luc. 7.) nō per se, sed per seniores Iudæorum à Christo auxilium petiit.

AD PRIMVM autem locum dico, ibi agi de inuocatione, qua aliquis inuocatur vt Deus, & primus auctor bonorū; præcedit enim, *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Dico præterea, reuera sicut Deum non potest inuocare vt Deum, qui in eum non credit, id est, qui non credit eum esse Deum, & qui ei non credēdo in eo non sperat, nec eum diligit; ita etiam non posse eum Sanctos inuocare, vt Sāctos, & amicos Dei, qui suo modo in eos nō credit, id est, non credit esse Sanctos, nec in eis sperat, vt in patronis, nec eos vt tales diligit, nec nomen inuocationis, vel fidei in scripturis soli Deo tribuitur. Dicit enim Iacob Genesi. 48. *Inuocetur nomē meū super pueros hos, & nomina Patrū meorum.* Ex quo loco docet B. Augustinus lib. loquutionū de Genesi, num. 200. inuocationem non solum Dei, sed etiam hominum esse.

Et

Et in Epistola ad Philemonem dicit Apostolus: *Gratias* A *ago Deo meo, audiens caritatem tuam & fidem, quam habes in Domino IESV, & in omnes Sanctos.* In quem locum B. Hieronymus prolixè ostendit, etiam in Sanctos haberi desire bdem.

AD locum Ambrosij dico, eum agere contra Ethnicos, qui astrorum cursus colebant, contra quos ibidem Apostolus agit. Vnde etiam dicit, eos colere seruos, id est, creaturas, non secus ac Deum; quomodo faceret, qui comiti honores regios deferret. Quod autem in fine addit: *Ad Deum promerendum non esse opus suffragatore*; intelligitur, ex parte Dei, quasi dicat, Deus non eget interpretibus, cùm ipse per se omnia videat, & intelligat: tamen ex parte nostri opus esse suffragatoribus, vel saltem id esse vtilissimum, idem Ambrosius clarissimè docet in lib. de viduis, vt suprà ostendimus.

DICES, hoc idem poterant respondere Gentiles. RESPONDEO, negatur; nam illi putabant, summum Deum non esse immediatè accessibilem, nec aliter ad eum veniri, nisi per cultum inferiorum virtutum, vt cla- B rius docet Theodoretus in cap. 1. ad Colosſ.

AD locū Theodoreti dico, eum significare voluisse, gloriam Deorum translatam in Martyres, quia tēpla & festa Deorum conuersa sunt in templa & festa Martyrum, sed tamen eorum, quos religio vera permittit, vt Martyres non pro Diis habeamus, sicut illi habebant Iouem & Liberum & alios, sed pro viris sanctis & amicis Dei, qui nos exemplis, precibus, & meritis suis plurimum iuuant. de qua re suprà diximus, cap. 17.

ARGVMENTVM SECVNDVM Inuocatio Sanctorum iniuriam facit Christo; nam 1. Timot. 2. dicitur: *Vnus est mediator Dei, & hominū, homo* CHRISTVS IESVS. Si ergo solus ipse est mediator, iniuriā ei facit quicunque per alium ad Deum accedit. Quare Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, capite 8. *Si Ioannes*, inquit, *ita diceret, hæc scripsi vobis, vt non peccetis, & si quis peccauerit, mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis vestris: sicut Parmenianus quodam loco mediatorem posuit Episcopum inter populum, & Deum; quis eum ferret honorum atq; fidelium Christianorum? quis sicut Apostolum Christi, & non sicut Antichristum intueretur?* Et infrà: *Si esset mediator Paulus, essent vtiq; & cæteri coapostoli eius, ac sic multi mediatores essent, nec ipsius Pauli constaret ratio, qua dixerat vnus Deus, vnus mediator Dei & hominum.*

PRÆTEREA Colo. 2. dicitur. *Nemo vos seducat, volēs in humilitate & religione Angelorum, qua non vidit ambulās, &c.* In quæ verba sic scribit Theodoretus: *Qui legem*, inquit, *defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem per eos datam; manfit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Quocirca Synodus quoque quæ cōuenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarētur Angelos, & in hodiernum vsque diem videre licet apud istos, & eorum finitimos oratoria S. Michaēlis: illi ergo hoc consulebāt,* D *vtique humilitate vtentes, dicētes vniuersorum Deum nec cernī, nec comprehendi, nec ad eum posse peruenirī: & oportere per Angelos diuinam sibi beneuolentiam conciliare.*

RESPONDEO, nullam iniuriam Christo fieri per inuocationē Sanctorum. neque enim inuocamus Sanctos, vt fungantur vice Christi, vel Christum adiuuent, sed vt adiuuent nos, quo facilius à Deo per Christū impetremus, quæ poscimus. & si argumentū aliquid valeret, etiam concluderet, non esse petendas viuorum orationes, quod tamen esse contrarium Scripturis etiam hæretici concedunt.

AD PRIMVM ergo locum respondeo, tribus de caussis dici Christum vnum, & solum mediatorem Dei, & hominum. PRIMO, quia solus ipse fuit mediator per modum redemptionis. notandum enim est posse tribus modis vnum mediatorem reconciliare duos dissidentes; vno modo declarando, vter iustum petat, altero modo soluendo creditori pro debitore, tertio modo orando creditorem, vt debitum remittat.

PRIMVS modus, qui est declarando, vter iustum petat, inter Deum, & hominem, locum non habet, quia constat Deum ab homine esse offensum.

SECVNDO modo solus Christus est mediator Dei, & hominum, & hoc modo loquitur Apostolus, vt patet tum ex eo, quod subdit: *Qui dedit semetipsum redemptionē pro nobis*; tum etiam, quia scribit ad Timotheū Episcopū Ephesi in Asia, vbi tunc vigebat hæresis Simonis, quæ Angelos loco Christi introducebat, vnde etiam in Epistola ad Ephesios, & ad Colossenses, qui sunt populi Asiæ, passim inculcat Christum esse caput totius Ecclesiæ, & per eum solum reconciliatum esse mundum Deo.

POSTREMO modo etiam Sancti dici possunt mediatores inter Deum, & eos pro quibus orant. neq; est, cur timeamus, nomen mediatoris transferre ad Sanctos, sicut ad eos transferimus nomen aduocati, & intercessoris, quæ Christo tribuuntur Rom. 8. & 1. Ioan. 2. nam S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gregoriū Nyssenum, Martyres mediatores inter nos, & Deum appellat, & S. Cyrillus lib. 12. thesauri. cap. 10. dicit Prophetas & Apostolos omnes fuisse mediatores. & Moses ipse Deut. 5. dicit de se: *Ego sequester & medius fui, inter Dominum & vos, in tempore illo.* Quibus verbis alludēs Apostolus Gal. 3. dicit, legem veterem ordinatam fuisse per Angelos, *in manu mediatoris*, id est, Mosis. & Heb. 9. & 12. vocat Christum mediatorem noui Testamenti ad distinctionem Mosis, qui fuit mediator Testamenti veteris.

HINC soluitur argumentum ex testimonio Augustini; nam quia Donatistæ putabant à sacerdote pendere gratiam Sacramenti, ita vt sacerdos bonus baptizās sanctificaret, sacerdos malus baptizans pollueret, & proinde faciebant sacerdotem mediatorem quodammodo redemptionis. ideo Augustinus docet, plebem esse securam siue à bono, siue à malo baptizetur, quia vnus est mediator Dei, & hominum Christus. Quòd autem non neget Augustinus sacerdotem posse dici mediatorem orando, patet, quia ibidem dicit, Christianos rectè facere, cùm se inuicem orationibus commendant.

ALTERA caussa, cur Christus dicatur vnus mediator, est, quia Christus non solùm est mediator ratione officij, quia conciliat Deum homini, sed etiam ratione naturæ, quia est medius inter Deum & hominem, cùm ipse & Deus & homo sit: id quod erat necessariū ad reconciliandum hominem Deo. Hanc rationem reddunt ferè omnes Patres, vt Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, & alij in hunc locum Pauli, necnon Epiphanius in ancorato ante medium. S. Cyrillus lib. 12. thesauri. cap. 10. & lib. 1. de Trinitate, ante medium, Hilarius lib. 9. de Trinitate, non procul ab initio; Augustinus lib. 9. ciuit. Dei, cap. 17. & Fulgentius libro de fide ad Petrum, cap. 2.

TERTIA caussa est, quia solus Christus ita est mediator omnium hominum, vt ipse nullo mediatore indigeat. nam Sancti cæteri etsi mediatores sunt inter Deū, & nos, quia Deum suis precibus nobis propitium reddunt: tamen & ipsi indiguerunt reconciliari Deo per mediatorem Christum, & nunc etiam quidquid nobis impetrant, à Deo per Christum impetrant: Christus autem nec pro se, nec pro nobis vllo mediatore indiguit, vel indiget, sed vt dicitur Hebr. 7. *Accedit per semetipsum ad Deū semper viuens ad interpellandum pro nobis.*

HANC rationem sequutus est B. AVGVSTINVS lib. 2. contra Parmenianum. cap. 8. *Homines*, inquit, *omnes Christiani inuicem se commendāt orationibus suis; pro quo autem nullus*

Universidad de Deusto
Biblioteca

te nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic vnus, verusq; mediator est. Et hinc patet alia solutio ad argumentū ex verbis B. Augustini: nō enim negat, quin sacerdos possit esse mediator orādo pro populo, nisi in eosensu, quo mediator Dei & hominum dicitur, qui pro omnibus interpellat, & ipse nullo eget, qui pro se interpellet, aut per quem interpellet.

VRGET Caluinus hunc locum Augustini, qui ait: *Pro quo nullus interpellat: & ipse pro omnibus, hic vnus, verusq; Mediator est.* Sed Sancti, per nos, orant pro nobis, & nemo pro illis.

RESPONDEO, B. Augustinum, cùm ait, Christum pro nobis interpellare, velle dicere, Christum esse per quem omnes interpellant, vt omnium mediatorem, siue illi pro se, siue pro aliis orent. hoc modo Christus interpellat nunc pro B. Petro, non quòd oret pro eius salute, sed quia interpellat pro salute mea, quā etiam B. Petrus postulat. Alioqui etiam Angeli essent mediatores eo modo, quo Christus; nam Angeli orant pro omnibus, & B nemo pro illis. Sed ideo non sunt mediatores eo modo, quo Christus, quia ipsi egent Christo, per quem impetrent nobis à Deo beneficia.

AD TERTIVM locum, qui est ex Epist. Colossi. dico, ibi Apostolum damnare hæresim Simonis Magi, qui Platonicos sequutus docuit quosdam Angelos adorandos quasi minores Deos, qui & mundum fabricarunt, & per Prophetas loquuti sunt, nec posse vllū placare summū Deum qui inuisibilis est, nisi per hos Angelos. Vide de hac hæresi Irenæum lib. 1. c. 20. Tertullianum in lib. de præscriptione, & Epiphaniū in hæresi Simonis. De hac idololatria, siue magia, qua adorantur Angeli loco Dei, vel Christi, exponunt hunc locum omnes interpretes. IOANNES CHRYSOSTOMVS hom. 7. in Epistolam ad Colossi. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui dicunt, non oportere per Christum reconciliari, & ad Patrem accedere, sed per Angelos, Propterea* (Paulus) *sursum, ac deorsum, quæ de Christo sunt versat.* Ita etiā exponit Oecumenius & Theophyl. Ambrosius in hūc locū putat eos notari, qui adorant stellas.

C

HIERONYMVS q. 10. ad Algasiā. & Haymo in hūc locum docent reprehendi eos, qui sacrificabāt Angelis, nec ab his dissentit Theodoretus, immò ipse clarissimè omnium docet notari hic Simonianos, qui dicebāt, Deū apprehēdi non posse, sed per Angelos esse placandum: & ex illo ipso Concilio, quod ipse citat, apparet, idololatriā esse, quā Paulus reprehendit. Sic enim ait Concilium Laodicenum, cap. 35. *Non oportet Christianos, derelicta Ecclesia abire, & ad Angelos idololatriæ abominādæ congregationes facere, quæ omnia interdicta sunt. Quicunque autem inuentus fuerit occultæ huic idololatriæ vacans, anathema sit, quoniam derelinquens Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM *accesit ad idola.* Vbi, vt vides, Concilium non dānat quamlibet venerationem Angelorum, sed eam, quæ Deo propria est.

D

QVOD verò Theodoretus dicit de oratoriis S. Michaēlis, duobus modis potest intelligi. VNO modo, quòd velit dicere, hæreticos ædificasse oratoria S. Michaēli, vt eum ibi colerent secundum hæresim Simonis, ei sacrificando, &c. ALTERO modo, quòd significare voluerit templa ab hæreticis extructa ad sacrificandū malis Angelis, esse cōuersa à Catholicis in oratoria S. Michaēlis, & ex multitudine talium locorum colligi, quàm multū hæresis Simonis ibi olim grassata fuerit.

QVOD enim templa idolorum olim conuersa sint in basilicas Martyrum, & aliorum Sāctorum, certum est ex ipso Theodoreto lib. 8. de Martyribus, & adhuc Romæ videtur templum omnium Deorum conuersum in templū omnii Sanctorum, & templum Castoris & Pollucis, in tēplum Sanctorum Cosmæ & Damiani. & Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. 8. scribit à S. Benedicto conuersum fuisse fanum Apollinis in oratorium sancti Martini, & ipse B. Greg. lib. 19. epi. 71. ad Mellitum, præcipit Augustino Episcopo Anglorū, vt fana idolorū nō destruat, sed aqua benedicta aspergat, & reliquiis Sāctorum ornet, ac demum in templa Dei veri conuertat.

ARGVMENTVM Tertium: Sancti iam defuncti nō cognoscunt viuentium preces, igitur frustra inuocātur. Quòd autem Sancti non cognoscant preces viuentium, his argumentis probatur. PRIMO, Scriptura soli Deo tribuit scrutari renes, & corda, & scire cogitationes hominum. 3. Reg. 8. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominū.*

SECVNDO, Iob 14. dicitur, *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.*

TERTIO, Eccl. 9. dicitur, *Viuentes sciunt se morituros, mortui verò nihil nouerunt amplius.*

QVARTO, Isaiæ 63. dicitur, *Tu es enim pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israël ignorauit nos.*

QVINTO, libro 4. Reg. cap. 22. dicitur Iosiæ regi à Deo: *Colligam te ad patres tuos, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum in locum istum.*

SEXTO, B. AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, cap. 13. *Si parentes*, inquit, *non intersunt, qui sunt alij mortuorū, qui nouerunt quid agamus, quidve patiamur? Isaias Propheta dicit; Abrahā nos nescivit, & Israël non cognouit nos.* Si tanti Patriarchæ quid erga populum ex ipsis procreatum ageretur, ignorauerunt, quomodo mortui viuorum rebus, atq; actibus cognoscēdis, adiuuandisq; miscētur?

ITEM GREGORIVS NAZIANZENVS in fine orationis in Gorgoniam sororem suam: *Si tibi*, inquit, *aliqua nostri sermonis est ratio, & hoc sanctis animis à Deo munus, vt talia rescisceant, suscipe nostrum sermonem multorū epitaphiorum loco.* Vides certè Gregorium dubitasse, an Sācti cognoscant nostras preces. Qualem etiam dubitationem legimus in Augustino lib. de vera religione, cap. 55. *Quisquis*, inquit, *Angelorum, vel hominum diligit hunc Deum, certus sum quòd etiā me diligit: quisquis in illo manet, & potest humanas preces sentire, in illo me exaudit.* Vbi videtur dubitare, vtrum omnes Sācti possint humanas preces sentire.

SIMILEM etiam dubitationem legimus in ORIGENE lib. 2. in epist. ad Rom. non procul à principio: *Si extra corpus*, inquit, *positi, vel sancti, qui cum Christo sunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant, vel rursum peccatores etiam ipsi extra corpus positi, agunt aliquid secundū propositum mentis suæ, Angelorum nihilominus ad similitudinem siniſtrarum; habeatur hoc quoq; inter occulta Dei, neque chartulæ committenda mysteria.*

RESPONDEO, huius argumenti nec bonam esse cōsequutionem, nec verum id, quod assumitur. Itaque primùm, consequutio negari potest; nam cùm certum sit ex tot Patrum testimoniis, & tot miraculis à Deo ostensis, eos qui inuocant Sanctos, exaudiri & impetrare quod petunt. Certè non frustrà inuocantur Sancti, etiamsi demus eos non audire, neque cognoscere nostras preces, nam aliquis alius eorum vice fungitur; sicut non frustrà supplicat Regi, qui certè scit Regem non lecturum supplicationem, sed aliquē alium ex aula eius, & nihilominus ita se impetraturum quod petit, ac si Rex legisset supplicationem.

DEINDE, nō est verū quod assumitur, Sāctos ignorare quid ab illis petamus: nam etsi dubitatio esse possit, quemadmodū cognoscant absentia, & quæ solo cordis affectu interdum proferuntur; tamen certum est, eos cognoscere, cùm, vt ostendimus, præsint nobis, & rerū nostrarum curam gerant. Et certè melior est hæc consequentia, Sancti rectè inuocantur, ergo sciunt quid petamus; quàm illa, non sciunt, quid petamus, ergo non rectè

rectè inuocantur, nam antecedens primi argumenti habetur ex consensu totius Ecclesiæ, antecedens secundi, non probatur vllo solido fundamento.

DE modo autem, quo cognoscunt, quatuor sunt Doctorum sententiæ, quidam dicunt, eos cognoscere ex relatione Angelorum, qui nunc ad cœlos ascendunt, nunc inde ad nos descendunt. Quam rationem innuit B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, c. 15. Alij dicunt Sanctorum animas, sicut etiam Angelos, mira quadam celeritate naturæ quodam modo esse vbique, & per se audire preces supplicantium, quam rationem videtur habere B. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiens, nam neque Angeli, neque animæ beatæ etiamsi præsentes sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cogitatione oramus. Et præterea, ad cognoscendas preces quæ eodem tempore fiunt in diuersissimis locis, nō sufficit celeritas sed requiritur vera vbiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum spiritibus conuenire credimus.

B

ALII dicunt, Sanctos videre in Deo omnia à principio suæ beatitudinis, quæ ad ipsos aliquo modo pertinēt, & proinde etiam orationes nostras ad se directas. Ita docent B. Gregorius lib. 12. moral. c. 13. & B. Thomas 3. par. quæst. 10. art. 2. 2. quæst. 83. art. 4. & Caietanus ibidem est quæ probabilis hæc sententia.

ALII postremò dicunt, Sanctos non videre in verbo orationes nostras à principio suæ beatitudinis, sed solùm tunc reuelari eis a Deo orationes nostras, quando eas fundimus. Sic enim Prophetæ, Deo reuelante, cognouerunt futura, & multi Sanctorum hic in terris donum à Deo habuerunt, quo cognoscerent cogitationes hominum, & facta etiam occultissima, vt de Samuele 1. Reg. 9. Idem de Elisæo narratur lib. 4. Reg. c. 5. & de Petro Act. 5. & idem de S. Benedicto scribit B. Gregorius lib. 2. Dial. c. 20. Et idem legimus de S. Bernardo Francisco, aliisque permultis: Quantò magis credendū est, Sanctos in cœlo hoc dono pollere: hæc est aperta sententia B. Augustini lib. de cura pro mortuis, cap. 15.

C

ATQVE ex his duabus prior videtur simpliciter probabilior, quia si indigerēt Sancti noua reuelatione, Ecclesia non diceret ita audacter omnibus Sanctis; *Orate pro nobis*, sed peteret aliquando à Deo, vt eis reuelaret preces nostras. Deinde non posset reddi ratio tam facilè, cur Sancti nunc inuocentur, & ante aduentum Christi non inuocarentur, tamen posterior sententia est magis idonea ad conuincendos hæreticos: rationem enim superiorem Caluinistæ non recipiunt, quippe qui putant Sanctos non videre Deum ante diem iudicij, hanc antè reiicere non possunt, nam etiamsi Sancti non viderent Deū adhuc possent eis reuelari preces nostræ, sicut hic in terris reuelabantur.

D

SED dices; Quid respondebimus hæreticis secūdum hanc vltimam sententiam, si petant, cur Patribus in limbo non reuelarentur preces viuentium, si nunc reuelantur in cœlo?

RESPONDEO, Patribus in limbo nō fuisse ordinariè reuelatum, quid hic agebatur, quia non erant beati, nam ad perfectam beatitudinē pertinet scire ea, quæ ad se pertinent, & præcipuè quæ faciunt ad honorem & gloriam: Præterea, quia Sancti in limbo non ita gerebāt curam rerum nostrarum, nec erant præpositi Ecclesiæ, vt Sancti in cœlo sunt, vt suprà ostendimus & ex diuinis literis manifestè deduximus.

EX his ad PRIMVM dico, solùm Deum cognoscere cogitationes omnes omnium cordium, idque naturaliter, & propria virtute: Sanctos autem solùm cognoscere eas, quę à Deo ipsis manifestantur, siue beatifica visione siue etiam noua reuelatione.

A AD SECVNDVM respondet Gregorius lib. 12. moralium, cap. 13. eum locum exponens, sanctum Iob voluisse dicere, naturaliter non cognoscere defunctos, quid agant viui, sicut nec viui cognoscunt, quid agāt mortui: tamen Sanctos, qui Dei claritate fruuntur, omnia in Deo videre; quæ nimirum ad eos pertinent.

AD TERTIVM, eadem solutio est.

AD QVARTVM, Hieron. in eum locum exponit, de cognitione approbationis, vt sit sensus: *Abraham nescivit, nos*, id est, non habet nos pro filiis, non diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos à te recessisse. & hæc videtur literalis expositio. Quia tamē B. Aug. lib. de cura pro mor. c. 13. exponit de cognitione propriè dicta, ideo respondeti etiam potest, Abrahamum & Israëlem, & alios Patres veteris Testamēti non cognouisse posteros suos viuentes, quia nondum beati erant, & naturaliter mortui non sciunt quid viuentes agant.

AD QVINTVM, eadem solutio est.

B AD SEXTVM dico, Augustinum loqui in eo c. de cognitione & conuersatione naturali. Id enim solū contendit mortuos non versari nobiscum, nec esse sollicitos de rebus nostris, nec eas cognoscere, sicut faciebāt, cùm hic viuerent. nam quod supernaturaliter diuina reuelatione sciant, quæ hic aguntur, docet apertè ibid. c. 15. Et quod diuina virtute possint huc venire, & nobis opem ferre, docet ibidem c. 16. vbi sic ait: *Non igitur*, inquit, *ideo putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdam sanandis vel adiuuandis Martyres adsunt, sed ideo potius intelligendum est, quòd per diuinam potentiam Martyres viuorum rebus intersint, quoniam defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse non possunt.*

C DICES; Augustinus putabat, matrem suam beatam esse, vt ipse dicit de cura pro mortuis, c. 13. & tamen ibidem probat, mortuos non scire quid agamus, quia mater sua nunquam ad eum consolandum veniebat.

RESPONDEO, Sanctos cognoscere preces nostras & posse ad nos venire quando volunt; tamen non propterea scire omnia nostra, nec interesse assiduè rebus nostris, more humano, vt Augustinus eo loco probat exemplo matris suæ.

AD locum Nazianzeni dico, illud (*Si*) non esse dubitantis, sed affirmantis, vt cùm dicit Apostolus ad Philemonem: *Si habes me socium, suscipe illum.* Nam Gregorius Nazianz. passim asserit, Sanctos videre quid hic agatur, vt oratione in Athanasium: *Ab alto*, inquit, *recte noui, res inspicit nostras, manumq; porrigit iis, qui laborant pro bono, & tantò amplius, quantò magis à vinculis est liberatus.*

D AD alterum locum B. Augustini dico, eum rectissimè dicere; quisquis in illo manet, & potest humanas preces audire, quia multi manent in Deo, qui non possunt humanas preces audire; videlicet illi omnes, qui sunt in caritate, & tamen nondum sunt beati; nam omnis *qui manet in caritate, in Deo manet*, 1. Ioan. 4. & tamen non omnis, qui manet in caritate, iam est in cœlo beatus.

AD locum Origenis dico, eum ibi agere de naturali conuersatione & notitia; non enim ambigit, an Sancti videant quid agamus, & nos iuuēt orationibus suis. quod disertis verbis docet lib. 8. contra Celsum, circa finem, & homil. 26. in lib. Numeri. & hom. 16. in Iosue, & alibi sed solùm, vtrum sancti hominum spiritus, sicut Angeli & dæmones, qui verè semper nobis adsunt, illi vt ad bonum, isti vt ad malum pertrahant, nobiscum assiduè versentur.

ARGVMENTVM QVARTVM, Deus paratissimus est nos audire, & magis nos diligit quàm vllus Sanctorū ergo frustrà inuocantur Sancti, immò signum diffidentiæ est Sanctos inuocare. ait enim Dominus Lucæ 11. *Petite, & accipietis.* Et Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrē in nomine*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nine meo, dabit vobis. Et Paulus ad Hebr.4. *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius.*

PRÆTEREA Ioannes Chrysostomus in ho.de profectu Euangelij,to.3 sic ait: *Ceterum*, inquit, *non opus tibi patronis apud Deum,neq; multo discursu,vt blandiare aliis, sed licet solus sis,patronoq; careas,& per temetipsum Deum precetis,omnino tamen voti compos eris,neque enim tam facile Deus annuit,cum alij pro nobis orant,vt cum ipsimet oramus, etiãsi plurimis plenissimi malis*, Idem habet præfatione in Psal.4.

RESPONDEO,nihil ex hoc argumẽto colligi,alioqui enim etiam frustrà & ex diffidentia peteremus preces viuentium,& præterea licet Deus sit paratus audire, & magis nos diligat,quàm vllus Sanctorum,tamen magis paratus est audire Sanctos,quàm nos,& magis diligit Sanctos,quàm nos,quia oratio,vt impetret, requirit dispositionem in orante,quam non habemus semper,ideò vtilius est,vt ad Deum cum Sanctis eamus,quã soli. Vnde Iob vlt.dicit Deus: *Ite ad seruum meum Iob,vt oret pro vobis*. Et Gen.20. Abimelech non nisi per Abrahę preces à Deo sanari potuit. Et Ezechielis 20. Deus ipse quærebat virũ,qui opponeret se iræ ipsius,volebat enim ignoscere populo, sed per sanctì alicuius preces. Denique, quis nescit prædestinationem ipsam iuuari precibus sanctorum,quod statuerit Deus vti Sanctorum precibus ad salutem alicuius exequendam?

AD loca Scripturæ dico, esse impertinẽtia, nec enim cùm oramus sanctos,tunc nihil à Deo petimus,vel non petimus cũ fiducia,immò contrà; ideò Sanctorum preces imploramus,vt maiori cum fiducia ad Deum accedere possimus,& facilius impetremus,quod petimus.

AD locum Chrysostomi dico,inprimis eũ loqui de iis,qui preces mortalium implorant, non de iis,qui sanctos cum Christo regnantes inuocant, vt patet ex illis verbis: (*Non est opus multo discursu,vt blandiare aliis.*&c.) Dico præterea, eum reprehendere illos qui pro se non orant,sed tantùm aliorum orationes petunt, vt faciunt multi diuites,qui nolunt laborare in oratione,& idcirco solùm largiuntur eleemosynas pauperibus, vt orent pro se:quibus meritò anteponit eos,qui pro se orant,etiamsi aliorum orationes habere fortè non possint. Quibus tamen vtrisque anteponendi illi,qui & pro se orant, & simul aliorum preces implorant,vt ipse idem Chrysostomus passim docet,vt homil.5.in Matth.*Nõ igitur*, inquit, *quasi oscitantes & desides ex aliorum meritis pendeamus, habent enim vim pro nobis & quidem maximam, orationes supplicationésque Sanctorum, sed tunc profectò, cùm nos quoque idipsum per pœnitentiam postulamus*. Et homil.1.in priorem epistolam ad Thessalonicenses. *Quid mihi opus est*, inquit, *aliorum precibus:quando ipse sedulus fuero?nunquam hæc dixeris homo, necesse est, & multa prece necesse est*. Et infrà: *His itaque cognitis,nec Sanctorum preces contemnamus,neque totum in illas proiiciamus*.&c.vide etiam hom.8.in Matth. & homil.43.in Genesim.

ARGVMENTVM quintum,Quis sit inuocãdus.Christus verbo & exemplo nos docuit,nam Matth.6.& Luc. 11.*Orãtes*,inquit,*dicite,Pater noster qui es in cœlis*,ipse etiã Christus aliquoties Patrem compellat, Ioan. 12. *Pater, clarifica me*,Ioan.17.*Pater venit hora*,&c. Non igitur Angeli vel homines mortui inuocandi sunt: ita colligunt Magdeburgenses Centuria 1.lib.1.cap.4.col.139.

RESPONDEO,orationẽ Dominicã ad solũ Patrem referri volunt iidem Magdeburgenses ibidem, sic enim habent.*Non Angelum,vel Patriarcham, aut Prophetam mortuum,sed Patrem tãtùm iubet inuocari*.Quæro igitur,liceátne Filium & Spiritum sanctum inuocare annon ? Respondebũt, licere.sic enim infra docent:*Quod etiã Filius possit ac debeat inuocari,exẽpla docẽt*.Et infrà:*Spiritum sanctũ quoque posse ac debere inuocari,vel ex baptismi verbis colligi potest*.Hæc illi.Non igitur concludit illud argumentum;Christus verbo & exemplo solum Patrem inuocari docuit,ergo sancti homines, aut Angeli inuocandi non sunt.Nam si hoc concluderet, concluderet etiam illud; Christus verbo & exemplo solum Patrem inuocari docuit,ergo Filius Dei,& Spiritus sanctus inuocandi non sunt.

ADDO præterea, Christum cùm Apostolos docuit orare,nõ de eo,qui orãdus est;sed de iis rebus, quæ petẽdæ sunt,admonere voluisse discipulos. Satis enim constabat,Deum esse orandum,& solum etiam Deum: cùm auctor donorum quæritur,sed de modo orandi, siue de petendis rebus Apostoli ambigebant cùm dicerent Luc. 11.*Doce nos orare*.

ARGVMENTVM SEXTVM. Nullum exstat Scripturæ mandatum,vel exemplum,vel promissio de inuocatione Sanctorum: non igitur Sancti inuocandi sunt. Ita colligit Confessio Aug.art.21.& omnes alij hoc argumento vti solent.

RESPONDEO,si hoc argumentum concluderet,efficeret etiam,sanctos non orare pro Ecclesia,nec in genere,nec in particulari,quod tamẽ Apologia Confessionis Augustanæ apertè concedit.Sic enim loquitur:*De Sãctis, etsi concedimus, quòd sicut viui orant pro Ecclesia vniuersa in genere, ita in cœlis orent pro Ecclesia in genere,tametsi testimonium nullum de mortuis orantibus exstat in Scriptura, præter illud somnium sumptum ex libro Machabæorum posteriore* Hæc Apologia.

DEINDE, quod ad mandatum attinet, nullum certè mandatum requiritur,quando ipsa necessitas nos impellit.Exempla plurima sunt in vtroque Testamẽto,vt suprà demonstrauimus.

PROMISSIO denique minimè desideratur,cũ innumerabilia signa & prodigia ad inuocationem Sãctorum facta satis testentur,Deum audire eos,qui Sanctorũ patrocinia ad impetrandum aliquid à Deo adhibent, quanquam in libro Iob,cap.vlt. particulare mandatum, exemplum,& promissionem habeamus.ex quibus de toto genere inuocationis iudicari potest:*Ite ad seruum meũ Iob*;en mandatum, *& ipse orabit pro vobis*, en exemplum: *& ego suscipiam faciem eius, vt non vobis imputetur stultitia*, en promissio.

AT,inquiunt,Iob erat viuus & præsens, Sancti verò mortui sunt & absentes.Sed nõ ita est; Sancti enim nũc maximè viuunt ea parte sui, qua preces audire, & pro supplicibus interpellare Deum possunt.Nec sunt absentes,quoad exauditionem, licet loco absentes videantur, vt suprà satis probatum est. Et patet de Angelis ex illo Psal.137.*In conspectu Angelorum psallam tibi*.Et 1.Corint. 4.*Spectaculum facti sumus mundo,Angelis,& hominibus*.

DE sanctis item hominibus patet ex Apocal.c.11.& 19.vbi describuntur Sancti in cœlo videntes ea,quæ fiũt in terra.Vnde Basilius in lib.de virgin.ante medium:*Reuereatur*, inquit, *ipsum sponsum vbique præsentem, & huius Patrem ac sanctum Spiritum,& quid singula dico? Angelorum innumerabilem multitudinem,& cum his Patrum sanctos Spiritus; nullus enim horum est, qui non vbique omnia videat*. Et Gregorius lib.12.moral.cap.23.*Quæ anima intus claritatem omnipotentis Dei cernunt, nullo modo credendum est,quia foris sit aliquid,quod ignorent*.

ARGVMENTVM SEPTIMVM. Nemo audet causidici partibus apud terrenum Principem fungi, nisi à Principe ipso admissus:*Vnde ergo vermibus*: inquit Cal.li. 3.inst.c.20.§.23. *tanta licentia, vt Deo patronos obtrudant, quibus munus iniunctum non legitur?*

RESPONDEO,non facimus Sãctos causidicos, siue patronos eius generis, cuius illi sunt hîc in terris q iure agunt,causasq; defendunt, quique non misericordiam, sed iustitiam petunt; hos enim à magistratu admitti necesse est. Tribuimus autem Sanctis illud solùm munus, quod hic in terris tribuere solemus amicis & familiaribus Principum, qui sæpè pro miseris intercedunt, nec vlla noua facultate ad id faciendum egent.

ARGVMENTVM OCTAVVM. Multi inuocantur, qui non modò sancti,sed nec homines fuerũt, vt Christophorus,Georgius,Catharina:superstitiosa igitur inuocatio est.Ita ratiocinatur Philippus in Apolog.art.21, Confess.Augustanæ, & Caluinus in lib.de ratione veræ reformationis Ecclesiæ, vbi etiam pro solida sua modestia S.Dominicum,carnificem, S.Medardum & quosdã alios,bestias;Sanctos verò generatim monstra appellat.

RESPONDEO, Sanctorum quorundam historias apocryphas quidem,& incertas esse: nõ tamen propterea Sanctos ipsos nunquam fuisse: Nam si ita argumentari liceat, plerique Apostoli inter Sanctos numerari nõ poterunt,nam historiæ, quæ feruntur vel ex Abdia, vel ex aliis,vt plurimùm nõ sunt prorsus indubitatæ. Habemus quidem in Euãgelio vocationem Apostolorum,& pauca quædam ex vita ipsorum,necnon felicem dormitionẽ S.Iacobi maioris,Act.12.& S.Petri prædictam mortem gloriosam à Domino, Ioan.21.At aliorum Apostolorũ finem ex diuinis literis non habemus.Quocirca Gelasius Papa Can.Sancta Romana;dist.15.historiam S.Georgij inter apocryphas numerat, & tamen S.ipsum Georgiũ colendum esse affirmat,quia etsi apocrypha erat historia, quæ tunc exstabat, non tamen apocrypha est consuetudo vniuersalis Ecclesiæ,quia semper Georgij, Christophori,& Catharinæ memoria celeberrima fuit.

ADDE, præterea,q; si apocryphæ sunt historiæ trium vel quatuor Sanctorum, innumerabilium aliorum certissimæ atque indubitatæ sunt;quorundam etiam sanctitas & gloria in ipsis diuinis literis prædicatur, vt Mariæ, Ioannis Baptistæ,Petri, Stephani, & aliorum. Quocirca si ideo nolunt aduersarij Georgium,Christophorum aut Catharinam colere, quòd eorum historiæ incertæ sint,cur Mariam,Ioannem, Stephanum,Petrum,Iacobũ, non colunt, quorum historias negare non possunt? cur etiam in suis ipsis Calendariis eos ponunt, quos perditissimos homines fuisse, interdũ etiam diuersæ religionis à sua,fateri cogerentur,si ad rem attendere paulò diligentiùs vellent.de qua re vide Dialogum sextum Alani Copi Angli.

ARGVMENTVM NONVM.Si Sanctorũ inuocatio superstitione,& ethnica imitatione careret,certè nõ pereretur ab vno Sancto vnum,ab alio, aliud, cùm Deus vnus sit auctor omnium donorum, & is æquè possit per intercessionem vnius ac per intercessionẽ alterius quidlibet concedere; at Catholici vnum inuocant contra pestem;alium contra oculorum dolorem, alium contra dolorem dentium.

RESPONDEO, hoc argumentum passim inculcant Magdeburgenses, Caluinus,& alij. sed antiquam renouant querimoniam Iuliani Apostatæ apud Cyrillum lib. 6.in Iulianum;Manichæorum, apud Augustinum lib.2., contra Faustum.c.4. & Vigilantij apud Hieronymum li in Vigilant. Omnes enim isti queruntur quòd verteri mus idola in Martyres, & eos similibus votis colamus, quod argumentum est maiores nostros esse Cyrillum, Augustinum,Hieronymum,& reliquam Ecclesiam,quæ cum illis cõmunicabat:maiores autem Caluini & Magdeburgensium esse Iulianum Apostatam, Faustum Manichæum,Vigilantium,ac cæteros apostatas,vel hæreticos;qui cum eis communicabant.

SED vt ad rem propiùs accedam,dico, Deum posse, si voluerit,per quemlibet Sanctorum omnia cõcedere, & sine Sanctis etiam multa,vel omnia dare:interdum tamen velle vnius intercessione miraculum aliquod operari;aliud verò intercessione alterius operari. Quis autẽ nouit consilium Dei?aut qui ei dicere potest, cur ita facis?sicut etiam per vnum operatur Deus miracula,& per alterum fortasse maiorem nulla.cuius rei causam solus ipse nouit, vt B.AVG. docet in epist.137. ad Clerum & populum Hipponens. *Vbique quidem*, inquit, *Deus est, & nullo continetur vel includitur loco,qui condidit omnia.Verumtamen qui potest eius consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant,in aliis non fiant? multis enim notissima est sanctitas loci,vbi B.Felicis Nolensis corpus conditum est,quò volui vt pergerent(duo Clerici)quia inde nobis facilius fideliusq; scribi potest, quidquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nunquid non & Africa sanctorum Martyrum corporibus plena est?& tamen nusquã hic scimus talia fieri.Sicut enim dicit Apostolus(*1.Cor.12.)*non omnes Sancti habent dona curationum:ita nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit ille,qui diuidit propria vnicuique sicut vult*.His accedat, q; etsi quidam Sancti aliquo genere miraculi interdum magis clarent,quàm alij, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ita ab vno vnum esse petendum, vt non etiam existimemus alterius intercessione obtineri posse.

ARGVMENTVM DECIMVM.Sancti in cœlo nihil sibi mereri,vel impetrare possũt,ergo multò minus aliis.

RESPONDEO,Sanctos non posse mereri, nec sibi, nec aliis;tamen ex meritis præcedentibus posse impetrare & sibi,& aliis,id quod orando petunt;petunt enim sibi gloriã corporis,nobis autẽ omnia,quibus indigemus.

SED obiicies,iam præmium acceperunt meritorum suorum,ergo nihil amplius eis debetur.

RESPONDEO,eos quidem accepisse præmium, sed ad præmium eorum hoc etiam pertinere, vt semper sint amici Dei.& vt amici impetrẽt à Deo,quidquid ab illo petunt.Sicut etiam hic in terris, si aliquis, qui diu militauit Regi, omnia stipendia sua accepe-
rit,poterit tamen pro aliis supplicare,&
iure amicitiæ obtinebit multò fa-
cilius, quàm alius, qui nun-
quàm Regi seruiuit.

* * *

LIBER

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER SECVNDVS
DE RELIQVIIS ET IMAGINIBVS SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.

DISSERVIMVS libro superiore de gloria & cultu Sanctorum: nūc de veneratione earum rerum, quæ ad illos pertinent; id est, reliquiarum & imaginū disputandum erit.

AC, vt à reliquiis ordiamur, reliquiarum sanctarum cultum primus reprehendere cœpit Eunomius, & post eum Vigilantius, si B. Hieronymo lib. contra Vigilātium credimus. Neq; his repugnat quod ibidē paulò infra idem Hieronymus dicit, hanc hæresim olim erupisse contra Ecclesiam, & aduersus eam scriptum esse librum Tertulliani, qui dicitur Scorpiacus: nec etiā quod in epistola ad Riparium originē huius hæresis reuocet ad Iudæos & Samaritanos; nam verè primus auctor, qui expressè hoc asseruit, Eunomius fuit. Gnostici enim, cōtra quos scribit Tertullianus suum Scorpiacum, solùm negabāt martyria perpetrāda. Ex quo tamen deduci poterat, Martyrum corpora non colenda, quamuis ipsi hoc expressè non dicerent. Porrò Iudæi & Samaritæ omnia corpora immunda esse credunt: nihil tamē in particulari de Sanctorum corporibus disputant.

POST Vigilantium Cōstantinus Copronymus Imperator, vt Suidas in eius vita scribit, omnes reliquias vbique deleri iussit. Eadem hæresi laborasse Claudium Taurinensem, scribit Ionas libro 1. de cultu imaginum. Eadem etiam VVicleffistis placuisse, auctor est Thomas VValdensis tomo 3. tit. 14.

DENIQVE eadem hoc tempore Lutherani & Caluinistæ exercuerunt. Nam Lutherus in serm. de cruce, reliquias vt fidelium seductiones altissimè sub terram abscondendas iudicat, Eum sequuti Magdeburgenses passim reprehendunt cultum reliquiarum, sed præcipuè Cēturia 4. c. 6. col. 453. Idem facit Caluinus lib. de reformādæ Ecclesiæ necessitate, & in admonitione de reliquiis.

ARGVMENTA VVicleffistarū duo erant. PRIMVM quia Matthæi 23. arguuntur à Domino Iudæi, quòd ornarent sepulchra Prophetarum. SECVNDVM, quia in tumulis, quæ dicuntur Sanctorum, nec animæ, nec corpora Sanctorum sunt, sed soli cineres.

HIS addit Caluinus in admonitione de reliquiis alia quinque. PRIMVM, quia Deus abscondit Mosi corpus, vt habetur Deut. vlt. Caussa autem redditur ab omnibus ne Iudæi illud adorarent. Vnde etiam in epist. Iudæ legimus, diabolum cōtendisse cum Michaële Archāgelo de Mosis corpore, quia videlicet diabolus illud manifestare volebat, vt occasionem præberet Iudæis illud adorandi.

SECVNDVM, quia Paulus in posteriori epistola ad Corinthios c. 5. dicit, post resurrectionem Christi se non nosse Christum secundū carnem, quibus verbis monet, quidquid in Christo carnale fuit; obliuioni tradendum, & missum faciendum, vt in eo secundum spiritum quærendo, & possidendo omne studium ponamus.

TERTIVM, quia idem Paulus ad Colosss. 2. damnat omnē cultum arbitrarium, id est, à Deo non institutum, quem ipse Græcè vocat ἐθελοθρησκείαν, tanquam stultitiā etiamsi speciem sapientiæ habere videatur. At certè cultus reliquiarum non habetur à Domino institutus, sed est voluntarius, & ab hominibus excogitatus.

QVARTVM, quia desiderium reliquiarum nunquam superstitione caret, immò mater est idololatriæ. nam nō possunt haberi vel attrectari; quin statim sequatur veneratio; veneration autem nullus adhibetur modus, quin statim honor Christo debitus ipsis tribuatur. id quod experientia testatur; nam in signum solēnis adorationis, cerei nunc passim accenduntur coram Martyrum sepulchris. Et confirmatur; nā Hieronymus obiicienti Vigilātio esse idololatriā accēdere cereos corā reliquiis, nihil aliud respōdere potuit, quàm id facere solùm mulierculas, quæ zelum habent, sed non secundum scientiam.

ADDERE possumus Concilium Elibertinū can. 34. vbi dicitur, eiusmodi cereis Sanctorum spiritus inquietari; & Augustinum, qui lib. de moribus Ecclesiæ, ca. 34. reprehendit sepulchrorum adoratores,

QVINTVM, quia maxima pars reliquiarū supposititia est, & sæpe accidit, vt pro reliquiis Sanctorum ossa lactonum, vel etiam canum, aut asinorum veneremur. Id quod probat PRIMVM, quia Augustinus in lib. de opere Monachorum. cap. 28. cùm dixisset quosdam Monachos circumferre, & venditare membra Martyrum, addidit: *si tamen Martyrum*. Si enim iam tunc cœperunt impostura, quid modo fieri credendum est? DEINDE, quia tam multæ reliquiæ eiusdem generis inueniuntur, vt oporteat vel eūdem Sanctum multa corpora habuisse, vel multas reliquias. Hæc illæ. quæ omnia argumenta cap. 4. refellentur.

PORRÒ Caluinistæ vbicunq; possunt reliquias Sāctorum exurunt, & cineres in flumen abiiciunt: & notandum sanè anno M.D.L.XII. à Caluinistis corpora Sanctorū Irenæi, Hilarij, & Martini effossa, & cremata, & in profluentē proiecta fuisse, vt refert Surius: quod idem eodem in loco corporibus aliorum Sanctorum fecerant Ethnici ante annos M.C.C.C. nā vt scribit Eusebius libro quinto historiæ, capite tertio. Ethnici Martyrum reliquias igni absumptas, in Rhodanum abiecerunt. Vt hinc nimirum intelligamus, quanta sit Caluinistarum

eum

cum Ethnicis cognatio sacrilegiorum atque perfidiæ. Quòd autem Calumniæ ferro & flammis agunt, id agūt impostoris, mendaciis & fraudibus Magdeburgenses, quorum aliquas hic breuiter duximus adnotandas.

CAPVT II.

Deteguntur mendacia Centuriatorum.

INITIO igitur de origine venerationis & cultus reliquiarū mirabiliter disputant Magdeburgēses; nam Cent. 6. in ipsa præfatione dicunt eo seculo, nimirum post annum Domini quingētesimum cœpisse cultum reliquiarum occasione templorum, quæ tunc ingentibus sumptibus exstruebantur. Iidem tamen Cent. 5. ca. 7. col. 744. dicunt, cultum reliquiarum ipso quinto seculo, id est ante annū quingentesimum cœpisse. Non ergo verum est, quod dicunt in præfatione Cent. 6.

PORRÒ iidem auctores Cent. 4. ca. 6. colum. 456. & cap. 13. col. 1446. dicunt superioribus seculis, id est, vsq; ad annum trecentesimum, nihil haberi in probatis auctoribus de veneratione & translatione reliquiarum, sed cœpisse istam superstitionem seculo quarto, quando iussu Iuliani Apostatæ reliquiæ sancti Babylæ translatæ fuerunt, quæ translatio cum summa celebritate facta est circa annum Domini trecentesimum sexagesimum quintū. Eo enim tempore Iulianus imperauit, vt S. Hieronymus testatur in Chronico: non ergo verum est, quod scripserunt Magdeburgenses Cent. 5. & 6.

SED neque est verum, quod in ista Centuria quarta dicunt; nam in additione ad primam Centuriam, in vita S. Lucæ, fatentur iidem Centuriatores, ante tempora Iuliani fuisse translatas summo cum honore reliquias S. Andreæ, & S. Lucæ Constantinopolim à Constantio Imperatore, vt B. Hieronymus testatur libro contra Vigilantium.

PRÆTEREA Cent. 2. c. 3. col. 31. & sequentibus referunt ad verbum ex historia Eusebij li. 4. ca. 15. epistolā Ecclesiæ Smyrnensis de martyrio Polycarpi; in qua epistola narratur, Christianis cupientibus reliquias Martyris, & Iudæis pertinacissimè resistētibus, iudicem Ethnicum voluisse corpus in medio positum cremari vsque ad cineres: & tamen Christianos collegisse incredibili auiditate reliquias illas: *Ac si essent* (inquit epistola) *lapidibus pretiosissimis pretiosiores, & auro probatissimo probatiores.* Eas autem reliquias à Christianis collectas ad cultum, patet tum ex verbis citatis, tum ex contentione aduersariorū. Iudæi enim, atque Ethnici resistebant, ne reliquiæ raperentur prætextu pietatis. Existimabant enim corpora à Christianis adorari, vt in eodem loco Eusebius testatur; non ergo verum est, quod dixerunt, Centuria quarta.

SED neque tunc cœpit honor reliquiarum; nam B. Gregorius libro 3. epistol. 30. scribit, ipso tempore, quo Petrus & Paulus passi sunt, venisse fideles ab Oriente, qui eorum reliquias tanquam suorum ciuium peterent; sed cùm eas detulissent vsque adsecundum lapidem ab vrbe, diuino miraculo impeditos, non potuisse vlterius eas deferre; tum verò à Romanis fidelibus apud Catacumbas reconditas fuisse. Vnde posteà Cornelius Papa (vt in Pontificali Damasus refert) transtulit ad ea loca, vbi nunc iacent. Itaque de origine cultus reliquiarum quatuor mendacia inter se pugnantia Magdeburgenses protulerunt.

SECVNDVM mendacium est Cent. 4. ca. 8. col. 602. vbi postquam dixerunt, rectè & piè Vigilantium contra reliquias scripsisse, Hieronymum autem solis conuiciis & importunitate pro reliquiis pugnasse, addūt Gregorij testimonium: *Id quod* (inquiūt) *etiam Gregorio visum est, qui de scripto Hieronymi contra vigilantium ita censuit, in Vigilantium ita conuiciis debacchatur Hieronymus, vt plusculū in eo modestiæ cogar desiderare.* At ista verba nullius Gregorij sunt, sed Erasmi in argumento ad librum B. Hieronymi contra Vigilantium.

TERTIVM est Cent. 5. ca. 6. col. 699. vbi sic habent: *Augustinus* (inquiunt) *de reliquiis Stephani scribit, superstitiosum, & magnum concursum multitudinis ad eas in Africam vsque factū, dementatis populis quibusdam illusionibus, quæ pro miraculis habitæ sunt, libro de ciuitate Dei, 22. cap. 8.* At si legamus totum istud caput, quod ipsi citant, non inueniemus vsquam nomen superstitionis, vel illusionis, sed tantam pietatem erga sacras reliquias, vt hic locus Augustini satis esse videatur ad omnes hæreticorum nebulas dissipādas. Inter alia multa sic ait de quodam miraculo: *Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat, ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes, latere non sinunt, &c.* Et infrà: *Vnum est apud nos factum, non maius, quā illa quæ dixi, sed tam clarum atque illustre miraculum, vt nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit, nullum qui obliuiscī vlla ratione potuerit.*

NEQVE est hoc Magdeburgensium solùm mendacium impudens, sed etiam peccatum in Spiritum sanctū, quod Dei miracula testatissima illusiones vocent: & præterea est insania manifesta, cùm B. Augustinum, virum sapientissimum, quasi pueriliter ludentem faciant. Nā cùm B. Augustinus toto illo capite probare contendat fidem Catholicam, non carere veris miraculis: nónne prorsus insaniret, secúmque ipse, & cum fide pugnaret, si miracula quibus fidem probari dicit, illusiones ipsemet appellaret, & populum qui illis credit, superstitiosum, & dementatum diceret,

QVARTVM mendacium est omnino simile superiori; nam eadem Centuria quinta, cap. 15. col. 1506. dicunt, reliquias Martyrum ab Ethnicis contemptas fuisse, & in eo melius sensisse, quàm superstitiosi Christiani sentiant, Theodoreto auctore libro octauo de Martyribus. Atqui Theodoretus eo libro nusquam habet, melius sensisse Gentiles de reliquiis, quàm Christianos, sed omnino contrarium asserit, & defendit. Vide (Lector) locum, & iudex esto.

QVINTVM est Centuria quarta, ca. decimo tertio, col. 1446. vbi referunt historiam de translatione sancti Babylæ, ex Ruffino libro 1. cap. 36. quia enim oraculum Apollinis obmutuerat ob vicinam sepulchri sancti Babylæ, & ideò Iulianus Apostata iusserat inde amoueri arcam Martyris, dicunt Centuriatores diabolum de industria simulasse se impediri à Martyre, vt ea ratione occasionem daret celeberrimæ illi translationi: & sic introduceret vsum translationis, & veneration is reliquiarum.

AT istud mendacium est impudentissimum; nam in primis repugnat omnibus auctoribus, qui de hoc miraculo scribunt, nimirum Chrysostomo libro contra Gentiles, Ruffino lib. 1. capite 36. Socrati lib. 3. cap. 18. Sozomeno libro 5. capite decimo nono, & Theodoreto libro tertio, capite 10. Deinde miraculum sequens clarè ostendit diabolum seriò timuisse; nam vix arca Martyris inde abducta fuerat, cùm descendit ignis de cœlo, & idolum, vnde diabolus fundebat oracula, totum consumpsit.

PRÆTEREA non fuit ista prima trāslatio reliquiarum; nam, vt iam ostendimus, multæ antea præcesserunt, & idem corpus sancti Babylæ antea fuerat translatū ex Antiochia ad suburbium istud Daphnes, vt Chrysostomus docet; vnde posteà Iulianus iterum Antiochiam

transferri

Universidad de Deusto
Biblioteca

transferri iussit.non ergo potuit diabolus illa simulatione velle introducere vsum translationum. Præterea, si diabolus ita cupit istam idololatriam erga reliquias, cur semper instigauit Iudæos, Ethnycos,& Hæreticos, vt abolerent omnes reliquias?

SEXTVM mendacium est in eadem centuria quarta, cap.13.colum.1447.vbi referunt ex Gregorio Nazianzeno oratione prima in Iulianum,duos adolescētes nepotes Constantij Imperatoris Gallum & Iulianum,volentes exstruere insignem Ecclesiam supra tumulum Mamantis Martyris, inter se diuisisse opus; sed partem illā,quæ exstruebatur à Gallo verè pio,& fideli felicissimè processisse;partem autem, quæ exstruebatur à Iuliano,qui apostata futurus iam mente corruptus erat, non potuisse vnquam coalescere, quod terra insolito more contremiscens,continuò quasi euomeret, quidquid Iuliani sumptibus in fundamentis proiiceretur. Caussam huius miraculi Nazianzenus dicit fuisse, quod sancti Martyres se inter se mirificè diligant:ideo enim Martyrem,cui templum exstruebatur,honorem illum recusasse,quòd nollet ab eo honorari,à quo collegas suos contumelia afficiendos præuidebat: & ipsum etiam Deum, qui corda intuetur,opus Galli, tanquam Abelis sacrificium admisisse,opus Iuliani, tanquam sacrificium Cain abiecisse.Sic igitur Gregorius.

AT nostri Centuriatores de hoc miraculo duplicem sententiam proferunt.Aiunt PRIMÒ,temeritatem esse credere,illud portentum opera Martyris accidisse, propterea quod Martyres non sunt καρδιογνώσται, & dormire dicuntur. ita illi loco citato, columna 1445. At licet non sint Martyres ex natura sua καρδιογνώσται, id est,cordium scrutatores;quis tamen impedit,quo minus cordiū cogitationes illis reuelentur à Deo?& licet dormire dicantur,quia requiescunt à laboribus suis,tamen non sic dormiunt, quasi non videant,nec intelligant, nam si ita esset,tum etiam nec viuerent.

ADDVNT SECVNDÒ, columna 1447.Deum impediuisse fabricam Iuliani, vt indicaret sibi displicere cultum illum superstitiosum Martyrum.At si ita est, cur non impediuit fabricam Galli, qui eidem Martyri operam dabat?An etiam Deum dormiuisse dicent,ac fortasse Galli fabricam non vidisse?

MENDACIVM SEPTIMVM est in præfatione sextæ Centuriæ,vbi dicunt,à nobis diuinis honoribus coli reliquias,atque easdem etiam,ac si viuerent & sentirent, suppliciter inuocari,*Cæperunt*,inquiunt,*exanguia,& semicorrosa ossa coli, inuocari, diuino honore affici.* Eadem ferè habet Caluinus in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ:*Nec solùm*, inquit,*Sanctos Christi loco adorant, sed etiam eorum ossa,vestes,calceos,& simulacra.*

AT quis vnquam Catholicorū reliquias inuocauit? Quis vnquam auditus est in precibus,aut litaniis dixisse: *Sanctæ reliquiæ,orate pro me?* Et quis easdem vnquā diuino honore affecit,vel Christi loco adorauit?Nos enim reliquias quidem honoramus,& osculamur,vt sacra pignora patronorum nostrorum: sed nec adoramus vt Deum, nec inuocamus vt Sanctos,sed minore cultu veneramur, quàm Sanctorum spiritus, nedum quàm Deum ipsum.Ita respondit etiam olim Hieronymus Vigilantio idem obiicienti;& multò etiam antè idem responderunt discipuli sancti Polycarpi apud Eusebium, loco antea citato, libro 4. hist. cap. 15.

*

CAPVT TERTIVM.

Asseritur veritas,& probatur.

NVNC ad argumēta pro veritate accedamus. PRIMVM sumi potest ab exemplis Scripturarum.Exodi 13.Moses discessurus cum populo ex Ægypto in Palæstinam,noluit ibi reliquere ossa sancti Ioseph iamdudum mortui; sed ea honorificè secum asportauit,& transtulit in terram promissionis:Non ergo superstitiosum, neque nouum est, transferre ossa Sanctorum,vt Magdeburgenses in singulis centuriis clamant.

ITEM Deut.vlt. Deus ipse (vt Hieronymus contra Vigilantium argumentatur) corpus Moysi honorauit, dum illud propriis manibus sepeliuit.

ITEM 4.Reg.13.ossa Heliæi cùm tetigissent mortuū quendam hominem, continuò illum ad vitam reuocarunt:Non ergo Deus contemnit ossa Sanctorum,sed ea honorat,& honorari cupit,dum per illa miraculum tam insigne patrauit.

ITEM 4.Reg.23. cum Iosias delubra idolorū euerteret,& omnem idololatriam delere vellet,tātùm abest, vt reliquias Sanctorum delendas esse existimaret,vt cùm aliorum mortuorum ossa effodissent, & in cineres redegissent,ossa tamen sancti Prophetæ ibidem reperta asseruari iusserit.

AD hæc de sepulchro Domini legimus Isa.11. *In eō* (Messiam videlicet) *Gentes sperabunt, & erit sepulchrū eius gloriosum.* Hunc locū de sepulchro Christi intelligi certum est, tum ex ipsis verbis, tum ex Apostolo Rom.15. quod autem non intelligatur solùm de sepulchro pro eo tempore,quo ibi Christus iacebat,sed etiam pro tempore futuro,ac proinde reliquias honorandas:docet Hieronymus in ep.ad Marcellam,vt migret Bethlehē,vbi docet,Isaiam prædixisse id, quod modo fit, vt sepulchrum Dñi ab omnibus honoraretur.Ex quo refellitur Lutheri blasphemia,qui in libro de abolenda Missa dicit,Deo nō maiorem curā esse de sepulchro Domini,quā de bobus.

DENIQVE, si Christus hic adesset,& nos vestē eius deuotè oscularemur, continuò nos idololatras esse Lutherus & Caluinus dicerent, at mulier emorrhoissa solā fimbriam Christi fideliter tetigit,& sanata est,Matthæi 9.Neque Act.5.sunt reprehensi populi, qui certatim ad vmbram Petri eo modo,quo poterant,attingendam occurrebant,sed potius fidei suæ præmium retulisse dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipsa vmbra cogitari possunt?Neque habiti sunt Act.19.superstitiosi,qui Pauli sudaria,& semicinctia deferebant ad ægrotos,vt etiam nos modo facimus,sed potius religionem illorum miraculis confirmabat Deus.

ARGVMENTVM SECVNDVM ex Cōciliis diuersarum partium orbis terræ.Ex Oriente habemus Concilium Nicænum II.actione tertia,quod vocat reliquias fontes salutares, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat,& actione septima,in vltima definitione iubet deponi Clericum,& Laicum excommunicari,qui reliquias Martyrum cōtemnit,& non,vt rem sacram,cum honore tractat.

ITEM ex Oriente habemus Gangrense Concilium ante annos M.C.C. canone vlt.vbi anathema dicit iis qui memorias Martyrum,id est,loca,vbi sunt Martyrum reliquiæ,execrantur.Eustathiani enim,contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basilicas,ne corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant,venerari viderentur.

Ex Africa Concilium CARTHAGINENSE V cano.decimo quarto,iubet,vt nulla altaria,vel memoriæ Martyrum

Martyrum dedicentur, nisi ibi sint aliquæ Martyrum reliquiæ:& aliter dedicata euertantur:vel populus admoneatur,ne ea loca frequentet, ne superstitione aliqua teneatur, si colat,videlicet quasi Martyris sepulcrum,vbi reuera non est corpus Martyris.At si est superstitio colere pro Martyris corpore,id quod non est reuera tale:Religio igitur erit corpus veri Martyris colere:religioni enim opponitur superstitio.

EX Hispania habemus Cōciliū BRACCARENSE III.canone V. vbi statuitur, in supplicationibus thecā reliquiarum gestari debere manibus Episcoporū, aut aliorum Sacerdotum,populo præcedente & sequente.

CONCILIVM EPAVNENSE, in Gallia celebratum, canone 25.iubet, reliquias Sanctorum non poni in Ecclesiis, vbi non sunt Clerici, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur.

EX Germania habemus Concilium MOGVNTINVM,tempore Caroli Magni celebratū, in cuius canone 51. statuitur, ne corpora Sanctorum transferantur de loco ad locum,sine consilio Episcopi, & licentia sanctæ Synodi,quod certè ad honorem non exiguū sanctarum reliquiarum pertinet.

HABEMVS denique ex Italia Concilium LATERANENSE, sub Innocentio III. cap.62. vbi cauetur propter periculum fraudum, ne nouas reliquias vllus publicè venerari incipiat,sine auctoritate summi Pontificis.Vnde est lex canonica,capite Cùm ex eo, de reliquiis, & Sanctorū veneratione:cui similis est lex etiā ciuilis,C.de Episcopis & Clericis, L.Decernimus.

TERTIO,probatur ex Patribus. EVSEBIVS lib.7. hist.cap.15. de sede lignea sancti Iacobi Apostoli:*Seruatur*, inquit, *cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis,& cum magna veneratione habetur.* Hęc ille. Non ergo rideant Lutherani, si quando audiunt Romæ cathedram sancti Petri ligneam honorari.

S. ATHANASIVS in vita B.Antonij,scribit sibi ab Antonio relictum pallium tritum, & addit: *Legatarius Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur,& tanquam magna hæreditate ditatus,lætanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.* De eodem Magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi Eremitæ,cùm Pauli tunicam ex foliis palmarum contextam Antonius adeptus esset,ob ipsius Pauli reuerentiam, illam induere solitum in diebus tantùm solennibus Paschæ & Pentecostes.

S. BASILIVS in Psalmum 115.in illud:Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: *Quando*, inquit,*ludaicè quis moriebatur, abominabilia erant morticinia: cùm pro Christo mors contingit, pretiosa sunt reliquiæ Sanctorum eius. Antea dicebatur Sacerdotibus & Deo dicatis:Non contaminabitur ex aliquo mortuo: nunc autem qui contingit ossa Martyris,quandam sanctificationis societatem assumit, ex gratia corporis insidente.* Et oratione in quadraginta Martyres,loquens de reliquiis ipsorum per totam illā regionē dispersis:*Hi sunt*,inquit,*qui nostram regionem administrant, & veluti turres quædam coherentes securitatem ab hostium incursu exhibent, non vno loco seipsos includentes,sed multis tam locis hospites facti,& multas patrias exornantes.*

GREGORIVS NISSENVS oratione in Theodorum Martyrem, initio orationis: *Anima quidem*, inquit, *ex quo sublimis abiit,in suo loco requiescit, & corpore soluta cum sui similibus vna viuit. Corpus verò venerandum & immaculatum ipsius instrumentum, cum multo honore, & cultu compositum,atque ornatum: in augusto,sacroq; loco situm est.* Deinde narrat multis verbis eos, qui templa Martyrū ingrediūtur, primò mirari molem ædificij, deinde parietes & pauimentum pulchrè ornata, tum statuas & picturas varias:& subiungit tandem: *vbi hīc*,inquit,*oculos oblectauit, cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem, contrectationem eius esse credens,quòd si quis etiam puluerem,quo cōditorium,vbi Martyris corpus quiescit,obsitum est, auferre permittat,pro munere puluis accipitur,ac tanquam res magni pretij condenda terra colligitur:nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum,& optandum,ac summarum precum donum,sciunt experti,& eius desiderij compotes facti.*

GREGORIVS NAZIANZENVS oratione prima in Iulianum paulò ante medium, reprehendens Iulianum,quòd cum Deorum falsorum monumenta veneraretur, veri Dei amicorum, & Martyrum corpora despiceret:*Non victimas*,inquit, *pro Christo cæsa reueritus es?* (& aliquot interpositis) *quorum vel sola corpora idem possunt,quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur, quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt, quod corpora. Hæc non colis, sed contemnis & aspernaris,qui Herculis rogum, ex calamitate iniurioso mulieribus illatis excitatum, admiraris.*

EVSEBIVS EMISSENVS homilia de S.Blandina: *vbi sunt*, inquit, *qui venerationem sacris Martyrum dicunt deferenda non esse corporibus,&c.*

S. CYRILLVS, Episcopus Hierosolymitanus, catechesi 18. *Vt autem*, inquit, *non solùm animæ Sanctorum honoretur,credaturq; quod etiam in corporibus mortuorū ineset virtus,seu potentia, iacens in sepulcro Heliæi mortuus, mortuumq; Prophetæ corpus attingens,viuificatus est.*

SANCTVS Ioannes CHRYSOSTOMVS sermone de sanctis Iuuentio & Maximo, primùm laudat eos, qui corpora illa inhumata relicta piè rapuerunt,etiam cum periculo vitæ suæ.Deinde subiungit: *Idcirco sæpius eos inuisamus,tumulos adoremus,magnaq; fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur.* Vide eundem homi.vlt in epist.ad Romanos,vbi dicit Romam excellere omnibus vrbibus propter corpora Petri & Pauli.Item homi.66.ad populum,vbi comparat sepulcra & reliquias Sanctorum cum sepulcris & cadaueribus Imperatorum, & Regum, & ostendit illa summo honore coli, ista deserta & abiecta esse:& pulcrè dicit,summum honorem Constantino Imperatori fuisse,quod potuerit fieri ianitor B. Petri, quia nimirū sepultus erat ad fores eius basilicæ, vbi conditæ erant aliquæ particulæ B. Petri reliquiarum.

THEODORETVS lib.8.ad Græcos de Martyribus: *Ac animæ quidem*,inquit,*triumphatorum Martyrum in cœlesti nunc patria vitam agunt Angelorū chorīs interfitæ: Eorum vero corpora,non singula quidem singulis monumentis condūntur,sed ciuitates,oppida,paganiq; conuentus hæc inter se sortitō partiti sunt, laborantibusq; animis, ac ægrotis corporibus salutaria ea confiteri non cessant.*

DENIQVE Ioannes DAMASCENVS lib.4.cap. 16.de fide Orthodoxa copiosè disputat de Martyrum reliquiis venerandis.

IAM ex Latinis: S.AMBROSIVS sermone 93. de sanctis Nazario & Celso in fine: *Quod si dicas mihi*, inquit,*quid honoras in carne iam resoluta atque consumpta? honoro in carne Martyrū exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres: honoro in cineribus semina æternitatis:honoro corpus, quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere.Cur autem non honorent corpus illud fideles,quod reuerentur & Dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulcro? honoro itaque corpus, quod Christum honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cœlo.*

MAXIMVS in sermone de sanctis Octauio,Aduen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tore & Solutore: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt, sed ij præcipuè venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus.*

GAVDENTIVS Episcopus Brixiæ, tractatu de dedicatione Basilicæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit, deinde vt hanc honori eorum basilicam fundare valeremus, ipse largitus est, &c.* Vide totum tractatum, vbi multa de cultu reliquiarum loquitur.

S. PAVLINVS natali tertio sancti Felicis, de vrbe Roma loquens, ob reliquias Apostolorum, sic ait:

Nam prius imperio tantùm, & victricibus armis,
Nunc & Apostolicis terrarum es prima sepulcra.

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.

PRVDENTIVS in hymno de sancto Laurentio:

O ter, quaterque, ô septies.
Beatus vrbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus
Sedem celebrat ossium
Cui propter adolui licet
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.
Vix fama nota est abditis,
Quam plena Sanctis Roma sit,
Quàm diues Vrbanum solum
Sacris sepulcris floreat.

S. HIERONYMVS in libro aduersus Vigilantiũ: *Dolet*, inquit, *Martyrũ reliquias pretioso operiri velamine & nõ vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinium: vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur.* Idem in epistola ad Marcellam, quam scripsit nomine Paulæ & Eustochij, inter alia bona, quæ sunt in Palæstina, numerat posse adorare sacros cineres Ioannis Baptistæ, Heliseei, & Abdiæ, qui ibi seruantur.

RVFFINVS lib. 11. hist. cap. 28. cùm Gentiles tempore Iuliani ossa B. Ioannis Baptistæ apud Sebastem Palæstinæ igni cremarent. *Quidam*, inquit, *cùm tantùm nefas humanis quidem manibus, sed mente ferina fieri viderent: moriri gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari, inter eos, qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligẽtiùs ac religiosiùs congregantes furtim se vel stupentibus, vel insanientibus subtraxere, & ad religiosum patrem Philippũ venerandas reliquias pertulêre, &c.* Vide eundẽ, lib. eodẽ, cap. 33.

S. AVGVSTINVS epist. 103. ad Quintianum: *Portant sanè* (latores epistolæ) *reliquias beatissimi & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quàm conuenienter honorare debeatis.*

AVCTOR libri de Ecclesiasticis dogmatibus, c. 73. *Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerissimè honoranda credimus.*

S. LEO in sermone de sancto Laurentio, de cratricula eius loquens: *Nam quid*, inquit, *non ad victoriæ gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierũt triumphi etiam instrumenta supplicij?*

S. GREGORIVS lib. 5. epist. 50. ad Palladium: *Quia reliquiæ*, inquit, *sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, necnon Laurentij, atq. Pancratij Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur, vt eas cum reuerentia suscipere, & collocare, auxiliante Domino debeatis.* Idem repetit epistola sequenti. Idem lib. 3. epist. 30. Constantiæ Imperatrici petenti caput S. Pauli respondet, sacrilegum esse corpora tantorum Sanctorum tangere, vel inspicere. Et ibidẽ narrat, multos repẽtina morte obiisse, quod præsumpsissent ad corpora sanctorum tangenda, vel aspicienda propiùs accedere: & tandẽ pollicetur se missurum aliquid de rasura catenarum sancti Pauli, si tamen limãdo aliquid detrahere poterit: eam enim esse catenarum illarum conditionem, vt pro dignitate, vel indignitate petentium, aut sine mora vlla raméta de catenis lima excutiantur, aut nihil omnino excuti possit, etiamsi totis viribus quis limando laboret.

SANCTVS Gregorius TVRONICVS libro de gloria Martyrum & Confessorum, nihil ferè aliud tractat, vt superuacaneum sit aliquid inde velle decerpere. Omitto Bedam, Bernardum, ac posteriores, quod de fide ipsorum ne aduersarij quidem dubitent.

QVARTO, probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certè non fierent, si Deo cultus reliquiarum nõ placeret. S. EPIPHANIVS in vita Isaiæ, Ezechielis, & Hieremiæ scribit, à plurimis coli solita sepulcra eorum ob multa beneficia, quæ in eis locis propter merita eorundem Prophetarum Deus conferebat.

S. BASILIVS oratione in Mamãtem dicit omnibus nota esse miracula, quibus Martyr aliis sanitatem, aliis vitam reddiderit. Et oratione in Iulittam scribit, cùm reliquiæ sanctæ Iulittæ ad quendam locum adductæ fuissent, vbi laborabatur penuria aquæ, mox è terra etupisse fontem aquæ dulcissimæ, vt videretur sancta illa, quasi mater vel nutrix communis, totam illam regionem lacte suo alere.

SANCTVS Gregorius NAZIANZENVS oratione in Cyprianum: *Omnia potest*, inquit, *pulvis Cypriani, cum fide, vt sciunt hi, qui ipsi experti sunt, & miraculum ad nos vsq. transmiserunt.*

S. CHRYSOSTOMVS in lib. cõtra Gẽtiles, de reliquiis S. Babylæ Martyris: *Sententiæ*, inquit, *nostræ abundè fidẽ faciunt, quæ quotidiana à Martyribus eduntur miracula.*

PALLADIVS in historia Lausiaca, cap. 62. ad reliquias Philemonis, multa miracula facta narrat. Sãctus AMBROSIVS sermone de sanctis Gerualio & Protasio, & epistola ad sororẽ de eisdem, inter multa miracula facta refert etiã cœcum nomine Seuerum, arte lanionem, omnibus notissimum, fuisse curatũ ad contactum feretri, quo reliquiæ portabantur, vbi etiam non tacet ibidem B. Ambrosius, Arianos impudentissimè negare ausos illa miracula, quæ totus populus videbat.

S. HIERONYMVS libro contra Vigilantium: *Tu*, inquit, *sæpius hoc vilissimo tortus es puluere:* vbi dæmonem alloquitur, qui per os Vigilantij reliquias Sanctorum, vilissimum puluerem appellauerat, & in epist. ad Eustochium de vita Paulæ, narrat ad sepulcra Elisæi & Ioannis Baptistæ, atque Abdiæ, rugire dæmones consueuisse: In vita Hilarionis dicit, magna quotidie signa fieri ad sepulcrum eius.

S. AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. Dei, cap. 8. tot miracula dicit facta ad reliquias S. Stephani breuissimo tempore, vt multi libri scribendi sint si omnia referri debeant. SVLPITIVS in vita Martini dicit, solo contactu vestis eius curatam mulierem à fluxu sanguinis. Alia id genus sine numero referri possent.

QVINTO probatur ex miraculis, quæ sæpe in ipsis Sanctorum mortuis corporibus cernuntur, per quæ Deus apertissimè nos ad eorum venerationem quasi inuitare videtur. Sanctus Ioãnes CHRYSOSTOMVS scribit in sermone de sanctis Iuuentio & Maximo, vultus eorum corporum ita splendere cœpisse post mortem, vt nõ posset in eos intendi sine honore quodam, & planè tales fuisse, qualem describit vultum Stephani S. Lucas Act. 6. cùm ait: *Intuebantur vultum eius tanquam vultum Angeli.*

S. HIERONYMVS in vita Hilarionis scribit, corpus eius post decem menses adhuc omnino integrum repertum, & tantis fragrans odoribus, vt delibutum vnguentis videretur. S. AVGVSTINVS sermone secundo de sancto Vincentio: dicit, corpus eius exposi-

tum

tum feris, à coruo mirabiliter defensum: & proiectum in aquas mergi non potuisse. Et lib. 9. Confess. cap. 7. dicit corpora Sanctorum Gerualij & Protasij incorrupta per plurimos annos à Deo conseruata, vt suo tempore propalarentur.

SVLPITIVS in epistola ad Bassulam Socrum, de obitu S. Martini dicit, post mortem eius in ipsius corpore glorificati hominis apparuisse figurã: fuisse enim carnem eius vitro puriorem, lacte candidiorem, vt septennis pueri decorem ostẽderet. Quod idem de corpore diui Francisci refert sanctus Bonauentura. De sancto Eduardo Rege Anglorum, qui ante annos CCCC. floruit, scribit auctor eius vitæ apud Surium mense Ianuario, anno XXXVI. ab eius obitu, inuẽtum esse corpus ipsius integrum, plenum succo, flexibile, ac si etiam tunc viueret, & non solùm ossa & carnes in nullo læsas, sed nec pilos capitis aut barbæ, nec ipsas vestes aut calceos. Quid de corpore S. Andreæ dicemus, ex quo liquor mirificus perpetuo funditur?

SEXTO, probatur ex inuẽtione & reuelatione diuinitus facta Sanctorum corporum. Si enim Deo cultus reliquiarum non placeret, cur ipse seruis suis corpora Sanctorũ, quæ latebant, ostenderet? Sancto Ambrosio reuelata diuinitus corpora Sãctorum Gerualij & Protasij, scribit ipse in epist. de hac re, quæ fertur in Tomis Surij, scribit hoc idem S. Augustinus lib. 9. Confess. cap. 7.

EXSTAT etiã epistola Luciani, in qua significat sibi diuinitus ostensa corpora Sanctorum, Stephani, Nicodemi, & aliorũ, fuisse autẽ verum illud Stephani corpus, innumerabilia miracula ostẽderũt, de quibus Euodius libros duos cõscripsit. Et B. Augu. serm. 91. ex nonis, *Latuit*, inquit, *tanto tempore corpus eius* (Stephani) *processit quando Deus voluit, illuminauit terras, tanta miracula fecit, mortuus viuos facit mortuos, quia nec mortuus.*

AD hæc refert SOZOMENVS lib. 5. cap. 8. ossa sanctorum Martyrum Nestabi & Eusebij fratrũ, quæ Gazenses miscuerant cum ossibus camelorum & asinorũ, ne à Christianis internosci possent, sanctæ cuidam fœminæ diuina reuelatione ostensa, & ab eadem collecta fuisse. Idem Sozomenus lib. 7. cap. vlt. refert ossa Abachuc & Michææ Episcopo cuidam diuinitus reuelata fuisse. Idem Sozomenus lib. 9. cap. 2. refert quadraginta Martyrum reliquias diuina reuelatione inuẽtas.

BEDA de sex ætatibus in Martiano, refert caput Ioannis Baptistæ ab ipso Ioanne reuelatum duobus Monachis, & in Zenone scribit, corpus sancti Barnabæ cum Euangelio Matthæi super eius pectore inuentum, ipso Barnaba reuelante.

SEPTIMO, probatur ex translatione reliquiarũ, de vno loco ad alium, honoris gratia ab antiquis celebrari solita. Nec enim negari potest, quin ad honorẽ pertineant sacrorum ossium translationes. Prima quidem & antiquissima translatio fuit ossium Ioseph ex Ægypto in Palæstinam, à Mose facta, Exod. 13. Deinde trãslatio reliquiarum Petri & Pauli, quæ facta est ipso tẽpore, quo passi sunt, ad Catacumbas: GREGORIVS lib. 3. epist. 30. Tum eorundem corporum translatio à Catacumbis, partim ad Vaticanum, partim ad prædiũ Lucinę in via Hostiensi. Cornelius Papa epist. 1. Ruffinus lib. 2. cap. 28. describit translationem reliquiarum Ioannis Baptistæ ex Palæstina Alexandriam.

SANCTVS HIERONYMVS libro contra Vigilãtium scribit, tempore Constantini Imperatoris translatas Constantinopolim, Andreæ, Lucæ, & Timothei reliquias: & tempore Archadij translatas ex Iudæa in Thraciam reliquias Samuelis Prophetæ, tãto honore, vt in vase aureo ab Episcopis reliquiæ portarentur, comitante tanta populorum frequentia, vt à Palæstina vsq; ad Chalcedonẽ iungerẽtur populorum examina.

SANCTVS AMBROSIVS initio exhortationis ad virgines: *Ego*, inquit, *ad Bononiense inuitatus conuiuium, vbi sancti Martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reseruaui.* AVGVSTINVS lib. 9. Confess. cap. 7. *Cùm*, inquit, *corpora sanctorum Gerualij & Protasij propalata & effossa digno cum honore transferrentur, &c.*

CHRYSOSTOMVS libro de S. Babyla describit, quanto honore reliquiæ Martyris translatæ sint. Sozomenus lib. 7. cap. 10. describit translationem reliquiarum S. Meletij Antiocheni. Theodoretus lib. 5. cap. 36. describit translationem reliquiarum Chrysostomi. Euagrius lib. 1. cap. 16. describit honorificam translationem S. Ignatij sub Theodosio iuniore Antiochiam.

OCTAVO, probatur ex eo, quod reliquiæ sub altaribus reconduntur, cuius rei meminit S. Ambrosius in exhortatione ad virgines, de reliquiis Vitalis & Agricolæ, & in epistola ad sororem de inuentione corporum Gerualij & Protasij. S. Hieronymus libro contra Vigilantium. S. Augustinus serm. 11. de Sanctis. Sozomenus lib. 5. cap. 8. & Concilium Carthaginense V. can. 14. Videtur autem ista consuetudo Apostolorum tempore cœpisse: nam ideò Ioanni Apocalyp. 6. ostensæ sunt in cœlo animæ Martyrum sub altari, quia corpora eorum in terris sub altaribus requiescunt, vt Augustinus insinuat loco notato.

PORRO ad magnum honorẽ pertinere hunc locũ reliquiis assignatum, docent Hieronymus & Augustinus locis notatis, & res ipsa hoc docet. Semper enim altaria in magno honore fuerunt, ita vt etiam suo modo adorarentur: nam Tertullianus libro de Pœnitẽtia, inter ritus Christianorũ ponit, aris Dei adgenicularì.

NONO, probatur ex vsu cereorum & lampadum, quibus honorantur sacræ reliquiæ: nam quod lumẽ sit honoris signum, nec sit superstitiosum, lumen accendere ante rem inanimam, etiam Sole lucente, patet ex candelabro, quod semper lucebat ante arcam testimonij, Exod. 25. Fuisse autem vsum accendendi cereos coram reliquiis, patet ex obiectione Vigilãtij apud Hieronymum: *Videmus*, inquit, *moles cereorum Sole fulgente accendi, &c.* Et ex ipso Hieronymo epist. ad Riparium. *Ergo accensi ante tumulos eorũ cerei idololatriæ insignia sunt?*

ITEM ex Constãtino, qui, vt habetur primo Tomo Conciliorum in vita Syluestri, inter alia dona quæ obtulit sacris reliquiis Petri, Pauli, Laurentij, sanctæ Crucis, multa numerantur candelabra, multæ lucernę; quæ perpetuò ardere debent: nec est credibile Constantinum aliquid obtulisse, quod non esset in vsu anteà in Ecclesia. Præterea Theodoretus in histor. lib. 5. cap. 36. testatur in translatione reliquiarum S. Chrysostomi, plurima accensa lumina prælata fuisse.

PAVLINVS, natali 3. Felicis, describens cultum, qui S. Felici habebatur.

Aurea, inquit, *nunc niuei ornantur limina velis,*
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Limina ceratis adoluntur odora papyris,
Nocte dieque micant sic nox splendórque diei
Fulget, & ipsa dies cœlesti illustris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

GREGORIVS lib. 3. Dialog. ca. 24. meminit lampadis, quæ ardebat etiam noctu, dormientibus omnibus in templo S. Petri.

DECIMO, probatur ratione ducta ab vtili, & ab honesto. Ratio ducta ab vtili, est apud Chrysostomum in libro de sancto Babyla Martyre. Deus enim, vt Chrysostomus ait, nihil ferè vtilius nobis reliquit ad salutẽ Sanctorum reliquiis, nihil enim efficacius repręsentat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& infigit in animo memoriam Sanctorum, quàm sepulcrum ipsorum, statim enim atque videmus sepulchrum Sancti alicuius, recordamur illius, & virtutum eius, patientiæ, caritatis, castitatis, pietatis: & simul cogitamus quàta gloria fruatur in cœlis pro labore brevissimo huius vitæ. &c.

RATIO ducta ab honesto est multiplex. PRIMVM enim corpora Sanctorum fuerunt organa animarum ad omne opus bonũ. Vide Tertullianũ de resurrectione carnis. SECVNDO, fuerunt, & sunt instrumẽta Dei ad miracula. TERTIO, sunt pignora patronorum. QVARTO, sunt exuuiæ carissimorum. QVINTO, sunt trophæa triumphantium. SEXTO, designata sunt ad gloriam incredibilem, nimirum vt sint post resurrectionem corpora sole clariora, & vsque adeò corpotibus omnibus præstent, vt super omnia meritò collocentur. His igitur, aliisq; de caussis Sanctorũ reliquiæ à fidelibus magni fiunt, & debito cultu honorantur.

B

CAPVT IIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

EX iis, quæ dicta sunt, non erit difficile argumenta soluere, quæ initio proposuimus.

IGITVR ad PRIMVM argumentum, quod erat Ioannis Vviclef ex Euangelio depromptum, respõdemus Dominũ non reprehendere Iudæos, quòd ædificarent, vel ornarent monumẽta Prophetarũ, sed quòd non imitarẽtur eos, quorũ monumenta ornabant, sed potius eos, qui illos occiderũt, atq; ita seipsos cõdemnarent. Sic enim exponunt eũ locũ ferè omnes Patres, vt Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus in c. 23. Matth. & Ambrosius, ac Beda in c. 11. Luc.

PROPHETICORVM, inquit, AMBROSIVS, *ædificatione tumulorũ, sceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & similiũ æmulatione factorũ se quoq; declarabant paternæ iniquitatis hæredes, nõ igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur.* Hęc ille. Et CHRYSOSTOMVS hom. 75. in Matt. *Nõ quia ædificant*, inquit, *nec quia Patres suos accusant, vt illu dixit, sed quoniã ita facientes, & ita dicentes Patres suos condemnare audebant, cùm ipsi peiora committerent.*

DICES, At Luc. 11. Dominus ait: *profectò testificamini, quia cõsentitis operibus Patrum vestrorum, quia illi Prophetas occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.* Vbi videtur Dominus accusare ipsam ædificationem tanquam testimonium consensus in necem Prophetarũ.

RESPONDET Chrysostomus loco citato Iudæos ædificare solitos sepulcra Prophetarum non vt honorarent Prophetas, sed vt ostenderẽt vires, & potentiam maiorum suorum, qui Prophetas occidere potuerunt. Licet enim Iudæi non esse hanc suam intentionẽ dicerent, sed omnino contrariam: tamen reuera hanc fuisse eorum intentionem patet, quia occidere quærebant Dominum Prophetarum.

HIERONYMVS in cap. 23. Matthæi paulò aliter exponit: dicit enim antiquos Iudæos ex superbia occidisse Prophetas: recentiores autem ex superbia, & ambitione ædificasse sepulcra eorundem, & proinde eo facto consensisse operibus Patrum suorum.

CAIETANVS satis accommodatè exponit, eum, qui sepelit occisum, posse id facere vel vt honoret mortuum, vel vt cõpleat actum homicidæ: ordinariè enim homines occiduntur, & posteà sepeliuntur, vt scelus lateat. Iudæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulcra Prophetarum, vt eos honorarent, tamen id facere videbantur, vt complerent opera patrum suorum, patet ex eo, quod ipsi postea maiores Prophetas, id est, Christum, & Apostolos aliquos occiderunt.

AD SECVNDVM dico, in monumentis adesse, vt minimum, memoriam Sanctorum, nam inde sepulcra Sanctorum apud veteres passim dicuntur memoriæ. Potrò memoria Sanctorum honorabilis est. Alioqui nec in sepulcro Christi adest nunc anima, vel caro Christi, & tamen iuxta Isaiam, cap. 11. erit sepulcrum eius gloriosum. Dico prętereà, in sepulcris Sanctorum inueniri alteram partem substantiæ ipsorum, id est, materiam illam ipsam, quam Spiritus Sanctorum animarunt, & rursum animabunt.

AD PRIMVM, Caluini de Mosis corpore, multis modis respondeti potest. Hilarius in cap. 17. Matth. Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 2. & Gregorius Nyssenus in vita Moysis dicunt, Moysem nondum esse mortuum, & proinde nec sepultum, sed translatum cum Henoch, & Helia, id quod etiam aliqui recentiorum docent. Sed id non facilè defendi potest: & firmis argumentis eam sententiam oppugnat Rupertus in cap. vltimum Deuteronomij.

PHILO in fine librorum de vita Moysis docet, mortuum quidem Moysem, & sepultum, sed ad gloriã Moysis pertinere, quòd sepultus sit in sepulcro tam admirando, vt nullus hominum dignus fuerit vnquam illud conspicere, quo etiam videtur alludere Oecumenius in epist. Iudæ. Probabile tamen est quod scribit Chrysostomus homi. 5. in Matth. occultatum fuisse Moysis sepulcrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo.

DICES, non coluerunt Moysem viuentẽ pro Deo, ergo multò minus coluissent mortuũ. RESPONDEO, viuentem non coluerunt, quia quotidie ab illo audiebant, vnum esse verum Deum, se autem illius seruum: At post mortem recordati mirabilium eius, & non audientes verba eius, facilè potuissent adduci, vt crederent esse Deum, eumq; adorarent, si scirent vbi esset, præsertim quia valde credibile est corpus eius, licet mortuum, conseruasse adhuc splendorem vultus & decorem, quem antea habebat, sicut multis Sanctorũ accidit. Exemplum habemus in serpente æneo: nam Num. 21. iubente Moyse aspiciebant Iudæi tacti à serpentibus in illum æneum serpentem, & curabantur: nec tamen eum adorabant cultu latriæ, quia nimirum Moyses dixerat illis, serpentem illum non esse Deum, sed signum duntaxat salutis: at, 4. Reg. 18. eidem serpenti tanquam Deo sacrificabant, cùm tamẽ iam nulla operaretur miracula & ideo ab Ezechia cõfractus fuit.

DICES, idem periculum est nunc in reliquiis aliorum Sanctorũ. RESPONDEO, falsum esse, nam populus Iudæorũ eo tempore propensissimus erat ad idolatriam, ita vt etiã vitulos aureos coleret: Vnde post captiuitatem Babylonicam: quia populus ille non amplius coluit idola, videmus Deum illustrasse sepulcrũ Isaiæ, Ezechielis, Hieremiæ, Helisæi, Abdiæ, & aliorum multis miraculis, & gratum habuisse cultum, qui ossibus eorũ exhibebatur, vt Epiphanius, & Hieronymus tradunt. Adde, quod nunquã est auditum apud Christianos, vt aliqui Sãctorũ reliquiis diuinos honores detulerint, nec desunt in Ecclesia, qui & literis, & sermonibus populos doceant, quis cultus reliquiis debeatur.

AD SECVNDVM dico, 2. Corinth. 5. cùm dicitur: *Etsi nouimus Christum secundùm carnem, sed iam non nouimus*, per carnem intelligi mortalitatem & passibilitatem: & sensum esse, si nouimus aliquando Christum mortalem & passibilem, nunc non nouimus, nisi immortalem & impassibilem: sicut 1. Corint. 15. dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et Heb. 5. *Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque obtulit, &c.* Sic exponunt omnes. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Anselmus, &c.

EODEM modo respõdet VII. Synod. act 6. Tomo IV.

eidem

eidem argumento, quod ab Iconomachis obiectũ fuerat, vbi etiã additur testimoniũ sancti Cyrilli. Et quod non velit Apostolus docere (quod Caluinus ait) esse obliuioni tradendũ, & missum faciendum quidquid in Christo carnale fuit, id est, omnẽ memoriã humanitatis eius, vt solũ de spiritu & diuinitate cogitemus, patet: nam Paulus 1. Cor. 11. dicit Sacramentũ Eucharistiæ institutũ in memoriam passionis, & addit: *Quotiescunq; manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortẽ Domini annunciabitis, donec veniat:* & ipse nihil sæpius repetit, quàm crucẽ, & passionem, & mortem Domini. Et quomodo, quæso, iuxta Isaiam cap. 11. esset sepulcrum eius gloriosum, si deberemus obliuisci mortis Domini?

DENIQVE vel debemus recogitare beneficia Domini, vel non: Si non, ingratissimi sumus, contradicimusq; Paulo, qui Hebr. 12. ait: *Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum à peccatoribus sustinuit contradictionẽ.* Si sic, ergo debemus incarnationem, natiuitatem, passionem, & mortem Domini cogitare.

AD TERTIVM, dico PRIMO, cultum reliquiarum non esse cultum voluntarium, id est, ab hominibus excogitatum, sed esse à Deo inspiratum, vt patet ex Scripturis citatis: nam Scriptura approbat cultum sepulcri, & fimbriæ Christi: item vmbræ Petri, sudariorum & semicinctorum Pauli, &c.

DICO SECVNDO, apud Paulum Coloss. 2. ἐθελοθρησκείαν non significare cultum quomodocunque voluntarium, id est, non præceptũ à Deo, sed ab homine excogitatũ: sed cultum superstitiosum, vt noster interpres rectè vertit: siue falsam religionẽ, vt exponit sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiã. q. 10. Probãdum igitur esset Caluino cultum reliquiarũ esse superstitiosum, vel falsum, si vellet esse reprehensum à Paulo.

AD QVARTVM, nego periculum esse idololatriæ, immò cultus reliquiarum est detestatio omnis idololatriæ, nam Martyres mortui sunt, vt idololatriam destruerent, qui ergo Martyris reliquias colit, indicat se gaudere de idololatriæ destructione, & rectè Christiani apud Ruffinum lib. 1. cap. 35. cum transferrent reliquias Babylæ canebant magna voce: *Confundantur omnes, qui adorauit sculptilia.*

AD illud de cereis, dico cereos accensos coram tumulis Martyrum non esse signum adorationis Deo debitæ: nã non offeruntur cerei Martyribus tanquã sacrificia, sed accẽduntur in signũ lætitiæ, ignis enim accẽdi solet ad lætitiã significandã etiã in rebus prophanis. Prætereà, ignis signũ est gloriæ: vnde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus vbiq; ignis præferebatur, teste Herodiano, li. 1. Sancti autẽ vera gloria nũc fruũtur, & cũ Christo regnant, atq; imperãt in cœlis, vt merito illorum memoriæ ignis accendi possit. Deniq; ignis signũ est vitæ: proinde cereis protestamur viuere Sãctorum animas, & ipsa corpora suo tẽpore victura.

AD Hieronymum dico, eum, cùm ait de iis qui accendunt cereos coram reliquiis (*Confiteor Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam*) loqui de iis, qui cereos accendunt, existimantes inde Martyres illustrari: nam Vigilantius dixerat per Iromiam: *Magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis Martyribus, quos putant vilissimis cereolis illustrari.* De his ergo qui cum tali opinione falsa cereos accendunt, Hieronymus dicit, eos zelum habere, sed non secundum scientiam.

QVOD autem Hieronymus absolutè putauerit bonum coram reliquiis accendi cereos, patet PRIMO, quia in epist. ad Riparium ipsemet affert in argumentum cultus Sanctorum vsum accendendi cereos, & lib. in Vigilantium ait: *Caussabantur quondam & Apostoli quod periret vnguentum, sed Domini voce correpti sunt, neque enim Christus egebat vnguento, nec Martyres lumine cereorũ: & tamen illa mulier in honore Christi fecit, deuotionemque eius recipitur: & quicunq; accendunt cereos, secundùm fidem suam, habent mercedẽ.* Et infrà: *Illud fiebat idolis, & idcirco detestandũ est: hoc fit Martyribus, & idcirco recipiendum est.*

SECVNDO, idem patet, quia Hieronymi tempore erat vsus eiusmodi cereorũ non solùm apud mulierculas, sed etiam apud Episcopos & vniuersam Ecclesiã, vt patet ex Paulino, Theodoreto, & aliis suprà citatis.

TERTIO, si esset superstitio accendere cereos interdiu coram reliquiis, esset etiam accendere cum legitur Euangelium, & cum mortui deferuntur ad sepulcrum. Atqui consueuisse ad Euangelium accendi cereos in toto Oriente, docet Hieronymus ibidẽ contra Vigilantium: & accendi in funere docet ipse idem in vita Paulæ, vbi dicit in funere Paulæ etiam Episcopos cereos accensos gestasse.

AD Conciliũ Elibertinũ respondimus cũ ageremus de Purgatorio, Cõciliũ id prohibuisse, quia fiebat more Gentiliũ: inter quos tunc Christiani versabantur, &c.

AD Augustinũ dico, eum vocare sepulcrorũ adoratores quosdã, qui (vt ipse putabat) sacrificium panis & vini, aliarumq; epularum manibus defunctorum offerebant, & deinde iisdẽ cibis & vino se ingurgitabant, & inebriabant. Sic enim loquitur: *Noui*, inquit, *sepulcrorum adoratores, noui multos esse, qui luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, super sepultos seipsos sepeliãt, & voracitates, ebrietatesq; suas deputent religioni.* Sed hæc scripsit Augustinus initio conuersionis suæ. Postmodũ autem reprehendit quidẽ illam cõsuetudinem, sed non tanquam idololatriam: nam lib. 6. Confess. cap. 2. dicit matrem suam consueuisse ex pietate id facere: sed Mediolani ab Ambrosij clericis fuisse prohibitã. Ambrosius enim prohibuerat istam consuetudinem, ne daretur occasio ebrietati, & quia videbatur affinis superstitioni gentilium, licet integro animo à Christianis id fieret. Idem etiam August. lib. 8. ciuit. Dei, cap. 27. dicit meliores Christianos id non facere, eos autem, qui id faciunt, non sacrificare defunctis Martyribus, sed ponere super tumulos Sanctorum epulas, vt à Deo per merita Martyrum sanctificentur.

QVOD autem Augustinus nõ putauerit malum venerari sepulcra Sanctorum, patet ex epist. 42. ad Madaurenses. *Videris*, inquit, *imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulcrum piscatorij Petri submisso diademate supplicare.* Et nota, Augustinum hæc scribere idololatris, vt offenderet idolorum cultum à Christianis destructum. Prætereà Augustinus cùm reprehẽdit sepulcrorum adoratores, certè non reprehendit Chrysostomum, & Hieronymum, sed turbas imperitorum. Atqui Chrysostomus sermone in Sanctos Iuuentium & Maximum dicit: *Tumulos Martyrum adoremus*: & Hieronymus ad Marcellam, vt migret Bethleem, dicit, sepulcra & cineres Ioannis Baptistæ, Helisæi, & Abdiæ meritò adorati à fidelibus in Palæstina.

GAVDENTIVS Brixianus Ambrosij æqualis, tract. 4. in Exodum: *Gulæ*, inquit, *suæ caussa primùm cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent: post hoc sacrificia etiam ausi sunt eis sacrilega celebrare, quamuis nec ipsi mimus mortuis suis, sacrificent parentalia, dum super sepulcrorum mensas tremulis ebrietate manibus vina fundentes, spiritum balbutiunt, &c.* vbi arguit morem illum tanquã ex Gentilium errore relictum.

ITAQVE fortasse pauci quidam mortuis sacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur, sed non propterea omnis cultus sacrarum reliquiarum abolendus est, quia nimius cultus iure reprehensus est.

AD QVINTVM argumentum, negamus reliquias,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ publicè in templis exponuntur venerandæ, esse A illa signa idola erant, quia repræsentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec sunt, nec esse possunt. Atque ita nec verè repræsentabant, sed erat falsæ imagines, id enim, quod non est, repræsentari non potest. Ex quo intelligimus imagines Christi & Sanctorum non esse idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorum imagines sunt idola, quia non sunt factæ ad repræsentandam naturā Trinitatis, vel Angelorū, sed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates, vt infrà dicemus.

HANC esse veram differentiam illarum vocum secundum Ecclesiasticos, probatur PRIMO, quia Scriptura nusquam tribuit nomen idoli vlli veræ imagini, sed solùm simulacris gentilium, quæ falsos Deos referebant. Scriptura vocat filium Dei imaginem Patris, Sap. 7. Colos. 1. & ad Hebr. 1. at nunquam vocat idolum Patris. & 3. Reg. 7. dicitur Salomon fecisse ad ornatum templi imagines Cherubim ad similitudinem hominum, item imagines leonum, boum, palmarum, malogranatorum, florum, &c. nec vnquàm ista vocantur idola, quia nimirum rerum verarum similitudines erant.

SECVNDO, quia Scriptura Testamenti veteris idola vocat ordinariè אלילים *elilim*, vt Leuit. 19. 26. & alibi, vel אונים *auanim*, vt Num. 23. Oseæ 6. & alibi. Porrò אויל *elil*, significat vanum, falsum: & similiter און *uen*, vanum, mendacium, interdū etiam vocat שוא *schecher*, id est, mendaciū, vt Hieronymus notat in cap. 7. Oseæ, vbi semper vides idolum aliquid falsi significare. Denique Habacuch secundo ait Scriptura: *Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus conflatile, & imaginem falsam?* vbi clarissimè definitur idolum imago falsa, cui C simile est quod ait Plato in Theeteto cùm ait εἴδωλα περὶ πλάσεν & ποιοῦμεν τὰ ἄλλως, id est, mendacia & idola pluris faciunt, quàm veritatem, vbi idolum cum mendacio coniunxit, & veritati opposuit.

TERTIO, quia B. Paulus 1. Corinth. 8. ait: *Scimus, quia nihil est idolum in mundo.* vbi idolum nihil esse dicitur, quia licet sit aliquid secundum materiam, tamen nihil est formaliter, cùm id repræsentet, quod nihil est, & proinde nec verè repræsentet. & consequenter nec sit. Cui loco alium similem adducit Hieronymus in caput 7. Oseæ, ad probandum idolum nihil esse: nam Hester 14. secundum LXX. dicitur: *Ne tradas sceptrum tuum his, qui non sunt*, id est, idolis.

QVARTO, quia B. Hieronymus in ca 2. Habacuch, & in cap. 13. Zachariæ, & alibi passim confert hæreses cum idolis, quia vt idolum est falsa imago, ita hæresis est falsa imaginatio.

QVINTO, ex ipsa vocis proprietate: nam (vt Tertullianus docet libro de idololatria) idolum est diminutium ab εἶδος, id est, forma. & significat formam parvam, non quantitate sola, sed perfectione. Est enim propriè idolum (vt exponit Eustathius in lib. 11. odysseæ) imago inanis, qualis est, quæ cernitur in vmbra hominis, & qualia sunt phantasmata, id est, imagines quas imaginatione fabricamus, quibus sæpe nihil respondet in re: & qualia denique sunt spectra & vmbræ mortuorum, quæ videntur quidem esse aliquid solidum, sed inanes sunt. Vnde Homerus in 11. odysseæ, & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἴδωλα. & Virgilius in 6. lib. Æneidos videtur idipsum explicare voluisse, cùm ait:

Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictæque aciem venientibus offert:
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formæ:
Irruat, & frustrà ferro diuerberet vmbras.

Vbi

CAPVT V.

De nomine Imaginis & Idoli.

SEQVITVR nunc ordine suo disputatio de cultu imaginum: cuius disputationis octo erunt partes. PRIMVM enim dicendum erit de nomine imaginis, idoli, & simulacri. SECVNDO, qui fuerint hostes imaginum. TERTIO, an liceat habere imagines. QVARTO, an liceat eas colere. QVINTO, quo cultu colendæ sint.

HIS addam peculiarem tractatum de cruce, & quidem trimembrem. Nam PRIMO agemus de vera cruce Dominica. SECVNDO, de imagine crucis permanente. TERTIO, de imagine transeunte, id est, de signo crucis, quod in aëre pingimus.

VTigitur à nomine incipiamus. Hericus Stephanus in suo thesauro in voce εἴδωλον, scribit apud Ecclesiasticos idolum vocari omne simulacrum, numen aliquod repræsentans, quod cultu & honore dignamur. Ex quo sequitur apud Ecclesiasticos imagines Christi & Sanctorum, & præcipuè imagines Trinitatis rectè vocari D idola. Etsi quidem Henricus per Ecclesiasticos intelligit Doctores suos Caluinum, Martyrem, Illiricum, & alios eiusdem classis: rectè dicit, illi enim vix vnquam aliter imagines nostras appellant, quàm idola. Si autē per Ecclesiasticos intelligit sanctos Patres, vel Apostolos, & Prophetas, falsissimum est, quod ipse dicit nam inprimis VII. Synodus act. 5. & act. 7. anathema dicit iis, qui imagines Christi, & Sanctorum vocant idola.

DEINDE Origenes homi. 8. in Exod. & Theodoretus q. 38. in Exod exponentes illud Exod. 20. *Non facies tibi sculptile* (quod LXX. verterunt εἴδωλον) *& omnem similitudinem, &c.* Dicunt inter imaginem & idolum hoc interesse, quòd imago est vera rei similitudo: vt cùm pingimus hominem, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta est. Idolum autem est falsa similitudo, id est, repræsentat id, quod reuera nō est, vt cùm Gentiles proponebant statuas Veneris, aut Mineruæ,

Vbi quòd Homerus, & Lucianus vocant εἴδωλα, vocat A in VII. Synodo, act. 6. to. 5. & nos infrà de hac re agemus. Et certè nō sine temeritate, & præiudicio Catholicæ fidei tam crassi errores tā magnis viris tribuuntur.

NICOLAVS Sanderus lib. 1. cap. vlt. de imaginibus dicit, primos Iconomachos fuisse Manichæos, tum quia id videtur indicare Tharasius in VII. Synodo, tum etiam, quia Faustus apud Augustinum lib. 20. c. 3. contra Faustū, gloriatur, à suæ sectæ hominibus Dei sine simulacris coli. Sed an res ita se habeat, vehementer dubito: nam Tharasius in VII. Synodo, Act. 5. non dicit Manichæos respuisse imagines, sed dicit, Iconomachos dum imagines respuunt, similes esse Manichæis, qui asserebant, Christum non habuisse verum corpus: qui enim negat Christum posse depingi, videtur existimare, Christum non habere verum corpus.

PORRÒ Faustus apud Augustinum non loquitur de imaginibus sanctorum, sed solùm de imaginibus Dei. Vnde nec Faustus eo loco reprehenditur à Catholicos, B quòd haberent imagines, nec Augustinus reprehendit Manichæos, quod imaginibus carerent. Ergo primi Iconomachi sunt Iudæi, qui in suo Thalmud quod prodiit anno Christi C. D. LXXVI. ord. 2. tract. 1. distinct. diserte docent, Christianorum Ecclesias esse domos idololatriæ: quod propter imagines dictum esse patet ex VII. Synodo, vbi frequenter Iconomachi dicuntur Hebræi: tum ex Dialogis Leontij, vbi altercatur Iudæus cum Christiano de imaginibus: habetur pars horum Dialogorum in VII. Synodo act. 5.

CIRCA idem tempus Zenone imperante exstitit Xenaias, quem Principem Iconomachorum fuisse dicunt Nicephorus lib. 16. cap. 27. & Cedrenus in compendio. Fuit autem iste Xenaias homo Persa, & Barbarus, immò & seruus fugitiuus: & licet non esset baptizatus, simulans tamen se Christianum irrepsit ad Episcopatum. Sed quanquam iste apertè suasit, nō esse venerandas imagines: non tamen legimus, quòd persuaserit, nisi fortè aliquibus paucis. At post annos ferè cōtum, Iustino iuniore Imperatore, Samaritani quidam irruperunt in Ecclesiam quandā & in imagines Christi, & sanctorum ferocissimè grassati sunt, vt patet ex epistola Simeonis Eremitæ ad Iustinū Imperatorem, quæ habetur in VII. Synodo, act. 5.

NON diu postea post annum Domini DC. exortus est Mahumetus, qui suæ sectæ hominibus nullas imagines in templis permisit, vt ex Alcorano, cap. 15. & 17. & ex ipsa experientia patet. Nec enim Turcæ imagines habent, & nos idololatras putant propter cultum imaginum.

ITERVM post annos ferè centum, id est, post annum DCC. Domini, Hebræus quidā maleficus Ezidi Regi Arabum Mahumetano promisit XXX. annos vitæ, si in suo Imperio iuberet imagines Christi, & sanctorum ex Christianorum Ecclesiis auferri, & comburi. Iussit ille, sed cùm Christiani non parerent, immisit Arabes, & Hebræos in Ecclesias, qui negotium impigrè perfecerunt: Sed Rex Ezides, anno sequenti D obiit, & Hebræus tanquam impostor à successore eius turpissima morte mori coactus est. Narratur historia in VII. Synodo, act. 5. necnon à Cedreno, Zonara, & Niceta in vita Leonis Isauri.

PAVLÒ pòst, Leo Isaurus Imperator à Iudæis similiter persuasus, publico edicto imagines deponi, & deleri ex tēplis omnibus iussit: Et multos Christianorum resistentiū necì dedit, vnde Iconomachi cognomē inuenit. Auctores sūt, Cedrenus, Zonaras, Paulus Diaconus & alij. Atque hic fuit primus Christianorū, qui bellū mouit cōtra imagines: nā etsi Philippicus, teste Paulo Diacono, deposuerat imagines sex Synodorum: ta-

CAPVT VI.

De Principibus Iconomachorum.

AVCTORES Iconomachiæ fuerunt omnes aut Iudei, aut Mahumetani, aut Magi, aut manifestè hæretici, ita vt negare non possint qui hoc tēpore oppugnant imagines, auos & maiores suos fuisse impios.

ALPHONSVS de Castro, verbo, imago, tribuit hūc C errorem cuidam Felici, quem dicit damnatum in Concilio Franconiæ, teste Platina in Adriano primo, nec tamen potest inuenire, quis iste Felix fuerit. Tribuit itē Sereno Episcopo Massiliæ, quem B. Gregorius reprehendit lib. 7. epist. 109. & lib 9. epist 9. denique eundē errorem tribuit Alphonsus B. Epiphanio in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum.

SED nullus horum, pace Alphonsi, in isto errore versatus est: nam Felix damnatus in Synodo Francofordiensi, est Felix Episcopus Vrgelitanus. Is autem (vt ex Adone in Chronico, & Iona lib. 1. patet) solum docuit Christum esse filium Dei adoptiuum, quia tamen eadem Synodus reprobauit eodem tempore (vt ex eodem Adone in Chronico anni DCC. XCII. patet, Pseudosynodum Græcorum contra imagines) putauerunt tam Platina, quàm Alphonsus, hæresim Felicianam esse hæresim Iconomachorum.

SERENVS autē confregit quidē imagines, sed nullo D modo Iconomachis hæreticis annumerandus est: nam imagines fregit, quia videbat eas à Christianis, tū recēs conuersis, adorari pro Diis. Vnde B. Gregorius laudat zelum eius & fidem, & solùm reprehēdit temeritatem, quod ausus sit id facere, quod nullus vnquā Episcopus fecerat: & monet eum, vt populū instruat, cur imagines ab Ecclesia teneātur, & præmissa institutione imagines in tēplis reponi sinat. Nec erat opus vt Castro diceret, Serenū, & Epiphaniū excusari ab hæresi, quia res nondum erat determinata. Satis enim res determinata erat vsu totius Ecclesiæ: sed nihil isti contra fidē, aut veritatem egerunt, vel docuerunt. Ac præsertim Epiphanius, q purgatur ab omni suspicione erroris circa imagines

Universidad de Deusto
Biblioteca

men id fecerat odio sextę Synodi, nó odio imaginum. Fuit enim Philippicus Monothelitam, nõ Iconomachus.

VTRVM autem Leo rectè fecerit, an malè, vel ex eo perspici potest, quod maluit in ea causa Iudæorum maleficorum consiliis adhærere, quàm sancti Gregorij Papæ, & sancti Germani Patriarchæ Constantinopolitani, qui tunc sedebant, & Imperatori aperte restiterunt, vt ex iisdem auctoribus patet. Fuisse autem Gregorium illum, & Germanum, optimos, & doctissimos Pontifices, tradunt historici omnes eius temporis Græci & Latini.

RESTITERVNT etiam Leoni duodecim sapientes, qui cum præposito suo, qui dicebatur magister Oecumenicus, publicis sumptibus alebantur, & omnium optimi, & sapientissimi erãt: quos Leo vnà cum domo, & instructissima eorum bibliotheca combussit. Vide Zonaram in vita huius Leonis.

IMPERATEM porro Leonis sequutus est Constantinus Copronymus huius Leonis filius, qui in si- B quem futuræ improbitatis dum baptizaretur, sactum fontem stercore fœdauit: & præterea Necromanticus fuit, & hæreticus Nestorianus: nam non credidit beatam Mariam esse Deiparam, vt ex Zonara, & Cedreno cognosci potest.

MONET autem recte Sanderus Guilelmum Xilandrum, nõ fideliter vertisse in hac historia verba Cedreni: vbi enim Cedrenus scripsit, Constantinũ istum exegisse iuramentum ab omnibus Imperio suo subiectis, quo iuramento confirmarent, nullã se imaginem adoraturos: illa verba ἐκτὸς μὴ προσκυνήσειν τινὶ, ille vertit nulli se simulacro supplicaturos: quasi videlicet Christiani idolis supplicent. Cùm tamen constet, vt iam ostendimus, imagines nõ rectè vocari simulacra: & vsus Christianorum habeat, vt imagines veneremur, nõ vt eis quasi viuentibus & sentientibus supplicemus. Sed nimirum qui fidem Deo non habent, nihil mirum, si etiam fidem non seruent in libris transferendis.

POST annum deinde DCCC. cùm aliquandiu quieuisset bellum contra imagines: iterum renouatum est à Leone Armenio Imperatore: & qui ei successerũt, Michaële Balbo, & Theophilo, quos omnes improbissimos fuisse, postremum etiam Iudaicæ sectæ, & Necromantiæ addictum testantur Cedrenus, & Zonaras in vita ipsorum.

EODEM tempore, quo Theophilus in Oriente imagines oppugnabat, exstitit in Occidente sub Imperio Ludouici Pij Caroli Magni filij Claudius Hispanus, Episcopus Taurinensis Felicis Vrgelitani discipulus, qui imagines omnes, & cruces è templis omnibus suæ diœcesis abstulit. Fuit autem homo imperitus, & superbus, vt ex libello eius libri Ionæ inserto apparet, & hæresim Arianam, iam sepultam, rursus ad lucem reuocare conatus est.

POST illa tẽpora circa annum Domini M.CCC. D LXXII. exstitit Ioannes VViclef, qui obiter attigit imaginum reprehensionem, sed discipuli eius acrius postea imagines oppugnauerũt. Vide Thomam VValdensem tomo 3. tit. 19. Eundem errorem tribuit VValdensibus Claudius Consfordius libro contra VValdenses, articulo vltimo.

SVBIIT etiam Ioannes Cochlæus lib. 3. histor. Hussitarum, à Hieronymò de Praga imaginem Christi crucifixi deiectam, & stercore fœdatam, cùm tamen ipse in cubiculo adoraret imaginem VVicleffi diademate coronatam.

DENIQVE hoc nostro seculo primus, qui imagines è templis abstulit, Andreas Carolstadius fuit, anno M. D. XXII. teste Ioanne Cochlæo in vita Lutheri. A Lutherus autem quanquã rem probaret, reprehendit tamen auctorem, vt ibidem Cochlæus dicit, quia, vt id faceret, nó à se potestatem, & auctoritatẽ flagitauerat. Item Zvvinglianos contra imagines pugnasse scribit Cochlæus in actis Lutheri anni M. D. XXVI. Philippus quoq; in locis cõmunibus explicans decalogum, reprehendit imaginum venerationem. Similiter Magdeburgenses cent. 8. passim, sed præcipuè cap. 9 & 10.

DENIQVE Ioannes Caluinus lib. 1. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. §. 9. instit. acerrimè imaginum cultum reprehendit: & Caluinistæ, vbicunque possunt, eas frangũt, vel comburunt, vel abradunt.

CAPVT VII.

Licere imagines & facere, & habere.

HIS præmissis, vt ostendamus licere Christianis vsum imaginum, proponemus, & refutabimus varios, qui de hac re exstiterunt, errores.

AC PRIMVS quidem est Iudæorũ, qui quondam propensissimi erãt ad idololatriam: at post Christi aduentum superstitiosissimi sunt cõtra imagines. Dicunt enim iure diuino prohibitũ esse imagines quaslibet efficere, teste Paulo Burgensi, addit. 2. ad Lyranum super cap. 20. Exod. quod idẽ docet VViclefistæ apud VValdensem tom. 3. tit. 19. c. 152. Ratio eorũ est, quia Exod. 20. dicitur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem &c.* Cæterum hic est error manifestus. Et sine dubio nó prohibetur in decalogo omnis imago, sed solũ illa, quæ dici potest idolũ, id est, imago, quæ habetur p Deo, vel quæ repræsentat tanquã Deum eam rem, quę non est Deus. Cùm enim additur: *Non habebis Deos alienos*, prohibetur actus interior idololatriæ: cùm autem additur: *Non facies tibi sculptile, &c.* Prohibetur actus exterior. Vide Augustinum quæst. 71. in Exodum.

PROBATVR hæc sententia primùm, quia si prohiberetur omnis imago, sequerentur præcepta decalogi non esse tantùm decẽ, sed vndecim, vel duodecim contra Scripturã, quæ dicit esse decẽ, Exod. 31. & 34. Deut. 4. 9. & 10. nam constat vnum præceptũ esse: *Non habebis Deos alienos.* Alterum non assumes nomen Dei in vanum. III. Sabbatha sanctifices. IV. honora parentes. V. non occides. VI. non mœchaberis. VII. non furaberis. VIII. non dices falsum testimonium. IX. non concupisces: ista nouẽ sine controuersia sunt distincta.

PORRÒ illud: *Non concupisces*, vel debet diuidi in duo: vt nonum sit, *non concupisces vxorem alienam*: decimum, *non concupisces rem alienam*: vel ista omnia ad vnũ pertinent. Si debet diuidi in duo, ergo illud, *non facies tibi sculptile*, erit vndecimum: vel oportet dicere, illud non esse præceptũ distinctum à primo, vt reuera dicũt Clemens Alexandrinus lib. 6. Strom. August. quæst. 71. in Exod. & epist. 119. cap. 11. & communiter Scholastici 3. sent. distinct. 37. & Catechismi omnes Latini. Et tunc non prohibetur sculptile quodcunque, sed solùm sculptile, quod habetur pro Deo alieno.

SI autem non cõcupisces, est vnũ tantùm, vt existimant Philo in lib. de decalogo ante medium, Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 6. & 8. Origenes homil. 8. in Exod. Ambrosius & Hieronymus in cap. 6. ad Ephes. Procopius, & Rupertus in cap. 20. Exodi: Tunc illa omnia verba erunt vnum præceptum: *Non facies tibi sculptile, &c. Et non adorabis ea, neq; coles*: sed facere imagines absolutè, & adorare easdẽ sunt res distincte, vt patet: quia potest vnus adorare sculptile, quod nõ fecit, & alius nó adorare, quod fecit. Ergo vnũ tantùm horũ est prohibitum, alioqui essent vndecim præcepta: Sed certum est

est prohiberi cultum, ergo non prohibetur fabricatio A per se, sed solùm in ordine ad cultum. Proinde peccat, qui facit, vt adoret, non qui facit ad alium vsum.

SECVNDO probatur, lege diuina non prohiberi imagines absolutè, ex eo, q̃ in ipsa scriptura legimus imagines factas Dei iussu: siquidẽ Exodi 25. Deus fieri iussit imagines Cherubim super arcã. Num. 21. serpentẽ æneum, 3. Reg. 6. & 7. Cherubim, boues, leones, & alia.

RESPONDENT Iudæi, Deum præcepisse hominibus, non autem sibi ipsi. Porro imagines templi ipsum iussisse fieri, sicut prohibuit furtum: & tamen ipse iussit, vt Iudæi spoliarent Ægyptum, Exod. 12.

AT contrà. PRIMO, præcepta decalogi sunt explicationes iuris naturæ, excepto illo de Sabbatho: res autem prohibitæ iure naturæ, sunt prohibitæ, quia malæ: non malæ, quia prohibitæ, & proinde nec à Deo præcipi possunt, nec iussit vnquam Deus furtum, sed B donauit vt Dominus Iudæis bona Ægyptiorũ. DEINDE, si imagines essent prohibitæ, certè propter periculum idololatriæ: at idem est periculum, si Deus iubeat eas fieri, immò eo maius, quo illæ habentur diuiniores, sicut accidit de serpente æneo 4. Reg. 18. non ergo prohibuit Deus imagines absolutè.

PROBATVR TERTIO, quia nunquam intelligitur prohibitum id, quod nullo modo aduersatur fini legis: finis autem præceptorum primæ tabulæ est, vt seruetur Deo suus honor illibatus, vt patet ex initio decalogi: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Item ex illa comminatione: *Ego sum Deus Zelotes.* Item ex illa explicatione Exodi 20. *Non facietis mecum Deos aureos, & Deos argenteos.* Item ex Leuit. 26. *Non facietis sculptile, & idolum, vt adoretis.* Denique ex illo Isaiæ 42. *Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.* At imago non facta ad venerationem, non aduersatur honori Dei: Non igitur est prohibita.

DICES: Imago est occasio idololatriæ. Respondeo, etiam Sol & Luna, & alia multa sunt talia. Sed per accidens. C

QVARTO, ars pingendi, & sculpendi bona est, & à Deo, vt patet Exodi 31. & 35. vbi dicitur, Deus dedisse duobus viris Beseleel, & Ooliab spiritum suum, sapientiam, & scientiam ad sculpendum, & excogitandum multa pro ornatu tabernaculi.

QVINTO, Deus primus auctor est omnium imaginum, naturalium, & artificialium: nam genuit filium ad imaginem suam: & formauit hominem ad imaginem suam.

SEXTO, imago est secundum naturam, & necessaria: nam in primis omnia naturalia producunt aliquid sibi simile, id est, imaginem sui. Homo quidquid cognoscit siue sensu, siue intellectu, per imagines cognoscit. Non possumus in lumine versari, quin corpora nostra vmbram efficiant, quæ imago est corporis. Vestes omnes imagines sunt eorum membrorum, ad D quæ tegenda factæ sunt.

DENIQVE Iudæi tempore Christi habebant imaginem Cæsaris in nummis, vt patet Matth. 22. & nunc etiam retinent imagines Principum in pecuniis: cur ergo dicunt, non licere vllam imaginem habere? Certè si quis eis eripere vellet imagines, quas in nummis, & aulæis habent, continuò mutarent sententiam.

SECVNDA opinio est Ambrosij CATHARINI in opusculo de imaginibus, vbi docet, Deum in decalogo prohibuisse imagines simpliciter: sed illud præceptum fuisse positiuum, & temporale: nam propterea existimat Deum iussisse fieri imagines Cherubim, vt indicaret, imagines non esse malas per se, sed solùm malas, quia prohibitas: & etiam ne præiudicaretur Testamento nouo, in quo permittendæ erant imagines.

SED hæc opinio nobis non probatur, tum propter argumenta facta contra Iudæos, tum etiam, quia sanctus Irenæus lib. 4. cap. 31. & 32. disertè docet, decalogum esse legem naturalem, excepto præcepto de Sabbatho: & Tertullianus libro de idololatria toto, contendit nunc maximè obseruandum hoc præceptum: idem docet B. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 59. & de exhortatione martyrij, cap. 1. Beatus Augustinus passim affirmat totũ decalogum, excepta lege de Sabbatho, à Christianis seruandum, & nominatim illud: *Non facies tibi sculptile.* Vide lib. 15. contra Faustum, cap. 4. & 7. & lib. 19. cap. 18 lib. 3. contra 2. epist. Pelagian. cap. 4. Idem habet beatus Thomas 2. 2. quæst. 122. artic. 1. & 4. Ergo si in decalogo prohiberentur oẽs imagines, peccarẽt Christiani habentes imagines.

DICES, in decalogo præceptũ Sabbathi est positiuum saltem ex parte: ergo nihil prohibet, quo minùs etiam præceptũ de imaginibus sit ex parte positiuum.

RESPONDEO, in præcepto Sabbathi posita esse multa, quæ indicent, illud esse positiuũ: nam PRIMO, præmittitur, *Memento*: quia nimirum cùm non sit naturale præceptum, poterant illius facilè Iudæi obliuisci. SECVNDO, additur ratio præcepti, quia Dominus quieuit ab opere die septimo: non autem additur ratio vlli alteri præcepto, quia cætera sunt simpliciter naturalia. Denique Irenæus, Augustinus, & Thomas disertè solum Sabbathum excipiunt à naturalibus præceptis decalogi.

TERTIA opinio est Thomæ CAIETANI in cap. 20. Exodi, qui docet, non esse prohibitum facere vllam imaginem, vel idolum, sed solum prohibitum esse, ne quis faciat sibi imaginem, quam habere velit pro Deo suo: & probat, quia non est dictum: *Non facies sculptile* sed, *non facies tibi sculptile.*

HÆC sententia displicet solùm in modo loquẽdi: nam Caietanus pro eodẽ habet idolũ, & imaginẽ, cùm falsum sit, vt suprà ostendimus. Deinde videtur concedere licere facere idola, quæ habeãtur pro Diis, modò nó habeat pro Diis ille qui facit. At Tertullianus toto libro de idololatria probat euidentissimis rationibus prohibitum esse Christianis pictoribus, aut statuariis facere idola Gentilibus. Et Ecclesia celebrat VIII. Nouembris martyrium sanctorum Claudij, Nicostrati, & sociorum qui necati sunt, quia noluerunt simulacra Gentilibus facere, cùm essent peritissimi statuarij.

NEQVE Caietanus hoc negaret, quippe qui in 2. 2. quæst. 10. articulo 4. docet, non licere vendere idola Gentilibus, ideo ineautè loquutus est in commentario Exodi. Nec obstat illa particula, tibi: nam secundum Hebraicam phrasim redundat. Sicut Genes. 12. iuxta veritatem Hebraicam. *Vade tibi de terra tua*: & in Canticis canticorum passim.

CAPVT VIII.

Non esse prohibitas imagines Dei.

QVARTA opinio est CALVINI, lib. 5. instit. c. 11. vbi dicit PRIMO, nefas esse Deo inuisibili & incorporeo imaginẽ visibilem, & corporeã collocare. SECVNDO, imagines Christi, & Sanctorum nõ esse prohibitas simpliciter, sed nõ debere poni in templis. TERTIO, historias depictas habere aliquem vsum ad instruendum: imagines autẽ solas Christi, vel Sanctorum sine vlla notatione rerum gestarũ nullum habere vsum, nisi ad oblectandum, & ideo frustrà fieri.

VT ergo incipiamus à primo capite, *phat* Caluinus non posse pingi imaginẽ Dei. PRIMO, quia Exod. 20. prohibetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

prohibetur omnis Dei similitudo:nam postquam dixe A rat Scriptura:*Non facies tibi sculptile,neque omnē similitudinem*,subiungit infrà,explicans:*Deos aureos,& argenteos non facietis mecū*,id est,non facietis imagines aureas,vel argenteas,quę Deum repræsentent.Et Deut.4.*Memento quod Dominus loquutus sit tibi in monte Horeb, vocem verborum audisti,imaginem nullam vidisti:observa ergo teipsum, ne fortè deceptus facias tibi similitudinem vllam.*Et Isaiæ 40. *Cui similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei?* Et cap.46. *Cui assimilastis me, & adæquastis & cōparastis me,& similem fecistis? Qui confertis aurum de sacculo,& argentum statera ponderatis, conducentes aurificem, vt faciat Deum.* Denique Act.17. Paulus dicit: *Genus ergo cùm simus Dei,non est existimandum, auro, vel argento, aut lapidi artis sculpturæ,& cogitationis hominum diuinum esse simile.*

Secvndo, probat ex Concil.Elibertino can.36. *Placuit in templis non haberi picturas,ne quod colitur,vel adoratur,in parietibus depingatur.* Vbi palàm est agi de imagi nibus Dei,qui solus à Christianis colitur & adoratur.

Tertio, idem probat ex Patribus:nam Eusebius lib.1.de præparatione Euangelica, cap.6. & lib.2.cap. 8.& Lactantius lib.1.diuin.institutio.cap.15.scribunt, omnes quorū simulacra videmus,fuisse homines mortales: ergo nullum erat simulacrum veri Dei immortalis. Item Augustinus de fide,& symbolo,cap.7.dicit, nefas esse Deo simulacra collocare. Præterea idē Augustinus lib.4 ciuit.Dei,cap.19.& 31.refert Varronem dicentem,qui primi Deorū simulacra induxerunt,eos & timorem dempsisse, & errorē auxisse. Et lib.6.c.10. refert Senecæ querimoniam,qui dolebat,inuiolabiles Deos in materia vilissima, atque ignobili dedicari.

Poterat addere etiam Originem lib.7. contra Celsum,in fine,& Ioan.Damascenum lib.4.de fide, c. 17.qui docent,Christianos nullam Dei imaginem habere,vtpote incorporei,& inuisibilis. Denique Patres VII. Synodi Act.4.5. & 6. qui dicunt,Christum rectè pingi,quia est homo:Deum autem pingi nō posse.

Qvarto, probat ex periculo erroris: nam licet C sanctus Gregorius scripserit,imagines esse libros idiotarum, tamen è contrario scriptura vocat imaginem ligneam,doctrinam vanitatis,Hierem.10.& conflatile, doctorem mendacij,Habac.2.*Itaque*,inquit Caluinus, *si Gregorius in schola spiritus edoctus fuisset, nunquam dixisset imagines librum idiotarum esse.*

Qvinto, ratione, quia non videtur posse fieri veram imaginem corpoream rei incorporeæ. Adde etiam,quòd imagines fiunt rerum absentium: Deus autem vbique est præsens.

Hæc opinio Calvini,est etiam aliquorum Catholicorum,vt Abulensis in cap.4.Deuteron.quæst.5.Durandi in 3. distinct.9.quæst.2. & Peresij de traditionibus parte 3.in tractatu de imaginibus:qui docēt,imaginem Dei non rectè fieri,& ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari.

Ego dico tria: Primo, non esse tam certum in Ecclesia,an sint faciendæ imagines Dei,siue Trinitatis, D quàm Christi,& Sanctorum:hoc enim cōfitentur omnes Catholici,& ad fidem pertinet,illud est in opinione. Secvndo, miram esse Caluini fraudem,& astutiam, qui posteaquam probauit non esse faciēdas imagines Dei,ita digreditur ad amplificationes, & triumphum canit,quasi probasset,non licere colere, vel facere vllam imaginem. Tertio dico,licere pingere etiam imaginem Dei Patris in forma hominis senis:& Spiritus sancti in forma columbæ:vt Caietanus docet in 3. par. quæst.25. artic.3. Ambrosius Catharinus in lib.de cultu imaginum. Dieghus Payua libro vltimo contra Kemnitium. Nicolaus Sanderus in suo opere de cultu imaginum. Thomas VValdensis tomo 3. tit. 19.cap.155. Id verò ita probamus.

Primo, Angeli sunt incorporei,& tamen depicti & sculpti sunt in Testamēto veteri, Exod.25.3.Reg.6. quare,Deus etiam licet incorporeus pingi poterit.

Calvinvs respondet id factum esse ad pædagogiam veteris legis, nunc autem præteriisse seculum illud puerile.

At nos non quærimus quorsum facta sint,sed tantùm disputamus pingi posse rem incorpoream:& sicut ad pædagogiam populi pinguntur Angeli, cur ad pædagogiam populi non poterit pingi Deus? Nam licet præterierit seculum illud, quod puerile dici poterat respectu nostri, tamen & nostrum puerile dici potest respectu futuri seculi in cœlo.

Secvndo, Deus visus est corporea specie: nam Adæ apparuit *tanquam homo deambulans in Paradiso ad auram post meridiem.* Gene.3.Iacob vidit Deum *innixum* B *summitati scalæ*, & proinde forma corporea, Gene.28. Moyses vidit *posteriora Dei*, id est, terga & humeros, Ex.33.Isaias.c.6.& Micheas.3.Re. vlt.viderunt *Dominū sedentem in solio* ad formam hominis Regis,& Amos cap.9.vidit Dominū *stantem super altare.* Denique Daniel cap.7.vidit eum *sedentem in throno*,& describit caput,& capillos eius canos,& vestimenta eius alba.Spiritus sanctus apparuit *in forma columbæ*,Matth.3.Denique Angeli apparuerūt frequētissimè in forma humana, Genes.18.19. & in lib.Tobiæ. Visi sunt etiam cum aliis,vt Isaiæ 6.& Dan.9.& in stola candida,Matth.vlt. & Luc.vlt.Ioan.20. Quid ergo prohibet sic pingi?

Respondet Caluinus, quod Deus interdum se ostenderit in humana forma, fuisse præludium incarnationis, columbam autem subitò euanuisse, vt indicaret Spiritum sanctum inuisibilem esse.Sed quorsum hæc? Non enim quærimus ad quem finem,vel quamdiu Deus apparuerit in forma corporea,sed contendimus posse Deum pingi in ea forma,in qua seipsum demonstrauit. Et præterea non est verum,apparitionem Dei in forma humana semper fuisse præludium incarnationis:nam interdum apparuit Deus Pater,vel Spiritus sanctus, qui tamen incarnandi non erant.

B. Avgvstinvs lib.2.Trinit. cap.11. existimat, in illis tribus viris, qui apparuerunt Abrahæ Gene.18. apparuisse tres personas Trinitatis:& lib. eodem cap. vltimo conuincit, Patris personam visam esse in forma humana, ex Daniele cap.7. ibi enim legimus visum esse *antiquum dierum in throno,qui filio hominis*, id est, Christo,regnum tradebat: & tamen nec tota Trinitas, nec Deus Pater incarnandus erat.

Tertio, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit stare, sedere, ambulare:nominat eius caput, pedes,brachia:tribuit illi sedem, thronum, scabellum, &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur in scriptura?

Respondent, Scripturam ideo sine periculo tribuere membra Deo,quia alibi eadem scriptura Deū incorporeum esse dicit.Sed cur,quæso,eadem scriptura non poterit impedire errorem picturæ? Sicut enim à scriptura discimus,membra quæ tribuuntur Deo in ipsa scriptura,metaphoricè esse accipienda, ita etiam ab eadem discimus membra quæ tribuuntur Deo in pictura, metaphoricè esse accipienda. Et idiotæ, qui vident picturas,& non possunt legere scripturas, possunt ac debent à prælatis & concionatoribus instrui, vt Concilium Tridentinum monet sess.25.Alioqui fateor non sine periculo exhiberi imperitis eiusmodi picturas. Hîc enim tantùm defendimus,non esse in vniuersum damnandas eiusmodi imagines.

Qvarto,

Qvarto, pinguntur ea,quæ minus videntur pos- A se pingi quàm Deus,nimirum virtutes,quæ non solùm spirituales, sed etiam accidentia sunt, cur ergo non poterit pingi Deus?

Qvinto, homo est vera imago Dei,sed hominis potest pingi imago, ergo & Dei: nam quæ est imago imaginis, est etiam exemplaris:quæ enim sunt similia vni tertio, sunt etiam inter se similia.

Dicent, hominem non esse imaginem Dei, qua parte pingitur,id est,corporis,sed qua parte non potest pingi, id est, animo.

Respondeo, si ita esset, sequeretur, hominem non posse depingi: nam homo non est homo ratione figuræ,& colorum,quæ sola exprimuntur in imagine, sed est homo ratione substantiæ, & præcipuè ratione animæ,quæ pingi non possunt. Dicitur tamen homo verè & propriè depingi, quia figura & colores imaginis non solùm figuram & colores hominis repræsentant,sed ipsum totum hominem,alioqui nunquam fie- B ret,vt res depicta videretur res ipsa vera: quod tamen accidit vuis,quas pinxerat Zeuxis, ad quas carpendas auiculæ accurrebant,teste Plinio lib.35.cap.10.

Ita igitur licet homo sit ad imaginem Dei ratione intellectus,& voluntatis:tamen ipse totus homo intelligens & volens, rectè dicitur, & est imago Dei: nam Genes.1.non ait Deus, *Faciamus animam*, sed: *faciamus hominem ad imaginem Dei*, & cum Imperator quidam sæuiret in eos qui confregerant imaginem vxoris suæ, dixit illi sanctus Macedonius (vt Theodoretus refert in historia religiosa,cap.43.)cum male agere,quòd pro imaginibus suis,Dei occidat imagines. Et tamen Imperator non animas,sed homines occidebat.Si autem ipse totus homo est imago Dei, & totus homo verè pingitur: ergo imago Dei verè pingitur.

Illvd tamē verum est, quod sicut homo est imago Dei valde imperfecta, obscura,& dissimilis:ita etiā C homo pictus est imago Dei valde imperfecta,obscura, & dissimilis.

Vltimo probatur ex vsu Ecclesiæ. Iam enim receptæ sunt fere vbique eiusmodi imagines:neque credibile est Ecclesiam toleraturam vniuersaliter aliquid illicitum. Adde quod Concilium VII. act.5.approbat imaginem Spiritus sancti in forma columbæ,& Concilium Tridentinum sess.25. admittit imagines Dei, præcipuè in picturis historiarum.

Pro solutione argumentorū obseruandum est tribus modis posse aliquid pingi.Vno modo ad exprimē dam perfectā similitudinē formæ,& naturæ rei ipsius: & hoc modo res corporeæ solùm pingūtur,quæ lineamētis:& coloribus præditæ sunt.Et si quis hac ratione Deum pingere tentaret,is verum idolum constitueret.

Altero modo ad historiam aliquā oculis exhibendam:quomodo si quis pingere vellet expulsionem Adami de Paradiso, pingere deberet Deum in forma D hominis ambulantem, & Adamū atque Euam nudos inter arbores se occulentes:ac demum Angelū in forma humana gladiū gestātem, & Adamum cum coniuge expellentem.Qui autē ita pingeret,non vellet certè repræsentare Dei vel Angeli naturā,sed solùm exhibere oculis per picturā, id quod auribus exhiberet alius recitando scripturam:& hoc modo potest Deus pingi.

Tertio, potest aliquid pingi extra historiam ad explicandam naturā rei non per immediatam, & propriam similitudinem, sed per analogiā, siue metaphoricas,mysticásque significationes. Quemadmodū pingimus Angelos,iuuenes,alatos,formosos, nudis pedibus,&c. ad significandum eos semper viribus pollere, celerrimè moueri,splendore gratiæ & virtutum præditos,&c. quæ vide apud Dionysium, cap.vlt.cœlestis hierarch. Hoc etiam modo pinguntur virtutes:Et ipse homo, imago Dei, est huius generis tertij: non enim est inter hominē,& Deum alia similitudo, quàm analogica:hoc modo pingimus Deum Patrem, cùm eum extra historiam pingimus humana forma.

Hoc modo pingimus Christum in forma ouis, & Euangelistas repræsentamus per aquilam,leonem,bouem,& hominem, & Spiritum sanctum in forma columbæ,aut linguarum ignis:Vbi tamen notandū,non debere eiusmodi imagines multiplicari, nec tolerandum esse,quod pictores audent ex capite suo confingere imagines Trinitatis:vt cùm pingunt vnum hominem cum tribus faciebus,vel vnū hominem cum duobus capitibus,& in medio eorū columbam: ista enim monstra quædam videntur,& magis offendunt deformitate sua,quàm iuuent similitudine. Vnde etiam ministri Hungarici in suo opere contra Trinitatem lib.1. cap.4. collegerunt multas formas imaginum Trinitatis & eas tanquam monstra quædam accuratè depicta ridenda proponunt: eāsque vocant Cerberos,Gerycones, Ianos trifrontes, monstra, & idola quibus certè occasionem blasphemandi pictores nostri dederunt.

Præterea notandū est, errare Bartholomæum Caranzam,qui in summa Conciliorū dicit,can.82.VI. Synodi prohiberi imaginē Christi i forma agni,& Spiritus sancti in forma colūbæ. At Concilium nō prohibet istas imagines,sed anteponit tantùm istis imagines Christi i forma humana.Vnde in VII. Synodo,act.2. legitur epistola Adriani ad Tharasiū,in qua laudara dicitur in VI. Synodo imago Christi in forma agni:idē dicit Elias in VII. Synodo,act.4.idem Epiphanius in VII Synodo,act.6.& præterea in VII.Synodo,act.5. approbatur imago Spiritus sancti in forma columbæ.

Præterea ratio Bartholomæi contra ipsum videtur cōcludere:ipse em̄ dicit prohibitas esse has imagines,quia præsente veritate cessare debent figuræ:At istæ imagines nō fuerunt in vsu in Testamento veteri, sed cœperunt post Christi aduentū. Imago enim agni sumpsit occasionē ex illis verbis Ioānis:*Ecce agnus Dei:* Imago autem columbæ ex illa columba,quæ apparuit super Christum Matth.3.Occasionem errandi videtur iste auctor accepisse ex ipso canone,qui nō integrè habetur in illa Synodo:sed corrigendus est error ex VII. Synodo,vbi sæpius iste ipse canon integer adducitur.

Ex his ad argumenta aduersariorum facilè poterit responderi, Ad Primvm posset vno verbo dici,in omnibus scripturis citatis prohiberi imaginem Dei primi generis. Existimo tamen Exodi 20.cùm dicitur: *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum*: & similiter Isaiæ 40 & 46.vbi Deus conqueritur, dicens:*Cui assimilastis me?* ad literam non agi de imagine facta ad repræsentandum Deum verū,nec enim tales à Iudæis fiebant, sed de quibuscunque simulacris, quæ haberentur pro Diis. Vult enim Deus dicere,si vobis simulacrum ligneum est Deus, cùm ego etiam sim Deus, sequitur, me similem esse Deo ligneo secundum vos: nam Deus Deo non posset non esse similis.

Ad Secvndvm dico, si Concilium illud loquitur de imagine solius Dei (vt vult Caluinus) nullam esse difficultatem:nam intelligemus Conciliū de imagine Dei primi generis. At si loquatur Concilium de omnibus imaginibus,etiam sanctorum, est maior difficultas, de qua infrà,cap.9. eiusdem libri.

Ad Tertivm, Eusebius,& Lactātius loquūtur de idolis Gentiū:volunt enim ostēdere,Deos Gentilium fuisse homines,& probant,quia omnia idola Gentium sunt statuæ hominū,quorum etiam sepulcra ostendun-

tur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur. Augustinus de fide,& symbolo,loquitur de imagine Dei primi generis. Varro apud Augustinum rectè dicit, eos, qui simulacra Deorum induxerunt, metum dempsisse,& errorem auxisse: nam quidam propterea crediderunt ipsa simulacra esse Deos, & videntes ea nec aliis, nec sibi prodesse posse,vel obesse,cœperunt Deos contemnere.

At si non Deos simulacra, sed imagines Deorum esse credidissent,& imagines non proprias,sed analogicas,nec metum amisissent,nec errorem inuenissent: quemadmodum non minuitur metus Principum, nec error vllus oritur per imagines eorundem, quas videmus quotidie.Seneca apud eundem Augustinum conqueritur, simulacra Diis poni propter eundem errorem, quia putabantur ipsa simulacra Dij,vel certè Dij simulacris illis similes iudicabantur. Origenes,& Damascenus, & Patres Nicæni loquuntur de imagine Dei primi generis.

Ad Quartvm dico Primo,à Caluino iniuria reprehendi B.Gregorium: nam beatus Gregorius, cùm ait picturas libros esse idiotarũ,non agit de imagine Dei,sed de imaginibus sanctorum,ac potissimùm de historiis depictis,quibus mysteria redẽptionis continentur. Prophetæ autem, quos opponit Caluinus Gregorio, cùm dicunt, lignum esse doctorem vanitatis,vel mendacij, de simulacris falsorum Deorum,non de veris sanctorum imaginibus loquuntur

Dico Secvndo, idola quidem esse doctores mendacij,quia volunt videri Dij:vel certè videntur referre Deorum effigiem, cùm verè non referãt: At imago Dei,& Trinitatis,vt à nobis pingitur,doctor est veritatis, quia neque habetur pro Deo à nobis,neque fit, ad referendam Dei effigiem, sed ad perducendum hominem in aliquam Dei notitiam per analogicas similitudines.

Ad Qvintvm, iam ostendimus quemadmodum pingi possit res incorporea.

Ad Vltimvm, pingi solent absentia,quia non videntur: Deus autem licet sit præsens,tamen non videtur. Ideo pingi potest, ac si abesset. Alioqui nec oporteret orare Deum voce exteriore:voces enim sunt propter eos, qui non intuentur cogitationes:Deus autem scrutatur renes,& corda.

CAPVT IX.

Imagines in templis rectè collocari.

Alterum Caluini dictum, quòd imagines nõ debeant poni in templis, probat ipse lib.1. instit.c.11. Primo. quia primis quingentis annis non fuerunt vllæ imagines in templis Christianorum.

Secvndo, quia Concilium Eliberti num cano. 36 prohibet picturas in templis fieri.

Tertio,quia non potest imago in templo,in sublimi loco statui,quin statim erigatur signum quoddam idololatriæ. Nam, vt beatus Avgvstinvs ait, epist. 49. *Cũ in his sedibus locantur honorabili sublimitate,vt à precantibus,atque immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum atque sensuum,quamuis sensu, & anima careant,afficiunt infirmos animos, vt viuere,ac spirare videantur.* Item in Psal.113. *Hoc enim facit,& extorquet quodammodo illa figura membrorum,vt animus in corpore viuens magis arbitretur sentire corpus,quod suo simillimum videt,&c.* Et paulò pòst: *Plus valent simulacra ad curuandam infelicem animam, quòd os, oculos, aures, pedes habent: quàm ad corrigendam,quod non loquuntur,neque vident,neque audiunt, neque ambulant.* Ibidem Augustinus dicit, in templis Christianorum esse quidem vasa aurea, & argentea, sed non talia, quæ os habeant, & non loquantur.Confirmat etiam ex 1.Ioan.vltimo,vbi Ioannes non dicit, vt caueant à cultu simulacrorum, sed à simulacris ipsis, quia nimirum non possunt haberi in templo, quin adorentur.

Qvarto probat, quia templa sunt instituta pro imaginibus viuis, & iconicis, atque à Deo institutis, quales sunt baptismus, qui est imago internæ sanctificationis,& gratiæ, & sacra Cœna,quæ est imago corporis Domini: sicut ergo templa ornantur istis viuis quodammodo imaginibus, ita dehonestantur imaginibus mortuis,&c.

Qvinto probat, lib 4.cap.9.§.9. ex Epiphanio in epist.ad Ioannem Hierosolym.vbi dicit,contra scripturæ auctoritatẽ esse,quòd in Ecclesia pendeat imago hominis: & loquitur de imagine, quam ipse dicit fuisse Christi, vel sancti alicuius.

Sexto addunt alij, quod Adrianus Imperator (teste Ælio Lampridio in vita Alexandri Imperatoris) in gratiam Christianorum templa iusserit exstrui sine simulacris.

Hæc sunt illorum argumenta,quibus tamen nihil territi, asserimus nusquam melius, quàm in templis imagines sanctorum collocari. Probatur Primo, quia in Testamento veteri, quando Iudæi propensissimi ad idololatriam erant, in templo fuerunt imagines Cherubim, Exodi 25.& 3.Reg 6.

Secvndo, probatur ex consuetudine Ecclesiæ, quæ fuit primis quingentis annis, vt appareat impudens Caluini mendacium.Tertullianus in libro de pudicitia ante medium bis testatur,in sacris calicibus Ecclesiæ Catholicæ depictum fuisse Christum in forma pastoris ouem errantem suis humeris reportantis ad ouile, & tam erat id commune, vt Catholici, contra quos in eo libro scribit Tertullianus,inde argumẽtum sumerent ad probãdum pœnitentiam, etiam grauium delictorum,in Ecclesia concedi. At certè calices sacri in Ecclesia,& in loco maximè sacro poni solent.

Sozomenvs lib.5.cap.20.& Nicephorus lib.10. cap.30. scribunt tempore Iuliani Apostatæ statuam Christi, quæ apud Paneadem fuerat, in templum à Christianis introductam: quod certè factum est ante annum Domini CCCCC. cùm ad eum annum Sozomenus non peruenerit. Eusebius lib.3. & 4.de vita Constantini, dicit in templis à Constantino extructis in Palæstina, fuisse maximam copiam imaginum aurearum & argentearum.

Nazianzenvs epist.49. ad Olympium, conqueritur:quod ciuitas Diocæsarienfis euertenda esset, in qua ipse templum mirificè exornarat, & addit: *Neque enim si statuæ deijciantur,hoc nos excruciat,etiamsi alioqui excruciat. verum,&c.*

Damasvs in vita Sylvestri scribit, Constantinum in loco,vbi fuerat baptizatus, posuisse agnum ex auro purissimo, ad dexteram agni statuam argenteam Saluatoris:ad lævam autem,statuam argenteam Ioannis Baptistæ: in Ecclesia autem ipsa Lateranensi posuisse imagines argenteas Saluatori,Apostolis duodecim, & Angelis quatuor.

In VII. Synodo, act.6. refertur,quemadmodum discipuli S.Epiphanij,templum Epiphanio erexerunt, & imaginem eiusdem in eo posuerunt.

Basilivs oratione in sanctũ Barlaam in fine,in ipsa concione ostendit imaginẽ sancti Barlaam alicubi in templo depictam,& ait, gaudere se,quod melius pictores expresserint manum eius pro Christo combustam,

stam,quam ipse oratione descripserit. *Abeo*, inquit, *fortium Martyris factorum picturã à vobis superatus.Gaudeo tali vestræ fortitudinis victoria hodie victus.Video manus ad ignem luctam exactius à vobis descriptam.Video luctatorem in vestra imagine illustrius depictum.*

Gregorivs Nyssenus oratione in Theodorum, initio:*Oblectatur*, inquit,*dum adem,vt templũ Dei,& magnitudine structura,& adiecti ornatus decore splendido elaboratũ intuetur,vbi & faber in animalium figuram lignum formauit, & pictor induxit etiam flores artu in imagine depictos, fortia facta Martyris,repugnantias,cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas,impetus violentos.flammeam illam fornacem,beatissimam consummationem athletæ,certaminum præsidia Christi humanæ formæ effigiem omnia nobis tanquam in libro quodam,qui linguarum interpretationes contineat coloribus artificiose depingens, certamina atque labores Martyris nobis expressit,ac tanquam pratum amœnum & floridum,templum ornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui,maximèque prodesse.*

In Missa Chrysostomi,quã Erasmus Latinã fecit,sic habetur:*Sacerdos egreditur è paruo ostio portas Euangelium, præcinente ministro cũ lucerna,& conuersus ad Christi imaginem inter duo ostia inflexo capite cum exclamatione dicit,&c.*

Evodivs lib.1.de miraculis sancti Stephani scribit,in Ecclesia,vbi reliquiæ S.Stephani seruabãtur fuisse quoque imaginem eiusdem Martyris depictam, ad quam visendã frequentes homines cõcurrere soliti erãt.

Prvdentivs in hymno de S.Cassiano scribit, se in templo S.Cassiani vidisse super altare eius imaginem.

Erexi ad cœlum faciem,stetit obuia contra.
Fucis colorum picta imago Martyris,
Plagas mille gerens,totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.

Item de sancto Hippolyto.

Picta super tumulum species liquidis viget imbrib,
Effigians tracti membra cruenta viri.

Paulinvs epi.12.ad Seuerum conqueritur, quòd se vna cum sancto Martino in templo depingi curauerat & rogat,vt saltem ista carmina adscribi iubeat.

Adstat Martinus perfecta regula vitæ
Paulinus veniam quo merare docet.
Hunc peccatores,illum spectate beati,
Exemplar Sanctis ille sit,iste reis.

Et natali 10.sancti Felicis,inquit;*Sanctã,asque feramur in aulas.*

Miremúrque sacras veterum monumenta figuras,&c.

Nicephorvs lib.14.cap.2. scribit pulcherrimam Augustam posuisse in templo quod Constantinopoli ipsa extruxerat,imaginem beatæ Mariæ, quam è Hierosolymis ad eam miserat Eudoxia.

Valentinianvs iunior admonitus à Sixto Papa,vt in vita Sixti scribit Anastasius,qui suppleuit pontificale Damasi,Platina,& alij, posuit in Ecclesia sancti Petri supra tumulũ,id est,super altare beati Petri,imaginem auream Saluatoris,gemmis pretiosissimis ornatam,& duodecim Apostolorum imagines item aureas.

B.Avgvstinvs.lib.1.de consensu Euangelistarum,cap.10 testatur multis in locis suo tempore cerni potuisse Christum depictum inter Apostolos Petrũ & Paulum:& idem dicit de historia Abrahæ mactare volentis filium,lib.22.contra Faustum cap.73.Non est autem credibile Augustinum loqui de priuatis domibus,ad quas non omnibus patet aditus, sed de publicis locis,& locis non prophanis, sed sacris. nam B.Gregorivs lib.9.epist.9.dicit in locis venerabilibus, non sine ratione depictas imagines Sanctorum fuisse ab antiquis,vbi nomine antiquorum non potest intelligere homines sui seculi, sed superiorum:floruit autem ipse A post annum CCCCC. Ergo loquitur de patribus, qui ante annum CCCCC.floruerunt.

Denique Adrianus primus in libro pro imaginibus,qui habetur post VII.Synodum circa finem,refert Syluestrum,Damasum, Cælestinum,Sixtum, Leonem, Ioannem,& Pelagium, Pontifices templa picturis exornasse.qui tamen omnes ante annũ Domini CCCCC. sederunt.Vides igitur,quàm egregiè mentiatur Caluinus,cum ait instit.libro primo, capite vndecimo.§.13 in templis Christianorum non fuisse imagines primis CCCCC.annis.

Tertio, probatur ex quatuor Conciliis duobus Orientalibus,& duobus Occidentalibus.In Oriente celebrata est VII.Synodus tota pro hac re. Item in VIII. Synodo,can.3.renouanti decreta septimæ Synodi.In Occidente celebratum est Concilium Romanum sub Gregorio III.quod quidem nationale fuit, sed concurrerunt ad id Concilium ferè mille Episcopi.In eo Concilio damnata est hæresis Iconomachorum, imagines è templis deturbantium sub ipsis initiis huius contentionis, vide Sigebertum in Chronico anni DCC. XXXIII.Celebratum est etiam Concilium tempore Stephani, & Caroli Magni pro eadem re, vt testatur Adrianus primus, qui Stephano successit in libro pro imaginibus ad Carolum.

Qvarto probatur ratione, nam signa sacra nusquã melius,quàm in sacris locis poni possunt. Deinde nullum est ornamentum templorum melius, quàm sacrarum imaginum, quia imagines simul templum ornant, & continent mentes hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus. Præterea templum est imago quædam cœli,nam Apostolus Hebr.9. comparat tabernaculum Mosaicum cũ cœlo:& Chrysostomus hom.36.in priorem ad Corinthios dicit, templum Christianorum esse quasi regiam cœli,siue terrestre quoddam cœlum.Sicut ergo templum est imago cœli,ita decet, vt in ipso templo sint imagines eorum qui in cœlo sunt,id est,Christi & Sanctorum.Denique vbi melius ponentur imagines Sanctorum,quàm in domibus ipsorum, id est,in basilicis Sanctorum,vbi reliquiæ ipsorum quiescunt?

Ad Primvm argumentum patet solutio non enim illud argumentum,sed mendacium fuit.

Ad Secvndvm Payua respondet, Concilium Eliberitanũ solum prohibere imaginẽ Dei,quæ pingitur ad ipsius Dei effigiem repræsentandam. Sed non videtur satisfacere,tum quia Concilium loquitur in genere de picturis.tum etiam quia non erant in vsu eo tempore,immo nec vnquam fuerunt in Ecclesia tales imagines quæ sunt vera idola,vt ostendimus suprà testimoniis Origenis,Augustini, & Damasceni: Concilium autem loquitur de eo,quod fieri solebat,& interdicit ne deinceps fiat.

Nicolavs Sanderus lib.2.de cultu imaginum,ca. 4.respondet,Concilium illud prohibuisse imagines in templis,quia tempus & locus id requirebat, tunc enim periculum erat,ne Gentiles existimarent, nostros adorare ligna,& lapides, ac denique periculum erat,ne in persequutionibus fuissent imagines contumelia affectę à persequutoribus.Hæc solutio bona est.

Neque obstat quod quidam dicunt,hoc concilium celebratum fuisse post Concilium Nicænum, & proinde non fuisse periculum persequutionum, nam reuera Concilium hoc celebratum fuit ante Nicænum, cùm adhuc durarent persequutiones, vt patet ex can.25.vbi agitur de iis,qui adferebant literas à Confessoribus.Solebant enim ii, qui in persquutione confitebantur fidem,postea dare literas commendatitias pro lapsis ad Episcopos.Et in toto ferè Concilio agitur de iis, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

labuntur ad idololatriam. Fateor tamen rationem illam canonis (*Ne id quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur*) non multum quadrare huic expositioni,

ALANVS Copus in Dialogis lib. 5. cap. 16. dicit, hic prohiberi imagines, quia ab illis Christianis adorari cœperant tanquam Dij, & hunc esse sensum, placuit in Ecclesia non esse picturas, ne aliquid in parietibus existēs adoretur & colatur, vt Deus. In quem sensum accepit illum canonem B. Iuo in suis decretis, par. 3. cap. 40. sed huic etiam expositioni ratio canonis non omnino quadrat: nā debuisset dici potius, ne id quod pingitur, adoretur: quàm ne id quod adoratur, pingatur.

ALII ergo dicunt tantùm prohiberi, ne imagines depingantur in parietibus Ecclesiæ, non autem ne depictæ in tabellis, aut velis in Ecclesia habeantur, & rationem esse volunt propter honorem imaginū, quia in parietibus facillimè corrumpuntur, vel humore parietum, vel situ, vel alia ratione, qua ratione fuit olim prohibitum etiam, ne crux in pauimentis sculperetur, ne videlicet conculcaretur, & tum hic erit sensus: Placuit picturas in Ecclesia, id est, in ipsa fabrica siue muris Ecclesiæ esse non debere, ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur, id est, ne contingat rē sacram & venerabilem, quales sunt sanctæ imagines, in parietibus esse, vbi facillimè corrumpantur; huic expositioni aptissimè conuenit ratio canonis.

ADDE postremo, quidquid Conciliū statuerit, magis illud Concilium esse pro nobis, quàm contra nos: nam contra nos tantum esse potest Concilium XIX. Episcoporum, quod prouinciale fuit & minimè confirmatū, & in aliis decretis videtur errasse, præsertim cùm in plurimis casibus, ne in articulo quidem mortis velit absolui pœnitentem. Pro nobis autem facit, quòd hinc apertè colligitur, eo tempore fuisse imagines in templis, non enim diceret Concilium: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere*, nisi iā esse cœpissent. Præterea hinc habemus, vel ipsas imagines, vel certè sanctos, quorum sunt imagines, coli & adorari: id enim significat illud: *Ne id quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Adde quod hoc ipsum Conciliū can. 26. indicit ieiunium omni Sabbatho, & can. 33. prohibet vsum vxorum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, quorum vtrumque execrantur, aduersarij nostri.

AD TERTIVM dico, Augustinum loqui de simulacris præsuppositio errore Gentilium. Vult enim Augustinus dicere quando quis putat simulacrū esse Deum & accedit, vt adoret & inuocet ipsum simulacrum, mirabiliter confirmatur, & fouetur in errore, ab ipsa membrorum humanorum similitudine. Ita eum esse intelligendum, probo ex verbis eius, nam in epist. 49. q. 3. ait: *Cum his sedibus collocantur honorabili sublimitate, vt à precantibus, atque immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum atque sensuum, &c.* Vbi nota illud: *vt à precantibus attendatur*. Et quod ibidem addit: *Accedēte præsertim veneratione multorum, &c.* Experientia enim docet imagines, quæ non habentur pro Diis, neminē licet rudissimum ita decipere, vt putentur viuere & spirare.

AD illud de vasis Ecclesiæ aureis dico, Augustinum voluisse ostendere simulacra Gentilium continere homines in errore, non ratione materiæ, quia pretiosa sint sed ratione figuræ, quia figuram habent nostræ similē, id autem ostendit Augustinus dupliciter. PRIMO, quia multi dorsum conuertunt ad Solem, & interim supplicant simulacro Solis: non quia Sol non sit longè nobilior, sed quia figura illa Solis globosa, non tam facilè persuadet Solem vnero & sentire, quemadmodum figura simulacri, quæ est nostræ similis.

SECVNDO, quia Catholici quā habēt in locis sacris vasa ex materia pretiosa, & tamē quia deest figura humana, ne Gētiles quidē putarent ea vasa viuere vel spirare.

DICES, si calices non putantur viuere, quia carent humana forma, ergo imagines quæ habent humanam formam, si in templo sint, putabuntur viuere.

RESPONDEO, Augustinus non dicit, imagines humanæ formæ putari viuere, sed si putentur, putari propter formā, non propter materiā. Non ergo Augustinus dicit, imagines in Ecclesia non fuisse, sed solùm formā humanam simulacrorum, multum valere ad fouendum errorem in iis qui simulacra pro Diis colunt. Ad confirmationē dico, Ioannem loqui de idolis. Sic enim est in Græco: φυλάξατε ἑαυτὰς ἀπὸ τῶν εἰδώλων ex quo textu Latinum interpretari textum licet.

AD QVARTVM, dico, PRIMO, Caluinum rectè imitari suos maiores, nā etiam antiqui Iconomachi dicebāt, nolle se imagines istas mortuas, sed sufficere sibi Eucharistiam, quæ est imago corporis Domini, quibus Catholici responderunt in VII. Synodo, act. 6. tomo 3. Eucharistiam non debere vocari imaginem, vel figuram corporis Domini, cùm ipsum Domni corpus reuera sit.

SECVNDO dico, imagines viuas & mortuas non esse inter se contrarias, sed alias iuuari ab aliis, vt ostendimus. Denique imagines Sanctorū nō rectè vocari mortuas, Imaginis enim vita est repræsentatio: Illę. ergo sunt mortuæ, quæ nihil repræsentant.

AD QVINTVM, Thomas VValdensis tom. 3. tit. 19. c. 157. dicit Epiphanium propter hæresim Anthropomorphitarum tunc vigentem hoc fecisse. Alij dicunt, Epiphanium loqui de imagine hominis prophani, quæ ibi honorabatur instar imaginum Christi & Sanctorum ita respōdet Marianus Victorius in annotatione ad hāc Epistolam. communior & verior solutio est verba illa esse supposititia, quod patet PRIMO, quia post finem epistolæ ista adiecta sunt; epistola enim planè finita erat vt apparebit legenti.

SECVNDO, quia hæretici Iconomachi non obiecerunt hunc locum Catholicis, cum tamen obiecerint omnia dicta Patrum, quæ vllum colorem habere poterant, vt patet ex VII. Syn. act. 6. TERTIO, quia Epiphanius Diaconus in VII. Synodo, act. 6. conuincit duo alia similia loca, Epiphanij scriptis fuisse inserta ab hæreticis.

QVARTO, quia vt ibidem dicitur, discipuli Epiphanij in eius templo imaginem eius posuerunt, quod certè non fecissent, si eorū præceptor dixisset, id esse contra Scripturæ auctoritatem.

QVINTO, quia tempore Epiphanij Basilius, Nysse nus, & alij viuebant, qui imagines in templis laudabant.

SEXTO, quia sententia illa esse contra Scripturæ auctoritatem pendere in templo imaginem hominis, indigna esset Epiphanio, viro doctissimo, cùm sit ineptissima, nusquam enim id legitur prohibitum, immò contrarium legitur, vt patet de imaginibus Cherubim in forma humana, quæ erant in templo Salomonis.

SEPTIMO, quia Gregorius lib. 9. epi. 9. dicit, nullū vnquam Episcoporum ante Serenum Massilienſem fregisse imaginem Christi, vel Sanctorum.

OCTAVO, quia B. Hieron. in epi. ad Pāmachiū, contra Ioannē Hierosolymitanum, totam ferè hanc epistolam Epiphanijà se Latinam factā recitat, & tamen non meminit huius veli. NONO, quia nec stylus conuenit.

AD illud de Adriani templis sine simulacris, dico, Adrianū iussisse fieri templa sine simulacris Gentilium, Christiani enim nolebant orare in tēplis Gentiliū, quia plena erant idolis. Ideò Adrianus iussit eis fieri tēpla sine eiusmodi idolis. Vnde idē Lampridius ea simalacra ibidem appellat numina: numina autē non vocantur imagines, nisi proponantur adorandæ pro Diis.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

Imagines vtiles esse etiam extra historiam.

POSTREMVM Caluini dictū, quod imagines sine notatione historiæ, non sint vtiles est manifestè falsum, nam ipse non probat vllo argumento non esse vtiles, & nos probare possumus esse vtiles pluribus modis. PRIMO, quia Deus in templo suo iussit fieri imagines Cherubin, sine vlla historię notatione, Exo. 25. & certè non sine causſa.

SECVNDO, quia semper Christiani habuerunt imagines, etiam solitarias, & extra historias, cùm tamen primi Christiani non ducerentur sola delectatione. Tempore Christi tres imagines factæ leguntur. PRIMA est quam Christus ipse linteo faciei suæ admoto fecit, & Regi Abagaro misit. Id enim refert Euagrius lib. 4. ca. 26. & Metaphrastes in vita Constantini Magni, & Damascenus lib. 1. de imaginibus: & hanc non esse fabulā testatur ingens miraculum factum Edessæ per hanc imaginem, vt ibidem scribit Euagrius. Testatur etiam dies festus, qui agebatur Constantinopoli, in die translationis huius imaginis ex Ecclesia Constātinopolim.

SECVNDA est, quam apud Paneadem mulier liberata à fluxu sanguinis Christo erexit, quam quidem & Christus & Apostoli sæpe viderunt testis est Eusebius li. 7. hist. ca. 14. qui eam se vidisse asserit. meminit eiusdem Sozomenus lib. 5. cap. 20. Damascenus lib. 1. de imaginibus, & Theophylactus in cap. 9. Matthæi.

TERTIA est, quā dicitur Nicodemus fecisse, & quę à Iudæis per ludibrium crucifixa, innumerabilibus miraculis claruit. Refert hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, cap. 4. Et quanquam dubium esse possit, an sit hoc opus Magni Athanasij: tamen certum est esse antiquissimi auctoris, quandoquidē citatur tanquam antiquissima historia in VII. Synodo, act. 4.

PRÆTER has Christi imagines, extāt etiam B. Virginis, quas B. Lucas pinxisse dicitur, quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, li. 1. collectaneorū, Nicephorus li. 14. hist. c. 2. & Simeon Metaphrastes in vita S. Lucæ. Tertul. li. de pudi. meminit imaginis Christi in forma pastoris ouem ferētis in humeris suis depictæ in sacris calicibus, vt suprà diximus. Ælius Lampridius in vita Alexandri Seueri, refert Alexandrū Imperatorē in suo larario imagines Christi & Abrahæ habuisse. At certè credibile est, eū à Christianis didicisse, quemadmodū Christus pingi deberet, Euse. li. 7. hist. c. 14. dicit, passim cōsueuisse pingi imagines Apostolorū, & se multas antiquissimas vidisse. Ambros. in epist. de inuentione SS. Geruasij & Prothasij quæ apud Surium extat, dicit se cognouisse eum, qui sibi apparuerat, fuisse B. Paulum. ex imagine picta, quam apud se habebat.

CHRYSOSTOMVS oratione in sanctum Meletium, dicit Meletij imagines adeo celebres fuisse, vt etiam in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, atque vbique alibi conspicerentur. Similiter Theodoretus in historia religiosa, in vita Simeonis Stylitæ dicit, Romæ in omnibus officinis pro foribus pendere consueuisse imagines S. Simeonis.

AVGVSTINI tēpore frequentissimas imagines fuisse, colligitur ex li. 1. de consensu Euang. c. 10. vbi dicit, passim inueniri imagines Christi inter Petrum & Paulū depicti. Multa alia testimonia Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Hierosolymitani, & Cyrilli Alexandrini, & aliorū multorum Patrum, vide in VII. Synodo, act. 4. & lib. 3. Damascen. in apologetico in fine. Addes etiam præter ista, omnia illa quę paulo antè nos attulimus, ad probandum imagines fuisse in templis primis quingentis annis.

TERTIO, probatur ab vtilitatibus. PRIMA est instructio & eruditio: melius enim interdum docet pictura, quàm Scriptura, cuius vtilitatis meminit sanctus Gregorius Nyssenus, oratione in Theodorum, & sanctus Gregorius Papa lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9.

DICES, historiæ quidem depictæ instruunt, at non imagines solitariæ.

RESPONDEO, etiam solitarias imagines, vt à Christianis pinguntur, semper continere quasi per cōpendiū aliquam historiam, nam cùm pingitur Christus semper pingitur vel in forma pueri in sinu matris, vel in forma viri alligati ad columnam, vel in cruce pendentis, vel resurgentis è tumulo, vel ascendentis in cœlum, &c. Sic etiam sancti semper cum insigni virtutis, vel passionis, vel potestatis pinguntur: Petrus cum clauibus, Laurentius cum craticula, Andreas cum cruce, &c. Martyres omnes cū palma, sancti omnes cum diademate, ex quibus signis seu instrumentis docemur quasi per cōpendiū, quid illi quos veneramur egerint, quidve passi sint.

SECVNDO, vtiles sunt imagines, quamuis solitariæ, ad caritatem erga Deum, & sanctos fouendam, & augendam. Qui enim diligit, libenter inspicit imaginem absentis amici, & inspiciendo magis inardescit. Hinc Seuerus Sulpitius, quia vehementissimè sanctum Paulinum diligebat, nec tamen poterat apud eum semper esse, rogauit eum per literas, vt imaginem suam ad viuum expressam ad se mitteret, cui modestissimè se excusans, respondit Paulinus epistola octaua ad Seuerum, se nōdum habere perfectam imaginem secundi Adami, sed gerere adhuc primi Adami effigiem, & ideo nolle mittere. Gregorius quoque libro septimo, epistola quinquagesima tertia, mittens Secundino imaginem Saluatoris, dicit, se scire eum imaginem cupere, vt in amore ipsius Domini recalesceret.

TERTIA vtilitas est excitatio ad imitandum. Explicatur prolixè hæc vtilitas in VII. Synodo, actione sexta extrema, de eadem loquitur Basilius oratione in quadraginta Martyres. Notum est apud Terentium in Eunucho, quàm vehementer iuuenem quendam cōspecta tabella, in qua pictus erat Iupiter, stuprū inferens Danaæ, ad simile flagitium perpetrandum prouocarit. Contra vero Nazianzenus in carmine de virtute, quod citatur in VII. Synodo, actione quarta, dicit impudicā mulierem, cum ad quemdam euocata venıret, in ipso limine conspexisse imaginem Polemonis continentissimi hominis, & inde cōfusam erubuisse, & pœnitentia ductam rediisse domum suam.

QVARTO, vtiles sunt imagines, quia conseruant in nobis memoriam Christi, & sanctorum, & simul in angustiis docent nos habere patronos: quos inuocemus. Hinc Theodoretus in vita Simeonis Stylitæ, dicit Romæ frequentissimas fuisse imagines sancti Simeonis, vt ea ratione sibi tutelam & præsidium multi pararent.

QVINTA vtilitas est confessio fidei: dū enim diligimus & honoramus imagines sanctorum, testamur nobis placere eorū fidem & doctrinā: & sanctos mores: & simul nos detestari omnem impietatem; & idololatriam contra quā ipsi vsque ad mortem pugnauerunt: & nunc præcipuè testamur, nobis non placere nouitates Lutheranorum & Caluinistarum dum id religiosè veneramur quod illi sacrilegè destruunt.

SEXTA est honor Dei & sanctorum: nemo enim vnquam dubitauit, quin erigere statuas vel imagines magnis viris ad honorem eorum pertineat. Certè Eusebius libro septimo hist. capi. 14. hanc præcipuam fuisse causſam indicat: cur Christiani cœperint Sanctorum imagines desiderare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NEQVE obstat, quod ait hoc ex Gentilium cõsuetudine natum, non enim loquitur de aliqua Gentilium superstitione, sed de naturali, & proinde bona consuetudine; qua soliti erant statuas erigere iis, quos honore dignos iudicabãt, quãquam in eo postea errarent, quod sceleratis etiam hominibus & falsis diis eas erigebant.

CAPVT VNDECIMVM.

Proponitur quæstio de cultu imaginum cum argumentis aduersariorum.

DEMONSTRAVIMVS hactenus imagines Christi, & Sanctorum fieri, atque haberi, & in templis, aliisq; sacris locis collocari posse; sequitur nunc controuersia de cultu, vtrũ videlicet eiusmodi imagines aliquo genere cultus prosequendæ sint. De qua controuersia Damascenus in libro de hæresibus circa finem, duas extremas hæreses adducit, vnam eorum, qui dicebant imaginibus deberi B diuinos honores, quos hæreticos vocat Christianocategorous, id est, Christianorũ accusatores, quia propter eos accusabantur Christiani tanquam idolorum cultores. Eodem modo certum est Alexandrum Seuerum cõfuisse imagines Christi & Abrahę cum cæteris suis idolis, teste Helio Lampridio. Hæc hæresis refellitur omnibus Scripturæ testimoniis, quæ prohibent, ne cultum Deo proprium tribuamus creaturæ.

ALTER error priori contrarius est eorum, qui nullum omnino honorem imaginibus Sanctorum deferri patiuntur. Refert hunc errorem Damascenus in libro de hæresibus in fine, & est eorum omnium, quos recensuimus in secũdo capite disputationis, qui quidem contendunt, non esse vllo modo colendas imagines, propter hæc argumenta

PRIMO, quia Scripturæ vtriusque Testamenti seuerè interdicũt cultum simulacrorũ, Exo. 20. Deut. 4. Rom. C 1. &c. Et quia Catholici respondent, Scripturas reprehendere cultum, qui tribuitur simulacris tanquam Diis Caluinus li. 1. inst. c. 11. §. 9. & 10. conatur ostendere etiã Iudæos & Gentiles non habuisse simulacra pro Diis, sed in simulacris Deum verũ coluisse: & tamen reprehendi, quia Deus non patitur cultum suum vllo modo communicari cum imaginibus, & certè si Deus nõ debet coli in imagine, eodem modo Sancti, licet colendi essent, non essent tamen colendi in imaginibus. Quod Iudæi non habuerint simulacra pro Diis, sed Deum verũ in idolo coluerint, probat Caluinus, quia Exod. 32. populus dicebat de vitulo aureo: *Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* Vbi fatentur se in vitulo colere eum Deum, à quo fuerant liberati de Ægypto, & ibidem Aaron indicturus diem festum in honorem vituli aurei, iussit præconis voce dici: *Crae solemnitas Domini est*, vbi in Hebræo illud *Domini*, est יהוה ADONAI. Et Iud. 17. mulier quædam ait: *Sanctificaui, & voui Domino mille & centum argenteos, vt faciam sculptile atque conflatile.* Vbi etiam pro *Domino*, est nomen proprium Dei veri יהוה ADONAI.

QVOD etiã Gentiles coluerint Deum verũ in idolis, probat PRIMO ex Augustino in Psal. 113. qui refert Gentiles respondere solitos, cũ accusabantur idololatriæ, se non colere ipsa idola, sed numen, quod per idolum significabatur. ITEM ex eo, quod Gentiles mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabãt. ITEM, quia vni Deo plura simulacra erigebãt, nã vnum Iouem esse dicebant, & tamen innumerabilia illi simulacra dicebãt. DENIQVE quia noua idola quotidie sacrabant, nec tamen dicebant, se nouos Deos facere.

SECVNDO, adducunt Concilia tria, Constantinopolitanum, sub Leone Iconomacho, teste Paulo Diacono lib. 21. Item aliud Constantinopolitanum Episcoporum CCC. XXXVIII. sub Constantino Copronymo teste Paulo Diacono libro 22. rerum Romanarum, vtrumque definiuit imagines abolendas, vtriusque acta prolixè referunt Centuriatores, centuria 8. cap. 9. Tertiũ fuit Concilium Francofordiense, in quo reprobata fuit VII. Synodus, quæ imagines retinendas censuerat ita referunt Ado in Chronico anno D.CC.XCV. Abbas Vrspergensis in Chron. anni DCC.XCIII. Hincmarus Remensis libro contra Episcopũ Laudunensem, cap. 20. & Ioannes Auentinus in historia seu annalibus Boiorum libro 4. Annonius libro 4. Rhegino lib. 2.

PORRO Magdeburgenses centuria 8. c. 9. in fine, ex isto Concilio adducunt argumenta X. contra imagines, & soluunt argumenta 44. Nicenæ Synodi, & respõdent ad XL. testimonia Patrũ, quæ allata fuerãt pro imaginibus à Nicæna Synodo. Sed tam argumenta, quam solutiones sunt meræ nugæ: nunquam enim ea Nicæna Synodus extitit, vt infrà suo loco dicemus.

TERTIO, adducunt libros quatuor Caroli magni contra imagines ex quibus Caluinus lib. 1 inst. cap. 11. duo deducit. PRIMO, Nicænũ Concilium fuisse statim refutatũ ab Orthodoxo Principe. SECVNDO, in Concilio illo Nicæno manifestam impietatem definitam. nam, vt ex libro Caroli patet, in eo Concilio definitum est, imaginibus deberi honorem sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur viuificę Trinitati, prodiit iste liber anno M.D.XLIX. addunt centuriatores cent. 8. cap. 9. col. 645. extare alium librum adhuc acriorem contra imagines, Ludouici Pij, si tamen credere dignum est.

QVARTO, adducunt Patres, nam Irenæus libro 1. capite 24. ponit inter hæreses Carpocratis, quod coleret imaginem Christi & Pauli. Epiphanius hæres. 79. dicit, hæreticos esse, qui imaginem beatæ Virginis circumferunt & colũt. AMBROSIVS de obitu Theodosij. *Inuenit*, inquit, *Helena crucem Domini, Regem adorauit, non lignum vtique, quia hic Gentilis est error, sed adorauit illum, qui pependit in ligno.* HIERONYMVS in ca. 3. Danielis. *Cultores*, inquit, *Dei, imagines adorare non debent.* AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ. cap. 36. *Noui*, inquit, *picturarum adoratores.* GREGORIVS li. epist. 54. & 109. & libro 9. epist. 9 dicit imagines adorandas non esse. Alia quædam testimonia adducuntur ab Iconomachis, in VII. Synodo act. 6. & ibidem refelluntur, sed facilia sunt.

QVINTO, adducũt exemplum Ezechiæ. 4. Reg. 18. qui confregit serpentem æneum, quia coli iam cœperat.

SEXTO, adducit Caluinus experientiam, quæ docet paulatim in cultu imaginum irrepere superstitionem, & errorem, quo putatur imagini alligata Diuinitas, nã cur alioqui vna imago Christi vel Mariæ, magis frequentatur, quam aliæ? cur precaturi ad imagines accedunt? cur peregrinantur aliqui magno labore ad aliquam imaginem, cum habeant domi sue fortè meliores & pulchriores?

SEPTIMO, adducunt aliquot ratiunculas, nam imago, inquiunt, non est capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus ac rationis expers. Item imago non est sancta ratione ligni, aut ferri, aut marmoris, aut alterius cuiuslibet materiæ, sed nec ratione lineamentorum, aut colorum: aut alterius rei, quæ in ipsa sit, cur igitur colitur? Denique homo est imago Dei, & tamen non solet adorari; quanto minus igitur ligna, & lapides adorandi erunt, licet imaginem Dei, aut Sanctorum referant?

ATQVE hæc sunt illorũ præcipua firmamenta quibus respondebitur infrà capite 13. nam cæteras nugas Magdeburgensium libenter omittã, indignæ sunt enim quibus respondeatur. Christus, inquiunt, mortuus est pro hominibus, non pro imaginibus, ergo imagines nõ sunt colendæ, egregiè scilicet. Item si imagines necessariò colendæ essent, soli diuites saluarentur, qui eas emere possunt. Item Christus non dixit, qui imagines recipit, sed qui vos recipit, me recipit, ergo honor imaginis non refertur ad exemplar. quod quidem non argumentari, sed ludere est.

CAPVT DVODECIMVM.

Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.

NOS cum Ecclesia asserimus, imagines Christi & Sanctorũ honorandas esse, modò tamen (vt in Concilio Tridentino sess. 25. declaratur) in imaginibus non collocetur fiducia, nec ab eis B aliquid petatur, nec in eis inesse credatur vlla Diuinitas, sed solũ honorẽtur propter eos, quos nobis repræsentãt. Quæ sententia probatur PRIMVM, testimonio Scripturę. Habemus tria genera testimoniorũ. Primò ea testimonia, quæ expresse agũt de imaginibus, nimirũ Exod. 25. de Cherubim propitiatorij. Et Num. 21. de æneo serpente. Imagines enim Cherubim super arcã exiltẽtes. Exod. 25. necessariò adorabãtur ab iis, qui arcã adorabant. Immò Hieron. in Epist. ad Marcellã, vt migret Bethlehem, ideò dicit tabernaculũ fuisse veneratũ à Iudæis; quia ibi erãt Cherubim. Serpens quoq; æneus nõ poterat nõ honorari, cùm in loco sublimi à Deo positus fuisset, & salutem miseris in se aspicientibus adferret. Vnde Aug. lib. 3. Trin. c. 10. loquens de quibusdam figmis, quæ venerationem tãquam religiosa merentur, ponit pro exemplo serpentẽ æneum. Præterea tã de imaginibus Cherubim, quàm de imaginibus serpentis, quod honorari debuerint, patet ex regula B. Augustini lib. 3. de doctr. Christ. C cap. 9. vbi dicit, signa vtilia diuinitus instituta, venerãda esse, quia honor eorum ad prototypum trãsit. Fuisse autem illas imagines Cherubim & serpẽtis à Deo institutas, & vtiles, certum est. Iam verò si licuit, venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? Si licuit venerari imaginem Christi in forma serpentis (nam serpentem Christi fuisse figuram habemus Ioan. 3.) cur nõ potius venerabilis erit imago Christi in forma hominis?

DEINDE habemus alia testimonia, quæ docẽt, creaturas honorandas religiosè propter solam relationẽ ad Deum, vt Psal. 95. *Adorate scabellum pedum eius.* Matth. 5. *Nolite iurare per cœlũ, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius.* Vbi nota, iuramentum esse actum religionis, quo honoratur primariò Deus, secundariò id, per quod iuratur. Prohibet ergo Deus iuramenta sine debitis circumstantiis, per cœlum & terram, ne cõtumelia fiat eiusmodi creaturis, quatenus relatio- D nem habent ad Deum. Sed similem relationem habent imagines: igitur eadem ratione colendæ sunt.

VLTIMVM genus testimoniorũ est eorum, quæ docent creaturas dici sacras, vel sanctas propter relationem ad res sacras. Exod. 3. *Locus in quo stas, terra sancta est*, propter Angeli scilicet præsentiam. Exod. 12. dicitur dies sancta & venerabilis propter significationem, & quia dedicata erat cultui diuino. Exod. 28. dicuntur vestes Sacerdotum sanctæ propter eandem causam. Matth. 11. sepulchrum Christi gloriosum. 2. Timot. 3. dicuntur Scripturæ sacræ literæ: *Ab infantia*, inquit, *sacras literas nosti.* Cur literæ illæ dicuntur sacræ, nisi quia signa sunt rerum sacrarum? nec solùm literas, sed etiam verba ipsa prolata, venerari consueuimus, præsertim nomen, IESVS, & Euangelium audimus flantes detecto capite, immò etiam luminibus accensis, quamuis in meridie, vt Hieronymus probat libro in Vigilãtium: at imagines Christi & Sanctorum sunt etiam institutæ ad significandas & representandas res sacras, cur ergo eas honorare non liceat? nam rem sanctam esse hoc ipso quod sancta est, venerabilem, patet ex illis verbis Exod. 12. *Dies prima erit sancta, & septima eadem religione venerabilis.* vbi vides pro eodem accipi, tem sanctam & religiosè venerabilem.

SECVNDO probatur ex Conciliis Ecclesiæ. Habemus in primis canonem 82. sextæ Synodi, vbi dicuntur imagines venerabiles. tametsi enim isti canones nõ sint firmæ auctoritatis, tamen iste canõ semper receptus fuit ab Ecclesia, & testatur vt minimum vsum Ecclesiæ antiquæ. Deinde habemus Synodũ Romanam sub Gregorio III. Episcoporũ ferè mille pro imaginibus celebratam, anno DCCXXXIII. iuxta Sigebertum in Chronico. Item Synodum habitam in villa Gentiliacensi anno DCCLXVI. iuxta Sigebertum, vel DCCLXVII. iuxta Adonẽ, in ea de imaginibus actũ, & admoniti Græci, vt cũ aliis piis de imaginibus sentire vellẽt, vt Paulus Æmilius testatur lib. 2. Rursus aliam Synodũ pro imaginibus Romæ celebratam sub Stephano III. anno DCCLXVIII. iuxta Sigebertũ, cuius Synodi meminit aliquoties Adrianus in lib. de imaginibus ad Carolum.

POST annũ deinde DCCLXXXVIII. septima Synodus act. 7. definiuit, imagines esse venerandas, nõ quidem cultu latriæ, sed honore illo, quo etiam prosequimur sacras literas, sacra vasa, &c. testis Paulus Diaconus, Cedrenus, Zonaras, &c. Fit autem hoc Concilium eiusmodi, vt nullo modo dubitari possit, quin generale & legitimum fuerit. Nam habuit in primis legatos Romani Pontificis: & trium aliorum Patriarcharum, Alexandriæ, Antiochiæ, Hierosolymæ, nec non patriarcham Constantinopolitanum. omnes consentientes, vt ex subscriptionibus patet. Præterea adfuerunt Episcopi C C C L. teste Cedreno, id est, plures quàm in prima, secunda, vel tertia Synodo generali. Præterea consensit Imperator Constantinus. Ad hęc disputatum est acriter, & diu allatis in medium Scripturis, Conciliis, & Patribus. Si ergo vllum est Concilium generale legitimum, certè hoc est.

NEQVE obstat, quod contrarium dicantur statuisse Concilia Constantinopolitana præcedentia & Francofordiense sequens. Nam etiamsi illa omnia fuissent legitima, tamen cedere deberent Nicæno, quia hoc plenarium & generale, illa particularia fuerunt. Est enim regula Augustini lib. 2. de Baptismo c. 3. Concilia particularia plenariis sine dubitatione cedere debere. Fuisse autẽ illa tria particularia, patet, nam in Constantinopolitano sub Leone non fuerũt vocati, nec adfuerunt vlli Patriarchæ, excepto Germano Patriarcha Constantinopolitano, qui tamen non consensit, & ideo depositus fuit.

IN Concilio Constantinopolitano sub Cõstantino Copronymo nõ sunt vocati, nec adfuerũt nec per se, nec per Legatos Romanus, Alexãdrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus Patriarchæ, sed solus Pseudoepiscopus Constantinopolitanus, quem hæretici deposito sancto Germano Patriarchã fecerant. Testãtur hæc Cedrenus, & Zonaras in vita Cõstantini Copronymi, & ipsi etiam Magdeburgenses Centuria 8. cap. 9. col. 551. & Paulus Diaconus, qui tunc viuebat, lib. 22. rerum Romanarum.

DENIQVE Francofordiense omnium iudicio particulare fuit, & (si verum est, quod Centuriatores scribũt) adfuerunt quidem Legati Romani Pontificis; sed Synodo non sunt.

AD hæc dicendum, quod ex eiuentu colligitur, Nicænũ fuisse legitimum, nam solum illud tandẽ obtinuit. Imagines enim in templis permanserunt & suum honorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Ecclesia semper habuerunt,immo etiam solius huius Concilij acta extant,reliqua tria mox euanuerunt,& solùm in historiis aliqua eorum memoria seruata est,quod idem accidit primo Nicæno. Fuerunt enim plurima Concilia celebrata ab hæreticis contra Nicænum primum,sed ipsa cum suis erroribus euanuerunt,sola fides & Canones Niceni ad nos peruenerunt.Habemus præterea VIII. Synodum generalem,actione vltima.can. 3.& Synodum Trident.sess.25.

TERTIO, probatur ex Patribus. BASILIVS in Iulianum,vt citat Adrianus Papa in epistola ad Imperatores.in VII. Synodo,act.2. *Historias*, inquit, *imaginum illorum honoro,& palàm adoro.hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis,non est prohibendum*,&c.

CHRYSOSTOMVS in liturgia: *Sacerdos*,inquit, *ad imaginem Christi caput inclinat*.

AMBROSIVS sermone 10. in Psalm.118. *Qui*, inquit,*imaginem coronat Imperatoris,vtique illum honorat,cuius imaginem coronauit,& qui statuam contempserit Imperatoris,Imperatori vtique feciſſe ridetur iniuriam*,&c.

AVGVSTINVS lib.3.Trin.c.10.loquens de signis sacris, quales sunt imagines:literæ & sacramenta: *Sed quia*,inquit,*hæc hominibus nota sunt,quia per homines fiunt,honorẽ, tanquam religiosa possunt habere,stuporem tanquam mira nõ possunt*,&c.vbi nominatim ponit serpentem æneũ inter ea quæ merentur honorẽ religiosum.Idem lib.3 de doctrina Christiana,c.9.dicit eos seruire sub signis qui honorant vtilia signa,nec sciunt quid significent,quales erant olim Iudæi: qui autem venerantur vtilia signa, & sciunt quid significent,dicit eos non tã honorare ipsum signum,quàm rem significatam,& ideo liberos esse.

QVOD autem imagines Sanctorum sint vtilia signa diuinitus instituta:& proinde veneratione digna tam à seruis,quam à liberis,patet ex lib. 2. de doctrina Christiana,cap.25.vbi dicit picturas,& statuas pertinere ad superstua institutaq; hominum, exceptis illis, quæ ob finem bonum suo loco, & tempore proponuntur ab eo, qui habet auctoritatem. Tales autem esse Christi, & Sanctorum imagines,certissimum est.

DENIQVE lib.10. Confess.cap.34.reprehédit pictores.& similes artifices,quòd necessarium & moderatum vsum, & piam significationem longè aliquando transgrediantur:vbi admittit,quasdam esse picturas necessarias, quasdam etiam piam significationem habentes,& proinde venerabiles.

PAVLINVS natali 10. S. Felicis,de imaginibus in templo depictis,sic ait:

Miremúrque sacras veterum monumenta figuras.

VBI cùm sacras vocat figuras, honorandas etiam docet:res enim sacræ omnes honorandæ sunt.

GREGORIVS lib.7.epi.5.ad Ianuariũ Episcopum Caralitanum,loquẽs de imagine B.Mariæ,& cruce quę posita fuerant in Synagoga Iudæorum,quas iubet inde auferri:*His*, inquit, *horta mur assatibus,vt sublata exinde cum ea qua dignum est veneratione,imagine atque cruce, debeatis quod violenter ablatum est reformare*. Et lib.7. epist.53.ad Secundinum docet,imaginem sacram honorandã etiam prostratione ad terram,non tamen vt Deum: *Et nos*,inquit,*non quasi ante Diuinitatem,ante illã prosternimur*, &c.

DAMASCENVS lib.4. cap.17.de fide, dicit esse Apostolicam traditionem,cultum crucis & imaginum.

PRÆTEREA crucem,id est,crucifixi imaginẽ fuisse in Ecclesia semper honoratam,certissimum est, nam

LACTANTIVS in carmine de passione Domini:

Flectle genu,inquit,*lignúmque crucis venerabile adora.*

ET SEDVLIVS lib.5.carminis Paschalis:

Néue quis ignoret,inquit,*speciem crucis esse colendam.*

AMBROSIVS,oratione de obitu Theodosij:*Sapiẽter*,inquit,*Helena egit quæ crucem Christi in capite Regum fecerunt & locauit,vt crux Christi in Regibus adoretur*. Et lib. de incarnationis Dominicæ Sacramento, c.7.*Nunquid*, inquit,*cum in Christo imaginem Dei, crucemque venerantur diuidimus eum?*

HIERONYMVS in vita Paulæ:*Prostrata*.inquit,*ante crucem,quasi pendentem Dominum cerneret,adorabat*.

ATHANASIVS quæst.16. ad Antiochum, dicit Christianos imaginem crucis colere potius quàm lanceæ, vel columnæ,& similium instrumentorum passionis Dominicæ quia si Gentiles accusent nos,quod colamus lignum possumus mox separare duo ligna crucis ab inuicem,& eo modo sublata figura crucis,conculcare duo illa ligna,vt ostendamus nos non ligna, sed imaginem crucifixi venerari. Denique Patres testantur, Christianos semper accusatos à Gentilibus, quod colerent crucem,quæ est imago crucifixi.

TERTVLLIANVS in apologetico cap.16. dicit, Christianos appellatos religiosos crucis: neq; ipse hoc negat esse verum. MINVTIVS Felix in Octauio respondet Gentilibus obiicientibus adorationem crucis. Nec obstat quod ipse dicit. *Nos crucem neque adoramus, neque optamus*.nam loquitur de adoratione propria Deo, de qua accusabantur.Interim ex obiectione cõstat,crucem aliquo modo honoratã à Christianis.Iulianus apud Cyrillum lib.6.idem obiicit. At certè nunquã Gentilibus in mẽtem venissent, vt nostris obiicerent adorationem crucis,nisi vidissent primis illis & sanctissimis Christianis crucem summæ veneration fuisse.

RIDICVLA est autem respõsio Magdeburgensiũ, qui ex Concilio Francofordiensi Cent.8.cap.9.in fine, dicunt non esse eandem rationem crucis & imaginum aliarum nam Christus nos redemit cruce,non imagine. Ista enim responsio primò iugulat ipsos Centuriatores, ipsi enim non admittunt crucem posse honorari.

DEINDE imperita solutio est;nam Christus non redemit nos ista cruce,quam modò auream,modò argeteam,modò lapideam,modò depictam in tabula, vel signatam in aëre veneramur,sed illa vna lignea,cuius imago est,quam veneramur.Nec enim habemus vbiq; crucem illam Christi veram,& multò minus eã veteres habebant tempore Tertulliani & Minutij, cum postea repertam esse constet temporibus Magni Cõstantini.Magis autem redemit nos Christus corpore suo,quam cruce lignea.Quare si licet venerari imaginem crucis,multò magis imaginem corporis.

ARGVMENTVM QVARTVM,à miraculis.Deus enim per imagines Christi & Sãctorum multa miracula operatur, ex quo intelligimus placere illi, vt imagines honorentur. Illustre in primis est, quod Eusebius refert libro septimo historiæ, cap. 14.vbi testatur,ex basi statuæ Christi æneæ ab Hæmorroussa positæ apud Paneadem, herbam quandam omnibus incognitam oriri solitam, quæ vbi creuisset vsque ad fimbriam imaginis Christi,eámque attigisset,vim haberet omnes morbos depellendi, quod etiam refert Theophylactus in caput nonum Matthæi.Addit Zozomenus libro quinto historiæ, capite vicesimo, de eadem imagine aliud miraculum, quòd videlicet cum Iulianus Apostata statuam Christi inde amouisset, & suam in eodem loco posuisset, mox ignis de cœlo statuam Iuliani discerpsit,& caput à reliquo corpore diuulsit planè ad eum modum, quo olim accidit idolo Dagon.1.Reg.5.

NON est autẽ prætercundum hoc loco insigne mendaciũ Centuriatorũ.quod enim Iuliani statuę accidit,id illi tribuunt etiã statuæ Saluatoris. Sic enim loquuntur Centuria quarta,capite 13.col.1447. *Videtur*,inquiunt, *etiam ea fulmine confracta esse, vt extaret testimonium supersti-*

superstitionem illam,qua statuis vis aliqua tribuitur, Deo non placere.Et ibidẽ superstitiosam vocant herbæ illius vim, quæ morbos omnes curabat.At cùm dicunt,imaginem Christi fulmine diiectam,mentiuntur apertissimè contra fidem omnium historicorum. Cùm autem miracula testatissima Christi superstitioni Diabolicæ ascribunt, imitantur Scribas & Pharisæos,qui eiusdem Christi miracula in Beelzebub fieri calumniabantur,Matth.12.

MVLTA alia miracula per imagines à Deo facta legi possunt apud ipsos Magdeburgenses Centuria sexta, & sequentibus,capite 13.qui tamen respondent ad hoc argumentum ex libris Carolinis,non sequi, imagines esse adorandas,quia miracula faciunt. Multa enim sunt alia, per quæ Deus miracula facit,quæ tamen nõ adorantur. Nam Helisæus per aquas Iordanis curauit lepram Naaman.Christus sputo curauit cœcum; nec tamen adoramus aquam,vel sputum,quin etiam per homines malos aliquando facit Deus miracula, & tamen eos homines omni honore indignos iudicamus.

RESPONDEO,spectãdum esse finem miraculorũ;id enim,quod miraculo cõfirmatur, Dei testimoniũ habet. Iam Helisæus & Christus non adhibuerunt aquã vel sputum in miraculis, vtaquã vel sputum honorarent, sed vt ostenderent,ille quidẽ se esse Prophetam Dei, iste autẽ se verum Dei Filium.Similiter homines mali nó faciũt miracula,vt se ac vitã suam cõmendent,sed fidem.Quare non ipsi,sed fides,quam prædicant,veneranda est.

MIRACVLA autem per imagines facta, ideo facta sunt,vt probarent ac sancirent imaginum cultum. Nam cur quæso,ignis cœleitis discerpsit statuam Iuliani, nisi vt indicaret iniuriam factam statuæ Christi? Et cur ab imagine à Iudæis confossa,sanguis prodiit,qui infirmos plurimos curauit, vt est apud Athanasium libro de passione imaginis Domini Gregorium Turon. de gloria Martyrum,c.21.Rhegin.in Chronico anni DCCCIV. nisi vt ostenderet se honorare id,quod Iudæi contumelia afficiebant.

PRÆTEREA beneficia, quæ per imagines à Deo conferuntur,cur illis duntaxat cõferuntur,qui imagines honorant,& qui existimant Deo placere cultum imaginum? Nam illud miraculum factum Edessæ per imaginem Christi,vt refert Euagrius lib.4.cap.26. factum est in salutem eorum, qui Christi imaginem venerabantur. Scribit etiam Zonaras in vita Michaëlis Balbi, cùm Leo Armenius imagines persequeretur,filium eius Sabbatium Constantinum,qui mutus erat,accessisse ad statuam sancti Gregorij Nazianzeni, & sanctum ipsum mente precatum loquendi vsum diuino miraculo recepisse.At si cultus imaginum esset idololatria, Deus certè tum maximè idololatriæ fauere visus fuisset.

SCRIBIT Paulus Diaconus lib.21. rerum Romanarum,cùm Iconomachus quidam conspecta statua B. Virginis lapides in eam iecisset,eamque comminuisset, per quietẽ virginem ipsam ab eo visam, terribiliter his verbis comminantem. *In caput tuum hoc feci*ſ*ti*. Deinde Paulò pòst eundem ingenti lapide percussum, atque ita contritum esse,vt ipse statuam comminuerat.

ARGVMENTVM QVINTVM duci potest à simili, hoc modo;homo dignus est veneratione, quia imago Dei est, ergo & cæteræ imagines Christi vel Sanctorũ, dignæ sunt veneratione.quod enim vni imagini conuenit, quia imago est, id necessario omnibus imaginibus conuenit.Esse autem hominem venerabilem, quatenus Dei est imago,Cyrillus & Augustinus testantur.

CYRILLVS catechesi 12.sic ait:*Imago lignea terreni Regis honoratur,quanto magis rationalis imago Dei?* AVGVSTINVS epist.203.ad Maximinum Episcopũ Donatistarum, explicat,cur in titulo epistolæ dixerit; *Honorabili fratri*, A & ait se non honorare Episcopatum eius, sed honorare imaginẽ Dei, quàm in illo sciebat esse,cùm homo esset.

RESPONDENT Magdeburgenses ex lib. Carolino,argumentum nihil concludere,cùm non sint similes depictæ imagines homini, vt imago Dei est; imago enim Dei est in mente,similitudo autẽ inter hominem & picturas est in exteriori figura.Imperitè; nam argumentũ procedit à simili proportione, vt enim homo se habet ad Deum,cuius est imago,ita se habet pictura ad Christũ,cuius est imago:si ergo homo ideo est honorabilis, quia est imago rei honorabilis,certè etiam imago picta est honorabilis,quia imago est rei honorabilis.

RESPONDENT SECVNDO, hominem non adorari saltem religiosè,sed solùm ciuiliter.At licet homo,vt Rex vel Imperator honoretur ciuiliter,tamẽ homo,vt imago Dei,honoratur religiosè,caussa autẽ,cur honoretur sacra res est,quemadmodũ qui honorat hominem,quia sanctus,vel Propheta, vel Sacerdos, vel Episcopus est, certè religiosè honorat,non ciuiliter,vt suprà diximus.

ARGVMENTVM SEXTVM item à simili imago Regis est venerabilis ciuili quodã honore,ergo imagines Christi & Sanctorũ sunt honorabiles cultu religioso.Et confirmari potest hoc argumentũ ex insigni fraude Iuliani Apostatæ, quam describunt Gregorius Nazianzenus oratione prima in Iulianũ, Paulus Diaconus in vita Iuliani,& alij:erat in more positum, vt imagines Imperatorum ab omnibus adorarentur, id quod etiam Christiani faciebant,quippe qui sciebãt solum ciuilem adorationem illam fuisse,qualem etiam ipsi Imperatori licet Ethnico deferebãt.Iulianus igitur,vt cogeret Christianos saltem per errorem adorare idola,iubebat suam imaginem ita depingi, vt simul pingeretur Iuppiter de cœlo coronam & purpuram Imperatori deferẽs;pingerentur etiam Mercurius & Mars in Imperatorem respicientes,vt eo modo indicaret,se sapiẽtem & fortem esse. Itaque se ipse inter Deos depictum proponebat, vt Christiani de more venerantes imaginem Imperatoris, simul venerarentur imagines fallorum Deorum.Monet autem Nazianzenus fuisse venia dignos Christianos simpliciores,qui non aduertebant dolum,nec putabant se adorare aliud,quàm Regis imaginem.

RESPONDENT Centuriatores loco notato nõ esse hęc similia,quia imago Regis adoratur propter absentiam Regis,qui non potest esse simul vbiq; toto regno: Deus autem vbique est præsens. At in primis non quærimus; cur adoretur imago regis,sed ex eo,quod adoratur,colligimus,rectè adorari imaginẽ Christi. Præterea Christus,vt homo,non est vbique,nec Sancti sunt vbique.

DENIQVE fatium est,imagines Principum non adorari præsente Principe, immò sicut contumeliam facere imagini grauius peccatum est præsente Principe, quàm absente,ita etiam honorare imaginem præsente Principe,res est illi gratissima.

ARGVMENTVM SEPTIMVM à cõtrario;Imago est capax iniuriæ & contumeliæ;ergo & honoris atq; cultus. Euseb.lib.9.hist.c.10.scribit in dedecus maximini,imagines eius fuisse vel deiectas, vel atris coloribus fœdatas.Idem de imaginibus Domitiani scribit Suetonius.

THEODOSIVS quoq;(optimus alioqui & pientissimus Princeps)cùm Antiocheni imaginem vxoris eius deiecissent,ita iratus est vt parum abfuerit, quin totam Antiochiam euerterit.Exstant de hac re duæ orationes Chrysostomi, id est, secunda & tertia ad populum Antiochenum, quibus deplorat scelus illud in Theodosij commissum.Vide etiam Theodoretum lib.5 cap.19 historiæ.Denique Iulianus Apostata Christi statuam non deiecisset,nisi eo modo Christo iniuriam fieri credidisset. Neque Deus Iuliani statuam fulmine percussisset;

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi ab eo iniriam accepisset, & nisi ad Iuliani contumeliam id pertinere visum esset.

ARGVMENTVM OCTAVVM, idola Gentium meritò execramur & cõfringimus, & hinc laudatur valde Theodosius, quòd teste Theodoreto lib. 5. cap. 20. hist. iusserit id, quod hic, dissimulat, certè id non fit, ratione significationis, quia sunt imagines falsorum Deorum, igitur è contrario imagines Christi & Sanctorum, quia res verè bonas & sanctas significant, honorabiles sunt.

ARGVMENTVM NONVM, ab improbitate Iconomachorum, & pietate eorum, qui imagines colũt & coluerunt. Nã Iconomachi, vt ostẽdimus 2. cap. disputationis, fuerunt omnes aut Iudæi, aut Samaritani, aut Mahumetani, aut Necromantici, aut manifestè hæretici, quos impios esse negare nemo potest. Atqui imagines defenderunt, fuerũt sancti viri & docti, vt Gregorius & Hadrianus summi Põtifices, Germanus & Tharasius Episcopi Cõstantinopolitani, Ioannes Damascenus, Methodius, Leontius, Ionas Aurelianensis, Paulus Diaconus, & alij pij doctique viri omnium consensu. Non est autem credibile, Deum per hostes suos potius, quam per amicos & sanctos Ecclesiam docere voluisse.

QVID. 9 ipse etiam Diabolus odit imagines: nam vt in Prato spirituali c. 45 legimus, Eremitæ cuidam conquerenti, quòd spiritus fornicationis illum vexans, cum illo consensuisset, nec abscedere vellet, apparuit Diabolus, ac promisit se discessurũ, si is imaginem B. Virginis, quam in cubiculo habebat, nõ amplius se veneraturum polliceretur. Sed fortè Diabolus fingit eodem in imagines, vt homines decepti magis eas colant. At si ita est, cur Diabolus tam sæpe per Iudæos & Mahumetanos procurauit imaginum euersionem & confractionem?

ARGVMENTVM DECIMVM, ab infœlici exitu Iconomachorum, & felicitate eorum, qui imagines defenderũt. Nam in primis tẽpore Leonis Iconomachi, posteaquam imagines Sanctorum in foro Constantinopolitano crematæ fuerunt, orta est pestilentia tã grauis, vt Cõstantinopoli trecenta hominum millia interirent. Vide Chronicum Matthæi Palmerij, anno DCCLXI. Item eadem occasione amisit idem Leo & successores eius imperium Italiæ, nec vnquam amplius recuperare potuerunt. Vide Zonaram & Paulum Diaconum in vita eiusdem. Eo tempore Rex Arabum Ezides, qui imagines Christianorum confringi iusserat, non supercixit vnum annum, cùm tamen XXX. anni promissi illi fuissent ab eo, qui illum ad Iconomachiam incitauit.

TEMPORE Cõstantini Copronymi inauditæ calamitates Orientem inuaserunt, nam terræ motus ingẽtes integras vrbes dejecerunt, & multa millia hominum occiderunt. Item pestis grauissima orta est, ita vt vineæ, horti, putei, aliaque loca vix sufficerent sepeliendis hominibus. Et ne dubitaretur quam ob causam ista accideret, simul vbique in vestibus hominum, in velis sacris, indumentis sacerdotalibus diuinitus existebãt cruces parvę, quasi oleo designatæ. Deus enim indicare volebat, velle se vbique conspici crucis imaginẽ, quam Constantinus Copronymus eo tẽpore omnino obliterare contendebat. Adhæc tã horribile frigus accessit, vt mare Ponticũ ad centũ milliaria congelaretur, essẽq; glacies profunditatis XXX. cubitorum, cui superuenit nix, quæ etiam in glaciẽ versa est, ad altitudinem XX. cubitorum super aliam glaciem XXX. cubitorũ. Paulò pòst cœpit solui glacies & fragmẽta ingentia instar magnorũ montium, vel insularum, magno impetu discurrebant, quędã etiam ad Constantinopolim: alia pars mœnium, & vicinas domos euerterunt. Testatur autem Paulus Diaconus se vidisse hæc omnia. Eodẽ anno tanta siccitas postea fuit, vt flumina, fontes, putei, ferè omnes siccarẽtur, ita vt omnes intelligerent, & dicerent, propter impietatẽ in Deũ & Sãctos, quã exercuerãt Iconomachi, ista omnia fieri.

DENIQVE obstinatos Imperatoris Cõstantinus ita perijt vt in motte clamaret, se adhuc viuũ igni inextinguibili traditũ comburendum. Tessa Zonaras & Paulus Diaconus in eius vita. E contrario Pipinus & Carolus filius eius, qui cum Romano Põtifice imagines defendebant, ad regnum & imperium prosperi felicissimè vixerunt, & regnauerunt, vt ex isdem auctoribus patet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum, & primo Argumentum primum sumptum ab auctoritate Scripturarum.

SVPERĖST iam, vt argumenta aduersariorũ soluamus. AD PRIMVM Caluini dico, in illis Scripturis reprehendi idololatriã, id est, cultum imaginum, quæ habentur pro Diis vel per quas coluntur tanquam Dij ij, qui verè nõ sunt.

AD probationem illam, qua Caluinus conatur ostendere, Iudæos & Gentiles adorasse Deum in idolis; dico in verbis Caluini contineri multa mendacia. PRIMVM est, quòd Iudæi & Gentiles nõ vocauerint Deos sua idola; nam lib. 1. c. 11. §. 10. instit. obijciens sibi responsionẽ Catholicorum, ait: *Non vocamus*, inquiunt, *nostros Deos, nimirum imagines*: deinde respondet, *Neque illi aut Iudæi aut Gentiles, olim vocabant, & tamen Prophetæ passim illis fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non desinebant.* At si Iudæi non vocabant idola suos Deos, vnde est illud Exod. 32. *Fac nobis Deos, qui nos præcedant: & isti sunt Dij tui Israel?* Vnde illud Michæ, Iudic. 18. *Deos meos quos mihi fecerant, abstulistis.* Et 3. Reg. 12. *de duobus vitulis Hieroboam, ecce Dij tui Israel.*

QVOD autem simulacra ab Ethnicis vocarẽtur Dij, nemo nescit, qui aliquid in poẽtis, vel etiam Oratoribus legerit. Sed vnus locus nunc sufficiet ex Danielis quinto: *Bibebant*, inquit, *vinum, & laudabant Deos suos, aureos, & argenteos, æreos, ligneosque, & lapideos.* Et alter ex libro Sapientiæ cap. 13. *Appellauerunt Deos opera manuum suarum.* Poterãtne clarius Scriptura diuina Caluini mendacium redarguere?

SECVNDVM mendacium est, quòd Iudæi, cùm fecerunt vitulum aureum, nõ sint obliti Deum verum. Nam planè è diametro pugnant verba Caluini cũ verbis Scripturæ. Caluinus enim lib. 1. c. 11. §. 9. sic ait: *Nec tam incogitantes erant Iudæi, vt non meminissent Deum esse, qui eos eduxerat de terra Ægypti.* At Scriptura Deut. 32. *Deum*, inquit, *qui te genuit, dereliquisti, & obliuisceris Domini Creatoris tui.* Et in Psal. 105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile: & obliti sunt Deum, qui saluauit eos: qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Et Hieremiæ cap. 2. *Ambulauerunt post vanum, & vanum*, id est, post idola, *& non dixerunt, vbi est Dominus qui ascendere nos fecit de terra Ægypti?* Quid clarius?

TERTIVM mendacium est, quòd Iudæi in omnibus suis idolis Deum vnum & verum colere voluerint. Sic enim ait Caluinus lib. 1. cap. 11. §. 8. *Deum quidem esse nouerant, cuius virtutem experti erant. Sed præeunte imagine volebant cognoscere Deum sibi itineris esse ducem.* Et §. 9. ait *Deum æternum Iudæi vnum, verumque cœli ac terræ Dominum sub talibus simulacris persuasi erant se colere.*

AT hoc esse mendacium probabo. PRIMO, quia si Iudæi volebant tantum signum corporeum, non erat opus, vt facerent vitulum; nam habebant puluerem & columnam ignis, quæ melius ducebant, quam vitulus, qui portari necesse habebat: non ergo signum corporeum, sed Deum corporeum quærebant.

SECVNDO, quia nulla causa reddi potest, cur potius vitulum

vitulum fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui est vitulus niger albis maculis insignis, quem ipsi vocãt Apim, de quo Cicero libro primo de natura Deorum, & Augustinus libro decimo octauo de ciuitate Dei, capite quinto, & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius, &c. Iudæi ergo quia viderãt in Ægypto in summo honore vitulum, putauerunt ipsum Deum cœli esse vitulum illum, & ideo illi imaginem vituli statuerunt.

TERTIO, quia Iosue capite vlt. datur optio Hebræis, an velint seruire Diis alienis, quibus seruierunt Thare & Nachor idololatræ, an idolis Amorrhæorum, an Deo Israel: non ergo in idolis adorabant, vel putabant se adorare Deum Israel. Nam alioqui potuissent respõdere, ineptam esse optionem illam, quandoquidem in ipsis idolis Amorrhæorum, & Thare, ac Nachor Deum verum colerent. Idem confirmatur ex 3. Reg. 18. vbi Elias dicit *Vsquequo claudicatis in duas partes, si Dominus est Deus, sequimini eum: si Baal est Deus, sequimini illum.* Vbi clarè opponitur Baal Deo vero. Quãdo ergo Iudæi colebant idolum Baal, certè non colebant Deum verum.

ADDE illud Deuter. 32. *Immolauerunt Dæmoniis, & non Deo, Diis, quos ignorabãt.* Adde etiam, quod falsò accusarentur Iudæi seruisse Diis alienis, si in idolis semper coluissent Deum verum.

AT inquies, quomodo ergo de vitulo dicitur Exod. 32. *Hi sunt Dij tui, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Quomodo etiam ibidem de vitulo dicitur, *Cras solennitas Domini* יהוה ADONAI *est?* Et iudic. 17. *Sanctificauit hoc argentum Domino, vt faciam idolum.*

AD PRIMVM Respõdeo significari illis verbis, putasse Iudæos beneficium liberationis de Ægypto se accepisse, nõ à Deo Mosis, sed ab Api Deo Ægyptiorum.

AD SECVNDVM & TERTIVM, duplex solutio est, C Vna Caietani in c. 32. Exod. quod verè nomen ipsum Domini tribuatur à Iudæis idololatris idolo, & hoc fortè significare Scripturam, Sapient. 14. cùm ait: *Incommunicabile nomen lapidibus & ligno imposuerũt.* Nullum enim Dei nomẽ est incommunicabile, præter hoc יהוה nam cętera tribuuntur aliquando etiam creaturis.

DICES, at nomen illud יהוה est proprium nomen Dei Israël, non ergo potuit communicari.

RESPONDEO, fortè Iudæos illos, qui plures veros Deos esse credebant, non putasse hoc esse nomen proprium, sed appellatiuum. Fortè etiã communicasse illud nomẽ per similitudinem. Quomodo enim Ægyptij vocare iolent Nilum suum Iouem, & nos de homine strenuo dicimus, hic est noster Achilles, de sapiente, hic est noster Cato, ita Iudæi de vitulo dicebant, hic est noster יהוה ADONAI habeat sibi Moses suum. D

ALTERA solutio est Abulensis, Caietani, & aliorum in caput 17. Iudicum, qui dicunt, duo genera idolorum fuisse apud Hebræos. VNVM sine nomine certi Dei, quale fuit idolum Michæ. Iudic. 17. & fortè vitulus aureus, quem fecit Aaron, Exod. 32. & renouauit Hieroboam, 3. Reg. 12. non enim Scriptura vocat vitulũ Deũ Moloch, vel Baal, &c. sed semper ait: *Hi sunt Dij tui Israel*, Moloch, vel Baal. &c. sed semper ait: *Hi sunt Dij tui Israel*, Moloch, Astaroth, Chamos, &c. vt videre est 3. Regum 11. & alibi. Igitur dicunt, nec improbabiliter, posse de primo genere admitti, quòd Iudæi in idolo putauerint se colere Deum verum. Cæterum in hoc etiam eos errasse grauissimè, tum quia idolo sacrificabant, & in ipso idolo diuinam vim inesse credebant: tum etiam quod imaginabantur Deum esse corporeum, & ipsi idolo similem. Ex quo sequebatur, vt putarent se colere Deum verum, sed reuera non colerent, nisi figmentum suum.

Quemadmodum Manichæi dicebant se colere Deum Patrem, & Filium eius Christum, sed quia per Deũ intelligebant lucem corpoream, per Christum accipiebant solem istum corporeum, nihil habebant Dei, & Christi nisi solum nomen.

QVOD autem Iudæi Deum putarent corporeum, & idolo similem, secundum hanc sententiam, patet ex vitulo aureo. Nam ideò faciebant Deum in forma vituli, quia viderant in Ægypto vitulum in summo honore, inde enim existimabãt, summum Deum esse vitulum illum, & hoc etiã modo Iudæi verè obliuiscebantur Dei, licet non putarent se eius obliuisci. In idolis autem secundi generis adeo certum est Iudæos nec coluisse, nec putasse se colere Deum Israël, vt id fateatur etiam Petrus Martyr Caluinista in cap. 17. Iudicum.

QVARTVM mendacium est, Ethnicos non putasse idola esse Deos. Sic enim ait Caluinus lib. 1. c. 11. §. 9. *Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerẽt Deum alium esse, quàm ligna, & lapides.* Hæc ille. Licet autem aliqui non fuerint ita stupidi, vt putarent idola lignea, vel lapidea esse Deos, tamen plurimi ita stupidi erãt, vt verè crederẽt ipsa idola viuere, & sentire, & Deos esse. Neque erat hæc tãta stupiditas, quantam Caluinus videri vult. Nam mouebantur Ethnici ad credendum idola esse Deos propter quatuor causas. PRIMO, quia id eis dicebatur à Põtificibus suis. SECVNDO, quia videbant totum ferè mundum id credere.

TERTIO, quia Diaboli opera interdum idola mouebantur, & loquebantur, & futura prædicebant, seu potius moueri, & loqui videbantur, nam reuera Diabolus ea mouebat, & in eis loquebatur, sed populus credebat ipsa verè moueri, & loqui. Solita verò idola loqui, patet ex cap. 21. Ezech. & cap. 10. Zachariæ, & ex lib. 1. cap. vlt. Valerij Maximi.

QVARTO, quia erant forma humana prædita, & qui videt sua membra sentire, & viuere, facilè persuadetur viuere, & sentire etiam sibi similia, præsertim si id à sapientioribus affirmari audiat. Sed quæcunque fuerint causæ, probo multos Ethnicorum credidisse, ipsa idola esse Deos, & proinde mentiri Caluinum.

IGITVR credidisse idola esse Deos probo. PRIMO ex Scriptura, nam omnes Prophetæ laborant, vt doceãt idola aurea, & argentea non esse Deos, & probant, quia non loquuntur, non vident, &c. Vide Isaiam c. 46. Dauidem Psal. 113. & Psal. 134. & Habach. 2. sed præcipuè epistolam Hieremiæ Baruc. 6. vbi ad singula argumenta concludit: *Vnde notum fit vobis, quia non sunt Dij.* At certè stulti essent Prophetę, si id refellere conarẽtur, quod nemo assereret. Præterea Act. 19. de Paulo dicunt Ethnici: *Paulus hic suadet, dicens, quia non sunt Dij, qui manibus fiunt.* Ergo ipsi putabant esse Deos eos, qui manibus fiunt. Præterea Hiere. 2. & Sap. 13. & 14. Scriptura dicit, Ethnicos solitos inuocare idola, & eis commendare salutem suam: nemo autem inuocat, aut orat simulacrum, inquit Augustinus in Psal. 113. qui non putet ab illo se exaudiri.

SECVNDO ex Patribus; AVGVSTINVS lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 17. *Fateor*, inquit, *altius demersos esse, qui opera hominum Deos putant, quàm qui opera Dei.* Et infra: *Illi simulacra venerantur, vel tanquam Deos, vel tanquam signa, & imagines Deorum.* Et epi. 49. ac in Psal. 113. dicit Ethnicos multos putasse ipsa simulacra viuere, spirare, & audire, & proinde esse Deos viuẽtes, & in hoc errore foueri ex ipsa similitudine humanorũ membrorũ.

TERTVLLIANVS in Apologetico, capite duodecimo, dicit, Deos gentilium plura pati, dum fiunt ab artificibus, quam patiantur Christiani cum occidũtur, quod eos nolint adorare.

EVSE-

Universidad de Deusto
Biblioteca

EVSEBIVS lib.5.præparat.cap.15. *Triginta,* inquit, *Deorum millia in terra esse censet Hesiodus, ego autē multò plures lapideos, atque ligneos hominum creatores esse video.* Denique Cyprianus, Lactantius, Arnobius, Minutius, Felix, Clemens Alexandrinus, Athanasius, Theodoretus, & alij, qui scribunt contra Gentes, rident Ethnicos, quòd ligna & lapides pro Deo colant. Et quid est, quod ait Horatius lib.1.serm.Satyra 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus faceret scamnum, anne Priapum,
Maluit esse Deum?

NEC solùm Poëtæ, sed etiam viri sapientissimi hoc senserunt: nam HERMES Trismegistus apud Augustin. lib.8.de ciuit.Dei, c.23. dicit, alios Deos factos à summo Deo, alios autem ab hominibus: Deos autē ab hominibus factos dicit esse statuas, quibus arte quadā magica alligantur Dæmones, ita vt statua sit quasi corpus Dei, spiritus autē inclusus sit anima, & totum idolum sit Deus, quomodo corpus, & anima est homo. Et ARNOBIVS lib.1.cōtra Gentes: *Venerabar,* inquit: *ò cæcitas, nuper simulacra modò ex fornacibus prompta, in incudibus Deos, & ex malleis fabricatos.* Et infrà: *Tanquam ineſſet vis præsens adulabar, affabar, & beneficia poscebam:* Et infrà: *Deos esse credebā ligna, lapides, ossa, aut in huiusmodi rerum habitare materia.* Vide igitur, Lector, an non mentiatur Caluinus, cùm negat Ethnicos habuisse idola pro Diis.

AT, inquit, Ethnici mutabāt simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant.

RESPONDEO, Ethnicos eadem stultitia, qua putabant aliquos Deos posse fieri manibus hominum, potuisse etiam credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominum.

SED rursum, ait Caluinus, vni Deo multa simulacra ponebant.

RESPONDEO, Ethnicos habuisse alios Deos in cœlo, alios in terra: nec putasse absurdum, si vnus Deus cœlestis, vt Iupiter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, id est, multa idola eiusdem nominis.

DENIQVE addit Caluinus, Ethnici nouas imagines sacrabant, nec tamen putabant se nouos Deos facere. RESPONDEO, falsum esse, non putasse Gentiles, se nouos Deos facere, saltem terrestres.

QVINTVM mendacium est, lib.1.instit.cap.11.§.10. *Propheta,* inquit, *pasim Iudæos, & Gētiles fornicationes cum ligno & lapide exprobrare non desinebant, tantùm ob ea, quæ quotidie ab iis fiunt, qui Christiani haberi volunt, nempe quod Deum in ligno & lapide carnaliter venerabantur.*

HOC est maximum & pernicioſissimum mendacium. Nam imprimis Iudæi & Gentiles immolabant idolis, vt patet de Iudæis Exod.32.& alibi: de Gentilibus 1.Cor. 10.& alibi.& hanc Scriptura vocat fornicationem, Christiani autem nunquam imaginibus immolarunt.

PRÆTEREA Iudæi & Gētes, vel idola putabāt Deos, vt ostendimus, vel certè in idolis creaturas pro Deo colebant, quod Christiani non faciunt. Quod autē Gentiles in idolis colerent Creaturas pro Diis, probatur; nam plurimi in simulacris colebant pro Diis homines mortuos, quos & ipsi mortuos esse credebant, sed non facilè audebāt id populis dicere. Probat hoc Lactantius lib.1. c.14.& 15.vbi etiam refert Ciceronem Tulliolam suam Deam facere conatū esse, erecto illi simulacro. Et Aug. lib.8.c.26.de ciuit. Dei, probat, Paganorum Deos homines fuisse. lib.18.c.5. docet Serapidis simulacrum digito ad os admoto indicare solitum, vt taceretur Serapidem fuisse hominem, immo & pœnam capitis constitutam ait iis, qui Serapidem hominem fuisse dicerent, cùm tamen verè hominem fuisse, & mortuum, ac sepultum constaret. Idem probat Cyprianus initio libri de idolorū vanitate, & Eusebius de præparatione Euangelica lib.2.cap.7.& Tertullianus Apologet.cap.11.

ALII non homines mortuos, sed dæmones in idolis pro Diis colebant, vt Patet ex Hermete apud August. lib.8.ciuit.Dei, c.23. Quanquam dæmones non solùm inuitati magicis artibus, vt Hermes dicit, sed etiam sponte sua in idolis habitabant, & se supponebant pro mortuis hominibus, vt loco eorum adorarentur, vt docēt B. Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & B.Augu. lib.8.ciuit.Dei, c.24.& lib.22.contra Faustum, c.17.& idem patet ex eo quod dæmones assumpserunt sibi nomina vel idolorum, in quibus residebant, vel hominum mortuorum, quorum vice colebantur. Adiurati enim, & rogati nomen, quidam dicunt se vocari Beelzebub, quidam Moloch, quidam Chamos &c. alij Ionem, aut Mercurium, aut Apollinem, &c. vt obseruarūt Origenes lib. 6.contra Cellum paulò ante medium, Eusebius lib.4. præpar.c.6. Lactantius lib.2.c.16.& Sulpitius in vita B. Martini. hoc idem Scriptura testatur, cùm Deut.32. dicit: *Immolauerunt dæmoniis, & non Deo.* Et Psal.95. *Dij gentium dæmonia, &c.* Et 1.Cor.10. *quæ immolant gentes dæmonibus immolant, & non Deo.*

ALII nec simulacrū, nec homines mortuos, nec dæmones in idolis colere se dicebant, sed partes mundi, nā in idolo Apollinis colebant Solem, in idolo Neptuni mare, in idolo Iouis ætherem, &c. vt referunt Eusebius lib.3.præpar.c.2.& Augustinus in Psal.113.& lib.4.ciuit.Dei.c.10.& lib.7.ciuit.Dei, c.5.& sequentibus.

ALII denique nec ipsas corporeas mundi partes in idolis colere se dicebant, sed animas earum partium, id est, Solis, Lunæ, terræ, &c. vt referunt Eusebius li.3. c.3. præpar.& August.loco citato. Sed omnes isti, vt patet, creaturas pro creatore coluerūt: nisi quis ita desipiat, vt homines mortuos, dæmones, elementa, stellas, creaturas esse neget. Id igitur Scriptura in Ethnicis reprehendit, quòd adorauerint creaturam pro creatore: quòd sanè Catholici nec faciunt, nec fecerunt vnquam, cùm imagines nec Deos putent, nec imagines Deorum.

CAPVT XIIII.

Soluitur argumentum secundum quod sumptum est ab auctoritatibus Conciliorum.

AD SECVNDVM argumentum ex Conciliis. Dico in primis Concilia duo Constantinopolitana fuisse illegitima. Quod patet PRIMO, quia non adfuit Romanus Pontifex nec per se, nec per legatos, vt ex Zonara, Cedreno, Paulo Diacono, & ex Synodo Nicæna I 1.actio.6.patet. Porrò regula est Ecclesiastica Concilij I. Nicæni, sine sententia Romani Pontificis, non licere Concilia generalia celebrari, vt præter alios refert Socrates lib.2. cap.13.de qua regula suprà dictum est, lib.1.de Concil.cap.12.

SECVNDO, quia non consenserunt vlli Patriarchæ nec per se, nec per legatos, vt ex iisdem auctoribus patet.

TERTIO, quia omnes auctores, qui de Conciliis generalibus scribunt, vt Psellus, Photius, Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, Nicetas, Paulus Diaconus, Reghino, Ado, Sigebertus, Abbas Vrspergensis, & alij, ista Concilia Constantinopolitana, vel nō numerant inter Concilia Ecclesię, vel apertè reprehendunt. Vide etiam quæ de his duobus conciliis diximus li.1.de Conciliis, ca.6.

DICO SECVNDO, etiamsi legitima fuissent, tamen eis derogatum esse per Concilium plenarium & verè generale, id est, secundum Nicænum.

EST autē hic notandum, Concilium istud Constantinopolitanum falsò vocari Ephesinum III. à multis recentioribus, vt ab eo, qui edidit Concilia in quadam admonitio

monitione præmissa VII.Synodo, & ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, à Sixto Senensi lib.5. Bibliothecæ sanctæ, annot.247. & ab aliis. Causa erroris fuit, quia Concilio isti profano præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus. Nā quod verè non Ephesi, sed Constantinopoli habitum sit, patet ex omnibus antiquis historicis, & ex ipso Concilio, quod insertum habetur actioni 6. Nicæni Concilij secundi.

NOTANDVM SECVNDO, Caluinum, & Magdeburgenses imprudenter laudare Concilium Constantinopolitanum prædictum, nam illud Concilium etiamsi de imaginibus impiè sensit, tamē de cultu & inuocatione Sanctorum, & de meritis operum rectè sensit, & anathema dixit iis, qui id docent, quod nunc Caluinus & Magdeburgenses docent. Nam can.15. anathematizat eos qui non inuocant B.Mariam can.17.eos qui nō colunt, & non inuocant Sanctos cæteros, can.18.eos, qui non credunt Deum redditurum vitam æternā pro meritis operum secundum iustam iudicij sui libram. Habentur autem hi canones inserti in Concilio Nicæno II.act.6. & eosdem fideliter recitant Magdeburgenses Centur.8.c.9. ex quo sanè perspici potest eorum incredibilis vel stupiditas, vel impudentia, qui id laudant, à quo anathematizantur.

DE Concilio autem FRANCOFORDIENSI, quo præcipuè nituntur aduersarij, vide quæ diximus suprà in 2.lib.de Conciliis cap.8.vbi de eo fusè disputauimus.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum tertium.

QVOD autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum caussæ suæ constituunt: Dico idem prorsus, quod in 2.libro de Conciliis c.8.dixi vbi Nicænā Synodum secundam, quā ex libris his Carolinis aduersarij maximè impugnat defendere, & ab omni errore liberare conati sumus.

CAPVT XVI.

Soluitur argumentum quartum.

AD QVARTVM argumentum ex testimoniis Patrum ordinè respondeamus. IRENÆVS lib.1.c.24. non arguit Carpocratem, quod imaginem Christi haberet, sed quod eam coleret eo modo, quo gentes colunt idola, nimirum sacrificiis, vt clarius explicant Epiphanius hæresi.27. August.hæresi.7.& præterea, quod imaginē Christi & Pauli eodē loco haberet, quo imagines Homeri, Pythagoræ, Platonis & Aristotelis, Epiphanius similiter hæresi 79. reprehendit Collyridianos, non quod imginē Beatæ Virginis, & ipsam Virginem honorarent, sed quod haberent pro Dea, eique sacrificium offerrent.

IAM Ambrosius quādo ait, oratione de obitu Theodosij: *Helena crucem inuenit. Regem adorauit, non lignum vtique, qui est error gentilium, &c.* Vult dicere, crucem non adorari propter se, sed propter Christum, qui in ea pependit. Licet enim ipsum lignum honoremus, non tamen honoramus, quia lignum est, sed quia Christū crucifixum repræsentat. Vnde Ambrosius ibidem sic ait: *Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite Regum tenuit, & collocauit, vt crux Domini in Regibus adoretur.*

PORRO Hieronymus in caput 3. Danielis, cùm dicit, eos, qui Deum colunt, non debere statuas adorare; loquitur de statuis Regum: qui habebantur pro Diis, & quorum statuæ diuinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod tres pueri facere noluerunt in Babylone.

AD locum Augustini de moribus, Ecclesiæ, cap.36. dico; PRIMO, fortè cum loqui de idolis gentium, cùm ait noui picturarum adoratores.

DICO SECVNDO, eum fortè loqui de quibusdam, qui imagines Sanctorum superstitiosè colebant, ita vt accederent ad idololatriam, nam fuisse aliquos Christianos, qui imagines quasi Deos adoratēt, testatur Damascenus in fine libri de hæresibus.

DICO TERTIO, Augustinum scripsisse eum librū in primordiis conuersionis suæ ad fidem Catholicam, & ideo offensum quibusdam ritibus, putasse eos sapere idololatriam, quos tamen postea melius instructus excusauit omnino ab idololatria, id quod ostendimus cū ageremus de reliquiis, nam in eodem loco dicit, eos, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, offerre solitos epulas cadaueribus, & inde vocat eos sepulcrorum adoratores: & tamen lib.8.ciuitat.Dei cap.vlt.dicit, eos, quid id faciunt, non offerre mortuis epulas, sed solum ponere cibos super tumulos Martyrum, sperantes eos à Deo sanctificari per Martyrum preces.

AD loca Gregorij dico, Gregorium solum reprehendere cultum imaginum superstitiosum, id est, quo imagines colūtur vt Dij. Vt patet ex epistola ad Secundinum lib.7.epistola 53. *Scio,* inquit, *quod imaginem Saluatorū non ideo petis, vt quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, &c.* Quod autem aliqua veneratio debeatur imagini ex sententia Gregorij, patet ex li.7.epistola 5, *Sublata,* inquit, *qua dignum est veneratione, imagine, atque cruce, &c.*

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum quintum.

AD QVINTVM de serpente æneo confracto ab Ezechia respondeo non mirum esse, si id Ezechias fecerit, Hebrei enim illi adolebant incensum, vt Deo, nam etiam si adolere incensum non sit necessariò sacrificium, cùm videamus in Ecclesia etiā non sacerdotes incensum offerre, idq; non solùm Deo, sed etiam populo, tamen in lege veteri non licebat, nisi sacerdoti adolere incensum, & proinde sacrificium videtur tunc fuisse. vide 3.Reg.12.& 2.Pa.16

PRÆTEREA Hebræi obliti significationis, propter quā serpentēm erexerat Moses honorabant illum propter materiam quomodo cætera idola, hoc est putabāt beneficia sanitatum ab ipso serpente æneo profecta. Id enim iudicare voluit Ezechias appellando serpentem נחשתן *Nehusthan*, id est, ænulum, vbi diminutiuum ponitur per contēptū, vel vt alij legunt נחשתם *Nehustam* id est, æs eorum.

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum sextum.

AD SEXTVM argumentum Caluini, sumptū ab experiētia, quia Catholici magis frequentant vnam imaginem quàm aliam eiusdem rei, & quia peregrinantur ad imagines, cum habeant domi pulchriores. Ex quibus ille colligit, nos credere in imaginibus in esse Diuinitatem.

RESPONDEO, vnam imaginem magis frœquentari, quàm aliam propter varias caussas. PRIMA, quia Deus per vnam operatur miracula, & non per aliam: quæ etiam caussa est, cur magis frequentemus precibus vnū Sanctum quàm alium. Cur autem Deus hoc faciat, non est nostrum discutere.

SECVNDA, caussa esse, quia quædam imagines pi-

ctæ sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctæ sunt à sanctis viris, vt Luca, Nicodemo & aliis, aliæ à profanis. Certè autem peculiarem deuotionem merentur imagines, quæ nō solū sunt sanctæ propter significationem, sed etiam propter artificem. In quo genere excellebat imago Edessena, quæ ab ipso Christo facta credebatur: necnon imago S. Stephani, quæ ab Angelo formata & allata fuisse putatur, de qua Euodius lib. 2. de miraculis.

TERTIA causa est, quia aliquæ magis excitant ad pietatē, quàm aliæ, cùm sint magis piæ & religiosæ, &c. porro precatū imagines accedimus, non vt inuocemus imaginem, sed vt memoriam eius, quem orare volumus, nobis imago refricet. Peregrinationes ad imagines rariores sunt in Ecclesia: ordinariè enim peregrinationes ad reliquias, & loca sancta fieri solent, vt ad sepulcrum Domini, ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum ad domum Virginis Lauretanæ, &c. si qui tamen peregrinantur ad imagines illa tria spectant, quæ diximus.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum septimum.

AD argumentum SEPTIMVM, ad primam rationem, quod imago non sit capax honoris, cū sit res inanima, & sensus, ac rationis expers.

RESPONDEO, inde solum probari, imaginem non esse honoris capacem propter se, & ideo imagines non honorari absolutè, sed relatiuè ad prototypum.

AD SECVNDAM dico, imaginem esse sanctam propter duo, PRIMO, propter significationem, & repræsentationem rei sanctæ & hoc modo quælibet imago Christi, vel Sanctorum etiam in officina existens, potest honorari.

SECVNDO propter Ecclesiæ institutionem, quam quemadmodum calices, & vestes, & ipsi homines, eo ipso fiunt sacri, quod dedicantur cultui diuino, & separantur à profano vsu, ita etiam imagines fiunt sacræ, cū ponuntur ab Ecclesia in templis, vel aliis locis sacris, nō vt pascā ut oculos curiosorum, sed vt excitent memoriā & amorem Sanctorum, & seruiant cultui rerum sacrarum, in cuius rei signum solent aliquando imagines benedici, & precibus sacerdotalibus quodammodo sacrari, antequam in templis collocentur.

AD TERTIAM dico primò, hominem vt imaginem Dei esse dignum veneratione, vt suprà ostendimus ex Cyrillo catechesi 12. & Augustino epist. 203.

DICO SECVNDO cum Thoma VValdensi tomo tertio de sacramentalibus titul. 19. c. 154. hominem non proponi ab Ecclesia colendum vt imaginem Dei, quia periculum esset, ne homo propter se coli putaretur, nam etiam propter se homo capax est honoris.

CAPVT XX.

Proponitur quæstio: Quo genere cultus imagines sint honorādæ.

VENIO nunc ad postremam quæstionem, quo genere videlicet cultus dignæ sint imagines, Tres sunt sententiæ.

PRIMA, quod imago non sit vllo modo in se colenda sed solum coram imagine colendum exemplar, ita quidam, quos refert, & refellit Catharinus: idem videtur sensisse Alexander tertia parte quæst. 30. articulo vltimo, necnon Durandus lib. 3. sententiarū distinct. 9. quæst. 2. & Alphonsus à Castro verbo, Imago.

FVNDAMENTVM huius sententiæ est, quia secundū Balij sententiam in VII Synodo sæpius repetitam, honor imaginis transit ad exemplar, non ergo, inquiunt hi Doctores, in imaginem terminatur, proinde ipsa imago non est quæ honoratur, sed solum per illam, & in illa honoratur exemplar. Et confirmatur ex versibus, qui dicuntur compositi tempore VII. Synodi quique visuntur Venetiis in æde aurea antiquissimo opere incisa, & referuntur à Sabellico lib. 8. Enneadis 8.

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa,
Hanc videas, sed mente colas, quod cernis in ipsa.

QVOD autem dicitur de imagine Christi Dei, dici etiam posset de imaginibus Sanctorum numinum; Nam Petrus est quod imago docet, sed non Petrus ipsa, &c.

SECVNDA opinio est, quod idem honor debeatur imagini & exemplari, & proinde Christi imago sit adoranda cultu latriæ, B. MARIÆ cultu hyperduliæ, Sanctorum aliorū cultu duliæ. Ita Alexander 3. parte quæst. 30. artic. vlt. B. Thomas 3. parte quæst. 25. arti. 3. & ibidem Caietanus. B. Bonauentura Marsilius, Almayin, Carthusianus, Capreolus, & alij in in 3. distinct. 9. idem etiam habet Henricus quodlib. 10. quæst. 6. quamuis addat, nullam imaginem adorandam esse latria: nam ipse putat quidem eundem esse honorē imaginis, & exemplaris, sed simul docet imaginem Christi non esse imaginem Christi, vt Christus Deus, sed vt homo est.

FVNDAMENTA horum auctorum hæc sunt. PRIMO, quia Ecclesia canit de cruce: *O crux aue spes vnica*
Auge pijs iustitiam,
Reisque dona veniam.

SECVNDO, quia honor imaginis transit ad exemplar ex Basilio, igitur idem est honor imaginis & exemplaris, quare si exemplar colitur latria, & imago.

TERTIO, ex Ambrosio, qui libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, capite 7. ait, eadem adoratione coli diuinitatem Christi, & eius crucem: *Num*, inquit, *cùm in Christo imaginem Dei, & crucem adoramus, diuidimus eum?*

QVARTO, ex Hieronymo epistola de obitu Paulæ: *Prostrata*, inquit, *ante crucem quasi pendentem Dominum cerneret adorabat.* Sed si Dominū pendentem adorasset latria, igitur & ipsam crucem latriæ cultu adorabat.

QVINTO, ex Aristotele, qui libro de memoria, & reminiscentia cap. 2. dicit, eundem esse motum in imaginem, vt imago est, & in ipsum exemplar.

SEXTO, mensura adorationis vniuscuiusque rei est, ratio siue excellentia, propter quam adoratur, sed ratio, cur adoratur imago, nō est alia, quàm excellentia exemplaris, ergo idem omnino debetur honor imagini, qui debetur exemplari.

SEPTIMO, qui imaginem Regis afficit contumelia, habetur reus læsæ maiestatis, ac si ipsum Regem contumelia affecisset: eadē igitur ratio est imaginis, & exemplaris, quod attinet ad honorem, & contumeliam.

TERTIA opinio versatur in medio, eāque eorum qui dicunt, ipsas imagines in se, & propriè honorari debere, sed honore minori, quam ipsum exemplar, & proinde nullam imaginem adorandam esse cultu latriæ. Ita Martinus Peresius in lib. de traditionibus, tractatu de imagibus, item Ambrosius Catharinus in tractatu de imaginibus; Nicolaus Sanderus lib. 2. cap. vlt. de imaginibus: idem videtur sensisse Gabriel, qui in 3. dist. 9. q. vnica, & in canonem Missæ, lect. 49. ait, imaginem adorari eadem adoratione cum exemplari, non tamen vniuocè, sed analogicè. Hoc enim est dicere, coli imagines cultu inferiore, quàm ipsum exemplar.

PRO solutione quæstionis, & opinionum cōciliatione notandæ sunt tres distinctiones. Id enim, quod honoratur, potest honorari per se, vel per accidēs: propter se, vel propter aliud: propriè, vel impropriè. Per se honoratur suppositum, in quo inest ratio venerationis per accidens id, quod est coniunctum rei, quæ adoratur, nec

est ipsa ratio adorationis, vt cum honoratur Rex, per se honoratur homo ille, qui est Rex, per accidens honoratur purpura, & reliqua illi adiūcta, & accidentia omnia eius, excepta regia dignitate, quæ licet non sit id, quod honoratur, est tamen id, quo homo ille honoratur. Itaque persona honoratur per se, vt quæ, regia dignitas honoratur per se, vt qua, reliqua honorātur per accidens.

SECVNDA distinctio, potest aliquid honorari propter se, vel propter aliud. Id honoratur propter se, quod habet in se rationem venerationis non dependentem aliunde, & hoc modo sola natura rationalis est venerabilis. Propter aliud honoratur id, quod habet quidem in se causſam honoris, sed illa causſa tota pendet ab alio & hoc modo signa rerum sacrarum sunt venerabilia, habent enim in se relationem similitudinis, siue repræsentationem rei sacræ, & proinde quandam excellentiā sed illa tota pendet ab ipsa re sacra.

TERTIA distinctio, potest aliquid honorari propriè, vel impropriè. Id propriè dicitur honorari, quod verè ratione sui ipsius honoratur. Impropriè dicitur honorari, quod honoratur loco alterius. Legatus Regis aliquando honoratur vt Legatus, & tunc ipse propriè honoratur, licet propter alium honoretur: aliquando honoratur loco Regis honore proprio Regibus, & tunc ipse impropriè honoratur, propriè autem Rex in ipso tunc honoratur. Id clarius apparet quādo vnus pro alio accipit possessionem aliquam vel cùm funus celebratur absente corpore, circa statuam, & fiunt erga statuam omnia quæ circa corpus fierent, vt cum aliquando, teste Sexto Aurel. Victore, Romæ triūphauit Traianus mortuus, & statua eius pro eo sedit in curru triumphali. Nec enim potest dici, statuam propriè triumphasse, sed Traianum à statua repræsentatum.

CAPVT XXI.

Imagines per se, & propriè colendas.

NVNC iuxta positas distinctiones aliquot ententiis rem totam explicabimus. Sit igitur hæc PRIMA sententia, siue propositio. *Imagines Christi, & Sanctorum venerandæ sunt non solū per accidens, vel impropriè sed etiam per se & propriè, ita vt ipsæ terminent venerationē vt in se considerantur, & non solùm vt vicem gerunt exēplaris.* Probatur PRIMO, quia Concilij VII. act. 7. definit imagines Christi esse venerandas, sed non latria, vult igitur esse venerandas per se, & propriè aliquo cultu, nam si Concilij solū vellet imagines adorari per accidens, vel impropriè, ita vt terminus proprius adorationis nō esset imago, sed Christus ipse, non diceret, nō debere adorari latria, Christus enim latria adoratur, cum sit Deus.

NEQVE obstat, quod quidam dicūt, imaginē Christi non repræsentare Christum vt Deum, sed Christum vt hominem, & proinde in imagine Christi non posse adorari Christum vt Deum, sed Christum vt hominem: Nam imago Christi ipsum Christum, id est, hypostasim diuinam humana carne vestitam repræsentat, sicut imago cuiuslibet hominis non solum figuram, & colorem, sed etiam personam, & totum ipsum hominem repræsentat. Alioqui Apostoli videtes Christum in carne non debuissent adorare latria: nec Thomas dicere debuisset: *Dominus meus & Deus meus.* Nam non videbant Christum vt Deum, sed vt hominem.

SECVNDO probatur, nam si imago nō est veneranda nisi impropriè, quia nimirum coram illa, vel in illa, aut per illam, adoratur exemplar, certè licebit simpliciter negare, imagines esse venerandas. Quod enim non dicitur nisi impropriè simpliciter negari potest, vt patet at Concilium VII. act. 7. anathema dicit iis, qui negant imagines esse venerandas.

TERTIO Concilium idem ibidem, definit imagines venerandas eo modo, quo veneramur Euangelia & sacra vasa; Atqui ista honorantur per se & propriè, vt omnes fatentur, nec enim personam alicuius alterius gerūt igitur & imagines per se, & propriè venerandæ sunt.

QVARTO, in ipsa imagine verè inest aliquid sacrū nimirum similitudo ad rem sacram, & ipsa dedicatio, siue consecratio diuino cultui, ergo ipsæ in se, & non solùm vt prototypi vicem gerunt, honore dignæ sunt.

NEQVE obiectiones suprà adductæ conuincunt. Ad PRIMAM dico, imagines siue honorētur propriè, siue per se, siue per accidens, semper honorari propter exemplar, & semper honorem earum trāsire ad exemplar, sed alio atque alio modo. nam quando imago adoratur impropriè, quia videlicet honor in ipsa non terminatur, sed per ipsam in exemplar, tunc immediatè, & formaliter honor imaginis transit ad exemplar. At quādo imago honoratur per se, & propriè, ita vt in ipsā verè terminetur honor, tunc honor eius tranſit ad exemplar non immediatè, sed mediatè & quasi consequenter, nam qui honorat imaginē alicuius, sine dubio honorat propter eum, cuius est imago, & proinde honor imagini verè exhibitus redundat in prototypum. Quemadmodum qui facit eleemosynam pauperi, Christo illam feciſſe dicitur, non quod eleemosyna immediatè non tēdat in paupere m, sed quia qui eleemosynam facit pauperi propter Christum facit, & Christum honorat in paupere.

AD SECVNDAM dico, illis versiculis solùm doceri non deberi imagini eundem honorē, qui debetur exemplari, vt patet ex ratione, quæ in ipsis versiculis redditur. Quia videlicet imago non est Deus, sed imago Dei. Inde enim sequitur non deberi imagini honorem, qui debetur Deo, sed minorem. Nos autem hic non asserimus eundem honorem, sed aliquem honorem deberi imagini. Et fortasse auctores primæ opinionis hoc solum dicere voluerunt, nimirum honorē proprium exemplaris non posse exhiberi imagini, nisi impropriè: de honore autem inferiore nihil dixerunt. Quod si ita est, ab eis non dissentimus.

CAPVT XXII.

Non esse dicendum, imaginibus deberi cultum latriæ.

SECVNDA propositio. *Quantum ad modum loquendi præsertim in concione ad populum, non est dicendum imagines vllas adorari debere latria, sed e contrario non debere sic adorari.* Probatur PRIMO, Concilia non affirmāt, sed simpliciter negant imagines adorari, latria, igitur & nos eodē modo loqui debemus: nā modus loqēndi Conciliorū est modus loquendi Ecclesiæ, & proinde sequendus ab iis, qui solūt errare. Porro Concilia non asserere, sed negare imagines adorandas esse cultu latriæ, probatur, nam: Primis nullum est Concilium, quod asserat imaginibus deberi cultum latriæ, deinde Concilium Nicænum II. act. 7. clamat imagines adorandas, sed non latri- similiter nostro tempore Concilium Senonense capite 14. & Concilium Moguntinum, capite quadragesimo primo dicunt, à concionatoribus debere m- ieri populum, ne imagines adoret, quod sine dubi- ntelligitur de adoratione latriæ: Dicent fortasse Concilia ista loquuntur de latria, quæ exhibetur alicui propter se, non de ea, quæ exhibetur alicui propter aliu- At id nihil facit ad rem, hic enim non de sensu, sed verbis agimus satis nobis est, in Conciliis simplicite negari, imaginibus deberi latriam nos enim modum loquendi Conciliorum sequi debemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDO, nullæ sunt exactiores formulæ loquendi in materia fidei, quàm eæ, quibus vtuntur, qui hæresin abiurant: Atqui in VII. Synodo act. 1. Basilius Ancyranus, & act. 3. Constantinus Cypri Episcopus abiurantes hæresim, dicunt, se recipere & colere imagines, non tamen latria.

TERTIO, Patres passim dicunt imagines non esse adorandas, vt patet ex Augustino epist. 119. c. 11. *Prohibetur*, inquit, *coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa, quæ hoc est, quod ipse.* Item ex Gregorio, qui libro septimo, epistola centissima nona, & libro nono, epistola nona, monet Serenum Episcopum, vt populum instruat, ne imagines adoret, & sæpius repetit, non debere imagines adorari. At certè loquūtur de adoratione latriæ, nam alioqui imagines venerabiles esse non negant. Porro Ioannes Damascenus lib. 1. & tertio Apologetico sæpius repetit, imagines honorari debere, sed nullo modo latria. Cur ergo, quæso, non loquimur, vt Patres nostri loquuntur?

QVARTO, dicere populo, imaginem Christi, vel crucem adorandam esse latriæ cultu, illo ipso, quo adoratur Deus, non caret magno periculo, nam qui defendunt imagines adorari latria, coguntur vti subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus.

QVINTO, iste modus loquendi offendit aures Catholicorum, & præbet occasionem hæreticis liberius blasphemandi.

SEXTO, secundum rei veritatem (vt ostendam paulò post) non potest dici, adorari latria imagines, nisi per accidens, vel impropriè, per se autem, & propriè nullo modo. Et præterea illa adoratio per accidens, vel impropria rarissimè exerceri solet. Ordinaria enim adoratio est illa, quæ exhibetur imaginibus externis per se, & propriè. at quod simpliciter dicitur, non intelligitur de eo, quod per accidens, vel impropriè: & aliquando conuenit rei, sed de eo, quod per se, & propriè, & vt in plurimum conuenit, ergo simpliciter loquendo non est affirmandum, sed negandum imagines adorari latria.

CAPVT XXIII.

Imagines Christi impropriè, vel per accidens posse honorari cultu latria.

TERTIA propositio. *Si de re ipsa agatur, admitti potest, imagines posse coli impropriè, vel per accidens eodem genere cultus, quo exemplar ipsum colitur.*

AC PRIMVM, quod imago possit coli impropriè eo cultu, quo ipsum exemplar, probatur, nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, & ea quæ fierent circa imaginem, fiunt circa exemplar, si adesset præsens, fiūt circa imaginem, licet tamen defixa in exemplari. Sic concionatores allegant vulnera imaginem crucifixi, eique dicunt, *tu nos redemisti, tu nos Patri reconciliasti*; ista enim non dicuntur imagini, nec vt lignum est, nec vt imago est, sed vt accipitur pro exemplaris, id est, dicuntur ipsi Christo, cuius tamen imago vicem gerit, quemadmodum etiam in die Parasceues cum crucifixus paulatim detegitur, & ostenditur, adorandus proponitur, illa omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi intelliguntur, tunc autem propriè nullus honor defertur imagini, sed soli exemplari, tamen impropriè dici potest ipsa etiam imago honorari.

QVOD autē possit imago adorari adoratione ipsius exemplaris propriè quidem, sed per accidens, probatur nam aliquando non accipimus imaginem pro exemplari, nec consideramus solam imaginem, vel solum exemplar, sed consideramus exemplar, vt obiectiuè relucet in imagine, & ipsum sic repræsentatum, & quasi vestitum imagine veneramur: tunc autem necessariò adoramus imaginem eodem cultu, quo ipsum exemplar, sed per accidens, nam qui adorat aliquem, adorat etiā omnia, quæ cum illo coniuncta sunt sicut qui adorat regē vestitum, adorat simul regem, & vestes, sed imago concipitur eo tempore coniuncta cum exemplari, quod adoratur: igitur etiam ipsa adoratur, per accidens tamen quia ipsa nec est suppositum, quod adoratur; nec ratio adorationis, sed quiddam adiunctum.

VIDETVR autem hæc fuisse mens auctorum secundæ opinionis: nam illi omnes cùm explicant, quomodo imago adoretur eadem adoratione, qua ipsum exemplar semper deueniunt tandem vel ad impropriam adorationem, vel ad adorationem per accidens. Alexander, & Bonauentura satis clarè indicant se loqui de adoratione impropria. Dicunt enim ideo imaginem Christi adorari latriæ cultu, quia non tam ipsa, quàm Christus in ipsa adoratur.

PORRO B. Thom. & qui eū sequuntur intelligendi sunt de adoratione per accidēs: nam in primis hoc probat argumentatio eorum de vnitate motus in imaginem, & in exemplar. Tunc enim est idem motus in imaginem & in exemplar, quando exemplar consideratur vt obiectiuè relucet in imagine, vt diximus.

DEINDE Capreolus disertè admittit adorationem istam imaginum esse per accidens, quomodo adorantur vestes Regis, cùm Rex vestitus adoratur: immò B. Thom. ipse art. 4. eiusdem quæstionis dicit, ita honorari honore regio imaginem Regis, sicut vestes Regis. Certum autem est vestes Regis non honorari regio honore, nisi per accidens.

DENIQVE eodem tendit speculatio Caietani, cum ille dicit imaginē Christi adorari latria, non ratione materiæ, nec ratione formæ, seu figuræ, sed ratione actualis repræsentationis, non enim vult dicere, repræsentationem illam actualem, esse rationem cur imago adoretur latria: id enim stultissimum esset, sed vult dicere, illam repræsentationem esse conditionem, ratione cuius imago concipitur coniuncta cum exemplari, & proinde per accidens adoratur.

CAPVT XXIIII.

Imagines per se, & propriè non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.

QVARTA propositio. *Imago per se, & propriè non est adoranda eodem cultu, quo ipsum exemplar, & proinde nulla imago est adoranda cultu latriæ per se, & propriè.*

PROBATVR PRIMO ex Concilio VII. act. 7. vbi legimus imaginem Christi non esse adorandam latria: Id autem fallum esset si imagini per se, ac propriè deberetur idem cultus, qui debetur exemplari, Christus enim cultu latriæ adorandus est.

DICES; Concilium loquitur de adoratione, quæ exhibetur rei propter se: imago autem adoratur latria, sed propter aliud. Contrà: nam Concilium dicit, imagines non aliter adorari, quàm adoretur liber Euangeliorum, & sacra vasa, quod idem repetit VIII. Synodus action. vltima canon. 3. At nemo vnquam dixit librum Euangeliorum, vel sacra vasa adorari latria vllo modo.

SECVNDO probatur ex Augustino, Gregorio, & Damasceno, & ex Conciliis Senonensi, & Moguntino suprà cap. 22. citatis, vbi habatur imagines non esse colendas cultu diuino.

DICES, loquuntur de cultu diuino, qui exibetur alicui

alicui propter se, Contrà, quia de hoc non potest esse dubitatio. Concilia autem de his rebus definiunt, quæ in controuersiam veniunt.

TERTIO latria est cultus proprius Deo, sed nulla imago per se, & propriè est Deus, siue consideretur ratione materiæ, siue ratione figuræ, & colorum, siue ratione relationis, ergo per se, & propriè non debetur vli imagini cultus latriæ.

DICET aliquis fortasse latriam esse cultum propriū Deo, quando exhibetur propter se; non autem quando propter aliud. CONTRA: nam de essentia verè latriæ est exhiberi propter se: latria enim dicitur summus cultus, qui debetur vero Deo, vt primo principio omnium rerum: implicat autem contradictionem, exhiberi summum cultum primo principio, & propter aliud: nam si primo principio, nō ergo propter aliud; si propter aliud, non primo principio. Ergo vel imagini exhibetur cultus latriæ propter se, & hæc est vera idololatria, vel non exhibetur propter se, & tum ille non est cultus veræ latriæ.

PRÆTEREA, vel ista latria, quæ exhibetur imagini propter aliud, est idem cultus cū eo, qui exhibetur Deo, vel alius minor, si idem ergo æquè colitur creatura, atque ipse Deus: quæ certè idololatria est: nam idololatria non solùm est, cùm adoratur idolum relicto Deo: sed etiam cùm adoratur idolum simul cum Deo. Exod. 20. *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis meum.* Si est cultus minor, nō ergo est latria: nā latria est summus cultus.

QVARTA ratio, imagini non conuenit cultus internus, nec externus veræ latriæ: nam internus cultus est apprehensio rei, vt primi principij, & prostratio voluntatis conueniēs illi apprehensioni: actus autem externus proprius est sacrificium. Certè autem nec apprehendimus imaginem, vt primum principium, nec illi sacrificamus non igitur illam adoramus cultu latriæ.

QVINTA ratio, imago, vt imago opponitur exemplari, & est illo inferior, ergo non potest coli eodem cultu, sed minori: nam vnum quodque honorandum est pro sua dignitate, Certè autem longè maius est, esse Christum. quàm esse imaginem Christi.

SEXTA, ratio, qui colebant imaginem Christi diuinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo, lib. 1. cap. 24. Epiphanio hæresi 27. Augustino hæresi 7. & Damasceno libro de centum hæresibus in fine; Atqui isti cùm Christum colerent, sine dubio imaginem eius proprer ipsum colebant, non igitur licet imagines colere diuinis honoribus, id est cultu latriæ, etiam si quis dicat, id se facere propter Deum, vel Christum, nō propter imagines, nam hoc ipso, quod eas colit diuinis honoribus conuincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quidquid ipse verbis dicat.

ACCEDANT Postremo illi antiquissimi versiculi: *Nam Deus est, quod imago docet, non Deus, &c.*

SATIS enim apertè significant, non deberi imagini cultum Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facilè responderi potest. Ad PRIMVM, *O crux aue spes vnica, &c.* Respondeo, vel ibi accipi crucem pro ipso Christo crucifixo, vt diximus: vel illam esse prosopopeiam rhetoricam, qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, quo Moses alloquitur cœlum & terram, cùm ait Deut. 31. *Audite cœli quæ loquor, &c.* & quādo B. Andreas eādem alloquebatur, cùm diceret: *Salue crux preciosa, &c.* significamus autem hac prosopopeia nos desiderare fructum crucis, id est, saluari per meritum Christi, qui in cruce passus est.

AD SECVNDVM dicetur infrà in responsione ad quintum.

AD TERTIVM dico, Ambrosium per crucem intelligere passionem Christi, hue carnem patientem, sicut per imaginem Dei intelligit diuinitatem. Vult enim dicere, vnum esse Christum Deum, & crucifixum, & propterea cum adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem, & cùm adoratur Christus crucifixus, non separi diuinitatem.

AD QVARTVM respondeo, Hieronymum ibi non dicere, à Paula propriè adoratam crucem, sed quod prostrata ante crucem adorabat Christum, quem in cruce repræsentari videbat.

AD QVINTVM de vno motu in imaginem, & in exemplar, variæ dantur solutiones. PERESIVS respondet, id non esse verum, quod eodem motu feramur in imaginem, & in exemplar, cùm illa sint opposita, nec possint cognosci, nisi duabus cognitionibus, ait etiam nusquā haberi in Aristotele, id quod B. Thomas adducit. At certè Aristoteles libro de memoria & reminiscentia, cap. 2. id apertè dicere videtur, nā reddere volens caussam, cur memoria cognoscat absentia, dicit, caussam esse, quia in memoria sunt species rerum, quæ sunt quasi picturæ quædam, & si quidē homo speculetur illa phantasmata, vt res quædam sunt in se, non cognoscet præterita; sed rem præsentem cogitabit: at si speculetur eadem phantasmata, vt imagines sunt, tūc cognoscet præterita, quorum illæ sunt imagines, quia nimirum non potest cognosci imago vt imago, quin simul cognoscatur res, cuius illa est imago. Nec verum est, quod dicit peresius, relatiua quia sunt opposita, non posse cognosci vna cognitione, nam ita sunt opposita, vt vnum ab altero pēdeat, & vnum sine altero nec definiri, nec cognosci possit.

DVRANDVS aliter respondet, admittit enim esse vnum motum mentis in imaginem, & in exemplar, sed negat propterea esse etiam vnam adorationem: nam licet mens vtrumque simul cognoscat, tamen non dicit, vnum esse alterum, sed intelligit esse distincta, & disparia, & proinde non adorat illa vna & eadem adoratione.

CONFIRMANT alij hanc solutionem, quia licet sit vnus motus mentis, id est, intellectus in imaginem & exemplar, tamen possunt esse contrarij motus voluntatis. Nam qui videt imaginem Christi malè depictā, odit imaginem, vt imago est, & tamen diligit Christum; & è contrario, qui videt imaginem Iudæ pulchrè expressam, diligit imaginem, & odit exemplar.

HÆC solutio non satisfacit: nam Diuus Thomas nō dicit, motum in imaginem, vt imago est, esse etiam in exemplar, sed dicit, motum in imaginem, vt imago alterius est, esse etiam in exemplar: & hoc est verum, tam de motu intellectus, quàm voluntatis. Nam qui amat imaginem Christi, non quia imago est, sed quia imago est Christi, impossibile est, quin simul diligat Christum, quādoquidem Christus est ratio, cur diligat imaginem. Qui autem diligit imaginē pulchrā Iudæ, & odit Iudam, non diligit imaginē illā vt Iudæ, sed vt pulchrā imaginē simpliciter, id est, delectatur illa proportione, quę est inter imaginem & exēplar, nō curans quale sit exemplar.

EXISTIMO ergo aliter respondendum ac primum, admitto esse eundem motum etiam voluntatis in imaginē & exemplar, sed tunc vel exemplar concipitur & adoratur tanquam principale obiectum, vel non, id est, vel concipio, & adoro ipsum Christū in imagine obiectiuè relucentem, vel concipio, & adoro imaginem ipsam, vt Christi imaginem, ita vt Christus in obliquo ponatur, non in recto; si PRIMVM, tunc adoratio quidem est latriæ, sed fertur in Christum per se, in imaginem solùm per accidens & hoc videntur sibi voluisse Capreolus & Caietanus. Si SECVNDVM, tunc adoratio fertur quidem in imaginem per se, & consequenter in Christum, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

stum, sed non est adoratio veræ latriæ, sed longè inferior.

DICES: at Christo conuenit adoratio latriæ veræ, si ergo illa adoratio terminatur etiam ad Christum, erit veræ latriæ.

RESPONDEO, Christo conuenire veram latriam, quando adoratur, vt est in se, non autem quando adoratur vt est in imagine per participationem. Quemadmodum qui honorat famulum Regis, certè honorat ipsum Regem, & tamen longè aliter honorat Regem ipsum in propria persona, quam in famulo suo, vt notum est, & hinc patet responsio ad SECVNDVM, nam cũ honoratur imago, honor eius transit ad prototypum, sed honor ille non est talis, qualis debetur prototypo in se, sed qualis ei debetur, vt ab imagine participatur.

AD SEXTVM dico eodem modo rationem, cur honoretur imago, esse ipsum exemplar, exemplar tamen aliter honorari debere, vt est in se, aliter vt participatur ab imagine. B

AD SEPTIMVM dico, eum, qui lædit statuam Regis, puniri vt reum maiestatis, quia verè læsit Regem: sed nego tam grauiter puniri, ac si læsisset Regẽ. Quòd si aliquis æquè grauiter puniretur, id fieret, quia constaret non læsisse statuam, vt statuam Regis, sed accepisse statuam pro ipso Rege.

CAPVT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

VINTA Conclusio. *Cultus qui per se, & proprie debetur imaginibus, est cultus quidam imperfectus, qui analogicè & reductiuè pertinet ad speciẽ eius cultus qui debetur exemplari.* Explico. Imaginibus non cõuenit propriè nec latria, nec hyperdulia, nec dulia, nec vllus alius eorũ, qui tribuũtur naturæ intelligenti. Non enim est capax res inanima, & rationis expers eiusmodi cultuum, sed cultus quidam inferior & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sanctorum non debetur propriè dulia, sed cultus inferior, qui dici potest dulia secundum quid, vel dulia analogicè, siue reductiuè. Similiter imaginibus beatæ Virginis non debetur hyperdulia simpliciter, sed hyperdulia secundum quid, siue analogicè & reductiuè.

DENIQVE imaginibus Christi non debetur latria vera & simpliciter, sed cultus sine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad latriam, vt imperfectum ad perfectum. Probatur: sicut se habet imago ad suũ exemplar, ita se habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, sed imago est ipsum exemplar analogicè, & secundum quid, nam homo pictus est homo secundum quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipsi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus.

PRAETEREA, imago reducitur ad speciem exemplaris, nam homo pictus, & equus pictus differunt specie, quia homo verus & equus verus differunt specie; ergo etiam cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris, & forte B. Thomas & B. Bonaventura, & alij hoc solum dicere voluerunt, cum dixerunt, eodem cultu coli imaginem & exemplar, ita enim eorum sententiam interpretatur Gabriel, quod si ita est, omnes conuenimus. D

EX his habemus etiam, quid sit dicendum de vera cruce Domini, da clauis, spinis, aliisque reliquiis, sunt enim hæc omnia honoranda minore cultu, quam Christus, vel Sancti, quorum reliquiæ sunt, sed tamen tali, qui analogicè & reductiuè pertineat ad speciem cultus, quo Christus vel Sancti coluntur: nam reliquiæ ideo merentur honorem, quia ratione contactus, vel aliquo alio modo habitudinem habent ad eos, quorum sunt reliquiæ.

CAPVT XXVI.

De adoratione crucis.

ETSI CRVX Domini partim inter reliquias veneretur, partim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit, propter contactum sacri corporis & sanguinis, inter pretiosissimas reliquias habenda est, nec solum ipsa integra, sed etiam particulæ eius: at crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini repræsentat, & similiter cæteræ cruces illi similes, inter sacras imagines numerantur (tamen quia peculiares errores, & peculiaria argumenta de cruce inueniuntur, peculiarem etiam de illa disputationem instituendam putauimus.

FVIT igitur hæresis inprimis Claudij Taurinẽsis, qui præter cæteras imagines crucem Domini execrabatur, teste Iona libro primo, vixit autem Claudius anno Domini DCCC. Idem eodem tempore in Oriente docebant Pauliciani, à quodam Paulo sic appellati, teste Euthymio in panoplia, parte 2. tit. 21.

DEINDE circa annum Domini M.C.XXX. exstiterunt Petrus Bruis. & Henricus, qui similiter crucem Domini, eiusque cultum oppugnabant teste Petro Cluniacense, qui contra eos epistolam prolixam & eruditam illo ipso tempore scripsit ad omnes Episcopos. Circa idem tempus, vel paulò pòst exstiterunt in Oriente Bogomiles, qui idem iisdem argumentis docebant, teste Euthymio panopl. par. 2. titul. 23.

NON minus posteà crucis honorem detestati sunt VViclefistæ, apud Thomam VValdensem, tomo tertio, tit. vicesimo. Caluinus libro 1. institutionis, capite 11. §. 7. Magdeburgenses Cent. 4. col. 302. cap. 6. col. 458. & 450. vbi etiam impudenter mentiuntur, vsum signi crucis seculo IV. nouum fuisse. Nam Tertullianus libro de corona militis, meminit signi crucis, cum tamen floruerit seculo II. Sicut etiam Centuria septima, capite sexto col. 291. mentiuntur, Sergiũ Papam fuisse auctorem primum, vt crux adoraretur, & exoscularetur. Nam Sergius Papa sedit anno domini sexcentesimo octogesimo octano: at meminit adorationis & exosculationis crucis Euagrius libro quarto, capite vicesimo sexto, qui est centum annis Sergio antiquior, meminit etiam Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret Bethlehem.

ARGVMENTA Bogomilum & Petrobrusianorum erant tria. PRIMVM, quia crux dolorem & ignominiã Christo attulit, ergo detestãda est iis, qui Christũ diligũt.

SECVNDVM, quia stultus & impius iudicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater eius suspensus fuisset.

TERTIVM, quia si oportet adorare omnes cruces quia Christus in cruce pependit, oportebit etiam adorare omnia sepulcra, quia in sepulcro Dominus quieuit: & omnia præsepia, quia in præsepi reclinat? fuit, & omnes columnas, lãceas, spongias, flagella, &c. *Immò & omnes asinos,* inquit Claudius) *quia Christus asino vectus fuit.*

QVARTO arguit Claudius, hostes Christi gaudebãt de passione Domini, de resurrectione dolebant: & contrà, amici eius de passione dolebant, de resurrectione gaudebant: ergo qui crucem honorant, & illam amant imitantur Christi hostes.

QVINTO argumẽtabantur VViclefistæ apud VValdensem, si ratione contactus, vel quia instrumentum passionis fuit, crucem adoramus, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini osculando, & manum illius serui, qui Dominum tetigit, cum alapam illi inflixit: nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & instrumenta passionis fuerunt.

SEXTO

SEXTO arguunt Centuriatores, superstitio est characteribus tribuere virtutem: at Papistæ tribuunt figuræ crucis vim pellendi Dæmones, & omnia mala: ergo superstitiosi sunt. Quæ obiectiones infrà capite tricesimo diluentur, antea verò rem explicabimus. Dicemus igitur tria: Primò, de ipsa cruce. Secundo, de crucis imagine. Tertiò, de signo crucis transeunte.

CAPVT XXVII.

De Cruce vera Domini.

QVANTVM ad PRIMVM, antequam veniam ad probationes, notãda sunt aliqua de figura ipsius crucis. Sciendum igitur crucem ex tribus lignis factam esse, quorum vnum erat longum, cui corpus adhærebat, alterum transuersum superpositum longo, quibus affigebantur manus: tertium lignum erat infixum in B ligno longo, vt in eo pedes crucifixi starent, & claues figi possent. Id testatur Irenæus libro secundo, cap. 42. *Habitus,* inquit, *id est, figura crucis fines & summitates habet quinque, duas in longitudinem, duas in latitudinem, vnam in medio in qua quiescit, qui clauis affigitur.* Idem habet Iustinus in Dialogo cum Tryphone vltra medium.

VTRVM autem lignum transuersum esset suprapositum ligno longo, ita vt non emineret lignum longum sursum versus, non est certum; nam Beda in quæstionibus in Genesim, vbi de victoria Abrahæ loquitur, dicit crucem similem fuisse literæ Græcæ τ qualem etiam fuisse olim Hebraicum Thau, docet Hieronymus in caput nonum Ezechielis. At B. Augustinus epistola 120, cap. 26. dicit lignum longum eminuisse supra transuersum. Et hoc est probabilius; nam est conformius verbis Irenæi, & verbis Apostoli ad Ephesios capite tertio, vbi alludens ad figuram crucis, nominat sublimitatem, profundum, longitudinem, & latitudinem. Porro qui dicunt crucem fuisse similem literę Thau, dicunt verum, quia parum differebat.

QVOD autem scribit Beda in suis collectaneis & floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex Cedro, Pino, Cypresso, & Buxo: & quod scribitur in historia scholastica de ligno eruto ex probatica piscina, &c. non habent veterum testimonia, nec videntur probabilia.

ILLVD autem non est ignorandum, veteres aliquid addidisse mysterij gratia, quod etiam nunc ex parte seruatur. Nam lignum longum producebant sursum versus & flectebant ad modum baculi pastoralis, vt referret literam Græcam P. paulò infrà sinebant duo ligna transuersa ad similitudinem crucis sancti Andreæ, quæ referrent literam Græcam X, ita vt duæ illæ literæ per D abbreuiationem significarent Christum, infrà illam ponebant lignum transuersum, quod verè perficit crucem; & inde pendebat velum expensum; infrà lignum transuersum erat lignum longum in similitudinem hastæ, ad infimam partem addebant capulum ad commoditatem gestandi. Hæc omnia significabant crucem esse vexillum Imperatoris Christi; nam crucem testabatur ipsa figura: Christi nomen indicabant duæ literæ X & P, vexillum, ex velo, hasta, & capulo dignoscebatur. Vide Ioannem Pierium Valerianum de signis hieroglyphicis, libro quinquagesimo, & Primasium libro quarto in Apocalypsim, vbi hoc ipsum signum vocat monogramma, & signum Christi. Tale ferè fuit & labarum Constantini. Nam vt Eusebius refert libro nono hist. capite 9. labarum, quod ante Imperatores gestari solebat & à militibus adorari, Constantinus in formam crucis redegit, sic tamen vt etiam vexilli formam non amitteret.

DESCRIBIT autem ipsum labarum Eusebius libro primo de vita Constantini, vbi dicit, fuisse hastam totam auro circundatam, in cuius summitate posita erat corona pretiosissima, infra eam cornu transuersum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureum auro & gemmis ornatissimum, ad cuius partem infimam visebantur imagines Constantini & filiorum. In ipsa verò hasta sub corona erant literæ nominis Christi.

IAM verò modus crucifigẽdi communis non erat, vt multi putant, funibus alligando, sed clauis figendo. Pictores ferè solent solum Christum depingere clauis affixum, latrones autem, & sanctum Petrum, atque Andream funibus, sed non ita est, omnes enim clauis figebantur, immò & omnes crucem suam fegebant, omnesque antea flagellis cædebantur. Vide Plutarchum de tarda numinis vindicta; Marcum Tullium act. 7. in Verrem; Nonium Marcellum, verbo Patibulum, qui sic ait: *Deligati ad patibulum circumferuntur, deinde crucifiguntur.* Macrobium libro primo Saturn, capite vndecimo, Iosephum libro sexto de bello Iudaico, capite duodecimo, & in vita sua.

ADDE, quod ideo dubitabatur, quænam ex tribus repertis crucibus, esset crux Dominica, quia omnes tres habebant similia foramina & clauos, &c. Vide Ruffinum libro decimo historiæ, cap. 8.

HIS ergo prænotatis ad argumẽta veniamus: ac primùm, quod lignum crucis venerabile sit probatur ratione ex Scripturis desumpta. Nam Scripturæ testantur, Christum non crucifixum casu, vel inuitum, vel propter sua peccata, sed ipsum sponte elegisse crucem, & elegisse vt altare summi sacrificij, quo placaretur Deus, vt calâ sibi ipsi ad regnum, vt instrumentum liberationis generis humani, ac demum vt instrumentum, quo Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet, ex quo sequitur, crucem illam veram à Deo mirificè fuisse honoratam, & nobis omnibus amabilem, & venerabilem esse debere.

QVOD sponte illam elegerit, patet Isaię capite quinquagesimo tertio. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioannis decimo: *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* In actis Apostolorum capite secundo: *Hunc definito consilio & præscientia Dei traditum interemistis.* Actor. 3. *Deus, qui prænunciauit per os omnium Prophetarum pati Christum suum impleuit sic.* Actor. 4. *Conuenerunt verè in ciuitate ista Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus & populus Israel facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.*

QVOD crux fuerit ara summi sacrificij, patet, quia Christus ipse crucifixus est summum sacrificium, in epistola ad Hebræos capite septimo. Vnde 2. Colossenses primo, *pacificans per sanguinem crucis eius,* id est, per sanguinem eius in cruce, quasi in altari fusum. Et hoc significauit lapis erectus & inunctus, & domus Dei vocatus à Iacob, Gene. 28.

QVOD crux scala fuerit Christo ad regnũ, Ioan. 12. *Nunc Princeps huius mundi eiicietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahàm ad me ipsum. Hoc autè dicebat, significans, qua morte esset moriturus.* Ad Philippenses 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum,* &c.

QVOD fuerit instrumentum liberationis, docẽt plurimæ figuræ, quas collegit Ioannes Damascenus libro quarto de fide, capite duodecimo, id enim significauit lignum vitæ in paradiso, Genesis capite secundo, arca lignea Noë domum eius saluans, Genesis septimo; virga Mosis aperiens mare, Exodi decimo quarto lignũ aquas

Universidad de Deusto
Biblioteca

dulces reddens, Exodi 15. Sed præcipuè serpens æneus exaltatus in deserto. Num.c.21. de quo Dominus Ioannis tertio: *Sicut exaltauit Moses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Hinc videlicet Ecclesia sequuta Paulum ad Galatas sexto dicit: *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri* IESV CHRISTI, *in quo est salus vita, & resurrectio nostra.*

QVOD cruce Diabolum vicerit, & de eo triumpharit, patet ex epistola ad Colossenses cap. secundo: *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio; affigens illud cruci, exspolians principatus & potestates, traduxit palam cõfidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes homilia octaua in Iosue, dicit, in Græcis haberi, Triumphans illos in ligno crucis: & licet nunc non habeamus, in ligno, sed ἐν ἀντῷ, id est, in ipso, tamẽ optimè referri potest ad crucẽ, de qua suprà dixerat ἐν τῷ ξύλῳ, vt refert Theophylactus. Dicit ergo Origenes, in cruce duos fuisse affixos, Christum visibiliter, sponte sua, & ad tempus: Diabolum autem inuisibiliter, inuitum, & in sempiternum eius opprobriũ: & hoc probat ex isto loco, vbi Paulus vtitur metaphora triumphi, indicare volens crucem esse currum triumphalem, in cuius summa parte sedet Christus triumphans, & in parte ima trahitur Diabolus alligatus, & ostentatur quasi in pompa. Id enim significat verbum ἐδειγμάτισεν & ἐθριαμβεύσας.

ARGVMENTVM SECVNDVM sumitur à mysteriis, in ipsa cruce significatis. Nam, vt ait Augusti. epist. centesima vicesima, capite vicesimo sexto, qui mortuus est, quia voluit: etiam mortuus est, quando voluit, nec sine caussa crucem potius, quàm aliud instrumentũ mortis elegit. Quid autem crux mystica significet, docent Irenæus lib.5.c.17. Gregorius Nyssenus oratione prima de resurrectione, Augustinus in epistola centesima decima nona, & cẽtesima vicesima, Hieronymus & Theophylactus in caput tertium ad Ephesos, vbi de cruce exponunt verba Pauli: *Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, sublimitas, & profundum.* Nam latitudo vocatur lignum transuersum: sublimitas, pars ligni vbi est titulus supra transuersum; longitudo ligni pars à trãsuerso vsque ad terram; profundum, pars eiusdem, quæ latet sub terram.

SIGNIFICAT autem ista figura PRIMO totam perfectionem Christianam, vt Augustinus docet, profundum, Fidem; sublimitas, Spem; latitudo, Caritatẽ: longitudo, Perseuerantiam.

SECVNDO, Christi passionis effectum; nam lignum supremum significat cœlum Christi passione apertum, & Deum placatum; lignum sub terram infixum, infernum euacuatum, & Diabolum deiectum; lignum transuersum respiciens Ortũ & Occasum, totũ orbẽ terrarum redemptum. Itaq; propterea Christum crucifixum adorant cœlestia, terrestria, & inferna, vt Nyssenus deducit.

TERTIO, duo brachia crucis sub vno titulo Saluatoris, significant duos populos (inquit Irenæus lib.5. contra hæreses, cap.17.) sub vno capite Christo inter se connexos, iuxta illud Ioannis duodecimo: *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

ADDVNT Minutius Felix in Octauio. & Ambrosius sermone quinquagesimo sexto, crucis figurã esse etiam naturaliter salutarem. Nam aues nunquam volarent, nisi expansis alis crucis formam imitarentur: & nauis non moueretur, nisi ex malo & antenna crux fieret: & arator terrãm non scinderet, nisi ex aratro & stiua crucem faceret, & rursum aliam ex iugo & temone. Cœlum ipsum crucem facit. si lineæ ducantur ad Ortu ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum.

DENIQVE etiam Ægyptiis, qui hieroglyphicis characteribus vtebãtur, crux vitam venturam significabat, vt refert Russinus libro secundo historiæ, cap.29.

ARGVMENTVM TERTIVM, ab inuentione crucis: ex qua multiplex testimonium sumitur, quod veneratio ligni crucis Deo placeat.

PRIMO, quòd non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flammis absumi. Quod enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, eiusq; omnia vestigia, patet ex eo, quod altissimè crucem sub terram abscondetunt, & in loco crucis, Veneris simulacrũ: in loco resurrectionis, Iouis, in loco natiuitatis Adonidis posuerunt, vt refert beatus Hieronymus in epistola ad Paulinum de institutione Monachi. Cur, quæso, non cremarunt crucẽ, cùm vellent & possent, nisi quia Deus abstulit illis mentem, vt ad solatium piorum lignum pretiosissimum seruaretur.

SEDVNDO, quòd Deus eo tempore crucem inueniri voluerit, quo tutò poterat coli, nimirum ad initium imperij Constantini, nam si antea referata fuisset, regnãtibus persequutoribus, magis ludibrio, quàm honore excepta fuisset: si autem diu post tempora Constantini fuisset inuenta, fraudata fuisset sancta crux dubito honore. Tunc igitur primùm diuina prouidentia crucem manifestauit cum primùm potuit coli.

TERTIO, quia per euidentia miracula demonstratum est esse veram crucem, & proinde crucis inuentionem, ac reuelationem illam esse à Deo. Nã cùm tres cruces simul inuentæ fuissent, nec posset planè crux Domini à crucibus latronum internosci, admotæ fuerunt omnes tres ad mulierem quandam in extremis agẽrem, & cum duę priores nihil egissent, tertia admota mulieri, mox illam reddidit sanam. Scribit hoc Ruffinus libro decimo historiæ, capite octauo, Socrates lib.1.cap.13. Theodoretus libro primo, cap.18. Sozomenus libro secũdo capite primo, & Nicephorus libro octauo, ca.29. nec solum mulierem ægram sanauit, sed etiam mortuum virum excitauit eodem tempore, vt scribunt Paulinus epistola vndecima ad Seuerum: Seuerus libro secundo historiæ sacræ, & Sozomenus lib.2.c.1. qui & viri mortui & mulieris egrotæ meminit.

NEQVE obstat, quod Ambrosius oratione in Theodosium, & Chrysostomus hom.84. in Ioan. dicunt, crucem Domini ex titulo cognitã, quo carebant aliæ duæ, nam Ruffinus indicat, ex titulo quidem fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino euidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed iacebat prope eam, ideo vt nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerunt. Nec solũ crux miraculo illo claruit, sed etiã clauus quem Helena ad Constantinum misit, de eo siquidem (vt Ambrosius testatur loco citato) Iudæi dicebant: *Ecce & clauus in honore est, & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili potestate Dæmones torquet.*

QVARTO, quia Helena non ex se incitata est ad crucem Domini quærendã, sed diuinis admonita reuelationibus. Sic enim testatur Eusebius in Chronico, quod Hieron. Latinum fecit: *Helena Constantini mater, inquit, diuinis monita visionibus beatissimum crucis lignum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit.* Et idem dicunt Ambrosius, Ruffinus, Paulinus, Sulpitius, & alij. Ex quo apparet impudens blasphemia Magdeburgensium, qui Cent.4.cap.6.col.458. Helenam superstitiosam vocant quia Hierosolymam petiit, vt lignum crucis inueniret, quam tamen sancti Patres omnes mirificè laudant, & Spiritu sancto inspirante dicunt eam crucis lignum quæsiuisse.

IPSAM vero historiam licet celeberrimam conantur Magdeburgenses dubiam reddere cent.4 cap. 13. col. 1438. & 1439. duabus coniecturis. PRIMA est, quia Ambrosius

Ambrosius est antiquissimus hominum qui eã istoriam referunt: sed illius orationem in Theodosium, vbi hoc habetur, Erasmus non recipit, vt germanam. SECVNDA quia Eusebius libro tertio de vita Constantini de Helena multa narrat, & de repurgatione montis Caluariæ, & tamen non meminit inuentionis crucis.

AD PRIMAM dico, primò non exstare talem Erasmi censuram, immò ipsi Magdeburgẽses cẽturia quarta, cap.13. in vita Ambrosij ex iudicio Erasmi hanc orationem Ambrosio tribuunt ex quo perspicere potes eorum constantiam.

DICO SECVNDO, si exstaret, non esse Erasmum diuinum oraculum, cui necessariò credi debeat, quando nullam affert rationem.

DICO TERTIO, falsum esse, quod Ambrosius sit antiquissimus eorum, qui hanc historiã referunt: nã Sulpitius, Paulinus, Ruffinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, æquales Ambrosij dici possunt, cum eodem tempore vixerint, licet Ambrosius esset fortasse paulo senior. Deinde eandem recitat Cyrillus, Hierosolymitanus, Ambrosio antiquior, in epistola ad Constantium Augustinum: item Constantinus ipse: Ambrosio similiter anquior, eiusdem meminit in epistola ad Macharium, quam refert Eusebius lib.3. de vita Constantini, vbi sic habet: *Tanta est Dei nostri benignitas, vt nulla verborũ officia præsenti miraculo digna esse queãt. Hoc enim admirationem omnem, stuporemq; præterit, indicium tormenti sacratissimi tot annis humo sepultum, vsque dum interfecto communi hoste, liberæ familiæ apparuit, ignorari, &c.* Ibidem addit, nouis miraculis fidem esse declaratam.

AD SECVNDAM obiectionem dicimus, Eusebium in Crhonico huius rei meminisse, in libris autem de vita Constantini non fecisse de hac re mentionem, quia res erat notissima omnibus, & satis putabat esse, quod eam attigisset in literis Constantini. Huic inuentioni sanctæ crucis addi potest inuentio sacræ lanceæ, quæ diuina reuelatione reperta est Antiochiæ, anno Domini M.XC. VIII. & insigni miraculo nobilitata. Vide Gulielmum Tyrium lib.6. de bello sacro, Paulum Æmylium lib.4. de rebus gestis Francorum, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem in Chronico anni M.C.

ARGVMENTVM QVARTVM. à testimoniis veterum, qui passim referunt, quanto desiderio tenerentur fideles habendi, aut certè videndi particulas veræ crucis quod ad magnum crucis honorẽ pertinere nemo ignorat. In primis B. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 10. & 13. dicit, ex ligno crucis Hierosolymis inuẽto totum mundum repletum, plurimis inde particulas petentibus & impetrantibus. Constantinus particulam crucis statuæ suæ inseruit, quàm Constatinopoli collocauit, existimans per eam crucis particulam totam vrbem custodiendam, vt referunt Socrates lib.1.cap.13 & Eutropius siue Paulus Diaconus, qui multa addidit Eutropio lib.11. rerum Romanarum, Gregorius Nyssenus in vita Macrinæ sororis scribit, eam gestare solitam ad collum crucem argẽteam, cui inserta erat particula veræ crucis. PAVLINVS epist.11. ad Seuerum, scribit, se mittere, rãquam summum donum, particulam crucis verę auro inclusam. Idem etiam natali decimo sancti Felicis, scribit, se restinxisse incendium maximum ostensa particula crucis, quod nulla arte extingui poterat.

Ipse, inquit, domum remeans, modicũ, sed grande salutis
De cruce sterna sumptum mihi fragmine lignum
Promo, tenẽnsque aduersis procul ingero flammis, &c.

CHRYSOSTOMVS homi. quod Christus sit Deus scribit, eos, qui potuerant potiri particula crucis auro inclusam seruare, ac inde se valde ornari & custodiri, merito credere. Euagr. lib.4. hist. ca.26. & Procopius libro secundo de bello Persico, narrant, Apameæ fuisse particulam sanctæ crucis, quam sibi ostendi populus voluit, cùm ciuitas diu obsessa iam iam capienda videretur, vt nimirum conspecta cruce Domini alacriùs morerentur. Sed cùm ab Episcopo crux illa ostenderetur semel, & iterum, & tertiò; effluxisse semel, iterum, & tertiò splendidum, ignem, non comburentem, sed lucentem, quo territi hostes, obsidionem soluerint. GREGORIVS lib.7. epistol. 126. ad Recharedum Regem Visigothorum, mittit crucis particulam, vt eximium munus.

AMBROSIVS oratione in Theodosium, loquens de clauo inserto ab Helena galeæ Imperatoris: *Sapienter*, inquit: *Helena egit, quæ crucem* (particulam videlicet crucis, nimirum clauum vnum) *in capite Regum leuauit, vt crux Christi in Regibus, adoretur.*

HIERONYMVS in Psal.98. exponit de cruce, illud: *Adorate scabellum pedum eius.* Et in epist.17. ad Marcellam dicit: *Ergóne erit illa dies, quando nobis liceat spelũcam Saluatoris intrare, crucis deinde lambere lignum, &c.*

AVGVSTINVS lib.22. de ciuitate Dei, ca.8. scribit: *Ad terram sanctam ex monte Caluariæ allatam in Africam, miracula fieri solita, & se cum alio Episcopo eam infodisse, & orationis locum super eam constituisse.* Quo honore Augustinus prosequeretur crucem, quando sic honorauit terram, vbi fuerat crux?

HIS adde Sybillæ carmen, quod habetur lib.6. carminum Sybillinorum prope finem.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

ARGVMENTVM QVINTVM, ab exaltatione crucis. Constat enim ex Paulo Diacono, Zonara, & Cedreno in vita Heraclij, Heraclium in recuperatione crucis, quam Persæ ex Hierosolymis abstulerant, diuinitus adiutum, ita vt etiam de cœlo Deus lapidibus grãdinis pugnaret contra Persas, vt olim fecerat cum Iosue. in ipsa etiam restitutione crucis in suum locũ miracula quædam contigerunt, vt refert Sigebertus in Chronico anni DCXXXI. vnde etiam festum institutum testantur Otho Frisingensis lib.5. cap.9. Beda & Ado in martyrologio.

ARGVMENTVM SEXTVM, si locus, in quo Angelus stetit, terra sancta est, Iosue cap.5. Exodi 3. cur non magis crux, vbi stetit Christus? si sudaria & semicinctia Pauli honorabantur propter contactum, cur non magis crux Christi sanguine respersa? Si Scramenta honorantur, quia instrumenta gratiæ, cur non crux, quæ instrumentum est redemptionis?

CAPVT XXVIII.

De imagine Crucis.

IAM verò de imagine Crucis habemus PRIMO testimonium Matthæi 24. *Tunc apparebit signum Filij hominis in cœlo*; ex qua apparitione miro modo venerabile redditur signum illud, id est, crux. Nam etsi Caluinus, Musculus, & alij quos refert in sua catena ad hunc locum Marloratus, negent hic agi de cruce, ac velint hunc esse horum verborum sensum; tunc apparebit signum Filij hominis, id est, tunc apparebit Filius hominis tam manifestè, ac si edito signo in se omnium oculos conuertisset: omnes tamen veteres ad vnum exponunt de cruce, ita Origenes Chrysostomus, Hieronymus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, Beda in caput 24. Matthæi: item Cyrillus catechesi 15. & Augustinus sermone 130. de tempore. Ecclesia quoque canit in festo inuentionis: *Hoc signum crucis erit in cœlo, cum Dominus ad iudicandum venerit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sybilla etiam li.6.in fine.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit,
Nec te terra capit, sed cœli tecta videbis,
Cum renouata Dei facies ignita micabit.

Et quidem Thomas VValdensis tomo tertio, titulo vicesimo, cap.158. non omnino improbabiliter dicit, ipsam veram crucem ligneam, quæ nunc diuisa est in multas particulas, tunc reformandam, & colligendam, & appariturum in cœlo, nam id videntur asserere Sybilla & Chrysostomus in sermon. de cruce & latrone; nec alij Patres contradicunt.

Neque obstat illud Ecclesiæ; *Hoc signum crucis erit in cœlo*, nam etiam vera crux dici potest signum crucis, id est, instrumentum habens figuram crucis. Sed si hoc non admittatur, saltem imago crucis lucida in cœlo apparebit ex aëre, vel igne condensato, vt Abulēsis, & Iansenius, & alij docent.

Hinc autem multiplex argumentum ducitur ad B probandum honorem crucis; nam Primo honorabilis est crux, quia ab ipso Christo vocatur signum eius, id est, vexillum Christi: si enim vexillum Imperatoris milites adorant, vt patet ex Sozomeno libro primo historiæ, capite quarto, cur vexillum Christi non adorabitur? Secvndo, honorabilis est, quia in cœlo apparebit, loco nimirum sublimi & honorifico. Tertio, quia manibus Angelorum feretur, vt Augustinus docet sermone centesimo tricesimo. Qvarto, quia splendebit clarius Sole. quod probant Augustinus & Chrysostomus, quia tunc apparebit, & conspicietur ab omnibus, quando Sol, & Luna, & stellæ obscuratæ fuerint, vt patet ex Matthæo capite 24.

Argvmentvm Secvndvm sumi potest à testimoniis sacrorum Conciliorum, nam Synodus VI. canone septuagesimo tertio, Synodus VII. actione vltima, & Synodus VIII. actione item vltima, canones ediderunt de veneratione crucis.

Tertivm argumentum ab vsu & testimoniis veterum. Ivstinvs in Apologia secunda. *Signa*, inquit, *& notæ, quæ apud nos sunt, huius rei (crucis) virtutem declarant.* Tertullianus in Apologetico, capite decimo sexto, obiectioni Gentilium respondet de adoratione crucis ligneæ, idem facit Minutius in Octauio, ex quo apparet, ab ipso Ecclesiæ exordio, etiam ante crucis veræ inuentionem Christianos solitos habere, & venerari crucis imaginem. Origenes lib.6. in epistolam ad Romanos, dicit, crucis figuram ante oculos positam, si attentè consideretur, valere ad depellendam omnem tentationem.

Constantinvs Magnus labarum in formam crucis redegit, vt patet ex Eusebio lib. nono, cap. nono, historiæ, & ex libro primo de vita Constantini, quia verò labarum adorabatur, nunquam Constantinus crucem in labaro posuisset: si putasset, esse idololatriam venerari D crucem: immò Sozomenus libro primo, cap.4. historiæ, scribit, ideo Constantinum vertisse labarum in crucem, vt milites assuescerent crucem venerari.

Dices, etiam ante Constantini tempora labarum habuit formam crucis, vt Tertullianus in Apologetico capite decimo sexto; Iustinus in secundo Apologia, & Minutius in Octauio testantur.

Respondeo, labarum ante Constantini tempora habuisse quandam crucis similitudinem, quia erat velum in ligno suspensum: non tamen propriè crucis figuram habuisse: nisi tempore Constantini. Idem Constantinus, vt refert Eusebius libro primo de vita Constantini, Romæ deuicto Maxentio, in loco celebertimo erexit crucem cum his verbis: Hoc Salvtare Signvm. rursum in manu dextera statuæ suæ crucem apponi iussit cum his verbis: Hoc Vno Veræ Fortitvdinis Signo Vrbem Vestram Liberavi, &c. Idem etiam decreto cauit, ne deinceps vlli facinorosi cruci affigerentur, vt crux non amplius horrori, sed amori & venerationi omnibus esset, vt scribit Sozomenus lib. primo, capite octauo, & Augustinus sermone 18. de verbis Domini. Et è contrario in pecuniis, quas omnes amant, crucis figuram excudi iussit, vt ibidem Sozomenus refert.

Constantini pietatem imitatus Theodosius, prohibuit ne crux humi sculperetur, vel pingeretur, ne sacrum signum pedibus calcaretur, ita enim habetur libro 1. Codicis; titulo octauo, L. Cùm sit nobis, quod testimonium ex Petro Crinito libro nono, capite 9. aduersarij corruptè citant, quasi Theodosius prohibuisset imaginem crucis sculpi, vel pingi.

Theodosivm sequutus Arcadius filius, auream monetam cum signo crucis cudi iussit, teste Prospero de prædictionibus & promissionibus parte tertia, capite tricesimo quarto.

Tiberivs quoque optimus Imperator, Theodosij legem sequutus, cum vidisset in palatio humi crucem in marmore incisam, mox erigi iussit, dicens; *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus?* testis Paulus Diaconus lib. decimo octauo rerum Romanarum, vbi etiam addit, sub illo marmore repertum ingentem thesaurum amplius centum millium aureorum, in remunerationem videlicet pietatis tam religiosi Principis.

Constantini tempore scripsit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cætera legimus.

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Non diu posteà Athanasius quæst. 16. ad Antiochū reddidit causam, cur Christiani faciant & colant potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel spongiæ; quia videlicet si Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disiunctis figuram crucis destruimus, nec amplius veneramur.

Ioannes Chrysostomvs in supplicationibus argenteas cruces cum ardentibus facibus præferri iubebat, vt Socrates libro sexto, capite octauo, & Sozomenus libro octauo, capite octauo, testantur. Idem etiam Chrysostomus in libro, quod Christus sit Deus, dicit, suo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi solitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vasis, in solitudine, in montibus, &c. Avgvstinvs Tractatu tricesimo sexto in Ioannem, & in Psalmum tricesimum sextum: *Qui tantum*, inquit, *honorem tribuit supplicio suo, quid seruat fidelibus suis?* Cyrillvs libro sexto in Iulianum, respondet Iuliano reprehendenti Christianos, quòd lignum crucis adorarent, eiusque figuram ante domos suas depingerent. Ruffinus libro secundo, capite vicesimo nono historiæ testatur, apud Ægyptum, cùm ad fidem conuerterentur Ægyptij, vbique fuisse depictas cruces loco thoracis Serapidis, quem Ethnici venerabantur. Beda libro primo historiæ Anglorum, capite vicesimo quinto, scribit, Augustinum à beato Gregorio missum ad Anglorum conuersionem crucem argenteam, & imaginem Chrsti in tabula depictam pro vexillo prætuliſſe. Ipse etiam Gregorius libro septimo, epistola quinta, de crucis veneratione loquitur. Leo sermone octauo de passione Domini: *Pulchra specie*, inquit, *triumphi sui, portabat trophæum, & inuictissimæ patientiæ humeru signum salutis adorandum omnibus regnis inferebat.*

Sedvlivs in carmine Paschali:

Pax crucis ipse fuit, violentaque robora membris
Illustrans propriis, pœnam vestiuit honore.
Supplicium quæ dedit signum magis esse salutis.

Ipseque

Ipseque sanctificans in se tormenta beauit
Nemo quis ignoret speciem crucis esse colendam.
Quæ Dominum portauit ouans, &c.

Argvmentvm Qvartvm. ab apparitione, & miraculis crucis. Primo, apparuit Constantino crux lucidissima in aëre cum illis verbis: *ἐν τούτῳ νίκα*, id est, in hoc vince, refert Eusebius libro primo de vita Constantini, vbi etiam addit, se id accepisse ab ipso Constantino iurante rem ita se habere. Neque apparuit illi crux in somno, vt Sozomenus libro primo, cap. tertio & Paulus Diaconus libro vndecimo rerum Romanarum dicunt, sed planè vigilanti, & iter facienti cum toto exercitu, vt Eusebius dicit.

Porro non frustrà dictum esse Constantino: *In hoc signo vince*, apparet ex victoriis Constantini, nam libro secundo de vita Constantini scribit Eusebius, in præliis iussisse Constantinum semper deferri labarum crucē insignitum ad eam partem agminis, quæ magis laborabat. & quocunque labarum accessisset, mox etiam victoriam B & quocunque labarum accessisset, mox etiam victoriam sequi solitam. Addit ibidem, eum qui labarum deferebat, cum metu hostium irruentium reliquisset labarum, continuò necatū esse: qui autem illud de manu abiicientis suscepit, nunquam feriri potuisse, etiamsi innumerabilia prope tela in illum coniecta fuissent, omnia enim (mirabile dictu) in hasta crucis infigebantur.

Secvndo, apparuit crux lucidissima supra montem Oliueti tempore Constantij Imperatoris, de qua apparitione extat epistola Cyrilli Hierosolymitani ad Constantium.

Tertio, apparuit tempore Iuliani Apostatæ, qui eam persequebatur, vt narrat Gregorius Nazianzenus oratione prima in Iulianum. Nam cùm Iulianus inspiceret exsta pecudum aruspicij gratia, inuenit crucem coronatam, & quidē aruspices periti, vt refert Paulus Diaconus in eius vita, dicebant significari religionem Christianam, quæ crucem venerabatur, fore perpetuam, nec posse vinci à Iuliano. Adulatores autem eius dicebant significari angustias, & quasi carceres crucis, sed euentus priorem sententiam veram ostendit.

Eodem tempore, cùm Iudæi, Iuliani iussu, exstruere vellent templum in Hierosolymis in dedecus crucifixi apparuit rursū in aëre circulus ingēs lucidus, crucem splendidissimam ambiens, & præterea in vestibus ferè omnium hominum eius loci apparuerunt cruces, quasi summo artificio elaboratæ, vt scribit idem Nazianzenus oratione secunda in Iulianum.

Qvarto, apparuit crux in aëre tempore Arcadij, cum Imperator bellum susciperet pro fide contra Persā Christianorum persequutores, in quo bello diuinitus adiutus fuit: testatur hoc beatus Prosper in lib. de promissionibus diuinis, parte tertia, cap. tricesimo quarto. D

Qvinto, apparuerunt cruces in vestibus hominum tempore Leonis Iconomachi, cùm hæretici contra imagines sacras insanirent, vt testatur Paulus Diaconus in vita Leonis Iconomachi.

Ad hoc genus referri potest apparitio crucis in Anglia in arbore, anno M.D.LIX. de qua vide Alanū Copum in dialogo quinto, & Surium in comment. anni 1559.

Præterea has apparitiones miracula sine numero per crucis figuram effecta referri possent. Insigne est illud Hilarionis, quod refert beatus Hieronymus factum apud Epidaurum. Nam cum mare egrederetur terminos suos, & periculum esset, ne ciuitatem obrueret, Hilarion in littore tres cruces pinxit: mare autem cum eo peruenisset, cœpit intumescere, & in magnam altitudinem insurgere, muri cuiusdam excepit impetum versus, quasi fremēs & indignans, quod progredi vlterius prohiberetur, tandem crucis virtutē cedens fluctus suos in seipsum retorsit. Multa quoque miracula facta narrat Beda libro tertio, capite secundo historiæ Anglorum, per ligneam crucē, ab Oswaldo Rege sancto erectam, ac illud omnium primum, quod ipse cum paucis contra innumerabiles hostes pugnauit, & vicit.

Argvmentvm Vltimvm à ratione. Nam si signa rerum sanctarum sancta & venerabilia sunt vt suprà ostendimus: certe quælibet crux sancta & venerabilis est quia gerit imaginem Christi crucifixi, id est, Christi in ipso opere redemptionis occupati, quo nihil sanctius cogitari potest.

CAPVT XXIX.

De signo Crucis.

Restat signum crucis, quod in fronte, vel in aëre pingitur, vel super quascunque res digito exprimitur. Quod signum sacrum esse & venerabile, Primo ostendi potest ex figuris Testamenti veteris, Nam sanguis agni in postibus domorum, de quo Exodi duodecimo, nihil aliud significabat, nisi signum crucis in frontibus Christianorum, Augustino teste in libro de catechizandis rudibus, capite vicesimo. Item illud Tau, quod Ezechielis capite nono iubetur describi in frontibus gementium apertissimè signum crucis, quod in fronte potissimum pingimus indicabat, teste Cypriano in libro primo aduersus Demetrianum, & Hieronymo in commētario Ezechielis. His adde illud Apocalypsis decimo quarto: *Habentes nomen eius, & nomen Patris eius in frontibus suis:* id est signum crucis. Item illud Apocalypsis septimo: *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.* Hoc enim signum esse C signum crucis, docent Oecumenius, Beda, Anselmus, & Rupertus in hunc locum. Iacob quoque cum cancellatis manibus benedixit filiis Ioseph Gen. 48. significauit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

Secvndo, probatur ex testimoniis veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius capite quarto, quinto, & sexto Ecclesiasticæ hierarchiæ, dicit in omnibus Sacramentis adhiberi signū crucis. Iustinus quæstione centesima decima octaua, respondet Gentibus quærentibus, cur Christiani ad Orientem orarent: & dicit, causam esse, quia Deo danda sunt meliora, sicut etiam, inquit, dextera potius, quàm sinistra signum crucis exprimimus, cùm alicui benedicimus. Hipolytus quidam scriptor vetustissimus, & Apostolis familiaris, cuius librum citat Palladius in historia Lausiaca, capite centesimo quadragesimo octauo, scribit virginem quandam signo crucis munitam ex prostibulo illæsam euasisse.

Tertvllianvs ira loquitur libro de coronæ militis: *Ad omnem progressum atque promotum, ad omnē aditum & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quandocunque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Idem habet libro secundo ad vxorem, & in principio Scorpiaci.

Cyprianvs libro quarto, epistola sexta, in fine: *Munitur frons, vt signum Dei incolumne seruetur.* Et libro de vnitate Ecclesiæ, vltra medium dicit, Oziam lepra in fronte percussum, offenso Domino, in qua parte corporis signantur, qui Dominum promerentur. Et libro de lapsis in principio: *Frons cum signo Dei pura, Diaboli coronam ferre non potuit, coronis se Domini reseruauit.*

Cornelivs Papa in epistola ad Fabianum; quæ est apud Eusebium lib. 6. historiæ, capite tricesimo tertio, dicit, Nouatianum à Demonio arreptum, quod non recepisset

Universidad de Deusto
Biblioteca

recepisset in fronte signaculum Christi. A

ORIGENES in Exodi caput decimum quintum, homilia sexta sic ait: *Timor & tremor cadùt super eos (Dæmones) cùm signum in vobis viderint crucis fideliter fixum*, &c. Gregorium Neocæsarienſem sæpe vſum signo crucis contra Dæmones, teſtatur Gregorius Nyſſenus in eius vita.

LACTANTIVS lib. 4. capite 26. dicit, Chriſtum eis omnibus prodeſſe, qui ſignum crucis in ſua fronte conſcripſerint.

CYRILLVS catecheſi quarta: *Non pudeat*, inquit, *nos crucis Chriſti quòd ſi aliquis id occultet, tu manifeſtè ſigna te cruce in fronte.* Et infrà: *Fac autem hoc ſignum, & manducans, & bibens, & ſedens & ſtans, & loquens, & ambulans, & in ſumma in omni negotio.* Idem repetit catecheſi 13.

ATHANASIVS libro de incarnatione Verbi: *Signo crucis omnia magica*, inquit, *compeſcuntur*, &c.

BASILIVS libro de Spiritu ſancto capite triceſimo ſeptimo, inter primas Apoſtolicas traditiones ponit, ſignare ſe ſigno crucis.

GREGORIVS Nazianzenus oratione prima in Iulianum dicit, etiam milites in menſa ſignum crucis adhibere ſolitos.

CHRYSOSTOMVS homl. 55. in Matthæi cap. duodecimum ſigno crucis omnia Sacramẽta perfici docet. Et homilia quod Chriſtus ſit Deus, plurima de gloria huius ſigni, religioſiſſimè & eloquẽtiſſimè proſequitur.

EPHREM libro de pœnitentia, capite tertio: *Pingamus*, inquit, *in ianuis, atque in frontibus noſtris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum ſignum, armemur inſuperabili hac Chriſtianorum armatura.* Item libro de armatura ſpirituali, capite ſecundo: *Scuti vice crucis ſigno teipſum muni validiſſima enim armatura eſt.* B. Antonius, vt refert Athanaſius in vita eiuſdem Antonij, contra omnes terrores iubebat ſolo crucis ſignaculo tutos eſſe C Monachos. Palladius in hiſtoria Lauſiaca, capite ſecundo, ſcribit, ſanctum ſenem quẽdam cùm vidiſſet in puteo alpidem, ſigno crucis muniuiſſe puteum illum, ac deinde ſine timore hauſiſſe aquam, & bibiſſe. Theodoretus in hiſtoria religioſa, paſſim meminit crucis, & virtutis eius:

AMBROSIVS ſermone quadrageſimo tertio hortatur, vt omnia opera à ſigno crucis incipiamus. Et ſermone nonageſimo, recitantur verba ſanctæ Agnetis dicentis: *Poſuit ſignum in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam.* Id enim eſt ſignum crucis, quo dedicamur Deo.

HIERONYMVS in epiſtola ad Demetriadem. *Claudas cubiculum pectoris, crebro ſignaculo crucis munias frontem tuam*, Item ad Euſtochium: *Ad omnem inceſſum manus pingat Domini crucem.* D

AVGVSTINVS Tractatu centeſimo decimo octauo in Ioannem, ad finem: *Quid eſt, quòd omnes nouerunt, ſignum Chriſti, niſi crux Chriſti? quod ſignum niſi adhibeatur, ſiue frontibus credentium; ſiue ipſi aquæ, qua regenerantur; ſiue oleo, quo Chriſmate unguntur; ſiue ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.* Item libro 1. Confeſſionum, capite vndecimo: *Signabar iam ſigno crucis, & condiebar ſale Chriſti tui.*

BEATVS Martinus apud Sulpitium: *Ego*, inquit, *ſigno crucis non clypeo protectus, aut galea, hoſtium cuneos penetrabo ſecurus.*

PRVDENTIVS in hymno ante ſomnum:

Fac cum vocante ſomno
Caſtum petis cubile
Frontem, locumque cordis
Crucis figura ſignet.
Crux pellit omne crimen
Fugiunt crucem tenebræ
Tali dicata ſigno
Mens fluctuare neſcit.

PAVLINVS natali octauo S. Felicis.

Nos crucis inuictæ ſignum, & confeſſio munit,
Armatiq; Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quanquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & ſub pace ſerena
Contra incorporeos animis decernimus hoſtes.

TERTIO, probatur ex miraculis ſigno crucis factis. Tertullianus initio Scorpiaci dicit, Chriſtianos ſignando, vel adiurando non ſolùm Chriſtianis, ſed etiã Ethnicis ſæpe prodeſſe. Lanctantius libro quarto, capite viceſimo ſeptimo, dicit, præſente Chriſtiano, qui crucem in fronte ſignauerat, Diabolum non auſum Imperatori poſcenti reſponſa dare. Epiphanius hæreſi 30. ſcribit, quendam Ioſephum nondum Chriſtianum ſigno crucis Dæmones expuliſſe, & deinde Chriſtianum effectum eodem ſigno incantationes Iudæorum deſtruxiſſe Nazianzenus orat. 1. in Iulian. ſcribit ipſum Iulianum B licet Ethnicum, cùm ſpectra quædam videret, dum necromantici ſua myſteria operarentur, ſigno crucis ſeipſum muniiſſe, & mox ſpectra omnia euanuiſſe. Nyſſenus in vita Gregorij Thaumaturgi, ſcribit, Diaconum eius, ſigno crucis munitum exiuiſſe noctu incolumem ex balneis inter innumerabilia ſpectra, ex quibus balneis nemo vnquam viuus exierat eorum, qui noctu intrauerant.

ATHANASIVS in vita Antonij; Hieronymus in vita Pauli primi Eremitæ, Theodoretus lib. 5. hiſtoriæ, capite 21. & Gregorius libro tertio Dialogorum, capite ſeptimo, multa ſcribunt miracula, quæ ad ſolum crucis ſignum Deus fecit, ac potiſſimum in Dæmonum expulſione. Palladius in hiſtoria Lauſiaca, cap. 54. ſcribit, quẽdam ſigno crucis munitum in mediis flamnis longo tempore illæſum permãſiſſe. Theodoretus in vita ſancti Iuliani, & in vita ſancti Marciani, ſcribit, ab vtroque ſuo tempore ſigno crucis ingentes dracones occiſos. Item in vita ſancti Aphraatis, & ſancti Macedonij, & ſancti Petri, & aliorum, ſcribit eos ſigno crucis varios morbos curaſſe. Quod idem Sulpitius in vita beati Martini; Hieronymus in vita Hilarionis, Auguſtinus libro viceſimo ſecundo de ciuitate Dei, capite octauo ſimiliter ſcribunt. Victor Vticenſis libro ſecundo de perſequutione VVandalica, ſcribit, ab Eugenio Epiſcopo Catholico cœcum illuminatum ſolo crucis ſigno. Quod ſi addere vellemus miracula edita poſt primos quingentos annos, quæ referuntur à probatis auctoribus de S. Benedicto, Bernardo, Franciſco, & aliis, nunquam finiremus.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones hæreticorum.

EXHIS, quæ dicta ſunt, facile erit obiectiones hæreticorum, ſuprà notatas, ſoluere. Ad PRIMAM igitur, quæ ſumebatur ex eo, quod crux dolorẽ & ignominiam Chriſto attulit, reſpõdemus, ſi ſolũ crux attuliſſet Chriſto dolorem & ignominiã. eſſe merito execrandã: atqui attuliſſe etiam lætitiam & gloriam, propter Diabolum deuictũ, & genus humanum redemptum, quæ lætitia & gloria tanta fuit, vt dolorem & ignominiam illam priorem planè abſorbuerit, vt patet.

AD SECVNDAM, quæ ſumebatur à ſimilitudine eorum quorũ parentes in patibulis perierunt, qui impij viderentur, ſi eiuſmodi patibula honorarẽt, dico illa non eſſe ſimilia, nã qui nunc in patibulis ſuſpenduntur ex ſententia

ſententias iudicis, culpa ſua ſuſpenduntur, aut vera, aut A certè in iudicio legitimè probata, præterea inuiti ſuſpẽduntur denique ex ipſa morte nihil lucrantur, niſi pœnã & infamiam. At Chriſtus nõ propter culpam veram, aut probatam crucifixus fuit. Conſtat enim ipſum iudicem ſæpius teſtatum, ſe nullã in eo cauſſam inueniſſe. Ad hæc Chriſtus ſponte ſua ſe tradidit crucifixoribus, vt Patris obedientiã impleret, cùm alioqui poſſet euadere, ſi vellet, vt notum eſt: quia cùm diceret *Ego ſum*, omnes eius inimici ceciderũt retrorſum. Ioa. 18. Denique Chriſtus ex ipſa morte plurima bona retulit, vt diximus, & ſibi & nobis. Neque id ſolũ in Chriſti morte videmus, ſed etiã in mortibus aliorum, qui propter Deum, aut patriã occiduntur, amici enim libentiſſimè inſtrumenta paſſionis eorum tanquam monumenta virtutis conſeruant.

AD TERTIVM argumentum quod honorare crucem ſit, quaſi lætari de morte Chriſti, quemadmodum inimici eius faciebant, dico, nos nihil cũ hoſtibus Chriſti habere commune, nam cùm gaudemus de Chriſti paſſione non gaudemus de eo, de quo hoſtes eius gaudebant, ſed de eo de quo ipſe gaudebat, id eſt, de triumpho eius, non de ignominia Alioqui enim etiam nouimus Chriſto patienti eſſe compatiendum, & dolores B eius piis lachrymis decorandos.

AD QVARTVM argumẽtum dico, non ſequi, ſi omnes cruces honoramus, oportere etiã nos honorare omnia præſepia, omnes ſpinas, omnes lãceas, omnes virgas, &c. nam omnes cruces adoramus, quia omnes ſunt imagines veræ crucis, in qua Dominus pependit: & præterea etiam ipſius Chriſti crucifixi, at præſepia, ſpineta, lãceæ, & ſimilia non ſunt imagines Chriſti, nec etiã præſepij, ſpinarum, lanceæ, & ſimilium, quæ Chriſtum retigerint. Ad imaginem enim non ſufficit ſimilitudo, ſed requiritur vt vnum exprimatur ex alio. Quare frater nõ dicitur imago fratris, licet ſimiles ſint, quia vnus non eſt ab alio. Filius autem, quia nõ ſolum eſt ſimilis patri, ſed C etiam ab eo prodiit, idcirco verè dicitur, & eſt imago patris. Iã cruces omnes ſiunt ad exprimendã illã primã & ſic imagines eius ſunt: at præſepia, lãceæ, & ſimilia, nõ fiũt ad illa exprimẽda, ſed ad alios vſus, & ideo nec imagines ſunt. Quãdo autẽ pingitur vel ſculpitur præſepe ad repræſentandam Chriſti natiuitatem, vel columna ad repræſentandam flagellationem, quia tunc præſepe & columna ſunt imagines, non carent ſua aliqua veneratione.

SI petas vnde eſt quod pingimus, & adoramus crucem, etiam ſine Chriſto crucifixo, & non pingimus, nec adoramus præſepe, vel columnam ſine Chriſto?

RESPONDEO, propter tres cauſſas. PRIMO, quia crux etiam ſola refert ipſum Chriſtum crucifixum illa autem hoc non faciunt.

SECVNDO, quia crux non habet alium vſum, quàm repræſentandi, præſertim poſt edictum Conſtantini, de non crucifigendis hominibus: at illa alia habent alios D vſus: & ideo qui videret vnam columnam depictam, nõ facilè poſcet ſcire, quid illa ſignificaret, an columnam Chriſti, an columnam Traiani, vel Hadriani, vel Herculis, vel aliorum.

TERTIO, quia (vt Athanaſius quæſtione 16. ad Antiochum dicit) cum accuſamur quòd adoremus lignum, poſſumus ſtatim oſtendere, nos colere figuram, non materiam, ſeparando duo illa ligna ab inuicem: quod in columna, lancea, ſpongia, & ſimilibus, non tam facilè fieri poſſet.

AD QVINTVM, de honorandis labiis Iudæ, & manibus eorum, qui Chriſtum occiderunt, tum propter contactum ſacri corporis, tum quia inſtrumenta fuere paſſionis, reſpondeo, inter crucem, & labia Iudæ, ac manus crucifixorum Chriſti, magnam eſſe differentiam, vt docet Thomas VValdenſis tomo tertio, titulo decimo tertio, capite centeſimo viceſimo, nam crucem Dominus elegit, & amanter amplexus eſt, vt rem innoxiam deſeruientem redemptioni: at labia Iudæ, & manus impiorum Chriſtus non elegit, nec amauit, ſed execrabatur, vt res impias & ſceleratas. Nos autem illa ſolùm amare & honorare debemus quæ Dominus amauit & honorauit.

SED poſſent reſpondere VViclefiſtæ, paria eſſe labia Iudæ, & crucem. Nam vt labia Iudæ fuerunt inſtrumentum ſceleris Iudæ, & alioqui in ſe nõ erant capacia culpæ, ita & crux fuit inſtrumentum ſceleris Iudæorum: & ſicut Dominus elegit crucẽ, non vt inſtrumentum ſceleris, ſed vt inſtrumentum paſſionis, ita quoque elegit labia Iudæ & manus interfectorum, non vt inſtrumenta ſceleris, ſed vt inſtrumenta paſſionis. Vnde Auguſtinus in Pſalmum triceſimum quartum, dicit, Iudam à Chriſto electum, vt per eum impleret redemptionem noſtram.

RESPONDEO igitur, differentiam in duobus conſiſtere. PRIMO, quia labia Iudæ, & manus interfectorum Chriſti, non ſolùm inſtrumenta paſſionis erant, ſed etiã partes illorum hominum impiorum, & ideo non poterant honorari, vt inſtrumenta paſſionis, quin ſimul ipſi impij homines honorari viderentur at crux, ſpinæ, columna, & ſimilia non ſunt partes illorum hominum, ſed ſunt res per ſe exiſtentes, & natura ſua innoxiæ, &c.

SECVNDA, quia in paſsione Domini poſſumus cõſiderare actionem & paſsionem, quarum prior ſcelerata poſterior ſanctiſsima fuit; porro labia Iudæ, & manus impiorum fuerunt inſtrumenta propinqua & immediata ipſius actionis ſceleſtæ, remota autem & mediata paſſionis ſalutaris: è contrario crux, & clauꝰ, & ſimilia fuerũt inſtrumenta propinqua & immediata paſsionis ſanctæ, & remota ac mediata actionis ſceleſtæ, vt patet & ideo labia Iudæ magis participãt actionem, quàm paſſionem, & crux è contrario magis paſſionem, quàm actionem. Propterea crux ſimpliciter eſt venerabilis, labia Iudæ ſimpliciter deteſtanda.

AD VLTIMVM, de magia & ſuperſtitione; dico, tãtum abeſſe à magia ſignum crucis, vt potius eo ſigno omnis magia ſoluatur, vt ait rectiſſimè ſanctus ATHANASIVS, libro de incarnatione Domini, & ſalutari eius aduentu: *Signo crucis*, inquit, *omnia magica compeſcuntur veneficia inefficacia ſiunt.* Et infrà: *Venat qui vſorum dictorum experimentum capere velit, & in ipſis præſtigiis Dæmonum, & impoſturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ vtatur ſigno crucis ab ipſis deriſo, nomẽque Chriſti inuocet, & videbit quomodo eius rei metu Dæmones fugiãt, vaticinia conquieſcant magia, & veneficia taceant.* Hæc ille. Scribit etiã Iacobus Sprenger in malleo maleficorum, parte ſecunda quæſtione prima, capite ſecundo, magos & magas quando initiãtur ſacris Dæmonis, palam polliceri Diabolo pro tribunali ſedenti, & coram teſtibus, ſe crucem Domini conculcaturos. quia videlicet, vbi crux honoratur, nullæ magicæ artes efficaces ſunt.

SCIENDVM igitur eſt, ideo eſſe ſuperſtitioſum & prohibitum vti characteribus & figuris ad effectus aliquos producendos, vt magi faciunt, quia effectus illi nõ poſſunt eſſe naturales, quia characteres & figurę nõ ſunt operatiuæ naturaleter: nec proueniunt illi effectus à Deo, cũ nulla talis Dei promiſſio reperiatur, nec Deus ab illis inuocetur, ſed fiũt illa omnia à Dæmone, & characteres ſolum deſeruiunt pro ſigno fœderis inter Diabolum & magos. At ſignum crucis operatur mirabilia,

non ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

non ex virtute sua naturali,quam habeat,vt figura quædam,nec vt signum pacti cum Dæmone, sed vt signum diuinitus institutum.

Ad vt clarius id percipiatur, nota tres esse effectus crucis mirabiles.Primò terret,& fugat Dæmones.Secùdò,pellit morbos,& omnia mala.Tertiò,sanctificat ea, quibus imprimitur.Et quidem primum effectum ex tribus causis habet, ex apprehensione Dæmonis, ex deuotione hominis,& ex instituto Dei.Nam Dæmon vbi crucem videt,mox recordatur cruce Christi se victum, spoliatum, ligatum, & eneruatum fuisse,inde crucem timet & fugit quomodo canis fugit lapidem & baculum,quo percussus fuit.

Deinde vim habet crux ex opere operantis eo modo,quo vim habet oratio. Nam signum crucis est inuocatio quædam meritorum Christi crucifixi signo expressa.Loquimur enim corde,voce,& nutibus.Itaque opponere contra Diabolum signum crucis, est opponere meritum passionis Christi, id est, inuocare Deum per Christi merita contra Diabolum. Vnde effectus tunc magis procedit ex fide,& fiducia, ac deuotione interiore,quàm ex ipso charactere crucis, sicut quando oramus voce,& impetramus,effectus tribuitur potius fidei,& fiduciæ internæ, quam sono vocis.Et de his duobus modis nullum est dubium.

Existimo tamen,etiam tertio modo,id est,ex instituto Dei, & ex opere operato valere signum crucis contra Diabolum. Nam videmus Iudæos & Paganos fine vlla fide in Christũ,solùm intendentes facere,quod Christiani faciunt, fugasse Dæmones signo crucis, vt patet ex Nazianzeno oratione prima in Iulianum, Epiphanio hæres.30.& Gregorio lib.3 Dialogorum,c.7.ex quo apparet,non deuotione aut fide operantis,sed ipso signo crucis fugatum Dæmonem.

Quare sanctus Augustinus lib.83. quæstionum, quæst.79.dicit,indictum à Deo Dæmonibus,vt cedant cruci,tanquam sceptro summi regis, quomodo populi militibus cedunt,cùm ab illis profertur signũ Imperatoris:*Nec mirum est,*inquit, *quòd hæc signa valent,cùm à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cùm vsurpantur ab extraneis,qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent.Cùm autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id iustum atque vtile iudicat.Nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnere.Contremiscunt hæc vbicunque illa prospexerint.*

Dices,ergo erant plura Sacramẽta, quàm septem. Respondeo,signum crucis non esse Sacramentum propriè dictum,tum quia non confert gratiam iustificantem,tumetiam, quia non habet effectum infallibilem,vt Augustinus dicit,& experientia etiam testatur.

Quantum ad morbos,&c.mala, quæ non possunt percipere vim signorum,dicimus ea fugari per crucem, tanquam per signum fidei & fiduciæ, vel potius tãquam per inuocationem signo expressam. Christus enim promisit fidelibus se eaturum quidquid peterent cum fide, & nominatim Marci vlt.de morbis dixerat:*Serpentes tollent,super agros manus imponent,& bene habebunt,& si mortiferum quid biberint,non eis nocebit.* Fideles igitur contra morbos,& reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum idque faciunt corde,ore & nutibus.Et quia tunc effectus non producitur ex opere operato, more Sacramentorum,sed ex opere operantis,ideo non infallibiliter sequitur.

Quantum ad benedictiones, idem ferè dicendum est.Nam cùm benedicimus homines, domos agros,& similia,illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas,quas benedicimus:& similiter cum benedicimus aquam oleum,ramos candelas,&c. commendamus res eas Deo, eumque precamur, vt velit illas nobis esse salutares,vtque per eas tanquam per instrumenta nos adiuuet.

Denique id, quod explicitè petimus precibus, idem implicitè petimus per signum crucis. Quanquam non potest, nec debet negari,quin etiam aliqua sanctitas accedat rebus, cùm signantur cruce, non quidem sanctitas,quæ sit aliqua qualitas physica,sed sanctitas in relatione consistens,qualis est crucis,clauorum,vestium aliarumq; rerum, quæ tetigerunt Christum, aut Sanctos:& qualis est eorum qui tangunt reliquias Sanctorum.Nam sanctificari aliquo modo eos,quitangũt reliquias constanter docent Patres, Basilius in Psalm.115. Gregorius Nyssenus in vita sancti Theodori: Ioannes Chrysostomus in sermone de sanctis Iuuentino,& Maximo,& alij. Si autem contactus reliquiarum sanctificat, cur non etiam contactus vexilli salutaris? Certè Augustinus lib.2.de peccatorum meritis & remissione,capite vicesimo sexto,id asserit:*Catechume nos,*inquit,*secũdum quendam modũ suum per signum Christi,& orationem manus impositionis puto sanctificari:& quod accipiunt,quamuis non sit corpus Christi,sanctum est tamen.*Atque hæc de Reliquiis,& Imaginibus pro instituta nostri operis breuitate sufficiant.

***

LIBER

LIBER TERTIVS
DE IIS REBVS QVIBVS SVPERNA HIERVSALEM AB ECCLESIA IN TERRIS PEREGRINANTE COLITVR.

Estsi sequentes quæstiones de templis, votis, peregrinationibus, festis, & vigiliis quæ fiunt in honorem Dei, & Sanctorum,non solùm ad hunc locum, sed etiã ad multa alia pertinere possunt:visum est tamen hoc loco eas integrè disputare,tum quia disputationes ita coniunctæ sunt vt non facile inter se disiungi possint:tum etiam,quia id quod non est proprium huius loci, hinc peti poterit,cum alibi opportunitas de ea re disputandi dabitur:Excipio tamen vota, de quibus hoc loco non nisi breuissimè disseretur, quia iam res tractata est in secundo libro de Monachis, capite decimo quarto & sequentibus.

Vt igitur à templis ordiamur septem erunt partes huius disputationis. Primvm *enim explicabimus, quæ fuerint hæreses de hac re.II. An sint templa erigenda.III. Qua forma.IV. Quos ob fines.V.De consecratione templorum, & dedicatione.VI. De ornatu eorundem. VII. De iis,quæ in templis benedicuntur, vt aqua,oleo,cereis, palmis, &c.*

CAPVT PRIMVM.
DE ERRORIBVS CIRCA TEMPLA.

Duo genera hostivm habuerunt Dei templa.Vnum eorũ, qui re ipsa templa euertebant; nõ odio templorum,sed odio gentis, aut religionis. Aliud eorum, qui templa ipsa, vel eorum aliquid oderant tanquã malum. Primi generis fuerunt Nabuchodonosor, Antiochus, Pompeius, Cassius, Titus, qui templum Salomonis vel incenderunt,vel profanarunt,nõ odio templi,sed gentis.Vide 4.Reg.vltimo.1. Machab.10. Iosephum libro 14. antiquitatis, & libro septimo, de bello Iudaico, Cornelium Tacitum libro 21.& Augustinum libro 18.de ciuitate Dei,cap.45.

Christianorvm Ecclesias Diocletianus iussit omnes solo æquari,non odio tẽplorum, sed religionis Christianæ.Euseb.lib.octauo historiæ,capite secundo.Idem facere voluisse Iulianum scribit Hieron. epist. ad Riparium.Ariani quoque, & Donatistæ templa Catholicorum profanabant,& spoliabant, non odio tẽpli, sed religionis. Vide Athanasium in Apologia pro fuga sua,& Theodoretum libro quarto historiæ, capite decimo nono & vicesimo, & Optatum libro sexto contra Parmenianum.

Ad aliud genus pertinent inprimis Manichæi; nam Faustus apud Augustinum libro vicesimo, capite tertio & quarto,obiicit Catholicis,quod haberent templa, & altaria more Gentium,& Iudæorum.Manichæos sequuti Messaliani templa omnia, & altaria execrabantur, & solum in suis domibus orare volebant Deum,vt Damascenus refert libro de centum hæresibus.

Eodem ferè tempore Eustathius templa omnia,& præcipuè Martyrum detestabatur, teste Socrate libro secundo historiæ, cap.33.& in priuatis domibus conuenticula fieri volebat.

Petrobrvsiani templa destruebant, nouasque templorum fabricas irridebant.Auctor Petrus Cluniacensis in Epistola contra Petrobrusianos, & auctor vitæ B.Bernardi libro tertio, capit. 5. Idem docuerunt posteà Albigenses,vt Bernardus Lutzẽburgensis in Catalogo refert. idem docuerunt VValdenses apud Claudium Coussordium libro contra VValdenses.cap.6. idẽ VViclefistæ apud Thomam VValdensem tomo tertio, titulo 17.& 22.idem Thaboritæ apud Aeneam Syluiũ de origine Boëmorum,cap.35.Idem Anabaptistæ Trãsyluani in Antithesibus Christi veri,& Christi falsi,editis Albæ Iuliæ anno M.D LXVIII.

Porro Lutherani,& Caluinistæ admittunt tẽpla, sed solùm ad concionandũ.& Sacramenta ministranda; reprehendunt autem quod fiant templa ad orandum, quòd in honorem Sanctorum,quòd consecrentur certo ritu,quòd magnis sumptibus ornentur. Nã Magdeburgenses Centuria quarta, capite sexto, columna 407. & sequentibus,multa dicunt contra ritus consecrandi Ecclesias,& in præfatione Centuriæ 6. reprehendunt Catholicos quòd ingentibus sumptibus fabricent Ecclesias,cásque in Martyrum honorem.

Ioannes Caluinus præfatione institutionis reprehendit

Universidad de Deusto
Biblioteca

prehendit ornatum templorum ex auro, argento, serico, A lapidibus pretiosis, &c. & libro 1. capite 11. §. 13. ornamenta templorum solum esse vellet concionem, & Sacramenta. libro tertio, cap. 20. §. 30. dicit templa quidē erigi debere ad communes preces fundendas, sed nō esse putandum vllam inesse templo sanctitatem. vbi apertè indicat priuatas preces non fieri vllo modo melius in templo, quàm alibi.

CAPVT SECVNDVM.

An templa sint erigenda.

QVI templa simpliciter erigi nolunt, nihil pro se afferre possunt, nisi Scripturas illas, quæ Deum dicunt nō habitare in locis manufactis, vt Matth. 5. *Cœlū Dei sedes est, terra autem scabellum pedum eius* Et Actorum 7. *Sed excelsus non in manufactis templis habitat.* Et Actorum 17. *Nec in manufactis templis habitat, aut manibus humanis colitur.* Hinc B enim Manichæi (vt testatur Augustinus libro contra Adimantum, capite decimo) probabant Deum Testamenti veteris, qui iusserat sibi ædificari tabernaculum, & tēplum, non esse verum Deum, sed malum principium, & pugnare cum Deo Testamenti noui. Sed refelluntur elegantissimè ibidem ab Augustino: nam Manichæi dicebant, Deum Testamenti veteris voluisse templa: Deum Testamenti noui non voluisse.

AT è contrario legimus in Testamento veteri, Isaiæ 66. dicentem Deum: *Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, & quam domum ædificabitis mihi?* Et contra in testamento nouo, Ioannis 2. dicentem Christū de templo manufacto: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* Matth. 21. *Domus mea domus orationis vocabitur.* Deus igitur vnus, & idem in vtroque Testamento approbat templa, in quibus adoretur, & nō approbat templa, quibus putetur includi: quo- C modo idola, id est, Dij gentium verè in templis continebantur, nec inde poterant exire, nisi qui eos affixerant parietibus, inde detrahere, & asportare vellent. sed de hoc plura in capite quarto.

CAPVT TERTIVM.

De forma.

DE forma Ecclesiarum Christianarum non est quod multa dicamus, cùm adhuc antiquissimæ Ecclesiæ visantur. Duo tamen notanda sunt. VNVM, ad similitudinem templi Salomonis, in quo erat atrium, sancta, & sancta Sanctorum, Ecclesias ferè omnes habuisse tres partes. Primò porticus ante ingressum in templum, quem locum Græci προάυλιον nostri vestibulum dicunt; D vbi manebant pœnitentes. Deinde erat ναός id est, templum, siue nauis. Vltimò ἅγια, siue ἱερατεῖον, hoc est, sacrarium, siue sanctuarium, siue adyta, quæ erat pars interior templi, vbi erat altare, quæq; diuisa erat à reliquo tēplo gradibus, cācellis, & velis siue aulæis: neq; eò penetrabāt alij, quā sacerdotes cum suis ministris clericis.

PRÆTER has templi partes erat etiam domuncula annexa templo, quæ dicebatur ædicula salutatoria, vbi sedebat Episcopus, cùm se pararet ad sacra facienda. Vide Eusebium libro tertio, de vita Constātini, vbi describit templum, quod Hierosolymis ad sanctum sepulcrum Constantinus exstruxit: item Theodoretum lib. quarto historiæ, cap. vicesimo, vbi meminit sacrarij aulæis separati à reliquo templo, quò introduxit Basilius Valentem Imperatorem: item libro quinto, capite decimo septimo vbi meminit tam sacrarij, quàm ædiculæ salutatoriæ. Vide etiam Hieronymum in Epistola de obitu Nepotiani, Augustinum libro vicesimo secundo de ciuitate Dei capite octauo, in fine, & VValfridum Strabonem libro de rebus Ecclesiasticis. capite quarto & sexto.

ALTERVM est Ecclesias Christianorū vt plurimū ad Orientem conuersas fuisse, & quatuor latera habuisse, quibus quatuor mundi partes aspicerent, exceptis quibusdam, quæ propter loci commoditatem aliter constitutæ sunt: id partim experientia constat: partim etiā testimoniis veterum. Nam Tertullianus lib. contra Valentinianos non procul ab initio, dicit, Ecclesias Christianorum Orientem amare solitas. VValfridus Strabo lib. de rebus Ecclesiasticis, ca. 4. dicit, maiorem partem Ecclesiarum ita fabricari, vt qui in eis orant, Orientem respiciant. idem Paulinus epist. 12.

IDEM testantur Iustinus q. 118. Epiphanius hæresi 19. quæ est Ossenorum; Origenes hom. 5. in Num. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. Gregorius Nyssenus oratione 5. de oratione Dominica; Augustinus lib. 2. de serm. Domini in monte, c. 9. Germanus in lib. de theoria rerum sacrarum; Ioannes Damascenus lib. 4. de fide, cap. 13. & omnes illi veteres, qui scribunt Apostolicam esse traditionem, vt oremus conuersi ad Orientem. id enim præcipuè seruari par est in solēnibus precibus, quæ funduntur in templis.

RATIONES autē huius cæremoniæ sunt quinque. PRIMA, quia ad Orientem erat Paradisus Genes. 2. secūdum versionem. LXX. vbi enim habet vulgata editio, Plantauerat Deus Paradisum à principio, Græca habet ἐφύτευσεν παράδεισον ἐν ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. & certè verbū Hebræum מִקֶּדֶם *mikkedem*, vtroq; modo rectè verti potuit, significat enim. Ante, & Orientem, quæ est pars mundi anterior. Vnde etiā noster interpres Gen. 4. vertit idem nomen, ad Orientalem plagam, Oramus igitur conuersi ad Orientem, quia profitemur nos peregrinos, & ad patriam nostram, vnde eiecti sumus, suspiramus, ita Gregorius Nyssenus.

SECVNDA ratio est, quia ab Oriente cœlum surgere, & moueri incipit, estq; propterea pars illa totius mūdi corporalis excellentissima. Ideò autem orantes conuertimus faciem corporalem ad corpus excellentissimū, tum, vt ait Iustinus, quia Deo sunt danda semper meliora, tum etiam, vt admoneamur conuertere faciem spiritualem animæ ad spiritum excellentissimum, qui est Deus. ita B. Augustinus.

TERTIA ratio est, quia Christus, quem oramus, est lux mundi, Ioan. 8. *Et vir Oriens nomen eius*, Zach. 6. vt igitur significemus, nos in oratione illustrari à Christo sole iustitiæ, sicut illustrantur à sole corporeo, qui ad Orientem respiciunt. ideo hac cæremonia vtimur. ita VValfridus.

QVARTA ratio est: quia Dominus ipse moriens in cruce, Occidentem respiciebat, nos ad Orientem oramus, vt quasi in faciem crucifixi intueamur: & quia ipse *ascendit in cœlum cœlorum ad Orientem*, Psal. 67. nos ad Orientem conuertimur, vt quasi eum ascendentem votis, ac precibus deducamus: ac demum quia ipse ab Oriente venturus creditur ad iudicium, Matt. 23. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit Aduentus filij hominis*, nos ad Orientem, precamur quasi venturum iudicem expectantes. ita Damascenus.

POSSVMVS addere QVINTAM rationem, quia Iudæi orabant, & orant ad Occidentē, vt patet. Exo. 26. vbi dicitur, ostium tabernaculi ad Orientē versum fuisse; & Ezechielis 8. vbi dicitur: *Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum, & altare quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum*

ad ortum solis. Reprehendit enim Scriptura quosdam, qui A cōtra ritum eius temporis adorabant ad Orientem. Nos igitur ad Orientem respicimus, dum Iudæi respiciunt ad Occidentem vt significemus, eorum esse literam Occidentem, nostrum autem spiritum viuificantem: & velamen adhuc manere super cor eorum, nos autem conuersos ad Dominum depolisse velamen.

CAPVT QVARTVM.

De fine.

QVATVOR ob fines eriguntur sacræ ædes, vnde etiam quatuor nomina sortiuntur. PRIMÒ, ad sacrificandum Deo, & hinc dicuntur templa. SECVNDÒ, ad adorandum, & hinc dicuntur oratoria. TERTIÒ, ad Martyrum reliquias honorificè conseruandas, & hinc dicuntur basilicæ, seu memoriæ, seu martyria. QVARTÒ, ad populum verbo Dei, & Sacramentis pascendū, & hinc dicūtur Ecclesiæ. B

EX HIS finibus solùm quartum agnoscunt Lutherani, & Caluinistæ: Anabaptistæ autem, & VValdenses nē illum quidem. Nam quod non debeant in nouo Testamento erigi templa ad sacrificia, constanter asserunt omnes huius temporis hæretici, & probant omnibus illis argumentis, quibus probare solent non esse in Ecclesia vllum extremum sacrificium, vel sacerdotium: quæ argumenta sunt huius loci.

VNVM inuenit Augustinus Marloratus, quod directè obiiceret contra templa, nimirum illud Apocaly. 21. *Et templum non vidi in ea; Dominus enim Deus templum illius est.* Vbi de Ecclesia agitur, vt patet ex sequentibus: *Ambulabunt gentes in lumine eius, & Reges adferent splendorē suum in illam.* Quæ verba mutuatur Ioannes ab Isaia, cap. 60. Isaiam autem certum est de Ecclesia ista militante loqui, & confirmatur argumentum ex eo, quod Deus voluit euerti templum Salomonis, quod ad sacrificia erectum fuerat. potest etiam confirmari ex Patribus. Patres enim ordinariè à vocabulo templi abstinent, cum de Ecclesiis Christianorum loquuntur: immò etiam eas templis opponunt, vt Hieronymus, qui in Epist. ad Ripariū dicit, Iulianum Christi Ecclesias aut euertisse, aut in tēpla cōuertisse. Et Cœcilius apud Minutium Felicē obiicit Christianis, quòd tanquam athei nulla haberent tēpla, vel altaria. & Optatus libro sexto, *Quis nostrum*, inquit, *intrauit templum.*

QVOD autem ad orandum Ecclesiæ institui debeāt, quasi melius sit in vno loco orare, quàm in alio, negant omnes huius temporis hæretici, & probant assertionem suam; PRIMÒ: ex illis verbis Matth. 6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum*, &c. SECVNDÒ, ex illis Ioan. 4. *Venit hora, & nunc est, quando neque in monte hoc neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Spiritus est Deus, & D qui eum adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet.* Non ergo oratio alliganda est certo loco. TERTIÒ, ex Paulo 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* QVARTÒ, Deus non est magis in templo, quàm alibi: *Non enim in templis manufactis habitat sed cœlum, & terram implet.* Acto. 17. & Hier. 23. Ergo vbiq; ex æquo adorari, & inuocari potest.

QVOD verò non sint templa Sanctis erigenda probant, quia est manifesta idololatria; nam ad latriæ cultū pertinere templa. S. AVGVSTINVS docet lib. contra sermonem Arianorum, cap. 20. vbi probat Spiritum sanctum esse Deum, quia Apostolus dicit 2. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti: Si legerent*, inquit, *Ariani templum Salomonis ex ligno, & lapidibus Spiritui sancto erectum, non negarent illum esse Deum, cum templi constitutio ad latriæ cultum pertineat: Quomodo ergo negant Spiritum sanctum esse Deum, cum templum habeat longè nobilius?* Vnde idem Augustinus lib. 8. ciuit. Dei, cap. vlt. dicit: *Nec tamē nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Item lib. 1. contra Maximinum argumen. 11. de Spiritu sancto, sic ait Augustinus. *Nonne si dicas S. Angelo excellentissimo de ligno, & lapidibus faceremus templum, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eā seruitutem, quæ vni tantùm debetur Deo?* Hic autem ad marginem notauit Erasmus: *Hoc nunc fit quibuslibet Diuis.*

QVOD denique non sint Ecclesiæ erigendæ ad cōciones, & Sacramenta, non aliter probant Anabaptistæ, nisi exemplo Christi, qui concionabatur, nunc in montibus, nunc in desertis, nunc in mari ex nauicula, nunc in priuatis ædibus. Baptismum dabat in fluminibus, Eucharistiam instituit in priuata & profana domo.

VT igitur hæc omnia ordine refellātur, sit hīc PRIMA propositio. *Rectè instituuntur certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur.* Hæc est contra Eustachium, VValdenses, & Anabaptistas, & eorum similes.

PROBATVR PRIMO, exemplo Christi & Apostolorum, qui etsi interdum data occasione in varios locis verbum Dei seminarent, tamen ordinariè in templo, vel synagogis, quæ erant eius temporis Ecclesiæ, id faciebant. Matth. 26. Dominus ait: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.* Et Ioan. 18. *Ego palàm loquutus sum mūdo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Item Actor. 5. Angelus educens Apostolos de carcere, dicit illis: *Ite & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ huius, qui cùm audissent, intrauerunt diluculo in tēplum, & docebant.* Actor. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primùm intrant in synagogam, & ibi C prædicant.

SECVNDO, probatur exemplo primorum Christianorum: nā quod primi Christiani habuerint Ecclesias à priuatis domibus distinctas, patet ex epi. 1. ad Cor. ca. 11. *Conuenientibus vobis in Ecclesiam; audio scissuras esse inter vos.* Et quod ista Ecclesia non esset priuata domus, patet ex sequentibus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et rursus: *Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis.* Et cap. 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant, si quid autē volunt discere, domi viros suos interrogent.*

IDEM confirmatur ex antiquissimis Patribus: nam CLEMENS lib. 10. recognitionum, circa finem, refert Antiochiæ Petro prædicante conuersum fuisse Theophili domum in Ecclesiam, ibiq; Petro cathedram cōstitutam, vnde doceret populum. PHILO in lib. de vita theorica supplicum, quem citat Eusebius lib. 2. hist. cap. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse ædes sacras ad Mysteria celebranda, & sacros libros legendos. IVSTINVS in Apolog. 2. ad finem dicit Christianos die Dominico in vnum certum locum omnes conuenire ad verbum Dei, & Eucharistiæ communicationem.

TERTVLLIANVS antiquissimus Latinorum libro contra Valentinianos non procul ab initio expressè meminit, sacræ ædis, ad quā Christiani cōuenichant. CYPRIANVS serm. de eleemosynis arguens mulieres opulentas, quæ in Ecclesiam sine oblatione veniebāt: *In Dominicum*, inquit, *sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* Vbi Dominicum Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra Domini palatium est.

GREGORIVS Neocæsariēsis Cypriani æqualis cū Ecclesiā exstruere vellet, nec satis loci haberet propter

Universidad de Deusto
BibliotecaCentral

vicinam quandam rupem, eam rupem, precibus suis loco mouit, vt refert Eusebius lib. 7. hist. cap. 25. qui etiã cap. 26. scribit Catholicos cum Paulo Samosateno de sacra æde apud Aurelianum Imperatorem contendisse. nec refert, vtrũ narrationem istam de miraculis Gregorij Eusebius scripserit, an Ruffinus, qui Eusebium Latinũ fecit; addiderit; vterque enim est antiquus auctor.

TERTIO, probatur ratione, nam populus Christianus debet aliquando necessariò conuenire ad res sacras: nec enim concio potest fieri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio Eucharistiæ: & etiamsi posset, non expediret tamen, quia conuentus hominum vtilissimus est ad alendã animorũ vnionem: igitur necesse est, vt aliquis certus locus constituatur, vbi eiusmodi conuentus fiant.

PRÆTEREA si habemus certa loca ad alia ministeria, vt ad iudicia, ad conuiuia, ad somnum, &c. cur nõ etiam ad res sacras? Neque exemplum Domini contrarium ostendit. Nam viuente Domino nondum erat Ecclesia noui Testamenti constituta, sed tunc colligebatur, & constituebatur, & ideo non mirum, si non habuerit propria loca sacra. At postquàm Christiani cœperunt esse populus aliquis, mox habuerunt Ecclesias, vt ostensum est.

SECVNDA propositio. *Ecclesiæ Christianorum ad sacrificia offerenda instituta sunt, & ideo vere, & proprie templa appellari possunt.* Probari posset PRIMO, omnibus argumentis quæ probant Eucharistiam esse sacrificium. Sed hæc, vt dixi, ad alium locum pertinent.

PROBATVR igitur hoc modo, Ecclesiæ Christianorum semper habuerunt altaria, ergo semper vera tẽpla fuerunt, nam templum nihil est aliud, quàm locus altaris, & præterea magis indicat sacrificij ritum altare, quam templum; nam sine altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si vt excludant sacrificia hæretici negant templa, mu tò magis deberent negare altaria, sed altaria nullo modo negare possunt: vt patet ex illo 1. Corinth. 10. *Nõ potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse.* Vbi Apostolus opponit mensam Eucharistiæ mensis Idolothytorum: mensæ autem Idolothytorum erant vera altaria. Vnde Ambrosius exponit mensæ Domini. id est, altaria. Item ex lib. Heb. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Quẽ locum aduersarij intelligunt de altari crucis, quasi dicat Apostolus, habemus Christi passionem, qua frui non possunt, qui adhuc in eius figura celebranda occupantur. At Patres intelligunt de sacrificio Eucharistiæ: Nam Theophylactus dicit, hic agi de incruento sacrificio, idem dicũt Chrysostomus, Sedulius, Theodoretus, Oecumenius.

ACCEDIT traditio omnium Patrum, nullus ferè est veterum, qui non meminerit altaris Ecclesiæ, Cano. 3. Apostolorum, Dionysius cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, Iræneus lib. 4. cap. 20. Athanasius in vita B. Antonij, & in Apologia pro fuga sua, Tertullianus libro de pœnitentia, Optatus libro 6. contra Parmenianum, Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, Augustinus epist. 50. & alij omnes tæpe altaris mentionem faciũt, vbi de Ecclesiis loquuntur.

TERTIO, probatur testimoniis Patrum, qui nomine templi vtuntur. Nam inprimis Græci passim vtuntur hoc nomine, vt Euseb. lib. 3. de vita Constantini, Basilius in Psal. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniam sororem, Nyssenus oratione in Theodorum, Chrysostomus homilia quinquagesima prima in Matth. & alij: nec Latini ab hac voce omnino abhorrent, nam LACTANTIVS in carmine de passione Domini, ait.

Quisquis aues, meditq; subis in limina templi.
Stille parum, &c.

ET SALVIANVS li. 4. de prouidentia: *Ecclesia, inquit, vel potius templum.*

B. AMBROSIVS lib. 2. de officiis, cap. 21. *Et maximè inquit. sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore cõgruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Et cap. 28. *Nemo potest accusare, quia templum Dei adificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spacia laxata sunt.*

HIERONYMVS in cap. 7. Hieremiæ Ecclesiã vocat templum. & B. AVGVSTINVS lib. 8. ciuit. Dei, cap. vlt. cùm dicit: *Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Apertè indicat Deo ista omnia constitui, vnde infrà addit: *Non autẽ ista esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

EX HIS ad PRIMAM obiectionem respondeo, in cap. 21. Apocalypsis agi de Ecclesia triumphante. Vbi non erit templum, quia tunc cessabunt oblationes, & preces, & Sacramenta, propter quæ templa eriguntur: ita enim exponunt omnes probati auctores, Primasius, Beda, Oecumenius, Richardus, Rupertus, Anselmus, nec nõ Augustinus lib. 20. ciuitat. Dei, cap. 17. vbi dicit impudentiæ nimiæ sibi videri, si quis istum locum Apocalypsis exponere velit de præsenti Ecclesia.

EX QVO intelligimus non esse Augustini expositionem Apocalypsis, quæ habetur tomo 9. operum eius, vbi de Ecclesia huius temporis eum locum intelligere videtur. Et ipse contextus hoc declarat, nam in cap. 20. describitur iudicium, & damnatio impiorum, & concluditur caput illis verbis: *Iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. & infernus & mors missi sunt in stagnum ignis, hæc est mors secunda. & qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Deinde sequitur cap. 21. de gloria beatorum: *Et vidi*, inquit, *cœlum nouum, & terram nouam, &c.* Præterea paulò post illa verba: (*Et templum nõ vidi in ea*) subiungitur, *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.* Quod certè non potest intelligi de Ecclesia huius temporis, in quam multi intrant immundi, & coinquinati. vt patet ex parabola de *sagena missa in mare, & ex omni genere piscium congregante.* Matth. 15.

RESPONDENT. Scripturam loqui de Ecclesia interna, & prædestinata, quæ solùm admittit iustos.

AT contra; nam secundum ipsorum principia, quantumuis aliquis sit prædestinatus, & fidelis, semper tamen est immundus, & in omni opere peccat. peccatum enim non tollitur in hoc mundo per Baptismum, vt ipsi dicũt, aut fidem, sed solùm non imputatur. nec possunt dicere hic vocari incoinquinatos eos, quibus Deus non imputat peccata; nam Ioannes addit, *aut abominationem faciẽs, & mendacium.* Quæro igitur, aut Lutherani fideles, & prædestinati abominationem faciunt, & mendacium, aut non faciunt: si faciunt, ergo non sunt in Ecclesia, si non faciunt, ergo non peccant in omni opere suo. Fateantur ergo necesse est, Ioannem loqui de Ecclesia cœlesti, in qua nulli erunt, qui abominationem, & mendacium faciant.

AD probationem ex Isaia, Hieronymus in eum locum tres indicat expositiones; vnam Iudæorum, & Hæreticorum Chiliastarum, qui omnia verba Isaiæ in illo cap. 60. referebant ad felicitatem mille annorum, quam se habituros putãt cum Christo hic in terris post resurrectionem; alteram Catholicorum, qui omnia intelligebant de Ecclesia triumphante; tertiam aliorum Catholicorum, qui omnia intelligebant spiritualiter de Ecclesia huius temporis.

LYRANVS duas alias adfert; vnam quorundam, qui ea omnia intelligunt de felicitate Iudæorum post reditum ex

tum ex Babylone; alteram suam, quod intelligantur omnia de Ecclesia, sed non omnia de eodem statu Ecclesiæ; sed prima pars capitis intelligatur de Ecclesia secundum statum huius vitæ; secunda de Ecclesia secundum statum vitæ futuræ.

PRIMA expositio hæretica est, & fabulosa, & millies à Patribus exposa. SECVNDA probabilis est, & secundum eam nulla est in argumẽto nostro difficultas. QVARTA falsissima est, & rectè à Lyrano refellitur. QVINTA probabilis est, & secundum eam argumentũ non habet difficultatem. TERTIA est maximè probabilis, & eam sequuntur Hieronymus ipse, & post eum Cyrillus in hunc locum. & secundum eam ad argumentum respondemus, ea quæ ad literam intelliguntur de Ecclesia militante, à Ioanne in Apocalypsi per anagogem intelligi de Ecclesia triumphante; id enim Apostoli sæpissimè fecerunt. vt illud: *Ex Ægypto vocaui filium meum.* Oseæ 11. quod ad literam de filiis Israël intelligitur, Matthæus cap. 2. in sensu allegorico de Christo intellexit. & quod de agno Paschali ad literã dixerat Moyses, Exodi 12. *Os non confringetis ex eo*: allegoricè intellexit Ioannes de Christo, Ioan. 19. neq; hoc repugnat Hieronymo; ipse enim ad finem, cap. 60. dicit, gloriam Ecclesiæ, quæ describitur in illo capite, impleri quidem in hoc seculo aliquãdo, sed plenius implendam in futuro.

AD confirmationem PRIMAM dico, Deum voluisse, vt templum Salomonis euerteretur, vt intelligeremus, statum veteris Testamenti iam cessasse, non quòd ei templorum ædificatio displiceret.

AD testimonia Patrum dico, primos Christianos, propter recentem memoriam sacerdotij Aaronici, abstinuisse non solùm à vocabulo templi, sed etiam sacerdotij, ne viderentur adhuc durare Iudaicæ cæremoniæ. Itaque Apostoli in suis epistolis pro sacerdotibus Episcopos, & Presbyteros; pro templis Ecclesias dicunt: & similiter loquuntur Iustinus, Ignatius, & cæteri antiquissimi Patres.

DEINDE tempore Tertulliani iam satis perspecta differentia inter Christianos, & Iudæos, cœperunt Christiani Presbyteros & Episcopos nominare sacerdotes, vt patet ex Tertulliano lib. de velandis virginibus, lib. de monogamia, & alibi, & ex Cypriano in omnibus fere epistolis: & ex sequentibus omnibus Patribus, adhuc tamen abstinebant à vocabulo templi, quia mundus plenus erat templis idolorum, & vsus loquendi obtinuerat, vt nomine templi intelligeretur locus consecratus ad sacrificia cruẽta, & in hoc sensu Octauius apud Minutium Felicem, Optatus, & Hieronymus negant Christianos habere templa.

DICES, at Octauius obiectioni Cæcilij, quod Christiani non haberent templa, aras, sacrificia, respondit, ideo Christianos non erigere templa, quod sciant Deum non posse capi vllo loco; & ideo non sacrificare, quod sciant Deum nulla re indigere; & seipsos loco tẽplorum constituere, & sacrificare iustitiam, pietatẽ, aliásque virtutes: vbi videtur simpliciter admittere Christianos nulla tunc habuisse templa, vel altaria, vel sacrificia.

RESPONDEO, Octauium noluisse Sanctũ dare canibus; & quia non videbat Cæcilium capacem mysterij Eucharistiæ, quod est vnicum Christianorum sacrificiũ, maluisse hoc tacere, & ad mentem aduersarij respondere, qui de sacrificiis cruentis loquebatur. Nam quòd ante Minutij tẽpora Christiani altaria, & sacrificia, & proinde etiam templa habuerint, patet ex IRENÆO, & TERTVLLIANO iam citatis: vtérque enim Minutio antiquior est.

TERTIA propositio. *Ecclesiæ Christianorũ certè ad orandum, etiam priuata ratione, instituuntur.* Probatur PRIMO, Scripturæ testimoniis; nam 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Salomon affirmat templum factum esse, vt sit locus orationis, & petit à Deo, vt quicúnq; ibi orauerit, exaudiatur. 3. Reg. 9. Deus apparens Salomoni pollicetur ita futurum, vt ille petierat. At si esset superstitio orare in templo potius, quàm alibi, neque Salomon ad hunc finem instituisset templum, neque Deus approbasset factum eius; superstitio enim nunquam fuit licita. Præterea Isa. 56. dicitur: *Domus mea domus orationis vocabitur.* Et confirmat hoc ipsum Dominus, Matth. 21.

NEQVE obstat verbum Domini: *Intra in cubiculum tuum*: Matth. 6. vel, *venit hora, quando nec in monte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis, &c.* Ioan. 4. Nam post illa omnia Dominus dixit de templo Salomonis; *Domus mea, domus orationis vocabitur*, Matth. 21.

SECVNDO, probatur exemplis Scripturarũ, 1. Reg. 1. Anna precatura Dominum ad tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibiq; orans exaudita est. 2. Reg. 7. Dauid similiter precaturus perrexit ad tabernaculum, & coram arca Domini orare cœpit. at certè nisi putasset, ibi Dominum magis esse præsentem, & facilius orationẽ exaudiri, domi suæ mansisset. idem etiam Dauid, vt habetur 1. Paralip. cap. 21. voluit ire ad tabernaculum Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peste à populo, sed nõ præualuit nimio timore perterritus. ideo in ipsa Hierusalem exstruxit altare. Daniel oraturus, quia non poterat ingredi templum, in Babylone existens captiuus, saltem aperta fenestra orabat ad eam partem cõuersus, vbi fuerat templum Domini, Danielis 6. Luc. 2. Anna filia Phanuelis, *non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die.* Luc. 18. *Publicanus in templo orans iustificatur*, Act. 3. *Petrus & Ioannes ascendebãt in templum ad horam orationis nonam.* Act. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum *venerat adorare in Hierusalem.*

TERTIO, probatur ex Patribus; ORIGENES hom. 2. in Exodum, Ecclesias Christianas domos orationis vocat. TERTVLLIANVS in Apologet. cap. 39. dicit, in Ecclesiam cõueniri, Primò ad orationem. Secundò ad lectionem. Tertiò ad exhortationem, &c. EVSEBIVS lib. 2. hist. cap. 17. ex Philone dicit, in singulis locis primorum Christianorum fuisse sacras ædes consecratas orationi.

CHRYSOSTOMVS homil. 30. contra Anomæos, *Orare*, inquit, *vel domi possumus, te, homo, decepis, & magno in errore versaris; nam etsi domi quoq; datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores, quàm in Ecclesia.* Idem repetit, hom. 79. ad populum.

BASILIVS lib. 2. de Baptismo quæst. 8. dicit, locum non parum referre ad orandum, & soluit duo argumenta ab aduersariis nobis obiecta ex Ioã. 4. & 1. Timo. 2. & in quæstionibus fusè explicatis quæ. 40. dicit, ad Ecclesias non oportere accedere propter negotia secularia, sed caussa orationis.

AMBROSIVS in oratione de tradendis basilicis dicit, se quotidie solitum ire ad Martyres, id est, ad basilicas Martyrum orationis gratia. HIERONYMVS in Epitaphio Marcellæ: *Apostolorum*, inquit, *& Martyrum basilicas secretò celebrabat orationibus.* RVFFINVS lib. 2. hist. cap. 33. de Theodosio scribit: *Circuibat omnia orationum loca.* Augustinus lib. 22. de ciui. Dei, cap. 8. meminit multorum, qui in basilicis orantes miracula impetrarunt. & ibidem dicit, se cum aliis collegis suis quandam orationis domum dedicasse.

QVARTO, probatur ex nomine; nã Ecclesiæ à Græcis sæpe vocãtur εὐκτήρια, & à Latinis oratoria. Vnde Augustinus epist. 109. in oratorio nemo aliud agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit.

QVINTO, probatur rationibus. PRIMA ratio. Deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est in templo magis, quàm alibi; nam alioqui non diceret Paulus 1. Cor. 3. *Nescitis quia estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis?* Et 1. Cor. 6. non diceretur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis, glorificate & portate Deum in corpore vestro.* Et 2. Cor. 6. *Vos estis templum Dei vivi, sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo.* Apostolus enim accipit similitudinem à veris templis, quia enim templum est domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; ideo ipse vt ostenderet in nobis esse Deum peculiari modo, corpora nostra templum Dei appellauit. Vnde August. lib. 2. ad Simplicianum quæst. 4. dicit, Dauidem orasse ante arcam. *Quia ibi sacratior & commendatior præsentia Domini erat.* Cùm igitur in templis sacratior, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certè magis orare expediet, quàm alibi.

A

Secvnda ratio, Deus in templo citiùs exaudit, vt patet ex promissione Dei, 3. Reg. 9. quod enim Deus promisit templo Salomonis, sine dubio promisit etiam templis Christianorum; nam quod petit Salomon cùm templum dedicauit, idem petit Ecclesia cùm noua templa dedicat, nimirum, vt aures Dei in eo loco sint apertæ. non est autem credibile Deum exaudisse preces Salomonis, & non exaudire etiam preces Ecclesiæ suæ. Immò hic est modus, quo Deus est in templo peculiariter, nimirum, quia ibi est per exauditionem.

B

Tertia ratio, quia oratio est res nobilissima, & proinde ei debetur locus nobilissimus, qualis est locus sacer. ita Basilius lib. 2. de Baptismo, quæst. 8.

Qvarta, quia in Ecclesia sunt omnia accommodata ad excitandam deuotionem, quæ orationi maximè necessaria est. nam altaria, cruces, imagines, reliquiæ, ipsi etiam parietes Deo dicati mouêt ad pietatem; quæ certè alibi non inueniuntur.

Qvinta ratio, quia in templis ordinariè præter Dei præsentiam, quæ est vbiq; , est etiam præsentia mediatoris Christi corporaliter in Eucharistia; quæ certè auget spem, & fiduciam orantis; & præterea non potest non incutere menti religiosæ horrorem, & reuerentiam. nam vt Ioannes Chrysostomus dicit homilia 36. in primam ad Corinth. vbi est Christus in Eucharistia, ibi etiam non deest Angelorum frequentia; vbi autem est talis Rex, & tales Principes, ibi est cœleste palatium, immò cœlum ipsum.

C

Hinc ad argumenta contraria facilè responderi poterit. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Euãgelio, respondeo, illa verba, *intra in cubiculum tuum*, non posse intelligi simpliciter de cubiculo materiali; nam alioqui Apostolus Domino contradiceret, qui ait: *Volo viros orare in omni loco.* Et nónne ipse Dominus legitur orasse frequenter in montibus, in cubiculo autem non legitur? Et Chrysostomus homilia 79. ad populum dicit, vbiq; orari posse, etiam in foro: & adfert exempla quorundam, qui magistratu clamante, & furente pro foribus eius loci signo crucis muniti, & breui oratione solo corde ad Deum missa, mox immutauerũt cor magistratus, & propitium habuerunt, quem iratum habituri erant.

D

Dominvs ergo Matth. 6. iubet, vt in oratione nõ quæramus inanem gloriam; quemadmodum Pharisæi faciebant, qui orabant in angulis platearum, vt viderentur ab hominibus, sed quæramus Deo placere, & ab illo videri. Quando ergo sic oramus, vt non quæramus humanas laudes, semper in cubiculo oramus, siue alioqui simus in Ecclesia, siue in montibus, siue etiam in ipso foro. Quando autem intramus cubiculum ad orandum, & cupimus videri, tunc sanè extra cubiculum orare dicimur, vt pulchrè annotat Ioannes Chrysostomus in hunc locum.

Porrò Ambrosius libro primo de Cain, capite 9. Hieronymus in caput sextum, Matth. & Augustinus lib. secundo, cap. 6. de sermone Domini in monte, intelligunt per cubiculum secretum cordis, ac volunt prohibitas esse euagationes mentis tempore orationis, quod verum est. Sed prima expositio est magis literalis.

Ad Secvndvm dico, Dominum eo loco non loqui de adoratione ratione loci, sed ratione modi, non enim vult dicere, tempore nouæ Legis neminem adoraturum Deum in Hierusalem, vel in monte Garizim, id enim falsum esset; nam Act. 3. Petrus, & Ioannes etiam post acceptum Spiritum sanctum ascendebant in templum, vt orarent. & ab eo tempore vsque nunc qui peregrinantur ad loca sancta Palæstinæ, adorant Deum in Hierusalem, & in monte Garizim, & in aliis omnibus eius terræ locis.

Sensvs igitur verborum Domini est: tempore nouæ Legis non adorandum amplius Deum in monte Garizim, id est, non adorandum ritu Samaritanorum, quo vtebantur in eo monte adorantes, neque adorandum in Hierusalem, id est, non adorandum ritu Iudaico, quo vtebantur in templo illo adorantes, sed nouo ritu, qui erit in spiritu, & veritate, id est, qui non consistet præcipuè in externis, corporalibus, & vmbraticis cæremoniis, sed in interna, & spirituali cognitione, & dilectione Dei; in corde contrito, & humiliato. Quæ tamen adoratio non excludit externum cultum, si ad internum iuuãdum, vel exprimendum ordinetur. ita Chrysostomvs, Cyrillvs, Evthymivs, & alij exponunt in comment. huius loci; qui illud, *in spiritu*, opponunt cæremoniis Iudeorum, quatenus corporales erant, illud, *in veritate*, opponunt iisdem cæremoniis, quatenus vmbræ, & figuræ erant.

Non malè tamen Theophylactus, B. Thom. & Caietanus in hunc locum Ioannis, illud, *In spiritu*, opponunt cæremoniis Iudæorum corporalibus, illud *in veritate*, opponunt errori Samaritanorum, qui adorabant quod nesciebant. Itaque solutio in hoc consistit, quòd Dominus velit præcipuum cultum Christianorum esse spiritualem, & purum ab omni errore: cùm præcipuus cultus Iudeorum fuerit externus, cultus autem Samaritanorum fuerit nõ solùm externus, sed etiam impurus, quia simul Deum Israël, & Deos gentium adorabant.

Sed dices, non videtur verum, præcipuum cultum Iudæorum fuisse externum. Nam Isaiæ 29. arguit Dominus Iudæos, quòd labiis orarent, & honorarent Deũ, cor autem eorum longè esset ab ipso. Et Dauid, Psal. 50. *sacrificium Deo offert cordis contriti & humiliati.*

Respondeo, cultum internum, etiamsi is à Iudæis requirebatur, & in quibusdam inueniebatur, esse proprium noui Testamenti, quia internus cultus à spiritu fidei, & caritatis procedit, quæ est gratia noui Testamenti, & ex lege veteri nullo modo haberi potest: sicut enim dicimus, timorem esse legis, amorem Euangelij, & tamen amorem ex toto corde à Iudæis Deus requirebat, & sancti Patriarchæ, & Prophetæ Deum ex toto corde dilexerunt, & hac ratione ad nouum Testamentũ pertinebant; non enim à litera legis, sed à spiritu gratiæ id habebant: ita dicimus cultum externum esse proprium legis, quamuis non placeat sine interno; cultum internũ esse proprium Euangelij, quamuis sine externo esse nõ possit. & si aliqui in lege veteri cultu interno Deũ coluerunt, vt Deus petebat, id non à lege, sed à gratia noui Testamenti, ad quam etiam ipsi pertinebant, habuerũt.

Ad Tertivm locum facilis responsio est. cũ enim Apostolus ait, *volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.* vel agit de publica, vel de priuata oratione, si de priuata, vt Ambrosius, Anselmus,

mus, Haymo, Thomas, & alij Latini exponunt, tunc sensus est secundum eosdem, non solùm in Ecclesia, quamuis ea sit præcipua domus orationis, sed etiam in aliis omnibus locis licitum esse orare Deum, modò turpitudo loci non videatur impedire: si autem de publica oratione agitur, tũc testimonium hoc pro nobis facit; illud enim, *in omni loco* significat, in omni loco, vbi ad orandũ publicè conuenitur, id est, in omni Ecclesia.

A

Qvòd autem hæc sit vera expositio, patet Primò ex eo, quod secundum omnes Græcos, & multos Latinos Apostolus ponit illud, *in omni loco*, propter Iudæos qui solùm in vno loco, id est, in templo Salomonis orãdum censebant. At priuatas orationes etiam Iudæi vbique faciebãt, vt patet ex illo Matth. 6. *Amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare.* igitur de publica oratione, & de sacrificio agitur, quæ solùm in templo Salomonis Iudæi fieri debere existimabant.

Secvndò patet ex eo, quod statim subditur: *Similiter mulieres in habitu ornato, &c.* quæ non possunt intelligi, nisi de oratione, quæ sit in Ecclesia: cur enim necesse est mulierem conuenienti habitu vestiri, cùm ad orandũ proficiscitur, nisi propter alios, cùm quibus orat?

B

Tertiò patet, quia cùm dicitur: *Volo ergo viros, &c.* illud, *ergo*, coniungit hanc sententiam cum initio capitis, vbi dictum est: *Obsecro primùm fieri obsecrationes, orationes, postulationes, &c.* Quæ verba B. Augustinus in epist. 59. ad Paulinum, & omnes Græci intelligunt esse dicta de publica oratione, quæ fit in Missarum celebratione. Adde, quòd Basilius lib. secundo, de Baptismo quæst. 8. vtrumque locum sic exponit, vt velit Christum, & Apostolum docere voluisse, deinceps non fore locum orationis solùm in Hierusalem, sed in toto orbe erigenda templa, & oratoria.

Ad Qvartvm cõcedo, Deum esse vbique aliquo modo, sed non omnibus modis; nam certè si Deus esset vbique eo modo, quo est in cœlis coram beatis, fruſtrà diceremus: *Pater noster, qui es in cœlis.* Ac vt verba ipsa Caluini refellamus, sciendum est, Caluinum lib. 3. inst. c. 20. §. 30. sic loqui: *Cauendum est, ne putetur templum propria esse Dei habitatio, vt ibi aures suas propius nobis admoueat, quem admodum aliquot seculis antea putatum est.*

C

Iam vel Caluinus vult Deum non ita propriè habitare in templo, vt ibi concludatur: vel existimat nullo modo posse dici, Deum magis in templo habitare, quàm alibi. si primum, rectè dicit, sed mentitur, cùm ait: *Aliquot seculis aliter putatum fuisse*: nunquam enim Catholici tam stupidi fuerunt: si secundum, loquitur omnino contra Scripturas; nam si Deus esset vbique eo modo, quò est in templis, fruſtrà templũ diceretur domus Dei Isa. 56. & alibi passim. Fruſtrà Paulus diceret nos esse templa Dei, quia Deus in nobis habitat: etsi Deus non loquitur, & audit magis in vno loco, quàm in alio, cur quæso, in Testamento veteri ordinariè responsa dabat solùm ex propitiatorio, quod erat super arcam?

D

Qvarta propositio. *Sacræ domus non solùm Deo, sed etiam Sanctis rectè ædificantur, & dedicantur.* Probatur conclusio ista quarta ex Conciliis, & veterum testimoniis. Concilium Gangrense in epistola ad Episcopos Armeniæ, damnat Eustachium tanquam contemptorem basilicarum Sanctorum Martyrum, & can. 20. nominat Martyrum basilicas. Cõcilium Cabilonense can. vlt. Martyrum basilicas appellat. Concilium Carthaginense V. can. 14. vetat, ne ædes vlli Martyri ædificetur, nisi ibi sit aut corpus, aut aliquæ eius reliquiæ; aut ibi Martyr habitauerit, aut certè in eo loco passus sit, aliquid enim horum requiritur, vt memoria Martyris dici possit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primũ Græci Cyrillvs catechesi 16. meminit Ecclesiæ Apostolorum erectæ in Hierosolymis in loco, vbi Spiritus sanctus descenderat. Athanasivs in epist. ad solitariam vitam agentes, nominat templũ sancti Quirini. Basilivs in Psal. 114. in ipso principio vocat sacrũ Martyrum templum. Nazianzenvs oratione 1. in Iulianum scribit Gallum, & Iulianum ædem sacram Mamæ Martyri ingentibus sumptibus erigere cœpisse, & laudat Gallum, quia ex amore syncero id faciebat Gregorius Nyssenvs oratione in Theodorum multa dicit de templo ipsi Martyri dicato. Chrysostomvs hom. 28. ad populum: *Ad veras*, inquit, *regias Ecclesias dico, & oratorias ædes, & Martyrum templa, &c.* Et hom. 66. dicit, Constantinum post mortem factum ianitorem piscatoris, quia sepultus erat pro foribus basilicæ S. Petri apud Constantinopolim.

A

Theodoretvs lib. 8. ad Græcos, templa olim idolorum, nunc Martyrum esse dicit. Evsebivs li. 4. de vita Constantini, c. 58. 59. & 60. dicit templum pulcherrimum Constantinopoli Apostolis à Constantino erectum. Sozomenvs lib. 6. cap. 18. meminit templi S. Thomæ, quod erat Edessæ. Socrates lib. 1. cap. vlt. meminit Ecclesiæ Apostolorum. Evagrivs lib. 2. cap. 3. meminit templi S. Euphemiæ, & lib. 3. c. 8. templi S. Theclæ amplissimè à Zenone exstructi. Nicephorvs lib. 13. c. 37. meminit templi S. Basilici. Damascenvs lib. 4. cap. 16. asserit templa in Martyrum memoriam ædificanda. Denique exstat liber Procopij de ædificiis Iustiniani, vbi plurima templa Martyrum aliorúmque Sanctorum enumerat.

B

Ex Latinis Ambrosivs li. 1. epist. 5. ad Felicem Episcopum Comensem. *Ortus*, inquit, *est sermo de basilica, quam condidit Apostolorum nomine dedicanda.* Hieronymvs lib. contra Vigilantium, *Ingredere*, inquit, *basilicas Martyrum, & aliquando purgaberis.* Ibidem, & in epistola præcedente, & alibi passim meminit basilicarum Apostolorum & Martyrum.

Gavdentivs Ambrosij æqualis, tractatu de dedicatione Ecclesiæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus Deus noster tribuit, deinde vt hanc honori eorum fundare basilicam valeremus, ipse largitus est, &c.*

Avgvstinvs li. de cura pro mortuis, c. 1. meminit basilicæ S. Felicis: *In beatissimi*, inquit, *Felicis basilica ponerentur*, &c. Et lib. 1. ciuit. Dei, c. 1. *Testantur hoc*, inquit *Martyrum loca & basilicæ Apostolorum, &c.* Et li. 20. cõtra Faustũ, c. 11. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et li. 8. ciui. Dei, c. 26. *Sed hoc videtur dolere, quod memoriæ Martyrum nostrorum, templis eorum, delubrisq; succederent.* Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 73. Martyrum basilicas deuotè adeundas dicit. Paulinvs natali 1. S. Felicis dicit, se optare, vt possit seruire S. Felici in eius basilica purganda & custodienda.

C

Et foribus seruire tuis, tua limina mane
Mundicie curare fines, & nocte vicissim,
Excubiis seruare pias. & munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore vitam.

Victor Vticensis li. 1. persequutionis VVandalicæ scribit apud Carthaginenses duas amplas basilicas S. Cypriani fuisse. Gregorivs lib. 2. Dialogorum, cap. 8. scribit à S. Benedicto in monte Cassino duo fana Apollinis versa in oratoria Sanctorum, vnum Martini, alterum Ioannis. Liber pontificalis testatur Syluestrũ dedicasse basilicas à Constantino exstructas, vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio, & alias. Liberium B. Mariæ: Damasum aliam S. Laurentio; Innocentium S. Geruasio & Protasio: Sixtum beatę Mariæ, & S. Laurentio: Leonem S. Cornelio, Gelasium

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

S.Euphemiæ;Symmachum S.Andreæ;Ioānem I.S.Phi- A lippo & Iacobo;Pelagium II.S.Laurentio,Gregorium, S.Agathæ;Bonifacium IV.B.Mariæ, & omnibus Sanctis.Qui omnes Pontifices, excepto Gregorio & Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

SECVNDÒ probatur ratione à simili,ex diuinis literis.Templum Salomonis non solùm fuit erectum ad sacrificia,& orationes, sed etiam ad conseruandam arcam Domini,vt patet ex lib.1.Paral.ca.17. vbi Dauid volens ædificare templum,dicit ad Nathan: *Vides,quòd ego habitem in domo cedrina,& arca Dei sub pellibus.* Item li.1.Paral. c.28.Dauid dicit:*Cogitaui,vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini,& scabellum pedum Dei nostri.* Idem patet ex libro 2.Paralipomen.ca.quinto,vbi templo exstructo introduxerunt arcam in illud cùm magna celebritate. & ex Psalm.131. vbi dicitur Dauid vouisse votum Deo de ædificanda domo arcæ Dei. vbi etiam legimus,*ingredere Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tua.* B

SED idem honor,vel etiam maior debetur sacris reliquiis Christi, & Sanctorum, quàm arcæ illi Mosaicæ, nam de sepulchro Domini Hieronymus ait in epi.17.ad Marcellam.*Venerabantur quondam Iudæi Sancta Sanctorum, quia ibi erat arca,nónne tibi venerabilius videtur sepulchrum Domini?* Ergo sicut super arcam exstrui potuit ædes, ita etiam super Christi sepulchrum: quod si super Christi sepulchrum, certè etiam super sepulchra Sanctorum:nã eadem est ratio omnium.solum enim differunt secundũ magis & minus.

PRÆTEREA, quòd reliquiæ Sanctorum sint venerabiles eo modo,quo arca Domini,probatur; nam arca quatenus lignea erat, nullum honorem merebatur, sed C ideo venerabatur,quia repræsentabat sedem Dei,& quia per eam Deus loquebatur:at corpora Sanctorum fuerunt viuæ sedes Dei,& viua organa, per quæ Deus loquutus est;nam 1.Corinth.sexto dicitur: *Membra nostra templum sunt Spiritus sancti.* Et 2.Corinth.13.dicitur: *An experimentum quæritis eius,qui in me loquitur Christus?* Ergo licebit etiam exstruere sacras ædes ad Sanctorum sepulchra ornanda,& conseruanda; & hoc est, Sanctis dedicare basilicas.

DICES,ergo saltem Angelis, & B.Virgini, & Sanctis,quorum non habemus reliquias,nõ licebit exstruere basilicas.

RESPONDEO nomine reliquiarum non solùm intelligi ossa,& vestes,sed etiam loca,vbi sancti passi sunt, vel vbi habitauerunt, aut aliquid præclari gesserunt. Et hoc modo exstructæ fuerunt Cypriano duæ basilicæ teste Victore lib.1.vna.vbi passus erat; altera, vbi iacebat corpus eius. Similiter hoc modo exstructæ sunt multæ D Ecclesiæ B.Mariæ,vel Angelis in locis,vbi apparuerunt, vel miracula aliqua ostenderunt.

ADDO etiam, posse erigi basilicas ad Sanctorum memoriam conseruandam per imaginem,vel per ipsum solum nomen.Nimirum potest erigi basilica S.Petro,vt qui ingrediuntur,admoniti imagine ibi depicta,vel ipso templi nomine,recordentur S.Petri, eúmque in eo loco tanquam patronum colant,& deprecentur. Neque hoc est contra Concilium Carthaginense V. canon.decimo quarto,quod statuit, vt nulla memoria acceptetur, nisi ibi sint reliquiæ eiusdem Sancti,vel constet ibi eum esse passum,aut habitasse;nam Concilium non vult prohibere simpliciter, ne extruatur basilica sine reliquiis eiusdem Sancti,cui basilica dicatur:sed vult, vt non habeatur pro tali memoria Martyris, in qua credantur esse eius reliquiæ,nisi fidelissima historia constet, rem ita se habere.

IAM ad argumentum in oppositum duæ solutiones sunt.PRIMA:quorundam recentiorum,qui quia nõ distinguunt inter templum,& basilicam,existimant sacras ædes non posse propriè erigi, nisi Deo,quemadmodum sacrificia non offeruntur, nisi Deo,quia tamen plurima sunt templa,quæ dicantur Deo,vt possint inter se aliquo modo distingui,denominari à Sanctis,non quod eis erigantur, sed quod in illis templis præcipuè colantur eorum memoriæ,& ipsi in illis locis patroni inuocentur.

QVANDO igitur legunt in veteribus, vel audiunt in communi sermone vocari templum,vel basilicam sancti Petri, vel Pauli, vel aliorum; dicunt debere exponi hoc modo, hæc basilica,vel templum,est sancti Petri, id est, est templum dicatum Deo in memoriam & nomen sancti Petri,vel dicatum est Deo,vt ibi oretur Deus per intercessionem sancti Petri:quemadmodum Missa quædam dicitur sancti Petri, non quòd ipsum sacrificium offeratur Petro, sed quòd offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria sancto Petro collata,& simul interpelletur Petrus tanquam patronus, & aduocatus apud Deum. Quæ sanè pia est expositio, & conformis ritui Ecclesiæ,qui seruatur in consecratione templorum:nam aliquoties Pontifex in ea cæremonia dum preces fundit dicit,se consecrare templum in honorem Dei,& nomen talis,vel talis sancti.

ALTERA solutio admittit sacras domos ipsis Sanctis verè & propriè ædificari non tamen sub ratione templi,sed basilicæ, vel memoriæ. Est enim obseruandum secundum veterum Patrum doctrinam, templum, & basilicam non esse synonyma, & licet de eadem domo sæpe dicantur, tamen dici sub diuersissimis rationibus.Nam sacra ædes propriè templum dicitur,quatenus C erigitur ad sacrificia, eadem sacra ædes dicitur basilica, quatenus erigitur ad ornatum sepulchri alicuius Sancti, & commoditatem visitantium eiusmodi reliquias. Basilica enim non dicit relationem ad sacrificia; nam etiam Regum palatia dicuntur basilicæ, vt patet Hester quinto,immò ea palatia propriè dicuntur basilicæ, & inde nomen translatum est ad Martyrum ædes significandas. Quod etiam videmus in altaribus; nam vnus, & idem lapis dicitur altare, quatenus in eo sacrificatur Deo, & idem dicitur tumulus, vel sepulchrum, quatenus tegit ossa Martyris alicuius. Omnia enim altaria sunt sepulchra Sanctorum, & sicut lapis ille verè dicatur sancto, non sub ratione altaris, sed sub ratione sepulchri:ita domus aliqua verè dicatur sancto non sub ratione templi, sed sub ratione basilicæ.Et quemadmodum idololatria esset erigere Sanctis altaria.& tamen non est idololatria erigere illis lapideos tumulos: ita idololatria esset erigere Sanctis templa sub ratione tẽpli,non tamen idololatria est erigere illis basilicas,sicut etiam non est idololatria donare Sanctis thecas aureas, vel argenteas, quibus includantur reliquiæ eorum.Nihil enim aliud sunt basilicæ,quàm magnæ quædam thecæ,quibus minores thecæ,& ipsa sepulchra clauduntur.

EX quibus sequitur, aliter dici Missam Sancti Petri, aliter basilicam Sancti Petri, nam Missa non offertur vllo modo Sancto Petro,nec primario, nec secundario. at basilica verè ædificatur S.Petro,si nõ primario,saltem secundario.

ESSE autem hoc discrimen inter templum,& basilicam,probari potest ex Patribus. Augustinus enim clarissimè testatur,templi erectionem esse cultum latriæ soli Deo debitum,lib.1.contra Maximinum,argum.11.de Spiritu sancto, & libro contra sermonem Arianorum. capite 20.& idem Augustinus coniungit templum cum altari & sacrificio, libro octauo de ciuitate Dei, capite vltimo:docens cui conuenit vnum eorum,& alia conuenire, & contrà: & tamen in iisdem locis Augustinus fatetur,

fatetur,memorias rectè Martyribus ædificari, & præ- A cipuè locus notandus est lib.22.de ciuit.Dei, c.10. vbi sic ait: *Nos autem Martyribus nostris: non templa sicut Dijs, sed memorias sicut hominibus mortuis,quorum apud Deum viuunt spiritus,fabricamus.* Idem Augustinus nusquam dicit templa Martyrum: & tamen passim dicit Basilicas Martyrũ; quod etiam in aliis Latinis Patribus obseruare licet.

PORRÒ Græci dicunt quidem templa Martyribus fabricari,vel dedicari,vt patet ex Basilio in Psal.114.vbi vocat ἱερὸν τῶν μαρτύρων,& similiter loquuntur Nyssenus & alij,tamen certum est eos intelligere materialiter, id est, domum illam, quæ dicitur templum fabricari Martyribus non tamen sub ratione templi ad sacrificia, sed Basilicæ, ad ornandum memoriam ipsorum Sanctorum.

QVOD autem ipsi etiam intelligant,sacras ædes verè exstrui Martyribus,& non solum Deo,in eorum memoriam, sicut sacrificium offertur Deo in eorum memoriam,probatur;nam ipsi simpliciter asserunt ædes exstrui Martyribus, & tamen nusquam dicunt sacrificium offerri Martyribus immò hoc simpliciter negant,vt patet ex Theodoreto libro octauo,ad Græcos:ergo aliter exstimabant ædes, aliter sacrificium ad Martyres pertinere. Neque obstat ritus consecrationis;nam cùm dicitur, templum sacrari ad honorem Dei, & nomen Martyris: agitur de consecratione templi,vt templum est.

CAPVT QVINTVM.

De dedicatione & consecratione Ecclesiarum.

MAGDEBVRGENSES Cent.4.cap.6. col.407.& sequentibus tria in dedicationibus reprehẽdunt. PRIMÒ,quòd templa à nobis cum ingenti lætitia, & C celebritate dedicẽtur.quod ortum esse dicunt ex κακοζηλία, Iudaismi, & esse rursum introducere Iudaismum in Ecclesiam.

SECVNDÒ, quòd vtamur tot cæremoniis in consecratione templorũ;nam præter alias quædam sunt, quæ non videntur posse excusari à superstitione & magia.nã primò pinguntur duodecim cruces, & ante singulas accenduntur singulæ lampades; deinde pulsatur templum, & aperitur,tum describitur in pauimento super cineres ad hoc sparsos, baculo pastorali alphabetum Græcum ab vno angulo ad alium,& rursus alphabetum Latinum ab alio angulo ad alium,ita vt inde crux fiat,tum fit mixtura ex aqua, vino, sale, & cineribus, & inde aspergitur templum, ac demum templum & ara Chrismate inunguntur.

TERTIÒ arguunt, q̃ putemus templa esse loca sanctiora cæteris: quod etiam reprehendit Caluinus lib.3. D instit,c.20.§.30. Nos ergo iuxta eorum reprehensiones.tres sententias subiiciemus.

PRIMA sit, *meritò templa Dei cum ingenti lætitia & solennitate dedicantur.* Probatur primò ex Testamento veteri,vbi legimus celeberrimam dedicationem tabernaculi & altaris.Num.7. Item ter legimus factam templi dedicationem cum ingenti lætitia & celebritate.Primo à Salomone lib.2.Paral.c.7. Secundò ab Esdra,lib. 1.Esdr.cap.6. Tertiò à Machabæis,cùm post prophanationem iterum esset renouatum,& sanctificatum, lib.1. Machab.cap.4.ad quam solennitatem,quæ annis singulis iterum agebatur, Christum etiam accessisse scribit Ioannes cap.10.

SED hoc argumentum aduersarij putant esse potius cõtra nos,quia videmur iudaizare,cùm id facimus quod illi faciebant, quãtum ad eiusmodi cæremonias attinet.

A At reuera pro nobis est argumẽtum;siquidem cæremoniæ propriæ Iudæorum,& quæ cessauerunt, nec seruari possunt sine peccato,sunt illæ,quæ institutæ erant ad aliquid significandum futurum in Christo, vel in Ecclesia. illæ enim si nunc seruarentur,falsam haberent significationem, & proinde falsæ fidei protestationes essent. Vt quia agnus Paschalis significabat Christi passionem futuram,si quis nunc agnum eo ritu immolaret,profiteretur Christum nondum esse passum quod est contra verã fidem.At cæremoniæ,quæ fundantur in ratione naturali vt flectere genua,tũdere pectus,& similes,non sunt propriæ Iudæorum, etiamsi ab illis quoque adhiberentur, nec ad legem cæremonialem, sed ad moralem pertinere videntur.

PORRÒ talem esse templorũ dedicationem, patet PRIMÒ, quia non legitur Deus instituisse hanc cæremoniam:sed Salomon,Esdras, & Machabæi,natura duce,putauerunt conuenire,vt de perfecto templo gratias B Deo referrent, & cum publica lætitia auspicarentur vsum templi.

SECVNDÒ,quia verè natura hoc docet,vt ad finem magnorum operum homines gaudeant, & Deo gratias agant;& similiter quando incipiunt re aliqua noua vti, Deum inuocent, & cum lætitia opus aggrediantur. hoc autem fit in dedicatione templi, nam exultamus,& Deo gratias agimus, q̃ templi fabricam completam videamus, & rursum cum lætitia & faustis imprecationibus aggredimur vsum ipsius templi.

TERTIÒ, quia natura docet, celebrandos esse dies natales magnorum virorum. id enim etiam Ethnici faciebant: & apud nos celebratur singulis annis creatio Pontificis Maximi.vnde sunt sermones aliquot B.Leonis in anniuersario suæ assumptionis.cur non eodem modo celebrari poterit natalis templi, quæ est res publica, & C magna,& toti Ecclesiæ vtilissima?

ADDE VLTIMO,q̃ Deus ipse exemplum dedicationis dedisse videtur,cùm expleto opere suo,in signum lætitiæ diem septimum benedixit,& sanctificauit,& nihil operando festum diem egit.

SECVNDO probatur ex praxi Ecclesiæ & veterum traditione:EVSEBIVS li.9.hist.c.10.*Festivitates,* inquit, *à nostris frequentissimè gerebantur, cum omni lætitia & exultatione, per vrbes, & loca singula Ecclesiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in vnum Sacerdotes, nec pigebat etiam longè positos conuenire, quia nullum longum videbatur spacium caritati.* Idem lib.4. de vita Constantini scribit, Constantinum ad cõsecrationem & dedicationem ædis, quam Hierosolymis Martyribus exstruerat anno imperij sui XXX.conuocasse vniuersam Synodum, quæ Tyri conuenerat,&c.

ATHANASIVS in Apologia ad Constantium.*Illud,* D inquit,*& à beatæ memoriæ Alexandro,aliisq̃ Patribus actum est,qui populi conuentus habuere,& absoluto opere agendis Deo gratias dedicationem celebrauerunt. Huius ergo dedicationis te,Imperator,auctorẽ esse oportet. Locus enim ille exædificatus præsentiam tuæ pietatis requirit,hoc enim ei solum deest ad plenum ornatum.Hoc igitur vt adimpleas,vt vota tua Domino,cui hanc domum construxisti, reddas, omnium vota optant & spirant.*&c.Ibidem pro dedicatione Ecclesiæ adfert exemplum Esdræ ex Testamento veteri.

BASILIVS in Psal.114.initio reddit causam, cur seriùs venerit ad Ecclesiam dedicandam, vbi populus à media nocte vsq; ad meridiem exspectauerat: *Si verò,* inquit,*oportet etiam nos pro nobis ipsis rationẽ reddere,more ac longioris nostræ absentiæ causam adferimus,quòd alteram huic æqualem Dei Ecclesiam non modico interuallo à vobis distantẽ, ministerio nostro curantes, tempus hoc diei consumpsimus.* Hunc locum,qui fortè ambiguus posset videri, fatentur

Magdebur-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magdeburgenſes Centuria 4.cap.6.col.408. de templi dedicatione intelligendum. A

GREGORIVS Naziãzenus oratione in nouã Dominicam ſic incipit: *De encæniis honorandis lex vetus eſt, eáq; præclarè conſtituta.* CHRYSOSTOMVS quoq; ſermonem habuit in encæniis,tomo 3.SOZOMENVS lib. 4.cap.13. ſcribit, Baſilium Ancyranum ad templi dedicationem plurimos Epiſcopos imitaſſe.

AMBROSIVS libro primo, epiſtola quinta ad Felicem dicit ſe & ipſum Felicem ad Baſilicæ dedicationem à Baſſiano inuitatum. Et in epiſtola ad Sororem, quæ habetur inter ſermones,numero 92. *Cum*, inquit, *Baſilicam dedicaſſem,multi tanquam vno ore interpellare cœperant,dicentes.Sic in Romana Baſilica dedices. Reſpondi,faciam,ſi Martyrum reliquias inuenero,&c.*

GAVDENTIVS Tractatu de dedicatione,dicit conueniſſe multos Epiſcopos ad celebritatem dedicationis Eccleſię,quæ Brixiæ erecta fuerat in honorem reliquiarum Ioannis Baptiſtæ,Andreæ,Thomæ,Lucæ,Geruaſij Prothaſij,Celſi,& quadraginta Martyrum. B

AVGVSTINVS quinq; ſermones ad populum habuit in celebritate dedicationis templi; qui ſunt inter ſermones de tempore 251.252.253.254.255.& 256.

GELASIVS Papa epiſtola 1.ad Epiſcopos Lucanię & Aprutij,cap.6.*Baſilicas*,inquit,*nouiter inſtitutas,non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeat.* Item c.27. alia quædam conſtituit in dedicatione Eccleſiarũ ſeruanda. FELIX IV. qui etiam ante mille annos ſedit,in epiſtola ſua decretali prolixè de hac re diſſerit, ac inter alia ſic ait: *Solennitates verò dedicationum Eccleſiarum per ſingulos annos celebrandæ ſunt*,&c.

PROSPER parte 3.cap.38.de promiſſionibus Dei teſtatur ſe interfuiſſe cum apud Carthaginem dedicaretur inſigne quoddam templum, quod olim Gentilium fuerat,in cuius frontiſpicio diuinitus ſcriptum inuenerunt magnis atq; æneis literis. AVRELIVS PONTIFEX DEDICAVIT. Quod præſagium omnes mirabantur, cùm viderent ab Aurelio Epiſcopo Carthaginenſi fieri,quod tanto anteà prædictum fuerat. C

GREGORIVS libro tertio Dialogorum, capite trigeſimo,ſcribit tempore ſuo dedicatam Baſilicam nõ ſine diuinis miraculis,quibus indicaretur Deo placuiſſe eam dedicationem. BERNARDVS ſex ſermones habuit de dedicatione templi. RVPERTVS in caput 28. Geneſ probat,rectè fieri feſtiuas dedicationes. Hugo de ſancto Victore lib.2.de Sacramentis, parte quinta, capite 2.& 3. Iſidorus libro primo de officiis, cap.35. Rabanus lib.2.c.45.de inſtitutione Clericorum. Amalarius in lib.de ordine Antiphonarij. B.Iuo in ſermone de conſecratione templi.& VValfridus de rebus Eccleſiaſticis,cap.9.qui omnes de dedicatione Eccleſiæ tractant tanquam de re antiquiſſima, cùm tamen etiam ipſi antiqui ſint auctores. D

SECVNDA propoſitio. *Meritò ab Eccleſia variis precibus & ceremoniis repta conſecrantur.* Probatur PRIMO, Scripturæ teſtimonio. Siquidem ex Scriptura habemus conſecrationem templi, vel altaris,in ſtatu naturæ, legis & gratiæ. In ſtatu naturæ Iacob cap.28. Geneſeos, erexit lapidem,vt ibi ſacrificaret, eúmque conſecrauit fundens oleum deſuper, & inde eum locum appellauit Bethel,id eſt,domum Dei,& cap.35.monitus à Deo vt faceret altare, rurſus ibidem erexit lapidem, eúmque inungendo conſecrauit, & libauit ſuper eum libamina. Certè hoc non pertinet ad magiam, cùm laudetur hoc factum ab omnibus,& conſtet placuiſſe Deo. Nec etiã pertinet ad cæremonias legis, quę adhuc data non fuerat. Cur ergo non liceat nobis idem facere?

DEINDE in ſtatu Legis videmus Moſem conſecraſſe oleo ſacro,aliiſque cæremoniis tabernaculum altare,& omnia eius vaſa. Exodi ca.40.& Numeri 7. quas etiam cæremonias certum eſt non fuiſſe magicas. Et licet cæremoniæ fuerint veteris legis, tamen quia non erant propriæ eius,quippe quæ in ratione fundãtur, nihil obſtat,quo minus à nobis etiam aſſumi poſſint.

IN ſtatu Euangelij non habemus tam expreſſa teſtimonia Scripturæ,interim tamen ex eo, quod Paulus in priori epiſtola ad Corinth.capite 11.Corinthios arguit tanquam Eccleſiæ cõtemptores,quia in Eccleſia comedebant, ſatis innuitur,tunc etiam Eccleſiam aliquo modo ſacratam fuiſſe. Cur enim Eccleſiam contemnere dicitur,qui in ea actionem alibi licitã exereet,niſi propter aliquam eius loci conſecrationem? Et confirmatur ex Dionyſio Areopagita, qui tempore Apoſtolorum vixit & libro de Eccleſiaſtica hierarchia,cap.5.parte 1.apertè docet,altaria ſacro oleo inungi, & conſecrari ab Epiſcopo debere.

SECVNDÒ,probatur ex decretis Conciliorum antiquorum. Nam Concilium Carthaginenſe V. canone 6. ſic habet: *Similiter & de Eccleſiis,quoties ſuper earum conſecratione hæſitatur,agendum eſt,id eſt, vt ſine vlla trepidatione conſecrentur.* Item Agathenſe Concilium capite 14. *Altaria placuit non ſolùm vnctione Chriſmatis,ſed etiam ſacerdotali benedictione ſacrari.* Idem patet ex Concilio II.Bracarenſi canone ſexto. Item ex decretis Pontificum Gelaſij & Felicis IV. ſuprà citatorum, & Ioannis primi in epiſtola ad Epiſcopos Italiæ. Alia decreta vide apud Gratianum de conſecratione, diſtinctione prima; vbi etiam adfertur canon Nicæni Concilij & alius Concilij Hipponenſis:quod plenarium totius Africæ fuiſſe,teſtatur Auguſtinus libro primo retractationum, capite 17. quanquam iſti canones modò non exſtant, niſi apud Gratianum.

TERTIÒ,probatur ex Patribus citatis in priore cõcluſione;nam maior pars eorum meminit etiam conſecrationis,& cæremoniarum,quibus vti ſolemus in conſecratione templi & altaris. C

QVARTÒ, probatur ratione deſumpta ex fine illarum cæremoniarum. Finis enim præcipuus eſt ad ſignificandum templum illud Deo & ſacris actionibus dedicari,neque eſſe domum prophanam, ſed ſacram. nam etiamſi iſta dedicatio eſſentialiter conſiſtit in voluntate, & intentione dedicationis:tamen neceſſe eſt, vt hæc intentio,& voluntas ſignis externis prodatur aliis hominibus, quomodo etiam humani contractus conſiſtunt in intentione,& voluntate contrahentium: tamen vt innoteſcat voluntas,& vt firma,& rata ſit, non ſolùm proferuntur verba, ſed etiam iam multæ adhibentur cæremoniæ.vt patet in nuptiis, in coronatione Regum, in militia,&c. D

QVONIAM ergo templum dedicatur Chriſto, ideò ad hoc ſignificandum pingitur ſignum eius, id eſt crux. Pinguntur autem cruces numero XII. ita inter ſe diſtantes,vt totum templum occupent:& ad ſingulas lampades ſingulæ accendantur:ad ſignificandum, quòd Apoſtoli XII.hoc vexillum Chriſti per totum orbem terrarum portauerunt, & ſua prædicatione mundum illuſtrarunt.

ET quia templum non debet eſſe prophana & communis domus,ſed ſacra;ideò ad hoc ſignificandum inũgitur:oleum enim eſt communiſſimum & euidentiſſimũ Symboſum conſecrationis.quia enim eſt liquor nobiliſſimus,quippe qui omnibus ſupereminet,& maximè omnium penetrat,& ſanat ac roborat, ac demũ res illuſtres facit,ideò placuit omnibus Gentibus & ipſi etiam Deo, illo vti ad conſecrationem ſignificandam.

QVIA rurſus templum deſtinatur diuinis ſacrificiis, & ora-

& orationibus,aliiſque ſanctis & puris actionibus, non autem ſordibus,& tenebris negotiorum ſecularium,ideò ad hanc munditiem & claritatem ſignificandam aſpergitur aqua,thus adoletur,cerei accenduntur. A

QVIA ſacratur etiam templum ad concionãdum,& docendam fidem,quæ eſt fundamentum totius iuſtitiæ; ideò deſcribitur alphabetum in pauimento, deſcribitur autem Græcè & Latinè, quia illis linguis prædicata eſt fides,& illis linguis vtebatur tota ferè Eccleſia eo tempore,quo hæ ceremoniæ ſunt inſtitutæ.

ET quia in templo non ſolùm docẽtur homines, ſed etiam mouentur & inflammãtur ad virtutem,& vitæ nouitatem;ideirco fit illa mixtio aquæ cineris, ſalis, & vini,vt infrà dicemus.

QVIA denique ex templo diabolus eiicitur, neque ibi habitare finitur,ſed è contrario oratur Deus, aduocantur Angeli, aliíque Sancti,vt in eo loco habitare dignentur,ideò pulſatur oſtium, & iubetur diabolus recedere;& reliquiæ Sanctorum introducuntur. B

ALIVS finis harum cæremoniarum eſt ad ſignificãdum Chriſtum,& Eccleſiam. Eccleſia enim materialis, Eccleſiam ſpiritualem deſignat: altare verò ſignificat Chriſtum;hinc igitur altare fit ex lapide,& inungitur, & ſummo loco ponitur,& ſub ipſo abſconduntur reliquiæ: quia Chriſtus dicitur petra 1.Cor.10.& vnctus fuit Spiritu ſancto, *præ conſortibus ſuis* Pſal.44. *Et caput eſt totius Eccleſiæ*,Coloſſ.1. *Et in ipſo abſcondita eſt vita & gloria Sanctorum*,Coloſſ.3.Vnde etiam in cœlo vidit Ioannes animas Sanctorum ſub altari,Apoc.6.

PORRÒ cæremoniæ,quæ fiunt in ipſa conſecratione,totum progreſſum fidelium demonſtrant. Nã PRIMÒ loco pulſatur,& aperitur templum baculo paſtorali ab Epiſcopo, quia prædicatores poteſtate à Chriſto accepta, corda infidelium pulſant, & ad fidem ſuſcipiendam aperiunt. C

SECVNDÒ, ingreſſus Epiſcopus eodem baculo deſcribit in pauimento cinere conſperſo alphabetum,quia prædicatores eadem poteſtate in cordibus pœnitentium inſcribunt rudimenta fidei,eóſque Catechumenos faciunt.

TERTIÒ,aſpergitur templum aqua,& cerei accenduntur,quia poſt Catechiſmũ ſequitur Baptiſmus,quod eſt Sacramentum illuminationis.

QVARTÒ, in parietibus pinguntur & inunguntur cruces (nam etiamſi cruces ante initium conſecrationis factæ ſunt,tamen hoc tempore fieri debuiſſent:ſed anteà factæ ſunt propter commoditatem, nimis enim diu exſpectaretur,ſi in ipſa conſecratione pingerentur) ad ſignificandam confirmationem,quæ poſt Baptiſmũ cruce & chriſmate perficitur. D

QVINTÒ,ſit mixtio quædam aquæ,cineris, ſalis, & vini,quia tota vita fidelium conſumi debet in mortificandis vitiis,& vitæ nouitate quærenda & retinenda. Nã aqua ſignificat hominẽ, qualis eſt ex ſe poſt peccatum: eſt enim frigidus & inſipidus. Cinis ſignificat pœnitentiam.& mortificationem vitiorum, ſal ſaporem. Et vinum lætitiam & feruorem nouæ vitæ.

SEXTÒ,agitur dies feſtus cum lætitia, finita conſecratione, quia poſt finem huius vitæ fideles intrabũt in gaudium Domini, vbi perpetuò lætabuntur. Hæc & ſimilia vide apud Auguſtinum & Bernardum in ſermonibus de dedicatione:& apud Hugonem. Iuonem,& Rabanum ſupra citatos, qui ſigillatim explicant rationes harum cæremoniarum.

TERTIA propoſitio. *Templum conſecratum, meritò ſanctum & venerabile, ac diuina quadam virtute præditum exiſtimari debet.* Probatur; PRIMÒ,ex relatione ad Deũ; Templum eſt dedicatum Deo, ergo eſt res Dei, ergo ſanctum eſt;nam omnis res Deo dicata, eo ipſo eſt ſancta. Leuitici vltimo: *Animal quod immolari poteſt Domino,ſi quis vouerit, ſanctum erit.* Et infrà: *Quidquid ſemel fuerit conſecratum Domino, ſanctum ſanctorum erit.* Matthæi 23. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis, quicunque iurauerit per templum,nihil eſt,qui autem iurauerit in auro templi debet,ſtulti, & cæci,quid enim maius eſt,aurum,an templum,quod ſanctificat aurum?* Vbi Dominus vult templum lapideum nobilius eſſe ipſo auro, quòd videlicet auro communicet ſanctitatem, nam licet lapides ſint abſolutè inferiores auro,tamen ratione relationis ad Deum,lapides illi, qui templum efficiunt, ſunt longè nobiliores & ſanctiores auro. Vnde Auguſtinus libro quarto, contra Creſconium,capite 40. *Deo*,inquit,*omnipotenti parietes conſecratos, Eccleſiam venerandam, quaſi quadam obſeſſione credidit retinendam.*

SECVNDÒ, probatur ex precibus,& benedictione Epiſcopali;nam vt ait Apoſtolus 1.Timoth.4. *Nihil abiiciendum eſt,quòd cum gratiarum actione percipitur,ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Iam ſi cibi ſanctificantur per verbum Dei,& orationem,cur non etiam tẽpla ſanctificabuntur, quæ per ſacras perſonas publicis precibus,& benedictione conſecrantur? Præterea ſanctificante Salomone templum,Deus etiam ſanctificauit, vt ipſe dicit 3.Reg.9.*Exaudiui*,inquit, *orationem tuam, & ſanctificaui domum hanc,quam ædificaſti.* At non minus efficaces ſunt preces Eccleſiæ,quàm Salomonis.

TERTIÒ,probatur ex iis,quæ ſunt in templo;nã locus rerum ſanctarum ſanctus quoque ſit neceſſe eſt, vt patet ex illo Exod.3. *Locus,in quo ſtas,terra ſancta eſt.*

IAM verò in templis ſunt multæ res ſanctæ. Primò, crux,& imagines Chriſti & Sanctorum. Secundò, reliquiæ Sanctorum. Tertiò,præſentia corporis Domini in Euchariſtia. Quartò,præſentia Angelorum; credibile enim eſt,aut ſemper,aut frequentiſſimè in templis Angelos adeſſe. Quare Ioſephus lib.7.de bello Iudaico, cap. 12.ſcribit,in templo Salomonis paulò antè, quàm euerteretur, auditas voces: *Migremus hinc*,quas Angelorum fuiſſe,deſerentium eum locum,communis opinio eſt. & B.Chryſoſtomus hom.1.ſuper illa verba Iſaiæ: *Vidi Dominum ſedentem,&c.* dicit Angelorum multitudine vallari ſacram menſam in Eccleſiis.

QVINTÒ denique, adeſt Deus ipſe per ſingularem quandam protectionem,& virtutem,in cuius rei ſignum quando tabernaculum à Moſe dedicatum eſt, Exod.vltimo,mox caligo,ſeu nubes quædam gloriæ Domini tabernaculum texit. Similiter fecit,cùm templum à Salomone dedicatum eſt: *Nebula enim gloriæ, impleuit domum Domini.* 3.Reg.8. Idem etiam ſuo tempore accidiſſe Eccleſiæ conſecratę ſcribit Gregorius lib.tertio Dialogorum, capite 30. *In magna*,inquit,*ſerenitate aëris ſuper altare Eccleſiæ nubes cœlitus deſcendit, ſuóque illud velamine operuit,omnémque Eccleſiam tanto terrore ac ſuauitatis odore repleuit, vt patentibus ianuis nullus illuc præſumeret intrare.* In libro quoque ſecundo Machabæorum,capite tertio, legimus,dixiſſe Heliodorum: *In loco illo eſt verè Dei virtus quædam,nam ipſe,qui habitat in cœlis, viſitator & adiutor eſt loci illius.* C

QVARTÒ,probatur ex abſentia dæmonis: nam ſicut templa Gentilium polluta ſunt,& immunda, quia ſunt domicilia dæmonum,vt patet ex Gregorio libro tertio Dialog.cap.7.ita è contrario, templa Dei ſancta ſunt, quia dæmonibus carent. Idem enim Gregorius libro 3. capite 30.Dialog.ſcribit, poſt conſecrationem templi, quod anteà Arianorum fuerat, diabolum inde egreſſum ſenſibiliter in ſpecie ſuis maximo ſtrepitu ex citato.& ſicut domus Principum aſyla ſunt, nec ibi lictores vlli manus inijcere audent,ita etiam in templo Dei dæmones non D

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes non sinuntur grassari eo modo, quo in aliis locis.

CAPVT VI.

De ornatu templorum.

ORNATVS templorum partim in ipsa fabrica consistit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, vestibus, aliisque id genus ornamentis. Reprehendunt hunc ornatum, tā veteres Petrobrusiani & VViclefistæ, quàm etiam Lutherani & Caluinistæ, locis initio notatis. Argumenta illorum hæc sunt:

PRIMVM, ex Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, templum Domini, templum Domini.* In quem locum ita scribit Hieronymus: *Præcepit*, inquit, *& tunc populo Iudæorum, & hodie nobis, qui videmur in Ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore, auratis laquearibus, & vestitis parietibus marmorū crustis, & dicamus, templum Domini, templum Domini est.*

SECVNDVM, ex Hieronymo in epi. ad Nepotianū: *Multi ædificant parietes: & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distingui tur.* Et infrà: *neque mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensam lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & catera, ex auro fabrefacta; tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. nunc verò cùm paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, cogitemus crucē eius, & diuitias lutum putabimus.* Et infrà: *Aut aurum repudiemus cum cæteris superstitionibus Iudæorum, aut si aurum placet, placeant, & Iudæi, &c.*

TERTIVM, ex Ambrosio lib. 2. de officiis, c. 28. *Melius fuerat*, inquit, *vt vasa viuentium seruares, quàm metallorū. his non potest responsum referri: quid enim diceres? timui ne templo Dei ornatus deesset. responderet, aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum est.*

QVARTVM, ex Acacio, de quo Socrates lib. 7. c. 21. refert, quòd cùm accusaretur, quòd sacra vasa vendidisset propter pauperes, respondit: *Deus noster neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

QVINTVM, ex Hilario in ep. contra Auxentiū: *Male*, inquit, *parietum vos amor cepit, male Ecclesiam Dei in tectis, ædificiisq; veneramini.*

SEXTVM, ex Lactantio, qui lib. 2. c. 4. laudat Persium, quod scripserit, non debere aurea vasa templis inferri. *egregiè*, inquit, *sapienterque sensit.*

SEPTIMVM, ex Bernardo, in Apologia ad Guilielmum Abbatem prope finem: *O vanitas vanitatum, sed non vanior, quàm insanior. fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit.*

OCTAVVM, ex Chrysostomo, qui hom. 51. & 81. in Matth. docet, melius esse dare eleemosynam, quàm ornare templum, & refellit argumentum, quod pro nobis fieri solet.

HIS addunt rationes. PRIMA ratio est, quia Christus semper amauit, & docuit paupertatem.

SECVNDA, quia otiosum & superuacaneum est aurum in templis. nam nec ipsi parietes sentiunt ornatum illum, nec eo indigent ad finem, ad quem exstructi sunt. Vnde Persius, satyra 2.

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?

TERTIA, quia non tantum non prodest, sed etiam obest splendor ille templorum; nam auocat mentem, & distrahit à spiritualibus cogitationibus.

QVARTA, quia melius est templa viua ornare, quàm mortua; nunquam autem desunt pauperes, qui templa sunt viua, & qui egent non solum ornatu, sed etiam necessaria sustentatione.

QVINTA, quia in iudicio non damnabitur, qui templum non ornauerit auro & argento, sed qui in paupere Christum non fouerit. Hæc sunt igitur illorum argumenta, quæ etsi magnam vim habere videntur, nihil tamen aduersus veritatem poterunt. nihil enim potentius veritate. Porrò solutiones horum argumentorum in hoc eodem capite, post explicatam & confirmatam sententiam Ecclesiæ adferentur.

SIT igitur PRIMA propositio. *Opus bonum & pium ex genere suo est, ingentibus sumptibus templa Dei ædificare aut ornare.* Probatur: PRIMO, ex Testamento veteri, nam Deus voluit tabernaculum ornatissimum esse, ita vt omnia ferè instrumenta sanctuarij aurea essent, vsque ad emunctoria Lampadum, cortinas autem tabernaculi, & vestes Sacerdotis esse voluit pretiosissimas, ex serico, byssо, purpura, gēmis, &c. & ne deessent artifices, donauit sapientiam & artem ad omnia illa facienda certis quibusdam viris. Vide Exod. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 35. 36. 37. 38. & 39. Deinde Num. 7. singuli Principes obtulerunt in ornatum tabernaculi immensa donaria auri & argenti. Dauid parauit in sumptus templi tantum auri, argenti, & lapidum pretiosorum, vt incredibile videatur. Lege 1. Paralipomen. capite vltimo & penultimo, & librum secundum, capite tertio quarto & quinto. At certè rationes, quæ fiunt contra ornatum templorum nostrorum, si quid valerent, militarent etiam contra tabernaculum Mosis, & templum Salomonis. nam tunc etiam non deerant plurimi pauperes: tunc etiam parietes non sentiebant ornatum suum: tunc etiam distrahere poterant mentes orantium, & tamen non propterea cessatum est à magnificentissima ædificatione templi, & tabernaculi.

SECVNDÒ, ex Testamento nouo, nā in primis Marci 12. Christus laudauit viduam, quæ in gazophylacium templi misit duo minuta, id est, omnem victum suum, si ergo vidua illa rectè fecit, in donaria Dei expēdens omnem victum suum, quomodo argui possunt, qui donant saltem partem bonorum suorum, ad ornandam Dei domum? Item cap. 13. dicentibus Apostolis: *Magister aspice quales lapides, & quales structuræ.* Dominus occasionem habuit optimam reprehendendi magnificentiam illam templi, vel saltem instruendi discipulos, dicendo licuisse in testamento veteri ornare templa; at in lege Euangelica non fore licitum. at Dominus nihil tale dixit. Item capite decimo quarto, cùm Iudas ægrè ferret, quòd Magdalena in vnctionem capitis Domini tantos sumptus faceret, ac diceret, *vt quid perditio ista vnguenti facta est? poterat enim vnguentum istud venundari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus.* Dominus respondit, *bonum opus operata est in me.* At si licuit prætermissis pauperibus, tanto sumptu inungere caput Domini, cur non liceat etiam magno sumptu ædificare domum ipsi Domino.

TERTIÒ, probatur ex vaticinio Isaiæ; nam cap. 60. vbi fatentur præcipui expositores ad literam agi de Ecclesia Christiana in terris existente, sic legimus: *Domum maiestatis meæ glorificabo.* Et infrà: *Me enim insulæ exspectant vt adducam filios tuos de longè: aurum eorum & argentum eorum nomini Domini Dei tui.* Et infrà: *Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi.* Et infrà. *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo.* Quæ prophetia ad literam impleta est tempore Constantini, aliorumque Principum, qui Ecclesias magnificentissimas exstruxerunt, & ornarunt.

QVARTÒ, probatur ex Patribus. EVSEBIVS li. 9. hist. cap. 10. *Exornauit*, inquit, *cuncta velut diuino munere infusa lætitia, maximè videntibus ea loca, quæ paulò antè impiis tyrannorum machinis fuerant destructa, redituaq; constructione clariora, & celsiora consurgere, templaq;, excelsa pro humilibus conuenticulis eleuari.*

CYRILLVS catechesi. 14. *Isti qui nunc sunt Reges*, inquit, *pietatis ergo argento induentes, & auro, sanctam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua nunc sumus, exstruxerunt, & argenteis monumentis splendidam effecerunt.*

ATHANASIVS in Apologia ad Constantium indicat, ab ipso Constantio exstructam Alexandriæ tam ingentem basilicam, vt ea sola capere posset populum, quem aliæ capere non poterant, neque reprehendit, sed laudat hanc eius magnificentiam.

GREGORIVS NAZIANZENVS oratione prima in Iulianum, cùm dixisset à Gallo & Iuliano exstrui cœpisse maximis sumptibus basilicam sancto Martyri Mamæ, subiungit munus Galli Deo acceptissimum fuisse, vt quondam fuit sacrificium Abel.

GREGORIVS NYSSENVS oratione in Theodorum, dicit, templum S. Theodori magnificentissimum & ornatissimum picturis & sculpturis fuisse: & hoc ad gloriā sancti maximè pertinere, vbi apertè laudat vsum erigendi talia templa.

IOANNES CHRYSOSTOMVS homil. 66. ad populum Antiochen. *Seruorum*, inquit, *crucifixi sepulchra regiis aulis sunt clariora, non magnitudine & pulchritudine ædificiorum (nam & in hoc superant) sed quod multò maius est, cōuenientium studio.* Idem hom. 51. in Matth. *Nec prohibeo*, inquit, *magnifica templa condere, &c.*

CYRILLVS initio libri de recta fide ad Reginas, *Valde sapienter*, inquit, *operam datis, vt quæ Christo probantur, & sentiatis, & faciatis: partim operibus, & irreprehensibili conspicua fide, & vestras, & Regum aulas virginitatis gloria decoratis: partim sumptuosissimo Christo templa erigitis, concessum enim & hoc est cum aliis, ab ipso, vestris animabus.*

THEOPHYLACTVS in cap. 14. Mar. *Confundantur*, inquit, *hoc loco qui pauperes Christo præferunt*, Et infrà: *Audiant igitur quomodo Christus præferat sui curam pauperibus. Christi autem corpus propriè, quod in disco aureo, & sanguis, qui in poculo: qui igitur abstulerit discum pretiosum, & cogit, vt corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.*

IAM ex Latinis. OPTATVS lib. 6. testatur, suo tempore habuisse Ecclesiam pretiosa vasa Sacramentorum, quæ Donatistæ diripientes conflarunt, & vendiderunt.

AMBROSIVS libro secundo, de officiis, capite vigesimo primo. *Et maximè Sacerdoti*, inquit, *hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.*

HIERONYMVS in Epistola ad Demetriadē postquàm dixerat: *Alij ædificent Ecclesias vestiant parietes marmorum crustis, &c.* subiungit: *Non reprehendo, non abnuo, sed tibi aliud propositum est, &c.* Et in caput octauum Zachariæ, refert in gloriam Ecclesiæ, & laudem Principum, quòd cùm aliquot Imperatores Ethnici Ecclesias euerterint, rursum alij basilicas exstruxerint, & exaltauerint summa fastigia, & laquearia, ac tecta auro decorarint, & parietes diuersi marmoris crustis vestierint.

AVGVSTINVS in Psalmum 113. *Sed & nos*, inquit, *pleraq; instrumenta & vasa ex auro & argento habemus in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur.*

PRVDENTIVS in hymno de S. Laurentio inducit sic loquentem tyrannum:

Hunc esse vestris orgiis
Moremq;, & artem proditum est.
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt.
Cumare sacrum sanguinem,
Auroq; nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

PAVLINVS natali 3. S. Felicis.

Aurea nunc niueis ornantur limina velis, &c.

PROSPER libro de promissionib. & prædictionib. parte tertia, cap. 38. dicit, templum amplissimum Deo vero consecratum suo tempore, cuius tanta erat magnitudo & excellentia, vt etiam plateam haberet, quæ ad ipsum ducebat, duorum millium passuum longitudinis totam pretioso pauimēto, & columnis ac muris ornatā.

QVINTO, probatur ex pietate eorum, qui Ecclesias ædificarunt; nā præcipui fuerunt quatuor, Constātinus, Iustinianus, Carolus Magnus, & Carolus IV. De CONSTANTINI templis vide Damasum in vita Syluestri, & Eusebium libro tertio & quarto, de vita Constantini. De templis à IVSTINIANO erectis, vide Procopiū in lib. de ædificiis Iustiniani. De tēplis CAROLI Magni vide Abbatem Vrspergensem in Chronico. De tēplis CAROLI IV. vide Ioannem Cochiēlum initio lib. 1. Historiæ Hussitarum. Constat autem Constantinum sanctum Imperatorem fuisse; nam in Calendario Græcorum eius nomen inter Sanctorum nomina habetur: & ab Ambrosio in oratione de obitu Theodosij, ab Epiphanio hæresi 70, quæ est Audianorum, à Cyrillo, catechesi 14. & ab aliis Patribus passim sanctus ac beatus appellatur.

SIMILITER Carolus Magnus tanquam sanctus colitur, præcipuè Parisiis, & Aquisgrani, & ab omnibus historicis mirificè laudatur. Iustinianus, excepta hæresi, in quam incidit in extrema ætate, laudatissimus Princeps fuit.

PORRO Carolū IV. optimum & religiosissimūfuisse, patet ex iis, quæ adfert Cochlæus loco notato. Multas item ædificarunt & ornarunt Basilicas sanctissimi Pontifices, Iulius, Damasus, Leo, Symmachus, & alij, qui & ante mille annos floruerunt, & verè sancti scriptorum omnium consensu habiti sunt. Non est aūt credibile, ita pios Principes, tū Ecclesiasticos, tum politicos, in eiusmodi opera conspirare potuisse, si ea Deo non placerēt.

PROBATVR VLTIMO rationibus. Prima ratio ex magnitudine Dei; nam domus quò maiori Principi ædificatur, eò debet esse maior. Quis autem Deo maior? Quare Salomon libro 2. Paralip. cap. 2. *Domus, quam ædificare cupio*, inquit, *magna est: magnus enim Deus noster super omnes Deos.*

SECVNDA ratio ex ipso genere operis; nā exstruere Deo splendidum templum, est ex genere suo actus duarum excellentium virtutum, religionis, & magnificentiæ proinde bonus ex genere suo.

TERTIA ratio, quia non solùm est actus illarum virtutum, sed etiam est exercitium & signum aliarum. Nā qui magnificum templum erigit, magnificum testimonium edit fidei suæ, & caritatis erga Deum: necnon pietatis & gratitudinis. & quia pecuniæ summopere diligi solent, qui eas liberaliter ad honorem Dei expendit, indicat se verè diligere Deum super omnia.

QVARTA ratio ab vtilitate; nam templum magnificè ornatū, multas habet vtilitates. PRIMVM enim attrahit homines facilius ad res pias, quæ in templis gerūtur. nec enim obscura & sordida loca libenter frequentantur.

DEINDE conseruat maiestatem Sacramentorum, & reuerentiam, quæ rebus diuinis debetur; nam quando videmus altare splendidum & ornatum, facilè erigimus mentem, & cogitamus magnum esse Deum, cui talia

Universidad de Deusto
Biblioteca

exhibentur: & è contrario facilè contemnitur, quod sine A apparatu proponitur. TERTIO iuuarur pietas & deuotio maximè simplicium, quorum maximus est numerus.

ACCEDIT etiam corporalis vtilitas, quòd magnifica templa diutius conseruantur; & magno splendori sunt ciuitati: multitudo quoque aureorum, atque argenteorum vasorum, sæpè fuit saluti toti Reipublicæ, dum in communi captiuitate, fame, aut peste, Ecclesiæ thesaurus multis millibus miserorum opem tulit, vt quasi in id tempus diuinitus datus, & seruatus videretur.

QVINTA ratio à contrario: qui ecclesias vastauerunt, aut diripuerunt, semper sacrilegi & perditi habiti sunt, sæpè etiam diuinitus puniti, vt patet de Balthasare, Danielis quinto, de Heliodoro, 2. Machabęorum tertio, de Antiocho, secundæ Machabęorum 9. Scribit etiam sanctus Ioannes Chrysostomus homilia quarta in Matthæum, quo tempore Iulianus Apostata iussit diripi tẽplorum ornamenta, & præcipuè sacra vasa, mox quæ- B storem regium per medium diruptum expirasse, & Iuliani aunculum à vermibus corrosum interiisse. Scribunt quoque Cedrenus & Zonaras, Leonem filium Constantini Copronymi, cùm abstulisset à templo insignem coronam, quam Mauricius Imperator donauerat ad ornatum templi, mox sensisse in capite suo ignitos carbunculos, & inde concepta febre ardentissima periisse.

SECVNDA propositio. *Aedificare vel ornare templa licet sit opus pium & bonum, potest tamen eiusmodi opus ex defectu circumstantiarum facile vitiari.* Probatur; quatuor enim sunt circumstantiæ præcipuæ, ex quarum defectu mâlum erit ornare templa, nimirum tempus, locus, modus, & persona. Nam in primis quando quis tenetur iuuare proximum, ac præsertim parentes aut filios, & non potest simul prouidere proximo, & donare templo: tum non rectè facit, si neglectis parentibus, vel proximis, ædificet templa. Ait enim Dominus Oseæ sexto: *Misericordiam volo, non sacrificium.* Et Marci septimo reprehenduntur Pharisæi, qui docebant filios familias offerre templo donaria, cum detrimento parentum. Patet id etiam ex Paulo ad Romanos tertio, qui docet, nõ esse facienda mala, vt veniant bona.

DENIQVE ex praxi Sanctorum, qui tempore magnæ necessitatis pauperum conflarunt calices, & vendiderunt, vt patet ex Ambrosio libro secundo, de officiis, capite vigesimo octauo. Si enim tempore necessitatis rectè pastores detrahunt Ecclesiæ ornamẽta, certè multò rectius non dantur Ecclesiæ, quæ essent auferenda, si data fuissent.

NEQVE obstat factum viduæ, quæ tribuit in donaria Dei omnem victum suum; nam non tribuit victum patris, aut filiorum, sed suum; & suum non multorũ dierum, sed vnius tãtùm; neque enim duobus minutiis poterat diu sustentari. D

DEINDE quantum ad locum, certum est, non omnia loca æqualem ornatum requirere; nam in magnis vrbibus, ad quas multi confluunt, splendida templa esse debent; at in locis desertis, vbi soli Monachi versantur, non videtur conuenire, vt tot sumptus fiant in ædificiis templorum. Et hoc est, quod B. Bernardus præcipuè reprehendit in Apologia ad Gulielmum, quòd, videlicet Monachi Cluniacenses vellent habere oratoria sua tam magna & tam ornata, vt æquarent, vel superarent splendorem Episcopalium Ecclesiarum. vbi etiam meritò reprehendit, quod in pauimento sculperent, vel pingerent Sanctorum imagines; & cogerentur, qui in eorũ Ecclesiis spuere necesse haberent, in faciem Angelorum, vel aliorum Sanctorum humi depictorum spuere.

QVANTVM ad modum, peccatur, cùm ornamenta templorum sunt vana, ac potius curiositati, quàm religioni deseruientia. qualia erant in oratoriis Cluniacensium, quæ B. BERNARDVS reprehendit in Apologia ad Gulielmum: *Quid facit*, inquit, *illa ridicula monstrositas? quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstrosi centauri? quid semihomines? quid Miraculosæ tygrides? quid milites pugnates? quid venatores tubicinantes? Videas sub vno capite multa corpora, & rursus in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedu: ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam: hinc cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique, tamq́, mira diuersarum formarum vbiq́, varietas apparet, vt magis legere liceat in marmoribus, quam in codicibus, totumq́, diem occupare singula ista mirando, quàm in lege Dei meditando.*

QVANTVM ad personam, peccatur, quando quis supra suum statum & conditionem vult ornare templa. Nã si qui paupertatem profitentur, & victum ab aliis emendicant, vellent ædificare templum marmoreum, & auro, B ac gemmis ornare, etiamsi fortè possent eleemosynis hinc inde conquisitis, id facere, tamen non deceret eorũ professionem. magnificentia enim non est Monachorũ, sed Principum. Quare hinc etiam meritò arguit S. Bernardus Cluniacenses in illa Apologia, quòd cùm Monachi essent, tamen sumptibus, ac magnificentia Reges æquare vellent.

SVPEREST, vt ad argumenta initio posita respondeamus. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Hieremia: *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, templum Domini, templum Domini.* Respondeo, à Propheta eo loco argui Iudæos, qui confidentes in externo templo putabant apud se esse Deum, & se diligi à Deo, nec esse ventura ea mala, quæ prædicebantur à Prophetis, quia templum Dei apud se habebant, etiamsi ipsi interim malè viuendo essent templa diaboli. Nihil efficit ista reprehẽsio aduersum ædificationem, ornatumque templorum; C nam etsi reprehenditur nimia fiducia in externo tẽplorũ cultu, præsertim cùm negligitur cultus animi: tamen nõ propterea non sunt ædificanda atque exornanda templa ad honorem Dei, & Sanctorum memoriam. Id ipsum respondendum est ad testimonium sancti Hieronymi; ipse enim reprehendit eos, qui non curantes fieri templa Dei benè viuendo, putant sibi omnia tuta esse, si templũ externum ædificent, aut ornent.

AD SECVNDVM, quod ex HIERONYMI verbis sumptum est, vt commodè respondeatur, quædam antea prænotanda sunt.

OBSERVA igitur PRIMO, propositum Hieronymo esse, vt reprehendat eos, qui maiorem curam habent templi materialis, quàm spiritualis, id est, qui ædificia mirabiliter ornant, & tamen non curant, an ad sacra ministeria eligantur idonei, vel non idonei. Sic enim incipit Hieronymus eam reprehensionem ornatus templo- D rum: *Multi*, inquit, *ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur: & ministrorum Christi nulla electio est.* Hæc ille. quæ verissima sunt, & fuerunt semper.

SECVNDO nota, ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum aliquo modo typicum & cæremonialem fuisse; tabernaculum enim, & templum cum omni sua supellectile figuræ fuerunt Ecclesiæ Christianæ, vt patet ex Iacobi concione Actorum decimo quinto, vbi de Ecclesia exponuntur verba Amos capite nono: *Post hæc reuertar, & reædificabo tabernaculum Dauid, quod decidit, & diruta eius reædificabo, & erigam illud.* Item ex Paulo primæ Corinthiorum decimo. *Omnia contingebant illis in figuram.*

DENIQVE idem patet ex illa accuratissima descriptione

descriptione templi, quę habetur Ezech. 40. & sequen- A tibus;, & ex eo, quod dictum est Moysi, vt faceret omnia accuratè ad exemplar, quod in monte viderat, Exo. 25. Quia ergo tabernaculum & templum figuræ erant, ideò necesse erat, vt essent talia, qualia fuerunt, nec poterant aliquid minus vel magis habere, quia alioqui non rectè repræsentassent. Vt etiam in Scriptura, si, vna litera mutetur, non amplius significat id quod anteà significabat.

ET quoniam figuræ Testamenti veteris iam sunt cõpletæ, & lex cæremonialis abrogata est: ideò qui nunc existimarent esse necessarium tale templum, quale fuit Iudæorum, superstitiosus esset, vt hoc tempore Iudæi verè superstitiosi sunt, dum existimant non licere sacrificare nisi in templo tali, quale fecerat Salomon. Et in hoc sensu reprehendit Hieronymus templorum ornamenta; nã etiamsi modo nulli sunt inter Christianos, qui reuera existiment templa necessario requirere illum ornatum, vt existimabant Iudæi, tamen dum anteponunt curam fabricæ materialis ipsi electioni ministrorum, & ædifi- B cio spirituali, videntur factis aliquo modo affines superstitioni Iudæorum. quod etiam notauit B. Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem: *Mihi*, inquit, *quodãmodo repræsentant antiquum ritum Iudæorum.*

NOTA Tertiò, tabernaculi & templi Iudæorum ornatum non solùm cæremonialem & typicum fuisse, sed etiam moralem; nam etiamsi nullius rei figura fuissent, tamen ratio ipsa naturalis dictasset, domum Dei ornatam esse debere: & hoc modo rectè trahimus ornatũ tabernaculi, & templi Iudæorum, in exemplum nostrorum templorum. Neque hoc vnquam reprehendit Hieronymus, immò disertè dicit in epistola ad Demetriadem; *Non abnuo, non reprehendo.*

AD TERTIVM ex Ambrosio (q́ Caluinus adfert in epist. præfixa iustitutioni) dico, in verbis Ambrosij multa esse contra aduersarios, nihil contra nos. Nã PRIMO Ambrosius dicit, aurea vasa Ecclesiæ non debere alienari, nisi in magna pauperum necessitate; Ecclesia igitur eo tempore vtebatur aureis vasis. C

SECVNDO dicit si necesse sit alienare vasa Ecclesiæ, esse diligenter quærendum, an non sint aliqua nondum initiata, & si talia inueniantur, non esse vllo modo attingenda vasa initiata; ergo tunc certo ritu vasa consecrabantur.

TERTIO dicit, si necesse sit vendere vasa initiata, non debere vendi, integra, sed prius conflari, & deinde per partes vendi. id quod fieri debere nos libenter admittimus, atqui hæc omnia pugnant aduersus hæreticos huius temporis, qui nec pretiosa, nec certo ritu consecrata, & sancta vasa Sacramentorum esse volunt.

QVOD ergo Ambrosius ait (*aurum Sacramenta non quærunt*) non significat, Sacramenta nullo modo requirere aurum, sed non requirere ex necessitate, quamuis D requirant ex decentia, quãdo haberi potest. & quod subiungit (*nec auro placent, quæ auro non emuntur*) non significat, in auro displicent, vel nullo modo placent magis in auro, quàm in alia materia; sed non ideò principaliter placent, quia ministrãtur in auro. Si enim in auro displicerent, vel non magis placerent, quàm in alia materia, Ambrosius non seruasset illa vasa vsque ad eam necessitatem, sed nunquam illis vsus fuisset.

AD QVARTVM, de Acacio, dico, verba illius Episcopi habere eundem sensum; nam cùm Ecclesia illa abundaret eiusmodi vasis aureis (vt ibidem scribit Socrates) & occurrisset summa quædam necessitas redimẽdi captiuos, ille sanctus Episcopus vendidit partem vasorum, & redemit captiuos ad quinque millia. illa autẽ eius verba (*Deus noster non eget discis, neque calicibus; quia non comedit, neque bibit*) significant, ista vasa nullam Deo vtilitatem adferre, sed haberi in Ecclesia ad honorẽ Dei & nostram vtilitatem, & ideò quando occasio se offert, qua possint esse vtiliora nobis, si vendantur, debent vendi, quia hoc etiam erit Deo gratius, & magis honorificum. Nam vt Ambrosius ait, *Valde pulchrum, & honorificum Christo est, cùm dici potest, hos pauperes Christus redemit; vel etiam calix Christi non solùm sanguine, quem contmet, captiuos redimit, sed etiam pretio valoris. calix enim redimit ab hoste, quos sanguis redemit à peccato.*

AD QVINTVM, ex Hilario, testimoniũ Hilarij nõ est ad propositum; non enim agit ille de ornatu templi, sed eos reprehendit, qui in templo hæreticum Episcopum, id est, Auxentium audiebãt, eò quòd existimarent ibi tantùm esse veram Ecclesiam, & verum Episcopum, vbi erat templum Deo sacrum: & non considerabant templa sæpè ab hæreticis occupari, & veros Catholicos vel in cryptis, vel in desertis sæpè versatos.

AD SEXTVM, ex Lactantio; Lactantius probare volebat, ineptè à Gentilibus offerri munera idolis, id est, Diis non sentientibus: *Fruſtrà*, inquit, *homines auro, ebore, gemmis, Deos excolunt & exornant, quasi verò ex his rebus vllam possint capere voluptatem. quis vsus est pretiosorum munerum nihil sentientibus?* Hoc autem probat ex Persio, qui verè sapienter scribit, non debere aurea vasa templis inferri, quasi illis delectentur Dij lignei & marmorei, cùm nihil sentiant; sed potius oportere Diis viuentibus offerre, vt ipse dicit: satyra secunda.

Compositum ius, fasq́, animi, sanctosq́, recessus.
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

ITAQVE non reprehenditur aurum templi, quando bonum vsum habet, id est, excitãdi ad pietatem, sed solùm reprehenditur, quãdo sic offertur Deo, quasi is corporeus sit, & rebus eiusmodi corporaliter delectetur.

AD SEPTIMVM, ex Bernardo, dico Bernardum nõ reprehendere simpliciter ornatum templi, sed ornatum, quem templis suis Monachi Cluniacenses adhibebant. Nam vt ex Apologia illa colligitur, reprehendit sanctus Bernardus. PRIMO, quòd Monachi professione pauperes, erigerent oratoria in immensam altitudinẽ, quòd eorum professioni non conueniebat.

SECVNDÒ, quòd dum templa sua ita ornarent, fatererentur se esse carnales & infirmos. ornatus enim templorum illis Ecclesiis potissimùm conuenit, ad quas populus confluere solet, quia simplices homines egent eiusmodi rebus. Vnde ibidem ait: *Et quidem alia causa est, Episcoporum, alia Monachorum. Scimus namque quòd illi sapientibus & insipientibus debitores cùm sint, carnalis populi deuotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis.*

TERTIÒ reprehendit, quòd quæstus causa ornarent templa, nimirum vt plures confluerent ad offerendum.

QVARTÒ, quòd cum iniuria Sanctorum humi sculperent imagines.

QVINTÒ, quòd bona, quæ acceperant distribuenda pauperibus, insumerent in illa ornamenta, quando pauperes valde indigebant.

SEXTÒ, quòd ornamenta vana adhiberent templis, quæ solam curiositatem pascere, non autem pietatem excitare valerent. PORRÒ hæc omnia meritò reprehenduntur.

AD OCTAVVM ex Chrysost. dico eum non negare, licitum esse templa magnificè exstruere, & ornare: sed solùm anteponere huic ornatui curam pauperũ, cuius oppositum docet Theophylactus Chrysostomi discipulus in ca. 14. Mar. sed possunt facilè conciliari. sciẽdũ igitur, absolutè melius esse honorare Deũ in seipso,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm in pauperibus; nam caritas Dei semper anteponi debet caritati proximi.verumtamen quia Deus nulla re indiget,& quæ illi offerimus,vult nobis vtilia esse, non sibi;ideò tunc Deus magis honoratur & fit illi res gratior,quando quod illi offerimus, est hominibus vtilius. Hinc igitur quando alicubi templa satis benè se habent pauperes autem notabiliter patiuntur egestatem: tunc melius est dare pauperibus eleemosynam,quàm templo addere ornamenta,& in hoc casu loquitur Chrysostomus.videbat enim homines pronos admodum ad offerenda Ecclesiæ donaria, & negligentes in cura pauperum.in quo sensu etiam videtur dixisse Oseas cap. 6. *Misericordiam volo,non sacrificium*,id est, malo misericordiã, quàm sacrificium.

AT è contrario,si alicubi pauperes mediocriter tractentur,sed templa sint inculta, & deserta, & propterea decrescat pietas,& deuotio:tunc melius est ornare templa,quia id est vtilius etiam proximo,cuius pietas & deuotio iuuatur illo ornatu:& in hoc casu loquitur Theophylactus.quando autem esset æqualis indigentia & tẽplorum,& pauperum, modò non sit extrema, videretur melius dare templo quàm pauperi, quia pluris facienda est indigentia spiritualis,quàm temporalis;& quia ornatus templi est bonum durabilius, & communius, quàm sit eleemosina data pauperibus:& quia magis immediatè datur Deo.

AD PRIMAM rationem dico tria.PRIMO,Christum fuisse pauperem,nec requisiuisse propter se vllam pompam,vel delicias in hoc mundo:tamen non recusasse interdum sumptuosa obsequia, quibus videbat ali, & augeri piorum deuotionem, vt patet de ingressu eius in Hierusalem super asinum,in quo libẽter admisit,vt multi sternerent vestes suas in via,quæ pedibus iumẽti illius conculcabantur,& fortè etiam lacerabantur,Matth.21. patet etiam de vnguento pretiosissimo,quo caput suum, & pedes intingi passus est.Matth. 26.& Ioan.12.

SECVNDO dico,quòd Christus fuerit pauper,& stabulum,ac pannos, & viles cibos amauerit, ideo factum esse,quia ista congruebant tẽpori mortalitatis eius. Venerat enim vt pateretur, & per labores.ac dolores mundum redimeret: At nunc post mortem, & resurrectionẽ, cùm gloriosus regnat in cœlo,conuenit illi domus magnifica,& splendidissima.

ADDE TERTIO,templa dicari Christo præcipuè ratione diuinitatis,qua ratione semper fuit diues, Rex Regum,& Dominus dominãtium.Itaque rectissimè exstruuntur illa templa magnifica, qualia Deo conueniũt, licet ipse idem in forma serui humilitatem & paupertatem verbo,& exemplo docuerit.

AD SECVNDAM dico,non esse otiosa ornamenta,quia sunt signa reuerẽtiæ & pietatis nostræ erga Deũ, & excitant in animis hominum deuotionem. Vnde interroganti Persio.Satyra secunda.

Dicite Pontifices,in sancto quid facit aurum.

RESPONDENDVM est,multa bona facit,quæ iam enumeranimus.

AD TERTIAM dico, ornamenta illa non fieri, vt vt strahant,sed vt excitent deuotionem. quòd si ali qui distrahuntur, est vitium illorum, qui abutuntur rebus bonis:nisi fortè ornamenta sint omnino vana,& inepta, quæ & nos reprehendimus.

AD QVARTAM de pauperibus alendis,iam responsum est.adde, quod si propter ordinarios pauperes non liceret exstruere,vel ornare templa,multò minus liceret ornare palatia,instruere conuiuia,habere apparatum vllum equorum,famulorum,curruum, &c. quod si ista licita sunt ad tuendam dignitatem magnarum personarum,non obstante pauperum multitudine,cur non liceat etiam ad conseruandam rerum sacrarum maiestatem templa exornare,non obstante pauperum multitudine?

AD QVINTAM dico, Matth. vigesimo quinto, numerari opera minora,vt inde colligamus,quid de maioribus sentiendum sit.dicitur enim:*ite in ignem æternum, quia esurui,& non dedistis mihi manducare*: & non dicitur, ite in ignem æternum, quia rapuistis aliena, sed hoc à maiori deducitur ex illo.ita etiam nõ dicitur, ite in ignẽ æternum, quia non ædificastis templum, sed deducitur hoc à maiori.Si enim damnabitur, qui non fecit eleemosynam,quando eam facere tenebatur: multò magis damnabitur, qui non ædificauit, vel non reparauit, aut non ornauit templum,quando id facere tenebatur, qui autem teneantur, & qui non,alia quæstio est, atque ad rem nostram nihil facit.

CAPVT VII.

De benedictionibus aquæ,salis, cinerum,cerei,&c.

PRIMI, qui eiusmodi benedictiones irridere cœperunt, VValdenses sunt,vt patet ex fragmento operis Reynerij. quod extat in fine libri Claudij Coussord cõtra VValdenses.exorti sunt VValdenses, eodem Reynerio teste anno Domini M.C.XL.post eos Flagellãtes exorti sunt circa annũ Domini M.CCC.L. teste Bernardo Lutzemburgensi in suo Catalogo, qui quòd omnem pietatem constituerent in Baptismo sanguinis per flagellationem sponte effusi, simul asserebant finem iam accepisse Sacramenta Baptismi,Confirmationis,Pœnitentiæ,& cætera omnia, & cum eis omnes benedictiones,aquæ,cinerum,salis,&c.Vnde etiam instrumentum, quo aspergimus aquam lustralem, vocabant clauam mortis,ipsas verò guttas aspersæ aquæ scintillas infernales dicebant.Post eos VViclefistæ (teste Thomà VValdensi,tomo tertio,titulo vltimo,capite 68.)asserebant benedictiones aquæ,salis,vini,panis, olei, cereorũ, & similium, esse veram practicam necromantiæ. Idem de hæreticis in Boëmia grassantibus scribit Æneas Syluius lib.de origine Boëmorum,cap.35.

MARTINVS Lutherus in libro de visione Danielis contra Ambrosium Catharinum, damnat etiam has omnes benedictiones.Magdeburgenses Centuria secũda,capite sexto.columna 1211.dicunt,aquæ consecrationem tribui à Catholicis Alexandro Papæ & Martyri tanquam inuentori: sed rectius posse tribui alicui Gentilium Pontifici, cùm Ethnicus sit ritus, aquæ lustralis aspersio.

CALVINVS lib.4.cap.decimo.§. vicesimo institutionis,tria dicit contra aquam benedictam. PRIMO, Catholicos pugnare secum,dum dicunt, aquæ benedictionem esse Apostolicam traditionem, & tamen referunt eius institutionem in Alexandrum Papam auctorẽ, qui fuit VI.à Petro.

SECVNDO dicit,institutionem hanc esse recentiorem multò,quàm vt Apostolis,vel Alexãdro tribui possit. Nam Augustinus epistola centesima decima nona, capite decimo octauo,dicit,Christianos omisisse cæremoniam lauandi pedes in die cœnæ Domini,ne videretur ea lotio ad Sacramentum Baptismi pertinere.Quare manifestum est,nullam eo tempore fuisse in Ecclesia lotionem religiosam,excepto Baptismo.

TERTIO dicit, aquæ lustralis institutionem nullo modo à spiritu Apostolico proficisci potuisse,quandoquidem nihil est aliud, quàm quædam Baptismi profanatio,& quasi repetitio.

BRENTIVS in sua Confessione cap. vlti. reprehendit

dit easdem cæremonias, quia non debent adumbrari misteria fidei,ipso Euãgelio iam toto orbe coruscante.

DENIQVE Tilemannus Heshusius in lib.de sexcẽtis erroribus Papistarum, loco 27. ponit inter errores, aquam lustralem valere ad delenda venialia,& ad fugãdos dæmones, & morbos: & probat primùm ex illo 1. Ioã.2.*Sanguis Christi emundat nos ab omni delicto*.ergo etiã à veniali.Secundum probat,quia nusquam scriptum est, vt aqua consecretur ad fugandos dæmones. Item quia scriptum est Exod.20. *Non assumes nomen Dei tui in vanũ*. Et Deuteron.18.*Non sit maleficus, nec incantator inter vos*. Est autem manifesta magia,præter Dei verbum vti creaturis ad fugandos dæmones.Hæc illi.

HIS non obstantibus sit PRIMA propositio: *Rectè benedicuntur aqua,oleum panis,cerei,cineres,rami,& similia.*

PROBATVR PRIMO ex Scripturis, quæ continẽt exemplum & documentum.Exemplũ est Domini Matt. 14.& Lucæ 9.qui panes multiplicaturus aspexit in cœlum,& benedixit eos:& ea benedictione multiplicauit. Certè quòd Dominus fecit argui non potest.Documẽtum est Pauli,qui dicit. 1. Timoth. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil abiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* In quem locum Chrysostomus & Theophylactus scribunt.Apostolum loqui ex hypothesi, id est, omnes quidem creatura bona & munda est,tamen etiamsi esset immunda, facilè posses eam sanctificare adhibito signo crucis & oratione.si ergo etiam res immundæ sanctificantur per crucis signum & orationem, quantò magis res alioqui bonæ fient meliores & sanctiores per signũ crucis & orationem?

SECVNDO probatur ex traditione veterum. ac primùm de aqua,quòd soleat benedici ab ipso tempore Apostolorum,sunt innumerabilia testimonia.Clemens li. 8.Apost.constitut.cap.35. ponit ordinem consecrationis aquæ. Dionysius de Ecclesiast.hierarchia,ca. de Baptismo, dicit, aquam agris inuocationibus consecrari. Alexander I.Epist.1.similiter præcipit aquam benedici. Cyrillus Catech. 3.dicit: *Sicut mundi cibi sunt immundi inuocatione diaboli,ita aquam simplicem fieri sanctam inuocatione Dei*.Cyprianus lib.1.epist.12.*Oportet*,inquit, *mũdari & sanctificari prius aquas à Sacerdote*,&c.Ambrosius lib. 4.de Sacramentis,cap.5.docet,aquam debere consecrari.& lib.de his qui mysteriis initiantur,cap.3.dicit.aquã nisi crucis signo prius sacretur,nullam habere vsum in Ecclesia.Basilius lib.de Spiritu sancto,cap.27.Apostolicam traditionem esse dicit, aquæ consecrationem. Epiphanius hæres.30. & Theodoretus lib. quinto, cap. 21. hist. aquæ benedictæ meminerunt. Augustinus homil. 27.ex lib.50.homiliarum.& serm.19. de Sanctis. & lib. 6.in Iulianum,cap.8.dicit,aquam signo crucis in Ecclesia consecrari.Adde Concilium Nannetense can. 4. vbi iubetur Presbyter cùm ægrotos visitat,primò aspergere aqua sancta ægrotum.& ipsum cubiculum.

NEC Caluini obiectiones aliquid valent.AD PRIMAM dico,aquæ lustralis institutionem non tribui Alexandro, sed Apostolis: Alexandro autem tribui præceptum,vt hæc ceremonia frequentetur.

AD SECVNDAM dico,Augustinum non damnare cæremoniam lauandorum pedum, sed solùm recensere varias opiniones:nec dicit Augustinus vllos fuisse, quibus simpliciter displiceret cæremonia lotionis pedum: sed solùm fuisse aliquos, quibus displiceret lauari pedes Catechumenis in die cœnæ Domini, ne videretur illa lotio ad Baptismum necessaria.Vnde ibidem dicit,multis placuisse differendam lotionem in octauum diem Paschæ;& Ambrosius lib.3.de Sacramentis, cap. 1. defendit cæremoniam lotionis pedum.

AD TERTIAM dico,per aquam benedictam non repeti Baptismum. Differt enim Baptismus ab aspersione aquæ sanctæ,forma,ministro, intentione, & effectu,vt patet.Quanquam non negarim,per aquam benedictam refricari memoriã Baptismi,& admoneri Christianos vt cogitent, se aliquando per aquam purgatos fuisse,& pactum cum Deo contra diabolum iniisse.

DE benedictione olei habemus testimonia Clemẽtis,Dionysij,& Basilij,vbi suprà,& Augustini tract.118. in Ioannem. De benedictione panis extra Eucharistiã, habemus testimonium Augustini lib. 2. de peccat. merit.cap.26. & Paulini in epist. ad Alipium & Romanianum,quæ sunt 35.& 36.inter epist. Augustini.

DE BENEDICTIONE cerei Paschalis, habemus testimonium Strabonis cap.30.& Concilij IV.Toletani canon.8.& Papæ Sozymi, vt ex Pontificali paret. De benedictione palmarum & cinerum, habemus testimonium B.Maximi, cuius exstant homiliæ inscriptæ in die cinerum, & in Dominica Palmarum.

SECVNDA propositio,*Rectè ad effectus supernaturales efficiendos & significandos vtimur aqua, oleo, aliisq, rebus benedictione consecratis.*

NOTA,benedici illa omnia,quæ diximus, in Ecclesia propter tres fines. PRIMO, ad significandos spirituales effectus.Nam cineris aspersio significat pœnitentiam;palmæ,victoriam;cerei Paschalis gloriam resurrectionis. Neque obstat ratio Brentij de adumbratione. nam istæ significationes non sunt propriæ adumbrationes futurorum,sed repræsentationes externæ rerum præsentium intuitibilium, & spiritualium, vel etiam rerum præteritarum. quæ vtilissimæ sunt ad affectum excitandum.Alioqui etiam tollemus Baptismum,qui secundum Apostolum,in epistola ad Romanos cap.6. continet repræsentationem mortis & resurrectionis Christi, & nostræ etiam per Christum.Vnde etiam Augustinus epist. 119.dicit,Christianos diebus Dominicis,& à Pascha vsque ad Pentecosten stando orare solitos, ad significandam ea cæremonia Christi resurrectionem.

SECVNDO,ad deletionem venialium peccatorum, de qua re vide S.Thomam 3.par.quæ.87.artic.3.& Dominicum à Soto in 4.sentent. distinct. 15. quæst. 2. & Gratianum can.Aquam,dist. 3. de cõsecratione. Neque argumentum Heshusij concludit: nam sanguis Christi emundat ab omni peccato,sed si aliquo modo nobis applicetur.Et quemadmodum applicatur per Baptismum & Pœnitentiæ Sacramentum,ad delẽda omnia peccata: ita etiam applicatur per Sacramentalia & orationẽ Dominicam,ad delenda venialia in eo,qui est in gratia.

TERTIO, ad fugandos Dæmones,& curãdos morbos,vt ex precibus patet, quibus consecrantur. Verum est tamen,quòd non operantur infallibiliter, sicut operantur Sacramenta;& ratio est,tum quia vim habent eiusmodi res nõ ex pacto Dei expresso,quomodo Sacramenta,sed ex precibus Ecclesiæ,& deuotione vtentium: tum etiam,quia aliquando non expedit nobis,vt liberemur vel à morbo,vel à Dæmonis vexatione.

PROBATVR nunc propositio,quoad istum tertium effectum,exemplis Scripturæ & Sanctorum.Nã Num. 5.aquæ,super quas maledictiones à Sacerdote pronunciatæ fuerant,si ab adultera epotæ fuissent,mox ventrem eius inflari,& femur putrescere faciebant;nec tamẽ ista necromantia dici poterat. Nu. 19.aqua cineribus mixta dicebatur aqua expiationis,eaq; mundabantur Iudæi, non quidem à peccatis,sed à legalibus sordibus,vt Apostolus dicit Heb.9. Nec dicere possumus eam fuisse incantationem. Similiter 4. Reg. 2 Elisæus ad sanandas aquas miraculo adhibuit salem. Et libro 4.Reg.ca.5.ad curandam lepram Naaman Syri adhibuit aquã lotda-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis, Marc. 4. vngebant Apostoli ægros oleo, & curabantur. Hæc exempla satis ostendunt, nō esse necromantiā, adhibere aquam, vel oleum, ad effectus supernaturales tanquam signa diuinæ virtutis.

SECVNDO, probatur exemplis Patrum. nam apud Epiphanium hæres. 30. Ioseph aqua benedicta soluit incantationes. Similiter fecit Marcellus Apameensis apud Theodoretum lib. 5. cap. 21. Item Macarius apud Palladium cap. 19. Porrò Hilarion apud Hieronymum pane vel oleo benedicto plurimos curauit. Sicut etiā sanctus Bernardus, vt in vita eius scribitur lib. 3. cap. 5. Gregorius lib. 1. Dialogorum, ca. 10. scribit, sanctum Fortunatum curasse quendam, qui cadens ex equo, femur cōfregerat, solius aquæ benedictæ aspersione. Beda lib. 5. hist. cap 4. scribit, nobilissimam fœminam grauissimè laborantem aqua benedicta mox ita conualuisse, vt ministraret mensæ. Quemadmodum aliquando fecerat socrus Petri. Bernardus in vita Malachiæ scribit, à Malachia, per aquam benedictam, hominem phreneticum esse curatū.

AD hæc & similia ita respondet Heshusius: *Mendacia,* inquit, *quæ finguntur de miraculis factis per aquam lustralem, retundenda sunt præcepto, Non dices falsum testimoniū. Quòd si contendant vera esse, nota est Christi admonitio, Pseudoprophetæ edent miracula & prodigia, vt inducantur in errorem, si fieri potest, etiam electi.* Sed facilè est iudicare, mendacia necne dici possint, quæ testimoniū habēt ab Epiphanio, Theodoreto, Palladio, Hieronymo, Gregorio, Bernardo: & num sint Pseudoprophetæ sanctissimi illi viri, Iosephus, Marcellus, Macarius, Hilarion, Fortunatus, Malachias, qui Christi nomine aut diaboli artes dissoluerunt, aut morbos grauissimos curauerunt. Videat potius Heshusius, ne sit ipse temerarius, & blasphemus, & in spiritum Domini peccatum admittat. Quid enim temerarium magis, quàm tot sanctos Patres mendacij reprehendere, sine teste, sine ratione vlla? quæ est autem blasphemia in Spiritum sanctum, si hæc non est, opera diuina, Christi inuocatione, à sanctissimis viris perfecta, inter signa mendacia Pseudoprophetarum referre?

AD rationes autem Tilemāni facile est respondere. Ad illam: *Non est scriptum, vt aqua sanctificetur, ad pellendos dæmones,* respondeo, falsum est; nam scriptum est, omnē creaturam posse sanctificari per verbum Dei, & orationem. Et rursus scriptum est: *Petite & accipietis.* Ioan. 16. Ecclesia igitur Christum, & Paulū sequens verbo Dei, & oratione sanctificat aquam, & petit, vt valeat contra Dæmones, & morbos. & Deus miraculis testatur se audire eiusmodi preces. Præterea etiamsi scriptum non esset, quid tum? Vbi nam scriptum erat, vt aquæ sanarentur sale, & lepra curaretur aqua Iordanis? & tamen vtrumq; fecit Heliæus.

AD SECVNDAM: *Non assumes nomen Dei tui in vanū; & non erit inter vos magus.* Respondeo, assumere nomen Dei in vanum propriè nihil esse aliud, quàm peierare, vt rectè explicat Concilium Toletanum VIII. capite 2. Malefici autem, & incantatores sunt, qui Diaboli potestate aliquid mirum operantur. At qui aquam benedicunt, nec peierant, nec Diabolum inuocat, sed solum religiosè Deum precantur. Tota enim virtus aquæ lustralis nititur verbo Dei, & oratione, vt ex Apostolo demōstrauimus.

CAPVT OCTAVVM.

De peregrinationibus.

DISSERVIMVS de templis, nunc de peregrinationibus ad templa, aliaq; sacra loca, paucis disserendum est. Error fuit Claudij Taurinensis apud Ionam libro 3. de cultu imaginum inanes esse peregrinationes ad loca Sanctorum. Eundem sequuti sunt Petrobrusiani, teste auctore vitæ sancti Bernardi lib. 3. cap. 5. VViclefistæ autem, teste Thoma VValdensi tomo tertio, titulo 15. idololatriæ damnabant eos, qui ad loca sancta peregrinabātur.

IOANNES CALVINVS libro quarto institutionis, capite 12. §. 7. peregrinationes votiuas ad loca Sanctorum non solum inanes, sed etiam plenas manifesta impietate esse dicit. Non tamen aliter probat; quàm cōmuni suo axiomate, quòd omnis voluntarius cultus Deo displiceat.

MAGDEBVRGENSES Cēturia 4. cap. 6. col. 458. tempore Constantini cœpisse volunt abusum peregrinationum ad loca Sanctorum, sed non diu postea refutatum fuisse longa oratione à Gregorio Nysseno. Quā orationem totam recitant eadem Centuria quarta, cap. 10. columna 936. & sequentibus.

Ex qua oratione sumuntur hæc argumēta. PRIMVM Christus Matth. 5. inter ea, quæ homines beatos faciūt, non posuit peregrinationes. SECVNDVM, multa sunt pericula spiritualia in itineribus, ac præsertim mulieribus, vt notum est. TERTIVM, nihil inuenire possumus Hierosolymis, quod in nostra regione non habeamus; nam Deus non magis est ibi, quàm alibi, vt patet ex eo, quod homines regionis illius non sunt meliores cæteris, sed fortè peiores. Porro res Dei, id est, templa, & altaria vbique inueniri possunt. Poterant addere Hieronymi epistolam ad Paulinum de institutione Monachi, in qua multis argumentis probat, non expedire peregrinationem ad loca sancta suscipere; & adducit exempla Sancti Antonij, & aliorum Monachorum, qui licet in vicinia Sanctorum locorum habitarent, tamen nunquam ad illa venerunt.

SED nihil horum nos mouere debet. sunt enim peregrinationes ad loca sancta piæ, & religiosæ, vt Concilium Tridentinum sess. 25. rectissimè docet. Id probatur PRIMVM Scripturæ testimonio Deuter. 16. Deus instituit, vt omnes filij Israël ter in anno ad tabernaculum, vel templum Domini peregrinarentur. quod præceptū studiosè seruabat Helcana. & Anna vxor eius lib. 1. Reg. cap. 1. necnon Christus ipse cum matre sua, & S. Iosepho Luc. 2. Ioan. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hierusalem propria regione relicta. Act. 8. Eunuchus Æthiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hierusalem. Act. 20. Paulus ipse festinabat in intinere, vt in Hierusalem faceret Pentecosten. quem locum adducit Hieronymus in epist. 17. ad Marcellam, vt ostendat bonum esse ad loca sancta peregrinari. Hæc igitur exēpla ex Scripturis petita, quæ nullo modo reprehendi possunt, satis indicant, non esse inanem peregrinationē.

SECVNDO probatur ex Patribus. EVSEBIVS li. 6. hist. cap. 9. *Alexander,* inquit, *Hierosolymam adorandi, & locorum Sanctorum videndi causſa properauit.* Idem refert Hieronymus lib. de viris illustribus in Alexandro. Porro iste Alexander floruit centum annis ante tempora Constantini, & Martyr fuit sanctissimus, quem etiam mirificè laudant Magdeburgenses Centuria 3. c. 10. in principio. Ex quo apparet mendacium esse Magdeburgensium quòd cœperint peregrinationes ad loca sancta tempore Constantini. S. Nicolaus quoque adolescens ante Constantini Imperium voti causſa peregrinatus est in Hierusalem, auctore Simeone Metaphraste. Idem Eusebius libro 3. de vita Constantini, & Ambrosius oratione de obitu Theodosij laudant Helenam, quod religionis causſa Hierosolymam iuerit.

GAVDENTIVS Episcopus Brixianus in sermone de dedicatione templi scribit: se peregrinatum in Hierusalem, & in itinere, cū transiret per Cæsaream Cappadociæ accepisse dono à duabus sanctis mulieribus, neptibus magni Basilij, reliquias XL. Martyrum.

IOANNES CHRYSOSTOMVS hom. 66. ad populum Antiochenum circa finē, cōparans sepulchra Martyrū cū sepulchris Regum. *Itaque,* inquit, *quo regias quidem aulas videat, nullus vnquā peregrinatus fuerit, multi verò Reges plerunq; huius spectaculi gratia peregrinati sunt, futuri namque iudicij vestigia & signa Sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corrigantur homines & liberantur.*

HIERONYMVS epist. 17. ad Marcellam. *Longum est,* inquit, *nunc ab ascensu Domini vsque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui Episcoporū, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Hierosolymam, putantes minus se religiosis, minus habere scientiæ, nec summam, vt dicitur, manum accepisse virtutū, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Euangelium de patibulo coruscauerat.* Item in epist. 27. de obitu Paulæ: *Cuius,* inquit, *gentis homines ad loca sancta non veniunt?* In epist. 46. ad Rusticum, qui vouerat peregrinari ad loca sancta Palestinæ: *Redde,* inquit, *quod præsente Domino spopondisti, incerta est vitæ mors aliorum, ne ante rapiaris, quā tuam impleas sponsionem.* Denique epist. 154. ad Desiderium, hortatur illum, vt veniat ad loca sancta, & inter alia dicit: *Certè adorasse vbi steterunt pedes Domini, pars fidei est.*

SVLPITIVS lib. 2. sacræ historiæ describens acta Helenæ dicit, illud esse mirandum Hierosolymis, quod in loco, vnde Dominus cœlum ascendit, adhuc seruentur pedum eius vestigia, & cùm ad eum locum vndiq; fideles confluant, & rapiant aliquid calcati puluueris, dānum tamen arena non sentiat.

PAVLINVS epist. 11. ad Seuerum: *Non aliter,* inquit *affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus videant, atque contingant.* Et natali 3. S. Felicis scribit turbas innumerabiles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus S. Felicis.

PRVDENTIVS in hymno de SS. Hemiterio, & Chelidonio;

Exteri necnon & orbis
Huc colonus aduenit.
Fama nam terras in omnes
Præcucurrit prodtrix
Hic patronos esse mundi,
Quos precantes ambiant.

AVGVSTINVS epist. 137. ad clerum, & populum Hipponensem: *Elegi,* inquit, *aliquit medium, vt certo placito se ambo constringerent, ad locum sanctum se peregrinaturos.*

CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, c. 31. meminit monachorum, qui orationis causſa ad loca sancta pergebant: *Quidam,* inquit, *fratrum ad loca sancta de Aegypti partibus orationis causſa conuenerant.*

SOCRATES lib. 7. capite penultimo scribit, Eudoxiam Theodosij iunioris vxorem ex voto Hierosolymę peregrinationem suscepisse. S. Alexium peregrinatum ad nobiliores Ecclesias mundi, scribit Simeon Metaphrastes in eius vita.

BEDA lib. 5. histor. c. 7. scribit Regem Ceeduallam peregrinationem ad limina Apostolorum suscepisse, cupientem ibi baptismum suscipere & mox à baptismo ex hac vita migrare. Quorū vtrumque impetrauit, nam in Sabbatho sancto à Papa Sergio baptizatus, in ipsa hebdomada Paschæ in albis positus, leui morbo correptus migrauit ad Dominum. Item capite 20. scribit Regem Cœnredum relicto regno peregrinationem ad Apostolorum limina suscepisse, & apud eadem limina in ieiuniis, & precibus vsque ad vitæ finem permansisse.

NICOLAVS I. in epistola ad Michaëlem scribit, multa millia hominum ex omnibus terræ finibus confluere, solita ad limina Apostolorum religionis causſa.

PALLADIVS in historia Lausiaca, capite 113. scribit, Philoromum Presbyterum bis voti causſa peregrinatum Hierosolymam, & item ex voto peregrinatum Romam ad limina Apostolorum. & Alexandriam ad reliquias S. Marci. idem cap. 118. scribit Melaniam Hierosolymæ occupatam in suscipiendis peregrinis ex totō orbe venientibus.

HIS adde Concilium CABILONENSE sub Carolo Magno celebratum, quod can. 45. docet eorum deuotionem omnibus probari debere, qui pœnitentiæ causſa ad limina Apostolorum, vel alia sancta loca peregrinantur.

PROBATVR VLTIMÒ ratione sumpta ex vtilitate peregrinationum; nam tria bona adferunt. PRIMÒ cedunt in honorem Dei & Sanctorum non mediocrem. Est enim manifestum signum, Deum, & Sanctos à nobis magnifieri, cùm laborem, & pericula itinerum sponte suscipimus, vt Sanctorum reliquias inuisamus.

SECVNDÒ est opus pœnitentiæ, & satisfactionum quia laboriosum, & pœnale,

TERTIÒ, auget deuotionem; nam præsentia loci Sancti vix dici potest, quantum incutiat horrorem, quātam excitet reuerentiam, & licet vbique sint aliqua sancta loca, tamen sæpè alibi sunt loca sanctiora, ad quæ vtile est peregrinari, vel si nō sint sanctiora, sunt tamen alia ab his, quæ in nostra patria inueniuntur, & ipsa nouitas iuuat ad excitandam deuotionem, sæpe etiam peculiari amore ferimur erga Sācti alicuius memoriam, quæ procul abest à nobis, & eo accedere non parum iuuat, licet habeamus domi memorias celebriores.

EX his ad argumentum Caluini dico, cultum voluntarium dici eum, qui sine ratione suscipitur, vt si quis vouerat se non iturum ad mensam, nisi bis lauerit manus. At cultus, qui exhibetur Deo per actus virtutum, non dicitur voluntarius, licet non sit præceptus, vt patet Num. 30. vbi Dominus iubet impleri vota rerum non præceptarum.

AD Magdeburgenses dico duo. PRIMÒ, fortè non esse Nysseni illam orationem; nam nec habetur in operibus eius, nec scitur quis illam verterit in sermonem Latinum, & forte etiam Græcè non inuenitur.

SECVNDÒ, dico in ea oratione non reprehendi absolutè peregrinationem in Hierusalem, sed reprehendi eiusmodi peregrinationem in certis personis, id est, Monachis, & sanctimonialibus; nam de talibus solùm eo loco agitur, quamuis autem peregrinatio sit bona, tamen non omnibus conuenit, quidam enim sunt, quibus non conuenit peregrinari, quales sunt mulieres, nisi magnū, & tutum habeant comitatū; item Monachi, qui in claustris, in silentio, precibus, ac ieiuniis exercentur: illorum enim maius bonum impediretur minore bono peregrinationis, & hoc modo Ionas lib. 3. respondet ad calumnias Claudij contra Abbatem Theodemirum, dixerat enim Claudius Abbati laudanti peregrinationes ad vrbem: *Quare tu Monachos tuos retines in monasterio, & non mittis omnes Romam?* Respondet Ionas pro Abbate, quia peregrinatio est bona, sed non conuenit Monachis, sicut & nuptiæ bonæ sunt, sed non conueniunt professoribus continentiæ, sic etiam Hieronymus, qui tam multa dixit in laudem peregrinationum, tamen Paulinum Monachū dehortatur à peregrinatione, quia proposito eius magis conueniebat quies, & stabilitas monasterij, vbi etiam rectè monuit idem Hieronymus sanctum Antonium, quia Monachus erat, nunquam peregrinatum ad loca sancta.

HILARIONEM autem, quia in Palæstina degebat, semel tantū loca sancta inuisisse, ne videretur contenere religionē eorum locorū, quæ in vicinia erant, sic ergo & Gregorius Nyssenus facit: nam alioqui quomodo credibile

Universidad de Deusto
Biblioteca

bile est Nyssenum voluisse reprehendere, quod sciebat factum à sancto Alexandro Martyre suæ regionis homine, & quod non ignorabat laudari ab omnibus doctoribus suæ ætatis.

SED diluamus obiectiones. AD PRIMAM rationem dico, ea probari solùm, peregrinationem non esse opus necessarium ad perfectionem, vel ad salutem. Et ad hoc solùm probandum adfertur à Gregorio, nam Monachi illi putabant se non posse esse perfectos, nisi viderent loca sancta. quod certè falsum erat.

AD SECVNDAM dico, illa pericula rectè probare, peregrinationem non esse omnibus accommodatam, sed solùm viris maturis, & quibus parum, aut nihil periculi immineat. Gregorius igitur rectè argumentatur, quia de sanctimonialibus agit, cũ dicit propter pericula debere omitti eiusmodi peregrinationes, nulli enim hominum generi magis cauenda sunt pericula tentationum, quam sanctimonialibus, quibus & sexus, & professio cautionem maximam indicit.

AD TERTIAM dico, nihil esse Hierosolymis, quod non possit alibi inueniri, si agamus de rebus essentialibus, & necessariis ad religionem: nam Deus est vbique, Sacramenta, templa, altaria vbique etiam inueniri possunt. & hoc sufficiebat Gregorio, vt suaderet Monachis & virginibus, ne solliciti essent pro itinere Hierosolymitano: tamen interim negari non potest, quin aliquid sit Hierosolymis, quo deuotio iuuari possit, quod alibi non inuenitur, nimirum & pulchrum Dominum, & loca illa sancta, quæ toties Dominus calcauit, & in quibus tot mirabilia operatus est. Sed hæc non tanti facienda sunt, vt propterea oporteat deserere maiora bona.

CAPVT NONVM.

De votis, quæ nuncupantur sanctis.

ERASMVS in Colloquio, quod inscribitur Naufragium, miro modo irridet vota, quæ Sanctis nuncupantur. De hæreticis autem omnibus nulla esse potest dubitatio, quin nos pro idololatris habeãt ob ea vota, quæ passim sãctis nuncupamus & ratio esse potest, quia votum est actus religionis soli Deo debitus, qualis est etiam iuramentũ, & sacrificiũ, v patet ex diuinis literis, vbi perpetuo vota dicuntur fieri Deo. Num. 30. Deuter. 23. in Psalmis passim, & præcipuè Isa. 19. vbi legimus: *Colent eum in hostiis, & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.*

VERVNTAMEN, posse aliquo modo Sanctis vota nuncupari, certissimũ est. Et probatur testimoniis antiquorum Patrum. EVSEBIVS lib. 13. præparat. Euangeli. c. 7. loquens de Martyribus, nomine omniũ Christianorum: *Nos*, inquit, *vera pietatis milites, vt Dei amicos honorantes ad monumenta illorũ accedimus, votáque illis facimus tanquã viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parũ iuuari profitemur.* THEODORETVS li. 8. ad Græcos, vbi dixerat vana à Martyribus peti, subdit: *Pie*, inquit *fideliterq; precatos eamaxime cõsequi, quæ desiderant, testantur illa quæ votorum vel persoluunt, nam alij quidem oculorũ, alij verò pedum, alij manuum simulacra suspẽdunt ex argento aurove confecta, &c.* PALLADIVS in historia Lausiaca cap. 113. scribit, sanctum Philoromum ex voto Apostolis nuncupato venisse Romam ad limina Apostolorum & deinde Alexandriam ad sanctum Marcum.

PRVDENTIVS in hymno de SS. Hemeterio, & Chelidonio;

Illitas cruore sancto
Nunc arenas incolæ,
Confrequentant obseruantes
Voce, votu, munere.

PAVLINVS natali primo de sancto Felice:

Hunc libeat celebrare diem, pia reddere coràm
Vota, &c.

Et natali secundo:

Coram vota tibi, coram mea corda dicauit.

Et natali quarto:

Annua vota mihi remeant, simul annua linguæ
Debita, &c.

GREGORIVS TVRONICVS lib. 2. hist. Frãcorum, c. 37. meminit voti, quod nomine Clodouei Regis sancto Martino fecerunt ministri eius: *Domino*, inquit, *gratias agentes, & vota B. Confessori promittentes læti nunciauerunt Regi, &c.*

ACCEDAT aduersariorum testimonium; nam Faustus apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, c. 3. *Idola*, inquit, *vertistis in Martyres, quos votis similibus colitis.* Ex quo Fausti testimonio discimus, vsitatissimum in primitiua Ecclesia fuisse, vt Martyribus vota fierent.

AD argumẽtum autem, quod nos ipsi proposuimus, respondet B. Thomas in 2. 2. quæstione 88. articulo quinto, vota quæ fiunt Sanctis, vel Prælatis, includere duas promissiones; vnam quæ fit Sanctis, & illam non esse formaliter votum, sed materiam voti: alteram quæ fit Deo, & illam esse formaliter votum, vt cùm quis dicit, *Voueo beatæ Mariæ, me ad eius domum peregrinaturum*; promittit virgini hanc peregrinationem, sed hæc promissio non est votum: & simul promittit Deo, se impleturum promissionem virgini factam, & hæc secunda promissio verè est votum. At ista rectè se habent in votis, quæ includunt promissionem homini mortali factam; nam qui vouet obedientiam prælato, reuera votum non prælato: sed Deo facit, licet ipsi prælato obedientiam promittat. non enim illo voto prælatum, sed Deum colere & honorare intendit: similiter, qui vouet perpetuò ministrare in Xenodochio, Deo facit votum, non Xenodochio, tametsi in vtilitatẽ & commodum Xenodochij faciat. At qui vouet ieiunium, vel peregrinationem Sanctis, ipsos Sanctos religiosè honorare intendit, & præterea Caietanus in eum articulum B. Thomæ, probat ex ipsa professione fratrum prædicatorum, vota verè fieri Sanctis; nam dum profitentur, dicunt, *vouco Deo, & Beatæ Mariæ, & omnibus Sanctis, me prælato tali, vel tali obediturum*, vbi ex duabus promissionibus, vna dirigitur ad prælatum, & illa est materia voti; altera, quæ est formaliter votum, ad Deum & Sanctos simul. Caietanus igitur adfert aliam solutionem, ac dicit, vota fieri Sanctis, non vt sunt creaturæ quædam rationis participes, sed vt in eis Deus habitat per gloriam, ita vt vota, quæ fieri dicuntur Sanctis, fiant Deo in Sanctis: quomodo maledicta in Sanctos dicuntur blasphemiæ, quia DEVS in Sanctis maledicitur.

SED obiiciet fortassis aliquis, aut vota, quæ fiunt Deo in Sanctis, terminantur ad solum Deum, quomodo sacrificium soli Deo offertur, licet in memoriam, & honorem Sanctorũ: aut terminantur etiam ad ipsos Sãctos, ita vt reuera ipsis vota fiant, quomodo eleemosyna quæ datur Christo in paupere, verè datur ipsi pauperi: si primum accipiatur, ergo non verè fiunt vota Sanctis, si secundum, ergo idololatræ videmur.

RESPONDEO, secũdo modo fieri vota Sanctis, nec tamen nos esse idololatras; nam non eadem ratione fit votum Sanctis, & Deo; & solum votum, quod fit Deo, est cultus latriæ. Animaduertendum est enim, inter omnes conuenire verè & propriè Sanctis aliquid promitti; sicut verè & propriè aliquid promittitur Deo; id enim & B. Thomas concedit, & per se patet; nam si licet Sãctis ædificare sepulchra, & basilicas, ornare eorum reliquias, accendere coram eis cereos, vt suprà ostensum est, cur non liceat eis ista promittere?

RVRSVM, inter omnes Catholicos conuenit, aliter promitti munus Deo, aliter Sanctis; nam Deo promittitur in signum gratitudinis erga primum principium omnium bonorum, & in recognitionem beneficij ab ipso, tãquam à primo auctore accepti, & proinde illa promissio est cultus latriæ; at Sanctis promittitur aliquid in signum gratitudinis erga mediatores, & intercessores per quos à Deo beneficia accepimus; & proinde illa promissio non est cultus latriæ, sed duliæ.

SOLVM videtur dubium esse, an ista promissio facta Sanctis possit dici votum, id est, an votum sit nomen generale, quod dicatur analogicè de promissione facta Deo, & Sanctis, quomodo nomen orationis, & nomen cultus se habent: an vero sit nomen speciale, quod solùm dicatur de promissione Deo facta, sicut sacrificium non dicitur nisi de munere, quod offertur Deo.

ET si autem controuersia vocabuli, cùm de re constat, nos torquere non debet: existimo tamen secundum vsum Ecclesiæ nomen voti esse generale; nam nullus dicere auderet, sacrificio Deo, & B. Mariæ; vel etiam absolutè, sacrificio B. Mariæ; & tamen dicimus, voueo Deo, & B. Mariæ; & etiam simpliciter, voueo beatæ Mariæ.

PRÆTEREA nomen voti ita est coniunctum cum nomine orationis, vt Græcè dicatur votum εὐχὴ, oratio verò προσευχὴ, vt notat Gregorius Nyssenus oratione prima in orationem Dominicam; Latinè autem sæpissimè accipitur votum pro oratione. Et ratio est, quia vt ibidem docet Nyssenus, vota ordinantur ad orationem: solemus enim, cùm impetrare aliquid volumus, prius votis conciliare eum, à quo volumus petere, deinde petere id, quod volumus. Vnde est illud 6. Æneidos: *cessas in vota precesq;, Tros ait, Aeneæ?* Sicut ergo orationis nomen non solùm dicitur de illa petitione, qua à Deo postulamus beneficia, quæque est actus latriæ; sed etiam de illa qua postulamus à Sanctis, vt nostram orationem iuuẽt, quam fundimus ad Deum; ita etiam voti nomen non solum conueniet promissioni, quæ fit Deo, quæq; est actus latriæ, sed promissioni, quæ fit Sanctis, & quæ non est actus latriæ. Neque his repugnat, quod in Scripturis nomen voti semper accipiatur pro promissione facta Deo, nam cùm scriberentur Scripturæ sanctæ, nondum cœperat vsus vouendi Sanctis.

SED obiicies, si promissio facta Sanctis mortuis potest dici votum, cur non etiam promissio facta Sanctis adhuc viuentibus nobiscum?

RESPONDEO PRIMÒ, quia promissio facta Sanctis cum Christo regnantibus, est similior promissioni, quæ fit Deo, quàm sit promissio, quę fit homini mortali. Nam quemadmodum id quod promittimus Deo, non est illi vtile, sed nobis, & solùm fit in signum honoris, & gratitudinis, ita etiam quod promittimus Sanctis in cœlo regnantibus, non est illis vtile, sed nobis; neque enim illi nostris rebus indigent, cũ sint beati, & solùm ista illis promittimus & offerimus in signum memoriæ, honoris & gratitudinis. At quæ hominibus hic viuentibus promittimus, illis vtilia sunt, vel certè esse possunt, cùm ipsi multis rebus egeant.

SECVNDÒ, quia votum non conuenit Sanctis, nisi quatenus sunt Dij per participationem: at Sanctos cum Christo regnantes certò scimus esse tales, de viuentibus nobiscum non scimus certò, sed suspicamur tantùm.

TERTIÒ, quia Sancti in cœlo iam sunt re ipsa beati, & glorioſi, & filij Dei, ac Dij quidam per participationem, quia sunt confirmati in illo statu, neque excidere possunt. at Sancti, qui viuunt nobiscũ, modò sunt Sancti, modò non sunt, & magis in spe, quàm in re sunt beati, & glorioſi; rectè igitur, quę mortalibus promittuntur, non dicuntur vota; dicuntur autem, si beatis hominibus in cœlo degentibus promittantur.

CAPVT DECIMVM.

An sint festi dies à Christianis celebrandi.

POSTREMÒ restat quæstio de festis. Disseremus autem primò, de festis in genere. Secundò, de die Dominica. Tertiò, de Pascha te. Quartò, de cæteris festis Domini. Quintò, de festis Sanctorum.

QVOD igitur ad primum attinet, de celebratione festorum in vniuersum, tres sunt errores. PRIMVS veterum Ebionitarum, qui existimabãt debere Christianos seruare dies festos noui & veteris Testamẽti, id est, Sabbathum, & Dominicã, vt Eusebius refert li. 3. hist. c. 27. Eundem errorem tempore B. Gregorij quidam renouare voluerunt, vt patet ex lib. 11. epist. 3. idem hoc tempore seruant Christiani, qui in Æthiopia degunt, qui in eodẽ honore habent Sabbathum, & Dominicam. Argumentum eorum est, quia Exod. 31. de Sabbatho dicitur: *Pactũ est sempiternum, signúmque perpetuum.*

ALTER error est Petrobrusianorum, vt patet ex lib. 3. c. 5. vitæ B. Bernardi. & VValdensium, vt docet Guido in sua summa: & VVielefistarũ, vt refert Thomas VValdensis tomo 3. tit. 16. cap. 140. qui omnia festa tollebant, tanquam si festi dies ad cæremonias Iudæorũm solùm pertinerent.

ARGVMENTA eorũ erant tria loca B. Pauli. PRIMVS Roman. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem*; id est, alius putat vnum diem esse sanctum, alium prophanũ, alius verò omnes dies putat esse æquales, & licet Paulus toleret in Romanis errorem illum de discretione dierum, quia nondum erant instructè plenè, tamen clarè indicare videtur esse errorem.

SECVNDVS est Galat. 4. *Dies obseruatis, & menses & annos, timeo vos, ne frustrà laborauerim in vobis.*

TERTIVS locus est Coloss. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.*

AD hæc adducunt ex Patribus rationem; nã Sabbathum, quod mandatum fuerat Iudæis carnaliter obseruãdum, nimirum, vt abstinerent ab operibus seruilibus, nobis mandatum est spiritualiter, vt scilicet vacemus à peccatis, quæ sunt opera verè seruilia: quæ sententia est sanctorum Patrum: Ambrosij in cap. 13. Lucæ; Hieronymi in ca. 4. ad Galat. Augustini epist. 11. & Gregorij lib. 11. epistola 3.

TERTIVS error est Lutheranorum, & Caluinistarum, qui admittunt dies festos, sed ita admittunt, ac si nõ admitterent. Summa doctrinæ eorum in his capitibus consistit. PRIMVM docent, festos dies celebrare esse iure diuino & naturali præceptum, probant ex decalogo, nam licet præceptum de Sabbatho sit aliquo modo cæremoniale, est tamen aliquo modo etiam naturale, aliqui in decalogo positum nõ fuisset. Præterea, quia natura ipsa docet oportere nos aliquando feriari ab operibus corporalibus, tum vt vacemus Deo, & conueniamus in Ecclesia ad verbum Dei audiendum: tum etiam vt aliquam remissionem concedamus famulis, & operariis nostris, & in hoc primo non dissentimus.

SECVNDÒ docent, quia ius diuinum non determinauit certos dies, quibus Christiani feriari debeant, debere eos determinari ab Ecclesia, id est, à pastoribus, cõsentiente populo, & in hoc etiam non multum dissentimus, solum enim displicet, quod putãt necessariũ populi cõsensum. Christus enim potestatem gubernandæ Ecclesiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

clesiæ non tribuit Apostolis cum ea conditione, si populus consentiret, sed simpliciter: verùm de hac re diximus lib. 1. de Romano Pontifice cap. 6. & 7. & lib. 1. de clericis cap. 7.

TERTIÒ docent, dies determinatos ad feriandum non debere haberi cæteris sanctiores, quasi mysterij aliquid, vel piam significationem continerent: sed solùm haberi tanquam determinatos, disciplinæ, & ordinis, ac politiæ caussa, ita vt cum hac determinatione simul consistat æqualitas dierum: & in hoc nos accusant, quasi habeamus discrimen dierum more Iudaico: & probant assertionem suam ex locis Pauli suprà citatis. Paulus enim reprehendit discrimen dierum; at certè non reprehendit discrimen necessarium ad ordinem, & politiam, ergo discrimen religiosum, & cæremoniale, quale erat Iudeorũ, & quale esse videtur (vt ipsi dicunt) Christianorum, qui ob similes significationes dies mysticos habẽt, & colũt.

QVARTÒ docent, determinationem dierum non obligare Christianos in conscientia, nisi ratione scãdali, vel contemptus, & in hoc etiam arguunt Catholicos, quod obligent fideles humanis præceptis. Porrò sententiam suam Centuriatores probant, quia festorum obseruatio in primitiua Ecclesia habebatur res indifferens, & media, vt reuera est, ergo non potuit imponi posteà sub necessitate; nam Paulus, & alij, modò colebãt Sabbathũ, modò Dominicam indifferenter: nam Act. 13. Paulus in Sabbatho concionatur. Ioannes autem Apoc. 1. mentionem facit Dominicæ.

PRÆTEREA quia Paulus, Galat. 4. resistit Pseudoapostolis volentibus introducere obligationem festorũ. Deinde Heshusius idem probat, quia cùm plura sint festa Christianorum, quàm Iudæorum, si eorum obseruatio ad peccatum obliget, erit intolerabilius iugũ Christianorum, quàm fuerit Iudæorum, de quo tamen Petrus ait Act. 15. *Nec nos, nec Patres nostri portare potuimus.* Addit Caluinus testimonium Socratis libr. 5. ca. 21. qui dies festos liberos esse voluisset, ac reprehendit impositam necessitatem.

QVINTÒ docent, non licere dies festos consecrare Sanctis vel Eucharistiæ, & multò minus conceptioni B. Mariæ: sed de hoc infrà suo loco. Hanc esse mentem hæreticorum, patet ex Magdeburgensibus Cent. 1. lib. 2. c. 6. col. 503. ex Tilemanno Heshusio lib. de D C. erroribus Pontificiorum, tit. 26. ex Philippo in locis, in expositione decalogi, & ex Caluino lib. 2. institu. c. 8. §. 28. & sequentibus, sed notanda sunt etiam singulorum singula mendacia, siue ineptiæ.

MAGDEBVRGENSES Cent. 1. lib. 2. c. 6. col. 504. dicunt, tempore Aniceti cœpisse in Romana Ecclesia laborare mysterium iniquitatis, & se prodere semina Antichristi, quia nimirum Anicetus volebat Pascha nõ celebrari alio die, quàm Dominico. At hoc ipsum statuerunt eo tempore ferè omnium Ecclesiarũ Concilia; & posteà Nicænum primum, & idem seruãt etiam Lutherani. Quid igitur garriunt contra Romanam sedem?

TILEMANNVS dicit, apud Pontifices pari honore cum celeberrimis festis totius Ecclesiæ coli dies sanctorum Innocentium, S. Gregorij S. Annæ & S. Catharinæ. At mendacium est. Hæc enim festa in plurimis locis nõ seruantur ex præcepto: ibidem Heshusius probat, festũ corporis Domini esse reiiciendum, quia scriptum est; Exod. 20. *Non adorabis Deos alienos*: vbi apertè significat, Christum sibi esse Deum alienum, nam festum corporis Domini propriè ipsi Christo dicatum est, ob beneficiũ instituti sanctissimi Sacramenti.

PHILIPPVS dicit, opera præcipua huius præcepti de sãctificatione Sabbathi, esse alere, ac honore afficere pios doctores, & peccata in hoc præceptum, esse contẽnere pios doctores, & nolle conferre ad eos alendos, & defendendos. Ita nimirum vtiliter seruantur festa pro ministris.

CALVINVS dicit, cultum Sabbathi apud Christianos in eo consistere, vt otiemur ab operibus nostris, & Deum in nobis operari sinamus, id est, intelligamus nos carere libero arbitrio ad bonum, & quidquid agimus, esse peccatum. At certè, qui ita sabbathizant, non intrabunt in requiem Domini, sed in ignem detrudentur æternum. Igitur aduersus hos errores aliquot sententias proponemus.

PRIMA sententia. *Nullo modo licet Christianis Sabbathum Iudæorum, aut alias ferias Testamenti veteris obseruare.* Hæc est contra primum errorem, & probatur PRIMÒ ex tribus locis Pauli suprà citatis Rom. 14. Gal. 4. & præcipuè Col. 2. adeo enim apertè Paulus reprehendit obseruatores Sabbathi, vt Ebionitæ propterea Paulum nõ reciperent, sed apostatam esse dicerent, teste Epiphanio hæresi 30. & Irenæo lib. 1. c. 26. ex quo refellitur etiam commentum Magdeburgensium, qui dicunt, Paulum indifferenter coluisse Sabbathum, vel Dominicam.

SECVNDÒ probatur ex Concilio Laodiceno, c. 29. vbi anathema dicitur iis, qui Sabbathum colunt, atque in eo vacant ab operibus.

TERTIÒ probatur ex Gregorio, epist. 3. lib. 11. vbi ex professo hunc errorem refellit, ac dicit, Antichristum renouaturum Sabbathi cultum.

QVARTÒ ratione, quia Sabbathum erat præcipua cæremonia Iudaica, & præcipua figura Testamenti veteris, vt patet Colos. 3. *Aut neomenia, aut Sabbatha rum, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi.* Igitur vbi Christus venit, Sabbathum necessariò finem habuit.

AD argumentum autem, factum ex illis verbis Exo. 31. pactum est sempiternum, respondit Augustinus in quæst. in Exod. q. 46. 124. & 139. ac PRIMÒ dicit, Sabbathum, & sacerdotium, aliósque ritus Iudæorum dici pacta, & signa æterna, quia res æternas significabant. Sicut cũ dicimus, Deus est æternus, non significamus illas duas syllabas, Deus, esse æternas, sed id, quod significant, esse æternum.

SECVNDÒ respondet, Sabbathum, & alias quasdã cæremonias dici æternas, quia non fuerant imperatæ Iudæis vsque ad aliquod tempus definitum, vt cùm dicebatur Leuit. 11. *qui tetigerit mortuum, erit immundus vsque ad vesperam:* sed imperatæ fuerant seruandæ quousq; Deus vellet, & proinde in æternum ex parte ipsorum, qui non poterant eas omittere pro arbitrio suo. Quod autem sacerdotium Aaronicum, & cæteræ cæremoniæ non essent reuera duraturæ in æternum, sed essent mutandæ à Deo: probat Augustinus ex Psal. 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Cùm enim de Sacerdotio Christi dicitur, non pœnitebit eum, indicatur, pœnituisse Deum sacerdotij Aaronici, id est, mutare illud constituisse. Nec enim in Deo est pœnitentia, nisi metaphoricè, quia videlicet mutat res aliquas, vt ij faciunt, quos earum rerum pœnitet. Possumus addere;

TERTIÒ cæremonias Iudaicas dici æternas, non simpliciter, sed donec duraret status illius Reipublicæ, id quod explicat Dominus, cùm addit, *vobis, aut in generationibus vestris, aut filiis Israël:* vt Exod. 12. *Celebrabitis hunc diem solennem in generationibus vestris cultu sempiterno.* Similia habentur de sacerdotio Exod. 28. & de Sabbatho Exod. 31.

SECVNDA propositio. *Festa Christianorum non solùm ratione ordinis, & politiæ, sed etiã ratione mysterij celebrãtur, suntq; dies festi verè alijs sãctiores, & sacratiores, & pars quædã diuini cultus.* Hæc est cõtra secundũ & tertium errorẽ: nam tertius ferè coincidit cum secũdo. Probatur. PRIMÒ ex die Dominico, nam diem Dominicum omnes celebramus tam nos, quàm hæretici: at certum est diem illum celebrari in memoriam resurrectionis Domini, vt Augustinus dicit epist. 119. vt fatetur etiam Caluinus libro 2. cap. 8. institutionum, ergo non solùm ratione ordinis festa celebrantur, sed etiam ratione mysticæ significationis.

RESPONDET Caluinus huic obiectioni, quam dicit fieri solere à suis etiam, qui crebro mussitant, Dominicæ diei obseruationem ad discrimen dierum ab Apostolo prohibitum pertinere. Dicit autem duo: PRIMÒ diem Dominicum non seruari nisi propter ordinẽ Ecclesię, electum autem fuisse hũc diem, quia tali die Christus resurrexit. Cùm enim Christi resurrectione finitæ sint omnes Iudaicæ cæremoniæ, hoc die admonemur, non esse amplius inhærendum vmbris, & figuris.

AT hæc solutio nihil valet: nam si hunc diem colimus, vt admoneamur finitas esse vmbras Iudaicas, ergo colimus propter significationem. Nec enim dies aliter monet, quàm significando, & repræsentando, ergo non est sublata, sed mutata significatio, & discretio dierum. Præterea dies Dominicus, vt Augustinus docet lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 30. nõ solùm est memoria resurrectionis, sed etiam vitam beatam præfigurat.

IGITVR SECVNDÒ respondet, se non subiicere Ecclesiam seruituti huius diei, neque improbaturum, si Ecclesiæ alium diem sibi eligant. At hæc solutio apertè demonstrat, Caluinum agnoscere etiam apud suos coli festa ob significationem, & cupere quidem abrogare diem Dominicum, sed non audere, quia nimis altè radicata, & stabilita sit hæc veritas.

SECVNDÒ probatur, quia alioqui tollendi essent solennes dies, natalis passionis, resurrectionis, ascensionis Domini, & Pentecostes, quos de Apostolica traditione descendere, & in tota Ecclesia seruari docet Augustinus epist. 118. & 119. & quos etiam aduersarij coli volunt. Nam certum est, hos dies non seruari ratione ordinis, & politiæ, sed ratione significationis. nam in primis si solum ratione ordinis seruarentur, temerè constituti fuissent. Quis enim est iste ordo, vt inter diem passionis & resurrectionis non sit nisi vnus dies medius: inter resurrectionis, & ascensionis sint quadraginta? inter ascensionis, & Pentecostes sint decem, inter Pentecostẽ, & natalem sint plus quã sex menses? deinde si solũ ratione ordinis celebrãtur festa, cur sequimur lunam in festis mobilibus inueniendis? item cur habent ista nomina, Pascha, Ascensio, &c. si nihil sacrum significant? Denique Patres disertè docent, festa ista celebrari ad significanda mysteria redemptionis, & ea externo ritu repræsentãda. Vide Augustinum epistola 119. & in Psal. 110. vbi prolixè disputat de mysteriis Paschæ, & aliorum festorum.

TERTIÒ idem probatur ex eo, quod dies festi à Patribus dicuntur sancti, sacri, mystici, & religiosè colẽdi: quæ cum cæteris diebus non sunt communia. Ambrosius serm. 62. *Dominica nobis venerabilis est, atque solennis.* Augustinus præfatione in epist. Ioannis: *Quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, &c.* Idem lib. 22. de ciuit. Dei, c. 30. *Dies Dominicus Christi resurrectione sacratus est.* Lib. 20. contra Faustum, c. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat,* Et serm. 251. *Dominicum diem Apostoli religiosa solennitate habendum sanxerunt.* Et Leo I. serm. 4. de Quadragesima: *Ingressuri,* inquit: *dies mysticos, &c.*

QVARTÒ, si solùm ratione ordinis distinguerentur: dies festi ab aliis, omnes dies festi essent æquales, nec vnus alio maior, vna enim esset rario celebritatis omnium at non ita est, nam Ignatius vocat diem Dominicam, *diem regalem, & eminentissimum omnium dierum.* epistola ad Magnesianos. Leo ser. 12. de Quadragesima vocat diem Paschæ *festum festorum omnium maximum.* Nazianzenus oratione 2. de Pascha, dicit, *Pascha esse festum festorum, & celebritatem celebritatum, tanto cæteris omnibus maiorem, quanto sol syderibus omnibus excellit*, & oratione de obitu patris sui, dicit, Paschæ diem esse *regem dierum.* Chrysostomus homilia de S. Philogonio, diem natalem Christi *festum maximum, & festorum metropolim* vocat.

QVINTÒ, ratione ducta ex Scriptura. Obseruatio festorum, quæ præcipitur Exod. 20. ad cultum Dei pertinet: nam est præceptum Dei, & præceptum primæ tabulæ, sed illud præceptum est aliquo modo naturale, & ad nos pertinet, vt aduersarij concedunt: ergo etiam nos habere debemus aliquos dies, quorum obseruatio ad cultũ Dei pertineat. Non habemus autem alia festa, quã dies Dominicos, Pascha, Pentecosten, & similia: ergo horum obseruatio est cultus Dei, sancta, & religiosa. Licet enim determinatio huius aut illius diei sit facta ab hominibus tamen ipsa substantia festi imperata est à Deo in prima tabula.

VLTIMÒ, probatur hac ratione: Christus nascens consecrauit locum, id est, præsepe, moriens consecrauit crucem, resurgens consecrauit tumulum, vnde exiuit, cur non etiam consecrauit tempus, id est, dies illos, quibus natus, vel passus, vel redditus fuit nobis deuicta morte? cur præ cæteris locis sanctus ille vocatur, vbi Dominus resurrexit? & præ cæteris non erit sancta dies illa, in qua resurrexit? Præterea si templa, & altaria dicuntur domus Dei, & loca sancta, quia Deo sacrata sunt, nimirum, vt in iis colatur Deus, cur non etiam sancti, & sacri erunt dies, qui cultui diuino sacrati sunt? Neque argumenta concludunt in contrarium.

AD PRIMVM ex Rom. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem.* Tres sunt expositiones. PRIMA Theodoreti, & Theophylacti, & fortè etiam Chrysostomi, vt sensus sit: *Alius iudicat diem inter diem,* id est, aliquo die abstinet à carne suilla, & aliis cibis in lege prohibitis, alius omni die ab illis abstinet, vel nullo die abstinet. Sed non placet hæc expositio: nam cibi secundum legem immundi nunquam edi poterant, & ideo non est verisimile aliquos fuisse iudaizantium, qui ab illis modò abstinerent, modò non abstinerent. Nec tamen hæc expositio iuuat aduersarios.

SECVNDA expositio est Origenis, Ambrosij, Oecumenij, Primasij, & Anselmi in hunc locum, qui hunc esse volunt sensum: *Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem,* id est, aliqui ieiunant certis diebus, vt feria IV. V. & VI. vel Sabbatho, alij ieiunant omni die, & vtrique rectè agunt. Hæc est vera, & literalis, & nobis maximè fauet.

TERTIA est B. Hieronymi libro 2. in Iouinianum, quod Paulus loquatur de festis Iudæorum, & sensus sit: Alius discernit inter diem festum, & profanum secundũ legem, id est, feriatur die Sabbathi, & in Kalendis, alius omnem diem ducit prophanum, quod attinet ad legem Iudæorum.

HÆC sententia non videtur mihi literalis, tum quia omnes veteres, qui ex professo hunc locum exponunt, de ieiunio exposuerunt, non de festis; tum etiam quia Apostolus de cibis disputationem instituerat; tum denique quia postquam dixerat: *Alius iudicat omnem diem:* subiungit: *Vnusquisque in suo sensu abundet.* Quod certè non videtur fuisse dicturus, si de festis Iudæorum ageret, quæ obseruare, iam cœperat malum esse. Tamen si propter B. Hieronymum admittatur, de eo Apostolum non loqui de festis Christianorum, sed Iudæorum tantùm: nam ipse etiam Paulus iudicabat diẽ inter diem, quod attinet ad festa

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad festa Christiana, cùm celebrabat Pentecosten, vt dicitur Act. 20. & consequenter etiam celebrabat Pascha; nam vt Epiphanius deducit hæresi 75. sine Paschate nulla est Pentecoste.

AT instat Caluinus; nam Paulus videtur eodem modo damnare discrimen dierum, quo discrimen ciborum: sed discrimen ciborum in lege Christiana nullum est, quale erat apud Iudæos, id est, propter significationem, igitur nec discrimen dierum esse debet propter significationem.

RESPONDEO, à Paulo similiter reprobari discrimẽ ciborum, & dierum ex lege Iudaica inductum: sed tamẽ in Ecclesia nõ esse eandem rationem ciborum, & festorum; nam ciborum delectus non est ab Ecclesia inductus propter significationem, dies autem festi instituti sunt ob significationem, non quidem talem, qualis erat Iudæorum, sed aliam, & diuersam. B

AD SECVNDVM locum ex epistola ad Galat. duæ sunt responsiones. PRIMA Ambrosij in Galat. 4. & Augustini Enchirid. c. 79. & in ep. 119. c. 7. qui dicunt, Apostolum non loqui de obseruatione festorum, sed de obseruatione vana, & superstitiosa gentilium, qui dicebãt, cras non proficiscar, quia talis est positio syderum; hoc anno non plantabo vineam, quia bissextus est.

SECVNDA est omnium Græcorum, & Hieronymi, atque Augustini in hunc locum, qui dicunt. Paulum agere de festis Iudæorum. Quod etiam respondetur ad tertium locum ex epist. ad Coloss.

SED contrà; nam licet Apostolus propriè iudaizãtes arguat, tamen simul etiam illos videtur arguere, qui eodem modo tempora & dies obseruant: atqui nos idem facimus. Non enim sustulimus obseruationem certorum dierum, sed mutauimus.

PRÆTEREA Hieronymus in hunc locum scribens adfert duas solutiones, quæ ambæ videntur contra nos.

PRIMÒ sic ait: *Ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua conuenimus, sed quo quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur.* SECVNDÒ dicit Christianis omnes dies esse æquales, sed propter seculares oportuisse constituere aliquos dies, quibus conuenirent ad Ecclesiam.

AD PRIMVM respondeo dupliciter. PRIMÒ cùm Augustino contra Adimantum, cap. 16. vbi sic ait: *Illi*, inquit, *ea seruiliter obseruabant, non intelligentes ad quarum rerum significationes, & prænunciationes pertinerent: hoc in eis culpat Apostolus, & in omnibus, qui seruunt creaturæ potius quam creatori, nam nos quoque & Dominicum diem, & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festiuitates: sed quia intelligimus, quò pertineant, non tẽporæ obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.* Exemplum de eo, qui adfert librum doctori, vel citharam magistro, cùm ipse tamen nec legere, nec citharam pulsare sciat.

SECVNDÒ respondeo, magnum est discrimen inter nostra festa, & Iudæorum, nam inprimis illa post Christum habent falsam significationem: nostra habent veram. Deinde illorum finis primarius erat significare futura, vt dicitur Coloss. 2. nostrorum autem finis primarius est agnoscere Dei beneficia, propter quæ festa singula instituta sunt.

DENIQVE summa præcepti in illis erat, nõ operari corporaliter: in nostris autem potissima præcepti pars est interesse diuino sacrificio, vacare autem ab opere corporali, nobis præcipitur solùm, ne distrahamur à Dei laudibus. Itaque nostra festa succedunt Iudaicis, non sicut in eadem hæreditate filius patri, sed sicut lux vmbræ, & dies nocti, & exemplar figuræ: & illa dici poterant carnalia, nostra autem spiritualia. A

AD PRIMA verba Hieronymi dico, eum in prima solutione sua duas causas reddere festorum Christianorum. Vnam, vt honoremus Christi resurrectionem, & alia mysteria, & hac ex parte non potest negari, quin sit dies celebrior Paschatis, quàm alij dies. Alteram, vt habeamus certum diem ratione ordinis; & quantum ad istã causam non est vna dies altera celebrior.

AD SECVNDA verba eiusdem dico, eum in secũda solutione sua, cùm dicit, *Christianis esse dies omnes æquales*, non intelligere simpliciter, & quoad omnia, sed solùm quoad essentialia festi, & hoc remota Ecclesiæ lege; nã vt ipse ibi dicit, potest Christianus quotidie habere Pascha, & Pentecosten, & diem Dominicum: si nimirum quotidie audiat sacrum, communicet corpori Domini, recogitet diuina mysteria, & omissis operibus seruilibus totus Deo vacet. immò talis deberet esse vita clericorũ, & religiosorum, propter quos omnes dies dicuntur feriæ. Hoc autem Iudæi habere non possunt, non enim eis licet quotidie immolare agnum Paschalem, vel erigere tabernacula, & similia. Cum hac tamen æqualitate confistit, quòd apud Christianos sit inæqualitas dierum; tum ex præcepto Ecclesiæ determinantis dies; tum ex significatione, & repræsentatione mysteriorum: dies enim Dominicus repræsentat resurrectionem, quod non faciunt alij dies.

AD rationem illam ex Patribus dico, Patres illos agere de ipso Sabbatho propriè dicto, non vt Sabbathum aliquando accipitur pro omni die festo, sed vt accipitur propriè pro die septimo. Dicunt enim Patres, ipsum Sabbathum mandatum Iudæis carnaliter, nobis autem spiritualiter, sed non sequitur, si non debemus celebrare Sabbathum ad litteram externo ritu, nõ debere etiam nos celebrare Dominicam, & alia festa Christiana immò D. Augustinus in eadem epi. 119. vbi dicit, nobis mandatum Sabbathum spiritualiter, ibidem dicit, nos agere debere diem Dominicam celebrem externo ritu. C

TERTIA propositio. *Obseruatio certorum dierum festorum rectè præcipitur in Ecclesia lege obligante in conscientia etiam citra contemptum, & scandalum.* Hæc est contra hæreticos huius temporis, sed antequam probetur, notandum est PRIMÒ, lege festorum duo quædam præcipi; Primò vt omnes interfint Missæ sacrificio; Secundò, vt vacent ab opere seruili. Horum vtrumque requiri ad festi obseruationem aduarsarij fatentur; nam licet ipsi dãnent Missam quatenus sacrificium est, tamen fatentur die festo oportere conuenire ad Ecclesiam, & interesse mysterio sacræ cœnæ: & quando etiam hoc negarent, facilè probari posset ex Iustino in fine. 2. Apologiæ, ex Palladio c. 69. hist. Lausiacæ, ex Hier. in vita Paulæ, & ex aliis antiquis auctoribus. D

PARI ratione fatentur, festum diem requirere vacationem ab opere corporali: & si id negarẽt, probari posset ex Hieronymo in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, vbi dicit, *Monachos sui temporis exercerí solitos in operibus manuum omnibus diebus, exceptis Dominicis & similibus festis.* Augustinus quoque serm. 251. & Gregorius lib. 11. epistol. 3. dicunt, festis diebus vacandum ab opere corporali.

SECVNDÒ nota, opus seruile posse tribus modis accipi, quædã enim sunt opera quibus homo seruit cupiditatibus suis nimirum peccata & hæc non dicũtur propriè opera seruilia, sed metaphoricè tantùm, non enim sunt propria seruorum, sed communia omnibus, & maximè diuitibus, & nobilibus, qui aliis dominantur: neque prohibẽtur hæc speciali præcepto, sed omnib⁹ præceptis simul. Alia opera sunt, quibus homo seruit Deo, vt immolatio Sacrificij, oblatio thuris, & similia, & hæc ita seruilia sunt, vt sint etiã regalia, nam seruire Deo regnare est, & hæc non modo non prohibentur, sed etiã præcipiuntur maximè die festo. Alia sunt, quibus homo homini seruit, qualia sunt quæ per se spectant ad eos, quos propriè vocamus seruos, qualia sunt omnia mechanica artificia, agricolarum labores, & similia, & hæc propriè seruilia dicuntur, & prohibita in festis intelliguntur.

TERTIO nota, q licet sola ista opera per se prohibeantur in festis, tamen iustis de causis quædã spiritualia, & liberalia interdicuntur etiam, & quædam corporalia, ac seruilia permittantur. Liberalia, quę prohibẽtur in festis, sunt quatuor, mercatum facere, agere causas, ius dicere, & iuramentum solẽne in iudicio præstare, nisi ob causam pacis, vel aliam necessitatem. Ita enim habetur capit. Omnes dies. & capit. Conquestus, de feriis.

CORPORALIA, quæ permittuntur, sunt etiã quatuor. PRIMO ea quæ ad opera religionis, vel spiritualia, per se ordinãtur. Hoc modo licet in festis campanas pulsare, & olim licebat mactare oues & boues ad sacrificia, Matt. 12. *Sacerdotes in tẽplo Sabbathum violant, & sine crimine sunt.* Sic etiã licet scribere in ordine ad intellectũ, vt ad parandam lectionem, vel concionem, non tamẽ licet trãscribere, sine necessitate, libros lucri gratia. B

SECVNDO, opera illa permittũtur, quæ vel propriæ, vel aliorũ saluti necessaria sunt, vt est labor pharmacopolarum, chirurgorum, coquorum, &c. quomodo etiam Iudæis licebat in Sabbatho educere iumẽta de fouea, si fortè cecidissent, & ducere ad fontẽ ad bibẽdũ. Mat. 12.

TERTIO, opera concessa à Prælatis.

QVARTO, opera quæ ex consuetudine facta sunt licita. Nunquam enim Ecclesia tã seuerè præcepit vacare ab opere, quã lex Iudaica; & ratio est, quia vacatio apud Iudæos erat figura futurorum, figurę autem debent esse exactæ, alioqui non bene significant: nostra autem vacatio etiamsi interdum significat aliquid futurum, tamen non est hic eius præcipuus finis, sed non impedire opera spiritualia. C

PROBATVR nunc propositio. PRIMO, omnibus argumentis, quibus alias probauimus, Ecclesiæ præcepta obligare in conscientia.

SECVNDO, iure diuino præcipitur, vt aliqui dies festi obseruentur, & tamen nulli sunt certi dies à iure diuino determinati, ergo debuit esse in Ecclesia potestas determinandi certos dies, & obligãdi ad eorum obseruationem. quia alioqui nõ seruaretur ius diuinũ, si enim determinatio Ecclesiæ non obligat, poterunt fideles non seruare diem Dominicum, nec Pascha, nec alia festa indicta, & proinde nulla, nec enim vlla alia festa sunt quæ seruari possint, festa enim debent esse communia toti Ecclesiæ, nulla autem esse possunt communia, nisi quæ indicuntur à publica potestate. D

TERTIO, Mardochæus & cæteri Iudæi cum Regina Esther instituerunt festum, quod Deus non præceperat, & obligauerunt ad illud seruandum, Esther 9. *Nulli liceat hos duos dies absque solennitate tranſigere, &c.* ergo idem licebit Ecclesiæ, nam tota causa, cur credant hæretici non licere Ecclesiæ obligare fideles ad istam festorum obseruationem, est, quia Deus hęc festa in particulari non præcepit; at nec præceperat festum illud Sortium, quod Mardochæus instituit.

QVARTO, antiqua Ecclesia festa cũ imperio indicebat, nec fuit vnquã vllus pręter hæreticos, qui eiusmodi præcepta reprehenderit. Concilium AGATHENSE ante mille annos, cap. 47. *Missas*, inquit, *die Dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat. Quòd si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.* Concilium LAODICENVM ante M. CC. annos, c. 29 *Nõ oportet*, inquit, *Christianos iudaizare, & in Sabbatho vacare, sed operari eos in eadem die, Dominicam præponendo eidem diei.* Concilium Aurelianense III. etiam ante annos mille can. 27. præcipit, vt puniantur, qui diebus festis operantur, & simul tamen damnat eos, qui Iudaico more ita vacant, vt nõ putent licere, parare in Die Dominico, quæ necessaria sunt ad victum. Similiter Concilium VI. generale can. 8. die Dominica iubet audiri sacrũ, & nulla opera corporalia fieri præter ea, quæ ad victũ necessaria sunt, & alia similiter necessaria. Nec est iste canon ex Trullanis canonibus. Antifiodorense ante annos DCCCC. c. 16. *Nõ licet, die Dominico boues iungere, vel alia opera exercere.* Similia habentur in Concilio II. Matisconensi cap. 1. Conciliũ Moguntinum ante annos DCC. can. 36. & 37. enumerat festa præcipua totius anni, & iubet omninò ab opere eis diebus vacare. Vide plura decreta Conciliorum, & Pontificum, extra, de feriis

NEQVE argumenta in contrarium concludunt; nam ad primum Magdeburgensium dico, festorum dierum cultum ex se indifferentem esse, sed posita lege esse necessarium. Ad exemplum Pauli, nego illum aliquando coluisse diem Sabbathi, concionabatur enim die Sabbathi, quia tunc inueniebat Iudæos congregatos, non quia ipse coleret Sabbathum. Portò in epist. ad Galatas non arguit Pseudoapostolos, quod obligarent ad festa, sed quod obligarent ad festa Iudaica.

AD illud Heshusij, quod si festorum leges obligent, erit iugum Christianorum intolerabilius iugo Iudæorũ, cùm nos plura festa habeamus, quàm illi habuerint. Respondeo PRIMÒ cum B. Augustino lib. cõtra Adimãtum: cap. 16. seruare festa Iudaicè esse iugum, non autem more Christiano, quia illi non intelligebant finem vacationis, nos intelligimus.

SECVNDÒ dico, festa Iudæorum verè fuisse grauia, quia cogebantur singulis Sabbathis nõ accendere ignẽ, non coquere cibos, non iter facere, nisi ad modicum spacium. Item oportebat eos ter in anno ad quædam festa ire in Hierusalem, etiamsi longissimè abessent: item in Pascha tegebantur per dies septem comedere azyma insipida, quæ Deuteron. 16. ideo vocatur panis afflictionis: & lactucas agrestes plenas amaritudine, & alia multa, quæ festa onerosa reddebant. At nostra festa nihil laboris habent, quis enim labor audire sacrum, & vacare à quibusdam operibus?

ADDE VLTIMÒ, q cùm Petrus Act. 15. legem Iudaicam, intolerabile iugum vocauit, non hoc propter festa, sed proprer alias innumeras, & minutissimas cæremonias dixit, quas non tantùm obseruare, sed etiam memoria retinere ferè impossibile erat. Ad testimonium Socratis dico, Socratem hæreticum fuisse Nouatianum, neq; eius testimoniũ in dogmatibus vllius esse momẽti.

QVARTA propositio. *Non tenemur diebus festis ex præcepto peculiari ad non peccãdum siue ad actum contritionis, vel dilectionis Dei.* Hæc est B. Thomæ in 2. 2. q. 122. artic. 4. & contra Sotum in 3. dist. 27. & 37. qui dicit, homines teneri die festo ad actum dilectionis Dei internum: & cõtra Abulensem, ac Lyranum in c. 20. Exodi, qui dicunt, hoc præcepto specialiter prohiberi opera seruilia, id est, pec cata, & proinde omne peccatum factum in die festo esse duplex.

PROBATVR PRIMÒ, quia ius diuinum præcipiebat solùm abstinere ab opere seruili, si dicas, opus seruile est peccatum; cõtrà, quia præcepta debent intelligi propriè, non metaphoricè; peccata autem non sunt opera seruilia, nisi metaphoricè. SECVNDÒ, Ecclesia determinauit tempus, & modum obseruandi ius diuinum de obseruatione præceptorum: at Ecclesia nusquam præcipit

Universidad de Deusto
Biblioteca

actus illos internos. TERTIO, id habet cõmunis sen- A sus fidelium. Nulli enim sunt, qui putent se nouum peccatum commisisse, si die Dominico non habuerint contritionem. QVARTO, actus ille internus est finis huius præcepti, nõ autem finis, sed media propriè imperãtur. QVINTO, cultus internus præceptus iam erat in primo mandato, nam hic est ordo primæ tabulæ, in primo præcepto mandatur cultus cordis, in secundo cultus oris, in tertio cultus operis. SEXTO, præceptum de colendo Sabbathum est præceptum religionis, at contritio est actus pœnitentiæ, nõ religionis. SEPTIMO, quia alioqui esset valdè noxium tot festa multiplicare; esset enim tendere laqueos animabus.

AT obiiciunt; PRIMO fornicari, vel occidere hominem in loco sacro est homicidium, & sacrilegium, ergo similiter occidere, vel fornicari in die festo.

RESPONDEO, circumstãtiam loci, & temporis sem per aggrauare peccatum, sed non semper ita aggrauare, B vt censeatur nouum peccatum. Tunc enim solum fit nouum peccatum, quando circunstantia loci, vel temporis est essentialis, & intrinseca peccato, id est, quando violatur ipsum tempus, aut locus sacer. Verbi gratia, qui fornicatur, aut homicidium facit in templo, committit sacrilegiũ, quia per ea peccata tollitur sanctitas loci. Violatur enim templum per effusionem seminis, aut sanguinis voluntariam ex lege Ecclesiastica: at qui in templo mentitur etiam perniciosè, aut blasphemat, non cõmittit propriè sacrilegium, quia mendacium & blasphemia non tollunt templi sanctitatem. Idem dico de tempore sacro. Non enim violatur tempus sacrum per quæcunque peccata, sed solùm per ea, quæ opponuntur ipsi tẽpori sacro, qualia sunt, non audire sacrũ, & operari corporaliter, quæ sunt specialiter prohibita.

SECVNDO obiiciunt testimonia Augustini, qui dicit, præcepto Sabbathi prohiberi opera seruilia, id est, peccata, sic enim loquitur Augustinus tract. 3. in Ioannem, & in Psal. 32. concione 1.

RESPONDEO, eum loqui de præcepto Sabbathi, vt est generale præceptum, spiritualiter significatum per Sabbathum Iudæorum.

TERTIO obiiciunt Augustinum, qui lib. de decem cordis, cap. 3. dicit: *Melius faceret Iudæus in agro aliquid vtile, quàm in theatro seditiosus existeret: & melius fœminæ Iudæorum domi lanam facerent, quam tota die in neomenijs suis impudice saltarent.*

RESPONDEO, Augustinum non velle dicere absolutè esse melius, seu minus malum, die festo operari aliquid vtile, licet prohibitum tali die, quàm aliud peccatũ facere. Potest enim fieri, vt aliquãdo sit melius, aliquando peius; nam minus malum est die Dominico operari D in agro, quàm blasphemare Deum. sed è contrario, maius malum est, operari in agro die Dominico, quã mentiri officiosè. Et tamen Augustinus videtur velle, minus malum esse die festo operari aliquid ex genere suo vtile, quam peccatum aliquod committere. Augustinus ergo vult dicere, magis pugnare quælibet peccata cũ fine sanctificationis Sabbathi, quàm opera ex se vtilia, quæ tamen prohibentur in Sabbatho: nã finis est quies mentis in Deo, cui quieti magis repugnat quodlibet peccatum, quàm distractio operis corporalis, & ideo magna est ececitas Iudæorum, qui abuntur otio Sabbathi ad multa peccata committenda, vt Augustinus dicit.

OBIICIES. si peccata magis repugnant fini huius legis, quam opera seruilia, ergo omnia peccata prohibentur hoc præcepto magis, quàm opera seruilia, nam hoc præceptum positum est ad remouenda impedimenta cultus diuini interni.

RESPONDEO, omnia peccata prohibita esse, & magis quã opera seruilia; nã peccata in nullo casu permittuntur: opera autem seruilia etiam in festo sæpe permittuntur. Non tamẽ omnia peccata prohibentur hoc præcepto speciali de Sabbatho, quia non erat necesse; nam iam anteà prohibita erant. Opera autem seruilia prohibentur hac speciali lege, quia anteà prohibita non erant.

CAPVT XI.

De Dominica die.

DE Dominica die tria dicenda sunt. Primò, de eius antiquitate. Secundò, de ratione institutionis. Tertiò, de ritibus antiquis in die Dominica seruatis.

QVANTVM ad PRIMVM, sine dubio festum Dominicæ est antiquissimum omnium Christianorum festorũ: nam Ecclesia Christiana propriè cœpit in die Pẽtecostes. Tunc enim impletis omnibus mysteriis redemptionis, promulgatũ fuit publicè Euangelium. Post hũc autem diem cœperũt omitti festa Iudæorum, & eis substitui festa Christiana; primus autẽ dies festus occurrens sine dubio fuit Dominicus: nam festum Natalis Domini, & Paschæ, quæ etiam antiquissima sunt, non nisi post aliquot menses occurrerunt. Attestantur autem huic antiquitati primò Scripturæ, nam Actorum 20. dicitur, *vna Sabbathi cùm conuenissemus ad frangendum panem*, & 1. Corinth. decimo sexto. *Per vnam Sabbathi vnusquisque apud se reponat, &c.*

MAGDEBVRGENSES Centuria 1. libr. 2. c. 6. col. C 504. Caluinus in catena Augustini Marlorati dicunt, hæc loca intelligi de die Sabbathi, & eum diem à Paulo seruatum. Quod etiam probant Magdeburgẽses ex Act. 13. vbi Paulus die Sabbathi disputat in Synagoga. At falluntur manifestè; nam imprimis locum illum Actor. 20. Chrysostomus, & Beda exponunt de Dominica die: locum autem 1. Cor. 16. exponunt de die Dominica omnes interpretes Græci & Latini, Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus, &c. nec solùm Catholici, sed etiam Petrus Martyr in eum locum: addeetiam (cui hæretici multum tribuunt) commentarium Erasmi tam Actorum 20. quàm 1. Corint. 16. Præterea Marci 16. dicitur Christum resurrexisse vna Sabbathorum: at constat resurrexisse die Dominica.

PAETEREA constat Paulum multis hebraismis abundare: est autem hebraismus frequentissimus dicere vnũ pro primo. vt Genes. 1. *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id est, primus. nam posteà sequitur, *dies secundus*, &c. Denique Paulus arguit Colossenses; & Galatas seueriss. mè, quòd Sabbathum, & festa Iudæorũ seruarent, quomodo ergo credibile, est eum seruasse Sabbathum Iudæorum? Quod autem Actor. 13. die Sabbathi prædicauit in Synagoga, non id fecit, vt coleret Sabbathum, sed quia non poterat habere alio loco, nec alio tempore Iudæos congregatos.

HABEMVS præterea Apocalypsis 1. *Ego Ioannes fui in spiritu in Dominica die.* Quem locum de nostra Dominica die exponũt ferè omnes, vt Oecumenius, Anselmus, Primasius, & alij, & ipsi etiam Magdeburgenses Cent. 1. li. 2. c. 6. Ad hæc, habemus testimonia Patrum antiquissimorum, Clementis can. 65. Apostolorum; Ignatij epistola ad Magnesianos, Iustini Apologia 2. Tertulliani de corona militis, & Apologetici c. 16. Clementis Alexandrini lib. 6. Strom. Origenis hom. 7. in Exod. Athanasij homil. in illud, *omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Ambrosij epistola 83. Hieronymi in caput 4. ad Galatas, August. libro contra Adimantum, capite 16. Gregorij libro 11. epistola

epistola 3. Leonis epist. 81. ad Dioscorum, Hilarij præ- A fatione in Psal. Quare nullo modo dubitare licet, quin festum Dominicæ diei sit vetustissimum.

QVANTVM ad SECVNDVM ratio, institutionis fuit, vt succederet Sabbatho. Nã ius diuinũ requirebat, vt vnus dies hebdomadæ dicaretur cultui diuino: non autem conueniebat, vt seruaretur Sabbathum. Itaque Sabbathũ ab Apostolis in diem Dominicũ versum est.

VT autem intelligatur, quàm rectè id factum sit, notandum est, Sabbathum fuisse festum antiquissimum, & præstantissimum apud Iudæos, & ideo solius Sabbathi mentionem factam in Decalogo. Erat autem Sabbathũ festum excellentissimum, quia cũ omnia festa celebrentur, vel in memoriam beneficij præteriti, vel ad significandum aliquid futurum, Sabbathum in vtroque excellebat. Nam quantum ad præteritum, colebatur in memoriam primi, & communissimi beneficij, id est, creationis mundi. Nam vt scribit Philo in libro de opificio B mundi, quemadmodum Reges coli iubent diem natalẽ filiorum suorum, ita Deus coli voluit diem natalem operis sui, id est mundi, quod etiam vtilissimum erat ad errorem Philosophorum excludendum, qui dicturi erãt, mundum non habuisse principium. Quantum autem ad futurum, Sabbathum figura erat trium beneficiorum Dei, ad quæ omnia alia reuocantur.

PRIMO, figura erat in sensu allegorico quietis Christi in sepulchro, vt enim Deus Sabbatho quieuit ab opere creationis, ita Christus quieuit Sabbatho ab opere redemptionis, vt Apostolus obseruauit Heb. 4.

SECVNDO, figura erat in sensu tropologico quietis mentis humanæ ab operibus seruilibus peccatorum. Iudæi enim dum Sabbatho otiabantur, significabant venturum esse tẽpus gratiæ, quo liberati homines per Christũ à seruitute peccati, quiete & otio spirituali fruerẽtur, vt exponit Augustinus Tractat. 30. in Ioannem, & alibi. C

TERTIO, figura erat in sensu anagogico quietis sanctarum animarum, quam post mortem in sinu Abrahæ exspectabant, vt Augustinus docet epist. 119. & deducitur ex Apostolo Heb. 4. Iã verò propter has ipsas causas, quibus Sabbathum fuit olim institutum, decuit, vt post Christi aduentum mutaretur in Dominicam. Nam quantum ad memoriam præteritorum, dies Dominica longè excellit Sabbatho. nam refert nobis memoriam Natalis Christi, & Resurrectionis eiusdem, & aduentus Spiritus sancti, quo die quodammodo nata est Ecclesia. Nam Christus die Dominica natus est: vt patet, quia illo anno currebat litera Dominicalis B. vt omnes Mathematici docent, & potest ostendi retrocedendo in Cyclo literarum dominicalium: cõstat autem, literam B. haberi D die XXV. Decembris, quo die Christus natus est, quod autem idem Christus resurrexerit die Dominica, ex Euangeliis constat. Quòd denique aduentus Spiritus sancti fuerit die Dominica, patet, quia fuit in die Pentecostes, id est, quinquagesimo die à Paschate, qui necessariò est dies Dominicus. Itaque dies Dominica repræsentat nobis natalem diem Christi, & Ecclesiæ, & Christi non simplicem, sed duplicem. Et præterea dies Dominica repræsentat etiam memoriam creationis mundi nõ minus quàm Sabbathum. Nam die Dominico cœpit mundus fieri, immò eo die sunt factæ omnes partes mundi principales, cœlum, terra, Angeli, lux, &c. vnde Iustinus Apologia secunda, & Leo epist. 81. ad Dioscorum, dicunt, diem Dominicam coli tam ob memoriam mundi creationis, quàm ob resurrectionem Christi.

QVANTVM autem ad futurorum significationem, Sabbathum planè cessare debuit, quia omnia, quæ per Sabbathum significabantur futura, iam sunt completa; nam Christus iam in sepulchro iacuit, & quies animorũ in Deo iam agitur. Porrò quies spirituum defunctorũ in sinu Abraham, iam est mutata in gloriam & beatitudinem; & nunc non amplius exspectamus simplicem illam quietem, sed quietem gloriosam, gloria autem melius significatur per diem Dominicum, quàm per Sabbathum. Et idcirco B. Augustinus epist. 119. dicit, Sabbathũ rectè datum Hebræis, qui post mortem ibant ad solam quietem; Christianis autem datam esse diem Dominicam, quia iam reuelata est gloria resurrectionis in Christo, & quod præcesserit in capite, etiam corpus totum exspectat.

QVANTVM ad TERTIVM, ritus in Dominica erat quadruplex. PRIMÒ, conueniebant in Ecclesiam ad lectionem, concionem, sacrificium, communionem, &c. vt ex Iustino patet Apologia secunda extrema. SECVNDÒ, vacabant ab operibus seruilibus, vt patet ex Hieronymo epist. ad Eustochium de virginitate, & Gregorio lib. 11. ep. 3. TERTIÒ, non ieiunabant, vt patet ex Tertulliano de corona militis, & aliis, qui passim hoc docent.

QVARTÒ, non flectebant genua, sed stantes precabantur: de quo exstat canon vicesimus Nicæni Cõcilij. Idem etiam lõgè antea Tertullianus docuit libro de corona militis: *Die Dominico*, inquit, *ieiunare nefas ducimus, & de geniculis adorare.* Item Hilarius præfatione in Psalmos. Ambrosius serm. 62. Augustinus epist. 119. ca. 15. & Alexander III. cap. Quoniam, extra, de feriis idem docent. Ex quo intelligimus, nondum esse quingentos annos, ex quo ritus hic cessauit: nam tres priores adhuc in vniuersa Ecclesia obseruantur.

CAPVT DVODECIMVM.

De Pascha.

DVO dicenda sunt. Primò, quid sit Pascha. Secundò, de erroribus circa Pascha. Quãtum ad primum, aliqui Patrum existimarunt, nomen Paschæ deductum esse à verbo πάσχω, id est, pati. quia passionis Domini memoria in Paschate celebratur, iuxta illud Apostoli: *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* 1. Cor. 6. ita Ambrosius in lib. de mysterio Paschæ, c. 1. Vnde etiam Tertullianus libro cõtra Iudæos, dicit, Pascha Domini significare passionẽ Christi quorum sententiam refert, & meritò refellit Augustinus ep. 119. nam Pascha nomen est Hebræum, nõ Græcum. Hebraicè autem dicitur פסח *Pessah* quod Græci verterũt πάσχα, Chaldæus פסשא *Pissicha* Hieronymus legit Phase, nimirum secundum alia punctatione: sed eadem semper est vox. Dicitur autem Pascha à verbo פסח *Passah*, quod est transilire: vnde primariò non significat immolationẽ agni, vt auctor comment. in caput 14. Marci apud Hieronymum docet: nec trãsitum populi per mare rubrum ad terram promissionis, vt docent Naziãzenus oratione 2. de Pascha, & Augustinus tract. 55. in Ioannem. Nec etiã significat transitum Angeli, per Ægyptum, vt videntur sonare illa verba: *Est enim Phase, id est, trãsitus Domini.* Exo. 12. sed significat transcensionem Angeli, & quasi saltum super domos Iudæorũ, vt patet ex ratione, quæ redditur Exod. 12. nã vbi dixerat Moses: *Est enim Phase*, subiungit rationem: *Transibo enim per terram Aegypti nocte illa, & percutiam primogenita Aegyptiorum: erit autem sanguis vobis in signum in ædibus vestris, & videbo sanguinem, & transibo vos, nec erit in vobis plaga.* Vbi primum, transibo, est ועברתי *veabarthi* secũdum est ופסחתי *vpassahethi* & ab hoc dicitur Pascha. Similis ratio ter in eodẽ capite redditur, vbi semper פסח *Passah* significat trãsilire, seu transcendere, nõ simpliciter transire. Vnde Iosephus li. 2. antiquit. c. 13. dicit, Pascha significare transcensionem, idẽ docet Hieronymus in c. 26. Matth. & Theodoretus q. 24. in Exod.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VERVNTAMEN hoc ipsum nomen traducitur etiã ad alia tria significãda. Itaque PRIMÒ, significat, vt diximus, tãsilitionem Angeli. SECVNDÒ, ipsum agnum Paschalem, qui per immolationem transibat de vita ad mortem, vnde dicitur Lucæ 22. *Necesse erat occidi Pascha.* TERTIÒ, transitum populi, quia illa ipsa nocte liberatus a tyrannide Pharaonis transiuit per mare rubrum, vt iret in terram promissionis, & hanc significationẽ agnoscunt Gregorius Nazianzenus oratione secunda de Pascha, & Augustinus Tract. 55. in Ioãnem. QVARTÒ ipsum festum diem. nam Luc. 22. dicitur: *Appropinquabit dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.*

PORRÒ hæc ipsa quatuor sunt etiam apud Christianos suo modo, id est, vt exemplaria illorum typorum. Nã Angelus transiliens, & occidens primogenita Ægypti, & saluans filios Israël, est Christus magni cõsilij Angelus, qui dum transiret de morte ad vitam, saluauit omnes, qui eius sanguine aspergendi erant, relictis cæteris in manu vastatoris. Agnus Paschalis idem Christus est pro nobis immolatus. Christum enim repræsentarunt Agnus & Angelus quia Christus occidi & occidere debuit; Agnus autem occidi poterat, sed non occidere; Angelus occidere, sed non occidi. Transitus per mare rubrum, significat transitũ populorum per aquas Baptismi, & ideo in Pascha te ordinariè olim baptizabãtur Cathecumeni. Denique festus dies illorũ nostrum festũ diem figurabat.

QVANTVM ad SECVNDVM; PRIMVS error fuit Aërij, qui Pascha simpliciter negabat esse celebrandum, quod hoc Iudaismum saperet. Refert hũc errorem, & refellit Epiphanius hæresi 75. non enim agimus Pascha Iudæorum: sed quod illo significabatur.

SECVNDVS fuit Blasti cuiusdam, qui, teste Tertulliano libro de præscript. docuit, Pascha necessariò debere celebrari ipso die, quo à Iudæis celebrabatur, id est, XIV. Luna, siue esset Dominica, siue nõ. In quo errore fuerunt eodem tempore multi Episcopi Asiæ minoris, vt patet ex lib. 5. hist. Eusebij, c. 24. & 25. vbi refertur epistola Polycratis Episcopi Ephesini ad Victorem Papam quia ille auctor asserit, omnes suos prædecessores vsque ad S. Ioannem Euangelistã semper celebrasse Pascha die decima quarta. Nec defuerunt postea multi alij, quibus hic error placeret, quos Epiphanius hæresi 50. Quartadecumanos vocari affirmat, quin etiam longò pòst tempore Audiani, seu Vadiani in eundem errorem inciderunt, eodem Epiphanio teste hæres. 70.

HIC error illo ipso tempore refutatus est à Cõciliis fere omnium Ecclesiarum, & à Romano Pontifice, qui omnes communi consensu statuerunt, Pascha celebrandum esse Dominica proxima Lunæ quartæ decimæ post æquinoctiũ vernum, vt Eusebius ibidem refert. Deinde Concilium Nicænum, cum adhuc error ille alicubi duraret, idem statuit vt testatur Epiphanius hæres. 50. & 70. qui dicit, in Concilio eodem ab Eusebio Cæsariensi cõpositum aureum numerum, qui ostendit nouilunia. De qua re extat epistola ipsius Cõcilij Nicæni apud Theodoretum libro 1. cap. 9. hist. & eiusdẽ rei meminit Athanasius in epistola de Synodo Ariminensi, & Seleuciẽsi; Ambrosius epistola 83. & Theophilus lib. 1. Paschali; itẽ Imperatoris Constantini epistola ad omnes Ecclesias, apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini; vbi Constantinus tribus rationibus probat debere Pascha celebrari die Dominico. PRIMÒ, ne concurramus cum Iudæis Christi interfectoribus.

SECVNDÒ, quia par est, vt in tota Ecclesia sit vna ratio Paschæ celebrandi, & par est etiã, vt pauciores pluribus cedant. Porrò ab antiquis temporibus Romana vrbs, Italia, Africa, Gallia, Hispania, Britannia, Ægyptus, Lybia, Græcia, Pontus, Cilicia, & magna pars Asiæ celebrant Pascha die Dominico, soli autem pauci Orientales contra totum Meridiem, Occidentẽ, Aquilonẽ & magnam Orientis partem cum Iudæis Pascha celebrabant.

TERTIÒ, quia absurdum est, vno anno bis Pascha facere, & alio anno nunquam, atqui hoc accidebat illis, qui Pascha quarta decima die agebant; nam illi non obseruabant æquinoctium, sed solùm mẽses XII. Lunares & celebrabant Pascha XIV. Luna mensis primi, nõ curantes, si illa decima quarta esset ante æquinoctium, vel post. Itaque interdum accidebat, vt vno anno celebrarent Pascha post æquinoctium, & anno sequenti ante æquinoctium, & proinde bis in vno anno.

ADDE etiam, quòd isti falso fundamento nitebãtur. Nam putabant, se sequi legem Iudæorum, & reuera sequebantur delyrium Iudæorum sui temporis, nam lex Iudaica Exod. 22. præcipit Pascha fieri post æquinoctiũ vernum; iubet enim fieri Luna XIV. primi mẽsis; porrò mẽsis primus is erat, cuius decima quarta dies incidebat in æquinoctiũ vernũ; aut illud proximo sequebatur: vnde etiã Iosephus li. 3. antiq. cap. 13. dicit, Pascha fieri Sole in Ariete existẽte, & oppositio ipsi Lunæ. Iudæi autẽ posteriores (vt Epiphanius dicit hær. 70.) non amplius obseruabant æquinoctium, & eos tamen tanquam duces cæcos sequebantur errantes illi Christiani, qui cum Iudæis Pascha faciebant.

AD auctoritatem autem S. Ioannis Euangelistæ, quã pro se adferebant illi Quartadecumani, respondet Bedæ lib. 3. hist. c. 25. Ioannẽ celebrasse Pascha XIV. die, vt se accommodaret in illis initiis Iudæis ad fidem conuersis, sicut etiam propter eandem causam Paulus circumcidit Timotheũ, tamẽ Apostolum Petrũ Romæ instituisse, vt Pascha die Dominico fieret; & hoc magis esse sequẽdũ.

TERTIVS error fuit quorũdam Cappadocum, qui teste Epiphanio hæres. 50. semper Pascha celebrabant die XXV. Martij, sicut Natalẽ Domini semper celebramus die XXV. Decembris, quia putabant, Christum eo die passum fuisse, & ipso die passionis Pascha agendum credebant. Similis fuit error Gallorum in principio Ecclesiæ, qui teste Theophilo Cæsariensi apud Bedam lib. de ratione temporum, c. 45. semper Pascha celebrabant XXV. Martij, quod putarent, eo die Christum resurrexisse. Idem error summopere placet Luthero in libro de Cõciliis, parte 2. vbi vellet eodẽ die celebrari ista festa, & non obseruari cursum Lunæ, ne videremur iudaizare.

CÆTERVM iste error refellitur, PRIMO, ex cõsensu totius Ecclesiæ, quæ semper die Dominico Pascha celebrandum statuit. SECVNDO, quia secundum quosdã nititur falso fundamẽto. Christus enim, vt illi docent, nõ potuit resurgere XXV. Martij, nec etiam pati; nã passus est die Veneris, & resurrexit die Dominico secundũ Euangelia omnia, cõstat etiã, Christũ passum & resurrexisse anno ætatis suæ XXXIII. vel XXXIV. secũdum alios.

PORRO anno Christi XXXIII. die XXV. Martij, nõ fuit feria VI. nec dies Dominica, sed feria IV. Anno autem Christi XXXIV. die XXV. Martij, fuit feria V. vt ex litera Dominicali patet. Nam anno Christi XXXIII. currebat litera D. anno XXXIV. litera C. die autem XXV. Martij, semper est G.

VLTIMO, refellitur à B. Augustino in epist. 119. vbi ostendit, hoc interesse inter diem Natalis & Diem Resurrectionis; quod ille celebratur solùm ob memoriã, & ideo semper ipsa die XXV. Decẽbris: at iste celebratur ob memoriã & Sacramentum, & ideo variatur. Vide ibidem pulcherrimã explicationem mysteriorum Paschæ.

QVARTVS error fuit Britonum & Scotorum apud Bedam lib. 3. historiæ, cap. 25. & lib. 5. cap. 22. qui contra communem totius Ecclesiæ vsum Pascha celebrabant prima Dominica post Lunam XIII. Martij, ita vt

vt aliquando ipsa XIV. Luna Pascha celebrarent, in quo neque Iudæis, neque Christianis consentiebant. Nam Iudæis primus dies solennis erat Luna XV. sed incipiebant festum à vespera præcedente, id est, Luna XIV. ad vesperam: istis autem primus dies solennis erat decimus quartus, & cum etiam ipsũ inciperent à primis vesperis, necessariò incipiebant Luna XIII. sed hic error nõ eget alia refutatione: nam fundabatur in sola imperitia: existimabant enim, ita sanctum Ioannem celebrare solitũ.

QVINTVS error est Nouatianorum, qui, teste Socrate libro 5. hist. cap. 20. decretum ediderunt, quod appellarunt ἀδιάφορον, quia in eo statuerunt liberum vnicuique esse debere, agere Pascha, quando velit. Quem errorem satis constat placuisse etiam Magdeburgensibus ex Centuria prima, libro secundo, capite 6. columna 504. & Cent. 2. capite 6. columna 119. vbi dicunt, nec Apostolos, nec Apostolicos viros vllam legem dedisse Ecclesiæ de celebratione Paschæ, sed reliquisse Christianis integram libertatem. Et ibidem arguunt Romanos Pontifices, quod propter rem indifferentem excommunicauerint Asianos.

ISTE autem error refellitur; PRIMÒ, ex can. 8. Apostolorum. vbi iubentur deponi Episcopi, vel Presbyteri, qui Pascha egerint ante æquinoctium cum Iudæis.

SECVNDÒ probatur, quia eos, qui pertinaces fuerũt in opinione Asianorum, id est, quod necessariò Pascha deberet agi Luna XIV. cum Iudæis, veteres patres semper habuerunt pro hæreticis, vt patet ex Tertulliano de præscrip. Epiphan. hæres. 50. August. hær. 29. & Theodoreto lib. 3. de hæreticis fabulis, & Damascen. lib. de hæresibus. Et ne putemus eos esse hæreticos alia de causa, imposuerunt illis nomẽ Tessarescedecatitas, id est, quartadecumanos, Non ergo sine causa Romani Pont. excommunicarunt Asianos.

TERTIÒ, si esse deberet res libera, & indifferens celebratio Paschæ, nunquam fuissent sancti Patres multũ solliciti de hac re: at semper maximè solliciti fuerunt: nã in ipso initio huius controuersiæ, vbique celebrata sunt prouincialia Concilia pro hac re, vt apparet ex lib. 5. historiæ Eusebij, c. 23. & 25. quod est signum magnæ sollicitudinis.

ADDE quòd in illis Conciliis non rem adiaphoram esse voluerunt, nam lib. 5. c. 23. sic ait Eusebius. *Vnum*, inquit, *omnes Ecclesiasticum dogma confirmant, ne liceat aliquãdo, nisi in die Dominica, qua Dominus resurrexit, Dominicum Paschæ celebrare mysterium.* Et cap. 25. dicit, hunc fuisse finem decreti Concilij Cæsarienſis de Paschate illo ipso tempore habiti. *Epistolæ autem nostræ exemplaria per omnes Ecclesias transmittantur, vti ne rei efficiamur animarum quæ diuersis erroribus immerguntur.*

QVARTÒ, Cõcilium Nicænum post quæstionem de fide contra Arium nihil putauit magis dignum diligẽti discussione & determinatione, quàm de die Paschæ, vt patet ex epistola Constantini apud Eusebium libro 3. de vita Constantini. Immò Athanasius in epist. de Synodis Arimini, & Seleuciæ, non procul ab initio; dicit, Concilium Nicænum propter duas causas conuenisse: primò propter controuersiam de Pascha: secundò, propter hæresim Arij. Epiphan. etiam hær. 70. dicit, Constantinum duo maxima bona contulisse in Ecclesiam: vnum, quòd congregari curauit Synodum Nicænam; alterum, quòd in ipsa Synodo curauerit determinari quæstionem de Paschate. Quod autem Nicænum Concilium planè præceperit celebrari Pascha die Dominico, & non solùm cohortationem adhibuerit; vt Socrates dicere videtur, patet ex Athanasio, qui in epist. de Concil. Arimini & Seleuciæ, sic ait: *In negotio de Paschate, non abhorruerunt ab ista appendice, visum est, vt omnes obtemperarent.*

QVINTÒ, probatur ex Concilio Antiocheno ca. 1. vbi excommunicantur qui legem Nicænam de Paschatis die non seruant.

SEXTÒ, idem probatur ex magna sollicitudine, quã semper habuerunt Patres, ne erraretur in celebrãdo Paschate. Nam tempore B. Ambrosij, cum nata esset difficultas quædam, & ignoraretur, quæ esset dies Paschæ secundum Nicænum Concilium, vndique mittebantur literæ Episcoporum vltro citroque, vnde etiam extat *plixa* epistola 83. Ambrosij de hac re.

DEINDE tempore Innocẽtij I. cum orta esset similis difficultas, scripsit Innocentius epistolam, quæ est 15. ad Aurelium Episcopum Carthaginis, vt ipse quoque coacta Synodo, quæstionem illã discuteret, & ad se scriberet Concilij sententiam, vt ipse posteà diem Paschatis de more omnibus præscriberet.

RVRSVM tempore Leonis, cũ similis orta esset difficultas, scripsit inde S. Leo ad Imperatorem Martianũ, ad Eudoxiam Augustam; ad Episcopos Galliæ & Hispaniæ, & alios, vide epist. 63. 64. 65. & 95.

PRÆTEREA idem arguit generalis prouidentia Ecclesiæ, nam vt scribit Leo epist. 64. ad Martianum, delegata fuerat Episcopo Alexãdrino cura semper supputandi & indagandi diem Paschatis, quem ille Apostolicæ sedi Romanæ indicabat: ac deinde Apostolica sedes vniuersæ Ecclesiæ diem illũ præscribebat, cuius moris meminit etiam Concilium Arelatense I. cap. 1. & Innocentius I. epist. 11. ad Aurelium.

VLTIMÒ, probatur ex diuino testimonio, quod refert Paschasinus Episcopus Lylibetanus in epi. ad Leonem, & est sexagesima tertia inter epistolas S. Leonis. Scribit autem ille, tempore Zozymi Papæ ortam quæstionem de Paschate, & Occidentales dicerent, Pascha celebrandum illo anno 25. die Martij: Orientales autem 22. Aprilis. Porrò in quadã Ecclesia Siciliæ solebat singulis annis sacer fons diuino miraculo per se repleri ipsa nocte Paschatis, qua Catechumeni baptizandi erant. Illo autem anno, cùm ex præscripto Zozymi Pascha ageretur XXV. Martij, fons inanis & aridus mansit: deinde XXII. Aprilis fons repletus est: atque ex eo intellectum est, errasse Occidentales in celebratione Paschæ. Quale miraculũ contigisse etiã anno Dñi DLXXIII. scribit Sigebertus in Chronico. Siquidem annotauit eo anno fontem baptismalem in Hispania diuinitus impletum fuisse in Sabbatho veri Paschatis, quod tunc Galli rectè seruabant, Hispani autem malè. At certè si res esset omnino indifferens, nunquam Deus tali miraculo commissum errorem demonstrasset.

MAGDEBVRGENSES Cent. 5. c. 6. col. 692. dicũt, fabulas, & nugas esse, quæ iste Paschasinus scribit. At cõstat hunc Paschasinum fuisse Episcopum celeberrimum quippe qui nomine S. Leonis præsedit Cõcilio Chalcedonensi D.C.XXX. Episcoporum. Constat etiam eum scribere rem sibi notissimam, nimirũ quæ acciderat suo tempore, & in loco sibi vicino. Constat denique tam illam scriptam grauissimo Pontifici S. Leoni, cui certè fabulam & nugas pro diuino miraculo nunquam vendi tasset magnus ille Episcopus.

VLTIMVS error est, in quem à multis iam annis incidimus scientes quidem, & aduertentes, sed tamen inniti. Sciendum enim est, Concilium Nicænum tres regulas constituisse ad inueniẽdum Paschæ diem. VNA fuit, vt semper Pascha ageretur post diem XXI. Martij, quia illo die erat æquinoctium veris, & Pascha post æquinoctium agi debet. ALTERA fuit, vt post XIV. Martij exspectaretur Luna XIV. & post eã diem quæreretur Pascha. Pascha enim agi debet in tertia hebdomade Lunæ, id est, à Luna XIV. exclusiue, vsque ad XXI. exclusiue.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et ad inuenié dam Lunam, composuerunt Cyclum aurei A numeri. Vbicunque enim in Calẽdario inuenitur aureus numerus illius anni, ibi est Nouilunium. TERTIA regula fuit, vt post Lunam XIV. occurrentem, post vigesimum diem Martij, expectaretur dies Dominicus, & ille esset Pascha.

ISTÆ regulæ illo tẽpore & sequentibus annis multis optimæ fuerunt. Verè enim tunc erat æquinoctium XXI. Martij, & verè aureus numerus tunc indicabat diẽ Nouilunij. At à multis iam seculis experientia docet, æquinoctium non esse fixum vicesima prima Martij, sed semper anticipare; nunc enim est decimo Martij. Similiter experientia docet, aureum numerum antiquum non indicare amplius Nouilunia fideliter. Nunc enim Nouilunium inuenitur quatuor diebus ante ipsum aureum numerum. Ex quo intelligimus, tempore Concilij Nicæni non fuisse exactè deprehensum motum nec Solis, nec Lunæ: Ecclesia autem semper antiquas illas regulas seruat; & inde sæpissimè cogitur errare, etiam si nolit. Sicut anno superiore, id est, M.D.LXXIX. celebratum est Pascha decimo nono die Aprilis, cum debuisset celebrari decimo quinto Martij.

QVAMVIS *anno 1580. quo auctor hec scribebat, iuxta antiquum errorem Paschalis solennitas ageretur: anno tamen 1582.* GREGOR. XIII. *Pontifex Max. eterna memoria dignus, & de Republic. Christiana multis nominibus optimè meritus, magno totius Ecclesiæ bono Ecclesiasticum Calendarium emendauit, & hunc circa Pascha errorem Dei beneficio sustulit.*

CAPVT XIII.

De Pentecoste.

MAGDEBVRGENSES Centuria secunda, capite sexto, columna 119. non solùm dicunt, Apostolos nullam legem de festis instituisse, sed etiam addunt, primis illis seculis Ecclesiæ nihil expresè legi de vllo festo, præterquã de Paschate. At hoc esse falsissimum, docet nos antiquitas Pentecostes. Nam in primis meminit eius festi Paulus in priore epistola ad Corinthios 16. *Manebo*, inquit, *Ephesi vsque ad Pentecosten.* Et Act. 20. de Paulo inquit Lucas: *Festinabat, vt si quo modo posset, Pentecosten ageret Hierosolymis.* Et quamuis non sit omnino certum, an loquãtur hæ Scripturæ de Pentecoste Iudæorum, an Christianorum: tamen Epiphan. hær. 75. exponit de Pentecoste Christianorum.

PRÆTEREA meminerunt huius festi, antiquissimi auctores; Clemens libro quinto constitutionum, capite vigesimo primo, Irenæus apud Iustinum quæstion. 115. Tertullianus libro de corona militis; Origenes libro 8. contra Celsum; Hilarius præfatione in Psalmos; Theophilus lib. 1. Paschali; Hieronymus in epistola ad Marcellam de erroribus Montani, & in caput 4. Galat. Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosius, Maximus, Leo, & alij, qui sermones de hoc festo scriptos reliquerunt. Denique Augustinus epist. 118. dicit, festa Passionis Domini, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes & alia, quæ in tota Ecclesia celebrantur, sine dubitatione vel à generalibus Cõciliis, vel ab Apostolis instituta: constat autem, non esse instituta in Generalibus Conciliis, nam eorum mentio inuenitur in Clemente, Iustino, Tertulliano, & Origene, qui præcesserũt omnia generalia Concilia.

EST autem grauis difficultas, an rectè celebretur festum Pentecostes die quinquagesimo à die Resurrectionis. Nam certum est, celebrari hoc festum propter aduentum Spiritus sancti, vt Hieronymus dicit in c. 4. ad Gal. & alij Patres suprà citati. Videtur autem Spiritus sanctus aduenisse die XLIX. vel etiam ante XLIX. à die Resurrectionis Domini, & proinde non die Dominico: sed die Sabbathi, aut Veneris, aut Iouis. Nam vt habemus Act. 2. Spiritus sanctus venit dum complerentur dies Pentecostes, id est, ipso die Pentecostes Iudæorum, non enim ibi Lucas potest intelligi de alia Pentecoste, quàm Iudæorum. Pentecoste autem Iudæorum aut erat festum datæ legis in monte Sina, vt dicit August. ep. 119. c. 16. aut erat festum Hebdomadarum, vt vult Hieronymus in c. 4. ad Gal. aut fortasse vtrumque simul: at neutrum in diem Dominicam incidisse videtur anno passionis Christi; nam festum datæ legis celebrabatur die tertio tertij mẽsis, vt habetur Exod. 19. ex quo deducit August. dies L. numerari ab ipso Paschate Iudæorum, id est, B à die XIV. primi mensis inclusiuè, fuit autem dies Paschæ Iudæorum, anno passionis Christi, die Iouis, ergo Pentecostes complebatur etiam die Iouis; nimirum triduo ante nostram Dominicam Pentecostes.

PORRÒ festum Hebdomadarum, quod magis propriè dicitur Pentecostes, numerari incipiebat à secundo die azymorum, vt colligitur ex lib. Leuit. c. 23. vbi præcipitur, vt altera die Sabbathi offerãt manipulos primitiarum, & inde numerẽt septem hebdomadas, qui sunt dies XLIX. & sequenti die, id est, quinquagesimo, festum diẽ agent. Porrò hoc loco nomine Sabbathi intelligitur primus dies azymorũ, qui solennis erat, & generali nomine Sabbathum dicebatur, vt exponunt Lyranus, Abulensis, Caietanus in hunc locũ, & Ioseph. li. 3. antiq. c. 13.

CVM ergo primus dies azymorum tempore passionis Christi fuerit die Veneris, si ab illo die exclusiuè numeremus dies quinquaginta, inueniemus, Pentecosten C completam fuisse die Sabbathi, non die Dominica. Neque potest aliquis effugere difficultatem, si dicat, Spiritũ quidem sanctum non aduenisse die Dominico, qui est quinquagesimus à Dominica resurrectionis: tamen Ecclesiam voluisse die Dominico celebrarę memoriam huius aduentus. Nam Clemens lib. 5. ca. 21. constitutionum, Theophilus lib. 1. Paschali. Augustinus epist. 119. Leo in sermone de Pentecoste, & alij omnes docent, reuera die decimo ab Ascensione, & quinquagesimo à Resurrectione venisse Spiritum sanctum. Hoc ergo effugio prætermisso, respondeo, festum Hebdomadarum, & festum datæ legis veteris fuisse vnum & idem, & celebrari solitum, tum in memoriam datæ legis veteris, ac figuram dandæ legis nouæ per aduentum Spiritus sancti: tum etiam in gratiarum actionem pro collectis frugibus, & hoc vnum festum anno passionis Christi incidisse in diem Dominicum, qui fuit quinquagesimus à D Resurrectione Domini.

VT autem ista omnia explicentur, consideranda sunt duo illa loca, Exodi 19. & Leuitici 23. Quantũ ad PRIMVM locum, sciendum, non posse euidenter colligi ex Scriptura, quo die data sit lex vetus. Nam Scriptura dicit, venisse Mosem cum populo in desertum Sinai mẽse tertio egressionis ab Ægypto, ac deinde tertia die datã legem: sed non explicat quo die mensis tertij venerint in desertum Sinai; & proinde non certò scimus, vnde numerentur tres illi dies, de quibus dicitur; *Estote parati in diem tertium.* Exod. 19.

INVENIO autem quatuor sententias. PRIMA est B. Augustini epist. 119. & quæst. 79. in Exodum, vbi dicit, venisse populum in desertum Sinai prima die mensis tertij, & tertia eiusdem datam esse legem, & illam diem esse quinquagesimam à die primi Paschatis. Sed contrà sunt argumenta.

PRIMVM,

PRIMVM, quia si ita numeremus, non coincidet fe- A stum datæ legis cum festo hebdomadarum, quod propriè dicitur festum Pentecostes; nã festum Pentecostes est dies quinquagesimus à secundo die azymorum, non à festo Paschatis. & tamen debent coincidere, vel nullũ erit festum datę Legis, quod est absurdũ, & contra ipsum Augustinum, qui ipsum festum datæ Legis, vult esse festum Pentecostes.

SECVNDVM, quia reuera non tollitur nostra prima difficultas; nam si Lex data est die quinquagesimo à Paschate Iudæorũ, & illa die est festum Pẽtecostes. & Spiritus sanctus venit in die Pẽtecostes, certè sequitur Spiritum sanctum nõ venisse die Dominico, sed die Iouis.

TERTIVM, quia B. Augustinus nõ videtur rectè numerare; ipse enim accipit ex primo mense dies septemdecim, ex secundo mẽse dies triginta, ex tertio mense dies tres, & sic efficit dies quinquaginta. At non potuit accipere ex primo mẽse dies septemdecim, & ex secundo dies triginta. Nam menses lunares, quales erant Iudæorum, non omnes constant ex triginta diebus, sed B vnus ex triginta, alius ex viginti nouem; ergo debuit accipere Augustinus ex primo mense dies septemdecim, ex secundo dies viginti nouẽ; vel ex primo dies sexdecim, ex secundo dies triginta, & sic non efficit quinquaginta, sed quadraginta nouem. Adde etiam, quòd Moses non dicit, mẽse tertio Paschatis, sed mense tertio egressionis de Ægypto: egressio autem non fuit decimo quarto die, sed decimoquinto, vt habetur Numeri. 33.

QVARTVM, quia si tertia die mensis tertij data est lex, oportebit prima die mensis multò plura esse facta, quàm patiatur tempus vnius diei: nam inprimis dicuntur filij Israel mense tertio peruenisse in desertum Sinai; ex quo apparet, aliquã partem diei illius primæ consumptam in itinere. Non enim credibile est, eos peruenisse summo mane, cùm non consueuerint noctu iter facere. Deinde, vbi peruenerunt, fixerũt tabernacula sua, in quo plurimum temporis consumebatur, cùm essent in illa C multitudine supra mille millia hominum. Deinde post fixa tabernacula, ascendit Moses in montem Sina. qui altissimus erat, & cum Deo loquutus, descendit, & conuocauit omnes maiores natu, & concionem habuit ad illos, & per illos ad omnem populum. Deinde rursum in montem secundò ascendit, & iterum descendit, & cũ populo loquutus, iussit, vt omnes lauarent vestimenta sua. *Cumq; lauissent vestimenta sua.* inquit Scriptura, *dixit eis Moses. Estote parati in diem tertium.* Quis porrò credat, vna, atque eadem die tabernacula erecta, & Mosem bis ascendisse ad montem, bis descendisse, bis populo concionatum? quod si id credibile non est, certè sententia illa S. Augustini ægrè defendi potest.

ALIA expositio est Ruperti & Abulensis in ca. 19. Exodi, qui dicunt, Legem quidem datam die tertio tertij mensis, sed eum diem non esse quinquagesimum, vt D Augustinus dicebat, sed quadragesimum nonum à Paschate, & ideo festum Petecostes non celebrari propter Legem datam, sed propter fœdus ictum inter Deum & populum, quod factum est die quarta tertij mensis. vt dicitur Exod. 24.

HÆC expositio minus placet, quàm prior; nã inprimis valent contra hanc sententiam argumenta iam facta, excepto tertio. & præterea peribit figura pulcherrima nostræ Pentecostes, quam tamen Augustinus, Leo, & alij agnoscunt, nimirum quòd Pentecoste Iudæorũ fuerit festum datæ Legis veteris, & nostra Pentecoste sit festum datæ Legis nouæ.

TERTIA sententia est Caietani, qui dicit, Mosem venisse in desertum Sinai prima die mensis tertij, sed illa verba. *Estote parati in diem tertiam*, dicta esse die quarto mẽsis, & proinde Legem datã die sexta eiusdem mensis. qui fuit quinquagesimus à secundo die azymorum inclusiuè. & hoc modo coincidit hoc festum cum festo Hebdomadarum, & omnia cohærent.

QVARTA sententia est Rabbi Salomonis, & Lyrani, qui dicunt Mosem venisse in desertum Sinai die tertia mensis tertij, ac deinde die quarta dixisse: *Estote parati in diem tertium*, & tandem die sexta datam Legem. Quæ sententia coincidit cum sententia Caietani quoad diem datæ Legis, de quo erat præcipua quæstio. Videtur autẽ hæc sententia magis conformis literæ; nã sic habet textus: *Mense tertio egressionis filiorum Israël de Ægypto, in die hac venerunt in solitudinem Sinai*, vbi illud: *In die hac*, videtur referri ad numerum antea nominatum, nimirum ad tertium, vt sit sensus; Mense tertio, & die ipsa. id est, eiusdem numeri, hoc est, tertia. quanquam potest etiam satis commodè illud, *In die hac*, referri ad initium mensis. vt sensus sit; *In mense tertio, in die hac*, id est, in ipso initio mensis. maneat igitur, vt sexta die mensis tertij data sit Lex, siue populus in desertum Sinai venerit die prima, siue tertia.

QVANTVM ad Secundum locum ex Leuitici vicesimo tertio, duæ sunt expositiones. PRIMA est Isychij & Ruperti in eum locum, qui volunt, per alteram diem Sabbathi, intelligi primam Sabbathi, id est, Dominicã, quæ immediatè sequitur post Sabbathũ, & sensum Legis esse. vt dies Pentecostes numerentur à prima Dominica, quæ occurrit post festum Paschæ: quæ sententia si vera sit, nobis maximè fauet. Nam eo modo semper Iudæorum Pentecoste venisset in Dominica die, & quia anno passionis Christi prima Dominica post Pascha Iudæorũ fuit Dominica resurrectionis, inde eo anno necessariò dies Pentecostes complebantur die quinquagesimo à die resurrectionis Domini.

ALTERA sententia est Lyrani, Caietani, Abulensis, Rabbinorum omnium, & ipsius Iosephi libro tertio antiquitatum, capite decimo tertio, qui intelligunt per alteram diem Sabbathi primam diem post festũ azymorũ. Et sanè mouet me multùm auctoritas Iosephi, quippe qui nouerat praxim eius Legis, cùm ipse quoque esset Sacerdos, & vixisset in Hierusalem, cùm adhuc Lex illa seruaretur. Sed hac sententia, tanquam vera, admissa, sequitur dies Pentecostes anno passionis Christi numerari cœpisse in Sabbatho; Sabbathũ enim eo anno proximè occurrebat post festum azymorum. Ex quo sequitur, vt dies Pentecostes cõplerentur etiam in Sabbatho.

QVOMODO igitur nos Pentecosten in Dominica celebramus? Respondet Rupertus, vbi suprà, etiam hac sententia admissa, non potuisse Pẽtecosten incipere, aut compleri in Sabbatho, quia Iudæi habebant quandam consuetudinem, vt nunquam celebrarent duo festa duobus diebus continuis. & ideo si quando occurreret primus dies azymorum feria V. Isolitos Iudæos illum diẽ D festum transferre in sequentem; & die Sabbathi celebrare tam festum Sabbathi, quàm festum azymorum. Atq; ita anno passionis Domini diem primũ azymorũ celebratum à Iudæis non feria VI. sed Sabbatho, & proinde dies Pentecostes cœpisse numerari die sequenti, qui fuit Dominicus.

SED quia hæc sententia passim refelli solet, neq; vacat nunc eã discutere: dicã quod sentio; & licet auctorũ meæ sententiæ non habeam, spero tamen eam non facilè improbandã, cùm certè ratione niti mihi videatur.

RESPONDEO igitur, ordinariè quidem cœpisse numerari dies Pentecostes à secunda die azymorum: sed tamen si secunda illa dies esset Sabbathum, tunc cœpisse numerari à tertia die azymorũ; neq; vllus hoc arguere potest. Nã caussa, cur illi dies quinquaginta non inci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

perdunt à tertia die primo azymorum, sed à secundo est, A quia oportebat illo die multa opera seruilia facere, quæ diebus festis erant prohibita, nimirũ oportebat metere manipulum frumenti, & exiccare, & deferre ad Sacerdotẽ. At istã omnia magis prohibita erant die Sabbathi, quàm die primo azymorum: ergo non licebat in secunda die azymorum, quãdo ea die erat Sabbathum, incipere dies illos quinquaginta. Et hanc esse puto causſam, cur Scriptura dixerit: *Altera die Sabbathi*: & non altera die Paschę vel azymorum, quia nimirum voluit generatim includere festa, quæ immediatè occurrerent post Paſcha, siue esſet vnum, siue plura. Itaq; illud: *Altera die Sabbathi*, significat prima die profana post festum Paschæ. Et quia vt plurimùm post Paſcha non occurrebat festum, nisi primo die azymorum, ideò non malè Iosephus loquens de eo, quod vt plurimùm accidebat, scripsit, incipere Pentecosten Luna decima sexta, quanquã anno Christi paſsionis cœperit Luna decima septima, quia videlicet Sabbathum fuit Luna decima sexta. Quod si dies Pentecoſtes eo anno numerari cœperunt Luna decima septima, B qui dies erat Dominicus, sequitur, vt complerentur dies Pentecoſtes etiam die Dominico. Atque hoc est quod quærebatur.

CAPVT XIIII.

De Septuagesima & sequentibus Dominicis.

DIximvs de Septuagesima, quæ celebratur post Paſcha, nunc de ea breuiter disſeremus, quæ celebratur ante Paſcha. Septuagesimæ, Sexagesimæ, & Quinquagesimę non inuenio mentionem ante tempora B. Gregorij, sed in Antiphonario & Sacramentario Gregorij annotantur expresè officia harum Dominicarum, & earundem meminerunt multi auctores Gregorio posteriores, nimirùm Beda in libello de officiis diuinis: Alcuinus in libro eiusdẽ argumenti, Amalarius lib. 1. cap. 1. de officiis Ecclesiasticis: C Rabanus lib. 2. cap. 34. de institutione Clericorum. Iuo in serm. de Septuagesima; Rupertus lib. 4. cap. 1. de diuinis officiis, & B. Bernardus in ser. de Septuagesima. Ratio autem horum nominũ non est eadem apud omnes. Beda & Alcuinus dicunt quosdam addidisse vnam hebdomadam ad ieiunium Quadragesimæ, & illam consequenter vocasse Quinquagesimã, alios addidisse adhuc aliam quia nolebant die Iouis ieiunare, & tamen numerum dierum integrum seruari volebant. Itaque addidisse vnam hebdomadam ante Quinquagesimam, & eam hebdomadam consequenter vocasse Sexagesimam, alios denique, qui non ieiunabant die Iouis, nec die Sabbathi, addidisse adhuc aliam, & illam vocasse Septuagesimam.

SED improbabilis est hæc sententia, nam non est ve- D risimile propter abusum paucorum, qui non ieiunabant die Iouis & die Sabbathi, Ecclesiam instituisse tam solennes Dominicas. Et præterea non inuenimus mentionem harum Dominicarum, nisi post tempora Gregorij, quando iam non erat ille abusus.

ALII volunt Septuagesimam dici à numero dierũ, quia sunt dies LXX. ab ea Dominica vsque ad Sabbathum in Albis. Sexagesimam dici, quia sunt dies sexaginta ab ea Dominica vsque ad feriam IV. post Paſcha. Quinquagesimam dici quia tot sunt dies inde vsque ad Paſcha. Inepta opinio, nam sic omnis Dominica poterit vocari Septuagesima, si numeremus LXX. dies, & nõ curemus vbi terminentur.

ADDE, quòd per septuaginta dies volunt isti auctores significari captiuitatem spiritualem sub diaboli potestate, cuius typus fuerat captiuitas Babylonica LXX. annorum. At absurdissimum est, inter dies captiuitatis includere diem resurrectionis Domini, qui est dies perfectæ libertatis.

ALII prudentiores dicunt, denominari à Paſchate has omnes Dominicas, sed per Synecdochen; nam à septuagesima vsque ad Paſcha sunt verè LXX. dies, id est, LXIV. à Sexagesima vsque ad Paſcha sunt circiter LX. dies, id est, LVII. à Quinquagesima vsque ad Paſcha sunt quinquaginta dies. Sed videtur deficere ista opinio in nomine Septuagesimæ, nam sexaginta quatuor dies magis dici deberent sexaginta quàm septuaginta.

EST ergo sententia RVPERTI, quam puto veriſsimam, ista nomina non esse desumpta à numero dierum, sed à numero Dominicarum: voluit enim Ecclesia, ante Dominicam paſsionis præmittere septem celebres Dominicas, quibus reuocaret nobis in memoriã spiritualem nostram captiuitatem: sicut per Dominicam paſsionis & sequentem commemoratur redemptio à captiuitate.

ITAQVE prima Dominica ex septẽ dicitur Septuagesima; quia est prima ex septem. Secunda dicitur Sexagesima, quia est prima ex sex. Tertia dicitur Quinquagesima, quia est prima ex quinque sequentibus. Quarta dicitur prima Quadragesimæ eadem ratione. Quinta dicitur secunda Quadragesimæ. Sexta dicitur tertia Quadragesimę. Septima dicitur quarta Quadragesimę. Deinceps autem non dicitur quinta Quadragesimæ, sed Dominica paſsionis. Et hinc etiam est, quod in Dominica Septuagesimæ, quia commemoratur captiuitas, legitur in officio ex initio Geneseos, peccatum primi hominis, & omittuntur omnia cantica læta, & ad Missam incipimus, *Circundederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me.* In Dominica autem paſsionis incipimus: *Vexilla Regis prodeunt, &c.*

DE Dominicis Quadragesimæ & paſsionis frequen C tissima mentio est apud omnes Patres, sed de ea nos disſeremus in controuersiis de ieiunio. Interim vide Epiphanium in compendiaria doctrina, quæ habetur ad finem librorum aduersus hæreses, Theophilum in epistolis Paſchalibus, Cassianum collatione 21. & Augustinum epistola 118.

CAPVT XV.

De reliquis festis Domini.

NATALIS Domini meminit Clemens lib. 5. cap. 13. Chryſostomus oratione in sanctum Philogonium, Ambrosius libro tertio de virginibus, initio; item Basilius, Naziãzenus, Maximus, Augustinus, Leo, D & alij, quorum exstant sermones de natali Domini.

CIRCVMCISIONIS festum videtur esse satis recens. Nam non solùm veteres Patres non meminerunt eius festi, verùm etiam Isidorus, Micrologus, Amalarius. Rabanus, VValfridus, Strabo. qui describunt officia omnium festorum, meminerunt quidem officij diei octauæ Natalis Domini, sed non sub nomine Circumcisionis. B. Bernardus tamen, & ante eum beatus Iuo Carnotensis, sermones habent de ipso festo Circumcisionis.

EPIPHANIÆ meminit Chryſostomus oratione de sancto Philogonio: Nazianzenus oratione in sancta lumina: Maximus, Augustinus, Leo, & alij recentiores. Obseruat autem Cassianus collatione decima, cap. secũdo, apud Ægyptum vna & eadem die celebrari Natalis & Epiphaniæ diem, cùm in Occidentis Ecclesiis sint festa diuersa.

DOMINICÆ in ALBIS meminit Clemens libro quinto,

quinto, capit viceſimo; Nazianzenus oratione in nouam A Dominicam: & Augustinus sermone primo de octaua Paſchatis. qui etiam libro 22. de ciuitate Dei, cap. 8. meminit trium dierum Paſchatis.

ASCENSIONIS festum antiquiſsimum est, & ab Apostolis institutum, vt docet Clemens lib. 5. cap. 20. Apostolicarum constitutionum, & B. Augustinus Epist. 118. In eodem festo exstant sermones Nysseni, Leonis, & aliorum.

FESTVM TRINITATIS recens est. nã cap. Quoniam, de feriis, Alexander III. dicit, suo tempore fuisse quidem in vsu apud quaſdam Ecclesias, non tamen Romæ. Micrologus etiam libro de obseruationibus Ecclesiasticis, capite sexagesimo, reprehendit eos, qui hoc festum celebrant. & ne quis obiiceret, videri hoc festum antiquum, quandoquidem præfatio de Trinitate est vna ex nouem, quas Pelagius II. tanquam antiquiſsimas seruari præcepit: monet Micrologus, eam præfationem in B Dominicis omnibus cantari solitam; neque esse propriã festi Trinitatis. Posteà tamen etiam Romæ meritò receptum est, & quidem in die octaua Pentecoſtes, vt Deo specialiter agantur gratiæ pro mysterio Trinitatis orbi terrarum, Apostolorum ministerio declarato.

FESTVM CORPORIS Domini constat ab Vrbano IV. institutum, post annum Domini milleſimum ducenteſimum. quod festum omnes Lutherani & Caluinistæ oderunt, sed immeritò. Nam etiam si non esset verè Christus in Eucharistia (vt Caluinistæ dicunt) vel nõ deberet adorari (vt dicunt Lutherani) tamen adhuc iustũ esset, habere certum diem, quo recoleremus memoriam institutionis eius Sacramenti, quod etiam Lutherani & Caluinistæ maximum Sacramentorum esse concedunt.

FESTVM denique TRANSFIGVRATIONIS Domini antiquum esse videtur. Exstant enim de eo ſermones sancti Leonis, necnon CYRILLI, ALEXANDRI, & ANDREÆ Cretensis apud Surium. C

CAPVT XVI.

De festis Sanctorum.

FESTA Sanctorum aduersarij non parũ oderunt. PRIMO, quod idololatriam sapere videantur; nam Sabbatha sanctificare, est præceptum primæ tabulæ, & proinde ad cultum Dei pertinet.

SECVNDO, quia aliqua falso fundamento nitantur, vt Conceptionis B. Mariæ festum, quod festum, B. Bernardus nominatim reprehendit in Epiſto. 174. ad Canonicos Lugdunenses, vbi dicit, errorem & superstitionẽ sapere hoc festum, quia eo vel peccatum honoratur, sine quo conceptio ista non fuit, vel falsa inducitur sanctitas. Et præterea apud nos etiam non est certum, an B. D Virgo sine peccato originali concepta fuerit; Ecclesia enim vtramq; opinionem permittit, ergo saltem dubiũ est. an rectè hoc festum celebremus.

TERTIÒ, quod plurima sint noua, ac præsertim festa B. Virgini dicata: nec enim ante Iustiniani tempora exstabant.

QVARTÒ, quòd multa ab Imperatoribus sæculi institutа sint. Nam festum Purificationis instituit Iustinianus, vt scribunt Paulus Diaconus lib. decimo sexto rerum Romanarum, & Nitephorus libr. 16. cap. 28. Festũ Assumptionis instituit Mauricius, qui Iustiniano posterior fuit, vt idem Nicephorus ibidem refert.

QVINTO, quia eousque prolapsus est abusus festorum, vt etiam Imperatoribus non Sanctis festi dies instituti sint, vt de Iustiniano refert Nicephorus li. 17. cap. 31. Hæ sunt obiectiones Tilemanni Heshusij libro de erroribus Pontificiorum. tit. 26. & Magdeburgensium Cent. 6. cap. 6. col. 342. 343. & 344.

VERVNTAMEN pium & bonum esse colere festos dies Sanctorum, facilè demonstrabimus auctoritate primùm, deinde ratione. AVCTORITAS est totius Ecclesiæ Catholicæ, quæ omni tempore id seruauit. Ac vt solùm inspiciamus quinque prima sæcula. PRIMO sæculo, id est, Apostolorum tempore habemus Clementẽ lib. 8. constituti. cap. 39. vbi iubet seruari festa Apostolorum & Martyrum.

SECVNDÒ sæculo, habemus testimonium Ecclesiæ Smyrnensis, cuius epistolam refert Eusebius libro quarto hist. capite decimo quinto, in ea epist. habentur hæc verba: *Quo in loco etiam nunc præstante Domino, solemnes agimus, celebresq; conuentus, maximè quidem in die paſsionis eius; sed & eum eorum memoriam, qui prius paſsi fuerant, celebramus, vt sequentium animi ad præcesſorum viam exemplis insignibus excitentur.*

TERTIÒ sæculo, ORIGENES hom. 3. in diuersos Euangelij locos, dicit, festum Innocentium puerorum rectè in Ecclesia celebrari, propterea quòd fuerunt illi Martyrum primitiæ. Item Tertullianus lib. de corona militis dicit, vnam ex antiquis traditionibus esse, annuas oblationes facere pro natalitiis. Et clarius B. Cyprianus lib. 3. epist. 6. *Dies*, inquit, *eorum, quibus excedunt, annotare, vt commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſsimus.* Et lib. 4. epi. 5. *Sacrificia*, inquit, *pro eis semper, vt meminiſtis, offerimus, quoties Martyrum paſsiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.*

QVARTÒ sæculo, Basilius oratione in Gordiũ Martyrem; Nyssenus orat. in Theodorum Martyrem; Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, paulò antè medium; Ambrosius ser. 76. 77. & 78. Hieronymus in cap. 4. ad Galat. & Epist. 19. ad Eustochium; Prudentius in hymno de sanctis Petro & Paulò, festorum dierum in Sanctorum memoriam & honorem institutorum apertiſsimè meminerunt.

QVINTO sæculo, Chryſostomus hom. 66. ad populum; Theodoretus lib. 8. de Martyribus, Augustinus in Psalm. 63. & 88. & alibi, Paulinus natali 2. & 3. S. Felicis. His accedunt Leo, Gregorius, Beda, & alij omnes posteriores, quorum libri testimoniis pleniſsimi sunt.

PROBATVR hoc etiam ex antiquis Conciliis diuersarum Ecclesiarum. Cõcilium LAODICENVM in Oriente celebratum ante annos M.CC. can. 51. verat, in Quadragesima celebrari festa Sanctorum, ex quo sequitur, extra Quadragesimam fuisse in ea prouincia celebrata. Concilium CARTHAGINENSE III. ante annos M.C. can. 47. *Liceat*, inquit, *legi paſsiones Martyrum, cũ anniuersarij dies eorum celebrantur.* Cõcilium TOLETANVM in Hiſpania III. can. 23. iubet, vt in diebus festis Sanctorum populi non dent operam turpibus saltationibus. Concilium LVGDVNENSE in Gallia, vt habemus can. Pronunciandum, de consecr. dist. 3. enumerat inter festa Ecclesiæ festum sanctorum Apostolorũ, Assumptionem & Natiuitatem B. MARIÆ, festum S. Syluestri. S. Martini, & aliorum. Idem ex Germania habemus in Conc. Mogunt. cap. 36.

VLTIMO probatur ratione, quæ fundatur in diuinis literis. Festi dies rectè instituuntur ad recolenda diuina beneficia, vt patet de festo Sabbathi, & festo Sortium apud Iudæos, & de festis Domini apud Christianos. Vnde Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei, ca. 4. *Beneficiorum*, inquit, *Dei, solennitatibus, festis, & diebus statutis dicamus sacramuſq; memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio.* Sed non est paruum Dei beneficiũ beata consummatio alicuius Sancti, & præcipuè per martyrium; inde enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

inde enim datur toti Ecclesiæ militanti exemplum fortitudinis,& vnus nouus patronus apud Deum:datur etiã toti Ecclesiæ triumphanti nouum gaudium de accessione vnius ciuis : denique tunc agitur nouus & perfectus triumphus de diabolo.

CONFIRMATVR:nã omnes causſæ, propter quas homines etiam profani celebrant festos dies,concurrũt in obitu Sanctorum.Homines enim festa celebrant ob diem natalem Principum: item ob assumptionem alicuius ad summam aliquam dignitatem:denique ob partam victoriam.At cum Sancti moriuntur, tunc verè nascuntur,& nascuntur Principes cœlestes,vnde ab Ecclesia eorum obitus natalitia dicuntur:item tunc assumuntur ad summam dignitatem, quæ hominibus conferri queat.id est,ad æternam beatitudinẽ:deniq; tunc perfectam victoriam referunt de Diabolo,& triumphũ agũt.

NEQVE rationes aduersariorum aliquid efficiunt. AD PRIMVM de idololatria dico:PRIMO,festa Sãctorũ Deo dicari,sed in Sanctorũ memoriam, quemadmodum templa sacrantur Deo in memoriam Sanctorũ. SECVNDO dico,honorem dierum festorum immediatè & terminatiuè pertinere etiam ad sanctos, quemadmodum diximus de basilicis,de votis,& de ipsa inuocatione:sed talem honorem dicimus esse cultum duliæ, non latriæ,& proinde religionis quidem cultum,sed religionis,non vt est nomen specialis virtutis, quæ hominem erga Dei cultum benè disponit, sed vt est nomen generale.

AD SECVNDVM de festo Conceptionis,quòd falso fundamento niti videtur,dico : PRIMO, in maiori parte Ecclesiæ piè credi B. Virginem sine peccato originali conceptam,quod etiam ex aduersariis fatẽtur Lutherus & Erasmus:ille in ser.de festo Conceptionis: iste in Apologia ad Albertum Pium Carpensem.

DICO SECVNDO,fundamentum huius festi præcipuum non esse conceptionem immaculatam,sed simpliciter Conceptionem matris Dei futuræ, qualiscunq; enim fuerit illa conceptio,eo ipso quod conceptio fuit matris Dei,singulare gaudium affert mundo eius memoria,tunc enim primum habuimus pignus certum redemptionis, præsertim cùm non sine miraculo ex matre sterili concepta fuerit.Itaque hoc festum etiam illi celebrant,qui putant Virginem in peccato conceptam.

DICES, hoc modo etiam Ioannis Baptistæ conceptiõ celebrari posset.

RESPONDEO,posset sanè, vt Græci faciunt. Nã in Kalẽdario Græcorũ die 23. Septembris annotatur festũ conceptionis Ioannis Baptistæ,sed Ecclesiæ Latinæ nõ est visum tot festa multiplicare. Et præterea magnũ est discrimen inter matrem Dei, & præcursorem eiusdem, & inter vtriusque conceptionem. Nam quia maior pars Ecclesiæ piè credit immaculatam conceptionem, inde habuit eadem Ecclesia occasionem instituendi hoc festum : quam occasionem non habuit ad instituendum festum de conceptione Ioannis Baptistæ.

PORRO B.Bernardi sententia nobis fauet,ille enim reprehendit canonicos Lugdunenses, quòd sine exemplo,vel præcepto Romanæ Ecclesiæ nouum festum instituissent.Si ergo nunc B.Bernardus videret ex auctoritate Romanæ Ecclesiæ festum celebrari,etiam ipse libentissimè celebraret.

AD rationem autem Bernardi dico, nos nec peccatum honorare,nec inducere falsam sanctitatem, etiamsi Virgo in peccato concepta esset,sed honorare officium matris Dei,ad quod ab ipsa conceptione designata fuit.

NAM idem Bernardus ibidem dicit meritò celebrari natiuitatem Ioannis Baptistæ,quia sancta fuit,& tamẽ ibidem dicit,se non audere asserere sanctificationẽ Ioannis in vtero deleuisse originale peccatum, licet hoc pium sit credere.

SI ita ergo aduersus Bernardum argumentarer,Colis festum natiuitatis Ioannis, quem non audes asserere natum sine peccato,ergo vel honoras peccatum, vel inducis incertam sanctitatem.Responderet Bernardus,nec peccatum se honorare,nec inducere incertam sanctitatem,sed honorare officium præcursoris,ad quod sanctificatus fuit adhuc in vtero matris existens : Idem ergo respondeo illi de conceptione B.Mariæ.

QVOD si ipse quæreret,vnde habeamus B. Mariam ab ipsa conceptione sanctificatam,saltem ad hoc, vt esset mater Dei designata,responderem, inde nos hoc didicisse,vnde ipse didicit,B.Mariã ab ipsa natiuitate sanctam fuisse.Asserit enim ibidem, ex eo, quod Ecclesia iam tunc celebrat B. Virginis ortum, se nihil dubitare, quin ortus ille sanctus fuerit;& nos ergo ex eo,quod Ecclesia celebrat festum conceptionis, nihil dubitamus, conceptionem illam sanctam aliquo modo fuisse,ac saltem ratione officij,ad quod assumebatur.

AD TERTIVM dico duo; PRIMO, non esse absurdum,quod aliqua festa sint recentia, quandoquidem etiam sunt recentia Dei beneficia, propter quæ festa instituuntur;vel saltem occasio festorum instituendorũ potest esse recens.Vnde etiam tempore Iudæorum vario tempore varia sunt festa instituta,præter ea, quæ Deus ipse per Mosem instituerat,vt patet de festo Sortiũ propter liberationem tempore Hester ; & de alio festo ob victoriam Iudith, & de festis dedicationum tempore Salomonis,& postea tempore Esdræ,& vltimo tempore Machabæorum,quod festum,licet recentissimum,Christus ipse honorauit,Ioan.10.

DICO SECVNDO, festa Sanctorum antiquissima esse, vt iam ostendimus. Fatemur tamen prius cœpisse celebrari festa Martyrum,quàm Confessorum ; & nonnulla etiam festa B.Mariæ recentia esse.Nã festũ CONCEPTIONIS tempore B.Bernardi cœpit, sed nõ fuit publicè receptum à tota Ecclesia, nisi post decretum Sixti IV.Pontificis,quod habetur in Extrauaganti,Cùm præexcelsa,de reliquiis, & veneratione Sanctorum. Similiter festum Visitationis in Ecclesia Latina nouũ est. Fuit enim institutum ab Vrbano Papa VI.atque à Bonifacio IX.primum confirmatum,deinde etiam à Concilio Basileensi sess.43.quanquam vtrumque festum iam antea erat in Calendario Græcorum.

FESTVM NATIVITATIS B.Mariæ longè antiquius est.Meminit enim eius Petrus Damianus,qui tres sermones de eo festo scripsit,& ante eum.B.Gregorius qui in Antiphonario, & Sacramentario annotauit officium 8.die Septembris,pro natali B.Mariæ.

FESTVM ANNVNCIATIONIS adhuc est antiquius.Extat enim oratio S. Athanasij de sancta Deipara,vbi expressè meminit huius festi.

FESTVM PVRIFICATIONIS est etiam antiquissimum.Siquidem huius celebritatis extant orationes Amphilochij,Gregorij Nysseni,Chrysostomi,Cyrilli Alexandrini,& Andreæ Cretensis apud Aloysium Lippomannum,& Laurentium Surium.

DENIQVE FESTVM ASSVMPTIONIS est etiã antiquissimum.Nam eius meminit Gregorius in Antiphonario,& Sacramẽtario,& ante Gregorium Andreas Cretensis in oratione de hoc festo,quæ extat apud Lippomannum, & Surium. Atque ante Andreæ tempora extat inter opera B.Hieronymi insignis sermo de festo Assumptionis,qui quidem vel ipsi Hieronymo, vel eius æquali Sophronio tribuitur.

AD obiectionem ergo ex Nicephoro,& Paulo Diacono,dico,eorũ verba non posse intelligi de prima institutione

ne eorum festorum,nisi illi apertissimè mentiãtur. quomodo enim instituit Iustinianus festum Purificationis, & Mauritius festum Assumptionis, si vtrumque festum erat institutum tempore Hieronymi, & Chrysostomi, qui ducentis annis Iustiniano antiquiores fuerunt?Præterea iidem auctores ibidem dicunt, à Iustino Imperatore institutum festum Natiuitatis Domini. At constat ex Ambrosio, Augustino, Leone, & aliis, qui Iustinum præcesserunt: festum Natiuitatis longè esse antiquius. Solùm ergo Imperatores illi addiderunt aliquid ad celebritatem,& fortasse præceperunt ciuilibus legibus. ne vllus operaretur in illis solennitatibus,cùm tamen etiam anteà legibus Ecclesiæ dies illi sanciti essent.

AD QVARTVM, patet responsio, Non enim Imperatores festa instituerũt,sed instituta iam festa ab Ecclesia,legibus etiam suis adiuuerunt,& ornarunt.

AD QVINTVM respondeo, Nicephorum non dicere institutum fuisse festum diem Iustiniano,sed solùm quotannis Episcopum quendam Constantinopolitanũ solitum celebrare eius memoriam. Id quod non cogimur intelligere de aliquo festo die, sed solùm de laudatione Iustiniani,quam ille Episcopus admiscebat concioni suæ;propterea quod Iustinianus multa pia opera, & Ecclesiæ vtilissima fecisset.

ADDO præterea, quidquid illud fuerit, siue festus dies siue simplex laudatio, fuisse vnius priuati Episcopi factum,quod non immerito reprehendi posset : præsertim cùm eius successores mox omiserint eiusmodi celebritatem.

CAPVT XVII.

De Vigiliis.

IN profestis magnorum dierum consueuerat Ecclesia vigilare,& ieiunare,ac inprimis Vigilia Paschæ,quæ nocte præcedente Dominicam Resurrectionis agebatur, semper celeberrima fuit,vt patet ex Clemente libro 5. cõstitut. capite 19.ex Tertulliano libro 2.ad vxorem : ex Euseb. lib.6.historiæ,cap.7.& ex aliis permultis.

DE vigiliis autem in Sanctorum honorem meminit Basilius in Psal.114.Hieronymus in libro aduersus Vigilantium,Bucchardus lib.13.decretorum, ca. 16. Bernardus sermone de Vigilia S. Andreæ ; & de vigilia SS. Petri & Pauli.& Innocentius Pontifex III. capite primo,& secundo, de obseruatione ieiuniorum. Cæterum quoniam paulatim occasione nocturnarum Vigiliarum abusus quidem irrepere cœperant ; vel potius flagitia non rarò committi : placuit Ecclesiæ nocturnos conuentus, & Vigilias propriè dictas, intermittere, ac solùm in iisdem diebus celebrare ieiunia.

***

Finis septem Controuersiarum generalium Tomi primi.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.
DEO ITEM IESV CHRISTO ÆTERNI DEI,
ÆTERNO FILIO: LAVS ET GLORIA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

APPROBATIO.

Cùm D. ROBERTI BELLARMINI Politiani, Societatis IESV, exactiſsima controuerſiarum, quæ Catholicis cum hæreticis & nouatoribus intercedunt, diſcuſsio, ſingularem Chriſtianæ veritati lucem afferat, ad maiorem Reipubl. Chriſtianæ vtilitatem, maximam verò Sectariorum confuſionem publicari poſſunt & debent.

Ita cenſui PETRVS STEVARTIVS *Leodius SS. Theologiæ D. & Profeſſor, ac eiuſdem facultatis Ingolſtadij pro tempore Decanus.*

DE TRANSLATIONE
IMPERII
A GRÆCIS AD
FRANCOS.

ADVERSVS MATTHIAM
FLACCIVM ILLYRICVM,
LIBRI TRES.

AVCTORE
EODEM ROBERTO BELLARMINO POLITIANO,
E SOCIETATE IESV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA LIBRI PRIMI.

Romanum Imperium à Græcis ad Francos Summi Pontificis auctoritate translatum.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAP. I. Contradictiones duodecim Illyrici detexit.
II. Mendaciavi[illegible] eiusdem Illyrici refellit.
III. Prolegomena [illegible] fici cum Frederiarij confutat, & eam controuersiam explicat, quæ fuit Hadriano Summo Pontifici cum Friderico Barbarubo Imperatore.
IIII. Testimoniis Historicorum [illegible] ritate ad Francos à Græcis trans[illegible] demonstrat, Imperium Romanum Summi Pontificis auctoritate ad Francos à Græcis translatum.
V. Testimoniis duodecim Principum translationem confirmat.
VI. Idem asserit testimoniis septem Summorum confirmat.
VII. Imperium Romanum non esse à Francis à Pontificum.
VIII. Non accepisse Carolum Magnum à Deo immissum iure belli.
IX. Imperium Romanum non esse deuolutum ad Carolum Imperij dignitatem.
X. Imperium Romanum non esse delatum ad Francos auctoritatem iure successionis hereditariæ.
XI. Imperium Romanum non fuisse à Græco Imperatore Carolo vel Populóve Romano.
XII. Summum Pontificem iure suo Romanum Imperium transferre potuisse, non tradidisse.
XIII. Obiectiones Illyrici dissoluit, aut iam antè dissolutas ipsa ad Francos transtulisse demonstrat.

SVMMA LIBRI SECVNDI.

Romanum Imperium à familia Caroli Magni & gente Francorum ad familiam Othonum & gentem Saxonum, Summi Pontificis auctoritate transisse.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

CAP. I. Successionem explicat Caroli Magni.
II. Othonem primum, non autem Henricum aut Chunradum, Imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse demonstrat.
III. Eundem Othonem à Summo Pontifice Ioanne duodecimo ad Imperium prouectum ostendit.
IIII. Obiectiones Illyrici diluit.

SVMMA LIBRI TERTII.

Septem Electores Imperij à Summo Pontifice Gregorio quinto potissimum institutos.

CAPITA LIBRI TERTII.

CAP. I. Electores ante Gregorij decimi Pontificis & Friderici secundi Imperatoris tempora designatos.
II. Obiectiones Onuphrij refellit.
III. Electores Imperij non ab Othone tertio Imperatore, sed à Gregorio quinto Pontifice Maximo institutos ostendit.
IIII. Obiectiones Illyrici dissoluit, ac mendacia plurima auctoris eiusdem detegit, & redarguit.

LIBER

LIBER PRIMVS.

Argumentum & partitio totius libri.

SCRIPTVRVS *de translatione Imperij Romani à Græcis ad Germanos, aduersus mendacissimum librum, quem ante paucos annos de eodem argumento edidit Matthias Flaccius Illyricus, operæpretium me facturum existimani, si quemadmodum ipse prolegomena quædã præmisit, ita quoque & ego loco prolegomenorum pauca quædam præmittam tum de contradictionibus, tum de mendaciis eiusdem Illyrici manifestis atque crassissimis. Ita enim spero fore, vt hominis huius inconstantia & impudentia patefacta, simul etiam adtus patefiat veritati in aures atque animos illorum, quos iam fortè falsitas occupauit, quibúsque ille suis artibus, & multa historiarum confusione & varietate tenebras offudit. Deinde ad rem ipsam aggrediar hoc ordine. Quoniam Illyricus, vt est inconstans, & varius, vno in loco docet non esse translatum Imperium Rom. Pontificis auctoritate à Græcis in Francos, seu Germanos, in alio verò fatetur id quidem, sed affirmat iniustè & impiè factũ, esseque hanc translationem præcipuum miraculum Antichristi: propterea primum demonstrare conabor, vere translationem esse factam Summi Pontificis auctoritate, atque argumenta desumam ex consensu omnium Historicorum, ex confessione Imperatorum ac Principum aliorum, ex testimoniis veterum Romanorum Pontificum, ac demum ex refutatione omnium eorum iurium vel titulorum quos aduersarij prætendunt. Ostendam enim certissimis rationibus, Carolum Magnum, quem Imperatorem Romanum fuisse nec Illyricus, neque alius quispiam negat, ad eam dignitatem peruenisse nec iure belli atque armorum, nec immediata vocatione Dei, nec successione hæreditaria, nec dono Græcorum, nec denique electione Senatus Populiq. Romani: proinde aut Carolum à Pontifice Imperiũ habuisse, aut omninò non habuisse. Deinde planum faciam, id quod Summus Pontifex in hac translatione Imperij fecit, rite ac iure esse factum. Addam postremò, vt nihil eorum quæ Illyricus tractat prætermisisse videar, de translatione Imperij, si tamen translatio dicenda est, ex familia Caroli Magni in Saxones, & de institutione septem Imperij Electorum.*

CAPVT PRIMVM.

Complectitur contradictiones Illyrici.

IGITVR noster Illyricus (vt ordiamur ab eo quod primo loco propositum est) pro sua grauitate & constantia in asserendis sententiis, non tam quid sit in re considerare solet, quàm quid proposito suo maximè deseruiat. Itaque si affirmare aliquid, caulæ quã defendit vtile est, confidenter affirmat; si rursum illud ipsum negare, rei suæ conducere putat, audacter negat; parum omninò laborans, cohæreant ne scriptà sua inter se, an secum ipsa pugnent; & vtrum vnum alteri opem ferat, an potiùs, tãquam in bello sociali, vnum euertatur ab altero.

CONTRADICTIO I.

IN LIBRO quem nuper edidit de translatione Imperij, passim figmentum, & fabulas appellat, quod vulgò creditur, Imperium Romanum translatum à Græcis ad Germanos Summi Pontificis auctoritate. Atque vt aliquem eorum locum notemus, titulus secundæ partis primi capitis hic est: *Quod nõ sit facta per Papas Imperij translatio à Græcis ad Germanos.* Sed nimirum cùm hæc scriberet, oblitus erat quid paulò antè scripsisset. Nam in libro contra primatum Papæ penè extremo notas Antichristi explicans, quinto loco hanc ponit de translatione Imperij, & quidem his verbis: *Antichristus apparebit cùm Romani regni defectio fiet, & reddet Romanis libertatem, sub suo tamen nomine: hoc accidit ante annos 700. cùm Romanum Imperium ruebat. & à Papa non tamquam à Cæsare dictatore, Consule, aut senatore, sed vt à Papa Romano nonnihil instauratum est: tunc enim Papa suam potentiam & impietatem propagauit. Sic Apocalyp. decimo tertio læsa bestia ab alia simili agni bestia honoratur.* Nec solùm in eo libro, sed etiam in Centuriis idem affirmat Illyricus. Sic enim scribit Cent. 8. capit. 10. colum. 751. *Atque ita Imperium Romanum ad Carolum, & Francos.* (Leo III) *transtulit, & tamen sibi reseruauit ius Francis imperãdi. atq; hinc factum est deinceps, vt qui Imperij sceptrum acciperent, à Pontifice inaugurarentur; estq; hæc translatio præcipuum ex miraculis Antichristi.* Apocalyp. 13. & 17. Quid hic Illyrice eliges? si transtulit Romanus Pontifex Imperium in Francos, totus liber tuus de translatione Imperij corruit: si non transtulit, corruunt partes non exiguæ tum ex libro tuo contra Primatum, tum ex Historiarum tuarum Centuriis. Imo verò, siue transtulit Papa Romanus Imperium in Francos, siue non transtulit, corruit liber tuus de translatione Imperij. Siquidem Papam esse Antichristũ, ex verbo Dei efficacissima ductã ratione demonstrasse te putas in locis paulò ante citatis, quia videlicet Papa dum Imperium Occidentale instaurauit

Universidad de Deusto
Biblioteca

instauravit, curavit (vt quidem interpretaris) plagam bestiæ, quod est miraculum, & nota præcipua Antichristi, Apocal. 13. & 17. Igitur in libro de translatione Imperij cùm contendis tam acriter, non esse Papam auctorem Occidentalis Imperij, quid aliud contendis quàm id efficere, vt credamus falsam esse tuam illam demonstrationem, qua ex verbo Dei probare volebas, Papam esse Antichristum? & tamen in hoc ipso libro, tertio quoque verbo repetis Papam esse Antichristum, in quo tu ipse tuam præcipuam demonstrationem labefactas, qua effici credebas, Papam esse Antichristum. Sed pergamus ad cætera.

CONTRADICTIO II.

In hoc ipso lib. de transl. Imperij in epist. dedicatoria affirmat Illyricus ius in Imperium Romanũ Germanos adeptos esse ante annos 1500. cũ videlicet Arminio duce duas Aquilas Romanis eripuerũt, atque in huius rei signũ bicipitẽ Aquilam Germanos Imperatores in insignibus suis præferre. *Huc* (inquit) *referre possis, quòd & mox post Iulium sub Augusto Germani duas Aquilas Romanis iniustissimo bello abstulerunt.* Et infrà: *Quando unque igitur volet Romanus sacrificus, aliiq; Imperij amuli, cognoscere Germanorum monarchiæ originem ac ius, intueantur modo ac cõtemplentur eius gloriosa insignia bicipitẽ Aquilam ostentantia, & mox ea illos de origine iuroq; suo abunde edocebunt, ac vel inuitos conuincent.* Hæc ille. Sed hæc somnia quæ nos infrà cap. 6. refutabimus, refellit etiã ipse idem Illyricus, cùm ita loquitur Cent. 9. cap. 16. col. 621. *Aquila Romana in duo capita statim in initio huius sæculi* (quod est ab anno 800. ad 900.) *diuisa est. Nam Carolus Magnus à Leone Pontifice cum consensu Senatus & Populi Romani Imperator Occidentis solenni ritu inauguratur anno Domini 801.* Quomodo, quæso ista cohærẽt, vt ante annos 1500. cœperit Aquila biceps, & ius, atq; origo Imperij Germanici, & tamen Aquila Romana anno 801. id est, ante annos 700. diuisa primum fuerit, cùm Carolus Magnus à Leone Pontifice Imperator Occidentis primus inauguratus est?

CONTRADICTIO III.

Rursvm in li. de transl. Imperij, ca. 1. pag. 9. *Audet* (inquit Illyricus) *Gelasius Papa ad Anastasiũ Imperatorem scribens, 15. q. 6. can. Alius, affirmare Zachariã Papã deposuisse Hildericum Regem Francorum, & transtulisse regnum in Pipinum Caroli patrem.* Et infrà: *Tale mendacium ausus est Papa confingere, & Gratianus suæ rapsodiæ Decretorum inserere.* Hæc ibi. At in Historia longè aliter. Sic enim scribit Cent. 8. cap. 10. col. 706. *Pipino Zacharias Papa regnũ Francorum dedit, ideq; ei tutum præstitit deposito, & in monachum consecrato Carolomanno fratre eius, & Hilderico Rege priore.* Poterat ne clarius secum pugnare, & vno in loco destruere, quod in alio affirmauit?

CONTRADICTIO IIII.

In lib. eod. de translat. Imperij, ca. 1. pa. 12. affirmat Illyricus Sũmos Pontifices quondã seruos & mancipia fuisse Caroli, nũc è contrario à Sũmis Põtificibus adigi Cæsares ad ruptissima pedum oscula. *Quam fœda* (inquit) *est ista vanitas, quod Papistæ fingunt, illos seruos & mancipia Caroli Imperium Romanum in Carolum trãstulisse, eumque sibi vt vassallum quendam dato feudo obligasse, vt nunc arctissimis iuramentis Cæsares sibi obstringunt, & etiam ad turpissima pedum oscula adigunt.* Sed audi ruesum eiusdem Illyrici verba ex Cen. 8. ca. 10. col. 724. *Pipinus* (inquit) *& Carolus filius eius, in terram prostrati, pedes eius* (Stephani Papæ) *osculati sunt, & stapedes eius apprehenderunt, & frenum equi illius tenentes, stratoris officia ei præstiterunt.* Quid hic dices Illyrice? Si Papa mancipium erat Caroli, qui A factum est, vt non Papa Cãroli, sed Carolus Papæ stapedes apprehenderit, & stratoris officium ei præstiterit? Et si nũc p rimũ cœpit Papa principes adigere ad oscula pedũ, quo pacto ante annos propè 800. Pipinus & Carolus humi strati Pontificis pedes, nullo cogente, nisi Dei metu ac reuerẽtia, Christi Vicario debita, osculabantur?

CONTRADICTIO V.

Eadem pag. 12. in lib. de transl. Imperij ita scribit Illyricus: *Testantur quoq; omnes Historici, etiam ij qui Papis sunt addictissimi. Leonẽ Papã mox vt electus fuit in Papam, misisse ad Carolum Magnũ legationẽ vnà cũ clauibus sancti Petri & est Papale insigne, & vexillis vrbis Romæ cũ Aquilis, petisséque iuxtà Synodum Adriani, confirmationem sui, & vt aliquis mitteretur, qui Romanos Carolo denuò iuramento adstringeret, quod fuit extremæ subiectionis indicium.* Hæc ibi. In Centuriis contrarium legimus; nimirum petiisse Leonem, vt aliqui à Carolo mitterentur, qui Romanos non Carolo, sed ipsi Papæ iuramento adstringerent: sic enim legimus Cent. 8. cap. 10. col. 750. *Legatos ergo inscio senatu cum muneribus ad Carolum mittit, eiq; sacras claues, insigne Pontificiæ dignitatis, & vexillum vrbis Romæ, seu Aquilam, signum Imperij Romani offert, seq; & vrbem Romam eius fidei commendat ac postulat, vt suos Romam ableget, qui populum Romanum ad suam fidem atque subiectionem Sacramento firmarent iuxtà annales Francorum.* Quæ verba alij (hoc est, Illyricus idem in alio loco) intelligunt, quòd iusserit Romanos Francis fidem iurare, sed id nõ tam facilè esset impetratum. Quare verisimilius est, quòd petierit Romanos eo adigi, vt Pontifici iusiurandum præstarẽt. Quare Engelbertus, vel Agilbertus, Abbas sancti Richarij, iussu Caroli compulit Romanum populum fidelitatem iurare Pontifici.

CONTRADICTIO VI.

Pagina 22. Italiam ab Odoacre occupatã affirmat Leone Bessicano Imperatore. At Cent. 5. cap. 16. col. 1526. scribit id accidisse sub Zenone, qui post Leonem iuniorem Leoni seniori, id est, Bessicano successit.

CONTRADICTIO VII.

Pagina. 26. & seq. Theodoricum Ostrogothum, Imperatorem Romanorum & Augustum, ac purpura Cęsarea ornatum fuisse fusè docet, ac multis testimoniis confirmat. At Cent. 6. cap. 16. col. 840. disertis verbis dicit, Theodoricum eundem nec nomen, nec insignia Imperatorum Romanorum vnquam habuisse.

CONTRADICTIO VIII.

Pagina. 49. Carolo Magno Imperium Occidentis donatum fuisse scribit ab Irene, antequam idem Carolus à Leone coronaretur. At Cent. 9. cap. 16. col. 621. scribit Græcos in Imperium Caroli quodammodo cõsensisse, quòd non possent id mutare, quod Leo fecerat Romæ, quando Carolum Imperatorem appellauit.

CONTRADICTIO IX.

Neqve verò de Electoribus Imperij minor est apud Illyricum, quàm de ipsa Imperij trãslatione dissensio. Nam in libro de translatione Imperij, capite quinto, pag. 89. habentur hæc verba: *Hic quoq;, vt vbique alibi, Põtificiorũ parasitarũ mendacia grassantur, dicunt enim, q; imperante Othone III. Gregorius V. Germanus male à Romanis tractatus, suaq; sede pulsus, decretum tulerit, q; septem Germani Principes, loco Romani Populi Senatúsque, Imperatores in perpetuã posteritatẽ eligere deberent, q; eorum figmentũ mox euidenter, Deo dante, redarguemus.* At in hist. Ecclesiast. Cent. 10. c. 10. col. 546. habẽtur hæc alia eiusdẽ Illyrici verba, quæ pugnent necne cũ præcedẽtibus, vel ipse Illyrici cus iudex esto; *Gregorius vndecimo sui exilij mẽse, pristinæ dignitati per*

rati per Imperatorẽ restitutus, suã patriã insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, vt penes solos Germanos eligendi Regẽ esset ius ac potestas, qui post diadema à Romano Pont. acceptũ. Imperator & Augustus appellaretur. Suntq; Electores cõstituti, Moguntinus, Trevirensis, & Coloniẽsis Archiepiscopi, Marchio Brandeburgẽsis, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ Dux, & Rex Bohemiæ, qui paribus suffragiis Electorũ existentibus, litẽ inter eos dirimat. Ne autẽ liber de trãslatione Imperij solũ cũ aliis eiusdẽ Illyrici libris, & nõ etiã ipse secũ pugnare videatur, annotemus adhuc vnã vel alterã contradictionẽ.

DECIMA CONTRADICTIO.

In ipso igitur libro de trãslatione Imperij c. 1. pag. 5. sic Illyricus loquitur: *Dei solius est iste titulus: Mea sunt omnia, ego do ea cui volo, ego transfero regna, ac monarchias de gente in gentẽ pro meo arbitrio. Horrenda ergo blasphemia est, quod Antichristus, sicut in alio omnibus se Deo exæquauit, imò & suprà eum extulit, ita in hoc quoque gloriatur, suum esse transferre Imperia ac regna ad quemcunque velit, seq; transtulisse Imperium à Græcis ad Francos, & porrò à Francis ad Germanos.* Hæc ibi. At infrà cap. 2. pagi. 21. non vult solius Dei esse transferre imperia, sed etiã hominum. Siquidem docet non semel translatũ fuisse Imperiũ à Græcis ad Germanos: *Romani* (inquit) *aut potius Constantinopolitani Imperatores sæpius ius Occidẽtalis Imperij Germanis tradiderunt.* Et mox pag. 22. *Prima igitur*, inquit, *translatio facta est sub Leone Beßicano, Constãtinopolitano Imperatore, circa annũ 460. in Othacarũ aut Odoacrẽ.* Et infrà ponit secundã translationem factam à Zenone Imperatore in Theodoricũ; Tertiã ab Anastasio in Clodoueũ; & quartam ab Irene in Carolũ. Sed si horrenda blasphemia est, quòd Papa asserat, se trãstulisse Imperiũ in Germanos, quia transferre imperia soli Deo conuenit; quomodo non est horrẽda blasphemia, quòd Illyricus asserit, à Leone Bessicano, vel eius militibus, translatum Imperium in Odoacrem, à Zenone in Theodoricum, ab Anastasio in Clodoueum, ab Irene in Carolum?

XI. CONTRADICTIO.

Et si Antichristus est, & Deo se exæquat, vel super ipsum extollit, qui audet regna transferre, quod soli Deo est proprium; certè Antichristi fuerunt Leonis milites, nec non Zeno, Anastasius, & Irene, Imperatores, qui re ipsa (vt Illyricus dicit) imperium transtulerunt, ac Dei potestatem vsurparunt. Papa verò non modo non est Antichristus, sed etiam Antichristo omnino contrarius, cùm non solùm Imperium non trãstulerit, nec Deo se æquauerit, sed etiã (vt idẽ Illyricus scribit pag. 12.) se vt seruũ ac mãcipium Imperatori subiecerit. nõne igitur Illyricus manifestè secũ pugnat, cũ passim in hoc suo lib. Papã Antichristũ vocat, & quidẽ extollentem se supra ipsum Deum; & tamen in eodẽ libro tam humilem facit eundem Papam, vt se mancipium & iuratum seruum Imperatoris esse fateatur?

XII. CONTRADICTIO.

Rursvm in eodem libro. capite 1. pag. 12. *Ipsa*, inquit Illyricus, *vox translationis eos euidentissimè mendacij redarguit: nam si transtulerunt Papæ Imperium à Græcis ad Francos, sequitur Græcos esse plane priuatos Imperiali dignitate.* Hæc ibi. Sed paulò pòst pagi. 22. & sequentib. numerat Illyricus quatuor trãslationes factas à Græcis ad Germanos, manẽte nihilominus etiã Græcis Imperiali dignitate: quia videlicet nõ totũ Imperiũ, sed altera pars dutaxat, quæ Occidẽtale Imp. dicitur, translatũ fuit. Aut igitur ipsa vox trãslationis Illyricũ arguit euidẽtissimè mendacij, cùm ait pag. 22. translatum Imperium à Græcis in Germanos à militibus, Zenone, Anastasio, & Irene; aut falsum est quod scripsit pag. 12. nam vtrumq; simul nulla ratione defendi potest.

XIII. CONTRADICTIO.

Sed insiguis contradictio, & contumeliosa in Rom. Imperiũ habetur ad finem epistolæ dedicatoriæ: vbi sic Illyricus de se ipse loquitur, *Testor* (inquit) *me ab omnibus sectis, erroribúsque à Romano Imperio, & Augustana Confessione damnatis abhorrere.* hæc enim verba manifestam implicant contradictionem, nisi Romanum Imperium Augustanæ Confessionis patronum, vel sectatorem Illyricus faciat. quod certè facere non poterit, nisi cum manifesta ratione pugnare velit: constat enim Confessioni Augustanæ solũ ex Romano Imperio adhæsisse ac subscripsisse Electorẽ vnũ, Principes sex, & ciuitates liberas duas. eandẽ verò Confessionem in eodẽ Augustano cõuentu publicè reprobatã ac damnatã ab ipso Romanorum Imperatore Carolo eius nominis. Quinto, ab electoribus quinq;, à Principibus Imperij partim Ecclesiasticis, partim secularibus septẽ supra cẽtũ, ac demũ à liberis Imperialibus Ciuitatibus nouẽ, & triginta. tot enim fuisse Catholicos Principes, & Status Imperij, qui in dãnationẽ Confessionis subscripserũt, & subscriptionẽ sigillis suis munierũt restis est Ioãnes Cochlæus, qui in eo cõuẽtu prẽsens interfuit, in actis Lutheri anni 1530. & 1531. Cùm igitur Romanus Imperator cũ longè maiore parte Principum, & Statuum Imperialium Augustanam Confessionem damnauerit, meritò ea ab Imperio Romano damnata existimanda est. nã si Imperator, vt caput Imperij, Imperiũ vniuersum repræsentat; quanto magis & certiùs conuentus Principum & Statuum fermè omnium vnà cum ipso Cæsare Imperium vniuersum repræsẽtabit? Quocirca meritò Philippus Melãchthon in epist. ad Ioannem Obernburgeium ita scribit. *Non delector recordatione Comitiorum Augustanorum, in quibus tristi ac atroci sententia damnati sumus.* Eligat iam Illyricus vtrum voluerit: aut sequitur Imperij Romani sententiam, & mentitur cùm ait, se adhærere confessioni Augustanæ: aut sequitur confessionem Augustanam, & mentitur cùm ait, se abhorrere ab erroribus ab Imperio Romano damnatis. vtrumq; certè simul verum esse nullo modo potest.

CAPVT II.

Continet mendacia Illyrici.

Veniamvs nunc ad alteram partem Prolegomenorum, id est, ad mendacia quibus vndique scatet Illyrici libellus.

Ac primvm ipsam Epist. qua librum suum dedicat Imperatori Maximiliano, omnibusq; Imperij Principibus, totam ferè mẽdaciis texuit; vt mirum sit eum tam impudenter tantis viris imponere voluisse. Non procul ab initio scribit politici Magistratus gloriam & dignitatẽ per Lutheri doctrinã esse illustratã, & cõtra seductores & oppressores ornatã, & vindicatã. *Hoc* (inquit) *tempore instaurati Euangelij non vno modò gloria dignitásq; politici Magistratus est verbo Dei illustrata, & contra seductores, eiusq; oppressores speciosè ornata, & vindicata; quãquam illi contrarium fingant.* At quàm hoc sit verum, testantur in primis libri ipsius Lutheri, quibus ita Principes omnes in contemptum & inuidiam adduxit, vt nihil aliud meditari videretur, quàm principatum omnem de medio tollere. Sic enim loquitur in libro de potestate seculari, *Principes mundani sunt; mundus autem inimicus est Deo: idcirco & ipsos quoq; facere oportet, quod Deo contrariũ, mundo autem consentaneũ sit; vt scilicet non fiant infames, sed Principes mundani permaneãt. ne mireris igitur si contra Euangelium furiunt, & fatuè agunt. Oportet ipsos stulo nominiq; suo satisfacere. & scire debes quòd ab initio mundi admodũ ra-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra, cuius est Princeps prudẽs, adhuc multo rarior Princeps probus. Sunt cõmuniter maxime fatui, aut pessimi nebulones super terrã. Quapropter semper pessima quæq; ab ipsis expectãda sunt, & parum boni sperandum est, præsertim in rebus diuinis, quæ ad salutẽ animarũ pertinẽt. Ipsi enim sunt lictores, & carnifices Dei, quibus vtitur ira diuina, &c. & infrà: *Si Princeps prosperatur, vt sit prudens, probus aut Christianus, hoc e magnis miraculis vnũ est. & pretiosissimũ signũ diuinæ gratiæ super eã prouinciã. nam iuxta communem cursum euent secundum illud Isaiæ 3. Dabo pueros Principes eorũ, & effœminati dominabuntur eis. & Oseæ 13 Dabo tibi Regem in furore meo, & auferã in indignatione mea.* & infrà: *Admodum pauci sunt Principes, qui non habeantur pro fatuis, aut nebulonibus. Causa huius est, quia & tales sese demonstrant, & populus communis sit intelligens: & Principum plaga, quam Deus contemptum vocat, potenter progreditur in plebe, & communi populo, & vereor ne prohiberi nõ possit, nisi Principes agant, vt Principes decet, & incipiant rursum cum ratione & modestia gubernare. nõ ferent, non possunt, nec volunt vesteram tyrannidẽ petulantiamq; diu perferre. Boni Principes & Domini, secundum hoc agere scitatis; Deus non vult diutius permittere, non amplius nunc mundus est vt olim, quando homines sicut feras venabamini, &c.* Itẽ in li. quem inscripsit, Duo Cæsarea mandata discordantia, & contraria, &c. prope finẽ, *Oro (inquit) omnes pios Christianos, dignentur simul precari Deum pro eiusmodi miseris & execratis Principibus, quibus nos Deus tribulauit in magna procul dubio ira. ne sequamur eos ad proficiscendum, aut ad contribuẽdum contra Turcas: quandoquidem Turca decies prudentior, & probior est Principibus nostris.* & infrà, *De his conqueror ex imo corde, cunctis probis Christianis, vt mecum commisereatur super eiusmodi stolidos, fatuos, insanos, furiosos, & amentes moriones.* & in fine, *Deus (inquit) nos ab ipsis liberet, aliosque nobis ex gratia det regentes. Amen.* Ita nimirum nouit Lutherus Principes ornare, atq; ad obedientiam & reuerentiã magistratus populos adducere; sed ne solùm vnum testẽ habeamus, quãuis omni exceptione maiorem, Illyricianũ mendacij, proferamus & alterum testẽ omni fide dignissimum. Imperator Carolus V. in edicto Vormaciensi, quod Imperij Principibus vniuersis consentientibus edidit anno 1521. inter cætera de Luthero sic ait, *Obedientiam (inquit) & regimen omne prorsus tollit. vnde populi ad defectionem, & rebellionem à suis tam spiritualibus, quam tẽporalibus dominis, facrendum, ad rapinas, cades, incendia, cum magno & manifesto Christianæ Reipublicæ discrimine prouocẽtur: quin imo cum vitam quandam solutam, licentiosam, atque ab omni lege explicitam, & vere ferinam inducere conetur, ita exlex homo leges ipsas omnes damnat & contemnit, vt decreta sanctorum Patrũ, & sacros canones publico igni comburere nõ formidauerit: fallurus peiora ciuili iuri, si non magis sæculi gladium, quam Pontificis excommunicationes & cẽsuras metuisset.* Hæc Imperator. Quare si nõ mentitur Illyricus, mentitur Cæsar cum vniuerso Romano Imperio: vtrum autẽ verisimilius sit, Augustum Cæsarem cum tot illustrissimis Principibus, an vnum Illyricum esse mentitũ nemo est qui non videat. Sed quid si addamus & tertiũ testem, qui iam non verbis, sed rebus ipsis, & factis clamet? vnde enim quæso prodiit ingens illa rebellio rusticorũ aduersus Principes anno 1525. ob quam breuissimo tempore in vna Franconia 292. nobilium arces euersæ sunt, & supra centum millia rusticorum cæsa, nisi ex doctrina Lutheri? Quid aliud Principes Protestantes anno 1546. in ipsum suum Imperatorem Carolum Quintum armauit, nisi doctrina Lutheri? Cur tot annos Galliæ vniuersæ in motu fuerunt nisi ob doctrinã Lutheri? Quis tot rebelles populos Regibus Fracorũ & Hispanorum fecit, nisi posteritas Lutheri? Quis denique Anabaptistas, qui palã magistratum omnem de medio tollut in Germania peperit, nisi Lutherus? Et audet tamen Illyricus scribere, per Lutheri Euangelium defendi, atque ornari contra seductores Papistas politicos Magistratus.

MENDACIVM II.

Eadem pagina scribit Illyricus in hunc modum: *Cùm anteà præstantes viri in politica gubernatione existentes falsa doctrina persuaderentur, se in quodam prophano, carnali, Deóque parum grato vitæ genere versari, ac propemodum de salute sua desperare cogerentur; eóque nõ rarò, deserta sua diuinitus mandata statione, publicóque bono, sese in latibula, ignauúmque otium monasteriorum abderent. nunc contrà ex verbo Dei certò sciunt nihil suo vitæ genere, si modò rectè, ac in fide Filij Dei obseruatur, vel Deo gratius, vel etiam hominum generi vtilius esse.* Hæc ille: qui vna breui sententia quatuor mẽdacia cõprehendit. Primum enim nullus vnquam probatus auctor in Catholica nostra Ecclesia docuit genus vitæ eorũ, qui extra monasteria viuunt, patrũ Deo gratum esse, aut eiusmodi, vt qui in eo versantur, de salute desperare cogãtur. quin potiùs in hæreticorũ numero ponimus eos, qui talia docẽt, nã & S. Augustl. de hære. ca. 40. & S. Tho. qui Lutheranorũ iudicio supra modũ Papista fuit, in 2. 2. q. 66. ar. 2. scribũt hereticos esse illos qui docẽt nõ habere spẽ salutis eos qui ducunt vxores, & res proprias possidẽt, & deniq; non eo modo viuãt, quo ij qui dicũtur in Ecclesia Monachi, nec solùm priuatos homines, sed etiã Principes, & Magistratus, atq; adeò etiã milites, si Christianè viuãt, Deo gratos esse, & spẽ salutis habere passim Catholici docẽt; ac præsertim S. Augustl. epist. 5. ad Marcellinũ, & epi. 70. ad Bonifaciũ. & S. Tho. in lib. de Regimine Principũ. Deniq; Magister Sententiarij, & cum eo Theologi scholastici omnes li. 4. di. 26. & 33. apertissimè docẽt, statũ matrimonij boni, licitũ, sanctũ, ac Deo gratum esse. Itaq; eos qui in politica gubernatione versantur, in parũ Deo grato vitæ genere versari, vt penè desperare de salute cogãtur, non doctrina Ecclesiæ sed mendacium Illyrici existimãdũ est.

MENDACIVM III.

Deinde quod Illyricus addit, eos qui à politica administratione ad monasteria se conferunt, deserere diuinitus sibi mandatam stationem, impudens quoque mendacium est: nam vbi (quæso) Deus mandauit, vt qui in politica gubernatione versantur, in ea perseuerent vsque ad mortem? qui magistratu funguntur, si rationibus suis consulere iudicent, abdicare se magistratu, quo verbo Dei prohibẽtur id facere? Quis ante Illyricũ reprehẽdit, aut non potiùs vehemẽter laudauit sanctissimos viros Basilium, Nazianzenum, Chrysostomũ, Martinum, Paulinũ, Augustinum, Gregoriũ, qui aut militia, aut foro aut Academia, aut senatu, aut prætura seculari relicta, Deo soli seruire in monasteriis mãluerunt? Laudant Germani Historici Lotharium Imperatorem, & Rachim Longobardorũ Regẽ, q. in monasteriis potius quam in palatijs mori voluerint. Carolomannũ, qui relicto principatu Francico, monachatũ elegit, diuino succensum amore fuisse scribit Abbas Vrspergensis. de quo etiam ac de Rachi multa præclara scribit Leo Hostiẽsis in hist. Casinensi. De Coẽnredo Rege Merciorũ in Britãnia ita scribit Beda li. 5. hist. gẽtis suæ ca. 20. *Coẽnredus, qui regno Merciorũ nobilissimè tempore aliquanto præfuerat, nobilius multò sceptra regni reliquit: nã venit Romam, ibiq; attonsus, Pontificatum habente Constãtino, ac monachus factus, ad limina Apostolorũ in precibus, ieiuniis, & eleemosynis vsque ad diem permansit vltimũ.* & infrà: *Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis Orientalium Saxonum vocabulo Offa, iuuenis amantissima ætatis, & venustatis, totiq; suæ genti ad tenenda seruandaq; regni sceptra exoptatissimus, qui parentibus deuotione mentis, reliquit vxorem, agros, cognatos, & patriam propter Christum & propter Euangelium, vt in hac vita centuplum acciperet, & in sæculo venturo vitam æternã. & ipse ergo, vbi ad loca sancta Romã peruenerunt, attonsus, & in monachico vitam habitu complens, ad visionem beatorum Apostolorum in cælis diu desideratam peruenit.* Albertus Krantzius lib. 8. Saxoniæ, cap. 7. posteaquam scripserat insignem conuersionem Adolphi comitis Holsatiæ, qui propter Christũ ex opulentissimo & potentissimo Principe pauperrimus monachus factus est, ita subiunxit: *Hic tum erat feruor in diuinã religionem apud nobilitatem.* Et infrà: *Hæc est mutatio dexteræ excelsi. Quis enim alius ex tam glorioso milite sæculi faceret tam humilem peditem Christi?*

MENDACIVM IIII.

Et quoniam Illyrico ignauum otium appellare placuit vitam quam post relictum sæculum præclari isti heroës duxerunt, addamus pauca quædam de isto ipso Adolpho ex eodem libro Krantzij, vt videamus quam delicato otio in Christi militia Adolphus frueretur. *Monasterium (inquit Krantzius) sui ordinis ipse manibus multa molitus in oppido Kyl, vbi nunc requiescit, curauit erigere, eleemosynas suorum quondam subditorum humiliter poscens & accipiens: cumque multum sollicitè laboraret in erectione dicti monasterij in oppido Kyl, ibat ostiatim lac in hydriam mendicans, vt haberent operarij, & fratres, quo inter laborandum per æstum refrigerarentur. media iam platea, vbi declinare iter non poterat, ibat hydriam baiulans lacte plenam, & cùm obuios habuisset filios sublimes in equis, Comitum more secularium passus eũ humanitus aliquid, vt rubore cœperit perfundi, sed ille insremuit, & robur mentis aduocans, cum adhuc in conspectu esset filij, hydriam leuatam super caput euertit, sese totũ à vertice lacte perfundens, dixitq;, Infelix erubuisti Christi pauperiẽ, baiulare lac in manibus: nunc vel in capite ostende quid portaueris, quis non iure miretur tantam humilitatem, patientiam, fortitudinem?* Hæc Albertus: porrò his non dissimilia de Carolomanno refert Leo Hostiensis in Historia monasterij Casinensis.

MENDACIVM V.

Sed veniamus ad postremum illud, crassissimumq; mendacium, quod Illyricus effutiit cùm ait, *Nunc contrà ex verbo Dei certò sciunt nihil suo vitæ genere, si modò Recte, ac in fide Filij Dei, obseruatur, vel Deo gratius, vel etiam hominum generi vtilius esse.* Et vbi quæso est hoc verbum Dei? cur testimonium nullum profertur? nam si nihil Deo gratius est, quam vt homines vitæ huius negotiis, politicæque administrationi se dedant; mentitur igitur Christus; cùm ait adolescenti diuiti, *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, & sequere me. Matth. 19.* & cum Mariæ contemplationẽ Marthæ actiõni apertissimè antepositi dicens: *Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima; porrò vnum est necessarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Luc. 10. in quæ verba sanctus Augustinus, serm. 27. de verbis Domini, *Non tu malam, inquit, sed ista meliorem elegit.* Et de loco superiore disputans idem Augustinus in epist. 89. *Qui illius, inquit, perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamq; præclarum non recepерunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, sæuientem Christum pauerunt, nõ sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi.*

Sed quoniam de his rebus non est hic locus fusius disputandi, adijciam solùm testimonium Eusebij, quo simul & Catholicæ Ecclesiæ sententia explicatur, & quatuor prædicta Illyrici mendacia refelluntur. Sic igitur loquitur Eusebius libro primo Demonstrat. Euangel. capite octauo. *Cæterùm ille quidem (Moyses) in tabulis inanimatis: hic autem (Christus) in mentibus vita præditis perfecta noui Testamenti documenta descripsit.* Et infrà explicans hæc documenta, *Duo, inquit, in Ecclesia Dei viuendi modi instituti sunt, alter quidem naturam nostram, & cõmunem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsus à communi & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & soli diuino cultui ex immenso rerum cælestium amore addictus, qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita seiuncti, ipsumque dumtaxat corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipso cælo degentes, quasi quidam cælites, reliquorum hominum vitam desiciunt: quippe qui prouniuerso genere supremo omnium Deo sacrati sint: idque non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore vllo, neque fumo, aut ignis deuoratione, consumptionéve corporum, sed rectis verè pietatis sententijs, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoque & verbis, quæ à virtute proficiscuntur, quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum, & pro se ipsis, & pro aliis qui eiusdem sint generis, administrant sacerdotium, & talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus: alter verò remissior atque humanior: hic & modesto cõiugio, & sobolis procuratione implicatur, & rei familiaris curã assumit, & iustè militantibus, quæ sint agenda describit, agros quoque, & mercaturam, aliúmque magis ciuilem viuendi morem adiuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus, dum aptam huic ipsi generi vitæ præbet vtilitatem, vt nullus planè ab aduentu salutari separetur, sed omne genus hominum tam barbarorum quàm Græcorum Euangelica doctrina fructum percipiat.* Hæc Eusebius.

MENDACIVM VI.

Pergit Illyricus in sequenti pagina, atque ait: *Sic etiam cum anteà pedibus seductorum fœdissimè proculcarentur, nunc se verbo Dei super omnem animam exaltatos esse cernunt, lætantúrque; de quo ingenti Dei beneficio meritò profectò omnes Magistratus illi maximas gratias agere deberent.* Non vnum, sed duo mendacia his paucis verbis comprehendi mihi videntur. Primùm enim nec verbis, nec factis apud nos Magistratus & principes proculcantur, nisi proculcationem fortasse voces, quòd apertè docemus non licere Principibus diripere templa, monasteria spoliare, & bona Ecclesiarum quasi in prædam inuadere. Deinde quis vnquam fœdiùs ac petulantiùs pedibus proculcauit Principes omnes ac Magistratus quàm Lutherus? quis enim Catholicorum vnquam ausus est Principes appellare pessimos nebulones, lictores, carnifices, fatuos, stolidos, insanos, furiosos, amentes, Moriones, & ipso Turca decies stultiores, & peiores, vt non semel eos appellauit Lutherus?

MENDACIVM VII.

Alterum horribilius est mendacium, siquidem in ipsum Dei verbum mentitur Illyricus cùm ait, Verbo Dei exaltatos esse Principes politicos super omnẽ animam, nec enim Paulus ait, omnis anima potestatibus politicis subdita sit, sed Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Quocirca antequam Principes politicos exaltare incipias super omnẽ animam, ac proinde super ipsum etiam Summum Pontificem (de hoc enim potissima quæstio est) demonstrandum tibi erit, sublimiorem esse potestatem magistratus politici, quàm Ecclesiasticã: id enim si facere non potueris, non verbo Dei, sed adulatione, & mẽdacio tuo exaltabis Principes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

politicos super omnem animam: at quando quæso demonstrabis nobis politicum magistratum Ecclesiastico sublimiorem? num S. Apostolus non apertè omnes fideles, ne magistratu quidem excepto, Episcopis subiecit, cùm ait Heb. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri?* Nónne S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad ciues timore perculsos, & Imperatorem irascentem, hoc modo alloquitur Imperatorem? *An me liberè loquentem æquo animo feretis? nam vos quoque potestati meæ, meisq; subsellijs lex Christi subiicit, Imperium enim ipsi quoque gerimus, addo etiam præstantius, ac perfectius: nisi verò æquum est: spiritum carni fasces submittere, & cœlestia terrenis cedere.* S. quoque Ambrosius in oratione de tradendis Basilicis. *Nónne*, ait, *bonus Imperator intra Ecclesiam est, non supra Ecclesiam?* & S. Ioan. Chrysostomus homi. 4. in cap. 6. Isaiæ. *Maior*, inquit, *hic principatus, propterea Rex caput submittit manui sacerdotij.* Denique (vt plurima prætermittam) S. Bernardus in epist. 183. ad Conradum Imperatorem. *Legi*, inquit, *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quam sententiam cupio vos custodire in exhibenda reuerentia Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari imperio.*

MENDACIVM VIII.

Sed audiamus quid paulò inferiùs in eadem præfatione Illyricus dicat: *Deus* (inquit) *dici seuerissimè mandat, constare iam fermè toti orbi terrarum, nunquam à quoquam fœdiùs & diutiùs vexatum oppressúmque esse sacrosanctum imperium, eius Monarcham & glorioſissimos Ordines, ac Status, & denique sedem eorum, amplissimam nempe, & vetustissimam gentem Germanorum, quàm à Romano Pontifice, vt omnes Historiæ vna voce copiosissimè narrant.* In his verbis triplex mendaciũ inest: ac primũ quidẽ omnino mirabile, & inopinabile, atque, vt Græci dicunt, παράδοξον est, Illyricus dicit, Deum seuerissimè mandare, vt dicatur Imperium Romanum, à Rom. Pontifice vexatum, & oppressum fuisse. vbi enim est hoc Dei mandatum in quo Propheta, in quo Euangelista, in quo Apostolo hęc legisti? nisi forrè Lutherum, non solum Heliam tertium, vt adhuc feciſtis, sed etiam Deum alterum faciatis. Satis enim constat, Lutherum seuerissimè mandasse, vt quidquid mali fingi potest, in Romanũ Pontificem dicatur.

MENDACIVM IX.

Alterum est mendaciũ, Germaniam à nullo vnquã fœdius oppressam, quam à Rom. Pont. cũ cõtra constet, à nullo vnquam plura beneficia Germaniam accepisse, quam à Romano Pontifice: nam Dei agnitionem, quo beneficio nullum est maius, per sanctos Episcopos, Maternum, Chilianum, & Bonifaciũ diuersis temporibus à sede Romana missos, Germanos primùm accepisse, ne Illyricus quidem negare potest, quippe qui disertis verbis id scripsit Cent. 1. lib. 2. c. 10. col. 624. & Cent. 7. c. 2. col. 31. & Cent. 8. c. 2. col. 2. Porrò hoc vnum beneficium quot alia beneficia consequuta sint, facilè perspiciet qui historias legerit: videbit enim, Germaniam, quæ ante id tẽpus in summa barbarie degebat, quæq; nec vrbes habebat, nec litteras nouerat, neque vllũ ciuilẽ cultum ferre posse videbatur, paulatim susceptа fide ad eum cultũ & splendorem venisse, vt iam nulli prouinciæ cedat. Vide Senecã in lib. de gubernatione mundi c. 4. Strabonem li. 7. de situ Orbis; Cornelium Tacitum de situ & moribus Germanorũ C. Cæsarem li. 6. de bello Gallico. Deinde Imperiũ ipsum, quo vno maximè Germania gloriatur, & Electorum Principũ dignitatẽ, qua Imperium solidissimè in Germania cõfirmatum est, negat quidẽ Illyricus à Romana sede ad Germaniã deuenisse: sed id agnoscũt, & gratissimè confitentur ipsi Principes Germani; extãt enim litteræ publicæ, siue publicum instrumẽtum Principum Germanorum ad Nicolaum Pontificem eius nominis tertium, quarum litterarum hoc est initium: *Complectẽs ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana caritate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decorauit, quod est super omne nomen temporaliter rãtùm præsidentium super terram; plantans in ea Principes, tanquam arbores præelectas, & rigans illas gratia singulari: illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ, vt ipsius Ecclesiæ auctoritate fussulti, velut germen electum per ipsorum electionem, illum qui fœna Romani teneret imperij, germinarent.*

MENDACIMVM X.

Mendacivm Tertivm & quidem impudentissimum illud est, quòd omnes historiæ vna voce copiosissimè narrent, à nullo vnquam fœdiùs vexatam, & oppressam Germaniam, Cæsarem, Principes, atque Ordines Imperij, quàm à Roman. Pontifice. Nam si vnum aut alterũ detrahas, qui odio nationis Italicæ, aut Põtificis Romani, inuectiuas potiùs quàm historias conscripserunt, historici penè omnes ornatam Germaniam à Pontifice Romano, non vexatam scribunt, quorum testimonia suo loco infrà recitabũtur. Quod si quis à nullo vnquam fœdiùs vexatam & oppressam Germaniam & Cæsares diceret, quã à Luthero atque Illyrico, is demũ sanè nõ mentiretur: quid enim grauius Germaniæ atque Imperatori accidere poterat, quã vt Caroli Magni imperium Antichristi opus esse diceretur, & scriberetur? Lutherus primus id affirmare ausus est, eúmque Lutherani magno consensu sequuti sunt: nam vt Dauid Chitræus testatur in comment. c. 13. Apocalypsis, Lutherus, & plerique Lutheranorum Imperium quidem Germanicum à Papa constitutum scribunt, sed Papam in ea re Antichristum, & bestiam in Apocalypsi descriptam præclarè egisse; proinde Germanicum Imperium nõ alio iure niti quàm Antichristiano. Theodorus Bibliander in Chronico tabula 10. extrema, Lutherum sequutus, Leonem Papam vsurpata auctoritate Impetiũ à Græcis ad Francos trãstulisse scribit. Illyricus autem (vt suprà diximus) Cent. 8. cap. 10. col. 751. vnum ex præcipuis Antichristi miraculis hanc ipsam Imperij translationem vocat. Præclarè igitur Lutherus, & eius filij Chitræus, Bibliander & Illyricus, de Germania, & Imperio meriti sunt, q Cæsarum Germanorum potentiam, & gloriã, ad Antichristi præstigias, & tyrannidẽ referunt. Vide præterea de innumerabilibus detrimentis, quæ Germaniæ attulit hæresis Lutherana, præfationem Ioannis Cochlæi ad librum de actis & scriptis Lutheri. Sed pergamus ad cætera.

MENDACIVM XI.

Non longè à mendaciis iã cõfutatis Illyricus Hẽricum 4. præclarissimũ heroẽm appellat, atq; iniustè à Papa oppressum fuisse scribit. Quod mẽdaciũ vno ore confutãt scriptores fermè omnes, atque in primis Germani, quorũ testimonia breuissimè adscribã, propterea q frequẽtissimè ex abdicatione huius Henrici, tũ Illyricus, tũ cæteri Lutherani, inuidiam Romano Pontifici conflare student. Stephanus Alberstatẽnsis, vir sanctus, & doctus, scripsit viuente Henrico 4. ad VValramũ Episcopũ prolixam epistolã, quæ exstat apud Dodechinũ in additione ad Marianum Scotum anno 1090. in qua epistola sic ait. *Audi vera, nõ fucata, audi fortia nõ facetа: omnis qui dignitates spirituales vẽdit, hæreticus est, dominus autem Henricus, quem Regem dicunt, Episcopatus & Abbatias vendit, ergo non Constantiensem, Bambergensem, Moguntinẽsem, & plures alios pro pecunia: Ratisponensem, Augustẽsem, & Straburgẽsem, pro gladio;*

Abbatiã

Abbatiã Fuldensem pro adulterio; Monasterien sem verò episcopatum, quod dicere & audire nefas est, pro Sodomitica immunditia vẽdidit, quæ si impudenter negare voluerit, teste cœlo, teste terra, omnes etiã à furno redeuntes scioli concludẽt hoc. Dominus Henricus hæreticus est: pro quibus nephandis malis ab Apostolica sede excõmunicatus, nec potestatem aliquã super nos, qui Catholici sumus, poterit exercere. Marianus Scotus & ipse Henrici Quarti æqualis in Chronico anni 1075. *Hæc*, inquit, *& similia nephãda, & inaudita Henrici Regis flagitia videntes & audiẽtes fieri Catholici viri per id tempus in Ecclesia constituti, cum Prophetа Helia zelo Domini zelantes pro domo Israel, directis Romam nunciis ad Alexandrum Apostolicæ Sedis Antistitem, hæc ei, & alia quam plurima, quæ in regno Theutonico insanientibus Simoniacis hæreticis Rege Henrico auctore & patrono dicta & gesta sunt, tã literis quàm viua voce gemendo ac dolẽdo conquesti sunt.* Et infrà: *Gregorius*, inquit, *querimoniis, & clamoribus Catholicorum iustis aduersus Henricum, & scelerum eius immanitatem auditis, zelo Dei accensus, iam dictum Regẽ excommunicatũ pronunciauit, maximè propter Simoniam: quod factum Catholicis quidẽ viris bene placuit, Simoniacis verò, ac fautoribus Regis nimium displicuit.* ex quo Mariani testimonio nõ solũ habemus, qualis Hẽricus 4. fuerit, sed etiã abdicationẽ eius ab ipsis Germanis procuratam fuisse, quod enim Gregorius Põtifex fecit, ad preces & querimonias Principũ Germanorũ fecit. Dodechinus Mariani continuator anno 1106. *Henricũ*, inquit, *hominẽ peruersum, & iusto iudicio ab Ecclesia electũ constat manifestè.* Idẽ auctor in Chronico anni 1090. & 1093. adeò imma nia & horribilia scelera Hẽrici refert, vt puduerit me hic adscribere. Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1068. *Hẽricus*, inquit, *adolescẽtiæ vsus libertate, Saxoniã solã ex omni Romano Imperio cæpit incolere. Principes despicere, nobiles opprimere, inferiores sustollere* &c. Et infrà. *Hic finis hic interitus, hæc sors vltima Henrici, illo sub vocabulo, quarti Romanorũ Imperatorũ à suis appellati: à Catholicis verò, id est, cũctis B. Petro suisq; successoribus fidẽ & obedientiã lege Christiana conseruãtibus archipirata simul, & hæresiarcha, nec non & apostata, persequutorq; plus animarum quàm corporum cõpetenter dicebatur.*

Lambertvs Schafnaburgẽsis, in historia Germanorum, quam Henrico 4. regnãte conscripsit, sic loquitur dum refert acta Regis anno 1073. *Rex* (inquit) *tanquam seuerissimo pædagogo liberatus, statim in omnia genera flagitiorum, ruptis omnibus modestiæ & temperantiæ frænis præcipitem se dedit.* Albertus Krantzius lib. 5. Saxoniæ capit. 24. *Mirum*, inquit, & *incomparabile rerũ humanarum spectaculũ & exemplum non vulgare, in quo contemplari possunt ima & summa. Si laudes requiris* (Henrici) *nobilis, doctus, fortis, procerus & rege dignus vultus, qui summam Reipublicæ tenuerit, annis quinquaginta, cæterum si in alteram partem respicis incredibilia dictu flagitia, & pertinax superbia adeò sibi hominem dimidiarunt, vt potiores sibi partes in vno vendicarent, habeant Reges speculum vtriusque fortunæ in homine, qui vbi tolerabiliter se gessit, in summo rerum mortalium fastigio effloruit, vbi verò versus est in reprobos mores, in extremam incidit calamitatem, non in morte luctum, non sepulturam accipiens.* Ioann. Auentinus (quo auctore mirificè oblectari solet Illyricus) lib. 5. Annalium Bojorum, pag. 563. *Henricum* (inquit) *stupris, amoribus, impudicitiæ & adulterij flagrasse infamia ne amici quidem negant.* Ioan. Caluinus, Summi Pontificis hostis acerrimus à veritate, ipsa coactus ita scribit lib. 4. Instit. cap. 11. §. 3. *Imperator Henricus eius nominis quartus, homo leuis & temerarius, nullius consilij, magnæ audaciæ, vitæ dissolutæ, episcopatus totius Germaniæ habebat in aula sua partim venales, partim prædæ expositos.* Habemus igitur quã sit verum quod Illyricus scribit, cùm tragicè deplorat iniustã oppressionẽ præclarissimi Heroïs Henrici IIII. Adduxi autẽ solũ testimonia Germanorum, aut hostiũ Pontificiorũ, ne vlla suspicio mendacij nasci posset, si ex Gallis & Italis scriptoribus testimonia peteremus, quamuis ea non desint, & præsertim sanctissimorum virorũ, qualis in primis fuit S. Anselmus Episcopus Cantuariensis, qui Henrici æqualis cũ esset, præfatione libri de azymo ad VValramum, Henricũ 4. Neronis, Domitiani & Diocletiani successorem vocat. Sed de his hactenus.

MENDACIVM XII.

In eadem epistola dedicatoria nó procul à fine scribit Illyricus, Concilium Tridentinum finitum esse fine omni cleri reformatione, elusis Cæsaris aliorúmque Principum admonitionibus & petitionibus, qui reformationem cleri obnixè postulauerant. At mendaciũ hoc apertè coarguit ipsum Concilium, quod plenum est decretis saluberrimis de reformatione, quódque extat, & legitur, & multis in locis magno cum fructu seruatur.

MENDACIVM XIII.

Non procul ab eo loco subiungit Illyricus in hunc modum. *Extãt etiam verè aureus libellus centum importabilium grauaminum a toto Imperio in comitiis Norimberg. anno 1523. Papæ Adriano oblatus.* Mendaciũ hoc hominis impudentissimi detexit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri anni 1523. vbi scriptum reliquit, nullum eiusmodi libellum in Comitiis imperialibus editum: sed cũ in eo conuentu proposita fuissent quædam grauamina, quibus grauari videbatur natio Germanica non solum à Rom. curia, verum etiã ab episcopis & prælatis Germaniæ, ea occasione Lutheranos edidisse librum decentum grauaminibus Germaniæ, omnia in Papæ odium augentes, aut malignè interpretantes.

MENDACIVM XIIII.

Sed vt ad finem epistolæ veniamus, Illyricus more insignium Oratorum, ad extremam partem orationis suæ splendidissimum mendacium referuauit, sic enim in extrema epistola loquitur. *Quod* (inquit) *ad meam personam attinet, testor coram Deo, me puram Christi religionem secundum Prophetica & Apostolica scripta, triáque Symbola amplecti, cuius aliqua summa in Augustana Confessione comprehensa est, quæque cum primitiua Ecclesia religione optimè conuenit, Testor & insuper, me adeò ab omnibus, sectis erroribusque à Rom. Imperio, & Augustana confessione damnatis abhorrere.* Hæc ille. Hoc esse mendacium, & quidem clarissimũ, vt nullo modo tegi vel excusari queat, duab' rationibus ostendi potest, primum ex eo quod propria quædam ipsius Illyrici dogmata, quale est illud quod peccatũ originis sit substantia, quódque ipse homo totus sit peccatũ manifestè pugnant cũ scriptis Prophetarum & Apostolorum, cũ doctrina Ecclesiæ primitiuæ, cum Symbolis fidei, & cum ipsa etiam Confessione Augustana, sed quia longum esset hæc persequi, & multi iam tum Catholici, tum Lutherani, editis libris hunc Illyrici errorem certissimus rationibus confutarunt, nihil hic addemus amplius.

Altera ratio expeditior & facilior est. Siquidẽ cõstat Romanũ Imperiũ nó solùm perpetuò coluisse Apostolicam Sedem, quã Illyricus tanquã Antichristi sedem execratur, verum etiam nostro hoc seculo publico edicto damnasse Lutheranam hæresim, cuius se patronum singularem Illyricus profitetur; ita vt omnino necesse sit, aut mentitum esse Illyricum, cùm ait se abhorrere ab erroribus ab Imperio Rom. damnatis; aut certè eundem Illyricum nõ Lutheranum, sed Papistam fuisse, cùm hæc scripsit. Porrò Apostolicæ Sedi perpetuò ab Imperio Romano debitam reuerentiam exhibitam fuisse, nec vllum

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum fuisse Imperatorem à Carolo Magno, vsque ad Ro- A dul. phum, qui nunc imperat, qui Romanum Pontificem, vt verum Christi Vicarium non coluerit, in 12. capite demonstrabo, adductis præcipuè eorum Imperatorum testimoniis, qui cum certis Pontificibus inimicitias gesserint: delicet Henrici quarti, & quinti, Friderici primi, & secundi, Philippi, Othonis quarti, & Ludouici itē quarti. Damnatam verò hæresim Lutheranam ab Imperio vniuerso, perspicuum est ex edicto VVormaciēsi, quod editum fuit anno 1521. Sic enim in eo edicto loquitur Carolus Quintus Imperator: *Ad honorem Dei omnipotentis, Romanique Pontificis, & sanctæ sedis Apostolicæ debitam reuerentiam, pro Imperialis dignitatis officio, ac debito, nec non zelo ac studio, quo nostrorum maiorum more, & ingenita etiam nobis vi, ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæq; Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ honorem, tutelam, & protectionem omnes nostras vires & facultates, Imperium, Regna, Dominia, amicos, vitam denique, & animam ipsam nostram exponere sumus parati. Ex Imperiali & Regia auctoritate, nec non consilio, & assensu* (Nota lector) *Electorum, & omnium sacri Romani Imperij Principum, Ordinum, & Statuum in hac celeberrima & frequentissima Imperiali Dieta VVormaciæ congregatorum, ad perpetuam rei memoriam, exequendo sanctissimi Domini nostri Papæ, veri in hac parte iudicis, sententiam, decretum, & condemnationem, in litteris Apostolicis* (vt suprà dictum est) *ad nos directis, contentam, Martinum Lutherum, vt membrum ab Ecclesia Dei alienatum, vt obstinatum schismaticum, & notoriū hæreticum a nobis haberi declaramus, & vt talem à vobis omnibus & singulis habendum decernimus & edicimus.* Quid hic dices Illyrice? num adhuc testaris coram Deo te abhorrere ab omnibus erroribus ab Imperio Rom. damnatis? cur igitur in omnibus ferè tuis operibus Lutherum tuū vt Prophetam Germanicum, & Heliam tertium laudas, & in hoc ipso libro vbi iuras te sequi doctrinā Imperij Romani, tam crebrò Romanum Pōtificem Antichristū vocas; & nihil aliud omnibus viribus tuis contendis; quā vt populos Christianos ab antiqua religione, & Apostolicæ Sedis reuerentia, & obedientia ad Lutheri hæreses pertrahas, tam; apertè ab Imperio Romano damnatas? Sed nimirum certum est tibi millies potiùs mentiri, & mendacia iureiurādo confirmare, quā Lutherū deserere.

ATQVE hactenus de epistola dedicatoria. Iā in reliquo libro nō facilè numerus mendaciorum iniri posset, idcirco paucissimis annotatis, reliquia taceri libēter patiemur, nam & ad maiora festinamus, & ex paucis quæ notabimus, facilè de reliquis coniecturam facere licebit.

MENDACIVM XV.

IGITVR capite primo pag. 13. *Fingunt* (inquit Illyricus) *Carolum ignorasse Papæ cōsilium, & decretum senatus, populiq; Romani de transferēdo in eū Imperio. O mirū tū illorum silentiū. tū & Caroli in explorādis rebus negligētiā, ac somnolētā!* Dicūt *ei inuito & recusanti esse coronā, & nomē Imperatoris obtrusum. O mirā, & præposterā modestiā, aut etiā humilitatem Caroli!* hęc ille. Atqui id fingi dicitur quod sine certo auctore asseritur. Ignorasse autē Carolū Papæ cōsiliū de transferēdo in eū Imperio, & recusanti planè atq; inuito Imperiū esse delatū, auctores certissimi, fideq; dignissimi narrant. Eginarthus, qui Caroli tēpore vixit, & vitā ac res gestas Caroli vt testis oculatus summa fide scripsit, *Augusti*, inquit, *nomen primò tantū auersatus est* (Carolus) *vt affirmaret se eo die, quamuis præcipua solennitas esset, Ecclesiam nō intraturum fuisse, si Pontifex consilium præscire potuisset.* Cōradus Abbas Vrspergensis, vetustus & diligens auctor, in rebus Germaniæ præcipuè describendis, *Dum*, inquit, *ante confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret* (Carolus) *nihil minus sperantis Leo Papa coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit.* Quod idem, ac iisdem penè verbis scripsit Ioannes Cuspinianus ab Illyrico non semel laudatus, in vita Caroli Magni, nec non Ioannes Auentinus, Illyrici deliciæ, libro quarto annalium Boiorum, pag. 345. Non igitur Papistæ Italici finxerunt, quod tot testibus vel antiquissimis, vel hostibus Pontificum, Germanis certè omnibus comprobamus. Sed addamus etiam testimonium Alberti Krantzij, auctoris Germani, & ab Illyrico sæpè citati, sic igitur libro secundo Saxoniæ capite decimo octauo Albertus Krantzius loquitur. *Cùm nihil tale Carolus aut cogitaret, aut speraret, magisq; recusaret alienum inuadere* (vt suprà diximus) *Imperatoru honorem, insrà Missarum solennia, dum ante confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronam imposuit, & Imperatorem Romanorum pronunciauit.*

MENDACIVM XVI.

ADDIT paulò pōst & aliud insigne mēdaciū. *Fingūt* inquit, *item die Natalis Domini illam tam solennem actionem* (Coronationis Caroli) *ibiq; in templo esse habitā. Itáne tam curtis diebus, tam sacro festo, & in tam multis sacris actionibus verisimile est, politicam eamq; tam grandem, difficilemq; actionem esse peractam? vt stata illorum sacra, rituq; impedirentur à religioso Imperatore.* Hæc ille. Quis crederet tam impudentem hominem reperiri vnquam potuisse, qui rem decantatam historicorum penè omnium vocibus plurimisque oculatis testibus confirmatam, asserat esse figmentum? Annales Francorum ipso tempore Caroli Magni scripti sic habent: *Ipse autem cùm die sacratissimo Natalis Domini ad missarum solennia Basilicam B. Petri Apostoli fuisset ingressus, & coram altari, vbi ad orationem se inclinauerat, astisteret, Leo Papa coronam capiti eius imposuit.* Id ipsum cùm de tempore, tum de loco distertis verbis testantur Eginarthus in vita Caroli; Paulus Diaconus, qui eiusdem Caroli æqualis fuit, lib. 23. rerum Romanarum; Rhegino Abbas lib. 2. Chronicorum, Ado Viennensis in Chronico, ætate 6. Aimoinus l. 4. de gestis Francorum cap. 90 Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 801. Demum recentiores plurimi, Paulus Æmilius, Albertus Krantzius, Ioan. Cuspinianus, Flauius Blōdus, Baptista Platina, & alij. Sed fortasse hos auctores Illyricus nō legit: imò legit ac diligenter omnes euoluit, quippe qui eos tum in Centuriis, tum in hoc libro de translatione Imperij passim citat: & tamen adeò mendaciis delectatur, vt fingat se nihil eiusmodi vnquā legisse; & audacter asserat esse figmentum Papistarum & rem non modò non veram, sed ne verisimilem quidem.

SED præterire non possum tergeminum quoddām mendacium, quod idem Illyricus in eodem cap. 1. pag. 9. scriptum reliquit. *Audet* (inquit) *Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem scribens 15. q. 6. can. Alius, affirmare Zachariam Papam deposuisse Hildericum Regem Francorum, & trāstulisse in Pipinum Caroli Patrem; de quo tamen mendacio eū illic Glossa propria, Annonius historicus Francorum, & Rodulphus de Columna redarguunt.* & infrà: *Tale mendacium cùm ausus sit Papa ille confingere, &c.*

MENDACIVM XVII.

TRIA hic sunt manifesta mendacia. Primum asserit Illyricus à Gelasio Papa mendacium esse confictum de translatione regni Francorum ab Hilderico in Pipinum. At Gelasius Papa, is qui ad Imperatorem Anastasium scribit, de quo loquitur Illyricus, obiit multo antè quàm Zacharias Pontifex, aut Pipinus, vel Hildericus Reges nascerentur. obiit enim Gelasius anno Domini 496. Zacharias autem, Pipinus, & Hildericus post annum Domini 700. floruerunt, de qua re nulla est inter historicos controuersia. Sed Illyricus (inquies) Gratianum sequutus est. At si mendum erat in Gratiano, quōmodo tātus Historicus

Historicus Illyricus id non aduertit? Aduertit omnino, A quippe qui in Centuriis, Gelasij & Anastasij tēpora amplius ducentis annis antiquiora fecit temporibus Zachariæ, Pipini, & Hilderici, cum illa ad Centuriam quintam hæc ad octauam retulerit: sed pro more suo nullam mētiendi occasionem vndequnque oblatam prætermittendam sibi esse censuit.

MENDACIVM XVIII.

MENTITVR 2. cùm affirmat figmentum ac mendacium esse quod nostri affirmant, à Zacharia Pontifice Regnum Francorum ab Hilderico in Pipinum esse translatum. Nam (vt suprà diximus) id proprie fingitur, quod sine auctore probato dicitur; Plurimi verò grauissimique auctores constanter asserit, quod nos dicimus. Annales Francorum vetustissimi sic habent: *Data auctoritate sua* (Zacharias) *iussit Pipinum Regem constitui.* Ea infrà: *Secundum Rom. Pontificis sanctionem Pippinus Rex Francorum appellatus est.* Eginarthus in vita Caroli Magni, *Pipinus*, B inquit, *per auctoritatem Romani Pontificis ex Præsecto palatij, Rex constitutus est.*

AIMOINVS lib. 4. de gestis Francorū c. 61. *Pontifex* (inquit) *data auctoritate sua iussit Pipinū Regē institui.* Rhegino l. 2. Chronici, *Zacharias* inquit, *per auctoritatē Apostolicam iussit Pipinū Regē creari, & sanctæ vnctionis oleo inungi.* Labertus Schafnaburgensis in historia Germanica, *Pipinus*, inquit, *decreto Zachariæ Papæ p vnctionē S. Bonifacij Rex appellatus est.* Sigebertus in Chronico, *Anno*, inquit, 750. *Pipinus Princeps auctoritate Apostolica & Francorū electione à S. Bonifacio in Regem vngitur & consecratur. Anno 752. iterum inungitur in Regem à Stephano Papa.* Hermannus Contractus in Chronico, *Anno*, inquit, 752. *Pipinus auctoritate Stephani Papæ depositio ac detonso Rege Hilderico, Rex Francorum* C *factus regnauit annis 15.* Mariamus Scotus lib. 3. Chronici, *Zachārias*, inquit, *Papa ex auctoritate S. Petri Apostoli mandat populo Francorū, vt Pipinus, qui potestate Regia vtebatur, etiam nominis dignitate frueretur. Ita Hildericus Rex qui vltimus Merouingorū Francis imperabat, depositus, & in Monasterium missus est.* Cōradus Abbas Vrspergensis in Chronico, *Anno*, inqit, 749. *Pipinus per auctoritatē Zachariæ Papæ more Francorū electus ad Regnū, per manus S. Bonifacij Archiepiscopi sanctus est in regem solliū.* Et infrà: *Stephanus* (Papa) *Pipinū sacra vnctione in regiæ dignitatis honore cōfirmauit.* Otho Frisingēsis l. 5. hist. c. 22. *Auctoritate* (inquit) *Zachariæ Papæ Pipinus ad Regnū eligitur.* Albertus Krātzius, li. 1. Metropolis c. 14. *Meritò* (inquit) *summus Pontifex, & Gallorū Rex mutuis se attollūt fauoribus, quando ab initio hæc sedes domus Caroli hoc præstitit, vt regia haberet dignitatē.* Videritne iam Illyricus, vtrum nos finxerimus, Pontificis auctoritate Pipinum Regem creatum, an ipse potius nos hæc finxisse, more solito mentiatur.

MENDACIVM XIX.

POSTREMVM, sed dignum extremo loco, mendacium illud est, quo Illyricus affirmat, Papæ figmentum de translatione Regni Francorum ab Hilderico in Pipinum, Annonij auctoritate coargui. Nam (vt paulò antè citauimus) Annonius, qui & Aimoinus ab aliis dicitur, non Papæ, sed Illyrici mendacium verbis clarissimis reprehendit. Sic enim ait libro quarto ca. 61. *Pontifex data auctoritate sua, iussit Pipinū Regem institui.* Et infrà: *Hoc anno secundum Romani Pontificis sanctionē Pipinus Rex Francorum appellatus est, & ad huius dignitatē honoris vnctus sacra vnctione manu sanctæ memoriæ Bonifacij Archiepiscopi & martyris.* Quid clarius? Sed finem faciam mendaciorum commemorandorum si vnū adhuc addidero, quod toto passim libro repetitur.

MENDACIVM XX.

SIQVIDEM in epistola dedicatoria, in prolego- A menis, & in singulis ferè libri capitibus Illyricus queritur de Pontificiis adulatoribus, & parasitis, quòd audeant Imperium à Pontifice Romano ad Reges Francorum delatum scribere: nec veretur hanc ipsam translationē figmentū & fabulas appellare. At nos paulò pōst supra triginea historicorū testimonia proferemus, quorum cùm alij Græci, alij Galli, plurimi Germani, atque omnes penè veteres fuerint, ipsa tum nationis diuersitas tum vetustatis auctoritas omnem ab eis suspicionem falsitatis atque adulationis excludit. Sed præter ea testimonia quæ suo loco postea producentur, producam nūc Martinum Lutherum, teste Illyrico, omni exceptione maiorem, quippe Prophetā atque Euangelistam nouū, & Romani Pontificis non modò non parasitum & adulatorem, sed etiam hostem acerrimum atque infestissimum, cui comites addam Theodorum Bibliandrum, ac Dauidem Chytræum, & ipsum quoque Flaccium Illyricum, qui in Romano Pontifice oppugnando, non multum Luthero cedunt. Dauid igitur Chytræus in commentario capitis 13. Apocalypsis, Lutheri sententiam, ac suam & aliorum quorundam Lutheristarum his verbis describit: *Lutherus & alij hanc partem visionis de nouo Imperio Romano per Pontificem instaurato euarrant, cùm enim vetus Imperium Vrbis, & Cæsarū Romanorum per Francos, Gothos, Vandalos, & alias gentes laceratum, & planè exstinctum esset: Romanus Pontifex Leo tertius veteris illius Romani Imperij imaginem, seu simulachrum, & vmbram aliquam excitabit, cùm Carolo Francorum regi nomen & titulum Imperatoris Romani anno Christi 800. attribuit, & spiritum, ac vitam imagini à se effictæ dedit, vt formam aliquam veteris Imperij referret, & loqueretur, ac leges sanciret de obedientia bestiæ & imagini ipsius præstanda. Nihil enim fere potestatis & iuris habuit, vel vsurpare ausus fuit Imperator Romanus in hac nouæ Imperij forma, nisi quantum Romanus Pontifex, cui bestia ei concesit.* Hæc ille.

THEODORVS autem Bibliander in Chronico suo, Tabula decima propè extrema, de eadē imperij translatione sic loquitur, *Vt per Longobardos Imperatorem nouæ Romæ Papa veteris Romæ expulit ex Italia; ita Longobardos armis Francorum oppressit: eodémque iure, ac potestate Regnum Francorum transtulit à Merouingis ad Germanos principes, & Romanum Imperium à Græcis in Carolum Magnum*, & infrà Tabula vndecima, *In Natali*, inquit, *die Christi Seruatoris post solennia sacra in templo sancti Petri magna voce proclamauit* (Leo Papa) *Carolum Imperatorem Augustum, ac diademate ornatum munxit: simulq; filium Pipinum inunxit Italiæ Regem. Ita Imperium occidentis, quod post Augustulum, ab Odacaro Germano depositum iacuerat annis 300. per Rom. Papam excitatum rursum, & in Regem Francorum, atque Germanorum translatum est. Papa quidem Romanus videri voluit gratiam referre Carolo de Romana Ecclesia optimè merito, appellans more Romano, Patricium, & Augustum, & Cæsare Romanum: Occulto autem iudicio Dei ad eam nationem Auctore Papa, & applaudente acclamanteq; populo Romano, Carolo Augusto à Deo coronato, magno, & pacifico Imperatori vita, & victoria, Imperium translatum est.* Et infrà: *Auctoribus Papis à Pipino & Carolo Germanis Principibus, Longobardi Regnum Italiæ amiserunt: quod Papa Leo: cum præclaro auctuario videlicet, Carolo Magno resignauit.* Hæc Theodorus. Illyrici ac sociorum eius Magdeburgensium Centuriatorum testimonium suprà retulimus cap. 1.

HABEMVS igitur multorum hostium Pontificiorū testimonia de translatione Imperij auctore Pontifice facta vique adeò clara atque illustria, vt planè nesciam, an vlli scriptores ex iis quos Illyricus Parasitos Pontificis vocat, clarius de eadem re loqui potuerint. Atque hæc Illirici mendacia hoc loco satis esse visa sunt: nam si singula persequi velimus, totus liber in mendaciis numerandis &

Universidad de Deusto
Biblioteca

merandis & refellendis consumendus sit.

SED ne forte Illyricus glorietur, ex Apocalypsi Ioannis demonstrari Pontificem Romanum esse Antichristum: obseruet prudens Lector, apud Ioannem nusquam legi, ab Antichristo sanandam eam bestiam, qua Romanum Imperium significatur. Siquidem vnum illud caput bestiæ, quod in Apocalypsi c. 13. dicitur moriturum, & paulò pòst opera draconis resurrecturum, non Imperium, vel Imperatorem, sed ipsum Antichristum designat, qui finget se mortuū, & opera draconis, id est, arte diabolica, paulò pòst iterum se ipse excitare videbitur, vt imitetur veram Christi mortem & resurrectionem. Ita hunc locum exponunt veteres, Gregorius lib. 11. epist. 3. Primasius, Beda, Haymo, Anselmus, Richardus Victorinus, & Rupertus Tuitiensis in cōmentario huius loci; & textus ipse omnino cogit, vt per illud bestiæ caput, non Carolum magnum, vt Lutherani volunt, sed Antichristum accipiamus. Illud enim caput bestiæ, vt Ioannes scribit, potestatē habuit solùm mensibus quadraginta duobus, & blasphemabat Deum, & eos qui in cœlo habitabant, & imperauit in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerūt illud omnes, qui habitant in terra, quarum rerum nulla conuenit in Carolum, aut in aliquem successorum eius. omnes verò omnium consensu in Antichristum quadrant. Neque enim Carolus magnus, in quo Imperium quodammodo reuixit, potestatem habuit mensibus tātum quadraginta duobus, sed annis ferè quatuordecim, neque Deum, aut sanctos Carolus, vel eius successores blasphemarunt, sed eos potiùs mirificè coluerunt, denique neque Carolus, neque vllus successorum eius, aut omnibus gentibus imperauit, aut ab omnibus gentibus adoratus est. Sed de his satis: nam in libro tertio de summo Pont. totum hoc argumentū accuratè tractauimus,

CAPVT III.

Refelluntur prolegomena Illyrici.

ISTI prolegomena Illyrici nihil sint aliud quā ingēs quoddā mendaciū, quia tamē eius mendacij refutatio longior erit, quam vt ad caput, quo mendacia continentur, commodè possit adiungi: rectius esse duxi, si propriam disputationem ad prolegomena refellenda instituerem. Igitur Illyrici prolegomena tota consumuntur in variis fragmentis diuersorum auctorum recitandis, ex quibus ipse colligi dicit, ante annos 400. inter Adrianū 4. Pontificē & Fridericū 1. imperatorem litigatum esse, vtrum beneficio Papæ Germani Cæsares imperarent: ac tandē post longam cōcertationem definitum, figmentū esse, quod vulgo fertur, Germanos Cæsares Romanorum Pontificum beneficio imperare, sic autem exorditur: *Tota ista controuersia, an Imperium ex dono beneficióve Papæ ad Germanos peruenerit, iam olim, nempe ante 400. annos inter Fridericum primum, & Adrianum Papam quartum grauissimè agitata, definitaq; fuit, vt ex sequentibus locis Historiæ Othonis Frisingensis, & epistolis illorū ipsorum Monarcharum ab Othone suā historiæ inserta patebit, quas hic ordine adscribam.* hæc ille. Vbi mentitur primò cùm ait, controuersiam hanc ante annos 400. agitatam & definitā. controuersia enim quædam eo tempore agitata est, esset necne Imperium Romanum beneficium, id est, (vt ipsi loquuntur) Feudum Pontificis, vtrum autem imperium à Græcis ad Germanos, Pontificis auctoritate, translatum esset, in controuersiam tunc non venit. Sed res tota paulò pòst aperior fiet.

MENTITVR 2. cùm addit ex historia Othonis Frisingensis narrationem hanc à se desumptam, non enim ex Othone, sed ex Radeuico eā desumpsit. Otho siquidē vir grauis & doctus, dedita opera narrationē illā totam in suo opere prætermisit; tanquam indignam videlicet, quæ inter alias res gestas Friderici, quem ipse laudandū susceperat, locum haberet, alioqui autem eidem Othoni res tota perspecta erat, quippè qui præsens interfuit, & litteras summi Pontificis ea de caussa missas Imperatori interpretatus est, vt ex Radeuico cognosci potest lib. 1. cap. 22.

MENTITVR 3. cùm se ordine rem totā adscripturum dicit, cùm contra potiùs studiosè nullum ordinem sequi videatur, vt ex enumeratione & discussione eorum quæ profert, manifestum fiet.

PRIMVM igitur adfert narrationem Radeuici (quē ipse falsò vocat Othonem Frisingensem) ex lib. 1. de rebus gestis Friderici c. 8. qua narratione continetur legatio duorum Cardinalium à Pontifice Adriano ad Imperatorem Fridericū missa, de qua nihil est quod dicamus, cùm simplex rei gestæ narratio sit.

SECVNDÒ adiungit fragmentum epistolæ Adriani, quam legati illi attulerant. Fragmentum autem referre voluit Illyricus non totam epistolā, vt lectori suo persuaderet, id potissimum in ea epistola egisse Pontificem, vt se Imperij Germanorum auctorem ostenderet, neque Imperium aliud esse nisi beneficium seu feudū Ecclesiæ Romanæ: nos igitur totam epistolam producemus, vt omnes intelligant, caussam ob quā Summus Pontifex scripsit, non fuisse, vt Imperium Germanorum beneficium suum esse iactaret, cuius rei obiter solùm mentionē facit, sed vt Imperatorem officij admoneret in sacrilegis hominibus puniendis.

Exemplum epistolæ Adriani Quarti ad Fridericum Primum, ex lib. 1. cap. 9. Radeuici Frisingensis.

ADRIANVS Episcopus, Seruus seruorum Dei. Dilecto filio Friderico illustri Romanorum Imperatori, salutem, & Apostolicam benedictionem. Imperatoriæ maiestati paucis retroactis diebus recolimus scripsisse illud [illegible]rendum & execrabile facinus, & piaculare flagitium, tempore nostro commissum in Teutonicis partibus, sicut credimus aliquando intentatum, excellentia tuæ ad memoriam reuocantes, non sine grandi admiratione ferentes, quia absque digna seueritate vindictæ, vsque nunc trāsire passus sis tam pernicioſi sceleris seritatem. Qualiter enim venerabilis frater noster E. Lundonensis Archiepiscopus, dum à sede Apostolica remearet, à quibusdam impiis & sceleſtis, quod sine grandi mœrore non dicimus, in partibus illis captus fuerit, & adhuc in custodia teneatur: Qualiter etiam in ipsa captione prædicta viri impietatis semen nequam, filij sceleratj in eum, & in suos euaginatis gladijs violenter exarserint, & eos, ablatis omnibus, quàm turpiter atque inhonestè tractauerint, & tua serenissima Celsitudo cognoscit, atque ad longinquas & remotissimas regiones fama tanti sceleris iam peruenit. Ad cuius vtique vehementissimi facinoris vltionem, sicut is cui bona placere, mala verò displicere credimus, constantiùs exsurgere debuisti; & gladium, qui tibi ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum est ex diuina prouisione concessus, in cruicem desuire oportuit impiorum, & grauissimè conterere præsumptores, tu verò ad ipsum ita dissimulasse diceris, fauitiam neglexisse, quòd eosdem non est quare pœniteat commisisse reatum: quia impunitatem sacrilegij quod gesserunt, iamiam sentiunt inuenisse, cuius quidem dissimulationis & negligentiæ caussam penitus ignoramus: quoniam nos in aliquo serenitatis tuæ gloriam offendisse, conscientia scrupulus nostrum animum non accusat, sed personam tuam sicut carissimi & specialis filij nostri, & Principis Christianissimi, quem in Apostolicæ confessionis petra non ambigimus per Dei gratiam solidatum, sincerè semper dileximus caritate, & debitæ tractauimus benignitatis affectu, debes enim gloriosissime fili ante oculos mentis reducere quàm gratāter & quàm iucundè alio anno mater tua sacrosancta Romana Ecclesia te susceperit, quanta cordis affectione tractauerit, quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit, & honoris: & qualiter imperialis insigne coronæ libentissimè conferens, benignissimo gremio suo tuæ sublimitatis apicem studuerit confouere, nihil prorsus efficiens, quod Regiæ voluntati, vel in minimo cognosceret obuiare, neque tamen pœnitet nos desideria tuæ voluntatis in omnibus impleuisse. sed si maiora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset, considerantes quanta Ecclesiæ Dei, & nobis per te incrementa posint, & commoda prouenire, non immeritò gauderemus. Nunc autem quia tam immensum facinus, quod in contumeliam vniuersalis Ecclesiæ, & Imperij tui nosci tur etiam commissum, negligere ac dissimulare videris, suspicamur vtique ac veremur ne fortè in hanc dissimulationem & negligentiam propter hoc tuus animus sit inductus, quod suggestione peruersi hominis zizania seminantis, aduersus clementissimam matrem tuam sacrosanctam Romanam Ecclesiam, & nos ipsos indignationem (quod absit) aliquam conceperis, vel rancorem, ob hoc igitur, & ob alia negotia quæ cognoscimus imminere, duos de melioribus & charioribus quos circa nos habemus, dilectos scilicet filios nostros Bernardum sancti Clementis presbyterum, Rolandum S. Marci presbyterum Cardinalem, & Cancellarium nostrum, viros vtique religione, prudentia, & honestate conspicuos, Serenitati tuæ de latere nostro ad præsens duximus destinandos, excellentiam tuam rogantes attentiùs, quatenus eos tā honorificè quā benignè recipias, honestè tractes & ea quæ ipsi super hoc, & super aliis ad honorē Dei & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, ad decus etiam, & exaltationem Imperij pertinentia ex parte nostra Imperatoriæ proposuerint dignitati, sicut si ab ore nostro procedant, absq; vlla hæsitatione suscipias, & ipsorum verbis tanquam si ea contingeretnos proferre, fidem non dubites adhibere.

HÆC est epistola Adriani, ex qua perspicuum est, modicè admodum, idque necessariò, attigisse Pontificem coronationem Imperatoris, quæ anno superiore peracta fuerat: cùm tamen præcipuum argumentum aliò spectaret.

TERTIO loco ponit Illyricus reliquam narrationē historiæ ex eodem Radeuico lib. 1. cap. 10. Summa verò eius historiæ hæc est: Lectis Pontificiis litteris Imperator, & qui cum illo erant Imperij Principes cū verba illa Pontificis. *Si maiora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepissent, nō immeritò gauderemus.* In eum sensum accepissent, quasi dictū esset, Regnū atq; Imperium Germanorum non absolutū liberumq; imperium, sed feudū Rom. Pont. esse: in tantam iracundiā exarserunt, vt parū abfuerit, quin duos illos Cardinales continuo trucidarent, qui Cardinales, quibus tandē à periculo vitæ liberati fuerint tamē sine vllo honore, sine literis Imperatoris, sine vlla respōsione dimissi, iussi sunt quamprimū, via recta, id est, breuissima excedere ex Prouinciis Imperio subiectis, seueriſſimēque inter dictū illis est, ne ad vlla Episcoporū, vel Abbatum Germaniæ loca diuerterent. Interim verò Imperator litteras plenas acerbitatis scripsit ad omnes Imperio Rom. subiectos, quibus literis ne verbū quidem facit de criminibus quorū à Pont. admonitus, ac paternè castigatus fuerat, sed solū questus est, planè tragicè, iniuriā sibi à Pontifice factā, dū is imperij coronā suum beneficiū appellauit. Hæc est illius historiæ summa, in qua multa profecto admirāda occurrunt; primum quod Imperator ad tā horrēda sacrilegia, quorū in epistola summi Pont. admonebatur, omnino tacuerit, quasi ad se nihil attinerēt. Deinde q ex vnius verbi ambiguitate, quod tamē secundū propriā significationē nihil offensionis habebat, tantā tragœdiā excitauerit, vt vix maior excitāda fuerit, si totius Imperij extrema ruina, certissimúmque exitiū impendisset. Tertio q in ea epistola Romanum Pontificē, S. Ecclesiæ caput, ac proinde se membrū eius (nisi ipse extra Ecclesiam esse velit) appellet: & tamen non modò isti capiti suo, isti Principi populi sui acerbissimè maledixerit, sed etiam legatos eius (qui apud quoſuis barbaros, atque etiam Ethnicos iure gentium tuti fuissent) contra omne ius, & phas indignissimè violauerit. Postremò quòd vbi tandem ad firmamenta atque præsidia causæ suæ explicanda peruenit, nihil attulerit, præter vnam, eámque leuissimam, ne dicam ineptam, ac puerilem argumentationem. *Cùm (inquit) per electionem Principum à solo Deo Regnum & Imperium nostrum sit, qui in passione Christi Filij sui duobus gladiis necessariis regendum Orbem subiecit, eúmque Petrus Apostolus hac doctrina mundum informauerit, Deum timete, Regem honorificate: quicunque nos Imperialem coronam pro beneficio à Domino Papa susceptisse dixerit, diuinæ institutioni, & doctrinæ Petri contrarius est, & mendacij reus erit.* Hæc ille. Quæ certè argumentatio, si ad veræ rationis trutinam reuocetur, vereor ne prorsus indigna tanto Principe videatur: nam quod attinet ad duos illos gladios, quorum in passione Domini mentio fit, si quis paulò attentiùs Euangelium legat, non Cæsaris vnum, alterum Ecclesiæ; sed vtrumque gladium Ecclesiæ, ac potissimùm Petri esse videbit, quocirca si alterum Cæsar habet, non à solo Deo (vt Fridericus Imperator dicit) sed à Deo per Petrum habet, ita Imperatoris argumētatio aduersus ipsum suum auctorē pugnat. Sed placet de hac ipsa re Sancti Bernardi testimonium in medium adferre. Sic enim scribit lib. 4. de Consideratione cap. 3. *Quid tu denuò vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini, dicentis sic: Conuerte gladium tuum in vaginam, tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu, euaginandus, alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis, Ecce gladij duo hic, non respondisset Dominus, Satis est, sed, nimis est. vterq; ergo Ecclesia, & spiritualis scilicet gladius, & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercendus est, iste Sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum Sacerdotis, & iussum Imperatoris.* Hæc Bernardus. Illa autem qualis quæso argumentatio est: S. Petrus ait, Deum timete, Regem honorificate; ergo cum Petro pugnat, & reus mendacij est quicunque dixerit Imperatorem Summi Pontificis beneficio imperare? quæ est hæc noua dialectica? an ille Rex fortasse (iuxta præceptum sancti Petri) honorificandus non erit, qui ab alio regnum acceperit? quis ita insaniat, vt hoc dicat? Rex Catholicus ac potentissimus Philippus, regnum Neapolitanum feudum esse Romani Pontificis quotannis publicè profitetur; & tamen quis dicere auderet, non esse Regem Philippum à populo Neapolitano honorificandum, aut verba Sancti Petri ad eum Regem nihil pertinere? quid quod non solùm Imperatoris Friderici argumentatio nihil efficit, sed etiam illa eius sententia, Regnum atque Imperium suum esse à solo Deo, nulla ratione defendi potest: nam quis omnium ignorat, humana Regna iure gentium constitui, dum populi communi consensu in vnum aliquem potestatem suam transferunt? id certè (vt cætera taceam) Leges ipsæ Imperatoriæ, disertè testantur. L. ex hoc iure gentium. ff. de iustitia & iure. Si verò potestas Regis à populo est, quid est quod FRIDERICVS ait, Regnum nostrum à solo DEO est? quòd si & Imperium (post translationem à Græcis in Germanos) non à Pontifice, sed à solo Deo est; quæ causa fuit cur Fridericus in Italiam ad Pontificem veniret, atque ab eo ad Imperium prouehi postularet? hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim sunt verba, quæ nomine Friderici ipso præsente Friderico ad Pontificem Adrianum Bambergensis Episcopus fecit: *Notum tibi esse volumus, Reuerende Pater, quia omnis Ecclesia de finibus orbis ad honorem Regni collecta, adduxit Principem suum ad tuam Beatitudinem, prouehendum per te ad culmen Imperij. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & Catholicæ pacis amor in corde illius regnans, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ cultus non vulgaris, Ecce te venientem excepit venerabundus, tuis sanctissimis vestigiis humiliter prouolutus. Ergo venerande Pater, tu circa ipsum peragas, vt quæ ei desunt de plenitudine Imperialis culminis, per tuæ beatitudinis munificentiam suppleantur.* Hæc ille, teste Alberto Krantzio libro sexto Saxoniæ capite decimo sexto. Qua ratione igitur Imperium Friderici à solo Deo fuit, si Pontifex Adrianus ad Imperium illum prouexit, & imperialis culminis plenitudinem, quæ illi deerat, contulit? & si munificentiam Pontificis Episcopus Bambergensis, Friderici ipsius orator, appellare non timuit illam coronationem Imperatoriam: quid est cur beneficium Pontificis eadem illa coronatio dici non possit? Sed pergamus ad cætera.

Quarto loco addit Illyricus epistolam quandam Adriani Papæ ad Archiepiscopos Moguntinum, Treuirensem, & Colonienſem, quam ex Auentino descripsit, de qua epistola nihil est quod dicamus, cùm ea tota nostra sit. Id vnum annotandum erit, mentiri Illyricum cùm ait: Adrianus nodum in scirpo quærit, Imperium esse beneficium Romani Sacerdotis, Augustúmque precario dumtaxat regnare asserit. Siquidem in tota epistola nusquam legitur nomen beneficij, neque Pontifex Adrianus eo loco asserit Augustum precario dumtaxat regnare; quin contrà potiùs affirmat, Regnum habere illum ex electione Principum suorum, à se autem nomen Imperatoris. *Ex electione* (inquit) *Principum suorum habet nomen Regis, ex consecratione nostra habet nomen Imperatoris.*

Quintò Illyricus adiungit epistolam quandam Friderici ad Adrianum ex Nauclero, quæ neque est ordine suo posita, neque facit ad rem, non enim illa scripta est tempore huius cõtrouersiæ, de qua nũc agimus, sed aut antea, si credimus Nauclero in Chronico Gener. 30. aut posteà, vt ex Radeuico libro secundo capite decimo octauo colligi videtur: si tamen hæc epistola illa est, cuius meminit eo loco Radeuicus, & non potiùs alia ab aliquo conficta. Scribit enim Radeuicus, Fridericum Imperatorem, vt indignationem conceptam in Adrianum solaretur, notario suo imperasse, vt in scribendis epistolis ad Pontificem nomen suum nommi Pontificis anteponeret, & dictionibus singularis numeri ipsum alloqueretur. Hæc autem epistola, quam ex Nauclero produxit Illyricus, contendit quidem nomen Imperatoris præponi debere, cùm Imperator ad Pontificem scribit, perpetuò tamen Pontificem alloquitur in numero multitudinis. Quid quòd hæc ipsa epistola non parum officit causæ eiusdem Friderici? Nam inter cætera scribit epistolæ auctor, Sylvestrum ante Constantini donationem nihil regalium habuisse: ex quo satis apertè videtur agnoscere vt veram atque legitimam Constantini donationem, quæ apud Gratianum habetur distinctione nonagesima sexta, cap. Constantinus: porrò illa donatio non tolum vrbem Romam, atque Italiam vniuersam, sed etiam omnes Occidentalis Imperij Prouincias complectebatur, quod si ita est, vnde posteà Occidentale Imperium ad Carolum & successores peruenit, nisi ex dono ac beneficio Pontificum Romanorum, nisi fortè Carolus Magnus (quod nephas est cogitare) sacrilegè eripuerit sancto Petro, quod ei piè dotauerat Constantinus. Vides igitur hanc epistolam vel esse confictam, vel ipsi causæ Friderici atque Illyrici maius detrimentum adferre, quàm attuleriut omnia verba, atque omnes legationes Pontificis Adriani, nec enim Adrianus vnquam tam luculenter dixit, aut scripsit, Germanos Reges Apostolicæ Sedis beneficio imperare, quàm id ipsum Friderieus scripsit, si ipsius illa epistola est.

Sextò producit Illyricus ex Othone Frisingensi libro secundo de rebus gestis Friderici capite vicesimo primo, legationem populi Romani ad Fridericum, & Friderici responsionem: nihil autem horum loco suo ponitur, nec ad rem facit: nam ista legatio populi Romani missa est ad Fridericum, cùm is ad Vrbem propinquaret causa coronæ Imperialis à Pontifice petendæ: controuersia autem illa de Imperio sit ne beneficium Pontificis an non, sequenti anno, coronatione iam peracta, exorta est, porrò ad rem ista non faciunt, cùm non sit nostra quæstio de populo, sed de Pontifice Romano, tantùm vero abest, vt ea legatio populi Romani Pontificis iussu, vel consilio, aut consensu missa fit ad Fridericum, vt potius (Othone teste, ibidem) Adrianus legationem illam improbauerit, & paulò pòst, iisdem repugnantibus Romanis, Fridericum coronauerit. Vides igitur (Lector) quàm verè initio dixerit Illyricus, se ordine subiecturum quæ ad præsentem controuersiam pertinerent.

Septimò addit ex Radeuico (quem falsò Othonem vocat) libro secundo capite trigesimo de rebus gestis Friderici epistolam Eberhardi episcopi Bambergensis ad Eberhardum Archiepiscopum Saltzburgensem: nec non responsionem quandam Friderici Imperatoris ad quandam summi Pontificis legationem quæ similia sunt superioribus, id est, neque narrantur ordine suo, neque pertinent vllo modo ad rem.

Octavò profert ex libro primo cap. decimo quinto & decimo sexto Radeuici (quem ipse omnino Othonem Frisingensem vult videri) fragmentum epistolæ Adriani ad episcopos quosdam Germanos; & responsionem eorundem ad Pontificem. Ac nunc tandem Illyricus post longos errores domum redit. Istæ siquidem duæ epistolæ (si ordo tenendus sit) proximè sequuntur post eam narrationem quam tertio loco Illyricus recitauerat, cætera quæ interiecta sunt, ac præcipuè quintum, sextum, & septimum inter parerga numerari possunt: neque alia de caussa inserta videntur, nisi vt augeant prolegomena, & lectoris mentem confundant, tametsi autem hæc omnia quæ octauo loco ab Illyrico producuntur, ad rem præsentem faciant; nihil tamen habent quod refellendum sit; cùm nihil ferè aliud contineant, quàm repetitionem superiorum, vnum est dumtaxat, quod non tam refutatione quàm animaduersione indiget, argumentum videlicet quod Illyricus præmittit ante epistolam Præsulum Germaniæ ad summum Pontificem, quod quidem eiusmodi est: *Responsio Præsulum Germanorum ad præditas litteras Pontificis, quibus reprehendunt illud Papale figmentum, & monent vt id noua legatione ac scriptione reuocet:* prætereo nouam illam elegantiam sermonis: *Responsio Præsulum, quibus reprehendunt:* sed mendacium præterire non possum, neque enim in tota illa epistola vlla mentio fit Papalis figmenti; neque admonetur Pontifex vt reuocet quidquam, sed solùm vt exulceratũ animum Principis ex verbi cuiusdam ambiguitate, nouis litteris lenire, ac mitigare velit, hæc enim sunt illorum verba, *De cætero Sanctitatem vestram suppliciter rogamus & obsecramus, vt nostræ parcatis infirmitati, vtq; magnanimitatem filij vestri sicut bonus Pastor leniatis scriptis vestris, scripta priora suauitate mellita dulcorantibus.*

Nonò

Nonò addit legationem ac literas Pontificis Adriani ad Fridericum, quibus verbi ambiguitate exposita, continuò animus Principis mitigatus est. Sed verba Illyrici audiamus. *Nouæ* (inquit) *litteræ ac legatio Papæ, qua totum illud suum figmentum de beneficio Imperij Germanis collato, artificiosa interpretatione tollit, ac non obscurè recantat, pollicetúrque se posthac Imperij iura minimè violaturum esse.* Hæc sunt Illyrici verba: in quibus duo splendida mendacia continentur, extant enim litteræ integræ Pontificis Adriani apud Radevicvm libro primo, capite vicesimo secundo, in iis autem non retractat Pontifex vllum figmentum, nec se iura Imperij posthac non violaturum promittit, sed arguit Imperitiam eorum qui Friderico suggesserant, beneficium coronationis feudum significare. Hæc enim est Epistola Pontificia: *Ex quo vniuersalis Ecclesiæ curam Deo, pro vt ipsi placuit, disponente suscepimus ita in cunctis negotiis magnificentiam tuam honorare curauimus, vt de die in diem animus tuus magis ac magis in amore nostro, & veneratione Sedis Apostolicæ debuisset accendi, vnde sine grandi admiratione non ferimus, quod cum audito ex suggestione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotum, duos de melioribus & maioribus fratribus nostris, Rolandum scilicet Cacellarium tit. S. Marci, & Bernardum tit. S. Clementis presbyteros Cardinales, qui pro tua maiestatis honore in Romana Ecclesia solliciti semper exstiterant, pro voluntatis tuæ cognitione ad tuam præsentiam destinauimus, aliter quàm Imperialem decuerit honorificentiam, sunt tractati. Occasione siquidem cuiusdam verbi quod est beneficium tuus animus* (sicut dicitur) *est commotus, quod vtique nedum tanti viri, sed nec cuiuslibet minoris animum meritò commouisset. Licet enim hoc nomen, quod est beneficium, apud quosdam in alia significatione quàm ex impositione habeat, assumitur, tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam ex institutione sua noscitur retinere: hoc enim nomen ex bono & facto est editum, & dicitur beneficium apud nos, non feudum, sed bonum factum, in qua significatione in vniuerso scripturæ sacræ corpore innenitur, vbi ex beneficio Dei, non tanquam ex feudo, sed velut ex benedictione, & bono facto ipsius gubernari dicimur & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoscit, quod nos ita bene & honorificè Imperialis dignitatis insigne capiti tuo imposuimus, vt bonum factum valeat ab omnibus iudicari, vnde quidam verbum hoc, & illud scilicet contulimus tibi insigne Imperialis coronæ à sensu suo visi sunt ad alium retorquere, non ex merito causæ, sed de voluntate propria, & illorum suggestione, qui pacem Regni & Ecclesiæ nullatenus diligunt, hoc egerunt; per hoc enim vocabulum, contulimus, nihil aliud intelleximus nisi quod superius dictum est, imposuimus. Sane quod postmodum personas Ecclesiasticas à debita sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ visitatione (vt dicitur) reuocare iussisti, si ita est, quàm inconuenienter actum sit, tua, fili in Christo charissime, discretio, vt credimus, recognoscit, nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuncios & litteras tuas fuerat intimandum, & nos honori tuo curauissemus, sicut filij charissimi prouidere. Nunc igitur ad commonitionem dilecti filij nostri Henrici Baioariæ & Saxoniæ Ducis duos de fratribus nostris Henricum tit. sancti Nerei & Achillei, & Iacintum sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconum, Cardinales, prudentes siquidem & honestos viros ad tuam præsentiam destinauimus, celsitudinem tuam monentes & hortantes in Domino, quatenus eos honestè & benignè recipias, & quod ab eis ex parte nostra tuæ magnificentiæ fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri noueris tua excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filiis nostris, mediante iam dicto filio nostro Duce, ita celsitudo tua studeat conuenire, vt inter te ac matrem tuam sacrosanctam Romanam Ecclesiam nullius discordiæ seminarium debeat remanere.* Hãc epistolã totã ne vno quidem verbo omissso adscribere volui, vt Illyrici mendacia ex ipsa epistola refutarentur. Vbi enim obsecro est illa figmenti Pontificij retractatio? Dixerat Pontifex in priore epistola, quam etiam suprà totam adscripsimus, se Friderico cùm is Romam ad coronam accipiendam venisset, læto animo occurrisse, ac plenitudinem dignitatis, id est, Imperialis coronæ insignia contulisse, quod ipsum Friderici nomine orator ipsius Episcopus Bambergensis (vt ex Krantzio suprà citatimus) à Pontifice postulauerat, deinde de hac ipsa coronatione loquens addiderat in literis suis idem Pontifex non modò se non molestè ferre, quod ea contulisset, sed etiam non immeritò gauisurum, si maiora beneficia de manu sua Cæsar accepisset, quo loco beneficium quod in Imperatorem à Pontifice significatur collatum, non potest vllo modo aliter accipi, nisi quis de industria cauillari velit, quàm vt ad coronationem Imperialem referatur. Quid igitur Papa retractat? quid reuocat? quid recantat, (vt verbo vtar Illyrici) cùm nomine beneficij non se feudum aliquod, sed coronationis munus intellexisse dicit? Neque verò rectè colliget iam Illyricus, Non dicit Papa Imperium Germanorum feudum esse Pontificis; ergo figmentum est quod Adrianus, quod Innocentius Tertius, quod omnes historici dicunt, Imperium à Græcis ad Francos Pontificis auctoritate esse translatum: nam etsi non dixit Adrianus Imperium esse feudum, non tamen dixit non esse: & licet non esse dixisset, non tamen continuò sequeretur, falsam esse translationem Imperij: aliud enim est, Imperium ab vna gente ad aliam transferre; aliud verò, feudum constituere. Deinde in quo angulo epistolæ Adriani latet id quod Illyricus in argumento posuit, cùm ait, *Pollicetur se posthac Imperij iura minimè violaturum?* certè epistolam totam audiuimus, ac ne syllabam quidem vnã de hac pollicitatione reperimus. Sed video vbi fundamentum mendacij sui Illyricus constituerit, quòd nimirum Radeuicus Frisingensis, posteaquam epistolam Adriani operi suo inseruerat, subiunxerit continuò, illis litteris Imperatorem placatum benignè deinceps cum legatis Rom. Pontificis egisse. Legatos verò Imperatori promisisse, Præsulem Romanum honorem atque iustitiam Imperij illibatam semper conseruaturum. At illa pollicitatio Legatorum fuit non ipsius Pontificis: neque Legati pollicti sunt Præsulem Romanum iura Imperij posthac non violaturum, quasi aliquando anteà violasset: sed illibata, vt semper fecerat, perpetuò conseruaturum. Siquidem iidem Legati (Radenico teste) cùm primùm Imperatorem alloquerentur, eique litteras Apostolicas traderent, præfati sunt, sine vlla iusta caussa aduersus Romanam Ecclesiam Imperatorem fuisse commotum, hæc enim sunt illorum verba: *Quanta dilectione sancta Romana Ecclesia amplitudinem & honorem imperij vestri amplectatur, quàm sine conscientia peccati vestram satis inuita sustinuerit indignationem, & scripta præsentia, & in ore nostro posita viua vocis officium declarabit.* Ex quibus verbis satis profectò manifestè colligitur, nunquam venisse in mentem Legatis, vt violata fuisse à Romano Pontifice iura Imperij dicerent, proinde mendacium est Illyrici, promisisse Pontificem Friderico, se posthac Imperij iura minimè violaturum.

Addit postremò in prolegomenis suis Illyricus ex historia Abbatis Vrspergensis, Adrianvm Pontificem iterum ab Imperatore dissidere cœpisse, atque eo vsque progressum dissidium, vt tandem Imperator à Pontifice excommunicaretur, sed paulò pòst diuino miraculo Pontificem, dum is recentem aquam ex fonte biberet, à musca quæ os eius simul cum aqua intrauerat apud Anagniam exstinctum. Verumtamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc non veram historiam, sed improbabilem fabellam esse, ex eo potest intelligi, quòd Abbas Vrspergensis ex Ioanne quodam Cremonensi, auctore obscuro, & schismatico, eam narrationem refert: ille verò non alium testem producit, quàm incertum rumorem vulgi: *Cùm vellet* (inquit) *ad quendam fontem, hausit de poto illius, & continuò* (vt dicitur) *musca quadam os eius intrauit, & gutturi eius adhæsit, nulloque artificio medicorum auelli potuit, quoadusque spiritum exhalaret.* Hæc ille. Quocirca tota fides huius rei pẽdet ex illo (vt dicitur) hoc est, ex falso rumore, quem æmuli fortè sparserunt. Porrò Radeuicus lib. 2. capite 43. honorificè describit obitum ac sepulturam Adriani, quod idem faciunt Platina, Martinus Polonus, & alij, qui Pontificum vitas describunt. Ioan. Nauclerus in Chronico, gener. 39. scribit suspicari se narrationem illam Cremonẽsis affectu potiùs quàm veritate scriptã. Sanctus autem Antoninus in summa historica, parte secunda tit. 17. capite primo §. nono ex Helinando refert, Adrianum virum optimum fuisse, vt nullo modo probabile sit eum talem exitum habiturum, qualem Cremonensis dicit. Denique si res esset vera, qui fieri posset, vt mors tam noua & insolẽs à nullo certo scriptore annotata fuisset? At Fridericum Imperatorem, qui non solùm cum Adriano diu contendit, sed etiam Alexandrum successorem Adriani ita vexauit, vt tres antipapas aduersus eum Imperiali potentia fouerit, non incertus rumor, sed testes certissimi, id est, omnes Historici testantur, in Armenia à flumine quodam absorptum miserrimè periisse, de quo sic scribit Guilielmus Neubrigensis, eius temporis auctor, in libro 4. rerum Anglicarum cap. 13. *Fridericus Imperator Teutonicus, iter Hierosolymitanum ingressus, cùm in gurgitem fluuij equo stimulato prosiluisset, in momento suffocatus interiit. O abyssus multa iudiciorum Dei! vir tantus, & qui diuino quodam feruore relictis deliciis, opibusq; Imperij, mille se exposuerat propter Christum periculis, tam subito miseróque casu absumitur, peccatum tamen eius tantum & tale elucet quod forte in Imperialibus non potuerit deliciis expiari, atque ideò oportuerit, ne aeternaliter plecteretur, pia diuinitatis prouisione in hac vita seuerius castigari. Siquidem nepharij schismatis sub venerabili Papa Alexandro principalis fautor exstiterat, & pacis Ecclesiastica per imperialem potentiam multo tempore perturbator, tandem verò perspicue dans palmam veritati, minùs tamen in deliciis palatij piaculare malum defleuerat.* Hæc ille. Addit autẽ Abbas Vrspergensis in Chronico, post absorptum (vt dictum est) à flumine Fridericum, exercitum eius, aut aëris intemperie, aut abundantia ciborum morbo contracto penè totum breuissimo tempore consumptum. Ita sententiam Adriani Pontificis, quæ exstat in epistola ad Episcopos Germaniæ apud Radeuicum libr. 1. cap. 16. verissimam fuisse, rei euentus comprobauit, sic enim ille scripserat: *Non acquiescat idem filius noster consiliis iniquorum, consideret nouissima, & antiqua, & per illam viam incedat, per quam Iustinianus, & alij Catholici Imperatores incessisse noscuntur, exemplo siquidem, & imitatione illorum, & honorem in terris, & felicitatem in cœlis sibi poterit cumulare. Vos etiam, si eum ad rectam semitam reduxeritis: & B. Petro Apostolorum Principi gratum dependetis obsequium, & vobis & Ecclesiis vestris conseruabitis libertatem. Alioquin nouerit antedictus filius noster ex admonitione vestra, nouerit ex promissionis Euangelicæ veritate, q̃ sacrosancta Romana Ecclesia super firmissimam petram Deo collocante fundata, quantocumque ventorum turbine quatiatur, in sua infirmitate, protegente Domino, in saeculum saeculi permanebit.* Hæc ille, tum cùm ardore iuuenili, & Imperiali potentia Fridericus Ecclesiæ minaretur. Sed eum finem tragœdia illa habuit, quem Adrianus prædixerat. Siquidem post annum decimum nonum grauissimæ persequutionis, præualuit tandem Ecclesia, & Fridericus Imperator Calisto antipapa, quem ad eam diem fouerat, abdicare coacto, sese verò Pontifici Alexandro subiecit; vt scribunt probati historici, Abbas Vrspergensis in Chronico, Platina in vita Alexandri, Guilielmus Neubrigensis rerum Anglicarum libro 3. cap. 2. Guilielmus Episcopus Tyri de bello sacro libro decimo octauo capite vigesimo sexto & alij, neque tamen hac humilitate illud à Deo impetrare potuit, vt non etiam morte horribili, ac totius exercitus interitu peccatum eius in Ecclesiam seueriss imè puniretur. Atque hæc de prolegomenis.

CAPVT QVARTVM.

Imperium Romanum translatum à Græcis ad Francos. Summi Pontificis auctoritate. Historicorum testimoniis demonstratur.

TEMPVS iam est vt ad ipsam causam propiùs accedamus; atque vt ordine progrediamur, principio quid sit quod quæritur, siue statum causæ breuiter exponemus; deinde sententiam nostram certissimis rationibus comprobabimus.

IGITVR Romanum Imperium tametsi ante Constantini tempora, modò ab vno, modò à pluribus Augustis pari potestate regeretur, vnum tamen atque indiuisum censebatur. Deinde vero posteaquam Magnus Constantinus Constantinopolim quasi alteram Romam ædificauit, & cum ea alterum Consulem, alterum Senatum, & omnia Romanæ Vrbis priuilegia communicauit, diuisum est Imperium in partes duas; quarum altera imperium Orientis, altera Occidentis appellari cœpta est, & quemadmodum ante Constantinum Principem, indiuisum Imperium aliquando plures Augusti administrabant, sæpiùs vnus ac solus regebat, ita post Constantinum, Imperium iam diuisum plerumque duo Cæsares tenuerunt, rarò vnus ac solus Princeps gubernauit. Siquidem Constantino vita functo anno Domini 341. Occidentale Imperium Constantino iuniori & Constanti, Imperium Orientis Constantio cessit, post Constantini autem & Constantis excessum, anno 353. Constantius solus vniuerso Imperio præfuit. Constantio Iulianus, Iouianus Iuliano successit. Sed post obitum Iouiani, Valentinianus, qui Iouiano successerat, Imperio Occidentis contentus, Orientale Imperium Valenti fratri attribuit anno Domini 368. atque ex eo tempore vsque ad annum Domini 476. id est, vsque ad Augustulum, Imperatores diuersi diuisum Imperium tenuerunt. Augustulo verò ab Odoacre Herulo abdicare coacto, atque Imperio Occidentis à Barbaris occupato, soli Imperatores Orientis, & in solo Oriente regnarunt vsque ad Iustinianum. Sed cùm his opera Belisarij & Narcetis, fortissimorum ducum, Africam & Italiam, inde Vandalis, hinc Gothis exactis, recuperasset; tandem anno Domini 556. iterum ab vno Imperatore Oriens & Occidens administrari cœptus est. Sed cùm Imperator Græcus esset, & Italiam per Exarchos regeret, nec eam ab infestatione Longobardorum tueri iam posset; anno 801. ineunte, ipso die Natalis Domini, creato in vrbe Roma nouo Imperatore Carolo Magno Rege Francorum, ac per hoc translato Occidentali Imperio à potestate Græcorum ad Francorum ditionem, iterum Rom. Respublica rediit ad eum statum in quo eam Constantinus Magnus constituerat,

& in quo permanserat à Valentiniano seniore, vsque ad Augustulum. Quamquam illud negari non potest, quin paulo maior Imperij diuisio fuerit à tempore Caroli Magni, quàm anteà; siquidem à Constantino ad Augustulum etsi diuisæ erant Imperij Romani Prouinciæ inter duos Imperatores, quod attinet ad Regimen & administrationem; erat tamen ita commune Imperium, vt leges vtriusque Imperatoris nomine toti Imperio darentur; & fratter sine liberis decedebat, ad alterum totius Imperij gubernatio, & prouidentia pertineret. Quo circa Paulus Orosius libro septimo scribit Archadio Orientis, Honorio Occidentis Prouincias gubernantibus commune Imperium, diuisis tantum sedibus fuisse: at post tempora Caroli Magni neque leges à Latino Græcoque Imperatore communiter latæ sunt, neque deinceps vnquam aut Latinus Orientem, aut Græcus Occidentem gubernauit. Quæritur igitur, quisnam huius translationis auctor fuerit, quisve Carolo Magno, ac successoribus eius, nomen, dignitatem, ac potestatem Imperatoris Romanorum, ac Cæsaris Augusti in Occidente tribuerit. Respondemus id quod clamat consensus omnium gentium, Leonem Tertium Pontificem Maximum, aut solum, aut præcipuum & primarium auctorem huius translationis fuisse, eique Germanicam nationem Imperium acceptum referre debere: negat Illyricus, & odio Pontificum nescio quos alios auctores commenticitur, atque ita se versat in omnem partem, vt historiam alioqui clarissimam, & fide Orbis terrarum tot iam seculis confirmatam, omnino obscurare nitatur.

ACCEDANT igitur Historici omnes tum veteres, tum recentiores, & auctoritatis suæ pondere, leuitatem & impudentiam vnius hominis comprimant.

1 IOANNES Zonaras, auctor Græcus, qui Romano Pontifici adulari non nouerat, tomo tertio Annalium in vita Constantini & Irenes, vbi de hac translatione loquitur, nullam senatus, nullam populi, nullam exercitus mentionem facit, sed rem totam Leoni Papæ adscribit; *Roma* (inquit) *prorsus Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronata, & Romanorum Imperatore appellato.* Et infrà, *sub Constantino & Irene, Papa Leo Francos etiam Romam admisit: sic & Italia vniuersa, & ipsa Roma sunt potiti.* Et infrà, *At Francorum dux Carolus, Imperator Romanorum à Papa Leone, vt dictum est, appellatus, profectus ad Irenem Legatis, nuptias illius ambiit, cùm nec illa ab eo coniugio abhorreret.*

2 GEORGIVS Cedrenus in compendio historiarum in vita Constantini & Irenes, eadem ferè quæ Zonaras refert, sed breuiùs. *Venerunt* (inquit) *etiam à Carolo, quem Leo Papa Romæ coronauerat, Legati ad Irenem, eam Carolo in vxorem ambientes.*

3 PAVLVS Diaconus, qui tempore Caroli Magni floruit, & eidem Carolo familiaris fuit, libro vigesimo tertio rerum Romanarum, posteaquam narrauerat Leonem Tertium Pontificem à Carolo Rege Francorum in sedem suam restitutum, subiungit: *Cæterùm* (Leo) *vicem Carolo recompensans in Imperatorem coronauit, eam in templo sanctæ Petri Apostoli perungens oleo à capite vsque ad pedes, & circundans imperatoria veste, atque corona, 8. Kalen. Ianuarij, indictione nona.* In quibus verbis Pauli Diaconi duo sunt annotanda: vnum est nullam fieri mentionem in eius verbis senatus, aut populi Romani, quam certè prætermittere nó debuisset fidelis Historicus, si trãslatio Imperij à Græcis ad Francos munus senatus populique Romani potius quàm Pontificis Leonis fuisset. Alterum est, hanc translationem, quæ facta est in ipsa Caroli Magni coronatione, beneficium Leonis collatum in Carolum à Paulo Diacono agnosci & appellari. Siquidem illa verba, *Cæterùm Leo vicem Carolo recompensans*, satis apertè significant, ita fuisse beneficium Pontificis in Regem coronationem Imperatoris, vt anteà fuerat beneficium Regis in Pontificem restitutio in propriam Sedem.

EGINARTHVS Pauli Diaconi æqualis, nec minùs quàm Paulus Carolo Magno notus & familiaris (quippe qui Cancellarius eius fuit, teste Trithemio) in vita eiusdem Caroli ita describit hanc translationem, vt soli Pontifici Leoni rem totam tribuat. *Augusti nomen* (inquit) *primò in tantum auersatus est, vt affirmaret, se eo die, quamuis præcipua solennitas esset, Ecclesiam non intraturum fuisse, si Pontificis consilium præscire potuisset.* Perpende lector hæc verba, *Si Pontificis consilium præscire potuisset*, cur enim non ait, Si consilium Senatus populique Romani præscire potuisset; nisi quia rem totam à Pontificis voluntate & auctoritate pendere intelligebat? 4

ANNALES Francorum incerto auctore, sed omnium consensu fidelissimo, & qui Caroli tempore vixit, ita habent in enarratione rerum gestarum anno 801. *Ipse autem cum die sacratissimo Natalis Domini ad Missarum solennia Basilicam Beati Petri Apostoli suisset ingressus, & coram altari vbi ad orationem se inclinauerat, assisteret; Leo Papa coronam capiti eius imposuit, cuncto Romanorum populo acclamante, Carolo Augusto a Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria.* Hic primùm mentio fit populi Romani, sed acclamantis post coronationem, non Imperatorem appellantis ante coronationem. 5

AIMOINVS, siue (vt ab aliis vocatur) Ammonius vel Annonius, vixit tempore Ludouici Pij, vt ipse indicat libro quinto capite decimo septimo. Is igitur in lib. 4. de rebus gestis Francorum ca. 90. describit exordium Imperij Caroli Magni iisdem ferè verbis, quibus Francorum Annales suprà citati, nihilque tribuit populo Romano præter acclamationem, Carolo iam à Pontifice coronato. 6

ADO Episcopus Viennensis, qui temporibus nepotum Caroli Magni floruit, in Chronico ætate 6. sic habet: *In die sancto Natiuitatis Domini, ante confessionem B. Petri Apostoli, cùm gloriosus Rex Carolus ab oratione surrexisset, Leo Pontifex capiti eius coronam imposuit, sicq; ab vniuerso populo acclamatum est: Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria.* Hic etiã auctor nullam facit Senatus aut populi mentionem nisi post coronationem iam peractam. 7

RHEGINO Abbas Prumiensis, qui ante 600. annos floruit, libro 2. Chronici, coronationem Caroli Magni iisdem verbis describit, quibus Ado Viennensis, quæ nõ duxi repetenda, ne taedium gignerent. Sed vt intelligamus apud Rheginonem, non simpliciter coronari Imperatorem à Summo Pontifice, sed planè creari, & ordinari, referam verba eius de Arnulphi, & Othonis primi coronatione: *Anno* (inquit) *Dominicæ Incarnationis 896. Arnulphus ciuitatem ingressus, à Formosa Apostolicæ Sedis Præsule magno honore susceptus, ante confessionem sancti Petri coronatus, Imperator creatus est.* Et infrà, *Anno 962. Rex* (Otho primus) *Romæ fauorabiliter susceptus, acclamatione totius Rom. populi, & Cleri, ab Apostolico Ioanne Imperator, & Augustus vocatur, & ordinatur.* Hic planè vides Regem festiua acclamatione à populo suscipi; non autem à populo, sed ab Apostolico Ioãne Imperatorem dici, & ordinari. 8

VITICHINDVS Corbeiensis monachus, Rheginonis æqualis, libr. 3 gestorum Saxonicorum propè extremo, de Othone 2. Imperatore sic loquitur: *Licet* (inquit) *iam olim vnctus esset in Regem, & à Beato Apostolico designatus in Imperatorem.* Vbi vides apertè distingui Regnum Germaniæ ab Imperio Romano; & regnum quidem illud à Germaniæ proceribus, Imperium verò Ro- 9

Universidad de Deusto
Biblioteca

manum à Pontifice dari: eius enim est magistratum vel A Principem designare, cuius est & creare, alioqui frustrà designat, qui nequit perficere.

10 LVITHPRANDVS Diaconus Ticinensis, Othone primo viuente scripsit historiam rerum in Europa suo tempore gestarum, vt ipse significat lib.1.cap.7. Is igitur lib.6. Historiæ, c.6. de Othone I. sic loquitur: *Dehinc Romam similia facturus adiit, vbi miro ornatu, miróque apparatu susceptus, ab eodem summo Pontifice & vniuersali Papa Ioanne vnctionem suscepit Imperij.* Porrò idem auctor apertè declarat, non simplicem cæremoniam vnctionis, sed nomẽ etiam, & dignitatem Imperialem à Pontifice suscepisse Othonem, cùm ita loquitur in eodem capite. *Piissimo* (inquit) *tunc Regi, nunc Augusto Cæsari Othoni.* Quã phrasim tum ipse tum alij veteres obseruare solent, vt ante Pontificiam coronationem, Reges, post eam coronationem, Imperatores & Augustos appellent.

11 HERMANNVS Contractus, comitis nobilissimi filius, & monachus sancti Galli, qui floruit ante annos 500. tempore sancti Henrici Imperatoris, in Chronico suo sic ait: *Anno 801. Carolus Imperiali benedictione sublimatus, Augustus & Cæsar Romano more appellatur.* Et infrà. *Anno 816. Leo Papa obiit, & Ludouicus Imperator à Stephano Papa factus est.* Et infrà: *Anno 962. Otho Rex ab Octauiano Ioanne Papa Imperator ordinatur.* Et infrà: *Anno 962. Otho rex ab Octauiano Ioanne Papa Imperator ordinatur.* Et infrà: *Anno 1026. Conradus Rex filium suum Henricum Regem fecit, & ipse Romam pergens, Imperator efficitur.* Hæc ille. Non potuit certè his auctor clariùs exprimere, per ipsam Pontificis coronationem Imperatorem verè fieri.

12 MARIANVS Scotus, qui natus est anno 1028. vt ipse in Chronico annotauit, & Hermanni Cõtracti æqualis fuit, lib.3. Chronici Caroli Magni ad Imperium promotionẽ breuissimè his verbis attigit, *Carolus hoc tempore à Romanis Augustus appellatus est.* Quæ verba, ne testimo C niis vetustiorum historicorum iã citatis, & sequẽtibus eiusdem Mariani sententiis repugnent, sic accipi debent, vt intelligamus, Carolum à Romanis omnibus (id est) Pontifice, Clero, Senatu, & Populo, Augustum appellatum, sed ordine quodam, nimirùm Pontifice præeunte, cæteris sequentibus. Nam vt ex Historiis præcedentibus didicimus, appellauit Leo Pontifex Carolum Imperatorem, & simul inunxit, & coronauit, cæteri verò acclamatione probarunt. Sed Mariani ipsius aliquot sententias proferamus. *Anno 875. Carolus Romam perueniens, datis Ioanni Papæ magnis muneribus, Imperator factus est. Anno 896. Arnulphus vrbem ingressus, cum magno honore à Formoso Papa Romano susceptus, & ante Confessionem Sancti Petri Imperator factus est.* His igitur aliisque similibus sententiis satis apertè Marianus testatur à Romano Pontifice Imperatores fieri. D

13 DODECHINVS Mariani continuator, cum de Lothario Henrici Imperatoris successore scriberet: *Legati* (inquit) *pro confirmando Rege Romam mittuntur.* Et infra: *Plenitudinem* (inquit) *Imperij in eadẽ Romana ciuitate sicut decebat offerens Dominus Papa Regem Lotharium Romam inuitabat.* Et infrà: *Fridericus* (inquit) *ab Adriano Papa Imperator factus est.* Vidẽs igitur à Pontifice Romano electum Regem Romanorum confirmari, ac deinde ab eodem plenitudinem Imperij accipere, & sic tandem Imperatorem fieri.

14 LAMBERTVS Scafnaburgensis, qui circa annũ 1070. floruit, in historia Germanica de Carolo Magno nihil addit ad verba Mariani Scoti, vt vel Marianus à Lamberto, vel à Mariano Lambertus accepisse videatur. Verumtamen cùm de Othone primo & 3. loquitur, clariùs explicat sententiã suam, sic enim de Othone 1. scribit: *Otho Rex perrexit Romam, eúmque Ioannes Papa gratanter suscipiens* | *honorificè super Cathedram Augustalem posuit, & benedictione atque consecratione sua Imperatorem fecit.* Et infrà de Othone 3. *Otho Rex contra Crescentium Romam venit, vbi & Brunonem in sede Apostolica constituit, à quo & ipse Imperator factus est.*

OTHO Episcopus Frisingensis antè annos 400. floruit, genere & eruditione nobilissimus, quippe qui (teste Radeuico libro secundo de rebus gestis Friderici ca.11.) quatuor Imperatoribus ita coniunctus fuit, vt Henrici 4. nepos, Henrici quinti sororius, Conradi Regis frater vterinus, & Friderici primi patruus esset, atque historiã ab orbe condito libris octo satis feliciter comprehendit, is igitur libro 5. cap.31. hoc modo scribit: *Anno ab Incarnatione Domini 801. ab vrbe condita 1552. Carolus Rex 33. Regni sui anno, à summo Pontifice, ablato patricij nomine, coronatus, omni populo tunc acclamante, Carolo Augusto, à Deo coronato, Magno & pacifico Imperatori vita & victoria. LXIX. ab Augusto Imperator, & Augustus vocatur. Ex hinc Regnum Romanorum, quod à Constantino vsque ad id tempus in vrbe regia, scilicet Constantinopoli fuit ad Francos deriuatum est.* In his Othonis verbis tria video summo Pontifici tribui, ablationem minoris dignitatis, quæ patriciatus dicebatur; coronationem; & appellationem Imperatoris, & Augusti. Romano populo solam acclamationem. Idẽ quoque Otho libro 7. capite 11. non veretur Henricum quartum auum suum non verum Imperatorem Romanorum appellare, quòd Imperium à schismatico Papa suscepisset. *Principes* (inquit) *seditionem vulgi timentes, ei* (Henrico quarto) *apud Inglinheim occurrunt, ibiq; multis modis commonitum, vel, iuxta alios, circumuentum, ac coactum insignia regni resignare, ac filio mittere 43. Regni sui post mortem patris, Imperij 5. anno (ad quod tamen patenter magis quã iuste à Guiberto capta vrbe sublimatus fuerat) persuadent.* Obserua hoc loco, Lector, Henricum quartum, nõ fuisse Othoni Frisingensi Imperatorem; sed Regem dumtaxat, donec à Papa Guiberto, qui & Clemens dictus est, ad Imperium sublimaretur, & rursum ad Imperium potenter, non iustè sublimatum, quòd Guibertus eum Imperatorem fecerit, qui in Schismate contra Gregorium septimum, verum Pontificem, fecerit, tam enim nõ potuit Guibertus verum Imperatorem facere, quàm ipse verus Papa non fuit, quid autem est aliud, quæso te, à Pontifice aliquem ad Imperium sublimari, quàm Imperatorem à Pontifice fieri? & cur ab Antipapa sublimatus, Imperator non legitimè factus censetur, nisi quia solius veri ac legitimi Summi Põtificis est, Imperij dignitatem noménque conferre.

GODEFRIDVS Viterbiẽsis, qui Othone paulò posterior fuit, in suo Chronico vniuersali, quod Pantheon appellauit, iisdem ferè verbis, quibus Otho Frisingensis, exordiũ Imperij Francorũ describit. *Anno* (inquit) *ab Incarnatione Domini 801. Carolus Magnus 34. regni sui anno à Leone tertio Summo Pontifice coronatur, omni populo Romano tunc acclamante, & laudes Imperiales canente.*

CONRADVS Abbas Vrspergensis, Godefridi fermè æqualis, in Chronico suo, in quo res Germanicas diligentissimè persequutus est, *Anno* (inquit) *796. Leo Papa 96. ordinatur, sedit annis 20. hic Carolum fecit Imperatorem.* Et infrà, *Anno* (inquit) *Dominicæ Incarnationis 801. Vrbe verò condita 1552. Carolus Magnus Rex Francorum, Pipini Regis filius, septuagesimo tertio loco ab Augusto Romanorum Imperator consecratus est anno regni sui 33. sic imperauit annis 14. Cùm enim pro calumnia Leoni Papæ ingesta Romã veniret, & Natale Domini ibi celebraret; in ipsa die sacratissima ad Missarum solennia veniens, dum ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, nihil minus speranti Leo Papa coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit.* Hæc ille: qui sicut hoc loco translationem Imperij, & Caroli

& Caroli creationem soli Pontifici tribuit; ita quoque in reliquo Chronico semper sibi similis, de aliorum Imperatorum creatione loquitur. quarum duas exẽpli gratia hic subiiciemus. *Anno* (inquit) *875. Carolus* (Caluus) *Romam tendens, à Ioanne Papæ efficitur Imperator.* Et infrà: *Anno 962. Otho rogatu Ioannis Papæ, & querimonia multorũ de Berengario & filio proclamantium Romam tendit, ibiq; Imperator ab eodem Papa factus Berengarium capit.*

18 LVPOLDVS Bambergensis in procemio libri de iuribus Imperij, *De Sacri* (inquit) *Regni & Imperij Romanorum viribus à tempore, & post tempus translationis ipsius Imperij de Græcis Imperatoribus in personam Caroli Magni ad Reges Francorum, & ad Germanos, per sacrosanctam Romanam Ecclesiam factæ secundùm mei modicitatẽ ingenij tractaturus, &c.* Et infrà: in 1. cap. *Dum*, inquit, *in sacratissima die Natalis Domini, sub anno eiusdem Domini 801. in Ecclesia Sancti Petri ab oratione surgeret, Leo Papa coronam capiti eius imposuit; & à cuncto populo acclamatum est, Carolo Augusto, &c.*

19 MATTHÆVS Palmerius in Cronico anni 801. *Carolus*, inquit, *à Leone Pontifice Augustus est appellatus, & obliteratum iam penè in Italia Romanum Imperium resumpsit; primúsque post Augustulũ apud Romanos imperauit annos 14.* B

20 BLONDVS Flauius Decadis. 2. lib. 1. *Leo*, inquit, *Põtifex populi Romani scito precibúsque Carolum Imperatorem Romanorum declaratum, diademate vetusto Imperatorum capitis gestamine, coronauit.*

21 ÆNEAS Syluius in Abbreuiatione Blondi, & Bap-
22 tista Platina in vita Leonis Papæ tertij ijsdem omnino verbis rem eandem declarant. Atque hic primùm inuenimus scitum populi Romani nominatum in creatione Caroli Imperatoris. Sed nihil eausæ nostræ officit. tum quòd meritò his duobus autoribus, qui ante annos 100. floruerunt, anteponere possimus vetustissimos & plurimos scriptores, qui nihil eiusmodi tradiderunt: tum etiã quòd scitum populi Romani, cuius hic mentio fit, non ad Carolum Imperatorem creandum, sed ad eius creaC tionem à Summo Pontifice impetrandam pertineat. id enim significat adiuncta illa vox. (*præcibusq;*) Quorsum enim preces ad Romanum Antistitem, vt is Carolũ Imperatorem diceret, si populi scito, (id est) populi auctoritate Imperator creari poterat? Si quid ergo tum populus Romanus decreuit; id certè solum decreuit, vt à Romano Pontifice peteretur, vt ipse qui solus id facere posset, Imperium à Græcis ad Francos transferret.

23 IOANNES TRITTHEMIVS in Catalogo scriptorum, *Leo*, inquit, *Papa tertius natione Romanus, post Adrianum Pontificem sedit annis 20. vir in scripturis tam diuinis quàm secularibus valde eruditus, morum quoque & vitæ sanctimonia clarissimus. Carolum cognomento, & opere Magnum, ad Imperium Romanorum vnxit, & hanc dignitatem à Græcis in Francos transtulit.*

24 ANTONINVS in historia, parte 2. tit. 14. c. 4. *Caro-* D *lus Magnus*, inquit, *primus Francorum Romanum Imperium accepit. conferente sibi illud seu confirmante Leone Papa.* In quibus verbis illud (*seu confirmante*) ea de causa additum videtur, quia magnam partem prouinciarum Imperij Occidentalis iam Carolus tenebat titulo Regis Fráco rum & Longobardorum: voluit enim Pontifex, non solùm nouo Imperatori ius dare ad ea quæ nõdum acquisierat; sed etiam confirmare quod acquisierat.

25 IOANNES NAVCLERVS in Chronologia sua, Generatione 27. *Eo die* (Natali Domini) *Imperium Romanum à Græcis in persona Caroli Magni translatum est in Germanos.* Et infrà: *Sic Monarchia mundi, quæ stetit apud Græcos quingentos ferme annos, residet apud Germanos non sine felici auspicio Ecclesiæ Romanæ.*

26 ROBERTVS GAGVINVS lib. 4. Compendij de rebus gestis Francorum, *Carolus*, (inquit) *Pontificem restituit; restitutori suo gratificaturus Leo 3. Sacerdotum habito cõcilio 8. kal. Ianuarij, cùm Francorum regnum tres & triginta annos administrasset, Augustum appellat, gratũ nomẽ Romanis.*

PHILIPPVS BERGOMENSIS li. 11. Supplemẽ- 27
ti. *Pontifex*, inquit, *infamiã liber, Carolo aliquam relaturus gratiam, cùm videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri; Idibus Decembris anno salutis nostræ 800. in Basilica B. Petri post sacra solennia, populi Romani precibus rogatus, Carolum Romanum Imperatorem declarauit diademate decorauit, acclamante ter populo; Carolo Augusto, à Deo coronato, Magno & pacifico Imperatori vita & victoria.* In quibus verbis illud solum est obseruandũ, retulisse Philippum Caroli coronationem ad annum Domini 800. non ad 801. vt superiores omnes Historici; quòd annũ veteres inchoarent à Natali Domini; hic verò auctor more nostro à Kalend. Ianuarij. Itaque nulla inter eos dissensio de anno est. cur autem Philippus Idibus Decembris, contra veterum omnium sententiam, scripserit Caroli coronationem esse factam, non certò scio: neque res tanta est, vt in ea diligentius inuestiganda desudandum sit.

IOANNES CVSPINIANVS, quem Illyricus ma- 28
ximi facere solet, in vita Caroli Magni: *Cũ magno*, inquit, *illo Natalis Saluatoris nostri die templum oraturus* (Carolus) *ingrederetur, nihil minus speranti Leo Pontifex coronam capiti suo imposuit, Imperatorémque Romanum pronunciauit, cui ab vniuerso populo acclamatum est, Carolo piissimo Augusto, à Deo coronato, &c.* Item in vita Caroli Calui, *interim* (inquit) *Carolus Italiam ingreditur, quem Ioannes octauus Summus Põtifex benignissimè accepit, diademate Imperiali, ac Augusti nomine adornat: acceptis tamẽ ab eo multis magnisq; muneribus.*

IACOBVS VVYMPFELINGIVS in Epitome 29
rerum Germanicarum cap. 9. *Pontifex*, inquit, *Carolo aliquam gratiam relaturus, cùm videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri, ac ob eam rem Vrbem & Italiam ipsam magnas calamitates passam, in Basilica B. Petri post solennia sacra populi Romani scito & precibus ipsum Carolum magna voce Imperatorem decernit, ac diademate donat.*

POLYDORVS VIRGILIVS li. 4. de inuentori- 30
bus rerum, cap. 7. alias 10. *Quas ob res*, inquit, *Leo tertius ipsum Carolum Magnum fecit Imperatorem.*

RAPHAEL VOLATERRANVS lib. 3. Geogra- 31
phiæ. *Leonem tertium*, inquit, *Põtificem à Romanis expulsum ac eius auxilium implorantem per Legatos confestim, deinde per se tertio veniens in Italiam, compressa seditione, ac inimicis expulsis* (Carolus magnus) *restituit, pro quibus meritis ab ipso primùm Imperator consalutatus, nomen quod annos fere 330. cessauerat, Occidenti restituit.*

DONATVS ACCLAIOLVS in vita Caroli Ma- 32
gni. *Primo aduentu*, inquit, *omni motu sedato, noxiis supplicio affectis, Pontificem Romanum cum ingenti gloria in Vrbem* (Carolus) *restituit: à quo mox pro suis egregiis meritis, & singulari erga libertatem omnium Christianorum fide, Augustus appellatus, Imperatorium nomen, dignitatémque suscepit: non solùm assentiente, sed etiam applaudente populo Romano.*

ALBERTVS KRANTZIVS, auctor & Germa- 33
nus, & diligens, & Illyrico præter cæteros familiaris, tandem aliquando coronam hanc insigniũ virorum, ac testium, claudat. *Is igitur*, lib. 2. Saxoniæ cap. 18. *Tum verò*, (inquit) *in die nati Saluatoris, primo post 800. inchoante anno, cùm nihil tale Carolus aut cogitaret aut speraret, magisque recusaret alienum inuadere Imperatoris honorem, infrà Missarum solennia, dum ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit.* Idem lib. 1. Metropolis ca. 14. *Olim*, inquit, *Imperatores non passi viuere Pontifices, ad supplicia deuocabant: & Græculi, postquam apud eos exstincta stirpe Constantini, & deinde Magni Theodosij, non habuere Pontifi-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem, nisi quem ipsi confirmassent; mutatæ sunt vices: vt non haberetur Imperator, nisi quem Romanus Pontifex confirmarit, & consecrarit. Domini est terra, & plenitudo eius; ipse transfert Regna & Imperia, dignissiméque ad suum in terris Vicarium hoc sacrum ministerium delegauit.

HABEMVS igitur ex continuata serie Historicorũ, translationem Imperij Romani à Græcis ad Francos, eámque Romano Pontifice auctore factam, non fictam, nec fabulosam, vt Illyricus mentiebatur, sed certam, atq; exploratam esse; vt iam in dubium reuocari, nisi ab Illyrico, homine impudentissimo, vel etiam parum sano, non possit.

CAPVT QVINTVM.

Proferuntur testimonia & confessiones Principum de translatione Imperij à Græcis ad Germanos per Romanum Pontificem facta.

TESTI ad eam rem quã probandam suscepimus, tot clarissimorum Historicorum testimonia in medium allata sufficerent; statui tamen ipsorum etiam Imperatorũ tum Latinorum, tum Græcorum, nec nõ quorundam aliorum Principum confessionem, & sententiam addere, vt (si fieri possit) erubescat aduersarius id negare, quod ipsi Principes, quorum maximè interest, vltro gratissimè confitentur.

TESTIMONIVM I.

PRINCIPIO Carolus Magnus, qui primus Imperium à Rom. Pontifice delatum suscepit, primus quóque id ab eo se accepisse testatus est. Siquidem cùm testamento Imperium Filiis diuisisset, rem totam à Leone Pontifice confirmari voluit, vt non sine consensu eius, à quo illud acceperat, Imperium aliis tradere videretur. Annoinus lib. 4. de rebus gestis Francorum cap. 94. *Testamentum* (inquit) *Caroli Leoni Papæ missum est, vt approbaretur; quod & factum est.* Ado Viennensis in Chronico, 6. ætate, *Imperator* (inquit) *inter filios suos regna diuidit; vt sciret quisque, si superstes esset, quam partem tueri, & regere debuisset. Testamentum inde factum, & iureiurando ab Optimatibus Francorum confirmatum, & Leoni Papæ missum, vt sua manu subscriberet.* Denique Annales Francorũ vetustissimi sic habent: *Hæc omnia literis mãdata sunt, & Leoni Papæ, vt ipse sua manu subscriberet, per Egmarthum missa, quibus Pontifex lectis, & assensum præbuit, & propria manu subscripsit.*

TESTIMONIVM II.

LOTHARIVS Ludouici filius, Caroli nepos, vt Ado scribit in Chronico, Ludouicum filium suum per se Regem Italiæ fecit: sed cùm Imperator ẽ quoque illum fieri vellet, Romam ad Pontificem misit per Drogonem patruum suum, atque eo modo Ludouicus iunior à Sergio Papa Imperator creatus est. Vides igitur Lotharij primi confessione, Regem ab Imperatore fieri posse; Imperatorem non item, nisi Summi Pontificis confirmatio & consecratio accedat. Neque verum est quod quidam obiiciunt, à Carolo Magno Ludouicum filium Imperatorem & Augustum appellatum ante Põtificis confirmationem: nam (vt paulo antè diximus) testamentum quo Carolus Imperium filiis relinquebat, à Leone Papa, ipso Carolo petente, confirmatum est. Constat autem ex Historicis, Ludouicum non ante cõfirmatum illud testamentum, sed aliquanto pòst à patre appellatum Augustum. nam Annales Francorum ponũt testamenti confirmationem anno 806. Ludouici autem assumptionem ad Imperium anno 813. Itaque Ludouicum Imperatorem Leo tertius confirmauit, ac posteà Stephanus 4. coronauit.

TESTIMONIVM III.

CAROLVS CALVVS, Ludouici iunioris in Imperio successor, insigne testimonium nobis præbet. nam cùm esset ei cum Ludouico fratre, Germaniæ Rege, de Imperio adipiscendo contentio, mira celeritate Romã accurrit, & multis magnisque muneribus aditum sibi ad Pontificis gratiam, ac per eam ad Imperium patefecit. Sed verba Historicorum audiamus. Ioannes Cuspinianus in vita Caroli Calui, *Ipse* (Carolus) *omni mora abiecta, summa cum festinatione Alpibus superatis, in Longobardiam contendit, vt hinc rectà Romam proficiscatur pro corona Imperiali, in Franciam Cæsarum nomen allaturus. Ludouicus Germaniæ Rex filium mittit Carolum, vt iter prohibeat: & cùm is cederet, indignatus pater, alium quoque filium cum exercitu mittit, qui Carolum auertat: sed cùm copijs præstaret, & potẽtiam ferre non posset; reuersus ad patrem, missus in Franciam cum exercitu diris incursionibus eam vexat. Interim Carolus Italiam ingreditur, quem Ioannes Octauus summus Pontifex benignissimè accepit, diademate Imperiali, ac Augusti nomine adornat: acceptis tamen ab eo multis magnisque muneribus.* Item Rhegino lib. 2. Chronici de re eadem sic loquitur: *Anno 877. Carolus* (Caluus) *Romam secundò profectus est, vbi iam pridem Imperatorij nomen à Præsule sedis Apostolicæ Ioãne ingenti precio emerat.* Rursum Marianus Scotus lib. 3. Chronici. *Carolus* (inquit) *Romam perueniens, datis Ioanni Papæ magnis muneribus, Imperator factus est.* Hic ego libenter quærerem ab Illyrico: Si nihil Imperatori, quod ad Imperium attinet, aut solam ceremoniam Coronationis Papa dare solet; quorsum Ludouicus Rex Germaniæ, tanto studio fratrem Carolum Calùum ab itinere Romano auertere conabatur? quorsum Carolus ipse tanto labore ac dispendio Romam ad Põtificem venit? quorsum tam diligenter preciosis etiam muneribus, Pontificis animum sibi conciliauit? cur maluit potiùs cum fratris exercitu in certamen descendere, ac pati vt regnum suum à fratris exercitu vastaretur, quàm Imperij coronam de manu Pontificis non accipere?

TESTIMONIVM IV.

ALBERTVS IMPERATOR (vt auctor est in Chronico suo Albertus Argentinensis, qui illo ipso tempore vixit) à Bonifacio Papa octauo vehementer contendit, vt Imperium sibi, & hæredibus confirmaret. id quod minimè impetrauit. voluit enim summus Pontifex Imperatorem Romanum eligi, non nasci. Sed ex illa Alberti contentione quis non videt quæ fuerit eius sententia de potestate summi Pontificis in euehendis hominibus ad Imperium?

TESTIMONIVM V.

HENRICVS SEPTIMVS Alberto successit electus ex Comite Lucemburgensi. de eo sic loquitur Cõradus Vercerius in lib. de rebus gestis Henrici septimi, *Lucemburgius* (inquit) *mittit in oram Narbonensem, qui à Clemente* (Papa V.) *postulent vt ratam sibi facere subrogationem pro more dignaretur.*

TESTIMONIVM VI.

LVDOVICVS QVARTVS, qui post Henricum septimum imperauit, tametsi cum Romano Põtifice perpetuas inimicitias gesserit, quòd ab eo non modò non confirmatus, sed etiam excommunicatus, & deiectus de sede imperatoria fuisset: tamen numquam destitit occasiones quærere, quibus in gratiam Pontificis rediret, & ab eo restitutionem in Imperium impetraret. Scribit enim Albertus Argentinẽsis in Chronico eumdem Ludouicum defuncto Ioanne Papa 22. misisse ad Benedictum 12. qui Ioanni successerat, Legatos, qui demississimis precibus peterent absolutionem, & restitutionem.

TESTIMONIVM VII.

CAROLVS QVARTVS (inquit Theodoricus de Niem

Niem in Nemore tractatu 6. cap. 33.) *procurauit talem qualem electionem dicti Venceslai Regis per vrbanum Sextũ, orto iam Schismate, ac in eius principio fecit approbari. Et per hoc acquisiuit idem Vrbanus, quòd dictus Carolus Imperator adhærebat eidem.*

TESTIMONIVM VIII.

FRIDERICVS PRIMVS cùm in Italiam ad Põtificem Adrianum Quartum venisset, ita coronam per Oratorem suum à Pontifice petiit, vt apertissimè testaretur, agnoscere se summam Imperij dignitatem, & (vt ipse loquitur) plenitudinem, nisi à Summo Pontifice haberi non posse. Sic enim eà de re scribit Albertus Krantius lib. 6. Saxoniæ, cap. 16. *Pontifex dignatione sua flectere contenderat Germanorum formidatam insolentiam, & venit in castra Regis cum solenni Pontificéque summo digno comitatu. Rex concitus occurrit venienti, & ab iumento descendenti strepam fertur tenuisse sellæ, acceptúmque reuerenter per manum in sua tentoria perduxisse. Bambergensis Episcopus verbũ Regis proloquutus, ait: Honorabilem tuæ sanctitatis præsentiam, Apostolice Pontifex, sicut dudum desideranter optauimus, ita nunc lætanter suscipimus; gratias agentes omnium largitori bonorum Deo, qui nos deduxit, & adduxit in hunc locum, & sacratissima visitatione tua nos dignos fecit. Notum ergo tibi esse volumus, reuerende pater quia omnis Ecclesia, de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit Principem suum ad tuã Beatitudinem, prouehendum per te ad culmen Imperij. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & Catholicæ pacis amor in corde illius regnans, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ cultus non vulgaris. Ecce te venientem excepit venerabundus, pedis sanctissimis vestigijs humiliter prouolutus. Ergo venerande Pater, tu circa ipsum peragas, vt quæ ei desunt de plenitudine Imperialis culminis, per tuæ Beatitudinis munificentiam suppleantur.* Et infrà: cap. 17. *Consedentibus iterum* (inquit) *Papa verbum fecit; Solebant* (inquit) *qui ad coronam petendam venerant priscæ ætatis Principes, insigni aliquo facto Romanæ Ecclesiæ benevolentiam promereri, vt suo velut officio præuenientes benedictionem, iam debitam coronam omnibus præclaro facinore testarentur. Sic Carolus dum domuit Longobardos; Otho dum compescuit Berengarios; nouissimus Lotharius dum Normannos reprimeret, coronam Imperij meruere, quocirca Serenissimus Rex Apuliam, Rom. Ecclesiæ peculiarem prouinciã iam à Normannis occupatam, nobis Ecclesiæq; restituat: deinde, quæ nostra sunt, facilè exequemur. Principes respondent, ab longo itinere & multiplici per viam labore attenuatas esse vires exercitus, nec posse Regem illũ copijs magnã muadere Prouinciam. Impleat in Rege benedictionem Pontifex, non se certasse priorem officio pœnitebit: restitutos in suã Principes cumulatioribus armis cum suo Rege redituros. facturósque quæ in rem Ecclesiæ videbuntur. Cessit Papa contentioni, facturum spondẽs quæ peterentur.* Hæc tam prolixè recitare volui, vt omnes intelligerent, quanti fecerint semper Reges Germaniæ Pontificiam coronationem. nam si nihil ea coronatione Papa confert, aut inanem solùm cerimoniam, eamq; debitam electo iam Principi exhibet, cur is, qui coronãdus est, ad Imperiale culmen prouehendus dicitur? nihil ne tribuit, qui ad culmen Imperij aliquem prouehit? Deinde cur tam humiliter corona à Pontifice postulatur? cur singulari aliquo facinore Romanę Ecclesiæ benevolentia est antè promerenda? cur denique petenti Pontifici, vt Rex Apuliã de potestate Normannorum eriperet, Ecclesiæq; restitueret, si coronam Imperij adipisci vellet? nemo Principum respondit iniquam esse conditionem, sed cùm afflictum exercitum dicerent, tempus commodius postularunt? Neque verò Latini solùm Imperatores, sed etiam Græci Romanum Pontificem auctorem Occidentalis Imperij agnouerunt, & professi sunt.

TESTIMONIVM IX.

MICHAEL siquidem Imperator Constantinopo-

A litanus cùm accepisset Carolum Magnum à Leone Pontifice Imperatorem Occidentis appellatum; Legatos ad eum misit, qui pacem ac fœdus inirent inter vtrumq; Imperatorem. pacis verò capitula, non à solo Cæsare, sed etiam à Pontifice voluit approbari. tunc enim demum stabilem pacem futuram inter se & Carolum censuit, si is eam probasset, cuius auctoritate Carolus imperabat. Ado Viennensis in Chronico anni 812. *Michaël* (inquit) *Imperator creatur, cuius legati Aquisgranum ad Imperatorem Carolum missi, laudes more suo dixerunt, Imperatorem, & Basileum illum appellantes. & pacis libello ab Imperatore accepto, & denuo à Leone Papa Roma, reuersi sunt.*

ITEM Rhegino Prumiensis Abbas, lib. 2. Chronici, *Anno* (inquit) *812. Legati Græcorum de pace libellum acceperunt à Carolo, & deinde à Leone Papa.*

TESTIMONIVM X.

EMANVEL COMNENVS, qui tum Orientale Imperium gubernabat, cùm Occidẽtali Fridericus primus præesset, obtulit per Legatos non semel, sed bis Alexandro Pontifici magnam vim pecuniarum, exercitum non contemnendum, & quod pluris faciendum erat vnionẽ Ecclesiæ Græcæ cum Latina, sub vno summo Pastore Rom. Pontifice, si modò is Occidentale Imperium, à quo Fridericus Primus iure excedisse videbatur, iterum cum Orientali coniungi, atque Imperatori Constantinopolitano restitueretur. Testes sunt Blondi decade 2. lib. 5. Abbreuiator Blondus Æneas Syluius, ibidem. Platina in Alexandro 3. & Ioannes Nauclerus in Chronico, generatione 39. pag. 848.

TESTIMONIVM XI.

PHILIPPVS REX FRANCORVM vacante sede Imperiali ob mortem Alberti Imperatoris, & Romano Pontifice Clemente Quinto per id tempus in Galliis commorante, ratus venisse tempus quo Imperium ad Gallos à Germanis transferretur, cum proceribus suis consilium habuit, in quo tandem illud decretum est, vt id à Pontifice per solennes nuncios peteretur. cui enim (inquit Rex) fiat iniuria, si vacantis Imperij cõditio permutetur? idem fecerunt olim Pontifices alij. Verùm summus Pontifex, cùm id quod in Consilio Regis decretum erat, continuò resciisset, ne aut Regem offendere, aut contra voluntatem suam aliquid ei concedere cogeretur, Electoribus Imperij scripsit, vt maturarẽt electionem, & Henricum Lucemburgium comitem, si eis videretur, eligerent, alioqui periculum esse ne vna cum Imperio potestatem etiam eligendi deinceps amitterent. Delatis ad Germanos epistolis réq; intellecta, comitiorum solennia maturantur, eligitur Lucemburgius. quæ omnia accuratè scripsit Conradus Vercerius in lib. de rebus gestis Henrici Septimi. Colligimus autem ex hac historia, nõ modò Regem Gallorum cum vniuerso cœtu procerum Franciæ, sed etiam Imperij Electores in ea sententia fuisse, vt existimarent à Summo Pontifice trãslatum fuisse Imperium à Græcis in Germanos, & rursum ab eodem Pontifice à Germanis in Gallos posse transferri. nam & Rex in publico procerum cõuentu id affirmauit, & Electores festinata electione Henrici Septimi, idem apertissimè comprobarunt.

TESTIMONIVM XII.

ACCEDIT ad hæc clarissimum testimonium eorũdem Electorum in quodam publico instrumento, quod infrà subiiciemus, ac suprà citauimus, hoc enim eius instrumenti principium est, *Complectens ab olim sibi Romana Mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illã eo terreno dignitatis nomine decorauit, quod est super omne nomen, tẽporaliter tantùm præsidentium super terram.* Hæc igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

igitur tot Principum ingenua verissimáque confessio, A quamuis nulla alia argumenta suppeterent, an non satis esse ad causam istam finiendam deberet? Verumtamen addam etiam Summorum Pontificum testimonia, non quod ea magni fieri credam ab aduersariis, sed tum propter Catholicos, quibus sacrosancta est (vt debet) Pontificum auctoritas: tum etiam vt aduersarius videat, quæ Pontifices dicunt, à probatis historiis, & Principum cõfessione non dissentire, quam etiam ob causam hoc genus testimoniorum, quod, si auctoritatem spectes, primum locum merebatur, in tertium distuli.

CAPVT VI.

Idem asseritur testimoniis Pontificum.

PRIMVM igitur Pontificium testimoniũ illud esse poterit, quod de Gregorio IV. refert Paulus Æmilius. sic enim ait lib. 3. de rebus gestis Francorum: *Lugduni consilium Episcoporum, quos Ludouici Imperatoris filij contraxerant, habitum, Imperiumq; patri abrogatum, quod decretum mox à Gregorio Pontifice Maximo rescissum est.* Eodem pertinet quod scribit Marianus Scotus li. 3. Chronici. *Rex* (inquit) *Ludouicus Reginam Aquis obuiam ei venientem iubente Papa Gregorio accepit, siquidem filij Ludouici non solum Imperium patri abrogauerant, sed etiam vxorem Iuditham ei ademerant. Sed vtrumq; iubente Gregorio recepit.* ex quo refellitur (vt obiter hoc annotemus) quod Sigebertus in Chronico scribit Gregorium Papam cum filiis Ludouici aduersus patrem eorum conspirasse. nec solùm Marianus Scotus, & Paulus Æmilius, sed etiam Rhegino lib. 2. Chronic. & Aimoinus lib. 5. de reb. gestis Francorum cap. 14. & 16. aliiq; Sigeberto antiquiores Historici Gregorium Papam Ludouico Imperatori fauisse testantur. Sed hæc (vt dixi) obiter admonuisse illud est proprium huius loci, à Gregorio Papa decretũ Frãcorum esse rescissum, quo illi Ludouico Imperium abrogauerant: nec enim id Gregorius ausus fuisset, nisi ab Apostolica sede Imperium ad Francos delatum, atque ab eadem sede pendere intellexisset. C

TESTIMONIVM II.

ADRIANVS SECVNDVS 2. Pontifex Maximus cum accepisset Imperium Ludouici iunioris Imperatoris à Carolo Caluo Rege armis tentari, continuò ad Carolum Legatos, & litteras misit plenas auctoritatis: de quibus sic loquitur Aimoinus lib. 5. cap. 24. *In epistolis* (inquit) *Papæ continebatur, vt regnum quondam Lotharij, quod Ludouico Imperatori, spirituali filio eius, hereditario iure debebatur, & quod ad eum post mortem eiusdem Lotharij redit, vel homines in eo degentes, mortalium nullus inuaderet, nullus commoueret, nullus ad se conaretur inflectere. quod si quis præsumeret, non solùm per suæ auctoritatis ministerium infirmaretur, verùm etiam vinculo anathematis obligatus, nomine Christianitatis priuatus, cum diabolo omninò locaretur.* Et infrà cap. 27. idem Aimoinus narrat, Carolum quidẽ his litteris acceptis molestè tulisse, quòd regnum suum propagare prohiberetur: interim tamen non contempsisse Apostolicum mandatum, sed legatos cum magnis muneribus ad summum Pontificem destinasse. D

TESTIMONIVM III.

ADRIANVS 4. in epist. ad Episcopos Germaniæ, quam refert Ioan. Auentinus lib. 4. Annalium Boiorum, *Ideo* (inquit) *Imperium à regno Græcorum translatum est in Alemannos, vt Rex Teutonicorum non ante quam à Pontifice Rom. consecraretur, Imperator vocaretur, & esset Augustus. Pontifex Romanus promouit Carolum, fecit ei nomen grande, vt esset Imperator.*

TESTIMONIVM IIII.

ALEXANDER 3. legatus Imperatoris Græcorum, qui Occidentale Imperium iterum cum Orientali coniungi cupiebat, ita respondit, Platina teste, se nolle id in vnum coniungere, quod olim de industria maiores sui disiunxissent.

TESTIMONIVM V.

INNOCENTIVS 3. in epistola ad Ducem Thuringiæ, vnde extat caput, Venerabilem, extra de electione, *Illu* (inquit) *Principibus ius & potestatem eligendi Regem in Imperatorem postmodum promouendum, recognoscimus, vt debemus; ad quos de iure, ac antiqua consuetudine noscitur pertinere, præsertim cum ad eos ius & potestas huiusmodi ab Apostolica sede peruenerit, quæ Romanum Imperium in personam magnifici Caroli à Græcis transtulit ad Germanos.*

TESTIMONIVM VI.

CLEMENS QVINTVS vniuersali Concilio approbante decretum edidit de iuramento, quod Imperatores Pontificibus præstant; vnde extat Clementina, Romani principes de iure iurando. eius decreti hoc est initium: *Romani principes Orthodoxæ fidei professores sacrosanctam Romanam Ecclesiam, cuius caput est Christus redẽptor noster, ac Rom. Pontificem eiusdem Redemptoris vicarium feruore fidei, & claræ deuotionis promptitudine venerantes, eidem Rom. Pontifici, à quo approbationem personæ ad imperialis celsitudinis apicem assumendæ, nec non vnctionem, consecrationem, & Imperij coronationem accipiunt, sua submittere capita, non reputarunt indignum: seq; illi, & eidem Ecclesiæ, quæ à Græcis Imperium transtulit in Germanos, & à qua ad certos eorum Principes ius, & potestas eligendi Regem in Imperatorẽ postmodum promouendum peruenit, adstringere vinculo iuramenti, prout tam mos obseruationis antiquæ, temporibus nouissimis renouatæ, quàm forma iuramenti huiusmodi sacris inserta canonibus manifestant.*

TESTIMONIVM VII.

PIVS 2. in epist. ad regem Turcorum Mahumethũ, quæ est inter eius epistolas 396. Hortatur ad fidẽ Christi amplectendam eundem Mahumethum, eiq; si id faciat, ius ac titulum Orientalis Imperij pollicetur. *Nos* (inquit) *te Græcorum & Orientis Imperatorem appellabimus, & quod modò vi occupas, & cum iniuria tenes, possidebis iure.* Et infrà: *Et sicut antecessores nostri Stephanus, Adrianus, Leo aduersus Hastulphum, & Desiderium gentis Longobardicæ Reges, Pipinum, & Carolum Magnum accersiuerunt, & liberati de manu tyrannica Imperium à Græcis ad ipsos liberatores transtulerunt: ita & nos in Ecclesiæ necessitatibus tuo patrocinio vteremur, & vicem redderemus accepti beneficij.* Cùm igitur in gratiam Cæsarum & in odium Pontificum controuersia hæc ab Illyrico in medium sit allata, si inter se ipsi consentiunt, vt reuera eos consentire vtrorúmque testimoniis demonstrauimus; quid nos amplius disceptare necesse est? Sed accedamus tamen ad rationem, & titulos omnes excutiamus, quibus aduersarij fingũt, Imperium Romanum ad Carolum peruenisse,

CAPVT VII.

Imperium Germanorum non esse acquisitum iure belli.

SEx omnino tituli sunt, quibus homines regna atque Imperia possidere solent, Ius belli, Beneficium diuinum, Successio hæreditaria, Electio populi, Donũ Principis, Summi totius Ecclesiæ Præsulis decretum. aut enim aliquis per se Imperium occupat, aut accipit illud ab alio. si per se occupat, iure belli dicitur possidere,

possidere, qui est primus titulus; quo titulo Cyrus, Alexander, Iulius, aliique nonnulli summa Imperia tenuerunt. Si accipit ab alio, aut à Deo singulari vocatione, aut ab hominibus: si à Deo, iam est secundus titulus, isq; omnium iustissimus, quo titulo, Moyses, Aarõ, Saul, Dauid, Petrus principatum vel Ecclesiasticum, vel Politicum adepti sunt. Si verò ab hominibus; aut naturali successione, aut electione voluntaria: si naturali successione, iure hæreditario regnare dicitur, qui est titulus tertius, quo Salomon Dauidi, Tiberius Augusto, Ludouicus Carolo, atque alij alijs successerunt: si electione voluntaria; aut multitudo eligit, aut princeps: si multitudo, inde est quartus titulus, quo Claudius, Galba, Vespasianus, ac cæteri deinceps Romani Imperatores vt plurimum electi sunt: Si à solo Principe; aut is Politicus est, aut Ecclesiasticus: si Politicus, oritur quintus titulus, quo titulo imperarunt Lucius Verus à Marco Antonino, Maximianus à Diocletiano, Valens à Valentiniano, B Theodosius à Gratiano, & si qui sunt alij Principes à præcedentibus Principibus ad Imperium vocati. Si denique à Principe Ecclesiastico Imperator dicatur, existet titulus sextus, quo nos asserimus, Carolum Magnum & qui eum sequuti sunt, Germanos Imperatores ius Imperij esse adeptos. Quæ cùm ita sint, si primos quinque titulos in Imperio Germanorum locum non habere demonstrauerimus, efficiemus profectò, Carolum Magnũ aut à Pontifice Maximo Imperium habuisse, aut omnino non habuisse. quomodo enim habuit, quod nec ipse armis occupauit, nec successione hæreditaria, nec diuina aut humana electione suscepit? quod si Carolus Magnus Imperator non fuit, certè nec cæteri Francorum, Germanorúmue Reges, Imperatores fuerunt; nec Rodulphus, qui nunc est in Imperio, iure Imperator dici potest. Viderit igitur Illyricus, ne, dum Imperatoribus adulatur, eósque multis falsis titulis onerat, eosdem vero iure imperandi priuet, ac de solio Cæsarum deturbet imprudens. Ordiamur à primo titulo, quem Illyricus præter cæteros asserit, ac pro viribus propugnat. C

OBTINVIT Carolus Magnus paterna hæreditate regnum Francorum, expugnauit deinde Longobardos, atque ex ea victoria Rex etiam Longobardorum appellari cœpit: at cum Romanis nunquam pugnauit, Romanam vrbem vi nunquam intrauit, semper socius & amicus, deinde etiam patricius Romanorum, hostis & inimicus nunquam fuit. id quod Historici omnes clamant, ac præsertim Albertus Krãzius lib. 2. Saxoniæ, & Eginarthus in vita Caroli. nec poterit Illyricus vnam syllabam contra producere, qua ratione igitur iure belli Romanos subiectos habuit, qui cum Romanis bellum nunquam habuit? At (inquies) regnum Longobardorum in Italia, quod Carolus armis adeptus est, aliquãdo Ro- D mana prouincia fuit. Sed si omnes qui Romanas prouincias occuparunt, Imperatores Romani dicẽdi essent; nimium multos Imperatores haberemus. nam (vt cætera nunc omittam) Gallia, Hispania, Anglia, quæ nunc à Regibus tenentur, Romanæ prouinciæ aliquándo fuerunt: num igitur rectè facerent Reges Gallorum, Hispanorum, atque Anglorum, si se Romanos Cæsares appellarent? non opinor. hoc dicturum Illyricum, aut eorum aliquem, qui de eius Imperij in sola Germania conseruari cupiunt. Quare neque Carolus eo solùm nomine Romanus Imperator dici potuit, quòd Longobardis regnũ Italiæ eripuerit, quod antea Romanorum prouincia fuerat. Deinde si Carolus iure belli Romanum Imperium sibi parauit; quo tempore id fecit? ante coronationem à Leone Papa accepta, an posteà? si anteà, cur igitur vsq; ad eam diem neque ipse se in suis diplomatibus, quorũ nonnulla apud Ioannem Auentinum extant, Imperatorem Romanorum vocat, neque ab vllo Historicorum hoc nomine appellatur? si posteà, cur igitur ab eo die, cùm Imperium nondum haberet, Imperator, & Augustus cùm in propriis litteris, tum in omnibus historiis incipit appellari? sed fortasse neque anteà neque posteà, sed illo ipso tempore quo armis Imperium occupauit; coronam etiam & consecrationem accepit. Id verò dici non potest: nam ex Adone, aliisque Historicis suprà notatis constat Carolum quo anno à Pontifice coronatus est, Romam venisse, non vt hostem ad expugnandam vrbem, sed vt Patricium; tum orationis gratia, vt inquit Ado, tum etiam, vt exitus probauit, ad causam cognoscendam, quæ inter Pontificem, & seditiosos quosdam ciues fuerat exorta. A

AC ne fortè hic aduersarius audito nomine iudicij, à Rege Pontificem iudicandum esse clamet, placet ex lib. 3. Pauli Æmilij adscribere, qualis eius iudicij forma fuerit. *Cogniturus* (inquit Æmilius) *de Leone venerat Rex; cùm verò ad rogandas sententias descendit, tunc Episcopi magis sacrosanctæ potestatis, quàm Regiæ maiestatis memores, consentienti ore reclamauêre, summum optimúmq; Regem esse Carolum; sed cuinam tandem de Pontifice Maximo iudicium facere fas esse? suscipieret Leo in gremium causam suam: quiq, in cæteros clauium ius haberet, de se quoque ipse incorrupte iudicaret, solo numine vel teste conscientia, vel vindice. ita Leo haud agre ferente Franco demptum sibi graue onus de Pontifice Maximo iudicandi) suggestum conscendit, crimen iureiurando diluit.* Hæc Æmilius: cui consentiunt Platina in vita Leonis Tertij, Iacobus VVimpfelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 9. & alij. Sed hæc præter causam dicta sunt, vt lapidem in via occurrentem remoueremus, quod autem ad rem præsentem pertinet, ex Historicis omnibus apertè colligitur, Carolum non illo ipso anno quo coronatus est, Imperium armis occupasse, nam præter ea quæ dicta sunt, scribit Abbas Rhegino lib. 2. Chronici, Carolum ex Rauenna misso filio Pipino cum exercitu Beneuentum, sine milite Romam venisse, atque à Pontifice, Clero, Senatu, Populo, amicè magnificéque susceptum. quamquam neque in hoc anxiè laborandum erat. Siquidem aduersarius in hoc ipso libro de translatione Imperij, quem refutandum suscepimus, pluribus locis quod volumus confitetur: sic enim ait pag. 7. *Carolus iure, ac vi belli occupauit Occidentale Imperium, antequam Leo eum coronaret.* & pag. 15. *Constat* (inquit) *Carolum amplius viginti annis ante illam Leoninam (pene dixissem vulpinam.) Papæ coronationem, totum Occidẽtale Imperium occupasse, & tenuisse.* Redit igitur argumentum nostrum. si amplius viginti annis ante illam, quam tu vocas Leoninam, coronationem occupauerat Carolus totum Occidẽtale Imperium, atque ea de causa Imperator Romanorum erat; cur amplius viginti annis Imperatorio nomine abstinuit? cur omnes Historici à coronatione Caroli primum annum eius Imperij numerant? cur annos solùm 14. quot videlicet à coronatione ad obitum eius fluxerunt, Carolo Imperatori tribuunt? cur vsque ad eam diem in Oriente Imperium fuisse, ac tum demum in Occidentem translatum esse dicunt? Hæc enim omnia falsa sint necesse est, si (vt Illyricus dicit) viginti annis ante Leoninam coronationem Carolus Magnus Imperator fuerat. Audi Abbatem Vrspergensem, à quo non dissentiũt cæteri scriptores: *Anno* (inquit) *Dominicæ Incarnationis 801. ab vrbe verò condita 1552. Carolus Magnus, Rex Francorum, Pipini Regis filius, 74. ab Augusto Romanorum Imperator consecratus est. anno regni sui 33. Sic imperauit annis 14.* Et infrà: *Hic est annus regni eius 33. Imperij verò primus.* Et ibidem paulò antè, *Hucusque Romanum Imperium à temporibus Constantini Magni, Helenæ filij, apud Constantinopolim, in Græcorum Imperatoribus mansit: ex hoc iam*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum ad Reges Francorum, & ad Imperatores per Carolum trãsit. Sed habet fortasse Illyricus firmissima præsidia, quibus sententiam suam tueatur. Imò verò tam sunt inepta & ridicula argumenta quæ profert, vt me illa propemodum pudeat commemorare.

PRIMVM igitur in Epistola dedicatoria argumentum ducit ex historia Lucij Flori, qui in eo prælio, quo Pompeius à Cæsare victus est, & Romana Monarchia quodammodo constituta, initium victoriæ Cæsaris factum esse scribit à quibusdam Germanorũ cohortibus, quæ in exercitu Cæsaris militabant. *Posis* (inquit Illyricus) *verissimè dicere non tantum tempore Caroli Magni Germanorum sanguine ac virtute Imperium acquisitum, sed etiam mox ab initio constitutum: nam nemo dubitat, à Iulio Cæsare, idq; potissimùm Pharsalico prælio contra Pompeium: Imperium Rom. partum, constitutumq; esse. At ibi sex illa (teste Lucio Floro) Germanorum cohortes in subsidiis collocatæ, quæ subitò, & quasi vno impetu tum numerosissimum equitatum Pompei in montes fugarunt, tum ingentem sagittariorum ac leuis armaturæ eiusdem numerum conciderunt, & denique etiam legiones ipsas Pompeij validissimas in fugam conuerterunt, principium & caput totius eius victoriæ, vt omnes Historici testantur, fuerunt.* Quis hoc Illyrici argumentum non rideat? nam in primis omnino credibile est, eas cohortes (tres autem fuerunt, vt Cæsar significat lib. 3. de bello ciuili, non sex, vt Illyricus ex Floro falsò citat) quæ initium victoriæ dederunt, non Germanorum militum fuisse; & vel corruptum esse Flori codicem, vitio librariorũ, vel Florum ipsum errore esse deceptum. nam Appianus Alexandrinus, lib. 2. de bello Ciuili, & Dion Cassius li. 41. historiarum, enumerant diligenter eas gentes quæ in exercitu Cæsaris erant, ac Germanorum nullam omnino mentionem faciunt, sed solùm Italorum, Gallorum, Hispanorum, atque Græcorum. Deinde Appianus loco notato scribit Cæsarem maximam spem victoriæ in Italicis militibus posuisse; ipse autem Cæsar libro tertio de C bello ciuili, disertis verbis testatur, posuisse se spem victoriæ in illis tribus cohortibus, quas in subsidium collocauerat, & à quibus, vt ipse præuiderat atque monuerat, initium victoriæ factum est. ex collatione igitur Appiani & Cæsaris eas cohortes, quæ victoriam Cæsari attulerunt, Italicorum, non Germanorum fuisse manifestè colligitur. Ad hæc Cæsar. lib. 7. de bello Gallico indicat se interdum vsum esse in bello aduersus Gallos opera Germanorum, sed equitum dumtaxat, aut peditum leuis armaturæ, qui inter equos pugnare soliti essent. At cohortes illæ, de quibus nunc loquimur, non equitum, nec peditum leuis armaturæ, sed instructissimarũ legionum cohortes erant, vt idem Cæsar. in 3. libro de bello ciuili demonstrat. denique cùm prælium illud Pharsalicum celeberrimum fuerit, & ab ipso Cæsare, ab abbreuiatore Liuij, à Plutarcho, Appiano, Paterculo, Lucano, Tranquillo, Dione, Eutropio, Orosio, totq; aliis il- D lustribus scriptoribus memoriæ proditum sit: qui factũ est, quæso, vt nulli eorum in mentem venerint Germanicæ istæ cohortes, quæ sua virtute tantam victoriã peperierunt? verùm quid opus est de hac re amplius litigare? etiamsi verum esset quod Florus dicit, quid tandem Illyricus lucraretur? num propterea Germani Romanũ Imperium sibi iure vindicare possunt, quia in exercitu Iulij tres Germanorum cohortes acerrimè pugnauerũt? quid enim aliud eis præter stipendium pro opere, gratia pro fide, laus pro virtute debebatur? quæ omnia cùm à liberalissimo Imperatore sine dubitatione cumulatissimè fuerint persoluta: quid quærunt amplius? Denique si præter stipendium, Imperium ipsum Romanum Germani milites illo die sibi pararunt: cur illud à Iulio, vel Augusto, vel cæteris Principibus non repetebant? cur

A annis amplius octingentis de re tanta siluerunt? cur omnes scriptores, vt suprà docuimus, primordia Germanici Imperij à Carolo Magno deducunt? Sed nolo diutius in his nugis tempus terere; præsertim cùm his nugis aliæ nugæ successuræ sunt, quæ me, velim nolim, non paruo tempore detinebunt.

IGITVR 2. Illyrici argumentum ducitur ab ea victoria quam Germani duce Arminio de tribus Romanorum legionibus retulerunt. quod argumentum his verbis Illyricus proponit in eadẽ epistola dedicatoria: *Huc* (inquit) *referre posis, quod & mox post Iulium, sub Augusto, Germani duas Aquilas Romanis iustissimo bello abstulerunt. Sicut inter alios historicos idem Lucius Florus inquit: Duas Aquilas Grmani caso exercitu Romanis abstulerunt, & adhuc retinent. Quibus iure belli, virtuteq; patris insignibus, etiamnum Germanorum Imperium in protestationem defensionémq; iuris sui contra omnes aduersarios constanter vtitur, cùm antè Romani simplicibus Aquilis in suis insignibus vterẽtur.* Et infrà. *Quandocúmq; ergo volet Romanus Sacrificus, aliiq; Imperij æmuli cognoscere Germanorum Monarchiæ originem, ac ius; intueantur modò, ac contemplentur eius gloriosa insignia, bicipitem Aquilam ostentantia, & mox ea illos de origine iuréque suo abundè edocebunt, ac vel inuitos conuincent.* Hæc ille. Enumeremus nos modò huius argumenti peccata. primùm superiori argumento repugnat. nam si Pharsalica victoria Imperium Germanis peperit, vt superiore argumento concludere conabatur Illyricus, qui fieri potest, vt origo Germanici Imperij tum cœperit, cùm Germani Romanis duas aquilas eripuerunt; quod longo post tempore factum est? Deinde falsum est, iustissimo bello virtutéq; Germanorum (vt Illyricus iactat) duas Aquilas Romanis ereptas. non enim bellum, sed rebellio illa Germanorum fuit, vt Paulus Orosius scribit lib. 6. siue potiùs perfidiæ scelus, vt eam Velleius appellat lib. 2. neque enim in acie collatis signis Germani vicerũt, sed improuisos adorti Romanos conciderũt, sic enim Florus tradit lib. 4. *Itaque* (inquit) *improuidum, & nihil tale metuentem improuisò adorti, cùm ille (ô securitas!) ad tribunal citaret, vndique inuadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res eodem quo Cannensem diem Paulus, & fato est & animo sequutus, nihil illa cæde per paludes, pérque siluas cruentius, nihil insultatione barbarorum intolerantius, præcipuè tamen in caussarum patronos; aliis oculos, aliis manus amputabant: vnius os futum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus. Tandem* (inquit) *vipera sibilare desiste, ipsius quoque Consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum signa, & aquilas duas adhuc barbari possident, tertiam signifer, prius quàm in manus hostium veniret, euulsit, mersamque intra baltei sui latebras gerens, incruenta palude sic latuit.* Hæc Florus: cuius verbis non legitimum prælium, sed excitatam repentè seditionem, & furorẽ barbaricũ descriptum videmus. Adhæc: figmentũ est Illyrici, q; Romani Imperatores bicipitẽ aquilã in insignibus ferãt ob duas illas aquilas ab Arminio quondam Vari Legionibus detractas, non enim duas aquilas in insignibus Imperatores gerunt, sed vnam diuisam in duo capita: cuius rei caussa illa est, quod Imperium esset inter duos Principes diuisum, quorũ alter in Occidente, alter in Oriente, sedem habebat, quod præter alios scriptores, ipse etiam Illyricus probat Cent. 9. cap. 16. col. 621. Denique non rectè colligit Illyricus, Germanos ius adeptos in Imperium Romanum, quia duas aquilas Romanis eripuerunt, nam si ita liceret colligere, multò iustius sibi Carthaginenses, Parthi, Persæ, aliæq; gentes Romanum Imperium vindicarent, quàm Germani. Siquidem ANNIBAL Carthaginensium Imperator non duas Aquilas ex insidiis rapuit, sed ad Ticinum primò, deinde ad Trebiam, tertiò ad Trasimenum,

Trasimenum, quartò ad Cannas totos consulares exer- A
citus fudit, idque tanta Romanæ nobilitatis strage, vt ex postrema hac victoria duos modios annulorum aureorũ Carthaginem miserit, cuius rei, vt omittam cæteros, testis est Lucius Florus lib. 2. Parthi postmodum, Orode Rege, eodem Floro teste lib. 3. cap. 11. cum Crasso Romano Imperatore cõgressi, vndecim legionibus Romanorum deletis, signis quoque, & aquilis ereptis, & ipso Imperatore occiso, victoriam de Romanis maximam retulerunt. Sapores verò Persarum rex, non exercitum solùm Romanorum profligauit, sed etiam Romanum Principem Valerianum vi cepit, eúmq; ad extremam vsque senectutem, ignominiosissimam seruitutem seruire coẽgit, vt scribit Eutropius lib. 9. Orosius lib. 7. aliique permulti, nec tamen vnquam vel Annibal, vel Orodes, vel Sapores Romanorum se Imperatores appellarunt, verùm ne Arminius quidem id nomen sibi vsurpare auderet, nisi iam tandem post mille quingentos annos eum purpura & diademate vel inuitum ornare decreuissent Illyricus.

VENIAMVS ad 3. Illyrici argumentum, quod ex verbo Dei, admirabili artificio, scilicet. contexitur. *regna atq; Imperia*, inquit Illyricus pag. 2. 3. 4. & 5. *non sacrificiorum cæremoniis, sed gladio, ac iure belli Deus transferre solet, testatur id Deus illa nobili monarchiarum pictura diuinitus Danieli monstrata, Dan. 2. & 4. Idem perpetua experientia confirmat. sic Nembrotus, Ninus, Semiramis, & alij facti sunt robusti venatores coram Deo. Sic iure ac vi belli, aut gladij. Imperium transiuit à Babyloniis ad Persas, à Persis ad Macedonas à Macedonibus ad Romanos, & à Romanis ad Germanos. Hanc rationẽ transferendi regna ac dominia declarat Deus Hier. 27. & Isa 45. Hac igitur diuinitus ordinata via, Germanica natio longè amplissima ac robustissima, Occidentale Imperium occupauit.* Hæc ille. Hic ego primùm quæro, an Deus plerumque solùm, an verò omninò semper regna transferre soleat vi gladij? si enim plerumque, non autem semper: dixeris, iam argumentum per se concidet, non enim rectè colliges: Plerumque regna transferuntur vi gladij: igitur regni Romani translatio à Græcis ad Francos vi gladij facta est, quod enim plerumque fit, potest etiam aliquando non fieri. Sin autem, semper omnino responderis, falsum assumes, nam translatio reipublicæ Hebræorum à Iudicum potestate ad regiam gubernationem, & rursùm translatio eiusdem Imperij à Saule ad Dauidem, ac deinde à Ioramo ad Iehu, prophetica vnctione, non vi gladij facta est. 1. Reg. 9. & 16. & 4. Regum 9. tametsi enim bellum fuerit Dauidi cum Isbosset filio Saulis, tamen sine bello regnum obtinuerat super domum Iuda. Iehu verò etsi regem Ioram, & Iezabel reginam, & stirpem omnem regiam interfecit, id tamen non bellum fuit, sed vltio diuina: nec enim vllus restitit Iehu, aut cum eo more D belli pugnauit. Viderit igitur ILLYRICVS, an non sit falsum & contra Dei verbum, quod ipse confidenter asserit, Deum non cæremonijs sacrificij sed iure ac vi belli regna transferre, deinde translatio maximæ partis regni Hebræorum à Roboam ad Hieroboam sine bello facta est. 3. Reg. 12. translationem eiusdem regni post Babylonicam captiuitatem à domo Iuda ad domum Leui, hoc est, à Ducibus ad Sacerdotes, certè non bellum, sed populi consensus fecit, translationem alterius partis Romani Principatus ab vrbe Roma ad Constantinopolitanam ciuitatem, ex qua factum est posteà vt Græci aliquando Romanis imperarent, nónne sine gladio, sola Constantini voluntas effecit? translatio regni Francorum à Merouingis (vt Historici loquuntur) ad Carolingos, nónne Pontificis auctoritate, & procerum consensu sine armis facta est? denique, vt alia multa præteream, translatio Imperij Romani à Francis ad Saxones, nónne cum incredibili omnium pace & tranquillitate, sine vllius sanguine facta est? non igitur est verum quod Illyricus ait, perpetuam experientiam testari, Regna atque Imperia vi gladij solere transferri. Sed rursus ab Illyrico quæro, vtrum Nembrotum, Ninum, Semiramidem, Nabuchodonosor, Cyrum, Alexandrum, Iulium, quorum similem videri voluit Carolum Magnum, iure, an iniuria regna occupasse velit, si enim iniuria, responderis; iniuriam faciet Carolo, &, qui ei successerunt, Germanis omnibus Imperatoribus: cùm titulum iustissimum, quem nos Historicorum omnium testimonio Imperiales nostros habere defendimus, ipse illis detrahat, & pro eo latrocinium Tyrannidémque substituat, sin autem iure, dixerit, quod eius verba satis apertè indicare videntur; tum sine dubio cum verbo Dei, & ipsa ratione pugnabit, nam etsi Deus sit, qui, vt B
scripturæ loquuntur, transfert regna, atque Imperia, quique Nabuchodonosor, & Cyro, aliisque monarchis, regna maxima attribuit: non tamen propterea ille iustè regna aliena inuadebant, & igni ac ferro omnia deuastantes, viam sibi ad summam potentiam, & gloriam patefaciebant. Certè de his monarchis Sanctus Augustinus ita scripsit libro quarto de Ciuitate Dei, capite sexto. Inferre bella finitimis & inde in cætera procedere, ac populos sibi non molestos sola Regni cupiditate conterere, & subdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum est? Neque huic sententiæ testimonia illa repugnant quæ Deum auctorem translationis ac mutationis Regnorum faciunt. Deus enim vtitur mala voluntate (quam tamen ipse non facit) aliquorum hominum, ad aliorum peccata punienda: & sic interdum admirabili ratione prouidentiæ suæ quibusdam regna adimit, quibusdam largitur, vt & qui regno cadit, iustissimè cadat, nec tamen iustè possideat, qui regnum inuadit, ac longè alia ratione Deus prouinciam Palæstinæ filiis Israël possidendam tradidit, quàm illam eandem vel Salmanassar, vel Nabuchodonosor posteà tradiderit, siquidem filij Israël duce Iosue laudabili obedientia cum Palæstinis pugnabant, illisque ad internecionem deletis, terras eorum sibi vindicabant. Salmanassar, & Nabuchodonosor detestabili sacrilegio Dei populum captiuum ducebant, nec imperio Dei, sed prauæ suæ cupiditati obsequebantur, tametsi Deus ipsis etiam ignorantibus & nolentibus vtebatur ad id quod iustissimè fieri ipse volebat. Explicant hanc rem accuratè Sanctus Augustinus lib. de gratia & libero arbitrio capite vigesimo & vigesimo primo & Hugo de sancto Victore lib. 1. de Sacramentis parte 5. cap. 29. Sed nobis vnum scripturæ testimonium hoc loco satisfaciet, Isaiæ 10. sic loquitur Dominus ad Regem Assyriorum: *Væ Assur; virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem. quasi lutum platearum, ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit. sed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum: dicet enim, Numquid non Principes mei simul Reges sunt?* Et infrà: *Et erit cùm impleuerit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Hierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius, dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, &c.* Hoc enim loco apertè videmus, missum fuisse à Deo Regem Assyriorum ad occupandam & diripiendam prouinciam Hebræorum, quòd ita essent eorum peccata promerita: ipsum tamen Regem Assyriorum non eo animo profectum, vt tanquam Dei minister peccata puniret; sed vt per aliorum cladem & subiectionem ipse cresceret, & sem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

per longiùs latiúsque regnaret. Quare nec ita missum fuisse intelligere debemus, quasi præceptum habuerit, vbi inobedientia laudaretur; sed quia permisit Deus vt cupiditatem suam expleret in eum populum, qui tali vexatione dignus erat, puniendus etiam ipse posteà, quòd alienam prouinciam nullo iure sibi vindicasset. Quod etiam hoc tempore de Turcarum Imperio dici posse, nemo piorum & prudentium Christianorum dubitat, quis enim ambigere potest, quin diuina prouidentia, quæ transfert Regna atque imperia, factum sit, vt ad nostra punienda peccata, Rex Turcarum Græcis prouincias vniuersas: & nuper etiam Rhodum, Chium, Cyprum, & magnam Pannoniæ partem Latinis eripuerit? & contrà tamen nemo nisi Turca aut Turcarum amicus negabit, quin per summam iniustitiam Othomannus alienas prouincias occuparit. Hæc ego paulò fusiùs tractaui, quòd Illyricus ita loquatur de hac re ambiguè, vt verissima latrocinia pallio prouidentiæ diuinæ tegere, & Principes ad aliena regna occupanda exhortari voluisse videatur. Sed de hoc 3. argumento satis diximus.

SEQVITVR quartum Argumentum. IMPERIALEM (inquit Illyricus pagina 44. & 45.) *dignitatem inde habuit (*CAROLVS*) quòd sicut Theodoricus primus Gothicus Rex fuit adoptatus à Zenone Imperatore, acceptâq; dono Romam & Italiam vnà cum suis successoribus, ac insuper ea dignitate Odoacrem exuit: ita porrò Longobardi, comprobante & iuuante Constantinopolitano Imperatore, eadem gloria, iure, & possessione exuerunt Gothos, ac denique Reges Longobardicos Francici Reges, præsertim verò Carolus Magnus vicit, & dignitate possessioneq; Occidentalis Imperij super Romam ac Italia exuit, ipseq; eo iure belli potitus est, quare etiam mox Romani post victos Longobardos illi iurarunt, quod factum est amplius 70. annis ante illam actionem sub Leone Papa (vt isti aiunt) factam, per quam Papistæ dicunt esse translatum Imperium ad Francos.* Hæc ille. Huius argumenti tot mihi videntur esse mendacia, quot sunt sententiæ. Principiò, non exuerunt Longobardi Gothos possessione Italiæ, sed Græci Imperatoris duces Belisarius & Narses, vt Procopius, Agathius, Iornandes, Leonardus Aretinus, Paulus Diaconus, & alij omnes testantur, qui de bellis Gothorum & Longobardorum scripserunt. Tantum verò abest vt Imperatore comprobante & iuuante Lõgobardi Italiam occupauerint, vt potius cũ ipso Imperatore, & eius Exarchis longo tempore de Italiæ possessione pugnauerint, vt ex libris Pauli Diaconi de rebus gestis Longobardorum, & ex aliis Historicis cognosci potest. Quid, quòd Paulus Diaconus in vita Iustiniani senioris scribit, Longobardos in Italiam à Narsete inuitatos fuisse, vt Imperatorem eius prouinciæ possessione spoliarent? Quemadmodum autem Franci potuerunt Longobardis Vrbem Romam eripere, quã illi nunquam possiderunt? siquidem ex Historiis omnibus illius temporis constat, Longobardos, etsi magna Italiæ parte potirentur, nunquam tamen Vrbem Romam, aut prouincias Italiæ Campaniam, Apuliam, & Calabriam, Græcis Imperatoribus adimere potuisse. En igitur quanta fide sit dignus Illyricus, qui nouas historias, repugnantibus Historicis omnibus, comminiscitur. Porrò Ciues Romani, exactis Italia Longobardis, si Carolo Magno iurarũt (nec enim eiusmodi iusiurandum apud idoneos auctores inuenio) non vt Principi, aut domino, sed vt Patricio, & defensori iurarunt. Hadrianus enim Pontifex cùm fideli opera Caroli Magni vsus esset in expellendis Longobardis, qui perpetuis excursionibus ditionem Romanam infestabant, Patricium eum Romanorum, & defensorem appellauit, vt Gratianus scribit distinctione sexagesima tertia canone Hadrianus, & canon. In Synodo. Neque de ea re dubitari potest, cùm & Hadrianus Papa in epistola ad Tarasium Episcopum Constantinopolitanum, Carolum Francorum & Longobardorum ducem, Patriciúmque Romanorum appellet, & ipse se eisdem nominibus in diplomatibus suis appellare consueuerit.

RESTAT argumentum postremum, quod Illyricus ex quatuor testimoniis texit. Primo loco pag. 45. testimonium petit ab Hermanno Comite Nouæ aquilæ, qui libellum de Francorum ordine & sedibus ad Carolum quintum scripsit, cuius auctoris verba, vt etiam quædam alia aliorum, Illyricus aliquoties repetit, & tanta prolixitate, vt planè metuere, libro suo videretur, si paulò tenuior appareret. Deinde pag. 57. addit testimonium Andreæ Alciati, nobilis iureconsulti. Et pag. 58. & 59. adiungit his Gothfridum Viterbiensem, ac Blondum Flauium pag. 60. Quid igitur hæc testimonia valeant, breuiter expendamus. Hermannum Comitem, & Alciatum, quòd nostro sæculo vixerint, non cogimur magnifacere: præsertim cùm eis plurimos auctores, eósque antiquissimos & integerrimos obiicere possimus. Videtur tamen Hermannus, vt etiam Fridericus Imperator, quẽ ipse citat, non tam de iure ac titulo Imperatoris, quàm de possessione Imperij loqui, quã in re ab eo non dissentimus, nec enim affirmamus Leonem Pontificem armis Imperium de manu Græcorum eripuisse, ac deinde sic partum & acquisitum Carolo donauisse: sed ius ipsum quod Græcus Imperator in prouincias Occidentalis Imperij habebat, nec non titulos, honores, ac dignitates Augustorum, à Leone Pontifice Carolo impertitas asserimus, qua communicatione factum est, vt Carolus, & ea quæ iam bello sibi pepererat, iusto titulo, vt legitimus Imperator possideret, & ius item haberet ad ea recuperanda quæ Romani Imperatoris antè fuissent. Itaque non pugnat quod Hermannus scribit, Francorum sanguine partum Imperium, cum eo quod Historici veteres summo consensu tradunt, Imperium à Græcis ad Francos Pontificis auctoritate translatum, si ille de possessione, isti de iure loquuti esse intelligantur. Quod quidem tam perspicuè etiam Alciatus scribit vt mirari satis non possim, cur hunc auctorem in sententiam suam Illyricus pertrahere voluerit. Hæc enim sunt Alciati verba, quæ Illyricus producit pag. 57. *Igitur (*inquit*) Carolus, Maximi hac expeditione apud omnes nationes nomine acquisito, nulli non formidabilis, cùm arma per Germaniam omnem, Pannoniásque circumtulisset, & non Italiam tantùm, sed & Illyrici aliquas regiones Græco eripuisset, vt iustum aliquem titulum adepto Imperio prætendere posset, Cæsarem se, & Rom. Imperatorem à Pontifice populóque Romano designari procurauit.* Audis ne, Illyrice, quid tuus Alciatus dicat? iustum titulum accepisse dicit Carolum à Pontifice populóque Romano, si autem iustum titulum dare, nihil tibi esse videtur, cur paulò antè dicebas, Italiam à Zenone Imperatore Theodorico Regi fuisse donatam? neque enim Italiam à se expugnatam Zeno tradidit Theodorico, sed ius dumtaxat expugnandi & occupandi dedit. Quare quemadmodum (te auctore) Zeno Italiam Theodorico verè donauit, cùm ius ad eam tribuit, quam ille tamen suo labore, & Gothorum sanguine sibi parauit; ita nos patiaris cum tot suprà citatis auctoribus dicere, Occidentale Imperium à Pontifice Leone Carolo Regi verè esse donatum, cùm iustum titulum ei tribuerit, licet possessio armis quærenda & retinenda fuerit. Vnum tamen hoc loco non est prætereundum, quod Alciatus scribit à Carolo Imperium procuratum, non modò sine certo auctore, sed etiam repugnatibus plerisque veteribus auctoribus scribi. Eginarthus enim, Caroli Cancellarius, Conradus Abbas Vrspergensis, Albertus Krantzius, & Ioannes Cuspinianus, quos cap. 2. mendacio quintodecimo suprà citauimus, testantur Carolo nihil tale

nihil tale speranti, vel etiam recusanti, Imperium à Pontifice esse delatum, quibus certè auctoribus quin maior fides quàm vni Alciato habenda sit, dubium esse nemini potest. Sequitur testimonium Gotfridi Viterbiensis, & Blondi Flauij. Sic igitur Gotfridus: *Carolus, vt fungi statuit diademate mundi, Pontificis summi manibus decreuit inũgi.* Blondus vero: *Otho pater (*inquit*) filium Othonem re in Saxacenos Græcósque bene gesta, reuersum, consortem Imperij adsciuit, voluítque Imperatorem à Romano Populo ex prisca consuetudine acclamari, quem Pontifex inunctum Imperiali diademate insigniuit.* Ex his testimoniis colligit Illyricus nihil omnino Pontificem Imperatori cõferre, nisi theatralem & pompaticam cæremoniam, eámque non arbitratu suo, sed Principis iussu vel nutu. At id non rectè colligi, facilè ex his quæ diximus demonstrabitur, non enim Carolus ita fungi statuit (vt Gotfridus loquitur) mundi diademate, vt illud sibi, nullo dante, per se arripere, ac vindicare voluerit: id enim nec ab vllo antiquo scriptore asseritur, & multis apertè repugnat, nec scriptoribus modò, sed etiam moribus & pietati Caroli Magni repugnare videtur. Itaque non autè Carolus Imperium sibi assumendum statuit, quàm illud sibi à Pontifice Maximo offerri vidit, tum verò, etsi initio recusaret, vt veteres auctores scribunt, tandem tamen assensus est, & (vt Gothfridus dicit) tum demum statuit diadema Cæsareum, & vnctionem Imperialem, de manibus summi Pontificis accipere. Eadem est ferè Blondi sententia de Imperio secundi Othonis: adscitum enim illum dicit à patre ad consortium Imperij; sed non negat id Pontifice consentiente factum esse, & quod Blondus non negat, quamuis nec asserat, asserit Vitichindus, qui Othonis æqualis fuit: nam libro tertio de rebus Saxonicis extremo scribit, secundum Othonem iam anteà inũctum fuisse Regem, & à Beato Apostolico designatum Imperatorem. Quapropter Otho senior nullam Pontificifecit iniuriam, si eum in Imperij societatem assumpsit, quem ab ipso Pontifice successorem designatum acceperat. Sed iam solutis omnibus Illyrici argumentis & primo illo titulo profligato, quo potissimùm aduersarius nitebatur, minùs erit in confutandis cæteris laborandum.

CAPVT OCTAVVM.

Non accepisse Carolum Magnum à Deo immediatè Imperij dignitatem.

ALTER erat titulus, Dei solius donum, nam quemadmodum Aaronem in Republica Iudæorum, & Petrum in Ecclesia Christiana non humana electio, sed Dei solius benignitas summos Antistites fecit; & Mosem, Iosue, Othoniellem Gedeonem, Saulem Imperatores ac Principes solus Deus populo suo dedit: sic etiam fieri potuisse, vt Carolus Magnus sine vlla humana vel ope, vel vi, siue arte, aut industria, solius Dei voluntate ad Imperium vocaretur. Sed eiusmodi titulum Carolo Magno non conuenire, illi omnes auctores docent, quos capite quarto quinto & sexto suprà citauimus, ac ne ipse quidem Illyricus, si sibi constare velit, id negare potest, dum enim contendit, Carolum iure belli Imperium sibi parasse, & rursus id idem, successione hæreditaria, donatione Græcorum, & electione Romanorum obtinuisse: simul certè contendit, non accepisse id munus à solo Deo. Duo tamen sunt loca in eo Illyrici libro quem refellendum susceptmus, quæ satis apertè significant, traditum Imperium Carolo Magno fuisse diuinitus, prior locus est pagina quinta vbi ex eo probat Illyricus, non potuisse Papam transferre Imperium; quia Dei solius est posse dicere, Mea sunt omnia, ego do ea cui volo: ego transfero Regna ac Monarchias de gente in gentem meo arbitrio. Sed si hoc argumentum aliquid efficeret; efficeret etiam, nullum omnino Principem electione hominum fieri, & quoniam non solùm Dei solius est Regna transferre, sed etiam non est potestas nisi à Deo vt Apostolus ait Romanorum decimo tertio, rursus efficiemus, nec Regem Prætori, nec populum magistratui, nec Dominum seruis, nec parentem liberis vllam potestatem posse tribuere. Si quis verò pro Illyrico fortè respondeat, ita esse Deum auctorem primum ac præcipuum omnis potestatis, atque ab eo potissimùm ita Imperia omnia & Regna transferri, vt modò tamen id per se, modò per alios faciat: is quoque pro nobis poterit Illyrico respondere, Imperium Romanum à Græcis ad Francos, Pontificis auctoritate translatum, à Deo esse translatum, id enim Deus fecit, sed opera Vicarij sui. nam quod Vicarius accepta à Principe auctoritate facit, id etiam Princeps ipse facit. Posterior locus est pagina sexagesima prima vbi ex nescio qua visione Constantini Imperatoris Constantinopolitani, Illyricus probat, diuino mandato Carolum Magnum Imperatorem esse constitutum. Sed indignum est argumentum, cui respondeatur. Primùm enim auctor eius visionis non satis magnam fidem apud homines doctos habere solet: nam etsi vir probus, ac pius fuerit, multa tamen fabulosa operi suo inseruit. Itaque more suo mentitur Illyricus, cùm auctorem hunc antiquissimum, atque ita autenticum esse dicit, vt eius scripta Catholicis quasi propria adyta, & quasi sacra esse, videantur. Deinde ipsa visio (seu vera, seu falsa fuerit) nullam mentionem Imperij facit, hæc enim est summa visionis: Cùm egeret auxilio aduersus barbaros Imperator Constantinus Copronymus, per quietem à Deo monitus est, vt Carolum Regem Francorum adiutorem in eo bello susciperet. Ergo quod Illyricus addit, tum diuino iussu datum esse Carolo Imperium Occidentis à Constantino, figmentum Illyrici est, nisi fortè ipse quoque in quiete somnium aliquod vidisse se dicat. Sed fac postremò & visionem Constantini veram esse, & ea Carolo Imperium Occidentis promissum, quid aliud inde colligi posset, quàm id Imperatori Græco à Deo fuisse diuinitus indicatum, quod posteà est factum, cùm Carolus Pontificis Maximi auctoritate Imperator Occidentis salutatus est? sic enim & Nabuchodonosor somnio diuinitus immisso didicit Imperium suum ad Persas, & Medos, inde ad Græcos, postremò ad Romanos transferendam: nec vllus inde colligit, iussum fuisse à Deo, Nabuchodonosor Regem Regnum suum cum Persis & Medis communicare.

CAPVT NONVM.

Imperium Romanum non venisse ad Carolum iure hæreditario.

TERTIVS expendendus titulus est, ius successionis hæreditariæ, quo titulo non peruenisse ad Carolum Imperium Romanum, nemo negare potest, nisi qui aut nimium sit impudens, aut in historiis nihil legerit, siquidem extra controuersiam est, Pipinum, Caroli Magni patrem, ex præfecto siue magistro aulæ, Regem Francorum dictum esse; idque Zachariæ & Stephani Romanorum Pontifi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum auctoritate. Auctores nos suprà citauimus cap. 2. A mendacio 19. Imperatorem Romanum fuisse Pipinum nemo scripsit. Quare cum ex Pipini patris successione nihil aliud Carolus habere potuerit, nisi quod Pipinus habuit; efficitur profectò, Carolum iure hæreditario non Imperatorem Romanorum, sed Francorum Regem solum, idque non sine Pontificis Maximi beneficio in patrem eius anteà collato, esse potuisse. Deinde certum exploratúmque est, Carolum Magnum post obitum Patris ab Hadriano Pontifice Patricium Romanorum (quæ est dignitas secunda post Imperatoriam) esse creatum, vt nos suprà demonstrauimus, quis verò sibi persuadeat, Carolum Magnum passurum fuisse, fieri se ex Imperatore Patricium? idem enim fuisset, ac si aliquis hoc tempore in suo regno aut Prorex, aut Præfectus vrbis, honoris ergò diceretur. Accedit postremò, fieri nullo modo posse, vt successione hæreditaria Romanũ Imperium Carolus Magnus acceperit, nisi falsum sit quod omnes Historici summa consensione tradũt, fuisse Carolum Magnum, primum Imperatorem ex gente Francorum. Sed videamus quid Illyricus contrà proferat. Is igitur Odoacrem Herulum, Theodoricum Gothum, & Clodoueum Francum, Romanos Imperatores fuisse contendit: & quoniam ij Germani, vel certè ex Germania oriundi erant, eorum Imperium hæreditaria successione ad Carolum Magnum deuolutum esse colligit. ac primum pag. 21. 22. 23. 24. & 25. Odoacrem Imperatorem fuisse, sex rationibus probat; quas ego, Deo iuuante sex mendacia esse demonstrabo.

AFFIRMAT primo à Leone Bessicano, Græco Imperatore, tributum fuisse Odoacri Imperium Occidentis: ita Odoacrem Imperatoris auctoritate Imperatorem legitimè creatum. *Romani* (inquit Illyricus) *seu potius Cõstantinopolitani Imperatores, sæpius ius Occidentalis Imperij Germanis tradiderunt, quod autenticis historiis, Christo iuuante, contra Papalium adulatorum mendacia probabimus. Prima igitur translatio facta est sub Leone Bessicano Constantinopolitano Imperatore, circa annum 460. in Othacarum, aut Odoacrem, à militibus Romanis, teste Alciato.* Hæc ille: qui etsi nõ dicat à Leone, sed sub Leone Imperium translatum esse in Odoacrem; necesse tamen est, vt aut velit Leonis auctoritate id factum esse, aut ipse non sibi constet, proposuit enim se probaturum, sæpius Imperiũ à Græcis Imperatoribus traditum esse Germanis; & continuò subiungit primam communicationem sub Leone Bessicano esse factam, siue autẽ Alciatus id scripserit (neque enim vsquam id in Alciato reperisse potui) siue non scripserit, falsum est quod hic asseritur. Cassiodorus enim in Chronico, sub Zenone, qui tertius fuit à Leone Bessicano, scribit Odoacrem Italiæ Regem factum, Leone Bessicano iam defuncto; quod idem scribunt & cæteri grauiores historici, vt Beda de sex ætatibus in Zenone, Marcellinus Comes in Chronico, Paulus Diaconus lib. 16. rerum Romanarum, Ado Viennensis in Chronico, Abbas Vrspergensis item in Chronico, Otho Frisingensis lib. 4. cap. 30. Ioan. Nauclerus generat. 16. Onuphrius in lib. 1. de Principibus Romanis; & quod magis est mirãdum, Illyricus ipse Centuria quinta cap. vltimo colum. vltima, vt iam eum non solum mentiri, sed etiam sibi repugnare necesse sit. Itaque falsum est quod de Leone Bessicano hoc loco scribit Illyricus. Sed fortè erratum est solùm in nomine, & Zeno Imperator Imperium Odoacri tradidit; quod fecisse Leonem, falsò dictum fuerat. Immò non solùm in nomine, sed etiam in re ipsa erratum est, tantùm enim abest vt Zeno Imperator Imperium Occidentis Odoacri tradiderit, vt nihil grauiùs tulerit, quàm ab eo Italiam per vim, & tyrannidem occupatam, vt enim Abbas Vrspergensis scribit, Odoacer regnum Italiæ inuito Zenone possedit: ac propterea Theodoricum Gothum cum exercitu ad Italiam Zeno misit, vt inde Odoacrem Tyrannum, atque oppressorem Vrbis & Italiæ expelleret; quod etiam plerique alij scripserunt, vt Procopius libro primo de bello Gothorum, Iornandes in commentario de rebus Geticis, Leonardus Aretinus in primo libro de bello Italico, Paulus Diaconus lib. decimo sexto rerum Romanarum, Blondus decadis primæ lib. 3. Nauclerus generat. 16. Freculphus tomo 2. Chronicorum, libro 5. cap. 18. nec vllum omnino me legisse memini, qui contrà scriberet, præter vnum Illyricum.

ADDIT 2. Illyricus Odoacrem à militibus Romanis in Monarcham electum, cùm esset ipse etiam vnus ex primoribus Ducibus ac principibus Romanorum. Sed hîc quoque duo mendacia sunt: nam Historici omnes suprà citati testantur, Odoacrem non alios milites habuisse nisi barbaros, reliquias videlicet exercitus Attilæ Regis Hunnorum; atque ab iis militibus Regem appellatum, cùm capto Ticino, Romanas legiones ad internecionem deleuisset, scribit Carolus Sigonius libro decimo quarto de Imperio Occidentali, quod planè congruit cum eo quod scribit Procopius libro primo de bello Gothico, Odoacrem non à Romanis, sed à Gothis militibus periisse, vt se Romanum Regem constituerent. Porrò summa dignitas quam apud Romanos adeptus est, antequàm Regnum in Italia sibi vindicaret, ea fuit (si Procopio credimus lib. primo de bello Gothorum) vt armiger esset Oresti, magistri militiæ Romanorum: quocirca non Dux aut Princeps in exercitu Romano, sed famulus vnius ex ducibus Romanis Odoacer anteà fuerat. Sed placuit Illyrico eum ex armigero Principem facere, & ex ordine seruorum, in ordinem Senatorum mendacio suo prouehere, quamquam eo tempore quo Rex Italiæ creatus est, nihil omnino commune cum Romanis habebat, discesserat enim iam anteà ex Italia, & in patriam profectus, multitudinem variam barbarorum collegeret, vt cum ea Italiam, dissensionibus Principum laborantem, opprimeret: nec solùm Romani Principis dignitatem eo tempore non habebat, sed neque ciuilem vllum cultum, ac ne indumenta quidem, nisi rusticana, & barbara. siquidem iter facienti Odoacri cum exercitu per Noricorum rura (vt scribit Paulus Diaconus in vita Augustuli, & post eum Abbas Vrspergensis in Chronico) Sanctus Seuerinus victoriam in hæc verba prædixit: *Vade nunc ad Italiam, vade Odoacer, vilissimis interim animantium pellibus indutus, multis etiò pluræ largiturus.*

TERTIAM rationem sumit Illyricus ex ambiguis quibusdam verbis Blondi Flauij. Quod enim Blondus scripsit libro secundo decadis primæ, turbinem illum irruptionis Odoacris in Italiam à Romanis ciuibus Augustuli æmulis suscitatum, sic Illyricus interpretatur, vt primarij Romanorum Odoacrem vocauerint, ac Romanum Imperatorem contra Augustulum appellauerint, atque addit, non defuisse graues causas creandi noui Imperatoris, & suscipiendi arma contra Augustulum. Sed hæc interpretatio cum ipso Blondo pugnat. Blondus enim in eodem libro non modò non meminit vllius expeditionis Romanorum pro Odoacre aduersus Augustulum; sed etiam disertis verbis testatur, nullum nouũ Imperatorem post Augustulum esse creatum à Romanis; sed in Augustulo periisse atque omninò exstinctum fuisse Occidentale Imperium; Odoacrem verò non Romanorum Imperatorem, sed Italiæ dumtaxat Regem fuisse. Itaque verba illa BLONDI de turbine irruptionis ODOACRIS ab æmulis AVGVSTVLI suscitato, si

suscitato, si cum aliis Blondi, ac cæterorum Historicorum sententiis consentire debent, nihil aliud significare possunt, quàm ex mutuis odiis, & contentionibus Principum Romanorum, quibus ad extremam debilitatem Imperium Occidentale paulatim deuenerat, occasionem accepisse Odoacrem Italiam occupandi. Quod planius loco paulò antè notato his verbis Sigonius explicauit: *Odoacer fama rerum quæ seditiose gererentur in Italia percitus vehementius ad illius cupiditatem exarsit, animum verò eius incendit, ac propè certa victoriæ fiducia incitauit ipse Imperator Momyllus, cuius in tanta populorum dissensione infirmissimas opes esse comperiebat.*

QVARTA Illyrici ratio similis est superiori. Nam quia Blondus Flauius lib. 3. Decadis primæ scriptum reliquit, Odoacrem à Romano populo summis honoribus affectum, inde ipse colligit, Odoacrem à Romano populo Imperatorem sine dubio salutatum. *Qui poterant* (inquit) *alij esse isti summi honores à populo tam cupidè oblati Odoacri, nisi Imperium, de quo tunc prior Imperator victus nouo victorique cedebat?* Sed non est cur in hoc argumento diluendo diutius hæreamus, explicat enim eodem loco Blondus qui fuerint summi illi honores, dum ait, Odoacrem ab vniuerso populo Regem Italiæ salutatum, & in Capitolium, tanquam Vrbis dominum, festiuis acclamationibus deductum: Deinde quidquid ei honoris Populus aut Senatus obtulerit, Imperatorios certè titulos Odoacer nunquam admisit, siue enim verecundia Augustalis maiestatis, vt quidam volunt, permotus fuerit, siue barbara superbia euersi potiùs quam parti Imperij gloriam maluerit; illud ex Mariano Scoto, & Aurelio Cassiodoro in Chronico constat, solo eum Regio nomine contentum, purpura, & diademate, aliisque regalibus insignis perpetuò caruisse.

EX quo soluitur etiam quintum Illyrici argumentum quod ex iure belli depromptum est, id enim ius belli postulare videtur, vt victoris fiant quæ is qui victus est anteà possidebat. Sed præterquam quòd Odoacer, vt suprà dictum est, solo Italiæ regno contentus, ad ius vniuersi Imperij, & Augustalem dignitatem minimè aspirauit; non ius, sed iniustitia belli dicenda est, cùm quis alienam prouinciam, nulla iniuria prouocatus sola regnandi cupiditate inuadit: quod Odoacrem fecisse Procopius scribit lib. 1. de bello Gothico. *Hoc pacto* (inquit) *sibi tyrannidem cùm comparasset, ad decimum annum tyrannidem, stabiliuit:* neque à Procopio scriptores cæteri dissentiunt.

SEXTVM denique ac potissimum argumentum Illyricus ducit ex Augustali abdicatione, quoniam enim Odoacre Italiam inuadente Augustulus Imperator spõte purpuram abiecit, atque ab Odoacre vita donatus est, ratiocinatur Illyricus, Augustulum Imperatorem Imperium suum Odoacri pacificè tradidisse. *Non est dubitandũ* (inquit Illyricus) *quin id ipsemet Regi Odoacri renunciauerit, vt sibi modò vitam largiretur.* At leuior coniectura est, quàm vt opponi possit tot Historicorum testimoniis, qui in Augustulo Occidentale Imperium defecisse constanter affirmant, nec enim in Augustulo defecisset, si Odoacrem successorem Augustulus habuisset, quia verò eodẽ in loco bis mentitur Illyricus cùm ait, Italicos scriptores solos tunc scripsisse, & ex inuidentia inter Imperatores Romanorum Odoacrem nominare noluisse, adscribere hic operæpretium duxi testimonia Germanorum, qui cum Italicis in hac re describenda mirificè consentiunt. Iornandes Gothus ante omnes Italicos de hac re scripsit, cum Iustiniani tempore floruerit, ante annos 1000. is igitur sic loquitur in lib. de rebus Geticis, *Odoacer* (inquit) *Turcilingorum Rex habens secum Scyros, Herulos, diuersorum gentium auxiliarios, Italiam occupauit, & Oreste interfecto, Augustulum filium eius de regno pulsum, in Lucullo Campaniæ Castello exilij pœna damnauit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis Imperium, quod 709. Vrbis conditæ anno primus Augustorum obtinuit Octauianus, cùm hoc Augustulo periit, anno decessorum, prædecessorumve regni 522.* Quod idem repetit in lib. de regnorum ac temporum successione. Idem tradit, ac propè verbis iisdem, Frieulphus Lexouiensis tomo secundo Chronicorum libro quinto capite decimo septimo qui auctor cùm tempore Ludouici Pij ante annos ferè 800. vixerit, sine dubio plerosque Italicos scriptores anteceſſit. Idipsum testantur Otho Frisingensis libro quarto Historiæ, capite trigesimo primo & Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico, cuius verba (quia diligentissimè annorum numerum contiment) hîc adscribam: *Augustulus* (inquit) *sponte purpuram abiecit, & imperialem maiestatem deposuit. Ita Romanum Imperium toto orbe venerandum, & Augustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam Octauiano 709. à conditæ Vrbe anno cœpit, in hoc Augustulo periit anno ab Vrbe conditæ 1227. à Cæsare verò qui primus singularem in ea principatum arripuit anno 524. ab Incarnatione Domini anno 477.* Hæc ille. Consentiunt Ioannes Nauclerus generat. 16. & Albertus Krantzius libro primo Vandaliæ capite trigesimo quinto qui Imperium in Occidente ab Augustulo vsque ad Carolum Magnum annis plusquam trecentis vacasse scribunt. Quid igitur Illyricus somniabat, cum scriberet solos Italicos tunc scripsisse, & ex inuidentia Odoacrem Imperatorem appellare noluisse? *Sed Martinus Polonus* (inquit Illyricus) *contraria disertis verbis scribit: sic enim ait, Augustulus cùm videret Odoenum (vt ipse eum nominat) interfecto suo patre Oreste, iam totam Italiam tenere, sponte ei exuens purpuram, de Imperio cessit.* At non rectè legisti, aut de industria more tuo, Illyrice, peruertisti verba Martini. Ille enim Conradum (vt videtur) sequutus, sic ad verbum scribit: *Augustulus sponte purpuram abiciens, Imperialem deposuit maiestatem.* Abiecit igitur ac deposuit Imperium Augustulus: sed neque ipse illud Odoacri tradidit; neque Odoacer, vt iam iatis perspicuè à nobis est demonstratum, assumpsit.

SED fac, si placet, Odoacrem Imperatorem Romanorum fuisse, adde etiam ab exercitu dictum, à Senatu & Populo confirmatum, atque (vt nihil desit) voluntas quoque Græci Imperatoris accesserit: quid hæc ad Carolum Magnum? Odoacer Herulus fuit, Carolus Francus, qua igitur lege hic illius hæres constituitur? Odoacer paulò postquàm Italiam occupasset, à Theodorico, Rege Gothorum, & vita & regno spoliatus est, qua ratione igitur amissam hæreditatem ad posteros transmisit? Odoacer Carolum annis trecentis & triginta circiter antecessit, atque interim Italia dominos sæpe mutauit Gothos, Græcos, Longobardos, quis igitur post tot sæcula, tótque rerum mutationes, Odoacris hereditatem integram Carolo repræsentauit? Ad Germanos (inquit Illyricus) Imperium pertinet: Odoacer enim Herulus fuit, proinde Germanus, at cum tam Heruli quàm Franci, Germani sint, cur ad Francos potiùs quàm Herulos Imperium delatum est? Deinde sicut Odoacer fuit Germanus; ita Seuerus, Africanus, Heliogabalus Syrus, Maximinus Thrax, Philippus Arabs, Decius Pannonius, Claudius iunior, Illyricus, Diocletianus Dalmata, Theodosius Hispanus, atque, vt alias nationes omittam quæ Imperatores Romano populo dederunt, Iulius, Octauius, Tyberius, Caius, & cæteri quàm plurimi, Itali fuerunt, quo iure igitur propter vnum Odoacrem Imperium ad Germanos pertinebit; propter alios tam multos ad alias nationes, atque ad Italicã præcipuè, nõ pertinebit? quare nõ necessariò ad eam nationem Imperium pertinet, ex qua eligitur Imperator. Quòd verò post tẽpora Caroli Magni sola Germania tedes Imperij facta sit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non virtus Odoacris, neque Imperij ratio ac natura, sed A & Theodaharus, Theodorici in Italiæ regno successores: vterque enim in epistolis ad Iustinianum Imperatorem, quæ sunt apud Cassiodorum 1. lib. 8. & 25. libri 10. obedientiam Imperatori debere se ingenuè confitentur. Quod idem satis indicant epistolæ cæteræ, tum ipsius Theodahari, & prædecessoris eius Athalarici, tum etiam Amalasuenthæ & Godulinæ Reginarum ad eúndem Iustinianum, & coniugem eius Theodoram. Sed videamus quibus testibus Illyricus probet, Theodoricum Imperatorem fuisse Romanorum.

PRIMÒ loco Sigebertum profert. At Sigebertus in Chronico anni 487. (quem locum Illyricus notat,) Imperij ne meminit quidem. Hæc enim sunt verba Sigeberti: *Zeno Imperator Theodorico Ostrogothorum Regi regnũ Italiæ donat.* Secundò Abbatem Vrspergensem producit. At Vrspergensis in eo ipso loco quem citat Illyricus, contra Illyricum testimonium dicit, sic enim loquitur: *Eo tempore regnum Orientale Zeno Imperator habebat, qui audiens Theodoricum gentis suæ Regem esse, gratè suscepit, eumq; ad se Constantinopolim venire præcepit, digneq; suscepturn inter proceres Palatij collocauit, & post aliquod tempus in filium sibi adoptans, consularibus fascibus, quæ dignitas post Imperiale fastigiũ prima est, eum sublimauit,* & infrà, nulla Imperij facta mentione, subiungit, Italiã recuperandam & gubernandã eidẽ Theodorico à Zenone esse cõmissam Vbi vides, summũ honorem, quẽ Theodoricus Zenonis beneficio est consequutus, non Imperium, sed Consulatum fuisse, quod etiam apertè fatetur Athalaricus Theodorici nepos in epistola ad Iustinianum, quæ est prima libri octaui apud Cassiodorum, vbi enumerans beneficia quæ ab Imperatore Gothi Reges acceperant; sellas curules, & vestes palmatas, quæ insignia Consulatus erant, in primis beneficiis numerat; Imperij ne meminit quidem. *Vos* (inquit) *auum nostrum in vestra ciuitate celsis curulibus exiluistis, vos genitorem meum in Italia palmate claritate decorastis.* At (inquit Illyricus) idem Abbas Vrspergensis in alio loco Theodoricum Romano Imperio præfuisse scribit. Verum est id quidem, sed eum præfuisse vt Imperatorem non scribit, nec scribere potuit, nisi secum ipse pugnare vellet, quippe qui in Augustulo periisse, nec ante Caroli tempora reuixisse Imperialem dignitatem, non semel in illo suo Chronico tradidit. Itaq; præfuit Theodoricus Romano Occidentis Imperio non tamen vt Augustus & Imperator, sed vt Rex Italiæ, ipsíque Romano Imperatori subiectus.

TERTIÒ profert Illyricus Nauclerum, qui cum scribit Theodoricum à Zenone sacro velamine insignitum; nihil aliud significasse videtur, quàm purpura Imperatoria circumdatum, & verè ac propriè Imperatorẽ factum Sed fallitur, aut fallit Illyricus. Sacrum enim illud velamen non purpura erat Imperatoria, sed publicum concessæ prouinciæ stabilimẽtum (vt Paulus Diaconus lib. 16. & Blondus Flauius lib. 2. scriptum reliquerũt.) nec aliter Nauclerus interpretari potuit illam velaminis cæremoniam, cùm in eodem Chronico generat. 16. paulò antè scripsisset, in Augustulo Occidentale Imperium periisse.

PROFERT quarto loco Illyricus Olai Magni Gothi Scriptoris testimonium, nec tamen vlla eius verba in medium adducit: Sed parum certè considerate ad Olaum Illyricus prouocauit, is enim cùm alia scribit quæ Illyrici causam lædant; tũ illud in primis, Italiam à Theodorico non tam sibi quàm Imperatori recuperatam. Sic enim Theodoricum Regem cum Zenone Imperatore loquentem facit Olaus lib. 9. Histo. Gothorum, cap. 17. *Illud commemorare officij nostri est, & cogitare sapientiæ: quia si res voto respondet, sanè Italia non tam mihi recepta fuerit, quàm Imperio: petoris tu quidem, quidquid erit terrarum, mariumq;*

mariumque, quicquid præterea copiarum & exercituum, ad gloriam Imperij referre, cuius beneficio restituta sit. Neque tua minus erit Roma (Nota) *re ipsa, quàm titulo.* Et infrà ca. 18. *Deinde Zeno Theodoricum sacro velamine (quod erat tunc maximum à Principe factæ concessionis stabilimentum) insignit.* Quintò Platinæ testimonium Illyricus adducit. Hæc autem sunt verba Platinæ: *Nemine aduersante, Theodoricus totius Italiæ Imperio potitus est. En audis* (inquit Illyricus) *Theodoricum esse factum Romanum Imperatorem.* Audio; sed Illyrici non Platinæ testimonio nec enim est idem, Imperio Italiæ potiri, & Romanum Imperatorem fieri; nisi fortè ius Imperij Romani Italiæ finibus concludi velis. alioqui multis iam seculis Germania Imperatorem Romanum minimè habuisset.

POSTREMÒ nec illud Illyricus omittendum putauit, quòd Theodoricus, vt se verum Imperatorem Romanorum probaret ipsi etiam summo Pontifici Symmacho imperauit, eúmque coram se accusatum iudicauit: mirum cur non etiam addiderit, Ioannem Pontificem ab eodem Rege diro carceri mancipatum, inedia, & squalore enectum. & tamen licet id quod nos de Ioãne diximus, verum sit, non tamen est verum, quod de Symmacho Illyricus dixit. Theodoricus enim toto ferè Principatus sui tempore, tametsi barbarus natione, & Arianus religione esset, moribus tamen perurbanus, clementia, iustitia; aliísque regiis virtutibus insignis fuit. quamobrem in causa summi Pontificis Symmachi non aliter se gessit, quàm se Constantinus, aut Theodosius gessisset, id est, vt Christianum & modestum Principem decebat. siquidem vt ex 4. Synodo Romana sub Symmacho cognosci potest, cùm querelæ de Pontifice delatæ ad se fuissent, tem cotam ad Synodum Episcoporũ retulit; cúmque Episcopi libertate sacerdotali Regi suggere non dubitassent, Synodorum conuocationem ad ipsum, qui accusabatur, id est, ad Romanum Pontificem pertinere, cui Beati Petri meritum, Domini iussio, & Conciliorum auctoritas, singularem tradidissent in Ecclesiis potestatem; nec vmquam tantæ sedis Antistitem minorum subiacuisse iudicio: tum verò Rex ipsum quoque Papam in congreganda Synodo voluntatem suam literis demonstrasse significauit, quas etiam literas, Episcopis postulantibus, continuò exhiberi præcepit; ac demum legatis Concilij ad se venientibus ait, in Synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam, de Ecclesiasticis negotiis pertinere. Hæc ille tum, cùm, Historicorũ omnium consensu, regiis virtutibus mirificè floreret. Sed cùm postea sub extremum vitæ suæ tempus, moderatum regimen in apertam tyrannidem commutasset, (quod ne ipse quidem Olaus Gothus libro suprà citato negat) id fecit in Ioannem Pontificem, quod tyranni atque hæretici solent; quòdq; ante illum Nero, Domitianus, Decius, Maxentius, Constantius in sanctos sui temporis Pontifices, & Martyres fecerant.

IAM verò quòd Illyricus negatur de nominibus Imperatoris, & Regis, ea solere confundi; proinde in idem recidere, siue quis Rex Italiæ, siue Romanus Imperator dicatur lenius est, quàm vt longa refutatione indigeat. Etsi enim ante Iulij & Augusti tempora Regium nomẽ Imperatorio maius ac venerabilius erat: tamen post cõfectum Cæsarum Monarchiam, nihil in terris augustius esse cœpit nomine Imperatoris. Itaque cùm aliquando Caius Imperator de nomine ac diademate regio assumẽdo cogitaret, admonitus est, inquit Tranquillus, se, quòd Imperator Romanorum esset, Principum ac Regum excessisse fastigia. ac licet posterioribus temporibus Imperatores Græci & Germani regio nomine interdum vsi fuerint; nunquam tamen qui solum essent Reges, Imperatorium nomen vsurparunt. id quod in Epistolis Theodorici, Athalarici, & Theodahati Italiæ Regum, ad Imperatores Anastasium & Iustinianum, apud Cassiodorum perspicuè cernitur. numquam enim in tot epistolis nomina (quæ promiscua esse Illyricus contendit) ita commutantur, vt Iustinianus vel Anastasius Rex, Theodoricus vel Theodaharus Imperator appelletur. Ipse etiam Carolus Magnus Imperator, filium suum Pipinum; deinde eo mortuo, Bernardum nepotem, Italiæ Regem fecit, atque ad eundem modum longo tempore Rex Italiæ non Imperator, sed Princeps Imperio subiectus fuit. ex quo manifestè colligitur, non esse idem, Regem Italiæ, & Imperatorem Romanorum. Denique Lupoldus, quem imprudenter Illyricus pro se citat, cùm contra ipsum maximè faciat, in libro de Iuribus Imperij cap. 5. testatur, Henricum 2. non se Imperatorem, sed Regem dumtaxat appellasse ante coronationem: quod idem de aliis etiam Imperatoribus, ex antiquis Historicis nullo negocio demonstrare possemus.

VENIT postremò Illyricus ad Clodoueum; atque eius hæreditate Imperium ad Carolum peruenisse his verbis docet pag. 35. & sequentibus: *Tertia communicatio Imperij Germanis facta est paulò pòst precedentem ab Anastasio Imperatore Constantinopolitano, qui de vnanimi consensu totius Senatus aut Principum, largitus est Augustale nomen ac dignitatem Clodoueo Regi Francorum, qui primus ex illis Regibus baptizatus est, quare dignitas Imperialis semel Regibus Francorum donata, necessario etiam ad posteros per ordinem successionis permanauit, atque ita etiam ad Carolum Magnum idem ius peruenit: quod autem Anastasius Imperator Augusti nomẽ ac dignitatem communicauerit Clodoueo, & Francorum Regibus, ex hisce sequentibus prorsus authentica testimonia liquido patet, vbi clarè tum Augusti, tum & Imperatoris nomen legis illis a Constantinopolitano Cæsare communicatum esse.* & infrà post recitata ad id probandum testimonia Gregorij Turonici, Adonis, Hannonis, Iuonis, Sigeberti, Sabellici, & Bergomensis, ita subiungit. *Quare id decus eodẽ iure etiam ad Carolum Magnum vna cum reliquis Francicæ Monarchiæ insignibus peruenit, non ex donatione Papæ.* Hæc ille.

EGO verò in hac breui narratione quatuor mendacia ineffe video. Primum enim, quod Illyricus dicit à septem illis suprà nominatis scriptoribus memoriæ proditum, id esse falsum ipsi iidem auctores docent, siquidẽ Consulatus, vel Patriciatus insignia Clodoueo donata ab Anastasio, omnes illi auctores testantur: Augustalem dignitatem, vel appellationem soli posteriores. Addunt quidem Turonicus, Ado, & quidam alij, post accepta Consulatus insignia appellatum Clodoueum etiam Augustum; sed à Francis, non à Romanis additam fuisse eã appellationem testatur Blondus lib. 3. decadis 1. & Albertus Krantzius lib. 3. Suetiæ cap. 17. nec à vero aberrant. Hæc enim sunt Gregorij verba lib. 2. Hist. Francorum cap. 38. *Igitur ab Anastasio Imperatore codicillos de consulatu accepit.* Et infrà: *Ab ea die tanquam Consul & Augustus est vocitatus.*

ADO verò sic loquitur in Chronico ætate 6. Hic Anastasius codicillos Clodoueo Regi pro Consulatu misit. ab ea die & Consul & Augustus est appellatus. Hanno lib. 1. Chronicorum: *Legationem* (inquit) *suscepit Anastasij Constantinopolitani Principis, munera, epistolasq; ei mittentis; in quibus literis hoc continebatur, quòd complacuerit sibi & Senatoribus, eum esse amicum Imperatorum, Patricium q; Romanum. His ille perlectis Consulari trabea insignitus, ascenso equo, in atrio quod inter basilicam sancti Martini & Ciuitatem situm erat, largissima populo contulit munera. ab illa die Consul simul & Augustus meruit nuncupari.* Sigebertus in Chronico: *Clodoueus Rex ab Anastasio Imperatore codicillos de*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicillos de Consulatu,& coronam auream cum gemmis, & tunicam blatteam accepit. & ex ea die Consul, & Augustus est appellatus. Ipse verò Rex coronam auream cum gemmis Romã sancto Petro misit. Itaque vides quam apertè auctores isti antiquiores distinguant Consulatus insignia, quæ Clodoueus ab Imperatore accepit,à nomine Augusti, quo illum posteà appellatum in Francia scribunt. Porrò Historici cæteri,etiam ij qui Francis maximè fauent,Consulatum dumtaxat & patriciatum Clodoueo donatum scribunt,nulla Imperialis nomini facta mentione. Vide Rheginonem lib.1.Chronici, Othonem Frisingensem lib.5.cap.2.Abbatem Vrspergensem in Chronico, Robertum Gaguinum,& Paulum Æmilium in vita Clodouei,ac demum Albertum Krantzium lib.3.Sueciæ c.17.

DEINDE mentitur rursus Illyricus, cum ait, ipsum Imperium Romanum communicatum fuisse cum Clodoueo ab Anastasio Imperatore,nihil enim ille Clodoueo dedit,præter titulos & insignia,nam nec Consulatũ ipsum cuius ferè omnes meminerũt,re ipsa Clodoueus gessit: sed solo nomine Consulis donatus, solo nomine fuit contentus. Id testantur quotquot Fastos Cõsulares litteris mandauerũt,Cassiodorus,Marianus Scotus,Gregorius Haloander,Onuphrius,Mercator,& cæteri. nullus enim Clodoueum regẽ inter Consules numerauit. Anno verò Domini 510.quo,iuxta Chronicum Francicum Io.Tilij,Clodoueus Cõsulis nomine & insignibus donatus est.Consules veri fuerunt Anastasius & Venantius,si Haloandrũ sequimur,vel Euthericus & Boëtius,si Onuphrium.Quamobrẽ nisi tres eo anno Consules fuerint,quòd est planè inauditum, Clodoueus Consul non fuit. Quod etiã de Imperio dici posset, quod enim nullus Historicus aut Chronologus Clodoueum inter Imperatores Romanos vnquam retulerit, argumento est, cum Imperatorem Romanum re ipsa non fuisse, quidquid de nomine & insignibus fuerit.

TERTIVM Illyrici mendacium in ea sententia est, cum nomina & insignia Clodoueo ab Imperatore collata, ad posteros eius pertinere contendit, atque inde iure hereditario ad Carolum peruenisse. Nam cùm post obitum Clodouei nullus omnino ex Francorum Regibus Consul aut Patricius, nedum Imperator & Augustus ante Carolum Magnum aut se ipse appellauerit,aut ab aliis fuerit appellatus:mirum est, vnde Illyricus colligere potuerit, munus illud Anastasij, non proprium Clodouei,sed cum omnibus Regibus Francorum fuisse commune. Deinde cùm inter Clodoueum, & Carolum trecenti anni circiter interceſſerint;qua ratione, quæso, id potuit Carolus à Clodoueo hæreditaria successione accipere,quod intermedij Reges numquam habuerunt? Postremum, idq; certissimum crassissimúmque mendacium est,Clodouei Monarchiam ad Carolum Magnũ, sine Romani Pontificis auctoritate,successione hæreditaria peruenisse. Quis enim Historicorum tacuit, Carolum Magnum Pipino patri successisse; Pipinum autem non iure hæreditario,sed Pontificis Maximi sanctione, regnum Francorum adeptum, cùm anteà in Hilderici regno,Præfecti aulæ munere fungeretur?testimonia suprà citata sunt cap.2.mendacio 19. ac ne vnum quidem scriptorem contrà Illyricus proferre potuit, aut vmquam potuisset. siquidem id Historici omnes summa consensione,& quasi vna voce testantur. Cùm igitur Pipinus,non iure hereditario,sed Papæ beneficio (vt loquitur Io.Tilius in Chronico Francico)regnum Galliæ obtinuerit; certè eidem Pontifici Carolus Magnus Pipini filius idem regnum acceptum referre debet. adde quod etsi solum Pipinum sanctus Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus inunxit: posteà tamen Stephanus Papa in Gallias veniens, Pipinum simul, & filios eius, A Carolum Magnum,& Carolomannum, Reges Francorum inunxit,eisque regnum Francorum perpetuò possidendum confirmauit,vt iidem Historici testantur. Mentitur igitur Illyricus cùm ait,Carolo Magno sine Pontificis auctoritate Monarchiam Clodouei esse delatam.

CAPVT X.

Non accepisse Carolum Magnum Imperij dignitatem auctore Senatu populóve Romano.

QVARTVS erat titulus,Beneficiũ S.P.Q.R. Illyricus enim, vt nihil intactũ relinqueret, tametsi aliquories in suo libro significauerit nihil à Senatu, populóue Romano Carolũ accepisse;tamen obiecit etiam aliquot auctores,qui populo ac Senatui potiùs quàm Pontifici Imperium à Germanis acceptum referri debere scripserint,hi sunt Sigebertus,Blondus,Leopoldus,Æneas,Vincentius,& Onuphrius,quorum sententias sic refert Illyricus pag.7.55. & 56.vt licet non omnino eas recipiat,tamen probabiliores existimet iis quæ translationem Imperij Romano Pontifici tribuunt. At nos inprimis iis auctoribus, quos testes producit Illyricus, opponere possumus illos omnes quos suprà citauimus,hoc est, plures pauciores,& antiquiores recẽtioribus,illi enim supra triginta erant;isti sex:illorum nonnulli scripserant ipso Carolo viuente, multi non diu posteà:ex istis autem vnus Sigebertus trecẽtis annis Carolo posterior fuit,reliqui quingentis, aut sexcentis, aut etiam septingentis & eo amplius annis posteriores fuerunt, quis igitur non videat vtri maiorem fidem mereantur, quos nos citauimus,an quos Illyricus citat?Neque tamen concedimus sex istos scriptores omnino esse à nostra sententia alienos, nam Sigebertus,qui eorum est vetustissimus, & qui Sigebertum sequutus est Vincentius Beluacensis, nihil tribuit Romano populo in Imperij translatione præter assensum & acclamationem. Hæc enim sunt verba Sigeberti & Vincentij.*Romani, qui ab Imperatore Constantinopolitano iamdiu animo defciuerant, nunc accepta occasionis oportunitate,quia mulier excæcato Imperatore Constantino filio suo eis imperabat,vno omnium consensu Carolo Regi imperatorias laudes acclamant,eumq; per manus Leonis Papæ coronant,Cæsarem & Augustum appellant.Pipinum verò filium eius Regem Italiæ ordinatum collaudant.* Hic nullam plebisciti, nullam Senatus consulti mentionem fieri audio, sed solius laudis,& acclamationis,& quanquam non apertè Sigebertus explicet, vtrum populi acclamatio coronationem, an coronatio acclamationem præcesserit: tamẽ dubium esse nemini debet quin coronationem Pontificiam præcessisse Sigebertus intellexerit, alioqui enim pugnaret cum omnibus historicis, qui ante ipsum de eadem coronatione & acclamatione scripserunt. Quod verò Sigebertus ait,à populo Carolum per manus Leonis coronatum non rectè interpretatur Illyricus,Leonem vt ministrum,ac delegatum populi, coronã imperialem Carolo imposuisse:cùm potius ea verba significent,sic placuisse populo id quod Princeps eorum & pastor summus fecit;ac si ipsi per manus eius id fecissent,quod quidem ex sequentibus verbis illustrari potest. Nam de Pipino quem ex consensu omnium Historicorum Leo Papa tum Regem Italiæ declarauit, cùm ipsum Carolum Imperatorem fecit,sic loquitur Sigebertus: *Pipinum verò filium eius,Regem Italiæ ordinatum collaudant.* Vbi vides ordinationem regis,Pontifici, laudationem quæ sequuta est, populo tribui. Iam verò Blondus nihil omnino sententiæ nostræ officit.nam(vt notauimus cap.3.) etsi scitum populi Romani in coronatione Caroli non defuisse scribat,tamen id contra fidem antiquorum tradit.

ac præ-

ac præterea non significat eiusmodi plebiscito Imperatorem Carolum appellatum, sed cum ad Imperium à Pontifice Maximo postulatum. nam, vt ibidem Blondus ait, precibus populi Romani Leo Pontifex Carolũ Imperatorem dixit.porrò Lupoldus non meminit Plebisciti, aut Senatus-Consulti, sed solùm recitat capite tertio,extrema verba Vincentij,quæ sunt illa quæ habet SIGEBERTVS, de quibus iam diximus. ex propria autem sententia passim Lupoldus repetit translationem factam esse per Pontificem, ac præter alia sic ait capite quarto,de Iuribus Imperij: *Leo Papa, consideratis omnibus quæ dignè ac bene sufficiebant pro translatione Imperij de Imperatoribus Constantinopolitanis ad Reges Francorum facienda,ipsum Carolum Romæ in Ecclesia Sancti Petri in die Natalis Domini,sub anno eiusdem Domini 801. acclamante ac petẽte populo Romano vnxit & coronauit Imperatorem & Augustum.*per quas vnctionem, & coronationem dicta translatio peracta fuit:vt etiam dixi suprà capitulo primo,& capitulo præcedenti in fine. Et infrà: capite 12.proponit opinionem quorundam qui dicebant,populum Romanum posse leges condere, & Imperium transferre, deinde subiungit: *Sed hæc responsio, saluo meliori iudicio, mihi non placet,ex quo enim Imperium Romanorum tempore dictæ translationis,& etiam longo tempore ante ipsam non fuit apud Romanos, sed potiùs apud Græcos, nec etiam hodie apud Romanos sed apud Germanos existit: non occurrit ratio,quare populus Romanus tempore translationis prædictæ habuerit,vel etiam hodie habeat maiorem poreſtatem circa translationem Imperij,quàm quicunque alius populus Imperio Romano subiectus.* Hæc ille. Viderit igitur Illyricus qua fide auctores citet,certè Lupoldus non poterat clarius negare id quod ab eo affirmari Illyricus scripsit.

DE Ænea Syluio facilis responsio est, nam & in iis verbis quæ Illyricus citat(quæ tamen, vt verum fatear, adhuc in operibus Æneæ inuenire non potui) non excluditur consensus Romani Pontificis, & in abbreuiatione Blondi libro primo, decadis secundæ, precibus Romanorum scribit idem Æneas à Leone Pontifice Carolum coronatum:& denique in epistola ad Regem Turcorum, quam suprà citauimus, distertis verbis idem auctor affirmat à Pontificibus,prædecessoribus suis(fuit enim & ipse summus Pontifex) in Reges Francorum Imperium esse translatum.

SOLVS igitur ONVPHRIVS est, quem pro se Illyricus allegare potest cuius testimonium tribus rationibus non modò infirmari,sed omnino refelli ac profligari potest.Primùm constat aliquando Imperatores inuito, ac repugnante populo Romano, creatos fuisse, quos tamen veros ac legitimos Imperatores cùm ipse Illyricus,tum etiam Historici omnes agnoscunt.Exemplo esse potest Fridericus primus,quem repugnante populo Romano,coronauit Romæ in templo sancti Petri Adrianus Papa Quartus, quam Historiam vide apud Othonem Frisingensem libro secundo, de rebus gestis, Friderici,cap.22.

DEINDE cùm Historici vetustissimi,tum Latini,vt EGINARTHVS,PAVLVS DIACONVS,AIMOINVS, ADO, RHEGINO,& cæteri, tum Græci, vt CEDRENVS & ZONARAS, in describenda translatione Imperij, aut nullam populi atque Senatus mentionem fecerint, aut ei solam acclamationem, Carolo iam coronato, tribuerint: vnde, quæso,post octingentos fermè annos ONVPHRIVS didicit S.P.Q.R. suffragiis Carolum Magnum Imperatorem & Augustum appellatum? At credibile est ita rem accidisse: ita enim fieri decuit. Respondebo quod Onuphrius ipse rectè monuit in lib. de comitiis Imperatoriis, non esse fidelis Historici rem describere vt fieri debuisset, sed vt A facta est, alioqui enim non res gestæ scribuntur, sed mendacia obtruduntur. Quid autem factum sit, non ex Promptuariis hauriendum est,sed ex eorum narratione, ac fide,qui interfuerunt: vel qui ab iis qui interfuerunt, acceperunt:aut certè qui aliorum testimonio sibi commendata,literis ac memoriæ tradiderunt.

DEINDE ROMANI Principes post constitutam à Iulio & Augusto Monarchiam, aut ab alio Principe nominabantur,aut ab exercitu creabantur,quos Senatus aut populus creauit, ij & pauciſſimi fuere, & non diu tolerati. Certè in tanto numero Principum Romanorum, tres tantùm ONVPHRIVS in libro de Comitiis Imperatoriis nominat à Senatu electos, Neruam, Maximum cum Balbino,& Tacitum, Neruam à Senatu creatum Dion Cassius, quem solum Onuphrius citat, non dicit: Aurelius Victor arbitrio legionum (quanquam id non in omnibus codicibus haberi animaduerti) Neruam Imperatorem factum scripsit. EVTROPIVS libro octauo, fauore Præfecti prætorio, Neruæ delatum Imperium testatur, ipse quoque Onuphrius fic à Senatu Neruam creatum Imperatorem scripsit, vt non negauerit accepisse etiam suffragium militum prætorianorum, sine quo videlicet irrita fuisset electio. Maximus & Balbinus inuito exercitu lecti, prima data occasione, à militibus interfecti sunt. si quidem (vt scribit HERODIANVS libro octauo.) indignabantur milites sibi à Senatu Principes datos, quos & Senatorios Imperatores per ludibrium appellabant. TACITVS à Senatu quidem dictus est, sed militibus iubentibus;vt FLAVIVS VOPISCVS scribit in eius vita: senatus enim ad milites Imperatoris electionem reiiciebat, probè intelligens non placiturum militibus Principem, quem ipsi non elegissent. Itaque rectè Sanctus HIERONYMVS in epistola octagesima quinta, ad EVAGRIVM, Imperatorem ab exercitu creari dicit. Cùm igitur hæc fuerit apud Romanos legendi Principis ratio,multorum seculorum consuetudine roborata, quis credat post annos 800. Romanum Senatum, aut populum, quando nullius fermè auctoritatis erat, id fuisse ausurum in electione Principis, quod anteà,cùm floreret,minimè audebat?Quare consultiùs fecit IOANNES AVENTINVS, quem Illyricus & Onuphrius præter cæteros laudant. Is enim cum Senatus-consultum,& Plebiscitum in Imperij translatione omninò habere vellet, & tamen non auderet contra fidem omnium veterum id asserere, tacitum Senatusconsultum; & Plebiscitum factum fuisse scribit, & primas partes eius actionis Pontifici Romano attribuit. Sic enim loquitur libro quarto, Annalium Boiorum: *Pontifex, Senatus, populúsque Romanus Imperium transferre iure suo in Germanos, Carolúmque tacito Senatus-consulto, Plebiscitóque decernunt.* Nimirum sic interpretari voluit, hic auctor acclamationem populi Romani, Carolo à Pontifice coronato,de qua veteres loquuntur, vt videlicet illa acclamatio quoddam veluti Plebiscitum fuisse videretur.Sed de his satis,nam neque aduersarius(vt suprà diximus)hunc Imperij titulum agnoscit.

CAPVT XI.

Non deuenisse ad Germanos Imperium donatione Græcorum.

RESTAT postremus titulus,Principis Orientalis donatio, siue communicatio, quem titulum Illyricus non solùm agnoscit, sed etiam pro viribus defendere nititur,tot verò fraudibus & mẽdaciis in hac vna re explicanda vtitur, vt mirùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt mirum sit, si non ipse sibi apud sanos lectores existi- A
mationem fidémque detraxerit. Nobis autem ad hunc
titulum explodendum duplex via, eáque expeditissima,
sese offert. Primùm enim Historici tum veteres, tum re-
centiores scribunt, Græcos Imperatores, cùm primùm
ad eos fama perlata est coronationis Caroli, vehemen-
ter commotos atque indignatos fuisse. quod sanè argu-
mentum est euidens, Imperium Carolo nõ esse Græco-
rum donatione tributum. Sed verba Historicorum au-
diamus.

EGINARTHVS, Caroli Magni (vt suprà diximus)
Cancellarius, in vita eiusdem Caroli, posteaquàm expo-
suit coronationem, ita subiecit. *Inuidiam suscepti nominis,
Constantinopolitanis Imperatoribus super hoc indignantibus,
magna tulit patientia, vicitq; eorum contumaciam magnanimitate, qua eis procul dubio longè præstantior erat, mittendo
ad eos crebras legationes, & in epistolis fratres eos appellando.*
Sigebertus in Chronico anni 805. & Conradus Abbas B
Vrspergensis in Chronico, vbi refert compendio res ge-
stas Caroli, iisdem ferè verbis indignationem Impera-
torum Græcorum describunt. quos sequutus Albertus
Krantzius lib. secũdo Saxoniæ capite octauo ita scripsit:
*Inuidiam suscepti nominis, Constantinopolitanis Imperatoribus
non dissimulantibus, magna superaui pecunia: vicitq; eorum
contumaciam magnanimitate, qua Græculis multum præstabat.*

DEINDE ex historiis constat Græcos Imperato-
res agnouisse tandem vel inuitos Imperium Caroli, sed
non antequam is à Pontifice Imperator appellatus, &
Augustali diademate insignitus est. vt non nisi impuden-
tissimo mendacio Illyricus scribere potuerit pag. qua-
dragesima octaua, & quinquagesima secunda, multis an-
nis ante Caroli coronationem concessum eidem Caro-
lo fuisse Imperium Occidentis ab Imperatore Græco.
Exstant Annales Francorum accuratissimi, ipso Caroli
tempore conscripti. In his anno Domini 798. ponitur
prima legatio Irenes Imperatricis ad Carolum nondum C
Imperatorem, qua legatione non Imperij communica-
tio tractata est, sed restitutio captiuorum. Deinde anno
801. adscribitur Caroli coronatio Romæ facta à Ponti-
fice Leone. Tum anno 802. qui fuit vltimus Irenes, nar-
ratur alia legatio eiusdem Irenes ad Carolum Impera-
torem, pro pace inter Græcos & Francos impetranda.
Sed neque in ea legatione vlla mentio communicatio-
nis Imperij facta est. Anno 803. describitur legatio Ni-
cephori Imperatoris, qui Irenæ successerat, ad eundem
Carolum pro impetranda pace; de Imperij communi-
catione nulla mentio. pacem enim optabant Græci à
Rege Francorum potentissimo, sed nondum (quod ex
veteribus colligitur) Carolum salutare Imperatorem &
Augustum dignabantur. Anno 812. qui fuit vltimus Ni-
cephori, commemoratur legatio Michaëlis, qui succes- D
serat Nicephoro, ad eundem Carolum, & tum demum
scribit auctor Annalium, à Legatis Græci Imperatoris
Carolum Magnum, cùm iam annos duodecim impe-
raret, Imperatorem & Augustum salutatum. Denique
anno 814. scribit auctor obitum Caroli, quem annis 14.
in Imperio fuisse testatur: ac proinde non numerat an-
nos Imperij à consensu Græcorum, sed à coronatione,
quã à Leone Pontifice Romæ susceperat. consentiunt
his Annalibus omnes Historici grauiores, Aimoinus li.
4. cap. 90. & 91. Paulus Diaconus lib. 23. rerum Roma.
Ado Viennensis in Chronico 6. ætate, Rhegino Prumi-
ensis libro secundo Chron. Otho Frisingensis libro
quinto, cap. 31. & sequentibus Cedrenus in Compen-
dio historiarum. Zonaras in Annalibus, Abbas Vrper-
gensis, Hermanus Contractus, & Sigebertus in Chro-
nico. Blondus libr. primo decadis 2. Platina in vita Leo-
nis tertij, & (quod magis est admirandũ) ILLYRICVS
Cent. nonæ, capite decimo sexto, col. 621.

VIDEAMVS nunc quid Illyricus in libro de transla-
tione Imperij aduersus hanc notissimam certissimamq;
historiam, aduersus scripta sua priora, & (ni fallor) etiam
aduersus propriam mentem & conscientiam adferat. *Ha-
buit* (inquit pagina 47.) *Carolus Magnus Imperialem
dignitatem concessione, ac consensu Constantinopolitano-
rum Imperatorum, quod aliquanto clarius ordinéque deinceps
exponam.* Nec nos dissitemur, consensisse tandem Græcos
in Imperium Caroli, sed inuitos; & vt tu ipse loco nota-
to in Centuriis dicis, quòd mutare non possent, quod à
Leone Pontifice iam factum erat. sed perge, & expone
quod proposuisti. *Platina vt homo Italus, & Papis suis addi-
ctissimus, studio rem totam obscurat: ac cùm narrasset, Romæ
Carolum, acclamante ei populo (vt Imperatori) à Leone coro-
natum esse, mox addit hæc verba: Interea verò Constantinopo-
litana Imperatrix missis in Italiam Legatis cum Carolo fœdus
& pacem iniit, Imperiumq; hisce terminis diuisit, &c. quibus
verbis ostendit quidem Imperatricem procul dubio de consensu
Imperialis Senatus Carolo Magno concessisse Occidentale Im-
perium, & haud dubiè etiam nomen ipsum cum re, sicut om-
nes alij Historici scribunt: sed tamen non vult clarè dicere, an
anteà Papa populusq; eum coronauerint, aut verò Imperatrix
illi eam dignitatem, & potentiam concesserit.* At certè Platina satis clarè expressit, post peractam Caroli coronationem, Legatos de pace ab Irene ad Carolum venisse. Sed fac Platinam vt Italicum, & Papis addictum, rem obscu-
rasse: quid respondebis ad Annales Francorum, ad tot Historicos suprà citatos, Græcos, Germanos, Gallos, ad te ipsum denique? certè illi nec Italici erant, nec Papis addictissimi; & tamen coronationem Caroli anteà factã quàm Legati de pace ab Irene mitterẽtur, clarissimè do-
cuerunt. Quod autem addis, omnes Historicos testari, nomen Imperatorium cum ipsa re quæ tanto nomini respondet, Carolo ab Irene concessum, mendacium est apertissimum: nullum enim Historicum reperire potui (euolui autem plurimos) qui id vllo verbo significaret quod tu dicis, quin potiùs annales Francorum, Ado Vi-
ennensis, & Rhegino Prumiensis in Chronicis anno 812. tamquam rem nouam & insolitam referunt, quòd Lega-
ti Michaëlis, qui tertius fuit ab Irene, laudes Imperato-
rias Carolo dixerint, eúmque Imperatorem & Basileum appellauerint. Perge. *Verùm quod anteà Imperatrix id fece-
rit quàm Papa, vel populus, inde liquidissimè apparet, quia, teste
Matthæo Palmerio Florentino, & Martino Polono, anteà est
Irene Imperatoria dignitate spoliata per Nicephorum, quàm
Papa Leo, populusq; eam actionem cum Carolo Romæ habuit.
Sunt verò isti duo vel diligentissimi supputatores temporum.*
Et hîc ni fallor, contra conscientiam loqueris. Nam in primis, qua fronte audes Martinum Polonum diligen-
tissimum temporum supputatorem appellare, quem con-
stat omnium ferè Historicorum fuisse negligentissimũ? ac ne longiùs abeamus, in descriptione annorum Irenes, Nicephori, Michaëlis, & Caroli Imperatorum, quæ om-
nia vix duas paginas explent, sex commisit errores. Pri-
mùm Irenem solam tribus annis imperasse dicit. at Pau-
lus Diaconus, qui Irenes tempore vixit, lib. 23. rerum Romanarum, quinque annos, & aliquot menses illi tri-
buit, & singulorum annorum acta describit. Idem facit auctor Annalium Francorum, qui Pauli Diaconi æqua-
lis fuit. Idem Cedrenus, Græcus auctor, in compendio Historiarum. Idem alij veteres. & exrecentioribus Onu-
phrius lib. 2. de Principibus Romanis Irenæ soli tribuit annos quinque, menses vndecim, dies 16. Deinde Nice-
phorũ, qui Irenæ successit, Martinus Polonus solũ mẽsi-
bus nouem Imperasse scribit. at Paulus Diaconus, Ce-
drenus, Annales Frãcorũ, & omnes alij veteres, 8. annos, & eo amplius Nicephoro tribuunt: Onuphrius lib. 2. de
Principibus

Principibus Romanis annos 8. menses 8. dies 26. & ne A
putetur esse librariorum error in numero; quid singulis
annis Nicephorus egerit Paulus Diaconus & Cedrenus
diligenter perscripserũt. Tertiò, Michaëlis Imperiũ con-
stituit Martinus Polonus anno 800. contra omnium
aliorum Historicorum tum veterum, tum recentiorum
fidem. Quartò, Caroli magni initiũ ponit anno 802. ne-
que errore librariorum id factum existimari debet, si-
quidem eodẽ in loco Carolum imperasse dicit annis 14.
mense vno, & diebus quatuor, ac deinde consequenter
initium Ludouici, qui Carolo successit, ponit anno 816.
At Carolum imperare cœpisse 1. die anni 801. si à Nata-
li Domini initium anni sumatur, vel 8. diebus ante exi-
tum anni 800. si exordium anni ducatur à Kalendis Ian-
uarij: tot, & tam graues auctores scribunt, vt mirum sit
Martinum Polonum vigilasse, ista cùm scriberet. Vide
testimonia quæ suprà citauimus cap. 4. Quintò idẽ Mar-
tinus ibidem Leonem tertium, qui Carolum coronauit, B
quartum appellat, contra cæteros omnes Historicos, ei-
que tribuit ædificationem vrbis Leoninæ, quam tamen
constat ab alio Leone esse factam, quẽ alij omnes quar-
tum, ipse verò quintum vocat. Sextò in eadem pagina
idem Martinus scribit anno 814. Stephanum Papam
quartum venisse in Gallias, & honorificè susceptum à
Ludouico Imperatore. At si Ludouicus imperare cœpit
anno 816. vt paulò pòst idem Martinus docet: quomodo
potuit anno 814. Imperator Ludouicus Stephanum Pon
tificem ad se venientem suscipere? Itaque Martinus Po-
lonus, diligentissimus scilicet supputator annorum, tam
Pontificum quàm Cæsarum annos vt plurimùm perpe-
ram disponit. Quod verò idem Illyricus ait, ex Matthæo
Palmerio liquidissimè apparere, Irenem ante Imperio
spoliatam fuisse, quàm Pontifex Leo Carolum corona-
uerit, liquidissimum quoque mendacium est. Palmerius
enim in additione ad Chronicum Eusebij, tametsi in eo
labitur, quòd Irenę post filij excœcationem solùm qua- C
tuor annos tribuit, cum Paulus Diaconus, Annales Fran
corum, & Cedrenus quinque annos, & aliquot menses
illi tribuant, tamen ipse idem coronationẽ Caroli ponit
anno 801. & initium Imperij Nicephori anno 802. con-
stat autem ex Cedreno, & Paulo Diacono, eadem die
Nicephorum imperare cœpisse, qua Irene se abdicare
imperio coacta est, ex quo intelligimus Palmerium non
solùm quatuor annos integros, sed etiam aliquot menses
Irenæ tribuendos existimasse, licet solum perfectum nu-
merum expresserit, proinde ex Palmerij sententia po-
steriùs Irenem imperio spoliatam, quàm Carolus fuerit
coronatus.

SED audiamus iam cætera. *Testatur quoque Platina,
Nicephorum Imperatorem oppressorem, aut successorem Irenes,
mox initio fœdus Irenes de imperij diuisione cum Carolo renoua-
sse: vt hæc quoque fuerit confirmatio Imperij Occidentalis à
Constantinopolitanis Carolo facta, porrò Nicephorum hîc Im- D
peratorem collocat Martinus Polonus Pœnitentiarius Papæ, &
Archiepiscopus Consentinus in annum Domini 799. omnino eũ
clarissimè præponit illi Romanæ coronationi Caroli, sicut & Se-
bastianus Francus, quin & Iacobus Philippus Bergomensis.* De
Martino Polono iam ante respondimus, eũ in manifesto
errore versari, cùm imperium Nicephori refert ad an-
num Domini 799. quod ad annum 802. referre debuis-
set. Sebastianum Francum non vidi; nec multum laboro
quid ille dixerit, cùm auctor fuerit admodum recens, &
à Catholica rẽligione alienus. Iacobum Philippum Ber-
gomensem more tuo fraudulenter citas. ille enim etsi li-
bro vndecimo supplementi commemoret diuisionem
Imperij inter Carolum & Irenem, antequã narret eiusdem Caroli coronationem Romæ factam: tamen id fa-
cit per anticipationem, vt expediat ea quæ ad Græcorũ
Imperium pertinent. nam posteà loco suo ad ordinẽ tẽ-
porum rediens, disertis verbis docet Imperium à Græcis
ad Francos translatum fuisse Pontificis auctoritate anno
Domini 800. exeunte, vt etiam suprà citauimus in 4.
capite.

PRÆPONIT *quoque* (addit Illyricus) *Martinus Mi-
chaëlem Imperatorem eidem coronationi, qui ibidem illud fœ-
dus renouauit cum Carolo. Demq. & Chronicon D.D. Achillis
Gassari initium principatus Nicephori ponit in annum 799. fa-
cta verò est illa renouatio concessi Imperij à Nicephoro mox
initio sui Imperij, quare ex hisce licet colligere vt minimum
tres donationes aut concessiones Imperij per Constantinopoli-
tanos Imperatores factas ante illã Romanam actionem, nempe
Irenes, Nicephori, & Michaëlis, vel certe illas duas priores.*

COLLIGEBAT olim Virgilius aurum ex Ennij ster-
core, at noster Illyricus (vt video) ex Historicorum auro
stercus colligit, nã cùm veteres ac probati Historici, & B
illi ipsi, qui tempore Caroli Magni vixerunt, tam per-
spicuè tradant, anno quinto Irenes Carolum Magnum
à Pontifice Maximo coronatum, ac deinde post eã co-
ronationem, Irenæ successisse Nicephorũ, & Nicepho-
ro Michaëlem quis non intelligit errasse Martinum Po-
lonum, &, qui eum sequuti sunt, recentiores Historicos,
qui sine vlla ratione ex sola imperitia veteribus contra-
dicunt? quanta autem impudentia est, eiusmodi errores
tam diligenter consectari, & demum in obscuris auc-
toribus vix repertos ita proponere, ac si nihil verius literis
mandari potuisset? & tamen pergit Illyricus, atque ait:
*Ex hisce etiam licet colligere, temerè, vel potius fraudulenter à
Sabellico concessionem Imperij ab Irene post factam coronatio-
nem Leonis Papæ ponit: redarguitur enim manifestè ratione tem
porum plerique sanè omnes Irenem aiunt postremò ab Imperio
depositam esse ante illam actionem Romanam, aliqui autem
eodem anno. Igitur oportet translationem Imperij anteà in Ca-
rolum factam esse à Constantinopolitanis quàm à Romanis.*
At si temerè vel fraudulenter Sabellicus antepositit C
Caroli coronationem Irenes abdicationi, num etiam Pau-
lus Diaconus, Annales Francorum, Cedrenus, Zonaras,
Ado, Rhegino, Otho, Conradus, Sigebertus & alij vete-
res, temerè vel fraudulenter id egerunt? Certè Sabelli-
cus veteres Historicos sequutus est. Et qui nam sunt,
Illyrice, illi plerique omnes, qui Irenem aiunt postre-
mò ab Imperio depositam esse ante illam actionem
Romanam? nimirum Martinus Polonus, qui vnus est in-
star omnium, an non te pudet tam apertè mentiri? sed
perge. *Porrò illam translationem de pace Imperióque inter
Irenem & Carolum factam, collocant Ado Viennensis, & An-
nales Caroli in annum Domini 798. præponunt igitur eam vt
minimũ integro quadriennio coronationi Leoninæ. Paulus quo-
que AEmilius in sua Francorum Historia affirmat seriam solli-
citámque actionem & legationem Irenes ad Carolum longè
præcessisse illam Romanam Coronationẽ.* Id verò, Illyrice, nõ
est solũ audacter mentiri, sed etiã configere oculos ho-
minibus, vt non videant ea quæ clarissimè patẽt, siquidẽ
Ado Viennensis, & Annales Francorũ duas ponũt lega-
tiones Irenes ad Carolũ, vnam pro pace, & restitutione
captiuorũ, ante Caroli coronationẽ, anno 978. alteram
pro pace iterum renouanda, post Caroli coronationem,
anno 802. & quamuis Platina dicat hac legatione po-
steriore procuratam esse Imperij diuisionem, tamẽ Ado
Viennensis, & Annales Francorum nullã Imperij, men-
tionem faciunt, nisi multo inferius, vbi describunt lega-
tionem Michaëlis anno 812. Hæc enim sunt verba
Adonis: *Anno 798. Irene ad excellentissimum Regem Carolum
legationem pro pace seruanda misit.* Et infrà, postquàm
narrauerat coronationem Caroli factam anno 801. ita
subiungit: *Anno 802. Irene Imperatrix ad Imperatorem Ca-
rolum misit pro pace inter Francos & Græcos firmanda*
Et infrà

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et infrà, *Anno 803. Irene ab Imperio depositа est: & Nicephorus Imperator Constantinopoli creatus, qui Legatos suos, vnà cum Legatis Imperatoris Caroli remisit: nam Imperator Carolus Ilsse Episcopum Ambianensem, & Elmigandum Comitem, Constantinopolim direxerat. Susceperunt autem legati Nicephori Imperatoris epistolam inscriptam de fœdere pacis, ficq; tali pacto Constantinopolim reuersi sunt.* Denique infrà: *Anno 812. in eius locum Michaël gener eius Imperator creatur, cuius legati Aquisgrani ad Imperatorem Carolum missi laudes more suo dixerunt, Imperatorem & Basileum illum appellantes.* His consentiunt tum Annales Francorum (nam inde hæc omnia Ado Viennensis accepit) tum etiam Paulus Æmilius in lib. 3. de rebus Francorum, vt quiuis per se cognoscere potest: nouum enim mendacium est, quod paulò pòst Illyricus addit, cùm ait: *Mihi verò verisimile est, mox initio illius instaurati Regni Irenes esse factam talem transactionem de Imperio inter eam & Carolum, quo constabiliret adhuc principio dubium, & inuidiosum regnum, quod & Æmilius affirmat.* Hoc (inquam) apertum mendacium est, cùm Paulus Æmilius non solùm non dicat vllam factam esse transactionem de Imperio inter Irenem & Carolũ, sed contrà potiùs asserat inuita Irene & Nicephoro Augustis, Carolum à Pontifice, magno procerum Romanorum assensu, Imperatorem factum. id illa verba indicant de legatis quos Irene misit ad Carolum iam à Pontifice coronatum. Augustæ legati fœdus perebant, ægritudine animi interim dissimulata. & illa de Nicephoro: Hactenus Carolum Augustum, magno patientissimóq; animo Nicephori simultatem inuidiámque tulisse. Sed pergamus ad reliquas nugas Illyrici, vt hunc locum aliquando claudamus.

Credibile (inquit Illyricus) *tamen profectò valde est, Irenem cum filio Constantino multo antea illam dignitatem, & possessionem Imperij cum Carolo communicasse.* Vnde autem id credibile sit, multis verbis conatur ostendere. sed iumenta est, quia Carolus deuictis Longobardis, iam magna Italiæ parte, & ipsa Vrbe potiebatur; & Constantinus Imperator Constantinopolitanus filiam Caroli in matrimonium sibi dari petierat. *Expendat* (inquit) *quæso totum hoc negocium quisquis intelligens: quomodo potuit Constantinus Imperator ambire aut impetrare filiam Caroli non facta pace? quomodo autem potuit inter eos fieri pax, non cõcesso Carolo Occidentali Imperio, quod iam fortiter occupauerat, & firmiter retinebat? necessario igitur in tali nuptiarum filiæ Caroli pactione diuisio Imperij facta est.* Egregia sanè demonstratio, quasi non possit Imperator cum Rege potentissimo pacem facere, & affinitatem contrahere, nisi Imperialem dignitatem cum eo communicare voluerit. qua igitur ratione Carolus Quintus Imperator cum Francisco Rege Francorum pacem fecit, & Leonoram sororem ei in matrimonium collocauit, nec tamen eum in Imperio collegam accepit? At Carolus Magnus Occidentale Imperium armis acquisitum possidebat: nec pacem cum Imperatore Constantinopolitano fecisset, nisi ei Imperium iam occupatum retinere permissum esset. Verum, non est, vt suprà diximus, de possessione prouinciarum Imperialium quæstio; sed de titulo, de iure, de nomine, de dignitate, ac Maiestate Augustali tota controuersia est. neque enim inficiamur Carolum bellica virtute Longobardos ex Italia exegisse, eámque prouinciam suam fecisse, quæ aliquando Romani Imperij prouincia fuerat. sed quemadmodum hoc tempore Reges Francorum, & Hispanorum, Romani Imperij prouincias tenent, nec tamen sunt Romani Imperatores, & Imperator cum eis pacem & affinitatem habet: ita quoque fieri potuit, vt Carolus Magnus aliquot Romani Imperij prouincias sine nomine, & Iure Imperatorio teneret, & tamen cum eo Imperator Constantinopolitanus pacem, atque affinitatem habere cuperet.

CAPVT XII.

Romanum Pontificem iure suo Imperium à Græcis in Germanos transtulisse.

Demonstrauimus hactenus, Carolum Magnum, quem Imperatorem Romanorũ fuisse nemo negat, eiusmodi Imperiũ nullo alio titulo adeptum, nisi Pontificis Maximi auctoritate. Nũc quoniam Illyricus inter alia argumenta, quibus efficere nititur, Imperium non peruenisse ad Carolum Magnum Pontificia auctoritate; etiam illud affert, quod Romanus Pontifex non habeat ius Imperia transferendi: nos contrà Deo iuuante ad demonstrandum aggrediemur, posse Romanum Pontificem, si causa postulet, id facere, non quidem Regia, aut Imperatoria, sed Apostolica, id est, summa atque eminentissima Ecclesiastica potestate, pendet autem tota hæc res ex duabus sententiis: altera Romanum Pontificem totius Ecclesiæ, id est, omnium Christianorum Patrem & Pastorem esse; altera, summum Ecclesiæ totius Pastorem: ita non modò priuatis hominibus, sed etiam Regibus & Imperatoribus Christianis præesse; vt, si caussa Christi & Ecclesiæ id exigat, possit eos Regnis, atque Imperiis exuere, eáque regna, & Imperia ab aliis ad alios transferre. nemo est enim qui non intelligat, si hæ duæ sententiæ veræ sint, continuò illud etiam effici, vt Romanus Pontifex certis de causis Imperia transferre possit. Priorem sententiam multi ex nostris accuratissimè ac fusissimè demonstrarunt. quod etiam nos præstitimus in libris quinque, quos de summi Pontificis institutione & potestate scripsimus. quare hoc loco satis erit, si eã sententiam confirmemus testimoniis Imperatorum, atque eorum potissimùm qui Romanæ sedi infesti fuerunt, si enim ipsos Imperatores, vbi de iure ipsorum agitur, testes habemus, frustra aliorum testimonia desideramus.

Carolvs Magnvs Imperator primus ex gente Francorum non semel primatum Rom. Pontificis agnoscere se ac venerari professus est. Exstat priuilegiũ eiusdem Caroli, quod Bremensi Ecclesiæ dedit, apud Albertum Krantzium libro primo Metropolis capite septimo, in hæc verba: *Summi Pontificis, & vniuersalis Papæ Hadriani præcepto, nec non & Maguntinensis Episcopi Lulloni, omniumq; qui affuêre Pontificum consilio, eandem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendiciis VVilehado, probatissimæ vitæ coram Deo & Sanctis eius, commisimus.* Exstant item libri nomine Caroli Magni aduersus Synodum Græcorum de cultu imaginum: quos libros etsi ego non esse Caroli Magni arbitror, tamen quia ab aduersariis Carolo tribui constanter video, sumam etiam inde testimonium. Sic igitur habet liber primus cap. 6. *Sicut cæteris discipulis Apostoli, & Apostolis omnibus Petrus eminet: ita vnimirum cæteris sedibus Apostolica, & Apostolicis Romana eminere dignoscitur. Hæc enim nullis Synodicis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed ipsius Domini auctoritate primatum habet.* Denique, vt ex Platina in vita Leonis Tertij, & Paulo Æmilio lib. 3. de rebus gestis Francorum, ac Iacobo VVimpelingio in epitome rerũ Germanicarum cap. 9. cognosci potest, cùm aliquando idem Carolus Romæ sententias Episcoporum qui ex tota Italia & Francia conuenerant, rogasset de vita & moribus Papæ Leonis, atque ab iis vna voce responsum esset, Sedem Apostolicam, omnium Ecclesiarum caput, à nemine iudicari debere: continuò acquieuit, ac permisit, vt summus Pontifex Leo solo iureiurando crimen, quod ei falsò obiiciebatur, dilueret.

Otho

Otho Magnus, qui primus ex gente Saxonica Romani Imperij gubernacula rexit, eundem primatum Romanæ Ecclesiæ disertis verbis confessus est in epistola quam scripsit ad Ioannem 12. Rom. Pontificem, quæ exstat apud Luithprandum Ticinensem lib. 6. cap. 9. Hæc enim est inscriptio literarum: *Summo Pontifici, & vniuersali Papæ Domino Ioanni, Otho diuina respectu clementiæ Imperator Augustus.* Fuit quoque hic Otho Magnus Romanæ Ecclesiæ accerrimus defensor, vt Iacobus Vvympelingius testatur in Epitome rerum Germanicarum, cap. 18. Vt autem omnes intelligant non solum Imperatores amicos, sed etiam hostes Romanæ Ecclesiæ Pontificis primatum agnouisse, subiiciam testimonia omnium ferè Imperatorum, qui Romanam Ecclesiam hostiliter persecuti sunt.

Henricvs quartus, qui primus ex Germanicis Imperatoribus cum Romano Pontifice graues inimicitias gessit: etsi certis de causis Gregorium septimum Pontificem oderat, auctoritatem tamen Romanæ sedis super omnes homines, atque adeo super ipsos Reges & Imperatores, nunquam negauit. Exstat Epistola eius ad Principes Imperij, quam totam refert Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1106. In ea epistola hæc habentur: *Præterea*, inquit, *Domino Papæ in præsentia Legati sui & vestra obedire parati fumus: & nunc parati sumus ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam sincero corde, & deuotione præsentialiter exhibere.* Et infrà: *Rogamus vos per auctoritatem Romanæ Ecclesiæ, cui nos committimus, & honorem Regni, ne super nos, & fideles nostros veniatis.* Et infrà: *Si interpellatio vestra, nullâque alia interuentio ad præsens prodesse poterit, appellamus Romanum Pontificem, & sanctam vniuersalem Romanam sedem, & Ecclesiam.* Hæc ibi. Rursus autem idem Henricus quartus in postrema epistola ad Principes: *Appellabimus*, inquit, *& tertio appellamus Dominum Romanum Pontificem Paschalem, & sanctam, & vniuersalem Sedem, & Romanam Ecclesiam.*

Henricvs quintus tametsi non paruo tempore propter Episcoporum inuestituras Romanam Ecclesiam vexauit & afflixit, eius tamen primatum semper agnouit. Sic enim de eo scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1110.

In Epiphania Domini Ratisponæ Henricus colloquium cum Principibus faciens, animi sui propositum eis aperuit, scilicet quòd Transalpinis partibus se exhibere vellet, quatenus & benedictionem Imperialem à Summo Pontifice, Romana, quæ caput mundi est, in Vrbe perciperet, & latas Italiæ prouincias in Societatem regni Germanici fraterna pace, & iustitiis ac legibus antiquis componeret: insuper ad omnia quæ defensio poscret Ecclesiastica, ad nutum Patris Apostolici se promptũ demonstraret. Et infrà in Chronico anni 1117. vbi exposuisset Abbas terrifica signa, quæ de cœlo ostendebantur aduersus impietatem eiusdem Henrici, qui summum Pontificem captiuum facere, atque ab eo per vim extorquere inuestituras Episcoporum ausus esset: ita subiungit: *His, & eiusmodi cladibus Rex Henricus corde tenus sauciatus, non cessat legationes satisfactorias ad Apostolicam sedem destinare.* Et infrà in Chronico anni 1122. pacem inter Calixtum Pontificem & eundem Heinricum Imperatorem his verbis Abbas describit: *Facto*, inquit, *vniuersali conuentu apud vrbem Vangionum quæ nunc Vormacia dicitur, sicut longum, ita & incredibile memoratu est, quàm prudenti, quàm instanti, quámque per omnia solicito cunctorum procerum concilio, pro pace & concordia per vnam, vel amplius, hebdomadam certatum sit: donec ipse in cuius manu cor Regis est, omnem animositatem Augusti sub Apostolicæ reuerentiæ obedientiam, caussa matris Ecclesiæ, etiam vltra spem plurimorum, inflexit.*

Fridericvs Primus Imperator, & Romani Pontificis Alexandri Tertij hostis acerrimus, Romanæ Ecclesiæ primatum & rebus & verbis confessus est. Nam cùm in Italiam venisset, Hadrianum quartum Pontificem ita veneratus est, vt ad eius pedes primùm venerabundus accideret: deinde descendenti ex equo stapedem teneret: vt refert Albertus Krantzius lib. 6. Saxoniæ, cap. 16. Quod idem posteà fecit etiam Victori, quem verum Pontificem, cùm Schismaticus esset, existimabat. Sic enim scribit Radeuicus lib. 2. de rebus gestis Friderici primi cap. 70. *Ibi*, inquit, *religiosissimus Imperator ante ianuas Ecclesiæ eum suscepit, & descendenti de equo stapam humiliter tenuit, & apprehensum per manum vsque ad altare perduxit, & pedes eius est osculatus.* Itaque Fridericus Imperator re ipsa, & factis satis declarauit quo loco Romanus Pontifex haberi deberet. Nec tamen solis factis, sed etiam verbis sententiam suam aperuit: nam in epistola ad omnes Imperio Romano subiectos, quæ exstat apud Radeuicum lib. 1. cap. 10. Romanum Pontificem caput Sanctæ Ecclesiæ nominat: & rursus in epistola ad Hadrianum quartum Pontificem, apud Radeuicum lib. 2. cap. 16. Romanam Ecclesiam matrem omnium Ecclesiarum & ipsius Imperij vocat: denique in epistola ad Hermannum Episcopum Brixinensem, apud eundem Radeuicum lib. 2. cap. 56. vbi deplorat Schisma quod in Romana Ecclesia fuerat exortum, ita loquitur: *Cùm*, inquit, *vnus Deus, vnus Papa, vnus Imperator sufficiat, & vna Ecclesia Dei esse debeat, quod sine dolore dicere non possumus, duos Apostolicos in Romana Ecclesia habere videmur.* Et infrà: *Pro tanta namque, & tam perniciosa Ecclesiæ iactura, tota nimirum Italica Ecclesia conturbatur, & dissensiones, Schismate orto in capite, iam in inferiora membra defluxissent, & totum Ecclesiæ corpus defœdassent, nisi nos consilio, & auxilio religiosorum virorum, qui spiritu Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati iustitiæ rigorem opposuissemus.* Et infrà: *Vt iusto declaretur examine, quis illorum regimen vniuersalis Ecclesiæ de iure debeat obtinere.* Vides certè, Lector, ex sententia Imperatoris Friderici, vnũ esse debere Papam, qui vt caput toti corpori Ecclesiæ præsit, & cui Ecclesiæ vniuersalis regimen debeatur.

Philippvs Imperator creatus in schismate contra Othonem 4. licet à Pontifice Innocentio Tertio ab Imperio repulsus esset, is tamen (vt scribit Abbas Vrspergensis in Chronico) cùm audisset se in excommunicationem Pontificiam incidisse, humiliter à Legato Pontificis absolutionem petiit, quod certè nunquam fecisset, nisi summum Pontificem, pastorem suum, ac proinde aliorum etiam Principum & Regum fuisse credidisset, si enim sola Romana ciuitas, & non Ecclesia vniuersa, ad curam Romani Pontificis pertineret: quamobrem Princeps Germanus Romani Pontificis censuram tantopere timuisset?

Fridericvs secundus, Ecclesiæ Romanæ longo tempore hostis, & persequutor, timuit tamen Romani Pontificis, vt veri Christi Vicarij, latam in se Ecclesiasticam censuram, sic enim scribit de hoc Friderico Abbas Vrspergensis in extremo Chronico: *Nihilominus quoque omni tempore, quandiu denunciabat cum Papa excommunicatum, beneficium absolutionis humiliter cum omni obedientia, & deuotione, & iustitiæ exhibitione postulauit.* Et Iacobus Vvymphelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 35. *Fridericus*, inquit, *secundus in Cyprum vsque nauigans, Aconem tandem peruenit, nunciis rogans Pontificem, vt se absolueret anathemate: quoniam in eius potestate deinceps semper sit mansurus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

LVDOVICVS Quartus Imperator, & armis & scriptis Ioannē 22. Pontificē oppugnauit: tantum tamen abest, vt existimauerit summi Pontificis auctoritatem de Ecclesia esse tollendam (vt eam Illyricus sublatam cupit) vt cùm verum Pontificem sibi fauentem habere non posset, falsum Pontificem creandum curauerit: nec interim tamen vnquam destiterit varias rationes quærere, quibus vero legitimóque Pontifici reconciliari posset: nam per Ioannem Regem Boëmiæ, & literis & nunciis tentauit, si posset in gratiam Ioannis Pontificis redire, paratus Antipapam suum deponere, séque reum grauissimi criminis agnoscere, ac misericordiæ Pontificiæ totum permittere. De qua re vide literas Ioannis Pontificis ad Ioannem Regem, apud Robertum Arboricensem, tomo 2. de vtroque gladio, theoremate 7. Deinde mortuo Ioanne Pontifice, cùm audiuisset idem Ludouicus Imperator, Benedictum Papam ad amicitiam suam esse propensum, continuò ad eum legatos misit, qui demississimis precibus absolutionem ab excommunicatione, & restitutionem ad Imperium peterent: cuius rei testis est Albertus Argentinensis in Chronico, qui illo ipso Benedicti & Ludouici tempore floruit.

NEQVE solùm post tempora Caroli Magni, sed etiam anteà Romani Imperatores Pontificem Romanum Ecclesiæ Catholicæ caput esse professi sunt. Atq; vt nomine omnium aliorum duo testimonia, vnum Latini Imperatoris, & Græci alterū proferamus, exstat epistola Valentiniani Tertij ad Theodosium Iuniorem inter epistolas præambulares ad Cōcilium Chalcedonense: in ea epistola sic loquitur Imperator: Debemus dignitatem propriæ venerationis B. Apostolo Pétro in nostris temporibus cōseruare, quatenus Beatissimus Romanæ ciuitatis Episcopus, cui principatum sacerdotij super omnes antiquitas cōtulit, locum habeat & facultatem de fide & sacerdotibus iudicādi. Exstat quoque epistola Iustiniani Græci Imperatoris ad Ioan 2 Romanū Pontificem in primo titulo Codicis, in qua epistola hæc habentur verba: *Nec enim patimur quidquam quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quod non etiam vestræ innotescat Sanctitati, quæ caput est omnium sanctarum Ecclesiarum.*

HABEMVS igitur Imperatorum testimonia, veterum, recentiorum: Latinorum, Græcorum: amicorum, & inimicorum: quibus testimoniis prior illa sententia, quam confirmandā suscepimus, satis munita, quod ad præsentem controuersiam de translatione Imperij facit, & constituta esse videtur. Iam verò summum Ecclesiasticæ Hierarchiæ Principem (quæ erat altera sententia) Regna atque Imperia Christianorum, si necessitas Ecclesiæ id postulet, posse transferre, demonstratum est à nobis in lib. 5. de Pontifice, ex quo libro huc vnam vel alteram rationem transferemus.

PRIMVM igitur, licet potestas Ecclesiastica, quæ in summo Pontifice potissimùm residet, & potestas politica, quam præter cæteros Principes Imperator Romanus habet, non modò duæ sint, ac distinctæ finibus & officiis, sed etiam separatæ interdum inueniantur (nam aliquando Ecclesia nullos habuit politicos Principes, & nunc etiam multi sunt Principes ac Reges extra Ecclesiam) tamen quando Principes sunt Christiani, & in Ecclesiæ Catholicæ membris ac filiis numerantur, duæ illæ potestates ita coniunguntur ac conueniunt inter se, vt vnam Rempublicam, vnum regnum, vnam familiam, imò & vnum corpus efficiant: *Vnum enim*, vt Apostolus ait Rom. 12. *sumus corpus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* In hoc autem corpore mystico Ecclesiæ, potestas Ecclesiastica veluti animus quidam est: politica autem, veluti corpus, vt Sanctus Gregorius Nazianzenus docet in Oratione ad populum timore perculsum, & Imperatorē irascētem. Neque in controuersiam id reuocari potest: cùm constet Ecclesiasticam potestatem spiritalem ac cælestem esse, politicam verò, humanam ac terrenam: & rursus illius finis æternæ beatitudo sit: huius autē, pax & tranquillitas temporalis: illa animos & corda potissimùm regat: ista in corporibus vim suam habeat; illa legibus diuinis, & cælestibus oraculis: ista iure ciuili ac gentium nitatur: illa denique auctorem immediatum Deum habeat: ista per ius gentium, & consensum populorum ad Principes deriuetur. Igitur quemadmodū distincta sunt animi & carnis munera, & separata etiā inueniuntur in Angelis, qui corpore vacant: & belluis, quæ rationis sunt expertes: & tamen in homine quia vnam hypostasim efficiunt, ita conueniunt, & coniunguntur, vt animus præsit, caro subiiciatur: & possit animus iure suo carnem ieiuniis, vigiliis, aliisque laboribus coercere, ne impediat munera spiritus, vel etiam si opus sit ad finem ipsius spiritus consequendū, possit spiritus carni imperare, vt se, ac sua exponat omnia, etiam cum detrimento vitæ, vt sanctos Martyres facere videmus: pari ratione in Ecclesia Christi, si verè vnū corpus sit, tantam esse oportet coniunctionem Ecclesiasticæ ac politicæ potestatis, tantúmque inter eas ordinem, & vnius ad alteram subiectionem, vt in his quę ad æternam salutem adipiscendam pertinent, Ecclesiastica potestas politicam dirigat, eique imperet, & si opus sit, cohibeat, & coerceat, ne adeptionem proprij finis impediat etiam cum detrimento propriæ potestatis, vt eo modo iuxta B. Gregorij sententiam lib. 2. epist. 61. terrestre regnum cælesti regno famuletur.

HVC accedit quòd cùm Principes politici ad Ecclesiam veniunt vt Christiani fiant, recipiuntur illi quidem, sed cum pacto expresso, vel iacito, vt sceptra sua Christo subiiciant, & Ecclesiam Catholicam non euertant, sed tueantur pro viribus ac defendant: & nisi id fecerint, puniri possint etiam Regni amissione: non enim est aptus regno Dei, nec tutò ad sacramentum baptismi admitti potest, qui non est paratus Christo seruire, & propter ipsum amittere quidquid habet: cū Dominus dicat in Euangelio Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et rursus in eodem loco: *Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Quæ loca (vt sanctus Augustinus rectè exponit in epist. 5. ad Marcellinum) sic intelligenda sunt, vt is non possit Christi esse discipulus, qui non est paratus carere potiùs vxore, liberis, parentibus, opibus, honoribus, atque ipsa etiam vita, quàm vt Christum offendat.

QVÆ cùm ita sint, nullam profectò iniuriam facit summo Principi politico Princeps summus Ecclesiasticus, si eum admoneat, illíque imperet, vt politica sua potestate rectè vtatur, legibus & pœnis impios ac blasphemos coerceat, fidem Catholicam protegat, aduersus infideles Ecclesiam oppugnantes arma suscipiat. Quòd si is aut ex oue lupus euadat, & hæreticos ac sectarios sequens, fidem Catholicam destruat, aut velut aries furiosus contēpto pastore in oues sibi subiectas grassetur, aut certè instar languidi ac timidi canis, propter ignauiam ac segnitiem, gregem Domini à luporum morsibus defendere non audeat: cur quæso non poterit summus Pastor, & qui Christi ipsius vices

vices in terris gerit, lupum illum ab ouili arcere, atque ab ouibus imperare ne illum vltrà sequantur: & arietem furiosum recludere, ac prohibere ne gregem deinceps ducat: ac denique imbecillo cani valentiorem alium substituere, qui gregem, vt oportet, custodiat ac defendat? Ergo hac potestate Ioiada Pontifex Athaliam Reginam, tyrannidem in populo exercentem, à regno amouit, & Ioas Regem constituit: vt legimus lib. 4. Reg. cap. 11. & lib. 2. Paralipom. cap. 23. Hac potestate Gregorius Papa 2. Leonem Imperatorem Ichonoclastarum hæresi studentem, atque eam in Italiam inducere molientem nō solùm excommunicauit, sed etiam vectigalibus Italiæ prohibuit, vt Cedrenus & Zonaras in eiusdem Leonis vita scriptum reliquerunt, hac potestate Pontifex Zacharias Hilderici regnum, quod eius socordia Catholica religio in Galliis non modicum detrimentum pateretur, in Pipinum, & filios eius transtulit, vt suprà multis testimoniis demōstrauimus. Hac potestate Leo Tertius Pontifex Regem Nordanhumbrorum Regno suo iniquè pulsum, atque ad se tanquam ad omnium Christianorum caput & Principem confugientem per Legatos suos in regnum restituit, vt Aimoinus scribit lib. 4. de rebus gestis Francorum cap. 96. & Rhegino lib. 2. Chronici anno 808. Hac denique idem Leo Romanum Imperium à Græcis ad Francos transtulit: quòd iam lōgo vsu didicisset, Græcos aut non posse, aut nolle laboranti Ecclesiæ opem ferre: ac tum maximè id metuendum videretur, cùm Imperatore Constantino fraude suorum excæcato, fœmina, quod anteà nunquam acciderat, Romano Imperio præsideret.

PORRO diuino consilio eam translationem factā, testantur in primis victoriæ, ac triumphi, quos de omnibus suis hostibus Carolus reportauit. Vt enim Deus ostenderet suum esse illud opus, ita Carolū Magnum pietate, fortitudine, iustitia, clementia, omnibusq; regiis virtutibus ornauit, eiusq; Imperium tantis opibus, tanta benevolentia populorum, tot clarissimis victoriis, tot sacrarum ædium magnificentissimis ædificiis nobilitauit, vt post Magnum Constantinum nullus Imperator felicior, nullus Ecclesiæ vtilior fuisse videatur, testatur deinde consensus & approbatio Orbis terræ, siquidem Carolo Magno à Leone Pontifice Imperatore appellato, non modò Romanus populus lætissimis vocibus acclamauit, nec solùm vniuersa Italia, Gallia, Germania, Pannonia, totus denique Occidens, nouum Imperatorem gratissimè excepit: sed etiā ab Asia & Africa maximorum Regum legationes gratulatoriæ cum magnis muneribus ad Carolum aduenerunt, ipsi etiam Græci Imperatores, tametsi alioquin æmuli & hostes Latinorum (vt suprà demōstrauimus) per Legatos Imperium Caroli agnouerunt, eumque Imperatorē & Augustum salutarunt. De quibus legationibus vide, si placet, Annales Francorum, Adonem, Rheginonem, & Abbatem Vrspergensem in Chronico anni 801. 802. 803. 807. & 812. nec non Othonem Frisingensem lib. 5. Historiæ, cap. 31. & 32.

TESTANTVR denique omnes consequentes ætates, siquidem ab anno Domini 801. quo anno in Germanos Imperium translatum esse constat, omnes omnino Christiani Romanum Imperium apud Germanos esse crediderunt, neque vllus fuit Princeps aut Rex Christianus, qui Caroli Magni successores vt veros legitimosque Imperatores non agnouerit, aut qui se eis posthabitum ægrè tulerit. Soli sunt Lutherani, qui dum Germanicum Imperium Antichristi miraculum esse contendunt, Germaniam suam legitimo Imperio sine dubitatione spoliare nituntur.

SED occurrit Illyricus, & aduersus ea quę hactenus diximus, obiicit Ius Canonicum & diuinum, quo politica potestas omnino Pontificibus interdicitur, sic enim probat in lib. suo de translatione Imperij, pag. 6. non esse translatum Imperium à Græcis ad Francos Pontificis Maximi auctoritate: *Quia Papæ* (inquit) *testātibus id ipsorum propriis Iuribus, non sunt a Deo constituti domini aut gubernatores temporalium dominiorum: sicut ipsemet Christus negat suum regnum esse de hoc mundo, negat se esse constitutum iudicem rerum ac litium terrenarum: prohibet quoque Apostolus ne dominentur politicè, quasi Reges gentium dominantur, vos autem non sic, iubet eos esse seruos, & omnium minimos, quin D. Petrus, quo se isti fundatore iactant, iubet presbyteros politicis gubernatoribus obtemperare, quod igitur ius Christus hic in terris non habuit, & non tantùm non tradidit suis Apostolis, sed etiam seuerissimè prohibuit: id profectò nec Petrus, nec Papæ, etiamsi centies vicarij Christi essent, habere poterunt.* Verùm tota hæc Illyrici argumētatio vno verbo destrui potest, nam tametsi fateremur, Romanum Pontificem neque re ipsa habere, neque etiam habere posse vllam politicam potestatem: non tamen inde rectè colligeretur, Imperium à Græcis ad Germanos ab eodem Romano Pontifice non potuisse transferri, nō enim politica, sed Ecclesiastica potestate, quæ politica longè maior & sublimior est, quæque politicæ præest, eámque regit ac dirigit, vt suprà diximus, ea translatio facta est, siquidem Papa, non quòd esset Rex Regum, aut summus temporalis Monarcha, qualis Augustus & Constantinus fuēre, Occidentale Imperium à Græcis ad Francos transtulit: sed quòd Pastor Ecclesiæ vniuersæ à Christo ipso cum summa potestate constitutus, inter oues suas etiam Reges & Imperatores numeraret, possétq; ac deberet operam dare, ne Reges, & Regna Christianorū, Christi regnū impediāt, néve Ecclesię obsint, sed eius potiùs honori, atq; vtilitati deseruiant. Sed ne fortè queratur Illyricus suam argumentationem nimis breuiter refutatam, excutiamus paulo diligentiùs.

AIT primò summos Pontifices (testantibus id propriis ipsorum iuribus) non esse constitutos à Deo dominos aut gubernatores temporalium dominiorum. At iisdem iuribus testantibus, constituti Pōtifices sunt pastores ac præsules animarum, quarum æternæ saluti omnia temporalia bona deseruire debent: proinde licet, dum Reges Christiani regna sua (vt Christianos decet) administrant, non deceat summus Pontifex eorum regnorum curis ac negociis se implicare: vbi tamen ij cœperint à via deflectere, & in detrimentū animarum reguis suis abuti, potest ac debet remedia congruentia (vt sæpe diximus) adhibere, quare translationem Imperij à Græcis ad Germanos, Apostolicæ Sedis auctoritate factam esse, omnia Iura clamant, vide quæ suprà citauimus cap. 6.

AIT 2. Illyricus, Christum ipsum non fuisse Regem de hoc mundo, nec iudicem litium terrenarum, at non negabit (opinor) Illyricus, potuisse Christū nihilominus, si ita expedire iudicasset, regna mutare, atq; transferre, neq; idcirco non fuit Christus Rex temporalis, nec lites terrenas iudicauit, quia non potuit, sed quia noluit.

ADDIT 3. interdictum seuerè Apostolis, ne dominarentur sicut gentes faciunt, & contrà eis imperatū, vt essent minimi, atq; omniū serui, sed facilis respōsio est, siquidem hæc omnia ad commendationem humilitatis faciunt, quæ virtus cum superbia pugnat, non eū potestate, nam vbi Christus Apostolis imperauit, vt non dominarentur more Gentiliū, sed minimi essent, ac serui, ibidem de se ait: *Sicut filius hominis non venit ministrari,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nistrari,sed ministrare,& rursus:*Ego autem in medio vestrum* A *sum sicut qui ministrat*, & tamen idem ipse dixerat se habere potestatem omnis carnis, & sibi omnia tradita esse in manus,& se esse Dominum & magistrum.

ADDIT Illyricus postremò, Apostolum Petrum presbyteris mandasse,vt politicis gubernatoribus obtemperarent,qui locus in neutra B.Petri epistola inuenitur, hæc enim sola de presbyteris verba leguntur apud Apostolum Petrum:*Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro consenior,& testis Christi passionum, qui & eius, quæ in futuro reuelanda est, gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei,prouidentes non coactè, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia,sed voluntariè: neq; vt dominantes in cleris: sed forma facti gregis ex animo, & cùm apparuerit Princeps Pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.* 1.Petri 5.quæ verba non presbyteros magistratibus politicis, sed magistratus potiùs, vt cæteros laicos,presbyteris subiiciunt.

B

CAPVT XIII.

Soluuntur,aut soluta demonstrantur argumenta Illyrici.

ETsi ex iis quæ hactenus dicta sunt, profligata videtur omnis controuersia,& argumenta omnia quæ ab aduersario adferebantur,dissoluta: quia tamen Illyricus in ipso primo capite sedecim obiectiones quasi totidem cohortes aut legiones produxit in aciem,quas non eodem ordine,sed prout se obtulit occasio,variis in locis confecimus: operæ pretium visum est,hoc loco singulas iterum inspicere, & vel locum annotare vbi solutæ sunt,vel breuiter refellere,si qua fortè adhuc restat, quæ caput attollere videatur. Ita igitur ille præfatur: Quòd non sit facta per Papas C Imperij translatio à Græcis ad Germanos,probatur sequentibus argumentis.

PRIMO,*quia id asserunt probantq́, duo summi viri, idq́, non temerè,suóve arbitrio,sed ex vetustis historiis,nempe Nicolaus Cusanus Cardinalis,& Henricus Kaltheisen, Archiepiscopus Nidrosiensis,& Papæ domesticus,qui ante centum annos mortui sunt,quorum testimonia in fine adiiciam.* Non opinor duos istos tuos milites tam esse temerarios, vt audacter stare velint in acie aduersus nostros circiter quinquaginta, partim historicos, partim etiam summos Principes & Pontifices.Sed quid si demonstrare potuero,ne istos quidem, Illyrice, tibi fauere? Nicolaus Cusanus,vir alioqui doctus & pius,iniuria temporum, tanta librorum veterum penuria laborauit, vt apertè dicat lib.3. Concordantiæ Catholicæ cap.3. quem solum locum Illyricus citauit,in nullis historiis se reperisse Carolum Magnum verum Imperatorem fuisse: D proinde contendit Germanorum Imperium in Othone primo ita cœpisse, vt nullus prædecessorum eius inde vsque ad Carolum Magnum Imperator fuerit, placet ne tibi Illyrice, vt auctore Cusano, negemus etiam nos,Carolum,Ludouicum,Lotharium, & cæteros tam multos Imperatores fuisse? Deinde nullum omnino Historicum, neque priscum neque recentem Cusanus nominatim citat,excepto Luithprando Ticinensi,quid igitur tibi volebas cùm diceres, Cusanum nõ temerè,suóve arbitrio, sed ex vetustis historiis sententiam suam muniret? Ad hæc tuus ille Cusanus tota illa disputatione sua nihil molitur aliud, nisi Imperiũ non esse translatum à Græcis ad Francos Hadriani vel Stephani Rom Pontificum auctoritate: nam de Leone tertio, cui omnes Historici veteres translationem hanc Imperij tribuunt,nihil omnino Cusanus dixit,ac Leonem tertium nec nominauit quidem, quæ igitur est hæc noua Dialectica: Hadrianus & Stephanus Carolum Magnum,Patricium Romanorum, non Imperatorem & Augustum appellarunt:nemo igitur postea Rom.Pontifex eundem Carolum Imperatorem fecit? Sed annotabo alium etiam insignem lapsum Cusani, vt Illyricus discat in aliis rebus magis, quàm in historiis,fidem habendam esse Cusano.Scribit igitur Cusanus loco notato, in generali Concilio Basileensi primo anno 1061. Cadolum Parmensem à Legatis Romanis, communi omnium consilio electum Papam: Anselmum verò Lucensem à certis Romanis & Normannis item electum cathedram occupasse. Atvnde ista Cusanus hauserit, ipse viderit: constat enim ex Lamberto Scphaphnaburgensi, qui tum viuebat, Cadolum Parmensem non in Concilio generali, neque anno 1061.neq; à Legatis Romanis, sed ab Imperatore Henrico puero, & aliquot Principibus intrusum in B Sedem Apostolicam anno 1063. contrà verò Anselmum,qui in Pontificatu Alexander secundus appellatus est,Romæ communi consensu Romanorum electum,ac deinceps ab omni Ecclesia, & ab ipso etiam Imperatore Heinrico, qui Cadolum elegerat, verum Christi Vicarium habitum:nec dissentiunt ab historia Germanica Lamberti, Chronica Mariani Scoti (qui etiam tunc viuebat) Othonis Frisingensis, Sigeberti, Martini Poloni,& aliorum. Atque hactenus de Cusano.De Heinrico Kaltheisen nihil est quod dicam:nam ipse etiam Illyricus cùm aduertisset nihil in eo esse præsidij, nullum eius testimonium protulit. Pergamus ad cætera.

SECVNDA, inquit, *ratio sit, quia Papæ, testantibus id ipsorum propriis scriptis,nõ sunt à Deo constituti domini,&c.* Vide solutionem capite præcedente,vbi totam hanc C Illyrici argumentationem excussimus.

TERTIO,*quia ipsemet Carolus iure,ac vi belli occupauit occidentale Imperium.* Vide solutionem.cap.7.

QVARTO,*quia alij historici id factum Senatui populoq́, Romano tribuunt,non Papæ.* Vide solutionẽ.cap.10.

QVINTO,*quia eam dignitatem habuit Carolus multiplici iure à suis maioribus iure gladij, & insuper ex concessione Constantinopolitanorum Imperatorum.* Vide solutionem cap.7.& 10.

SEXTO,*quia incertissimæ narrationes illius translationis eam vanitatis redarguunt.* Respondeo omnes probatos Historicos summa consensione translationem factam literis mandasse à Leone 3. anno 801. inchoante, ipso die Natalis Domini in Basilica sancti Petri,testimonia suprà scripta sunt in cap.3. nam Ioannem Andream, Vincentium Gallum, Antonium Rosellum, & Glossam decretalium, quos auctores inter se dissidentes Illyricus citat,nihil moramur, quòd illi & posteriores sint,& in historiis parum omnino versati.

SEPTIMO,*quia euidens indicium falsitatis istius translationis illud quoque est,quòd Gratianus, qui diligentissimè talia congessit,nullam istius translationis Imperij mentionem facit, cùm alioqui ambitiosè omnia Pontificum decora ostentet, imò amplificet,& si quid in Imperatores beneficij contulerint,prædicet.* Respondeo, Gratianum decreta & canones tum ex Pontificum epistolis, & Conciliorum definitionibus,tum ex libris sanctorum Patrum satis diligenter collegisse:de rebus gestis Pontificum & Imperatorum non laborasse. Quare nemini mirum videri debere: cùm de translatione Imperij nullum sit factum decretum, sed res tantùm publicè gesta, si de ea re Gratianus mentionem non fecerit. Porrò Gratianum ambitiose ostentare atque amplificare omnia Pontificum

ficum decora, tam est à veritate alienum, quàm quod A maximè. Sed non mirot Illyricum tam liberè mentiri de Gratiano,quoniam enim iamdudum apud Lutheranos Gratianus publico igni exustus fuit,existimauit Illyricus,saltem apud suos mẽdacia esse in tuto: quippe quæ codicibus iam sublatis detegi non possent.

OCTAVO,*cognatum huic est, quòd Leo Octauus in restitutione aut recognitione priuilegiorum Othoni Primo facta, cum concessionis,aut potiùs confessionis Adriani secundi, qua se cum populo Romano Carolo subiecerat, mentionem honorificam faciat,nihil prorsus,ne verbulo quidem vnico, de translatione Imperij dicit, cùm multo profectò iustius huius tantæ rei meminisse debuisset, quærit enim in veteribus actis fundamentum huius suæ nouæ concessionis,aut largitionis,quod centuplo iustius posuisset in illa tam gloriosa Imperij translatione,si qua à Leone facta fuisset,vt isti fingunt, quàm in Adriani sola patriciatus concessione, quare cùm in illa tam seria solenniǵ, actione inter Leonem Octauum, aut potiùs totam eius Synodum,& Othonem primum nulla prorsus mentio fiat istius* B *translationis, merum profectò figmentum esse liquidò patet. Hæc profectò euidentissima demonstratio est.* Multa sunt hoc loco Illyrici ornamenta numeranda, atque admiranda:primùm insignis memoria,aut historiarum peritia, cùm Adriano secundo tribuat, quod annis plus octoginta ante Adriani secundi Pontificatum gestum esse constat: deinde non vulgare studium veritatis, cùm scribat Adriani confessionem exstare, qua se cum populo Romano Carolo Magno subiecerit:& ea confessio tamen nusquam exstet, nam apud Gratianum can. Adrianus,& can.In Synodo dist.63. ad quæ loca Illyricus respexit, legimus quidem concessum ab Adriano Carolo Regi ius eligendi Romanum Pontificem: ar ius imperandi Pontifici,eúmve iudicandi,quod verè ac propriè ad subiectionem Pontificis pertinuisset, concessum non legimus, non est autem idem ius eligendi Pontificem, & ius Pontifici imperandi, alioqui C etiam Cardinales Pontifici imperarent, & Canonici Episcopo,& populus Regi, & Principes Imperatori, quòd Pontifices à Cardinalibus, Episcopi à Canonicis,Reges à populis, & Imperatores à Principibus eligantur. Tertiò cernimus in Illyrico egregiam Iuris cognitionem,qui id in Iure perspicere potuit, quod ibi numquam fuit,nam Leo Octauus (vt ex can.in Synodo,iam citato,intelligi potest) renouare voluit maiorum suorum decretum de electione Pontificum, atque id Othoni primo concedere quod illi Carolo Magno concesserant, videlicet, vt ius esset Imperatori nominandi tum ipsum Romanum Pontificem, tum etiam Episcopos cæteros, quoniam autem Carolo Magno Leo tertius nihil eiusmodi dederat,sed Adrianus primus cum Episcopis sui temporis id fecerat: propterea Leo octauus exemplũ sequi se dixit Adria- D ni,in ea concessione: Leonis autem tertij non memi- Illyrici esse mendacia. nit,quòd eius mentio ad rem non pertineret, quod si in eo decreto Leo octauus mentionem fecit patriciatus,quem Adrianus Carolo eodem tempore tribuit,id ea de causa fecit,quia simul,& iure electionum, & patricij dignitate Adrianus Carolum ornauerat, noluit enim ea separare quæ coniuncta erant, tametsi ad rem suam, aut solùm, aut certè potissimùm pertineret concessio iuris Pontificis eligendi. Agnoscimus postremò nouam in Illyrico formam demonstrationum, cùm »hæc sit (illo auctore) euidentissima demonstratio:Leo »octauus in suo quodam decreto non dicit, Imperium »translatum ad Francos, siue Germanos Romani Pon»tificis auctoritate:igitur merum figmentum esse liquet »quicquid Historici tradunt de illa translatione. Egregiè omnino,quasi continuò debeat esse falsum quidquid Leo Octauus non dixit.

NONO,*quia multis id factum adscribunt Senatui, populóque Romano:alij ipsi Carolo, qui sibi id vltro sumpserit suo arbitrio,ac iure,&c.* Sed hæc est mera repetitio tertij & quarti argumenti.

DECIMO,*quid impudentius, aut vanius fingi potest, quàm Papam,aut plebem Romanam, potuisse,vel etiam ausos esse transferre,aut donare cuiquam supra se Imperium, qui iamdudum amissa libertate, iurata mancipia Imperatorum erant: ipsimet Carolo iam amplius viginti annis antea sub Adriano omnem potestatem Imperatorum Constantinopolitanorum in Romam,Italiã,& Papas ipsos (quam ipse alioqui armis acquisierat) Pontifex, ac Romani, integraq́ Synodus, adhibitis etiam iuramentis, & Anathematibus consenserant, eúsque sese subditos, & veluti mancipia recognouerant, aut confessi fuerant, vt id ipsum proprium eorum ius, dist.63.& omnes historiæ testantur.* Diximus de hac re satis multa in secundo capite:veruntamen nihil oberit hîc adscribere quidquid habetur apud Gratianum dist.63. vt Illyrici mendacia eo teste detegantur, quem ipse pro se protulit,sic igitur loquitur Gratianus: *Hadrianus Papa Romam venire Carolum Regẽ ad defendendas res Ecclesiæ postulauit. Carolus verò Romam veniens, Papiam obsedit: ibiq́, relicto exercitu, in sancta Resurrectione ab Hadriano Papa honorificè susceptus est,post sanctam Resurrectionem reuersus Papiam, cepit Desiderium Regem, deinde Romam reuersus, constituit ibi Synodum cum Hadriano Papa in Patriarchatu Lateranensi,in Ecclesia S.Saluatoris: quæ Synodus celebrata est à 153.Episcopis,Religiosis,& Abbatibus. Hadrianus autem Papa cum vniuersa Synodo tradiderunt Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem:dignitatem quoque patriciatus ei concesserunt, insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas prouincias ab eo inuestituram accipere definuit, vt, nisi a Rege laudetur, & inuestiatur Episcopus,à nemine consecretur: & quicunque contra hoc decretum ageret,anathematis vinculo eum innodauit: & nisi resipisceret,bona eius publicari præcepit.* Hæc Gratianus, quæ ad verbum repetiuntur etiam apud Sigibertum in Chronico anno 773. cæteri autem Historici veteres Rhegino, Ado, Otho Frisingensis, Lambertus Schaphnaburgensis, Marianus Scotus, & Abbas Vrspergensis in Chronicis eiusdem anni, & sequentium.nihil omnino hac de re scripserunt. Dicat igitur nobis Illyricus, vbi sit in verbis Gratiani & Historicorum, datam esse Carolo ab Hadriano omnem potestatem Imperatoris Constantinopolitani, item datum esse Carolo Imperium in Romanos Pontifices: item adhibitum iusiurandum quo Papa subiiceretur Regi:item agnouisse & confessos esse Pontifices se Caroli esse mancipia, nihil certè horum legitur nec in Gratiano,nec in vllo scriptore,proinde necesse est

DEINDE quo pacto non secum ipse pugnasset Hadrianus, si se Regis mancipium agnouisset, & tamen eidem dignitatem patriciatus, & ius eligendi Pontifices concessisset?nisi forte illius temporis mancipia ea prædita auctoritate erant, vt etiam patricios facere,& Reges ipsos nouis dignitatibus augere possent,quid quòd Rhegino in Chronico anni 787. scribit, Carolum Regem & patritium subditum se Hadriani Pontificis agnouisse? *Rex autem,* inquit Rhegino, *ad postulata respondit, se per multa tempora quæsituisse, sed minimè obtinere potuisse: ne tamen inobediens videretur esse monitis Apostolicis, asseruit se in eiusdem Papæ præsentia, cum eisdem missis pacem velle firmare.*

VNDECIMO,*Testantur quoque omnes Historici,etiam*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ij qui Papis sunt addictissimi, Leonem Papam, mox vt electus A *fuit in Papam, missse ad Carolum Magnum legationem vnà cum clauibus sancti Petri, quod est Papale insigne, & vexillis Vrbis Romæ cum aquilis: petiisséque iuxta Synodum Hadriani confirmationem sui, & vt aliquis mitteretur, qui Romanos Carolo denuò, iuramento adstringeret, quod fuit extrema subiectionis indicium, quare etiam paulò pòst orto dissidio inter Papam & Romanos, tum ipse Papa ad Cæsarem vt suum superiorem confugit, tum & Romani eòdem suos accusatores miserunt, vt sic vtrique sint testati eum esse suum legitimum iudicem ac dominum: quàm fœda ergo tandem est ista vanitas, quòd Papistæ fingunt illos seruos, aut mancipia Caroli Imperium Romanum in Carolum transtuliss e, eúmque sibi vt vasallum quendam dato feudo obligasse: vt nunc artissimis iuramentis Cæsares sibi obstringunt, & etiam ad turpissima pedum oscula adigunt.* Non satis scio quid in hac obiectione magis admirer, imperitiam, an impudentiam. Claues sancti Petri à Leone ad Carolum missas, doctus Illyricus Papale insigne interpretatur, quasi Pontifex Leo Pontificatum suum Carolo Magno, vel dono dederit, vel certè subiecerit. At claues illæ nihil erant aliud, nisi thecæ quædam pretiosæ, quibus reliquiarum fragmenta seruabantur. Solebant enim Pontifices, cùm summo aliquem munere afficere voluissent, rasuram cathenarum sancti Petri, aut aliquid aliud generis eiusdem, clauicula aurea vel argentea inclusum mittere. Audi sanctum Gregorium in epist. 23. libri sexti ad Theotistum & Andream: *Præterea*, inquit, *benedictionem sancti Petri Apostoli, clauem à sacratissimo eius corpore transmisi.* Et in epist. 126. lib. 7. ad Rhecaredum Regem Visigothorum. *Clauim*, inquit, *paruulam à sacratissimo B. Petri Apostoli corpore pro eius benedictione transmisimus, in qua inest ferrum de cathenis eius inclusum, vt quod collum illius ad martyrium ligauerat, vestrum ab omnibus peccatis soluat. Crucem quoque dedi latori præsentium vobis ostendam, in qua lignum Dominicæ crucis inest, & capilli beati Ioannis Baptistæ: ex qua semper solatium nostri Saluatoris, per intercessionem præcursoris eius, habeatis.* Talem igitur clauē nō insigne Papale, sed religiosum munus Christianissimo Principi summus Pōtifex misit, nam idcirco Rheginō in Chronico anni 796. Ado Viennēsis in Chronico, sexta ætate. & Abbas Vrspergensis itē in Chronico eiusdē anni. has ipsas claues, cōfessionis S. Petri, id est, sepulchri, claues appellāt, & pro munere missas à Leone ad Carolū scribunt, qui etiam auctores in Chronico anni 800. simile quoddam donum ab Episcopo Hierosolymæ ad eundem Carolum transmissum his verbis tradunt: *Eadem die Zacharias pater cum duobus monachis, vno de monte Oliueti, altero de Bethlehem, Romam venit, quos Episcopus Hierosolymorum ad Regem direxit, qui benedictionis causa claues sepulchri Dominici, ac loci Caluariæ, claues etiam ciuitatis cum vexillo detulerunt, hæc illi.* Nec sanè dubitari vlla ratione potest, quin fuerint, omnia illa religiosa munuscula, non insignia dignitatum: quare Paulus Æmilius in vita Caroli, pia magis quàm magnifica munera esse dixit. Quod secundo loco addit Illyricus, postulasse Leonem, vt à Carolo mitterentur, qui Romanos eidem Carolo iuramento adstringerent, iam suprà discussum est in primo capite, vbi ex ipso Illyrico demonstrauimus, Leonem à Carolo postulasse, qui Romanos iureiurando adstringerent, non Carolo sed Leoni, & sanè ratio erat magna, cur nouo Pontifici Leoni nouum sacramentum populus præstaret: cur autem Carolo præstaret, nulla erat. Quæ cùm ita sint, cuanuit (credo) iam illud extremæ subiectionis indicium, quod ex missis clauibus, & Legatis postulatis, qui ad iurandum Romanos adigerent, Illyricus fabricauerat.

A T, inquit, *dissidio inter Papam & Romanos exorto, vtrique Carolum dominum ac iudicem appellarunt.* Nusquam ista nomina legi, iudicis, & domini, res autem gesta narratur ab Othone Frisingensi lib. 5. cap. 30. his verbis: *Anno ab Incarnatione Domini 799. Leo Papæ qui Adriano successerat, in Litania maiore à Romanis flagitiosissimè, ita vt oculi eius eruti viderentur, tractatur: qui ad Regem Carolum veniens, euentum rerum deplorat. Igitur Carolus victoriosissimus, qui iam subiugatis sibi Baioariis, Aquitanis, Saxonibus, Danis, Nortmannis, Britannis, Pannoniis, multisque aliis prouinciis, regnum Francorum plurimum dilatauerat, dignus qui altius proueheretur, Papam vlturus ad vrbem tendebat: cui pridie quàm Vrbem intraret, Leo ad duodecimum lapidem occurrit, eúmque honorificè suscepit, manè facto, Vrbem ingressus, à Pontifice ac cuncto populo susceptus, in Ecclesiam beati Petri inducitur, pòst, septem diebus transactis, Rex concione facta, causam aduentus sui exponit. Leo quoque, cui æmuli sui magnum crimen impoſuerant, nemine cogente, ex bona conscientia de obiecto crimine coram omnibus supra sacrosancta Euangelia se purgauit,* Hæc ille. ex qua narratione discimus, Carolum Romam venisse, non vt Pontificem iudicaret, sed vt iniuriam illi factam vlciscereturr, & Leonem Pontificem non ab aliquo iudicatum, sed à se ipso, nemine cogente, iureiurando purgatum, nec dissentiunt Historici cæteri, sed Rhegino, atque Abbas illud etiam addunt, Pontificem ad Carolum venientem summo cum honore ab eodem Carolo susceptum, quod vtrum vilissimis mancipiis satis conueniat (quales fuisse eo tempore summos Pontifices mentitur Illyricus) Illyricus ipse iudex esto.

IAM verò quod in postremis verbis Illyricus habet, adigi nunc à Pontificibus Imperatores ad iusiurandum, & oscula pedum, Otho Magnus, & Fridericus primus (vt alios prætermittam) nobis etiam tacentibus satis refellunt, siquidem ille Ioanni 12. Pontifici iurisiurandi sacramentum, antequam Vrbem ingrederetur, à nemine coactus, nisi ab ipso iure & æquitate, præstitit: quod exstat adhuc apud Gratianum can. Tibi Domino Ioanni, dist. 63. iste autem (vt capite superiore ex Ktantzio & Radeuico demonstrauimus) Hadrianum quartum humi prostratus sponte sua veneratus est, & Victori quarto, quem ipse Pontificem in Schismate quodammodo fecerat, nemine cogente pedes oscularī coram vniuersa Ecclesia non erubuit. Sed de hac obiectione satis multa dicta sunt, pergamus ad cæteras.

DVODECIMO, *ipsa vox Translatio eos euidentissimè mendacij redarguit, nam si transtulerunt Imperium à Græcis ad Francos, sequitur Græcos esse planè priuatos Imperiali dignitate.* Et infrà: *Decretalis, solitæ, clarè Constantinopolitanum Regem vocat imperatorem Romanorum.* At hæc obiectio nulla est, non enim Imperium vniuersum, sed Occidentale solùm translatum esse dicimus à Græcis ad Francos. Græci siquidem cùm Gothos, Belisario & Narsete ducibus, Italia exegissent, Occidentale Imperium Orientali iterum adiunxerunt: postea verò quàm à Leone Pontifice Carolus Magnus Occidentalis Imperij iure donatus est: Græcus Imperator Occidentali Imperio caruit, Orientale retinuit; atq; ex eo tempore Augusti duo pari potestate Romanū imperiū tenuerūt.

DECIMOTERTIO, *quacunque omnino parte, aut quasi lacuna quis illam narrationem translationis Imperij apprehendit, mox liquidò animaduertit esse vanissimum mendacium: fingunt enim illi Carolum ignorasse Papæ consilium, &c.*

ISTA verò est noua forma Syllogismi: constat enim tota

tota argumentatio ex tribus manifestissimis crassissi- A *misque mendaciis, quæ sunt à nobis suprà cap. 2. notata, & refutata.* vide igitur cap. 2. Mendacia 15. & 16.

DECIMOQVINTO (nam decimumquartum præfestinatione Illyrico excidisse videtur, nisi fortè sit error in numeris.) *Quis*, inquit, *dubitat, si Papa, ac Romani sponte, suóque arbitrio Imperium à Græcis in Francos transferre tunc potuissent, voluissentq;, eos certis firmisque pactionibus ac conditionibus cum Carolo acturos fuisse, quibus tum sibi, tum etiam aliis regionibus, & hominibus cauissent de certa quadam libertate, &c.* An tu ridiculus non es, Illyrice, cùm pactum de libertate retinenda commemoras, vbi de Imperatore ac domino constituendo agitur? quibus enim, quæso, iste Cæsar imperabit, si omnes homines, ac regiones quæ ad illius Imperium pertinent, sibi diligenter de libertate conseruanda caueant? Sed nimirum magistrū tuum sequutus es Lutherum, qui in libro de votis monasticis iubet monachos futuros hac forma verborum vti, cùm Deo sua vota nuncupant: B *Voueo paupertatem, castitatem, & obedientiam vsque ad mortem libere, id est, vt mutare possim quando volo, nec vnquam ea vota tenear obseruare.* Audi igitur, Illyrice: si pacta nulla inter Leonem & Carolum intercessissent, mirum videri certè non deberet: dabatur enim Imperium virtutibus Caroli, dabatur meritis eius, nec non patris & aui, quæ multa & magna in Ecclesiam Romanam exstabant: verumtamen accesserunt etiam pacta, nō quidem, vt tu dicis, de libertate gentium & populorum conseruanda, sed de Ecclesia vniuersa, ac potissimum de Apostolica sede perpetuò defendenda: est enim Imperator Romanus (vt iura passim loquuntur) proprius Ecclesiæ Catholicæ, atque præcipuus aduocatus. Porrò continetur hoc pactum tum in eo sacramento quod Reges Romanorum Pontifici Romano præstare solent cùm ad coronam accipiendam veniunt: tum etiam in ipsa voce translationis Imperij: idcirco enim non nouum Imperium erectum, sed antiquum translatum ad Germanos dicitur, vt meminerint Germani Imperatores, non modò ius & potestatem imperandi, sed etiam curam & solicitudinem Ecclesiæ tuendæ, Constantini, Theodosij, Martiani, Iustini, Tiberij, aliorúmque veterum ac piorum Cæsarum ad se translatam: quæ etiam caussa est, vt aliquando Romani Pontifices certos Imperatores & Ecclesiæ communione, & Imperij dignitate priuarint: quòd videlicet aduersus inita & iurata pacta, non se illi aduocatos, sed hostes Ecclesiæ præstitissent. Sed de his satis.

DECIMOSEXTO, *Verùm*, inquit, *vt hisce quoque argumentationibus, sententiæq. finem imponamus, hoc vnum quæro à Pontificiis seductoribus: cùm constet Carolum amplius viginti annis ante illam Leoninam (penè dixissem vulpinam) Papæ coronationem totum Occidentale Imperium occupasse, & tenuisse: hoc (inquam) quæro, num iure occupauit, & tenuit, fuíque legitimus eius Monarchiæ possessor? Iniustè eum occupasse, ac tenuisse, non audebunt (credo) dicere. Si verò iustè occupauit, ac tenuit totum Occidentale Imperium tot annis ante Papatum Leonis: quomodo potuit Leo Imperium Romanum in eum transtulisse, aut quid tandem ei adiecit?* Sed hæc obiectio soluta est in sexto capite, vbi ostendimus, Carolum Magnum ante Leonis tertij Pontificatum, iusto bello occupasse, ac tenuisse, non quidem vniuersum (vt Illyricus dicit) Occidentis Imperium (nec enim Hispaniam, Africam, Illyricum, Britanniam, Apuliam, Calabriam, Siciliam, aliásque nonnullas Occidentalis Imperij prouincias eo tempore Carolus occupauerat) sed magnam tamen eius partem, id est, Galliam, Germaniam, Pannoniam, atque Italiæ partem quandam: cæterum ea ipsa loca non iure Cæsaris, sed partim iure regio, partim iure patricio Carolum possedisse. Id igitur Imperij translatio effecit, vt Carolus Magnus illa ipsa quæ iam habebat, non tantum vt Rex, aut Patricius, sed vt verus Imperator & Augustus retineret: vtque ius haberet ad alias item prouincias, quas Occidentalis Imperij fuisse, atque iniuriā ab aliis occupatas esse constaret: vt denique nominibus, titulis, honoribus omnibus veterum Cæsarum vteretur, atque eo nomine omnes alios Reges, ac Principes, tum ipse, tum eius successores, ac posteri anteirent, etiamsi aliquando contingeret, vt essent alij Christiani Reges, ipso Cæsare longè posteriores. Ac ne id parum fortasse Illyrico videatur, reuocet ad memoriam quæ de Zenone & Theodorico ipse scripsit: non modò enim affirmauit, sed etiam multis testibus asserere conatus est, Theodoricum Gothum, Zenonis Imperatoris beneficio, Occidentale Imperium accepisse: cui si nunc obiiciamus, Theodoricum ne vno quidem milite aut obolo à Zenone adiutum, sua tantùm, ac suorum virtute, multis exantlatis laboribus, multóque sanguine effuso Italiæ possessionem adeptum: nihil aliud inueniet quod respondeat, nisi ideo verè Theodoricum à Zenone Imperium (vel regnum potiùs Italiæ) accepisse, quòd ab eo, ius, titulum, dignitatem, ac potestatem regiam accepisset.

LIBER SECVNDVS.

SVMMA.

Imperium Romanum de gente Francorum ad gentem Saxonum Summi Pontificis auctoritate transisse.

CAPVT PRIMVM.

SEQVITVR altera controuersia apud Illyricum de trāslatione Imperij à Francis ad Saxones: quam translationem Illyricus non modò non auctore Romano Pontifice, sed etiam eo inuito factam esse contendit. Sed vt res tota faciliùs percipiatur, historia successionis Imperatorū à Carolo vsque ad Othonem paulo altiùs repetenda erit. Igitur Carolus Magnus à Leone tertio Pontifice Romæ anno 800. coronatus, successorem habuit Ludouicum filium, quem Stephanus quartus, alias quintus Papa Remis in Gallia coronauit anno 815. teste Othone Frisingensi lib. 5. cap. 33. Ludouico Lotharius filius successit, quem Paschalis Papa Romæ coronauit anno 822. eodem teste Othone lib. 5. cap. 34. Lothario successit filius Ludouicus, quem Sergius Papa secundus Romæ coronauit anno 844. teste Adone Viennensi in Chronico 6. ætate. Ludouico Carolus Caluus successit, qui huius Ludouici patruus erat, Lotharij videlicet frater ex patre Ludouico seniore: coronauit autem Carolum Caluum Romæ Ioannes 8. anno 874. teste Rheginone lib. 2. Chronici. Carolo Caluo Ludouicus Balbus filius successit anno 877. teste Rheginone ibidem: coronauit autem eum idem Ioānes Papa octauus, teste Onuphrio in additione ad Platinam in vita eiusdem Pontificis Ioānis. Ludouico Balbo successit Carolus Crassus Ludouici Regis Germaniæ filius, qui Ludouicus Caroli Magni ex Ludouico filio nepos erat. Coronauit eum idem Ioannes octauus Romæ anno 878. teste Othone Frisingensi lib. 6. cap. 8. Carolo Crasso Arnulphus successit, qué Papa Formosus coronauit Romæ anno 896.

Universidad de Deusto
Biblioteca

teste Rheginone in Chronico. Fuit autem Arnulphus Carolomanni filius, Ludouici Regis Germaniæ nepos. Arnulpho successit filius Ludouicus, Ludouico Chunradus, Arnulphi ex alio Chunrado nepos: atque hic serius desiit Caroli Magni, & gentis Francorum, vt ex Abbate Vrspergensi in Chronico anni 914. cognosci potest. Chunrado successit Heinricus primus ex gente Saxonum cognomento Auceps: nam etsi is Heinricus nepos erat Arnulphi Imperatoris ex filia, vt Albertus Krantzius demonstrat, lib. 2. Saxoniæ, cap. 33. tamen ex patre non Francus erat, sed Saxo: porrò nullus horum trium coronam Imperialem habuit, vt historici omnes testantur. Heinrico autem filius Otho successit, quem Ioannes Papa XII. Romæ, vt infrà demonstrabimus, coronauit. Quæstio igitur est, cœperit ne Saxonum Imperium in Heinrico, an in Othone: & quidem in Heinrico cœpisse Illyricus totis viribus contendit: siquidem inde rectissimè deduci putat, inuito Romano Pontifice Saxonicum Imperium constitutum: quoniam is Heinricus nec Romam ad Pontificem venit, nec ab eo vnctionem, vel coronationem vllam postulauit. Ego verò Imperatorem primum ex gente Saxonum Othonem Magnum fuisse, cúmque à Romano Pontifice Imperium accepisse, nullo negotio demonstrari posse censeo.

CAPVT SECVNDVM.

PRIMVM igitur, Heinricum patrem Othonis, Regem tantùm, non Imperatorem fuisse, testis est ipse idem Henricus, qui Regio nomine cõtentus, insignia, appellationésque cæteras, necnon vnctionem & coronationem spontè recusauit, vt custos Imperij potiùs, quàm Imperator dici possit. Vitichindus, qui huius Heinrici tempore vixit, lib. 1. gestorum Saxonicorum, de hoc ipso Heinrico ita loquitur: *Cùm ei offerretur vnctio cum diademate à summo Pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non spreuit, nec tamen suscepit: satis, inquiens, mihi est, vt pra meis maioribus Rex dicar & designer, diuina annuente gratia, ac vestra pietate: penes meliores verò nobis vnctio & diadema sit: tãto honore nos indignos arbitramur.* Hæc Vitichindus, quem sequutus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 920. *Heinricus*, inquit, *renuit diadema & vnctionem, solo nomine Regis contentus.* Albertus Krantzius lib 3 Saxoniæ, cap. 2. *Heinricus*, inquit, *Dux Saxoniæ, primus ex ea familia ad Romani regni culmen ascendit, quod ea domus per aliquot continuata secula perseueranter seruauit, vt in contextu docebimus: cui, si in Italiam prædecessorum more venire dignaretur, diadema cum consecratione ad Imperatoriam dignitatem Ioannes eius nominis X. Summus Pontifex repromisit. Heinricus autem satis sibi videri respondet, quòd primus ad regni culmen immeritus peruenisset: diadema Imperij maioribus debitum: se nihil ambire supra id quod accepisset, etiam sic maiora, quàm obire posset, sustollentem onera.*

HABEMVS igitur in primis Heinrici ipsius ingenuum planéque Germanicum testimonium. Sed accedant 2. loco sequentium Principum, eiusdem nominis testimonia: nam (vt Onuphrius Panuinus testatur in libro de Comitiis Imperatoriis, sanctus Heinricus Chunradus, & tres alij Heinrici, qui post Othonem tertium imperarunt, in diplomatibus suis ita nomina sua inscribunt, vt nullo loco Chunradum & Heinricũ, qui ante Othones regnarunt, inter Imperatores habuisse videantur: non enim se scribunt Chunradum secundum, & Heinricos 2. 3. 4. 5. sed Chunradum primum & Heinricos 1. 2. 3. & 4. quibus etiam numerorum notis distingui sepulchra Chunradi, & posteriorum trium Heinricorum, quæ adhuc Spiræ exstant, idem Onuphrius testis est: vt iam non leuis temeritas eorum esse videatur, qui contra ipsa Imperatorum diplomata, & literas in monumentis ante tot annorum centurias incisas Chunradum primum, & Heinricum primum, secundos: nec non Heinricum secundum tertium, & tertium, quartum, & quartum, quintum appellandos esse contendunt. De Ludouicis autem res adeo manifesta est, vt non possit Illyricus Ludouicum, Arnulphi Imperatoris filium, qui corona Imperij caruit, inter Imperatores numerare, quin sibi ipse repugnet: nam si is Ludouicus Imperator fuit, necesse est vt quartus fuerit: tres enim ante ipsum Ludouici præcesserãt, senior, iunior, & Balbus: at si quartus est Arnulphi filius, qua ratione Ludouicus Bauarus & se ipse quartum, non quintum, in omnibus suis diplomatibus vocat: & quartus, non quintus, ab omnibus auctoribus, & ab ipso Illyrico in hoc libro de translatione Imperij, aliquoties appellatur? Quod si Ludouicus ille è numero Imperatorum eximitur, quia corona, & vnctione Apostolica caruit, licet alioqui de stirpe Caroli, & filius Imperatoris fuerit: quanto magis Heinricus Saxo ex Imperatorum numero eximendus erit, qui nihil horum habuit, & coronam, ac dignitatem Imperatoriam recusauit?

ACCEDANT postremò testimonia etiam veterum grauissimorúmque Historicorum. Lambertus Schafnaburgensis in historia Germanica: *Anno*, inquit, *1024. Heinricus secundus Rex, primus Rex Imperator obijt.* Vbi vides, Lector, Lamberti historici grauissimi, & Germani, & qui illo ipso seculo floruit, iudicio, Heinricum primum, Regem tantùm: secundum autem, Regem & Imperatorem fuisse. Rhegino & Sigebertus non dissentiunt à Lamberto: siquidem tres illos Reges, Ludouicum Arnulphi Imperatoris filium, Chunradũ, & Heinricum, qui coronam Imperij à Romano Pontifice non habuerunt, nunquam Imperatores, sed perpetuò Reges vocant, cùm tamen præcedentes, & sequentes Reges, qui à Romano Pontifice coronati fuêre, Imperatores semper appellent. Otho Frisingensis pluribus in locis sententiam nostram apertè confirmat. Sed antequam verba illius ponam, operæpretium esse duxi, Lectorem præmonere quod Otho Frisingensis scribit, & sæpe repetit, virtute Othonis primi Imperium transisse ad Francos Orientales, non sic esse accipiendũ, quasi Otho primus sine Pont. Max. auctoritate Imperium obtinuerit: id enim paulò pòst apertissimis argumentis refutabitur. Id igitur solum Otho Frisingensis significare voluit, in Othone primo translationem factam esse Romani Imperij ab Occidentalibus Francis ad Orientales: eius autem translationis causſam fuisse virtutem eiusdem Othonis, qui & à Pontifice summo promotionem ad eam dignitatem facilè promeruit, & armis hostes Imperij fortissimè domuit. Ille igitur sic loquitur lib. 6. histor. cap. 17. *Ex hinc*, inquit, *quidam post Francorum regnum supputant Teutonicorũ: vnde filium Othonem in decretis Pontificum, Leonem Papam, primum Regem Teutonicorum vocasse dicunt: nam iste, de quo agimus, Heinricus, oblatam sibi à summo Pontifice dignitatem renuisse perhibetur.* Et infrà: *Otho*, inquit, *qui Imperium à Longobardis vsurpatum deduxit ad Teutonicos Orientales Francos, forsan dictus est primus Rex Teutonicorum: nõ quòd primus apud Teutonicos regnauerit, sed quòd primus post eos qui à Carolo Carolingi, sicut à Merouco Merouingi, dicti sunt, ex alio, id est, Saxonum sanguine natus, Imperium ad Teutonicos Francos reuocauerit.* Et cap. 22. vbi narrauit coronationẽ Othonis Romę celebratã, ita subiungit: *Ex hinc regnũ Romanorum post Frãcos, & Lõgobardos ad Teutonicos, vel, vt alij videtur, iterum ad Francos, vnde quodammodo elapsum fuerat, translatum*

translatum est. Et cap. 24. *Hic*, inquit, *est Otho, qui post multas victorias Græcos quoque in Apulia & Calabria superauit, ac Imperium Romanorum virtute sua ad Francos Orientales reduxit.* Et paulo antè: *Vide*, inquit, *regnum Teutonicum cum regno Francorum affine & quodammodo cognatum principium habere: ibi primùm Carolus (Martellus) sine Regis nomine honorem Regis gerebat: hic Magnus Otho Saxonum Dux (Othonis Imperatoris auus) Regibus adhuc ex stirpe Caroli manentibus, regni summam administrabat. Illius filius Pipinus non solùm re, sed etiam nomine Rex cœpit esse, & dici: huius simili modo filius Henricus Regis nomine meruit honorari: illius filius Carolus Magnus non solùm regnum, sed etiam Imperium capto Desiderio primus obtinuit ex Francis: illius filius Otho Magnus post multos triumphos, primus ex Teutonicis post Carolos capto Berengario Romanis imperauit.* Hæc ille. Neque ab hoc numero veterum Historicorum separandus est Luithprandus Diaconus his omnibus antiquior: siquidem ipse lib. 6. cap. 6. cùm Othonem primum ante coronationem Imperialem piissimum Regem tantùm, deinde autem etiam Imperatorem Augustum fuisse dicat, manifestè significat, Heinricum Othonis patrem, qui coronatus nunquam fuit, Imperatorem nunquam fuisse. Philippus Bergomensis lib. 11. supplementi Chronicorum, apertè docet, à Ludouico Arnulphi filio vsque ad Othonem primum non fuisse in Germania Imperatores, sed Reges dumtaxat: deinde lib. 12. addit in Othone primo, Imperium Germanis iterum restitutum. Lupoldus quoque in lib. de iuribus Imperij, cap. 2. & 5. vt ipse Illyricus citat pag. 105. Othonem Imperatorem primum ex gente Saxonum facit. Addamus si placet etiã testimonium Cuspiniani, quoniam eo auctore Illyricus mirificè delectari videtur. *Othonem*, inquit Ioan. Cuspinianus in vita eiusdem Othonis, *plerique scriptores primum Germanorum Imperatorem numerant, quòd Imperium à iusta sobole agnationéque Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iustus princeps, vir belli pacísque insignis, recuperauit Pontificis Maximi auctoritate.* Habemus igitur testimoniis Historicorum, Principum, & ipsius Heinrici patris Othonis, non Heinricum patrem, sed Othonem filium Imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse: quod etiam cognomen Magni satis apertè significare videtur: nam propterea inter omnes Imperatores Occidẽtis soli Carolus & Otho Magni cognomen inuenerunt, quòd ille ad Francos, iste ad Saxones, Imperij Romani decus attulerit.

CAPVT TERTIVM.

IAM verò demonstrandum superest, hunc ipsum Othonem à Pontifice Romano ad Imperiũ vocatum prouectúmque fuisse. Id verò historici omnes vna voce tradunt: atque vt à posterioribus sursum versus ascendamus: Cuspinianum modò dicentem audiuimus, ab Othone quidem recuperatum Imperium, sed Pontificis Maximi auctoritate. Albertus Krantzius, lib. 4. Saxoniæ, cap. 9. *Cùm appropinquaret*, inquit, *Vrbi, insigni pompa à Romanis est introductus, & Imperij coronam cum consecratione, & Imperatorio honore suscepit.*

IOANNES Nauclerus in Chronographia sua, generatione 33. *Otho*, inquit, *à Ioanne Papa Augustus vocatur, & ordinatur, vnctione Imperiali, ac benedictione sublimatus.* Idem quoque docent Blondus lib. 3. decadis 2. Platina in vita Ioannis 12. quem ipse tamen 13. vocat, Philippus Bergomensis lib. 12. Supplementi, & Iacobus VVymphelingius in Epitome rerum Germanicarum, cap. 18. Sigebertus in Chronico: *Anno*, inquit, *963. Otho primus à Ioanne Papa coronatur.* Lambertus Schafnaburgensis in historia Germanica: *Otho Rex*, inquit, *perrexit Romam, eúmque Ioannes Papa gratanter suscipiens, honorifice super Cathedram Augustalem posuit, & benedictione atque consecratione sua Imperatorem fecit.* Otho Frisingensis lib. 6. cap. 22. *Otho*, inquit, *gloriosus Rex à Papia vsque ad Vrbem progrediens, honorifice à summo Pontifice Ioanne, ac toto populo susceptus, applaudentibus cunctis, Imperatoris & Augusti nomen sortitur.*

ABBAS Vrspergensis in Chronico: *Ipse*, inquit, *Romam veniens mirifico apparatu susceptus, & ab eodem Apostolico Ioanne Imperiali vnctione, & benedictione sublimatus, Imperator & Augustus est appellatus.*

MARIANVS Scotus in Chronico: *Otho Rex*, inquit, *Romam veniens, Imperator efficitur à Ioanne Papa.*

RHEGINO Abbas lib. 2. Chronici: *Rex*, inquit, *Otho Romæ fauorabiliter susceptus acclamatione totius Rom. populi & Cleri, ab Apostolico Ioanne Imperator & Augustus vocatur, & ordinatur.*

LVITHPRANDVS Diaconus Ticinensis, qui tempore ipsius Othonis floruit, lib. 6. de rebus per Europam gestis, cap. 6. *Romam*, inquit, *veniens* (Otho primus) *miro ornatu, miróque apparatu susceptus, ab eodem summo Pontifice, & vniuersali Papa Ioanne vnctionem suscepit Imperij.*

CAPVT QVARTVM.

VIDEAMVS nunc quid pro sententia sua Illyricus adferat, quanquã valdè suspicor fore vt mendacia potiùs, quàm argumenta nobis refellenda sint.

SIC igitur incipit pag. 64. *Indicatum est, quomodo Imperij possessio, & dignitas peruenerit à Græcis ad Carolum Francum, aut Germanum.* Et infrà: *Porrò quomodo à Francis, ad reliquos Germanos peruenerit, nunc indicandum est: nam hic quoque Papæ adulatores, vt vbique mendaciis omnia conspurcant, ac corrumpunt.* Videlicet Illyrico magna religio est mentiri: idcirco confidenter alios mendacij reprehendit: sed quàm verè id faciat, testantur quæ suprà diximus, & quæ continuò Illyricus ipse subiungit: sic enim pergit: *Dicunt enim illi, quòd deficiente virtute stirpis Carolinæ, Cardinales scripserint ad Othonem primum, eúmque creauerint Imperatorem: quod tamen nullis certis documentis probare possunt.* At non hoc dicunt scriptores, qui sunt alicuius nominis apud Catholicos, quos tu falsò Papæ adulatores vocas: plerique enim Othonem primum à Romano Pontifice Ioanne 12. Imperatorem creatum esse tradunt, non à Cardinalibus: testimonia paulò antè citata sunt: atque vt verum fatear, nullum omnino auctorem me legisse memini, qui à Cardinalibus Imperium Othoni delatum scripserit. Scripserunt quidem Cardinales duo ad Othonem Imperatorem quædam aduersus Ioannem Pontificem: sed posteaquam idem Otho ab eodem Ioanne Imperator fuerat appellatus, & coronatus, vt Illyricus ipse testatur in historia Magdeburgensi Centur. 10. cap. 10. col. 535. Itaque literæ illæ Cardinalium nihil omnino ad rem præsentem faciunt.

PERGIT Illyricus: *Vera autem historia illius translationis exstat prolixè apud Nauclerum, & Cuspinianum: ex qua narratione liquidò patet, non potestate aut voluntate Papæ factum esse.* Id verò iam impudens est mendacium. Cuspinianus enim (vt paulò antè citauimus) in vita Othonis ita loquitur: *Imperium à iusta sobole agnationéque Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iustus princeps, vir belli pacísque insignis, recuperauit, PONTIFICIS MAXIMI AVCTORITATE.*

Quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid hîc dicis Illyrice? liquidóne patet ex his verbis, Imperium translatum ad Germanos sine Pôtificis voluntate & potestate, an te potiùs egregiè esse mentitũ? Porrò Nauclerus etsi zelo patriæ (vt ipse fatetur) conatur asserere Heinricum patrem Othonis Imperatorem, vel certè Regem Romanorum fuisse: non tamen sine voluntate Romani Pontificis fuisse docet (vt Illyricus noster mentitur) quin potiùs sentẽtiam suam Nauclerus ex decretis Pontificum adstruere conatur: nimirum profert Cap. Venerabilem, de electione: & Clementinam, Romani Principes, de iureiurando: vbi legimus Imperium Romanum auctoritate sedis Apostolicæ translatum à Græcis ad Germanos in persona Caroli Magni: ex quibus decretis Nauclerus colligit, Heinricum, & eius prædecessores Chunradum, & Ludouicum, Imperatores fuisse, quia Romani Pontifices, qui Imperiũ transtulerunt, apud Germanos, non apud Gallos, aut Italos illud esse voluerunt. Sed hæc eius argumentatio, nec apud Illyricum, nec apud nos vllius momenti est: neque enim Illyricus admittit, Pontificis auctoritate ad Germanos Imperium esse translatum: licet pro sua constantia Nauclerum, qui illud docet, passim pro se testem adducat: nos autem fatemur quidem, vel potiùs asserimus & defendimus, translationem Imperij auctore Pontifice factam esse: non tamen inde rectè posse colligi arbitramur, Ludouicum, Chunradum, & Heinricum, qui corona Imperij caruere, Imperatores Romanorum fuisse, nisi fortè designatos: quemadmodum olim Cæsares dicebantur qui Augusti futuri erant, licet nondum essent re ipsa: siquidem illi ipsi textus quos Nauclerus citat, apertè docent, Germaniæ Principes potestatem habere eligendi Regem, in Imperatorem postmodum à Pontifice promouendum: quare tres illi, qui à Principibus electi ad regnum, non autem à Pontifice ad Imperium promoti fuêre: Reges dumtaxat, non Imperatores, secundùm ea capitula dici possunt. Addit postea Nauclerus, Heinricum patrem Othonis ideo verum Imperatorem habendum, quòd à summo Pontifice Imperator habitus videatur, cùm extet apud Gratianum dist. 63. constitutio primi Heinrici, & primi Othonis cum Romanis Pontificibus. Sed hoc totum vt aduersus Illyricum mirificè pugnat, ita nobis parum omnino nocet: nam etiamsi in ea constitutione nominetur primo loco Heinricus, non tamen necesse est eum Heinricum illum esse qui Othonem præcessit: imò verò probabilissimum est, illum esse, qui Othonem tertium sequutus est: is enim verè primus Heinricus Imperator fuit, & magnam cum Romanis Pontificibus amicitiam habuit: cur autem ante Othonem nominetur, caussa esse videtur, quòd eius constitutio, notior & recentior esset. Adde quòd in ea constitutione nulla Imperij mentio fit, nec Heinricus ille primus Imperator nominatur: quare ad caussam nostram non facit, quis ille Heinricus fuerit.

PERGIT Illyricus: *Nam quod attinet ad illam scriptionem Cardinalium ad Othonem, ea fuit nihil aliud quàm accusatio Ioannis XII. hominis impurissimi, ac petitio, vt depositio eo, alium meliorem Episcopum, aut Papam in eius locum sufficeret: quod etiam Otho primus strenuè effectum dedit: nam tũc, & olim per omnem vetustatem erat iuris & auctoritatis Cæsarei, impuros Papas castigare: historia habetur prolixè apud Luithprandum Ticinensem, historicum fide dignissimum. Veritatis huius sententia, & falsitas Papistica, etiam ex eo elucescit, quia si verè de creatione noui Imperatoris actum fuisset eáque (vt isti volunt) iuris ac potestatis Pontificiæ fuisset, non Cardinales aliquot, sed ipsemet Papa de ea scripsisset, eámque peregisset.* An igitur si ex ipso Luithprando demonstrauero, non Cardinales, sed Papam ad Othonem scripsisse, & eundem Othonem Imperatorem creasse: non continuò fabula illa de Cardinalium literis, & querimonia euanescet: & luce clariùs apparebit, veram esse sententiam nostram, Illyrico teste, & ipsum eundem Illyricum, qui nos ad Luithprandum remisit, suo se gladio iugulasse? Hæc igitur sunt verba Luithprandi lib. 6. de rebus per Europam gestis, cap. 6. *Ioannes summus Pontifex, & vniuersalis Papa, Legatos S. R. E. Ioannem videlicet Cardinalem Diaconum, & Aronem Scriniarium serenissimo atque piissimo tunc Regi, nunc Augusto Cæsari Othoni destinauit, suppliciter literis, & Regum signis orans, quatenus pro Dei amore, sanctorũque Apostolorum Petri & Pauli, quos delictorum suorum cuperet esse remissores, se sibique commissam sanctam Romanam Ecclesiam, ex illorum* Berengarij, & Alberti, *faucibus liberaret, ac saluti & libertati pristinæ restitueret.* Hæc ille: qui etiam paulo pòst subiungit, quod suprà citauimus, Othonem literis Papæ acceptis, mox in Italiam venisse, atque ab eodem Papa Imperialem coronam, & Augusti nomen & dignitatem accepisse.

NEQVE verò Luithprandus solus (quanquam is etiam solus sufficeret, cùm & res gestas sui temporis scripserit, & Illyrico teste Historicus fide dignissimus fuerit) sed etiam alij grauissimi scriptores, non Cardinalium, sed Pôtificis Maximi literis Othonem Regem ad Vrbem vocatum, & ab eodem Pontifice Imperatorem creatum scribunt. Abbas Vrspergensis in Chronico anni 962. *Otho*, inquit, *rogatu Ioannis Papæ, & querimonia multorum de Berengario & filio proclamantium, Romam tendit: ibiq; Imperator ab eodem Papa factus Berengarium capit.* Otho Frisingensis lib. 6. histor. cap. 21. *Ioannes* (inquit) *Diaconus, & Azo Scriniarius ab Apostolica sede missi ad Regem*, Othonem, *veniunt, tam de tyrannide Berengarij querimoniam facientes, quàm ipsum ad defensionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac totius Italiæ inuitantes.* Capite verò sequenti describit idem auctor Othonis coronationem à Romano Pontifice factam.

SED vt videas, Lector, non solùm impudentiam, sed etiam inconstantiam & leuitatem Illyrici, legito historiam eius Ecclesiasticam, cent. 10. cap. 10. col. 535. ibi siquidem omnia reperies, quæ nos accersitis hinc inde testimoniis confirmare nitimur. *Ipse Ioannes*, inquit Illyricus, *Othonem Imperatorem tum suo, tum Romanorum nomine, missis ad eum Legatis, ad Berengarij tyrannidem auertendam, in Italiam denuò accersiuit.* Et infrà: *Imperator externo rerum statu aliquo modo in Italia pacato, Romam adijt: ac præstito priùs Romanis iuramento de suo erga Vrbem & Ecclesiam indefesso studio, intra mœnia receptus est: à Pontifice autem totoq; populo honorificè excipitur, ac paulo pòst Imperij diademate vna cum filio septem vix annorum accepto, insuper Germaniæ Pannoniæq; titulo, publico & solenni ritu, in B. Petri basilica ante altare à Ioanne ornatur.* Hæc ille. Ex his igitur testimoniis, & iis quæ paulo antè citauimus de coronatione Othonis: manifestissimè colligitur, ipso etiam teste Illyrico, inde elucere veritatem sententiæ nostræ, vnde ipse falsitatem eiusdem nostræ sententiæ elucere arbitrabatur.

SED enim aliud quoque mendacium in verbis Illyrici suprà citatis inest, quod non est vlla ratione prætereundum: quod enim Illyricus ait, ab Othone Ioannem Pontificem se abdicare coactum: & olim, ac per omnem vetustatem iuris, & potestatis Imperatoriæ fuisse, Pontifices castigare, mendacium est impudentissimum. Siquidem omissis primis illis Pontificibus, sanctissimisq; martyribus, Petro, Lino, Cleto, Clemente, & cæteris ferme ad Syluestrum vsque, quos ab Ethnicis iniquissimè cæsos Illyricus etiam confitetur: nec non paucis quibusdam, quos ab hæreticis Principibus fidei

fidei caussa iniustè vexatos constat, quales fuêre Liberius, Felix II. Ioannes, Syluerius, & Martinus, cæteri omnes vsque ad Ioannem duodecimum ab Imperatoribus Christianis religiosè (vt par erat) obseruati, summisque honoribus semper affecti sunt: nec poterit Illyricus vllum scriptorem testem producere, quemadmodum nec producit, aut in libro de translatione Imperij, aut in historia Magdeburgensi, qui contrarium scripserit. Quanta igitur impudentia est, affirmare per omnem vetustatem iuris Cæsarei fuisse castigare Pontifices, cùm totius vetustatis exempla contrarium clament? Sed nec Ioannem XII. Otho deposuit, vt Illyricus iactat: neq; enim id sibi arrogare ausus est pius Princeps, quod ei vel inuito Illyricus obtrudit: nam vt scribit Luithprandus lib. 6. cap. 6. & 7. & ex Luithprando Illyricus ipse cent. 10. cap. 9. col. 434 & sequentibus, Otho Imperator cùm Ioannem Pontificem multorum criminum reum fieri videret, non ausus ipse iudicem iudicis sui se facere, Synodum Episcoporum Romæ coëgit, atque eidem Synodo caussæ cognitionem permisit. Hæc enim sunt verba Othonis in Synodo apud Luithprandum: *Quid super hoc sancta Synodus decernat, edicat.* Quin etiam in eodem libro duas epistolas Othonis ad Ioannem Luithprandus refert, quibus Otho Imperator Ioannem Pontificem honorificè admodum appellat, neque illi imperat, sed eum rogat, vt ad Synodum veniat: hoc autem est initiũ epistolæ prioris: *Summo Pontifici, & vniuersali Papæ Domno Ioanni Otho diuinæ respectu clementiæ Imperator Augustus: cum Archiepiscopis Liguriæ, Tusciæ, Saxoniæ, Francie in Domino salutem. Romam ob seruitium Dei venientes, dum filios vestros, Romanos scilicet Episcopos, Cardinales, Presbyteros, Diaconos, & vniuersam plebem de vestra absentia perconta remur, & quid causs esset quòd nos Ecclesiæ vestræ, vestrique defensores videre noluissetis: talia de vobis támque obscœna protulerunt, vt si de histrionibus dicerentur, vobis verecundiam ingererent: quæ ne magnitudinem vestram omnia lateant, quædam vobis sub breuitate describimus.* Et infrà: *Oramus itaque Paternitatem vestram obnixè, venire, atque ex his omnibus vos purgare non dissimuletis.* Nec illud hoc loco prætermittendum est, ne ipsi quidem Concilio licuisse in Summum Pontificem sententiam dicere: semper enim hæc vox omnium veterum Synodorum fuit, primam sedem (extra caussam hæresis) à nemine iudicari posse: ac licet mirandum non sit, Othonem Imperatorem, qui Synodo intererat, minùs peritum fuisse rerum Ecclesiasticarum: ipsi tamen Synodo nullo modo ignoscí potest: siquidem ea Synodus (vt est apud Luithprandum loco notato) non solùm sine vllo exemplo antiquitatis Episcopum primæ sedis iudicare ausa est, sed etiam illius excommunicationem contempsit, eo prætextu quòd malus Episcopus nec ligare possit, nec soluere: quem esse manifestum errorem, ne Illyricus quidem negaret: quare non immeritò Otho Frisingensis lib. 6. cap. 23. modestè Othonem Imperatorem, atque eius Synodum reprehendit: sed de his satis.

PERGIT hinc Illyricus, & fusè admodum, sed prærerem, ac solùm vt librum suum paulò grandiorem faceret, historiã recitat electionis Chunradi & Heinrici, qui Othonem Magnum proximè præcesserunt, ex Nauclero, Cuspiniano, Vitichindo, Luithprãdo, Othone Frisingensi, Abbate Vrspergensi, & Rheginone: ac demum non sine insigni mendacio ita concludit: *En audis plurimos fide dignissimosq; Historicos vno ore testari, Imperium à Francorum Regibus ad reliquos Germanos non per Papas, aut etiam de consilio aut consensu Paparum, quin potiùs contra eorum voluntatem, qui id suis Italis asserere conabantur, quos Italicos pseudoimperatorculos otto Onuphrius nominat: sed voluntaria electione, ac cessione Gallicorum Regum, & libera electione Principum transtatum esse.* Sed non rectè dixi, insigni mendacio hanc Illyrici vel narrationem vel disputationem esse conclusam: non enim vnũ tantùm, sed quatuor insignia mendacia hac breui sententia continentur.

MENDACIVM PRIMVM.

Illyrici de translatione Imperij à Francis ad Germanos.

PRIMVM enim ex tot Historicis nullus affirmat (Cuspiniano & Nauclero omnium recentissimis exceptis) Imperium translatum à Francis ad Germanos in electione Chunradi aut Heinrici, de quibus Illyricus loquitur: solum enim scribunt illi, à Francis atque Saxonibus electos Reges Chunradum atque Heinricum, de Imperij translatione nihil dicunt: nos autem contrà demonstrauimus, neutrum illorum Imperatorem Romanorum fuisse, nisi fortè designatum tantùm, vt Cuspinianus & Nauclerus dicere videntur: cuius rei Lectoris cuiusuis, modò sani, appello iudicium.

MENDACIVM SECVNDVM.

DEINDE nullus eorum scriptorum quos Illyricus testes producit, contra voluntatem Summi Pontificis Imperium ad Saxones translatum scribit: nam cum de Chunrado, & Heinrico (Regibus) scriptores notati narrant, nullam Summi Pontificis mentionem faciũt, vno excepto Nauclero: cùm autem ad Othonem Imperatorem veniunt, omnes vno ore testantur, eum à Summo Pontifice Ioanne XII. Imperatorem creatũ, & coronatum: quod autem Nauclerus dicit, Romanos Pontifices temporibus Chunradi & Heinrici, Longobardos siue Italicos Principes quosdam ad Imperium admisisse: non significat inuito Pontifice Chunradum & Heinricũ Reges electos, & Cæsares designatos: sed id tantùm significat, cum Reges Germaniæ ad coronã Imperij, & Italiæ possessionem capiendam venire aut non posse, aut non vellent, Duces Longobardorum sibi regnum Italiæ vindicasse, & coronam Imperij à Summis Pôtificibus extorsisse: verumtamen promptũ etiam tum fuisse Pontificem ad Germanos Principes coronandos, si ij ad Vrbem accedere voluissent, dubiũ esse non potest, cùm ex Reginone constet, à Papa Formoso, anno 894. Lambertum Longobardũ Italiæ Regem, & Imperatorem dictum: & deinde tamen anno 896. Arnulphum Germaniæ Regem Romam venientem, summo fauore exceptum, atque ab eodem Pontifice Imperij corona donatum.

MENDACIVM TERTIVM.

IAM verò quod addit Illyricus, Imperatores Italicos, qui regnantibus in Germania Ludouico, Chunrado, & Heinrico, in Italia imperarunt, ab Onuphrio pseudoimperatorculos nominari: ipsi Onuphrio manifestè repugnat: siquidem Onuphrius in libris de principibus Romanis honorificè admodum loquitur de Imperio Vidonis, Lamberti, Ludouici, & Berengarij, quos & Imperatores atque Augustos passim vocat, & à Romanis Pontificibus coronatos fuisse demonstrat. In libro verò de Fastis, & Triumphis Romanis, Berẽgarij & Alberti Regum Italiæ meminit: Vidonis, Lamberti, & Ludouici non meminit, neque vsquam in eo libro vllos pseudoimperatorculos vocat. In libro autem de Comitiis Imperatoriis grauiter inuehitur in eos, qui (vt Illyricus facit) omnes Germaniæ Reges, Imperatores Romanorũ appellandos censent, etiamsi Imperij coronam à Romano Pontifice nõ acceperint.

NON *possum*, inquit, *non vehementer mirari, & reprehendere aliquot recentiorum Germanicarũ rerum scriptorum audaciam (ne dicã temeritatem) qui vndique clamant, Italos omnes,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes, & præsertim Romanos malè agere, rem indignam facere, quòd non omnes Germaniæ Reges Imperatores appellant, neque omnium ipsorum ratio habeatur in eis numerorum notis, quibus distinguuntur inter se ij Principes, qui idem nomen habent: nam volunt omnes Germaniæ Reges, quamuis à Romanis Pontificibus inaugurati non fuerint, Imperatores & Augustos appellari. Hæc ille: qui eodem in loco ex ipsorum Imperatorum diplomatibus ostendit, Chunradum & Heinricum, qui Othonem Magnum præcesserunt, inter Imperatores habitos non fuisse: quid, quòd Illyricus si sibi constare velit, Longobardos illos Imperatores nulla ratione contemnere, aut pseudoimperatores appellare potest? eo siquidem belli iure illi Imperium Italiæ sibi vindicarunt, ac Germaniæ Regibus eripuerunt, quo ipse docet, à Carolo Magno Longobardis & Græcis quondam ereptum, atque ad Francorum regnum adiunctũ fuisse. Huc accedit quòd Otho Magnus iam Imperator factus, in priuilegio quod Episcopo Patauij Gosslino dedit, quódque exstat apud Carolum Sigonium, lib. 7. de regno Italiæ, Berengarium Imperatorem, ac prædecessorem suum appellat: cuius Othonis iudicium meritò apud omnes, maximè apud Illyricum, magnum momentum habere debet.

MENDACIVM QVARTVM.

POSTREMVM, idque clarissimum in Illyrici narratione mendacium est, Imperium Romanum translatum esse à Francis ad Saxones voluntaria electione, accessione Gallicorum Regum. Id enim in primis nullus omnino auctor ex iis quos citauit Illyricus, prodidit: deinde contrarium ex historicis omnibus manifestè colligitur, cùm satis constet inter eos qui Italiæ regnum occuparũt, ac de Imperio toto eo tempore cum Berengariis, Vidone, & Lamberto contenderunt, fuisse Rodulphum Burgundionem Galliæ Regem post Carolum Simplicem: nec non Ludouicum Regem pronunciæ: item Gallum, atque Hugonem Regem Arelatensium, & Lotharium eius filium: quocirca, vt mentitur apertissimè Illyricus: ita verum est quod scribit Nauclerus gener. 31. post Arnulphum Imperatorem magnam fuisse inter Italos, Longobardos, Germanos, seu Francos Orientales, & Francos Occidentales, seu Gallos, de possessione Imperij concertationem.

LIBER TERTIVS.

SVMMA.

Septem Electores Imperij à Romano Pontifice constituti.

CAPVT PRIMVM.

POSTREMA restat quæstio de septem Electoribus, quã Illyricus fusissimè persequitur à pag. 89. vsque ad 138. & quoniam tres auctorũ sententias de hac ipsa quæstione fuisse video: quarum vna Gregorio Quinto Romano Pontifici: altera Gregorio decimo item Rom. Pontifici: postrema Othoni tertio Imperatori institutionem hanc Septem-virorum Principum adscribit: vt primam sententiam, quæ verissima est corroboremus, duas posteriores confutare pro viribus aggrediemur.

PRINCIPIO igitur Ioannes Auentinus primus est (quod sciam) qui communi, & multorum auctorum sententiis trito itinere prætermisso, nouam quandam semitam aperuit: is enim lib. 5. Annalium Boiorum pag. 510. de septem Electoribus loquens: *Ego*, inquit, *illos demum post sata Friderici secundi institutos, & à Gregorio decimo confirmatos esse compertum habeo.* Auentinum sequutus est Onuphrius Panuinus in libro de Comitiis Imperatoriis: tametsi enim ignorare se dicit, quando & à quo septem Electorum institutio manauit: affirmat tamen, se certò comperisse, incidisse eam in illud tempus, quod inter mortem Friderici secũdi, & creationẽ Rodulphi Imperatoris intercessit. Illud etiam addit probabile videri, illam institutionem Gregorij decimi auctoritate in œcumenico Concilio Lugdunensi factã esse: quæ sententia præsenti caussæ nostræ nihil officit (quid enim nostra interest Quintus ne, an Decimus Gregorius is Pontifex fuerit, qui Electores instituit, modò Pontifex aliquis instituerit?) verùm tamen falsa est, atque adeo perspicuè falsa, vt Auentini & Onuphrij temeritas nulla ratione excusari queat: siquidẽ Auentinus (vt paulo antè audiuimus) compertum sibi esse dicit, post fata Friderici secundi, Septem-viros institutos: Onuphrius autem in libro de Comitiis Imperatoriis, hæc verba scribere ausus est: *Itaque cùm nullus nec Germanus, nec Italus, nec cuiusuis gentis auctor, qui tamẽ ante Friderici obitum vixerit, vel verbum quidem de hac re faciat: profectò necesse est, vt longo tempore post Othonis tempus hoc institutum fuerit.* Videamus igitur an reperire possimus auctorem, qui ante obitum Friderici secundi vixerit, & Electorũ Imperij meminerit. Martinus Polonus Pœnitentiarius fuit Innocentij, Papæ quarti, vt Onuphrius testatur in additione ad Platinam, vbi fabulam Ioannis octaui fœminæ refellit: vixit igitur idem Martinus, Onuphrio teste, ante obitũ Friderici secundi: nam cùm Innocentius Papa ante Frideticum obierit, vt idẽ Martinus scribit in vita eiusdem Innocentij: non potuit certè Martinus Innocentij Pœnitentiarius esse, nisi ante obitum Friderici vixerit: neque multum refert q Onuphrius Fridericum annis quatuor ante Innocentium obiisse scripsit: nam ne sic quidem potuit Martinus Pœnitentiarium apud Innocentium agere, nisi multos annos ætatis exegerit ante obitum Friderici, nisi Pœnitẽtiarius: infantulus, atque adeo quadriennis fuerit. Hic igitur Martinus in vita Othonis tertij ita scribit: *Et licet illi tres Othones per successionem generis regnauerint: tamen postea fuit institutum, vt per officiales Imperij, Imperator eligeretur: qui sunt septem: videlicet primò tres Cancellarij illi, Maguntinensis Germaniæ, Treuirensis Galliæ, Colonienſis Italiæ: Marchio Brandeburgensis Camerarius est: Palatinus Dapifer: Dux Saxoniæ ensem portat: Rex Bohemus pincernam agit.* Vnde versus:

Maguntinensis, Treuirensis, Colonensis,
Quilibet Imperij sit Cancellarius horum:
Et Palatinus Dapifer, Dux portitor ensis:
Marchio præpositus Cameræ, pincerna Bohemus:
Hi statuunt Dominum cunctis per secula summum.

Habemus igitur auctorem vnum, qui disertis verbis Electorũ meminit, cùm tñ ante obitũ Friderici vixerit.

SED accedat etiã secundus testis. S. Thomas Aquinas non modò ante obitum Friderici 2. vixit, sed etiam obiit ante Lugdunense Concilium, in quo vult Onuphrius septem Electores Imperij à Gregorio decimo institutos: nam Fridericus secundus obiit (Onuphrio teste) anno Domini 1250. sanctus autem Thomas in cœlum ex hac vita migrauit anno Domini 1274. cum ad Concilium Lugdunense proficisceretur, & annum vitæ ageret quinquagesimum, vt S. Antoninus scribit, 3. parte Summæ historialis, tit. 23. cap. 7. §. 11. ex quo sequitur, vt sanctus Thomas annum egerit sextum & vigesimum, quo tempore Fridericus secundus moriebatur. Hæc autem sunt verba sancti Thomæ, lib. 3. de regimine Principum, cap. 19. *Otho*, inquit, *Imperium tenuit vsque ad tertiam generationem, quorum quilibet vocatus est Otho: & ex tunc (vt historiæ tradunt) per Gregorium quintum genere similiter Teutonicum prouisa est electio: vt videlicet per septem Principes Alemaniæ fiat, quæ vsque ad ista tempora*

tempora perseuerat, quod est speciũ ducentorum septuaginta annorum, vel circà, & tantum durabit, quantum Romana Ecclesia, quæ supremum gradum in principatu tenet, Christi fidelibus expediens iudicauerit. Hæc sanctus Thomas.

PRODEAT verò & tertius testis. B. Augustinus Triumphus (vt ex Epitaphio constat, quod exstat incisum in sepulchro eius Neapoli, in Ecclesia Eremitarum Augustini anorum) obijt anno Domini 1328. cùm vixisset annos octoginta quinque. quo circa necesse est eum anno Domini 1250. quo Fridericus 2. obijt, fuisse annorum septem: & anno 1274. quo Lugdunense Concilium à Gregorio Decimo coactum est: annorum fuisse vnius & triginta, proinde vixisse nõ modò ante Concilium Lugdunense, & Gregorij Decimi Pontificatum, sed etiam antequam Fridericus 2. moreretur. Hic igitur auctor in Summa de potestate Ecclesiæ quæst. 35. art. 2. ita loquitur, *Gregorius Quintus, tempore Othonis Imperatoris, conuocatis & requisitis Principibus Alemaniæ, septem Electores instituit, officiales ipsius curiæ Imperialis, quatuor Laicos, vt Regem Bohemiæ, Ducem Saxoniæ, Comitem Palatinum, & Marchionem Brandeburgensem: & tres clericos, Archiepiscopum Maguntinensem, Treuirensem, & Colonienſem.*

IAM verò si tres isti testes Onuphrio atque Auentino minimè satisfaciunt: accedat etiam quartus, Henricus Cardinalis Hostiensis, qui teste Tritthemio in lib. de scriptoribus, anno 1240. florebat, nimirum anno decimo ante obitum Friderici, & triceſimo quarto ante Concilium Lugdunense à Gregorio Decimo celebratum, is enim explicans decretalem Innocentij, quæ incipit, Venerabilem: septẽ numerat ac nominat Principes, ad quos Electio Imperatoris antiquo iure pertineat.

ACCEDAT etiam quintus testis, quem Illyricus antagonista noster producit: *exstat enim* (vt ipse ait) *Chronicum manu scriptum, ex quo plurima Albertus Krantzius ad verbum descripsit.* Est autem Chronici illius auctor Friderici II. æqualis, & ante obitum eius sine dubitatione vixit, cum ipse testetur cœptum à se scribi Chronicum illud anno Domini 1240. ad est, decemnio ante mortem Friderici. in eo igitur Chronico sic auctor loquitur, *Papa Gregorius* (Nonus) *insolentias Imperatoris contra Ecclesiam metuens, Principes super electione alterius solicitauit, sed nihil profecit. quia quidam Principum ei rescripserunt, non esse sui iuris Imperatorem substituere, sed tantùm electum à Principibus coronare. electio enim ad illos dignoscitur pertinere. Ex prætaxatione Principum, & consensu eligunt Imperatorem. Treuirensis, Moguntinus, & Colonienſis. Palatinus eligit, quia Dapifer est: Dux Saxoniæ, quia Marscalus: & Marggrauius de Brandeburga, quia Camerarius. Rex Bohemiæ, qui pincerna est, non eligit, quia Teutonicus nõ est.* Hæc ille. Neque mirari debet quispiam, quòd hic auctor Regem Bohemiæ à numero Electorum excluserit, cùm is tamen septimus Elector numerari soleat. nam reuera Bohemiæ Rex non eligit cum cæteris: sed solùm quando sex Electores inter se ita diuidunt, vt tres vni, & tres alteri suffragentur, tum ille ius habet ex duobus electis alterutrum nominandi. Sic enim loquitur Ostiensis in cap. Venerabilem, de elect. *Septimus est dux Bohemiæ, qui modò est Rex. sed iste secundum quosdam non est necessarius, nisi quando alij discordarent.* Idẽ cum Ostiense docent glossa in cap. Ad Apostolicæ, de sent. & re iudic. lib. 6. Albericus in l. Bene à Zenone. C. de quadrien. præscrip. Baldus in Margarita. verbo Annus. Card. Florentinus in cap. Venerabilem, de elect. 5. 1. num. 6. & alij.

CVM igitur tempore Gregorij Noni electio Imperatoris ad Septem viros pertineret, vt is auctor disertis verbis testatur, qui tum viuebat: quis Auentini atque Onuphrij temeritatem excusare poterit, qui tam confidenter scribunt, sibi compertum esse, Electores Imperij non ante Gregorij Decimi tempora, & Friderici obitum institutos?

HIS addo tres alios testes, quos etsi non constat vixisse ante obitum Friderici, constat tamen aut tum vixisse aut certe non diu posteà, vt nullo modo ignorare potuerint, quid egerit Gregorius Decimus, cuius temporibus ipsi vixerũt. Hi sunt, Lupoldus Bambergensis, Aluarus Pelagius, & Iohãnes Villanus: qui omnes florebant sedente in Apostolica sede Iohanne vigesimo secũdo, id est, anno secũdo & quadragesimo post Lugdunense Concilium à Gregorio decimo celebratum, ac Lupoldus quidem in lib. de Iuribus Imperij cap. 2. sic ait: *Tempore Othonis tertij, qui filius carũ fuit, institutum, vt per certos Principes Germaniæ, scilicet per Officiatos Imperij, seu Curiæ imperialis, eligeretur Imperator.* Hæc ille, qui etiam paulo pòst septem illos Principes enumerat, atque eosdem versiculos adscribit, quos suprà ex Martino Polono retulimus. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu Ecclesiæ, art. 41. de ijsdem septem Electoribus loquens, *Ista* (inquit) *electio incepit anno domini 1003. & perseuerabit, quamdiu Ecclesia Romana permiserit, cuius est regna transferre.* Iohannes Villanus, libro 4. Historiæ Florentinæ cap. 2. Italicis verbis tradit post obitum Othonis tertij constitutum fuisse, idq; summi Pontificis auctoritate, vt deinceps à septem Imperij Principibus Imperator diceretur, quos etiam ibidem enumerat, eorumq; officia circa obsequium Imperatoris describit.

ACCEDAT postremò testimonium ipsorũ Electorum, quorum publicæ literæ suscipiq; anno 1279. Romæ exstant authenticæ. in ijs enim literis fatentur ipsi, iam olim à Sede Apostolica Electores Imperij in Germania constitutos. non est autem credibile, per eam vocem (olim) eos intelligere voluisse tempora Gregorij Decimi, aut Concilij Lugdunensis, cùm epistola scripta sit tãtùm quatuor annis post obitum Gregorij, quinque verò post Concilium Lugdunense. neque illud hoc loco prætereundum videtur, nos Principes qui epistolam iam dictam scripserunt, aut omnes, aut certè eorum aliquos vixisse ante obitum Friderici secundi, cùm inter Friderici obitum, & tempus epistolæ anni tantùm 29. intercesserint. Itaque vndique Onuphrij atque Auentini iudicium, non modò falsitatis manifestæ, verùm etiam intolerandæ temeritatis arguitur. Hoc testimonium habes inferius cap. 3. integrè adscriptum.

CAPVT SECVNDVM.

SED occurrit Onuphrius, ac duobus grauissimis argumentis cùm sententiam nostram refellit; quorum suam corroborat. In primis illud adducit: quod si verum esset, quod nos defendimus, Gregorij Quinti, atque Othonis tertij tempore, Electores Imperij constituti: incredibilis neghgentiæ accusandi essent plurimi scriptores, qui rem tantam silentio inuoluerunt. nihil enim de hac re Vuichindus, nihil Luitprandus, nihil Lambertus, nihil Rhegino, nihil Marianus, nihil Otho Frisingensis, nihil Abbas Vrspergensis, nihil Sigebertus, nihil alij veteres scripserunt. Deinde percenset electiones Imperatorum ab Othone 3. vsque ad Fridericum 2. ac demonstrat eos electos fuisse non à septem duntaxat Principibus, sed ab omnibus quotquot ex Germania & Italia interesse voluissent. cuius demonstrationis hîc breuem subiiciam summam. Heinricum secundum Regem, sed Imperatorem primum, qui Othoni tertio proximè successit, electum ab omnibus totius regni primoribus scribit Otho Frising. lib. 6. cap. 27. Chũnradum item Regem

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum, & primum Imperatorem, communi omnium procerum consensu electum scribit idem Otho Frising. lib. 6. cap. 28. nec non Abbas Vrspergen. in Chronico anni millesimi vigesimi quinti: vbi inter alios Electores numerat Episcopum Bambergensem. Heinricum quartum Regem, tertium Imperatorem electum ab Episcopis, ac Principibus Germaniæ, scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1053. Heinricum Quintum Regem Imperatorem quartũ electum ab vniuersis totius Imperij Romani Principibus, tum Ecclesiasticis, tum Laicis, qui duo & quinquaginta numerabantur, scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1106. vbi etiam addit, solũ abfuisse Saxoniæ Ducem, nec tamen vllam rationem eius absentiæ habitam esse dicit. Lotharium Secundum electum ab Archiepiscopis duobus, Episcopis octo, Abbatibus permultis, & eminentioribus aulæ regalis Primatibus, scribit cõtinuator Sigeberti in Chronico anni 1126. quo tempore auctor ille florebat. Chunradum tertium Regem, secundum Imperatorem, electum à multis Principibus, non vocato Duce Saxoniæ, & Duce Noricorum, vacante etiam sede Moguntina, scribit Otho Frising. lib. septimo, cap. vigesimo secundo, Fridericum Primum ab omnibus totius Germaniæ Principibus electum, scribit Otho Frising. lib. 2. de rebus gestis Friderici cap. 1. Philippum à Sueuis, & Saxonibus, & Bauaris, & Bohemis, & Principibus quam plurimis Rheni electum, scribit Abbas Vrspergensis in Chronico. Othonem Quartum à Colonien sibus, & Argentinensibus, aliisque nonnullis electum, scribit idem Abbas in eodem loco. Fridericum II. adhuc puerulum ab Alemannæ Principibus penè omnibus viuente patre electum: ac deinde rursus in Schismate aduersus Othonem Quartum à Rege Bohemiæ, Duce Austriæ, Duce Bauariæ, Lantgravio Thuringiæ, aliisque plurimis Principibus electum, scribit idem auctor ibidem.

HAEC sane argumenta, negare nõ possum quin grauia sint, & nullo modo à viris prudentibus contemnenda: quamquam ad eam controuersiam, quam nos præcipuè explicandam suscepimus, nihil fere pertineant. nos enim (vt suprà diximus) nõ multum laboramus, verum Gregorius Quintus, an Decimus, an aliquis alius ius eligendi Principem certis Electoribus dederit, modò qui id fecit, Romanus Pontifex fuerit: quod quidem paulò pòst aduersus Illyricum clarissimè demonstrabimus: tametsi autem ad causam nostram parum faciat definire, vtra verior sit opinio, ea ne, quę Gregorium Quintum auctorem facit eius decreti, an illa, quæ alterũ eiusdem Pontificis rem totam tribuit: quia tamen prior opinio verior est, nitemur eam paucis explicare.

PRIMVM, ex ijs quæ dicta sunt, vtium exploratum ac certum haberi debet: alterum in quæstionẽ vocari potest. Exploratum ac certum haberi debet, sanctionem illam de Electoribus non tempore Friderici II. sed annis plus ducentis ante Imperium Friderici, factam esse. Nã cùm soli Auentinus atque Onuphrius, qui hoc nostro seculo scripserunt, eam sanctionem editam esse dicant post obitum Friderici II. cõtra verò sanctus Thomas, B. Augustinus Triumphus, Martinus Polonus, Henricus Hostiensis, auctor innominatus Henrici æqualis, Lupoldus Bambergensis, Aluarus Pelagius, Io. Villanus, ipsi denique Electores Principes, qui vel Friderico II. viuente, vel paulo post eius obitum scripserunt, constanter affirment, eandem illam sanctionem non esse editam suo tempore, sed ante annos plus ducentos: nec vllus omnino inueniatur auctor antiquus, qui eam sanctionem post obitum Friderici 1. editam significauerit, quis non videt Onuphrium & Auentinum tam A luisse temerè diuinare, quàm rem certam, & exploratam ab idoneis testibus accipere? Quod in quæstionem vocari potest: illud est, vnde factum sit, vt tot Imperatores post Othonẽ tertium ab Electoribus multo pluribus quàm septem electi fuisse inueniantur. Ad quã sanè quæstionẽ duplex respõsio adhiberi potest. Prima responsio est, plures omnino quàm septẽ ad electionem conuenire solitos: sed qui non tam eligerẽt, quàm à Septem viris electum agnoscerent, eique præsentia sua fauerent. nam hoc etiam tempore multò plures cõueniunt ad electionem, quàm septem, & omnium habetur ratio: licet soli Septem viri propriè ius habeant eligendi.

QVOD autem in argumento Onuphrij dicitur, in Heinrici quinti, & Chunradi tertij electione Ducem Saxoniæ non adfuisse, verum est quidem, sed non potest inde colligi, non fuisse Ducem Saxoniæ vnum ex numero Septem virũ Electorũ. Abbas enim Vrspergẽsis disertis verbis scribit, in electione Heinrici quinti Ducem Saxoniæ non adfuisse, quòd senectute impediretur. ex quo intelligimus eum adesse debuisse: & vel per Legatos, aut epistolam adfuisse: vel certè iuri suo cessisse. In electione autem Chũradi tertij scribit Otho Frisingensis loco notato, Ducem Saxoniæ, qui exspectatus non fuerat, eam electionem pro illegitima atque irrita habuisse, quamuis postea pro bono pacis assensum præbuerit, & electionem factam suo etiam calculo confirmauerit. Altera responsio esse potest, sanctionem illam à Gregorio quinto Pontifice, Othone tertio Imperatore consentiente factam esse: sed non continuò omnes partes eius decreti in mores induci potuisse. quatuor enim eius decreti videntur esse partes: vna, vt non hereditate, sed electione ad Imperium veniatur. altera, vt soli Principes, non etiam populus eligat. tertia, vt ij Principes Germani sint, ad quos nimirum initiò translatum Imperium fuerat. postrema, vt non omnes Principes Germani, sed sex dumtaxat aut septem Imperatorem eligant. Fit quidem pars prima iam antea in vsu esse cœperat, sed tunc primùm sanctione stabilita esse videtur. nam in Familia Caroli Magni Imperium hereditarium fuerat vsque ad Ludouicum Arnulphi Imperatoris filium: deinceps electio locũ habuit: veruntamen certum decretum, vt electione dumtaxat, nõ propagatione naturali ad Imperium veniatur, nullum legitur exstitisse ante Othonis tertij tempora. meminit huius rei Otho Frisingensis. lib. 2. de rebus gestis Friderici primi cap. 2. *Id iuris*, inquit, *Romani Imperij apex, videlicet non per sanguinis propaginem, sed per Principum electionem Reges creare, sibi tanquam ex singulari vendicat prærogatiua.* meminit eiusdem Innocentius tertius Pontifex in epistola suprà notata ad Ducem Thuringiæ, vbi monet Principes, vt caueant, ne ius suum eligendi Regem Romanorum amittant, si sæpius filios patentibus in Imperio succedere patiantur.

ALTERA item decreti illius pars continuò à morte Othonis tertij vsu recepta est: nam vsque ad illud tempus, nõ soli Principes, sed vniuersus populus ad electionem conuenire solitus erat. Chunradum enim, qui Ludouico Arnulphi Imperatoris filio successit: omnis populus Francorũ & Saxonum elegit, teste Vitichindo li. 1 rerũ Saxonicarũ, & Luithprando li. 2. c. 7. rerum in Europa gestarũ. Heinricum successorẽ Chunradi abomini populo Francorum & Saxonum Regem creatum, scribit idem Vitichindus in eodem libro. Othonem Magnum, Henrici Regis filium, ab vniuerso populo electum, Vitichindus lib. 1. eiusdem operis testatur. Othonem secũdum Regem appellatum ab omni populo, omnibusq; proceribus, scribit Continuator

Rheginonis in Chronico anni 961. Othonem 3. Regem creatum à Germanis, qui tum frequentes Romæ aderant, vbi paulò ante Otho secũdus obierat, testatur Platina in vita Benedicti Septimi. Deinceps autem (quod sciam) electioni populus nunquam interfuit, sed valuit decretum, vt soli Principes Regem eligerẽt.

TERTIA porrò pars, vt soli Germani, non etiam Itali interessent, diu postea vim suã obtinuit. & quoniam hoc loco Illyricus more suo mendacia admiscet, paucis ea refutanda sunt. sic igitur ille pag. 130. *Illud* (inquit) *non possum bona conscientia reticere, nequaquam probandum esse, quòd Onuphrius iste indicant, quinam ab initio eute constitutos septem electores, imperatores elegerint, primo loco inter illos vetustiores Electores nominat Palatinum comitem suum, & Legatos: secundo Comitem Taurinensem, & Marchionem Montiferrati,* quibus in genere addit, *& alij quidam Italici: postea demum illis adiungit omnes Principes Germaniæ. Hãc suam enumerationem cùm profiteatur se veterum Historicorum testimonijs probare velle, proferatque multorum dicta: nec vnus quidem ex illis, vel Pontificem, aut Pontificis Legatos, vel aquem Italicum Principem Imperatorum electioni interfuisse testatur: sed tantùm Germanicos Principes, omnes vno ore testantur elegisse Imperatorem.* Ego verò nũquam credidissem, Illyricum tam fuisse mendaciorum amicum, vt etiam diceret, se non potuisse bona conscientia ea reticere, quæ sunt mendacia manifesta. quid enim hoc aliud significat, nisi non potuisse eum bona conscientia non mentiri? Audi enim veteres Historicos inter Electores Imperatoris modò Romanum Pontificem, modò eius Legatos, modò Italicos Principes numerantes: Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1053. *Item*, inquit, *suum Heinricum, Romani Pontificis, cunctorumque Pontificum, & Principum regni* ELECTION E *Regem constituit.* Continuator Sigeberti in Chronico anni 1126. *Mense Augusto*, inquit, *Legati Apostolicæ Sedis, & Archiepiscopi cum Episcopis & Optimatibus Imperij ex condicto conuenientes Moguntiæ, consultantes sibi & toti Romano Imperio de substituendo Rege Lothario Duce Saxonum, vir sapiens, & industrius, & Ecclesiasticis iuri deuotus, præpotens diuitijs, & victoriis omnium consensu* ELIGITVR. Otho Frisingensis lib. 2. de rebus gestis Friderici primi, cap. primo, *Anno*, inquit, *ab Vrbe cõdita 1800. ab Incarnatione verò Domini 1152. decedente ab hac luce, vernali tempore (id est) sexta feria proxima, vt dictum est, post caput Ieiunij, in ciuitate Bamberg, ensi pijssimo Rege Chunrado, 3. Nonas Martij, id est, tertia feria post Oculi mei, in oppido Francofurt, de tam immensa Transalpini regni latitudine vniuersum (mirum dictu) Principum robur, non sine quibusdam ex Italia Baronibus, tanquam in vnum corpus coadunari potuit, vbi cùm de eligendo Principe Primates consultarent (nam id iuris Romani Imperij apex videlicet non per sanguinis propaginem descendere, sed per Principum electionem Reges creare sibi tanquam ex singulari vendicat prærogatiua) tandem ab omnibus Fridericus Suenorum Dux, Friderici Ducis filius petitur, cunctorumque fauore in Regem sublimatur.* Hæc ille. Idem Otho Frisingensis lib. 7. Hist. cap. 22. *Chunradum*, inquit, *Imperatoris Heinrici sororium, præsente Theoduino Episcopo Cardinali, ac S. R. E. Legato, Summi Pontificis, ac totius Romani populi, vbiuisque Italiæ assensum promittente, nonagesimum tertium ab Augusto Regem creant.* Hæc ille.

HABEMVS igitur Romanum Pontificem per se, vel per Legatos, necnon Italicos Principes cum Germanis aliquando electioni interfuisse. Postea tamen, vt Germanis aliquando electioni interfuisse. Postea tamen, vt diximus, paulatim solis Germanis Principibus id iuris relictum est, vt Regem Romanorum eligerent: Romanus autem Pontifex, electione confirmata, eundem ad Imperium promoueret: vt Innocentius Tertius apertissimè confitetur in epistola ad Ducem Thuringiæ, vnde exstat cap. Venerabilem, de electione.

POSTREMAM decreti illius partem, quæ numerum Electorum ad septenarium redigit, post electionem Friderici 2. vsu recipi cœptam esse cõstat ex omnibus Historicis qui post illa tempora scripserunt. Credibile verò est, constitutionem istam, quæcunque excludebat omnes Principes ab electione, septem duntaxat exceptis, ideo non fuisse initio admissam, quia odiosa erat, & nec Principes facilè se patiebantur excludi, nec Imperator audebat tot Principes sibi infestos reddere: sed tamen occasione schismatum, quæ temporibus Friderici 2. in Imperio quotidie exoriebantur, tandem aliquando omnium consensu esse receptam.

CAPVT TERTIVM.

SED iam Auentino, atque Onuphrio dimissis, ad Illyricum veniamus. Institutos igitur septem Electores antiquis temporibus non negat Illyricus: id vnum negat, eam constitutionem Summi Pontificis auctoritate factam esse, temq; totam Imperatori adscribit. Nos contrà summam rei Pontificij Maximo tribuimus, etsi consensum quoque Imperatoris adhibitum non negamus. Quia verò quæstio Historica est, atq; à testium idoneorum fide & multitudine pendet, proferamus nos primùm testes nostros, deinde quid Illyricus adferat videamus.

PRIMVS igitur testis sit Innocentius Tertius, quem Illyricus pag. 120. testẽ esse dicit omni exceptione maiorem. is enim diserte verbis testatur, à Sede Apostolica ad certos Germaniæ Principes potestatem eligendi Regis Romanorum peruenisse. *Verum* (inquit in epist. ad Ducem Thuringiæ, vnde exstat cap. Venerabilem, de electione.) *illo Principibus ius & potestatem eligendi Regem, in Imperatorem postmodum promouendum recognoscimus vt debemus, ad quos de iure, & antiqua consuetudine noscitur pertinere: præsertim cùm ad eos ius & potestas huiusmodi ab Apostolica Sede peruenerit, quæ Romanum imperium in personâ magnifici Caroli à Græcis transtulit in Germanos.* Hæc ille, qui etsi non meminit Gregorij Quinti, tamen id affirmat, quod potissimùm hoc loco probare cõtendimus. Innocentium sequuntur ex Italicis & Gallicis scriptoribus Henricus Hostiensis, S. Thomas Aquinas, B. Augustinus Triumphus, Aluarus Pelagius, & Io. Villanus, suprà citatinecnon Philippus Bergomensis li. 12. supplementi Chronicorum: Blondus Flauius, lib. 3. decadis 2. Baptista Platina in vita Gregorij Quinti, Raphael Volaterranus lib. 22. Anthropologiæ: Polydorus Virgilius lib. 4. de Inuentoribus rerum, cap. 7. alias 10. Item Io. Andreas in cap. Ad Apostolicæ, de sententi. & re iudic. li. 6. & in cap. Venerabilem, de elect. Card. Florent. in idem cap. Venerabilem, §. 1. col. 3. in 6. q. num. 7. Albericus in l. Bene à Zenone. num. 5. de quæstion. præscript. Baldus in sua Margarita, verbo Annus S. Antoninus p. 3. t. 22. cap. 5. §. 13. Andreas Alciatus (quem virum doctissimum, atque historiarum peritissimũ vocat Illyricus pag. 57.) in Commentario legis, Bona ciuitatis: ff. de verborum significatione, & in libro de singulari certamine. cap. 32. Multi præterea cùm Inreconsulti, tum Historici, quos longum esset recensere. Ex Germanis habemus inprimis Iordanum quendam, quem ipse Illyricus citat pag. 90. cuius hæc sunt verba in lib. de Translatione Imperij: *Factum est, quòd sanctus Carolus Magnus Imperator de consensu & mandato Romani Pontificis ordinationem sibi diuinitus inspiratam instituit, & præcepit vt Imperium Romanorum apud electionem Canonicorum Principum Germanorum in perpetuum remaneret.* Hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa. Cerrè autem si Carolus Imperator iussu Romani Pontificis Electores Imperatoris instituit, eius institutionis auctor primus ac præcipuus Summus Pontifex fuit. Siquidem in re quamuis maior est auctoritas eius qui iubet, quàm eius qui alterius iussum exequitur. Neque hoc Iordani testimonium pugnat cum eo quod alij fere omnes scribunt: tempore Othonis tertij, qui ducentis annis Carolo Magno posterior fuit, eam sanctionem editam à Carolus Magnus instituit quidem, vt electio penes Principes esset: sed neq; dignitatem Electorum ad certos Principes restrinxit: neque voluit vt electio locum haberet, nisi deficiente successione legitima filiorum. constat enim, vt suprà diximus, Imperium hereditarium fuisse Caroli Magni filijs & nepotibus: temporibus autem tertij Othonis, Gregorius Quintus hereditaria successione exclusa, solam electionem certorum Principum in Imperio locum habere voluit.

A

Iodocvs VVymphelingius, auctor item Germanus, in Epitome rerum Germanicarum c. 20. sic ait: *Gregorius cognita Imperij imbecillitate, varietateque fortunæ, vtq; is qui cæteris virtute præstaret, præesset etiam dignitate: sanctionem tulit, haud abnuente Othone, de Imperatore deligendo, anno Christi 1002. quæ vsq; ad nostra tempora seruatam videmus, videlicet solis Germanis licere principem eligere, qui Cæsar, & Romanorum Rex appellatus, tum demum Imperator & Augustus haberetur, si eum Romanus Pontifex inunxisset.*

B

Albertvs Krantzius & ipse Germanus lib. 4. Saxoniæ c. 25. *Gregorius*, inquit, *ad vndecimum, quo absuerat, mense, rediturus, acerrimam de accepta à Romanis iniuriæ vltionem sumpsit. paulò enim postea quàm redierat, eam fecit de Imperatoris electione sanctionem, quam hucusque per annos eam quingentos seruatam videmus: solis licere Germanis, qui inde Electores sunt dicti, Principem deligere: qui Cæsar tũc, & Romanorum Rex dictus, si à Romano Pontifice coronabitur, Imperator Augustus appelletur.*

C

Iohannes Nauclerus natione Germanus: in 2. volumine Chronographiæ, generatione 34 ita scribit: *Saluari potest, quòd ex monumentis Aquileiensis Ecclesiæ traditum inuenitur, sanctionem de Imperatore à Germanis deligendo, Siluestri temporibus factam esse. nam e si Gregorius sanctionem instituerit, ille tamen Siluester electionem primũ iuxta sanctionem factam approbauit.* Et infrà, *Anno salutis secundo supra millesimum, Othone tertio mortuo, Germani Electores concessuri per sanctionem Gregorij Quinti, & Othonis tertij primum innitentes, Heinricum Ducem Bauariæ, comitem Bambergensem, Claudum posteà dictum, Cæsarem declarant.* Hæc ille.

D

His adde Io. Carionem lib. 3. Chronici, & Ioannem Cuspinianum in vita Othonis tertij, & ipsum Illyricum cum collegis suis Magdeburgensibus Centuriatoribus, omnes enim isti diserte verbis docẽt, aut Gregorium Pontificem, aut certè Othonem, ope & auctoritate Gregorij sanctionem illam de Electoribus edidisse. Ac vt Illyricus intelligat quanti faciamus grauissimam eius, collegarumque ipsius auctoritatem, testimonium iam antea in primo capite adscriptum, hoc etiam loco in eius gratiam iterum adscribemus. Sic igitur habet Centur. 10. cap. 10. col. 546. *Gregorius suam patriam insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, vt penes solos Germanos ius esset eligendi Regem, qui post diadema à Romano Pontifice acceptum, Imperator & Augustus appellaretur.* Hæc ille.

Accedant postremò duo grauissima testimonia, vnum Concilij Generalis, alterum ipsorum Imperij Electorum. Exstat enim in Clementina, Romani Principes, De iureiurando, decretum Concilij Viennensis generalis, in quo hæc habentur verba: *Ecclesia Romana à Græcis Imperium transtulit in Germanos, & ab eadem ad certos eorum Principes ius & potestas eligendi Regem, in Imperatorem postmodum promouendum, peruenit.* Exstat item Electorum Imperij publicum instrumentum ad Nicolaum Tertium Pontificem missum, quod ad maiorem rei fidem, totum hoc loco subijciemus, descriptum ex autographo, quod Romæ in arce sancti Angeli conseruatur.

Instrumentum publicum Germanorum Principum.

Nos Principes Imperij vniuersis præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana Mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decorauit, quod est super omne nomen: temporaliter tantùm præsidentium super terram, plantans in ea Principes tanquam arbores preelectas, & rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ, vt ipsius Ecclesiæ auctoritate fulsuri, velut Germen electum per ipsorum electionem, illum, qui frena Romani teneret Imperij, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiæ, per luminare maius, Christi Vicarij, illustratum. Hic est qui materialem gladium ad ipsius nutum exutit & conuertit, vt eius præsidio pastorum Pastor adiutus, oues sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrenet, & corrigat ad vindictam malefactorum, laudem verò credentium, & bonorum. Vt igitur omnis materia dissensionis & scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam & Imperium auferantur, & vt duo gladij in domo Domini constituti, debito fœdere copulati, se ipsos exerceant, in vtilem reformationem regiminis vniuersi, & nos in actu voluntatis & operis inueniamur filij deuotionis & pacis, qui tam Ecclesiam, quàm Imperium confouere tenemur: quicquid per Dominum nostrum R. Dei gratia Romanorum Regem semper Augustum sanctissimo Patri & Domino nostro D. Nicolao Papæ III. eiusque successoribus, & ipsi Romanæ Ecclesiæ recognitum, confirmatum, ratificatum, innouatum, de nouo donatum, declaratum, siue concessum, iuratum, & actum, seu factum est per priuilegia, vel quæcunque alia scripta quorumcunq; tenorum super recognitionibus, & ratificationibus, approbationibus, innouationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus, & factis seu gestis tam aliorum Imperatorum, & Regum Romanorum prædecessorum Regis eiusdem, quàm ipsius Regis, & specialiter super fidelitate, obedientia, honorificentia, & reuerentia per Romanos Imperatores & Reges Romanis Pontificibus, & ipsi Ecclesiæ impendendis, ac possessionibus, honoribus, & iuribus eiusdem Ecclesiæ: Et nominatim super tota terra quæ est à Radicofano, vsque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, Terra comitissæ Matildis, Ciuitate Rauennæ & Emilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Forliuio, Fauentia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Ariuino, Vrbino Mõteferetri, Territorio Balnem, Comitatu Brettenorij, Exarchatu Rauennæ, Pentapoli, Massa trabaria cum adiacentibus terris, & omnibus aliis ad prædictam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, Territorijs, atque Insulis in terra marique ad Prouincias, Ciuitates, Territoria, & loca prædicta quoquomodo spectantibus, nec non super Ciuitate Romana, & Regno Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus, tam citra Farum, quàm vltra. Corsica quoque atque Sardinia, & cæteris terris, ac iuribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus: Nos nostri nomine Principatus in omnibus & per omnia approbamus, & ratificamus, ac iisdem omnibus, & singulis, & quibuscunque aliis super eisdem per eundem Regem quoquomodo factis, & in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, atque consensum vnanimiter & concorditer exhibemus. Et promittimus, quòd contra præmissa vel aliquod præmissorum, nullo vnquam tempore veniemus: sed ea omnia & singula pro posse nostro procurabimus inuiolabiliter obseruari. & vt hæc nostra voluntas approbatio, ratificatio, assensus, atque promissio à nobis esilè Romanis Pontificibus, & Ecclesiæ in perpetuum obseruentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumque sigillorum munimine roborari. Actum & Datum anno Domini M. CC. LXXIX. Indictione VII. regnante Domino nostro prædicto D. R. Romanorum Rege, glorioso Regni eius anno sexto.

Hos igitur nos testes habemus, Pontifices, Concilia, Principes, Theologos, Iureconsultos, Historicos, eosque veteres, & recentiores: Germanicos, & Italicos.

CAPVT QVARTVM.

Nvnc verò quid pro se adferat Illyricus videamus. sic igitur præfatur pag. 89. *Restat vt dicatur de Electoribus, & iure electionis nouis Imperatoris, decedente priore. nã hic quoque vt vbique alibi, Pontificiorum parasitarum mendacia grassantur: dicunt enim, quòd imperante Othone Tertio, Gregorius Quintus Germanus malè à Romanis tractatus suaq; sede pulsus decretum tulerit, quòd septem Germani Principes, loco Romani populi Senatúsque Imperatorem in perpetuum posteritatem eligere deberent. quod eorum figmentum mox euidenter Deo dante redarguemus.* Hæc est Illyrici præfatio: quæ si vera sit, necesse iam erit, vt idem Illyricus fateatur, non modò paucos quosdam Scriptores Italicos, sed etiam multos Germanos, & ipsos Electores, atque adeò Illyricum, & collegas eius fingere ac mentiri, vt Romani Pontifici gratiam aucupẽtur. Sed videamus quàm euidenter Pontificiorum parasitarum (vt ipse vocat) figmentum redarguat.

A

Primo loco testem producit Iordanum, qui in libro de Translatione Imperij scribit à Carolo Magno Electores institutos. At idem Iordanus addit, id fecisse Carolum de consensu & mandato Romani Pontificis, vt suprà ex verbis eius ostendimus: neque nos tenet Illyrici annotatio illa, *Suppositiuum planè videtur esse illud verbum, de mandato Papæ: nam tunc Papæ fuerunt subditi iurati Principum Romanorum, atque adeò Caroli ipsius: non autem eorum domini, qui aliquid eis mandare possent, aut auderent.* Hæc (inquam) annotatio nos neque terret, neque mouet: siquidem Pontifices Romanos Imperatorum subditos iuratos aliquando fuisse dixit aliquoties iam Illyricus, sed nunquam probauit: nos verò contrà demonstrauimus ex Chronico Mariani Scoti, Ludouicum Imperatorem Caroli Magni filium, iubente Papa Gregorio (sic enim loquitur Marianus) coniugem recepisse: & ex Aimoino libro quinto de rebus Gallorum. cap. vigesimoquarto, mandato Adriani Papæ recessisse Carolum Caluum ab infestatione Ludouici iunioris, Imperatoris Romanorum: denique

B

C

D

(vt omittam alia innumerabilia exempla suprà citata) ex Radeuico canonico Frisingensi libro secundo de rebus gestis Friderici primi, cap. septuagesimo, Fridericum Imperatorem Pontificis pedes osculatum, eique ex equo descendenti strepam tenuisse.

Secvndo loco producit testem Nauclerum: *Porrò Nauclerus* (inquit) *generatione trigesimaquarta, ordinationem Electorum tribuit Othoni Tertio his e verbis, Hoc in tempore Electores Imperij instituti leguntur: de quo aliqui scribunt, quòd Otho Tertius, cùm heredes ex se descendentes non haberet, constituit ex consilio Principum Germaniæ, vt Imperatore mortuo in oppido Francofurt perpetuò fieret electio Electoresque constituit tres Archiepiscopos, &c.* At Illyricus non satis germana fide sequentia verba prætermisit, quæ ita habent: *Itaque iuuat Gregorium quintum cognita Imperij imbecillitate, varietateq; fortunæ: vt, is qui cæteris virtute præstaret, præesset etiam dignitate: sanctionem tulisse de Imperatore deligendo, &c.* Vide etiam quæ suprà citauimus ex Nauclero, & planè perspicies quàm bona fide auctores citet Illyricus.

Tertivm testem esse vult, nescio quam additionem ad epistolas Decretales. *Quin* (inquit) *& Decretalium exemplaria quædam recens Lugduni impressa, habent additionem super Venerabilem, quæ constitutionem septem Electorum Othoni Tertio tribuit, cui sanè aliqua fides à Papistis tribuenda est.* Ista verò additio nihil omninò nos mouet, tum quòd sit Caroli Molinæi, hominis hæretici, & qui Rom. Pontificem non minùs quàm Illyricus oderat: tum quòd sit glossa destrueus textum, cùm in ipso cap. Venerabilem, apertissimis verbis legatur, potestatem eligendi Regem Romanorum, ad Principes Germaniæ, ab Apostolica Sede peruenisse.

Qvartvm testem producit Theodoricum à Niẽ *Eodem modo* (inquit) *& Theodoricus Niemus, qui primùm fuit multorum Paparum secretarius, postea Episcopus Verdensis, eidem Othoni Cæsari, & Principibus Imperij constitutionem septem Electorum ac scribit* Hîc verò nõ solum fidem, sed etiam prudentiam in Illyrico desiderare cogor. siquidem Theodoricus à Niem in suo Nemore, vt ipse etiã Illyricus post quatuor pagellas prolixè citat: nihil eiusmodi scribit: quin etiam (quod attinet ad Othonem Tertium) clarissimis verbis Illyrici mendacium coarguit. ait enim Electores primum institutos post obitũ Heinrici sancti, qui Othoni Tertio successerat in Imperio. quo pacto autem Othoni tribuere potuit Niemus id quod ipse scribit factum post obitum successoris eius?

Qvinto loco Albertum Krantium testem profert: *Quod* (inquit) *& Albertus Krantius in sua Metropoli facit diserte verbis, sicut & in alijs suis historijs.* Nũc planè Illyrice, sapere cœpisti, qui diserta illa verba Krantij nõ adscripsisti, sed adscribemus nos, vt candorem pectoris tui omnes agnoscant. Sic igitur Krantzius li. 3. Metropolis cap. 40. *Ita periit sine prole* (Otho Tertius) *præualuitq; electio, quam idem Imperator cum Gregorio Quinto propinquo suo fecisset, quæq; durat in hodiernum, vt non legitima successione quæratur Imperator* (*quomodo à memoria Magni Caroli videbatur motum*) *sed electione septem primitiuorum Principum assumatur.* Hęc sunt illa diserta verba Krantij, vbi vides Gregorium Pontificem nominari, cùm de constitutione Electorum agitur. Sed magis adhuc diserta sunt verba eiusdem Krantzij in lib. 4. Saxoniæ, ca. 25. à nobis suprà citata in iis enim verbis illud ipsum legitur, quod Illyricus in præfatione huius disputationis parasitarum Pontificiorum mendacium, & figmentum appellauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sexto loco Nicolaum Cusanum testem producit, A cuius integrum caput 4 lib. 3 de Concordantia Catholica suo libello inseruit. Sed is auctor ab Illyrico multum dissentit: ersi enim docet non à solo Pontifice Electores Imperij institutos, sed à communi consensu Imperij vniuersi: docet tamen Summi Pontificis consensum, ad eam institutionem legitimè faciendam primo loco necessariò requisitum: non secus atque in Concilio vniuersali auctoritas, & consensus Præsidis requiratur. *Concurrebat* (inquit) *ad hoc consensus ipsius Gregorij quinti; tanquam vnius Pontificis Romani, qui iuxta gradum suum in consentiendo in communem Imperatorem interesse habet, rectè, sicut in Conciliis vniuersalibus cõcurrit in primo gradu auctoritas ipsius per consensum cum alijs omnibus ipsum Concilium celebrantibus: vigor nihilominus definitionis non ab ipso primo omnium Pontifice, sed ex communi omnium, & ipsius, & aliorum consensu dependet.* Et infrà. *Ita quod puto in veritate consensum Romani Pontificis à principio intercessisse,* B *dum illi Electores constituerentur: vnde ipsi communi fungentes legatione omnium qui Imperio subsunt, etiam totius sacerdotij, & Romani Pontificis, eligunt.* Hæc ille: Nihil igitur aliud Cusanus docet, nisi Summum Pontificem non per se solum, sed adhibito etiam aliorum consilio, & consensu, eam sanctionem edidisse. Veruntamen in eo ab isto auctore dissentire cogimur, quòd ipse auctoritatem præcipuam eius institutionis ad consensum omnium eorum referat, qui ad Imperium pertinent: quod quidem nullo teste probat, nec probare potest: nullus enim Historicus refert talem aliquē popularem conuentum, qualē Cusanus fingit, ad instituendos Imperij Electores celebratū esse: neque mirum videri debet, si Cusanus, vir alioqui doctissimus & diligentissimus, in eiusmodi rebus, quæ ab historiarum cognitio- C ne pendent, hallucinatus sit, siquidem ipsius ætate adeò magna erat vbique penuria veterum Historicorum, vt ipse capite superiore eiusdem libri aliquoties referat, se apud nullum veterem auctorem legisse, Imperium Romanum translatum fuisse à Græcis ad Carolum Magnum, & inde etiam colligat, neque Carolū Magnum, neque cæteros Principes successores eius, vsque ad Magnum Othonem, verè ac propriè fuisse Imperatores Romanorum. At hos manifestos esse errores, atque ex librorum inopia natos, ne Illyricus quidē negabit. Accedit postremò, libros illos de Concordantia Catholica scriptos esse à Nicolao Cusano adhuc iuuene, & in gratiam Concilij Basileensis, atque eorū qui tum nihil aliud magis optabant, quàm aliquid dici, vel scribi, quo Romani Pontificis auctoritas minueretur. ex quo etiam fonte manarunt illa verba: *Vigor nihilominus definitionis non ab ipso primo omnium Pontifice, &c.* Itaque idem ipse posteà maturior, multis de rebus aliter sensit D & scripsit: nam cùm in 2. libro de Concordantia Catholica passim euehat in sublime Concilij Basileensis auctoritatem: posteà tamen in epistola prima, quæ est ad Rodericum, eiusdem Concilij acta his verbis reprehendit: *Visi sunt* (inquit) *illi obcœcatissimi viri in spiritu furoris fuisse, quando supra sacrum Principem Ecclesiæ nescio qualem iudiciariam sibi vendicabant potestatem, & horridum nefas attentarunt, in sacrum Principem suum sauientes, seipsos ab eodem, & vniuersa per orbem Catholica Ecclesia pernitiosissime secantes.* Hæc ille. qui sine vlla dubitatione (si occasio se obtulisset) de hac etiam quæstione nostra longè aliter posteà scripsisset. Atque hæc paulò fusiùs de Cusano differere placuit, ob eius viri eruditionem: nam alioqui facilè potuissem vnum auctorem, eumque recentissimum, contemnere: cùm tot haberem veteres Theologos, Iureconsultos, Historicos, ipsum denique Summum Pontificem, ac Principes Electores quos vni illi obiicerem.

Pergit deinde Illyricus, atque ait: *Martinus Polonus Paparum familiaris, differens de constitutione Electorum, non tribuit eam Papæ, facturum procul dubio si verè potuisset. sic & Antoninus, Episcopus Florentinus. Sic & Leopoldus de Bamberga, sæpe dicens de constitutione septem Electorum, nusquam tamen id Papis, aut Rom. Ecclesiæ adscribit, cuius alioqui studiosissimus fuit.* Rectè facit Illyricus vt ad testes mutos pronocet. nam, vt est solertis ingenij, facilè præuidebat fore, vt loquentes testes ex ipsis ipsorū testimoniis nullo negocio refellerentur. At quid quæso valēt tres muti testes, aduersus tam multos loquentes fideque dignissimos, quos nos protulimus: sanè in quouis tribunali multo plus ponderis habent duo trésve homines qui affirment, quàm viginti qui neq; asserant, neq; negent. quanto igitur magis pluris faciendi sunt viginti, & eo amplius, qui disertis verbis testantur, Electores à Pontifice constitutos: quàm tres, qui id neque negāt, neque affirmant, sed vt rem notam, & peruulgatam prætereunt?

Pergit igitur illyricus, his omissis ad argumenta quædam longiùs petita, atque ex eo probare conatur, à Gregorio Quinto nullam editā sanctionē de Electoribus Imperij, quòd eius antecessor Benedictus Othone secundo Romę vita functo Germanos orauerit, vt bonū Principem eligerent. *Scribit* (inquit) *etiam Platina, Benedictum Pontificem ibi tunc apud omnes institisse, & orasse vt in tanta rerum difficultate tótque periculis, maximè idoneum diligerent: quo ille disertè confessus est, ipsorum esse, non suum, eligere Imperatorem. si verum esset quod Paparum adulatores contendūt, Papas Carolo dedisse Imperium, Papas Othoni Imperium tradidisse, Papas denique post Othonem Tertium ius eligendi Cæsari Germanis tradidisse: an non ibi mortuo secundo Othone suum illud tam plenarium ius eligendi, & creandi Imperatores, vel maximè Papa demonstrasset, cùm tanta esset de ea re controuersia, cúmque Romæ in sede Papali negocium ageretur?* At quid est hoc aliud, Illyrice, nisi aërem verberare? Quis enim Catholicorum scriptorum dicit, ad Pontificem pertinere, Imperatores eligere: elegit ille quondam Carolū Magnum; sed cùm in eius persona (vt Innocentius loquitur) ad Germanos Imperiū trāstulisset, ius etiam electionis illis concessit; sibi verò id retinuit, vt electum, si is idoneus videretur, cõfirmaret, inungeret, coronaret, quod ius Pontificium confirmādæ electionis, Principes Electores agnoscere debere, & in sua præsentia agnouisse, testatur Innocentius Pontifex in c. Venerabilem, aliquoties iam citato. Itaq; idem Platina, qui scribit à Benedicto Pontifice exoratos Electores, vt idoneū Principem designarent, scribit etiā (quod Illyricus non satis germana fide reticuit) ab eodem Pontifice Othonis Tertij electionem confirmatam, & eo modo schisma sublatum, quod in Imperio oriti iam cœperat, cùm alij Othonem, alij Heinricum, alij Crescentium Imperatorem delegissent. quo sanè facto summa apparuit in Summo Pontifice potestas; quemadmodum etiam ante illa tempora, cum Carolus Caluus, & Ludouicus Rex Germaniæ de Imperio disceptarent, ille obtinuit causam, quem Summus Pontifex coronauit, vt nos suprà cap. 5. ex probatis historiis demonstrauimus, & post tempora Benedicti cùm Lotharius & Chunradus, vt verbis vtar Innocentij in ca. Venerabilē) in discordia fuissent electi Romanus Pontifex Lotharium coronauit, & Imperium obtinuit, coronatus eodem Chunrado tunc demum ad eius gratiam redeun te.

Sed

Sed veniamus ad aliud Illyrici argumētum. *At* (in- A quit) *quod Pontificij adulatores clamant, Gregorium Quintum eam potestatem Germanis tradidisse, & ista ratione (vt nunc sunt) constituisse: nullo certo testimonio probari potest, & insuper rationi repugnat.* Et infrà: *Denique proferant, si possunt, exemplar istius decreti, quod à Papa Gregorio Quinto factum esse aiunt.* Non laborabimus (credo) in hac diluenda obiectione, si Illyricus sibi constare velit. nam (vt omittam testes illos tam multos, & tam probatos quos anteà in medium adduxi) in eadem pagina vbi obiicit nobis testium idoneorum penuriam, pronunciat ipse sine vllis testibus, sanctionem illam de septem Electoribus ab Othone Tertio esse factam, cùm is in Germaniam ex vrbe redijsset. quæro igitur ab Illyrico: qui sunt Historici qui scripserunt, Othonem Tertium in Germania sanctionem illam edidisse? ego sanè nullum omnino legi, qui aliquid eiusmodi scripserit: quos autem Illyricus suprà citauit, nihil iuuare causam eius, suprà demonstraui. Deinde proferat si potest Illyricus exemplar istius decreti, quod ab Othone Tertio factum esse dicit: qui in historia illa centuriata ita omnia collegit, vt nihil planè prætermisse videatur: cur non etiam decretum illud Othonis Tertij de septem Electoribus in eam retulit? cur igitur nobis obiicere nō veretur, quod æquè sibi ac suis obiici posse videt? vt igitur vno verbo respondeam: vbi decretum illud Gregorianum lateat, si tamen vsquam hoc tempore exstat nescio: quod tamen aliquando factum esse facilè mihi persuadent insignes illi viri, qui in libris suis narrationem huius facti inserendam censuerunt. nam etiam si exstaret, non aliunde certiùs cognosceretur esse Gregorij, quàm ex traditione, & fide Historicorum.

Postremvm idque grauissimum Illyrici argumentum sumitur ab ipsa naturali ratione. *Sed pugnat* C (inquit) *cum omni ratione hoc figmentum. nam primum electionis ius veteri more statim in ipsa Imperatoria dignitate cõtinebatur, cùm Imperium fuit adhuc hæreditarium, vt Carolus, aliúsve aliquis cùm semel fuit factus Imperator, non tantùm ipse pro arbitrio imperauit: sed potuit etiam eam dignitatem communicare alteri, cui voluit: vt Carolus communicauit Ludouico filio, is porrò Lothario. potuit igitur idem Imperator ex plenitudine suæ potestatis etiam alijs illud ius eligendi tradere, aut constitutionem aliquam, decretúmque de ea facere, non expectato Papæ mandato, qui tunc eius iuratus subditus fuit cum omnibus Romanis: sicut Sergius iurauit Lothario fidelitatem cum suis Romanis, & plurimi alij Papæ. Deinde creato semel Imperatore, & translato Imperio in aliquam gentem, vt isti gloriantur se transtulisse in Francos, & Germanos: non tantum ipse vnus homo habuit illam plenitudinem Imperatoriæ potestatis, sed etiam principes potestatis illius participes* D *fuerunt. Imperium enim non in vno solo homine, sed in toto eorum corpore, & præsertim in eius principibus consistit.* Sed hęc omnia, aliaque permulta, quæ Illyricus repetit, & inculcat vsque ad nauseam, nihil aliud efficiunt, nisi ius eligendi Imperatorem penes Germanos fuisse ab ipsa translatione Imperij: quod nos certè minimè negamus. quin potiùs Innocentius Pontifex, loco suprà citato, ex eo probat, potestatem eligendi Imperatorem ad Germanos ab Apostolica sede peruenisse, quòd eadem Apostolica sedes in persona magnifici Caroli Imperium à Græcis transtulerit in Germanos. At non rectè colliges ex eo quòd Apostolica Sedes ius eligendi Germanis in Carolo Magno tribuit illo ipso tempore, quo in eos Imperium transtulit, non potuisse Gregorium Quintum posteà sanctionem aliquam circa electionem Imperatoris, ipso prę sertim Imperatore, Germanisque Principibus consentientibus, edere. Nam etsi Pontifex Imperium transtulit, & ius eligendi Principem dedit: non transtulit tamen nèque dedit illam suam, quam in omnem Ecclesiam ab ipso Christo habet, summam atque plenissimam potestatem. Quare sicut potuit, Ecclesię causa id exigente, Imperium à Grecis ad Germanos transferre: ita quoque transferre posset, si eadem causa nūc occurreret, à Germanis ad aliam nationem. pari ratione, sicut ius eligendi Principem potuit Summus Pontifex Leo eius nominis Tertius Germanis tribuere: ita quoque potuit Gregorius Quintus ad impedienda schismata, bella, & seditiones, quæ ex multitudine Electorū nascebantur, ad certum numerum Principum Electores eiusmodi reuocare: præsertim (vt suprà dixi) ipso quoque Imperatore assentiente, vel etiā petente, ac rogante, omnino enim verisimile est, Imperatorē, quod ipse facere non audebat, vt tot Principes ab electionis iure excluderet, à Sūmo Pōtifice id postulasse. Iā vero quòd Sergium Papam Lothario fidelitatem iurasse Illyricus B scribit, non alio pertinet, quàm ad cumulum augendum eius mendaciorum, nam neque Ado, neque Rhegino, neque Otho Frisingensis, neque Abbas Vrspergensis, neque Marianus Scotus, neq; Sigebertus, neq; Martinus Polonus, neque Platina, neque Nauclerus, neque alius vllus (quod sciā) hoc dicit: ac ne ipse quidem Illyricus in vita Sergij, quam scribit cent. 9. cap. 10. col. 497. & 498. Sed video vnde occasionem mentiendi arripuerit Illyricus. Liber Pontificalis in vita Sergij II. & Io. Nauclerus in Chronico Generat. 59. tradunt rogatum fuisse Sergium Pontificem, vt permitteret Romanam nobilitatem iurare fidelitatem Ludouico Lotharij filio, quem idem Sergius Regem Italiæ declarauerat: Pontificem autem nullo pacto concedere voluisse, vt Romani Ludouico iurarent, idque tantum permisisse, vt Lothario Imperatori iusiurandum quod petebatur præstarent. quoniam igitur Sergius Papa Romanos proceres Imperatori Lothario iurare permisit, id Illyricus pro sua mentiendi auctoritate ita interpretatus est, ac si Pontifex ipse Imperatori iusiurandum præstitisset. Ac vt videas, Lector, quàm sibi ipse constet Illyricus, adscribam hic pauca de isto ipso Sergio ex loco citato historiæ centuriatæ eiusdem Illyrici, ibi enim Sergium Papam: vt Monarcham Orbis terræ, & Dominum Regum, atque Imperatorum describit, quem hoc loco subditum iuratum Imperatoris facit. Sic igitur ille cent. 9. cap. 10. col. 498. *Maiestatem spreuit, nam sese passus est ordinari in Pontificem, non expectato Imperatoris assensu: quod erat contra priuilegia eius. deinde noluit committere, vt populus Romanus Ludouico Filio Lotharij sacramentum præstaret: licet Drogo Metensis, & alij Archiepiscopi, qui ex Gallia cum Ludouico aduenerant, acriter ea de re* C *cum ipso contenderent. inquit enim ad Episcopos & Legatos, si vultis Domino Lothario Imperatori magno hoc sacramentum faciant, solummodo consentio & permitto: nam Ludouico eius filio vt hoc pergatur, nec ego, nec omnis nobilitas consentit. Regna huius mundi, & gloriam eius affectauit: penes se enim voluit esse potestatem, Reges, & Imperatores quos vellet, inaugurandi: nam Lotharium coronauit, & Ludouicum eius filium Regem Longobardorum designauit: Ludouici filios, de regno digladiantes, ad pacem per legatos cohortatus est, & regni partitionē approbauit: & Siconulpho Beneuētano in terrā prostrato pedes suos osculādos præbuit.* Hęc ille qui si verba sua inspicere nō grauetur. per se ipse facilè iudicabit, vtrū ille iuratus subditus, atque, vt suprà vidimus iuratum mancipium Regum iure appelletur, qui Imperatores, quos vult, coronat: qui filios Imperatoris Reges designat: cui duces humi prostrati pedes osculantur, ad cuius nutum populi sacramentum fidelitatis Imperatori præstant, quo demum repugnante, iidem populi in verba Ludouici Regis præsentis, atque armati, iurare non audent. Sed iā libri totius Illyricianicōclusionē audiamus.

Hactenus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hactenus (inquit) *Spiritu Domini nos in omnem veritatem manuducente & dolos fraudésque Antichristi, eiúsque Symmistarum patefaciente, ostendimus veram translationem aut etiã communicationem Rom. Imperij in Germanos factã, qua etiam nunc Dei beneficio fruuntur, & simul contra recepta historicorum clericorúmque figmenta probaui, nec translationem Imperij, nec ius Electorum, eiu Papæ beneficio contigisse, &c.* Non possum equidem non vehementer mirari, cur summum Pontificem Antichristum tam cõfidenter Illyricus nominet. nouimus enim ex Daniele cap. 11. & Paulo 2. Thess. 2. Antichristum nullum Deum curaturum, seq; ipsum supra omne quod dicitur Deus exaltaturum & rursus ex Illyrico in hoc ipso libro sæpius audiuimus, Romanos Pontifices seruos & mancipia Imperatorum fuisse, ex Centuria verò 8. & 9. cap. 10. iam antè didicimus eosdem Pontifices tot Diis sese subiicere solitos, quot sunt in cœlo sancti, quot in terris imagines, quot sub terram reliquiæ: quis igitur capiat, eum exrollere se super omne quod dicitur Deus, & nullum Deum curare, qui non modò Deos innumerabiles publicè colat, sed etiã adeo sit humilis atque abiectus, vt se mancipium iuratum Principum terrenorum esse fateatur? Sed quid opus est in hoc mendacio refellendo diutius laborare, cùm totus liber ex mendaciis constet? sic nimirum loqui, sic disputare oportuit discipulum eius, qui in veritate non stetit. Sed quid ego de illa incredibili impudentia, vel sacrilega, potiùs impietate dicam, qua tot mendaciorum auctorem Spiritum sanctum facit? *Hactenus* (inquit) *Spiritu Domini nos in omnem veritatem manuducẽte dolos & fraudes Antichristi ostendimus.* Hoc sanè decorat ad cumulum mendaciorum, vt disputationem mendaciis vndique scatentem, vel potiùs totam ex mendaciis fraudibusque contextam Spiritui sancto tribueret, omnemque veritatem appellaret. est ne aliquid vltrà, quò progredi audacia atque impietas possint? si mentiri scelus est apud Christianos: quid erit, religioni sibi ducere non mentiri? quid ipsa mendacia in Spiritum sanctum auctorem conferre? Sed ego non iam Illyricum miror confidentissimè mentientem, ac religioni sibi ducentem non mentiri, & demũ ipsa sua mendacia Spiritui veritatis adscribentem: nam impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Illos miror, qui cùm viri prudentes & graues videri velint, sibi tamen ab eiusmodi portentis imponi atque illudi tam facilè patiuntur. quæ enim maior cogitari aut fingi potest vel negligentia, vel cœcitas, vel etiam stupiditas, quàm iis hominibus fidem habere, quorum tanta est leuitas & inconstantia, vt perpetuò secum ipsi pugnent: tanta mentiendi libido, vt in exiguis libellis tantos aceruos mendaciorum inferant, vt plusquã mendacia sint quàm verba: sed si eorum desidia non immeritò reprehenditur, qui mẽdacissimos libros facilè sibi obtrudi sinunt: intoleranda deinceps non iam desidia, sed improbitas erit, si detecta & confutata mendacia ab oculis suis atque auribus non reppellant. quãquam ego meliora de Germanis, vt corpore candidis, sic etiam animo sinceris, & veritatis amantibus sperare debeo. iniuriam enim facerem nobilissimæ nationi, si eos crederem mendaciis potiùs, quàm explorata veritate delectari. Vnum illud oro, atque obsecro Germanos omnes, vt secum ipsi cogitent, qui sint, vnde genus duxerint, quos maiores habuerint: quantum denique interfit inter præclarissimos illos heroes, Carolum Magnum, Ludouicum Pium, sanctũ Heinricum, Lotharios, Othones, Chunrados, qui nihil antiquius habebant, quàm vt Apostolicam B. Petri sedem certatim honorarent, atque ornarent: & nescio quos Illyricos homines obscuros, seditiosos, ac turbulentos, qui totis viribus laborant, vt eandem illam Sedem impostoris ac fraudibus euertant. neque enim dubito, quin, si ista paulo attentiùs cogitauerint, illorũ potiùs, quàm istorum similes videri volent: multoque magis eorum pietatem, grauitatem, constantiam sectandam sibi esse statuent, qui Germanicum nomen toto orbe terrarum celeberrimum sua virtute fecerũt: quàm impios istorum furores, temeritatem, & inconstantiam, qui Germaniam vniuersam sectis, seditionibus, ac tumultibus repleuerunt. Illud certè Historicorum omnium literis ac vocibus testatum extra controuersiam est, nũquam magis potentia atque opibus floruisse Germaniam, quàm cùm illi imperarent, qui Sedem Apostolicam in primis venerabantur.

A finem libri sui de translatione Imperij adiecit Illyricus longissimam Appendicem: in qua primo loco retulit integrum caput tertium libri tertij de Concordantia Catholica Nicolai Cusani. 2. integram epistolam Innocentij tertij, quæ incipit Venerabilem, & habetur inter Epistolas decretales titulo de Electione. 3. epistolam Friderici primi Imperatoris ex Radeuico lib. 3. cap. 10. quam etiam suprà posuerat in prolegomenis. 4. Historiã quandam de rebus gestis Paschalis Papæ, & Heinrici Imperatoris ex Dodechini Abbatis appendice ad Marianum Scotum. 5. Ludouici Quarti Imperatoris Apologiã. Ex quibus omnibus nihil est quod responsionem desideret, præter Apologiam Ludouici Quarti. nam de testimonio Cusani diximus suprà c. 13. & 15. Epistola Innocentij causæ nostræ maximè fauet. De epistola Friderici disseruimus cap. 3. Historia Paschalis & Heinrici ad rem præsentem nihil facit. non enim inter eos quæstio erat de Imperij translatione, sed de inuestituris Episcoporum. & præterea imperfecta historia est, quam ex Dodechino refert Illyricus: perfecta ex Abbate Vrspergensi petenda est, ex qua quisque perspicere poterit, contentionem illam longè aliũ exitum habuisse, quàm optasset Illyricus. coactus enim fuit Imperator, terroribus plagisq; immissis diuinitus, Ecclesiæ collum subiicere, atque inuestituras Episcoporum, pro quibus retinendis tandiu laborauerat, vel inuitus dimittere. Sola igitur restat Ludouici Quarti Apologia: quę quoniam ab Alberto Pighio egregiè refutata est, ne actum agere videar: ad ipsius Alberti responsionem Lectorem censui remittendum.

FINIS.

LAVS DEO.

APPROBATIO.

HIC de Translatione Imperij Romani à Græcis ad Francos Liber, solidissimis innixus fundamẽtis, nihil planè fidei Catholicæ contrarium continens, aut bonorum morum offensiuum, vtiliter prælo, pluribus communicandi, committetur. Datum Antuerpiæ, Idibus Martij. Anno 1589.

Siluester Pardo, S. Theol. Licentiat. Cathedr. Ecclesiæ Ant. Canonic. Librorumque Censor.

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC OPERE EXPLICANTVR.

Numerus prior capita Bibliorum, posterior verò libri columnam indicat.

EX VETERI TESTAMENTO.

CAP. I. GENESIS.

Spiritus Domini ferebatur super aquas. i. incubabat, seu mouebat se more auis 88. a

1. *Factum est vespere & mane dies vnus.* i. primus. 1667. c

1. *Germinet terra herbam virentem.* i. germinare faciat, potestas quippe per actum indicata est. fœcunditas quippe rebus, & natura ad generandum apta his verbis data est. 514. b

1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram,* secundum intellectum scilicet & voluntatem, quamuis totus homo intelligens & volens sit imago Dei. 1564. a

1. *Crescite & multiplicamini: & replete terram:* tunc scilicet cum terra erat vacua: itaque tunc solum vim præcepti illa verba habent, cum terra est vacua 1129. b ex hoc loco item colligitur disparitas sexuum fuisse ante lapsum 1323. c.

2. *Plantauerat Deus paradisum à principio.* 1. versus orientem, iuxta 70. & vtroque modo verti potest dictio Hebraica 1619. b

2. *Non est bonum hominem esse solum.* & 1. Cor. 7. *bonum est homini mulierem non tangere.* concordantur, quia Deus loquitur de bono speciei, Paulus de bono indiuidui. 1187. a

3. *Ipsa conterat caput tuum,* potest legi ipsum semen, vel ipsa mulier ex Hebræo. 94. c

3. *Ipse dominabitur tui & sub viri potestate eris,* subiectione scilicet inuoluntaria, & cum tristitia & timore coniuncta. 1324. b

3. *Maledicta terra in opere tuo.* i. propter opus tuum peccatum scilicet, sic exponitur ex Hebræo. 93. c

4. *Possedi hominem per Deum.* 1. à Deo. 322. d

6. *Cuncta cogitatio cordis intenta est ad malum.* & *Omnis caro corruperat viam suã.* est hyperbole Scripturæ. 95. a hic locus defenditur conformis Heb. veritati ibid.

8. *Emisit coruum, qui egrediebatur, & non reuertebatur, donec siccarentur aquæ super terrã.* 1. volitabat circa arcam eundo & redeundo, sed non reuertebatur intra arcã. 70. d

9. *Qui effuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius.* 1. qui occiderit hominẽ, occidetur etiã ipse. 95. b nihil habet hic locus contra Heb. veritatem ibid.

14. *At vero Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi.* Rectè enim hic habetur. Nam coniunctio copulatiua etiam rationalis censetur apud Hebræos. 95. c. d

21. *Eijce ancillam & filium eius.* de Synagoga exponitur, quam Christus repudiasse videtur, quod tamen non fecit, sed potius eam renouauit, itaque sensus est, mutatum illum seruilem Ecclesiæ veteris, & ex ancilla fac liberam. 1134. b. c Paulus ad Gal. 4. de veteri testamento id exponit. ibid.

22. *Nunc cognoui, quòd timeas Deum.* 1. ostendi tibi & aliis quantum me colas. 399. a

32. *Descendam lugens ad filium meum in infernum.* 1. ad locum animarum subterraneum: ex hoc loco inferorum loca & animas piorũ in limbo fuisse ante Christi aduentum probat. 410. d, 412. d

37. *Non interficiamus animam eius.* 1. carnem. 415. d

48. *Inuocetur nomen meum super pueros hos, & nomina patrum meorum.* inuocatione scilicet non Dei, sed hominum propria. 1527. d

49. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita & mordeat vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro.* videtur loqui ad litterã de Sampsone, qui fuit de tribu Dan, & fuit verè Philistæis tanquã coluber in via, & si de Antichristo mysticè interpretari soleat. 679. a

EXODVS.

1. *Aedificauit illis domos.* i. dedit eis filiorum copiã. 74. a

12. *Dies prima erit sancta, & septima eadem religione venerabilis.* sancta & venerabilis pro eodẽ sumitur. 1577. a

15. *Omnipotens nomen eius.* Heb. hic est nomen ineffabile יהוה Adonai 241. c

19. *Mense tertio egressionis filiorum Israel de terra Aegypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai.* in die hac nimirum eiusdẽ numeri hoc est tertia tertij mensis. 1677. a.

20. *Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxite de terra Aegypti.* Hic dominus Deus est Iesus Dominus noster teste Iuda in epist. 216. d

20. *Non habebis Deos alienos coram me.* prohibetur actus interior idololatriæ. *Non facies tibi sculptile.* prohibetur actus exterior. 1559. b.

20. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* 1. non peierabis 1650. d

20. *Omne opus seruile non facietis in eo.* 1. tale, quale est illud, quo homo homini seruit. 1664. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

20. *Deos aureos & argenteos non facietis mecum.* i. non facietis simulacra, quæ pro diis habeatis. 1565. c
24. *Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum.* hic locus optimè à D. Paulo citatus Hebr. 9. probatur & explicatur. 52. b. c
28. *Pones autem in rationali iudicij doctrinam & veritatem.* rectè Vrim & Thumim expositū esse *doctrinam & veritatem* docet, & id significare petendum esse diuinæ legis intelligentiam à sacerdote summo. 741. a. b
31. *Pactum est sempiternum, signúmque perpetuum,* loquitur de Sabbatho, quod ita dicitur, quia res æternas significabat, vel significat sabbathum & cæteras cæremonias futuras, donec duraret status illius reipub. 1659. d.
32. *Hi sunt dij tui, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* putabant scilicet se ab Api Aegyptiorum Deo liberatos, nam ideo fecerunt Deum in formâ vituli, quia Apim Aegyptiorum Deum in forma bouis viderant coli. 1584. c. & 1585. a
32. *Cras solennitas Domini* יהוה *est*, maxima impietas, quia nomen incommunicabile idolo tribuerunt. hoc autem nomen Iudæi suo idolo tribuerunt, quia illud non Dei proprium, sed appellatiuū crediderunt. ibid.

LEVITICVS.

23. *Numerabisque ab altero die Sabbathi, in quo optuliſtis manipulos primitiarum.* i. à prima die profana post festum Paschæ. 1677. b. c.

NVMERI.

18. *Dixit Dominus ad Aaron. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partē inter eos,* more scilicet aliorum, & tanquam filij Iacob. *Ego pars & hæreditas tua.* i. habebis decimas, quæ ego tanquam rex dari mihi præcipio. 1143. b. c
21. *Locutus populus contra Dominum & Moysem ait &.* Hic Dominus est Christus teste Paulo. 216. d
23. *Moriatur anima mea morte iustorum.* hic anima pro corpore animato sumitur. 415. d
24. *Tolletur propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius.* i. Saul rex Israel tolletur propter Agag, quia peccauit ipsum non occidēdo, vel prætualebit & superabit ipsum Agag, locus esse corruptus apud 70. demonstratur. 697. a. b.
36. *Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua, & cunctæ fœminæ de eadem cognatione maritos accipient.* i. cum aliqua mulier caret fratribus, & proinde est hæres, non potest nubere alicui, qui non sit de tribu sua: similiter & vir non potest eam ducere, nisi sit de eius tribu. 96. b. defenditur hic locus conformis Hebraicæ veritati. ibid.

DEVTERONOMIVM.

4. *Non addetis ad verbum, quod ego præcipio tibi, nec auferetis ex eo.* i. nihil mutabitis in his, quæ nunc præcipio addendo vel minuendo, sed integrè facietis, vt iubeo. 181. a. b.
4. *Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis, vocem verborum eius audistis, & formam non vidistis. Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi & fœminæ. &c.* loquitur de imagine exprimente perfectam Dei similitudinem, & naturam ipsius, qualis nulla de Deo esse potest. 1565. c
6. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* ea scilicet seruitute, quæ soli Deo conuenit. 1511. a
12. *Quod præcipio tibi hoc tantum facito, nō addas quicquam,* scilicet additione corrumpente, non perficiente opus præceptum. 795. d
15. *Omnino indigens & mendicus non erit inter vos, & non deerit mendicus in terra tua.* concordantur hæ duæ sententiæ: nam prior sententia vbertatem frugum maximam supponit, ob quam nulli cogentur mendicare: posterior Iudæorum præuaricationem, qua fiet, vt terra non det fructum suum, sic vt multi cogantur mendicare. 308. c. d.
17. *Si difficile, atque ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter causam & causam, lepram & non lepram, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus, veniesque ad Sacerdotem leuiticī generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, &c.* exponitur hic locus de summo tribunali, quod fuit in synagoga, & nunc est in Ecclesia, cui omnes fideles stare debent. 135. a. b
ibid. *Prophetam suscitabit tibi Deus &c. illum audies.* Hic cōtinetur in genere, quicquid Christus fecit, & dixit. 183. c.
18. *Dominus enim Deus ipse hæreditas eorum,* supple leuitarū. i. dedit dominus leuitis, id quod hæreditario quodam iure ad eum pertinebat. 1143. b. c
25. *Non alligabis os boui trituranti.* id est, non prohibebis concionatores accipere victum à populo. 131. b
30. *Mandatum quod ego præcipio tibi hodie, non suprà te est, neque procul positum, neque in cælo situ, neque trans mare.* loquitur de facilitate implendi mandata decalogi, vel de cognitione tantum præceptorum decalogi. 126. a. b
ibid. *Sed iuxta est sermo valde, in ore tuo,* quia iam confessus es te intellexisse, *& in corde tuo,* quia iam intellexisti. ibid. c.

IOSVE.

15. *Qui percusserit Cariat sepher & ceperit eam. g.* ὃς καλλαναχίσῃ αὐτὴν. i. vi dominatus fuerit eius. 832. a.

REGVM.

1. Reg. 2. *Puer autem proficiebat & crescebat & placebat tam Deo quam hominibus.* i. crescebat in externis signis beneuolentiæ Dei & hominum. 398. a
1. Reg. 8. *Non te abiecerunt sed me, ne regnem super eos.* quoniam videlicet Deus rex erat summus super Israel, duces vero eius solum proreges. 462. a. b
1. Reg. 27. *Virum & mulierem non viuificabat Dauid.* i. non viuum relinquebat. 417. d
1. Reg. 28. *Quem suscitabo tibi, Samuelem mihi suscita.* Samuelis animam vere Sauli apparuisse auctor probat. 413. a
2. Reg. 7. *Ego ero ei in Patrem.* loquitur ad litteram de Salomone, sed de Christo mysticè Paulus interpretatur. 51. c
2. Reg. 8. *Dauid extendit duos funiculos super Moab, vnum ad occidendum, vnum ad viuificandum* i. definiuit quot ex Moabitis vellet occidi, & quot seruari. 417. d
23. *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam, dixit Deus Israel mihi, &c.* ille qui dicitur Spiritus Domini, dicitur etiam Deus Israel: vnde Spiritum sanctum sequitur esse Deum verum 270. a
3. Reg. 8. *In arca autem nihil erat aliud, nisi duæ tabulæ,* Salomonis scilicet tempore, licet post & vrna & virga addita sint, sicque locus hic cum Apostolo, qui ad Hebræos 9. ista in arca fuisse ait, concordare dicitur. 51. d. 52. a

TOBIAS.

4 *Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cū peccatoribus.* id est, instrue conuiuium, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defuncti. 1375. c

9. Vadas

9. *Vadas ad Gabelum in Rages ciuitatem Medorum.* locus hic conciliatur cum cap. 3. in quo Sara in Rages habitasse dicitur 33. a

IVDITH.

5. *Nam & ante hos annos cum recessissent à via, exterminati sunt.* loquitur de aliis captiuitatibus Babylonicā præcedentibus. 37. c
16. *In omni spacio vitæ eius non fuit qui perturbaret Israel, nec post mortem diebus multis.* refertur hoc ad Manassis, Ammon & Iosiæ tempora. 30. c. d

IOB.

5. *Voca si quis est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.* defenditur hic rectè expressa Hebraica veritas. 97. a intelligit autem Angelorum aliquē, ex quo loco pro nobis sanctos orare demonstratur. 1520. c
9. *Verebar omnia opera mea.* quia videlicet ne aliquid eis imperfectionis misceret formidabat 1199. a

PSALMI.

2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te,* hæc de Christo dici vero Dei filio, & ex consequentibus & ex Apostolorum dictis, vt totum ipsum psalmū ostēditur. 221. b. c
2. *Reges eos in virga ferrea,* potestate iudiciaria, inflexibili. 791. b. pasces eos Hebr. legitur 513. c
2. *Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram,* ostenditur ex hoc loco principes Christianos teneri ad tuendam Christianam religionem. 1358. a. b
2. *Apprehendite disciplinam.* Heb. *Osculamini filium.* i. reuerentiam exhibete filio Dei. 68. a hoc autē rectè fit fidē & doctrinā eius recipiēdo. 99. a. defenditur hic locus tanquam Hebraicæ veritati consentaneus. 68. a
2. *Nequando irascatur Dominus & cum exarserit in breui ira eius.* loquitur de filio, vt ex Hebræo planū est. 93. d & ex hoc loco filius probatur esse verus Deus. ibid.
4. *Filii hominum vsquequo graues corde.* conqueritur Deus de hominibus, quod neglectis æternis diligant temporalia. 99. b. defenditur hic locus vt Hebraicæ veritati consentaneus, si paululum puncta mutentur. c
6. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* loquitur de inferno & purgatorio. 1376. b
8. *Omnia subiecit sub pedibus eius.* i. attribuit ei dominium in res omnes. de Christo hic locus intelligitur præcipue, & de prima creatione hominis. 382. d
Psal. 18. *In omnem terram exiuit sonus eorum.* sic legēdum est & Heb. קולמו Kolam, non קורם Kauam. lineacorum. defenditur editio vulgata, & corruptum esse fontem Hebræum ostenditur. 66. c
18. *In sole posuit tabernaculum suum.* i. in manifesto posuit Ecclesiam. 979. d
18. *Lex Domini immaculata conuertens animas, præceptum Domini lucidum.* indicat ex lege scripta maiorem haberi cognitionem, quam ex cognitione naturali, de qua in superiori Psal. parte egerat. 126. d
31. *Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.* i. conuersus sum ad pœnitentiam tempore ærumnæ, dum spina calamitatis in me figi cœpit, sic Heb. veritas exprimitur. 99. d
ibid. *In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* hæc esse Hebraicæ veritati consentanea indicantur. 100. a
36. *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panē,* cum anxietate scilicet & labores, vt illi faciunt, qui diu quærunt & vix inueniunt 1309. d
37. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus.* indicat ardorem libidinis, qui dum existit, illusiones parit. Sic expressit veritatem Hebraicam. 100. b
41. *Ad Deum fontem viuum.* in fortem viuum mutari posset ex Heb. & Græca editione. 93.
44. *Virga directionis virga regni tui.* i. tua potestas puniendi recta. 791. b. vel directissima, seu etiam sempiterna. 1518. d
44. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram.* pro Apostolis nati sunt fideles multi, quos Deus constituit Episcopos. vel pro Apostolis constituti sunt Episcopi. 809. a
47. *Deus fundauit eam in æternum.* i. Ecclesiam suam, quæ est ciuitas eius, nam totus psalmus est de fundatione Ecclesiæ Christianæ, tanquam nouæ & visibilis ciuitatis 981. d
48. *Frater non redimit redimet homo?* ergo qui nos redemit non est homo, sed diuinum suppositum. i. Christus 434. c
65. *Transiuimus per ignem & aquam & eduxisti nos in refrigerium.* de purgatorio exponitur; nam per aquam baptismum, per ignem purgatorium intellexit. 1376. b
68. *Qui habitare facit vnius moris in domo.* i. qui in Ecclesia habitare facit, homines vnius fidei, spei, & voluntatis, defenditur hæc versio, vt recta. 100. b
ibid. *Qui habitant in sepulchris.* in deserto, quod quidem instar sepulchri esse videbatur, & hæc item defenditur vt recta & Heb. veritati conformis. 100. d
68. *Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtute multa.* i. Dominus dabit prædicatoribus Euangelij, os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij eorum. Nam quæ dicent, signis & prodigiis cōfirmabunt. *Rex virtutum,* Dominus ille est rex multorum millium angelorum, & simul Pater est, *dilecti, dilecti.* i. filij sui dilectissimi. *& speciei domus diuidere spolia.* i. dabit iisdem prædicatoribus, vt spolia gentium conuersatum diuidant ad speciem & decorem domus suæ, quæ est Ecclesia. *Si dormiatis inter medios cleros.* i. Si ōl prædicatores maneatis inter duas sortes seu hæreditates, cælestem scilicet & terrenam, *pennæ columbæ deargentatæ.* i. tunc erit Ecclesia instar columbæ formosissimæ, habentis alas deargentatas, & dorsum deauratum. 101. c. d. hic totus locus veritati Heb. conformis ostenditur. ibid. *Vt quid suspicamini montes cogulatos:* ita legendū esse ex Heb. probat. ibid. *Etenim nō credentes inhabitare Dominum Deum.* sic etiam ibi legendum esse ex Heb. monstratur. 47.
ibid. *Conuertam in profundum maris.* i. eos qui sunt in profundis maris conuertam & reducam, & hic etiā 102. b
ibid. *Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu.* i. D. Paulus, qui in mentis excessu tam altè dormiuit, vt nesciret an esset in corpore. 102. c
ibid. *Currus Dei decem milibus multiplex, Dominus in eis, in Sinai, in sancto, ascendisti &c.* Hæc quæ de Deo Israelis à propheta dicuntur, Christo ab Apost. ad Ephes. 4. tribuūtur, vnde Christus est verus Deus Israel. 217. a
71. *Suscipiant montes pacem populo & colles iustitiā.* per mōtes Apostoli & excelsæ animæ, per colles populi significantur. 5. c.
86. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* i. in Apostolis & Prophetis. 498. a
98. *Adorate Deum omnes angeli eius.* Hic Deus teste Paulo ad Heb. 1. est Christus a 217. 239. d
98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* loquitur ad literam de arca testamenti. 1505. b. c
101. *Tu Domine initio terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli.* Christus hic dicitur cæli & terræ creator ex Apostolo, cap. 1. ad Hebr. 17. a. 219. c
107. *Contriuit portas æreas & vectes ferreos confregit.* hunc locum de descensu Christi ad inferos veteres exponunt. 314. a
108. *Et episcopatū eius accipiat alter.* i. præfecturam quandam Heb. 531. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.109. *Sede à dextris meis.* i. esto mihi æqualis. 380.c. & proinde ex hoc loco Christus probat suâ diuinitatem, & Paulus item. d
109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos,* ex hoc loco optimè deducitur Aaronici sacerdotij mutabilitas. 1659. b. c. *in æternum secundum ordinem Melchisedech,* quia hic optulit panem & vinum, Christus seipsum in specie panis & vini. 95. d. *Iurauit Dominus.* ei vtique iurauit, qui post luciferum natus est ex virgine: sic Christus vt homo sacerdos est. 439. c
112. *Qui habitare facit sterilem in domo.* i. reddit eam fœcundam. 94. a
118. *Aufer à me opprobrium, quod suspicatus sum.* pro gratiæ incertitudine hic locus facere ostenditur. 719. c
118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* i. maius est lumen quod habetur ex verbo Dei, quam ex creaturis. 126. d
120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi: Auxilium meum à Domino.* montes sunt Sancti, à quibus auxilium expectandum, non vt ab auctoribus, sed vt ab impetratoribus. 1515. b
126. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini filij, merces fructus ventris.* i. cum dormierint per mortem omnes electi: continuo apparebit hæreditas Christi, resurgentibus in gloria omnibus eius electis. 1408. b
131. *Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Hebraicè habetur, adorabimus scabellum pedum eius. & loquitur de arca. 1505. c
131. *Viduam eius benedicens benedicam.* defenditur hic locus contra Caluini petulãtiam. 102. d
138. *Mirabilis facta est scientia tua ex me.* i. plusquam eam homo possit capere. 94. a
138. *Non est occultatum os meum à te.* os offis, non os oris hic haberi clarum ex Heb. 95. d
138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* i. embryonem ex Heb. 94. a
142. *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens* i. comparatione tui ô Deus. 1199. b. vel ob id quod nemo est, qui non habeat peccata venialia. ibid.
146. *Qui producit in montibus fœnum, & parat terræ pluuiam.* significat populos, qui à Sacerdotibus doctrinam accipiunt, debere eis alimenta præbere, & vicissim sacerdotes debere dare doctrinam populis 1137. c.

PROVERBIA.

6. *Mandatum lucerna est, & lex lux.* quòd scilicet hæc intellecta hominem dirigat in operando. 126. c
8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum.* sept. legunt ἔκτισεν. i. creauit, quod dicitur de generatione filij, eo quod facta sit sine mutatione generantis. 281. a. b. vel ἔκτησεν. i. acquisiuit, per generationem scilicet æternam. 294. d
8. *Ab æterno ordinata sum,* hæc sapientia, quæ hic loquitur, est sapientia genita. i. filius. 244. b
8. *Quando appendebat fundamenta terræ, quando certa lege & gyro, &c. cum eo eram cuncta componens.* hic sapientia genita. i. filius loquitur, non essentialis, vel creata, quæ vna cum Patre mundum creauit. 249. b
12. *Non contristabit iustum quicquid acciderit ei.* loquitur de tristitia, quæ mortem operatur, quam Paulus tristitiam huius sæculi appellat. 1435. a
16. *Pondus & statera iudicia Domini sunt, & opera eius omnes lapides sæculi.* sic legendum ex Hebr. non sæculi. 97. a
20. *Ruina est homine deuotare sanctos, & post vota retractare.* i. ij qui temere & inuiti vouent in laqueum sese induunt, & occasionem inde capiunt delinquendi, ex Hebræo sic exponitur. 1244. c
30. *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria.* loquitur in persona infirmorum, qui mendicitatem inuiti & grauiter ferunt. 1309. c

ECCLESIASTES.

1. *Peruersi difficile corriguntur & stultorum infinitus est numerus,* sic optimè eo expressus demonstratur verborum Hebraicorum sensus. 86. c.
9. *Nescit homo vtrum amore vel odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.* i. antecedit homines cum de hac vita decesserint, notitia istius rei, quia tunc est iudicium, nunc certamen, iuxta Heb. veritatem sensus hic elicitur, quem nostrum interpretem rite expressisse demonstrat. 97. b
9. *Quodcunque facere potest manus tua instanter operare, quia nec ratio, &c.* loquitur in persona impiorum, vel de iis agit, qui flagitiosè viuunt, quibus nullum est remedium post hanc vitam. 1408. c. d
11. *Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* i. homines necessario sunt morituri: & cum mortui fuerint per se nunquam resurgent: vel per austrum vitam beatam, per Aquilonẽ gehennam intelligit. 1409. a
12. *Verba sapientum sunt sicut stimuli, & sicut claui in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno, his amplius, fili mi, me requiras.* indicat standum esse sententiæ summi pastoris, cum ei præsertim sapientum adstat consilium. 135. c
12. *Cuncta quæ fient adducet Dominus in iudicium.* id est, ea examinabit. 1384. d.

CANTICA.

1. *Propterea adolescentulæ dilexerunt te.* i. animæ imperfectiores, fideles tamen dilexerunt animam perfectam. 958. b
1. *Nigra sum sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* Ecclesia est nigra propter peccatores, & formosa propter bonos 969. b
2. *Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias.* loquitur de anima perfecta, quæ inter multos peccatores in Ecclesia commoratur. 958. c
4. *Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ viuentis.* per intellectionem hæc de electis solis exponit Aug. cum tamen in vniuersum de tota Ecclesia intelligantur. 958. a. b
4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* loquitur de anima perfecta, quæ per hyperbolen tota pulchra dicitur, quia caret mortalibus, & vitat venialia 962. c. d
5. *Crura eius sicut columnæ marmoreæ.* per crura S. Petrum intellige, super quem fundata est Ecclesia. 493. b
5. *Caput tuum aurum optimum.* i. Christus, cuius caput Deus est. 482. c
6. *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus, vna est columba mea. &c.* loquitur de Ecclesia, quæ quasi mater habet reginas, concubinas & adolescentulas. i. animas imperfectiores, fideles tamen & bonas, & præter illas animas aliquas perfectas, quæ Deo sunt carissimæ. 482. b
7. *Caput tuum sicut Carmelus.* i. Pontifex summus ingens est mons, sed nihil aliud quàm terra. 482. c

SAPIENTIA.

1. *Spiritus Domini replenit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis.* hoc πανσοφία. i. Spiritus sanctus, qui hic omnia conseruare & continere dicitur. 271. c. qui est etiam vbique, & omnia nouit genera linguarum, licque verus Deus est. ibid.
3. *Spado qui non operatus est per manum suam iniquitatem, nec cogitauit contra Deum nequissima, dabitur ei fidei donum electum,* agit de voluntario spadone, cui promittitur donum quoddam singulare respondens fidelitati ipsius. 1179. d
8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det,* in vniuersum hoc est intelligendum, de continentia virginali, viduali & coniugali. 1256. c

ECCLESIASTICVS.

5. *De propiciatu peccati noli esse sine metu.* sic legendum ex Græco ex quo loco vana hæreticorum fides esse ostenditur, & 97. c
7. *Melior est sapientia cum diuitiis.* i. melior est sapientia cum diuitiis, quam sine sapientia diuitiæ. 1310. b
11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum opera sua.* i. Deus reddit vnicuique secundum opera sua, & facile reddit. 1475. c
14. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inspiciam omnes dormientes.* ostenditur ex hoc loco Christum in descensu suo in omnib. inferorum locis fuisse. 427. a. b.
ibid. *Misericordia facit locum vnicuique secundum meritum operum suorum.* g. κατὰ ἔργα. i. pro meritis. 98. a
24. *Ego quasi fluuij Dioryx.* Sic legendum ex Græco, est autem dioryx fossa ad irrigandam terram deducta. 93. a
45. *Dedit illi coram præcepta.* g. κατὰ πρόσωπον. sic legendum non cor ad præcepta, & significat præcepta esse vnicuique ante faciem & ob oculos. 92. d

ISAIAS.

2. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabis gens contra gentem gladium,* etc. prædicitur altissima pax, quæ euenit Christo nascẽte, illud enim vltra in longum tempus significat. 1338. b. 1361. b.
6. *Vide Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum. Seraphim stabant super illud. &c.* Non potuit clarius describi maiestas summi Dei, quæ tamen hic dicuntur, tribuuntur Christo Ioan. 12. vnde sequitur Christum esse verũ Deum. 217. b. item Spiritui sancto Act. vlt. vnde sequitur etiam Spiritum sanctum esse verum Deum 270. b.
8. *Dominum exercituũ ipsum sanctificate, ipse est pauor vester, & ipse est terror vester, &c.* hæc de Christo dicta esse, & sic intelligi ab Apostolis & Euãgelistis ostenditur. 217. b. c
9. *Et vocabitur admirabilis, consiliarius, Deus, fortis &* 9. Hæc esse nomina omnia Christi Saluatoris aduersus Iudæos ostenditur. 66. a. b
9. *Factus est principatus eius super humerum eius.* hoc dicit, quia claues principatus insignia super humerum poni solebant. 509. d
10. *Va Assur virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea. &c.* ex hoc loco deducitur principes qui aliena regna inuadunt, etiamsi iuste eos puniant, quibus Dei nutu bellum inferunt, non tamen iuste agere dum aliena inuadunt & possident. 1775. d
11. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* virga florens est Maria cõcipiens, super florem autem I. Christum conceptum, mox descendit Spiritus sanctus, cum omni donorum suorum copia. 393. b
11. *Non occident. & non nocebunt in omni monte sancto meo.* loquitur de hæreticis, qui Ecclesiæ non nocent, sed eam exercent, & proficere in sapientia & patientia faciunt. 1361. c
11. *In eum gentes sperabunt,* id est Messiam, *& erit sepulchrum eius gloriosum.* Hoc intelligitur de Christi sepulchro etiam nunc eum Christi corpus in eo non iacet. 1543. b.
19. *Colent eum in hostiis & muneribus, & vota vouebunt Domino & soluent.* loqui prophetam hoc loco de piis votis Christianorum probatur contra Pseudomartyrem. 1207. c. d
22. *Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat.* intelligit principatum Ecclesiasticum datum Eliachim loco Sobnæ, qui ab eo amotus fuerat 509. d
28. *Ecce ego ponam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum in fundamento fundatum.* hæc de D. Petro & eius successoribus esse prædicta demonstrantur. 455. 456.
29. *In vanum colunt me docentes mandata & doctrinas hominum.* reprehendit traditiones, inanes, perniciosas, & contra Scripturas. 187. b. c. sic exponitur illud eiusdem. *Timuerunt me mandato hominis & doctrinis.* 787. a
ibid. *Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati.* sic Christi mysteria in veteri testamento, denotantur, quia non intelligebantur. 129. c
33. *Dominus legifer noster, Dominus rex noster,* qui scilicet auctoritate propria leges ferat, & à nullo in nullo dependeat, 705. c. d
33. *Deus ipse veniet & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum & aures surdorum patebunt.* hæc de Christo & de nullo alio dici probantur. 223. a. b. *Deus ipse* is est Christus, qui venit per se, non per legatos. 253. a.
40. *Vox clamantis in deserto parate viam Domino,* Ioannem esse vocem, qui Christo viam parauit vero Deo Dominoque Israelis, omnes Euangelistæ clamant. 217. c. parate viam Domino. יהוה Adonai. i. Christo, sicque Christus nomine ineffabili dicitur. 243.
40. *Cui assimilastis me, & adæquastis dicit Sanctus.* conqueritur de simulachris ligneis, quæ habebantur pro diis, quibus si Deus verus est similis, ligneum eum esse necesse est. 1565. d
42. 44. 48. *Ego sum primus, ego nouissimus.* Christus hæc loquitur de seipso, & propterea est is verus Deus, qui per prophetas loquebatur vt ex Apocal. 1. patet. 217. d
45. *Ego Deus, & non est alius, in memetipso iurauí, quia mihi curuabitur omne genu.* hic Deus teste Apostol. Rom. 14. Christus est. 217. d
42. *Ecce seruus meus, suscipiam eum.* Christus seruus est ratione humanæ naturæ. 233. a
43. *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas.* excludit alium Deum, alium Christum alium saluatorem, non bona opera. 718. d.
45. *Labor Aegypti, & negotiatio Aethiopiæ & Sabaim, viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt, post te ambulabunt, vinctis manicis pergent, & te adorabunt, tecque deprecabuntur,* hæc dici à Deo Patre, de filio suo incarnando, non de Cyro, nisi vt Christum referebat ostenditur. *Tantum in te est Deus,* quia scilicet Christi humanitas, est quasi templum diuinitatis. *& absque te non est Deus,* quia scilicet ipse Christus cum Patre & Spiritu sancto est verus Deus. 224. a. b
48. *Ex tempore antequam fierent ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me, & Spiritus eius.* hic loquitur filius missus à Patre & Spiritu sancto. 221. c. d. quod probatur ex Hebræo & Græco fonte. 222. c. d
52. *Non adiiciet vltra,* id est in longum tempus, *vt pertranseat per te incircumcisus & immundus.* id est infidelis aliquis persecutor, vel portæ inferorum aduersum te non prævalebunt, vel intelligitur de Ec-

Universidad de Deusto
Biblioteca

clesiā triumphante. *Recedite, exite, pollutum nolite tangere*, agitde separatione animi & morum. 965.a.b

52. *Dicit Dominus, ingiter tota die nomen meum blasphematur, propter hoc sciet populus nomen meum in illa die, quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum.* hunc esse verum Deum Israel, qui loquitur, & ipsum esse Christum demonstratur. 223.c.d. denique totum hoc caput Christo adaptatur. ibid.

53. *Percussum à Deo, & humiliatum*, hoc dicit non quia Deus eum oderat, sed quia permisit occidi morte corporali. 406. a. Hebr. percussum Deum & humiliatum habetur. 68.a

54. *Dabo omnes filios tuos doctos à Domino*, loquitur de gratia Spiritus sancti, qua homo interius mouetur ad credendum & amandum. 147.c.d.

56. *Speculatores eius cæci omnes, neque quicquam nouerunt, omnes canes muti, nec valent latrare*, &c. non intelligendum de omnibus in vniuersum, sed per intellectionem de quibusdam. 899.b.c

56. *Non dicat Eunuchus: ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis, qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & seruauerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus, nomen æternum dabo eis, quod non peribit.* hic locus de continentibus voluntarie fasè exponitur, quibus promittitur ingens gloria & præmium maius, quam si eis nati essent filij & filiæ. 1178.c.d

60. *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.* loquitur de Ecclesia militante, quæ tamen à Ioanne in Apocalypsi cap. 22. per anagogen ad Ecclesiam triumphantem traducta sunt. 1624.b.c

63. *Tu es enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos, id est*, non habet nos pro filiis 1533.a

64. *Tu iratus es, & peccauimus.* 1. & pro quia. 95.c

64. *Quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ.* loquitur in persona grauissimorum peccatorum, & non in sua. 50.a. & 1199.b

56. *Iurabit in Deo amen.* 1. vero, qui est Pater & Filius. 236.a

HIEREMIAS.

7. *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes templum Domini, templum Domini.* agit contra Iudæos, qui putabant se diligi à Deo, quia templum Dei apud se habebant etiamsi ipsi malè viuendo essent templa diaboli. 1643.b.c.

11. *Cleri eorum non proderunt eis.* 1. dignitas clericalis seu sacerdotalis nō proderit eis, quia multi de clericis pereunt, & laici beatissimi reperiuntur. 1060. b.c.

15. *Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* inepta esset hæc locutio, si Sancti non consueuissent orare pro viuis. 1516.c.d.

23. *Et hoc nomen, quod vocabunt eum Dominus iustus noster.* Heb. *Dominus iustitia nostra*, hic Christus dicitur nomine יהוה. ADONAI & 241. & iustitia nostra, quia ipse est, qui pro nobis diuinæ iustitiæ satisfecit. 242.a

31. *Dabo legem meam in cordibus eorum, & in corde eorum scribam eam.* 1. gratia testamenti noui. *Et non docebit vir vltra proximum suum cognosce Dominū.* loquitur de præmio fidei 1. beatitudine. 148.a

36. *Firmauerunt filij Ionadab, filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis, populus autem iste non obediuit mihi.* Reprehendit Deus populum suum exemplo Rechabitarum, quòd illi obedierint voci vnius hominis, ipse autem voci Dei obedire noluerit, & agitur de obedientia voluntaria, quæ grata Deo esse monstratur. 20.129.c.d

48. *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* loquitur de negligentia graui quæ amicitiam Dei tollit. 1200. a.b

BARVCH.

3. *Magnus est, & non habens finem.* loquitur de loco Dei spirituali, qui est idem ipse Deus. 245.c.

3. *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum: hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Iacob dilecto suo: post hæc in terris visus est. & cum hominibus conuersatus est.* loquitur de Deo Israelis, qui tradidit legem in monte Sina, & tandem homo factus est, hic est Christus. 224.b.

EZECHIEL.

3. *Domus Israel attrita fronte est, & duro corde. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum.* 1. illi quidem impudentes sunt, sed tu non cedas impudentiæ illorum. 701.b.

4. *Diem pro anno dedi tibi.* 1. dedi tibi vnum diem prosigno vnius anni, quo tolerauì peccata Israel. 669.b

8. *Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum, & altare, quasi viginti quinque viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum solis.* reprehendit Scriptura quosdam, qui contra ritum eius temporis adorabant ad orientem. 1620.a.

14. *Si fuerint tres isti viri, Daniel, Noe & Iob, etc. quia filios & filias non liberabunt.* loquitur per hypothesim. 28.c

18. *Cum auersus fuerit impius ab impietate sua, omnium iniquitatum eius non recordabor.* 1. non seruabo inimicitiam cum eo, qui peccauit, vel non eum puniam in æternum. 1409. a.b.c

ibid. *Si iustus auerterit se à iustitia sua, omnes iustitiæ eius non recordabuntur.* i. non liberabunt hominem à Gehenna, nec remunerabuntur præmio sempiterno. 1409.c

38. *Et erit in die illa, in die aduentus Gog super terram Israel, ascendet indignatio mea in furore meo.* hæc & similia huius capitis loca exponuntur de Antichristo fusissimè. 697. 698. 700.

DANIEL.

2. *Tunc rex Nabuchodonozor cecidit in faciem suam & adorauit Danielem.* religiosè scilicet, & vt hominem Deo plenum, *& hostias & incensum præcepit, vt sacrificarent ei.* non loquitur de sacrificio, quod soli Deo debetur: sed de quibusdammuneribus & odoribus, quæ Sanctis donari solent. 1507.a.b

7. *Et ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat*, id est Christus, *& vsque ad antiquum dierum peruenit.* 1. Deum patrem, hic Deus pater visus in forma humana ostenditur. 1563.c

7. *Porro cornua decem, decem reges erunt*, qui scilicet regnum Romanorum inter se diuident, *& alius consurget post eos.* 1. Antichristus, *& ipse potentior erit prioribus & tres reges humiliabit.* Aphricæ scilicet, Aegypti & Aethiopiæ. 694.d.

7. *Et tradentur in manu eius vsque ad tempus & tempora & dimidium temporis.* 1. Regnabit Antichristus tres annos cum dimidio. 667.b.c

9. *Deficiet hostia & sacrificium.* 1. cessabunt sacrificia Iudæorum. 990.c

9. *Et vsque ad consummationem & finem perseuerabit de solatio.* Significat templum non esse reædificandum nisi in fine mundi, vel desolationem mansuram in æternum, quia templum semper futurum est profanatum. 685.b.c

11. *Faciet quod volet.* ab Antichristo dicit nullum superiorem agnoscendum. 708.a

11. *Stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clàm, & obtinebit regnum in fraudulētia.* loquitur de Antichristo, qui de Iudæorum gente venturus est, & regnum per insidias inuasurus. 694.a

11. *Et faciet, quæ non fecerunt Patres eius.* 1. regnabit in toto orbe Antichristus, quod nulli Iudæorum fecerunt. 695.c.d

11. *Et erit in concupiscentiis fœminarum.* significat Antichristum mulierosum futurum. 710.a.b

11. *Deum autem Maozim in loco suo venerabitur.* significat Antichristum magum futurum, & occultè diabolum adoraturum in loco dicto Maozim. 690. b. c. Illyricus Deum Maozim Christum esse blasphemat. 710.c

12. *A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium.* loquitur de tempore Antichristi, & diuino cultu, i. Eucharistiæ sacrificio ab eo auferendo. 668.b.c

12. *Beatus qui exspectat & peruenit vsque ad dies mille trecentos & triginta quinque.* 1. vsque ad dies 45. post mortem Antichristi, quia tunc Dominus veniet & coronas iustitiæ victoribus reddet. 670.a

13. *Die sub qua arbore videris eos colloquentes sibi, sub schino* est Allusio pulchra in Græco. 29.a

OSEAS.

6. *Misericordiam volo, non sacrificium.* i. malo misericordiam, quàm sacrificium. 1646.a

Ose 11. *Ex Aegypto vocaui filium meum*, ad litteram de filiis Israel intelligitur, sed Matth. in sensu allegorico de Christo intellexit. 1624.b

IOEL.

2. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem.* 1. manifestabo me missse Spiritum meum ad eum locum, vbi antea erat inuisibili maiestate. 284.a.c

2. *Præstabilis super malitia.* 1. excellens in misericordia, & pœna condonanda, vel melior quam vt à malitia vinci possit. 98.a. hic locus Heb. veritati conformis ostenditur. ibid.

AMOS.

4. *Ego firmans tonitru, & creans spiritum.* i. ventum. 283.a

MICHEAS.

5. *Et tu Bethlehem terra Iuda, paruulus es in millibus Iuda?* legendum interrogatiuè, & propterea D. Matth. negatiuè interpretatus est. 98. c veritas Heb. hic rite est expressa ibid. b

ibid. *Ex te egredietur dux*, significatur vera natiuitas carnis. 244.d

5. *Egressus eius ab initio à diebus æternitatis.* hic significatur vera & æterna Christi natiuitas. 244.c.d

ZACHARIAS.

2. *Hæc dicit Dominus exercituum: post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliauerunt vos, &c. & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.* locus efficacissimus ad probandam Christi diuinitatem, quia Dominus exercituum dicitur missus à Domino exercituum. 224.c.d

3. *Et dixit Dominus ad diabolū, Increpet te Dominus Satan.* ex hoc loco sequitur Dominum יהוה non esse vnam personam. sed plures, & eum qui dixit, Increpet te esse Christum ostenditur. 225.a.b

9. *Tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua*, hic locus exponitur, de limbo Patrum, in quem Christus descendit. 413.c.d: itē de purgatorio. 1376.d

12. *Effundam super domum Dauid & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ & precum, & aspicient ad me, quem confixerunt.* hic locus intelligitur de Christo in cruce confixo. 225.d

MALACHIAS.

2. *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* 1. nuncius Dei, ad quē pertinet ex officio explicare eius sententiam. 135.d

3. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparauit viam ante faciem meam.* Christus loquitur, qui misit Ioannem baptistam, vt præpararet viam ante faciem suam sicque est verus rex Israel 218.a

MACHABAEI.

1. Mach. 1. *Alexāder qui primus regnauit in Græcia*, loquitur de monarchia Græcorum 42.c

2. Mach. 1. *Cum in Persidem ducerentur Patres nostri.* sic vocat regiones Persidi finitimas. 41.c

1. Mach. 4. legitur Iudas purgasse templum anno 138. ante mortem vno anno, conciliatur hic locus cum 2. Mach. 9. vbi post biennium Iudas templum purgasse dicitur. 43.a.b

1. Mach. 6. Dicitur Antiochus illustris in Babylonia præ dolore animi mortuus, hic locus conciliatur cum 2. Mach. c. 9. vbi de curru in itinere cecidisse & dolore viscerum mortuus esse legitur 43.c. & cum 1.c. eiusdē li. vbi hic Antiochus in templo Nannee cecidisse, & percussus fuisse dicitur 44.a

1. Mach. 9. legitur Iudas mortuus anno 152. conciliatur hic locus cum 2. Mach. 1. vbi Iudas anno 188. epistolā scripsisse legitur 44.d.45.a

ibid. *Antiochus regnauit in anno 137. regni Græcorum* numerat annos à Seleuco, qui primus regnauit in Syria 42.d

2. *Hieremias inuenit locum spelunce, & tabernaculum & arcam & altare incensi intulit in illum.* hic locus à medaciis quibus incusatur, liberatur & quando hoc fieri potuit ostenditur. 42.a

ibid. *Hic locus ignotus erit donec cōgreget Dominus congregationem populi, & propitius fiat.* loquitur de tempore nouissimo vel de Christi tempore. 42.b

2. *Mach. 12. Misit Hierosolymā offerri eas pro peccatis mortuorum iustè & religiosè de resurrectione cogitans.* 1. Iudas cum religiosè cogitaret resurrectionem futuram, & animas esse immortales, & formidaret, ne animæ suorum propter aliquod peccatum punirentur, iussit pro eis orari & sacrificari, de quo loco fusè disputatur. 1374.c.d

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæus.

2. *Vt adimpleretur quod dictum est per prophetas, quoniam Nazareus vocabitur* non est desumptum ex aliquo vno propheta, sed eo quod omnes prophetæ, Dominum sanctum futurum esse prædixerunt Nazaræum eum vocandum à prophetis prædictum esse dicit. 87.d

3. *Venit Ioannes baptista in deserto prædicās baptismum pœnitentiæ.* in deserto scilicet exteriori, vbi non habitabant homines, sed per illud iter faciebant. Nā Ioannes venit à desertointeriori, vbi nulli erant homines, in desertum exterius per quod homines transibant 1289.c

5. *Beati pauperes spiritu.* 1. qui propter Deum sponte eligunt paupertatem, & proinde etiam humilitatem. 1225. c. d. de quo loco fusè disputatur ad probandum paupertatem rectè Deo voueri. ibid.

5. *Vos estis lux mundi.* exemplo scilicet sanctitatis, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

imitari omnes conuenit. 127. a vel si agit de doctrina, significat eam intellectam illustrare mentem. ibid.
5. *Qui occiderit reus erit iudicio*, loquitur de iudicio humano & temporali, quo homicidia mulctantur morte temporali. 1395. b
5. *Qui dixerit fratri suo, reus erit consilio, qui dixerit Racha, reus erit iudicio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*, Agitur hic de iudicio in foro Dei, ex his autem certum est distingui tria genera peccatorum, & pœnarum, quarum aliæ sunt temporales, aliæ æternæ locus hic facit pro purgatorio. 1395. a.b
5. *Esto consentiens aduersario tuo, dum es cum eo in via, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tortori, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem.* i. dum es in hac vita optimè conuenias cum lege Dei, vel tua conscientia, quæ peccatis tuis aduersatur, ne Christo iudici præsenteris, & accuseris ab iisdem: qui Christus tradet te dæmonibus vel bonis Angelis, & mitteris in infernum purgatorij, vsque quo minima etiam peccata luas: de hoc loco fuissime disputatur, & multæ eius explicationes excutiuntur. 1391. 1392. 1393.
5. *Audistis quia dictum est antiquis, oculum pro oculo, & dentem pro dente.* reprehendit prauam Phariſæorum expoſitionem, & prohibet priuatis hominibus deſiderium & poſtulationem vindictæ. 1334. c
ibid. *Ego autem dico vobis nō resistere malo*, nō prohibet Christus iustam vltionem, sed repercussionem. 1334. d
5. *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram*, hoc præceptum est, quod intelligitur esse seruandum in animi præparatione. 1184. a.b ibid. *Estote ergo vos perfecti, &c.* loquitur hic de perfectione necessaria, & 19. *Si vis perfectus esse*, de perfectione vtili. 1193. d
6. *Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum.* i. ne in oratione quæras inanem gloriam, sed Deo placere, & ab eo videri. 1626. d
6. *Nolite solliciti esse animæ vestræ dicentes, quid manducabimus.* immoderata scilicet & superflua sollicitudine: moderatam enim sollicitudinem Dominus non reprehendit. 1300. c
7. *Quam angusta porta est, & arcta via quæ ducit ad vitam, &c.* natura sua lex Christi difficilis est, scilicet, & ex naturæ humanæ corruptione: sed per gratiam facilis est. 1198. c
9. *Non veni vocare iustos sed peccatores.* i. veni hortari eos ad pœnitentiam qui egent, non qui non egent. 1035. c defenditur hic locus contra hæreticos ibid.
10. *Nihil tuleritis in via, non peram, non pecuniam, &c.* eo scilicet tempore, quo in terra promissionis esti is futuri sed post Christi passionem Apostoli temporalia habere potuerunt. 1144. b
Matthæus cap. 10. & Marcus cap. 6. cōcordantur, dum ille Christum præcepisse Apostolis ne virgam ferrent, hic vero vt ferrent, scripsit. Nam prior de virga corporali posterior de spirituali. i. potestate Apostolica locutus est, propter quam Apostolis debebantur alimenta 791. b
11. *Et si vultis recipere, ipse est Helias, qui venturus est.* i. si vultis aliquem Heliam in primo aduentu recipere, recipite Ioannem. 663. b
11. *Et tu Capharnaum nunquid vsque ad cælum exaltaberis, vsque ad infernum descendes?* indicat Dominus illam vrbem tam profunde descensuram, quàm alte videbatur exaltata. 410. c
ibid. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo* per æternam generationem, vel per vnionem hypostaticam ratione humanitatis. 382. c
12. *Qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* exponitur de purgatorio, & defenditur contra calumnias hæreticorum. 1. 177. 1378. itaque sensus est. Peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in hoc sæculo, neq; in futuro, neque quantum ad pœnam neque quantum ad culpam, cùm alia peccata remittantur in hoc sæculo, quoad culpam, & in alio quoad pœnā, vt mortale iam vel & hic & ibi quoad culpam & pœnam, vt venialia. ibid. Sed peccatum in Spiritum sanctum hoc loco irremissibile dicitur, quia difficulter remittitur, quāuis etiam remitti possit. 5c.
12. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ.* locum denotat sub terram profundissimum, qualis non est sepulchrum, sed limbus. 414. b.c
13. Parabola zizaniorum ita explicatur, vt mali omnes siue hæretici sint siue non, ea parabola comprehendi significentur. 949. d. 950. a & per eam non prohiberi, quominus in hæreticos gladio animaduertere liceat. 1362. d. 1363. c
ibid. *Qui habet aures audiendi audiat* monet omnes, vt vtantur facultate quam habent 1257. d
14. *Domine si tu es iube me venire ad te super aquas*, hoc nō cuiusuis tati D. Petri, sed fidei singulari tribuendum est 545. a
15. *Frustra autem colunt me docentes doctrinas & mandata hominum.* contraria scilicet diuinæ legi. 797. b
16. *Tu es Christus filius Dei viui.* hic Christum verum Dei filium & naturalem Petrus monstratur asserere 226. a & quāuis ante Petrū, Christo alij filium Dei confessi essent, eos tamē non intellexisse Christum esse filium Dei verū & naturalē, sed similē aliis sanctis eius: Petrus autē hoc mysteriū primis intellexit, & primus cōfessus est. 524. c.d
16. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cælorum, &c.* horum verborum sensus esse declaratur vt sub duabus metaphoris fundamenti scilicet ædificijue, & clauium, D. Petro promissus sit totius Ecclesiæ principatus. 491. 492. 493. 494. ex hoc loco item ostenditur infallibilitas fidei tā in Petro, quàm in eius successoribus. 737. a.b.c
16. *Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* hic speciali priuilegio promissum est Petro sedem eius nunquā ruituram. 524. d
16. *Tibi dabo claues regni cælorum.* i. potestatem soluendi à peccatis, & omnibus aliis vinculis, quæ nisi tollantur, non potest intrari in regnum cælorum. 136. a.b
16. *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* datur Petro potestas præcipiendi, puniendi, dispēsandi remittendi, & sit iudex omnium qui sunt in Ecclesia. 510. a
16. *Quodcunque ligaueris super terram.* i. quamcunque legem fidelibus imposueris, *erit ligatum & in cælis* eam Christus ratam habebit. 787. d
16. *Absit à te Domine, non erit tibi hoc.* Error est Apostolicus, sed de pietatis affectu veniēs, & non incentiuum diaboli 545. b
16. *Vade retro me Satana, scandalum mihi es*, non errauit circa fidem, sed, aliquid ignorauit Petrus, 497. b. neque Satan hic diabolum, sed aduersarium indicat, quo nomine vocatur Petrus, quia ex propria infirmitate de Christi passione offenditur 500. d
16. *Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* i. qui vult me sequi, valedicat suo iudicio, & suis affectibus, & accommodet se alterius iudicio & voluntati. 1185. a. hoc autem extra necessitatis articulum consilium est, non præceptum. 1220. b. *tollat crucem suam.* i. sit similis crucifixo. 1220. c
17. *Bonum est nos hic esse. Faciamus hic tria tabernacula*, Petrus in hoc mentis excessu errare potuit, peccare non potuit, bonum autem erat quod Petrus petebat, sed non ordinatum. 545. c.d
17. *Helias quidem venturus est, & restituet omnia*, loquitur de Helia particulari, qui apparuerat in transfiguratione. 663. a
17. *Dico autem vobis, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum*, in simili scilicet. i. Ioanne baptista. 649. d
17. *Reges gentium à quibus accipiunt tributum, à suis, an ab alienis? Respondit Simon: ab alienis. Ait Dominus. Ergo liberi sunt filij.* de ipso ibidem loquitur Dominus solum. 1150. a.b
18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Iubet Christus deferri ad Ecclesiam. i. Ecclesiæ pastores iniurias priuatas, multo magis publicas, quasis est hæresis, ad quos spectat de iis iudicare, ad alios autem obedire, si salui esse velint. 136. b. *& sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* i. eiectus de populo Dei. 954. d.
18. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio eorū sum.* i. congregati ab eo qui habet à Christo auctoritatem congregādi. 862. b vel sic. Si duo vel tres congreganti in nomine meo obtinent, quod petunt, à Deo, quanto magis episcopi omnes obtinebunt sapientiam & lumē ad ea iudicanda, quæ ad totam Ecclesiam pertinent? 894. b.c. vel *Vbi sunt duo vel tres congregati nomine meo, ibi sum in medio eorum.* per gratiam scilicet & auxilium. 585. b ex hoc item loco Christi immensitas colligitur 245. d non tamen vbique esse secundum humanitatem rectè colligitur. 383. b
18. *Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram: erunt soluta & in cælo*, exponitur hic locus de potestate ordinis & iurisdictionis Apostolis collata post resurrectionem. 504.
19. *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, hortatur Dominus in hoc loco non solū ad opes relinquendas, sed ad vouendam paupertatem. 1216. b
ibid. *Si vis perfectus esse vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* i. si non es contentus vita æterna, sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna: vade, &c. denique totus hic locus fusè exponitur ad statuēdam voluntariam paupertatem, & religionis votum. 1181. c. 1182.
ibid. *Et sequere me.* i. esto obediens mihi vsque ad mortem. 1184. d
ibid. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum*, loquitur de facilitate seu possibilitate humana, non diuina. 1193. c
19. *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum* introducere scilicet camelum existentem camelum per foramē acus, & diuitem, in regnum cœlorū. 1193. d
ibid. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te quid ergo erit nobis.* i. ecce nos fecimus, quod iuuenis ille facere noluit, quid ergo nobis dabis? *Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me in regeneratione, &c.* hæc superiora à Domino dicta esse serio iuueni illi, qui Christum interrogauerat probant, quæ non dicta esse solis Apostolis ostendit. 1163. a.b
19. *Et sunt Eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorū.* hi eunuchi sunt qui voto edito non possunt non continere. 1227. c.d. defenditur hic locus contra calumnias Petri Martyris. 1228. b.c
19. *Qui potest capere, capiat.* i. qui voluerit esse continens, erit si velit. 1255. 1256. vel qui Dei dono sentiunt sibi persuaderi, vt contineant, approbent hoc dictum, vel qui habet mentem & iudicium sanum, intelligat, iudicet, approbet hoc. 1257. c.d
20. *Reges gentium dominantur eorum. g.* κατακυριευουσιν αυτων. i. violenter dominantur, vt qui tyranni potius sint, quā reges. 832. atque adeo indicat suos debere præesse non more regum sed patrum. 831. d *vos autem non sic.* humilitatem docet, quæ virtus cum superbia pugnat, non eum potestate. 1754. d
20. *Sedere ad dexteram meam vel sinistram, non est meum*, qui iustus sum, *dare vobis*, amicis seu affinibus, *sed quibus paratum est à Patre meo*, iis scilicet qui merebuntur 282. d
22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* i. tributa Cæsari, & decimas Deo. 1137. b. 1141. b vel redditæ Cæsari, quæ Cæsari iure debentur. 813. a
22. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* i. in Ecclesia, quam plurimi sunt, qui non sunt de prædestinatis. 959. c
22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mēte tua, & ex omnibus viribus tuis.* i. vere, sincere, non fictè, non simulate: hoc præceptum fusè declaratur. 1194. 1195. vel amore præcipuo, nihil ei in amore anteponendo, vel æquando. 1196. d
23. *Super cathedrā Moſis sederunt scribæ & Phariſæi.* significat mala vita sacerdotum non obstante sequendam eorum esse doctrinam. 136. c.d
23. *Alligant onera grauia & importabilia.* i. præcipiūt 510. a ligare enim hic significat legem imponere. 787. d
23. *Vos autem nolite vocari Babbi, vnus est enim magister vester Christus.* prohibet Christus ambitionem, & affectionem honoris magistri. 148. b
23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumēta iustorum, &c.* Reprehendit eos, quòd non imitarentur eos, quorum monumenta ornabant, sed potius eos, qui illos occiderunt. 1559. b.c.
23. *Stulti & cæci quid enim maius est aurum, an tēplum quod sanctificat illud?* vult Dominus templum lapideum nobilius esse auro, quod videlicet illud auro cōmunicet sanctitatem. 1635. a
23. *Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & Scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis*, aliquos scilicet, non omnes non enim Iudæi omnes Apostolos occiderunt. 570. a
24. *Multi venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus.* i. vsurpabunt sibi Christi nomen, vt fecit Simō magus 690. d
24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in toto mundo & tūc veniet consummatio.* propriè, non per synecdochen hoc esse intelligendum demonstratur, ita vt nulla pars mundi sit, ad quam ante finem mundi Euangelium non peruenerit. 657. d. 658. a. *& tunc erit consummatio.* i. Paulo post erit finis mundi. 670. a
ibid. *Dabunt signa & prodigia*, dabūt Antichristus & eius ministri. 691. d. *ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*, significat eo tempore multos electos futuros, qui Antichristi miraculis seduci se non patientur 700. c
24. *Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire*, loquitur de Antichristo, & mystice de dogmatibus hæreticorum & ethnicorum. 1193. b
24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentē, ita & aduentus filij hominis.* quia scilicet, ex oriēte venturus

Universidad de Deusto
Biblioteca

turus est ad iudicium, inde est quod ad orientem oramus. 1619.

24. *Tunc parebit signum filij hominis in cœlo.* i. vera crux ex omnibus suis partibus redintegrata: vel imago ipsius apparebit in aere. 1605.d. 1606.a

24. *De die illo nemo scit, neque Angeli, neque filius, nisi solus Pater.* Filius nescit, vt homo. 246.c. vel nescit, ad dicendum aliis, & alios nescire facit. 398.c.d

24. *Nisi solus Pater.* solus Pater scire dicitur, quia fecit scire Christum hominem quod autem Patri cõuenit, conuenit aliis personis eiusdem naturæ 399.d

25. *Ite in ignem æternum. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare.* enumerat opera minora, vt inde colligamus quid de maioribus sit sentiendum. 1647.a

26. *Assumpsit Petrum, Iacobum, & Ioannem, & tunc cœpit mœstus esse.* Quare tunc cœpit, nisi quia voluit? 407.b denique de hoc loco & pauore mortis Christi fuse disputatur 406.c.d. 407.a.b

26. *Etiamsi oportuerit me mori tecum non te negabo.* fides est Apostoli Petri, & ardẽs affectus erga Saluatorem, non temeritas aut mendacium. 546.c

26. *Pater si possibile est.* id est, si placet tibi, *transfer calicem à me.* ostendit affectum naturalem ad fugiendam mortem coniunctum cum subiectione ad paternam voluntatem. 399.d

26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* i. qui cædem iniustam fecerit, debet à magistratu pariter occidi. 1333.d

27. *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me.* Dereliquit Deitas humanitatem in pœnis, & cum posset eam eripere, noluit, vt sacrificium perficeretur, quo mundus redimendus erat. 407.d

28. *Baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* copulat Spiritum sanctum cum Patre & filio, vt Deus verus esse inielligatur. 270.a

28. *Data est mihi potestas in cælo & in terra.* i. sicut in cœlo rex sum angelorum, ita per fidem regnabo in cordibus hominum. 818.b vel hæc dicuntur de Christo quâ homo erat, non quâ Deus 246.b vel significatur Christi humanitatem omnibus creaturis præesse 382.c vel habere potestatem diuinæ simillimam, quæ non potest communicari creaturæ 818.b

Matth. 28. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*: per gratiam scilicet & auxilium, ad quod non requiritur præsentia corporalis. 383.b

MARCVS.

14. *Bibite ex hoc omnes.* Apostoli scilicet, non omnes absolutè fideles 128.b

16. *Et valde mane vna Sabbatorum.* i. prima die septimanæ, quæ nobis est Dominica. 1667.c

16. *Surrexit, non est hic.* localiter, & vt homo, & proinde ex hoc loco destruitur vbiquitas corporis Christi. 371.b

16. *Et Dominus Iesus ascendit in cælum, & sedet à dextris Dei.* i. pari potentia & honore regnat, iudicat, & gubernat omnia cum ipso Patre. 380.c.d quod secundum humanitatem intelligendum est ratione suppositi, non ratione humanitatis. 381.a

LVCAS.

1. *Et multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum.* Dominum Deum Israel scilicet, is autem ante quem præcessit Ioannes est Christus, ex quo sequitur Christum esse Deum Israel. 227.b

1. *Tu puer propheta altissimi vocaberis.* i. Christi, qui altissimus. i. vere Deus est. 242.c

1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco.* i. non licet mihi cognoscere: cur autem non liceret, nulla ratio reddi potest nisi votum. 1223.c.d defenditur hic locus pro voto virginitatis B. Virginis cõtra calumnias Caluini & Martytis. 1224. 1225.

ibid. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi,* i. verbum Dei, quod in vterum virginis descendit, ibique carnem induit. 226.c

ibid. *Ideoque & quod nascetur ex te, vocabitur filius Dei.* Christus igitur idem filius & Dei & virginis. 355.

1. *Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid Patris eius.* conciliatur cum Hier. c. 22. *Nec erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid.* Nã Lucas de regno spirituali, Hieremias de carnali loquitur. 816.a

ibid. *Sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt.* i omnium prophetarum. 11.c

2. *Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus.* iam tunc igitur erat vnctus. i. plenus omni gratia. 393.c.

2. *In terra pax hominibus bonæ voluntatis,* Dei scilicet erga homines. g. εὐδοκία. i. beneplacitum Dei scilicet erga homines. 93.d

2. *Puer autem crescebat* corpore, *& confortabatur* spiritu, non extrinsecus adueniente, sed qui in ipso iam erat: *& implebatur sapientia,* nõ aliunde ascita, sed ea quæ in ipso erat diffundente se, *& gratia Dei erat in eo,* eum fouens & dirigens. 397.b.c

ibid. *Iesus autem proficiebat sapientia, ætate, & gratia,* opinione scilicet hominum, quibus magis in dies apparebat sapientiam suam. 397.c.d. *apud Deum & homines,* quia scilicet faciebat opera maximè meritoria tam iudicio hominum quàm Dei. 398.a

3. *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto* interiori scilicet, vbi nulli aut rarissimi penetrabant. 1289.d

3. *Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendiis vestris.* prohibet iniurias militum, inocentibus, vi vel fraude, in personis, vel in bonis factas. 1344.

5. *Ascendit autem in vnam nauim, quæ erat Simonis & docebat ex nauicula turbas.* vt scilicet intelligeremus in ea tantùm Ecclesia esse & docere Christum, cuius gubernator est Petrus. 526.b Itaque tota hæc parabola, sicut & alia quæ habetur Ioan. 21. ibidem explicatur ad declarandum duas D. Petri maximas prærogatiuas. 525.c.d. & 526.a.b

6. *Mutuum date nihil inde sperantes,* vsurę hinc prohibitio colligitur, quamuis secundum alios consilium detur diuitibus, vt mutuent sine spe recuperandi sortem. 1209.d

9. *Qui non est contra vos, pro vobis est.* indicat extra Ecclesiam posse esse aliqua dona Dei. 177.c

9. *Sine vt vadam & sepeliã patrem meum.* i. vt maneã cum patre meo vsque ad mortem eius. *sine mortuos sepelire mortuos suos.* i. non teneris ei adesse, cum habeat alios, qui eius curam gerunt. 1280.d

10. *Optimam partem elegit sibi Maria.* non tu, inquit, malam, sed illa meliorem. 1698.d

11. *Quantomagis Pater vester cælestis dabit Spiritum bonum petentibus se.* loquitur de Spiritu gratiæ necessatiæ ad salutem 138.c.

11. *Nescitis cuius spiritus estis.* arguit Christus discipulos, quod amore vindictæ cupiebant Samaritas comburi quæ Ecclesia hæreticos non persequitur, sed zelo salutis animarum 1362.b

11. *Profectò testificamini, quia consentitis operibus patrũ vestrorum, quia illi prophetas occiderunt, vos autẽ ædificatis eorum sepulchra:* cõsentitis, inquit, quia illi occiderunt ex superbia prophetas, vos etiam ex superbia & ambitione sepulchra eorum ædificatis. 1550.c.d

12. *O homo, quis me iudicem cõstituit, aut diuisorem inter vos?* quasi dicat, neque respublica, neque imperator me iudicem elegit, & propterea Christus nõ fuit rex vel iudex

dex electione hominum. 816.b

12. *Quis est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* is dispensator quilibet est episcopus, & inter cæteros Romanus summus œconomus in tota Ecclesia. 934.b hæc autem verba dicuntur Petro, & de ipso Petro, & per eum iis, qui ei in suo ordine successerunt, & per hęc verba indicat Christus se vnum seruum domui suæ propositurum, qui à se solo iudicari possit. 483.b.c

12. *Quod si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire, &c. veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, &c.* sibi Dominus seruat serui illius iudicium, quem super vniuersam familiam suam ipse cõstituit, & proinde nemo potest illum iudicare. 704.a & 483.c.

13. *Oportet me hodie, & cras & perendie ambulare.* i. tres dies in itinere Hierosolymitano consumere, vel adhuc modicum superuiuere 669.b

13. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, adhuc autẽ & animã suam non potest meus esse discipulus.* in præparatione animi scilicet 1149. c. nã non potest Christi esse discipulus, qui non est paratus carere potius vxore, liberis, & omnibus quàm Christo. 1752.d

14. *Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* loquitur etiam hic Dominus de præparatione animi. 1193.c.d

16. *Redde rationẽ villicationis tuæ, iam non poteris villicare.* per depositionẽ à villicatione: mortẽ, & per non posse villicare, non posse mereri & lucrari intelligit. 1426.c

16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* deficere est mori, & amici sunt Sancti, qui cum Christo regnant: atque adeo hinc sequitur homines post mortem iuuari precibus Sanctorum: hortatur Dominus, vt eleemosyna potius detur bonis quàm malis. 1395.d

16. *Et in his omnibus inter omnes nos & vos Chaos magnum.* g. χάσμα. i. hiatus. ex quo apparet nihil solidi interiectũ fuisse inter infernum & limbum. 412.d

17. *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus.* non agit de his qui seruant consilia, & non dicit serui inutiles estis, sed sumus, vt nos ad humilitatem excitaret. 1199.d

17. *Regnum Dei non veniet cum obseruatione. Ecce enim regnum Dei intra vos est.* i. gratia vel Christus ipse, quasi dicat iam aduenit Messias, iam præsens est. 986.d

18. *Filius hominis cum veniet, putas inueniet fidẽ in terra?* exiguam scilicet quandam fidem, quæ in paucis reperitur, & in pauciotibus in fine mundi reperietur. 990.d

18. *Quid me dicis bonum, nemo bonus, nisi solus Deus,* loquitur ad eius mentem, qui eum nõ putabat Deum. 247.a

21. *Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum, & tempus appropinquabit.* multorum scilicet seductorum, qui sibi nomen Christi vsurpabunt. vt Simõ Magus, Menander, & mult alij. 275.

22. *In qua necesse erat occidi Pascha.* i. agnum Paschalem. 1670.a

22. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* indicat suis præfuturum vnum, sed non more regum, sed suo. 486.a

22. *Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem oraui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* de hoc loco fuse disseritur, & in summa hæc dicuntur. Duo priuilegia hac oratione Christus Petro impetrauit, alterum est, vt nusquam posset fidem amittere, alterum est, vt nunquam in sede eius inueniretur, qui doceret contra veram fidem. 736. 737. *conuersus confirma, &c.* tu cuius fides non potest deficere, cum videris aliquos nutantes, & vacillantes, confirma eos ad eos conuersus. 738.d ostendit item his verbis Petrum fore principem, & caput fratrum suorum. 526.c. *Et oraui pro te vt non deficiat fides tua.* i. vt saltẽ in throno tuo non deficiat prædicatio veręfidei. 745.b. ex hoc itẽ loco deducitur Pontificem ex cathedra docentem errare non posse. 137.b

22. *Qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium,* i. eritis in his angustiis, in quibus sunt, qui tunicã vendunt, vt emant gladium. 818.c. vel eritis tales, quales, ij sunt, qui nulli fidunt, sed sibi prospiciut 1207.b. *Domine ecce gladij duo hic, satis est,* in Ecclesia est duplex gladius spiritualis & temporalis, qui ecclesię nutu ad iussum imperatoris mouendus est. 822.b

23. *Memento mei, dum veneris in regnum tuum.* indicat post hanc vitam posse remitti peccata, & animas iuuari posse. 1596.b

23 *Hodie mecum eris in Paradiso.* i. in cælorum regno, seu gloria cælesti. 1478. a. b. hoc verbum omnibus iustis dictum est. 428.d

24. *Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam,* i. oportuit Christum vincere, & sic triumphare. 445.d

IOANNES.

1. *In principio erat verbum.* i. Verbum non cœpit esse, sed fuit semper. 244.d. *& Verbum erat apud Deum,* Pattem scilicet. *Et Deus erat verbum,* idem scilicet Deus qui & Pater, vel quoniã Verbum hoc, est Dei conceptus & notitia, sensus est, hoc Verbum est idem cum Deo, & proinde eiusdem substantiæ: *Omnia per ipsum facta sunt.* ergo id Verbum non est creatura, & proinde creator est, atque adeo verus Deus. 236. d. 237. a.b. 244.d. *Omnia per ipsum facta sunt,* loquitur de creaturis solum. 284.b

1. *Et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* i. nulla res est quæ sit facta, quæ non sit facta per verbum. 239.a

1. *In mundo erat & mundus per ipsum factus est, & mundus eum nõ cognouit.* i. impij & mundi huius amatores Christum Deum non cognouerunt. 239.b.c

1. *Verbum caro factum est.* i. Deus factus est homo. 355.

1. *Verbum caro factum est.* i. hoc Verbum quod sic ab æterno Deus erat, postea factum est caro, cum carnem assumpsit. 238.a *Et habitauit in nobis,* quia nostra carne assumpta in ea habitare cœpit. 352. d *Verbum caro factum est.* quia cœpit esse caro, quod antea non erat non amisso eo quod erat. ibid.

1. *Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à Patre.* i. vidimus eum gloriosum ad eum modũ, quo decet esse gloriosum filium Patris vnigenitum. 388.b *Plenum gratiæ & veritatis.* plenum coniungitur cum verbo incarnato, quia in instanti incarnationis Christi, humanitas eius omni gratia repleta fuit. 393.d

1. *Lex per Mosem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est,* id est quod Paulus ait litera occidit spiritus autem viuificat. b.c

1. *Non enim ad mensuram dedit Deus spiritum,* nimirum filio suo. 394.a

1. *Ante me factus est.* i. prælatus & antepositus mihi. 281.c

2. *Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?* i. vnde sciemus te esse prophetam, & à Deo missum cum tali potestate? 816.d

2. *Soluite templum hoc.* hic probantur duæ in Christo naturę nam etiam animus in corpore tanquam in suo tabernaculo habitat 359.a

3. *Non venit filius hominis vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.* i. non vt iudicium damnationis, sed absolutionis ferat. 1233.b

3. *Nemo*

Universidad de Deusto
Biblioteca

3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo*, duæ ex hoc loco colliguntur in Christo esse naturæ, diuina, qua ille est in cælo, & humana, qua videbatur & loquebatur. 349.a
4. *Spiritus est Deus.* i. Deus est spiritualis naturæ. 271.a.
4. *Mulier venit hora quando neque in mõte neque Hierosolymis adorabitis patrem.* Significat tempore nouæ legis Deum non adorandum ritu Samaritanorum, nec ritu Iudaico, sed nouo ritu, qui erit in spiritu & veritate, i. qui præcipue consistet, in interna cognitione per dilectione Dei. 1627.6.c
4. *Venit hora quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate* significat in Ecclesia præcipuum cultum futurum, internum nõ tamen sequitur externum cultum reiiciendum 986.d.
5. *Scrutamini scripturas.* ex hoc loco scripturas difficiles esse monstratur, quia non dicit legite sed scrutamini. 123.c.
5. *Magis quærebant Iudæi cum interficere, quia Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciem Deo.* Si Christus æqualem se Deo prædicabat ergo erat verus Deus sempiternus & altissimus. 227. c. Quod verum erat ex Iudæorum opinione, & in rei veritate ibid.d
Ioan. 5. *Sicut pater quos vult viuificat, sic & filius quos vult viuificat, & Pater non iudicat, quemquam, sed omne iudicium dedit filio.* & hæc tripliciter data esse Christo declarantur 1. per æternam generationem 2. in supposito tertio exterius & visibiliter. 383.c.d
5. *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio* i. Pater, qui est inuisibilis non iudicabit, sed iudicium dabit filio, qui est visibilis. 385.d
5. *Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod videt Patrem facientem*, significat potentiam filij esse à Patre, & eandem esse cum potentia Patris. 240.a
5. *Sicut pater habet vitam in semet ipso, sic dedit, & filio* i. vita data est filio à Patre, quomodo ipse Pater habet vitam, & proinde æternus est filius æquè ac Pater. 295.a
5. *Ego testimonium ab homine non accepio.* Propter me scilicet, quasi eo indigeam: sed propter alios eo vtor. 148.c
ibid. *Alius est qui testimoniũ &c.* Pater qui est alius, à filio hic distinguitur. 395.c
5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* hic alius de quo Christus, loquitur, est Antichristus, quem Iudæi pro Messia recipient. 274.d
6. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* i. primaria intentione quærite cibum spiritualem, secundaria corporalem. 1300.c
6. *Descendi de cælo.* per naturæ humanæ assumptionem. *non vt faciam voluntatem meam*, quam habeo vt homo, *sed eius qui misit me patris*, quam scilicet eandem ego habeo cum illo, vt Deus. 277.c.d
6. *Nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei.* hoc dixit Patrus nomine omnium quod Christus monuit non esse verum de omnibus. Nam Iudas non credebat. 501.c
6. *Iesus autem cum cognouisset quia venturi essent, vt facerent cum regẽ fugit.* apparet eum noluisse acceptare electionem in regem 816.b
7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere qui misit me agnoscet de doctrina mea, an ex Deo sit.* docet viros probos carere impedimentis quibusdam, propter quæ alij quidam nec per se, nec per alios fidei veritatem intelligunt. 148. d
7. *Turba hæc quæ non nouit legem.* i. non intelligit legem sine interprete, 108.b
18. *Principium qui & loquor vobis.* Significat se esse principium de principio, sicut est Deus de Deo. 313.d
8. *Pono animam meam.* i. morior. *& resumo animam.* i. resurgo. 440. d hoc autem hominis est, quamuis potestas Dei sit. ibid.
8. *Ante quam Abraham fieret, ego sum.* i. vidi Abraham, quia antequam ille nasceretur, ego eram 245. a duæ autem hic insinuantur Christi naturæ: quia vt Deus fuisse dicitur ante Abraham, vt homo natus fuit sub Augusto 349.b
9. *Me oportet operari donec dies est.* i. tempore huius vitæ & vsque ad mundi consummationem. *venit nox, in qua nemo potest operari.* i. tempus vitæ futuræ, *quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Christus iam nunc est in mundo, quia adest nunc omnibus per gratiam, & lucet iustis & impiis: at post diem iudicij non erit amplius in mundo, quia non lucebit impiis. 275.a
9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* i. post mortem opera meritoria fieri non possunt. 1426.b
9. *Tu credis in filium Dei. Respondit ille. Quis est Domine, vt credam in eum? dixit ei Iesus. Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est.* hinc clarè perspicitur vnam esse Dei & hominis personam. Nam qui videtur & loquitur, homo est, in quem verò credendum est, Deus est. 355.b
10. *Oues mee vocem meam audiunt.* loquitur de prædestinatis, qui ante mortem audiunt vocationem Dei, & eam perseuerantes sequuntur. 149.a
ibid. *Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili.* i. alios homines præter Iudæos congregandos in Ecclesiam. 136.a. de populo gentili & Iudæorum loquitur 482.d
10. *Et fiet vnum ouile & vnus pastor.* hoc de pastore secundario, id est D. Petro & successoribus exponitur. 482.d
10. *Ego & pater vnũ sumus.* probatur hic locus intelligẽdus de vnitate essentiæ. 228. a.b *vnum sumus*, i. vnum ens, vna essentia, & vnus Deus. 229.a de hoc loco agitur fusissime tanquam de singulari Christi diuinitatis ariete. 228. 229.
ibidem. *Si ergo eos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, quem pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis quia blasphemas, quia dicis, filius Dei sum.* i. si illi possunt appellari dij, qui dono gratiæ participant deitatem, quantomagis ego possum dici verè Deus, licet homo sim, cùm Pater me singulari dono sanctificauerit, veniendo naturæ meæ humanæ hypostasim Verbi sui. 228.
10. *Si illos dixit Deos, ad quos Dei sermo factus est.* i. si principes Deus vocat Deos, quia ad illos mandatum Dei factum est, vt iudicent suo loco cur non magis. &c. 1316.c
13. *Non lauabis mihi pedes in æternum.* amoris hoc nõ parui, & reuerentiæ argumentum fuit. 546. b. *in æternum*, i. toto tempore huius vitæ. 1378.d
13. *Qui lotus est, non indiget, vt iterum lauet.* indicat hic nullum esse rebaptizandum in Ecclesia. 177.d
14. *Creditis in Deũ, & in me credite.* i. si in Deum creditis, debetis etiam in me credere. 230. ex hoc loco Christus verus Deus Israel demonstratur. 229.d
ibid. *Si cognouissetis me, & Patrem vtique cognouissetis &: Philippe qui videt me, videt & patrem meum.* apertè Christus se vnum Deum cum Patre esse conuincit. significat se esse verum Deum & vnum cum Patre, & in cognitione suis sicut & Patris beatitudinem consistere. 230.
14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* hoc omnes intelligunt de variis gradibus beatitudinis. 478.a
14. *Spiritus sanctus suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* i. ea quæ nunc à me auditis, & non intelligitis: Spiritus

14. *Spiritus sanctus suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* i. ea quæ nunc à me auditis, & non intelligitis, Spiritus sanctus in memoriam vobis reuocabit & explicabit. 103 d. Defenditur hic locus, tanquam è Græco rectè expressus. ibid.
14. *Pater maior me est.* ratione, scilicet, humanæ naturæ, quæ opinio magis probatur quàm alia de excellentia Patris ratione principij. 277.a.
15. *Cum venerit Paracletus, quem ego mitto vobis à Patre, Spiritus veritatis, qui à Patre procedit.* non excludendo tamen Filium, sed quia Pater est principalis auctor. 334.b.c. Ex hoc loco etiam Spiritus sanctus etiam à Patre & Filio distinctus demonstratur. 295.b. & procedere à Filio. 313.b. *docebit vos omnem veritatem.* vt nimirum necessaria ad salutem. 744. d. & non tantum vos, sed & successores vestros episcopos in vnũ congregatos docebit ille omnẽ veritatem. 894.d
Ibid. *vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est*, id est in veteri Testamento. 126.c
15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis.* quæ, scilicet, audierat ad dicendum illis. 399.a
16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* scientiam, scilicet, & essentiam. 317. c. 230. c. vel accipiet quod est mihi commune cum Patre. 318.a
16. *Omnia quæ habet Pater mea sunt.* ergo etiam Christus est principium Spiritus sancti, sicut & Pater. 317.b. vel, *Omnia quæ habet Pater mea sunt.* ergo & essentiam Patris habet Filius. 230.c.d
17. *Hæc est vita æterna.* id est, via & ratio in hoc mundo perueniendi ad vitam æternam, *vt cognoscant*, homines per fidem, *te solum verum Deum.* Patrem, qui es Deus ille, qui solus habet veram deitatem, *& quem misisti Iesum Christum*, mediatorem Dei & hominum. 279. a. & sic Deus Pater dicitur esse solus Deus verus, quia habet eam deitatem, quæ sola est vera, quæ tamen communis est Filio & Spiritui sancto. 211.d
17. *Vt sint vnum sicut & nos.* Vnum hoc loco significat vnitatem concordiæ in Apostolis. 229 c. d.
Ibid. *Omnia tua mea sunt.* id est, quicquid habet Pater, habet & Filius, excepta relatione. 317.c
17. *Clarifica me Pater claritate quam habui apud te.* Postulat à Deo gloriam, resurrectionem, & nominis exaltationem. 448.a
18. *Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percussit Pontificis seruum.* discipuli amorem & humilitatem considera: alterum enim. i. ferire Malchum, ex diligenti seruore: alterũ id est, reponere gladium ex obedientia fecit. 547.a.b
18. *Ego palam locutus sum mundo, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil.* i. nihil dixi, quod non vbique dici possit. 198.a.b
19. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Ego quidem sum rex, sed regnum meum non constat opibus, honoribus, potentia mundana. &c. 816.c. vel est quidem in hoc mundo, sed non est tale regnum, quale tu putas. 932.b
19. *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.* Non accusauerunt Iudæi Christum quòd filium Dei adoptiuum se diceret, sed naturalem, quam tamen obiectionem Christus non diluit. 226.a
19. *Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* loquitur de permissione diuina, sine qua peccata non fiunt. *propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* quia scilicet iste iustitia non exigente, sed odio impellente, tradidit me tibi. 630.a
Ibid. *Accepit eam in sua.* sic legendum ex Græco monstratur. 93.b
20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* His verbis dedit Christus Apostolis clauem iurisdictionis. 504. d. & eos significat summa auctoritate Ecclesiastica præditos. 896.a
20. *Insufflauit & dixit, Accipite Spiritum sanctum.* hoc indicat Spiritus sancti à Filio processionem. 319.d
20. *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* his verbis à Christo Apostolis datur potestas ordinis ad remittenda peccata. 503.b.c. 504.d
Ibid. *Dominus meus, & Deus meus.* Hic Thomã verũ Deũ Israëlis Christum agnoscere probatur. 230.d. ex hoc enim loco duplex Christi natura demõstratur. 355.c
20. *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorũ, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt, vt credatis, quod Iesus est filius Dei.* loquitur de miraculis Christi, non autem de dogmatibus fidei & morum præceptis. 85 d. dicitur autem, *vt credatis quia Iesus est Christus filius Dei.* pro eo quod est, vt non diuidatis Christum in duas personas, sed credatis eundem esse filium Dei, & Mariæ. 355.c
21. *Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terrã.* significat Petrum esse qui homines de mundo ad fidem Christi & Ecclesiam militantem trahit; & eos regens ad Ecclesiam triumphantem perducit. 526.b
21. *Simon Ioannis pasce oues meas.* hoc est, Petro & successoribus eius commissum est, vt doceant omnes Christianos. 137.a. hunc etiam in fide errare non posse ex hoc loco probatur. 730.a.b
21. *Pasce oues meas.* hoc soli Petro, non autem aliis Apostolis dictum demonstratur, & verbo, *pasce*, traditam illi summam Ecclesiasticam potestatem, & per *oues meas*, vniuersam Christi Ecclesiam esse designatam. 511. 512. 513. 515. 516. ex hoc item loco Rom. Pont. in regimine vniuersalis Ecclesiæ D. Petro iure diuino succedere demonstratur. 572.
item, triplex potestas Petro his verbis data est, circa lupos, i. hæreticos, vt eos arceat, circa arietes. i. malos principes, vt eos recludat, circa oues. i. fideles, vt eis pabula conuenientia tribuat. 823.d. 824.a. Vide item de hoc loco quatenus per eum Petrus & eius successores controuersiarum iudices cõstituuntur. 137.a.b
21. *Dixit Iesus Petro, Sequere me.* hæc verba de officio pastorali, vel de mortis similitudine exponuntur. 527. a.b. quasi dictũ sit, esto id quod fui & viuus & mortuus. 1620
21. *Hic autem quid, Quid ad te? tu me sequere.* ex nimia caritate Petri in Ioannem, hæc interrogatio profecta est, existimabat enim Petrus Ioannem cupere, sed non audere eum interrogare. 548.a

ACTA APOSTOL.

1. *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.* significat primò prædicandum Iudæis, postea Samaritanis, denique Gentibus. 520.c
1. *Cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est vndecim.* Græcè est συγκατεψηφίσθη. i. suffragiis additus est: & significat coaptare, quomodocunque id fiat. 1075.c
2. *Dum complerentur dies Pentecostes.* i. ipso die Pentecostes Iudæorum. 1675.a
2. *Hunc definito consilio & præscientia Dei interemistis. G.* ὡρισμένῃ βουλῇ. i. diuina ordinatione. 104.b
2. *Quem Deus suscitauit à mortuis, solutis doloribus inferni.* i. irritis effectis. Soluit enim Christus dolores inferni, non quibus ipse tenebatur, sed ne iisdem teneretur. 408.a. vel secundum aliũ sensum, Christus cum de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

scendit ad inferos, multos liberauit à cruciatibus infernæ purgatorij. 1396.c

2. *Non relinques animam meam in inferno.* hunc locũ contra Bezam agere de descensu animæ Christi ad inferos, fusissime auctor defendit. 414.d.415.a.b

1. *Dextera igitur Dei exaltatus.* vt homo, scilicet, *effudit hoc donum*, vt Deus, sic ergo Christus Deus & homo, vt est, hic dicitur. 349.c

2. *Certissime sciat omnis domus Israel, quia & dominum & Christum fecit hunc Iesum.* ratione humanitatis. 280

Ibid. *Erant perseuerantes in doctrina Apostolorum.* i. discebãt quæ nõdũ audierãt de mysteriis Christi. 188.c

3. *Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do.* Petrus primum miraculum edidit in confirmatione pedum, vt ostenderet se fundamentum esse totius Ecclesiæ. 527.c

3. *Quem oportet cœlum suscipere vsque ad tempora restitutionis omnium.* Significat Christum non venturum publicè & coram omnibus, nisi in die iudicij. 557.d. vel quòd eum ratione humanitatis cœlum suscipit, vt locus locatum. 376.a

4. *Nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* id ex voto factum esse ostẽditur, atque adeò vitam illam communem à principio Ecclesiæ in vsu fuisse mõstratur. 1216.c.d.

5. *Fraudauit de pretio agri, conscia uxore sua,* nõ fraudasse diceretur, nisi rem iam oblatam promissione, surripuisset. 1217.a.

Ibid. *Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto?* id est, fallere fidem datam Spiritui sancto. ibid.

Ibid. *Non es mentitus hominibus sed Deo.* Hic Spiritũ sanctum Deum Scriptura appellat. 270.b

6. *Audiuimus eum dicentem quoniam Iesus, &c. & mutabit traditiones Mosis,* id est, legem scriptam. 156.b.

6. *Domine Iesu, suscipe spiritum meum,* ostenditur S. Stephanum Christum verè inuocasse contra Transiluanos. 248.c.d.

6. *Non est æquum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Significant se maiora non debere deserere, vt in minoribus occupentur, quamuis etiam in temporalibus toti illi Ecclesiæ præsiderent. 852.b.c.

6. *Considerate viros boni testimonij septem, quos constituamus super hoc opus* tribuunt Apostoli solum populo, vt quærat, & offerat aliquos idoneos ad illud munus, sed oblatos nõ populus sed Apostoli diaconos constituerunt. 471.a

7. *Afflixit patres nostros, vt exponerent infantes suos, ne viuificarentur.* i. vt occiderentur ad vnum omnes. 418.a

8. *Cum audissent Apostoli, &c. miserunt ad eos Petrum & Ioannem.* missio non significat semper subiectionem in eo, qui mittitur, cùm par in parem, & minor maiorem aliquando mittat. 520.a.b

9. *Loquebatur quoque Gentibus, & disputabat cum Græcis* fidem ab eorum calumnijs defendendo, vel cum Iudæis qui Græcè loquebantur. 528.c

9. *Factum est cum Petrus pertransiret per omnes.* tanquam dux in exercitu ambulans. 527.d

10. *Occide & manduca.* capitis est manducare & per manducationem trahere in stomachum, sic Petrus tanquam caput Ecclesiæ infideles conuertit, & efficit membra Ecclesiæ. 508.a. & indicat peccatores à D. Petro occidendos peccata eorũcõterendo. 1518.c.d

10. *Et dum intra se hæsitaret Petrus, quidnam esset visio quam vidisset, &* cõhãc visionem habuit Petrus partim propter se, vt scilicet ipse intelligeret, tempus esse tunc gentibus prædicandi, partim propter alios, vt posset eis satisfacere, qui eum reprehensuri erant. 520.c.d.

Ibid. *Cornelius procidens adorauit eum, & Petrus erexit eum, &c.* Cornelius in Petro aliquid diuinum existimauit, & ideo correctus fuit. 1511.c

13. *Et orantes, imponentesque eis manus.* τὰς χεῖρας ἐπιτιθέντες. Chrysost. hic ritus est ordinatio. 1075.c

14. *Et cum constituissent illis per singulas ciuitates presbyteros.* i. ordinassent, vel proprio suffragio creassent. g. χειροτονήσαντες. 1035.c.d

15. *Visum est Spiritui sancto & nobis, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* Cur hæc mandauerint Apostoli traditur, & de toto hoc præcepto disputatur. 904.b.c

17. *Beroenses scrutabantur Scripturas an ita se haberent, quæ Paulus prædicabat.* licet nondũ Christianis examinare dicta pastorũ, Christianis verò non licet. 149.b.

20. *Vna sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem.* i. die Dominico. 1667.b.c

20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus* vniuerso non simpliciter, sed vniuerso gregi vobis commendato. 512.b

20. *Spiritus sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo.* Deus & homo hic simul Christus dicitur: nam verus Deus, vt Deus non habet sanguinem. 349.c

23. *Ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant post se.* loquitur de hæreticis qui non diu post ex Asia proditurri erant. 275.c

25. *Beatius est dare, quàm accipere.* quando, scilicet is qui recipit est indigens & imperfectus. 282.b.c

28. *Rogamus à te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis, quia vbique ei contradicitur.* Verba sunt Iudæorum, qui ad fidem Christi adhuc conuersi non fuerant, præter quos multi alij Romæ viuebãt, quos Petrus conuerterat: significant autem se audiuisse prædicationem Christi, sed nõ adhuc planè fuisse conuersos. 567.b

AD ROMANOS.

1. *Qui prædestinatus est filius Dei,* id est, diuinitus ordinatum est ab æterno, vt verbum Dei fieret homo. 104.c. hic locus optimè è Græco expressus esse monstratur. ibid.

Ibid. *Qui factus est ei ex semine Dauid.* loquitur de Christo homine. 263.a.

1. *Qui cum cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte.* i. cum cognouissent veritatem, tamen propter affectus prauos excæcati, non potuerunt serio sibi persuadere sic esse agendum. 104.d. 105.a. hic etiam locus in editione vulgata melius haberi quàm in Græca ostenditur. ibid.

3. *Arbitramur autem hominem iustificari sine operibus legis,* concordatur cum Iac. 2. *videtis quoniam ex operibus iustificatur homo & non ex fide tantum.* Nam Paulus loquitur de prima iustificatione, & de operibus, quæ fiunt sine gratia: Iacobus autem de secunda iustificatione loquitur, & de operibus quæ fiunt cum fide & auxilio gratiæ Dei. 54.d.55.a.

4. *Abraham non iustificatus est ex operibus.* id est, factis viribus propriis, vel legis veteris. 105.c. non addidimus verbum legis vt calumniatur Kemnitius. ibid.

7. *Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum.* concupiscẽtiam notat, quæ postea etiam peccatum dicitur, quia ex peccato facta est. 720.a.b.

7. *Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est omnem concupiscentiam,* id est, lex vetans concupiscentiam fuit occasio accepta non data ad peccatum & incendens ad illud desiderium. 17.c.d.

7. *Si quod nolo facio, iam non ego operor illud.* quis capiat, mihi esse peccatum quod ego non operor? 1246.c.

7. *Mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.* loquitur

tur de motibus inuoluntarijs concupiscentiæ qui nõ sine peccato sed pœnæ à peccati. 1199.a

8. *Nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu.* qui gratia Dei munici non consentiunt prauis motibus concupiscentiæ, non peccant. 1410.b

8. *Sapientia carnis inimica est Deo.* hæc sapientia carnis si mens repugnat nostra non est. 1118.d.

8. *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* nimirum viuum membrum. 957.c.

8. *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus.* i. postulare nos facit. 283.b

9. *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* i. Deus verus, quandoquidem super omnia, nihil est nisi summus Deus, & verus. 253.b. item hic duæ Christi naturæ declarantur, 355.d

10. *Nec dicas in corde tuo. Quis descendet in abyssum, hoc est, Christum à mortuis reuocare,* abyssum vocat profundissimam voraginem. i. inferorum locum: ad quæ Christus venisse probatur. 416.a

10. *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt,* vt Deum scilicet, & primum bonorum auctorẽ. 1517.d. per quod nõ excluditur Diuorum inuocatio. ibid.

11. *Si gratia iam non est ex operibus, alioquin gratia iã non est gratia.* male à Græcis addi hic, si autem ex operibus, iam non est gratia probatur. 105.c.

11. *Concludit Deus omnes in incredulitate.* aliquos ex gentibus & aliquos ex Iudæis. *vt omnium misereatur,* nationum scilicet omnium sine Iudæorum sine gentilium. permisit enim Deus gentes ante Christi aduentum in idololatriam ruere, & Iudæos in infidelitatem post Christi aduentum, vt omnes similiter conuertantur. 1423.d

11. *Quoniam ex ipso,* patre scilicet, & *per ipsum* filium videlicet, *& in ipso,* nempe Spiritu sancto, *sunt omnia,* vel hæc dicuntur de omnibus personis simul, sicque efficitur, vt hi tres sint vnus Deus. 252.a

12. *Habentes autem donationes secundum gratiam quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, &* c. Exponit vsum gratiatum gratis datarum, & docet prophetiam, pro dono prædicendi futura, siue pro dono interpretandi Scripturas debere administrari secundum rationem fidei, ita vt nullus vaticinetur, nec dicat quicquam exponendo Scripturas fidei contrarium. 149.c.d

12. *Non vos defendentes carissimi, sed vindicantes.* i. vlciscẽtes quo verbo hic non prohibetur iusta defensio, sed vindicta. 1334.d.

13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à Deo,* i. omnis potestas à Deo est, hic locus de potestatibus ecclesiasticis exponitur. 790.a.b. hortatur etiam omnes, subditos vt suis superioribus pareant tam spiritualibus quam temporalibus. 1317.a. 631.b.

13. *Non est potestas nisi à Deo:* nimirum meditatè vel immediatè. 147.a. & 810.

ibid. *Ideo necessitate subditi estote,* id est, nõ est liberũ hoc sed necessarium. *Non solum propter iram,* i. propter metum pœnæ, *sed etiam propter conscientiam.* i. propter metum culpæ. 1331. & 790.b.c

13. *Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes,* nimirum vt gladio puniant perturbatores publicæ pacis. 1336.b

ibid. *Qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt.* loquitur de æterna damnatione 1331.c.

13. *Nemini quicquam debeatis nisi vt inuicem diligatis.* i. non sinatis vos obligari vlla lege, sed soluite maturè omnia debita. 1317.d.

14. *Alius iudicat inter diem, alius omnem diem.* i. alij reputant certis diebus, alij omni die hæc expositio tamen quam litteralis, & vera probatur, aliæ non item. 1661.c.d

14. *Quod non est fide, peccatum est.* i. contra conscientiam, & si fides sumatur propriè, non sequitur cultus voluntarios propterea reprobari. 1107.a

15. *Vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus:* dum scilicet leguntur à doctis, iudochis autem explicantur. 119.a

16. *Obsecro autem eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam accepistis facium,* præter g. παρὰ, i. contra. 134.c

16. *Soli sapienti Deo honor & gloria per Iesum Christum.* de tota hoc Trinitate dicitur. cui per Christum vt hominem honor defertur. 246.d.

PRIMA AD CORINTHIOS.

1. *Vnusquisque vestrum dicit, ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi,* erabant Corinthij hæc dicentes vnde ab Apostolo redarguuntur & quia sacramenta putabant pendere à bonitate ministri, & quia temere de prædicatoribus suis iudicabant. 1175.b.c. Paulus autem progreditur gradatim ascendendo, & Petrum proximum sub Christo constituit, sicque indicat eius prælidentiam. 523.d

1. *Num Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis.* hoc dicit contra primum errorem, & sic sacramenta à Christo, non à ministro pendere docet. 1175.d

2. *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* hic duæ Christi naturæ aperte designantur. 356.a

2. *Spiritualis autem iudicat omnia,* spiritualia scilicet & temporalia, cœlestia & terrena, non ita tamen, vt si sit priuatus, in aliquo errare non possit. 150.a.b

3. *Vt sapiens architectus fundamentum posui,* prædicans quæ ad fidem pertinẽt scilicet, *alius aut superædificat,* explicatis eis quæ ad vitam & mores pertinẽt. 1380.b

3. *Secundum gratiam Dei quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui. Alius autem superædificat, vnusquisque autem videat quomodo superædificet, fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem, &c.* vtitur Apostolus similitudine duorũ architectorum: quorum vnus super fundamentum lapideum & solidum, erigit domũ ex pretiosa materia, & quæ ignem non timet, alter super simile fundamentum, erigit domum ex asseribus & stipitibus, eamque regit fœno & stipulis, si deinde priori domui adhibeatur ignis, illa nihil lædetur, nec architectus si forte intus sit, sed si posteriori adhibeatur, breui tempore consumetur, & architectus si intus sit, & velit egredi, exibit per ignem, in quo transitu barba & capilli comburentur. ipse tamen saluabitur: hic locus fusissimè explicatur, ex eoque demonstratur esse purgatorium, & peccata quædam venialia. 1379.1380.1381 1382.

3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est Christus Iesus.* loquitur de primatio fundamento, ex quo non colligitur Petrum non esse fundamentum secundarium: quemadmodũ etiam Apostoli aliqui fundamenta nominantur. 495.a.b

3. *Nemo itaque glorietur in hominibus: omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas.* id est nolite gloriari in doctoribus & prædicatoribus vestris. Nam omnes sunt vnum, & pro vobis omnes laborãt. 1380.b vel ministri hi omnes sunt propter Ecclesiæ vtilitatem. 489.c

4. *Quid vultis in virga veniam ad vos.* i. potestate iudicia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia puniendi peccatores. 791.a

6. *Delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos, g. ἥττημα.* i. imperfectio vel peccatum, quia vt plurimum sine peccato hæc non habentur. 1333.b

6. *Secularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandum. &c.* monet Corinthios vt in iis caussis, in quibus non tenebantur adire iudices gentiles constituerent inter se iudicem. 1332.d. 1333.a

7. *Vnusquisque suam vxorem habeat.* de coniugatis loquitur, non de iis qui votum continentiæ habent. 1119.d. 1120.a. monet eos qui vxorem duxerunt, vt eam retineant. 1186.a.b *Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat*: non ait si tentaris, sed si fornicaturus es, vxorem potius habeas. 1246.d

7. *Volo omnes esse sicut meipsum* i. continentes. 1185.c. concordatur hic locus. cum illo. 1. Timoth. 5. *Volo iuniores nubere*, nam primum absolutè vult, alterum permittit solum propter malum vitandum. 1250.a

7. *Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic alius autem sic.* 1. donum Dei est, quod aliqui habeant continentiam coniugalem, alij virginalem. 1258.a

7. *Qui se non continent nubant.* hæc verba permissionem non præceptum continere ostenduntur. 1249,b neque pertinent ad eos qui votum habent. 1250.c.d

7. *melius est nubere, quam vri.* i, fornicari, quæ expositio fusissime probatur. 1146. 1147.

7. *Circumcisus vocatus est aliquis, non adducat præputium μὴ ἐπισπάσθω.* i. non attrahatur vel arte medicinæ super inducat præputium. 74.d

7. *Seruus vocatus es non sit tibi curæ, sed & si potes fieri liber, magis vtere.* i. etiamsi possis liberare magis vtile tibi est, vt seruias, ad consuetudinem humilitatem. 801.b

7. *Nolite fieri serui hominum*, scilicet propter homines tantum. 1317.d vel ne seruiatis hominibus propter homines, sed propter Deum. 801.c

ibid. *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis.* i. Consilium hoc non humanum, sed diuinum est, quod do videlicet, vt fidelis Dei minister, non vt homo politicus. 1185.c

7. *Bonum est sic esse propter instantem necessitatem.* i. bonum est continere, non propter præsentes molestias, sed propter temporis breuitatē, quia Dominus prope est, & dies illi appropinquant de quibus dictū est væ prægnantibus. &c. 1187.c

ibid. *Mulier innupta & virgo cogitat, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta & corpore & spiritu.* i. virgo cogitat quomodo seruet corporis integritatem & animi sanctitatem, vt per eam placeat Deo. 1187.d hic autē locus melius haberi in latina quam in Græca editione monstratur. 82.a

16. *Tribulationem tamen carnis habebunt eiusmodi.* indicat coniugatos temporales afflictiones passuros, & hoc addidit ne quis putaret coniugatos in temporalibus, feliciores virginibus. 1183.d

7. *Porro ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis injiciam.* i. hortor vos ad continentiam, sed ita tamen, vt non cogam vos inuitos, nec suadeam eam temere accipere, vel vouere, sed vt ostendam id quod per se est honestissimum & vtilissimum, vt quibus desiderium huius rei Dominus inspirauerit, illi accipiant & voueant. 1244.a.b

ibid. *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatē autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit*, per virginem intelligit filiam virginem, quam pater habet necessitatem iungendi matrimonio, si ipsa nolit continere, & habet necessitatem seruandi virginem, si ipsa nolit nubere, quod si nulla talis necessitas erit, liberum erit patri, vt voluerit, de filia statuere, sed si iungat eā matrimonio bene facit si non iungat malus facit. 1258.c

7. *Cui vult nubat tantum in Domino.* i. inter Christianos. 1230.d *Beatior autem erit si sic permanserit*, dignior in futuro sæculo. 1181.b

8. *Scimus quia nihil est idolum in mundo*, formaliter scilicet, cùm id repræsentet, quod nihil est & proinde nec vere repræsentet, nec sit. 1555.c

8. *Vnus est nobis Deus Pater.* vnus excludit falsos Deos. *Vnus Dominus Iesus Christus*, excludit falsos Dominos. 279.b. *Per quem omnia* hoc est quod ait Ioānes, omnia per ipsum facta sunt, vnus ergo est Iesus Christus Dei, & Mariæ filius. 356.a

9. *Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circunducendi.* i. piam fœminam in meo ministerio, quæ mihi sicut & aliis apostolis & Christo ipsi ministrare possit, qui locus contra Martyris calumnias defenditur. 1116,c.d

9. *Bonum est mihi magis mori, quam vt gloriam meam quis euacuet.* i. quam vt priuer merito cuiusdam excellentis gloriæ ob opus supererogationis debitæ & non loqui Apost. de gloriatione coram hominibus contra martyrem probat. 1188.c

9. *Nam & si Euanlizauero non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est si non Euangelizauero. Quæ est ergo merces mea, vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium.* loquitur hic Paulus de merito cuiusdam excellentis gloriæ, quam expectabat ex opere supererogationis, & Martyr in huius loci expositione arguitur. 1188.d. 1189.a.b

9. *Omnibus omnia factus sum, vt omnes saluos facerem.* i. iuuarem ad salutem aliqua ratione obtinendā. 707.c

9. *Vt non abutar potestate mea.* i. κατεχρήσασθαι vehementer vtar, *& ne quod offendiculum ponam euangelio*, i. interruptionem g. ἐγκοπὴν metuebat enim Paulus, ne aliqui ab Euangelio retardarentur, eo quod concionatorem alere deberent. 1189.d

10. *Bibebant de spirituali consequente eos Petra, Petra autem erat Christus* i. Iudæi biberunt aquam de petra, sed petra alia erat spiritualis & inuisibilis: quæ illis perpetuò aderat, nempe Christus. 219.c

10. *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt*, apparet hinc Christum esse verum Deum: eo quod sit is verus Deus, quem Iudæi in deserto tentauerunt 216.c.d

10. *Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt.* indicat ætatem post Christum vltimam esse 1114.c

10. *Si quis dixerit, hoc immolatum est idolis, nolite manducare, propter illum qui indicauit & propter conscientiam. Conscientiam autem dico non tuam sed alterius.* hoc dicit secundum ius naturę quo scandalum & periculum infirmorum vitare tenemur: licet secundum ius positiuum esset ex se Idolothyta comedere prohibitum. 789.b.c

11. *Oportet hæreses esse*, posita scilicet nequitia diaboli, & hominū peruersa natura & diuina permissione, quas tamen propterea non malum est extirpare. 1362.a.b

11. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* i. docui vos. 150.d

12. *Hæc autem omnia operatur vnus & idem spiritus diuidens singulis prout vult*, indicat non dari omnibus passim donum interpretandi, quod tamen est in concilio & pontifice dogmatizante. 150.c

12. *Non potest caput dicere pedibus, non egris mihi necessarij.* i. in Ecclesia igitur est aliquod caput, præter Christum, cui hoc dicere comperit Christus enim nō indiget pedens deque velam. 572.c

14. *Si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis. quomodo scietur id quod dicitur?* loquitur de collationib. quæ fiebant de rebus spiritualib. statis diebus in primitiua Ecclesia, quas in lingua vulgari fieri vult, vt ab omnibus intelligantur. 114.a.b

14. *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.* i. si orem ex dono linguarum, lingua quā nō intelligam, affectus meus orat, tamen intellectus nō eruditur. 115.d. *Qui loquitur lingua non hominibus loquitur. sed Deo, nemo enim audit.* i. nemo attendit, quia nemo intelligit, loquitur, Apostolus de canticis spiritualibus, quæ Christiani componere, & tempore collationum canere in Ecclesia consueuerant, quæ lingua vulgari fieri mandat. 116.a.b. Quod si de oratione hic agitur, non reprehendit orationem, quæ non intelligitur, sed anteponit eam, quæ intelligitur. 118.a. Quod autem nō reprehendat patet ex his. *Nam tu bene quidem gratias agis* ibid.

14. *Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente, Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet Amen, super tuam benedictionem.* loquitur de canticis spiritualibus, quæ quoniam fiebant ad populi consolationem, vult Apostolus, vt fiāt lingua quæ intelligatur, vt idiotæ qui similia cōponere nesciunt saltē possint ea confirmare 116.a.b.c

14. *Volo quinque verba in sensu mea loqui, vt alios instruam, quàm decem millia verborum in lingua.* i. melior est cohortatio, quæ ab omnibus intelligitur, licet breuissima sit, quam ea quæ non intelligitur, licet sit longissima. 119.b

14. *Cum conuenitis vnusquisque vestrum psalmum habet.* i. donum componendi spiritualia cantica, & canēdi in Ecclesia, *doctrinam habet.* i. donum docendi, quæ ad bonos mores pertinent, *Apocalypsim habet.* i. donum reuelationis, *linguam habet.* i. donum linguarum. *interpretationem habet.* i. donum exponendi scripturas: *omnia ad ædificationem fiant.* videte vt nihil ad ostentationem fiat, sed ad vtilitatem. 119.c

15. *Tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia.* i. etiam tunc in illa gloria erit subiectus Christus vt homo Deo Patri 278.a.b

15. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* caro scilicet passibilis. 386.b.

15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt.* loquitur Apostolus de baptismo lachrymarum & pœnitentiæ: est ergo sensus quid facient qui orant, ieiunant, gemunt, affligunt pro se mortuis, si mortui nō resurgunt. de hoc loco fusissime disseritur, & pro purgatorio eum maxime facere demonstratur. 1388. 1389. 1390.

II. AD CORINTHIOS.

3. *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* i. Christi spiritus liberat nos ab horrore & seruitute pœnarū, & aspirat cæcatem & gratiam, per quam facilè & libenter legem implemus. 798.a

4. *Idquod in præsenti est momētaneū & c. æternum gloriæ pōdus operatur*, i. essentialē ipsam beatitudinē. 1476.d.

4. *Non nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum, nos autem seruos vestros*, regendi scilicet vestri caussa, & præsidendi vobis, nam etiam qui regunt alios & præsidēt serui dicuntur 473.c.d. 474.a.

4. *Idoneos fecit nos ministros noui testamenti, non littera sed spiritu, littera enim occidit.* i. lex quæ per Mosem data est, per se impleri nō potest, *Spiritus autē viuificat.* i. gratia & veritas, quæ per Christum data est, facit vt legem implere possimus, de hoc loco fusissime differitur. 6.7. & 8.a.b.c.

4. *Quod si opertum est Euangelium nostrum, in iis qui pereunt est opertum*, loquitur de cognitione & fide in Christum, quam Apostoli prædicabant, quæ quidem quibusdam operta erat, quia oculi eorum tenebris occæcati erant. 127.b.c.

ibid. *In quibus Deus huius sæculi excæcauit oculos infidelium*, hæc dictio *huius sæculi* coniungitur cum illa *infidelium*, vel *Deus huius sæculi* diabolus est. qui sic dicitur, quia infidelium Deus est 16.d.

5. *Si domus terrena nostræ habitationis dissoluitur, habemus domum non manufactam æternam in cælis.* i. post mortem patet nobis domus cælestis, non tamen continuo post mortem, *Si tamen vestiti & non nudi inueniamur.* i. si meritis & virtutibus vestitissimus & proinde perfectā pœnitentiam egerimus. 1410.b.c

5. *Scimus quia si terrestris domus nostra.* i. corpus hoc mortale huius habitationis dissoluatur: *quòd ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis.* i. vitam æternam vel visionem Dei in cælo, quæ expositio illi præfertur, quæ dicit per illa verba intelligi corpus immortale. 1476.b.c. d

ibid. *Qui sumus in hoc corpore ingemiscimus grauati eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri. Audentes igitur semper & scientes, quoniam dum sumus in corpore peregrinamur à Domino (per fidē enim ambulamus & non per speciē) audemus autē & bonā voluntatē habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* i. in nobis duo sunt desideria, vnum viuendi, in corpore, alterum videndi Deū, & volumus quidē vtrumque impleri, quod cum fieri non possit, boni optant mortē corporis, vt possint videre Deum, homines autem impij à cōtrario omnia referunt ad vitam corporis, & desideria naturæ 1477.b.c.d

5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis.* i. opera quæ fecit, dum fuit in corpore. 1426.c

5. *Et si nouimus Christum secundum carnem.* i. passibilem *sed iam non nouimus*: iam nisi impassibilē & immortalem nouimus 1551. d. vel Christus non habet iam carnem passibilem. 386.b.

9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate.* appellat hic necessitatem, non legem aliquam aut votum, sed humanam necessitatem, quæ præpudore cogit homines facere bona, quæ nollēt. *Hilarem enim datorē diligit Deus*, necessitas quæ oritur ex timore humano opponitur tristitiæ, hominæ non ei quæ oritur ex voto, quia hæc à caritate emanat. 1244.c.d

11. *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum.* loquitur de omnibus Ecclesiis absolutè. 488.b

12. *Datus est mihi stimulus carnis, Angelus Satanæ, qui me colaphiset.* i. grauis & diuturna carnis tentatio, à qua tamen Paulus liberari nō potuit, licet id à Domino petierit, non tamen propterea vxorem duxit. 1247.b

12. *Virtus in infirmitate perficitur*, Dei scilicet virtus, nam g. habetur δύναμις ius quæ tunc magis elucet, cùm plura ei resistunt. 1429.b

AD GALATAS.

1. *Paulus Apostolus nō ab omnibus, neque per hominē sed per Iesum Christū, & Deū patrē*, hoc aduersus pseudoapost. qui Paulum hominū esse discipulū iactauerant. 517.b. hoc loco etiam opponit Apost. Christū hominibus, & proinde indicateum non esse puerum hominem 232.a

1. *Sed licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* loquitur de omni verbo siue scripto, siue non scripto, vel præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter illud contra significat.184.a

1. *Aemulator existens paternarum mearum traditionum*: intelligit traditiones recentiorum Iudæorum. 187.b
2. *Ascendi Hierosolymam cum Barnaba, & contulicum illis Euangelium.* i. cum Petro, Iacobo & Ioanne, qui si non approbassent Pauli Euangelium, nunquam ei Ecclesia credidisset.138.a
2. *Quibus neque ad horam cessimus subiectioni.* hoc ad pseudoapostolos refertur, non ad Petrum & Ioannem.517.c
2. *Qui videbantur columnæ esse dextras mihi dederunt societatis.* i. magni Apostoli me prædicandi socium assumpserunt.517.c.d. *nihil mihi contulerunt*, significat se ab Apostolis nihil didicisse, sed à Christo diligenter instructum. 517.c.d.
2. *Quales aliquando fuerint, nihil mea interest*, hoc ad laudem Petri & Ioannis dicitur, indicat enim, cur cum eis conferre voluerit, tametsi illi imperiti piscatores antea fuerint. 517.d

ibid. *Cum vidissent quod creditum est mihi euangelium præputij sicut Petro circuncisionis, &c.* notat diuisionem factam inter Petrum & Paulum, non iurisdictionis, sed prouinciarū ad commodius prædicandum Euangelium. 518. b.c .d. idem explicatur etiam 566. c.d. 567.a.b

ibid. *Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* licet minori reprehendere maiorem, modo res id postulet, & debita reuerentia conseruetur. 518.c. de hoc facto Petri, & reprehensione Pauli plura. 548. b.c

3. *Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus neque fœmina*, vt scilicet per hæc quis filius Dei efficiatur, sed solum hoc fit per fidem & cari tatem. 1061.c.d

ibid. *Omnes vos filij Dei estis, per fidem quæ est in Christo Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis Christū induistis. Non est Iudæus, &c.* i. Nihil obest sexus, si adsit fides. nihil prodest, si absit, & laicus cum caritate Dei filius, & clericus sine caritate diaboli mancipiū est. 106.d

3. *Omnes vos vnum estis in Christo Iesu.* i. vnum corpus, vbi sunt varia & diuersa membra. 750.d
3. *Data est lex per angelos in manu mediatoris.* i. Mosis, qui dicitur mediator, quod pacta & cōditiones vtriusque partis hinc inde retulerit. 434.d
4. *His, qui natura non sunt dij seruiebatis. g.* δουλεύειν, & cultum solius Dei significat. 1511.b
4. *Dies obseruatis, & menses & annos.* hoc de superstitiosa gentilium obseruatione, vel de festis Iudæorum dictum est. 1662.c. vel eos reprehendit, qui secundum mathematicorum regulas hæc obseruant. 175.c

AD EPHESIOS.

1. *Instaurare omnia in Christo, quæ in cælis & quæ in terra sunt. g.* ἀνακεφαλαιώσασθαι. i. recapitulare, & significat Deum voluisse vnire Angelos & homines sub Christo capite. 240.c.d
1. *In quo nos sorte, vocati sumus prædestinati secundum propositum voluntatis eius.* i. mera Dei gratia, sine vllis nostris operibus ad gratiam & adoptionem filiorum Dei vocati sumus. 1058.b.c
2. *Consedere nos fecit in cælestibus in Christo.* i. non in propriis personis, sed in Christo, quia in illo homine, omnes dicimur sedere in dextera Dei. 381.a
2. *Estis ciues sanctorum & domestici Dei superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum.* i. primum fundamentum nostræ fidei est verbū Dei reuelatum per Apostolos & Prophetas: præter quòd tamē requiritur secundarium fundamentum. i. Ecclesiæ testificatio. 551. c
3. *Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum.* His verbis Apost. expressit Crucis mysteria, cuius latitudo est pars transuersa, sublimitas pars ligni, vbi est titulus supra transuersum, longitudo, ligni pars à transuerso, ad terram vsque, & profundum, est pars quæ sub terra latet. 1692.c
3. *Scire etiam supereminentem caritatem Christi.* i. maiorem esse, quàm vt scientia comprehendi possit. 94.a
4. *Christus ascendens in cælum, captiuam duxit captiuitatem.* i. cum summum cælum petiit, multitudinem Sanctorum è limbo in cælum euexit. 1479.b
4. *Qui ascendit, ipse est & qui descendit primum in inferiores partes terræ.* i. in inferos, qui terræ infimum locum tenent. 416.c. *Vt adimpleret omnia*: vt præsens visitaret omnes partes regni sui. ibid.
4. *Ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia.* vel vaticinia, vel loca per suos effectus, vel locorum omnia genera obeundo, sed successiue. 384.c.d
4. *Et quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores.* enumerat dona, quæ sunt in Ecclesia, per Apostolos enim eos intelligit, qui primi à Deo missi sunt, per Prophetas, eos qui futura prædicunt, per Euangelistas, eos qui Euangelia scripserunt, per pastores & doctores omnem hierarchiam ministrorum Ecclesiæ. 487.a.b.c

ibid. *Vnus Dominus.* Nomen Domini propriè hic accipitur quomodo non conuenit nisi Deo, nō autem aliis qui non proprie Domini sunt, sed ministri Dei. 1318.a

5. *Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiā*, per gratiæ pulchritudinem, *non habentem maculam*, peccati mortalis, *neque rugam* exuto scilicet per baptismum veteri homine, potest etiam intelligi de Ecclesia nō vt nunc est, sed vt erit post resurrectionem. 962.d
5. *Sacramentum hoc magnū est*, sic recte redditū g. μυστήριον monstratur. 106.a
6. *Filij obedite parentibus vestris in Domino.* i. in iis tantum quæ non impediunt pietatem. 1280.d
6. *Accipite armaturā Dei. g.* πανοπλίαν. i. omnia arma, vt *possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.* i. præditi & perfecti omnibus virtutibus possitis stare contra diabolum. 106.a. siue omnibus perfectis, cum omnia comparaueritis. &c. locus hic sensu à Græco non discrepare ostenditur. ibid.

AD PHILIPPENSES.

1. *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi omnibus sanctis qui sunt Philippis cum Episcopis & diaconibus.* i. cum sacerdotibus & eorum ministris, vel salutat Apost. vniuersos ordines cleri, qui ad duo genera reuocantur, ad sacerdotes scilicet & diaconos. 1093.c
2. *Per humilitatem superiores inuicem arbitrantes.* i. meliores & sanctiores omnes iudicemus. 1222.c
2. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, clarissimè ostendit Christum esse verum Deum, cùm habeat formam. i. naturam Dei, & secundum illam non sit rapina, sed natura æqualis Deo Patri. 232.b. vel cum Christus esset in forma Dei, ad eo non putauit rapinam æquare se Deo, vt potius dissimulauerit suam diuinitatem, & æqualitatis huius insignia deposuerit. 234. hic locus mirum in modū exputitur vt magis ac magis ex eo Christus verus esse Deus demonstretur. & planè conuincatur. ibid.

ibid. *Formam serui accipiēs, & habitu inuentus vt homo.* i. inter homines vt homo apparuit similis cæteris, exteriori figura. 232.d. hinc habemus Verbum Dei & dominum gloriæ hominis formam verè accepisse & mortuum esse. 356.a.

2. *In*

2. *In similitudinem hominum factus.* i. non purus homo, vt videbatur, *& habitu inuentus vt homo.* figura exterior videbatur vnus de turba hominum, cum tamē esset singularis quidam, & diuinus homo. 360.a.
2. *Habitu inuentus vt homo.* hominis vocem hic accipit, vt significat purum hominem, conceptum ex semine viri, natum in peccato, peccatis obnoxiū. Talis Christus videbatur, sed non erat 359.d.
2. *Humiliauit semetipsum &c. propter quod & Deus exaltauit illum.* i. Christus obediuit Deo, & vicissim Deus honorauit illum. 445.d. ex hoc loco Christū sibi meruisse gloriam probat. 446.a.
2. *Dedit illi nomen quòd est super omne nomē.* ab æterno scilicet per æternam generationē, vel post resurrectionem per manifestationem: quia tunc totus mundus cognouit Christum esse verum Deum. 220.c.d
2. *In nomine Iesu omne genuflectatur, cælestium, terrestrium & infernorū.* i. subterraneorum. 412.a. 416.c. ex quo loco Christi regnum tripartitum esse monstratur. ibid. & hoc loco animas purgatorij quidam intelligunt, sed non male dæmones accipiuntur. 1396.c.
2. *Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi*, suo scilicet quodam modo, per figuram intellectionis frequens enim est in Scripturis propter quosdam malos reprehendere vniuersos 899.c.d. 558.b
4. *Rogo & te Germane cōpar.* Græce est γνήσιε σύζυγε. qui est is qui parem iugum trahit, quasi ipse diceret socie in euangelio, vel cōiunx Euodiæ vel Syntyches. 1147.a.b
4. *Quæcunque honesta quæcunque iusta, quæcunque pura, &c.* hæc omnia accipi debent negatiue. 1201.a. Ita vt sensus sit nihil cogitetis neque agatis nisi quod iustū est, quod verum, quod pudicum & cæteri a. ibid.

AD COLOSSENSES.

1. *Imago Dei inuisibilis. g.* ἀόρατος Patris, cuius filius est imago, sed & ipsa imago est inuisibilis, similis videlicet per omnia suo prototypo. 243.a. denotat autē hic veram esse inter patrem & filium distinctionem sicut & in sequenti verbo. 295.a
1. *Primogenitus omnis creaturæ.* i. prius à Patre genitus quàm vlla creatura fieret. 240.b. vel caussa vt alia omnia fierent. 281. c. vide item. 444.d
1. *In ipso condita sūt vniuersa in cœlis & in terra visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, &c.* declarat quæ sint illa omnia, quæ Christus creauit & cōseruat & dicūtutesse omnia omnino terrestria & cœlestia. 239.c.d
1. *Omnia in ipso constant.* i. omnium subsistentia pendet à filio Dei. 252.c.d
1. *Pacificans per sanguinē crucis eius.* i. per sanguinem eius in cruce quasi in altari fusum. 160.1.d
1. *Aspe Euāgelij, quod peruenit vsque ad vos, sicut & in toto mundo est. fructificans & crescens*, nimirum virtute non actu, eo quod scilicet, per Apostolos iactum fuerat semen verbi diuini in mundum quod totū mundum repleturum erat. 658.b.
2. *In quo sunt omnes thesauri scientiæ.* i. essentia diuina. 317.d. & in Christo homine velut in suo templo diuina hæc essentia residet. 383.
2. *Videte ne quis vos seducat per philosophiam*, illius, scilicet temporis, quæ negabat carnis resurrectionem, &c. 275.c
2. *In Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* i. non vmbratice, vt in Angelis, sed verè, ita vt ille homo verè fuerit Deus, non tamen humanitas deificata. 384.a.b
2. *Affigens illud cruci, expolians principatus & potestates traduxit illos confidenter, triumphans illos in semetipso. g.* ἐν αὐτῷ scil. σταυρῷ, quasi crux sit currus triūphi Christi, in qua diabolus, quasi victus & triumphatus, vectus, est, in cruce enim duo affixi fuerunt, Christus visibiliter, & diabolus inuisibiliter, & in sempiternum eius opprobrium. 1602.a
2. *Nemo vos iudicet in cibo & potu.* contra Iudaicam abstinentiam dictum est, qui certis cibis nunquam vtebantur. 1662.b
2. *Nemo vos seducat volens in humilitate, & religione Angelorum.* loquitur de hæresi Simonis magi, qui Angelos adorandos quasi minores Deos censebat. 1530.b
2. *Quæ sunt rationem habentia sapientiæ in superstitione. g.* ἐθελοθρησκείᾳ. i. simulata religione, & rebus inanibus. 1109.c. vel falsa religione. 1552. b. videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes. sapientiæ, licet superstitiosa sit. 1294.b
3. *Caritas est vinculum perfectionis.* vinculum quod ligans hominem cum Deo reddit eum perfectum. 1159.c
3. *Commonentes vosmetipsos in Psalmis, hymnis & canticis spiritualibus.* loquitur de canticis quæ ipsi componebant. 116.a
3. *Filij obedite parentibus per omnia*, scilicet ad quæ se extendit patria potestas, vel quādiu paruuli estis. 1220.a
4. *Hi soli sunt adiutores mei in regno Dei*, loquitur de suis domesticis, qui ei ministrare soliti sunt. 568.a

I. AD THESSALONICENSES.

4. *Vt honestè ambuletis, ad eos qui foris sunt & nullius aliquid desideretis.* hoc dicit quia scandalizabantur gentiles, eo quod Christianos viderent ex alienis velle viuere, verbum autem desideretis significat careatis g. autem legitur χρείαν μηδενὸς ἔχητε. i. & nullius indigentiam habeatis. 1302.b.
5. *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, tenete*, eas scilicet prophetias, quæ nondum constat bonæ ne an malæ sint, cum autē constat aliquas prophetias seu interpretationes scripturarum bonas esse aut malas, vult illas aut probari statim aut reiici 1355.c.d.
5. *Omnia probate, quod bonum est tenete*, probate ij scilicet ad quos pertinet, non vulgus. 151.a
5. *Vt integer spiritus vester & anima & corpus conseruetur.* i. vt sitis perfecti. per spiritum sanctum inhabitantem & caritatem, sine qua nullus perfectus est in genere moris. 1160.a

II. AD THESSALONICENSES.

2. *Nisi venerit discessio primum.* i. Antichristus, vel defectio à Romano imperio, vel ab Ecclesia non generalis sed particularis. 991.a. vel Antichristus, qui dicitur Apostata, propterea quod erit insignis Apostata, vel quia multis erit caussa recedēdi à Deo. 650.a.b
2. *Qui extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, significat Antichristum nullum alium Deum quam seipsum passurum. 679. c. d. vel futurū veri Dei hostem. 646.a
2. *Itaut in templo Dei sedeat.* intelligit templum Salomonis, in quo vtcunque reparato sedebit Antichristus. 683.b. *obstendēs se tanquā sit Deus.* faciet se Deum, sedebit in templo vt Deus cui proprie templum erigitur 689.a 711.b.c
2. *Et nunc quid detineat scitis.* i. scitis quid impediat aductum Antichristi, dixi enim vobis Romanum imperium impedire quia nō sunt adhuc impleta eius peccata ita qui *tantum, nunc tenet*, Romanum imperiū, *teneat.* i. regnet, *donec de medio fiat.* i. aboleatur & tunc reuelabitur ille iniquus. 659.c
2. *Mysterium iam operatur iniquitatis*, significat à tempore Apostolorum occultè grassari cœpisse Antichristum in suis præcursoribus, Simone & Nerone. 649.a. 711. c.d. vel nunc iam seductores plurimi surrepserunt, qui Antichristo viam muniunt. 275.d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. *Tunc quælabitur ille iniquis, quem Dominus Iesus interficet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui,* quia videlicet doli & fraudes Antichristi, quæ destrui coptæ erant per Heliam & Enoch, destruentur penitus per ipsum Christi aduentum, & horribilia signa præcidentia. 670. a. significat etiam Antichristum futurum personam vnam particularem, cum Græca legatur, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀνομίας ille homo ille iniquus, qui articuli singularem personam denotant. 649. a

2. *In omni virtute, & signis & prodigijs mendacibus.* signa Antichristi mendacia erunt, ratione omnium caussarum, finis, efficientis, materiæ & formæ 691. d 692.

Ibid. *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ.* i. diabolus erit caussa efficiens principalis omnium miraculorum Antichristi. 692. a

2. *Eo quod caritatis veritatem non receperunt, vt salui fiant, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* hoc dicitur aduersus Iudæos, qui quia Spiritum Dei per Christum recipere noluerunt. mittet illis Deus fontem erroris. i. Antichristum, vt credant mendacio, mittet autem Deus non virtutesua, sed concessione seu permissione. 679. c

2. *Tenete traditiones quas accepistis sine per sermonem siue per epistolam nostram.* loqui Apostolorum de traditione non scripta probatur. 166. a, b

I. AD TIMOTHEVM.

1. *Soli Deo honor & gloria.* peculiaris scilicet & propria 1511. b

1. *Ne intendant fabulis & genealogiis interminatis, loquitur* de traditionibus recentiorum Iudæorum. quæ erãt inanes, pernicioſæ, & contra Scripturas. 187. b

Ibid. *Circa fidem naufragauerunt* intelligit hæreticos, qui fracta naui Ecclesiæ in mare deciderunt 948. d

2. *Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominus homo Christus Iesus.* vnus Deus, excludit Deos falsos, & comprehendit Trinitatem, cuius Christus, vt homo mediator est. 279. b additur autem vox homo vt intelligatur secundum quam naturam Christus sit mediator 435. d significat ergo Christum esse mediatorem inter Trinitatem & homines 436. b

2. *Volo ergo viros orare in omni loco.* si de priuata intelligitur oratione, sensus est, licitum esse omnibus in locis Deum orare, si de publica, tunc idem est, quod in omni Ecclesia 1627. d 1629. a

3. *Oportet episcopum irreprehensibilem esse. g.* ἀνεπίλημπτον i. *sine crimine ad Tit.* i. quale est quicquid ab hominibus reprehendi solet, vt est bigamia, vel qui non sit grauis & letalis criminis reus. 1133. a

3. *Oportet episcopum esse vnius vxoris virum.* i. qui non habuerit plures quam vnam 1118. b. qui non sit bigamus. 1129. de quo loco fusè disseritur, tum ad probandum ius Ecclesiasticum de digamis non ordinandis, tum ad asserendum clericos ad continentiã actari debuisse 1232. 1233, 1239.

3. *Diaconi sint vnius vxoris viri.* i. quilibet diaconus sit vnius vxoris vir. 1132. b non sit bigamus. ibid.

3. *Ecclesia Dei, quæ est columna & firmamentum veritatis.* i. in cuius auctoritate quoad nos, nititur veritas fidei, ita vt verũ sit quicquid Ecclesia probat, falsum quicquid improbat. 984. c

4. *Prohibentes nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit.* ille prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono, aliud melius anteponit. 732. c. d. Ecclesia non prohibet nuptias, sed solum requirit hanc conditionem in iis qui initiari cupiunt, quam si volunt initiari accipiant. 1124. c

4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* i. omnis creatura Dei bona & mũda est: sed si esset immunda, posses eam adhibito signo crucis & oratione sanctificare. 1648. b

4. *noli negligere gratiam, quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterij.* i. multorum episcoporum. qui simul tum ordinante imponebant manus super ordinandi. 1013. d. vel per impositionem manuum, qua presbyteratum accepisti 1094. c

5. *Volo iuniores nubere, filios procreare* nõ præceptũ est sed permissio. 1250. a *Nullam dare causſam aduersario maledicti causſa.* i. ne demus causſam gentilibus maledicendi vitam Christianorum propter incontinentiam iuuenum viduarum. 1247. a

5. *Vidua eligatur non minus annorum sexaginta.* ad quandam scilicet diaconissæ præfecturam, vel ad numerum earum viduarum, quæ ab Ecclesia alebantur. 1231. d. *quæ fuerit vnius viri vxor.* i. quæ non plus quam semel nupserit. 1126. b. c

Ibid. *Adolescentiores viduas deuita.* i. non eas eligas ad præfecturam 1232. d

5. *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* i. votum continentiæ violare volunt 1208. a & fusius. 1229. c. d defenditur hæc expositio contra Lutherum, Caluinum & Martyrem. 1330. 1331.

5. *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere.* Episcopus hic presbyterorum iudex designatur, & proinde eorum superior etiam Apostolorum tẽpore fuisse declaratur. 1091. a

6. *O Timothee depositum custodi* i. Thesaurum doctrinæ & intelligentiam diuinorum dogmatum. quam volebat Apostolus per traditionem propagari. 167. d

II. AD TIMOTHEVM.

2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. g.* τῶ βιωτικῶν πραγμάτων. i. negotiis vitæ seu victus. & est sensus, dixi vt labores vt miles Christi virtũ porro bonus miles non est sollicitus circa &c. 233.

Ibid. *Nemo militans Deus impleat se negotios sæcularibus.* negotia sæcularia nuptias dici & esse nemo ambigit, sequitur igitur episcopum nuptiis operam dare non debere. 1108. b

2. Tim. 2. *Nouit Dominus qui sunt eius,* sermo de illis est qui sunt eius per prædestinationem 560. c

2. *In magna domo sunt vasa aurea & argentea & lignea & fictilia.* i. in ecclesia sunt infirmi fideles, qui facilè seducuntur. 950. c. *Quædam in contumeliam,* hi sunt reprobi *quædam in honorem* hi sunt electi. 956. d

3. *Ab infantia sacras litteras nostri.* i. testamentum vetus. 186. d

2. *Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.* indicat omnes & singulos Scripturæ libros prodesse & iuuare ad hæc omnia, non autem per se, neq; simul omnes sufficere. 186. c. d 187. a. b

4 *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex,* pro meritis bonorum operum hic locus fortissimus adducitur, nam si vita æterna non est merces bonorum operum, cur eam non vocat donum clementiæ. 718. c. d

4. *Nemo mihi astitit, sed omnes me dereliquerunt.* loquitur de iis, qui eum iuuare apud Cæsarem potuissent. 568. b

AD TITVM.

2. *Oportet esse episcopum hospitalem, benignum, sobrium:* σώφρονα

ὁσιον Gr. quod hic significat castum. *iustum sanctum, continentem,* scilicet se ab vxoris amplexibus. 1108. a

1. *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* in se operibus, quæ procedunt ab infidelitate cordis. 748. b loquitur enim de Iudæis non sincero affectu çouersis ad fidem, & opera fidei contraria facientibus. ibid.

2. *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei* i. gloriosum aduentum Christi, qui est magnus Deus. 243. c. d

3. *Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi, est & delinquit, cum sit proprio iudicio cõdemnatus,* monet Apo. hæreticum vitandũ & proinde non esse de Ecclesia, & probat, quia non est ejectus ab Ecclesia per excommunicationẽ, sed ipse seipsum ab Ecclesia ejecit. 948. d vel *Hæreticum hominem post vnam aut alteram correptionem deuita.* i. postquam manifestè apparet pertinax etiam ante sententiam & condemnationem iudicis. 634. d *Sciens quia proprio iudicio est condemnatus.* i. præcisus à corpore Ecclesiæ, etiam sine excommunicatione. 636. c

AD HEBRAEOS.

1. *Multifariam multisque modis &c. nouissime locutus, est nobis in filio.* non quod antea filius locutus non sit, sed quod hoc corporali ore nouissime ipse fecerit 221. c cũ dicit in filio de Christo homine loquitur, & cum addit, per quem fecit & sæcula, loquitur de eodem vt Dei filio. 356. b

1. *Quem constituit hæredem vniuersorum:* æterna scilicet generatione, non temporali donatione. 227. a

ibid. *Per quem fecit & sæcula Et tu Domine initio terra fundasti, &c.* ex his duobus locis colligitur Christum esse creatorẽ vna cum Patre. 240. d & non vt ministrum, sed vt principalem causſam mundũ condidisse. 250. b

1. *Qui cùm sit splendor gloriæ & imago substantiæ eius. g.* χαρακτὴρ i. personæ paternæ cuius filius est imago. 289. c. Sedet *ad dexteram maiestatis in excelsis.* est æqualis Patri secundum diuinitatem. 380. d

1. *Tanto melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit.* 1. post passionem declaratus est, tãtò excellentior omnibus angelis, quantum ista filij gloria à conditione serui differt. 281. d

2. *Quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem, quæ cum initio cœpisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierũt confirmata est in nos.* loquitur non de se, sed de sui temporis hominibus. vel intelligit se confirmatum esse, non per doctrinam, sed per miracula Apostolorum. 50. a. b

2. *Quia puercõmunicauerũt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem.* i. naturæ eiusdem carnis & sanguinis cum pueris omnibus Christus factus est particeps. 350. d, vel indicat Deum verè factum esse hominem, vt nos sumus. 356. b

4. *Debuit per omnia fratribus assimilari absque peccato.* cum peccato intelliguntur omnes defectus qui non erant vtiles redemptioni 496. d non bene citatur locus, ab aduersariis nam in 2. est *debuit per omnia fratribus assimilari,* quæ scilicet ad naturam pertinent & in 4. est *Tentatum per omnia pro similitudine, absque peccato* id est expertus est omnia mala, quę solent homines perpeti. 393. a

4. *Habemus Pontificem, qui penetrauit cœlos.* hæc indicant personam Christi esse diuinam, non tamen pontifex est, nec penetrauit cælos, nisi quatenus homo est. 441. c

5. *In diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* i. exauditus est, quia merebatur exaudiri, cum esset dignissimus omni honore & reuerentia. 408. c. d recte autem ἀπὸ τῆς εὐλαβείας pro sua reuerentia hic expressum contra Caluinum, & Bezam ostenditur. ibid.

6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati.* i. baptizati, *iterum renouari ad pœnitentiã,* nimirum baptismale qua Deus semel tantum vtitur ea liberalitate, & proinde sequitur eos qui peccant post baptismum purgatione indigere. 1414. b 50. d nam & baptismus dicitur illuminatio, & per baptismum renouamur proprie, 11. a

2. *Melchisedech rex Salem sine patre, sine matre.* i. Christus sine patre in terris, sine matre in cœlis 226. c. hic duas Christi natiuitates Apost. explicare voluit. 360. c

9. *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatã esse Sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum.* i. tempore testamenti veteris nõ fuit aperta via ad cælum, sed iustissimus quisque ad inferos descendebat, sed post Christi mortem liber ad cælum aditus patet. 1479. c. d

9. *Ideo noui testamenti mediator est* ergo, non Dominus, & proinde non est Deus qua mediator. 437. a

9. *Ad multorũ exhaurienda peccata g.* ἀνενεγκεῖν. i. efferre, educere sicut cum sordes ex aliqua se sentina educuntur. hæc lectio Græcæ editioni congrua ostenditur. 106. b

10. *Non deserentes collectionem nostram.* i. animorum consensionem accusat enim quosdam qui ex odio vel inuidentia, non conueniebant in Ecclesiam, quia non habebant locum, quem cupiebant. 1293. b

10. Voluntariè *peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis.* i. post illuminationem baptismi: *non relinquitur hostia pro peccato.* i. alius Christus patiens, cui commori possimus per baptismum. *Sed terribilis expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.* i. relinquitur ignis necessario, aut perpetuus, si homo non conuertatur, aut temporalis, si conuertatur. 1414. c. d. 51. b

11. *Est autem fides sperandarum substantia rerum. g.* ὑπόστασις i. basis seu fundamentum, quæ spem sustentat. 289. d

11. Hi *omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* i. sancti veteris testamenti veletiã alij perfectam corporis & animæ beatitudinem, nõ receperunt, quam illi adhuc non habuerunt, ne sine nobis consummatam mercedem animæ & corporis acciperent. 1481. a

12. *Deus noster ignis consumẽs est.* Deus ignis dicitur, quia totus est iustitia, totum iudicium. 1385. a

12. *Esau non inuenit pœnitentiæ locum quamuis cum lachrymis requisisset eam.* apud patrem Isaac scilicet, vel apud Deum, quia non rectè eum pœnituit. 51. b

11. *Non enim accessistis ad tractabilem montem, sed ad Sion & ciuitatem Dei viuentis.* i. ad gloriã beatorum. intelligit itaque Ecclesiam triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat significat igitur homines noui testamenti accessisse non re sed ipe, ad gloriam beatorum, vbi Deus videtur facie ad faciem 987. b

12. *Accessistis ad Sion montem & Hierusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in cœlis. & spiritus angelorum perfectorum:* descriptio patriæ cœlestis, in qua sunt primo Angeli, deinde animæ primitiuorum. i. patriarchæ & prophetæ, & spiritus perfectorum. i. Apostolorum & Martyrum hinc colligitur spiritus sanctorum hominum beatos iam esse, ea beatitudine qua soli angeli antea fruebantur 1479. d. ca. hinc etiam colligitur communio. sanctorum 1175. d

Universidad de Deusto
Biblioteca

13. *Honorabile coniugium in omnibus.* ἐν πᾶσι i. In omnibus quæ coniugij sunt, siue sacramentum siue prolem siue fidem consideres, vel in legitime copulatis. 1115.d 1121.b

13. *Iesus Christus heri & hodie, & in secula.* i. semper fuit, semper est, & semper erit. 245.b

13. *Habemus altare de quo edere non habent, potestatem qui tabernaculo deseruiunt.* sacrificium Eucharistiæ intelligit. 1631.c.

Heb. *Talibus hostiis promeretur Deus* g. εὐαρεστεῖται. A his hostiis grata fieri Deo, & bene meretur de eo, qui ea offert. 106.c Bene autem Græcum textum expectum esse ostenditur. ibid

13. *Rogo autem vos fratres, vt sufferatis verbum solatij.* i. non ægre feratis, si ego qui proprius Apostolus vester non sum, per literas vos monere & cohortari volui, ἀνέχεσθε.

IACOBVS.

1. *Si quis vestrum indiget sapientia postulet, à Deo, qui dat omnibus abundanter.* loquitur de ea sapientia, quæ est necessaria ad salutem, nempe de spe fide & caritate. 138.c

1. *Si quis perspexerit in lege perfectæ libertatis.* loquitur de lege Euangelica. 551.c

5. *Nolite detrahere alteri utrum, qui enim detrahit fratri, bonum facienti*, vt condonanti iniurias, *detrahit legi*, quæ illud bonum præcepit. *Si autem iudicas legem non es factor legis sed iudex* intelligitur autem hic vna propositio, nimirum hæc, debes autem tu ô homo esse factor legis non iudex, cuius ratio subiungitur, *vnus est enim legislator & iudex.* Alloquitur autem Apost. omnes homines, quatenus subsunt aliquis legibus, & vult dicere, nemini licere iudicare legé sui superioris, cum vnus tantum sit legislator & iudex ita summus, vt legem dare, non autem accipere debeat. 796.c.d

4. *Petitis & non accipitis, eo quod male petatis,* Nemo certus est an accipiat quod à Deo petit, quia nescit si bene petat. 138.d

5. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum.* hic est vnus effectus extremæ vnctionis corporaliter hominem interdum sanare. *& alleuiabit eum Dominus* g. κάμῃ. hic alter effectus est hominem in eo articulo depressum erigere, *& si in peccatis sit dimittentur ei.* tertius est effectus scilicet reliquias peccatorum tollere & hic etiam latina editio Græcæ conformis probatur, 106.c.d

I. PETRI.

2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.* i. omni creaturæ potestatem habenti & generaliter loquitur. 631.c. vel omni homini potestate imperadi prædito. 1233.c *propter Deum* i. non solum timore pœnæ 1331.d

3. *Mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu* caro mortua manuit, anima verò mansit viua. 418.c

3. *In quo his qui in carcere erant spiritibus venient prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe* hunc locum ad Christi ad inferos descensum pertinere fusissime demonstratur contra Caluinum & Bezam: sensus itaque huius loci est, Christus descendens ad inferos ijs: qui in limbo erant & nominatim ijs qui fuerunt in diebus Noe increduli, & aquis diluuij submersi sunt, annunciauit completam esse redemptionem, vt intelligerent se iam inde liberandos, & tempore suo etiam corpora recepturos. 419.a,b.c

4. *Ideo mortuis predicatum est, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum Deum spiritu.* Christus ad inferos descendens, mortuis Noe tempore prædicauit, vt damnati exsilirent hominum iudicio, quia aquis diluuij corpora eorum necata sunt, & animæ tamen saluæ inter apud Deum. 419.a.b.

Pascite qui in vobis est gregem Dei prouidentes non coacte, sed spontanee neque turpis lucri gratia neque vt dominantes in cleris. Cleri nomen hoc loco proprie pro clericis sumpsit, in quos malus periculum erat, ne episcopi dominari vellent quam in laicos. Propterea D. Petrus episcopos monet, vt vniuersum quidem gregem fideliter pascant, sed in pascendis laicis fugiant turpe lucrum, in clericis regendis, dominandi cupiditatem. 1061.a,g. habetur *vel ad dominandum vsurpent* i. neque quasi vi dominantes in clerum. 832.a

5. *Pascite gregem, qui in vobis est* i. vobis commendatum, nolí autem vniuersum simpliciter. 512.b

1. *Salutat vos Ecclesia quæ in Babylone est coelecta* hunc locum de Romana vrbe intelligendum docet. 930.c

II. PETRI.

1. *Dabo autem operam & frequenter habere vos* nimirum commendatos siue in animo, *post obitum meum, vt horum memoriam faciatis* non inepte hinc colligebant veteres sanctos post obitum habere curam viuentium. 1847.b

1. *Cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco.* vocat prophetias lucernam quę intellectu illuminant, & Christum ostendunt. 127.b

2. *Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit,* i. Scriptura non potest exponi sine spiritu interpretandi. 138.b. vel scripturæ exponi non debent proprio ingenio. 132.d

PRIMA IOANNIS.

1. *Quod fuit ab initio quod audiuimus quod vidimus oculis nostris* sic vidisse oculis corporalibus verbũ. Quod fuit ab initio, hoc non potest esse verum nisi ratione vnitatis personæ. 356.c

2. *Filioli nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, & nũc Antichristi multi facti sunt, vnde scimus quia nouissima hora est,* dicit Ioannes hoc tempus vsque ad finem mundi esse horam nouissimam, & vltimam ætatem, & probat quia scimus Antichristum venturum in fine mundi. 670.b.c & proinde tota ætas quæ est à Christo vsque ad finem mundi nouissima hora dicitur. 1114.b

2. *Audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt.* i. audistis venturum Antichristum, & nunc licet ille singularis non venerit: tamen multi seductores iam venerunt, qui Antichristi dici possunt. 646.c.d

2. *Ex nobis exierunt; sed non erant ex nobis.* i. erant nobiscum in eadem Ecclesia, sed non secundum diuinam electionẽ, & quando videbatur esse in nobis, nõ erant ex nobis. Item non erant filij etiam quando videbantur esse in professione & nomine filiorum. 959.d

2. vel *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum.* hæretici scilicet occulti, qui non erant ex nobis animo & voluntate, sed externa professione. 971.a

2. *Quis est mẽdax, nisi qui negat quoniam Iesus est Christus* i. qui diuidit saluatorem in duos, vt Cherintus & Nestorius faciunt. 356.c

2. *Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed vnctio vos de omnibus.* monet Christianos qui ab Apostolis dogmata fidei acceperunt, & cooperante vnctione Spiritus

sanctj, didicerãt, crediderant, vt in fide permaneant & non præbeant pseudo apostolis aurem cõtraria docentibus. 151.b.

3. *Scimus quoniam cum apparuerit,* sup. quid erimus, *similes ei erimus.* i. apparebimus coram oculis totius mũdi similes Christo, quoad corporis gloriam: videbunt enim nos Christo assidentes, ac similes illi quoad externam gloriam corporis, *quia videbimus eum sicuti est,* eo quod, scilicet, ex gloria animi nascitur gloria corporis. 1481.b.

Ibid. *In hoc cognouimus caritatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit.* i. Deus mortuus est. 356.c.

4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint.* indicat esse multos, qui iactãt se habere Spiritum sanctum, qui agitantur spiritu vertiginis, & propterea priuatum spiritum iudicem esse non posse scripturæ. 139.a. vel probate ij, scilicet, ad quos pertinet. 151.a.

4. *Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne venisse.* i. verbum Dei veram carnem in vnitatem suæ hypostasis assumpsisse, *ex Deo est. & omnis spiritus qui soluit Iesum, &c.* i. diuidit verbum à carne, & dicit filium Dei, non esse verè filium hominis hic ex Deo non est. 222.a.b

4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est,* est filius Dei veritate essentiæ, qui habet caritatem. 96.d.

4. *Antichristus nunc iam in mundo est.* notat Ebionitas & cæteros quos vocat Antichristos: quia erant præcursores Antichristi, & ei similes in oppugnando Christo. 275.c.d.

4. *Perfecta caritas foras mittit timorem* : culpæ, scilicet, non pœnæ: qui enim diligit metuit offendere Deum, præcipuè propter ipsum Deum, non propter pœnam, quæ sequitur offendentes Deum. 1428.d.

5. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo.* i. tres sunt diuini testes Christi diuinitatis, *& tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua & sanguis.* i. tres sunt creati testes humanitatis Christi, spiritus, qui ex ore, aqua & sanguis qui ex latere in morte ipsius fluxerunt. 235.a.

Ibid. *Et hi tres vnum sunt,* hęc pars cum agitur de spiritu, aqua, & sanguine in multis codicibus latinis nõ habetur, Græci tamen codices habent, sed hoc modo, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν, id est, & hi tres in vnum sunt, quia, scilicet, conspirant in vnum testimonium. 235 c. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo,* ex hoc loco deducitur vera personarum distinctio, & earum ternarius numerus. 296.d.

5. *Vt simus in vero filio eius.* Verus filius à Patre natus est verè. 295.b. *hic est verus Deus.* Pater est verus Deus, filius quoque est verus Deus, ergo filius est idẽ Deus, qui est pater. 235.c.

IVDAS.

1. *Hos quidem arguite iudicate, illos vero saluate de igne rapientes.* i. iuuate aliqua ratione ad salutem obtinendam. 707.c.

1. *Solum Dominatorem, & Dominum nostrũ Iesum Christum negant,* nõ possunt hæc ad duas personas referri, quæ vno articulo apud Græcos coniunguntur. 243.c.d.

Ibid. *Cum Michael archangelus, cum diabolo disputans altercaretur, &c.* non loquitur de increpatione quæ facta est Zach. 3. sed de alia. 225.c

APOCALYPSIS.

Apoc. 1. *Ego sum, α, & ω,* absolutè, scilicet, & simpliciter primum principium & vltimus finis rerum omnium sicut α & ω sunt prima & vltima littera alphabeti. 221.a.

2. *Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eos in virga ferrea.* loquitur de spiritibus beatorum, qui curam habent populorum, & eos sub Christo gubernant: nam regere virga ferrea est regere virgæ pastorali *& tanquã vas figuli confringent illos,* significat peccatores perdendos Christo peccata conterente & perdente, vel reguntur electi in virga ferrea, & reprobi tanquam vas figuli confringuntur. 1518.c.d.

5. *Qui dignus est aperire librum, & soluere septem signacula eius, & nemo inuentus est, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram,* i. neque ex angelis, neque ex hominibus iustis, neque ex animabus purgatorij, vel ex patribus in limbo degentibus, vllus dignus hæc facere inuentus est. 1309.a.

5. *Dignus est agnus accipere virtutem & diuinitatem,* id est, manifestationem diuinitatis quamuis alij legunt diuitias, & in Græco πλοῦτος habetur. 235.d.

6. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei,* vel per altare Christiani nominis testificatio, vel sacrorum intellectuale, vel Christus est intelligendus, sub quo sunt animæ, quia eo sunt inferiores loco & dignitate: non potest autem intelligi per altare locus extra cœlum; quia in 7. capit. habemus animas esse ante thronum Dei, & ei seruire in templo, id est, in cœlo die ac nocte. 1481.c.d. 1482.a.

7. *Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum,* hoc signum esse signum Crucis docent interpretes in hunc locum. 1689.c.

9. *Et quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cœlo cecidisse in terram,* id est, diabolum, quem vidit Ioannes per aëram tepentem, qui olim in cœlo fulserat, *& data est clauis putei ab eo,* id est, habet inferorum claues & regnat in filios diffidentiæ, ipse quoque est qui Deo permittente fumum ex puteo emittit errorum, & quasi noua locustarum examina, id est, nouos hæresiarchas cum exercitibus suis singulis penè sæculis in Ecclesiæ fines immittit. 715.a.b. porro totum hoc cap. de Luthero, & Lutheranis doctè exponitur. 724.725.

1. *Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ quæ vocatur spiritualiter, Sodoma, & Aegyptus,* hæc est Hierusalem, in qua regnaturus est Antichristus quod sanè negari non potest, cum ibi sequatur, *vbi & dominus eorum crucifixus est,* quæ est enim ciuitas in qua dominus est crucifixus nisi Hierusalem? 682.b.c.

12. *Michael, & angeli eius.* i. exercitus eius, quorum ille dux est & præpositus, 480.b.

13. *Et vidi de mari bestiam ascendentem habentem capita septem, & cornua decem.* hæc bestia est Romanum imperium, vel impiorum multitudo, cuius vnum caput quod visum est mori, & resurgere, est Antichristus. 692. c. d. *& vidi aliam bestiam descendentem de terra.* per hanc posteriorem bestiam significat Antichristum, idem enim Antichristus per duas bestias intelligitur, per vnam ratione potentiæ, per alteram ratione magiæ, vel prædicatores ipsius. 693.a

13. *Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum & plaga mortis*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tit eius curata est. loquitur de Antichristo, qui finget se mortuum, & opera diaboli se ipse excitabit. 661. b. nec hoc potest Carolo magno conuenire, vt volunt hæretici. 1708. a. b

13. *Et faciet omnes pusillos cum magnis, diuites & pauperes, liberos & seruos habere characterem in dextera manu, aut in frontibus suis, & ne quis possit emere aut vendere, nisi habeat characterem aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius. hic est sapientia est, Qui habet intellectum computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, & numerus eius.* 666. de hoc numero & nomine Antichristi fusissimè agitur, variæque aduersariorum sententiæ de eo refe tuntur & confutantur, & tandem eorum sententia probatur, qui nomen adhuc ignorati, fore autem tũc notissimũ cũ ille aduenerit credunt 670. 671. 672. 673. de charactere verò fusissimè agitur, & variè item hæreticorũ & Catholicorum sententiæ redarguuntur, tãdémque signum quoddam ab Antichristo excogitandum, quemadmodum Christus habet signum crucis concluditur. 675. 676. 677.

14. *Habentes nomen eius, & nomen patris eius in frontibus suis.* i. signum crucis. 1609. b.

14. *Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia: hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati.* hinc apparet singulare præmium habere virgines: de quibus propriè loquitur: quandoquidem canunt canticum quod nulli alij beatorum canere possunt. 1190. b. c.

14. *Beati mortui qui in Domino moriuntur, amodo iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis.* i. à fine extremi iudicij, in æternũ requiescent à laboribus suis. 1411. a. vel loquitur de viris perfectis & sanctis martyribus, qui nihil purgandum ferunt.

17. *Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem & cornua decem,* per hanc mulierem notat vniuersam ciuitatem diaboli, & per cornua septem, qui sunt septem montes, intelligit vniuersitatem superborum & præcipuè regum terræ, vel intelligit Romam, sed ethnicam, & idola colentem & Christianos persequentem, non autem Romam Christianam qualis est nunc. 694. c. d.

17. *Et decem cornua quæ vidisti decem reges sunt. Hi vnum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent.* indicat Antichristum monarchiam adepturum, quæ fuerat antea Romanorum. 695. d.

18. *Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmonierum.* vocat Babylonem Romam, sed qualis erat suo tempore, nimirum caput imperij & populum Dei persequens, quam prædicit ruituram, quia Romanum imperium delendum erat, id quod iam factum esse cernimus. 551. c.

18. *Exite de illa.* Babylone Romana vrbe idololatra & sanctos persequente, *populus meus.* corde, scilicet, non corpore & non coniugamini eis, morum & vitæ similitudine. 551. c.

20. *Et cum consummati fuerint mille anni soluetur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos.* hic locus ad Antichristum pertinere ostenditur, & vna eadémque prophetia cum Ezech. cap. 38. & refutantur variæ de eo opiniones. 696. 697. 698. 699. 700.

Apoc. 21. *Et templum non vidi in ea, Dominus enim Deus templum illius est.* loquitur de Ecclesia triumphante in qua non erit templum, quia cessabunt oblationes, preces & Sacramenta propter quæ templa eriguntur. 1613. b.

22. *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.* prohibet corruptionem libri sui, & non interdicit, ne alij libri scribantur, aut alia dogmata tradantur. 183. d.

22. *Beatus qui seruat verba prophetiæ huius,* quæ, scilicet, dicuntur de vita & moribus 59. b.

Ibid. *Cecidi vt adorarem ad pedes angeli, &c.* putauit Angelum qui sibi apparuerat esse Deum vel Christum, & ideo corrigendus fuit adorator propter errorem non adorationis sed personæ. 1511. d.

Finis Indicis Scripturarum.

Loca sacræ Scripturæ vulgatæ editionis contra Hæreticos defensa in propriis locis notauimus: & habentur omnia libr. 2. de verbo Dei. cap. 12. 13. & 14.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM

ET VERORVM, QVÆ HIS SEPTEM CONTROVERSIIS CONTINENTVR, ET EXPLICANTVR.

**
*

A

ABBAS seu monasterij præpositus non liberatur ab obligatione voti obedientiæ sed ab exercitio. 1222. d

Abbatibus non propter ipsos, sed propter Dominũ seruiendũ. Ibidé & 1223. a.

ABNEGATIO sui. 1. obedientia duplex: vna communis, & altera maior. 1185. b. perfecta includit votum, vt non possit homo retrocedere. 1220. b. vide obedientia.

ABYSSVS locum profundum subterraneum, & inferos significat. 412. a

ACACIVS episcopus sacra vasa vendidit ad redimendos captiuos. 1644. d

ACOLVTHORVM officium est cum cereo accenso sequi diaconum, ad locum Euangelij, & vrceolos & ampullas ad sacrificium præparare. 1086. b. hoc eius officium, esse ordo sacer astruitur. c. d.

ACTA Apostolorum liber canonicus esse demonstratur. 17. b

ACTVS indifferens si præcipiatur est necessarius. 787. b. c

ADAM fuit Ecclesiæ principium formale & materiale, & errauit male faciendo, sed non male docendo. 989. b

Adam creatus fuit sapientissimus. 396. b

Adam ante peccatum nesciebat bonum & malum practicè. 398. c

Adam si non peccasset Christus non fuisset mortuus, nec fortè carnem assumpsisset. 447. b.

Adhuc quod inferos significat pro sepulchro sumi non potest. 410. c

ADOLPHVS Holsatiæ comes factus monachus lacte sese perfudit eo quod baiulare lac ante filios erubuerit. 1698. b

ADORATIO imaginum & Eucharistiæ quàm antiqua. 676. c. d. ea tres actus continet, intellectus, voluntatis & exteriores. 1502. c. species eius tot sunt, quot species excellentiæ. d. adoratio latriæ & duliæ quomodo differant. 1503. b. adoratio latriæ quomodo virtus specialis & generalis esse possit. c. d. cur soli Deo competere dicatur. 1504. c. d. probatur diuisio latriæ & duliæ. 1505. a.

ADORATIONIS nomen in Scriptura Deo & hominibus commune. 1504. a. sic & apud veteres Scriptores. b. vide LATRIA.

ADRIANVS I. scripsit librum, qui extat cõta Carolinum librum. 915. c. excommunicauit Leonẽ Isaurum, & se ad Francos transtulit propter hæresim Iconomachorum. 1592. d.

ADRIANI IV. ad Fridericum I. Imperatorem epistola. 1709. c. d. alia eiusdem epistola arguit imperitiam eorum qui coronationis beneficium Feudum fuerant interpretati. 1714. a. b. Fridericus I. qualiter ex epistola Adriani IV. iniustè in magnam iracundiam exarserit 1710. a. c. d. eius inepta ratio ob quam se à Papa imperium tanquam beneficium non habere gloriatur. 1711. a. b.

Adriani IV. mors à Cremonẽsi descripta fabulosa cen setur. 1716. a. Adrianus primus ius eligendi Pontificem Carolo concessit non tamen ei pontificem subiecit, vt mentitur Illyricus. 1757. c. hoc tamen ius videlicet eligendi pontificem Carolo datum nulli historici tradunt. 1758. c

ADRIANVS imperator cur templa sine imaginibus construi curarit. 1571. d.

ADVLTERI tempore D. Hieronymi morte mulctabantur. 1123. d.

AERIVS hæreticus quia indicta ieiunia solueret. 793. c. Aerianorum tres errores, quos sequuntur apertè hæretici noui. 1022. d. 1023. a.

AETERNITAS omnia tempora cõtinet, & ad omnia tempora accommodari potest. 318. b.

AGENDI modus duplex in rebus ratione vtentibus, vnus per intellectum, & alter per voluntatẽ, quomodo in hoc genere actiones Dei & nostræ differũt. 284. c. Actionis vocabulum & pro nuda actione, & pro ea quæ est coniuncta cum aliqua qualitate quæ sit quasi eius terminus sumitur. 310. a. actiones immanentes nihil producunt, quod maneat post actionem. 6. Actiones & passiones non naturarum sunt sed personarum: itaque etiam Deus passus est cum homo est passus in Christo. 353. a.

AGNOITARVM hæresis qualis & eius auctor Themistius diaconus. 381. a. hanc sequuntur Luthærus & Caluinus & alij sectarij. b. c.

ALEXANDER I. solum statuit vt Aquæ benedictio frequentetur. 1647. c.

ALEXANDER III. statuens testamenta coram tribus testibus facta rata esse, non præiudicat legibus ciuilibus & consuetudini orbis Christiani. 777. a. b.

ALEXANDER VI. ad quid regibus Hispanię & Lusitaniæ nouum orbem diuiserit. 813. b.

ALPHONSVS à Castro male numerat inter Iconomachos Serenum Massilienſem, Fœlicem & Epiphanium. 1556. c.

ALTARIA quomodo in Ecclesia Christum designent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gneat.1633.ea semper inmagno honore fuerunt.1548. c.in Ecclesiis Christianorum semper fuerunt. 1622. b. c.altaria sunt lapides quatenus in eis sacrificatur, & sunt tumuli quatenus ossa Sanctorum eis conduntur. 1631.c.antiquitas eorum quomodo detecta cõtra ministri cuiusdam impudentiam,in Flandria. 195.b.

AMARE nolle Deum plus,si possis, peccatum esse, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat maiorem illum amorem,vel si id fiat ex superbia,vel accidia & pigritia.1021.d.amãs Deum super omnia, illum habet pro summo bono,etiamsi non tam ardenter amet quàm forte posset. 1102.a.

AMBROSIVS excommunicans Theodosium, & ei legis formam præscribens,indicauit episcopum imperatore maiorem. 825.a.

ANABAPTISTÆ mysterium incarnationis diserte negant. 342.a.

Anabaptistæ quidam volunt animas per mortem interire, quibus Caluinus respondẽs animam mortalem facit.401.b.c.eorum opiniones absurdissimæ. 1032. c. eorum præcipuus error est magistratus non licere Christianis gerere. 1314.c.

ANABAPTISTARVM nocturna conuenticula. 1032.d

ANACLETI pontifices Romani duo fuerunt,vnus qui Clementem antecessit,alter qui successit. 563.b. c. arguitura Magdebur.quod memoriam B.Petriconstruxerit,sed defenditur. 749.c.d.

ANANIÆ & Sapphiræ peccatum fuit sacrilegium & voti præuaricatio. 1199.a.b.

ANASTASIVS I. à tribus erroribus, qui ei imponuntur liberatur. 760.a.b.

ANCYRANVM Cõcilium docet peccatum esse, votum continentiæ violare. 1263.b.c.

ANDREAS primus Apostolorum vocatus, & Petro senior. 522.b.d.

ANGELI nunquam appellantur nomine יהוה sed is qui per angelos loqnebatur.225.c.ij iubentur adorare Christum.217. a. eorum caput Christus homo in ipsa incarnatione.396 b.ij diem iudicij nesciunt,399.c.eorum caput Christus vt Deus,ante lapsum:mediator verò neque ante lapsum,neque post.443.d.444.a. Angelis omnibus vnus post Deum præest,qui initio fuit Diabolus,postea Michael.480.a.b.inter eos est præfectura & subiectio.1323.d.1324.a.eos adoratos fuisse à viris piis ostenditur.1406.c.cur is à D. Ioanne adorari noluerit 1511.c.nos possumus angelos adorare,licet id illi recusent. 1512. a.nostras preces Deo offerunt.1514. b. pro nobis orant in speciali, 1528.b.sunt inuocati & inuocandi. 1520. c. eis templa quomodo erigi possint. 1635.a.in templo aliquos esse,credibile est. 1641.c.

Angeli sic mittuntur à Deo ad creaturas,vt illa missio non includat æternam processionem.325. c. Angeli & animæ sunt in loco per suam essentiam. 425.d.

ANGLA mulier in ministri concione quid fecerit. 113. d. Anglia mutauit religionem, mutans principem. 813.b.

ANGLIA habuit quatuor linguas vulgares, sed Latinam communem propter Scripturas. 110.d.

ANIMA Christi à sua creatione qualis fuerit in scientia & gratia,sententia Catholicorum. 392. c. eam ab instanti creationis fuisse plenam gratia & sapientia probatur ex Scripturis. 393. & patrum testimoniis. 394. & ratiõnibus 395. d. 396. a. b. eam contra impiam Galluni blasphemiam pœnas damnatorum nõ esse perpessam,nullóque peccato obnoxiam fuisse probatur. 403. 404. 405. verè ad inferos descendisse monstratur.414. 415. quod est necessario credendum 424. c. & hoc contra Durandum demonstratur.425.426.eam descendisse ad omnia inferorum loca probatur. 427. b. c. nullam ibi pœnam sustinuit.d. nec corpus eius in sepulchro. 428.a.

ANIMÆ Christi fuit beneficiũ celeriter corpori suo coniungi.428.c.quid contulerit piis animabus anima Christi in inferno.c.d. nullos ex dãnatis liberauit. 429. b. c. nec infantes qui cum peccato originali decesserant.430.a.nec omnes animas purgatorij,nisi forte aliquas,vel omnes ex priuilegio speciali. ibidem b. c.

ANIMA non communicat suas proprietates corpori,neque corpus animæ. 370.a.b.

Anima separata mouere corpora, & apparere, ac loqui & operari eo modo quo Angeli Deo iubente possit. 426. a.Animæ piorum quæ in limbo fuerunt post mortem Christi mox beatificari meruerunt. b.c.

ANIMAS esse immortales qui crediderunt, ex Iudeis,resurrectionem crediderunt,&qui negarũt vnum, negarunt alterum.1374.a.earum loca post hanc vitam qualia sint & vbi.1436.1437.Animæ defunctorum tribus modis iuuantur,Missę sacrificio,oratione,& operibus satisfactoriis.1453.d.1454.non detinentur in purgatorio quoadusque fiat restitutio eorum, quæ iniustè retinuerũt.1454.c.d.nõnisi à iustis iuuari possunt.1455. a.b.animas beatorum non frui adhuc Dei visione: qui, & quot hæretici senserint. 1470. probatur eas vera frui beatitudine Ecclesiæ testimonio. 1474. c. Animæ Sanctorum Scripturæ testimonio vera frui beatitudine probantur. 1475. 1476. 1477. & Patrum Græcorum. 1482.1483. 1484. & Latinorum. 1487. 1488. & multis rationibus 1493. 1494. etiamsi anima beetur ante corpus, non tamen fit iniuria corpori. 1495.a. cur sub altari iacere in Apocalypsi dicantur. 1549.b.

ANIMÆ piorum in purgatorio sunt perfectæ in caritate absolutè, licet comparatæ cum animabus beatorum sint imperfectæ. 1428. a. hæ non merentur, quia non sunt in statu viæ. 1439. c. sunt certæ de sua salute.1431.1432. quomodo Ecclesia pro eis orat, ne eas absorbeat Tartarus. 1435. d. posse eas egredi ex omnibus receptaculis præterquam ex puerorum limbo monstratur. 1442. c. d. 1443. a. quandiu animæ in purgatorio degant res est incertissima, & non nisi temere definiri potest 1446.c.an ibi à Dæmonibus torqueantur necne incertum. 1448.c. d. orant pro nobis. 1451. a. *Vide purgatorium, defuncti suffragia.* Animæ piorum hominum ante Christi ascensionem non in cœlo sed in limbo fuerunt. 412.d. 413. quomodo animæ in loco sint 425. d. animæ sui corporis quomodo gloriam mereantur. 446. d. earum appatitiones. 693. b. c. animam pro fratribus ponere tenemur, cùm id necessarium est ad eorum salutem æternam. 1200. c. animarum appatitiones plurimæ. 1407.

Ἀντὶ in compositione apud Græcos quid denotet. 645. c. Ἀντὶ pro vicè seu loco alicuius sumitur. 1152.

ANTICHRISTVS non venit statim post Christum & Apostolos. 173

ANTICHRISTI nomen quid significet.645. b.c.ex nominis vi Romanus pontifex non esse Antichristus ostenditur. 646. c. cum fore vnum certum hominem demonstratur. 647.648.quomodo ab Apostolorum temporibus esse cœperit.649. a. b. de Antichristi tempore Catholicorum opiniones, & hæreticorum errores.651. 652. nondum eum venisse demonstratur, ex eo,quod euangelium non sit in toto orbe prædicatum. 656. 657. nec Romanum imperium desolatum. 659. 660. mortuum se finget, vt resuscitari videatur. 661. eius persecutio omnium grauissima 664.d. 665. is sacrificium Missæ interdicet. 666.b.quamdiu regnabit.666.c.d.tres annos solum cũ medio regnabit. 667. c. eius nomen non est Romanus nec Latinus.671.672.illud nulli est cognitum.663.b.erit notissimum cùm ipse aduenerit 673. b. eius character non est ille,quem hæretici somniãt.675.676. quis sit ille Catholicorum sententia.677.a.b.oriturũ ex tribu Dan probabile tantum 678. b. c. Antichristum Iudæum futurum & à Iudæis recipiendum,certissimũ est. 679.b.c.erit circumcisus & sabbatum obseruabit. 680. b.c.eius sedes Hierosolymis non Romę futura est.682. b. c. & in tẽplo Hierosolymitano vtcumque à se reparato sessurus est.683.b.c.sedebit in Ecclesia, non vt episcopus,sed vt Deus.985.c.eius doctrinæ capita,& de iis inter Catholicos & hæreticos differentia. 686.687. negabit apertè Iesum esse Christum,& Christũ se finget.688.se vt Deum colendũ proponet.689. Antichristi miracula mendacia erunt.692.a.b.1044. c. eius regnum quale.694.a quos reges sibi subiiciet.695.a.b.post eius mortem vsque ad mundi finem supererunt tantùm.45.dies.700.a.mulierosum eum futurum ostenditur.710.a.b.Pon.Rom.non esse Antichristum eo quod Pantheon aperuit demonstratur. 1006.b.

ANTIOCHENA Concilia sex ex quibus quintum & sextum approbata,reliqua non. 852.a.

ANTIOCHENVS patriarcha quomodo non successerit Petro in regimine vniuersalis Ecclesiæ. 572.d.

Antiochenus patriarcha non primus sed tertius in Nicæno Concilio declaratur. 573.a.

ANTIOCHVS quis fuerit de quo in libr. Machabæorum. 43.c.

ANTONII vita,quam nos habemus ea ipsa est quæ ab Athanasio conscripta.1165.b.fuit verè Eremitarum princeps non Paulus.1168.c.Eremũ ingressus solo studio vitæ purioris,ibid.In Aphrica tempore Aug.latina lingua Scripturæ publicè legebantur. 110.a.

ANTOTHEANORVM hæresis qualis, & qui eius auctores 311.c.Antotheos nõ est Pater & filius in sensu Caluini,sed in alio sensu sic. 714.c.

APHRICANI Patres quomodo appellationes transmarinas sustulerint.613.a.b idẽ in Concilio Carthaginensi sexto cur Concilij Nicæni decretum de appellationibus postularint.616.a.b c.quomodo subiectionem suam erga sedem Apostolicam fateãtur. 619. c.coniuncti fuerunt cum Rom. Eccles. & ad eam post illud Concilium appellarunt. 620. non prohibuerunt, ne Pont.Rom.appellaretur summus sacerdos, sed ne aliquis Aphricæ episcopus ita diceretur 908.d.

Ἀπὸ cum genit.sumitur pro ὑπὸ cum accusat.i. propter. 408.d.

APOCALYPSIS liber diuinus esse monstratur.58. a. b. c. scopus eius libri est nos ad perseuerantiam & constantiam tempore persecutionum hortari. 59.b.

APOCRYPHI libri duorum sunt generum.60.a b. oratio Manassis in fine paralip.apocrypha. & Psalmus. 151.ibid.c.appendix libri Iob d.Hermetis liber. 61.a.tertius & quartus Machabæorum.Esræ item tertius & quartus ibid. b. & hic postremus redolet fabulas Talmudicas. 64.a.

Apocryphi libri vera aliqua habere possunt. 57.b.

APOSTOLI per totum mundum Euangelium prædicarunt, nihil tamen vulgari lingua scripserunt.108. c.hi ad prædicandũ sponte suæ accesserunt,sed ad scribendam necessitate coacti animum applicuerunt.161. d.symbolum hi non scr.pro,sed viua voce tradiderunt. 162.c.successoribus suis cum officio episcopatus etiã doctrinam religionis tradiderunt.182.b.& non solum Scripturas,sed etiam charisma veritatis.171.a. monarchiam inter eos Christus instituit,sed diuersam à regibus. 486. a. non habuerunt in mandatis scribere Euangelium. 175. d. tradiderunt successoribus non solum scripturas, sed veram scripturarum intelligentiam. 171. b. quæ & qualia in suis epistolis scripserint, & quæ non. 189 a. habuerunt à Christo singuli legum ferendarum potestatem. 788. a. b. considerunt legem in Concilio Hierosolymitano, quæ obligabat in conscientia c.d.habuerunt iurisdictionem immediatè à Christo per hæc verba, *Sicut misit me Pater, & Ego mitto vos.*805. d. 806. a. b. eorum dignitas suprema est in Ecclesia c. ante passionem fuerunt Apostoli, sed non episcopi, nec sacerdotes d.à Christo priuilegio extraordinario acceperũt suam iurisdictionem.808.d nõ erraruntempore resurrectionis, nisi in fide resurrectionis. 994. a. iubentur ante passionem nihil possidere,sed post,multa possederunt. 1147.b.Apostoli Ecclesias gubernauerunt quotempore mali erant principes Christiani. 1147. a. verè fuisse primi monachi Christiani probantur.1167.d.Apostoli siue habuerint vxores siue non ante vocationem, eas reliquisse certum est.1119.a.b.vbi mortui.570.a. Apostolorum tria officia:in quorum duobus succedit Apostolis Rom.Pont.574.c.d.non fuerunt omnes æquales. 723.a. Petrus fuit maior inter eos. b. Apostoli quot modis Ecclesiæ fundamenta dicantur,sine vllo Petri primi fundamenti post Christum præiudicio.498.b.c. facti sunt sacerdotes in cœna, & post resurrectionem episcopi 504 c.pares quomodo fuerint.405.c.quomodo prouincias ad prædicandũ inter se partiti sint.518.b. quomodo sint episcopi, & iis episcopi successerint. 531 a.eos omnes habuisse vxores præter Petrum certum non est, quotquot tamen habuerunt, eas post vocationem reliquisse probantur. 1264.c.d.1265.a.à populis qua lege victum quæritarent.1307 d.ij multa quę ad litteram de vno dicta sunt, ad aliud per anagogen traduxerunt. 1602.c.

APOSTOLICAS leges vel Pontificias recusare nõ licet,nisi quas abrogatas certè constat. 61.d.

APPELLATIONES ad Pontifices quid commodi incommodiue contineant.606.a,à Concilijs ad Papam crebræ factæ. 937.a.b.

APPETITVS triplex,naturalis,animalis,&irascibilis,& quis sit vnusquisque horum. 1161.b.c.

AQVA BENEDICTA est traditio Apostolica.158. c.quod etiam satis euidenter probatur. 1648.b c. Alexander solum instituit vt hęc cæremonia frequentetur. c.miracula per eam facta. ibidem.d.

AQVAM in calice vino miscendam esse diuina est traditio. 158. b. cur hic ritus à Christo sit institutus. 174.b

AQVILA interpres veteris testamenti quis. 74.b.

AQVILEIENSE Concilium non fuit generale, vt dicit Caluinus. 885. d. in eo non præsedit Ambrosius,vt idem putat,sed Valerianus. 886.a.

ARCA Noë figura Ecclesiæ in eo solum est, quod extra eam nemo saluabitur. 958.d.

ARCA testamenti adoranda præcipitur. 1505. c. d. eam adorare Iudæis in more fuisse ostẽditur.1506.a.b. ad eam recipiendam templum constructum. 1630. a.

ARIMINENSE Concilium cur nullius auctoritatis.477.b.quando celebratum, & quot ibi fuerunt episcopi. 852. b. à Damaso Pontifice condemnatum euanuit. 858. b.

ARIVS hæresim docuit in Alexandrum pontificem suum commotus inuidia. 1036. d. imposuit Constantino Imper.fucata sua fide. 751. c. eius mors

Universidad de Deusto
Biblioteca

horrenda diuinitus immissa. 168. a. b. 1049. d. quæ decem annis post Concilium Nicænum accidit. 845. quod probatur. 847. b. eius hæresis cur magis eguit concilij definitione, quàm Pelagiana. 858. a. orbis terratum eius dogma se sequi miratus est, quia episcopi aliquot ignari ei subscripserant. 992. b. eius sectatores monachis infesti. 1114. mutarunt ὁμοούσιον in ὁμοιούσιον. 1351. eorum errores, quos noui sequuntur Ariani. 1022. b. Ariani noui omnes ex Lutheri & Caluini schola prodierunt. 208.

ARIANA Hæresis quibus & quot prodigijs & miraculis confutata. 267. d. 268. a.

ARIANI non agnoscunt in Deo distentionem intrinsecam. 28. c. Ariani noui quas hæreses doceãt. 210. a. b. vide Samosatenium nouorum errores. Valentinus Gentilis, Michael Seruetus, Erasmus, Caluinus.

ARIANORVM nouorũ theses quibus impietates illorum deteguntur. 211. a. b.

ARMACANI errores contra Christi paupertatem refutantur. 1305. c. d. eiusdem error principes non esse eos, qui gratia Dei carent. 1325.

ASSVERVS maritus Esther quis fuerit. 23. b. non fuit Artaxerxes Mnemon 24. c fuit Artaxerxes Lõgimanus. d.

ASSYRIORVM monarchia quot annos durauerit. 463. d

ATHALIA Ioiadæ Pontificis iussu regno priuata & occisa. 824. d.

ATHANASIVS Synodo Nicenæ interfuit, sed non præfuit contra Caluinum 881. c. eius disputatio cum Atio ficta esse à Vigilio Tridentino episcopo demonstratur. 887. eius quædam de virginitate sententia contra calumnias Martyris defenditur. 1241. b & alia de monachis contra Magdeburgenses. 1268. c.

ATHANASII symbolum ipsius esse demonstratur. 324. b. c.

AVGVSTINVS cum Maximino disputans, cur Nicæni Concilij auctoritatem seposuerit. 901. b. existimauit Conc. Nicænum summæ esse auctoritatis. c. cum dicit priora Concilia posterioribus emendari, loquitur in quæstionibus facti. d. fatetur à se ordinem monasticum institutũ. 1158. d. quos sepulchrorum adoratores reprehendat, & quomodo non putauerit malum venerari sepulchra Sanctorum 1553. b. c. eius & Caluini spiritus quantum differant 40. d. eius de traditionibus dicta contra Kemnitij petulantiam defenduntur. 176. d. 177. a. b. nõ locutus est de legibus Ecclesiasticis, vt Caluinus ei imponit, cùm de multitudine præceptorum conqueritur: sed de particularibus vulgi consuetudinibus. 800. a.

AVRELIANVS imperator quamuis gentilis donum Ecclesię iussit ei dari, cui subscriberet Rom. Pontifex. 142. a.

M. AVRELIVS im. à legione Christianorũ in Germania quale præsidium diuinitus acceperit. 1048. b.

B

B præpositio apud Hebræos pro in, & de, & ex, sumitur. 87. a.

S. BABYLÆ translatio contra Magdebur. blasphemias defenditur. 1541. c. d.

BAPTISMVS & religionis professio in quo conueniant. 1172. a promissio in baptismo facta non est propriè votum. 1213. b. Baptismus pro afflictione & cruciatu in Scripturis sumitur. 1390. c. pœna purgatorij baptismus in Scripturis vocatur. d. in baptismo tollitur omnis culpa, & pœna futuri sæculi, sed non in pœnitentia. 1414. b. Baptismus innomine Christi datus non est ratus 771. a. quamuis asserere eum ratum esse non fit hæresis. ibid. Baptismus necessarius, vt quis in ecclesiam recipiatur, sed non vt esse censeatur. 977. a. b. Baptizati vel ordinati ab hæreticis non recipiunt gratiam si ipsi hæresi polluti sint. 758. c.

Baptismus illuminatio & Sacramentum fidei dicitur. 1051. a Baptismus paruulorum est traditio Apostolica, nec Scripturis probari potest. 163. c. Baptismus hæreticorum an sit verus ex traditione maximè habetur. 173. a. b.

BAPTISMVM quicunque recipit debet esse paratus Christo seruire, & omnia pro Christo relinquere, si expediat. 1752. d.

BARNABAM primum in vrbe Romã prædicasse non est verisimile. 552. b.

BARTHOLOMÆVS Catranza in libro Summæ Conciliorum errasse conuincitur. 1565 b. c.

BARVCH liber est Canonicus. 25. c. d. cur antiqua Concilia eum non nominarint. 26. a.

BASILICA & templum quomodo differãt. 163. d.

BASILEENSE Concilium partim confirmatum partim reprobatum. 854. c. errauit in depositione Eugenij, tunc non erat verum Concilium sed Cõciliabulum. 991. b. 781. a. in eo presbyteri contra consuetudinem subscripserunt. 871. b. legitimè cœptum, sed illegitimè terminatum. 942.

BASILIVS fuit auctor ordinis monastici. 1168 d. eius de traditionibus sententia à Kemnitij calumniis defenditur. 172. a. & contra Brentij petulantiam. b.

BEATI iam existentes ad hanc vitam reuocari nõ possunt nec damnari. 1443. c. d. 1444. a. illorum gloria post resurrectionem quomodo maior erit, quàm nunc sit. 1491. c. d.

BEATVS est qui habet omnia quæ vult, & nihil vult mali. 390 a. ad beatitudinem Dei spectat esse vbique, sed non ad beatitudinem corporis. ibid.

BELI statua primum idolum positum ad adorandum. 39. c.

BENEDICTIONES aquæ, olei, panis, & cæterarũ rerum, qui hæretici damnauerint. 1642. b. c. probantur ex Scripturis. 1648. tres ob causas hæ res benedicũtur, nimirum ad significandos spirituales effectus, & delectionem venialium delictorum & fugandos dæmones, morbósque curandos. 1644. b. c. obiectiones eorum, qui eas damnant diluuntur. 1650. b. c.

BENEFICIA Dei tanta sunt, vt nũquam ei æquale possimus reddere. 1200. d. Benefactori non ingratus quis dicendus est. 1202. a.

BENEFICIVM quasi bonum factum dicitur, & Feudum non significat. 1714. c.

BELLVM Christianis non esse illicitum demonstratur. 1335. quomodo & cui paci opponatur. 1341. d. iustum quod sit. 1342. b. eius inferendi causa non leuis & dubia sed certa & magna esse debet. 1342. c. finis pax & trãquillitas publica. 1343. a. ante bellum pax procuranda melioribus aliquibus conditionibus. c. quibus personis in bello noceri non possit. 1344. c. d. Belli iusti conditiones quatuor. 1. legitima auctoritas. 2. iusta causa. 3. intentio bona. 4. modus debitus. 1342. 1343 1344.

BELLVM SACRVM non fuit per Gog & Magog præsignificatum. 698. c. d. in eo bello qualis & quanta victoria Christianis ad Antiochiam diuinitus contigerit. 1051. b.

BENNO qui scripsit cõtra Gregorium 7. quis fuerit. 773. c. d. aduersus eum pro Gregorio 7. scripserunt 32. auctores nobilissimi. 776.

BERNARDVS qua ratione in ornatum templorum inuehitur. 1645. c. reprehẽdens festum conceptionis nobis fauet, qui illud celebramus. 1682. d.

BEETH vox Hebræa testamentum passim redditur. 52. b

BEZA est apertè Nestorianus. 1025. a. secum ipse in versione noui testamenti pugnat. 411. c. d. mutare verba scripturæ licere sibi putat, vt possit Papistis incommodare. 414. d. Beza in voce שאול scheol inscitiæ redargu̇itur. 411. a. b. secum ipse pugnat in eiusdem vocis expositione. b. c. d mutat verba scripturæ pro sua libidine. 419. c. Caluini iudicio non est vir bonus, & apertè ab eo in expositione Scripturæ dissentit. 420. b c

BIBLIANDRI de tribus cornibus ab Antichristo euulsis error refellitur. 695. a. b. eiusdem de Gog & Magog opinio refutatur. 697. c. d

BIGAMIA duabus rationibus prohibetur ob signum incontinentiæ, & ob significationem mysticã, qua caret. 1134. a. qui duas vxores habuit vnam ante baptismum & aliam post, bigamus est. 1136. b. c. Bigamiæ species tres: propria, quæ fit cum vir habuit duas vxores vel cum vxor duos viros vel cum vtrerque: interpretatiua, quæ talis iure habetur, & metaphorica, vt post votum nubere. 1137. c. 1138. a. Bigami non ordinandi lege Apostolica. 792. d. fusius hoc probatur ex verbis Apostoli. 1128. 1138. 1131. Bigamos ordinatos esse cur Tertullianus queratur. 1130 c. vbique seruatum hoc præceptum Apostolicum probatur. 1131. a

BONIFACIVS V. ab errore, quem illi impingunt Magdeb. liberatur. 762. b

S. BONIFACII Martyris de Rom. Eccle. sententia. 708. b. Germanos ad fidem conuertit vt testantur Centuriatores, qui eũ laudant & vituperant. 1034. c. d

BONA & possessiones plurimas Ecclesiam ab initio habuisse demonstratur. 1145. d. 1146. a. Bona Ecclesiæ sunt exempta à tributis principum sæcularium. 1151. a. b

BRENTIVS simul Nestorianus & Eutychianus esse conuincitur. 345. b. Phrases habet Nestorianas. c. Brentius & Smidelinus peius errant in mysterio incarnationis, quàm Nestoriani. 362. a. secundum eos tota Trinitas incarnata esse monstratur. 365. a. Brẽtius dum dicit Christi corpus sumi in cœna efficaciter & non alibi, Caluiniſmũ sapit. 377. d. Eutychianus est. 390. b. Deus est natus ex virgine, passus, & mortuus verè & realiter dicitur. 368. b. Deus dicitur moueri de vno loco in aliũm metaphoricè tantum. 372. d. Deus reconciliauit nos sibi, sed per Mediatorem quem ad nos misit. 441. b. Deus & si sit qui transfert regna atque imperia, non tamen propterea Cyrus & alij monarchæ aliena regna iustè inuadebant. 1735. b. Deus vtitur mala voluntate hominum ad aliorum peccata punienda. ibidem.

C

CÆREMONIÆ Iudaicæ sunt, quæ à Mose institutæ venturum Christum significant. 1208 b. quomodo eas repetere esset peccatum, non autem eas, quæ fundantur in ratione naturali. 1631. a. explicatio earum quæ seruantur in ecclesiarum consecrationibus. 1633, 1634. Cæremoniæ Iudaicæ quomodo à Deo mutandæ essent. 1659. d

CÆSAR in Pharsalico prelio non vicit opera Germanorum sed Italicorum militum. 1732. c

CALVINVS cum ratione vtriusque naturæ Christum mediatorem facit Eutychianus est & Monothelita. 439. d. Caluinus male filium semel genitum, nec iam generari dicit. 302. c. Idem etiam Arianismi conuincitur Christum Angelorum Mediatorem faciens. 444. b. Item quòd facit eum, vt Deum, hominum caput. d. c. se in suis institutionibus retractauit. 466. d secũ ipse pugnat. 467. a. nulla esse inferorum loca sentit. 402. b. animam Christi dolores damnatorum pertulisse blasphemat b. c. d. in morte propter hãc blasphemiam desperauit. 403. b. Caluino & Bezæ animę iustorum in cœlo existentes, non visuræ sunt Deum ante diem iudicij. 409. d. 780. c. d. 15. suam expositionem Scripturæ Beza non probat. 410. b. eius error de Christo mediatore. 435. b. fauet Arianis 436. a. & magis cũ scribit Christum esse Angelorum & hominum mediatorem ante lapsum. 444. a. b. & cum eum facit solum caput Angelorum & hominum ante lapsum. c

CALVINVS mentitur scribens primis quingentis annis nullas fuisse imagines in Ecclesia. 1564. c. d. Itẽ dicens nos coniugium pollutionem vocare. 1173. c. eiusdem in omnes sanctos monachos veteres mendacium contumeliosum d. plurima eius mendacia aduersus monachos redarguũtur. 1174 1175. quã ineptè Paulum 7. cap. 1. Cor. interpretatur, volens coniugium ita necessarium esse ac cibum & potum. 1186. a. b. mentitur asserens nullũ veterum consiliorum Christi meminisse. 1192. d. B. Virginis votũ virginitatis eludẽs redarguitur. 1225. 1226. a. b. eiusdẽ de oratione p defunctis & purgatorio mendacia redarguũtur. 1401 1402. eiusdẽ in sanctos veteris & noui testamẽti perulãtia. 1469. eiusdẽ mendaciũ tam manifestũ, vt mẽdacis cognomẽ ei tribuendũ esse videatur. 1513. d. alia eius mendacia. Caluini maiores Iulianus Apostata, & similes. 1537. c

CALVINVS secum apertè pugnat scribens de Cardinalibus eos ad summũ dignitatis fastigiũ peruenisse, & viles esse omni populo. 1107. a. deprauat verba Cõstantini magni. 1151 eius mendaciũ impudentissimum dicentis Nic. Conc. 2. statuisse imaginibus sacrificium offerendũ. 916. d. aliud dicentis Concilium Basileense fuisse in eadem auctoritate & dignitate vsq; ad finem. 991. b. eius Ecclesia noua & nunquã antea fuisse perhibetur. 1006. c. d. 15. dum nostra oppugnat, fatetur toti se antiquitati repugnare. 1017. 1018. facit Deum auctorem peccati, quod est Florini pluspuam hæresis. 1020. b. c. magis est impius Manichæo. 1021. c. absurda opinio Caluinistarũ, omnia fato fieri. 1033. a. Caluini miraculũ Burleũ vita priuantis, quem se excitaturũ simulauerat. 1040. b. c. d mors horrẽda. 1050 b. necessariã censet in ordinatione manuũ impositionẽ. 1066. a. falsum est, quod dicit suam & suorũ vocationem esse extraordinariam. 1067. a. b. mendacium eius tribuẽtis verbo Dei & Conciliis, quod non est eorum. 1081. b

CALVINI linguæ sanctæ ignorantia. 101. b. Caluinus dũ vult videri eius duo mẽdacia scurrilia. 106. d. eius argumentatio contra eum retorquetur. 139. b. alia mendacia. 157. b. de Trinitate errores. 209. eius de Deo filio, quod sit ἀυτόθεος & sermo reprehenditur. 313. a. b. Caluino animæ saltem impiorum sunt mortales. 401. c. d. eius admirabilis impudentia, qui, quos ob idololatriam Scriptura damnat, ob alia peccasse asserit. 800. d. eius de D. Bernardo sententia, qua se sociosq; singulat. 822. c. eius de præsidentia Christi in conciliis sẽtẽtia vana est. 862. b. eius interpretatio Canonis, ne sine auctoritate Rom. Pont. concilia fiant, ridicula. 863. c. eius mendacia de præsidentia Leonis 1. in Conci. Chalced. extorta ab Imper. rẽdarguuntur. 884. profert Scripturas in episcopos nostros, quæ in ipsum quadrãt. 900. b. eius de tribus sedibus patriarchalibus error. 533. d. eius duo insignia mendacia non in pontificem modo, sed in reges Galliæ contumeliosa. 599. a. b. eius inscitia. 603. c. mendacium. 641. d multa dicit in Pontificẽ sed nihil probat. 705. multa mendacia cùm pugnat cõtra imagines. 1583. 1584. 1585. eius mendacium maximũ dicentis ob ea quæ quotidie fiunt à Christianis circa imagines Iudęos à prophetis fuisse reprehẽsos. 1586. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vide Lutherus, Beza, & omnium hæreticorum nomina. Caluinistæ in quo Antichristi sunt præcursores. 677.b. quomodo ex ipsorum confessione non sunt in Ecclesia. 682.a. Caluinus mentitur dicens Syricium matrimonium pollutionem vocasse. 758.a. eiusdem quinq; mendacia dum de Ioanne 22. scribit. 780.c.d. Caluinistæ in dies minorantur. 1008.d. qua de re Caluinus conqueritur. 1009.a. Caluinistæ in Gallia eadem fecerunt contra Sanctos, quæ olim Ethnici in eadem contra eosdem patrarant. 1539.d. egregiè imitantur maiores suos Iconomachos, eo quod Eucharistiam figuram Christi dicunt. 157. vide Lutherus & Lutherani. Caluinus dum vult facetus videri mentitur. 102.d. Caluinus aperrè hæresim Nestorianam cum suis sequitur. 354.c. Caluini horrenda blasphemia Christum sine spiritu orauisse aut se correxisse. 399.c

CALVINI sententia περὶ τῆς ἀντυτύπου explicatur & defenditur. 512.a. eius tamen loquendi modus redarguitur. d. Cum reprehendit hæc verba *Deum de Deo*, grauiter errat & similis est Arianis. 513.a. Caluinus Christum omnes damnatorum pœnas esse perpessum blasphemat. 402.b. iuxta eum Christus quando & quandiu in inferno fuerit. d. huic descensui is tribuit nostram salutem. 403.a

CAMPANÆ benedicuntur non baptizãtur. 772.d.

CANDELÆ quæ in officio tridui ante pascha extinguuntur quid significent. 994.c

CANON Missæ quomodo sit ex Apostolica traditione. 158.b. Canon Apostolicus de non abiiciendis vxoribus exponitur. 625.c. Canones Apostolorum qui quótve à Clemente scripti. 61.c. cur eos Gelasius inter Apocrypha recenserit. d. Canon S. Scripturæ, Conc. Chartaginensis. 3. potius sequendus, quàm Laodiceni, quamuis ille huic non repugnat. 909.b.c. Canonizatio sanctorum quid sit, & quid per eam Sancti consequãtur. 1496.d. 1497.a. ad quem pertineat Sanctorum Canonizatio. 1498.a

CANTICORVM liber est Canonicus, neq; amores Salomonis & filiæ Pharaonis continet. 1.a.b. 4. verè continet Christi & Ecclesiæ epithalamium. c. cur nullum ex diuinis nominibus habeat. ibid. d. quæ in eo dicuntur de sponsa, quidam de Ecclesia, quidam de B. Virgine, quidam de anima perfecta exponunt, quod est probabilius. 958.b.c. Cantica spiritualia lingua peregrina in Ecclesia primitiua canebantur. 115.d. 116.a

CAPIO verbum & χωρέω capacem esse, & intelligere seu sponte comprehendere significat. 1256.d

CARDINALES non episcopi præstant episcopis in regimine vniuersalis Ecclesiæ, at ab eis vincuntur in regimine suarum Ecclesiarum. 1104.c.d. Cardinalis presbyter episcopo non Cardinali maior, quia Cardinalis maior est nõ Cardinali. 1105.b. Cardinales olim inferioris dignitatis erant, quàm modo sint. 1106.a. cur posteà pluris facti sint quàm ipsi episcopi. b.c. de his qui quótve auctores scripserint. 1101.d. fuerunt ante Syluestri tempora. 1102.a. non fuerunt Cardinales idem quod Episcopi Gregorij tempore, vt vult Caluinus. b. Cardinalis nomen à loco sumptum, & deriuatum ad personas. 1103.a. eorum officia tria. 1. commune cum reliquis episcopis, vel presbyteris, vel diaconibus. 2. eligere summum Pontificem. 3. eidem assistere. c. ad Cardinales quomodo tria hæc officia deuoluta sint. 1104.a.b

CARITAS vinculum perfectionis ab Apost. quomodo dicatur. 1159.c. Caritatis quatuor gradus. 1. diligere Deum quantum diligibilis est, qui Deo conuenit. 2. quantum potest creatura diligere, vt beati. 3. quantum potest creatura mortalis, quæ à se remouit omnia impedimenta, vt religiosi. 4. vt nihil æquè ac magis quàm Deum diligat, vt pij reliqui homines. 1160.a.b.c. est gratia noui testamenti & libertas euangelica. 1212.a. augetur dupliciter, in genere gratiæ, & in genere gloriæ. 1482.b. delet culpam per actum proprium, & pœnam per opera satisfactionis. c.

CAROLVS magnus Romanorum verus Imperator fuit. 660.c. eius pietas. 661.c. iure in eum à Græcis imperium esse translatum demonstratur contra Magdeburg. 826.a.c.d. ei omnes principes etiam Græci & Persæ imperatoris nomen tribuerunt. d. non fuit factus Imperator à Pop. Rom. 827.c.d. eius nomine libri editi, quàm parum inter se cohærentia dicant. 913.a.b. duo mendacia Synodo Francofordiensi obtruserunt, quæ in errorem eam induxerunt. 914.b.c. non esse Caroli magni probantur, sed alicuius hæretici, & missi à Carolo ad Adrianum. 1. vt confutarentur. 916.b.c. Carolus magnus tanquam Sanctus colitur. 1641.c. eius non sunt hi libri qui nomine eius circumferuntur. 915.c.d. fuit Christianissimus princeps & Adriano. 1. coniunctissimus. 916.b.c. fuit doctus & ingeniosus. ibid. libri eius nomine editi non iuuant, sed confundunt aduersarios. 917.a.b

CAROLVS Magnus agnoscit primatum Romæ. Eccle. etiam in libris Carolinis, qui tamen eius non sunt. 1767.c.d. Carolum magnum diuino consilio ad imperium euectum, quot quantáque testantur. 1753.c.d. Carolus Romam venit, nõ ad iudicandum Leonẽ. 111. sed ad vlciscendum. 1760.a.b

CAROLVS Magnus de cassa Leonis. 111. cogniturus Romam venit, ipse tamen iudicium de illo non tulit, sed pontificis arbitrio ipsum iudicandum reliquit. 1731.a.b. Patricius Romanorum & defensor ab Adriano est ob expulsos Longobardos appellatus. 1736.d. Carolus Græcorum inuidiam qua illi datum Imperium ægrè ferebant, qua ratione superauerit. 1762.b. eum Græci imperatorem agnouerunt, sed post coronationem Pontificis. c.d

CAROLVS Magnus de transferendo in se imperio Pont. consilium ignorauit. 1704.d. Carolo magno à Leone 111. Imperium Romanum esse delatum auctores etiam hæretici referunt. 1707.b.c. non fuit designatus per caput bestiæ mortuum, quod draco curauit. 1708.a

CAROLVM Magnum imperium beneficio Pont. Rom Leonis. 3. obtinuisse teste consensu orbis terrarũ auctor probat. 1718. 1719. Carolum scito Pop. Rom. imperatorem factum quomodo intelligendum. 1722.c. eum Pont. Rom. confirmante Imperium Romanum adeptum esse quid significet. d. testamentum suum ad Papam misit, vt ab eo confirmaretur. 1724.b. Carolus magnus iure belli Roman. Imper. non est adeptus. 1230.c

CAROLI Magni successio in imperio vsque ad Othonem 1. explicatur. 1762.c.d. in familia Caroli magni imperium hæreditarium fuerat, sed posteà per electionem dari cœpit. 1776.c. Carolus magnus quomodo electorum imperij potestatem instituisse dicatur. 1

CAROLVS Caluus qua ratione à Pontif. Max. Imperator factus sit. 1725.a. imperium quod à fratre Ludouico iuniore tenebatur inuadere ab Adriano 11. prohibitus est. 1728.c

CAROLI Molinæi hominis hæretici glossa in decret. Venerabilem, de elect. destruens textum. 1782.b

CAROLVS 4. Imp. optimus & religiosissimus. ibid.

CAROLVS MOLINÆVS mentitur, cùm ait, legatos Põtificis post episcopos in Cõciliis sedisse. 879.a. ad CARTHVSIANORVM ordinẽ cur religiosis aliis transire liceat. 1231.d

CASI

CASIMIRVS regis Poloniæ filius mori maluit, quàm misceri mulieri. 1260.d

CATECHVMENI etiamsi non sunt in Ecclesia actu, sed voto saluari possunt. 948.b

CATHEDRAE S. Petri festum quid significet, & quàm antiquum sit. 535.b

CAVSSAE particulares agi debent, vbi sunt commissæ, sed causæ fidei nequaquam. 891.b. causa iudicata à Pont. in concilio particulari iterum ab eo in concilio generali iudicari potest. 938.d. Causæ Ecclesiasticæ illæ sunt, quæ solum ex Euangelio Canonibúsue pendent. 1149.d. non debent à politicis magistratibus iudicari. ibid.

CELESTINVS 3. quando dixit matrimonium solui per hæresim, non hoc de fide esse definiuit. 777.c

CEREOS accendi consueuisse ante res sacras, quàm sit antiquum. 1549.c. accenduntur non in signum adorationis, sed in signũ lætitiæ, vel glorię Sanctorũ. 1552.c

CHERINTVS Iesum à Christo separauit, & Iesum purum hominem, Christum filium Dei putauit. 353.b. hanc postea hæresim Pelagiani & postea Nestoriani renouarunt. c

CERTITVDO salutis non legitur in Euangelio. 719.a.b. certitudinis salutis tres sunt gradus, beatorum, eorum qui sunt in purgatorio, & viuentium. 1431.c.d. cur nos de salute nostra ita certi non sumus, vt animæ purgatorij. 1433.d. 1434.a

CHALCEDONENSIS Synodus anno 354. celebrata contra Eutychem presentibus 630. patribus. 848.c. ei Martianus imperator affuit, sed non præfuit. 883.b. sed legati Leonis Papæ. c. quomodo in eo facto errauerit, quod ab Apostolica sede reprobatum est. 902.b. negat apertè nuptias monachis sacrísque virginibus permitti debere. 1264.a. Chaldaica lingua libri sacri quinam scripti. 71.b.

CHALDAICAE translationis auctores qui. 71.b. ea non est in Ecclesia auctoritatis firmæ, nisi contra Iudæos, ibid. c. est respersa Iudæorũ in Thalmud fabulis. d. in ea multi sunt errores. 72.a.b. tota vel magna ex parte post Christum edita est. 108.b.

CHARACTER non facit aliquem esse in Ecclesia: sed signum est fuisse in Ecclesia. 615.b. non propriè vnit hominem cum capite, sed est signum potestatis, & vnionis cuiusdam. 951.b. Characteribus vti, & figuris ad effectus aliquos producendos cur superstitiosum. 1613.d.

CHILDERICVS rex Galliæ iustè depositus. 599.b.&. 815.d.

CHILIASTARVM error breuiter refellitur. 696.c.d.

CHRISMATIS vnctio in Ecclesia quàm antiqua. 676.a. vide vnctio. Chrisma singulis annis renouandũ est traditio Apostolica. 168.c. Christiani primi collationes habere soliti. 114.a.

CHRISTIANVS populus vnus esse debet vnitate fidei. 1063.b. eius tres ordines, clerici, laici, & catechumeni. 1086.d. Christiani, & si nunc sint liberi à cęremonijs legis, non tamen ab oblationibus, & decimis, 1139.d. nondum redempti sunt secundum corpus, quia adhuc viget concupiscentia, & indigent magistratu, cui tributa soluere debent. 1153.c. à Turcis vincuntur propter principum dissensiones. 1260.a. non omnes etiam Catholici saluandi sunt. 1414.b.c. olim quanta religione à sanguine, & suffocato abstinerent. 788.b.c. illi legibus indigent ad viuendum secundũ rationem etiam præter leges diuinas. 798. non licet eis iure diuino tolerare regem hæreticum aut infidelem. 822.c.d. Christiani, & Catholici nomen quibus solis conuenit.

CHRISTIANORVM duo vitæ genera probata ex Eusebio, vnum monachorum, alterum coniugatorum, & quæ inter ea differentia. 1699.a.b

CHRISTVS etiamsi non venerit, vt legem ferret, adiunxit tamen ad præcepta moralia, leges quam plurimas, & cur. 9 b. verba eli eli Hebraicè pronunciauit. 120.c. Christus fundamẽtum primarium nostræ fidei, & Petrus secundarium. 151. d. ad Christi verba in calicis consecratione nullus pontifex quicquam addidit. 158.a. nomen ei datum super omne nomen, quod, & quando & quomodo datum. 220.c. se faciebat æqualem Deo, & reuera ita erat, non ex opinione solum Iudæorum. 217.c.d. cur omnis creaturæ primogenitus dicatur. 240.b. Deus in Scriptura sæpe dicitur. 241.b.c. & nomine nimi c.d. & altissimus 242.c.c.d. dicitur item aliis nominibus Dei proprijssimis. 243.a.b. ei attributa Dei conueniunt, & primò æternitas. 244.b.c. immensitas. 245.b.c. Potentia. d. Sapientia. 246.c.d. Bonitas. 247.a. maiestas summo digna cultu. b.c. opera Dei propria Christo tribuuntur & primum creatio. 249.b.c. deinde conseruatio, & saluatio. 252.c.d. prædictio futurorum, & scrutatio cordium. 253.a.b. & miraculorum patratio. c. cum Christi Pater sit Deus & creator, quomodo sequitur Christum Deum esse & creatorẽ. 258.a. in Christo duas esse naturas probatur. 349. diuinitatem in ipso passam non esse probatur. 350. cur sit vnus Christus, etiamsi duas naturas habeat. 352.a.b. verus Deus & homo in vna persona esse demonstratur. 356.357. non potest dici homo deifer, sed eius caro deifera. 361.b. in Christo duæ sunt naturæ, & vna verbi subsistentia 364.a.b. Christus vt homo in cœlo vbi sit. 374. verè in cœlum ascendit. 375.a.b.c. Christus vbique est homo, veráne propositio. 389.c

CHRISTVS sacerdos est secundum ordinem Melchisedech. 95.d. Christus nunquam reprehendit sacerdotes sub nomine sacerdotum sed sub nomine Scribarum & Pharisæorũ & cur. 136.d. Christus non eguit testimonio hominũ propter se, sed eo vtebatur propter alios. 148.c. Christus quæ se dicturum promisit, dixit post resurrectionem. 165.c. Christus ratione humanæ naturæ rectè dicitur seruus. 233.a. Christus si adorandus est vt omnes fatentur, verus Deus est. 248.a. Christus non vt minister mundum condidit, sed vt principalis agens. 250.b.c. Christi caro eiusdem est rationis cum nostra. 350.d. Christus vt homo meruit sibi aliqua dona. 366.a. Christus homo non est filius Dei per gratiam sed per naturam. c. in Christo non solum sunt duæ naturæ, sed duæ etiam voluntates inconfusæ. 368.d

CHRISTVS in incarnatione quos defectus nostros acceperit, & quos non. 396.c. orans cur exauditus non fuerit. 400.b. eius mors corporalis satisfacit abundè pro omnibus pœnis, quas pati debuimus in inferno. 406.c. cur grauius ex suæ mortis consideratione afflictus fuit, quàm reliqui homines. 407.a.b. eius opera quomodo sint naturalia non personalia. 435.a. operationes eius fuerũt partim diuinæ, & partim humanæ, & mixtæ. 442.b. sibi meruit, & corporis gloriam, & nominis sui exaltationem. 445.446. quãuis sit Ecclesiæ monarcha, non impedit quominus alter sub eo toti Ecclesiæ præsit. 479. Christus post resurrectionẽ suam primo omnium virorum Petro apparuit. 526.c. primum ei lauit pedes. d. eum solum ex viris baptizauit, & episcopum ordinauit. 529.b.c. d. Christus Petro agnos agniculos & oues commendauit. 515.a

CHRISTVS auctor monastices & approbator. 1174.c. multa consulit, quibus non est necessariò obtemperandum. d. fuit verè mendicus, & vixit mẽdicato. 1305.c.d. sint verè dominus eorum, quæ illi donabãtur. 1306.b. descendens ad inferos animas quasdam à purgatorio eduxit. 1396.c.d. eius redemptioni & satisfactioni non officit nostra satisfactio. 1415.a. Christus simul fuit viatot

Universidad de Deusto
Biblioteca

tor & comprehensor, & ideo in vita qua parte viator fuit mereti potuit. 1430.d. nobis ipse Paradisum morte sua reserauit. 1476.a. quomodo, moriendo, quiescendo, resurgendo & ascendẽdo in cœlum, nostrum exemplar fuerit. 1495.c. solus noster est intercessor immediatus, per quem quæcunque Sancti pro nobis impetrant obtinent. 1516.a.b. Christi humanitas est cogitanda, & quicquid in ea ipse gessit. 1552. a. b. Christi tres imagines ipsius tempore extiterunt. 1572. b. Christo vera latria conuenit, non autem imagini ipsius. 1598. a. non recusauit aliquas delicias etiamsi pauper esset. 1646. b. c. templa ei dicata magnificentrissima esse debent, & cur. c. d. quo anno ætatis & quo die mortuus & resurrexit. 1671. c. d. natalis eius, circumcisionis, Epiphaniæ, & alia festa quando instituta. 1679. c. d.

CHRISTVS nullius vrbis fuit episcopus, nec successorem habuit, sed vicarium generalem, qui Hierosolymis sedere non debuit. 540. c. d. eũ Paulo in aëre apparuisse probatur. 557. c. quo anno mortuus sit auctorum opiniones. 561. b. quomodo vlli homini subiectus fuerit. 629. d. 630. b. c. quomodo sit caput Ecclesiæ. 639. c. d. eius nomen quomodo à Sibyllis prædictum. 674. b. non se subiecit Scripturis, sed super Scripturas fuit. 691. a. b. fundamentum Ecclesiæ est primarium, sed secundarium Apostoli. 722. c. d. rogauit pro solo Petro cum dixit, Rogaui pro te. 736. in Christo homine vna tantum voluntas non duæ contrariæ, altera carnis, altera spiritus. 764. a

CHRISTVS perfectissimæ paupertatis sectator fuit, & tamen aliqua in communi possedit. 1306. a. b. omnimodam docuit paupertatem verbo & exemplo. c. non venit destruere ea quæ bene se habebant, sed perficere. 813. d. Christus vt Deus rex æternus cum Patre, vt homo, rex omnium hominum spiritualis tam fidelium quàm infidelium, quod eius regnũ post diem iudicij erit visibile & manifestum. 815. b. c. non fuit rex temporalis alicuius dominij, quod probatur manifestissimè. c. d. 816. a. b. Christus eiecit mercatores è templo more prophetarum zelo quodam diuino. d. habuit vt homo potestatem quam non cõmunicauit Pont. max. 817. d. cur diuiserit pontificis & imperatoris dignitatem. 834. a. b

CHRISTI regnum differt à regnis cæterorum hominum, quia illud non pendet ab hominibus, hæc verò pendent. 932. c. d. communicauit Petro omnia nomina, quæ ei tribuuntur quatenus est supra Ecclesiam. 934. a. b. est suppositum corporis Ecclesiæ, vt sustentat & mouet omnia, & caput, vt influens in omnia membra. 940. c. est caput omnis Ecclesiæ, quamuis non omnia eius membra saluanda sint. 959. a. Christus non tenetur remouere ab Ecclesia omnem ignorantiam, sed omnem errorem. 984. d. Christus vt homo sponsam habet Ecclesiam Christianã, vt Deus verò Ecclesiam, quæ fuit ab initio mundi quam non repudiauit sed ex ancilla liberam fecit. 1131. c. d. Christus ante passionem mortalis erat, sed nõ seruus: sed liber: expectans resurrectionem corporis sui, non redemptionem. 1153. vide filius Dei Verbum, Mediator, Incarnatio, Passio, &c.

CHRYSOSTOMVS non est auctor operis imperfecti, sed alius Arianus. 190. c

de CHRISTO multa dicuntur, quæ intelliguntur de eius corpore. i. Ecclesia. 398. b. Christus affectum naturalẽ fugiendæ mortis cur ostendere noluerit. 400. a. Christi morti Scripturæ salutem nostram tribuunt, & post mortem corporalem nullam vlterius pœnam agnoscunt. 403. c. Christum non pertulisse damnatorum pœnas in inferno demonstratur. 405. a. b

CHRISTI regnum tripartitum, in cœlo in terra & apud inferos. 416. d. Christus cur magis prædicasse dicatur apud inferos his qui fuerãt increduli tẽpore Noe quàm alijs. 419. a. Christi prædicatio in inferno fuit annunciatio, de completa redemptione. b. Christi opera sunt opera personæ quæ duo sunt iuxta duas Christi naturas. 435. a. Christus sacrificium offert & recipit diuersa ratione. 843. b. Caluino Christus dubitauit de sua salute. 405. c. error ipsius in eo quod φυλακὴν speculum vertit redarguitur. 420. c

CHRISTI humanitati non est datum vt sedeat ad dexteram Patris nisi in suppositio. 381. b. Christi humanitas nec est nec esse potest æqualis Deo. c. Christi humanitas est in gloria Patris ratione suppositi. 383. a. Christi humanitas Verbo toti vnita est, sed non adæquat eius immensitatem. 385. c. Christi corpus transcẽdit omnia. i. omnes humanas passiones. 386. c. Christus totus, est vbique, quia persona Christi est vbique, sed non totum Christi. i. humanitas. 388. Iudicium vltimum cur à Patre Christo homini tributum sit. 383. d

CHRISTI operatio vna esse potest Dei & hominis ratione principalis agentis Dei & instrumenti hominis, non autem vtriusque tanquam principalis agentis. 439. d. Christus pontifex penetrauit, cœlos verè Deus & homo est, sed non hæc facit vt Deus, sed vt homo est. 341. c. Christi operatio, operatio Dei virilis quæ iuxta D. Dionysiũ dici possit. 442. a. b. Christus ante lapsum fuit angelorum & hominum caput, sed non mediator nisi post lapsum. 443. d. Christus cur non gratiam, gloriam animæ, & scientiam, & cætera sibi meruerit. 446. c. Christus sibi mereri potuit, vt iudex esset mundi, sed non multa quæ Caluinus somniat. 448. b. Christus non fuit rex de hoc mundo, potuit tamen si habuisset regna mutare. 1754. d

CHRISTI corpus non esset vbique etiam si totus mundus esset Eucharistia. 372. b. Christi corpus est in pluribus locis propter vnionem ad verbum, quia illud potest hoc de suo corpore facere. 389. b. Christus homo ab incarnatione fuit filius Dei, & hæres omnium bonorum paternorum etiam ante mortem patris. 398. c

CHOREPISCOPI fuerunt presbyteri, qui in pagis & oppidulis curam animarum gerebant. 1107. b. eorum officia ibid. duo eorum fuere genera, alij cõsecrati episcopi, vt nunc titulares, alij minimè. c. d. quomodo hi potuerint subdiaconos ordinare. 1108. a

CHYTRAEI de Antichristi tempore error refellitur. 654. b. c. numerus nominis Antichristi ei conuenit. 672. c. Irenæo falsò imponit. 673. c. eius expositio capitis 9. Apocal. refutatur. 715. eius antitheses examinantur 716. 717. 718.

CIBORVM delectio non inductus in Ecclesia est propter significationem. 1662.

CICERO efficaciter demonstrauit non posse esse plures deos. 214. c. Sibyllæ carmina de Christo vertit. 267. b. reprehenditur quod homines initio feratum more viuere scripserit. 1320. d. Tulliolam suam voluit Deam facere. 1586. d

CIRCVNSTANTIA loci & temporis quando aggrauat peccatum ita, vt censeatur nouum. 1680. a. b

CIRCVMINSESSIO in diuinis quid. 291. d. ex scripturis probatur. ibid.

CLAVES Petro datas summam in Ecclesia potestatem eius significare ostenditur. 509. c. d. hæ Petro in persona Ecclesiæ datæ sunt, quia is in eius vtilitatem eis vsurus erat, & transmissurus ad successores. 1093. b. c

CLAVES S. Petri à Leone ad Carolum missæ erant thecæ reliquiarum. 1759. b. Claues item sepulchri domini, & loci Caluariæ, ad eundem ab Zacharia Hierosolymitano missæ fuerunt munera ei usdem generis. c. d

CLEMENTIS non sunt omnes Apostolorum canones. 61. d. tenuit exactissimè Apostolicas traditiones. 592. a

CLERI

CLERI nomen vnde ducatur, & quid significet. 1038. a. id nomen quàm antiquum sit contra Lutherum & Caluinum ostenditur. 1069. b. c. d. eorum officium. 519. a. clericorum & laicorum distinctio non pugnat cum verbo Dei. 1061. b. c. cleri nomen quomodo toti Ecclesiæ, & sacris ministris tituì conueniat. 1062. b. Clerici habere possunt bona patrimonialia, & ex eis viuere. 1148. a. b. an clerici habentes patrimonialia possent etiam simul Ecclesiastica possidere dubitatur, & soluitur. c. d. 1149. a. hi in causis Ecclesiasticis iure diuino liberi sunt à sæculari potestate. 1149. d. non autem ab obligatione legum ciuilium, quæ non repugnant sacris canonibus 1150. b. non debent puniri à seculari magistratu, nec ad eius trahi tribunalia. d. 1151. a. b. ab Ecclesiasticis iudicibus depositi, possunt à magistratibus puniri c. quo iure non sunt subiecti principibus. d. 1152. a. solum iure humano sunt exempti tam ipsi, quàm ipsorum bona. c. d.

CLERVS Christianorum numerosissimus & maioribus laboribus obnoxius, quàm tribus Leuitica, & ideo iure ei humanissimo debentur decimæ. 1145. b. c.

CLODOVAEVS Francorum rex ab Anastasio Imperatore consulatus aut patriciatus insignia accepit, sed non Imperatoris nomẽ. 1747. c. fuit consul nomine, sed non re. 1748. a. b. insignia ei ab imperatore data ad eius posteros non peruenerunt. 17. c.

COELVM propriè sumptum est Dei sedes, & in id Christus ascendit vt homo. 375. a. illud est cœlum empyreum, immobile quod nunquam periturum est. 377. a. Deitatis velum dicitur, quo nobis, qui sumus extra velum, Deus absconditur. 1479. c

COLLATIONES in Ecclesia prima frequentes fiebant. 114. a. tũcque fideles canebant cantica spiritualia linguis incognitis. 114. a.

COMMVNICATIO idiomatum ex visione hypostatica consequitur, & qualis sit. 368. ex vi vnionis hypostaticæ non communicari probantur idiomata vnius naturæ, sed suppositi. c. d. absurda quæ consequuntur si communicatio idiomatum sit realis ratione naturarum. 369. a.

CONCILIA Generalia omnibus ferè sæculis celebrata, controuersias fidei definierunt. 140. a. b. Concilia generalia sine Rom. Pont. non habent robur & sine ipso habent. 338. b. Concilia prouincialia & nationalia non possunt aliquid definire ab omnibus recipiendum statim, sed de eo non possunt alij conqueri, sed ratum habere. c. d.

CONCILII nomine idem significatur in Ecclesia quòd comitij in regno. 844. a. b. eorum origo diuina monstratur. c.

CONCILIA generalia conuocare ad Pont. max. non ad imperatorem spectare ostenditur. 861. 862. Generalia concilia. 4. prima à Rom. imperatore indicta non fuisse, sed auctoritate Rom. Pontif. ostenditur. 865. b. c. d. & Sardicẽse. 866. b. cur cõsensus Imperatoris ad ea concilia celebranda requisitus fuit. b. c. perfectum concilium non potest iudici ab alio, quàm à Rom. Pont. imperfectum verò maximè. 868. b. eis interesse debent soli prælati, qui decidendi ius habeant, clerici docti, qui iuuent in disputando: principes qui defendant. & laici necessarij ad aliquod ministerium. 869. c. non potest constare ex solis pijs & electis. 870. a. solos episcopos in Concilijs ius decidendi habere demonstratur. b. c. d. non clericos quamuis doctos. 871. b. quatuor necessaria sunt vt Cõcilium generale dicatur. 1 generalis conuocatio. 2. nullius episcopi exclusio. 3 quatuor patriarcharum præter Romanũ vel per se vel per alios præsentia. 4. ex maiori parte Christianarum prouinciarũ consentus 875. Concilũ hæreticis est sola inquisitio. 876. b. c. est verum iudicium quod necessariò sequendum est. c. d. 877. Cõcilio nationali vel prouinciali non necesse est Roma. Pont. præsidere. 885. d. generalia sine licentia Rom. Pont. celebrari non posse regula est Nicæni concilij. 1587. d.

CONCILIVM generale non potest errare Ecclesiam vniuersam perfectè repræsentans, quale nullũ esse ostenditur ante Pont. max. confirmationem. 923. c. d. illud non potest errare, in quo omnia definita sunt secundum institutionem datam legatis à Pont. max. 924. non æquipollent concilia S. Scripturæ 925. vide Scripturæ. 926. Concilium esse supra Papam quæstio in Pisano concilio tempore Schismatis orta in Constantiensi agitata, & in Basilicẽsi cõstituta. 927. d. 928. a. b. hæc duobus modis considerari potest, priore vt sumatur concilium cum Papa, posteriore sine Papa, de qua potissimum parte lis est. c. d. tres de hac quæstione sunt doctorum opiniones, 1. Papam esse caput singulorum Christianorum si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ in concilio generali congregatę. 2. posse seipsum subiicere cõcilio, si velit, & tunc ab eo cogi posse. 3. adeo esse illũ supra concilium, vt nõ possit se eius sententiæ subiicere. 930. c. Concilia Generalia à Pont. max. approbata nec in fide nec in moribus errare posse demonstrantur ex Scripturis 894. 895 hæc repræsentare vniuersam Ecclesiam contra Caluinum probatur. c. d. esse summa Ecclesiæ iudicia, à quibus appellare non licet ostenditur. 896 d. hæretici sunt qui non eis acquiescunt. 897. a. b.

CONCILIORVM Generalium decreta à Patribus diuina nominantur. 97. c. pro iis moriendum esse docent d. ea non posse errare efficacibus rationibus demonstratur. 898. a. b. Concilia particularia à Pont. Max. approbata errare non posse demonstratur c. d. in concilijs generalibus maior pars non vincit meliorem propter assistentiam S. Spiritus, & si vincat illa statim irritantur. 919. a. etiamsi Pontifex & episcopi in concilijs conuenientes veram fidem non haberent, non tamen in decretis condendis errarent. b. non tamen hoc vnquam eueniet. c. esse legitima certissima fide, sed humana cognoscimus. 920. b. c. Concilium generale in quæstionibus fidei errare non potest, sed in quæstionibus de facto. 767. d. Concilium quod citat Pontifex non semper ab eo probatum. 771. c. Concilia generalia absolutè necessaria non esse demonstrantur, quamuis sint vtilissima. 856. a. b. sunt necessaria quodammodo, hoc est vt suauius & commodius Pax Ecclesiis reddatur. 857. d. aliqua tamen sunt necessaria. 860.

CONCILIO generali quatenus est Ecclesiã vniuersalem repræsentans, nulla data est à Christo potestas: sed singulis hominibus. 933. a. b. no habet Papalem auctoritatẽ formaliter aut suppletiuè. c. sine Papa errare potest, vt de facto errauit. ibid. Papam supra illud esse absolutè demonstratur. 935. 936. ab ijsdem ad Papam appellatum, & illa ab eodem confirmãtur & irritantur. 937. a. b c. Cõcilia particularia olim in vrbe Roma plurima, nunc verò pauca, & cur. 1106. c. concilia particularia plenarijs cedere debent. 1577. c.

CONCILIORVM quatuor genera, generalia, nationalia, prouincialia, diœcesana. 844 d. generalia sunt totius orbis, nationalia, vnius nationis, quæ interdum generalia dicuntur, prouincialia, vnius prouinciæ, diœcesana, vnius diœcesis. 845. a. b. c. alia conciliorum diuisio, in approbata, reprobata, partim approbata, partim reprobata, nec approbata, nec reprobata, ibid. Concilia approbata 18. numerantur. 846 847.

Concilia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concilia reprobata 852. partim approbata partim reprobata 853. 854. concilij cogendi sex causæ. 1. hæresis. 2. schisma. 3. resistentia communi hosti. 4. suspicio hæresis in Rom. Pont 5. dubitatio de eo eligendo. 6. reformatio. 855. Concilia quibus præfuit Romanus Pontifex singulis sæculis celebrata. 140. a. b. errare non possunt. 149 d. ea quibus non assensit Rom. Pont. erronea: quibus verò assensit firma. 337. b. necessaria sunt etiamsi pontifex supra illa sit. 746. b per ea maximè finis controuersiis imponitur. c.

CONCILIA particularia à Pont. max. non approbata errare possunt, magnæ tamen sunt auctoritatis, & temerarium est eis non acquiescere. 920. d. 921. a. b. iudicant de hæresi secundum se, quando res est facilis, vel quando id faciunt ex commissione sedis Apostolicæ. c. d. Concilia generalia errare possunt si aliquid definiant dissentientibus legatis Pont. max. vel contra instructionem agentibus. 922. b. c. ea etiam errare possunt in quibus legatis nó data est certa instructio, ante confirmationem pontificis. d. 923. a. b. *vide de singulis Concilijs in locis proprijs huius indicis.*

CONCVBINA nomen est legitimæ vxoris, sed sine solennitate & dote ductæ. 990. c. aliter tamen sumitur à D. Leone. d.

CONCVPISCENTIA voluntaria peccatum, inuoluntaria minimè. 720. a. eius primi motus nó sunt peccata. 1173. b. 1196. b. idem probatur breuiter. 1246. c.

CONFESSIO peccatum arefacit, vt igne purgatorij absumi possit. 1376. c.

CONFESSIONEM Augustanam qui principes imperij receperint vel reiecerint. 1695. a. b. ea damnata est in comitijs Augustanis. c.

CONFESSORES. i. qui in persecutiones constantes fuerant pro lapsis litteras cõmendatitias dabãt. 1569. d.

CONFIRMATIO est sacramentum ab Apostolorum temporibus & deinceps vsitatum. 751. d. per eam accipi Spiritum S. docent veteres. 752. a. eius minister ordinarius est Episcopus, extraordinarius potest esse sacerdos. 762. a. id sacramentum Caluinistæ Nouatianorum more reiiciunt. 1021. a.

CONIVGES possunt ex mutuo consensu cõtinentiam vouere. 1282. 1283. eorum exempla multa, qui ex mutuo consensu continentiam vouerunt & seruauerunt. 1283. coniunx qui vouere vult continentiam, nec potest consensum ab altero impetrare, quid facere debeat. 1285. b. c.

CONRADI Pellicani hominis hæretici de nostra vulgata editione iudicium. 203. b.

CONSCIENTIAM ad Dei solius forum pertinere, vel significat Deum solum videre hominum conscientias, & iudicare de occultis hominũ factis: vel posse solum Deum ita ligare hominem legibus, vt in conscientia eas præstare teneatur: & hoc falsum est. 801. d. eam superiorem esse omnibus humanis iudicijs dicimus, eo quod qui sibi bene conscius est, non debet metuere ne à Deo damnetur. 802. b.

CONSILIA Euangelica simpliciter non anteponuntur præceptis, sed ijs solum, circa quæ vtraque versantur. vel consilia cum præceptis, solis præceptis, vel in gradu caritatis præponuntur. 1172. d. 1173. a. Consilium euangelicum est opus bonum, à Christo nobis non imperatum, sed demonstratum. 1176. b. quomodo differat à præcepto. b. c. de ijs tres opiniones hæreticorum numerantur. 1. esse præcepta. 2. esse indifferentia. 3. esse mala. 1177. Catholicorum sententia tria esse, præcipuè, Deo grata, & ab eo commendata probatur ex Scripturis. 1178. 1179. & exemplis primitiuæ Ecclesiæ. 1191. a. item auctoritate patrum. 1191. item ratione naturali & politica. 1193. a. b. consilia addi possunt ad Dei præcepta, quia ea perficiunt. 1200. d. Consilijs locus est in dilectione Dei ratione medij. 1196. c. Consilia ante votum sunt actus perfecti communium virtutum: post votum sunt actus necessarij specialium virtutum. 1311. b. *Vide votum, Religio, Monachi.*

CONSTANTIENSE Concilium non definiuit absolutè Concilium esse supra Papam, sed in casu schismatis. 941. c. non potuit definire aliquid tunc de fide. ibid. d. iure potuit Pontifices dubios deponere. 942. a. illud partim confirmatum partim reprobatum. 854. b. non repugnat Basileensi eos excommunicans, qui sub vtraque specie communicant. 18. c.

CONSTANTINOPOLIS à Latinis quando capta. 118. c.

Constantinopolis quando à Mahumete capta & quare. 342. b. quando condita, & Ecclesia ibi Patriarchalis instituta. 533. b. c.

CONSTANTINOPOLITANVM concilium primum contra Macedonium anno 383. celebratum fuit. 150. Patrum. 847. Cur in eo Spiritum sanctum à Patre procedere definitum, & nó dictum est à Filio. 320. d. quamuis nullus Episcoporum occidentalium ei interfuerit, generale tamen fuit. d. aduersus hæreticorum calumnias defenditur. 908. c. d. in eo non probatum est quod sedium Patriarchalium ordinem mutauerit. 908. a. ei præfuit Nectarius, sed præfuisset Damasus si voluisset. 882. a.

Constantinopolitanum concilium. 2 anno 553. contra Origenistas celebratum, Patrum. CLXV. 849. a. Ei præfuit Eutychius non Menas, vt Calu. putat, & præfuisset Vigilius si voluisset. 884. a. b.

Constantinopolitanum 3. Concilium. b. generale celebratum anno 681 præsentibus 289. patribus contra Monothelitas. 849. b. c ei prefuerunt legati Agathonis papæ. 884. Constantinopolitanum. 4 generale 8. contra Photium, de quo tres actæ sunt synodi, sed nulla legitima præter hanc præsentibus 383. episcopis. 850. a. b. præsederunt in eo legati Adriani 2. 885. Constantinopolitana Concilia duo reprobata. 852. c. d.

Constantinopolitanum Conc. sub Copronymo omnino reprobatum fuisse ostenditur. 911. c. d. illud etiam quod sub Leone, & item istud sub Copronymo illegitima fuerunt. 1577. c. d. quamuis illegitimum illud sit, quod sub Leone celebratum est: tamen impudenter à Caluino & Magdeburgensibus citatur. 1587. d. 1588. a. b

CONSTANTINOPOLITANVS patriarcha quomodo vniuersalis patriarchæ ius ad se pertinere asseruerit. 316. a.

Constantinopolitanum patriarcham exæquatum fuisse Rom. Pont. falsum 603. a. b. c. nunquam secundum locũ is in Ecclesia habuit, nisi post assensum Rom. Pon. 604. c. eius superbia & arrogantia quãtum punita. 644. a. aliqui eorum fuerunt hæretici & hæresiarchæ. 740. a.

CONSTANTINVS magnus quo miraculo ad fidem Christi conuersus. 1218. d. quomodo Eusebium Nicomediensem puniuerit. 1148. c. quid Pont. Rom. contulerit 597. d. non eum præfuisse Nicæno Concilio contra Brentium ostenditur 880. b. c. imo in eo non sedit nisi annuẽtibus episcopis. 1542. b. in causa Cæciliani qua ratione Donatistis iudices tribuerit. 887 c. d. 938. d. quanto honore Christi crucem affecerit 1606. a. b. quantas crucis beneficio victorias consecutus sit. 1608. a. b. c.

CONSTANTINVS IV. quid fecerit pro Rom. Eccle. 568. a. b.

Constantini labarum figuram crucis habebat. 1606. d. 1601. a. illud adorabatur, & sic Crucem in eo adorandam Constantinus instituit. 1606. c.

CONS

CONSTANTINI donatio vt vera & legitima à Fridetico. I. agnoscitur. 1712. d. Constantinus translato imperio Constantinopolim illud in duas partes diuisit. 1717. b

CONTANTINI Copronymi mors horrenda. 1583. a. Vide Iconomachi.

CONSTANTIVS Arianus imp. reprehensus quòd Concilijs præsse voluerit. 880. c. d.

CONTINENTIA sacrorum ministrorum quam antiqua. 625. c. d. non est à Papa sed ab ipsis Apostolis conciliisque indicta. 710. b. ex quo loco euangelij deducatur 794. b. sancita in Conc. Nicæno I. Gãgrensi & Arelatensi ostenditur. 909. d. 907. a. b. c. illa quidem non est annexa ordinibus iure diuino, sed præcepto Apostolico antiquo. 1108. c. d. 1109. probatur ex scripturis sacrorum hominum continentia. 1111. c. ea item indicta est à Concilijs Ancyrano, Neocæsariensi, Nicæno 1. Carthaginensi 2. & 5. Romano, Arelatensi, Turonensi 1. & 2. Agathensi, Aurelianensi 3. Elibertino, Toletano 2. 4. & 8. Aquisgranensi, Vuormacensi & Moguntino. 1112. c. d. 1113. a. Pont. max. qui quòtve eam præscripserint. c. d. confirmatur legibus imperatorum, & patrum Græcorum & Latinorum testimoniis. 1114. 1115. & rationibus quàm plurimis. 1116. b. c. d.

CONTINENTIAE donum omnes habent qui volunt & cupiunt continere 1125. b. omnes possunt continere, si velint, sed remedia adhibenda, oratio, ieiunium, & periculorũ euitatio. c. d. lex hæc continentiæ non parit scandala, sed trangressio. 1126. a. probatur esse meritoria gloriæ singularis. 1179. a. b. eã & si omnes non habent, habere tamen possunt, si à Deo petant. 1186. c. ea est vtilis non solum ob hanc vitam temporalem & propter spiritualia opera, sed propter promerendum Deum & ei placendum. 1187. a. b. multi eam initio nascentis Ecclesiæ arripuerunt. 1191. a. Continentiæ votum probatur scripturæ testimonijs. 1223. 1224. & sequentibus. Post illud non licet alteri se in matrimonium tradere, nisi per reuelationem. 1225. c. Continentiæ votum probatur ex omnium nationum concilijs. 1233. c. d. 1234. a. b. c. & Pontificum imperatorumque sententijs. d. 1235. a. b. & patrum antiquorum testimonijs. 1235. c. d. 1236. 1237. quas ob causas Martyris testimonio continentia ab initio coli cœpit, quæ omnes reprehenduntur, præter primam, nempe Christi & Apostolorum verba eam suadentia. 1239. duplici ratione in Scripturis & Patribus fundata, ostenditur eam ritè voueri posse. 1240. 1241. Continentia donum Dei est, & in potestate hominis posita. 1251. a. b. quod probatur. 1252. vires explorandæ, antequam ea voueatur, sed non magis quàm cum fides Christo datur. 1254. b. cur sanitas non rectè, continentia verò rectè voueri potest. 1258. d. non decet propter vsum membrorum violare continentiam. 1259. a. neque timendum est, vt propter eam mundus pereat. b. nullius morbi curandi causa continentia violanda est. 1260. b. c. d.

CORPORIS mystici & naturalis discrimen, quod illius membra moriente capite viuunt, huius verò non. 710. c. item in corpore naturali virtus procedit ab essentia, sed in corpore mystico, ab extrinseco. 940. c.

CORRECTIO scribarum locorum Bibliorum non est certa. 69. a. ea, si fuit, ab Esdra & prophetis facta est. ibid. b.

CREATVRAM creatori fieri æqualem est impossibile. 233. b. c.

CRVCIS mysticæ significationes. 1607. d. 1608. a. Crucis inuentio multis modis eam venerandam esse ostendit. c. d. eius imago est veneranda, quia est signum Christi. 1606. b. probatur etiam multis alijs rationibus, & præsertim Constantini exemplo, Theodosij & aliorum. 1627. a. b. eius apparitiones. 1608. a. b. miracula. ibid. d. Signi crucis figuræ & antiquitas. 1609. 1610. est traditio Apostolica. c. vsus. 1610. d. 1611. a. miracula. 1611. a. b.

CRVX Christi imago scilicet Christi crucifixi semper fuit à Christianis adorata. 1579. c. d. 1580. a. eam quam veteres coluerunt non fuisse crucem Christi veram, sed Crucis imaginem. ibid. Crux vera vt reliquiæ veneranda, eadem vt Christum repræsentans, & aliæ omnes vt imagines. 1599. a. b. Crucem qui hæretici sint maximè detestati c. d. Crucis Domini figura & materia qualis. 1700. b. c. Qualis olim pingeretur, & quid significaret. d. Crucifixi omnes clauis figebantur. 1601. b. probatur esse veneranda ratione ex Scriptura desumpta. d. 1601. c. Crux Christi non ignominiam solum sed gloriam etiam attulit. 1611. a. argumenta omnia quæ aduersarij ad crucis gloriam euacuandam proferunt, diluuntur. ibid longissimè à magia abest. 1613. d. Crucis effectus tres, terrere dæmones & fugare, pellere morbos & omnia mala, sanctificare ea quibus imprimitur. 1614. a. b. operatur ex opere operato, non tamen est sacramentum. c. d. Crucis particulas quanti fideles olim fecerint. 1604. c. d.

Crucis Christi imaginem cur potius veneramur, quàm lanceæ, vel spongiæ. 1607. b

CRVCEM cur vbique veneramur, non præsepia, columna, spineta &cætera. 1612. b. c. Sine Crucis signo nulla sacramenta ritè peragi sentit Aug. 192. a

Crucem Christus eligit vt altare summi sacrificij, vt scalam regni cœlestis, vt instrumentum redemptionis, & quo diabolum vinceret. 1601. c. d

Crucis figuram in iudicio in cœlo apparituram, quomodo intelligendum. 1606. a

CVLTVS internus est proprius noui testamenti, externus veteris. 1627. c. d. Cultũ aliquem minorem diuino, & maiorem ciuili, sacris rebus, & sanctis tribui posse ostenditur ex Scripturis. 1505. cultus imaginum est cultus imperfectus, qui reducitur ad speciem cultus qui debetur exemplari. 1598. b. c. cultus voluntarius is est qui sine ratione suscipitur. 1653. c. *vide Latria, Adoratio, Religio.*

CYPRIANI libri de vnitate Ecclesiæ argumentum. 587. d. eius sententiæ, quæ hæretici contra primarum Rom. Pont. proferunt, explicantur. 589. a. b. eius sententia contra appellationes ad Rom. Pont. explicatur. 611. 612. Cyprianum non fuisse hæreticum demonstratur, quia Stephanus papa non definiuit hæreticos non esse rebaptizandos. 746. d peccauit mortaliter, quia non obediuit Pontifici, sed pœnituit. 747. c. eius sententia de virginibus, quæ perseuerare nolunt, aut non possunt, explicatur. 1267. c. d. eodem teste si sacræ virgines viro misceantur graniter peccant. d. Cypriani non est expositio Symboli, sed Ruffini. 1733. d.

CYROLAE Arianorum episcopi miraculum quale. 273. a. b. is excæcauit planè hominem, qui se cæcum finxerat: vt Caluinus necauit hominem, qui se mortuum finxerat. 1039. c

CYRVS Persarum rex Iudæorum Deum coluit. 22. c

D

DAMASCENVS cur Spiritum sanctum per filium, non ex filio procedere dixerit. 336. a. Probabile est eum ante septimam synodum obiisse. 321. b

DAMASVS particulam (*Filióque*) Constantinopolitano Symbolo non addidit. 316. d

DANIE

Universidad de Deusto
Biblioteca

DANIELIS libet contra Porphyrij mendacium diuinos esse asseritur. 15. a. quid per bestias quas vidit intelligat. 640. d. libri illius partes, quę in Hebræo non habentur sunt canonicæ. 26. c. d. eius adhuc viuentis cur Ezechiel meminerit. 28. c. duos fuisse Danieles non improbabile. d.

DARE quàm accipere quando beatius. 282. b. c.

DECALOGI præcepta quomodo diuidantur, & quot sint. 1559. c. d. finis omnis decalogi est, in eo vt Deo honor seruetur illibatus. 1560. b. continet legem naturalem & est seruandus excepto Sabbatho. 1561. a.

Decalogi præcepta non minus ad Christianos quàm ad Iudæos pertinent. 55. d.

DECIMAS soluendas esse clericis est de iure naturæ, diuino, & Ecclesiastico. 1139. c. d. sententiæ Patrum de ijsdem. 1140 sunt soluendæ improbis Clericis. 1141. b. c. non pauperibus modo, sed & diuitibus. c. d. non est tamen determinata quantitas decimarum iure diuino. 1142. a. b. præceptum de his in lege veteri non erat morale, nec cæremoniale, sed iudiciale. a. b. decimas Deus Leuitis ad æquitatem inter Iudæos constituendam assignauit. b. c. quomodo sit intelligendum eas deberi iure diuino. d. 1143. a. de ijs præceptum diuinum & naturale nõ potest mutari, sed positiuum & humanum. 1143. c. d. eas non soluens vbi non est consuetudo, quando peccat, & quando non. 1144. b. c.

DECRETA conciliorum de moribus, si non recipiantur, & pontifex connieat, consuetudine abrogantur: decreta de fide abrogari non possunt. 936 b. c.

DEFVNCTORVM memoria in Missa traditio Apostolica. 173. b. eis prodesse viuorum preces & Missæ sacrificium probatur. 703. c. viuorum precibus eos iuuari posse demonstratur. 1451. 1452. pro defunctis orandum quos non est certum esse in cœlo vel in Gehenna. 30. d. vide animæ Purgatorium, &c.

DESCENSVS Christi ad inferos Caluino est passum esse omnes dolores animarum damnatarum. 402. a. descensus Christi ad inferos fuit quasi victoris & triumphatoris. 404. b. descensus Christi ad inferos Bezæ est sepultum esse. 409. c. descensus Christi ad inferos probatur Scripturis. 414. a. b. & ex communi traditione veterum. 421. b. c.

Descensus Christi ad iudicium verus erit & non metaphoricus. 375. c. descensus Christi ad inferos in quibusdam symbolis habetur, & in quibusdam non, nisi implicitè. 400. c. d. descendere ad inferos est penitus sitire iuxta Brentium & Caluinum. 401. a. b.

DEVS aliter assistebat prophetis, aliter historicis sacra scribentibus. 41. b.

DEI ordinatio non potest esse temporalis sed æterna. 104. b. Deum esse vnum ne priscis quidem philosophis ignotum. 114. b. c. in Deo essentia & esse idem sunt. 215. b. Deus solus est simpliciter primum principium, & vltimus finis rerum omnium. 221. a. in Deo esse tres hypostases, & vnam naturam quomodo probat D. Basilius. 190. b. Deum vnum esse vnitate numerica probatur, Scripturis & patribus 211. 212. eius essentia cur in plura indiuidua non diuiditur. 213. c. rationibus naturalibus Dei vnitas asseritur. 215. a. b. cur per filium Deus Pater mundum creasse dicitur. 220. b. verus Deus, vt creatura dicatur debet ei vniri hypostaticè. 235. Nomen Deus soli vero Deo à prophetis & Apostolis tributum. 241. a. b. solus propriè inuisibilis. 242. d. eius attributa. 244. a. Deus est genitus, & Deus est ingenitus, non sunt contradicentia, sed Deus genuit, & Deus non genuit. 300. c. d. & 1112

DEO est proprium, naturale & necessarium simpliciter, vt sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus. 301. b. nihil est in Deo quod non sit essentialiter Deus. c. in Deo cur sint multæ personæ. 303 d. an in Deo plures sint subsistentiæ disputatur. 306. c. d. 307. a. in Deo verè sunt tria entia realia, sed relatiua non absoluta. 309. b. Deus per intellectionem producit verbum, & per dilectionem amorem. 310. b. proprium est Deo esse vbique. 371. c. quid sit Deũ esse vbique. 372. b. Deus cur in pane non comeditur. 378. a. Deus quomodo solus rex, iudex & legislator. 705. d. quomodo adorandus & inuocandus. 716. d. Deus erga Iudæos omnia seruauit quæ Christus in correctione proximi seruanda præcepit. 954. c. d.

DEVS magis est in templo, quàm alibi. 1630. b. c. per exauditionem scilicet. c. Deum esse vbique, & in cœlis quomodo intelligendum. 1479. b. eum quomodo videri posse Græci patres negauerint. 1486. c. d. eum diligere, eique seruire tribus modis possumus per contemplationem, actionem, & vtriusque temperationem. 1162. a. eum diligens ex toto corde tenetur solùm facere ea, quæ is præcipit, non quæ cõsulit. 1182. a. eum nihil nobis impossibile mandasse patrum est consensus. 1198. a. b. & probatur. d. potuit à nobis exigere quicquid possumus, sed non fecit. 1200. d. Dilectionis Dei præceptum etiamsi non perfectè impleatur præuaricatores non facit. 1193. c. Dei plurima & nostra quomodo multa sint. 1210. c

DEI nomen si respiciamus analogiam, prouidentiam significat. 276. d. nomem Dei יהוה & אלהים vnde ducatur, 277. a. Deus est simplicissimus, & de eo tam concreta quàm non concreta dicuntur. 287. b. in Deo personarum distinctio efficacissimè probatur. 294 c. d. Deus vnus in essentia gignit, gignitur & procedit, sed essentia non gignit, nec gignitur nec procedit. 298. c. in Deo intellectus & voluntas non re, sed ratione differunt, tamen Deus per Filium & Spiritum sanctum ea producit. 304. b. Ariani in Deo non agnoscunt distinctionem intrinsecam personarum. 285. b. Ariani Spiritum sanctum Filij creaturam esse dicebant. 315. b

DEO nihil accidere potest, cum omne accidens compositionem dicat & mutationem. 301. b

Deus intelligendo seipsum producit verbum. 305. a in Deo aliqua distinguuntur quæ non opponuntur relatiuè, sed ratio distinctionis semper est aliqua oppositio relatiua. 332. d

in Deo vnum & simplex sunt quæ multa sunt in creaturis, modò non impediat oppositio. 335. b

Deo indignum non est secundum humanam carnem assumptam mori. 353. b

DEO quomodo summus cultus exhibeatur. 1503. d. ei cur propriè latriæ cultus conuenire dicatur. 1504. c. d. cur vni Sancto gratiam curationis vnius morbi concesserit, & alteri alterius, sciri non potest. 1537. b. Dei imago an pingenda sit, non ita est certum, vt pingẽdas esse Christi & sanctorum imagines, hoc tamen licere probatur. 1562. d. 1563. Dei apparitiones non semper præludium fuerunt incarnationis. 1563. c. est vbique, sed non eodem modo. 1632. d. est magis in templis quàm in aliis locis. 1633. a. vide Trinitas, Pater, Filius, Spiritus Sanctus, & alia innumerabilia.

DEOS falsos nunquam Prophetæ appellant Deos absolutè. 225. c. יהוה ADONAI: non est vna persona, sed plures. 225. a. in Deo non distinguuntur essentia & potentia. 228. a. Deo propriè conuenit nomen יהוה ADONAI. 241. c. Dei opera propria creatio, conseruatio, præcognitio futurorum, saluatio, & miraculorum patratio. 249. a

DEXTERA Dei quid, & vbi sit. 380. a. b. A dextris sedere

sedere minus erat honorificum, quàm à sinistris. b. quomodo Christi humanitas ad Dei dexteram euecta sit, licet æqualem Deo potentiam sortita non sit. 381. b.

DIABOLVS odit monachos infestissimè. 1155. ad eum non solum homines per Apostasiam, sed per quodlibet mortale peccatum deficiunt. 1230. est damnatus & sustinet pœnam damni & sensus etiam ante iudicij diem, licet in aëre vel alibi degat. 1465. c. d. detrudetur in abyssum post diem iudicij, & cur hoc tantopere formidet. 1496. b. odit imagines. 1582. a. quomodo nomina idolorum vt coleretur sibi assumpserit. 1587. b. c. ter præuari catu est. 673. a. quomodo possit rem veneream exercere. 677. d. quomodo hominibus illuserit. 690. a. ei clauis putei abyssi quomodo data sit. 715. b. voluit à Christo latria adorari. 1511. b.

DIACONI in Ecclesia sunt hierarchæ & præsunt populis. 1087. a. b. eorum erat oblationes colligere, & opes Ecclesiæ administrare. 1091. a. & sacerdoti sacrificãti assistere, ac populo distribuere Eucharistiam. b. legere Euangelium, & omnia facere, quæ presbyteri faciunt excepta consecratione. c. d. Diaconi nomen sex ordines denotat. 1091. c.

DIACONISSÆ seruiebant Ecclesiæ in institutione mulierum, quæ baptizandæ erant. 1086. d.

DILECTIONIS præceptum non potest perfectè impleri in hac vita ratione finis. 1196. a. b. perfecte impleri potest, quatenus id continet quod faciendum est, non finem ob quem faciendum est. d. 1197. a. b. facile seruari potest. c. d. vide Deus, Amare.

DIONYSII Areopagitæ probantur esse opera quæ eius nomine extant. 169. c. & 1166. b. eius opera suppressa ab hæreticis tempore D. Gregorij, vel paulo ante inuenta fuerunt. c.

DIOSCORVS damnatus est præcipuè, quia damnare ausus fuerat Rom. Pont. 935

DISPVTATIONES cum hæreticis habitæ coram sæculari magistratu, non faciebant rem de fide, sed tantum ad hæreticorum confusionem valebant 888. b. c.

DITIOREM esse, non est esse maiorem apud Deum sed minorem. 1147. c. Diuitiæ conferunt ad beatitudinem, sed magis paupertas. 1310. a. Diuitis epulonis narratio quare parabola censeatur. 1483. a. non esse parabola demonstratur. 1493. b.

DOCERE principaliter est Dei, & hominis vt instrumenti. 443. c.

DOCTORES sacri cur non necessario sequendi in suis expositionibus, concilia vero & põtifices sequendi. 152. d. quod doctores sacri dicunt de Apostolica traditione descendere, id tale est. 181. d. omnes errare non possunt in vna sententia. 181. d. quando aliquis errauit inuenti sunt qui contradicerent. 182. quomodo eos sequamur, & non sequamur. 286. b. c. eorum dissentiones non sunt de iis, quæ ad fidem non pertinẽt, & semper se Rom. Eccl. subiiciunt. 1030. a. eorum vitæ sanctitas. 1035. c. d. eorum errores non nocent. 1355. a.

DOMINICVM diem celebramus in memoriam dominicæ resurrectionis. 1669. a. b. Dominici diei in Ecclesia antiquitas. 1667. d. Dominico die Christus natus & resurrexit, & Spiritus sanctus venit. 1668. d. ritus die Dominico obseruati. 1669. a.

DONATISTAS Caluinistæ quomodo egregiè, & doctrina & factis imitentur. 1012. a. b. Donatistarũ miracula quæ contemnit August. fuerunt visiones quædam occultæ. 1044. c. Donatistæ, qui canibus Eucharistiam proiecerant, ab iisdem deuorati. 1049. c. Dono Dei abutitur qui non eo vtitur, quando necessarium est. 1102. b. Donorum Dei duo genera, alia enim dantur sine vlla cooperatione, vt prophetia, alia sunt in auxilio diuino, sine quibus nõ faceremus quod facimus. 1252. b. c. Donũ Dei quo possumus aliquid facere datur omnibus, sed quo re ipsa faciamus nõ datur omnibus. 1274. b. Dona Dei quomodo aliquis seruare cogatur. 1363. c.

DVRANDVS quamuis cum Caluino non plane neget descensum de Christi ad inferos, tamẽ cũ dicit posse credi secundum efficaciam solùm descendisse, redarguitur. 424. c. d. eius opinio est animas non posse esse in loco nisi per operationem quæ refellitur. 425. c. d.

E

EBION inopem sensu hominem significat. 254. c.

EBIONITARVM hæresis est Christum nudum fuisse hominem, & in eo aliã personã habitasse 276. a. b.

ECCLESIA vetus quomodo de quibusdam sacris libris dubia fuerit. 31. c. Ecclesia non potest facere librũ canonicum de non canonico. 32. a. duibos qua ratione canonicos esse declarauerit. b. Ecclesia non dispensat in sacramentis, sed sacramenta dispensat. 91. b. contra id quod vniuersalis Ecclesia facit disputare insaniæ est. 109. a. quod vniuersalis Ecclesia facit, si non possit assignari principium, est Apostolica traditio. b. Ecclesianõ iudicat de Scripturis veræ ne sint an falsæ, sed de hac vel illa Scripturæ interpretatione. 152. a. Ecclesiæ verbum Pontificis vel Concilij docentis, non est verbum hominis. c. Ecclesia vniuersa quod fidei dogma amplectitur in Scriptura non contentum, id ex Apostolica traditione descendit. 180. b. Ecclesia vniuersa quod seruat, quod nemo potest instituere nisi Deus, est traditio Apostolica. 180. c. & illud quoq; quod omnibus retrò temporibus seruatum est, etiamsi ab Ecclesia institui poterit. d. in Ecclesia quæ habet successionem Apostolorum integram & continuam seruatur verè Apostolica traditio. 182. b Ecclesia est media inter paganos & Iudæos, quia credit vnitatem essentiæ Dei & personarum Trinitatem. 214. a.

ECCLESIÆ nomen ἀπὸ τῦ ἐκκαλέω deductum cœtum euocatorum significat. 943. d. variæ Ecclesiæ significationes. 944. a. b. Ecclesia est cœtus prædestinatorum Vuicleffo, perfectorum Pelagianis, vel eorum, qui nunquam lapsi sunt circa fidei confessionem, Donatistis, vel sanctorum qui verè credunt & obediunt Deo Lutheranis, vel iustorum tantùm prædestinatorum Caluino, vel cœtus hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorundem sacramentorum communione colligatus, sub regimine legitimorum pastorum, ac præcipuè vnius in terris Christi vicarij Rom. Pont. quæ est vera & Catholica sententia. 945. 947. est corpus viuum, in quo est anima. i. virtutes internæ: & corpus. i. externa professio fidei. 947. a. extra eam sunt omnes non baptizati etiam Catechumeni. c. d. & hæretici. 948. d. & schismatici. 951. 952. Ecclesia est vna multipliciter. 953. a. extra Ecclesiã diabolus est, sicut in Ecclesia Christus. 955. a. in Ecclesia prædestinatos solos esse, falsum esse demõstratur. 956. 957. non perfectos in Ecclesia esse posse ostẽditur. 961. 962. & graues & magnos peccatores. 963. 964. Ecclesia Christi sponsa est virgo simul, & fœcundissima. 1134. b. vna Ecclesiæ nota monachorum conuenticula. 1156. Ecclesia à vilibus hominibus inchoata, vt nõ putaretur opus humanũ. 1318. Ecclesia duos habet gladios, spiritualẽ & materialem. 1363. d. vtitur propter aliquam sententiam, quę ad rem pertinet, toto psalmo vel Euangelio. 1434. d. in ea nõ esse solos prædestinatos ostenditur. 1623. b. c

ECCLESIA vna est multipliciter. 953. a. vel quia in vno Petro fundata sit. 506. a. aliter nũc est quia nũc malos mixtos habet, aliter futura est, quia erit sine illis. 964 a. 969. a. Sancta dicitur, quia omnia, quæ ad eam consti

tuendam

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuendam pertinēt,sancta sunt.966.d.vel quia habet sanctos & caput eius Christus est sanctus sanctorum.967. a.vel ob sanctam professionem.745.a.& propter professionem sanctorum.i.verorum dogmatum.985.b. in Ecclesia boni sunt pars interior, & quasi anima Ecclesię, mali pars exterior & quasi corpus.969.a. infideles,occulti ad Ecclesiam pertinent. 971.972.

Ecclesiam errare non posse maximè intelligitur in Cōciliis legitimis.895.b.c.Ecclesia habet promissiones Christi maiores & certiores quàm Synagoga.900. a.b.ad eas Ecclesias spectat iudicium de Scripturis quæ Apostolicas sedes vel literas accipere meruerunt. 927. b.Ecclesia est plebs sacerdoti adunata & grex pastori suo adhærens.939.c. fine Papa nō est totum,sed pars,cū eo maiorem habet auctoritatem extensiuè, sed non intensiuè.940.a.b.Ecclesiā illi soli omnibus sæculis constituerunt,qui simul colligati fuerunt confessione vnius fidei in Deum. 976.c.

Ecclesia visibilis esse ex Scripturis demōstratur. 979.b.c. & rationibus, veterúmque testimoniis.980. hanc Ecclesiam visibilem non posse deficere ostenditur.981.982.Ecclesiam non posse errare in rebus absolutè necessariis,nec in aliis,quæ facienda nobis proponit demonstratur,984.Ecclesiam visibilem credere est articulus fidei,quia non videmus eam esse coetum fidelium,sed credimus.987.c.d.quomdo hæretici omnes & catholici in eius dignitate asserenda cōueniant.995.a.b. eius notæ à Luthero septē referuntur.c.alij sectarij duas tātum recensent,prædicationē verbi,& vsum sacramentorum.996.a.non sunt hæ sufficiētes.b.c.à vera Ecclesia discimus,vbi sit vera verbi prædicatio.997.b.c.Ecclesia particularis errare potest,nec definit esse Ecclesia,si discere & acquiescere parata sit.d. Ecclesia absolutè notior est Scriptura,quamuis ea ex Scriptura demonstratur. 997.a.b.

Ecclesiæ notæ faciunt euidentiam veritatis nō simpliciter,sed ex hypothesi.1001.a.illæ quindecim ab auctore ponuntur.b. prima est Catholica & Christianorum nomen.c.d.secunda est anquitas,vbi religionem Papisticam eam esse, quam Christus instituit euidenter ostenditur.1003.1004. vera Ecclesia nunquam latuit, nec latere potuit.1007.a.b.tertia nota duratio non interrupta.1007.c.d.1008.quarta amplitutudo & varietas credentium.1009.1010. qua in re distinguitur à Synagoga.1009.d.quinta est episcorū succession.1011.1012. sexta est conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua. 1017.1018.septima vnio cū capite,id est, Romano Pōtifice.1026.& inter se.1027.diuisiones in Ecclesia quomodo differant à diuisionibus hæreticorum.1029.a.b. octaua nota est sanctitas doctrinæ:nam Ecclesiæ doctrina nihil falsum in fide,nihil iniustum in moribus docet. 1031.1032.nullam turpitudinem,nullum errorem,nihil contra rationem docet. 1033.nona nota est efficacia doctrinæ,vbi de conuersione infidelium per Papistas facta disseritur.1033.1034. decima sanctitas vitæ primorum patrum nostræ religionis. 1035.1036. vndecima gloria miraculorum.1042.1043.duodecima lumen propheticum 1046.1047.decima tertia, confessio aduersariorum.quibus ipsi nostram religionem probant.1648. decimaquarta infœlix exitus persequentium nostram Ecclesiam.1039. decimaquinta fœlicitas tēporalis propugnantium nostram Ecclesiam. 1050.1051.

Ecclesia vt castrorū acies ordinata tribus militū ordinibus distinguitur,clericorū,monachorū ac sęcularium. 1056.Ecclesia soluit & ligat,quia prælati id faciūt. 1073.c.d.est columna veritatis,quia semper Petrū audit. 1073.c.in Ecclesia militāte,vt in triūphāte tres sunt hierarchiæ.1087.Ecclesia nō potest facere librū Canonicū de nō Canonico,vel cōtra,sed solū declarat,quis sit habēdus Canonicus.32.a.extra Ecclesiā esse possūt aliqua dona Dei,vt verus baptismus.177.c. Ecclesiæ catholicæ dignitas quæ sit.179.d. nouis reuelationibus nō regitur nūc,sed permanet in iis q̄ didicit.180.c.nō potest errare in credendo,sed nec in operādo.ibid.b.in Ecclesia vel in Concilio remoto Papa ostenditur non esse summā potestatē Ecclesiasticā formaliter,quia est regnū,nec suppletiue,qa à seipso, nec ab alio hoc habet.932.b.c.cōtra Ecclesiæ vniuersalē vsum disputare insanū est.109.a. 139.c.quod in vniuersali Ecclesia seruatur,si non possit assignari eius initium,ab Apostolica traditione descendit.ibid.b.Ecclesiæ gubernatio mixta ex tribus formis monarchia aristocratia,& dimocratia est optima. 465. c.d.Ecclesiæ regimen quale tam ex nostra,quàm aduersariorum sententia.467.b.c.est monarchicum,sed temperatum ex aliis Catholicorum sententia. 468. a. b. id probatur fusè.479.480.481.482. Ecclesia Christo secluso vnum habere caput ostenditur.482. c.d. Ecclesia quomodo non sit corpus Petri sed Christi.488. d.vnus homo totius Ecclesiæ curam habere qui possit. 489.

Ecclesiastis liber à quibus reprobetur.12.c. esse canonicus confirmatur.d.cur edendi & bibēdi mētionem faciat 13. b. est conscriptus à Salomone antequam amore mulierum corrumperetur,non autem post pœnitentiam. 13.b.c.d.

Ecclesiastici liber Canonicus esse demōstratur.39.d.Iesus filius Sirach an eius auctor. 40.b.

Electio non est de iis, quæ non sunt in nostra potestate. 1186.d.

Electores Imperij septem à Gregorio V.constituti.827.d.828.a.quod contra Onuphrium probatur. b.Electorum Imperij decretum quatuor habuit partes, quarū I.vt per Electionē Imperator crearetur statim recepta est.1776.c.I I.Vt soli principes non etiā populus eligat etiam recepta est.d.I I I.Vt soli Germani non autem Itali interessent,diu posteà vim suā obtinuit. 1777. a.Electioni Pontificem Rom.vel eius Legatos & principes Italiæ interfuisse (*quorundam Imperatorum*) contra Illyricum probatur. b. c.I I I.pars decreti vt ad solos VII. Electores redigeretur electio ante Friderici I I. tempora cur non recepta sit.1778.a.Electores Imperij auctoritate Romani Pontificis constitutos esse quamuis Imperator consensum præbuerit, probat auctor testibus omni exceptione maioribus.1778.b.c.quod probatur etiam per testes Germanos,atque adeo ipsum Illyricum.1779.a. b. Etiam si decretum de Electoribus non extet,nihilominus tamen decretum factū esse credendum est. 1785.b.

Electores Imperij septem quidā à Gregorio V.alij à Gregorio X.alij ab Othone III.institutos scribunt.1771.c.d.Non fuisse à Gregorio X. institutos, vt Auentinus & Onuphrius scribunt auctor probat.1772. a.b.Electores Imperij septem qui sint.c.Electores Imperij à Gregorio V. institutos testibus maximè locupletibus probat.1773.a. b. Electōr Bohemiæ Rex cur non dicatur.d.Electores Imperij quamquam parum referat vter Gregorius V.ne an X.instituerit, à V. tamen institutos firmum & certū esse debet. 1775.c.d.Electores cur plures septem in Electione Imperatorum dicantur assuisse. 1776.a.b.

Elibertini Concilij decretum de Imaginibus in templis non habendis explicatur.1569.c.d.pro nobis potius facit,quàm contra nos. 1570.b.

Emanvel Commenus quid fecerit vt Græcorum Imperio Latinorum Imperium iterum coniungeretur 1727. b.

Enoch liber cur in numero librorum Canonicorum non habeatur.31.c.quamuis à Iuda citetur est apocryphus. 57.a.

Ephesinvm. I.Concilium celebratum an.434. fuit 200. Patrum & contra Nestorium.848.a.b.ei præfuit Rom. Pont. per suum legatum Cyrillum. 882. c. d. quomodo intelligendum eius decretum vetans noua cudi symbola,918.b.Ephesinum.I I. reprobatum. 852. b.fuit Basileensi simile. 933.c.

Epiphanii Epistolæ pars,quæ de imagine fracta agit, est supposititia. 1571.c.d. Episcopi solent de fide imperatorum iudicare, non contra.144.Episcopus quanto rege maior. 147.b.

Episcopi primi ab Apostolis instituti.469.a.fuerunt à Conciliis & summis Pontificibus depositi.d.nunquā fuerunt à plebe ordinati,sed nominati tantùm.471. a.quomodo sint serui Ecclesiæ.473.d.non ad eos præcipuè spectat Ecclesiæ regimen.476.477. sunt superiores presbyteris,& ipsi pares inter se non sunt.484.c.d. omnes quomodo à Petro creati sunt. 530.a.b.

Episcopi à Rom.Pont.creati,depositi,& restituti ab initio fuerūt.601.602.quomodo sint pares inter se. 626.c.d.Episcopi nomen vnde,& officium quale.727.c. d.non tenentur vbiuis concionari.728.b. Episcopi verè sunt in Ecclesia principes Ecclesiastici, & possunt leges ferre in suis Ecclesiis quæ in conscientia obligent.784. d.habent vim coactiuam, idque Chrysostomus asserit. 803.c.d.Episcoporum iurisdictio in genere est à iure diuino. 805.b.

Episcopos non debere absolui à iuramento fidelitatis Rom.Pont.factæ,non pugnat cum libertate eorum dicendi in Concilio sententias.892.c.dicuntur pastores,magistri,duces,speculatores & oculi,& proinde sequendi,nec simul omnes errare possunt. 896.a.b. quæ dicuntur in Scriptura aduersus omnes pastores, de aliquibus sunt intelligenda.899.d. ab Episcopo suo particulari se separans, ab Ecclesia Catholica se separat, nisi propter hæresim & schismā.953.d. Episcopi mali sunt membra mortua corporis Christi quantum ad substantiam,sed non quātum ad operationem.966.b. c.in Episcopis duo considerantur,primùm quod locum Dei teneant, quod certum est, alterum quod habeant ordinis & iurisdictionis potestatem,quod moraliter notum est. 977.b.c. Episcoporum successio est argumentum veterum contra hæreticos firmissimum. 1011.c.d.

Episcopos habere suam auctoritatem à Ponti. Max.probatur multis rationibus. 807.808. sunt principes, sed instituti à Pontifice.807.b. habent inæqualem iurisdictionem.c.succedere Apostolis non proprie, sed ratione ordinis sacri, & per similitudinem quandā. 809. b.nullam habent partem veræ Apostolicæ auctoritatis.c. sunt à Deo mediatè non immediatè.810.a.repræsentant totā Ecclesiam in Conciliis,quia sunt principes,& gerūt suæ Ecclesiæ personam.872.b. sunt iudices in Cōciliis, non quia docti,sed quia Principes Ecclesiæ. 813.d.

Episcopis carens Ecclesia nulla est. 1012.c. illi soli habiti sunt veri Episcopi, qui ab Apostolis per ordinationem legitimam descenderunt.c.d. vt Episcopus dicatur ab Apostolis legitimè descendere requiruntur duo successio & ordinatio.1013.a.b c. Episcopum à tribus Episcopis ordinādum præceptum Apostolicum.c. d.iure nostrorum Episcoporum locum ministri hæreticorum occupare non possunt.1015.a.b.Episcopi locum tribunorum militum in castris Ecclesiæ tenent. 1056. Episcoporum electio,ordinatio & missio quid sit.1062. d.electio fit aut per Deū,aut per homines.ibid.de creatione Episcoporum tres sententiæ.VVicleffi,qui ad solū Deum,Lutheranorum qui ad populum, & Catholicorū qui id negant recensentur.1063.non concionans, si potest punietur. 1220.c.

Episcopvm iure diuino in Ecclesia Presbytero esse maiorē quo ad ordinis potestatē ostenditur.1093. & quoad iurisdictionem. 1094. ab Apostolorum tēporibus Episcopi habuerunt iurisdictionē in presbyteros. 1095.a.b.eorum auctoritas in presbyteros non fuit, vt Cōsulis in senatum, sed vt principis in Concilio consiliariorum.c. Episcopi nomen apud Paulum cōmune est omnibus sacerdotibus summis & infimis.1096.c.soluūtur argumēta quibus probant hæretici presbyteros esse æquales Episcopis. 1096.1097.1098. Episcopi vxores quas habuerūt ante ordinationem abiicere prohibētur. 1.debent eas alere,& de omnibus eis prouidere.1123.c. d.Episcopum melius est esse virginem,quàm coniugatū exstitisse. 1134.d. non possunt vxorem duxisse, quæ bis nupserit. 1275.c. Episcopi poterant olim sanctos suæ diœcesis canonizare,nunc non possunt. 1498.a.

Episcoporvm ordinatio & aliorū Ecclesiæ Ministrorū ad solos Episcopos pertinere probatur. 1064. 1065.eos à tribus Episcopis ordinandos Canonibus Apostol.& Nic.Con.1.& aliorum constitutū.1064.d.Episcoporum & aliorum ministrorū vocatio ad Pont.Max. & ad alios Episcopos pertinet.1067.c.d.electionē Episcoporum non fieri à solo Deo,& non semper Prædestinatos eligi demonstratur.1067. electionem Episcoporū & Pont.Max.iure diuino ad populum non pertinere demonstratur.1070.c.d.hanc electionem multa mala cōsequi ostēduntur.1072.sunt Episcopi ministri Ecclesiæ eam scilicet regendo. 1074.c. Episcoporum electio ad Ponti.Maxi.iure diuino spectare ostenditur. 1082.b.c. quinque modis facta est.1083.c.d. proprium eorum est officium prædicare. 1092.a.b.

Epistola ad Hebræos cuius sit & cuius auctoritatis disputatur.47.a.b. non est Clementis Romani nec Lucæ,nec alterius quàm Pauli Apostoli,48.b.argumenta contra eam dissoluuntur.ibid.c.d. Græcéne primum an Hebraicè scripta sit.49.b.c. epistolæ Iacobi & Petri secunda & Ioannis 2.& 3.& Iudæ sunt verè Apostolicæ. 53.a.Epistola ad Romanos quando scripta, & cur in ea Petri non fiat mentio. 566.a.b. ad quos scripta sit, & quid contineat. 567.a.

Erasmi argumenta quibus probat bellum esse illicitum redarguuntur. 1340. Erasmi spiritus Lucianicus in proscindenda Sanctorū inuocatione detegitur.1468. eius argumenta canina quibus præponit coniugium virginitati refelluntur.1262.c.d. is eo quòd in Euangeliis aliquid falsi dici potuisse mentitus est redarguitur. 17. c.d.Arianismi merito inculpatur. 208. eius mendacium in Spiritum sanctum. ibid. pessima fide Paulum interpretatur. 231.b.c.

Eremitarvm vita sancta esse ostenditur. 1288. c.d.1289. ij cur austeritatem in cibo tātam seruauerint. 1292.c.d. qui solitarij penitus vixerunt, maius aliquid homine habuerunt. 1320.b.

Esav quare pœnitentiæ locum inuenisse non dicitur. 51.b.

Esdras Scripturas sacras dispersas in vnum corpus collegit,& emendauit.64.b.160.d.litteras, quas habemus Hebraicas inuenit. 65.a. *Vide Scriptura.* Eius duo libri tantum sunt canonici. 62.c

Esseni apud Iosephum fuerint ne Christiani. 1167.b.c.

Essentiæ nomen in Scripturis quomodo sit. 287.a.b. quomodo differat essentia ab hypostasi. 289. a.b. essentiam non generare nec generari ostenditur. 298.a

Essentia diuina nō est fons personarum,sed persona personam producit.299.c. essentia diuina includitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur essentialiter in relationibus,at relatio non includitur realiter in essentia.301.c.essētia diuina quia vna numero est in Patre & Filio non producitur. 302.a. essentia nec relatio seorsum sumptæ nec gignunt, nec gignuntur,sed constitutum ex vtroque.305.a.Essentia sic communicatur,vt quæ erat in se vno modo,sit in se etiam alio modo.308.a.essentia cōtinet intrinsece quidquid perfectionis est in subsistentia.b. Essentia in diuinis habet se per modum termini communis quamuis sit singularis. 310. d.essentiam filij esse à Patre ex Scripturis demonstratur. 312.d.essentia diuina est thesaurus scientiæ Dei. 317.d.

ESTHER librum è Canone,qui vel totum vel partes eius reiecerint. 18.d. eum tamen cum omnibus suis partibus Canonicum esse ostenditur.19.a.b.argumenta eorum, qui de septem capitibus postremis litem mouēt refutantur.20.b.c. cur in fine libri legantur quæ ad historiæ principium & medium pertinent.21.a.eius maritus è Persarum regibus quis fuerit.23.24.c.d.eius historia quando contigit pulchrè explicatur. 22.a.b.de eius marito opiniones variæ. 562.a b.

EVANGELIVM quomodo sit pactum & testamentum simul. 52.c.Euangeliorum libri veri esse defenduntur.15.c.d.de Christo nihil fictū continent.16.b.c.Euangelium vnius Euangelistæ qui receperūt, & aliorum reiecerunt.c.d.quatuor sunt Euangeliorum libri,nec plures,nec pauciores.17.a.in eis si vnum falsum admittatur eorum tota veritas corrūet.18.a.Euāgelistæ quatuor cur ad scribendum Euangelium accesserunt.162.a.Euangelistæ tres cur de Christo ante incarnationem in libri initio non meminerint. 280.c.in vno Euangeliorum libro, cur vnus propheta pro alio sine errore & lapsu ponitur. 18.b.

EVCHARISTIÆ institutionem merito celebramus.1644.b.Eucharistiam aliqui,nescitur an Nestoriani non habere corpus Christi asseruerunt,si seruetur, quod etiam Lutherani docēt.1025.a.Eucharistiæ vtraque species sumenda non præcipitur in Euangelio.721.b.est sacrificium, & in ea vinum aqua temperatum offerendū est ex Cypriano. 753.a. sumendam à ieiunis Apostoli docent. 794.b. in ea verum Christi corpus frangitur & teritur in signo.617.d.ea vbi est, non deest Angelorum præsentia.1626.c.

S.EVGENIVS Carthaginensis cur de fide cum hæreticis conferre noluerit. 858.c.d.

EVGENIVS 3.fuit semper iustus & legitimus Pontifex nec iustè à Basileensi Concilio depositus.991.b.c.

Εὐλάβεια. est metus reuerentialis & pietas non metus pœnæ. 408.c.

EVNOMIANORVM hæresim de sola fide ad salutem necessaria Lutherani renouarunt. 1019.d.1020.a. Eunomius primus auctor hæresis contra reliquiarum veneration em. 1538.a.

EVNVCHVS Candacis reginæ proselytus erat non gentilis. 528.a.Eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum,non alij sunt, nec esse possunt, quàm continentes ex voto. 1227.c.d.

EVSEBII Cæsarienſis liber Historiæ ab errore corrigitur. 541.a.b.

EVTYCHETIS de incarnatione error vnam in Christo esse naturam,& multi alij.348.a.b.eius hæresum ipse non tam auctor quàm propagator.c. confutantur. 349.350. eius argumenta refutantur.351.d.352.a. eius errores qui nostro tempore sequuti sunt. 1025.b.

EX præpositio cur Patri, per,filio,in, Spiritui sancto conueniat.251.c.d.singulis tamen personis hæ tres præpositiones aptantur. 252.a.b.

EXCOMMVNICATIONES solennes præsente Ecclesia feruntur sed solius prælati auctoritate. 791.d. excommunicati non sunt in Ecclesia.954.quāta sit pœna excommunicatio.955.b.excommunicati iniustè sunt in Ecclesia animo,sed non corpore.c.

EXEMPLA non faciunt aliquid esse de iure diuino sed præcepta Dei.1080.a.exempla Domini & sanctorū sunt optima commentaria Scripturarum.1184.a. exempla sanctorum non repugnant verbo Dei,sed declarant, 1209.a. exempla bonorum rectè probant rem esse bonam,sed non exempla malorum rem malam. 1319.b.

EXORCISTARVM officium est exorcismos Ecclesiæ super energumenos legere, & eos præparare, vt sacrificij diuini participes esse possint.1089.c.fuit reuera ordo Ecclesiasticus.d.

F

FABIANVS Papa Philippum imperatorem excommunicauit. 473.a.

FABVLAM veram historiam veteres dixerunt.27.d.

FESTI dies in honorem Sanctorum ritè sunt instituti.1681.a.b.festi dies lege obligāte ritè præcepti sunt. 1665.d.diebus festis, quæ liberalia opera exercere non licet, & quæ corporalia licet.1666.a.b. Iudæorum festa quomodo grauia,nostra leuia.1662.c. nostra & Iudæorum quomodo & quantum in significatione differant. c.d. diebus festis quid agendū & quid nō.1664.a. festos dies hæretici quibus ineptiis & mendaciis arguāt.1658. eos non celebrari ratione ordinis sed significationis demonstratur, 1659.1660.a. eorum obseruatio est de iure naturæ,licet determinatio ab hominibus sit facta.1668. c.recentes esse non derogat eorum sanctitati. 1683.c. imperatores qui dicūtur festa instituisse, solùm aliquid eorum sanctitati addiderunt. 1684.a.b.

FESTI dies qui in tota Ecclesia celebrantur vel à Generalibus Cōciliis,vel ab Apostolis instituti.1674.d.

FIDES Catholicorum certa & infallibilis, hæreticorum verò coniecturalis & incerta.152.c. fidei Christianæ doctrina quædam omnibus absolutè necessaria, quædam verò minimè 188.c.externa fides.i.confessio fidei est forma Ecclesiæ non interna.975.c. fidelium cōgregatio Ecclesia dicitur, eorum scilicet qui fidem publicè profitentur.976.a.Fides quomodo & cur substantia dicatur.289.d.quomodo nō possit esse Ecclesiæ fundamentum, si per se sumatur.496. quid sit Ecclesiam ædificari, super fidem.497.d. fides & religio Christi non penitus exstinguenda per Antichristum ostenditur.700. b.vna fides est non historica sed Catholica. 711.c. de fide multa sunt ad salutem non absolutè necessaria.985.b. 25. sententia de fide quomodo partim euidens partim non euidens esse possit.987.d.fides & si votum non alibi quam apud Paulum significet, tamen significat promissionem,& proinde etiam votum.1230.c. fides est donū Dei, & in potestate nostra posita.1252.d. libera est, & non libera. 1365.a. quomodo saluat & iustificat.1409. d.fidei dogma quatuor modis aliquid esse ostenditur. 1418.c.d.

FIDEM sine operibus sufficere crediderunt Hæretici,contra quos Iacobus & alij Canonicas scripserunt epistolas.54.d. Fides Catholica non eget præsidiis mēdaciorum.91.d. fides nostra adhæret Christo vt fundamento primo, & Pontifici vt secundario fundamento. 151.d.

FILIVS DEI, verus Deus Israëlis & veteris testamenti esse demonstratur primò ex vtroque testamēto.216.217.218.ei diuinitas data non est per vnctionē & inhabitationem.219.a.probatur item verus Deus ex veteri testamento.221.222.& ex nouo.226. 227. filius Dei etiam ratione diuinitatis quomodo maiorem patrem agnoscat.234.d.Filius Dei nō est æquiuocè Deus verus cum Deo patre sed vniuocè 236. c. Filius Dei Patris

Patris minister dicitur,quia est à Patre.252.b.Filij Dei descēsus nihil aliud est,quàm eius exinanitio & assumptio formæ serui.277.c. filij productio cur creatio & generatio dici possit.281.b.Filius Dei à Patre esse accipit.295.d.Filius non differt à Patre natura,sed quoad modum habendi eam.301.a.est principalis causa opificij mundi.250.b.c. ex patribus primi sæculi Deus esse probatur.354.a.b.& sæculi secundi.256.a.b.item tertij. 258.c.d.259.a.b.& sequentium sæculorum. 262. 263. 264.& ex Sibyllis, & visionibus. 267. 268. Filius Dei reipsa à patre distinctus ostenditur.295.a.b.c. quomodo dicitur genitus.300.g.perfectio generationis actiuæ est in Filio,licet non actio.301.d.filius Dei non fuit antequam gigneretur, sed fuit cùm gigneretur & sic semper fuit,302.c.Filius Dei est similis Patri,& idem.305. c. Filius est idemomnino quod pater excepta relatione paternitatis.317.b.Filio Dei non conuenit exinanitio ratione deitatis,sed ratione personæ.437.a.semper nascitur,sed perfectus,303.a.cur Filius intelligendo nō producat filium,vt pater.304. c. est similis Patri in essentia,non in proprietate. 305.b.Filius Dei. an sit ἀυτόθεος. 311.c.d.quid de ea re Caluinus sentiat.312.a.b.est verus Deus de Deo vero.313.b.c.non est idem Filium esse Deum ad se,nam hoc verum est:& Filium esse Deū à se,quod est falsum.d.non est Deus precario,nec tutelaris,sed naturalis, & verus. 314. a. missus est à Spiritu sancto secundum formam serui tantùm. 319.b.

FILII nomen in Scripturis tripliciter sumitur,productionis ratione,imitationis & doctrinæ.967.b.c. Filius-familias quomodo non sit patri subiectus in omnibus.1210.a.non tenetur obedire Patri in omnibus,quādo ad annos pubertatis peruenit.1219.d. potest inuitis parentibus religionem ingredi modò parentes illius auxilio necessariò non egeant.1279.& matrimonium cōtrahere. 1280.c.

FLAVIANVS Antiochenus Episco.iustè à Damaso depositus,& quod in eo fecit Theodosius,non ex iustitia factum demonstratur. 889.b.c.d.

FLORENTINVM Concilium Generale 16.quando celebratum. 851.b.

FOELIX 2.Cæsarienſis Episcopus opera Arianorū creatur sed non fuit Arianus.755.c.d. cum Arianis quidem communicauit,sed cùm non esset legitimus Pontifex.766.a.b.post lapsum Liberij verus Pontifex declaratus Arianos damnauit.c. verè pro fide martyr fuit. d. quod probatur rationibus. 757.a.b.

FORMA in scriptura non formam exteriorem sed essentiam & naturam significat. 232.c.

FORMATARVM litterarum typus quis fuerit.535. c.earum vsus.d.earum ratio in Synodo Nicæna præscripta. 618.b

FORNICARIAM duxisse quare faciat bigamum, non autem fornicarium virginem duxisse. 1138.c.d.

FRANCIA ab omni æuo Rom. Pont. subiecta fuit in spiritualibus.600.b.c.Francia habuit olim propriam linguam à Latina diuersam. 110.d.

FRANCISCVS XAVERIVS Societatis Iesu presbyter miraculis clarus.1043.eius cum Luthero quasi frumenti cum lolio comparatio.b.

FRANCOFORDIENSE Concilium quid statuerit de imaginibus est incertissimum : quia auctores qui de ea re scribunt plurimum variant.912.d.913.a.b.verè damnauit septimam Synodum Nicenā.213.c.d.& 1589. c.d.sed per errorem & materialiter,eo quòd libri Carolini illi duo mendacia obtruserint.914.a.b.hæc mendacia coarguuntur apertè.915.a.errauit non in iuris,sed in facti quæstione.b.probatur non fuisse legitimum.1578. c.d.est partim approbatum,partim reprobatum.854.a. ei est anteponendum Nicænum 2.912.a.Cēturiatores id illegitimum esse fatentur.b.non statuit delendas è templis imagines,sed ne adorentur. c.d.

FRANCORVM lingua diuersa à Latina principio. 110.d.Francorum sanguine partum Imperium quomodo verum sit. 1737.c

FRIDERICVS I.agnoscit Rom. Imperij plenitudinem nisi à Rom. Pont. haberi non posse. 1726.a. Pontificem Adrianum & Victorem quem habebat pro Pontifice quantum sit veneratus.1750. a. b. Fridericus itē II.Pontificis primatum cōfitetur.d.Fridericus venit in Italiam ad Pontificē vt ab eo prouehi in Imperium postularet.1712. a. eius mors in flumine in Armenia absorpti ab omnibus describitur. 1716.c.

G

GALATÆ qua lingua tempore Hieronymi vtebātur.109.c.Epistolæ ad Galatas quisnam sit scopus. 517.b.

GANGRENSE Concilium congregatum est contra eos,qui nuptias & esum carnium absolutè mala putabant:& solum de iis agit presbyteris,qui vxores habuerant,non qui habent.607.b.1123.d. docet nuptias non esse malas sed continentiam meliorem, eiusque professores humiles esse.1264.a.filios qui tempore necessitatis parentibus non aderant,damnat. 1281.b.

GELASII duo errores à Magdebūr.notati diluūtur.759.c.eius non est liber de incarnatione. ibid.

GENERARE est summa perfectio in viuente, & hanc habet filius,licet non generet. 301.d.Generare in Deo est intelligere diuinum cum relatione producentis notitiam,quod quidem intelligere est commune tribus, sola relatio est propria gignentis. 438.d

GENTES omnes in quo conueniunt id est verissimum.1406.d.hæ idola lignea vel lapidea quibus rationibus ducti Deos esse putauerint.1585.a.b.earum Deos homines fuisse sapientes crediderunt. 1586.d.

GEORGII CASSANDRI error de conciliandis Catholicis & hæreticis confutatur. 1350.1351.

GERMANIA quot quantaue beneficia à Romano Pōtifice acceperit.1700.d. Germanicū Imperium nullo alio iure quàm Antichristiano niti Lutherani asserūt. 1701.c.Germanorum regnum à proceribus Germaniæ, Imperium verò à Pontifice datum. 1719.d.

GERMANI olim vsi sunt Latina lingua in Scripturis,qui tamen longè diuersam linguam ab ea habuerunt. 111.a.b.

GERMANORVM principum publicum instrumētum, quibus illi se eligendi Romani Imperatoris ius à Pont.Rom.accepisse confitentur.1780.b. c. Germani ad relinquenda mendacia Illyrici & similium sanctissimè admonentur. 1788.a.b.

γίνομαι verbum esse & fieri significat in Scriptura. 238 a

GLADII duo Ecclesiæ sunt,vel potius Petri,& si vnum Cæsar habet,eum beneficio Petri habet. 1711.c.

GLORIA corporis cadit sub meritum non vt accessorium gloriæ animi sed ex determinatione Dei. 446.d.gloria corporis debita fuit Christo ratione præmij & mercedis quamuis etiam alio modo ei debita fuisset. 447.a.

GOG ET MAGOG, quid in scripturis significent variè exponitur.696.697.698.quid hæc nomina significent.699.a.per has gentes designatur vltima persecutio. 700.a.

GOTHI initio ab Arianis seducti non conuersi. 1033.c.d

GRÆCI quando primum cum Latinis de processione

Universidad de Deusto
Biblioteca

sione Spiritus Sancti disputare cœperunt. 315.c.d. Grecorum mos est corrumpere libros, non Latinorũ. 321.b. Græci errare in processione Spiritus sancti diuino testimonio conuincuntur. 341.342. Græci quàm grauiter Imperium Carolo datum tulerint. 1762.a.b.

GRÆCÆ veteris testamenti editiones nouem numerantur præter vnam antiquissimam. 74.a. Prima septuaginta seniorum. Secunda Aquilæ, Tertia Theodotionis, Quarta Symmachi, & sic deinceps. b.c.d. editio 70. quando facta sit. 75.d. an fuerit librorum omnium. 76.b.c. quomodo facta sit. d. Quæ de cellulis feruntur fuisse conficta mõstrantur. 77.b.c. quãtæ sit auctoritatis. 78.b. ea quidẽ supereſt, sed valde vitiata & corrupta. 79.a.b. quomodo quædã in ea omissa fuisse, quædam addita dicantur. ibid.d. Græca lingua nouum testamẽtum editum exceptis quibusdam. 80.c. Græca lingua toto Oriẽte Scripturæ legebantur Hieronymi tempore. 109.b. in quibus tamen lingua Græca nõ erat vulgaris. c.d. Græca noui testamenti editio non est corrupta penitus, sed errores multos continet. 81.b.c.

GRÆCÆ linguæ ignorantia quantum in Concilio Ariminẽsi erratum sit. 89.d. Græcè cur Apostoli maximè scripserint. 112.a. Græcorum conciliis nunquam Romana Ecclesia subiecta. 604.a.b. Græci in corrumpendis libris assueti demonstrantur. 765.b.c. Græca Ecclesia successione certa caret, & proinde nõ est vera Ecclesia. 1016.a.b. de hæresi item in legitimis Conciliis condemnata est. c. Græcorum error oportere clericos antequam sacros ordines suscipiant vxores ducere confutatur. 1110. in Græco testamento error notatur. 515.a. in Græcia quando studia literarum restituta. 729.d.

GRATIA Dei homo iustificatus legem Dei implere potest, etiamsi in quotidiana peccata incidat. 720.c.d. ea priores partes agit in hominis cõuersione 1058.b.c. quædam sufficiens, quæ omnibus datur, quædam efficax, qua re ipsa operamur, quæ paucis. 1252.c.

per GRATIAM habere excellentiam est habere participationẽ quandam. 381.d. Gratiam Christus accepit sine mensura: alij verò sancti non. 394.c. Gratia in Christo naturalis fuit, quia fuit à principio intrinseco. 395.d.

GRATIANI lapsus putans Hieronymum & Cõcilium dissentire. 873.c. malè citat D. Augustin. 927.a.

GRATIANVS cur translationis Imperij à Papa factæ non meminerit. 1756.d

GREGORIVS magnus à Caluini petulantia liberatur. 584.b. ostenditur esse sanctissimus. c. quomodo nõ verum sit, quod ex eo hæretici colligunt: videlicet Antichristum futurum Episcopum vniuersalẽ. 686.a. defenditur à calumniis Cythræi testimonio hæreticorũ. 716.a.b. & Durandi & Adriani ob confirmationis sacramẽtum. 761.d. quomodo Imp. Rom. se subiecerit. 628.c.d. quomodo se superiorem Imper. ostenderit. 629.a.b. cur vniuersalis Episcopi nomen refugerit. 642.d. non fuit primus qui sanctos orandos & Missas pro defunctis introduxerit. 654.c. cur more fiscali vetuerit titulum imprimi alicui agro. 833.a. defenditur contra Caluinum in eo, quod dixit imagines libros esse idiotarum. 1566.b.

GREGORIVS 2. iure Leonem Isaurum excõmunicauit, & ei pendi tributa prohibuit. 825.c. falsò accusatur à Magdeb. quasi dixerit aliquos episcopos consecratos iterum consecrandos. 769.d. quomodo permiserit viro, cuius vxor est impotens ad reddendum debitũ, alteram ducere. 770.a.b.

GREGORIVS 7. à petulantia cuiusdam Bennonis Cardinalis & hæreticorum defenditur. 773.774. legitimus fuit Pontifex. 774.a.b. iustè Henricum 4. excommunicauit. c.d. non fuit Berengarianus. 775.a.b. fuit vir sanctissimus omnium scriptorum testimonio. c.d. non sensit concubinarios sacerdotes non posse consecrare, sed interdixit Christianis eorum sacris interesse. 776.c.

GREGORIVS THAVMATVRGVS fidei confessionem à B. virgine accepit. 267.d.

GREGORIVS NAZIANZENVS quæritur suo tempore nullum legitimum Concilium fuisse, & quam ob causam. 900.d. prædicator fuit strenuus Nicæni Cõcilij. & interfuit Generali 2. Concilio. 901.a.b. à matre antequam nasceretur consecratus virginitatẽ Deo vouit & seruauit. 1236.d. quæ de virginitate dicit, à Pseudo martyre non probantur. 1169.c.

GVBERNATIONIS bonæ formæ, & quæ sit optima. 457.458. quæ est ex tribus mixta ratione humanæ corruptionis vtilior est monarchia. 465.a.b. probatur Ecclesiæ gubernatio, non esse popularis 468.469. non est populi gubernatio, si Rex, vel Imperator à populo eligatur. 471.b.c. *Vide Monarchia.*

GVILIELMVS XILANDER mala fide Cedrenum interpretatur. 1558.b

H

HABITVS mali quomodo deleantur post mortem. 1445.c

HÆRESES Summum Ecclesiæ malum ab Episcopis vel presbyteris ferè ortæ. 477.c.d. vnde originem sumant. 587.d. quid emolumenti Ecclesiæ afferant. 195.c. conferuntur cum idolis, quia sicut hæ sunt falsæ imagines, ita illæ continent falsa dogmata. 1555.c. earum plurimæ ante tempora Constantini & post exortæ & extinctæ sunt. 858.c. hæresis de rebaptizandis hæreticis absque Generali Concilio fortè exposita. 859.a.b.

HÆRESES singulis ferè sæculis exortæ, à Concilio Episcoporum & decreto Pontificis destructæ. 140.a.b. Hæreticus peccat non assentiendo decretis Ecclesiæ, non male tamen facit ea examinando. 149.c. Hæreticos non esse rebaptizandos ex traditione habetur. 17.b.

HÆRETICI non esse in Ecclesia probantur. 948.d. 849.a.b. etiamsi non sint in Ecclesia, puniri tamen ab ea possunt. 951.a

HÆRETICVS manifestus nõ est Christianus. 635.a. ipso facto caret omni iurisdictione Ecclesiastica. 636.a. hæretici qui quóve Ecclesiasticos Principes habere potestatem condendi leges, quæ in conscientia obligẽt, negauerint. 784.a.b.

HÆRETICI veteres quot quantáve absurda docuerint. 1032.a.b. non leguntur conuertisse Iudæos vel infideles, sed Christianos peruertisse. 1033.c. 1035.b. hæretici omnes plurimis vitiis laborarunt, sed maximè superbia. 1036.a.b.c. hæretici veteres & noui miracula facere conati, ipse sua frustrati sunt. 1039.104.a. hæresiarcharum & hæreticorum infœlix exitus. 1049. hæretici quàm malè de tribus hominum generibus, clericis, laicis & monachis sentiant. 1056.1057. hæretici simiæ Catholicorum habent mysteria à Catholicis differentia. 197.b. inter eorum & Catholicorum mysteria quid interfit 198.a. quomodo sint Antichristi. 688.a. Publici non sunt Christiani sed occulti. 976.b. sunt pseudoprophetæ, quos Christus, Petrus, & Paulus cauẽdos docẽt. 900.c. hæretici occulti sunt in Ecclesia, donec se ipsi ab Ecclesia seperent, aut inuiti ab ea seperentur. 971.c.d. ab auctore nomen omnes sumunt. 1002.a.b. quando cœperint & vbi, & per quos est notissimum. 1003.b.c. omnes hæretici qui fuerunt ab Apostolorum temporibus exceptis paucissimis perierunt. 1008.b. & libri eorum. c. sunt semper inter se diuisi. 1028.a.b.

HÆRETICI traditiones omnes ab initio reiicere solent. 178.d. Hæreticorum bellum pax est Ecclesiæ. 109.d. ob Hæreses nouas cogimur noua nomina inuenire, quæ re, quæ non oppugnant hæreticos, sed damnant. 286.a.

HEBRAICA lingua est mundo coæua. 65.b.c. nomen habuit post diluuium, quamuis antea fuerit. ibid.d. Hebraica lingua etiam Chaldaica à Philone dicitur, & cur. 79.b. Hebraica lingua ab Esdræ tempore desiit esse vulgaris. 107.d. Hebraica editio, quam nunc habemus est aliquibus in locis corrupta. 66.b.c. ea tamẽ à Iudæis deprauata non est. 67.a.b. multis in locis magis pungit Iudæos, quam nostra translatio. 68.a. vnde in eã aliquot errores irrepserint. 71.a

HEBRÆI quomodo Deum offenderint regem postulando. 462.a.b. Hebræorũ annus qualis fuerit. 666.d.

HELIAS & Enoch venturi ante iudicium probantur. 662. viuunt adhuc. 664.b

HENRICVS 4. iustè à Gregorio 7. excommunicatus & depositus. 774.c.d. fuit pessimus vir etiam Caluino teste. 775. Abbas Vrspergensis quid de eo scripserit. 774.a. reliqui scriptores Germani quid de eo dicant. 1702.a.b.

HENRICVS IV. non habetur verus & legitimus Imperator, eo quod à pseudopontifice schismatico coronatus fuerit. 1721.c. agnouit ipse primatũ Eccl. Rom. quamuis eius hostis esset. 1749.b. Item Henricus V.c.d.

HENRICVS cognomento auceps ex gente Saxonum primus Rex dictus, sed non coronatus. 1763.a. non fuit primus Imperator sed Otho eius filius, is autem regio nomine contentus fuit. b. quod probatur tum ipsius Henrici, tum aliorum testimonio. c.d.

HENRICVS STEPHANVS nomẽ ἀσλάλλω explicans reprehenditur. 1554.c.d. & nomen ἄδης sepulchrũ reddens. 410.c

HERMETIS liber qui Pastor dicitur, à quibus diuinus habitus. 61.a. est tamen Apocryphus. ibidem.

HIEREMIAS arcam Dei quando transtulit. 42.a. eum fuisse cultum à populis sacrificiis diuinisq; honoribus mendacium Caluini. 1045.c.

HIEREMIAS Patriarcha Constantinopol. falsò Nicænam Synodum decreuisse asserit Spiritũ sanctum à solo patre procedere. 320.b.c.

HIERONYMVS dum 70. interpretes redarguit quomodo intelligendus. 78.b. Hieronymus quid discriminis inter Episcopum & presbyterum esse iure diuino censuerit. 1099.a.b. non fuit in sua sententia de iurisdictione æquali Episcoporum & Presbyterorum constãs. c. non fuit presbyter Rom. Eccl. sed Antiochenæ. 1105.c.d. eius libri contra Iouinianum aduersus Lutheri petulantiam defenduntur. 1170.c.d. maximè aduersatur incontinentiæ Lutheranorum & Caluinistarum. 1237.c. eius loca, quæ hæretici contra primatum Rom. Pont. proferunt, explicantur. 591.b.c. eum Magdeburg. cum Vigilantio contendisse, ac victum fuisse asserunt. 1513.d. eum Lutherus damnat tãquam Pelagianum, eo quod matrimonium non inierit. 1245.d. eundem idem ob eandem causam laudat. 1248.a. *Vide Latinæ editiones.*

HIEROSOLYMA ciuitas sancta etiam Sodoma dicta est. 682.c. Hierosolymitano Cõcilio interfuerunt Apostoli tanquam iudices, & presbyteri tanquam consultores, plebs verò consentiens. 871.d. in hoc Concilio quæstio fuit, num legalia Christianis obseruanda essent, quæ quæstio ex solo Apostolorum iudicio definita est. 877.a. illud contra Lutheri petulãtiam defenditur. 904.b.c. fornicationem sed non homicidium prohibuit, quia constat hoc esse malum, illam verò malam esse gentes ignorabant. c.d. in eo fuerunt prohibita Idolothyta, suffocata & sanguis tanquam præcepta Apostolica, quæ ad tempus fideles obligarent. 16.905.a. quando id celebratum. 552.c.

HIEROSOLYMITANVS Patriarcha nulli præerat. 532.d. subiectus fuit archiepiscopo Cæsariẽsi. 533.a. Hierosolymorum Ecclesiæ præstantia. 540.d.

HISPANORVM lingua tempore D. Hieronymi qualis. 110.c.

HISTORICI non est rem describere vt fieri debuisset, sed vt facta est. 1760.d.

HOMO in statu naturæ integræ fuisset disparis sexus, ingenij, sapientiæ & probitatis, & sic alij aliis fuissent superiores. 1323.c. homines tribus de causis licet occidere. 1369.c.d. omnes homines post diem iudicij saluãdos esse falsum esse ostẽditur. 1423. Homo est vera imago Dei, & pingi potest, vt totum quiddam est, non solũ vt pars hominis. 1564.a.b. est vt imago Dei venerabilis. 1580.d. Homo potest dici membrũ Christi vel propter prædestinationem, vel propter præsentẽ iustitiã. 960.a.b. qui est membrũ Christi propter prædestinationẽ est tãtũ potentia, qui per præsentem iustitiã, actu. ibid. item potest dici filius Dei, veritate essentiæ, & veritate finis. d. illi sunt, qui nunc sunt in gratia, quamuis postea periturihi sunt, qui extra eam sunt, sed in æternum saluaturi. 961.a. fine peccato nullus. 962.a. Homines iidem ad Christi regnum propter fidei professionem, & Diaboli, propter morum peruersitatem pertinere possunt. 970.b. Hominum nullus est, qui non habeat peccata venialia, quæ non impediunt, quin sit iustus, & opera bona faciat etiam supererogationis, 1199.b.1120.a. homo animal sociale & sibi ipsi nunquam sufficit. 1319.d.

HONORARI aliquid potest per se, vel per accidẽs, propter se vel propter aliud, propriè vel impropriè. 1597.a.b.c.

HONORIVS I. de hæresi Monothelitarum infamatus est. 762.c.d. sed ab ea planè absoluitur, & rationes aduersariorum diluuntur. 763.764. Duas voluntates in Christo fatetur, quamuis nomine duarum voluntatum prudentissimè abstineat. 763.c. cùm dixit in Christo vnã esse tantùm voluntatem, intellexit hoc de Christo vt homine. 764.a.b. nomen eius ab æmulis inter eos qui dãnantur in 6. Synodo insertum. 765.b.c. Non potuit dãnari vt hæreticus à 6. Synodo, quia in re consensit, quãuis in nomine dissenserit. 767.c. à magna & meliore scriptorũ parte semper habitus est Catholicus. 769.a.b.

HOSIO Cardinali quæ impia verba Lutherani falsissimò tribuunt. 840.

HVMILITAS pugnat cum superbia non cum potestate. 1754.d.

HYPOSTASIS significat primam substantiam, quæ non in alio, sed in se & per se existit. 289.a. quomodo ab essentia differat. b. Hypostases esse tres in diuinis & vnã tantum quomodo verum esse possit. 290.a. Hypostasis vox non est barbara seu incognita. 291.a. in Deo tutò dici potest tres esse hypostases. c. in genere significat fundamentum seu basim quæ alia sustentat, & ipsa per se subsistit. d.

I

IACOBVS frater Domini fuit vnus ex duodecim Apostolis, & Hierosolymorum episcopus, & auctor epistolæ, Canonicæ. 54.a.b. contra quos hæreticos suam epistolã scripserit. d. quomodo sit episcopus ordinatus 529.d. quomodo nõ sit maior Petro, etiamsi fuerit Hierosolymorum episcopus. 540.b.c.

IACOBI Paleologi olim nouorum Samosatenorum ducis, nunc conuersi, argumentum nihili contra Christi diuinitatem. 226.d.

IACOBVS FABER Stapulensis auctor Vbiquistarum. 344.a.

IDOLOLATRIA non est sanctis Basilicas erigere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1631.c.idololatria est cùm idolum cum Deo adoratur, & cùm sine Deo. 1596.b.c.

IDOLOLATRIA per Christum exterminanda, qui si non sit verus Deus, nullum vnquam idolum eo maius fuit. 247.d.

IDOLORVM origo vnde sit. 39.c.d. Idolũ non est omne simulacrum numen repræsentans, sed id quod repræsentat rem falsam. 1554. c. d. Idoli & imaginis quæ sit differentia. 1555.a.b. eius vocis etymon. d. idola facere Christianis prohibitum est, etiam si adorare ea nolunt. 1561.c. ea fuerunt dij gentium, eorúmque qui ea coluerunt. 1583.b.c. ea gentes Deos suos esse crediderũt, & ea pro diis coluerunt. 1585.c.d. eorũ fuerunt duo gera apud Hebræos idololatras. 1584.

IEIVNIVM quatuor temporum est Apostolica traditio. 158.d.

IEIVNII legem cur hi seruare tenentur, in quibus ratio ieiunij cessat. 787.c. hanc obligare in conscientia, non propter contemptum & scandalum testimonio veterum ostenditur. 793. ieiunij lex cùm saluti indiuidui nocet, violanda est, non autem continentiæ. 1260.c. ieiunium est animæ alarum instar, vt sursum ferri & summa contemplari queat. 1292.a. conducit sanitati. 1294.a.

D. IGNATIVS de traditionibus quid scripserit. 169. b. eius epistolæ quæ nunc habentur sunt illius. Ibid.

IGNIS corporeus est is, quo animæ post mortẽ cruciantur. 1447.c.d. quomodo ille ignis agat, sciri non potest. 1448.a. ignis cur accenditur ante res sacras. 1552.c.

ILLYRICVS errorem suum de peccato originis nunquam retractare voluit. 485.d. Nili est interpres, parum fidelis. 605.c. illius petulantia in sanctos Pontifices, & mendacia plurima. 615. eius de Antichristi tempore errores confutantur. 653.a.b.c. ineptè facit Christum Pauli interpretem. 690.d. mendacia eius. 691.a.b. & alia. 706. *vide Magdeburgenses. Num quicquid de iis notatum est, de Illyrico maximè dictum volumus. vide etiam Nilus.*

ILLYRICVS affirmat & negat idem. si caussæ suæ expedire iudicauerit. 1690.a. I. cõtradictio eius Romanum imperium Rom. Pontifi. auctoritate à Græcis ad Francos translatum esse, & non esse. b. Papam esse Antichristum vt putat efficacissima demonstratione probãs, eam ipse destruit. 1693.a. II. Contradictio Germanos ante annos 1500. ius in Rom. Imp. adeptos esse & non esse. b. III. Zachariam Papam ab Hilderico ad Pipinum Francorum regnum transtulisse, & non transtulisse. c. IV. Pontifices summos quasi mancipia Caroli Cæsaris fuisse & Carolum Pont. Max. mãcipium fuisse. d. V. Leonem Papam ad Carolum misisse, vt Romanos in Caroli verba iurare compelleret, & ad suam fidem. i. Leonis, sacramẽo adstringeret. 1693.a.b. VI. Odoacrem Italiam occupasse sub Leone Bessicano, & sub Zenone. VII. Theodoricum Ostrogothum Augustum & Imperatorẽ fuisse, & non fuisse. c. VIII. Carolum à Græcis Imperio donatum fuisse antequam à Leone coronaretur, & non fuisse. d. IX. Septem Imperij electores Germanos à Põtifice Rom. Gregorio V. designatos fuisse, & non fuisse. d. & 1694.a. X. Dei solius esse transferre regna, & imperia, & hoc Dei solius nõ esse. b. XI. Antichristum Papam esse & non esse. c. XII. Imperium à Græcis translatum esse & non esse. d. XIII. Ipsum Illyricum ab omnibus sectis & erroribus à Romano Imperio & Confessione Augustana damnatis abhorrere. 1695.a.b. Mendaciis totam epistolam dedicatoriam contexuit, quorum I. est politici magistratus gloriam & dignitatem à Luthero fuisse illustratam. d. II. Principes in parũ probato Deo statu versare. 1697.a.b. III. Eos qui administratione politica deserta ad monasteria se conferũt stationem sibi diuinitus datam deserere. c. IV. Ignauum otium eam esse vitam quam illi Principes deserto sæculo vixerunt. 1658.a.b. V. Nihil suo vitæ genere esse Deo gratius ex verbo Dei principes didicerunt, si illud rectè obseruetur. c. d. VI. Principes apud nos & magistratus proculcari. 1699.c. VII. Principes sæculares super omnem animam Dei verbo exaltatos. d. VIII. Deus mandat vt dicatur imperium Rom. à Rom. Pont. vexatum & oppressum esse. 1700.b. IX. Germaniam à nullo vnquam fœdius oppressam, quàm à Rom. Pont. c. X. Omnes historicos vna voce id copiosissimè narrare. 1701.a. XI. Henricum IV. præclarissimũ heroẽm, atque iniustè à Papa oppressum fuisse. d. XII. Conc. Trid. sine omni reformatione cleri finitum esse. 1703.a. XIII. Librum de 100. grauaminibus Germaniæ Adriano VI. in conuitiis Norimbergensibus oblatum. b. XIV. Se puram Christi religionem secundum Apostolica & Prophetica scripta sequi. c. d. XV. Figmentum esse Carolo ignoranti imperium delatum esse. 1704.d. XVI. Falsum esse celebrationem coronationis imperij eius natali die peractam esse. 1705. b.c. XVII. Mendacium esse à Gelasio Papa confictum de translatione regni Francorum ab Hilderico ad Pipinum. d

ILLYRICI XVII I. mendacium, figmentum esse à Zacharia Ponti. regnum Francorum ab Hilderico ad Pipinum esse translatum. 1706.a. XIX. hoc quod suprà dictum est Annonij, seu Aimoini auctoritate coargui. d. XX. Fictum esse à Parasitis & adulatoribus Pontificiis imperium à Romanis ad Reges Francorũ esse delatum. 1707.a.b. XXI. Mendacium inter Adrianum 4. Pont. & Fridericum I. Imperatorem litigatum esse vtrum Germani Imperatores beneficio Papæ imperarent. 1708.d. XXII. Cum addit se narrationem hanc ab Othone Frisingensi desumpturum, & cum ordine rem totam adscripturum dicit. 1709.a. eiusdem duo alia mendacia vnum est Adrianum Pont. Figmentum suum retractare: alterũ eundem nunquam se violaturum iura Imperij polliceri. 1714. a. Illyrici primum argumentum ridiculum quo probat Ro. Imp. ad Germanos trãslatũ, quia aliquot cohortes Germanorum in bello prælio Pharsalico vincere cœperunt, redarguitur. 1732.a.b. II. Argumentum quod ducitur à Victoria quam Germani duce Arminio de tribus Romanorum legionibus retulerunt quot peccata habeat. 1737.a.b. III. Argumentum, quo Deum iure belli regna & imperia transferre ex verbo Dei probat diluitur. 1734.a.b.c.d. IV. Argumentum Carolum ob expulsos ex Italia Longobardos ab imperat. Constan. imperio donatum quot peccata & mendacia habeat. 1736. b.c. ad V. Argumentũ quod ipse ex quatuor testimoniis contexuit respondetur. 1737. a. b. Mentitur Illyrici Clodouei regnum successione hæreditaria, non Pontificis beneficio ad Carolum magnum peruenisse. 1749.a Illyricus ex historicorum auro stercus colligit. 1765.b. Illyrici argumenta, quibus probat non potuisse Pontificem imperiũ transferre refutãtur. 1754.b.c.d. Illyricus mẽdacia de trãslatione imperij à Francis ad Germanos redarguũtur. 766.c.d. &itẽ quatuor alia eadẽ de re. 1770. a.b. Illyricus tam amicus est mendaciorũ, vt mẽdacia sua bona cõscientia reticere se nõ posse profiteatur. 1777. b. eius argumenta, quibus probat Electores ab Apostolica sede non esse institutos redarguũtur. 1781. 1782. Illyrici mendaciũ Sergium Papam Lothario principi fidelitatẽ iurasse. 1786. b. in hoc Sergio non sibi constat, eò quòd quẽ vno loco Imperatoris subditum profitetur, cũ alibi monarcham, & dominum regum fuisse prædicat. c.d. Illyrici impudentia execrabilis qui suorum mendaciorũ SPIRITVM SANCTVM AVCTOREM facit. 1787.c.

IMAGINES Dei siue Trinitatis pingi posse. 1562 d. & probatur. 1563. hæ tres ob caussas fiunt ad naturam rei exprimendam, ad historiam aliquam explicandam, & ad repræsentandã mysticam aliquam proprietatem. 1564.c.d. Imagines Dei & Trinitatis quædam detestãdæ. 1565. a. quomodo imagines Dei doctrina vanitatis dici non possint. 1566.b. in templis eas maximè collocãdas esse demonstratur, & earum antiquitas. 1587. sunt vtiles extra historiam. 1572. 1573. in Imagine non sufficit similitudo, sed vt vnum ex alio exprimatur. 1711.b. c. hæ etiam solitariæ habent aliquid, quod nos instruat. 1573. multiplex earum est vtilitas. b.c d. Imaginibus cultum aliquem deberi probatur sacræ Scripturę testimoniis. 1576. & auctoritate conciliorum 1577. & Patrum. 1578. 1579. & ex miraculis. 1579. 1580. a. & argumentis. 1581. improbitas eorum qui imagines oderunt, & pietas eorum qui eas colendas docuerunt. 1582.b.c. quot & quanta mala impugnatores earum inuaserũt. c.d Patres qui eas impugnare vidẽtur, explicantur. 1588.c.d.

IMAGO filij est Spiritussanctus, non tamen tã propriè, quàm filius est imago Patris, & cur. 324.a. Imago dicit similitudinem ad producẽtem & sine hac non sufficit alia similitudo. Ibid.

IMAGINES propriè & per se latria coli non debẽt. 1595. 1596. earum cultus est imperfectus, qui reducitur ad speciem eius cultus, qui debetur exemplari. 1598.d. eas illi venerantur, qui execrantur synodum, quæ statuit eas adorandas. 914.c.d. Imagines Simeonis Stylitæ Romæ passim visebantur. 1295.a. Iconomachorum patres sunt Iudæi, Mahumetani, & magi. 1556. 1557. imagines in Scriptura absolutè non prohiberi probatur. 1559. earum veneratio quomodo ex Apostolica traditione descendere dignoscatur. 181.d. miracula ad imagines facta esse constat. 693.c. quomodo ad imagines & memorias martyrum cultum nostrum alligemus. 717.b. Frãcofordiensis Synodus damnauit Synodum Nicẽnam persuasa ea statuisse eas adorandas. 914. Imagines cur frequentantur potius vna quàm aliæ. 1589.a. sanctæ sunt duas ob caussas, & propter significationem, & propter Ecclesiæ institutionem. ibid. & 1590. d. propriè & per se eas esse venerandas ostenditur. 1592.c.d. 1593.a.b. dicendũnõ est eas debere adorari latria. 1594.a.b. impropriè vel pel accidens latria coli possunt. 1595.d.

IMPERATOR non habetur nisi quem Rom. Pont. confirmarit & consecrarit. 1724.a. Imperator Rom. eligitur non nascitur. 1725.c. Imperatores prisci insigni aliquo in Ecclesiam beneficio coronam Imperij meruere. 1726.c. Imperatores Græci agnouerũt Ro. Imp. apud Latinos auctore Rom. Pont. 1727.a.b. imperatores Rom. non ferunt in insignibus duas aquilas, sed vnam in duo capita diuisam. & cur. 1733.d. Imperatores Romani diuersarũ nationum stante imperio fuerunt, & sic propter imperatores non necesse est, vt ad hanc potius, quàm ad illam nationem peruenirent. 1743.d. imperatorium nomen regio augustius post Rom. Imperium conditum. 1746.d. Imperatores Rom. post Augustum aut ab alio principe nominabantur, aut ab exercitu creabantur, pauci à senatu, sed non tolerati. 1761.a.

IMPERATORES primatum Eccl. Rom. agnouerũt etiam inimici ipsius. 1767.a.b. & 1749.a.b. Imperatores duo veteres Valentinianus & Iustinianus Pont. Rom. quantum tribuant. 1751.a. Imperator Romanus prius est Ecclesiæ Catholicæ atque præcipuus aduocatus. 1761.c. Imperatores post Othonem 3. qui & à quibus electi. 1775.a.b. Imperatores pij in Cõciliis tanquã iudices non affuerunt. 142.a.b. Imperatores electioni Põt. Max. cur olim se immiscuerint, & nũc se immiscere nõ debeãt. 1048.a.b. imperatores pij credẽdi libertatem nõ permiserũt, sed impii aliquot. 1348.d. 1349.a.b. imperatores pij hæreticos malè mulctarunt. 1357.d. 1358.a.

IMPERIVM quia à Pontifice maximo ad Francos inde ad Germanos est translatum pendet ab eo immediatè. 826.a.

IMPERIVM Romanum vsq; ad Constantinum magnum indiuisum manfit. 1717.b. post eum nunc vnus, nũc duo imperium tenuerunt. c. vsque ad Iustinianũ 7. post quem vsque ad Carolum vnus tantum imperium tenuit. d. Imperij maior facta est diuisio tempore Caroli, quàm vnquam anteà fuerat. 1718.a. imperij translatio Leone Pont. Max. auctore aut solo aut præcipuo ad Latinos facta est, quod probatur ab auctore fusissimè. 1719. 1720.

IMPERIA ex titulis homines acquirere solẽt, & qui illi sint. 2729.d. imperium Romanum ad Carolum magnum iure belli non peruenisse, qui est primus titulus auctor probat. 1730.b.c.d. in imp. Rom. qui & quot reges plus iuris habeant quã Germani, si belli iure agendum esset. 1734. a. imperia & regna transferuntur plerunque à Deo non iure belli, sed alio. c. Imperium Carolo Deus non immediatè concessit, qui est secundus titulus. 1738. d. Imperium Deus Carolo concessit mediatè, scilicet opera sui vicarij. 1739. b. illud non hæreditaria successione habuisse probatur. d. 1740. a. neque concessione S. P. Q. R. 1749. b.c. nec Græcorum Imperatorum concessione. 1762. 1763.

INCARNATIONIS mysterium qui hæretici hodie oppugnẽt. 343.a.b. Lutherani in hoc mysterio sunt Eutychiani vel Nestoriani. c. Saxonicæ Ecclesiæ ter fidem de hoc mysterio mutarũt. 347.a.b. fides Catholica de hoc mysterio esse duas in Christo naturas, quæ sine permixtione in vna verbi persona subsistant. 348.d. in incarnatione quomodo facta sit vnio hypostatica. 362. b.c. similitudines mysterium incarnationis declarantes, sed imperfectè. d. in incarnatione non ea facta est vnio naturarũ, vt vna sine altera esse non possit. 385.b.c. Trinitatis mysterium apta est ad incarnationis mysterium declarandum similitudo. 363.d.

INDVLGENTIA est applicatio satisfactionis Christi & sanctorum, & prodest defunctis per modum suffragij. 1454.a.

INFEROS esse loca subterranea probatur contra Caluinum & Bezam. 410.411. quatuor diuersa inferorũ loca esse ostenduntur. 1437.1438.

INNOCENTIVS I. quomodo Arcadium Imp. excõmunicauerit aliter quã Ambrosius Theodosium. 606.c. d. eum Magdeburgenses redarguunt de tribus erroribus, sed malè. 158.a,b. Innocentij III. decretum quo cautum est, vt Episcopi prouideant, vt officia diuina diuersis linguis celebrentur, exponitur. 118.b.c. quomodo intelligendus quando dixit in nouo testamento legem veterem debere obseruari. 777.d. Innocentius IV. Fridericum II. depositi, & Lusitaniæ regi coadiutorem dedit. 828.c. Innocentius VIII. cur Noruegiis sine vino sacrificium celebrare permiserit. 782.b.

INTERPRETES LXX. fuerunt vates veri, & non interpretes tantũ. 78.b. vide de eis verba Græca. falsum est eos aliter vertisse Biblia quàm erant in Hebræo. 79. d. interpretes Scripturæ errare an potuerint. 92.c.

IOANNES Baptista monachorũ & eremitarum parens 1165.a. 1288.d. probatur eum in vero deserto mansisse contra Magd. 1289.c.d. vestis eius non fuit mollis. 1290.b. cibus eius veræ locustæ vel herbarum summitates, cur tam seuerè vixerit. 1293.c. eius conceptio potest iure celebrari, quamuis B. virginis conceptio non autem illius celebretur. 1682.b.c.

IOANNES Euangelista cur Theologus ab antiquis dictus est. 59.d. historia de adultera muliere ab eo scripta monstratur. 46 b. quando Euangelium suũ scripserit. 62.b.c. primam epistolam ad Parthos scripsit. 108.d. secunda

Universidad de Deusto
Biblioteca

cunda eius epistola quid cõtineat. 186.d. *Vide Epistola.*

IOANNES XII. ab Othone I. depositus nõ esse mõstratur. 1769.a.b. neque, quamuis esset flagitiosus, à Synodo deponi potuit. c.d.

IOANNES XXII. non fuit hæreticus, quamuis senserit animas iustorum Deum non visuras ante diem iudicij. 780.a. ante mortem sententiam retractauit. b. & 1474.d. de eo quinque Caluini mendacia. 1475.

IOANNES XXII. non fuit certus pontifex, quare etiamsi in fide errauerit, non necessariò defendendus. 781.c. de errore falsò infamatum fuisse probabile est. d.

IOANNES HVSS. iustè combustus. 360.d.

IOANNIS FOEMINÆ fabula redarguitur. 728.c. d. nulli Historici nec Græci nec Latini ante Martinũ Polonum eius meminerũt. 729.a.b. vnde hæc fabula originem habuerit. 130.c.d.

IOB liber Iudæi & Lutherus fabulam esse putant, sed is vera esse historia ostẽditur. 12.b.c. fuit de stirpe Hus, non Esau. 60.d.

IOSEPHVS cur necis Apostolorum non meminerit. 569.a.b. de Essenis quæ scripsit, an conueniant Christianis. 1167.b.c.

IOVINIANI errores plurimi, quos sequũtur Caluinistæ & Lutherani. 1023.b.c. incontinentiæ frena laxauit quem sequuti sunt quotquot sacerdotibus nuptias concesserunt. 1110.c.d.

IRENÆI loca à Transyluanis adducta cõtra Christi diuinitatem explicantur. 257.c.d. eiusdem loca, quæ videntur animas in receptaculis abditis ponere, explicantur. 1483.c.d.

IRENE IMPERATRIX, quot annos imperauerit, & quo anno imperio spoliata fuerit. 1764.c. legationes duas misit ad Carolum pro pace inter eos seruanda, vnam ante, alteram post coronationem. 1765. d. Irene inuita & Nicephoro Carolus à Pontifice Imperator est factus. 1766.b.

IVDÆ Epistola non ad Persas, sed ad Iudæos per orbem dispersos scripta. 56.d. Iudæ labia an veneranda vt crux. 1613.b.c. Iudas aliquando fuit in Ecclesia licet reprobus fuerit. 957.b. eo exeunte Christi turbatio significat turbationem quam hæretici faciũt, dum ab Ecclesia recedunt. 972.d. fuit hæreticorum typus. 972.a.

IVDÆI quantà religione Scripturas colant. 67.d. Iudæi quando mulieres ex alia tribu accipere poterant. 96.b. Iudæi in quibusdam idolis suis coluerũt Deum verum, sed malè, in aliis verò minimè. 1184.d. cur in forma vituli eum pinxerint. 1585.a. Iudæorum synagoga non repudiata à Christo sed renouata. 1134.c. Iudæorum pij reges non permiserunt libertatem credendi. 1349.c. Iudæi cur non à Christianis occidãtur, vt hæretici. 1361.a. Iudæi traditiones habuerunt. 179. quales illæ sint quas Christus reprehendit, & à quibus ortę. 187.c.d. recipiẽt Antichristũ cupidissimè. 680.a. eorum error de Gog & Magog. 696.b.c. Iudæorum synagoga non defecit, nisi Christi tẽpore. 989.d. eorum principes quãdo se immiscuerũt rebus ecclesiasticis hoc fecerũt vt prophetæ, nó vt reges. 886.b.c. Iudæorũ concilium contra Christum continuit errorẽ intolerabilẽ. 903.c. ante Christi aduentũ non errarunt concilia eorum, sed eo præsente. 904.a. eorũ sacerdotes Christo præsente errare potuerũt. 993.d.

IVDEX veri sensus S. Scripturæ, est Ecclesia. i. Pontifex cũ Concilio. 132.d. secundum hæreticos est spiritus vniuscuiusque. 133.a. Catholicorum sentẽtia confirmatur testimoniis veteris testamẽti. 134.a.b.c. & noui. 136. & praxi Ecclesiæ. 139.140. & Pontificum & imperatorum dictis. 142. & testimoniis patrum. 143.144. ratione idem probatur. 146. a.b. non potest esse priuatus vniuscuiusque spiritus. ibid.c.d. nec princeps sæcularis. d. obiectiones aduersariorũ diluuntur. 148.149. Iudex summus controuersiarum Pont. Max. probatur esse. 733.

IVDEX sæcularis potest cogere hominem vt mutet mores externos, sed episcopus nõ potest cogere vt mutet animum. 804.a. Iudex & pars princeps supremus esse potest. 891. d. damnans aliquem in cãta dubia peccat, sed non carnifex. 1342.d.

IVDICIVM fidei duplex, publicũ, q̃ solis episcopis cõuenit, priuatum, q̃ quisq; sponte sua lequitur. 874.b.c. Iudiciũ perfectum duo habet, cognoscendi & iudicãdi caussam potestatẽ, & cogẽdi eũ, q̃ caussa cecidit. 937. d. Iudicia publica Christianis exercere licitũ esse ostẽditur. 1332.d. 1333.a.b. Iudicij vltimi dies in igne reuelabitur, ꝓpter ignẽ cõflagrationis. 1383.b. Iudiciũ Dei rectissimè vocatur ignis. 1385.a. Iudiciũ duplex, particulare & generale esse demonstratur. 1432.a.b. & 1494.b. Iudicij generalis dies cur dies Dñi nũcupetur. 1494.b.

IVDITH liber canonicus esse demõstratur. 33.b.c. eius historiã non fuisse post Babylonicã captiuitatem pulchrè ostenditur. 34.a.b. nec temporibus Iosiæ vel Sedechiæ. 35.c. sed tempore Manassis. d.

IVLIANI APOSTATÆ & Galli factũ mirabile à D. Greg. Naziã. relatũ, defenditur cõtra Magdeb. 1542. a.b. Iuliani insignis fraus, qua ille se cũ Gentiũ diis pingi voluit. 1581.b. fuit traditionũ nostrarum simiolus. 173.a.

IVRAMENTVM est actus religionis, quo honoratur primariò Deus, secundò id per quod iuratur. 1576.c.

IVRARE in re iusta & necessaria est actus religiosus & bonus. 121.b.

IVS CANONICVM quid cõplectatur, & quàm pauca in eo sint, quæ Christianos oẽs obligẽt. 799.b.c.

IVSTI veteris testamenti noui testamenti fuerunt. 8.c. Iustitia duplex, moralis quæ nõ obligat necessariò, & legitima, quæ necessariò obligat. 1307.d.

IVSTIFICATIO duplex, vna prior quæ fine operibus fit, posterior altera, quæ opera requirit. 55.a. iustificatio libertas quædam est. 1328.c

K

KEMNITII mendacium. 107.b. & contradictio. 147.a. alia eius mendacia. ibid.c.d. de Canone Missæ eius mendacia. 1518.a. mala fide citat D. August. 178. a. vbiquitatem propugnat. 346.a. *Vide Tridentinum Concilium & Latina editio.* 345.a

Κατακρίσεως tres significationes habet. 1189.a.d.

Κρίσις damnationem æternam apud Apostolum significat contra Bucerum. 1233.a.

L

LACTANTIVS in plurimos errores cur incidérit. 1493.a. nõ est probandus dicens Deum à seipso esse procreatum. 314.c.

LAICI nomen vnde ducatur, & quid sit significet. 1058.a. laici non debent se immiscere electionibus episcoporum, vel ministrorum. 1071.c.d. cur monogami esse non debeant, sicut clerici. 1134.b. laici etiam pauperes decimas dare clericis diuitibus tenẽtur. 1144.a.b.

LAMPETIANORVM errorem Lutherani sequũtur. 1025.d

LATINÆ editiones vtriusque testamenti innumerabiles ante tempora Diui Hieronymi. 82.c. sed vna communis. ibid.d. Hieronymus vetus testamentum ex Græco in Latinum & ex Hebræo in Latinum transtulit, nouum emendauit ibi. post tempora Diui Gregorij vetus editio interiit solaque Diui Hieronymi superfuit. 83.b. habemus nouum, testamentum vt ipse Diuus Hieronymus emendauit. ibidem d. cur non semper ita habeamus, vt D. Hieronym. emendandum censuit. 84. a. editionis vulgatæ psalterium est ex emendatione D. Hiero. 70. interpretum, Luciani martyris. 84.c. liber Sapientiæ & Ecclesiasticus & Machabæorum sunt ex versione antiqua cuius auctor ignoratur. 85.a.b. reliqua sunt ex translatione D. Hierony. ibi. c.d. quas ob causas nonnulla leguntur in vulgata editione aliter quàm censeat D. Hierony. 87.b.c. editionem vulgatam Lutherani omnes & Caluinistæ reprehendunt. 88.c. à quibus doctoribus propugnetur. d. ea rationibus multis approbatur. ibid.& 89.a.b. Caluini & Kemnitij aduersus eã mẽdacia. 90.c.d. argumenta hæreticorum contra eam. 92.a. quomodo ea incorruptior sit Græca vel Hebraica. c. quando illa Græcorum vel Hebraicorum Codicũ emẽdatione indigeat. d. in Aphrica, Hispania, Anglia, Gallia lingua Latina olim sacra fiebant & scripturæ legebantur publicè, 1010.a.b. lingua Latina post Romanum Imperium cõmunis esse maximè cœpit, ante illud Græca. 112.a.b.

LATRIA & dulia licet iuxta profanos auctores idẽ sint, non tamen iuxta Scripturã, & Ecclesiæ vsum. 1510. c.d. Latria Deo soli, dulia Deo & hominibus, differẽter tamẽ exhiberi potest. ibid. Latria summus est cultus, qui debetur Deo, vt primo principio, nec vlli rei potest primo & per se nisi ipsi soli conuenire. 1596.

LECTORVM officium erat legere ex pulpito in Ecclesia quicquid legendũ erat ex vtroq; testamẽto. 1089. a. fuisse ordinem & gradum Ecclesiasticũ probatur. b.c.

S. LEO. I. cur epistolam suam à Synodo Chalcedonensi approbatam glorietur. 939.b. à calumniis Caluini liberatur. 582.d. errores, quos in eo Magdeburg. notarunt, diluuntur. 759.a. Leonem quendam post Felicem 2. Pontificẽ fuisse Arianũ fabula. 757.c.d. Leo III. cur Symbolum Constantinopolitanũ sine additione *Filioq,* in Ecclesia D. Petri asseruari curauerit. 336.b. Leo III. non possessionem sed ius & titulos Imperij Carolo dedit. 1737.b.c.

LEONINA vrbs non ab hoc Leone sed à Leone IV. condita. 1764.a.

LEO III. regem Nortdamhumbrorum regno suo malè pulsum restituit. 1753.b.

LEO ISAVRVS & Copronymus auctores Iconomachorum quales. 1558.a.b.

LEVITÆ vix fuerunt sexagesima pars populi Iudaici, & tamen eis Decimas Deus assignauit. 1145.a. habuerunt vrbes & suburbana, agros, & vineas. 1146.a.b. fuerunt dispersi per omnes tribus, vt facilè eas docerent legem Domini. d.

LEX est sermo ab aliqua prudentia ac mente profectus, cogendi vim habens. 794.c

LEX MOSIS littera Occidens cur dicatur. b.c. Lex sine gratia littera Occidens dicitur. 7.c. Lex data est vt gratia quæreretur, gratia data est vt lex impleretur. 9.b. Lex Mosis quo die data disputatur, & cõcluditur eã esse datã sexto die tertij mẽsis egressionis ex Ægypto. 1677. a. Lex siue littera cur propria veteris testamenti esse dicatur. 8.a. Lex Christi cur spiritus esse dicatur. ibid.b.c.d. inter veterem & nouam legẽ quæ differentia. 55.d. legis nomẽ ad oẽs libros sacros accommodatur. 126.c.76.c.

LEX IVSTA quatuor conditiones requirit, & quæ sint illæ. 783.a.b. lex iniusta ratione materiæ nunquam seruãda, sed iniusta ratione formę velmodi seruãda est. c.

LEX humana obligat ad mortem æternã, quatenus eius violatione Deus offenditur. 802.b. Lex humana iusta obligat ad mortem æternam, quam is fert qui diuina auctoritate imperat. c. Lex Domini difficilis ex natura sua, & ex naturæ corruptione, facilis habenti gratiam & caritatem. 1198.c. lex omnis iusta ab æterna Dei lege deriuatur. 804.b. legis ratione cessante generaliter, lex debet abrogari, non tamen ab aliquo particulari. 787.c. Leges Ecclesiasticæ sunt necessariæ, & coactiuam vim habent. 793.c.d. id probatur efficacissimè. 794.a.b.

LEGES CIVILES Christianis necessariæ esse ostendũtur. 1327.c.d. melius est legibus regi, quàm solo principis arbitrio. 1328.a. lex humana obligat in conscientia ad mortale peccatũ, vt lex diuina. 1329.b.c. omnis lex participatio legis æternæ est. d. tã Lex humana q̃ diuina referũtur ad caritatẽ. 1330.a. quomodo humana lex ligat in conscientia. 1332.a. & ad pœnam æternã. b.

LIBER IVM Pontificem initio Pontificatus acerrimum defensorem fuisse Catholicæ fidei certum est, & post reditũ ab exilio fuisse pium & orthodoxũ. 753.c.d. post mortem sanctus est habitus. 754.a. cessit voluntati Constantij, sed non fuit hæreticus. b.c. ab eo Athanasius damnatus non propter fidem, sed propter crimina. d. cõfessionem edidit, in qua excommunicabat eos, qui filiũ Patri similẽ in substantia, & aliis omnibus esse negabãt. 755.a. quomodo ab Hieron. in hæresim consensisse dicatur. b. mortuo Fœlice verũ & legitimũ Pontificẽ egit. 757.c. iniustè fuit expulsus, nec benè restitutus. 939.a.b.

LIBERTAS Christiana in tribus consistit, in liberatione à seruitute peccati, & liberatione à seruitute legis moralis, quoad pœnam, & liberatione à seruitute cæremonialiũ & iudicialium præceptorũ. 797.d. 798.a. non nos eximit ab obedientia superiorum. b. libertas Euangelica iterum in quibus non consistit, & in quibus consistit. 1211.d. libertas triplex sicut & necessitas, vna ex parte debiti, altera ex parte determinationis voluntatis, tertia ex parte coactionis. 1243.a.b.

LIBERTAS Christiana conuenit potiùs homini vt est ciuis Ecclesiæ, quàm vt est ciuis mundi, quæ tamen à magistratu non eximit. 1217.c. libertas in qua creati sumus non pugnat cum ciuili subiectione, sed cum despotica. 1524.a. Libertati Christianæ lex non opponitur, sed seruitus peccati. 1328.c. libertatis triplex gradus, beatorum, Adami ante lapsum, & nostri. d.

LIBERTINORVM auctores. eorúmq; deliriũ. 1.c.

LIBERVM arbitriũ antiqui omnes & Græci & Latini agnouerunt Caluino teste. 1017.c. & Magdeburgẽsibus: quod articulus præcipuus est omniũ cõtrouersiarum. 1019.a. libera quædã sunt in particulari, quæ agere, vel non agere possumus. 1211.b. libera sunt vitæ genera negatiuè nõ affirmatiuè. 1212.a. liberũ arbitriũ astruitur ex potestate cõtinendi. 1253. liberũ arbitriũ est in peccatore, sed in statu gratiæ est maius. 1328.d. liberũ quid dicitur, vel ab obligatione vel necessitate. 1365.a.

LIBRI Prophetici & Apostolici sunt verum Dei verbum, & certa & stabilis fidei regula. 2.b.c. hi sunt in triplici differentia. 9.c. primus & secundus eorum librorum ordo. ibidem. d. tertius. 10.a. libri primi ordinis verè canonici esse probantur. ibidem b.c. aduersus hos libros hæreses 18. munerantur, & refutantur. ibid. d. 11.a. b.c.d. libri secundi ordinis veteris testamenti verè canonici esse probantur. 29.c. d. quid est esse librũ canonicum. 30.a. librorum Hagiographorum duo genera apud Hebræos. ibid.d. quomodo libri canonici cognoscantur. 30.a. libri gentilium cur permittantur non hæreticorum. 1353.b.

LINGVIS tribus Hebraica, Græca & Latina libri sacri initio scripti sunt. 107.c. tribus tantum linguis libri sacri initio per totum mundum legebantur. 109.c. *vide de tribus linguis in suis locis.*

LINI historia de D. Petro ficta. 569.a. notatur à Magdebur. quòd fœminas nisi capite aperto Ecclesiam ingredi prohibuerit, sed defenditur. 749.b.

LONGOBARDI quomodo Italiam occupauerint, & Roma vrbe nunquam sint potiti. 1736.c.d.

LVCÆ Euangelij partes Canonicæ esse astruuntur. 46.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LVDOVICI Pij Imperatoris donatio. 831.a.

LVDOVICVS pius à patre ante confirmationem Pontificis Imperator non est creatus.1724.d. eià filiis Imperium abrogatum Gregorius IV.pontifex restituit. 1728.b/Ludouicus IV.imper.quanti pontificiam dignitatem fecerit etiam si pontificis hostis esset.1751.a.b. Lutherus & Lutherani impudentissimè Suenkfeldij errorem Catholicæ Ecclesiæ attribuunt.1.c. Lutherus est vbiquistarũ hæresis propagator, & impiè de Christi incarnatione sentit.344.b.c.Lutherani dissentiũt eo quod alij de essentia vnionis hypostaticæ communicationem diuinarum proprietatum esse putant,alij vero eam consequi existimant. 367.b.

LVTHERVS ex sua confessione Antichristus esse ostenditur.702.a.& suorum confessione .709.d. totum ius canonicũ publicè combussit.784.b. Concilio Apostolorum Hierosolymitano petulantissimè detrahit. 839.& Niceno,ibid.eius hæresis vix nata,cœpit arescere.1008.d.non sperandum est eam per totum mundum esse diffundendam.1011.b.c.ea in tot tantasque sectas diuisa quod iudicem nó habeat .1039.a.b.sophistã agit. 119.b.Arianis fauet.208.eius mẽdacium apertissimum. ibid.Nestorianismi damnatur & Eutychismi.ibid.Lutheranorum diſsidium implacabile,ex eo prouenit,quia non habent vnum caput.485.b. iidem ad scripturas addere demonstrãtur.518.a.Lutherani apertissimas hæreses renouarunt.1019 d 1020. Lutherus quanta conuitia & probra in principes sæculares effuderit.1696.a.b. incendit ius canonicũ facturus idem iuri ciuili,si non plus Cæsaris gladium quàm pontificias excommunicationes metuisset.c.ex eius doctrina quot & quantæ rebelliones excitatę.d.à nullo vnquã grauius quã à Luthero & Illyrico Germania vexata est.1701.b.Lutheranã hæresim ab Imperio damnatam esse demonstratur. 1704.a.b.Lutherus qua forma monachos profiteri voluit. 1761.a.b.

LVTHERI imperitia aut malitia detegitur.641.c. ipsius sectatores Antichristum esse ex ipsorum confessione ostenditur.650.d.651.a.Lutheri error de tempore Antichristi.655.a.b.quomodo Lutherani sint Antichristi præcursores.666.c.Luthero numerus nominis Antichristi cõuenit .672.b.c.ab Antichristo Lutherani facilè decipientur.674.a.eius argumentum quo probat Papam esse Antichristum,dissoluitur.701.Lutheri impietas B.Mariam cum quibusuis hominibus conferentis taxatur.1468.blasphemia,non magis curæ esse Deo Christi sepulchrum,quàm bouis. 1543.c.

LVTHERO & Lutheranis caput nonum Apocalyp. doctè adaptatur.724.ex Catholicis nullus fit Lutheranus , nisi prius perditæ vitæ fuerit.726.c.Lutherani iis conditionibus Conciliũ requirunt,quæ non possunt cõsistere.842.hæreticos se apertè prodũt.ibid.Lutheranis nulli homines sunt in Ecclesia.946.c.Lutheranorũ secta extra Septemtrionem nihil occupauit.1011.a.locustæ in Apocalypsi quàm aptè Lutheranos exprimant. 715.a.b. earũ rex quare exterminator dicatur.725.a.b.Lutherani ab initio inter se diuisi & secũ ipsi pugnãt.128.b.c.d.

LVTHERANI per communicationem idiomatum confundunt naturas,& inter se dissident.367.b.c.hic eorum error redarguitur.368.d.ij quot quãtaue in summũ Pont.sparserint mendacia. 838.prouocarunt à Pont.ad Concilium antequam indiceretur,post id indictum recusarunt.839.Lutherani de rebus fidei & maximis dissentiunt implacabiliter.1030.a.b.eorum dogma de fide speciali iustificãte,absurdissimum,vt alia plura.1032.c. Lutheram incẽdij causa inuidẽtia & ambitio.1037.a.b. Lutheri superbia planè intolerabilis etiam suis.c.eius discipuli ei simillimi , & populus nequissimus.d.1038.a. Lutherus quib.miraculis in vita & morte clarus.1040. a.b.Lutherus & Lutherani propheræ vanissimi.1046.d. Lutheri & discipolorum eius mors qualis.1050.a.Lutherani quare non possint seruare continentiã. 1125.d. 1126.a.Lutherus permittit plures vxores episcopis modo sit citra scandalum. 1129.a.

LVTHERANI ac Caluinistæ quomodo intelligendi sunt,dum dicunt nomine cleri ac populi pastores à pastoribus ordinari.1065.c.d.apud eos nullam esse Ecclesiam demonstratur , quòd penitus veris ministris & pastoribus careant.1066.b.c.d.1014.a.b. eorum duces non fuerunt episcopi.c.d.quantum monachis detrahãt. 1155.mendacia & calumniæ eorũ contra mõasticen refutantur.1169.c.d.Lutherus cum non paucis ex suis capite plectendus erat,quod sacram virginẽ in vxorẽ duxerit.1235.b. quã impudentes & falsò hi garriant nos à Scriptura ad Patres appellare, cùm nos de intelligentia Scripturæ ab ipsis ad Patres iudices appellemus.1239. b.c.Lutherus quas ob causas bellum Turcis inferẽdum non senserit.1345.b.c.præcipua causa est cur Turcæ nostro sæculo fuerint in Hungaria superiores 1346.b.

LVTHERANI & Caluinistæ contra Tritheistas scribentes sunt vel Ariani,vel Sabelliani,vel Nestoriani,vel Eutychiani.107.*vide Protestantes Magdeburgenses.*

M

MACEDONII error fuit Spiritum sanctum esse creaturam. 315.b.

MACHABÆORVM libri ea auctoritate probantur esse Canonici,quã Caluinus non potest reiicere.1517.a. b.hoc item probatur.40.c.d.diluuntur obiectiones cõtra eos factæ.41.a.b.canonici item esse demonstrantur. 1373.eorum librorum auctoritatem ad dogmata confirmanda valere ait Augustinus. 1373.c.

MAGDEBVRGENSES non sibi cohærent.752.a. falso accusant Cornelium papam.d.duplicem Ecclesiã faciunt , vnam veram , alteram falsam.978.b.imperitè Malchum monachum damnant,vel nequiter.1281.d.de B.Virgine sanctisque quàm impiè scribant.1468.eorum mendacia de Cruce.1604.d.eorum impudens mendacium asserẽtium Christi statuam è cœlo tactam.1586.a. nationes quàm plurimas à Papistis conuersas scribunt. 1034.c.d.1035.a.b.mentiuntur Philonis librũ in Christianorũ laudẽ editũ negãtes.1048.6117.a.b.& dũ proferũt exẽpla eorũ,qui in sacris ordinibus vxores habuerũt.1115,d.egregiè mentiũtur,& secũ pugnãt,cũ de origine cultus reliquiarũ disputãt .1540.a.b.eorũdẽ plurima mendacia,seu contra S.Spiritum blasphemiæ.1541.

MAGDEBVRGENSES mentiuntur de S.Helena. 1603.d.inuentionem S.Crucis dubiam reddentes turpiter errãt.c.d.templorum dedicationem quot modis proscindant.1630.c.mentiuntur dũ dicunt peregrinationes cœpisse Constãtini tẽpore.1651.a.b.de S.Aniceto quid garriant.1662.c. interpretantes Canonem, nõ licere fine Rom.Pont.concilia celebrare falluntur.863.d. mẽtiuntur dum dicunt Liberium Constantino concessisse Concilij congregandi facultatẽ.867.c. & dum asserunt Vigilium non interfuisse Constatin.Conc. 2.ne cogeretur locum secundum tenere.884.eorum de Lutherismo iam penè deserto querelæ.1009.b.quomodo doctrinã nostrã antiquam planè confitentur.1019. Bonifacium Germaniæ Apostolum laudant,& vituperant.1034.c.d.

MAGDEBVRGENSES quatuordecim graues lapsus D.Petro falso imponunt,& redarguũtur.545.546. eorum de epistolis Rom.Pont.mẽdacium redarguitur. 580.b.c. Innocentium.1. quem laudat D.Aug.probro afficiunt.581.d.eorum de Nicolao.1.mendacium.607. a.aliud a.aliud de Romano Pontifice.641.d.de Ioanne fœmina mendacia plurima finxerunt. 730.d.

MAGISTRATVS politicus ex Scripturis asseritur. 1316.1317.& ex Sanctorum exemplis.1318. 1319. ex fine.1320.ex caussa efficiente,idest Deo, à quo esse demonstratur.1321.ex antiquitate , fuisset enim in statu naturæ antiquæ,& fuit ab initio inter angelos. 1323. licet magistratus gladio insontes animaduertere. 1333. c.d.1334.a.apud quem sit belli inducendi auctoritas. 1342. ad eum non pertinet de religione iudicium. 1347.c

MAHVMETVS quando vixit.656.a.eius mors quãdo incidit.671.a. b.eius Alcoran absurdissima continet.1031.c.traxit ad se plurimos non vi verborum,sed terrore armorum. 1033.c

MALEBOI quinam sint. 1650.d

MANICHÆI erroris euangelia insimulantes redarguuntur. 1.d

MANICHAEORVM errores quot & qnantos Lutherani & Caluinistę sequantur.1011.b.c.d.eorum absurdæ sententiæ. 1032. b. mors Manichæi tæterrima. 1049. c. prohibuerunt absolutè nuptias quasi malas. 1117. c. d. fuerint ne auctores Iconomachorum. 1575.c

MAOZIM Deus quem adoraturus est Antichristus quid sit.690.b.c.Illyricus per Maozim Christum impiè intelligit. 610.c

MARCELLINVS Idolis sacrificans pontificatu non excidit , quia metu coactus id fecit. 753.b. damnatus est à Concilio , sed postquam se ipse damnauerat. 938.c

MARCI EVANGELIVM est compẽdium quoddam Matthæi , & per id exponendum.1278. c. Marci, Lucæ,& Ioannis quædam capita eorum esse asserũtur. 45. c. d. cur olim de vltimo capite Marci dubitatum sit.ibid.

MARCI EVANGELIVM Latinè ab ipso editum, & translatum. 81. b. Marcus de Petro cur non omnia scripserit , quæ ad eius laudem faciunt.524.a.Marcum Petri discipulum Euangelium scripsisse contra Velenum ostenditur. 554.b.c

MARDOCHAEVS in ipsa captiuitate natus est, quamuis dicatur esse à Nabuchodonozore translatus. 25.a

MARIA virgo veram de Deo fidẽ Gregorio Thaumaburgo dictat.267.d quomodo sit verè Dei genitrix. 460.d.461.a.b.in triduo passionis sola fidem non amisit, nam multi eam retinuerunt alij. 994.b.c.d. coniugium eius cum Ioseph solum repræsentat Ecclesiæ virginitatem &fœcunditatem.1134.b.vouit virginitatem 1170.b.eius virginitatis votum probatur.1223.c.d.prima ex mulieribus hoc votum edidit.1224.a.eius interrogatio , *Quomodo fiet istud* , non fuit dubitantis sed quærentis.c.nunquam habuit animum consummandi matrimonium , neque tamen virum lusit. 1225. a. b. non cogitauit se futuram Messiæ matrem . & virginem parituram:quia erat humillima.1226.b.fuit verum inter eam & Ioseph matrimonium , in quo ambo vouerunt continentiam. 1283.a

MARIA Virgo cultu hyperduliæ adoranda. 1503. a.eius imagines extant,quas D.Lucas pinxisse dicitur. 1572.c.ei possunt templa erigi,etiamsi eius reliquias non habeamus.1635. a.eã sine peccato esse conceptam maior pars Ecclesiæ tenet.1696.b. eius conceptio iure celebratur.ibid. eius festa partim recentia partim antiqua. 1682.c

MATHILDAE Comitissæ donatio. 631.b

MARTINVS I.à calumnia Magdeburg.defenditur. 769.c

S.MARTINVS Iuliano se monachum esse professus est,& ideo militare non posse. 1441. b. cur Priscillianum occisum esse episcopis auctoribus conqueratur. 1361.a

MARTINVS Polonus omnium Historicorum sui temporis negligentissimus, multum errat in supputatione temporum. 1763.d

MARTINVS Peresius reprehenditur, & meritò. 1505.a

MATRIMONIVM ratum significat Dei coniunctionem cum anima, & cõsummatum Christi coniunctionem cum Ecclesia. 1138. a. Matrimonium ratione essentiæ suæ non pugnat cũ ordinibus: sed ratione exercitij coniugalis.1106. a. matrimoniũ etiam sanctorum sine turpitudine non exercetur.1116. c. matrimonium liberum est,nec prohibetur ab Ecclesia nisi cum conditione. 1117. b. non est inter dotes absoluti episcopi, quia nulli sancti episcopi illud contraxerunt. 1118.a. non est præceptum iure diuino,nisi fortè in mundi initio,vel paulo pòst diluuium. 1123.a.b

MATRIMONIVM quæ impotentia dirimit. 770. a.non potest solui per hæresim.777.c.est verum & perfectum siue copula.1137. b. ratum , & consummatum differunt sicut perfectum & imperfectum 1287.b. tria significat matrimonium,gratiam inuisibilem, coniunctionem Christi cum Ecclesia,per caritatem & per naturæ conformitatem.c.d.

MATRIMONII statum bonum,licitum, sanctum, & Deo gratum Papistæ asserunt, & hæreticos existimant eos qui exeunt extra clausttra monachorum hominibus salutem non patere. 1697.b.

MATRIMONIVM post votum simplex illicitum, sed non dirimẽdum:post votum solenne nullũ. 1274. d.ratum solui posse per ingressum religionis , sed non consummatum probatur.1284.1285.non dirimitur ratũ matrimoniũ per sacri ordinis susceptionem.1286.d.

MATTHÆI euangelium Hebraicum est reiiciendum. 131.b.

MATTHIAS electus à populo ex concessione Petri,non ex necessitate. 1074.d

P.MARTYR quomodo B.Franciscum & alios patres saluos fingat,sed falsò. 1385. c. 1386. c. caussæ ob quas fingit oratum pro mortuis,reiiciuntur. 1398.

MARTYRES falsos plurimos habuerunt Montanistæ,Messaliani Donatistæ,& Adamitæ . & nostro sæculo Anabaptistæ,paucos Caluinistæ, pauciſſimos Lutherani. 1000. b. c. pro martyribus nequaquam orandum. 1445. d. hoc quomodo sit intelligendum explicatur. 1456.b

MEDIATOR Christus est,etiam cùm Sanctos oramus. 706.b.c

MEDIATOR quis dicatur & quotuplex.431.a. b. Christus quatuor modis est mediator.c.432. a. principium quod operabatur opera mediatoris est Deus incarnatus,principium verò quo fiebant illa opera est natura humana c.probatur Christum vt Deum & hominem simul mediatorem nostrum fuisse ratione suppositi.434.a.b.eum vt hominem formali ratione esse nostrum mediatorem ostenditur.435.436.cur necesse fuerit mediatorem esse Deum. 441.d

MEDIATOR solus Christus est per modũ redemptionis:& ratione naturæ,quia Deus & homo est, & ratione excellentiæ , quia nullo alio mediatore indiget. Sãcti itẽ sunt mediatores orãdo pro nobis, vt per Christum nobis debitum remittatur. 431.b.c.1528.1510

MEDIATOR debet esse medius , id est , distans ab vtraque parte dissidente. 417. d. talem esse non con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

venit Christo nisi ratione humanæ naturæ, ratione | tollatur. 438.a
Mediatorem esse suiipsius inuoluit apertam cõtradictionem, & proinde Christus vt homo est mediator suiipsius vt Deus, non autem vt Deus est mediator suiipsius, vt etiam Deus est. b. Mediator si Christus esset secundum diuinam naturam, tota Trinitas esset mediator. c. si Christus esset Mediator ratione diuinæ naturę, quomodo sequeretur confusio operationum eiusdem. 439.d. Mediator omnis reconciliat, quamuis non omnis qui reconciliat sit Mediator. 441.b
MEDIATORIS est meritorie dare Spiritum sanctum, efficienter verò solius Dei, & item renouare corda. 443. b. Mediatorem angelorum Christũ Scriptura non facit. 444.a. Mediatorem Christum facere angelorum & hominum ante lapsum, vt facit Caluinus, Arianismus est. b. Mediator Christus materialiter non formaliter mundum creauit, & legem dedit. d
MEDIOLANENSE Concilium reprobatũ. 851.b
MELANCTHON. Tritthestis fauet. 209. eius argumenta quibus probat Papam esse Antichristum refutantur. 703. 704 eius mendacia de cœlibatu sacerdotũ. 1113. b. c. eius item mendacia circa nostram de Conciliis Euangelicis doctrinam. 1173. b. eius de cultu sanctorum mendacia. 1512.c.d
MERITA nostra non pugnant cũ Christi meritis, sed ex illis promanant. 1219.b. meritum Christi sufficiens ad culpam & pœnam tollendam, sed applicari debet. 1413.d. ad meritum requiruntur gratia inhabitans, libertas, & status viæ. 1416.a. meritum & demeritum à sola pendet anima. 1495.b
MICHAEL MEDINA D. Hieroymum male accusat, & petius defendit. 1098.c.d. eius ratio ob quã probatur non esse peccatum repugnare naturali ad generandum propensioni reprobatur. 1261.a
MICHAEL SERVETVS Christi diuinitatis hostis quis. 205. eius nequissimi asseclæ. 206. eius execrandæ sententiæ ex tribus antiquis hæresibus conflatæ. 209. a.b. est Sabellij sectator. 1021. b. combustus est Geneuæ à Caluino. 1356.d
MILITIAE cingulum olim signum magni honoris & commodi, quod qui deposuerant, si postea resumerent, à Cone. Nic. I. pœna mulctantur & quare. 906. b.c. 1339.a. quando ad militiam post pœnitẽtiam redire nefas. b. militia Christiana sub Christo Imperatore spiritualis est. 1340.b. milites ad bellum iniustum euntes quando peccant. 1342. d. ad restitutionem damni illati quando tenentur. 1344.a
MIRACVLA sunt necessaria ad persuadendã nouam fidem vel missionem extraordinariam. 1038. vbi est verum miraculum, ibi est vera fides. ibid. nulla vera miracula habuerunt alij præter Catholicos. 1039.a. b. ab hæreticis nouis possumus & debemus miracula exigere, quæ cùm non exhibeant, illis non est credendum. 1041.a.b. miracula in cõfirmationem nostrorum dogmatum omnibus seculis facta, testimonio Magdeburg 1041. c. quæ quóve miracula à nostris hominibus omnibus sæculis patrata. d. 1042. miracula prodita de nostris hominibus vera fuerunt. 1044. a. non fiebant arte Necromantica. b. ex miraculis rectè demonstratur Ecclesia, & contrà. 1045.a.b
MIRACVLORVM finis maximè considerandus, vt sciamus quid venerari possimus. 1580.b
MISERICORDIAE opera non tenentur præstare priuati, nisi se offerat occasio: prelati verò sic. 1293.d
MISSA nostra omnino talis est, qualem Cyrillus, Epiphanius, & Augustinus describunt. 139.b. ad missæ mysteria profanos non licet admittere. 180.a. Missa mali sacerdotis prodest defunctis, quia præcipuus agens iustus est. 1455.b. Missa D. Petri nõ dicitur, quod vllo modo S. Petro offeratur. 1635.a. offertur Deo soli sed in memoriam S. Petri. c. vide sacrificium & Eucharistia. Missa in diuinis est manifestatio personæ visibilis ab alia procedentis. 284.a
MISSIO in diuinis est personalis, non donorum tantum, ita vt cum mittatur reliqua persona, non dona ipsius, sed etiam ipsa persona mitti dicatur. 318.a
MISSIO duplicem relationẽ importat, vna ad eum quem mittit, alteram ad eum ad quem mittit.
MONACHORVM defensio ad omnes Christianos pertinet. 1154. Patres quantis laudibus monachos ornent. 1155. Deus quot signis monachorum vitam approbarit. 1156. auctores qui & quot pro monachis scripserunt. 1157. monachi dicti sunt θεραπεύται, ἀσκηταί, ἡσυχαί, φιλόσοφοι, & μοναχοὶ, & quę sit horũ nominũ ratio. 1158.a.b.c. monachi sunt propriè qui se à mundi conuersatione secernunt, vt soli Deo per cõtemplationem inhæreant. 1159.a. monachi fuisse ante 300. Christi annum probantur, contra Magdeburg. 1165.b.c.d. non casu & occasione persecutionum initium habuerunt, sed studio vitæ purioris. 1168.c. sunt iidem hoc tempore quoad essentiam, qui fuerunt antiquitus. 1169.a.b
MONACHI propter corporis vilitatem tales facti non sunt. 1571.b. ij qui nunc sunt, fuerunt ante mille annos. c. monachi sancti quantum episcopatum refugerint. 1173. d. petebantur ad episcopatus, sed inuiti fiebant. 1174.a. olim habuerunt altaria propria, & sacerdotes proprios. 1175.b. nec ab ecclesia discessionẽ fecerunt. c. fures sunt atque Iudæ si quid priuati possident. 1218.a. pœna monachi proprietarij. ibid. & vxorem ducentis. 1234. a. non deberent vxorem ducere, etiamsi omnes homines essent monachi. 1259. d. monachi qui filios genuerunt nostro sęculo pessimi. 1268. c. habitum eos olim gestasse diuersum à cõmuni probatur. 1295.d. 1296. cur eo vtantur. d. 1297. a. licet eis manibus laborare vt victum quærant. 1300.
MONACHI ad laborem manuum non magis tenentur, quàm sęculares. 1301.c.d. antiqui monachi cur id factitarent. 1303.c.d. possunt viuere ex bonis patrimonialibus in communi. 1304.a.b. possunt viuere ex rebus sponte oblatis. c.d. plurimi ex his sunt monachi ex sæcularibus facti, deinde episcopi. 1716.a. antiqui habuerunt presbyteros, à quibus sacramenta acceperunt, & non ab ordinariis parochis, vt Caluinus mentitur. 1029. c. non sunt Schismatici. d. monachi Pontificij Anglos conuerterunt. 1034.b. & Vandalos. 1035.a. noui Testamenti Prophetæ aliqui ex eis fuerunt. 1047.b.c
MONASTERIA non fuerunt libera collegia, sed adstricta votis. 117. a. non fuerunt scholæ literarum, ibid. duo in eis hominum genera olim viuebant: alij votis obstricti, alij minimè. 1272.a.b
MONARCHIA reliquis gubernationis formis excellere demonstratur. 458. 459. defenditur naturalis ratio monarchiæ contra Caluinum. 461.a. b. Hebræorum gubernatio fuit monarchica. c. d. demonstratur monarchiam absolutè & simpliciter præstare. 466. a. b. cur mundus à pluribus, Ecclesia ab vno regi debeat. 490.d. vide gubernatio.
MONOTHELITARVM hæresis quando cœpit, & Honorij primi de ea iudicium. 763.c.d
MORAVIS cur ipsorum lingua diuinum officium permissum. 122.a.b
MORS Christi habuit aliquem effectum in omnibus mundi locis. 425. a. mors est pœna peccati originalis remissi. 1405. b. c. in morte non purgan semper pecca

pectorum reliquias ostenditur. 1445.d
MORS corporis Christi satisfacere potuit pro mortalium animarum omnium & cur. 406.c
MORTIS causa remota, ita Dei est, specialis, gratia Dei plerunque. 408.a
MOSES erat Pontifex Aarone maior sed extraordinarius. 134.b. quando ex eius spiritu sumptum est, & datum 70. iudicibus, significabatur eorum potestatem à Mose esse derivatam. 867.a fuit pontifex summus & princeps politicus. 829.b. ipse in adoratione vituli nõ idololatra quoque lenita. 989.d. fuit sacerdos. 1065.b. non præcipit Iudæis omnibus vxorem ducere, sed hoc fatuum Rabbinorum præceptum est. 1169 d. Moses est mortuus verè, eius tamen sepulchrum ideo latet, vt non à Iudæis pro Deo cõlatur. 1551.a.b
MOSIS cum Christo comparatio. 6.c
MOSES Eremita ab Episcopo hæretico ordinari noluit, sed à Catholico. 992.c
MVLIER ante lapsum & post, subiecta viro fuit. 1324.b. vnam viros plures habuisse inauditum. 1129.c
MVLIER viuente viro si putat eũ esse mortuũ non peccat, si alteri nubat: postquã verò maritum scit viuere, vel redire ad illũ vel manere innupta debet. 759.a.b
MVNDVS in Scripturis multas habet significationes. 239.c
MVNDVS quando finem habiturus sit variæ opiniones recensentur. 651.d. 652.a.b. id non scitur, probabile tamen est quando id erit. ibid. in toto mundo nondũ esse Euangelium prædicatũ demõstratur. 657. Mundus paulò post mortem Antichristi finietur. 668.a
MYSTERIA Catholicorum qualia sint. 200.a

N

NASCI de virgine solius diuinæ potẽtiæ est. 677.c
נפש NEPHESCH apud Hebræos significat tam animam quàm animal, & cadauer. 415 c.d. non potest sumi pro carne, quando carni opponitur. 416.a
NAVCLERVS qui zelo patriæ ductus conatur probare Henricum 1. Regem Imperatorem fuisse, redarguitur. 1767.a.b
NESTORII circa incarnationem errores. 353.c.d. Nestorij mors misera lingua ei à vermibus corrosa. 354.b. Caluinus eius errorem sequitur. 354.d. refellitur. 355. 356. eius argumenta soluuntur. 359. 360. Nestorianorum errores sequuntur Caluinistæ & Lutherani. 1620.b. Nestorius fuit magnus hypocrita antequam hæresiarcha. 1036
NICOENVM Concilium ex doctrina non scripta damnauit hæresim Arij. 168.d. & 189.c. Nicænum cõcilium non tradidit perfectam de Spiritusancto doctrinam. 320.d
NICOENVM Conciliũ primum ostenditur ab anno 327. vsque ad 330. celebratum. 846.a.b. sub Syluestro illud esse actum probatur & in eo fuisse. 318. Patres. c.d. in eo Constantinum non præsedisse probat auctor. 880.c.d. Neque Eustathium Antiochenũ, neq; Athanasium 881.a.c. sed Hosium, Vitum & Vincentiũ Pontificis Romani nomine. d. sedes in eo qualiter dispositæ fuerint. b. est approbatum. 845.d. duæ ibi definitæ sunt quæstiones potissimum de Christi diuinitate, & de Pasche. ibid. quod quidem equidem die Dominico celebrandum statuit. 1686.c.d. illud contra Lucium defenditur, qui illud erasse vociferatur. 906. a.b. omnia concilia contra illud celebrata euanuerũt. 1578.a. eius canones non omnes extare apud Ruffinũ probatur. 617.c.d. 618. Canon sextus de Primatu Rom. Pont. exponitur. 577.a.b. nullam tribuit Rom. Pont. auctoritatem, quam antea non habuerit. 595.b. nullam ei regionem determinauit. 605.b.c. aliquem honorem tribuit Hierosolymitano Pont. sed non primatũ. 908. d. liberam illud reliquisse clericis cõtinentiam falsum. 1121.a. vide Paphnutius & continentia.
NICOENVM Concilium 2. & generale 7. celebratũ anno 781. contra Iconomachos. 849.d. In eo Adriani Rom. Pont. nomine præfuerunt Petrus, Gregorius & Ioãnes. 884.d. hoc fuisse legitimũ demõstratur, & huic cedere debere omnia concilia cõtraria. 1577.c.d. omnia contra illud celebrata euanuerunt. 1578.a. illud contra Francofordiẽsem Synodũ defenditur. 912. 913. 914. vide Francofordiense Conciliũ. Carolus Magnus.
NICEPHORVS de nominibus δόλος & ἐποχὰσεως, quid scribat. 290.c.d. refellitur. 291.a
NICOLAVS primus non docuit hæresim, etiamsi dixerit baptismum in nomine Christi collatum ratum esse. 771.a.b
NICOLAVS quartus sentiens vsum rei consumptibilis posse separari à dominio rei, melius sensit quã Ioannes 22. hæc posse separari negans. 778.c
NICOLAVS Cusanus Illyrici restis negat ante Othonem I. vllum Romanorũ tenuisse imperiũ. 1755. d. aliud eius erratum de Cadolo Parmensi in Papam electo. 1756.a. is dum consensui Germanorum principum tribuit septem electorum institutionem fallitur. 1783.b. is etiam de Concilio Basileensi aliter iuuenis aliter senex scripsit. c
NILI & eius interpretis Illyrici duæ fraudes in citatione verborum S. Leonis. 867.b. eiusdem Illyrici duæ aliæ fraudes in citatione Nic. Conc. 1080.d. citat malè & contra se Gregorium 9. 1081.c
NILI argumenta contra primatum Rom. Pont. diluuntur. 600.c.d. eius interpres parum candidus Illyricus ei multa addit. 624.a. eius argumenta, quibus probat canones 6. Synodi legitimos esse reprobantur. 627. accusat erroris Rom. Pont. sed falsò. 643.a.b
NOMEN יהוה Deo maximè proprium. 241.c. quid propriè significet & ex quo Scripturæ loco formetur. 242.b. vnde deducatur. 276.d. nomina noua cur Deus imponat. 521.b. in nomine Christi cõgregari, est congregari Christi auctoritate. 860.d. Nomen Dominus Deo soli propriè competit, & per illud nomen יהוה rectè exprimitur. 1318.a.b. id nomen à Iudæis quo pacto idolis communicatum. 1585.c
NOTIO in diuinis quid, & quot sint, & quomodo ex scripturis deducuntur. 292.c
NOVATIANORVM errores Caluinistæ sequuntur, & Lutherani. 1021.a.b. is cupiditate episcopatus factus est hæreticus. 1036.c. Nouatiani cuiusdã miraculũ in confirmationẽ nostri baptismi factum. 1046.a
NVMERVS certus quando pro incerto ponitur. 668.c.d
NVPTIÆ pedicæ sunt. 1111.b. quibus prohibitæ. 1117.c. in Ecclesia non prohibentur, quamuis eis virginitas anteponatur. 712.d. non sunt honorabiles inter patrem & filiam, neque inter monachum & monacham. 722.b. Nuptiæ secundæ nõ prohibentur in Cõcilio Neocæsariensi, sed solennitas primis tantum nuptiis adhiberi solita. 905.b.c. vnde dictæ sint. ibid. nuptiæ secundæ sunt minus bonum. 908.b
NVPTIAE secundæ apud Christianos & ethnicos alicui reprehensioni patuerunt. 1132.c. nuptiæ secundæ non significant Christũ bis maritum esse, sed ipsam coniunctionem abstrahẽdo ab vna & pluribus. 1133. d. ad nuptias ab Apostolo vocantur, qui incontinenter viuunt, tanquam ad remedium facile, non qui voluerunt continentiam. 1245.c.d. & hoc non imperatiuè sed permissiuè. 1249. b. magis eas honoramus quàm aduersarij. 1267.b. vide matrimonium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

O

OBEDIENTIA recte Deo vouerí demóstratur. 1219. Obedientię exemplum singulare, de eo qui se in clibanum sponte misit. 1221.c.d. aliud de eo, qui biennium totum virgam rigauit aridam. 1222.a.b. vide Abnegatio.

OCCIDERE seipsum est peccatum, quia est contra naturæ propensionem. 1261.a. nunquam licet seipsum occidere, nisi Deus iubeat. d

OCHINI de libris Machabæorum impudentissimum mendacium. 1373.a

OFFICIORVM diuinorum ordo, quo vtitur Ecclesia Romana à D. Petro institutus. 111.c. in officiis diuinis totus olim populus psallebat. 115.c. officiorum diuinorum finis est cultus Dei, non instructio populi. 116.c

OLEO in rerum consecratione cur vtamur. 1633.d olei benedicendi quàm antiqua sit consuetudo. 1649.a

Ομοούσιος nomen retinendũ quamuis nouum. 174.d. quomodo sit in scripturis quoad sensum, & quo ad voces similes 287. c. non est ita nouum vt dicitur. d. quomodo à patribus Antiocheni concilij reiectũ fuit. 288.b. quid significet. c.d. hoc nomen diuinitus inuctum, quia duas simul hæreses Arij & Sabellij reiicit. 288.c ομόσιος parentibus Christus est secundum duas in eo naturas. 361.c

ONVPHRIVS falsus est scribens Cardinales dictos esse, qui præerant aliis presbyteris, & diaconis eiusdem Ecclesiæ. 1102.c.d

ODOACREM Imperio Romano vel à Leone Bessicano, vel à Zenone donatum esse falsum est. 1740.c.d. Odoacer non à Romanis militibus, sed à barbaris Hunnis rex Italiæ dictus est. 1741.b. ex dissensione principum Romanorum qui erant in Italia occasionem accepit regni Italiæ inuadendi. 1742.a. nunquam is imperatorios titulos admisit. b. imperium non accepit cessione Augustuli. d. Onuphrij rationes quibus ipse probat electores imperij ante Gregorij X. tempore non fuisse. 1774.d. eis respondetur. 1776.a

OTHONIS I. virtute imperiũ ad Orientales Francos esse translatum quomodo sit intelligendũ. 1764.c. Othonis familiæ quomodo idem penè acciderit in Imperio Germanico quod Caroli familiæ in Imperio Francico. 1765.a.b. auctoritate Pontificis Ioãnis XII. Othonem imperium accepisse probat. c.d. 1766. a b. Otho in Italiam venit litteris Ioannis XII. inuitatus, à quo & coronatus est. 1768 a.b

OPERVM nostrorum tria genera, alia purè humana, quæ ad iustificationem nihil prosunt, alia quæ disponunt ad iustificationem, quæ, tamen non eam merentur ex iustitia, sed suo modo, alia quæ iustificationem sequuntur, quæ sunt vitæ æternæ meritoria. 717. d. 718.a.b.c. opera bona non omnia præcepta, sed cõsulta, vt virginitas. 721. a.b. Opera supererogationis probantur ex Scriptura. 1188.b.c. 1189.a. opera peccatorum non omnia peccata esse quomodo Isaias demonstret. 1199.b opus imperatum facere melius est, quàm facere non imperatum: tamen non imperatum: opus lege melius, quàm imperatum. 1244 d. 1244 a.b. opera bona impiorum non fraudantur mercede temporali. 1469.c

ORATIO in templo maximè fieri debet. 1630.c. ex oratione quis fructum percipere potest, quamuis eam non intelligat. 117.a.b. etiamsi illa hæreseos vitio laboret, prodest si simpliciter dicatur. ibid.

ORATIONE Dominica Christus solum modum rectè orandi docuit. 1535.a

ORATIO Dominica quomodo coram Sanctorum imaginibus dici possit. 1514.c. oratio vt impetret requirit dispositionem in orante. 1534.a. oramus cur ad orientem conuersi. 1614.b. orant Iudæi conuersi ad occidentem, nos ad orientem, & cur. 1620.d

ORDINATIO ministrorum Caluino & Philippo testibus est sacramentum. 870.c

ORDO communiter dictus est eorum qui quomodocunq; dedicantur diuinis obsequiis. 1086.c.d. quomodo respondendũ est patribus, qui aliquando plures ordines septẽ ordines numerant. 1087.a.b Apostolorum temporibus eos fuisse in Ecclesiæ vsu probatur. 1088. ordines sacri nulli nisi cœlibi conferendi. 1270.c ordines minores quomodo ex Apostolica traditione esse dignoscãtur. 184.c.d. ordines sunt propriè qui certo ritu conferuntur ab episcopo, & ad certum ministerium sacrificio diuino exhibendũ referuntur, qui sunt tantũ septẽ. 1086.a.b. vide de his sigillatim in propriis locis.

ORDINVM religiosorum præcipui institutores. 701.d. vide Religio.

ORIGENES ideo errauit, quod verba propriè dicta metaphoricè sumpserit. 132.b

ORIGENIS blasphemiæ contra Filium & Spiritum sanctum ab Hæreticis eius operibus insertæ iudicantur. 158.c. quas eius hæreses sequuntur Caluinistæ. 1020.d. alium eius errorem de mulieribus in Paradiso non futuris Lutherus renouat. 1169.c

ORIGINALE peccatum principale est, propter quod Christus mortuus est. 762. b. De eo Lutherani grauiter dissentunt. 1030.d. quomodo illud ex verbo Dei tradito colligatur. 1418.d

ὀρθοῦ in scriptura quid significet, & apud profanos. 104.b

OSTIARIORVM officiũ est aperire & claudere fores Ecclesiæ, & templi curam gerere. 1088.d. nõ esse profanum, sed sacrum id officium demóstrãtur. 1089.a

OTHO I. quo iure Ioannem 12. deposuerit. 632.b

OZIAS rex regno priuatus arbitrio sacerdotũ. 824.c

P

PAPHNVTII historia in Concilio Niceno cœlibatum dissuadentis incerta. 877.d vel falsa potius. 1121.a.b. si vera sit, non fauet hæreticis. 878.a. 1120.d. ex Cõcilio Arelatensi falsa esse ostẽditur. 907.c. nõ est in ea magnũ pro errore Græcorũ præsidium. 1120.a

PAPIAS Chiliastarum auctor errorem suum ex doctrina scripta sumpsit. 196.d

PAPISTAE nomen vel Romanensium nobis inditum confirmat nostram fidem. 1002.c

PARABOLAE possunt habere aliqua nihil significantia, non tamen ea in quibus parabolæ præcipua vis consistit. 1228.c.d. Parabolæ de villico iniquitatis scopus est, nos exhortari ad eleemosynas faciendas de bonis Domini nostri Dei. d. 1219.a. Parabolarũ scopus maximè cõsiderandus, quoniã multa sunt, quæ in eis non quadrãt. 1480.c Scopus Parabolę de operariis ad vineã conductis est docere Patres noui testamenti minus laborare, quàm veteris, & eandẽ mercedẽ accipere. ibid.

PARADISVS in Scriptura pro deliciarum horto, & gloria beatorum sumitur. 1478.a.b

PATER est principiũ diuinitatis, id est, personarum diuinarum. 299.c. Pater filium producit similẽ sibi in essentia non in proprietate. 305.b. Patris tota realitas absoluta est in Filio, & Spiritu sancto, sed non tota realitas relatiua. 309 c. Pater & Filius, & Spiritus sanctus sunt tria entia realia, tria vera, &c. sed non tres essentiæ, &c. ibid.

PATER & Filiꝰ sunt vnũ principiũ rõne creaturarũ: sed rõne sui ipsorũ Pater est principiũ sine principio, Filius principiũ de principio. 313.d. Pater est fõs deitatis supersubstãtialis, quia non habet aliũde diuinitatẽ. 335. a. pater & filius licet duo spirantes sint vnica tamẽ spiratione spirant, & sunt vnũ principiũ Spiritus sancti. 336.d

PATRES nunquam omnes simul errant. 286.b. Pater, filius, & Spiritus sanctus dicuntur alius, alius, & alius, sed non aliud aliud, & aliud. 595.c.

PARENTIBVS filij debent obedientiam in iis, quæ non impediunt pietatem & temporalia subsidia in casu necessitatis. 1280.d.

PARISIENSIS doctoris exẽplum suam damnationem testificãtis. 1433.a. ter eius anima apparuit. 1443.a.

PARTICVLÆ in Deo distinctionem veram personarum denotantes quæ & quot. 285.d.

PASCERE verbum vel ποιμαίνειν g. quam vim habeat. 513.b.c.

PASCHÆ nomen ab Hebræo Pessa, non à Græco πάσχειν deductum. 1683.c. transcensionem seu transilitionem propriè significat. d. quatuor significat. 1684.a. errores de Paschate quot. b.c. 1685. confutantur. 1686. 1687. error in Paschate quis antea contigerit. 1488.a.

PASSIO Christi vt actio executanda, vt passio honoranda. 1678.c.

PATRES in quibus conuenerunt non errarũt. 170.b.

PATER quomodo sit principium diuinitatis. 299.c. in Symbolo ait distinguendum Credo in vnum Deum Patrem. 300.a. semper gignit, & semper nascitur filius. 302.d. orationes omnes in Missa ad Patrem dirigi vbi institutum. 1526.

PATER per filium creare dicitur quia per sapientiã creat qui est filius. 220.b. Pater creat æquè ac filius. 250.c.d. Pater Christi est verus Deus, ex quo etiam sequitur Christum esse verum Deũ. 258.a. Pater est fons & principium aliarum personarum, & ea ratione maioritatem quandam habet. 261.a. Pater inuisibilis quia nunquam apparuit, filius visibilis qui aliquãdo apparuit, dicitur. b. in Patre inuocamus omnes tres personas, dum ad patrem orationem facimus. 279.c.

PATRIARCHALES Ecclesiæ primæ tres tantum. 533.c.d. cur tam paucæ fuerint, & Romana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium locum tenuerint. 533.c.d. 534.c.d. omnes errauerunt à fide præter sedem Romanam. 741.c.

PATRICIVM esse dignitas est secunda post imperatoriam apud Romanos. 1740.a

PAVLVS vbi indicauerit D. Petrum maiorem esse reliquis. 523.c. 528. a. quomodo sit Episcopus ordinatus. 529.c. cur Apostolus per antonomasiam nominatur. 542.a.b. eius dignitas Petri primatui & Romani Pontificis principatui non officit. c.d. quomodo sit Petro æqualis. 543. a.b. quomodo Paulus Petrum præcedat. 544.b.c. cur interdixerit Corinthiis esum Idolothytorũ propter cõscientiam. 789.a.b. non habuisse vxorem demonstratur. 1120.a.b. *vide Petrus & Epistola*. cur Epistolæ ad Hebræos nomen suum non apposuerit. 48.d.

PAVLVS Samosatenus quos Psalmos de Christo reiecerit. 11.d.

PAVPER verè est, qui nullius rei est Dominus. 1219. a. eis quando potius subueniendum, quàm templo conferendum & contra. 1646.a.b.

PAVPERES de Lugduno religionem instituerunt, sed non approbatam 1163.c

PAVPERTATEM voluntariam rectè suscipi & vouerí probatur. 1215. eam pauperes rectè vouent & multum dant. 1219.d

PECCATA in Spiritum sanctum tribus rationibus irremissibilia dicũtur & quæ illæ sint. 50.c. peccatum est legis transgressio. 794.c. Peccatum est dictum, factum vel concupitum contra legem Dei æternam. 804.b. peccata quędam esse venialia ex Scripturis probatur. 961.c. & iterum pluribus aliis Scripturæ locis. 1404. ea in purgatorio dimittuntur per actum dilectionis & patientiæ. 1417.a.b. peccatum non magis est prohibitum die festo quàm alio. 1665.c.d.

PELAGII hæretici sunt commentaria, in Paulum quæ Hieronymo tribuuntur. 166.d. eius hæresis à Pont. Max. damnata potius quàm à Conciliis particularibus. 921.a. etiamsi ad eius damnationem Concilia Aphricana cooperata sint. 141.a. eius errores, quos sequuntur Caluinistæ & Lutherani. 1024.c.d.

PENTECOSTES festum quàm antiquum sit. 1674. c.d. fuit in veteri lege festum Hebdomadarum, & festũ datæ legis. 1675.c. an pentecostes nostræ dies inciderit in diem dominicam. 1676. 1677

PEPYZITÆ hæretici fœminis sacerdotium tribuebant. 474.d. errorem hũc sequuntur Lutherani & Caluinistæ in Anglia. 1020.d.

PER particula accipitur pro ex vel at in Scripturis, & proinde per filium Spiritum sanctum procedere est à filio. 322.c.

PEREGRINATIONES non fiunt ad imagines, sed ad reliquias & loca sacra. 651.a.b. hæ piæ & religiosæ esse demonstrantur. c.d. quàm antiquus peregrinationũ ritus. 1652. peregrinationum triplex vtilitas, & quæ fit. 1653.a.b. non omnibus conuenit peregrinari, vt mulieribus & monachis. d.

PERFECTI in hac vita absolutè nulli, sed pro statu huius vitæ plurimi. 962.c. perfectus homo indiget corpore & animo & spiritu sancto. 1160.a.

PERFECTIO omnis Christiana in caritate. 1159.c. 1160.a. ad perfectionem acquirẽdam tres virtutes, paupertas, castitas & obedientia sunt aptissimæ, quę voto firmari debent. 1561.a.b.

PERFECTIO Christiana essentialiter in obseruatione præceptorum, & instrumentaliter in obseruatione consiliorum consistit. 1172.d. varia perfectionis genera explicantur. 1182.b. ad perfectionem acquirendã instrumentum est desertio rerum omnium, quæ sine caritate non saluãt. 1183.b. perfectio duplex in re naturali indicat in lege Christi duplicem esse perfectionem præceptorum & consiliorum. 1192.d. 1193.a.

PERSARVM reges seu monarchas tres tantum Hebræi numerant. 23.a. sed hæc opinio reprobatur. b.

PERSECVTIONES imperatorum in Christianos, quæ & quales. 665.a.b. in hæreticos nullæ sunt Catholicorum persecutiones. c. Persecutionibus creuit Ecclesia, quæ sunt similes vineæ putationi. 1007.c.

PERSECVTORES Christianorũ fuerũt pessimi viri iudicio gẽtilium. 1048.a. omnes pessimè perierũt. 1049.a.

PERSONAM pessimè Valla interpretatur in Deo. 291.c.d. pro homine apud latinitatis optimos professores sumitur. 292.a.b. in personis diuinis cur nulla sit prioritas & posterioritas. 302.b. si qua esse dicatur quomodo sit intelligẽda. 303. vna est perfectio in omnibus personis, sed non eodem modo. c.d.

PERSONA diuina visibilis & inuisibilis dici potest, sed diuersa ratione. 261.d.

PERSONARVM exceptio in distributione præmiorũ quid sit. 292.a. persona diuina vt talis est infinita, & proinde dicit infinitam perfectionem. 303. personæ diuinę tantum tres sunt, quia vna producens, altera producta per intelligentiam, & altera per amorem. d. personæ diuinæ habent distinctionem à relatione & proinde subsistentiam. 307.c. personæ diuinæ non sunt cõpositæ & cur. 308.c. persona est natura intellectualis per se existẽs. 364.a. persona idiuidua substãtia dicitur, qa est vnũ subsistens per se, non diuisum ratione subsistẽtiæ. 385.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D.Petrvs quomodo in persona Ecclesiæ claues regni cœlorum receperit.499.a.b. soli Petro dicta sunt hæc verba. *Tibi dabo claues.* 500.b.c. quomodo nomine omnium dixerit. *Tu es Christus Filius Dei viui.* 502.a.b. cõfessio eius caussa meritoria, cur ei claues darentur. 501. b. claues ei quando datæ sint. 405.a. quomodo claues in persona Ecclesiæ accepisse dicatur. 407.a.b.c. soli Petro dictum est. *Pasce oues meas.* 511.512. quomodo inter eum & Paulum prædicatio partita sit. 518.c. 566.c.d. poterãt iure diuino tam Gẽtibus, quàm Iudæis prædicare, licet præcipuè Petrus Iudæis, Paulus Gentibus prædicauerit. 516.a.b. quomodo à Paulo sit reprehensus. c. non præiudicat eius primatui eius missio facta ab Apostolis. 520.a. b. XXVIII. eius priuilegia XIV. falsis eius criminibus Magdeburg. opponuntur. 521.522.

Petrvs Paulum ad Hebræos epistolam scripsisse significat. 48.a. Petrus erat pastor ordinarius, cui erat succedendum, reliqui Apostoli extraordinarij. 134.b.

D.Petrvs cur à sinistris D. Pauli in picturis ponitur. 381.b. hoc non est perpetuum & quid significet. 543.a.b. præfuit primo Concilio Hierosolymis. 477.d. 880.a. præpositus est à Domino dispensator & œconomus. 483.b.c. eius primatus demonstratur. 491.492. Petri fides quomodo sit fundamentum Ecclesiæ. 496.c.d.

Petrvs adhuc hodie munere pastorali fungitur. 594.c. quomodo à Paulo se obiurgari sit passus. 624.b.c. eum Illyricus Antichristũ, & Simonem magum Neronémque Christum facit. 811.c. ei Christus impetrauit, ne vnquam posset veram fidem amittere, & ne quid vnquã neque ipse neque successores eius contra fidem docerẽt. 736.d. nunquam eius fides defecit. 737.a.b. errauit ore non corde. 748.d. eius error Iudaizantis fuit conuersationis non prædicationis. 749.a. eius & Pauli monumẽta pij omnes maximè venerati sunt. c.d. Petro per hæc verba. *Pasce oues* data triplex potestas, arcendi lupos, id est, hæreticos, recludendi arietes petulcos, id est, principes furiosos, & oues pascendi iuxta statum suum. 823.d. 824. a.b. cur à Cornelio adorari noluerit. 1511.c.

Petri nomen duas prærogatiuas continet. 521.c. d. cur ipse in catalogo Apostolorum primus reponatur. 522.b.c. dux Apostolorũ in scriptura designatur. 523. d.& os. 524.a. quid significet eius super aquas ambulatio. b. primus est filij Dei confessor. c. eius sedes nunquã ruitura. d. Duæ Petri Piscationes quid significent. 525. 526 primus prædicauit Iudæis & Gentibus & eos ad fidem conuertit. 527.c.d. Petro Christus omnes suas oues commendauit. 515.516. eius primatus testimonio Græcorum patrum roboratur. 536.& Latinorum. 537.538. eius cum Paulo contentio qualis, & an in eo peccauerit. 548.b.c.

Petrvm Romę fuisse quj hæretici negauerint. 549. b.c. eum ibi fuisse ex Scriptura probatur. 550.b.c. Primus omniũ Romanis prædicauit. 552.a.b. Romæ mortuum esse ostenditur. 554.555. Romæ Episcopum fuisse, ibique sedem vsque ad mortem constituisse probatur. 558.559. quomodo etiam si non constet quando Romam venerit, certum sit eum ibi fuisse. 561.a.b. conciliantur diuersæ de eo opiniones. d. quis ei successerit, Linus ne an Clemens declaratur. 562.c.d. eius vita breuiter enarratur. 564.c.d.

Philippvs pulcher quomodo imperium à Germanis in Gallos transferri voluerit. 1727.c. Philippus imperator primatum Eccles. Rom. agnoscit. 1750.c.

Philo Iudæus scripsit de monachis Christianis, quod probatur contra Magdeburg. 1166.d. 1167.a.

Philosophi antiqui quot quámue crassos errores docuerunt. 1031. infames fuerunt vitiis. 1036.a. philosophi qui olim fuerint, & cur hoc nomẽ monachis datum. 1158.c. Philosophia non docet vnum Deum in tribus personis. 275.c.

Phocas imperator de Rom. Pont. quid sanxerit. 598.c.d. falsum est sub eo in Rom. Ecclesia factam fuisse insignem mutationem & post illum. Rom. Pont. Antichristum fuisse. 1005.c.d. 1006.a.b.

Pii oẽs mẽbra sunt Christi, & impij diaboli. 957.c.d.

Pipinvs Zachariæ Papæ auctoritate rex Francorum factus est. 1706.a.b. Pipinus non iure hæreditario sed Papæ beneficio rex factus est. 1748.d.

Pipinvs rex Galliæ Pontif. Max. quid contulerit. 831.a. in Synodo coacta Gentiliaci errorem Græcorũ contra imagines confutauit. 916.b.

Pisanvm Concilium reprobatum. 852.d. aliud nec manifestè probatum, nec manifestè reprobatum 854.d.

Poenitentiæ & reconciliationi post hanc vitã quomodo locus esse non possit. 429.c.

Poligamia, id est, multitudo vxorum nõ erat in vsu Christi tempore, neque apud Iudæos, neque apud ethnicos, multo minus apud Christianos. 1129. 1130.a.b. cur licita patribus, Christianis nequaquam. 1131.b.

Pontianvs Papa accusatur à Magdeb. quod dixerit sacerdores Christi corpus conficere, & quædam alia, sed egregiè defenditur. 752.b.c.

Pontifex Romanus errare non potest ex cathedra docens. 147.d. 139.b. 135.d. per Pontificem & Episcopos qui tunc erant, omnia dubia Ecclesiæ omni tẽpore definita sunt. 139.c. eius verbum ex cathedra docẽtis, non est verbum hominis, sed Dei. 152.b. est pastor & doctor totius Ecclesię, nec potest errare. 338.a. sine ipso Concilia non habent robur. b. quæstionis de Rom. Pont. magnitudo & vtilitas. 453. qui eum oppugnarunt. ibid.

Pontificem Romanum Petro succedere est de fide. 573.d. argumenta contra eum diluuntur. 574.575. quomodo eius dignitas à Petro emanarit. 576.a.b. Cõcilia generalia quæ, quótue eius dignitatem confirmarint. 577.578. epistolæ Pont. Rom. quæ & quot eius primatum comprobarint. 580.581. Græcorum Patrum de primatu Rom. Pont. testimonia. 581.586. item patrum Latinorum. 588.599.590. Primatus Rom. Pont. non ab Apostolis, neque à conciliis originem habuit. 594. nec à Cardinalibus in creatione ipsius conceditur. 596. nec ab Imperatoribus. 597.595. ex potestate quam iidem exercuerunt in cæteros episcopos eius primatus ostenditur. 601.602.

Pont. max. si sit hæreticus quomodo deponendus. 634.635.646. si sit hæreticus manifestus ipso facto depositus esse demonstratur. 634.d.& 637.b.c. eius nomẽ primum & antiquissimum est Papa & quare sic dicatur. 638.a.b. hoc aliàque eius nomina, primatum quomodo indicẽt. 738.c.d. 639. quomodo sit caput Ecclesiæ. 639. c.d. sponsus Ecclesiæ quomodo nominetur. 640.b.c. vniuersalis archiepiscopus nominatur. 641.c. quomodo hoc nomẽ ei non quadret, & ei quadret. 642.b.c. qui & quot hæretici Antichristi nomen ei tribuant. 644.b.c. quomodo possit super Scripturas dispensare. 691.b.c.

Pont. Max. vt priuatam personam piè credi potest errare non posse. 745.b.c. Canones qui dicunt Pont. errare posse loquuntur de errore personali non iudiciali. d. in iudicio facti minus potest errare Concilium, quàm pontifex, sed in iudicio fidei nõ est ita. 747.d. potest incidere in alia vitia, sed non in hæresim posita diuina assistentia. 748.a. Pontificũ exempla non æquè pernicioſa sunt ac doctrina. 749.a. condere eum posse leges, quæ verè obligent fideles in conscientia probatur ex Scriptura. 785.a.b. successit Petro in officio pastoris totius Ecclesiæ. 809.b. non esse Dominus totius orbis probatur. 812.813. quomodo intelligatur Pont. esse monarcham totius mundi. 813.b. non esse Dominus totius orbis Christiani demonstratur. 813.814. ad cũ vt Pontificem nullum spectare dominium temporale ostenditur. 815.816. successit Christus in ea potestate, quam habuit vt homo, sed non in omni. 817. argumenta, quibus probant cum totius Christiani orbis Dominum esse confutantur. 818.

Pontificia Max. non subiectus non potest Christo subesse, & ab eo influxus exterior doctrinæ & Sacramẽtorum, ficut à Christo fidei & caritatis pẽdet. 953.d. quot quantiq; Patres argumẽto a successione Pon. max. sumpto vsi sunt. 1101.c.d. 1012.a. solus potest nouos episcopatus erigere. 1013.b. solus est summus Christiani exercitus imperator. 1056. eius electio per Cardinales est omnium optima. 1082.d. 1083. si casu omnes Cardinales interirent, ad quos spectaret illa electio. 1083.c.d.

Pontifices Romani dignitatem Græci primo labefactare cœperũt. 455. ex Latinis Vualdẽses, Fraticelli & alij, ibi. cur Apostolici, & sedes Apostolica ab antiquis soli dicti sunt. 487.a.b. quomodo hi non habeãt plenitudinẽ potestatis, si cũ Christo comparentur: sed si cũ aliis episcopis. 488.a. nulla fit Christo iniuria, si Pontificatur caput Ecclesiæ. b.c.d. Pontifice mortuo successor claues quomodo accipiat à Christo. 503.a. quòd Romani Pontifices Petro in primatu Ecclesiæ succedant probatur. 571.572. quod sit hoc de iure diuino. 573.b.c.

Pont. Max. non potest vllo modo definire aliquid hæreticum à tota Ecclesia credendum. 735.a.b. temerè aliquid definire non potest. c. nõ potest errare totã Ecclesiam docens in his, quæ sunt fidei. d. 736. pertinet ad Pont. Max. confirmare fratres, eo quod caput est aliorũ, quamuis ad ipsum conuersio non spectet. 738.d. ipse est Petra & fundamentum Ecclesię, ideò errare non potest. 739. est supra concilium, & ideo errare non potest. 740. b.c. solus sine concilio plurimas hæreses condemnauit. 741.c.d. Pontificum narrationes nõ sunt de fide, sed decreta. 744.a. non potest errare in præceptis morum, quę toti Ecclesiæ præscribuntur. c.d. neque in malis rebus, neque in bonis per se. 745.a.

Pont. Max. errare potest in quæstionibus facti, & vt priuatus doctor in fidei & morũ quæstionibus, sed in concilio generali minimè. 734.b.c. lequendus est in re dubia aliquid statuens. ibid. Pontif. Maxi. non posse esse Antichristum probatur toto lib. 3. de Rom. Pont. fusissimè. eius splendor & opes ante annum 601. magnæ fuerunt. 694.c. quos imperatores deposuerit. 695.c. à nemine iudicandus ostenditur. 704.a. si male vixerit corripiẽdus & admonendus, non tamen iudicandus est. 708.b. non potest esse Antichristus, cum eius imperiũ adeò diminutum sit, ab antiqua possessione. 799.b. est intra Ecclesiam confessione aduersariorũ, & proinde ipsi nõ sunt in Ecclesia. 711.c. nunquã episcopus esse desiit. 727.728.

Pont. Max. munus per se vel per legatos Synodis præsidere. 879. nunquam interfuit Conciliis Orientalibus per se, quod qua ratione factum fuit ostenditur. b.c. Pontificum decreta quomodo sacra & canonica dicantur. 927.b. cũ esse, patrorem & caput non solum omniũ Ecclesiarum particularium, sed etiam totius Ecclesiæ simul congregatæ à Christo constitutum probatur. 931. & absolutè esse supra Concilium generale, ita vt nullum in terris supra se iudicium agnoscat. 934. non potest supra se iudices constituere cogendi facultate prædictos. 978.a.b. nõ potest deferri ad aliquã Ecclesiã altiorẽ se, sed iudicio Dei reliquãdus est, si peccauerit. 939.c. quomodo possit implere præceptum hor. *Dic Ecclesiæ.* d. cum malum liceat corripere, & ei vi & armis resistere, si velit Ecclesiam destruere. 941.a.

Pont. Rom. cui ius habeat in cæteros Patriarchas. d. 604.c. primatus ipsius ex legibus, dispensationibus, & censuris declaratur. 606. item ex eo quod vnus habeat vicarios. 608. item ex iure appellationum. 609. item quod à nemine iudicari potest. 621.622.623. quomodo subluciatur Conciliorũ legibus. 624.d.& nõ subiiciatur. 628. a. non est iudex principum infidelium, sed fidelium. 630.d.

Pont. Max. fuit maior Rege in lege veteri. 631.d. in noua succedit Imperatori vice ante Imperio in auctoritate iudicandi. 819.b. vt Pontifex habet summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum in ordine ad bonum spirituale, quod declaratur exemplo à nobis sumpto. c.d. 820.a.b. non potest deponere principes vt iudex ordinarius, sed vt summus princeps spiritualis. c. quas leges ciuiles abrogare possit, & quas non, condere vel non condere. ibid. quæ iudicia exercere possit, & quæ non. 821. à quo habeat dicitur vtrumq; gladium, quia habet spiritualem potestatem, & temporalis est subiecta spirituali. 822.b. eius potestas extenditur in hæreticos malos principes, & populos. 822.a.b.

Pontifices qui quótve reges regno priuarint. 824.825. idem potest esse Pontifex & princeps politicus. 829. hi principum contestione, &c. amoniti, scriptione iure suum principatum obtinuerũt. 831.a.b. cuius electio ad quos spectaret, si Cardinales non possint eligere. 856.c. in controuersiis fidei iudicandis non debet suo iudicio fidere non debet. 860.c.vt præs [illegible] qui debet maiorem partem suffragiorum, vt 859. omnimus Princeps Ecclesiæ potest iudicium Concilii [illegible] ctare, vel maiorem partem non sequi. 879.c.d. non priuari iure suo concilia indicendi & præsidendi. 881. eius solius est iam Sanctos canonizare. 1498. credendus est eum in hoc errare non posse. 1499. Pontifices quot Imperium Romanum Germanis à Pont. Romano tum esse testati sunt. 1718.c.d. Pontifex Romanus totius Ecclesiæ Pater & pastor est, id. probatur testimonio Imperatorum. 1767.b.c. Pontifex posse transferre regna Christianorum demonstratur. 1781.c.d. Pontifices Romani ius eligendi Imperatorem non iam habent, sed confirmandi & coronandi. 1784.c. Pontifex sicut potuit Ecclesiæ caussa id exigente, Imperium transferre in Francos & Germanos, ita potest ab aliam nationem transferre. 1786.a. Pontifex Romanus ex confessione Illyrici Antichristus esse non potest. 1787.a.b. Pontifex veteris & noui testamẽti, qui reges suo officio male fungentes deposuerunt, vel restituerunt malè pulsos. 1753. a.b. Pontifex non transtulit Imperium potestate politica sed Ecclesiastica. 1754.b. Pontifices omnes ab Imperatoribus Christianis honorati sunt, excepto paucis qui pietatis caussa vexati sunt. 1769.a. Pontificis Romani dictio temporalis quam multa quam Principes Christiani eius esse agnouerunt. 178.c.d. *Vide Petrus Sedes Apostolica, Ecclesia, Concilia, & similia. De singulis autem Pontificibus. Vide in suis locis.*

Popvlvs fugere falsos Prophetas tenetur, eos & si licet qui contraria docent suis præcessoribus, vel non quæ dicuntur ab ordinarijs pastoribus. 1074.a.b. 1083. potest Episcopũ sibi fallus prophetã sit deponere. Quis populus circa electionem Episcoporum solum possit ferre testimonium de vita & moribus ordinandorum. 1080.b.

Popvlvs vniuersus in Ecclesia primo respondebat. 114.c. sed postea soli clerici. 116. 5. non est necesse vt populus quæ orantur intelligat. d. possit etiam quis ipse orare. 1166.

Potentia actiua perfectionem dicit, passiua imperfectionem. 1000.

Potestas Ecclesiastica est a Christo

791.ea non est in cœtu,sed in singulis episcopis.c.d. ea triplex est,ordinis ad conficienda sacramenta, iurisdictionis in foro interiori, & iurisdictionis in foro exteriori. 804.d.

POTESTATES duæ in Ecclesiæ Prælatorũ & principũ distinctæ probantur.814.b.c.& 1752.a.b.hæ quomodo ab inuicem pendeant, & distinctæ sint exemplo corporis animiq; nostri declaratur.819.c.d.potestas ciuilis subiecta esse demõstratur potestati spirituali,quando vtraque,pars est eiusdẽ reipub.Christianæ.821.822. & iterum.1752.a.b.potestas ciuilis in vniuersum considerata est à Deo immediatè.1321.b.est in multitudine tanquam in subiecto,sed transfertur in vnum, vel plures iure naturæ.c.in particulari est de iure gentium.d. potestas temporalis & spiritualis in Ecclesia vnum faciunt, vt corpus & anima. 1349.b.

PRÆCEPTA addenda vetat Moses,quæ corrũpant præceptũ,non quæ perficiant.795.d. præcepta hominũ, quæ Christus reprehẽdit,vel fuerũt cõtraria diuinis præceptis,vel inutilia & vana.vel ea ipsi pluris faciebãt,quã diuinam legẽ.qualia nõ sunt præcepta põtificia aut Ecclesiastica.797.a.b.c.A præceptis cæremonialibus & Iudicialibus Mosaicis cur liberati simus.799.a. præcepta Ecclesiastica obligantia omnes Christianos sunt tãtum quatuor,alia verò vel non obligãt,vel sunt cõditionalia. b.sunt mitiora præceptis Mosaicis. c. d. duobus modis implẽtur præcepta ratione operis & ratione finis.1195.d.

PRÆCEPTVM nõ obligat quatenus finẽ,sed quatenus medium indicat. 1196.a. Moralia præcepta veteris testamenti,nõ minus ad Christianos, quã ad Iudæos pertinent.1209.c.id quod est de præcepto, sub votum cadere potest,quando concipitur vt liberum,non autem si concipiatur,vt præceptum. 1210.c.d.

PRÆCEPTORVM legis finis est caritas, sed præterea illa etiã ad actũ,qui præcipitur,obligãt.789.c.præceptum ab Apostolis datũ Christianis, eos in cõfessione obligasse demõstratur veterũ testimoniis. 788. ad præceptorũ numerũ Deus non vetat addi,sed ad opus præceptũ.795.b.præcepta multa cæremonialia & iudicialia addita sunt post legem datã in veteri testamento.c.d.

PRÆDESTINATIO nihil ponit in homine,sed est actio in Deo manens.960.b. iuuatur precibus Sanctorum. 1534.b.

PRESBYTER habet potestatem ordinis sub Pontifice, quæ non potest ei tolli,si velit.807.d. succesſerũt presbyteri 72.discipulis nõ propriè sed per similitudinẽ. 809.c.presbyteri qui vxores ducũt iuxta antiquos canones qua pœna feriendi.1126.c.digni sunt suspẽdio ibid. eorũ antiquissimus in Ecclesia primitiua defuncto episcopo Episcop.ordinabatur 1102.presbyter & episcop. ante initiũ Ecclesiæ erant officij & ætatis nomina, at in Ecclesia sunt nomina honoris & dignitatis. 1101.a. presbyteri & Episcopi variè à patribus cõparantur. b.

PRINCIPES ad Ecclesiã venientes recipiũtur cum pacto fidei seruandæ & defendẽdæ vsque ad regni amissionem.823.c.debẽt defendere Ecclesiã.& punire hæreticos & schismaticos.824.b. Principes Ecclesiastici nõ debẽt ita esse occupati in leuioribus negotiis,vt maiora relinquant.832.c.Principum sęcularium auctoritate nõ possunt nec debent Concilia generalia cõgregari. 862. c.d.eorum officium est edictis iubere eam fidem teneri, quam sacerdotes tenendam docent.886.d.quando clerici eorum legibus obedire tenentur.1150.c. Principes etiam fili qui sunt impij,verè esse possunt. 1325.c.d. cur Deus eis regna conferat.1326.b. Principes possunt leges condere.1327.1328. Princeps nõ tenetur iure acceptare satisfactionẽ in bello iusto,sed ex caritate.1343. c.d.Principes Christiani tenentur nõ permittere libertatem credendi suis subditis. 1348.1349.

PRINCEPS sæcularis iudex controuersiarum fidei esse non potest. 146.f.

PRINCEPS sæcularis & Ecclesiasticus differunt,eo quod ille habeat pro fine temporalem pacem, hic verò vitam æternã.803.a.Principes infideles verè esse Dominos suorum regnorum probatur.802.c.princeps sæcularis tenetur mutare modum suum administrandi, si ille impediat salutem animarum.821.c.Princeps infidelis,si non conetur populum à fide auertere non potest deponi.822.d.si vero hoc velit facere, potest deponi.823.a. Principes qui contulerunt Rom.Pont. principatum pij fuerunt,qui abstulerunt impij. 830.b.

PRINCIPES sæculares non habẽt Ecclesiæ regimen.472.473. quomodo præsint Ecclesiæ. 474.a.corũ in Ecclesia officia.475. b.c. Principes qui Ecclesiam defenderunt fœlicissimi in hac vita fuerunt. 1050.c.d.

PRINCIPES aliquod sæculares qui deserta dignitate sua in monasteriis Deo seruire maluere ab antiquis laudati.1697. d. Principes politici Ecclesiasticis ex verbo Dei superiores non esse,sed contra probãtur.1700. a.Principes qui & quot se imperium à Pont.Rom. consecutos esse testentur.1724.b.c. Principes Ecclesiastici & sæculares in Ecclesia sunt vnum. 1741.d.

PRIVATI alicuius sententia anteponenda Concilio ante definitionem, vel cum Concilium fuit illegitimum.873.b. Priuatis hominibus vetatur vindicta, non magistratui, & quando illi tenentur dicta Christi erga inimicos seruare. 1338.d.

PROCLI hæresim concupiscentiam in renatis remanentem esse peccatum Lutherani renouarunt. 2020. d.2021.a.

PROMISSIONES Dei cõditionem annexam habent,quam nemo scit certo si impleuerit.719.b.Promissio Dei de impetranda re ab eo petenda est,si sit secundum eius voluntatem. 1255.c.

PROPHETARVM sepulchra quare post transmigrationem & non ante à Iudæis Deus honorari voluerit. 1551.c.

PROPHETÆ Achabi,qui ei imposuerunt,falsi fuerunt.993.b.nullæ veræ prophetiæ fuerunt,nisi ad confirmandam fidem nostram. 1046.c.d.prophetæ multi fuerunt in nouo testamento. 1047.a.b.

PROPENSIO naturalis duplex,vna absoluta,altera circumstantiis adhibitis: contra priorem est continentia,sed non contra posteriorem. 1291.c.d.

PROPRIETATES personarum diuinarum quomodo ex Scripturis deducantur. 252.b.

PROTESTANTES requirunt octo conditiones futuri Concilij planè iniquas.890.fuerunt in ipsa Germania in Germanorum Cõciliis damnati. 891.c.oblatæ eis sunt conditiones æquissimæ.892.d.initio Ecclesiam inuisibilem fecerunt, sed posteà visibilem. 978.a. eorum Ecclesia non caret næuis ipsorum confessione. 996. eorum fraus contra nos.1004. *Vide Lutherani & Caluinistæ.*

PROVIDENTIA Dei ita omnia moderatur, vt cuiusque natura postulat.5.a.diuinæ prouidentiæ etiam ea quæ casu fiunt subiiciuntur.1069.ea mira est ergo Sacerdotes.1146.d.quomodo ea infernum,Paradisum, & purgatorium gentes docuerit. 1406.d.

PSALMI 13. octo versus qui non sunt in Hebræo: vnde sumpti. 70.a.

PSALMORVM liber diuinus esse probatur. 12.a

PTOLEMÆI cuiusdam error de libris veteris testamenti cõfutatur.11.b.Ptolemæi Philadelphi tempore sacra Biblia tranſlata sunt. 75.d.

PVERI vouere possunt cõtinentiam & quando habent vsum libri arbitrij.1277.a.b.ætas tamen ad professionem fessionem publicam ab Ecclesia definita,expectanda est.d.1278.a.pueri post baptismum moriẽtes nullas patiuntur purgatorias pœnas. 1545.b.

PVNICA lingua D.Aug.tempore qualis. 110.b.

PVRGATORII nomen Christo, tribulationibus, & loco cuidã aptari potest. 1369.a.b.errores de purgatorio.1370.1371.a.Purgatoriũ probatur ex Scripturis veteris testamẽti.1372.1373.1374.& noui.1377.1378. 1379.Purgatorium non erit post diem vltimi iudicij. 1383.c.& 1444.c.d. probatur item ex omnium nationum conciliis.1397.item testimoniis Patrum Græcorũ & Latinorum .1399.100. item ratione. 1404.1405. Ethnici,Mahometani & Hebræi purgatoriũ agnoscunt. 1406.c.d.illud ad fidei dogma pertinere ostẽditur.1418. 1419.Genesis & Leuiticus quomodo Purgatorij meminerint.1419.c.omnésne sancti per ignẽ purgatorij trãsituri sint dubitatur.1421.1422.pro iis tãtum est, qui cũ venialibus moriuntur,vel decedũt cũ reatu pœnæ culpa iam remissa.1425.b.in eo animas nec mereri, nec peccare posse ostenditur.1426.de loco aliquo inter Purgatorium,& Paradisum. 1439.d.1440.a.

IN Purgatorio esse pœnã damni,& pœnã sensus ostẽditur.1446.d. 1447.a. pœnã purgatorij omnium esse grauissima,quæ in hac vita ferri possunt,probatur.1448. 1449.a.b.remittuntur ibidem pœnæ,quæ initio fuerant intensissimæ. 1450.c.d.illud quomodo S.Irenæus astruat.1483.b.*vide Animæ Defuncti Suffragia.*

PYRATÆ cuiusdem ad Alexandrum magnum falsè dictum. 1315.c.

Q

QVÆ sunt eadem in vno tertio quando sunt eadem inter se & quando non. 311.a.

QVADRAGESIMÆ ieiunium traditio Apostolica. 158.c.157.a.id probatur testimoniis veterum. 181.a.b. eam ieiunare esse præceptum obligans in conscientia ostenditur Patrum testimoniis 793.b.

QVARTODECIMANI hæretici cõfutantur.1685.

R

REGIA potestas nõ est à Deo nisi mediatè.147.a. Pontificatui subiecta, non superior esse ostenditur.625.rex cum admittitur in Ecclesiam cum pacto admittitur amittendi proprium regnum si expediat. 1752.c.d.

REGIS imago veneranda ciuiliter. 1581.b.

REX cùm fit Christianus non perdit regnum terrenum,sed acquirit ius ad regnum cœleste.813.d.rege impio regnante vel hæretico,subditi impij & hæretici euadunt. 823.b.

REGNA sæpissimè ex parte occupantium sunt iniusta,& non à Deo sunt,sed ex parte diuinæ prouidentiæ, sunt iusta,& à Deo.1322.etiamsi qui regna inuaserunt, iniustè ea acquisierint, successores tamen eorum sunt legitimi possessores.1323.a.Regna iure gentium constituta dum populi communi consensu in vnum aliquẽ potestatem suam transferunt.1711.d. regnum terrestre cœlesti debet famulari. 1752.c.

REMITTERE peccata quomodo sit infinitæ virtutis,propria auctoritate,non autem alterius. 383.

REMISSA sibi ea esse nemo scire potest.719.b.c. remissa culpa non remittitur pœna temporalis. 721.d. hoc etiam ex scripturis & ratione probatur. 1405.

REMISSA culpa pœnam restare temporalem ostenditur.1413.c.d.*Vide Peccata,Certitudo salutis.*

RELATIO in diuinis quomodo ex Scripturis colligitur.292.c.quomodo relationes ab essentia nõ producantur,sed ad productionem suppositorum cõsequantur.299.c.quomodo dicant infinitã perfectionẽ.303.d.

RELATIONEM vt est essentia constituere personam cur sit dicendum. 308.a.non est solum in mente relatio,sed in re. 309.a.b.non dicit aliam perfectionem relatio, quam ipsam essentiam.c. quæ relationes distinguant personas. 331.b.

RELATIONES dicuntur pullulare ab essentia quia propter essentiam sunt.299.c.Relationes vt relationes non pullutant ab essentia,sed vt constitutiuæ personarum.d.Relatio includit essentiam & superaddit respectum cùm sit aliquid ad aliud.307.d.Relatio constituit personas vt identificatur cum essentia, & distinguit, vt relatio est.ibid.

RELATIONES quæ accidentia sunt semper requirunt fundamentum, at relationes quæ sunt, ipsa essentia subiecti, nullum. 308.d. Relatio per respectum quem addit ad essentiam distinguit personas,& is respectus non est in mente,sed & in re.309.b.Relatio est eius naturæ,vt veram afferat distinctionem sine multiplicatione perfectionum.c. Relatio quælibet non sufficit ad distinctionem sed necesse est relationes esse oppositas, reales,& fundatas in actione. 331.c

RELIGIO cur non sit virtus Theologica,& quod sit eius obiectum.1503.quomodo Deo soli aliquando, & Deo Sanctisque simul conueniat.1504.d. eius mutatio quælibet sex habet,auctorem scilicet, dogma nouũ, tẽpus,locum,oppugnatores,cœtum exiguum:quæ cum in Rom.religione non obseruari possint, certum est eam nunquam fuisse mutatam à Christi tẽpore. 1003.1004.

RELIGIO quid sit,& profitentes vitam mixtam cur non monachi,sed religiosi dicantur.1159.a.b.religio est status hominum ad perfectionem Christianam per vota paupertatis, castitatis & obedientiæ tendentium.c. religiosorum olim duo ordines,eremitarum vnus, alter cœnobitarum.1161.d.nunc tria religiosorum genera vigent,contemplatiuorum,actiuorum,& ex vtrisque mixtorum. 1162.a.b.

RELIGIONVM varietas qualis nunc est,fuit in veteri Ecclesia.1162.c.d.hæc varietas in vno fidei consensione,Ecclesiæ est vtilissima.1163.a.religiones quantum ad essentiam approbatione non indigent:sed quantũ ad modum.b.c.cur prohibitum sit iure positiuo religionẽ nouam sine approbatione condere.c.d.religionũ adumbratio fuit in lege naturę ante diluuiũ, expressio in lege Mosis:perfectio Apostolorum tẽpore. 1164.b.c.2165. 1166.1167.religiosorũ opera sunt meritoria vitæ æternæ.& communicãtur aliis fidelibus.1171.d.in religionis professione remitti pœnam peccatis debitam probatur. 1172.a.b.& sic esse nouum baptismа.c.religio Christiana vincula habet diuinas leges,& ordo religionis vota monastica.1214.a.*vide Ordo Monachi,vota.*

RELIGIOSI omnes operantur manibus, qui concionantur,docent,&c.1302.d.soli contemplatiui id non faciunt.ibid.religiosos præsertim mendicantes posse viuere mendicatò probatur.1305.1306.eum mittuntur ad prædicandum gentibus possunt ab eis victum accipere. 1308.a. religiosis mendicantibus minus indigentibus cur eleemosyna potius danda, quàm aliis magis indigentibus. 1313.a.

RELIQVIARVM cultum qui hæretici impugnarunt. 1538.a.b.quàm sit antiquus earum cultus testibus etiam Magdebur.1540.a.eis cultus minor exhibetur,quã Sanctis.1542.d.earum cultus ex Scripturis probatur.1543.a. b.& conciliis.c.d.earum thecam in supplicationibus gestare,vnde sumptum.1544.a.cultus,item ex patribus roboratur.1544.c.d.earum cultus qualis esse debeat.1604. a.qui eas tangunt aliquo modo sanctificantur. 1621.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RELIQVIÆ Sanctorum ex miraculis ad eas factis probantur venerádæ.1547.& miraculis etiã, quæ in ipsis cernuntur.d. & ex reuelationibus earundem. 1548.b.c. & earundem translatione.d.& ex eo quod sub altaribus conderentur.1549. b. & ratione.d. ne hæ pro Deo colantur, nunc non est periculum.1551.c.cultus earum nõ est ab hominibus, sed à Deo inspiratus.1552.b.receptę in Ecclesia non sunt supposititicæ.1554.a. eis maior debetur honor, quàm arcæ Domini.1630.b. *Vide Altaria, Templa, Sancti, Arca, Peregrinatio.*

RES aliqua est in potentia dupliciter, vno modo in potentia agentis & altero in potentia passiua. 303.a.

RESPVBLICA vna non tenetur pati damnum aliquod, ne alia simile patiatur.821.c.Resp.Christiana perfecta, & sibi sufficiens esse debet. 822.a.Resp. quælibet potest imperare, & cogere alteram Remp.ad mutandam administrationem, quando non potest aliter se defendere ab eius iniuriis.822.a.b. in Rebuspubl. temporalibus possunt abscindi membra putrida, sed in Ecclesia non abscindendum caput putridum, quia à Deo pendet.940. d.in republ.terrena homines possunt sibi regem eligere sed non in Christiana episcopum seu pastorem.1071.a.

REVELATIO priuata fidei r gula esse non potest nisi testimoniis diuinis confirmetur. 3.c.ei minimè fidendum. 4.d.

ROBVSTVS facie apud Hebræos hominem inuerecundum denotat. 701.a.

ROMA maximè sepulchris Apostolorũ nobilitatur. 749.d.& multorum Sanctorum aliorum.1546.a.b. in ea vrbe Deus iussit Petro sedem Apostolicam figere. 743. d.non tamen ita fixa est, vt ab ea separari nõ possit.742. d.rationes probabiles, quibus concluditur ab ea sedem Apostolicam non esse separandam.743.a.b.Babylon in Scriptura dicitur, & cur.552.a.b.quomodo per meretricem in Apocalypsi designari potuit.684.c.d. eam odio habebit Antichristus. 686.a.

ROMANA Ecclesia qua ratione mater omnium Ecclesiarum dicatur.530.b.c. in ea remansit integra Apostolorũ successio.182.c. quomodo ipsa sit vera Ecclesia ex cõfessione aduersariorum.682.c.d.ea nunquam errauisse probatur.737.738.non potest errare, ita vt omnes omnino errent, persistente in ea sede Apostolica. 342. nunquam erauit, nec errare quidem potest.765.d.766. a.eius Ecclesiæ amplitudo, cum nostro, sũ superioribus sæculis.1010.c.d.eius Ecclesiæ Põtifices à veteribus recensiti, propter eius sedis vniuersalitatem.1015.d.1016. cum ea coniunctio, signum fuit apud veteres veræ Ecclesiæ.1026.b. ei adhærere antiqui Catholici signum. 676.b.quæ ab ea defecerunt Ecclesiæ continuò aruerũt. 1028.b.ordo diuini officij, qui in ea nunc seruatur idem est nunc qui fuit ab initio Ecclesiæ.111.b.aliqui tantum Pontifices eum in meliorem formam redegerunt.c. *Vide Ecclesia, Pont. Max. Sedes Apostolica, Patriarchales sedes.*

ROMANVM Imperium longè diuturnius Romana Republ.494.a.b.id in fine desolandum, & in decem regna diuidendum ostenditur. 659.660.

ROMANVS populus non habuit creandi Imperatoris potestatem. 827.b.

RVFINI error in expositione 6. Canonis Nicæni Concilij redarguitur. 577.c.d.

SABBATHVM præcipua fuit Iudæorum cæremonia.1659.b.illud quomodo mutatum fuerit, etiamsi pactum sempiternũ dicatur.1659.c.quid maximè significabat tam præteritum, quàm futurum. 1678.a.b. in eo ieiunandũ esse in Quadragesima ostenditur.625.d.Sabbathum & alia Iudæorum festa nullo modo esse colenda ostenduntur. 1659.

SACERDOS Christus est vt homo, non vt Deus. 436.b.& apertius.439.b. Sacerdos omnis est minor eo cuius est sacerdos & proinde Christum secundum diuinitatem sacerdotem facere est Arianismus. ibid. Est quidem ipse Deus sacerdos, sed secũdum formam hominis. 441.d. nunc se per manum sacerdotum offerẽs sacerdos est in æternum. 706.c.d.

SACERDOTES veteris testamenti continentiã seruabant, cùm Domino ministrabant, quod arguit nostros perpetuæ continẽtiæ addictos esse debere. 1111.d.1112. a.illi gerebant figuram Christi venturi, nostri, qui venit, ibid.sacerdotes monogami esse debent saltẽ, tũ ob continentiæ perfectionem, tum ad Christi cũ Ecclesia coniunctionem significandam.1133.b.c.Sacerdotes veteris testamenti & noui differunt, quòd illi habere potuerunt plures vxores successiuè, hi vnam tantum. 1137.a.b.

SACERDOTES Christianos non debere ex carnali successione propagari demonstratur.1069.d.1070.a.b.

SACERDOTII nomine quare veteres abstinuerunt. 1628.d.

SACERDOTES corpus Christi ore suo conficere, vetus dictum est.752.b.eorum est sordes animæ purgare non purgatas ostendere.c. *Vide Presbyteri.*

SACRAMENTA omnia sine crucis signo non ritè peraguntur.1604.d.1605.c.non quærunt aurum ex necessitate, sed ex decentia.1649.d.operantur infallibiliter sed non sacramentalia. 1649.d.

SACRIFICIVM Christi infinitam virtutem habet, ex eo quod sit sacrificiũ personę diuinę.440.c.Sacrificia veteris legis figurę Christi sacrificij & nostri fuerũt.481. d.Sacrificiũ vnicum Christi in cruce peractum, quotidie in Missa repetendum.719.c.d.vni Deo offertur.1503.b.

SALOMONI multa tribuuntur in Scriptura, quæ ei non conueniunt. 51.d.

SALOMON quo iure Abiathar, depositus fuerit. 632. a. ædificauit altare aliud quod Deus non imperauerat, nec tamen idcirco peccauit. 809.d.

SAMOSATENSIVM, nouorũ auctor Michael Seruetus.209.a.eorum impiæ hæreses.b. dissidia.c. eorũ error de Antichristi aduentu redarguitur. 652.c.d. eorum Christi veri & falsi antitheses impiæ. 1314.d.

SAMOSATENORVM rationes futiles quibus loca veteris testamenti in quibus ex explicatione noui Christus probatur Deus Israël respondent.218.a.b. hæ diligenter confutantur.219. Samosatenũ Cyprianum vel potius Ruffinum citãt pro se, qui eos apertissimè redarguit. 262.c.eorundem de Symbolo Nicæno deliria refelluntur. 263.a.

SAMVELIS anima verè Saulis apparuisse probatur. 413.a.& fusius.1438.c.d.& 1439.a.b.

SANCTORVM memoriam & inuocationem Missæ Syricius non addidit.159.c. Sanctis ad omnia accidere, quæ Nestorius tribuebat Christo. 356.d.

SANCTI citra vllã Dei iniuriã colẽdi & venerandi. 716.d.eorũ suffragia poscere, quã antiquũ.717.a.b. quæ eorũ facta imitãda.1209. Sãctos quo modo possit ex Scripturis demõstratur.1105.1106. ex omnibus veteribus eorum cultus probatur.1506.1507. & rationibus ex Scripturis petitis.1509.c.d. respõdetur hæreticorũ argumentis.1510. Sãcti non dãt gratiã vel gloriã, sed impetrãt.1515. quicquid nobis impetrant, per Christũ impetrant.1516.a.b. pro nobis orant saltẽ in genere.c.d. & in speciali.1518. nos regũt, pascũt, & sustentãt.1519. sunt inuocãdi.1520.

SANCTI qui sunt in cœlo, sunt in eo cœlo, vbi præsidet Christus. 375.d.

SANCTI in veteri testamento non inuocabantur ordinariè vt nunc, sed homines solum alligabantur confirmandi merita.1521.a. & cur hoc. 1521.d.

SI viui orant pro se inuicem multo magis Sancti cũ Christo viuentes pro nobis orabunt.c.d.eorum inuocatio Conciliorum & patrũ auctoritate cõfirmatur.1522. 1523.Sãctorum miracula testatissima.1526.a. inuocandi sunt, non adorandi.b.quomodo inuocandi sint, etiãsi daremus eos non audire nostras preces.1531.c.d. quomodo eas audiant declaratur.1532.omnia videt quæ hic fiunt.1535.c. etiamsi quorundam Sanctorum historiæ sint apocryphæ, ipsi tamẽ Sancti esse nõ desinunt.1536. b.Sanctis quomodo templa erigi possint. 1630.c.d.

Ad SANCTOS in suis necessitatibus confugere non est negare Christum, vt Illyricus blaterat. 707.c.d. pro Sanctis nos in Missa orare quomodo intelligendum. 1399.a.1450.a.Sancti orãt pro iis, qui sunt in purgatorio.1451.c.prosunt viuentibus.d.Sanctorum inuocatio præcipua est causa cur à nobis hæretici defecerint.1467. Sanctos canonizari vtile esse demonstratur.1496. Sancti non canonizati priuatim coli possunt & inuocari, nõ publicè.1500.b. c.quis primus sanctos canonizasse legatur. 1498.c.d.

SANCTI non sunt vbique nisi successiuè.387.b.Sãctis datur spiritus cum mensura, Christo sine mensura. 394.a.miracula Sanctorũ precibus facta.693. c.d. Sancti à nobis orantur, vt preces suas cum nostris coniungant tantùm.706.b.eorum precibus & meritis nos iuuari negari non posse ostenditur. 707.b.c.

SAPIENTIÆ liber esse canonicus demonstratur. 38.a.b. est verè Salomonis. ibid.d. Caluinus falsum de eo assumit, & falsum colligit. 39.

SARDICENSE Concilium partim approbatũ partim reprobatum.853.b.fuit bipartitum, atque Catholici Occidentales vnam eius partem constituerunt, alterã Ariani Orientales. 907.d.

SARDICENSE Concilium Catholicum fuit generale & legitimum.609.b.duplex Concilium Sardicense Catholicum vnum, hæreticum alterum. 617.c. 853.b. quomodo Catholicum Concilium renouauerit decretum Nicæni Concil.de appellationibus.618.d. illud cũ Nicæno idem habetur. 619.a.

SATAN quid propriè significet. 500.d.

SATISFACTIO tertia pœnitẽtiæ pars qualis.721. d.duplex est satisfactio, vna ante iustificationem de cõgruo, altera post, de condigno.1411.c.satisfactio est excusatio seu delicti purgatio.1412.a.satisfactio nostra & Christi duæ non sunt, sed vna ab altera pendens, vel vna tantum.1415.d.ad eam requiruntur gratia inhabitans, & opus pœnale. 1416.a.

שְׁאוֹל *scheol*, Voraginem & locum subterraneum & infernum significat. 410.

SCHISMA scindit, quod erat vnũ in partes & schismatici non sunt in Ecclesia.951. c. schisma est quando vnum membrum non vult esse amplius mẽbrum illius corporis, nec sub illo capite.953.b. Schismaticum efficit diuersũ altare nõ materialiter sed formaliter.1029.d. schimaticis pœna à Deo inflicta horribilis. 1061.a

SCIRE omnia non tenemur, tenemur tamen nunquam positiuè errores asserere. 337.d.

SCRIPTVRA sacra est verbum Dei, & certa ac stabilis regula fidei.2.a. quod probatur fusissimè.b.c. ea nihil notius ac certius.3.d. eius consensio admirabilis.4.a. Deus ipse eam verã esse testatus est.b. Hebraica scriptura nunquam intercidit, nec ab Esdra reparata est.63.a.b. ipsius correctio scribarum vel falsa est, vel ab Esdra facta.69.b. Scriptura sacra quatuor temporibus ex Græcorum & Hebræorũ fontibus emendanda.92.d.in Scriptura nominibus masculini generis coniungũtur verba generis fœminini.94.d.Scripturas esse difficiles aduersarij velint nolint confitentur.125.a.b. Scripturæ verba non sunt notiora verbis patrum, quamuis sua verba per illam probent.129.d. Scripturæ habuerunt initio commentaria viua, & posteà commentaria scripta.130.a. Scripturæ eo spiritu quo scriptæ sunt intelligi debent. 132.c. Scripturas Apostolis edere Christus non præcepit sed inspirauit.157.c.d. eam passim vulgari lingua ab omnibus teri cur Ecclesia prohibeat.107.c. ex Scripturis malè intellectis natæ sunt hæreses.112.c. Scripturæ cur vulgari lingua prædicari, non item legi debeant. 119.d.nunquam translatæ sunt in linguas vulgares, sed communissimas.120.a.b. Scripturæ probantur esse difficiles & obscuræ.122.c.d. id confirmatur patrum auctoritatibus & rationibus.123.124. earum duplex sensus, litteralis & spiritualis.130.c. ille duplex est simplex & figuratus.d. spiritualis triplex.131.a.b. omnes hi sensus in vtroque testamento reperiuntur.c.d. solus litteralis sensus ad argumentandum valet.131. a.de eo sensu est maxima inter nos & hæreticos differentia.132.b.c.Scriptura nõ potest esse iudex sui sensus. 146.a.de Scriptura non iudicat Ecclesia, sed de hominũ de ea iudicio.152.a.Scripturas nõ fuisse simpliciter hominibus ad salutẽ necessarias probatur.160.hæ, nõ omnia ita cõtinent, vt sufficiãt.161.a.b.scripturæ scopus nõ est vt sit regula fidei.195.d.verus eius scopus. 196.a.

SCRIPTVRA est regula fidei non totalis sed partialis.196.b.eã esse librum hæreticorum Lutherus scribit, quod quomodo sit intelligendum explicatur. 708. d.ambigua est & obscura.709.a.Scripturæ mos propter aliquos malos, omnes reprehendere: & propter aliquos bonos, laudare omnes. 899.c.

SCRIPTVRAE ante Esdram in variis annalibus dispersæ commodè inueniri non poterant.160.c. quot & quanta non habentur in Scripturis, quæ sunt de necessitate salutis.162.c. Scripturam librum esse diuinum ex Scriptura haberi sufficienter non potest.d.

SCRIPTVRÆ anteponuntur Cõciliis multis modis: & 1. quia sunt verbũ Dei immediatum, Cõcilia verò illud declarant, & ex eo conclusiones deducunt, 2. quia auctores scripturarum non laborarunt in scribendo: in Conciliis verò sic.3. quia in scripturis nullus potest esse error, sed in Conciliis error facti & particularium rerũ esse potest.4. Scripturæ verba etiam singula ad fidẽ pertinent, & non egent approbatione pontificis: in Cõciliis sola decreta ad fidem pertinent, & ea egent pontificis approbatione.925.926. Scripturæ toti attribuunt, quod parti conuenit.958.b. veram Scripturam & verum eius sensum discimus testimonio Ecclesiæ.997.c. Scriptura recepta demonstrat Ecclesiam, & Ecclesia recepta Scripturam.999.a.b. quomodo Scripturã ex miraculis probarit D.Aug.contra Manichæos.1045.a. Catholici doctores nunquam prouocarunt à Scriptura ad Patres, sed à iudicio paucorum seditiosorum in intelligentia Scripturæ, ad iudicium multorum & optimorum virorum. 1239.b.c. Scripturæ consuetudo est nomina illustrium personarum pluralis numeri coniungere verbo singulari. 294.a.

in SCRIPTVRIS sunt duo voces & sensus.164.b. Scripturæ probatæ à Concilio id firmiter probãt, quod antea non probabant.177.c. Scripturæ non fuerunt absolutè necessariæ, sed vtilissimæ. 186.a.

SCRIPTVRA est regula fidei non totalis sed partialis.196.b. Scriptura exponi non debet metaphoricè, nisi necessario.238. *Vide Latina editio, Libri Canonici, Verbum Dei, & similia & de singulis libris Scripturæ, vide in propriis locis.*

SCYTHARVM regnum vetustissimum destrui nunquã potuit.464.a. populi qui sint & vnde oriũdi.699.d.

Σεβάσμα non significat cultum, sed id quod colitur, contra

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra Magdeburgenses. 689.b.
SED particula & αλλὰ habet multiplicem significationem. 234.a
SEDES APOSTOLICA Romana Ecclesia cur dicatur. 640.c.d. sedium aliarum Apostolicarũ episcopi non successerunt Apostolis. 641.a.b.
SEPTVAGESIMÆ, Sexagesimæ & Quinquagesimæ & Quadragesimæ Dominicæ vnde dicantur. 1678. b.c.d. quid significent. 1679.a.b.
SEPVLCHRA Sanctorum sunt eorum memoriæ, & ideo veneranda. 1551.a. Sepulturæ officium piũ & sanctum esse ostenditur. 1459.a. Quæ iam fiunt in mortuorum sepultura omnia olim fiebant. b.c.d. prodest viuis & defunctis. 1460.a.b. cur hoc officium Christus inter opera misericordiæ non connumerarit. 1461.a.
SERPENS Æneus ab Ezechia quare cõbustus. 1594.d.
SERVILIA opera quæ sint, & quę diebus festis prohibeantur. 1677.d. quomodo seruilia opera minus sint prohibita, quàm peccata, quæ tamen præcepto tertio non continentur. 1680.a.
SERVITVS duplex, perfecta qualis est mancipiorũ erga Dominos, & nostra in Deum imperfecta, vt liberorum erga alios, & nostra in Sanctos. 1510.c.
SIBYLLÆ quomodo & quæ prædixerint. 267. a.b.
SIGNA vtilia veneranda, quia eorum honor trãsit ad prototypum. 1576.c
SIMEONIS Stylitæ vita à calumniis Magdeb. defenditur. 1294.c.d.
SIMON MAGVS à D. Petro superatus & extinctus. 531.c.d. eius hæresim sequuntur Lutherani & Calvinistæ. 1019.d. 1020.a.
SIMVLACRVM denotat in Scriptura idem quod idolum. 1556.a. b. quomodo qui Simulacra Romanis addiderunt, & metum ademerunt, & superstitionem auxerunt. 1566.a. pro Deo habitũ, homines decipit, imago nunquam. 1570.c.
SIXTI Senẽsis error de libro Esther refutatur. 20.a.
SOCRATIS historici aliquot mendacia refutãtur. 1121.b.c. fuit hæreticus Nouatianus, eiusque testimoniũ in dogmatibus nullum. 1675.d
SOLLICITVDO victus tribus rationibus immoderata, ratione finis, diffidentiæ, & temporis. 1300.c.d.
SORTIBVS vti, cum humano consilio res transigi possit, non licet. 1068.d. sortibus quomodo Matthias electus sit. 1069.b.
SPIRITVS SANCTVS Deus est cum Patre & Filio. 657.a. id probatur multis, certis & grauibus argumentis. 270. 271. obiectiũculæ contra eius diuinitatem refelluntur. 283.a.b. non est minor Filio etiamsi ab eo mittatur. c. cur intelligendo & amando notitiã & amorem non producat. 304.d. cur non Filius dicatur cùm sit similis in essentia Patri & Filio: in Scripturis non traditur. 305.c.d. qui primus Spiritũ sanctũ à solo Patre procedere docuit. 315.b.c. probatur ex scripturis Spiritum sanctum à Filio procedere. 317. missio Spiritus sancti est eiusdem productio. 318.c.
SPIRITVS sanctus ex Conciliis probatur à Filio procedere. 321. idem probatur testimoniis patrum Latinorum, eorum scilicet qui ante schisma floruerunt. 322. Spiritum sanctum per Filium produci est ab ipso, & ex ipso procedere. 322.d. probatur etiã ex patribus Græcis ipsum à Filio procedere. 324. quomodo sit à Patre mediatè & immediatè. 328. ratione etiam probatur à Patre & Filio procedere. 331.332. Græcorum contra processionem Spiritus rationes refutantur. 334.a. b. diuinum contra Græcos de hac re iudicium. 340.a.b.c. probatur esse Deus, quia est vbique. 371.c. *Vide Deus. Trinitas. Symbolum.*
SPIRITVS SANCTVS quomodo detur à Christo vt homine. 441.b. æquè bene per mala ac mortua, ac per bona & viua instrumenta operatur. 966.c.
SPIRITVS reuelatio particularis non potest esse regula fidei. 3.b. Spiritus Sanctus ad homines mittitur quando incipit esse in eis nouo modo. 319.c. Spiritus sanctus dicitur Spiritus filij, quia verè ab eo sicut à Patre. 320.a. Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere necessario credendum erat, & ideo rectè additio filioq; facta est. 337.c. Spiritus sanctus maior est Christo quatenus Christus est homo. 272.a. Spiritus operatus est in Christo quæ Deus Pater est operatus. b. distinctus à Patre filioq; probatur. 295.b. Spiritus Sancti dona cum dicantur, etiam ipse Spiritus Sanctus datur. 328.
SPIRITVALE duplex est, vel quoad substantiam, vel quoad ordinationem ad Spiritum, seu quod spiritus in eo dominetur. 987.c.
SPIRITVALES homines cur de sensu scripturarũ iudicare non debeant. 150.a.
STANCARI error de Mediatore est Christum secundum solam humanam naturam esse mediatorem. 433.a.b. Nestorianissimi damnatur. 434.a. refutatur. quod non satis honorificè de magistro sententiarum loquitur. 433.b.c.
STEPHANI Papæ decretum de non rebaptizandis hæreticis quale fuerit. 859.c
STEPHANVS VI. & Sergius III. errarũt, dũ Formosi facta irritarũt, sed in quæstione facti, non iuris. 772.a.b. Concilij itẽ ab eo factum eodem modo errarunt. 917.c.
SVBDIACONORVM officium est ministrare diacono in sacrificio. 1090.d. nomine diaconorum subdiaconi apud veteres intelligũtur. 1108.a. subdiaconis permittit Gregorius vti matrimonio iam contracto, & verat ne tales deinceps ordinẽtur. 1109.b. Subdiaconi antè Gregorium alibi, & in Græcia etiam vouebant continentiam. quod autem in Sicilia eam non vouerẽt abusus erat, quem sustulit Gregorius. 1276.a.b.
SVBIECTIO pollitica & despotica quomodo differant. 1324.a
SVBSISTENTIÆ in Deo plures esse demonstrantur. 306.2.d
SVBSISTENTIÆ duo sunt officia. 307.b. personæ diuinæ habent subsistentiam aliam à relationibus. c.
SVBSTANTIÆ nomen & pro ὐσία & pro ὑποστάσει sumitur, crebrius tamen pro ὐσία. 291.b. in Deo vnam substantiam esse, non tres dicendum, quamuis tres etiam substantias dici possit. c.
SVENKFELDIVS scripturam omnem reiicit. 1.a. eius argumenta refutantur. 6.a. eius error de Christi humanitate post ascensionem deificata. 342.b.
SVFFRAGIA viuorum non prodesse beatis, nec damnatis monstratur. 1455.d 1456. suffragia communia prosunt omnibus: & particularia particularibus. 1457.c.d. 1458.a.b.
SVRSVM CORDA, &c. in Missa olim cantari solita. 110.a.
SVSANNÆ historia quando contigit. 28.b.
SYLVESTRVM, I. cũ Iudæis Helenæ iussu disputasse falsum. 887.b. Item instituisse Confirmationem est mendacium impudentissimum. 158.a. is tamen cõstituit altarium consecrationem. ibidem.
SYLVESTRVM II. magũ fuisse falsum est. 773.a.b.
SYMBOLO CONSTANTINOPOLITANO quando addita est particula Filióque. 316.b.c. cur in Synodo Constantinopolitano. Nicæno Symbolo additum sit Spiritum sanctum à Patre procedere. 320.d. Symbolum Athanasij illius verè est. 324.c. Symbola ab Ecclesia recepta. 335.c.
SYMBOLA

SYMBOLA nulla habet Ecclesia, quæ ipsa abnorat, & omnia vnum sunt, sed vnũ alio explicatius. 356.c
SYMBOLO particula Filióque addenda fuit. 337.c.d. propter eam addiram Græci non debuerunt scissima facere. 338.c.d. cur Græci nõ vocati fuerint ad id Concilium, in quo hæc particula fuit addita. 338. respondetur Græcorum obiectionibus, quibus hanc particulam malè additam asserunt. c.d. cur addita sit potius quàm multa alia. 340.a.b. Symbola quædam habent defensum Christi ad inferos, quædam non habent. tamen is credendus est. 400.c.d.
SYMBOLVM est breuis quædam regula fidei. 191. d. Symbolũ Nicænũ explicatur. 263.a. in Symbolo quo modo post Deum ante Patrem virgula esse possit. 300.a
SYNODVS Quinta, sexta, qualis & quo tempore celebrata. 853.c.d. non fuit omnino reprobata. 854.a
SYNODI sextæ nõ sunt hi Canones qui ei tribuuntur. 603.d 910.d. 911.a. dicit non fuit vera omnino & legitima in Trullo congregata. 604. a. & 625. corruptæ à Græcis esse demonstratur. 765. c.d. si corrupta non est, errauit in quæstione de facto. 67.d. huius Synodi supposiiti canones reprobati. 1124.a.b
SYRIACA lingua qualis. 72. d. nulli veteris testamenti libri Syriaca lingua editi sunt, nisi fortè primus Machabæorum & Ecclesiasticus. 73.a sed Euangelium D. Matthæi & epistola ad Hebræos sic b. edito noui testamenti à Diuo Marco an sit edita. c. quid ex ea commodi reportetur. d. erat ea lingua Christi tempore Iudæorum vulgaris. 108.a
SYRMIENSE concilium partim adprobatum partim reprobatum. 853.b.

T

THAV vltima Hebræorum littera figuram crucis habebat & cur. 65.a.
TABERNACVLI Iudaici ornatus partim cæremonialis partim moralis. 1647.d. 1648.a.
TATIANI error, legitima matrimonia damnare, quod nos non facimus, sed sacrilega votifragorum coniugia reprehendimus. 1265.c.d.
TELESPHORVS à Magdeburg. carpitur, quod contra Lutheri doctrinã docuerit, sed defenditur. 750.a.b. non instituit Quadragesimæ ieiunium, sed clericis vt tres dies adderent præcepit. 153.d.e.
TEMPLA qui hæretici, propter seipsa odio habuerũt. 1617.a.b. ea quomodo Deus approbet, & non approbet. 1618.b.c. templorum partes tres, vestibulum, navis, & sacrariũ. c. forma. c.d. quatuor ob causas eriguntur, ad sacrificandũ, orandũ, cõdendas martyrũ reliquias, & concionãdũ. 1610.a.b. rectè instituti tẽpla ad concionandũ probatur. 1611.a.b. primos Christianos habuisse templa probatur ex Scripturis, & patribus. c. & 1622. a.b. & ad sacrificãdũ habuisse tẽpla veteres monstratur. 1623. cur veteres tẽpli nomine abstinuerint. 1624.c.d. ad orandũ etiã ea esse instituta probatur. b.c.d. nõ solũ Deo sed etiã Sanctis rectè dedicãtur. 1629.b.c. cũ ingẽti lætitia, & solẽnitate ea ritè dedicari demonstrantur. 1630.d. Patres qui quòque dedicationis Ecclesiarũ meminerint. 1631.c.d. eas debere variis præcibus, & cæremoniis consecrari, demonstratur. 1632.d. templa ritè consecrata merito sancta, & venerabilia existimari probantur. 1635. ea ornare valdè pium ostenditur. 1643. potest tamen opus huiusmodi ex defectu circunstantiarum vitiari. 164.b.
TEMPLA Christianorum cur Ecclesiæ non templa initio dicta sint. 683.c.d.
TEMPLVM Iudaicum post Christi resurrectionem Christianorum factum est. 685. b. templorum ornatus est valde antiquus. 710.d.
TEMPLA idolorum in Ecclesias sæpe mutata. 1519. d. templum est imago cœli sue terrestris quoddam corpus, & ideo rectè in eo imagines collocantur. 1569.c.d templorum euersores non odio ipsorum sed gentis aut religionis. 1620.d.
TENTATIONVM carnis tres genera secundum Caluinum, I. cum succumbitur. 2. cum repellitur facinus. 3. cum diutius hæc consensu pugnatur, ob quod necessarias esse nuptias putat, sed fallitur. 1246.a.b.
TERTVLLIANI loca à Transylvanis contra Christi diuinitatem prolata explicantur. 269. c.d. non fuit in eo hæreticus, quod vnum cõtinentiæ asserserit. 1266. a. eius libri de velandis virginibus argumentum. b.
TESTAMENTVM quid sit. 62.c
TESTAMENTVM nouum propriè est caritas & cetus lex scripta. 986.c. quod sit discrimen inter hæc. 129. b. nouum leges continet, & quales. 9.a.b. hoc Græcè primùm editum est, præter Matthæum, Marcum, & ad Hebræos, epistolam. c. veteris testamenti historiæ veræ sunt, quamuis sint figuræ. 219.b
TESTAMENTO veteri quid per se, & nouo quid propriè conueniat. 8. c.d. Testamentum cur pactum noui & veteris fœderis dicatur. 62.c
TALMVD liber est fabulosissimus. 69. b. vnde habeat suam originem. 187.a. eius aliquot fabulæ, & delyria recensentur. 1031.c.d
THEODVTES primus hæreticus factus est, quia repulsam tulit episcopatus. 1039.b
THEODORI Mopsuestiæ episcopi de prophetarum libris error refellitur. 11.c.d
THEODORETVS primus docuit Spiritum sanctum à solo Patre procedere. 315.a. fuit initio Nestorianus sed postea resipuit. 554.b
THEODORICVM Gothorum regem Zeno imperator filium adoptauit, & consulem & regem Italiæ nominauit, sed non imperatorem. 1743.b. in filium est, adoptatus vt subiectionis & obedientiæ esset memor. d. Theodoricus licet barbarus esset natione, religione Arianus, moribus tamen vrbanus & virtutibus clarus fuit. 1746.b. in causa Symmachi religiosè se gessit. c. in tyrannum tamen in fine vitæ mutatus est. ibid.
THEODOSII Imperatoris fides inculpata. 888. d. non sumpsit de fide iudicium, sed legit confessiones hæreticorum, vt eis acquiesceret. 889.a. errauit in causa Flauiani Antiocheni. 889.b. quomodo hæreticos compescuit. 1017.a.
THERAPHIM apud Hebræos quidnam esset. 39.b
THESAVRVS scientiæ in Deo est essentia diuina. 317.d
THILEMANNO Hesusio omnes sancti & docti patres imo etiam D. Ioannes & Daniel Papistæ sunt. 713.b.c. eius argumenta quibus probat Papam esse Antichristum ridicula. 714.
S. THOMAS quo anno vitæ & Christi obijt. 1772.d
TOBIÆ liber Canonicus esse demõstratur. 32.d. 33.a
TONSVRA prima non est ordo sed præparatio ad ordines. 1086.c. qui hac initiantur, profitentur se à negotijs sæculi ad militiam Christi transituros. 1088.c.e. ius antiquitas tã in clericis, quàm monachis. 1297.b.c
TRADITIONES non sunt additiones sed explicationes verbi scripti. 183.c. continentur in Scripturis in vniuersali. d. traditiones quas Christus reprehẽdit quæ. 187.d. quomodo conseruatæ sint ad nostra vsque tempora Christi & Apostolorum traditiones. 194.d 195.a. b. semel approbatæ non debent damnari. 892.a.b
TRADITIONES qui doctores propugnarint, & hæretici oppugnarint. 153.a. b. Traditio nomen est generale, & specialiter est doctrina nõ scripta. 154.b. Traditionum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ditionum aliæ sunt diuinæ,aliæ Apostolicæ,aliæ Ecclesiasticæ, & quæ illæ sint.155. a. b. earum vis & auctoritas.c.aliæ ité de fide,aliæ de moribus.ibid.d. & ha in dividuntur. ibid. in quibus nos ab hæreticis dissidea-mus citra.as. 156. Traditiones hæretici agnoscunt. 157.a.de Traditionibus quæ & quot sunt hæreticorum mendacia.157. b.c. Traditiones quæ obligant & quomodo. 159 d. Traditionibus magis vtebantur Patres, quàm Scripturis.160.b.Traditiones solæ sufficiunt,Scripturæ autem solæ non sufficiunt teste Irenæo.176. d. Traditiones continentur in Scripturis in genere.183. d. Traditiones quas dominus reprehendit quales essent.187. c.d. Traditiones non conseruari ostendit esse impossibile.194.d.Traditiones quatuor ob causas conseruari potuerunt. 195.a

Traditione habemus Scripturam esse diuinam, & qui sint libri sacri.163. c.traditio quam fatentur hæretici, quomodo ad nos peruenit.164.a b.probatur esse traditiones ex Scripturis.165.& Pontificum & Conciliorum testimoniis.168.c.d.& Patrum.169. 170. 172. traditiones qua ratione æquantur Scripturis 172.b. eas hæretici omnium ætatum reiecerunt.178.c.d traditiones qua via Apostolicæ esse cognoscantur.180.b. hæreticorum rationes refutantur.183.184.Vide Verbum Dei.

TRAIANVM ab inferis in cœlum transisse reprobatur. 1441.

TRIBVLATIONES ferendæ non expetendæ 1546. b.sunt purgatoriæ,sed non omnes.1369.a. eas quomodo horrere,& amare possimus. 1429.d

TRIDENTINVM Concilium defenditur à calumnia Kemnitij 91.b. Lutheranorum de eo maledicta falsissima:840 quando celebratum & patrum in eo numerus.851.c.non debet nec potest irritari nisi forte per aliud concilium damnatum esset. 890. d. eius habendi Tridentum aptissimum. 891.a

TRINITAS non est à Patre, Filio, & Spiritusancto distincta.158.b.Trinitatis fides ab Apostolicis temporibus,ad nos vsque continuata,166.d. Trinitas non rectè trium vnitas dicitur.293. b. Trinitatis opera indiuisa esse probantur. 438.c.d

TRINITAS nõ rectè probatur ex eo quod nomen plurale iungatur verbo singulari.294.a. b. sed probatur efficacissimè aliis modis.c.d.295.296. quomodo Trinitas sit tres res,& vna tantùm. 299.a.b

TRINITATEM innocandam Christus docuit, & eius inuocatio antiquissima.279. c. d. ad eam explicandam quibus nominibus maximè vtamur, & quas ob causas.286. a. b. nomen Trinitatis quomodo ex Scripturis colligatur,& quid significet.293.a.b.eius festum recens,sed merito celebrandum. 1680.a.b

TRINITATIS opus est vnum quia vnum est principium formale.435. c. Trinitatis mysterium in veteri testamento cur non expressè declaratum.296.c. Trinitatem in Deo esse congruentiæ naturales quæ ostendunt.297. a. b. pro Trinitate iis qui quaternitatem colant anathema.299.a.Trinitas est tres res relatiuæ & vna absoluta.b.In Trinitate dicimus alium & alium,non aliud & aliud,in Christo dicimus aliud & aliud, non alium & alium,& cur. 252.b

TRINITATIS opera fuerunt vox in baptismo,sed ad solum Patrẽ designandum,& columba sed ad designandum solum Spiritum sanctũ.439.a. à tota Trinitate est donũ Spiritus sancti,& omnis illuminatio.443.c. vide *Deus*,Pater,Filius Dei,Spiritus Sanctus,Persona, Essentia,& huiusmodi suis locis.

TVBÆ sex Angelorum in Apocaly. designant sex hæreses,quarum quinta est Lutherana. 715.c.d

TVRCIS bellum inferre licet.1341. bellum, quod contra Turcas nostri gesserunt, semper fuit fœlicissimum,nisi ob nostrorum principum discordiam.1346.a

TVRCARVM Imperium cur Deus tam longè latèque crescere sinat. 1726.a

VAVparticularia apud Hebræos etiam rationalis est. 98.b

VALENTINVS Gentilis quis.206. eius impij collegæ ibid. eorum impietates execrandæ. 208. confutatur argumentum quoddam illius ex Christi verbo *Ego & Pater vnum sumus* sumptum 229. a. eius de Trinitate errores.283a. Solum Patrẽ ἀυτόθεον esse iactabat.] 311.c

VALLA falsò Cælestinum papam erroris arguit 738.d.vide Persona.

VBIQVITARIVM:hæresis auctor Faber Stapulensis deinde Lutherus.344 a.b.Brentius buccinator. 345. a.b. ea refellitur ex scripturis.371 pugnat cum plurimis fidei articulis.373.b. c.repugnat veritati Eucharistiæ. 377.d.refellitur patrum testimoniis.378.b.c. argumenta Vbiquitarum refelluntur. 380. 381. 382. discrimen quod est inter Vbiquitatem corporis Christi in Eucharistia,& istam.386.d.eam omnes scholastici damnant. 388.c.d.naturali repugnationi. 390.a.b

VBIQVITATEM Lutherani primò defenderunt, postea reprobarunt,& rursus.347.a.b.Vbiquitatem Eucharistia non statuit,etiamsi simul in omnibus mundi partibus consectaretur. 386.d

VELAMEN sacrum erat publicum concessæ prouinciæ stabilimentum. 1745.d

S.VDALRICI contra cælibatum epistola Lutheranos magis premit,quàm nos. 1127.b. probatur esse conficta c.d.narratio de piscina D.Gregorij, in qua capita infantium sunt reperta conficta est. 1128.a.b

VELENI hæretici mendaciũ.552.d.aliud eius mendacium & blasphemia in Christum.557.c. eius persuasiones Petrum Romæ non fuisse somniantes ,diluuntur.565.b.566.567.eius impudentissimũ mẽdaciũ.570.d

VENETORVM respubl.qualis.464. c.est aristocratica. 490.a

VERBVM,id est conceptus mentis, quamuis filius in nobis non dicatur,est tamẽ simile generationi.236. d.in Deo est filius & verus Deus.ibid & 237.a.b.verbũ immediatè à Deo procedens,non est creatura. 254.a

VERBVM, alicubi non est homo, propositio falsa est,licet alicubi sit verbum vbi non est humanitas.385. d.Verbum Dei incarnatum dicitur per vnionem cum carne in vna Verbi hypostasi. 351.d Verbum Dei sunt prophetici & Apostolici libri in Con. Tridentin. nuper expressi.2.a. Verbum Dei genitum habet visibilem & inuisibilem naturam: verbum Dei scriptum sensum externum & internum.130.d.verbum non scriptum æquare verbo scripto nõ est insignis audaciæ. 157. a.ex Verbo Apostolorum non scripto cognoscimus quod sit verbum Apostolorum scriptum. 163.d. Verbum Dei est totalis regula fidei,quod diuiditur in scriptum,& non scriptum. 296.b

VERBVM DEI ministratum per prophetas & Apostolos primum est fidei nostræ fundamentum & ecclesiæ testificatio secundarium. 151.d. non habet vim quia scriptum,sed quia à Deo profectum. 155.c. verbo scripto æquare non scriptum non est audacia. 157. a. sine verbo Dei non scripto nulla in nobis erit fides. 162.d. extra verbum Dei scriptũ Ecclesia multa docet.985.a.b

VERBI indumentum humanitas dici potest propter similitudinẽ quæ est inter vestes & humanitatem Christi. 360.c

VERITAS omnis est cõsona scripturæ,quamuis ex scriptura probari non possit. 169.d

VERVM citò dicenter,& credibile euidenter quomodo differunt. 1000.d

VESPASIANVS nõ fecit verè miraculum. 1043.d.

VICTOR

VICTOR Asianos ob Paschatis celebrationem excommunicans prudenter fecit. 607. c. d. notatus olim ab hæreticis infamia,ab Eusebio defensus est. 750.d.

VIDVÆ quæ luxuriatæ in Christo nubere volunt. illæ sunt quæ post datam Christo fidem de continentia nupturiunt. 1220. c.d. si nupserint sunt adulteris peiores.1274.c.vide Continentia & Votum.

VIENNENSE Concilium Generale 15.quando celebratum. 851.b

VIGILANTII errores,quos Lutherani & Caluinistæ sequuntur.1023. d. & 1024.a. b. 15 auctor erroris Græcorum de sacerdotum connubiis.1110.a.Vigilantius contra reliquiarum venerationem scripsit. 1538.b

VIGILIÆ Sanctorum quàm antiquæ,& ieiunia in eis cur indicta. 1685.a.b.

VIGILIVS Papa vel potius antipapa viuente Syluerio simulauit hæresim.760.c.sed postquam mortuo Syluerio legitimus pontifex esse cepit,nullus error neque simulatio in eo inuenta est. 761.a.b

VINDICTA quæ & quatenus Christianis prohibetur. 1334.d.ea quãexercẽt publicæpotestates,est Dei.1338.a

VIRGINES tempore Apostolorum virginitatem professæ.1235.c.& pueri.1236.a velatæ olim incedebant non seculares. 1266.d

VIRGINITAS coniugio prẽstat.1170.a hanc maior amor maius onus imposuit.1173.a est supra naturam.1176.c.est maius bonum, & apud Deum magis meritorium,quàm castitas cõingalis vel vidualis.1180. a. est in consilio non in præcepto.6. est approbatus Dei cultus & Christi hostia.1205.d.est status perfectissimus.1240.b.virtus est perfecta & heroica. 1262.b

VIRGINITATEM prof. ssę scortationes peccatum nuptiarum nomine velant.1268.a.virginum duo genera,alij professi virginitatem quibus nunquã licet conuerti ad nuptias:alij cœlibes viuentes,sed occultè scortantes.quibus nuptiæ proponuntur.1271.a. b. virginitas excellit coniugio: virgo tamen coniugato inferior esse potest. 1275.b

VIRTVTIS mediũ non in re, sed in ratione consistit 1310 d virtutes quædam quomodo generales & speciales esse possint. 1503.c.d

VNCTIO sacerdotalis in Ecclesia quàm antiqua. 676.c.vide Chrisma.vnctionis extremæ effectus tres.a. d.Iacoboritæ expressi. 105.d

VNCTIO non tribuit veram diuinitatem sed quandam participationem creatam. 219.a

VNCTIO Christi,qua ipse omnibus donis Spiritus S. est ornatus ab instanti suæ conceptionis facta est. 393. c.VnctioChristi visibiliter in baptismo facta est quę in uisibiliter in conceptione facta fuerat. 394.a

VNIO hypostatica facta est cum natura humana nõ habens propriam subsistentiam assumpta est à Verbo ad ipsam Verbi subsistentiam. 361.b

VNIRI tribus modis aliqua possunt, essentialiter, accidentaliter & substantialiter, & quomodo hæ tres vniones fiant.ibid. c. Vnionis hypostaticæ similitudines sed imperfectę.d.Vnionem hypostaticam consistere in communicatione subsistentiæ verbi,non in communicatione attributorum deitatis probatur. 364. a. b. absurda quæ consequuntur si credamus vnionem hypostaticam factam per communicationem proprietatum. 365 a.b. Vnio hypostatica quomodo dici non possit,Vnio Verbi cum Petro , etiamsi Verbum Petro vnitum sit. 367.a.Vnionem hypostaticam consequuntur multa dona infusa humanitati Christi.d.& communicatio idiomatum quæ non est realis ratione naturarum,nec plane verbalis, sed realis respectu hypostasis vtriusque naturæ 368.a. vnio inseparabilis & indistans non requirit,vt vnum sit vbicunque est aliud,sed tantum vt alicubi simul sint. 385.c

VOTVM quid apud Latinos significet,& quo nomine apud Græcos Hebræósque dicatur.1203.a.est religiosa promissio alicuius boni excellẽtioris Deo facta,libera voluntate.b.c. quinque rerũ genera ei non subiiciuntur.1.peccata.2.indifferẽtia.3.impossibilia.4.necessaria 5 maius bonum impedientia. 1203.d. fiunt. sanctis vt sancti sunt,& obligãt more legis.1204.a.ex voto quicquid fit etiamsi præceptum non sit, esse Dei cultũ demonstratur d.1205.vota non solum ad Iudæos, sed ad Christianos etiam pertinere demonstrantur.1207.vota semper in Ecclesia fuerũt.1208.b.c. voti nomen in nouo testamento licet non habeatur, res tamen habetur. 1204.c.vota sunt spontanea,& filios nõ obligant à parentibus facta.1213.c vota cur fiũt de rebus liberis, nõ autem de præceptis.1214.b.de voto paupertatis.1215. 1216.1217.1218.de voto obediẽtiæ.1220 1221.de voto continentiæ.1223.1224.1225 & sequentibus fusissimè.ex voto melius esse aliquid facere,quàm sine voto demonstratur.1241.d.1242.quod fit ex voto, liberè fit.1243.c.d.quomodo melius sit ex voto aliquid etiam inuitè facere quàm sine voto.c.d post Votum virginitatis emissum non nubere traditio Apostolica.173.c.ex Voto aliquid factum,semper eo præstat,quod sine voto factum est.1245.a b post votum solenne & simplex peius est nubere,quàm fornicari.1250 d.vota fieri posse Sanctis ex patribus antiquis probatur.1658.c.d.vota quæ fiũt mortalibus hominibus materialiter illis fiũt, sed formaliter Deo. 1656.b.c.quę fiunt Sanctis verè ipsis fiunt,non tamen sicut Deo.1656.b.c votum generale nomen est ad vota quæ fiunt Sanctis & Deo.b.

VRBANVS I. non instituit confirmationem , vt Magdebur. somniant. 751 c.d

VRIM & Thumim in rationali Põtificis verè significãt doctrinam & veritatem contra Rabbinos.. 74 a

VSVRA prohibita in nouo testamento,sed non explicitè. 1209.d

VVIGANDVS hæreticus Arianis nouis respõdens turpiter errare demonstratur,eo quod essentiam gignere essentiam doceat.298.a.is quot quantósque errores Georgij Maioris redarguat. 1030.c

VVORMACIENSE Conc. reprobatum quadam ex parte 910.b

VXOR non potest ingredi religionem inuito marito:nec seruus inuito domino,quia non habent sui corporis potestatem.1281.a.vide Coniuges.

X

XENAIAS Persa auctor Iconomachorum,quem sequitur Caluinus 1025.b. c. quis fuerit, & quo tempore. 1557.c

Χειροτονία tria significat,eligere per suffragia,decernere quocũque modo id fiat,& ordinare per manuum impositionem. 1075.b.c

Z

ZEPHYRINVS Pont. Montani doctrinam nunquam approbauit, licèt persuasus sit eius doctrinam à Rom.Eccl.non dissentire. 751.a.b

Laus Vni Trinóque Deo, Matríque Sacratæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca